98
6
10

CHRYSOSTOMI

IAVELLI

CANAPICII,

ORDINIS PRÆDICATORVM,

Philoſophi & Theologi noſtræ ætatis eruditiſſimi omnia, quotquot inueniri potuerunt, Opera, quibus quicquid ad Rationalem, Naturalem, Moralem ac Diuinam Philoſophiam pertinet, breuiter ſimul ac dilucide ſumma cum eruditione complectitur.

Ea ſunt in tres tomos digeſta, quorum tertius nunc primum in lucem prodiit, duos priores in plurimis auctos & recognitos damus.

Ad hæc omnia accedit Index copioſiſſimus verborum & ſententiarum, quæ toto Opere comprehenduntur.

TOMVS PRIMVS.

Quid contineat, ſeq. pag. indicabit.

BIBLIOTECA PÚBLICA SORIA

LVGDVNI,
APVD SYMPHORIANVM BERAVD.
M. D. LXXX.

Tractatuum, qui in hoc Tomo habentur, catalogus.

Tractatus de præcognoſcendis.	pag. 5
De partibus propoſitionis.	10
De propoſitione.	15
De quinque prædicabilibus.	34
De prædicamentis.	47
De ſyllogiſmis formalibus.	74
De ſuppoſitionibus.	83
De ampliationibus.	94
De conſequentiis.	97
De probationibus terminorum.	106
De ſyllogiſmo demonſtratiuo.	114

His, vt abſolutam haberes logici negocij facultatem, ſubiecimus tibi Tractatus duos ad quos Autor tyrones remittit: ſcilicet,

De locis Dialecticis Petri Hiſpani.	144
D. Thom. de Syllogiſmo ſophiſtico.	148
Epitome in octo libros Phyſicorum.	157
Epit. in quatuor libros de cælo.	203
Epit. in duos de generatione & corruptione.	230
Epit. in tres priores Meteorum libros.	254
Epit. in tres libros de Anima.	290
Epit. in parua Naturalia.	319
Epit. in duodecim libros Metaphyſices.	357
Tractatus de tranſcendentibus.	458
Commentarius in librum de cauſis.	475

Quæſtionum quæ huic Tomo inſunt, enumeratio.

Quæſtiones in octo libros Phyſicorum.	507
Quæſt. in libros tres de Anima.	623
Quæſt. in duodecim libros Metaphyſices.	709

PIO V. PONTIFICI MAXIMO, PHILIPPVS Tynghius, sanctissimos osculatus pedes, S. P. D.

OMNIA, Pie Pontifex Maxime, in te conspiciuntur, quæ tibi studia hominum atque admirationem conciliant: sed in iis cùm cætera magna sint, est illud maximum. Nam quòd te homines suspiciant, & vereantur eam in terris dignitatem adeptum, quæ maxima augustissimáque est: id habes cum iis commune, qui Pontifices maximi per tot annos, quibus religio hæc sanctissima est instituta, Christianæ reipubl. præfuerunt. At quòd tibi vitæ integritate, innocentia, sanctitate, pudore, religione, non gratia, non inani commendatione nobilitatis, non titulis aut maiorum imaginibus ad tantum inter homines fastigium peruenire licuerit: in eo habes tu quidem, qui tibi pares sint, sanctissimos homines non ita multos, qui maiorum memoria diuinam inter homines potestatem assecuti, eam, cùm cætera vita agenda, tum vitæ exitu comprobauerunt: sed ij ipsi neque sæpè olim, & nostra memoria perrarò admodùm extiterunt. Ac si, ad id quod maximum est, quæri accessio vlla potest: alia etiam conspiciuntur in te maiora. Nam quod difficillimum omnium in vita est, vt animi moderatio & vitæ constantia, cùm sit acta cum laude, summos honores consequatur: ita te homines diuinam potestatem gerentem admirantur, ita tuentem eundem, maiestatem nominis magnitudine animi, auctoritate, imperio: vt ad vitæ priuatæ consuetudinem, quam virtus, sanctitas summa, frugalitas admiranda quædam moderaretur nihil additum animaduertant, comitas eadem, facilitas in congressu, moderatio summa, faciles aditus viris bonis, improbis indictum bellum, prouecta honesta studia, præmia ingenuis artibus, & dignis homine libero, supplicia malefactis hominum constituta. Hinc, quod consentaneum est, & maximè expetendum in summis imperiis sapientes homines crediderunt, sanctitatis in iis æmulatio, pudoris, grauitatis, moderationis, in quos tanquam à capite exemplum tantæ virtutis manat. Hinc æquabilitas in ciuitatibus, concordia, otium, pax. Quæ quanquam ita verè dici de te possunt, vt assentandi suspicionem, vitæ constantia, ac virtute illa incredibili tua tollas: non faciam tamen, vt ea commemorando, modestiæ ac pudori tuo faciam iniuriam: quem tibi vnum fructum multò vberiorem, quam laudem, gloriam, existimationem hominum statuisti: Illud quidem, æquo animo patieris cùm statuerim hoc tempore elegantioribus formis excusa Iauelli scripta doctissimi hominis, & Theologi summi, multis eadem accessionibus locupletata, Sanctissimo tuo nomini atque Augustissimo inscripta edere, quibus causis adductus hoc mihi esse agendum censuissem, demonstrare. Ac præclarè mihi quidem cadere visum est, vt te mihi patronum tantum, hominis doctissimi scriptis edendis adaptarem: quem idem ordo sanctissimus ac religiosissimus, qui te ad summum orbis terræ imperium extulit, ad summam rerum diuinarum atque humanarum cognitionem euexisset. Est enim hoc proprium Dominicanorum familiæ, vt claros nobis atque insignes fastos eorum monumentis efficiant, qui vitæ sanctitate, religione, pietate, eruditione, doctrina, sapientia, sanguinéque adeò & vita profundenda Christiani nominis maiestatem aduersus communes ho-

ſtes tueantur. Hinc Dominicus ordinis princeps, qua ſanctitate vir, qua conſtantia? Hinc qui diuinarum rerum ſcientiam è diuinis fontibus libaſſe creditus eſt, clarus Thomas maiorum gloria, clarior ſanctitate, diuinus vir & omni hominum laude maior. Hinc Benedictus IX. Pontifex maximus, ſummo Dei immortalis beneficio Chriſtianæ reipub. traditus, incredibili hominum incommodo ereptus: hinc Vincentius: hinc Petrus, atque is quidem non doctrina ſolum, ſed vitæ deuotione clarus: hinc tot Antiſtites, tot in ampliſsimum collegium ob vitæ ſanctitatem, eruditionem incredibilem, pietatem & ſtudium Chriſtianæ reipub. defendendæ aſciti Patres: hinc qui te nunc Pontifice tanto florent, quorum incredibili ſtudio, virtute, grauitate, conſtantia maximè reſpub. aduerſus tantam procellam temporis ſecura atque immota ſtat. Quibus ſanè hominibus præclariſsimè de Chriſtiana religione meritis gratum me in primis facturum ſperaui, ſi laborantibus pro communi cauſa hoc adiumenti ſuppeditarem: vt viri doctiſsimi clariſsima monumenta, quibus cùm omnem diſſerendi facultatem, tum diuinæ, moralis, ac naturalis Philoſophiæ vim omnem eſt complexus, emendatiora mea opera hoc tempore, auctioráque legerent. Atque in eo mecum eſſe actum præclarè puto, vt cùm hoc mihi cum aliis commune ſit, qui obſeruantia, pietate, ſtudio atque inductione animi in te quadam ſingulari nominis tui Sanctiſsimi gloriæ & laudi fauent: mihi tamen hæc facultas data ſit, hoc tibi, quicquid eſt, largiendo munere, me ſimul tibi vitam, fortunas Sanctiſsimo omnium parenti quicunque in hac religione cenſentur, addicendi, conſecrandi, deuouendi. Neque verò hoc mihi modò curæ eſt, vt hoc tibi meum munus, quod per ſe tamen tibi gratiſsimum futurum ſpero, dignum tui nominis maieſtate cenſeas: ſed, vt per illud ipſum, ſingularis mea in te voluntas, obſeruantia, pietas, qua quidem concedo nemini, hac mei animi ſignificatione declaretur: qui ſi quidem vnus eſt in omni munere ſpectandus, non deſpero fore, vt eum apud te locum gratiæ obtineam, quem rectis hominum ſtudiis, pietati, religioni, quæ planè me tibi deuinctum tradit, patere voluiſti. Vale Pater verè Sanctiſsime ac Beatiſsime, ac te nobis diu incolumem ſoſpitémque ſerues. D. Lugduni, Cal. Aug. M. D. L XV II.

REVERENDI MAGISTRI CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII, ORDINIS PRÆDICATORVM, Compendium Logicæ, Isagogicum ad eam quæ est apud Aristotelem.

RDinaturus Logicæ compendium proneophitis intendo non recedere à via Peripatetica. Quod dico vt præseruem me à sophistarũ captiunculis, quæ magis addiscentes confundunt, quàm dirigant. In quibus nonnulli per totam vitam laborant & insudant, & nunquam ad veras doctrinas pertingũt. Neque enim verè scire desiderant, sed id tantum quòd secum disputantes irretiant, atque decipiant. Erit igitur adolescentibus præsens compendium vt introductorium ad ea omnia, quæ Arist. diffusè in singulis suæ logicæ libris pertractauit.

Diuidemus autem ipsum in vndecim tractatus.

Primus erit, de aliquibus, vt vniuersalibus principiis præcognoscendis.
2 De partibus propositionis.
3 De propositione.
4 De quinque vniuersalibus siue prædicabilibus.
5 De anteprædicamentis, & prædicamentis, & postprædicamentis.
6 De syllogismo formali.
7 De suppositionibus propriis & impropriis, relatiuis & absolutis.
8 De ampliationibus & appellationibus.
9 De consequentiis.
10 De probationibus terminorum.
11 De syllogismo demonstratiuo, in quo continebitur tota doctrina Aristotelis in libro posteriorum.

IN hóc primo tractatu agendum est de aliquibus vniuersalibus vt principiis, sine quorum præcognitione, tendemus in omnibus sequentibus per incognita. Hæc autẽ erunt septem: & sic præsens tract. cõtinebit septem capita. Primò quis fuerit verę logicæ primus & sufficiens author.
2 Quid sit logica siue dialectica.
3 Quod sit logicæ adæquatum subiectum.
4 Quæ sit logicæ vtilitas vel necessitas.
5 Qualis scientia sit, & sub qua parte scientiæ cõtineatur.
6 Quomodo in partes suas diuidenda sit.
7 A quo primo incipiendum est in logica.

CAP. I. *Quis fuerit veræ logicæ primus author.*

IN primo cap. declarandum est quis fuerit veræ logicæ primus author. Tu igitur aduerte quod Arist. in 2. libr. Elench. c. vlt. refert modum, quo reliquæ scientiæ & artes primò inuentæ sunt, Deinde quomodo successu temporis complementum susceperunt. Refert etiam modum, quo logica inuenta est primò, & sufficienter tradita.

Quomodo scientiæ & artes sunt inuentæ.

Quantùm ad primum inquit Arist. quod quælibet scientia & ars ab aliquibus primis inuenta quidem est, & excogitata, valde tamen imperfectè, à posterioribus autem paulatim & subtilius elaborata adeo incrementum suscepit, ꝙ tandem completa est. Tu tamen aduerte ꝙ vt inquit Arist. illud primum in qualibet arte & scientia inuentum, licet paruum sit, vtilius tamen ac melius est posterioribus inuentis & additis, est enim primum scientiæ aut artis principium. Licet aũt prima principia inuenta sint parua in magnitudine, sunt tñ maxima in virtute, qm̃ ab ipsis totũ pẽdet. Nã si cut arbor miræ altitudinis virtualiter cõtinet in paruo semine grano, ex quo generat: sic ars & scia virtualiter cõtinent i primis ac breuib. principiis, à primis authorib. inuẽtis.

Sicut autem principium primum artis & scientiæ à primo inuentum quantumcunque paruum sit, est tamen optimum, sic & difficillimum est: neque enim primus inuentor accepit ab alio, neque in parte, neque in toto: sed longa & sagaci inuestigatione tandem à se inuenit. Hinc est ꝙ vt inquit Arist. principia prima inuenire perdifficile est, facile est autem inuentis addere. Ideo ex 2. Metaph. agendæ sunt gratiæ primis inuentorib. Nam si illi non fuissent, posteriores arti aut scientiæ non addidissent, nec ad complementum perduxissent. Hoc igitur modo aliæ artes & scientiæ inuentæ sunt, ac sufficienter traditæ: quia, ſ. primi prima inuenerunt principia, parua quidem magnitudine & pauca numero, sed maxima & plurima virtute. Deinde famosiores magisque exercitati addiderunt multa, & posteriores ex multis collegerunt magis certa, superfluis aut incertis, aut erroneis reiectis, sicque tandem ars & scientia huiusmodi non solùm incrementum, sed & cõplementum suscepit. Per hunc modum dicit Arist. in 2. elench. Omnes scientiæ rhetoricæ inuentæ & acquisitæ sunt. Nam post primos rhetoricę inuentores secutus est Thesias, post Thesiam Theodorus, post illum multi multa inuenerunt & addiderunt. Hinc ars ipsa maximum iam habet incrementum. Et in secundo Metaphysicæ exemplificans de musica inquit, Nã si Timotheus non fuisset, multam melodiam non haberemus, Si autem Phirnis, ſ. non præcessisset Timotheum, Timotheus non fuisset. ſ. instructus in principiis musicæ, nec eam auxisset. Aliæ igitur artes & scientiæ primos habuerunt authores à quibus principia, deindè posteriores, à quibus paulatim augmentum & sufficientiam recepimus.

Quantum ad secundum aduerte, vt testatur Arist. in fine lib. 2. Elench. ꝙ licet aliæ artes & scientiæ ante Arist. inuentæ & augmentatæ fuerint per famosos authores, vt patet de scientia naturali per Thaletem & Melissum & Empedoclem, & Heraclitum: licet admixtam multis erroribus tradiderint, quos ipse Arist. in omnibus physicæ partib. reprobat: De mathematicis per Pythagoram & Euclidem antiquissimos Aegyptios. De diuinis per Mercurium Trismegistum & Esiodum. De moralibus per Socratem & Platonem: & sic intellige de reliquis artib. tamen logicæ scientia ante Arist. inuenta non fuit. Nihil inuenimus de ea ordine traditum, quo vt regula sciendi dirigi posset addiscentis intellectus ad alias scientias acquirendas. Nam, vt legimus apud Platonem in Gorgia & Protagora & Euthidemo si quam logicã sophistæ conabantur ostendere se habere, non ad sciẽdum, sed ad decipiendũ vtebantur, totumque studium eorum erat reddere discipulos non verè, sed apparenter sciẽtes, cùm verè nihil in fine addiscendi retinerent nisi captiũculas, friuolasque, ac deceptorias rationes. Hos igitur Socrates & Plato semper insectati sunt, vtpotè non bonarũ artium doctores, sed & deceptores ac illusores humani ingenij. Verùm, quia nec Socrates, nec Plato artem hanc adepti sunt: ideo doctrinalem ordinem nec in sophistis reprobandis, nec in propriis conceptibus enucleandis seruare potuerunt. & licet potentes essent ad interrogandum siue dubitandum: non tamen ad respondendum & soluendum propter logicæ carentiam. Vnde Socrates fatebatur se quidem scire interrogare, at respõdere nescire. Vt igitur vera scien

Quomodo logica fuerit inuenta & aucta.

di regula directiua humani intellectus in artibus & scientiis inueniretur, datus est nobis ab authore naturę Arist. qui suo penè diuino ingenio primus logicam veram inuenit, & secundum omnes partes ordinauit ac perfecit, vt declarabimus infrà diuidentes logicam descriptam ab Arist. in partes: & assignabimus earum sufficientiam. Quoniam igitur Arist. hanc primus inuenit & perfecit, ideo vt primo inuentori gratiæ habędæ sunt. Quod & ipse innuit in fine 2. Elen. dicens. De rhetoricis erant multa & antiqua dicta. De syllogismis autem omnino nihil habuimus prius aliud dicere quàm quod attritione quærentes per multum tempus laborauimus. Si autem videtur nobis considerantibus velut ex his quę à principio erant habere artem hanc sufficienter super alia negocia, quæ ex traditione adaucta sunt, reliquum erit omnium vestrum vel eorum, qui audierunt hoc opus, omissis quidem artis indulgentiam, inuentis autem multas habere gratias. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

CAP. II. Quid sit logica vel dialectica.

IN 2. cap. ordo doctrinę requirit vt manifestemus quid sit logica siue dialectica. Oportet enim in vnaquaque arte & scientia præcognoscere quid significetur per nomen illius scientiæ, & artis, de qua tractandum est, aliter addiscens semper per incognita tenderet. Verùm antequàm descendamus ad veram logicę diffinitionem, præscire te oportet quid sit propriè diffinitio, & quomodo differt à descriptione, & etymologia, & interpretatione: Deinde deueniemus ad propositum nostrum.

Quid sit definitio. 2. Topic. Tu igitur aduerte quid in doctrina Arist. Diffinitio, est oratio indicās quid sit res per essentialia: id est, per ea quæ sunt de essentia, & substantia rei, & sine quibus rei natura dari non potest. & hæc est vera, & propriissima diffinitio. V.g. Homo est animal compositum ex corpore humano, & anima rationali: hæc est vera diffinitio, quoniam dicit, & manifestat naturam hominis sufficienter, & facit ipsum differre à quolibet alio animali, & datur per substantialia hominis, quæ sunt corpus humanum, & anima rationalis, & vtrunque est substantia. Diximus ꝙ diffinitio est oratio: quoniam solus vnus terminus non facit diffinitionem, sed oportet saltem esse duos, quorum vnus sit genus tanquam magis communis, & alter differentia conuertibilis cum diffinito, vt tibi declarabimus in tract. de ꝑdicabilibus. Requiritur & ꝯula: id est, verbum substantiuum, vt prædicetur diffinitio de diffinito, vt hic, Homo est animal rationale: homo est diffinitum, animal rationale, est diffinitio. Per ly est prædicatur diffinitio de diffinito, ex consequenti constat ꝙ diffinitio est oratio. Diximus indicans quid sit res per essentialia, vt distinguatur diffinitio vera à descriptione, & etymologia, & interpretatione. est enim descriptio oratio indicans quid sit res per accidentalia propria: i. quæ soli descripto conueniunt, vt descriptio hominis est hæc, Homo est animal staturæ rectæ, risibile, & beatificabile: nam statura corporis recta, & risibilitas, & beatificabilitas sunt proprietates consequentes solam naturam hominis. Quid autem sit rei proprietas, & quomodo emanat à forma rei, & eius specifica differentia dicemus in tract. de prædicabilibus.

Descriptio quid

Etymologia verò est manifestatio vnius termini minus noti addiscenti per alium terminum magis notum, & prius notum apud eundem: stando tamen in eodem idiomate, vt quando exponimus hunc terminū sol, quasi solus lucens: & cælum, quasi omnia inferiora cælans, siue tegens: & lepus, quasi animal leuium pedum.

Interpretatio ꝙd, Interpretatio autē est vnius termini declaratio ex vno idiomate in alio, vt Kyrios Græcè, est dominus Latinè, & physis Græcè, est natura Latinè. & in hoc sensu omnis sermo ex vno idiomate versus in aliud dicitur interpretatus, & versio est translatio siue interpretatio, & vertens dicitur interpres, siue translator. Constat igitur quomodo per ly essentialia differt vera diffinitio à descriptione, & etymologia, & interpretatione.

His declaratis accedendum est ad diffinitionem veram logicæ, & descriptionem, & etymologiam, & interpretationem.

Logica quid sit. Quantum ad veram diffinitionem sic vniuersaliter diffinitur, Logica est sciētia rationalis discretiua veri à falso.

Dicitur scientia rationalis, vt distinguatur à scientiis, & artibus realibus: quales sunt physica, mathematica, & metaphysica, &c. Quare autem, & quomodo sit scientia rationalis declarabitur tibi in cap. 5.

Dicitur discretiua veri à falso, vt in hoc distinguatur & cæteris speciebus scientiæ rationalis, quæ sunt grammatica, rhetorica, & poetica. Nam grammatica versatur, & regulat intellectum circa sermonem congruum, & incongruum. Rhetorica circa sermonem comptum, & incomptum, siue ornatū, & inornatum. Poetica circa sermonem delectabilem, & indelectabilem. Logica verò facit intellectū discernere inter sermonem verum & falsum. Nam vt tibi declarabitur, per logicam scire poteris, quę oratio sit vera, aut falsa. Idem intellige de diffinitione, de diuisione, de consequentia, de syllogismo, de quocunque alio modo argumentandi. De vero autem, & falso grammaticus, vt grammaticus, similiter rhetoricus & poeta vt sic, non curant. Sufficit enim grammatico si orationem congruam fecerit, & rhetorico si ornatam, & poetæ, si delectabilem. Si autem cum hoc sit vera, erit sibi per accidens.

Quantum ad descriptionem, sic describi consueuit, Logica est omnium artium, omnium scientiarum aptissimum instrumentum, siue qua nulla ars, nullaque scientia perfectè sciri potest. & hæc quidem descriptio sequitur ex præmissa diffinitione. Nam sicut ex eo ꝙ homo est animal rationale essentialiter, sequitur ꝙ sit animal risibile, & disciplinabile vt proprium sibi, sic ex eo quod logica est scientia rationalis discretiua veri & falsi, sequitur vt sibi proprium, quòd sit nostro intellectui in acquirendis cæteris artibus, & scientiis aptissimum instrumentum. Huic descriptioni consonat ea quæ solet ascribi diuo Augustino, & hęc est, Logica est ars artium. & scientia scientiarum, qua aperta omnes aperiuntur, & qua clausa omnes aliæ claudūtur. Eidem concordat ea, quæ formatur à Petro Hispano in principio summularum suarum sub nomine dialecticæ. Sumit autem dialecticam pro tota logica, & non pro parte topica, de qua acturi sumus in octauo tract. Sic autem describit eam. Dialectica est ars artium: id est, directiua intellectus vt regula acquirendi alias artes, & scientia scientiarum: id est, directiua eodem modo intellectus in acquirendis aliis sciētiis, ad omnium methodorum, id est, scientiarum principia viam habens. Nam logica dat nobis viam, & modum cognoscendi principia aliarum scientiarum: ex principiis autem cognitis acquirimus scientiam pendentem ex principiis cognitis per logicam. Via autem, quam dat nobis logica ad cognoscendum principia omnium scientiarum, est ars diffinitiua, diuisiua, inductiua, argumentatiua, de quibus omnibus pertractat logica, vt declarabimus in locis suis.

Et aduerte, quòd sciētias appellat methodos. Est autem methodus propriè apud Græcum, quod Latinus propriè appellat callem: est autem callis via stricta, breuis & recta, citò ducens viatorem ad optatum terminum. Transumptiuè igitur scientiæ acquisitæ per logicam dicuntur methodi: quoniam per logicam breui tempore, & rectè ac verè addiscunt. Hinc patet, ꝙ qui absque logica docēt, aut dictāt, & scribunt, & qui addiscunt. semper inordinatè, & infinita prolixitate procedunt, nec vnquam ad veram, & firmam rei notitiam perueniunt, nec se in dubiis resoluere, nec contra impugnantes se defensare possunt. Optimum est ergo ante omnes scientias logicam acquirere, nec cum logica velle alias simul acquirere. Dicit enim Aristot. in 2. Metaphysicæ ꝙ absurdum est simul quærere scientiam, & modum sciendi, & per modum sciendi, vt dicit Commentator Auerroes, intendit logicam, quæ dat modos generales, & regulas, secundum quas in qualibet scientia procedendum est. Has autem regulas docebimus in tractatu sexto, & septimo, & octauo, & decimo. Constat igitur tibi quid sit logica diffinitiuè, & descriptiuè.

Quantum ad etymologiam, & interpretationem eius, aduerte, quòd logica quantum ad id, à quo nomen imponitur apud Græcum, interpretatur de sermone scientia apud Latinum: est enim logos sermo, ethicos scientia. & vt sic nisi aliud addatur communis est grammaticæ, & rhetoricæ, & poeticæ, & logicæ propriè dictæ. Omnes enim sunt scientiæ de sermone, sed diuersa ratione, vt docuimus suprà.

Quantum autem ad illud cui nomen imponitur, interpretanda est logica scientia de sermone vero, & falso, & sic est scientia distincta à grammatica, & rhetorica, & poetica, contenta tamen sub logica vniuersaliter dicta, vt est scientia de sermone &c. Et, quoniam considerare ac pertractare habemus de logica directiua veri, & falsi, &

non absolutè,& vniuersaliter dicta, ideo sua etymologia ac interpretatio erit hæc,vt nõ detur per manifestiora.Logica est scientia sermonis veri,& falsi in qualibet scientia, & arte diiudicandi, vt ab his quæ videntur primo aspectu vera,& nõ sunt,& ab erroribus ac falsis liberemur, vt veritatẽ defensare, falsitatem impugnare, sophisticas rationes contra verum soluere discamus, & rectum limitem in omni rationis opere prosequi ac cõseruare. Dialectica verò exponitur à Petro Hispano,quasi duorum sermo vel ratio:s.arguentis,& respondentis in disputatione. Verũ melius est,vt exponat dialectica quasi disputatiua, deriuatur enim apud Græcum à dialegome, quod est disputo Latinè.Hæc, de præsenti capite dicta sint.

CAPVT III.

Quod sit logicæ subiectum circa quod versatur.

IN 3.c. inuestigandum est, quod sit subiectum in logica, circa quod versatur.Sed antequã descendamus ad resolutionẽ propositi duo ꝓponenda sunt primò quot modis cõsueuit accipi subiectũ in doctrina Arist.secũdò quas conditiones oportet attribuere subiecto scientiæ,& artis.

Subiectũ quot modis accipitur.

Quantùm ad primum aduerte,quòd subiectum dicitur quadrupliciter, primò de eo quod præponitur verbo in oratione, vt homo est animal. Homo apud logicũ dicitur subiectum,animal dicitur prædicatum,est,dicitur copula. Et aduerte ꝙ id quod dicit grammaticus suppositum, dicit logicus subiectum:& quod dicit appositum, dicit logicus prædicatũ, & quod dicit verbum dicit logicus copulam. Copulat enim , & coniungit verbum prædicatum cum subiecto.Secundò dicitur de omni substantia, quæ in se recipit aliquã formam vel accidẽs, & in hoc sensu dicimus manum esse subiectũ caloris , quia in se recipit calorem:eodem modo lapis,in quo fit figura Mercurij dicitur subiectum figuræ, corpus in quo recipitur anima dicitur subiectũ animæ,intellectus in quo recipit scientia dicitur subiectũ scientiæ. Tertiò dicitur de partibus materialibus ex quibus aliquid cõponitur,& in hoc sensu lapides,& ligna,& claui,& cẽmentũ dicuntur subiectũ domus:vt prout ꝺẽ sumatur subiectũ , & materia ex qua res fit. Quartò dicitur de eo,circa quod agendum,aut curandum,aut cognoscendũ intendit homo, & in hoc sensu domus est subiectũ ædificatoris,dum fabricatur:corpus humanũ est subiectum medici dũ medicatur, cælũ est subiectũ astronomi dum circa ipsum speculatur : ens mobilẽ siue corpus mobile est subiectũ physici, &c. Et dicitur subiectũ circa qđ versatur artifex, & sciens siue speculans , & considerans. Relictis aliis modis pro nunc,intendimus declarare quod sit subiectum logicæ iuxta quartum modum.

Subiectũ scientiæ, quas habeat conditiones.

Quãtum ad secundum aduerte quòd subiectum sumptum quarto modo, tres oportet habere cõditiones simul iunctas,ita quòd si vna deficit non erit verè subiectũ. Primò oportet esse principale consideratum in sciẽtia. Vnde nullũ secundariò aut cõmuniter consideratum potest esse verè subiectum in scientia. Ver. gra.in arithmetica par & impar,binarius aut ternarius, aut quæcunque alia numeri species nõ possunt esse verè subiectũ , sed numerus vt numerus:primò enim & principaliter cõsiderat de numero, consequẽter autem de proprietatibus & speciebus numeri.secundò oportet ꝙ omnia considerata in arte, aut scientia considerentur non secundũ se, sed in ordine ad ipsum. Ver.gra.Ideo domus est subiectũ artis ædificatoriæ, quoniam circa ipsam ædificandam artifex principaliter,& prima intentione intendit , & in ordine ad ipsam considerat lapides vt sunt apti construere domũ,similiter & ligna,& alia,&c.non enim cõsiderat lapides vt sunt inanimati,neque ligna vt vegetabilia, neque clauos ferreos vt minerales , hæc enim ad considerationẽ physici pertinent : sed vt partes aptæ,ex quibus cõstruatur & firmetur domus.Tertiò oportet vt per subiectum scientiæ,& artis sufficienter differat ipsa à quacunque alia, ideo grammatica differt à rhetorica,quia in ea subiectum est oratio congrua.in rhetorica aũt oratio compta:& arithmetica differt à geometria, quia in ea subiectum est numerus, in geometria autẽ quãtitas continua diuisa in lineam, & superficiem & corpus,vt declarabimus in prædicamento quantitatis.

His prænotatis aduerte, ꝙ cũ logica sumatur dupliciter,vt suprà iã diximus scilicet vniuersaliſsimè &propriè: vniuersaliſsimè quidẽ vt sub se continet grammaticam,& rhetoricã & poeticam & logicã argumẽtatiuam. Propriè verò vt est scientia distincta à prædictis , & dicitur scientia rationalis argumentatiua:subiectũ in illa vniuersaliſsimè sumpta,est ens rationis,i.ens fabricatum ab intellectu, & non habet esse extra intellectum,quales sunt termini siue dictiones cõponentes orationem congruã aut ornatã aut delectabilẽ,aut veram,& suũ oppositũ, & argumentatio quæ componitur ex propositionibus modo quo dicemus in tractatu sexto.Et quidem quòd ens rationis sit subiectum in logica vniuersaliſsimè sumpta,probatur sic, Sicut se habet scientia realis,vt physica,mathematica & metaphysica,ad ens reale,quod est ens extra intellectũ,vt homo,terra, cælũ, &c. sic scientia rationalis se habet ad ens rationis:sed scientia realis versatur circa ens reale , vt subiectum,ergo scientia rationalis circa ens rationis.Sed logica vniuersaliſsimè sumpta, est scientia rationalis, vt dicemus infrà:ergo subiectũ logicæ vniuersaliſsimè sumptę est ens rationis. Subiectũ autẽ logicæ propriè sumptæ est ens rationis sub discursu intellectus : quod est idẽ quod argumẽtatio.Et probatur sic, Idẽ est subiectũ in tota sciẽtia rationali, & in qualibet eius parte, sub diuersa tamen ratione:sed ens rationis est subiectũ in tota scientia rationali,quæ est logica vniuersaliſsimè sumpta:ergo & in qualibet eius parte sub distincta rõne.Partes autẽ totius scientiæ rationalis sunt:Grammatica, cuius subiectũ est ens rationis congruum,& incongruũ:&Rhetorica, cuius subiectum est ens rationis ornatum, & inornatum : & Poetica cuius subiectum est ens rationis delectabile, & indelectabile : & Logica propriè dicta, cuius subiectum est ens rationis ratiocinatiuũ, qđ est idẽ quod argumentatio. Præterea,vt videbis infrà, tractabimus de terminis, & nomine, & verbo per respectum ad orationem : quoniam sunt componentes orationem , & de oratione per respectũ ad propositionem,& de propositione per respectum ad argumentationem,& illic erit status.Cũ igitur omnia considerata in logica propriè dicta considerentur in ordine ad argumentationem, sequitur argumentationem , quæ est idẽ cum ente rationis discursiuo, vt ita loquar ,esse in ea subiectum.Hæc de præsenti cap.dicta sint, ne ingenium nouitij confundamus.Nam quid sit ens rationis,& ens reale abundantius dicemus in principio tractatus quarti.

Quæ logica partes.

CAPVT IIII.

Quæ sit Logicæ vtilitas,& necessitas.

Vtile qđ dicatur, & quot modis.

IN 4.cap.declarandum est si logica propriè dicta, est nobis vtilis, & necessaria.Sed antequam ad resolutionem propositi descẽdamus , manifestandũ est quibus modis aliquid sit vtile, & necessarium. Tu igitur aduerte ꝙ vtile est illud,quod propter aliud appetitur,vt deseruiat appetenti consequi optatũ.Sic equus dicitur vtilis,quia deseruit sessori in delatione propriæ personæ, aut alicuius oneris.Vtile aũt est aliquid duobus modis.Primò aliquid dicitur vtile quod licet in se,& ſm sui naturam non sit appetibile,nec amabile,imo abominabile,tamen in ordine ad aliquẽ finem amatum consequendum est apetibile. Hoc modo medicina fœtida & abominabilis , dicitur vtilis , pro quanto deseruit infirmo ad consequendã sanitatem , quæ alias nullo modo est appetibilis. Secundò aliquid dicitur vtile, quod est in se est appetibile,& per respectum ad alterũ consequendũ. Hoc modo medicina delicata,& odorifera est vtilis:quoniam non solũ in ordine ad consequendam sanitatem,sed etiam,secundum se est amabilis.

Necessariũ qđ & quot modis.

Necessariũ dicitur aliquid sine quo res non potest esse aut fieri aut acquiri aut seruari:vt cibus est necessarius volenti viuere,& nauis necessaria volenti transfretare. Hoc autem licet pluribus modis dicatur , pro nunc sufficient duo modi. Primò aliquid est necessarium sine quo res desiderata nõ potest absque maxima difficultate acquiri : sic equus dicitur necessarius eunti in Franciam,quoniam etsi pedester posset ire, id tamen summè difficile sibi foret.Secundo aliquid est necessarium sine quo nullo modo potest finis intẽtus haberi:sic cibus est necessarius, similiter, & respiratio intendenti viuere.

His præhabitis dico pro resolutione propositi, ꝙ Logica non est vtilis primo modo : nam licet in se sit aspera,& difficillima addiscenti , tamen in se non est abominabilis. cùm sit vera scientia & perfectiua ac acuitiua ingenij vt alias declarabimus. Cũ igitur scire vniuersaliter sit nobis appetibile , sequitur quòd logica in se sit appetibilis sicut grãmatica,& rhetorica, ex cõsequenti nõ est vtilis primo

modo:eſt autem vtilis ſecundo modo, quoniã etſi in ſe ſit appetibilis,tamẽ ex ſua prima inuentione ordinatur vt de ſeruiat intellectui in acquiſitione aliarum ſcientiarum, & ideo eſt vtilis ſecũdo modo:eſt enim logica intellectui in quirenti, & venanti veritatem in aliis ſcientiis, ſicut canis ſolertiſsimus venatori.

Num logica ſit neceſſaria.

Quo ad neceſsitatem aliqui dicunt ipſam neceſſariam primo modo & etiam ſecundo. Arbitrantur enim, ꝙ ſine logica nulla ſcientia poteſt omnino acquiri:ſicut ædificator ſine arte, non poteſt ædificare. Sed id non videtur rationabiliter dictũ,nam ante Ariſt.inuentoré logicæ,vt ſibi attribuit, apud Aegyptios & Arabes & Græcos ſapientiſſimi fuerunt & præcipuè in mathematicis,vt teſtatur Ariſtoteles in proœmio metaphyſices,& Iuriſtæ habent ſciẽtiam ciuilem, & tamen non incumbunt ſtudio logicæ, & ideo melius eſt ſic diſtinguere:Logica eſt duplex, ſcilicet naturalis,& artificialis:naturalis eſt diſcurſus innatus cui libet vtenti ratione.Nam cùm diſtinguatur homo ab intelligentiis, ex eo quòd illæ ſunt merè intellectuales, homo autem rationalis,illæ ſimpliciter intelligunt,homo autem cum diſcurſu:hinc videmus idiotam loquentem formare conſequentias conditionales,ſyllogiſmum expoſitorium, & multis modis arguere, & hac naturali via argumentatiua proceſſerunt Antiqui & procedunt iuriſtæ.Verũ,quia natura per artem perficitur, & ſine arte valdè defectibiliter operatur,vt patet in cantãte,ſiue citharizante ex naturali habitudine, antequã artem muſices addiſcat:ideo logica artificialis neceſſaria eſt primo modo, naturalis autẽ ſecundo modo. Nã artificialis dans modum rectè & abſq; errore definiendi,diuidendi,argumentandi, ac reſpondẽdi diſponit & facilitat intellectum, vt prõptè, & expeditè, & ordinatè, & reſolutè ſe exerceat in ꝓdictis actibus, quibus venatur veritatem, & falſitatẽ deuitat, & ſine his, ſumma difficultate, & longiſsimo tẽpore, & admixtione multorum errorum, verum ipſum attinget, ergo ei eſt neceſſaria logica primo modo:ſecundo autem modo,logica naturalis eſt neceſſaria,quoniam hominis natura non ſimplici intelligentia, ſed diſcurſu à noto ad ignotum procedit.Vnde dixit Ariſtoteles in 1.Metaphyſicę,quòd homi nũ genus arte & rationibus,i.argumentationibus viuit,id eſt operatur.Vtraque autẽm logica eſt argumentatiua, ergo cõſtat quomodo eſt vtilis & quomodo neceſſaria.Hęc de præſenti cap.dicta ſint.

CAPVT V.

Qualis ſcientia ſit logica,& ſub qua parte ſcientiæ vniuerſaliter diuiſæ locanda ſit.

IN quinto capite manifeſtãdum eſt, qualis ſit ſcientia logicæ, & ſub qua parte ſcientiæ vniuerſaliſsimæ diuiſæ contineatur. Ne igitur oporteat idem ſæpius inutiliter repetere,præponemus in primis vniuerſalem ſcientię,ſiue philoſophiæ(vt volunt alij) diuiſionem. Deinde determinabimus propoſitum.

Quantum ad primũ aduerte, ꝙ ex doctrina Ariſt. colligitur hæc vniuerſalis philoſophiæ ſiue ſcientiæ diuiſio:

Scientiarum,alia ſpeculatiua, alia practica.

Speculatiuarum, alia realis,alia rationalis.

Realium ſpeculatiuarum,alia phyſica,alia mathematica, alia methaphyſica.

Rationalium ſpeculatiuarum, alia grammatica, alia rhetorica, alia poetica, alia logica ſiue dialogica, id eſt diſputatiua.

Practicarum alia actiua,alia factiua.

Practicarum actiuarum, alia ethica, alia politica, alia œconomica.

Practicæ factiuæ diuiduntur in artibus quas famosè dicimus Mechanicas, & communiter ſunt ſeptem, ſcilicet lanificium, militia,nauigatio, agricultura,medicatio, venatio,& ars fabrilis.Ad has reducuntur omnes aliæ, vt facilè cognoſcere poteris.

Et ne hæc diuiſio ſit penitus incognita nouitio, dicemus compendiosè quid ſit vnumquodque prædictæ diuiſionis membrũ, donec ad philoſophiam tranſeamus.Tunc enim exactè de vno quoque membro quid ſit, & quid ſub ſe contineat pertractare intendimus.Tu igitur aduerte, ꝙ apud Ariſtot. (vt docet in lib.6.Ethicorum.) Sciẽtia vt diſtinguitur ab opinione, & à fide, eſt certa, & euidens rei cognitio, quam intellectus acquirit per ſyllogiſmum demonſtratiuũ,vt declarabimus in tractatu decimo,per hoc quòd dicitur certa cognitio, diſtinguitur ſcientia ab opinione.Quæ enim opinamur,nõ firmiter cognoſcimus,nec eis adhęremus niſi cum formidine alterius partis,Per hoc quòd dicitur euidẽs cognitio diſtinguitur à fide. Nam ea propriè credimus,quibus firmiter aſſentimur,licet ſint no bis immanifeſta, vt credimus Deum creatorem mundi in tempore,licet potuerit eum creare ab æterno.

Scientia ſpeculatiua eſt illa cuius finis eſt ſcire ſiue cognoſcere ſubiectum ſuum,vt ſcientia de cælo, de Deo, de anima &c. eſt ſpeculatiua. Neque enim per noſtrum ſcire poſſumus Deum aut cælum aut animam operari.

Scientia practica eſt illa cuius finis non eſt tantùm ſcire,ſed operari circa obiectum ſuum, vt ſcientia medicatiua & domificatiua,neque enim addiſcens ædificare,cõtentatur ſcire ædificare,ſed intendit ædificare.

Scientia ſpeculatiua realis eſt illa quæ verſatur circa ens reale, quod habet eſſe extra intellectum: qualia ſunt corpora naturalia & cælum & diuinæ ſubſtantiæ, & quãtitas continua & diſcreta.

Scientia ſpeculatiua rationalis eſt illa quæ verſatur circa ens fabricatum ab intellectu, & quod non haberet eſſe niſi exiſteret intellectus: quales ſunt termini & dictiones ex quibus componitur oratio, & ex orationibus componitur argumentatio,ſimiliter omnis ſermo congruus & incongruus,ornatus & inornatus,delectabilis & indelectabilis,verus & falſus.Hæc enim omnia non eſſent niſi intellectus ea fabricaret, intellectus autem eſt ratio:ideo dicũtur ens rationis,id eſt ens fabricatum à ratione.

Sciẽtia ſpeculatiua realis phyſica eſt illa quæ verſatur circa ens mobile,quod eſt ens naturale, vt cælum & elementa,& elementata.

Scientia ſpeculatiua realis Mathematica eſt illa, quæ verſatur circa ens quãtum,continuum & diſcretum.Quãtum continuũ eſt linea,ſuperficies,corpus, & omnes ſpecies figurarum, & de his omnibus pertractat Geometria. Quãtum diſcretum eſt numerus,& de numero,ac proprietatibus numeri pertractat Arithmetica.

Quid autem ſit grammatica & rhetorica & poetica & logica, in quas diuiditur ſpeculatiua rationalis, & circa quæ verſentur,iam diximus ſuprà.

Practica actiua eſt illa quæ verſatur circa humanas operationes regulandas,vt bene ac moraliter fiant.

Practica actiua ethica eſt quæ regulat proprias operationes cuiuſlibet hominis volẽtis benè & virtuosè viuere.

Politica autem quam Latinè dicimus ciuilem eſt quæ regulat ex regentis prudentia publicas, & ciuilem actiones,vt iuſtè & pacificè fiant.

Oeconomica verò,quam domeſticam aut familaré dicimus Latinè, eſt, quæ regulat ex patrisfamiliàs prudentia & autoritate operationes totius familiæ, ſecundum ꝙ vnumquemque familiæ gradum decet,gradus autem ſunt vir,& vxor,parẽtes & filij,dominus & ſeruus,ex his enim integratur familia in ſpecie humana vt docet Ariſtot. in 1. Politicorum.

Practica factiua eſt illa quæ verſatur circa artificia manualia,quæ communiter exercentur plebeis animis,gratia lucri,& nõ gratia perficiendi intellectum, nec aſſequendi fœlicitatem,& ideo dicuntur mechanica,quia faciunt hominem intendere extrà ſe,& nõ intrà ſe,ſicut adulter quærens alienam diſsipantem, & relinquens ſibi ſociatam ad bonum proprium & conſtitutionem familiæ.

Diſtinctio autem ſua in ſeptem artes mechanicas notiſsima ac vulgatiſsima eſt,ideo eam pertranſeo. Conſtat igitur tibi vniuerſalis ſcientiæ,ſiue philoſophię diuiſio,& cõpendiosè quid ſit quodlibet diuiſionis membrum. Dixi compendiosè, quoniam ſi ad vnguem & per omnia vellẽ de his tractare,nouitij ingenium, qui ex ſimplici grammatica ſe ad logicam transfert, non docerem ſed confunderem. Intẽdo autem Deo propitio in philoſophia naturali, & metaphyſica, & morali, & politica & œconomica Peripatetica reſolutè,& diffusè de ſingulis pertractare.Nũc ſufficit velut paruulis cibum leuiorem propinare, donec ſolidiorem naturæ virtus ferre valeat.

His prænotatis facilè tibi conſtare poteſt qualis ſcientia ſit logica,& ſub qua ſpecie diuiſionis generalis ſcientiæ contineatur:nam ſi interrogeris,qualis ſcientia ſit, reſpondendũ eſt ꝙ rõnalis & non realis ratione iam aſsignata.Itẽ reſpondendum quòd ſpeculatiua & nõ practica.Et ſi obijciatur, ꝙ nõ quæritur gratia ſui,ſed gratia acquiren

di alias

Hæc est praxis absoluta ratio.

di alias ſcientias per argumentationem, reſpondendum eſt q̃ non propter hoc impeditur quin ſit ſpeculatiua: nã quando dicitur q̃ ſcientia practica eſt illa, quæ ordinatur ad opus, intelligendum eſt ad opus quod ſit alterius potentiæ quàm intellectus, putà ſit actus voluntatis aut manus aut pedis. Si autem ordinatur ad regulãdum opus intellectus, putà quomodo formanda ſit oratio affirmatiua, aut negatiua, quomodo argumentandum ſit ad probandũ concluſionem phyſicam vel mathematicam, non obſtat quin ſit ſpeculatiua, aliter nec Arithmetica eſſet ſpeculatiua, ordinatur enim ad numerationem, quæ eſt opus intellectus, ſimiliter Aſtronomia non eſſet ſpeculatiua, quoniam ordinatur ad menſurandum quantitatem cæli & ſtellarum & eorum motum. Eodem modo nec grammatica nec rhetorica eſſent habitus ſpeculatiui, cum vna ordinetur ad formandum ſermonem congruum & vitãduum incongrum, altera ad formandum ſermonem ornatum, & vitandum inornatum. Conſtat igitur qualis ſcientia ſit logica, & ſub qua parte ſcientiæ vniuerſaliter diuiſæ contineatur. Hæc de præſenti capite dicta ſint.

CAPVT VI.

Quomodo logica in partes ſuas diuidenda ſit.

IN 6. c. aduerte antequam deſcendamus ad diuiſiones logicæ, q̃ omnis recta & valida diuiſio debet eſſe per membra oppoſita, vt hæc, Colorum alius albus, alius niger. Si autem dicatur, Hominum alius albus, alius magnus, diuiſio non eſt valida, quoniam non opponuntur album & magnũ, quoniam ſtant ſimul in eodem. Membra autẽ diuiſionis validæ, nõ ſe compatiuntur in eodem, ſed ſi vnum affirmatur, alterum negatur ab eodem. V.g. Si Sortes eſt magnus, ergo non eſt paruus. Non ſequitur autem quod ſi Sortes eſt albus non ſit magnus, quoniam poteſt eſſe magnus & albus. Item membra validæ diuiſionis debent ſufficienter euacuare diuiſum, ita q̃ nihil cõtineatur ſub diuiſo, quod non contineatur ſub aliquo membro diuiſionis. Vnde hæc diuiſio eſt valida: Animalium aliud rationale, aliud irrationale: nõ enim poteſt inueniri animal, quin ſit ratiõale, aut irrationale. Hæc autem non eſt valida, Animalium aliud bipes, aliud quadrupes: nam inuenitur animal quod nullũ habet pedẽ, vt vermis, aliud eſt quintupes & aliud octupes, &c. Oportet igitur ſic diuidere logicam, q̃ partes diuidentes ſint oppoſitæ, & ſufficienter euacuent diuiſum.

Tu igitur aduerte, quòd in doctrina Ariſt. fundatur triplex diuiſio logicæ.

Logica naturalis & artificialis.

Prima eſt hęc, Logica, alia naturalis, alia artificialis, ſiue ingenioſa: naturalis eſt inditus diſcurſus, quo naturaliter homo vtitur in cogitando de agendis, & per ſermonem explicando conceptus ſuos ac conferendo. Cõponit. n. ex ſuo ingenio orationes ex terminis, & propoſitiones & varios modos arguendi format, modò ſyllogiſmum, modò enthymema, modò inductionem, modo ab exemplo. Et hac quidem naturali logica regulati fuerunt Antiqui in ſpeculationibus ſuis, & eadem regulantur ciuiles, & negotiatores, & litigantes, & artifices mechanici, & breuiter omnis homo ratione vtens. Et hæc quidem naturalis logica, eſt innata promptitudo ad talem diſcurſum, ita q̃ non ab alio acquiritur, ſed rationale animal naturaliter conſequitur, inæqualiter autem iuxta maioris ac minoris ingenij differẽtias. Nã ſunt aliqui adeò depreſsi ingenij, q̃ vix vno gradu deprehenduntur differre à bruto. Iſti pro maiori parte non logica naturali, ſed inſtinctu & motu paſsionum, more animalium, operantur. Quidam autẽ ſunt, qui vt diuini apparent, & adeò vigent ingenio & ſubtilitate intellectus, q̃ videtur eis ſufficere promptitudo naturalis diſcurrendi, argumentandi, & reſpondendi. Medij autem ſunt innumeri.

Logica autem artificialis eſt quæ ex ingenio & longo vſu homo adinuenit ſub certis regulis infallibilib. modos & ſpecies propoſitionum (de quibus dicemus infra) certas regulas quibus diſcernimus vtiles modos arguendi ab inutilibus, & verum modum definiendi, diuidendi, & determinandi dubia propoſita ſecundum ſubiectam materiam, vt declarabimus in ſuis propriis tractatibus. & hæc eſt quam Ariſt. dicit in 2. Elench. ſe inueniſſe & compleuiſſe. & de qua nunc pertractaturi ſumus.

Logica vtens & docens.

Secunda diuiſio eſt hæc: Logica artificialis diſtinguitur in docentem, & vtentem. Docens quidem eſt quæ tradit formam definiendi terminos, & componendi veras propoſitiones, & ex eis per certos modos & figuras formandi veros ſyllogiſmos & conſequentias & alia argumentandi genera, de quibus loquemur infra, & communiter non à proprio in genio, ſed à docente acquiritur. Hæc eſt quam diximus regulare intellectum in aliis ſcientiis acquirendis, & de qua diximus q̃ ad omnium methodorum principia viam habet. Logica vtens, eſt ipſamet docens, quam poſtquã didicimus, applicamus aliis ſcientiis acquirendis, vt optimum inſtrumentum regulatiuum intellectus in definiendo, diuidendo, verum à falſo diſcernendo, in deducendo concluſiones ex propriis principiis, vt tibi manifeſtum erit in Philoſophia naturali. Neque enim ſcires definire, neque diuidere ens mobile, neque probare proprietates ſubiecti ſcientiæ naturalis, niſi in logica didiciſſes modum definiendi, diuidendi, & demonſtrandi. Tu tamen aduerte q̃ licet ſit eadem realiter, ratione tamen diſtinguitur inquantum docens, & inquantum vtens. Nam inquantum docens conſideratur in ſe, inquantum vtens reſpicit alias ſcientias.

Tertia diuiſio eſt hæc: Logica docens ſufficienter diuiditur in tres partes. Prima eſt in qua tractatur de terminis in complexis, & hæc diuiditur in duas. In prima conſideratur de terminis ſecundæ intentionis, & iſte eſt liber Prædicabilium. In ſecunda conſideratur de terminis primæ intentionis, & iſte eſt liber prædicamentorum, & poſtprædicamentorum. Secunda eſt in qua tractatur de terminis complexis, id eſt de oratione, & propoſitione, & hic eſt liber Peri hermenias. Tertia eſt in qua tractatur de argumentatione, & hæc diuidit in quatuor. In prima agitur de argumẽtatione ſyllogiſtica abſoluta & ſimplici, id eſt non applicata alicui materiæ, & hic eſt liber Priorum. In ſecunda agitur de ſyllogiſmo demonſtratiuo, & hic eſt liber Poſteriorum. In tertia agitur de ſyllogiſmo topico, i. probabili, & hic eſt liber Topicorum. In quarta, agitur de ſyllogiſmo fallaci, quem dicimus ſophiſticum, eò q̃ per ipſum ſolùm generatur deceptio, & hic eſt liber Elench. Hæc eſt ſumma librorũ, quos tradidit nobis Ariſt. inuentor logicæ. Reliquos autem minores tractatus quos appellamus parua logicalia, non habemus formaliter ab Ariſt. Sed poſteriores traxerunt virtualiter ex prædictis libris Ariſt. ita q̃ eorum principia iam habuimus ab Ariſt. vt tibi declarabitur, quando agemus de conſequentiis & ſuppoſitionibus, &c. Et aduerte q̃ ſufficiẽtia prædictæ diuiſionis ſumitur hinc, Argumentatio (vt dictum eſt ſuprà) eſt principale conſideratum à logico velut eius finis, non enim logicam quærimus niſi vt acquiramus habitum faciliter & rectè argumentandi ad quamcunque concluſionem. Argumentatio autem eſt quoddam totum conſtans ex propoſitionibus, vt tibi declarabitur loco ſuo. propoſitio verò conſtat ex terminis. Cùm igitur eadẽ ſcientia ſit conſideratiua totius & partium, neceſſe eſt logicum verſantem circa argumentationem, conſiderare de argumẽtatione & partibus eius, partes autem eius ſunt duplices, ſ. propinquæ & remotæ. Propinquæ ſunt propoſitiones: remotæ autem termini incomplexi, nam propoſitiones componunt immediatè argumentationem. Termini autem incomplexi non componunt eam, niſi quatenus ingrediuntur propoſitionem. Ex quibus conſtat, q̃ pars prima, in qua conſiderantur termini incomplexi, ordinatur ad ſecundam, in qua conſideratur propoſitio, & ſecunda ad tertiam in qua conſideratur argumentatio, & in ea completur intentio logici. Conſtat igitur quomodo diuidenda ſit logica, & quæ ſint eius partes ſufficienter ipſam diuidentes. Hæc de præſenti capite dicta ſint.

CAP. VII. *A quo ſit incipiendum in logica, & quis ordo proſequendus ne confundatur ingenium nouitij.*

IN ſeptimo capite inueſtigandum eſt à quo primo incipiendum ſit tractare in logica, & quis ordo in tractandis ſeruandus ſit, ne nouitij ingenium confundatur.

Quantùm ad primum aduerte q̃ nonnulli conſiderant logicam inquantum eſt dialectica, i. diſputatiua, alij autem inquantum verſatur circa argumentationem, quæ non ſolũ poteſt fieri voce, ſed & mente & ſcripto. Primo conſiderantes diſputationem non fieri ſine ſermone, nec ſermonem ſine voce, nec vocem ſine ſono, ideo à ſono tanquàm à priori & communiori definitiuè & diuiſiuè dicunt inchoandum. ſecundo loco à voce definitiuè & diuiſiuè. tertio loco à nomine & verbo vt habent eſſe in voce & componunt orationem & propoſitionem vocalem, ex quib. componitur ſyllogiſmus ſiue argumentatio vocalis, qua fit diſputatio inter duos. Hũc ordinem ſeruat Petrus Hiſpanus. & ratio ad hoc

mouens

mouens eum fuit,quia conſiderauit ꝙ Ariſt.in ſuo libr.Peri hermenias acturus de propoſitione definit nomen & verbum vt ſunt eius partes integrales per vocem, quaſi ꝙ non conſideret de nomine & verbo,& oratione, & propoſitione,& argumentatione, niſi vt deſeruiunt diſputationi, cui non deſeruiũt niſi vt ſunt in voce, reliquit ergo omnia prædicta vt fiunt in mẽte& in ſcripto,&intendit de modo magis famoſo ac notiori ad ſenſum,qui eſt modus in voce.

Alij autem aduertentes ꝙ licet modus iſte famoſior & vulgarior ſit, tamen experientes ꝙ omnia prædicta habent eſſe in anima, in voce & in ſcripto , nec vnquam proferuntur voce,nec ſcribuntur niſi prius mente concipiantur,vnde & dixit Ariſt.in primo Peri hermenias,ꝙ ea quæ ſunt in voce,ſunt earum quæ ſunt in anima paſsionum, i.conceptuum notæ. i. ſigna, ideo arbitrati non ſunt incipiendum à voce nec à ſono,ſed à termino,i.dictione.Nam terminus vt eſt in mente componit propoſitionem mentalem , & vt eſt in voce,componit propoſitionem vocalem, & vt eſt in ſcripto , componit propoſitionem in ſcripto : & quoniam nomen & verbum & oratio poſſunt eſſe in mente , in voce & in ſcripto, ideo dicunt melius eſſe ꝙ definiantur per terminum vtpote magis communem quàm per vocem. Hanc igitur viam vt vniuerſaliorem ſequemur,& præcipuè quia nõ contrariatur priori ſententiæ.Nam ſicut eſt verum dicere, Sortes eſt homo,ergo ſortes eſt animal,ſic eſt verum dicere,nomen eſt vox ſignificatiua,ergo eſt terminus ſignificatiuus. In plus enim ſe habet terminus quàm vox , quoniam vox non verificatur de nomine,niſi vt eſt in voce,terminus autem verificatur de nomine , in mente & voce & ſcripto. Incipiemus ergo à termino definitiuè & diuiſiuè.

Quantùm ad ſecundum aduerte, ꝙ cum termini incomplexi ſint priores & ſimpliciores oratione & propoſitione in via compoſitionis,& propoſitiones ſint priores ſyllogiſmo,quoniam componunt ſyllogiſmum,& non econuerſò: ordo ſcientiæ requireret ꝙ prius tractaremus de prædicabilibus & prædicamentis,& ſecundo loco de propoſitionibus vt tractat Ariſt in lib.Peri hermenias, & tertio loco de ſyllogiſmis formalibus & topicis & ſophiſticis & demonſtratiuis eo ordine quo de eis tractat Ariſt. in tota arte noua:verum,quia nouus logicæ auditor tranſit immediatè ab arte grammaticæ ad logicam,&logicus accipit à grammatico nomen & verbum & aliquas alias partes orationis(vt dicemus) prout componunt propoſitionem, & propoſitio componit ſyllogiſmum,ideo ne nouitij ingenium inuoluatur,expedit prius tractare de partibus orationis,deinde de oratione & enunciatione,ſicut etiam tractat grammaticus modo grammatico. & ſecundo loco tractabimus de ſyllogiſmo formali,& tertio loco de prædicabilibus, & quarto loco de prædicamentis. Nam abſque noticia propoſitionis & ſyllogiſmi, non poſſet nouitius in illis eruditi modo logico,vt tibi manifeſtum erit. Deinde procedemus ad alios tractatus eo ordine quem tibi manifeſtabimus loco ſuo. Conſtat igitur tibi à quo incipere intendimus,& quem ordinem ſeruare ne nouitij ingenium inuoluatur.Hęc de præſenti cap.dicta ſint.

Tractatus primi finis.

TRACTATVS II. DE Partibus propoſitionis.

IN tractatu ſecundo agendũ eſt de partibus propoſitionis,quę apud Logicum præcipuè ſunt nomen , & verbum : & quoniam ſcire non poteris quid& quotuplex ſit nomen apud logicum,ſimiliter & verbum niſi prius noueris quid ſit terminus,& quotuplex ſit, & quod dico de termino intellige de voce. Primum enim quod ponitur in definitione nominis & verbi eſt terminus apud communiter tractatores de logicalibus, apud autem Ariſt.eſt vox:vt tibi declarauimus in tract.præced.c.7.ideo hunc tractatum diuidemus in 4.cap.

Primum,Quid & quotuplex ſit terminus.
Secundum,Quid & quotuplex ſit nomen & verbum.
Tertium,Quid & quotuplex ſit oratio.
Quartum, Si logico ſufficiunt duæ partes orationis , ſcilicet nomen rectum,& verbum rectum.

CAP I. Quid & quotuplex ſit terminus.

IN primo capitulo inueſtigandum eſt quid ſit terminus, & quot ſint vniuerſaliores diuiſiones eius. Hic igitur duo agenda ſunt.Primo definiemus terminum declarantes ſingulas definitionis particulas.Secundò aſsignabimus communes,& vniuerſales diuiſiones termini.

Quantùm ad primum aduerte,ꝙ hic non intendimus loqui de omni ſignificato, in quo ſumitur terminus in doctrina Ariſt. ſumitur autem tribus modis. Primò ſumitur pro maiori, & minori extremitate , & medio, & dicuntur tres termini,ex quibus componitur omnis verus ſyllogiſmus,& hoc modo loquemur in tractatu de ſyllogiſmo formali, & abſoluto.Secundò ſumitur pro definitione rei,quæ dicitur apud Ariſt.terminus,quoniam in ſe claudit, & terminat totam rei definitæ eſſentiam. & de hoc modo loquemur in tract.de ſyllogiſmo topico & demonſtratiuo.Tertiò ſumitur pro omni eo,ex quo propinquè conſtituitur oratio, & propoſitio, & in quod reſoluitur. Et dico propinquè quoniam ſicut apud grammaticum dictio componitur ex aliquibus remotè,& ex aliquibus propinquè, ſic apud Logicum oratio & propoſitio ex aliquibus componitur vtroque modo. Nam apud grammaticum dictio componitur propinquè ex ſyllabis,quoniã ſeipſis & non mediante alio: componitur autem remotè ex literis,quoniam non ex ſeipſis,ſed mediante ſyllaba. Sic in propoſito apud logicũ oratio &propoſitio cõponuntur propinquè ex terminis,quoniam ſeipſis & non mediante alio:componuntur autem remotè ex ſyllabis& literis,literæ enim componunt ſyllabas, & ſyllabæ terminos,& termini orationem.Et in hoc tertio ſenſu ſolùm intendimus in hoc tract. loqui ac definire terminum.Sed aduerte,ꝙ in tertio ſenſu adhuc tripliciter ſumi poteſt,ſcilicet communiter,ſtrictè & ſtrictiſsimè.Communiter ſumitur pro omni dictione propinquè componente orationem,& ſic non ſolùm nomen & verbum,ſed etiam aliæ orationis partes,vt pronomen,præpoſitio,aduerbium &c.dicuntur termini.Strictè ſumitur pro omni eo quod eſt vel poteſt eſſe ſubiectum & prædicatum & copula in propoſitione.In quo ſenſu nec ſigna vniuerſalia,nec particularia,nec aduerbia ſunt termini, quoniam non ſunt nec poſſunt eſſe per ſe ipſa prædicatum aut ſubiectum,ſed modi,ſiue determinationes eorum , ſimiliter aduerbia ſunt determinationes verbi vt bene currit,hodie venit &c. Strictiſsimè autem ſumitur pro omni eo quod eſt vel poteſt eſſe extremum propoſitionis,extremuum autem dico ſubiectum & prædicatum,& in hoc ſenſu copula non eſt terminus,qa non eſt extremum,ſed vnitiuum extremorum,vnit & copulat prædicatum & ſubiectum.& in hoc ſenſu definiuit eum Ariſt. in libro Priorum dicens , quòd terminus eſt in quem reſoluitur propoſitio vt in ſubiectum & prædicatum.

His præpoſitis aduerte,quòd hic habemus definire terminum non ſtrictè,nec ſtrictiſsimè ſumptum,ſed communiter, aliter non poſſemus ipſum diuidere, vt diuidemus infrà.Nam vna ex diuiſionibus erit hęc,terminorum vnus eſt per ſe ſignificatiuus,alius non per ſe ſignificatiuus.Conſtat autem ex prædictis quòd terminus non per ſe ſignificatiuus,non eſt terminus ſtrictè,nec ſtrictiſsimè ſumptus.

Definientes igitur terminum communiter & abſolutè ſumptum dicimus quod eſt pars propinqua conſtitutiua orationis &propoſitionis Dicitur pars propinqua,i.immediata orationis & propoſitionis ad differentiam literarum & ſyllabarum,quæ non niſi mediante termino componunt orationem.vnde aduerte ꝙ ſicut ſe habent lapides &ligna, & fundamentum, & paries ad compoſitionem domus, ſic literæ & ſyllabæ & termini ad conſtitutionem orationis. nam lapides & ligna non componunt immediatè domum, ſed componunt immediatè fundamentum, parietem & tectum,hæcautem immediatè domum:ideo illæ remotæ, hæ autem propinquæ nuncupantur.Sic in propoſito, literæ & ſyllabæ non componunt immediatè orationem, ſed terminum,terminus autẽ immediatè orationem.patet ergo terminum eſſe immediatam & proximam partem orationis, ad differentiam literarum &ſyllabarum.Dicitur conſtituti ua orationis,quoniam hic procedimus ex priori:ad differẽtiam reſolutionis quæ ſupponit conſtitutũ ex partibus. Dicitur ergo conſtitutiua orationis,quoniam hic intendimus præparare materiam ſyllogiſmi,quę eſt propoſitio.Ideo in ueſtigamus in primis,ex quib. conſtituitur immediatè propoſitio,& in tract.de ſyllogiſmo aperiemus ex quibus propinquè & immediatè conſtituitur ſyllogiſmus. Hæc autem definitio conuenit termino in mente , in voce , in ſcripto: quoniam terminus in mente , eſt pars propinqua orationis mentalis, & in voce , eſt pars propinqua orationis vocalis, & in ſcripto,eſt pars propinqua orationis ſcriptæ.

Viſo quid ſit terminus apud logicum communiter & abſolut

abſolutè ſumptus, aſſignandæ ſunt generales diuiſiones eius, vt ſciamus iuxta quod membrum ponendus eſt in diffinitione nominis & verbi & orationis.

Prima diuiſio, Terminorũ, aliquis eſt per ſe ſignificatiuus, aliquis nihil per ſe, id eſt per ſe ſumptus ſignificatiuus. Terminus per ſe ſignificatiuus eſt ille, qui vltra ſeipſum aliquid intellectui repræſentat, vt homo, animal, lapis: repræſentat.n. homo intellectui animal rationale, & animal repręſentat animatum ſenſitiuum & per ſe motiuum, & lapis corpus terreum durum offendens pedem. Nam ſignificare eſt aliquid intellectui repræſentare. Vnde idem eſt terminum eſſe per ſe ſignificatiuum, & eſſe per ſe repræſentatiuum alicuius apud intellectum. Dicitur vltra ſeipſum, quoniam repræſentare ſeipſum intellectui eſt commune omni termino, cum ſit intelligibilis ab intellectu, cuius obiectũ eſt ens communiſſimum vt ſe extẽdit ad ens reale & ens rationis vt dicemus aliàs. Terminus nihil per ſe ſignificatiuus eſt ille qui ꝓ ſe ſumptus vltra ſeipſum nihil intellectui repræſentat, vt buf & baf & biltris. Dico per ſe ſumptus, vt excipiam quando proferũtur ex intentione irridendi. Tũc enim ex propoſito irridentis ſumuntur vt per ſe ſignificatui, ſed id non eſt ordinarium. Nam plerunque proferũtur, aut exeunt ex ore ſine ꝓpoſito aliquid vltra ſeipſum ſignificandi. Ad hoc autem ꝙ ſit per ſe ſignificatiuus, oportet vt naturaliter, vel ad placitum in aliquo idiomate ordinariè & conſuetudine firmata, ſic vel ſic vltra ſeipſum ſignificet.

Secunda diuiſio eſt hæc, Dimiſſo termino nihil per ſe ſignificatiuo, vtpote inutili propoſito noſtro, qñ non componit orationem ordinariè vt ſubiectum & prædicatum, nec eſt pars nec determinatio eorum ad differẽtiam ſignorum vniuerſalium & particularium, diuidẽdus eſt terminus per ſe ſignificatiuus. Et prima diuiſione diuiditur in terminum per ſe ſignificatiuum naturaliter, & in terminum per ſe ſignificatiuum ad placitum. Terminus per ſe ſignificatiuus naturaliter eſt ille, qui apud omnes homines idẽ vltra ſeipſum repræſentat intellectui, vt homo & ãnimal in mẽte. eſt aũt homo in mente ſpecies, ſiue ſimilitudo, ſiue conceptus hominis. ſe habet.n. huiuſmodi ſimilitudo ſiue conceptus, vt vera imago, puta Cæſaris, quæ apud omnes ex ſui natura repræſentat Cæſarem. Sed aduerte ꝙ non ſolùm terminus in mente eſt ſignificatiuus naturaliter, ſed & quidã terminidum proferuntur, & quædam animalium ſigna, vt dũ infirmus gemit, apud omnes repræſentatur dolor, & dum canis latrat apud omnes repræſentatur ira. Terminus autẽ per ſe ſignificatiuus ad placitum, eſt ille, qui non apud omnes idem, ſed in diuerſo idiomate diuerſa repræſentat, vel tantùm in vno idiomate aliquid determinatè repræſentat, in alio aũt nihil. Et cauſa huius eſt, quia huiuſmodi termini nõ ſignificãt ex inſtinctu naturæ, ſicut interiectiões, quæ non ſunt bene transferibiles ex vno idiomate in aliud, ſed impoſiti ſunt ad ſic ſignificãdum ex decreto & authoritate primorum inſtituentium, quib. ſic placuit, rationabiliter tamẽ, in vnoquoque idiomate res ſingulas ſic vel ſic nominare. Et aduerte ꝙ vltra hoc ꝙ terminus ad placitũ differt à ſignificatiuo naturaliter in hoc ꝙ non apud omnes idem repræſentat, dum profertur, nec ſignificat ex inſtinctu naturæ, ſed decreto primi authoris: in duobus aliis differt, ſc. in modo proferendi, & in ſignificato. Nam terminus ad placitum perfectè & diſtinctè profertur, modò non adſit ineptitudo linguæ ex parte proferentis. Termini autem naturaliter ſignificatiui propter impetum paſſionis, amoris, aut timoris, aut gaudij, aut iræ, vt in pluribus truncatè proferuntur, etiam remota ineptitudine linguæ. Differunt etiam ex parte ſignificati, qm̃ termini ad placitũ ſignificant conceptum intellectus: illi autem magis indicant affectum appetitus, quàm conceptum intellectus. Sed ne nouitius inuoluatur, hic ſiſto, donec fiat capax ſolidioris doctrinæ.

Tertia diuiſio eſt hæc, Dimiſſo termino ꝓ ſe ſignificatiuo naturaliter pro nunc, terminus ſignificatiuus ad placitum multas ſub ſe continet diuiſiones, quarum frequẽs eſt vſus in doctrina Peripatetica, ex quibus vna eſt ꝙ quidam eſt categorematicus, quidam ſyncategorematicus. Categorematicus eſt ille qui tam per ſe ſumptus quã cum alio, tã in propoſitione quàm extra, aliquid vltra ſeipſum intellectui repræſentat, vt hõ, lapis, curro, amo, nam homo per ſe ſolum ſignificat animal rationale, lapis tale corpus, curro actum currendi, amo actum amandi. Syncategorematicus eſt ille, qui per ſe ſolùm ſumptus, nihil extra ſeipſum apud intellectum ſignificat. Si autẽ ſumatur cum alio, puta cum nomine ſubſtantiuo vel cum verbo, ſimul ſignificat, inquãtum determinat nomẽ aut verbum. Et ſic ſigna vniuerſalia & particularia, & præpoſitiones, & aduerbia, & coniunctiones ſunt termini ſyncategorematici, id eſt cõſignificatiui. Nam ſigna vniuerſalia determinãt nomẽ ſubſtantiuum poſitũ in ſubiecto ad ſtandum pro omnib. aut pro nullo, vt omnis homo currit, nullus homo currit. Signa autem particularia determinãt ſubiectum particulariter, vt quidã homo currit, quidam homo non currit. Præpoſitiones autem determinant nomen ad conſtructionẽ pro certo caſu, putà ablatiuo vel accuſatiuo. Aduerbia determinant verbum pro determinato loco, vt aduerbia localia, vel ꝓ determinato tempore, vt aduerbia temporis, vel pro determinato modo quãtitatis vel qualitatis, vt aduerbia quantitatis & qualitatis. Cõiunctiones aũt determinant terminos & orationes, ſecundum modum copulatiuum, vel diſiunctiuum, vel illatiuum. exemplum primi, &, atque: exẽplum ſecundi, vel, aut: exemplum tertij, ergo, igitur, itaque. Inter ſyncategorematicos terminos non comprehenduntur interiectiones: qm̃ vt docuimus, ſignificant naturaliter, nec pronomina primitiua, qm̃ ſumuntur loco proprij nominis, & certã ſignificant perſonam. De deriuatiuis aũt videtur quod ſic, qm̃ ſunt vt determinationes nominum ſubſtantiuorum, vt meus liber tuus pater, noſtra patria, &c. Similiter participium nõ eſt terminus ſycategorematicus, complectitur.n. nomen ſubſtantiuum & verbum, vt legens loquitur, id eſt homo qui legit loquitur. Ex his omnib. ſequitur, quod cùm ſint octo partes orationis, tantum nomen & verbũ ſumendo cum nomine pronomen primitiuum, & cum verbo participium, ſunt termini categorematici: aliæ autem partes ſunt termini ſyncategorematici apud logicum, & cauſam huius dicemus poſtquam definierimus nomen & verbum.

Quarta diuiſio, Terminorum categorematicorum quidam eſt primæ intentionis, quidã ſecundæ. Prima intentio apud veros Peripateticos eſt primus conceptus fundatus immediatè in re, quę eſt ens reale, vt primò apprehenditur ab intellectu, vt animal rationale eſt prima intentio quam format intellectus, & immediatè fundatur in natura hominis. Secunda autẽ intentio eſt ſecundus conceptus formatus ab intellectu, fundatus in re nõ immediatè, ſed mediãte primo conceptu, vt eſſe prædicabile de plurib. differentib. numero in quid, eſt ſecundus conceptus, quem format intellectus de homine. nam poſtquam apprehendit ꝙ homo eſt animal rationale, aduertit quòd vt eſt animal rationale, conuenit omni contento ſub homine, & ſic eſt prædicabilis de quolibet ſuo indiuiduo in quid, & tunc format ſecũdum conceptum, dicens quòd natura hominis ex eo quòd eſt animal rationale eſt prædicabilis de pluribus differentibus numero in quid, & quod dico de homine intellige de qualibet natura ſpecifica contenta ſub animali. Terminus igitur primæ intentionis eſt terminus ſignificans primum conceptum, fundatum immediatè in eſſentia rei, vt homo, capra, leo. Terminus autem ſecundæ intentionis eſt terminus ſignificans ſecundum conceptum fundatum in natura rei mediante primo conceptu, vt genus, ſpecies, differentia, ſingulare, &c. Et ne confundatur intellectus nouitij hîc ſiſto. In tractatu autem de vniuerſalibus ſiue prædicabilibus diffuſius & latius de terminis primæ & ſecundæ intentionis loquemur. Et aduerte ꝙ diuiſio termini in terminos primæ impoſitionis, & ſecundę impoſitionis apud nos qui ſequimur viam realium, non differt à præcedenti. Nam homo in mente excogitatus, & voce probatus, & in ſcripto poſitus, ſignificat primum conceptum: ideo eſt terminus primæ intentionis in mente, in voce, in ſcripto. Et iſte terminus ſpecies excogitatus in mẽte, & in voce, & in ſcripto, eſt ſecundę intentionis, quia ſignificat ſecundum conceptum modo quo diximus. Non ergo eſt neceſſe vltra diuiſionem factam inter terminos primæ, & ſecundæ intentionis, aſſignare eam, quæ dicitur primæ, & ſecundę impoſitionis vt penitus diſtinctam à præcedenti, quæ fuit inter primæ, & ſecundæ intentionis. hęc enim continetur in illa.

Quinta diuiſio, Terminorum quidam communis, quidam ſingularis. Communis eſt qui de plurib. prædicatur, vt homo, animal, lapis, & apud grammaticum dicitur nomen appellatiuum, quoniam pluribus conuenit. Terminus ſingularis eſt qui de vno ſolo prædicatur. vt Plato, & Sortes, *Singularis termi nus 4. modi.* & apud grammaticum dicitur nomen proprium, quoniam vni ſoli conuenit. Et aduerte quòd terminus ſingularis apud logicum poteſt fieri quatuor modis, primò per nomen indiu

indiuidui, vt Plato ſtudet: ſecundò per nomen commune adiuncto pronomine demonſtratiuo, vt hic homo ſtudet: tertiò per nomen circumlocutum id eſt per multas circunſtãtias ſingularizatum, vt Sophroniſci primogenitus, filiis ſcribit: quarto per ly, quod apud logicum, & philoſophum eſt ſignum demonſtratiuum, vt ly homo, ly animal, &c.

Sexta diuiſio. Terminorum quidam magis vniuerſalis, quidam minus vniuerſalis, & vtrumque membrum cõtinetur ſub termino communi. Magis vniuerſalis eſt qui prędicatur de pluribus quàm minus vniuerſalis, nam magis vniuerſalis prædicatur de omnibus, de quibus prędicatur minus vniuerſalis, & in hac diuiſione continetur animal & homo, nam animal prędicatur de omnibus, de quibus prędicatur homo, & de aliis pluribus, vt de omni animalium ſpecie, homo autem tantùm de contentis ſub homine indiuiduis, & iuxta hanc diuiſionem aſſignabimus ordinationem contentorum in quolibet prędicamento, procedendo à generaliſſimo ad ſpecialiſſimum.

Septima diuiſio. Terminorum tam ſingularium quàm communium quidam eſt finitus, quidã infinitus. finitus eſt determinati & certi ſignificati: qui. ſc. ſignificat vnam certam ac determinatam naturam, & de nulla alia verificatur, vt homo ſignificat ſolam naturam rationalem, animal ſolam naturam ſenſitiuam, &c. Infinitus eſt qui negat vnam naturam, eam. ſ. quam ſignificat terminus finitus, & verificatur de quacunque alia, ideo dicitur infinitus, id eſt indeterminatus in ſignificando, & terminus finitus fit infinitus per appoſitionem non, vt non homo, non lapis, nõ animal. Nam non homo negat naturam hominis, & verificatur de quacunque alia. Vnde lapis eſt non homo, leo eſt nõ homo, &c. Et aduerte quòd quando terminus finitus infinitetur per non, fit tota vna dictio, vt non homo: ſi autem ſtet non per ſe, & homo per ſe, dicitur terminus nõ infinitatus, ſed negatus, vt non homo currit, & per terminum negatum fit propoſitio negatiua: hæc enim eſt negatiua, non homo currit, hæc autem eſt affirmatiua, non homo, putà leo currit.

Octaua diuiſio, Terminorum quidam eſt poſitiuus, quidam priuatiuus. Poſitiuus eſt qui ſignificat aliquã formam ſiue habitum perficientem ſuum ſubiectum, vt viſus perficit oculum, lux aerem, iuſtitia animum, &c. Priuatiuus eſt qui ſignificat negationẽ talis formæ, relinquens tamen aptitudinem in ſubiecto, eo ꝙ eſt aptum habere talem formã, vt cæcitas, tenebra, iniuſtitia, mors, ſurditas, &c. Cęcitas enim ſignificat negationem viſus in oculo apto nato habere viſum, modo & tempore quo eſt aptus videre. Dicitur notanter quod eſt aptum habere talem formam quoniam ſi non eſt aptum, non verificatur de eo terminus priuatiuus, ſed terminus poſitiuus negatus, vt non videns, non lucens, nõ audiens. Vnde de lapide hęc eſt falſa, Lapis eſt cęcus, vel ſurdus, vel tenebroſus: hæc autem eſt vera, Lapis eſt non videns, non audiens, non lucens.

Nona diuiſio. Terminorũ quidam abſtractus, quidã concretus. Abſtractus eſt qui ſignificat formã per ſe ſine cõnotatione ſubiecti, vt color, ſapor, albedo, dulcedo, anima, iuſtitia, &c. Concretus eſt ꝙ ſignificat formã connotãdo ſub iectũ, vt coloratũ, albũ, nigrũ, amarum, iuſtũ, &c. Et aduerte ꝙ hæc diuiſio coincidit cũ illa, de qua erit ſermo in anteprædicamentis, ſ. Terminorum quidam eſt denominans, vt grammatica, hic eſt idem ꝙ abſtractus, quidam denominatiuus, vt grammaticus hic eſt idem quòd concretus.

Decima diuiſio. Terminorum quidam incomplexus, quidam complexus. Incomplexus eſt ille, qui eſt terminus ſimplex, vel compoſitus, vel vniens in ſe plures terminos per ſe ſignificatiuos ad placitum, ita tamen ꝙ habeant vim vnius. exemplum primi, homo, capra, leo: exemplum ſecundi, ſcutifer, larmiger: exemplum tertij paterfamilias, primogenitus, Sanctus Georgius, Summus põtifex. Complexus eſt ille, qui in ſe aggregat plures terminos per ſe ſignificatiuos ad placitum, qui non habent vim vnius, ſed ſiue aggregati, ſiue ſeparati retinent ſuum proprium ſignificatum. Et ſic terminus complexus ſemper eſt oratio, aliquando ſine verbo, vt homo albus, animal volatile, in qua ſecunda pars determinat & limitat primam, aliquando cum verbo, vt homo eſt albus. Vnde logici vniuerſaliter dicunt, ꝙ terminus incomplexus eſt vt dictio. Complexus autem vt oratio. Tu tamen aduerte quòd terminus complexus communiter nominatur per orationẽ infinitiuam, vt Deum eſſe trinum, hominem eſſe riſibilem, quæ oratio dicitur eſſe, quid complexum, & enunciabile, vt ibi manifeſtabitur cum loquemur de modalibus.

Vndecima diuiſio. Terminorum quidam ſignificant ſine tempore, quidam cum tempore. Significare ſine tẽpore eſt ſignificare rem abſolutè ſumptã non menſuratã aliqua differentia temporis, cuius differẽtiæ ſuæ partes ſunt pręſens, præteritum & futurum, & hoc modo ſignificat nomen & pronomen ſumptum loco nominis. Nam dum dico homo, aut animal, homo ſignificat rem quæ eſt homo abſolutè, & non inquantum præſentem, aut præteritam, aut futuram. Tu tamen aduerte ꝙ licet nomen ſignificet ſine tempore nihil tamen prohibet aliquod nomen ſignificare tempus aut partem temporis, vt hæc nomina: tẽpus, hora, dies, hebdomada, menſis, annus. Nam licet ſignificent tempus, non tamen aliquid diſtinctum à tempore, & menſuratum tempore. Per oppoſitum autem ſignificare cum tempore eſt ſignificare rem adiuncta aliqua differentia temporis. Et hoc modo verbum, & participium ſignificat cùm tempore. Verbi gratia curro, & currens, ſignificant curſum pro tempore præſenti, & non aliter cucurri pro præterito, &c. Vnde ſignificare ſine tempore, vt dicemus infra, propriè conuenit nomini, oppoſitum autem conuenit verbo.

Duodecima diuiſio, Terminorum quidã vniuocus, quidam æquiuocus, quidã analogus. Vniuocus eſt qui ſub vna definitione naturam vnã ſignificat, ſiue ſit vna ſpecie, ſiue vna genere, vt homo ſub hac definitione, quòd eſt animal rationale, ſignificat naturam humanam, quę eſt vna ſpecie, & animal ſub hac diffinitione, quòd eſt corpus animatum ſenſitiuum, ſignificat naturã animalis quæ eſt vna genere. Aequiuocus eſt qui ſub diſtinctis rationibus & abſque ordine, & immediatè plures naturas ſignificat diſtinctas ſpecie, vt canis ſignificat immediatè canem cæleſtem, ſub hac definitione quòd eſt ſydus in ore ſigni leonis, & canem latrabilem ſub hac definitione quòd eſt animal iracundum, & canem marinum, ſub hac definitione ꝙ eſt animal aquaticum ſimile cani terreſtri. Analogus eſt, qui ſub diſtinctis rationib. vel ſub vna inæqualiter participata plures naturas quodam ordine prioris, & poſterioris ſignificat. Exemplum primi. Sanum ſub hac ratione ꝙ eſt eſſe adæquatum in humoribus ſignificat animal ſanum, ſub hac ratione ꝙ eſt eſſe cauſatiuum ſanitatis ſignificat medicinam ſanam, ſub hac ratione quòd eſt eſſe indicatiuum ſanitatis, ſignificat vrinam ſanam. Prius tamen dicitur de animali, poſterius autem de medicina, & vrina, quoniam non niſi in ordine ad animal ſanum. Exemplum ſecundi. Ens ſub hac ratione quòd eſt cui debetur eſſe, ſignificat primò ſubſtantiam, deinde accidens, quoniam ſubſtantia eſt ens ſimpliciter, & accidens eſt ens ſecundùm quid, & ſolum in ordine ad ſubſtantiam. Hìc terminãtur vniuerſaliores diuiſiones, quæ in doctrina Peripatetica frequenter ſunt in vſu, tam in libris terminorum logices, quàm Philoſophiæ. Præpoſitæ autem ſunt, vt nouitius paulatim aſſueſcat, & ne ſimus coacti frequenter ſingulas repetere. Hæc de primo cap, dicta ſint.

CAP. II. *Quid & quotuplex eſt Nomen & verbum apud Logicam.*

IN 2. c. inueſtigandum eſt quid & quotuplex ſit nomen & verbum apud logicũ, ſunt. n. principales partes propoſitionis, vt tibi manifeſtũ erit. Primò igitur agendũ eſt de nomine, ſecundò, de verbo. Et qm̃ hic intẽdimus agere de partib. propoſitionis, & de propoſitione, & de ſyllogiſmo, non ſolùm in voce, ſed & in mente, & in ſcripto, ideo definiemus ea non per vocẽ, ſed terminum, qui eſt cõis nomini & verbo in mente in voce in ſcripto. in reliquis autem non recedemus à via, & modo definitiuo ſeruato à Petro Hiſpano, qui logicã ſuam formauit vt cõpendium logicæ totius traditæ nobis ab Ariſt. excepto lib. poſte. Non. n. Petrus Hiſpan. formauit tractatum aliquem correſpondentem libris poſteriorum, hac fortè ratione, quoniam exiſtimauit nouitium penitus incapacem ſyllogiſmi demõſtrauiti. Nos autem faciliori modo, quo poterimus particularem tractatum formabimus, vt paulatim aſſueſcat nouitij ingenium, & ne ſubito auditu libri poſteriorum confuſus retrocedat. Licet autem Ariſt. in libro Perihermenias, & Petrus eius imitator definiant nomen & verbum per vocem, & nos per terminum, tamen non erimus oppoſiti, niſi in hoc, quòd nos magis amplè, illi autem magis ſtrictè definierunt. Cõſiderarunt enim partes orationis ſolùm vt ſunt vocales, nos autem vt poſſunt eſſe mentales, & vocales, & ſcriptæ. Vnde ſicut dicit Ariſto. & Petrus quòd nomen eſt vox, ſimiliter & verbum, dicemus nos ꝙ eſt terminus ſub

1. Perih. ca. 2.

quo

quo continetur terminus vocalis qui dicitur vox &c.

Primò igitur agentes de nomine definiemus quid ſit apud Logicum,& ſi multiplex eſt.

Nomen quid.

Quantum ad primùm aduerte quòd nomen ad mentem Ariſtot.in voce, & in ſcripto eſt terminus per ſe ſignificatiuus ad placitum ſine tempore, cuius nulla pars ſeparata aliquid ſignificat finita & recta.

Primò dicitur,q̃ eſt terminus, quoniam nomen eſt pars propinqua orationis& propoſitionis,vt patet.Et quoniam terminus eſt quid magis commune quàm ſit nomen,vt patet ex op.præcedenti.Nam & verbum eſt terminus,non tamen eſt nomẽ.ideo in hac definitione ponitur terminus vt genus.Nam vt declarabimus in trac.de ſyllogiſmo dialecti co,primus terminus in definitiõe poſitus,eſt loco generis, quoniam communior eſt ipſo definito, reliqui autem ponuntur loco differentiæ,vt declarabimus.

Secũdò dicitur,per ſe ſignificatiuus,vt excipiantur termini non per ſe ſignificatiui,vt buf,& baf,& termini ſyncategorematicivt ſigna vniuerſalia &particularia,vt omnis, nullus, aliquis, quæ licet apud grammaticum ſint nomina, non tamen apud logicum, quoniam per ſe ſumpta non poſſunt eſſe prædicatum nec ſubiectum propoſitionis, ſed tantum determinant ſubiectum,aut prædicatnm,vt docuimus in tertia diuiſione terminorum.

Tertiò dr̃ ad placitum,ad differẽtiam termini ſignificantis naturaliter:vt interiectiones,quæ conſtant non eſſe nomina, quoniam non declinantur per caſus, nec ſunt ſubiectum aut prædicatũ propoſitionis,niſi in ſuppoſitione materiali,vt heu eſt interiectio,heu eſt biſyllabum,& ad differentiam termini,id eſt conceptus in mente,qui naturaliter ſignificat vt declaratur primo Peri her.

Quartò dicitur ſine tempore ad differentiam verbi, qd̃ ſignificat cum tempore. Quid ſit ſignificare ſine tempore, & cum tempore iam docuimus in vndecima diuiſione terminorum,& diximus q̃ non inconuenit aliquod nomen ſignificare tempus, vel partem temporis, vt dies, hora,non tamen cum tempore Vide tu illic.

Quintò dr̃,cuius nulla pars ſeparata aliquid ſignificat, id eſt ſi nomen diuidatur in partes ſuas,quæ ſint ſyllabæ,vt pater,& omne nomen ſimplex,vel quæ ſint dictiones, vt in nomine compoſito, vt eſt paterfamiliàs, vel ſcutiferus, & ſumantur per ſe,id eſt extra totum nomen nihil ſignificant. Quod ſic intelliges, aut nihil omnino ſignificant, vt mare: nam nec ma,nec re,per ſe ſumpta aliquid ſignificant, vel ſi aliquid ſignificant, nõ tñ habent illud ſignificatum, quod habent in toto nomine.V.G.Hoc nomẽ dominus ſignificat principem.Si autem reſoluaẽ in duo,&in minus,do vtique ſignificat,ſ.actum dandi,& minus ſignificat oppoſitum magis, ſed, vt componunt ly dominus nihil ſignificãt, ſ.de ſignificato ly dominus. Idem intellige de nomine cõpoſito, cuius partes ſeparatæ, & ſi aliquid ſignificant, non tamen illud quod ſignificat totum nomen compoſitum,vt paterfamilias ſignificat rectorem familiæ,pater aũt per ſe ſumptus ſignificat genitorem,& familia familiam, ita q̃ in toto ſignificant vnum,ſeparatę autem ſignificant duo.Et hęc expoſitio eſt communis apud veros logicos.Vnde Auicenna recitat in Logica ſua aliquos dixiſſe, q̃ verbum incomplexum eſt cuius nulla pars ſeparata aliquid ſignificat,ſ.qd̃ ſit de intellectu & ſignificato totius,quoniam nihil prohibet aliquid aliud ſignificare,vt magiſter: nã magis aliquid ſignificat: & ter,ſed non retinent ſignificatum quod ſignificat magiſter, nec in totum, nec in partem. Et ſic patet q̃ hæc definitio conuenit nomini tam ſimplici,quàm compoſito,tam primitiuo,quàm deteriuatio,dummodo intelligatur,vt expoſuimus.

Sextò, dr̃ finitus ad differentiam nominis infiniti,quod & ſi apud grãmaticum ſit nomen,non tamen apud logicũ, qm̃ apud ipſum nomen eſt illud, quod poteſt eſſe ſubiectũ & prædicatum in propoſitione.Subiectum autem & prędicatum oportet vt determinate aliquid ſignificent,aliter ꝓpoſitio eſſet inutilis, nec deſeruiret ſyllogiſmo formando ab intellectu ꝓ inquirẽda veritate.Vnde & terminus æquiuocꝰ inutilẽ facit propoſitionẽ, niſi ſumatur determinatè. V.g.canis cæleſtis lucet,ſed vt docuimus in diuiſione ſeptimi terminorum,terminus infinitus nihil determinatè ſignificat, ideo cum non poſſit eſſe ſubiectum & prædicatum propoſitionis non eſt nomen apud logicum niſi ſecundum quid, vt dicatur nomen non ſimpliciter, ſed nomen infinitum,ſicut ſolemus dicere quod chimera nõ eſt nomen reale,ſed non fictum,quia nihil ſignificat,ſed imaginariè.

Sed dices apud logicum hæc eſt propoſitio.Non homo currit,ergo poteſt eſſe ſubiectum, & per conſequẽs nomẽ. Reſpondetur.Tales propoſitiones ſunt inutiles ſi teneatur nomen infinitum in ſua infinitate & in determinatione. Si autem determinetur ſic dicendo, Non homo, id eſt aſinus currit,tunc propoſitio erit vtilis, ſed nomen infinitum non remanet infinitum,ſed æquialet finito.

Septimò,dr̃ rectus ad differentiam obli quorum,qui nõ ſunt nomina apud logicũ.Nomen enim eſt apud ipſum qd̃ ſecundũ ſe aliquid ſignificat,& ſecundũ ſe poteſt eſſe ſubiectum propoſitionis.ſed obliqui neutrũ habent ex ſe.Non primum,quia ſignificatum trahũt à recto ſicut, & deriuantur ab eo.Rectus autem ſicut non deriuatur ab alio, ſic nõ accipit ſignificatum ab alio caſu,ſed habet à ſe.Non ſecundum, quia ſi apud locum formatur propoſitio per verbum imperſonale,vt Platonis intereſt legere:ly Platonis non eſt ſubiectum,niſi reſoluatur in rectum ſic, ille cuius eſt legere eſt Plato.Sic intellige de aliis. Præterea ſolus rectus ſufficit ad formandam propoſitionem perfectam & maximè de ſecundo adiacente, ad quã nõ ſufficit nomẽ obliquum. Hæc.n.eſt perfecta,Deus eſt,homo eſt,hęc autem imperfecta.Dei eſt,hominis eſt. Nõ ergo obliqui merentur dici nomina,ſed ſint caſus nominum.Hæc de diffinitione nominis apud logicum realem & peripateticum dicta ſint.

Quantum ad 2.ſ.quotuplex ſit apud logicum, id eſt inquantum poteſt eſſe ſubiectum & prædicatum propoſitionis,conſtat,ex dictis quod non eſt multiplex, quoniam ſolum nomen rectum & finitum poteſt eſſe ſecundum ſe, ſubiectum & prædicatum in propoſitione modo quo expoſui mus.Vnde logicus à grammatico ſumit ſibi rectum vt neceſſarium ad formandum abſolutam propoſitionem ſignificatiuam veri & falſi.Reliquos autem caſus ſumit ad bene eſſe,&magis propter ſeruandum cõgruitatem quàm veritatem ſermonis,ne videatur logicus deſpicere regulas grãmatices.Hæc de nomine dicta ſint.

Quantum ad verbum aduerte q̃ ad mentem Ariſt. verbum tàm in voce quàm in ſcripto ſic definiendum eſt. verbum eſt terminus per ſe ſignificatiuus ad placitum cùm tẽpore,cuius nulla pars ſeparata aliquid ſignificat finitus & rectus extremorum vnitiuus.

De Verbo vbi ſuprà.

Terminus ponit̃ loco generis ſicut in definitione nominis,q̃a eſt cõior verbo,Nã omne verbũ eſt termin⁹: ſed nõ ecõuerſo.per ſe ſignificatiuus ponitur eadẽ rõe ſicut in definitione nominis ſimiliter ad placitũ ad differẽtiam interiectionũ,& verbi mẽtalis:qm̃ ſignificãt naturaliter,vt dixi mus in definitione nominis. Cùm tpe ponitur ad differentiam nominis,& pronominis,& cõuenit in hoc cũ participio quod venit à verbo.Quid ſit ſignificare cũ tpe,&quare verbũ & participium ſignificat cum tpe, vide in diuiſione vndecima terminorũ. Cuius nulla pars ſeparata aliquid ſignificat, intelligendum eſt de verbo tã ſimplici q̃ compoſito,ſicut expoſuimus in definitione nominis, in hoc.n.verbũ conuenit cũ nomine.Finitus ponit̃ ad differentiam verbi infiniti.Infinitaẽ aũt verbum ſicut & nomen per appoſitionem negationis,vt non curro,non laboro.quod quidem apud logicum non eſt verbum:qm̃ nihil determinatè ſignificat, ſicut nec nomen infinitum. Vnde faceret propoſitionem inutilem, niſi determinetur ſicut diximus de nomine infinito,ſic dicendo Sortes non currit,id eſt ſcribit.Rectus ponitur ad differẽtiam verbi obliqui,eſt autem verbum obliquum apud logicum,verbum præteriti & futuri temporis, & verbum cuiuſlibet modi præter modum indicatiuum.Vnde quædam ſunt verba obliqua ex tempore tantũ, ſicut verba præteriti temporis, & futuri indicatiui modi, vt amaui,amabo. Quædam autem ex modo tantum,vti imperatiua tempore præſenti. Quædam ex modo, & tempore,vt verba optatiua,& ſubiunctiua,& infinitiua temporis præteriti & futuri. Ideò autem apud logicũ non ſunt verba, quoniam non faciunt primò & per ſeipſa propoſitionẽ veram aut falſam,ſed per reductionem ad verbum indicatiui modi,& temporis præſentis.Nam hæc non eſt vera Cęſar fuit,niſi quia aliquãdo fuit verùm dicere Cęſar eſt.Similiter,hæc non eſt vera,Eclipſis erit,niſi quia aliquando erit verùm dicere : eclipſis eſt. Quoniam igitur ſolùm verbum rectum,id eſt modi indicatiui prędentis temporis facit per ſeipſum propoſitionem veram & falſam,&ſola propoſitio indicatiua præſentis temporis facit ſyllogiſmum demonſtratiuum,id eſt ſcientialem, vt tibi declarabitur in trac.de

ſyllogiſmo demonſtratiuo, ideò dignatur logicus recipere à grammatico ſolũ verbum indicatiuum prẽſentis tẽporis, & præcipuè ſum, es, eſt: qm̃ in ipſum, vt dicemus, reſoluunt omnia verba dicta adiectiua. Extremorũ vnitiuus, vt ĩ hoc diſtinguatur à nomine & ꝓnomine ſumpto loco nominis, nam illa ſunt, vel poſſunt eſſe extrema in propoſitione, id eſt ſubiectum & prædicatum, verbum autem nõ, ſed habet vnire extrema. Vnde dicitur apud logicum copula, qm̃ copulat prædicatum cum ſubiecto. Item in hoc diſtinguitur à participio, ꝙlicet ſignificet cùm tempore vt verbum, tamẽ non poteſt eſſe copula, nec facit per ſeipſum orationem ꝑfectam, dicendo ſortes legens, ſed eſt neceſſe ſubintelligere verbum. V.g. ſortes eſt legens, vel ſortes legẽs eſt ſtudioſus. Conſtat igitur quid ſit verbum apud logicum, & quare ſolum verbum rectum, id eſt quod nõ deriuatur ab aliquo priori, quale eſt verbum ſolum indicatiui modi temporis præſentis, mœretur dici abſolutè verbum. Reliqua autem tempora, & modi dicantur obliqui ſiue caſus verbi recti, quoniam deſcendunt, & deriuantur ab eo.

Quotuplex aũt ſit verbũ apud logicum, nõ eſt immorãdum, ex quo ſolũ verbũ rectum meretur apud ipſum dici verbũ ex ratione iam dicta. Sed apud grãmaticum, ideò eſt multiplex verbũ, vt patet in coniugationibus verborum, & in regulis ſuis, quoniam non attendit ad formandum propoſitionem veram aut falſam, ſed congruam, & vitare incõgruam, & quoniam per omnes temporis differentias, & omnes modos verborum formari poteſt, & alio modo per verbum actiuum, alio modo per paſſiuum &c. ideò apud grammaticum verbum multipliciter diuiditur. Nam grammaticus concedit iſtam vtpote congruam, homo eſt aſinus quam negat logicus, vt falſam. Hæc de 2.ca. dicta ſint.

CAPVT III.

Quid ſit & quotuplex ſit Oratio apud logicum.

Primo Peri her menias.

IN 3.c. poſtquam actum eſt de partibus orationis agendũ eſt de ipſa oratione, vt de toto conſtituto: cuius præcognitio ideo neceſſaria eſt, quoniam ſcire non poſſumus quid ſit enunciatio & propoſitio, vt tibi manifeſtabitur in frà, niſi prius notũ fuerit quid, & quotuplex ſit oratio. Hic igitur tria agenda ſunt, primò quid ſit, ſecundò quotuplex ſit, tertiò quæ orationis ſpecies ſit propoſitio.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ ad mentem Ariſt. oratio in voce & in ſcripto, ſic definiri debet. Oratio eſt terminus per ſe ſignificatiuus complexus ad placitum, cuius partes ſeparatæ aliquid ſignificant.

Primò, dr̃ eſt termin⁹ ꝑ ſe ſignific. ea ratione, qua dictũ eſt de nomine & verbo, & ponitur loco generis, qm̃ cõmunior eſt. Nam omnis oratio eſt terminus per ſe ſignificatiuus, ſed non econuerſo. Dictum eſt. n. ꝙ nomen & verbum ſunt termini per ſe ſignificatiui, non tamen ſunt oratio.

Secundò, dicitur complexus ad differẽtiam nominis & verbi, quorum nullum ſiue ſimplex, ſiue compoſitũ, eſt terminus complexus. Quid autem ſit terminus complexus vide in diuiſione decima terminorum, & illic inuenies quomodo propriè conuenit orationis.

Tertiò dr̃ ad placitum, ad differentiam orationis mentalis, quæ ſignificat conceptum mentalem complexum, q̃ cõceptus ſignificat naturaliter, ſicut diximus de nomine, & verbo mentali. Præterea, ꝙ oratio in voce, & in ſcripto ſignificet ad placitum, probatur ſic. Partes ſuæ, ſcilicet nomen, & verbum ſignificant ad placitum, vt docuimus in c. præcedenti, ergo & ipſum totum conſtitutum ex eis, quod eſt oratio.

Quartò, dicitur cuius partes ſeparatę aliquid ſignificãt, id ponitur ad differentiam nominis & verbi, quorum partes, vt docuimus in eorum diffinitionibus, nõ ſignificãt aliquid ſeparatę, modo quo illic expoſuimus, partes aũt orationis ſunt termini categorematici, intelligendo de partibus principalibus ſicut intendit Ariſto. & non de partibus ſecundariis, quæ poſſunt eſſe præpoſitiones, aduerbia &c. Termini autem categorematici tàm in oratione, quã extra retinent ſuum ſignificatum, vt docuimus in diuiſiõe tertia terminorum. Vnde ſi fiat hæc oratio, homo albus currit, homo extra hanc orationem ſignificat animal rationale, ſicut & in oratione, & albus ſignificat habens albedinem. Tu tamen aduerte, ꝙ licet ſit commune omni orationi habere partes quæ ſeparatæ aliquid ſignificant, non tamen id fit vno modo in omni oratione, nam ſi oratio ſit ſine verbo, vt homo albus, partes ſuę aliquid ſignificant modo, quo ſignificat dictio. Si autem fiat oratio ſimplex per verbum, vt homo eſt animal, partes ſuæ ſeparatæ eodẽ modo ſignificãt, ſ. vt dictio. Si autem fiat oratio ſubiunctiua, vt ſi veneris ad me dabo tibi equum, partes ſuæ sũt duæ orationes vt patet. Vnde ſi ſeparentur, ſignificabunt non vt dictio, ſed vt oratio. Verùm quia reſoluitur in duas orationes, & duæ orationes in terminos componentes, vt ego dabo tibi equum, ideo commune eſt omni orationi, quòd partes ſuæ ſeparatæ aliquid ſignificent, aut vt dictio, aut vt oratio.

Sed dices. Quare in hac definitione nõ apponitur finit⁹ & rectus, ſicut in definitiõe nominis & verbi, præcipuè q̃a dictum eſt ꝙ nomen infinitum non poteſt eſſe ſubiectũ nec prædicatum, nec verbum infinitum poteſt eſſe copula, ſimiliter nec nomen obliquum, nec verbum obliquum.

Reſpondetur ꝙ ideo nõ opponitur, quia in definitione nõ debẽt poni niſi quæ conueniunt omni cõtento ſub definito, non omnis autẽ oratio formatur ex nomine, & verbo finito, & recto. Nam hæc eſt oratio, nõ homo currit: & hæc, Catonis eſt legere, & hæc, homo curret. Quando autem diximus, ꝙ nomen infinitũ, & obliquum non poſſunt eſſe ſubiectum, non ſumus locuti de oratione, ſed de propoſitione, qm̃ ſola oratio indicatiua præſentis tẽpis, vt dicemus eſt ꝓpoſitio. Quoniam igiť aliqua oratio p̃t cõponi ex nomine infinito, & obliquo, ſimiliter ex verbo, & aliqua nõ, puta ꝓpoſitio, ideò non dicitur rectus neque finitus, ſed abſtrahit ab vtroque. Conſtat igitur quid ſit oratio apud logicum.

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ apud Logicum oratio prima diuiſione diuiditur in orationem perfectam & imperfectam, deinde vtrunque diuiſionis membrum ſubdiuiditur, vt videbis infrà.

Oratio perfecta eſt illa, quæ perfectum ſenſum generat in animo audientis, id eſt quæ audita quietat, quo ad ſignificatum intentum à proferente vel ſcribente, animum auditoris, V.g. Sortes intendit notificare Platoni ſtatum regis, & dicit, Rex valet fortis in bello contra hoſtes. Hac oratione audita quieſcit animus audientis. Quòd ſi dicat, Rex cõtra inimicos, & non vltra procedat, imperfectum ſenſum generat in animo audientis, id eſt non quietat ipſum, ideo dicitur oratio imperfecta. Nam audiens, ꝙ Rex contra inimicos, & vltra non proceditur, dubitare incipit vtrũ præualeat, an ſuccumbat contra inimicos ſuos, patet igitur orationis prima diuiſio apud Logicum.

Oratio perfecta cõtinet quinque ſpecies, quæ ſunt indicatiua tẽporis præſentis, & omnium temporũ modi indicatiui, vt Petrus amat, amabat, amauit, amauerat, amabit: imperatiua, vt fac ignem, deprecatiua, vt ora Deum pro me. optatiua, vt vtinam te videam doctum. cõiunctiua, vt ſi veneris ad me, honorabo te. Omnes iſtæ dicuntur perfectæ, quoniam auditæ quietãt animum audientis quo ad earum ſignificatum, nec ipſum ſuſpenſum tenent.

Tu tamen aduerte, ꝙ imperatiua, & deprecatiua nõ diſferunt penes modum nec tempus verbi, ſed penes appoſitos reſpectus. Nam vtraque fit per modũ imperatiuum, ſed deprecatiua fit propriè ad ſuperiorem, imperatiua autem ad inferiorem. Item aduerte, ꝙ coniunctiua ad hoc ꝙ ſit ratio perfecta oportet, vt complectatur duas orationes, aliter non quietat animum audientis, vt patet, reliquæ verò ſpecies per vnicam orationem quietant audientem, ideò per ſeipſas ſunt perfectæ.

Oratio aũt imperfecta tres cõtinet ſpecies ſecundum ꝙ tribus modis poteſt formari. Nam formatur per nomen ſubſtantiuum cùm adiectiuo, vt homo albus animal riſibile. vel per duo ſubſtantiua per appoſitionem, vt animal homo, Deus pater, Deus filius. Et hæc eſt prima ſpecies, & formatur per ſolùm infinitiuum, vt Sortem currere. Si autem apponatur ſum, es, eſt, cum termino modali erit perfecta: vt Sortem currere eſt poſſibile. Et hæc eſt ſecunda ſpecies, & formatur per verbum incipit, & definit, vt ſortes incipit, ſortes definit. Si autem apponatur infinitiuum efficitur perfecta, vt ſortes incipit cõualeſcere, ſortes definit ſcribere, & hæc eſt tertia ſpecies. Item aduerte, quòd oratio perfecta poteſt fieri per vnicum nomen, vel vnicum verbum, & maximè quando fit reſponſiua interrogatiuè. Vt ſi quis à te petat. Quis venit domum? & reſpondeas, Petrus, Vel ſic, nunquid ſortes venit? & reſpondeas: venit. Conſtat igitur quomodo diuidenda ſit oratio apud Logicum.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ ſola oratio indicatiua eſt primò, & per ſe propoſitio. Dico primò per ſe, quoniã aliæ ſpecies non fiunt propoſitio, niſi reducantur ad indicatiuam.

Vnde

Vnde iſta, Si homo volaret, haberet alas, nõ eſt propoſitio, niſi reducatur in iſtam, ſi homo volat, habet alas. Et indicatiua præteriti aut futuri temporis, non eſt propoſitio niſi reducatur ad indicatiuam præſentis temporis. Nam iſta, Adam fuit, ideo eſt vera, quia aliquãdo fuit verum dicere, Adam eſt, ſ. quando Adam exiſtebat. Ratio autem, propter quam apud logicum ſola oratio indicatiua eſt primò & p ſe propoſitio, eſt, quia intentum logici eſt vti oratione ad inueſtigandum verum & falſum, ergo eam propriè recipit, quæ ſecundùm ſe ſignificat verum & falſum, & hæc eſt indicatiua. Nam aliæ potius deſeruiunt affectui mentis quã ꝙ ſint ordinatæ ad enunciandum verum aut falſum conceptum animi aut intellectus. Quod patet hinc, Imperatiua indicat voluntatẽ ſuperioris per imperium, optatiua indicat deſiderium ſiue effectum optãtis. Deprecatiua indicat affectum inferioris erga ſuperiorem per ſupplicationem. Coniunctiua autem licet videatur exprimere verum aut falſum conceptum mentis, non tamen determinatè, ſed ſuſpenſiuè, eſt enim conditionalis quæ vt dicemus in c. de hypotheticis nihil ponit in eſſe. Indicatiua autem determinatè dicit verum aut falſum. Nam hæc eſt determinatè vera, Homo eſt animal, & hęc determinatè falſa, homo eſt lapis, ideo ſola meretur dici propoſitio. Proponitur enim intellectui vt per eam formet ſyllogiſmum, & per ſyllogiſmum deueniat in veram concluſionis noticiam. Conſtat igitur quæ orationis perfecta ſpecies meretur logicè dici propoſitio. Vnde aduerte, ꝙ logicus non tantùm magnificat orationem congruam & ornatam, quantum veram, ita quòd etiam ſi eſſet incongrua & inornata, modò verum & falſum enunciet, accepta eſt apud logicum, propterea logicus acceptat iſtam, Deus ſeruitur ab homine, licet eam reprobet grammaticus negans ſeruior inueniri paſſiuum. Hæc de præſenti ca. dicta ſint.

CAPVT IIII.

Si logico ſufficiunt duæ orationis partes, ſcilicet nomen rectum & verbum rectum.

IN ca. 4. inueſtigandum eſt, ſi duæ orationis partes. ſ. nomen & verbum rectum ſufficiunt logico? Tu igitur aduerte, ꝙ logicus rationabiliter recipit tantùm duas, vt ſibi neceſſarias, grammaticus autem octo. Ratio verò differentiæ eſt hæc Logicus & grammaticus differunt fine. Intendit enim logicus ſcire diſcernere verum à falſo, grammaticus autem intendit ſcire diſcernere congruum ſermonem ab incongruo. Ad conſequendum primum ſufficiunt nomen & verbum, quoniam ſufficiunt ad componendum propoſitionem, quæ eſt ſignificans verum vel falſum, vt tibi manifeſtabitur in trac. ſequenti: ad formandũ cõgruum ſermonem, & diſtinguendum ab incongruo non ſufficiunt nomen & verbum, ſed oportet vti præpoſitionibus, & aduerbiis & coniunctionibus, &c. Et ideo vt grammaticus habeat omnem modum formandi ſermonẽ congruum, neceſſariæ ſunt ſibi plures partes orationis, quàm nomen rectum & verbum rectũ. Et quoniam iſte duæ ſibi ſufficiunt, ideo appellat eas categorematicas, i. per ſe ſignificatiuas, alias autẽ ſyncategorematicas, i. ſimul ſignificatiuas. Quis autem ſit terminus cate. & ſyncate. diximus in diuiſione tertia terminorum.

Sed dices, Logicus indiget ꝑnomine demonſtratiuo, vt quando deſcendit ſub ſubiecto ꝓpoſitionis vniuerſalis affirmatiuæ, vel negatiuæ dicendo, Omnis hõ eſt animal, ergo & hic hõ eſt animal, & hic eſt animal, &c. Item indiget participio, vt dicemus in trac. ſequenti, quando reſoluit ꝓpoſitionẽ factam de verbo adiectiuo in ſuum participium & ſum es eſt, vt ſortes currit, ſortes eſt currens, ergo ſaltem quatuor partes oratiõis ſunt ei neceſſarię, ſcilicet nomen & pronomen, verbum, & participium.

Reſpõdetur, Nomen & pronomen apud logicum ſunt, vt vna pars, quoniam vtitur ꝑnomine loco nominis, & participium ſtat cum nomine, & verbo. Cum nomine quidem, quoniam poteſt eſſe ſubiectum propoſitionis ſicut & nomen, vt legens currit, & ſtat cum verbo, quoniam ſignificat cum tempore, vt docuimus ſuprà, & ideo apud logicum identificantur nomini & verbo, licet apud grammaticum remaneant diſtinctè.

Conſtat igitur quot ſint partes orationis neceſſariæ dialectico ad formandam propoſitionem, & ex propoſitionibus ſyllogiſmum. Hæc de præſenti c. dicta ſint.

Tractatus ſecundi Finis.

Iauel. Tom. j.

TRACTATVS III. DE Propoſitione & ſpeciebus eius.

IN hoc tertio tract. agendum eſt de ꝓpoſitione, gratia cuius, præmiſimus tractatum præcedentẽ, in quo actum eſt de partibus eius, & de genere per quod definienda eſt, & hoc eſt oratio vt tibi manifeſtabitur. Diuidemus autem ipſum in ſex capita.

Primò agendum eſt de propoſitione diffinitiuè & diuiſiuè, prima diuiſione.

Secundò agendum eſt de categorica ſimplici & de omnibus eius diuiſionibus.

Tertiò agendũ eſt de propoſitione hypothetica & eius ſpeciebus.

Quartò agendũ eſt de ꝓpoſitione categorica modali.

Quintò agendum eſt de æquipollentiis propoſitionum categoricarum ſimplicium, quæ ſunt oppoſitæ contrariæ, ſubcontrariæ, contradictoriæ, & ſubalternæ.

Sextò agẽdũ eſt de æquipollẽtiis modaliũ oppoſitarũ.

CAPVT I.

De propoſitione quid ſit, & eius prima diuiſione.

IN 1. ca. agendum eſt de Propoſitione quid ſit: & quotuplex in genere, ſiue prima diuiſione.

Quantùm ad definitionem aduerte, ꝙ ſic definitur de mente Ariſtotelis, Propoſitio eſt oratio verum vel falſum ſignificans indicando.

Primò dicitur oratio, loco generis: eſt. n. in plus oratio quàm propoſitio: dictum eſt enim in trac. præcedenti, ꝙ oratio perfecta diſtinguitur in quinque ſpecies, ex quib⁹ ſola ídicatiui modi eſt propoſitio: ergo omnis ꝓpoſitio eſt oratio perfecta, ſed non econuersò, ex cõſequenti eſt genus ꝓpoſitionis: ꝓpoſitio autem eſt ſpecies oratiõis perfectæ. Sicut animal eſt genus hominis, homo autem eſt ſpecies animalis. Nam omnis homo eſt animal, ſed non econuersò.

Secundò dicit, Verum vel falſum ſignificans: pro cuius notitia aduerte, ꝙ cùm ꝓpoſitionũ, alia ſit affirmatiua, alia negatiua, vt declarabimus infrà, ſignificare verum in affirmatiua eſt ſignificare rem ſicut eſt. Verbi gratia, Hæc eſt vera, Hõ eſt rationalis, quia ſic eſt ex parte rei: vnde hominẽ eſſe rationalem eſt verum. Significare verum in negatiua eſt ſignificare rem ſicut non eſt. Verbi gratia, Hæc eſt vera, Homo non eſt aſinus, quia ſic eſt in re vnde hominem non eſſe aſinum eſt verum. Significare falſum in ꝓpoſitione affirmatiua eſt ſignificare rem aliter quàm ſit. Verbi gratia, Hęc eſt falſa, Homo eſt lapis, quoniam ſignificat hominem, eſſe lapidem, & tamẽ aliter eſt. Significare falſum in ꝓpoſitione negatiua, eſt ſignificare rem ſicut eſt. Verbi gratia, Hæc eſt falſa, Homo non eſt animal, quia nõ ſignificat ſicut eſt. Nam homo eſt animal, ergo falſum eſt ipſum nõ eſſe animal. Dicitur ergo in diffinitione, verum vel falſum ſignificans ad differentiam orationum imperfectarum, vt homo albus, aſinus rudibilis, & oratio infinitiua, vt Sortem currere, & oratio famularis, vt Sortes incipit, niſi enim aliud addatur, non ſolùm non quietant animum audientis, ſed nec dicunt aliquid de vero aut falſo niſi compleantur per aliud. Verbi gratia, Si ly homo albus addatur homo eſt albus. Si ly ſortẽ currere addatur, eſt verum vel poſſibile vel cõtingens. Si ly Sortes incipit addatur, eſſe bonus. Conſtat ergo quòd per ſe ſumptæ nihil dicunt de vero aut falſo.

Sola indicatiua enunciatiua eſt.

Tertiò dicit, Indicando, quod dupliciter exponitur, primò ſic, Indicando, i. eſt oratio modi indicatiui verum vel falſum ſignificans. Vnde alij definiunt propoſitionem dicẽtes, quod propoſitio eſt oratio indicatiua verũ vel falſum ſignificans. Et id ponitur ad differentiam orationũ imperfectarum, quæ fiunt per alios modos, per imperatiuum: optatiuum, &c. Nam iſte vt docuimus in trac. præcedenti in c. 3. potiùs deſeruiunt nobis ad manifeſtandum affectum mentis, quàm verum aut falſum conceptum intellectus. Orationes etiam modi indicatiui temporis prẽteriti & futuri, nõ ſignificant primo & per ſe verum & falſum, niſi reducantur ad vnam temporis præſentis indicatiui vt in eodẽ loco docuimus. Sola ergo oratio indicatiua temporis præſentis meretur dici propoſitio, quia ſola ſufficit ad formandum ſyllogiſmum: aliæ autem non, niſi reducantur ad illã vt tibi manifeſtum erit in trac. de ſyllogiſmo formali. Secundo ab aliquibus exponitur ly indicando: id eſt aſſerendo. Verùm id non videtur conuenire omni propoſitioni, ſed tantũ propoſitioni in materia naturali, quæ neceſſariò eſt ve-

ra,& in materia remota,quę de neceſſitate eſt falſa.In materia autem contingenti cùm poſſit eſſe vera & falſa, non poteſt dici aſſertiuè, ſed opinatiuè quod ſignificet verum aut falſum, ideo melius eſt ſtare in prima expoſitione quæ etiam eſt de mente Ariſt.in primo Peri her.Quid autem ſit, & quomodo fiat propoſitio in materia naturali,& contingente,& remota dicemus infrà in hocmet tractatu.Cõſtat igitur quid ſit propoſitio apud Logicum.

Quantùm ad primã diuiſionem propoſitionis aduerte, q̃ ad mentẽ Ariſt.in primo Peri her.diuiditur primò in categoricam & hypothẽticam.dicit categorica Græcè,prædicatiua Latinè:categorizo enim Græcè,Latinè eſt prædico. Dicitur hypothetica Græcè, ſuppoſitiua Latinè, eſt.n. Græcè hyp,ſub,Latinè,& theſis Græcè, poſitio Latinè.Ratio aũt diuiſionis eſt hæc, quia omnis propoſitio ſignificat verum aut falſum,& eſt quid compoſitum,& omne compoſitum eſt reſolubile in ſua immediatè componentia.Vel ergo propoſitio componitur ex terminis immediatè, & in eos reſoluitur immediatè,& non in aliud immediatè,& ſic eſt categorica,quæ componitur immediatè,ex ſubiecto,& prædicato,& copula, modo, quo dicemus infrà.Vel componitur immediatè ex duabus orationibus p̃ aliquam cõiunctionem,putà ergo,ſi,&,vel,& immediatè in eas reſoluit,& ille immediatè in terminos,& ſic eſt hypothetica,vt dicemus in c.3. huius tractatus. Categorica verò diuiditur in ſimplicem & modalem. Simplex eſt in qua prædicatum ſimpliciter dicitur de ſubiecto,vt homo eſt animal.Modalis eſt in qua prædicatum dicitur de ſubiecto non ſimpliciter,ſed cum modo & determinatione,vt homo eſt animal neceſſariò,homo eſt albus contingenter. Et de modali agemus in c.quarto huius trac.Hæc de primo ca.dicta ſint.

CAPVT II.

De propoſitione categorica & omnibus eius diuiſionibus.

IN 2.ca. inueſtigandum eſt,quid ſit propoſitio categorica, & quot ſint eius diuiſiones, & de ſingulis agendum eſt excepta modali, de qua agemus loco ſuo.Primò igitur definiemus eam,deinde accedemus ad diuiſiones.

Quantùm ad definitionem aduerte,q̃ ad mentem Ariſt. ſic definitur,Propoſitio categorica eſt propoſitio quæ habet ſubiectum,prædicatum & copulam tanquam principales partes ſui. Ponitur propoſitio loco generis. Omnis. n. propoſitio categorica, eſt propoſitio, ſed non econuersò. Nam & hypothetica eſt propoſitio,& tamen non eſt categorica.Dicitur,Quæ habet ſubiectum, &c.hoc totum ponitur ad differenriã hypotheticæ,cuius partes principales ſunt duæ orationes,in quas immediatè reſoluitur, vt patet in iſta,Si tu curris,tu moueris.Principales partes & immediatæ nõ ſunt termini,ſed iſtæ duæ orationes,Tu curris,& tu moueris.Primæ autem & mediatæ ſunt termini,ex quibus hęc oratio cõponitur,Tu curris,&hęc Tu moueris.Dicitur igitur q̃ principales partes categoricæ nõ ſunt orationes,ſed termini ex quibus immediatè componitur,quorum vnum eſt ſubiectum, alterum prædicatum, alterũ copula:vt hõ eſt animal:homo eſt ſubiectum, animal, prædicatum, eſt, copula,cõiungit enim prædicatum cum ſubiecto.Sed aduerte,vt ſcias quomodo in omni categorica eſt ſubiectum,copula & prædicatum,q̃ fit tribus modis,primò per verbum ſum, es, eſt, de tertio adiacente.Eſt autem categorica de tertio adiacente quando poſt ſum, apponit alius terminus:vt Sortes eſt animal:in hac cõſtat de ſubiecto & prædicato & copula.Secundò fit per verbũ adiectiuum.Eſt autem apud Logicum omne verbum adiectiuum, præter ſum,es, eſt, in quod reſoluitur omne verbum adiectiuum & in ſuum participium:vt Sortes currit ſic reſoluitur,Sortes eſt currens.Sortes eſt ſubiectum, currens prædicatum,eſt copula.Tertiò fit per verbum ſum, es,eſt, de ſecundo adiacente.Eſt autem categorica,de ſecundo adiacẽte,quando poſt,ſum,es,eſt,alius terminus no ſequitur, vt Deus eſt,cælum eſt:& in hac eſt aſſignare ſubiectum prædicatum & copulam alio modo quàm in prædictis: aſſignatur autem dupliciter,primo ſic,Deus eſt,id eſt Deus eſt habens eſſe, Deus eſt ſubiectum, habens eſſe eſt prædicatum, eſt,copula.Secundo ſic, Deus eſt, i.Deus eſt exiſtens.Deus eſt ſubiectum,exiſtens prædicatum,eſt copula.Nonnulli dicunt q̃ in categorica de ſecundo adiacente, eſt gerit vicẽ copulæ & prædicati, & id videtur innuere Ariſtoteles in primo Peri herme.vbi definiens verbum inquit,& eſt ſemper eorum,quæ de altero prædicantur nota, id eſt verbum ſemper ſe tenet à parte prædicati. Conſtat igitur quid ſit propoſitio categorica ſimplex.

Sed dices, Quare magis dicitur categorica, i.prædicatiua quàm ſubiectiua, cùm tam ſubiectũ quàm prædicatũ ſint partes eius? Præterea quare terminus præcedẽs verbũ ſum,es,eſt,dicitur ſubiectum,ſubſequens autẽ dicitur prędicatum,& ipſum verbum ſubſtantiuum dicitur copula?

Reſpondetur ad primum,q̃ omne compoſitum denominandum eſt à parte ſua digniori, vnde homo dicitur rationalis & intellectualis ab anima intellectuali, quæ dignior eſt in eo quàm ſenſitiua & vegetatiua.Prædicatum autem dignius eſt ſubiecto, quoniam eſt ſicut forma, ſubiectum verò ſicut materia:& dicemus infrà,q̃ talia ſunt ſubiecta, qualia permittuntur à prædicatis. Congruè igitur dicitur categorica,id eſt prædicatiua & non ſubiectiua.

Ad ſecundum dicitur,q̃ ideò terminus præcedens verbum dicitur ſubiectum, quia de eo dicitur prædicatum ita q̃ ſubiicitur prædicato.Vnde & grammaticus appellat ipſum ſuppoſitum. Terminus verò ſubſequens verbum dicitur prædicatum,quia prædicatur & dicitur de altero, i.de ſubiecto. Vnde apud grammaticum dicitur appoſitum. Et aduerte, q̃ totale ſubiectum eſt omnis terminus præcedẽs copulam, ſiue vnus, ſiue plures ſint.V.g. Homo eſt animal. homo eſt ſubiectum,homo magnus & honoratus eſt princeps in ciuitate, ſubiectum ſunt omnes illi termini præcedentes,pars autem ſubiecti quilibet eorum. Idem intellige ex parte prædicati.

Sed dices,Quare ſubiectum & prædicatum per ſe inuicem notificantur ſiue definiuntur,cùm definitio circularis videatur inutilis. Reſpondetur, quia habent reſpectum ad inuicem,ſubiectum enim reſpicit prædicatum,& prædicatum reſpicit ſubiectum,ſicut filius reſpicit patrem,&pater filium.Reſpectiua autem conuenienter per ſe inuicem notificantur & definiuntur, quoniã mutuam habent dependentiam.Sed de hoc altius loquemur in tract. de prædicabilib. pro nunc ſuſtine tu iuuenis ne inuoluaris.Conſtat igitur tibi quid ſit propoſitio categorica.

Quantùm ad eius diuiſiones aduerte,vt habeas plenam de eis notitiam,ſic diſponendæ ſunt.

Prima diuiſio, propoſitionum categoricarum, alia affirmatiua,alia negatiua.

Secunda,Alia vera,alia falſa.

Tertia,Alia alicuius quantitatis,alia nullius.

Quarta,Alicuius quantitatis alia vniuerſalis,alia particularis,alia indefinita alia ſingularis.

Quinta,Alię participãt vtroq; ter.alię altero,alię nullo.

Sexta,Participantium vtroq; termino, aliæ participant vtroque termino eodem ordine,aliæ ordine conuerſo.

Septima,Participantiũ vtroq; termino ſiue eodem ordine ſiue conuerſo, quædam formantur in materia naturali, quædam in materia contingenti,quædã in materia remota.

Octaua,Participantium vtroque termino eodem ordine tam in materia naturali,quàm in materia contingenti& in materia remota quædam ſunt coutrariæ quædã ſubcontrariæ,quædam contradictoriæ,quædam ſubalternæ.

Nona,Participantium vtroque termino ordine conuerſo & in triplici materia ſiue naturali ſiue cõtingenti ſiue remota quædã cõuertũtur cõuerſione ſimplici,quędã cõuerſione per accidẽs, quædã cõuerſione per contrapoſitionẽ.

Omnes iſtæ diuiſiones dãtur de propoſitione categorica ſimplici,q̃ dicitur de ineſſe,i.in qua prædicatũ ſimpliciter &ſine determinatione facta per aliquem ſex modorũ,ſ. verũ,falſum,neceſſariũ,cõtingens,poſſibile,impoſsibile,dicit de ſubiecto.Quæ aũt ex his diuiſiõib.cõueniãt etiã categoricę modali dicem⁹ in c.4.hui⁹ tract.De ſingulis aũt diuiſionib.agendum eſt in ſpẽ & ordine, quo præpoſitæ ſunt.

Verum antequã deſcendamus in ſpeciẽ,qm̃ aliqua prædictarum diuiſionum datur de ſubſtantia propoſitionis,aliqua de qualitate,aliqua de quantitate,vt tibi declarabitur infrà,ideò ad vſum notitiã diuiſionũ,quę fient toto hoc noſtro opere,ne ſimus coacti idẽ ſæpius repetere, præponẽdi ſunt oẽs vniuerſales modi,q̃b.ſolet fieri diuiſio.Tu igit aduerte.q̃ in doctrina Ariſt.diuiſio fit quatuor modis gñalib. *In Topicis, 2. & Poſterio.*

Primo generis in ſpecies.

Secundò totius in partes.

Tertiò vocis in ſignificata.

Quartò diuiſio ſecundum accidens.

Diuiſio gñis in ſpẽs, fit duob. modis primò gñis in ſpẽs ſubalternas,vt qñ diuiditur corpus per animatũ &inanimatum,& aĩatum p̃ ſenſitiuũ & non ſenſitiuum,ſecundo gñis

in ſpe

in ſpecies ſpecialiſsimas, vt quãdo diuiditur color per albedinẽ & nigredinẽ. Et hãc diuiſionẽ cognoſces in Tract. de Prædicabilibus.

Diuiſio totius in partes fit quinque modis. Primò qñ totum diuiditur in partes ſubiectiuas indiuiduales, vt quãdo diuiditur homo, in Sortẽ, Pla. Ioannẽ, Petrum, &c. Secundò qñ totum diuiditur in partes eſſentiales, vt ens naturale compoſitum diuiditur in materiã & formam, ſicut diuiditur homo in animam & corpus. Tertio qñ diuiditur totũ continuũ in partes ſuas integrales, vt domus in fundamentũ, tectum, & parietẽ, & corpus animalis in partes, quæ ſunt mẽbra ſua, ex quibus integratur corpus. Quartò qñ diuiditur totũ diſcontinuum in partes ſuas, inter quas etſi non ſit continuitas, eſt tamen ordo & proportio. Hoc modo diuiditur exercitus in milites, equites pedites, &c. Quinto qñ diuiditur totũ potentiale ſiue poteſtatiuum in partes ſuas poteſtatiuas, vt qñ diuiditur anima per potentias ſuas & virtutes ſuas, vt tibi manifeſtabit in lib. de Aĩa, & infrà manifeſtabimus tibi in lib. de Syllogiſmo Topico.

Diuiſio vocis in ſua ſignificata fit tribus modis. Primò vocis vniuocæ in ſignificata vniuoca, vt qñ diuiditur homo in ſortem & platonẽ &c. Secundò vocis æquiuocæ in ſignificata æquiuocata, vt qñ diuiditur cancer in ſtellam ſiue ſignũ cæleſte, & aquaticũ animal, & morbũ. Tertiò vocis analogicæ in ſignificata analogata, vt qñ diuiditur ſanum, in animal ſanum, vrinam ſanam, medicinam ſanã, cibum ſanum, aerem ſanum, exercitium ſanum, &c. Et hanc diuiſionem cognoſces in tract. de prædicamentis.

Diuiſio ſecundũ accidens fit tribus modis. Primò ſubiecti in accidentia, vt hominũ alius paruus, alius magnus, alius albus, alius niger, alius medio colore coloratus. Secundò accidẽtis in ſubiecta, vt accidentiũ, quæ ſunt in homine, aliud in anima, vt ſcientia, aliud in corpore, vt agilitas &c. Tertiò accidentis in accidentia, vt accidentium, quædã dura, quædã liquida, quædam lucida, quædam tenebroſa, & hæc diuiſio manifeſtabitur tibi in philoſophia naturali, & præcipuè in libro de Generatione.

Iſti igitur ſunt modi vniuerſales famoſiores apud Ariſtotelem, quibus fieri conſueuit diuiſio.

Quantùm ad primam diuiſionem, quæ eſt per affirmatiuam & negatiuam aduerte ꝙ affirmatiua dupliciter definitur: primò ſic, Categorica affirmatiua eſt propoſitio, in qua prædicatum affirmatur de ſubiecto, vt hõ eſt albus. Sed aduerte, ꝙ tunc prædicatũ affirmatur de ſubiecto quãdo negatio nõ præcedit copulam, ꝙ ſi præcedit negatio, negatur prædicatum de ſubiecto, & efficitur negatiua, vt hic, Sortes nõ eſt albus. Si aũt ſubſequitur non efficitur negatiua, ſed permanet affirmatiua, vt homo eſt non albus. Item aduerte quòd alio modo affirmatur prædicatum de ſubiecto in affirmatiua vera & in falſa, nã in vera affirmatur re & voce: quia ſic eſt in re, ſicut dicitur, vt homo re & voce eſt riſibilis. In falſa auté affirmatur voce tantùm & non re. Nam licet dicam quòd homo eſt aſinus, tamen non ſic eſt in re. Secũdò definitur ſic, Affirmatiua eſt in qua verbum principale affirmatur de ſubiecto, vt hõ eſt animal, Dicitur, In qua verbũ principale affirmatur, ad differentiã verbi ſecundarij, qđ ſi negatur vel affirmatur, propter ipſum non fit propoſitio affirmatiua nec negatiua. Vnde iſta non eſt negatiua, Sortes qui nõ currit, mouet, nec iſta eſt affirmatiua, Sortes qui currit, non mouet. Nã in prima licet verbũ ſecundariũ, qđ eſt, currit, neget, tamen principale quod eſt mouet, affirmatur, ideo permanet affirmatiua. In ſecunda aũt fit oppoſito modo, ideo permanet negatiua. Et ratio huius eſt, quia verbũ ſecundarium ſe tenet à parte ſubiecti, qđ patet reſoluendo in ſuum participium ſiue actiuum, ſiue paſsiuum, vt hic. Sortes qui nõ currit, i. Sortes non currẽs mouetur. Sortes qui currit, i. ſortes currens non mouetur. Subiectũ autem cõiunctum participio affirmatiuo negatiuo nõ facit propoſitionem eſſe affirmatiuã vel negatiuam, ſed negatio cadens ſuper verbũ principale ſiue immediatè, vt qñ ſubſequit ſubiectũ, vt homo nõ eſt aſinus: ſiue mediatè, vt non homo eſt animal, dummodò ſumatur negatio negans, & nõ infinitãs terminum, cui opponitur, nã ſi infinitaret, nõ faceret negatiuam. Vñ hæc non eſt negatiua, Non homo currit quoniã ly non homo eſt nomen infinitũ, &c. Vnde non homo currit, æquipollet iſti, Aſinus qui eſt nõ homo currit. Conſtat aũt hãc eſſe affirmati. Patet igitur quid ſit categorica affirmatiua.

Categorica negatiua dupliciter definit. Primò ſic, Ca-

tegorica negatiua eſt propoſitio, in qua prædicatũ negat de ſuo ſubiecto, vt homo nõ eſt lapis. Secundo ſic, Eſt propoſitio in qua verbũ principale negatur. Dicitur verbum principale ad differentiã verbi ſecũdarij, qđ, vt docuimus, ſiue affirmet, ſiue negetur, nõ facit propoſitionẽ affir. aut neg. Et aduerte, ꝙ propoſitio poteſt fieri affir. vel neg. dupliciter: ſ. explicitè & implicitè. Si explicitè, fit per nomen & verbum indicatiui modi, vt homo eſt riſibilis. Si implicitè poteſt fieri per vnicum terminum, vt quando dicimus, Homo eſt riſibilis, & econuersò: ly Econuersò æquipollet vni propoſitioni, quæ eſt hæc, Riſibile eſt hõ. Item aduerte quòd diuiſio per affirmatiuam & negatiuam nõ ſolũ conuenit categoricæ, ſed etiã hypotheticæ & modali, quomodo aũt fiat hypothetica affir. & negat. ſimiliter modalis, dicemus agentes de eis. Nunc autem ſuſtine, ne confundaris vt nouus auditor. Hæc de prima diuiſione dicta ſint.

Propoſitio vera vel falſa.

Quantùm ad ſecundam diuiſionẽ categoricæ, ſ. per veram & falſam, aduertẽ ꝙ categorica vera tam affirmatiua quã negatiua dupliciter diffinitur. Primò ſic, Vera eſt, quę ſignificat verũ, i. ſignificat rem ſicut eſt, ſi eſt, affirmatiua, vel ſignificat rem ſicut non eſt, ſi eſt negatiua. Sed de hac ſatis diximus in cap. præcedenti in declarando definitionem propoſitionis. Secundò autem ſic definitur, Vera eſt illa, cuius ſignificatum primarium eſt verũ. Significatum aũt primarium eſt illud, quod exprimitur per orationem infinitiuã. Ver. gra. Hæc eſt vera, Deus eſt bonus: quoniam Deũ eſſe bonum eſt verũ. Sic enim eſt in re. Dico cuius primariũ ſignificatum eſt verũ ad differẽtiam ſecundarij: ſecundarium aũt eſt quod continetur in primario & ſequitur ad illud. Ver. gra. Primariũ huius: Homo eſt rationalis, eſt eſſe rationalẽ: ad hoc aũt ſequitur eſſe animal, eſſe animatũ, eſſe corpus, eſſe ſubſtãtiam. Iuxta igitur ſignificatũ primariũ & ſecundariũ iudicanda eſt propoſitio vera, qñ eſt vera primò & per ſe ex eo, ex ſecũdariò aũt eſt tantum conſequenter. Nã bene ſequitur ꝙ ſi Sortes eſt homo, Sor. eſt animal. ſed nõ econuersò, vt declarabimus in tract. de cõſequentiis. Similiter falſa dupliciter definit. Primò ſic, Falſa eſt quæ aliter ſignificat quam ſit in re, vt hæc eſt falſa, Homo eſt aſinus, quia ſignificat hominẽ eſſe aſinũ, & tamen aliter eſt in re, quia in re, nõ eſt aſinus, ſed homo, ſiue rationalis: & de hac definitione iam diximus in cap. præcedenti in definitione propoſitionis. Secundò ſic, Falſa eſt illa cuius primarium ſignificatum eſt falſum. Ver. gra. Hæc eſt falſa, Homo eſt aſinus, quia hominẽ eſſe aſinum eſt falſum, cũ ſit rationalis, & aſinus irrationalis. Quòd ſi fieret iudiciũ ſm ſecũdarium ſignificatum, quod eſt eſſe animal, eſſet vera. Nam hæc eſt vera, Homo eſt animal, non tamen ſequitur, ergo eſt aſinus, vt declarabitur tibi in tracta. de conſequentiis. Hæc de ſecunda diuiſione dicta ſint.

Exprimo peri her.

Quantùm ad tertiã diuiſionem, ſcilicet quòd aliqua eſt alicuius quãtitatis, aliqua nullius, Alicuius quantitatis eſt illa, cuius ſubiectũ ſtat pro aliquo, vel ꝑ aliquibus vel pro omnibus vel pro nullo vt declarabitur in diuiſione ſequẽti. Nullius quantitatis eſt illa cuius ſubiectũ ſuſpenditur à propria denominatione, tõne probationis terminii præcedẽtis ipſum, qualis eſt excluſiua, exceptiua, reduplicatiua, de quarũ probatione acturi ſum⁹, in tract. de ꝓbationibus ter. tunc enim apparebit tibi qũo iſtæ probantur non ratione ſubiecti, vt probatur vniuerſalis particularis &c. ſed rõne ſigni ſiue ſyncategorematis, vt excluſiua per tantũ, reduplicatiua per inquantũ, exceptiua ꝑ præter, &c. Tu igitur ſuſtine donec exercitatus magis fueris, & ad prædictũ tract. deuenerimus. Hæc de tertia diuiſ. pro nũc dicta ſint.

Quantũ ad quartã diuiſ. ꝙ propoſitionũ alicuius quãtitatis alia eſt vniuerſalis, alia particu. alia indefi. alia ſing. duo agenda ſunt: primò declarandum eſt, qũo hæc diuiſio eſt ſufficiẽs: ſecũdò ptractandũ eſt de quolibet ei⁹ mẽbro.

Quantũ ad primũ aduerte ꝙ quãtitas propoſitionis attẽditur penes ſubiectũ prout ſtat ꝑ pluribus, aut pro vno ſolo. Poteſt igit conſiderari ſubiectũ dupliciter. Primò ſi ſtat pro vno ſolo. Secũdò ſi ꝑ pluribus: ſi pro vno ſolo, ita ꝙ vni ſoli cõuenit facit propoſitionẽ ſing. ſi pro pluribus, hoc dupliciter, quia vel ꝑ pluribus indeterminatè, vel determinatè: ſi indeterminatè, ſic facit propoſitionẽ indefi. ſi determinatè dupliciter: ꝙ hæc determinatio ſubiecti vel fit per ſignũ vniuerſale affir. vel negatiuum, vt omnis, nullus, & ſic eſt propoſitio vniuerſalis, vel fit per ſignũ particulare affir. vel nega. & ſic eſt ꝓpoſitio particularis. Conſtat igitur ꝙ hæc diuiſio eſt ſufficiens. Et ſi quæras quid ſit

quãtitas propoſitionis, reſpondeo ꝙ ſicut quantitas ſubſtantiæ propriè accipitur iuxta menſuram longitudinis, & latitudinis & profunditatis, ſic quãtitas propoſitionis ſumit iuxta menſurã ſubiecti, prout verificat prędicatiuè de vno vel pluribus. Conſtat igitur qũo hæc diuiſio eſt ſufficiens, & quid ſit, & vnde ſumitur quantitas propoſitionis.

Intelligitur autẽ in ſubiecto aliqua ratio quantitatis diſcretæ, diligẽtius intuẽdi.

Quantùm ad ſecundum aduerte, ꝙ propoſitio vniuerſalis dupliciter definitur. Primò ſic, Propoſitio vniuerſalis tã affir. quàm negatiua eſt illa, in qua ſubiicitur terminus communis ſigno vniuerſali determinatus.

Primò dicitur, In qua ſubiicitur terminus communis, i. ponitur in ſubiecto terminus communis, i. qui poteſt conuenire & prædicari de pluribus, & apud Grãmaticum dicitur nomen appellatiuum, vt homo, capra, leo.

Secundò dicitur ſigno vniuerſali determinatus. ſigna vniuerſalia ſunt, quædam affirmatiua, vt omnis, quilibet, quiſque, negatiua ſunt, nullus, nihil, neuter. dicuntur vniuerſalia, quia faciunt ſtare ſubiectũ pro omnibus, aut pro nullo, vt iſta eſt vniuerſalis affir. Omnis hó eſt animal. Verificatur enim ſubiectum pro quolibet homine in ſingulari. Nã ſi omnis homo eſt animal, ergo & iſte, & iſte, & iſte, & ſic de omnibus aliis eſt animal.

Tertiò dicitur determinatus, i. modificatus ſiue limitatus ad ſtandũ non abſolutè, ſed pro omnibus, aut pro nullo: diximus enim in tertia diuiſione terminorum, quòd ſigna vniuerſalia ſunt termini ſyncategorematici, qm̃ ſumpti cũ alio, i. cum nomine ſubſtantiuo, determinant ipſum in propoſitione ad ſtandum pro omnibus, aut pro nullo.

Sed aduerte, ꝙ ſignum vniuerſale ad hoc quòd faciat propoſitionem vniuerſalem ſimpliciter & propriè debet apponi ſubiecto in recto & explicitè Nã ſi apponitur ſubiecto in obliquo, nõ facit eam vniuerſalem ſimpliciter, ſed ſecundũ quid. Vnde iſta, Cuiuſlibet hominis aſinus currit, non eſt vniuerſalis abſolutè, qm̃ ſignum non apponitur ly aſinus, quod eſt principale ſubiectũ, ſed ly hominis, quod quoniam eſt obliquus eſt ſecundariũ ſiue partiale ſubiectũ. Vnde prædicta propoſitio abſolutè eſt indefinita, vt tibi declarabitur. Dicitur Explicitè, quoniam ſi ponitur implicitè vel virtualiter vel cũ diſtinctione, non facit propoſitioné vniuerſalem formaliter, ſed tantùm interpretatiuè. Sicut ſunt iſtæ, Totus Sortes eſt minor Sorte, Totum quod eſt in mundo eſt in oculo meo, Non homo currit, &c.

Quomodo autem ſint vniuerſales interpretatiuè declarabitur tibi in tracta. de probationibus terminorũ, vbi diſtiugemus de toto, & qũo iſta æquipolleat vniuerſali negatiuæ, Non homo currit, declarabitur tibi in capite, de æquipollẽtiis categoricarum. Nũc autem ſiſto ne te inuoluam, Similiter aduerte, ꝙ vniuerſalis affirmatiua poteſt fieri dupliciter, ſ. collectiuè, vt omnes Apoſtoli ſunt duodecim, & diſtributiuè, vt omnis homo eſt riſibilis. Et iterum diſtributiuè poteſt fieri dupliciter, ſcilicet abſolutè & accommodè. Verùm quomodo fiant & quomodo verificentur, declarabitur tibi in tract. de ſuppoſitionibus. Pro nũc ſuſtine. Hæc de propoſitione vniuerſali dicta ſint.

Propoſitio particula.

Propoſitio particularis eſt illa, in qua ſubiicitur terminus communis ſigno particulari determinatus.

Dicitur in qua ſubiicitur terminus cõis, ea ratione qua & in propoſitione vniuerſali.

Dicitur Signo part. determinatus, ad differentiã propoſitionis vniuerſalis. Eſt autem ſignum particulare determinatio termini cõis, qui eſt ſubiectum in hac propoſitione, per quod deſignatur ſubiectũ accipi nõ pro omnibus ſub eo contentis, ſed pro aliquibus, vel pro aliquo, vt quidam homo currit, ergo vel iſte, vel iſte, vel iſte currit, & ſufficit quòd verificetur pro aliquo, poſito qđ tantũ vnus currat.

Et aduerte, ꝙ propoſitio particularis poteſt fieri multis modis. Primò qã ſubiectum eſt terminus cõmunis cum ſigno particulari tam affir. quàm negat. vt quidam homo currit, quidam homo non currit. Secundò per ly aliquid ſumptũ adiectiuè, vt aliquid eſt in manu tua. Hæc eſt particularis virtualiter: quoniã ly Aliquid ſic exponitur, Aliqua res eſt in manu tua. Dico ſumptum adiectiuè: quoniã ſumptum ſubſtantiuè facit propoſitionem indefinitam vt dicemus. Tertiò quando ſubiicitur terminus cõis cum ſigno vniuerſali, ſed ſigno præponitur negatio, vt non omnis homo currit, hæc enim æquipollet huic, Quidam homo non currit. Quartò quando ſubiicitur termi. communis cum ſigno vniuerſali affirmatiuo, ſed præponitur negatio & poſtponitur: vt hic, Non omnis homo non currit. æquipollet enim huic, Quidam hõ currit. Sed tertium & quartũ modum declarabimus ſic eſſe in cap. de æquipollẽtiis categoricarũ. Hæc de propoſitione particu. dicta ſint.

Propoſitio indef.

Propoſitio indefinita eſt illa, in qua ſubiicit termi. cõis nullo ſigno vniuerſali vel parti. determinat⁹, vt hõ currit.

Primò dicitur, In qua ſubiicitur terminus communis eadem ratione, qua dictum eſt in definitione propoſitionis vniuerſalis & particularis.

Secundò dicitus, Nullo ſigno, ad differentiam propoſitionis vniuerſalis, & particularis.

Tertiò dicitur, Nullo ſigno vniuerſali vel particulari ad differentiã excluſiuæ, in qua ponit ſignũ, tm̃, & in reduplicatiua, Inquantũ, q̃ ſigna, qm̃ non ſunt vniuerſalia, nec particularia, ideo nõ faciũt propoſitioné alicui⁹ q̃titatis.

Sed dices, Quare dicitur indefinita, cùm æquipolleat particulari. Nam idem ſenſus eſt dicere, Aliquis homo currit, & homo currit.

Reſpondeẽ, Dicitur indefinita, i. indeterminata, quia acceptio ſui ſubiecti nõ determinatur ad certam quantitatẽ ſecundùm modum enunciandi per ſignum vniuerſale vel particulare, licet ſupponat ſubiectum determinatè, vt dicemus in tracta. de ſuppoſitionibus, & quando dicitur ꝙ idem ſenſus eſt dicere, Quidam homo currit, & hõ currit, conceditur quò ad ſuppoſitionem, & verificationé, ſed nõ conceditur quò ad modum enunciandi, & ſic intendimus ipſam eſſe indefinitam, & nõ quò ad verificationé & ſuppoſitionem. Sed pro nũc ſuſtine, donec tractemus de ſuppoſitionibus. Hæc de propoſitione indefinita dicta ſint.

Propoſitio ſingu.

Propoſitio ſingularis eſt illa, in qua ſubiicitur termi. diſcret⁹ vel terminus cõis cũ pronomine demonſtratiuo pri mitiuæ ſpẽi, vt Plato cur. Iſte hõ comedit, Ille hõ dormit.

Primò dicitur, In qua ſubiicitur terminus diſcretus, ad differentiã propoſitionis vniuerſalis & partic. & indefinitæ, in quibus ſubiicitur termi. cõis, apponitur autem terminus diſcretus, term. cõmuni: quoniam diſcretus de vno ſolo eſt aptus prædicari, & Grammaticus appellat nomen propriũ qđ vni ſoli cõuenit, vt Plato. Cõis autẽ eſt aptus de pluribus prædicari, vt homo & animal, & Grãmaticus vocat ipſum nomen appellatiuum, qđ pluribus conuenit.

Secũdò dicitur, Vel terminus cõis cum pronomine demonſtratiuo. Nam licèt terminus cõis de ſe ſtet pro pluribus, tamen per pronomen demõſtratiuum reſtringitur ad ſtandum pro vno ſolo indiuiduo, ideo æquipollet termino diſcreto. Vnde iſta propoſitio, Hic homo currit, demõſtrato Sorte, æquipollet iſti, Sortes currit.

Tertiò dicitur primitiuæ ſpeciei, ad differentiã pronominum deriuatiuæ ſpeciei. Sunt autẽ pronomina demonſtratiua primitiuæ ſpeciei, ego, tu, ſui, ille, ipſe, iſte, hic, & is. Deriuatiuæ autẽ ſunt, meus, tuus, ſuus, noſter, veſter, noſtras, & veſtras. Ideò autẽ ea, quæ ſunt primitiuæ ſpeciei cõſtituunt propoſitionẽ ſingularẽ: qm̃ trahunt ſubiectum ad ſupponendũ pro vno ſolo, vt iſtæ, Homo demonſtrato Sorte, currit, & Ego, ſ. Petrus, curro, & Tu, ſcilicet Plato, curris. Ea verò, quæ ſunt deriuatiuæ ſpeciei, vt meus, tuus, non conſtituunt propoſitionem ſingularem, non enim reſtringunt ſubiectũ, cui apponuntur ad ſtandũ pro vno ſolo, ſed poteſt verificari de pluribus. Verbi gra. Petrus habet decẽ aſinos, & dicit, Meus aſinus currit, ly Aſinus non ſtat pro iſto tantũ, vel pro illo tantũ, ſed pro omnibus diſiunctiuè. Nã ſi meus aſinus currit, & habeo decẽ, ergo vel iſte, vel iſte, qui eſt meus currit. Pronomina aũt demonſtratiua primitiuæ ſpeciei reſtringũt ter. cõem ad ſtandũ pro vno ſolo demonſtrato, vt ego, ſ. Petrus ſcribo. Tu verò, ſ. Plat. dormis. Cõſtat igitur quid ſit propoſitio ſingularis.

Tu tamen aduerte, ꝙ non ſolùm poteſt fieri per termi. diſcretum, & per ter. communem cum pronomine demonſtratiuo primitiuæ ſpeciei, ſed & per ter. relatiuũ, vt poſito quòd Sophroniſcus habet tantũ vnum filium, cuius nomen ignoretur, ſi dico Sophroniſci filius ſtudet Papiæ, eſt ſingularis propoſitio. ſimiliter ſi dico, Pater Caliæ venit, eſt ſingularis: qm̃ iſti ter. relatiui æquipollent term. diſcretis. Item poteſt fieri per termi. diſcretum circunlocutum, vt ſi dico, Vir criſpus, rubeus, & claudus cantat in platea. Iſtæ enim circunſtãtiæ manifeſtant talem hominẽ, & non aliũ, ideò reddunt propoſitionem ſingularem. Patet igitur qđ ſit propoſitio ſingularis & quot modis fieri contingit.

Itẽ aduerte, quòd ſi quis te interrogat de ſubſtãtia, ſiue natura propoſitionis, dicendo, Quæ propoſitio eſt iſta, Sortes eſt hõ? reſpondere habes, Categorica, & quæ eſt iſta?

Si tu

Si tu curris,tu moueris,reſpondere habes,Hypothetica. Si autem quis te interrogat de qualitate propoſitionis,dicendo,Qualis eſt iſta,Sortes currit,reſpondere habes,affirmatiua.& Qualis eſt iſta,Homo non eſt aſinus,reſpondendum eſt,negatiua. Si verò quis te interrogat de quantitate propoſitionis dicendo,Quanta eſt iſta:omnis homo currit,reſpondendum eſt,vniuerſalis,& ſic de aliis. Vnde logici pro hoc triplici quæſito formauerunt hunc verſum.

Quę.ca.vel hyp.qualis.ne.vel af.v.quãta.par.in fin.id eſt,

Quæ categorica,vel hypothetica. Qualis?negatiua, vel affirmatiua.V.quanta,vniuerſalis vel particularis indefinita vel ſingularis.

Sed dices,Quæ eſt ſubſtantia propoſitionis,& quæ eius quantitas,& quæ eius qualitas?

Reſpondetur ſubſtantia eſt eius natura ſiue eſſentia,puta ꝙ ſit quid compoſitũ ex talibus partibus,ſcilicet ex ſubiecto,prædicato & copula,vt categorica:vel ex duabus orationibus per aliquam coniunctionem coniunctis: vt ſi tu curris tu moueris,vt hypothetica.Quãtitas eius eſt extẽſio ſubiecti ad ſtandum pro vno vel aliquibus vel omnibus vel nullis.Qualitas eius eſt ſecundum quã dicitur qualis:vt affirmatio,negatio,veritas,falſitas,neceſsitas, contingentia, poſsibilitas,impoſsibilitas.Nam omnia iſta qualificant propoſitionem.Vnde interroganti,Qualis ſit iſta,Homo eſt animal?reſpondere debemus,quòd eſt affirmatiua vera:non ſolum poſsibilis,ſed etiam neceſſaria.

Quantùm ad quintam diuiſionem,quæ eſt hęc,Propoſitionum categoricarum,quędam participant vtroque termino,quædam altero,quædam nullo,aduerte,ꝙ cùm termini componentes categoricam ſint ſubiectum & prædicatum, quæ etiam dicuntur extrema propoſitionis,participare termino vel terminis,eſt conuenire in ſubiecto vel in prædicato,vel in vtroque.Non participare autem eſt non conuenire.His præmiſsis aduerte, ꝙ duas categoricas participare vtroque termino,eſt eas conuenire in ſubiecto & prædicato,ita ꝙ ſubiectum primæ eſt ſubiectum ſecundæ,& prædicatum primæ eſt prædicatum ſecundæ, nec in alio differũt niſi ꝙ vna eſt affirmatiua,altera negatiua, vt ſunt iſtæ duæ homo eſt animal,homo non eſt animal.participare in altero termino tantùm,ſ.vel ſolùm in ſubiecto,vt hîc,homo eſt animal,homo eſt rationalis:vel in prædicato tãtùm vt hîc, Homo eſt animal,aſinus eſt animal.Participare nullo termino,eſt non conuenire in ſubiecto nec in prædicato, vt hîc, Homo eſt riſibilis,aſinus eſt rudibilis.

Et aduerte ꝙ hic loquimur de participatione formali& virtuali: qđ dico,qm̃ licet iſtæ duæ cõueniant virtualiter, hõ eſt animal,riſibile eſt animal:non tm̃ formaliter,qm̃ formaliter non ſunt idem homo & riſibile,dato ꝙ eſſent idem re,quod tamen non conceditur in via Thomiſtica.

Iterum aduerte, ꝙ hæc diuiſio data eſt, vt cognoſcatur oppoſitio contraria,ſubcontraria, contradictoria ſubalterna propoſitionum categoricarum de quibus acturi ſumus infrà. Nam illa ſupponit participationem propoſitionum oppoſitarum vtroque termino formaliter &non ſolùm virtualiter vt tibi declarabitur in diuiſione octaua.

Quantùm ad diuiſionem ſextam, quæ eſt ꝙ propoſitionum categoricarum participantium vtroque termino formaliter,quædam participant vtroque termino eodem ordine, quædam ordine conuerſo:aduerte ꝙ duas categoricas participare eodem ordine vtroque termino, eſt ſic, Quod eſt ſubiectum in primæ eſt ſubiectũ in ſecunda,& ꝙ eſt prędicatum in prima eſt prædicatum in ſecunda,vt hic,Sortes eſt homo,Sortes non eſt homo.& ſemper intelligendum eſt formaliter, & non virtualiter tantùm.Duas autem categoricas participare vtroque termino ordine conuerſo,eſt ſic, Quod eſt ſubiectum in prima eſt prædicatum in ſecunda,& quod eſt prędicatũ in prima eſt ſubiectũ in ſecunda,vt hîc, homo eſt animal rationale, animal rationale eſt homo. Et hæc diuiſio deſeruiet quando loquemur de conuerſionib. propoſitionum categoricarum,vt tibi manifeſtabitur.

Quantùm ad ſeptimam diuiſionem, quæ eſt hæc,Propoſitionum participantium vtroque termino ſiue eodem ordine ſiue conuerſo quædam ſiunt in materia naturali,quædam in contingenti,quędam in remota:aduerte,ꝙ illæ fiũt in materia naturali in quib.prædicatum ſemper, & inſeparabiliter cõuenit ſubiecto,& id fit multis modis. Primò qm̃ genus,aut differentia,aut definitio,aut proprietas, aut qualitas naturalis prædicatur de re.Exemplum primi,homo eſt animal; ſecundi,Homo eſt rationalis:tertij,Homo eſt animal rationale:quarti, Homo eſt riſibilis: quinti,Ignis eſt calidus,mel eſt dulce,nix eſt alba.Item quando idem prędicatur de ſeipſo:vt Sortes eſt Sortes.

Illæ autem ſiunt in materia contingenti,in quibus prędicatum poteſt aduenire & remoueri à ſubiecto, abſque hoc ꝙ corrumpatur ſubiectum,& propter hoc diſtinguuntur à propoſitionibus in materia naturali,quoniam in illis ſi auferatur prædicatum,nõ permanet ſubiectum.Nam ſi homo ceſſat eſſe animal,aut rationalis,aut riſibilis,& ſi ignis ceſſat eſſe calidus &c.nec homo nec ignis permanent,ſed corrũpuntur,& deſinunt eſſe.Tu igitur aduerte,ꝙ omnis propoſitio,in qua prædicatum eſt accidens commune,&ſeparabile,& etiam inſeparabile modò nõ fluat à principiis ſpeciei,ſit in materia contingenti, vt iſtæ, Homo eſt albus.Aethiops eſt niger, aqua eſt calida, &c.Dico Modò non fluat à principiis ſpeciei: vt p̃ſeruẽ rerũ proprietates,vt eſt riſibilitas in homine,par &impar in numero,curuũ& rectũ in linea,fumũ & caloré in igne.Illæ nãq, faciũt ꝓpoſitioné in materia naturali.Quid-verò ſit fluere à pricipiis ſpeciei declarabit tibi ſ trac.d Prædicabilib.ſ c.de ꝓprio &accidẽte.

Illę verò ſiunt in materia remota,in q.b.prędicatũ nõ poteſt verificari de ſubiecto,imò ad inuicẽ repugnãt.Iſtæ aũt ſunt in q.b.ſubiectũ &prædicatũ ſunt oppoſita cõtraria vel contradictoria vel priuatiuè vel relatiuè oppoſita.Exẽplũ primi,Albũ eſt nigrũ.Secũdi,Homo eſt nõhomo.Tertij,Cæcus eſt videns.Quarti,Pater eſt filius.Et aduerte, ꝙ dicuntur fieri in materia remota,ſ.repugnanti,qm̃ naturæ ſubiecti &prædicati in oîb.prædictis repugnant adinuicẽ,nec ſe compatiuntur.Inde eſt ꝙ omnis affirmatiua in materia remota ſemp & de neceſsitate eſt falſa:negatiua aũt ſemper & immutabiliter vera.In materia verò naturali eſt oppoſito modo. Nã affirmatiua ſemper eſt vera, negatiua ſemper falſa.In materia cõtingenti eſt medio modo,quoniam tam affirma.quàm neg.aliquando eſt vera aliquando falſa, nam quando prædicatum ineſt ſubiecto,affirmatiua eſt vera, & negatiua falſa: qm̃ prædicatum remouetur, affirmatiua eſt falſa,negatiua eſt vera.Hec de ſeptima diuiſione dicta ſint.

De prop. oppoſitione.

Quantum ad octauam diuiſionem, quæ fuit hæc,Propoſitionum categoricarum participantium vtroque termino eodem ordine triplici materia,ſ.naturali contingenti & remota,aduerte,ꝙ inter eas ſit quadruplex oppoſitio,ſcilicet contraria,ſubcontraria,contradictoria,ſubalterna.

cõtrariæ.

Oppoſitio cõtraria ſit inter eas,quarũ vna eſt vniuerſalis affirmatiua,& altera vniuerſalis nega.de eiſdẽ ſubiectis & p̃dicatis vniuocè& æquè amplè& æquè ſtrictè acceptis.

Primò dicit Quarũ vna eſt vniuerſalis,&c Nã vt diſtinguantur à contradictoriis,debent eſſe eiuſdem quantitatis & diuerſæ qualitatis. Si eiuſdem quantitatis:ergo vtraque eſt vniuerſalis,vel particularis:non ſecundum,quia non eſſent contrariæ,ſed ſubcontrariæ,vt dicetur infrà,ergo primũ.Si diuerſæ qualitatis,ergo vna eſt affirm.& altera neg.

Secundò dicitur,de eiſdẽ ſubiectis & prædicatis:vt omnis homo eſt albus,nullus homo eſt albus,&defectu huius. iſtæ duæ non ſunt contrariæ,omnis homo eſt albus,nullum riſibile eſt album.Tu tamen aduerte ꝙ ſubiectum & prædicatum poſſunt eſſe idem tripliciter.Primò ſecũdum vocem tantùm,& non ſecundum ſignificatum,ſecundò ſecundum ſignificatum tantùm,&non ſecundum vocem,tertiò ſecundum vocem, & ſecundum ſignificatum. Exemplum primi, Omnis canis latrat:nullus canis latrat.Secundi, Omnis homo currit,nullum rationale currit.Tertij. Omnis homo eſt animal,nullus homo eſt animal. Prima identitas non ſufficit ad contrarietatem,ideo dicitur in definitione,acceptis vniuocè:conſtat autem ꝙcanis eſt ter.æquiuocus.Secunda autem ſufficit ad contrarietatem virtualem ſeu æquiualentem ſed non ad formalem:tertia verò ſufficit ad contrarietatem propriè dictam & formalẽ.Vnde licet iſtæ duæ,Omnis homo currit,nullum rationale currit.ſint contrariæ virtualiter eo ꝙ ſecundum ſignificatũ homo & rationale ſunt idem,non tamen formaliter,qm̃ formaliter non participãt vtroq; termino ſecundùm vocem& ſecundum ſignificatũ.

Tertiò dicitur æquè amplè & æquè ſtrictè acceptis. De fectu huius apud multos iſtæ duæ non ſunt contrariæ,Omnis homo eſt animal,nullus homo eſt animal, quoniá in prima poteſt teneri tam pro maſculis quàm pro fœminis. in ſecunda ſolùm pro maſculis.Tu tamen aduerte,ꝙ ſecundũ vſum in vtraque accipi conſueuit pro maſculis,ideo acceptantur, vt veræ contrariæ. Item defectu huius iſtæ duæ non ſunt contrariæ, Omnis homo eſt albus, nullus

homo fuit albus, quia in prima reſtringitur ad præſentes, in ſecunda autem ampliatur ad præſentes vel præteritos. Sed pro nunc ſuſtine, donec pertractemus de ampliationibus & appellationibus. Tu tamen aduerte, q̃ prædictæ non ſunt contrariæ non ſolũ ratione dicta, ſed quia copula non tenetur eodem modo in prima, & in ſecunda. Nam in prima eſt ly Eſt, in ſecunda eſt ly fuit. Vnde in definitione intelligendum eſt quòd contrariæ debent eſſe de eiſdem ſubiectis & prædicatis & copulis. Hæc de contrariis dicta ſint.

Contradictoriæ. Oppoſitio contradictoria eſt inter eas, quarum vna eſt vniuerſalis affirmatiua, altera particularis negatiua, vt omnis homo eſt animal, quidam homo non eſt animal: vel altera eſt vniuerſalis negatiua, & altera particularis affirmatiua, vt nullus homo currit, quidam homo currit, de eiſdem ſubiectis & prædicatis & copulis, vniuocè & æquè amplè, & æquè ſtrictè acceptis. Omnia debent intelligi ſicut expoſitum eſt de contrariis.

Vt autem habeas maiorem notitiam de contradictione, aduerte ex doctrina Ariſt. q̃ quatuor conditiones requirit, & defectu cuiuſlibet earũ euitat contradictoria oppoſitio.

Prima eſt q̃ ſit affirmatio eiuſdem de eodem, & negatio, dummodò ſumatur idem ſecundum rem & vocem, vt Sortes currit, Sortes non currit. Defectu cuius, iſta apud logicum non ſunt contradictoria formaliter, ſed virtualiter, ſi ue æquipollenter tantum ex parte rei. Cicero currit, Marcus non currit. poſito. n. q̃ ſint ſynonyma ex parte ſignificati quia idem homo dictus eſt Marcus & Cicero, tamen diſtinguuntur voce ſiue termino, quoniam duo ſunt termini, Marcus & Cicero, ideo non ſunt cõtradictoria formaliter, ſed æquipollenter. Aequipollenter quidem, quoniam idem indiuiduum intelligitur per Marcum & Ciceronem, formaliter autem non, quoniam logicus obſeruat oppoſitionem de virtute ſermonis, Philoſophus autem, qui eſt artifex realis. de virtute rei & ſignificati. Vñ apud phyſicum iſta contradicunt, Materia prima eſt ens in potentia, Primum ſubiectum non eſt ens in potentia. Pro eodem enim accipit materiam primam & primum ſubiectum.

Secunda eſt, q̃ duæ propoſitiones contradictoriæ referantur ad idem & ſecundum idem: & propter huius defectum, iſtæ non contradicunt, Aethiops eſt albus dentes, Aethiops non eſt albus pedes, non enim fit prædicatio ſecundum eandem partem.

Tertia eſt, quod teneantur ſimiliter, ideo iſtæ duæ non contradicunt. Nullum animal eſt genus, animal eſt genus. Nam in negatiua ſtat animal pro ſuppoſitis, in affirmatiua ſtat pro natura communi. Sed id non intelliges, donec in tract. ſuppoſitionum exercitatus fueris, ideo ſuſtine.

Quarta eſt, q̃ referantur ad idem tempus. Et defectu huius, iſtæ duæ non contradicunt, Sortes venit hodie, Sortes non venit heri. Et aduerte q̃ omnes iſtæ conditiones exprimuntur in diffinitione contradictionis, quæ extrahitur ex doctrina Ariſt. præcipuè in 4. Metaph. & eſt hæc, Contradictio eſt affirmatio & negatio, id eſt, propoſitio affirmatiua, & negatiua eiuſdem prædicati de eodem ſubiecto, ad idem ſecundum idem, ſimiliter & pro eodem tempore. Hæc de contradictoriis dicta ſint.

Subcõtrariæ. Oppoſitio ſubcontraria eſt inter eas, quarum vna eſt particularis affirmatiua, vel indefinita: altera autem eſt particularis negatiua, vel indefinita, de eiſdem prædicatis, & ſubiectis, & copulis vniuocè acceptis, & eodem modo ſupponentibus.

Primò dicitur, Propoſitio affirmatiua negatiua particulares aut indefinitæ, vt excludamus duas ſingulares. Nam illæ ſunt contradictoriæ ſecundum rem & ſignificatum, licet non in figura, quoniam in figura vt declarabitur tibi infrà, oportet vnam eſſe vniuerſalem affir. vel negatiuam, alteram autem particularem affir. vel neg. vt patebit in figuris, quas infrà deſcribemus. Quare autẽ duæ ſingulares nõ ſint ſubcontrariæ ratio eſt hæc, quia duæ ſubcontrariæ poſſunt eſſe ſimul veræ, vt quidam homo currit, quidam homo non currit, duæ autem ſingulares non poſſunt eſſe ſimul veræ nec ſimul falſæ, ſed vna vera & altera falſa in omni materia, vt ſi hęc eſt vera, Sortes non eſt aſinus, hæc neceſſariò eſt falſa. Sortes eſt aſinus. Ergo ſunt contradictoriæ.

Secundò dicitur, de eiſdem ſubiectis, &c. intelligendum eſt eodem modo ſicut dictum eſt in oppoſitione contraria.

Tertiò dicitur, Vniuocè tentis, defectu cuius iſtæ non ſunt ſubcontrariæ, Quoddam ſanum eſt animal, Quoddam ſanum non eſt animal.

Quartò dicitur eodem modo ſupponentibus, defectu cuius, iſtæ non ſunt ſubcontrariæ, homo eſt ſpecies, homo non eſt ſpecies: nam in prima homo ſupponit pro natura cõmuni, in ſecunda pro natura partita in ſuppoſitis. Sic quidẽ dicimus pro nunc, in tract. autem ſuppoſitionum manifeſtabimus quomodo iſta non eſt indefinita, homo eſt ſpecies, ſed ſingularis, & ideo manifeſtius tibi erit, q̃ non ſunt ſub contrariæ, non ſolùm quia non ſupponit homo in prima & ſecunda eodẽ modo, ſed quoniam ſunt ſingulares, quas neceſſe eſt, vt diximus, eſſe oppoſitas contradictoriè ſecundùm rem & ſignificatum.

Subalternæ. Oppoſitio ſubalterna eſt inter eas, quarum vna eſt vniuerſalis affirmatiua & altera particularis, aut indefinita, aut ſingularis affirmatiua, Vel vna eſt vniuerſalis negatiua & altera eſt parti. aut inde. aut ſingu. negatiua de eiſdem ſubiectis & prædicatis & copulis, &c. vt dictum eſt in aliis oppoſitionibus.

Hic tria ſunt declaranda, primò quare dicuntur ſubalternæ, ſecundò quare duæ ſingulares affirmatiua & negatiua ſunt ſubalternæ & non ſubcontrariæ.

Ad primum dicitur q̃ ideo vniuerſalis affir. & particularis affirmatiua dicuntur ſubalternæ, quia vna ſub altera ponitur ſ. partic. ſub vniuerſali. Vnde vniuerſalis ſe habet, vt antecedens, partic. vt conſequens. Nam bene ſequitur, Omnis homo eſt animal, ergo quidam homo eſt animal, & homo eſt animal, & iſte homo eſt animal, vt tibi manifeſtum erit in ſuppoſitionib. Non autem ſequitur econuersò, quia ab inferiori diſtributiuè ad ſuperius affirm. non valet conſequentia: non enim ſequitur, Aliquis homo eſt ſtultus, ergo omnis homo eſt ſtultus. Et aduerte q̃ ſicut dicuntur ſubalternæ per reſpectum ſuppoſitionis, quem habent particulares ad vniuerſales, ſic dici poſſent ſuperalternæ, per reſpectum ſuperpoſitionis, quem habent vniuerſales ad particulares. Sed primis placuit ſic denominare ab inferioribus, quorum eſt ſubiici & ſupponi ſuperioribus.

Ad ſecundum dicitur q̃ ideo duæ ſing. affir. & neg. ſunt ſubalternæ, quoniam ſicut valet conſequentia ab vniuerſali affir. vel neg. ad partic. & inde. affir. & neg. ſic valet ad ſingu. affir. & neg. Nam ſi hæc conſequentia valet, Omnis homo currit, ergo aliquis homo, & homo currit, ſic valet, ergo iſte & iſte currit, quoniam, vt declarabitur tibi in tract. ſuppoſitionum, ſignum vniuerſale affirmatiuum & negatiuum diſtribuit terminum immediatè ſequentẽ, & licet deſcendere ad ſua ſingularia diuiſiuè. Sed pro nunc ſuſtine ne confundaris, donec habebis de ſuppoſitionib⁹ notitiam: & ideo ſunt ſubalternæ ſicut partic. & indefi. Non autem ſunt ſubcontrariæ ratione iam dicta, quoniam ſubcontrarias cõtingit eſſe ſimul veras, duæ autem ſingulares negatiua & affirmatiua, in omni materia ita ſe habent q̃ ſi vna eſt vera, altera eſt falſa, & non poſſunt eſſe ſimul veræ, nec ſimul falſę, & ideo, vt diximus, non ſunt ſubcontrariæ, ſed contradictorię. Conſtat igitur tibi quomodo propoſitiones categoricę participantes vtroque termino & eodem ordine, conſtituũt quatuor genera oppoſitionum. Et quoniam poſſunt formari in materia naturali & remota & contingenti, ideo figuras bimus tibi tres figuras. Prima erit de oppoſitis in materia naturali, ſecunda de oppoſitis in materia remota, tertia de oppoſitis in materia contingenti, vt patet infrà.

Figura oppoſitionum in materia naturali.

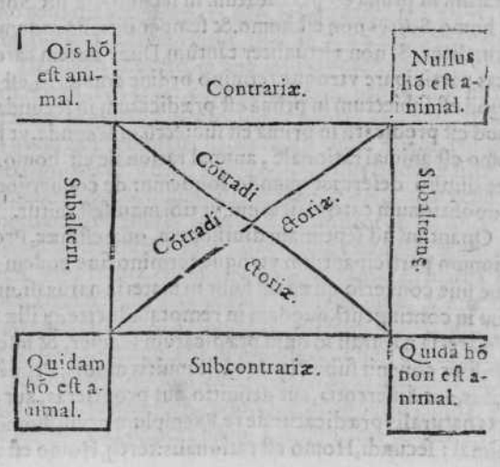

Figura

Figura oppoſitionum in materia remota.

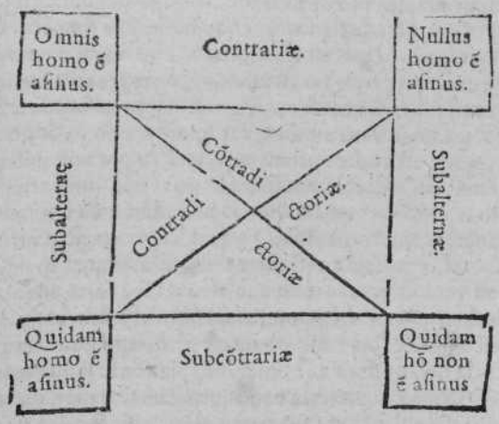

Figura oppoſitionum in materia contingenti.

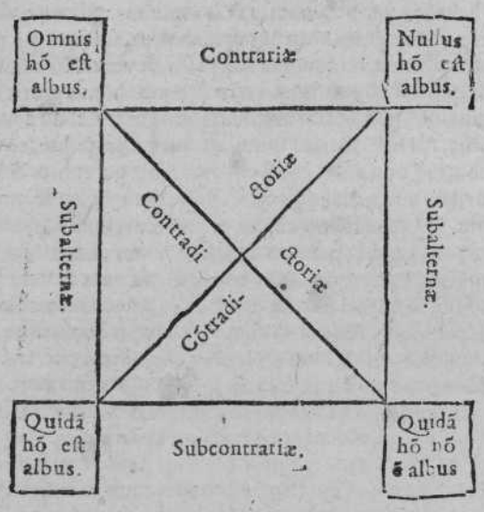

De veritate & falſitate in propoſitionibus.

Pro completa intelligẽtia quatuor generum oppoſitionum tam in materia naturali quàm remota & contingẽti, de quibus ſignauimus præpoſitas tres figuras, declarandũ eſt quomodo ſe habent ad veritatem & falſitatẽ, & primò quomodo poſſunt eſſe ſimul veræ, vel falſæ, vel vna vera, & altera falſa, in materia naturali, ſecundò quomodo in materia remota, tertiò quomodo in materia contingenti.

Tu igitur aduerte, quòd in materia naturali, duæ cõtrariæ ita ſe habent quòd ſemper affirmatiua eſt vera, & negatiua eſt falſa, nec poſſunt eſſe ſimul veræ, nec ſimul falſæ. Et ratio huius eſt, quia in materia naturali, prædicatum de neceſsitate ſemper verificatur, & cõuenit ſubiecto, ergo propoſitio vniuerſalis negans prædicatum ineſſe ſubiecto ſemper eſt falſa, & vniuerſalis affirmatiua ſemper eſt vera.

Similiter duæ ſubcõtrarię in materia naturali ita ſe habent, quòd particularis affirmatiua ſemper eſt vera, & negatiua ſemper eſt falſa, nam hæc eſt vera de neceſsitate, Omnis homo eſt animal, bene ſequitur, ergo & quidam homo & homo & hic homo eſt animal, vt tibi declarabitur in tract. de ſuppoſitionibus. Item ſi vniuerſalis negatiua ſemper eſt falſa, ſequitur & partic. neg. eſſe falſam, quoniã ſub negatiua vniuerſali deſcenditur ad omnia ſuppoſita diſtributiuæ negatiuæ. Nã bene ſequitur, Nullus homo eſt animal, ergo nec quidam homo, nec homo, nec Plato eſt animal. Vnde patet quòd quoniam vniuerſalis negatiua eſt falſa, partic. & inde. & ſing. negatiua eſt falſa. Et ſic patet ꝙ in materia naturali, natura & conditio contrariarũ eſt quod vna ſit vera, & altera falſa, nec vnquam ſint ſimul veræ, nec ſimul falſæ, dummodò ſeruetur prædicatio directa. Quod dico, quoniam in prædicatione indirecta, non inconuenit vtranq; eſſe veram, vt hîc, Omne animal eſt homo, nullum animal eſt homo. Nam, vt patet, vtraque eſt falſa: quoniam vtraq; eſt indirecta: minus enim vniuerſale eſt prædicatum quàm ſubiectũ. Sed in doctrina Peripatetica ſemper loquẽdũ eſt propriè & directè. Quid autem ſit prædicatio directa & indirecta manifeſtabitur tibi in tract. de vniuerſalibus, & in trac. de ſyllogiſmo formali, ideo pro nũc ſuſtine.

Contradictoriæ verò in materia naturali ita ſe habent, quòd ſi vna eſt vera altera eſt falſa, & econuerſò. Nam hoc eſt primũ principium quod defenditur in quarto Metaphyſicæ ab Ariſtotele contra Antiquos, ſcilicet quòd in nulla materia duo contradictoria poſſunt eſſe ſimul vera, nec ſimul falſa, ergo nec in materia naturali. Et ratio huius eſt quia impoſsibile eſt idem ſimul & verè affirmari & negari de eodem, ſed in contradictoriis affirmatur & negatur idẽ de eodem. Nam ſi iſta eſt vera, Omnis homo eſt animal, & hæc eſt vera, Quidam homo eſt animal, demonſtrando Sortem: ſi ergo dicis, quòd particularis negatiua eſt vera, ſcilicet. Quidam homo, demonſtrato ſorte, non eſt animal, ergo affirmatur & negatur ſimul & verè idem de eodem, ſcilicet eſſe animal & non eſſe animal de ſorte, quod eſt impoſsibile.

Subalternæ ita ſe habent in materia naturali, quod vniuerſalis affir. & particularis affir. ſemper ſunt veræ, quoniã particularis ſequitur vniuerſalem. Nam bene ſequitur. Si omnis homo eſt animal, quòd quidam homo ſit animal, vt tibi declarabitur in tract. de conſequentiis. Vniuerſalis autem & particularis neg. ſemper ſunt falſæ, quoniam prædicatũ in materia naturali vt docuimus ſuprà non poteſt remoueri neque negari à ſubiecto. Vnde hæc ſemper eſt falſa, Nullus homo eſt animal, ex conſequenti & iſta, quæ eſt ſua ſubalterna, Quidam homo non eſt animal. Conſtat igitur tibi quomodo quatuor genera oppoſitionum ſe habeãt ad veritatem & falſitatem in materia naturali.

In materia autẽ remota ſic ſe habent contrariæ, Vniuerſalis affirmatiua ſemper eſt falſa, vt omnis homo eſt aſinus & vniuerſalis negatiua ſemper eſt vera, vt nullus homo eſt aſinus, quia in materia remota, vt docuimus ſuprà, prędicatum repugnat ſubiecto: ergo propoſitio vniuerſalis affirmatiua qua affirmatur prędicatum conuenire ſubiecto, eſt falſa, & negatiua, qua negatur prædicatum tale, putà aſinum conuenire ſubiecto, putà homini, eſt vera.

Subcontrariæ eodem modo ſe habẽt, ſcilicet quòd particularis affirmatiua ſemper eſt falſa. Nam bene ſequitur, quòd ſi omnem hominem eſſe aſinum eſt falſum, etiam ſequitur quod aliquem hominem eſſe aſinum ſit falſum, vt tibi declarabitur in tract. conſequentiarum.

Contradictoriæ, vt iam diximus, in omni materia ita ſe habent, quòd ſi vna eſt vera, altera eſt falſa, & econuerſò, ergo in materia remota.

Subalternæ ita ſe habẽt, quòd vniuerſalis affirmatiua & particularis affirmatiua ſunt falſæ. Nam bene ſequitur, ſi omnem hominem eſſe aſinum eſt falſum, ergo & quendam hominem eſſe aſinum eſt falſum. Vniuerſalis autẽ & part. neg. ſunt veræ. Nam bene ſequitur, ſi nullum hominem eſſe aſinum eſt verum, ergo quendam hominem nõ eſſe aſinum eſt verum. Sed aduerte, quòd veritatem harum conſequentiarum non apprehendes tu nouitie, donec conſequentiarum tractatum adieris. Ideo pro nunc cede. Conſtat igitur quomodo quatuor genera oppoſitionum ſe habent ad veritatem & falſitatem in materia remota.

In materia cõtingenti, id eſt quando prædicatum adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem, ita quòd non eſt de eſſentia ſpeciei, nec ꝓprietas eius naturalis, cõtrariæ ita ſe habent, quòd tam vniuerſalis affirmatiua quàm vniuerſalis negatiua ſunt ſimul falſæ loquendo abſolutè, & ſimpliciter, vt omnis homo eſt albus, nullus homo eſt albus, & ratio huius eſt, quia in materia cõtingẽti reſpectu accidẽtis ſeparabilis prædicatũ ineſt aliquibus indiuiduis, & aliquibus nõ eſt, vt patet de albedine & calliditate de ſcięntia de virtute in homine. Nã aliqui homines ſunt albi, ſunt callidi ſunt docti, ſunt virtuoſi, aliqui autẽ ſunt oppoſito modo. Qñ ergo aliquibus ineſt accidẽs ſeparabile, vniuerſalis negatiua eſt falſa, qñ autẽ aliquibus non ineſt, vniuerſalis affirmatiua eſt falſa, ergo vtraque eſt falſa. Dixi loquẽdo abſolutè, quoniã aliquo caſu poſito, vna eſt vera, altera falſa, puta, dato caſu ꝙ tãtum decem homines eſſent in mundo, & omnes virtuoſi, hæc eſſet vera ſtante caſu & non aliter, Omnis homo eſt virtuoſus ſiue ſtudioſus, & hæc eſt falſa, Nullus homo eſt ſtudioſus. Dixi reſpectu accidẽtis ſeparabilis, vt præſeruem contrarias factas de accidente inſeparabili. Illæ enim ſe habent in veritate & falſitate ſicut contrariæ in materia naturali, licet enim nõ ſit fluens à principiis ſpeciei, tamẽ inſeparabiliter conſequẽtur omne indiuiduũ talis ſpeciei, putà nigredo omnem Aethiopẽ, albedo omnẽ niuem. Vnde iſtæ contrariæ nunquam ſunt ſimul falſæ, ſed vniuerſalis affirmatiua eſt vera, negatiua autem eſt falſa.

Sed dices, Nũquid in materia contingenti ſicut poſſunt eſſe

esse simul falsæ nunquid possunt esse simul veræ? Respondetur quòd nõ, duplici ratione. Primò, quia vniuersalis affir. signat prædicatum inesse omnibus indiuiduis cõtentis sub subiecto, vt omnis homo est albus, ergo ille, & ille, & sic de singulis, est albus. Vniuersalis autẽ neg. signat prædicatum nulli cõtẽto sub subiecto inesse, vt nullus hõ est albus, ergo nec ille, nec ille, & sic de singulis est albus, sed impossibile est, vt patet ꝓdicatũ nullis suppositis & oĩbus inesse, ergo nõ possunt esse simul veræ. Secũdò si possunt esse simul veræ, ergo & duæ subcõtrariæ, ergo & duæ contradictoriæ. Prima cõsequentia patet, qm̃ si hæc est vera, Omnis hõ est albus, & hæc est vera, Quidã hõ est albus, & si hęc est vera, Nullus homo est albus, hæc ẽt est vera, Quidã homo nõ est albus. Secũda aũt cõsequẽtia probatur sic, Si ꝓpositiones quatuor angulorum vt figurãtur suprà in tertia figura possunt esse simul veræ, ergo vniuersalis affir. & parti. neg. & vniuersalis neg. & partic. affir. possunt esse simul veræ. Istæ autẽ sunt cõtradictoriæ, vt patet in figura: ergo, si duæ cõtrariæ in materia cõtingẽti sunt simul veræ, etiam duæ cõtradictoriæ: quod tamen est impossibile in omni materia, vt diximus. Ex his corollariè sequitur, quòd duæ contrariæ in materia cõtingenti nõ repugnãt nec opponuntur in falsitate, sed in veritate. Quod aũt repugnent in qualitate, sed nõ in quãtitate, est cõmune cõtrariis in omni materia.

Subcontrariæ in materia contingenti & de accidẽte separabili ita se habent quòd vtraque est vera, vt quidam homo est albus, quidam homo non est albus. Nam prædicatũ contingens separabile non necessariò inest omni contento sub subiecto, ergo potest aliquibus nõ inesse & de facto nõ inesse & tunc verificatur partic. neg. Neque necessariò remouetur ab omni cõtento sub subiecto: ergo potest aliquibus inesse, & de facto inesse, & tunc verificatur parti. affir. Dixi, De accidente separabili, quoniam si fiunt de accidẽte inseparabili dicendum est de eis, vt diximus de subcontrariis in materia naturali, in quibus affir. semper est vera, & neg. semp falsa, & nunquã sunt simul veræ, nec simul falsæ.

Sed dices, Nunquid possunt esse simul falsę, sicut possũt esse simul veræ? Respondetur quòd non, quia si hæc est falsa, Quidam homo est albus, ergo & vniuersalis affir. est falsa, scilicet, Omnis homo est albus. Et si hæc est falsa, quidã hõ non est albus, ergo & vniuersalis negatiua est falsa, scilicet nullus homo est albus. Ergo vniuersalis affir. & particularis negatiua, & vniuersalis negatiua & particularis affirm. possunt oẽs esse falsæ. Sed sunt contradictoriæ, quæ in nullà materia possunt esse simul veræ, neq; simul falsæ. Cõstat ergo ꝙ duæ subcõtrariæ in materia cõtingẽti nõ possunt esse simul falsę, sed simul verę, ex cõsequẽti se hẽnt opposito mõ respectu cõtrariarũ. Nã diximus ꝙ illæ possunt esse simul falsæ in materia cõtingẽti, sed nõ simul veræ: hic aũt est oppositio modo. Ex his sequitur corollariè, ꝙ duæ sub cõtrariæ in materia cõtingẽti nõ repugnãt in veritate, sed in falsitate. Quod autẽ repugnãt in qualitate, sed nõ in quã titate, est cõmune omnibus subcõtrariis in omni materia.

Sed contrà, Videtur ꝙ possunt esse simul falsæ, & arguitur sic, Istæ duę sunt subcontrariæ, cùm sint indefinitæ affirmatiua & negatiua, Homo albus omnem colorem habet, Homo albus nullum colorem habet, & vtraque est falsa, vt patet, ergo, &c. Nec obstat quòd non sunt duæ partic. sed duæ indefinitæ, quoniam idem est iudicium de partic. & indefinitis in hoc vt diximus suprà.

Respondetur, Non sunt propriè subcõtrariæ, sed potius contrariæ ex parte prædicati propter ly omnem colorem. & ly, Nullum colorem. Contrariæ autem in materia cõtingenti, vt diximus, possunt esse simul falsæ. Si autem vis eas reducere ad subcontrarias dices sic, Homo albus omnem colorem habet, Homo albus non omnem colorem habet, & tunc affirmatiua est falsa, & negatiua est vera: sic dicunt aliqui, mihi autẽ videtur quòd ex parte prædicati magis sapiant naturam cõtradictoriarum, quàm subcontrariarum. Hæc enim est vniuersalis affirmatiua ex parte prædicati, Homo albus omnem colorem habet, & hæc est particularis negatiua, Homo albus nõ omnem colorem habet, Et sic patet quod si subcontrariæ verè & propriè formantur, non possunt esse simul falsæ.

Contradictoriæ in materia cõtingenti, sicut & in materia naturali & remota ita se habent quod si vna est vera, altera est falsa, nec vnquam possunt esse simul verę, nec simul falsæ nulla exceptione facta: & ratio quidẽ est, quia si possent esse simul veræ aut falsæ, sequitur quòd de eodem indiuiduo verificatur affirmatio, & negatio, quod est contra primũ principiũ, quo dr̃ in 4. Metaphy. Impossibile est idẽ simul esse & nõ esse. Probatur cõsequẽtia, Istæ sunt cõtradictoriæ, Omnis homo est albus, & quidã homo nõ est albus. Si ista est vera, omnis hõ est albus, ergo Sortes est albus, ꝙa sortes est hõ. Et si ista est vera, Quidã homo nõ est albus, sit ille sortes, Ergo verũ est dicere ꝙ sortes est albus, & nõ est albus, quod est contra primũ principiũ. Quod non possint esse simul falsæ, declaratur sic, Si ista est falsa, omnis homo est albus, ergo sortem esse album est falsum, quia cõtinetur sub homine. Si hæc est falsa, Quidam homo nõ est albus, sit ille sortes, ergo falsum est sortẽ non esse album, ergo oppositũ est verũ scilicet sortem esse album: sed sortẽ esse albũ est falsum, quoniam supponitur hanc esse falsam, omnis homo est albus, & sortẽ esse album est verũ, ergo duo contradictoria non possunt esse simul falsa, sicut nec simul vera.

Subalternæ in materia contingenti ita se habẽt, quòd si vniuersalis affi. est vera, sua particularis affir. subalterna est vera, vt si omnis homo est albus, quidã homo est albus. Nã subiectũ vniuersalis affir. stat pro omnibus suis suppositis, ergo ly homo stat pro omnibus hominibus. Si pro omnibus, ergo pro aliquo. Non aũt conuertitur, scilicet ꝙ si particularis affir. est vera, vniuersalis affir. sit vera. Nõ enim sequitur quòd si aliquis homo currit, omnis homo currit. Et rõ huius est. Quia vt tibi manifestabitur in tract. de consequentiis, Ab inferiori ad suum superius affirmatiuè, tentũ distributiuè, non valet consequentia, sicut patet hìc, Nõ sequitur, Homo currit, ergo omne animal currit, eodẽ modo nec hìc, Quidam homo currit, ergo omnis homo currit. se habent enim quidam homo & omnis homo, sicut inferius & superius. Stat ergo quòd partic. affir. sit vera & vniuersalis sit falsa. Si autem parti. affir. est falsa, de necessitate vniuersalis est falsa. Nam si falsum est aliquem hominem currere, multò magis falsum est omnem hominem currere.

Hoc igitur modo se habent subalternæ affirmatiuæ in materia contingenti. Subalternæ autem negatiuæ ita se habent, quòd si vniuersalis negat. est falsa in materia contingenti non oportet particularem negat. eius subalternam esse falsam: nam si istæ duæ sunt falsæ, nullus homo currit, quidam homo non currit, cùm contradictoria partic. neg. sit vniuersalis affir. putà omnis homo currit, quæ est falsa, vt docuimus suprà, sequitur ꝙ duę contradictoriæ essent simul falsæ, quod in nulla materia potest concedi. Constat igitur quomodo subalternæ in materia contingenti se habent ad veritatem & falsitatem.

Sed dices, Si duæ subalternæ in materia contingenti, possunt esse simul veræ, ergo non opponuntur in figura.

Respondetur ad hoc ꝙ duæ categoricæ eiusdem subiecti & prædicati opponantur in figura sufficit ꝙ opponantur aut in veritate, aut in falsitate, aut in quantitate, aut in qualitate, ex quo sequitur ꝙ quanto in pluribus opponuntur, tanto magis opponuntur, & quanto in paucioribus, tãto minus. Vnde contradictoriæ maximè opponuntur, quoniam vt docuimus, in nulla materia sunt simul veræ & simul falsæ, sed si vna est vera reliqua est falsa. In figura autem, vt patet superius, opponuntur in quantitate & qualitate, & sic omnibus modis opponuntur. Post contradictorias opponũtur contrariæ, quas docuimus in materia naturali & remota non posse esse simul veras, nec simul falsas, in materia autem contingenti posse esse simul falsas, sed nõ simul veras. In figura verò cõueniunt in quantitate, sed differunt in qualitate. Post contrarias opponuntur subcontrarię, quę vt docuimus in materia naturali & remota repugnãt in veritate & falsitate, in contingenti autem repugnant in falsitate, sed non in veritate. In figura verò conueniunt in quantitate, sed differunt in qualitate. Post subcontrarias opponuntur subalternæ, quæ in materia naturali & remota, vt docuimus, sic se habẽt, ꝙ in materia naturali. si vniuersalis est vera tã affir. q̃ neg. partic. affir. & neg. est vera, & ecõuersò idẽ intelligе de falsitate. In materia verò cõtingẽti sic se habẽt vt docuim⁹ ꝙ vniuersalis af. est falsa, parti. nõ affir. est vera.

Nam

Nam licet omnem hominē currere ſit falſum,tamen quendam hominem currere eſt verū. Si tamen ponatur vniuerſalis vera,particularis eſt vera, ſed non econtrario. Item ſi ponatur particularis falſa,vniuerſalis erit falſa.Nam ſi falſum eſt quendā hominem currere, multò magis falſum eſt, omnem hominem currere.In figura verò cōueniunt in qualitate,ſed differunt in quantitate.Conſtat igitur quomodo apud Logicum ſubalternæ opponūtur in figura propter diuerſam quantitatem,licet nō opponantur in qualitate, nec ſemper in veritate & falſitate,licet aliquando ſic, aliquando non,vt docuimus.Hæc de oppoſitionibus categoricarū participantium vtroque termino eodem ordine dicta ſint. Et ſic compleuimus doctrinam octauæ diuiſionis, in quam diuiſimus categoricas participantes vtroque termino eodem ordine.

De conuerſiōib. Quantum ad diuiſionem nonam,quæ fuit ꝙ categoricarum participantium vtroque termino, ordine conuerſo in triplici materia,quædam conuertuntur ſimpliciter, quædā per accidens, quædam per contrapoſitionem , ſex agenda ſunt,primò quid ſit conuerſio,de qua hic intendimus, ſecūdò quot requiruntur ad veram conuerſionem , de qua hic locuturi ſumus:tertiò ſi tantū tres ſunt ſpecies conuerſionis,ſ.ſimplex,per accidens,& per contrapoſitionem, quartò agendum eſt de conuerſione ſimplici,quintò de conuerſione per accidens , ſextò de conuerſione per contrapoſitionem.

cōuerſio quid ſit. Quantū ad 1.aduerte ꝙ in doctrina Ariſt.inuenimus triplicem conuerſionem,ſ.terminorum quò ad prædicationē, correlatiuorum quò ad mutuam referentiam , propoſitionē quò ad extremorū, id eſt ſubiecti & prædicati tranſpoſitionem:ea,quæ eſt terminorum ſecundum prædicationē, ſolet dici conuertibilitas, & eſt æqualis prædicatio duorū terminorum,ita ꝙ de quocunque prædicatur vnus, prædicatur & alter,& hæc conuerſio inuenitur inter ſubiectū & propriam paſſionem,vt inter hominem & riſibile,inter ſpeciem & differentiam eſſentialem,vt inter hominem & rōale,inter definitionem & diffinitum,vt inter hominem & animal rationale,& hæc omnia tibi manifeſtabuntur in tracta.de vniuerſalibus,& in tract.de cōſequentiis.Ea quæ eſt correlatiuorū ſolet dici conuertentia,& eſt ꝙ mutuò ſe referunt,vt pater filij pater,filius patris filius.Dominus ſerui dominus.Seruus domini ſeruus,&hęc cōuerſio manifeſtabitur tibi in prædicamento ad aliquid. Ea quæ eſt propoſitionum dicitur apud Logicum tranſpoſitio extremorum, mō quo nūc tibi manifeſtabiť, Relicta igiť ↄuerſiōe primo & ſecūdo mō dicta,inueſtigādū eſt ꝙd ſit tertio mō dicta.

Tu igitur aduerte ꝙ conuerſio tertio modo dicta ſolet ſic definiri apud Logicos.Conuerſio eſt tranſpoſitio prędicati in ſubiectum & ſubiecti in prædicatum duarū propoſitionum categoricarū participantium vtroque termino ordine cōuerſo,vt homo eſt animal,animal eſt homo.Verùm niſi aliud huic definitioni addatur ita conuenit conuerſioni veræ ſicut conuerſioni falſæ.nā ſicut in iſtis,homo eſt animal, animal eſt homo, tranſponitur ſubiectum in prædicatum,& prædicatum in ſubiectum, ſic&in iſtis,omnis homo eſt animal,omne animal eſt homo,& tamen conuerſio prima eſt vera,ſecunda autem eſt falſa, vt patet.Quoniam igitur hic intendimus loqui de vera conuerſione propoſitionum categoricarum,quæ diuidenda eſt in ſimplicem &per accidens & per contrapoſitionem,addendum eſt prædictæ definitioni , vt ita conueniat conuerſioni bonæ ꝙ non malæ.Sic igiť definiať,conuerſio propoſitionū categoricarum eſt tranſmutatio ſubiecti in prædicatū,& prędicati in ſubiectum, ita ꝙ inter cōuertentē,& cōuerſam &ecōuerſo eſt vera,& formalis cōſequētia,vt hic,Nam bene ſequitur,homo eſt rōalis,ergo rōale eſt hō,& hic bene ſequitur,nullus hō eſt aſinus,ergo nullus aſin' eſt homo.Si igitur inueneris tranſponi prædicatum in ſubiectū,& econuerſo,&tñ inter conuertētem &conuerſam nō valere conſequētiam,vt hic, oīs hō eſt animal, oē animal eſt homo , cognoſces ꝙ ei non conuenit definitio veræ & bonæ conuerſionis , cuius ſpecies ſingulas conſideraturi ſumus.Hęc de primo dicta ſint.

Quæ ad verā conuerſionē requirantur. Quantum ad 2.aduerte ꝙ in omni vera & bona conuerſione quinque de neceſſitate requiruntur,primò ꝙ ſint duę propoſitiones ex eiſdē terminis conſtitutæ, ſecundò ꝙ ſint categoricæ , nam hypotheticæ non propriè conuertuntur, tertiò ꝙ ab vna ad aliam valeat conſequentia, quartò ꝙ totum prædicatum primæ fiat ſubiectum ſecundæ. Totum autem prędicatum eſt totum quod ſequitur copulam.nam,vt declarabitur tibi in conuerſione ſimplici, ſi totum prædicatum nō fiat ſubiectum,multę fient fallaciæ,quintò ꝙ ſi propoſitio fiat de verbo adiectiuo,reſoluatur in ſuum participium & in ſum es eſt, & participium & quicquid ſit adiūctum participio,ponatur pro ſubiecto ſecundæ.V.g.Si hæc debet cōuerti,Ethiops habent dētes albos,reſoluatur ly habent in participium & ſum,ſic dicendo,Ethiops eſt habens dētes albos,&ſic cōuertatur,Habēs dētes albos ē Ethiops. His ſeruatis nunq̄ fiet error in cōuerſione propoſitionum.

Speciesc cōuerſionis. Quantum ad 3.aduerte ꝙ conuerſio propoſitionum dupliciter conſiderari poteſt, primò inquantū deſeruit reductioni ſyllogiſmorum,qui fiūt indirectè in prima figura,& qui formantur in ſecunda & tertia figura. Omnes.n.reduci debent ad quatuor primos modos primæ figuræ,& reductio fit per cōuerſionem ꝓpoſitionū, vt tibi manifeſtabitur in tract.de ſyllogiſmo formali,ſecundò inquantum eſt paſſio propoſitionum categoricarū ſiue ſint de ineſſe, ſiue modales,ſiue ſint alicuius quantitatis,ſiue nullius.Si cōſideratur primo modo, tunc pro veritate nō ſunt niſi duę ſpecies conuerſionis,ſ.ſimplex & per accidens. Iſtæ.n.tantū deſeruiunt reductioni ſyllogiſmorum,vt patebit in trac.de ſyllogiſmo.Vnde & Ariſt.non fecit mentionem in libr. Priorum niſi de his duab.prætermittens conuerſionē per contrapoſitionem. Si autē conſideratur ſecūdo modo ſic ſunt tres,ſ. ſimplex per accidens,& per contrapoſitionem.Cuius ſufficientiæ ratio hinc ſumitur.In omni cōuerſione eſt tranſmutatio prædicati in ſubiectum,& ſubiecti in prædicatum,vel ergo in huiuſmodi tranſmutatione termini habent poſitionem contrariam, ita ꝙ ſi in conuerſa ſunt termini finiti , in conuertēte tranſmutantur in infinitos vt declarabitur j. & ſic fit conuerſio per contrapoſitionē,quæ eſt tertia ſpecies. Vel habent cōſimilem poſitionem,ita quod in vtraque propoſitione permanent finiti,& hoc dupliciter, quia aut habent conſimilem poſitionē cōuertibiliter, id eſt ſeruata eadem qualitate & quantitate &ſic fit conuerſio ſimplex,aut habent conſimilem poſitionem,ſed non conuertibiliter,qa neceſſe eſt mutare quantitatem, & ſic fit cōuerſio per accidens , & id tibi manifeſtum erit j. Tres igitur ſunt famoſæ apud Logicos conuerſionis ſpecies,quas etiam poſuit Boetius in lib.ſuo de ſyllogiſmis.Dico famoſæ:quoniam nōnulli Moderni inuenerunt duas aliàs conuerſionis ſpecies,quarum vna eſt conuerſio propoſitionum nullius quantitatis, vt excluſiuæ & reduplicatiuæ,Nam ſic conuertitur excluſiua, tantùm homo eſt rationalis, omne rationale eſt homo, reduplicatiua autem ſic cōuertitur,Homo inquantum homo eſt rationalis,Rationale eſt homo inquantum homo.Item propoſitionum modalium, vt hominem eſſe album eſt poſſibile,ergo poſſibile eſt hominē eſſe album.Itē alij imaginati ſunt duas alias ſpecies. Prima eſt quando mutatur qualitas& non quātitas,vt hic,omnis homo eſt animal,omne animal non eſt homo. Secunda eſt quando mutatur quantitas & qualitas,vt hic.Omnis homo eſt animal,aliq̄ animal nō eſt homo. Verùm quia huiuſmodi conuerſiones non ſunt in vſu, nec nobis deſeruiunt pro reductione ſyllogiſmorum,ideo immorabimur circa primam & ſecundam ſpeciem tangentes breuiter de tertia,omnib.aliis relictis.

De ſimplici. Quantum igitur ad conuerſionem ſimplicem,duo agenda ſunt, primò quid ſit, ſecundò quot ſeruanda ſunt , vt ſit vera &bona conuerſio,ita quòd à conuerſa ad conuertentem valeat conſequentia.

Quantum ad 1.aduerte ꝙ ſic diffinitur. Conuerſio ſimplex eſt tranſpoſitio prædicati in ſubiectum , & ſubiecti in prædicatum, manente eadem quantitate & qualitate propoſitionum, abſque alia terminorum componentium mutatione facta.

Primò dr̄ trāſpoſitio loco generis, eſt.n.tam communi' tranſpoſitio prædicati in ſubiectum & econuerſo,quam cō uerſio ſimplex.Nam oīs cōuerſio propoſitionum eſt tranſpoſitio prædicati in ſubiectum & econuerſo, & tñ nō omnis cōuerſio eſt conuerſio ſimplex,cū eius ſint tres ſpecies.

Secundò dr̄ manēte eadem quantitate & qualitate propoſitionum,ita ꝙ ſi vna eſt affir.parti.altera, ſc.conuertens ſit affirm.part.vt hic quidam homo eſt animal,ergo quoddam animal eſt homo.Et ſi vna eſt vniuerſalis nega. cōuertens ſit nega. vniuerſalis, vt hic nullus homo eſt aſinus, ergo nullus aſinus eſt homo.Et aduerte duo,primòꝙ per hāc particulam, differt conuerſio ſimplex à cōuerſione per accidens, in qua mutatur quantitas, ſed non qualitas, vt tibi declarabitur.Secundò ꝙ licet ꝑ particularem indefinita &

ſing. ſint diſtinctæ quantitatis quantum ad modum pronũciandi,& quantum ad terminum,qui ſubiiciatur,vt docuimus ꝛ. tamen quantum ad modum conuertendi reputãtur ac ſi eſſent eiuſdem quantitatis,itã ꝙ qua conuerſione conuertitur particu.eadem conuertitur indefinita & ſingu.Vnde ad hoc ꝙ ſeruetur eadem quantitas ſufficit obſeruare ne cõuertatur vniuerſalis in particularem indefinitam,aut ſingularem,nec econuerſo,ſ.particula.inde.ſingula.in vniuerſalem.Quod autem conuerſa ſit particu. & conuertens ſit inde.aut ſingu.aut econuerſo,propter hoc non mutatur quantitas:quoniam vt diximus in modo conuertendi reputantur eiuſdem quantitatis.Vnde patet ꝙ per cõuerſionem ſimplicem,ſingularis poteſt conuerti in particularem,& indefinitam, modo omnes ſint affirmatiuæ. Nam bene ſequitur.Sortes eſt homo,ergo quidam homo eſt ſortes,ergo homo eſt ſortes.

Tertiò dicitur abſque alia terminorum &c. vt per hoc differat à conuerſione per contrapoſitionem. Nam licet in ea non mutetur quantitas nec qualitas propoſitionum, tamen mutantur termini finiti inter infinitos,vt infrà declarabitur.Conſtat igitur tibi quid ſit conuerſio ſimplex.

Quantum ad 2.aduerte,vt ſimplex conuerſio ſit vera,& bona,ita quòd à conuerſa ad conuertentem ſemper ſit bona conſequentia ſeptem obſeruanda ſunt.

Primò ſi cõuerſa fit per verbum adiectiuum, antequam conuertatur reſoluatur verbũ in participium & ſum es eſt, & nunc participium&ſi quid adiungitur participio totum ponatur pro ſubiecto conuertentis, nam ſi ſolùm additum participio ponatur pro ſubiecto,fiet error.v.g.ſortes videt lapidem, non poteſt ſic conuerti, ergo lapis videt ſortem. Sed prius ſic reſoluatur.Sortes eſt videns lapidem, & tunc ſic conuertatur. Videns lapidem eſt ſortes. Idem intellige de omnibus aliis categoricis formatis per verbum adiectiuum.

Secundò,Si conuerſæ copula eſt ſum es eſt,& poſt copulam ſequitur caſus obliquus puta ablatiuus,antequam conuertatur ſumatur participium,quod eſt ens ſiue exiſtẽs, & ſimul cum caſu obliquo fiat ſubiectum conuertentis, aliter fiat error.V.g.ſortes eſt,in pado,non poteſt ſic conuerti.Padus eſt in ſorte. Sed ſic, ens vel exiſtens in pado eſt ſortes. Idem intellige de omnibus conſimilibus.

Tertiò,ſi ſubiectum conuerſæ ſit caſus obliquus, vt contingit in oratione facta per verbum imperſonale, antequã conuertatur reducatur ad rectum & tunc fiat ſic conuerſio,ſortis intereſt diſputare, Illæ cuiꝰ intereſt diſputare eſt ſortes.Me tædet viuere,ille,quem tædet viuere,ſum ego.

Quartò nullus terminus diſtribuatur in cõuertente, qui non ſit diſtributus in conuerſa,aliter argueretur à poſitione ſuperioris ad poſitionem inferioris, quæ conſequentia non valet,vt declarabitur tibi in tract.de cõſequentiis, ſed pro nunc ſuſtine,ne inuoluaris.Hac de cauſa per cõuerſionem ſimplicem non conuertitur particu. neg.in ſeipſam ſicut conuertitur particu.affir.nec vniuerſalis affirmatiua in ſeipſam, ſicut conuertitur vniuerſalis negatiua in ſeipſam, & huius ratio erit tibi manifeſta in tract.de ſuppoſitionib. & in tract.de conſequentiis. Pro nunc crede ſic eſſe donec nouitius es.

Quintò tam in conuerſa quàm in cõuertente,teneantur termini æquè amplè & æquè ſtrictè,aliter ſi in vna teneantur amplè,& in altera ſtrictè,& econuerſo,ſequuntur manifeſtiſſimi errores. Hæc autem tibi clara erunt in tract. de ampliatione & appellatione,pro nunc crede ſic eſſe.

Sextò teneantur termini æquè ſtricti ſecundum cõgruitatem grammaticalẽ, aliter ſequitur error.V.g.Hæc eſt vera,Nullus homo eſt mulier, Hæc autem eſt falſa, nulla mulier eſt homo : quoniam homo in conuerſa ſtat pro genere maſculino, in conuertente autem pro genere cõi, reſtringatur ergo in conuertente ad genus maſculinum ſic, nulla mulier eſt aliquis homo.

Septimò ſignũ appoſitũ ſubiecto cõuerſę apponatur toti ſubiecto cõuertẽtis ſi oportuerit ipſum apponi.V.g.Quidam homo eſt albus, ergo quoddã albũ eſt hõ.Nulliꝰ aſinus eſt volãs,nullũ volãs eſt aſinus. Dixi ſi oportuerit ipſum apponi,vt præſeruem propoſitionẽ cõuertendã,cuius prædicatũ eſt terminus diſcretus,&hic.Quidã hõ eſt Plato,ergo Plato eſt hõ,Nõ.n.oportet ly Plato apponi ſignũ quidã,ꝙa eſt indiuiduũ ſignatũ.His igitẽ ſeruatis nunquã fiet error in conuerſione ſimplici,& à conuerſa ad conuertentẽ valebit conſequentia.Hæc de conuerſione ſimplici dicta ſint.

Quantum ad conuerſionẽ per accidẽs duo agẽda ſunt, primò ꝙd ſit,ſecũdò quot obſeruãda ſunt,ne ĩ ea fiat error. *De cõuerſione per accidens. j. Priorũ*

Quãtũ ad 1.aduerte antequã diffiniaꝫ, ꝙ ſicut præcedẽs ſpecies dicitur conuerſio ſimpliciter,quia propoſitio conuertibilis ſimpliciter cõuertitur ꝑ ſeipſam &nõ mediante alia,vt hæc ꝑ ſeipſam cõuertitur in ſuam cõuertẽtem,Homo eſt animal,animal eſt homo,& hæc,nullus homo eſt lapis, nullus lapis eſt homo. In ecõuerſione autem per accidẽs cõuerſa nõ cõuertitur in ſuã cõuertẽtem per ſeipſam, ſed per aliam, nam oportet ſub conuerſa facere deſcenſum diſtributiuum ex parte ſubiecti, deinde aliquam acceptam ſub tali deſcenſu conuerti ſimpliciter,& mediante ea conuertetur vniuerſalis affirmatiua vel negatiua per accidens. V.g.Omnis homo eſt aĩal,ergo hic hõ eſt aĩal,& hic hõ,& hic homo &c. ergo per cõuerſionem ſimplicem quoddam animal eſt homo.Sequitur ergo mediante propoſitione ſimpliciter conuerſa ꝙ ſi omnis homo eſt animal,quoddam animal ſit homo. Dicitur ergo conuerſio per accidens, quia vniuerſalis affir.&neg.conuertitur in particularem affir.& nega.mediante particulari vel ſingulari conuerſa ſimpliciter modo quo expoſuimus,& ſic dicitur conuerſio per accidens,id eſt mediante alia ꝓpoſitione,& non per ſeipſam.

His præpoſitis aduerte ꝙ conuerſio per accidens ſic definitur.Conuerſio per accidens eſt trãſpoſitio prædicati in ſubiectũ & ſubiecti ĩ prædicatũ manẽte eadẽ qualitate,ſed mutata quantitate, in qua cõuertit affirmatiua vniuerſalis in particularẽ affirm.&nega.vniuerſalis in negati.particularem. Vt omnis homo eſt animal, ergo quoddã animal eſt homo,nullus homo eſt lapis,ergo quidã lapis nõ eſt homo.

Primò dicitur tranſpoſitio, &c.intelligẽdum eſt eadem ratione,qua & in definitione conuerſionis ſimplicis.

Secundò dicitur ſeruata eadẽ qualitate, ſed mutata q̃ti tate,vt differat à conuerſione ſimplici & per contra poſitionem,in quibus non mutatur quantitas,nec quantitas.

Quantum ad 2. aduerte ꝙ in conuerſione per accidens, vt ſit bona conſequentia à conuerſa ad conuertentem tria obſeruanda ſunt.

Primò,nõ fiat trãſitus à ſuppoſitione ad ſuppoſitionem ſibi repugnantem. Repugnat autem materialis formali, & ſimplex perſonali,vt tibi declarabimus in tract.de ſuppoſitionibus.Defectu huius,hæc non eſt bona cõuerſio. Nullus homo eſt ſpecies,ergo quædam ſpecies non eſt homo.Nam homo in conuerſa ſupponit perſonaliter,& eſt vera,in cõuertente autẽ ſupponit ſimpliciter,& eſt falſa. Vt ergo ſtet homo in conuertente perſonaliter conuertaꝫ ſic,ergo quædam ſpecies nõ eſt aliquis homo.Signa.n.vniuerſalia & particularia ſi ſunt eiuſdem generis cum termino cui adiungũtur,trahunt ipſum ad ſuppoſitionem perſonalem,vt tibi declarabitur loco ſuo.Pro nunc crede ſic eſſe.

Secundò teneantur termini tam in cõuerſa quàm in cõuertente æquè amplè &æquè ſtrictè.Defectu huius hæc cõuerſio non valet,nullus homo eſt mulier,ergo quædam mulier non eſt homo. Nam in cõuerſa ſtat homo pro maſculis tantum,in cõuertente autem ſtat pro maſculis,& fœminis. Vt ergo fiat vera conuerſio,& homo in conuertente teneatur pro maſculis tantùm ſicut in conuerſa,dicatur,ſic ergo quædam mulier non eſt aliquis homo.

Tertiò,vt videas apertè quod cõuenienter conuertitur vniuerſalis affirmatiua in particularem affirmatiuam, & vniuerſalis negatiua,in particularẽ negatiuam,ſub vniuerſali affirmatiua accipe ſuam ſubalternam, & eam conuerte ſimpliciter, & tunc videbis quomodo per conuerſionem ꝑ accidens ſequitur ad vniuerſalem affirmatiuam.V.g.omnis homo eſt animal,ergo quidam homo eſt animal,hęc eſt ſua ſubalterna,& hæc ſic conuertitur per conuerſionem ſimplicem,ergo quoddam animal eſt homo.Ad iſtam ergo omnis homo eſt animal,ſequitur per conuerſionem per accidens, quoddam animal eſt homo. Eodem modo intellige de vniuerſali negatiua & particulari negatiua. Nam bene ſequitur per conuerſionem ſimplicem.Nullus homo eſt lapis, ergo nullus lapis eſt homo, & ad hanc ſequitur ſua ſubalterna,ſ.quidam lapis non eſt homo. Ad iſtam ergo nullus homo eſt lapis ſequitur per conuerſionem per accidens,quod quidam lapis non eſt homo. Hæc de conuerſione per accidens dicta ſint.

Conuerſio per cõtrapoſitionem. ex 2 Petriherme.

Quantum ad conuerſionem per contrapoſitionem,duo agenda ſunt.Primò quid ſit.Secundò declarandnm quomodo vniuerſalis affir.conuertitur in ſeipſam per contrapoſitionem & ſimiliter quomodo particul. negat. in ſeipſam.

Quan

Quantùm ad primũ aduerte q̃ sic definitur, Conuersio per cõtrapositionem est trãspositio subiecti in prædicatũ. & ecõuersò, nõ mutata quãtitate, nec qualitate propositiõnum, sed mutatis terminis finitis in terminos infinitos, per q̃ cõuertit vniuersalis affirmatiua ĩ se, & partic. neg. in se.

Primò dicitur Transpositio subiecti &c. eadem ratione sicut dictum est in prima & secunda specie.

Secundò dicitur, Manẽte eadem quantitate, & qualitate propositionum, & in hoc nõ differt à cõuersione simplici, licet differat à conuersione per accidẽs, vt autem differat à cõuersione simplici, & per accidẽs, additur Mutatis terminis finitis in terminos infinitos. Quid autem sit terminus finitus, & terminus infinitus vide suprà ĩ diuisione septima terminorum. Vniuersalis autem affirmatiua sic conuertitur, Omnis homo est animal, ergo omne non animal est nõ homo, Particu. autem nega. sic conuertitur, Quidam homo nõ est lapis, quidam non lapis non est nõ homo. Dicitur autem cõuersio per contrapositionem, quia termini non solùm transmutãtur quò ad situm prout subiectum fit prædicatũ & econuersò, hoc enim est commune omni conuersioni propositionum, sed etiam quò ad significatum. Nam significatum ter. finiti opponitur significato ter. infiniti vt patet ex definitionibus eorum, vt docuimus in septima diuisione terminorum. Constat igitur quid sit, & quare dicitur conuersio per contrapositionem.

Quantùm ad secundũ aduerte quòd omnis categorica alicuius quantitatis, cõuertibilis est per aliquam trium specierum conuersionum de quibus nunc agimus. & quoniam per simplicẽ non conuertitur nisi vniuersalis nega. in se, & particularis affirmatiua in se, & per conuersionẽ per accidens nõ cõuertitur vniuersalis affirmatiua in se sed in partic. affirmatiuam, & vniuersalis nega. nõ cõuertitur in se sed in particu. nega. conuertitur autem per conuersionem simplicem, restat cõuertere vniuersalem affir. in vniuersalem affir. & particu. nega in particu. nega. Non possunt autem conuerti per conuersionem simplicem, constat enim q̃ si vniuersalis affir. conuertitur in seipsam per conuersionẽ simplicem non valet consequentia formaliter, sed tantùm gratia materiæ, putà quando termini sunt conuertibiles, vt patet hîc, Omnis homo est risibilis, ergo omne risibile est homo, absolutè autem nõ valet, vt patet hic, Omnis homo est animal, non sequitur, ergo omne animal est homo. Similiter nõ valet consequentia formaliter si conuertatur particu. nega. in seipsam, sed tantùm gratia materiæ. Verbi gratia, licet valeat hic, Quidam homo non est asinus, ergo quidam asinus non est homo, tamen non valet in omnibus. Non enim valet hîc, Quoddam animal non est homo, ergo quidam homo non est animal. Nam conuersa est vera, conuertens autem est falsa. Necesse est ergo dare tertiam speciem, per quam infallibiliter & vniuersaliter conuertatur vniuersalis affir. in se, & particu. nega. in se. Hanc autem inuenit Boetius, vt habemus ex libro suo de Syllogismo categorico, quæ dicitur cõuersio per cõtrapositionem ex causa, quam suprà diximus: & quoniam Arist. in lib. 1. Priorum de ea non fecit verbum, ideo dicit particu. neg. non cõuerti: quoniam nõ conuertitur simpliciter nec per accidẽs. Vt autem scias quòd per contrapositionem conuenienter cõuertuntur vniuersalis affir. & particu. nega. in seipsas mutatis terminis finitis in ter. infinitos. & primò q̃ vniuersalis affirma. putà omnis homo est animal, conuertatur in istam, omne nõ animal est nõ homo, declaratur sic, Omnis homo est animal, ergo nullus homo est non animal, nam cùm animal, & non animal, contradicant, si animal affirmatur de homine, de eo negatur non animal. Tunc vltrà, Si nullus homo est non animal, ergo per conuersionem simplicem, nullum non animal est homo. Tunc vltrà, Si nullum nõ animal est homo, ergo omne non animal est non homo. Nam cùm homo & non homo contradicant, si homo non verificatur de non animali, de eo verificatur nõ homo, ergo ista est bona conuersio. Omnis homo est animal, ergo omne non animal est nõ homo. Quod autem particu. nega. putà quidam homo non est asinus, bene conuertatur in seipsam mutatis ter. finitis in ter. infinitos, sic conuertendo quidam non asinus non est nõ homo, declaratur sic, Quidam homo nõ est asinus, ergo quidam homo est, nõ asinus. Nam vt tibi declarabitur in tracta. de cõsequentiis à negatiua de prædicato finito, ad affir. de prędicato infinito valet cõsequentia. Tũc vltrà, quidam homo est non asinus, ergo per conuersionem simplicem, quidam non asinus est homo. Tũc vltrà, quidam non asinus est homo, ergo quidam nõ asinus non est nõ homo per locũ à contradictoriis. Bene ergo sequitur per cõuersionem per contrapositionem quòd hęc sit bona cõuersio, Quidam homo non est asinus, ergo quidam nõ asinus, non est nõ homo. Hæc de conuersione per cõtrapositionẽ dicta sint, quam non tradit nobis Aristo. vtpote nõ necessaria ad reductionem Syllogismorum. Et præterea non verè seruatur identitas terminorum quò ad significatũ, cum ter. finitus & ter. infinitus habeant opposita significata. Ad formalem autem & perfectam conuersionem, requiritur quòd conuertens & conuersa sint propositiones participantes vtroque termino ordine tamen conuerso, & ideo hanc tertiam speciem sic pertractasse sufficiat.

Vltimò aduerte, q̃ Logici inuenerunt quatuor vocales, quibus designarent vniuersalem affirmatiuã, & negatiuã, & particu. affir. & nega. cõuertibiles. Vocales sunt a, e, i, o, a significat vniuersalem affir. e vniuersalem negatiuam, i particu. affir. o particu. nega. & composuerunt hos versus declarantes propositum.

Asserit a, negat e, sunt vniuersaliter ambæ,
Asserit i, negat o, sunt particulariter ambæ,

Ad cognoscendum autem qua specie conuersionis conuertantur, composuerunt hunc versum,

Ecce, tibi, sim, armi. geros ac. arma bono. con.

Et sic exponitur. Sim, i. per cõuersionem simplicẽ conuertitur ecce, id est e in e, id est vniuersalis negatiua in vniuersalẽ negatiuam, tibi id est, i. in i, id est particularis affir. in particu. affir. Ac, i. per conuersionem per accidens conuertit armi, id est a in i, id est vniuersalis affir. ĩ partic. affir. geros, id est e in o, id est vniuersalis nega. in particu. nega. cõ. id est per conuersionẽ per contrapositionẽ cõuertitur arma, id est a in a, id est vniuersalis affir. in vniuersalẽ affir. Bono, id est o in o, id est particu. nega. in particu. nega. De indefinita autem & singulari non fit particularis mentio: quoniam eodem modo conuertuntur sicut & particularis tam affirmatiua quàm negatiua. Hæc de cõuersionibus dicta sint. Et hîc terminatur consideratio de propositione categorica de inesse, & de omnibus eius præmissis nouem diuisionibus. Sequitur consideratio de propositione hypothetica, & omnibus eius speciebus.

CAP. III. De propositione hypothetica, et eius specieb.

IN hoc tertio capite agendum est de propositione hypothetica, dc qua tria agenda sunt. Primò quid sit. Secundò quare dicitur hypothetica. Tertiò agendum est de singulis speciebus eius.

Hypothetica quid

Quantùm ad primum aduerte, quòd sic definienda est, Propositio hypothetica est propositio in qua cõiungũtur plures Categoricæ, vel plures Orationes, habẽtes modum categoricarum coniunctæ per notam coniunctionis tanquam principales partes sui.

Primò ponitur propositio loco generis, est enim communior propositio quàm propositio hypothetica. Nam & categorica est propositio, & tamen non est hypothetica, se habet igitur propositio ad propositionem hypotheticam sicut genus ad speciem.

Secundò dicitur, In qua coniunguntur plures categoricæ, &c. ad differentiam categoricæ, in qua solùm coniunguntur subiectum, & prædicatum per copulam verbalem, vt homo est albus.

Tertiò dicitur, Vel plures orationes: quoniam cõtingit fieri hypotheticam, & præcipuè conditionalem per alios modos verbi, quàm per indicatiuum, per quem solùm fit vera Categorica, vt docuimus in ca. præced. Verbi gratia, hæc est cõditionalis vera, Si homo haberet alas, posset volare. sufficit autem quòd istæ orationes assimilentur categoricæ in eo quòd habent subiectum, prædicatũ & copulam vt principales partes sui, & quòd reduci possunt ad veras categoricas sic, si homo habet alas potest volare.

Quartò dicitur Coniunctas per notam coniunctionis, quia nisi sic coniungerentur, hypothetica non posset dici vna propositio, sed plures simpliciter, sicut hic. Sortes est homo, Brunellus est asinus. Dicitur autem propositio coniunctione vna. Vnde aduerte quod sicut copula verbalis vniens prædicatum cum subiecto facit categoricam esse propositionem vnam simpliciter. sic nota coniunctionis vniens plures categoricas facit hypotheticam esse propositionem per coniunctionem vnam.

Quintò dicitur, Tanq̃ principales partes sui, vt in hoc formaliter & cõpletiuè distinguat à categorica. Nã partes

principales propoſitionis ſunt illæ,in quas primò & imme diatè reſoluitur.Sicut aũt categorica primò & immediatè reſoluitur in ſubiectum & prędicatum,ita hypothetica pri mò & immediatè reſoluitur in categoricas componentes ipſam,vel in orationes habẽtes modũ categoricarum,& il læ in terminos ſuos:meritò ergo dicitur tàquam principales partes ſui.Conſtat igit tibi q̃d ſit hypothetica ꝓpoſitio.

Hypothetica vnde dicatur.

Quantùm ad ſecundum aduerte quod hypothetica eſt terminus Græci idiomatis&Latinè ſonat ſuppoſitiua,eò q̃ hypo eſt ſub, & theſis poſitio. Dicit ergo hypothetica idẽ q̃propoſitio ſuppoſitiua,eò q̃ in hypothetica ſecũda ꝓpo ſitio vel oratio ſupponit primę,vt ſequẽs ab ea.Nã ſecũda ſe habet ad prima ſicut cõſequẽs ad antecedẽs,vt patet in iſta,Si Sortes eſt homo,Sortes eſt animal. Nam ex eo q̃ eſt homo ſequitur q̃ ſit animal:& ſic fundatur in prima, ideo dicit ſupponi.i.poni ſub prima per conſequentia vt patet.

Sed dices,Ergo ſola cõditiõalis erit hypothetica, quia in ea ſola ſubordinatur ſecunda primæ, ita q̃ ordinarie id obſeruatur de neceſſitate conſequentiæ. Nam in copulati ua nihil refert quæ ex categoricis ponat in primo loco,& quæ in ſecũdo.Verbi gratia,Sortes currit & Plato dormit nihil refert ſi ſecũda ponat in primo loco,& prima in ſecũ do ſic,Plato dormit & Sortes currit.Idẽ intellige de diſiũ ctiua,nihil. n. differt ſi dicatur Sortes vel eſt homo, vel eſt aſinus,& ſic,Sortes vel eſt aſinus vel eſt hõ,ergo ſola cõdi tiõalis eſt hypothetica ſumẽdo hipotheticã ꝓ ſuppoſitiua.

Reſpondetur,Si conſideratur hypothetica quantùm ad id cui nomen imponitur,& quantum ad famoſum modum loquendi non ſolùm conditionalis,ſed & copulatiua & di ſiunctiua,dicuntur hypotheticæ,eò q̃ in eis coniunguntur plures categoricæ per notam cõiunctionis, ſicut & in con ditionali.Si autem conſideretur quantùm ad id à quo no men imponitur,ſcilicet à ſuppoſitione,tunc ſola conditio nalis eſt verè & propriè hypothetica , quoniam in ea ſola vt obiectio probat conſequens,& ea, cui ſupponitur dici tur antecedens:& huius ſententiæ videtur fuiſſe Boet.qui in libro ſuo de Syllo. hypothetico inquit, Propoſitio verò omnis aut catego. eſt quæ prædicatiua dicitur, aut hypo thetica quæ conditionalis vocatur.Et in 1.lib.Top.ſuorum inquit,Conditionalium propoſitionum quas Græci hypo theticas vocant,partes ſunt ſimplices categoricæ quarum quæ priùs eſt dicitur antecedens , & quæ poſteriùs conſe quens,& ſic conſtat ſolas conditionales eſſe verè hypothe ticas,alias verò magis ſecundum vſum loquendi.

Hypothe ticæ ſpecies.

Quantùm ad tertium,aduerte q̃ ſi teneatur hypotheti ca ſtrictè vt etiã diximus,non ſe extendit niſi ad conditio nalẽ expreſsè,ea enim eſt propriè ſuppoſitiua & ad eas vir tualiter reducuntur omnes aliæ, vt cauſalis & rationalis, ad conditionales.Nam in cauſali prima propoſitio eſt an tecedens,ſecunda aũt conſequẽs,vt hic, Quia ſol eſt ſuper terrã dies eſt.In rationali ſimiliter,vt hic,Sortes eſt ratio nale , ergo eſt hõ. Si aũt ſumatur ſm vſum famoſum ſub ſe continet conditionalẽ copulatiuam & diſiunctiuam, & in his tribus ſpecieb. concordant cõiter antiqui & ſolennio res logici. Quod dico,q̃m ex aliquibus Modernis non ha betur determinatus numerus harum ſpecierum. Nã aliqui ponũt quinque illis tribus addentes duas ſ. cauſalẽ & tem poralem:vt hic q̃n Sortes legit,Plato dormit.Quia Sortes legit,Plato addiſcit,aliqui plures,ſed ne te inuoluam nolo ſingulas recitare.Sufficit tibi,q̃ quæcunque aliæ aſſignan tur non ſunt veræ hypotheticæ,ſed ſimilitudinariæ præter eas, quæ ad conditionales reducuntur vt cauſalis & ratio nalis.Reliquæ aũt vt localis,& temporalis & ſimilitudina ria & comparatiua,nõ poſſunt dici hypotheticæ,niſi quia in eis continentur duæ orationes coniunctæ per aliquam notã coniunctiuã,ſiue ſit aduerbiũ,ſiue cõiunctio,vt patet in iſtis,Sortes dormit, vbi Plato comedit, ego dormio q̃n tu vigilas.Sicut Sortes interrogatur,ſic reſpondet,tam bo nus eſt Sortes:quam bonus eſt Plato.Vnde oẽs iſtæ dicun tur eſſe categoricæ diſtinctæ:nec hypotheticæ ſunt niſi per quandam ſimilitudinẽ,eò q̃ vna non ſupponitur alteri per modum neceſſariæ conſequentiæ:ſicut ſe habent conditio nales & reducibiles ad eas,vt cauſalis & rationalis. Suffi cit igitur tractare in primis de vera hypothetica,quę dici tur cõditionalis.Deinde de copulatiua & diſiunctiua,quę ſm vniuerſalem modum loquendi dicuntur hypotheticæ.

De condi tionali.

Quantùm ad conditionalẽ tria agẽda ſunt.Primò quid ſit.Secũdò quotupliciter ſit.Tertiò quid requiritur ad eius veritatem & falſitatem.

Quantùm ad primum aduerte,q̃ ſic definitur, Cõditio nalis eſt propoſitio hypothetica,in qua coniunguntur plu res categoricæ per hanc coniunctionẽ,Si,ex quib. categoricis prima dicitur antecedens, ſecunda autẽ conſequens.

Primò dicitur Propoſitio hypothetica,quę eſt vt genus ſecundum modum famoſum loquendi ad conditionalem, & copulatiuam & diſiunctiuam.

Secũdò dicitur In qua cõiũguntur plures categoricæ, quod eſt intelligendũ formaliter,vt hic,Si tu curris,tu mo ueris:vel virtualiter,vt q̃n cõiũgũtur duæ oẽones habẽtes modũ cathegoricarũ, vt hic,Si veniſſes ad me, ſaluaſsẽ te.

Tertiò dicitur Per hanc coniunctionẽ Si,vt ex hoc dif ferat à copulatiua , in qua partes coniunguntur per hanc notam,&.Et à diſiunctiua in qua coniunguntur per,Vel.

Quartò dicitur,Ex quibus prima dicitur antecedens,ſe cunda autem conſequens.Nam omnis cõditionalis eſt con ſequentia. In omni autem conſequentia, propoſitio prima dicitur antecedens, ſecunda autem conſequens, quoniam ordine illationis ſequitur ad primam.Nam hęc propoſitio, Sortes eſt animal, ſequitur ad iſtam antecedentem,Sortes eſt homo.Nam benè & neceſſariè ſequitur,ſi Sortes eſt ho mo,Sortes eſt animal.Cõſtat igitur quid ſit conditionalis. Et aduerte,q̃ propter ordinem neceſſarium,quem cogno ſcimus inter orationes componentes conditionalem redu cimus ad eam propoſitionem cauſalem & rationalem. E xemplum primi,Quia ſol eſt in Cancro, dies longi ſunt.e xemplum ſecundi,Tu curris,ergo tu moueris.

Quantùm ad ſecundum aduerte,q̃ conditionalis poteſt fieri affirmatiuè & negatiuè. Affirmatiuè quidem quando nota conditionis affirmatur:vt hic,Si tu es homo,tu es ri ſibilis:negatiuè autem quãdo ipſa nota negatur:vt hic,Nõ ſi tu es homo,tu es lapis. Vnde aduerte,q̃ ſicut affirmatio & negatio copulæ verbalis,facit categoricam affirmatiuã & negatiuam , ſic affirmatio & negatio notæ conditionis facit conditionalem affirm.& negatiuam.

Negatiua autem fit tribus modis.Primò quando nega tio præponitur immediatè ipſi notæ,ſed non toti conditio nali vt hic, Tu es homo non ſi tu es aſinus, ſecundò quan do negatio præponitur toti conditionali,ſed nõ immedia tè ipſi notæ:vt hic non ſi tu es homo tu es aſinus. tertiò q̃n negatio proponitur toti conditionali &immediatè ipſi no tæ:vt hic non ſi tu es homo, tu es aſinus , & hic eſt modus ordinarius formandi conditionalem negatiuam.

Affirmatiua verò regulariter fit vno modo,quando ſci licet nota conditionis præponitur toti conditionali:vt hic Si tu es albus,tu es coloratus.

Quantùm ad tertium aduerte q̃ veritas conditionalis dupliciter manifeſtatur.primò ſic,Ad veritatẽ eius requiri tur q̃ antecedens non poſſit eſſe verum ſine conſequente, id quod eſt ſi ponis antecedens, ponas conſequens:vt hæc eſt vera.Si tu curris,tu moueris.Nam non potes ponere an tecedens quin adſit conſequens.Impoſſibile eſt.n.te currere,ſi ponis te nõ moueri.Secũdò ſic,Ad veritatẽ cõditiona lis requiritur q̃ oppoſitum conſequentis repugnet antece denti,ita q̃ non poſſint ſtare ſimul antecedens & oppoſitũ conſequẽtis.V.G.hæc eſt vera, Si tu es homo,tu es animal. Nam te eſſe hominem,& te non eſſe animal,quod eſt oppo ſitum cõſequentis, non ſe compatiuntur, nam ex oppoſito infertur oppoſitũ, ſicut.n. ſequitur.Tu es homo,ergo tu es animal, ſic ex oppoſito ſequitur, Tu non es animal,ergo tu nõ es homo.Et aduerte q̃ iſti duo modi,quib.manifeſtatur veritas cõditionalis,tendũt in idẽ quò ad ſenſum.Nã ideo antecedens nõ poteſt ſtare ſine cõſequẽte in vera cõditio nali,quia oppoſitũ cõſequentis repugnat antecedẽti.Et ra tio dictorum eſt,quia conditionalis eſt cõſequentia,vt de clarabitur in tract.de conſequẽtiis:quæ ergo requirũtur& ſufficiunt ad veram conſequentiam,requirũtur &ſufficiũt ad verã conditionalẽ.Ad veram autem conſequentiam, vt tibi declarabitur in prin.tract.de conſequentiis,oportet q̃ oppoſitũ cõſequẽtis repugnet antecedẽti, ideo hæc eſt ve ra,tu es homo,ergo tu es animal.Nam hæc duo repugnãt, Tu es homo & tu nõ es animal.Hæc aũt eſt falſa, Tu es ho mo,ergo tu es Papa.Stat. n. q̃ tu non ſis Papa, & tamen q̃ ſis homo. Cùm igitur vera conditionalis ſit conſequentia vera eadem requiruntur & ſufficiunt in vtraque.

Falſitas autem conditionalis modis oppoſitis manife ſtatur.Primò ſic,Ad falſitatem conditionalis requiritur q̃

ante

antecedens posſit eſſe verum ſine cõſequente, id eſt quod ſtet antecedens etiam ꝙ remoueatur conſequens,& ponatur eius oppoſitum.V. G.hæc eſt falſa, ſi tu es homo, tu es iuſtus,ſtat enim ꝙ tu ſis homo, & non ſis iuſtus. Secundò ſic & redit in idem quò ad ſenſum, Ad falſitatẽ conditionalis requiritur& ſufficit,ꝙ oppoſitũ conſequentis non repugnet antecedenti.Vnde hęc eſt falſa,Si tu es homo,tu ſedes. Nam hæc duo non repugnant, Tu es homo, & tu non ſedes: & ratio quidem horum eſt: quia, vt dicimus,conditionalis eſt conſequentia.Ad conſequentiam autem falſam,vt videbis in tract.conſequentiarũ in principio,ſufficit ꝙ oppoſitum conſequentis ſtet cum antecedente. Conſtat igitur quid requiratur & ſufficiat ad veritatem & falſitatem conditionalis. Quòd modi autem arguendi tam boni quam mali trahãtur à conditionali, manifeſtabitur tibi in tractatu de conſequentiis, vbi de hoc particulariter tractabimus.Pro nunc vt nouitius ſuſtine.

Ex omnibus prædictis ſequuntur ex communi ſententia Logicorũ duo corollaria:quorũ primũ eſt ꝙ non oportet in ſpecie conſiderare de poſsibilitate & impoſsibilitate, nec de neceſsitate & contingentia conditionalis: quoniam ſub vera continetur neceſſaria & poſsibilis,ſub falſa aũt continet impoſsibilis,nulla verò eſt contingens, dicitur enim ꝙ omnis vera eſt neceſſaria,ex conſequenti poſsibilis,& omnis falſa impoſsibilis, ex conſequenti non contingens,vt declarabitur tibi in cap.de modalibus. Vt autẽ ſcias quomodo omnis vera eſt neceſſaria,aduerte ꝙ nõ eſt neceſſaria quia ſcilicet antecedens ſit neceſſarium & conſequens ſimiliter, vt hic,Si homo eſt animal, eſt animatus. Nam poteſt antecedens eſſe poſsibile & conſequens ſimiliter & eſſe contingens,& cõſequens ſimiliter,&antecedẽs impoſsibile & conſequens ſimiliter,& tamen conditionalis erit vera & neceſſaria. exemplũ primi, Si Sortes eſt iuſtus, delectatur iuſtitia.exemplũ ſecundi, Si Sortes ſedet, quieſcit.exẽplũ tertij,Si Sortes eſt aſinus,eſt rudibilis.Omnes iſtæ ſunt veræ,quia non ſtat antecedens ſine conſequẽte vt patet,& tñ nec antecedens nec cõſequens ſunt neceſſaria in ſe, ſed dicitur neceſſaria ex infallibili ſequela conſequentis ex antecedẽte.Nã ex antecedẽte ſiue neceſſariò, ſiue poſsibili,ſiue contingenti,ſiue impoſsibili neceſsitate illationis ſequit conſequẽs, at ſtãte hoc antecedẽte tu curris, neceſſariò ſequitur, ergo tu moueris. Conſtat ergo in quo ſenſu omnis vera cõditionalis eſt neceſſaria. ex conſequenti eſt poſsibilis.Nã poſsibile altũ ſequitur ad neceſſe, ſicut genus ad ſpeciẽ.Quid autem ſit poſsibile altũ, declarabimus in c.de modalibus:pro nũc ſuſtine.Quomodo autẽ omnis falſa ſit impoſsibilis, aduerte, ꝙ non dicitur impoſsibilis impoſsibilitate antecedentis aut conſequentis. Stat enim antecedens & conſequens eſſe impoſsibilia, ſcilicet Sortes eſt aſinus & Sortes eſt rudibilis & tamen hæc conditionalis eſt vera,ſi Sortes eſt aſinus,Sortes eſt rudibilis.Dicitur igitur omnis falſa impoſsibilis, quoniã cũ omnis vera ſit neceſſaria, modo quo expoſitũ eſt, & falſa opponatur veræ,oportet ipſam eſſe impoſsibilẽ,quoniã ſi dãtur duo oppoſita putà Sortẽ eſſe aſinũ,& Sortẽ eſſe hominem,ſi vnum eſt neceſſarium,putà Sortem eſſe hominẽ,alterũ eſt impoſsibile,putà Sortem eſſe aſinũ. Nam impoſsibile directè opponitur ipſi neceſſe, vt tibi declarabitur in cap.de modalibus.Cùm igitur probatũ ſit omnem verã eſſe neceſſariam & falſa opponatur veræ, ſequitur ꝙ ſi vera ſit neceſſaria, falſa ſit impoſsibilis, ex cõſequenti nulla eſt contingens.Nam vt dictum eſt, omnis vera eſt neceſſaria, omnis falſa eſt impoſsibilis. Hinc patet veritas illius vulgatiſsimi dicti,Conditionalis vera nihil ponit in eſſe.Nam dato quòd conditionalis ſit vera ex neceſſaria ſequela cõſequentis ex antecedente,nõn ſequitur antecedens & conſequens poni in rerum natura:puta,licèt ſit verum dicere, Si tu es Papa,tu es vicarius Dei,tamen non ſequitur de facto,te eſſe Papam, aut vicarium Dei. Hæc de hypothetica conditionali dicta ſint.

De copulatiua.

Quãtùm ad copulatiuam tria agenda ſunt.Primò quid ſit,ſecundò quotuplex ſit,tertiò quid requiratur ad eius veritatem,& falſitatem, & poſsibilitatem & contingentiam & impoſsibilitatem.

Quantùm ad primũ aduerte,quòd ſic definitur,Copulatiua eſt propoſitio hypothetica,in qua plures categoricę, vel orationes habentes modum categoricarum coniũguntur per notam copulationis &,aut ſibi æquialentem.

Primò dicitur, Propoſitio hypothetica &c. vſque ibi, coniunguntur, quod totum intelligendum eſt ſicut in deſinitione conditionalis.

Secũdò dicitur Per notam copulationis,&,vt in hoc diſtinguatur à conditionali & diſiunctiua, in quarum altera coniunguntur plures categoricæ per Si, & in altera per Vel.Item vt diſtinguatur à categorica de ſubiecto,aut prędicato copulato. Pro cuius notitia aduerte ꝙ nota copulationis poteſt teneri copulatim & copulatiuè.Tenetur copulatim,qñ mediat inter terminos,vt hic, Sortes & Plato ſunt amici:copulatiuè autem qñ mediat inter propoſitiones,vt hic, Sortes ſcribit & Plato dormit. Ad hoc ergo ꝙ nota copulationis cõſtituat hypotheticam copulatiuam, oportet,vt mediet inter propoſitiones. Tu tamen aduerte ꝙ nota copulationis accepta copulatim poteſt teneri diuiſiuè & collectiuè:ſi diuiſiuè, categorica de extremo copulato ęquipollet vni copulatiuæ veræ,quia poteſt reſolui in duas categoricas coniunctas per &, vt hic, Sortes & Plato currunt,ergo Sortes currit,& Plato currit,ſi collectiuè non poteſt æquipollere vni copulatiuæ veræ,& cùm reſoluitur vtraque categorica erit falſa,vt hic, Sortes & Plato trahunt nauem, ſuppoſito quod neuter per ſeipſum ſufficiat,ſed ambo ſimul & non aliter ſufficiant.

Quartò dicitur,Aut ſibi æquiualentem:quoniã non ſolùm ly &,ſed etiam ly que,& ly atque, conſtituunt copulatiuam, æquipollent enim apud Grammatitum & Logicũ. Conſtat igitur quid ſit copulatiua.

Quantùm ad ſecundum aduerte, quòd copulatiua diuiditur in affirmatiuam,& negatiuam, & vtraque diuiditur in veram & falſam. Item diuiditur copulatiua in neceſſariam & impoſsibilem, in poſsibilem & contingentem, & de omnibus in ſpecie ſic accipe.

Copulatiua affirmatiua eſt in qua nota copulationis affirmatur,vt hîc,Sortes currit & Plato diſputat.

Negatiua eſt in qua nota copulationis negatur, vt hîc, Nõ Sortes currit,& Plato diſputat. Tu tamẽ aduerte ꝙ negatiua fit duobus modis,primò, qñ præponitur toti copulatiuæ,vt hîc,Nõ tu curris & comedis.& hic eſt modus famoſus & conſuetus.ſecũdò qñ ponitur poſt primam categoricam ſed ante copulam,vt hîc, Tu curris non & tu comedis;ſed iſte modus nõ eſt in vſu,ideo ſtãdũ eſt in primo.

Copulatiua affirmatiua vera eſt illa,quæ requirit vtranque partem principalem veram, ita ꝙ non ſufficit vnã eſſe veram, vt hic, Sortes eſt homo, & Sortes eſt riſibilis. Hæc autem nõ eſt vera,Sortes eſt homo,& Plato eſt aſinus:quoniam ſecunda pars non eſt vera,& ratio huius eſt,Quia ſicut totum eſſentiale ſe habet ad exiſtentiam, ſic copulatiua affirmatiua vera ad veritatem, ſed ad exiſtẽtiam totius eſſentialis oportet omnes ſuas partes eſſe, quòd ſi vna deficit,definit eſſe totũ,vtpote de homine,cuius partes eſſentiales ſunt anima &corpus vnitæ,ergo ad veritatem copulatiuæ affirmatiuæ veræ,requiritur vtranque partem principalem eſſe veram,& ſi vna deeſt, non permanet vera.

Sed aduerte quòd dicitur copulatiua affirmatiua vera, ad differentiam negatiuæ veræ,ad cuius veritatem ſufficit vnam partem eſſe veram.Nam hæc eſt vera, Non tu es homo,& tu es aſinus.Et quòd ſit vera probatur ſic. Sua affirmatiua eſt falſa, ſcilicet. Tu es homo, & tu es aſinus, ergo negatiua eſt vera: quoniã ſunt duæ copulatiuæ,ſingulares contradictoriæ. Contradictoriarum autem oportet alteram eſſe veram,& alteram falſam,vt docuimus in cap.præcedenti.

Copulatiua affirmatiua falſa,eſt illa cuius vtraque pars principalis vel ſaltem altera eſt falſa, vt hic, Sortes & aſinus eſt & eſt rudibilis.Vtraque pars eſt falſa, & hic Sortes eſt homo,& eſt aſinus.

Sed dices,Propter quid ad veritatem copulatiuæ affirmatiuæ, oportet vtranque partem eſſe veram, ad falſitatem autem ſufficit vnam eſſe falſam?

Reſpondetur,quia plura requiruntur ad conſtruendum quàm deſtruendum. Nam ad hoc quòd homo ſit ſanus, oportet omnes humores eſſe adæquatos, ad hoc autẽ quod ægrotet,ſufficit vnum inadæquari:affirmatiua autem vera eſt ſicut totum conſtructum,negatiua autem vt deſtructũ, & ideo ad eius conſtructionem veram,oportet omnes partes eſſe veras,ad deſtructionem autem, ſufficit vnam deficere à veritate.

Copulatiua autẽ negatiua falſa eſt illa, in qua vtraque pars eſt falſa,vt hic,Non Sortes eſt homo,& eſt riſibilis,& non ſufficit vnam partem eſſe falſam: quoniam iam dixi-

mus quòd ad copulatiuam negatiuam veram ſufficit vnã partem eſſe veram,vt hæc,non tu es aſinus, & tu es homo.

Copulatiua neceſſaria eſt illa,cuius vtraque pars principalis eſt neceſſaria,vt omnes copulatiuæ factæ in materia naturali,vt hìc,Homo eſt rationalis,& eſt riſibilis.

Copulatiua impoſsibilis eſt illa , cuius vtraque pars eſt impoſsibilis , & ſunt omnes copulatiuæ factæ in materia remota,vt hic,Sortes eſt aſinus,& eſt rudibilis.Aduerte tamen quòd ſicut ad falſitatem copulatiuæ affirmatiuæ ſuffi cit partem vnam eſſe falſam,ſic & ad impoſsibilitatem ſuf ficit vnam partem eſſe impoſsibilem.Vnde hæc eſt impoſsibilis,Sortes eſt homo,& ſortes eſt aſinus.

Copulatiua poſsibilis eſt illa,cuius vtraque pars eſt poſſibilis,vt tu ſedes,& tu dormis,nec ſufficit vnam parté eſſe poſsibilem:quoniam ſi altera eſſet impoſsibilis,iam diximus,quòd copulatiua eſſet impoſſibilis,vt hìc,Tu ſedes,& tu volas.

Copulatiua contingens eſt illa , cuius ſaltem vna pars eſt contingens,& altera non eſt impoſsibilis,nec alteri incompoſsibillis.Defectu primæ conditionis,hæc non eſt cõtingens, ſed neceſſaria, Sortes eſt homo , & eſt rationalis. Defectu ſecundæ, hæc non eſt contingens, ſed impoſsibilis,Sortes eſt albus,& eſt aſinus. Defectu tertiæ hæc nõ eſt contingens,ſed impoſsibilis,Tu es,& tu non es,licet enim ſit contingens te eſſe, quia potes nõ eſſe,& te nõ eſſe,quia potes eſſe,tamen ſimul te eſſe & nõ eſſe, nõ eſt contingés, imò impoſsibile,cùm ſint contradictoria, quæ impoſsibile eſt eſſe ſimul vera,Hæc de copulatiua dicta ſufficiunt.

Quot modis autem poſsimus arguere in copulatiua,dicemus in tractatu de conſequentiis in cap.de hypotheticis conſequentiis.

De diſiũ ctiua. Quantùm ad diſiunctiuam tria agẽda ſunt. Primò quid ſit.Secundò quotuplex ſit.Tertiò quid requiritur ad veritatem eius & falſitatem,& neceſsitatem & impoſsibilitaté, & poſsibilitatem,& contingentiam.

Quantùm ad primum ſic definitur,Hypothetica diſiunctiua eſt propoſitio,in qua coniũguntur plures categoricæ per hanc coniunctionem Vel,aut ſibi conſimilé,vt Sortes eſt homo vel eſt aſinus.

Primò dicitur Propoſitio in qua &c.quod intelligendũ eſt ſicut in aliis definitionibus datis de conditionali & copulatiua.

Secundò dicitur per hanc coniunctionem Vel, ad differentiam conditionalis, cuius nota coniunctionis eſt Si, & copulatiuæ,cuius nota coniunctionis eſt,&.

Tertiò dicitur aut ſibi conſimilem:quoniam nota diſiũctionis apud grammaticos non ſolùm eſt Vel,ſed Aut,& ſi quid aliud æquipollet.

Sed hìc eſt dubium,quia non videtur ly Vel, coniũgere categoricas ſed potiùs diſiungere,aliter deberet dici propoſitio hypothetica coniunctiua & non diſiunctiua.Præterea quod nõ coniũgat,ſed diſiungat ſignum ſumitur ex eo quod vera & propria diſiunctiua ſit de partibus impoſsibilibus,vt hic,Vel tu es ſanus,vel tu es æger.Vel tu es cęcus, vel tu es videns.Quòd ſi fiat de partibus compoſsibilibus, non eſt propria,vt hic,Tu es homo,vel tu ſedes,ergo &c.

Ad hoc reſpondetur communi ſententia,quòd inter cõiunctiones , quædam coniungunt ſenſum & terminos ſiue propoſitiones, quales ſunt coniũctiones conditionales & rationales & cauſales & copulatiuæ & iſtæ cõſtituunt primam & ſecundam ſpeciem hypotheticæ. Quædam autem coniungunt ſolùm voces,aut terminos,aut propoſitiones, ſed diſiungunt ſenſum ac ſignificatum,& tales ſunt ly vel, aut &c. Obiectio quidem concludit quò ad ſignificatum, non autem quò ad voces aut ter.aut propoſitiones &c. Et aduerte quòd dico quò ad voces & terminos , vt includã diſiunctiuam in voce,in mente,in ſcripto.

Aduerte etiam quòd ſicut diximus notam copulationis teneri aliquando copulatim, aliquando copulatiuè, ſic & coniunctio diſiunctionis aliquando tenetur diſiunctim,aliquando diſiunctiuè. Diſiunctim quidem quando ponitur inter prædicatum aut ſubiectum.Exemplum primi,Sortes eſt homo vel aſinus. Exemplum ſecundi , Sortes vel Plato currit,& hæc dicitur categorica de extremo diſiũcto,quæ aliquando poteſt reſolui in vnam diſiunctiuam,vt hic, Sortes vel Plato ſcribit.Nam bene ſequitur,Sortes ſcribit, vel Plato ſcribit,aliquando autem nõ, vt hic Sortes vel Plato trahunt nauem, non enim ſequitur quod ſortes trahat nauem, aut Plato trahat nauem , ſuppoſito ꝙ neuter diuiſim ſufficiat. Diſiunctiuè autem tenetur quando eſt nota inter duas propoſitiones categoricas,vt hìc Plato currit,aut Plato quieſcit.Conſtat igitur tibi quid ſit hypothetica diſiunctiua.

Quantùm ad ſecũdum aduerte,ꝙ diſiunctiua diuiditur in affirmatiuam & negatiuam,in veram & falſam,in neceſſariam & impoſſibilem,in poſſibilem & contingenté.Exemplum de affirmatiua, Tu es homo vel aſinus. De negatiua, Non tu es homo vel aſinus.De vera, Tu curris vel quieſcis. De falſa, Tu es aſinus vel rudibilis. De neceſſaria, Deus eſt vel ſortes mouetur,de poſſibili , Sortes eſt aſinus, vel tu es papa. De impoſſibili, Vel Deus non eſt, vel tu es aſinus. de contingenti. Antichriſtus eſt albus vel tu curris. Verũ hoc non ſufficit,ſed de ſingulis in ſpecie agendum eſt, vt dicemus in immediatè ſequentibus.

Quantùm igitur ad tertium aduerte quod diſiunctiua affirmatiua eſt illa,in qua nota diſiunctionis affirmatur,vt tu es homo vel tu es aſinus.

Negatiua eſt illa,in qua nota diſiunctionis negatur:negatur autem ſi cadit negatio ſuper illam,vt hìc, Non tu es homo, vel tu es aſinus. poteſt autem cadere dupliciter ſuper illam,primò quãdo præponitur toti diſiunctiuæ,vt hic, Non tu es homo,vel tu es aſinus : ſecundò quando poſtponitur primæ categoricæ,ſed præcedit notam diſiunctionis, vt hic , ſortes eſt aſinus non,vel eſt homo. Sed primus modus eſt ordinarius & clarior,ideo ſequere illum.

Vera eſt illa,cuius vna pars eſt vera,& alia falſa,vt ſortes eſt homo,vel eſt aſinus,& hæc eſt propria.Nam cùm nota diſiunctionis habeat diſiungere ſignificatum,& coniungere propoſitiones ſiue voces aut terminos,ſi vtraque pars eſſet vera,non diſiungeret ſignificatum,vt patet hic, Vel tu es homo,vel tu es riſibilis,æquipollet enim copulatiuæ veræ,ſ.tu es & tu es riſibilis,&ideo tenendum eſt ꝙ ad veram & propriam diſiunctiuam,oportet partem vnam eſſe veram, & aliam falſam. Si autem vtraque ſit vera, erit diſiunctiua vera quò ad modum pronuntiandi , ſed non propria , quò ad ſignificatum.

Falſa eſt illa , cuius vtraque pars eſt falſa. Nam ſi vna eſt falſa, & alia vera , iam diximus ꝙ diſiunctiua eſſet vera & propria.Vt ergo diſtinguatur falſa à vera, cum ſit ei oppoſita , oportet vtranque partem eſſe falſam. Vnde hæc eſt falſa,Sortes eſt aſinus,vel habet alas.

Neceſſaria eſt illa,cuius vtraque pars eſt neceſſaria, vel ſaltem vna,exemplum primi,Deus eſt vel homo eſt animal. exemplum ſecundi, Deus eſt, vel ſortes mouetur. Licet enim vna pars ſit neceſſaria , & altera contingens , tamen denominatur à digniori & veriori,quæ eſt neceſſaria.

Poſsibilis eſt illa,cuius vtraq; pars eſt poſsibilis:vt ſortes eſt albus, vel Plato currit. Nota tamen ꝙ ſufficit vnam parté eſſe poſsibilem,vt hic,Antichriſtus eſt, vel homo eſt aſinus.nam iſta vel eſt impoſsibilis,vel poſsibilis:nõ impoſsibilis, quoniã vt dicemus ad impoſsibilem oportet vtranque partem eſſe impoſsibilem,ergo eſt poſsibilis.

Contingens eſt illa cuius vtraque pars eſt contingens, vt ſortes eſt albus,vel ipſe ſcribit: & ad cognoſcendũ diſiunctiuam contingentem datur hæc regula, Si copulatiua facta de partibus oppoſitis partibus diſiunctiuæ eſt cõtingens,diſiunctiua eſt contingens.Verbi gratia, Hæc eſt contingens,Tu curris vel tu non moueris. ſumatur oppoſitum de ly Tu curris,ſcilicet tu non curris,& oppoſitũ de ly Tu non moueris ſcilicet tu moueris,& formetur hæc copulatiua, Tu non curris , & tu moueris. Patet ꝙ eſt contingens, quoniam contingit te non currere , & tamen moueri,vt quando ſimpliciter ambulas,ergo &hęc diſiunctiua eſt cõtingens,Tu curris,vel non moueris.Hæc de diſiunctiua dicta ſint, & per conſequens de omnibus ſpeciebus famoſis propoſitionis hypotheticæ.Quomodo autem & quot modis liceat arguere à diſiunctiua,manifeſtabitur tibi in tractatu de conſequentiis.

CAP. IIII. De propoſitione categorica modali.

Ex ſecundo. Perihermen.

IN cap. quarto agendum eſt de propoſitione modali categorica,& hìc ſex agenda ſunt. Primò in quo diſtinguitur categorica modalis à ſimplici categorica : ſecundò per quos & quot modis ſit apud logicum vera & propria propoſitio modalis.Tertiò quid ſit.Quartò quot ſiũt.Quintò quomodo ſumuntur in eis quatuor genera oppoſitionum.Sextò declarabitur hæc diſtinctio famoſa, Modalium alia eſt de ſenſu diuiſo,alia de ſenſu compoſito.

Quan

Modalis & cathegoricæ diffimen.

Quantùm ad primum aduerte, ꝙ ſimplex categorica eſt illa in qua ſimpliciter & ſine limitatione, aut alterius termini appoſitione prædicatum dicitur de ſubiecto, ſiue ſit de ſecundo, vel de tertio adiacéte. Exemplum primi. Deus eſt, homo eſt, cælum eſt: exemplum ſecundi, Deus eſt iuſtus, homo eſt animal, cælum eſt incorruptibile. & huiuſmodi categoricę dicuntur de ineſſe: quoniam ſunt de ſimplici inhærentia prædicati ad ſubiectum. Categorica modalis eſt illa in qua prædicatur prædicatum de ſubiecto cum adiectione termini adiectiui determinantis ſubſtantiuum, vel appoſitione aduerbij ad ipſum verbū. Nā ſicut adiectiuum determinat ſubſtantiuum, ſic aduerbium determinat actū verbi. exemplum primi, Homo albus currit. Nā currere nō dicitur de homine ſimpliciter, ſed de homine ſic determinato, ſ. per album. exemplum ſecundi, Sortes currit velociter, currere prædicatur de Sorte non ſimpliciter & qualitercunque, ſed cum velocitate. Dicitur ergo modalis à tali determinatione vel limitatione, quæ apud Logicum dicitur modus. Vnde ſic definiri conſueuit, Modus eſt adiacés rei determinatio, i. modꝰ eſt limitatio ſiue reſtrictio appoſita rei, i. ſubſtātiuo, quę limitatio fit per adiectiuum, vt homo iuſtus dominatur, homo fortis defenſat patriam. Quotuplex ergo eſt adiectiuum, totuplex eſt modus. Adiectiuū autem eſt duplex, ſ. nominis & verbi. Adiectiuum nominis eſt omne nomen adiectiuum adiacens nomini ſubſtantiuo, vt bonus Deus, bonus homo, fortis equus, alba veſtis. Adiectiuum verbi, eſt aduerbium adiacens verbo in oratione. Vt Sortes hodie venit, ſortes bene currit.

Sed aduerte, ꝙ aduerbia quatuor modis modificāt & determināt verbū. Primò, gratia compoſitionis, i. indicāt qualiter verbū cōponat prædicatum cum ſubiecto, vtrum. ſ. neceſſariò vel contingenter vel poſſibiliter vel verè vel falsè. Et ſic per huiuſmodi aduerbia qualificatur propoſitio, vt dicatur neceſſaria vel contingens & poſſibilis, &c.

Secundò, modificant & determinant verbum, gratia rei verbi, i. ſignificati, vt aduerbia qualitatis, vt dicendo, Sortes velociter currit, ſignatur quod curſus, qui importatur per verbum curro, non eſt qualiſcunque, ſed velox.

Tertiò, modificant verbum gratia temporis, & eſt quādo ſignificāt actum verbi ſub differentia temporis determinati, vt hodie legam in veſpere, cras diſputabo in mane.

Quartò, modificant verbum gratia modi, vt aduerbia hortandi, vt ea aduocata noſtra adiuua nos, quædam gratia optandi, vt vtinam audias me, & horum quatuor modorum ratio hinc ſumitur. Verbum quatuor modis conſiderat ur. Primò, vt deſignat compoſitionem prædicati cum ſubiecto, propter quod dicitur copula apud Logicū, & vt ſic aduerbium determinat verbum gratia compoſitionis prędicati cum ſubiecto. Secundò, vt ſignificat actum ſuū. Et vt ſic determinant verbū aduerbia qualitatis. quartò, vt ſignificāt cū tempore ad differentiam nominis. vt docuimus in tract. ſecundo, & vt ſic determināt verbum aduerbia temporis. quartò, vt notat actum ſuum cum determinato modo, putà per modum imperantis, aut hortantis, aut deſiderātis, cōminantis, aut miſerentis, & vt ſic determinant verbum aduerbia imperandi, hortandi, optādi, miſerendi. cōſtat igitur quomodo differat ſimplex categorica à categorica modali, & quid ſit modus, & quomodo adiectiuum eſt modus ſubſtantiui, & aduerbium modus verbi, & quot modis aduerbia determinant verbum.

Quibus & quot mod fiat modalis.

Quantùm ad ſecundum aduerte, ꝙ apud Logicum tantùm iſti ſex modi conſtituunt propoſitionem modalem, ſ. neceſſariò, contingenter, poſſibiliter, impoſſibiliter, verè & falsè, qui poſſunt accipi nominaliter ſic, Neceſſe, contingens, poſſibile, impoſſibile, verum falſum: poſſunt etiam ſumi aduerbialiter, vt neceſſariò, contingenter, tamé ſumpta nominaliter conſueto modo & propriè cōſtituunt propoſitionem modalem. Quia igitur ſoli iſti ſex apud Logicum conſtituunt propoſitionem modalé, omnes alij relinquendi ſunt, ſiue ſint nomina adiectiua, ſiue aduerbia. Sūt enim magis deſeruientes Grammatico quàm Logico, Prætereà tantùm iſta ſex determinant verbum gratia compoſitionis prædicati cum ſubiecto, vt diximus ſuprà. Cùm igitur ad Logicum ſpectet conſiderare de propoſitione, prout ex ea componitur ſyllogiſmus, eius eſt conſiderare quomodo iſti modi conſtituunt & qualificant propoſitionem. Item aduerte ꝙ licet verum & falſum annumerétur inter iſtos ſex modos, tamé relinquentur: quoniam oppoſitio & æquipolentia propoſitionum, quæ per eos conſtituuntur, fit eodé modo ſicut in Categoricis de ineſſe, vt tibi declarabitur in ca. v. Noſtra igitur intentio verſabitur circa hos quatuor, neceſſe, contingens, poſſibile, impoſſibile.

Modalis quid ſit.

Quantùm ad tertium aduerte, ꝙ ſic definitur, Propoſitio modalis eſt propoſitio categorica, quę propriè & vſitatè modificatur aliquo iſtorum quatuor modorum, qui ſunt neceſſe, contingens, poſſibile, impoſſibile, vt Sortem currere eſt contingens, vel Sortes currit contingenter.

Primò dicitur ꝙ eſt ꝓpoſitio categorica: quoniam habet ſubiectum, prædicatum, & copulam tanquam partes principales ſui. Quod patet quando fit per modum ſumptum aduerbialiter, vt Sortes eſt homo neceſſariò. Nam Sortes eſt ſubiectum, homo prædicatum, copula eſt, neceſſariò autem neque ſubiectum neque prędicatum neque copula, ſed modus ſignans hanc eſſe neceſſariam, Sortes eſt homo. Idé patet ſi fiat per modum ſumptum nominaliter vt hîc, Sortem currere eſt contingens. Nam infinitiua oratio eſt ſubiectum, contingens prædicatum, eſt copula.

Secūdò dicit Quę ꝓpriè & vſitatè fit aliquo iſtorū quatuor modorū, ad differentiā earū q̄ fiunt ꝑ hos modos verū & falsū, & ad differentiā earū, q̄ fiunt ꝑ hos modos, per ſe & ꝑ accidés, vt hîc hō eſt animal ꝑ ſe, Sortes currit per accidens. Nā licèt prima æquipolleat modali de neceſſe, & ſecunda modali de contingenti, tamen ſunt formaliter modales. Et quidem ꝙ æquipolleant patet hîc, Si homo eſt animal ꝑ ſe, ergo neceſſe eſt ipſum eſſe animal, ſi Sortes currit per accidens, ergo contingens eſt ipſum currere. De illis autem quæ fiunt per hos modos verum & falſum, non eſt curandū: quoniam relinquēdi ſunt ratione ſuprà dicta.

Quot fiāt modales.

Quantùm ad quartū aduerte, ꝙ ſi iſti quatuor modi ſumantur nominaliter quilibet eorum facit quatuor propoſitiones modales, & ſic in ſumma fient quater quatuor, i. ſex decim. Pro cuius notitia aduerte tria. Primò ꝙ omnis modalis facta per modum nominaliter ſumptum cōſtat ex dicto & modo. Modus quidem tibi iam manifeſtus eſt, vt neceſſe, poſſibile, contingens, impoſſibile. Dictum autem eſt oratio infinitiua. V. G. Sorté currere eſt contingens: ly Sortem currere eſt dictum, ly contingens eſt modus. ſecundò aduerte ꝙ licet dictum poſſit ſubiici, ideſt poni pro ſubiecto, & modus prædicari, i. poni pro prædicato & etiam econuersò, vt patet hîc, Sortem currere eſt contingens, contingens eſt Sortem currere, tamen ordinariè modus debet prædicari, & dictum ſubiici, dūmodò fiat modalis de ſenſu compoſito. Nam ſicut ſe habet copula in categorica de ineſſe, ſic modus in categorica modali. Conſtat autem ꝙ in illa ſe tenet copula à parte prædicati. Vnde Ariſt. in primo Peri hermenias poſtquam definiuit verbum inquit, Et ſemper eſt eorum quę de altero prædicantur nota. Ergo & modus in modali debet ſe tenere à parte prædicati. Dixi dum modo fiat modalis in ſenſu compoſito: quoniam vt declarabimus quando fit in ſenſu diuiſo melius eſt vt mediet inter partes dicti, vt hic album poſſibile eſt eſſe nigrum.

Tertiò aduerte, ꝙ quilibet modꝰ poteſt facere quatuor propoſitiones, quarum prima erit affirmatiua de dicto & de modo, vt Sorté currere eſt contingens, ſecunda erit negatiua tātùm de dicto, vt Sortem non currere eſt contingens, tertia erit negatiua tantùm de modo, vt Sorté currere nō eſt cōtingens, quarta erit negatiua de dicto & de modo, vt Sorté non currere non eſt contingens. eodem modo formabis quatuor de poſſibili, & quatuor ď neceſſe, & quatuor de impoſſibili, & ſic omnes ſimul ſumptæ erunt xvj.

Sed dices, Si dictum debet ſubiici & modus prædicari, quare Ariſt. in libro ſecundo Peri hermenias ſic ſituat modales, quod modus ſemper ſubiicitur, & dictum prædicatur? Sic enim ordinat eas, Poſſibile eſt Sortem currere, poſſibile eſt Sortem non currere, &c.

Reſpondetur, Secundum verum ordinem debet modus prædicari ratione iam dicta. Ariſt. autem in 2. Peri hermenias non tantùm attendit ad verum ordinem quantùm ad declarandum oppoſitiones inter modales. Oppoſitio autem clarius & citius deprehenditur ſi modus ſubiiciatur. Nam fit oppoſitio per negationem additam modo & non dicto, vt iſtæ duæ, Poſſibile eſt ſortem currere, non poſſibile eſt ſortem currere, opponuntur. Hac igitur de cauſa Ariſt. ſituat modum in ſubiecto & dictum in prædicato.

quomodo opponantur modales.

Quātùm ad quintum aduerte, ꝙ ſicut in categoricis de ineſſe quædam ſunt contrariæ, quædam ſubcontrariæ, quædam contradictoriæ, quædam ſubalternæ, ſic & in modalibus, ſed valdè differenter. Nam in categoricis fit oppoſitio propt

propter ſigna vniuerſalia & particularia appoſita ſubiectis,& ꝓpter negationē.v.g.ratione ly omnis,& ratione ly nullus, iſtæ duæ ſunt contrariæ, Omnis homo currit,nullꝰ homo currit. Sed in modalibus nō fit oppoſitio per ſigna, ſed per modos qui correſpondent ſignis. Vnde aduerte ꝙ poſſibile & contingens correſpondent ly quidā,& poſſibile non,& contingens nō,correſpondent ly quidā non.Propter quod ſicut iſtæ ſunt duæ particulares ſubcōtrariæ de ineſſe, Quidam homo currit, quidam homo non currit, ſic iſtæ ſunt duæ partic.ſubcōtrariæ modales ,Poſſibile eſt Sortem currere,poſſibile eſt Sortem nō currere.Neceſſe verò, correſpondet omni, & impoſſibile nulli. Vnde ſicut in illis de ineſſe, iſtæ duæ ſunt contrariæ, Omnis hō eſt albus , & nullus hō eſt albꝰ,ſic in modalibus iſtæ duæ ſunt cōtrariæ, Neceſſe eſt hominem currere,impoſſibile eſt hominē currere. Habitis ſubcontrariis, & contrariis modalibus facile eſt habere contradictorias & ſubalternas.Nam ſicut in illis de ineſſe iſtæ ſunt contradictoriæ,Omnis homo currit,quidam homo non currit.Nullus homo currit, quidam homo currit,ſic in modalibus iſtæ contradicunt,Sortem nō currere nō eſt poſſibile,Sortem nō currere eſt poſſibile,Sortē currere non eſt poſſibile, Sortem currere eſt poſſibile.Et ſicut in illis de ineſſe iſtæ ſunt ſubalternæ,Omnis homo currit,quidam homo currit, Nullus homo currit , quidam hō non currit, ſic in modalibus, iſtæ ſunt ſubalternæ, Sortem nō currere nō eſt poſſibile,Sortē currere eſt poſſibile,Sortem currere nō eſt poſſibile, Sortē nō currere eſt poſſibile.

Sed dices,Iſta aſſignatio cōtradictoriarum & ſubalternarum videtur diſcordare ab immediatè ſupradictis. Nam aſſignatæ ſunt cōtrariæ per propoſitionem de neceſſe eſſe & per propoſitionē de impoſſibile eſſe:ergo & cōtradictoriæ aſſignandæ ſunt per eaſdem, vt. ſ.dicatur ꝙ propoſitio de neceſſe eſſe , & propoſitio de poſſibile non eſſe contradicunt.ſimiliter propoſitio de impoſſibile eſſe,& de poſſibile eſſe contradicunt, eodem modo aſſignandæ ſunt ſubalternæ. Hîc autem quatuor genera oppoſitionum aſſignata ſunt ſolùm ſecundùm quatuor propoſitiones de poſſibili,vt patet,ergo aſſignatio iſta diſcordat à ſupradicta.

Reſpondetur,Licèt diſcordet in terminis non tamen in ſenſu.Nam tota negatiua de poſſibile ęquipollet toti affirmatiuæ de neceſſe,vt ſi non eſt poſſibile Sortē nō currere, neceſſe eſt ipſum currere , negatiua autem de modo æquipollet toti affirmatiuæ de impoſſibili:nam Sortem currere non eſt poſſibile,ergo Sortē currere eſt impoſſibile.In ſenſu ergo præſens aſſignatio non diſcordat à prædicta.In terminis autem voluimus diſcordare,vt ſeruaremus naturam oppoſitarum propoſitionum. Dictū eſt enim in aſſignatione quatuor generum oppoſitionum in categoricis de ineſſe,ꝙ omnes propoſitiones oppoſitæ tam cōtrariæ,quàm ſubcontrariæ, tam contradictoriæ quàm ſubalternæ debēt eſſe eiuſdem ſubiecti & eiuſdē prædicati. Et ideo vt id ſeruaretur in modalibus aſſignauimus quatuor genera oppoſitionum,iuxta quatuor propoſitiones de poſſibili,quarum tota negatiua æquipollet toti affirmatiuæ de neceſſe vt diximus,& negatiua de modo, toti affirmatiuæ de impoſſibili.Vt igitur ꝓ oculis habeas quatuor oppoſitionū genera in modalibus,proportionata quatuor generibus oppoſitionū in categoricis de ineſſe formauimus figurā ſequentem,

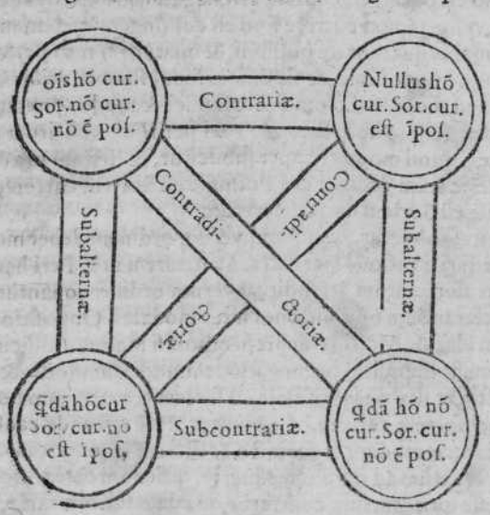

Hæc de quatuor generibus oppoſitionum in modalibus dicta ſint.

Quæ ſit diſtinctio modalis in ſenſu diuiſo, vel compoſito.

Quantum ad ſextum aduerte, quod apud logicos & in doctrina Peripatetica, Modalis eſt duplex.Vna in quatuor de ſenſu cōpoſito,altera de ſenſu diuiſo: differunt autē primò in modali de ſenſu cōpoſito,modus aut præponit, aut poſtponitur toti dicto.vt hic album eſſe nigrum eſt poſſibile:vel ſic poſſibile eſt album eſſe nigrum:& vt appareat eius veritas vel falſitas,debet reſolui oratio infinitiua in indicatiuam ſic,Hæc propoſitio eſt poſſibilis,Albū eſt nigrū, & ſic ſtatim apparet ꝙ eſt falſa : quoniam oppoſita eſſent in eodem. ſ. albedo & nigredo : in modali autem de ſenſu diuiſo, Modus nec præponitur, nec poſtponitur dicto,ſed mediat inter partes dicti:vt hic,Album poſſibile eſt eſſe nigrum : & ſic exponitur, Res,quæ eſt alba,poteſt fieri nigra vel denigrari,& ſic eſt vera:nam res,quæ hodie eſt alba,poteſt amittere albedinem:& recipere nigredinē.ſecundò differunt,quia modalis de ſenſu cōpoſito debet tota ſine diſcontinuitate proferri,vt.ſ.non fiat pauſa inter partes dicti, nec inter dictum & modum , ſed continuetur prolatio ſic, album eſſe nigrum eſt poſſibile. Ea autem quæ eſt de ſenſu diuiſo,proferri debet cū diſcontinuatione,vt.ſ.proferatur ſubiectum dicti , & in eo fiat punctum , deinde proferatur modus cum copula & reliquo dicti, vt hic,album poſſibile eſt eſſe nigrum. Tertiò differunt, quoniam in ea de ſenſu compoſito, ſubiectum dicti ſtat pro re & pro forma ſibi inhærente, id eſt, vt eſt ſub forma, à qua denominatur, puta in iſta,Album eſſe nigrum eſt poſsibile,ſtat ly album pro re vt in ſe habet albedinem. In ſenſu autem diuiſo ſtat ſolùm pro re vt poteſt eſſe ſub forma,putà in iſta, Albū poteſt eſſe nigrum,ly album ſtat pro re non inquantum eſt alba, ſed ꝓ re in ſe conſiderata, q̄ poteſt eſſe ſub albedine & nigredine, non ſimul ſed diuiſim. Quartò differunt, quia omnes modales factæ de dicto , cuius ſubiectum & prædicatum denominatur à formis oppoſitis,vt hic,Calidum eſſe frigidum eſt poſsibile, in ſenſu compoſito ſunt falſæ , quoniam impoſsibile eſt oppoſitas formas eſſe in eadem cōiunctim. In ſenſu autem diuiſo ſunt veræ, quoniam non inconuenit eidem ineſſe oppoſitas formas diuiſim ſiue ſucceſsiuè.Si autem fiant de non oppoſitis in vtroque ſenſu poſſunt eſſe veræ.Nam ſumpta re frigida,puta niue,ſi formetur talis conditionalis in ſenſu compoſito,Frigidum eſſe album eſt poſſibile,eſt vera:quoniam non repugnat rei frigidæ,vt eſt ſub frigiditate eſſe album ſimul, vt patet de niue, & multis lapidibus,ſi etiam formetur in ſenſu diuiſo erit vera,ſic dicēdo, Frigidum poſſibile eſt eſſe album , quoniam non repugnat rei potenti eſſe frigidam poſt frigiditatem recipere albedinem. Vnde ſolas modales factas de oppoſitis formis oportet diſtinguere per ſenſum compoſitum & diuiſum, quoniam in vno ſunt veræ,in alio falſæ,factas autem de nō oppoſitis , non oportet ſic diſtinguere , quoniam vtrāque poteſt eſſe vera.Hæc pro nunc ſufficiant ne tu iuuenis confundaris.Hæc de præſenti cap.dicta ſint.

CAPVT V.

De æquipollentiis categoricarum oppoſitarum de ineſſe.

INc 5.agendum eſt de æquipollentiis categoricarum de ineſſe & modalium.Ordo. n. doctrinæ requirit vt poſtquam de earum oppoſitionibus pertractauimus nunc de earum æquipollentiis conſideremus , & prius quidem de ęquipollentiis categoricarum de ineſſe,quoniam ſunt priores modalibus,vtpote ſimpliciores. Igitur in præſenti cap. de ęquipollentiis categoricarum de ineſſe,tria agēda ſunt. Primò quid ſit æquipollentia propoſitionum de qua hic intendimus.Secūdò quot regulis ſufficienter fit&de ſingulis regulis in ſpē pertractandū eſt.Tertiò ſoluētur duo dubia.

Æquipollentia quid ſit.

Quantùm ad primū aduerte, ꝙ ſic deſcribitur apud logicū,æquipollentia eſt æquialētia duarum propoſitionū in ſignificato, ſitarū in figura oppoſitionū per aduentū negationis facta,ita q̄ ab vna ad alterā eſt bona cōſequētia.

Primò dicitur æquialentia,quoniam eſt genus & quid magis commune.omnis enim æquipollētia propoſitionum eſt æquialentia,ſed non omnis æquialentia eſt in propoſitionibus,eſt enim in terminis incomplexis,vt duo ſynonyma æquialent in ſignificato,eſt etiam in rebus commutabilibus quo ad pretium , aliter in emptione & venditione non ſeruaretur æqualitas & iuſtitia,eſt & in bonitatibus rerum.vnde ſolemus dicere,hanc medicinam æquialere illi.

Secundò dicitur duarum propoſitionum in ſignificato, vt excl

vt excludamus propoſitiones factas de terminis æquiuocis, quæ licèt conueniant in voce non tamé in ſignificato, vt hic, Omnis canis lucet, nullus canis lucet.

Tertiò dicitur tacitum in figura propoſitionum, ad differentiam aliquarum propoſitionum, quæ æquiualent in ſignificato. vt iſtæ duæ, Tãtũ homo eſt rationalis, ergo omne rationale eſt homo, & tamẽ non dicuntur propriè æquipollere, quoniam æquipollentia, de qua hîc intendimus, eſt tãtùm inter propoſitiones alicuius quantitatis, quæ participant vtroque termino eodem ordine. Conſtat autem hanc, tantum homo eſt rationalis, non eſſe formaliter alicuius quantitatis, nec eſt eiuſdem ſubiecti, & prædicati cũ iſta, Omne rationale eſt homo vt patet.

Quartò dicitur facta per notam negationis, quoniam vt declarabitur ex eo ſolo ꝙ negatio præponitur & poſt ponitur, aut præponitur, & poſtponitur duæ propoſitiones oppoſitæ æquipollent. Verbi Gratia, iſtæ duæ cõtradicunt, Nullus homo currit. Quidam homo currit. Si ly nullus præponitur non vt non nullus homo currit, æquipollet iſti. Quidam homo currit. Nam benè ſequitur, Non nullus homo currit, ergo quidam homo currit.

Quintò dicitur, Ita quòd ab vna ad alteram valet conſequentia, quoniam cùm declaratũ fuerit duas propoſitiones æquiualere in ſignificato, vna ſequitur ad alteram & econuersò, nam bene ſequitur, Non omnis homo currit, ergo quidam homo non currit, & econuersò: & hæc vltima particula apponitur, vt ſcias quantùm tibi proderit ſcientia æquipollentiarum in arguendo & reſpondendo. Conſtat igitur quid ſit æquipollentia propoſitionum categoricarum de ineſſe, de qua nunc intendimus.

Quantùm ad ſecundũ aduerte, ꝙ Logici in tribus regulis cõprehendunt æquipollentias omniũ propoſitionũ oppoſitarũ in figura, quarũ quædã ſunt contrariæ, quædã ſub contrariæ, quædã contradictoriæ, quædã ſubalternæ. & aduerte quòd per regulas ſequentes intendimus æquipollentiam fieri prędictarum propoſitionum quò ad qualitatem, & quantitatem, & veritatem & falſitatem earum.

3. Regul. Prima igitur regula eſt hæc, Negatio præpoſita ſigno vniuerſali, vel particulari, facit æquipollere contradictorias, vt non omnis homo currit, ergo quidam homo nõ currit: nonnullus homo currit, ergo quidam homo currit. Pro notitia huius regulæ aduerte tria.

Primò quod Logici conuenienter incipiunt æquipollẽtias in contradictoriis, quoniam maximè opponuntur. Opponuntur enim in omni materia quò ad qualitatẽ & quantitatem & veritatem & falſitatem, vt docuimus ſuprà in cap. ſecundo huius tractatus. Contrariæ verò in nulla materia opponuntur quò ad quantitatem, nec quò ad veritatem & falſitatem niſi in materia naturali & remota. Nam in materia contingenti vt docuimus in eodem cap. ſunt ſimul falſæ. Subalternæ autem non opponũtur in qualitate, ſed quãtitate, nec in veritate & falſitate: poſſunt enim eſſe ſimul veræ, vt docuimus in eodem cap. ſubcontrariæ verò minimè opponuntur, & tamen non poſſumus dare regulã, per quam æquipolleant.

Secundò aduerte, ad hoc, quòd negatio adueniens faciat propoſitionum oppoſitarum æquipollentiam, oportet quòd ſit negatio negans. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ in doct. Peripatetica inuenimus triplicem negationẽ, ſcilicet negãtem, infinitãtem, & priuãtem. Negãs eſt illa, quæ quicquid poſt ſe inuenit, deſtruit & ſuum oppoſitũ inducit. Vnde ſi inuenit propoſitionem vniuerſalẽ, facit eã particulãrem, & ſi affirmatiuã facit eã negatiuã, & econuersò, & ſi veram, facit eam falſam & econuersò, & hoc maximè verificatur in contradictoriis, quorum vnum eſt verũ in omni materia & alterum falſum. Vnde negatio prępoſita facit æquipollere duas contradictorias in qualitate, quantitate, veritate, & falſitate. Negatio infinitans eſt illa, quæ appoſita termino finito, facit ipſum infinitũ, id eſt indeterminatũ in ſignificato. Quid autẽ ſit terminus infinitus, & terminus finitus, & quæ eorum ſignificata, iam docuimus in tractatu ſecundo in diuiſione ſeptima terminorum. Negatio priuãs eſt negatio habitus aut formæ aut qualitatis perficientis ſubiectum, relicta tamen aptitudine in ſubiecto, & ſic omnis priuatio, vt cæcitas, tenebra, mors, ignorantia &c. dicitur negatio priuãs. Negatio infinitãs & priuãs pro nunc relinquãtur donec pertractabimus de conſequẽtiis. Nã æquipollentiis propoſitionum, quibus nunc intendimus, ſufficienter deſeruit negatio negans. De ea igitur vt facit æquipollere contradictorias data eſt præpoſita regula.

Tertiò aduerte quòd ideo negatio negans præpoſita toti ſubiecto & ſigno cõtradictoriarũ facit eas æquipollere: quia vt diximus, quicquid poſt ſe inuenit, deſtruit, & eius oppoſitum inducit. Inuenit aũt cõtradictorias diſcordare in qualitate, quoniam vna affirmatiua, altera negatiua, vt omnis homo eſt albus, & quidam homo eſt albus: ſi igitur vniuerſali affirmatiuæ præponatur negatio, facit eam negatiuam, vt non omnis homo eſt albus, eſt negatiua ſicut iſta. Quidã homo nõ eſt albus & econuersò, ergo facit eas æquipollere in qualitate. Itẽ inuenit eas diſcordes in quãtitate, quoniã vna eſt vniuerſalis, altera particularis: ſi igitur negatio præponatur vniuerſali, facit eã particularẽ & ecõuerſo, vt non omnis hõ eſt albus, eſt particularis, ſicut iſta, Quidã homo nõ eſt albus, & ecõuerſo: facit ergo æquipollere cõtradictorias in quantitate. Item inuenit eas diſcordes in veritate & falſitate, ſi igitur præponatur propoſitioni cõtradictoriæ falſæ, facit eã veram. Verbi gratia, ſit iſta falſa, Omnis homo eſt albus, ſit iſta vera, Quidã homo non eſt albus, præponatur ergo nega. falſæ: vt nõ omnis homo eſt albus, deſtruet falſitatem & faciet eam veram. Vnde iſta, Non omnis homo eſt albus, eſt ita vera ſicut iſta, Quidã homo nõ eſt albus, & ecõuersò, & quod dixi de vniuerſali affir. & particu. negatiua, intellige etiam de vniuerſali nega. & partic. affirm. Cõſtat igitur veritas primæ regulæ.

Secunda regũla eſt iſta, Negatio negãs poſtpoſita ſigno vniuerſali & toti ſubiecto facit æqpollere duas cõtrarias. Aduerte quòd hæc regula indiget duplici limitatione. Prima eſt quòd ponatur negatio immediatè ante copulam, ita quòd exerceat virtutem ſuam ſuper copulam & totũ prædicatum, & ponatur omnino poſt ſignũ vniuerſale, & poſt totũ ſubiectũ, ita quòd nullo modo prævalet ſupra ſignũ, nec ſupra ſubiectum quò ad mutationem quantitatis. Defectu cuius iſtæ duæ non æquipollent, Omnis non homo eſt animal, nullus homo eſt animal, ſed ſic dicatur, Omnis homo nõ eſt animal, ergo nullus homo eſt animal. Vel ſic, Nullus homo non eſt animal, ergo omnis homo eſt animal.

Secunda eſt, Fiant duæ cõtrariæ, quæ teneãtur vniformiter, ſcilicet diſtributiuè, & non altera collectiuè, puta vniuerſalis affirmatiua, & altera diſtributiuè, puta vniuerſalis negatiua, vt hîc, Omnes apoſtoli Chriſti ſunt duodecim, nulli apoſtoli Chriſti ſunt duodecim: non enim iſtæ duæ æquipollent, Omnes Apoſtoli Chriſti non ſunt duodecim, ergo nulli apoſtoli Chriſti ſunt duodecim, nam hæc eſt vera, Nulli apoſtoli Chriſti ſunt duodecim, ſtat. n. diſtributiue, ly Nulli apoſtoli, hæc autem eſt falſa, omnes Apoſtoli Chriſti non ſunt duodecim, quoniam affirmatiua eſt vera. ſcilicet omnes apoſtoli Chriſti ſunt duodecim, quoniam ly Omnes apoſtoli tenetur collectiuè.

Quòd autem hæc ſecunda regula ſit rectè, & ſufficienter poſita ratio hinc ſumitur, Contrariæ vniuerſaliter & in omni materia ſumptæ, diſcordãt in qualitate, & conueniũt in quantitate. In materia autem naturali & remota non ſolùm in qualitate, ſed & in veritate & falſitate diſcordant, quoniam vt docuimus ſuprà, non poſſunt eſſe ſimul veræ, aut ſimul falſæ. In materia verò cõtingenti, non ſic pugnãt, quoniam ambæ poſſunt eſſe ſimul falſæ. Vt ergo non mutetur quantitas, ponitur poſt ſignum vniuerſale & totum ſubiectum neque enim habet vim ſupra ſubiectum, neque ſupra ſignum niſi cadat ſupra ipſum, & ſic non deſtruit vniuerſalitatem contrariarum. Vt aũt mutet qualitatem ita ꝙ ſi inuenit affirmatiuã, faciat negatiuam & econuersò, ponitur ante copulam & totum prædicatum. Et ſic facit vniuerſalem affirmatiuam æquipollere vniuerſali negatiuæ, & econuerſo, Vnde iſta, Omnis homo non eſt aſinus, eſt negatiua vniuerſalis, & æquipollet iſti, nullus homo eſt aſinus. & iſta, nullus homo non eſt aſinus eſt affirmatiua vniuerſalis, & æquipollet iſti, omnis hõ eſt aſinus. Cõſtat ergo qũo cõtrariæ æquipollẽt per poſitionẽ negationis poſt ſubiectũ & añ copulã ac totũ p̃dicatũ. Et ſic patet veritas ſcd̃ę regulę.

Tertia regula eſt iſta, Negatio præpoſita & poſtpoſita, facit æquipollere duas ſubalternas, ſiue affirmatiuas ſiue negatiuas. Hęc regula ſic debet intelligi, negatio prępoſita ſigno vniuerſali vel particulari, tam affirmatiuo quam negatiuo, & toti ſubiecto, & poſtpoſita ſigno ac toti ſubiecto, tamen ante copulam & totum prædicatum, facit æquipollere ſubalternas, vt hic, Non omnis homo non currit, ergo quidam homo currit, & econuersò: non nullus homo non currit, ergo quidam homo non currit & econuersò.

Ratio autem regulæ eſt hæc, Subalternæ conueniũt in qualitate, & diſcordant in quantitate, ergo ſic ſituanda eſt negatio, quòd mutet quantitatem, & relinquat eandem qualitatem, ita quòd non deſtruat eam. Vt ergo mutetur quantitas, oportet eam præponere ſicut diximus, de cõtradictoriis, niſi autẽ poſtponatur alia negatio, prima mutaret quãtitatem & qualitatem, ita quòd vniuerſalem faceret particularem & econuersò, & affirmatiuam faceret negatiuam & econuersò. Vt ergo impediatur virtus negationis præpoſitæ, ne mutet qualitatem, poſtponitur alia impeditiua primæ. Vnde ſicut prima per ſeipſam negat adiuncta alteri affirmat: quoniam duæ negationes affirmant.

Conſtat igitur qũo tres prædictæ regulæ ſufficiũt ad æquipollẽtias ꝺ cõtradictoriis & cõtrariis, & ſubalternis. Pro quarũ notitia, Logici hũc verſum artificioſè cõpoſuerũt.

Præ contradict. poſt contra. præ poſtque ſubalter.

Et ſic exponitur præ. id eſt præpoſita ſigno & ſubiecto, contradict. id eſt facit æquipollere contradictorias. Poſt, id eſt poſita poſt ſignum & totũ ſubiectũ, cõtra, id eſt facit æquipollere contrarias. præ poſtque, id eſt præpoſita & poſtpoſita, vt docuimus, facit ęquipollere ſubalternas. Vt aũt oculo videas ꝑdictas æquipollẽtias deſcripſi figurã ſequẽtem.

Omnis homo currit.	Contrariæ repugnan.	Nullus homo currit.
Omnis homo non currit.	Contrariæ æquipollentes.	Nullus homo currit.
Omnis homo currit.	Cõtradi. repu.	Quidã hõ non currit.
Non omnis homo currit.	Contradict. æquipoll.	Quidam homo non currit.
Nullus homo cur.	Contradic. repu.	Quidam homo cur.
Non nullus homo currit.	Contradic. æquipol.	Quidam homo currit.
Omnis homo currit.	Subalter. repu.	Quidã homo currit.
Non omnis homo non currit.	Subalt. æquipollen.	Quidam homo currit.
Nullus homo cur.	Subalt. repu.	Quidam homo non cur.
Non nullus homo non currit.	Subalter. æquipol.	Non quidam homo non currit.

Conſtat igitur tibi in præſenti ordinatione, quomodo contrariæ & contradictoriæ, & ſubalternæ ad inuicem repugnant, & ad inuicem æquipollent. Quare autem non deſcripſerimus ſubcontrariarum repugnantiã & æquipollentiam dicemus in immediatè ſequentibus, vt compleamus tibi notitiam oppoſitionum & æquipollentiarum in propoſitionibus categoricis de ineſſe.

Quantùm ad tertium duo dubia circa prædicta ſoluenda ſunt. Primum eſt, Quare non aſſignatur quarta regula pro æquipollentia ſubcontrariarum? & præcipuè quia repugnant in qualitate etſi non in quantitate, & in materia naturali, & remota repugnant in veritate & falſitate ſicut & contrariæ, licet enim in materia contingenti poſſint eſſe ſimul veræ, ſicut & cõtrariæ ſimul falſæ, vt docuimus ſuprà, non tamen in materia naturali & remota, ſed de neceſſitate ſi vna eſt vera, altera eſt falſa & econuersò.

Secũdum eſt cùm proprium ſit negationis negare ſicut affirmationis affirmare, vnde eſt ꝙ duæ negationes affirmant, & tamen duæ affirmationes non negant, imò magis affirmant. Idem ergo videtur dicendum de negationibus, quod quantò plures ſunt, tantò magis negant, ſicut priuationes quãtò plures ſunt, tãtò magis deſtruãt habitũ. Vnde videmus quod infirmitates, quantò magis cõplicantur, tantò magis deſtruant ſanitatem & diſponunt ad mortem.

Ad primum reſpondetur quod cùm æquipollentia fiat per aduentum negationis prępoſitę, aut poſtpoſitę, aut prę poſitę & poſt poſitę, & non fiant alij modi ponẽdi negationem, nullo prædictorum modorum poteſt fieri æquipollentia in ſubcontrariis. Nam negatio præpoſita, vt in cõtradictoriis, & præpoſita ac poſtpoſita, vt in ſubalternis, mutat quantitatem, ſubcontrariæ verò non opponuntur ſecundũ quantitatem, ergo per negationem præpoſitam, aut præpoſitam & poſtpoſitam non poſſunt æquipollere: ſi vero, poſtponatur, vt in æquipollentia contrariarum, aut poſtponetur affirmatiuè aut negatiuè, non affirmatiuè, quia tunc nullo modo differret à negatiua, vt ſi huic, Quidam homo currit, poſtponatur negatio, & dicatur, Quidã homo non currit, patetq; nullo modo differt à ſubcontraria negatiua. Quæ aũt æquipollent etſi conueniant in ſignificato, differunt tamen in compoſitione, vt patet in prędictis æquipollentiis. ſi autem poſtponitur negatiuæ fiet negatio dicendo, Quidam homo non currit, quæ vitanda eſt tam à Logico quàm à Philoſopho. Non ergo poſſunt æquipollere, & ideo tantùm tres regulæ inuentæ ſunt, quæ quantũ valeãt propter negationem aduenientẽ declaratur his verſibus,

Non omnis, quidam non. Omnis non, quaſi nullus.
Non nullus, quidam, ſed nullus non valet omnis.
Alter, neuter, neuter non, præſtat vterque.

Ad ſecundum dicitur quòd negatio, vt negatio ſemper negat & deſtruit, ſicut affirmatio, vt affirmatio ſemper affirmat. Quod autem oppoſitum inducat, hoc eſt ex conditione ſuæ naturæ, quæ eſt adeò maligna, qđ quicquid poſt ſe inuenit deſtruit, & oppoſitum inducit, ex quo ſequitur quod ſi inuenit affirmatum, facit negatum & ecõuerſo: & hinc eſt quod duæ negationes affirmãt. Nam ſi negatio de nouo aduenies, reperit aliam præceſſiſſe, impedit præcedentem ne amplius neget, & virtutem eius ac effectum deſtruit, quo deſtructo inducit oppoſitũ, quod eſt affirmare. nec valet ſimilitudo ſumpta ab affirmatione, quoniam affirmatio habet vim cõſtructiuam, negatio autem deſtructiuam, non ſolum eius quod affirmatio cõſtruxit, ſed etiã eius quod alia negatio ſibi ſimilis deſtruxit, & oppoſitum inducit. Nec eſt ſimile de infirmitatibus complicatis, quoniam non ſunt puræ negationes, ſed qualitates contrariantes ſanitatibus oppoſitis. Hæc igitur de æquipollentiis categoricarum de ineſſe dicta ſufficiant. & hic terminatur caput quintum.

CAPVT VI.

De æquipollentiis categoricarum modalium.

IN ſexto capitulo agendum eſt, de æquipollentiis propoſitionum categoricarum modalium. Et hìc quatuor agẽda ſunt. Primò, quot ſunt ordines modalium oppoſitarum, & per quas ordinantur. Secundò ponentur regulæ, per quas cognoſcentur æquipollentiæ dictorum ordinum. Tertiò aſſignabuntur aliæ regulæ, per quas cognoſcemus æquipollentias omnium propoſitionum ſexdecim, quæ formantur per hos quatuor modos, poſſibile, impoſſibile, neceſſarium & contingens. Quartò ſoluetur dubium de his duobus modis, verum & falſum, quos ſupra diximus relinquendos.

Quot ſint ordines modaliũ æquipollẽtium.

Quantùm ad primum aduerte, quòd modalium æquipollentium quatuor aſſignantur ordines deſignati per has quatuor dictiones, Amabimus, edentuli, Iliace, Purpurea: & quælibet earum cõtinet quatuor ſyllabas cum quatuor vocalibus, ſcilicet a, e, i, u. A, ſignat affirmatiuam de dicto & modo: u. totam negatiuam de dicto & de modo: e. negatiuam de dicto tantum: i. negatiuam de modo tantum. Vnde verſus,

Deſtruit, u, totum, ſed a, confirmat vtrunque.
Deſtruit, e, dictum, deſtruit, i, que modum.

Iſti ordines ſic diſponũtur, quòd primus eſt amabimus, ſecundus edẽtuli, tertius Iliace, quartus purpurea. Primus & ſecundus opponuntur ſubcontrariè, quartus & tertius contrariè, quartus & ſecundus cõtrariè, tertius & primus contradictoriè: quartus & primus ſubalternè, tertius & ſecundus ſubalternè. Quilibet horum quatuor ordinum continet quatuor propoſitiones, prima eſt de poſsibili, ſecũda de contingenti, tertia de impoſsibili, quarta de neceſſe. Ea quæ eſt de contingenti, eſt penitus ſimilis ei, quæ eſt de poſsibili, ita quod ſi ea quæ eſt de poſsibili, eſt tota affirmatiua, ſic & ea quæ eſt de contingenti, & ſi tota negatiua ſimiliter & illa, &c. Nam poſsibile & contingens conuertuntur. Poſsibile eſt enim quod poteſt eſſe, & non eſſe, contingens verò, quod contingit eſſe & non eſſe. Propterea cuicunque æquipollet propoſitio de poſsibili, eidem æquipollet conſimilis de contingenti, vt tibi declarabitur in regulis ſequentibus.

Sed aduerte, quòd poſsibile ſumitur dupliciter, primò abſolutè, ſecũdò cõtractè, vt diſtinguitur cõtra neceſſe, primo

mò mõ eſt ſuperius ad neceſſe & ad poſſibile cõtractum. Nam poſſibile abſolutè eſt illud qđ poteſt eſſe,& vt ſic ſequitur ad neceſſe.Nã bene ſequitur,Hoc eſt neceſſe eſſe ergo eſt poſſibile eſſe.Vel.n.eſt poſſibile,vel impoſſibile eſſe, non impoſſibile vt patet,ergo poſſibile.Poſſibile autem cõtractũ eſt illud quod poteſt eſſe & non eſſe,& hoc conuertitur cum contingenti,&opponitur ipſi neceſſe, nec ſequit ad ipſum. Nam illud eſt neceſſe, quod non poteſt non eſſe, poſſibile autem contractum , quod poteſt eſſe, & non eſſe. Hîc ergo quando dicimus ꝙ poſſibile & contingens conuertuntur,intendimus de poſſibili contracto,& nõ de poſſibili abſolutè: & aduerte ꝙ poſſibile abſolutè apud Philoſophum dicitur poſſibile altum, id eſt,cõmunius quàm neceſſe & poſſibile contractum. Poſſibile autem contractum dicitur poſſibile contingens:vt declaratur in lib.nono primæ Philoſophiæ.His prępoſitis deſcendendum eſt ad regulas æquipollentiarum.

Regula prima. Quantùm igitur ad ſecundũ aduerte quatuor regulas: per primam manifeſtatur æquipollentia totius affirmatiuę de poſſibili cum tota affirmatiua de contingenti,& cũ negatiua de mõ de impoſſibili,&tota negatiua de neceſſe.Eſt ergo regula prima talis.Cuicunq; dicto affirmato attribuitur poſſibile,eidem attribuitur cõtingens,& ab eodem remouetur impoſſibile,& ab eius oppoſito,i.à dicto negato, remouetur neceſſe.Sẽſus regulæ eſt iſte, Ab affirmatiua tota de poſſibili,ad affirmatiuam totam de cõtingenti,valet conſequentia.Vt ſortem currere eſt poſſibile,ergo ſortem currere eſt contingens. Ab eadem ad negatiuam de modo de impoſſibili,valet conſequentia.Nam ſi ſor.cur.eſt poſſibile,ergo ſor.cur.non eſt impoſſibile. Ab eadem ad totã negatiuam de neceſſe,valet conſequentia.Nam ſi ſortem currere eſt poſſibile, Sortem non cur.non eſt neceſſe,quia poteſt currere & non currere. Si autem eſſet neceſſe eum currere,non poſſet non currere, patet ergo veritas primæ regulæ : Et aduerte quòd tota prædicta regula manifeſtatur per primum ordinem dictum,Amabimus, vt patet in figura ſequenti.

Figura	A	Sortem cur.eſt poſſibile.
primi	Ma.	Ergo Sort.curr.eſt contingens.
ordinis	Bi.	Ergo Sort.cur.non eſt impoſſibile.
Amabimus	Mus.	Ergo Sort.non cur.non eſt neceſſe.

Secunda regula. Secunda regula eſt hæc, Cuicunque dicto negato attribuitur poſſibile,eidem attribuitur cõtingens,& ab eodem remouetur impoſſibile,& ab eius oppoſito, i.à dicto affirmato remouetur neceſſe.

Senſus huiꝰ regulæ talis eſt,à negatiua de dicto de poſſibili, ad negatiuam de dicto de contingenti, valet conſequentia:nam bene ſequitur,ſi ſor.non currere eſt poſſibile: ergo ſor.non cur.eſt contingens. Ab eadem ad totam negatiuam de impoſſibili,valet conſequentia.Nam bene ſequit ſi ſor.non cur.eſt poſſibile.ergo ſort.non cur.non eſt impoſſibile. Ab eadem ad negatiuam de modo tantùm de neceſſe,valet conſequentia.Nam bene ſequitur,ſi ſor.non cur.eſt poſſibile,ergo ſor.cur.non eſt neceſſe.Ergo regula eſt vera, de qua patet hic figura.

Figura	E	Sor.non cur.eſt poſſibile.
ſecundi	den	Ergo ſor.non cur.eſt contingens.
ordinis	tu	Ergo ſor.non cur.non eſt impoſſibile.
Edentuli.	li.	Ergo ſor.cur.non eſt neceſſe.

Tertia regula. Tertia regula, talis eſt.A quocunque dicto affirmato remouetur poſſibile, & ab eodem remouetur contingens,& eidem attribuitur impoſſibile,& eius oppoſito,i.dicto negato,attribuitur neceſſe.

Senſus huius regulæ talis eſt,à negatiua de mõ de poſſibili ad negatiuam de mõ de contingenti,valet conſequentia.Nam bene ſequitur. ſi ſort.cur.nõ eſt poſſibile, Ego ſor. cur. non eſt contingens. Ab eadem ad totam affirmatiuam de impoſſibili valet cõſequentia,nam bene ſequitur.ſi ſort. cur.non eſt poſſibile,ergo ſortem cur.eſt impoſſibile. ab eodem ad negatiuam tantum de dicto de neceſſe valet conſequentia.Nam bene ſequitur,ſi ſor.cur.non eſt poſſibile,ergo non curr.eſt neceſſe,ergo conſtat veritas regulæ: cuius figura patet hic.

Figura	I	Sort.cur.non eſt poſſibile.
tertij	li	Ergo ſort.cur.non eſt contingens.
ordinis	a	Ergo ſor.cur.eſt impoſſibile.
Iliace	ce.	Ergo ſor.non cur.eſt neceſſe.

Quarta regula Quarta regula talis eſt. A quocunque dicto negato remouetur poſſibile,ab eodem remouetur contingens,& eidem attribuitur impoſſibile, & eius oppoſito, id eſt dicto affirmato attribuitur neceſſe.

Senſus regulæ eſt iſte,A tota negatiua de poſſibili ad totam negatiuam de contingenti , valet conſequentia. Nam bene ſequitur,ſi ſor.non cur.non eſt poſſibile,ergo ſor.non cur.non eſt cõtingens.Ab eadé ad affir.de dicto tantum de impoſſibili, valet conſequentia. Nam bene ſequitur.ſi ſort. non cur.non eſt poſſibile,ergo ſor.non cur.eſt impoſſibile. Ab eadem ad totam affirmatiuam de neceſſe valet conſequentia.Nam bene ſequitur. ſi ſortem non cur. non eſt poſſibile,ergo ſor.cur.eſt neceſſe, & ſic conſtat, veritas regulæ, figura eius patet infrà,

Nam hinc ſequitur quarti ordinis.

Figura	pur	Sor.non cur.non eſt poſ.
quarti	pu	Ergo ſor.non cur.non eſt contingens.
ordinis	re	Ergo ſor.non cur.eſt impoſſibile.
purpurea	a	Ergo ſor.cur.eſt neceſſe.

Quantùm ad tertium aduerte,ꝙ.vltra quatuor præmiſſas regulas, logici inuenerunt alias pro habendis æquipollentiis inter ſexdecim propoſitiones modales,formatas ex his quatuor modis poſſibile,impoſſibile,contingens,& neceſſe.ſunt autem tres,quoniam licèt propoſitiones de contingenti, & de poſſibili ſint diſtinctæ,tamen eodem modo æquipollent,eo quòd poſſibile & cõtingens conuertuntur modo quo diximus ſuprà. Prima igitur deſeruit ,ppoſitionibus de poſſibili & impoſſibili,ſecunda ,ppoſitionibus de poſſibili & neceſſe. Tertia ,ppoſitionibus de impoſs.& neceſſe. Quæ autem deſeruiunt propoſitionibus de poſſ. deſeruiunt etiam propoſitionibus de contingenti, quoniam idem eſt iudicium de vtriſque.

Prima igitur eſt hæc, Omnes propoſitiones de poſſibili & impoſſibili æquipollent verbo ſimiliter ſe habẽte, & modo diſſimiliter.pro cuius notitia aduerte, quod dicitur verbum ſe habere ſimiliter,quando negatur in vtraque,vel affirmatur in vtraque Si autem affirmatur in vna & negatur in alia diſſimiliter ſe habent.Idem intellige de modo ſe habente ſimiliter vel diſsimiliter.Hęc igitur regula ſic intelligitur,Propoſitio prima de poſsibili,quæ eſt tota affirmatiua , æquipollet tertiæ de impoſsibili , quæ eſt negatiua de modo , vt ſortem curr. eſt poſsibile , ergo ſortem currere non eſt impoſſibile. Secunda de poſsibili , quæ eſt negatiua de dicto æquipollet quartæ de impoſsibili,quæ eſt tota negatiua, vt ſorté non currere eſt impoſſibile. Ergo ſort.non curr.non eſt impoſſibile.Tertia de poſsibili,quæ eſt affirmatiua de dicto & negatiua de modo,æquipollet toti affirmatiuæ de impoſsibili,vt ſortem currere non eſt poſsibile,ergo ſortem currere eſt impoſſibile , & hæc eſt prima de impoſsibili, quarta de poſsibili, quæ eſt tota negatiua, æquipollet ſecundæ de impoſsibili , quæ eſt negatiua de dicto, & affirmatiua de modo, vt ſorté non cur.non eſt poſsibile, ergo ſort non cur.eſt impoſſibile,ęquipollentiæ huius primæ regulæ patent in figura ſequenti.

prima	Sor.cur.eſt poſs.	ergo ſort.cur.non imp.3.
2	Sort. non curr. eſt poſſibile.	ergo ſort.non curr.non eſt impoſſ.2.
3	Sor.cur.non eſt poſ.	ergo ſor.cur.eſt impoſ.1.
4	Sort. non curr. non eſt poſſ.	ergo ſortem non curr. eſt impoſ.2.

Secunda regula eſt hæc, Omnes quatuor propoſitiones de poſsibili,& de neceſſe,æquipollent dicto & modo diſſimiliter ſe habentib.Hæc regula ſic intelligenda eſt. Si propoſitio de poſſibili ſit tota affirmatiua,propoſitio de neceſſe ſit tota negatiua,vt hic,ſort.curr.eſt poſsibile.bene ſequitur ergo ſortem non cur.non eſt neceſſe,& ſic æquipollent, prima de poſsibili,&quarta de neceſſe.ſi propoſitio de poſſibili eſt negatiua de dicto,& affirmatiua de modo propoſitio de neceſſe ſit affirmatiua de dicto, & negatiua de modo vt hîc,Sort.non cur.eſt poſsibile,ergo ſort.curr.non eſt neceſſe,& ſic æquipollent,ſecunda de poſſibili,& tertia de neceſſe. Si propoſitio de poſſibili eſt negatiua de modo & affirmatiua de dicto, propoſitio de neceſſe , ſit affirmatiua de modo,& negatiua de dicto,vt hîc,Sort.cur. non eſt poſſibile,ergo ſort.non curr.eſt neceſſe,& ſic æquipollent,Tertia de poſſibili,& ſecunda de neceſſe.Si propoſitio de poſſibili eſt tota negatiua, ,ppoſitio de neceſſe ſit tota affirmatiua vt hic, ſortem non currere non poſſibile, ergo ſortem currere eſt neceſſe,figura veritatis huiꝰ regulæ patet infrà.

Prima

Prima for.cur.eſt poſſibile.ergo for.noncur.nō eſt neceſ.4
2 for.non cur.eſt poſ. ergo for.cur.con eſt neceſſe.3
3 for.cur.non eſt poſ. ergo for.non cur.eſt neceſſe.2
4 for.non cur.eſt poſ. ergo for.cur.eſt neceſſe.1

Tertia regula talis eſt,Omnes ꝓpoſitiones de impoſſibili & de neceſſe æquipollent dicto diſſimiliter ſe habēte,& modo ſimiliter.Hæc regula ſic intelligēda eſt,ſi propoſitio de impoſſibili ſit tota affir.,ꝓpoſitio æquipollens de neceſſe ſit neg.de dicto tantum,& ſic æquipollent prima de impoſſibili,& ſecunda de neceſſe.vt ſi for.currere eſt impoſſibile,for.non currere, eſt neceſſe.ſi propoſitio de impoſſibili ſit negatiua de dicto tantū,propoſitio æquipollens de neceſſe,ſit tota affir.& ſic æquipollent ſecunda de impoſſibili,& prima de neceſſe.Vt Sortem non currere eſt impoſſibile,ergo for.currere eſt neceſſe.ſi propoſitio de impoſſibili eſt nega.de mō tantū, propoſitio de neceſſe ſit tota nega. & ſic æquipollent tertia de impoſſibili & quarta de neceſſe.vt for.currere non eſt impoſſibile,ergo for.non currere non eſt neceſſe.ſi propoſitio de impoſſibili eſt tota negatiua propoſitio æquipollens de neceſſe ſit nega.tantum de dicto. Et ſic æquipollent quarta de impoſſibili, & ſecunda de neceſſe.vt for.non currere non eſt impoſſibile,ergo for. currere non eſt neceſſe,& ſic patet veritas tertiæ regu. De quatuor autem propoſitionibus de contingente nō datur ſpecialis regula, quoniam idem eſt iudicium & æquipollentia de eis ſicut de quatuor de poſſibili. Diximus enim poſſibile & contingens eſſe conuertibilia ſumendo poſſibile contractum, & non poſſibile altum ſiue abſolutum modo quo ſuprà docuimus.De tertia regula formamus ſequētem figuram. Deinde deſcribemus vniuerſalem figuram, qua ad oculum videbis æquipollentias oppoſitionum omnium modalium.

prima for.cur.eſt poſſibile. ergo for.non cur. eſt neceſſe.2
2 for.non cur.eſt poſ. ergo for.non cur. eſt neceſſe.1
3 for.cur.non eſt poſ. ergo for.nō cur.nō eſt neceſ.4
4 for.non cur.non eſt poſ. ergo for.cur.eſt neceſſe.3

Figura vniuerſalis æquipollentiarum in modalibus iuxta regulas quatuor priores.

Ordo quartus.	Ordo tertius.
Pur.for.ñ cur.ñ eſt poſ.Cōtrariæ.	E.for.non cur.eſt impoſs.
pu.for.nō cur. nō eſt contingens.	li.for. cur.nō eſt cōtingēs
re.for.non cur.eſt impoſ.	a.for.cur.eſt impoſ.
a. for.cur.eſt neceſſe.	ce.for.non cur.eſt neceſ.

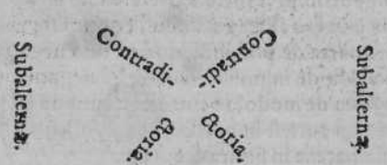

Ordo primus.	Ordo ſecundus.
A.for.cur.eſt poſ.	Subcontrariæ. E.for.non cur.eſt poſ.
ma.for.cur.eſt contingens.	den.for.cur.eſt contingens
bi.for.cur. non eſt impoſ.	tu.for.nō cur.nō eſt impoſ.
mus.for.non cur.non eſt neceſ.	li.for.cur.non eſt neceſ.

Hæc dicta ſint de oppoſitione &ęquipollentia modalium.

Quantùm ad quartum ſoluēdum eſt hoc dubium. Cùm iſti duo modi verum, & falſum numerent inter modos ſex facientes propoſitionem modalem, quare nō memorantur in oppoſitione & æquipollētia propoſitionum modalium.

Ad hoc reſpondetur ꝙ propoſitio modalis poteſt ſumi tripliciter, primò generaliſſimè.ſecūdò generaliter.tertiò ſpecialiter:generaliſſimè dicitur modalis,cuius ſubiectum vel prædicatum modificatur aliquo adiectiuo,vt hō albus currit.Princeps iniuſtus regnat. Sortes eſt hō ignorās &c. Generaliter dicitur, quando modus determinat compoſitionem prædicati cum ſubiecto, ita tamen ꝙ oppoſitio & æquipollentia ſit eodem mō, ſicut in his de ineſſe.& ſic verum & falſum faciunt propoſitionem modalem,ſicut & iſti modi,opinabile,imaginabile,intelligibile, credibile, & eorum oppoſita. Verbi gratia opinabile eſt æſtatem futuram pluuioſam. Intelligibile eſt ſolem eſſe maiorem luna , &c. ſpecialiter aūt dicitur, quando modus ita determinat cōpoſitionem prædicati cum ſubiecto , quod conſtituit propoſitionem,cuius oppoſitio & æquipollentia non poſſunt fieri eo modo quo & in ꝓpoſitionibus de ineſſe, & in hoc tertio ſenſu ſoliquatuor modi ſcilicet poſſibile,cōtingens, impoſſibile,neceſſe,conſtituunt propoſitionem modalem. Vnde quia verum & falſum locantur in ſecūdo ſenſu,ideo relinquuntur. Vt autem ſcias quod oppoſitio & æquipollentia fiunt propoſitionibus formatis per hos modos verum,& falſum,prius reſoluas eas in orationes,indicatiuas ſic, Omnem hominem eſſe animal,eſt verum,i. hæc eſt vera.Omnis homo eſt animal. Nullum hominem eſſe animal, eſt falſum, id eſt, hæc eſt falſa.Nullus homo eſt animal eodem modo procede ad ſubcontrarias & contradictorias& ſubalternas,vt patet in ſequenti figura.

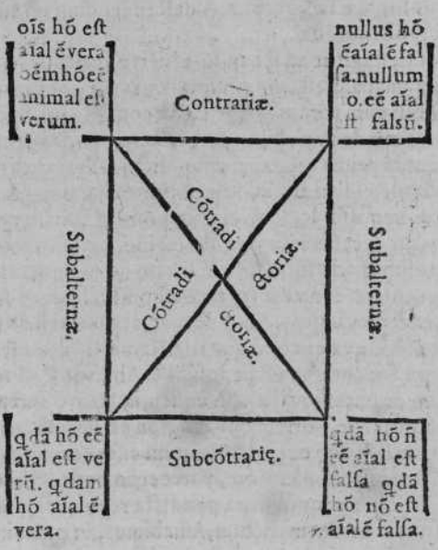

Si autem volueris videre æquipollentias, ſicut in categoricis de ineſſe , appones negationem modis, quibus dictum eſt in æquipollentiis propoſitionum de ineſſe ſ.contradictoriis prępones:contrariis poſtpones,ſubalternis ꝓpones & poſtpones, ſubcontrariæ æquipollere nō poſſunt vt ſuprà oſtēdimus.Ver.gratia,ſi vis facere æquipollere in veritate duas contrarias in figura præmiſſa in veritate, ſic facies,Omnem hominem eſſe animal eſt verum, ergo nullum hominem non eſſe animal eſt verum. Si autem vis eas facere ęquipollere in falſitate ſic facies,Nullum hominem eſſe animal,eſt falſum,ergo omnem hominem non eſſe animal eſt falſum,eodem modo procedes ad æquipollentiam cōtradictoriarum & ſubalternarum locando negationem, ſicut in illis de ineſſe.

Conſtat igitur quare duo modi.ſ.verum & falſum relinquuntur nec faciunt propoſitionem propriiſſimè modalē, nec conſtituunt aliam oppoſitionem,nec æquipollentiam, quam ille de ineſſe , & ſic terminamus hic tractatum tertium qui eſt de propoſitione categorica ſimplici & modali,& de hypothetica,& earum oppoſitionibus & æquipollentiis.Hæc de cap.ſexto dicta ſint.

TRACTATVS IIII.

de Quinque Prædicabilibus,ſiue vniuerſalibus,à Porphirij introductione ad prædicamenta Ariſtotelis,excerptus.

POſtquàm conſiderationem compleuimus de ꝓpoſitione & ſpeciebus eius,& ſuis proprietatibus,quæ ſunt conuerſio,oppoſitio, æquipollentia, ordo doctrinæ conſuetus apud Logicæ tractatores pro ordinatè inſtituendis nouitiis requirit, vt de terminis incōplexis communibus & vniuerſalibus pertractemus,ex quibus ꝓpoſitiones ſcientificæ pręcipuè cōponuntur,& ex huiuſmodi ꝓpoſitionibus formandi ſunt doctrinales & demonſtratiui ſyllogiſmi.Sunt autē iſti termini incomplexi quinque prædicabilia ſcilicet,genꝰ,ſpecies, differentia, ꝓprium,& accidens,& decem categoriæ,quæ apud Latinum dicūtur decem prædicamenta, ſcilicet ſubſtant

ſtantia,quãtitas,qualitas,relatio,actio, paſsio,vbi, quãdo, ſitus & habitus. Horũ igitur notitia ſic ordinãda eſt,prius agendum eſt de quinque prędicabilibus.Et hoc in pręſenti tract.poſterius autem de decem prædicamentis, & hoc in ſequenti tract.Hunc autem tract.diuidemus in ſex capit.

Primò agendum eſt de aliquibus:quorum præcognitio neceſſaria eſt antequam deſcendamus ad cõſiderationem ſinguli prædicabilis.

Secundò agendum eſt de genere.

Tertiò de ſpecie.

Quartò de differentia.

Quintò de proprio.

Sextò de accidente.

CAP. I. De præcognoſcendis.

IN hoc primo cap.tria ĩ primis prędcõſideranda ſunt,quorũ notitia præexigitur,ne tu nouitie abſque ordine eruditaris & ne eadem ſæpiùs repetere ſimus aſtricti.

Primò propter quid prius agendum eſt de qninque vniuerſalibus ſiue prædicabilibus quàm de prædicamentis.

Secundò,vt definiamus vniuerſale,& p̃dicabile de quo hîc intendimus,inueſtigandum eſt quot modis dicitur, & ſub quo ſenſu conſideraruր à Logico , nam Metaphyſicus & Phyſicus,& Logicus de vniuerſali ꝯſiderant.

Tertiò agendum eſt de ſufficientia quinque vniuerſalium,ſiue prædicabilium.

Notitia prædicabilium præcedit prædicamenta.

Quantùm ad primum aduerte,ꝙ ideo prius de prędicabilib.agendum eſt quàm de prædicamentis,quoniam prædicamentũ cõſtat ex ordinata collectione plurium prædicabilium ſecũdùm ſub & ſuprà in recta linea prędicamẽtali & à latere.In recta quidẽ ordinãtur genera & ſpecies vſque ad ſpecialiſſima.A latere autẽ ordinãtur differentię,vt tibi manifeſtabitur in quolibet prædicamẽto, ergo neceſſe eſt prędcognoſcere quid genus,& quotuplex genus,idẽ dico de ſpecie,& de differentia.Prætereà in quolibet prædicamẽto ſunt quædã propria, quæ diſtinguuntur cõtra cõmunia,& ſe habẽt vt accidẽtia,ergo neceſſe eſt præcognoſcere quid propriũ,&quot modis dicitur.Idẽ dico de accidente,aliter eſſet impoſsibile ſcientiã habere de p̃dicamẽtis.Rationabiliter igitur tra.præſens prędcedit trac.de prędicamẽtis,& hac de cauſa cõpoſuit Porphyrius Iſagogas. Vnde in principio libri ſui inquit , Cùm ſit neceſſarium ad eam,quæ eſt apud Ariſtotelem prædicamentorũ doctrinã, poſſe quid genus, quid ſpecies, quid differentia,quid proprium,quid accidens,&c.tentabo breuiter,velut introductionis modo ea,quæ ab Antiquis dicta ſunt aggredi.

Sed aduerte, ꝙ nõ ſolùm ad habendã prædicamentorũ doctrinã oportet præaccipere notitiã de p̃dicabilibus,ſed etiam vt habeatur doctrina definitiõis & diuiſionis,& demõſtrationis teſte Porphyrio.Nam definitio vera Propria datur tãtùm de ſpecie vt declarabitur infrà.Et definitioné verã ac eſſentialẽ non ingrediuntur niſi genus proximũ & differentia ſpecifica, & excludendũ eſt proprium & accidens à definitione vt manifeſtatur in ſeptimo lib.Metaphyſicę,ergo ſi volumus rectè definire,oportet iſta ꝑcognoſcere.Prętерea diuiſio aliquãdo eſt generis in ſpecies,aliquãdo generis in differentias, aliquando ſpeciei in indiuidua, aliquãdo ſubiecti in propria, aliquãdo ſubiecti in accidentia cõmunia,ergo vt habeamus doctrinam rectè diuidẽdi, atque definiẽdi,oportet iſta præcognoſcere.Præterea,ſine notitia iſtorum non eſt poſsibile habere ſcientiam demonſtrãdi, ex conſequenti nec aliquã ſcientiam acquirere:quoniam ſola demõſtratio facit ſcire, vt declarabitur in tract. de ſyllogiſmo demõſtratiuo. In demõſtratione autẽ oportet ſubiectũ cõcluſioni eſſe aut genus aut ſpeciem, prædicatũ verò proprium,& cauere ne ſit accidens,mediũ verò eſſe definitionem ſubiecti aut paſsionis. Definitionem aũt oportet conſtare ex genere & differentia,ergo ſine notitia quinque prædicabilium nec ſyllogiſmus demonſtratiuus, nec aliqua ſcientia haberi poteſt.Vt ergo pręparetur nobis via ad notitiã prædicamentorũ,ad peritiam definiendi,& diuidendi,& demonſtrandi,meritò præponitur nobis præſens trac.Et vt verbo cõplectamur,qui ſine præhabita iſtorum quinque prædicabiliũ notitia, ad acquirẽdũ cuiuſque generis ſciẽtiã ꝑtẽdit,eſt ſicut ambulãs neſciẽs quò vadat.

Vniuerſale quot modis ſumatur.

Quantùm ad ſecundum aduerte , quòd in doctrina Peripatetica vniuerſale multipliciter accipitur vt infrà.

Primò dicitur vniuerſale ſignũ diſtributiuum termini, cui apponitur, vt omnis & nullus & quilibet,& de hoc locuti ſumus in trac.præcedenti agentes de quantitate propoſitionum & oppoſitione & æquipollentia.

Secundò dicitur vniuerſale potentia animę omnium cognoſcitiua & non ſolum in ſingulari , ſed & in vniuerſali, &hic eſt intellectus,cuius obiectum eſt ens communiſſimè ſumptum,& per oppoſitum ſenſus eſt quid ſingulare,quoniam non niſi ſingulare cognoſcit , & de hoc conſideratur à Phyſico in tertio lib.de Anima.

Tertiò dicitur vniuerſale , ꝙ eſt in ſe contentiuum omnium perfectionum,&cauſatiuũ cuiuſque rei extra ipſum, & ſic Deus benedictus dicitur vniuerſale in eſſendo , & in cauſando, & poſt Deum intelligentiæ cum corporibus cæleſtibus,& de hoc conſideratur à Metaphyſico in lib.12.

Quartò dicitur vniuerſale illud quod eſt omniũ vel plurium repręſentatiuũ,&ſic Deus eſt vniuerſale,&ſpecies intelligibilis,quæ eſt repræſentatiua naturæ cõmunis,& non ſolum ſingularis,vt ſpecies intelligibilis, qua intellectus.in telligit naturam hominis , repræſentat hominem vt homo eſt,&non ſolùm vt eſt hic,vel hic homo,&de hoc vniuerſali pertractatur in lib. 3.de Anima ſicut & de ſpecie ſenſata.

Quintò dicitur vniuerſale , quod in pluribus eſt vel eſt aptum eſſe in multis,& prædicatur, vel prædicabile eſt de multis,&ſic animal eſt vniuerſale & homo & capra & leo. Nam natura animalis eſt in omni ſpecie animalis, & de omni eius ſpecie prædicatur, ſic & natura hominis eſt in omni indiuiduo humano, & de hominibus ſingularibus prædicatur,vt Sortes eſt homo,Plato eſt homo,&c.& hoc dicitur vniuerſale in prædicando,quòd ſub diuerſa ratione eſt de cõſideratione Metaphyſici & Phyſici & Logici. Nam ſi conſideratur inquantùm definibile eſt,& quò ad prędicata ſua eſſentialia,putà homo inquantùm eſt animal rationale, ſpectat ad Metaphyſ.ſolus.n. conſiderat, quod quid eſt, vt aliàs tibi manifeſtabitur. Si aũt conſideratur inquantùm in rerum natura habet eſſe in ſingularibus,& non aliter:& ſic ſpectat ad Phyſicum.Vnde prædicata accidẽtalia verificantur de tali vniuerſali vt exiſtit in ſingularibus,vt hęc eſt vera, Homo ſanatur,quia aliquis homo ſanatur.Si aũt nullus homo exiſteret eſſet falſa.Hæc tñ ſemper eſt vera,etiã nullo homine exiſtente,Homo eſt animal rationale:vt manifeſtabitur tibi in trac. de ſuppoſitionibus. Si verò conſideratur inquantùm tali naturæ cõmuni attribuuntur ab intellectu prædicata intentionalia,quæ ſ.inuenit intellectus poſtquam apprehendit cõmunitatem & vniformitatem & conuenientiam eius in ſuis inferioribus,putà poſtquàm intellectus apprehendit animal eſſe naturam ſenſitiuam, animatam,corpoream:aduertit id conuenire omni ſpeciei animalis,&ideo attribuit ſibi ꝙ animal eſt prędicabile de multis diſtinctis ſpecie:vt de homine & leone,ex cõſequenti attribuit ſibi quod eſt genus,quod quidem prædicatũ non reale,ſed intentionale dicitur, qm̃ eſt factum per opus intellectus ſpeculantis ſuper naturam cõmunem quantum ſit ex ſe,ſic conſideratur à Logico, & in hoc vltimo ſenſu habemus hîc pertractare de quinque vniuerſalibus ſ.de naturis: vt ſtant ſub iſtis conceptibus ſecundis,quos dicimus intentiones ſecundas genus,ſpecies,differentia,proprium,accidens.Conſtat igitur relictis aliis modis,quomodo definiendum ſit vniuerſale de quo intendimus in hoc tract.

Prædicabile quot modis ſumitur.

Aſſignatis modis,quib.dicitur vniuerſale in via Peripatetica , aſſignandi ſunt modi, quibus ſumitur prædicabile. Tu igitur aduerte ꝙ apud Logicum,qui ſolus modos prædicandi conſiderat,famoſiores ſunt tres.

Primò illud dicitur prędicabile,quod de vno,vel de pluribus aptum eſt prædicari,ſiue prædicetur vniuocè ſiue æquiuocè,ſiue analogicè,ſiue directè,ſiue indirectè,ſiue per ſe,ſiue per accidẽs. Et hic dicitur communiſsimus modus, quo dicitur prædicabile. Hoc enim eſt commune generi, ſpeciei,indiuiduo , quod ſaltem de ſe ipſo prædicatur : vt Sortes eſt Sortes,& de hoc non intendimus hîc.

Secundò illud dicitur prædicabile,quod de multis prædicatur ſiue vniuocè,ſiue æquiuocè,ſiue analogicè,& hoc modo non intendimus hîc. Nam hoc modo ſanum vel canis, ita eſſet prædicabile & genus, quod non eſt verum, vt declarabitur,ſicut animal,& ſpecies, ſicut homo & capra, & hic dicitur modus communis.

Tertiò illud prædicabile dicitur,quod de multis & non de vno ſolo aptũ eſt prædicari vniuocè,&eſt determinatę naturæ,putà,aut ſubſtãtia,aut quãtitas,aut qualitas,&c.& ſic de p̃dicabili intẽdimus hîc.Poſitis igitur modis quibus prædicabile dicit & quibus vniuerſale,nſic definiẽda ſunt iuxta ſenſum,ſecũdũ quẽ intẽdim⁹ hîc de eis pertractare.

Tu igit

Tu igitur aduerte, quòd vniuerſale apud Logicum eſt natura communis determinata, vt eſt in multis, vel non repugnat ſibi eſſe in multis: vt animal, homo, lapis &c.

Vniuerſale quid ſit.

Dicitur natura communis, ad differentiam naturæ indiuiduatæ & ſingularis: vt eſt, hic lapis, Sortes & Plato, quæ non eſt apta eſſe niſi in vno ſuppoſito. Dicitur determinata ad differentiam ſex tranſcendentium: quæ ſunt Ens. Vnum, Verum, Bonum, Aliquid, Res.

De his formauimus ſpecialè tractatum Iſagogicum ad Metaphyſicam, quem de ſex Tranſcendẽtibus nuncupauimus. Iſta tranſcẽdentia non poſſunt dici vniuerſalia in ſenſu, quẽ intendimus, qm̃ inſunt non ſolum in multis, ſed in omni re cuiuſcunq; naturæ ſiue ſit res ſubſtãtiæ, ſiue accidentis, ſiue increata, ſiue creata, ſiue corporea, ſiue incorporea: in omnib. n. inueniũtur. Nã & Deus eſt maximè ens, verũ, bonũ, vnum, aliquid, & res. Nõ ergo ſunt vniuerſalia, ſed ſuperuniuerſalia: vtpotè circũdãtia omne genus entis.

Eſt propriũ ſpeciei, vt ſit in plurib. ſecũdũ eẽ obiectiuũ

Dicitur, Vt eſt in multis, vel ſibi non repugnat eſſe in multis, qm̃ aliqua natura communis de facto eſt in multis, vt homo, capra, leo, & omnis natura ſpecifica completa in mũdo inferiori, quæ recipit perpetuitatem ex ſucceſsione indiuiduorum: aliqui excipiũt phœnicem, ſed de hoc trãſeat. aliqua aũt non de facto eſt in multis, ſed ei non repugnat eſſe in multis, vt natura ſolis & lunę & intelligentiarum, quorũ natura ſpecifica perpetuatur invno indiuiduo, & ideo non eſt opus eã partiri in multis indiuiduis, eſt tñ in potentia primi ea multiplicare ſecundùm quod ſapiẽtia ſua diſponeret. Vnde non eſt impoſsibile creari plures ſoles & lunas &c. ex conſequenti non repugnat naturæ ſolis & lunæ communicari pluribus ſuppoſitis, & vt ſic eſt natura vniuerſalis.

Prędicabile aũt alio modo definitur à logico nominali, & à Logico reali, ac verè Peripatetico. Nã Logicus nominalis dicit ꝙ prædicabile eſt terminus vniuocus aptus natus prędicari de pluribus vt ly Animal de homine & aſino, & ly Homo de Sorte & Platone. Et ſic nullus terminus diſcretus ſine ſingularis, vt Sortes, nec trãſcendens, vt ens, & vnũ, nec cõpoſitus ſiue cõplexus: vt hominem eſſe animal, nec æquiuocus põt eſſe prædicabile & vniuerſale, quod idem eſt. Ad hoc ergo quod ſit prædicabile & vniuerſale, oportet ꝙ ſit terminus cõis, ſimplex, vniuocꝰ aptus de pluribus prædicari. Quid auté ſit terminus æquiuocus & vniuocus & analogus, manifeſtabitur tibi in tract. ſequen.

Logicus autem realis dicit, ꝙ prædicabile eſt natura communis, apta nata prędicari de pluribus vniuocè, id eſt, eſt natura communicabilis multis ſiue ſpeciebus ſiue indiuiduis, non in ſe conſiderata, ſed vt ſtat ſub hoc conceptu, ſcilicet prædicari de pluribus actu vel aptitudine & vniuocè: id eſt ſecundum eandẽ rationẽ, & non ſecundum diuerſas. Verbi gratia, Genus eſt natura communis & nõ ſingularis: vt ſtat ſub hoc conceptu ſecundo, qui dicitur ſecunda intentio: ſcilicet prædicari de pluribus differẽtibus ſpecie: vt animal de homine, capra, equo, aſino, &c. & ſic ſecundum hanc viam vniuerſale & prędicabile non dicunt naturam communem abſolutè & in ſe conſideratam, quia vt ſic non cadit ſub conſideratione Logici, ſed Metaphyſici, ſed dicunt naturam communem, vt ſtat ſub ſecunda intentione, quæ eſt conceptus ſecundus fundatus ſuper primum, qui dicitur prima intentio. Qui conceptus ſecundus eſt prædicari de pluribus vniuocè, ita ꝙ prædicabile nec eſt natura tantùm, nec conceptus tantùm, quem nominales dicunt terminum mentalem, ſed natura communis ſub cõceptu modo quo diximus. Et hanc viam intendo ſequi, & in ca. ſeq. in definitione generis manifeſtabitur qũo genus, nec aliud vniuerſale definitur, vt terminus mentalis, ſed vt natura: vt ſtat ſub ſecunda intentione. Conſtat igitur quot modis dicitur vniuerſale, & prædicabile, & quid vtrunque ſit ſecundũ illũ ſenſum, quem hic intẽdimus. Et aduerte, ꝙ vtrunq; eſt idem ſecundum rem & conuertibiliter, ſed differunt ratione. Nam natura cõis dicitur vniuerſale inquãtum eſt apta eſſe in multis, dicitur autem prædicabile, inquantum eſt apta prædicari de multis vniuocè.

Quantum ad tertium aduerte, quòd vniuerſale & prædicabile ſumpta in vltimo ſenſu iuxta diſtinctiones prępoſitas, ſunt tantum quinque, ſcilicet genus, ſpecies, differentia, proprium & accidens, quorum ſufficientia ſumitur ex hoc, Omne vniuerſale & prædicabile iuxta vltimum prępoſitæ diuiſionis ſenſum, eſt in multis & p̃dicabile de multis: ego vel eſt prædicabile de multis vniuocè in quid, vel in quale: iſti enim ſunt vniuerſaliſsimi modi prędicandi, vt declarabitur tibi in tract. ſequenti. Si in quid, hoc poteſt eſſe dupliciter, quoniam vel in quid de pluribus differentibus ſpecie, & ſic eſt genus: vel in quid de pluribus differẽtibus numero, & ſic eſt ſpecies. Si in quale, hoc dupliciter, quia vel in quale, quod eſt de eſſentia rei, & hæc eſt differentia eſſentialis, vel generica, vel ſpecifica: generica quidem, vt ſenſitiuum, ſpecifica autem, vt ratiõale. Vel in quale quod eſt accidens in re, & hoc dupliciter, quia vel tale accidẽs eſt proprium fluens à natura rei, ſicut riſibile fluit à natura rationali, & ſic eſt quartum prædicabile, quod dicitur Proprium. Vel tale accidens eſt commune, nõ fluens à principiis rei, & ſic eſt quintum prædicabile, quod facit propoſitionem accidentalem, vt homo eſt ſedens, eſt currens, eſt ſanus, eſt æger &c. Sed aduerte quòd accidens ſiue proprium ſiue commune, conſtituunt quartum & quintum prædicabile, non reſpectu eſſe, ſed reſpectu modi prædicandi, eò ꝙ proprium conſtituit propoſitionem per ſe, accidens autem conſtituit prædicationem per accidens, vt tibi declarabitur loco ſuo, quando, ſcilicet tractabimus de differentia quarti & quinti prędicabilis. Cõſtat igitur tibi, quã ſufficiẽs ſit diuiſio vniuerſalis & p̃dicabilis ſ quinque: ſcilicet in genus, ſpeciem, differẽtiam, propriũ & accidẽs, ita quòd hæc concluſio eſt vera, Tantùm quinque ſunt vniuerſalia & prædicabilia iuxta ſenſum intentum à Logico.

Quod ſi dicas, Si tãtùm quinque ſunt vniuerſalia & prędicabilia, ergo omnia vniuerſalia & prędicabilia ſunt quinque. Hoc autem eſt falſum, quoniam genus eſſet quinque prædicabilium, ſimiliter ſpecies & differentia &c. conſequentia patet, quoniam ab excluſiua ad vniuerſalem affirmatiuam valet conſequentia: vt tibi declarabitur in tract. de conſequentiis.

Reſpondetur, Negatur conſequentia, ad probationẽ dicitur quòd regula non tenet quando mutatur ſuppoſitio, conſtat autem quod ly Quinque in excluſiua tenetur collectiuè, in vniuerſali autem affirmatiua videtur teneri diſtributiuè. Vel dic quòd ab excluſiua ad vniuerſalem affirmatiuam non valet conſequentia, in terminis numerabilibus. Hæc de primo cap. dicta ſint.

CAP. II. *Degenere.*

IN cap. ſecundo agendum eſt, de genere logico, quod eſt primum & magis commune inter quinque vniuerſalia & p̃dicabilia. Et hic tria agenda ſunt, primò, vt ſciamus qđ & quid ſit genus logicum, declarandum eſt quot modis ſumitur genus, ſecundò definiendum eſt, iuxta ſenſum intentum à Logico, tertiò diuidendum eſt.

Genus quot modis ſumitur.

Quantùm ad primum aduerte, ꝙ hîc nõ intendimus aſſignare quoſcunque modos quibus conſueuit ſumi genus, ſed tãtùm illos, qui noſtro propoſito deſeruiunt. Quod dico, vt præſeruem me à modis, quibus ſumitur genus apud grammaticum: vt genus maſculinum, fœmininum, neutrũ, promiſcuum &c. Hæc enim nullam habent ſimilitudinem cum genere logico, ideo relinquantur. Noſtro verò propoſito deſeruit genus politicum ſiue ciuile, eò quòd, vt declarabitur, aſsimilationem habet cum genere logico, & ideo aſsignãdi ſunt modi, quibus apud ciuilem ſumitur genus, vt per ipſos manuducamur ad genus logicum.

Tu igitur aduerte, ꝙ genus ciuile duobus modis ſumit. primò pro collectione, ſiue aggregatione multorum hominum ſe habẽtium ad inuicem, & ad vnũ principium à quo eſſe traxerunt. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ genus ſic dictũ tria requirit, Primò, ꝙ ſit hominum multitudo aggregata. Vnde neq; vnus homo, neque duo, neque tres tantùm, conſtituerẽt genus ciuiliter, ſed oportet ꝙ ſit euidens multitudo, qualis eſt Romanorum, Græcorum, Hebræorum &c. Secundò, oportet ꝙ tales homines habeant inter ſe ordinem cognationis ſiue conſanguinitatis, ſicut ad hoc ꝙ talis vel tãta hominum multitudo ſit & dicatur exercitus, oportet ꝙ inter eos ſit officiorum & poteſtatũ ordo, aliter nõ erit exercitus. Hac de cauſa ſi homines aggregati non haberẽt ordinẽ parentelę ad inuicem, nõ magis eſſent genus, quàm cumulus lapidum. Tertiò oportet ꝙ habeant ordinem non ſolùm inter ſe, ſed etiam ad vnum primum, à quo effectiuè per ſucceſsionẽ traxerunt eſſe, & à quo denominãtur: & in hoc ſenſu dicitur Romanorum genus, quia eſſe traxerũt à Romulo. & aduerte, ꝙ ſi vna ex his conditionibus deficeret, nõ ſeruaretur ratio generis ſic accepti, ſicut nec ratio exercitus, præcipuè ſi non adeſſet vnus primus dux à quo

ſinguli

ſinguli ordines regulantur,& in quo ſtat plena authoritas.

Secundò ſumitur genus apud ciuilem, pro primo principio generatiuo, vel cõſeruatiuo ineſſe vniuſcuiuſque, id eſt ſingulæ generationis, vt pater & patria & locus in hoc ſecundo ſenſu dicuntur genus. Pro cuius notitia aduerte, quod genus hoc ſecundo modo dictum requirit tria. Primò quod ſit primum principium, à quo ordinata multitudo p̃ ſucceſſionẽ trahit eſſe. Vnde licet Sortes pater Platonis dici poſſit genus Platonis, q̃a eſt generãs Platonem, tñ rectius primum generans à quo multitudo ordinatè genita, vt à primo fonte trahit originem, dicẽdum eſt gen⁹ hoc ſecundo modo.in quo ſenſu, Adam eſt hominum genus, Romulus Romanorum genus, Heber Hebreorum genus. Secũdò quod ſit primum principium eſſendi vniuocum & eiuſdem ſpeciei cum multitudine genita. Defectu cui⁹, nec Dominus, nec Cęlum, nec Sol poteſt dici hominum genus, qm̃ ſunt principia æquiuoca vniuerſalia, nec eiuſdẽm naturæ cum genitis, licet ſit verum dicere quod Deus & Cælum, & Sol generant hominem. Tertiò requiritur q̃ tale principium diſiunctiuè ſit vel productiuum vel conſeruatiuum talis multitudinis per ſucceſſionem prouenientis, vt excludamus locum & patriam violentam. hæc enim non dant nec conſeruant, ſed potius deſtruunt genitum. Vnde nec aqua poteſt dici genus hominum, nec aer peſtifer, nec terra infœcunda. Solus ergo locus naturalis, meretur dici genus hoc ſecundo modo acceptum.

Viſis modis, quibus dicitur genus apud ciuilem, declarandus eſt modus quo ſumitur apud logicum, deinde manifeſtabitur, quam ſimilitudinem habet, & quam differentiam, genus ciuile primo & ſecundo modo ſumptum, cum genere logico.

Tu igitur aduerte quod tertio ſumitur gen⁹ pro eo, cui ſupponitur ſpecies, & hoc eſt genus logicum, in quo ſenſu color eſt genus, quia ei ſupponitur albedo, vt ſpecies & nigredo, & medij colores. Idem dico de animali, cui ſupponitur homo, capra, leo, canis, &c. Hic declarandus eſſet ſenſus huiuſmodi generis & definitionis ſuæ. Verum quia infrà replicabitur, ideo pro nunc ſuſtine.

Viſo quid ſit genus tertio modo acceptum, quod eſt genus logicum, declarandum eſt quam conuenientiam & differentiam habet cum eo genus ciuile primo & ſecundo modo acceptum. Tu igitur aduerte, q̃ genus ciuile primo modo ſumptum in vno cõuenit cum genere logico, ſed in duobus differt. Conueuit quidem in hoc q̃ ſicut genus ciuile importat collectionem multorum hominum ordinatorum inter ſe, prout deſcendunt ab vno primo, ad q̃ reſpiciunt, ſic genus logicum importat multitudinem ſpecierum, quæ ſub ipſo continentur actu aut potentia, vt tibi infrà declarabitur & ſunt ad inuicem ordinatæ. Sunt enim rerum ſpecies vt numeri, vt declaratur in nono libro Metaphyſicæ, inter quas datur vna perfectiſſima, vt menſura aliarum, ſicut in genere animalis datur homo, vt perfectiſſima ſpecies, & in genere metalli datur aurum. Differt autem in duobus, primò quia genus ciuile primo modo ſumptum eſt quoddam totum per modum totius integralis, cuius partes ſunt homines vnius cognationis deſcendentes ab vno primo, ſed genus logicum non eſt totum integrale: qm̃ totum integrale eſt compoſitum ex partibus, genus autem logicum non eſt compoſitum ex ſuis ſpeciebus, imò eſt ſuæ ſpecies, ideo dicitur totum vniuerſale. Quomodo autem differant totum eſſentiale & integrale, & vniuerſale, & poteſtatiuum, manifeſtauimus in tracta. de Syllogiſmo topico. Secundò differt, quia genus ciuile primo modo ſumptum non prędicatur in recto de his, quæ ſub eo cõtinentur: quoniam totum integrale non prædicatur in recto de partibus. hæc enim eſt falſa, paries eſt domus, ſic falſa eſt iſta, Cæſar eſt genus Romanorum ſumptum primo modo, genus autem logicum, cum ſit totũ vniuerſale, prædicatur in recto de ſpeciebus ſub eo contentis. Nam homo eſt animal, & leo eſt animal, &c. Et ratio huius eſt, quia totum integrale differt realiter à partibus, totum autem vniuerſale non differt realiter, ſed ratione à contentis ſub eo, vt tibi in philoſophia manifeſtabitur. Conſtat igitur quomodo conueniunt & quomodo differunt genus ciuile primo modo ſumptum, & genus logicum.

Differunt etiam & conueniunt genus ciuile ſecũdo modo ſumptum, & genus logicum. Conueniunt quidem in hoc, q̃ ſicut genus ciuile ſecundo modo ſumptum eſt principium multitudinis ordinatæ ab eo deſcendentis, ſic & genus logicum eſt principium ſuarum ſpecierum conſtitutiuum. nam animal adiuncto rationali conſtituit hoſem, & & adiuncto irrationali, conſtituit brutum. differunt vero in hoc, quod genus ciuile ſecundo modo ſumptum, eſt principium extrinſecum productiuum. Nec eſt de eſſentia eorum quorum eſt principium, genus autem logicũ eſt principiũ intrinſecum ſuarum ſpecierum, & eſt ſicut materia. Vnde ſpecies apud logicum conſtituitur ex genere & differentia ſicut apud phyſicum res naturalis ex materia & forma. Sed pro nunc crede, donec in philoſophia erudiaris. Conſtat igitur tibi quomodo conueniunt & differunt genus ciuile ſecundo modo ſumptum, & genus logicum. Rationabiliter ergo præmiſimus tres modos, quibus dicitur genus.

Genus quid ſit.

Quantum ad 2. dimiſſo genere ciuiliter dicto, definiendum eſt genus logicum. Tu igitur aduerte, quod apud nominales ſic definitur. Genus eſt terminus vniuocus prædicabilis in quid de pluribus differentibus ſpecie.

Primò dicitur terminus, qui debet intelligi terminus mentalis, qui eſt conceptus intellectus, & non natura rei, quæ concipitur: quoniam apud eos natura rei, non eſt de conſideratione logici, ſed philoſophi, qui eſt artifex realis. Logici autem eſt conſiderare conceptus & voces tam complexas quam incomplexas.

Secundò dicitur vniuocus: quoniam terminus æquiuocus, ſiue analogus, vt diximus ſuprà, nõ eſt aliquod vniuerſalium. Vnde neque canis, neque ſanum, neq; ens, nec aliud tranſcendentium poteſt eſſe genus: quoniam non ſunt vniuoca, vt tibi declarabitur in tract. ſeq. in anteprædicam.

Tertiò dicitur, prædicabilis in quid, ad differentiam differentiæ & proprij & accidentis, quæ prædicantur in quale. Nam facta interrogatione, qualis eſt homo, reſpondetur rationalis, riſibilis, albus vel niger. Genus aũtem prædicatur in quid, vt quid eſt homo? reſpondetur, eſt animal. Quid eſt albedo? reſpondetur, eſt color.

Quartò dicitur, de pluribus differentibus ſpecie, ad differentiam ſpeciei ſpecialiſſimæ, quæ prædicatur de plurib⁹ differentibus ſolo numero & non ſpecie, vt homo de hoc, & hoc homine, idem intellige de aſino & equo, &c.

Hæc definitio tota acceptatur à logico reali præter primam particulam ſcilicet ly terminus. Nam apud realem genus non eſt terminus, id eſt conceptus mentis, ſed natura communis vt ſtat ſub conceptu, qui eſt ſecunda intentio, ſiue vt alij dicunt, genus ſumitur hic pro re ſubſtracta ſecundæ intentioni, quæ quidem res eſt ipſa natura communicabilis pluribus ſpeciebus, & ideo Porphyrius ſic definit, Genus eſt quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quid ſit, vt animal de homine & leone.

Primò dicitur, eſt quod prędicatur, ly quod refert illud quod eſt genus, illud autem non eſt terminus, nec conceptus: quoniã hæc eſt falſa, homo eſt terminus, vel conceptus. dicit autẽ Porphyrius, q̃ id quod eſt genus, vt animal, prędicatur de homine & de aſino, ergo ly quod refert illam rẽ ſiue naturam, vt eſt communicabilis pluribus ſpeciebus, & vt ſic attribuitur ſibi ab intellectu, prædicari de pluribus. Nam ex hoc quod eſt cõmunicabilis & participabilis à pluribus, ſequitur quod ſit prædicabilis de pluribus, cuius ſignum eſt q̃ cum indiuiduum non dicat naturam communicabilem pluribus, non eſt prædicabile de pluribus, ſed tantùm de vno ſolo.

Sed dices, ſi genus pro re ſiue natura, & non pro termino mentali hic definitur, ergo logicus conſiderat res & nõ intentiones, quod eſt falſum: quoniam hoc ſpectat ad phyſicum & metaphyſicum, qui verſantur circa ens reale.

Reſpondetur, Ad logicum ſpectat conſiderare & definire res ſiue naturas, vt ſtant ſub prædicatis intentionalibus ſibi attributis ab intellectu, vt negotiaẽ circa eas, puta definire & ↄſiderare aĩal, vt genus, hominẽ, vt ſpecies eſt. Sortem vt indiuiduum eſt, & hoc eſt ↄſiderare res & naturas, vt ſtant ſub intentionibus ſecundis. Ad philoſophũ aũt ſpectat ↄſiderare & definire rerũ naturas, vt de eis verificãtur prędicata realia, quę ſibi cõueniunt remoto omni opere intellectus, puta aĩal, inquantum mouet ſeipſum, & eſt ſenſitiuum, & ↄpoſitum ex materia & forma, &c. Ad obiectionem ergo, nego falſitatem ↄſequentis. ad probationem dico q̃d non ſpectat ad ſolũ phyſicum & metaphyſicum conſiderare res & naturas niſi in hoc ſenſu, ſ. quo ad prædicata realia. Nam quantum ad prædicata intentionalia, vt diximus ſpectant ad logicum. Aliter Ariſt. non feciſſet tractatũ de Decem prædicamentis: quoniam cõſtat quod ſunt entia realia

realia, & vt realia ſimpliciter conſiderantur à metaphyſico, vt patet in lib. 5. Metaphyſice.

Secundò dicitur quod prędicatur de pluribus. Aduerte hic duo, primò ly prædicatur, intelligendũ eſt in aptitudine & nõ in actu, vt dicatur ſic, Genus eſt quod eſt prædicabile, vel aptum natum prædicari de pluribus. Nam poſito caſu quod omne animal, deſineret eſſe præter hominẽ, ad huc animal eſſet genus, quoniam & ſi de facto natura ſenſitiua, aqua dicitur animal, eſſet in ſolo homine & de eo prędicaretur, tamen ex ſui natura, quæ eſt cõmunis, eſſet aptũ eſſe in pluribus & prædicari de pluribus ſpeciebus. ſecundò ubintelligendũ eſt vniuocè & immediatè, & ꝑ lineam rectam & non à latere, propter primum excluduntur æquiuoca, vt canis & cancer, quoniam & ſi prædicantur de pluribus, non tamen vnica ratione, ideo non ſunt genus. propter ſecundum excluditur prædicatio de indiuiduis. Nam & ſi genus prædicatur de plurib. indiuiduis, vt hæc eſt vera, Sortes eſt animal, Plato eſt animal, tamen non poteſt dici genus indiuiduorum, quia non prædicatur de eis immediatè ſed mediãte ſpecie. propter tertium excluditur prædicatio de differentia. Nã genus non prædicatur ꝑ lineam rectã de illa, ſed à latere, neque eĩ ſupponitur generi, ſed locatur à latere, vt videbis in arbore, quam figurabimus infrà. licet ergo genus prædicetur de pluribus differentiis, in quas diuiditur, puta rationale eſt animal, & irrationale eſt animal, tamen non dicitur genus per reſpectum ad illas, quoniam non eſt prædicatio per lineam rectam, ſed per lateralem.

Tertiò dicitur de pluribus differentibus ſpecie. pro cuius notitia aduerte ꝙ licet Porphyrius non immoretur ad declarãdum hanc particulam differentibus, tamen author minoris logicæ, Petrus Hiſpanus, propter nouitiorum inſtructionem diffusè, hoc immoratur, & quoniam idem & differens opponuntur: & vnum oppoſitorum cognoſcitur per alterum, ideo prius manifeſtat modos, quibus dicitur idem, deinde transfert ſe ad modos quibus, dicitur differens. Quantum igitur ad modos identitatis ponit tres famoſos & tertium ſubdiuidit in quatuor.

Primus modus dicitur idem genere, ſecundus idem ſpecie, tertius idem numero.

Idem autem numero partitur quatuor modis ſ. idem nomine, idem definitione, idem proprio, idem accidente, nunc ſinguli declarandi ſunt & reſoluendi vt infrà.

Aduerte igitur quod illa dicuntur eadem genere, quæ ſub vno genere continentur vt homo & aſinus ſub animali, albedo & nigredo ſub colore.

Hic modus indiget duplici limitatione. Prima eſt, ꝙ contineatur ſub eodem genere proximè, & non ſub eodem genere abſolutè, aliter homo & pomum eſſent eadem genere quoniam continentur ſub corpore animato. Verum quia inter hominem & corpus animatum mediat aliud genus ſcilicet animal, ſub quo cotinetur homo & non continetur pomum, ideo homo & pomum non ſunt eadem genere, ſcilicet proximo, de quo ſolo hic intendimus. ſecunda quod contineantur ſaltem ſub eodem proximo genere logico, licet non phyſico: quod dico propter corpus corruptibile, vt terra, & incorruptibile, vt cælum, quæ licet non ſint eadem genere phyſico, vt declarauimus in x. meta. ſunt tamẽ eadem genere logico, quoniam cõtinentur immediate ſub corpore, quod de eis ſecundum vnam rationem prædicatur. Quæ quidem ratio eſt hæc, Corpus eſt ſubſtantia trina dimenſione, id eſt longitudine, latitudine & profunditate, ſignata. Hæc autem ratio competit terræ, & cælo, vt patet. Conſtat igitur quæ ſint eadem genere.

Eadem ſpecie ſunt, quæcunque ſub eadem ſpecie continentur, vt Sortes & Plato.

Hic modus indiget vnica limitatione, ſ. quod contineantur ſub eadem ſpecie ſpecialiſſima, quæ. ſ. non habet ſub ſe alias ſpecies. Defectu huius Sortes & hic aſinus non ſunt eadem ſpecie, licet contineantur ſub animali, quod eſt ſpecies corporis animati. Nam animal non eſt ſpecies ſpecialiſſima, ſed ſubalterna, vt tibi declarabitur in c. ſequent. pro nunc ſuſtine. Intelligatur ergo ſic, eadem ſpecie ſunt, quæ ſub eadem ſpecie ſpecialiſſima continentur, vt duo homines ſub homine, duo aſini ſub aſino.

Eadem autem numero ſunt, quæ non diſtinguuntur ſuppoſito, & in hoc diſtinguuntur eadem ſpecie & eadem numero. Nam eadem ſpecie licet ſint vnum in natura ſpecifica. non tamen ſunt vnum ſuppoſitum, ſed plura, vt ſortes & Plato, eadem autem numero ſunt vnum ſuppoſito, vt Marcus & Tullius, &c. & omnia ſynonyma.

Eadem autem numero ſunt quadruplicia: quoniam quædam nomine, quædam definitione, quædam proprio, quædam accidente. Et in omnibus iſtis modis ſeruatur identitas numeralis, quia ſeruatur identitas ſuppoſiti. Nam licet multiplicentur nomina ſynonyma, tamen idem ſuppoſitum ſeruatur, vt Marcus Cicero ſcribit. Similiter licet ſortes ſit homo, & ſit animal rationale, & licet ſit homo & riſibilis, & licet ſit homo & ſit albus, tamen ſortes ſemper eſt idem ſuppoſitum, quoniam definitio & definitum ſunt idem eſſentialiter. Res autem & proprietas eius, & accidens commune exiſtens in ea, ſunt eadem ſubiecto, ex conſequenti non multiplicantur ſuppoſito, propterea in omnibus quatuor prædictis modis ſtat identitas numeralis.

Sed dices quæ ſunt eadem proprio, vt ſortes riſibilis & eadem accidente, vt ſortes albus, non videntur eſſe eadem numero, quoniam non ſunt eadem ſpecie, nec eadem genere. Sortes enim eſt in ſpecie hominis, & ſua albedo in ſpecie coloris. quod verò non ſint eadem genere patet, quoniam ſortes eſt in genere ſubſtantiæ, & albedo in genere accidentis, puta in qualitate, ergo non ſunt eadem numero. probatur conſequentia, identitas numeralis eſt maxima identitas: maxima autem ſupponit minorem. Minor vero eſt identitas ſpecifica & generica, quoniam ſtant cum diſtinctione ſuppoſitorum quam excludit identitas numeralis, ergo, &c.

Reſpondetur, negatur conſequentia, ad probationem dico quod identitas maxima non ſupponit minorem, niſi qñ identitas maxima eſt eſſentialis, qualis eſt inter ſynonyma. Nam ſi Marcus Tullius eſt idem homo numero eſt idem ſpecie & idem genere. Verum eſt enim dicere, ꝙ Marcus Tull. eſt homo eſt animal, &c. Si autem identitas maxima ſit accidentalis, non oportet ſupponere minorem. hinc eſt quod ſtat accidentalis identitas numeralis ſiue ſuppoſitalis inter ſortem & riſibile & albedinem, quæ ſunt in eo ſine identitate eorum ſpecifica, & generica.

Poſitis modis quibus aliqua ſunt eadem, cum differens, & idem opponantur, & per ſe inuicem cognoſcantur, aſſignandi ſunt modi, quibus aliqua differunt. Tu igitur aduerte, quod ſicut tribus modis iam aſſignatis dicũtur eadem, ſic & tribus modis differentia ſiue diuerſa. Sumitur enim hic differens communiter. Quomodo verò proprie diſtinguantur diuerſum, & differens, declarabitur in c. de differentia. Igitur quædam ſunt differentia genere, quædam ſpecie, quædam numero.

Differentia genere ſunt quæcunque ſub diuerſis generibus continentur, vt homo & arbor ſub genere. Nam homo continetur ſub genere quod eſt animal, & arbor ſub genere quod eſt planta.

Aduerte hic duo. primò ꝙ intelligitur ſub diuerſis generibus proximis. Non enim inconuenit aliqua eſſe & contineri ſub vno genere remoto, & tamen non dicentur idem genere, quoniam continentur ſub diſtinctis generibus proximis. V. g. licet homo & arbor contineantur ſub corpore, quod eſt vnum genus, tamen non dicuntur idem genere, quoniam proximè & immediatè continentur ſub diſtinctis generibus proximis, quæ ſunt animal & planta. ſecundò aduerte, quo ad hunc modum reducuntur quęcunque ſunt ita diuerſa genera, quod neque ſub vno, neque ſub diſtinctis generibus continentur, vt decem prædicamenta, quæ dicuntur genera primò diuerſa, & dicuntur decem generaliſſima, vt declarabitur ĩ.

Differentia ſpecie quæcunque ſub diuerſis ſpeciebus continentur, vt ſortes & hic aſinus, ſortes enim continetur ſub homine, & hic aſinus ſub aſino.

Aduerte hic duo. primò quod intelligitur de diuerſis ſpeciebus ſpecialiſſimis & non ſubalternis. Nam licet ſortes, & hic aſinus contineantur ſub vna ſpecie ſubalterna, puta ſub animali, tamen non dicuntur vnum ſpecie, qm̃ non continentur ſub vna ſpecie ſpecialiſſima, ſed ſub diuerſis, q̃ ſunt homo & aſinus. Secundò aduerte, quod ad hunc modum reducuntur quæcunque non ſolum ſub diuerſis ſpecieb. continẽtur, vt duo indiuidua diuerſarum ſpecierum, ſed etiam quæcunque ſunt diuerſæ ſpecies ſpecialiſſimæ, vt homo & aſinus, albedo & nigredo, dulcedo & amaritudo, &c.

Differentia numero ſunt quæcunque diuerſum numerũ conſtituunt, i. quæ ſunt plura ſuppoſita & non vnum ſub vna ſpecie ſpecialiſſima contenta, & ſic omnia indiuidua

eiuſd

eiuſdē ſpeciei differūt numero,vt ſortes Plat. Pet. Ioan. &c.

Poſitis & enumeratis modis,quib⁹ aliqua ſunt idem, & quibus aliqua differunt, reuertēdum eſt ad declarationem definitionis de genere, in qua dicitur quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, per quam perticulam differt genus à ſpecie ſpecialiſſima & à differentia ſpecifica, & à proprio. Hæc enim,vt declarabitur tibi infrà,prædicantur de differentibus ſolo numero,vt homo de Sorte & Platone &rationale quod eſt differentia ſpecifica de hoc,& hoc homine,& riſibile quod eſt proprium de hoc,& hoc homine.

Vltimò dicitur in definitione generis, in eo quod quid. vbi nota quod illud prædicatur in quid,ad quod conuenié ter reſpondetur per interrogationem factam per quid:ſed per genus conuenienter reſpondetur ad interrogationē factam per quid.nam quādo interrogatur quid ſit homo,con uenienter reſpondetur ꝙ eſt animal, quod eſt genus. Sed aduerte,quòd hæc ratio ſumitur à ſigno,ſed ex natura rei, ideo genus prędicatur in quid,quia habet modū ſubſtātiç, & quidditatis:ſicut & differentia & proprium habent mo dum qualitatis:ideo nō in quid ſed in quale prædicātur,vt dicemus loco ſuo. Conſtat igitur quomodo definitio præmiſſa de genereverificatur quò ad ſingulas particulas. Rur ſus ſic definitur. Gen⁹ eſt cui ſupponitur ſpecies, id eſt genus eſt illud ſiue illa natura communis modo ſupra expoſi to,cui ſupponitur ſpecies. Pro cuius notitia aduerte,quod genus dupliciter conſiderari poteſt. Primò vt eſt natura communis prædicabilis de multis & ab eis participabilis, quæ differunt ſpecie, & ſic data eſt præmiſſa definitio. ſecundòvt reſpicit ſpeciem ſibi inferiorem. nam genus & ſpe cies ſunt relatiua, vt dicemus infra, eſt enim genus ſpeciei genus & ſpecies generis ſpecies,& ſic de eo datur hęc ſecunda definitio,ſc. Genus eſt cui ſupponitur ſpecies, quæ ſic habet intelligi. Genus eſt cui directe & immediate & tanquam ſub ſuperiori ſupponitur ſpecies.

Primò dicitur directè, ad differentiam differentiarum diuidentium genus,quæ non directè, ſed lateraliter reſpiciunt genus vt tibi manifeſtabitur in arbore Porphyriana, quam ſcilicet Prophyrius adinuenit & ordinauit.

Secundò dicitur immediatè,ad differentiam indiuiduo rum,quæ ſupponuntur generi, ſed mediante ſpecie,vt ſortes ſubiicitur animali, ſed mediante ſpecie hominis,& hic aſinus ſubiicitur animali,ſed mediante ſpecie aſini.

Tertiò dicitur,& tanquam ſuperiori,ad differentiam in diuidui vagi cui ſupponitur indiuiduum ſignatū,non tanquam inferius ſub ſuperiori formaliter & eſſentialiter, ſed tanquam ſingulare certum ſub ſingulari incerto & indeter minato, in hoc enim diſtinguuntur indiuiduum ſignatum, & indiuiduū vagum, vt tibi declarabitur infrà. indiuiduū autem ſignatum eſt quod ſignatur nomine proprio aut pronomine demonſtratiuo: vt ſortes & hic homo, & hoc facit propoſitionem ſingularem. Indiuiduum autem vagū, ſignatur nomine ſpecifico ſiue communi cum ſigno particulari:vt quidam vel aliquis homo. Patet igitur,quomodo ſecunda definitio data de genere eſt vera. Hęc de definitio ne generis tam prima quàm ſecunda dicta ſint.

Quantum ad 3.ſcilicet quomodo diuidatur genus apud logicum & de mente Porphyrij,aduerte quod diuiditur in genus generaliſſimum & in genus ſubalternum. nam cum non ſit proceſſus in infinitū aſcendēdo in quolibet prædicamento in generibus,vt alias tibi manifeſtabitur in ſecun dò metaphyſicę & in primo poſt. &c. eſt deuenire ad vnum primum quod prædicatur vniuocè de omni contento ſub tali vel tali prædicamento:vt tibi declarabitur in trac. ſeq. & hoc erit genus generaliſſimum:vt ſubſtantia in prædica mento ſubſtantiæ & quantitas in prędicamento quantitatis: & cum ſit deſcenſus à generaliſſimo ad ſpeciem ſpecia liſſimam per lineam rectam & per multos gradus, vt tibi manifeſtabitur in arbore Porphyrij inter media erunt genera ſubalterna,quoniam prędicantur de pluribus differen tibus ſpecie in eo quo quid & ſubalternantur:id eſt ſuppo nuntur generi ſuperiori: vt corpus ſubſtantia, & corpus animatum ſub corpore,& animal ſub corpore animato. Vi dendum eſt igitur quid ſit genus generaliſſimum, deinde quid ſit genus ſubalternum,poſtremo elicietur corollariū.

Tu igitur aduerte ꝙ genus generaliſſimum ſic deſcribi tur apud logicum & Porphyrium. Genus generaliſſimum eſt illud ſuper quod non eſt aliud genus ſuperueniens, & ſic intellige. Genus generaliſſimum eſt illud genus in ſingu lo prædicamento,quod ſupra ſe non habet aliud genus, & ſub ſe continet omnia alia genera illius prædicamenti, vt in prædicamento ſubſtantiæ,generaliſſimum eſt ſubſtantia quæ licet ꝫ. ſe habeat ens & alia trāſcendentia,non tñ aliud genus. Tranſcendentia enim vt dicemus non ſunt genera,& ſub ſe continet alia genera in eodem prædicamento. Nam ſub ſubſtantia eſt corpus, & corpus animatum, & animal. Hęc igitur ſit prima definitio generis generaliſſimi,ex qua ſequitur ſecunda,quæ eſt hæc, Genus generaliſſimum eſt il lud, quod cum ſit genus non poteſt eſſe ſpecies. Pro cuius notitia aduerte, quod genus generaliſſimum non reſpicit ſuperius genus,cum non habet genus ſupra ſe, reſpicit autem inferiora in quæ diuiditur, vt ſubſtantia diuiditur in ſubſtantiam corpoream & incorpoream. Omne autem qđ poteſt eſſe ſpecies, reſpicit aliquod ſuperius, vt genus, reſpectu cuius dicitur ſpecies, vnde ſubſtantia corporea ſiue corpus eſt ſpecies ſubſtantiæ. Cum igitur generaliſſi mum non habeat genus ſuprà, ita eſt genus quod non po teſt eſſe ſpecies,ſpecies enim eſt alicuius generis in aliquo determinato prædicamento ſpecies, & ſic patet quod prima definitio eſt cauſa ſecundæ, quod quidem generaliſſi mum diuiditur in decem capita decem prędicamentorum. vt tibi manifeſtabitur in tract. ſeq. Sunt autem hæc decem capita,ſubſtantia,quantitas,ad aliquid,id eſt relatio,quali tas,actio,& paſſio,vbi,quando,ſitus,& habitus. De quibus pro nunc nihil dicimus. Dicemus autem in tract. ſeq. Gen⁹ autem ſubalternum eſt illud,quod cum ſit genus,poteſt eſ ſe ſpecies,nam eſt medium inter generaliſſimum & ſpecia liſſimum,vt animal eſt medium inter ſubſtantiam & homi nem,& non ſolùm inter ſubſtantiam,ſed inter corpus & ho minem,& corpus animatum & hominem, ex conſequenti reſpicit ſuperius & inferius,vt reſpicit ſuperius,eſt eius ſpe cies:qm̃ eſt eius pars ſubiectiua, vt animal eſt pars ſubiecti ua corporis animati,vt reſpicit inferius,eſt eius genus:qm̃ eſt magis commune vniuocum, & ſic animal quod eſt ſpe cies reſpectu corporis animati,eſt genus reſpectu hominis & aſini & leonis,ideo ſubalternum dicitur, id eſt alterna tim poſitum ſecundum ſub reſpectu ſuperioris, & ſecun dum ſuprà reſpectu inferioris & ſecundum ſub,eſt ſpecies & ſecundum ſuprà eſt genus. Conſtat igitur quid ſit genus generaliſſimum,& genus ſubalternum.

Ex his corollariè ſequitur ꝙ nec ens nec alia tranſcen dentia,vt vnum,verum,bonum,aliquid,& res,licet ſint ſu periora & prædicentur de generaliſſimis, tamen non ſunt genera:quoniam ad hoc ꝙ aliquid ſit genus,oportet vt di cat determinatam naturam, & non verificetur de omni na tura,nec contineat omnem naturam. Sed ens & alia tranſ cendentia non dicunt determinatam naturam, imò contin nent oēm & verificantur de omni natura,non. n. tm̃ ſubſtan tia eſt ens,vnū,verum,bonū,&c. ſed & quantitas & ad aliquid & qualitas, & omne contentum in quolibet prædica mento eſt ens, vnum,verum, &c. Non ergo ſunt genera,& aduerte quod Porphyrius aliam rationem adducit, dicens quod decem generaliſſima non conueniunt in ente vniuocè,ſed æquiuocè. Genus autem debet eſſe vniuocum, vt di ximus ſuprà,ergo ens & alia tranſcendentia non ſunt gene ra. In tertio autem metaphyſicæ, Ariſt. aliam rationem ad ducit, quia ſcilicet omne genus diuiditur per differentias formales, quæ ſunt extra conceptum generis. Sed nihil eſt extra conceptum entis:quoniam prædicatur de omnibus, ergo nec ens nec alia tranſcendentia ſunt genera. Verum quia huiuſmodi rationes potius ſunt metaphyſicales quam logicæ,iō ſuſtine,& pro nūc fidē habeas ſic eſſe. Hęc de pri mo prædicabili dicta ſint,& hic terminat ſecundū caput.

CAPVT. III. *De ſpecie.*

IN 3.c. agendum eſt de ſpecie,cuius conſideratio ratione biliter ſubſequitur conſiderationem de genere: quoniā ſunt relatiua,eſt enim genus ſpeciei genus, & ſpecies ge neris ſpecies, relatiua autem per ſe inuicem cognoſcunt ſi cut per ſe inuicem definiuntur. De ſpecie igitur tria viden da ſunt Primò,quot modis ſumitur, vt ſciamus modum in quo conſideratur à logico, ſecundò quid ſit ſecundum lo gicum,tertiò quomodo diuiditur apud logicum.

Species quot modis.

Quantum ad 1. aduerte ꝙ ſpecies in variis ſcientiis di- uerſimodè ſumitur, apud grammaticum ſumitur pro ori- ginali diſpoſitione dictionis, prout originatur à priori dictione vel non originatur. Nam ſi non appellatur dictio pri mitiuæ ſpeciei, vt cælum,ſi ſic, appellatur dictio derinati uæ ſpeciei, vt cęleſte. Apud rhetores & poetas ſumitur pro aſpectu & diſpoſitione,quam oſtendit homo in facie, put

eſt triſtis aut lætus, aut amicus, aut inimicus. Apud Phyſicum ſumitur pro rei ſimilitudine, & in libro ſecundo de Anima, ſumitur pro ſimilitudine, qua res ſenſibilis ſenſu apprehenditur, & dicitur ſpecies ſenſata, quæ imprimitur in ſenſu, ſicut imago in ſpeculo. Idem fit in intellectu, & dicitur ſpecies intelligibilis, de qua pertractatur in 3. de anima vbi inquit Ariſtoteles, ꝙ lapis non eſt in anima, ſed ſpecies lapidis. Apud metaphyſicum ſumitur pro forma exemplari quæ aqud Græcum dicitur Idea, iuxta quem ſenſum Plato naturas ſpecificas appellauit ideas, de quibus ſatis diſputatur in lib. 7. Metaphyſi. Apud communiter loquentes ſumitur pro particularitate, & id frequentatum eſt apud iuriſtas, nam dicentes, & id in ſpecie intendunt in particulari. Sumitur & pro pulchritudine. Vnde famoſum eſt illud. Species Priami digna eſt imperio, & illud ſpecioſus forma prę filiis hominum. Sumitur vulgatiſſimè pro aromate. Sed nullus horum modornm conſideratur à logico, nec illi deſeruit præter modum, quo ſumitur pro pulchritudine, cuius & meminit Porphyrius in principo capitis de ſpecie dicens. Species autem dicitur vniuſcuiuſq; forma ſecundùm quam dictum eſt, priami quidem ſpecies, digna eſt imperio. A logico autem ſumitur ſpecies pro natura communicabili pluribus indiuiduis, quę ſub determinato & certo genere ponitur: vt homo ſub animali, albedo ſub colore, dulcedo ſub ſapore, & relictis omnibus aliis modis de hoc vltimo hic intędimus, qui aliqualiter aſſimilatur ſpeciei ſumptæ pro pulchritudine. Nam ſicut pulchritudo perficit iuuentutem vt dicit Ariſtoteles in 10. Ethic. ſic ſpecies actuat & perficit genus. Vnde comparatur ad ipſum vt foma ad materiam, ſicut tibi manifeſtabitur in philoſophia pro nunc ſuſtine.

Species quid ſit. Quantum ad 2. aduerte quod de ſpecie apud Logicum duplex definitio formatur. Prima conuenit ſoli ſpecialiſſimæ, ſecunda autem conuenit communiter ſpeciei ſubalternæ & ſpecialiſſimæ, quomodo autem differant dicemus ꝛ.

Prima igitur eſt hæc. Species eſt quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tantum & in quid.

Primò dicitur quæ: id eſt, eſt illa natura communicabilis, ad differentiam naturæ indiuiduæ & ſingularis, quæ non ſpecies, ſed ſuppoſitum dicitur.

Secundò dicitur, quę prædicatur, aduerte ſicut dixim⁹ in diffinitione generis intelligendum eſt non actu, ſed aptitudine: vt ſic exponatur, quæ prædicatur: id eſt apta quantum ſit ex ſe prædicari de pluribus, nam ſtat quod ſub natura communicabili pluribus, ſit tantum vnum indiuiduum, & tamen ſit pecies: vt licet in creatione hominis fieret & tantum Adam: adhuc homo eſt ſpecies, quia natura humana ex ſe eſt apta cōmunicari pluribus. idem intellige de ſole & aliis erraticis aſtris, quæ omnia differunt ſpecie, licet ſub ſe de facto non habeant niſi vnum indiuiduum. Sed cauſa huius manifeſtabitur tibi in libro de Cælo.

Tertiò dicitur de pluribus differentib⁹ numero tantum per quod diſtinguitur ſpecies ſpecialiſſima à genere, quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, & etiam de differentibus numero, ſed mediate, hæc enim eſt vera, homo eſt animal, & hæc eſt vera. Plato eſt animal.

Quartò dicitur, & in quid, vt diſtinguatur à differentia & proprio & accidente, quæ prædicantur in quale & non in quid. Nam ſi interrogaris quid ſit Sortes, Reſpondens, ꝙ eſt homo, ergo ſpecies prædicatur in quid.

Prædicatur ſpecies de differentibus numero naturæ completæ. Conſtat igitur quomodo prædicta definitio eſt vera. Sed aduerte, ad hoc quod aliqua natura cōis ſit ſpecies, vltra conditiones poſitas & declaratas in definitione requiritur quod ſit natura integra & perfecta, & non ſit pars, propterea anima hominis non eſt ſpecies, ſed pars ſpeciei apud Ariſtotelem, quia aīa non eſt homo, ſed pars eſſentialis hominis, nec aliqua pars corporis eſt ſpecies, ſed pars ſpeciei integralis, & tamen anima prædicat inquid de hac & illa, & illa anima, quæ differūt numero. Similiter manus & caput prædicatur de hac & illa manu, & caput de hoc & illo capite, & tamen non ſunt ſpecies ratione dicta.

Secunda definitio eſt hæc, ſpecies eſt quæ ponitur ſub aſſignato genere, & de qua genus in eo quod quid eſt prædicatur.

Aduerte primò, ꝙ hæc definitio differt à præcedenti, eo ꝙ eſt communior, verificatur enim non ſolum de ſpecie ſpecialiſſima ſicut præcedens ſed & de ſubalterna. Nam animal ponitur ſub certo & determinato genere, vt ſub corpore animato, reſpectu cuius animal eſt ſpecies ſubalterna, & ſic aſcendes vſque ad generaliſſimum: vt tibi manifeſtabitur in arbore Porphyrij.

Aduerte ſecundò in hac definitione ſic ſubintelligendū eſt ſpecies eſt quæ ponitur ſub aſſignato genere directè & immediatè. vt per ly directè excludatur differentia, quæ non directè ſecundum ordinem præſentialem in aſcendendo ponitur ſub genere, ſed à latere: vt patet in arbore Porphyrij, & per ly immediatè excludatur indiuiduum, quod nō niſi mediante ſpecie ponitur ſub aſſignato gñe: nā Sortes non ponit ſub animali, niſi mediante homine, neque hic triangulus ponitur ſub figura niſi mediante triangulo.

Aduerte tertiò ꝙ licet ſecunda definitio generis & ſecunda definitio ſpeciei videātur circulares, tñ non ſunt inutiles, qm̄ licet abſoluta non debeant definiri circulariter, hoc nō eſt incōueniens in relatiuis, eo ꝙ ꝙ ſe inuicē cognoſcūtur, ex ꝯſequenti per ſe inuicē debēt definiri. Genus aūt & ſpecies ſunt relatiua, qm̄, vt inquit Porphyrius, genus eſt alicuius ſpeciei genus, & ſpecies eſt alicui⁹ gñeris ſpecies.

Quomodo aūt ſecūda pars definitionis ſit vera, in qua dicit, & de qua genus in eo quod quid eſt prædicatur, eo ſtat ex hoc ꝙ gen⁹ de pluribus differentibus ſpecie prædicatur in quid: ergo de qualibet eius ſpecie, quæ ſub eo ponit, prædicat in quid. nam bene ſequitur, aīal prędicatur de homine & aſino & equo, & ſic de ſingulis in quid, ergo & de hoīe in quid. Conſtat igitur quiſt ſit ſpecies apud logicum.

Quantum ad 3. ſ. qūo diuidatur ſpecies, aduerte ꝙ apud logicum & ad mentem Porphyrij diuiditur ſufficienti diuiſione in ſpecialiſſimam & ſubalternam, nec datur mediū. nam ſicut omne genus, vt declaratum eſt ſupra, eſt generaliſſimum, aut ſubalternum, ſic & omnis ſpecies eſt ſpecialiſſima, aut ſubalterna. De ſpecialiſſima dantur quatuor definitiones. Prima iam dicta eſt, quæ fuit iſta, ſpecies eſt quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tm̄ in eo qd̄ quid. Secunda eſt hæc, ſpecies ſpecialiſſima eſt illa, quæ cū ſit ſpecies, non poteſt eſſe genus. Nam ſicut genus generaliſſimum eſt illud, vt diximus ꝛ. quod cum ſit genus non poteſt eſſe ſpecies, quia ſub nullo ſuperiori genere continet, reſpectu cuius dicatur ſpecies, ſic ſpecies ſpecialiſſima eſt illa, q̄ cum ſit ſpecies, non poteſt eſſe genus, quia ſub ſe nō continet aliqua inferiora, reſpectu quorū dicat gen⁹. Tertia eſt iſta, ſpecies ſpāliſſima eſt illa, ſub qua nō eſt inferior ſpecies, nā ſicut genus generaliſſimū eſt illud, ſicut dixim⁹ ꝛ. quod nō eſt aliud aduenięs genus, ſic ſpecies ſpecialiſſima eſt illa ſub qua nō eſt inferior ſpecies. & aduerte ꝙ hæc tertia eſt cauſa ſecundæ, & ſe habet ad illam vt antecedēs ad conſequēs. Nā bene ſequit, Species ſpecialiſſima eſt illa ſub qua nō eſt inferior ſpecies, ergo ita eſt ſpecies, ꝙ non pōt eſſe gen⁹. Quarta eſt iſta, ſpecies ſpecialiſſima eſt illa, q̄ cū ſit tm̄ ſpecies nō diuidit in ſpecies, ſed tm̄ in indiuidua & propter hoc differt à ſpecie ſubalterna: vt ſtatim apparebit. De ſpecie aūt ſubalterna dat duplex diffinitio, quarū prima eſt ea, quæ præmiſſa eſt, ſ. ſpecies eſt, quę ponitur ſub aſſignato genere. Hæc tñ definitio cōmunis eſt ſpeciei ſub alternæ, & ſpeciei ſpecialiſſimæ: vt ꝛ. docuimus. ſecunda vero, quæ ſoli ſubalternæ cōpetit eſt hæc, ſpecies ſubalterna eſt illa, quæ cum ſit ſpecies, nō poteſt eſſe gen⁹. nā ſicut genus ſubalternū, vt ꝛ. docuimus, eſt illud quod cum ſit gen⁹, ſc. reſpectu inferioris eſt ſpecies reſpectu ſuperioris. V. g. corpus animatum comparatum ad animal vt ſuum inferi⁹, eſt genus, comparatum autem ad corpus, quod eſt ſuperi⁹ eſt ſpecies, ſic eſt de ſubalterna ſpecie, puta de animali: nā comparatum inferiorib⁹ puta vt eſt homo, aſinus, leo, &c. eſt genus, comparatum autem ſuperiori, id eſt, corpori animato, eſt ſpecies, quoniam minus commune eſt quàm corpus animatum: vt videbis in arbore Porphyrij.

Sed dices, quomodo idem poteſt eſſe genus & ſpecies, cum ſint oppoſita ſicut magis commune & minus cōe?

Reſpondeō reſpectu eiuſdē eſt impoſſibile, qm̄ vt obiectio ꝓbat ſunt oppoſita, nec oppoſita poſſunt ſimul ineſſe eidē. Reſpectu aūt diuerſorū nihil ꝓhibet, & vt ſic nō ſunt oppoſita. Pro cui⁹ notitia aduerte, qd̄ in ꝓdicabilib de quibus nūc loq̄mur, daf gñaliſſimū & ſpecialiſſimū & media. Generaliſſimū quidem nō reſpicit niſi inferiora. Specialiſſimū aūt tm̄ ſuperiora. Media verò reſpiciūt ſuperiora & inferiora. Hęc de cauſa generaliſſimū ita eſt gen⁹, qd̄ nō ſpecies Specialiſſimū ita eſt ſpecies qd̄ nō genus. Media verò: vt reſpiciūt ſuperiora, ſub quibus continent, ſunt illorū ſpecies: vt aūt reſpiciunt inferiora, quæ cōtinent, ſunt illorum genera. V. g. in ordinatione prædicamenti ſubſtantiæ da-

tur vnum

tur vnum generaliſſimum, quod eſt ſubſtantia, non habens ſuprà ſe niſi ens & alia tranſcendentia, quæ vt ſuprà docui mus, non ſunt genera, datur ſub ſubſtantia corpus, ſub corpore, animatum corpus, Sub animato corpore, animal, ſub animali homo, ſub homine Sortes & Plato, omnia inter media inter ſubſtantiam & hominem, vtpotè ſpeciem ſpecialiſſimam, ſunt genera reſpectu ſuorum inferiorum, & ſpecies reſpectu ſuorum ſuperiorum.

Sed dices. Quare ſpecies ſpecialiſſima non eſt ſpecies ſubalterna cum ſub ſe contineat indiuiduum vagum, & indiuiduum ſignatum, & licet indiuiduum ſignatum non prę dicetur de pluribus, ſed de vno ſolo: quoniam nominatur termino proprio ſiue diſcreto, vt Sortes & Plato, tamen in diuiduum vagum prædicatur de pluribus, ſicut ſpecies ſpecialiſſima: quoniam nominatur termino communi cum ſigno particulari, vt quidam homo currit, ergo hic homo currit, vel hic homo currit & ſic de ſingulis.

Reſpondetur, ſpecies ſpecialiſſima ideo nõ eſt ſubalterna, quia non diuiditur in ſua indiuidua, ſiuevaga, ſiue ſignata, per differentias formales conſtitutiuas indiuiduorum, ſed per materiam, vt tibi declarabitur in philoſophia. Sed pro nunc ſuſtine. Ad hoc autem qđ ſit ſpecies ſubalterna, oportet, vt diuidatur per differentias formales conſtitutiuas inferiorum, vt quia animal diuiditur per rationale & irrationale, & rationale conſtituit hominem, irrationaleve rò brutum, ideo eſt ſpecies ſubalterna. Quia verò homo non multiplicatur in ſuis indiuiduis per differentias formales, ſed per diuiſionem materiæ, ideo non eſt ſpecies ſubalterna, ſed ſpecialiſſima, quam Ariſtoteles vocat indiuiduam ſiue indiuiſibilem, quia non eſt diuiſibilis in alias ſpecies ſicut diuiditur ſubalterna. Vt autem omnia prædicta tibi pateant ad oculum deſcripſi infrà figuram, quæ vocatur Arbor Porphyrij.

Arbor Porphyrij.

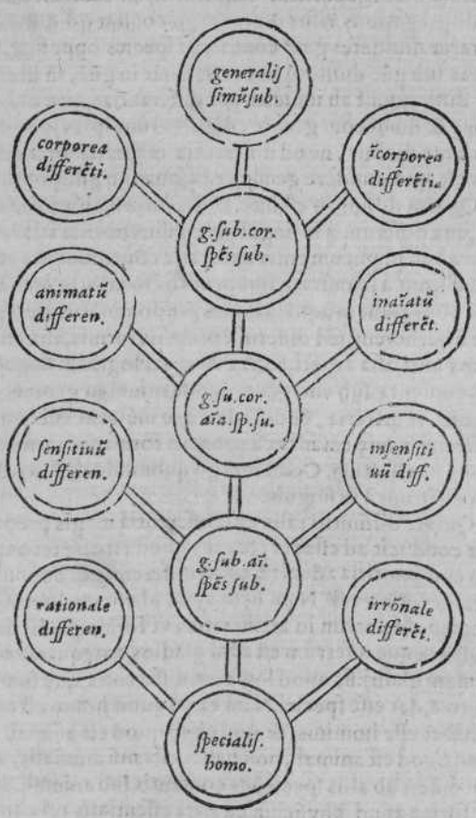

Sortes Plato Dion. Indiuidua ſignata.

CAPVT IIII. De differentia.

IN c.4. agendum eſt de differentia, cuius conſideratio re ctè ſubſequitur conſiderationem generis & ſpeciei: qm̃ illa p̃dicantur in quid, differentia autem in quale, ſed ſicut quidditas & ſubſtantia rei præcedit naturaliter qualitatem rei: quoniam qualitas fundatur in ſubſtantia, ſic prædicatio in quale poſterior eſt prædicatione in quid. Vnde qui ordinatè de aliqua re interrogat, primò interrogat qđ ſit, ſecundò qualis ſit, conuenienter ergo poſt genus & ſpeciem agendum eſt de differentia. De qua tria videnda ſunt, primò quot modis ſumitur, vt ſciamus modum in quo eſt tertium vniuerſale, ſiue prædicabile, & poſſimus diffinire, ſecundò aſſignandę ſunt eius diffinitiones, & declarandæ, tertiò ponendę ſunt diuiſiones eius.

Differentia quot modis ſumitur.

Quantum ad 1. aduerte quod ad mentem Porphyrij & Petri Hiſpa. dicitur tripliciter, ſcilicet communiter, propriè, & magis propriè.

Differentia cõmunis eſt omne accidens ſeparabile, qđ ineſt alicui, per quod à quocunque alio non habente illud, vel ſaltem non æquali gradu, vel differt à ſeipſo, vt Sor. ſanus differt à Platone infirmo per ſanitatem, quæ non ineſt Plato. & ipſemet Sor. exiſtens ſanus differt à ſeipſo reſpectu illius temporis quo erat infirmus. Dixi vel ſaltem non æquali gradu. puta licet Sor. hodie & heri febricitauerit, ſi tamen heri intenſius, hodie verò remiſſius, verum eſt dicere quod Sortes hodie febricitans differt à ſeipſo febricitante heri.

Differentia propria eſt omne accidens proprium vel cõmune inſeparabile ab eo in quo eſt, per quod differt à quolibet non habente illud, vt Sortes per viſibile differt à brunello aſino, & coruus per nigredinem differt à cigno, & aduerte quod tam proprium quàm accidens commune inſeparabile, faciunt differre differentia propria, licet accidẽs proprium pertineat ad quartum prędicabile, de quo loquemur in c.5. & accidens commune inſeparabile pertineat ad quintum prædicabile, de quo loquemur in c.6. quoniam vtrunque eſt accidens, & extra rei eſſentiam & diffinitionẽ, neque etenim proprium, neque accidens commune, ſiue ſeparabile, ſiue inſeparabile admittendum eſt in diffinitione, vt aliàs tibi manifeſtabitur.

Differentia magis propria eſt qua vna res differt ab altera eſſentialiter & quidditatiuè, ita quod remoto quocũque accidẽte, ſiue proprio, ſiue cõi, ſiue inſeparabili, ſiue ſeparabili adhuc differunt per aliquod eſſentiale intrinſecũ, vt homo eſſentialiter ante quodcunque accidẽs differt ab aſino p rationale, vnde rationale eſt differentia magis propria & hæc ſola cõtinetur in arbore Porphyrij, eo quod ſola diuidit genus eſſentialiter, & conſtituit ſpeciẽ, vt declarabitur infrà, & de hac tm̃ hic agendum, eo quod cõis & propria non conſtituunt diſtinctum prædicabile. Continet enim communis in quinto prædicabili, & propria quo ad accidens proprium in quarto, & quo ad accidens cõe inſeparabile in quinto. Sed magis propria conſtituit tertium prædicabile, vt manifeſtabitur tibi in definitione eius.

Differentia quid ſit.

Quantum ad 2. aduerte, q̃ aliter definitur apud nominales & aliter apud reales. Nominales definiunt ſic. Differentia magis propria eſt terminus vniuoc⁹ prædicabilis de pluribus in quale eſſentiale, vt rationale quod prædicatur de Sorte & Platone in eo quod quale, quia ad interrogationẽ factam per qualis eſt Sortes, reſpondetur qđ eſt rationalis.

Terminum vniuocum ſumunt in eo ſenſu, quem expoſui mus in diffinitione generis data per nominales.

Dicunt prædicabilis de pluribus, aliter non eſſet prædicabile propriè dictum, vt patet ex diffinitione prædicabilis propriè dicti, quam aſſignauimus in 1.c. huius tract.

Non dicunt de pluribus differentibus ſpecie vel numero, ſed abſolutè de pluribus, vt hæc definitio poſſit verificari de differentia generica, quę prędicatur de pluribus differentibus ſpecie, vt ſenſitiuum de homine & aſino, & equo, &c. & de ſpecifica conuertibili cum ſpecie ſpecialiſſima, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tm̃, vt rationale de Sorte & Platone. Nam differentia magis propria abſtrahit à generica & ſpecifica, & ideo poteſt vtriq; applicari, & ſi applicatur genericæ, prædicatur de pluribus differentibus ſpecie. ſi autem applicatur ſpecificæ, prædicatur de pluribus differentibus numero tantùm.

Dicunt in quale, ad differentiam generis & ſpeciei quæ prædicantur in quid.

Dicunt in quale eſſentiale ad differentiam proprij & accidentis, quæ prædicantur in quale accidentale.

Hæc diffinitio acceptatur à realibus præter primã particulam: qm̃ apud eos & de mente Porphyrij vniuerſale & prædicabile, vt docuimus in c. de genere, non ſunt termini ſiue conceptus, ſed natura communicabilis multis, vt ſtat ſub ſecunda intentione, modo quo ſuprà expoſuimus.

Tu igitur aduerte, q̃ apud reales, differentia magis propria & de mente Porphyrij, quintupliciter definitur.

Primò ſic, differentia magis propria eſt quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quale, ſcilicet eſſentiale.

Primò dicitur, eſt quod, id eſt, eſt illud prædicabile vel vniuerſale, quod prædicatur, &c.

Secundò dicitur de pluribus differentibus ſpecie, & exemplificat Porphyrius de rationali, ſicut & Pet. Hiſ. dicit enim q̄ rationale prædicatur de homine & de diis, quoniã ſumus rationales nos & dij, ſed illi immortales, nos autem mortales, & ſic ſecundum ipſum rationale eſt differentia generica, & non ſpecifica.

Sed hic eſt dubiũ, cũ Porphyrius & Petrus nõ aſſignent aliam diffinitionem de differentia, vt eſt quid prædicabile de pluribus videtur prætermiſiſſe veram & ſpecificam differentiam conuertibilem cum ſpecie ſpecialiſſima. Conſtat enim q̄ cum ſit conuertibilis cum ſpecie ſpecialiſſima, non prædicatur niſi de differentibus numero, ſicut & ipſa ſpecies: ergo Porphyrius & Petrus ſunt diminuti.

Reſpondetur Petrus ſequitur porphyrium, eſt enim eius breuiator. Porphyrius intendit diffinire differẽtiam, quam cognoſcimus, & non aliter, experimur autem & eſt ſententia Ariſtotelis quod proprias & conuertibiles & eſſentiales differentias ſpecificas ignoramus, & ideo Porphyrius nõ diffinit eam, ſed ſufficit quod diffiniat eam, quam cognoſcimus & cõi ſententia nominamus differẽtiam, hæc autem eſt generica, vt animatum & ſenſitiuum, & rationale ſecundum Porph. Ex hoc ſequitur quod ſi Porphyrius ſpecificam cognouiſſet, eam vtique diffiniſſet q̄ prædicari de pluribus differentibus numero in quale eſſentiale, ſicut diffiniuit ſpeciem ſpecialiſſimam per prædicari de pluribus differentibus numero in quid. Non ergo fuit diminutus, quia non cognouit ſpecificam, ergo excuſatur. Quod ſi quis tanti fuerit ingenij, vt eam cognoſcat rectè vtique diffiniet per prædicari de pluribus differentibus numero in quale.

Sed dices ſi propria & ſpecifica differentia non eſt nota, ergo nulla erit vera & eſſentialis diffinitio.

Reſpondetur. Conceditur conſequentia. Verùm quia p multas differentias circunloquimur vnam ſpecificã cõuertibilẽ cum diffinito, vel accipimus loco differẽtię ꝓprium rei emanãs à ſubſtãtia, aut forma, aut materia rei, ideo dignamur dicere tales diffinitiones eſſe veras & eſſentiales. V. g. quia ſecundum Porphyrium rationale eſt cõe diis & homini, & mortale eſt cõe omni animali, licet vtraque ſit magis communis quàm homo, tñ ſimul ſumpta conuertuntur, & ideo per vtrunque ſimul ſumptum circunloquimur differentiam propriam homini, diffinientes enim dicimus quod homo eſt animal rationale, mortale, & tunc patet qđ licet rationale per ſe ſumptum ſimiliter & mortale, prædicentur de pluribus differentibus ſpecie, tamen ſimul ſumpta in diffinitione conuertuntur cum homine, & prædicantur de pluribus differentibus numero tantum, ſicut & homo. Solus enim homo eſt animal rationale, mortale.

Tertiò dicitur in eo q̄ quale, ſcilicet eſſentiale, qđ quidem declaratur ſigno & ratione, ſigno quidem quoniam ad interrogationem factam de homine qualis ſit, reſpondetur rationalis, mortalis: factam de aſino, reſpondetur rudibilis &c. ratione autem, quoniam vt declarabitur in prædicamẽto qualitatis, differentia habet rationem qualitatis: ergo ſicut qualitas eſt, per quam quales dicimur, ſic per differentiam efficimur quales. Verùm quia per proprium & accidens commune ſeparabile & ſeparabile dicimur quales, ideo ſubintelligitur in diffinitione differentiæ magis propriæ in quale eſſentiale, quoniam proprium & accidẽs qualificant accidentaliter, differentia verò magis propria eſſentialiter. Conſtat igitur quomodo verificatur primò diffinitio data de differentia magis propria.

Secunda diffinitio eſt hęc. Differentia magis propria eſt illa, qua abundat ſpecies à gñe. pro cui⁹ notitia aduerte, qđ genus in ſui ratione ſiue diffinitione nullam differentiam generis diuiſiuam actu includit, neq;. n. aĩal, vt aĩal eſt rationale vel irrationale. Nã ſi aĩal in ſui ratione differẽtias ſuas diuiſiuas actu cõtineret, in quocũque inueniretur, de eodẽ prædicarẽtur ſicut & genus. puta ſi de ſui ratione, eſſet rationale, cum aſinus ſit aĩal, eſſet aĩal rationale: ſi aũt irrationale, cum homo ſit aĩal, eſſet aĩal irrationale. Conſtat ergo quod genus nullam ſuam differentiam diuiſiuam eiuſdem includit actu. Sed ſpecies includit genus actu, cui ſubiicit actu, & vltra genus includit alterã differentiarũ diuiſarum generis, qm̃ per ipſam conſtituitur, & per ipſam diſtinguitur actu à qualibet alia ſpecie. V. g. homo includit animal actu, & includit rationale actu, eo quod per rationale conſtituitur & diuiditur à quacunque alia animalis ſpecie. Cũ ergo dicitur, Differentia eſt qua abundat ſpecies à genere, ſic intellige, Differentia eſt, quam in ſui ratione ſpecies ſupra genus actu includit, quam non includit genus, & in hoc ſenſu dicitur, q̄ ſpecies abundat differentia à genere, eo quod genus ab vtraque differẽtia ſui diuiſiua abſtrahit, quas ſpecies oppoſitæ includunt, vt homo includit rationale, brutum verò irrationale.

Præterea. Dicitur differentia, qua abundat ſpecies à genere, qm̃ omnia quæ ſunt de diffinitione generis, ſunt etiã de diffinitione ſpeciei. Sed ſpecies vltra omnia illa ſuper addit propriam differentiam. V. g. Animal ſic diffinitur. Animal eſt ſubſtantia corporea, animata, ſenſitiua. Hæc omnia ſunt etiam de diffinitione hominis, ſed ſuperaddit rationale mortale. Nam homo eſt ſubſtãtia corporea, animata, ſenſitiua, rationalis, mortalis: propterea dicitur, quod differentia eſt, qua abundat ſpecies à genere.

Tertia diffinitio eſt iſta. Differentia magis propria eſt illa, quæ apta nata eſt diuidere genus, & ea, quæ ſub genere poſita ſunt. Pro cuius notitia aduerte quod duo ſunt actus differentiæ, primus eſt diuidere genus. Nam vt probatur in x. Meta. quodlibet genus diuiditur duabus primis differentiis contrariis. vt ſubſtantia per corpoream, & incorporeã, & quantitas per continuum & diſcretum, & linea per rectam & obliquam, & hoc tibi patet in arbore Porphyrij ſ. poſita. Secundus actus eſt quod differentia ſimul cum genere cõſtituit ſpeciem ſiue ſubalternam ſiue ſpecialiſſimã. exemplum primi, Corporeũ adiunctũ ſubſtantię conſtituit corpus, & incorporeum adiunctum ſubſtantiæ conſtituit ſubſtantiam ſeparatam, quam dicimus intelligentiam, & in diuina lege dicimus angelum. exemplum ſecundi, Congregatiuum adiunctum colori conſtituit nigredinem, eſt enim nigredo color congregatiuus viſus. Diſgregatiuum aũt adiunctum colori, conſtituit albedinem, eſt enim albedo color diſgregatiuus viſus. Ex his ergo conſtat qđ differentiæ cõtrariæ diuidẽtes gen⁹ conſtituũt ſpecies oppoſitas, contentas ſub gñe diuiſo, q̄ licet cõueniãt in gñe, tñ diuidunt ſiue diſtinguunt ab inuicem per differentias, quæ diuiſerũt genus & ſimul cum genere conſtituerunt ipſas ſpecies. Ideo bene dicitur, quod differentia magis propria eſt illa, quæ eſt apta diuidere genus, & ea, quæ ſub gñe poſita ſunt.

Quarta diffinitio eſt hæc. Differentia magis propria eſt illa, qua differunt à ſe ſingula. pro cuius notitia aduerte qđ ſicut apud phyſicum entia naturalia cõueniunt in materia & differunt à ſeinuicem ſuis propriis formis, vt omnia metalla cõueniunt in aqua: nam eis prędominatur aqua, aliter non liquefierent, ſed differunt propriis formis, alia eſt enim forma auri, alia argẽti, &c. ſic & apud logicum ſingulæ ſpecies contentæ ſub vno genere conueniunt in genere, quod ſe habet vt materia, & differunt à ſe inuicem ſuis propriis differentiis, quę emanant à propriis formis, vt rationale ab anima intellectiua. Conſtat ergo quomodo differentia eſt, qua differunt à ſe ſingula.

Quinta diffinitio talis eſt, Differentia magis propria eſt quæ conducit ad eſſe rei, & eius quod eſt eſſe rei pars eſt. Pro cuius notitia aduerte, quod differentia in duobus aſſimilatur formæ rei. Nam ſicut apud phyſicum forma dat eſſe compoſito etiam in artificiatis, vt forma gladij dat eſſe gladio: neque. n. ferrum eſt actu gladius, antequam recipiat formam gladij: ſic apud logicum differentia, quę ſumitur à forma, dat eſſe ſpeciei. Nam ex eo quod homo eſt rationalis habet eſſe hominis, & non ex eo quod eſt animal. Nam ex eo quod eſt animal, non habet eſſe niſi animalis, in quo non differt ab aliis ſpeciebus contentis ſub animali. Similiter forma apud phyſicum eſt pars eſſentialis rei compoſitæ & ſpectat ad quidditatem eius, ſic apud logicum differentia eſt pars eſſentialis ſpeciei. Sicut enim homo vt compoſitum naturale componitur ex materia & forma, puta ex corpore & aĩa: ſic homo, vt ſpecies, componitur ex gñe & differentia, puta ex animali & rationali. Hæc tamen compoſitio differt ab illa, quoniam apud phyſicum illa eſt realis, diſtinguuntur. n. realiter materia & forma vt potentia & actus, apud logicũ autem eſt compoſitio generis & differentiæ ſecundum rationem. qm̃ genus & differentia non realiter differunt. Sed pro nunc ſuſtine, quoniam iſta non reſoluuntur vltimatè niſi apud metaphyſicum, vt docuim⁹ in quæſtionibus noſtris metaphyſicalibus. Conſtat igitur

quo

quomodo differentia conducit ad eſſe rei, & eſt pars eius, vt diſtinguitur à proprio & accidẽte,quæ & ſi dant aliquo modo eſſe rei,non tñ eſſentialiter,nec ſunt eſſentialis pars rei, neque ſm rem, neque ſm rationem, qm̃ non ingrediunt definitionem. Differentia autem ingreditur & complet, vt aliàs tibi manifeſtabitur.Conſtat igitur tibi omnes diffinitiones, quæ dari conſueuerunt apud logicum de differentia magis propria, quibus omnes conueniunt tam differentiæ genericæ quàm ſpecificæ præter primam,quæ, vt ſonat non conuenit niſi genericæ,licet aliqui dicant quod conuenit etiam vltimæ ſpecificæ non repugnanter, id eſt, quia non repugnat differentiæ, vt differentia eſt prædicari de pluribus differentibus ſpecie, aliter repugnaret omni differentiæ,ſicut non repugnat cælo, vt corpus eſt diuidi in partes,verum hæc opinio quantum valeat pro nunc relinquatur,nec confundatur nouitius,& ſtandum eſt in expoſitione, quam ſuprà poſuimus in ſolutione obiectionis factæ contra primam definitionem datam de differentia.

Quantum ad 3.aduerte quòd ad mentemPorphyrij,differentia quintupliciter diuiditur.

Prima diuiſio eſt hæc. Differentiarum quædam facit alterum,quædam facit aliud.Illa facit alterum,quæ facit differre habentem à non habente accidentaliter, vt accidens proprium & accidens commune ſiue ſeparabile ſiue non, qm̃ neutrum eſt de eſſentia rei differentis,& id,ſ.facere alterum competit differentiæ communiter & propriè acceptæ,licet magis conueniat differentiæ communiter acceptæ q̃ propriè. Nam propriè accepta & ſi non ſm ſe, tñ in quantum proprium accidens fluit à principiis ſpeciei, videtur participare actum differentiæ magis propriè,quæ facit aliud, quoniam licet homo differat eſſentialiter ab aſino per rationale primò,tamen ſecundariò differt eſſentialiter per riſibile. Nam bene ſequitur homo eſt riſibilis, ergo diſtinguitur eſſentialiter & ſpecificæ ab aſino, quod non eſt verum de differentia communi.Non enim ſequitur. Homo eſt albus,ergo differt eſſentialiter à coruo,vt patet. Illa autem facit aliud quæ facit differre habentem à non habente eſſentialiter,vt differentia magis propria,quæ eſt de eſſentia rei differentis, vt ſenſitiuum in animali, & rationale in homine.Nam bene ſequitur,animal eſt ſenſitiuum,ergo differt eſſentialiter à planta:homo eſt rationalis, ergo differt eſſentialiter ab aſino.

Secunda eſt. Differentiarum quædam eſt ſeparabilis ab eo,cui ineſt,vt differẽtia communiter accepta; quæ fit per accidens cõe.Quædam inſeparabilis,quæ ſcilicet fit per accidens proprium,&eſt differentia propriè dicta,vel per differentiam eſſentialem, quæ dicitur differentia magis propria.Nam & proprietas rei,vt riſibile, & differentia eſſentialis vt rationale ſunt inſeparabiles à re cui inſunt,quoniã alterum fluit ab eſſentia,alterum eſt de eſſentia rei.

Tertia eſt.Differentiarum inſeparabilium,quædam ſunt per ſe,quædã p accidẽs. Aduerte quod apud Porphyrium, differentię per ſe ſunt illæ,quę ingrediuntur diffinitionẽ & iſtæ ſunt magis propriæ,vt ſenſitiuum,quod ingreditur diffinitionẽ aſalis,& rationale quod ingreditur diffinitionem hominis. Differentiæ aũt per accidens ſunt illæ, quæ licet prędicentur per ſe de ſubiecto,vt riſibile de homine,tñ nõ ingrediuntur diffinitionem rei, niſi ſumantur loco differẽtiæ eſſentialis, ſicut ſolemus diffinire aſinum per rudibile, & equum per hinnibile, & canem per latrabile, eo q̃ proprias & eſſentiales ignoramus differentias. Igitur inter differentias per accidens in ſenſu dicto,numeramus accidentia propria,de quibus loquemur in capitulo ſequenti.

Quartà eſt.Differentiarum quædam ſuſcipiunt magis& minus,quædam non. Quæ ſuſcipiunt magis & minus ſunt differentiæ communiter dictæ,quæ fiunt per qualitates cõmunes & præcipuæ in tertia ſpecie qualitatis,vt ſunt colores & ſapores & odores, & tangibiles qualitates. Nam de Socrate verum eſt dicere q̃differt à Plat.in albedine,qm̃ & ſi vterque ſit albus,tñ magis albus eſt Socr. vel minꝰ quàm Plat.Quæ autem non ſuſcipiunt magis & minus ſunt differentiæ propriæ & magis propriæ, non enim dicitur vnus homo,magis riſibilis,aut magis rationalis q̃ alius.Quid autem ſit recipere magis & minus,declarabitur tibi in tract. ſeq. cum loquemur de proprietatibus prædicamenti ſubſtantiæ.Pro nunc ſuſtine,ne idem inutiliter repetamus.

Quinta eſt.Differentiarum,quædam eſt diuiſiua, quædã conſtitutiua. Pro notitia huius quintæ diuiſionis aduerte primò q̃ non datur niſi de differentia magis propria,qm̃ illa tantum diuidi genus eſſentialiter & conſtituit ſpeciẽ, vt patet ex definitionibus ꝫ.poſitis.Aduerte ſecundò,quod membra huius diuiſionis non oportet eſſe diſtincta realiter,ſed ſufficit q̃ ſint diſtincta ſecundum rationem,nam eadem differentia eſt diuiſiua & conſtitutiua, ſed reſpectu diuerſorum,qm̃ diuidit genus & conſtituit ſpeciem, vt autẽ diuidit dicitur diuiſiua,ſ.generis, vt verò cõſtituit dicitur conſtitutiua,ſ.ſpeciei,& ſic diſtinguitur ratione à ſeipſa vt diuidit & conſtituit.V.g. Rationale & ſuum oppoſitum diuidunt animal vt patet in arbore Porphyrij,qm̃ animalium aliud rationale, aliud irrationale, & vtrunque iſtorum ſimul cum gñe conſtituit ſpeciem:nam rationale additum animali conſtituit hominem,irrationale additum aĩali conſtituit brutũ.Aduerte tertiò q̃ differẽtiæ magis ꝓpriæ tres ſunt actus,primus eſt diuidere genus,& ab hoc dicitur diuiſiua,ſecũdus eſt cõſtituere ſpeciẽ ſiue ſubalternã ſiue ſpecialiſſimam,vt ſenſitiuum cõſtituit aĩal. Rationale ꝯſtituit hominem,& ab hoc dicit ꝯſtitutiua.tertiò facit differre ab inuicem ea quæ cõſtituit, vt per rationale differt homo à bruto,& ab hoc dicit differẽtia.Nã quæ differũt differẽtia differunt. Aduerte quartò q̃ ex eo q̃ differentia ſimul cum gñe conſtituit ſpeciem ſequit corollariè q̃ ſola ſpecies diffinitur.Nam vera diffinitio conſtat ex genere & differentia eſſentiali.Hæc aũt duo conſtituunt ſpeciem,ergo ſola ſpecies diffinitur.Vnde quæcunque diffiniunt & nõ ſunt ſpecies aut ſubalterna aut ſpecialiſſima, qualia ſunt decẽ gña liſſima,ſex trâſcẽdẽtia, oĩa indiuidua cuiuſcũque prædicamenti,non veræ & propriæ diffiniunt,ſed deſcribunt.Qũo aũt differant vera diffinitio & deſcriptio,manifeſtabit tibi in Tractatu de ſyllogiſmo topico.Bene ergo dixit Boetius q̃ſola ſpecies diffinit.Conſtãt ergo tibi diuiſiones datæ de differẽtia ſimul cũ definitionibꝰ ſuis,eo modo ſiue illis modis quibus poteſt notificari. Hæc de præſenti c.dicta ſint.

CAPVT V. *De proprio.*

IN 5.ca.agendum eſt de quarto prædicabili quod dicitur proprium. Cuius conſideratio ordinatè ſequitur conſiderationem generis & ſpeciei & differentiæ, ea nanque prædicantur eſſentialiter, Proprium verò prædicatur accidentaliter,ſed eſſentiale præcedit accidẽtale,ergo poſt cõſiderationem illorum trium ordo doctrinæ requirit,vt tractemus de proprio. Quare autem prius de proprio quã de accidente,cum vtrunque ſit accidentale,dicemus in c.ſeq. De proprio autem tria videnda ſunt.Primò quot modis ſumitur,ſecundò quid ſit proprium quod ponitur quartum prædicabile,tertiò ſi ſolus vltimus modus,quo dicitur proprium eſt vnum ex quinque prædicabilibus.

Quantũ ad 1.aduerte qđ ad mentem Porphyrij,& in doctrina peripatetica,quatuor ſunt modi quibus dicit ꝓpriũ.

Primò illud dicitur proprium, quod competit ſoli vni ſpeciei,ſed non omni indiuiduo illius ſpeciei, imò reperit in minori parte.vt eſſe logicum ſiue grãmaticum, eſſe medicum,eſſe moralis & honeſtæ vitæ, competit ſoli homini, qm̃ ſolus homo inter omnia animalia viget parte intellecti ua,hæc autem inſunt ei propter intellectum &voluntatem quæ ad partem intellectiuam ſpectant. Sed eſſe logicum ſiue medicum eſt proprium primo modo,dummodo importent eſſe actu logicum ſiue medicum, ſi enim importarent ſolam aptitudinem,non eſſent proprium primo modo, ſed quarto modo,ſicut & riſibile in homine,nam licet ſoli homines & pauci ſint actu logici ſiue medici, omnes tamen & ſoli ſunt apti eſſe logici,&c.aliter illud principium Ariſtotelis in primo ſuæ Metaphyſicæ eſſe falſum. Omnes homines natura ſcire deſiderant. Deſiderium autem ſciendi ſupponit aptitudinem naturalem ad ſcientiam,aliter vanũ eſſet deſiderium.Et aduerte quod eſt ſimile de ridente &riſibili,nam eſſe actu ridentem conuenit ſoli homini,ſed non omni homini, quoniam non omnes actu rident. Sunt enim eadem hora aliqui flentes aliqui ridentes, eſſe ergo ridentem eſt proprium homini primo modo.Eſſe verò aptum ad ridendum conuenit ſoli & omni homini & ſemper, ergo eſt proprium hominis quarto modo,vt declarabitur.

Propriũ quot modis.

Secundò illud eſt proprium quod omni indiuiduo alicuius ſpeciei &ſemp cõuenit remoto impedimẽto &caſu, ſed nõ ſoli ſpeciei,ſic eſſe bipedẽ eſt propriũ hominis ſecũdo modo. nã eſſe bipedẽ & gradi duobꝰ pedibus conuenit omni homini,qui ſit verus homo,ſed non ſoli homini,conuenit enim multis animalibus & præcipuè volatibilibus.

Dixi remoto impedimento,vt ſecludantur homines,qui ex infirmitate aut abſciſione non ſunt bipedes.

Dixi & caſu, propter monſtra, quorum aliqua aut nullius,aut vnius, aut plurium quàm duorum ſunt pedum, de quibus iam locuti ſumus in ſecundo Phyſicorum.

Dixi verus homo,vt excludam quædam animalia habẽtia effigiem humanam, vt dicitur ꝙ in India inueniuntur homines qui tãtum vnum habent pedem,& vnum oculum in fronte qui gradiuntur ſaltando. Iſti non ſunt magis homines quàm ſimia,ideo de eis non eſt hic ſermo.

Sed aduerte,ꝙ quando dicitur illud eſt proprium ſecundo modo,quod omni, ſed non ſoli conuenit. Exponendum eſt ly conuenit pro accidit, aliter eſſe animal eſt propriũ ſecundo modo.Conuenit enim omni homini,ſed non ſoli, vt patet, licet autem conueniat omni homini, ſed non ſoli, non tamen accidit homini, ſed eſt de eſſentia eius, quoniam prædicatur de eo in quid.

Tertiò illud eſt proprium quod conuenit ſoli vni ſpeciei,& omni eius indiuiduo,ſed non omni tempore,imò ſolùm in tali tempore,puta eſſe canum vel caneſcere conuenit ſoli &omni hõi,ſed nõ niſi in ſenectute loquẽdo de caneſcere naturaliter,id eſt ſecũdũ ordinẽ naturæ,& ꝓpriè.

Dico ſecundum ordinem naturę,quoniam accidit ex aliis cauſis hominẽ caneſcere ante ſenectutem, & præcipuè ex longa & intẽſa animi triſtitia,propterea inquit Boetius, in 1.de Conſola.Metro primo. Intempeſtiui funduntur tempore cani. ſcilicet capilli aut propter malã & intemperatã complexionem,qualis eſt phlegmatica &melancholica.vtraque nanque eſt frigida, &canicies ex frigiditate prouenit. Nam ideo non caneſcit homo in iuuentute, quia calor naturalis ſuperabundat temperans frigidum, in ſenectute autem ex defectu caloris ſuperabundat frigidum & humidum ſuperfluum,ideo in ſenectute caneſcit homo,& inter alias ꝯplexiões ſanguinea tardius caneſcit, poſt ipſam cholerica,propter caloris abundantiam temperantis frigidum & conſumentis humidum indigeſtum ſiue ſuperfluum.

Dico propriè,quoniam licet aliqua animalia, vt lupꝰ & canis, videantur mutare pilos ſuos naturales in albos, non tñ propriè caneſcunt,ſed potiꝰ griſeſcunt.Nam cauſa propriè caniciei eſt ſuperabũdans frigiditas cerebri,quæ ineſt homini ſuper omnia alia animalia,& ideo malè odorat homo,vt dicitur in ſecundo de Anima,ꝙ autem aliqua bruta mutent pilos in albos,non eſt ex ſuperabundanti & indigeſta frigiditate cerebri.cuius ſignum eſt,ꝙ vſque in finem vitæ ſubtiliſſimæ odorant, ſed eſt ex indigeſtis frigidis humoribus reſperſis per totum corpus, & præcipuè quando brutum eſt vorax,ſicut lupus & canis.

Quartò illud eſt proprium, ꝙ conuenit ſoli vni ſpeciei, & omnis eius indiuiduo,& ſemper, id eſt pro omni tempore & neceſſario, vt eſſe riſibile eſt proprium hominis hoc quarto modo.Nam hõ,cum ſit rationalis,& ſemper eſt aptus natus ridere,licet non ſemꝑ actu rideat,& aduerte qđ ly cõuenit exponendũ eſt pro accidit,aliter rationale eſſet proprium quarto modo, qm̃ cõuenit ſoli & omni homini, & ſemꝑ & neceſſariæ,cũ ſit gradus eius diſtinctiuus à bruto,pro tanto aũt non eſt proprium,ſed differẽtia, vt docuimus 3.qm̃ eſt de eſſentia & de diffinitione hõis,proprio autem quarto modo id non ꝯpetit cum ſit accidens fluens à forma rei,aut materia,à forma quidẽ vt riſibile & diſciplinabile ab anima humana,à materia autẽ, vt corruptibile,à compoſitione contrariorum elementorum. Conſtat igitur quot ſint modi,quibus conſuetum eſt ſumi proprium.Nũc autem relictis aliis, immorandum eſt circa quartum, quoniam ſolus iſte eſt quartum prædicabile,vt declarabimus.

Propriũ quid ſit. Quantum igitur ad ſecundum manifeſtandum eſt quid ſit invia peripatetica.Tu igitur aduerte,ꝙnominales ſic definiunt propriũ quarto mõ eſt terminꝰ vniuocꝰ prædicabilis de pluribus in eo ꝙ quale accidẽtale &conuertibiliter.

Dicitur,terminus vniuocus loco generis,eo ꝙeſt magis communis,namvt patet ſupra apud nominales & genus& ſpecies, & differentia ſunt terminus vniuocus, & tamen non ſunt proprium, ergo in plus eſt eſſe terminum vniuocum,quàm eſſe proprium quarto modo.

Dr̃,prædicabilis de pluribꝰ,aliter nõ eſſet verũ prædicabile ꝯputatũ inter quinque: vt docuimus in c.1.huius trac.

Dicitur,de pluribus indiſtinctè nõ explicãdo diſtinctis, ſiue differentibus ſpecie vel numero,quoniam aliquod proprium conſequitur genus,vt eſſe aptũ dormire & vigilare conſequitur animal. Solum.n.animal & omne & ſemper,ſ. pro aliquo tempore dormit & vigilat: vt docuimus in lib. de ſomno & vigilia.Aliquod aũt conſequitur ſpeciem ſpecialiſſimã,vt riſibile &flebile.primũ quidem prędicatur de pluribus differẽtibus ſpecie ſicut & genus,ſecundũ aũt de pluribꝰ differẽtibus numero,ſicut & ſpecies ſpecialiſſima.

Dicitur in eo ꝙ quale, vt diſtinguatur à genere & à ſpecie,quæ prædicãtur in quid,verum quia differẽtia prædicatur in quale,ideo vt diſtinguatur ab ea ſubiungitur,in quale accidentale. Nam differentia,vt docuimus ſuprà,prædicatur in quale eſſentiale,cũ ſit de eſſentia eius cuius eſt differentia.Proprium aũt prædicaꝫ in quale accidẽtale, cũ ſit extra eſſentiam eius,cuius eſt proprium,& non ſit pars eiꝰ.

Dicit,conuertibiliter,aliter nõ eſſet ꝓpriũ quarto modo.Nã ſi prædicaret de aliquo,de quo nõ prædicatur illud cuius eſt proprium,iam non conueniret ſoli illi,puta ſi riſibile prædicatur de aliquo,de quo non prædicatur homo, non conueniret ſoli homini,ex conſequenti non eſſet proprium hominis quarto modo,ſed ſecundo modo.

Tota hæc diffinitio acceptaꝫ à logico reali excepta prima particula,quoniam realis logicus,vt ſæpe diximus, nõ concedit prædicabile eſſe terminum ſiue conceptum, ſed naturam communem pluribus, vt ſtat ſub hoc conceptu,ſ. prædicari de pluribus vniuocè in quid, vel in quale, &c.vt docuimus in c.1.& 2.huius tractatus.

Poſita igitur definitione proprij ſecundùm nominales, videndum eſt quid ſit ad mentem Ariſtotelis.Tu igitur aduerte,ꝙ in quarto Topico.ſic definitur,proprium eſt quod ineſt omni ſoli & ſemper,&conuerſim prædicatur de re,& non indicat quid eſt eſſe rei.

Per primam particulam, ſcilicet ſoli omni & ſemper diſtinguitur ab aliis modis proprij.nam iuxta primũ modum ineſt ſoli, ſed non omni, iuxta ſecundum ineſt omni, ſed non ſoli, iuxta tertium ineſt omni & ſoli, ſed non ſemper, quarto autem modo ineſt ſoli,omni,& ſemper.

Per ſecundam particulam: ſcilicet & conuerſim: id eſt conuertibiliter prædicatur de re, diſtinguitur ab accidente cõi,quod eſt quintum prædicabile, quod non conuertitur cum eo cui ineſt.Nam licet iſta ſit vera, Omnis coruus eſt niger, hæc tamen eſt falſa,omne nigrum eſt coruus. In proprio autem quarto modo prædicatio conuertitur.nam ſi omnis homo eſt riſibilis,omne riſibile eſt homo.

Per tertiam particulam,ſ.& nõ indicat quid eſt eſſe rei, diſtinguitur à definitione,Nam vt declarabitur tibi in tractatu de ſyllogiſmo Topico, definitio eſt oratio indicans quid eſt eſſe rei per eſſentialia,i.declarans eſſentiam & naturam rei definitæ ꝑ ſua principia priora & intrinſeca,quæ ſunt genus & differentia.Et qm̃ proprium nõ eſt principiũ prius intrinſecum & eſſentiale eius,cuius eſt propriũ, ſed eſt quid poſterius fluens ab ipſis principiis,vt riſibile originatur à rationali,nam ex eo,ꝙ homo eſt rationalis,naturali ſequela concluditur,ꝙ eſt riſibilis,&non concluditur econuerſo à priori,ſed à poſteriori,ideo non indicant naturam rei à priori,ſicut indicat vera definitio. Dico à priori, quoniam cũ propriæ rerum differentiæ ſint nobis incognitæ,venamur rerum quidditates per effectꝰ proprios,& per ſuas proprietates,& vt in pluribus aſſumimus propria accidentia in diffinitionibus loco differentiarum. Sed hoc eſt indicare quod quid eſt rei à poſteriori & non à priori. Et quando dicitur in diffinitione præmiſſa de proprio, ꝙ non indicat quid eſt eſſe rei, intelligendum eſt à priori ad differentiam veræ diffinitionis.A poſteriori autem non eſt dubium. aliter non verificaretur illud in primo de Anima, Accidentia,ſcilicet propria,magnam partem conferunt,id eſt multum nobis deſeruiunt ad cognoſcẽdum quod quid eſt,id eſt rei eſſentiam & naturam.Verum quia hæc ſunt altioris negocij,id eſt Metaphyſici, ideo tu nouici ne deſperes,ſi nunc non penetras,ſufficiat tibi ſuperficialiter apprehendere.Conſtat igitur tibi quid ſit proprium quarto modo ſecundùm nominales & reales, ſed tu ſequere viam realium,vtpote magis conformem doctrinæ peripateticæ.

Quantum ad tertium aduerte quod proprium non omnibus modis eſt vniuerſale,ſed tantum quarto modo.Nam ſolùm quarto modo prædicatur accidentaliter conuertibiliter modo quo expoſuimus, & ſuum adæquatum ſubiectum eſt propriè ſpecies ſpecialiſſima, ex conſequenti ſicut ſpecies ſpecialiſſima prædicatur vniuocè & immediatè de pluribus differentibus numero,quæ ſunt eius indiuidua,ſed prædicatur in quid, ſic eius proprium prædicatur de eiſdem, ſed in quale, ideo facit diſtinctum prædicabile ab omnibus aliis. Hæc de proprio dicta ſint. Quomodo autem faciat diſtinctum prædicabile ab accidente, cum

&

& ipſum proprium ſit accidens dicemus in ca.ſeq. Hæc de c.5.dicta ſint.

CAPVT VI. De Accidente.

IN ca.6.agendum eſt de quinto prædicabili quod dicitur accidens, cuius conſideratio ordinatè ſequitur conſideratione de proprio, quoniã licet vtrunq; prædicetur de plurib. in quale accidẽtaliter inquãtũ vtrũque eſt accidẽs, tñ imperfectiori modo prædicatur quam propriũ. Nã proprium prædicatur conuertibiliter non autẽ accidens vt declarabitur. Item proprium facit propoſitionem per ſe, non autem accidens. De accidẽte igitur quatuor videnda ſunt. Primò quot modis ſumit, vt ſciamus modũ, iuxta quem ponitur 5. prædicabile, ſecundò quid ſit, vt eſt 5. prædicabile, tertiò quomodo diuiditur, quartò quomodo facit diſtinctum prædicabile à proprio, cum & proprium ſit accidẽs.

Accidẽs quot modis ſumitur.

Quantum ad 1. aduerte quòd famoſiores modi in via Ariſt. quibus ſumitur accidens, ſunt quatuor.

Primò ſumitur pro omni eo, quod non eſt de ratione alicui⁹, & ſic omnia, quæ non ſunt de ratione hominis, ſunt accidentia homini, cum igitur riſibile nõ ſit de ratione hominis, nec Sortes nec Plato ſint de intellectu hominis, poteſt enim intelligi homo nõ intellecto Sorte, & Platone, & huius ſignũ eſt, q̃ hæc eſt indirecta, hõ eſt Sortes, ſequit̃ q̃ in hac prima acceptione & proprietates ſpeciei & indiuidua ſint accidentia homini, & iuxta hunc modum in tractatu de ſyllogiſmo ſophiſtico aſſignabitur fallacia accidẽtis.

Secundò ſumitur accidens pro omni ente quod non eſt ſubſtantia, ſed inhæret ſubſtantiæ, & diuiditur in nouẽ prædicamenta: vt declarabitur tibi in tract. ſeq. iuxta quem modum dicimus quãtitatem & qualitatem eſſe accidens, & appellatur accidens prædicamentale. Et eſt alterum membrũ diuiſionis, qua diuiditur ens in ſubſtantiam & accidens.

Tertiò ſumitur accidens pro omni eo quod euenit præter intentionem agentis: vt quando homo fodit agrum vt ſeminet, ſi fodiendo inuenit theſaurum, eſt accidens, & hoc accidens dicitur fortuna & caſus, de quo agitur in 2. Phyſ.

Quartò ſumitur accidẽs pro omni eo quod poſitum in prædicato facit propoſitionem per accidens ſiue illud ſit ſubſtantia, ſiue accidens prædicamentale, ſiue non. Ad hoc aũt q̃ fiat propoſitio per ſe oportet prędicatum eſſe de eſſentia, aut de ratione ſubiecti, aut proprium eius quarto modo, oĩa ergo alia prædicata faciunt propoſitionem per accidens. Vnde hæc eſt p̃ accidens. Animal eſt homo, & hęc homo eſt ſortes, & vniuerſaliter quando inferius prædicatur de ſuperiori, & omnis propoſitio in qua prædicatũ eſt accidens cõe ſiue ſeparabile ſiue inſeparabile, qm̃ tale accidens non eſt de diffinitione ſubiecti, nec eius proprium, aliter ſoli ſubiecto cõueniret. Vnde hæc eſt propoſitio per accidẽs, hõ eſt albus, nix eſt alba, Aethiops eſt niger, & ſolum quarto modo eſt prædicabile diſtinctum ab aliis. Et quidem q̃ ſit prædicabile probatur, qm̃ prædicatur de pluribus vniuocè differentibus ſiue ſpecie ſiue numero, nam ni gredo prædicatur vniuocè de coruo & carbone & Aethiope, qui differunt ſpecie & prędicatur de hoc & illo coruo, qui differunt numero. Quod autem ſit diſtinctum ab aliis patet de genere & ſpecie, quoniam prædicatur in quale, illa autem in quid: patet de differentia, quoniam illa prædicatur in quale eſſentiale, hoc autem in quale accidentale: de proprio etiam conſtat, quoniam proprium prædicatur in quale accidentale conuertibiliter, accidens autem inconuertibiliter. Conſtat ergo quot modis ſumitur accidens, & iuxta quem modum ſit prædicabile.

Accidens quid ſit.

Quantum ad 2. aduerte q̃ apud nominales accidens, vt eſt quintum prædicabile, ſic diffinitur. Accidens eſt terminus vniuocus, de pluribus prædicabilis in eo quòd quale accidentale non conuertibiliter.

Primò dicitur terminus vniuocus in eodẽ ſenſu, in quo eſt diffinitum genus & ſpecies & differentia & proprium ſecundùm nominales, & vt in ſecundo cap. expoſuimus.

Secundò dicitur de pluribus prædicabilis, quoniam ex hoc habet q̃ ſit prædicabile propriè dictum, modo prædicetur vniuocè: vt patet ex diffinitione data de prædicabili in 1.c. Et aduerte q̃ non dicitur de pluribus differentibus ſpecie ſiue numero, qm̃ contingit accidens prædicari de differentib. gñe: vt aĩal eſt album, nix eſt alba. Et de differentibus ſpecie: vt coruus eſt niger, & homo eſt niger puta Aethiops, & de differẽtib⁹ numero, vt ſortes eſt albus, & Berta eſt alba, propter hoc igitur diffinitur accidens prędicabile prædicari de pluribus indiſtinctè ſiue ſpecie ſiue numero.

Tertiò dicitur in eo quòd quale, quoniam ad interrogationem factam qualis eſt homo, reſpondetur albus, aut niger, aut ſanus, aut æger.

Quartò dicitur accidentale, vt diſtinguatur à differentia, quæ, vt ſupra docuimus, prædicatur in quale eſſentiale, quoniam eſt de diffinitione eius, cuius eſt differentia.

Quintò dicitur conuertibiliter, vt diſtinguatur à proprio ſicut iam ſupra docuimus.

Hęc diffinitio tota acceptatur à logico reali, pręter primam particulam: quoniam, vt ſæpe diximus, realis logicus non concedit prædicabile eſſe terminum vel conceptum, ſed eſſe naturam communicabilem multis, vt ſtat ſub hoc conceptu, quod eſt eſſe prædicabile de multis. Alię particulæ omnes acceptantur.

Apud realem autem logicum & ad mentem Porphyrij de accidente: vt eſt quintũ p̃dicabile daf triplex diffinitio.

Prima eſt hæc. Accidens eſt quod adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem.

Aduerte q̃ hæc diffinitio alio & alio modo intelligenda eſt à logico & à philoſopho. Nam logicus conſiderat accidens ſm̃ modum prædicandi, philoſophus autem ſm̃ modum eſſendi. Logicaliter ergo ſic intelligatur. Accidens eſt illud prædicabile quod adeſt & abeſt: id eſt quod prædicatur affirmatiuè & negatiuè de ſuo ſubiecto, præter ſubiecti corruptionem: id eſt abſq; hoc q̃ remoueatur ſubiectum. V.g. eſſe albũ, ſedere, ſtare, currere, ſunt accidentia homini, quia verificantur de homine affirmatiuè & negatiuè, nam vtraq; harum eſt vera, cum ſint indefinitæ in materia contingenti. Homo eſt albus, Homo non eſt albus, & adhuc ſtat homo ſiue ſit albus, ſiue non ſit albus, non ſolum autem verificantur iſtæ duæ ſumendo hominem, vt ſtat pro diſtinctis ſuppoſitis, ſed etiam reſpectu eiuſdem, pro diuerſo tñ tempore; nam verum eſt dicere, quod hic homo aliquando eſt albus, aliquando non eſt albus, & tamen ſtat ſubiectum. Realiter autem & apud philoſophum ſic intelligitur. Accidens eſt ens, quod adeſt & abeſt, id eſt quod aduenit ſubiecto iam conſtituto in eſſe quo ad ſubſtantiam & intereſt & illi, & remouetur ab eo, & tamen ſubiectum non definit. Et diffinitio ſic intellecta, verificatur propriè de accidẽte cõi quod ſcilicet non conſequitur ſubiectum ex natura ſubiecti, vt excludam accidens proprium conſequens naturam ſpecificam, vt riſibile in homine vel principia indiuiduãtia quibus hic homo eſt hic homo. Iſta enim non remouentur, quin corrumpatur ſubiectum. Hæc enim ſemper eſt falſa, homo non eſt riſibilis, quia licet poſſit intelligi homo non intellecto riſibili cum non ſit de eſſentia eius, tamen non poteſt exiſtere ſine riſibili, quoniam naturaliter fluit à natura hominis, ſicut lux à ſole. Licet aũt prædicta diffinitio intelligi poſſit & exponi logicaliter & phyſicè, in præſenti loco exponenda eſt logicaliter, quoniam logicus non habet conſiderare accidens, vt ens eſt, ſed vt prædicabile eſt.

Secunda diffinitio eſt hæc. Accidens eſt, quod contingit eidem, ſ. ſubiecto ineſſe & non ineſſe, vt eſſe ſanum, triſtem, lætum, honoratum, &c. eſt accidens ſorti, qm̃ aliq̃n eſt ſan⁹, aliq̃n æger, aliq̃n triſtis, aliquando lætus, & hoc modo accidens conuertitur cum contingenti. Contingens eſt, quod poteſt eſſe & non eſſe. Et aduerte q̃ per hanc ſecundam definitionem probatur prima. nam bene ſequitur, accidens eſt quod poteſt ineſſe & non ineſſe ſubiecto, ergo accidens eſt quod adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem.

Tertia diffinitio eſt hæc. Accidens, ſcilicet prædicabile eſt illud quod neque eſt genus, neque ſpecies, neque differentia, neque proprium, ineſt autem rei.

Dicitur accidens prædicabile, vt excludam accidens in quantum eſt prædicamẽtale, puta albedinẽ in prædicamento qualitatis, corpus & ſuperficiem in prædicamento quantitatis. Nam albedo eſt ſpecies coloris, corp⁹ & ſuperficies ſunt genera quantitatis continuæ, non inconuenit ergo accidens prædicamẽtale eſſe ſpecies & gen⁹, &c. Sed inquantum eſt prædicabile id ſibi repugnat. Eſt autem prædicabile ex particulari modo prædicãdi, qui eſt prædicari de pluribus in quale accidentaliter inconuertibiliter, p̃ hunc aũt modum prædicandi negatur ſibi poſſe eſſe genus & ſpecies, quia prædicantur in quid, ſimiliter eſſet differentia, quia prædicatur in quale eſſentiale, ſimiliter eſſe proprium quia prædicatur in quale accidentale: ſed conuertibiliter. Conſtat igitur tibi, quid ſit accidens, vt prædicabile.

Quantum ad tertium aduerte quòd apud Porphyrium datur tantum vna diuiſio de accidente prædicabili, q̃ eſt

accid

accidens cõe diſtinctum contra proprium, quod eſt quartum prædicabile. Petrus autem Hiſpa. adiungit ſecundam.

Prima eſt, accidentium communium, quæ prædicantur per accidens de ſubiecto, quoddam eſt ſeparabile, quoddã inſeparabile. Separabile, vt homo eſt ſedens, Inſeparabile, vt coruus eſt niger. Ratio huius diuiſionis eſt, quia aut accidens cauſatur in ſubiecto à cauſa naturali fixa, & perſeuerante quaſi immutabiliter, & ſic eſt accidens commune inſeparabile, vt nigredo in coruo, quæ cauſatur ex intenſa caliditate & ſiccitate complexionali, quæ prædominantur in eo ſ. frigidum & humidum. Et nigredo in Aetiope, quæ cauſatur ex aduſtione regionis, à qua nullo tempore multum elongatur ſol, habitant enim circa tropicũ cancri, aut cauſatur in ſubiecto à cauſa inſtabili diuerſimodè ſe habente pro diuerſo tempore, & ſic eſt accidens ſeparabile, vt albedo & denigratio in ſorte Italo, nam in æſtate ad ſolem denigratur propter acceſſum ad caput noſtrum, in hyeme autem dealbatur propter elongationem. Idem intellige de calore & frigiditate aeris in climate quinto, ſexto & ſeptimo, magis & vltra. Conſtat igitur quomodo hęc diuiſio eſt ſufficiens. Sed aduerte, quod hæc diuiſio magis verificatur apud Phyſicum, quàm apud Logicum. Phyſicus enim conſiderat accidens prædicamentale & modum ſuum realem eſſendi in ſubiecto, Logicus autem conſiderat accidẽs ſub modo intelligendi & prædicandi. Quantum igitur ſpectat ad Phyſicum, profectò verum eſt quòd aliquod eſt ſeparabile, vt accidens aduentitium, ſicut album & nigrum calidum & frigidum in homine, aliquod autem eſt inſeparabiliter inhærens, vt calidum in igne, nigrum in coruo, album in niue, dulce vel auſterum in hoc vel illo pomo, & breuiter omne accidens congenitum fluens à principiis indiuidui, & tali vel tali commixtione elementorum, apud Logicum autem omne accidens, quãtum ad modum intelligendi vel prædicandi eſt ſeparabile, quoniam ſubiectum, quo ad eſſentialia ſua poteſt intelligi & diffiniri non intellecto accidente ſiue proprio ſiue communi. Proprio quidem, vt poſſum intelligere ac diffinire hominem, nulla facta mentione de riſibili. Conſtat enim prima apprehenſio & quidditatiua diffinitio ex ſolo genere, & differentia communi aũt aduentitio conſtat. Communi verò congenito, vt nigredine in coruo conſtat quod poſſum intelligere & diffinire quo ad principia eſſentialia, abſque hoc quod fiat mentio de accidente congenito, poſſum enim intelligere hominem, qui eſt Aethiops inquantum homo eſt, vt inquit Porphyrius nitentẽ candore. Non enim Aethiops, vt homo habet nigredinem, ſed ex regione aduſta radiis ſolis. cuius ſignum eſt, quod ſi Aetiops deducatur ad regionem temperatam, paulatim per ſucceſſionem generationis, geniti albeſcent. Hæc ergo diuiſio accidentis per ſeparabile, & inſeparabile, licet in aliquo ſenſu poſſet intelligi logicaliter, abſolutè tamen exponenda eſt phyſicè, quod innuens Porphyrius poſita prædicta diuiſione, ne videretur contradicere diffinitioni datæ, qua dictum eſt accidens eſſe illud quod poteſt adeſſe & abeſſe & cætera, ex conſequenti videtur omne accidens eſſe ſeparabile, quaſi ſoluens inquit, poteſt autem intelligi, & coruus albus & Aetiops nitens candore præter ſubiecti corruptionem. Ac ſi dicat, licet phyſicè nõ omne accidens poſtquam aduenit ſubiecto poſſit remoueri, tamen logicaliter quantum ad modum intelligendi ſubiectum poteſt remoueri modo quo diximus, nulla ergo eſt contradictio. Verum ergo eſt dicere, q̃ apud Phyſicum datur accidens ſeparabile & inſeparabile quantum ad ineſſe ſubiecto. Sed apud logicum omne eſt ſeparabile quantum ad hoc, quod eſt intelligere & diffinire ſubiectum.

Secunda diuiſio quam ponit Petrus Hiſpanus eſt hæc. Accidentium quoddam eſt commune, quoddam eſt proprium. Aduerte quod accidens poteſt dici commune & proprium dupliciter, primò, quòd illud dicatur commune, quod aptum eſt inueniri in multis ſubſtantiis genere, & ſpecie dictis, vt calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, aſperum, lene, graue, leue.

Proprium aũt dicatur illud, quod vni ſoli generi vel ſpeciei conuenit conuertibiliter, vt rerũ proprietates, vt ſumma lux, in ſole & ſummum calidum in igne, par & impar in numero, riſibile in homine. ſecundò, vt dicatur accidens cõe, cuius ſubiectum nominatur termino communi & non diſcreto, vt homo albus, coruus niger, illud autem dicatur accidens proprium, cuius ſubiectum nominatur termino diſcreto, vt Sortes albus vel albedo in Sorte. In hac ſecunda diuiſione ſumitur cõe & proprium in ſecundo ſignificato, & non in primo, nam iuxta primũ diſtinguitur quartũ prędicabile à quinto. Iuxta aũt ſecundũ tam cõe quam proprium cõtinetur in quinto prædicabili. Conſtat igitur quo modo diuidatur accidens apud logicum in prædicabile b⁹. Dico in prædicabilibus, quoniam alio modo diuidẽdũ eſt in prædicamẽtis, vt tibi manifeſtabitur in tractatu ſequẽti.

Quantum ad 4. vt ſcias, qũo accidẽs facit quartum præ dicabile diſtinctũ à quinto, cum tñ vtrunque ſit accidens & non ſubſtantia, aduerte q̃ accidens dupliciter conſiderari poteſt, primò vt eſt ens diſtinctum contra ſubſtantiam, & quod in tractatu ſequenti diſtinguemus in nouem prædicamenta accidentium, ſecundò vt dicitur prædicatum per accidens diſtinctum contra prędicatum per ſe, iuxta quem ſenſum omne quod prædicatur per accidens de altero dicitur accidens, & omne quod prædicatur per ſe, dicitur per ſe, & iuxta eundem ſenſum accidens facit propoſitionem & prædicationem per accidens. Per ſe autem facit propoſitionem per ſe, quæ quomodo & quot modis fiat, declarabitur in tract. de ſyllogiſmo demonſtratiuo. *Q̃ quod accidens ſit prædicabile.*

Iuxta primum ſenſum non datur medium inter ſubſtantiam & accidens, quia vt manifeſtum tibi erit in tract. ſeq. ens ſufficienter diuiditur in ſubſtantiam & accidens, nam ens aut eſt aptum eſſe in ſubiecto, vel non in ſubiecto. Si primum eſt accidens, ſi ſecundum, eſt ſubſtantia, & ſicut inter duo contradictoria nõ poteſt dari mediũ, ſic nec inter ſubſtantiam & accidens ſic accepta, poteſt dari medium. Iuxta autem ſecundum ſenſum datur medium inter ſubſtantiam & accidens. Nam proprium non eſt ſubſtantia, nec eſt accidens, i. prædicatum per accidens. non enim facit prædicationem per accidens, ſed per ſe in ſecundo modo, qui modus manifeſtabitur tibi in tract. de ſyllogiſmo demonſtratiuo. Ad propoſitum ergo dico quod accidens diſtinctũ contra ſubſtantiam non facit quintum prædicabile diſtinctum à quarto, quoniam & ipſum proprium continetur ſub accidente primo modo ſumpto. Accidens autem ſumptum pro prædicato per accidens diſtincto contra prædicatum per ſe facit quintũ prædicabile diſtinctum à quarto; quoniam illud eſt prædicatum per ſe, ex quibus ſequitur q̃ omne accidens commune inquantum facit prædicationem & propoſitionem per accidens, continetur in quinto prędicabili, & omne prędicatum prędicationis indirectę, ſcilicet quando inferius prædicatur de ſuperiori continetur in eodem prædicabili. In quo ſenſu dum prædicatur homo de animali, homo eſt accidens in quinto prædicabili.

Vt autem ſcias quæ ſit prædicatio indirecta & accidentalis, quæ faciunt quintum prædicabile declarandum eſt quid ſit directa & indirecta, eſſentialis & accidentalis apud logicum.

Tu igitur aduerte, qđ prædicatio directa eſt illa, in qua ſuperius prędicatur de ſuo inferiori, i. magis commune de minus communi, vel æquale de æquali. Exemplum primi, homo eſt animal, animal eſt corpus, corpus eſt ſubſtantia, ſubſtantia eſt ens, exemplum ſecundi, homo eſt riſibilis, animal eſt ſenſitiuum, numerus eſt par vel impar.

Indirecta autem eſt quando inferius prædicatur de ſuperiori, i. minus commune de magis communi, vt ſubſtantia eſt corpus, corpus eſt animal, animal eſt homo.

Prædicatio eſſentialis eſt illa, in qua termini ſunt eiuſdem prædicamẽti, dum modo ſit directa, vt homo eſt aĩal, q̃m ſubiectum & prædicatum ſunt in prædicamento ſubſtantiæ, & prædicatur ſuperius de inferiori. Idem eſſet ſi prædicaretur æquale de æquali, vt quando prædicatur differentia ſpecifica de ſpecie, vt homo eſt rationalis.

Prædicatio accidẽtalis eſt in qua termini ſunt diſtincto rum prędicamentorũ, vt hõ eſt riſibilis, hõ eſt alb⁹. Nam homo eſt in prædicamẽto ſubſtãtiæ, riſibilitas verò & albedo ſunt in prædicamẽto qualitatis. Sed aduerte qđ accidẽtalis eſt duplex. Quædã. n. eſt accidentalis per ſe & fit q̃n p̃dicatur propriũ accidens de ꝓprio ſubiecto, vt hõ eſt riſibilis, numerus eſt par vel impar, & eſt in quarto prædicabili. Quædam eſt accidentalis p̃ accidens & fit q̃n prædicatur accidens commune de ſubiecto, vt homo eſt albus, coruus eſt niger, & hæc eſt in 5. prædicabili, in eodem etiam eſt prędicatio inferioris de ſuperiori, vt animal eſt homo. Accidit enim animali eſſe hominem. Nam poſito quod homo non eſſet, adhuc poteſt eſſe animal, quia poteſt ſaluari in alia ſpecie, puta in equo, in leone, &c. propterea hæc & ſimiles ſunt per accidẽs & in quinto prędicabili, animal eſt homo, cor

mo,corpus eſt animal,ſubſtantia eſt corpus.Hęc de 6.c.dicta ſint,in quo terminatur intentio noſtra expoſitiua ſuper quinque prædicabilia.Nec mireris tu nouitij, ſi relinquim⁹ proprietates & communitates, quas aſſignat Porphyrius, & Petrus Hiſpa. & differentias quinque prædicabilium ad inuicem comparatorum,qm̃ declaratis & expoſitis ſingulorum prædicabilium diffinitionibus quo ad ſingulas particulas,vt ſ. expoſuimus,poteris ꝑ te ipſum huiuſmodi cõmunitates & differẽtias ꝓprehẽdere.Ideo hic ſiſtendũ eſt.

Tractatus quarti de quinque prædicabilibus finis.

TRACT. QVINTVS DE Anteprædicamentis,&prædicamentis, & poſtprædicamentis.

POſt habitam conſiderationem de quinque vniuerſalibus ſiue prædicabilibus,doctrinæ ordo requirit,quod de categoriis, quæ apud Latinũ prædicamenta dicuntur, pertractemus.Ordinauit.n. Porphyrius iſagoges ad habendam eam prædicamentorũ doctrinam,quam tradidit nobis Ariſt.pręterea in tract.pręced.actum eſt de rationibus & diffinitionibus ac diuiſionibus quinque vniuerſalium. In tract. autem præſenti acturi ſumus de ordinatione quinque vniuerſalium,qua conſtituitur prędicamentum vt dicemus,ergo neceſſe fuit præſcire ipſa quinque vniuerſalia,vt in præſenti tract.ſciamus ea ordinare in linea prædicamentali.Vane enim conatur ordinatè qui prius nõ nouit ordinabilia.Rationabiliter ergo poſt doctrinam traditam de quinque vniuerſalibus,agẽdum eſt in præſenti tractat. de prædicamentis.Quem diuidemus in tres partes ſicut & Ariſtoteles videtur diuiſiſſe.

Prima pars erit de anteprædicamentis.
Secunda de prædicamentis.
Tertia de poſtprædicamentis.

Partem primam diuidemus in quatuor capita.

Primò pertractanda ſunt quædam,quæ præcognoſcere oportet,ne per incognita procedamus,aut ſimus coacti ea ſæpius repetere. Secundò agendum eſt de primo anteprædicamento ſumpto in genere, quod continet tres definitiones ſcilicet ęquiuocorũ,vniuocorũ,& denominatiuorum. Tertiò agendum eſt de ſecundo anteprædicamento ſumpto in genere quod continet duas diuiſiones terminorum. Quartò agendum,eſt de tertio anteprędicamento ſumpto in genere quod cõtinet duas regulas, quarum prima valet ad cognoſcẽdum ea,quæ locantur ſm ſub & ſupra ordinatè, ſecunda autem valet ad cognoſcendum impermixtionem prædicamentorum.

CAPVT I. *De præcognoſcendis.*

IN 1.c.agendum eſt de his,quorum præcognitio neceſſaria eſt, antequam deſcendamus ad tractandum in ſpecie de anteprædicamentis & de prædicamentis, & de poſtprædicamentis, & ſunt quatuor,primò quid ſit prædicamẽtum,ſecundò quid anteprædicamentum, tertiò quid poſtprædicamentum, quartò ſi ad logicum ſpectat & quomodo tractare de prædicamentis.

Prædicamentum quid ſit. Quantum ad 1.aduerte, vt ſcias in quo ſenſu tractare intendimus de prædicamento, quod quatrupliciter ſummi poteſt,primò pro omni termino prędicabili ſiue de vno,vt Sorte,ſiue de pluribus vt homo.Nam cum prædicamentum à prædicando dicatur,quicquid de aliquo vel de aliquibus prædicatur,dici poteſt in hoc primo ſenſu prędicamẽtum. ſecundò pro omni termino, qui de pluribus prædicatur,vt ab hoc ſecundo ſenſu excludatur terminus diſcret⁹. tertiò pro genere generaliſſimo cuiuſcunque prædicamenti, in quo ſenſu ſubſtantia,quantitas,qualitas,ad aliquid,&c.dicuntur prædicamenta. quartò pro coordinatione plurium prædicabilium,quæ ſe habent, vt inferius & ſuperius eſſentialiter in linea recta prędicamentali,vt tibi in ſingulis prędicamentis declarabitur infrà, & in hoc quarto ſenſu actu ri ſumus de prædicamento diffiniendo quid ſit.

Tu igitur aduerte,ꝙ vno modo diffinitur apud nominales.& alio modo apud reales.Nam nominales ſic diffiniũt. Prædicamentum eſt coordinato plurium terminorum ſecundùm ſub & ſuprà,& per ly plurium terminorum intendunt plurium prædicabilium. Nam, vt docuimus in tract. præcedenti, tenent prædicabilia non eſſe res ſiue naturas communicabiles multis, ſed terminos ſiue conceptus, & quoniam reales non concedunt prædicabilia eſſe terminos,ſed naturas communes modo quo in tract.præced.expoſuimus,ideo non acceptãt prædictam diffinitionem niſi aliud addatur. Igitur apud reales ſic diffinitur, prædicamentum eſt ens dicibile,in complexum, ordinabile in genere ſecundùm ſub & ſuprà,prout ſubſtat termino talem ordinem ſignificanti.

Primò dicitur ens ad differentiam non entis, vt eſt chimera, & negationes quæ non reponuntur in prædicamento.Nam vt probatur in li.6.Meta. ſolum ens extra animam, quod eſt ens reale,reponitur in prædicamento,& ſic excluditur ens rationis,& ens fictitium,& negationes & priuationes inquantum ſunt negationes.

Secundò dicitur,ens dicibile,i.de aliquibus prædicabile,ad differentiam ſingularium quæ non propriè reponuntur in prædicamento,eo ꝙ aliquibus ſubiiciuntur,i. ſpeciẽbus,ſed de aliquibus non prædicantur cum non habeant inferiora. Vnde coordinatio cuiuſlibet prædicamenti claudi tur inter generaliſſimum & ſpecialiſſimum.

Tertiò dicitur incomplexum ad differẽtiam complexorum quæ ſm ſe tota in nullo vno prædicamento reponuntur,ſed per partes in diſtinctis,vt hominem eſſe album,per ly hominem reponitur in prædicamento ſubſtantiæ, per ly album in prædicamento qualitatis.Quod ſi in eodem prædicamento reponitur,non tamen in vno genere,vel vna ſpecie, ſed ſecundùm vnam partem reponitur in genere, & ſecundùm aliam in ſpecie. Vt hominem eſſe animal. Conſtat enim hominem locari in ſpecie,& animal in genere.

Quartò dicitur, ordinabile in genere ad differentiam tranſcendentium,quæ licet ſint ens prædicabile & incomplexum,tamen non reponuntur in aliquo vno prędicamento, ſed circundant omne prædicamentum:prædicantur enim de decem generaliſſimis, & de omnibus contentis ſub decem generaliſſimis.Quicquid autem reponitur in prædicamento, non egreditur limites illius prædicamenti, vt tibi manifeſtabitur infrà.

Quintò dicitur ſm ſub & ſ. Oportet. n. vt omne per ſe & directè reponibile in prædicamento ſe habeat ad aliud vt inferius ad ſuperius,vel ecõuerſo.& dicitur ꝑ ſe & directè,vt per ly ꝑ ſe excludantur ea,quæ tm̃ reductiuè ſunt ꝑ ſe in prædicamento,vt partes eſſentiales & integrales,quę non ſunt ꝑ ſe in prædicamento, ſed gratia totius.Vnde materia & forma nõ ſunt in prædicamẽto, niſi quia totum cõpoſitum eſt in prædicamento. & per directè excluduntur differentiæ, quæ non directa linea, ſed à latere, vt patet in arbore Porphyrij,continentur in prædicamento.

Sextò dicitur, prout ſubſtat temino talem ordinem ſignificanti, vt ſcias ꝙ prædicamenta non conſiderantur à logico,vt ſimpliciter ſunt entia realia, ſicut declarabimus infrà,ſed vt ſtant ſub conceptibus ſecundis,qui per terminos ſignificantur, puta conſideratur ſubſtantia vt generaliſſimum.Similiter quantitas & qualitas,&c.Conſtat igitur tibi quid ſit prædicamentum.

Anteprædicamentum quid ſit. Quantum ad 2. aduerte, quod anteprædicamentum eſt præuium traditum nobis ab Ariſt.conferens immediatè ad prædicamentorum ſcientiam ꝓſequendam. Pro cuius notitia aduerte qđ & prædicabilia tradita nobis à Porphyrio & etiam ab Ariſt.in li.Topi.ſub ratione prædicatorũ,& anteprædicamenta tradita hic ab Ariſt.ꝓferunt ſcientiæ prædicamentorũ cõſequendæ.Sed diuerſa ratione.Nam ꝑdicabilia ꝓferunt primo & mediatè:Impoſſibile eſt.n.ſcire ordinem prædicamẽtalem,niſi præſciamus quid gen⁹, quid ſpecies,& multiplices eorũ diuiſiones,vt docimus in trac.prędicenti.Anteprædicamẽta aũt ſuppoſita notitia prædicabilium proximè & immediatè conferunt, vt tibi manifeſtabitur. Sed aduerte ꝙ & poſtprædicamenta cõferunt, aliter non fuiſſet ab Ariſt. eorũ notitia annexa doctrinæ prædicamentorum. Conferunt tamen aliter ꝙ̃ anteprædicamenta. Nam ex parte addiſcentis anteprædicamenta ſunt priora cognitione ꝙ̃ prędicamenta & poſtprędicamenta.Sed poſt prædicamenta,complent notitiam prædicamentorum.Vnde anteprædicamenta ſunt principium cognitionis prædicamentalis. Sed poſtprædicamenta ſunt terminus eiuſdem cognitionis. Hinc eſt ꝙ aliqui dicunt anteprædicamenta conferre à priori.poſtprædicamenta verò à poſteriori.

Poſtprædicamentum quid ſit. Quantum ad tertium aduerte quòd poſtprædicamentum, vt ex præmiſſis potes conijecturare, eſt documentum traditum ab Ariſtot. pro complemento doctrinæ prædicamentalis. Dicit enim Ariſtot.in prædicamentis aſſignans

propriet

proprietates ꝑdicamentorũ,puta in prędicaméto ſubſtantiæ ꝙ ſubſtantiæ nihil eſt ɔ̃rium,ꝙ eadem numero ſubſtantia,& ſi nõ ſimul,ſucceſſiuè tñ eſt receptiua ɔ̃riorum.Hæc aũt non poſſumus perfectè ſcire,niſi cognoſcamus quid ſit oppoſitio, & quæ eius ſpecies,cuius vna eſt oppoſitio contraria.Item oportet ſcire modos ſimultatis, & motus,&c. & de ſingulis agendum eſt in poſtprædicamentis. Ergo ad complendam prædicamentorum doctrinam, oportet in vltima parte tract.de poſtprædicamentis agere.Conſtat igitur tibi quid ſit poſtprædicamentũ,& ad qd ordinatũ eſt.

Prædicamentorũ notitia quomodo ad Logicum ſpectat.

Quantum ad 4.aduerte,qm̃ famoſum eſt,logicam verſari circa entia rationis& intentiones ſecundas,ꝑdicamenta aũt ſunt entia realia & entia extra animam, vt tenet Ariſt. in lib.6.Metaph.iõ non vr̃,ꝙ ad logicum ſpectet pertractare de prædicamentis,ſed ad Metaphyſicum,cuius officium eſt conſiderare de maximè vniuerſalib.in cauſando,quales ſunt ſubſtantiæ abſtractæ,& in ꝑdicando qualia ſunt tranſcendentia,&vniuerſales modi eſſendi:vt potẽtia & actus, vnum & multa,finitum & infinitum,neceſſarium & cõtingens, per ſe & per accidens, &c. Et decem prædicamenta. vnde Ariſt.in lib.5.Metaph.pertractat de ſubſtantia & quantitate & de ad aliquid,& de qualitate,&c.

Vt igitur ſcias in quo ſenſu ſpectat ad logicum conſiderare de prædicamentis & in quo non, aduerte duas diſtinctiones, Prima eſt hæc.Ens rationis ſumitur dupliciter, primò ſolum pro eo,quod fabricatũ eſt ab intellectu,& extra intellectũ nullum habet eſſe,& ſic oratio, propoſitio, ſyllogiſmus,ɔſequentia,antecedẽs,conſequens,ſubiectum, prædicatum,vniuerſale,ſingulare,ſuppoſitum, genus, ſpecies, differentia,&reliqui termini ſecundæ intentionis.dicuntur propriè entia rationis. ſecũdò ſumitur pro omni ente reali non ſecundum ſe,ſed in ordine ad rationem,&prout ratio circa illud negocians, attribuit ſibi aliquod fabricatum ꝑ rationem,puta negocians circa animal attribuit ſibi conceptum generis, & homini conceptum ſpeciei. Et Sorti conceptum ſingularis,& in hoc ſenſu omne ens reale poteſt dici ens rationis.Et quando dicitur, ꝙ logica verſatur circa entia rationis & ſecundas intentiones, concedendum eſt primo & ſecundo modo, ita ꝙ nihil conſideratur ab ea, quin ſit ens rationis primo aut ſecundo modo. Et quando dicitur ꝙ prædicamenta ſunt entia realia, concedendum eſt ſm̃ ſui naturam,cum quo tamen ſtat,ꝙ vt intellectus eis attribuit ſecundas intentiones puta conceptum generis generaliſſimi & ſubalterni & ſpecialiſſimi & aliquas proprietates in ordine ad rationem, puta dici de ſubiecto, & non eſſe vel eſſe in ſubiecto, dici poſſunt entia rationis ſecundo modo, & vt ſic conſiderantur à logico, ſecundum autem naturam ſuam conſiderantur à Metaphyſico.

Secunda diſtinctio eſt hæc,ens reale poteſt in aliqua ſcientia conſiderari dupliciter.primo modo reali.i. in ordine ad paſſiones reales, puta vt ſubiicit̃ motui, vel tẽpori, vel loco,aut inquantũ eſt finitũ vel infinitum,corruptibile,generabile,vel ſuũ oppoſitũ,ſecũdo mõ logicali, puta vt referr̃ ab ſubiici,&ad ꝑdicari,&vt alia ꝑdicata intẽtionali attribuit ei ratio,puta eſſe ordinabile in gñe,aut ĩ ſpecie,&c.

Primo modo ſcientiæ reales cõſiderant de ente reali,& Phyſica,&Mathematica & Metaphyſica.ſecundo mõ ſcientiæ rationales,inter quas eſt logica,conſiderat de ente reali, quod vt diximus ſic conſideratum poteſt dici ens rationis. ſecundo modo ſumptũ iuxta diſtinctionẽ præcedentẽ, & ſic conſtat tibi qũo logicus de prædicamentis, quæ ſunt entia realia,pertractat modo logicali,& non modo reali.

Sed dices,imò logicus conſiderat prædicamenta modo reali. Nam Ariſtoteles vt tibi manifeſtabitur in prædicamento ſubſtantiæ & quantitatis &qualitatis conſiderat eorum proprietates & communitates reales modo reali,puta ꝙ ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, ꝙ eſt ſuſceptiua contrariorum,ꝙ non recipit magis & minus,&c.ergo,&c.

Reſpondetur,logicus habet conſiderare prædicamenta principaliter &ex propoſito modo logicali,ꝙ aũt aliquo modo reali,hoc eſt ſecundario &incidenter,prout, ſ.talis conſideratio modo reali confert conſiderationi pleniori habẽdæ modo logicali,& hoc nõ videatur mirũ.Nam vt inquit Ariſt.in 4.Metaphyſicæ,circa idem verſatur Dialecticus & Metaphyſicus. Vnde ſicut Metaphyſici eſt conſiderare de omnibus,ſic & dialectici, ſed diuerſa ratione, vt tibi aliàs manifeſtabitur.Hinc eſt quod Ariſt.in ſcientia reali puta in phyſica aliqñ vtitur rationibus logicalibus, quæ dicuntur rationes communes, & in logica aliquando ꝓcedit modo reali, vt inſinuet vniuerſalitatem & cõformitatẽ, quæ ſunt in Logica & Metaphyſica, ideo dicuntur ſcientiæ communes. Conſtat igitur tibi, quod obiectio præpoſita non præualet determinationi factæ.Hæc de 1.c.huius primę partis Tract. 5. dicta ſint. Nunc accedendum eſt ad ſpecificam conſiderationem anteprædicamentorum.

CAP. II. *De primo anteprædicamento in genere:videlicet diffinitione Æquiuocorum, vniuocorum, & denominatiuorum.*

IN ca.2. agendum eſt de primo anteprædicamento in genere quod dicitur diffinitio,quoniam tres continet diffinitiones conferentes ad cognitionem prædicamentorum, prima eſt de æquiuocis, ſecunda de vniuocis, tertia de denominatiuis. Primò igitur diffinienda ſunt æquiuoca,ſecundò vniuoca,tertia denominatiua.

Æquiuoca quæ ſint.

Quantum ad 1.antequam deueniamus ad diffinitionem aduerte duo,primo voluit Ariſtoteles notificare ęquiuoca & vniuoca, & denominatiua, vt admoneret addiſcentem, nullum æquiuocũ reponendũ eſſe in prędicamento,Admoneret etiã totã coordinationem vnius prædicamenti debere conſtare ex vniuocis. Admoneret quoq; qũo accidentia reducenda ſunt ad ſubſtãtiam ꝑ prædicationẽ denominatiuam,neq;n.accidentia verificantur de ſubſtantia in abſtracto,ſed in concreto vt declarabitur.Hæc enim eſt falſa, homo eſt albedo,ſed hęc eſt vera,homo eſt albus.Secundò aduerte,ꝙ æquiuocum eſt duplex,ſ.æquiuocans & æquiuocatum,æquiuocãs eſt nomen ſiue terminus plura,id eſt diuerſa ſecundum naturam ſignificans, vt canis ſignificat aſal latrans,& ſidus cæleſte.æquiuocatum eſt ipſa res ſiue natura diuerſa per illud nomen ſignnificata,vt animal latrans &ſidus cæleſte,ſunt æquiuocata huius nominis canis. eandem diſtinctionem intellige de vniuoco,nam aliquod eſt vniuocans,aliquod vniuocatum.Vniuocans eſt nomẽ ſiue terminus communis pluribus conuenientibus in vna natura cõmuni.ſiue in vna ratione,id eſt diffinitione.Vt animal viuũ eſt vniuocum vniuocans:quoniam prędicatur de omni ſpecie animalis ſecundum hanc rationem,ſ.quod eſt ſubſtãtia animata ſenſitiua.Vniuocata ſunt res conuenientes in vno nomine & in vna natura, vel ſaltem in vna ratione diffiniti ua, vt homo,capra,leo, &c. ſunt vniuocata huius nominis animal viuum.Hic Ariſto. intendit diffinire æquiuocum æquiuocatum,& non æquiuocans.Idem intellige de vniuoco,his prænotatis aduerte quod ęquiuoca ſic diffiniuntur, ęquiuoca, ſcilicet æquiuocata dicuntur quorum ſolùm nomen eſt commune,& ratio ſubſtantiæ eſt diuerſa,quæ diffinitio ſic intelligenda eſt.

Primò dicuntur id eſt ſignificantur illa,quorum nomen &c. & aduerte quod Ariſt. diffinit ea per,dicuntur, & non per ſunt:qm̃ cum æquiuocata ſint entia realia, non ſpectat ad logicum conſiderare ea quo ad eſſe, ſed quo ad dici & prædicari,& hoc eſt conſiderare ea modo logicali, & non modo reali,qui ad Philoſ.ſpectat,vt diximus in ca.præced.

Secundò quorum ſolum nomẽ eſt commune:id eſt quæ in nullo præterquam in nomine cõueniunt,quia ſic placuit primo inſtituenti ea nominare, & ſumitur nomen pro termino per ſe ſignificatiuo categorematico ſiue ſit nomen ſiue verbum. nam & in verbo datur æquiuocatio. Plura enim omnino diuerſa per idemverbum ſignificantur.Vt hoc verbum habeo ſignificat rem tenere ſiue poſſidere,& ſignificat intelligere. Nam cum dicit loquens audienti, habes me,intendit,intelligis me.

Tertiò,ratio ſubſtantiæ eſt diuerſa. aduerte ꝙ hic nõ ſumitur ratio pro ſola & propria diffinitione,ſed ꝑ quacũq; deſcriptione ſiue notificatione, qua manifeſtatur nobis rei æquiuocatæ natura.Prẽterea,hic non ſumitur ſubſtantia vt diſtinguitur contra accidens,alioquin in ſola ſubſtantia daretur æquiuocatio,quod eſt falſum, nam & magnitudo eſt æquiuocum nomen & acutum,&cætera multa,vt tibi nota erũt locis ſuis.Sumitur aũt ſubſtantia vt extenditur ad ſignificandũ cuiuſcũque rei eſſentiã,ſiue ſit verè ſubſtantia,ſiue quantitas,ſiue qualitas,&c. eſt ergo talis prædictæ diffinitionis intellectus, æquiuoca æquiuocata dicuntur illa, quæ in ſolo vno nomine conueniunt per appellationem, ſed in ratione notificatiua eſſentiæ eorum nullo modo conueniunt: quoniam alia eſt ratio vnius in intellectu, & alia ratio alterius in eodem intellectu, ſicut alia & alia eſt eſſentia eorum. Quæ omnia patent in animali latrante & piſce marino & ſidere cęleſti,nã licet hęc tria appellẽt hoc nomine canis,tamen ſicut alia eſt natura ſideris cæleſtis &

animalis

animalis latrantis, ſic eſt alia & alia ratio notificatiua eſſentiæ eorum. Conſtat igitur quid ſit æquiuocum æquiuocatum. Quomodo autem diſtinguatur per æquiuocum à conſilio, & æquiuocum à caſu, manifeſtabimus infrà.

De vniuocis. Quantùm ad ſecundũ aduerte, quod apud Ariſt. vniuoca vniuocata (de his. n. propriè intendimus, ſicut diximus etiam de æquiuocis) ſic definiũtur. Vniuoca dicuntur quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ ſm illud nomen eſt eadem, vt homo, bos, & leo ſunt vniuoca reſpectu animalis: qm̃ in noſe & in vna ratione animalis cõueniunt: nã hæc eſt vera, Hõ eſt animal, & hæc, Bos eſt animal, &c. ergo cõueniũt in vno cõi noſe, & hæc eſt vera, Homo eſt ſubſtantia animata ſenſitiua, & hæc, Bos eſt ſubſtantia animata ſenſitiua, ergo conueniunt in vna communi ratione ſubſtantiæ. Sic ergo intelligatur hęc diffinitio, Vniuoca dicuntur, id eſt ſignificantur illa, quæ in vno nomine communi, & vna communi ratione indicatiua ſubſtantiæ, id eſt eſſentiæ ſiue naturæ eorum conueniunt, ſiue ſit vera diffinitio, ſiue deſcriptio notificatiua ſubſtantiæ. Quod dico, quoniã ſi oporteret eorum rationem eſſe veram diffinitionẽ, ſola ſpecies ſpecialiſſima eſſet apud Logicum vniuoca: qm̃ vt diximus in tract. præced. ſola ſpecies diffinitur. Verũ, quia apud Logicũ non ſolũ ſpecies ſpecialiſſima, ſed & generaliſſimũ & ſubalterna genera vſq; ad ſpecialiſſimã ſpeciem ſunt vniuoca, & tamen non propriè definiuntur, ideo ly ratio ſumẽda eſt vt ſe extẽdit ad diffinitionẽ & deſcriptionẽ & notificationẽ eſſentiæ, quocunque modo poſſit haberi.

Sed aduerte q̃ vniuocum eſt duplex, ſ. Logicum, & phyſicum, quæ in aliquibus conueniunt, & in aliquo differunt: nam conueniunt in trib. primò in vno nomine, ſecundò in vna ratione formata ab intellectu, tertiò in conuenientia æquali illius rationis, oportet. n. q̃ illa vna ratio æqualiter vniuocatis conueniat, nam ſi prius vni, & poſterius alteri conuenit, non ſtat vniuocatio, ſed erit analogia vt dicemus infrà. Hac de cauſa ſanum nõ eſt vniuocum: quoniam ratio ſani prius conuenit animali ſano, poſterius autem vrinæ & medicinæ: quoniam non conuenit eis niſi in ordine ad animal ſanum. Hæc tria ergo oportet inueniri in vniuoco, tam logico quàm phyſico. Sed phyſicum addit quartũ, quod non eſt neceſſariũ in vniuoco logico. Hoc aũt quartum eſt vnitas naturæ, nã quæ ſunt diuerſarum naturarum non vniuocantur in aliquo vno importante diuerſas naturas etiam q̃ de eo habeatur vna ratio cõmunis, in qua conueniunt. Hac de cauſa corpus non eſt vniuocũ phyſicum, ſed logicum tantùm: quoniam diuiditur per corruptibile vt eſt elementũ. & per incorruptibile vt eſt cęlum, quę ſunt omninò diuerſarũ naturarũ: eadẽ cauſa ſpecies ſpecialiſſimæ apud Phyſicum non vniuocantur in genere ſuo proximo: qm̃ cuiuſlibet ſpeciei natura diuerſa eſt formaliter ab alia, quã diuerſitatẽ indicant differẽtiæ eſſentiales diuidẽtes genus & conſtituentes ſpeciẽ. Vnde in 7. Phyſico. dixit Ariſt. q̃ iuxta genera, ſ. apud Phyſicum, licet non apud Logicum latent æquiuocationes. Sola aũt ſpecies ſpecialiſſima eſt vniuoca logicè & phyſicè: logicè quidem, qm̃ eſt vnius nominis & rationis in quib. conueniunt omnia ſua in diuidua æqualiter. Phyſicè autem: qm̃ natura ſpecifica ex ſe eſt vna. nec eſt apta plurificari formaliter per differentias formales, ſed ſolũ per materiã qua plurificãtur indiuidua, vt ibi manifeſtabitur in Metaphyſica. Sed pro nunc ſuſtine. Conſtat igitur tibi, quid ſit vniuocum, & qũo conueniunt ac differunt vniuocum Logicum & vniuocum phyſicum.

De denominatiuis. Quantùm ad tertium vt ſcias quid ſint denominatiua, de quibus hîc intendimus, & quorum prænoticiam reputamus opportunam ad habendam prædicamentorum doctrinam, præponenda ſunt duo notabilia.

Primũ eſt, q̃ denominatiua ſunt triplicia: nã quædã ſũt voce tm̃, quædã ſignificatione tm̃, quædam voce & ſignificatione ſimul: ea ſunt denominatiua voce tm̃, quæ ita ſe habent q̃ denominans & denominatiuũ dicũt eandẽ naturã, ſed differunt ſolũ ſicut apud grãmaticũ per nomen primitiuum & nomen deriuatiuũ, & hoc modo, hõ & humanitas, animal & animalitas, Deus & deitas, ſe habẽt, vt denominatiuũ & denominans: deriuatur. n. homo ab humanitate. Deus à deitate, ſed hõ nõ dicit aliã naturã ab humanitate, nec animal ab animalitate, nec Deus à deitate. Ea ſunt denominatiua ſignificatiõe tm̃, quæ ita ſe habent q̃ denominãs & denominatũ cõueniũt in ſignificato, ſed nõ in nomine: nam aliud nomẽ imponitur denominãti, & aliud denominatiuo, ita q̃ non conueniunt in principio nec differunt in fine, & hoc modo apud morales ſe habent virtus & ſtudioſus. Dicitur. n. ſtudioſus ille qui habet & operatur ſecũdum virtutem, & vulgariter dicitur virtuoſus à virtute, ergo vt à denominante dicitur ſtudioſus denominatiuè ſecundum ſignificationem, ſed non ſecundum vocem: quoniam in voce & in prolatione nullo modo conueniunt virtus, & ſtudioſus. Ea autem ſunt denominatiua voce & ſignificato, quæ conueniunt in voce ſiue termino in principio & differunt fine à denominante, & dicunt ſiue addunt aliã naturã à natura denominãtis, nã denominans dicit accidens, denominatiuum aũt dicit ſubſtantiã in ſe habẽtem tale accidens, hoc modo ſe habẽt apud Logicũ & Phyſicũ albedo & album, iuſtitia & iuſtus, ſapientia & ſapiens. Hîc non intendimus loqui de denominatiuis niſi in tertio ſenſu: quoniam ea ſunt propriè & formaliter denominatiua.

Secundò notandum q̃ apud Philoſophum denominans dicitur abſtractum quaſi ſimplex & pura forma, vt albedo, apud grammaticum dicitur primitiuum quaſi non dependens nec originatum ab altero. Denominatiuum aũt apud Philoſophum dicitur concretum quaſi cõpoſitum ex ſubiecto & forma vt album, apud grammaticũ autem dicitur deriuatiuum quaſi deſcendens ab altero. Sed aduerte q̃ Logicus & grãmaticus in hoc valde differũt. Nã Logicus dicit illud nomẽ eſſe abſtractũ, quod ſignificat formã ſm ſe, & non per modũ inhærentis ſubſtantiæ. Nomen aũt cõcretum dicit eſſe illud quod ſignificat formã in ſubiecto vt album. Nã licet albũ purã qualitatẽ ſignificet, vt dicemus in frà, tñ ſubiectũ concernit. Gramaticus aũt qui verſatur circa dictiones & ſyllabas dicit illud eſſe nomẽ primitiuũ qđ eſt pauciorũ ſyllabarũ. Deriuatiuũ aũt qđ eſt pluriũ. Vnde apud ipſum iuſtus eſt primitiuũ, iuſtitia eſt deriuatiuũ, cũ tamẽ quò ad veritatem rei ſit oppoſitum: quoniam dicitur homo iuſtus à iuſtitia & non econuerſo. Vnde intellectus logici rationabilior eſt, vtpote conſideratiuus veri & falſi.

His prænotatis aduerte q̃ denominatiua in tertio ſenſu ſic deſcribuntur ab Ariſt. Denominatiua dicuntur quæcunque ab aliquo, ſolo differentia caſu, ſecundum nomen habent appellationem, vt à fortitudine fortis. Hæc deſcriptio ſic intelligẽda eſt, Denominatiua, ſ. nomina, quæ apud Philoſophũ dicuntur concreta, dicuntur eſſe illa, quę ſunt differentia ab aliquo, ſ. nomine denominãte ſiue abſtracto, ſecũdum Philoſophum ſolo caſu, id eſt ſola terminatione, quoniam conueniunt in principio dictionis & differunt in fine, vt iuſtus & iuſtitia, & ſecundum illud nomen, ſ. cõcretum habent appellationem, id eſt prædicantur de ſubiecto, non. n. denominantia ſiue abſtracta prædicantur de ſubiecto, ſed denominatiua ſiue concreta. Hæc. n. eſt falſa, Homo eſt iuſtitia, ſed hæc eſt vera, homo eſt iuſtus. Ex quibus omnibus patet q̃ ad veram & formalem denominationem acceptam in tertio ſenſu tres conditiones requirũtur. Prima eſt, q̃ abſtractum & concretum conueniant in vno nomine quò ad principium dictionis, ſecunda q̃ differant in fine, tertia quod concretum dicat aliam rem ſiue naturam à ſubiecto, vt hîc, Homo eſt albus: nam homo eſt ſubſtantia, album autem quod albedinem cum connotatione ſubiecti importat, ſpectat ad prædicamentum qualitatis, & ſic patet q̃ quando prædicatur differentia eſſentialis de genere aut de ſpecie, vt animal eſt ſenſitiuũ, homo eſt rationalis, non eſt vera & propria prędicatio denominatiua: quoniam differentia eſſentialis non dicit alienam naturam de eo cuius eſt differentia. Reſtat ergo vt vera denominatio fiat iuxta quartum & quintum prædicabile prędicatione directa: qm̃ vt docuimus in tract. præced. dicunt naturam accidẽtalem aduenientem ſubiecto quod denominat, vt riſibile eſt in prædicamento qualitatis & albũ & nigrũ &c. Subiectum aũt quod denominatur eſt in prædicamento ſubſtantiæ. Dixi in prędicatione directa: qm̃ indirecta parũ exiſtimatur in arte, cũ ſit merè accidẽtalis. Hæc de æquiuocis & vniuocis & denominatiuis, quæ cõprehẽdũtur ĩ primo anteprædicamẽto dicta ſufficiãt, & in his terminatur ſm cap.

CAP. III.

De ſecundo anteprædicamento duplici diuiſione videlicet.

IN tertio cap. agendũ eſt de ſecundo anteprædicamento in genere, quod continet duas diuiſiones, quarũ prima eſt de terminis p ſe ſignificatiuis & categorematicis qui de aliquo vel aliquib. apti ſunt prædicari, ſecunda eſt de entib. quæ apta ſunt in ſubiecto eſſe, vel de ſubiecto dici, & quæ non. Iſtæ aũt duæ diuiſiones anteprædicamenta

hic reponuntur, quoniam cognitioni prædicamentorũ omnino opportunæ sunt, nam prima deseruit ad cognoscendum differentiam eorum quæ ponuntur in prædicaméto ab his quę non ponuntur, secunda auté deseruit ad cognoscendum differentiam eorũ ab inuicem quæ reponuntur in prę dicamentis, vt videbis. primò igitur manifestanda est prima diuisio, secundò secunda.

Quantùm ad primũ aduerte quod Arist. intendens prænonere discentem ex quibus constet ordinatio & dispositio prædicamentalis inquit, Eorum quæ dicuntur, quædam quidem secundum complexionem dicuntur, quædam sine complexione: quæ secundum complexionem dicũtur sunt, homo currit, homo vincit, ea verò quæ sine complexione dicuntur sunt, vt homo, bos, currit, vincit &c.

Pro notitia huius diuisionis aduerte tria, primò q̃ coincidit cum ea quam posuimus in tract. 2. assignantes diuisiones terminorũ, & est x. diuis. quæ fuit hæc, Terminorum alius complexus, alius incomplexus. Hic autem dicit Arist. Eorum quæ dicuntur, id est dictionum, quæ voce proferuntur, quædam sunt cum complexione id est sunt complexæ, quædam sine, id est sunt incomplexæ, secundò aduerte vt scias quid sit verè complexum, & quid incomplexũ de quibus intendit Arist. hic loqui q̃ complexum est triplex, scilicet voce tantũ, significato tantũ, voce & significato simul.

Complexum voce tantum est qñ per plures voces per se significatiuas circumloquimur aliquã vnam rem, quam nescimus vno proprio nomine nominare. vt primogenitus Socratis filius Athenienſis. Incomplexum tali cõplexo oppositum est, qñ per vnam vocem per se significatiuam vniuocã rem vnam nominamus, vt Socrates, homo, asinus &c.

Complexum significato tantùm est, quando vnam vocem tãtùm quæ tamen plura habet significata proferimus, vt canis, cancer, sanum, nam sub vna voce plura indistinctè complectimur. Incomplexum tali complexo oppositum est, quando vnam vocem tantum habentem tantum vnum significatum proferimus, vt homo, capra, leo, &c.

Complexum voce & significato simul est, quãdo plures voces plura significantes proferuntur, vt homo albus, homo currit, homo est animal & hoc complexum semper est oratio aut perfecta, si est cũ copula, vt homo est albus: aut imperfecta si est sine copula, vt homo albus. incomplexum huic complexo oppositum est, quãdo vna vox simplex vel composita significans vnum profertur, exemplum primi, homo animal, exemplum secundi, armiger, scutifer, paterfamilias, œconomus.

Aduerte tertiò q̃ Arist. hanc diuisionem fecit vt innueret q̃ in prædicamento non reponitur secundum se totum complexum secundo modo, & tertio modo dictum, quoniam omne reponibile secundum se totum in prædicamento dicit vnam & determinatam naturam, cùm sit aut genus aut species, aut differentia. Sed complexum ij. & iij. modo, non dicit vnam & determinatam, sed plures vt patet de cane, & de hac oratione homo est albus. nam homo importat substantiam, & albus qualitatem. Dixi secũdo & tertio modo vt excipiam complexum primo modo, quoniam re est incomplexum licèt voce sit complexum, ideo non excluditur à prædicamento, sicut nec incomplexum voce & re. Dixi secundum se totum, vt excipiam partes, nam licèt totũ hoc complexum homo albus, non reponatur in aliquovno prędicamento, tamen secundum distinctas reponitur in distinctis prædicamentis, vt homo in prædicamento substantiæ & albus in prædicamento qualitatis. Restat ergo vt in prędicamentis reponantur sola incomplexa siue significentur nomine simplici, siue composito, siue circunloquuto. Hæc de prima diuisione dicta sint.

Secunda diuisio. Quantùm ad secundum aduerte q̃ Arist. relicto 1. membro primæ diuisionis, subdiuidit secundũ, s. incomplexa, & format secundam diuisionem continentem quatuor partes. & est talis, eorum quæ sunt, alia de subiecto dicuntur, sed in subiecto non sunt. Alia in subiecto sunt, sed de subiecto nõ dicũtur. Alia de subiecto dicũtur, & ĩ subiecto sunt. Alia neque de subiecto dicuntur, neque in subiecto sunt.

Pro euidentia huius diuisionis quæ est diuisio incomplexorum tria aduertenda sunt, deinde exponemus singulas partes diuisionis.

Aduerte primò q̃ hæc diuisio supponit vt scias modos generales, quibus res dicitur esse in aliquo, putà an sicut pars in toto, vel sicut totum in partibus, an sicut accidens in subiecto, vel sicut superius in suo inferiori: & quia Aristot. modos generales essendi in, numerauerat in quarto libro Physicorum agens de loco, noluit hic repetere, qm̃ forte libros de Physico auditu prius tradiderat quàm artem veterem, verũ quia nouitius in logica libros de physico auditu nõdum nouit ideo ad instructionem eius ne tẽdat per incognita, numerandi sunt hic modi essendi in, vt scias in quo sẽsu loquitur Philoso. cũ dicit Alia sũt ĩ subiecto, &c.

Octo modi essẽdi in.

Tu igitur aduerte, vt recolligit Petrus Hisp. in antepræ dicamentis, q̃ modi essendi in, reducuntur ad 8. Primus est sicut pars integralis ĩ toto, vt manus, brachiũ, caput in corpore humano. Secundus est ecõuersò, vt corpus humanum in suis membris, & tectum, paries, & fundamentum in domo & econuersò. Tertius est sicut species in genere, vt hõ in animali, & omne inferius in suo superiori. Quartus est sicut genus in specie, & omne superius ĩ suo inferiori. Quintus est sicut forma in materia, & iste subdiuiditur, quoniá vt declarabitur in 1. Phys. forma est duplex. scilicet substantialis, vt anima in homine, & accidentalis, vt albedo in manu. substantialis dicitur propriè esse in materia, quoniam immediatè in ea recipitur. Accidentalis verò dicitur propriè esse in subiecto constituto ex materia & forma, & dicitur materia secunda. Sed pro nunc sustine donec eruditaris in philosophia naturali. Sextus est sicut effectus in causa efficiente, vt flos in radice, regnum in rege. Septimus est sicut aliquid in fine, vt virtus in beatitudine. Octauus est sicut contentum in continente, vt locatum in loco, & res temporalis in tempore. Vnde versus,

1 2 3 4 5
Insunt pars, totum, species genus, & calor igni.
6 7 8
Rex in regno, res in fine, locóque locatum.

Assignatis modis essendi in, aduerte secundò q̃ quando dicit Arist. Alia sunt in subiecto, non accipit subiectum pro toto nec pro genere nec pro superiori, nec pro inferiori, nec pro materia in qua recipitur forma substantialis, sed pro corpore, in quo recipitur accidens, & dicitur subiectum inhęsionis siue sustentationis, quoniam accidens non potest esse apud Arist. sine subiecto.

Aduerte tertiò q̃ cùm dicit Arist. Quædam dicuntur de subiecto, per ly dicuntur intendit prædicantur per ly de subiecto, intendit de inferiori, & non intendit de subiecto accidentis, sicut quando dicit, Quædam sunt in subiecto.

His prænotatis, prædicta diuisio quatrimembris sic debet intelligi, eorũ quæ sunt, i. entium siue rerum, quædam dicuntur de subiecto, id est prædicatur de inferiori, vt patet in arbore Porphy. in prædicamento substantiæ descendendo à generalissimo per subalterna vsque ad specialissimam incluſiuè, nã substãtia prędicatur de corpore, corpus de animato, animatũ de animali, animal de homine, hõ de Sorte & Platone, in subiecto verò non sunt, i. non inhęrent, nec recipiuntur in subiecto, sicut accidẽtia quæ sustentantur per subiectũ, & hæc pars prima diuisionis conuenit omnib. generibus & specieb. & differentiis prędicamenti substantiæ. Quædã non dicũtur de subiecto, i. nõ prædicantur de inferiori, nec sunt in subiecto, i. non recipiuntur nec sustentantur per subiectum sicut accidentia, & hæc secunda pars diuisionis cõuenit omnib. indiuiduis signatis, quę cõtinentur sub specie specialissima in prædicamento substantiæ, nã sub indiuiduo non datur inferius, aliter indiuiduũ non esset indiuiduũ, sed genus aut species. Dixi indiuiduis signatis vt excipiã indiuiduũ vagũ, qm̃ etsi secundum rem non prædicantur de inferiori sicut prædicatur species, tñ fm vocem prædicatur. Prædicatur. n. quidam homo de Sorte & Platone & Ioanne &c. Quædam dicuntur de subiecto, id est prædicãtur de inferiori, vt in prædicaméto quantitatis incipiẽdo à generalissimo vsque ad specialissimum incluſiuè. Nam quantitas prædicatur de continua & discreta, & continua prædicatur de linea & superficie, & corpore, & linea prædicatur de linea curua, & linea recta, & sũt in subiecto, i. recipiuntur & sustentantur per subiectũ qm̃ sunt accidentia quorum esse est inesse, vt dicemus infrà, & hæc tertia pars diuisionis, conuenit omnibus generibus, & specieb. prædicamentorum accidentium & eorũ differentiis. Quædam autem non dicuntur de subiecto, i. non prędicantur de inferiori, vt oĩa indiuidua prædicamẽtorum accidentiũ, vt hæc albedo, hæc dulcedo, hæc linea, hic locus &c. nã cũ sint indiuidua, eis repugnat habere inferiora de quib. prædicentur. Sed sunt in subiecto: qm̃ cum sint accidẽtia sustentari non possunt sine subiecto, & hæc quarta pars

con

conuenit omnib.indiuiduis nouem prędicamentorum accidentium.Conſtat igitur tibi quis ſit ſenſus ſecundæ diuiſionis anteprædicamentalis.Conſtat etiam quantum deſeruiat cognitioni prædicamentorum:nam per primam & ſecundam partem cognoſces quomodo ſe habent tam ſubſtantiæ vniuerſales quam ſingulares in prædicamento ſubſtantiæ:per tertiam & quartam cognoſces quomodo ſe habent accidentia vniuerſalia & ſingularia in nouem prædicamentis accidentium.Hęc igitur dicta ſint de ſecundo anteprædicamento in genere,& hîc terminatur tertium cap.

CAP. IIII.

De tertio anteprædicamento duabus videlicet,Regulis.

IN quarto cap. agendum eſt de tertio anteprædicamento in genere, quod duas regulas continet deſeruientes doctrinæ prædicamẽtorum vt tibi manifeſtum enrit. Tu igitur aduerte, q̃ prima valet ad cognoſcendum ordinem eorum, quæ in eodem prædicamento ordinantur ſecundũ ſub& ſuprà quomodo ſcilicet vnum de altero prędicatur, igitur circa primam regulã duo agenda ſunt, primò declaranda eſt ſm verũ ſenſumAriſt.ſecundò aſſignandę ſunt cõditiones obſeruãdę in ipſa regula,ne error in ipſa eueniat.

Quantùm ad primũ aduerte q̃ regula prima apud Ariſtotelẽ talis eſt,Quando alterũ de altero prædicatur vt de ſubiecto,quæcunque de eo quod prædicatur dicũtur,omnia,etiã de ſubiecto dicũtur,vt hó prædicatur de quodam homine,animal verò de homine,ergo & de quodã homine prædicatur animal,quidã.n.homo eſt homo, & eſt animal.

Hæc regula ſic intelligenda eſt,Quando ſuperius,de inferiori vt animal de homine,quicquid prædicatur de ſuperiori eſſentialiter prędicatur etiã de inferiori.Verbi gratia quia in arbore Porphyrij,hõ eſſentialiter prædicaẽ de Sorte,& de homine eſſentialiter prædicatur animal& de animali corpus animatũ & de corpore animato corpus,& de corpore ſubſtantia,omnes iſtæ conſequentiæ valẽt per regulã iſtam,Sortes eſt hó,hó eſt animal,ergo ſor.eſt animal. Homo eſt animal,animal eſt corpus animatum,ergo hõ eſt corpus animatũ,& ſic aſcende vſque ad generaliſſimũ.Vñ patet q̃hęc regula optimè deſeruit ad cognoſcẽdũ ordinẽ eſſentialẽ ĩter ſuperiora&ĩferiora ĩ quolibet prędicamẽto

Quantùm ad ſm aduerte qđ Ariſt.hanc regulam non introduxit infallibiliter veram niſi in ordine eſſentiali ſuperiorum & inferiorum in eodem prædicamento,in quib.nũ quam eſt error.Qui aũt volunt eã extendere ad aliud propoſitum,conãtur apponere diuerſas conditiones quib.non ſeruatis regula non valet.Quòd igitur in ordine eſſentiali prædicamentali valeat abſolutè,& ſine aliqua limitatione patet ex ſe. Si autem vis ea vti in aliis propoſitis oportet vt ſerues ſex conditiones.

Prima eſt,vt arguas in prædicatis per ſe,prædicatur autem per ſe genus,ſpecies,differentia & proprium.Vnde bene ſequitur,ſor.eſt homo,homo eſt rationalis,ergo ſor. eſt rationalis.Item ſor.eſthomo,homo eſt riſibilis,ergo ſor.eſt riſibilis.In prædicatis autem per accidens non valet.Vnde non ſequitur,Sor.eſt hõ,homo eſt albus,ergo ſor.eſt albus.

Secunda eſt,vt arguas in prædicatis per ſe&primæ intẽtiõis.vt hîc,ſor.eſt homo,homo eſt animal,ergo ſor.eſt animal.Nã in prædicatis ſecundæ intentionis non valet. Non n.ſequitur. Homo eſt animal,animal eſt genus,ergo homo eſt genus.Nam genus eſt terminus ſecundæ intentionis.

Tertia eſt,vt ſerues prædicationem directam præcipuè in ſecunda propoſitione.Vnde non ſequitur,homo eſt animal,animal eſt aſinus,ergo homo eſt aſinus.

Quarta eſt q̃ non facias vtranque propoſitionem negatiuam.Vnde non ſequitur,Homo non eſt aſinus,aſinus non eſt rationalis,ergo homo non eſt rationalis.

Quinta eſt q̃ quando prima propoſitio fit per verbum adiectiuum aut per ſum es eſt, ſed prædicatũ eſt obliquũ, primo modo reſoluatur in ſuum participium & totũ quod ſequitur copulam ſit ſubiectum propoſitionis ſecundæ,aliter ſequitur error vt hic,hõ habet manus,manus ſunt duę, ergo homo eſt duo.Non ſequitur,ſed dicatur ſic,homo habet manus,habens manus eſt duo,ergo &c.arguitur quidẽ per regulã,ſecunda propoſitio eſt falſa:ideo negãda,ſecũdo modo ſumatur participium de ſum es eſt,quod eſt ens cum ipſo obliquo,&fiat ſubiectum ſecundę propoſitionis, aliter ſequitur error, vt hic:Nauis eſt in mari,in mari ſunt piſces,ergo nauis eſt piſcis.Non valet,ſed dicatur ſic, nauis eſt in mari,ens in mari eſt piſcis,ergo &c.arguitur quidem per regulam, ſed ſecunda propoſitio eſt falſa, neque enim omne ens in mari eſt piſcis,& ideo neganda eſt.

Sexta eſt vt teneantur termini in vtraque propoſitione vniformiter. Nã ſi fiat tranſitus à concreto ad abſtractum, aut mutetur ſuppoſitio,ſequitur error:exemplũ primi, Nó ſequitur,Hõ eſt albus,album eſt accidẽs vel qualitas,ergo hõ eſt accidẽs,vel hõ eſt qualitas exemplũ ſecũdi, Homo eſt animal,animal eſt triſyllabũ,ergo hõ eſt triſyllabum.fit enim tranſitus à ſuppoſitione formali ad ſuppoſitionẽ materialem.Ne igitur decipiaris aut concede prædictã regulam ſolùm in ordine prædicamentali,ſicut eam introduxit Ariſt.aut in aliis propoſitis concede eam cum limitationibus præpoſitis, & non aliter,alioquin erit tibi cauſa deceptionis & non veritatis.Hæc pro prima regula dicta ſint.

Circa regulam ſecundam aduerte antequam deſcendamus ad eam,q̃ Ariſt.introduxit eam,vt cognoſcas coordinationes prædicamentorum eſſe penitus impermixtas, ita quod nec idem genus,nec eadem ſpecies, nec eadem differentia poteſt poni in diſtinctis prædicamentis,nec diſtincta genera,nec diſtinctæ ſpecies, nec diſtinctæ differentiæ poſſunt poni in eodem prædicamento,modo, quo tibi exponemus.primò igitur aſſignabitur regula cum vero ſenſu Ariſt.ſecundò defenſabitur.

Quantùm ad primum aduerte q̃ apud Ariſtotelem regula talis eſt, diuerſorum generum & non ſub alternatim poſitorum,diuerſæ ſunt ſpecies & differentiæ, vt animalis & ſcientiæ, animalis quidem differentiæ ſunt vt greſſibile & volatile &bipes:ſcientiæ verò nulla harum eſt,neque.n. ſcientia à ſcientia differt in eo quod eſt bipes.Subalternorum verò generum nihil prohibet eaſdem eſſe differentias. Superiora enim de inferioribus prædicantur, quare quæcunque fuerint prędicati differentię,erunt eidem ſubiecti.

Pro notitia huius regulæ,declarandum eſt quæ ſint genera ſubalternatim poſita,&quę non,deinde exponetur regula.Tu igitur aduerte q̃genera ſubalternatim poſita ſunt illa quorum vnũ ponitur ſub altero immediatè, vt animal ſub animato,& animatum ſub corpore,& corpus ſub ſubſtantia,vel duo ſub vno tertio,vt animal & planta ſub corpore.non ſubalternatim poſita ſunt illa,quorumvnum non ponitur ſub altero neque immediatè , neque mediatè, neque duo ſub vno tertio, vtpotè quia non ordinantur in eadem linea prædicamentali,ſed in diuerſis vt animal & color non ſubalternantur.Spectat.n.animal ad prædicamentum ſubſtantiæ , & color ad prædicamentum qualitatis. Conſtat igitur quid ſit genera ſubalternari, & quid non.

Senſus autem regulæ talis eſt,Si dãtur duo genera,quorum vnum non ponitur ſub altero,neque ambo ſub tertio, neceſſe eſt eorum eſſe diuerſas ſpecies & differentias, ita quod impoſſibile eſt eandem ſpeciem locari ſub diſtinctis generibus non ſubalternatis,idem intellige de differentia. Verbi gratia,aſinus nõ poteſt locari ſub animali,& ſub colore.Rationale non poteſt locari ſub animali,& ſub numero,& ratio huius regulæ eſt hæc,Diuerſorum principiorũ diuerſa ſunt principiata,ſicut diuerſarum cauſarum diuerſi ſunt effectus.Sed genera ſunt principia ſpecierum & differentiarum,ergo quando ſunt diuerſa genera & non ſubalternatim poſita,neceſſe eſt eſſe diuerſa ſpecie & differentia.ex oppoſito autem ſequitur q̃ ſi duo ſint genera ſubalternatim poſita,non inconuenit eandem ſpeciem ſub vtroque locari, ſed immediatè ſub vno, mediatè ſub altero, vt homo immediatè locatur ſub animali, mediatè autem ſub corpore animato.nã hęc eſt vera,homo eſt animal,& hæc, homo eſt corpus animatum,quia animal eſt corpus animatum, & hoc eſt quod dicit Ariſt.quia ſi ſuperiora de inferioribus prædicantur,differentiæ ſpecies erunt eædem.

Quantùm ad ſecundum aduerte q̃ per hãc regulam nõ intendit negare,quin vna &eadem res non poſſit locari in diuerſis prædicamentis.Hoc.n.cõtradiceret doctrinæ ſuę. Tenet enim in 3. Phyſi. eundem motum locari in prædicamento actionis & in prædicamento paſſionis,& ſcientiam & ſenſum locari in prædicamento qualitatis & relationis, & hominem generantem in prædicamento ſubſtantiæ &in prædicamento relationis.Sed intendit q̃ nulla res ſub vna & eadem ratione poteſt ſub diuerſis prædicamentis locari,q̃ ſi locatur, hoc erit propter aliam, & aliam rationem. V.g.motus vt eſt à mouente eſt in prædicamento actionis, quia mouere eſt actio mouentis,vt autem recipitur in mobili,eſt in prædicamento paſſionis, quia mouere eſt paſſio moti ſiue mobilis,& ſcientia vt qualificat & perficit intellectũ eſt in prædicamẽto qualitatis.vt autẽ refertur ad ſci

bile,est in prędicamento relationis:qm̃ scientia est scibilis sciétia,sicut sensus est rei sensatæ sensus.vnde sensus inquá tum est potétia animæ,est in prædicamento qualitatis, inquantũ aũt respicit obiectum sensatum,est in prædicamen to relationis, & homo vt animal est in prædicamento sub stantiæ,vt generans sibi simile & dicitur pater est in prædi camẽto relationis, licèt igitur coordinationes prædicamẽ torũ sint impermixtæ non tñ res prædicamentales.Sed hęc tibi manifesta erunt in 5.Metaph.Pro nunc autem sustine.

Sed dices,si diuersa genera nõ subalternatim posita ha bent diuersas species & differẽtias,quare corpus,quod est species subalterna,vt declaratum est in tract.præced.locatur in prædicamento substantiæ,vt patet in arbore Porphy rij & in prædicamento quantitatis, vt tibi manifestum erit in parte sequenti.Similiter,quare rationale ponitur differẽ tia animalis & differentia scientiæ. Diuiditur.n.animal per rationale,& irrationale &scientia per realẽ &rationalem.

Respõdetur,Corpus & rationale non secundũ eandem rationem, imò quasi æquiuocè ad diuersa spectant prædi camenta,nam corpus vt est substantia non abstracta à quan titate & materia,est in prædicamento substantiæ,& oppo nitur substantiæ incorporeæ:vt aũt est trina dimensio,s.lon gitudo,latitudo & profunditas est in prædicamento quan titatis,vt tibi declarabitur in parte sequenti.Rationale aũt vt dicit naturam intellectualem discursiuam siue argumen tatiuam,qualis inter omnia animalia est homo, est differen tia animalis:vt autem dicit habitum intellectus versantem circa ens rationis est differẽtia scientię,sub qua continetur logica vt manifestauimus i trac.j.c.v.Hæc de prędicti c.dicta sint in quo cõpleuimus doctrinã de anteprædicamẽtis.

Primæ partis,Tract V. quæ est de anteprędicamentis,Finis.

PARS SECVNDA TRActatus quinti,de prædicamentis.

Expedita traditione anteprædicamentorum,accedendum est ad secundam partẽ eiusdem trac.quinti, quæ erit de doctrina decem prædicamẽtorum, tradita nobis ab Arist.à qua non deuiat Petr. Hispanus.sequitur enim viam Peripateticam ad vnguem. Hanc igitur secundam partem distinguemus in vndecim capita,

Primò quid requiritur ad hoc quod aliquid reponatur secundum se in prædicamento & quot sint?
Secundò agendum est de substantia.
Tertiò de quantitate.
Quartò de ad aliquid,id est de relatione.
Quintò de qualitate.
Sextò de actione.
Septimò de passione.
Octauò de quando.
Nonò de vbi.
Decimò de situ.
Vndecimò de habitu.

Post hæc aggrediemur doctrinam de postprædicamentis, vt compleatur intentio nostra in hoc quinto tractatu.

CAP. I.

Quid requiratur ad hoc quòd aliquid sit secundum se in prædicamento, & quot sint prædicamenta secundum doctrinam Aristotelis.

IN primo cap.inuestigandum est quid requiratur ad hoc ꝙ aliquid secundum se reponatur in prædicamento. Deinde quot sint, & hoc secundũ doctrinam Peripateticã.

Quantùm ad primum aduerte ꝙ quatuor conditiones requiruntur ad hoc ꝙ aliquid secũdum se siue per seipsum reponatur in prædicamento.Primò requiritur ꝙ sit incomplexum , & huius rationem assignauimus in parte præced. capite secundo declarantes quare complexum non secundum se totum,sed solum per partes reponitur in prædicamento.Secundò requiritur ꝙ sit vniuersale,ita ꝙ sit aptum esse in multis &prædicari de multis,ex quo sequitur quòd Deus non est reponibile in prædicamento. Prophanum.n. est dicere Deum esse quid vniuersale vel particulare,cũ sit omnino implurificabilis, nec sub aliquo genere aut specie contineatur:vt tibi declarabitur in Physica.tertiò requiritur ꝙ sit ens extra intellectum:i.ens reale,& non ens rationis quale est ens imaginatũ,vt chimera,& secundæ intentiones,quas intellectus reb.attribuit,vt intentio generis & speciei & subiectum & prædicatum, & similia.Nam Arist. in sexto Metaphy.diuidit ens in ens in anima,quod dicitur ens rationis,& ens extra animam, quod partitur in prædicamenta. Quartò requiritur ꝙ sit ens limitatæ & determinatæ naturæ, putà quod sit substantia & non quantitas, ꝙ sit quantitas & non qualitas. Ex quo sequitur ꝙ sex transcendentia non reponuntur in prædicamentis,sed superiora sunt,&de quolibet prædicantur,nam substantia &quantitas &c.sunt ens & verum & bonum & aliquid &c.

Quot sint prædicamenta.

Quantùm ad secundum aduerte,ꝙ apud Arist.prædicamenta sunt decem signata per decem dictiones incomplexas, de quibus inquit Arist. Eorum, quæ secundum nullam complexionem dicuntur, id est dictorum incomplexorum singulum significat aut substantiam, vt homo , æquus, aut quatitatem,vt bicubitum:aut qualitatem,vt album:aut ad aliquid,vt duplũ:aut vbi,vt esse in loco:aut quando,vt esse in tempore:aut situm,vt sedet,iacet:aut habitum,vt calcea tum esse,armatum esse,aut facere, vt secare,vrere,aut pati vt secari,& vri.Horum quidem sufficientiam diuersimodè assignant logici,atque Physici vt patet in 3.Phys.& in 5.Metaph. Verũ ne nouitius inuoluatur leuiori modo,procedẽtes pro nunc talem sufficientiam assignamus, Prædicamenta dicuntur à modis prædicadi, modi autem prædicandi si debent esse veri & non fictitij neque chimerici,debent sumi à modis essendi.Quot ergo sunt modi generalissimi prędicandi & essendi.tot sunt prædicamenta. Tales aũt modi sunt decẽ.Quod sic declaratur,Omnis modus essendi, aut est non in alio,aut in alio,aut ad aliud.Si non in alio,conuenit substãtiæ:vt dicemus infrà:si in alio,dupliciter, quia aut res existens in alio conuenit ei ratione materiæ , & sic est quantitas:aut conuenit ei ratione formæ,& sic est qualitas.Si ad aliud aduerte quod ad aliud importat respectũ qui est duplex,s.intrinsecus&extrinsecus.Intrinsecus facit, prædicamentum relationis. Extrinsecus autem facit sex vltima prædicamenta. Quæ distinguuntur à quatuor primis per denominationem extrinsecã , quæ denominatio aut fit per actionem,& sic constituitur prædicamentum actionis, aut per passionẽ,& sic cõstituitur prædicamentum passionis:aut per tempus,&sic constituitur prædicamẽtũ qñ,aut per locum cõparando ipsum ad totũ locatum,& sic constituitur prædicamentum vbi,aut cõparando locum ad partes locati , & sic constituitur prædicamentum situs,qui & positio dicitur,aut per ea,quæ adiacent corpori humano, vt sunt vestes & arma & alia tegumenta,& sic constituitur prędicamentum habitus,qui videtur competere soli homini,& brutis,vt deputantur humano obsequio.Hæc pro nũc dicta sufficiant, neque. n.poteris hæc plene capere absque Physica quæ considerat materiam, formam,motum,actionem,passionem,tempus& locum.Sustine igitur,& sufficiat nobis assignasse tibi conditiones requisitas ad hoc ꝙ aliqd reponatur fm seipsum in prædicamento,&quot sint prædicamenta superficialiter exẽplando sicut exemplauit Arist.

Et aduerte ꝙ hîc semper loquimur secũdum doctrinam Arist.vt excludat imaginationes Pythagoricas,quas refert Arist.in lib.j.Metaph.Posuit enim Pythagoras viginti prædicamenta,decem quidem ex parte boni,& decem ex parte mali.Quæ nunc referre superfluum est,& inutile prædicamenti propositio. Ideo pertranseundum est.Hæc deprædicamenti cap.dicta sint.

CAP. II. *De prædicamento substantiæ.*

IN cap.secundo agendum est de prædicamento substantiæ,vtpote de primo & perfectiori, est.n.fundamentum sustentatiuum omnium accidentium , de quibus extant nouem prædicamenta sequentia. De prædicamento igitur substantiæ tria agenda sunt, primò diuidenda est,secundò diffinienda,&eius diffinitiones declarandæ,tertiò,tractandum est de proprietatibus substantiæ.

Substantia diuis.

Quantùm ad primum,vt scias in quo sensu tractaturi sumus de substantia , formabimus duas distinctiones. Prima erit ad mentem Physici,secunda ad mentem Logici.

Prima sit hæc, substantiæ apud Physicũ dicuntur prima corpora,ex quib.omnia inferiora cõponuntur,& sunt principales partes mundi inferioris &appellantur quatuor elementa. Item quod est primum fundamentũ cuiuscunq; rei cõstitutiuũ,aut sustentatiuũ & cõseruatiuũ dicitur rei substantia.In quo sensu,fundamentũ est substãtia domus,& cibus bene nutritiuus est substantia animalis.Item forma rei naturalis dicitur substantia eius:quoniã dat esse rei & conseruat inesse,& ipsa remota definit res esse.In quo sensu anima est substantia hominis & cuiuscunque animati .Itẽ essentia & natura &quidditas cuiusque rei dicitur substãtia

eius

eius. In quo ſenſu ſumpta eſt ſubſtãtia in diffinitione vniuocorũ & æquiuocorũ, vt expoſuimus in parte præcedẽti. Itẽ ſumitur ſubſtantia pro omni eo quod ſubſtat accidentibus in quo ſenſu manus calida eſt ſubſtãtia caloris, nix eſt ſubſtãtia albedinis, Anima eſt ſubſtantia ſcientiæ & virtutis. & dimiſsis oĩbus prædictis aliis ſignificatis, quoniã ad philoſophũ purum pertinent, conſiderandus eſt in logica vltimo ſenſus, quoniã, vt videbis. Ariſtot. deſcribit ſubſtantiam per hoc quod eſt accidentibus ſubſtare.

Secunda igitur diſtinctio ſit hæc, Subſtantia quantũ ad id à quo nomẽ imponitur, aliquãdo dicitur à ſubſiſtendo, id eſt à per ſe eſſendo, ꝓut per ſe eſſe opponitur ineſſe alteri non ſimpliciter, ſed inhærenter, & in hoc ſenſu quicquid nõ ineſt alteri, ſed per ſe ſubſiſtit, vt ſunt ſuppoſita & indiuidua naturalia, vt Sortes, hic aſin⁹, hic lapis, ſunt ſubſtantia. Et poſito ꝙ eſſent in alio, dũmodò non inhæreant, ſicut accidẽs inhæret ſubiecto, ſunt ſubſtãtia. In quo ſenſu partes eſſentiales cõpoſiti naturalis, quæ ſunt forma & materia, ſunt ſubſtãtia, & partes integrales eiuſdẽ, vt ĩ homine caput, manus, pedes, oſſa, caro, & nerui, ſunt ſubſtantia. In eodem ſenſu Deus & intelligẽtiæ ſunt nobiliſsimæ ſubſtantiæ, quia per ſe & in ſeipſis & nõ in altero, vt partes ſubſiſtũt. Aliquãdo dicitur ſubſtãtia à ſubſtando, quia ſola ſubſtat accidẽtibus ſuſtentans ea: qm̃, vt dicemus infrà, eſſe accidẽtis nõ eſt eſſe ens ꝑ ſe, ſed in altero, i. in ſubiecto, qđ eſt ſubſtantia. Et in hoc ſenſu, oĩs ſubſtantia præter Deũ dicitur ſubſtantia, omnis enim ſubſtantia præter Deũ ſubſtat aliquibus accidẽtibus, vt tibi in Phyſica manifeſtabitur. Et qm̃ omnis noſtra cognitio incipit à notioribus, & ad ſenſum nobis cõſtat ſubſtãtias corporales ſubſtare accidẽtibus, ideo Ariſto. in in prædicamẽtis contentus eſt notificare ſubſtantiã, vt dicit à ſubſtando, relinquẽs ſenſum pro nũc vt dicitur à ſubſiſtẽdo, vtpote magis occultũ & ſpectanté ad altiorem ſcientiam, quàm ſit logica. Hanc igitur ſubſtantiam à ſubſtando dicta Ariſto. antequã diffiniat, diuidit in primã & ſecundã, cuius diuiſionis ratio eſt, qm̃ cum ſubſtantia vt hic conſideratur dicitur à ſubſtãdo, & alia ſit vniuerſalis vt animal & homo, alia particularis vt Sortes & Plato, ſubſtare contingit dupliciter, ſcilicet per ſe primò, & non per ſe primò, ſed per aliud. ſi per ſe primò, ſic eſt prima ſubſtantia quæ particularis eſt, ſi per aliud, ſic eſt ſubſtantia ſecunda, quæ eſt vniuerſalis, & hæc tibi manifeſta erunt in diffinitionibus earum.

Sed dices, Quare non prius diffinitur ſubſtantia quàm diuidatur in primam & ſecundam.

Reſpõdetur: quoniam ſubſtantia, vt dicitur à ſubſtãdo, non eſt quid vniuocũ, ſed analogum. Nam ſubſtare prius conuenit primæ ſubſtãtię, deinde in ordine ad primã conuenit ſecundæ. Neque enim homo eſt albus, niſi quia hic vel hic homo eſt albus, omne aũt analogum cùm declinet ad ęquiuocum prius eſt diuidendum quàm diffiniendum. Quod autem analogum declinet ad æquiuocum patet ex eo, quòd vniuocum dicit vnam rationẽ tantùm, & æqualiter participatã à ſuis vniuocatis, æquiuocum autẽ dicit plures rationes omninò diuerſas cõuenientes ſuis ęquiuocatis, & abſq; ordine, vt docuim⁹ in parte p̃cedenti. Analogũ aũt vt mediũ magis declinãs ad æquiuocũ quàm ad vniuocũ, dicit plures rõnes in ordine tm̃ ad primũ analogatũ vt ſanũ, vel vnã inęqualiter participatã eò ꝙ primò, & per ſe conuenit primò analogato, poſteriùs aũtem aliis in ordine ad primũ vt ens, eſt enim ens cui debetur eſſe, q̃ quidem rõ primò & per ſe cõuenit ſubſtantiæ, qm̃ eſt ens ſimpliciter, ſecũdario aũt cõuenit accidenti in ordine ad ſubſtantiã, nã accidens nõ eſt ens, niſi quia eſt entis, i. niſi quia reſpicit ſubſtantiã vt ſubiectũ ſuſtentatiuũ. Et in eodẽ ſenſu ſubſtantia dicta à ſubſtãdo, eſt analogũ, qm̃ eius ratio eſt hæc, Subſtantia eſt q̃ ſubſtat accidentibus, quæ quidẽ rõ primò & per ſe conuenit ſubſtãtiæ primæ, deinde in ordine ad primã conuenit ſecũdis, vt tibi manifeſtabit per diffinitiones ſequẽtes, ergo eſt analogũ declinans ad æquiuocũ. Et confirmat: qm̃ ſolet Analogũ dici æquiuocum à conſilio, ergo &c. Hæc de primò dicta ſint.

Subſtantia prima et ſecunda qd ſint.

Quantũ ad ſecundũ poſitis prædictis diſtinctionibus diffinienda eſt ſubſtãtia prima & ſecũda, vt dicitur à ſubſtando. Tu igitur aduerte ꝙ ad mentem Ariſtot. ſubſtantia prima eſt, quæ propriè, principaliter & maximè ſubſtare dicitur. Itẽ ſubſtantia prima eſt quæ neq; in ſubiecto eſt, neque de ſubiecto dicitur.

Primò dicitur, Quæ propriè. Aduerte ꝙ ſubintelligendum eſt quæ immediatè, vt excludatur materia prima, quæ licet ſit primum ſubiectum ſubſtans formæ ſubſtantiali & accidentibus eius, non tamen immediatè, ſed mediante forma ſubſtantiali in via noſtra. Nam forma ſubſtantialis immediatè recipitur in materia, accidens autẽ in compoſito exiſtente actu ſubſtantialiter, vt tibi manifeſtabitur in phyſica. Dicitur autem propriè, ad differẽtiam ſuperficiei, quæ videtur immediatè & propriè ſubſtare colori, nam vt inq̃t Ariſt. infrà, Quanta eſt ſuperficies, tm̃ album dices, & tm̃ nõ propriè, ſed apparẽter ſubſtat: quoniã non per ſeipſam, ſed virtute ſubſtãtiæ, cui ineſt. Dicitur principaliter, ad differẽtiam ſecundæ ſubſtantiæ, quæ eſt genus, aut ſpecies. Nam licèt hæc ſit vera, homo eſt albus, nõ tamen eſt vera niſi quia hæc eſt vera, hic homo vel hic homo eſt albus, ergo albedo principaliter eſt in ſubſtantia ſingulari, quæ dicitur ſubſtãtia prima, & ſecundariò, quoniam propter primam eſt in ſubſtantia vniuerſali, quæ dicitur ſubſtãtia ſecũda. Dicitur maximè, quia eſt ratio ꝙ ſecundæ ſubſtantiæ & partes primę ſubſtãtię ſubſtent accidentibus, non. n. partes ignis ſunt calidæ niſi quia totus hic ignis eſt calidus, nec partes niuis ſunt albæ, niſi quia tota hæc nix eſt alba. Conſtat ergo qũo ſubſtantia prima eſt illa, quæ immediatè & propriè & principaliter & maximè dicitur ſubſtare, id eſt ſubeſſe accidentibus, tanquam primum eorum ſubiectum receptiuum.

Pro euidentia aũt ſecundæ diffinitionis primæ ſubſtantiæ qua dicitur ꝙ eſt illa quæ neque de ſubiecto, neque in ſubiecto eſſe dicitur, aduerte ꝙ per primã particulam differt prima ſubſtantia à ſecunda. Nam cum omnis ſecunda ſubſtantia ſit vniuerſalis, ex cõſequẽti prædicabilis de pluribus, oportet ꝙ dicatur de ſubiecto. i. de inferiori, vt gen⁹ de ſpecie, & ſpecies de indiuiduo. Cum autem prima ſubſtantia ſit ſingularis & ſub ſingulari non detur inferius, vt patet in arbore Porphyrij, repugnat primæ ſubſtantiæ dici de ſubiecto, i. de inferiori, ſiue ſignetur per indiuiduum vagum, ſiue per indiuiduum ſignatum. Nam licet quidam homo dicatur de Sorte & Platone, non tamen vt ſuperius de inferiori ſecundum rem, ſed tantùm ſecundum vocem. Vtrunque enim dicit naturam ſingularem, ſed alterum indeterminatè & alterum determinatè. Per ſecundam autem particulam differt ab omni accidente: quoniam omne accidens ſiue vniuerſale ſiue particulare eſt in ſubiecto in quo recipitur, nulla autem ſubſtantia ſiue ſecunda ſiue prima eſt in ſubiecto, cum ſit ens per ſe, neque enim ſubſtantia pendet ab accidente, ſed accidens à ſubſtantia.

Diffinita prima ſubſtãtia diffinienda eſt ſecunda. Tu igitur aduerte ꝙ apud Ariſt. ſecundæ ſubſtantiæ ſunt ſpecies, in quibus ſunt primæ ſubſtantiæ & genera ſpecierum, vſque ad generaliſſimum. Nam aliquis homo, putà Sortes eſt in homine, ſicut indiuiduum in ſpecie & homo in animali vt ſpecies in genere & ſic aſcende vſque ad generaliſſimũ. Indiuidua igitur ſunt primæ ſubſtantiæ, quia primò & per ſeipſas ſubſtant accidentibus. Species verò & genera ſunt ſecundæ ſubſtantiæ, quia ſubſtant ſecundariò accidẽtibus, nam ſic non exiſtunt in rerum natura niſi quia habent eſſe in primis, ſic non ſubſtant accidentibus, niſi quia primę ſubſtant, in quibus ſunt. Ideo enim albedo eſt in homine, quia eſt in aliquo homine in quo exiſtit homo.

Hoc igitur modo deſcripta ſit ſecunda ſubſtantia, vt dicitur ſubſtantia à ſubſtando.

Sed dices, ſecundæ ſubſtantiæ ſunt in primis, aliter non prædicarentur in quid de primis. Nam hæc ideo eſt vera, Sortes eſt homo, quia natura hominis ſeruatur in Sorte, ergo primæ non ſunt in ſecundis, aliter idem eſſet includens & incluſum, quod eſt impoſſibile.

Reſpondetur & conceditur ꝙ ſecundæ ſunt in primis, & primæ in ſecundis, ſed diuerſa ratione. Nã ſecundæ ſunt in primis, vt ſuperiora ſunt inferioribus iuxta iiij. modum eſſendi in, aſſignatum in parte præced. Primæ autem ſunt in ſecundis iuxta tertium modum eſſendi in eadem parte præcedenti aſſignatum. Negatur autem eſſe impoſſibile idem eſſe includens & incluſum reſpectu diuerſorum, ſicut non eſt impoſſibile idem eſſe continens & contentum reſpectu diuerſorum. Nam de anima verum eſt dicere quod continetur in corpore, ſicut forma recepta in materia ſua propria. Et verum eſt dicere quod continet corpus, quando conſeruat corpus in eſſe integro & viuo quamdiu eſt in corpore, qua ſeparata corpus defluit in corruptionem.

Aſſignatis diffinitionib primæ & ij. ſubſtantiæ, aduerte duo notabilia quæ ſunt ad mẽtem & de ſentẽtia Ariſt. qui-

bus adhuc euidentius declarantur diffinitiones ꝫ. poſitæ, quorum primũ eſt hoc, Inter ea quæ dicuntur de ſubiecto, & ea quæ ſunt in ſubiecto, eſt hæc differentia, ꝙ quæ dicuntur de ſubiecto, vt ſuperiora de inferioribus prædicantur de inferioribus nomine & ratione, vt animal de homine & homo de Sorte & Platone. hæc enim eſt vera, Sortes eſt homo & eſt animal rationale. Nam ſpecies prædicatur in qd de indiuiduis, ergo eſſentialiter, ergo nomine & ratione. Quæ autem ſunt in ſubiecto, vt accidentia, ſi ſumantur in abſtracto nõ prædicãtur de ſubiecto, neque nomine, neque ratione, hæc. n. eſt falſa, homo eſt albedo, hõ eſt color diſgregatiuus viſus, nã ſi homo eſt albedo, ergo eſt accidẽs, ergo ſubſtantia eſt accidẽs, quod implicat contradictionem. Si aũt ſumatur in concreto non inconuenit prædicari noĩe de ſubiecto. Nam hæc eſt vera, homo eſt albus, quoniam eſt habẽs albedinem, nunquam autem prædicatur ratione, qm̃ prædicari ratione, eſt prædicari eſſentialiter, accidentia autem non prædicantur eſſentialiter de ſubiecto, cum ſint extra eſſentiam eius, & poſſint adeſſe & abeſſe præter ſubiecti corruptionem, vt docuimus in tract. præced. Ex hoc autem notabili aduerte ꝙ vtraque diffinitio data de prima ſubſtãtia poteſt probari: & prima quidem ſic, Illud, de quo omnia prædicantur, aut in quo omnia alia ſunt, propriè & principaliter & maximè ſubſtare dicitur. Sed de prima ſubſtatia omnia alia ſuperiora prædicantur & omnia accidentia in concreto, & in ea ſunt, ergo propriè principaliter & maximè ſubſtare dicitur. Secũda autem ſic, Illud de quo omnia ſuperiora prædicantur, & in quo omnia accidentia ſunt, neque dicitur de ſubiecto, neque eſt in ſubiecto. Sed de prima ſubſtantia oĩa ſuperiora prædicãtur vt patet in arbore Porphy. & in ea ſunt oĩa accidẽtia, qm̃ eſt principale receptiuũ accidẽtiũ, ergo neq; d ſubiecto dicit, neque eſt ĩ ſubiecto.

Ex hoc igitur ꝙ omnia prædicantur aut ſunt in prima ſubſtantia, ſequitur vt inquit Ariſt. ꝙ non exiſtentibus in rerum natura primis ſubſtantiis impoſſibile eſt aliquid aliorum remanere, id eſt exiſtere in rerum natura, nam ſi nõ exiſteret aliquod indiuiduum naturę humanę, homo vt homo non exiſteret, qm̃ ad mentem Ariſt. vniuerſale non exiſtit niſi in ſingularibus, vt excludamus imaginatas ideas Platonicas, de quibus in Logica non eſt loquendum, ſed eſt officiũ metaphyſici. Item nullum accidẽtium inexiſteret, quoniam natura cõmunis non ſubeſt accidentibus niſi vt habet eſſe in indiuiduis, nam hæc eſſet falſa, hõ eſt albus, niſi aliqs homo exiſtẽs eſſet albus, primũ ergo fundamẽtũ exiſtẽdi ſubſtantiis ſecundis & inexiſtendi accidentib. eſt 1. ſubſtantia.

Secundum autem notabile eſt hoc, Sumendo ſubſtantiã à ſubſtãdo accidẽtibus, ſpecies ſpecialiſſima eſt magis ſubſtantia quàm genus. Omnes autẽ ſpecies ſpecialiſſimæ ſub eodem genere cõtentæ, ſunt æqualiter ſubſtantiæ. Primum declaratur ſic, Cùm prima ſubſtatia ſit maximè ſubſtantia, vt declaratũ eſt in prima diffinitiõe ſua, quoniam maximè ſubſtat accidentib. ſubſtantia illi propinquior eſt magis ſubſtantia quã remotior ab ea, ſed ſpecies ſpecialiſſima eſt propinquior primæ ſubſtantiæ quã genus, prædicatur. n. immediatè de prima ſubſtantia, genus aũt non prædicatur de ea niſi media ſpecie ſpecialiſſima, ergo eſt magis ſubſtantia quam genus. ſm autẽ declaratur ſic, omnes ſpecies ſpecialiſſimæ ſub ſe non habẽt inferiores ſpecies, aliter nõ eſſent ſpecialiſſimæ, ſed ſubalternæ, ergo omnes ſubſtant acciden tibus æqualiter, quia immediatè ſub ſe continent primas ſubſtantias, quæ maximè & per ſeipſas ſubſtant. Nec obſtat ꝙ vna ſpecies ſubſtat pluribus accidentibus quàm alia: puta homo quàm aſinus: qm̃ homo ſubſtat accidentibus corporalibus & intellectualibus, aſinus aũt tantum corporalibus. Hoc inquam non obſtat, quoniam hæc æqualitas ſubſtandi non attenditur penes pluralitatem aut paucitatem accidentium, ſed penes æqualem propinquationem ad primas ſubſtantias, quæ æqualiter ſeruatur in homine & in aſino. Nam ſicut inter hominem & hunc hominem nullum eſt medium, ſic nec inter aſinum & hunc aſinum.

Ex hoc autẽ ſecundo notabili declaratur diffinitio data de ſecunda ſubſtantia, in qua dictum eſt ꝙ ſecundæ ſubſtantiæ ſunt ſpecies & genera, in quib. ſunt primæ ſubſtantiæ, & dicuntur ſecũdæ ſubſtantiæ, quia ſecũdario ſubſtãt. Dubitaret ergo aliquis cùm tam genera quàm ſpecies ſint ſecundæ ſubſtantiæ, quia ſecundariò ſubſtãt, nunquid ſunt æqualiter vel inęqualiter ſubſtantię? Reſpond. quod genera & ſpecies ſunt inæqualiter, quia ſpecies magis ſubſtant quàm genus. Omnes autẽ ſpecies ſpecialiſſimæ æqualiter, modo quo diximus. Conſtat igitur tibi ad mentem Ariſt. & logici realis quid ſit prima & ſecunda ſubſtantia, & earum diffinitiones declaratæ ſunt.

Sed dices, Cùm Ariſt. intendat hic pertractare de prædicamentis, quæritur quæ diffinitio ex ſupra dictis conueniat ſubſtantiæ, vt eſt prædicamentum in ſe continens genus generaliſſimum & genera ſua ſubalterna & ſpecies ſpecialiſſimas vſque ad indiuidua.

Reſpondetur ꝙ vſque huc Ariſt. non conſiderauit ſubſtantiam niſi vt dicitur à ſubſtando, in quo ſenſu vt docuimus non eſt quid vniuocum, ſed analogum, & quando diuiſit in primam & ſecundam, non diuiſit eam vt genus generaliſſimum ſed vt quid analogũ in analogata. Ex cõſequenti quando diffiniuit primam per hoc quod eſt maximè ſubſtare & ſecundã per hoc quod eſt ſecundariò ſubſtare non intẽdit de genere generaliſſimo. Quodlibet enim genus eſt vniuocum & non analogum nec æquiuocum, vt docuimus in tract. præced. Ne igitur ſubſtantia vt conſtituit prædicamentum & vt eſt quid vniuocum, & vt diuidicur in arbore Porphyrij, remaneat tibi omnino ĩcognita ſic procedemus. Primò diffiniemus ſubſtantiã vniuerſaliſſimè ſumptam. Secundò ſubſtantiam contractã ad ſubſtantiam prædicamentalem, & quæ eſt generaliſſimũ. Tertiò ordinabimus prædicamentũ ſubſtantiæ à generaliſſimo vſque ad indiuiduum.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ ſubſtantia vniuerſaliſſimè ſumpta vt ſe extendit ad creatam & increatam, ad ſimplicem & compoſitam & ad eam, quæ eſt pars & quæ eſt totum, & breuiter vt diſtinguitur contra accidens ſic diffinitur, Subſtantia vt ſubſtantia, eſt ens non in ſubiecto exiſtẽs, per cuius oppoſitum accidens vt accidens eſt ens in ſubiecto exiſtens. Hęc ſubſtantię diffinitio conuenit Deo & creaturæ, & qm̃ nihil eſt cõe vniuocũ Deo & creaturæ & neceſſe eſt gen⁹ generaliſſimũ eſſe vniuocũ, cõſtat ꝙ ſubſtatia ſic diffinita ñ eſt ſubſtãtia p̃dicamẽtalis, ſed analoga ſicut ens.

Quantũ ad ſecundum aduerte ꝙ ſubſtantia prædicamẽtalis & vt eſt genus generaliſſimum ſic diffinienda eſt, Subſtantia eſt ens non in ſubiecto in eſſe participato ſiue finito exiſtẽs, per hoc quod dicitur ens non in ſubiecto, differt à prædicamento accidentis, Per hoc ꝙ dicitur exiſtens in eſſe participato, excipitur Deus glorioſus, qui ex ſua infinitate eſt extra omne gen⁹, & ſubſtatia ſic diffinita prædicatur vniuocè de omni ſubſtãtia creata, corporea & incorporea, ſimplici & compoſita &c. Conſtat igitur tibi quid ſit ſubſtantia prædicamentalis ſm logicum realẽ. Si aũt vis eam diffinire ad mentẽ nominaliũ, ſic eã diffinies, Subſtantia vt eſt prædicamentum eſt coordinatio pluriũ terminorũ vniuocorũ ſignificantium ſubſtanti a ſm ſub & ſupra. Nam ſm eos plura p̃dicabilia, quæ p̃dicentur de inferioribus in quid ſignificantia ens non in ſubiecto ordinata ſm ſub & ꝫ. à gñaliſſimo ad ſp̃aliſſimũ ꝺſtituũt p̃dicamẽtum ſubſtãtię.

Quantùm ad tertium aduerte ne idem figuremus bis, & replicemus inutiliter, quod in tract. præced. inuenies arborem Porphyrij, in qua totam prædicamenti ſubſtantiæ ſeriem formatam videbis quæ tibi ſufficiet.

Viſo quid ſit ſubſtantia vt eſt prædicamentum, accedendum eſt tertio loco ad pertractandum de proprietatibus & communitatibus ſubſtantiæ, quæ ad mentem Ariſtotelis ſunt ſex.

Prima eſt, Neque ſubſtantia prima eſt in ſubiecto, neque ſubſtantia ſecunda, & quoniam omnis ſubſtantia eſt prima vel ſecunda, quia vel eſt ſingularis vel vniuerſalis: ſi ſingularis eſt prima, ſi vniuerſalis eſt ſecunda, ergo nulla ſubſtantia eſt in ſubiecto. Antequã probemus propoſitũ aduerte ꝙ hæc eſt cõmunitas & proprietas ſubſtantiæ, reſpectu diuerſorum communitas quidem eſt, quoniã non ſoli ſubſtantię, ſed omni cõuenit, ĩ quo ſenſu dicere poſſumus riſibile eſſe commune homini, quoniam conuenit omni homini. Proprietas autem eſt quoniam nõ conuenit niſi ſubſtantiæ. Nã cum omne ens ſit ſubſtantia vel accidens, & omne accidẽs ſit ens ĩ ſubiecto, ſoli ſubſtãtiæ nõ cõuenit eſſe in ſubiecto. Nec obſtat ꝙ dicit Ariſt. hoc non eſſe proprium ſubſtantię, qm̃ conuenit differentiis, ſ. ſubſtantialibus, quaſi ꝙ non ſint ſubſtãtia. Hoc inquã non obſtat, qm̃ Ariſt. non excipit differentias, quia non ſint ſubſtantiæ ſm rem, ſed quia habent modum qualitatis, & quia non ordinantur per lineam rectam, ſed à latere in prædicamento ſubſtantiæ. Intentio eſt aũt Ariſt. in prædicamentis aſſignare cõmunitates & proprietates eorum, quæ directè locantur in eis. Vnde ſi volumus facere hanc eſſe proprietatem ſubſtantiæ ad mentem

Ariſt

Arist. sic formanda est, proprium est substantiæ directæ & per lineam rectam locatæ in prædicamento, non esse in subiecto, & sic excluduntur differentiæ quantùm ad modum significandi, licèt non quantùm ad rem significatam.

Hanc autem communitatem & proprietatem substātiæ modo exposito probat Arist. de prima & secunda substantia. De prima sic, Secūda diffinitio primæ substantiæ data est suprà per nō esse in subiecto, neq; dici de subiecto, ergo conuenit omni primæ substantiæ non esse in subiecto. Consequētia patet, qm̄ diffinitio debet competere omni cōtēto sub diffinito. De secunda aūt probat inductione & syllogismo. Quid sit inductio & syllogismus dicem⁹ in tract. sequenti. Inductione igitur sic probatur, nec homo est in subiecto, nec leo, nec animal, nec corpus, &c. & sic de singulis speciebus & generibus substantiæ, ergo nulla secunda substantia est in subiecto. Syllogismo sic, Quod est in subiecto, non prædicatur nomine & ratione de subiecto, hæc declarata est suprà in expositione primi notabilis: sed omnis secunda substantia p̄dicatur nomine & ratione de subiecto, id est, de inferiori quod sub ea continetur. Nam animal nomine & ratione prædicatur de homine, & homo de suis in diuiduis, ergo nulla substantia secunda est in subiecto.

Et aduerte q̄ cùm dicit Arist. nullam substantiam esse in subiecto, accipit subiectum pro subiecto inhęsionis, in quo sensu omne & solum accidēs est in subiecto, & est quintus modus essendi in, pro secundo mēbro, vt docuimus in parte præcedenti. Propterea nō obstat huic proprietati q̄ partes substantiæ videnť esse in subiecto, quia nō per se, sed in toto habēt esse. Hoc inquā nō obstat, qm̄ intelligimus substantiam non esse in subiecto, iuxta quintum modū essendi in, pro secundo membro, partes autē non sunt in toto iuxta quintum modum, sed iuxta primum. Vide tu supra. Hæc de prima communitate & proprietate substātiæ dicta sint.

Secunda proprietas.

Secūda ꝓprietas est hæc, Omnibus secūdis substātiis & earū differētiis, ſ. essentialibus cōuenit vniuocè prædicari.

Aduerte ad hoc q̄ hæc sit proprietas tria requiruntur. Primò q̄ sit contracta & restricta ad secundas substantias tantùm. Nam si extendatur ad substantiam, vt est communis primæ & secundæ, & differentiis substantialibus non erit proprietas, sed communitas. Nam & prima substantia prædicatur vniuocè de seipsa, & differētia essentialis de in diuiduis. Sic ergo intelligaſ, Proprium est secundis substātiis & earū differentiis essentialibus vniuocè prædicari. Secundò quod intelligaſ prædicari vniuocè & essentialiter, aliter hoc non esset proprium substantiæ, quoniam & proprium quarto modo putà risibile prædicaſ vniuocè de his quorum est proprium, sed non p̄dicatur essentialiter, vt genus & species & differētia, sed accidētaliter vt docuimus in tract. præcedenti: est. n. proprium extra essentiam eius, cuius est proprium. Tertiò q̄ intelligatur prædicari vniuocè & essentialiter de primis substātiis, vt excludatur accidens putà color & albedo. Nā licet prædicetur vniuocè & essentialiter de inferioribus suis, vt hæc albedo est albedo, hic color est color, hęc dulcedo est dulcedo, tamen non p̄dicatur vniuocè essentialiter de primis substantiis, hæc. n. est falsa, Sortes est albedo, sic ergo intelligaſ hæc proprietas, Proprium est secundis substantiis & earum differentiis p̄dicari vniuocè & essentialiter de primis Quæ declarata sic probatur, Secundæ substantiæ, & earum differentiæ p̄dicantur de primis nomine, & ratione, ergo vniuocè. Consequentia patet ex diffinitione vniuocorum, q̄ posuimus in parte præcedenti. Antecedens probatur, & quidem quo ad nomen patet, nam Sortes est homo & est animal, & est rationalis: quo ad rationem probaſ, Superiora sunt de ratione quidditatiua inferiorum, vt docuimus in tract. præcedēti Sed secundæ substātiæ tā genera quàm species sunt superiores ad primas, vt patet in arbore Porphyrij, ergo prædicantur ratione de primis. Vnde sortes nō solùm dicitur homo, sed & animal rationale, quæ est ratio hominis, & nō solum dicitur animal, sed & substantia animata sensitiua, quę est ratio animalis. Hæc de secunda proprietate dicta sint.

Tertia proprietas.

Tertia proprietas habet tres partes, prima est, Substātia prima significat hoc aliquid. Secunda est, Substantia secunda videtur significare hoc aliquid sub appellationis figura. Tertia est, Substantia secunda nō significat hoc aliquid, sed quale quid.

Pro euidentia primæ partis aduerte, q̄ hoc aliquid, tria requirit. Primò quòd sit res singularis, vnde vniuersale nō est hoc aliquid, secundò quid sit substantia. Vnde nullū accidens neque in cōcreto, neque in abstracto est hoc aliqd, tertiò quod sit substantia singularis perfecta in specie, qualia sunt suppositа sub specie specialissima. vnde nulla pars essentialis nec integralis accepta in singulari, vt hæc anima, hæc manus, hoc caput est hoc aliquid, sed solum indiuiduum, de quo directè prædicatur species, est hoc aliquid, vt Sortes, hic leo, hic asinus.

Declarata prima particula probatur sic, Prima substantia significat indiuiduum & vnum numero, ergo significat hoc aliquid. Consequentia patet ex conditionib. assignatis. Nam idem est indiuiduum & vnum numero, ſc. in genere substantiæ & perfectum in specie, & hoc aliquid. Antecedens autem probatur, quoniam prima substantia non prędicatur de inferiori, cùm sit vltima & terminus in serie prędicamentali, ergo significat indiuiduum & vnum numero. Vnde dixit Aristoteles quod à prima substantia nulla est prędicatio. Non enim de subiecto, id est, de inferiori dicitur.

Pro euidentia secundæ particulæ aduerte q̄ significare hoc aliquid sub appellationis figura, est significare hoc aliquid & similitudine nominationis. Nam quando duo eodem nomine nominantur, videntur idem significare. Sed eodem nomine nominamus primam & secundam substātiam. Nam dicimus quòd Sortes est homo, & quòd homo est homo, ergo non est mirum si secunda substantia videtur significare hoc aliquid sicut prima.

Pro euidētia tertię particulæ aduerte q̄ significare quale quid, est significare substantiam multis suppositis communicabilem, & directè opponitur ei quod est hoc aliquid, & quoniam substantia secunda est species aut genus, quę dicunt naturam communem multis, saltem secundum aptitudinem hinc est quod secunda substantia non significat hoc aliquid, ideſt, substantiam incommunicabilem, sed quale quod, id est, substantiam communicabilem multis, & est ea, quæ est apta esse in multis & prædieari de multis vniuocè. Hæc de tertia proprietate dicta sint.

Quarta proprietas.

Quarta quę est communitas est hęc, Substantiæ nihil est contrarium. Dicitur communitas, quia non solum conuenit substantiæ, sed etiam quantitati, vt tibi manifestabitur in capite sequenti.

Pro euidentia huius communitatis aduerte tria, primò aliud est habere in se contrarium, & habere sibi contrariū. Nam primum est recipere in se formam, cui est alia forma contraria, vt recipere calorem cui contrariatur frigiditas, & post calorem esse aptum recipere frigiditatem, & econuerso. Secundum autem est, aliquid esse talis naturæ, quod alia natura sibi contrariatur, vt dulcedo dicitur habere sibi contrarium, quoniam est talis naturæ quod ei amaritudo contrariatur, & quoniam sunt contrarię se mutuo expellūt ab eodem subiecto, & per receptionem vnius corrumpitur altera, in communitate prædicta quando dicitur, Substantiæ nihil est cōtrarium, intelligitur in secundo sensu, & non in primo. Nam de primo dabitur sexta proprietas, vbi declarabitur quod proprium est substantiæ recipere in se contraria successiue. Secundò aduerte q̄ contraria sunt duplicia, quædam communiter, quædam propriè. Communiter sunt illa, quę ita se habēt quod vnum est vt priuatio, alterū est vt habitus, quod est vt priuatio dicitur imperfectum respectu alterius, quod aūt est vt habitus, dicitur perfectū respectu alterius imperfecti. Propriè sunt illa, quæ sunt duæ formę actiuę & passiuę ad inuicē succedentes sibi inuicem eodē subiecto, & se mutuo expellētes ab eodē, quales sunt qualitates tertiæ speciei, de quibus dicemus infrà, vt calidum frigidū, humidū siccum, durū molle, asperū lene, dulce amarū. In communitate prædicta intelligitur quod substantiæ nihil est contrariū in secūdo sensu & non in primo. Ac si dicatur, substantia nō est cōtraria substantiæ cōtrarietate propriè dicta, qua cōtrariantur duæ qualitates repugnantes actiuę & passiuę ad inuicē. Quod aūt vna substantia contrarietur alteri in primo sensu non inconuenit, qm̄ omne genus in prædicamēto substātię diuiditur duabus differentiis oppositis, quarum vna est perfectior altera, ex consequenti vna est vt habitus, altera vt priuatio, & quę est perfectior cōstituit substantiā perfectiorem, vt rationale hominem, quæ aūt imperfectior imperfectiorem, vt irrationale constituit brutum. Vnde homo vt substantia perfectior contrariatur bruto imperfectiori contrarietate in primo sensu, nō autem in secundo sensu, de quo intendit Aristoteles.

Tertiò aduerte quod substantia potest imaginari contrariari substātię cōtrarietate propriè dicta dupliciter. Primò

ſecundum ſe inquantum eſt ſubſtantia. Secundo ratione alicuius ſibi intrinſeci adiũcti putà qualitatis actiuæ, aut paſſiuæ. In primo ſenſu impoſſibile eſt ſubſtantiam contrariari ſubſtantiæ vt probabitur, in ſecũdo ſenſu verum eſt, nec id intendit negare Ariſt. nam ponit quatuor elementa ſibi inuicem contraria propter qualitates elementares contrarias, vt patet in libro ſecundo de Generatione. Quarta ergo communitas ſubſtantiæ ſic formanda eſt, nulla ſubſtantia cõtrariatur ſubſtantiæ contrarietate propriè dicta, nec ſecundum ſe, ſed ratione qualitatum cõtrariarum. Quæ ſic intellecta poteſt hoc modo ꝓbari. Subiecto receptiuo contrariorũ, nihil eſt cõtrarium, hanc pro nũc crede, quoniam tibi manifeſtabitur in primo Phyſicorum. Sed vt videbis in proprietate ſexta, Subſtantia eſt ſubiectum receptiuum cõtrariorum, vt anima recipit virtutem & vitium, corpus ſanitatem & ægritudinem, aqua calorem & frigiditatem, ergo ſubſtantiæ non contrariatur ſubſtantia modo ſupra expoſito. Præterea, omnia verè & propriè cõtraria ſunt in ſubiecto per diffinitionem cõtrariorum. Sunt enim verè & propriè contraria formæ actiuæ & paſſiuæ eidem ſubiecto aptæ natæ ineſſe, à quo viciſſim ſe mutuo expellunt &c. Sed ſubſtantia nõ eſt in ſubiecto, vt patet per primã ꝓprietatẽ, ergo ſubſtãtiæ nõ cõtrariatur ſubſtantia modo ꝫ. expoſito.

Quinta proprietas. Quinta communitas eſt, ꝙ ſubſtantia non ſuſcipit magis & minus. Pro cuius euidentia duo aduerte, primò ꝙ dicitur communitas: quoniam non eſt proprium ſubſtantiæ, nam vt cognoſces in prædicamento quantitatis, quantitas non ſuſcipit magis, & minus. ſecundò aduerte, ꝙ multũ differt ſubſtantiã magis & minus ſubſtare, & ſubſtantiam eſſe maiorem & minorẽ, & ſubſtantiam magis & minus ſuſcipere. nam magis & minus ſubſtare eſt reſpectu accidentium, eſſe maiorem & minorem eſt propter maiores & minores extenſiones & dimenſiones. Suſcipere autem magis & minus, quod idẽ eſt ꝙ intendi & remitti, ſiue augeri & minui non quantitatiuè, ſed perfectionaliter eſt propter perfectius & imperfectius eſſe, quod dat forma ſubiecto & participatur à ſubiecto. Primũ quidẽ cõpetit ſubſtantiæ, nã declaratum eſt ꝫ. ꝙ prima ſubſtantia maximè ſubſtat, & ꝙ ſpecies magis ſubſtat quàm genus, vt homo quã qanimal: quoniam ſpecies propinquior eſt primę ſubſtantiæ quã genus.

Secundum etiam competit ſubſtãtię, nam ad ſenſum videmus ꝙ vna & eadem ſubſtantia vno tempore eſt minor, vt fructus in princ. & idem fructus maturus eſt maior, tertium autem & de quo propriè intendit Ariſt. non conuenit ſubſtantiæ, nam ſic ſuſcipere magis & minus, eſt formã paulatim recipi in ſubiecto ſecundum eſſe magis ac magis perfectum, & hoc eſt intendi & augeri perfectionaliter. Minus autem remitti & diminui perfectionaliter eſt forma paulatim expelli à ſubiecto, ita ꝙ ab eſſe perfectiori deuenit ad eſſe minus, & minus perfectum, quod patet in aqua dum calefit intẽditur calor, dum frigefit remittitur. Quod igitur hoc tertium non conueniat ſubſtantiæ, probat ſic Ariſt. Homo non eſt magis homo nunc quam prius, nec vnus homo eſt magis homo quam alter, ſicut per oppoſitum videmus, quod album eſt magis album nunc quàm prius, putà paries de nouo dealbatus, & vnum album eſt albius altero, vt nix quàm paries. Verùm quia hæc probatio eſt magis exemplaris quam ſcientifica, ideo probanda eſt hæc communitas ratione ſic, Omne quod ſuſcipit magis, & minus duob. modis contingit: quoniam aut per remotionem à ſuo contrario, ſicut dicimus ꝙ calor aquæ intenditur, quando dũ calefit minus admiſcetur frigiditati. ſi autem magis admiſcetur, remittitur, aut quia magis firmatur in ſubiecto, vt calor ignis receptus in ferro. Si autem debiliter recipitur vel ut in ſuperficie, vt calor in manu remittitur. Sed ſubſtãtia neutro modo poteſt ſuſcipere magis, & minus, non primo, quia non habet contrarium per quartam communitatem, non ſecundo per primam proprietatem: quoniam non eſt in ſubiecto, nec receptibilis in ſubiecto, ergo &c.

Nec obſtat quod vna ſubſtantia eſt perfectior altera putà homo, quàm aſinus, & vna aqua frigidior altera, & vnus homo rationalior altero. Nam ad hoc quod ſubſtantia recipiat magis, & minus, non ſufficit quod ſit perfectior, aut imperfectior altera, ſed quod vnamet dũ generatur, ſit apta nata ſucceſſiuè fieri perfectior, aut imperfectior, quod non conuenit ſubſtantiæ: quoniam non fit per motum, ſed per generationem inſtantaneam. Hoc tamen intelligere nõ potes donec ad quartum librum Phyſicorum perueneris, aut ad librum nonum Metaphyſicæ. ideo ſuſtine. ex eo autẽ quod vna aqua ſit frigidior altera, aut ipſamet magis ſ vno tempore, quam in alio, non arguitur ꝙ aquæ ſubſtantia ſuſcipiat magis, & minus, ſed ꝙ frigiditas vt eſt in ſubſtantia aquæ ſicut in ſubiecto. Similiter ex eo ꝙ vnus homo videtur rationalior altero, vel idem homo magis vno tempore, quàm alio non concluditur intentum: quia non eſt rationabilior quò ad ſubſtãtiam animæ intellectiuæ, quæ eſt vnius ſpeciei in omni homine, ſed videtur rationalior, quia ſubtilius & prudentius vtitur ratione propter organa, & phantaſmata magis diſpoſita & ordinata. Sic pro nunc dictum ſit, licet in Metaphyſica intendam ſuſtinere vnam formam ſubſtãtialem eiuſdem ſpeciei cum altera, eſſe perfectiorem quàm altera, & tamen non recipere magis & minus. Verum quia hæc tranſcendunt negotium logicum, ideo non eſt in eis immorandum. Hæc de quinta communitate dicta ſint.

Sexta, quæ eſt veræ proprietas ſubſtantiæ prædicamentalis eſt hæc, Maximè proprium eſt ſubſtantiæ, eſſe ſuſcepti bilem cõtrariorum, vt eadem manus aliquando eſt calida, aliquando frigida. Idem homo aliquando prauus, aliquando ſtudioſus: id eſt virtuoſus, ſiue probus. *Sexta proprietas.*

Pro notitia huius proprietatis duo notanda ſunt, deinde probabitur.

Primò notandum ꝙ hæc proprietas non conuenit ſubſtantiæ vniuerſaliſſimè ſumptæ: quoniã non conuenit Deo, in quo nullũ ſuſcipitur accidens, ſiue tale accidens habeat contrarium ſiue non. Nec conuenit materiæ primæ, ſecundum viam noſtram, nam primũ receptibile eſt forma ſubſtantialis, & mediante illa recipiuntur accidentia in compoſito. Sed Ariſt. intendit hanc proprietatem verificari de ſubſtantia immediatè. cũ igitur nõ conueniat ſubſtantię abſolutè ſumptæ, oportet vt intelligatur de ſubſtãtia quæ ponitur in prædicamẽto, vt excipiatur Deus, & quæ eſt actus vel actu, vt excipiatur materia prima, quæ non eſt ens nec ſubſtantia, actu per ſeipſam, ſed in pura potentia, vt tibi declarabitur in 1. libro Phyſicorum.

Secundò ꝙ ſubſtantia eadem numero manens, ſucceſſiuè & non ſimul, & per mutationem ſui, & non ſolum per mutationem alterius, eſt apta nata ſuſcipere in ſe cõtraria, etſi non omnia, ſaltem aliqua. Dicitur eadem numero manens: quoniam ad verificandam hanc proprietatẽ eſſe propriam ſubſtantiæ quarto modo, non ſufficit ꝙ duæ ſubſtantiæ ſuſcipiant in ſe contraria, putà ꝙ Sortes recipiat albedinem & Plato nigredinem, ſed ꝙ ipſemet Sortes ſit aptus recipere vtrunque. Dicitur ſucceſſiuè, quoniam cùm contraria ſe mutuò expellãt ab eodem ſubiecto, ſunt. n. actiua, & paſſiua ad inuicẽ & corruptiua: non ſe compatiuntur ſi mul in eodẽ ſubiecto & pro ead. part. & in gradib. intenſis, licet fortè ſe cõpatiantur in gradib. remiſſis, vt in tepido, ſi cut aliàs tibi in Phyſica declarabitur. Sed nunc ſuſtine.

Dicitur & per mutationem ſui: quoniam cum contraria non ſe compatiantur ſimul in eodem, oportet ꝙ ſubſtantia tranſmutetur ab vno contrario ad aliud, ita ꝙ dum recipit vnum remoueatur aliud, vt aqua per calefactionem recipit caliditatem, & deperdit frigiditatem. Dicitur & non per mutationem alterius, per quod ſoluitur inſtantia quam facit Ariſt. de Oratione & opinione, quæ eadem numero manens, recipit verum & falſum. Nam hæc oratio Sortes ſedet eſt vera Sorte ſedente, & falſa Sorte ſurgente, quinto hæc proprietas conuenit alteri à ſubſtantia. Hæc inquam inſtantia, non valet: quoniam verum & falſum non recipitur in oratione, ſicut in ſubiecto, ſed ſicut in ſigno, in re autẽ eſt, vt in cauſa, ſed in intellectu vt in ſubiecto, & ideo non eſt neceſſe ꝙ oratio mutetur, ſed ſufficit rẽ, quæ eſt cauſa, mutari, putà ꝙ Sortes ſedẽs deſinat ſedere & ſurgat, & ſic mutetur, nam vt inquit Ariſt. ab eo, ꝙ res eſt, vel nõ eſt, dicitur oratio vera vel falſa, ſi autem oratio reciperet verum & falſum, vt ſubiectum & non vt ſignum, neceſſe eſſet ipſam mutari. Vnde quia intellectus ſiue anima intellectiua recipit veram & falſam opinionem, & orationem mentalem de re contingenti, neceſſe eſt ipſam mutari de vera opinione ad falſam & econuersò, pro varia differentia temporis.

Dicitur ſuſcipere in ſe contraria, hìc ſubintelligendum eſt in ſe vt in ſubiecto quod, & non quò, vel propria virtute, & non virtute alterius, vt excludatur ſuperficies, quæ videtur immediatè recipere contrarios colores, quos quidem non recipit, vt quod, ſed vt quo: nam quia ſubſtantia non eſt extenſa niſi per quantitatẽ, & non recipitur color niſi in ſubiecto extenſo, propter hoc ſubſtantia recipit contrarios colores medio quantatis, & ſic quãtitas eſt ſubiectum

iectum immediatum quo, & virtute ſubſtantiæ, ſubſtantia autem eſt ex ſua virtute medium receptiuum quod.

Dicitur & ſi non omnia, ſaltem aliqua, nam ſufficit cuilibet ſubſtantiæ prædicamentali, ſi eſt apta ſuſcipere in ſe contraria, competentia naturæ ſuæ, vt natura intellectualis contraria intellectualia, puta contrarias volitiones, & corpora cæleſtia contraria ſibi non repugnantia, qualia ſunt, rarum & denſum, clarum & obſcurum in luna, & contrarias differentias locales, vt ſurſum & deorſum, dextrum & ſiniſtrum: ante & retro, vt declarabitur tibi in 2. libro cęli, & elementis, & elementatis ſufficit recipere contrarias qualitates actiuas & paſſiuas, vt calidũ, frigidum, humidum, ſiccum, & ſecundas profluentes à primis, vt tibi manifeſtabitur in lib. 4. Meteorum.

Hanc proprietatem ſic declaratã probat Ariſt. hoc modo, non videmus aliquid aliorum manens vnum numero ſuſcipere in ſe contraria, neque enim idem numero color aliquando eſt albus, aliquando niger, neque eadem numero actio aliquando bona, aliquando praua. Similiter & in aliis quæ ſubſtantiæ non ſunt. Videmus autem ad ſenſum quod eadem numero ſubſtantia eſt capax cõtrariorum, vt idem numero homo aliquando eſt calidus, aliquando frigidus, aliquando bonus, aliquando prauus: ergo maximè proprium eſt ſubſtantiæ prædicamentalis eſſe ſuſceptiuam contrariorum, & hic terminatur conſideratio de prædicamento ſubſtantiæ, ad mentem Ariſt.

CAP. III. De prædicamento Quantitatis.

IN c. 3. agendũ eſt de prædicamento quantitatis ad mentem Ariſt. & tria agenda ſunt, primò ponentur diuiſiones cõmunes quantitatis, ſecundò de ſingulis membris diuiſionum agendum eſt, tertiò agendum eſt de proprietatibus & communitatibus quantitatis prædicamentalis.

Quantum ad primum vt ſcias in quo ſenſu locuturi ſumus hic de quantitate aduerte quinque diuiſiones.

Quantitatis acceptiones. Prima eſt, quantitatũ alia eſt perfectionalis ſiue virtualis, alia dimenſiua ſiue menſuratiua ſubſtantiæ in qua eſt. Quantitas virtualis eſt ipſa rei bonitas ſiue perfectio graduabilis ſm magis & minus & maximè, iuxta quem ſenſum dicimus Sortem magnum oratorem, & Demoſth. maximũ, & ducem maioris autoritatis, militem verò minoris, & hęc quantitas eſt eiuſdem vniuerſalitatis cum bono tranſcendenti, vnde reperitur in Deo maximè & infinitè, & intelligentiis iuxta earum gradus, & in corporalibus ſm q̃ ſeinuicem excedunt in perfectione ſubſtantiali vel accidentali, & de hac non ſumus hic locuturi, qm̃ ſpectat ad prædicamentum qualitatis pro quanto reperitur in creatis, vt excludamus eam, quæ eſt in Deo: qm̃ ſicut diuina ſubſtãtia non locatur in prædicamẽto. ſic nec aliqua eius perfectio.

Quantitas dimenſiua ſiue mẽſuratiua ſubſtantiæ in qua eſt, eſt accidens, quo redditur ſubiectum menſurabile continuæ vel diſcretæ, ita q̃ per illud dicimur quanti vel quoti, puta bicubitales vel tricubitales. x. aut xx. & de hac tm̃ locuturi ſumus, & conſequitur ſubſtantiam prædicamentalem materialẽ ſiue corpoream tm̃, nam intellectualis natura vt intellectualis denudata eſt ab huiuſmodi quantitate vt tibi manifeſtabitur in lib. 8. Phy. & in 2. Metaph.

Secunda eſt, quantitas vel quantum dimenſiuum, duplex eſt, quoniam aliud per ſe, aliud per accidens, membra diuiſionis manifeſtabimus infrà.

Tertia eſt, quantitatis per ſe, aliud genus eſt quantitas continua, aliud diſcreta.

Quarta eſt, quantitatis tam continuæ quàm diſcretæ, alia habet poſitionem, alia poſitione caret.

Quinta eſt, quantitatis continuæ quinque ſunt ſpecies, linea, ſuperficies, corpus, tempus, locus. diſcretę verò duę, numerus, & oratio.

Quãtum per ſe & quantum per accidẽs quid. Quantùm ad ſecundum declaranda ſunt ſingula mẽbra ſingularum diuiſionum. Relicta igitur quantitate virtuali quæ ad hoc negotium non ſpectat, & quantum dimẽſiuum primo diuiſum eſt in quantum per ſe, & quantum per accidẽs. Aduerte quod quantum per ſe ſiue quantitas per ſe eſt illa, quæ propriè & eſſentialiter & ex ſe, etiã remoto quocunque reſpectu ad alterum eſt diuiſibilis quantitatiuè, vt linea quę eſt eſſentialiter lõgitudo, & ſuperficies latitudo, nam in omni longitudine, & latitudine eſt accipere partes in quas diuiſibiles ſunt, vt ad ſenſum patet. Quantum autẽ per accidens eſt illud quod nõ propriè & eſſentialiter nec ex ſe, ſed per reſpectũ ad ſubiectũ in quo recipitur q̃ eſt per ſe quantũ eſt diuiſibile in partes quantitatiuas ad diuiſionẽ ſui ſubiecti q̃ti. In quo ſenſu qualitates ſenſibiles receptas in ſubſtãtia q̃ta, ſiue immediatè in ſuperficie, dicimus eſſe q̃ta p accidens. Diuiduntur. n. ad diuiſionẽ ſuperficiei, ſm naturam aũt ſuam ſunt indiuiſibiles. Vnde dicit Ariſt. q̃ dicimus album multum, quia ſuperficies in qua recipitur albedo eſt multa. Quanta. n. ſuperficies fuerit, tm̃ album dices. Sunt ergo huiuſmodi quanta per accidens, quia reſpiciunt quantum per ſe, puta dicitur actio longa, quia longum eſt tẽpus, in quo durat, & motus multus, quia in multo tempore fit. Et aduerte q̃ non ſolum qualitates ſenſibiles receptæ in quanto dicuntur quantæ per accidens, ſed etiam formæ ſubſtantiales receptę in materia quanta prẽter animam intellectiuam, dicuntur fieri & eſſe quantæ, & extenſæ per accidens, ſicut ſunt omnes formæ naturales rerum inanimatarum, & animalium imperfectorum, vt tibi declarabitur in lib. 2. de Anima. Sed pro nunc ſuſtine.

Quãtitas continua quid. Quantum ad notitiam partium 3. diuiſ. aduerte q̃ apud Ariſt. & mathematicos, quantitas cõtinua eſt illa, cuius partes ad vnum terminum communem copulãtur, i. in qua eſt accipere aliquod vnum indiuiſibile ſm talem dimenſionẽ, quod eſt finis partis præced. & principium partis ſeq. vt in linea eſt ſignare punctum indiuiſibile ſecundum longitudinem, quod eſt terminus partis lineæ pręcedentis, & principium partis ſequentis & tale indiuiſibile dicitur hic terminus communis, ad quem partes quantitatis continuæ copulantur. Quid autem ſit tale indiuiſibile in ſuperficie & corpore, & loco, & tempore dicemus in ſequentibus.

Quid diſcreta. Quantitas diſcreta eſt illa, cuius partes non copulãtur ad vnum terminum communem, ſed ſemper remanent diſcretæ, & ſeparatæ: aduerte q̃ partes quantitatis diſcretæ non ita ſunt ſeparatæ ab inuicem, & diſtinctę, quin ſint ordinatæ ſm prius & poſterius, ſed dicuntur ſeparatæ, qm̃ nihil, vt communis terminus copulat eas ad inuicem. V.g. Sumo numerum denarium, cuius partes æquales ſunt quinque, & quinque, inęquales autem ſunt ſeptem & tria, ſex & quatuor, iſtæ quidem partes ita ordinatæ ſunt, q̃ vnitates ordine ſuo componunt ens, putà quinque & quinque conſurgentes ex prima, ſecunda, tertia, quarta, quinta vnitate, non tm̃ ita ſunt ordinatæ, q̃ tertia vnitas ſit finis ternarij, & principium binarij, nec quinta vnitas eſt finis primi quinarij, & principium ſecundi quinarij, ſed vltima vnitas primi quinarij eſt finis eius, & prima vnitas ſecundi quinarij eſt principium eius, ideo dicuntur partes quantitatis diſcretæ non copulari ad terminum communem, ſed permanere diſcretæ, i. diſtinctæ, & ſeparatæ, i. non continuatæ, licet quandiu componunt ſuum totum ſint ordinatæ, ſicut milites ordinati ſunt quandiu componunt exercitum.

Quidquid tas habens poſitionem. Quantùm ad notitiam partium 4. diuiſ. aduerte q̃ quantitas habens poſitionem eſt illa, cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, & ſitæ ſunt alicubi. Pro cuius notitia aduerte q̃ de ratione quantitatis habentis poſitionem duo ſunt, primò q̃ partes eius copulentur ad vnum terminum communem modo quo expoſitum eſt. Defectu huius numerus non eſt quantitas habens poſitionem. Licet enim partes numeri, quæ ſunt vnitates, habeant inter ſe ordinem, non tamen poſitionem, quia nulla vnitas eſt finis præcedentis vnitatis, & principium ſeq. ſecundò q̃ partes ſint ſituatæ alicubi & permanentes, ita q̃ non ſint in continuo fluxu. Defectu huius nec tempus nec motus, nec oratio dum profertur ſunt quantitates habentes poſitionem. Conſiſtunt enim in fieri, & de ipſis non habetur actu niſi indiuiſibile, vt in tempore inſtans, in motu mutatum eſſe, in oratione dum profertur ſyllaba vt litera, & hæc tibi manifeſtabuntur in Phyſicis. Pro nunc ſuſtine, quoniam hoc negotium tranſcendunt: ex his duabus conditionibus conſtat tibi quæ ſunt quantitates habentes poſitionem, & quæ non. Nam linea, ſuperficies, corpus, & locus, habent poſitionem, copulantur enim in eis partes ad vnum terminum communem, vt tibi manifeſtabitur in ſequentibus, & ſitæ ſunt alicubi, quoniam non ſunt in continuo fluxu vt patet. Numerus verò & oratio & tempus & motus ſunt quantitates non habentes poſitionem, quoniam in nullo eorum ſeruatur vtraque conditio. Nam & permutantia partium, in oratione dum profertur deficit vtraque.

Species continua & diſcreta quantitatis. Quantùm ad notitiam partium quintæ diuiſionis aſſignanda eſt primò ſufficientia ſpecierum quantitatis continuæ. Deinde diſcretæ. Deinde de ſingulis ſpeciebus agendum eſt. Tu igitur aduerte, q̃ quantitatis continuæ quinque ſunt ſpecies, ſcilicet linea, ſuperficies, corpus, locus, tempus

tempus,quarum ſufficientia hinc ſumitur, Omnis quantitas continua eſt menſura ſubſtantiæ,aut ergo menſurat intrinſecè,aut extrinſecè.Menſurare intrinſecè eſt menſurare ſubiectū in quo eſt ſubiectiuè ipſa quantitas menſuratiua, extrinſecè autem eſt menſurare aliquid in quo non eſt ſubiectiuè ipſa quantitas méſuratiua, ſed per applicationem, aut continentiam menſurat illud,vt exemplificabimus. Si ergo menſurat intrinſecè, hoc eſt tripliciter, quoniam aut ſecundum longitudinem tantùm,& ſic eſt linea:aut ſecundum longitudinem &latitudinem,& ſic eſt ſuperficies,aut ſecundum longi,& lati profunditatem,& ſic eſt corpus. Si extrinſecè,dupliciter, quia aut méſurat ſubſtantiam ab ea contentam, & circundatam in qua tamen non eſt ſubiectiuè,& ſic eſt locus, locus enim,vt tibi manifeſtabit in quarto Phyſicorum continet locatum , & non eſt ſubiectiuè in eo, ſed in corpore locante:aut menſurat ſubſtantiam vt eſt ſub motu,& ſic eſt tempus,quod non eſt ſubiectiuè in omni mobili cuius motum menſurat , ſed in primo mobili , id eſt,primo cælo moto motu tantum diurno, vt tibi manifeſtabitur in quarto Phyſicorum.Conſtat ergo tibi ratio qua re ſpecies quantitatis continuæ ſunt tãtum quinque.Quantitatis autẽ diſcretę ſpecies ſunt duę:ſ.numerus,& oratio, quarum ſufficientia hinc ſumitur.Omnis quantitas diſcreta menſurat ſubſtantiam , & habet partes ſeparatas , id eſt non copulatas ad vnum terminum communem , habet ordinatas modo, quo expoſuimus ſuprà. hoc autem contingit dupliciter,quia aut illæ partes ſeparatę,licet ordinatæ, ſunt permanentes, & ſic eſt numerus,aut ſucceſſiuæ, & ſic eſt oratio in prolatione.

Poſita ſufficientia ſpecierum quantitatis continuæ , & diſcretæ , de ſingulis ſpeciebus agendum eſt , & primò de ſpeciebus continuæ,ſecundò de ſpeciebus diſcretæ.De ſingulis autem triavidenda ſunt,primò quid ſit,ſecundò quid eſt quantitas,tertiò quid continua vel diſcreta.

Linea quid. Incipiẽdo igitur à ſpeciebus quãtitatis continuæ prout ordinantur,aduerte quòd linea apud Mathematicũ ſic diffinitur , Linea eſt ſola longitudo , cuius extrema ſunt duo puncta.Diciturlongitudo ſola,quoniam imaginatur cauſari ex fluxu puncti,punctum autem cùm ſit penitus indiuiſibile,non poteſt imaginari fluere niſi in longum,& ideo dicitur ꝙ eſt ſola longitudo , vt diſtinguatur à ſuperficie & corpore.Dicitur,extrema ſunt duo puncta , quoniam cùm cauſetur à fluxu puncti imaginatur incipere à puncto , & terminari ad punctum.Tu tamen aduerte, ꝙ hæc definitio videtur competere ſoli lineæ rectæ finitæ,& non circulari, nec infinitæ.Nam in circulari idem punctum eſt principiũ, & finis, & infinita caret extremis. Repugnat enim infinitũ terminari ſecundum quod eſt infinitum,& ideo linea abſolutè ſumpta ſic definienda videtur,Linea eſt ſola longitudo fluxu imaginario puncti per longum cauſata.Quòd autem linea ſit quantitas per ſe patet, quia eſt per ſe diuiſibilis in partes quantitatiuas,& eſt menſura ſubſtãtiæ, in qua eſt.Nam per lineam cognoſcitur eius longitudo. Quòd verò ſit quantitas continua patet ex eo, ꝙpartes ſuę copulantur ad vnum terminum communem , id eſt idem punctum numero, quod terminat partem præcedentem , & initiat partem ſequentem.

Superficies quid. Superficies ſic diffinitur à Mathematico,Superficies eſt longitudo & latitudo ſine profunditate , cuius extrema ſunt duę lineæ.Dicitur longitudo & latitudo,quoniã imaginatur cauſari ex fluxu lineæ ad latus,ex linea ergo habet longitudinem,& ex fluxu eius in latus habet latitudinem, & eſt ſine profunditate,vt diſtinguatur à corpore.Dicitur, cuius extrema ſunt duæ lineæ , quoniam ſicut linea incipit à puncto per longum & terminatur ad punctum, ſic ſuperficies incipit à linea, & terminatur ad lineam,& ideo ſicut in linea extrema ſunt duo puncta, ſic in ſuperficie extrema ſunt duæ lineæ.Tu tamen aduerte,ꝙ hæc diffinitio non videtur competere , niſi ſuperficiei finitæ , ſicut etiam diximus de diffinitione lineæ. Superficies igitur abſolutè ſumpta,ſic videtur diffinienda,Superficies eſt longitudo & latitudo ſine profunditate,cauſata ex imaginario fluxu lineę in latum. Quod autem ſuperficies ſit quantitas per ſe,patet ex eo ꝙ eſt diuiſibilis in partes quantitatiuas,&eſt menſura ſubſtantiæ in qua eſt. Nam per ſuperficiem cognoſcitur ſubſtantiæ longitudo,& latitudo.Quod verò ſit quantitas continua patet ex eo, ꝙ partes eius copulantur ad vnum terminum communem qui eſt vna & eadem linea,quę eſt finis pręcedẽtis partis ſuperficiei,&principiũ ſequẽtis.

Corpus autem ſic diffinitur apud mathematicum,Corpus eſt longitudo cum latitudine,& profunditate, cuius extrema ſunt duæ ſuperficies.Dicitur longitudo cum latitudine,& profunditate, quoniam mathematicus imaginatur,ꝙ ſicut linea cauſatur ex fluxu puncti in longum,& ſuperficies ex fluxu lineæ in latum,ſic corpus cauſari ex fluxu vel protractione ſuperficiei in profundum. Vnde corpus à linea habet longitudinem, à ſuperficie latitudinem, & à protractione ſuperficiei profunditatem,& ſic corpus vt eſt ſpecies quantitatis eſt ipſa trina dimenſio.Dico vt eſt ſpecies quãtitatis,vt excipiat corpus quod eſt genus ſubalternum in prædicamento ſubſtantiæ,quod non eſt trina dimenſio,ſed ſubſtãtia ſubiecta trinæ dimenſioni.Dicit cuius extrema ſunt duę ſuperficies:quoniam ille fluxus ſiue protractio ſuperficiei in profundum incipit ab vna & termina tur ad aliam, ideo illæ duæ dicuntur extrema corporis.Tu tamen aduerte quòd hæc diffinitio competit corpori finito, ſicut diximus de linea & ſuperficie.nam in corpore infinito repugnat dari duas ſuperficies terminatiuas.Vnde corpus vt eſt ſpecies quãtitatis abſolutè ſumptum,ſic videtur definiendum,Corpus eſt lõgitudo & latitudo,& profundi tas cauſata ex tractu imaginario ſuperficiei in profundum. Quod autem ſit quantitas per ſe, patet ex eo ꝙ ſi omnis dimenſio per ſe ſumpta eſt quantitas , multo magis trina dimenſio ſimul ſumpta.Sed corpus in prædicamento quãtitatis eſt trina dimẽſio per diffinitionem datam,ergo eſt multo magis quantitas quam linea,&ſuperficies.Quòd autem ſit quantitatis continua patet ex eo , quòd partes ſuæ copulantur ad vnum terminum communem , quod eſt vna numero ſuperficies, quæ eſt terminus partis ſuperioris, & principium partis inferioris,& præterea conſtat corpus eſſe diuiſibile in partes quantitatiuas , quarum quælibet adhuc eſt diuiſibilis in partes eiuſdem rationis.

Locus, quoniam eſt de conſideratione phyſici, vt patet in quarto Phyſicorum,ſic diffinitur ab Ariſtotele in quarto Phyſicorum , Locus eſt ſuperficies corporis continentis,i. circundãtis locatum. Quòd autem ſit quãtitas patet ex eo ꝙ menſurat locatum,quod eſt ſubſtantia corporea, vt vas, putà phiala mẽſuratur vinum,& ſextario bladum,& ſacco farina. Quòd verò ſit quantitas continua patet ex hoc , ꝙ locus eſt ſuperficies, & ſuperficies eſt quantitas continua, vt docuimus ſuprà,ergo locus eſt quantitas cõtinua.tenet & argumentum per regulam antepræd icamentalem,Quãdo alterum de altero ꝓdicatur: & nec obſtat quin locus ſit ſpecies quantitatis continuæ diſtincta à ſuperficie,licet ſit ſuperficies : nam ſuperficies poteſt dupliciter conſiderari, primò inquantum eſt ſubiectiuè in continente , & ſic dicitur quantitas continentis eius ſuperficies, ſecundo inquãtùm reſpicit contentum in continente in ratione contentiua,licet non ſit in contento ſubiectiuè,& ſic dicit locus.

Tempus ſimiliter eſt de cõſideratione phyſici. & ſic diffinitur ab Ariſtotele in quarto phyſicorum, Tempus eſt numerus , i. menſura motus ſecundùm prius & poſterius : & quoniam ſenſus huius diffinitionis non eſt intelligibilis à nouitio in Logica,ideo ſuſtine,donec erudiaris in Phyſicis. quod autem ſit quantitas patet ex eo quod eſt mẽſura ſubſtantiæ mobilis vt ſtat ſub motu. Quod verò ſit quantitas continua , patet , quia partes ſuæ copulantur ad idem inſtans,quod eſt finis prẽteriti & principium futuri.Conſtat igitur tibi quomodo ſunt quinque ſpecies quantitatis continuæ & quid ſit vnaquæque earum.

Poſt conſiderationem de ſpeciebus quãtitatis continuę agendum eſt de ſpeciebus quantitatis diſcretę.Sunt autem duæ, ſcilicet numerus & oratio. Numerus eſt multitudo ordinata aggregata ex vnitatibus.Dicitur multitudo, quoniam ſola vnitas non facit numerum, ſicut nec ſolum punctum facit lineam.Prẽterea,omnis quantitas eſt diuiſibilis, ſed ſola vnitas non eſt diuiſibilis,ergo,&c.

Dicitur ordinata,quoniam oportet quòd in numero vnitates conſequenter ſe habeant.Dicitur aggregata,ad differentiam partium quantitatis continuæ, quæ continuantur & non ſolùm aggregantur adinuicem.

Quod autem numerus ſit quantitas,patet ex eo ꝙ menſurat ſubſtantiam. Nam per numerum denarium numeramus decem lapides, & per quaternarium quatuor elementa , numerare autem eſt menſurare. Quòd verò ſit quantitas diſcreta,patet ex ſupradictis, quoniam partes ſuæ non copulantur ad vnum terminum communem , vt docuimus ſuprà.Quomodo autem diſtinguatur numerus,materialis à

rialis à numero formali, & quomodo ſolus numerus materialis ſit in prædicamento quantitatis, formalis autē ſit trāſcendens, non eſt præſentis negotij, ſed in libro 8. Metaphyſicæ, id tibi manifeſtabitur. Ideo pro nunc ſuſtine.

Oratio quid ſit. Oratio vt eſt in prædicaméto quantitatis ſic diffinitur, Oratio eſt méſura diſtinctorum ſonorum & diſtinctarum ſyllabarum atque dictionum prout ore profertur.

Dicitur menſura diſtinctorum ſonorum: quoniam ſoni diſtincti & voces ſyllabicatę diſtinctę, quas oratio dū profertur, méſurat, ſunt immediatum ſubiectum orationis, & habent vicē ſubſtantiæ ſicut & ſuperficies dū recipit colorē: primū verò & principale ſubiectū, eſt aer expiratus.

Dicitur prout ore profertur, ad differentiā orationis in mēte, & in ſcripto, nā in mēte eſt in prima ſpecie qualitatis: qm̄ perficit & eſt ſubiectiuè in intellectu. In ſcripto aūt eſt in quarta ſpecie qualitatis: quoniā ſcriptura eſt ſpecies figurationis. Quòd aūt ſit quātitas patet ex eo qū eſt menſura ſubſtātiæ modo quo dictū eſt. Quod verò ſit diſcreta patet ex eo, q̄ partes eius, q̄ ſunt literæ & ſyllabæ & dictiones nō copulātur ad vnū terminū cōem, ſed permanētes diſcretæ & ordinatæ cōponunt orationē. Licet aūt ſit diſcreta quātitas, eſt tamē ſpecies diſtincta contra numerū, quoniā numerus cauſatur per replicationem vnitatū, oratio aūt cauſatur ordinatione ſyllabarum & dictionum abſque replicatione, nec replicatio eiuſdē prolationis numero fieri poſſet, cū ſit res ſucceſsiua. Cōſtat igitur tibi quæ ſint ſpecies quantitatis diſcretæ & quid ſint.

Quantū ad tertium principale agendū eſt de proprietatibus & communitatibus quantitatis, & ſunt tres.

Prima eſt quod quantitati nihil eſt cōtrarium, i. quantitati non contrariatur quantitas, ſicut nec ſubſtantiæ cōtrariatur ſubſtantia, vt declaratum eſt in cap. præcedenti.

Pro huius euidētia antequā probetur aduerte primò, quoniā non habere contrarium ita conuenit ſubſtantiæ ſicut quantitati, nō poteſt dici proprietas quantitatis quarto modo, ſed vel dicetur cōmunitas, cùm non conueniat ſibi ſoli, vel dicenda eſt proprietas ſecūdo modo, quia licet nō conueniat ſoli quātitati cōuenit tamē omni. Secūdò aduerte q̄ intētio Philoſophi eſt loqui de cōtrarietate perfecta & propriè dicta, q̄ tres conditiones requirit, primò q̄ ſit repugnātia inter duas formas, quæ ſint eiuſdē generis, vt repugnātia inter albedinē, & nigredinem, quæ cōtinētur ſub colore. ſecundò quòd illæ formæ ſint aptæ acquiri per motū & diuiſibiliter, ſicut calor & frigiditas, q̄ gradualiter & paulatim acquiruntur in ſubiecto p calefactionem & frigefactionē. tertio quòd inter eas ſit maxima diſtantia, ita q̄ ſub eodem genere non poſsit maior inueniri, nec intelligi, nec imaginari. Vnde dulcedo, & amaritudo cōtentę ſub ſapore ſunt formæ ꝓpriè, & perfectè cōtrariæ: quoniā ſapores magis diſtātes, & differētes non poſſunt inueniri, nec intelligi: cuius ſignum eſt quod oēs alij ſapores dicuntur medij, & participant de vtroq; aliquo modo. Iſtæ ſunt cōditiones propriæ, & ꝑfectæ cōtrarietatis, ex quibus ſi vna deeſt, nō ſeruatur cōtrarietas perfecta. Tertiò aduerte q̄ Philoſophus intendit quantitati, vt quantitas eſt, i. abſolutè, & ſimpliciter ſumptæ, nihil eſſe contrarium: quod dico, quoniā ſi conſideretur cōparatiuè, vel vt ſtat ſub ratione relatiua, putà ſub ratione magni & parui, & ſub ratione multi, & pauci, videtur primo aſpectu in quantitate eſſe contrarietatem. Nam magnum videtur contrariari paruo, & multum pauco, & tamen in veritate non poteſt ex his probari verā & propriā contrarietatem eſſe in quantitate, quoniam magis ſunt in prædicamento relationis quàm quantitatis, nā res dicitur magna comparata alteri, & ſimiliter parua, vt mons eſt magnus cōparatus lapidi, & lapis eſt paruus comparatus mōti, & centū homines ſunt multi cōparati decē, & decē ſunt pauci, cōparati centum. Intentio ergo Philoſophi eſt loqui de contrarietate perfecta, conſiderando quantitatē in ſe & abſolutè, & non ſub rōne cōparatiua, & relatiua.

Poſita hac declaratione, ꝓbatur hæc concluſio, Quātitati, vt quantitas eſt, nulla quātitas ꝓpriè & perfectè cōtrariatur. & primò ꝓbat eam Ariſtot. inductione dicens, Manifeſtū eſt, quoniam nihil eſt contrarium, vt bicubito tricubito vel ſuperficiei vel alicui talium, &c. Verùm quia poſſet aliquis negare idem eſſe iudicium de omnibus aliis quātitatibus, ideo aliter probandū eſt, & arguitur, ratione ſic, Quātitas aut eſt determinata numero, ſicut bicubitum, tricubitum, & quadricubitū, &c. aut non determinata, vt linea, abſolutè ſumpta & ſuperficies, & corpus: ſi eſt determinata, deficit ſibi cōditio ſecūda poſita ſuprà, ſ. quòd oportet perfectè contraria paulatim & diuiſibiliter acquiri, hoc autē repugnat quātitati determinatæ numero, conſiſtit enim bicubitū in indiuiſibili, ſicut & binarius, ſimiliter tricubitū ſicut & trinarius. Si eſt indeterminata numero deficit ſibi tertia conditio, quæ eſt maxima diſtātia. Neq, enim poteſt dari linea adeò lōga, quin poſsit intelligi lōgior, & ſuperficies latior, & corpus maius in infinitū. Nec eſt inſtātia de differētiis in localibus in Vniuerſo, ſ. de centro mundi & ſuperficie orbis lunæ concaua, q̄ videntur extrema maximè diſtantia ſecundum motū grauium & leuium. Hoc inquā non obſtat, quoniam etſi ſint extrema maximè diſtantia apud Phyſicum, qui conſiderat motum grauiū & leuium, non tamen apud Mathematicum & Logicū: qui abſtrahunt à materia & motu. Vnde Mathematicus & logicus pōt intelligere lineam longiorem in infinitū quàm ſit linea ducta à centro mūdi ad cōcauum orbis lunæ: ex conſequenti extrema diſtantiora in infinitū quàm ſit centrum mundi concauum prædictū, ergo nec quantitas determinata numero, nec indeterminata habet aliquid propriè & verè contrarium.

Sed dices, Si nō eſt vera contrarietas in quantitate, ergo in ea nō eſt motus, quod eſt falſum, vt patet in 5. Phyſicorū. Patet cōſequentia: qm̄ Ariſt. in 5. Phyſicorū nō alia ratione negat motum in ſubſtantia, niſi quia in eo non eſt contrarietas, vt docuimus in cap. præcedenti, ergo &c.

Reſpondetur: ad hoc q̄ inter aliqua duo ſit motus, non oportet q̄ ſint perfectè contraria ſecundùm tres prædictas conditiones, ſed ſufficit q̄ habeant duas, ſ. ſint termini à quo & ad quem eiuſdem generis, & ſint diuiſibiliter ac paulatim acquiſibiles, non eſt aūt neceſſe quòd ſint maximè diſtantes: nā à calido vt duo, ad calidum vt octo datur motus calefactionis, & tamen non maximè diſtant, cū ſint media inter calidum vt vnum, & ſummè calidum. Et quoniam eſſe diuiſibiliter acquiſibile conuenit quantitati nō determinatę numero: vt patet de loco ſurſum & deorſum, quoniam ſicut paulatim ab vno receditur per motū localem, ſic paulatim ad alterum acceditur, ideò datur in quantitate motus, qui eſt motus augmēti & decrementi. Localis aūt motus eſt in prædicamento vbi: vt tibi declarabitur in quinto Phyſicorū, & tangemus de hoc in poſtprædicamentis. Et quia hæc conditio deficit in ſubſtantia, quoniam cùm producatur per generationem producitur indiuiſibiliter, hac de cauſa non eſt motus in ſubſtantia. Et ideo non eſt ſimile de quantitate & ſubſtātia. Hæc de prima proprietate dicta ſint.

Secunda eſt, q̄ quantitas non ſuſcipit magis & minus, antequā probetur aduerte duo, primò q̄ hæc non eſt proprietas quarto modo, quoniam conuenit alteri, ſcilicet ſubſtantiæ, vt docuimus in capite præcedenti, ergo nō eſt proprietas niſi ſecūdo modo, quia cōuenit omni, ſed non ſoli. Eſt ergo cōmunitas reſpectu quarti modi, & ꝓprietas reſpectu ſecundi modi. Aduerte ſecundò, q̄ aliud eſt ſuſcipere magis & min⁹, & ſuſcipere maius & minus. Nā primū eſt tēdere de eſſe imperfecto ad eſſe perfectius, & perfectius per motū acquiſitiuū formæ recipiēdæ in ſubiecto: ſecundū eſt extendi vel contrahi in maiorē, aut minorem dimenſionem. Primum dicitur augmentum ſecundùm maiorem & maiorem perfectionem, ſecundū autem dicitur augmentum ſecundùm maiorē & maiorem extēſionē. Philoſophus intendit quantitatē non ſuſcipere magis & minus ſecundū primū per ſenſum, & non intendit negare ſecundū, aliter negaret augmentum & decrementum in quantitate. Non enim eſt aliud augeri quantitatiuè quam extendi ſecundùm dimenſionē, minui autē eſt contrahi ſecundùm dimenſionem. Verū eſt ergo dicere, quantitatē non intendi, ſed extendi, non remitti, ſed contrahi.

Hanc proprietatem non probat Ariſtot. niſi inductione dicens, Non videtur quantitas magis & minus ſuſcipere, neque enim aliud alio magis cubitū, neq; bicubitum, neque in numero, vt ternarius & quinarius, nihil enim magis tria dicētur quàm quinque, neq; tempus aliud alio magis & minus dicit: quare quātitas nō ſuſcipit magis & minus. Verū, quia Philoſophus nō facit inductionē, niſi in quātitate diſcreta, & cōtinua determinata numero, diceret aliquis nō eſſe idē iudiciū de continua quantitate nō determinata numero, & de numero, quoniā illa nō ſtat in diuiſibili, hæc autē ſic, ideo bene ſtat illam poſſe intendi & remitti

mitti, hanc autem non, propter quod probatur intentũ de quãtitate abſolutè ſumpta tali rõne, Suſcipere magis ſiue intendi cauſatur per depurationẽ vnius cõtrarij ab altero contrario, vt docuimus in cap. præcedenti, ſuſcipere autẽ minus cauſatur per admixtionem vnius contrarij cum altero cõtrario. Nã caloré intẽdi eſt magis ac magis ſeparari à frigiditate, remitti aũt eſt magis ac magis miſceri frigiditati, ſed quãtitati vt quãtitas eſt, nihil eſt contrarium, ergo quãtitas vt quãtitas eſt, non ſuſcipit magis & minus. Sic pro nũc dictũ ſit, ſi aũt aliter videbit, dicemus in philoſophia. Hæc de ſecũda proprietate quãtitatis dicta ſint.

3. proprietas. Tertia proprietas eſt hęc, Maximè proprium quantitatis eſt ſecundùm eam æquale vel inæquale dici.

Pro notitia huius ꝓprietatis aduerte duo, deinde probabitur. primò aduerte ad hoc, ꝙ hæc ꝓprietas ſit in quarto modo ita quod omni & ſoli quãtitati cõueniat & ſemper, oportet intelligere de quantitate finita. Nã ſicut inter quantitatẽ infinitã & finitã nulla datur proportio, ſic nec æqualitas aut inæqualitas, ſumẽdo quantitatem infinitam ſecundũ ſe totã. Quod dico, quia non inconuenit ex quantitate infinita ſumere partem finitam, puta decem cubitorum, & comparare eam quantitati alteri, quæ ſit quinque cubitorum, tunc conſtat quòd eſſent inæquales.

Secũdò aduerte, ꝙ intendit Philoſophus hãc eſſe proprietatẽ quantitatis dimenſiuæ, quoniam de hac ſolũ hic intendit: vt excludamus quantitatem perfectionalem, de qua locuti ſumus in principio huius capitis, nam & ſecũdum eã dicimur æquales vel inæquales, vt Sortes & Plato ſunt æquales in ſcientia vel authoritate. Senex & iuuenis ſunt inęquales viribus. Imò omnis ens actu comparatũ alteri poteſt dici æquale vel inæquale, quoniam comparatũ illi aut eſt in eodem gradu bonitatis & perfectionis & ſic eſt æquale, aut in maiori vel minori, & ſic eſt inæquale.

Hæc proprietas ſic declarata probatur ex diffinitione æqualitatis & ſui oppoſiti, & ex diffinitione æqualium & inæqualiũ. Nam æqualitas eſt rerum differentium eadem quantitas. Inæqualitas autẽ eſt rerum differentium diuerſa quãtitas. Aequalia verò dicũtur quæ adinuicem compara nec excedunt nec exceduntur. Inæqualia verò ſunt, quorum vnũ excedit aliud. Tunc ſic, omnis exceſſus ſumitur ex menſura & menſura ex quantitate, & ſolùm per ipſam, cum ipſa ſola ſit menſura ſubſtantiæ ergo omni & ſoli quantitati conuenit vt per eam dicatur aliquid æquale vel inæquale. Hæc de prædicaméto quantitatis ſint dicta ſecundum logicos reales, & ad intentionem Ariſtot.

Quãtum verò ſpectet ad nominales, breuibus ſe expediunt, diffiniunt prædicamentũ quantitatis, deinde aſſignant genus generaliſsimum & genera ſubalterna vſque ad ſpecialiſsima & indiuidua.

Diffinientes aũt dicunt ꝙ prædicamentũ quãtitatis eſt coordinatio pluriũ terminorũ ſcilicet vniuerſaliũ & vniuocorũ ſignificantiũ quantitatẽ ſecundũ ſub & ſuprà. Termini aũt ſignificãtes quantitatẽ ſunt illi, ꝓ quos reſpõdetur ad interrogationẽ factã per quantũ, aut quot, vt quãtus eſt Sortes? reſpõdetur, bicubitalis, quot ſunt homines in tẽplo? reſpõdetur, decem Bicubitale & decé important quantitatẽ. Verum quia vt ſæpè diximus apud reales, nec prædicabile nec prædicamentum, dicunt ſolos terminos, ſed naturam, Vt ſtat ſub illis terminis: ideo tu ſequere viã realium vt conformiorem Ariſtoteli, & viæ Thomiſticæ.

Quantum ad ordinationem prædicamenti, aduerte ꝙ aſſignãt eam ſicut Ariſtoteles, & logici reales, excepto ꝙ nõ nominant orationẽ inter ſpecies quantitatis diſcretæ, ſed aſſignant ſolũ numerũ & ne videantur contradicere aut deuiare ab Ariſtot. qui numerat orationẽ in quãtitate diſcreta, dicunt ꝙ Ariſtot. nõ loquitur ſecundum mentem ꝓpriã, ſed iuxta ſententiã Architę Tarẽtini, ſic igitur ipſius prædicamenti ſeriem diſponunt, Quantitas dimenſiua eſt genus generaliſsimum. Sed in quãtitate ſunt duo genera ſubalterna, & neutrum eſt ſuperius ad alterum, nec prædicatur de altero, ſcilicet, quantitas continua & quantitas diſcreta. Sub cõtinua ſunt quinque ſpecies, ſcilicet linea, ſuperficies, corpus, locus, tempus. Horum indiuidua ſunt hæc linea, hæc ſuperficies, hoc corpus, hic locus, hoc tẽpus. Sub diſcreta eſt numerus, ſub numero ſunt ſpecies in infinitũ vt binarius, ternarius &c. Sub qualibet numeri ſpecie, ſunt ſua indiuidua: vt hic binarius, hic ternarius.

Hæc de prædicamento quantitatis dicta ſint, ad mentẽ nominalium, & realium.

CAP. IIII. De prædicaméto ad Aliquid, i. relationis.

IN quarto cap. agendum eſt de prædicaméto ad aliquid, de quo tria videnda ſunt, primò quid ſit, ſecundò q̃ ſint genera, ſiue ſpecies ſuę, tertiò quę ſint proprietates ſiue communitates ſuæ.

Ad aliquid ſit. Quantũ ad primùm aduerte antequam deueniamus ad diffinitionẽ ipſius, quòd ad aliquid ſiue relatiuum eſt duplex, ſcilicet ſecundum eſſe & ſecundum dici. Relatiuum ſecundum eſſe eſt illud quod principaliter & eſſentialiter dicit reſpectũ ad aliud: vt duplum & dimidium, pater & filius. Relatiuum ſecundum dici eſt illud, quod principaliter & eſſentialiter dicit abſolutum, putà de genere qualitatis, vt ſcientia & ſenſus & opinio, aut de genere ſubſtãtiæ, puta manus, caput, pes, nam licet ſcientia & ſenſus & opinio importẽt principaliter qualitatem & perfectionẽ ſiue in prima ſiue in ſecunda ſpecie qualitatis, vt declarabitur in cap. ſequenti. tamẽ ſecũdariò & connotatiuè important reſpectum ad alterum. Scientia enim eſt ſcibilis ſciẽtia, & ſenſus eſt rei ſenſibilis ſenſus, & caput licet principaliter importet partẽ ſubſtãtiæ, tamẽ connotant reſpectum ad alterum, eſt enim caput capitati caput, & manus manuati manus. His prænotatis aduerte ꝙ apud Ariſtotelem & logicos reales, datur de ad aliquid duplex diffinitio, prima competit relatiuis ſecundũ eſſe & ſecundũ dici, ſecũda aũt de relatiuis ſecundũ eſſe tantũ, & eſt correctiua primę, nã prima datur ſecundũ ſententiã veterũ, ſecundã autẽ dat Ariſtoteles ſecundum mentem propriam.

Prima igitur diffinitio eſt hæc, Ad aliquid dicũtur quęcunque hoc ipſum quod ſunt, aliorum eſſe dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud, vt pater, filij pater, dominus, ſerui dominus.

Primò dicit, dicuntur, & nõ dicit ſunt, vt innuat quod hic nõ tractat de relatiuis principaliter, vt ſunt entia realia. Id eñ ſpectat Methap. Vnde in li. 5. Metaph. ex ꝓpoſito ꝓtractat Ariſt. de modis relatiuorũ. Pertractat aũt hic de eis intentionaliter ſecundũ ꝙ referuntur ad dici & prædicari. Nõnulli arbitrantur ꝙ Ariſtot. vtatur hoc termino Dicuntur, vt innuat ꝙ hæc diffinitio non eſt ex ſu ſententia, ſed ex ſententia Platonis, & ideo dabit ſecundam diffinitionem vt videbis, quæ erit ad mentem ſuam.

Secundò dicit, Quæcunque hoc ipſum quod ſunt aliorum eſſe dicuntur, i. dicuntur eſſe omnia illa, quæ ſm illud quod important vel ſignificant, referuntur ad aliud, vt ad terminum & dicit aliorum, i. in genitiuo caſu, vt duplum refertur ad dimidium & econuerſo, in genitiuo. Dicitur enim duplum dimidij duplum, & dimidium dupli dimidium, & pater filij pater, & filius patris filius.

Tertiò dicit, vel qũolibet aliter ad aliud. Hoc exponiẽ dupl'r, primò ſic vel qũolibet a'r, i. vel poſito ꝙ nõ ſignificẽt ſolũ reſpectũ ad aliud, dũmõ connotent reſpectu, dñr ad aliqd, & ſic ꝓ hãc partic. denotat relatiua ſm dici, per primã aũt denotat relatiua ſm eſſe. Secundò ſic, vel qũolibet aliter, i. vel referuntur ad aliud vt ad terminum non ſolùm in genitiuo, ſed quomodolibet aliter, putà ſiue in datiuo, ſiue in accuſatiuo. Nam quædam relatiua dicuntur ad ſuum correlatiuum in genitiuo, vt dominus, ſerui dominus, quædam in datiuo, vt ſimilis ſimili ſimilis, vicinus vicino vicinus, quædam in ablatiuo, vt maius minore maius, quædam in accuſatiuo, vt mons magnus ad montem paruum. Senſus ergo diffinitionis eſt iſte, Relatiua dicuntur quæcunque eſſentialiter important reſpectum vel connotant reſpectum ad aliud, ita quòd ſe referunt in genitiuo, vel datiuo, vel accuſatiuo, vel ablatiuo. Hæc eſt prima diffinitio.

Secũda talis eſt, Ad aliquid ſunt, quibus hoc ipſum eſſe quod ſunt eſt: ad aliud quodãmodo ſe habere. Hæc diffinitio datur ab Ariſt. vt correctiua præcedẽtis: ea nanq; vt diximus cõis eſt relatiuis ſimpliciter dictis, quę ſunt relatiua ſecũdũ eſſe, q̃ propriè reponũtur in prædicaméto ad aliquid, & relatiuis ſecundũ quid, q̃ ſunt relatiua ſecũdũ dici, & quòad principale ſignificatũ ſunt in alio prędicaméto, quã in ad aliquid, vt ſciẽtia, ſenſus, opinio in prædicaméto qualitatis. Caput aũt & manus & pes in ꝑdicamẽto ſubſtãtiæ reductiuè. Dicit igitur Ariſt. quod ad aliquid propriè & ſimpliciter ſunt nõ quæcũq; quomodolibet ad aliud ſunt, vt dicit prima diffinitio, ſed quibus hoc ipſum qđ ſunt eſt ad aliud ſe habere, quodãmodo, id eſt ſpeciali modo & nõ quocunq; modo. His autem modus ſpecialis

eſt

eſt, vt nõ ſecundariò, ſed principaliter & eſſentialiter dicant reſpectum, vt in hoc diſtinguantur relatiua ſecundũ dici a relatiuis ſecũdum eſſe. Conſtat igitur quis ſit ſenſus vtriuſque diffinitionis.

Quantum ad ſecundũ aduerte, quòd ſub ad aliquid, vt eſt genus generaliſsimũ, aſsignantur tria genera ſubalterna, q̃ dicuntur relatio æquiparantiæ, relatio ſuperpoſitionis, relatio ſuppoſitionis, & ſic deſcribuntur.

Relatio æquiparantiæ eſt illa, quæ in vtroque extremo denotat æqualitatem, ita quòd neutrũ vt ſic excedit alterũ nec excedit. ſpecies huius generis ſunt vicinitas, ſimilitudo, amicitia, æqualitas, & ad denotandum huiuſmodi æqualitatem ſolent relatiua æquiparantiæ nominari eodẽ nomine cũ ſuis correlatiuis, quia fundantur ſuper eandẽ formã ſimul cum ſuis correlatiuis, vt duo albi, dicuntur ſimiles, duo eiuſdem quantitatis dicuntur æquales, duo in mutua dilectione dicuntur amici.

Relatio ſuperpoſitionis eſt illa, q̃ in ſuo relatiuo denotat maioritatẽ ſuper correlatiuum, vt paternitas in patre ſuper filium, dominiũ in domino ſuper ſeruum. Vnde relatiua ſuperpoſitionis dicũt reſpectũ excedentis ad exceſſum, i. maioris ad minus. Superponitur enim maius minori, vt pater filio, dominus ſeruo, magiſter diſcipulo.

Relatio ſuppoſitionis eſt illa q̃ in ſuo relatiuo denotat minoritatẽ erga ſuum correlatiuum, vt filiatio in filio erga patrem, & ſeruitus in ſeruo erga dominum. Vnde relatiua ſuppoſitionis ſunt illa quorum ſignificata indigniora ſunt ſignificatis correlatiuorũ, vt ſeruus, filius, diſcipul⁹: eſt em̃ filius natura inferior patre, & ſeruus domino, &c.

Species relationis æquiparãtiæ dictæ ſunt, ſpecies aũt relationis ſuperpoſitionis ſunt duplum ad dimidium, triplum ad duplum, & ſic aſcendendo in numeris, dominus ad ſeruũ: pater ad filium &c. Species aũt ſuppoſitionis ſumuntur econuersò, vt dimidium ad duplũ, duplum ad triplum, ſeruus ad dominum. Et aduerte q̃ hîc non ſumuntur ſuperpoſitio & ſuppoſitio ſecũdum ſub & ſupra in linea prædicamẽtali, aliter vnum p̃dicaretur de altero, puta q̃ ſeruus eſt dominus, quod eſt impoſsibile. Sed ſumũtur ſecũdũ ſub & ſupra in maioritate & minoritate, ideo vnum non p̃dicatur de altero, ſed opponitur alteri oppoſitione relatiua, de qua dicemus infrà. Conſtat igitur tibi q̃ ſint genera ſubalterna & ſpecies in ad aliquid. De modis aũt relatiuorum non eſt præſentis negotij pertractare, ſed ſpectat ad librum quintum Metaphiſicæ.

Quantùm ad tertium agendum eſt de cõmunitatibus & proprietatibus relatiuorũ. Et hic duo agenda ſunt, primò declarandæ ſunt cõmunitates & proprietates eorum quæ ſunt quatuor, ſecundò aſsignada ſunt duo corrolaria & declaranda.

Prima, quæ eſt cõitas, eſt hæc, Contrarietas eſt in relatione, nam virtus contrariatur vitio, & ſcientia ignorantiæ. Sed hæc ſunt in relatione, refertur em̃ virtus ad opus virtuoſum & vitium ad opus vitioſum, & ſciẽtia ad ſcibile, & ignorantia ad ignoratum, ergo conſtat quòd contrarietas eſt in relatione. Aduerte quòd dicitur cõmunitas, quoniam non conuenit ſoli relationi, conuenit enim qualitati, vt dicemus in cap ſequẽti. Item non conuenit omni relationi, quoniam neque duplo neque triplo eſt aliquid contrarium. Eſt ergo communitas.

Sed aduerte, q̃ hæc communitas indiget multa declaratione. Primò magis ſeruatur in relatiuis ſecundum dici quam ſecundum eſſe. Cuius ſignum eſt, quòd Ariſtot. exẽplificat de relatiuis ſecundum dici qualia ſunt, virtus & vitium, ſcientia & ignorantia. Secundò, hæc cõitas eſt vera non ratione ipſorum reſpectuum, ſed ratione fundamẽtorũ. Nam quia virtus & vitium ſunt qualitates oppoſitæ, ſuper quas fundãtur duo reſpectus, vnus ſuper virtutẽ ad actũ virtuoſum, alter ſuper vitium ad actũ virioſum, ideo dicitur q̃ in relatione eſt contrarietas. Tertiò aduerte q̃ duo relatiua opponuntur relatiuè & contrariè. Relatiuè quidẽ, vt comparantur ad ſua correlatiua. Contrariè autẽ ratione fundamentorum, quæ ſunt qualitates contrariæ. Quarto aduerte circa exemplũ datum de ſcientia & ignorantia, quòd ignorantia non contrariatur ſcientiæ niſi ſit ignorantia erronea, vt præſeruem ignorantiam ſimplicis negationis: qualis eſt in idiota. Hæc enim non contrariè, ſed priuatiuè opponitur ſcientiæ, vt declarabitur tibi in poſtprædicamentis. Hæc de prima cõitate dicta ſunt.

Secunda, quæ eſt communitas, talis eſt, Relatiua ſuſci-

piunt magis & minus, vt aliqua duo dicuntur magis ſimilia, quã alia duo. Verbi gratia duo calida intẽſa, ſunt magis ſimilia quã intenſum calidũ & remiſſum calidũ. Præterea linea cubitalis & bicubitalis ſunt minus inæquales quam cubitalis & decem cubitorũ. Hæc autem eſt communitas quia non ſoli relationi conuenit. Nam conuenit qualitati. Item non conuenit omni, non enim conuenit relatiuis denominatis à numero, vt duplo, triplo & quadruplo. Cõſiſtunt em̃ in indiuiſibili ſicut & numeri. Sed aduerte quod hæc cõitas non verificatur de relatiuis niſi propter fundamẽta. Nã ſi fundamenta nõ ſuſcipiunt magis & minus, nec etiam relatiua. Vñ, quia qualitates fundantes ſimilitudinẽ & diſsimilitudinẽ ſuſcipiunt magis & minus, putà quia in vno extremo eſt p̃fectior albedo, in alio aũt parũ imperfectior, dicentur diſsimilia. Si autem in alio ſit adhuc imperfectior dicent̃ magis diſsimilia, ex quibus patet, q̃ contrarietas, & intenſio & remiſsio nõ cõueniunt per ſe, ſed per aliud relatiuis. Soli aũt qualitati cõueniunt primò & per ſe, vt tibi declarabitur in cap. ſequenti.

Sed dices, Ariſtotel. vult quòd inæquale ſicut diſsimile ſuſcipiat, magis & minus, ſed inæquale fundatur in quãtitate, de qua diximus in cap. præcedẽti, quod non ſuſcipit magis, ergo inæquale nec per ſe, nec ratione fundamenti ſuſcipit magis & minus.

Reſpondetur q̃ ſuſcipit magis & minus ratione fundamenti. Nam licet quantitas vt quantitas denominetur à numero, & non ſuſcipiat magis & minus, tamẽ non incõuenit quantitati nõ denominatæ à numero ſuſcipere magis & minus, vt declarabimus in 4. Phyſicorum in cap. de vacuo in quæſtionibus noſtris. Vel dicendum quòd quantitas ſuſcipit magis & minus extenſiuè, ſicut qualitas intẽſiuè: & hoc ſufficit ad ſaluandum q̃ relatiua ſuſcipiunt magis & minus. Hæc de ſecunda communitate dicta ſint.

Tertia, quæ eſt proprietas, talis eſt, Relatiua dicũtur ad conuertentiam, vt pater, filij pater, & filius, patris filius. Pro cuius notitia declarandũ eſt quid ſit cõuertentia, & quid dici ad conuertẽtiam. Tu igitur aduerte, qd̃ differentia eſt inter cõuertentiam & cõuertibilitatẽ, & cõuerſionem. Nã conuertentia eſt mutua deponentia duorũ correlatiuorum in aliquo caſu, putà in genitiuo vel datiuo vel ablatiuo, & dici ad conuertẽtiam eſt aliqua referri inter ſe ſecundũ mutuam dependentiam in aliquo caſu, puta pater dicitur ad filiũ per conuertentiam, quia pater eſt filij pater, & econuersò filius eſt patris filius. In datiuo autem dicuntur relatiua æquiparantia ad conuertentiam, vt æquale eſt æquali æquale, ſimile eſt ſimili ſimile. Amic⁹ eſt amico amicus, &c. Et in hoc ſenſu cõuertentia eſt ꝓprietas vera relatiuorũ, quia non conuenit alicui abſoluto, vt abſolutum eſt. Conuertibilitas autẽ eſt æqualis duorum terminorum conuertibilium verificatio. Sunt autem termini conuertibiles, qui mutuo de ſeinuicẽ & æquè amplè verificanſ, huiuſmodi ſunt ſubiectum & propria paſsio, vt homo & riſibile, Diffinitio & diffinitum, Species & differentia ſpecifica, vt homo & rationale. Nã de quocunque prædicatur vnũ prædicatur alterum, & de ſe mutuò prędicantur. Et ab vno ad alterum, & econuersò in ſubſiſtendo valet cõſequentia: nã bene ſequitur, Homo eſt, ergo riſibile eſt, ergo rõnale eſt, ergo animal rationale eſt. Et hæc non eſt proprietas relatiuorum, ſed potius terminorũ incomplexorum conuertibilium. Conuerſio autem eſt tranſmutatio prædicati in ſubiectum & econuerſo, & eſt ꝓpoſitionũ & non terminorum, vt ſuprà docuimus agẽtes de cõuerſionibus propoſitionum categoricarum. Cõſtat igitur tibi quid ſit relatiua dici ad conuertentiam.

Quarta eſt proprietas, quę talis eſt, Relatiua ſunt ſimul natura, ita q̃ poſito vno, ponitur reliquum, & remoto vno remouetur reliquum. Neq; enim eſt intelligibile quòd ponatur pater & non ponatur filius, aliter non dicerenẽ ad conuertentiam, neq; eſt imaginabile quod ponatur duplũ & nõ ponatur dimidium, reſpectu cuius dicitur dimidiũ.

Sed aduerte q̃ hæc proprietas requirit duas conditiones, primò q̃ ſumantur relatiuè, & non quantum ad eorũ fundamenta, nam quantùm ad eorum fundamenta, nõ inconuenit vnum eſſe prius, alterum poſterius, vt pater & filius ratione qua ſunt homo. In ratione autem generantis & geniti ſunt ſimul natura, quoniam generans eſt alicuius geniti generans, & genitum eſt ab aliquo generante genitum. Secundò oportet q̃ intelligatur ſimul natura actu vel potentia. Quod dico propter relatiua ſm dici, qualia

ſunt ſcientia & ſcibile, ſenſus & ſenſibile. Virtus & opus virtuoſum. Nam non eſt neceſſe q̃ ſi eſt ſenſibile in actu ſit ſenſus in actu, ſtat enim lapidem eſſe in fundo maris, & tñ à nullo ſentiri, & ideo ſic intelligendum eſt, Si vtrũque relatiuum in eſſe relatiuo eſt actu, ſunt ſimul natura actu. Si aũt vtrunque in eſſe relatiuo eſt in potẽtia, ſunt ſimul natura in potentia. Hæc de quarta proprietate dicta ſint.

Poſitis proprietatibus & cõmunitatibus relatiuorum aſsignanda ſunt duo corollaria ad mentem Ariſtotelis & logicantium realium.

Primum eſt, Relatiua poſita ſe ponũt, & perempto vno perimitur reliquum, & ſic intelligitur, Si ponitur vnum ponitur reliquũ, & corrupto vno, cõrumpitur reliquũ. & hoc corollariũ pendet à quarta proprietate. Nam bene ſequitur, relatiua ſunt ſimul natura, ergo ſimul incipiunt & definũt, ea.n. ſunt ſimul natura quorũ eſt vnus ort⁹ & occaſus, ergo poſita ſe ponũt, & perẽpto vno perimit reliquũ.

Sed aduerte q̃ duæ conditiones requiruntur. Primò q̃ conſiderentur in eſſe relatiuo, & nõ quò ad fundamenta, ſcilicet inquantũ res abſolutæ ſunt. Nam licet non ponatur filius vt filius niſi ponatur pater, vt pater, neq; definat eſſe filius, vt filius niſi definat eſſe pater vt pater, tamen filius, vt homo põt poni corrupto patre, vt homo eſt & ecõuerſo. Vñ ſolet dici q̃ hoc corollariũ verificatur de relatiuis formaliter acceptis, & nõ materialiter ſiue fundamentaliter cõſideratis. Secundò q̃ ſumatur correlatiuum totaliter, & non ſolũ partialiter. Quod dico, quoniã correlatiuum patris eſt filius. Vnde poſito qđ vnus pater haberet decẽ filios, & morianẽ aliqui, propter hoc non deſinit eſſe pater niſi partialiter, ſ. reſpectu filiorũ defunctorum. Ad hoc autem q̃ omnino deſinat eſſe pater, oportet quod omnes filij deficiant, qm̃ omnes ſimul ſumpti ſunt totale correlatiuum patris. Sed ad plenum tibi manifeſtabit in 5. Metaphyſicæ ſequendo viam Thomiſticam.

Secundũ eſt, ſi quis diffinit, id eſt determinat, & reſolutè nouerit vnum relatiuorum, noſcet & reliquum.

Vt ſi quis determinatè nouit quid ſit duplũ, noſcet determinate cuius ſit duplũ, quia dimidij, & ratio huius eſt, q̃ vnũ diffinitur per reliquũ, & ecõuersò, ita q̃ in diffinitione dupli ponitur dimidium & econuersò, & in diffinitione domini ponitur ſeruus & econuersò. Vnde in eodẽ inſtanti fertur intellectus in relatiuũ, & ſuum correlatiuũ. Cum igitur diffinitio faciat determinatè ſcire diffinitum, & relatiua mutuò diffiniantur, ergo mutuò cognoſcũtur.

Sed dices, Si mutuò diffiniuntur, ergo eſt circulus in diffinitionibus, qui reprobatur in primo Poſteriorum.

Reſpõdetur, Prohibetur circulus in abſolutis, quia nõ ſunt de mutuo intellectu, licet enim animal ſit de intellectu hominis, non tamen econuersò. Quoniam autem relatiua ſunt de mutuo intellectu, ideo non inconuenit circulus in eorum diffinitionibus.

Hæc de prædicamento relationis dicta ſunt ad mentẽ Philoſophi & logici realis.

Nominales verò de hoc p̃dicamento citò ſe expediũt. Nã diffiniunt illud eodem modo, ſicut & reliqua prædicamenta, & aſsignant genus generaliſsimum, & genera ſubalterna, & ſpecies ſpecialiſsimas.

Diffiuiunt autẽ ſic, Prædicamentum ad aliquid eſt ordinatio pluriũ terminorum, ſ. vniuocorum & de pluribus prædicabilium ſm ſub & ſupra & ſignificãtium relationẽ. Termini autem ſignificantes relationem, ſunt illi per quos conuenienter reſpondetur ad interrogationem factam de aliquo ad quid eſt. Nam ſicut in prædicamento ſubſtantiæ interrogatio fit per quid, & in prædicamento quantitatis per quantum & in prædicamento qualitatis per quale, ſic in p̃dicamento relationis fit interrogatio per ad quid. Vt quando quæritur, Ad quid refertur vel dicitur pater, reſpondetur ad filium, & dominus ad ſeruum, &c.

Hanc autem huius prædicamenti ſeriem ſic diſponunt, genus generaliſsimũ eſt relatio ſupple realis, vt excludamus relationẽ rõnis, quæ cum ſit ens rationis in nullo eſt p̃dicamento, vt identitas, qua Sortes eſt idem ſibiici. Sed de hoc agendũ eſt in lib. 5. Metaphyſicę. Eſt autem realis & prædicamentalis relatio, quæ tres conditiones habet. Pri, mò q̃ extrema ſint entia realia, cuius defectu relatio prædicati ad ſubiectũ, ſpeciei ad genus, nõ eſt realis. Secundò q̃ extrema ſint entia realia realiter diſtincta ab inuicem, cui⁹ defectu relatio idẽtitatis, q̃ eiuſdẽ eſt ad ſeipſum, nõ eſt realis. Tertiò q̃ extrema ſint eiuſdẽ ordinis, i. q̃ mutuã habeãt dependentiã ab inuicẽ, cuius defectu relatio inter Deum & creaturã ex parte Dei non eſt realis, q̃a Deus eſt penitus independẽs. Relatio igit̃ realis eſt gen⁹ generaliſsimũ. Sub relatione ſunt tria genera, ſubalterna, ſ. Relatio æquiparãtiæ, Relatio ſuperpoſitionis, Relatio ſuppoſitionis. Sub relatione æquiparatiæ ſunt iſtæ ſpecies, Vicinitas, amicitia, æqualitas, ſimilitudo, quarũ indiuidua ſunt, hæc vicinitas, hæc amicitia, hæc æqualitas, hæc ſimilitudo. Sub relatiõe ſuperpoſitiõis ſunt iſtę ſpẽs, ſ. Paternitas, Dñium, Magiſteriũ, Maioritas, & ſua indiuidua ſunt hæc, Hæc paternitas, hoc dñium, hoc magiſteriũ, hæc maioritas. Sub relatione ſuppoſitionis ſunt iſtæ ſpecies, ſ. filiatio, ſeruitus, diſciplinat⁹, minoritas: & indiuidua ſunt hæc filiatio, hæc ſeruitus, hæc minoritas, hic diſciplinatus, & hîc terminat intentio noſtra ſuper prædicamentum ad aliquid.

Relationis realis intellectus

CAP. V. *De prædicamento Qualitatis.*

IN quinto cap. agendũ eſt de prædicamento qualitatis ad mentem Ariſtot. & logici realis, de quo quatuor videnda ſunt. Primò de qualitate quid ſit. Secũdò, quæ & quot ſint ſpecies qualitatis. Tertiò agendũ eſt de cõcreto qualitatis, qđ dicit̃ quale. Quartò agendũ eſt de communitatibus & proprietatibus qualitatis.

Qualitas quid ſit.

Quantùm ad primum aduerte, quod apud Ariſtotelem qualitas eſt ſecundum quam quales dicimur, vt ſecundum iuſtitiam iuſti. Quæ quidẽ diffinitio datur ab effectu & à poſteriori, qualitas enim eſt cauſa formalis, qua efficimur quales, & ſi accipiatur vt ſonat, & nõ aliter exponatur, nõ cõuenit ſoli qualitati prædicamentali. Nam & per differẽtiã eſſentialem dicimur quales, vt qualis eſt homo, reſpondetur, rationalis. Vñ & Porphyrius dicit in prædicabilib⁹ quòd homo differt ab equo rationali qualitate, & per actionem dicimur, quales, ſimiliter per paſsionem. Vt qualis eſt Sortes? reſpõdetur, eſt ſcribẽs, vel calefactus &c. Vt ergo ſit ꝓpria diffinitio qualitatis p̃dicamentalis, ſic intelligenda eſt, Qualitas eſt forma accidentalis ſm quam primò & per ſe dicimur, id eſt denominamur, quales.

Per ly forma accidentalis excluditur differentia eſſentialis, quæ ſecundum rem non eſt qualitas, ſed tantùm ſecundum modum prædicandi, ideo non eſt in prædicamẽto qualitatis, ſed ſubſtantiæ.

Per ly primò & per ſe excluditur actio & paſsio, qm̃ per eas non dicimur quales niſi quia ſunt viæ ad qualitates, vt calefactio ad caloré, & frigefactio ad frigiditatem. Vñ ſecũdariò & non primò & p ſe p eas dicimur quales.

Per ly dicimur, non eſt intentio Ariſtot. intelligere nos ſolos homines, quaſi quòd tantum homo recipiens qualitatem denominatur qualis, ſed eſt modus ſic loquendi. Vñ vt extendat̃ diffinitio vniuerſaliter põt ſic formari, Qualitas eſt forma accidentalis, ſecundũ quam omne receptiuũ qualitatis primò & per ſe dicit̃ quale. Et ſic declarata & formata, conuenit omni & ſoli qualitati.

Qualitatis ſpecies.

Quãtùm ad ſecundum aduerte, q̃ apud Ariſt. quatuor ſunt ſpecies qualitatis, quæ quidem non ſunt ſpecialiſsimæ, ſed ſubalternæ, quoniam quælibet earum eſt habens ſub ſe ſpecies, vt tibi manifeſtabitur.

Prĩa ſpecies.

Prima eſt habitus & diſpoſitio, ꝓ cui⁹ reſolutione quatuor agẽda ſunt. Primò qũo cõparat̃ diſpoſitio ad habitũ. Secũdò quid ſit habitus & diſpoſitio, vt ſunt duo genera qualitatis cõdiſtincta. Tertiò in quo differũt & in quo cõueniũt. Quartò q̃ qualitates in hac prima ſpẽ reponũtur.

Quantùm ad primum aduerte, q̃ diſpoſitio dupliciter cõſiderari põt, primò generaliter pro omni qualitate qua diſponit̃ ſubiectum ad operandum operationes ſibi debitas, ſiue ſint ꝓfectæ, ſiue imperfectæ, ſecũdò particulariter ꝓ omni qualitate, qua imperfectè diſponitur ſubiectũ ad operãdũ operationes ſibi debitas, licet imperfectas. In primo ſenſu diſpoſitio eſt gen⁹ ad diſpoſitionẽ particulariter dictã, & ad habitũ: & in hoc ſenſu tã habitus quã diſpoſitio particulariter dicta ſunt diſpoſitio. Vñ in hoc ſenſu intelligendũ eſt illud qđ dicit Ariſt. q̃ oĩs habitus eſt diſpoſitio, qm̃ omnis habitus diſponit ſubiectum ad operãdũ. In ſcõ ſenſu diſpoſitio eſt ſpecies qualitatis diſtincta cõtra habitũ, ſicut diſtinguit̃ imperfectũ contra perfectũ & nõ p̃dicat̃ de habitu affir. ſed negatiuè. Et in hoc ſenſu intelligitur illud qđ dicit Ariſt. Diſpoſitiones non neceſſe eſt habitus eſſe. Nã qui diſpoſiti ſunt, nõ oĩno retinẽt habitum. Cõſtat ergo qũo diſpoſitio eſt genus, ad habitũ & diſpoſitionẽ, & qũo eſt ſpecies diſtincta contra habitum.

Quan

Quantùm ad ſecundum aduerte, q̃ habitus eſt qualitas radicata in ſubiecto de difficili mobilis, qua perfectè & permanenter diſponitur ſubiectum ad operandum operationes ſibi conuenientes, tam in bonum quam in malum. Vnde omnis ſcientia perfectè acquiſita, eſt habitus: omnis ars, omnis virtus, omne vitium, cũ radicata hæc fuerint in anima, ſunt habitus, quia non de facili tranſmutantur nec remouẽtur à ſubiecto. Diſpoſitio verò condiſtincta contra habitum, quam Ariſt. appellat affectionem, eſt qualitas de facili mobilis & citò permutabilis à ſubiecto, non diſponens ipſum ad operandum niſi leuiter & imperfectè. Et exemplificat Ariſt. de calore & frigiditate, de ſanitate & ægritudine, & aliis huiuſmodi. Nam, vt inquit Ariſt. cito afficitur homo circa eas, & cito permutatur, vt ex calido fit frigidus & econuerſo, ex ſano æger & econuerſo, niſi forte in his, quæ per temporis longitudinem in naturam cuiuſque transferuntur, vt ægritudo longitudine temporis effecta inſanabilis, vt phthiſis, podagra, hydropiſis, paralyſis. Tunc enim non diſpoſitiones ſiuæ affectiones, ſed habitus quis vocabit. Conſtat igitur quid ſit habitus, & diſpoſitio, vt ſunt ſpecies condiſtinctæ.

Quantùm ad tertium aduerte q̃ habitus & diſpoſitio conueniunt in forma ſignificata. Nam eadem qualitas poteſt dici diſpoſitio & habitus inquatũ actuat & qualificat ſubiectum diſponens ipſum ad operandũ. Sed differunt in modo diſponendi. Nam ſi talis qualitas nondũ ſit perfectè acq̃ſita nec formata in ſubiecto, dicet diſpoſitio, vt ſcientia & ars & virtus, quãdo incipiunt de nouo acquiri, ſicut contingit in diſcipulis. Diſponitur enim ſubiectum imperfectè per ipſam. Si aũt perfectè acquiſita fuerit, vt ars in artifice iam exercitato tunc diſpoſitio tranſit in habitum: & ſic conſtat q̃ habitus differt à diſpoſitione in duobus, primò quia habitus eſt qualitas permanentior & diuturnior, Diſpoſitio autem eſt de facili tranſiens, niſi longitudine temporis & exercitio tranſeat in habitum. Secundò differunt, quia habitus poteſt dici diſpoſitio, ſed non econuersò. Nam qui habet habitum diſpoſitus & aptus eſt operari ſecundum habitum remoto impedimento, & in hoc ſenſu diſpoſitio eſt quid ſuperius ad habitum, & ſicut genus ad ſpeciem, vt docuimus ſuprà. Conſtat ergo quomodo conueniunt & differunt.

Quantùm ad quartum aduerte, q̃ in hac prima ſpecie qualitatis continentur omnes qualitates habilitantes, & diſponentes ſubiectùm ad operandum operationes ſibi conueniẽtes. Tales ſunt omnes qualitates & corporales, & ſpirituales diſponentes ſubiectum ad operãdum, q̃ ſi firmatæ ſunt dicuntur habitus, ſi non firmatæ dicuntur diſpotiones. Corporales quidem ſunt ſanitas & ſuum oppoſitũ pulchritudo & ſuum oppoſitum, elegantia & ſuum oppoſitũ, robur & ſuum oppoſitum. Nam formæ contrariæ ſub eodẽ genere continentur, Spirituales ſunt habitus animæ tã morales quã intellectuales. Morales quidẽ ſunt tẽperãtia, fortitudo, iuſtitia, & prudẽtia, & alij habitus, de quib. pertractauimus in tertio, quarto, quinto Ethicorũ, & vitia eis cõtraria. Intellectuales ſunt, ſapiẽtia, ſcientia, intellectus, i. notitia primorũ principiorũ, ars tã liberalis quã mechanica, & opinio, & virtutes infuſæ. Omnia hæc ſunt in prima ſpecie qualitatis, vtpotè habilitantia ſubiectũ ad operãdum.

Secũda ſpecies, ſ. ſubalterna, dicitur naturalis potentia vel impotentia, de qua tria videnda ſunt. primò quid ſint, ſecundò quomodo conueniunt & differunt ab habitu & diſpoſitione, tertiò, quæ qualitates in hac ſpecie reponantur.

Quantùm ad primum aduerte, q̃ naturalis potentia eſt cõgenita & inſeparabilis rei proprietas, qua ex ſui natura vt principio formali potẽs eſt operari operationes ſibi cõueuientes à natura, & potens eſt reſiſtere contrariis & nociuis, vt ánimal dicitur ſanatiuum ex virtute ſua naturali, quãdo potens eſt operari opera ſua naturalia, & poteſt reſiſtere malis accidentibus ne patiatur ab eis. Naturalis autem impotẽtia eſt cõgenita & inſeparabilis rei proprietas, qua ex ſui natura & cõplexione impotẽs eſt ad operãdum operationes ſibi debitas, nec reſiſtere poteſt contrariis & nociuis accidentibus. Vt homo dicitur ægrotatiuus, q̃ naturalẽ impotẽtiam habet operãdi opera ſua naturalia, nec reſiſtere poteſt contrariis, ſed de facili patit ab eis. Et ſicut dictum eſt de ſanatiuo & ægrotatiuo. intellige etiam de duro & molli. Durum. n. dicitur per naturalẽ vigorẽ, quo poteſt reſiſtere ſecanti vel percutienti vel perforanti. Molle verò dicitur per naturalem debilitatem, qua non poteſt reſiſtere ſecanti vel percutienti, &c. ſed facile cedit eis, ita quod de facili ſecatur aut percutitur, aut proſternitur.

Quantùm ad ſecundũ aduerte quod habitus & diſpoſitio, & naturalis potentia vel impotentia, cõueniunt & differunt. Conueniunt quidẽ, quoniam ſunt principia formalia ſubiecto in quo ſunt operãdi, vt ſibi conuenit. Differunt autem in duobus, primò qm̃ habitus & diſpoſitio ſunt qualitates aduentitiæ & non congenitæ, ſed acquiruntur aut exercitio & cõſuetudine, ſicut habitus corporales & morales ſimiliter diſpoſitiones, aut inuentione aut doctrina vt habitus & diſpoſitiones intellectuales. Propterea non ſunt inſeparabiles à ſubiecto. Naturalis verò potentia & impotentia, non exercitio, non inuentione, non diſciplina, ſed ex forma rei, & ex complexione rei, vt patet in naturalibus ſimplicibus & compoſitis, aut à ſimplici eſſentia rei, vt in immaterialibus ſubſtantiis emanant. Ideo ſunt congenitæ & inſeparabiles à ſubiecto, & dicuntur naturales habitudines. ſecundò differunt quoniã diſpoſitio prędicatur de habitu modo quo declaratum eſt ſuprà, nunquam autem impotentia prædicatur de potentia vt patet.

Quantùm ad tertium aduerte, q̃ in hac ſpecie reponunt omnes aptitudines & inclinationes naturales, quibus vnaquæque res mouetur ad operandum vel conſequendũ finẽ ſuũ: vt caliditas in igne, grauitas ĩ lapide, lux in ſole, & omnes rerum proprię paſsiones, vt riſibile, rudibile, diſciplinabile &c. & omnes inclinatiões ac diſpoſitiones, quæ inſunt diuerſis indiuiduis ex influxu cauſarũ ſuperiorum, quibus abſque habitu acquiſito, apti & inclinati ſunt ad varia humana opa & artificia, moralia & intellectualia, iuxta quas aliqui dicunt ex naturali inclinatione iuſti, aliqui oppoſito modo, aliqui naturaliter temperati, fortes, magnifici, veraces, aliqui oppoſito mõ & omnes diſpoſitiones corporales ingenitę quibus redditur homo aptus ad diuerſa exercitia corporalia laudabilia abſq, habitu acq̃ſito vt nãliter curſores, pugiles, athletæ, gratioſi luſores ex nãliter eutropelia.

In eadẽ ſpecie qualitatis ſunt omnes animæ vegetatiuæ potẽtiæ, omnes animę ſenſitiuæ potẽtię exteriores & interiores, omnes animæ intellectiuæ potẽciæ, tã appetitiuæ q̃ intellectiuæ, omnes potentiæ motiuæ tã directiuæ, q̃ imperatiuæ & executiuæ. De quibus omnib⁹ plenã notitiam habebis in ſecũdo & tertio de Anima in epitomatib⁹ noſtris naturalibus. Hæc de ſecunda ſpecie qualitatis dicta ſint.

Tertia ſpecies dicitur paſsio & paſſibilis qualitas, de qua tria videnda ſunt. Primò quid ſit paſſio & paſſibilis qualitas, ſecundò quæ & quot qualitates in ea reponũtur, tertiò ſoluetur dubium.

Quantùm ad primum vt ſcias in quo ſenſu ſumitur paſsio hic, & in quo ſenſu paſſibilis, aduerte q̃ paſſio trib⁹ modis ſumitur, primò inquantũ reſpicit agens à quo eſt actio, cuius effectus eſt ipſa paſſio: vt calefactio paſsiua ſe habet ad calefactionẽ actiuam, vt effect⁹ eius, vt dicet tibi infrà: & in hoc ſenſu nõ eſt ſpecies qualitatis, ſed prædicamentũ particulare vt manifeſtabimus infrà. ſecundò ſumitur promotu appetitus ſenſitiui, quo impellimur ad aliquid agendum, & quo alteratur corpus, qualis eſt timor, audacia, deſiderium, amor, odium, ſpes, ira, de quibus omnibus loquemur in tercio de Anima, & ſic paſsio eſt quidem in prędicamento qualitatis, quoniam qualificat ſubiectum, interrogamus enim de Socrate qualis eſt, & reſpondetur, q̃ eſt iratus aut audax aut timoros⁹ aut triſtis, &c. Sed paſsio ſic dicta eſt in ſecũda ſpecie, ſicut eſt potẽtia animæ appetitiua: tertiò ſumitur pro qualitate ſenſibili, id eſt ab aliquo quinque ſenſuũ perceptibili citò tranſiens nec denominãs ſubiectum quale ſimpliciter, ſed ſecundum quid, vt tibi declarabitur, & ſic de ea eſt hic ſermo habendus. Sic autem diffinienda eſt. Paſsio eſt qualitas cito tranſiens inferens paſſionẽ vel illata ab aliqua paſsione: vt pallor proueniens ex timore vel ira. & rubedo ex verecũdia. Paſsibilis verò qualitas non dicitur paſsibilis quaſi ſit apta pati tanquã ſubiectum patiens aut paſſibile, ſed dicitur paſsibilis, quia cauſat paſsionem in ſenſu, dum ſentitur. Verùm niſi aliud addatur, nõ diſtinguetur à qualitate, quæ dicitur paſsio. Nam vt diffiniuimus & ipſa infert paſsionem vel inferrur à paſſione. Vt ergo diſtinguatur ſic diffiniẽda eſt, Paſsibilis qualitas, eſt qualitas firmata in ſubiecto, difficulter vel nunquam ſeparabilis à ſubiecto, inferẽs paſsionem ſenſui dum ſentitur, vel illata ab aliqua paſsione ſimpliciter denominans ſubiectum ſuum quale.

Dicitur firmata in ſubiecto, ad differentiam qualitatis

quæ dicitur paſsio, quæ quaſi tranſeunter adhæret ſubiecto: vt rubedo ex verecundia.

Dicitur difficulter vel nunquam ſeparabilis, qm̃ aliqua qualitas eſt cõgenita ſubiecto, vt albedo in niue, calor in igne, dulcedo in melle, amaritudo in abſynthio, & iſtæ dicũtur qualitates paſſibiles inſeparabiles, aliqua aũt de nouo aduenit ſubiecto, ſed longitudine temporis adeò firmatur ꝙ vix amoueri poteſt, vt color croceus ex ictericia, & palor ex phthiſi, & amaritudo in lingua ex cholera adusta.

Dicitur inferens paſsionem ſenſui dum ſentitur, aduerte ꝙ vt declaratur in libro de Anima, ſentire eſt pati, & ſenſatio eſt paſsio, prout ſenſibile agit in ſenſum, & ſenſus recipit impreſsionem à ſenſibili, ideo paſſibilis qualitas, quę eſt apta ab aliquo ſenſu ſentiri, dicitur inferre paſsionem.

Dicitur ſimpliciter denominans ſubiectum quale, vt in hoc diſtinguatur à qualitate, quæ eſt paſsio. Nã licet ſit eſſentialiter qualitas, nõ tamẽ denominatiuè ſimpliciter, ſed tantùm aliquo modo. Vnde dicit Ariſtoteles, ꝙ non dicimur rubei, facti rubei propter verecundiam, ſed paſsi ruborem. Pro cuius notitia aduerte ꝙ ad denominationem ſimpliciter dictam tria requiruntur, primò ꝙ forma inſit ſubiecto pro aliquo gradu intenſo, & non ſimpliciter remiſsè. huius defectu, tepidum non dicitur calidum ſimpliciter, quoniam in tepido nõ eſt calor niſi remiſsè. ſecundò ꝙ forma informet ſubiectum ſecundum totum, vel pro maiori parte, huius defectu licet Aethiops ſit albus dentes tantum, tamen non dicitur ſimpliciter albus, ſed ſimpliciter niger, quoniam per totum exceptis dentibus eſt niger: excipitur autem quando ex parte eſt aptum denominari totũ, vt licet ſimitas ſit tantùm circa naſum, & gibus circa dorſum, & criſpitudo circa capillos, tamen homo denominatur ſimpliciter ſimus ex naſo, criſpus ex capillis, giboſus ex dorſo. tertiò ꝙ pro aliqua notabili longitudine temporis forma inſit ſubiecto. huius defectu, nec erubeſcentes dicũtur rubei, nec timentes pallidi, nec lauantes manus in aqua frigida frigidi, ſed ruborem pallorem & frigiditatem paſſi. Conſtat ergo quid ſint, & in quo differant paſsio & paſſibilis qualitas. Et ſi bene aduertas inuenies quòd ſicut ſe habet in prima ſpecie diſpoſitio ad habitum, ſic in tertia ſpecie, paſsio ad paſſibilem qualitatem.

Quantum ad ſecundum aduerte ꝙ in tertia ſpecie qualitatis cõtinentur omnes qualitates, quæ percipiũtur quinque ſenſibus exterioribus: vt color & omnes ſpecies colorum, & ſonus & omnes ſpecies ſonorũ, & odor & omnes ſpecies odorũ, & ſapor & omnes ſpecies ſaporũ, & omnes qualitates tãgibiles priæ, vt calidũ, frigidũ, humidũ, ſiccũ, & ſecundæ: vt aſperũ & lene, durũ & molle, graue & leue. Omnes n. immutant ſenſum, ex cõſequenti paſsionẽ inferũt ſenſui dũ ſentiunt. Item ſecundum eas fit alteratio. Alteratio autem maxime fit in tertia ſpecie qualitatis, vt tibi declarabitur in ſeptimo libro phyſicorũ, ergo, &c. Conſtat igitur tibi quæ qualitates in hac tertia ſpecie cõtineantur.

Quantùm ad tertium aduerte, ꝙ dubium oritur circa prædicta. Nam Ariſt. in prima ſpecie numerauit calorem & frigiditatem, & in ſecunda ſpecie numerauit durũ & molle, & in tertia ſpecie, eadem numerata ſunt. ſed impoſſibile eſt diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorũ eſſe eaſdẽ ſpecies, vt docuimus in anteprædicamentis. Cõſtat aũtem ꝙ tertium genus non ſubalternatur ſecundo, nec ſecundum ſubalternatur primo, ergo calor & frigiditas non poſſunt contineri in prima & in tertia ſpecie, nec durum & molle poſſunt contineri ſub ſecũda & tertia. Reſpondetur, Calor & frigus dupliciter ſumuntur, primò inquantum ſunt principia actionis, ſecundò inquantùm percipiuntur ſenſu & paſſionem inferunt ſenſui: primo modo, continentur in prima ſpecie, ſecundo modo in tertia: eandem diſtinctionem intellige de duro & molli, primo modo ſunt in ſecunda ſpecie, ſecundo modo in tertia. Nec obſtat, quod dicitur, Diuerſorũ generum &c. Intelligitur. n. ꝙ eadem res ſub eadem ratione, non poteſt eſſe ſpecies diuerſorum generũ, ſub diuerſa autem nihil prohibet: ſicut etiam ſcientia inquantũ perficit ſubiectum eſt in prædicamento qualitatis, inquantũ habet reſpectũ ad ſcibile eſt in prædicamento ad aliquid. Hæc de 3. ſpecie qualitatis dicta ſint.

Quarta ſpecies dicit forma & circa aliquid cõſtãs figura, & tria videnda ſunt, primò quid ſint forma & figura, ſecũdò quæ reponunt in hac ſpecie, tertiò remouebit dubium.

Quantùm ad primũ vt ſcias in quo ſenſu forma conſtituit quartã ſpeciẽ qualitatis, & quid ſint forma & figura, & quomodo differãt & conueniunt aduerte, ꝙ forma apud Philoſophum tripliciter ſumit, vt tibi declarabitur in Primo Phyſicorũ, in quinto & in primo de Generatione, primò ſumitur pro forma ſubſtãtiali, qua cõpoſitum naturale conſtituit in eſſe actuali, vt per animam informantem, homo eſt homo, leo eſt leo, & hæc non eſt in prædicamento qualitatis, qm̃ non eſt accidens, ſed eſt in prædicamẽto ſub ſtantiæ, non quidẽ primò & per ſe, ſed reductiuè, vt pars eſſentialis ſubſtantiæ cõpoſitæ, ſicut docuimus in prędicamento ſubſtantiæ, & de hac non eſt hîc ſermo, nec intentio Ariſt. ſecundò ſumitur pro omni re, quæ verè eſt accidens, quę dat eſſe ſubiecto, poſtq̃ conſtitutũ eſt ineſſe ſubſtãtiali per formã ſubſtantialem, ita ꝙ eſt poſterior natura vel tempore, quàm forma ſubſtantialis: natura quidẽ, vt accidẽtia propria, tẽpore aũt, vt accidẽtia aduentitia, & in hoc ſenſu forma accidentalis ſumpta vniuerſaliter, reperit in prædicamentis omnibus nouẽ accidẽtium, præcipuè aũt in quãtitate & qualitate. & in omni ſpecie qualitatis: nã habitus & diſpoſitio, potẽtia & impotẽtia, paſsio & paſsibilis qualitas, dant eſſe accidẽtale ſubiecto in quo ſunt tertiò ſumit particulariter & ſpecificè pro re accidẽtali q̃ procedit ex quãtitate ſic vel ſic terminata lineis aut ſuperficiebus, put cõuenit rei naturæ, & in hoc tertio ſenſu eſt 4. ſpecies qualitatis, & ſic diffiniẽda eſt ad mẽtẽ Ariſt. forma eſt terminatio ſiue clauſura linearũ & ſuperficierũ in corpore naturali cõpoſito ſiue animato ſiue inanimato, put forma ſubſtãtialis requirit. Ideo videmus aliam formã lineamentarẽ in homine, in equo, in leone, & in humana ſpecie tanta diuerſitate formarũ in diuerſis indiuiduis figura aũt eſt ordinatio, ſiue terminatio aut clauſura linearũ & ſuperficierũ. Nõ vt reſpicit formã ſubſtantialem, cui proportionatur, ſed vt reſpicit quantitatẽ debitam corpori, cuius eſt figura. Conueniunt aũt forma & figura in hoc, ꝙ eadẽ qualitas numero & ſecundũ eſſentiam dicitur forma & figura. Sed ad inuicem comparata differunt in duobus primò quia forma reſpicit formã ſubſtantialem, quæ talẽ linearum & ſuperficierum lineationem & protractionem requirit, figura autẽ reſpicit debitam quantitatem corporis. ſecundò differunt, quia forma propriè dicitur in rebus naturalibus tam animatis quàm inanimatis. figura verò in rebus artificiatis.

Quantùm ad ſecundum aduerte ꝙ in hac ſpecie continentur omnes figuræ, de quibus pertractat Mathematicus, vt ſphæra, triangulus, quadratum, pẽtagonum, exagonum, & ſic in infinitũ. Et curuitas & rectitudo, quæ ſunt circa lineam, & concauum & connexum & planum quæ ſunt circa ſuperficiem. Et ſphæricũ & pyramidale, quæ ſunt circa corpus. Nam per hæc omnia dicimur quales, ergo, &c.

Quantùm ad tertium aduerte ꝙ dubium eſt de raro & denſo, & de aſpero & leni. Nam primo aſpectu videnẽ eſſe qualitates, quoniam ſecundum ipſa corpus denominatur quale. Nam ſi interrogaẽ quale ſit hoc corpus, reſpõdetur, rarum vel denſum, aſperum vel lene: ex alio autem videntur ſpectare ad prædicamentum ſitus, ſicut manifeſtabitur ex diffinitionibus ſuis, ex alio videntur eſſe in tertia ſpecie qualitatis, computantur enim inter qualitates tangibiles, quas ſuprà diximus contineri in tertia ſpecie qualitatis.

Reſpondetur, Rarum & denſum, aſperũ & lene, triplici ter conſiderari poſſunt. primò quantùm ad illud qđ ſimpliciter ſignificãt. Significatũ autẽ innoteſcit ex diffinitione. Diffinitiones verò eorum manifeſtè reſpiciunt poſitionẽ. Nam ſecundum Ariſtotelem, rarum eſt, cuius partes non cohęrent, ſed diſtant ab inuicem: vt patet in aqua calefacta vel ebulliente. Denſum verò eſt, cuius partes bene cohærẽt, & valde propinquæ ſunt, vt patet in aqua congelata, & in terra ſicca. Lene autem eſt, cuius partes æqualiter ſituatæ ſunt nec vna ſupereminet alteri. Aſperũ verò eſt cuius partes non æqualiter ſituanẽ, ſed vna ſupereminet alteri. Quãtum ergo ad ſuum ſignificatũ ſumptũ ex diffinitionib⁹. ſpectant ad prædicamentũ ſitus, ſiue poſitionis, de quo loquemur infrà. ſecũdò poſſunt conſiderari inquantũ cauſanẽ ex diuerſa protractione linearũ & ſuperficierũ. nã in raro fit maior protractio, in denſo aũt breuior, & in leni fit protractio in rectum, in aſpero aũt in curuo, aut cõcauo, &c. Et vt ſic ſpectant ad quartã ſpeciẽ qualitatis, ſicut rectũ curuũ cõcauum planũ, &c. tertiò poſſunt cõſiderari vt immutãt ſenſum tact⁹ & paſsionẽ cauſant in eo, ſicut cæteræ qualitates tangibiles & vt ſic ſunt in 3. ſpecie qualitatis, ſicut forma & figura inquantũ ſunt ſenſibilia cõia vt tibi declarabitur in ſecundo de Anima. Sed pro nũc ſuſtine. Conſtat igiẽ tibi

quomodo

qũo ſunt 4. ſpẽs ſubalternæ ꝓdicamenti qualitatis, & quid ſit vna quæque earum, & quæ in vnaquaque contineantur. Nunc de quali quod eſt concretũ qualitatis agendum eſt.

Quantùm ad tertium principale agendum eſt de concreto qualitatis, quod dicitur quale. De quo tria agenda ſunt. Primò quid ſit, ſecundò quot modis ſumitur à qualitate, tertiò quomodo conuenit & differt à qualitate.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ apud Ariſt. ſic diffinitur in plurali, Qualia dicuntur, siue ſunt, quæ ſecundum hæc denominatiuè dicũntur, vel quomodolibet aliter ab his. Quæ diffinitio sic intelligẽda eſt, Qualia ſunt cõcreta, quæ ſecũdũ hæc, i. ſecũdum has quatuor ſpecies qualitatis denominatiuè dicuntur, vt iuſtus à iuſtitia, ſenſitiuus à ſenſu, albus ab albedine, triangularis à triangulo, vel qũlibet aliter ab his, i. vel dicuntur quocunque alio modo à qualitate quam denominatiuè. nam, vt dicemus, aliqua dicuntur qualia, quæ tamen non denominantur ab aliqua qualitate, cui sit nomẽ impoſitũ, vt dicem⁹ de curſore & pugillatore.

Quantùm ad ſecundum aduerte, ꝙ quale ſumitur à qualitate tribus modis. primò à qualitate nominata nomine abſtracto, ita ꝙ conuenit cum nomine abſtracto in principio & differt in fine, vt à iuſtitia iuſtus, & hoc eſt quale ſumptum denominatiuè re & nomine à qualitate. ſecũdò à qualitate innominata, & hoc modo non dicitur quale de nominatum ſic vel ſic à tali qualitate, ex quo illa qualitas eſt innominata, ſed dicitur quale, quoniam ſecundum rem deriuatur ab aliqua qualitate, q̃ ineſt ſubiecto. Et hoc modo dicitur quale in ſecunda ſpecie qualitatis reſpectu potentiarũ naturaliũ, quæ nõ ſunt nominatæ nominibus propriis, vt potentia currendi & pugillandi & pugnandi & paleſtrandi, à quibus dicuntur curſor & pugillator, & pugnator & paleſtricus. Hoc igitur modo dicitur quale à qualitate non denominatiuè, ſed deriuatiuè: non ſecundum nomẽ ſed ſecundum ſignificatum. Sed aduerte, ꝙ curſor & pugnator poſſunt dici ab arte curſoria & pugnatoria, quod ſi dicantur ab arte, quæ eſt in prima ſpecie qualitatis, dicuntur quales à qualitate denominatiuè. q̃m artes nominãtur nominibus propriis. Si aũt à potentiis naturalibus innominatis dicuntur à qualitate non denominatiuè, ſed deriuatiuè ſignificato tantùm. Tertiò à qualitate nominata, ſed non eodem nomine abſtracto, cum quo concreto conueniat in principio & differat in fine. Et hoc modo ſtudioſus eſt qualis, & dicitur à virtute, quæ eſt qualitas nominata. Verùm quia non conuenit in nomine cum virtute, ideo non eſt denominatiuè formaliter ab ea, ſed tantùm realiter. Studioſus eſt enim qui habet virtutem. Quoniam igitur his tribus modis, quale dicit à qualitate ſiue denominatiuè ſiue non, verũ eſt dicere ꝙ qualia ſunt abſolutè & vniuerſaliter loquẽdo, quæ à qualitate dicũtur, ſiue denominatiuè, ſiue aliter.

Quantùm ad tertium aduerte vt ſcias qũo conueniunt quale & qualitas, quod ſe habent vt concretum & abſtractum quæ conueniunt in vno & differunt in quatuor. Conueniunt quidem in principali ſignificato, quoniam eãdem rem ſiue eſſentiam ſiue formam dicunt, nam ſicut album ſecundum Ariſtotelem puram albedinem ſignificat & non ſubſtantiam, ſic quale puram qualitatẽ ſignificat. Differunt aũt primò, q̃m abſtractum ſignificat eadẽ forma cum concreto, ſed cum præciſione & excluſione ſubiecti, concretum aũt non excludit, ſed connotat ſubiectum in quo eſt forma, album enim non eſt ſimpliciter albedo, ſed eſt albedo vt in ſubiecto recepta, vt nix eſt alba, quia in ſe recipit albedinem. Differũt ſecundo, q̃m abſtractum non prędicatur in recto de eo, cui ineſt, concretum aũt ſic, Hæc enim eſt falſa, Nix eſt albedo, hæc autem eſt vera, Nix eſt alba. Differunt tertiò, q̃m abſtractum ſe habet vt cauſa formalis, concretum aũt vt effectus formalis, nam album albedine eſt albun. Differunt quartò, q̃m abſtractum ſecundum ſe eſt genus aut ſpecies in prædicamento, vt albedo, dulcedo, ſcientia, triangulus. Concretum autem non eſt ſpecies neque genus, niſi ratione principalis ſignificati, in quo eſt idem cum abſtracto vt diximus, vt autem concernit ſubiectum eſt compoſitum per accidens. Dicitur enim album, vt albedo componitur cum ſubiecto, non compoſitione ex his, ſed compoſitione cum his. Nullum autem compoſitum per accidens eſt per ſe in prædicamento, ergo non eſt genus, neque eſt ſpecies. Conſtat ergo quomodo conueniunt & differunt abſtractum & concretum ex conſequenti quale & qualitas. Hæc de quali dicta ſint.

Quantùm ad tertium principale aduerte, quòd Ariſto-

teles tria aſſignat qualitati, ex quibus duo, ſunt communitates, tertium autem eſt proprietas.

Primum quidem eſt, ꝙ contrarietas eſt in qualitate, conſtat enim calorem contrariari frigiditati, humiditatem ſiccitati. pro cuius euidentia aduerte tria, primò ꝙ hæc non eſt proprietas, ſed communitas: neque enim conuenit ſoli qualitati, ſed etiam actioni & paſſioni: nam ſicut calor contrariatur frigiditati, ſic calefactio frigefactioni, vt tibi manifeſtabitur in c. ſeq. Propterea non conuenit omni qualitati. Non enim conuenit quartæ ſpeciei, q̃m ſicut quantitati nihil eſt contrarium, ſic nec formis & figuris cauſatis & fundatis in quantitate, vt ſuprà docuimus. Propterea non conuenit ſecundum Ariſtotelem mediis coloribus qui ſunt medij inter album & nigrum, vt eſt color cinericius, pallidus, alurgus, croceus, rubeus &c. nec mediis ſaporibus, qui mediant inter dulce & armarum, vt ponticus & auſterus & craſſus &c. Nam contraria ſunt quæ ſub eodem genere exiſtentia maximè diſtant, vt declarabitur tibi in poſtpræ-dicamentis. Sed medij colores & medij ſapores non maximè diſtant ſub genere coloris & ſaporis. Magis enim diſtat album à nigro quàm pallidum à nigro, & magis diſtat dulce ab amaro, quàm pontificum ab amaro. Et ideo non ſunt contraria contrarietate perfecta, qualis eſt inter extrema. ſecundo aduerte, ꝙ licet Ariſtoteles non excipiat à contrarietate niſi quartam ſpeciem, & medias qualitates tertiæ ſpeciei, tamen loquendo de propria & perfecta contrarietate, quæ requirit quod ſint formæ actiuæ & paſſiuæ adinuicem, & ſecundum eas fiat alteratio, non eſt in prima & in ſecunda ſpecie, ſed tantùm in tertia, vt tibi declarabitur in 7. Phyſicorum. Sed pro nunc ſuſtine. Quando aũt dicit Ariſt. ꝙ iuſtitia eſt contraria iniuſtitiæ, ex conſequenti omnis virtus vitio ſibi oppoſito, intelligendum eſt de contrarietate non propriiſſimè dicta. Illa aũt eſt non propriiſſimè dicta, cui deficit ſaltem vna conditio propriiſſimè contrarietatis, quæ ſunt quatuor. primò ꝙ ſint formæ eiuſdem generis, ſecundò ꝙ maximè diſtent, tertiò ꝙ ſint actiuæ & paſſiuæ adinuicem, quartò ꝙ non ſe ſimul compatiantur in eodem ſubiecto, ſed ſe mutuo viciſſim expellant per motum alterationis. Omnes iſtæ conditiones inueniuntur in ſola tertia ſpecie qualitatis inter extremas qualitates, ideo in ea ſola inuenitur omnino perfecta contrarietas. In prima ſpecie & in ſecunda deficit tertia conditio, & ideo nõ eſt contrarietas perfecta in illis, & ſic patet qũo intelligendum ſit ꝙ iuſtitia ſit contraria iniuſtitiæ. Tertiò aduerte cum dicit Ariſtoteles ꝙ in qualitate eſt contrarietas. Non ſumit qualitatem pro genere generaliſſimo, quoniam qualitas vt ſic non habet genus ſub quo contineatur. Neceſſe eſt autem contraria ſub eodem genere contineri. Sumit igitur qualitatem vt eſt in ſpeciebus ſuis. Quaſi dicat, In generibus ſiue ſpeciebus qualitatis eſt contrarietas vt declaratum eſt in tertia & in prima.

Secundum eſt, quod qualitas ſuſcipit magis & minus. Nam inter alba aliquod eſt albius, & minus album altero. & inter iuſtos aliquis eſt iuſtior altero. Pro euidẽtia huius aduerte duo, primò ꝙ hæc non eſt proprietas, non enim conuenit ſoli qualitati, ſed etiam actioni & paſſioni, vt tibi manifeſtabitur in c. ſeq. nec competit omni qualitati: non enim conuenit contentis in quarta ſpecie, quæ denominantur à numero, vt triangulus & quadratum &c. Nam licet detur maior aut minor triangulus ſecundum maiorem aut minorem protractionem linearum, non tamen datur magis & minus triangulus. & ratio huius eſt, quoniam declaratum eſt in prædicamento quantitatis, ꝙ quantitas denominata à numero vt bicubitum & tricubitum non ſuſcipit magis & minus, ergo nec formæ & figuræ ſuper quantitatem fundatæ. Præterea non conuenit qualitatibus ſecũdæ ſpeciei, quæ fiunt à rei eſſentia, quoniam rei eſſentia cõſiſtit in indiuiſibili, ſic proprietates & potentiæ naturales fluentes ab eſſentia. Vnde ſicut vnus homo non eſt rationabilior altero, ſic nec riſibilior, aut minus riſibilis, niſi forte fm actum, ſed tunc non dicitur magis riſibilis, ſed magis ridens. Conuenit aũt maximè qualitatibus tertiæ ſpeciei, & aliquibus primæ, & aliquibus quartæ. Nam iuxta eas, quæ ſunt tertiæ ſpeciei, fit alteratio propriè dicta, vt tibi declarabitur in 7. Phyſicorum. Quòd conueniat aliquibus, quæ ſunt in prima ſpecie, vt virtuti morali, & ſcientiæ, & arti, patet, q̃m perfectius & perfectius poſſunt ineſſe ſubiecto, & aliquando in eis proficimus, aliquando deficimus. Quod cõueniat aliquibus quartæ ſpeciei patet ex eo, quo dicim⁹

hanc lineam magis vel minus curuam quàm illam, similiter & corpus. Constat igitur quo hæc non est proprietas, sed communitas qualitatis. Aduerte secundò q̃ suscipere magis & minus non conuenit qualitati, nec cuicunque alteri formæ accidentali in abstracto, sed in concreto. Nam in abstracto forma est in simplici & inuariabili essentia consistens. Quod aũt in concreto patet ex diffinitione intensionis & remissionis. Nam formam intendi est magis ac magis radicari in subiecto, & dare esse perfectius ac perfectius subiecto. Remitti aũt est opposito modo: clarum est ergo q̃ forma dum intenditur aut remittitur concernit subiectum. Non ergo in abstracto, sed in concreto suscipit magis & minus. Propterea dicit Aristoteles, Iustitiam nanque à iustitia non multum aiunt magis ac minus dici, nec sanitatem à sanitate. Minus autem alterum altero, sanitatem habere, sic & iustitiam & grammaticam. Grammatitior enim vt alter altero dicitur, sic & iustior & sanior.

Tertium est, q̃ secundum solas qualitates dicitur simile & dissimile, vt albus albo similis dicitur albus aũt nigro dissimilis. Pro notitia huius aduerte duo. Primò q̃ similitudo & suum oppositum dicuntur dupliciter, s. generaliter & particulariter. Generaliter quidem sumitur similitudo pro quacunque conuenientia duorum in aliquo prædicato siue sit prædicatum substantiale, siue accidentale. Dissimilitudo aũt est disconuenientia duorum in illo prædicato, & iuxta hunc sensum inuenitur simile & dissimile extra prædicamentum qualitatis. Nam & duo agentia & duo patientia dicuntur similia, aut dissimilia, & duo homines dicuntur similes in humanitate, & inesse rationali: & duo serui dicuntur similes in seruitute: & duo patres in paternitate. Patet ergo q̃ generaliter loquendo, sunt in prædicamento substantię & qualitatis & ad aliqd & actionis & passionis, particulariter vero sumitur similitudo pro conuenientia aliquorum in qualitate, quæ sit speciei specialissimæ, vt putà in albedine aut nigredine aut iustitia, aut grãmatica. Dissimilitudo aũt opposito modo, & sic est proprietas qualitatis in quarto modo, q̃m conuenit omni, & soli, sicut & æqualitas & suum oppositum conuenit soli quantitati. & quidem quod similitudo & suum oppositum sint in secundo sensu propriæ qualitatis, patet ex diffinitionibus earum, quæ tibi manifestabũtur in metaphysica. Pro nunc sic accipe ad mentem Arist. Similitudo est rerum differentium eadem qualitas in specie, vt duo lapides albi. Dissimilitudo autem est rerum differentium diuersa qualitas, vt duo homines, quorum vnus iustus, alter iniustus.

Secundò aduerte q̃ simile & dissimile potest esse trib. modis. Primo omnino simile, secundo omnino dissimile. Tertio modo mixto, s. simile & dissimile. Omnino sunt similia, quæ in eadem qualitate specifica pro eodem gradu conueniunt, vt duo pugilli niuis in albedine. Omnino dissimilia sunt, quæ in vna qualitate pro nullo gradu conueniunt vt nix & fuligo siue carbo extinctus. Mixto modo similia sunt, quę in eadem qualitate pro diuerso gradu conueniunt, sicut album vt tria, & album vt sex. Intentio autem Aristotelis est loqui de similitudine & suo opposito in secundo sensu & non in primo, & hoc siue conueniant in eadem qualitate pro æquali gradu, siue non, &c.

Hæc de prædicamento qualitatis ad mentem Arist. & logici realis dicta sint. Quid autem nominales de eodem loquantur, cito me expediam. Tu igitur aduerte quod duo tantum de eo pertractant primo quid sit prædicamentum qualitatis. Secundo quæ & quot sint genera subalterna immediatè posita sub qualitate, vt est genus generalissimum.

Quantùm ad primùm sic diffiniunt, Prædicamentum qualitatis est ordinatio plurium terminorum vniuersalium, & vniuocorum secundum sub & supra. significantium qualitatem. Hæc quidem diffinitio quoniam conformis est diffinitionibus aliorum prædicamentorum, quas suprà assignauimus ad mentem nominalium, ideo eodem modo eam intelliges & expones sicut supradictas. Termini verò significantes qualitatem sunt illi, per quos respondetur ad interrogantem quærentem de substantia qualis sit, vt qualis est Sortes, respondetur, iustus. Iustus significat qualitatem.

Quantùm ad secundum aduerte, quod ordinant prædicamentum ipsum conformiter Arist. Nam ponunt qualitatem genus generalissimum, sub quo locant quatuor genera subalterna, non tamen secundum sub & supra. Primum est habitus & dispositio, cuius species sunt grãmatica rhetorica physica, virtus moralis, vt temperantia iustitia, &c. Eius indiuidua sunt, hæc grãmatica, & hæc rhetorica, &c. Secundum est naturalis potentia & impotentia, cuius spẽs sunt durum & molle, &c. Eius indiuidua sunt hoc durum, hoc molle. Tertium est passio & passibilis qualitas, cuius species sunt dulcedo amaritudo, albedo, nigredo, &c. Indiuidua autem sunt hæc dulcedo, hæc amaritudo, &c. Quartũ est forma & circa aliquid constans figura, cuius species sunt circulus, triangulus, quadratũ, &c. Indiuidua sunt hic circulus, hic triangulus, & sic habes in prædicamento qualitatis generalissimũ, genera subalterna, species specialissimas & indiuidua. Hæc de p̃dicamẽto qualitatis dicta sint.

CAP. VI. *De prædicamento Actionis.*

POstquàm tractatum est à nobis de quatuor primis prædicamentis ad mentem Arist. agendum est de sex vltimis, s. de actione & passione, de quãdo & vbi, de situ & habitu. quæ Aristoteles pertransiit. Quoniam existimauit vt puto, q̃ ex cognitione, & doctrina quatuor primorum, hæc vltima possint esse nota addiscẽti. Nam ad cõ firmationem huius dicit postquam cõpleuit tractatum de quatuor primis. (De reliquis aũt, eò q̃ manifesta sint nihil de his aliud dicitur, quàm quod in principio dictum est.) Verùm quia non omnis addiscẽs põt ex dictis excipere sufficientem doctrinam de his sex vltimis, ideo Gilbertus Porretanus, compleuit sex prædicamentorum vltimorum doctrinam, quæ sex principia nominauit, de quibus nunc agere intendimus, iuxta sententiam Gilberti, quæ Peripatetica reputatur, licet nonnulli, sed pauci aliter sentiant. Primò igitur agendum est de prædicamento actionis. De qua tria agenda sunt. Primò distinguendum est de actione, vt scias in quo sensu hic loqui intendimus de actione. Secundò diffinienda est actio, vt facit prædicamentum distinctũ ab aliis. Tertiò assignandæ sunt communitates & proprietates huius prædicamenti, prout distinguitur ab aliis.

Quantùm ad primum aduerte, q̃ in doctrina Aristotelis, vt tibi manifestabitur in libro nono Metaphys. Actio est duplex, s. immanens & transiens. Immanens est illa, quæ remanet in agente & perficit ipsum & est subiectiuè in ipso, & istæ sunt actiones animæ, vt intelligere, velle, desiderare, sentire, & breuiter omnes actiones morales & intellectuales. Transiens est illa, quæ causatur ab agente, sed recipitur subiectiuè in passo, ita q̃ licet agens sit eius principium, non tamen subiectum. vt calefactio aquę est ab igne, sed non remanet in igne, sed recipitur in aqua Idem enim per calefactionẽ actiuam est ab igne, & per calefactionem passiuam recipitur in aqua. Actio transiens solet distingui in actionem, & factionem. Actio est illa, per quam non videtur produci aliquis effectus remanens post ipsam, vt cantare citharizare, nauigare. factio est illa, per quam producitur effectus remanens post ipsam, vt fabricare, ædificare. Nam post fabricationem & ædificationem, remanet fabricatum, & ædificatum, idẽ intellige de aliis factionibus mechanicis. Hic non sumus locaturi de actione immanenti, quoniam, vt tibi declarabitur in lib. 9. Meta. est in prædicamento qualitatis in prima specie, cum sic velit dispositio, aut habitu perficiens agentem, ex consequenti non est in prædicamento actionis: locuturi ergo sumus tantum de actione transeunte diuisa in actionem & factionem. Hæc enim sola constituit prædicamentum præsens.

Quantùm ad secundum aduerte quòd sic diffinitur apud reales, Actio est secundum quam in id quod subiicitur agere dicimur, Vt secans dicitur agere in eo quod secat, puta in ligno, & ideo sectio est actio.

Hæc diffinitio sic intelligenda est, Actio est forma accidentalis, secundum quam, i. per quam velut per causam formalem per modum emanantis & non permanentis, dicitur agẽs agere, i. causare aliquid in eo quod subiicitur, i. in materia, circa quã agit vt calefactio est actio, quoniam ignis per illam causat calorem in materia, circa quam vel in quam agit, putà in manu vel in ligno vel in aqua. Dicitur per quam velut per causam &c. pro cuius notitia aduerte quod agens potest dici agere in passum triplici medio. Primò per qualitatem sibi intrinsecam, & permanentem vt ignis per calorem suum agit in aquam, & sol per lucem in hæc inferiora. Secundò per actionẽ, cuius principium formale est ipsa qualitas intrinseca agenti. Tertiò per instrumentum, vt secãs securi secat lignum. Primo modo dicitur

agere

agere forma permanenti. Secundo modo forma fluente, vtroque tñ modo cauſa formali. Tertio modo effectiuo inſtrumẽti in genere cauſæ efficientis, vt igitur diſtinguatur actio à forma intrinſeca agenti, & à cauſa effectiua inſtrumentali, dicitur in diffinitione, per quã velut per cauſam formalem per modũ emanãtis, ſiue fluentis ab agente, & non permanentis intrinſecè & ſubiectiuè in agente, & aduerte, quòd hæc diffinitio conuenit omni actioni tranſeunti, ſiue poſt ipſam relinquatur effectus ſine nõ. Nam licet per citharizare nihil relinquatur permanens, tamen ei cõpetit diffinitio: qm̃ per citharizationẽ citharizans agit in aerem & nauigans in aquam cõmouendo ipſam. Conſtat igitur tibi quid ſit actio prædicamentalis.

Quantũ ad tertiũ aduerte quòd actioni attribuuntur vna proprietas, & duæ communitates.

Proprietas quidẽ eſt hæc, propriũ eſt actioni ex ſe inferre paſſionẽ, pro cuius notitia aduerte quòd inferre paſſionẽ non eſt idem quòd cauſare paſſionẽ, aliter hoc non eſſet proprium actioni. nã ignis in hoc ſenſu infert paſſionẽ in manu, & ſenſibile in ſenſu. Vñ dicitur in ſecundo de Anima qđ ſentire eſt pati, eſt autẽ propriè inferre paſſionem, ſequi per conſequentiam infalliibiliter paſſionẽ ad actionẽ. Vt ſit ſenſus, poſita actione ex parte agentis, ponit paſsio ex parte patientis, ita quod vno poſito vel remoto, ponit vel remouetur aliud, & in hoc ſenſu inferre paſſionẽ eſt propriũ quarto modo actionis. Nã licet agens cauſet paſſionẽ, nõ tñ infert: quoniam non ſequitur, ignis eſt, ergo paſsio eſt. Põt enim ignis eſſe, & tamẽ nihil actu calefieri, vt in ſuprema parte ſuæ ſpheræ. Valet autem cõſequentia. Actio eſt, ergo paſsio eſt. cuius ratio eſt, quoniam actio & paſsio ſe habẽt vt cauſa in actu & effect9 in actu, quæ ſimul ſunt, vt tibi declarabitur in ſecundo Phyſicorũ. Cõſtat ergo qũo & in quo ſenſu hæc eſt ꝓprietas actiõis.

Prima cõitas eſt hæc. Recipiunt autẽ agere & pati cõtrarietatẽ, i. vna actio eſt contraria alteri, ſimiliter paſsio: nam calefactio eſt cõtraria frigefactioni, & ægrotatio ſanationi. eſt aũt communitas, quoniam conuenit etiã qualitati, vt dictum eſt ſuprà. ſecũda autem cõmunitas eſt hæc, Recipiunt agere & pati magis & minus, i. vna actio eſt intenſior & perfectior altera, ſimiliter paſsio. Nam calefactio vt octo eſt intenſior actiuè & paſsiuè quã calefactio vt quatuor, & hoc conuenit etiã qualitati, vt dictum eſt ſuprà. Tu tñ aduerte, ꝙ aliter, & aliter conueuiunt hæc duo qualitati & actioni, & paſsioni, nã qualitati cõueniunt primò & per ſe: actioni aũt, & paſsioni depẽdenter à qualitate, ita ꝙ qualitas ſi eſt intẽſa, eſt cã intenſæ actionis vel paſſionis ex quo ſequitur quòd ſi qualitates aliquæ ſunt principia actionũ & paſsionũ, & non ſunt contrariæ, nec recipiunt magis & minus, nec actiones & paſsiones fundatæ ſuper eas, contrariantur nec intenduntur, nec remittũtur. iſtæ ergo cõmunitates ſic intelligendæ ſunt, Agere & pati contrariantur, intenduntẽ & remittuntur, ſi qualitates, ſup quas fundantẽ, contrariæ ſunt & recipiunt magis & min9. Hæc de ꝑdicamento actionis dicta ſint ad mentẽ realium.

Nominales autẽ cito ſe expediunt, ſicut & de aliis quatuor primis. Nam diffiniunt actionem, vt eſt prædicamentum conformiter ſicut & alia, & aſsignant genus generaliſsimum, & ſua genera ſubalterna, & ſpecies ſpecialiſsimas, & indiuidua.

Actionem vt eſt prædicamentum ſic diffiniunt, Prædicamentũ actionis eſt ordinatio pluriũ terminorum: ſcilicet vniuocorum & prædicabilium, ſignificantium actionẽ ordinatorum ſecundum ſub & ſuprà.

Termini aũt ſignificantes actionẽ ſunt illi, per quos rationabiliter reſpondetur quærenti de aliquo in quid agit, nam interroganti in hoc prædicamẽto, aſsignatur quæſitiuum in quid. Vt in quod agit carpentarius, reſpondetur in liguũ & quod agit ſtatuæ factor, reſpondetur in terram vel lapidem vel lignum vel æs.

Genera ſubalterna dicũt eſſe ſex locata ſub actione, vt eſt generaliſsimũ. Sunt autem iſta, generare, corrumpere, augere, minuere, alterare, mouere ſecundum locum. Quid ſit vnumquodque eorum dicemus in poſtprædicamentis in cap. de motu. Species primi, & ſecundi generis ſunt, generare hominem, corrumpere equum. Indiuidua ſunt, ſic generare hominem, ſic corrumpere equum. Quarti, & tertij, generis ſunt ſpecies. Augere in longum, minuere in latum. Indiuidua autem ſunt, ſic augere in longum, ſic minuere in latum.

Quinti generis ſpecies ſunt, calefacere, & frigefacere. Indiuidua aũt ſunt, ſic calefacere, ſic frigefacere. Sexti au tẽ generis ſpẽs ſunt, mouere ſurſum, mouere deorſum. Indiuidua autẽ ſunt ſic mouere ſurſum, ſic mouere deorſum. Hæc de actione ꝑdicamẽtali dicta ſint ſm reales, & noiales. Qũo aũt actio ſit mot9, & qũo ſubiectiuè ſit in paſſo, & non in agẽte, diceẽ tibi in 9. lib. Metaphy. ꝓ nũc ſuſtine.

CAP. VII. *De prædicamento paſſionis.*

IN cap. 7. agẽdum eſt de prædicamento paſsionis, & hîc tria agenda ſunt, primò vt ſcias in quo ſenſu paſsio eſt prædicamẽtum, declarandum eſt quot modis ſumitur, ſecundò quid ſit, tertiò de proprietatibus eius.

Paſſio quot modis ſumitur.

Quantũ ad primũ aduerte quod in doctrina Ariſt. paſſio cõſueuit ſumi ſex modis. primo pro propria qualitate fluente à principiis naturalibus alicuius rei, vt riſibilitas in homine, latratus in cane, hinnitus in equo, & dicuntur paſsiones ꝓpriè ſiue ſpecificè ſiuè indiuiduales. ſecundò ꝓ conceptu intellectus, iuxta quẽ ſenſum dicit Ariſt. in primo Periherm. Sunt aũt ea, q̃ ſunt in voce, earũ quæ ſunt in anima paſsionũ notæ: i. voces ſunt ſigna conceptuũ. tertiò ꝓ motu appetitus ſenſitiui, in quo dicunt eſſe animi paſſiones, de quibus iã ꝓtractauimus in lib. 3. de Anima, quales ſunt amor, odiũ, deſideriũ, ira, &c. & iſti motus dicunt paſsiones: qm̃ inſurgunt cũ alteratione corporis. Vñ dicit qđ ira eſt accẽſio ſanguinis circa cor in primo de Anima, quarto ꝓ pœna alicui inflicta ſiue iuſtè ſiue iniuſtè. Vnde pœna martyris, dicitur eius paſsio, ſicut & paſsio Chriſti. Quinto ꝓ qualitate ſenſibili nõ firmata ĩ ſubiecto, de qua actũ eſt in tertia ſpẽ qualitatis, vt eſt rubor ex verecũdia, ſexto vt cauſat, & infertur ex actione fluente ab agẽte vt calefactio paſsiua illata ex calefactione actiua emanante ab igne, vt calid9 eſt. In nullo ex ꝑdictis modis cõſtituit ꝑdicamentũ diſtinctũ ab aliis niſi ſexto modo. Nã primo, & ſecũdo & tertio, & qnto mõ eſt in ꝑdicamẽto qualitatis, quarto aũt modo continetur in ꝑdicamento paſsionis tanquàm ſpẽs eius, ſicut verberatio, aut vulneratio aut occiſio paſsiua. Sexto igiẽ modo pertractãda & diffiniẽda eſt.

Quantùm igitur ad ſecundũ aduerte, quod ſic diffinitur ſumpta ſexto mõ. Paſsio eſt effectus illatióque actionis. vt calefieri inferẽ ex calefacere. Pro cuius notitia aduerte tria, primò ꝙ ſubintelligendũ eſt immediatè, vt ſit ſenſus, Paſsio eſt immediatè effectus, &c. aliter hæc diffinitio nõ conuenit ſoli paſsioni. Nã calor cauſatus in aqua ab igne eſt effectus calefactionis actiuę, & tñ diſtinguitur à calefactione paſsiua ſicut diſtinguitur motus & terminus motus ſiue realiter, ſiue rõne. Verũ quia calor in aqua non cauſatur à calefactione actiua, niſi per paſsionẽ, q̃ eſt calefactio paſsiua: ideo hæc diffinitio cõuenit ſic intellecta ſoli paſsioni. ſecundò aduerte ꝙ paſsio alia rõne dicit effectus actionis, & alia rõne illatio. Nam dicitur effectus pro quanto cõparatur ad actionem ſicut principiatum ad principiũ & cauſatũ ad cauſam. Dicitur autẽ illatio propter bonã conſequentiam. Nam bene ſequitur. Actio eſt: ergo paſsio eſt, nã ſi calefaciens calefacit, aliquid calefit. tertiò aduerte, ꝙ licet actio & paſsio ſumpta ſexto modo, conſtituant duo prædicamenta, tamen non diſtinguuntur realiter, vt tibi declarabitur in tertio Phyſic. vbi probabit quòd ſunt vnus motus numero. Sufficit autẽ quod diſtinguãtur ratione, & quoniam hæc tranſcendunt negotiũ logicum, ideo pro nunc ſuſtine.

Prima proprietas

Quantum ad tertium aduerte, quòd paſsioni attribuũtur duæ proprietates, prima eſt quòd paſsionis proprium eſt inferri primò & immediatè ex actione. Hęc iam declarata eſt in diffinitione paſsionis. Secunda eſt quòd paſsio eſt ſubiectiuè in patiente. Nam paſsio vel eſt motus. id eſt, alteratio cauſata ab agente in paſſo: vel forma recepta in paſſo. Sed vtroque modo eſt in paſſo, nam primo modo eſt motus. Motus autem eſt ſubiectiuè in mobili, quod eſt patiens, ex tertio Phyſic. ſecundo autem modo eſt forma recepta ab agente, receptũ autem eſt ſubiectiuè in recipiente, quod eſt ipſum paſſum: ergo vtroque modo eſt in patiẽte & non in agente.

Quòd ſi inueniatur in agente, hoc erit per accidens, quoniam nõ eſt in agente vt agens eſt, ſed vt repatitur, vel in quantum idẽ agit in ſeipſo, ita quòd idem eſt agens & patiens, vt quãdo quid eſt percutiens ſeipſum. Hæc de paſſione dicta ſint, quo ad reales.

Nominales verò ſic diffiniunt ꝑdicamentũ paſsionis,

& aſsignant genus generaliſsimum & ſubalterna, & ſpecialiſsima & indiuidua vt infrà.

Prædicamentum paſsionis eſt ordinatio plurium terminorũ vniuocorum & vniuerſalium ſignificãtium paſsio nẽ ſecundũ ſub & ſupra, illi aũt termini ſignificãt paſsionẽ, per quos conueniẽter reſpõdetur ad interrogationem factã per à quo. Quæſitiuum eñ huius p̃dicamenti eſt ly à quo vt à quo homo generaſ, à quo illuminatur aer, &c.

Sic auté aſsignant ordinationem huius prædicamenti, Paſsio, ſ. ſexto modo ſumpta eſt generaliſsimum, ſub quo ſunt ſex genera ſubalterna, ſ. generari, corrumpi, augeri, minui, alternari, ſm locum moueri: quorum diffinitiones manifeſtabuntur tibi in poſtprædicamentis in cap. de motu. Primi, & ſecũdi generis ſpecialiſsima ſunt, hominé generari, equum corrumpi, indiuidua autem ſunt hunc hominem generari, hunc equum corrumpi. tertij generis & quarti ſpecialiſsima ſunt augeri in longum, minui in latũ. indiuidua ſunt, hoc augeri in longũ, hoc minui in latum.

Quinti generis ſpecialiſsima ſunt calefieri & infrigidari, indiuidua ſunt hoc calefieri, hoc infrigidari. Sexti generis ſpecialiſsima ſunt, moueri ſurſum, moueri deorſum. in diuidua ſunt, hoc moueri ſurſum, hoc moueri deorſum. Hæc de prædicamento paſsionis dicta ſint.

CAP. VIII. De prædicamento Quando.

IN cap. octauo agendum eſt de prædicamento quando. De quo tria agenda ſunt, primò vt ſcias in quo ſenſu eſt p̃dicamentum declarandũ eſt quot modis ſumit̃, ſecundò diffiniendũ eſt in illo ſenſu in quo eſt p̃dicamentũ, tertiò aſsignandæ ſunt eius proprietates & communitates.

Quando quot modis ſumitur. Quantùm ad primũ aduerte, ꝙ quando conſueuit ſumi tribus modis. primò relatiue, vt Sortes comedit, quãdo Plato legit, i. illo tẽpore Sortes comedit, in quo Plato legit, ſecundo interrogatiuè, vt ſi interrogat quis, Quãdo Plato natus eſt? & reſpondeẽ heri, tertiò indiffinitè, & tũc quando importat eſſe in tempore, id eſt menſurari aliqua differentia tẽporis, vt fuiſſe in tempore præterito, eſſe in tempore præſenti, fore in tempore futuro, ita quòd quando æquipollet denominari rẽ temporalẽ ab aliqua differẽtia tẽporis menſuratiua rei, & eſſe eius non abſolutè, ſed vt eſt ſub motu, vt tibi declarabitur in quarto Phyſic. & in hoc tertio ſenſu eſt prædicamentum, in primo auté, & ſecundo ſenſu potius ſunt ſpecies huius p̃dicamenti, quàm ipſum genus generaliſsimũ, vt declarabitur tibi infrà.

Quando quid ſit. Quantùm ad ſm aduerte, ꝙ in tertio ſenſu, qñ exiſtens prædicamentum, ſic diffinitur, Quando eſt qđ ex adiacentia temporis in re temporali derelinquitur, Pro cuius notitia aduerte, quòd ſicut ex applicatione vlnæ menſuratur quantitas panni, ſic ex applicatione tp̃is menſuratur duratio rei temporalis: ex eo autem quòd vlna vt menſura applicatur panno, conſurgit reſpectus conformitatis inter vlnã, & pannum, qm̃ quanta eſt vlna ſemel vel toties replicata, tantus eſt pannus, eodem modo ex eo quod tẽpus applicatur rei tẽporali, & cognoſcitur eius duratio, conſurgit quidam reſpectus inter tempus, & rem temporalem, qui eſt reſpectus menſuræ, & menſurati: qui reſpectus importatur per quando. Quod idem eſt ꝙ eſſe in tempore putà eſſe hodie, fuiſſe heri, fore cras. Sic ergo intelligẽda eſt diffinitio, Qñ eſt reſpectus, qui ex adiacentia, i. ex applicatione tẽporis ad rem temporalẽ, ſicut menſuræ ad menſuratum, derelinquitur in re temporali.

Prima et ſecunda contra eſt. Quantùm ad tertium aduerte, ꝙ duæ communitates attribuuntur ipſi quãdo, & vna proprietas. Prima communitas eſt quòd quando nihil eſt contrariũ. Secunda quòd quando nõ ſuſcipit magis & minus: ratio eſt, quoniã quãdo fundatur in tempore, tempus autem neq; intenditur, neque remittit̃, licet magis & minus extẽdatur, neq; tẽpori eſt aliquid contrarium, cùm ſit quantitas, quantitati auté, vt docuimus in p̃dicamento quantitatis, neque eſt aliquid verè & perfectè contrarium, neque intenditur & remittitur, licet magis & minus extendaſ pro quanto vna quantitas eſt maior altera. Proprium aũt quando eſt quod eſt in omni eo, quod incipit eſſe in tempore: & ratio huius eſt, quia reſpectus menſura eſt in omni eo, quod per menſuram menſuratur, ſed quando eſt reſpectus menſuræ inter tempus & rem tẽporalem, ergo eſt in omni eo, quod incipit eſſe in tempore, i. menſurat tempore ſiue ſm totum ſiue ſecũdum partes. Quod dico propter cælum, cuius motus ſi eſſet æternus, non menſuraretur tempore ſecundum totũ, quia non haberet principium & finem in tempore. Menſuratur tamen ſecundum omnes partes quoniã quælibet circulatio fit in tp̃e finito, in vigintiquatuor horis.

Aduerte vltimò, ꝙ qñ ſolet diuidi in ſimplex & cõpoſitũ, & pro qñ ſimplex intelligitur qñ res tẽporalis menſuratur tp̃e imperceptibili & quaſi momẽto, vt ictus oculi, & per compoſitum intelligitur, qñ res temporalis menſuratur notabili tp̃e, puta hora, die, mẽſe, anno. Sed hæc ſunt impropriè dicta, qm̃ omne tempus quantumcunque breue eſt, quid continuum ex conſequenti cõpoſitum ex partibus quantitatiuis, & ſimiliter dicendum eſt de qñ. Hæc de quando dicta ſint ſecundum reales.

Nominales verò ſic diffiniunt hoc p̃dicamentum, Prædicamentũ qñ eſt ordinatio pluriũ terminorũ vniuocorũ, & vniuerſaliũ ſignificantiũ qñ, i. eſſe in tp̃e, vt heri, hodie, cras, in hora, in die, in menſe &c. Ordinationem huius prædicamenti ſic aſsignant, Genus generaliſsimũ eſt qñ, ſub quo ſunt tria genera ſubalterna, ſ. eſſe in tempore, eſſe in æuo, eſſe in æternitate. quorum ſpecies ſunt heri, hodie, cras. Indiuidua ſunt nunc, in hoc die, in hoc menſe &c.

Sed aduerte, ꝙ hæc aſsignatio non eſt vera ad mentem Ariſtot. quoniam ſi quando reſpicit tempus, ſicut vbi locum, ſicut incorporea non ſunt in loco, ſic æterna, & æuiterna non ſunt in tempore, ergo ſicut de incorporeo non verificatur vbi niſi per quandam ſimilitudinem, ſic nec de æterno, & æuiterno verificatur quando, niſi per quandam conſiſtentiam, vt tibi declarabitur in quarto Phyſicorum, tam de vbi quàm de quando, ſed pro nunc ſuſtine, quoniã excedunt negotium logicum.

CAP. IX. De vbi.

IN cap. nono agendum eſt de vbi, de quo tria videnda ſunt, primò, vt ſcias in quo ſenſu eſt prędicamentum, & hic diffiniendum declarãdum eſt quot modis ſumitur, ſecundò quid ſit vt eſt prædicamentum, tertiò aſsignabũtur communitates ſuæ.

Vbi quot modis ſumitur. Quantùm ad primum aduerte, quòd cùm vbi ſignificet eſſe in loco, tot modis ſumit̃ vbi, quot modis eſſe in loco. eſſe aũt in loco ſumitur tribus modis, primò circunſcriptiuè, & eſt qñ locatum circunſcribitur, & continetur à locante, & hoc modo omne corpus contentũ in alio & ab eo circundatũ dicitur eſſe in loco circunſcriptiuè, in quo ſenſu nulla ſubſtãtia incorporea eſt in loco neque ſibi cõpetit vbi circunſcriptiuè, ſecũdò diffinitiuè, ſiue determinatiuè, & eſt qñ virtus agenti incorporei eſt finita, & ita applicatur vni loco, in quo operaſ quod pro tunc non põt applicari alteri loco cũ finita, & determinata ſit, & hoc modo angelus eſt in loco, & ſibi cõpetit vbi in hoc ſecundo ſenſu, & non in primo, qm̃ caret & quantitate repletiua loci. tertio contentiuè vniuerſaliter, ſiue repletiuè vniuerſaliter, & eſt qñ virtus agentis eſt infinita, & operaſ ac influit in omni loco, & hoc modo Deus ſolus eſt in loco, & cõpetit ſibi vbi ſolum in hoc tertio ſenſu. Hic nõ eſt ſermo de vbi niſi in primo ſenſu, quoniam in ſecundo, & tertiò eſt de conſideratione Metaphyſici.

Vbi quid ſit. Quantùm ad ſecundũ aduerte, quòd vbi in primo ſenſu, & in quo facit p̃dicamentum diſtinctũ ab aliis ſic diffiniẽ, Vbi eſt circũſcriptio corporis locati, à circunſcriptione loci procedens. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ circunſcriptio ſumitur tripliciter, primò actiuè, & eſt idẽ quòd circundatio ſiue continentia, qua corpus locans circũdat & in ſe concludit corpus locatũ, & in hoc ſenſu eſt vt actio, & ſi eſt in aliquo p̃dicamento eſt in prædicamento actionis: ſecundò paſsiuè, & eſt idem ꝙ concluſio qua concludit locatum à locãte, vt aqua à vaſe, & in hoc ſenſu eſt vt paſsio, & ſi eſt in aliquo p̃dicamento, eſt in prædicamẽto paſsionis. tertiò reſpectiuè, & eſt idem quòd ordo locati ad locum, conſurgens inter locatum, & locum ex eo quòd locus circunſcribit, & locatũ circunſcribitur, & in hoc tertio ſenſu circunſcriptio eſt p̃dicamentũ diſtinctũ ab aliis. Vtrũ autem vbi & locus diſtinguatur realiter vel tantùm ratione declarabitur tibi in quinto Metaphyſicæ.

Vbi proprietas. Quantùm ad tertium aduerte, quòd vbi attribuuntur duæ communitates, ſcilicet non habere contrariũ, nec recipere magis & minus. & ratio eſt, quia quantitati nihil eſt contrarium, nec recipit magis, & minus, vt dictũ eſt in prædicamento quantitatis. Sed vbi fundatur in quantitate, quoniam in loco, ergo &c. nec obſtat quòd vbi ſurſum, & vbi deorſum videntur eſſe contraria. Hoc enim iam

ſolui

ſoluimus in prędicamento quantitatis.Nec obſtat,quòd in vbi eſt motus, ergo contrarietas. Nam hoc idem ſoluimus in prædicamento quantitatis.Hęc de prædicamento vbi dicta ſint,quo ad reales.

Nominales verò ſic diffiniunt, Prædicamentum vbi eſt ordinatio plurium terminorum vniuocorum vniuerſalium ſignificantium vbi ſecundum ſub & ſuprà. termini autem ſignificantes vbi,ſunt illi, per quos conuenienter reſponde tur ad interrogationem factam per vbi,vt ſunt iſti termini, hic,illic,iſtic,in templo,in platea,in domo.

Aſſignant autem ordinationem huius prædicaméti hoc modo, Genus generaliſſimum eſt vbi circumſcriptiuè ſumptum,genera eius ſubalterna ſunt vbi ſimplex,& vbi compoſitum.Vbi ſimplex,eſt illud quod à ſimplici,i.minimo loco procedit,vt vbi ipsius puncti.vbi compoſitum eſt illud ꝙ à loco composito,i. habente partes manifeſtas quantitiuas ,pcedit,vt vbi lapidis & hominis,hæc.n.occupant locum manifeſtè diuisibilem.Simplicis vbi ſpecialiſsima sũt nobis incognita,ex minima entitate,composita autem vbi ſpecialiſsima ſunt eſſe in domo,eſſe in platea.Indiuidua autem ſunt,eſſe in hac domo,&in hac platea,&c.Hæc de prę dicamento vbi dicta sint.

CAP. X. De prædicamento Situs ſiue poſitionis.

IN c.decimo agendum eſt de prædicamento positionis, de quo tria videnda ſunt,primò vt ſcias in quo ſenſu eſt prædicamentum, aſsignandi ſunt modi quibus dicitur positio,Secundò quid sit,tertiò quæ sint eius communitates,& proprietates.

Poſitio quot modis.

Quantùm ad primum aduerte , ꝙ positio tribus modis ſumitur, primò dicitur positio propositio,quæ vt veriſsima ponitur siue ſupponitur in aliqua ſcientia ad deducendum conclusionem ,putà apud mathematicum hæc eſt positio,Punctus eſt,cuius pars non eſt,&iſta,à puncto ad punctũ licet lineam deducere. & de positione in hoc ſenſu nõ eſt hic ſermo,ſed potius ſpectat ad librum poſterum.ſecundò dicitur propositio ordo partiũ inter ſe,& per reſpectũ ad totum,& in hoc ſenſu ſpectat ad prædicamentum quantitatis.Vnde,vt docuimus illic,quædam quantitates dicuntur habere positionem,quędam non.tertiò dicitur positio ordinatio partium alicuius corporis locati in loco.Non ſolùm. n. locatum ſecundùm totam eſt in loco, ſed & partes ſunt sic & sic locatæ : quoniam aliqua ſurſum, vt caput in homine:aliqua deorſum,vt pes,aliqua à latere,vt brachiũ, &c.& in hoc ſenſu positio eſt prædicamentum ab aliis diſtinctum & diffiniendum.

Poſitio quid ſit.

Quantùm ad ſecundum aduerte quod sic diffinitur, Positio eſt quidam situs partium , & generationis ordinatio, vt ſtatio,ſeſsio, &c. Pro cuius notitia aduerte,ꝙ sicut vbi importat ordinem, & reſpectum totius locati ad totum locum,qui reſpectus fundatur ſuper circũſcriptionem,&cõclusionem paſsiuam locati à loco,sic positio importat ordinẽ partium locati,& reſpectũ ad partes loci.Sicut.n.totus locus correſpondet toti locato,sic partes loci correſpondent partibus locati. Nam ab alia parte aeris continetur caput,ab alia pectus, ab alia brachium, &c.Sicut ergo vbi importat situm totius locati i toto loco,sic positio importat sitũ partium locati in partibus loci correſpondenter.Qui quidẽ situs partiũ poteſt eſſe à natura, & ab accidente,& à voluntate.à natura quidẽ,vt in homine caput situatur in parte ſuperiori aeris continentis:pes autẽ in parte inferiori:ab accidente aũt,vt ſi contingat hominẽ cadere capite verſo.à voluntate,vt ſi homo eligat ſic vel ſic ſtare,vel ſic iacere,vel ſic ſedere.His prænotatis ſic intelligenda eſt diffinitio,Poſitio eſt quidam determinatus ſitus,i.diſpoſitio , & ordinatio partium locati in partibus loci, per quã correſpondent partes loci partibus locati,quo ad conclusionem,& continentiam earum.Quæ quidem ordinatio poteſt eſſe à natura & dicitur in diffinitione,generationis ordinatio,i.ordinatio competens partibus locati,à generatione rei locatæ,poteſt etiam eſſe ab accidente, & à voluntate vt docuimus. Iuxta quam partium ordinationem, aliqua dicuntur ſtantia aliqua iacentia,aliqua ſedentia.& denominantur à ſpeciebus poſitionis quæ ſunt iactio , ſeſsio, ſtatio,&c.Cõſtat igitur quid ſit poſitio vt eſt prędicamẽtũ.

Proprietates.

Quantùm ad tertium aduerte ꝙ duæ communitates attribuuntur poſitioni,&vna proprietas.Prima communitas eſt ꝙ poſitioni nihil eſt contrarium,ſecunda ꝙ poſitio non recipit magis, & minus. & ratio eſt, quia poſitio fundatur in loco:& locus eſt quantitas,& quantitati nihil eſt contrarium,nec ſuſcipit magis,& minus.ergo nec poſitio.

Proprietas autem eſt,quod ſubſtantiæ proximæ aſſiſtit, omnibus aliis formis ſuppoſitis.Pro cuius notitia aduerte ꝙ aſſiſtere eſt inhærere.Inhæret autem ſubſtantiæ omnibus aliis formis , i. prædicamentalibus formis, ſuppoſitis, quæ præcedunt ipſam poſitionem.Nam poſitio ſupponit vbi,ordinatio enim partium in loco , ſupponit ordinationem totius locati in loco, & vbi ſupponit motum localem. & iſte ſupponit qualitatem,& quantitatem,vt patet excercitato, ergo poſitio adhæret ſubſtantiæ omnibus aliis formis,ſcilicet accidentalibus ſuppoſitis,de quibus hactenus locuti ſumus in ſuperioribus prædicamentis. Hæc de poſitione dicta ſint ſecundùm reales.

Nominales verò hoc prędicamentum ſic diffiniunt,Prędicamentum poſitionis eſt ordinatio plurium terminorum vniuocorum & vniuerſalium ſignificantium poſitionem ſecundum ſub & ſupra.Termini autem ſignificantes poſitionem, ſunt illi,ad quos reſpondetur per interrogationem facta per quomodo,vel per qualiter,vt quando interrogatur quis,quomodo, vel qualiter ſortes eſt in loco vtrum iacens,vtrum ſedens,vel aliquo alio modo.Nam quæſitiuum huius prædicamenti eſt quomodo,vel qualiter.Ordinationem verò huius prædicamenti ſic aſſignãt, Genus generaliſsimum eſt poſitio tertio modo ſumpta , eius ſubalterna ſunt positio à natura,positio ab accidente,ſiue à propoſito. Species ſpecialiſsimæ ſunt ſituari ſurſum. ſituari deorſum,ſituari à dextris,ſituari à ſiniſtris,ſituari ante,ſituari retro.Seſſio,ſtatio,iactio,&c.Indiuidua verò ſunt hęc ſtatio, hęc ſeſsio,&c.Hæc de prędicamento positionis dicta sint.

CAP. XI. De prædicamento Habitus.

IN hoc cap.vndecimo agendum eſt de prædicamento habitus, quod videtur eſſe determinatum ad hominem tantùm,nam reliqua animalia nisi veniant in obſequium hominis non dicuntur habituata , neque enim veſtitur equus neque armatur,neque phaleratur,neque phalerat nisi propter ſeſſorem.De habitu igitur tria videnda ſunt. primò vt ſcias in quo ſenſu eſt prædicamentum,aſsignandi ſunt modi,quibus ſumitur habitus,ſecundò diffinietur, vt eſt prædicamentum,tertiò aſsignandæ ſunt proprietates eius.

Habitus modi.

Quantùm ad primum aduerte, ꝙ in doctrina Ariſt.habitus ſumitur quinque modis.primò pro qualitate radicata, &de difficili eſt mobilis,& ſic eſt prima ſpecies qualitatis. Secundo pro forma debita alicui ſubiecto determinato, cui opponitur negatio eiuſdem formę,cum aptitudine derelicta in eodem ſubiecto,vt oculo debetur viſus,cuius negatio eſt cæcitas,& intellectui debetur ſcientia, cuius negatio eſt ignorantia,& ſic de habitu agemus in poſtprædicamẽtis,in c.de oppoſitis.Tertio ſumitur vt deriuat ab habere,vel haberi, iuxta quem ſenſum dicitur liber habitus à me,ſicut & pecunia eſt habita à me, & aurum eſt habitum à me,& in hoc ſenſu tractatur de eo,in poſtprædicamentis in cap.de habere.quarto ſumitur pro veſte ſic, vel ſic figurata,& inciſa, & conſuta,puta veſtis militis, veſtis muliebris,veſtis monachi,& ſic eſt in prædicamento ſubſtantiæ, quantùm ad entitatem, & in quarta ſpecie qualitatis quantùm ad figurationem. Quintò ſumitur pro accidente conſurgente, ex veſte vt veſtita, & homine vt veſtiente ſiue habente veſtem,& ſolùm in hoc vltimo ſenſu eſt prædicamentum diſtinctum ab aliis,& vt ſic diffiniendum eſt.

Habitus quid.

Quantùm ad ſecundum aduerte, ꝙ ſic diffinitur, Habitus eſt adiacentia corporum, & eorum , quæ circa corpus ſunt. Pro cuius notitia aduerte quod ly adiacentia debet exponi cauſaliter , vt ſit ſenſus. Habitus eſt accidens reſpectiuum proueniens ex adiacentia ſiue applicatione mutua corporum,& eorum quæ circa corpus, ſcilicet humanum ſunt. Sicut ſunt veſtes arma , calcæ , caligæ , biretum , caputium , &c. Vnde aduerte quòd ſicut quando non eſt tempus menſurans , nec res temporalis menſurata, ſed eſt reſpectus conſurgens ex adiacentia , & applicatione temporis ad rem temporalem , quem reſpectum circunloquimur per hoc quod eſt eſſe in tempore , ſicut vbi per hoc quod eſt eſſe in loco , ſic habitus , non eſt veſtis, nec homo habens ſiue circundans,ſibi veſtem,ſed eſt reſpectus conſurgens, & medians inter veſtem, & hominem,ex eo quod veſtis adiacet , & applicatur corpori , quem reſpectum circunloquimur per hoc quod eſt eſſe veſtitum, eſſe armatũ,eſſe calciatũ.Sic ergo intelligenda eſt diffinitio, Habitus eſt accidens reſpectiuum proueniens , ex mutua adiacentia corporum humanorum & veſtium , & ponitur

corpor

corporum humanorum, & veſtium, vt differat habitus à quando, & ab vbi, & à ſitu. Dicunt enim reſpectum prouenientem ex adiacentia temporis rei temporali, & ex adiacentia loci rei locatæ, & ex adiacentia partium loci partibus rei locatę. Conſtat igitur tibi quid ſit habitus vt eſt prędicamentum.

Proprietates. Quantùm ad tertium aduerte, huic prædicamento, aſſignatur duæ communitates, & vna proprietas. Prima communitas eſt q̃ habitus ſuſcipit magis, & minus, vt dux eſt magis, i. perfectius veſtitus quàm miles, & eques eſt armatior pedite. Sed aduerte q̃ cùm habitus ſit accidens reſpectiuum, non recipit magis, & minus, niſi ratione fundamenti, ſicut etiam diximus in prædicamento ad aliquid. Vbi docuimus q̃ ſimilitudo, & diſſimilitudo recipiunt magis, & minus, quia qualitas in quia fundantur, puta albedo & dulcedo ſuſcipiunt magis & minus, cuius ſignum eſt, q̃ ſimilitudo fundata in quarta ſpecie qualitatis non recipit magis & minus. Nam figuræ, quę denominantur à numero, non recipiunt magis, & minus, vt docuimus in prędicamento qualitatis. Quia igitur veſtis, & alia indumenta, & armatura recipiunt magis & minus: quoniam ſunt magis & minus pretioſa, & magis ac minus decorant hominem, & magis ac minus ſeruant, & protegunt hominem, ideo habitus dicitur ſuſcipere magis, & minus.

Secunda communitas eſt, q̃ habitus non habet contrarium, cuius ratio eſt, quia habens quod eſt corpus humanum, & habitum quod eſt veſtis ſiue indumentum ſunt ſubſtantiæ. Subſtantiæ autem nihil eſt cõtrarium, vt docuimus in prædicamento ſubſtantiæ, ergo habitus qui fundatur in habente, & habito non habet contrarium. Præterea poſito, & conceſſo quod habitus fundetur in habente, & habito non ratione ſubſtantiæ, ſed ratione figuræ, non poteſt habere contrarium: quoniam in quarta ſpecie qualitatis nulla eſt contrarietas, vt docuimus illic. Cùm igitur accidens reſpectiuum non habeat contrarium, neque recipiat magis, & minus, niſi ratione fundamenti, conſtat q̃ habitus nõ poteſt habere contrarium. Si autem recipit magis, & minus, eſt quia fundamentum, vt diximus, recipit magis & minus.

Proprietas autem eſt, q̃ habitus ſemper eſt in plurib. exiſtens, eſt enim in homine habente veſtem dum actu veſtitus eſt, & in veſte coaptata corpori. Nam habitus vt diximus cauſatur ex adiacentia, & applicatione corporis ad veſtem, & econuerſo, ergo exiſtit in vtroque.

Sed aduerte, q̃ hæc proprietas, poteſt eſſe falſa, & vera: falſa quidem, ſi ponatur habitus eſſe vnum accidens numero, puta habitus conſurgens ex adiacentia huius veſtis ad hoc corpus, & ſi proprietas intendat quod ſit in pluribus ſubiectiuè: quoniam vt tibi declarabitur in phyſica, impoſſibile eſt vnum accidens eſſe in pluribus ſubiectis, recipit enim vnitatem, & pluralitatem à ſubiecto. Vera autem eſt, ſi intelligatur, quod ſit in plurib. ſed in vno vt in ſubiecto, puta in habente, & in alio vt in termino, puta in re habita, vel econuersò, quod ſ. ſit ſubiectiuè in re habita, vt ibi in locato, & actio in re facta, vt in termino autem ſit in habente, ſicut vbi in locante, & actio in agente vt in princ. à quo & hoc verius reputatur. Hæc de prædicamento habitus dicta ſint quò ad reales.

Nominales autem ſic diffiniunt, Prædicamentum habitus eſt ordinatio plurium terminorum & vniuerſalium, ſignificantium habitum ſecundum ſub & ſupra. Termini autem ſignificantes habitum ſunt illi, per quos conuenienter reſpondetur ad quęſtionem quęrentem de aliquo, qualiter eſt habituatus. Nam hoc prædicamentum caret proprio quæſitiuo, ſed circunloquimur ipſum per hoc totum, ſ. qualiter eſt habituatus. & conuenienter reſpondetur, quòd eſt veſtitus, vel calciatus, vel armatus.

Ordinationem verò huius prædicamenti ſic aſſignant. Genus generaliſſimum eſt habitus vltimo modo ſumptus iuxta diſtinctionem aſſignatam ſ. in princip. huius c. Genera ſubalterna ſunt habitus totius, & habitus partis. Totius quidem, vt veſtitum eſſe, togatum eſſe, partis autem vt coronatum eſſe vel calciatum eſſe. Species ſpecialiſſimę ſunt. Tunicatum eſſe, diploidatum eſſe, loricatum eſſe, chirotecatum eſſe, indiuidua ſunt, Sortem ſic veſtitum eſſe, Platonem ſic armatum eſſe, Sortem ſic calciatum eſſe, Platonem ſic pileatum, vel biretatum eſſe. Hæc de habitu prædicamento vltimo dicta ſint ſecundum ſententiam realium & nominalium.

Secundæ partis de Prædicamentis Finis.

TERTIA PARS EIVSDEM Tractatus quinti de Poſtprædicamentis.

VT compleatur doctrina decem prædicamentorum, agendum eſt de poſtprædicamentis. quid autem ſit prædicamentum, & anteprædicamentum, & poſtprædicamentũ, iam diximus in principio huius tract. Similiter quomodo & qua ratione conferant cognitioni decem prædicamentorum, diximus in parte prima huius trac. ca. j. Acturi igitur in hac tertia parte de poſtprædicamentis diuidemus ipſam in quinque capita: quoniam quinque ab Ariſt. aſſignantur poſtprædicamenta, & de ſingulis in ſpecie agendum eſt. Sunt autem hæc, Oppoſitio, prioritas, motus, ſimultas, habere ſiue habitio.

In primo capite agendum eſt de oppoſitione, & ſingulis eius generibus.
In ſecundo de prioritate & ſingulis eius modis.
In tertio de motu & ſingulis eius generibus.
In quarto de ſimultate, & ſingulis eius modis.
In quinto de habitione, ſiue de habere, & ſingulis eius modis.

CAP. I. *De Oppoſitione.*

IN primo capite agendum eſt de oppoſitione, & ſingulis eius generibus. & hic ſex agenda ſunt, primò vt ſcias in quo ſenſu hic agendum eſt de oppoſitione, declarandi ſunt modi, quibus dicitur, & diffinienda eſt iuxta ſenſum quem intendimus. Secundò aſſignabimus ſufficientiã quatuor generum oppoſitionis. Tertiò agem⁹ de oppoſitione relatiua, Quartò de oppoſitione contraria, Quintò de oppoſitione priuatiua, Sextò de oppoſitione contradictoria. *Oppoſitio. 11. modi.*

Quantùm ad primum aduerte, q̃ oppoſitio eſt duplex, quædam eſt propoſitionum, quæ repugnant aut in veritate & falſitate, aut in quãtitate, aut in qualitate, & de hac nõ eſt hic ſermo, ſed de ea pertractauimus in trac. ſecũdo agẽtes de categoricis, eſt. n. proprietas terminorum complexorum. quædam aũt eſt terminorum incomplexorum, quorũ ſignificata adinuicem repugnant, vt homo & non homo, lux & tenebræ, albedo & nigredo: & de hac intendimus hic. nam tractatus iſtæ eſt de terminis incomplexis primæ intentionis. Et ſic diffinitur. Oppoſitio eſt duorum terminorum incomplexorum repugnantia quò ad ſignificatum, non permittentium ſe ſimul in eodem, neque enim poteſt idem eſſe ſimul euidens & cæcum. Et pater & filius reſpectu eiuſdem.

Quantùm ad ſecundum aduerte q̃ vniuerſalia genera oppoſitionis incomplexæ ſunt quatuor, ſ. relatiua, contraria, priuatiua, contradictoria. quorum ſufficientia hinc ſumitur. Cùm oppoſitio ſit repugnantia duorum terminorũ, &c. vel vterque eorum ſignificat ens, vel alter ens, & alter non ens: ſi primò dupliciter, quia vterque eſt terminus abſolutus, & ſic eſt oppoſitio contraria, vt album & nigrum: vel vterque eſt terminus relatiuus, & ſic eſt oppoſitio relatiua, vt pater & filius, ſeruus & dominus. Si ſecundò dupliciter, quia vel alter ſignificat non ens ſimpliciter, & ſic eſt oppoſitio contradictoria, vel eſt non ens circa determinatum ſubiectum, & ſic eſt oppoſitio priuatiua. Nam priuatio dicit negationem in ſubiecto determinato, & non abſolutè. puta cæcitas eſt negatio viſus in oculo. Vnde auris non poteſt dici cęca, quia non eſt apta habere viſum, poteſt autem dici non videns quia videns & non videns ſunt contradictoria, & de quolibet ente verificat alterũ cõtradictorio rũ. Cõſtat igitur ratio quare ſunt 4. oppoſitionum genera.

Quãtùm ad tertium aduerte q̃ oppoſitio relatiua eſt repugnantia relatiui, & ſui correlatiui reſpectu eiuſdem ſubiecti, quia nõ ſe compatiuntur in eodem reſpectu eiuſdem. neque enim Sortes poteſt eſſe pater Platonis, & filius eiuſdem, quia ſequeretur idem eſſe generans & genitum reſpectu eiuſdem, & ſequeretur eiuſdem me maius & minus reſpectu eiuſdem. vt ſi idem poſſet eſſe duplum & dimidium reſpectu eiuſdem. Hæc autem impoſſibilia ſunt & implicantia contradictionem, vt patet ad ſenſum, reſpectu autem diuerſorum non opponuntur: nam Sortes ſimul eſt filius & pater, filius quidem A, & pater B.

Quantùm ad quartum aduerte, quod oppoſitio contraria eſt rupugnantia duorũ contrariorum, nõ ſe compatientium ſimul in eodem ſubiecto, ſed mutuo ſe expellentium

ab eod

ab eodem:pro cuius notitia aduerte quæ ſint verè contraria,& quotuplicia ſint.

Contraria quidem ſunt oppoſita,quæ ſub eodem genere poſita,ſ.proximo & maximè à ſeinuicem diſtant diſtantia formali & non materiali tantùm, vt excludamus matré & fœminam,& idem ſuſceptibili viciſſim inſunt, i.apta nata ſunt in eodem ſubiecto numero ſucceſſiuè recipi, à quo mutuò ſe expellunt,ſ.propria actione,vel mediante aliena. exemplum primi,vt calidum expellit frigidum. exemplum ſecundi vt ſiccum expellit humidum, mediante actione caloris, niſi alterum contrariorum inſit ſubiecto à natura, vt calor in igne, grauitas in lapide, albedo in niue, hæc enim inſeparabilia ſunt.

Contraria ſunt duplicia,quædam mediata, quædam immediata:mediata ſunt inter quę eſt medium,eiuſdem generis,vt inter album & nigrum eſt rubeum &viride& alij medij colores,nec eſt neceſsè ſemper alterum ineſſe ſubiecto. Poteſt enim corpus eſſe rubeum, & non album aut nigrũ. Immediata ſunt inter quæ non cadit medium eiuſdem generis,vt inter ſanũ & ægrum,& quia inter ea non cadit medium neceſſe eſt alterum eorum ſemper ineſſe ſubiecto do nec ſtat ſubiectum. Vnde neceſſe eſt omne animal eſſe aut ſanum,aut ægrum.Sed aduerte ꝙ dicuntur immediata per remotionem medij poſitiui,nõ autem per remotionem medij per abnegationem. Nam licet non detur animal, quod non ſit ſanum aut ægrum,tamen datur lapis, qui non eſt ſanus, nec æger. Præterea aduerte ꝙ contraria mediata ſunt duplicia,nam quædam ſunt quorũ mediis nomina ſunt impoſita, vt mediis coloribus, mediis ſaporib. multis mediis extremorum moralium:quædam autem ſunt, quorum media ſunt innominata,vt media inter bonum & malum, quæ circumloquimur per hoc quod dicimus, hoc non eſt bonum neque malum,& multa ſimilia inueniuntur in moralibus,vt tibi declarabitur in ethicis.

Quantùm ad quintũ aduerte, ꝙ priuatiua oppoſitio eſt repugnantia habitus & priuationis,ita ꝙ non ſe compatiũtur in eodẽ ſubiecto,nec viciſſim poſſunt eidem in eſſe.Pro cuius notitia aduerte tria. primò ꝙ habitus eſt forma realis dans eſſe reale ſubiecto determinato, vt lux eſt habitus aeris,quoniam dat aeri eſſe lucidum,&ſcientia eſt habitus intellectus,quoniam dat intellectui eſſe ſcientem.Priuatio autem eſt negatio ipſius habitus in ſubiecto determinato relinquens in ſubiecto aptitudinem ad ipſum habitum,non enim aufert principia naturæ,quibus eſt apta ex ſui natura habere habitum.Verbi gratia cæcitas non aufert oculũ, tenebra non aufert diaphaneitatem ab aere,qua eſt aptus ſuſcipere lumen. Secundò aduerte quod priuatiuè oppoſita ſunt illa, quæ habent fieri circa idem ſubiectum ordine irregreſſibili,& tempore determinato á natura.Dicitur ordine irregreſſibili ad differentiam cõtrariorum,quæ viciſſim inſunt eidem ſubiecto,niſi vt diximus alterum inſit à natura. nam videmus aquam ſæpe calefieri, & ſæpe infrigidari & econtra In priuatiuè autem oppoſitis videmus proceſſum ad habitum ad priuationem, ſed non eſt regreſſus per virtutem agentis naturalis, vt preſeruemus agens diuiuũ. Nam videmus videntem fieri cæcum,&viuentem mori,ſed non econtra. Dicitur tempore determinato à natura, quia non omni tempore ſubiectum eſt capax habitus, vt oculns catuli non eſt aptus videre ante nonum diem, & ideo niſi poſt nonum diem non poteſt dici cæcus, nec infans poteſt dici orbatus potentia generandi, quia non eſt aptus generare niſi in pubertate.Tertio aduerte,quod illa propoſitio, A priuatione ad habitum non eſt regreſſus,intelligenda eſt de habitu naturali & non aduentitio.Eſt autem habitus naturalis qui ineſt rei ex ſui natura,& eſt rei naturam conſequẽs:vt vita ineſt animali ex natura animalis,& viſus ineſt oculo, & auditus auri ex natura rei. Habitus aũt aduentitius eſt ille,qui aduenit rei ex propria acquiſitione vel actione agẽtis extrinſeci,ita ꝙ res ipſa ex ſui natura nec habitum tantùm,nec priuationem habet,ſed eſt pene indifferẽs ad vtrunque. talis habitus eſt lumen reſpectu aeris. non.n. ex natura ſua eſt lucidus,ſed fit lucidus illuminatione corporis luminoſi.ſimiliter ſe habet ſcientia ad intellectum humanum,qui ex natura ſua & in ſui principio eſt ſicut tabula raſa,vt dicetur in li.iij.de Anima. Vnde niſi via ſenſus acquirat ſciam,nõ eſt ſciẽs.Dico ergo qđ illa ꝓpoſitio. A priuatione ad habitũ,nõ verificatur niſi de habitu naturali,vt patet ad ſenſum,nã videmus ignorãté fieri ſcienté,& obliuioſum fieri memorẽ,& aeré tenebroſum fieri lucidũ, &c.

Quantùm ad ſextum aduerte ꝙ contradictoria oppoſitio, eſt repugnantia duorum terminorum incõplexorum, quorum ſignificata non poſſunt de aliquo ſimul eſſe vera, cuius repugnantiæ non eſt dare medium, & ſignificaſ per eundem terminum ſumptũ affirmatiuè & negatiuè:vt homo & non homo,album & non album,ſedere & non ſedere.Ratio autem propter quã non datur medium in contradictoriis eſt, quia vnum extremum eſt ens, & alterum non ens ſimpliciter.Sed inter ens & non ens ſimpliciter non poteſt dari medium nullo modo. Dico nullo modo, qm̃ medium eſt duplex,ſcilicet per participationem vtriuſque extremi,quales ſunt medij ſapores, & per negationem vtriuſque extremi,&eſt quando inuenitur ſubiectũ,cui neutrum extremum ineſt. Hoc declarato aduerte,ꝙ oppoſitio relatiua habet medium per negationem.Nam de lapide verum eſt dicere, quòd nec eſt pater, nec filius, nec dominus,nec ſeruus, &c.idem inuenitur in priuatiua. Nam de elemento verum eſt dicere,ꝙ nec eſt viuum,nec mortuum. Idẽ inuenitur in contraria reſpectu contrariorum immediatorum. Nam de terra verum eſt dicere, ꝙ nec eſt ſana,nec infirma. Reſpectu autem contrariorum mediatorum inuenitur medium vtroque modo,per participationem quidem,vt inter album & nigrum datur rubeum & croceum,&c.per negationem autem vt de ſubſtantia incorporea verum eſt dicere, quod nec eſt alba, nec nigra, nec aliquo medio colore colorata.De contradictoriis autem neutro modo eſt verũ dicere ꝙ habeant medium,quoniam vt probatur in quarto Metaphyſicæ de quolibet eſt vera affirmatio vel negatio. Quid autem ſit contradictio iam diximus in tract. tertio agentes de propoſitionibus contradictoriis.Hęc de primo poſt prædicamento dicta ſint.

CAP. II. De Priori,& ſingulis eius modis.

IN c.2. agendum eſt de priori & eius modis.Tu igitur aduerte, ꝙ apud antiquos quatuor ponũtur modi prioris, &Ariſtoteles addit quintum.Primus modus dicitur prius tempore, ſecundus prius natura, tertius prius ordine, quartus prius dignitate,quintus prius cauſalitate.

Prius tempore eſt illud quod eſt vel fuit in aliquo tẽpore in quo non fuit aliud,vt priamus fuit prior tempore Hectore.Reſpectu autem futuri, illud dicitur prius tempore, quod pro aliquo tempore erit,in quo nondum erit aliquid aliud, vt prius erit meſſis q̃ vindemia, & ad hunc modum reducitur eſſe prius quacũque durationẽ.vt licet nec Deus nec Angelus menſurantur tempore, tamẽ verum eſt dicere quòd durationẽ, ſcilicet ęternitate & æuo ſunt priores homine. Ad eundem modum reducitur eſſe prius loco, quoniam locus & tempus ſunt menſuræ rei extrinſecę.vnde in deſcenſu à primo cælo ad vltimum,verum eſt dicere ſphęram Saturni eſſe priorem ſphæra Iouis,&c.

Prius natura eſt à quo non conuertitur ſubſiſtendi cõſequentia,i.quanco duo ſunt & ab eſſe vnius ad eſſe alterius valet conſequentia, ſed non conuertitur, tunc inter ea eſt prioritas naturæ,& hęc prioritas ſeruatur inter ſpecies numeri arguendo à maiori numero ad minorem,vt bene valet,quatuor ſunt,ergo tria ſunt:ſed non valet, tria ſunt,ergo quatuor ſunt, & ideo tria ſunt priora natura quàm quatuor. Idem modus ſeruatur inter genera & ſpecies ſuas. Nam quia à ſpecie ad genus valet conſequentia,ſednon econtra affirmatiue, ideo genus eſt prius natura quàm ſpecies & ſic quodlibet magis vniuerſale quolibet minus vniuerſali. Nam bene ſequitur, homo eſt, ergo animal eſt, ſed non ſequitur, animal eſt, ergo homo eſt, ideo animal eſt prius natura quàm homo.

Prius ordine.

Prius ordine eſt illud quod prędcedit aliud nõ quocunq; modo,ſed doctrina & cognitione,& ſic principia ſcientię ſunt priora quàm ſcientia,quoniam præcognoſcunt, & literæ ſunt priores ſyllabis quoniam prius adliſcunt.Dixi nõ quocunque modo,quoniam ſumendo prius ordine indifferẽtè inuenitur in primo modo, & in loco,& in ſecundo & dicitur ordine temporis,ordine loci,ordine naturæ,&c.

Prius dignitate.

Priùs dignitate eſt illud qđ ꝓcedit aliud & eſt eminentius authoritate, potentia, doctrina, & titulo, ſicut rex eſt prior duce & dux prior marchione,& marchio prior ciue, vnde rectores dici cõſueuere priores,& hic modus eſt maximè vſitatus in moralibus & politicis ad eundem modum reducitur prioritas ſpeciei & prioritas formæ reſpectu generis & materiæ, quoniam ſpecies eſt perfectior genere, & forma eſt dignior materia vtpotè actus eius.

Prius

Prius cauſalitate. Prius cauſalitate eſt illud à quo aliud pendet,& non econuerſo, vt natura rei eſt cauſa veritatis in propoſitione: vt quia homo eſt animal,hæc propoſitio eſt vera, homo eſt animal,& ideo rei natura prior eſt cauſalitate quàm oratio vera.Hæc de priori & ſingulis eius modis dicta ſint.

CAP. III. De Simul & eius modis.

IN tertio ca. agẽdum eſt de ſimul,de quo quinque agenda ſunt,primò quid ſit ſimultas, ſecundò quot modis ſumitur,tertiò agẽdum eſt de ſimul tempore,quartò de ſimul in conuertentia,quintò de ſimul ſecundum diuiſioné.

Simultas quid. Quantum ad primum aduerte, q̃ ſimultas importat in hoc loco negationem prioritatis & poſterioritatis, vt generaliter ea dicantur ſimul quorum vtrunque exiſtat, nec vnum præcedit aut ſubſequitur aliud in eo modo quo ſunt ſimul. Verbi gratia quæ ſunt ſimul tempore incipiunt eſſe in eodem tempore &c.Dico in eo modo quo ſunt ſimul,nã bene ſtat q̃ duo ſint ſimul tempore,& tamen non ſint ſimul natura,imò quod vnum natura ſit prius & alterum poſterius:vt ignis & calor ignis,ſubiectum & propria paſsio.

Simultatis modis. Quantùm ad ſecundum aduerte,quòd hîc non intendimus tractare de omnibus modis, quibus vniuerſaliter aliqua dicunt eſſe ſimul. Nam non ſolùm tribus modis hîc numerandis,aliqua dicuntur eſſe ſimul,ſed pluribus aliis,putà ſimul loco:vt quę ſunt in eodem loco,ſimul cauſalitate, vt duo ſimul trahentes nauem,ſimul authoritate, vt plures rectores,ſimul vnius populi, quorum vnus non agit ſine altero,ſimul conſenſu & voluntate:vt duo veri amici.Sed de his modis, non eſt ſermo hîc. Intẽdimus autem tantùm de modis qui deſeruiunt doctrinæ & cognitioni prædicamẽtorum,qui ſunt tres:ſcilicet tempore,conuertentia,diuiſione: & quomodo deſeruiant cognitioni prædicamentorum dicemus agentes de ſingulis. Eorum igitur ſufficientia ſumitur hinc, Quæcunque ſunt ſimul ſimultate deſeruiente doctrinæ prædicamentorum, aut ſunt ſimul tempore, aut ſimul natura:ſi ſimul tempore ſic eſt primus mod⁹, ſi ſimul natura,dupliciter,quia aut conuertentia, vt correlatiua,ſic eſt ſecundus modus, aut diuiſione vt differentiæ diuiſiuæ generis,ſic eſt tertius modus.

Simul tẽpore. Quantùm ad tertium aduerte ſecundum Ariſtotelem,q̃ ea dicuntur ſimul tempore,quorum generatio eſt in eodẽ tempore, ita quòd in eodem inſtanti incipiunt eſſe: vt ſi duo homines in eodem inſtanti oriantur dicuntur ſimul tempore ex parte incœptionis, quia vnus nõ eſt prior nec poſterior altero.Idẽ intellige ex parte deſitionis, vt ſi duo homines in eodem inſtanti moriantur.Poſſunt ergo aliqua eſſe ſimul tempore tribus modis: ſcilicet ex parte incœptionis tantùm, & ex parte deſitionis tantùm, & ex parte vtriuſque. In eodem modo ſimultatis continentur ſubiectum & propria paſsio, vt homo & riſibile. Nam quocunque inſtanti ponitur homo ponitur riſibile per naturalem ſequelam, & quocunque inſtanti deſinit eſſe homo, deſinit eſſe riſibile,quoniam eſt accidens, cuius eſſe eſt ineſſe ſubiecto. Tu tamen aduerte, quòd licet ſubiectũm & paſsio ſint ſimul tempore, non tamen natura,quoniam ſubiectum eſt cauſa, à qua paſsio fluit, cauſa autem natura eſt prior cauſato. Conſtat igitur quis ſit modus primus ſimultatis deſeruiens doctrinæ prędicamentorum.Deſeruit autem in hoc, quod vt ſupra docuimus in omni prædicamento ſunt quædam proprietates, vt ergo ſcias an ſint tempore ſimul tanęæ,vel priores vel poſteriores his quorum ſunt proprietates,ponitur hic primus modus ſimul.

Simul tẽ̃ uertẽtia. Quantùm ad quartum aduerte, q̃ ſecundus modus ſimul eſt ſimul in conuertentia , ea autem ſunt ſimul in conuertentia, quando ab vno ad alterum eſt bona conſequentia & econuersò,tàm in ponendo quàm in remouendo, id eſt affirmatiuè & negatiuè, ita quòd ſi ponitur vnum, ponitur reliquum, & econuersò, & ſi remouetur vnum remouetur reliquum. Et hoc ſecundo modo omnia mutua relatiua ſunt ſimul, nam bene ſequitur in ſecundo adiacente, Si pater eſt,filius eſt,& econuersò.Item ſi pater non eſt,filius non eſt,& econuersò,& ratio huius eſt,quia vt docuimus in prædicamento ad aliquid correlatiua per ſeinuicem diffiniuntur & intelliguntur. Sed aduerte, quòd non ſufficit huic ſecundo modo mutua cõſequentia, ſed quòd vnum non ſit cauſa alterius. Et ſic verificatur de omnibus correlatiuis inquantum ſunt correlatiua, quoniam vt ſic ſunt oppoſita oppoſitione relatiua: nullum autem oppoſitum eſt per ſe cauſa ſui oppoſiti.Dico inquantum ſunt correlatiua, quoniam ſi ſumantur materialiter, puta inquantum ſubſtantiæ ſunt non inconuenit vnum eſſe cauſam alterius, vt Sortes pater, inquantum eſt ſubſtantia, generat filium,non tamen pater,formaliter pater, eſt cauſa filij formaliter filij,quoniam dicunt reſpectus oppoſitos.Et aduerte quòd hic modus ſecundus valet ad cognoſcendum proprietates prædicamenti ad aliquid,inter quas eſt iſta quòd proprium eſt relatiuorum,dici ad conuertentiam.

Simul diuiſione. Quantùm ad quintum aduerte,quòd tertius modus eſt, eſſe ſimul in ratione diuiſiua,ea autem ſunt ſimul in ratione diuiſiua,quæ ex æquo & abſque ordine prioris & poſterioris diuidũt, & participant aliquod commune illis ſuperius, prout reſpiciunt illud commuue. Sicut duæ differentiæ diuiſiuæ vnius generis,& duæ ſpecies conſtitutæ ex illis differentiis,& conſtitutæ ſub illo genere,vt rationale& irrationale ſimul: i.ex æquo diuidunt animal : neque enim prius rationale eſt animal neque magis quàm irrationale. Dico prout reſpiciunt illud commune,quoniam ſi comparentur adinuicem , & non ad commune quod diuidunt, non inconuenit vnam eſſe priorem altera,& perfectiorem, vt rationale irrationali, idem dico de ſpeciebus conſtitutis,vt homine & aſino: in ratione autem animalis æquè & ſimul conueniunt. Cõſtat igitur tibi quis ſit tertius modus ſimultatis deſeruiens cognitioni prædicamentorum.Deſeruit autem ad cognoſcendũ, q̃ in omni prædicamento ſunt differentiæ oppoſitæ, ſimul diuiſiuæ ſui generis Et vniuerſaliter omnia inferiora dicuntur ſimul contineri ſub ſuis ſuperioribus iuxta hunc tertium ordinem.Et aduerte,q̃ ſecundus & tertius modus dicuntur ſimul natura, ſed diſtincta ratione:nam ſecundus dicitur ſimul natura propter cõuertentiam,ita tamen q̃ vnum non eſt cauſa alterius, vt excludamus ſubiectum & paſsionem ſuam, tertius autem eſt ſimul natura propter ſimultaneam diuiſionem alicuius ſuperioris,vt excludamus diuiſionem analogicam,in qua vnum diuidens eſt prius altero , vt ſubſtantia eſt prior accidente,quæ diuidunt ens ibi,vt declarabitur in quarto Metaphyſicæ, & ſanum dictum de animali, eſt prius ſano dicto de medicina.Hæc de simul vt eſt poſtprædicamentum dicta ſint.

CAP. IIII. De Motu & eius generibus.

IN c.4.agendum eſt de Motu,vt eſt poſtprædicamentum, & hîc ſex agenda ſunt. Primò, vt ſcias in quo ſenſu hic ſumitur motus, ponendi ſunt modi, quibus apud Phyſicum dicitur motus, ſecundò aſſignanda ſunt genera motus & eorum ſufficientia,tertiò agẽdum eſt de generatione & corruptione,quartò agendum eſt de augmento &de cremento,quintò agendum eſt de alteratione,ſextò agendum eſt,de Motu locali.

Motus modi. Quantùm ad primum aduerte , q̃ vt ibi declarabitur in ſexto Phyſicorum mutari ſiue moueri, eſt aliter rem ſe habere nunc quàm prius. Motus ergo eſt diſpoſitio qua ſubiectum aliter ſe habet nunc quàm prius.Omnis ergo variatio ſubiecti dicitur motus.motus aũt dupliciter ſumi conſueuit, quoniam cũ ſit variatio id poteſt contingere in anima, & in re corporali.Si in anima ſolet dici motus, qui eſt actus perfecti,q̃ potius eſt de conſideratione metaphyſici quã phyſici & logici,& de eo nõ eſt hic ſermo.Si in re corporali,ſolet dici motus qui eſt actus imperfecti,ſiue exiſtẽtis in potentia, de quo pertractat Ariſtoteles in tertio Phyſicorum.Hic autem motus dupliciter ſumitur.primò generaliter,ſecundò ſpecialiter.primò modo idem eſt q̃ mutatio communiter ſumpta ſiue ſit inſtãtanea,id eſt fiat in inſtãti, ita quòd eius terminus acquiratur indiuiſibiliter vel deperdatur indiuiſibiliter,ſiue ſit ſucceſſiua,ita q̃ eius terminus acquiratur vel deperdatur diuiſibiliter & in tempore:ſecundo modo idem eſt q̃ motus propriè dictus,de cuius ratione eſt ſucceſsio , & eius terminus acquiritur ſiue deperditur diuiſibiliter,& neceſſariò fit in tempore,& repugnat ei fieri in inſtanti. Hic non ſumitur motus propriè dictus,quoniam eius tantum tria ſunt genera,vt tibi manifeſtabitur in 5.Phyſic.ſcilicet motus in quãtitate, qui dicit augmentum & decrementum,motus in qualitate, qui dicitur alteratio, motus in vbi, qui dicitur motus localis. Hic autẽ de motu recitantur ſex ſpecies ſubalternę,quæ etiam ſunt genera,ergo hic ſumitur motus generaliter dictus,vt ſub ſe continet mutationem propriè dictã,quę eſt in inſtanti,vt generatio & corruptio ſubſtãtialis& motum propriè dictum qui eſt in tempore & ſucceſsiuus,vt augmentum& decrementum,& alteratio & motus ſecundum locum.

Genera motus. Quantum ad ſecundum aduerte, quòd Ariſtoteles in

poſt

postpredicamẽtis enumerat sex species motus,& sunt istæ, generatio,corruptio, augmentum,diminutio,alteratio,secundum locum mutatio.quarum sufficientia hinc sumitur. Omnis motus est via & processus ad aliquem terminũ:omnis autem terminus est vel substantia, vel accidens, si substãtia,vel est affirmatiuus vel negatiuus,si affirmatiuus,est generatio,vt tibi declarabitur:si negatiuus, est corruptio. Si est accidens, vel est accidens cõnotans respectum,& sic est loci mutatio,vel est accidẽs absolutum,& hoc dupliciter,quia aut est qualitas, & sic est alteratio, aut quantitas. Et hoc dupliciter, quia aut est quantitas perfecta, & sic est augmentum:aut est quantitas imperfecta,&sic est diminutio,siue decrementum. Constat igitur tibi propter quid assignantur sex species motus generaliter dicti.

Generatio quid. Quantùm ad tertium aduerte ꝙ Aristo.in postprædicamentis nõ immoratur ad diffiniendum singulas prædictas species motus, id enim reseruat ad librum quintum Phys. logici autem reales vt disponãt nouitium aliqualiter ad Philosophiam diffiniunt eas & præcipuè Petrus Hispan⁹. Incipiẽs ergo àgeneratione inquit,Generatio est progressio à non esse ad esse. Pro cuius notitia aduerte ꝙ progessio dupliciter sumitur,primò ꝓ motu locali in animali quo animal tendit per potẽtiam animæ motiuam de loco ad locum,&dicitur motus progressiuus,secundò pro quacunq; via,qua res acquirit esse. Progressio quidem primo modo dicta,est progressio ꝓpria, & de ea agitur in tertio de Anima,secundo autem modo dicta est per similitudinem.Nam sicut animal ambulans graditur de loco ad locum , sic res dum generatur procedit à non esse ad esse.Nam ante generationem non est , quia si esset non generaretur & post generationem est , & ideo per similitudinem quod generatur dicitur progredi à non esse ad esse. Sed aduerte ꝙ ly nó esse & ly esse debent exponi substantialiter, & non accidentaliter,vt sit sensus,Generatio simpliciter dicta,est ꝓgressio,i.via à nõ esse substãtiali,ad esse substantiale. Nã si esset ꝓgressio à nõ esse accidẽtali ad esse accidẽtale, nõ distingueret ab alteratiõe,vt tibi manifestabit in quinto Physic.

Corruptio quid. Corruptio autem est progressio ab esse substantiali,ad non esse substantiale.nam cum opponatur generationi cõtrario modo est progressio , & conuenienter dicitur progressio ab esse substantiali ad non esse, quoniam quod corrumpitur est,& definit esse,sicut ex opposito,quod generatur non est,sed incipit esse per negationem de præsenti & positionem de futuro,vt tibi manifestabitur in tractatu de probationibus terminorum.

Augmentũ & diminutio quid. Quantùm ad quartum aduerte quod augmentum & diminutio dupliciter considerantur. Primò vt fiunt in rebus animatis per potentiam animæ augmentatiuã,quæ est potentia animæ vegetatiuæ:secundo vt fiunt in rebus animatis,& inanimatis siue ab extrinseco siue ab intrinseco ꝓ additionem vel substractionem quantitatis à quantitate. hîc intendimus loqui in secundo sensu,&nõ tantùm in primo. nam de primo tractatur in secundo de Anima. Augmẽtum igitur in secundo sensu sic diffinitur,Augmentum siue augmentatio,est præexistentis quantitatis additamentũ.quod sic probatur, quoniam augmentum est motus de minori q̃titate ad maiorem,sed nõ potest esse motus nec terminari à minore quãtitate ad maiorem nisi minori superaddatur maior,ergo diffinitio est vera.Decrementum autem aut diminutio,in secundo sensu,est præexistentis quantitatis minoramẽtum:& probatur sic,Decremẽtum est motus à maiori quãtitate ad maiorem & minorem. sed non potest esse motus nec terminari,à maiori quantitate ad minorem.nisi minuatur præexistens quantitas , vt putà si erat quantitas duorum cubitorum fiat vnius.

Sed aduerte ꝙ aliquando fit augmentum in quantitate sine acquisitione alicuius partis substãtiæ,vt in rarefactione,& decremẽtum vt in condensatione. Nam quãdo aqua congelatur fit decrementum in quantitate,quoniam dimẽsiones cõtrahuntur, & tamen nihil de substantia aquæ deperditur: & quando dissoluitur per calorem augetur,quoniam dimensiones priùs contractæ extenduntur, & tamen nihil de substãtia aquæ acquiritur. Aliquãdo autem fit augmentum & decremẽtum cum acquisitione & deperditione alicuius partis substãtię,vt quãdo augeturparies per additionem laterum & decrescit per subtractionem. Vtrum autem possit fieri augmentum & decrementum sine alteratione,manifestabitur tibi in libro octauo Physicorum.

Alteratio quid. Quantum ad quintum aduerte ꝙ alteratio dupliciter sumitur : primò pro motu ad quamcũque qualitatem siue sit perfectiua subiecti,siue nõ,&in hoc sensu potest inueniri in prima & tertia &quarta specie qualitatis,secũdò pro motu ad contrariam vel mediam qualitatem,quæ comparata alteri extremo est veluti contraria , vt dicemus : & in hoc secundo sensu est alteratio propriè dicta , & est tãtum in tertia specie qualitatis. Illis enim qualitatib⁹ patitur & alteratur subiectum tam animatum quàm inanimatum, vt calefactione alteratur aqua , & animal secundum tactum, & de hac intẽdimus hîc,& sic diffinitur.Alteratio est mutatio subiecti à qualitate contraria vt à termino à quo , ad qualitatem contrariam vel ad mediam,vt ad terminum ad quem. Pro cuius notitia aduerte ꝙ alteratio potest esse in qualitatibus contrariis immediatis,& tunc semper est mutatio ab extremo contrario ad extremum cõtrarium vt sanatio est mutatio ab ægritudine ad sanitaté,ægrotatio verò est oppositio modo.Et potest esse inter qualitates contrarias mediatas,& tũc verificatur diffinitio, quod est mutatio à qualitate contraria ad contrariam vel ad mediam, vt patet in coloribus & sonis:& saporib⁹ & odoribus.Vnde aduerte ꝙ in his contingit fieri alteratio tribus modis. Primò ab extremo ad extremum , & tunc est simpliciter à contrario in cõtrarium,vt calefactio, quæ est à frigido ad calidum. Secũdò ab extremo ad medium, quod comparatum alteri extremo est velut contrarium, vt quando mouetur aqua ab intenso frigido ad tepidum,& dicitur tepefactio. Nam tepidum respectu frigidi intensi est calidum, & vt sic est cõtrarium frigido.Tertiò à medio ad medium,& tunc vtrunque medium est vt contrarium comparatum extremo, cui magis propinquat, vt quando mouetur corpus fuscũm ad croceum. Nam fuscum se tenet ex parte nigri, croceum autem ex parte albi,& ideo virtualiter est motus à contrario ad contrarium,licet non formaliter.

Motus localis quid. Quantùm ad sextum aduerte ꝙ motus localis est duplex,ſ.rectus,vt motus grauium & leuium: & sphęricus,vt motus cæli:qui sic differunt,quòd motus rectus est ille,per quem mobile mutat locum & secundum totum, & secundum partes,relinquit enim totaliter primum locum,& tẽdit ad alium , vt lapis descendens , & ignis ascendens, per motum autem sphæricum non mutat mobile locum secũdum totum. quoniam semper mouetur super eosdẽ polos, & circa idem centrum,& ideo semper manet in eodem loco secundum se totum: quoniam autem partes mutant locum,quoniam vna succedit alteri, & secundum ꝙ vna recedit,altera ad eundem locum succedit, vt patet in partibus rotæ,quæ sibi inuicem succedunt in puncto signato in spacio. Hoc notato aduerte ꝙ licet hîc sit sermo de vtraque specie motus localis, principaliter tamẽ in primo sensu,& ideo sic diffinitur , Motus secundum locum est mutatio de vno loco in alterum,ſ.secundum totum,ita ꝙ principaliter diffinitur motus localis rectus tanquã notior nobis.Cuius signum est quod Petrus Hispa.posita diffinitione , assignat sex differentias locales,de quibus pertractat Arist in secũdo Cæli , secũdum quas videmus mobile motu recto moueri secundum totum & partes , non autem mobile motu sphærico secundum totum. Neque enim totum cælũ magis mouetur sursum quàm deorsum , neque magis antè quàm retrò,&c.aliter non esset motus cæli circa medium præcisè,sed à medio ad mediũ,quod non conuenit mobili sphærico, vt sphæricum est , vt tibi declarabitur in primo Cæli. Intelligendo ergo de motu recto principaliter sic diffinit, Motus secũdum locum, est mutatio ab vno loco ad alium.

Constat igit tibi,quomodo sunt sex species motus, quarum notitia deseruit doctrinæ decem prædicamentorũ.Nã per generationem, & corruptionem cognoscimus quomodo acquiritur & deperditur substantia,per augmentum & decrementum,quomodo acquiritur & deperditur quantitas,per alterationem qualitas : per motum localem vbi, siue locus. Rationabiliter igitur motus ponitur postprædicamentum.

CAP. V. De Habere,& eius singulis modis.

IN 5. ca. agendum est de habere & hîc duo videnda sunt. Primò quot sint recitati ab Aristotele modi ipsius habere.Secundò ponetur eorum sufficientia.

Quantùm ad primum aduerte , quòd Aristoteles non intendit vniuersaliter & absolutè numerare , modos habendi,sed famosiores & magis consuetos.Vnde inquit in fine , Fortè tamen & alij apparebunt modi de eo quod est habere. Sed qui consueuerunt dici , penè omnes numerati

ſunt. Numerat ergo ſeptem modos.

Primus. Primo dicitur quis habere qualitatẽ, vt Sor. habet ſcientiam, vel virtutem, vel albedinem &c. & hoc habere nõ eſt aliud quàm informari qualitate ſibi inhærente, ſiue ſecundum animam, ſiue ſecundum corpus.

Secũdus. Secundo dicitur quis habere quantitatem, vt Sor. habet quantitatem bicubitalem, & Plato tricubitalem & hoc habere nõ eſt aliud quàm extendi vel dimenſionari tanta vel tanta quantitate intrinſeca ſibi inhærente.

Tertius. Tertio dicitur quis habere ea quæ adiacent corpori, & hoc dupliciter, quia aut adiacent toti corpori, vt veſtis ad protectionem: aut parti, vt annulus digito, biretum capiti, calceus pedi ad protectionem & decorem, & hoc habere conſtituit vltimum prædicamentum, de quo actũ eſt ſuprà.

Quartus Quarto dicitur quis habere membrum, vt Sortes habet manum, & pedem, & vniuerſaliter omne totum habet ſuas partes, ſicut arbor habet ramos, & domus fundamẽtum & parietem & tectum. Et hoc habere non eſt aliud quam totum ex partibus ſibi debitis conſtare.

Quintus. Quinto dicitur quis habere contentũ, vt lagena habet vinum, & modius triticum, & vniuerſaliter continens habet contentum, intelligendo de continentia locali & circundatiua, vt præſeruetur continentia virtualis, vt anima continet corpus, & rex regnum. Hæc enim continentia nõ eſt locatiua, ſed conſeruatiua tantùm, & hoc habere non eſt aliud quàm locare, aut conſeruare.

Sextus. Sexto dicitur quis habere poſſeſſionem, vt agrũ aut vineam, & hoc habere nõ eſt aliud quàm rẽ ſuam poſſidere.

Septimus Septimo dicitur quis habere vxorẽ, & non eſt aliud habere vxorẽ, quàm eſſe vxoratum, vel cohabitare familiariter cum vxore, & ideo dicit Ariſtoteles, hunc modum eſſe alieniſſimũ, i. minus proprium cæteris modis habendi. Vnde parum de eo curandum eſt in hoc propoſito, quoniam non deſeruit doctrinæ prædicamentorum. alij enim manifeſtè deſeruiunt. Nam primus deſeruit prædicamento qualitatis. Secundus prædicamento quantitatis. Tertius prædicamento habitus. Quartus prædicamento ſubſtantiæ. Quintus prædicamento vbi. ſextus prędicamento relationis: dicitur, enim relatiuè poſſeſſor ad rem poſſeſſam. Septimus autem vt per ſe conſtat, nullo modo deſeruit: ideo alienus eſt à præſenti propoſito. Non enim hic agitur de habere, niſi vt eſt poſtprædicamentum: de ratione autem poſtprædicamenti eſt ſecundum omnem modum ſuum deſeruire cognitioni prædicamentorum.

Quantum ad ſecundũ aduerte ꝙ ſufficientia prædictorum modorum ſic ſumitur. Habere importat habitudinem habentis ad rem habitam, ſicut amare habitudinem amantis ad rem amatam: haberi autem ſicut amari, econuersò. Hæc autem habitudo vel eſt ad aliquod intrinſecum, quod eſt de ſubſtantia eius, & ſic eſt quintus modus, quo modo totum habet partes, quæ ſunt de ſubſtãtia totius: vel ad aliquod extrinſecum, quo ad ſubſtantiam habentis, ita ꝙ non eſt de ſubſtãtia eius, & hoc dupliciter, quia illud extrinſecum à ſubſtantia habentis, vel eſt ſibi inhærens ſicut accidens, vel nõ. Si primo modo, aut inhæret ratione formæ, & ſic eſt primus modus, qualitas. n. formam rei conſequitur, aut inhæret ratione materiæ, & ſic eſt ſecũdus mod°, quãtitas enim cõſequitur materiam, vt tibi declarabitur in ſeptimo & octauo Metaphyſicæ. Si non eſt inhærens, hoc dupliciter, quoniam licet non ſit inhærens, eſt tamen vnitum vel diſtãs. Si vnitum, dupliciter, quoniam aut eſt vnitum vt continens & ambiens, & hic eſt quintus modus, aut eſt vnitum ſolum, vt adiacens vel adaptatũ, & ſic eſt tertius modus. Si diſtans hic eſt ſeptimus modus, quem dicit Ariſt. eſſe alienum, i. improprium, iuxta quem modum vir dicitur habere vxorem, quæ non eſt ſibi vnita niſi quo ad actum matrimonialem, & cohabitationem. Vnde vxoratus nõ habitans cum vxore, non copulans ſe vxori, non poteſt dici iuxta hunc modum habere vxorem, niſi quo ad nexum matrimonij. Hæc de poſtprædicamentis dicta ſint.

TRACTATVS VI. DE Syllogiſmo formali, libris priorum Ariſt. correſpondens.

HActenus perſtrinximus quæ Ariſt. tradidit in tota arte veteri, quæ conſtat ex libro prædicamentorum, & Peri herm. & lib. prædicabilium, quem ſuperaddidit Porphyrius vt iſagogicum ad librum prædicamentorum. Nunc tranſeundum eſt ad artem nouam, in qua pertractare debemus de arte argumentandi, cuius in doctrina Ariſtotelis quinque ſunt ſpecies. Syllogiſmus, Conſequentia, Enthymema, Inductio, Exemplum. Syllogiſmus autem diuiditur in formalem, id eſt abſolutè ſumptum nõ contractum ad aliquam materiam, in demonſtratiuum: id eſt ſcientificum, in topicum, id eſt probabilem, in ſophiſticum, id eſt fallacem & deceptorium. De formali pertractat Ariſt. in libro Priorum, cui correſpõdet præſens tractatus. De demonſtratiuo pertractat in libro poſteriorum. Nã ſecundum quod innuit Ariſtoteles in primo Priorum conſideratio & doctrina de ſyllogiſmo formali, immediatè & principali intentione ordinatur ad demõſtrationem. Vnde inquit, Poſtea verò, i. poſtquam de ſyllogiſmo formaliter & vniuerſaliter ſumpto tractactum fuerit, dicemus de demõſtratione, prius enim dicendum eſt de ſyllogiſmo quàm de demonſtratione eo ꝙ vniuerſalior eſt ſyllogiſmus. Nã demonſtratio ſyllogiſmus quidem eſt, non omnis autem ſyllogiſmus demonſtratio Quoniam igitur, Syllogiſmi demõſtratiui doctrina ſequitur immediatè librũ priorum, ideo poſt præſentem tractatum, diſponemus tractatum, de ſyllogiſmo demonſtratiuo, cui correſpondebit lib. Poſteriorum Ariſt. licet aliter propoſuerimus in principio huius cõpendij. Deinde ſi Deus Optimus auxiliatus nobis fuerit formabimus tract. de ſyllogiſmo topico, poſtremo de ſyllogiſmo Sophiſtico.

In præſenti igitur trac. acturi de ſyllo. formaliter, & non cõtracto ad aliquam materiam diuidimus ipſum in ſex capita principalia.

In primo agendum eſt de præcognoſcendis, ſine quorũ præcognitione impoſſibile foret tradi veram & completam doctrinam de arte ſyllogizandi.

In ſecundo agendum eſt de prima figura, & ſingulis eius modis.

In tertio agendum eſt de ſecunda figura & ſingulis eius modis.

In iiij. agẽdũ eſt de tertia figura, & ſingulis eius modis.

In quinto agendum eſt de coniugationibus inutilibus ad mentem Ariſtotelis.

In ſexto trademus regulas generales defenſiuas modorum rectè & vtiliter concludentium, & præcipuè in prima & ſecunda figura.

CAP. I. De præcognoſcendis.

IN c. j. agendum eſt de his, quorum præcognitio neceſſario requiritur ad conſequendam veram & completam artem ſyllogizandi. Sunt autem quinque. primò cũ ſyllogiſmus ſit quoddam totum conſtans ex propoſitionibus & terminis, agendũ eſt de partibus eius propinquis & remotis inueſtigando quid ſint & quot requirant, ſecundò agẽdum eſt de principiis regulatiuis ſyllogiſmi, per quæ ſciemus ſyllogiſmum vtilem, & inutilem, tertiò diffiniẽdus eſt ſyllogiſmus vt ſyllogiſmus eſt & ſingulæ diffin. partes declarandæ, quartò agendum eſt de forma ſyllogiſmi, quintò agendum eſt de ſufficientia trium figurarum ſyllogiſmi, ita quòd non ſunt niſi tres ordinariè, & nõ poſſunt eſſe plures efficaciter & vniuerſaliter concludentes.

De partibus Syllogiſmi.

Quantùm ad primum aduerte ꝙ in omni toto materiali conſiderãdo procedere poſſumus via cõſtructiua, & via reſolutiua. In cõſtructiua quidem incipimus à partibus remotis & ſimplicioribus & deuenimus ad partes ꝓpinquas cõpoſitas ex remotis, & ex ꝓpinquis debitè diſpoſitis cõſtituitur totũ, vt patet in arte ędificãdi: nã artifex intẽdens conſtruere domũ, primò parat lapides idoneos, ſecũdo ex eis ſic vel ſic ordinatis conſtruit fundamẽtum & parietes, tertiò ex his debitè approximatis & figuratis, facit cõſtare domum. In via autẽ reſolutiua, procedimus modo oppoſito. ſ. à compoſito ad ſimplicia. Nam qui deſtruit domum, reſoluit domum in tectum & parietem & fundamentum, deſtructiuè, i. redigit tectum in tegulas ſeparatim, & in ligna & in tabulas, & in clauos. Parietes autem & fundamentũ redigit in lapides ſparſim & ſeparatim. His præmiſſis aduerte ꝙ ſyllogiſmus eſt quoddam totum conſtans ex terminis & propoſitionibus, vt tibi declarabitur infrà, ergo in conſideratione eius ꝓcedere poſſumus à partibus ad totũ via conſtructiua, & econuerſo via reſolutiua. Primo modo proceſſimus in 2. & 3. tract. vbi actum eſt de terminis conſtitutiuis orationis & ꝓpoſitionis, & de ꝓpoſitione vt ordinatur ad conſtitutionem ſyllogiſmi, ſicut lateres ordinãtur ad parietem componendũ, & paries ad domum, vtpote

partes domus remotę & propinquę,ſecũdo aũt modo proceſſuri ſumus hîc ad mentẽ Ariſt. Vnde ſicut in via cõpoſitiua,incipimus à partibus ſimplicibus & remotis & deuenimus ad partes ꝓpinquas,& à partib⁹ ꝓpinquis ad ipſum totũ,ita oppoſito mõ ꝓcedimus ĩ via reſolutiua. Cùm igit̃ pars ꝓpinqua &immediata ſit ꝓpoſitio,remota aũt ſit terminus,incipiemus primò à ꝓpoſitione aſſignãdo q̃d ſit, & quot requirant̃ ad ſyllogiſmum.Deinde dicemus de termino quid ſit,& quot requirant̃ ad conſtitutionem veri ſyllogiſmi.Hoc.n.ordine proceſsit Ariſtoteles in primo Priorũ.

Propoſitio quid. Quantùm ad propoſitionem aduerte quod Ariſt.in primo priorum ſic diffinit eam, Propoſitio eſt oratio affir. vel neg.alicuius de aliquo.Et ſic debet intelligi. Propoſitio eſt oratio ſcilicet perfecta indicatiua,in qua prędicaf aliquod prædicatum de aliquo ſubiecto affirmatiuè:vt homo eſt animal,vel negatiuè:vt homo nõ eſt aſinus.Et aduerte quod Petrus Hiſpan⁹ addidit,vel alicuius ab aliquo:vt ſit ſenſus clarior.Nam in affirmatiua prędicatur prędicatum de ſubiecto attributiuè,in negatiua autem prędicatur remotiuè. Et ly de,ſignat attributiuè,& ly ab,ſignat remotiuè.

Sed dices.Cum vnius rei ſit tantũ vna vera & ſufficiens diffinitio, quare Ariſtoteles dat de propoſitione duas diffinitiones?Vnam enim dedit in libro Peryhermenias, dicens quòd eſt oratio verum vel falſum ſignificans, alteram autem in primo Priorum,quam hìc aſſignauimus.

Reſpondetur q̃ vnius rei eſt tantũ vna diffinitio cõſidẽratæ ſub vna & eadem ratione,ſi aũt conſideret̃ ſecundum diuerſam rationẽ nõ inconuenit eam diuerſimodè diffiniri. Vnde in propoſito Ariſtoteles dupliciter cõſiderauit ꝓpoſitionem. Primò inquãtum enunciat rem ſicut eſt vel aliter quam ſit,& ſic diffiniuit eam in libro Peryherm. per ſignificare verum vel falſum,ſecundo inquantũ cõponit ſyllogiſmum & ponitur pro concluſione probanda.vnde dicit̃ propoſitio,quia pro concluſione ponitur,& dicitur præmiſſa, quia præmittitur concluſioni,& ſic diffinit̃ in primo Priorum per affirmatiuam aut negatiuam orationẽ de aliquo.

Sed dices , Quare in primo Priorum , non diffinit eam per verum & falſum ſicut in libro Peryherm.

Reſpondetur. Quia in lib.Priorum tractatur de ſyllogiſmo formali,qui abſtrahit à veritate & falſitate propoſitionum & concluſionis , nam dummodo fiat ſyllogiſmus ſm̃ debitum modum & figuram eſt validus de forma, etiam q̃ præmiſſæ & concluſio ſint falſæ,vt patet hic , omnis homo eſt aſinus.Omnis equus eſt homo, ergo omnis equus eſt aſinus.Argum.eſt in barbara, & eſt verum de forma,licet non de materia. Non autem abſtrahit ab affirmatione & negatione, q̃m̃ vt dicemus infrà, neceſſe eſt vtranque præmiſſarum aut ſaltem alteram eſſe affir. Et ſi altera præmiſſarum fuerit nega.neceſſe eſt concluſionẽ fore negatiuam.Et ideo rationabiliter Ariſt.conſiderans hic propoſitionem inquantum eſt pars propinqua ſyllogiſmi,diffinit eam per orationem affirm.aut negat.& non per verum aut falſum.

Ex quot propoſitionibus fiat ſyllogiſmus. Viſo quid ſit propoſitio vt componit ſyllogiſmum , declarandum eſt ex quot propoſitionibus de neceſsitate componitur. Tu igitur aduerte q̃ ſi cõcluſio eſſet intrinſeca ſyllogiſmo & de eſſentia eius tres eſſent neceſſariæ,ſ.duæ præmiſſæ & concluſio. Similiter ſi ſyllogiſmus non diſtingueretur à conſequentia duæ ſolæ ſufficerent,quæ vocãtur antecedens& conſequens:verum quia vt dicemus j.declarantes diffinitionem ſyllogiſmi, concluſio ſecundum vnam opin.eſt extrinſeca à ſyllogiſmo,& ab eo diſtinguitur ſpecie conſequentia , ideo duæ ſufficiunt , quarum prima dicitur maior,& ſecunda minor,vt tibi manifeſtũ erit infrà & quo modo tres termini duas propoſitiones conſtituunt.Tenentes autem concluſionem eſſe de eſſentia ſyllogiſmi ponunt ipſum conſtare ex tribus propoſitionibus.

Terminus quid Quantùm ad terminum aduerte q̃ Ariſt.conſiderans ipſum non inquantũ conſtituit propoſitionem, ſed inquantũ in ipſum vltimatè reſoluitur ſic diffinit ipſum in lib. primo priorum.Terminus eſt in quẽ reſoluitur propoſitio,vt prædicatũ & de quo prædicatur. i.ſubiectũ. Nam ſicut domus reſoluitur immediatè in fundamentum & parietẽ, &c.fundamentum aũt & paries immediatè ac vltimatè in lateres, ſic ſyllogiſmus immediatè reſoluitur in propoſitiones & illæ vltimatè in terminos , ideo conuenienter dicitur q̃ terminus eſt in quẽ &c.Sed aduerte,q̃ hic non ſumit terminũ in illa vniuerſalitate,ſm̃ quã de eo locuti ſumus in 2. tract. vbi famoſiores eius diuiſiones aſsignauimus,ſed hic ſe reſtringit ad terminum categorematicum, & tandem ad nomen & verbũ prout poſſunt componere propoſitionem vt ſubiectum & prædicatũ,& in ipſa reſolui.Et ſic ab hac diffinitione termini, excluduntur termini conſignificatiui, & ſigna vniuerſalia & particularia,& breuiter omnes termini,qui per ſe ſumpti,non poſſunt eſſe ſubiectum aut prædicatũ in propoſitione componente ſyllogiſmum. Quod autem modis ſumatur terminus in via Ariſtot. iam diximus in tracta.ſecundo,vide tu illic,nec enim eſt ratio repetendi.

Viſo quid ſit terminus,vt ingreditur propoſitionem cõponentem ſyllogiſmum & in quem ipſa propoſitio reſolui tur, declarandum eſt ex quot terminis conſtat ſyllogiſmus formalis. Tu igitur aduerte q̃ ſicut duæ propoſitiones requirunt̃,ſcilicet maior & minor,ſic & tres termini in quos duæ propoſitiones reſoluũt̃,quorũ primus dicitur medius terminus,ſecũdus dicitur maior extremitas, tertius minor extremitas.Quare autem ſic vocantur,& quomodo diuerſimodè ſituati conſtituunt tres ſyllogiſmorum figuras, dicemus infrà. Pro nunc ſupponendum eſt tres terminos ſufficere,qui tamen duas propoſitiones non conſtituerent,niſi vnus eorum, & eſt ille qui vocatur medium,bis ſumeretur,ita q̃ aſſumitur in maiori & minori ꝓpoſitione per replicationem. Nam cũ duæ ſint propoſitiones componẽtes ſyllogiſmum,& quælibet earum habeat proprium prędicatum & ſubiectum , neceſſe eſt duas propoſitiones conſtare ex quatuor terminis,aut ex tribus,ex quibus vnus gerat vicem duorum , & hic eſt medius terminus , vt ſic arguatur. Omnis homo eſt animal , Sortes eſt homo , ergo Sortes eſt animal Conſtat q̃ ly homo gerit vicem duorum: eſt.n.ſubiectum in maiori , & prædicatum in minori. Quare autem tres termini requirantur & non plures nec pauciores , & quare vocentur maior & minor extremitas & medium dicemus infrà,pro nunc tibi ſufficiat ſcire, quid ſit pars materialis compoſitiua ſyllogiſmi formalis tam propinqua quàm remota,& quot ſint ex neceſſitate.

Dici de omni & dici de nullo. Quantum ad ſecundũ,ſcilicet principia regulatiua ſyllogiſmi aduerte q̃ Ariſt.in primo priorum.duo aſsignat, ſ. dici de omni & dici de nullo,& per dici de omni regulant̃ ſyllogiſmi affirmatiui, & per dici de nullo, regulantur negatiui.Et aduerte q̃ Ariſt.in primo Priorum declarãs quid ſit dici de omni inquit,Dicimus autem de omni prædicari, quando nihil eſt ſumere ſubiecti de quo non dicatur alterum.Et intendit quòd dici de omni eſt quando nihil eſt ſumere ſub ſubiecto,de quo non dicatur prædicatum.Et hoc ſeruatur in omni propoſitione vniuerſali affirmatiua ſub cuius ſubiecto licet deſcẽdere diſtributiue. Et hoc principium æquipollet huic maximæ. Quicquid dicitur de ſubiecto diſtributo, dicitur de quolibet ſumpto ſub ſubiecto ꝓ quo facta fuit diſtributio. vt in iſta, Omnis hõ eſt riſibilis, & iſti ſunt omnes homines,ergo iſte & iſte & iſte, & ſic de ſingulis eſt riſibilis.Declarans autem Ariſt. quid ſit dici de nullo inquit,Et de nullo ſimiliter. Et intendit quòd dici de nullo eſt quando nihil eſt ſumere ſub ſubiecto, à quo nõ remoueatur prædicatum.Et hoc principium æquipollet huic maximæ, Quicquid remouetur ſiue negatur à ſubiecto diſtributo,negatur ab omni contento ſub tali ſubiecto. Et id ſeruatur in omni vniuerſali negatiua.vt in iſta, Nullus homo eſt lapis,& iſti ſunt omnes homines, ergo nec iſte, nec iſte &c.eſt lapis. Et iſti deſcenſus diſtributiui affimatiui & negatiui manifeſti tibi fient in tracta. de ſuppoſitionibus. Conſtat igitur tibi quid ſit dici de omni,& dici de nullo.

Sed aduerte vt ſcias qũo hæc duo principia ſufficiẽter regulant ſyllogiſmos,q̃indigent tribus limitationibus. primò non regulant per ſe & immediatè niſi ſyllogiſmos perfectos , qui fiunt per quatuor modos primæ figuræ , eo q̃ non reducuntur ad alios,ſyllogiſmos aũt concludentes in directè & ſecundæ & tertiæ figuræ, nõ regulant niſi prius reducantur ad quatuor primos primæ figuræ.Vnde Ariſtoteles in primo priorum antequã traderet duo principia regulatiua , diſtinxit ſyllogiſmum in perfectum & imperfectum,deinde dedit prædicta duo principia regulatiua perfectorum.Poſtea ſubiunxit vnum principium regulatiuum imperfectorum,ſ.cõuerſionem propoſitionũ. Nam vt tibi manifeſtabitur infrà,modi concludentes indirectè, & modi ſecundæ ac tertiæ figure reducuntur ad 4. primos per conuerſionem ſimplicẽ,aut per accidens. Qui reducti regulantur per dici de omni & de nullo,ſicut & 4.primi.

Syllogiſmus ad intellectũ & ad ſenſum. Secundò non regulãt niſi ſyllogiſmos factos ad intellectum & nõ ad ſenſum.& voco ſyllogiſmum ad intellectũ, in quo medium eſt vniuerſale,ad ſenſum aut in quo mediũ eſt

eſt ſingulare tantum ſingulariter, vt eſt ſyllogiſmus expoſitorius, cuius præmiſſæ ſunt duæ ſingulares, & ideo ibi non eſt dici de omni, nec de nullo. in ſyllogiſmo autem facto ad intellectum, neceſſe eſt aut vtrâque præmiſſarum, aut alteram eſſe vniuerſalem affirmatiuam, aut negatiuâ, quoniam vt tibi manifeſtabitur ex puris particularib. indefinitis aut ſingularibus, non fit ſyllogiſmus validus ad intellectum, ex conſequenti ergo neceſſe eſt in omni ſyllogiſmo ad intellectum ſeruari dici de omni aut de nullo.

Tertio alio modo ſeruat dici de omni, & de nullo in ſyllogiſmo concludẽte ī materia neceſſaria & remota, & alio mod concludẽte in materia contingenti. Nā primo modo ſeruatur de omni & de nullo abſolutè, ſcilicet ꝙ omni differentia temporis. In materia.n. neceſſaria prędicatum ſem per cõuenit ſubiecto etiam remoto eſſe exiſtentię ſubiecti. Vnde hæc eſt vera, Adam eſt homo, eſt animal, eſt ſubſtãtia &c. ſecundo aũt modo non ſeruatur de omni & de nullo, niſi pro exigentia tẽporis, puta pro tẽpore præſenti in quo ſubiectum exiſtit, qm̃ prædicata contingentia non verificã tur de ſubiecto, niſi cum conſiſtentia ſubiecti. Vnde hæc nõ eſt vera niſi pro hominibus exiſtentibus. Omnis homo currit. Hæc autem eſt ſemper vera, Omnis homo eſt animal. vt tibi aliàs declarabitur. Ex his ergo ſequitur, quod ſi quis ar guat ſic, Omnis homo currit, Adam eſt homo, ergo Adam currit: Non valet, quoniam in maiori nõ verificatur de omni niſi pro hominibus exiſtentibus, in minori autem ſub ho mine ſumitur Adã, prout homo ſumitur abſolutè & nõ ſolum pro tẽpore preſenti. Vnde magis amplè ſumitur homo in minori, quam in maiori, ideo non ſequitur argumẽtum. Nam dicem⁹ in regulis generalibus defenſiuis ſyllogiſmorum: ꝙ oportet terminos teneri ęquè amplè, & ęquè ſtrictè in præmiſsis & in concluſione, aliter ſequitur multiplex er ror. His igitur limitationib⁹ obſeruatis, inuenies quòd præ dicta duo principia efficienter regulant ſyllogiſmos.

Syllogiſmus quid ſit. Quantũ ad tertium, ſ. qd ſit ſyllogiſmus formaliter ſum ptus aduerte, ꝙ Ariſt. in j. Prior. ſic diffinit. Syllogiſmus eſt oratio in qua poſitis quibuſdam aliud quid ex neceſsitate contingit. q̃ diffinitioné Petrus Hiſ. magis explicans inqt. Syllogiſmus eſt oratio, in qua qbuſdã poſitis & cõceſsis, ne ceſſe eſt aliud accidere per ea quæ poſita ſunt & conceſſa.

Primò dicitur oratio, & ponit loco generis, qm̃ magis cõmunis eſt. Nam omnis ſyllogiſmus eſt oratio. ſed non e conuersò. Sed aduerte quod nõ eſt oratio vna categorica. Conſtat.n. ex duobus præmiſſis, quarum vtraque vt in plu ribus eſt categorica. Vnde reſpectu categoricæ, veri⁹ dice retur ꝙ eſt orationes, ſ. maior, ordinatæ in modo & in figu ra, quam ꝙ ſit oratio. Vt igit ſcias quomodo eſt oratio aduerte ꝙ hic eſt duplex opinio. Quidam dicũt ꝙ eſt oratio non ſimpliciter dicta, ſed eſt oratio argumentatiua, q̃ com plectit duas categoricas debitè diſpoſitas in modo & figu ra, & ſic ſyllogiſmus eſt vna oratio cõplexiuè, ſed eſt duæ orationes ſeparatim acceptæ. Quidam autem dicunt, ꝙ eſt vna oratio non categorica vt patet, ſed hypothetica cõple ctés plures categoricas cõiunctas, vt prĩcipales partes ſui. Quæ autem hypothetica ſit, an copulatiua, an cõditionalis eſt duplex ſententia. Quidam dicunt quòd eſt copulatiua, qm̃ maior & minor debẽt coniungi per coniunctionem co pulatiuã, vt ſic arguendo in barbara, Omne animal eſt ſub ſtãtia, & omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt ſub ſtantia. Quidam verò dicunt quod eſt hypothetica rationa lis, quoniam maior & minor coniunguntur cum concluſio ne per hanc coniunctionem, ergo. Rationalis autem reduci tur ad conditionalem vt docuimus in trac. tertio. Siue au tem teneas primam ſententiam ſiue ſecundam conſtat quo modo ſyllogiſmus eſt oratio & non orationes.

Secũdò dicitur, in qua quibuſdam poſitis, id eſt duabus præmiſſis, ſcilicet maiore, & minore benè ac debitè ordina tis in modo & in figura, vt declarabitur infrà.

Tertiò dicitur, & cõceſſis. Aduerte quod Ariſtoteles nõ ponit hanc particulam, ſed Boëtius eam addidit, & Petrus Hiſpanus imitat⁹ eſt Boëtium. Ratio autem, propter quam Ariſtoteles non poſuit, ſed Boëtius, eſt hæc, quoniam Ari ſtoteles diffinit ſyllogiſmum ſimpliciter prout ordinatur ad ſyllogiſmum demõſtratiuum. Boëtius autem ipſum diffinit vt ordinatur ad ſyllogiſmum dialecticum, ſiue probabilem. Diſtinguitur autem demonſtrator à dialectico in hoc, quod demonſtrator non petit ab eo, contra quem arguit, an concedat præmiſſas antequam cõcluſionem inferat, ſed ſimpliciter eas ponit, quoniam procedit, ex neceſſa riis, & de neceſsitate concludit. Dialecticus autẽ quoniam non ex neceſſariis, ſed ex probabilibus procedit, quæ poſſunt negari antequam concludat præmiſſas poſitas in modo & in figura, petit ab eo contra quem arguit an cõcedat eas, quoniam ſi non concedit concludere non poterit. Reſpectu ergo ſyllogiſmi dialectici efficacis dicitur in diffinitione, in qua quibuſdam poſitis & conceſſis.

Quartò dicitur, neceſſe eſt. Aduerte ꝙ per hoc diſtingui tur ſyllogiſmus ab exemplo, quod ſolam habet probabilitatem, vt dicit Ariſt. in primo Poſteriorum, eo quòd ſit argumentum rhetoricum, id eſt ſuaſiuum, & non vltra, & ideo ex eo non ex neceſſitate infertur intentum.

Quinto dicitur aliud accidere. Aduerte quod ly aliud ſtat pro concluſione, ac ſi dicat, ſyllogiſmus eſt oratio hypothetica ſiue argumentatiua, in qua præmiſſis debitè poſi tis & conceſsis de neceſſitate concluſio ſequitur, quæ eſt diſtincta à duabus præmiſſis.

Sed hic ſunt duo dubia primum eſt circa ly aliud, ſecun dum eſt circa ly neceſſe.

Circa ly aliud dubitatur quomodo concluſio ſit aliud à præmiſsis, cum componatur ex eiſdem terminis, ex quibus præmiſſæ, excepto medio, vt tibi manifeſtabitur infrà. Item ſi ita eſt aliud quod non ſit de eſſentia ſyllogiſmi.

Reſpondetur, ſi concluſio conſideretur quò ad materiã qui ſunt termini componentes non eſt aliud à prędmiſsis, vt argumentum probat, ſi aũt quo ad formam, ſic eſt aliud. nã maior & minor extremitas non componunt præmiſſas niſi aſſumantur cum medio, & diſponantur in debito modo & figura: componunt autem concluſionem relicto medio & ideo concluſio eſt tertia propoſitio realiter & eſſentialiter diſtincta à duabus præmiſsis, & quoniam Ari. conſiderauit concluſionem quò ad formam, ideo dixit eam eſſe aliud.

Quantũ ad illud, vtrũ ita ſit aliud quod non ſit de eſſentia ſyllogiſmi, aduerte ꝙ ibi ſunt duæ ſententiæ. Vna tenet partem negatiuam, cuius ratio eſt, quia remota concluſione, adhuc remanet ſyllogiſmus ꝑfectus in ſpecie ſua, rema net enim in debito modo, & debita figura, cum ibi ſit debi ta diſpoſitio trium terminorum & duarum propoſitionũ, vt diſponuntur in barbara & celarent &c. ergo concluſio non eſt de eſſentia ſyllogiſmi, ſed potius ſequẽs neceſſario ad illum. Altera aũt tenet partem affirmatiuam. cuius ratio eſt, qa ſyllogiſmus eſt conſequentia formalis, eſt enim ora tio hypothetica rationalis, in qua coniunguntẽ tres catego ricæ per notam illationis, ſ. per Ergo, aut Igitur. In omni au tem conſequentia formali requiruntur eſſentialiter antece dens & conſequẽns. Antecedens autem ſunt duæ præmiſ ſæ & conſequens eſt concluſio illata per notã illatiuam, er go concluſio eſt de eſſentia ſyllogiſmi, & qm̃ hæc ſententia eſt probabilior, ideo tenẽda eſt, nec obſt. quod dicit Ari. ne ceſſe eſt aliud, i. concluſionem ſequi, non enim intendit cõ cluſioné eſſe aliud à ſyllogiſmo, ſed aliud à præmiſsis, mo do præexpoſito. Ad argumentum autem alterius opinionis negatur antecedens, ad probationẽ dico quod probat ſer uari omnia quæ requiruntur ad verum antecedens requiſi tum in ſyllogiſmo inquantũ eſt conſequentia formalis, ſed non ſeruantur omnia quæ ad totum ſyllogiſmum requirun tur, niſi ex prędmiſſis vt ex antecedente, inferatur concluſio vt conſequens requiſitum ad perfectam conſequentiam.

Concluſio eſt de eſſentia ſyl logiſmi, & aliud à præmiſ ſis.

Circa ly neceſſe dubitatur, quia aliquando concluditur concluſio cõtingens, vt hic, Omnis homo currit, Sortes eſt hõ, ergo Sortes currit. aliq̃n concluſio impoſsibilis, vt hic, Omnis homo eſt aſinus: Sortes eſt hõ: ergo Sortes eſt aſin⁹. Sed contingens & impoſsibile nõ neceſſario ſequit. Quod n. neceſſario ſequit neceſſarium eſt, ſed nec contingens nec impoſsibile eſt neceſſarium, ergo non eſt verum quod ſem per ſit neceſſe concluſionem ſequi, niſi quando concluſio eſt neceſſaria, & ſyllogizatur ex præmiſsis neceſſariis.

Reſpondetur. Hoc dubium ſoluitur per diſtinctionẽ de neceſsitate cõſequentiæ & cõſequentis, cõcluditur quidẽ argumentũ de neceſsitate cõſequentis ſed nõ cõſequentię & de hac intendimus in diffinitione ſyllogiſmi. Quid autẽ ſit vtraque neceſsitas, & quõ mõ differãt, tetigimus in trac. tertio loquẽtes de cõditionali, de qua diximus ī quo ſenſu omnis cõditionalis ſit neceſſaria, & omnis falſa ipoſsibilis. Conſtat igit tibi quid ſit ſyllogiſmus formaliter ſumpt⁹. Et aduerte ꝙ omnes particulæ diffinitionis præter primã po nuntur loco differentiæ, vt. ſ. diſtinguatur ſyllogiſmus ab aliis argumẽtationis ſpeciebus, vt à cõſequentia, enthyme mate, inductione, exẽplo, & cõuerſione. Quid ſit cõſequen tia, ma

tia, manifeſtabitur tibi in tract. de conſequentiis. Enthyme
Spes argumentandi. ma autē eſt ſyllogiſmus truncacus in quo tacita altera prę miſſarum & præcipuè minore, infertur ſtatim concluſio. vt hic. Omnis homo eſt animal, ergo Sortes eſt animal, tacetur aũt minor, ſ. Sortes eſt homo. Inductio verò eſt progreſſus à particularibus ſufficienter numeratis, ad vniuerſale concludendum, vt hic. Iſte homo & iſte & iſte, & ſic de ſingulis eſt bipes, ergo omnis homo eſt bipes. Exemplum verò eſt quod ſingulariter propoſitum, aliud ſingulare oſtendere contendit per aliquod ſimile in vtroque repertum vt hic. Decet Carolum imperatorem obluiſci iniuriarũ, ſicut & Cæſarem decuit. Omnes aũt huiuſmodi argumentationes differũt à ſyllogiſmo, qm̃ aut in eis nõ ponũtur plures p̃miſſæ, aut ſi ponũtur ñ diſponũt̃ & in modo & in figura.

de forma ſyllogiſmorũ, figura videlicet, et modo. Quantũ ad quartũ aduerte q̃ ſicut eſt duplex materia ſyllogiſmi, ſc. propinqua, vt propoſitio, & remota, vt terminus ſicut declarauimus, ſic duplex eſt eius forma, ſ. propinqua & remota, propinqua quidē eſt modus, vt barbara, celarent: Remota aũt eſt figura. vt prima figura vel ſecunda &c. Modus aũt eſt ordinatio duarum præmiſſarũ, ſ. maioris, & minoris ſecundum debitam qualitatem & quantitatem. Debita autem qualitas eſt, q̃ vtraque ſit affirmatiua vel ſaltem altera, qm̃ ex puris negatiuis non fit validus ſyllogiſmus. Nam quando ex præmiſſis veris concluditur cõcluſio falſa non eſt validus ſyllogiſmus. Contingit autem ex præmiſſis negatiuis veris concludi falſum. vt hic, Nullus homo eſt lapis: Nullus iaſpis eſt homo, ergo nullus iaſpis eſt lapis. Conſtat præmiſſas eſſe veras, concluſionem autem falſam, ergo ex puris negatiuis eſt inualidus ſyllogiſmus. Debita verò quantitas eſt q̃ vtraque præmiſſarum ſit vniuerſalis, vel ſaltem vna, qm̃ ex puris particularib. indefinitis, & ſingularibus nihil ſequitur. Contingit enim ex puris particularibus veris concludi falſum: vt, hoc animal eſt aſinus, homo eſt animal, ergo homo eſt aſin⁹, ergo &c. Præterea ad debitam quantitatem ſpectat quod ſi aliqua prę miſſarum fuerit particularis, concluſio ſit particularis, nõ tamen oportet eſſe econuersò. Nam contingit concluſionem eſſe particularem, & tamen vtraque præmiſſarum eſt vniuerſalis, vt patet, in baralip. & in darapti, & in felapton. Ratio autem huius regulę eſt, quia talis debet eſſe vnio maioris & minoris extremitatis in concluſione, qualis fuit in medio. Sed quando altera præmiſſarum eſt particularis, vnio cum medio eſt particularis, vt patet in darij & ferio ex parte minoris, ergo & in concluſione vnio extremitatũ debet eſſe particularis. Præterea, ad debitam qualitatem ſpectat, q̃ ſi altera præmiſſarum fuerit negatiua, concluſio ſit negatiua & econuerſo. cuius regulæ ratio eſt: quia vnio vel ſeparatio extremitatũ in cõcluſione ſequitur vnionem cũ medio. vel ſeparationem à medio in præmiſſis. Sed qñ vna præmiſſarũ eſt affirmatiua & altera negatiua, duæ prę miſſę ſeparantur in medio, ex eo qđ vna cõiungitur medio à quo alia ſeparatur, ergo oportet illas extremitates ſeparari ab inuicē in cõcluſione, & ſic cõcluſionē eſſe negatiuā.

Figura autem eſt debita ordinatio triũ terminorum, ſc. maioris extremitatis, & minoris, & medij ſecundum ſubiectionem & prædicationem. Quæ quidem ordinatio conſiſtit in hoc, quod medium ſumatur cum maiori extremitate in præmiſſa prima quæ dicitur propoſitio maior, deinde ſumatur cum minori extremitate in præmiſſa ſecunda quę dicitur propoſitio minor, deinde excludatur à concluſione. Neque.n. medium poteſt intrare concluſionē aliter concluſio nõ differret ab altera præmiſſarũ. Nam ſi medium in cõcluſione coniungereť cũ maiore extremitate, nõ differret cõcluſio à ꝓpoſitiõe maiori, & ſi cõiũgereť cũ minori extremitate, nõ differret à ꝓpoſitiõe minori: vt ergo ſeruetur differẽtia ĩter p̃miſſas & ϙcluſionē mediũ excludẽdũ eſt à ϙcl. Cõſtat igiť q̃ ſit forma ſyllogiſmi ꝑpiqua & remota.

Quantũ ad quintũ aduerte antequam deſcendamus ad ſpecificam conſiderationem figurarum & modorum cuiuſlibet figuræ inueſtigandum eſt quot ſint validæ ſyllogiſmorum figuræ. Et hic inuenio duas ſententias, quarum vna eſt
Figura quot ſint. Ariſt. in primo priorum. Secunda attribuitur Galeno.

Secundum Ariſtotelem ſunt tantum tres, quoniam cum figura ſit ordinatio ſiue diſpoſitio trium terminorum ſecũdum debitam ſubiectionem & prædicationem, quorum principale eſt medium, tot erunt validæ ſyllogiſmorum figuræ quot modis contingit debitè variari medium ſecundum ſubiectionem & prædicationem in vtraque præmiſſarum. Hæc autem variatio contingit fieri vtiliter tribus modis. primo contingit medium ſubiici in propoſitione maiori, & prædicari in propoſitione minori, & ſic conſtituitur prima figura ſic arguendo, Omnis homo eſt animal, Sortes eſt homo, ergo Sor. eſt animal. ſecundo contingit medium prædicari in vtraque præmiſſarum, & extremitates ſubiici, & ſic conſtituitur ſecunda figura ſic arguendo. Nullus lapis eſt animal, omnis homo eſt animal, ergo null⁹ homo eſt lapis. tertio contingit medium ſubiici in vtraque præmiſſarum, & extremitates prædicari, & ſic conſtituitur tertia figura, ſic arguendo. Quoddam animal non eſt homo, omne animal eſt ſubſtantia, ergo quædam ſubſtantia non eſt homo. & cum ſecundum Ariſt. non poſsit pluribus modis variari medium vtiliter & vniuerſaliter, ita q̃ ſyllogiſmus valeat in omnib. conſimili forma arguendi retenta, vt declarabitur, ſequitur quod tm̃ tres ſunt ſyllogiſmorum figuræ.

Secundum Galenum aũt tribus prædictis additur quarta, in qua medium prædicatur in maiori, & ſubiicitur in minori ſic arguẽdo: omnis homo eſt animal, omne animal eſt ſubſtantia, ergo omnis homo eſt ſubſtantia. Sed hæc regula non eſt neceſſaria, quoniam æquipollet regulæ antepræ dicamentali in qua dictum eſt ad mentem Ariſto. Quando alterũ de altero prędicatur, quicquid prędicatur de prędicato, prędicaẽ de ſubiecto, & in antepręd icamẽtis aſsignauimus limitationes eius, ne contingat error. Vide tu illic, & ideo non eſt opus addere quartam. tres ergo cum prædicta regula anteprædicamentali ſufficiunt. Hæc de præcognoſcendis pro acquirenda doctrina ſyllogiſmi forma, dicta ſint, & hic terminatur cap. 1.

Aliquãdo tamẽ legitur Ariſto. hæc figura vsũ fuiſſe.

CAP. II. De prima figura, & ſingulis eius modis.

IN ij. c. agendum eſt de prima figura, de qua tria videnda ſunt. primò an ſit perfectior vel imperfectior ſecunda & tertia, ſecundò aſſignandæ ſunt regulæ obſeruandæ in prima figura, ne circa eam contingat error in arguendo, tertiò agendum eſt de ſingulis eius modis tam directè quàm indirectè concludentibus.

Prima figura omnibus perfectior ẽ. Quantùm ad primũ aduerte, q̃ vt diximus in c. præced. prima figura eſt in qua medium ſubiicitur in ma. & prædicatur in minori. Cuius perfectio ſuper ſecundam & tertiam & præcipuè quoad quatuor primos modos directè concludentes oſtenditur ex tribus. Primò ex eo q̃ per eam cõcluduntur omnia concluſionum genera: ſ. affirmati. & vniuerſalis, vt in barbara, & negati. vniuerſalis, vt in celarent, & parti. affir. vt in darij, & parti. nega. vt inferio. In ſecũda autem figura non concluduntur niſi vniuerſalis negatiua & particularis negatiua, vt tibi manifeſtabitur. In tertia autem non concluditur vniuerſalis, ſed tantum particularis affirma. & nega. Quoniã igitur in prima concluduntur omnium concluſionum genera, meritò perfectior eſt. Vnde vt oſtendemus in trac. de ſyllo. demonſtratiuo, eſt magis ſcientifica, & præcipuè quia per illam tantũ concludimus concluſionem vniuerſalem affirmatiuam, de qua propriè eſt ſcientia, quæ eſt de vniuerſalibus. Secundò eſt perfectior ex parte medij. Nam ſolum in prima figura medius terminus mediat inter maiorem & minorem extremitatem & coniungit eas, ita q̃ & poſitione ſiue ſitu & coniunctione eſt verè medium. In ſecunda autem figura & tertia non eſt medium poſitione inter extremitates cum in ſecunda prædicetur in vtraque pręmiſſarum, & in tertia ſubiiciatur. Eſt autem medium ſolùm quo ad coniunctionem. Nam maior & minor extremitas in ſecunda figura coniunguntur in vno prædicato quod eſt medium & in tertia coniunguntur in vno ſubiecto, quod ſimiliter eſt medium, ex parte. ergo medij termini prima figura eſt perfectior. Tertiò eſt perfectior ex eo quod quatuor primi modi non reducuntur ad priores, ſed omnes alij ſecundæ & tertiæ figuræ & quinque indirectè cõcludentes reducuntur ad quatuor primos primæ figuræ, vt tibi manifeſtabitur. Conſtat ergo qũo ex tribus cauſis eſt perfectior, & iõ merito ponitur primo loco.

Duæ regulæ. Quantùm ad ſecundum aduerte quod duæ generales regulæ obſeruandæ ſunt in prima figura quo ad quatuor primos modos directè concludentes.

Prima ex minori negatiua non ſequitur. Prima eſt. In prima figura minore exiſtente negatiua, nihil ſequitur, i. non fit validus ſyllogiſmus formalis, qui teneat in omnibus ſeruato tali modo arguendi. Cuius ratio eſt, quia contingeret ex præmiſſis veris cõcludi falſum, vt hic, omnis aſinus eſt animal: nullus hõ eſt aſinus: ergo nullus homo eſt animal. Conſtat præmiſſas eſſe veras: & concluſionem falſam. Diximus autem ſupra quotiens ex veris concluditur falſum, eſſe inualidum modum arguendi,

eadem regula ſeruanda eſt in omnibus modis tertiæ figuræ:Secunda vt tibi declarabitur.

Ex maiori particulari nõ ſequitur.

Secunda eſt. Maiori exiſtente particulari indefinita vel ſingulari in prima figura,nihil ſequitur,id eſt inualidus eſt ſyllogiſmus, ratione ſupràdicta, vt hic. Quoddam animal eſt homo. Omnis aſinus eſt animal, ergo omnis aſinus eſt homo. Conſtat præmiſſas eſſe veras, & concluſionem falſam, ergo eſt inualidus ſyllogiſmus. Eadem regula obſeruanda eſt in ſecunda figura,vt tibi declarabitur quo ad omnes modos.Dixi notanter quo ad primos quatuor modos concludentes directè, quoniam iſtæ regulæ non ſunt neceſſariæ indirectè. Nã in ſapeſmo,minor eſt negatiua,in friſeſomorum maior eſt particularis. Quid autem ſit directè,& indirectè concludere,dicemus in ſequentibus.

Modi primæ figuræ.

Quantum ad tertium aduerte quòd modi expreſſi ab Ariſt.in 1.priorum & vt principales ac naturaliter concludentes ſunt qnatuor:ſcilicet,

Barbara, Celarent, Darij, Ferio,

Quibus Boetius in lib.de ſyllogiſmo categorico ex autoritate Theophraſti & Eudemi,& aſſenſu Porphyrij,addidit quinque modos concludentes indirectè vnde Boetius in prædicto ſuo libro inquit.Quatuor primos modos in analyticis ſuis,i.in lib.j.Priorum poſuit Ariſt.Cæteros verò quinque Theophraſtus,& Eudemus addiderunt quib.Porphyrius vir grauiſſimæ autoritatis viſus eſt conſenſiſſe. Sunt autem iſti quinque modi.

Baralipton, Celantes, Dabitis, Fapeſmo, Friſeſomorum,

Tu tamen aduerte q̃ Theophraſtus.& Eudemus nõ fuerunt primi inuentores modorum omnium concludentium indirectè.Nam Ariſt.in 1. priorum manifeſtè ponit quartũ, & quintum:ſ.fapeſmo,& friſeſomorum.Sic.n.inquit. Cum autem prædicatiuus,& priuatiuus,& vniuerſaliter ſumptus priuatiuus, ſemper ſyllogiſmus ſit minoris extremitatis ad maiorem, vt ſi à quidem omni. b vel alicui : b autem nulli c:conuerſis propoſitionibus neceſſe eſt c alicui a non non ineſſe.Similiter autem & in aliis figuris. Semper enim per conuerſionem fit ſyllogiſmus.& intendit Ariſt.q̃ quando vna propoſitio,ſ.maior,eſt vniuerſalis affirmatiua, altera verò,i.minor vniuerſalis negatiua, erit ſyllogiſmus concludens minorem extremitatem de maiore in prima figura,& hoc eſt indirectè concludere.Nam ſicut directè concludere, eſt maiorem extremitatem prædicari de minore in concluſione,ſic indirectè concludere eſt minorem extremitatem prædicari de maiori in concluſione. Hoc autem quod dixit Ariſt. fit in fapeſmo. Sic enim arguitur, omnis homo eſt animal,nullus aſinus eſt homo,ergo quoddam animal non eſt aſinus. Conſtat q̃ maior eſt vniuerſalis affir. & mi.vniuerſalis neg.& concluſio particularis neg.indirecta.ergo Ariſt.poſuit fapeſmo.Itẽ dicit q̃ quando vna præmiſſarum:i.ma.eſt particularis affir.& altera:i.mi.vniuerſalis nega. erit ſyllogiſmus concludens minorem extremitatem de maiori in prima figura ex conſequenti concludet indirectè,& hoc fit in friſeſomorum,ſic.n.arguitur.Aliqua virtus eſt bona,nullum vitium eſt virtus, ergo aliquod bonum non eſt vitium:ergo Ariſt.poſuit friſeſomorũ, ex quinque ergo modis primæ figuræ concludentibus indirectè, duos habemus ab Ariſt. alios autem tres aduertere potuerunt Theophraſtus&Eudemus,q̃ innuitBoetius vbi ſupra. Sic enim inquit.Hoc quod nuper diximus in ſecundo Priorum analyticorum libro , ab Ariſt. monſtratur. Quod ſoli Theophraſtus,& Eudemus principium capientes, ad alios in prima figura ſyllogiſmos adiiciẽdos animum adiecere. Licet ergo Ariſtot. omnes modos indirectè concludentes non expreſſerit virtualiter tamen ab eo proceſſerunt.

Deſcendentes igitur ad ſingulos modos aduerte prius pro vniuerſali intelligentia omnium modorum primæ, & ſecundæ,& tertiæ figuræ,quòd continentur his verſibus,

Barbara, Celarent, Darij, Ferio, Baralipton.
Celantes, Dabitis, Fapeſmo, Friſeſomorum,
Ceſare, Cameſtres, Feſtino, Baraco, Darapti.
Felapton, Diſamis, Datiſi,Brocardo, Ferison.

In omnibus his modis cõtinetur aliqua ex his quatuor vocalibus a e i o. A ſignat vniuerſalem affi.e vniuerſalem neg. i particularem affir.o particularem negatiuam.

Omnes iſti modi continent tres ſyllabas , prima ſignat propoſitionem maiorem,ſecunda minorem, tertia concluſioné,ſi quis aũt modus continet 4. ſyllabas vt Baralipton, vel quinque vt friſeſomorum , tantum tres primæ deſeruiunt,aliæ autem ſunt propter complementum verſus.

Quatuor primi primæ figuræ incipiunt ab his literis b c d f,& omnes ſequentes tam primæ,quàm ſecundæ tertiæ figuræ incipiunt ab eiſdẽ,& denotatur quod incipientes à B, reducuntur ad Barbara,& incipientes à C a d celarent& in incipientes à D ad Darij,& incipientes ab F ad ferio.

In omnibus modis exceptis quatuor primis ponitur aliqua ex his quatuor literis,ſ p m c:ſ ſignat q̃ ille modus reducitur per conuerſionem ſimplicem , p ſignat quod ille modus reducitur per conuerſionem per accidens : m ſignat quod illæ modus debet reduci per tranſpoſitionem præmiſſarum, vt ſ. maior fiat minor & econuerſo : c ſignat quod ille modus reducitur per impoſſibile.Vnde verſus,

Simpliciter verti vult ſ, p verò per acci.
M vult tranſponi , c per impoſſibile duci.

His prænotatis deſcendamus ad quatuor primos primę figuræ per quos ſm Ariſt.in j.Prior. fiũt ſyllogiſmi perfecti, per oẽs aũt alios ſequentes & ſecundæ& tertiæ figuræ fiũt imperfecti Non.n. quatuor indigent firmari, neque reduci ad alios , oẽs auté alij reducendi ſunt ad quatuor primos, vt firmentur p illos,ſicut tibi declarabit, quatuor ergo primi ſunt pfecti reliqui vero p quatuor primos perficiuntur.

Primus & perfectior eſt Barbara,eo quod in eo ſolo cõcluditur vniuerſalis affir.& facit magis ſcire,vt tibi declarabitur in trac.ſeq. Conſtat aũt Barbara ex trib.a ſignantibus ma.& mi.& concluſioné vniuerſales affir.& ſic arguit.

Bar Omne animal eſt mortale,
ba Omnis homo eſt animal,
ra. Ergo omnis homo eſt mortalis.

Regulæ obſeruandę,vt defendatur modus arguendi in Barbara,ponentur in vltimo cap.huius tractatus.

Secundus modus primę figurę,per quem concludit vniuerſalis neg.eſt.

Ce Nullum animal eſt lapis.
la Oṁnis homo eſt animal,
rent. Ergo nullus homo eſt lapis.

Regulæ defenſiuæ modi arguendi in celarent, ponentur in vltimo capite.

Tertius modus primæ figuræ,per quem concluditur particularis affir.eſt.

Da Omnis homo eſt rationalis,
ri Sortes eſt homo,
j. Ergo Sortes eſt rationalis.

Regulæ defenſiuæ modi arguendi in Darij, ponentur in c. vlt. quartus modus primæ figuræ , per quem concluditur particularis neg.eſt.

Fe Nullum bonum eſt malum,
ri Viuere eſt bonum,
o. Ergo viuere non eſt malum.

Regulæ defenſiuæ modi arguendi in Ferio, ponentur in capit.vltimo.

Primus modus primæ figuræ concludens particul. affirm. indirectè eſt.

Ba Omne animal eſt viuens,
ra Omnis homo eſt animal,
lip. Ergo quoddam viuens eſt homo.

Aduerte q̃ reducitur ad barbara per conuerſionem concluſionis per accidens,nam tertiæ ſyllabæ apponitur P.Sic autem reducitur , omne animal eſt viuens. omnis homo eſt animal,ergo omnis homo eſt viuens. Nam vniuerſalis affirma.conuertitur in particularem affir. per accidens. vt docuimus in trac.tertio agentes de ſpeciebus conuerſionis.

Sed aduerte.quando dicitur,q̃Baralipton reducitur ad Barbara per conuerſioné concluſionis per accidens,id poteſt habere duplicem ſenſum,primus eſt quod concluſio de baralipton cõuertatur per accidens in vniuerſalem affir.& hic ſenſus eſt falſus:quoniam cum ſit propoſitio particularis affir. non conuertitur niſi per conuerſionem ſimplicem in particularem affir.ſecundus eſt q̃ concluſio de Baralipton conuertat vniuerſalem affirmati. per accidens , & hic ſenſus eſt verus : quoniam vniuerſalis affir.conuertitur per accidens in partic.affir. ita q̃ vniuerſalis eſt conuerſa&particularis eſt conuertens,eſt ergo ſenſus q̃ Baralipton reducitur ab barbara per conuerſionem concluſionis actiuam per accidens,& non paſſiuam,quia etſi non conuertatur in vniuerſalem affir.conuertit tamen vniuerſalem affir.per accidens,& hic eſt ſenſus Boetij in lib.ſuo de ſyllogiſmo categoric.Vbi poſitis quatuor primis modis primę figurę agẽs de quinto q̃ hic nominat Baraliptõ inquit,Quintus modus

ex duabus vniuerſalibus affirmationibus eſt,particularem colligens hoc modo, Si a fuerit in omni b, & b fuerit in omni c,poſſet equidem concludi ꝙ a eſſet. in omni c: ſed qm̃ iſta vniuerſalis propoſitio vt dictũ eſt, particulariter, id eſt,in particularẽ conuertit, prætermiſſo eo qđ a terminus de omni c termino prædicatur, concluſio eſſe dicitur qđ c terminus de quoddam a termino prædicatur. Quod hoc exẽplo monſtrandũ eſt.Si enim ſint propoſitiones ſic, omne iuſtũ bonum eſt,omnis virtus iuſtũ eſt, poſſet etiam concludi qđ omnis virtus bonũ eſt. Sed qm̃ iſta propoſitio ſibi particulariter conuertitur, id eſt,conuertit in particularem, fit vt quoddam bonũ ſit virtus, & ſic concluſio particularis ſyllogiſmi colligitur ex duabus vniuerſalibus affirmatiuis.Hæc Beëtius, ex quibus conſtat ꝙ particularis affir.quæ eſt cõcluſio in Baralip. non eſt cõuerſa in vniuerſalem affir.vt reducatur ad Barbara,ſed qm̃ eſt conuertens vniueſalẽ affir. Vnde poteſt concludi vniuerſalis affir.quæ eſt conuerſa,& tunc ſyllogiſmus eſt in Barbara, & pót concludi particularis affirmatiua quæ eſt conuertens vniuerſalem affir.& tunc argumentum eſt in Baralipton.

Secundus primæ figuræ concludẽs indirectè vniuerſalem negatiuam eſt.

Ce Nullum animal eſt lapis
lan Omnis homo eſt animal
tes. Ergo nullus lapis eſt homo.

Reducit ad celarent.ſi conuertatur concludo ſimpliciter: id eſt, in vniuerſalem neg. ſic, nullum animal eſt lapis, omnis homo eſt animal,ergo nullus homo eſt lapis.

Regula defenſiua modi arguẽdi in celãtes ponet in ca.vlt.

Tertius modus primæ figuræ concludens indirectè particularem affirmatiuam.

Da Omne animal eſt viuens,
bi Homo eſt animal,
tis. Ergo quoddam viuens eſt homo.

Reducitur ad darij conuerſa cnoclusione ſimpliciter,i. in particularem affir.ſiue indefinitam ſic, omne animal eſt viuens,homo eſt animal,ergo homo eſt viuens.

Regula defenſiua modi arguẽdi in Dabitis,ponet in c.vlt.

Quartus modus primæ figuræ coucludens indirectè particu.negatiuam.

Fa Omne animal eſt ſubſtantia,
peſ Nullus lapis eſt animal,
mo. Ergo quædam ſubſtantia non eſt lapis.

Reducitur ad ferio maiore conuerſa per accidens, id eſt,partic.affir.vt omne animal eſt ſubſtantia,quædam ſubſtantia eſt animal,& minore conuerſa ſimpliciter,i.in vniuerſalem negat.vt nullus lapis eſt animal, nullũ animal eſt lapis & per tranſpoſitionẽ præmiſſarum ſic conuerſarum, vt ſcilicet, minor conuerſa fiat maior, & maior conuerſa fiat minor.Tunc enim ſyllogiſmus erit in ferio ſic arguendo,Nullum animal eſt lapis, quædam ſubſtãtia eſt animal, ergo quædam ſubſtantia non eſt labis.

Regula defenſiua modi arguendi in fapeſmo ponetur in capite vltimo.

Quintus modus primæ figuræ concludẽs indirectè particul.negat.

Fri Quidam homo eſt animal.
ſeſo Nullus aſinus eſt homo
mo. Ergo quoddam animal non eſt aſinus.

Reducitur ad ferio, maiore conuerſa ſimpliciter, i. in partic.affir.vt quidam homo eſt animal, quoddam animal eſt homo,& minore conuerſa ſimpliciter,id eſt,in vniuerſalem neg. vt nullus aſinus eſt homo,nullus homo eſt aſinus,& per tranſpoſitionem præmiſſarum conuerſarum, vt ſ.minor conuerſa fiat maior, & maior cõuerſa fiat minor, & tunc argumentum erit in ferio,Sic arguendo,nullus homo eſt aſinus,quoddã animal eſt homo,ergo quoddã animal non eſt aſinus. Hæc de modis primæ figuræ tàm directè quàm indirectè concludentibus dicta ſint.

CAPVT III.

De ſecunda figura,& ſingulis eius modis.

Figura ſecunda imperfectior prima,et tertia perfectior.

IN tertio cap. agendum eſt de ſecũda figura, in qua tria agẽda ſunt, primo qũo ſe habet ſecunda ad primam, & ad tertiã quo ad perfectionem, ſecundo ponendæ ſunt regulæ generales obſeruandæ, ne fiat error in arguẽdo in ſecũda figura, tertio agendum eſt de ſingulis eius modis.

Quantũ ad primum aduerte quod eſt media ſecundũ perfectionẽ inter primã & tertiam, nam eſt imperfectior prima quoad quatuor modos directè cõcludentes,qm̃ in prima cõcluditur vniuerſalis affir.in ſecunda aũt nõ.Præterea medium in prima verè mediat inter extrema poſitione & coniunctione, in ſecunda aũt tantùm coniunctione, quoniã prædicatur in vtraque prẽmiſſarum,præterea modi ſecũdæ reducunt ad modos primæ,vt tibi manifeſtabit tanquã imperfecti ad perfectos,& nõ ecõuerſo, ergo conſtat ſecundã eſſe imperfectiorem prima.Eſt aũt perfectior tertia,qm̃ in ſecunda cõcluditur vniuerſalis neg. & parti. neg.in tertia aũt ſolũ partic.affir. & neg.ergo facit minus ſcire quã ſecunda,præterea in ſecunda mediũ prædicatur in vtraque,in tertia verò ſubiicitur, nobilius eſt aũt prædicari,quàm ſubiici, quoniã prædicatum habet rationẽ formæ,ſubiectũ verò rationẽ materiæ.Conſtat ergo quòd eſt media quoad perfectionem inter primam & tertiam.

Quantũ ad ſecundũ aduerte ꝙ tres regulæ obſeruãdæ ſunt,ne contingat error in arguendo in ſecunda figura.

Prima eſt,in ſecunda figura, nũquã maior ſit particularis.

Secunda eſt,non ſit vtraque præmiſſa affir.ſed vna affir.& altera negatiua.

Tertia eſt,ſemper concluſio ſit negatiua.

Regulæ, ex maiori particulari nõ ſequitur.

Ratio primæ regulæ & ſecundæ,& tertiæ eſt, quia cõtingeret præmiſſas eſſe veras & cõcluſionem falſam,ergo eſſet inutilis modus arguendi. Diximus enim ſuprà, ꝙ in vero & formali modo arguendi, ex veris non cõcluditur niſi verũ.Quòd autẽ maiori exiſtente particulari, contingat ex veris concludi falſum,patet hic.

Homo eſt albus.
Nullus Aethiops eſt albus,
Ergo nullus Aethiops eſt homo.

Conſtat ma. eſſe veram, cum ſit indefinita,& mi. eſſe verã ad ſenſum & tamen concluſio eſt manifeſtè falſa.

Ex duabus affirmatiuis nõ ſequitur.

Quod verò exiſtente vtraque præmiſſarũ affirmatiua,contingat ex veris concludi falſum,patet hic.

Omnis homo eſt animal,
Omnis aſinus eſt animal,
Ergo omnis aſinus eſt homo.

Conſtat vtrãque præmiſſarum eſſe veram, quoniã animal prędicatur eſſentialiter de omnibus ſpeciebus ſuis,vt declaratum eſt in tractatu quarto,concluſionẽ autem eſſe falſam nemo dubitat.

Quòd etiã ſi cõcluſio fiat affir.cõtingat ex veris cõcludi falſum patet in argumẽto p̃cedẽti.Præterea, regula tertia ſequit ex neceſsitate à ſecũda,nã ſi eſt neceſſe in ſecũda figura alterã p̃miſſarũ eſſe negatiuã, oportet cõcluſionẽ eſſe negatiuã,nõ eſt eñ imaginabile alterã p̃miſſarũ eſſe neg.& cõcluſionẽ fieri affir.vt patet diſcurrẽti. Conſtat igit̃ p̃dictas tres regulas obſeruãdas eſſe in ſecũda figura.

Modi ſecundæ figuræ.

Quãtũ ad tertiũ aduerte ꝙ ſecũda figura cõtinet quatuor modos directè cõcludẽtes, ex quibus duo primi concludũt vniuerſalẽ neg. & duo ſequẽtes particul.negatiuã.

Primus eſt

Ce Nullum vitium eſt virtus,
ſa Omnis iuſtitia eſt virtus,
re. Ergo nulla iuſtitia eſt vitium.

Reducit ad celarent ma. conuerſa ſimpliciter, id eſt, in vniuerſalem negatiuam ſic, nulla virtus eſt vitium, omnis iuſtitia eſt virtus,ergo nulla iuſtitia eſt vitium.

Regula defenſiua modi arguẽdi iu ceſare,ponet ĩ vlt.c.

Secundus modus eſt

Ca Omne animal eſt viuens,
me Nullus lapis eſt viuens,
ſtres. Ergo nullus lapis eſt animal.

Reducitur ad celarẽt,cõuertendo minorẽ ſimpliciter, in vniuerſalẽ neg.& cõcluſionẽ ſimpliciter,i.in vniuerſalẽ neg.& tranſponendo minorẽ in maiorem,& maiorẽ in minorem ſic arguendo,Nullum viuẽs eſt lapis, omne animal eſt viuens. ergo nullum animal eſt lapis.

Regula defenſiua modi arguẽdi in cameſtres, ponit vlt.c.

Tertius modus eſt.

Fe Nullus aſinus eſt homo
ſti Sortes eſt homo
no. Ergo Sortes non eſt aſinus.

Reducitur ad ferio maiore conuerſa ſimpliciter, id eſt, in vniuerſalem negatiuam ſic,nullus homo eſt aſinus,Sortes eſt homo,ergo Sortes non eſt aſinus.

Regula defenſiua modi arguendi in feſtino, ponetur in capite vltimo.

Quartus modus eſt.

Ba Omnis virtus eſt laudabilis
ro Auaritia non eſt laudabilis
co. Ergo auaritia non eſt virtus.

Reducitur ad Barbara per impoſsibile, eſt autem reducere per impoſsibile, ſumere oppoſitum concluſionis & alterā p̄miſſarū & inferre oppoſitū alteri⁹ p̄miſſæ. V. gratia, in argumēto p̄poſito cōcluſio eſt hæc, Auaritia nō eſt virtus, ſumaſ oppoſitū cōtradictoriū, ſ. oīs auaritia eſt virt⁹, maior eſt hæc, Omnis virtus eſt laudabilis, minor eſt hæc, auaritia nō eſt laudabilis, oppoſitū cōtradictoriū eſt hoc, omnis auaritia eſt laudabilis. Arguatur ergo ſic, omnis virtus eſt laudabilis, omnis auaritia eſt virtus, ergo oīs auaritia eſt laudabilis, quod eſt oppoſitū minoris. Regula defenſiua modi arguendi in Baroco, ponetur in cap. vltimo. Hæc de modis ſecundæ figuræ dicta ſint.

Reducere per impoſsibile quid.

CAP. IIII. De tertia figura, & ſingulis eius modis.

IN cap. quarto agendum eſt de tertia figura, quæ eſt imperfectior ſecunda: quoniā per eam concluditur ſolùm parti. affir. & nega. & de ſingulis eius modis. De ea igit̄ duo agēda ſunt, primò ponētur duæ regulæ generales obſeruandæ, ne fiat in tertia figura Syllogiſmus inutilis, ſecū dò agendum eſt de ſingulis eius modis.

Quātum ad primum aduerte duas regulas obſeruādas ne fiat error. Prima eſt quod minor non ſit negatiua, aliter ex veris concluderetur falſum, vt hic, omnis homo eſt animal, nullus homo eſt aſinus, ergo aſinus nō eſt animal. Cōſtat præmiſſas eſſe veras, & concluſionem falſam, ergo iſte modus arguendi eſt inutilis in tertia figura.

Ex minori negatiua nil ſequitur.

Secunda eſt hæc, nunquam concluſio ſit vniuerſalis, aliter ex veris concluderetur falſum, vt hic, omnis homo eſt animal, omnis homo eſt ſubſtantia, ergo omnis ſubſtantia eſt animal. Conſtat præmiſſas eſſe veras, & concluſionem falſam, ergo eſſet inutilis modus arguendi, neceſſe eſt ergo in tertia figura minorem eſſe affirmatiuam, & concluſionē eſſe particularem ſiue affirmatiuam, ſiue negatiuam.

Quantū ad ſecundū aduerte, quòd primus modus tertiæ figuræ, dicitur.

Modi tertiæ figuræ.

Da Omnis homo eſt ſubſtantia,
ra Omnis homo eſt animal.
pti Ergo quoddam animal eſt ſubſtantia.

Reducitur ad darij minore conuerſa per accidens: id eſt in particu. affir. vt hic, omnis homo eſt ſubſtātia, quoddam animal eſt homo, ergo quoddam animal eſt ſubſtātia. Regula defenſiua modi arguēdi in darapti, ponet̄ in c. vlt. Secundus modus dicitur.

Fe Nullum animal eſt mortuum,
lap Omne animal eſt viuum,
ton. Ergo viuum non eſt mortuum.

Reducitur ad ferio minore conuerſa per accidens, id eſt in parti affir. vt hic. Nullum animal eſt mortuū, Quoddam viuū eſt animal, ergo quoddā viuum non eſt mortuū.

Regula defenſiua modi arguendi in felapton, ponet̄ in cap. vltimo.

Tertius modus dicitur,

Di Quidam homo eſt iuſtus,
ſa Omnis homo eſt animal,
mis. Ergo quoddam animal eſt iuſtum.

Reducitur in darij conuerſa maiore ſimpliciter: id eſt in partic. affir. & cōuerſa concluſione ſimpliciter. i. in particu. affir. & tranſponendo præmiſſas, ita quod minor fiat maior, & maior cōuerſa ſimpliciter fiat minor, & cōcludaſ cōcluſio cōuerſa ſimpliciter, vt hic, oīs homo eſt animal, quoddā iuſtū eſt homo, ergo quoddā iuſtū eſt animal. Regula defenſiua modi arguēdi in diſamis ponet̄ in c. vlt

Quartus modus dicitur,

Da Omnis homo eſt ſubſtantia,
ti Quidam homo eſt animal,
fi. Ergo quoddam animal eſt ſubſtantia.

Reducitur ad Darij, cōuerſa minore ſimpliciter, id eſt in particulari affirma. vt hic omnis homo eſt ſubſtantia, quoddā aīal eſt homo, ergo quoddā animal eſt ſubſtantia. Regula defenſiua modi arguendi in Datiſi, ponetur in capi. vltimo.

Quintus modus dicitur,

Bro Quidam homo non eſt iuſtus,
car Omnis homo eſt rationalis,
do. Ergo quoddam rationale non eſt iuſtum.

Reducit̄ ad Barbara per impoſsibile. Sic aūt reducet̄. Sumaſ oppoſitū concluſionis, qđ eſt hoc, omne rō nale eſt iuſtū. Sumaſ minor vt ſtat, ſ. oīs homo eſt rationalis, & cōcludatur oppoſitū maioris, qđ eſt hoc, omnis homo eſt iuſtus, tunc patet quod argumentum erit in Barbara, ſic ſyllogizando, omne rationale eſt iuſtum, omnis homo eſt rationalis, ergo omnis homo eſt iuſtus.

Regula defenſiua modi arguēdi ī Brocardo, ponet̄ ī c. vlt.

Sextus modus dicitur.

Fe Nullum vitium eſt virtus,
ri Quoddam vitium eſt peſsimum.
ſon. Ergo quoddam peſsimum non eſt virtus.

Reducit̄ ad ferio conuerſa minore ſimpliciter, i. in part. affir. vt patet hic, Nullū vitiū eſt virtus, quoddā peſsimū eſt vitium, ergo quoddam peſsimum non eſt virtus.

Regula defenſiua modi arguēdi in feriſon, ponet̄ in c. vlt.

Hæc de tertia figura, & ſingulis eius modis dicta ſint.

CAPVT V.

De coniugationibus inutilibus ad mentem Ariſtotelis.

IN cap. 5. tangendum eſt ſummariè, de combinationibus inutilibus, de quibus pertractat Ariſtot. in lib. Priorum ſatis diffusè. Tu igit̄ aduerte, q̄ cōiugatio ſiue cōbinatio ſumit̄ hic p̄ diſpoſitione triū terminorū, ſ. maioris & minoris extremitatis & medij, & duarū præmiſſarū ad inferendā cōcluſionē. Talis igitur cōbinatio duplex eſt, ſ. vtilis, & inutilis. Vtilis eſt q̄n ex tribus terminis, & duabus præmiſsis veris rectè diſpoſitis ſemper ſequit̄ cōcluſio vera ſeruata eadē forma arguēdi, ita q̄ impoſsibile eſt ex ea dē arguēdi forma ſtantibus præmiſsis veris ſequi concluſionē falſam. Quod ſi cōcludetur falſa, aliqua præmiſſarū erit falſa, vel oēs: vt ſic arguēdo in darij, Omnis homo eſt aſinus: Sortes eſt homo, ergo Sortes eſt aſinus, Cōbinatio quidē eſt vtilis quo ad formam, ſed peccat in materia, & ideo nō eſt mirū ſi ex maiori falſa cōcluditur cōcluſio falſa. & q̄n in omnibus modis triū figurarū ex veris nunquā cōcluditur falſum, ſed verum ex veris, & falſum ex falſis, ſeruatis regulis generalibus, de quibus actum eſt ſuprà, ideo ſunt cōbinationes vtiles. Cōbinatio aūt inutilis cognoſcit̄, q̄n conſimili forma arguendi ſeruata ex præmiſſis veris cōcluditur concluſio aliq̄n vera, aliq̄n falſa. Verbi gratia. Si in prima figura ſumatur minor negatiua, ex veris concludetur verū & falſum. Verum quidem ſi ſumatur ſpecies & genus cum termino extraneo, id eſt qui eſt alterius generis, vt homo, animal, lapis, & arguatur ſic, omnis homo eſt animal, nullus lapis eſt homo, ergo nullus lapis eſt animal. falſum aūt, ſi ſumantur duæ ſpecies cū genere, vt homo, aſinus, & animal, & arguatur ſic, omnis homo eſt animal, nullus aſinus eſt homo, ergo nullus aſinus eſt aīal. Præterea, cognoſcitur cōbinatio inutilis, ex eo q̄ in ea dātur termini in quibus omni & in quibus nulli. Dari terminos in quibus nulli: eſt dari tres terminos, ex quibus fiunt duæ præmiſſæ veræ ſm aliquam combinationem, cū quibus ſtat vniuerſalis negatiua vera. V. G. ſi quis dicat q̄ arguere ex puris particularibus, eſt cōbinatio vtilis, ſumat animal, & hominē, & aſinum, & arguat ſic. Quoddam animal eſt aſinus, quidam homo eſt animal: ergo quidam homo eſt aſinus. Certum eſt quòd cum his duabus præmiſsis veris ſtat vniuerſalis negatiua vera, ſcilicet null⁹ homo eſt aſinus, ex quo ſequitur hāc combinationem eſſe manifeſtè inutilem: quoniam tu concedis propter illam duo contradictoria eſſe ſimul vera, nam conſtat hanc eſſe veram, nullus homo eſt aſinus, & tu concedis hanc eſſe veram, quidā homo eſt aſinus, quoniam eſt cōcluſa ex duabus p̄miſsis particularibus veris, quam cōbinationem tenes eſſe vtilē. Sed iſtæ ſunt contradictoriæ, nullus homo eſt aſinus, quidam homo eſt aſinus, ergo tu concedis duo contradictoria eſſe ſimul vera. Dari terminos in quibus omni, eſt dari terminos ex quibus fiant duæ præmiſſæ veræ ſecundū aliquam cōbinationem, cum quibus ſtat vniuerſalis affirm. vera. V. G. ſi tu dicis, q̄ arguere in prima figura ex maiori particulari eſt combinatio vtilis, ſumas ſpeciem, & genus ſuum & terminum extraneū à genere, puta hominē, animal, lapidem. & arguas ſic, Lapis non eſt animal, nullus homo eſt lapis, ergo nullus homo eſt animal, certū eſt quòd cū his duabus præmiſsis veris ſtat vniuerſalis affirmati. vera, ſcilicet omnis homo eſt animal, ex quo ſequitur prædictam combinationem eſſe inutilem: quoniam tu concedis duas p̄poſitiones contrarias in materia naturali

Cōbinatio vtilis & inutilis, qua.

Termini in quibus omni, & in quibus nulli.

eſſe

esse simul veras. Constat enim hanc esse veram, omnis homo est animal, & tu concedis per prædictam combinationem, quem reputas esse vtilem, hanc esse veram, nullus homo est animal, & istæ sunt duæ contrariæ in materia naturali, ergo, &c. Vlterius concedis duas contradictorias, esse simul veras, nam ad istam, nullus homo est animal sequitur quod aliquis homo non sit animal: sed omnis homo est animal, & aliquis homo non est animal, contradicunt, ergo concedis contradictoria simul esse vera, quòd cum sit impossibile, sequitur prædictam combinationem esse inutilem. Constat igitur tibi quid sit combinatio vtilis & inutilis, & ex quibus deprehéditur. Hęc de quinto c. dicta sint.

CAP. VI.

De regulis defensiuis syllogismorum.

IN sexto cap. ponendæ sunt regulæ defensiuæ modorum trium figurarum, quibus obseruatis non fiet error in aliquo prędictorum modorum, ita ꝙ semper concludetur verum ex veris, aut falsum ex falsis. & nunquam falsum ex veris. Sed antequam descendamus, ad modos speciales, ponendæ sunt regulæ generales deseruientes omni figuræ & omni modo, quæ sunt nouem.

Medium in syllogismo debet esse vniocũ, vel anal.

Prima est, nunquam medium sit terminus æquiuocus, nec analogus analogia plurium rationum. & propterea hic syllogismus non valet. Omnis canis latrat. Stella est canis, ergo stella latrat. neque iste valet, omne sanum est animal, vrina est sana, ergo vrina est animal. Dixi analogus, analogia plurium rationum: quoniam si analogum dicat tãtum vnam rationem, sed inæqualiter participatam, quale est ens in via Thomistica, nõ impedit quin sit verum medium, & verus syllogismus. vt hic, cuilibet enti debetur esse: Substantia est ens: ergo substantiæ debetur esse. Idem concluditur de accidente, necesse est ergo medium esse vniocum, vel analogum, analogia vnius rationis inæqualiter participatæ.

Syllogismus, constat tãtũ ex categ.

Secunda est, quod neutra præmissarum sit hypothetica, sed vtraque categorica: quoniam modi, & figuræ, de quibus locuti sumus, dantur ab Arist. de syllogismo categorico, & non hypothetico, syllogismus autem categoricus cõstare debet ex categoricis & non ex hypotheticis, & propterea hic syllogismus non valet in barbara, omne animal, si est rudibile, est asinus, omnis homo est animal, si est rudibile, ergo omnis homo est asinus. Non valet quoniam præmissæ sunt hypotheticæ, & conclusio est categorica.

Tertia est, maior, & minor extremitas, teneantur imper mixtæ in præmissis, ita ꝙ maior extremitas, neque secundùm partem, neque secundùm totum replicetur in minori, & propterea non sequitur in Barbara. Omne secundum immediatè sequitur primum, omne tertium immediatè sequitur secundum, ergo omne tertium immediate sequitur primum: non valet: quoniam maior extremitas, quę est hoc totum, immediatè sequitur primum, replicatur secũdum partem in minori, sed debet sic formari minor, omne tertium est secundum, & tunc argumentum valet in Barbara. sed minor est falsa.

Quarta teneantur termini in præmissis & in conclusione æque amplè, & æque strictè, nam si in præmisis tenean tur ampliatiuè, & in conclusione restrictiuè, siue econuerso, nunquàm argumentum valet, & hoc tibi manifestabitur infrà in multis.

Quinta est non fiat argumentum ex quatuor terminis neque expresè, neque implicitè, àliter argumentum non tenet, vt tibi manifestabitur.

Sexta est, nunquam ponatur medium, neque pars medij in conclusione, vnde non sequitur in Baroco, omnis homo differt ab asino, Brunellus non differt ab asino cum sit asinus, ergo Brunellus non differt ab homine, non valet, quoniam medium est hoc, differt ab asino, cuius pars ponitur in conclusione: s. differt, vnde debet sic concludi, ergo Brunellus non est homo, quod est verum.

Septima non fiat transitus à suppositione ad suppositionem sibi repugnantem. Repugnat autem materialis formali, simplex personali, determinata siue confusa tantum distributiuæ: distributiua collectiuę, distributiua absoluta distributiuæ accommodæ.

Octaua est, syncategoremata rectè disponantur in præmissis, & conclusione, & defectu huius regulæ, multi committuntur errores in modis arguendi, vt tibi manifestabitur in sequentibus.

Nona est, concludatur conclusio, vt pręcise sequitur ex præmissis, & non aliter. defectu cuius multi tibi manifesta buntur errores in prædictis modis arguendi.

Positis regulis generalibus obseruãdis, descendendum est ad modos particulares, in quibus committitur error propter defectum alicuius regulæ ex prædictis.

Ex hypotheticis nõ sit syllogismus.

In Barbara hoc argumentum non valet, propter defectum secundæ regulæ. Omne rationale, vel irrationale est homo. Hæc est vera, quoniam cum sit disiunctiua, vna pars est vera, & sufficit. omnis asinus est rationalis, vel irrationalis, & hæc est vera eadem ratione: quoniam vna pars est vera, & tamen conclusio est falsa: scilicet omnis homo est asinus.

Hoc argumentum nõ valet: quoniam cum conclusio sit categorica debet concludi ex categoricis & non ex hypotheticis, constat autem ma. & mi. esse hypotheticas disiunctiuas. Vnde debet sic argui, Omne rationale est homo. omnis asinus est rationalis, ergo omnis asinus est homo, & tunc argumentum verè est in barbara, sed minor est falsa.

Syllogismus non est ex 4. terminis.

Item in barbara hoc argumentum non valet propter defectum quintę regulę, quicunque dicit Sortem esse animal dicit verum: Quicunque dicit sortem esse asinum, dicit sortem esse animal: quoniam asinus est animal, ergo quicunque dicit sortem esse asinum dicit verum.

Hoc argumentum non valet, quoniam constat ex quatuor terminis virtualiter, stat enim animal in ma. pro animali rationali tantum, & in mi pro animali irrationali tantum. Constat autem ꝙ non est idem animal rationale & irrationale ex significato. Quòd si sumatur animal in vtroque præmissarum pro eodem significato, constat minorem esse falsam, & ideo argumentum non valet de forma, quod si de forma valet, minor est falsa.

Maior extremitas nullo mõ assumitur in minori.

In celarent hoc argumentum non valet propter defectum tertię regulę, nullum animal dum dormit vigilat: omnis homo est animal dum dormit: ergo nullus homo vigilat, non valet: quoniam replicatur pars maioris extremitatis in minori propositione, scilicet ly dum dormit. Sed sic formari debet minor, Omnis homo est animal, ergo nullus homo dum dormit vigilat.

In præmissis nõ debet variari suppositio.

In darij hoc argumentum non valet propter defectum septimæ regulæ, omne indiuiduum alicuius speciei est asinus. Nam demonstrata hæc specie, puta asinina, Omne indiuiduum illius speciei asininæ, est asinus: Sortes est indiuiduum alicuius speciei, vt patet, ergo sortes est asinus. Non sequitur: quoniam subsumitur minor ac si ly alicuius speciei staret distributiuè in maiori, ꝙ non est verum, sed stat & supponit determinatè, aut discretè. Vnde arguitur à non distributo ad distributum. Si autem deberet valere, oporteret sic arguere, omne indiuiduum omnis speciei est asinus, sortes est indiuiduũ huius speciei, puta humanę: ergo sortes est asinus: Argumen. valet de forma, sed maior est falsa.

Item in Darij, hoc argumentum non valet propter defectum eiusdem regulę, omnes apostoli sunt duodecim, Petrus, & Paulus sunt apostoli, ergo Petrus & Paulus sunt duodecim. Non sequitur, quoniam fit transitus à suppositione collectiua ad distributiuam, nam ly apostoli stat collectiuè in maiori, & tamen subsumitur Petrus & Paulus ac si staret distributiuè.

Syncategoremata nõ variãtur in cõclusiõe.

Item in Darij hoc argumentum non valet propter defectum octauæ regulæ, omne risibile est animal: Præcisè homo est risibilis, ergo præcisè homo est animal, non sequitur, quoniam ly præcisè non debet poni in conclusione, est enim regula generalis, ꝙ non debet plus poni in conclusione cum maiori extremitate quàm positum fuerit in propositione maiori cũ prædicato illi⁹, cõstat aũt quod hoc syncategorema præcisè non fuit positum in propositione maiori, ergo non debet poni in conclusione. Sed debet sic concludi, ergo homo est animal.

Inferio hoc argumentum non valet propter defectum tertiæ regulæ. Quatrinum non valet solidum, Ducatum valet quatrinum: ergo ducatum non valet solidum. non sequitur, quoniam pars maioris extremitatis replicatur in minori propositione, scilicet valet, sed debet formari sic minor, Ducatum est quatrinum, ergo, &c. Tunc argumentum valet de forma, sed minor est falsa.

In baralipton hoc argumentum non valet propter defectum quintæ regulæ. Omne album est qualitas: Omnis nix est alba, ergo quædam qualitas est nix non sequitur, quoniam

quoniam in maiori ſtat album abſtractè,i.pro albedine,iuxta ſenſum,quem dicit Ariſtot. in prædicamento qualitatis, quod album puram qualitatem ſignificat,aliter maior eſſet falſa. In minori autem ſi debet eſſe vera oportet quòd ſtet concretè,i.pro re ſiue ſubſtantia alba,ſecundum quod dicimus hominem album,niuem albam,& ſic conſtat quòd aut maior aut minor eſt falſa, aut argumentum eſt ex quatuor terminis implicitè.

In celantes hoc argumentum non valet propter defectum quintæ regulæ.Pono caſum ꝙ nulla roſa ſit in mũdo, puta in hyeme,& arguitur ſic,nullum ſpiràs odorem eſt roſa,quia per caſum roſa nõ eſt. omnis flos eſt ſpirans odoré: hæc eſt vera,poſito quod non ſemper ſentiatur à nobis.ergo nulla roſa eſt flos.Non ſequitur, quoniam argumentum eſt ex quatuor terminis, nã roſa in maiore ſtat pro roſa exiſtente,in concluſione autem ſtat pro roſa vt roſa,ita ꝙ abſtrahit ab exiſtente,& non exiſtente,& quoniam hæc eſt in primo modo per ſe,roſa eſt flos,ſicut iſta,homo eſt animal, ideo eſt ſempiternæ veritatis:cum igitur non ſtet roſa pro eodem in maiore & in concluſione argumentum nõ valet.

In Dabitis non valet hoc argumentum propter defectũ ſeptimæ regulæ.Omnis homo eſt indiuiduus, ſiue ſingularis:aliqua ſpecies animalis eſt homo,quia animal prædicatur de homine in quid, ergo aliqua ſpecies animalis eſt indiuidua ſiue ſingularis.Non ſequitur,quoniam fit tranſitus à ſuppoſitione perſonali ad ſuppoſitionem ſimplicem,nam homo in ma.ſupponit perſonaliter diſtributiuè,in mi. autẽ ſupponit ſimpliciter, ſiue, vt dicunt nominales, materialiter.Hæc autẽ tibi manifeſta erunt in trac.de ſuppoſitionib.

In fapeſmo non videtur validus modus arguendi, eo ꝙ vtraque præmiſſarum eſt vniuerſalis, & tamen cõcluſio eſt particularis,quod videtur repugnare Ariſtoteli in lib.priorum.Vult enim Ariſt. quod concluſio aſſimilari debeat alicui præmiſſarum,hic autem nulli ex præmiſſis aſſimilatur, cum ſit particularis,& ambę præmiſſę ſint vniuerſales.Prę terea in fapeſmo minor eſt negatiua, quod eſt contra regulam generalem poſitam in prima figura, in qua dictum eſt, quòd in prima figura minore exiſtente negatiua nihil ſequitur,ergo ſyllogiſmus in fapeſmo eſt inutilis.

Reſpondetur,Quando dicit Ariſt.in primo priorum, ꝙ oportet concluſionem aſſimilari alicui ex præmiſſis intendit quo ad qualitatem & non quo ad quantitatem,& intendit ꝙ ſi aliqua concluſio ſit negatiua oportet aliquam præmiſſarum eſſe negatiuam, & hoc verificatur in fapeſmo,nã quoniam concluſio eſt negatiua,altera præmiſſarum:id eſt mi. eſt negatiua, non autem intendit quo ad quantitatem, nam & in tertia figura,darapti conſtat ex duabus vniuerſalibus,& tamen concluſio eſt particularis.Nec obſtat etiam quòd mi.ſit negatiua,quoniam regula poſita,ſcilicet quòd in prima figura mi.exiſtente negatiua nihil ſequitur, intelligitur de quatuor primis modis cõcludentibus directè.In fapeſmo autem ſicut & in friſeſomorum concludimus indirectè,ideo nihil obſtat mi.eſſe negatiuam.Conſtat igitur quòd Syllogiſmus in fapeſmo non eſt inualidus.

In friſeſomorum non videtur validus modus arguendi duplici de cauſa. Primò quoniam maior eſt particularis, quod eſt contra regulam poſitam,vt generalem in prima figura.Dictum eſt enim ꝙ in prima figura ma. exiſtente indefinita particulari vel ſingulari,nihil ſequitur. ſecundo quia non regulatur per dici de omni,vel dici de nullo,nam cum ma. ſit particularis , non fit ſubſumptio in mi. ſub ſubiecto diſtributionis. Conſtat enim, quòd ſubiectum ma.non ſtat diſtributiuè,ſed determinatè, ergo Syllogiſmus in friſeſomorum non eſt validus.

Reſpondetur,Regula poſita in prima figura, quòd maior non ſit particularis,intelligitur de quatuor modis primis directè concludentibus,friſeſomorum autem concludit indirectè,ideò non obſtat. Præterea, non obſtat, quòd per ſe non reguletur de omni vel de nullo , quoniam cum ſit Syllogiſmus imperfectus, & perficiatur per reductioné ad ferio,ſufficit quòd mediante reductione ad ferio reguletur , conſtat autem ꝙ ferio habet maiorem vniuerſalem nega.& ſic cõſtat,ꝙ friſeſomorum,licet non reguletur per ſeipſum per dici de omni vel de nullo, quoniam habet ma. particularem , tamen regulatur per reductionem ad ferio, neque enim dici de omni & dici de nullo ſunt regulatiua omnium Syllogiſmorum trium figurarum per ſe & immediatè,ſed quatuor primorum modorum primæ figuræ,aliorum autem per reductionem ad quatuor primos. Hinc eſt quod Ariſtoteles in primo priorum vocat ſyllogiſmos quatuor primorum modorum , ſyllogiſmos perfectos reſpectu aliorum , quoniam quatuor non perficiuntur per alios , ſed econuersò. Conſtat ergo non obſtantibus prædictis ſyllogiſmum infriſeſomorum eſſe validum. Hæc pro defenſione nouem modorum primæ figuræ dicta ſint.

Secundo loco defenſandi ſunt quatuor modi ſecundæ figuræ , in quibus multi ſolent fieri paralogiſmi propter non obſeruantiam prædictarum regularum.

In Ceſare hoc argumentum non valet, propter defectum ſeptimæ regulę.Nullum dextrum eſt ſiniſtrum,cuiuſlibet hominis manus eſt ſiniſtra:ergo nullius hominis manus eſt dextra.Præmiſſæ quidem videntur veræ. de maiore patet , quoniam oppoſitum non prædicatur de oppoſito: De minori etiam patet , ſuppoſito quod homo habeat duas manus. vnam dextram , alteram ſiniſtram : & tamen concluſio eſt falſa , quoniam homo vt homo remoto impedimento habet manum vnam dextram , alteram ſiniſtram.

Hoc argumentum non valet,quoniam fit tranſitus à ſuppoſitione determinata ad ſuppoſitionem diſtributiuam, nam manus in minore ſupponit determinatè, in concluſione autem diſtributiuè , & ſic arguitur á non diſtributo ad diſtributum,& ideo argumentum eſt inualidum, nec eſt in Ceſare niſi apparenter.

In cameſtres hoc argumentum non valet propter defectum quartæ regulæ , omne mortuum ſiue corruptum eſt non ens : nam corruptio eſt progreſſus ab eſſe ad non eſſe. Nullus homo eſt non ens. ergo nullus homo eſt mortuus ſiue corruptus.non valet, quoniam ly homo non tenetur æquè amplè & æquè ſtrictè in minori,& in cõcluſione.Nam in minori ſtat pro præſentibus tantum, in concluſione autem ratione participij de præterito ſtat pro præſentibus& præteritis , vt tibi declarabitur in tract. de ampliatione & appellatione.

In feſtino hoc argumentum nõ valet propter defectum nonæ regulæ.Nullum animal præter hominem eſt rationale.Riſibile eſt rationale:ergo riſibile non eſt animal.Non ſequitur , quia in minori non debet ſubſumi riſibile , ſed aliquod diuerſum ab homine , quoniam in maiori exceptuatus eſt homo,ex conſequenti exceptuatur riſibile.Debet ergo ſubſumi, aliquod,quod non ſit homo,puta aſinus,& ſic formare mi. aſinus eſt rationalis , & tunc argumentum eſt bonum de forma,ſed minor eſt falſa.

Aduerte inſuper quod argumentum nõ valet, quoniam non tota maior extremitas ponitur in concluſione.Nam ly præter hominem, eſt pars maioris extremitatis,quæ tamen non ponitur in concluſione,ideo argumentum non eſt bonum de forma.

In Baroco hoc argnmentum non valet propter defectũ ſextæ regulæ , omnis aſinus eſt aliud ab homine , quoniam differt eſſentialiter ab eo : Sortes non eſt aliud ab homine, quoniam homo prædicatur in quid eſſentialiter de Sorte, & de quolibet homine ſingulari:ergo Sortes non eſt aliud ab aſino.non ſequitur, quoniam pars medij, id eſt, ly aliud ponitur in concluſione, ſed debet ſic concludi , ergo Sortes non eſt aſinus.Hæc pro defendendis modis ſecundæ figuræ dicta ſint.

Tertio loco defenſandi ſunt modi tertiæ figuræ , qui ſunt ſex.

In Darapti hoc argumentum non valet propter defectum ſeptimæ regulæ , cuiuſlibet hominis alter eſt oculus dexter , cuiuſlibet hominis alter eſt oculus ſiniſter , ergo oculus ſiniſter eſt oculus dexter. Non ſequitur , quia arguitur à ſuppoſitione determinata ad diſtributiuam. Non oculus non diſtribuitur in maiori , ſed tantum ly hominis, & tamen ſubſumitur oculus in min. ac ſi diſtribueretur in ma.non debet ergo ſubſumi oculus , ſed aliud , & formare ſic argumentum,cuiuſlibet hominis alter eſt oculus dexter, quilibet homo eſt animal, ergo animalis alter eſt oculus dexter.

Eodem modo intelligendum eſt hoc,cuiuſlibet contradictionis altera eſt pars vera,cuiuſlibet contradictionis altera eſt pars falſa , ergo pars falſa eſt pars vera, non debet ſic formari mi.ſed ſic,Quęlibet contradictio eſt oppoſitio, ergo oppoſitionis altera eſt pars vera.

Item non valet hoc argumentum ex defectu eiuſdé regulæ in Darapti. Omnem hominé eſſe rõnalem eſt neceſſe.

omnem

Omnem hominem esse animal est necesse, ergo animal esse rationale est necesse.nō sequitur,quoniā animal in mi. supponit simpliciter,in conclusione personaliter.Tu tamē potes totum concedere,& argumentū valere de forma & de materia,& cōclusionem esse veram. Nam licet vniuersalis sit falsa,Omne animal esse rationale est necesse,nihil tamē prohibet particularem siue indefinitam esse veram. Hæc autem conclusio in darapti est indefinita,animal esse rationale est necesse,& æquipollet huic particulari, aliquod animal,puta hominem esse rationale est necesse.

In felapton non valet hoc argumentum propter defectū septimæ regulæ,nullus homo est genus : Omnis homo est animal : ergo animal non est genus. Non sequitur quia fit transitus à suppositione personali ad suppositionem simplicem,siue,vt dicunt nominales,ad suppositionem materialem,nam animal in mi.supponit personaliter, in conclusione simpliciter secundum reales, & materialiter secundum nominales.

In disamis non valet hoc argumentum propter defectum nonæ regulæ.Alicui homini ineſt sanitas, omni homini ineſt risibilitas,ergo risibilitas est sanitas.non bene concluditur,sed debet sic concludi,ergo cui ineſt sanitas, ei ineſt risibilitas.

Eodem modo dicendum est ad hoc, ab aliquo homine videtur asinus, ab omni homine videtur luna : ergo à luna videtur asinus.Non bene concluditur,sed concludatur sic, ergo à quo videtur luna ab eo videtur asinus.

In Datisi hoc argumentum non valet, propter defectū decimæ regulæ.Omne animal est in mundo , aliquod animal est in domo,ergo domus est mūdus.nō valet, quia antequàm cōcludatur debet sic resolui.ma.& mi.Omne animal est ens in mundo , aliquod animal est ens in domo & tūc sic bñ concludetur,ergo ens in domo,est ens in mūdo, quoniam domus est pars mūdi, & pars continetur in toto.

In Bocardo hoc argumentum non valet propter defectum quintæ regulæ.Sortes non est minor Sorte,totus Sortes est minor Sorte,ergo minor Sorte non est minor Sorte, quod implicat contradictionem. Non sequitur, quoniam Sortes non tenetur in eodem significato in ma.& mi. nam in ma. tenetur pro ipso suppositō Sortis, & est vera, & in mi.tenetur pro partibus integralibus Sortis,quarum nulla sigillatim sumpta est æqualis Sorti , & hoc est tenere totū syncategorematicè,vt tibi declarabitur in tract.de probationibus terminorum, & ideo cum argumentum sit virtualiter ex quatuor terminis,non valet.

In ferison hoc argumentum non valet propter defectū septimæ regulæ, nullum futurum est , aliquod fututum est homo,ergo homo non est.non sequitur quoniam in mi.stat homo pro homine futuro,id est,generādo, in conclusione autem stat pro homine præsente.Et sic homo in mi.stat ampliatiuè,in conclusione autem appellatiuè. Hæc pro defensione aliquali omnium modorum primæ & secundæ & tertiæ figuræ dictæ sint.

Tu tamen aduerte nouitie,quòd prædictas defensiones seruare non poteris,donec intellexeris tract. suppositionū & ampliationum & appellationum & probationum terminorum : ideo pro nūc sustine.Cum autem prædictos tract. intellexeris reuertere ad prædictas regulas defensiuas, & tunc absque dubio tibi manifestæ erunt : discesque absque difficultate sustinere & defensare tres figuras & singulos eorum modos syllogizandi.Et hic terminatur tract. de syllogismo formali categorico.Quod dico,vt excipiam syllogismum hypotheticum , qui constituitur ex præmissis hypotheticis,de quo nunc non intendimus tractare, ne nouitij ingenium confundatur.Pro nunc sufficit habere notitiā de categorico, cuius duo sunt modi , scilicet Syllogismus categoricus de ineſſe , & Syllogismus categoricus modalis.Primus cōstat ex categoricis de ineſſe, secūdus ex categoricis modalibus.Categoricus de ineſſe est duplex,scilicet ostensiuus & ad impossibile.Ostensiuus est ille qui tantū vnum continet discursum ex duabus præmissis vnā conclusionem concludentem.sicut docuimus suprà in singulis modis trium figurarum.Syllogismus ducēs ad impossibile est ille,qui principaliter continet duos discursus, quorum primus est, à præmissis ad conclusionem, secundus autem est à contradictorio conclusionis ad contradictorium alterius præmissæ,vt tibi manifestabimus in trac.de syllogismo demonstratiuo. Tunc enim ostendemus, quomodo fit, demonstratio ducens ad impossibile,&c.

Figuram,quam de Medij Inuentioue in ſingulis Syllogiſmorum coniugationibus & vtilibus & inutilibus excogitauerunt Antiqui, hic imprimi curauimus, ne quicquam omiſiſſe videremur, quod huius philoſophiæ partis ſtudioſis quoquo modo conduceret, cuius clarum intellectum vide in primo Priorum Ariſt. & Auer. ſec. Secunda, cap. ſecundo, & Albertum ibidem.

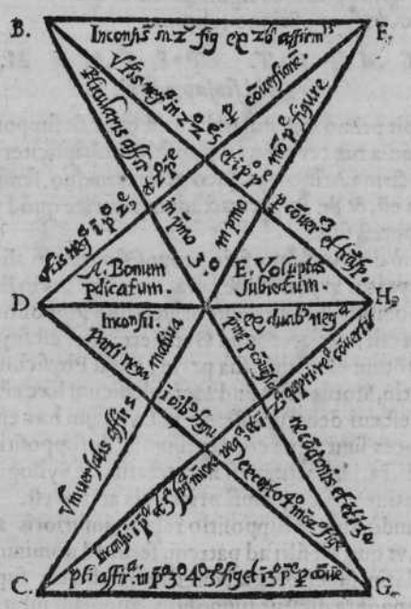

TRACTATVS VII. DE Suppositionibus in nouem capita diuisus.

POst doctrinam de arte syllogizandi resolutè à nobis ordinatam,supereſt vt tractemus de his, quæ communiter apud Logicos parua logicalia dicuntur.Sicut enim in philosophia naturali,post ordinarios libros habemus parua naturalia veluti parua opuscula, in quibus de sensu &sensato de somno & vigilia,de memoria & reminiscentia,&c.pertractatur, in quibus completur rerum naturalium doctrina:sic & in arte logices post ordinarios artis veteris & nouæ libros compositi sunt per summos dialecticos innitentes fundamentis & principiis peripateticis, quædam opuscula, quæ parua Logicalia nuncupantur , sine quibus penè impossibile est assequi veram & perfectam syllogizandi ac disputandi scientiam.Est autem logica ars siue scientia argumentatiua atque disputatiua. De his igitur nunc agendum est,& primo de suppositionibus, & secundo loco de ampliationibus , & tertio loco de appellationibus. Nā sine horum notitia tractatus de syllogismo formali,remanet apud nouitium non intellectus.Diximus enim illo tract.c.6.quòd non oportet fieri transitum à suppositione ad suppositionem sibi repugnantem , & quod termini teneantur in præmissis,& in conclusione æquè amplè,& æquè strictè.

Post hæc agemus de consequentiis , & vltimo loco de probationibus terminorū,sine quibus tract.de consequentiis ad plenum formari & intelligi non posset.Singuli horum tractatuum , etsi non habeantur expresè ab Arist. tamen doctrinæ peripateticæ cōsonant,vt tibi constabit post quam in Aristotelis disciplina tam in logicalibus quam in physicis atque metaphysicis eruditus fueris. Reliqua verò parua logicalia , quæ sophistæ inuenerunt non sciendi gratia,sed aut decipiendi aut confundendi, vtpote non ordinata ad aliarum scientiarū acquisitioné,postponenda sunt, non enim intēdimus nisi logicā peripateticam,vt regulam

& artem omnium verè ſcientiarum directiuam.

In hoc igitur tract.acturi de ſuppoſitionibus ad métem realium, quos exiſtimamus magis inhærere menti, ac doctrinæ Ariſtotelis, diuidemus ipſum in nouem capita.

Primò quid ſit ſuppoſitio.

Secundò ponentur omnes diuiſiones generales ſuppoſitionis.

Tertiò, tractabitur de ſuppoſitione materiali.

Quartò, de formali naturali.

Quintò, de accidentali ſimplici.

Sextò, de accidentali perſonali.

Septimò, de terminis habentibus virtutem confundendi & diſtribuendi.

Octauò, de pluribus ſignis diſtributiuis.

Nonò, de ſuppoſitione relatiua.

CAPVT PRIMVM.

Quid ſit ſuppoſitio.

IN capit.primo inueſtigandum eſt quid ſit ſuppoſitio. Verùm quia hic terminus ſuppoſitio multipliciter ſumitur in doctrina Ariſtotelis, ideo vt ſcias in quo ſenſu hic diffinienda eſt, & de ea pertractãdum, aduerte quòd quatuor modis poteſt ſumi.

Suppoſitio quatuor modis ſumitur.

Primò dicitur ſuppoſitio propoſitio, quæ in aliqua ſciẽtia acceptatur vt manifeſtè vera, nec indiget in illa ſcientia demonſtrari, ſed eſt velut principium ſuppoſitum ac firmatũ in tali ſciẽtia, vt apud Geometrã, hæc eſt ſuppoſitio, Omne totum eſt maius ſua parte, apud Phyſicum hæc eſt ſuppoſitio, Motus eſt: Apud Metaphyſicum hæc eſt ſuppoſitio, ens eſt cui debetur eſſe: Apud Logicum hæc eſt ſuppoſitio, Voces ſunt ſigna conceptuum. & de ſuppoſitione hoc modo dicta, iam actum eſt in tractatu, de Syllogiſmo demonſtratiuo: vbi de primis principiis actum eſt.

Secundò dicitur ſuppoſitio relatio inferioris ad ſuperiorem, vt quæ eſt filij ad patrem, ſerui ad dominum. Nam ſicut relatio ſuperioris ad inferiorem dicitur ſuperpoſitio, ſic oppoſita dicitur ſuppoſitio, quoniam inferior ponitur ſub ſuperiori, & de hac locuti ſumus in prædicamento ad aliquid, vbi aſsignauimus tres relationis ſpecies, ſcilicet æquiparantiæ, ſuperpoſitionis, ſuppoſitionis.

Tertiò dicitur ſuppoſitio, poſitio termini ſub termino in linea prædicamentali, in quo ſenſu indiuiduum ſupponitur ſpeciei, & ſpecies generi, & genus inferius generi ſuperiori, & ſic aſcendẽdo vſque ad generaliſsimum, & de hac ſatis actum eſt in tractatu de prædicamentis, quoniam prædicamentum eſt ordinatio plurium prædicabilium ſecundum ſub & ſupra.

Quartò dicitur ſuppoſitio poſitio termini pro alio, id eſt pro aliquo ſuo ſignificato, in quo ſenſu dicimus quòd in hac oratione, Deus eſt bonus, ly Deus ponitur pro ſuo ſignificato, vt ſit ſenſus, id quod ſignificatur per ly Deus eſt bonum. Et in hoc quarto modo conſiderandum eſt hic de ſuppoſitione, & primo diffinienda eſt.

Suppoſitio quid ſit.

Quantum ad diffinitionem eius aduerte, quòd diuerſimodè ſolet diffiniri, nam Petrus Hiſpa. dicit, quòd ſuppoſitio eſt acceptio termini ſubſtantiui pro aliquo, id eſt pro aliqua re ſignificata per terminum: ex quo ſequitur ſecundum ipſum ꝙ termini non ſignificatiui non ſupponunt, nec adiectiua vt adiectiua ſunt. Sed id magis declarabitur infrà. Petrus autem Mãtuanus ſic eam diffinit, ſuppoſitio eſt ſtatio termini in oratione, & declarãs ſe inquit, Terminus æqualiter ſignificat in oratione & extra orationem, ſed nõ ſupponit niſi in oratione, quoniam à ſe nullus terminus habet vt ſupponat, ſed à verbo, vel participio trahit ſuppoſitionem, ſi à verbo vel participio, ergo in propoſitione. Cõſtat enim propoſitio ex nomine & verbo. Paulus autem ſic diffinit, ſuppoſitio eſt acceptio termini in propoſitiõe pro aliquo vel pro aliquibus. Exemplum primi, Petrus ſcribit. exemplum ſecundi, Sortes & Plato currunt. Formalis autem & completa diffinitio, quam intẽdo ſeruare & declarare, ſit hæc, ſuppoſitio eſt acceptio termini ſubſtãtiui, vel ſubſtantiuè tenti in propoſitione extremaliter ſe habẽtis, pro aliquo ſuo ſignificato.

Primò ponitur acceptio loco generis, eſt enim in plus quam ſuppoſitio vt patet, nam acceptio poteſt ſumi actiuè & paſſiuè, & neutraliter: actiuè quidem dicit actum ſiue actionem accipientis, nam qui accipit acceptione accipit, ſicut qui calefacit, calefactione actiua calefacit. paſsiuè aũt dicit paſſionẽ, accepti, ſicut calefactio paſsiua dicit receptionem caloris in calefacto. Neutraliter aũtẽ non dicit acceptionem actu actiuam neque paſsiuam, ſed aptitudinalem, ſicut riſibilitas, & hæc eſt proprietas termini ſubſtantiui, ſcilicet quòd ſit aptus natus accipi in propoſitione pro aliquo ſuo ſignificato. Eſt ergo ſuppoſitio aptitudinalis ſumptio paſsiua termini ſubſtantiui &c.

Secundò dicitur termini ſubſtantiui ad differẽtiam termini adiectiui: quoniam adiectiua propriè non ſupponũt, ſed copulant. non quòd vniant plures terminos ad inuicẽ, hoc enim modo copulant cõiunctiones, vt nota copulationis vel conditionalis vel rationalis, ſed quia vniunt ſe ſubſtantiuis, quibus adiacent & quæ determinant.

Tertiò dicitur vel ſubſtantiuè tenti, quoniam licet adiectiuũ vt adiectiuum nõ ſupponat, tamen vt includit ſubſtãtiuum, vel ponitur loco ſubſtantiui ſupponit, tũc enim eſt virtualiter ſubſtãtiuum, vt hic iuſtus erit in memoria æterna. Pro cuius notitia aduerte ꝙ adiectiuũ quinque modis poteſt ſupponere. Primo quãdo eſt relatiuum, quoniam ponitur loco ſui antecedentis, quod eſt ſubſtantiuum vt homo qui currit mouetur, ly qui, ſupponit ſicut ly homo, quoniam ponitur loco eius. ſecundo quãdo ſumitur in neutro genere abſque ſuo ſubſtãtiuo, tunc enim ſubſtantiuatur, vt album currit, id eſt res albedinẽ habens currit. Tertiò quãdo eſt pronomen demonſtratiuum, quoniam indicat ſubſtantiuum, vt ille currit demonſtrato Sorte. quarto quãdo eſt adiectiuum ſuperlatiuum, quod propriè de vno inter multos verificatur, vt fortiſsimus defendit Troiam, id eſt Hector inter Troianos. quinto quando adiectiuum eſt participium, ſignificat enim actum exiſtentem in ſubſtantiuo, vt currens mouetur, id eſt homo qui currit, vel cui ineſt actus currendi mouetur. His igitur quinque modis poteſt adiectiuum ſupponere, quoniam habet in ſe vim ſubſtãtiui. Quotiens autem tenetur merè adiectiuè & hoc eſt quãdo ponitur in propoſitione cum ſuo ſubſtãtiuo, habet vim copolatiuã modo quo ſuprà diximus, & non ſupponendi.

Adiectiua quotmodo ſupponunt.

Quartò dicitur in propoſitione ad differentiã ſignificationis, quoniã terminus ſubſtantiuus in propoſitione & extra per ſe ſumptus ſignificat, ſed nõ ſupponit niſi in propoſitione. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ ſignificare ꝓcedit ſupponere, & ſupponere præcedit verificari. Nam ſignificare eſt imponere terminũ ſiue vocẽ ad aliquid certi repræſentãdũ, ſicut quãdo imponitur ly homo ad ſignificãdum homine apud Latinos, & ly Theos ad ſignificandũ Deũ apud Græcos. Vnde facere ſignificare ſpectat ad primos authores, qui rebus nomina imponunt. Cõſtat autẽ quod author antequam propoſitionẽ formet, poteſt ordinare & ſtatuere talem rẽ per talẽ terminum repræſentãdam & intelligẽdam, ergo ſignificare eſt rem repræſentare ſiue extra propoſitionẽ, ſiue in propoſitione. Supponere aũt eſt accipere terminũ iam impoſitũ ad ſignificãdũ, vt ſtet in propoſitione pro aliquo ſuo ſignificato vel ſuppoſito. Vnde ſicut facere ſignificare ſpectat ad primos authores, ſic facere ſupponere ſpectat ad formantes propoſitionem. Nam formãs propoſitionem ſingulare intendit ſubiectum aliter ſupponere quàm quando formet propoſitionẽ indefinitam, vt tibi declarabitur infrà. Verificari autem reſtringit ſupponere. V.G. in hac propoſitione, homo currit, ly homo ſupponit determinatè, ſub quo licet deſcendere diſiunctiuè, vt tibi declarabitur infrà, & licet poſsit ſupponere pro pluribus, quoniam non inconuenit ꝙ plures currant, modo non omnes homines currãt, tamen ſufficit ꝙ verificetur pro vno. Nam dummodo Sortes ſolus currat, hæc eſt vera, homo currit, ex quibus omnibus conſtat quòd ſignificare eſt in plus quàm ſupponere, & ſupponere quã verificari. Supponere tñ & verificari eſt reſpectu propoſitionis tantum.

Diſputant hic Thomiſtæ. Si eſt verum terminum ſupponere intus & extra propoſitionem, vel tantum in propoſitione. aliqui tenent partem affirmatiuam, ſcilicet ꝙ intus & extrà, aliqui autem negatiuam, ſcilicet quòd nonniſi in propoſitione. Primi fundant ſe ſuper dictum b.Tho. in prima parte, quæſtio. 39. articulo quarto, vbi inquit quòd hoc nomen Deus habet ex modo ſignificandi quod poſsit ſupponere pro perſona, ſicut & hoc nomen homo & in reſpõſione ad tertiũ, dicit quod homo per ſe ſupponit pro perſona, Deus autem per ſe ſupponit pro natura. Si ergo homo per ſe & Deus per ſe ſupponunt, ſequitur quòd terminus ſubſtãtiu° per ſe ſumptus extra ꝓpoſitionẽ ſupponit.

Terminus non per ſe, ſed reſpectu prædicati ſupponit.

Qui autem tenent partem negatiuam dicũt intẽtionem b.Tho. eſſe quòd nec Deus nec homo nec aliud ſubſtãtiuũ,

habet

habet vim ſupponẽdi niſi in ordine ad propoſitionẽ, quod cõſtat in eodẽ loco in quo ſe fundat præcedens opin. Nam poſtquam B. Tho. dixerat, ꝙ Deus ſupponit per ſe pro natura, ſtatim declarans huiuſmodi ſuppoſitione format hanc propoſitionem, vt cum dicitur, Deus creat. Declarans etiã quõ ſupponit pro perſona, format propoſitionem, vt cum dicitur, Deus generat, Deus ſpirat, & qm̃ hæc opinio eſt vniuerſalior, ideo intendo ſequi eam. Nec obſtat ꝙ dicit B. Tho ꝙ Deus per ſe ſupponit pro natura & homo per ſe ſupponit pro perſona. Nam per ly per ſe non intendit ꝙ per ſe ſumptus extra propoſitionem ſupponat, ſed intendit ꝙ ex ſe reſpectu cuiuſcunque prædicati abſoluti ſupponit pro natura, vt Deus creat, Deus prouidet, Deus eſt bonus, Deus eſt ſapiens, &c. Nunquam autem ſupponit pro perſona, niſi determinetur per prædicatum relatiuum, vt Deus generat, Deus eſt pater, Deus eſt filius, ergo Deus non ex ſe, ſed reſpectu talis prædicati ſupponit pro perſona.

Verba nõ ſupponũt

Quinto dicitur extremaliter ſe habentis ad differentiam verbi, quod non ſupponit, ſed eſt extremorum ſupponentium, i ſubiecti & prędicati vnitiuum. Vnde dicitur copula, quoniam copulat prædicatum cum ſubiecto. Sed aduerte ꝙ hoc intelligitur tãtum de verbo ſum es eſt, quoniã eſt irreſolubile in prius verbum, ideo ipſum ſolum eſt primo & per ſe copula. Reliqua autem quæ dicuntur verba adiectiua, vt ſcribo, pugno, curro, quoniã reſoluuntur in ſum es eſt & in participium ſuum, ideo licet non ſuperponant rationem ſum es eſt, quoniam vt ſic ſunt copula, & non extremum, tamen ratione participij ſupponunt, quoniam participium eſt prædicatum, vt patet hanc reſoluendo, homo currit, homo eſt currens.

Signa nõ ſupponũt

Sexto dicitur pro aliquo ſuo ſignificato, ad differentiam termini non ſignificatiui & ſyncategorematis quod forma liter ſumptum nihil per ſe ſignificat, vt ſigna vniuerſalia & particulatia & dictio excluſiua & exceptiua &c. Verbi gratia, ſi dico, aliquis homo currit, omnis homo currit, tãtum homo currit: ly aliquis non ſupponit, nec ly omnis, nec ly tantum, ſed tantum qualificat ſuppoſitionem. Nam aliquis trahit ſubiectum ad ſuppoſitionem determinatam, omnis ad diſtributiuam, tantum ad confuſam.

Hæc pro declaratione diffinitionis datæ de ſuppoſitione dicta ſint.

CAP. II. De generalibus diuiſionibus ſuppoſitionis.

IN ſecundo cap. antequam deueniamus ad ſpecificã conſiderationẽ de ſpeciebus ſuppoſitionis, aſſignandę ſunt generales eius diuiſiões, tu igit̃ has diuiſiones aduerte.

Abſoluta ſuppoſitio quæ eſt relatiua.

Prima, ſuppoſitionũ alia abſoluta, alia relatiua. Abſoluta eſt quæ fit de terminis abſolutis ſumptis in propoſitione, vt omnis homo eſt animal, nullus homo eſt lapis &c. Relatiua eſt quæ fit per terminos relatiuos grãmaticaliter ſumptos, vt qui, talis, qualis, alius, alter, alter. vt homo qui legit diſputat. Dixi grammaticaliter ſumptos, vt excipiam relatiuum logicum de quo actum eſt in prædicamento ad aliquid, cuiuſmodi ſunt pater filius, dominus ſeruus, æqualis, ſimilis, &c. Nam huiuſmodi termini ita ſupponunt ſicut abſoluti. Vnde ſicut in iſta, Omnis homo eſt animal, ly homo ſtat diſtributiuè, ſic & in iſta, omnis dominus eſt ſuperior ſeruo. De abſoluta igitur acturi ſumus in præſenti, de relatiua autem in fine tractatus.

Suppoſitio propria, & impropr.

Secunda ſuppoſitio abſoluta duplex eſt, ſ. propria & impropria. Propria eſt, quando terminus ſupponit pro ſuo proprio & ordinario ſignificato, vt hæc eſt propria, homo eſt rationalis, quoniam id quod eſt homo eſt rationale. Impropria autem eſt, quando terminus ſupponit non pro ſuo proprio & per ſe ſignificato, ſed ſibi accommodato ſecundum communem vſum loquendi. V.g. Apoſtolus ſignificat indifferenter Apoſtolos, & poeta indifferenter poetas, & tamen accommodatur ſoli Paulo, & poeta ſoli Virgilio, ſicut Philoſophus ſoli Ariſtoteli. Vnde in hac propoſitione, Apoſtolus prędicatur, Apoſtolus ſecundum ſuppoſitionem propriam ſupponit determinatè, ſecundum autem impropriam ſupponit diſcretè, quoniã intelligitur Paulus. Quandocunque ergo terminus ſumitur in propoſitione pro alio quã pro ſuo proprio ſignificato, erit ſuppoſitio impropria, vt in hac propoſitione monaſteriũ regitur bono capite, caput quidem ſumitur propriè pro principali parte animalis, in qua vigent ſenſus: hic autem ſumitur pro prælato, ideo ſupponit impropriè. Idem intellige quando ſumitur pars pro toto, vel totum pro parte, & quãdo ſumitur continens pro contento. In omnib. his ſeruatur ſuppoſitio impropria,

quæ qm̃ parũ deſeruit tractaui de ſyllogiſmis, & acquiſitio ni ſcientiarũ realiũ, ſed eſt magis de conſideratione grãmatici & rhetoris & poetæ, ideo circa eam nõ immorabimur.

Suppoſitio formalis & materia.

Hac igitur relicta reuertentes ad abſolutam propriam diuidimus eam prima diuiſione in materialem & formalem, cuius diuiſionis ratio eſt. Quia cùm ſuppoſitio ſit acceptio termini ſubſtantiui in propoſitione extra materialiter ſe habẽtis pro aliquo ſuo ſignificato, quotuplex eſt ſignificatum termini ſupponentis. totuplex erit ſuppoſitio: ſignificatum autem termini eſt tantum duplex, ſ. materiale & formale: ergo ſuppoſitio abſoluta propria prima diuiſione eſt tantùm duplex, ſ. materialis & formalis. Eſt autem ſignificatum formale termini illud, ad quod ſignificandũ principaliter fuit impoſitum, & de quo verificatur ſine ſigno materialitatis, vt ſignificatum formale hominis eſt animal rationale & lapidis eſt corpus durum offendens, & verificatur per ſeipſũ non apposito ſigno materialitatis, ſunt autem hæc ſigna materialitatis. ly, hæc dictio, hoc nomen, hic terminus, nam hæc eſt vera, homo eſt animal rationale, lapis eſt corpus durum. Quòd ſi apponeretur ſignum materialitatis, eſſent falſæ. Conſtat enim ꝙ hæc eſt falſa, Iſte terminus homo eſt animal rationale, & hæc, hic terminus lapis eſt corpus durum. Significatum autem materiale termini eſt ipſemet terminus, & dicitur ſignificatũ naturale, quoniam vnumquodque prius & naturaliter ſignificat ac repræſentat ſeipſum, quàm aliquid extra ſe. Signum autem quando ſupponit terminus pro ſeipſo aut ſibi conſimili eſt hoc quod non verificatur niſi apposito ſigno materialitatis, vt ly homo eſt nomen, ly homo eſt biſyllabum, ly homo eſt declinabile. Si autem ſumatur ſine ſigno materialitatis, omnes ſunt falſæ, vt homo eſt nomen. Nam homo ex vi ſui ſignificati formalis eſt animal rationale, & non vt ſic eſt nomen, ſed ſubſtantia corporea, &c. Conſtat ergo ratio, propter quam ſuppoſitio abſoluta propria diuiditur prima diuiſione in materialem & formalem.

Suppoſitio autem formalis ſecundum terminiſtas coincidit conuertibiliter cum perſonali, ita ꝙ omnis formalis eſt perſonalis & econuersò, ex conſequenti terminiſtæ non diuidunt vlterius formalem, niſi in ſuppoſitionem diſcretam & communem, communem autem indeterminatam & confuſam vt tibi infra declarabitur. Verùm apud reales non coincidit cum perſonali, ſed eſt magis communis, & antequam deueniant ad perſonalem diuidunt ſuppoſitionem formalem in naturalem & accidentalem. Eſt autem huius diuiſionis ratio, quia cùm diffinitio ſuppoſitionis formalis ſit acceptio, &c. pro ſuo formali ſignificato, vel accipitur terminus in propoſitione reſpectu prædicati per ſe, quod conuenit ſubiecto eſſentialiter vel conſequitur ſubiecti eſſentiam, & ſic in omni propoſitione per ſe tam primo quàm ſecundo modo datur ſuppoſitio naturalis ſiue eſſentialis, vt hic, homo eſt animal, homo eſt rationalis, homo eſt riſibilis, vel accipitur terminus in propoſitione reſpectu prædicati ſibi conuenientis accidentaliter, vt homo eſt albus, homo currit. Et hanc diuiſionem, ſ. in naturalem & accidentalem, ponit B. Tho. in 3. Sent. diſtin. 1. q. 2. artic. 4.

Suppoſitio autem accidentalis apud reales diuiditur in perſonalem & ſimplicem, cuius diuiſionis ratio eſt hæc. Suppoſitio accidentalis, eſt reſpectu prędicati conuenientis ſubiecto accidentaliter, vel ergo conuenit ſubiecto vt habet eſſe extra animã in ſuppoſitis, & ſic eſt perſonalis, qa verificatur prædicatum pro ſuppoſito vel ſuppoſitis, vt aliquis homo currit, ergo iſte vel iſte currit: vel conuenit ſubiecto non inquantum habet eſſe in ſuppoſitis, ſed vt habet eſſe in anima, puta inquantum intellectus intelligit naturam communem vt prædicabilem de multis, & non vt habet eſſe in hoc vel illo ſuppoſito, vt quando dicit ꝙ homo eſt ſpecies, animal eſt genus, ſubſtantia eſt genus generaliſſimum, Rationale eſt differentia. Riſibile eſt proprium. Album eſt accidens. Primo modo dicitur ſuppoſitio perſonalis, quia ſtat prædicatum pro ſuppoſitis, ſecundo modo dicitur ſimplex, quia ſtat prædicatum pro natura ſimplici & in ſe conſiderata, & prout intellectus attribuit ſibi intentionem vniuerſalitatis. puta ſpeciei aut generis.

Et aduerte ꝙ terminiſtæ reponunt ſuppoſitionem ſimplicem ſub materiali. Vnde apud eos ſicut in iſta, Ly homo eſt nomen, ly homo ſupponit materialiter, ſic & in iſta, homo eſt ſpecies, animal eſt genus. quorum fundamentum eſt quòd non exiſtimant vniuerſalia vt genus & ſpecies eſſe

naturas reales vt ſtant ſub ſecundis intentionibus, ſed eſſe terminos vniuocos prædicabiles de pluribus&c. In hac ergo propoſitione, homo eſt ſpecies ſecũdum eos homo non ſupponit pro natura communi, ſed pro termino. Talis autem ſuppoſitio eſt materialis, & ideo quam dicunt reales ſimplicem, dicunt ipſi materialem. Verùm quia magis eſt conſonum viæ peripaticę vniuerſalia eſſe naturas quam terminos, non quidem extra ſingularia, vt Ariſtoteles in tota doctrina ſua imponit Platoni & præcipuè in ſeptimo libro Metaphyſicæ, ideo realium quo ad ſuppoſitionem ſimplicem ſententiam ſequi debemus. Hæc de primis & generalibus diuiſionibus ſuppoſitionis nunc accedendum eſt ad cuiuſcunque membri conſiderationem, incipiemus igitur à materiali abſoluta propria.

Suppoſitionum figurata diuiſio ſecundum Peripateticos.

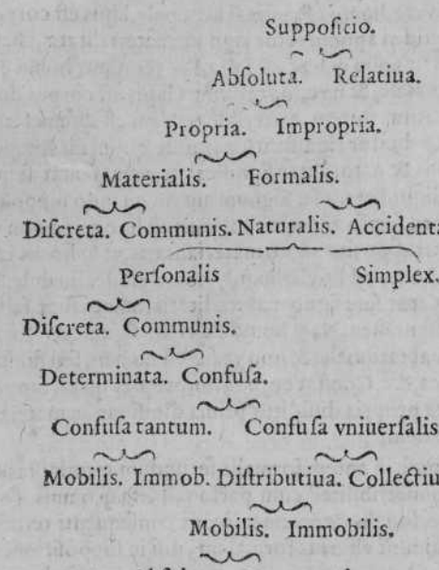

CAP. III.

De abſoluta & propria ſuppoſitione materiali.

IN 3.c. iuxta ordinem diuiſionum quæ ſupra diſpoſitæ & ordinatæ ſunt, agendum eſt de ſuppoſitione materiali, de qua tria videnda ſunt, primò quid ſit, ſecundò quomodo & in quæ diuiditur, tertiò aſsignandæ ſunt generales regulæ, quibus cognoſces quando termini ſupponunt materialiter & quando non.

Materialis ſuppoſitio quid

Quantum ad primum aduerte q̃ ſic diffinitur. Suppoſitio materialis eſt acceptio termini ſubſtantiui in propoſitione extremaliter ſe habẽtis pro ſuo materiali ſignificato. Tota hæc diffinitio quo ad ſingulas particulas, manifeſtata eſt in diffinitiõe ſuppoſitionis vt ſuppoſitio eſt. Vltima particula: ſcilicet q̃ materiali ſignificato ponitur vt diſtinguatur à formali ſuppoſitione. Eſt autem materiale ſignificatũ termini, qñ ſumitur ſolùm pro ſeipſo & ſibi conſimili & non pro eo ad quod ſignificandum principaliter eſt impoſitum vt docuimus ſupra. vt quando dicitur homo eſt nomen, animal eſt triſyllabum, conſtat quòd ly homo & ly animal ſumuntur vt ſunt termini, & non pro re ad quam ſignificandam ſunt impoſita. Hæc enim eſt falſa, Hic terminus homo eſt res quæ eſt homo, neque enim res quæ eſt homo, eſt nomen, ſed ſubſtantia rationalis. Idem intellige de animali.

Quantùm ad ſecundum aduerte q̃ terminiſtæ diuidunt ſuppoſitionem materialem in diſcretam & communem. Communem in determinatam & confuſam. Confuſam in confuſam tantùm & confuſam diſtributiuam. Confuſam tantùm in confuſam tantùm mobilem, & confuſam tantùm immobilem. Confuſam diſtributiuam in confuſam diſtributiuam mobilem, & confuſam diſtributiuam immobilem. quas diuiſiones & ſingularum partium diffinitiones & exempla vide tu in Paulo Veneto, quia nolo eſſe hic merus recitator, & ſingula eius exempla recipies exceptis his, homo eſt ſpecies, animal eſt genus &c. Nam quando prędicatum eſt aliquod quinque vniuerſalium, ſubiectum apud reales ſupponit ſimpliciter & non materialiter. Nos autem intendimus ſequi viam realium.

Reales autẽ non multiplicant tot diuiſiones de ſuppoſitione materiali, ſed exiſtimant ſufficere addiſcenti, ſi diuidant eam in diſcretam & communem & illic ſiſtere. Aduertunt, enim quod ſuppoſitio materialis magis deſeruit grãmatico, qui verſatur circa nomina quo ad articulos & declinationes & compoſitiones & deriuationes, & circa huiuſmodi verſatur ſuppoſitio materialis. Cùm igitur in logica, & in aliis ſcientiis acquirendis per logicam ſequẽdo viam peripateticam & non ſophiſticam, ſuppoſitio materialis non ſit multum neceſſaria ſufficit vt ad mentem realium vt diuidamus eam in diſcretam & communem.

Materialis diſcreta.

Materialis diſcreta eſt acceptio termini ſubſtãtiui materialiter ſupponentis, cum pronomine demonſtratiuo. Nam pronomina demonſtratiua primitiuæ ſpeciei faciunt propoſitionem ſingularem cuius ſubiectum tantum vni conuenit vt docuimus in tract. ſecundo agentis de quantitate propoſitionum. In omni autem propoſitione ſingulari ſicut ſubiectum eſt terminus diſcretus vel æquippollet termino diſcreto, ſic ſupponit diſcretè. Vt hæc eſt materialis diſcreta.

Iſte terminus homo, quem nunc ſcribo eſt nomen, eſt biſyllabum, eſt declinationis tertiæ, eſt numeri ſingularis, eſt generis communis.

Cõm.

Materialis cõmunis eſt acceptio termini ſubſtantiui materialiter ſupponentis ſine pronomine demõſtratiuo. Nam talis terminus non limitatus per pronomen demonſtratiuum, eſt terminus cõmunis, vt ibi, homo eſt nomen. Iſte terminus homo ideo eſt communis, quia conuenit huic termino homo hic ſcripto, & huic termino homo ore nũc prolato. Idem intellige de quolibet nomine proprio, vt de Sorte & Petro &c. Nam licet quo ad ſignificatũ formale, ſint termini ſingulares, quia tantum vni conueniunt quod eſt indiuiduum ſignatum, tamen quo ad ſignificatũ materiale ſunt termini cõmunes, poſſunt enim conuenire termino in ſcripto & in ore & in mente. Vnde in hac propoſitione. Petrus eſt nomen, ſubiectum ſupponit ſuppoſitione materiali communi, poteſt. n. verificari de hoc termino Petrus in voce, in ſcripto, in mente &c. Vnde vtraque iſtarum eſt vera. Petrus eſt nomen. Petrus non eſt nomen. Senſus ſecundæ eſt. Res quę eſt Petrus, non eſt nomen, quia eſt ſubſtantia. Senſus primæ eſt, hic terminus Petrus eſt nomen quia declinatur per genus & caſum. Reliquas igitur diuiſiones ſuppoſitionis materialis vtpote non multum neceſſarias, nec vſitas in ſcientiis realibus, relinquamus Terminiſtis.

Quantùm ad tertium aduerte tres regulas generales quibus cognoſcitur ſuppoſitio materialis.

Materialis ſuppoſitio 3.cognoſcitur

Prima eſt, Omnis terminus habens ſolum vnum ſignificatum, ſcilicet formale, nunquam ſupponit materialiter, ſed formaliter. probatur, quia non poteſt ſupponere niſi pro ſignificato quod habet, ſed habet tantùm formale, ergo nunquam ſupponit materialiter. tales termini ſunt termini tranſcendentes, vt ens, vnum, aliquid, res: qui ideo non habent niſi ſignificatum formale, quoniam quocunque modo ſumantur ſiue cum ſigno, ſiue ſigno materialitatis de omnibus & de ſeipſis verificantur. Nam ſicut iſta eſt vera, ens eſt ens ita & iſta, ly ens. id eſt hic terminus ens eſt ens & eſt aliquid & eſt res, & eſt quid vnum, ens enim & vnum conuertuntur: vt tibi in philoſophia prima manifeſtabitur.

Secunda eſt, Omnis terminus habens vtrunque ſignificatum, ſi apponitur ei ſignum materialitatis trahitur ad ſuppoſitionem materialem, vt ly homo eſt nomẽ. Si autem non apponitur ei ſignum materialitatis trahitur ad ſuppoſitionem formalem, & tunc aliquando propoſitio eſt vera, vt homo eſt animal, aliquando falſa, vt homo eſt nomen, quoniam homo ſine ſigno materialitatis ſupponit pro ſignificato formali, de homine autem ſumpto formaliter falſum eſt dicere quòd ſit nomen, quoniam vt ſic eſt ſubſtantia rationalis.

Tertia eſt, Signũ particulare & vniuerſale affirmatiuum & negatiuum, ſi eſt eiuſdem generis cum termino ſubſtantiuo cui additur, trahit terminum ad ſuppoſitionem perſonalem, vt aliquis homo currit. ſi autem ſumantur in neutro genere trahunt terminũ ad ſuppoſitionem materialẽ: vt aliquod homo eſt nomen: id eſt aliquis terminus & ratio huius regulæ eſt, quia termini vt ſupponunt materialiter ſunt neutri generis & indeclinabiles, vt diſtinguantur quando ſupponunt formaliter. Tunc enim ſumuntur in ſuo proprio genere

genere ſiue maſculino, ſiue fœminino &c. & ſunt declinabiles: vt omnis homo eſt bipes, aliqua auis eſt nigra, aliqđ lignum eſt durum. Quoniam igitur quando ſupponunt materialiter ſunt neutri generis & indeclinabiles, ideo conuenienter apponitur eis in neutro genere ſignum vniuerſale vel particulare. Ex quib. ſequitur, q̃ hæc eſt vera, omne homo eſt nomen, hæc autem eſt falſa, omnis homo eſt nomen.

Tres iſtę regulæ ſufficiant tibi, pro notitia termini quando ſupponit materialiter & quando non. Si alias vis, quære tu in terminiſtis, has reputo ſufficere, prout contingit vti ſuppoſitione materiali in acquiſitione ſcientiarum.

CAP. IIII. De ſuppoſitione formali naturali.

IN cap. quarto agendum eſt de ſuppoſitione formali naturali, de qua tria videnda ſunt, primò quid ſit, ſecundò quomodo diuiditur apud reales, tertiò aſſignabuntur regulæ generales de illa.

Formalis naturalis quid.

Quantùm ad primùm aduerte, q̃ ſic diffinitur, Suppoſitio formalis naturalis eſt acceptio termini, &c. reſpectu prædicati eſſentialis vel conſequentis eſſentiam ſubiecti: pro cuius notitia aduerte q̃ ſuppoſitio formalis naturalis eſt acceptio termini ſubſtantiui in propoſitione extremaliter ſe habentis pro ſuo ſignificato formali, reſpectu prædicati eſſentialis vel conſequentis eſſentiam ſubiecti. Dicitur autem prædicatum eſſentiale dupliciter. Primò quia prędicatur in quid eſſentialiter de ſubiecto: vt animal de homine, homo de Sorte: ſecundò in quale eſſentialiter: vt rationale de homine, ſenſitiuum de animali. Dicitur verò prædicatum conſequens eſſentiam ſubiecti, quod licèt non ſit de eſſentia, fluit tamen à principiis eſſentię: id eſt vel à forma, vt hõ eſt riſibilis, ſequitur. n. riſibile, animam intellectiuam: vel à materia, vt homo eſt corruptibilis, procedit. n. corruptibile à compoſitione contrariorum qualia ſunt elementa, ex quibus homo componitur. In vtroque ſenſu eſt ſuppoſitio formalis naturalis. Et pro regula generali accipe quod in omni propoſitione facta in materia naturali eſt ſuppoſitio formalis naturalis, quia naturaliter prædicatũ verificatur de ſubiecto, & non accidentaliter. Et aduerte q̃ in tract. de ſyllogiſmo demonſtratiuo prædicatum naturale eſt prædicatum per ſe in primo & ſecundo modo per ſe.

Quantùm ad ſecundum aduerte q̃ terminiſtæ non diuidunt ſuppoſitionem formalem naturalem, quoniam eam non ponunt diſtinctam à perſonali, ideo non aliter diuiditur apud eos quàm ſuppoſitio perſonalis, de cuius diuiſionibus dicemus infrà. Ratio autem propter quam non ponunt eam diſtinctam à perſonali eſt, quia non concedunt prædicatum reale ſiue ſit eſſentiale ſiue accidentale, verificari de ſubiecto, niſi ſubiectũ exiſtat in rerum natura, ideo ſicut iſta eſt perſonalis aliquis hõ currit, ſic iſta aliquis hõ eſt animal, & ſicut deſcendere ſub illa licet diſiunctiuè, ſic ſub iſta, & ſicut illa eſt falſa, nullo homine exiſtente, ſic & iſta, apud reales autem in prædicatis eſſentialibus non requiritur exiſtentia ſubiecti, quoniam propoſitio per ſe eſt ſempiternæ veritatis, vt tibi declarabitur in prima philoſophia. In prædicatis autem accidentalibus, requiritur exiſtentia ſubiecti quoniam non verificantur de ſubiecto niſi ſubiectum exiſtat, & ideo diſtinguunt reales inter formalem naturalem & formalem accidentalem, quæ eſt reſpectu prædicati accidentalis. Tu tamen aduerte q̃ aliter datur ſuppoſitio acidentalis reſpectu prædicati accidentalis conuenientis ſubiecto vt habet eſſe extra animam, & vt habet eſſe in anima, vt tibi manifeſtabitur infra.

Cùm igitur reales teneant ſuppoſitionem naturalem diſtinctam à perſonali alio & alio modo diſtinguunt eas & diuidunt in ſua inferiora.

Naturalem igitur ſic diuidunt, Suppoſitionis naturalis alia diſcreta, alia communis. Diſcreta eſt acceptio termini diſcreti vel ſibi æquialẽtis reſpectu prædicati eſſentialis. vt ſortes eſt homo, eſt animal, eſt corpus, eſt ſubſtantia, eſt ens, vel æquialentis: vt hic homo eſt rationalis. Sophroniç filius primogenitus eſt diſciplinabilis. Communis alia indefinita, alia determinata. Indefinita eſt acceptio termini cõis reſpectu prędicati eſſentialis ſine aliquo ſigno: vt homo eſt animal, lapis eſt inanimatus. Determinata eſt acceptio termini cõis reſpectu prædicati eſſentialis cum aliquo ſigno, vt quidã homo eſt animal, & diuiditur in particularem & confuſam. Particularis eſt acceptio termini cõis reſpectu prædicati eſſentialis cũ ſigno particulari: vt aliquis homo eſt riſibilis ſiue rationalis. Confuſa diuiditur in confuſam tantum & confuſam diſtributiuam ſiue vniuerſalẽ.

Cõfuſa eſt acceptio termini cõis reſpectu prædicati eſſentialis, cũ aliquo ſyncategoremate habente vim confundendi: vt ſi homo eſt animal, eſt ſenſitiuus, tantum homo eſt rationalis. Diſtributiua ſiue vniuerſalis eſt acceptio termini communis reſpectu prędicati eſſentialis cum ſigno vniuerſali, vt omnis homo eſt animal, Omne animal eſt viuẽs. Sed dices: Quare in ſuppoſitione naturali non fit mentio de deſcenſu ſub termino cõi ad ſua inferiora ſiue ſuppoſita, diſiunctiuè vel diſiunctim vel copulatiuè, ſicut fiet deſcenſus in ſuppoſitione perſonali: vt declarabitur. Reſpondetur. Ideo non fit deſcenſus, quia apud reales ad veritatem propoſitionis per ſe non requiritur conſiſtentia ſuppoſitorum. Vnde nullo homine exiſtẽte, hæc eſt vera & ſemper, hõ eſt animal, animal eſt ſubſtantia. Ideo aũt fiet deſcenſus in perſonali, quoniã perſonalis propriè apud reales eſt reſpectu prædicati accidentalis, quod ineſt naturæ cõi vt habet eſſe in ſuppoſitis. Hæc enim non eſt vera, Homo eſt albus, niſi quia hic vel hic eſt albus. Conſtat igitur quid ſit ſuppoſitio formalis naturalis & quomodo diuidatur.

Quantùm ad tertium aduerte quatuor regulas deſeruientes ſuppoſitioni formali naturali.

Formalis ſuppoſitio trib. cognoſcitur.

Prima eſt. In omni propoſitione, in qua prædicatũ prædicatur per ſe de ſubiecto in primo modo vel ſecundo vel quarto, ſemper ſubiectum ſupponit naturaliter. Qui ſint & quot modi per ſe, iam diximus in tractatu de ſyllogiſmo demonſtratiuo. Exemplum primi, homo eſt animal rationale. Exemplum ſecundi, homo eſt riſibilis. Exemplum quarti, paries albet albedine. Aduerte q̃ non fit mentio de tertio modo per ſe, quia non eſt modus prædicandi, ſed modus eſſendi ſiue exiſtendi. Vnde cum dicitur Sortes eſt per ſe in domo, ſic intelligitur. Sortes eſt ſolus in domo, ita q̃ ly per ſe dicit priuationẽ conſortij. Et hæc propoſitio Sortes eſt per ſe, i. ſolus in domo, non signat ſubiectum ſupponere naturaliter, ſed perſonaliter, qm̃ ly ſolus eſt prædicatum accidentale & ſeparabile à ſubiecto vt patet. Rõ autẽ huius regulæ eſt, qm̃ prædicatum per ſe, aut eſt de eſſentia ſubiecti, aut conſequitur eius eſſentiam, nam in primo modo eſt de eſſentia, in ſecundo & quarto conſequitur eſſentiã, vt tibi declaratũ eſt ĩ trac. de ſyllogiſmo demõſtratiuo.

Secunda regula eſt, Omnis propoſitio cuius ſubiectum ſupponit naturaliter eſt ſemper & vniuerſaliter vera, etiã si ſubiecto non apponatur ſignum vniuerſale. vt hic, Homo eſt animal, quidam homo eſt animal, nam omnis talis propoſitio eſt in materia naturali, in qua prædicatum conuenit omni & ſemper cõtento ſub ſubiecto. Vnde licet prioriſticè, hæc non ſit propoſitio vniuerſalis, ſed indefinita, homo eſt animal, eſt tamen vniuerſalis poſterioriſticè loquendo. Non ſic aũt contingit in ſuppoſitione perſonali, qm̃ propoſitiones in quib. ſubiectũ ſupponit perſonaliter, vt in plurib. formantur in mã cõtingenti, & iõ nec pro omnib nec ſemp verificatur prædicatũ de ſubiecto. Vnde prioriſticè & poſterioriſticè hæc eſt indefinita, Homo eſt albus.

Tertia regula eſt, In ſuppoſitione naturali non valet cõſequentia à propoſitione de tertio adiacente ad eam, quæ eſt de ſecundo, vt non valet, homo eſt animal, ergo homo eſt. & ratio huius regulæ eſt, quia in ꝓpoſitionib. per ſe prędicatũ ſpectat ad eſſentiam & non ad exiſtentiam, eſſentia autem abſtrahit ab exiſtentia & non exiſtentia, vt tibi in prima Philoſophia declarabitur. Præterea ly eſt in tertio adiacente in propoſitionibus per ſe dicit habitudinem & conuenientiam naturalem prædicati cum ſubiecto. Et ideo ſiue ſubiectum exiſtat ſiue non, ſemper prædicatum per ſe eſt aptum verificari de ſubiecto, ſed ly eſt in ſecundo adiacente dicit exiſtentiam, & ideo niſi ſubiectum puta homo exiſtat, hæc eſt falſa, homo eſt, & in hoc diſcordant terminiſtæ & reales, nam vt declarabitur tibi in tract. de conſequentiis terminiſtæ volunt quod à tertio adiacente ad ſecundum affirmatiue ſiue in prædicatis per ſe, ſiue in prædicatis accidentalibus valeat conſequentia dummodo prædicatum non ſit terminus diſtrahens neque diminutus, ſed pro nunc ſuſtine, donec erudiaris in conſequentiis.

Quarta regula eſt pendens à tertia. In quacũque propoſitione ſubiectum ſupponit naturaliter, ad eius veritatem non requiritur q̃ extrema exiſtant in rerum natura. nã hæc ſemper fuit & erit vera, homo eſt animal rationale, etiam poſito quod nec homo nec animal exiſterẽt. Et ratio huius regulæ eſt apud reales, quia ad veritatem affirmatiuæ per ſe, ſufficit habitudo & vnio prædicati cum ſubiecto immutabiliter, ſed ſiue extrema exiſtant ſiue non, hæc habitudo & vnio

& vnio immutabiliter ſeruatur, ita quod oppoſitum repugnat, ergo regula eſt vera, & Peripatetica, vt tibi manifeſtabitur in prima Philoſophia. Hæc de ſuppoſitione formali naturali dicta ſint.

CAP. V. De ſuppoſitione accidentali ſimplici.

IN c.v. agendum eſt de ſuppoſitione accidẽtali ſimplici, nam in ij. cap. diuiſimus formalem accidentalem in ſimplicem & perſonalem, quoniam licet vtraque ſit reſpectu prædicati accidentalis, in hoc tamen diſtinguuntur, ꝙ ſimplex eſt reſpectu prędicati intentionalis: quod non conuenit alicui ex ſuppoſitis alicuius ſuperioris. vt eſſe ſpeciẽ non conuenit alicui homini, ſed homini, vt homo eſt: perſonalis autem eſt reſpectu prędicati realis, quod conuenit alicui ſuperiori ſiue vniuerſali ratione ſuorum ſuppoſitorum, vt hominem eſſe album, conuenit homini non vt homo eſt, ſed quia conuenit illi vel illi homini. De ſimplici igitur agendum eſt in præſenti capite. De perſonali verò in capit. ſeq. De ſimplici autem tria videnda ſunt. Primò quid ſit, ſecundo quomodo diuiditur, tertiò aſſignabuntur regulæ generales de illa.

Simplex ſuppoſitio quid.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ ſic diffinitur apud reales ſuppoſitio ſimplex eſt acceptio termini ſubſtantiui in propoſitione extremaliter ſe habentis pro ſuo formali ſignificato reſpectu prędicati conuenientis ſubiecto non vt habet eſſe ad extra ib ſuppoſitis, ſed vt habet eſſe in anima per abſtractionem ab omni ſuo ſuppoſito. pro cuius notitia aduerte, ꝙ natura communis, puta homo, animal, corpus dupliciter poteſt cõſiderari ab intellectu, primò vt habet eſſe & diuerſificatur in ſuppoſitis, & ſic intellectus attribuit ei prædicata realia, quæ conueniunt naturæ communi ratione ſuorum ſuppoſitorum, vt homo eſt albus, eſt ſanus, eſt æger, & hæc faciunt ſuppoſitionem perſonalem. ſecundò vt eſt commnnis multis & prædicabilis de multis, quę conueniunt in eadem ratione diffinitiua ipsius naturę cõmunis, & vt sic considerata eſt vna, qm̃ vt sic non eſt reſpicit ſupposita, per quę diuerſificatur, ſed abſtrahit ab eis, & in hoc ſenſu attribuit ei intellectus prædicata intentionalia, quę explicãtur per aliquod quinque vniuerſalium vt homo eſt ſpecies, animal eſt genus, rationale eſt differentia &c. & hæc faciunt ſuppoſitionem ſimplicem apud reales. Quę dicitur ſuppoſitio ſimplex à communi natura ſimpliciter & abſtractè ſumpta & considerata. Conſtat igitur quid ſit, & reſpectu cuius prædicati.

Quantum ad ſecundum aduerte, quoniã ſuppoſitio ſimplex non conuenit termino ſupponenti reſpectu ſuppoſitorum, imò conuenit vt abſtrahit à ſuppoſitis, non eſt diuidenda vt diuiditur ſuppoſitio perſonalis, ſ. in diſcretam & communẽ, aut in determinatam & confuſam &c. Nam omnia hæc diuiſionum membra reſpiciunt ſupposita, & poteſt ad ea fieri deſcenſus præter quam in diſcreta, vt tibi manifeſtabitur: ergo diuidenda eſt iuxta diuiſionem prædicati, quod conuenit naturæ communi vt conſideratur ab intellectu, poteſt autem iuxta triplicem actum intellectus, tripliciter conſiderari. primò vt eſt diffinibilis ſiue intelligibilis. Secundò, vt prædicabilis de pluribus. Tertiò vt de ea eſt aliqua proprietas demonſtrabilis, & iuxta hanc triplicem conſiderationem aſſignatur triplex ſuppoſitio ſimplex, prima fit iuxta primum actũ intellectus, vt homo eſt diffinibilis, eſt intelligibilis, de eo poteſt haberi ſcientia. In omnibus his propoſitionibus ſupponit homo ſimpliciter, quia non licet deſcendere ad ſua inferiora, cum abſtrahat ab eis, vt ſtat ſub prædictis prædicatis. Neque enim homo, vt eſt iſte vel ille, ſed vt homo diffinibilis intelligibilis ſcibilis eſt. Supponit autem ſimpliciter iuxta primum actũ intellectus, qui eſt ſimpliciter apprehendere: Secunda fit iuxta ſecundum actum intellectus, qui eſt componere & diuidere, vt homo eſt ſpecies, animal eſt genꝰ, rationale eſt differentia. Tertia fit iuxta tertium actum intellectus, qui eſt diſcurſus ſiue argumentari, vt riſibile demonſtratur de homine. Sic igitur diuidatur ſuppoſitio ſimplex.

Quantum ad tertium aduerte tres regulas generales pro ſuppoſitione ſimplici.

Simplex quomodo cognoſcitur.

Prima eſt. Termino ſupponenti ſimpliciter non eſt apponendum ſignum particulare, nec vniuerſale, non autem particulare, neque eiuſdẽ generis neque alterius generis. Ratio huius regulæ eſt, quia ſigna appoſita termino communi in eodem genere trahunt ipſum ad ſuppoſitionẽ perſonalem, vt aliquis homo eſt albus. Si autem in alio genere puta in neutro trahunt ipſum ad ſuppoſitionem materialem, vt aliquod homo eſt nomẽ, omne homo eſt biſyllabũ. Cum igitur terminus ſupponens ſimpliciter non ſupponat perſonaliter, quia non reſpicit ſuppoſita, nec materialiter, quia ſtat pro natura in ſe conſiderata vt communis pluribus, nullo modo apponendum eſt ſignum particulare nec vniuerſale, ſed ſimpliciter enunciandum eſt quod homo eſt ſpecies, ꝙ animal eſt genus, qđ rationale eſt differentia.

Secunda regula eſt, Omnis terminus ſupponens reſpectu prædicati concernentis actum animę ſiue ſpectet ad actum primum, ſiue ſecundum, ſiue tertium, ſupponit ſimpliciter, vt homo diffinitur, homo intelligitur. Homo prædicatur de pluribus differentibus numero. Ratio huius regulæ conſtat ex diffinitione data de ſuppoſitione ſimplici.

Tertia regula, Omnis propoſitio cuius ſubiectum ſupponit ſimpliciter eſt ſingularis. Nam cum ſit cathegorica, vt homo eſt ſpecies, oportet quod ſit alicuius quantitatis, vt declaratum eſt in ſecundo tract. non poteſt eſſe vniuerſalis nec particularis, quoniam nullum apponitur ſignum: nec indefinita, quoniam cum non reſpiciat ſuppoſita nó poteſt ſubiecto fieri aliquis deſcenſus. Sed ſub ſubiecto cuiuſlibet indefinitæ licet deſcendere diſiunctiuè vt tibi declarabitur in c. ſeq. ergo à ſufficienti diuiſione eſt ſingularis.

Sed dices. In hac propoſitione homo eſt ſpecies, ſubiectum eſt terminus communis cum ſit aptus prædicari de pluribus, ergo non poteſt eſſe propoſitio ſingularis. Conſequentia patet, ex diffinitione propoſitionis ſingularis.

Reſpondetur. In hac propoſitione homo eſt ſpecies ly homo non eſt terminus communis, qua non reſpicit ſuppoſita vt ſuperius inferiora, ſed tenetur diſcretè. quia ſtat pro natura apprehenſa ab intellectu vt vna, & vt ſic eſt ſingularis, quoniam excludit omnia ſua ſuppoſita. Vnde ſe habet vt forma abſtracta à materia, quæ in ſe eſt vna. Et hæc natura intelligitur denudata ab omni conditione indiuiduali, per quam diuerſificatur in ſuppoſitis, ideo æquipollent ſingulari abſtracto, & terminus ſupponens pro ea ſtat ſingulariter. In hac igit, homo eſt ſpecies, & in hac animal eſt genus, & in hac, Subſtantia eſt generaliſſimum, & in hac, ens eſt tranſcendens, ſubiectum tenetur ſingulariter, & hęc tibi manifeſtabuntur in ſeptimo libr. primæ Philoſophiæ, pro nunc tu nouitie ſupponas ſic eſſe. Hæc de ſuppoſitione ſimplici dicta ſint.

CAP. VI. De ſuppoſitione accidentali perſonali.

IN c. 6. agendum eſt de ſuppoſitione accidentali perſonali, cuius vſus frequentior eſt in ſcientiis realibus, de ea igitur tria videnda ſunt. Primò quid ſit. Secundo ponentur omnes diuiſiones ſuæ vſitatæ in ſcientiis. Tertiò aſſignabuntur regulæ generales de illa.

Quantùm ad primum aduerte ꝙ ſic diffinitur. Suppoſitio acccidentalis perſonalis eſt acceptio termini ſubſtantiui vel ſubſtantiuè tenti in propoſitione extra materialiter ſe habẽtis, ꝙ ſuo formali ſignificato reſpectu p̃dicati accidentalis realis, cõueniẽtis ſubiecto, vt habet eſſe ad extra.

Iſtæ particulares prædicati accidentalis, & realis vt habet eſſe ad extra, ponuntur, vt diſtinguatur ſuppoſitio perſonalis à naturali & ſimplici, & intellige vt habet eſſe ad extra, i. in rerum natura pro aliqua differẽtia temporis, qm̃ vt tibi manifeſtabitur in tract. de ampliatione, ſubiectum in ſuppoſitione perſonali aliquando tenetur pro eo quod eſt, aliquando pro eo quod eſt vel fuit, aliquando pro eo quod eſt vel erit, aliquando pro eo quod eſt vel poteſt eſſe & tunc exemplificabitur. In hac igitur propoſitione homo eſt iuſtus, homo ſupponit perſonaliter, quoniam prædicatum iuſtus eſt prædicatum reale & accidentale, & conuenit homini pro aliquo ſuo ſuppoſito exiſtẽti. Hæc enim eſt vera. Homo eſt iuſtus, quia hic vel hic eſt iuſtus. Conſtat igitur tibi quid ſit ſuppoſitio perſonalis diſtincta à naturali & ſimplici. Quòd diſtinguatur à materiali, nemini eſt dubium, quoniã in illa ſtat termin. pro materiali ſignificato, hic autem pro formali.

Quantum ad ſecundum aduerte quòd diuiſiones ſuppoſitionis perſonalis ſic ordinantur.

Suppoſitio perſonalis, prima diuiſione diuiditur in diſcretam & communem. Diſcreta eſt acceptio termini ſubſtantiui diſcreti, vel termini communis cum pronomine demonſtratiuo in ſingulari numero, &c. reſpectu prædicati realis accidentalis conuenientis ſubiecto, vt habet eſſe ad extra. exẽplũ primi. Sortes eſt iuſtus, exemplũ ſecundi, Iſte homo eſt iuſtus. In petra ſcribis: & aduerte quòd ſi propoſi

tio con

tio conuertatur ſimpliciter, ſicut ſubiectū in conuerſa ſup ponit perſonaliter diſcretè, ſic ꝑdicatum in conuertente eodē modo ſuponit. vt hic, Sortes eſt iuſtus, iuſtus eſt Sortes, & hic, Ille homo currit, vel tu curris, currēs eſt ille homo, currens es tu.

Communis diuiditur in determinatā & confuſam. Determinata eſt acceptio termini cōis ſubſtantiui &c. ſine ſigno vel cum ſigno particulari tantum, ſub quo licet deſcēdere ad ſua ſuppoſita diſiunctiuè, vt homo eſt albus, & licet ſic deſcēdere & iſti ſunt omnes homines, ergo iſte homo, vel iſte, vel iſte & ſic de ſingulis eſt albus, ergo homo eſt albus, & ſicut de hac infinita, ſic intellige de hac particulari. Quidā homo eſt albus. Quod ſi de nullo verificaret prædicatum, propoſitio eſſet falſa, quoniam prædicatum non conuenit ſubiecto niſi ratione alicuius ſuppoſiti.

Confuſa eſt acceptio termini ſubſtantiui cōmunis &c. ſub quo nō licet deſcendere diſiunctiuè, ſed ſi deſcēdatur deſcendetur diſiunctim. Pro cuius notitia aduerte ꝙ deſcendere diſiunctiuè, eſt formare plures diſiunctiuas ſingulares, ex quibus neceſſe eſt vnā eſſe determinatè veram. Verbi gratia ſub hac, Quidā homo currit, ſic deſcenditur diſiunctiuè, & iſti ſunt omnes homines, ergo vel iſte homo currit, vel iſte homo currit, vel iſte homo currit &c. ita ꝙ neceſſe eſt vnam ex his eſſe determinatè verā, & dū modo vnus currat, hæc eſt vera, aliquis homo currit. Deſcendere aūt diſiunctim eſt formare vnam categoricā de extremo diſiuncto quā non eſt neceſſe verificari determinatè pro vno: ſed pōt verificari pro pluribus & pro omnibus in confuſo & indiſtinctè. Verbi gratia. In iſta. Tantum homo eſt ſapiens, ly homo ſupponit confuſè & licet deſcēdere ſub eo diſiunctim ſic, & iſti ſunt omnes homines, ergo vel hic homo, vel hic homo, vel hic homo eſt iuſtus. Hæc eſt vna categorica de ſubiecto diſiuncto, & non inconuenit ꝙ verificetur ꝓ pluribus hominibus, vel etiā ꝓ omnibus indiſtinctè, nā cū ſoli homini conueniat iuſtitia inter omnia animalia nihil obſtat quin reperiatur in pluribus, nec repugnat quin reperiatur in omnibus.

Confuſa diuiditur in confuſam tantū & cōfuſam vniuerſalem. exemplū primæ, tantum homo eſt iuſtus, tantum homo eſt figuræ rectæ. Exemplum ſecundæ, Omnis homo eſt iuſtus.

Confuſa tantùm diuiditur in mobilem & immobilem. Confuſa tātùm mobilis eſt acceptio termini &c. ſub quo licet deſcendere diſiunctim, vt tātum homo eſt iuſtus, ergo tātum hic, vel hic, vel hic eſt iuſtus. Cōfuſa immobilis eſt acceptio termini ſubſtātiui &c. ſub quo nullo modo licet deſcendere, vt in iſta, Tantū tres ciues ſeruant patriā. Non licet deſcendere, quoniam omnes iſtæ ſunt falſæ, ergo tantum iſte ſeruat patriam, vel tantum iſte ſeruat patriam. Nec valet diſiunctim ergo tantum iſte, vel iſte, vel iſte: quoniam tres ciues collectiuè, & non diſiunctiuè ſeruāt patriam, poſito caſu quod ſic fit. Et aduerte quod terminiſtæ exemplificantes de confuſa tātum immobili formant hanc propoſitionē. Neceſſariò homo eſt animal, ſub qua dicunt non licere deſcēdere diſiunctim ex parte ſubiecti, quoniam nullus homo ſingularis neceſſario eſt animal, ſed contingenter, quoniā poteſt non eſſe. Id non recipiunt reales, quoniā dicunt illam eſſe ſuppoſitionem naturalē, in qua prædicatum eſt de eſſentia ſubiecti, & prædicatur eſſentialiter de omni contento ſub ſubiecto, ergo neceſſariò & ſemper & immutabiliter. Vnde ita eſt neceſſaria iſta, Sortes eſt animal, ſicut iſta, homo eſt animal. Nec obſtat ꝙ Sortes poſsit non eſſe, quia in ſuppoſitione naturali, nō requiritur exiſtentia extremorum, ſed immutabilis habitudo & vnio prædicati cum ſubiecto. Vnde hæc conſequentia non valet, Sortes contingenter eſt, ergo cōtingenter eſt animal. Nec iſta, Sortes neceſſariò eſt animal, ergo neceſſariò eſt: ꝙa in prima fit tranſitus ab eſſe exiſtētiæ ad eſſe eſſentiæ, in ſecunda aūt fit tranſitus ecōuersò.

Confuſa vniuerſalis diuiditur in diſtributiuam & collectiuā. Diſtributiua diuiditur in mobilem & immobilem. Diſtributiua mobilis eſt acceptio termini &c. ſub quo licet deſcendere copulatiuè ad omnia ſua ſuppoſita, vt oīs homo eſt mendax, ergo hic homo eſt mēdax, & hic homo eſt mēdax, & ſic de aliis oībus. Diſtributiua immobilis eſt acceptio termini &c. ſub quo nō licet deſcendere copulatiuè, vt ſi omne animal currit omnis homo currit. Non em̄ ſequitur, ergo ſi hoc animal, puta aſinus currit, omnis homo currit, & ſi hoc animal, puta equus currit, oīs homo currit. Conſtat em̄ conditionalē eſſe verā & tamen omnis copulatiua formata eſt falſa. Diſtributiua mobilis diuidit in abſolutam & accommodam. Abſoluta eſt acceptio termini &c. ſub quo licet deſcendere copulatiuè abſolutè, & nulla appoſitione facta, vt omnis nix eſt alba, omnis ſtella lucet, ergo iſta ſtella & iſta & iſta, & ſic de omnibus, nulla exceptuata lucet. Accōmoda eſt acceptio termini &c. ſub quo non licet deſcendere copulatiuè abſolutè, ſed appoſitione facta, vel pro tali aut tali genere, vt oēs diligūt munera, ſcilicet Iudices iniuſti, omnes homines reſurgēt, ſcilicet qui fuerint mortui, omnis qui petit, accipit, ſcilicet ſi debitè & rōnabiliter petit, & hæc ſuppoſitio diſtributiua accommoda, neceſſaria eſt pro intelligentia ſacræ Scripturæ, & in politicis legibus ac decretis.

Vniuerſalis collectiua eſt acceptio termini &c. ſub quo non licet deſcendere copulatiuè, ſed aut nō deſcendere, aut deſcendere copulatim, vt omnes Apoſtoli ſunt duodecim, non ſequitur, ergo iſtę eſt duodecim, & iſte eſt duodecim, & iſte: iſtæ omnes ſunt falſæ vt patet, ſed deſcēdatur ſic, ergo iſte, & iſte, & iſte, & omnes alij ſimul ſumpti ſunt duodecim. & aduerte quòd deſcēdere copulatiuè eſt deſcendere per propoſitiones copulatiuas ſingulares, copulatim autem eſt deſcendere per vnam categoricam de extremo copulato. exemplum primi omnis nix eſt alba, ergo & hæc nix eſt alba, & hæc eſt alba &c. exemplum ſecundi. Omnia elementa ſunt quatuor, ergo hoc eſt hoc, & hoc & hoc ſimul ſumpta ſunt quatuor. Cōſtat igitur quid ſit ſuppoſitio formalis, perſonalis, & quot ſint eius diuiſiones famoſæ, & quid ſit ſingulum membrum ſingulæ diuiſionis.

Quantum ad tertium aduerte quòd ſingulis membris diuiſionum ſuppoſitionis perſonalis aſsignantur certæ regulæ vniuerſales, per quas cognoſces, qūo, & in qua ſpecie perſonalis ſuppoſitionis termini ſupponunt.

perſonalis diſcreta quomodo cognoſcitur

Incipientes igitur à perſonali diſcreta, aſsignamus ei talem regulam.

Omnis terminus diſcretus, vel communis cum pronomine demonſtratiuo ſingularis numeri, vel circunlocutus exiſtens pars orationis ſiue ex parte ſubiecti, ſiue ex parte prędicati, ſiue præcedat ſignum particulare, ſiue vniuerſale, ſiue affirmatiuum, ſiue negatiuum ſupponens perſonaliter, ſupponit diſcretè. exemplum primi ex parte ſubiecti. Sortes currit, Iſte homo currit, Sophronici primogenitus currit. exemplū ſecundi ex parte prædicati, ſine ſigno vniuerſali, aliquod currens eſt Sortes, aliquod currens eſt iſte homo, aliquod currēs eſt Sophronici primogenitus, cū ſigno autem vniuerſali affirmatiuo, vt hic, omnes peccauerunt in Adam, omnes peccauerunt in primo homine, omnes peccauerunt in primo creato ad imaginem Dei. cū ſigno vniuerſali negatiuo vt hic, nullus aſin⁹ eſt Sortes, nullus aſinus eſt iſte homo, nullus aſinus eſt primogenitus Sophronici. in omnibus his datur ſuppoſitio diſcreta perſonalis, in omnibus exemplis primi modi ex parte ſubiecti, & in omnibus exemplis ſecundi modi ex parte prædicati.

Determinatæ perſonali aſsignatur hæc regula, oīs terminus, quē nullum ſignum præcedit, vel ſi præcedit eſt ſignum particulare affirmatiuum, ſupponens perſonaliter, ſupponit determinatè, tam à parte ſubiecti quàm à parte prædicati. exemplum primi, homo eſt iuſtus, tam ſub ſubiecto quàm prædicato licet deſcendere diſiunctiuè, vt patet exercitato, ergo tā ſubiectum quàm prædicatum ſupponunt determinatè. exemplum ſecundi, Aliquis homo eſt iuſtus, tam prædicatum, quàm ſubiectum eodem modo ſupponunt.

confuſa mobilis.

Confusè tātum mobili aſsignantur iſtæ regulæ vt generales. Cuiuſlibet vniuerſalis affirmatiuæ prædicatum ſi eſt terminus communis, ſupponens perſonaliter ſupponit cōfusè tantum mobiliter, vt, omnis homo eſt bipes, ly bipes ſtat confusè tantum mobiliter, quia licet deſcendere diſiūctim. nā bene ſequitur omnis homo eſt bipes, ergo vel eſt hic bipes, vel hic bipes, vel hic bipes. Dicitur affirmatiuè: quoniam in vniuerſali negatiua, diſtribuitur ſubiectum, & prędicatum vt hic, nullus homo eſt lapis, vt tibi manifeſtabitur in cap. ſequenti. Dicitur terminus communis: quoniam ſi prædicatū eſſet terminus diſcretus, ſupponeret diſcretè, vt dictum eſt in regula aſsignata ſuppoſitioni perſonalis diſcretæ.

Cuiuſlibet propoſitionis excluſiuæ tā affirmatiuæ quā negatiuę primi ordinis, dummodò negatio non cadat ſup notam excluſionis ſubiectū ſupponens perſonaliter, ſup-

ponit cõfusè tãtùm mobiliter,quia licet ſub ſubiecto deſcendere diſiuncti.nam bene ſequitur, tantùm homo eſt albus per caſum,ergo tãtùm hic homo, vel hic homo eſt albus.Dicitur tam affirmatiuè quã negatiuè: quoniam ſicut in iſta tantùm homo eſt albus, homo ſupponit confusè tãtùm mobiliter,ſic & in iſta,tantùm homo nõ eſt albus.Dicitur dũmodo negatio nõ cadat &c.quoniã ſi negatio cadat ſuper totã excluſionis propoſitio erit tota negatiua, vt non tm̃ homo eſt albus, & tunc mutetur ſuppoſitio ſub iecti. Dicitur primi ordinis: quoniã vt tibi manifeſtabitur in tract. de prob. tor. excluſiua fit tribus modis, primo qm̃ nota excluſionis antecedit ſubiectum, ita quòd cadit ſuper illud,vt tãtum homo eſt riſibilis, & hæc eſt primi ordinis,ſecundo quando ipſa nota mediat inter ſubiectum, & prędicatum ſiue antecedat verbum ſiue ſubſequatur, exẽplũ primi,vt Plato tantùm ſcribit,exemplum ſecundi,Sortes comedit tantũ panem,& hæc eſt ſecundi ordinis. Tertio quando in prædicato ponitur nota excluſionis. Vt habeo vnũ libr ũ tm̃,& hæc eſt tertij ordinis. Regula propoſita intelligenda eſt de excluſiua primi ordinis, quoniam æquipollet vniuerſali affirmatiuæ de terminis trãſumptis, vt tantũ homo eſt riſibilis,ergo omne riſibile eſt homo, & in hac vniuerſali p̃dicatum ſupponit confusè tãtùm mobiliter,vt tibi declarabitur in ſequentibus.

Confusè tantũ immobili aſsignatur hæc regula,quãdo cunque prædicatũ non põt verificari de contẽtis ſub ſubiecto diuiſim,ſed ſolũ cõiunctim, ſupponit ſubiectum cõfusè tm̃ immobiliter:vt hic, elemẽta mundi ſunt quatuor. Planetæ ſunt ſeptem,prædicamẽta ſunt decem. nam ſi fiat deſcẽſus diſiunctim ſub ſubiecto prædictarũ propoſitionũ,manifeſtè erit falſus. Verbi gratia, fiat ſic deſcẽſus ſub prima,& oia hæc ſunt elemẽta mũdi, ergo hoc elementũ, vel hoc,vel hoc eſt quatuor,manifeſtũ eſt q̃ deſcenſus eſt falſus:qm̃ prædicatum numerale non verificatur de ſubiecto niſi coniunctim.Idem intellige de ſubiecto aliarũ propoſitionũ. Similiter hic eſt ſuppoſitio confuſa immobilis. Duo homines trahũt nauem & hic, Tres perſonæ ſunt trinus Deus:& hic,Pater,& filius ſunt vnum principium ſpirituſſancti. Qui verò ſint termini, qui cõiter confundunt immobiliter,declarabitur in cap.ſequenti.

Cõfuſæ diſtributiuæ mobili aſsignatur hæc regula,omnis ꝓpoſitionis vniuerſalis affirmatiuæ, & negatiuæ ſubiectũ ſupponit confusè diſtributiuè mobiliter,& licet deſcendere ſub eo copulatiuè,vt omnis homo currit, nullus homo currit. ex parte verò p̃dicati, in affirmatiua ſtat cõfusè tm̃ mobiliter, in negatiua autẽ diſtributiuè, vt omnis homo eſt albus,ly albus ſtat confusè tantũ mobiliter,quia licet deſcendere diſiunctim,nullus homo eſt lapis,ly lapis diſtribuitur.quia licet deſcendere copulatiuè,idem intellige de predicamento particularis negatiuæ.Nã licet ſubiectũ ſtet determinatè ſi eſt terminus cõmunis,tamen prædicatum ſtat diſtributiuè propter negationem habentem vim diſtributiuam ſi non ſit impedita. Vnde in iſta aliquis homo non eſt albus,homo ſtat determinatè,quia licet deſcendere diſiũctiuè & ly albus diſtribuitur, quia licet deſcendere copulatiuè. Deſcende tu.

Confuſæ diſtributiuè immobili aſsignat hæc regula.In omni cõditionali, cuius ſubiectum præcedit ſignum vniuerſale affirma vel nega. ſupponit ſubiectum diſtributiuè immobiliter in ordine ad totam conditionalem. vt hic, Si omne animal currit,omnis homo currit:& hic,ſi nullũ animal currit,nullus homo currit.Non enim poſſunt ſic deſcẽdere,ergo ſi hoc animal currit, oĩs homo currit, quia hoc animal nõ eſt omnis homo, idem intellige ex parte negatiuæ,nõ enim ſequitur.hoc animal, demonſtrato Brunello,nõ currit, ergo nullũs homo currit:poteſt enim Sortes currere,non currente Brunello.

De diſtributiua abſoluta mobili, iã data eſt regula, de accommoda autem datur hæc, Quãdocunque prædicatũ vniuerſalis affirmatiuæ vel negatiuæ non verificatur de ſubiecto abſolutè, ſed per appoſitionem,ſubiectum ſuppo nit diſtributiuè accommodæ:vt hic,omnes homines indigent pœnitẽtia, appoſitiuè peccantes, nã infans eſt homo quia eſt animal rationale, & tamen nõ indiget pœnitẽtia, quia nõ peccat, & hic,non eſt inuentus qui placeret Deo, appoſitione in filiis peccatorum.

Collectiuæ aſsignatur talis regula, in ꝓpoſitione vniuerſali affirmatiua in qua prædicatum non verificatur de ſubiecto pro omnibus contentis ſub eo niſi ſimul ſumptis, ſubiectũ ſupponit collectiuè,vt omnes Apoſtoli ſunt duodecim,omnes Senatores regũt ciuitatẽ cõſtat enim. quòd omnes ſimul,& non aliquis diuiſim regit ciuitatem.

Hæc pro regulis aſsignandis cuilibet membro ſingulæ diuiſionis perſonalis ſuppoſitionis dicta ſint.

CAPVT VII.

De terminis habentibus virtutem confundendi tantũ mobiliter,& diſtribuendi,mobiliter & immobiliter.

IN cap.ſeptimo agendũ eſt de ſignis & ſyncategorematibus,& terminis ſiue ſint nomina,ſiue verba,quæ habẽt virtutẽ cõfundendi,& diſtribuẽdi mobiliter vel immobiliter.& primò expediemus nos de terminis cõfuſiuis tãtùm,ſiue mobiliter ſiue immobiliter, ſecundò de terminis diſtributiuis.

De terminis cõfuſiuis tantum vel mobiliter vel immobil.

Quantum ad primum ponuntur octo regulæ,

Prima eſt dictio excluſiua confundit cõfusè mobiliter tantùm terminum immediatè ſequentem, ſi eſt terminus communis vt tantùm homo eſt riſibilis, quia ſub ly homo licet deſcendere diſiunctim,vt patet.

Secũda eſt, dictio exceptiua cõfundit confusè tantùm mobiliter ſuum caſuale,ſi eſt terminus communis quia licet deſcendere ſub eo diſiunctè, vt nullum animal præter hominẽ eſt loquens:ly præter hominem, ſtat confusè tantùm mobiliter.

Tertia eſt, dictio reduplicatiua confundit ſuũ caſuale confusè tantùm mobiliter, & prædicatum confusè tantũ immobiliter. vt homo inquantum homo eſt rationalis, ly homo ſtat cõfusè tm̃ mobiliter, & ly rõnalis immobiliter.

Quarta eſt,verba concernentia actũ mentis, vt ſcire,intelligere,velle,credere,deſiderare,& opinari,& dubitare, & imaginari,confundũt confusè tantùm mobiliter terminum immediatè ſequentem, ſi eſt terminus communis, & nõ ſupponat ſimpliciter. vt ego ſcio aliquam cõcluſionẽ: ergo hanc vel hãc.Dico ſi eſt ter.communis:quoniam ſi eſſet terminus diſcretus,vel communis cum pronomine demõſtratiuo,ſupponeret diſcretè, vt ſcio hanc cõcluſionẽ, credo Socrati,imaginor Cæſarem. Dixi, Et non ſupponat ſimpliciter:quoniã ſub termino communi ſupponenti ſim pliciter non fit aliquis deſcenſus : ſtat enim natura vt vna in ſe conſiderata.Vñ ſub iſta, Intelligo hominem ſcio roſam,nullus debet fieri deſcenſus, quoniã ſumitur homo vt homo,roſa vt roſa vt diximus ſuprà.

Quinta regula,aduerbia,numeralia, localia, tẽporalia ſi adhærent verbo, cuius actus ſuper idẽ numero reiterari poteſt, confundunt confusè tantùm mobiliter terminum immediatè ſequentem.vt bis vidi hominem, ergo bis vidi hunc,vel hunc vel hunc hominem.Hic & illic videtur homo, ſemper erunt elementa, &c.Si autem adhærẽt verbo, cuius actus ſuper idem numero reiterari non põt confun dunt confusè tantũ immobiliter : vt bis comedi panem,ly pané ſtat immobiliter quia hic deſcenſus eſt falſus,bis comedi hunc, vel hunc, vel hunc pané, quia panis ſemel comeſtus nõ eſt iterato comeſtibilis,vt patet.idem intellige hic.Hic & Romæ vẽditur piper,Vbique eſt corpus,& hic, Semper erit homo, neque enim idem piper numero ſimul venditur hic & Romæ cum non poſsit eſſe idem corpus in duobus locis,nec idem corpus numero, occupat omnẽ locum,neque idẽ homo numero erit ſemper ſecundum curſum naturæ,cum ſit natura corruptibilis vt patet.

Sexta regula eſt. Termini modales excepto neceſſe nominaliter ſumpti,& aduerbialiter,confundunt confusè tãtùm mobiliter omnes terminos communes nõ diſtributos ſiue præcedant modum ſiue ſequantur,ita tamẽ quòd fiat modalis de ſenſu compoſito.exemplũ quando modus præcedit,contingens eſt hominem eſſe album, impoſsibile eſt hominem eſſe lapidem. Exemplum quando modus ſubſequitur. Hominẽ eſſe album eſt contingens. Hominem eſſe lapidem eſt impoſsibile. Apud reales contingit deſcendere diſiunctim tã ſub ſubiecto quã ſub prædicato ipſius dicti. Nam bene ſequitur contingens vel poſsibile eſt hominem eſſe album,ergo vel hũc vel hunc hominem, ergo vel hoc,vel hoc album.Item bene ſequitur, impoſsibile eſt hominem eſſe lapidẽ,ergo impoſsibile eſt hunc vel hunc hominẽ eſſe lapidẽ,eodẽ modo deſcẽde ſub lapide.Dixi termini modales excepto neceſſe:quoniã ꝓpoſitio de neceſſe ſi eſt vera, eſt in materia naturali, in qua p̃dicatũ eſt de eſſentia,vel cõſequit eſſentiã ſubiecti,vt neceſſe eſt hoiem

eſſe

esse animal, vel rationale, vel risibile,&c.tũc suppositio est naturalis, in qua non fit aliquis descensus, vt docuimus in c.4.Vnde in ista,necesse est hominem esse animal tam ly homine quàm ly animal stat immobiliter:quoniam in suppositione naturali non requiritur existentia extremorum,&in hoc discordant reales à terministis, vt docuimus in eodem cap.dixi terminos communes,vt excipiam discretos,vt hic contingens est Sortem esse album,vel impossibile est Sortẽ esse asinum. Terminus.n.discretus non est capax suppositionis confusæ,est autẽ capax suppositionis discretæ.Dixi non distributus:quoniam si fiat propositio modalis vniuersalis de dicto siue affirmatiua,siue negatiua, extrema dicti supponunt sicut extrema categoricæ vniuersalis affirmatiuæ, vel negatiuæ, quem modum supponẽdi declarauimus in c. præced.& in sequentib.magis declarabimus.Dixi ita ꝙ fiat in sensu composito:quoniam non est eadem ratio de moda li in sensu composito:& de ea in sensu diuiso,Nam diuersimodè probatur,vt tibi declarabitur in tract. de probationi bus terminorum, ideo non seruatur eadem suppositio, in quo autem differant, & in quot iam diximus in tract. 3. c.4. Vide tu illic.

Septima regula.Hæc verba ꝓmitto,debeo,obligor, Terminum communem non distributum,quem regunt,confundunt confusè tantum immobiliter,vt Sortes promittit tibi denarium,ly denarium stat immobiliter,quia hic descensus est falsus,promitto tibi hunc,vel hunc,vel hunc denarium. Nam possum tibi promittere denarium,qui nondum fabricatus aut formatus est, ideo non licet descendere.

Octaua regula.Dictio conditionis vt si,&rationis,vt ergo, omnes suos terminos communes non distributos confundunt confusæ tantùm immobiliter, & hoc in ordine ad hypotheticam,vt si homo est,animal est.Homo currit,ergo animal currit,tàm ly homo, quàm ly animal confusè tantũ immobiliter in vtraque supponunt modo sumantur in ordine ad hypotheticam. Pro cuius notitia aduerte ꝙ ly homo & ly animal dupliciter considerari possunt, primò vt sunt pars categoricæ,nam hæc est categorica, homo currit cuius pars est ly homo,&hæc est categorica animal currit,& vt sic ly homo,& ly animal supponunt determinatè,&licet descendere disiunctiuè,cum sint duę indefinitę:secundo vt sunt pars hypotheticæ,& intendo ꝙ considerentur non inquantum componũt has duas categoricas,vt categoricas, sed inquantum componunt has vt partes hypotheticæ per notam conditionis vel rationis, & hoc est sumere in ordine ad hypotheticam, & non in ordine ad categoricam, vt categorica est,& in hoc sensu intelligendum est,quòd confundunt confusè tantum immobiliter.

Sed dices.Videtur hic descẽsus esse bonus. Si homo est, animal est,ergo si hic homo,vel hic homo est,animal est.repugnat enim ponere hominem sine animali, cum animal sit prædicatum per se in primo modo de homine.

Respondetur pro nunc, ꝙ regula intendit de descensu valido de forma,& non de materia.Valet autem prædictus descensus de materia, sed non de forma. De materia quidem valet,quia in vtraque propositione prædicta homo & animal supponunt personaliter. Si autem formentur duæ propositiones de tertio adiacente in quibus homo, & animal habeant suppositionem naturalem, vt hic, si homo est animal,homo est sensitiuus,nõ licet aliquis descensus,quia omnis descensus est ad suppositа. Sed vt docuimus suprà, in naturali suppositione non requiruntur suppositа,nec existentia suppositorũ.Hęc.n.conditionalis est vera,ante creationem mundi,si homo est animal,homo est sensitiuus.Hęc de regulis pro terminis confusiuis tantum mobiliter vel immobiliter dicta sint.

Quantum ad secundum,vt scias terminos habentes vim distribuendi mobiliter,vel immobiliter ponuntur quatuor regulæ generales.

Termini distributi mobiliter,vel immobiliter.

Prima regula.Omne signũ vniuersale affirmatiuum positum in recto terminum immediatè sequentem,facit stare distributiuè,& immediatè sequentem cõfusè tantùm,dum modo sit terminus communis,&signum non sit impeditum per aliud superueniens signum distributiuum,vt omnis homo est albus,ly homo distribuitur:quoniam licet descendere sub eo copulatiuè,& ly albus cõfunditur confusè tantũ mobiliter:quoniam licet descendere sub eo disiunctim.Dixi positum in recto, vt excipiam has propositiones. videns omnem hominem est animal.Nec ly vidẽs distribuitur,nec ly animal confunditur : quoniam est vna indefinita, in qua prædicatum,& subiectum supponunt determinatè.Nec ob stat ly omnem hominem : quoniam cùm non sit subiectum, sed pars subiecti,virtus signi non transit ad prædicatum.Secus esset si diceretur omnis videns hominẽ est animal,tunc ly videns distribueretur,& ly animal confunderetur. Item intellige in hac.Cuiuslibet hominis asinus est currens,ly asinus non distribuitur, nec ly currens confunditur, sed stat vtrunque determinatè:quoniã virtus signi vniuersalis posi ti in obliquo non transit super ea, solùm ly hominis distribuitur:quoniam est eiusdem obliqui cum signo vniuersali. Dixi dummodo sit terminus communis:quoniam discretus non est capax distributionis,nec confusionis, cum non habet inferiora,ad quæ fiat descensus.Dixi, Et signum non sit impeditum:quoniam si aliud signum,vel syncategoram distributiuum superuenerit mutat suppositionem.Verbi gratia in ista,omnis homo est albus,ly homo distribuitur,& albus confunditur. Si autem superueniat non, & dicatur,non omnis homo est albus, cum hæc æquipolleat huic quidam homo non est albus,ly homo stat determinatè,&ly albus distribuitur propter negationem,quæ habet vim distribuendi si non est impedita,vt dicemus in regula sequenti.

Secũda regula, omnia signa vniuersalia negatiua,& omnis negatio non impedita, faciunt stare distributiuè mobiliter terminum communem mediatè, & immediatè sequentem,ita ꝙ distribuunt subiectum,&prędicatum,remoto impedimento, vt nullus homo est albus,tam subiectum quàm prędicatum distribuitur:quoniam licet sub vtroque descendere copulatiuè.Dixi terminum communem, vt excludam discretum.Dixi mediatè,& immediatè sequentem,vt distinguatur à signo vniuersali affirmatiuo,qui non distribuit nisi terminum immediatè sequentem.Dixi remoto impedimẽto,quod potest esse duplex,primo,Si signum nõ apponatur subiecto in recto,sed parti subiecti in obliquo,vt hic,Nullius hominis asinus currit, nec ly asinus, nec ly currens distribuitur, sed tantum ly hominis:quoniam virtus signi negatiui, non se extendit vltra obliquum cui apponitur. Vnde cum hæc sit indefinita, asinus currit, stat subiectum, & prædicatum determinatè, secundo si aliud distributiuum superueniat, vt hic,Nonnullus homo currit,Ly non impedit distributionem factam per nullus, & facit æquipollenter particularem affirmatiuam:nã æquipollet isti, Quidam homo currit,in qua constat subiectum,& prædicatum supponere determinatè.

Tertia regula,quę continet quatuor partes est hæc,Gradus comparatiuus, & superlatius confundunt distributiuè terminum rectum ex natura comparationis, terminum aũt rectum ex natura excessus confundunt confusè tantùm mobiliter.Super terminum autem rectum à parte ante, i.positum in subiecto,nullam habent vim. Verbi gratia equus est maior asino altitudine cubiti,ly asino stat distributiuè,ly altitudine cubiti stat confusè tantum mobiliter,ly equus stat determinatè,cum sit propositio indefinita. Si autem apponatur signum vniuersale stabit distributiuè per primam regulam, vt omnis equus est maior asino. Hæc est prima pars regulæ.

Secunda pars est hæc.Iste dictiones ita,sicut,tam&quã, terminum immediatè sequentem distribuunt, vt Hercules est ita fortis sicut leo, ly leo stat distributiuè, canis est tam velox quã lepus,ly lepus distribuitur,hæc est secunda pars.

Tertia pars est hæc, Hoc verbum differt, & isti termini aliud,non idem,diuersum,diuisum,distinctum,distribuunt terminum sequẽtem aliquod prædictorum,vt asinus differt ab homine,est aliud ab homine,non est idem homini,est diuersus,& diuisus,& distinctus ab homine,ly homine in omnib.prædictis distribuitur,& ratio huius assignabitur infrà.

Quarta pars est hæc.Ista verba,egeo,indigeo,careo distribuunt terminum immediatè sequentem capacem distributionis : id est,communem deducto omni impedimento, quod etiam debet intelligi in partibus præcedentibus.Verbi gratia.Sortes caret veste,eget pecunia,ly veste,& pecunia stant distributiuè : quoniam hæc propositio,Sortes caret veste, æquipollet huic, Sortes non habet vestem.Negatio autem per secundam regulam distribuit terminum sequentem. Vnde aduerte, quòd ratio istius regulæ quo ad omnes partes prædictas stat in hoc, quia omnes termini prænominati includunt negationem, vt tibi manifestabitur in tractatu de probationibus terminorum, ideo habent ex negatione includa virtutem distribuendi terminum sequentem.

Quarta regula eſt hęc. Dictio excluſiua terminũ ſequentem mediatè: id eſt, prædicatum ſi eſt terminus communis diſtribuit, vt tantum homo eſt rationalis, ly rationalis diſtribuitur. & ratio huius regulæ eſt, quia excluſiua æquipollet vniuerſali affirmatiuę de terminis tranſpoſitis, vt tantùm homo eſt rationalis, ergo omne rationale eſt homo conſtat quod ly rationale diſtribuitur per primam regulam. Hæc de regulis pro terminis habentib. vim diſtribuendi dicta ſint.

CAP. VIII. De pluribus ſignis diſtributiuis.

IN octauo capite agẽdum eſt de pluribus ſignis, quę ponuntur in eadem propoſitione, & habẽt vim diſtribuendi. Hic igit ꝓ vniuerſali reſolutiõe tria aduertẽda ſunt.

Primò aduerte, ꝙ ſi ſubiectum propoſitionis ſit terminus communis non diſtributus puta quia eſt ſubiectum indefinitè vel particularis, adueniẽte ſigno diſtributiuo, diſtribuitur. Verbi gratia in iſta, homo currit, ly homo ſtat determinatè, ſi aduenia t ſignum vniuerſale affirmatiuum vel negatiuum diſtribuitur, vt omnis homo currit nullus homo currit. Si autem ſigno diſtributiuo aduenia t aliud diſtributiuum, impedit diſtributionem, & aliam ſuppoſitionem inducit. Verbi gratia. In iſta, omnis hõ currit, ly omnis cauſat diſtributionem, ſi autem addas aliud diſtributiuum puta ly non, impeditur virtus diſtributiua de ly. omnis, vt dicendo, non omnis homo currit, ly homo non amplius diſtribuitur, ſed ſtat determinatè: quoniam æquipollet iſti, Quidam homo nõ currit, in qua cum ſit indefinita ly homo ſtat determinatè. Ex prædictis, ergo infertur apud Logicũ hoc vniuerſaliſſimum principiũ, & vt vniuerſaliſſima lex, Quic quid mobilitat immobilitatum immob litat mobilitatum. Cuius ſenſus eſt iſte, Quodcunque ſignum diſtribuit termi num non diſtributum impedit diſtributionẽ diſtributi. Ver bi gratia in hac propoſitione homo eſt albus, ly homo eſt terminus non diſtributus, ſi præponatur ſibi ſignum vniuer ſale affirmati. vel nega. diſtribuetur, vt omnis homo e t albus, vel nullus homo eſt albus. Si autem adueniat aliud ſignum diſtributiuum impedit diſtributionẽ termini prius diſtributi, puta huic omnis homo eſt albus, ſuperueniat nó, & dicatur ſic, non omnis homo eſt albus, ly non impedit ne diſtribuatur homo, qui prius diſtribuebatur per ſignum vniuerſale affir. ſenſus ergo illius principij erit iſte, Quicq̃d diſtribuit nõ diſtributũ, immobilitat, i. impedit diſtributũ.

Secundò aduerte, ꝙ ex illo principio vniuerſaliſſimo, ex trahuntur iſtæ regulæ, ſi duo ſigna affirmatiua diſtributiua cadant immediatè, ita quod virtus vtriuſque ſigni æquè primo cadat ſuper eundem terminum faciunt ipſum ſtare non diſtributiuè, ſed determinatè, vt aſinus eſt differens ab omni homine, ly homine ſtat determinatè. Si vnum ſit affirmatiuum & alterum negatiuum faciunt ſimiliter ſtare determinatè, vt nõ omnis homo eſt albus. Si vtrunque ſit negati. faciunt ſtare ſimiliter determinatè, vt nonnullus homo eſt albus. Dixi ꝙ cadant immediatè: quonia ſi inter illa mediat terminus diſtributus, nõ faciunt ſtare terminũ ſuper quem cadunt determinatè, ſed confuſè tantum, vt in iſta, nullus homo non eſt albus, ly albus non ſtat determinatè, ſed confuſè tantùm, nam æquipollet iſti, Quilibet homo eſt albus, in qua conſtat quod ly albus ſtat confuſè tantùm, fit prædicatum vniuerſalis affirmatiuæ. Dixi ita ꝙ virtus vtriuſque ſigni æquè primo cadat ſuper illum terminum: quoniam ſi quoddam ordine caderet, ita ꝙ prius ſuper aliquod præcedens terminum, quàm ſupra ipſum terminum, non faceret ſtare ipſum determinatè, vt hic, Nullus homo eſt omnis homo, ly homo à parte prędicati non ſtat determinatè, quia licet ſupra ipſum cadant duo ſigna, ſ. nullus & omnis, non tamen æquè primo, ſed nullus cadit primo ſuper hominem in ſubiecto, deinde ſuper hominem in prædicato. Similiter in iſta, nullum differens ab ente eſt ens, ly ab ente non ſtat determinatè licet cadant ſuper ipſum duo diſtributiua: ſ. nullum, & differens: quoniam ly nullum prius cadit ſuper differens quàm ſuper ly ente.

Tertiò aduerte, ꝙ ſi duo ſigna diſtributiua cadant ſuper aliquem terminum, quorum nõ quodlibet per ſe ſumptum diſtribuit terminum, ſuper quem cadit, vnum non impedit diſtributionem alterius. vt hic, Omnis homo omne riſibile eſt, ly riſibile ſtat diſtributiuè: quoniam licet duo ſigna diſtributiua præcedant ipſum, ſ. omnis & omne, tamen primũ per ſe ſumptum non diſtribueret ipſum dicendo omnis homo riſibilis eſt, nam cum ſit prædicatum vniuerſalis affirmatiuæ, ſtat confuſè tantùm mobiliter. Si autem duo ſigna diſtributiua quorum quodlibet per ſe ſumptum eſt aptum diſtribuere terminum ſequentem, cadant ſuper eundẽ terminum, vnum impedit aliud ne diſtributio fiat ter. vltimo, vt hic Hector eſt fortior omni homine, ly homine non diſtribuitur, quia cadunt ſuper ipſum ly fortior, & ly omni, quorum vtrunque per ſe ſumptum diſtribuit hominem, vt hic Hector eſt fortior homine. & hic, Deus illuminat omnem hominem &c. Hæc de pluribus ſignis cadentibus ſuper eundem terminum habentibus vim diſtribuendi dicta ſint, & hic terminat cõſideratio noſtra de ſuppoſitiõe abſoluta.

CAP. IX. De ſuppoſitione relatiua.

IN hoc cap. agendum eſt, de ſuppoſitione termini relatiui. ſumendo relatiuum Grammaticum, vt qui, qualis, quãtus. alius &cætera. Nam relatiuum logicum de quo actũ eſt in prædicamento ad aliquid, ſupponit ſicut terminus abſolutus. Vnde in iſta, nullus pater eſt filius. ly pater eſt, & ly filius ita ſtant diſtributiuè mobiliter, ſicut in iſta, nullum nigrum eſt album. De ſuppoſitione igitur, & de modis ſuppo nendi relatiuorum terminorum apud Grammaticum hic agendum eſt, & hic agenda ſunt quatuor, primò quid ſit relatiuum grammaticale de quo hic intẽdimus, ſecundò quo tuplex ſit, tertiò qui ſint modi generales quibus ſupponit, quartò qui ſint modi ſpeciales quibus ſupponit, ſ. an diſcretè, an determinatè an confuſè &c.

Relatiuum quid ſit.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ apud Grammaticum ſic diffinitur. Relatiuũ eſt rei ante latæ: i. ante poſitæ repræſentatiuum ſiue recordatiuum. Nam relatio apud Gramma ticum eſt rei ante latæ: i. poſitæ ſiue rei præpoſitæ recordatio. Verbi gratia, in hac propoſitione, Sortes qui loquitur orat. ly qui eſt relatiuum, quia repræſentat Sortem ante po ſitum in propoſitione. Sic enim exponitur. Sortes qui: ſcilicet Sortes, loquitur, orat.

Sed dices, cum Grãmatica, & logica ſint diſtinctæ ſcien tiæ non habent conſiderare de eodem: quoniam verſantur circa diſtincta obiecta, vt Grammaticus circa congruum & incongruum, Logicus circa verum, & falſum. Sed Gramma ticus conſiderat de terminis relatiuis Grammatic libus, vt patet in Priſciano, ergo non ſpectat ad Logicum conſiderare de eodem.

Reſpondetur, licet relatiuũ, de quo hic intendimus, con ſideretur à Grammatico, & à Logico, non tamen eadem ra tione, nam conſideratur à Grammatico, vt per ipſum poteſt fieri oratio congrua, & incõgrua. vt hic, Sortes qui cur rit mouetur, hæc eſt congrua, hæc autem eſt incongrua. Sor tes, quod currit mouetur. Apud Logicum autem conſidera tur inquantum ex diuerſo modo ſupponendi, vt tibi declarabi ur, poteſt reddere propoſitionem veram, & falſam. Conſtat igitur tibi quid ſit relatiuum Grammaticale.

Relatiuum quo tuplex ſit.

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ viſitatæ, & famoſæ viſiones generales relatiui Grammaticalis ſunt iſtæ.

Prima eſt. Relatiuorum quoddam eſt relatiuum ſubſtantiæ, vt qui, quæ, quod, quoddam eſt relatiuum accidentis. vt talis, qualis, tantus, quantus.

Secunda eſt. Relatiuorum ſubſtantiæ, quoddam eſt relatiuum identitatis, vt qui, quoddam diuerſitatis, vt alius.

Tertia eſt. Relatiuorum ſubſtantiæ identitatis, quædam ſunt nomina vt quis, qui, quæ, quod, quædam ſunt pronomina, vt ille, ipſe, iſte, & is.

Quarta eſt. Relatiuorum ſubſtantiæ identitatis, quæ ſunt pronomina, quædam ſunt reciproca, vt ſui, ſibi, & poſſeſſiuum ſuus, ſua, ſuum, quædam non reciproca, vt ille, iſte, hic, & is.

Quinta eſt. Relatiuorum accidentis, aliud eſt identitatis, vt talis, qualis, tantus, quantus, aliud eſt diuerſitatis, vt alter, & alterius modi.

Sexta. Relatiuorum accidentis identitatis, quædam ſunt qualitatis, vt talis, qualis, quædã ſunt quatitatis continuæ, & diſcretę. Cõtinuæ, vt tãtus, quãtus, diſcretæ, vt tot, quot.

Septima. Relatiua accidentis identitatis, aliquando ſignantur per nomina, vt talis qualis, tantus quantus, aliquando per aduerbia, vt taliter qualiter, tantum quantum, toties quoties.

Poſitis his diuiſionibus aſſignandæ ſunt deſcriptiones ſuorum membrorum principalium.

Relatiuum ſubſtantiæ

Relatiuum ſubſtantiæ eſt illud quod refert idem numero cum ſuo antecedente, vt Sortes qui diſputat eſt doctus, ly qui refert Sortem. Item homo qui comedit, viuit.

Relati

Relatiuum accidentis.

Relatiuum accidentis eſt illud quod refert idem in ſpecie, & non idem in numero cum ſuo antecedente, vt Sortes eſt albus, & talis eſt Plato. Dico idem in ſpecie, & non idé in numero, quia idem accidens numero, puta eadem albedo in numero nó poteſt eſſe in diſtinctis ſubiecti, ergo nec in Sorte, & Platone.

Relatiuum identitatis ſubſtantiæ eſt quod refert, & ſupponit pro eodem numero, pro quo ſupponit ſuum antecedens, vt Plato qui currit mouetur, ly qui refert Platonem, & ſupponit pro eo.

Relatiuum diuerſitatis ſubſtantiæ, eſt illud, quod refert idem numero cum ſuo antecedente, ſed ſupponit pro alio, vt Plato diſputat, & alius puta Sortes qui eſt alius à Platone legit, ly alius refert Platonem, ſed non ſupponit pro Platone, ſed pro Sorte.

Relatiuum identitatis ſubſtantiæ reciprocum, eſt illud quod refert antecedens per modũ patientis, vt ſortes percutit ſe, ly ſe refert ſortem per modum patientis, quia percuſsio recipitur in ſorte. & aduerte q̃ relatiuum reciprocum ſemper ponitur in obliquò: quoniam apud gramnaticum licet nominatiuum poſſit eſſe patiens, vt ſortes verberatur, non tamen poteſt habere modum patientis, vnde modus patientis ſemper eſt in obliquis.

Relatiuum identitatis ſubſtantiæ non reciprocum eſt illud quod refert, & ſupponit abſolutè pro eadem re numero & non per modum patientis, vt ſortes diſputat, & ipſe eſt doctus, ly ipſe refert, & ſupponit abſolutè pro ſorte.

Relatiuum accidentis identitatis eſt illud quod refert eandem qualitatem, aut quantitatem in ſpecie, & ſupponit pro eadem in ſpecie, vt ſortes eſt doctus, & talis eſt Plato, ſortes eſt magnus, & tantus eſt Plato.

Relatiuum accidentis diuerſitatis eſt illud quod refert eandem qualitatem, aut quãtitatem in ſpecie, ſed ſupponit pro alia diſtincta ſpecie, vt ſortes eſt albus, & alterius modi eſt Plato, puta quia niger, Sortes eſt bicubitalis, & alterius modi eſt Plato quia cubitalis.

Relatiua quot modis ſuppo nant in genere.

Quantum ad tertium vt ſcias modos generales, quibus ſupponunt diuerſa relatiua iuxta diuiſiones prædictas aduerte quinque regulas.

Prima eſt. Relatiuum identitatis ſubſtantię reciprocum, & non reciprocum dummodo non ſit poſſeſſiuum, ſupponit pro eodem numero, pro quo ſupponit ſuum antecedẽs, in comparatione tñ ad alterum extremorum. exemplum de non reciproco non poſſeſſiuo, vt aliquis homo eſt iuſtus, & ille defendit iuſtitiam, ly ille non ſupponit abſolutè & indeterminatè pro aliquo homine, ſed pro aliquo homine iuſto, & propterea ſecunda pars copulatiuæ: ſ. & ille defendit iuſtitiam, non ſignificat abſolutè & indiſtinctè q̃ aliquis homo defendit iuſtitiam, ſed q̃ aliquis homo iuſtus defendit iuſtitiam, & hoc eſt dictum incomparatione ad alterum extremorum. Nam ly iuſtus eſt extremum primæ categoricæ, quia eſt eius prædicatum, ex hoc ſequitur q̃ hæc copulatiua eſt falſa, aliquis homo eſt animal, & aſinus eſt illud. nam ſecunda categorica eſt falſa. Significat enim q̃ aſinus ſit illud animal quod eſt aliquis homo, & hoc eſt falſum vt patet. Hæc autem eſt vera, Plato eſt homo, & ſortes non eſt ille, quia ly ille ſignificat q̃ ſortes licet ſit homo, non tamen eſt homo qui eſt Plato, ſed alius. Exemplum de reciproco. Omnis homo videt ſe: ſicut ly homo diſtribuitur, ſic ly ſe: ſed intelligendum eſt q̃ non eſt ſenſus q̃ omnis homo videat abſolutè omnem hominem, ſed referendo ſingulos ad ſeipſos, ſic deſcendendo, Omnis homo videt ſe, ergo iſte homo videt ſeipſum, & ille videt ſeipſum, & ille, &c.

Secunda regula. Relatiuum diuerſitatis ſubſtantiæ & relatiuum poſſeſsiuum non ſupponit pro eodem, pro quo ſupponit ſuum antecedens, ſed pro alio: exemplum de primo, Duorum contrariorum immediatorũ vnum eſt in ſubiecto, alterum non. Patet q̃ pro alio contrario ſupponit ly vnum, & pro alio ſupponit ly alterum, puta ly vnum ſupponit pro ſano, & ly alterum ſupponit pro ægro. Exemplum de ſecundo, i. de poſſeſsiuo, aliquis homo currit, & ſuus aſinus dormit, conſtat q̃ antecedens ſupponit pro homine, & relatiuum ſuus ſupponit pro aſino.

Tu tamen aduerte q̃ relatiuum poſſeſsiuum duo ſignificat, vnum in recto: ſcilicet rem poſſeſſam, alterum in obliquo: ſcilicet poſſeſſorem. vt quando dicitur, Sortes currit, & ſuus aſinus dormit, ly ſuus in recto ſignificat aſinum poſſeſſum, & in obliquo ſortem poſſeſſorem. Sic. n. intelligitur, & ſuus aſinus, i. aſinus ſortis ſiue poſſeſſus à Sorte dormit.

Cum igitur relatiuum poſſeſſiuũ duo ſignificet poteſt pro duob. ſupponere: ſ. pro re poſſeſſa in recto, & pro poſſeſſore in obliquo. Et ſic erit verum q̃ relatiuũ poſſeſſiuum ſupponit pro eodem pro quo ſuum antecedens, ſed in obliquo & pro alio, ſed in recto, vt docuimus. Verum quia ſuppoſitio in recto eſt principalior, ideo regula non facit mentionem de ſuppoſitione in obliquo.

Tertia regula, Relatiuum identitatis accidentis, nó ſupponit pro eodem numero, pro quo ſupponit ſuum antecedens, ſed pro alio ſimili, aut æquali: vt Sortes eſt albus, qualis eſt Plato, ly qualis non ſupponit pro ſorte albo, ſed pro Platone albo, qui eſt alius à ſorte albo. Et hic. Sortes eſt cubitalis, quantus eſt Plato, ly quantus non ſupponit pro ſorte. ſed pro Platone.

Sed dices. Si non ſupponit pro eodem pro quo ſuum antecedens, ergo non debet dici relatiuum identitatis. Eſt. n. relatiuum identitatis quod refert & ſupponit pro eodem quo ſuum antecedens.

Reſpondetur, differt relatiuum identitatis ſubſtantiæ à relatiuo identitatis accidentis, & conuenit. Conuenit quidem in hoc qnod vtrunque refert idem aliquo modo identitatis, eſt. n. identitas triplex, ſ. in ſubſtantia, quæ abſolutè dicitur identitas, & identitas in qualitate, quę ꝺr ſimilitudo. Eſt. n. ſimilitudo rerum differentium eadem qualitas & identitas in quantitate, quæ dicitur æqualitas, eſt. n. æqualitas rerum differentium eadem quantitas. Differt autem in hoc q̃ relatiuum identitatis ſubſtantiæ refert & ſupponit pro eodem numero ſubſtantialiter, pro quo ſuum antecedens ſupponit, vt Sortes qui diſputat eſt doctus. Relatiuũ autem identitatis accidentis ſupponit pro eodem accidentaliter, quia pro identitate in qualitate, vt talis & qualis, vel pro identitate in quantitate, vt tantus & quantus. Verum quia identitatis accidentalis non eſt ſimpliciter identitas, ſicut eſt idẽtitas ſubſtantialis, ideo dicitur in regula apud logicum, q̃ relatiuum identitatis accidentis non ſupponit pro eodem numero, pro quo ſupponit ſuum antecedens, ſed pro ſimili aut æquali. Et hoc eſt quod dixmus ſuprà, quòd ſupponit pro eodem in ſpecie.

Quarta regula. Relatiuum diuersitatis accidentis, ſupponit pro diſsimili illi, aut inæquali illi, pro quo ſupponit ſuum antecedẽs, vt nix eſt alba, & alius modi eſt fuligo, ly alius modi non ſupponit pro re alba, ſed pro nigra quę eſt diſsimilis rei albæ.

Quinta regula. Omne relatiuum ſupponit eodẽ modo generali quo ſupponit ſuum antecedens. Nam modi generales ſupponẽdi ſunt iſti. Materialiter, naturaliter, ſimpliciter, perſonaliter. Intendit ergo hæc regula, q̃ ſi antecedens ſupponit materialiter, ſic & ſuum relatiuum: vt ibi. Ly homo eſt nomen, quod eſt primitiuum. Ly quod ſupponit materialiter ſicut ly homo. Si antecedens ſupponit naturaliter, ſic & relatiuum, vt homo eſt animal, qui ſ. homo eſt ſubſtantia. Si antecedens ſupponit ſimpliciter, ſic & relatiuũ. vt animal eſt genus, qđ eſt prædicabile de plurib. Idé intelige de ſuppoſitione perſonali. vt homo currit qui mouet. Hæc dicta ſint de modis gñralib. quib. relatiua ſupponunt.

De Relatiuorum ſuppoſitionibus in ſpecie.

Quantùm ad quartum, vt ſcias modos ſpeciales ſupponendi relatiuorum, aduerte qninque regulas.

Prima regula, omne relatiuum identitatis ſubſtantiæ in eadem categorica ſui antecedentis, ſemper ſupponit eodẽ modo particulari quo ſupponit ſuum antecedens, ita q̃ ſi antecedens ſupponit diſtributiuè, ſic & relatiuum. Si confuſè confuſè, ſi determinatè determinatè, ſi diſcretè diſcretè. q̃probatur inductiuè, vt hic, omnis homo qui currit mouetur, ly homo & ly qui ſtant diſtributiuè, & hic, omnis homo eſt animal, quod eſt rationale, ly animal & ly quod ſtãt confuſè tantum. Et hic, Homo qui currit mouetur, ly homo & ly qui ſtant determinatè. & hic, Sortes qui dormit quieſcit, ly ſortes & ly qui ſtant diſcretè. Idem intellige de relatiuo identitatis ſubſtantię reciproco tã non poſſeſſiuo quàm poſſeſsiuo. Exemplũ de non poſſeſsiuo, vt omnis homo videt ſe, ly homo & ly ſe ſtant diſtributiuè, nam bene ſequitur, omnis homo videt ſe, ergo iſte videt ſe, & iſte videt ſe, & ſic de ſingulis non abſolutè, ſed referendo ſingulos ad ſemetipſos. Exemplum de poſſeſsiuo, aliquis homo diligit filium ſuum, ly homo & ly ſuum ſtant determinatè, Et in iſta, Pater ſortis vocauit illum, ly ſortis, & ly illum ſtant diſcretè.

Et aduerte q̃ ex hac regula extrahuntur tres concluſiones. Prima eſt. Datur aliqua propoſitio vniuerſalis affirmatiua

matiua,cuius prædicatum ita distribuitur sicut subiectum: vt in ista,Omnis homo videt se. secunda est, Quando prædicatum est relatiuum identitatis substantiæ, signum vniuersale affirma. ita habet virtutem distribuendi prædicatum sicut subiectum: vt patet in propositione præmissa. Dixi quando prædicatum est relatiuum: vt excipiam absolutum. Dictum est enim suprà, quòd in absolutis signum vniuersale affirma. distribuit terminum immediatè sequentè, & mediatè sequentem confundit: vt in ista, omnis homo est animal. tertia est, Dantur duo termini communes, sequentes signum vniuersale affirmatiuum non impeditum per aliud signum distributiuum superueniens, ex quibus remotior à signo distribuitur, & non propinquior: vt patet in ista, Omnis homo est videns se, ly videns quod est propinquius signo vniuersali affirma. confunditur, & ly se quod est remotius distribuitur.

Secunda regula, omne relatiuum diuersitatis substãtiæ, non semper supponit eodem modo particulari, quo suppo nit suum antecedens, Sed diuersimodè, eodem quidem mo do supponũt vt hic, Vnus homo currit, & alius dormit, ly homo & ly alius supponunt determinatè, & in hac, Omnis homo doctus doctè loquitur, & omnis alius ruditer loqui tur, ly homo & ly alius stant distributiuè. Diuerso modo supponunt, vt hic, Omnis homo iustus iustè viuit, & alius iniustè, ly homo distribuitur, & ly alius stat determinate. Aliquando antecedens supponit confusius quàm relatiuum: vt in propositione præmissa: aliquando econuerso, vt hic, aliquis homo disputat, & tantum alius currit, ly homo supponit determinatè: & ly alius confusè propter notam exclusionis.

Tertia regula, omne relatiuum identitatis substantiæ re latum hypotheticè ad suum antecedens supponens confuse tantum, non supponit eodem modo, sed determinatè, habito respectu ad totam compositionem sui antecedentis. vt hic, Omnis homo est animal, & illud est rationale: ly animal stat cõfusè, & ly illud stat determinatè. Et ideo hæc secunda cathegorica, scilicet & illud est rationale, est falsa. Significat enim quòd illud quod est omnis homo, est rationale, & hoc est falsum significatum, quoniam nullum est animal quod sit omnis homo. Vnde non potest verè dici, quòd illud est rationale.

Quarta regula, omne relatiuum identitatis substantiæ, hypotheticę relatum ad suum antecedẽs supponens discretè, aut determinatè, aut distributiuè, supponit eodem modo suum antecedẽs, habito respectu ad totam compositionem sui antecedentis, vel ad alterum extremorum. Exemplum de suppositione discreta, Sortes est hoc animal, quod est hoc, rationale, ly animal in antecedente, & ly hoc in secunda categorica stant discretè. Exemplum de suppositione determinata, aliquis homo currit, & tu es ille, ly homo & ly ille stant determinatè. Exemplum de distributiua. Quilibet homo est animal, & idem est rationalis: Sensus est, Quilibet homo est animal, & idem, id est quilibet homo est rationalis.

Quinta regula. Relatiuũ accidentis siue identitatis siue diuersitatis, non semper supponit eodem modo particulari, quo supponit suum antecedẽs, sed secundũ exigentiam sui signi eodem modo supponit. vt in ista, aliquis homo est albus, & talis est cygnus, ly albus, & ly cygnus supponunt determinatè. Et in ista, Omnis homo rudis arat, & nullus talis disputat, ly rudis & ly talis stant distributiuè. Diuerso autem modo vt hic. Omnis homo albus currit, & talis disputat, ly homo albus stat distributiuè, & ly talis confusè tantùm, aliquando autem antecedens supponit determinatè, & relatiuum distributiuè, vt hic aliquis homo est albus, & nullus talis est Aethiops, ly albus supponit determinatè, & ly talis distributiuè. Et hic, aliquis homo est niger, & omnis Aethiops est talis, ly niger stat determinatè, & ly talis stat confusè tantùm. Idem intellige de relatiuo diuersitatis accidens. Nam aliquando supponit eodem modo, vt suum antecedens, vt hic aliquis homo est albus, & aliusmodi est Aethiops, ly albus & ly aliusmodi stãt determinatè. Aliquãdo autem supponunt diuerso modo, vt hic, aliquis homo est niger, & non aliusmodi est coruus, ly niger stat determinatè, & ly aliusmodi stat distributiuè, propter negationem, quæ non impedita distribuit terminum communem immediatè & mediatè sequentem, vt declaratum est supra. Hæc dicta sint de modo speciali supponendi relatiuorum. Et hic terminatur intentio nostra de suppositionibus tam absolutis propriis & impropriis quàm relatiuis.

TRACTATVS VIII. DE Ampliationibus, & Appellationibus in duo diuisus capita.

POst tractatũ de suppositionibus, expedit tractare de ampliationibus & appellationibus, quoniam, vt docuimus in tract. de syllogismo formali, sicut propter transitum à suppositione ad suppositionem sibi repugnantem, committuntur multi errores & quàmplures fallaciæ in arte syllogistica, sic & à transitu ab ampliatione ad appellationem. Nam nisi teneantur termini in præmissis & in conclusione æquè amplè & æquè strictè, syllogismus semper est inualidus, & ita potest concludi conclusio vera ex præmissis falsis sicut ex veris. Vt ergo scias vitare errores in arte syllogizandi, qui eueniunt propter ampliationem & appellationem terminorum, tradenda est resoluta doctrina in hoc tra. de amplia. & appellationibus. Diuidemus igitur ipsum in duo capita.

In primo agendum est de ampliatione.
In secundo de appellatione.

CAP. I. De Ampliatione.

IN 1.c. agendum est de ampliatione, hic ergo tria videnda sunt, primò quid sit ampliatio termini. de qua hic intendimus, secundò quæ & quot sint vniuersales regulæ ampliationum, tertio soluentur quædam dubia.

Ampliatio quid.

Quantum ad primum aduerte quòd de ampliatione inuenio apud logicos duas descriptiones, quarum vtraque recipi & defensari potest.

Prima est hæc. Ampliatio est extẽsio termini communis à minori suppositione ad maiorem. vt cum dicitur, homo potest esse antichristus, ly homo non solum supponit pro præsentibus, sed etiam pro futuris.

Aduerte q̃ ly extensio ponitur loco generis, tanquã q̃d magis commune, & sumitur per similitudinem. Nam extensio propriè est dilatatio alicuius quanti, vt qñ ipsum quãtum trahitur ad maiores dimensiones. Verbi gratia cera cõgelata si liquefiat extenditur, quoniam recipit maiores dimensiones, & occupat maiorem locum. per similitudinem autem in proposito est dilatatio termini cõmunis inquantum sumitur in aliqua propositione ad supponendum pro pluribus suppositis quàm ante. Nam ampliatio attenditur principaliter in suppositióe personali, quæ est respectu suppositorum, vt diximus in tract. præcedenti.

terminus singularis nõ ampliatur, neque restringitur.

Dicitur extensio termini cõmunis, ad differentiam termini discreti, qui non potest supponere aliquando pro pluribus aliquando pro pauciorib⁹, sed tantum pro vno solo, & ideo iuxta terminum discretum non fit ampliatio neque appellatio.

Dicitur à minori suppositione ad maiorem non intensiuè sed extensiuè. Est autem minor suppositio personalis extensiuè, quando stat ter. cõmunis in propositione pro paucioribus suppositis. vt hic, Homo est albus, ly homo stat tantum pro præsentibus, maior autem est, quando stat pro pluribus. vt hic, Homo potest esse albus, ly homo stat pro eo qui est homo, vel potest esse homo, vt tibi manifestabitur in frà. Vnde in prima homo restringitur, in secunda autem ampliatur.

Et aduerte per ly à minore suppositione, &c. distinguitur ampliatio ab appellatione. vt tibi erit notum in c. sequẽti. Hæc est prima descriptio.

Secunda talis est. Ampliatio est acceptio termini in propositione temporaliter supponentis vltra confignificationem verbi principalis vel participij eiusdem. Pro cuius notitia aduerte q̃ ampliatio termini, est ampliata suppositio termini respectu verbi cui coniungitur pro diuersa differentia temporis. verbi gratia. Hic terminus homo si coniungitur verbo præsentis temporis, vt dicemus in capitulo sequenti, stat solum pro præsentibus, vt homo currit. Si autẽ coniungitur verbo præteriti vel futuri temporis, stat pro præsentibus vel præteritis vel futuris. vt album fuit nigrum vel album erit nigrum. Constat igitur quid sit ampliatio apud logicum.

Quantum ad secundum aduerte quatuor regulas generales. prima est, Omnis terminus supponens à parte ante respectu

reſpectu verbi de præterito, vel ſui participij ſupponit ,p eo quod eſt vel fuit. Verbi gratia, In hac propoſitione, homo fuit ab æterno: Ly homo nõ ſupponit ſolũ pro homine qui nunc eſt, nec ſolùm pro homine qui fuit. licet pro hoc diſiuncto, homo qui eſt vel fuit homo, fuit ab æterno, & ſecunda pars eſt vera, ſuppoſito quòd mundus ſit æternus in via peripatetica.

Pro confirmatione huius regulę aduerte q̃ idem dicendum eſt de verbo præteriti imperfecti ſicut præteriti perfecti. Vñ in iſta, homo currebat, ly homo ſupponit ampliatiuè pro eo, qui eſt, vel erat homo. Hoc autẽ non verificat̃ ratione ſui participij, qm̃ præſens & pręteritũ imperfectũ habent idẽ participium. Verbum aũt præſentis tẽporis vt dicemus in cap. ſequenti, reſtringit terminũ ad ſupponendũ ſolum pro eo quod eſt. Sic & participium eius inquantum deſeruit tempori præſenti. Aduerte etiã quòd regula debet ſic intelligi. Omnis terminus ſupponens à parte ante reſpectu verbi de præterito vel eius participio, ſupponit pro eo quod eſt vel fuit, niſi talis terminus reſtringat̃, vt hic homo qui nunc eſt fuit. ly homo non ampliatur, ſed ſtat ſolũ pro præſentibus per ly qui nunc eſt. Quare autem magis ampliat̃ à parte ante quã à parte poſt dicam infrà.

Ex iſta regula trahitur veritas harũ propoſitionũ. Puer fuit vir, Nam qui eſt vel fuit puer, fuit vir, & ſecunda pars eſt vera. Qui enim eſt vir in trigeſimo anno, fuit puer in decimo anno. Virgo cõcepit. Nam quæ eſt vel fuit virgo, cõcepit. Quæ enim fuit Virgo, in decimo quarto anno concepit, licet nunc non ſit virgo.

Quod dictum eſt de verbo præteriti tẽporis, intellige de participio eiuſdem. Nam in iſta, homo eſt ſuſcitatus à mortuis. ly homo ſupponit pro eo qui eſt vel fuit homo, & ſecunda pars eſt vera: & in iſta, Cæcus eſt illuminatus, ly cæcus ſupponit pro eo qui eſt vel fuit cæcus, & ſecunda pars eſt vera. Vñ vt diximus in tractatu de ſyllogiſmo formali, hoc argumentum non valet in Darij, Omnis cæcus eſt illuminatus: Sortes eſt cæcus, ergo Sortes eſt illuminatus. nã in maiori ſupponit cæcus pro eo qui eſt vel fuit cæcus, in minori autẽ ſolùm pro eo, qui eſt cæcus, vt declarabitur in cap. ſequenti. Vnde cum in maiori ſtet ampliatiuè & in minori reſtrictiuè non valet argumentũ. Hæc de prima regula dicta ſint.

Secunda regula eſt. Omnis terminus ſupponens à parte ante reſpectu verbi de futuro vel ſui participij, ampliatur ad ſupponendum pro eo quod eſt vel erit, vt hic. Homo generabitur, i. qui eſt vel qui erit homo generabitur, & ſecunda pars eſt vera. Nã homo qui eſt, iam genitus eſt, ergo non generabitur: qui vero erit homo, & nondum eſt, ille generabitur.

Hæc regula reſoluta eſt apud logicos, nec indiget alia expoſitione aut limitatione, & ex ea ſequitur harum propoſitionum veritas.

Magnus erit paruus, id eſt, qui eſt vel erit magnus, erit paruus, & ſecunda pars eſt vera. Nam ſi puer quinque annorum, qui in ſecundo anno erit magnus, in decimo anno erit paruus. Corrupta erit virgo. Meretrix erit virgo. Nam quæ eſt vel erit corrupta, & quæ eſt vel erit meretrix, erit virgo, ſit enim puella quinque annorum quæ ſit futura meretrix aut corrupta in decimoquinto anno, iſta quæ erit meretrix in decimotertio anno, erit adhuc virgo in decimo anno.

Mortuus ambulabit, i. qui eſt vel erit mortuus, ambulabit, & ſecunda pars eſt vera. Nã ſit homo qui hinc ad annum morietur, verum eſt dicere quòd hinc ad menſem ambulabit, & forte hodie vel cras.

Tertia regula. Omnis terminus ſupponens à parte ante vel à parte poſt reſpectu horum verborum incipit & deſinit poteſt & cõtingit, & ſuorũ participiorum, & nominũ verbalium deſinentium in bilis, vel in bile, vel in or, ampliatur ad ſupponendum pro eo quod eſt, vel incipit vel deſinit vel contingit vel poteſt eſſe. exemplum de incipit, Album incipit eſſe. id eſt, quod eſt album vel incipit eſſe album, incipit eſſe. Exemplũ de deſinit, calidum deſinit eſſe, id eſt, quod eſt calidum vel deſinit eſſe calidũ, deſinit eſſe. Exemplum de poteſt, album poteſt eſſe nigrũ, id eſt, quod eſt vel poteſt eſſe album, poteſt eſſe nigrum. Exemplum de contingit. Calidum contingit eſſe frigidum, id eſt, quod eſt vel contingit eſſe calidum contingit eſſe frigidũ. Exẽpla de eorum participiis & verbalibus nominibus quia nõ ſunt multum in vſu, ideo pertranſeo: quære tu. Sed aduerte quod licet ſm omnia prædicta verba poſsit fieri amplia tio, præcipuè tamen per verbum poteſt, & per nomen verbale terminatum in bile vt poſsibile. Nam poteſt & poſsibile faciunt propoſitionem de ſenſu compoſito & diuiſo, vt tibi declarabitur in tract. de probationibus terminorũ, & ideo eorum ampliatio eſt magis in vſu & reſtrictio.

Ex hac regula ſequitur veritas harum propoſitionum.

Dulciſsimũ poteſt eſſe dulcius, id eſt, quod eſt dulciſsimum vel poteſt eſſe dulciſsimum, poteſt eſſe dulcius, & ſecunda pars eſt vera. Nam ſumpta vna quãdo incipit maturari, & eſt aliquantulum dulcis, eritque hinc ad mẽſem dulciſsima, hodie verũ eſt dicere, quòd poteſt eſſe dulciſſima, & hinc ad decẽ dies erit dulcior, ergo verum eſt dicere quòd dulciſsimum, id eſt, quod poteſt eſſe dulciſsimum, poteſt eſſe dulcius.

Infimum poteſt eſſe inferius, id eſt, quod eſt infimum vel poteſt eſſe infimũ, poteſt eſſe inferius, & ſecunda pars eſt vera & declaratur ſicut præcedens. Verbi gratia. Sumatur lapis, qui debeat deſcendere à loco ſupremo ad infimum per tria media A B C & D: ſit locus infimus, quando lapis erit in B: Verum erit dicere, quod ladis eſt vel poteſt eſſe infimus, & quando erit in C. erit inferior & continuè erit inferior, donec perueniat ad D: tũc enim erit infimus, quia de facto erit in loco infimo.

Ergo infimum, id eſt, quod poteſt eſſe infimum, poteſt eſſe inferius.

Ex eadem regula patet veritas harum propoſitionum, reſpectu participij & nominis verbalis.

Genitum eſt generabile, id eſt, quod eſt genitũ, vel poteſt eſſe genitũ eſt generabile, & ſecunda pars eſt vera, nã ſicut quod poteſt eſſe calefactũ, eſt calefactibile, ſic quod poteſt eſſe genitum eſt generabile.

Corruptum eſt corruptibile, id eſt, quod eſt corruptũ vel poteſt eſſe corruptũ, eſt corruptibile, id eſt, poteſt corrumpi, & ſecunda pars eſt vera. Nam ſicut quod poteſt eſſe viſum, eſt viſibile, aliter non poſſet eſſe viſum niſi eſſet viſibile, ſic nihil poteſt eſſe corruptum, niſi ſit corruptibile. ergo iſta eſt vera, corruptũ eſt corruptibile modo præexpoſito.

Quarta regula. Omnis terminus ſupponẽs à parte poſt in verbo actiuo, vel à parte ante in verbo paſsiuo, reſpectu verbi extendentis actum ſuum tam ad rem exiſtentem quàm non exiſtentem, vt ſunt iſta verba, cognoſco, intelligo, imaginor, opinor, ampliatur ad ſupponendum pro eo quòd eſt vel eſt cognoſcibile aut intelligibile aut imaginabile aut opinabile aut poſsibile eſſe. Vt in iſtis intelligo roſam, vel roſa intelligitur. Imaginor mõtem aureum, opinor alterum mundum, prædicatum ampliatur ad ſtandum pro eo quòd eſt, vel eſt poſsibile vel intelligibile & cætera, dato quòd non ſit in rerum natura. Vnde roſa non exiſtente vt in hieme, ſi dico, intelligo roſam, ſic habet intelligi, Intelligo roſam quæ eſt vel poteſt eſſe. Si dico, Opinor alterum mundum, ſic habet intelligi. Opinor alterum mundum, qui eſt vel opinabilis eſt eſſe. Si dico imaginor montem aureum: ſic habet intelligi. Imaginor montem aureum, qui eſt, vel qui eſt imaginabilis eſſe.

Iſtæ ſunt præcipuæ & magis famoſæ regulæ ampliationum apud logicum, ex quibus omnibus ſequuntur tria corollaria.

Primum quando ſubiectum vel prædicatum eſt terminus ampliatiuus ſiue ſit participium ſiue nomen, non valet conſequentia, à tertio adiacente ad ſecundum adiacens. Exemplum de participio, Non ſequitur, Homo eſt mortuus, ergo homo eſt. Homo eſt generandus, ergo homo eſt Nam in antecedente homo ampliatur vt patet per primam & ſecundam regulam, in conſequente autem reſtringitur ad hominem præſentem, & ideo antecedens eſt verum, & conſequens falſum. exemplum de nomine, Roſa eſt intellecta à me, ergo roſa eſt. non ſequitur, quoniam in antecedente ampliatur roſa ad ſupponendum pro roſa, quæ eſt vel poteſt eſſe, vt eſt intelligibilis. In conſequente autem reſtringitur ad roſam exiſtentem de præſenti, propter copulam præſentis temporis.

Secundum, Hæc cõuerſio, non valet, Aliquis homo eſt futurus, ergo aliquod futurum eſt homo. ſed debet ſic cõuerti, ergo aliquod futurum eſt vel erit homo.

Tertium. Hic ſyllogiſmus non valet, Omne præteritum fuit: Diluuium eſt præteritum: ergo diluuium eſt, quoniam in minori tenetur diluuiũ ampliatiuè pro eo quod eſt vel

fuit

fuit. In conclusione autē tenetur restrictè ad tempus præsens, ergo Syllogismus nō ualet. Docuimus enim in tracta. de Syllogismo formali, qu od argumentum non tenet quādo termini non tenentur æquè amplè & æquè strictè. Hæc pro regulis ampliationum dicta sint.

Quantum ad tertium aduerte, quòd in prædictis regulis multa videntur dici ad placitum, & absque ratione, & ideo multi non admittunt has regulas, & dicunt terminū non supponere nisi iuxta differentiā tēporis cui adiungit. Verbi gratia. Si iungitur tempori præsenti supponit pro tpe præsenti, si ꝓterito, pro ꝓterito, si futuro, pro futuro.

Primum dictum ad placitum est, quòd verbū de præterito, vel de futuro, vel eorum participia ampliant terminū à parte ante & nō fit mētio de termino à parte post, cū tamen videatur eadē ratio. Nā in ista puer fuit senex, tam subiectum quàm prædicatum supponunt determinatè, ergo qua ratione ampliatur subiectum, eadem ratione & prædicatum.

Secundū dictū ad placitū est ꝙ terminus supponens respectu verbi de ꝓterito vel de futuro, ampliat ad standū ꝙ his qui sunt vel fuerunt vel erunt. Non autem terminus supponēs respectu verbi de ꝓsenti, qm̄ ille stat tm̄ pro his qui sunt. Hæc aūt differentia videtur merè voluntaria, qm̄ pro ea nulla adducitur ratio in regulis supradictis.

Tertium dictum ad placitum est, quod ista verba pōt incipit definit contingit, habent particularem vim ampliā di terminum à parte ante & à parte post, quod non habet verbū substantiuum, nec alia verba, & prēcipuè in tempore præsenti modi indicatiui, vt excipiam verbum substantiuum & multa alia verba, quæ habent vim ampliandi in tempore præterito & futuro, vt patet per primam & secū dam regulam. Cum ergo non assignetur causa talis regulæ, quæ est tertia in ordine, videtur voluntariè posita.

Quartū dictum ad placitum est, quòd solus terminus rectus à parte post verbi actiui, vel à parte ante verbi passiui, vel eius participij habētis naturam transeundi indifferenter ad possibile & imaginabile, ampliatur ad standum pro eo ꝙ est, vel est possibile esse, vel imaginabile. Hoc autem dictum videtur merè voluntarium, cum non assignetur ratio propter quam appareat quod id magis conuenit tali termino quàm alij.

Ad primū dicitur quòd regulas ampliationū non oportet fundare tam in aperta ratione, quàm in vsu primorum authorum. nam quia primi authores, videntur loqui secūdum hos modos ampliatiuos, ideo posteriores eos respiciūt & quidē ꝙ authores primi vtanť his modis patet prēcipuè apud Aristot. nam in primo priorum vtitur ampliatiuè hoc verbo contingit, & in primo elenchorum hoc futuro sanabitur, & in secūdo Perihermenias hoc verbo potest. Quòd igitur respectu verbi de præterito vel de futuro, vel respectu suorū participiorū terminus rectus à parte ante amplietur, & nulla fiat mentio de termino recto à parte post, alia non est manifesta ratio, nisi quia authores primi sic visi sunt loqui. Nec id debet mirum videri, quoniā cū tractatus ampliationū multum adhæreat Grāmatice, in qua magis attenditur authoritas primorū instituentium, quàm euidens ratio, sufficere debet pro approbatione regularum ampliationum eadem authoritas.

Quidam tamē cupiētes satisfacere his, qui in omnibus rationem quærunt, quos reprehendit Aristot. in secundo Metaphysicæ, quoniā in multis oportet credere primis inuentoribus, dicunt huius rationem esse, quia terminus rectus à parte ante supponit de per se respectu huius verbi est incluſi in verbo ampliatiuo. Sed terminus sequens verbū nō supponit de per se respectu huius verbi est, sed solū respectu participij à quo determinat. Verùm si aduertis, hæc ratio videtur ad placitū adducta, sicut & regula ampliationū. Et ideo melius est assentire primis authoribus, quàm rationi ineuidenti.

Ad secundum dicitur, quòd etsi principaliter inhærendum sit primis authoribus, tamen aliquantulum euidēter ratio haberi potest, quæ in antedictis. & ratio quidem est hæc. Verbū substantiuum de præterito & futuro includit idem verbum de præsenti, vt patet resoluēdo in suum participium, vt hic, Homo fuit, id est homo, qui est præteritus, homo erit, id est homo est futurus. Quod enim fuit, verum fuit aliquādo dicere hoc est, & quod erit, verum erit aliquando dicere hoc est. Verbū autem substantiuum præsentis temporis, vt ly est, non includit præteritum & futurum. Stat enim vt declarabitur tibi in sexto Physicorum, quòd aliquod pro hoc instanti sit, quòd tamē ante hoc instans non fuit, nec post hoc instans erit. Non est ergo eadem ratio, de verbo præterito & futuro, & de verbo præsentis temporis.

Ad tertium dicitur vt suprà, sed & aliqualis ratio est in promptu, Nam ista verba incipit & definit, contingit, potest sunt talis naturæ, quòd eorū actus possunt se extēdere ad rem actu existentem & non existentem, id est ad rem ꝑ teritam vel futuram. Nam vt declarabitur tibi in tract. de probationibus terminorum, aliqua incipiunt esse per positionem de præsenti, & negationē de præterito, vt hic. Homo incipit esse. Homo nunc est, & ante hoc nunc non fuit, ergo homo incipit esse: aliqua autem incipiunt esse per negationem de ꝑsenti, & positionē de futuro, vt motus incipit esse, Motus nunc non est, & post hoc nunc immediatè erit, ergo motus incipit esse. Idē intellige de hoc verbo definit. Nā quædā definunt per positionē de præterito. & negationē de præsenti, quædā aūt per positionem de præsenti & negationem de futuro, & hæc omnia tibi manifesta erunt in tract. de probationibus terminorum.

Similiter actus istorum verborum potest & cōtingit, & suorum participiorum & suorum nominum verbalium, vt possibile & contingens, possunt transire super rē actu existentem & actu non existentem. Nam hæc est vera, homo currens potest currere. Nam si non posset currere, non curreret, & hæc est vera. Homo sedens potest currere. Nam remoto impedimento, per potentiam motiuam, potest homo quiescere per sessionem, & velociter moueri per cursum. De contingit hæc est vera, Hominem sedere contingens est, & hæc est vera, rosam generari in vere cōtingens est. In prima verificatur contingens de homine existente, in secunda verificatur de rosa nō existēte, & ideo non est mirum si prædicta verba habent vim ampliandi, quam nō habent communiter omnia alia verba.

Ad quartum dicendum est, vt ad tertium. Nam verba, quæ concernunt actum animæ cognoscitiuæ, ita verificātur de existente sicut de non existente, dummodo non existens sit intelligibile, aut opinabile, aut imaginabile, & ideo non est mirū si sunt verba ampliatiua. Et quidē quòd talia verba puta intelligo, cognosco, opinor, imaginor, somnior verificentur tam de re existenti quā non existenti, declaratum est in regula quarta, & eadem tibi manifestiora erunt in lib. 3. dē Anima. Hæc de ampliationibus dicta sint pro quāto eas recipiunt Logici cōmuniter. Quòd dixerim, quoniam Petrus Mantuanus terminista, apparuit negans absolutè ampliationē termini respectu cuiuscunque verbi & tpis verbi, vt patet in logica. Verū ne nouitij intellectus confundatur, hoc pertrāseo. Si tamen tibi est appetitus id visendi & intelligendi, quære in Mēgo. in parte secunda, vbi defensat ampliationem terminorū contra Petrum Mantuanum, & illic inuenies fundamenta & argumenta Petri Mantuani, & Mengi Fauentini satis resolutas responsiones. Hæc de ampliationibus dicta sint.

CAP. II. *De appellationibus.*

IN secūdo capite agendū est de appellationibus, de quibus tria videnda sunt. Primò, quot sint modi famosi quibus dicit appellatio. Secundò quid sit appellatio in sensu, de quo hic intendimus. Tertiò quæ, & quot sint regulæ magis vsitatæ de appellatione.

Quantum ad primū aduerte, quòd appellatio solet cō muniter dici quatuor modis. primo dicitur recursus à minori iudice suspecto ad maiorem propter iniustitiam latæ sentētiæ, & de hac cōsiderat ciuilis, nō aūt Logicus, neq; Physicus, neque Mathematicus, neque Methaphysicus. secundo dicit appellatio cōmunicatio multorum in aliquo vno nomine, & sic ab appellatione dicitur nomen appellatiuum, quod pluribus conuenit, vt homo, animal, corpus, & de hac considerat Grammaticus distinguens nomen in proprium & appellatiuum, quod dicitur apud Logicum terminus discretus, & terminus communis. tertiò dicitur denominatio alicuius ab aliquo accidentalis, tam ab intrinseco quàm ab extrinseco: vt nix appellatur alba, id est denominatur alba ab albedine. Dixi tā ab intrinseco quàm ab extrinseco, quoniā res aliquādo appellatur talis ab accidente sibi inhærente, vt aqua calida à calore sibi intrinseco, aliquādo autem ab accidente inhærēte alteri: vt res appellatur locata à loco, & tamen locus nō est subiectiuè in

Appellationis di.

loco

loco,ſed in locãte.Idem intellige de re temporali,vt denominatur à tempore, & de agente vt denominatur ab actione. Et hæc tibi manifeſtabuntur in 3. & 4. Phyſic. Et de hoc modo appellationis locuti ſumus in antepredicamentis tractantes de denominatiuis. quarto dicitur reſtrictio termini ſupponentis, & vt ſic opponitur ampliationi. Nam ſicut ampliatio eſt extenſio termini à minori ad maiorem ſuppoſitionem,modo quo expoſuimus in c.preced.ſic appellatio oppoſito modo eſt reſtrictio termini à maiori ad minorem ſuppoſitiouem, vt tibi manifeſtabitur infrà,& de hoc quarto modo tantum agendum eſt hic.

Quantum ad ſecundũ aduerte q̃ appellatio quarto modo ſumpta, & vt opponitur ampliationi ſic diffinitur. Appellatio eſt acceptio termini in propoſitione ſupponentis tantum pro differentia temporis verbi, cui adiungitur, ita q̃ ſi adiungitur verbo præſentis temporis, ſupponit ſolùm pro præſentibus,vt homo currit, ſi verbo præteriti temporis,pro eo quod fuit,ſi verbo futuri temporis,pro eo quod erit, vt tibi declarabitur in ſequentibus.Et aduerte q̃ hæc deſcriptio non diſcordat ab ea quam ponunt reales dicentes q̃ appellatio eſt reſtrictio termini communis à maiori ad minorem ſuppoſitionem. Nam in ampliatione ſupponit terminus pro pluribus cum pluribus differentiis temporis: vt pro eo quod eſt vel fuit, aut pro eo quod eſt vel erit, aut pro eo quod eſt vel poteſt eſſe, vel eſt intelligibile vel opinabile vel imaginabile eſſe.Ex cõſequenti ſupponit pro pluribus ſuppoſitis, quoniam pro præſentibus aut præteritis aut futuris aut poſſibilibus aut imaginabilibus.In appellatione autem ſupponit terminus pro paucioribus, quoniam pro his tantum,quæ ſunt ſub vna differentia tẽporis:vt pro præſentibus tantum, aut præteritis & futuris & poſſibilib. tantum. Et ideo bene dicitur quòd eſt reſtrictio termini à maiore ad minorem ſuppoſitionem, quia in appellatione terminus ſupponit pro paucioribus ſuppoſitis modo quo dictum eſt.

Triplex appellõis genus.

Quantum ad tertium aduerte q̃ de appellationibus datur talis diuiſio.Appellationum quędam eſt appellatio temporis,quædam ampliationis,quædam formæ.

Appellatio temporis eſt acceptio termini in propoſitione pro aliquo vel pro aliquibus ſecundum ſolam conſignificationem verbi cui coniungitur vel ſui participij: vt homo currit, ly homo appellat tempus præſens, quia ſupponit ſolùm pro præſentibus.

De appellatione temporis dantur duæ regulæ generales. Prima eſt. Omnis terminus ſupponens reſpectu verbi de præſenti non ampliatiui,nec diſtracti per participiũ ampliatiuum, tam ſubiectum quàm prædicatum appellat tempus præſens:i.ſupponunt ſolum pro præſentibus : vt homo eſt albus,homo currit.Dicitur non ampliatiui,vt excipiantur iſta verba incipit & deſinit,cõtingit,poteſt,& verba cõcernentia actum mentis:vt intelligo,cognoſco,quæ vt docuimus in c.præced. in tertia & quarta regula, habent vim ampliandi etiam in tempore præſenti : vt album poteſt eſſe nigrum,ly album ſtat pro eo quod eſt vel poteſt eſſe album &c.Dicitur nec diſtracti per participium ampliatiuum , vt excipiantur participia præteriti & futuri temporis:vt hic, homo eſt genitus, homo eſt generandus , ly homo ſtat pro homine,qui eſt vel fuit,vel erit,quia licet coniungatur verbo ſubſtantiuo præſentis temporis, tamen ratione participij præteriti,&futuri,non appellat tempus præſens,ſed ſtat ampliatiuè.

Secunda regula eſt hæc. Omnis terminus ſequens verbum præteriti , vel futuri temporis ſolummodo , appellat tempus præteritum, vel futurum : id eſt ſupponit tantùm pro præteritis ſiue pro futuris , vt hic album fuit nigrum, album erit nigrum,ly nigrum appellat tempus præteritum in prima propoſitione , ſupponit enim ſolùm pro eo quod fuit nigrum,& in ſecunda appellat tempus futurum:quoniam ſupponit ſolum pro eo quod erit nigrum.Dicitur terminus ſequens,ad differentiam termini præcedentis,qui regitur à parte ante:quoniam vt tibi declaratum eſt in c.præced.in regula prima,& ſecunda ampliatur ad ſupponendũ pro eo quod eſt vel fuit, vel erit.Vnde in iſta album fuit nigrum,ly album ſtat ampliatiuè,& ly nigrum appellatiuè.

Appellatio ampliationis eſt acceptio termini in propoſitione limitati per verbum,quod habet vim ampliandi, tam à parte ante quam à parte poſt , vel per ſuum participium. Verba autem habentia vim ampliandi à parte ante, & poſt ſunt iſta.Incipit,deſinit,contingit,poteſt.V.g. Homo incipit eſſe iuſtus,tam ly homo quàm ly iuſtus ſtant ampliatiuè ratione verbi incipit,& ſupponunt ꝓ eo quod eſt,vel incipit eſſe,tamen ly iuſtus appellat,& reſtringit inceptionem, ita,q̃ licet ſtet,& poſsit verificari pro eo quod eſt,vel incipit eſſe iuſtum,tamen reſtringitur ad ſtandum pro eo ſolũ, quod incipit eſſe iuſtum.Subiectũ verò ſtat ſimpliciter ampliatiuè,ſcilicet pro eo qui eſt vel incipit eſſe homo.

Pro appellatione ampliationis datur hæc vniuerſalis regula,omnis terminus rectus à parte poſt ita q̃ſequatur verbum aliquod ex iſtis,incipit,deſinit, poteſt, contingit &c. vel ſuum participium, vel ſuum verbale appellat, i.reſtringit illorum ampliationem, vt patet in exemplo dato de homine incipiente eſſe iuſto, ita quòd verum eſt dicere quod incipit vel deſinit,vel contingit,vel poteſt eſſe iuſtum.

Appellatio formæ eſt acceptio termini in propoſitione ſequentis verbum vel eius participium , quod concernit actum mentis.Sunt autem huiuſmodi verba intelligo, volo, cognoſco,ſcio,opinor, imaginor, &c. Terminus igitur ſequens aliquod iſtorum verborum dicitur appellare formã, id eſt ſtare pro ſua ratione formali,quã inſinuamus per dictionem reduplicatiuam:vt cognoſco patrem meum,id eſt ſub ratione qua pater, eſt ratio autem eſt, quia genuit me. Dico ergo cognoſcere patrem meum,ſi cognoſco eum inquantum genuit me.Similiter cognoſco hominẽ, ſi cognoſco eum inquantum eſt homo,id eſt vt eſt animal rationale.

Et aduerte quod appellatio formæ ſemper eſt ex parte prædicati , vnde dicimus q̃ prædicatum formam appellat: id eſt ſtat formaliter,ſubiectum autem materialiter.Hac de cauſa multæ ſunt propoſitiones,quæ aliquando ſunt veræ, & aliquando ſunt falſæ factæ per verba concernentia actũ mentis ſecundum quod terminus præcedit aut ſubſequitur verbum.Verbi gratia,Si dico,Deum trinum cognouit Ariſtot.eſt vera,quoniam Ariſt. cognouit Deum qui eſt trinus. Si autem dico,Ariſt.cognouit Deum trinum,eſt falſa,quoniam licet cognouerit Deum qui eſt trinus, non tamen cognouit eum inquantum eſt trinus, id eſt prout eſt vna ſubſtantia in tribus ſuppoſitis: nam hoc negaſſet Ariſt. Item ſi dico,Cibum venenoſum deſidero,poteſt eſſe vera,quia poſſum deſiderare fongium,qui eſt venenoſus licet neſciam eſſe venenoſum. Si autem dico, Deſidero cibum venenoſum, eſt falſa , quoniam ſenſus eſt , Deſidero cibum inquantum ſcio ipſum eſſe venenoſum & mortiferum,quem nullus ſanæ mentis deſiderat.

Item aduerte q̃ inter ſpecies appellationis prima & tertia eſt ſatis in vſu apud doctores , & maximè tertia, vt tibi declarabitur in tract.de ſyllogiſmo ſophiſtico.Secunda autem minime eſt in vſu.

Item aduerte quod regulæ præpoſitæ de appellatione temporis & ampliationis magis acceptantur ex authorita te primorum authorum quàm ex euidenti ratione.Sicut etiam diximus de regulis ampliationum.Et ideo non eſt hic immorandum ad inueſtigandum,quæ ſit efficax & manifeſta apud intellectum ratio de prædictis , ſed ſufficit quod recipiantur ex firmato vſu apud authores. Hæc de appellationibus dicta ſufficiant.

Tract.viij.de ampliationibus & appellationib. Finis.

TRACTATVS IX. DE CONSEQUENTIIS ad viam Peripateticam in quatuor diuiſus capita.

IN hoc noſtro tract. de conſequentiis non eſt intentio noſtra immorari in recitandis modernorum logicorum variis& captioſis ſententiis,quę magis inuoluunt quàm illuminent addiſcentis intellectum. Noſtra ergo intentio eſt agere de conſequentiis ad viam peripateticam prout ſunt nobis via in acquirendis aliis ſcientiis , & compendioſius ac efficacius quacunque alia via argumentatiua. Hunc igitur tractatum diuidemus in quatuor cap.

Primò diffinietur conſequentia.

Secundò ponentur ſuæ diuiſiones vniuerſales.

Tertiò aſſignabũtur reg.generales cõſequẽtię formalis.

Quartò deſcendemus ad regulas particulares.

CAP. I. Quid ſit conſequentia.

IN primo ca.ne tendamus per incognita, inueſtigandum eſt quid ſit conſequentia. Sed antequã deueniam ad diffinitio

finitionem aduerte q̃ conſequentia poteſt tripliciter conſiderari.primò abſolutè vt conſequentia eſt non contrahendo ipſam ad bonã,nec ad malam, ſed vt ab vtraque abſtrahit,ſecundò vt cõtrahitur ad bonam,tertiò vt contrahitur ad malam. Item aduerte quod conſequentia abſolutè ſumpta dupliciter poteſt diffiniri, ſ. quo ad materiam , & quo ad formam,ſicut &domus,nam ſi dicatur q̃domus eſt quid compoſitum ex lapidib. & lignis, & cæmento eſt diffinitio per materiam,quæ & materialis dicitur. Si autem dicatur q̃ domus eſt habitaculum prohibens nos à frigore , & ab æſtu,pluuia,& niue &c.eſt per formam, quæ etiam dicitur diffinitio formalis, ſiue per finem , Hic igitur ad vniuerſalem doctrinam habendam de conſequentia, diffinienda eſt primò abſolutè vt eſt abſtrahens à bona, & à mala , ſiue vt eſt communis bonæ , & malæ , ſecundò diffinietur conſequentia,vt eſt bona,tertiò vt eſt mala.

Ex 2. de Anima elicitur hic duplex diffiniẽdi modus.

Quantum ad primum aduerte q̃ materialiter ſic diffinitur. Conſequentia eſt oratio plures continens propoſitiones coniunctas per notam illationis denotãtem ſequelam vnius ad alteram,vt homo eſt rationalis,ergo eſt riſibilis.

Primò ly oratio ponitur loco generis,eſt eñ magis cõmunis quàm conſequentia , nam & ſyllogiſmus eſt oratio, non tamen eſt conſequentia.ſecundò dicitur plures continens propoſitiones, vt diſtinguatur ab oratione categorica,nã cõſequẽtia,eſt oratio hypothetica,hypothetica autẽ oratio cõtinet plures categoricas coniunctas per aliquam coniunctionem.Sed aduerte q̃ per ly plures intelliguntur duæ,vna præcedens notam illationis,altera ſubſequẽs: nam ſi plures quàm duæ , & ordinarentur in modo & in figura iam non eſſet conſequentia , ſed ſyllogiſmus vt docuimus in trac.de ſyllogiſmo formali.tertiò dicitur coniunctas per notam illationis,i.per ly ergo,vel igitur:quoniam denotat q̃ ſecunda propoſitio ſequitur ex prima verè,aut putatiuè. Verè quidem,vt hic,Sol eſt ſuper terrã,ergo dies eſt:putatiuè aũt vt hic,Deus creauit mundũ,ergo creauit ab æterno.

Formaliter aũt ſic diffinitur,Conſequentia eſt habitudo vera vel exiſtimata ſubſequentis propoſitionis ad præcedentem deſignata per notam illationis,illatiuè tentam.

Primo dicitur habitudo,q̃m ſequẽtia,& ſequela,& conſequentia dicũt formaliter reſpectum, reſpectus autem eſt habitudo apud logicum,vt docuimus in prædicamento ad aliquid,ſicut paternitas eſt reſpectus,&habitudo patris ad filium,& filiatio econuerſo. Sic & conſequentia eſt habitudo ſubſequentis propoſitionis ad præcedentem.vt hic, Homo currit,ergo homo mouetur: nam ex eo q̃ currit ſequitur q̃ mouetur,quoniã curſus eſt ſpecies motus& de quocunque prædicatur ſpecies,prædicatur genus. ſecundò dicitur habitudo vera vel exiſtimata , quoniam hic diffinitur conſequentia vt communis eſt bonę,& malę,in vtraque autem denotatur habitudo, ſed differenter, quoniam in vera conſequentia eſt vera habitudo,in mala autem eſt putatiua ſiue exiſtimata, & ideo vt ſcias q̃ hic diffinitur conſequentia vt communis eſt bonæ,& malæ dicitur diſiunctim q̃ eſt habitudo vera vel exiſtimata. tertiò dicitur deſignata per notam illationis illatiuè tentam: quoniam nota illationis habet vim concluſiuam ex ſui natura , dummodo teneatur illatiuè,quoniam ſi teneretur materialiter, non deſignaret illationem,vt in hac propoſitione,ergo eſt coniunctio,ſiue ergo eſt indeclinabile.

Quantũ ad ſecundũ aduerte quod diffinitio bonæ conſequentiæ ſi diffiniatur quo ad materiã eſt hæc,Conſequentia bona eſt oratio,ſ.hypothetica rationalis, habẽs verũ antecedens, & verũ conſequens eiuſdẽ antecedentis tãquam principales partes ſui,& notã illationis illatiuè tẽtã,vt Sortes eſt homo,ergo Sortes eſt animal. Antecedẽs eſt propoſitio quæ in bona cõſequẽtia præcedit notã illationis,vt Sortes eſt homo.Cõſequens eſt propoſitio ſubſequens notã illationis,vel quę infertur ex antecedente mediante nota illatiua, vt ergo Sortes eſt animal.Si autẽ diffiniatur quo ad formã,ſic diffinienda eſt,Conſequentia bona,eſt cõſequentia,in qua eſt vera illatio ſiue vera ſequela veri conſequentis ex vero antecedente per notam illationis deſignata.

Primò ly conſequentia ponitur locogeneris, quoniã eſt in plus quàm conſequentia bona. ſecũdò dicitur in qua eſt vera illatio & totum reſiduum dicitur ad differentiam conſequentiæ malæ,in qua eſt illatio non vera, ſed exiſtimata, nec prima propoſitio eſt verum antecedẽs,nec ſecunda eſt verum conſequens, nec nota illationis verè infert, ſed hæc omnia tantùm ſunt apparenter ſiue ſuperficialiter in conſequentia mala,vt tibi manifeſtabitur.

Quantum ad tertium aduerte quoniam conſequentiæ bona & mala ſunt oppoſitè cognito quid ſit conſequentia bona,de facili tibi conſtat quid ſit mala.nam omnes conditiones oppoſitæ conditionibus conuenientibus conſequentiæ bene manifeſtant tibi conſequentiam malam. Eſt igitur conſequentia mala, quæ licet ſit oratio hypothetica rationalis,tamen non habet verum antecedens,nec verum conſequens ex eodem antecedente , nec notam illationis verè illatiuam,nec eſt formaliter illatio vera ſiue ſequela conſequentis ex antecedente , ſed omnia hæc in ea continentur quaſi per quandam ſimilitudinem ad conſequentiam bonam.Vnde in rei veritatem conſequentia mala non eſt propriè conſequentia,licet nominetur conſequentia.

Et ſi quęras in quo ſtet eſſentialis differentia inter cõſequentiã bonã & malã per quã infallibiliter cognoſcuntur.

Reſpondetur ſecundum reales,bona conſequentia eſſentialiter diſtinguitur à mala per hoc q̃ in bona antecedens non poteſt eſſe verum ſine conſequente , in mala autem nihil prohibet antecedens eſſe verum ſine conſequente.Exemplum de bona, Tu es homo, ergo tu es rationalis, nam non eſt poſsibile, q̃ tu ſis homo,quin ſis rationalis:quoniam rationale eſt de diffinitione hominis,& prædicatur de eo eſſentialiter,vt docuimus in tract.de prædicabilibus. Exemplum de mala, tu es homo, ergo tu es diues, nam bene ſtat quod tu ſis homo, & tamen non ſis diues, non enim eſt neceſſe hominem eſſe diuitem , quoniam hæc eſt in materia contingenti,Homo eſt diues.

Secundum terminiſtas autem diſtinguitur bona à mala in hoc quòd in bona oppoſitum conſequentis repugnat antecedenti.Tunc autem repugnat quando ex antecedente& oppoſito conſequentis non poteſt fieri vna copulatiua, cuius vtraque pars ſit poſſibilis. Verbi gratia hæc eſt bona, Sortes eſt homo,ergo eſt animal, quoniam oppoſitum conſequentis,ſcilicet ergo eſt non animal,non poteſt ſtare cum antecedente. Hæc enim copulatiua eſt impoſſibilis , Sortes eſt homo,& non eſt animal,quoniam animal eſt de diffinitione hominis,& hæc eſt in materia naturali, homo eſt animal,in qua negatiua ſemper eſt falſa.In mala autem oppoſitum conſequentis non repugnat antecedenti , imò poteſt ſtare cum eo,cuius ſignum eſt quòd poteſt fieri vna copulatiua poſſibilis, cuius prima categorica erit antecedẽs, & ſecunda erit oppoſitum conſequẽtis.vt gratia exempli,hęc eſt mala, Tu es homo ergo tu non vigilas. Nam oppoſitum conſequentis,ſcilicet tu non vigilas,ſtat cum antecedente. Vnde hæc copulatiua eſt poſsibilis, quoniam vtraque pars eſt poſſibilis,Tu es homo,& tu non vigilas.

Et aduerte quòd reales & terminiſtæ in hoc non diſſentiunt, ſed conueniunt ſecundum ſenſum. Nam ſi in conſequentia bona antecedens non poteſt eſſe verum ſine conſequente,ergo oppoſitum conſequentis repugnat antecedenti,& ſi in conſequentia mala antecedens poteſt eſſe verum ſine conſequente , ergo oppoſitum conſequentis ſtat cum antecedente,vt exemplificatum eſt. Conſtat igitur quid ſit conſequentia vt eſt communis bonę & malæ,& quid ſit bona,& quid mala,& per quid eſſentialiter differunt & infallibiliter cognoſcuntur.

CAP. II. De generali diuiſione conſequentiæ bonæ.

IN hoc ſecundo cap.relicta conſequentia mala,quæ propriè non eſt conſequentia, vt docuimus in capite præcedenti,& quæ nobis non deſeruit in ſcientiis acquirẽdis, ſed potius eſt cauſa erroris,immorandum eſt circa diuiſiones generales bonæ conſequentiæ. Tu igitur aduerte q̃ apud terminiſtas& reales prima diuiſio eſt in bonam, & malam ſiue in veram & falſam. & quid vtraque ſit & quomodo differant dictum eſt in cap.præcedenti.

Secunda diuiſio eſt,bona conſequentia prima diuiſione diuiditur in formalem & materialem.

Formalis quidem eſt illa in qua oppoſitum cõſequentis formaliter & manifeſtè repugnat antecedenti, ita quod apud nullum vtentem ratione,& ſcientem terminos imaginabile non eſt nec opinabile quòd oppoſitum conſequentis poſſit ſtare cum antecedente.Vnde hæc eſt bona formalis,homo currit, ergo homo velociter mouetur. Nam nullus vtens ratione & ſciens ſignificatum huius termini currit, poteſt concipere nec immaginari quod homo currat, & quòd non velociter moueatur , nam motus velox eſt de ratione curſus.

Mate

Materialis eſt illa in qua oppoſitum conſequentis repugnat antecedenti, ſed non manifeſtè, poteſt enim quis imaginari & opinari quòd ſtet oppoſitum conſequentis cum antecedente, licet imaginatio & opinio ſit falſa. Vnde hæc eſt materialis, Homo eſt, ergo anima eius eſt immortalis. Nam oppoſitum conſequentis non manifeſtè & ad ſenſum repugnat antecedenti. Multi enim licet falſo opinantur hanc copulatiuam eſſe veram, Homo eſt, & anima eius eſt mortalis. Similiter hæc eſt materialis. Deus non eſt, ergo nullus homo eſt. quoniam licet in veritate oppoſitum conſequentis repugnet antecedenti, tamen apud multos eſt imaginabile q̃ ſtet cum antecedente, vt apud illos qui negant Deum eſſe. Vnde ipſi reputant hanc copulatiuam eſſe poſsibilem, Deus non eſt, & aliquis homo eſt. Qui tamen ſe ipſos decipiunt. Patet igitur quid ſit conſequentia formalis & materialis.

Vſque huc reales & terminiſtæ conueniunt, diſcordant autem reales à terminiſtis in duabus regulis datis de conſequentia bona materiali.

Ex impoſſibili ſequitur q̃libet.

Dicunt enim terminiſtæ, quod ex impoſsibili ſequitur quodlibet, id eſt ſi antecedens ſit propoſitio impoſſibilis, conſequens poteſt eſſe quæcunque alia propoſitio & conſequentia erit bona materalis. Vt hic, Aſinus eſt homo, ergo baculus eſt in angulo, & hic Deus non eſt, ergo gallus cantat. Dicunt etiam quod neceſſarium ſequitur ad quodlibet, ideſt, Quacunque propoſitione poſita pro antecedẽte ſi in conſequente ponitur propoſitio neceſſaria, conſequentia erit bona materialis, vt hic, gallus cantat, ergo homo eſt rationalis.

Has regulas non concedunt reales vt ſonant, i. in ſua vniuerſalitate, quoniam diffinitio bonæ conſequentiæ, non ſeruatur per eas. Diximus enim quod bona conſequentia eſt vera illatio & ſequela conſequentis ex antecedente.

Per has autem regulas conſtat apud ſanæ mẽtis virum non ſeruari veram ſequelam nec dependẽtiam conſequentis ex antecedente: in conſequentiis prædictis. Nec oppoſitum cõſequentis repugnat antecedenti. Nã hæc duo nõ repugnant, Aſinus eſt homo, & baculus nõ eſt in angulo. Nec iſta duo repugnant, Gallus cantat, & homo non eſt rationalis. Reales igitur non concedunt primam niſi in hoc ſenſu. Ex antecedente impoſsibili ſequitur quodlibet impoſsibile incluſum in tali antecedente impoſsibili. Nam bene ſequitur, homo eſt aſinus, ergo eſt irrationalis, ergo eſt rudibilis, ergo eſt indiſciplinabilis, ergo eſt iumentum, ergo eſt quadrupes. Nam hæc omnia prædicantur de aſino, & ideo conceſſo primo impoſsibili, ſequuntur prædicta omnia impoſsibilia. ſecundam autem regulam concedunt in hoc ſenſu. Si conſequens eſt neceſſarium ſequitur ad quodlibet antecedens neceſſarium includens ipſum conſequens. Nam quia hoc conſeqnens eſt neceſſarium, ergo homo eſt riſibilis, ſequitur ad hoc antecedens, homo eſt rationalis, & ad hoc homo eſt animal rationale, & ad hoc homo eſt animal admiratiuum.

In hoc igit̃ ſenſu reales concederent prædictas regulas & non vniuerſaliter. Verum ſi bene aduertis in ſenſu dicto faciunt conſequentiam formalem quoniam oppoſitum formaliter repugnat antecedenti, ita q̃ non eſt imaginabile à viro ſaniæ mentis oppoſitum cõſequentis poſſe ſtare cum antecedente. Nam poſito pro impoſsibili hominem eſſe aſinum ſequitur infallibiliter aliud impoſsibile, ergo eſt rudibilis. & poſito hoc conſequente neceſſario, homo eſt riſibilis, antecedit ad ipſum ineuitabiliter, quod hõ eſt rationalis. Vnde apud reales non datur cõſequentia materialis, niſi quæ dicitur bona de materia de qua ſtatim loquemur.

Tertia diuiſio eſt iſta, Conſequentia bona formalis eſt duplex, ſcilicet bona de forma, & bona de materia.

Bona de forma eſt illa in qua oppoſitum conſequentis non poteſt nec eſt imaginabile poſſe ſtare cũ antecedente, & talis modus arguendi valet in omni materia, nulla exceptione facta, vt quando arguitur ab inferiori ad ſuum ſuperius affirmatiuè & ſine diſtributione, & in omni modo arguendi quem aſsignabimus in capitulo quarto ſeruatis de bitis limitationibus, vt tibi declarabitur. Nam ſicut ſeruatis modo & figura, de quibus actum eſt in tract. de ſyllogiſmo formali, ſemper fit valid' ſyllogiſmus quo ad formam, ſic ſeruatis regulis, de quibus agemus infrà, ſemper fit valida conſequentia quo ad formam.

Bona de materia eſt illa in qua oppoſitum cõſequentiis repugnat antecedenti, nec eſt imaginabile ſtare cũ antecedente, & tamen non quælibet ſibi conſimilis ſeruato eodẽ modo arguendi eſt bona. Verbi gratia, hæc eſt bona de materia. Tu non es homo, ergo tu non es animal, & tamen hic modus arguendi non tenet in omni materia. Nam hæc eſt ſimilis in modo arguendi. Hoc, demonſtrato aſino, non eſt homo, ergo non eſt animal, & tamen nõ valet, quoniam antecedens eſt verum & conſequens falſum, vt patet. Similiter hæc eſt bona de materia, Si tu es homo, tu es riſibilis, ergo ſi tu non es homo, nõ es riſibilis. Nam hæc eſt ſimilis in modo arguendi, ſcilicet à deſtructione antecedentis. ad deſtructionem cõſequentis, Si tu es homo, tu es animal, & tamen non valet, ergo ſi tu non es homo, tu non es animal, quoniam demonſtrato aſino, antecedens eſt verum & conſequens falſum.

Vſque huc conueniunt reales & terminiſtę. Sed terminiſtæ eliciunt ex prædictis q̃ iſtæ duę ſunt conſequentiæ bonæ formales, ſed non de forma, Tantùm pater eſt, ergo non tantùm pater eſt. Tu ſcis te eſſe lapidem, ergo tu non ſcis te eſſe lapidem. Reales autem negant eas, quoniam nõ ſunt neque bonæ, neque formales, neque bonæ de forma, quoniam per nullam conſequentiam bonam concluduntur cõtradictoria. Nam in omni conſequentia bona formali ſi antecedens eſt verum cõſequens eſt verum, vt tibi manifeſtabitur infra. Non enim ex vero concluditur niſi verum ſtante valido modo arguendi, vt docuimus in tracta. de Syllogiſmo formali, ergo in prędicta conſequentia ſi antecedẽs eſt verum, conſequens eſt verum. Sed antecedens & conſequens ſunt contradictoria, ergo contradictoria ſunt ſimul vera, quod eſt contra primum principium.

Et quoniam ſequentes viam terminiſtarũ conantur eas probare, ideo recitandæ ſunt eorũ probationes & ſoluenẽ. Hanc. ſ. tantum pater eſt, ergo non tantum pater eſt ſic deducunt. Tantum pater eſt, ergo pater eſt: nam ab excluſiua ad ſuam præiacentem valet conſequentia, quoniam bene ſequitur, tantum homo eſt riſibilis, ergo homo eſt riſibilis. Tunc vltra, pater eſt, ergo filius eſt. nam ab vno correlatiuo ad aliud in propoſitione de ſecundo adiacente valet conſequentia, vt dicemus infra. Vnde bene ſequitur, pater eſt, ergo filius eſt, & econuerſo, & negatiuè, vt pater nõ eſt, ergo filius non eſt, & econuerſo. Tunc vltra, filius eſt, ergo aliud à patre eſt. Nam filius eſt aliud ſuppoſitum à patre vt patet, q̃a nihil ſeipſum genera. Tunc vltra aliud à patre eſt, ergo non tantum pater eſt, quoniam dictio excluſiua excludit quodcunque aliud à termino cui additur. Valet ergo à primo ad vltimũ, Tantũ pater eſt, ergo non tantũ pater eſt. Iſtam verò, tu ſcis te eſſe lapidem, ergo tu non ſcis te eſſe lapidem ſic deducunt. Tu ſcis te eſſe lapidem, ergo eſt verum te eſſe lapidẽ, quia nihil ſcitur niſi verum, vt tibi alias declarabitur. Si eſt verũ te eſſe lapidem, ergo tu non es homo, quia lapis & homo ſunt termini diſparati: ſed ab vno diſparato affirmatiuè, ad aliud negatiuè valet cõſequẽtia, vt patebit infra. Nam bene ſequitur, Tu es lapis, ergo tu nõ es homo. Tunc vltra: Tu non es homo, ergo tu non es ſciẽs. nam inter omnia inftriora tantum homo eſt ſciens, ergo ſi non es hõ, non es ſciens. Tunc vltra: Tu non es ſciens, ergo tu non ſcis te eſſe lapidem. Ergo à primo ad vltimum, Tu ſcis te eſſe lapidem, ergo tu non ſcis te eſſe lapidem.

Ad primum nego hanc conſequentiam. Tantum pater eſt, ergo pater eſt. imò ſequitur negatiua, ſ. ergo pater non eſt, quoniam dictio excluſiua excludit quodcunque aliud ſuppoſitum à termino cui additur, ergo excludit filium, cũ ſit aliud ſuppoſitum à patre. Si excludit filium ergo pater non eſt, quoniam remoto vno correlatiuo remouetur reliquum, ergo excluſo filio pater non eſt, & quando probatur conſequentia, quoniam ab excluſiua ad ſuam præiacentem valet conſequentia, illa regula non valet in correlatiuis de ſecundo adiacente, valet autem vniuerſaliter in terminis abſolutis, vt tibi declarabitur infrà.

Ad ſecundam dico vt inquit Ariſtoteles in primo Phyſicorum arguens antiquos ponentes tantum vnum ens. Dato vno inconuenienti, multa ſequuntur. Vnde dato antecedente, ſequit̃ cuntradictoria eſſe ſimul vera, ſcilicet tu ſcis te eſſe lapidem, ergo non ſcis te eſſe lapidem. cum igitur non ſit concedendum contradictoria poſſe eſſe ſimul vera, id eſt nullo modo eſt concedendum antecedens: quo non conceſſo, non ſequitur ergo tu es lapis, nec ſequit̃ tu nõ es homo, nec ſequit̃ tu non es ſciens, nec ſequitur vltimatè, ergo tu non ſcis te eſſe lapidem, & ſic patet quod nõ valet conſequentia à primo ad vltimum. Hęc igitur dicta ſint de

diuiſionibus generalibus conſequentiæ bonæ.

CAP. III.

De regulis generalibus conſequentiæ formalis.

IN 3.ca. relicta conſequentia materiali, quoniam aut non datur, aut parum deſeruit pro aliis ſcientiis acquirēdis, aſsignandæ ſunt regulæ generales magis famoſę, quæ ſolent dari de conſequentia bona formali.

Prima eſt, Omnis conſequentia, in qua cōtradictorium conſequentis infert contradictorium antecedētis, eſt bona & formalis. vt hic, aliquis homo crrit, ergo aliquod animal currit. Nam bene ſequitur, nullum animal currit, ergo nullus homo currit, implicat enim contradictionem ꝙ nullum animal & ꝙ aliquis homo currat. Nam ſi aliquis homo currit, aliquod animal currit, quia homo eſt animal, ſed iſtæ duæ ſunt contradictoriæ, aliquod animal currit & nullum animal currit, ergo conſtat ꝙ implicatur contradictio. Si autem contradictorium conſequentis non infert contradictorium antecedentis, ſed ſtat cum antecedente, conſequentia eſt mala, & nulla, & ſemper neganda, vt hic, Tu es homo, ergo tu es doctus. Nam non ſequitur, Tu non es doctus, ergo tu non es homo. imò ſtat & de facto eſt ꝙ pro maiori parte homines non ſunt docti, & tamen ſunt homines.

Secunda regula, Omnis conſequentia, in qua antecedēs eſt verum, & conſequens verum, & in qua antecedēs, & cōſequens ſunt falſa, eſt bona & formalis. Exemplum primi, Tu curris, ergo tu moueris. Exemplum ſecundi, Tu es aſinus, ergo tu es irrationalis. & hæc ſecunda regula fundatur in prima, quia ſ. contradictorium conſequentis infert contradictorium antecedentis. Nam bene ſequitur, Tu non moueris, ergo tu non curris, & bene ſequitur tu non es irrationalis, ergo tu non es aſinus. Si autem antecedens eſt verum, & conſequens falſum conſequentia non eſt bona, quoniam ſtante debito modo arguendi, vt inquit Ariſtoteles in primo Priorum ex veris non ſequitur niſi verum: quod ſi ex veris concludatur falſum, neque ſyllogiſmus neque conſequentia valet, vt docuimus in tract. de ſyllogiſmo formali. Vnde hæc non eſt bona, Tu es homo, ergo tu es Papa, & ratio huius fundatur in ſecunda parte primæ regulæ, ſ. quoniam contradictorium conſequentis non infert contradictorium antecedentis. Non enim ſequitur. Tu non es Papa, ergo tu non es homo, imò ſtat de facto quòd tu non es Papa, & tamen tu es homo.

Tertia eſt, Omnis conſequentia, in qua antecedens & conſequens ſunt neceſſaria, vel vtrunque non neceſſarium eſt bona & formalis. Exemplum primi homo eſt animal, ergo eſt habens animam. Exemplum ſecundi, homo dormit, ergo quieſcit. & ratio huius regulæ fundatur in prima, quoniam ſ. contradictorium conſequentis, infert contradictorium antecedentis. Nā reſpectu primi bene ſequitur, homo non eſt habens animam, ergo non eſt animal. & reſpectu ſecundi bene ſequit, homo non quieſcit, ergo homo non dormit. ſi autem antecedens ſit neceſſarium, & conſequens nō neceſſarium, conſequentia non eſt bona vt hic, Homo eſt animal, ergo homo eſt videns. & ratio huius fundatur in ſecunda parte primæ regulę, ſ. quoniam contradictoriū conſequentis non infert contradictorium antecedentis, non. n. ſequitur, Homo non eſt videns, ergo nō eſt animal, imò de facto videmus quòd aliquis homo non eſt videns, vt cæcus, & tamen eſt animal, quoniam ſentit & mouētur.

Quarta eſt, Omnis conſequentia, in qua antecedens, & conſequens ſunt poſsibilia, vel vtrūque impoſsibile, eſt bona & formalis, exemplum primi, Tu es dux belli, ergo tu habes exercitum. Exemplum ſecundi, Tu es lapis, ergo tu es inanimatus. Et ratio huius fundatur ſuper primam: nā contradictorium conſequentis infert contradictorium antecedentis. quoniam bene ſequitur, tu non habes exercitum, ergo tu non es dux belli. Exemplum ſecundi. Tu es lapis, ergo tu es inanimatus, & fundatur ſuper idem, nam bene ſequitur. tu non es inanimatus, ergo tu non es lapis. Si autem antecedens ſit poſsibile, & conſequens impoſsibile, conſequentia non eſt bona nec formalis. vt hic, homo vigilat, ergo lapis vigilat. vel ſic, homo loquitur, ergo mutus loquitur. Non valet, quoniam contradictorium conſequentis, nō infert contradictorium antecedentis, imò ſtat cum antecedente: nam bene ſtat quòd lapis non vigilet, & quòd homo vigilet, & bene ſtat quod mutus non loquatur, & homo loquatur quoniam ſtat homo indefinitè.

Quinta eſt, Omnis conſequentia in qua quicquid antecedit ad antecedēs, antecedit ad cōſequens, & quicquid ſequitur ad conſequens, ſequens eſt ad antecedens, eſt bona & formalis. Exemplum primi, Hæc eſt conſequentia bona formalis, Homo currit, ergo animal currit. Ad antecedens antecedit iſta, Plato currit, & antecedit ad conſequens. Nā ſicut iſta eſt vera, homo currit, ergo animal currit, ſic iſta eſt vera, Plato currit, ergo animal currit, quoniam Plato eſt homo, ergo eſt animal. Similiter valet hic, Homo currit, ergo animal currit, ad conſequens ſequitur iſta, ergo corpus currit, & iſta, ergo ſubſtantia currit, & idem ſequitur ad antecedens. Nam bene ſequitur, homo currit, ergo corpus, ergo ſubſtantia currit. Nam ſicut corpus prædicatur de animali, & de corpore ſubſtātia, vt patet in arbore Porphyrij, ſic prædicantur de homine. Ex hac regula ſequitur illa famoſiſsima, A primo antecedente ad vltimum conſequens quando conſequentiæ intermediæ ſunt bonæ & formales & non variatę eſt bona & formalis conſequentia: quod manifeſtè & infallibiliter patet in linea prædicamentali. Nam fiat hæc conſequentia, Sortes eſt homo, ergo Sortes eſt ſubſtantia. & probatur ſic, Sortes eſt homo, ergo eſt animal, ſi eſt animal ergo corpus, ſi corpus, ergo eſt ſubſtantia. ergo à primo ad vltimum, Sortes eſt homo, ergo eſt ſubſtantia. & aduerte quòd valet dummodo conſequentiæ intermediæ ſint bonæ & formales & non variatæ. Nam ſi aliqua ex intermediis non ſit bona & formalis, conſequentia non valet à primo ad vltimū. Vnde hæc non valet. Sortes bene bibit, ergo Sortes ſaluabitur. Solet enim ſic probari, Sortes bene bibit, ergo bene dormit: ſi bene dormit non peccat, ſi non peccat ſaluabitur, ergo à primo ad vltimum Sortes bene bibit, ergo ſaluabitur. Non valet inquā, quoniam prima non eſt bona, Stat enim quod non bene dormiat, & tamen bene bibat. Similiter ſecunda non eſt bona, quoniam & ſi dum dormit non peccat, poteſt vigilans peccare. Dicitur & non variatę. Pro cuius notitia aduerte ꝙ non variatur ſi conſequens prioris conſequentię eſt pręcisè antecedēs poſterioris, vt patet in tota linea prędicamentali arguendo à ſpecialiſsimo ad generaliſsimum. Si autem aliquid addaſ, variantur intermedię & tunc non valet cōſequentia à primo ad vltimum. Vnde hæc non valet, Tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. Sic. n. ſolet probari, Tu in nullo loco es, ergo tu non es Romæ. ſi nō es Romæ & alibi es, ergo alibi es. Si alibi es, ergo in aliquo loco es, ergo à primo ad vltimum, tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. Nō valet inquam, quoniam ſecunda eſt variata. Nam antecedens ſecundę continet plus quā conſequens primę, ſ. ly & alibi es.

Sexta eſt. Omnis conſequentiæ bonæ, ſi antecedens eſt concedendum, & conſequens ſimiliter, & ſi antecedens eſt negandum, & conſequens ſimiliter, dummodo conſequentia ſit ſcita eſſe bona. Exemplum primi, tu es homo, ergo tu es riſibilis: nam cum riſibile ſequatur ad hominem, vt proprium quarto modo, qua ratione concedis antecedens, debes concedere conſequens. Exemplum ſecundi, Tu non es aſinus, ergo tu non es rudibilis. Nam ſicut riſibile ſequitur ad hominem, ſic rudibile ad aſinum, ergo qua ratione negandum eſt antecedens, negandum eſt & conſequens, ſi autem antecedens eſt concedendum & conſequens negandum, conſequentia non eſt bona, vt hic, animal ſentit, ergo planta ſentit: non valet, quoniam contradictorium conſequentis ſtat cum antecedente. Nam bene ſtat, quòd planta non ſentiat, quoniam caret anima ſenſitiua, & quòd animal ſentiat, quoniam conſtituitur animal per animam ſenſitiuam vt tibi hæc declarabuntur in libro de Anima. dicitur dummodo conſequentia ſit ſcita eſſe bona ab eo cui fit cōſequentia, nā ſi hæc conſequentia fiat Philoſopho, ſol eclipſatur, ergo luna interponitur inter ſolem & aſpectum noſtrum, concedet totum, quoniam ſcit eam eſſe bonam. Si autem fiat idiotæ, concedet quidem antecedens, quoniam videt ad ſenſum ſolem obſcurari, ſed negabit conſequens: quoniam neſcit cauſam huius eclipſis. Iſtæ ſunt regulæ famoſæ & generales conſequentiæ formalis, quas admittunt logici reales, & terminiſtæ.

CAP. IIII.

De regulis particularibus conſequentiæ formalis.

IN ca. 4. ponendæ ſunt particulares regulæ conſequentiæ formalis. Ordo enim doctrinæ exigit vt ab vniuerſalibus regulis ad particulares deſcendamus.

Diuidemus autem præſens caput in ſeptem partes. In prima ponentur regulæ penes ſuperius & inferius.

In ſecun

In ſecunda ponenſ regulæ penes ꝓpoſitiones quantas.
In tertia ponenſ regulę penes ꝓpoſitiones nō quantas.
In quarta ponentur regulæ penes terminos pertinētes & impertinentes.
In quinta ponenſ regulę penes ꝓbationes ꝓpoſitionū.
In ſexta ponentur regulæ penes hypotheticas copulatiuas & diſiunctiuas.
In ſeptima ponentur regulæ, penes hypotheticas conditionales. Et aduerte, ꝙ omnes regulæ, quæ infra ordinabuntur, fundamentum habent in via peripatetica, vt tibi notum erit, cum exercitatus fueris in doctrina Ariſtotelis.

PARS I.

Regulæ penes ſuperius & inferius.

IN parte prima huius capitis, aſsignandæ ſunt regulæ particulares cōſequentiæ formalis iuxta ſuperius & inferius. & aduerte ꝙ arguendo ab inferiori ad ſuperius aſsignantur tres regulæ, & tres à ſuperiori ad inferius.

Prima eſt ab inferiori per ſe ad ſuū ſuperius, per ſe affirmatiuè & ſine diſtributione, & ſine ſigno immobilitante, & in ſuppoſitione perſonali, valet conſequentia formalis. vt tu es homo, ergo tu es animal.

Primò dicitur ab inferiori per ſe, pro quo nota ꝙ ea ſe habent vt ſuperius & inferius per ſe & econuerſo, quæ in linea prædicamētali ita ſe habent, ꝙ vnum ſubordinatur alteri, vt aſcendendo à ſpecialiſsimo ad generaliſsimum. Vnde hæc eſt vera cōſequentia, Homo eſt animal, ergo homo eſt corpus animatum, & hæc, Homo dormit, ergo animal dormit. Ea autem ſe habēt vt inferius & ſuperius per accidens quorum vnum eſt minus commune, & alterum magis, ſed non ſubordinantur in linea prædicamētali, nec magis prædicatur de minus communi per ſe & eſſentialiter, ſed per accidens, & hoc modo ſe habent, homo, & album. Nam de multis prædicatur album, de quibus nō prædicatur homo. In his igitur non valet conſequentia ab inferiori ad ſuperius. Non enim ſequitur, Homo currit, ergo album currit. Stat enim quòd nullū album currat, & quòd homo puta Ethiops currat.

Secundò dicitur affirmatiuè, quia non valet negatiuè, non enim ſequitur. Nullus homo eſt quadrupes, ergo nullum animal eſt quadrupes.

Tertiò dicitur ſine diſtributione, quoniam cū ſigno diſtributiuo non valet neque affirmatiuè neque negatiuè. Non enim ſequitur, Omnis homo eſt riſibilis, ergo omne animal eſt riſibile. neque ſequitur, nullus homo eſt aſinus, ergo nullum animal eſt aſinus.

Quartò dicitur, ſine ſigno, id eſt ſine dictione immobilitante. Nō enim ſequitur, Si tu eſt aſinus, tu es rudibilis, ergo ſi tu es animal, tu es rudibilis. Stat enim quòd tu ſis animal demonſtrando canem, & tamen non ſis rudibilis, quia canis non eſt rudibilis.

Quintò dicitur in ſuppoſitione perſonali, quoniam in ſuppoſitione materiali nō valet vt hic, Homo eſt biſyllabū, ergo animal biſyllabū. nec in ſimplici, vt hic, Homo eſt ſpēs ſpecialiſsima, ergo animal eſt ſpecies ſpecialiſsima.

Secunda regula, ab inferiori ad ſuum ſuperius, licet nō valeat diſtributiuè niſi gratia materiæ, valet tamen in ſuppoſitione confuſa mobili.

Primò dicitur, licet non valeat diſtributiuè ſcilicet ordinariè & formaliter vt docuimus in regula præcedenti, valet tñ gratia materiæ, vt hic. Nullius numerus binarius eſt, ergo nullus numerus eſt. Nā quia binarius eſt primus numerus, remoto primo, remouentur ſubſequentes includentes primum. Omnis enim numerus ſequens binarium includit binarium.

Secundò dicitur, valet tamen in ſuppoſitione confuſa mobili. Nam ꝙ non valeat in ſuppoſitione confuſa immobili, diximus in regula præcedenti: ꝙ autem valeat in ſuppoſitione confuſa mobili, patet hic, omnis homo eſt animal, ergo oīs homo eſt animatus, eſt corpus, eſt ſubſtantia.

Tertia regula ab inferiori ad ſuum ſuperius, negatione non præpoſita, ſed poſtpoſita inferiori, & ſuperiori, ſtante ſuppoſitione diſcreta vel determinata & perſonali, & cū debito medio, valet conſequentia.

Dicitur negatione non præpoſita, quoniā præpoſita diſtribuit terminum immediatè & mediatè ſequētem, vt docuimus in tractatu ſuppoſitionum. Diximus autem in prima regula quòd ab inferiori ad ſuum ſuperius non valet conſequentia cum diſtributione. Vnde non valet, non aliquis homo currit, ergo nō aliquod animal currit. Stat em̄ quòd aliquid animal currat, puta canis, & tamen non aliquis homo currat.

Dicit ſtante ſuppoſitione diſcreta vel determinata, qa in ſuppoſitione diſtributiua & confuſa mobili, non valet.

Exemplum primi. Omnis homo non currit. Omnis homo eſt animal, ergo omne animal non currit.

Exemplum ſecundi, tm̄ ſubſtantia non eſt accidens, & omnis ſubſtantia eſt aliquid, ergo tm̄ aliquid eſt accidens.

Dicitur & perſonali, quoniam in ſuppoſitione ſimplici non valet. non enim ſequitur, Homo non eſt genus, & homo eſt animal, ergo animal non eſt genus.

Dicitur cum debito &c. quoniam ſine eo non valet. & probaſ ſic, pono quòd omne animal currat, & volo quòd demōſtretur homo mortuus, puta Sortes, & arguatur ſic, Ille homo, ſcilicet Sortes mortuus non currit, & homo eſt animal, ergo animal non currit. Non valet, quoniam antecedens eſt verum, & conſequens falſum per caſum poſitum, ſ. quòd non omne animal currat. Non valet inquam, quoniam non ſumitur debitum medium. Nam debitū medium eſt hoc, & homo eſt animal, ſed eſt hoc, & ille homo, ſ. Sortes mortuus eſt exiſtens animal. Iſtæ ſunt tres regulæ generales arguendo ab inferiori ad ſuum ſuperius modo præexpoſito. Econuerſo autem ſunt aliæ tres regulæ.

A ſuperiori ad inferius.

Prima eſt à ſuperiori ad ſuum inferius ſine diſtributione nō valet, cōſequentia. Vnde nō ſequitur, animal currit, ergo homo currit. poteſtatem animal puta aſinus currere, & tamen homo non curret. Sed aduerte quòd licet nō valeat de forma, valet tamen in aliqua materia, vt in genere numeri, nam bene ſequitur, numerus eſt. ergo binarius eſt: quoniam omnis numerus ſupponit binarium.

Secunda eſt, A ſuperiori ad ſuum inferius diſtributiuè affirmatiuè cū debito medio valet conſequentia. Vt omne animal currit, ergo Sortes currit.

Dicitur diſtributiuè, quoniam ſine diſtributione nō valet per primā regulam, nec ſufficit ſuppoſitio confuſa. nō enim valet tantum animal currit, ergo tantum homo currit, nā patet conſequens eſſe falſum, & antecedens verum.

Dicitur cum debito medio, quia ſine eo non valet vniuerſaliter. Non em̄ ſequitur. Tu differs ab aſino, ergo differs à brunello, ſed dicatur ſic, Tu differs ab aſino, brunellus eſt aſinus, ergo tu differs à brunello.

Tertia eſt. A ſuperiori ad ſuum inferius negatione præpoſita & diſtribuēte valet conſequentia. Nam bene ſequitur, nullum animal currit, ergo nullus homo currit.

Dicitur negatione præpoſita, ſcilicet ad ſuperius, quia ſi poſtponatur non valet. Non enim ſequitur, Animal non currit, ergo homo non currit: nam bene ſtat quod aliquis homo currat, & quòd aliquod animal, puta brunellus non currat: ſtat enim animal & homo determinatè & non diſtributiuè.

Dicitur diſtribuente, quoniam negatio præponitur ſuperiori, & impeditur per aliam negationem, ꝙ non diſtribuat ipſum ſuperius conſequentia nō valet, vt hic, Nōnullum animal currit, ergo nōnullus homo currit: nam ly animal & ly homo non ſtant diſtributiuè, ſed determinatè, vt docuimus in tractatu de ſuppoſitionibus. Vnde æquipollent iſtis, Aliquod animal non currit, ergo aliquis homo non currit, conſtat autem hanc conſequentiam non valere, vt diximus.

Idem iudicium eſt de iſta conſequentia. Nō omne animal currit, ergo non omnis homo currit. Non valet, quoniam ly non, non diſtribuit ly animal, ſed ſtat determinatè. Quare, &c.

Hæc de regulis penes ſuperius & inferius dicta ſint.

PARS II.

Regulæ ſecundum propoſitiones quantas.

IN parte ſecunda aſsignandæ ſunt regulæ conſequentiæ formalis penes propoſitiones alicuius quantitatis, quæ ſcilicet ſunt vniuerſales, vel particulares, vel indefinitæ, vel ſingulares.

Et aduerte quod ex parte vniuerſalium dantur tres regulæ, & ex parte particularum indefinitarum & ſingularium dantur quatuor regulæ.

Prima ex parte vniuerſalium eſt hęc, ab vniuerſali affirmatiua & negatiua ad ſuas ſubalternas, valet conſequētia.

Exemplū primi, Bene ſequitur, Omnis homo eſt albus,

ergo homo eſt albus, quæ eſt ſua indefinita, ergo quidam homo eſt albus, quæ eſt ſua particularis, ergo hic homo eſt albus, quæ eſt ſua ſingularis. Exemplum ſecundi.

Nullus homo eſt albus, ergo homo non eſt albus, ergo quidem homo non eſt albus, ergo hic homo non eſt albus.

Secũda eſt. Ab vniuerſali affirmatiua ad omnes ſuas ſingulares tam collectiuè quã diuiſiuè eſt bona cõſequentia. Cõllectiuè quidem, vt hic, Omnis homo currit, & iſti ſunt oẽs homines, ergo & iſte homo currit & iſte, & iſte & ſic de omnibus aliis. Diuiſiuè autem ſic, Omnis homo currit ergo tu curris.

Et aduerte quòd ratio regulæ eſt hæc, quoniã vt docuimus in tractatu de ſuppoſitionibus ſub termino communi ſtante, & ſupponente diſtributiuè, licet deſcendere ad omnia ſua ſuppoſita copulatiuè. Vide tu illic.

Sed aduerte q̃ reales & terminiſtæ in hæc regula conueniunt & deſconueniunt. Conueniũt quidem in hoc q̃d q̃n fit vniuerſalis affirmatiua in materia contingenti, regula valet cum debito medio, vt hic, Omnis homo currit, & iſti ſunt omnes homines, ergo iſte currit & iſte & ſic de ſingulis. Nam ſicut antecedens eſt contingens, ſic & conſequens. Diſconueniunt autem quando fit vniuerſalis affirmatiua in materia naturali, vt omnis homo eſt animal. Dicunt enim terminiſtæ regulam non valere niſi gratia aliquando materiæ, q̃n antecedens eſſet neceſſariũ, ſ. omnis homo eſt animal. & cõſequens contingens, ſ. iſte homo, & iſte eſt animal. Nolunt enim aliquam ſingularem in rebus corruptibilibus eſſe neceſſariam, q̃n quodlibet ſingulare corruptibile, aliquando eſt, & aliquando nõ eſt. Reales autem dicunt ſingulares in materia naturali eſſe neceſſarias, eo quòd prædicatum ſemper verificatur de ſubiecto, poſito q̃ ſubiectum nõ exiſtat, quoniam in tali propoſitione ly eſt non dicit exiſtentiam ſubiecti, ſed habitudinem prædicati ad ſubiectum. In materia verò contingenti, ly eſt dicit exiſtentiam & habitudiné, quare non eſt ſimile. Tenet ergo regula vniuerſaliter, & non ſolùm gratia materiæ, & hanc viam ſequimur in doctrina peripatetica.

Tertia eſt ab vniuerſali negatiua ad quálibet ſingularẽ eſt ſemper & vniuerſaliter bona conſequentia. Nam bene ſequitur, in omni materia tam naturali quàm contingẽti, quam remota, vt hic. Nullus homo eſt rationalis, ergo nec iſte nec iſte, & ſic de ſingulis. Nullus homo eſt ſapiens, ergo nec iſte, nec iſte, & ſic de ſingulis, nullus homo eſt aſinus: ergo nec iſte, nec iſte &c.

Et aduerte, quòd ratio huius regulæ eſt eadem cũ ratione ſecundæ, quoniam ſcilicet ſub termino diſtributo licet deſcendere copulatiuè tã affirmatiuè, quàm negatiuè.

Iſtæ ſunt tres regulæ generales penes propoſitiones vniuerſales.

Ex parte autẽ particularium indefinitarum, & ſingularium, ſit hæc prima regula. A particulari vel indefinita vel ſingulari ad vniuerſalem, non valet conſequentia, niſi gratia materiæ. Non enim ſequitur, aliquis homo eſt albus, ergo omnis homo eſt albus, Dico niſi gratia materiæ, quoniã licet non valet tantum in materia cõtingenti, valet tñ in materia naturali & in materia remota. Nam prædicatũ in materia naturali conuenit inſeparabiliter omni cõtento ſub ſubiecto, & in materia remota remouetur immutabiliter ab omni contento ſub ſubiecto. Vñ in vtraque materia particularis, & indefinita, & ſingularis infert vniuerſalem: nã bene ſequitur, aliquis homo, & homo, & hic homo eſt animal, ergo omnis homo eſt animal, & bene ſequitur in materia remota, aliquis homo, & homo, & hic homo nõ eſt aſinus, ergo nullus homo eſt aſinus, vnde docuimus in tract. de ſyllogiſmo demonſtratiuo, qũo propoſitio per ſe eſt de omni, etiã quod nõ apponatur ſignum vniuerſale. vt hæc eſt per ſe, & de omni. Homo eſt riſibilis, aliquis homo eſt rationalis, quoniam ſunt virtualiter vniuerſales.

Secunda eſt à particulari ad ſuam indefinitam, & ecõuerſo, & affirmatiuè, & negatiuè, & in omni materia tam naturali quã contingenti & quã remota tenet conſequentia. nam bene ſequit, aliquis homo currit, ergo homo currit & econuerſo: aliquis homo nõ currit, ergo homo non currit, & ecõuerſo. & in materia naturali aliquis homo eſt rationalis ergo homo eſt rõnalis. & econuerſo, & in materia remota, aliquis homo nõ eſt aſinus, ergo homo non eſt aſinus, & ecõuerſo. & ratio huius regulæ eſt quia ſubiectũ propoſitionis particularis, & indefinitæ ſi eſt terminus cõmunis eandẽ ſuppoſitionem habet, ſcilicet determinatam, vt docuimus in tract. de ſuppoſitionibus.

Tertia eſt à particulari, vel indefinita ad omnes ſuas ſingulares diſiũctiuè ſumptas eſt bona conſequentia. nã bene ſequitur, aliquis homo currit, ergo hic vel hic, vel hic currit. Idẽ intellige de indefinita. Nã bene ſequit, Homo currit, ergo hic vel hic &c. & rõ huius regulæ eſt, quia ſubiectũ propoſitionis particularis, & indefinitę, ſi ſit terminus cõis, ſupponit determinatè, ſub quo licet deſcẽdere ad ſua ſingularia diſiũctiuè, vt docuim⁹ in trac. de ſuppoſitionib⁹.

Sed aduerte q̃d in hac regula ſicut in ſecunda ſuprapoſita reſpectu propoſitionũ vniuerſalium differunt termini iſtæ, & reales, nam terminiſtæ nolunt hanc regulam valere niſi in materia contingenti. Dicunt enim in materia naturali hanc non valere. Homo eſt animal, ergo hic homo eſt animal, vel hic homo eſt animal &c. q̃n ſecundum eos antecedens eſt neceſſarium, & conſequẽs contingens. q̃n, vt iam diximus, nolunt aliquam ſingulare eſſe neceſſariam in his corruptibilibus. Reales autem nolũt hanc regulam valere in omni materia, quoniam in materia contingenti, ſicut antecedens eſt contingens, ſic & conſequens. In materia naturali, ſicut antecedens eſt neceſſarium, ſic & conſequens, quoniã copula non dicit exiſtentiã, ſed neceſſariam habitudinem prędicati ad ſubiectum. In materia autem remota ſicut antecedens eſt impoſsibile, ſic & conſequẽs, & hanc viam ſequimur vt peripateticam.

Quarta eſt, ab omnibus ſingularibus ſufficiẽter enumeratis ad ſuam vniuerſalem tam affirmatiuè quã negatiuè valet cõſequentia: nam bene ſequitur, Hic homo currit, & hic, & hic, & ſic de ſingulis nullo excepto: ergo omnis homo currit, idẽ intellige negatiuè, & hæc valet in omni materia, vt patet: & aduerte q̃ hæc regula coincidit cũ illa, in qua dicitur, q̃ ab inducentibus ad inductam valet conſequentia. Inducentes enim ſunt ſingulares ſufficienter acceptæ. Inducta autẽ eſt vniuerſalis tam affirmatiua quàm negatiua. Hæc de regulis cõſequentiæ formalis penes propoſitiones quantas dicta ſint.

PARS III.

Conſequentiæ penes propoſitiones non quantas.

IN tertia parte aſsignandæ ſunt regulæ conſequẽtiæ formalis penes propoſitiones non quantas, quales ſunt illæ, in quibus ingreditur dictio excluſiua, vel exceptiua, quorũ prima eſt iſta, Ab excluſiua ꝓpoſitione primi ordinis affirmatiua ad ſuã vniuerſalẽ affirmatiuam de terminis tranſpoſitis exiſtentibus in recto, valet conſequentia, vt tantùm homo, eſt id ſolus homo, eſt riſibilis, ergo omne riſibile eſt homo.

Dicitur primi ordinis, nã excluſiua habet tres ordines, vt docuimus in tract. de ſuppoſitionibus. & diffuſius dicemus in tract. de probationibus terminorũ, & tu vide illic. Dicitur igitur in præſenti regula ab excluſiua primi ordinis q̃n fiat ſecũdi, aut tertij ordinis, non valet conſequẽtia. exemplum ſecundi ordinis, Homo tñ eſt amnial, ergo omne animal eſt homo. nã cõſequẽs eſt falſum, vt patet, & antecedẽs eſt verũ, vt tibi declarabit in tract. ſequenti: q̃n exponemus excluſiuam primi, & ſecundi & tertij ordinis.

Dicitur affirmatiua, quia in negatiua, non valet, ſiue negatio præcedat notã excluſionis, ſiue ſubſequatur, modo fiat propoſitio negatiua. exemplum primi, Non valet, non tantum homo eſt animal, ergo omne enimal eſt homo, conſtat enim antecedens eſſe verũ, & conſequens falſum. exẽplum ſecundi, non valet, Tantùm accidens nõ eſt ſubſtantia ergo omnis ſubſtantia eſt accidens, nam conſequẽs eſt falſum vt patet: antecedens verò eſt verũ, q̃n inter omnia entia, ſolùm accidens non eſt ſubſtantia.

Dicitur ad ſuam vniuerſalem affirmatiuam, q̃n ad negatiuam non valet, vt hic. tantùm homo currit, ergo nullum currens eſt homo. conſtat enim antecedens eſſe verũ vel ſaltem poſsibile, conſequens autẽ eſt falſum, vt ad ſenſum patet.

Dicitur de terminis tranſpoſitis, quoniã ſubiectum excluſiuæ fit prædicatũ vniuerſalis affirmatiuæ, & prædicatũ excluſiuæ, fit ſubiectum vniuerſalis affirmatiuæ. vt hic, tantũ homo eſt rationalis, ergo omne rationale eſt homo.

Dicitur terminis exiſtentibus in recto quoniam in obliquo nõ valet vt hic, Tantũ pecunia eſt hominis, ergo quilibet homo habet pecuniã, nã antecedẽs eſt verum poſito q̃ homo non aliud poſsideat quã pecuniã, & tamen cõſequens eſt falſum, aliter nullus eſſet egenus ergo nõ valet.

Secun

Secunda regula, ab exceptiua negatiua: ad excluſiuam affirmatiuam, ſibi correſpondentem, valet conſequentia, vt hic, nullum animal præter hominem eſt riſibile, ergo tantum homo eſt animal riſibile.

Dicitur ab exceptiua negatiua, quia ab affirmatiua non valet, vt hic, omnis homo præter Chriſtum eſt mendax, ergo tantùm Chriſtus eſt homo mendax, conſtat em̃ antecedens eſſe verum, & tamen conſequens eſt falſum, & deteſtabile.

Dicitur ad excluſiuam ſibi correſpondentem. Pro quo aduerte, q̃ tunc exceptiua negatiua correſpondet excluſiuæ, quando pars extra capta fit ſubiectum excluſiuæ, & aggregatum ex ſubiecto, & prædicato exceptiuæ fit prædicatum excluſiuæ. Vnde hæc eſt correſpondens huic exceptiuæ, nullus homo præter ſortem eſt ſapiens, ergo tantùm, Sortes eſt aliquis homo ſapiens. Hæc autem non bene correſpondet. Nullum animal præter hominem intelligit, ergo tantum homo intelligit: nam prædicatum huius excluſiuæ non continet ſubiectum, & prædicatum exceptiuæ, ſed tantùm prædicatum: vt igitur bene correſpondeat formetur ſic, ergo tantùm homo eſt animal intelligens.

Tertia eſt, ab inferiori ad ſuum ſuperius affirmatiuè, dictione excluſiua oppoſita ſubiecto, valet conſequentia, vt tantum homo currit, ergo tantum animal currit.

Dicitur ad ſuum ſuperius affirmatiuè. Non enim valet negatiuè, vt hic, non tantum homo eſt ſenſitiuus, ergo non tantum animal eſt ſenſitiuum, eſt enim antecedens verum, vt patet, & conſequens falſum.

Quarta eſt ab inferiori ad ſuum ſuperius ex parte prædicati, & dictione excluſiua addita ſubiectis, non valet conſequentia. Non enim ſequitur, tantùm homo currit, ergo tantùm homo mouetur. Nam reſoluendo Currit, & Mouetur, in ſua participia, & formando vniuerſalem affirmatiuam de terminis tranſpoſitis, cõſtat tibi manifeſtè q̃ argguitur ab inferiori ad ſuum ſuperius diſtributiuè, q̃ non valet, vt docuimus ſupra. Verbi gratia tantum homo eſt currens, ergo tantum homo eſt motus. Dico q̃ ly currens, quod eſt inferius ad motum, & ly motus ſtant diſtributiuè, vt patet per vniuerſales de terminis tranſpoſitis, vt hic, Omne currens eſt homo, ergo omne motum eſt homo. Conſtat q̃ non ſequitur, quoniam antecedens eſt verum per caſum poſſibilem, & tamen conſequens eſt falſum: non enim inconuenit ſolum hominem currere, & aſinum, qui non eſt homo, moueri.

Quinta eſt, à termino ſtante confuſè tantùm mobiliter, vel determinatè ad eundem ſtantem diſtributiuè per appoſitionem dictionis excluſiuæ, non valet conſequentia, exemplum primi. Non ſequitur, omnis homo eſt animal, ergo tantum homo eſt animal. Nam animal in antecedente ſtat confuſè tantùm mobiliter, & in conſequente diſtributiuè, & conſtat antecedens eſſe verum, & conſequens falſum. exemplum ſecundi. Non ſequitur, homo eſt animal, ergo tantum homo eſt animal. Nam animal ſtat in antecedente determinatè & inconſequente diſtributiuè, & conſtat antecedens eſſe verum, & conſequens falſum.

Sexta eſt, à termino ſtante confuſè diſtributiuè ex parte prædicati, dictione excluſiua addita ſubiecto, ad eundẽ ſtantem determinatè valet conſequẽtia. nam bene ſequitur, tantùm homo eſt animal, ergo homo eſt animal. Nam in prima animal diſtribuitur, in ſecunda ſtat determinatè.

Septima eſt, à termino ſtante cõfuſè tantùm mobiliter, ad eundem ſtantem determinatè, reſpectu eiuſdem ſyncategorematis vel diſtributionis, non valet conſequentia. non enim ſequitur, tantùm homo eſt animal, ergo animal eſt omnis homo. Hæc de regulis conſequentiæ formalis, penes propoſitiones non quantas dicta ſint.

PARS IIII.

Conſequentiæ penes terminos pertinentes & impertinentes.

IN parte quarta agendum eſt, de regulis conſequẽtię formalis, penes terminos pertinentes, & impertinentes. Sed prius aduerte q̃ termini pertinẽtes dicũtur illi, quorum ſignificata nullam habent repugnantiam adinuicem, & poſſunt ſimul ineſſe, vt album, & dulce, homo & iuſtum ſiue iuſtum, homo & riſibile, &c. Impertinẽtes ſunt illi quorum ſignificata habent propoſitionem, & non ſe compatiuntur reſpectu eiuſdem, vt qualitates contrariæ, & ſpecies eiuſdem generis, quæ dicuntur diſparatæ oppoſitæ, vt homo & canis, equus, & aſinus, & priuatiuè oppoſita, & relatiuè oppoſita, vt cæcus, & videns, ſeruus, & dominus. His prænotatis aſſignandæ ſunt quinque regulæ.

Prima eſt, ab affirmatiua vnius cõtrarij vel diſparati, ad negatiuam alterius contrarij, vel diſparati eſt bona conſequentia, ſed non econuerſo niſi in contrariis immediatis. exemplum primi, Tu es albus, ergo tu non es niger. exemplũ ſecundi, Tu es homo, ergo tu non es aſinus, ſed econuerſo non valet, niſi in contrariis immediatis. non enim ſequitur, Tu non es niger, ergo tu es albus. Nam inter album & nigrum ſunt medij colores, qui poſſunt affirmari ſine albo. Poſito enim quod tu non ſis niger, potes eſſe rubeus, croceus pallidus, &c. Dicitur niſi in contrariis immediatis: quoniam in illis valet conſequentia ab affirmatiua ad negatiuam, & econuerſo, cum conſiſtentia ſubiecti. Nam bene ſequitur, Sortes eſt ſanus, ergo non eſt æger, & econuerſo, Sortes non eſt æger, ergo eſt ſanus, & hic, Sortes iudex eſt iuſtus, ergo non eſt iniuſtus, & econuerſo, Sortes iudex non eſt iniuſtus, ergo eſt iuſtus.

Secunda eſt, ab vno conuertibili ad reliquum affirmatiuè & negatiuè, & ſeruata eadem qualitate, & quantitate, & ſuppoſitione in propoſitionibus valet conſequentia. vt Sortes eſt homo, ergo eſt riſibilis. Brunellus non eſt homo, ergo non eſt riſibilis, & valet econuerſo, quia vnum infert reliquum affirmatiuè, & negatiuè.

Dicitur ſeruata eadem qualitate propoſitionis, id eſt, quod vtraque ſit affirmatiua aut negatiua. Vnde non ſequitur, Homo currit, ergo riſibile non currit.

Dicitur ſeruata eadem quãtitate, ita quod ſi vna eſt vniuerſalis, altera ſit vniuerſalis, &c. & ſi in vna ſubiectum ſupponit determinatè, & in altera ſimiliter. vnde non ſequitur, Homo currit, ergo tantum riſibile currit. Nam ly homo ſupponit determinatè, & riſibile confuſè tantum mobiliter. neque ſequitur hic, Homo currit, ergo omne riſibile currit. Supponit enim homo determinatè, & riſibile diſtributiuè.

Et aduerte q̃ iſta regula complectitur quæcunque conuertibilia, ſiue ſint tranſcendentia, vt ens, & vnum: ſiue generica eſſentialia, vt animal & ſenſitiuum: ſiue ſpecifica eſſentialia, vt hõ, & rationale: ſiue alterũ conuertibile ſit per ſequelam naturalem, vt homo, & riſibile, aſinus, & rudibile.

Tertia eſt, ab vno correlatiuo totali ad alterum correlatiuum totale tam affirmatiuè, quàm negatiuè, ſtante propoſitione de ſecundo adiacente, valet conſequentia pro omni differentia temporis, vt pater vel mater eſt, ergo filius vel filia eſt. neque enim pater tantùm, neque mater tantùm, ſed vterque, neque filius tantum, neque filia tantum, ſed vterque ſunt adinuicem correlatiua. Dicitur affirmatiuè, & negatiuè, quoniam vt docuimus in prædicamento ad aliquid, poſito vno correlatiuo, ponitur, & reliquũ, & remoto vno, remouetur reliquum. Dicitur ſtante propoſitione de ſecundo adiacente: quoniam de tertio non valet, non enim ſequitur pater eſt ſenex, ergo filius eſt ſenex, imò vt in pluribus ſequitur negatiua. Dicitur pro omni differentia temporis ſcilicet præteriti, præſentis, & futuri, nam bene ſequitur, pater fuit, & nunc non eſt, ergo filius fuit, & nunc non eſt ſumendo patrem, & filium formaliter, & non materialiter. Item ſequitur, pater eſt, ergo filius eſt. Item ſequitur, pater erit, ergo filius erit. & rationem huius regulæ aduerte hinc pendere, quia in ratione patris ſumpti formaliter, ſumitur filius, & in ratione filij ſumitur pater, ergo quo ad eſſe, & non eſſe, fuiſſe, & non fuiſſe: fore, & non fore, ſeinuicem mutuo conſequuntur inſeparabiliter.

Qui autem tenent q̃ regula non valet, niſi pro tempore præſenti non conſiderant correlatiua formaliter, ſed materialiter, & ideo non ſunt audiendi.

Quarta eſt, à termino priuatiuo ad terminum infinitum in propoſitionibus exiſtentibus affirmatiuis valet conſequẽtia, ſed non econuerſo. vt Sortes eſt iniuſtus, ergo eſt non iuſtus. Dicitur in propoſitionibus exiſtentibus affirmatiuis, quia in negatiuis non ſequitur, vt hic, lapis non eſt iniuſtus, ergo non eſt non iniuſtus. Conſtat enim antecedens eſſe verum, quia lapis nõ eſt aptus eſſe iuſtus, ergo nõ eſt iniuſtus. Conſequens aũt eſt falſum: q̃m negatio iuſtitiæ eſt in lapide, licet non priuatio. Nam iuſtus, & non iuſtus ſunt contradictoria, quorum alterum de quolibet ente verificatur. Cũ igitur lapis non ſit iuſtus, eſt non iuſtus, hæc ergo eſt falſa, lapis non eſt non iuſtus. Dicitur ſed non econuerſo. Non enim ſequitur, Hoc animal eſt non videns, puta catulus ante nonum diem, ergo eſt cæcum. Nam ad hoc quod ſit non videns, ſufficit q̃ non videat, ad hoc autem quòd ſit cæcum oportet quòd non videat eo tempore quo eſt aptum videre. Sed catulus ante nonum diem, non eſt aptus videre, & ideo licet ſit non videns, non tamen poteſt dici cæcus.

Quinta eſt ab affirmatiua de prędicato infinito vel priuatiuo, ad negatiuã de prędicato finito, valet conſequẽtia, ſed non econuerſo niſi cum debito medio. Nam bene ſequitur, Sortes eſt non videns vel cęcus, ergo non eſt videns, lapis eſt non homo, ergo non eſt homo. Sed econuerſo non valet: quoniam ordinariè ex negatiua non ſequitur affirmatiua. Quòd ſi ſequitur erit cum debito medio, vt hic. Tu nõ es homo, demonſtrato aſino, & tu es, ergo tu es non homo. Hæc de regulis conſequentię formalis penes terminos pertinentes & impertinentes dicta ſint.

PARS V.

Conſequentiæ à probationibus propoſitionum.

IN parte quinta aſsignandæ ſunt regulæ cõſequentię formalis, quę ſumũtur ex probationibus ꝓpoſitionum. ſed aduerte ꝙ has regulas nõ intelliges, niſi prius cognoueris modos vniuerſales quib. propoſitiones probantur modo logico. Sunt autem iſti modi quinque. Nam omnis propoſitio mediata, id eſt quæ per aliquod medium poteſt probari, aut probatur reſolubiliter, aut exponibiliter, aut officiabiliter, aut deſcriptibiliter, aut per cauſas veritatis, & de his quinque modis, acturi ſumus in tractatu ſequenti, qui erit de probationibus terminorum. Pro nunc igitur ſuſtine, donec in prædicto tractatu exercitatus fueris. Hic autem aſſignandæ ſunt decem regulæ.

Prima eſt, ab omnibus propoſitionibus exponentibus ſimul ſumptis, ad ſuam expoſitam, valet conſequentia. Verbi gratia. Hæc propoſitio vniuerſalis omnis homo eſt animal, habet duas exponentes. prima eſt iſta, Homo eſt animal, ſecunda eſt iſta, & nihil eſt homo, quin illud ſit animal, ab his duabus ſimul ſumptis ad expoſitam, valet conſequentia, nam bene ſequitur. Homo eſt animal, & nihil eſt homo quin illud ſit animal, ergo omnis homo eſt animal. Dicitur ſimul ſumptis, quia diuiſim non valet, non enim ſequitur. Homo currit, ergo omnis homo currit: quoniam ab indefinita ad vniuerſalem non valet conſequentia niſi gratia materiæ vt docuimus in parte ſecunda.

Secunda eſt. A propoſitione expoſita ſiue exponibili, ad ſingulas ſuas exponentes diuiſiuè & ſimul ſumptas eſt bona conſequentia. Exemplum de diuiſiuè ſumptis, Nam bene ſequitur. Omnis homo currit, ergo homo currit. ergo nihil eſt homo, quin illud currat. Exemplum de ſimul ſumptis. Omnis homo currit, ergo homo currit, & nihil eſt homo, quin illud currat.

Tertia eſt, ex contradictoria propoſitionis exponentis, ſequitur contradictorium propoſitionis expoſitæ. Nam bene ſequitur, Homo currit, & aliquid quod non eſt homo currit, ergo non tantum homo currit.

Et aduette ꝙ regula ſupponit propoſitionem expoſitam ſiue exponibilem eſſe excluſiuam, cuius exponentes ſunt iſtæ, homo currit, & nihil aliud ab homine currit, ergo tantum homo currit. Contradictoria huius exponentis, nihil non homo currit, eſt iſta, aliquid non homo, vel aliquid quod non eſt homo currit, & ex iſta bene infertur contradictoria expoſitæ, ſcilicet, non tantùm homo currit.

Quarta eſt à propoſitionibus reſoluentibus ad reſolutam ſiue reſolubilem eſt bona conſequentia, & econuerſo tam in materia contingenti quàm naturali. pro cuius notitia aduerte, ꝙ probatio propoſitionis per reſolutionem fit per duas ſingulares factas nõ per terminum diſcretum, ſed per pronomen demonſtratiuum, & propoſitio reſolubilis eſt indefinita vel particularis vel ſingularis, cuius ſubiectum eſt terminus diſcretus V. g. Hæc indefinita, homo currit reſoluendo ſic probatur: Hoc currit. & hoc eſt homo. ergo homo currit. Dicitur igitur in regula, A reſoluentibus, ſ. ſimul ſumptis ad reſolutam valet conſequentia. Nã bene ſequitur, hoc currit & hoc eſt homo, ergo homo currrit. Dicitur & ecõuerſo, i. à reſoluta ad reſoluentes. Nã bene ſequitur in materia contingenti, Homo currit ergo hoc currrit & hoc eſt homo, demõſtrato Sorte. Itẽ ſequitur in materia naturali, hõ eſt animal, ergo hoc eſt animal, & hoc eſt hõ.

Sed aduerte, ꝙ terminiſtæ diſcordant in hoc à realibus. Dicunt. n. terminiſtæ prædictam conſequentiam non valere, quoniam ſecundum eos antecedens, ſcilicet homo eſt animal eſt neceſſarium. Sed conſequens, ſcilicet hoc eſt animal & hoc eſt homo, ſecundum eos eſt contingens, quia non concedunt aliquam ſingularem in his corruptibilibus eſſe neceſſariam. Reales autem dicunt ipſam valere, quoniam antecedens & conſequens ſunt neceſſaria, & negant quin ſingulares in materia naturali ſint neceſſariæ qñ ſunt de tertio adiacente: neque enim copula denotat exiſtentiam extremorum, ſed habitudinem prædicati ad ſubiectum, vt ſæpe diximus, & hanc viam ſequimur.

Quinta eſt, Ab officiantibus ad officiatam, valet conſequentia. Pro cuius notitia aduerte quod propoſitio officiabilis eſt illa cuius oratio infinitiua determinat per aliquẽ terminum modalem, ſcilicet per poſsibile aut contingens, aut impoſſibile, aut neceſſe, & ſic probatur. Verbi gratia. hæc eſt officiabilis, neceſſe eſt Deum eſſe, & probatur sic, Hæc ꝓpoſitio eſt neceſſaria, Deus eſt quia adæquate ſignificat Deum eſſe, ergo neceſſe eſt Deum eſſe. dicit igitur, regula, à propoſitionib. officiantib. ad propoſitionẽ officiatã valet cõſequẽtia, vt hic, Hæc propoſitio eſt cõtingẽs, hõ currit, q̃ adæquatè ſignificat hominẽ currere (iſtæ ſunt officiãtes) tertio cõtigẽs eſt hominẽ currere, hæc eſt officiata.

Sexta eſt. A deſcriptione ad deſcriptũ valet conſequentia & econuerſo, vel ſic, à propoſitione deſcribente ad propoſitionem deſcriptam valet conſequẽtia & ecõuerſo. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ propoſitio deſcriptibilis eſt illa in qua verbum concernens actũ mentis determinat incomplexũ. Verba aũt cõcernentia actũ mẽtis ſunt hæc, ſcio, cognoſco, intelligo, imaginor, &c. Sic aũt probatur. V. g. ſcio Deũ, ſic deſcribitur, ſcio aliquid ea ratione qua Deus, ergo ſcio Deum, Antecedens eſt propoſitio deſcribens, & conſequens eſt propoſitio deſcripta ſiue deſcriptibilis. Dicit igitur regula, A deſcribẽte ad deſcriptam valet conſequentia. Nam bene ſequitur, Cognoſco aliquid ſub ratione qua cęlum, ergo cognoſco cælum. & valet econuerſo, vt cognoſco cælum, ergo cognoſco aliquid ſub ratione qua cælum.

Septima eſt. A propoſitione de ſenſu compoſito ad propoſitionem de ſenſu diuiſo nõ valet conſequentia, nec ecõuerſo. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ propoſitio de ſenſu cõpoſito & diuiſo conſueuit fieri, vt in pluribus per terminum modalem, vt poſsibile eſt Sortem currere, ſed tunc dicitur de ſenſu cõpoſito, quando modus proponitur dicto, aut poſtponitur, vt poſſibile eſt album eſſe nigrum vel ſic, album eſſe nigrum, eſt poſsibile. Dicitur autem de ſenſu diuiſo quãdo modus mediat inter partes dicti, vt album poſſibile eſt eſſe nigrum, vel sic, album poteſt eſſe nigrum. Dicit igitur regula, ꝙ à ſenſu compoſito ad ſenſum diuiſum non valet conſequentia, nec econuerſo: quoniam antecedens erit falſum & conſequens verum, econuerſo autem antecedens erit verum & conſequens falſum. non enim ſequitur poſsibile eſt album eſſe nigrum, ergo album poteſt eſſe nigrum. Nam antecedens eſt falſum & impoſsibile. Senſus enim eſt, Res, quæ eſt alba, i. inquantum ſtat ſub albedine, poteſt eſſe nigra, ita quod hæc poteſt eſſe vera, album eſt nigrum. Hoc aũt eſt impoſsibile, cum ſint contraria, quorum vnum eſt incompoſsibile alteri. Conſequens autem eſt verum, ſenſus enim eſt, res quæ eſt alba, id eſt quæ eſt ſubiectũ albedinis, poteſt eſſe ſubiectum nigredinis, non quidem simul, ſed ſucceſsiuè. Nam vt diximus in tractatu de prędicamentis: proprium eſt ſubſtantię eſſe ſuſceptiuam contrariorum: conſtat ergo quòd conſequens erit verum. Conſtat etiam quòd econuerſo antecedens erit verum & conſequens falſum & impoſsibile sic arguendo, album poteſt eſſe nigrum, ergo poſsibile eſt album eſſe nigrum.

Sed aduerte, quòd regula intendit conſequentia non valere, quando dictũ propoſitionis modalis conſtat ex terminis diſparatis ſiue oppoſitis, quorum ſignificata non simul verificantur de eodem, nam si fiat modalis, cuius dictum non conſtet ex terminis oppoſitis, valet conſequentia à modali de ſenſu compoſito ad eam, quæ eſt de ſenſu diuiſo. Nam bene ſequitur, neceſſe eſt Deum eſſe, ergo Deum neceſſe eſt eſſe, & econuerſo, & hic, contingenter homo currit, ergo homo contingenter currit.

Octaua eſt, Ab vna cauſa veritatis, ad propoſitionem habentem illam cauſam, eſt bona conſequentia, ſed non econuerſo. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ propoſitio probabilis per cauſas veritatis eſt illa, quæ habet multas cauſas veritatis diſiunctiuè ſumptas, vt tibi declarabitur in tractatu de probationib. terminorũ. Dicit igitur regula, quod abvna cauſa veritatis, ad propoſitionem habẽtem illam, eſt bona conſequentia, & non econuerſo. Nam bene ſequitur, Dum homo currit, risibile currit. ergo homine currente, risibile currit. Implicat enim contradictionem, ꝙ pro aliquo tempore homo currat, & in illo risibile nõ currat, cum omnis

homo

homo ſit riſibilis infallibiliter & per ſe. Dicitur ab vna cauſa veritatis, quoniã à pluribus non valet. Verbi gratia quod homo habeat palſum concitatum poteſt eſſe à plurib. cauſis, puta ab ira, à labore, à cibo, à febre. Vnde ſic arguere. Sortes habet pulſum concitatum, ergo bene comedit & bibit, non valet conſequentia, quia poteſt eſſe ab alia cauſa, vt tibi declarabitur in tractatu de ſyllogiſmo ſophiſtico. Dicitur & non econuerſo, quia non ſequitur, Homine currente riſibile currit, ergo dum homo currit riſibile currit. Nam poſito quòd nihil currat, tunc conſequens eſt falſum, cum aſſerat hominẽ currere, & antecedens eſt verum, quia concluditur eius veritas per aliam cauſam veritatis, ſcilicet per conditionalem, quæ eſt hæc, ſi homo currit, riſibile currit. Nam propoſitio denominata ab ablatiuo in conſequentia poteſt habere tres cauſas veritatis, ſcilicet conditionalem, temporalem, cauſalem.

Exemplum primi. Homine currente, riſibile currit, id eſt, ſi homo currit riſibile currit.

Exemplum ſecundi. Homine currente: riſibile currit, id eſt dum homo currit, riſibile currit.

Exemplum tertij. Homine currente riſibile currit, id eſt quia homo currit riſibile currit.

Nona eſt, à propoſitione verbi actiui, ad ſibi correſpondentem verbi paſſiui, eſt bona conſequentia & econuerſo. Nam bene ſequitur, ego amo Deum, ergo Deus amatur à me. Hæc regula eſt vera vniuerſaliter, dummodo ſeruetur eadem ſuppoſitio terminorum, vt homo videt lupum, ergo lupus videtur ab homine. Nam in vtraque homo, & lupus ſupponunt determinatè. Si autem mutatur ſuppoſitio non valet, vt hic promitto tibi denarium, ergo denarius promittitur à me tibi. Nam in prima ly denarium ſtat confuſè, vt docuimus in tractatu de ſuppoſitionibus, in ſecunda autem determinatè. Vt ergo ſeruetur eadem ſuppoſitio, fiat paſſiua ſic, à me tibi promittitur denarius.

Decima eſt. A propoſitione de tertio adiacente, ad eam quæ eſt de ſecundo valet conſequentia affirmatiuè arguendo, dummodo nõ ſit excluſiua, nec in materia naturali, nec prædicatum ſit terminus diſtrahens, nec verificabilis tam de ente quàm de non ente, & ſeruetur eadem ſuppoſitio.

Dicitur affirmatiuè, quia negatiuè non valet. Non enim ſequitur. Nullus homo eſt aſinus, ergo nullus homo eſt.

Dicitur dummodò non ſit excluſiua, quia in excluſiuis non tenet. non enim ſequitur, Tantum homo eſt ſtaturæ rectæ, ergo tantum homo eſt.

Dicitur nec in materia naturali quia copula nõ dicit exiſtentiam, ſed habitudinem prædicati ad ſubiectum. Vnde ſemper eſt vera ſiue extrema exiſtant, ſiue non. In ſecundo autem adiacente copula dicit exiſtentiam. Vnde non ſequitur, homo eſt animal, ergo homo eſt. Nam prima eſt ſempiternæ veritatis, etiam ante mundi creationem, ſecunda autem non eſt vera niſi homine exiſtente, & in hac conditione diſcordant terminiſtę, à realiſtis. Tenent enim terminiſtę regulam valere tam in materia naturali quam contingenti, Reales verò tantùm in materia contingenti.

Dicitur nec prædicatum ſit terminus diſtrahens, i. cum quo non ſtat præſens exiſtentia ſubiecti. Tales termini ſunt iſta participia, Præteritus, futurus, mortuus, interfectus, generandus, & generabilis: in his omnibus regula non tenet. Non enim ſequitur, homo eſt præteritus, ſiue mortuus, ſiue occiſus, ergo homo eſt. nec ſequitur, homo eſt generãdus, vel generabilis, ergo homo eſt.

Dicitur nec verificabilis, &c. Tales termini ſunt opinabile, imaginabile, fingibile, &c. Vnde non ſequitur, Mons aureus eſt imaginabilis, ergo mons aureus eſt. Nec ſequitur. Alter mundus eſt opinabilis, ergo alter mundus eſt. Nam opinari & imaginari poſſumus tam exiſtentia quàm non exiſtentia ſicut & ſomniari.

Dicitur & ſeruetur eadem ſuppoſitio. Vnde non ſequitur. Homo eſt nomen, ergo homo eſt, quoniam in antecedente ſupponit materialiter, in conſequente perſonaliter. nec ſequitur, homo eſt ſpecies, ergo homo eſt, qm̃ in antecedente ſupponit ſimpliciter, in conſequẽte actt perſonaliter.

Hæc de regulis conſequentiæ formalis penes probationes propoſitionum dicta ſint.

PARS VI.

Conſequentiæ in hypotheticis.

IN parte ſexta aſſignandæ ſunt regulæ conſequentiæ formalis penes propoſitiones hypotheticas copulatiuas, & diſiunctiuas & ſunt ſex.

Prima eſt. A tota copulatiua affirmatiua diuiſiua, ad quamlibet eius partem, valet conſequentia, ſed non econuerſo, niſi in aliquo caſu. Nam bene ſequitur, Sortes loquitur, & Plato audit, ergo ſortes loquitur, ergo Plato audit.

Dicitur affirmatiua, quoniam in negatiua non valet, non enim ſequitur, non tu es homo, & tu es aſinus, ergo non tu es homo. Stat enim quòd tu ſis homo, & non ſis aſinus.

Dicitur diuiſiua, quoniam à copulatiua collectiua non valet. non enim ſequitur, Sortes trahit nauem, & Plato trahit nauem, ergo ſortes trahit nauem. Nam ſimul & non diuiſim trahunt nauem, ſuppoſito quod neuter per ſe ſolùm ſufficiat trahere nauem.

Dicitur, ſed non econuerſo, ſ. à qualibet parte ad totam copulatiuam. Non. n. ſequitur, Sortes comedit, ergo Sortes comedit & loquitur: ſtat enim ꝙ comedat & non loquatur.

Dicitur in aliquo caſu, Caſus autem eſt, quando ad partem copulatiuæ antecedit eſſentialiter aliud, quod de parte ipſa prædicatur, & ſine quo pars ipſa nõ ſequitur, vt hic. Homo currit, ergo currit & mouetur. Nam ſine motu non ponitur curſus, & hæc eſt per ſe. curſus eſt motus, ſic iſta eſt per ſe, homo eſt animal. In hoc igitur caſu conſequentia valet à parte copulatiuæ ad totam copulatiuam, regulariter autem, & formaliter non valet.

Secunda eſt à propoſitione de toto copulato tam à parte ſubiecti quàm à parte prędicati diuiſim tanto & affirmatiuè, ad quamlibet eius partem, valet conſequentia, ſed non econuerſo, niſi in eo caſu, in quo dictum eſt in regula præcedenti. Nam bene ſequitur ex parte ſubiecti, Sortes & Plato comedunt. ergo Sortes comedit, ergo Plato comedit: ex parte autem prædicati ſic, Sortes comedit & loquitur, ergo loquitur, ergo comedit.

Dicitur tento diuiſim, quoniam tento collectiuè non valet, vt hic, Sortes & Plato ſunt duo. ergo Sortes eſt duo, & hic Sortes & Plato ferunt hoc pondus, ergo Sortes fert hoc pondus.

Dicitur affirmatiuè, quoniam negatiuè non valet, Non enim ſequitur, Non Sortes & Plato trahunt nauem, ergo Plato trahit nauem.

Dicitur ſed non econuerſo, quia non ſequitur. Sortes comedit, ergo Sortes comedit & bibit.

Dicitur niſi in eo caſu, &c. Nam bene ſequitur, Sortes eſt homo, ergo eſt homo & animal. Sortes dormit, ergo dormit & quieſcit.

Tertia eſt, à parte principali diſiunctiuæ affirmatiuæ ad totam diſiunctiuam valet cõſequentia, ſed non econuerſo, niſi gratia materiæ. Nam bene ſequitur, Tu es homo, ergo tu es homo, vel tu es aſinus quia ad veritatem diſiunctiuæ ſufficit vnam partem eſſe veram, vt docuimus in tractatu tertio agentes de propoſitionibus hypotheticis, econuerſo autem non ſequitur, ſcilicet à tota diſiunctiua ad quamlibet partem. Non enim valet, Tu es homo, vel aſinus, ergo tu es aſinus. aliquando autem valet gratia materiæ, puta quando vna pars diſiunctiuæ ſequitur ad alteram, ita quòd vtraque pars eſt vera, & tunc poteſt vtraque pars inferri indifferenter ex tota diſiunctiua. vt hic, Tu es homo vel animal, ergo tu es animal, ergo tu es homo.

Sed aduerte ꝙ apud reales, vt docuimus in tract. 3. diſiunctiua, cuius vtraque pars eſt vera, non eſt propria, ſed impropria. Nam propria diſiunctiua vera eſt illa, cuius vna pars eſt vera, reliqua autem non. dicitur enim diſiunctiua, quia diſiungit ſenſum apud logicum. vnde apud reales ſtante diſiunctiua propria, pro nullo caſu, licet arguere à tota diſiunctiua ad partem. Et hanc viam ſequimur.

Iterum aduerte, quòd diximus de diſiunctiua verificatur de propoſitione, cuius ſubiectum eſt totum diſiunctum vel prædicatum. Nam ex parte ſubiecti bene ſequitur. Sortes currit, ergo Sortes vel Plato currit: ex parte prædicati bene ſequitur, Sortes comedit, ergo Sortes comedit, vel eſt aſinus. Econuerſo autem non in propoſitione de proprio diſiuncto. non enim ſequitur, Sortes comedit vel eſt aſinus, ergo eſt aſinus.

Quarta eſt. A tota diſiunctiua affirmatiua cũ deſtructione vnius partis ad poſitionem alterius valet conſequentia. Nam bene ſequitur, tu es mortuus, vel viuus: ſed tu non es mortuus: ergo tu es viuus. Pro cuius notitia aduerte quòd deſtruere vnam partem eſt negare illam, & ponere alteram eſt affirmare.

Vnde ꝙ ſic arguũt, tu es aſinꝰ, vel tu nõ eſt aſinus. Sed tu

non

non es asinus,ergo tu es asinus, non arguunt,per regulam, quia nullam partem destruunt. Quod si dicant, destruimus primam partem, & concludimus alteram, ergo sic habent arguere,Tu es asinus,vel tu non es asinus:sed tu non es asinus,ergo tu non es asinus,& tunc nil falsi concluditur,sed tamen ineptè. Dicitur à tota disiunctiua affirmatiua, quia in negatiua non valet,non enim sequitur,Non tu es asinus, vel tu es asinus.Sed tu non es asinus,ergo tu es asinus.

Quinta est, à copulatiua negatiua ad disiunctiuam affirmatiuam factam de partibus contradictoriis copulatiuæ affirmatiuæ est bona consequentia,&econuerso.Nam bene sequitur,non tu es homo,& tu es asinus,ergo tu non es homo,vel tu non es asinus,&econuerso.nam bene sequitur,tu non es homo, vel tu non es asinus,ergo non tu es homo & tu es asinus.

Sexta est, à disiunctiua negatiua ad copulatiuam affirmatiuam factam de partibus contradictoriis disiunctiuæ, negatiuæ.valet consequentia,& econuerso.Nã bene sequitur,non tu es asinus, vel tu es capra, ergo tu non es asinus, & tu non es capra,& econuerso, & aduerte quod ratio huius regulæ ac præcedentis est,quia copulatiua, & disiunctiua compositæ de partibus contradictoriis contradicunt, sed vt docuimus in tracta.tertio agentes de æquipollentiis negatio præposita facit æquipollere suo contradictorio,& ideo vtraque regula est bene posita.Hæc de regulis consequentiæ formalis penes hypotheticas copulatiuas, & disiunctiuas dicta sint.

PARS VII.
Consequentiæ conditionalium.

IN parte septima assignandæ sunt regulæ consequentiæ formalis penes hypotheticas conditionales,& sunt duę. Prima est. In conditionali affirmatiua,à positione antecedentis, ad positionem consequentis valet consequentia, sed non econuerso nisi gratia materiæ. Nam bene sequitur, Si tu es homo,tu es animal:sed tu es hõ, ergo tu es animal.

Dicitur in conditionali affirmatiua, quia de negatiua non valet. Non enim sequitur, non si tu es homo, tu es asinus,sed tu es homo,ergo tu es asinus.

Dicitur,sed non econuerso:non enim sequitur, si tu curris tu moueris:sed tu moueris,ergo tu curris.

Dicitur nisi gratia materiæ,quoniam si fiat conditionalis de terminis conuertibilibus valet consequentia,& econuerso. Nam bene sequitur, Si tu es homo, tu es rationalis: sed tu es homo, ergo tu es rationalis.& econuerso,sed tu es rationalis:ergo tu es homo. Valet ergo quando formatur conditionalis ex diffinito,& proprio,&subiecto,&propria differentia,ex diffinito,& diffinitione.Item valet quando formatur de duobus correlatiuis per secundum adiacens.Nam bene sequitur si pater est, filius est:sed pater est: ergo filius est:& econuerso,sed filius est,ergo pater est.

Secunda est, in conditionali affirmatiua à destructione, id est negatione consequentis,ad destructionem,siue negationem antecedentis est bona consequentia, sed non econuerso nisi gratia materiæ.Nam bene sequitur, si lapis est viuus, lapis est animatus, sed lapis non est animatus, ergo non est viuus.

Dicitur in conditionali affirmatiua,quoniam in negatiua non valet, vt hic, non si tu es homo, tu es asinus. sed tu non es asinus,ergo tu non es homo.

Dicitur,sed non econuerso,à destructione antecedentis,ad destructionem consequentis.non enim sequitur, si tu curris,tu moueris,sed tu non curris, ergo tu non moueris, sat enim quòd tu non curras,& tamen quòd mouearis,vt si lente ambulas.

Dicitur nisi gratia materiæ. nam tenet in terminis conuertibilibus, & in correlatiuis de secundo adiacente, sicut & præcedens regula. nam bene sequitur, si tu es asinus, tu es rudibilis,sed tu non es asinus, ergo tu nõ es rudibilis.ité sequitur,si pater est, filius est,Sed pater non est, ergo filius non est. nam sicut posito vno correlatiuo ponitur reliquũ: sic remoto vno remouetur reliquum,vt docuimus in tract. de prædicamentis, Hæc de regulis consequentiæ formalis penes hypotheticas conditionales dicta sint,&hic terminatur intentio nostra de consequentiis,prout existimamus ad mentem peripateticam.

Tractatus ix. de Consequentiis, Finis.

TRACTATVS X. DE
Probationibus terminorum in sex capita diuisus.

IN hoc tractatu intendo ordinare doctrinam de probationibus terminorum consuetam apud logicos, & vt deseruit non sophisticis altercationibus,sed euidentiori notitiæ de probationibus propositionum,& terminorum probabilium habendæ.diuidemus igitur præsentem tractatum in sex capita.

In primo ordinabuntur præcognoscenda,sine quib.huius tractatus doctrinam nouitius habere non posset.

In secundo agendum est de propositione resolubili.

In tertio de propositione exponibili, & de omnibus terminis exponibilius.

In quarto de propositione officiabili.

In quinto de propositione descriptibili.

In sexto de propositione probabili per causas veritatis.

CAP. I. De Præcognoscendis.

IN primo c.declaranda sunt tria, sine quibus huius tract. doctrina haberi non posset. Primum est quot sint genera les modi probandi propositionem vel terminos, penes quos variatur propositio.Secundum est, quæ & quales sint propositiones siue termini,quæ vel qui probari possunt.tertium est quot modis apud logicum propositio vel terminus probari potest.

Quantum ad primũ aduerte ꝙ in doctrina Peripatetica quatuor inueniuntur modi generales probandi aliquã propositionem.Primus est per causam,& hic est perfectissimus & faciens verè scire. Verbi gratia. Hæc propositio, homo est risibilis per causam sic probatur,omne, omne animal rationale est risibile, homo est animal rationale, ergo homo est risibilis.secundus est per effectum,&hic est frequentior in scientia naturali, quoniam in ea procedimus à sensatis, & ab effectibus nobis manifestioribus quàm sint causæ naturales,vt tibi notum erit in lib.2.Phys.tertius est per simile aut per oppositum contradictorium, vt tibi declaratum est in tractatu de syllogismo Topic. quartus est per reductionem ad aliquam vel aliquas propositiones notiores nobis, quàm sit ipsa propositio probanda. Verbi gratia. Si tu dubitas vtrum ista sit vera,tantum homo est rationalis, manifestabitur tibi per has duas propositiones notiores, homõ est rationalis,& nihil aliud ab homine est rationale,ergo tantùm homo est rationalis,sic autẽ manifestare est propositionem ineuidentem probare.Nam sicut reprobare vel improbare propositionem,est eius falsitatem notificare,sic probare est per aliam,aut alias euidentiores nobis eius veritatem declarare, ex his autem quatuor modis probatiuis propositionum Primus,& secundus, & tertius sunt reales, & spectant ad scientias reales,quales sunt mathematica,& physica,&metaphysica,vt cognosces tempore suo,quartus autem est modus logicus,& de hoc solo intendimus pertractare in præsenti tractatu.Intentio enim nostra est declarare per quam aut quas propositiones notiores nobis probetur quælibet propositio probabilis,vel terminus faciẽs propositionem probabilem,sicut sunt signa vniuersalia, dictiones exclusiuæ, vel exceptiuæ, termini concernentes actum mentis,& multa alia,vt tibi manifestabuntur infrà descendentes ad particularia.

Quot modi probã di propositionem vel terminos.

Quantum ad secũdum aduerte ꝙ propositionum,& terminorum apud logicum quædam sunt immediatæ,& quædam mediatæ,similiter terminorum quidam sunt immediati, & quidam mediati: propositiones immediatæ sunt illæ, quæ per alias notiores nobis non possunt manifestari, & istæ sunt propositiones,quæ non sunt per alias, sed per seipsas manifestæ, quales sunt propositiones singulares factæ cum pronomine demonstratiuo,vt hic homo currit.Non.n. est resolubilis in priorem per quam possit clarius manifestari:quoniam, vt docuimus in tractatu de syllogismo demonstratiuo,Omnis nostra cognitio ortum habet à sensu.Nihil autem est notius sensu,quàm singulare demonstratum.mediatæ autem propositiones sunt illæ, quæ per aliam, aut alias notiores possunt manifestari resoluendo aut exponendo aut alio modo vt patebit infrà. Termini immediati sunt termini simplices non resolubiles in aliquid notius, & tales apud logicum sunt pronomina demonstratiua

Quæ propositi. vel termini probãdi.

singul

ſingularis numeri, vt ego, tu, ipſe, iſte ille, hic, & is, ad & ad uerbia demonſtrandi. Huiuſmodi enim carent medio per quod poſsint probari & per notius: quoniam nullus eſt ter minus notior iſtis. Mediati autem ſunt omnes termini reſo lubiles in aliquid pri⁹ & notius, & ſunt omnes termini præ ter prædictos ſiue ſint communes ſiue diſcreti. Nam vt ti bi manifeſtabitur etiam terminus diſcretus facit propoſi tionem probabilem. Verbi gratia Sortes currit, poteſt ſic ꝓ bari. Hoc currit, & hoc eſt Sortes, ergo Sortes currit, & hęc poteſt probari, Tantùm Petrus eſt caput eccleſiæ, nam Pe trus eſt caput eccleſiæ, & nullus alius à Petro eſt caput ec cleſiæ, ergo tantùm Petrus eſt caput eccleſiæ. Conſtat igi tur quæ, & quales propoſitiones ſint probabiles. Similiter qui, & quales termini.

Quantum ad tertium aduerte, quòd apud logicum om nis propoſitio mediata, & omnis termin⁹ mediatus poteſt vno quinque modorum probari, quorum primus eſt reſol uendo, ſecundus exponendo, tertius officiãdo, quartus de ſcribendo, quintus per cauſas veritatis. Omnis igitur pro poſitio probabilis ſiue terminus vel eſt reſolubilis, vel ex ponibilis, vel officiabilis, vel deſcriptibilis, vel per cauſas veritatis notificabilis, & ſic de his quinque modis tractabi mus ordinatè.

CAP. II. *De propoſitione reſolubili.*

IN c.2. agendũ eſt de propoſitione, quæ probanda eſt per reſolutionem, & hic tria agenda ſunt, primò quid ſigni ficat in hoc loco reſolutio, ſecundò quot propoſitiones ſint reſolubiles, id eſt, probandæ per reſolutionem, tertiò quomodo fit huiuſmodi reſolutio.

Reſolutio quid. Quantum ad primum aduerte ꝙ reſolutio in hoc loco ſi gnificat reductionem propoſitionis probabilis in ſua ſingu laria principia, ex quibus notificatur eius veritas. Vnde ſi cut reſolutio cõpoſiti, puta domus, importat reductionem domus in ſua prima principia, ex quibus conſtat, puta in la pides, & ligna, &c. ſic probatio propoſitionis per reſolutio nem importat reductionẽ talis propoſitionis in ſua prima principia, quæ ſunt propoſitiones nobis notiores, ex quib. ipſa ꝓpoſitio manifeſtatur, vt tibi paulo poſt declarabitur.

Quot propoſitiones reſolubil. Quantum ad ſecundum aduerte, quod apud logicũ tres ſpecies propoſitionum probantur reſolubiliter, affirmati uæ, & negatiuæ ſiue ſint ampliatiuæ, ſiue non. Iſtæ autem ſunt, indefinita, & particularis, & ſingularis, modo non fiat per pronomen demonſtratiuum. Illa enim eſt immediata, vt diximus in c. præced. & de omnib. exemplificabimus infrà.

Reſolutio quõ fiat. Quantum ad tertium aduerte ꝙ probatio per reſolutio nem ſic fienda eſt, ſumendæ ſunt duæ propoſitiones ſingu lares factæ cum pronomine demonſtratiuo, ita quod in pri ma prædicetur prædicatum propoſitionis reſoluendæ ſiue reſolubilis, & in ſecunda prædicetur ſubiectum eiuſdem & ex his duabus inferatur propoſitio reſolubilis. exemplum de indefinita affirmatiua, Homo eſt albus, ſic probatur. Hoc eſt album, & hoc eſt homo, ergo homo eſt albus. exemplum de particulari affirmatiua, aliquis homo currit, hoc currit, & hoc eſt aliquis homo, ergo aliquis homo currit. exemplũ de ſingulari, Plato currit, Hoc currit, & hoc eſt Plato, ergo Plato currit, itẽ vnigenit⁹ Sortis fili⁹ currit, Hoc currit, & hoc eſt vnigenit⁹ Sortis fili⁹, ergo vnigen. Sortis fili⁹ currit.

Hoc igitur modo probantur apud logicum affirmatiua indefinita particularis, & ſingularis, cuius ſubiectum eſt ter minus diſcretus vel circunlocutus. Negatiua autem dupli citer probari poteſt primo reſolutoriè ſicut affirmatiua, quando ſubiectum pro aliquo ſuppoſito demonſtrato ſup ponit. vt hic, Homo non eſt lapis, ſic reſoluitur. Hoc non eſt lapis, & hoc eſt homo, ergo homo non eſt lapis. ſi autẽ ſub iectum pro nullo ſuppoſito demonſtrato ſupponit non po teſt probari reſolutoriè, quia ſecunda reſolũs ſemper erit falſa, vt hic, Chimera non eſt homo. Hoc non eſt homo, & hoc eſt chimera, ergo chimera non eſt homo. Patet quod ſe cunda eſt falſa: quoniam nullum ens demonſtratum eſt chi mera, cum ſit quid fictitium ſiue imaginatum tantum. Tunc ergo probanda eſt per ſuam oppoſitam contradictoriam ſic, Hæc duo contradicunt, chimera eſt homo, chimera non eſt homo, ſed affirmatiua eſt falſa, ergo negatiua eſt vera. Conſequentia patet: quoniam duorum contradictoriorum ſi vnum eſt falſum, reliquum eſt verum, & econuerſo. Patet igitur quomodo duobus modis probari poteſt indefin. & particul. & ſingul. neg.

Sed aduerte ꝙ non ſolùm ſimplex categorica affirmati ua indefinita particul. & ſingul. probatur reſolutoriè, ſed etiam ampliatiua, vt homo eſt mortuus, ſic probatur, Hoc eſt mortuum, & hoc eſt vel fuit homo, ergo homo eſt mor tuus. & iſta, Homo incipit comedere: Hoc incipit comede re, & hoc eſt vel incipit eſſe homo, ergo homo incipit co medere. eodem modo probatur indefinita particu. & ſingu lar. cuius ſubiectum eſt terminus obliquus ſiue in genitiuo, ſiue in datiuo, ſiue in accuſatiuo, ſiue in ablatiuo. Verbi gra tia. Hominis intereſt bene viuere: huius intereſt bene viue re. & hoc eſt homo, ergo, &c. Sorti placet virtus, Platonem delectat legere. A Deo regitur mundus, omnes has reſolue modo ſupradicto, eodem modo firmatur indef. partic. & ſin gular. quorum ſubiectum ſit cum aduerbio quod habet ad uerbium inferius. Verbi gratia. Aliquando tu legis ſic pro batur. Nunc tu legis, & nunc eſt aliquando, ergo aliquando tu legis. Alicubi tu es ſic probatur, ibi tu es, & ibi eſt alicu bi, ergo alicubi tu es. eodem modo probanda eſt indefinita, & parti. & ſing. quando prædicatum eſt participium præte ritum vel futurum. Verbi gratia. Adã eſt præteritus ſic pro batur. Hoc eſt præteritum, & hoc eſt vel fuit Adam, ergo Adam eſt præteritus, Antichriſtus eſt vẽturus, ſic probatur, Hoc eſt venturum, & hoc eſt vel erit antichriſtus, ergo, &c. eodem modo probanda eſt indefinita, & part. & ſing. dę ſub iecto copulato, & diſiuncto. exemplum primi, Sortes, & Pla currunt ſic probatur. Iſti currunt, & iſti ſunt Sortes & Pla to, ergo Sortes, & Plato currunt. exemplum ſecundi, Hoc vel aſinus eſt aſinus, ſic probatur. Hoc vel aſinus eſt aſinus, & hoc eſt homo, ergo homo vel aſinus eſt aſinus. Conſtat i gitur tibi qũo reſolubiliter probanda eſt indefinita, & par tic. & ſing. ſiue ſit ſimplex categorica, ſiue ampliatiua, &c.

Et aduerte ꝙ ex hoc modo probandi manifeſtatur veri tas multarum propoſitionum ampliatiuarum, quæ primo aſpectu videntur omniõ falſæ, inter quas iſtæ ſunt præci puæ. Prima, ſenex erit puer, probatur, ſumo puerum decem annorum qui viuat per ſeptuaginta annos, & qui in duode cim annos adhuc erit puer, & arguitur ſic: Hoc erit puer, quia in duodecimo anno adhuc erit puer, & hoc eſt vel e rit ſenex, & ſecunda pars eſt vera, quia in ſeptuageſimo an no erit ſenex, ergo ſenex erit puer.

Secunda puer fuit ſenex, probatur ſumo ſenem centum annorum, qui cum eſſet ſeptuaginta annorum etiam erat ſe nex, & cum eſſet decem annorum, erat puer, & arguitur ſic. Hoc fuit ſenex, quia cum nunc ſit centum annorum, exi ſtens lxx. ann. fuit ſenex, & hoc eſt vel fuit puer: & ſecunda pars eſt vera, quoniam cum eſſet x. ann. erat puer, ergo puer fuit ſenex.

Tertia candela lucens eſt extincta, probatur, fumo can delam prius lucentem, nunc autem extinctam, & arguitur ſic, Hoc eſt extinctum, & hoc eſt vel fuit candela lucens, & ſecunda pars eſt vera, ergo candela lucens, eſt extincta.

Quarta viuum eſt mortuum, probatur. ſumo mortuum puta Adam, qui aliquando fuit viuus, & arguitur ſic, Hoc eſt mortuum, demonſtrando Adam, & hoc eſt vel fuit vi uum, & ſecunda pars eſt vera, ergo viuum eſt mortuum.

Multas cõſimiles inuenies in libris terminiſtarum, quas tu quæres ad libitum, nec inrẽdo hic tempus conterere, qm̃ huiuſmodi ampliationes & ſimiles probationes, parum per ficiunt intellectum quærentem rei veritatem, per veram & eſſentialem probationem propoſitionis probandę. Sed ma gis detinent intellectum in captiunculis inutilibus.

CAP. III. *De Propoſitione exponibili.*

IN c.3. agendum eſt de probatione propoſitionum & ter minorum per modum exponibilem, ſiue per expoſitio nem, & hic tria agenda ſunt. Primò declarandum eſt in quo ſenſu hic ſumitur expoſitio, ſecundò quæ & quot pro poſitiones, ſimiliter qui & quot termini, per expoſitionem probandi ſunt. Tertiò deſcendemus ad particulares propo ſitiones & terminos oſtẽdẽtes qm̃ exponibiliter probãtur.

Quantum ad primum aduerte quòd expoſitio propriè ſumitur pro poſitione ad extra, alicuius rei prius latentis.

Vnde dicitur exponi pecunia, quæ prius latebat in cap ſa vel burſa, quando expenditur. Per ſimilitudinem ergo di citur expoſitio, qñ aliqua ſentẽtia vel propoſitio vel termi nus, per aliquid magis notum declaratur, & in hoc ſenſu ſu mitur hic expoſitio, & ab expoſitione denominatur propo ſitio exponibilis. Huiuſmodi autẽ expoſitio propoſitionis fit ꝑ duas ꝓpoſitiones, quarũ prima dicitur præiacens & ſe cũda dicit vniverſalis negatiua ſibi correſpõdens. Et ex his

duabus

duabus inferẽ propoſitio exponenda ſiue exponibilis. Verbi gratia, Hæc vniuerſalis affirmatiua omnis homo eſt riſibilis, ſic probatur exponibiliter apud logicum. Homo eſt riſibilis, & nihil eſt homo, quin illud ſit riſibile, ergo omnis homo eſt riſibilis.

Quantum ad ſecundum aduerte, quot genera propoſitionum probantur exponibiliter ſcilicet,

Vniuerſalis affirmatiua, quocunque modo fiat.

Vniuerſalis autem negatiua non exponitur, ſed alio modo probatur, vt dicemus.

Exceptiua, affirmatiua & negatiua.

Excluſiua, affirmatiua & negatiua.

Reduplicatiua affirmatiua.

Termini autem probandi exponibiliter ſunt iſti.

Immediatè.
Neceſſariò.
Contingenter.
Ab æterno.
Semper.
Totus, tota, totum.
Infinitum.
Incipit.
Deſinit.
Differt.
Gradus poſitiuus.
Gradus comparatiuus.
Gradus ſuperlatiuus.

Iſti ſunt termini exponendi ſiue exponibiliter probandi, de quibus ſigillatim pertractabimus infrà,

Vniuerſalis affirmatiua quomodo probatur

Quantum ad tertium incipiendum eſt ab vniuerſali affirmatiua, ſecundo loco agemus de exceptiua, tertio loco de excluſiua, quarto loco de reduplicatiua.

Vt autem habeas vniuerſalem notitiam exponibiliter probandi vniuerſalem affirmatiuam aduerte, quòd poteſt fieri quatuor modis.

Primò in recto tam in ſingulari quàm in plurali.

Secundò per verbum ampliatiuum.

Tertiò per participium verbi ampliatiui.

Quartò per ſubiectum compoſitum.

Si fiat in recto & non per verbũ ampliatiuum tã in ſingulari quã in plurali, debet exponi per duas exponentes, ſ. per ſuam præiacentem, & per vniuerſalem negatiuam, in qua ponitur hæc dictio quin inter ſubiectum & prædicatum. & ei ſubiungitur pronomen relatiuũ ille illa illud, vt hic, Omnis homo currit, ſic exponitur. Homo currit & nullus eſt homo quin ille currat, ergo omnis homo currit, In plurali ſic. Omnes hoíes currũt. Homines currunt, & nulli ſunt homines, quin illi currant, ergo omnes homines currunt, Conſimili modo exponatur ſi fiat in obliquo, excepto q̃ in exponente vniuerſali negatiua, ponetur ſemper in recto ſubiectum exponendæ, & relatiuum in conſimili obliquo cum obliquo exponendę tã in ſingulari quàm in plurali. In ſingulari vt hic, Cuiuſlibet hominis aſinus currit, ſic exponitur. Hominis asinus currit, & nullus eſt homo, quin illius asinus currat: ergo cuiuſlibet hominis asin⁹ currit. In plurali, vt hic. Omnium cõtradictoriorũ altera pars eſt vera, altera falſa, exponitur ſic. Contradictoriorũ altera pars eſt vera, altera falſa: Et nulla ſunt contradictoria, quin illorum altera pars ſit vera, & altera falſa, ergo omnium contradictoriorum altera pars eſt vera & altera falſa.

Si fiat vniuerſalis affirmatiua per verbũ ampliatiuum, eodem modo exponenda eſt excepto q̃ in vniuerſali negatiua exponente, verbum ſumetur disiunctum. Verbi gratia. Omnis homo morietur, ſic exponitur. Homo morietur, & nullus eſt vel erit homo, quin ille morietur, ergo omnis homo morietur: eodem modo exponetur, ſi fiat in pluralibus ſi fiat in obliquo. Exerce teipſum in exemplis.

Si fiat per participium verbi ampliatiui, eodem penit⁹ modo exponenda eſt. Verbi gratia, Omnis homo eſt præteritus: ſic exponitur. Homo eſt præteritus: & nullus eſt vel fuit homo quin ſit præteritus, ergo omnis homo eſt præteritus. Item omnis homo eſt generandus. homo eſt generãdus: & nullus eſt vel erit homo, quin ille ſit generandus: ergo omnis homo eſt generandus.

Si fiat de ſubiecto cõposito, puta de ſubiecto disiũcto: p̃ poteſt dupliciter exponi ſecundum q̃ ſubiectum poteſt eſſe totum disiunctũ, vel ſolũ prima pars disiuncti, ſi primo modo ſic exponitur. Omnis homo vel asinus eſt asinus: homo vel asinus eſt asinus, & nihil eſt homo vel asinus, quin illud ſit aſinus, ergo omnis homo vel aſinus eſt aſinus. Si ſecũdo modo, ſic exponitur, Omnis homo vel aſin⁹ eſt aſin⁹. Homo vel aſinus eſt aſin⁹, & nihil eſt homo vel aſinus quin illud ſit aſinus, ergo omnis homo vel aſinus eſt aſin⁹, & hic ſecundus modus exponendi eſt melior, quoniam in primo vniuerſalis negatiua exponens eſt falſa, in ſecundo autem eſt vera, & ideo exponenda eſt ſecundo modo.

Cõſtat igitur tibi quomodo omnis propoſitio vniuerſalis affirmatiua, quocunque modo fiat probanda eſt exponi biliter. Et aduerte q̃ ex hoc modo probandi termini iſtæ ſal uant multas propoſitiones quæ primò aſpectu videntur falſæ. Sicut ſunt iſtæ, Omne quod fuit eſt. Omne quod erit eſt. Omne quod poteſt eſſe eſt. Omne quod non erit eſt. Omne quod non potuit nec poterit eſſe eſt. Quomodo autem ſaluentur, vide tu in tractatu Pauli Veneti de probationibus terminorum. Nam quia huiuſmodi parum nobis deſeruiunt in acquiſitione ſcientiarum realium non eſt in eis immorandum.

Vniuerſalem negatiuã probãdi modus.

Reliquum eſt dicendum de vniuerſali negatiua quocunque modo fiat, quomodo probanda eſt, an exponibiliter, an alio modo.

Aduerte igitur q̃ apud logicos non probatur exponibiliter, ſed aut per inductionem, aut per ſuum oppoſitum cõ tradictorium, per inductionem ſic, Nullus homo eſt aſinus: Nec iſte homo eſt aſinus, nec iſte, nec iſte, nec iſte, & ſic de ſingulis, ergo nullus homo eſt aſinus. Per oppoſitum contradictorium ſic, Hęc eſt falſa, aliquis homo eſt aſinus, quia non inuenitur ſuppoſitum de quo verificetur, ergo iſta eſt vera: nullus homo eſt aſinus: conſequentia patet, quia iſtæ duæ ſunt contradictoriæ, aliquis homo eſt aſinus, nullus homo eſt aſinus, & in omni materia, vt docuimus in tracta tu tertio, neceſſe eſt vnam eſſe veram, & alteram falſam, cũ igitur hæc ſit falſa, vt ad ſenſum patet, aliquis homo eſt aſinus, iſta erit vera, Nullus homo eſt aſinus. Hæc de probatione vniuerſalis affirmatiuæ, & vniuerſalis negatiuæ modo logico, dictum ſit.

Exceptiua quomodo probatur

Secundo loco agẽdum eſt de probatione exponibiliter propoſitionis exceptiuæ tam affirmatiuæ quàm negatiuæ. Pro cuius notitia tria agenda ſunt, primò quæ, & quot ſint dictiones facientes exceptiuam. Secundò quotuplex ſit exceptiua. Tertiò quomodo probanda eſt apud logicum.

Quantum ad primum aduerte, quòd dictiones faciẽtes exceptiuam ſunt iſtæ, præter, ſiue præterquam, & niſi: differenter tamen conſtituunt eam, quoniam præter & præterquam conſtituunt tam affirmatiuam quàm negatiuam. Nam hæc eſt vera, & congrua exceptiua, Omnis homo præter Sortem currit, & hæc, Omne animal præter hominem eſt irrationale, & hæc, Nullus homo, præterquam Chriſtianus ſaluatur. Hæc autem dictio Niſi, non conſtituit propriè loquendo exceptiuam affirmatiuam, ſed tantùm negatiuam. Non enim congruè dicimus, omnis homo niſi Sortes currit, ſed negatiuè ſic. Nullus homo niſi Sortes currit.

Sed aduerte, q̃ hæc dictio prẽter non in omni ſenſu cõſtituit exceptiuam, ſimiliter nec niſi. Nam præter ſolet ſumi quatuor modis. Primo ſumitur pro fine, vt Rex poteſt regere populum præter auxilium alterius, i. ſine auxilio alterius. Secundò ſumitur per additionem. vt me oportet ſoluere mercatori decem ducatos præter ſolutos, i. vltra vel ſupra ſolutos. Tertiò ſumitur per remotionẽ alicuius partis à toto, vt quando dicimus, quatuor præter vnum, i. extracto vnor, emanent tria. ſumitur exceptiuè, vt quando à conſortio prædicati excipitur aliqua pars ſubiectiua, alicuius cõmunis. Verbi gratia. Omnes homines præter Chriſtianos ſunt infideles. Et ſolùm in hoc quarto ſenſu, conſtituit propoſitionem exceptiuam. Dicitur enim exceptiua quando capitur pars extra totum, quę non participat cum toto reſpectu alicuius prædicati.

Hæc dictio niſi ſolet ſumi dupliciter. Primò conditionaliter, & æquipollet huic, ſi non. vt quando dicimus, niſi dominus cuſtodierit ciuitatẽ, id eſt ſi dominus non cuſtodierit ciuitatem fruſtra vigilat, &c. ſecundo ſumitur exceptiuè, vt quando dicimus, Omnis homo niſi Chriſtus peccauit, id eſt excepto Chriſto, & tamen ſi aduertis magis propriè dicitur, omnis homo præter Chriſtum peccauit. Diximus enim ſupra, quòd niſi exceptiue ſumptum, non conſtituit congrue loquendo niſi exceptiuam negatiuam, vt hic, non eſt inuentus fidelis patriæ niſi Marcus Cato, ideſt nullus præter Marcum Catonem.

Quant

Quantum ad ſecundum aduerte quod exceptiua eſt duplex, ſcilicet propria & impropria: propria habet duas conditiones, & vnam proprietatem. Prima quidem conditio eſt, quod ſubiectum, à quo fit exceptio, ſupponat diſtributiuè, vt omne animal præter hominem eſt irrationale, ly animal diſtribuitur à quo excipitur homo, ſecunda eſt quòd pars extra capta ſignetur per terminum minus communem quàm illud à quo excipitur, vt omnis homo præter Aethiopem eſt albus.

Quod ſi illud à quo fit exceptio, non ſupponat diſtributiuè nec ſignetur pars extra capta termino minus communi erit impropria, vt hic, Homo præter Sortem ſiue aliquis homo præter Sortem currit. Nam ly homo & aliquis homo ſtat determinatè & non diſtributiuè: & hic, Homo præter hominem currit. Nam pars extra capta, eſt æquè communis ſicut ſubiectũ, à quo excipit, & ideo vtraque eſt impropria.

Proprietas autem exceptiuæ propriæ, modo ſit negatiua, eſt hæc, quod conuertitur cum excluſiua, ſiue æquipollet excluſiuæ affirmatiuæ, dummodo ſubiectum excluſiuæ ſit pars extra capta, & prædicatum ſit quid compoſitum ex ſubiecto & prædicato exceptiuæ, ſic præcisè ſupponente. Nam bene ſequitur, nullus homo præter Sortem currit, ergo tantum Sortes eſt homo currẽs. Dicitur Et prædicatum ſit quid compoſitum ex ſubiecto & prædicato exceptiuæ: aliter non ſequitur, vt hic: nullum animal, præter hominem intelligit, ergo tantum homo intelligit. antecedens enim eſt verum, ſed conſequens falſum. ſed dicatur ſic, ergo tantum homo eſt animal intelligens. Dicitur: ſic præciſe ſupponente, quoniam ſi in excluſiua magis ample ſupponeret quam in exceptiua conſequentia non valeret. vt hic, Nullus homo præter Sortem currit, ergo tantũ Sortes eſt homo currens. Non valet, quoniam in exceptiua homo ſupponit pro maſculis ſolum, in excluſiua aũt ſupponit pro maſculis, & fœminis: vt ergo in vtraque eodem modo ſupponat, fiat ſic excluſiua, ergo tantum Sortes eſt aliquis homo currens.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ exceptiua propria affirmatiua probatur per duas exponentes, in quarum prima remouetur prædicatum à parte extra capta, & in ſecunda affirmatur prædicatũ vniuerſaliter de ſubiecto exceptiue ſumpto cum parte extra capta infinitata, vel negata. vt hic, Omnis homo præter Sortem currit. Sortes non currit, & omnis homo non Sortes, vel qui non eſt Sortes currit, ergo omnis homo præter Sortem currit.

Exceptiua autem propria negatiua probatur per duas exponentes, in quarum prima prædicatum exceptiue affirmatur de parte extra capta. & negatur vniuerſaliter in ſecunda de ſubiecto exceptiue ſumpto cum parte extra capta infinitata vel negata, vel hic, Nullum animal præter hominem eſt rationale: homo eſt rationalis & nullum animal non homo vel quod non eſt homo, eſt rationale, ergo nullum animal præter hominem eſt rationale. Conſtat igitur quo modo exponibiliter probanda eſt exceptiua propria tam affirmatiua quàm negatiua.

De concluſionibus quas inferunt terminiſtæ ex prædicto modo probandi, vide tu ad placitum in Paulo in tracta-
tu de probationibus terminorum.

Excluſiua quo probatur

Tertio loco agendum eſt de probatione excluſiuarum, & hic tria agenda ſunt. Primò quæ & quot ſint dictiones, per quas fit excluſiua. Secundò quot modis fit excluſiua. Tertiò quo modo probatur ſingula ſpecies excluſiuæ.

Quantum ad primum aduerte ꝙ dictiones conſtituentes propoſitionem excluſiuam ſunt iſtæ, Solum, ſolummodo, præciſæ, & tantùm. Sed aduerte, quod ly tantum dupliciter ſumi conſueuit in via peripatetica, ſ. relatiuè, & exceptiuè. Relatiuè quidem, vt qñ dicimus, tantum ſcio, quantum tu, tantum debeo tibi, quantum tu mihi. Excluſiue autem, vt quando dicimus. Tantùm iuſtus ſaluabitur. Tantum neceſſaria victui volo. In ſecundo ſenſu, & non in primo conſtituit propoſitionem excluſiuam.

Excluſiuarũ tri plex ordo.

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ communiter apud logicos, aſſignatur triplex excluſiua, ſ. excluſiua primi ordinis, excluſiua ſecundi ordinis, excluſiua tertij ordinis & hos quidem ordines facit dictio excluſiua ſecundum quòd diuerſimodè ſituatur in propoſitione.

Excluſiua primi ordinis conſtituitur per dictionem excluſiuam præpoſitam ſubiecto, & poteſt fieri affirmatiua & negatiua. Affirmatiua vt hic, Tantum homo eſt rationalis. negatiua vt hic, non tantùm homo eſt bipes.

Sed aduerte ꝙ excluſiua primi ordinis tam affirmatiua quàm negatiua poteſt fieri duobus modis. Primo per ſimplicem, ſiue ſolam dictionem excluſiuam, quã nulla dictio probabilis præcedit. vt hic, Tantùm homo currit, Non tantùm homo currit. ſecundo per dictionem probabilem præcedentem dictionem excluſiuam. vt hic, Neceſſario tantùm homo eſt rationalis, non neceſſario tantùm homo eſt rationalis.

Item aduerte ꝙ excluſiua primi ordinis conuertitur cũ vniuerſali affirmatiua de terminis tranſpoſitis, ita ꝙ ab vna ad aliam eſt bona conſequentia, vt docuimus in tractatu de conſequentijs, & ſi vna eſt vera, altera ſimiliter. vt hic, Tantum homo eſt rationalis, ergo omne rationale eſt homo, & ſi vna eſt falſa, altera ſimiliter, vt hic, Tantùm homo eſt animal, ergo omne animal eſt homo. Conſtat igitur tibi quæ ſit excluſiua primi ordinis & quot modis fiat, & cui æquipolleat.

Excluſiua ſecundi ordinis conſtituitur per dictionẽ excluſiuam mediantem inter ſubiectum, & prædicatum, ſiue præcedat copulam, ſiue ſubſequatur. exemplum primi, Homo tantùm eſt animal: exemplum ſecundi, Homo eſt tantùm creatura.

Et poteſt fieri duobus modis, ſicut excluſiua primi ordinis, primo modo ſic, Homo tantùm eſt riſibilis: ſecundo ſic, omnis homo tantùm eſt riſibilis.

Excluſiua tertij ordinis conſtituitur per dictionem excluſiuam mediantem inter partes prædicati. vt hic, Sortes eſt habens tantùm vnam veſtem, & poteſt fieri duobus modis, ſicut ea quæ eſt primi, & ſecundi ordinis. primo modo ſic, Sortes eſt comedens tantùm ſiue ſolummodo panem, ſecundo modo ſic, aliqua propoſitio ſignificat præcisè ſicut eſt.

Quantùm ad tertium aduerte ꝙ excluſiua affirmatiua primi ordinis probatur per duas exponentes, quarum prima eſt ſua præiacens, & ſecunda eſt vniuerſalis negatiua de ſubiecto excluſiuè infinitato vel negato, vt hic, Tantùm homo eſt rationalis, & nihil non homo, vel nihil quod non eſt homo eſt rationale, ergo tantùm homo eſt rationalis.

Excluſiua autem affirmatiua primi ordinis, quæ fit per dictionem probabilem præcedentem notam excluſionis, non probatur ratione dictionis excluſiuæ, ſed ratione dictionis præcedentis. Verbi gratia, Neceſſario tantùm homo eſt homo, ſic probatur: Tantum homo eſt homo, & non poteſt aliter eſſe, quin tantùm homo ſit homo, ergo neceſſariò tantùm homo eſt homo.

Excluſiua autem ſecundi ordinis affirmatiua probatur ſic, Homo eſt tantùm homo, homo eſt homo, & homo non eſt non homo, ergo homo eſt tantùm homo.

Excluſiua autẽ ſecundi ordinis facta ſecundo modo ſupradicto non probatur ratione dictionis excluſiuæ, ſed ratione dictionis præcedentis. Verbi gratia, omnis homo tantùm eſt rationalis, ſic probatur, homo tãtum eſt rationalis, & nihil eſt homo quin illud ſit rationale, ergo omnis homo tantùm eſt rationalis, & ſic exponitur vt vniuerſalis affirmatiua ratione ly omnis.

Excluſiua autẽ tertij ordinis affirmatiua, ſic exponitur. Verbi gratia, Sortes eſt animal tantùm bipes, probatur ſic, Sortes eſt animal bipes, & Sortes non eſt animal non bipes, vel non eſt animal quod non ſit bipes, ergo Sortes eſt animal tantùm bipes. & aduerte, vt infinitatio, ſiue negatio ſemper cadat ſuper eundem terminum, ſuper quem cadit dictio excluſiua.

Excluſiua verò tertij ordinis affirmatiua, facta ſecundo modo ſupradicto cum ſit particularis affirmatiua, vt hic, Aliqua propoſitio ſignificat præcisè ſicut eſt, non exponibiliter ſed reſolubiliter probanda eſt: & ſic, hoc ſignificat præcisè ſicut eſt, & hoc eſt aliqua propoſitio, ergo aliqua propoſitio ſignificat præcisè ſicut eſt. Conſtat igitur tibi quomodo excluſiuæ affirmatiuæ trium ordinum primo, & ſecundo modo factæ probari debeant modo logico.

Negatiua autem excluſiua primi ordinis fit duobus modis, primo quando præponitur negatio dictioni excluſiuæ. vt hic, non tantùm homo eſt animal: ſecundo quando poſtponitur, ita tamen ꝙ præcedit copulam, vt hic, tantùm homo non currit. Primo modo probatur ſic exponibiliter, homo currit, & aliud ab homine currit, puta aſinus, ergo non tantùm homo currit. ſecundo modo probatur ſic, Tantùm homo non currit, homo non currit, & quodlibet non homo, vel omne animal quod non eſt homo currit, ergo tantùm homo non currit.

Negatiua excluſiua ſecundi ordinis, fit quando dictio excluſiua ſubſequitur ſubiectum, & negatio ſubſequitur eam, & præcedit copulam, vt hic, Sortes tantùm non eſt defenſans patriam, quæ æquipollet huic, Sortes ſolus non eſt defenſans patriam: & probatur ſic, Sortes non eſt defenſans patriam & Sortes eſt quilibet non defenſans patriam, ergo Sortes tantùm non eſt defenſans patriam.

Negatiua excluſiua tertij ordinis, non eſt exponibiliter probabilis, quia negatio non præcedit copulam, ſed ſubſequitur, & ideo habet rationem potius infinitantis, quàm negantis terminum cui apponitur. Vnde non fit negatiua ſed affirmatiua vt hic, Sortes eſt non tantùm diſputans, neque enim fit negatiua, niſi negatio cadat ſupra copulam, vt docuimus in tract. 3. & propterea eſt probanda reſolubiliter, vt Sortes eſt non tantùm diſputans, hoc eſt non tantùm diſputans, & hoc eſt Sortes, ergo Sortes eſt non tantùm diſputans. Conſtat igitur tibi quomodo probanda eſt excluſiua negatiua primi, & ſecundi ordinis, & quomodo ea, quæ eſt tertij ordinis, licet non ſit verè negatiua, vt docuimus.

De concluſionibus, quas eliciunt, & probant terminiſtæ eſſe veras ex prædictis regulis probatiuis excluſiuarum, vide tu ad placitum in Paulo in tract. de probationibus terminorum.

De Reduplinatiuis. Quarto loco agendum eſt de reduplicatiuis, & hic tria agenda ſunt, primò quæ ſint dictiones, ex quibus fit propoſitio reduplicatiua, & in quo ſenſu faciunt illam, ſecundò quomodo probanda eſt reduplicatiua affirmatiua, tertio quomodo probanda reduplicatiua negatiua.

Quantum ad primum aduerte ꝙ dictiones conſtituentes reduplicatiuam ſunt iſtæ, inquantũ, ſecundùm ꝙ, prout, & ſumuntur dupliciter primò ſpecificatiuè, vt quando dicimus, Sortes inquantum hæres Platonis debet mihi centum: ſecundo reduplicatiuè, vt quando dicimus, Homo inquantum animal eſt ſenſitiuus. primo modo propoſitio conſtituta non eſt probanda exponibiliter, ſed deſcriptibiliter, V.g. Sortes inquantum hæres debet mihi centum, ſic probatur, Sortes ea ratione qua eſt hæres, debet mihi centum, ergo inquantum hæres debet mihi centum. ſecundo modo facit veram reduplicatiuam, de qua hic intendimus oſtendere quomodo probanda ſit.

Quantum ad ſecundũ aduerte ꝙ reduplicatiua affirmatiua probanda eſt exponibiliter per tres exponentes, duas quidem abſolutas & tertiam conditionatam, in quarum prima prædicatur affirmatiuè terminus reduplicatiuus de ſubiecto. In ſecunda prædicatur prædicatum reduplicatiuæ propoſitionis de eodem ſubiecto. In tertia autem prædicatur idem prædicatum conditionaliter de termino reduplicato per terminum tranſcendentẽ. ſ. per aliquid, quod connumeratur inter ſex tranſcendentia, quæ ſunt hęc, ens, vnũ, verum, bonum, aliquid, & res. V.g. Papa inquantum pontifex eſt primus ſacerdos, ſic exponitur. papa eſt pontifex, & Papa eſt primus ſacerdos, & ſi aliquid eſt pontifex illud eſt primus ſacerdos, ergo Papa inquãtum pontifex eſt primus ſacerdos. Eodem modo exponitur vniuerſalis affirmatiua reduplic. & indefinita. V.g. omnis homo inquantum animal eſt ſenſitiuus, ſic exponitur: Homo eſt animal, homo eſt ſenſitiuus, & ſi aliquid eſt animal, illud eſt ſenſitiuum: ergo omnis homo inquantum animal eſt ſenſitiuus. eodem modo tu expones iſtam, Homo inquantum eſt rationalis ſyllogizat. Cõſtat igit tibi, qũo ꝓbãda ſit reduplic. affirmatiua ſiue ſit ſingularis ꝯ termino diſcreto, ſiue vniuerſalis, ſiue idefinita.

Quantum ad tertium aduerte ꝙ reduplicatiua negatiua fit duobus modis, primo quando negatio præcedit dictionem reduplicatiuam. vt hic, Sortes non inquantum homo eſt iniuſtus, ſecundo quando negatio ſubſequitur dictionẽ reduplicatiuam. vt hic, Homo inquantum homo, non eſt angelus. Quando negatio præcedit dictionem reduplicatiuã non eſt probanda propoſitio exponibiliter, ſed per ſuũ oppoſitum contradictorium. V.g. homo nõ inquantum homo eſt iniuſtus, ſic probatur: ſua cõtradictoria eſt falſa, ſ. homo inquantum homo eſt iniuſtus, quoniam ſi inquantum homo eſt iniuſtus, ergo omnis homo eſſet iniuſtus, per regulã generalem, qua dicitur ꝙ conuenit alicui tali inquantum tale conuenit omni tali: ergo ſi conuenit homini inquantum homo eſſe iniuſtum, omnis homo eſſet iniuſtus, quod eſt manifeſte falſum. Quãdo autem negatio ſubſequitur dictionem reduplicatiuã exponitur ſicut affirmatiua, vt hic, Sortes in quantum homo non eſt aſinus: Sortes eſt hõ, & Sortes non eſt aſinus, & ſi aliquid eſt hõ illud nõ eſt aſinus, ergo Sortes inquantum hõ non eſt aſinus. Conſtat igitur tibi qũo probanda eſt exponibiliter ꝓpoſitio reduplicatiua affir. & neg.

Primo Poſter.

Concluſiones quas terminiſtæ inferunt ex hoc modo probandi vide in Paulo, in tract. de probationibus terminorum.

Poſtquam docuimus quomodo propoſitio vniuerſalis affirmatiua, & exceptiua, & excluſiua, & reduplicatiua probandæ ſunt exponibiliter, ſupereſt proſequi de probatione terminorum, quos in principio huius capitis numerauimus & incipiemus à termino poſitiuo ſumpto comparabiliter vt quando dicimus, ego ſum ita ſiue æque fortis, ſicut Hector. Tu igitur aduerte quòd poſitiuum ſumptum comparabiliter per hanc dictionem ita vel æquè, debet exponi per tres exponentes: per duas quidem ambo extrema ad inuicem comparata conueniunt & per tertiam negatiuam, ex negatione ſui comparatiui. Verbi gratia, ego ſum ita fortis ſicut aliquis homo mundi, ſic exponitur: ego ſum fortis, & aliquis homo mundi eſt fortis, & non aliquis homo mundi eſt fortior me, ergo ego ſum ita fortis, ſicut aliquis homo mundi. ſi autem ſic formetur propoſitio, ego ſum ita fortis, ſicut omnis homo mundi ſic exponatur, ego ſum fortis, & homo mundi eſt fortis, & non omnis homo mundi eſt fortior me, ergo ego ſum ita fortis ſicut omnis homo mundi.

Sed aduerte quòd poſitiuus gradus comparabiliter ſumptus, poteſt tripliciter accipi in propoſitione, primò cum ly magis, ſecundò cum ly minus, tertio cum ly æquè vel ita. exemplum primi, ego ſum magis ſapiens quàm tu: exemplum ſecundi, ego ſum minus ſapiens quam tu: exemplum tertij ego ſum æque ſapiens ſicut tu, tertio modo probatur ſicut diximus primo & ſecundo modo probatur ſicut gradus comparatiuus, de quo dicemus infrà. & ſi dicas, propter quid oportet gradum poſitiuum ſumptum comparabiliter exponi per tres exponentes. Reſpõdetur hoc ideo oportere: quoniam in omni vera comparatione requiritur primo quòd res, in qua fit comparatio participetur ab vtroque termino, ſecundo requiritur quod res illa participetur ab altero termino magis vel minus, vel æqualiter. propter primum datur prima, & ſecunda exponens, propter ſecundum datur tertia. Conſtat igitur tibi quomodo probandus ſit exponibiliter gradus poſitiuus comparabiliter ſumptus per hanc conditionem æque vel ita.

Concluſiones admirabiles, quas ex hoc modo probandi inferunt terminiſtæ, vide tu in Paulo in tract. de probat. terminorum.

Gradus comparatiuus.

Gradus comparatiuus ſumitur dupliciter, ſicut & comparatio: ſcilicet impropriè, & propriè. Impropriè quidem fit duobus modis præcipuè, primo participatione, ſecundo ſignificatione: participatione quidem fit, quando res, in qua fit comparatio non participatur ab vtroque termino, vt quando dicimus, Mel eſt dulcius felle, nix eſt albior coruo, Ignis eſt calidior glacie. ſignificatione autem fit tribus modis, primo quando gradus ſiue nomen comparatiuum non plus ſignificat quàm ſuum poſitiuum, vt quando dicimus, pete conſilium à ſeniore, & ſumitur ſenior pro ſene, & quando ſumiter iunior pro iuuene. ſecundo quando minus ſignificat quam ſuum poſitiuum, vt quando dicimus, Socrates eſt ſub triſtior vel ſub albior, id eſt parum triſtis, vel parum albus. tertio quando ſignificat oppoſitum, & tunc fit comparatio quaſi ironica vt quando dicimus, fel eſt dulcius abſintio vel aloe. De gradu comparatiuo impropriè ſumpto non intendimus hic. ſpectat enim ad grammaticum, & rhetorem. Gradus autem propriè comparatiuus ſumitur, quando ſignificat magis quàm ſuus poſitiuus aut minus, & participatur ab vtroque extremo, & fit tribus modis, primo per nomen comparatiuum, vt fortior, ſecundo per nomen poſitiuum cum magis, vt Sortes eſt magis ſapiens quam Plato, tertio per nomen poſitiuum cum minus, vt Sortes eſt minus diues quam Plato. Hic igitur intendimus declarare quomodo gradus comparatiuus propriè ſumptus in triplici modo prædicto probandus eſt exponibiliter.

Comparatiuum quo exponitur.

Tu igitur aduerte ꝙ per tres exponentes probandus eſt, per duas quidem in quibus ambo comparationis extrema conueniunt, & per tertiam in qua ſecundum extremum negatur à primo per poſitiuum comparabiliter ſumptum cũ nota æqualitatis, quæ eſt hæc dictio ita. V.g. Sortes eſt fortior Platone ſic exponitur: Sortes eſt fortis, & Plato eſt fortis & Plato non eſt ita fortis ſicut Sortes, ergo Sortes eſt fortior Platone. & iſta, Tu fortior es aliquo homine

ſic

fic exponitur: Tu es fortis, & aliquis homo eſt fortis, & non aliquis homo eſt ita fortis ſicut tu, ergo tu es fortior aliquò homine. Iſta autem, Tu es fortior omni homine, ſic exponenda eſt. Tu es fortis, & homo eſt fortis, & non omnis hõ eſt ita fortis ſicut tu, ergo tu es fortior omni homine.

Eodem modo exponendum eſt poſitiuum comparabiliter ſumptum cum magis, vt ego ſum magis ſapiens quam tu: Sic exponitur, ego ſum ſapiens, & tu es ſapiens, & tu nó es ita ſapiens ſicut ego, ergo ego ſum magis ſapiẽs quã tu.

Si autem ſumatur cum minus, vt hic, Tu es minus fortis quàm Hector exponitur ſic: Tu es fortis, & Hector eſt fortis, & tu non es ita fortis ſicut Hector, ergo tu es minus fortis quàm Hector. Conſtat igitur tibi quomodo gradus comparatiuus, & poſitiuum comparabiliter ſumptum cum magis aut minus exponi debeant.

Concluſiones quas inferunt terminiſtæ, ex hoc modo probandi vide in Paulo in tractat. de probationibus terminorum.

Superlatiuus gradus.

Superlatiuus gradus ſiue terminus, vt ſapientiſſimus, dupliciter accipi poteſt: ſcilicet abſolutè, & in genere. Abſolutè quidem ſumitur, quando in propoſitione poſt terminum ſuperlatiuum nil aliud ſequitur, vt quando dicimus Deus eſt optimus, Deus eſt ſapientiſsimus. In genere ſumitur, quando terminum ſuperlatiuum ſequitur aliud. vt quando poſt terminũ dicimus, Hector eſt fortiſsimus Troianorum.

Item terminus ſuperlatiuus ſumptus in genere, ſiue vt dicunt alij ſumptus reſpectiuè, dupliciter poteſt accipi: ſ. poſitiuè & negatiuè. Poſitiuè quidem ſumitur: quando per exceſſum aliorum ſumitur, & tunc conuenit vni ſoli, & verificatur illud, quod per ſuperabundantiam dicitur, vni ſoli conuenit, & in hoc ſenſu, hæc intelligenda eſt. Socrates eſt ſapientiſsimus hominum, vt tibi manifeſtabitur in propoſitione ſua. Negatiue autem ſumitur, non per exceſſum aliorum, ſed quia non exceditur ab aliis, & in hoc ſenſu, gradus ſuperlatiuus poteſt conuenire multis. Puta non inconuenit quòd inter Romanos ſint decem fortiſsimi, quia non dantur fortiores illis.

His præmiſsis aduerte ꝙ alio modo exponitur gradus ſuperlatiuus abſolutè ſumptus & alio modo reſpectiuè, poſitiuè, & alio modo reſpectiuè.

Abſolutè ſumptus exponitur per duas exponentes vt hic Deus eſt potentiſsimus, ſic exponitur: Deus eſt potens & nihil eſt, nec poteſt eſſe potentius, nec æque potens in tota latitudine entium ſicut Deus, ergo Deus eſt potentiſsimus. & aduerte ꝙ apud Ariſtotelem ſuperlatiuus abſolutè ſumptus dicitur per hyperbolem, & eſt proprietas diuina, vt tibi declarabitur in prima philoſophia.

Reſpectiuè poſitiuè ſumptus exponitur per tres exponentes, vt hic: Hector eſt fortiſsimus Troianorum, ſic exponitur Hector eſt fortis, Troiani ſunt fortes, & nullus ex Troianis eſt ita fortis ſicut Hector eſt fortis, ergo Hector eſt fortiſsimus Troianorum.

Reſpectiuè negatiuè ſumptus exponitur per tres exponentes, vt hic Achilles eſt fortiſsimus Græcorum, ſic exponitur: Achilles eſt fortis, Græci ſunt fortes, & nullus Græcorum eſt fortior Achille, ergo Achilles eſt fortiſsimus Græcorum, & ſi aduertis iſti duo modi exponendi conueniunt in duabus. primis exponentibus, & differunt in tertia: nam in primo modo tertia fit per negatiuam poſitiui comparabiliter ſumpti per hanc dictionem ita ſiue æquè, ſed in ſecundo modo tertia fit per negatiuam gradus comparatiui, fortiſsimus omnium.

Eodem modo exponenda eſt iſta. Socrates eſt fortiſsimus hominum. poſitiuè quidem ſic, Socrates eſt fortis, homines ſunt fortes & non omnes homines ſunt ita fortes, ſicut Socrates, ergo Socrates eſt fortiſsimus omnium hominum. Negatiuè autem ſic, Sortes eſt, fortis, & homines ſunt fortes & non omnis homo eſt fortior Sorte, ergo Sortes eſt fortiſsimus omnium hominum. Conſtat igitur tibi quibus modis exponendus eſt gradus ſuperlatiuus tam abſolutè quàm reſpectiuè ſumptus poſitiuè & negatiuè.

Concluſiones, quas ex hoc modo probandi inferunt terminiſtæ vide in Paulo in tracta. de probationibus termin.

Differt, aliud, & non idem probantur per tres exponentes, quarum duæ ſunt affirmatiuæ de ſecundo adiacente, & tertia eſt negatiua, in qua negatur prædicatum à ſubiecto. vt hic, Homo differt ab aſino, exponit ſic: homo eſt, aſinus eſt: & homo non eſt aſinus, ergo homo differt ab aſino, ergo homo eſt aliud ab aſino, ergo homo non eſt idem cũ aſino.

Iſta autem ſortes differt ab omni homine ſic exponitur, Sortes eſt, homo eſt: & Sortes non eſt omnis homo, ergo Sortes differt & eſt aliud, & non idem ab omni homine.

Hæc autem de præterito Sortes fuit aliud à Platone ſic exponitur, Sortes fuit, & Plato fuit quando Sortes fuit, & Sortes non fuit Plato, ergo Sortes fuit, aliud à Platone.

Hæc verò de futuro, Sortes differt ab Antichriſto, ſic exponitur Sortes erit, & antichriſtus erit: quando Sortes erit, & Sortes non erit Antichriſtus, ergo Sortes differet ab Antichriſto, & per conſequens erit aliud ab antichriſto, & non idem cum Antichriſto. Conſtat igitur tibi quomodo iſti ter. Differt, aliud, non idem exponendi ſunt.

Sed aduerte ꝙ differt poteſt dupliciter ſumi, ſcilicet poſitiuè & negatiuè: poſitiuè quidem ſumitur, quando extrema quæ differunt poſſunt eſſe in eodem tempore, vt Sorte exiſtente in eodem tempore, in quo exiſtit Plato dicimus ꝙ Sortes differt à Platone. Negatiue autem ſumitur, quando negat vnum extremum ab alio dato quod vtrunque extremum non exiſtat in eodem tempore, in quo ſenſu concedimus quòd Sortes ſenex differt à ſeipſo puero, licet non ſit amplius puer. Hæc enim negatiua eſt vera, Sortes ſenex non eſt ipſemet puer, ergo differt à ſeipſo puero. Quando igitur tenetur poſitiuè, exponitur per tres exponentes, vt docuimus, quando autem tenetur negatiuè probatur vt diximus.

Item aduerte, ꝙ aliud & non idem ſubſtantiuè ſiue in neutro genere important diſtinctionem eſſentialem, ſed in maſculino genere ſiue adiectiuè important diſtinctionem non eſſentialem, ſed perſonalem, ſiue ſuppoſitalem. Vnde vt tibi declarabitur in ſacra Theologia conceditur quòd pater non eſt aliud à filio, ſed alius, & conceditur quòd eſt alia perſona & aliud ſuppoſitum à perſona & ſuppoſito filij. & cætera.

Concluſiones, quas terminiſtæ inferunt de ly differt ex prædicto modo probandi quando tenetur poſitiuè, vide Pau. in tract. de proba. termi.

De hoc termino immediatè vidẽdum eſt, quomodo eius propoſitio, quàm ingreditur exponenda ſit. tu igitur aduerte ꝙ hic terminus immediatè dupliciter ſumi in doctrina peripatetica conſueuit, primò vt eſt nomen, ſ. immediatus immediata immediatum, & plurale eſt immediati immediatæ immediata, ſecundo vt eſt aduerbium: in primo ſenſu ſignificat rem ſine medio, in ſecundo ſenſu importat ſtatim. Iuxta primum ſenſum dicimus quòd in continuo partes ſunt immediatæ. quoniam inter eas non cadit medium neque eiuſdem, neque alterius generis, ſed copulantur ad vnum terminum commune, per oppoſitum quæ conſequenter ſe habent, vt digiti in manu, non dicuntur immediata, quoniam inter ea cadit medium ſaltem alterius generis, vt aqua & aer, vel aliud, vt tibi declarabitur in quinto libro Phyſicorum, & in ſecundo de Anima, ſed pro nunc ſuſtine. Iuxta ſecundum ſenſum importat negationem interpoſitionis alicuius inſtantis aut temporis, vt tibi declarabitur in exponendo.

Iuxta primum ſenſum propoſitio de immediate, ſ. tento nominaliter, probanda eſt per conſequentiam, cuius antecedẽs ſit cum negatione medij vt hic, ſphæræ cæleſtes ſunt immediatæ, ſic probatur: Inter ſphærã & ſphæram non datur nec eſt dabile medium. ergo ſunt immediatæ. ſed aduerte, quoniam huiuſmodi probatio ſpectat ad Philoſophum naturalem, ideo logici de hac mentionem non faciunt.

Iuxta autem ſecundum ſenſum propoſitio de immediatè ſcilicet ſumpto aduerbialiter, qualiter probanda ſit, hic eſt inueſtigandum. Tu igitur aduerte quòd poteſt eſſe affirmatiua & negatiua, ſi affirmatiua, vel de præterito vel de futuro, ſi negatiua, vel negatione poſtpoſita, vel negatione præpoſita ly immediatè.

Si eſt affirmatiua de præterito, probanda eſt per duas exponentes, quarum prima eſt præiacens, & ſecunda eſt vniuerſalis negatiua ſibi correſpondens, vt hic: Immediatè ante hoc inſtans fuit pluuia, ſic exponitur, Ante hoc inſtans fuit pluuia, & nullum fuit inſtans ante hoc, quin inter illud & hoc fuerit pluuia, ergo immediatè ante hoc inſtans fuit pluuia.

Similiter probanda eſt affirmatiua de futuro, vt hic: Immediatè poſt hoc inſtans erit bellum, ſic exponitur: Poſt hoc inſtans erit bellum, & nullum erit inſtans, poſt hoc, quin inter illud & hoc erit bellum, ergo immediatè poſt hoc inſtans erit bellum.

Si eſt negatiua cum negatione poſtpoſita ly immediatè ſiue de præterito, ſiue de futuro exponenda eſt eodem modo ſicut affirmatiua, vt hic, Immediatè poſt hoc inſtãs non erit pax ciuitati, ſic exponitur: Poſt hoc inſtans non erit pax ciuitati, & nullum erit inſtans poſt hoc, quin inter illud & hoc non erit pax ciuitati, ergo immediatè poſt hoc inſtans, non erit pax ciuitati.

De præterito exponenda eſt eodem modo, vt hic, Immediate ante hoc inſtans non fuit æſtas, ſic exponitur: Ante hoc inſtans non fuit æſtas, & nullum fuit inſtans ante hoc, quin inter hoc & illud non fuerit æſtas, ergo immediatè ante hoc inſtans non fuit æſtas.

Si eſt negatiua negatione præpoſita ly immediatè, non eſt exponenda, ſed per ſuum oppoſitum probanda, vt hic, Non immediatè poſt hoc inſtans tu eris doctus, ſic probanda eſt. Hæc eſt falſa, immediatè poſt hoc inſtans tu eris doctus, ergo illa eſt vera, nõ immediatè poſt hoc inſtãs tu eris doctus. Conſtat igitur tibi quomodo propoſitio de immediatè ſumpto aduerbialiter tam affirmatiua quam negatiua exponenda eſt.

Concluſiones, quas terminiſtæ inferunt ex prædicto modo probandi, vide in Paulo in trac. de probationibus terminorum.

De neceſſario & cõtingẽti De hoc termino neceſſariò, & de ſuo oppoſito, ſ. de contingenti, pertractandum eſt, qũo ſ. probanda ſit propoſitio quam ingrediuntur. Tu igitur aduerte, ꝙ vt docuimus in tracta. tertio agentes de modalibus poſſunt ſumi nominaliter & aduerbialiter. Exemplum de primo, Deum eſſe eſt neceſſarium. Roſam eſſe eſt contingens. Exemplum de ſecundo. Neceſſariò cælum mouetur. Contingenter homo currit. Hic non eſt conſiderandum de eis niſi aduerbialiter, quoniam vt ſic faciunt propoſitionem exponibilem. Si autem ſumantur nominaliter faciunt propoſitionem officiabilem, vt tibi declarabitur infra.

Item aduerte, quòd aduerbialiter ſumpta aliquando conſtituunt propoſitionem affirmatiuam, aliquando negatiuam. Si negatiuam, dupliciter, quia aut per negationem ſequentem, aut præcedentem.

Item aduerte, ꝙ aliquando conſtituunt propoſitionem in ſenſu compoſito, vt quando totaliter præponuntur, vt neceſſariò Deus eſt: vel totaliter ſubſequuntur, vt homo currit contingenter. aliquando in ſenſu diuiſo, vt quando mediant inter ſubiectum & verbum, vt homo neceſſariò eſt animal, vel mediant inter verbum & prædicatum, vt homo eſt contingenter currens.

Si fiat propoſitio affirmatiua, tam de neceſſario quàm de contingenti probanda eſt per duas exponentes, ſc. per primam præiacentem & per ſecundam qualitates per oppoſitas, qm̃ ſi prima eſt affirmatiua, ſecunda eſt negatiua, & ſecundum exigentiam verbi, puta ſi verbum principale propoſitionis exponendæ eſt præſentis temporis, vel præteriti vel futuri eodem modo ſe habeat in ſecunda exponente. V. g. de tempore præſenti, Neceſſariò cælum mouetur, exponatur ſic, cælum mouetur, & non poteſt eſſe quin moueatur, ergo neceſſariò cælum mouetur. De tempore præterito, Neceſſariò fuit diluuium, ſic exponatur, Diluuium fuit: & non potuit eſſe, quin diluuium fuerit: ergo neceſſariò diluuium fuit. De tempore futuro, Neceſſariò iudicium erit, exponatur ſic iudicium erit: & non poterit eſſe quin iudicium erit, ergo neceſſariò iudicium erit.

Affirmatiua de contingenti eodem modo exponitur. V. g. cõtingenter Sortes currit, ſic exponatur: Sortes currit, & poteſt eſſe ꝙ non currat. ergo &c. Eodem modo exponatur iſta de præterito, Contingenter Cæſar fuit Imperator: & iſta de futuro contingenter bellum erit. Si fiat negatiua cum negatione poſtpoſita ſic exponatur. Verbi gratia, neceſſariò vacuum non eſt: Vacuum non eſt, & non poteſt eſſe quòd vacuum ſit, ergo &c. Si fiat de contingenti exponatur ſic, Contingenter tu non curris: Tu non curris, & poteſt eſſe quod tu curras, ſiue tu potes currere, ergo &c. Eodem modo exponantur de præterito, & de futuro.

Si fiat negatiua cum negatione præpoſita, non eſt exponenda, ſed probanda, vel reprobanda per ſuũ contradictorium. Verbi gratia, non neceſſariò Sortes ſaluatur. Probatur ſic, hæc eſt falſa, neceſſariò Sortes ſaluatur, ergo iſta eſt vera, non neceſſariò Sortes ſaluatur. patet conſequentia, quoniam cùm ſint contradictoriæ, oportet vnam eſſe veram, & alteram falſam. De contingenti autem eodem modo probetur. Verbi gratia, Non contingenti cœlum mouetur, ſic probatur. Hæc eſt falſa, Contingenter cælum mouetur, ergo iſta eſt vera, non contingenter cælum mouetur. Patet conſequentia ex lege contradictoriarum.

Si autem fiat propoſitio affirmatiua vel negatiua negatione præcedente vel ſubſequente de neceſſariò & contingenter, in ſenſu cõpoſito, probanda eſt, vt dictum eſt. Si verò fiat in ſenſu diuiſo vt hic, Homo neceſſariò eſt animal, homo contingenter currit, probanda eſt ſecundum exigentiam termini præcedentis. V. g. Homo neceſſariò eſt animal cum ſit indefinita reſoluenda eſt hoc modo: Hoc neceſſariò eſt animal, & hoc eſt homo, ergo homo neceſſariò eſt animal: prima verò reſoluens, exponenda eſt hoc modo: Hoc eſt animal, & non poteſt eſſe quin ſit animal, ergo hoc neceſſariò eſt animal. Eodem modo probanda eſt propoſitio de contingenter facta in ſenſu diuiſo, vt homo contingenter ſedet, reſoluenda eſt hoc modo, Hoc contingenter ſedet, & hoc eſt homo, ergo, &c. prima verò exponenda eſt hoc modo. Hoc ſedet, & poteſt eſſe quòd non ſedeat, ergo hoc contingenter ſedet. Conſtat igitur tibi quomodo propoſitio de neceſſario & de contingenti tam affirmatiua quàm negatiua, tam in ſenſu compoſito quàm diuiſo, probanda ſit.

Concluſiones autem quæ ex his inferuntur, vide in Paulo, in tract. de prob. termin.

De hoc termino ab æterno eſt videndum, quomodo propoſitio quam ingreditur probanda ſit. Tu igitur aduerte ꝙ dupliciter ſumi poteſt, ſcilicet nominaliter & eſt ablatiui caſus, & aduerbialiter, & idem eſt ꝙ æternaliter, in æternum & perpetuo. Si nominaliter, propoſitio non eſt exponenda, ſed reſoluenda: eſt enim indefinita vel particularis. vt hic, Ab æterno mundus eſt creatus, ſic reſoluitur: Ab hoc mundus eſt creatus & hoc eſt æternum, per ly hoc demonſtrando Deum, ergo ab æterno mundus eſt creatus. ſi ſumitur aduerbialiter, eſt idem quòd æternaliter, & tunc aut propoſitio eſt affirmatiua aut negatiua. ſi affirmatiua eſt exponenda vt hic, Ab æterno fuit Deus, ſic exponitur: Ante aliquod tempus fuit Deus, & nullum fuit tempus, quin ante illud fuerit Deus, ergo, &c. De futuro ſic exponitur: In æternum erit Deus, poſt aliquod tempus erit Deus, & nullum erit tempus, quin poſt illud erit Deus, ergo, &c. Si negatiua aut negatio ſubſequitur, aut præcedit. ſi ſubſequitur, eſt hoc modo exponenda, In æternum cælum non mouebitur. Aliquo tempore cælum mouebitur, & erit aliquod tempus, poſt quod non mouebitur, ergo, &c. ſi autem negatio præcedit, non eſt exponenda, ſed per ſuum contradictorium probanda. vt hic, Non in perpetuum Deus iraſcetur: Hæc eſt falſa, in perpetuum Deus iraſcetur, ergo hæc eſt vera, non in perpetuum Deus iraſcetur. Patet conſequentia per legem contradictoriarum.

Conſtat igitur tibi quomodo probanda eſt propoſitio, in qua ingreditur hic terminus ab æternò, ſiue nominaliter ſiue aduerbialiter ſumatur, &c.

Concluſiones, quæ hinc inferuntur, vide in Paulo vbi ſupra.

De hoc termino ſemper videndum eſt quomodo probanda ſit propoſitio, quam ingreditur. Tu igitur aduerte ꝙ ly ſemper conuertitur cum omni tempore, vt idem ſit ſemper eſſe, & omni tempore eſſe. Ly autem ſemper ſiue ly omni tempore dupliciter ſumitur, ſ. abſolutè & reſpectiuè: abſolute quidem, quando complectitur omnem temporis differentiam, ſ. præteriti, præſentis, & futuri, ſicut quando dicimus, Deus qui eſt, fuit, & erit, abſque principio & fine. Reſpectiuè autem ſumitur, quando pro tota vna differentia temporis verificatur, vt quando dicimus ad mentem Ariſtot. Mundus ſemper fuit, Generatio ſemper erit, elementa ſemper permanent.

Si igitur fiat propoſitio de ſemper abſolutè ſumpto, ſic exponenda eſt: V. g. Deus ſemper eſt: Deus aliquo tempore eſt, & non eſt neque fuit, neque erit aliquod tempus, in quo Deus non ſit, ergo Deus ſemper eſt.

Si fiat propoſitio de ſemper reſpectiuè ſumpto, aut eſt affirmatiua, aut negatiua: ſi affirmatiua ſic exponenda eſt, Semper fuit mundus, aliquo tempore fuit mundus, & non fuit aliquod tempus in quo non fuerit mundus, ergo ſemper fuit mundus. De futuro autem ſic, Semper erit Sol, vel ſemper ſol lucebit, vel ſemper beati videbunt Deum: Aliquo tempore erit ſol, & non erit aliquod tempus in quo non erit ſol, ergo ſemper erit ſol, eodem modo expone ſecundam & tertiam. Si negatiua, aut negatio

ſubſequitur ly ſemper reſpectiuè ſumptũ, aut præcedit: ſi ſubſequitur ſic exponẽda eſt, Verbi gratia. Semper nõ fuit Ariſtoteles, aliquo tẽpore fuit Ariſtot. & fuit aliquod tempus, in quo non fuit Ariſtot. ergo ſemper, id eſt omni tempore præterito non fuit Ariſtot. De futuro autem ſic exponenda eſt, ſemper non erit abundantia: Aliquo tẽpore erit abundantia, & erit aliquod tempus in quo non erit abundantia, ergo ſemper non erit abundantia. Si verò negatio præcedat, non eſt exponenda, ſed per ſuum oppoſitũ probãda. Verbi gratia. Non ſemper erit pax, ſic probatur. Hæc eſt falſa, ſemper erit pax, ergo iſta eſt vera, non ſemp erit pax, patet conſequentia per legem contradictoriarum.

Conſtat igitur tibi quomodo probanda ſit propoſitio de ſemper, ſiue abſolutè, ſiue reſpectiuè teneatur, ſiue affirmatiuè ſiue negatiuè.

Concluſiones, quas inferunt terminiſtæ ex hoc modo probandi, vide in Paulo vbi ſuprà.

Totus. De hoc termino totus videndum eſt, quomodo probãda ſit propoſitio quã ingreditur. Tu igitur aduerte quòd apud Ariſtot. dupliciter ſumitur. primò pro ente completo ſiue perfecto, in quo ſenſu dicimus totum eſſe illud cui nihil deeſt quod ſpectet ad ſui integritatem, ſecundò ſumitur pro qualibet parte alicuius totius. In primo ſenſu dicunt logici totũ categorematicè, in ſecundo autẽ ſenſu dicunt totum ſyncategorematicè. In primo ſenſu communiter locatur inter ſubiectũ & verbum, vt hic, nix tota eſt alba, vel inter verbum & prædicatũ vt hic, Deus eſt totus bonus. In ſecundo autẽ ſenſu præcedit ſubiectum, vt hic, totus Sortes eſt minor Sorte, id eſt quælibet pars Sortis eſt minor Sorte.

In primo ſenſu non exponitur, ſed ſic probatur: Nix eſt tota alba, nix eſt perfectè alba, ita quòd nullus gradus albedinis ſibi deeſt, ergo eſt tota alba eodem modo probãdæ ſunt iſtæ, Ignis eſt totus calidus, Deus eſt totus bonus.

In ſecundo ſenſu debet probari exponibiliter hoc modo, tota domus eſt minor domo: Aliqua pars domus eſt minor domo & nulla eſt pars domus, quæ non ſit minor domo, ergo tota domus eſt minor domo.

Hoc modo probanda eſt propoſitio affirmatiua de toto ſyncategorematicè ſumpto. Si aũt fiat negatiua negatione præpoſita, vt hic. Non tota domus eſt minor domo. Nõ eſt exponenda, ſed per ſuã contradictoriam probanda vel improbãda, vt patet hinc. Hæc eſt vera, tota domus eſt minor domo, ergo hæc eſt falſa, Nõ tota domus eſt minor domo, patet cõſequentia, per legẽ contradictoriarũ. Si verò poſtponat negatio, vt hic, tota domus non eſt alba, non eſt exponenda, ſed per contradictoriã probanda hoc modo, Hæc eſt vera, tota domus eſt alba, ergo hæc eſt falſa, tota domus nõ eſt alba, patet conſequentia, per legem cõtradictoriarũ. Nõnulli volũt ꝙ probetur vt vniuerſalis negatiua, eo & æquipollet illi, quomodo autẽ illa probetur, diximus in cap. tertio huius tractatus. vide tu illic.

Conſtat igitur tibi, quomodo probanda ſit propoſitio de toto categorematicè, & ſyncategorematicè ſumpto, ſiue ſit affirmatiua ſiue negatiua.

Concluſiones hinc illatas apud terminiſtas, vide Paulo vbi ſuprà.

Infinitũ. De hoc termino infinito videndũ eſt, quomodo propoſitio quam ingreditur ſit probanda. Tu igitur aduerte, ꝙ infinitum apud logicum dupliciter ſumitur, ſcilicet categorematicè, & ſyncategorematicè, categorematicè ſignificat ens quod non habet principiũ, neque finẽ, & ponitur in ꝓpoſitione à parte prædicati, vt Deus eſt infinitus. Motur cæli, & tempus ſunt infinita, ſuppoſito qđ mundus ſit æternus ad mentem Ariſtot. ſyncategorematicè ſignificat quod quocunque ente dato põt dari maius, vel quibuſcũque datis poſſunt dari plura, & ponitur in principio propoſitionis, vt infinitũ corpus eſt, infinitũ ſpacium eſt extra cælum, infinitũ ſumptum catego. non facit propoſitionem exponibilem, ſed reſolubilẽ, vt Deus eſt infinitus, hoc eſt infinitũ, & hoc eſt Deus, ergo Deus eſt infinitus. ſumptum autem ſyncategorematicè facit propoſitionem dupliciter probabilem, primò exponibiliter, vt hic, Infinitum corpus eſt, aliquantum corpus eſt, & non tantum quin maius, & maius, & ſic in infinitum, ergo infinitum corpus eſt, eodẽ modo exponenda eſt iſta de præterito. Infinitum corpus fuit, & de futuro, infinitum corpus erit, in plurali autẽ ſic exponẽda eſt, infinitæ ſtellæ ſunt, aliquot ſtellæ ſunt, & nõ tot quin plures in infinitũ, ergo infinitæ ſtellæ ſunt. eodem modo expone iſtam de præterito, infiniti dies fuerunt, & iſtam de futuro, infiniti dies erũt, ſuppoſita æternitate motus cæli. ſecundo probatur ſic, infinitum corpus eſt, aliquã tum corpus eſt, & duplum ad aliud, & triplum ad aliud, & quadruplum ad illud, & ſic in infinitum, ergo infinitũ corpus eſt, in plurali autem ſic, infinita ſydera ſunt. Duo ſunt, & tria, & quatuor & quinque, & ſic in infinitum, ergo infinita ſydera ſunt, vterque iſtorum modorum vſitatus, & validus eſt, licet forte ſecundus ſit manifeſtior.

Conſtat igitur tibi quomodo probanda ſit propoſitio de infinito categoricè, & ſyncategorematicè ſumpto.

Cõcluſiones deductas ex hoc modo probandi, vide in Paulo vbi ſupra, & hęc dicta ſint de ꝓpoſitiõe exponibili.

CAP. IIII. De propoſitione officiabili.

IN cap. quarto videndũ eſt, quomodo propoſitio officiabilis probanda ſit, & hic tria agenda ſunt, primò quid ſit, ſecundò quot modis fit, tertiò quomodo probatur.

Quantũ ad primum aduerte quòd propoſitio officiabilis eſt illa cuius dictũ ſiue oratio infinitiua determinatur aliquo ſex terminorum modalium, vel verbo concernente actum mentis. exemplum primi, neceſſe eſt Deum eſſe, exẽplum ſecundi, credo Deum eſſe omnipotentem. Termini enim ſiue verba concernẽtia actum mentis ſunt iſta, Scio, intelligo, credo, opinor, imaginor, volo, deſidero &c.

Sed aduerte quòd termini modales, & verba concernẽtia actum mentis poſſunt in duplici ſenſu facere propoſitionem, ſ. in ſenſu cõpoſito, & in ſenſu diuiſo. In ſenſu quidem compoſito præcedunt, aut ſubſequuntur orationem infinitiuam vt hic, neceſſe eſt Deum eſſe, vel ſic, Deum eſſe eſt neceſſe, & hic, Scio hominem eſſe riſibilem, vel ſic, hominem eſſe riſibilem intelligo.

Quantũ ad ſecundum aduerte quod propoſitio officiabilis in ſenſu compoſito poteſt fieri duobus modis, primo per terminum modalem, & verbum importans actum animæ, vt prædiximus, ſecundo per hos terminos, per ſe, per accidens, per ſe primo, per ſe non primo, vt declarabitur.

Quantum ad tertium aduerte ꝙ propoſitio officiabilis ſiue fiat per terminum modalem, ſiue per verbum ſignificans actum mentis, ſiue per hos terminos per ſe, per accidens, per ſe primo, per ſe non primo, dummodo fiat in ſenſu compoſito ſic officiãda, id eſt probanda eſt, Neceſſe eſt Deũ eſſe, ſic probatur. Hæc propoſitio eſt neceſſaria, Deus eſt, quæ adæquate ſignificat Deum eſſe, ergo neceſſe eſt Deum eſſe.

Scio hominem eſſe immortalem ſecundum animam, ſic probatur: Hæc propoſitio eſt ſcita à me, Homo eſt immortalis ſecundum animam, quæ adæquatæ ſignificat hominẽ eſſe immortalem ſecundum animam, ergo ſcio hominem eſſe immortalem ſecundum animam.

Per ſe primo homo eſt riſibilis, probatur ſic. Hæc propoſitio eſt ꝑ ſe primo, hõ eſt riſibilis, quæ adæquate ſignificat hominẽ eſſe riſibilẽ, ergo per ſe primo hõ eſt riſibilis

Per ſe non primo, Sortes eſt riſibilis, ſic probatur. Hæc propoſitio eſt per ſe nõ primo, Sortes eſt riſibilis, quæ adæquate ſignificat Sortem eſſe riſibilem, ergo &c.

Per accidẽs homo currit, ſic probatur. Hæc propoſitio eſt per accidens, homo currit, quę adæquate ſignificat hominem currere, ergo &c.

Dixi dũmodo fiat in ſenſu compoſito, quoniam in ſenſu diuiſo non eſt officianda, ſed probanda ſecundum exigentiam termini præcedentis terminum modalem, aut verbum concernens actum mentis. Verbi gratia, Deũ neceſſe eſt eſſe. Hæc eſt reſoluẽda hoc modo, hoc neceſſe eſt eſſe, & hoc eſt Deus, ergo Deum neceſſe eſſe. Hæc aũt omnem hominem poſsibile eſt eſſe album exponenda eſt ſicut vniuerſalis affirmatiua: exponatur ergo ſic, hominẽ poſsibile eſt eſſe album, & nihil eſt homo, quin illud poſsit eſſe album, ergo omnem hominem poſsibile eſt eſſe album.

Conſtat igitur tibi quid ſi propoſitio officiabilis, & quotuplex ſit, & quomodo probanda.

Concluſiones illatas ex hoc modo probandi, vide in Paulo in tracta. de probationibus terminorum.

CAP. V. De propoſitione deſcriptibili.

IN hoc cap. agendum eſt de propoſitione deſcriptibili, & hic quatuor agenda, primò quomodo ſumiẽ hic deſcriptio, à qua denominatur propoſitio deſcriptibilis: ſecũdò quid ſit propoſitio deſcriptibilis, tertiò quot modis fit, quartò quomodo probatur.

Quantũ ad primum aduerte quòd deſcriptio dupliciter ſumitur, primò pro oratione in qua continetur genus, & rei proprietas. vt iſta eſt hominis deſcriptio, hõ eſt animal riſibile, & per ly, rei proprietas differt deſcriptio à vera diffinitione, qm̃ illa datur per genus, & propriam differẽtiam eſſentialem vt homo eſt animal rationale. ſecundò ſumitur pro quadam rei denominatione, nã rem ſic vel ſic denominare, eſt eã deſcribere, in hoc loco nõ dicitur propoſitio deſcriptibilis à deſcriptione primo mõ ſumpta ſed ſecundo modo. Nã de deſcriptione, & deſcripto ſiue deſcriptibili, primo modo acturi ſum⁹ in tract. de ſyllogiſmo topico, ſicut & de diffinitione, & diffinito ſiue diffinibili.

Quãtum ad ſecundum aduerte quòd propoſitio deſcriptibilis ſic diffinit, Propoſitio deſcriptibilis eſt illa, in qua verbum cõcernens actum mentis, determinat incomplexũ poſitum in prædicato, dummodo nullus terminus mediatus præcedat verbum concernens actum mentis, vt iſta eſt deſcriptibilis, ego cogneſco roſam.

Dicitur incomplexum poſitum in prædicato: quoniam ſi ponitur in ſubiecto ſtat materialiter, & non formaliter, vt roſam cognoſco, patrem meum cognoſco, & tales propoſitiones non ſunt deſcriptibiles, ſed reſolubiles ſicut indefinitæ, aut ſingulares.

Dicitur, dummodo nullus terminus mediatus præcedat &c. quoniam ſi talis terminus præcedat verbum concernens actũ mentis, talis propoſitio non eſt probanda deſcriptibiliter, ſed ſecũdum exiſtentiam termini mediantis præcedentis, nã ſi fiat propoſitio indefinita vel particularis vel ſingularis per terminũ diſcretum, reſoluenda eſt, vt hic, Homo cognoſcit ſeipſum: aliquis hõ cognoſcit ſeipſum, Sortes cognoſcit ſeipſum. Si autẽ fiat vniuerſalis affirmatiua, exponenda eſt vt hic, Omnis homo deſiderat ſcientiam. Quis autem dicatur terminus mediatus, & immediatus, docuimus in primo cap. huius tractatus.

Quantum ad tertium aduerte q̃ propoſitio deſcriptibilis poteſt fieri duobus modis, primo per terminum complexum, cui correſpondet incomplexum, vt intelligo vel cognoſco cœlum, deſidero panem, nolo bellum. ſecundo per terminum incomplexum, cui correſpõdet complexũ, vt ſcio a concluſionem, ſcio ſyllogiſmum, ſcio conſequentiam, ſcio inductionẽ &c. Deſcriptibilis primo modo, congruè fit per hæc verba intelligo, cognoſco, deſidero, volo, nolo: quoniam indifferenter determinatur incomplexum, & complexum ex parte rei. Nam congruè dicimus, cognoſco Sortem, & cognoſco Sortem eſſe riſibilem. Secundo autem modo fit per hęc verba, ſcio, credo, opinor, dubito, nam obiectum eorum eſt complexum ex parte rei, vt ſcio hominem eſſe animal, credo Deum eſſe omnium creatorem, dubito Papam eſſe Romæ.

Quantum ad quartum aduerte quòd propoſitio deſcriptibilis tam primo quàm ſecundo modo probanda eſt, vt infra. Primo modo ſic, cognoſco Sortẽ, cognoſco aliquid ſub ratione qua Sortes, ergo cognoſco Sortem. Tu intelligis cælum, tu intelligis aliquid ſub ratione qua cælum, ergo tu intelligis cælum. Secundo aũt modo ſic, Scio a propoſitionem, ſcio aliquid antequam ſignificatum a propoſitionis, quod ſcio adæquate ſignificari per a propoſitionem. Credo hanc propoſitionem Deus eſt trinus, & vnus. Credo adæquatum ſignificatũ huius propoſitionis Deus eſt trinus, & vnus quod ſcio adęquatè ſignificari per hanc propoſitionem, Deus eſt trinus & vnus, ergo &c. Dubito hanc propoſitionem, ſcilicet cælum eſt incorruptibile. Dubito adæquatum ſignificatũ huius propoſitionis, ſcilicet Cælum eſt incorruptibile, quod ſcio adæquatè ſignificari per hanc propoſitionem, ſcilicet Cælum eſt incorruptibile, ergo &c.

Conſtat igitur, quid ſit propoſitio deſcriptibilis, & quot modis fiat, & quomodo probanda eſt.

Concluſiones illatas ex hoc modo probandi vide in Paulo vbi ſuprà.

CAPVT VI.

De propoſitione probabili per cauſas veritatis.

IN hoc cap. agendum eſt de propoſitionibus quæ probandæ ſunt per cauſas veritatis, & hic duo agẽda ſunt, primò quid ſit propoſitio probanda per cauſas veritatis, ſecundò quæ ſint huiuſmodi propoſitiones, tertiò quo modo probandæ ſint.

Quãtum ad primum aduerte quòd propoſitio probabilis per cauſas veritatis eſt illa, cui poſſunt aſsignari multæ cauſæ diſiũctiuæ, per quas redditur vera. Verbi gratia, Sortes habet pulſum concitatũ. Huius poſſunt eſſe plures cauſæ, puta quia iratus eſt, quia velociter ambulauit, quia multum comedit, quia febricitat &c.

Quantum ad ſecũdum aduerte quòd huiuſmodi propoſitiones ſunt illæ, quæ conſtituuntur per hæc verba incipit, & deſinit, & per ablatiuum acceptum in cõſequentia. exemplũ de incipit, Sortes incipit eſſe iuſtus. exemplũ de deſinit, Sortes deſinit eſſe iniuſtus. exemplũ de ablatiuo in conſequentia, Sole exiſtente in ariete fit æquinoctium.

Quantum ad tertium aduerte quòd alio modo probatur propoſitio de incipit, & alio modo propoſitio de deſinit, & alio modo propoſitio de ablatiuo in conſequentia. Nam propoſitio de incipit probatur per diſiunctiuã compoſitã ex duabus copulatiuis, quarum copulatiuarum prima fit ex categorica affirmatiua de præſenti, & negatiua de prẽterito. Secunda aũt ex negatiua de præſenti, & affirmatiua de futuro. exemplum primi, Roſa incipit florere, ſic probatur: Roſa nunc floret, & ante hoc nunc præſens immediatè non floruit, ergo roſa incipit florere, & hic modus probandi, qui dicitur per poſitionem de præſenti, & per negationem de præterito, deſeruit rebus permanentibus, in quibus ex parte incœptionis eſt dare primũ inſtans ſui eſſe, vt tibi declarauimus in tractatu de primo, & vltimo inſtanti in lib. Phyſicorũ. Exemplum ſecundi, Sol incipit moueri, ſic probatur, Sol nunc nõ mouetur, & poſt hoc nunc præſens immediatè mouebitur, ergo ſol incipit moueri. & hic modus probandi, qui dicitur per negationem de præſenti, & poſitionem de futuro deſeruit rebus ſucceſſiuis, quales ſunt motus, tempus, alteratio, motus localis, augmentum, & decrementum, in quibus non eſt dare primum ſui eſſe ex parte incœptionis, ſed vltimũ ſui non eſſe, vt tibi declarauimus in tract. prædicto.

Propoſitio de deſinit probatur per diſiunctiuam compoſitã ex duabus copulatiuis, quarum prima fit ex categorica negatiua de p̃ſenti, & categorica affirmatiua de prætẽrito. Secunda aũt fit ex categorica affirmatiua de præſenti & negatiua de futuro. exemplum primi, Roſa deſinit florere, ſic probatur, Roſa nunc nõ floret, & immediatè ante hoc nunc præſens floruit, ergo roſa deſinit florere. exẽplum ſecundi. Sortes deſinit eſſe, ſic probatur, Sortes nunc eſt, & immediatè poſt hoc nunc p̃ſens non erit, ergo Sortes deſinit eſſe. Primus modus deſeruit rebus ſucceſſiuis. Nam hæc, curſus Sortis deſinit eſſe, ſic probatur, nunc non eſt curſus Sortis, & immediatè ante hoc inſtans præſens, fuit curſus Sortis, ergo curſus Sortis deſinit eſſe. Secũdus autem modus deſeruit rebus permanentibus, & ratio horum eſt hæc. Quia in rebus ſucceſſiuis, non eſt dabile vltimum ſui eſſe, ſed primum ſui non eſſe. In permanentibus autem, eſt dabile vltimum ſui eſſe &c. Sed pro nũc ſuſtine: quoniam hæc tibi declarabuntur in tract. de primo, & vltimo inſtanti, quem ordinauimus in libro octauo Phyſicorum in epitomatibus noſtris.

Propoſitio de ablatiuo in conſequentia, probatur per diſiunctiuam compoſitam ex cauſali, vel temporali, vel cõditionali. exemplũ, Sole oriente fit dies, ſic probatur. Quia ſol oritur, fit dies, vel quando ſol oritur, fit dies, vel ſi ſol oritur, fit dies. Prima categorica eſt cauſalis, ſecunda temporalis, tertia conditionalis. *Ablatiuum cõſequẽtia.*

Conſtat igitur tibi, quid ſit propoſitio probabilis per cauſas veritatis, & quomodo probantur propoſitiones de incipit, & deſinit, tam in permanentibus quàm in ſucceſſiuis, & quomodo probatur ablatiuus in conſequentia.

Concluſiones illatas ex his modis probandi, vide in Paulo vbi ſupra.

Explicit tractatus de probationibus terminorum.

TRACTATVS XI. DE Syllogiſmo demonſtratiuo, in tredecim capita diuiſus.

POſt conſiderationem de ſyllogiſmo formali, & non contracto ad aliquam materiam, acturi ſumus in præſenti tractatu, de ſyllogiſmo demõſtratiuo, de quo pertractat Ariſtot. in libris Poſteriorũ. Talem nãque ordinem propoſuit Ariſtoteles in primo Priorum, vbi inquit, Dicendum eſt per quæ, & quando & quomodo

modo fit omnis ſyllogiſm⁹, ſ. formalis, & abſolutè ſumptus: Poſtea vero dicemus de demonſtratione, prius enim dicendum eſt de ſyllogiſmo quàm demonſtratione, eo quod vniuerſalior eſt ſyllogiſmus. Nam demonſtratio quidam ſyllogiſmus eſt, ſyllogiſmus verò non omnis demõſtratio. Hæc Ariſt. ex quibus cõſtat libros Poſteriorum immediatè ſequi libros Prior. Rationabiliter ergo poſt tractatum de ſyllogiſmo formali, expedit ordinare præſentem tract. qui correſpondebit libris poſteriorum, ſicut precedens correſpondet libris priorum. & aduerte, ꝙ qui compoſuerunt ſummulas in logica breuiantes logicam Ariſt. nullum tractatum correſpondentem libris poſteriorũ ordinarunt, vt patet in logica Petri Hiſpani, cuius rationem duplicem aſsignãt eius expoſitores. Prima eſt ꝙ ſcientia de demonſtratione tradita in libro Poſteriorum, eſt nimis difficilis iuuenib. hic autem nouitij incipiunt erudiri in logicalibus, ex conſequenti non ſunt capaces tantæ difficultatis, ideo non oportuit facere tractatum de ſyllogiſmo demonſtratiuo. ſecũda eſt ꝙ ſcientia de ſyllogiſmo demõſtratiuo eſt adeo fructuoſa, & fertilis in libro Poſteriorum, ꝙ abbreuiari non potuit.

Sed ſi bene aduertis vtraque ratio poti⁹ deberet cõcludere oppoſitum. Nam quia ſcientia libri Poſteriorum, eſt maximè difficilis, & inacquiſibilis à nouitiis eo modo quo traditur illic, ideo expedit reſolutum, & plano ſtylo forma re tractatum introductorium ad libros Poſteriorũ, in quo ingenium nouitij aliquantulum exercitatum potentius eua det ad intelligendum libros Poſteriorum. ſecunda ratio parum valet. Nam licet doctrina poſterioriſtica fructuoſa & abundans ſit, tamen non inconuenit eam breuiare, dimiſsis maioribus difficultatibus pro nunc, quæ tractantur ab Ariſtotele in libris Poſteriorum. Nam & Priſcianus, & Donatus breuiati ſunt, præterea breuiati ſunt libri Ariſt. de naturalibus, qui abundantes & fertiliſsimi ſunt, ergo & libri Poſteriorum breuiari poſſunt. Conabimur igitur in præſenti tractatu compendiosè enucleare mentem & doctrinam Ariſtot. quam diffusè tradidit in libris Poſteriorum, & præcipuè in primo. Hunc igitur tractatum diuidimus in tredecim capita.

In primo reſoluenda ſunt aliqua, vt prima fundamenta, ſine quibus vera ſcientia de demonſtratione in via peripatetica haberi non poteſt.

In ſecundo diffinienda eſt demonſtratio per cauſam finalẽ & materialẽ, & duo errores extremi reprobandi ſunt.

In tertio ex quib. præmiſsis fiat demõſtratio potiſsima.

In quarto ex quibus & qualibus non fit demonſtratio.

In quinto ex quibus & qualibus principiis ſit demonſtratio virtualiter.

In ſexto quomodo omnes ſcientiæ conueniunt & diſconueniunt in principiis communibus & propriis.

In ſeptimo de differentia inter demonſtrationem propter quid & demonſtrationem quia.

In octauo in qua figura ſyllogiſtica, fiat præcipua demonſtratio, quæ facit ſcire ſimpliciter.

In nono, de ſyllogiſmo generante in nobis ignorãtiam.

In decimo, de proceſſu demonſtrationis in infinitum.

In vndecimo, de comparatione demonſtrationum ad inuicem quo ad perfectionem & nobilitatem.

In duodecimo, de comparatione ſcientiarum adinuicẽ.

In decimotertio, de medio in demõſtratione potiſsima.

CAP. I. De Præcognoſcendis ante demonſtrationem.

IN primo capite agendũ eſt de illis, quorum notitia præſupponitur demonſtrationi. Hæc autem ſunt quatuor. Primum eſt hoc principium, Omnis doctrina, & omnis diſciplina intellectiua fit ex præexiſtenti, id eſt, præhabita cognitione. Pro cuius notitia aduerte ꝙ apud antiquos de ſcientia noſtra duplex fuit opinio. Vna quidem Heracliti & Socratis. Tenuit Heraclitus, vt innuit Ariſt. in octauo Phyſicorum, de nullo inferiori & corrupribili ente poſſe haberi ſcientiam, quoniam ſunt in continuo fluxu, & nunquam in eodem ſtatu permanent, vt patet in elementis & elementatis alterabilibus. Scientia autem eſt de re inuariabili & quæ non poteſt aliter ſe habere, vt declarabimus infrà, ergo, &c. Socrates autem tenuit ꝙ donec viuimus, non poſſumus de aliquo habere ſcientiam, propter fallaciam ſenſuum, à quibus magis illudimur quam erudiamur, vt patet in Phædone de anima. Secunda opinio fuit Platonis, qui concedit ꝙ de entibus ſcientiam habere poſſumus, ſed non de nouo, quoniam arbitratus eſt, animam creari cum omnibus ſcientiis, ſed cum vnitur corpori quaſi ſoporata omnium obliuiſcitur, donec paulatim per viam ſenſuum reminiſcatur, propterea tenuit in Phædro noſtrum ſcire non fieri de nouo per viam ſenſuum, ſed eſſe quoddam expergiſci & reminiſci. (Sed de his plenam noticiam habebis in libris de anima, & in ſeptimo libro Metaphyſicæ, ideo pertranſeo.) Contra igitur vtranque opinionem, ponit Ariſtoteles hanc concluſionem. Omnis doctrina & omnis diſcina intellectiua, fit ex præexiſtenti cognitione. Quæ antequam probetur declaranda eſt.

Aduerte igitur quòd eadem cognitio intellectiua, quæ habetur per acquiſitionem dicitur doctrina & diſciplina, ſed diuerſo reſpectu. Nam vt eſt à magiſtro docente diſcipulum dicitur doctrina. eſt enim doctrina actus docentis: vt autem recipitur in diſcipulo à docente dicitur diſciplina. Vñ doctrina & diſciplina ſe habẽt vt calefactio actiua, & calefactio paſsiua. Dixi, quę habetur per acquiſitionem, quoniam cognitio, quæ habetur per propriam inuentionẽ, non eſt doctrina, neque diſciplina. Illa enim nõ habetur ab aliquo docente, ſed per proprium ſtudium venatione ſenſuum & virtute intellectus agentis, vt tibi manifeſtabitur in libro de Anima. *Notitia diſcurſiua hæc eſt.*

Item aduerte, ꝙ per doctrinam & diſciplinam intellectiuam non intendit Ariſtoteles ſolam ſcientiam propriè dictam, ſed omnem cognitionem intellectiuam ſiue neceſſariam & certam, qualis eſt ſcientia, ſiue probabilem, qualis eſt opinio & prudentia, vt tibi manifeſtabitur.

Item aduerte ꝙ dicit omnẽ doctrinam, &c. fieri ex præexiſtenti, ideſt, ex prius habita cognitione indiſtinctè ſumpta. Nam quædã fit ex præexiſtẽti cognitione intellectiua, vt cognitio concluſionis, fit ex præexiſtenti cognitione primorum principiorum, quæ eſt cognitio intellectiua, quæ habetur lumine intellectus agentis, vt tibi declarabitur infrà. Cognitio autem primorum principiorum cauſatur ex cognitiõe ſenſitiua, in qua eſt ſtatus, neque enim neceſſe eſt ſenſitiuam cauſari ex priori ſenſitiua, aliter procederetur in infinitum. Senſus ergo concluſionis eſt iſte, Omnis cognitio intellectiua acquiſita per doctrinam & diſciplinam fit ex priori cognitione intellectiua vel ſenſitiua. Ex intellectiua quidem vt cognitio concluſionis, ex ſenſitiua autem, vt cognitio primorum principiorum.

Hanc igitur cõcluſionem ſic declaratam, probat per inductionem Ariſtoteles hoc modo. Scientiæ mathematicæ cauſantur ex priori cognitione. Nam, vt patet in principio Euclidis, præponuntur quædã principia naturaliter cognita ex cognitione terminorum per viam ſenſus, vt punctus eſt cuius pars non eſt, totũ eſt maius ſua parte, Circulus eſt figura vna linea contenta. Et ex his principiis præcognitis mathematicus deducit cõcluſiones ſuas: ergo doctrina eſt. Et diſciplina mathematica fit ex præexiſtenti cognitione. *primæ diſciplinæ.*

Doctrina dialectica ſiue diſputatiua, per quam acquiritur opinio, & quæ vtitur ſyllogiſmo & inductione, fit ex prius cognitis. Nam per ſyllogiſmum concluditur concluſio ex premiſsis notioribus. Aliter ſyllogiſmus eſſet fruſtra, ſi premiſſę nõ eſſent prius & magis notę quàm concluſio, vt tibi declarabitur infrà.

Doctrina perſuaſiua, quæ eſt ipſa rhetorica, quæ ꝓpter incertitudinem, non vtitur ſyllogiſmo nec inductione, ſed enthymemate & exemplo, fit ex prius cognitis. Nam rhetoricus & orator, per vnum exemplum prius cognitum aut paucorum experta, concludit aliud ſingulare pro tempore futuro. Verbi gratia, Dicit orator, Dionyſius petẽs munitiones & fortalitia tyrannizauit, & alius petẽs idem tyrannizauit, ergo & iſte quia petit idem tyrannizabit. Enthymemate autẽ ſic arguit. Sortes vicit palæſtram, ergo meretur coronari. Conſtat ergo ꝙ omnis cognitio intellectiua ſiue ſit vera ſcientia, vt in mathematicis: ſiue ſit probabilis opinio, vt in dialecticis & diſputatiuis & orationibus rhetoricis, quæ acquiritur per doctrinam & diſciplinam, fit ex præexiſtenti cognitione ſiue ex aliquibus prius cognitis.

Secũdum eſt hæc cõcluſio veluti corollariè ſequens ex precedenti principio, & eſt hæc. Antequã probetur concluſio per ſyllogiſmum demonſtratiuum, oportet duo præcognoſcere, ſ. quia eſt, & quid eſt. pro cuius notitia aduerte, ꝙ ad demonſtrationem tria requiruntur, primo requiritur aliquod principium complexum verum, quòd in demõſtratione eſt propoſitio ſiue præmiſſa, & tale principium appellatur maxima ſiue dignitas propter apertam veritatem, & ſuper quam tota demonſtratio fundatur, vt tibi declarabitur *Duæ præcognitiones ſunt & tria præcognita omni diſciplinæ.*

rabitur infrà. Secundo requiritur prædicatum proprium. quod eſt propria paſsio ſiue habens modum propriæ paſſionis:& hæc eſt maior extremitas. Tertiò requiritur ſubiectum ſiue natura illa de qua demonſtranda eſt propria paſſio : & tale ſubiectum eſt minor extremitas, & ex ſubiecto. & propria paſsione componitur concluſio demonſtrabilis. V.g.Volo demõſtrare,omnem hominem eſſe riſibilem, hæc eſt concluſio,Omnis homo eſt riſibilis,&demonſtratur ſic, Omne animal rationale eſt riſibile.hoc eſt principium complexum,cuius prędicatum eſt propria paſsio.Omnis homo eſt animal rationale , huius minoris ſubiectum de quo demõſtratur paſsio eſt homo,ergo omnis hõ eſt riſibilis.Hæc eſt cõcluſio demõſtrata cõſtans ex paſsiõe & ſubiecto ſuo.

Cum igitur omnis doctrina & diſciplina intellectiua inter quas ea quæ habetur per demonſtrationem eſt præcipua , fiat ex aliquibus prægnitis , oportet antequam demonſtretur concluſio,prægnoſcere principia, ex quibus procedit demonſtratio,&paſsionẽ demonſtrabilem de ſubiecto, & ſubiectũ de quo demonſtranda eſt propria paſsio.

Vt autem ſcias quid de principiis complexis & de paſſione,& de ſubiecto prægnoſcendum ſit,aduerte q̃ cum duæ tantũ ſint prægnitiones,ſcilicet quia eſt & quid eſt, oportet de principiis &ſubiecto,& paſsione,aut vtrunque prægnoſcere, aut alio & alio modo.Primum non poteſt eſſe,quoniam de principiis complexis non poſſumus prẽgnoſcere quid ſint,ſed tantum quia ſunt,i.quia vera ſunt,& ideo ſuper veritatem eorũ prægnitam fundatur concluſionis demonſtrandæ veritas. nam cum principia quas dignitates dicimus ſint notiſsimæ veritatis,nõ oportet ea diffinire. Datur enim diffinitio cauſa innoteſcendi. Præterea notificabitur tibi in ſeptimo Metaphyſicę,q̃complexa ſunt indiffinibilia.De principiis ergo prægnoſcitur quia ſunt vera,& non prægnoſcitur quid ſunt, quoniam ſunt indiffinibilia. vt de hoc principio,De vnoquoque eſt vera affirmatio vel negatio , prægnoſcitur ante omnem demonſtrationem quòd eſt veriſsimum. De paſsione autem puta de riſibili oportet prægnoſcere quid eſt, ſaltem quod dicitur,id eſt quid ſignificatur per nomen,Nam cum ſit quid incomplexum,& non ſit per accidens,eſt diffinibilis. De ea autem non oportet prægnoſcere quia eſt ; quia per demonſtrationem paſsionem in eſſe ſubiecto concluditur,vt riſibile ineſſe homini.Quod autem concluditur per demonſtrationem,non prẽgnoſcitur,ſed poſt,ergo de paſsione non prægnoſcitur,ſed concluditur quia eſt.

Quid rei etiã paſſiõis nõnũquam prægnoſcere oportet, ſed nõ in vera demonſtratione.

De ſubiecto autem oportet prægnoſcere vtrunque,ſ. quid eſt,& quia eſt. Quid eſt quidem, quoniam indemonſtratione potiſſima vt tibi declarabitur infrà , medium eſt diffinitio & quid ſubiecti. Medium autem oportet prægnoſcere, aliter procederemus ex ignoto ad ignotum. Nã niſi prægnoſcerem hominem eſſe animal rationale ineuidenter concluderem hominem eſſe riſibilem. Oportet etiam prægnoſcere de ſubiecto quia eſt , vel ſaltem non repugnat ſibi eſſe. Nam cũ de non ente non habeatur ſcientia , quoniam vniuerſaliſsimum obiectum intellectus eſt ens,neceſſe eſt omne ſcibile eſſe ens.ens autem eſt quod eſt vel poteſt eſſe,vel ſibi non repugnat eſſe , ergo de quolibet ſubiecto ſcibili oportet prægnoſcere nõ ſolum quid eſt, ſed etiam quia. Conſtat ergo tibi quod ante demonſtrationem oportet prægnoſcere quia de præmiſsis, &quid nominis de paſsione,& de ſubiecto quid &quia.Dico autem de ſubiecto quid rei,& non ſolùm quid nominis , ad differentiam de quid quod de paſsione prægnoſcitur.

Tertiò declarandus eſt ordo prægnitionis,qui eſt inter principia,id eſt præmiſſas & concluſionem,Nam dictũ eſt, quòd antequam deducatur concluſio ex principiis, id eſt ex præmiſsis,oportet ea prægnoſcere quia ſunt,ſcilicet vera,vt procedamus ex notioribus,aliquid autem poteſt eſſe prius cognitum concluſione duobus modis, ſcilicet prius tempore & prius natura. Declarandum eſt ergo ſi præmiſſæ prius tempore cognoſcuntur concluſione, vel ſolum natura.Tu igitur aduerte,q̃ in demonſtratione ſunt duo principia,ex quibus deducitur concluſio,ſcilicet propoſitio maior,quæ debet eſſe vniuerſalis,&propoſitio minor,quæ poteſt eſſe vniuerſalis vel particularis. Et quidem ſi loquamur de maiori,dicit Ariſtot. quòd prægnoſcitur tempore.Verbi gratia,Facio hanc demonſtrationem, Omnis homo eſt riſibilis:Sortes eſt homo,ergo Sortes eſt riſibilis. Conſtat quòd iamdiu poſſum ſcire maiorem , & nunc ſcio concluſionem,quoniam ante deductionem neſciebam Sortem eſſe riſibilem. Nam bene ſtat quod ſcientiam habeam,in vniuerſali,&nõ in particulari,quoniam fortè non aduertes hoc particulare contineri ſub vniuerſali.Si autem loquimur de prẽcognitione propoſitiõis minoris,dicit Ariſtot. quòd ſi demonſtrans aduertit minorem contineri ſub maiori,non prægnoſcitur tempore,ſed ſimul&in eodem inſtanti cum concluſione.Cum hoc tamen ſtat quòd prægnoſcitur prius natura:quoniã cognitio concluſionis pendet à cognitione præmiſſarum &non econuerſo.Stat ergo reſolutio in hoc, quòd maior& minor cognoſcuntur prius natura concluſione.Sed maior non ſolum natura,ſed etiam tempore. Minor autem cognita contineri ſub maiori , tantùm prius natura.Nam cognita maiori &minori,vt contenta ſub maiori,ſtatim& in eodem inſtanti cognoſcitur concluſio.Notanter dixi,cognita minori vt contenta ſub maiori , quoniam ſi in minori aſſumatur aliquid contentum ſub vniuerſali maiori, & hoc non conſtet demonſtranti non ſtatim habetur concluſionis cognitio , ſed prius oportet manifeſtare per aliquod medium , quod aſſumptum in minori continetur in vniuerſali aſſumpto in maiori.V.g.Aſſumitur in maiori quòd omnis triangulus habet tres æquales duobus rectis,& ſubſumitur quòd figura deſcripta in ſemicirculo eſt triangulus.

Si demonſtranti conſtat minorem contineri ſnb maiori, puta quia aduertit figuram deſcriptam in ſemicirculo eſſe triangulam , ſtatim cognoſcit concluſionem, ſi autem non aduertit,oportet eam probare,& ſic non cognoſcetur concluſio donec probatum fuerit minorem contineri ſub maiori,& in eo caſu, maior & minor cognoſcuntur prius natura & tempore,ipſa concluſione. Conſtat igitur tibi quomodo principia ſiue præmiſſę prægnoſcuntur concluſione,& qua prioritate.

Quarto declarandum eſt vtrum ſicut præmiſſæ prægnoſcuntur concluſione, ſic concluſio prægnoſcatur antequam per inductionem vel per ſyllogiſmum demonſtratiuum probetur.Huic quidem dubio reſpondens Ariſt. determinat veritatem, deinde ſoluit argumentum Platonis, qui videtur arguere contra determinationem fiendam.

Tu igitur aduerte q̃ mens Ariſt.eſt, q̃ cognitio concluſionis antequam demonſtretur, eſt ſicut eſſe effectus naturalis in cauſis ſuis præexiſtentibus. De illo autem conſtat quod habet eſſe in potentia ſiue in virtute in cauſis ſuis,ſcilicet in efficiente & in materia antequam producatur,non autem habet eſſe actu in rerum natura extra cauſas ſuas,niſi poſtquam productus fuerit.Habere autem eſſe in potentia ſiue in virtute eſt habere eſſe ſecundum quid, quoniam eſt medium inter non eſſe ſimpliciter,& eſſe ſimpliciter.habere verò eſſe in actu per productionem,eſt habere eſſe ſimpliciter. Sic in propoſito concluſio antequam demonſtretur, eſt cognita ſecundum quid , id eſt in virtute in principiis ſuis.Nam qui cognoſcit hoc principium , omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis,cognoſcit virtualiter quod omnis ſpecies trianguli, puta Iſochelles Iſopleuros , & ſcalenon habet tres æquales duobus rectis. Actu autem & ſimpliciter, non eſt cognita , niſi poſtquam per inductionem aut demonſtrationem probata fuerit, ſicut nec effectus naturalis habet eſſe actu & ſimpliciter niſi poſtquàm extra cauſas productus fuerit. Hæc eſt determinatio Ariſtot. quæ eſt media inter duas ſententias extremas,quarum vna fuit Heracliti,vt tibi declarabitur in octauo Phyſicorum , qui tenuit quòd de nulla re poſſumus habere ſcientiam , ex conſequenti concluſio neſcitur neque ſecundum quid ante demonſtrationem, neque ſimpliciter poſt demonſtrationem. Altera fuit Platonis in libro Mennonis , qui tenet quòd concluſio ante demonſtrationem eſt ſimpliciter ſcita , ita quòd per demonſtrationem non addiſcimus de nouo concluſionem, ſed tantùm reducitur ad memoriam , & ſic noſtrum ſcire eſt tantum reminiſci. Hanc autem imaginationem Plato , ſic conatur probare , Sumatur aliquis imperitus Geometriæ,& proponatur ſibi aliqua concluſio geometrica , puta quòd quadratum habet quatuor angulos rectos , & interrogetur ſi ſcit hanc concluſionem : ſi reſpondet q̃ ſic, ergo ante demonſtrationem ſcit eam ſimpliciter,ex conſequenti non addiſcit eam de nouo,eſt enim contradictio,addiſcere quod ſcimus : ſi reſpondet q̃ non , interrogetur ordinatè incipiendo à primis principiis geometriæ , & procedatur ordinatè per interrogationes & reſpõſiones vſque ad concluſionem ſibi propoſitam , & videbis q̃ cum ad concluſionem

deuen

deuentum fuerit dicet se eam scire, ergo, & ante sciebat, sed quia oblitus erat: per interrogationes, & responsiones ordinatas reducitur ad memoriam, ergo per argumentationem non fit in nobis noua scientia, sed reminiscentia.

Hoc igitur Platonis argumentum soluens Arist. dicit q̃ non inconuenit id quod de nouo addiscitur, fuisse prius scitum, sed non eodem modo. Nam nihil prohibet fuisse prius scitum in virtute, id est, in primis principiis, quæ sunt nobis naturaliter nota, & addisci de nouo, quo ad cognitionem actualem, & propriam per deductionem conclusionis ex suis principiis. Vnde imperitus geometriæ, cui proponitur prædicta conclusio, respõdere potest, q̃ ante deductionem ex principiis scit eam in virtute, & secundùm quid, inquantum lumine naturali cognoscit prima principia, in quorum cognitione virtualiter continetur cognitio conclusionis. Post deductionem autem ex principiis scit eam actu, & simpliciter & distinctè, & sic patet q̃ non sequitur quod addiscamus id quod prius erat actu scitum, vt arbitratur Plato, sed quod prius erat scitum in potentia. Hoc autem non est inconueniens. Sicut non inconuenit rosam habentem esse potentiale in radice deduci ad esse actuale per causas suas naturales. Ex consequenti non inconuenit id quod ens est, de nouo generari, sic intelligendo, id quod est ens in potentia, de nouo generari vt habeat esse actu.

Constat igitur tibi quomodo in via Peripatetica hæc quatuor debent esse tibi nota, antequam demonstres, primò, q̃ omnis doctrina, & disciplina intellectiua, causatur in nobis ex aliquorũ præcognitione, secundò quod de principiis complexis præcognoscendum est quia, & non quid, de passione quid, & non quia, de subiecto autem quid, & quia, modo quo declarauimus: tertiò q̃ præmissæ præcognoscuntur conclusione, sed maior prius tempore, minor autem si cognoscitur contineri sub maiori, cognoscitur simul tẽpore cum conclusione, sed prius natura: quartò contra Platonem, q̃ conclusio antequam demonstretur præcognoscitur secundum quid in suis principis, post demonstrationem autem cognoscitur, & scitur simpliciter, & actu, & propria, & distincta cognitione. Hæc de præcognoscendis ante demonstrationem dicta sint, & hic terminamus primũ cap. post quod inuestigandum est, quid sit demonstratio.

CAP. II. De Demonstratione quid sit.

Ex secundo ca. primi posteriorum.

IN secundo ca. inuestigandum est quid sit demonstratio, quod est principale consideratum in hoc tract. & ab Aristotele in libro posteriorum. Hic igitur tria agenda sunt, primò antequam diffiniatur demõstratio, diffiniendum est ipsum scire, quoniam ad causandum siue acquirendũ scientiam ordinatur demonstratio sicut instrumentum ad finem, prius autem oportet cognoscere quid sit finis quam medium ad finem, secundò diffinienda est demonstratio per causam finalem, & materialem, & vtraque diffinitio per singulas particulas est manifestanda, tertiò ex determinandis excludendi sunt duo errores extremi, & media via est vera, vt tibi declarabitur in loco suo.

Quantum ad primum vt scias in quo sensu Arist. intendit diffinire ipsum scire, vt est finis demonstrationis, aduerte quòd in via Peripatetica scire sumitur duobus modis, scilicet scire per se, scire per accidẽs. Scire per se est cognoscere conclusionem ex propositionibus, & præmissis per se, vt quando cognosco hominem esse risibilem per hanc maiorem, animal rationale est risibile, quæ est in secundo modo per se, & per hanc minorem homo est animal rationale, quæ est in primo modo per se, vt tibi declarabitur infra, & ex his præmissis per se concluditur hominem esse risibilem. Scire per accidens est rem cognoscere per præmissas per accidens, vt quando probatur quod homo ædificat sic arguendo, album ædificat, homo est albus, ergo homo ædificat. Hoc est scire per accidens, quoniam conclusio, & præmissæ sunt propositiones per accidens, nec est verum scire sed apparens, & modo sophistico, vt tibi declarabitur in fallacia accidentis.

Scire autem per se, est verum scire, sed est duplex, s. scire simpliciter, & scire secundum quid, scire simpliciter est scire conclusionem per causam propriam, & immediatam, vt quando scio hominem esse risibilem, quia est rationalis. Rationalitas enim est propria, & immediata causa risibilitatis. Scire autem per se, sed secundùm quid, est scire conclusionem, per signum, aut per effectum, aut per causam vniuersalem, & remotam, & hæc omnia tibi manifesta erunt infra, quando loquemur de demonstratione propter quid, & demonstratione quia. Nam demonstratio propter quid, facit scire, per se simpliciter, & perfectissimo modo. Demonstratio autem quia, facit scire per se secundùm quid & valde imperfecte.

His præmissis aduerte q̃ Arist. non intendit hic diffinire ipsum scire vniuersaliter sumptũ, sed contractum ad scire per se, & simpliciter & perfectissimè. Sic. n. est finis demonstrationis potissime, quæ est sola demonstratio ppter quid.

Sic igitur diffiniens ipsum scire modo prædicto inquit, *Scire quid sit.*
Scire opinamur simpliciter vnumquodque, & non sophisti co modo, quod est scire secundùm accidens, cum arbitramur causam cognoscere, propter quam res est, & quoniam illius est causa, & non contingit hoc aliter se habere.

Primò dicitur q̃ scire simpliciter est rem per causam cognoscere, vt per hoc distinguatur à scire per effectum, vt quando scimus ignem esse calidum in summo, quoniam non solùm calefacit, sed etiam comburit, & destruit quicquid in eo immittitur.

Secundò dicitur, quoniam illius est causa, i. causa eius propria, & non communis tali rei scibilis, & alteri, vt per hoc distinguatur à scire per causam vniuersalem, & remotam, vt quando scimus lapidem non respirare, quia non est animatus, sed esse animatum non est causa propria respirandi, quoniam multa sunt animata, quæ non respirant vt arbores, & animalia imperfecta vt vermes, &c. propria autem causa respirandi est habere pulmonem. Vnde quando scio hominẽ respirare, quia habet pulmoné: Scio autẽ simpliciter, qm̃ scio per causam, quæ est illius respirationis cã.

Tertiò dicitur, & non contingit aliter se habere: id est & causa illius est infallibilis, & necessaria, vt per hoc distinguatur à scire per signa probabilia. vt quando scimus infirmum sanandum, quoniam vrina est clara, & apparet vt vrina sani, hoc. n. signum fallax, & potest ac sæpe contingit aliter se habere. Nam vrina sæpe apparet vt sani, & tamen infirmus tendit ad mortem, oportet igitur causam propter quã aliquid scimus simpliciter, id est medium conclusionis, esse necessariam, & quoniam scibile ac scientia sunt correlatiua, oportet quod sicut causa sciendi est necessaria, ita scibile quæ est conclusio sit necessaria. Vnde conclusionem contingentem non possumus simpliciter scire, sed de ea opinionem habere. Constat igitur q̃ scire simpliciter est per causam propriam, & necessariã, & de conclusione necessaria, q̃ causam, & quã conclusioné non contingit aliter se habere.

Prædicta igitur diffinitio de scire simpliciter sic sit manifestata, quam Arist. notificat à signo famoso, & communi hominum sententia, quod est hoc. Tam scientes quam nescientes arbitrantes tamen, & fundantes sibi se scire, opinantur se scire, quando rem per causam propriam, & necessariam cognoscunt, ergo cum famosum non sit falsum, scire est per causam cognoscere, quoniam illius est causa, & non contingit eam aliter se habere. Hæc de scire simpliciter, & perfectissimo modo quid sit dicta sint. De scire autem fm quid, i. ab effectu, & per causam remotam dicemus infrà, quãdo loquemur de demõstratione quia, siue à posteriori.

Quantum ad secundũ diffinienda est demonstratio quæ est instrumentum intellectus ad scire, & scientiam acquirendam. Sed antequam diffiniamus eam, aduerte quòd sicut non diffiniuit scire vniuersaliter sumptum, sed scire per se, & perfectissimè acceptum, sic intendit hic diffinire demonstrationem potissimam, quæ causat scire supra diffinitum, & ex quibus, & qualibus præmissis constat. Hæc autem dicitur demonstratio à priori, & demonstratio propter quid. De demonstratione autem quia quid sit, & quomodo faciat scire, & ex quibus constet, & quare dicitur demonstratio à posteriori siue ab effectu declarabimus infra.

His præmissis aduerte q̃ Arist. duplicem assignat diffinitionem de demonstrarione propter quid siue potissima. *Demonstratio ppter quid nam sit.*
Vnam quidem per causam finalem, alteram per causam materialem. Nam sicut domus diffinitur per finem, sic Domus est quid protegens nos à frigore, & ab æstu, & pluuia, &c. Nam propter has causas ædificamus domum: & diffinitur per materialem sic, Domus est quid compositum ex lapidibus, & lignis, & cemento, &c. Sic diffinitur demonstratio propter quid per finem sic, Demonstratio est syllogismus scientialis, i. causans in nobis scire, quod supra est diffinitũ. & aduerte q̃ ly, Syllogismus ponitur vt genus, est enim in plus: quoniam omnis demonstratio est syllogismus, sed non econuerso: ly scientialis est differentia, qua differt

demonst

demonſtratio à ſyllogiſmo dialectico, & ſophiſtico. Nam dialecticus non cauſat in nobis ſcientiam, ſed opinionem: ſophiſticus verò, nec ſcientiam, nec opinionem, ſed errorem, & fallaciam, vt patet in lib. Elenchorum.

Per cauſam materialem sic diffinitur ab Ariſt. Demonſtratio eſt ſyllogiſmus conſtans ex præmiſsis veris, primis, immediatis, notioribus & prioribus cauſíſque conclusionis. Ham Ariſtot. dupliciter probat primo diffinitione data per cauſam finalem sic, omnis ſyllogiſmus faciens ſcire, & simpliciter, & perfectiſsimo modo, eſt ex præmiſsis veris primis &c. Sed demonſtratio propter quid facit ſcire, & simpliciter, & perfectiſsimo modo, ergo eſt ex veris primis immediatis, &c. Minor quidem patet: quoniam eſt diffinitio data de demonſtratione propter quid per cauſam finalem, maior autem manifeſtabitur ſtatim probando, & declarando singulas partes diffinitionis datæ per cauſam materialem. pro cuius euidentia ponuntur tres conclusiones.

Prima eſt. Omnis demonſtratio faciens ſcire ſimpliciter, eſt ex veris, ſecunda eſt omnis demonſtratio faciens ſcire simpliciter eſt ex primis, & immediatis. tertia eſt, omnis demonſtratio faciens ſcire ſimpliciter, eſt ex prioribus, & notioribus, & cauſis concluſionis.

Demonſtratio eſt ex veris.

Prima ſic probatur ad mentem Ariſt. omne quod demonſtratur eſt verum: quoniam eſt ens. ſed ens, & verum conuertuntur: quoniam vtrunque eſt tranſcendens. tunc vltra, ſi omne quod demonſtratur eſt verum, ergo demonſtratio quæ facit ſimpliciter ſcire, eſt ex veris. patet conſequentia. Nam ſi demonſtratio faciens ſcire, eſſet ex falſis, ergo falſitas eſſet cauſa ſcientię, quod eſt impoſsibile: quoniam cum ſcientia ſit vera cognitio, & cauſetur ex demonſtratione, ſi demonſtratio eſt ex falſis, ergo oppoſitum eſſet cauſa oppoſiti, ſcilicet falſitas eſſet cauſa veritatis, quod eſt impoſsibile, ergo conſtat quod neceſſe eſt demonſtrationem facientem ſimpliciter ſcire, eſſe ex præmiſsis veris.

Ex primis & immediatis

Secunda concluſio probatur ſic, Omnis demonſtratio faciens ſcire ſimpliciter eſt ex his, ſine quibus ſcientia haberi non poteſt. Hæc manifeſta eſt. ſed ſine præmiſsis veris, & primis & immediatis, non poteſt haberi ſcientia, ergo &c. Minor probatur, q᷑ ſine præmiſsis veris, non poſsit haberi ſcientia iam probatum eſt, q᷑ ſine primis, probatur ſic. Si demonſtratio faciens ſcire ſimpliciter non eſſet ex primis, ergo non eſſet ex propriis principiis ex conſequenti non faciet ſcire ſimpliciter, ſed ſecundum quid, & ſecundum accidens, vt declarauimus in diffinitione data de ſcire ſimpliciter. Pro euidentia conſequentiæ quæ fuit hæc, Si nō eſt ex primis, ergo nō eſt ex propriis principiis, aduerte q᷑ ly primis exponi poteſt dupliciter, primò ex primis, i. ex vniuerſaliſsimis, quæ dicuntur principia prima, & dignitates, & Maximæ, vt non ſunt contradictoria ſimul vera, Impoſsibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe, & de his non intendit hic Ariſt. quoniā vt declarabitur infrà, tales primæ propoſitiones non ingrediuntur formaliter demonſtrationem, ſed tantùm virtualiter. Hic autem loquimur de ingredientibus formaliter demonſtrationem, ſecundò ex primis: id eſt proximis ex quibus proximè infertur concluſio. V. g. Hæc concluſio homo eſt riſibilis, proximè infertur ex eo quod eſt animal rationale. Vnde ſic demonſtratur, omne animal rationale eſt riſibile, omnis homo eſt animal rationale. Iſtæ duæ præmiſſæ ſunt primæ: id eſt proximæ ex quibus infertur hæc concluſio, ergo omnis homo eſt riſibilis. Conſtat ergo quomodo demonſtratio eſt ex primis.

Quod autem non poſsit eſſe demonſtratio ſine præmiſsis immediatis, probatur ſic. Si eſſet demonſtratio, & nō eſſet ex præmiſsis immediatis, id eſt indemonſtrabilibus, non faceret ſcire, & ſic eſſet fruſtra. Probatur conſequentia, ſi non eſſet ex immediatis, ergo eſſet ex mediatis, & demonſtrabilibus. Si ex demōſtrabilib. ergo nondū eſſent demonſtratæ, ſi nondū demōſtratæ, ergo eſſent incognitæ, ſi incognitę, ergo ñ eſſent cā ſciēdi cōcluſionē, ex conſequēti talis demōſtratio nō faceret ſcire: q᷑ oīs noſtra ſciētia fit ex aliquo notiori, & prius cognito, vt docuimus in 1. c. Oportet ergo demonſtrationē cōſtare ex præmiſsis immediatis, vel tandē reſolui ad immediatas, vt tibi declarabitur infrà.

Ex prioribus & notioribus & cauſis.

Tertia concluſio ſic probatur ad mentem Ariſt. Omnis demonſtratio potiſsima eſt ex his, ſine quibus non poſſumus aliquid ſimpliciter ſcire. Hæc patet: quoniam talis demonſtratio eſt ordinata ad ſcire ſimpliciter, ergo ſi non eſſet ex his, ſine quib. non contingit aliquid ſcire ſimpliciter, talis demonſtratio fruſtra fieret. Sed ſine cauſis prioribus, & notioribus, cauſis dico cōcluſionis, nō poſſumus aliquid ſcire ſimpliciter, ergo neceſſe eſt demonſtrationem potiſsimam eſſe ex cauſis, &c. Minor probatur, & primo q᷑ ſine cauſis concluſionis non poſſumus ſcire ſimpliciter conclusionē arguitur sic. Scire simpliciter eſt rem per cauſam illius rei cognoſcere vt docuimus ſuprà in diffinitiōe ipsius ſcire simpliciter, ergo si demonſtratio potiſsima non procederet ex cauſis conclusionis, non faceret ſcire conclusionē simpliciter, iſtæ autem cauſæ ſunt ipſæ præmiſſæ, quæ non ſolū ſunt cauſæ in cognoſcendo siue in inferendo conclusionem, ſed etiam in eſſendo. vt hæc conclusio. Hō eſt riſibilis, deducitur ex eo quod animal rationale eſt riſibile, & ex eo quod homo eſt animal rationale, & vtraque prę̄miſſa eſt cauſa in eſſendo ipsius conclusionis. Riſibilitas. n. hominis emanat à natura rationali, vt à cauſa formali. ſecundo ex eo quod demonſtratio potiſsima eſt ex cauſis concluſionis in eſſendo, & non ſolum in inferendo, ſequitur quod eſt ex prioribus. omnis. n. cauſa ī eſſendo eſt prior ſuo effectu: q᷑m effectus pēdet à cauſa, & nō ecōuerſo. ſi igitur demōſtratio potiſsima eſt ex præmiſsis, quę ſunt cauſæ ī eſſendo cōcluſionis, nō ſolū eſt ex cauſis, ſed etiā prioribus. ipſa cōcluſiōe.

Tertio ex hoc q᷑ demōſtratio potiſsima eſt ex cauſis prioribus concluſionis, ſequitur q᷑ etiam ſit ex causis notioribus. ipſa concluſio. Nam vt declarabitur tibi in 1. phyſ. innata eſt nobis via procedendi ex notioribus ad minus nota, aliter ſi procederemus ab ignotis vel ę̄que notis ad concluſionem, nullam acquireremus ſcientiam, oportet ergo demonſtrationem potiſsimam vt faciat ſcire procedere ex prę̄miſsis, quæ ſint cauſæ in eſſendo concluſionis demonſtrabilis, & quæ ſint ex conſequenti priores, & notiores concluſione. Sed aduerte q᷑ cùm demōſtratio ſit duplex, ſ. propter quid, de qua hic intendimus, & quia, de qua loquemur, vtraque eſt ex notioribus, ſed differenter: quoniam in demonſtratione quia ſufficit eam eſſe ex notioribus nobis, ſed poſteriorib⁹ ſecundum naturam, quales ſunt effectus naturales, & ſenſati, per quos demonſtramus cauſas naturales, vt tibi declarabitur in phyſicis, in demonſtratione autem propter quid, oportet eſſe ex notioribus, & prioribus quo ad nos, & ſecundum naturam, quales ſunt demonſtrationes mathematicæ, & metaphyſicæ, vt tibi declarabitur infrà, ponendo differentiam inter demonſtrationem propter quid, & quia. Quoniam hic igitur diffinita eſt demonſtratio propter quid, intellige quòd eſt ex notioribus non ſolum nobis, ſed etiam ſecundum naturam. Nam ex eo quod notius eſt nobis, & prius ac notius ſecundum naturam, hominem eſſe rationalem quàm hominem eſſe riſibilem. ideo demonſtramus à priori & notiori hominem eſſe riſibilem, quia eſt rationalis. Et quadratum conſtare ex quatuor angulis rectis, quoniam quatuor lineæ rectæ cadunt perpendiculariter ſupra ſe inuicem.

Hoc igitur modo manifeſtata tibi ſit diffinitio data per materiam demonſtrationis potiſsimæ & propter quid. Sed aduerte quoniam videbatur Ariſt. ſe non declaraſſe, quid intendat per hoc quod dixit demonſtrationem eſſe ex veris & primis, & per hoc, quod dixerat, ex immediatis, & per hoc quod dixerat ex notioribus, ideo hæc tria declarat in particulari, & primo quid intendat per ly primis. ſecundo quid per ly immediatis. tertio quid per ly notioribus.

Quantùm ad primum aduerte q᷑ Ariſto. per ly ex primis dicit ſe intelligere ex propriis principiis vt excludat vniuerſaliſsima principia, quæ dicuntur dignitates, quæ non ingrediuntur demonſtrationem formaliter, ſed tantùm virtualiter, vt tibi declarabitur. Nam per principia vniuerſaliſsima, concluſio nō ſcitur diſtinctè & ſimpliciter, vt tibi manifeſtabitur infrà: principia autem propria, ex quibus conſtare debet demonſtratio propter quid, eſt diffinitio ſubiecti vel paſſionis, vel vtraque. vt huius concluſionis, Hōmo eſt riſibilis, demonſtratio fiet propter quid, ſi medium erit diffinitio hominis, aut diffinitio riſibilis, aut vtraque, vt dicemus infrà. Tūc erit demonſtratio ex primis, id eſt, ex propriis principiis: & faciet ſcire ſimpliciter, quoniam ſciemus cauſam propriam & diſtinctam concluſionis. Conſtat igitur tibi, quid intendat Ariſtoteles per ly ex primis.

Quantum ad ſecundum aduerte quòd Ariſto. per ly immediatis intendit propoſitionem immediatam, quam dicit eſſe principium demonſtrationis. Vt autem habeas claram notitiam de propoſitione immediata, Ariſtot. diffinit eam, deinde diuidit in ſpecies ſuas.

Vt autem ſcias quid ſit, aduerte q᷑ propoſitio mediata,

eſt

est illa qua est altera prior secundum naturam, per quam potest demõstrari à priori, i.demonstratione propter quid, & non solùm demonstratione quia. Verbi gratia, Hæc propositio est mediata, Homo est risibilis, quoniam habet priorem, s.homo est animal rationale, per quam potest demonstrari: nam ꝙ homo sit risibilis pendet ex hoc ꝙ homo est animal rationale & nõ ecõuerso. Propositio ergo immediata opposito modo diffinienda est, ita scilicet, ꝙ sit propositio, qua non sit altera prior, per quam possit demonstrari à priori. Verbi gratia, Hæc est immediata, homo est animal rationale, quoniam inter diffinitionem & diffinitum nullum est medium prius, quod possit esse proprium principium demonstrationis, ex quo sequitur, quòd omnis propositio, cuius prædicatum est ratio siue diffinitio subiecti, est immediata & indemonstrabilis, bene ergo dicitur, ꝙ propositio immediata est propositio qua non est altera prior.

Immediata est diffinitio de diffinito & negatiua respectu generalissimi de alio.

Sed quæres quid sit propositio quæ ingreditur diffinitionem propositionis immediatæ, ideo Aristoteles diffinit eam dicens.

Propositio est enunciationis altera pars, vnum de vno significans. pro cuius notitia aduerte ꝙ Aristoteles non diffinit hic propositionem in sua vniuersitate, vt diffiniuit in libro primo Perihermenias, dicens ꝙ est oratio verum vel falsum significans in dicendo, & quam distinxit in affirmatiuam & negatiuam, sed diffinit eam vt sumitur in syllogismo, vt est præmissa pro conclusione, & vt sic est altera pars enunciationis, cuius sunt duæ partes, cilicet affirmatiua & negatiua. Intendit ergo Aristoteles ꝙ propositio quæ est præmissa in syllogismo, est determinatè altera pars enunciationis, quoniam determinatè est affirmatiua vel negatiua, ita ꝙ non potest indifferenter esse affirmatiua vel negatiua. Nam in Barbara, præmissæ sunt affirmatiuæ, & non possunt esse negatiuæ. In ferio maior est negatiua, & minor affirmatiua, & non possunt aliter esse. Sensus ergo Aristotelis est, quòd propositio, quæ est præmissa in syllogismo, sit altera pars enunciationis, id est, sit determinatè enunciatio affirmatiua, aut negatiua, prout requirit figura & modus syllogizandi, de quibus actum est in tractatu de syllogismo formali.

Dicit autem significans vnum de vno, quoniam vt declaratum est in libro Perihermenias datur enunciatio vna, & enunciatio plures. Enunciatio vna est, in qua prædicatur vnum prædicatum re & nomine de vno subiecto, vt homo est animal, animal est substantia, plures autem est in qua plura prædicãtur de vno, vel vnum de pluribus. Exemplum primi, Sortes est albus & doctus: Exemplum secundi, Sortes & plato sunt homo, vel Sortes & Plato trahunt nauem. Intendit ergo Aristoteles, ꝙ propositio, quæ est præmissa in syllogismo, non solùm debet esse altera pars enunciationis modo quo exposuimus, sed debet significare vnum de vno, quoniam sicut in syllogismo concluditur vnum, i.vna conclusio, sic propositio quæ est in syllogismo principium & præmissa debet esse vna & non plures. Vna autem est, quæ vt diximus significat vnum de vno, ex consequenti excluditur propositio plures.

Sed dices, cùm Aristoteles diffiniat propositionem per enunciationẽ, quæritur quid sit enunciatio, per quam diffinita est propositio. Respondetur ꝙ secundum Aristotelem in hoc loco, enunciatio est quæ quamlibet partem contradictionis assumit. Pro cuius notitia aduerte quòd contradictionis altera pars est affirmatiua, & altera negatiua, item altera pars est vera, & altera falsa. Intendit ergo Aristoteles quòd enunciatio omnis est affirmatiua vel negatiua, vera vel falsa, Hac de causa dicitur complecti partem quamlibet contradictionis, quoniam in se continet affirmatiuam & negatiuam veram & falsam.

Sed dices, cùm Aristoteles diffiniat in hoc loco enunciationem per contradictionem, quæritur quid sit contradictio. Ideo Aristoteles respondens inquit, Contradictio est oppositio, cuius secundum se non est inuenire medium, cuius vna pars est affirmatiua, & altera negatiua: & vna pars est vera, & altera falsa in omni materia, scilicet naturali & remota & contingenti. Et per hoc discinguitur oppositio contradictoria ab omni alia oppositione, vt docuimus in postprædicamentis & in tractatu de propositione. Constat igitur tibi quid sit propositio apud demonstratorem, & quid enunciatio, & quid contradictio. Et hæc omnia dicta sunt, vt scias resolutè quid sit propositio immediata, ex qua demonstratio procedit.

Posita diffinitione propositionis immediatæ, Arist. accedit ad diuidendum eam in species suas. pro cuius notitia aduerte quod Aristot. principium immediatum in quatuor species diuidit, quarum prima dicitur positio. Secunda dignitas vel maxima. Tertia suppositio. Quarta diffinitio. Nam Ista quatuor sunt indemonstrabilia, modo quo dicetur.

immediatæ propositionis species.

Positio secundum Aristotelem est oratio, quam nõ oportet demonstrare, sed ponere & acceptare tanquam veram. vt apud geometrã, istæ sunt positiones, à pũcto ad pũctum contingit lineam rectam ducere. Anguli recti sunt æquales. Omne totum est maius sua parte. Dico quam non oportet demonstrare, quoniam pro veritate est demonstrabilis, cum prædicatum non sit de ratione subiecti, tamen non est necesse eam demonstrare in scientia, in qua est positio, & in qua acceptatur vt vera per se. non inconuenit autem eam demõstrari in alia scientia, vt in physica demonstratur ista, quod inter quælibet duo puncta, cadit medium, ex consequenti cadit linea, quoniam medium inter duo puncta non est nisi linea. Positio ergo est propositio indemonstrabilis ex consequenti est immediata in illa scientia, in qua est positio, & in qua assumitur vt principium & præmissa syllogismi demonstratiui. V. g. Geomtra volens demonstrare ꝙ anguli quadrati sunt æquales, sic arguit, Omnes anguli recti sunt æquales: sed anguli quadrati sunt recti, ergo, &c. Maiorem geometra non demonstrat, quoniam apud ipsum est positio, & acceptatur vt per se vera: Minorem verò probat, quoniam in quadrato linea super lineam perpendiculariter cadit, ergo constituuntur anguli recti. Constat ergo tibi quid sit positio apud demonstratorem.

Dignitas siue maxima est propositio, quam necesse est omnem addiscentẽ acceptare, & illi statim cognitis terminis absque alio discursu & argumentatione assentire, eo ꝙ sit per se nota ex euidentia terminorum. Et ista sunt principia prima quæ se habent in acquisitione scientiarum, sicut ianua in domo, vt vult Aristo. in 2. Metaph. Nam sicut ianua domus omnibus patet, sic & ista principia omni ratione vtenti. Sunt autem hæc duo, omnium principiorum & dignitatum vniuersalissima & notissima, de quibus disputat Aristot. in 4. Metaph. contra negantes ea. Vnum quidem est affirmatiuum, & est hoc, de quolibet verum est esse vel non esse. Alterum autem negatiuum, & est hoc, non contingit idem simul esse & non esse. Et ly non contingit æquipollet ly non potest, vel impossibile.

Hæc igitur est dignitas siue maxima, quæ differt à positione in duobus. Primo quia dignitas est omnino demonstrabilis propter suam notissimam veritatem, quæ nobis naturaliter inserta est. Et ideo non potest per notiora principia notificari, positio autem licet acceptetur vt nota & indemonstrabilis in scientia, in qua est positio, tamen in alia scientia est demonstrabilis, vt diximus suprà.

Tu tamen aduerte ꝙ differentia propriè stat in hoc, Repugnat dignitati posse demonstrari, quia non esset naturaliter cognita, non autem repugnat positioni, quoniam & si non demonstretur in scientia, in qua est positio, demonstrari potest in alia, vt diximus: propter hoc tamen non inconuenit aliquam positionem esse simpliciter indemonstrabilem propter suam maximam euidentiam, vt hic, si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia. Paralellæ non concurrunt. Idem non intellige de istis, Ignis est calidus, terra est grauis, quoniam ad sensum patent, & ideo nõ possunt demõstrari per notiora. Quod si quis negat ea, aut proteruia aut carentia vsus rationis, negat ea.

Secundo differt, quoniam dignitatem necesse est omnem addiscentem & docentem habere & statim auditam approbare absque alio discursu, positionem autem non est necesse omnem addiscentem probare statim, quoniam cum constet ex terminis specialibus potest notificari per notiora vt per dignitates quæ constant ex terminis generalissimis, inter quos primo est ens, quod est primum, quod concipitur in mente, ex consequenti est primum cognitum. Et hanc differentiam secundam ponit Arist. in textu, vbi de positione inquit, quam non est demonstrare, sed ponere, neque necesse est habere aliquem docendum. De dignitate autem inquit. Quam verò necesse est docendum habere, dignitatem vel maximam consueuimus dicere.

Suppositio apud Aristotelem est pars subiectiua, id est, species positionis superaddens positioni affirmationem & negationem. Pro cuius notitia aduerte, quòd est alia qua propositio, cui statim notis terminis, & absque aliquo

discursu

discursu, intellectus assentit. Et hæc dicitur dignitas, & est aliqua propositio, cui intellectus assentit absque discursu & demonstratione in scientia, cui incumbit addiscens, licet in alia scientia possint demonstrari, & hæc dicitur positio, quia ponitur & acceptatur vt vera, absque alia probatione in tali vel tali scientia. Hæc autem positio diuiditur ab Aristotele in suppositionem & diffinitionem. Nam licet vtraque sit positio, tamen differunt in hoc, quòd suppositio addit supra positionem affirmationem vel negationem, id est dicit esse vel non esse. Vnde suppositio est propositio affirmatiua, vel negatiua indemonstrabilis in illa scientia, in qua sumitur, cuius veritas ab addiscente supponitur, etiam quòd sibi non constaret ex euidentia terminorum. q Vt in Geometria hæc est suppositio, A puncto ad punctum contingit lineam deducere. Diffinitio autem non addit esse vel non esse supra positionem, eo quòd licet diffinitio sit indemonstrabilis de definito, non tamen est propositio affirmatiua vel negatiua, sed est oratio absque copula, cõstans ex solo genere & differentia. Vnde diffinitio hominis est hoc complexum, animal rationale. nec vnquam apponitur copula nisi quando actu prædicatur diffinitio de diffinito. Vt quando dicimus quod homo est animal rationale. & dicit Arithmeticus, quod vnitas est quid omnino indiuisibile secundum quantitatem.

Cõstat ergo quomodo suppotsiio & diffinitio sunt duæ species positionis, & quomodo differunt ab inuicem. Et sic patet quomodo Aristoteles rationabiliter diuisit principium demonstrationis immediatum in quatuor species, scilicet in positionem, & dignitatem, & suppositionem, & diffinitionem.

Sed dices. Non videtur diffinitio esse species principij immediati, quoniam principium immediatum est propositio immediata, cuius signum est, quod Aristoteles statim vt diffiniuit propositionem immediatam, & notificauit particulas diffinitionis, diuidit principium immediatum demõstrationis in quatuor prædictas species. Sed iam declaratum est diffinitionem non esse propositionem. Cõstat enim ex solo genere & differẽtia absque copula, vt animal rationale est diffinitio hominis: ergo diffinitio non videtur species principij immediati.

Respondetur, licet ante diuisionem principij immediati præposuerit Aristoteles diffinitionem propositionis immediatæ, nõ tamen subdiuidit principium immediatum in species suas, vt est idẽ præcisè cum propositione immediata, sed vt est in plus. Nam omnis propositio immediata est principium demonstrationis, sed non econuerso, quoniam tam propositio immediata, quàm complexum immediatũ, quale est diffinitio, potest esse principium demonstrationis immediatum, cuius signum est quod medium demonstrationis est principium, ex quo demonstramus cõclusionem, & tñ medium nõ est propositio, sed terminus complexus, quoniam est diffinitio subiecti aut passionis, vt determinabimus infra. Ex prædictis igitur constat, quomodo demonstratio sit ex veris, & primis, & immediatis.

Quantum ad tertium, s. quomodo oporteat demonstrationem fieri notioribus, declarat Aristoteles per duas conclusiones, quarum prima est q̃ oportet demonstrantem magis credere & assentire & magis cognoscere principia esse vera, ex quibus demonstramus conclusionẽ quàm ipsam conclusionem. Quam quidem conclusionem sic probat Aristoteles. Propter quod vnumquodque & illud magis, vt si propter discipulum amo magistrum, multo magis amo discipulum. Et si propter solem reliquæ stellæ lucent, sol magis lucet, Sed propter principia ex quibus demonstramus conclusionem credimus & assentimus conclusioni, & eam cognoscimus esse veram, ergo multo magis oportet credere & assentire principiis quàm conclusioni, & magis cognoscre ea esse vera, ergo demõstratio procedit ex principiis notioribus quam sit ipsa conclusio.

Vera est hæc in prædicatis vt nunc dicetis de duobus vel pluribus subiectis, & hoc in efficientibus principalibus

Secunda conclusio est hæc. Non solum oportet demonstrantẽ magis cognoscere principia, & illis magis credere quam conclusioni, sed etiam oportet q̃ demonstranti nihil sit magis certum quam quod opposita principiis sint falsa. Verbi gratia, non solũ oportet me cognoscere q̃ hoc principium est maximè verum. De vno quoque est vera affirmatio vel negatio, sed quod etiam teneam suum oppositũ esse falsissimũ, ita quod nihil est eo magis falsum, s. quod contradictoria simul verificantur de eodem. Et ratio quidem huius conclusionis est hęc. Dictum est quod oportet demõstrantem firmissimè assentire & inhærere principiis, ex quibus demonstrat, sed non posset eis firmissimè inhærere, si dubitaret & non esset certissimus q̃ eorum opposita sunt maximè falsa. Experimur enim q̃ si dubitamus de falsitate vnius oppositi, non possumus absque dubio adhærere veritati alterius oppositi, sed semper timemus de eius veritate, donec nobis fiat euidentissima sui oppositi falsitas.

Constat ergo quomodo demonstratio ad mentem Aristotelis est ex notioribꝫ & certioribus principiis, quàm sit ipsa conclusio.

Sed aduerte, quòd propositio maior, quam assumit Aristoteles in probatione primæ conclusionis, primo aspectu videtur falsa. Non enim sequitur, propter albedinem homo est albus, ergo albedo est magis alba &c.

Tu igitur aduerte, q̃lla propositio est vera regulariter, & solũ in causis efficientibus principalibus, quæ sunt causæ efficiẽtes formaliter vel virtualiter sui effectus exẽplum de efficiente formaliter, manus ꝓpter ignẽ fit calida, ergo ignis est magis calidus. exẽplũ de efficiẽte virtualiter, Terra in æstate fit calida, & sicca propter solẽ, ergo sol virtualiter licet non formaliter est magis calidus, & siccus quàm terra, est autẽ virtualiter magis calidus. & siccus, quoniam per maximam lucem suam, & motum, producit calorem, & siccitatem in inferioribus, vt tibi declarabitur in 2. libro de Cælo, & quoniam præmissæ sunt causæ efficientes principales notitiæ conclusionis, ideo oportet eas esse prius, & magis notas apud demonstrantem quàm ipsa conclusio.

In hoc igitur sensu dicta ꝓpositio est infallibiliter vera q̃ si volueris eã applicare causæ formali, aut materiali, aut effectiuæ instrumentali, aut finali, non valet, sed plerunque concludes falsum. Nam in causa formali non tenet, vt hic, nix est alba propter albedinem, non sequitur, ergo albedo est magis alba. nec in causa materiali, vt hic, homo est corruptibilis, propter materiam, nõ valet ergo materia est magis corruptibilis. Nã vt tibi declarabitur in 1. Phys. materia est incorruptibilis, & tamẽ propter eam omnia inferiora sunt corruptibilia nec in causa efficiente instrumentali, vt hic, Artifex fabricat gladium propter malleum, non sequitur, ergo maleus magis fabricat gladiũ quàm Artifex, nec in causa finali, vt hic, Sortes deambulat propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat. Constat igitur tibi in quo sensu valeat prædicta propositio, & in quo non.

Quantum ad tertium principale, quod proposuimus in principio huius capitis, aduerte, q̃ ex eo, q̃ determinauimus demonstrationem procedere oportere ex principiis prius, & magis cognitis quam conclusio, orti sunt duo errores circa scientiam apud antiquos, quorum vtrunque reprobat Arist. Primus est eorum qui dixerunt q̃ si oportet demonstrationem ad hoc q̃ acquirat scientiam de conclusione prius cognoscere & magis principia quam conclusionem, de nullo poterit haberi scientia, quia nulla conclusio poterit demonstrari.

Secundus autem error est eorum, qui dixerunt quòd nõ obstante determinata veritate de prẽcognitione principiorum, de omnibus potest haberi scientia, & omnis conclusio potest demonstrari.

Ratio primi erroris stat in hoc, supponitur qd̃ nihil potest sciri nisi per demonstrationẽ, ita q̃ si aliqua propositio est indemonstrabilis, illa remanet incognita & nescita.

Posita hac radice arguitur sic, principia, ex quibus procedit demonstratio aut tendunt in infinitum, aut non, ita quod est status in illis, si primum, ergo nesciuntur prima principia quoniam in infinito, & in processu in infinitum, non est dabile primum, cùm igitur demonstratio debeat ꝓcedere ex primis & prius ac magis cognitis principiis quã sit cognita conclusio, sequitur quòd de nullo erit demonstratio, ex consequẽti de nullo erit scientia, quoniam scientia per demonstrationem acquiritur, cum sit syllogismus faciens scire, vt supra declaratum est. Si secundum, ergo prima principia ad quæ est status, nesciuntur, nam nihil scitur, nisi per demonstrationem, sed prima principia nõ sunt demonstrabilia. Determinatum est enim quod demonstratio procedit ex prioribus & notioribus, sed nihil est prius ac notius, per qd̃ possint demonstrari prima principia, aliter non essent prima si haberent priora, & notiora, ergo prima principia nõ possunt demõstrari, ergo nesciunt & ignorantur. Sed ignoratis primis principiis, ignoratur & cõclusio, cuius notitia pendet ex notitia clara primorum principiorũ. Bene ergo sequitur quod sine principijs demonstra-

tionis

tionis tendant in infinitum ſiue non impoſſibile eſt de aliquo haberi ſcientia. Hæc fuit ratio authorum primi erroris, qui ſcilicet dicunt de nullo poſſe haberi ſcientiam.

Ratio aũt authorum ſecundi erroris ſtat in hoc, Conceſſo q̃ ſcire ſit tantum per demonſtrationem, adhuc ſtat q̃ de omnibus poteſt haberi ſcientia, quoniam de omnibus poteſt haberi demonſtratio, ſ. tam de principiis quàm de concluſionibus, quoniam etſi non poſſint omnia in directum demonſtrari, poſſunt tamen per circulum, puta q̃ per principium demonſtremus concluſionem, & per concluſionem demonſtratam demonſtremus principium, modo quo declarauimus infra fieri demonſtrationem circularem.

Vtrunque errorem reprobat Ariſto. deſtruens vtriuſque erroris radicem. Primi erroris radicem, quæ fuit q̃nihil ſcitur niſi per demonſtrationem, deſtruit dicens, q̃ contingit aliqua ſcire abſque demonſtratione, ſed ſciuntur ex clara euidentia terminorum, ita q̃ cognito ſignificato terminorum, ſtatim & abſque aliqua argumentatione illis aſſentimur, & hæc ſunt prima principia, quorum notitia adeo clara, & firma eſt, q̃ eſt cauſa notitię omnium concluſionum.

Stante hoc fundamento q̃ aliquid ſcitur abſque demõſtratione conſtat q̃ ratio authorum primi erroris nihil cõcludit. Nam conceditur q̃ non eſt proceſſus in infinitum in principiis demonſtrationis, ſed eſt ſtatus, ita q̃ eſt deuenire ad prima. & quãdo arguitur, ergo prima principia neſciuntur, negatur cõſequentia, & ad probationem negatur q̃ nihil ſciatur niſi per demonſtrationem. Hoc enim verificatur ſolùm de cõcluſione, ſed non de principiis, quoniam etſi non demonſtratione, tamẽ ex euidentia ſignificati terminorum cognoſcuntur, vt cognito quid ſignificetur per totum, & per partem, ſtatim innoteſcit nobis lumine intellectus agentis, quod totum eſt maius ſua parte, & ſic conſtat q̃ ratio authorum primi erroris nihil concludit.

Ratio aũt authorum ſecundi erroris, longe minus concludit, quoniam fundatur in falſo, ſ. q̃ licet demonſtrationem fieri circularem. Id nanque reprobat Ariſtoteles ſatis diffusè in primo Poſteriorum, quo reprobato conſtabit rationem eorum eſſe penitus inualidam. Quod aũt non valeat demonſtratio circularis, probandũ eſt ad mentẽ Ariſt.

De circulari demonſtratione.

Sed ne per incognita procedamus prius declarandum eſt quid ſit circulariter ſyllogizare & demonſtrare. Tu igitur aduerte q̃tunc circulariter argumentamur, quando primò probamus ex præmiſſis concluſionem, vt hic, Omne animal rationale eſt riſibile, omnis homo eſt animal rationale, ergo omnis homo eſt riſibilis: Deinde ex concluſione, vt principio, & minore conuerſa, probamus maiorem, ſic omnis homo eſt riſibilis, omne animal ratiõale eſt homo (hæc eſt minor cõuerſa) ergo omne animal rationale eſt riſibile, & hęc fuit maior primi ſyllogiſmi.) & hic tibi conſtat qũo committitur circulus, quoniam maior eſt probans in primo ſyllogiſmo, & in ſecundo eſt probata: item quod fuit concluſum in primo ſyllogiſmo, ſumitur vt concludens in ſecundo. Committitur igitur circulus ad ſimilitudinẽ motus circularis naturalis. Nam ſicut in illo eſt progreſſus ab eodem ad idem, vt tibi manifeſtabitur in libro octauo Phyſicorum ſic in tali modo ſyllogizandi, procedit intellectus ab eadem propoſitione probante, puta maiore, ad eandem probandam per regreſſum à concluſione ad eandem.

Declarato quid ſit circulariter ſyllogizare probatur ad mentẽ Ariſt. in primo Poſteriorũ, q̃ demõſtrare per circulũ ſit penit⁹ inutilis mod⁹, & van⁹ q̃m per ipſum nõ acqritur ſcientia, q̃ eſt finis demõſtrationis vt docuimus ſuprà.

Quod ſic probatur, ſuppono q̃ in ſyllogiſmo circulari, idem ſit concluſio, ſ. in primo ſyllogiſmo, & principium, ſ. in ſecundo ſyllogiſmo. Hoc iam manifeſtatum eſt. Suppono quòd principium demonſtrationis ſemper ſit prius, & notius concluſione, & non ſolùm quo ad nos, ſed etiam ſimpliciter, & hoc in demonſtratione potiſſima, & à priori, de qua hic intendimus, & hoc iam manifeſtauimus ſupra notificantes diffinitionem datam de ſcire ſimpliciter, & diffinitionem datam de demonſtratione per cauſam materialem. His ſuppoſitis arguitur ſic, ſi fiat demonſtratio circularis, ergo idem reſpectu eiuſdem erit prius, & poſterius non ſolùm quo ad nos, ſed etiam ſimpliciter, & erit notius, ac ignotius. Sed hoc eſt impoſſibile, q̃m vt patet implicat cõtra dictionem, ergo & demonſtratio circularis erit impoſſibilis, & ſi fiat carebit fine ſuo, qui eſt acquiſitio ſciẽtiæ. Prima conſequentia patet ex eo quod in demõſtratione circulari idem eſt principium, puta minor in primo ſyllogiſmo: & vt ſic eſt notius, & prius ex ſecundo ſuppoſito, & idem eſt cõcluſio, ſ. eadem maior in ſecundo ſyllogiſmo, & vt ſic eſt poſterius, & minus notum, vt patet ex ſupradictis, ergo ſi fiat demonſtratio circularis idem reſpectu eiuſdem erit prius, & poſterius, notius, & ignotius ſimpliciter, & quo ad nos, quod cum ſit implicans contradictionem, & nullum tale ſit admittendum nec demonſtratio circularis eſt admittenda. Conſtat igitur q̃ nec radix primi erroris, nec ea quæ eſt ſecundi erroris veræ ſunt. Vtraque ergo ſententia reprobata vtpote extrema, tenenda eſt media, quæ eſt Ariſt. ſ. q̃ aliquorum eſt ſcientia, & aliquorum non. Nam dicemus infrà q̃ de ente neceſſario, & per ſe, poteſt haberi ſcientia, non autem de ente contingenti, nec de ente per accidens.

Sed aduerte q̃ hic duo inſurgunt dubia. Primum eſt circa illud quod dixit Ariſt. in reprobatione radicis primi erroris. Dixit enim q̃ non omnis ſcientia acquiritur per demonſtrationem, nam ſcientia primorum principiorum non acquiritur per demonſtrationem: q̃m cum ſint prima, non habent priora per quę demonſtrari poſſint. Sed ipſa ſcimus inquantum terminos cognoſcimus. Sed ex hoc non videtur ſaluari diffinitio data de ſcientia ab Ariſtotele in libro ſexto Ethicorum. vbi vult q̃ ſcientia ſit habitus concluſionis per demonſtrationem acquiſitus. Cùm igitur diffinitio debeat cõpetere oĩ cõtẽto ſub diffinito, neceſſe eſt vt oĩs ſciẽtia per demõſtrationem acquiratur, & q̃m prima principia non poſſunt demonſtrari, ideo ſequitur quòd non ſciantur.

Reſpondetur, ſcientia in via Ariſtotelis dupliciter ſumitur, primò pro certa, & firma, & clara rei notitia quocunque modo habeatur, ſiue experimento ſenſus, ſiue euidentia terminorũ, ſiue ſyllogiſmo demonſtratiuo, ſecundò pro certa & firma rei noticia, non quocunque modo habita, ſed tantùm per demonſtrationẽ. In primo ſenſu eſt ſcientia cõmuniter dicta, in ſecundo aũt eſt ſcientia propriè dicta, ſ. vt diſtinguitur à quolibet habitu intellectus, vt ab habitu primorum principiorum, & opinione, & arte & prudentia, & ſapientia &c. In j. Poſteriorum intendit de ſcientia in primo ſenſu, prout ſub ſe continet habitum primorum principiorum tanquam euidentiſſimam notitiam ex terminis, & ſcientiam propriè dictam, quæ cauſatur ex demonſtratione. In ſexto aũt Ethicorum intendit de ſcientia in ſecundo ſenſu, prout diſtinguitur ab habitu primorum principiorũ eo q̃ſcientia propriè dicta cauſatur per demonſtrationem. Habitus autẽ primorum principiorum cauſatur non ex aliquo diſcurſu nec ſyllogiſmo, ſed ex ſola cognitione terminorum, & ſic conſtat quòd nulla eſt contrarietas inter dictum Ariſt. in j. Poſte. & dictum eiuſdem in 6. lib. Ethi.

Secundum dubium conſurgit ex eo q̃ diximus in deſtructione ſecundi erroris, ſ. q̃ circulus ſit in ſyllogizãdo, quãdo ex cõcluſione ſumpta vt principio, & minore cõuerſa probamus maiorẽ, vt poſtquã cõcluſimus per primũ ſyllogiſmum, omnẽ hominẽ eſſe riſibilẽ, reuertimur ad probandum maiorem, ſ. omne animal rationale eſt riſibile, & conuertimus hãc minorẽ omnis homo eſt animal rationale. Sic aũt conuertimus, omne animal rationale eſt homo, ſed hęc conuerſio non valet: q̃m vt docuimus in tractatu tertio, agentes de conuerſione, vniuerſalis affirmatiua non conuertitur in vniuerſalem affirmatiuam ſed in particularem affirmatiuam per conuerſionem per accidens, ergo &c.

Reſpondetur, licet ordinariè, & vniuerſaliter non conuertatur vniuerſalis affirmatiua in vniuerſalẽ affirmatiuã: q̃m non valet, omnis homo eſt animal, ergo omne animal eſt homo, tñ in particulari materia conuertitur, vt q̃ conuerſa, & conuertẽs conſtãt ex terminis conuertibilib. ſicut eſt in propoſito. nam animal rationale, & homo, & riſibile, ſunt termini conuertibiles, & ideo cum in prædicto ſyllogiſmo tam primo, quàm ſecundo ſint tres propoſitiones vniuerſales affirmatiuæ formatæ de terminis conuertibilib. poſſunt omnes conuerti in vniuerſalem affirmatiuã, & ſic patet q̃ obiectio facta nihil valet. concludit enim de terminis non conuertibilib. quales ſunt homo, & animal, & vniuerſaliter ſpecies, & genus. Nos aũt intendimus de terminis conuertibilib. quales ſunt diffinitio, & diffinitum, ſubiectum, & propria paſſio. Hæc de ſecundo capite dicta ſint.

CAP. III.

De qualibus præmiſſis fiat demonſtratio potiſſima.

Ex tertio & quarto cap.

IN tertio capite declarandum eſt ex qualibus præmiſſis fiat demonſtratio potiſſima, quæ eſt demonſtratio pro-

pter quid. Nam ordo ſcientiæ requirit, quod poſtquã declaratũ eſt in cap. præcedenti ex quibus eſt tanquã ex materia, puta quia eſt ex veris primis immediatis, & notiori bus, nunc declaremus earũ qualitaté quæ habet rationem formæ, puta vtrum præmiſſæ demonſtrationis debeãt eſſe neceſſariæ, & vniuerſales, & per ſe, & ſecundum quod ipſum. Hic igitur ad mentem Ariſtotelis ſunt quatuor cõcluſiones probandæ. Prima eſt. Demõſtratio propter quid debet eſſe ex præmiſsis neceſſariis: ſecunda eſt, debet eſſe ex præmiſsis quæ ſint de omni: tertia eſt, debet eſſe ex præ miſsis quæ ſint per ſe: quarta eſt, debet eſſe ex præmiſsis, quæ ſint ſecundum quòd ipſum.

Verũ ne procedamus per incognita, & ne ſimus coacti idem ſæpius repetere, prius declarabimus quid ſit propoſitio neceſſaria, quid de omni, quid per ſe, quid ſecundum quod ipſum. Deinde ſingulas concluſiones probabimus.

Propoſitio neceſſaria quæ

Tu igitur aduerte quod ꝓpoſitio neceſſaria eſt ea, quæ ita eſt vera, ꝙ non poteſt eſſe falſa, ſed eſt immutabilis veritatis, vt omnis homo eſt rationalis. Nam ſicut ens neceſſariũ eſt illud quod eſt, & non poteſt non eſſe, ſic propoſitio neceſſaria eſt quæ eſt vera, & non poteſt non eſſe vera, & in hoc diſtinguit à propoſitione de poſsibili, & de contingenti, quæ poteſt aliquãdo eſſe vera, & aliquando falſa.

Propoſitio de Omni.

Propoſitio de omni loquendo poſterioriſticè, eſt illa cuius prædicatũ verificatur de omni contento ſub ſubiecto, & omni tpe. vt homo eſt animal, linea eſt longitudo, & breuiter, qñ prædicatum eſt diffinitio vel pars diffinitionis ſubiecti, vel propriũ eius dummodo ſubiectum ſit terminus communis de pluribus prædicabilis, ſiue præcedat ſignum vniuerſale affirmatiuũ ſiue non. Vnde poſterio riſticè ita eſt de omni iſta, homo eſt animal, ſicut iſta omnis homo eſt animal. Dixi poſterioriſticè, vt diſtingaẽ propoſitio de omni prioriſtica, ab ea q̃ eſt poſterioriſtica. Nã nõ eſt de omni prioriſtica, niſi præponatur ſubiecto ſignũ vniuerſale, nec eſt neceſſe quòd prædicatum omni tẽpore dicatur de ſubiecto, ſed ſufficit quod dicaẽ de omni contẽ to ſub ſubiecto. Vñ hæc eſt de omni prioriſtica, omnis homo currit, non aũt poſterioriſtica, & hæc non eſt de omni prioriſtica, homo eſt animal, ſed eſt indefinita, eſt autẽ de omni poſterioriſtica: quoniã prædicatum dicitur de omni contento ſub ſubiecto, & omni tempore, & aduerte quod omnis propoſitio de omni poſterioriſtica, eſt neceſſaria, ſed non econuerſo. Nam hæc neceſſaria eſt, Deus eſt: & iſta, Sortes eſt homo, & tamen non ſunt de omni: quoniam ſubiectum eſt terminus diſcretus, qui non eſt cõmunis plu ribus, nec actu, nec aptitudine. Conſtat igitur tibi quid ſit ꝓpoſitio de oĩ poſterioriſtica, de qua ſolũ hic intẽdimus.

Propoſitio per ſe.

Propoſitio per ſe eſt illa, cuius prædicatũ eſt diffinitio, vel pars diffinitionis ſubiecti, vel econuerſo, i. cuius ſubie ctum eſt de diffinitione prędicati, vel cuius ſubiectum exprimit cauſam prædicati. Vñ omnes iſtæ ſunt per ſe, homo eſt animal rationale, homo eſt riſibilis: Interfectus interiit interfectione, Albũ albet albedine, medicus medicatur arte medicatiua &c. Pro quorum notitia aduerte, quòd Ariſtot. in primo Poſteriorũ aſsignat quatuor modos per ſe, ex quibus primus, & ſecundus, & quartus ſunt modi prædicandi per ſe, tertius autem eſt modus exiſtendi per ſe.

Primus eſt qñ prædicatũ ineſt ſubiecto, vt diffinitio vel pars diffinitionis, ſiue in recto, ſiue in obliquo. exemplum primi, Hõ eſt aĩal rationale mortale: exẽplum 2. Homo eſt animal: exemplum 3. Triangulus eſt figura: exemplum 4. Triangulus eſt ex tribus lineis tres facientibus angulos.

Secundus eſt, quãdo ſubiectum eſt de diffinitione prædicati, & ipſum ſubiectum eſt propria materia receptiua prædicati, & prædicatum eſt propriũ ſiue proprietas ſubiecti in quarto modo dicendi propriũ. Vnde iſtæ ſunt per ſe in ſecundo modo, Homo eſt riſibilis, linea eſt recta vel curua, numerus eſt par vel impar.

Tertius modus per ſe, qui eſt modus exiſtendi potius quã prædicandi eſt: qñ ly per ſe dicit ſolitudinem, i. negat conſortium à ſubiecto: vt qñ Sortes ſolus eſt in domo, dicitur Sortes per ſe, i. non cum alio eſt in domo, & quando quis aliquid ſine ſocio operatur dicitur per ſe, hoc tertio modo, vt Sortes per ſe trahit nauem, i. ſolus, & Sortes per ſe cantat id eſt: non cum alio, & quando ſubiectum nõ eſt in alio, nec dicitur de alio. Vnde hoc tertio modo primæ ſubſtantiæ ſunt per ſe, quoniam nec dicuntur de inferiori, vt ſecundæ ſubſtantiæ, nec ſunt in ſubiecto vt accidentia.

Quartus modus per ſe eſt, quãdo ſubiectum exprimit cauſam prædicati, vt interfectus interiit interfectione. Interfectio enim eſt propria cauſa interitus, & ideo hæc propoſitio eſt per ſe quarto modo, Interfectus interfectione interiit. Si aũt ſubiectum non exprimit cauſam prædicati, nec eſt propria cauſa prædicati, propoſitio erit per accidens vt hic. Sorte ambulãte corruſcauit. Neque enim ambulatio Sortis eſt propria nec per ſe cauſa corruſcationis.

Et aduerte ꝙ in hoc quarto modo ſunt aliquæ propoſitiones eſſentialiter, & aliquæ reductiuæ. eſſentialiter quĩ dẽ ſunt iſtæ, Medicus ſanat, ædificator ædificat, ægrotans moritur. Nã ſubiectum dicit manifeſtè cauſam propriam prædicati. Nã ſi quęratur, propter quid medicus ſanat, reſpondetur, quia eſt medicus. Hæc autẽ eſt per accidens ho mo ſanat, quia homo vt homo nõ ſanat, ſed inquantũ medicus, &c. Reductiuè autẽ ſunt iſtæ, Riſibile ridet, Viſibile videtur. Oculus videt, auditus audit. Audibile auditur. Tãgibile tangitur, & per oppoſitũ iſtæ ſunt per accidẽs Polycletus facit ſtatuã, albũ ædificat. Nõ enim Polycletus vt Polycletus, ſed vt artifex talis, facit ſtatuam, nec album vt album, ſed vt ædificator ædificat. Conſtat igitur tibi quid ſit propoſitio per ſe, & quot ſint modi per ſe, & aduerte qđ ſicut omnis propoſitio poſterioriſtica de omni eſt neceſſaria, ita eſt per ſe, ſed non econuerſo. Nam hæc eſt per ſe, Hic homo eſt animal, & tamen non eſt de omni cum ſit diſcreta, & hæc eſt per ſe Sortes eſt riſibilis, & hæc, Hic in terfectus interiit, & tamen non eſt de omni, vt patet.

Secundũ quod ipſum.

Propoſitio ſecundũ quod ipſum eſt illa, quę eſt de omni, & per ſe, cuius prædicatũ conuenit ſubiecto adæquatè & primo, i. conuertibiliter & non per aliud, ſed inquantũ tale, & per ſeipſum. Quod prædicatum dicitur vniuerſale poſterioriſticũ, vt hæc eſt fm quòd ipſum, Triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, & hæc, homo eſt riſibilis, & breuiter quandocunque prædicatum conuenit ſubiecto, inquantum tale, & non propter aliquid aliud eſt propoſitio fm quod ipſum. ſi autem conuenit ſubiecto nõ per ſeipſum, ſed per aliud non eſt propoſitio ſecũdum qđ ipſum. Vnde hæc non eſt ſecundum quod ipſum, figura ha bet tres angulos: quoniam figura non inquantum figura, ſed inquantum hæc figura puta inquantum triangulus habet tres angulos. Nec iſta eſt ſecundum quod ipſum, yſochelles habet tres angulos: qm̃ yſochelles non inquantum yſochelles, ſed inquantũ triãgulus habet tres angulos. Tu igitur aduerte pro regula generali, ꝙ quandocũque prædicatum verificatur de ſubiecto adæquatè, & reduplicato ſuper ſeipſum, ſit propoſitio fm ſeipſum. vt hic homo inquantum homo eſt rationalis, eſt riſibilis, eſt ſtaturæ rectæ. Hæc autẽ non eſt ſecundũ quod ipſum, Homo inquantum homo eſt animal, quoniam prædicatum non adæquatur ſubiecto, nec conuenit homini inquantum homo, i. ratione qua homo, ſed ratione qua animatũ ſenſitiuum eſt animal.

Diximus quòd propoſitio ſecũdum quod ipſum eſt de omni: quoniã cum prædicatum adæquetur ſubiecto, conuenit omni contento ſub ſubiecto, nam bene ſequitur hõ inquantũ homo eſt riſibilis, ergo omnis homo eſt riſibilis. Qđ enim cõuenit alicui tali iuquantũ tale cõuenit oĩ tali.

Diximus ꝙ eſt per ſe: quoniã in propoſitione ſecundũ quòd ipſum, prædicatum eſt diffinitio vel de diffinitione ſubiecti, & ſic eſt primus modus per ſe, vel eſt proprietas ſeu habẽs modũ ꝓprietatis, & ſic eſt in ſecũdo mõ per ſe.

Vniuerſale.

Diximus, ꝙ prædicatum eſt vniuerſale poſterioriſticũ, pro cuius notitia aduerte quod vniuerſale ſumitur dupliciter, primo pro quolibet ſuperiori, reſpectu ſui inferioris, in quo ſenſu dicit genus eſſe vniuerſale reſpectu ſuarũ ſpecierũ, & ſpẽs reſpectu ſuorũ indiuiduorũ, & in hoc ſenſu locuti ſumus de vniuerſali in tract. de Prædicabilibus. ſecũdo ſumitur pro p̃dicato adæquato, & conuertibili cũ ſubiecto, qđ dicitur vniuerſale nõ quia ſit in multis aut dicaẽ de multis, hoc enim eſt vniuerſale in primo ſenſu, ſed quia eſt verſum, & receptũ in vno ſubiecto, extra qđ non inuenit. vt ꝙa riſibile, & rõnale eſt receptũ in ſolo homine, ita qđ extra hominẽ nõ inuenitur, dicitur prædicatum vniuerſale de homine. Idẽ intellige de habere tres reſpectu trianguli, & eſſe parẽ vel imparem reſpectu numeri, & in hoc ſecundo ſenſu intendit Ariſtot. de vniuerſali in primo poſteriorum, quando dicit, vniuerſale aũt dico quod cum de omni ſit, & per ſe, & ſecundum quod ipſum eſt.

Viſo q̃ ſit propoſitio neceſſaria, & quæ de omni, & quę per ſe, & quæ ſecundũ quod ipſum, probandum eſt primo quòd demonſtratio potiſsima, & abſoluta ſit ex præmiſsis

neceſ

neceſſariis,ſecundo q̄ ſit ex p̄miſſis de omni,tertiò q̄ ſit ex prę̄miſſis per ſe,quartò q̄ ſit ex præmiſſis ſecūdū q̄ ipſum.

Demonſtratio eſt ex neceſſariis. Primum probatur ſic,demōſtratio potiſsima eſt ex his, quæ nō poſſunt aliter ſa habere,ergo eſt ex neceſſariis.conſequentia patet ex ratiōe neceſſarij. Antecedens probatur, demonſtratio potiſsima eſt ſyllogiſmus faciens ſcire,vt patet ex diffinitione data de demonſtratione per cauſam finalem:ſed ſcire eſt rem, i.concluſionem cognoſcere per cauſam:i.per præmiſſas,quæ non poſſunt aliter ſe habere,ergo demonſtratio potiſsima eſt ex præmiſsis, quæ non poſſunt aliter ſe habere, ex cōſequenti eſt ex præmiſsis neceſſariis.

Eſt ex his quæ ſunt de omni & per ſe. Secundum probatur ſic, Demonſtratio potiſsima eſt ex præmiſsis, quarū prædicatum verificatur de omni contento ſub ſubiecto,& ſemper,& infallibiliter,ergo eſt ex præmiſſis de omni,patet conſequentia ex diffinitione ſuperius data de propoſitione de omni.Antecedēs autem probatur: quoniam ſi in præmiſſis aſſumptis in demonſtatione potiſsima prædicatum non verificaretur de omni contento ſub ſubiecto, & ſemper, & infallibiliter, non eſſet demonſtratio ex neceſſariis vt patet. Sed concluſum eſt demonſtratio nem potiſſimam eſſe ex neceſſariis,ergo &c.

Tertium probatur ſic,Cōcluſio demonſtrationis potiſſimæ eſt propoſitio per ſe, ergo præmiſſæ debent eſſe per ſe. Conſequentia quidem patet:quoniam ſicut non ſcitur concluſio vera niſi ex præmiſſis veris,ſic non demonſtratur cōcluſio per ſe niſi ex præmiſſis p̄ ſe,licet enim poſſit ſyllogizari ex præmiſſis per accidens,non tamen demonſtrari,nec ſciri,niſi ex præmiſsis per ſe.Antecedens autem declaratur ſic de mente Ariſtotelis,Concluſio demonſtrabilis eſt propoſitio,cuius prædicatū ſe habet ad ſubiectum, vt propria paſsio vel habens modum paſſionis:ſed quādo prædicatur propria paſsio de ſubiecto, eſt propoſitio in ſecūdo modo per ſe,vt declaratum eſt ſupra:ergo concluſio demōſtrationis potiſſimæ eſt propoſitio per ſe. Quot vero modi per ſe ingrediantur demonſtrationem potiſsimam dicemus alias.

Quartum probatur ſic. Demonſtratio cōſtat ex duabus præmiſſis,& concluſione quæ ſunt propoſitiones per ſe,vt dictum eſt,quarum terminis ſunt conuertibiles,& adęquati.vt patet hic, Omne animal rationale eſt riſibile: Omnis homo eſt animal rationale: ergo omnis homo eſt riſibilis. Sed quando termini ſunt conuertibiles, & adæquati, præmiſſę ſunt ſecundum quod ipſum,& earum prędicatum eſt vniuerſale poſterioriſticum,vt docuimus,ergo demonſtratio potiſſima, de qua tantum nunc intendimus,eſt ex præmiſſis ſecundum quod ipſum,& confirmatur,quia vt declarabimus infra demonſtratio huiuſmodi fit in prima figura in primo modo,& maior conſtat ex diffinitione ſubiecti,& propria eius paſsione, vt omne animal ratiōale eſt riſibile. Minor autem conſtat ex diffinito, & diffinitione, vt omnis homo eſt animal rationale.Cōcluſio verò conſtat ex ſubiecto,&ſua paſsione,vt ergo omnis homo eſt riſibilis.Cōſtat autem quòd iſti tres termini,homo,animal rationale,riſibile,ſunt adęquati,ergo cōſtituunt propoſitiones ſecundum quod ipſum.Hæc de tertio capite dicta ſint.

CAP. IIII.

Ex quibus & qualibus non eſt demonſtratio.

IN 4.c.inueſtigandū eſt ex quibus,& qualibus non eſt demonſtratio.Nam ex quo in præcedenti c.inueſtigandum eſt, ex quibus, & qualibus eſt, conſequens eſt inquirere ex quibus,& qualibus non ſit. Hic igitur ad mentem Ariſt. quinque concluſiones determinandæ ſunt. prima eſt, Demonſtratio non eſt ex contingentibus, neque poſsibilibus aliter ſe habere: ſecunda eſt,demōſtratio nō eſt ex his quæ ſunt per accidens:tertia eſt,demonſtratio non eſt ex extraneis: quarta eſt, Demonſtratio non eſt ex corruptibilibus: quinta eſt, demonſtratio non eſt ex principiis cōmunibus.

Demonſtratio nō eſt ex cō tingētib. Prima concluſio probatur ſic ad mentem Ariſtotelis.Demonſtratio potiſſima eſt ex præmiſſis neceſſariis, ergo non eſt ex contingentibus, neque poſſibilibus aliter ſe habere. Conſequentia patet, quoniam neceſſarium, & contingens opponuntur,ergo ſi eſt ex neceſſariis,non eſt ex contingentibus.Antecedens verò tripliciter probatur de nouo,licet, & in c.præcedenti iam probatum ſit, tamen pro maiori doctrina iterum probandum eſt.

Primò ſic,Demonſtratio eſt ex his quæ ſunt p ſe,vt probatum eſt in c.præcedenti,ergo eſt ex neceſſariis.Patet cōſequentia, quoniam omnis propoſitio per ſe eſt neceſſaria, prædicatum enim ſemper, & immutabiliter dicitur de ſubiecto, vt homo eſt animal rationale, homo eſt riſibilis.

Secundò ſic,Concluſio demonſtrationis eſt neceſſaria, quoniam eſt ea quæ ſcitur per demonſtrationem.Sed quod ſcitur non poteſt aliter ſe habere per diffinitionē ipſius ſcire,ergo quod ſcitur,i.ipſa concluſio eſt neceſſaria,ergo eſt ex præmiſſis neceſſariis.Probatur conſequentia, quoniam vt tibi declarabitur in 2.Phyſ.concluſio cōparatur ad præmiſſas vt effectus ad cauſas,ſed effectus neceſſarius nō poteſt eſſe à cauſa cōtingēti,aliter effectus eſſet potior quàm ſua cauſa:ergo concluſio non pōt demōſtrari niſi per præmiſſas neceſſarias.Dico demōſtrari,quoniā, vt inquit Ariſt. Contingit ſyllogizare neceſſarium ex non neceſſariis,ſicut verū ex nō veris,nō autē demōſtrare. exēplum primi, omne currens eſt animal, omnis homo eſt currens per caſum, ergo omnis homo eſt animal,exēplū ſecundi, omnis lapis eſt animal,omnis homo eſt lapis,ergo oīs homo eſt animal.

Tertiò ſic, & eſt argumentum à ſigno.Dicit Ariſt.ſignum autem eſt q̄ demōſtratio ſit ex neceſſariis, quoniam quando volumus inferre inſtantias contra arguentem quando diſputamus,dicimus:Tu non demōſtras,etiam quod opineris te demōſtrare,quoniam tu non procedis ex neceſſariis, ergo cōſtat quòd oportet demonſtrationem eſſe ex neceſſariis, aliter non diſtingueretur ſimplex ſyllogizator à demonſtratore.Hinc patet inquit Ariſt.quàm ſtulti ſint ſophiſtæ illi,qui exiſtimant ſe demonſtrare,& ſciētiam acquirere,ſi habeant principium probabile, & verum. Seipſos decipiunt, quoniam non acquiritur ſcientia & quæ eſt certa, & euidens de concluſione notitia per principium probabile verum, ſed per neceſſarium infallibiliter verum, Conſtat ergo demonſtrationem non eſſe ex contingentibus, nec poſsibilibus aliter ſe habere,ſed ex neceſſariis.

Demonſtratiō nō eſt ex his quæ ſunt per accidens. Secunda concluſio,ſcilicet quòd demōſtratio non ſit ex præmiſsis, quæ ſunt propoſitiones per accidens, probatur tripliciter ad mētē Ariſtotelis.Sed aduerte quod Ariſtoteles per ly per accidēs intēdit de propoſitionibus quarum prædicatū eſt accidens cōmune ſiue ſeparabile, ſiue inſeparabile,quæ ſunt in quinto prædicabili,de quo actū eſt in tracta. De prædicabilibus. De his enim nō habetur demōſtratio neque ſcientia,quoniā poſſunt adeſſe,& abeſſe ſubiecto præter ſubiecti corruptionē,modo quo expoſuimus in prædicto tract. ergo poſſunt aliter ſe habere, ex conſequēti nō poſſunt ſciri ex diffinitione ipſius ſcire. Nō ergo intēdit Ariſt. de accidēte proprio, quod fluit ex natura rei quale eſt riſibile in homine,ſimū,& aquilū in naſo,criſpum in capite. Siccū leue ſimpliciter, & calidum in ſummo in igne.Iſta enim,& ſi ſint accidētia, & in prædicamēto qualitatis quo ad entitatē, tamē cōſtituūt propoſitionem per ſe in ſecundo modo per ſe,& ſemper inſunt ſubiecto emanantia à principiis ſubiecti,& ideo de eis poteſt eſſe ſcientia,& per ea,& de eis poteſt eſſe demonſtratio. Declaratis igitur his probatur præpoſita concluſio tripliciter.

Primò ſic,Omnis vera demonſtratio eſt ex præmiſsis,& cōcluſiōe neceſſariis quæ infallibiliter ſunt veræ, ita quod non contingit earū prædicata aliquando ineſſe, & aliquādo non ineſſe,ſed ſemper & immutabiliter ineſſe,ſed propoſitiones per accidēs nō ſemper,& infallibiliter ſunt veræ quoniā earū prædicatū contingit ad eſſe & ab eſſe præter ſubiecti correptionē, loquendo de accidētibus cōmunibus vt nūc intēdit Ariſt.ergo conſtat q̄ demōſtratio non poteſt eſſe ex præmiſsis per accidēs,nec de cōcluſione per accidēs.Vnde de his non poteſt haberi demōſtratio,homo eſt albus.Theſaurus inueniet in agro.Sub cane pluet,ægrotus ſanabitur,Sortes addiſcēs erit perfectus philoſophus.

Secundò probatur ſic. Omnis demonſtratio eſt ex præmiſsis per ſe,& ſecūdū quod ipſum, vt manifeſtatum eſt in c.præcedēti. Sed propoſitiōes per accidēs, quæ conſtāt ex accidētibus cōmunibus,vt docuimus,nō ſunt, nec poſſunt eſſe præmiſſæ per ſe, ergo ex eis nō pōt fieri demōſtratio.

Tertiò probatur ſic, Omnis vera demōſtratio, & potiſſima de qua hic ſolùm intēdimus, facit ſcire per ſe per cauſam,& propter quid, vt docuimus in ſecundo c. Sed ſyllogiſmus procedēs ex præmiſsis per accidēs, non facit ſcire per ſe,per cauſam,per propter quid.Nam quando ſyllogiſmus eſt ex præmiſsis per accidens, neque maior extremitas ineſt medio per ſe neque medium ineſt minori extremitati per ſe vt patet hic.Omne currēs eſt albū,omnis homo eſt currēs, ergo omnis homo eſt albus. Nam caſu dato quod omnis homo ſit currens, & omnis homo ſit albus, & omne album ſit currens, neque album ineſt per ſe currēti, neque currens ineſt per ſe homini, ergo,&c. Conſtat ergo

quod demonſtratio non eſt ex his quæ ſunt per accidens.

Demonſtratio non eſt ex extraneis.

Tertia concluſio, ſcilicet q̃ demonſtratio non ſit ex extraneis probãda eſt ad mentẽ Ariſtotelis. Sed antequã probetur duo prænotanda ſunt, primo quid ſit demõſtrare ex extraneis & ex propriis, ſecundo duo ſupponenda ſunt.

Quantum ad primũ aduerte quod tribus modis poſſumus imaginare demonſtrationem eſſe ex extraneis, primo quãdo probatur paſsio extranea à ſubiecto, vt ſi geometra velit probare lineam .a. eſſe pulchrã viſu. Nam pulchrũ aut deforme viſu nõ eſt de conſideratione geometræ, ſed proſpectiui, rectum aut obliquum eſt paſsio propria lineæ, vt cadit ſub ſciẽtia giometrica. Vnde geometra probans pulchrũ viſu de linea, tendit ad extranea, qui autẽ probat curuum aut rectũ de ea ſiſtit in propriis. Secũdo quãdo in aliqua ſciẽtia probatur aliquid de ſubiecto alterius ſcientiæ, vt ſi geometra probat aliquid de numero quod eſt ſubiectũ Arithmeticæ, vel de ente aut corpore mobili, quod non conſideratur à geometra, ſed phyſico. Tertio quãdo in aliqua ſcientia probatur concluſio ſpectans ad illam ſcientiã non per medium proprium illius ſcientiæ ſed per medium ſpectans ad aliam ſcientiam, vt ſi phyſicus probet aliquam ſuam concluſionem per medium mathematicum, aut metaphyſicum. His ergo tribus modis contingit demonſtrationem fieri non ex propriis, ſed ex extraneis, ſed tertius modus eſt propriè ad intentionem Ariſtotelis.

Quantum ad ſecũdum aduerte duo ſuppoſita quæ præponit Ariſt. Antequam ad probationem præpoſitæ concluſióis deueniat, primũ eſt q̃ in omni demõſtratiõe tria sũt. Primum eſt concluſio, quæ demõſtratur. Puta, omnis homo eſt riſibilis, cuius ꝑdicatum eſt propria paſsio, quæ per ſe ineſt ſubiecto. Secũdum ſunt dignitates, id eſt principia ex quibus ꝓbatur cõcluſio: tertiũ eſt ſubiectũ, de quo demõſtratur paſsio, puta triangulus, de quo demõſtratur habere tres angulos &c. Secundũ ſuppoſitũ eſt q̃ licet eadẽ ſint principia cõmunia, quæ dignitates appellantur diuerſis ſcientiis, puta hoc principiũ, Omne totũ eſt maius ſua parte, & hoc. Si ab æqualibus æqualia demas, reſidua ſunt æqualia. Sunt cõmunia geometræ & Arithmetico. Nã verificãtur de lineis, & numeris, tamẽ idẽ ſubiectũ nõ eſt commune diuerſis ſciẽtiis. Sed quælibet ſciẽtia habet propriũ ſubiectũ iuxta qđ diſtinguit à quãcũque alia. Sed hoc tibi manifeſtabit infrà. His præmiſsis ꝓbat ſic concluſio ꝓpoſita. Nõ cõuenit demõſtrãtẽ deſcẽdere de vno gñe in aliud genus, id eſt de ſciẽtia in ſciẽtiã diſtinctã genere à ſciẽtia, in qua eſt demõſtrãs, puta nõ licet demõſtranti deſcẽdere de Geometria in Arithmeticam, aut de Phyſica in Moralẽ, aut de Logica in Phyſicã, ſed ſiſtere in terminis & principiis ſuæ ſciẽtiæ, ergo nõ cõuenit demõſtrationem fieri ex extraneis, ſed ex propriis. Conſequẽtia patet, quoniã ſi aliqua demonſtratio poſſet eſſe ex extraneis, hoc maximè eſſet ex eo, quia eſſet terminorũ diuerſarũ ſciẽtiarum ex deſcenſu vnius artificis à propria ſciẽtia ad aliam diſtinctam omnino, puta à Geometria à Phyſicã. Dico omnino, vt præſeruẽ deſcenſum à ſciẽtia ſubalternãte ad ſcientiam ſubalternatã. Nam hic deſcenſus licet, vt tibi manifeſtabitur infrà. Antecedens autem tripliciter probatur, primò ex parte ſubiecti, ſecũdò ex parte medij, tertiò ex parte paſsiõis.

Ex parte ſubiecti ſic, Si licet demõſtrantẽ deſcẽdere de genere in genus ex parte ſubiecti, ergo liceret Arithmetico demõſtrare aliquid contentũ ſub quantitate continua, quæ eſt ſubiectum Geometriæ, puta q̃ circulus caret angulis: ſed hoc eſt falſum, quia continuum de quo eſt Geometria, & Arithmeticum, de quo eſt Arithmetica, ſunt duo genera ſubalterna quantitatis, quorum vnum non ponitur ſub alio, ergo non licet demonſtrantem in Arithmetica deſcendere in Geometriam ex parte ſubiecti. Puta probando aliquid de continuo, quod non eſt ſubiectum, nec continetur ſub ſubiecto Arithmeticæ.

Ex parte medij ſic. In omni demõſtratiõe oportet quòd medium per quod probatur concluſio, & extrema, id eſt maior & minor extremitas, ſint eiuſdẽ generis, quoniã debent de ſeinuicẽ verificari per ſe & ſecũdum quod ipſum, vt docuimus ſuprà. Sed paſsiones & ſubiecta diuerſarum ſcientiarũ ſunt diuerſorum generũ, nã ſicut differunt genere linea & ternarius, ſic eorũ paſsiones, quæ ſunt rectũ & curuũ, par vel impar. Ergo eis non poteſt applicari vnũ commune medium per quod probetur paſsio de linea, & paſsio de ternario: nam tale commune medium aut falſo prædicaretur de vtraque, aut per accidens.

Tu tamen aduerte q̃ vt declarabimus infrà, quãdo vna ſcientia ſubalternatur alteri, vt proſpectiua geometriæ, & muſica Arithmeticæ, licet ex principiis ſubalternantis aliquid demonſtrare in ſubalternata, quoniã ſubiectũ ſubalternatæ continet ſub ſubiecto ſubalternantis, vt tibi declarabitur infra, nec tũc eſt deſcenſus de genere in genus, ſed de genere quaſi in ſpeciem generis, vt quando deſcẽdimus de linea ſimpliciter quæ conſideratur à Geometra, ad lineam viſualem, quæ conſideratur à proſpectiuo.

Ex parte paſsiõis ſic, in omni demõſtratiõe paſsio prædicat per ſe de ſuo ſubiecto, vt in Geometria, habere tres angulos per ſe prædicatur de triãgulo, ſed paſsio ſubiecti vnius ſciẽtiæ non prædicat per ſe, ſed aut nullo modo, aut per accidẽs de ſubiecto alterius ſcientiæ. Nã vt exẽplificat Ariſtoteles, nõ ſpectat ad Geometrã demõſtrare lineã rectã eſſe pulcherrimã linearum, quoniã eſſe pulchrum non prædicatur per ſe de linea, ſed eſſe curuum aut rectũ. Nec ſpectat ad eundem demonſtrare quòd linea recta contrariatur circulari, quoniam contrarietas non eſt de conſideratiõe Geometræ, ſed Metaphyſici, vt tibi declarabitur in libro decimo Metaphyſicæ. Cõſtat igitur tibi quòd non licet demõſtranti deſcẽdere de vno genere ſcientiæ in aliud genus ſcientiæ, tam ex parte ſubiecti, quàm medij & paſsionis, ſed oportet ipſum verſari tantùm circa proprium ſubiectum & proprias paſsiones ſui ſubiecti, & circa propria media, ex quibus habet demonſtrare proprias paſsiones de proprio ſubiecto. Hinc ſequitur corollariè pauciſſimos eſſe verè ſcientes, quoniã pro maiori parte, credentes ſe demonſtrare procedunt non ex propriis, ſed ex extraneis, & præcipuè ex mediis extraneis, aut communibus, vt declarabimus infrà.

Quarta concluſio, ſcilicet quòd demonſtratio non ſit ex corruptibilibus probatur tripliciter ad mentem Ariſtotelis deinde remouendum eſt quoddam dubium.

Demonſtratio nõ eſt ex corruptibilibus.

Primò probatur ſic. Concluſio veræ demõſtrationis eſt perpetua & incorruptibilis, ergo eſt ex præmiſsis perpetuis & incorruptibilibus, quæ ſcilicet ſunt perpetuæ veritatis. Conſequẽtia patet, quoniã ſicut nõ poteſt demõſtrari concluſio neceſſaria ex præmiſsis contingẽtibus, vt docuimus ſupra, ſic non poteſt demonſtrari cõcluſio perpetua, & incorruptibilis ex præmiſsis non perpetuis, & corruptibilibus, aliter ſemper verũ demõſtraretur ex nõ ſemper vero, quod patet eſſe impoſsibile. Antecedens autẽ ſic probatur. In demonſtratione potiſsima, de qua hic intendimus, cõcluſio cõſtat ex propria paſsiõe & proprio ſubiecto, vt homo eſt riſibilis. Triangulus habet tres angulos. Sed propria paſsio ſemper cõuenit ꝓprio ſubiecto & omni cõtẽto ſub eo, cũ ſit propriũ quarto modo, ergo conſtituũt propoſitionẽ perpetuæ veritatis, quæ eſt cõcluſio demõſtrationis potiſsimæ. Cõſtat ergo verã demonſtrationẽ eſſe de cõcluſione perpetua, & incorruptibili, & ex præmiſsis perpetuis. Non ergo demõſtratio eſt corruptibiliũ, nec ex parte concluſionis, nec ex parte præmiſſarum.

Secundò probatur ſic, Omnis demonſtratio potiſsima eſt de his & ex his quæ ſciuntur per ſe & nõ per accidens. Nã omnis propoſitio per ſe ſcitur per ſe, cũ ſit immutabilis veritatis. Dictũ eſt autẽ tam cõcluſionẽ quàm præmiſſas demõſtrationis potiſsimæ eſſe propoſitiões per ſe, ergo ſciuntur per ſe. Sed corruptibilia, vt corruptibilia, non ſciuntur per ſe, ſed per accidens, quoniam cum ſint ſingularia non directè, ſed reflexè intelliguntur, ergo vniuerſalia ſciuntur per ſe cum ſint perpetua, & ſingularia ſciuntur per accidens, cum ſint corruptibilia, loquendo de ſingularibus naturalibus inferioribus. Ergo demonſtratio nõ eſt de corruptibilibus, nec ex corruptibilibus.

Tertiò probatur ſic, Omnis demonſtratio potiſsima eſt ex his quæ ſunt de omni poſterioriſtico, vt docuimus ſuprà. Sed corruptibilia nõ ſunt de omni poſterioriſtico. Nõ eñ ſemper ſunt, ſed aliquãdo ſic, aliquãdo nõ aliter, nõ eſſent corruptibilia. De omni autẽ poſterioriſticũ importat ſempiternitatẽ tẽporis & vniuerſalitatẽ ſuppoſitorum. Ergo demonſtratio potiſsima non eſt ex corruptibilibus.

Et aduerte q̃ apud Ariſtotelem ex prædicta concluſione infertur hoc corollarium. Sicut demonſtratio non eſt corruptibiliũ, ſic nec diffinitio. Nam diffinitio aut eſt principium demonſtratiõis. Vt quãdo eſt mediũ per quod demõſtratur concluſio, vt per rationale demonſtratur hominem eſſe riſibilem: aut eſt tota demõſtratio poſitiõe, id eſt ordine, differẽs, vt quãdo de re datur duplex diffinitio vna

per

per materiam, alia ꝑ formam, ſiue per finem. Nam ea quæ ꝑ materiam datur eſt concluſio demonſtrationis, quæ autem per formam eſt medium. Verbi gratia. De ira datur duplex diffinitio, Vna ꝑ materiam, quæ eſt hæc, Ira eſt accenſio ſanguinis circa cor, Altera per finẽ, quæ eſt hæc, Ira eſt appetitus vindictæ. Et his duab⁹ poteſt aggregari vna quæ erit hæc, Ira eſt accenſio ſanguinis circa cor, propter appetitum vindictæ, & hæc eſt virtualiter tota demonſtratio, licet differat poſitione, i. ordine, quia vt ſic nondum eſt diſpoſita in modo & in figura ſyllogiſmi. Si autem ſumatur diffinitio per materiam pro concluſione, & ea quæ eſt per formam pro medio, tunc fiet demonſtratio ordinata in modo & in figura, vt hic, Omnis appetit⁹ vindictæ eſt accẽſio ſanguinis circa cor: ſed ira eſt appetitus vindictæ: ergo ira eſt accenſio ſanguinis circa cor. Cũ igitur diffinitio ſit virtualiter ipſa demonſtratio, aut principium, id eſt medium demonſtrationis, ſicut demonſtratio non eſt corruptibilium, ſic nec diffinitio, ex conſequenti nec ſcientia.

Probata igitur quarta cõcluſione, & ex ea deducto corollario, aduerte quod Ariſt. contra determinata mouet dubium & ſoluit. Dubium quidem eſt tale. Dictum eſt demõſtrationem non eſſe corruptibilium quæ aliquando ſunt, aliquando non ſunt, ſed perpetuorum quæ ſemper ſunt. Ex hoc ergo ſequitur de eclipſi Lunæ, & Solis, & de tonitruo, & de naturalibus nullam poſſe fieri demonſtrationẽ neque haberi ſcientiam, quoniam conſtat quod non ſemper ſunt, ſed aliquando ſic, aliquando non.

Ad hoc reſpondens Ariſt. inquit ꝙ ſecundum quod ſunt huiuſmodi, i. ſecundum quod de eis habetur demonſtratio & ſcientia, ſemper ſunt, ſecundum autẽ quod ſunt particularia in ſe conſiderata, de eis non habetur demõſtratio nec ſcientia. Pro cuius ſolutionis notitia aduerte ꝙ defect⁹ lunæ & ſolis, & res naturales inferiores dupliciter conſiderari poſſunt, primò in ſe & in ſingulari, puta hæc eclipſis inquantum hæc, & hæc roſa inquantum hæc. Secundò ꝑ reſpectum ad cauſam ſuam naturalẽ. Primo quidẽ modo cõſtat ꝙ non ſunt ſemper, quoniã hæc vel illa eclipſis, & hęc vel illa roſa per determinatum tempus habet eſſe, quo trãſacto non ſunt: & vt ſic de eis nõ eſt demõſtratio nec ſcientia. Secundo aũt modo dicuntur eſſe ſemper, nã cauſa eorum eſt certa & determinata & ſufficiens, ita quod ea poſita infallibiliter ſequitur effectus, puta cauſa eclipſis lunæ eſt interpoſitio diametralis terræ inter ſolem & lunam. & cauſa eclipſis ſolis, eſt interpoſitio lunę inter ſolem & aſpectum noſtrum, vt tibi declarabitur in tractatu Sphæræ, quibus cauſis poſitis & quandocunque ponunt. infallibiliter ſequitur eclipſis, & vt ſic de eis habet demõſtratio & ſcientia, quoniam vt ſic infallibiliter determinatis tẽporibus exiſtunt ſemꝑ. De naturalibus aũt puta de roſa, aut niue: aut tonitruo eodem mõ dicendũ eſt. Nã licet in ſe conſiderata & vt ſingularia ſunt, non ſint ſemꝑ, tamen relata ad cauſas ſuas vniuerſales remoto impediměto, determinato tẽpore ſunt ſemper, vt in vere ſemꝑ generaſ roſa, in æſtate tonitruum, in hieme nix &c. Conſtat ergo qũo ſcientia & demonſtratio eſt eorũ, q̃ ſunt ſemꝑ, & nõ eſt corruptibilium.

Demonſtrationẽ eſt ex prĩcipiis cõmunibus.

Quinta concluſio ſcilicet ꝙ demonſtratio non eſt ex principiis communibus probatur, ſimpliciter ad mentem Ariſt. Sed antequam probetur aduerte quod per principia communia intendit prima & vniuerſalia principia quas dicimus dignitates, & quæ diuerſis ſcientiis applicari poſſunt. Verbi gratia. Omne totũ eſt maius ſua parte, nõ ſunt oppoſita in eodem, Vbi eſt maius, & minus ibi eſt æquale. Hæc enim poſſunt applicari concluſioni geometricæ & arithmeticæ & phyſicæ &c. Sed id tibi plenius declarabitur in c. ſequenti. His prænotatis probatur concluſio præpoſita quadrupliciter.

Primò ſic, nulla principia cõmunia faciunt ſcire per ſe & ſimpliciter id, quod demonſtratur, ſed tantum in confuſo. Omnis demonſtratio potiſsima facit ſcire per ſe & ſimpliciter & non tantum in confuſo id, quod demonſtratur, ergo nulla demonſtratio potiſſima eſt ex principiis cõmunibus ſed propriis. Minor patet ex diffinitione ſuperius data de demonſtratione potiſſima. Maior autem ſic declaratur ſcire rem per principia communia, eſt ſcire in genere, ſicut qui ſcit hominem inquantum eſt ſubſtantia & nõ vltra, ſcire autem per principia propria eſt ſcire in ſpecie, vt quãdo ſciẽ homo per rationale, quod eſt ſcire diſtinctè & ſimpliciter, vt igitur demõſtratio potiſſima faciat ſcire per ſe & ſimpliciter, non ſufficit quod ſit ex veris communibus, ſed ex veris ꝑpriis ídemõſtrabilib⁹ & ĩmediatis, i. ꝓximis.

Secundò ſic, ſi ſufficerent principia cõmunia ad demõſtrandum, ergo Briſſo demõſtraſſet quadraturam circuli. i. quadratum æquale circulo, quod eſt falſum, probatur conſequentia. Briſſo aſſumebat hoc principium commune. Vbi eſt dare maius, & minus, eſt dare æquale. deinde ſubſumebat, ſed eſt dare quadratum maius circulo, puta ſi figuraẽ circulus intra quadratum, Et eſt dare minus quadratum circulo, puta ſi deſcribatur quadratum in circulo vt hic,

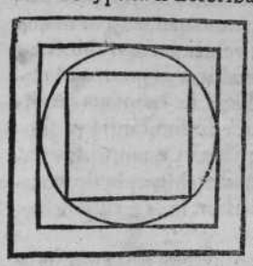

Ergo eſt dare quadratum æquale circulo. Sed quod Briſſo non demõſtret patet ex eo quod hoc principium, Vbi eſt dare maius & minus, &c. eſt commune geometræ & arithmetico, eodem enim principio probari poteſt quod vbi eſt maior & minor numerus, eſt etiam dabilis æqualis. Idem intellige apud phyſicum de velocitate & tarditate motus, & apud moralem de maiori & minori vitio ac virtute. Cũ igitur illud principium non ſit proprium geometræ, non facit ſcire ſimpliciter & per ſe, ideo Briſſo non demonſtrauit intentum ſuum.

Tertiò ſic, probatum eſt demonſtrationem non eſſe ex principiis extraneis nec diuerſorum generum, i. quę ad diuerſa genera ſcientiarum poſſunt applicari, ſed ſunt propria illi ſcientiæ in qua aſſumuntur, vt diffinitio figuræ & vnitatis & numeri, ſunt propria in ſcientiis in quibus cõſideratur figura, puta geometriæ, & vnitas, & numerus puta arithmeticæ. Sed principia communia ſunt extranea, & diuerſorum generum, applicant enim ſcientiis diſtinctis genere, puta hoc principium, Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia, poteſt applicari magnitudini & motui & tempori & numero, ergo ex principiis communibus non poteſt fieri demonſtratio.

Quartò ſic, In omni vera demonſtratione oportet quòd medium, id eſt principium per quod demonſtratur concluſio, & extrema ex quibus conſtat concluſio, id eſt maior & minor extremitas ſint æque proxima & eiuſdem generis. Declaratum eſt enim ſupra quòd non licet demonſtranti deſcendere de genere in genus & maxime ex parte medij, niſi in ſcientiis ſubalternantibus & ſubalternatis de quib⁹ loquemur infra. Sed principia communia, per quæ probatur concluſio in aliqua particulari ſcientia, non ſunt æque proxima, nec eiuſdem generis cum extremis, aliter nõ poſſent applicari diſtinctis concluſionibus diuerſarum ſcientiarum, ergo demonſtratio non poteſt eſſe ex principis communibus, ſed ex propriis, aliter nunquam erit vera & potiſſima demonſtratio.

Conſtat ergo demonſtrationem veram, & potiſſimam, non eſſe ex principiis cõmunibus, ſed propriis & proximis, & quæ ſint eiuſdem generis cum concluſione, quæ demonſtratur.

Et aduerte quod Ariſtot. ex præpoſita & probata concluſione deducit quatuor corollaria.

Primum eſt. Quælibet ſcientia particularis, vt phyſica, geometria & arithmetica, reſpicit metaphyſicam, vt ſuperiorem, quoniam ipſa probat principia propria ſcientiarũ particularium. Scientiæ. n. particulares non probant principia ſua, ſed ſupponunt ea vt vera, & tã cum nõ cõſtent ex terminis cõmuniſſimis, vt primæ dignitates, probabilia ſunt, & cũ non probentur, ſed ſupponãtur à ſcientia particulari, in qua ſunt principia ꝑpria, nec in alia ſcientia particulari, quoniam nõ eſt maior ratio in vna, quã in alia, imò minor. Nã ſi non probãtur in ea in qua ſunt principia, multo minus in quacunq; alia particulari: in qua nõ ſunt principia, ſpectat ergo eorum probatio ad ſuperiorem ſciẽtiam, quam particulares reſpiciũt, vt reginã, & hæc eſt metaphyſica, vt tibi declarabitur in quarto metaphyſicę & in ſexto.

Quælibet ſciẽtia indiget metaphyſica quæ eſt diguiſſima inter omnes, & in omnes de ſcendens.

Secundũ eſt, ꝙ metaphyſica eſt magis & maximè ſciẽtia ſuper omnes alias particulares. Nam ipſa pro ſubiecto habet ens inquantũ ens, particulares aũt ſcientiæ habent pro ſubiecto partẽ entis, puta ens naturale ſiue mobile vt phyſica, ens q̃tum cõtinuum vt geometria, ens quantũ diſcretũ vt arithmetica. & hoc tibi declarabitur in 4. Metaphy. Item metaphyſica verſaſ circa vniuerſaliſſimas & primas cauſas, particulares aũt circa particulares cauſas. Et hoc tibi declarabitur in ꝓœmio primi metaphyſicę. Itẽ finis metaphyſicæ eſt diuinorũ entiũ cognitio, particulariũ aũt finis & cog

& cognitio naturalium entiũ,aut entis quanti cõtinui, aut entis diſcreti.Ex omnibus ergo his, conſtat metaphyſicam eſſe maximam ſcientiam ſuper omnes alias particulares,ideo Ariſtotel. in procœmio primi Metaphyſicæ vocat eam ſapientiam,& deam ſcientiarum.

Tertium eſt, Metaphyſica deſcendit in omnes ſcientias particulares,ſicut Geometria in proſpectiuam,& Arithmetica in muſicam,ſicut enim Geometria probat principia ꝓſpectiuæ,& Arithmetica muſicæ,ſic metaphyſica ꝓbat ſtabiliendo principia ſcientiarum particularium.Item omnia ſubiecta aliarum ſcientiarum ſunt veluti partes ſubiectiuę ſubiecti metaphyſicæ,vt tibi declarabitur in quarto Metaphyſicæ. Item Metaphyſica conſiderat de omnibus terminis ſcientiarum particularium, puta de ſubſtantia vt ſubſtantia,de corpore vt corpus,de quãto vt quantũ,de quali vt quale vt tibi declarabitur in quinto Metaphyſicæ,particulares autem ſcientiæ non deſcẽdunt in Metaphyſicam, ergo dignior & excellentior eſt.

Quartum eſt,Difficile eſt cognoſcere, ſi nos aliquid verè ſcimus.Dictum eſt enim ꝙ non ſcimus niſi per principia propria,ſed difficillimũ eſt ſcire, ſi principia per quæ probamus aliquam concluſionem ſint propria. Opinamur enim ſcire, dummodo habeamus ſyllogiſmum ex aliquibus veris & primis, ſed non ſufficit niſi habeamus ex propriis & proximis.Hæc de præſenti capite ſint dicta.

CAPVT V.

Ex qbus & qualibus principiis eſt demõſtratio virtualiter.

IN quinto c.inueſtigandum eſt quæ principia ingrediantur demonſtrationem virtualiter tanquam prima ſemina & fundamenta veræ ſcientiæ, quæ cauſatur in nobis ex demonſtratione.Ordo enim doctrinæ requirit,vt poſtquam oſtendimus ex c. tertio quæ principia ingrediuntur demonſtrationem formaliter,& in c.quarto,quæ non, nũc inueſtigemus quæ virtualiter ingrediuntur,& quoniam de terminabimus quòd principia communia, & vniuerſaliſſima quæ appellantur dignitates, ſunt illa quæ virtualiter ingrediuntur,& ſuper quæ demonſtratio omnis ſcientifica firmatur. Ne deducamus addiſcentem per incognita hic tria agenda ſunt.

Primò aſſignãda eſt differentia inter principia communia & propria.Secundò explicandum eſt in ſpecie quę ſint principia communia. Tertiò declarandum eſt quomodo ſcientiæ particulares in demonſtrationibus ſuis vtuntur principiis communibus.

Quantum ad primum antequam aſſignemus differentiam inter principia communia & propria,prius declarandum eſt quid ſit principium demonſtrationis abſolutè ſumptum,id eſt vt ſub ſe continet principium cõmune & principium proprium , & quomodo differt à non principio, deinde aſſignabimus differentiam inter principia communia& propria.

Tu igitur aduerte ꝙ principium vt principium demonſtrationis ad mentem Ariſtotelis eſt propoſitio vera & neceſſaria indemonſtrabilis abſolutè.vel ſaltem in ſcientia in qua habetur ac recipitur pro principio.

Primò dicitur vera & neceſſaria,ad differẽtiam propoſitionis falſę aut contingentis,nam cũ principium demonſtrationis ſit cauſa ſcientiæ,quæ eſt vera & firma de re ſcibili notitia,non poteſt cauſari ex falſo, nec ex contingenti quod poteſt aliter ſe habere, & aliquando eſt verum , aliquando falſum , ergo propoſitio falſa aut contingens non poteſt eſſe principium demonſtrationis.

Secundò dicit indemonſtrabilis,vt diſtinguatur principium à concluſione.Nã principium vt principium demonſtrat,ſed non demonſtratur.Concluſio autem vt concluſio demonſtratur,ſed non demonſtrat inquantũ concluſio.Dico inquantum concluſio, quoniam non inconuenit cõcluſionem demonſtratam in ſuperiori ſcientia,puta in geometria,aſſumi vt principium in inferiori,puta in proſpectiua. Tertiò dicitur in ſcientia,in qua eſt principium,ne ſuadeas tibi omne principium in quacunque ſcientia , eſſe omnino & ſimpliciter indemõſtrabile,ſed ſufficit ipſum eſſe indemonſtrabile in ſcientia,in qua eſt principium.vt in geometria hoc ſumit vt principium, A puncto ad punctum lineam ducere contingit , & tamen eſt demonſtrabile ſimpliciter. Vnde demonſtratur in ſexto Phyſicorũ,eo quod duo puncta nõ poſſunt ſe tangere,ſed ſemper datur medium quod eſt linea.Sufficit ergo tibi ꝙ omne principium demonſtrationis, vt principium eſt indemonſtrabile , & quidem ſi ſit indemonſtrabile ſimpliciter, eſt principium ſimpliciter, vt primæ dignitates : ſi ſit indemonſtrabile ſed quid puta , in tali vel tali ſcientia,eſt principium ſecundum quid.

Viſo quid ſit principium demonſtrationis,de facili conſtat tibi conuenientia & differentia inter principium & nõ principiũ,quod eſt concluſio demonſtrabilis. Conueniunt quidem in hoc quod tam de principio quàm de concluſione oportet addiſcentem cognoſcere quid ſignificent, aliter vane laboraret addiſcens.Significatum enim terminorum,eſt prima ianua intelligentiæ.

Differunt autem , quoniam ex principiis , alia demonſtrantur , ſcilicet quæ ſunt concluſiones , ipſa autem principia non demonſtrantur,ſaltem in ſcientia,in qua ſumuntur , vt principia , aliter non eſſent principia. Vnde ſicut apud Mathematicum de vnitate , & triangulo , & recto ſupponitur quid ſignificent , ita de principiis , & de concluſione,& in hoc conueniunt:& ſicut vnitas,& magnitudo non demonſtratur , ſed alia ex his, ita dicendum eſt de principiis & concluſione , & in hoc differunt principia à non principiis.

Viſo quid ſit principium demonſtrationis abſolutè ſumptum , & quomodo conuenit & differt à non principio, id eſt , à concluſione , diuidendum eſt in principium proprium & principium commune , & vtrunque diffiniendum , ex qua diffinitione apparebit eorum differentia ab inuicem.

Tu igitur aduerte , quòd ſicut animal eſt genus continens ſub ſe ſpecies,puta hominem,& leonem ſic principiũ demonſtrationis eſt genus,ſub ſe continens principiũ proprium & commune.Principium quidem proprium ad mentem Ariſtotelis eſt illud quod eſt principium tantùm in vna ſcientia,in eo quod principium.Verbi gratia, apud Geometram tantùm,hoc eſt vnum ex ſuis principiis proprium, linea eſt longitudo abſque latitudine & profunditate, & hoc,Rectum eſt illud, cuius medium non diſcrepat ab extremis.Hæc enim extra geometriam non verificantur.Dixi in eo quod principium , quoniam non inconuenit eandem propoſitionem in vna ſcientia eſſe principium , in alia eſſe concluſionem , vt declarabitur tibi infra in ſcientia ſubalternante,& ſubalternata.In ratione vero principij, non poteſt eſſe principium proprium niſi in vna ſcientia tantùm. Principium vero commune eſt , quod in pluribus ſcientiis poteſt aſſumi vt principium ad probandũ concluſiones diuerſarum ſcientiarum.vt ſunt iſta, Si ab æqualibus æqualia demas,reſidua ſunt æqualia.Omne totum eſt maius ſua parte.De quolibet eſt vera affirmatio vel negatio.Poſſunt autem applicari diuerſis ſcientiis , ſi ſumatur contracta ad propriam materiam diuerſarum ſcientiarum.Verbi gratia, Hoc principium. Si ab æqualibus &c. ſic applicatur geometriæ , ſi ab æqualibus magnitudinibus vel lineis vel ſuperficiebus æquales magnitudines vel lineas vel ſuperficies demas , reſidua ſunt æqualia. Idem intellige de hoc, Omne totum eſt maius ſua parte.Nam geometra ſic trahit ad ſe , Omne totum continuum puta corpus aut linea , eſt maius ſua parte.Arithmeticus autem ſic trahit ad ſe, Omnis totus numerus eſt maior ſua parte. Sicut etiam trahit ad ſe ſuperius principium dicens , ſi ab æqualibus numeris æquales numeros demas, reſidui ſunt æquales, vt ſi à duobus denariis, demas duo, reſidui ſunt æquales , puta octo & octo.

Quantum ad ſecundum manifeſtandum eſt in ſpecie quæ ſint principia communia & propria,& quomodo differant communia à propriis , & quomodo propria diſtinguuntur per ſuppoſitionem & petitionem & quæſtionem, & diffinitionem , & quam differentiam habeant ab inuicem , pro reſolutione igitur præmiſſorum , ponuntur tres concluſiones ad mentem Ariſtotelis.

Prima concluſio eſt hæc.Principia cõmunia ſunt dignitates,id eſt primæ propoſitiones,quæ conſtant ex vniuerſaliſſimis terminis , vt de quolibet ente , eſt vera affirmatio vel negatio.Impoſsibile eſt idem ſimul eſſe&non eſſe.Non ſunt oppoſita in eodem ſimul.

Hæc probatur ſic.Principia communia ſunt propoſitiones neceſſariæ, veræ, & per ſe intelligibiles , id eſt non per rationem exteriorem,id eſt argumentationem, ſed per rationem interiorem, id eſt ſolo lumine intellectus,ita quòd ſola intelligentia terminorum,quilibet ſanæ mentis acquieſcit illis,nec poteſt mente negare,licet fortè voce neget ex

pro

proteruia,vt quidam ex antiquis,cõtra quos diſputat Ariſtoteles quarto Metaphyſicæ.Sed iſtę conditiones & excellentiæ non competunt niſi dignitatibus & maximis, ſuper quas omnis vera ſcientia fundatur,ergo principia communia ſunt dignitates,quas diximus cõſtare ex primis, & vniuerſaliſsimis terminis.

Secunda concluſio , propria principia ſunt propoſitiones,quæ conſtant ex terminis ſpecialibus,quæ non ſunt veræ nec intelligibiles per ſeipſas,ſed per primas dignitates, ex conſequenti per rationem exteriorem,i. argumentationem , licet ſumantur vt indubitatæ veræ in ſcientia in qua ſumũtur vt principia,vt in mathematica primę petitiones, puta punctus eſt cuius pars non eſt , linea eſt longitudo & cætera , linea recta eſt breuiſsima extenſio inter duo puncta.Angulus cauſatur ex contactu duarum linearum,& cætera.Hæc probantur ſic,principia propria habent dignitates ſupra ſe,per quas poſſunt probari & ſtabiliri in ſciẽtia, ſiue Philoſophia prima,vt patet per Ariſtotelem in quarto Metaphyſicæ,ergo ſunt propoſitiones,quæ non ſunt veræ, nec intelligibiles per ſeipſas , ſed inquantum reducuntur ad primas dignitates.

Tertia concluſio,Principia propria, quæ diſtinguuntur in ſuppoſitionem & petitionem & quæſtionem, & diffinitionem,ita ſe habent,quod ſuppoſitio non eſt petitio,& petitio non eſt quæſtio,& diffinitio nõ eſt ſuppoſitio, nec petitio nec quæſtio.Hęc probãtur declarando quid ſit vnũquodque eorum,& quomodo differant.

Suppoſitio quid. Tu igitur aduerte,ꝙ ſuppoſitio eſt propoſitio demõſtrabilis ſecundum ſe, quoniam habet priorem per quam poſſunt demonſtrari.vt iſta,A puncto ad punctum lineam ducere contingit, poteſt demonſtrari per hanc , Duo puncta non poſſunt eſſe continua neque ſe tãgere,ergo,&c.& tamen licet non demonſtrata acceptatur,vt firmiter vera ab addiſcente.Petitio autem eſt propoſitio demonſtrabilis ſicut & ſuppoſitio.Nõ tamen demonſtrata,& ab addiſcente vel reſpõdente nec reſpuitur nec acceptatur,ſed dicit pro nunc tranſeat.Quæſtio autem eſt propoſitio demonſtrabilis,& nõ demonſtrata, quam addiſcens vel reſpondens nõ ſolum non acceptat,ſed etiam eſt contrariæ opinionis, do nec ſibi demõſtrata fuerit. Diffinitio verò licet non ſit propoſitio,quoniam conſtat ex ſolo genere & differentia abſque copula , tamen eſt oratio indicans quid eſt eſſentia & natura diffiniti per prędicata eſſentialia,quę ſunt genus & differentia magis propria, vt tibi alias declarabitur. Conſtat igitur tibi quid ſit ſuppoſitio,& petitio,& quæſtio, & diffinitio.Quomodo autem conueniant & differant aduerte hinc. Eadẽ propoſitio eſt realiter ſuppoſitio, & petitio, & quæſtio,ſed ratione differunt.Nam ſi eam acceptat ſimpliciter reſpondens, ita quòd ſit eiuſdem ſententiæ cũ opponente, dicitur ſuppoſitio:ſi autẽ reſpondens nõ ſit eiuſdem nec contrariæ ſententiæ cum opponente, dicitur petitio:quod ſi reſpondens ſit contrariæ ſententiæ cum opponente,dicitur quæſtio.Quomodo autem differat diffinitio à tribus prædictis patet ex eo ꝙ quodlibet illorum trium eſt propoſitio,diffinitio autem ſecundum ſe non eſt propoſitio,niſi dicamus illam eſſe propoſitionem, quando prædicatur diffinitio de diffinito, vt homo eſt animal rationale. Præterea , Diffinitio ad primam operationem intellectus ſpectat ,vt tibi declarabitur in tertio de Anima,ſuppoſitio autem & petitio,&c.ad ſecundam,ergo,&c.Præterea, omnis ſuppoſitio aut petitio aut quæſtio eſt vniuerſalis aut particularis,cũ ſit propoſitio cuius proprietates ſunt particularitas & vniuerſalitas , vt docuimus in tertio tractatu, Diffinitio nec vniuerſalis nec particularis cum non ſit ꝓpoſitio, ergo cõſtat quomodo differt à tribus prædictis.

petitio.

Quæſtio.

Diffinitio

Quantum ad tertium declarãdum eſt quo modo ſcientiæ particulares vtuntur in demonſtrando principiis communibus.Deinde quomodo ſe habeant circa principia propria.Quantum ad principia communia,quæ ſunt primæ dignitates , aduerte quod ſecundum Ariſtotelem in quarto Metaphyſicæ ſunt duo.Vnum negatiuum, ſcilicet non contingit,id eſt, non poteſt idem de eodem ſimul affirmari & negari. Alterum eſt affirmatiuum , ſcilicet de quolibet eſt vera affirmatio vel negatio, id eſt, de quolibet verificatur alterum contradictoriorum. Quomodo igitur ſcientiæ particulares vtantur his duobus communiſsimis principiis aduerte quod ad mentem Ariſtotelis diſtinguendum eſt de demonſtratione oſtenſiua,& de ea,quę ducit ad impoſsibile. Nam demonſtratio oſtenſiua non vtitur primo principio negatiuo niſi contractu ſiue applicate ad ſpecialeſ terminos, & ad maiorẽ extremitatẽ,cõcludendo aliqd̃ prædicatũ de minori extremitate,cum negatione ſui oppoſiti cõtradictorij.Verbi gratia, Volo probare quod Sortes eſt animal,& non eſt nõ animal,& arguitur ſic, Omnis homo eſt animal, & non eſt nõ animal.Sortes eſt homo, ergo Sortes eſt animal, & non eſt non animal,quia nõ poteſt de Sorte verificari animal,& non animal,per primum principium negatiuum,ergo ſi eſt animal,non eſt non animal.

Demonſtratio autem ducens ad impoſsibile vtitur hoc primo principio affirmatiuo, De quolibet eſt vera affirmatio vel negatio. Non quidem in ſua vniuerſalitate, ſed applicatum ad proprium ſubiectum. Verbi gratia geometra aſſumit hoc principium ad demonſtrandum hanc lineam eſſe rectam, quia non eſt obliqua, & Arithmeticus aſſumit idem ad probandum hunc numerum eſſe parem, quia non eſt impar.

Sed dices,quis eſt modus vtendi prædicto principio in demonſtratione ducente ad impoſsibile?

Reſpondetur quod eſt talis, Volo probare quòd aſinus non eſt homo, & arguo ſic.Omne animal eſt homo:Aſinus eſt animal : ergo aſinus eſt homo. Argumentum eſt in forma quoniam in darij,& concluſio eſt falſa ergo aliqua prę miſſarum.Non minor,ergo maior:tunc vltra, maior eſt falſa , ergo ſua oppoſita contradictoria eſt vera ſcilicet non omne animal eſt homo,patet conſequentia per primũ principium affirmatiuum, quoniam de quolibet eſt vera affirmatio vel negatio,ergo ſi hæc affirmatio eſt falſa,Omne animal eſt homo,hæc negatio eſt vera,non omne animal eſt homo. Hoc igitur modo demonſtratio ducens ad impoſsibile, vtitur primo principio affirmatiuo. Ex quibus cõſtat quod demonſtratio oſtenſiua completur vnico diſcurſu, procedendo à maiore ad minorem , & ab vtraque ad concluſionem & illic ſiſtere. Demonſtratio autem ducens ad impoſsibile, non completur niſi pluribus diſcurſibus quorum primus eſt à præmiſsis ad concluſionem.Secundus autẽ eſt per reuerſionem ad præmiſſas, modo quo argumentati ſumus.Hæc de quinto capite dicta ſint.

CAPVT VI.

Quomodo omnes ſcientiæ conueniunt,vel diſconueniunt circa principia communia,& propria.

IN 6.c.declarandum eſt quomodo omnes ſcientiæ includendo metaphyſicã & dialecticam ſe habent circa principia communia , deinde circa propria. pro reſolutione primæ partis ponuntur tres cõcluſiones.Prima eſt,Omnes ſcientiæ conueniunt,& diſconueniunt circa principia communia, & quidem quòd conueniunt declaratur ſic , omnis ſciẽtia roboratur, & firmatur per principia quæ virtualiter ingrediuntur omnem demonſtrationem,ita quòd eſt ſtatus, & vltima reſolutio ad illa.Sed hæc ſunt principia communia, & maximè duo prima, ſcilicet non contingit idem de eodem ſimul affirmare,& negare, & de quolibet eſt vera affirmatio vel negatio nam his non acceptis, vt veriſsimis , nulla ſtabit demonſtratio , nullaque certa notitia, & ſcientia. Quod autem diſconueniant patet hinc. Omnes ſcientiæ particulares accipiunt , & vtuntur primis principiis communibus,vt primis veris,&non quærunt vltra:ſed metaphyſica non ſolùm vtitur eis,ſed etiam probat ea contra negantem,vt patet per Ariſt.in 4. Metaphyſicæ.Pro cuius notitia aduerte quòd quælibet ſcientia poteſt ſe habere tripliciter circa principia communia. Primò probando aliquam concluſionem per ipſa , & in hoc omnes ſcientiæ conueniunt:quoniam cõcluſiones ſuas non efficaciter probant,niſi tandem reducant ad principia communia tanquã ad prima complexa , primò & maximè vera. ſecundò probando aliquid de ipſis primis principiis,puta quòd nõ poſſumus ea mente negare,licet forte voce,&quòd eorum oppoſitis non poſſumus intellectu aſſentire, & in hoc omnes ſcientiæ non conueniunt:quoniam id ad ſolam metaphyſicam ſpectat,vt patet in 4.Metaphyſicæ,tertiò probando ipſa principia communia non quidem à priori nec à poſteriori oſtenſiuè,ſed deducendo ad impoſsibile,vt tibi declarabitur in 4.Metaphyſicæ,& non abſolute ſed huic vel illi neganti ea , & hoc iterum ſpectat ad metaphyſicam. Conſtat igitur quomodo omnes ſcientiæ conueniunt, & diſconueniunt circa prima principia communia.

Secunda concluſio eſt iſta. Tam dialectica quàm metaphyſica, vtũtur omnibus principiis communibus omnibus ſcientiis, ſiue ſint ipſæ primæ dignitates, vt non contingit idem de eodẽ ſimul affirmare, & negare & cætera, ſiue ſint communes animi cõceptiones, ſi ab æqualibus æqualia demas, reſidua ſunt æqualia. Hæc concluſio ſic probatur, Tã dialectica quam metaphyſica ſunt ſcientiæ cõmunes: quoniam verſantur circa idem, id eſt circa ens, vt declarabitur tibi in quarto metaphyſicæ, ergo habent conſiderare de omnibus, ergo ſicut metaphyſica verſatur circa principia communia, ſic & logica: diuerſa tamen ratione, quoniam metaphyſica demonſtratiuè modo quo dictum eſt in concluſione præcedenti, dialectica autem ſolùm probabiliter diſputat de principiis omnium ſcientiarum.

Tertia cõcluſio eſt iſta, Dialectica non eſt determinatæ differentiæ, nec determinati generis ſubiecti. Probatur, omnis ſcientia, quæ eſt determinatæ differẽtiæ, aut determinati generis ſubiecti, arguit tantùm ad vnã partem contradictionis: ſcilicet probando, & concludendo ſolùm partẽ affirmatiuam, aut ſolùm negatiuam. ſed dialectica arguit, & probat vtranque partem contradictionis: quoniam non procedit demonſtratiuè, ſed probabiliter, vt patet in Topicis, ergo ipſa dialectica, quæ eſt diſputatiua, nõ eſt ſciẽtia determinatæ differentiæ, nec determinati generis ſubiecti.

Sed contra declaratum eſt in primo tractatu q̃ ſubiectũ in logica eſt ens rationis, vel argumentatio, ergo habet determinatum ſubiectum. Item eſt de ſecundis intentionibus adiunctis primis, ergo eſt determinatæ differentiæ. Reſpondetur, logica ſiue dialectica dupliciter ſumitur, primò vt eſt docens, & tradens artem ac regulas ſyllogizandi, & demonſtrandi, & diuidendi, & diffiniendi, &c. Et vt ſic eſt vera ſcientia, & determinati generis ſubiecti, & determinatæ differentiæ: quoniam eſt ſcientia rationalis, & non realis. ſecundò vt eſt vtens, & vt ſic eſt potius ſciendi methodus, eſt enim inſtrumentum diſputandi. Tale autem inſtrumentum non eſt determinatæ differentiæ, nec determinati generis ſubiecti: quoniam de omni ente, contingit diſputare arguendo ad quamcunque concluſionem tam affirmatiuè, quam negatiuè, & in hoc ſenſu dicit Ariſtoteles ipſam non eſſe alicuius vnius generis ſubiecti.

Et ſic conſtat tibi quomodo omnes ſcientiæ conueniũt vel diſconueniunt circa principia communia.

Scientiæ quomodo ſe habeãt circa propria principia.

Pro reſolutione ſecundæ partis ſcilicet quomodo ſciẽtiæ ſe habeant circa principia propria, tria agenda ſunt ad mentẽ Ariſtotelis, primo declarãdum eſt quomodo in qualibet ſcientia ſunt proprię interrogationes, & proprię reſpõſiones, & propriæ diſputationes, ſecundo mouẽdæ ſunt tres quæſtiones & ſoluendæ, tertiò oſtẽdetur quod in ſciẽtiis doctrinalibus, id eſt mathematicis, minus decipimur quàm in aliis, puta quàm in phyſicis.

Quantum ad primum antequam deſcendamus ad propoſitum declarandum eſt, quomodo differunt interrogatio, & concluſio, & propoſitio. Tu igitur aduerte quòd eadem oratio ſub diuerſa ratione eſt interrogatio, & concluſio, & propoſitio, nam dicitur interrogatio ante ſyllogizationem reſpectu arguentis. Verbi gratia, Arguens antequã ſyllogizet interrogat reſpondentem, vtrum concedat iſtã, omnis homo eſt riſibilis, & vt ſic talis propoſitio eſt interrogatio. Quòd ſi reſpondens concedit, arguens non ſyllogizat ad eam concludendam, ſi autem non concedit, ſyllogizat ad eam concludendam, quæ concluſa dicitur concluſio. Vnde interrogatio non differt à concluſione, niſi ſicut oratio ſumpta ante ſyllogizationem, & poſt, ita quòd ante dicitur interrogatio, & poſt dicitur concluſio, eadem oratio poſtquam eſt concluſa dicitur propoſitio, ſi aſſumatur vt præmiſſa ad probandam aliam. Verbi gratia, Sit concluſum omnem hominem eſſe riſibilem ex eo quòd eſt animal rationale, & probãdum ſit quod hic homo puta Sortes eſt riſibilis, tunc ea, quæ fuit concluſio fiet propoſitio: id eſt præmiſſa ſic arguendo, Omnis homo eſt riſibilis, Sortes eſt homo, ergo Sortes eſt riſibilis.

Viſo quomodo differant interrogatio & concluſio, & propoſitio, probandum eſt, primum propoſitum, ſcilicet q̃ omnis ſciẽtia habet proprias interrogationes, & arguitur ſic. Idem eſt realiter propoſitio, & concluſio, & interrogatio ex declaratis, ſed quælibet ſcientia habet proprias concluſiones, quas demõſtrat per proprias propoſitiones, quoniam demonſtratio eſt ex propriis: & non communibus principiis, vt docuimus ſuprà, ergo omnis ſcientia habet proprias interrogationes. Sed aduerte quòd alio modo eſt interrogatio in ſcientiis demonſtratiuis, & alio modo eſt in dialectica, quoniam in demonſtratiuis non eſt interrogatio de præmiſsis, ſed de concluſione tãtum, procedit enim demonſtrator ex neceſſariis, & infallibiliter veris, & ideo non habet interrogare vtrum ſint veræ, vel non: quoniam aut ſunt per ſe notæ, aut reducit ad per ſe nota. In dialecticis autem fit interrogatio de concluſione, & de præmiſsis, quoniã dialecticus non procedit ex neceſſariis, ſed ex probabilibus præmiſsis, quas cõtingit eſſe veras, & falſas pro diuerſo tẽpore, nec dialecticus poteſt eas reducere ad per ſe notas. Hinc patet quòd nulla eſt repugnantia in dictis Ariſtotelis, quando dixit quòd demonſtrator non interrogat, dialecticus autem interrogat. Intendit enim de interrogatione quo ad præmiſſas, non autem quo ad concluſionem. Conſtat igitur ibi, quomodo in omni ſciẽtia ſunt propriæ interrogationes.

Et aduerte, quòd ex hac concluſione Ariſtoteles infert tria corollaria. Primum eſt, nulla interrogatio eſt indifferenter cuiuſlibet ſciẽtiæ, ſed alia eſt interrogatio in geometria, alia in medicinali, alia in phyſica, & ſic de aliis. nam ſicut diuerſæ ſcientiæ habent diuerſas cõcluſiones, ſic & diuerſas interrogationes: quoniam, vt docuimus, eadem propoſitio eſt interrogatio, & concluſio, diuerſa tamen ratione, vt dictum eſt.

Secundum eſt, In qualibet ſcientia ſubalternãte aliquid dicitur propoſitio dupliciter: primò quia per illud aliquid demonſtratur in ſcientia ſubalternãte, vt in geometria hęc eſt propoſitio. Omnes lineæ ductæ à centro ad circunferẽtiam ſunt æquales: nã per ipſam geometra demõſtrat hanc concluſionem, ſuper datam lineam rectam contingit triangulum æquilaterum conſtituere. ſecundò quia per illã demonſtratur aliquid in ſcientia ſubalternata. Vnde hæc eſt propoſitio geometrica, linea cadens ſuper lineam perpendiculariter, cauſat angulum rectum. Nam per hanc demonſtratur hæc concluſio in proſpectiua, quæ ſubalternatur geometriæ, vt tibi declarabitur infrà, Oculus videt partẽ dextram, & ſiniſtram obiecti viſibilis, eo quòd ab illis cauſantur anguli recti linei viſuales per conuerſum linearum viſualium rectarum.

Tertium eſt, Quilibet artifex ſpecialis reddit rationem ſuarum interrogationum. & concluſionum per ſua principia. Non autem reddit rationem principiorum, niſi induat vicem metaphyſici, quoniã ad metaphyſicum ſpectat probare principia ſcientiarum particularium contra negãtem ea, vt tibi declarabitur in primo phyſicorum, & in quatto metaphyſicæ.

Secunda concluſio eſt hæc. Quælibet ſcientia habet proprias, & determinatas reſponſiones. Hæc ſequitur ex præcedenti concluſione. Nam bene ſequitur quòd ſi quælibet ſcientia, habet proprias interrogationes habet etiam proprias reſponſiones. Non ergo aliqua ſcientia habet de quolibet interrogare, nec de quolibet interrogato reſpõdere, ſed de his tantùm, quæ ad illam ſcientiam pertinent. Ideo dicit Ariſtoteles q̃ non ſpectat ad ſcientem pro tali ſcientia de omnibus interrogare, nec ſecũdum omnem interrogationem reſpondere, ſed de his, quæ ſunt ſecũdum determinatam ſcientiam. Verbi gratia. Si interrogatur phyſicus vtrum triangulus habeat tres angulos æquales duobus rectis, non debet reſpondere vt phyſicus, quoniam hoc non ſpectat ad phyſicum, ſed ad geometram. Si autem interrogatur phyſicus vtrum graue non impeditum deſcẽdat vſque ad centrum, obligatur reſpondere: quoniam id eſt de conſideratione phyſici.

Tertia concluſio eſt hæc, In omni ſcientia ſunt propriæ diſputationes. Hæc pendet ex præcedentibus. Nam ſi in omni ſcientia ſunt propriæ interrogationes, & reſpõſiones, ſequitur quòd etiam ſint propriæ diſputationes. Præterea inquit Ariſtoteles, ſi quis diſputat cum geometra ſecundũ quòd geometra, id eſt ex principiis geometriæ argués, bene diſputat, ſi verò non, non bene diſputat, Conſtat ergo quòd ſicut in geometria ſunt propriæ diſputationes, ſic & in aliis ſcientiis. conſtat ergo tibi quomodo in omni ſcientia ſunt propriæ interrogationes, & reſponſiones, & diſputationes.

Quantum ad ſecundum principale aduerte, quòd Ariſtoteles cõtra prædeterminata mouet, & ſoluit tria dubia.

Primum, eſt cum determinatum ſit quod quælibet ſcientia habet ꝓprias interrogatiões, puta geometria proprias

interro

interrogationes geometricas, dubitatur vtrum detur aliqua interrogatio non geometrica.

Secũdùm eſt, vtrum propoſitiones, i. præmiſſæ quæ ſiunt ſecundùm ignorantiam geometriæ, ſint cenſendæ geometricæ. Pro notitia huius dubij aduerte q̃ propoſitiones ſm ſciẽtiam geometriæ ſunt propoſitiones veræ, quæ conſtant ex terminis geometricis, quibus intellectus aſſentit ex ipſa notitia terminorũ, aut ex diſcurſu perceptibili ſiue imperceptibili, vt omnes anguli recti ſunt ęquales: Non contingit parallelas concurrere. Propoſitiones autem ſecundum ignorantiam geometriæ, ſunt illæ, quę conſtant ex terminis geometricis, ſed ſunt falſæ, & oppoſitæ prædictis, vt anguli recti ſunt inæquales, paralellæ concurrunt. De his ergo Ariſt. mouet dubium, an ſint geometricæ vel non.

Tertiùm eſt vtrum ſyllogiſmus ignorantiæ, ſit ſyllogiſmus vel paralogiſmus. Pro cuius notitia aduerte q̃ ſyllogiſmus ſcientiæ, eſt ille qui procedit ex veris præmiſsis, & propriis principiis ſcientiæ in qua fit. V.g. In geometria hic eſt ſyllogiſmus ſecundum ſcientiam geometrię, paralellæ non concurrunt: a & b ſunt paralellæ: ergo a & b nõ concurrũt. Syllogiſmus autem ignorantiæ eſt ille qui procedit ex falſis, & oppoſitis principiorum ſcientiæ, in qua fit. V.g. In geometria hic eſt ſyllogiſmus ignorantię. Paralellę concurrũt: a & b ſunt paralellæ: ergo Paralellæ concurrunt. Dubium eſt ergo vtrum talis ſyllogiſmus ignorantiæ, ſit verus ſyllogiſmus, an paralogiſmus.

Ad primum dubium reſpondens Ariſt. tenet q̃ aliquæ videntur eſſe interrogationes alicuius ſciẽtiæ, quę tamen nõ ſunt illius ſcientiæ. Pro cuius notitia aduerte q̃ aliquæ interrogationes, & concluſiones videntur eſſe & ſunt alicuius ſcientiæ, vt in geometria, hæc eſt, & videtur eſſe geometrica, Triangulus habet tres æquales duobus rectis, aliquæ autem videntur eſſe, & tamen non ſunt, vt hæc videtur eſſe geometrica, & non eſt, Quinti toni ad quartum eſt proportio ſexquiquarta. Quæ autem ſit huiuſmodi proportio docuimus in ſeptimo phyſicorum in epitomatib. noſtris phyſicis. Et tu vide in fine ſeptimi phyſicorum. Quo modo autem differat concluſio geometrica, & concluſio geometrię dicam infrà. Aliquæ autem non videntur, nec ſunt, vt hæc, graue tendit deorſum, & leue ſurſum, nec eſt nec videtur geometrica, ſed phyſica. Intendit ergo Ariſt. reſpõdens primo dubio, quòd ex interrogationibus, & concluſionibus, quæ videntur eſſe alicuius ſcientiæ, aliquæ ſunt & videntur illius ſcientiæ, aliquæ autem non ſunt, licet videantur, vt exemplificatum eſt in geometria. Sed aduerte quòd differentia eſt inter concluſionem geometricam, & concluſionem geometriæ. Nam reſpectu primi ſufficit q̃ ſit demonſtrata per principia geometriæ: reſpectu autem ſecundi oportet q̃ conſtet ex terminis geometricis, & demonſtretur per principia geometriæ, ex qua diſtinctione conſtat quòd hæc eſt geometrica. Quarti ad quintum tonum eſt proportio ſexquiquarta, ſed non eſt concluſio geometriæ, ſed muſicæ: hæc autem eſt geometrię, Super lineam rectam contingit triangulum æquilaterum conſtituere.

Ad ſecundum dubium reſpondens Ariſt. dicit quod opinari hanc propoſitionem, Paralellæ ſubeunt, i. concurrunt, eſſe geometricam, & non geometricam verum eſt, ſed ſupple diuerſa tamen ratione. Pro cuius intelligentia aduerte q̃ quoad materiam, i. ad terminos ex quibus componitur eſt geometrica, ſicut & iſta eſt phyſica quo ad terminos, Leue deſcendit, graue autem aſcendit, quantum autem ad formam non eſt geometrica. quoniam eſt falſa, & contra principia geometriæ. Hoc enim eſt principiũ in geometria, Paralellæ non concurrunt, ſicut & iſtud, omne totum eſt maius ſua parte. & quoniam vnumquodque habet eſſe, & denominatur à forma, ideo abſolutè loquendo, nõ eſt cenſenda geometrica. Sicut nec iſta eſt phyſica, omne ens eſt immobile. Supponit enim phyſicus motum eſſe, & aliquod ens moueri. Vnde licet prædicta propoſitio conſtet ex terminis phyſicis, tamen cenſenda eſt non phyſica: quoniã repugnat principiis phyſicę, vel dicenda eſt phyſica ſecundùm quid: i. extrema, ſed non phyſica ſimpliciter, q̃m non ex forma.

Ad tertium dubium reſpondens Ariſt. inquit. In doctrinis: id eſt in ſcientiis demonſtratiuis quales ſunt mathematicæ non eſt paralogiſmus, ſicut in dialecticis. Pro cuius notitia aduerte quòd ſyllogiſmorum quidam eſt apparens, ſed non verus, ſicut aurichalcum eſt apparens aurum, ſed non eſt verum aurum. Verus eſt ille qui regulatur in debito modo, & debita figura, de quibus actum eſt in tractatu de ſyllogiſmo formali. Apparens eſt ille qui non regulatur debito modo nec debita figura: vt quando arguitur ex puris particularibus aut puris negatiuis, aut ex quatuor terminis, vt quando medium eſt terminus æquiuocus. Verus ſyllogiſmus eſt duplex: quoniam quidem eſt verus de forma, ſcilicet ratione modi, & figuræ, vt ſi fiat in barbara, aut cœlarent, aut in Cæſare, vt in darapti & cætera: & verus de materia, vt ſi fiat ex præmiſsis veris, & concludatur concluſio vera indebito modo, & debita figura. Vnde iſte eſt verus de forma, & de materia, Omne rationale eſt riſibile, omnis homo eſt rationabilis, ergo omnis homo eſt riſibilis. Quidam autem eſt verus de forma, ſed nõ de materia, quoniam aut vtraque præmiſſarum, aut altera eſt falſa, vt hic, Omnis homo eſt lapis, omnis aſinus eſt homo, ergo omnis aſinus eſt homo, patet q̃ eſt in primo modo primę figuræ, ſed vtraque præmiſſarum eſt falſa. Paralogiſmus: id eſt apparens, & non verus fit duobus modis, primo ex præmiſsis veris, ſed non fit in debito modo, & debita figura, vt hic, Nullus homo eſt lapis, nullus aſinus eſt homo: ergo nullus aſinus eſt lapis. Valet quidẽ de materia, quoniam vtraque præmiſſarum eſt vera, ſed non valet de forma, quoniam arguitur ex puris negatiuis, ideò eſt paralogiſmus. ſecundo quando fit ex præmiſsis falſis, & non fit in debito modo, nec in debita figura. vt hic. Aſinus eſt homo, leo eſt aſinus, ergo leo eſt homo. conſtat vtranque præmiſſarum, & concluſionem eſſe falſam. & arguitur ex puris indefinitis, ergo eſt paralogiſmus de forma, & de materia.

His præpoſitis aduerte quod Ariſtoteles intendit in dialecticis poſſe committi falſum ſyllogiſmum tam de forma quàm de materia, vt patet per ipſum in primo libro topicorum, qui eſt paralogiſmus ſecundo modo, & multo magis primo modo. In demonſtratiuis autẽ non committitur paralogiſmus. nec primo, nec ſecundo modo: quoniam ſemper arguitur in debito modo, & debita figura, vnde ſemper eſt verus ſyllogiſmus, licet aliquando peccet in materia. vt qñ ſic arguit geometra, Omnes paralellæ concurrunt: A & B ſunt paralellæ: ergo A & B cõcurrunt. Conſtat quòd arguitur in prima figura in tertio modo, & tamen peccat in materia: quoniam maior eſt falſa, & eſt oppoſita principio geometriæ, quod eſt hoc, paralellæ non concurrunt. Et ratio propter quam in demonſtratiuis ſcientiis non committitur paralogiſmus eſt hæc: quoniam in eis arguitur ſolùm ex tribus terminis, ſcilicet maiore extremitate, & minore, & medio bis ſumpto ante concluſionem, & ſigno vniuerſali appoſito medio in prima figura, & non maiori extremitati. In prima autem figura fit præcipua demonſtratio, & maximè in primo modo, vt manifeſtabitur tibi infra. Conſtat ergo quòd in doctrinalibus ſcientiis ſyllogiſmus ignorantiæ nõ eſt paralogiſmus, ſed ſyllogiſmus peccans in materia, & non in forma, etiam quòd procedat ex oppoſitis principiorum ſcientiæ, in qua arguitur, vt docuimus à concurſu de paralellis.

Quantum ad tertium: ſcilicet quòd in ſcientiis doctrinalibus minus decipiamur quam in aliis, puta in phyſicis, & hac de cauſa Ariſtoteles magis vtitur exemplis mathematicis in toto libro poſteriorum quam aliarum ſcientiarum probatur ex intentione Ariſtotelis per duas concluſiones. Prima eſt hæc, ſcientiæ mathematicæ ſunt certiores aliis, ideo minus decipimur in eis, ſecunda eſt, ſcientiæ mathematicæ ſunt firmiores aliis ideo minus decipimur in eis.

Prima probatur tripliciter. Primò ſic. Scientiæ mathematicæ ſunt manifeſtiores intellectui, ergo ſunt certiores. patet conſequentia, quoniã maior manifeſtatio cauſat maiorem certitudinem. Antecedens autem ſic probatur, probationes mathematicæ magis patẽt ad ſenſum quã in aliis ſcientiis, ergo manifeſtiores ſunt intellectui, quoniam omnis noſtra cognitio ortum à ſenſu habet: q̃ ergo magis patet ad ſenſum, manifeſtius eſt intellectu. Quòd verò probationes mathematicæ magis pateant ad ſenſum declarat Ariſtoteles tali ſigno. geometra nõ concedit abſolutè iſtam, Omnis circulus eſt figura propter æquiuocationem huius termini circulus qui dicit de poëmate Homeri, & de figura vna linea contenta. Nam concederet abſolutè, poſſe ſic argui. Omnis circulus eſt figura, Poëma Homeri eſt circulus, ergo poëma Homeri eſt figura, q̃ conſtat eſſe falſum. Geometra ergo ſolùm conceditillam vt ęquialet iſti, Omnis talis circulus eſt figura, ſ. demonſtrando ad ſenſum circulum in terra deſcriptum, & hic propter euidentiam ſenſus

Mathematica ſcientia aliis certiores & firmiores ſunt.

ſenſus non poteſt eſſe nec cauſari error in intellectu.

Secundò ſic. In mathematicis non datur inſtantia particulariter,ſed tantùm vniuerſaliter,in aliis autem contingit dare inſtantiam particulariter,&vniuerſaliter,ergo mathematicę ſunt certiores aliis.probatur conſequentia.Nam notitia vniuerſalis certior eſt notitia particulari, & ſingulari. Illa enim non mutatur à veritate in falſitatem, ſed ſemper eſt vera,vt hæc eſt immutabiliter vera,omnis triangulus habet tres angulos, particularis autem & ſingularis mutatur à veritate in falſitatem ad mutationem rei particularis. Vnde hæc non ſemper eſt vera.Sol illuminat emiſpherium noſtrum,aliter nunquam eſſet nox.

Antecedens verò ſic probatur.In mathematicis prędicatum ineſt ſubiecto ſecundum ꝙ ipſum,ergo ineſt omni contento ſub ſubiecto,&ſi remouetur ab vno contento ſub ſubiecto remouetur ab omnib.V.g.ſi quis probat aliquê triangulum habere tres angulos,probat de omni,quoniam habere tres angulos eſt proprium triangulo in quarto modo, & ſi quis probat aliquem circulum carere angulo, probat ꝙ omnis circulus caret angulo,quoniam carere angulo competit omni figuræ circulari, ſicut habere angulum competit omni figuræ recti lineæ. In aliis autem ſcientiis non ita contingit. nam in phyſicis non probatur omne corpus eſſe in loco,nec vniuerſalis negatiua oppoſita cõtrarię,ſed particularis affirmatiua,& particularis nega.vt tibi declarabitur in 4.Phyſ.Conſtat ergo mathematicis eſſe certiores,qm̃ in eis non datur inſtantia particularis,ſed vniuerſalis.

Tertiò ad idem ſic,mathematicæ procedunt ex propoſitionibus conuertibilibus,nõ autem aliæ ſcientiæ:ergo ſunt certiores aliis.probatur conſequentia, quoniam in conuertibilibus quo ad conuertentem & conuerſum non poteſt eſſe deceptio.nam ſi iſta eſt vera,omnis homo eſt riſibilis, & hęc eſt vera,omne riſibile eſt homo,in non conuertibilibus autem non ſic eſt,nam licet iſta ſit vera,omnis homo eſt animal,hæc tamen eſt falſa, omne animal eſt homo, quoniam homo & animal non ſunt termini conuertibiles, ſi igitur mathematicę procedunt ex conuertibilibus,certiores ſunt aliis. Antecedens verò ſic probatur. In mathematicis demonſtratur paſsio conuertibilis de ſubiecto per medium conuertibile cum vtroque.V.g.Demõſtrat geometra triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis,ex eo ꝙ habet angulum extrinſecum æqualem duobus intrinſecis ſibi oppoſitis.Hæc autem tria ſunt conuertibilia, triangulus habere tres angulos æquales duob.rectis,habere angulũ extrinſecũ, &c.Sic &iſta ſunt conuertibilia,hõ,riſibile,rõale.

Et aduerte quoniã mathematicæ procedunt ex conuertibilibus, licet in mathematicis arguere in ſecunda figura ex puris affirmatiuis,nam hoc argumentum valet.Omne riſibile eſt rationale. Omnis homo eſt rationalis, ergo omnis homo eſt riſibilis.Et tu loco riſibilis,& hominis, & rationalis,ſume in mathematicis,habere tres angulos,triangulum, & habere angulum extrinſecum æqualem duobus intrinſecis ſibi oppoſitis.In phyſicis autem non licet, quoniam non ſemper procedunt ex conuertibilibus.Vnde hoc argumentum non valet in ſecunda figura, Omne quod mouetur eſt in loco:lapis in cẽtro terræ eſt in loco:ergo lapis in centro terræ mouetur.Nã ſubiectũ & ꝓdicatũ maioris, nõ ſunt termini conuertibiles.In plus eſt.n. eſſe in loco quàm moueri.

Conſtat igitur tibi, propter quid mathematicæ ſcientiæ ſunt certiores aliis.Secunda autem concluſio,ſ.ꝙ mathematicæ ſint firmiores aliis ſcientiis probatur tripliciter ad mẽtem Ariſt.Primò ſic, comparando præmiſſas ad concluſionem in mathematicis ſequitur vniuerſaliter, ꝙ ſi præmiſſæ ſunt veræ concluſio eſt vera,& econuerſo,quoniam in mathematicis vt diximus ſemper arguitur ex conuertibilibus & æqualibus ſecundum prædicationem, qualia ſunt ſubiectum & propria paſsio, & diffinitio ſubiecti vel propriæ paſſiones:& ideo ſi præmiſſæ ſunt veræ,concluſio eſt vera, & econuerſo, & hac de cauſa ſyllogiſmus in ſecunda figura ex puris affirmatiuis valet in mathematicis, vt diximus ſuprà.In aliis autem ſcientiis non ſic eſt, quoniam non proceditur ſemper ex conuertibilibus & æqualibus ſecundum prædicationem,ſed ex inæqualibus.vt in ſumendo genus& duas eius ſpecies, & ideo in aliis ſcientiis non valet argumentum in ſecunda figura ex puris affirmatiuis vt hic,Omnis homo eſt animal:Omnis aſinus eſt animal: ergo omnis aſinus eſt homo.Conſtat quòd præmiſſæ ſunt veræ & concluſio falſa, eo quod animal communis eſt quàm homo & aſinus.Quia igitur in mathematicis præmiſſæ & econcluſio, & econuerſo, ſunt ſemper veræ, ſiue arguatur in prima figura,ſiue in ſecunda ex puris affirmatiuis, ideo ſunt firmiores cæteris ſcientiis.

Secundò probatur ſic.Comparando maiorem extremitatem & minorem ad medium, mathematicæ non recipiũt in ſyllogizando niſi ea quæ ſunt per ſe,aliæ verò ſcientię recipiunt non ſolùm ea quæ ſunt per ſe,ſed etiam ea quę ſunt per accidens,ergo ſunt firmiores aliis ſcientiis.Patet conſequentia, quoniam firmior eſt veritas in his quæ ſunt per ſe quam in his quæ ſunt per accidens.Antecedens aũt probatur,quoniam mathematicę in demonſtratione recipiunt ſubiectum & propriam eius paſſionem,& diffinitionem ſubiecti aut paſſionis,quæ omnia de ſe inuicem prædicantur per ſe. V.g.riſibile prædicatur per ſe de rationali, rationale prædicatur per ſe de homine, & riſibile prædicatur per ſe de homine.In aliis autem ſcientiis recipiuntur quæ ſunt etiam per accidẽs, vt eſt iſta,aqua eſt calida,ignis eſt ſiccus. Aer eſt frigidus,vt tibi declarabitur in phyſicis.Cum igitur ea quæ ſunt per accidens non cauſent veritatem æquè firmam, ſicut ea quæ ſunt per ſe, conſtat quòd mathematicæ ſunt firmiores aliis ſcientiis.

Tertiò probatur ſic,comparando medium ad propriam concluſionẽ,mathematicæ ſcientiæ non proceduut ad demonſtrandum aliquam concluſionem demonſtratione potiſſima,niſi per vnum medium,aliæ autem ſcientiæ per plura,ergo mathematicæ ſunt firmiores aliis. patet conſequentia,quoniam ſicut non poteſt eſſe error eunti ad terminum ad quem eſt vnica via ſic nec demonſtranti concluſionem, ad quam eſt tantum vnum medium. Antecedens autem ſic probatur. Declarabitur tibi in ſecundo Phyſic. & in tertio Metaphyſicæ, ꝙ mathematicæ nõ conſiderant niſi cauſam formalem &per eam ſolam demonſtrant,aliæ verò per plura cauſarũ genera.puta ſcientiæ naturales conſiderant quatuor cauſarum genera,materialem,formalem,efficientem, finalem,vt tibi manifeſtabitur in 2.Phyſic.&per eas demõſtrant,metaphyſica autem conſiderat omnia cauſarum genera præter materialem,quoniam abſtrahit à materia, & à motu,vt tibi declarabitur in tertio libro Metaphyſicæ.cum igitur mathematicæ ſolum per cauſam formalem demonſtrent,conſtat ꝙ ſunt firmiores aliis ſcientus,quo ad cognitionem noſtram.Quoniam igitur Mathematicę ſunt noſtro intellectui certiores &notiores &firmiores,ideo minus decipimur in eis quàm in aliis ſcientiis, eo quod demonſtrationes eius ſunt in primo gradu certitudinis, vt tibi declarabitur in Phyſica pro nunc ſuſtine. Hæc de præſenti capite dicta ſint,In quo terminatur conſideratio de demonſtratione potiſsima, quæ facit ſcire ſimpliciter, & eſt demonſtratio propter quid & à priori,&c.

CAP. VII.

De differentia inter demonſtrationem propter quid,& inter eam,quæ eſt quia.

IN ſeptimo capite ſecundum ordinem doctrinæ inueſtigandum eſt ad mentem Ariſtotelis quomodo differant demonſtratio propter quid, de qua ſuperius eſt actum, & demonſtratio quia,de qua nunc agendum eſt. Pro cuius notitia hic principaliter duo agenda ſunt.Primò quomodo differant in eadem ſcientia, Secundò quomodo in diuerſis ſcientiis.

Quantum ad primum aduerte,ꝙ demonſtratio propter quid in eadem ſcientia differt à demõſtratione quia in duobus. Primò demonſtratio propter quid in eadem ſcientia nunquam fit per cauſam remotam & mediatam, ſed proximam & immediatam, vt docuimus in diffinitione eius quæ datur per materiam.Demonſtratio autem quia,fit per cauſam remotam & mediatam,dummodo cauſa illa ſit nobis notior eius effectu. Secundò demõſtratio propter quid nunquam fit per effectum in eadem ſcientia, ſiue ſit effectus conuertibilis cum cauſa ſua, ſiue non. Demonſtratio autem quia fit in eadem ſcientia per effectum vtroque mo do,dummodo effectus ſit notior ſua cauſa.

Et quidem ꝙ demonſtratio quia fiat per cauſam remotam declarat Ariſt.tali exemplo. Non eſſe animal eſt cauſa remota non reſpirandi, ſicut eſſe animal eſt cauſa remota reſpirandi, & non habere pulmonem eſt cauſa proxima non reſpirandi, ſicut habere pulmonem eſt cauſa proxima reſpirandi. Si quis igitur probat piſcem non reſpi-

rare

rare quia non habet pulmonem est demonstratio negatiua propter quid sic arguendo in secunda figura, Omne respirans habet pulmonem, piscis non habet pulmonem, ergo piscis non respirat. Si autem probat hominem respirare sic arguendo, Omne habens pulmonem respirat, homo habet pulmonem, ergo homo respirat, est demonstratio affirmatiua propter quid, quoniam habere pulmonem est causa propinqua & immediata respirationis, vt tibi declarabitur in tractatu de aspiratione & expiratione in paruis naturalib. quæ per epitomata dispositimus. Si quis autem probat parietem non respirare quia non est animal, est demonstratio quia. Nam esse animal non est causa propinqua, sed remota respirationis. Multa. n. sunt animalia quæ non respirant, vt omne animal carens sanguine Si quis igitur sic arguit, Omne respirans est animal, paries non est animal, ergo paries non respirat, est demonstratio quia. Constat igitur tibi quo modo fiat demonstratio quia, per causam remotam.

Quod autem fiat per effectum conuertibilem notiorem causa sua declarat Arist. tali exemplo, si quis probat planeas, i. septé stellas erraticas, scilicet Saturnum, Iouem, Martem, Solem, Venerem, Mercurium & Lunam esse prope, i. minus distantes à nobis quàm sint stellæ fixæ, per hunc effectum quia non scintillant, demonstrat per effectum conuertibilem negatiuè, sic arguendo: Omnis stella non scintillans est prope, planeta est non scintillans, ergo est prope. Si autem probat stellam fixam esse distantem quia scintillat, demonstrat per effectum conuertibilem affirmatiuè sic arguendo. Omnis stella scintillans est distans, stella fixa est stella scintillans, ergo stella fixa est distans.

Alio autem exemplo declarat Aristo. demonstrationem quia fieri per effectum conuertibilé. & est tale, demonstremus lunam esse figuræ circularis per hunc effectum, quia eius lumen circulariter crescit, & decrescit, & arguitur sic, Illud, cuius lumen circulariter crescit, & decrescit est figuræ circularis: Sed in luna lumen circulariter crescit & decrescit, vt videmus ad sensum, ergo luna est figuræ circularis. Constat hanc demonstrationem esse, quia, & per effectum conuertibilem nobis ad sensum notiorem. Nam licet ex parte rei figura circularis sit causa augmenti in lumine circulariter, tamen ex parte nostra augmentum luminis circulariter est causa siue ratio, qua cognoscimus lunam esse figuræ circularis, & ideo prædicta demonstratio est quia, & non propter quid, & non est à priori ex parte rei, sed à posteriori, quoniam omnis effectus est posterior sua causa.

Quòd verò demonstratio quia, possit fieri per effectum non conuertibilem, patet ex prædictis. Nam qua ratione fit per effectum conuertibilem, ita etiam per non conuertibilem. Contingit enim effectum non conuertibilem esse notiorem nobis sicut & effectum conuertibilem. Sed aduerte quòd effectus non cõuertibilis, potest esse duplex. Quidam enim est communior causa, quidam minus communis. Si est communior, poterit per eum demonstrari eius causa negatiuè in secunda figura, vt hic, Omnis ignis est deficcatiuus: Nulla aqua est deficcatiua, ergo nulla aqua est ignis. Constat quòd esse deficcatiuum est effectus ignis ex sua aptitudine naturali, & tamen est communior quàm ignis, quoniam competit etiam terræ. Nam ignis & terra habent siccitatem pro qualitate symbola, & idem tam ignis quam terra sunt ex sui natura deficcatiua. Si autem effectus sit minus communis quam causa sua, & tamen notior potest per eum demonstrari causa sua affirmatiuè in prima figura, vt hic, Omne habens tres angulos est figura: Triangulus est habens tres angulos: ergo triangulus est figura. Constat q̃ in plus est esse figuram, quam habere tres angulos: nam omne habens tres angulos est figura, sed non econuerso. Constat igitur tibi quomodo demonstratio, quia fit in eadem scientia per causam remotam & per effectum conuertibilem, & non conuertibilem magis cõmunem, & minus communem, notiorem tamen quam causa sua, & in his omnibus differt à demonstratione propter quid, quoniam nunquam fit per effectum, nec per causam remotam, sed propinquam, & propriam, aliter non faceret simpliciter scire, vt docuimus suprà.

Quantum ad secundũ principale scilicet quomodo differant in diuersis scientiis demonstratio quia & demõstratio propter quid, aduerte q̃ de mente Arist. tres conclusiones probandæ sunt. Prima est, si aliqua scientia subalternatur alteri secundum se totam subalternata dicit quia, & subalternans dicit propter quid, id est, in subalternata fit demonstratio quia, & in subalternante demonstratio propter quid. In quo sensu subalternat perfectiua Geometriæ, Musica Arithmeticæ, Machinatiua stereometriæ, Naualis astronomiæ.

Secunda conclusio est hæc. Si aliqua scientia subalternatur alteri nõ secundum se totam, sed solùm secundum partem, subalternata quo ad illam partem dicit quia, & subalternans propter quid.

Tertia conclusio est. Si sint aliquæ duæ scientię, quarum vna non subalternatur alteri nec secundũ se totam, nec secundum partem, conueniunt autem in aliqua vna propositione siue conclusione, respectu illius cõclusionis altera dicit quia, altera propter quid.

De scientiarum subalternatione.

Antequam deueniamus ad probationem prædictarum conclusionum, declarandum est quid sit scientiam subalternari alteri secundum se totam, quid secũdum partem, quid nec secundum totam, nec secundum partem, & tamen in aliqua vna propositione conuenire.

Tu igitur aduerte, quòd tunc vna scientia subalternatur alteri secundum se totam, quando eius subiectum adęquatum supponitur secundum se totum subiecto subalternantis, & non differt ab illo nisi quia addit super illud differentiam accidentalem siue extraneam, & hoc modo prospectiua secundum se totam subalternatur geometriæ. Nam subiectum vtriusque est linea vel magnitudo, & prospectiuè subiectum non addit super lineam aut magnitudinem nisi visuale, quę est differentia accidentalis lineæ, non enim est de ratione lineæ esse visuale, sed esse lõgitudinem cuius extrema sunt duo puncta. eodem modo subalternatur musica arithmeticę, quoniam subiectum vtriusque est numerus, sed musica superaddit sonorum, est enim musica de numero sonoro. Eodem modo subalternatur machinatiua stereometriæ, quoniam vtriusque subiectum est corpus mensurabile, sed machinatiua addit ædificabile siue ædificatum, ita q̃ machinatiuè subiectum est corpus mensurabile ædificabile siue ædificatum. eodem modo subalternatur scientiæ naualis astronomiæ. Vtraque enim considerat corpus cæleste, sed naualis superaddit signum apparens in aere causatum ex motu cæli in aere, vt quando luna habet halo, aut aer rubet in sero. Sunt enim signa aut venti, aut tempestatis, aut serenitatis, &c.

Vnam autem scientiam subalternari alteri secundũ partem est quando pars vnius scientiæ subalternatur alteri, & non tota scientia. & hoc modo pars scientiæ naturalis quæ est de iride, de qua iam egimus in Meteoris, subalternatur prospectiuæ. Nam prospectiua est de linea visuali absolutè sumpta, scientia autem de iride, est de linea visuali conuersa ad nubem roridam, ex qua causatur iris, vt docuimus in epitomate nostro super meteora Arist.

Vnam autem scientiam non subalternari alteri, nec secundum totum, nec secundum partem, sed conuenire in aliqua vna conclusione, est quando, nec subiectum vnius, nec pars subiecti subalternatur subiecto alterius, sed tantùm respectu alicuius conclusionis vna respicit alteram, vtpote dicentem causam, aut rationem talis conclusionis. Et hoc modo chirurgia subalternatur geometrię quo ad istã conclusionem, Vulnus circulare tardius sanatur, cuius conclusionis chirurgicus nescit causam, vt chirurgicus est, sed hoc accipit à geometra. nam si quæratur à chirurgico cur vulnus circulare tardius sanatur, respondebit quia sic experitur. Si autem quæratur à geometra, respondebit quia caret angulis. Nam quia circulus est figura vna linea contenta carens angulis. Omnis autem figura rectilinea habet angulos, vt patet in triangulo, & quadrato & pentagono.

His declaratis probatur sic prima conclusio, In scientiis subalternatis secundum totum, ea quæ supponuntur, vt principia, demonstrantur demonstratione propter quid in subalternãte, ita quòd principia scientiæ subalternatæ sunt conclusiones demonstratę à priori, ergo subalternans dicit quid de principiis, & etiam de conclusionibus subalternatæ, ipsa verò dicit quia. Verbi gratia, Musicus tenet quòd in diapason est proportio sexquialtera, Arithmeticus autem diffiniuit proportionem sexquialteram, & probat à priori inter 6. & 4. esse proportionem sexquialteram, Musicus verò supponit quia sic est. Constat ergo prima conclusio.

Secunda verò sic probatur ad mentem Aristotelis, Philosophia naturalis quæ quo ad partem de iride subalterna-

tur prosp

tur proſpectiuè, dicit quia, proſpectiua dicit propter quid, Sicut & geometria dicit propter quid de aliquo de quo ꝓ ſpectiua dicit quia. Sed aduerte ꝙ pars Philoſophię naturalis, quæ eſt de iride, non ſolum ſubalternatur proſpectiuæ, ſed etiam geometriæ. Nam linea viſualis reflexa in nube, de qua conſiderat phyſicus in ſcientia de iride, ſubalternatur lineæ viſuali, de qua conſiderat proſpectiuus, & linea viſualis ſubalternatur lineæ abſolutè ſumptæ, de qua conſiderat geometra, ergo pars philoſophiæ naturalis quæ eſt de iride mediante proſpectiua ſubalternatur geometriæ.

Tertia autem concluſio ſic manifeſtatur ad mentem Ariſtotelis, licet ſcientia medicinæ, & geometria non ſubalternentur ſecundum totum, nec ſecundum partem, tamen conueniunt in conſideratione huius concluſionis, Vulnus circulare tardius ſanatur, de qua concluſione medicus ſiue chirurgicus dicit quia: experitur enim ſic eſſe, Geometer autem vt deſcendit in medicinam dicit propter quid. Scit enim geometer circulum non habere angulum, & hoc eſt ſcire cauſam propter quam vulnus circulare tardius ſanatur. Nam vbi eſt angulus, partes ſunt propinquiores, ex conſequenti citius coniunguntur, hinc eſt quod vulnus triangulare citius ſanatur, ex oppoſito vulnus circulare tardius ſanatur, quia in circulo partes æquè diſtant à centro, & ideo vulnus circulare non ſanatur niſi paulatim per totum circuitum, ex conſequenti tardius ſanatur. Conſtat igitur tibi, quomodo, quibus & quot modis differunt demonſtratio quia, & propter quid, in eadem ſcientia, & in diuerſis. Hæc de præſenti capite dicta ſint.

CAP. VIII.

In qua figura ſyllogiſtica fiat præcipua demonſtratio, quæ facit ſcire ſimpliciter.

IN octauo cap. inueſtigandum eſt cum ſint tres figurę ſyllogiſmorum, vt docuimus in tra. de ſyllogiſmo formali, in qua fiat demonſtratio potiſsima, & hic duo videnda ſunt, primò quod in prima figura præcipuè ſit demonſtratio propter quid, ſecundo, quoniam in prima figura concluditur vniuerſalis affirmatiua, & vniuerſalis negatiua, vt patet in barbara, & celarent, & quoniam omnis demonſtratio potiſsima procedit ex veris, & primis, & immediatis ſiue ſit affirmatiua, ſiue negatiua, ideo declarandum eſt quo modo non ſolum vniuerſalis affirmatiua, ſed etiam negatiua propoſitio poteſt eſſe immediata.

Demonſtratio potiſsima fit in prima figura.

Quantum ad primũ ponitur hæc concluſio. Demonſtratio potiſsima tam affirmatiua quàm negatiua, fit præcipuè: in prima figura. Affirmatiua quidẽ in barbara, negatiua aũt in celarent, & probatur ſic, Prima figura facit magis, & ſimpliciter ſcire, ergo in ea fit demonſtratio potiſsima ſiue ſit affirmatiua ſiue negatiua. Patet conſequentia, quoniã vt docuimus ſuprà, finis demonſtrationis potiſsimę eſt facere ſcire ſimpliciter, ergo in ea figura præcipuè fiet, quæ facit ſcire ſimpliciter. Antecedẽs autem ſ. quod prima figura faciat ſcire ſimpliciter, probatur quadrupliciter ad mentem Ariſt.

Primò ſic, ſcientiæ mathematicæ vt arithmetica, & geometria, & proſpectiua, quę ſunt certiſsimæ ſcientiæ demonſtrant concluſiones ſuas in prima figura. Probant. n. concluſionem vniuerſalem in qua paſſio prædicatur adæquatè de ſuo ſubiecto, per præmiſſas vniuerſales, vt quod omnis triãgulus habet tres æquales duobus, ex eo quod omnis triangulus habet angulum extrinſecum æqualem duobus angulis intrinſecis ſibi oppoſitis, ergo ſignum eſt quod prima figura facit magis, & ſimpliciter ſcire.

Secundò ſic, In prima figura ſemper aut frequenter ſyllogizatur per medium propter quid, ergo facit magis, & ſimpliciter ſcire. Patet conſequentia: quoniam quando ſyllogizatur per medium propter quid, fit demonſtratio propter quid, hæc autem vt docuimus ſupra facit ſcire ſimpliciter, ergo &c. Antecedens aũt probatur: qm̃ quando ſyllogizatur concluſio per mediũ propter quid, ſemper aut frequentius concluditur vniuerſalis affirmatiua, vt qñ concludimus omnẽ hominem eſſe riſibilem eo ꝙ omnis homo eſt animal rationale. Sed vniuerſalis affirmatiua non concluditur niſi in 1. figura, ergo illa facit magis, & ſimpliciter ſcire.

Tertiò ſic, In prima figura demonſtramus diffinitionem de diffinito vniuerſaliter, & non in ſecunda, nec in tertia, ergo prima facit magis, & ſimpliciter ſcire. Antecedens patet: quoniam cum diffinitio conueniat omni contento ſub diffinito demonſtramus eam in barbara, vt patet quando demonſtramus diffinitionem materialem per formalem de diffinito, vt hic, Omne animal rationale eſt quid compoſitum ex corpore, & anima intellectiua: Omnis homo eſt animal rationale: ergo omnis homo eſt quid compoſitum ex corpore, & anima intellectiua. Quod autem nec in ſecunda, nec in tertia figura poſſumus demõſtrare diffinitionem de diffinito vniuerſaliter, & affirmatiuè patet diſcurrenti per omnes modos earum. Conſequentia verò probatur: quoniam potiſsimum ſcire noſtrum eſt, quando ſcimus diffinitionem de ſuo diffinito. Conſtat ergo quòd prima figura facit magis, & ſimpliciter ſcire.

Quartò ſic, prima figura non indiget ſecunda, nec tertia, ſed econuerſo, ergo facit magis & ſimpliciter ſcire. Antecedens probatur: quoniã modi primæ figuræ concludentes directè ſunt modi perfecti, nec indigẽt reduci ad alios, ſed alij ad ipſos, vt docuimus in tract. de ſyllogiſmo formali, ergo prima figura non indiget ſecunda, nec tertia, ſed econuerſo. Conſequentia autem patet, quoniam prima facit ſcire per ſeipſam, ſecunda autem, & tertia non per ſeipſas, ſed per reductionem ad primam, quod autem facit ſcire per ſeipſum, magis & perfectius facit ſcire, quàm quod facit ſcire per aliud. Conſtat ergo quòd prima figura facit magis ſcire quàm ſecunda, & tertia.

Vniuerſalis negatiua quãdo mediata, & immediata eſſe poſſit.

Quantum ad ſecundum vt ſcias quando propoſitio vniuerſalis negatiua eſt immediata prius oportet te cognoſcere quando & quot modis fiat mediata, deinde per oppoſitum facilè ſcies quando & quomodo fiat immediata.

Tu igitur aduerte ad mentem Ariſt. in primo poſteriorũ ad hoc ꝙ vniuerſalis negatiua ſit mediata, i. habeat mediũ per quod demonſtrari poſsit à priori, oportet alterum extremorum aut vtrunque eſſe in aliquo toto, i. ſubiectũ aut prædicatum aut vtrunque contineri ſub aliquo ſuperiori generico, quod ſit genus ſubalternum, aut generaliſsimũ, ex quo fundamento ſequitur ꝙ vniuerſalis negatiua poteſt tribus modis fieri mediata, & demonſtrabilis concluſio.

Primò quando prædicatum continetur ſub aliquo ſuperiori, ſubiectum autem ſub nullo, in quo ſenſu hæc eſt mediata, Nulla ſubſtantia eſt calor. Nam licet ſubſtantia nõ habeat genus ſub quo contineatur, quoniam eſt genus generaliſsimum, habet tamen calor: quoniam continetur ſub paſsibili qualitate, & hæc ſub qualitate ſicut ſubalternum ſub generaliſsimo. Vnde prædicta propoſitio poteſt ſic demonſtrari à priori in ſecunda figura, in Cameſtres, omnis calor eſt qualitas, nulla ſubſtantia eſt qualitas, ergo nulla ſubſtantia eſt calor.

Secundò quando ſubiectum continetur ſub aliquo ſuperiori, prædicatum verò ſub nullo, in quo ſenſu hæc eſt mediata, nulla virtus eſt quantitas, & hæc poteſt demonſtrari in prima & ſecunda figura à priori. In prima quidem ſic, nulla qualitas eſt quantitas, omnis virtus eſt qualitas, ergo nulla virtus eſt quantitas, in ſecunda autem ſic. Nulla quantitas eſt qualitas, omnis virtus eſt qualitas, ergo nulla virtus eſt quantitas.

Tertiò quando ſubiectum & prædicatum continentur ſub aliquo ſuperiori generico, in quo ſenſu hæc eſt mediata, nullum vitium eſt virtus, & poteſt demonſtrari à priori in prima & ſecunda figura. In prima quidẽ ſic, nullum vituperabile eſt virtus, omne vitiũ eſt vituperabile, ergo nullũ vitiũ eſt virtus. In ſecunda aũt ſic, omnis virtus eſt laudabile, ergo in cameſtres, nullũ vitiũ eſt virtus. Cõſtat igitur tibi quot modis cõtingit fieri vniuerſalis negatiua mediata.

Ad hoc autem ꝙ fiat immediata oportet quod neutrum extremorum contineatur ſub aliquo ſuperiori generico, ex conſequenti quando vnum prædicamentum negatur vniuerſaliter de alio, eſt propoſitio immediata. Vnde hæc eſt immediata, nulla ſubſtantia eſt quantitas, & hæc nulla quantitas eſt qualitas, & ſic de aliis. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ vt tibi manifeſtum erit in tertio metaphyſicę ens non eſt ſuperius ad decem prædicamenta, vt genus, nec deſcendit in ea, vt genus in ſpecies: quoniam non eſt vniuocum, ſed analogum, vt docuimus in tractatu de quinque prædicabilib. & ens non habet differentias eſſentiales, quibus diuidatur, & quibus conſtituat diuerſas ſpecies, ſicut inueniuntur in quolibet genere, vt docuimus in tractatu de quinque prędicabilibus. Deſcendit autem per ſeipſum in decem prædicamenta, & ideo ſunt primò diſtincta, ſiue primò diuerſa, nullum omnino medium vniuocum habentia, & hac de cauſa propoſitio vniuerſalis negatiua, cuius extrema ſunt duo prædicamenta, eſt immediata, & indemonſtrabilis ſimpliciter, & hinc eſt quod dicit Ariſtoteles coordinationes

prædicamentorum esse impermixtas. Nam sicut nulla substantia est quantitas, sic nullum genus substantiæ est genus quantitatis, nec species substantię est species quãtitatis, & idem intellige de omni prædicamento. Hoc autẽ intellige formaliter & nõ realiter, vt tibi declarabitur in tertio physicorũ: quando declarabitur tibi quomodo actio, & passio sunt idem realiter, & tamen constituunt duo prædicamenta: quoniam distinguuntur formaliter, nec formaliter sumpta vnum prædicatur de altero. Hæc est enim falsa. Actio est passio, licet hæc sit vera. Res quæ est actio est passio. Cõstat igitur quæ & quomodo fiat propositio vniuersalis negatiua immediata, & hæc dicta sint de capite octauo.

CAP. IX. De Syllogismo generãte ĩ nobis ignorantiã.

IN 9.c. agendũ est de syllogismo opposito demonstrationi: per quem generatur in nobis ignorãtia, & error, sicut per demonstrationem generatur in nobis scientia. Tu igitur in primis aduerte, ꝙ vterque syllogism⁹ est bonus de forma, fiunt enim in modo debito & figura, sed non vterq; est bonus de materia, vt tibi declarabitur. Nam syllogism⁹ per quem acquirimus scientiam est semper ex prẽmissis & conclusionibus veris, vt declaratum est supra. Syllogismus autem per quem fit nobis ignorantia, & deceptio, licet sit plerunque bonus de forma, nõ tamen de materia, quoniam aut syllogizatur conclusio falsa ex vtraque præmissa falsa, aut ex altera falsa, vt tibi manifestabimus infra.

His igitur præpositis ad resolutionem procedẽdo duo agenda sunt, primò præponentur distinctiones de ignorantia in sensu, de quo hic intendit Aristoteles, secundò considerabimus de singulis membris.

Ignorãtia prauæ dispositionis, & simplicis negatiõis

Quantum ad primum aduerte, quòd de mente Aristotelis in primo posteriorũ, Ignorantia prima sui diuisione diuiditur in ignorantiam prauæ dispositionis, & in ignorantiam simplicis negationis.

Ignorantia prauæ dispositionis est deceptio causata in nobis vel possibilis causari per syllogismum peccantem in materia. Talis est ignorantia opinantis diametrum esse cõmensurabilem costæ: quoniam sibi fit talis syllogismus, omnes quantitates continuæ, & finitæ sunt adinuicem cõmensurabiles: sed diameter, & costa sunt quantitates continuę, & finitæ, ergo sunt adinuicem commensurabiles, ex tali syllogismo generatur in eo ignorantia prauæ dispositionis, per quam decipitur, quoniam non aduertit maiorem esse falsam apud geometriam.

Ignorantia simplicis negationis, est simplex carentia veræ notitiæ alicuius conclusionis in intellectu. eo quod non habet principia ad illam, aut ex ætate aut ex ineruditione. in quo sensu dicimus infantem ignorare philosophiam, & rusticum ignorare geometriam, & de hac considerabimus in parte vltima huius capitis, & declarabimus vnde proueniat, non quidem ex syllogismo, sed aliunde.

Secunda distinctio, Ignorantia prauæ dispositionis põt esse circa propositiones immediatas & mediatas. Exemplum primi, vt ille qui credit, partem esse maiorem toto. Exemplum secundi, vt ille qui credit non omnem triangulum habere tres angulos æquiualẽtes duob. angulis rectis.

Tertia distinctio, Ignorantia prauę dispositionis siue sit circa propositiones immediatas siue mediatas, potest esse circa propositionem affirmatiuam vel negatiuam. Exemplũ primi, vt ille qui credit esse quod non est, vt extra mũdum esse vacuum, quod tamen non est, vt tibi declarabitur in 1 cæli. Exemplũ secũdi, vt ille qui credit nõ esse qđ est, vt qui credit cælũ non esse corpus finitũ, quod tñ est finitum.

Quarta distinctio, Ignorantia prauæ dispositionis siue sit circa propositiones mediatas, siue immediatas, siue affirmatiuas siue negatiuas potest esse duplex, scilicet simplex & syllogistica. Simplex est deceptio facta in aliquo absque argumẽtatione. vt quando quis credit ex sola imaginatione sua & nõ aliqua ratione ductus mundum esse infinitum, vel credit simpliciter alicui sic dicenti, dato quod nullam afferat rationem. Syllogistica est illa deceptio quæ fit per argumentationem, qua ligatur respondens, vtpote nesciens soluere, hoc modo deceptus est, Zeno negans motũ, quoniam nescuit hoc argumentum soluere, si aliquid mouetur, aut mouetur in pleno aut in vacuo: non primo, quia duo corpora non possunt esse simul: non secundo, quia non datur vacuum, ergo non datur motus.

Quantum ad secundum prædictis distinctionib⁹ videndum est primò quomodo syllogizabilis est propositio vniuersalis affirmatiua immediata & falsa. Secundò quo modo syllogizabilis est propositio vniuersalis negatiua immediata & falsa, tertiò qũo syllogizabilis est propositio negatiua vniuersalis mediata & falsa. quartò qũo syllogizabilis est propositio vniuersalis affirmatiua mediata & falsa.

Quantum ad propositionem vniuersalem affirmatiuam immediatam & falsam, aduerte, ꝙ nõ potest syllogizari nisi in prima figura, s. in barbara, quoniam in secunda non cõcluditur nisi negatiua, & in tertia non concluditur nisi particularis. Potest autẽ vt docet Aristoteles in 1. Posterio. syllogizari per syllogismum ignorantiæ tribus modis. primo per duas præmissas falsas in toto, i. vniuersaliter, V. G. Volo syllogizare istam, Omnis quantitas est qualitas, & arguo sic. Omnis substantia est qualitas, Omnis quantitas est substantia, ergo omnis quantitas est qualitas. patet ꝙ conclusio & vtraque præmissarũ est falsa vniuersaliter, quoniam suæ contrariæ sunt veræ vniuersaliter, vt patet. secũdo per duas præmissas falsas in parte & non in toto. V. G. Volo syllogizare istam, Omnis substantia est quantitas, & arguo sic. Omne imperfectum est quantitas: omnis substantia est imperfecta, ergo omnis substantia est quantitas. Patet ꝙ conclusio est falsa in toto, quoniam sua contraria est vera in toto, & vtraque præmissarum est falsa, sed non in toto, quoniam vtraque istarum est vera, aliquod imperfectum est quantitas, & aliquod imperfectum non est quantitas. Similiter vtraque istarum est vera, aliquod imperfectum est substantia, & aliquod imperfectum non est substantia. Tertio per maiorem veram, & minorem falsam, V. G. Volo syllogizare istam. Omnis substantia est quantitas, & arguo sic. Omnis linea est quantitas, hæc est vera: Omnis substantia est linea, hæc est falsa: ergo omnis substantia est quantitas.

Sed dices nunquid potest syllogizari ex ma. falsa & mi. vera sicut syllogizatur ex maiori vera & minori falsa?

Respondetur ꝙ non, nisi in duobus casibus, primò sumẽdo pro medio terminum transcendẽtem vt hic, Omne ens est quantitas, omnis substantia est ens, ergo omnis substãtia est quantitas. Si autem sumatur pro medio ter. prædicamẽtali, puta generalissimum alicuius prædicamenti, vtraque præmissa erit falsa, vt hic, Omnis qualitas est quãtitas: Omnis substantia est qualitas: ergo omnis substantia est quantitas. secundo si arguatur per regulam anteprædicamentalem, vt hic, Omnis substantia est numerus. Omnis numerus est quantitas, ergo omnis substantia est quantitas. Si autem arguatur formaliter in prima figura, non est possibile ma. esse falsam, & mi. veram nisi vt diximus sumatur pro medio ter. transcendens.

Quantũ ad ꝓpositionem vniuersalẽ negatiuã immediatam & falsam aduerte quod est syllogizabilis per syllogismum ignorantiæ in prima & secunda figura, quoniam in vtraque concluditur vniuersalis negatiua, nõ autem in tertia, quoniam in ea tantùm particularis negatiua & affirmatiua concluditur. Potest autẽ syllogizari duobus modis, vt patet per Aristotelẽ in primo posteriorum. primò quidem ex duabus falsis, & ex altera fasa in prima figura. exemplũ primi. Hęc est vniuersalis negatiua immediata & falsa. Nullus homo est animal. Nam sicut propositio affirmatiua vniuersalis in qua prædicat diffinitio vel pars diffinitionis de diffinito est immediata & vera, quoniam inter diffinitionẽ & diffinitum, nullum cadit medium, sic eius negatiua vniuersalis est immediata & falsa. Hæc igitur nullus homo est animal. potest syllogizari sic in prima figura ex duabus falsis. Nullus asinus est animal: Omnis hõ est asinus: ergo nullus homo est animal. Cõstat quod hic & cõclusio & vtraq; præmissa est falsa. Exemplum secundi. Syllogizo eandem cõclusionem sic, Nullus lapis est animal: Omnis homo est lapis, ergo nullus homo est animal. cõstat quod ibi ma. est vera & mi. falsa. Potest etiam syllogizari ex ma. falsa & mi. vera, vt hic nullum risibile est animal, hæc est falsa. Omnis homo est risibilis, hæc est vera, ergo nullus homo est animal.

Secũdo syllogizabilis est in secunda figura, ex vtraque falsa, & ex altera falsa siue sit maior siue minor. Exemplum primi. Sumo hãc, Null⁹ hõ est animal: & arguo, sic in cameſtres, omne animal est rationale, hæc est falsa: Nullus homo est rationalis, hæc est falsa: ergo nullus homo est animal. Exemplum secundi. Sumo eandem & arguo sic. nullum animal est lapis, hęc est vera: Omnis homo est lapis, hęc est falsa, ergo in cesare, nullus homo est animal. Item potest esse ma. falsa, & mi. vera, vt sumo eandem, & arguo sic, nullum animal est risibile. hæc est falsa, Omnis homo est risibilis: ergo nullus homo est animal.

Quantum ad vniuerſalem negatiuam mediatam & falſam qualis eſt iſta,nullus homo eſt ſubſtantia(nã inter prędicatum & ſubiectum cadunt multa media,per quæ poteſt ſyllogizari, ſanimal, corpus animatum corpus,vt patet in arbore Porphyrij,ideo eſt mediata)aduerte q̃ eſt ſyllogizabilis per ſyllogiſmum ignorantiæ in prima & ſecunda figura.Exẽplum primi,Sumo iſtam,nullꝰ homo eſt ſubſtantia& arguo ſic, nullũ animal eſt ſubſtantia, omnis homo eſt animal,ergo nullꝰ homo eſt ſubſtãtia.Exẽplum ſecundi, Sumo eandem & arguo ſic,nulla ſubſtantia eſt corpus,omnis homo eſt corpus,ergo nullus homo eſt ſubſtantia. Conſtat ergo quod eſt ſyllogizabilis in prima &ſecũda figura.Poteſt autem ad mẽtem Ariſtotelis ſyllogiſari duobus modis.Primo in prima figura poteſt ſyllogiſari ex vtraque præmiſſa falſa,& ex altera falſa, i.maiore ſed minore vera. Exemplũ primi, Sumo iſtã nullus hõ eſt ſubſtantia & arguo ſic.Nullus lapis eſt ſubſtantia: Omnis homo eſt lapis:ergo nullus homo eſt ſubſtantia.Exemplum ſecundi de ma.falſa. Sumo eandem & arguo ſic, nullum animal eſt ſubſtantia. Omnis homo eſt animal,ergo nullus hõ eſt ſubſtantia, patet quod ma.eſt falſa,& mi.vera,& aduerte q̃ non poteſt ſyllogizari in prima figura ita quod ma.ſit vera,& mi.falſa, ſi ſumatur medium proprium,i q̃ eſt eiuſdem prædicamenti cum extremis concluſionis,ſi autem medium ſit alterius prædicamenti ab extremis,vt patet in.1.Poſteriorum,tunc nõ eſt proprium,ſed dicit extraneũ, & tunc poteſt ſyllogizari vniuerſalis negatiua mediata &falſa ex ma.vera & mi.falſa. V.G.Sumo hãc,nullus homo eſt ſubſtãtia, & arguo ſic.Nulla albedo eſt ſubſtantia.hæc eſt vera,Omnis homo eſt albedo,hęc eſt falſa:ergo nullus homo eſt ſubſtantia.Cõſtat igitur quomodo vniuerſalis negatiua mediata & falſa eſt ſyllogizabilis in prima figura ex vtraq; ꝓmiſſa falſa,&ex maiori falſa & minori vera,& ex maiori vera,& minori falſa.

Secundo poteſt ſyllogizari in ſecũda figura ex vtraque præmiſſa falſa in parte, & ex altera præmiſſa falſa, ſiue ſit ma.ſiue mi.Exemplũ ſecundi, Sumo hanc, nullus homo eſt ſubſtantia,& arguo ſic.Nulla ſubſtantia eſt albedo, Omnis homo eſt albedo , ergo nullus homo eſt ſubſtantia. Ibi ma. eſt vera,& mi.falſa. Quòd autẽ ma. poſsit eſſe falſa, & mi. vera, patet hic.Omnis ſubſtantia, eſt albedo, nullus homo eſt albedo,ergo nullus homo eſt ſubſtantia.Exemplum primi.Sumo eandem & arguo ſic.Omnis ſubſtantia eſt imperfecta, hæc eſt falſa in parte quoniã aliqua ſubſtãtia eſt perfecta,& aliqua imperfecta.Nullus homo eſt perfectus,hęc eſt falſa in parte,quoniam inter homines aliquis eſt perfectus,aliquis imperfectus,ergo nullus homo eſt ſubſtantia.

Dixi ex vtraq; præmiſſa falſa in parte, quoniam non poteſt vtraque eſſe falſa ex totõ,quoniam non poteſt inueniri medium , q̃ ſit vniuerſaliter in omni contento ſub vna extremitatum , & vniuerſaliter remotum ab alia. Vnde tale medium vel eſt ſimpliciter extraneum cuilibet extremitatum,vel conueniens alicui illarum.

Si primum , ſemper negatiua erit vera,ſi ſecundũ, nunquam quælibet præmiſſarum erit falſa in toto. Verbi gratia , Quia color eſt omnino extraneus ab homine & à ſubſtantia,ſi arguatur ſic,nulla ſubſtantia eſt color:Omnis homo eſt color:ergo nullus homo eſt ſubſtantia, patet q̃ ma. eſt vera. Quia verò lapis eſt extraneus ab homine nõ autẽ à ſubſtantia,cum ſit ſubſtantia,ſi arguatur ſic.Nulla ſubſtãtia eſt lapis : Omnis homo eſt lapis : ergo nullus homo eſt ſubſtantia.patet quod ma.non eſt falſa in toto,quoniam aliqua ſubſtantia eſt lapis,& aliqua non. Conſtat ergo quomodo vtraque præmiſſa non poteſt eſſe falſa in toto.

Quantum ad propoſitionem vniuerſalem affirmatiuam mediatam & falſam aduerte, quod nõ eſt ſyllogizabilis niſi in prima figura ſicut nec propoſitio vniuerſalis affirmatiaa immediata & falſa Nam,vt docuimus in tract.de ſyllogiſmo formali, tantum in prima figura & in primo modo concluditur vniuerſalis affirmatiua ex duabus vniuerſalibus affirmatiuis,poteſt autem per ſyllogiſmum ignorantię ſyllogizari in prima figura duobus modis ad mentem Ariſtotelis in primo Poſteriorum.

Primo ex vtraque præmiſſa falſa,quando ſyllogizaſ per medium , quod eſt extraneum ab vtroque extremo. Verbi gratia,ſumo hanc,omnis homo eſt ſapor,& arguo ſic, Omnis lapis eſt ſapor,omnis homo eſt lapis,ergo omnis homo eſt ſapor.patet vtranque eſſe falſam,quoniã medium,ſumptum,i.lapis,non prædicatur de ſapore nec de homine.

Secundo ex altera præmiſſarũ exiſtente falſa, & hoc tripliciter, quia aut medium eſt proprium aut extraneum , ſi proprium , tunc maior erit falſa & minor vera.V.G. Sumo hanc,omnis homo eſt circulus,& arguo ſic, Omne animal eſt circulus:Omnis homo eſt animal ergo omnis homo eſt circulus,patet maiorem eſſe falſam, & minorem verã,quoniam medium,i.animal prędicatur de homine.Si eſt extraneum,hoc dupliciter, quoniam aut extraneum eſt ſolum à minore extremitate,& tunc ma.erit vera,& mi.falſa.Verbi gratia ſumo hanc , Omnis homo eſt triangulus , & arguo ſic,Omnis figura habens tres angulos eſt triangulus: Omnis homo eſt figura habens tres angulos:ergo omnis homo eſt triangulus.Patet ma.eſſe veram, & mi.falſam quoniam habere tres angulos eſt remotũ ab homine & extraneum, eſt autem proprium triangulo , aut extraneum eſt ſolum à ma.extremitate non autem à mi.& tunc ma.tantum erit falſa,ſed mi. vera. Verbi gratia. ſumo hanc, Omnis homo eſt color,& arguo ſic.Omne animal eſt color,omnis homo eſt animal,ergo omnis homo eſt color. Patet maiorem tãtùm eſſe falſam,eo quòd medium,i.animal, eſt extraneum à colore. Cõſtat igitur tibi quibus modis eſt ſyllogizabilis propoſitio vniuerſalis affirmatiua mediata & falſa. Hæc de ignorantia prauæ diſpoſitionis dicta ſint.

De ignorãtia negationis.

Nunc agendum eſt de ignorantia ſimplicis negationis, puta de ignorantia coloris,quæ eſt in cæco,& ignorãtia ſonorum,quæ in ſurdo.& hic duo agẽda ſunt, primò declarãdum eſt vnde proueniat de neceſsitate talis ignorantia, ita quod eſt impoſsibile acquirere per inuentionem proprium ſuum oppoſitum,id eſt ſcientiam tali ignorantię oppoſitam,ſecundò probandum eſt intentum.

Quantum ad primũ aduerte quod ad mentem Ariſtotelis in primo Poſteriorũ radix huius ignorantiæ eſt carẽtia ſiue eſſe priuatum aliquo ſenſu à natiuitate.Verbi gratia,Si quis naſcitur cæcus non poteſt per ſuam inuentionẽ habere notitiam de colore,& ſic de neceſsitate ignorat quid ſit color, quomodo immutat viſum, quomodo diſtinguuntur ſpecies ſuæ &c Idem intelige de priuato quocunque alio ſenſu,ita q̃ deficiente nobis aliquo ſenſu,neceſſe vt ignoremus ſubiectum illius, ſiue obiectum, & proprietates talis obiecti,& contenta ſub eo, & aduerte quod ſemper hic loquimur de ſcientia obiecti ſenſibilis,quæ poſsit haberi per inuentionem diſtinctè & determinatè per proprios conceptus.Hãc enim probabimus impoſsibile haberi,ſi caremus ſenſu talis vel talis obiecti.

Quantum ad ſecundum probandum eſt intentũ propoſitum, quod ſub tali concluſione formatur. Deficiente nobis aliquo ſenſu eſt impoſsile habere ſcientiam de ſenſibilibus illius ſenſus. Pro illius probatione,præmitto ad mentem Ariſtot. q̃ omnis vera notitia ſcientifica ſi debet haberi per inuentionem,oportet q̃ habeatur aut per demonſtrationem,aut per inductionem.Nam omnis notitia complexa habita per diſcurſum,eſt notitia alicuius vniuerſalis concluſæ ex præmiſsis vniuerſalibus veris,vel concluſæ ex ſingularibꝰ ſufficienter enumeratis. Primo modo habetur per demonſtrationem.Secundo modo per inductionem,vt patet ex diffinitione demonſtrationis & inductionis, quas aſsignauimus ſuprà.Hoc ſuppoſito probatur ſic concluſio præpoſita,Omnis notitia ſcientifica alicuius obiecti ſenſibilis, habetur ex inuentione aut per demonſtrationem aut per inductionem, hæc patet, ex ſuppoſito. Sed ſiue habeatur per demõſtrationem ſiue per inductionem, neceſſarius eſt nobis ſenſus illius obiecti ſenſibilis.Nam ſi habetur per inductionem,cognoſcitur vniuerſale per ſingularia.Singularia autem non cognoſcimus niſi per ſenſum.Eſt enim ſenſus ſingularium.Verbi gratia,non poſſum per inductionem cognoſcere hãc vniuerſalem, Omne reubarbarum purgat choleram , niſi per ſenſum experiar & hoc & hoc & hoc reubarbarum & ſic de ſingulis purgare choleram.

Si autem habetur per demonſtrationem arguitur ſic. Omnis demonſtratio eſt ex vniuerſalibus , & vniuerſalia cognoſcuntur per ſingularia.Cuius ſignum eſt,quòd etiam mathematica quæ videntur abſtracta à materia ſenſibili,vt tibi declarabit in tertio metaphyſicæ,& in ſecundo phyſicorum , non cognoſcuntur niſi per ſingularia. Verbi gratia.Cognoſco hanc vniuerſalem , Omnes recti anguli ſunt æquales,quia video hos eſſe æquales, & illos & illos & ſic de ſingulis. Conſtat ergo q̃ ſiue acquiramus notitiam ſciẽtificam de obiectis ſenſibilibus per inductionem vel per demoſtrationem , neceſſarius eſt nobis ſenſus. Et ſic patet quòd deficiente nobis aliquo ſenſu, impoſsibile eſt nos habere

bere ſcientiam illius ſenſus, ex conſequenti oportet nos perſiſtere in ignorantia ſimplicis negationis obiecti ſenſibilis talis ſenſus. Hæc de præſenti capidicta ſint.

CAP. X. *De proceſſu demonſtrationis in infinitum.*

IN cap. decimo agendum eſt de proceſſu demonſtrationis in infinitũ, & hic quatuor principaliter agẽda ſunt. Primo q̃ in demonſtrationibus non contingit procedere in infinitum in prædicatis quiditatiuis. Secundo q̃ non in prædicatis ſubſtantialibus. Tertio quòd non in prædicatis accidentalibus. Quarto quòd nullo modo.

In prædicatis quiditatiuis nõ eſt in demonſtrando proceſſus in infinitum.

Quantũ ad primum aduerte, q̃ prædicata quiditatiua ſunt prædicata diffinitiua, vt animal eſt prædicatum quiditatiuum de homine, qm̃ ingreditur eius diffinitionem, & ſenſitiuum eſt prædicatum quiditatiuum de animali, & ſic aſcẽde in arbore Porphyrij. Tu igit̃ aduerte qd̃ procedere in infinitũ in p̃dicatis quiditatiuis eſt non dare ſtatũ in diffinientibus, & diffinitis, ita qd̃ nõ poſſumus aſsignare primũ diffiniẽs ſuprà q̃ nõ ſit aliud nec vltimũ diffinitũ infra q̃ non ſit aliud, & qm̃ Ariſtot. in 1. Poſteriorum in hac materia eſt maximè diffuſus ideo ne addiſcẽtis, & nouitij ingenium confundatur, compendiosè procedendum eſt. Sufficient igitur tibi pro nunc duæ concluſiones.

Prima eſt. In demonſtrationibus affirmatiuis, non eſt proceſſus in infinitũ in prædicatis quiditatiuis, probatur ſic. Si datur talis proceſſus in infinitũ, nullum diffinibile, vel diffinitum poterit perfectè cognoſci per diffinitionẽ ſuam quod eſt falſum. falſitas conſequentis patet, quoniã ſi per diffinitionem rei non perfectè rem ipſam cognoſcimus, de nullo dabitur perfecta & diſtincta cognitio, quoniam ſola diffinitio indicat nobis rei ſcibilis naturam per prædicata eſſentialia, vt tibi manifeſtabitur in 7. Metaphyſicæ. Conſequentia autẽ ſic manifeſtatur. Sumo hominem vt diffinibilẽ per animal rationale, & arguo ſic, Si per diffinitionem hominis debet homo perfectè cognoſci, oportet quamlibet partem diffinitionis ſuæ perfectè cognoſcere, ergo oportet perfectè cognoſcere animal, & cum animal diffiniatur per ſenſitiuum, oportet ſenſitiuum perfectè cognoſcere, & cũ ſenſitiuum diffiniatur per animatũ, oportet animatũ perfectè cognoſcere, & animatum diffinitur per corpus, & corpus per ſubſtantiam, & ſubſtantia per ens, & ens per A, & A per B, & B per C, & ſic in infinitũ, non poterũt omnia diffinita & diffiniẽtia cognoſci: qm̃ non poſſunt infinita pertranſiri & deuenire ad primũ, quo ignorato impoſsibile eſt poſteriora cognoſcere, vt tibi declarabit in 1. Phyſi. Ergo cõſtat tibi q̃ ſi eſt proceſſus in infinitũ in demonſtrationibus quo ad p̃dicata quiditatiua, nulla res poterit per diffinitionẽ ſuã perfectè, & diſtinctè, cognoſci, & ſic aufertur ab intellectu humano oĩs vera, & diſtincta ac perfecta, cuiuſcũque obiecti ſcientia.

Secunda concluſio eſt hæc, Si non eſt proceſſus in infinitũ in demõſtrationibus affirmatiuis, ergo nec in negatiuis, probatur hæc conditionalis ſic, Nunquã contingit ſyllogizare concluſionẽ negatiuam, nec ſi eſt mediata reduci ad immediatam, niſi altera præmiſſarũ exiſtente affirmatiua: nam ex puris negatiuis non valet argumentum, ergo nulla apparet ratio quòd poſsit eſſe proceſſus infinitus in negatiuis, ſtante proceſſu finito in affirmatiuis.

In prædicatis ſubſtantialibus non procedit demonſtratio in infinitũ.

Quantum ad ſecundũ aduerte quod prædicatum ſubſtantiale ad mentẽ Ariſ. in c. 1. Poſter. eſt illud quòd ſignificat totum ſubiectum aut partem ſubiecti, & eſt in eodem predicamento ſubſtantiæ ſicut ſubiectum, exemplum primi, Subſtantia ſenſitiua eſt prædicatum ſubſtantiale de animali. exemplum ſecundi, Corpus eſt prædicatum ſubſtantiale de homine, eſt enim corpus pars hominis cõpoſiti ex corpore, & anima, & tale prædicatũ ſubſtantiale tam primo quam ſecundo modo diſtinguitur contra prædicatum accidentale, eo quòd illud nõ eſt ſubiectum nec pars ſubiecti, ſed ſignificat aliquid in ſubiecto, vt cum dico homo eſt albus, ſignificat albedinem ineſſe homini. Hoc declarato ponit̃ hæc concluſio. In demonſtrationibus non eſt proceſſus in infinitum in prædicatis ſubſtantialibus, neque aſcendendo ſurſum, ſcilicet ad magis, & magis vniuerſalia ſine ſtatu, neque deſcendendo deorſum ſcilicet ad minus, & minus communia ſine ſtatu, neque circulariter. Prima pars ſic probatur. Si eſt proceſſus in infinitum in aſcẽdendo, ergo nihil poſſemus ſcire aliquid, quod ſit de prædicamento ſubſtantię per diffinitionem ſuam: quod eſt falſum. conſequentia ſic deducitur, cum diffinitio conſtet ex genere, & differentia ſi illud ſcirẽtur per genus, & differentiam. Sed ſi eſſet proceſſus in infinitum in aſcendendo genera eſſent infinita, & non eſſet deuenire ad generaliſsimũ, & oporteret ea omnia perfectè cognoſcere, modo cõ ſtat q̃ eſſet impoſsibile omnia illa perfectè cognoſcere, quoniã non eſt infinita pertranſire, ergo conſtat quod nihil poſſemus ſcire quod ſit de predicamẽto ſubſtantiæ per diffinitionem, ſi eſt proceſſus in infinitũ in prędicatis ſubſtantialibus in aſcendendo ſecunda pars ſic probatur, non eſt proceſſus in infinitum in aſcenſu, ergo nec in deſcenſu. antecedẽs patet ex probatione primæ partis, cõſequentia probatur quoniã in deſcenſu eſt deuenire ad ſingulare, vt patet deſcendendo per arborẽ Porphyrij, puta vſque ad Socr. & Plat. ſub homine. In ſingulari autẽ eſt ſtatus: quoniam ſingulare, vt ſingulare de nullo inferiori prædicatur.

Tertia pars ſic probatur, ſi eſt proceſſus in infinitũ circulariter in prædicatis ſubſtantialibus, i. quæ ſunt de prædicamento ſubſtantiæ, ſequitur qd̃ omnia genera de prædicamẽto ſubſtantiæ de ſeinuicẽ æqualiter prædicantur, qd̃ eſt falſum, quoniam eſſent conuertibilia ſicut homo, & riſibile, & vnum nõ eſſet vniuerſalius alio, & ſic auferretur ordo lineæ prædicamentalis in qua diſponuntur ſpecies, & genera ſecundum ſub & ſupra vſque ad generaliſsimũ, vt docuimus in tracta. de prædicamẽtis. Conſequentia verò ſic probatur, ſi datur talis proceſſus in p̃dicamento ſubſtantiæ, ergo ſequitur q̃ poſtquam demonſtrauero hominem eſſe animatũ, quia eſt animal, & hominem eſſe corpus quia eſt animatus, & hominẽ eſſe ſubſtantiam quia eſt corpus per circulũ reuertar, & demonſtrabo ſubſtantiam eſſe hominem per hoc medium quòd eſt animal, ſic arguendo, omne animal eſt homo, omnis ſubſtantia eſt animal, ergo omnis ſubſtantia eſt homo. Conſtat aũt quod hæc demõſtratio nõ eſſet de concluſione vera, nec ex veris, niſi ſubſtãtia, & animal, & homo eſſent æqualis prædicationis de ſeinuicem ſicut ſunt æqualis prædicationis, homo rationale, & riſibile, & qd̃ dico de ſubſtantia, & animali, & homine, idẽ intellige, de animato, & corpore, & ſubſtantia. Cũ igitur ex tali proceſſu deſtruatur ordo prædicamentalis non eſt admittendus. Manifeſtum ergo eſt quòd demonſtratio nõ procedit in infinitum in prædicatis ſubſtantialibus, neque ſurſum, neque deorſum, neque per circulum.

Quantum ad tertiam probandum eſt q̃ in demonſtratione non proceditur in infinitum in prædicatis accidentalibus, ſed aduerte prius q̃ prædicatũ accidentale eſt duplex, ſ. accidentale per accidens, & eſt illud quod cũ ſubiecto facit propoſitionem per accidẽs, vt homo eſt albus, & accidẽtale per ſe, & eſt illud qd̃ cũ ſubiecto facit propoſitionẽ per ſe, vt homo eſt riſibilis, primo igitur probandum eſt propoſitum primo modo, deinde ſecundo modo.

In prædicatis accidentalibus nõ procedit demonſtratio in infinitũ.

Reſpectu primi modi ponit̃ hæc cõcluſio. In prædicatis per accidẽs facientibus propoſitionẽ per accidens, nõ eſt proceſſus in infinitũ circulariter neque ſurſum, neque deorſum. Prima pars ſic probatur, ſi eſt proceſſus in infinitũ circulariter in prędicatis per accidẽs primo modo, hoc poteſt eſſe tripliciter, primo vt cõparantur adinuicem in eodẽ prædicamento, puta vt cõparatur albũ ad coloratũ, & coloratũ ad qualitatẽ paſsibilem, & qualitas paſsibilis ad qualitatem, & iterũ retrocedendo, & vt ſic proceſſus in infinitum eſt impoſsibilis per circulũ, quia tunc omnia accidentia eiuſdem prædicamenti eſſent adinuicem conuertibilia, & demonſtraretur ſuperius de ſuo inferiori, ſicut etiam docuimus in prædicamento ſubſtantiæ. ſecundo vt comparantur ad omnia prædicamenta accidentium & ſic iterum talis proceſſus eſt impoſsibilis, quia ſicut demonſtrarentur accidentia reſpectiua de abſolutis, ſic & econuerſo q̃ eſt omnino impoſsibile, tertio vt comparantur ad prædicamentũ ſubſtãtiæ, & ſic iterum talis proceſſus eſt impoſsibilis, quia cũ prædicata ſint finita, ſicut & prædicamẽta, tandẽ demonſtraretur ſubſtantia de accidẽte, ſicut accidẽs de ſubſtãtia, quod eſt penit° impoſsibile.

Secunda pars concluſionis, ſcilicet q̃ non ſit proceſſus in infinitũ in prædicatis accidentalibus facientibus propoſitionem per accidens aſcendendo ſurſum, probatur, Si talis proceſſus eſt poſsibilis, vel eſt quando vnum prædicatur de vno, vt homo eſt albus, vel qñ plura prædicantur de vno, vt homo eſt albus, muſicus magnus & cætera non primo quoniam cum omne vnũ prædicatum ſit in aliquo prædicamento, & prædicamenta ſint finita, oportet etiam prædicata, quæ prædicantur vt vnũ de vno eſſe finita. Nõ

ſecundo,quoniam ſi prædicata ſunt infinita, oportet multiplicationes eorum eſſe finitas, ſicut ſi vnitates ſunt finitæ oportet numeros eſſe finitos, ſed prædicata ſunt finita,quoniam,vt diximus,omne prædicatũ eſt in aliquo prę dicamento, & prædicamenta ſunt finita, cum ſint tantùm decem, ergo cum prædicata ſint finita,eorum multiplicationes,in quibus plura prædicata prædicantur de vno ſub iecto, ſunt finitæ, ex conſequenti non eſt poſsibilis in aſcendendo ſurſum prædictus proceſſus in infinitum.

Tertia aũt pars concluſionis deducit ex ſecunda, nã ſi nõ eſt proceſſus in infinitũ in aſcendendo,multo minus in deſcẽdendo:qm̃ ſicut in prædicamento ſubſtantiæ eſt ſtatus in indiuiduis, ſub quibus non dant̃ inferiora, ſic & in prædicamentis accidentiũ,nam ſicut ſub hoc homine non datur inferius,ſic nec ſub hac linea, nec ſub hac albedine.

Reſpectu ſecundi:ſ.prædicati accidẽtalis facientis pro poſitionem per ſe vt homo eſt riſibilis, ponitur hæc concluſio. Non eſt proceſſus in infinitũ in prædicatis acciden talibus facientibus propoſitionem per ſe, neque ſurſum, neque deorſum, Antequã probetur concluſio, aduerte, q̃ talia prædicata ſunt illa,quæ prædicãtur de ſubiecto in ſecundo modo per ſe: in quorũ diffinitione ponitur ſubiectũ,& dicunt̃ rerũ proprietates cõuertibiles cũ his quorũ ſunt ꝓprietates vt riſibile in homine,rudibile in aſino,par vel impar in numero, habere tres angulos in triãgulo &c.

His declaratis probatur ſic cõcluſio, ſi eſt proceſſus in infinitũ in prædicatis accidẽtalibus,quæ ſunt ꝑdicata per ſe, vt rerũ paſsiones, & proprietates, ergo non contingit per demonſtrationẽ aliquid ſcire ſimpliciter, quòd eſt falſum,quoniã vt docuimus in tracta. ſecundo demonſtratio propter quid, de qua nunc intendimus eſt ſyllogiſmus faciens ſcire ſimpliciter. Cõſequentia aũt ſic probatur,ſcire ſimpliciter eſt ſcire concluſionẽ per reductionem ad immediata,& indemonſtrabilia,aliter nõ quieſceret intellectus inueſtigãtis,&adiſcentis.Sed ſi datur talis proceſſus, eſt impoſsibile reducere concluſionem ad immediata, & indemonſtrabilia:quoniam ſupra paſsionem adaretur alia paſsio demonſtrabilis cõmunior,puta b: & ſuper illã alia adhuc communior,& ſic in infinitum, & cum non ſit infinita pertranſire eſſet impoſsibile reducere concluſionem ad immediata, & indemõſtrabilia,ex cõſequenti nihil poſſet ſciri ſimpliciter.Conſtat igitur quòd in demonſtrando non eſt proceſſus in infinitũ in prædicatis accidentalibus, quæ conſtituunt propoſitionem per accidens,nec in illis, quæ conſtituunt propoſitionem per ſe.

Quantũ ad quartum probandum eſt, quòd vniuerſaliter, & nullo modo procedendum eſt in veris demõſtratio nibus in infinitum, pro cuius euidentia præponitur, quòd omnis demonſtratio, & ex his quæ ſunt per ſe, & hoc iam declaratum ex ſuprà, vbi docuimus demonſtrationem nõ eſſe ex his quæ ſunt per accidens, neque ex extraneis, neque ex his quæ poſſunt aliter ſe habere, qualia ſunt contingẽtia.Præponitur vlterius quòd duplex eſt propoſitio per ſe quæ ingreditur demonſtrationẽ.Vna in primo modo,& eſt illa in qua prædicatũ eſt diffinitiuũ ſubiecti, altera in ſecundo modo, & eſt illa in qua ſubiectũ ponitur in diffinitione prædicati.exemplũ primi,homo eſt animal rationale,exemplum ſecundi,homo eſt riſibilis.

His præpoſitis ponitur duplex cõcluſio, quarũ prima hæc eſt. Impoſsibile eſt procedere in infinitũ in demõſtra tionibus inquantũ conſtant ex his quæ ſunt per ſe in ſecũ do modo. Hæc probatur tripliciter.primò ſic, nullũ ſubie ctum habet proprias paſsiones infinitas, ergo impoſsibile eſt procedere in infinitum &c.Cõſequentia eſt manifeſta. Antecedens autẽ ſic probatur. Cum omnia præcedentia ingrediantur diffinitionem poſterioris,vt patet ex doctri na data in tracta. de prædicabilibus, ſiue de quinque vniuerſalibus eiuſdem eſſent diffinitiua infinita,quoniam ſicut omne ſuperius in prædicamento ſubſtãtiæ ingreditur diffinitionem inferioris, ſic paſsio præcedens ingreditur diffinitionẽ paſsionis poſterioris.Infinita autem diffinita non poſſunt complete cognoſci, ergo de nullo ſubiecto haberetur reſoluta demonſtratio inquantum cõſtat ex his quæ ſunt per ſe in ſecundo modo.

Secũdò ſic. Impoſsibilis eſt proceſſus in infinitũ in his, quæ adinuicẽ ſunt conuertibilia ſecũdum prædicationẽ. Nã omnis proceſſus ſiue ſurſum, ſiue deorſum, ſiue ſit finitus,ſiue non, eſt à minus communi ad magis commune, vel ecõuerſo. Sed inconuertibilibus non datur magis,neque minus commune, ſed æque commune,ergo in eis non eſt proceſſus in infinitum.

Sud oẽs propriæ paſsiones, quæ, ſ.fluunt à principiis ſpeciei,ſunt cõuertbiles,cũ ſubiectis ſuis. Sũt em̃ propria in quarto modo,ergo in eis nõ eſt proceſſus in infinitum.

Secunda concluſio eſt hæc.Non eſt proceſsio in infinitũ in demõſtrationibus inquantũ conſtat ex his, quæ ſunt in primo modo per ſe, probatur. Si eſt proceſſus infinitus in illis, ergo nõ contingit aliquid verè, & cõpletè diffinire, ꝙ eſt falſum : quoniã cum diffinitio ſit medium in demonſtratione, vt tibi declarabitur infrà, auferetur omnis vera demõſtratio,ex cõſequenti omnis vera ſcientia:quoniam non cauſatur,niſi ex demonſtratione, vt declaratum eſt ſuprà.Conſequentia probatur.Nã datur diffinitio cauſa cognoſcendi diffinitũ per ſua principia eſſentialia, quæ ſunt genus, & differentia:ſed dato tali proceſſu infinito, non poſſet cognoſci cõpletę diffinitũ:quoniam oporteret ſuperiora infinita diffinibilia cognoſcere, ſicut ſi volo per diffinitionẽ hominis cognoſcere hominẽ, oportet cognoſcere animal,& animatũ,& corpus,ſubſtantiam, & ens,& hic eſt ſtatus.Oportet etiã cognoſcere rõnale, & irrationale,ſenſitiuum,& inſenſitiuum,animatum, & inanimatũ, corporeum,& incorporeum,& hic eſt ſtatus ex parte differentiarũ. Cũ autem ſit impoſsibile infinita ſuperiora genera, & infinitas differentias cognoſcere, conſtat quòd conceſſo proceſſu infinito in prædicatis primi modi per ſe remouetur omnis vera diffinitio, & omnis demonſtratio potiſsima & omnis vera ſcientia. Neceſsè eſt ergo in demonſtrationibus ponere ſtatũ. Hæc dicta ſint pro præſenti cap.in quo ſtudui breuiare prolixitatem Ariſtot. in 1. Poſteriorũ ꝓpter vtilitatẽ addiſcentiũ,ne confundetur.

CAPVT XI.

De comparatione demonſtrationum adinuicem quo ad perfectionem, & nobilitatem.

IN hoc capite agendum eſt de comparatione demõſtra tionũ quo ad nobilitatẽ iuxta doctrinam Ariſtotelis in primo poſteriorum.Tu igitur aduerte quòd demõſtrationum triplex eſt diſtinctio.

Prima eſt, Demonſtrationum alia vniuerſalis, alia particularis.

Secunda eſt, Demonſtrationum alia affirmatiua, alia negatiua.

Tertia eſt, Demonſtrationum alia oſtenſiua, alia ad impoſsibile.

Hic igitur tria agenda ſunt,primò inueſtigabimus q̃ ſit potior an vniuerſalis an particularis,ſecũdo an affitmatiua vel negatiua, tertiò an oſtẽſiua vel ducẽs ad ipoſsibile.

Quæ potior demõſtratio vniuerſalis, an particularis.

Quantũ ad primũ aduerte antequam deueniamus ad inquiſitionem propoſiti quòd demõſtratio vniuerſalis eſt illa,per quam demõſtratur propria paſsio de ſuo primo& adæquato ſubiecto,& in qua maior extremitas, & minor, & medium ſunt termini conuertibiles.Verbi gratia, Si demonſtratur quòd homo eſt riſibilis per rationale, eſt demõſtratio vniuerſalis,quia riſibile primo,& adæquate hõi cõuenit inquãtũ eſt hõ,&hõ,& riſibile,& rõnale ſunt adę quatæ ꝑdicationis ex cõſequẽti ſunt termini cõuertibiles.

Demõſtratio autem particularis eſt illa, per quam demonſtratur propria paſsio non de adæquato ſubiecto,ſed de aliquo contento ſub eo,ſiue ſit eius ſpecies,ſiue ſingulare: exemplũ primi,vt qñ demõſtratur habere tres angulos de yſochelle,quæ eſt ſpecies trianguli. Neque enim habere tres angulos competit yſochelli inquãtum eſt yſochelles,ſed inquantum eſt triangulus, exẽplum ſecundi, vt qñ demonſtratur caliã vel ſortẽ eſſe riſibilem,neque enim riſibile primo conuenit caliæ,ſed homini,caliæ autem conuenit inquantum eſt homo, & hac de cauſa in demonſtratione particulari, non eſt neceſsè tres terminos eſſe conuertibiles,conſtat enim quòd habere tres non conuertitur cum yſochelle,& riſibile non conuertitur cum calia.

His igitur declaratis, pro reſolutione propoſiti poniꝑ hæc concluſio, Demõſtratio vniuerſalis potior eſt demonſtratione particulari.Qua probata recitabimus rõnes ſententiũ oppoſitum, & eas ſoluemus.Tribus autem rationibus probatur ipſa concluſio ad mentem Ariſtotelis.

Prima ratio eſt, Demonſtratio vniuerſalis magis facit ſcire quã particularis, ergo eſt potior. cõſequentia patet qm̃ cum demonſtratio ſit ſyllogiſmus faciens ſcire, quæ magis facit ſcire,potior eſt. Antecedens autem ſic probat.

Demonſt

Demonſtratio vniuerſalis facit ſcire paſsionẽ de ſubiecto ſecũdum ſeipſum, vt diximus: particularis autẽ facit ſcire ſecũdum aliud. Puta quod Iſoſcheli competit habere tres angulos, non ſecũdum quod eſt iſoſcheles, ſed ſecundum quòd eſt triangulus. Sed perfectius eſt ſcire ſecundum ſeipſum quam ſecundum aliud, ſicut perfectius eſt eſſe lucidum per ſeipſum quam per aliud: quoniam primum eſt per eſſentiam, ſecundum autem per participationem: ergo clarum eſt demonſtrationem vniuerſalem eſſe potiorem quam particularem.

Secũda ratio eſt, Demonſtratio vniuerſalis eſt de magis ente quàm particularis: ergo eſt potior. Conſequentia patet: nã ſicut ſcientia, quæ eſt effectus demonſtrationis, nõ eſt niſi de ente, & quæ eſt de magis ente eſt perfectior, ſic & demonſtratio: ſed vniuerſale eſt magis ens quã particulare: quoniã vniuerſale eſt incorruptibile, & abſtrahit ab hic, & nunc, & ſic vniuerſale eſt ſemper: particulare autem eſt corruptibile, nec abſtrahit ab hic, & nunc, præcipuè particulare quod plurificatur ſub eadem ſpecie, qualia ſunt particularia inferiora, ergo demonſtratio vniuerſalis eſt potior particulari.

Tertia ratio eſt, demonſtratio vniuerſalis magis præſeruat intellectum ab errore, & deceptione quã particularis: ergo eſt potior. Patet conſequentia, quoniam ſicut ſpectat ad demonſtrationem cauſare ſcientiam, ſic & auferre ignorantiam ac deceptionẽ: ergo ſicut ea quæ cauſat magis ſcientiam eſt potior, ſic & ea quæ magis præſeruat ab ignorantia. Antecedens verò Probatur. Nam quis de facili poteſt decipi credendo triangulum æquilaterum ſecundũ quod eſt æquilaterus habere tres: eo quod per demonſtrationem particularẽ concluditur æquilaterũ habere tres, non autem poteſt decipi credendo triangulum ſecundum quod eſt triangulus habere tres: quoniam ſic eſt, & id cõcluditur per demonſtrationem vniuerſalem. Alias rationes ponit Ariſtot. ad probandum eandem concluſionem. Sed iſtæ tibi ſufficiant pro præſenti tractatu.

Probata concluſione, formandæ ſunt rõnes eorum, qui tenẽt particularem demonſtrationẽ potiorem eſſe vniuerſali. Tu igitur aduerte quòd Ariſtot. in primo Poſteriorum format tres rationes, quarum ſingulas ſoluemus.

Prima eſt. Demonſtratio particularis facit magis ſcire, ergo eſt dignior. Cõſequentia patet. Antecedẽs probatur: particularis facit ſcire ſm ſeipſum, vniuerſalis aũt ſecundum aliud. Nam qñ demonſtratur omnẽ Iſoſchelem habere tres angulos æquales duobus rectis, ſcitur quòd omnis iſoſcheles ſecundum ſeipſum habet tres angulos æquales duobus rectis: qñ autem demonſtratur triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, ſcitur quòd iſoſcheles habet tres angulos non ſecũdum quòd iſoſcheles, ſed ſecundũ aliud: id eſt inquantum eſt ſpecies trianguli.

Reſpondetur, negatur antecedens: ad probationem, nego q particularis faciat ſcire ſecundum ſeipſum, vniuerſalis autem ſecundum aliud, imò eſt oppoſitum, vt docuimus in prima ratione. Ad probationem nego quòd demõſtretur iſoſchelem habere tres angulos ſecundũ ſeipſum, quoniam falsè demõſtraretur. non enim vt iſoſcheles, ſed, vt eſt triangulus habet tres. Triangulus autem ſecundum ſeipſum habet tres, quoniam eſt primum & adæquatũ ſubiectũ huius paſsionis, & non ratione alterius. Conſtat ergo quòd ratio hæc nihil concludit.

Secunda eſt, Demonſtratio particularis magis præſeruat intellectum ab opinione falſa, quã vniuerſalis: ergo eſt dignior. Cõſequentia patet. Antecedens aũt ſic probatur. Quando demonſtratur aliqua paſsio de ſuo ſubiecto vniuerſaliter, puta de triangulo, q habet tres angulos, & de circulo, q vna linea cõtinetur, & de numero quòd eſt par vel impar, & illud non demonſtratur de aliquo in particulari, puta de iſoſchele, vel de binario, põt intellectus opinari tale vniuerſale eſſe ſeparatum ſecundum eſſe à ſingularibus, ſicut imaginati ſunt Platonici & Pythagorici, vt recitat Ariſtot. in ſeptimo Metaphyſicæ: quæ quidem opinio eſſet falſa, vt tibi declarabitur in 1. & 7. Metaphyſicæ, quoniam etſi mathematica abſtrahant à materia ſecundũ rationem, vt tibi declarabitur in ſecundo phyſicorum, nõ tamen ſecundum eſſe. Quando autem illud demonſtratur de aliquo particulari, puta habere tres angulos de iſoſchele, vel de hoc triãgulo particulari, non poteſt huiuſmodi falſa opinio cauſari in intellectu: quoniam demonſtratur paſsio de hoc ſingulari, quod ad ſenſum conſtat eſſe in materia puta in ligno vel lapide. Ergo demonſtratio particularis dignior eſt vniuerſali.

Reſpondetur, negatur antecedens. Ad probationẽ dico q ſanus & clarus intellectus non habet veram occaſionẽ opinandi triangulum vel figuram vel numerum eſſe ſeparatum à ſingularibus ſecũdum eſſe, ex eo quod aliquid de eis demõſtratur vniuerſaliter, ſed hoc eſt ex imperfectione intellectus. Vnde hæc falſa opinio non oritur ex vniuerſali demonſtratione, ſed ex debilitate intellectus, non potẽtis iudicare q hæc duo ſtant ſimul, Mathematica abſtrahunt à materia, & à ſingularibus ſecundum rationem: mathematica non abſtrahunt à materia & à ſingularibus ſecundũ eſſe. Conſtat igitur quòd hæc ratio non concludit.

Tertia ratio eſt: Demõſtratio particularis eſt magis de ente quàm vniuerſalis, ergo eſt potior. Patet cõſequentia. Antecedẽs probatur, Demonſtratio particularis eſt de particularibus, & vniuerſalis de vniuerſalibus: ſed particularia ſunt magis entia quã vniuerſalia, qm̃ vniuerſalia nõ habent eſſe niſi in particularibus: nã homo vt hõ non exiſtit niſi quia hic vel hic homo exiſtit: ergo conſtat q demonſtratio particularis eſt magis de ente, quàm vniuerſalis.

Reſpondetur, ens poteſt tripliciter conſiderari. Primò in rõne eſſendi ſiue exiſtendi, ſecundò in ratione ſubiecti alicuius paſsionis ſibi inexiſtẽtis, tertiò in ratione obiecti mouentis potentiã cognoſcitiuam & terminantis actum cognitionis. Primo modo particularia ſunt magis entia, quoniam per ſe exiſtunt, & vniuerſali non competit exiſtere niſi quia particulare exiſtit: ſecundo modo vniuerſalia ſunt magis entia, quia ſubiiciuntur per ſe primo ſuis paſsionibus: particularia aũt non per ſe primò, ſed ſecundariò, nam vt declaratur apud Porphyrium in tract. de vniuerſalibus, propriũ ineſt primo ſpeciei, & per ſpeciẽ ineſt indiuiduis: neque enim Sortes eſt riſibilis niſi quia homo eſt riſibilis: tertio modo vniuerſalia ſunt magis entia, quia prius mouent intellectum ad intelligendũ & directè, particularia autem indirectè, vt tibi declarabitur in libro de Anima. Poſita hac diſtinctione aduerte quòd demonſtratio non debet iudicari eſſe magis de ente iuxta primũ modum, ſed iuxta ſecundũ & tertium, & ideo vniuerſalis eſt magis de ente vt docuimus ſuprà. Argumentum autẽ procedit iuxta primum modum, ideo non concludit. Nã hæc conſequentia non valet, Particularia magis exiſtunt quã vniuerſalia, ergo demonſtratio particularis eſt potior vniuerſali. Hæc igitur de perfectione & dignitate demonſtrationis vniuerſalis ſuper particularem dicta ſint.

Demonſtratio affirmatiua potior eſt negatiua.

Quantũ ad ſecundum inueſtigandum eſt ſi demonſtratio affirmatiua eſt perfectior quã negatiua, vel econuerſo. Sed antequam deueniamus ad reſolutionem propoſiti aduerte q demonſtratio affirmatiua eſt ſyllogiſmus formatus in modo, per quem ex præmiſsis affirmatiuis concluditur cõcluſio affirmatiua ſiue vniuerſalis ſiue particularis, vt in prima figura per Barbara & Darij. Demonſtratio autem negatiua eſt ſyllogiſmus formatus in modo, per quem concluditur cõcluſio negatiua ex altera præmiſſarum negatiua, & altera affirmatiua, quoniam ex ſolis negatiuis nihil ſequitur. Vnde in prima figura fit demonſtratio negatiua per celarent & ferio, & per omnes modos ſecundæ figuræ.

His declaratis ponitur hæc concluſio ad mentem Ariſtotelis in primo Poſteriorum. Demonſtratio affirmatiua eſt ſimpliciter & abſolutè nobilior negatiua, & probatur quinque rationibus.

Primò ſic. Demonſtratio affirmatiua procedit cæteris paribus ex paucioribus, ergo eſt dignior, & pfectior quã negatiua. Probatur cõſequentia. Quę procedit ex paucioribus magis appetitur ab intellectu, eo qđ clarior & citius facit ſcire: ergo eſt nobilior. Antecedens aũt ſic probatur. licet vtraq; demõſtratio procedat ex tribus terminis, qui ſunt maior & minor extremitas, & medium, & ex duabus præmiſsis, tamen quo ad qualitatem, & quantitatẽ attentã ex parte medij, negatiua eſt ex pluribus. Quo ad qualitatem quidẽ, qm̃ affirmatiua ſyllogizatur ex puris affirmatiuis, negatiua aũt ex affirmatiua & negatiua, quoniã ex puris negatiuis, nihil ſequitur. Quo ad quantitatẽ verò attentam ex parte medij, quoniã in affirmatiua pauciora media ſufficiunt. Verbi gratia. Si volo demonſtrare iſtam, Omnis hõ eſt ſubſtantia, tria media ſufficiunt, quæ ſunt animal, corpus animatum, & corpus: ſi aũt demonſtro iſtã, Nullus hõ eſt quantitas, oportet vltra ꝓdicta tria addere

ſubſtantiã, vt fiat reſolutio totalis. Vnde poſtquã probatũ fuerit q̃ nullus homo eſt quãtitas, quia eſt animal, & quia eſt corpus animatũ, & quia eſt corpus, quorum nullum eſt quantitas, oportet vltimo ſic reſoluere, Nulla ſubſtãtia eſt quãtitas, hæc eſt immediata: Omnis hõ eſt ſubſtantia, hæc eſt reſoluta per tria media prędicta, ergo nullus homo eſt quantitas. Conſtat quomodo affirmatiua eſt ex pancioribus, & negatiua ex pluribus, ex conſequenti eſt dignior.

Secũdò ſic. Propoſitio affirmatiua digniori modo ſyllogizatur quã negatiua, ergo demõſtratio affirmatiua eſt dignior negatiua. Patet conſequentia, quoniam concluſio demõſtrationis affirmatiuæ eſt propoſitio affirmatiua, ergo ſi propoſitio affirmatiua dignius ſyllogizatur quã negatiua, pari modo demonſtratio affirmatiua eſt nobilior, q̃m & demonſtratio eſt ſyllogiſmus. Antecedẽs vero probatur. Nã affirmatiua per ſolas ſibi ſimiles, i. per ſolas affirmatiuas ſyllogizatur: negatiua auté non per ſolas negatiuas, ſed oportet alteram præmiſſarum eſſe affirmatiuam, ergo dignius ſyllogizatur affirmatiua quam negatiua.

Tertiò ſic. In augmento & reſolutione demonſtrationis affirmatiuæ nõ requiritur aliqua propoſitio negatiua: q̃m per ſolas affirmatiuas poteſt augeri. In augmento aũt demonſtrationis negatiuæ neceſſariò requiritur propoſitio affirmatiua, quoniam per ſolas negatiuas nõ poteſt augeri: imò requiruntur plures affirmatiuæ, quàm negatiuæ. Nã ſi volo augmentare hanc demõſtrationem negatiuam nullum animal eſt quantitas, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo eſt quãtitas, oportet maioré probare per vnã affirmatiuã & alterã negatiuam, ſic arguendo: Nulla ſubſtantia eſt quãtitas, omne animal eſt ſubſtãtia, ergo nullũ animal eſt quãtitas: minorẽ verò per duas affirmatiuas ſic arguendo, Omne ſenſitiuum eſt animal: Omnis hõ eſt ſenſitiuus: ergo omnis homo eſt animal. Cùm igitur negatiua indigeat affirmatiua in ſui augmento & reſolutione, & nõ econuerſo, conſtat affirmatiuam eſſe nobiliorem.

Quartò ſic. Principium demõſtrationis affirmatiuæ eſt propoſitio affirmatiua: principium autem demõſtrationis negatiuæ eſt propoſitio negatiua: ſed propoſitio affirmatiua eſt dignior negatiua: ergo demonſtratio affirmatiua eſt dignior negatiua. Maior quidem conſtat ex eo q̃ hoc primũ principium affirmatiuum, De quolibet verificatur eſſe vel nõ eſſe, eſt principium ſuper quod ſtabilitur, & ad quod reſoluitur omnis demõſtratio affirmatiua, vt tibi declarabitur in 4. Metaphyſicę. Hoc aũt primum principium negatiuum, Nõ contingit, i. nõ eſt poſsibile idẽ ſimul eſſe & nõ eſſe eſt illud ſuper q̃ fundatur omnis demõſtratio negatiua. Minor aũt ſic probatur ad mentẽ Ariſt. propoſitio affirmatiua eſt prior & notior negatiua, q̃m per affirmatiuã probat negatiua & nõ ecõuerſo: ergo eſt dignior. prętera affirmatiua dicit eſſe, negatiua autem non eſſe, ſed prius & nobilius eſt eſſe quam non eſſe: ergo affirmatiua propoſitio prior & nobilior eſt negatiua.

Cũ igitur propoſitio affirmatiua ſit cauſa & principiũ demonſtrationis affirmatiuæ, ſequitur eã eſſe digniorem. Nobilioris enim cauſæ & principij, eſt nobilior effectus.

Quintò ſic. Demonſtratio affirmatiua non dependet à negatiua, ſed econuerſo: ergo eſt dignior negatiua. Patet cõſequentia, quia dignius eſt nõ dependere quam dependere. Vnde & independentia arguit ſummã perfectionẽ in cauſa prima, vt tibi manifeſtatur in duodecimo lib. Metaphyſicæ. Antecedens autem ſic probatur. Non poteſt fieri demõſtratio negatiua ſine propoſitione affirmatiua, quoniam neceſſe eſt alterã præmiſſarũ eſſe affirmatiuam, quæ non poteſt demonſtrari niſi per demonſtrationem affirmatiuam: Demonſtratio autem affirmatiua fit ſine aliqua propoſitione negatiua, vt patet in Barbara & darij: ergo conſtat demonſtrationem affirmatiuam non dependere à negatiua, ſed bene econuerſo. Ex his ergo rationibus patet demonſtrationem affirmatiuam eſſe potiorem negatiua.

Quãtum ad tertium inueſtigandũ eſt ſi demonſtratio oſtenſiua eſt nobilior ducente ad impoſsibile, vel ecõuerſo. Hic igitur duo agenda ſunt, primò declarandũ eſt qũo differãt, & qũo ſiant: ſecũdò determinabitur propoſitum.

Pro euidentia primi aduerte q̃ ſecundum Ariſtotelem in 1. Poſteriorum. Demonſtratio oſtenſiua & ducẽs ad impoſsibile differunt in quatuor. Primò differunt in hoc qđ per oſtenſiuã concluditur concluſio manifeſte vera & neceſſaria, ſiue ſit demõſtratio oſtenſiua affirmatiua: ſiue negatiua. Per ducente ad impoſsibile concluditur concluſio manifeſte falſa & impoſsibilis. Exemplũ de oſtenſiua affirmatiua. Omne ſenſitiuũ eſt aĩal: omnis homo eſt ſenſitiuus: ergo omnis hõ eſt animal. Exemplum de negatiua, Nullũ rationale eſt aſinus: Omnis hõ eſt rationalis: ergo nullus homo eſt aſinus. Exemplum de ducente ad impoſsibile. Pono quod tu neges iſtam, Animal rubibile non eſt homo, & concedas ſuã contradictoriam, ſ. omne animal rudibile eſt homo, tunc arguitur ſic. Omne animal rudibile eſt homo, omnis aſinus eſt animal rubibile: ergo omnis aſinus eſt homo. Patet quòd hæc concluſio eſt falſa & impoſsibilis: cõſtat ergo q̃ demonſtratio ducens ad impoſsibile concludit concluſionem manifeſtè falſam, & impoſsibilem.

Secundò differunt in hoc quod in oſtenſiua præmiſſæ ſunt notiores quò ad veritatem ipſa cõcluſione. Nam veritas concluſionis pendet ex veritate præmiſſarũ, ſed propter qđ vnũquodq; & illud magis: In ducente verò ad impoſsibile oportet cõcluſionẽ magis cõſtare eſſe falſam & impoſsibilẽ, quã aliquã premiſſarũ. Verbi gratia notius eſt hanc concluſionẽ eſſe falſam & impoſſibilẽ, omnis aſinus eſt homo, quam iſtam, omne animal rudibile eſt homo.

Tertiò differunt in hoc quod in oſtenſiua eſt proceſſus ſecundum naturam, ſcilicet ex prioribus, & notioribus quo ad veritatem. Nam vt declarabitur tibi in primo Phyſicorum, Innata eſt nobis via procedendi à notioribus, &c. Inducente, autem ad impoſsibile eſt proceſſus cõtra naturam, quia non ex magis notis, quo ad veritatem, ſed quo ad falſitatem. Nam ex concluſione manifeſtè falſa, retorquemus argumentum ad declarandum falſitatem alicuius præmiſſæ, vt tibi declarabimus infrà.

Quartò differunt in hoc q̃ oſtenſiua completur vnica argumentatione facta in modo & in figura: ea autem, quæ eſt ducens ad impoſsibile, non completur niſi pluribus factis argumentationibus, quod tibi manifeſtabitur declarando quomodo vtraque fiat.

Tu igitur aduerte quòd oſtenſiua ſit ſolũ ex tribus terminis ordinatis in modo & in figura, ex quibus formantur duæ præmiſſæ concludentes affirmatiuam veram, & neceſſariã ſiue negatiuam. Exemplum de affirmatiua, Omne rationale eſt riſibile: omnis homo eſt rationalis: ergo omnis homo eſt riſibilis. Exemplum de negatiua, Nullum animal eſt lapis: Omnis homo eſt animal: ergo nullus homo eſt lapis. Vtraque eſt oſtenſiua, quoniam vtraque completur vnico diſcurſu.

Nota modũ demõſtrationis ducentis ad impoſsibile.

Ducens autem ad impoſsibile non completur niſi quadruplici diſcurſu, per quem manifeſtatur, & inquiritur veritas alicuius prius negati, Prima argumentatio eſt ſyllogiſmus concludens manifeſtum impoſsibile: vt hic, pono quod tu neges hanc, Aliquod animal non eſt homo: tunc ſumo eius cõtradictoriam, quæ eſt hæc, Omne animal eſt homo: tunc arguo ſic, Omne animal eſt homo: ſed aſinus eſt animal: ergo aſinus eſt homo. Secunda argumentatio eſt hæc conſequentia, Hæc concluſio eſt falſa, ergo aliqua præmiſſarum eſt falſa. Patet conſequentia, quoniã ex duabus præmiſſis veris non poteſt concludi concluſio falſa ſtante bono modo arguendi, quoniam ex veris non concluditur niſi verum. Tertia argumentatio eſt hæc conſequentia, Sed in prima argumentatione minor non eſt falſa: ergo maior, quæ fuit hæc, Omne animal eſt homo. Quarta argumentatio eſt conſequentia qua concluditur illud eſſe verum, quod prius negatum fuerat. Verbi gratia, Iſta maior eſt falſa, Omne animal eſt homo: ergo hæc eſt vera, aliquod animal non eſt homo, quæ eſt eius contradictoria, quæ prius fuerat negata. Patet conſequentia, quoniam lex contradictoriarum eſt hæc, In omni materia ſi vna eſt falſa, altera eſt vera, & econuerſo.

Demonſtratio oſtẽſiua negatiua dignior eſt ducẽte ad impoſsibile.

Quantum ad ſecundum determinabimus propoſitum duplici concluſione. Prima eſt, Demonſtratio oſtẽſiua negatiua, dignior eſt demonſtratione ducente ad impoſsibile. Probatur, procedit ex veris & magis notis præmiſſis quam ſit ipſa concluſio, aliter non cauſaret in nobis ſcientiam de concluſione: hoc autem eſt falſum, quoniam iſte eſt finis demonſtrationis, ea autem quę ducit ad impoſsibile, procedit ex falſitate concluſionis magis nota quam ſit falſitas alicuius præmiſſæ, vt docuimus ſupra. Sed dignius eſt procedere ex maiori notitia præmiſſarum ſecũdum veritatem, quam ex maiori notitia concluſionis ſecundum falſitatem: ergo demonſtratio oſtẽſiua negatiua eſt dignior ea quæ ducit ad impoſsibile.

Secunda eſt, Demõſtratio oſtẽſiua affirmatiua dignior

eſt

eſt ea, quæ ducit ad impoſsibile. Probatur, Demonſtratio affirmatiua oſtenſiua dignior eſt negatiua, vt probatum eſt ſuprà quinque rationibus, vt negatiua eſt dignior ducente ad impoſsibile per concluſionem præcedentem, ergo multo magis affirmatiua oſtenſiua eſt dignior ducente ad impoſsibile. Nam ſi eſt dignior digniore, longe amplius eſt dignior indigniore, qualis eſt illa, quæ ducit ad impoſsibile. Conſtat igitur tibi q̃ demonſtratio vniuerſalis eſt dignior particulari, & affirmatiua quam negatiua, & oſtenſiua quã ducens ad impoſsibile. Hæc de præſenti capite dicta ſint.

CAP. XII. De comparatione ſcientiarum adinuicem.

IN hoc capite agendum eſt de fine demonſtrationis quæ eſt ſciẽtia per ipſam acquiſita. Conſequens enim fuit, vt poſtquam actum eſt de cauſa, ageremus de eius effectu. Tu igitur aduerte q̃ Ariſt. in 1. Poſter. de ſcientia, quinque pertractat, Primò de certitudine, comparando ſcientiam ad ſcientiam, quæ nam earum ſit certior. Secundò quæ ſciẽtia ſit vna, & quæ non. Tertiò de quibus poteſt eſſe ſcientia, & de quib. non. Quartò de vnitate, & pluralitate principiorum ſcientiarum. Quintò de differentia, & diſtinctione ſciẽtiæ ab aliis habitib. intellectus, quales ſunt opinio, & intellectus & ars, &c. De quib. pertractatur in ſexto Ethicorum.

Quæ ſcientiarum certior.

Quantum ad primum aduerte, q̃ ad mentem Ariſt. vna ſcientia poteſt eſſe certior altera vno trium modorum. Primò, quia vna de eadem concluſione dicit quid & quia, altera autem tantùm quia, & hoc modo ſcientia ſubalternans eſt certior ſubalternata. Puta de hac cõcluſione vulnus circulare tardius ſanatur, Geometra eſt certior quam chirurgicus. Nam chirurgicus ſcit, & experitur ſolùm quia ſic eſt, ſed geometra ſcit quia ſic eſt, ſcit propter quid, ſcilicet q̃n circulus caret angulis: ideo in vulnere circulari partes tardius propinquant, & clauduntur: cuius oppoſitum contingit in vulnere triangulari vel quadrangulari. Secũdò, quia vna eſt de ſubiecto abſtracto, altera eſt de ſubiecto applicato materiæ ſenſibili: & hoc modo ſcientiæ puræ mathematicæ, quales ſunt Arithmetica, & geometria certiores ſunt ſciẽtiis mediis, quales ſunt Perſpectiua, & Muſica, & Aſtrologia. Nam Arithmetica eſt de numero ſimpliciter, & abſtractè, Muſica autem eſt de numero applicato voci, vel ſono per conſonantia: Geometria eſt de magnitudine viſuali, & ſimpliciter, Perſpectiua autem eſt de linea, & linea: Aſtrologia eſt de figura, & magnitudine cæli, & de numero motuũ cæleſtium. Tertiò quia vna eſt de ſubiecto ſimpliciori, vel de paucioribus, alia autem quia addit ſupra ſubiectũ prioris, & vt ſic eſt de pluribus, & hoc modo Arithmetica eſt certior, & prior, quam geometria. Nam vnitas, quæ eſt primum conſideratũ ab Arithmetico ſimplicior eſt quam punctum. Vnitas enim eſt ens indiuiſibile. Punctum autem ſuper vnitatem addit poſitionem, ſiue determinatum ſitum in continuo, vt tibi declarabitur in quarto Phyſicorum.

Conſtat igitur tibi quòd tribus modis vna ſcientia eſt certior & prior altera.

De ſcientiarum vnitate, & prioritate.

Quantum ad ſecundum duo inueſtiganda ſunt, primò vnde habet ſcientia vnitatem ſuam: ſecundò vnde trahit diſtinctionem ab alia.

Quantum ad primum aduerte q̃ ad mentem Ariſt. in 1. poſter. illa ſcientia eſt vna, quæ habet vnum ſubiectum circa quod verſatur. vt Phyſica eſt vna ſcientia, quia verſatur circa ens mobile: & Arithmetica eſt vna ſcientia, quia verſatur circa numerum. Ex oppoſito geometria, & Arithmetica non ſunt vna, ſed duæ ſcientiæ, quoniam nõ verſantur circa vnum, ſed circa duo ſubiecta, quorum vnum eſt magnitudo, & alterum numerus.

Subiectũ ſcientiæ tria exigit.

Sed aduerte ad hoc q̃ aliquid ſit ſubiectũ in aliqua ſciẽtia tria requiruntur. primò quòd ſit vniuocum, vel ſaltem analogum. Vnde ſi eſt æquiuocum non poteſt eſſe ſubiectum in ſcientia. Nam oportet ſubiectum conſiderari in ſcientia ſecundum vnam rationem formalem, æquiuocum autem non dicit vnam, ſed plures rationes formales, vt declarabimus tibi in anteprædicamentis, & ideo non eſt ſubiectum in aliqua ſcientia. Dixi vel ſaltem analogum: vt ſeruetur vnitas Metaphyſicæ, cuius ſubiectũ eſt ens, quod eſt analogum ſubſtantiæ, & accidenti, vt tibi declarabitur in quarto Metaphyſicę, quod tamen dicit vnam rationem formalem, licet non æqualiter participatam à ſubſtantia, & accidente, ſed prius conuenit ſubſtantiæ, poſterius autem accidenti: eſt enim ens, cui debetur eſſe. Secundò oportet quod habeat aliquas partes vel eſſentiales, vel ſubiectiuas: eſſentiales quidem ſunt, ex quibus ipſum ſubiectum componitur, vt forma, & materia ſunt partes eſſentiales entis mobilis, vt tibi declarabitur in 1. Phyſic. Subiectiuæ autem ſunt, in quas diuiditur ſubiectum ſcientiæ, vt genus in ſpecies, ſicut diuiditur ens mobile in ens mobile ad vbi, & in ens mobile ad formam. Sed hæc tibi declarabuntur in principio philoſophiæ naturalis, ſubiectum igitur ſcientiæ debet habere partes eſſentiales aut ſubiectiuas. Tertio oportet q̃ habeat paſsiones proprias demonſtrabiles de ſubiecto. Hic eſt enim terminus ſcientiæ: vt ſcilicet, per demonſtrationem notificentur paſsiones de ſubiecto, puta quòd triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis.

Item aduerte quòd non quæcunque vnitas ſubiecti dat vnitatem ſcientiæ, ſed vnitas formalis. Nam ſtat quòd eadẽ res cadit ſub conſideratione diſtinctarum ſcientiarum ſecundum quod conſideratur ſub diſtinctis rationibus formalibus. Puta homo conſideratur à logico vt eſt ſpecies, à phyſico, vt eſt compoſitum ex materia & forma, à medico vt eſt corpus ſanabile & ægrotabile, à metaphyſico vt eſt naturæ intellectualis. Vnitas ergo ſcientiæ trahitur ex vnitate ſubiecti non materiali, ſed formali. Vnde ſicut obiectum ſe habet ad potentiam, ſic ſubiectum ad ſcientiam. Potentia autem trahit vnitatem ab vnitate formali, & non materiali ipſius obiecti ſicut tibi declarabitur in ſecundo de Anima, eodem modo ſcientia dicitur vna ex vnitate formali, & non materiali ſui ſubiecti. Conſtat igitur tibi vnde ſumitur vnitas ſcientiæ.

Quantum ad ſecundum declarandum eſt vnde ſumitur diſtinctio vnius ſcientiæ ab alia. Tu igitur aduerte, q̃ad mẽtem Ariſtotelis in primo Poſter. ſcientiæ accipiunt diſtinctionem ex principiis, ita ſcilicet, quòd ſi habẽt diuerſa principia, quibus probantur concluſiones ſuæ, ſunt diſtinctæ ſcientiæ. Pro cuius notitia aduerte: quòd ſi ſint diſtinctiſsimæ naturæ, vt elementum, & cælum, homo & lapis, & tamen ſub eadem ratione formali conſiderentur, quæ ratio dicitur principium ſcientiæ, ad eandem ſcientiam ſpectãt, puta vox humana, & ſonus organi ad eandẽ ſcientiam muſicæ ſpectant: quoniam conſiderantur vt proportionabiles in conſonantiis. Si autem ſit vna res, quæ poſsit ſecundum diuerſam rationem conſiderari, non ſpectat vt ſic ad vnam ſed ad diſtinctas ſcientias. nam diuerſæ rationes formales ſunt diſtincta principia, quibus diuerſificantur ſcientiæ. verbi gratia, Quia terra vt rotunda per aliud principium conſideratur à phyſico, & per aliud ab aſtronomo, vt tibi declarabitur in ſecũdo Phyſicorum, ideo ſpectat vt ſic ad diſtinctas ſcientias, & diſtinctæ ſunt realiter Phyſica, & Aſtrologia. Hinc eſt quod eadẽ concluſio poteſt in diuerſis ſciẽtiis demonſtrari per diuerſa media, quę ſunt diuerſa principia formalia. Puta hæc concluſio, terra eſt rotunda, demonſtratur à phyſico per hoc principium, quoniam eſt grauis, & partes ſe comprimunt in centro mundi. Eadem demonſtratur aba ſtrologo per hoc principium, quoniam per ipſam circulariter eclipſatur luna: eclipſis enim lunæ cauſatur ex interpoſitione terræ diametraliter inter ſolem, & lunam. Conſtat igitur quomodo cauſatur vnitas ſcientiæ ex vnitate ſubiecti & vnitate principiorum. Diſtinctio autem cauſatur ex diuerſitate principiorum.

Sed aduerte q̃ vt inquit Ariſto. duo requiruntur ad hoc quod diuerſa principia cauſent diſtinctionem vnius ſciẽtiæ ab alia. Primò q̃ talia principia non fluant ex eiſdem principiis prioribus in eodem genere ſcibili. Hac de cauſa ſcientia de triangulo non diſtinguitur à ſcientia de quadrato, quoniam licet per aliud principium probentur paſsiones trianguli, & per aliud paſsiones quadrati, tamen huiuſmodi principia deriuantur ex eiſdem principiis figuræ, & ideo conſideratio de figura tam in genere quam in ſpecie, ſpectat ad ſcientiam geometriæ. ſecundò requiritur q̃ principia vnius rei vt ſcibilis eſt, non deriuentur ex principiis alterius rei ſcibilis. Hac de cauſa ſcientia de iſoſchele non diſtinguitur à ſcientia de triangulo: & ſcientia de homine apud phyſicum non diſtinguitur à ſcientia de animali, & aduerte quòd hic intendimus de vnitate, & diſtinctione generica in ſcientiis. De vnitate autem, & diſtinctione tam generica, quàm ſpecifica pertractabitur in libro ſexto primæ Philoſophiæ.

De quib. ſcientia ſit.

Quantum ad tertium inueſtigandum eſt de quo ſit ſcientia, & de quo non. Nam vanum fuiſſet pertractare de vnitate, & diſtinctione ſcientiæ, ſi de nullo poſſet haberi ſcientia. Hic igitur duo pertractanda ſunt, primò de quo poſsit eſſe ſcientia, ſecundò de quo non.

Quantum ad primum aduerte, q̃ de omni eo potest haberi scientia, de quo potest esse demonstratio, quoniam ipsa facit scire, vt docuimus suprà. Demonstratio autem est de vniuersali, & ente per se, & necessario, vt in capite tertio declaratum tibi fuit, ergo de his quæ sunt entia per se vniuersalia, & necessaria, vt sunt genera, & species rerum mathematicalium, & naturalium, potest haberi scientia.

Quantum ad secundum aduerte, q̃ Aristoteles in primo Posteriorum duo excipit de quibus non potest haberi scié tia. Primũ est q̃ est à fortuna vel casu, vt de inuẽtione thesauri dũ fodit sepulchrũ scientia haberi non p̃t: ſm est singulare sensibile q̃ per sensum primo & directè cognoscit.

Et quidem q̃ de eo, q̃ est à fortuna, vel à casu non possit haberi sciẽtia probat sic, Omnis scientia est de eo quod est necessarium, & per se, & semper vel frequenter. De hoc enim tantùm habetur demonstratio quæ facit scire, vt dixi mus supra in c. 3. sed q̃ est à fortuna vel casu, neque est necessarium, sed contingens neq; est per se, sed per accidens, neque est semper, neque vt in pluribus, sed rarò, & in paucioribus, & hæc omnia declarabuntur tibi in lib. 2. Physicorum in c. de fortuna: ergo de ente fortuito, & casuali non potest haberi scientia: ex consequenti, nec demonstratio.

Quod autem de singulari sensibili inquantum singulare sensibile est nõ possit haberi scientia probatur sic. Scientia non potest haberi p̃ sensum, sed sensibilia singularia cognoscunt per sensum, ergo de eis nõ potest haberi scientia. maior probat, quia scientia non potest haberi nisi per virtutẽ animæ apprehendentẽ vniuersale, & potentem habere cõceptum vniuersalem. Sed sensus non potest apprehendere vniuersale, nec habere conceptum vniuersalem, vt tibi declarabitur in 3. de Anima, eò q̃ est potẽtia alligata organo corporali, & ideo non apprehendit, nisi cum conditionib⁹ singularibus, quæ sunt hic, & nunc, à quibus abstrahit vniuersale: quod enim semper, & vbiq; est, hoc vniuersale dici mus: ergo scientia non potest haberi per sensum. Quòd autem sensibilia singularia cognoscãtur per sensum patet ex experientia, Neque enim visus videt colorem, vt color est: hoc enim ad intellectum spectat, cuius obiectum est natura vniuersalis: videt autem hunc vel illum colorem, idem intellige de quolibet alio sensu. Constat igitur tibi quare de ente fortuito, & de singulari sensibili nõ datur scientia.

Et aduerte: quòd Aristoteles ex secunda cõclusione, scilicet quòd de singulari sensibili non potest haberi scientia, trahit tria corollaria.

Primum est, sentire non est scire, & hoc est contra antiquos de quibus dicemus in tertio de Anima, q̃ non distinguebant inter sensum, & intellectum. Nam sentire est cognitio particularis de re: scire autem est cognitio vniuersalis, quod Aristoteles duplici exemplo manifestat. Primum est, si quis visu cognoscat hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, propter hoc nõ sciet omnem triangulũ habere tres æquales duobus rectis, quia per sensum non potest apprehendere causam vniuersalem huius passionis, sed per intellectum, qui ex singularibus venatur vniuersale, vt dicemus. Secundũ est, si essemus in Luna, & videremus ipsam eclipsari, cognosceremus quidem ipsam nunc eclipsari, non tamen haberemus scientiam de eclipsi: quoniam propter hoc nesciremus causam vniuersalem eclipsis quæ est interpositio diametralis terræ inter Solem, & Lunam. Hanc enim causam vniuersalem non solo sensu, sed per intellectum comperimus.

Secundũ corollarium est hoc, licet sensus sit causatiuus scientiæ, quia omnis nostra cognitio originatur à sensu, & propositio vniuersalis habet ex multis singularibus apprehensis per sensum, vt declarabitur tibi in 1. Metaphysicę, tamen notitia scientifica est nobilior, & honorabilior, scientifica enim est de vniuersali, sensitiua autem de singulari. Vniuersalis autem est honorabilior: quoniam dicit causam. Vnde tibi declarabitur in 1. Metaphysic. quòd sapiens est qui scit vniuersalia, & maximè vniuersalia.

Tertium corollarium est hoc, licet non sit possibile per solum sensum scire aliquam conclusionem demonstrabilẽ, tamen sensus plurimum nobis confert ad sciendum. Prima pars constat ex primo corollario, quia per solum sensum non possumus apprehendere causam vniuersalem, quæ est medium demonstrandi (demonstramus enim risibile de homine per hanc causam formalem, quia scilicet est animal rationale,) quod homo est risibilis, secũda autem pars manifestata est in ca. de ignorantia, vbi declaratum est, quòd deficiente nobis aliquo sensu, necesse est deficere nobis scientiam obiecti illi⁹ sensus: ergo ex opposito si habemus talem sensum puta visum, confert nobis ad acquirendam scientiam illius sensus.

Quantum ad quartum inuestigandum est de vnitate & pluralitate principiorum scientiarum. nam dictum est illã scientiam esse vnam, quæ est vnius subiecti, & habet eadem principia, illas autem esse distinctas, quarum diuersa sunt principia. Necesse est ergo inuestigare si omniũ scientiarum sunt eadem vel diuersa principia, vt possimus sustinere vnitatem & distinctionem in scientiis. *De vnitate & distinctione principiorum in scientiis.*

Pro resolutione propositi, formantur quatuor conclusiones ad mentem Aristotelis.

Prima est, Impossibile est omnium syllogismorum esse eadem principia.

Secunda est, Impossibile est omnium syllogismorum falsorum esse eadem principia.

Tertia est, Impossibile est omnium syllogismorum verorum esse eadem principia.

Quarta est, Impossibile est omnium scientiarum esse eadem principia.

Prima sic probatur, syllogismorum, quidam sunt veri, & quidam falsi, ex primo Elenchorum: sed verorum principia sunt vera, & falsorum falsa, quoniam vt declaratur in primo priorum, syllogismi veri non possunt fundari in falso: nam ex vero non sequitur nisi verum: & falsi non possunt fundari in vero: quoniam ex vero non sequitur falsum. *Non oẽs syllogismorum sunt eadem principia*

Sed aduerte, q̃ syllogismus potest dici dupliciter falsus. Primò ex forma, s. quando non fit in modo debito & figura: vt si arguatur ex puris particularibus, aut puris negatiuis, & tunc non inconuenit ex præmissis veris concludere falsum, vt hic. Nullus lapis est animal, nullus homo est lapis, ergo nullus homo est animal. Secundò, ex materia, scilicet quando fit in modo debito & figura, & tamen præmissæ sunt falsæ, aut altera est falsa: & tunc non est possibile q̃ ex præmissis falsis concludatur verum nisi raro, neque ex veris nisi verum, aliter talis modus in quo fieret, esset inutilis & inutilis modus arguendi. Quando igitur dicit Aristoteles q̃ syllogismi falsi non possunt fundari in vero, intendit de falsis ex materia: quasi dicat, stante debito modo & debita forma arguendi ex falsis, non concluditur verũ, neque ex veris falsum, sed ex veris verum. Quòd si ex falsis aliquando concluditur verum hoc erit raro, vt hic: Omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal. Nam, vt dicit Arist. si vera conclusio syllogizãtur ex p̃missis falsis, hoc fiet tãtùm in primo syllogismo, quoniam si præmissæ falsæ syllogizabantur, hoc fiet ex præmissis falsis, & sic præterquam in primo syllogismo ex falsis semper concludetur falsum. Verbi gratia. Syllogizet q̃s minorem præpositi argumenti, scilicet, omnis homo est lapis, sic arguet: Omne album siue omne durum est lapis, omnis homo est albus, siue omnis homo est durus, ergo omnis homo est lapis. constat præmissas esse falsas, & conclusionem esse falsam. Ex prædictis ergo constat, quòd non omnium syllogismorum sunt eadem principia.

Secunda conclusio: s. q̃ non omnium syllogismorum falsorum sint eadem principia, probatur sic. Quædam conclusiones non solùm sunt falsæ, sed etiam contrariæ & incompossibiles: vt iustæ, iustitia est iniustitiæ, timor est audacia, homo est asinus, æquale est maius eo, cui est æquale. Sũt autem incompossibiles, quoniam oppositum prædicatur de opposito, ergo principia per quæ syllogizantur huiusmodi conclusiones contrariæ & impossibiles non sunt eadem. Patet consequentia, quoniam contrariorum & impossibilium contrariæ sunt causæ & principia. Videmus enim quòd quoniam sanitas & ægritudo sunt contrariæ, eorum causæ & principia non sunt eadem, sanitatis enim principium & causa est humorum contemperantia: ægritudinis autem intemperantia. Constat igitur quòd non omnium syllogismorum falsorum sunt eadem principia.

Tertia conclusio, scilicet non omnium verorum syllogismorum sunt eadem principia, probatur multipliciter ad mentem Arist. primò sic, Punctus est principium verorum syllogismorum pertinentium ad quantitatem continuam quam considerat Geometra: incipit enim eius consideratio à puncto, sicut Grammatici à literis. Vnitas autem quæ est principium numeri quantitatiui, est principium verorum syllogismorum pertinentium ad quantitatem discretam quam considerat Arithmeticus. Sed punctus non est

idem

Idem cum vnitate,quæ eſt principium numeri quantitatiui, quoniam punctus ſupra indiuiſibilitatem addit poſitionem in continuo, vnitas autem abſtrahit à poſitione,& dicit ſolùm eas indiuiſibiles in genere quantitatis:vt tibi declarabitur in x.metaph.ergo non ſunt eadem principia,omnium verorum ſyllogiſmorum.

Secundò ſic.Principia communia,vt de quolibet eſt vera affirmatio vel negatio, & non contingit idem ſimul eſſe & non eſſe, non ſunt ſufficientia ad omnem concluſionem demonſtrandam, quia non ingrediuntur demonſtrationem formaliter,ſed virtualiter,vt declaratum eſt ſupra, ergo vltra principia communia, requirũtur principia propria.Sed diuerſarum ſcientiarum ſunt principia propria diuerſa,diximus enim ſupra q̃ vna ſcientia diſtinguitur ab alia propter diſtinctionem propriorum principiorum.Ergo non omnium ſyllogiſmorum verorum ſunt eadem principia.

Tertiò ſic,Concluſiones veræ diſtinguuntur in veras cõtingentes:vt coruus eſt niger,& in veras neceſſarias:vt triãgulus habet tres angulos æquales duobus rectis. Sed contingentes ſyllogizantur per principia contingentia, & neceſſariæ per neceſſaria,aliter non proportionarentur ad inuicem, ergo non omnium verorum ſyllogiſmorum ſunt eadem principia. Conſtat enim non eſſe idem contingens & neceſſarium cum ſint oppoſita.

Nõomniũ ſcĩtiarũ ſunt eadẽ principia.

Quarta concluſio, ſcilicet q̃ non omnium ſcientiarum ſint eadẽ principia probatur ab Ariſt.per ratiões proprias, & primò ſic. Quæritur ſi principia Geometriæ ſunt principia dialecticæ,& ſi principia dialecticè ſunt principia medicinæ,vel non:ſi non,ergo non omnium ſcientiarum ſunt eadem principia,ſi ſic,ergo concluſiones geometriæ&medicinæ & dialecticæ ſunt eadem,q̃ conſtat eſſe falſum.probatur conſequentia.Quæcunque ſunt eadem in tertio ſunt eadem inter ſe,ſicut quæ ſunt æqualia vni tertio,ſunt æqualia inter ſe.Sed ſecundùm te, omnes concluſiones geometriæ & medecinæ & dialecticæ ſunt eadem in principiis, ergo ſunt eædem inter ſe.

Secundò ſic. Non quælibet concluſio ex quolibet principio indifferẽter demonſtratur,ſed determinata ex determinato,puta hæc concluſio,Homo eſt riſibilis,ex hoc quia eſt rationalis,& hæc,Luna eclipſatur,ex hoc quia interponitur diametraliter terra inter ſolem & lunam , ergo conſtat quod non omnium ſcientiarum ſunt eadem principia. Et aduerte q̃ hic ſemper intẽdimus de principiis propriis. Nam quo ad primum prima principia, omnes ſcientiæ conueniunt,quoniam fundatur in illis, ſed quia non ingrediuntur formaliter demonſtrationem,non ſufficiunt ad demonſtrandum omnes concluſiones.

Tertiò ſic. Diuerſorum generum ſcibilium diuerſæ ſunt ſcientiæ,vt quoniam quantum continuum differt genere à quanto diſcreto,ideo differt Geometria ab Arithmetica,ergo nõ omnium ſcientiarum ſunt eadem principia propria. Probatur conſequentia.Nam quia magnitudo differt à numero,ideo geometra habet alia principia, quibus demonſtrat ſuas concluſiones,quam habeat Arithmeticus. Principia quidem Geometræ ſunt iſta , à puncto ad punctum lineam ducere contingit,Continuum eſt diuiſibile in infinitum,Omnis tota magnitudo eſt maior ſua parte,&c.Principia verò Arithmetici ſunt iſta , Numerus eſt multitudo ordinata ex vnitatibus. Partes numeri non copulantur ad vnum terminum communem.Numeri procedunt in infinitum in aſcenſu,ſed non in deſcenſu,&c.Conſtat igitur tibi quod non omniũ ſcientiarũ ſunt eadem principia propria.

Scientia quõ ab oĩbus habitĩb.intellectus diſtinguitur

Quantum ad quintum principale inueſtigandũ eſt quo modo differt ſcientia , quæ eſt effectus demonſtrationis ab aliis habitibus intellectus, quales ſunt opinio, & habitus primorum principiorum, qui dicitur antonomaſicè intellectus & ars,&c.& hic quatuor agenda ſunt.primo declarandum eſt quomodo& in quo ſenſu ſcientia differt ab opinione,& ſcitum ab opinato.Pro cuius notitia aduerte, q̃ opinio poteſt ſumi tribus modis, primò communiter, & ſic eſt habitus cognoſcitiuus cum aſſenſu , & hoc modo ſe habet ad ſcientiam &fidem &opinionem propriè dictam: vt genus ad ſpecies ſuas. Nam ſcientia & fides & opinio propriè dicta conueniunt in hoc quod eſt eſſe habitum cognoſcitiuum cum aſſenſu,licet diſtinguantur propriis differentiis:vt tibi manifeſtabitur,ſecũdò ſumitur propriè, & ſic eſt apprehenſio vnius partis contradictionis cum formidine alterius partis:ſcilicet timẽdo ne altera pars ſit vera. In quo ſenſu opinamur hoc anno futuram abundantiam, cum timore tamen oppoſiti.tertiò ſumitur ſtrictè,& vt ſic eſt apprehenſio veri contingentis inquantum contingens eſt,& per medium contingens : & generatur in nobis non per demonſtrationem, ſed per ſyllogiſmum topicum. Hac diſtinctione præpoſita aduerte q̃ ad mentem Ariſt.in 1 poſter.ſcientia differt ab opinione,&ſcibile ad opinabili,non primo,ſed ſecundo & tertio modo.De primo quidem conſtat,quoniam diximus q̃ ſe habet vt genus ad ſpeciem,genus autem non diſtinguitur contra ſpeciem,quoniam cõtinet eam & prædicatur de illa eſſentialiter.Quòd autem in ſecundo & tertio ſenſu differat ſicut oppoſitum ab oppoſito probatur,ſcientia eſt de vniuerſali & neceſſario, & acquiritur per medium vniuerſale & neceſſarium,opinio autem eſt de particulari & contingẽti & acquiritur per medium particulare & contingens,ergo cõſtat q̃ ſcientia differt ab opinione.Conſequentia patet,quoniã conditiones earum ſunt oppoſitę,ergo differunt.Antecedens autem declaratum eſt ex ſuperioribus.Dictum eſt.n.ſcientiam cauſari ex demonſtratione.Determinatum eſt autem demonſtrationem eſſe de concluſione vniuerſali & neceſſaria , & ex præmiſsis vniuerſalibus & neceſſariis.Opinio verò eſt cauſata per ſyllogiſmum probabilem, cuius concluſio & præmiſſæ ſunt contingentes,vt declarabitur tibi in tract.de locis.Conſtat ergo differentia inter ſcientiam&opinionem, vt arguatur ſic : Sicut ſe habet demonſtratio ad ſyllogiſmum topicum , ſic ſcientia ad opinionem , quia ſicut demonſtratio eſt cauſa ſcientiæ, ſic ſyllogiſmus topicus eſt cauſa opinionis : ſed demonſtratio diſtinguitur à ſyllogiſmo topico,ergo & ſcientia ab opinione.

Sed declarandum eſt quomodo & in quo ſenſu intẽdit Ariſt. ſcientiam differre ab intellectu.Pro cuius notitia aduerte quod apud Ariſt.intellectus ſumitur iiij.modis.primo pro potentia intellectiua,quam in tertio de anima diſtinguit in intellectum poſsibilem , & argentem , ſecundo pro conceptu formato de re intellecta,tertio pro fantaſia ſiue cogitatiua, quam in tertio de anima, vocat intellectũ paſsiuum , quarto pro habitu primorum principiorum de quo pertractat in ſexto ethicorum.Licet autem ſcientia vt eſt habitus per demonſtrationem acquiſitus differat realiter ab omnibus his quatuor modis quibus dicitur intellectus,tamen intẽtio Ariſt.in 1.Poſter.eſt manifeſtare quomodo differt ab intellectu ſumpto quarto modo,manifeſtatur autem triplici ratione:primò ſic,intellectus quarto modo ſumptus cum ſit habitus primorum principiorum,in quib. fundantur omnes ſcientiæ,vt patet in 4.metaph.eſt principium ſcientiæ:ſed ſcientia nõ eſt principium ſcientiæ,quia nihil eſt principium ſui ipſius, aliter idem eſſet prius & poſterius:ergo ſcientia non eſt intellectus quarto modo.

Secundò ſic. Intellectus quarto modo eſt circa indemonſtrabilia , quoniam cognitio primorum principiorum non acquiritur per demonſtrationem,ſed ſolo lumine intellectus agentis. Vnde ſe habent vt ianua in domo, in qua non erratur, quoniam omnibus patet.Sed ſcientia eſt circa demonſtrabilia,cùm ſit habitus concluſionis demonſtratæ,ergo ſcientia non eſt intellectus.

Tertiò ſic,Intellectus eſt de propoſitionib.immediatis,i. quæ per nullum medium notius probari poſſunt. Sed ſcientia eſt de propoſitionibus mediatis.Eſt.n.de concluſionibus demonſtrabilib. ex veris & notioribus vt docuimus ſuprà, ergo ſcientia non eſt intellectus quarto modo ſumptus. Conſtat ergo tibi quomodo differt ſcientia ab opinione & ab intellectu.

Tertiò declarandum eſt quomodo ſcientia,opinio & intellectus conueniunt & diſconueniunt.Tu igitur aduerte q̃ iſta tria conueniunt in hoc,q̃ ſunt circa verum,ſed differenter.Nam ſcientia & intellectus ſunt ſemper circa verũ.Opinio autem eſt circa verum non infallibiliter,ſed non repugnanter. Licet enim contingat ipſam eſſe falſam, tamen non repugnat ipſam eſſe veram.Vnde opinio vt opinio abſtrahit à veritate & à falſitate.Item differunt,quia ſcientia & intellectus ſunt circa neceſſaria,opinio autem circa contingentia , quæ poſſunt aliter ſe habere. Deinde in ſcientia fit reſolutio vſque ad immediata neceſſaria,in opinione autem vſque ad immediata ſolum probabilia,quæ vera videntur aut omnibus aut pluribus , non tamen ſunt neceſſaria, poſſunt enim eſſe falſa, vt quòd omnis mater diligat filium ſuum. Inuentæ ſunt enim matres occidentes filios : vt Medea.

Scientia, fides,opinio.

Quòd autem opinio ſit circa contingentia,declarat Ariſtoteles

ſtoteles primo ex eo, quòd primo aſpectu apparet & eſt in promptu. Nam habitus & obiectum proportionantur, ſed opinio quæ eſt habitus dicit quid incertum & dubium, ergo eſt circa incerta & dubia, hæc autem ſunt contingentia poſsibilia aliter ſe habere, ergo opinio eſt circa huiuſmodi contingentia. Secundo, quia nullus reputat ſe opinari, ſed firmiter ſcire, quando de aliquo obiecto exiſtimat quod non poteſt aliter eſſe, nec aliter ſe habere, ergo manifeſtum eſt opinionem propriè dictam eſſe circa contingentia, ſcientiam verò circa neceſſaria.

Quarto declarandum eſt ſi de eadem re, vel de eodem obiecto, puta de æternitate mundi poteſt haberi ſciẽtia & opinio. Tu igitur aduerte, quòd Ariſtoteles in primo Poſteriorum per quatuor concluſiones reſoluit propoſitum.

Prima eſt, Scientia & opinio non poſſunt eſſe de eodem obiecto ſimpliciter. Probatur ſic, Sicut ſe habẽt opinio vera & opinio falſa, ſic ſciẽtia & opinio ex cõuenienti ſimilitudine. Sed de eodem obiecto ſimpliciter non poteſt ſimul haberi opinio vera & opinio falſa, ergo neque ſciẽtia & opinio. Maior patet, qm̃ ſicut opinio vera & falſa opponuntur, ſic ſcientia & opinio, eſt enim ſcientia cognitio certa, opinio aũt eſt cognitio dubia & incerta, vt docuim⁹ ſupra. Minor autem ſic probatur, Sicut ſi ſignificatum propoſitionis veræ eſſet ſignificatum propoſitionis falſæ propoſitio vera eſſet ꝓpoſitio falſa, ita ſi de eodẽ obiecto ſimpliciter: i. vt ſtat ſub vna conſideratione & vna ratione formali eſſet opinio vera & falſa, opinio vera eſſet opinio falſa, ꝙ eſt impoſſibile: quoniam implicat contradictionem, ergo de eodem obiecto ſimpliciter non poteſt haberi ſimul opinio vera & opinio falſa, ex conſequenti de eodem non poteſt haberi ſimul ſcientia & opinio. Præterea declarabitur tibi in ſecundo de Anima, ꝙ habitus & actus diuerſarum rationum accipiunt diſtinctionem à diſtinctis obiectis formalibus, cum igitur ſcientia & opinio, ſcire & opinari ſint habitus & actus diuerſarum rationum, non ſtat diſtinctio inter eas, ſi de eodem obiecto ſimpliciter, id eſt ſecundum eandem rationem formalem poſſet haberi ſcientia & opinio. Propterea dicit Ariſt. in primo Poſte. quòd eiuſdem opinio & ſcientia non omnino eſt.

Secunda eſt, Scientia & opinio poſſunt eſſe de eodẽ obiecto quodammodo, id eſt materialiter & non formaliter ſumpto. Sumitur autem materialiter quando conſideratur vt res, puta diameter, vt diameter, ſumitur verò formaliter quando conſideratur vt ſtat ſub tali, vel tali prædicato, & hęc diſtinctio coincidit cũ illa, qua dicitur ꝙ obiectũ ſcientiæ & opinionis poteſt ſumi incomplexè, & hoc eſt ſumere materialiter, puta homo, linea, triangulus: & poteſt ſumi complexè, & hoc eſt ſumere formaliter, puta Diameter, vt cõmenſurabilis, homo vt corruptibilis, mundus vt perpetuus.

Stante hac declaratione probatur ſic concluſio, De eodem ꝙbiecto materialiter ſumpto habetur vera, & falſa opinio, ergo de eodem poteſt haberi ſcientia & opinio. Patet conſequentia ex ſimilitudine, quam declarauimus in cõcluſione præcedenti. Antecedens autem probatur: nam de diametro poteſt quis opinari ꝙ eſt incommenſurabilis coſtæ: & hæc eſt vera opinio, quia ſic eſt vt opinatur? & de diametro poteſt alius opinari ꝙ eſt commẽſurabilis coſtæ, & hæc eſt falſa opinio, quia aliter eſt quàm opinatur, ergo de eodem eſt vera & falſa opinio, quia de diametro dummodo non conſideretur ſub eodem prædicato, ſed ſub diuerſis complexis, quorum vnum eſt hoc. Diameter eſt commenſurabilis, alterum eſt hoc, Diameter eſt incommenſurabilis. Eodem modo dicendum eſt quod de eodem materialiter ſumpto ſecundum diuerſam rationem poteſt haberi ſcientia & opinio. Nam ſi quis exiſtimet hominem ita eſſe animal rationale quod non poteſt aliter eſſe, habet ſcientiam huius complexi, homo eſt animal rationale: ſi autem alius exiſtimet hominem ita eſſe animal rationale, ꝙ poteſt aliter eſſe, habet opinionem de eodẽ complexo. Conſtat aũt ꝙ exiſtimare non poſſe aliter eſſe, & exiſtimare poſſe aliter eſſe, ſunt diſtinctæ & oppoſitæ rationes formales. Patet igitur quomodo de eodem obiecto ſumpto incomplexe poteſt eſſe ſcientia & opinio per reſpectum ad diuerſa prædicata. Et ſi ſumatur complexè, etiam reſpectu eiuſdem prædicati, ſed ſecundum diuerſam rationem formalem. Et in vtroque ſenſu verum eſt dicere ꝙ de eodem obiecto materialiter & non formaliter ſumpto poteſt eſſe ſcientia & opinio.

Tertia concluſio eſt, Impoſsibile eſt eundem hominem puta Sortem pro eodem tempore habere ſcientiam & opinionem de eodem obiecto formaliter ſumpto: id eſt, ſecũdum idem prædicatum, & ſecundum eandẽ rationem probatur, Si Sortes ſcit triangulum habere tres æquales duob. rectis, tenet pro certo non poſſe aliter eſſe, & ſi pro eodem tempore opinatur idem, non tenet pro certo ſic eſſe, quia non ſtat opinio cum totali certitudine, cum ſit contra diffinitionem opinionis propriè ſumptæ, ergo in eodem intellectu ſtant ſimul contradictoria de eadem cõcluſione: ſ. omnimoda certitudo, & non omnimoda certitudo: hoc autem eſt cõtra principium primum, quod eſt hoc, impoſsibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe: ergo concluſio vera. Dixi pro eodem tempore, quoniam pro diuerſo tempore, id non cõuenit. Poſsibile eſt enim quòd Sortes addiſcens opinetur triangulum habere tres, non ratione ductus: ſed quia aſſentit Euclidi ſic dicenti; Quando autem geometriam iam didicit, ita quòd ſciat demonſtrare triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, tunc de eadem concluſione habebit ſciẽtiam, de qua prius habebat ſolùm opinionẽ.

Quarta cõcluſio eſt, poſsibile eſt diſtinctos homines puta Sortem, & Platonem de eodem obiecto reſpectu eiuſdẽ prædicati, puta de hoc complexo, Triangulus habet tres æquales duobus rectis, pro eodem tempore habere ſcientiam, & opinionem. probatur, Stat quòd Sortes habeat de illa concluſione rationes neceſſarias, vtpote iã factus geometra, ſcit eam demonſtrare, & ſtat quòd pro eodem tempore Plato incipiat addiſcere geometriam, & exiſtimet eandem concluſionem eſſe veram, Non quia ſciat eam demonſtrare, ſed quia audit eam eſſe famoſam apud geometras: ergo de eadem concluſione pro eodem tempore Sortes habet ſcientiam, & Plato opinionem. Conſtat igitur tibi quo modo de eodem obiecto habetur ſcientia & opinio, & quo modo non.

Hæc igitur dicta ſint de diſtinctione ſcientiæ ab opinione, & intellectus. De diſtinctione autem habituum intellectualium completa: quomodo, ſcilicet diſtinguantur in rationem, id eſt, opinionem & ſcientiam, & intellectum, & artem, & prudentiam, & ſapientiam, Ariſt. pertranſit dicens ꝙ hæc quidem ſcilicet, ſcientia, intellectus, opinio, & ſapientia ſunt phyſicæ conſiderationis. Spectant enim ad librum de Anima, vbi agitur de intellectu. Illa verò, ſcilicet ars, & prudentia, ſpectant ad Ethicam. Vnde Ariſtot. in libro ſexto Ethicorum pertractat de eis diffusè, & nos de his omnibus conſiderationem fecimus reſolutam in epitomatibus noſtris ſuper ethicam in libro ſexto, vt videre poteris. Vbi peregimus de partibus prudentiæ, & quoniam ſolertia ſpectat ad prudentiam, ſicut & euſtochia, de qua Ariſtoteles vix verbum fecit in ſexto Ethicorum: ideo ne ignota tibi remaneat, diffinit eam in fine primi libri Poſteriorum, & declarat multiplici exemplo. Diffinit autem ſic, Solertia eſt ſubtilitas quædam in non proſpecto tempore medij. Et intendit ꝙ ſolertia eſt virtus inuentiua' medij ad concluſionem in tempore imperceptibili, id eſt, ſtatim, Vnde in ſexto Ethicorum diffiniuimus eam quòd eſt idoneitas cito inueniendi medium, & ſecundum Ariſtotelem ille eſt maximè ſolers, quando cito cognoſcit cauſas medias, & ſcit expeditè reducere in vltimas. Quòd declarat Ariſtoteles triplici exemplo, Primum eſt hoc. Si quis videt Lunam ſplendere ſemper verſus Solem, ſtatim intelligit quòd hoc eſt, quia recipit lumen à Sole, hic dicitur ſolers ſolertia ſpeculatiua. ſecundum eſt hoc, Si quis videt pauperem, & diuitem litigantes ſimul, & ſtatim intelligit quòd hoc eſt quia diues pauperi pecuniam accommodauit, dicitur ſolers practicæ. tertium eſt, Si quis videt duos ante inimicos, & nunc factos amicos, & ſtatim intelligit quòd hoc eſt quia talis, vel talis pacificauit eos, vel quia concorditer conuenerunt, vt perſequantur, & confundant alium, dicitur ſolers practicè. Conſtat igitur tibi, quid ſolertia ſit, & ſolers. *Solertia.*

Sed aduerte quod ſicut eſt duplex iuſtitia, & temperantia: ſcilicet naturalis, & acquiſita. Naturalis quidem eſt qua quis à natiuitate inclinatur ad opera iuſta, & temperate viuendum, acquiſita autem eſt qua quis ex frequentatis actibus, & longo exercitio efficitur iuſtus, & temperatus, ſic duplex eſt ſolertia: ſcilicet naturalis, & acquiſita, naturalis quidem eſt ingenij ſubtilitas innata ſequens animam intellectiuam dum corpori infunditur, qua idoneus eſt homo ad ſubito inueniendum medium pro aliqua concluſione deducenda tam practica quàm ſpeculatiua, & hic dicitur naturaliter *Iuſtitia naturalis & acquiſita qua.*

raliter promptus ad ſpeculandum,vel prudenter negociá-dum,cui opponitur tardius,& hebes ingenio ex ſui genitu ra.Acquiſita autem eſt promptitudo ingenij cauſata longo exercitio practico vel ſpeculatiuo ad inueniendum cito media opportuna, pro vt occurrit. Hanc ſolertiam habent veterani milites,& experti medici,& exercitati gubernato res reipublicæ.Hæc de præſenti capite dicta ſint.

CAPVT XIII.

De medio demonſtrationis potiſſimæ.

IN hoc cap. inueſtigandum eſt de medio demõſtrationis potiſsimæ,& hic complebimus conſideratione noſtram pro nouitiis de ſyllogiſmo demonſtratiuo relinquentes difficiliora lectu ræ libri Poſteriorum pro adultis.Tu igitur aduerte quòd in doctrina Ariſtotelis vnum clarum eſt ſcilicet diffinitionem eſſe medium.Nam quia demonſtratur paſſio de ſubiecto,vt riſibile de homine,& demonſtratio potiſsima eſt per cauſam,illud erit medium,quod eſt cauſa concludẽdi paſsionẽ ineſſe ſubiecto. Hoc autem eſt diffinitio. Nam quia homo eſt animal rationale,ideo eſt riſibilis.Vtrũ autẽ hoc mediũ ſit diffinitio ſubiecti tantùm, vel paſsionis tantùm,vel aggregatũ ex vtraque,vel vtraque quodam ordine,non videtur clarum apud Ariſt.& ideo hinc proceſſerunt variæ expoſitorũ ſententiæ,inter quos eſt Lynconienſis,& Egidius,& b.Thomas, quorum ſententias hic recitabimus, ſed determinabimus ſecũdum mentẽ beati Thomæ.

Lynconienſis tenuit medium in demonſtratione potiſsima eſſe diffinitionem ſubiecti,& non paſsionis,quod videtur eſſe de mente Ariſtotelis in prologo primi de Anima, vbi inquit quòd ipſum quod quid eſt,principium eſt omnis demonſtrationis,& quod diffinitiones,per quas non apparet cauſa accidentium : ſcilicet propriorum ſubiecti , ſunt dialecticæ,& vanæ,& in quarto Phyſicorũ dicit Ariſtot. ꝙ tunc pulcherrimè vnumquodque diffinitum eſt,cum ex illa diffinitione apparet cauſa accidẽtiũ in ſubiecto. intẽdit ergo Ariſtoteles,quòd diffinitio ſubiecti dicat cauſam propter quã tale accidens propriũ conuenit tali ſubiecto,puta riſibile homini,triangulo habere tres angulos. Sed illud propter quod ineſt propriũ ſubiecto eſt mediũ in demonſtratione, ergo diffinitio ſubiecti eſt huiuſmodi mediũ. Et cõfirmatur quia dicit Ariſtoteles in ſecundo poſteriorũ, ꝙ medium in demonſtratione dicit quid, & propter quid, & hoc competit diffinitioni ſubiecti. Nã eadẽ diffinitio dicit quid reſpectu ſubiecti.Si enim interrogatur quid eſt homo, reſpõdetur quod eſt animal rationale,ſi aũt quæritur propter quid homo eſt riſibilis, reſpõdetur quia eſt rationalis, & vt ſic dicit ,pter quid reſpectu paſsionis. Hæc fuit ſententia Lynconienſis, quæ vt vera defendetur infrà pro quãto tenet diffinitionẽ ſubiecti eſſe mediũ in demõſtratione potiſsima.Pro quãto autẽ excludit diffinitionẽ paſsionis non ſuſtinebitur : quoniam id repugnat doctrinæ Ariſtotelis, vt tibi declarabitur præcipuè in doctrinis mathematicis.

Egidius autẽ in ſecũdo Poſteriorũ tenet abſolutè cõtra Lynconiẽſem ponẽs hãc cõcluſionẽ.Diffinitio paſsionis,& nõ ſubiecti eſt mediũ in demonſtratione potiſsima. quàm ſic phobat.Sciẽtiæ mathematicæ ſunt in primo gradu certitudinis ſecundũ cõmentatorem in ſecundo Metaphyſi. ſed illæ nõ demonſtrãt concluſiones ſuas per diffinitionẽ ſubiecti,ſed paſsionis:ergo non diffinitio ſubiecti, ſed paſsionis eſt mediũ in demõſtratione potiſsima. min probatur. Nam geometra probãs triãgulũ habere tres æquales duobus rectis, non aſſumit diffinitionẽ ſubiecti, ſed prædicati ſic demonſtrans, Omnis figura habens angulũ extrinſecũ æqualẽ duobus intrinſecis ſibi oppoſitis. habet tres æquales duobus rectis:ſed triãgulus eſt talis figura,ergo,&c.ergo conſtat ꝙ apud mathematicum diffinitio paſsionis eſt mediũ in demõſtratione potiſsima. Sed aduerte quòd Ariſtoteles in ſecundo poſteriorum non ſolùm in mathematicis,ſed etiam in phyſicis manifeſtat paſsionem demonſtrari de ſubiecto per diffinitionẽ paſsionis,& non ſubiecti.Dicit enim quod ſi quæratur propter quid Luna eclipſatur, reſpondetur ꝙ propter interpoſitionem terræ inter Solem & Lunã, hæc autem eſt diffinitio eclipſis,quæ eſt paſsio in Luna. Itẽ ſi quæratur propter quid inter vocem acutam , & grauem inuenitur conſonantia? reſpondetur , quia inter eas datur proportio numeralis,hæc autem eſt diffinitio conſonantię.

Cùm igitur Ariſtoteles tam in mathematicis quàm in phyſicis ſiue in ſcientiis mediis , quales ſunt aſtrologia & muſica,exemplificet de diffinitione paſsionis, & nõ ſubiecti,ſignum euidens eſt:quod eius mẽs fuit diffinitionẽ paſsionis, & nõ ſubiecti eẽ mediũ ĩ demõſtratione potiſsima.

B.Thomas in ſecundo Poſteriorũ,lect.prima,tenet quod nõ ſola diffinitio paſsionis,nec ſola diffinitio ſubiecti , ſed vtraque eſt medium ſufficiẽs in demõſtratione potiſsima. Hãc igiſ opinionẽ vt verioꝛẽ declarabimus & ſuſtinebim⁹.

Pro eius declaratione aduerte quòd hæc opinio poteſt habere duplicẽ ſenſum.Primus,quòd vtraque diffinitio nõ vt diſtincta, ſed vt quid aggregatum ex vtraque ſit mediũ. Verbi gratia, Medium ad demonſtrandum riſibile de homine,ſit hoc totum,Animal rationale aptum natum ridere,cuius quidem pars prima eſt diffinitio hominis, pars autẽ ſecunda eſt diffinitio riſibilis.Sunt igitur aliqui dicentes hoc totum eſſe verè medium,& hanc eſſe mentem Ariſtot.& B. Thomæ.Quod probant ſic,Illud eſt vere medium in demõſtratione potiſsima,quod eſt maximè immediatum, & maximè proprium:ſed tale eſt aggregatum ex diffinitione ſubiecti,& paſsionis:ergo, &c. Maior patet. Nam declaratum eſt ſuprà quod demõſtratio eſt ex propriis, & immediatis. Minor autem ſic probatur,tale aggregatum eſt maximè immediatum ſubiecto,ratione diffinitionis ſubiecti, & eſt maximè propriũ, ratione diffinitionis paſsionis. Quod ſi eſſet ſola diffinitio ſubiecti, non eſſet maximè propria paſsioni, & ſi eſſet ſola diffinitio paſsionis non eſſet maximè immediata ſubiecto. Vt ergo ſeruetur maxima immediatio reſpectu ſubiecti,& maxima proprietas reſpectu paſsionis,oportet aggregatum ex vtraque diffinitione eſſe medium.

Præterea,mediũ in demõſtratione potiſsima dicit quid & proprer quid ſecũdum Ariſtotelem in ſecundo Poſteriorum.Sed aggregatum ex vtraque diffinitione dicit quid de ſubiecto per diſſinitionem ſubiecti, & propter quid de paſsione propter diffinitionem paſsionis,ergo tale aggregatũ rationabiliter eſt medium in demonſtratione potiſsima.

Sed iſti ſic tenentes,deuiant à mente Ariſtotelis.Nam do cuimus ſuprà quod ſecũdum eum aliqua diffinitio eſt principium demonſtrationis puta ea quæ datur per formã aut finẽ,& aliqua eſt conclusio.Puta ea quæ datur per materiã, hæc enim demonſtratur per formalem , ſicut demonſtrauit Ariſtoteles demonſtrationem eſſe ex veris primis,& immediatis, &c.quia eſt ſyllogiſmus faciens ſcire. Aliqua autem eſt tota demonſtratio poſitione differens, vt ea quæ aggregatur ex diffinitione ſubiecti,& paſsionis.ſicut iſta, Animal rationale aptum natum ridere, aut aggregata ex pluribus diſſinitionibus ſubiecti,vt iſta,Ira eſt accẽſio ſanguinis circa cor ex appetitu vindictæ : Modo arguitur ſic, Quod eſt tota demonſtratio, non eſt medium, neque principium demonſtrationis:ſed ſecundum Ariſtotelem diffinitio compoſita ex diſſinitione ſubiecti, & paſsionis eſt tota demõſtratio poſitione differens:ergo non eſt medium,nec principiũ demonſtrationis.Præterea,ad mentem Ariſtotelis in ſecundo Poſteriorum medium in demonſtratione potiſsima debet eſſe de diffinitione ſubiecti,& paſsionis.modo debet eſſe definitio alicuius vnius diffiniti. Sed diffinitio aggregata ex diffinitione ſubiecti, &paſsiõis nõ eſt diffinitio vnius diffiniti, ſed plurium vt patet, ergo , &c. ex quo ſequitur, quòd licet ſit inconueniens demonſtrare aliquid per diffinitionem aggregatam ex diffinitionibus plurium diffinitorum,non tamen eſt inconueniens quando talis diffinitio eſt aggregata ex pluribus diffinitionibus eiuſdẽ diffiniti. Verbi gratia hæc concluſio,homo eſt diſciplinabilis,& docibilis poteſt conuenienter ſic demonſtrari,omne animal rationale compoſitum ex humano corpore, & anima intellectiua,eſt diſciplinabile,& docibile , homo eſt tale animal, ergo,&c.Error igitur ſic ſentiẽtium hinc proceſsit quòd crediderunt ita conuenienter poſſe demonſtrari aliquam paſſionem de ſubiecto per diffinitionem aggregatam ex diffinitione ſubiecti & paſsionis,ſicut conuenienter demonſtrari poteſt per diffinitionem aggregatam ex pluribus diſſinitionibus ſubiecti,vel paſsionis.

Relicta igitur hac opinione aduerte quòd ſecundus ſenſus prædictæ poſitionis, talis eſt, medium demonſtrationis potiſsimæ eſt vtraque diffinitio:ſcilicet ſubiecti. & paſsionis non vt aggregata , ſed vtraque vt diſtincta, & quodam ordine. Pro cuius euidentia aduerte quòd oportet primò demonſtrare paſsionem de ſubiecto per diffinitionem paſſionis.Verbigratia,hæc concluſio,homo eſt riſibilis, primò ſic demonſtranda eſt,omne aptum ridere eſt riſibile, homo eſt aptus natus ridere,ergo homo eſt riſibilis. Sed hæc diſſinitio paſsionis non ſufficit : quoniam vtraque præmiſſa in

demonſtratione potiſsima debet eſſe vel reduci ad immediata. Conſtat autem quòd in demonſtratione præpoſita licet maior ſit immediata: quoniam inter diffinitionem paſſionis & paſsionem nullum datur medium, ſicut nec inter diffinitionem, & diffinitum, tamen minor non eſt immediata: quoniam inter ſubiectum, & diffinitionem paſsionis cadit diffinitio ſubiecti. Vnde minor probanda eſt per diffinitionem ſubiecti hoc modo. Omne animal rationale eſt aptum natũ ridere, homo eſt animal rationale, ergo homo eſt aptus natus ridere, & ſic patet quo ordine tam diffinitio paſsionis quàm diffinitio ſubiecti ſint medium in demonſtratione potiſsima, & quòd hoc modo vtraque præmiſſa ſic immediata. Et hæc fuit mens B. Tho. vt patet in ſecundo Poſteriorum lect. prima, & eſt ad mentẽ Ariſt. cuius ſignum ſumitur ex hoc quod in primo Poſteriorũ tractans de præcognitionibus dixit, quod oportet præcognoſcere quid eſt non eſt ſolum de paſsione, ſed etiam de ſubiecto, quod non oporteret niſi paſsio concluderetur de ſubiecto per diffinitionem: deinde diffinitio paſsionis concluderetur de ſubiecto per diffinitionem ſubiecti. Quod manifeſtatur ſic: ſi volo demonſtrare hanc, Triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, accipiã primò primum pro medio, quod eſt figura habens angulum extrinſecum æqualem duobus intrinſecis ſibi oppoſitis, & hoc eſt veluti diffinitio paſsionis, quod rurſum demonſtrandum eſt per diffinitionem ſubiecti, id eſt trianguli arguendo ſic, Omnis figura rectilinea tribus lineis contenta, habet angulum extrinſecum æqualẽ duobus intrinſecis ſibi oppoſitis. Sed triangulus eſt figura rectilinea &c. ergo &c. Hæc ſententia videtur verior, & magis ſufficiens, vtpote media concordans cum Lynconienſe quo ad diffinitionem ſubiecti, & cum Egidio quo ad diffinitionem paſsionis. Diſcordat autem à Linconienſe in hac excluſiua. Tantum diffinitio ſubiecti eſt medium in demonſtratione potiſsima, & ab Egidio diſcordat in hac excluſiua, ſolum diffinitio paſsionis eſt medium, &c. Hæc de præſenti cap. dicta ſint, & hic terminatur tractatus de ſyllogiſmo demonſtratiuo, quem ordinauimus, vt introductorium pro nouitiis ad eam, quæ eſt apud Ariſt. doctrinam in libris Poſteriorum. Erat mihi propoſitum poſt tractatum de ſyllogiſmo demonſtratiuo, formare tractatum de ſyllogiſmo dialectico correſpondentem libris Topicorum. Deinde tractatum de ſyllogiſmo ſophiſtico correſpondentem libris Elenchorũ: verùm quia Petrus Hiſpanus duos tractatus clarè, & ſubtiliter diſpoſuit quorum primum tractatum de locis nuncupauit, ſecundum autem tractatum de fallaciis, quem etiam habemus editum à diuo Thoma: ideo propoſitum mutaui, remittens nouitios ad prædictos authores. Laus Deo omnipotenti in ſempiterna ſecula.

TRACTATVS DE LOCIS DIALECTICIS PETRI HISPANI,

Cum Verſorij Pariſienſis annotationibus, correſpondens libris Topicorum Ariſtotelis, & ad abſolutam Logices conſiderationem huic Operi recèns additus ad quoruncumque ſtudioſorum optatum commodum.

SVMMA TRACTATVS.

De Syllogiſmo Topico ſeu Probabili: de Multiplicibus Argumẽtationis, Speciebus Enthymemate. ſcilicet, Exemplo, Inductione, Syllogiſmo: de Locis dialecticis, tam intrinſecis, quàm extrinſecis: Multorum item terminorum, ad omnes artes & ſcientias communium, vniuerſalis notitia.

Huius nominis Ratio, multiplicitas.

RATIO dicitur multis modis. Primò enim modo idem eſt quòd definitio, vel deſcriptio. vt hic, vniuoca ſunt, quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ ſecundum illud nomen eſt eadem. Alio autem modo idem eſt, quòd quædam virtus animæ: Alio modo idem, quòd oratio oſtendens aliquid. ſicut ſunt propoſitiones, vel rationes diſputantium. Alio modo idem eſt, quòd forma materiæ, vt in cultello ferrum eſt materia, diſpoſitio vero inducta in ferro eſt forma. Alio modo idem eſt, quòd eſſentia communis prædicabilis de pluribus. vt eſſentia generis, vel ſpeciei, vel differentiæ. Alio autem modo idem, quòd medium inferens concluſionem. & hoc vltimo modo ſumitur ratio inde finitione argumenti. Vnde verſus,

Definit virtutem oſtendit forma vel eſſe.
Eſt medium ratio, per quod concluditur ergo.
Quidnam Argumentum. Concluſio, Quæſtio ac medium ſit.

Argumentum eſt ratio rei dubiæ faciẽs fidem, i. medium probans concluſionem. Concluſio enim debet confirmari per argumentum. Eſt autem concluſio argumento, vel argumentis approbata propoſitio. ſed antequam probetur eſt dubitabilis: & tunc eſt idem quod quæſtio. quæſtio enim ſic definitur, Quæſtio eſt dubitabilis propoſitio: Medium autem eſt, quod habet duo extrema.

De Argumentatione, eiúſque ab Argumento, ac Medio diffcrentia: & quæ eius, & quot ſpecies ſint.

Argumentatio eſt argumenti per orationem explicatio, id eſt oratio explicans argumentum. Differt autem argumentum à medio, & argumentatione: quia medium dicitur eò quòd habet duo extrema: argumentum autem addit ſuper medium virtutem probandi cõcluſionem. vnde ad hoc quòd ſit argumentum exigitur, quòd ſit medium, & quòd habeat virtutem probandi concluſionem. Argumentatio autem dicitur oratio totalis compoſita ex præmiſsis, & concluſione: & in illa manifeſtatur virtus argumenti. aliquando enim totalis oratio poteſt inferre vniuerſalem affirmatiuã, aliquando non niſi particularem affirmatiuam, aliquando nonniſi vniuerſalem negatiuam, aliquando verò nonniſi particularem negatiuam. Et ſic manifeſtatur tota virtus argumenti, cùm oſtendit ſupra quam concluſionem poteſt ipſum argumentum, & ſupra quam nó poteſt: quod idem ſit in argumentatione, vt ſupra patuit. Argumentationis quatuor ſunt ſpecies, ſcilicet ſyllogiſmus, inductio enthymema, & exemplum.

Nota differẽtiam quæ videtur cõſidere idem.

De inductione.

DEfinitio autẽ ſyllogiſmi dicta eſt prius. Inductio, eſt à ſingularibus ſufficienter enumeratis ad vniuerſale progreſsio, vt Socrates currit, Plato currit, & ſic de ſingulis: ergo omnis homo currit.

De hoc videſis cundo prio. cap. 24. & ibi p Doctor.

De Enthymemate, Exemplo: & quomodo reducantur ad ſyllogiſmum.

ENthymema eſt ſyllogiſmus imperfectus, id eſt oratio, in qua nõ omnibus præmiſsis poſitis infertur concluſio feſtinata, vt omne animal currit: ergo omnis homo currit. In hac enim argumentatione includitur hæc propoſitio, omnis homo eſt animal, quæ, ſi apponeretur, perfectus eſſet ſyllogiſmus. Ariſtoteles autem ſic definit enthymema. Enthymema eſt ex icotibus & ſignis. Icos, autẽ idem eſt quod propoſitio probabilis. Signum autem, vt hic ſumitur, idem eſt quod demonſtratiua, vel probabilis, vel neceſſaria propoſitio: & hoc in inferendo. vnde ſignũ communiter, ſecundùm quòd hic ſumitur, dicit neceſsitatem illationis: icos dicit probabilitatem ipſius propoſitionis in ſe, ſecũdum quã probabilitatẽ propoſitio dicitur vera. Vnde licet in enthymemate eſt tantũ propoſitio vna inferens, & alia illata: tamẽ ſecundũ q̃ propoſitio inferens apparet omnibus, vel pluribus eſſe vera, ſic dicitur icos: quia iã, ſic eſt probabilis, vt quilibet diligit diligẽtem ſe. Secundũ autem quòd ipſa de neceſsitate infert concluſionem, ſic eſt ſignũ, & ſic eadem propoſitio eſt icos, & ſignum, ſed ſecundum aliud & aliud. Si quis verò obiiciat, quòd debet definiri enthymema ſic, Enthymema eſt ex icotibus, & ſignis, cùm tantum ſit vna propoſitio inferens, quæ eſt icos, & ſignum ſecundum diuerſa: dicendum eſt, quòd licet ſit tantùm vna propoſitio inferens actum, habet tamen in ſe virtutem duarum propoſitionum, quia habet in ſe virtutem propriam, & illius quæ ſubintelligitur: & ſic eſt vna ſecũdum ſubſtantiã, & duæ ſecundũ virtutem: & ideo dicitur in plurali numero ex icotibus & ſignis. Sciendũ autem, quòd omne enthymema debet reduci ad ſyllogiſmum, quia in quolibet enthymemate ſunt tres termini, ſicut in omni ſyllogiſmo, quorũ terminorum duo ponuntur in concluſione, & ſunt extremitates: aliud autem eſt medium, quod nunquam ponitur in cõcluſione. Illarum autem extremitatum altera ſumpta eſt bis in enthymemate, altera ſemel: & extremitate ſemel ſumpta, & medio, debet fieri propoſitio vna ſecundum exigentiam

De hoc in ſecunda priur. c. 27. & alibi. & per Modernos in prima poſter. Quid enthymema ex Ariſt.

Alia definitio ab inſtituta ſumpta.

gentiam modi,& ſic fiet ſyllogiſmus.V.g.In hoc enthymemate,omne animal currit:ergo omnis hō currit, hō, & currit ſunt extremitates,animal eſt mediū,ſed extremitas hæc homo,ſumpta eſt ſemel:ergo ex ipſa,& medio fiat propoſitio vna ſic, omnis homo eſt animal:& tunc completus erit ſyllogiſmus ſic,omne animal currit:omnis homo eſt animal:ergo omnis homo currit.Exemplum autem eſt,quando per vnum particulare probatur aliud particulare, per aliquod ſimile repertum in ipſis, vt Leodienſes contra Aſtorizenſes pugnare malum eſt: ergo Aſtorizenſes contra Cemotenſes pugnare malum eſt.vtrobique enim eſt malum,affines contra affines pugnare.

De exemplo.

De loco & eius diuiſione in locum maximam,& in locum differentiam maximæ,& quidnam ſint ex argumentandi vſu diſſeritur.

ARgumentum autem per locum confirmatur. Vnde danda eſt definitio loci, prout hic ſumitur. Locus.n. eſt ſedes argumenti:vel id,vnde ad quęſtionē propoſitam conueniens trahitur argumentum.quid autē ſit quæſtio dictum eſt prius.Et ſciendum autē,ꝙ propoſitio, quæſtio,& concluſio ſecundum ſubſtantiam,ſiue in ſubiecto idem ſunt.eadem enim oratio propoſitio eſt, & quæſtio, & concluſio.vt hic omnis homo currit.differunt autem ſecundum rationes,vel definitiones diuerſas,vt prius patuit.Secundum enim,ꝙ dubitatur eſt quæſtio:prout autem probata eſt per argumentum, eſt concluſio:prout autem ponitur pro alio in præmiſsis,eſt propoſitio, vnde propoſitio dicitur ſecundum,ꝙ eſt in præmiſsis ad probandum concluſionem. Enunciatio autem eſt,ſecundum ꝙ ſignificat eſſe vel non eſſe,vt Socrates currit,Socrates non currit. Habito de definitione loci ſequitur ipſius loci diuiſio. Locus autem diuiditur in locum maximam,& in locum differentiam maximæ.locus maxima idem eſt,ꝙ ipſa maxima.Maxima autē eſt propoſitio,qua altera non eſt prior neque notior,vt omne totum maius eſt ſua parte.Item, de quocunque prædicatur definitio & definitum.De quocunque prædicatur ſpecies,& genus. Locus verò differentia maximæ eſt ille, quo vna maxima differt ab alia maxima. verbi gratia iſtæ maximæ,De quocunque prædicatur ſpecies,& genus, De quocunque definitio, & definitum, differunt per terminos, ex quibus componuntur. vna enim componitur ex genere & ſpecie:altera verò ex definitione & definito. Vnde iſti termini ſimplices dicuntur differentiæ maximæ: & tam locus maxima quàm locus differētia maximæ dicitur locus:quia vtrunque confert firmitatē,& robur argumento:vnde proportionabiliter ſumitur hic locus ad locum in rebus naturalibus:quia ſicut ille ſeruat res in eſſe, ſic ſimiliter hic locus conſeruat argumentum.

propoſitio.quæſtio,concluſio reidem, ratione autem quo modo diuerſa diuidentur.

Diuiditur locus differentia maximæ,per locum intrinſecum, extrinſecum, & medium:& quid ipſorum vnumquodque ſit.

Item, locus differentia maximæ diuiditur per locum intrinſecum,& extrinſecum,& mediū.Locus intrinſecus eſt, quando ſumitur argumentum ab eis, quæ ſunt de ſubſtantia rei,vt à definitione,vt ſi dicatur, animal rationale mortale currit: ergo homo currit.Locus extrinſecus eſt,quando ſumitur argumentum ab eis,quæ ſunt omnino ſeparata à ſubſtantia rei,vt ab oppoſitis.vt ſi quæratur,vtrum Socrates ſit albus,& terminetur ſic,Socrates eſt niger : ergo non eſt albus. Locus medius eſt, quando ſumitur argumentum ab eis, quæ partim conueniunt, & partim diſconueniunt cum terminis in quæſtione poſitis.ſicut in vniuoco,&denominatiuo,quæ dicuntur coniugata.vt ſi quæratur,vtrum iuſtitia ſit bona:& probetur, iuſtum eſt bonum : ergo iuſtitia eſt bona.

Locus intrinſecus à ſubſtantia quid ſit, & quomodo diuiditur.

Locus intrinſecus diuiditur per locum à ſubſtantia, & per locum à concomitantibus ſubſtantiā.Locus à ſubſtantia,eſt,quando ſumitur argumentum ab his,quæ ſunt de ſubſtantia terminorum poſitorum in quæſtione. Et diuiditur hic locus per locum à definitione , & locum à deſcriptione,& locum à nominis interpretatione.

Definitionis ad definitum & econtra,quadruplex arguendi modus,ac loci:& à quo locus denominationem ſuſcipiat talem.

Locus à definitione quadruplex eſt.

DEfinitio eſt oratio quid eſt eſſe rei indicans per eſſentialia.Locꝰ à definitione eſt habitudo definitionis ad definitum:& continet quatuor argumenta & quatuor maximas.Primò ſubiiciendo definitionem affirmatiuè,vt animal rationale mortale currit:ergo homo currit.Vnde locus à definitione,maxima,Quicquid prædicatur de definitiōe, & de difinito.Secundò,prædicando definitionem affirmatiuè,vt Socrates eſt animal rationale mortale:ergo Socrates eſt homo. Vnde locus à definitione, maxima, De quocunque prædicatur definitio, & definitum. Tertiò,ſubiiciendo definitionē negatiuè,vt animal rationale mortale non currit:ergo hō non currit.Locus à definitione,maxima,Quicquid remouetur à definitione, & à definito.Quarto,prædicando definitionem negatiuè,vt lapis non eſt animal rationale mortale:ergo lapis non eſt homo.Locus à definitione, maxima , A quocunque remouetur definitio, & definitum. Locus à definito eſt habitudo definiti ad definitionem. Et continet ſimiliter quatuor arguméta,& quatuor maximas. Primò,ſubiiciendo definitum affirmatiuè, vt homo currit: ergo animal rationale mortale currit.Locus à definito, maxima, Quicquid prædicatur de definito, & de definitione. Secundò ſic,prædicando affirmatiuè,Socrates eſt homo:ergo Socrates eſt animal rationale mortale.Locus à definito, maxima,De quocūq; prædicaꝰ definitū,&definitio.Tertiò, ſubiiciendo definitum negatiuè ſic, homo non currit:ergo animal rationale mortale non currit.Locus à definito,maxima,quicquid remouetur à definito,& à definitione.Quartò,prædicando eum negatiuè ſic,lapis non eſt homo, ergo lapis non eſt animal rationale mortale. Locus à definito, maxima, A quocunque remouetur definitum, & definitio.

Locus à definito quadruplex.

Et ſciendum,ꝙ in omnibus locis denominatur locus ab inferente,& non ab illato.Vnde, quando definitio eſt inferens,eſt locus à definitione:quando autem definitum eſt inferens,eſt locus à definito.

De deſcriptione,& locis à deſcriptione ſumptis.

DEſcriptio eſt oratio eſſe rei ſignificans per accidentalia , vt animal riſibile, eſt deſcriptio hominis. vel ſic,Deſcriptio eſt oratio conſtans ex genere & proprio,vt animal riſibile. Locus à deſcriptione eſt habitudo deſcriptionis ad deſcriptum.Et continet quatuor argumenta,& quatuor maximas,ſicut locus à definitione.Et formētur argumēta & maximę hic,ſicut ibi,niſi,ꝙ ibi ponitur definitio & definitum,hic autem deſcriptio & deſcriptum.

De interpretatione duplici,& locis ab interpretatione ad interpretatum.

INterpretatio eſt duplex. quædam enim eſt quæ non conuertitur cum interpretato ſuo,vt lędens pedem eſt interpretatio huius nominis lapis.Alia autem eſt quæ conuertitur cum interpretato ſuo , vt amator ſapientiæ eſt interpretatio huius nominis Philoſophus:& hoc modo ſumitur hic,& definitur ſic.Interpretatio,eſt expoſitio vnius nominis minus noti per aliud nomen magis notum.Locus à nominis interpretatione eſt habitudo interpretationis ad interpretatū.Et continet tot argumenta,&tot maximas,ſicut locus à definitione, vt amator ſapientiæ currit:ergo Philoſophus currit. Locus à nominis interpretatione , maxima, Quicquid prædicatur de interpretatione,& de interpretato.& ſi à parte prædicati,vt Socrates eſt amator ſapientiæ: ergo Socrates eſt Philoſophus,maxima,De quocūque prędicatur interpretatio,& interpretatum:negatiuè ſic,Amator ſapientiæ non inuidet:ergo Philoſophus non inuidet. Locus à nominis interpretatione,maxima, Quicquid remouetur à nominis interpretatione,& à nomine interpretato.&ſimiliter in prædicato,maxima,A quocunque remouetur interpretatio,& interpretatum.Et nota, ꝙ tot argumenta ſumuntur ab interpretato , quot ab interpretatione,ſicut indefinito & deſcripto ſimiliter, ſicut dictum eſt.

De loco à Concomitantibus ſubſtantiam,& eius multiplicitate, deque multiplici toto diſtinctio:& de locis à genere ad ſpeciem,& econtra & modis in his arguendi, ac maximis.

SEquitur de loco à concomitantibus ſubſtantiam. qui eſt quando ſumitur argumentū ab eis,quę conſequuntur terminos poſitos in quæſtione.Et diuiditur ſic.qa alius eſt à toto,alius eſt à parte,alius à cauſa, alius ab effectu,alius à gñatiōe,alius à corruptione,alius ab vſib.alius à cōiter accidentibus. Locus à toto diuiditur ſicut totū.

Est enim quoddam totum vniuersale, aliud integrale, aliud in quantitate, aliud in modo, aliud in loco, aliud in tempore. & similiter diuiditur locus à toto. quia alius est à toto vniuersali, alius à toto integrali, & sic de aliis. Totum vniuersale vt hic sumitur est superius & substatiale, vt animal: pars subiectiua est, quæ est inferius sub vniuersali, vt homo. Locus à toto vniuersali siue à genere est habitudo ipsius ad suam partem, siue ad suam speciem: & est semper destructiuus, vt lapis non est animal: ergo lapis nō est homo. Locus à genere, maxima, Remoto genere siue toto vniuersali, remouetur species, siue pars subiectiua. Locus à specie siue à parte subiectiua est habitudo ipsius ad suum genus, siue ad suum totum: & est semper constructiuus. Et cōtinet duo argumenta, primò subiiciēdo speciem, vt homo currit: ergo animal currit. Locus à specie, siue à parte subiectiua, maxima. Quicquid prædicatur de specie, & de genere. Socrates est homo: ergo Socrates est animal. vnde locus à specie, maxima, De quocunque prædicatur species, & genus.

De toto integrali & eius parte, & de locis ab illis sumptis.

Aduerte quòd hoc cōplexum totum integrale, in proposito capitur in secūda intentione, ne decipiaris.

TOtum integrale est, quòd est compositum ex partibus habentibus quantitatē: & pars eius dicitur pars integralis. Locus à toto integrali est habitudo ipsius ad suam partem. & est semper constructiuus, vt domus est: ergo paries est. Locus à toto integrali, maxima. Posito toto integrali, ponitur quælibet eius pars. Locus à parte integrali est habitudo ipsius ad suum totum. & est destructiuus, vt paries non est: ergo domus non est. Locus à parte integrali, maxima. Parte destructa integrali, destruitur & suum totum.

De toto in quantitate & parte eius, atque de Locis & modis arguendi in eis.

Et est terminus cōmunis sūptus confuse & distributiue vt patet.

TOtum in quantitate est quando vniuersale sumitur vniuersaliter, vt omnis homo, nullus homo. Locus à toto in quantitate est habitudo ipsius ad suam partē qui est constructiuus & destructiuus, vt omnis homo currit: ergo Socrates currit. Locus à toto in quantitate Maxima, Quicquid prædicatur de toto in quantitate, & de qualibet eius parte: vel, si vniuersalis est vera, quælibet eius singularis est vera. Destructiuè sic, nullus homo currit: ergo Socrates non currit. Locus à toto in quantitate Maxima, Quicquid remouetur à toto in quantitate remouetur à qualibet eius parte: vel, si vniuersalis est vera, quælibet eius singularis est vera. Locus à parte in quantitate est habitudo partium in quantitate omnium simul sumptarum ad suum totum. Et est constructiuus, & destructiuus, vt Socrates currit, Plato currit, Cicero currit, & sic de aliis: ergo omnis homo currit. Locus à parte in quantitate Maxima, Quicquid prædicatur de omnibus partibus in quantitate simul positis, & de suo toto. Negatiuè sic, Socrates nō currit, Plato non currit, Cicero non currit, & sic de singulis: ergo nullus homo currit. Locus à parte in quantitate Maxima, Quicquid remouetur à partibus in quantitate simul sumptis, & à suo toto. Vel, si quælibet singularis est vera, sua vniuersalis est vera.

De toto ac parte in Modo.

TOtum in modo, est ipsum vniuersale sumptum sine determinatione, vt homo. Pars in modo, est vniuersale sumptum cum determinatione non diminuēte, vt homo albus. Et, quia omnia formantur similiter argumenta & maximæ in hoc loco, & sua parte, sicut in genere & specie, ideo relinquantur exempla.

De toto in loco, & parte eius, & modis arguendi in illis.

TOtum in loco est dictio comprehendens omnem locum aduerbialiter, vt vbique. Pars in loco est dictio comprehēdens vnum locū aduerbialiter, vt vel hic, ibi. Locus à toto in loco, est habitudo ipsius ad suam partē, & est constructiuus & destructiuus, vt Deus est vbique, ergo Deus est hic. Cæsar nusquam est: ergo Cæsar non est hic. Locus à toto in loco Maxima, Cuicunque conuenit totum in loco, & quælibet eius pars: vel quicquid remouetur à toto in loco, & à qualibet eius parte. Locus à parte in loco, est habitudo ipsius ad suum totum, & est destructiuus vt Cæsar non est hic: ergo non est vbique. Maxima. Cuicunque non conuenit pars in loco, nec eius totum.

De toto in Tempore & eius Partes, ac eorum Locis.

TOtum in tempore est dictio comprehendens omne tempus aduerbialiter, vt semper, nunquam, pars in tempore est dictio significans aliquod tempus aduerbialiter, vt nūc, tunc, hodie, heri. Exempla huius sumuntur sicut in toto in loco.

De causa & eius diuisione in quatuor Genera.

CAusa est ad cuius esse sequitur aliud secundum naturam. Et diuiditur in causam efficientem, materialem, formalem, & finalem. *De hoc ſ. ij. Phyſic. tractatu de cauſis & ibi per Doctū.*

De causa efficiente, & modis arguendi in ea, ac suis locis.

CAusa efficiēs est, à qua primo fit motus ad hoc quòd fiat aliquid, vt domificator est primū mouēs & operās, vt fiat domus, & faber, vt fiat cultellus. Locus à causa efficiente est habitudo ipsius causæ efficientis ad suū effectum. & est constructiuus, & destructiuus. Constructiuè tenet sic, domificator est bonus: ergo domus est bona. Locus à causa efficiente Maxima. Si causa efficiens est bona, ipsum quod fit bonum est. Destructiuè sic, domificator non est bonus: ergo domus non est bona. Locus à causa efficiente Maxima, Cuius causa efficiens non est bona, ipsum quod fit non est bonum: & econuerso, tenet locus ab effectu ad causam efficientem.

De materia & eius diuisione in permanentem ac transeuntem: & modis arguendi in ea, ac locis ad suum effectum, & econtra.

MAteria enim est, ex qua cum alio aliquid fit. Et est duplex, quædam enim est permanens, & quædam est trāsiens. Permanens, vt in cultello ferrum: Transiēs, vt in pane farina & aqua. Et definitur etiam sic materia, materia est, quæ tantùm est in potentia. Locus à causa materiali est habitudo ipsius ad suum effectum. & est constructiuus & destructiuus. Constructiue sic ferrum est: ergo arma ferrea possunt esse. maxima. Posita causa materiali, possibile est eius effectum poni. Destructiuè sic, ferrum nō est: ergo arma ferrea non possunt esse. Locus à causa materiali, maxima, Remota causa materiali permanente, remouetur & eius effectus. Locus ab effectu causæ materialis permanentis, maxima, Posito effectu causæ materialis permanentis, ponitur eius causa. Locus ab effectu causæ materialis transeuntis tenet constructiuè, vt vitrum vel panis est: ergo filix vel farina fuit. materia enim transiens non manet, sed transfertur in aliā materiam, locus ab effectu causæ materialis transeuntis, maxima. Posito effectu materiæ transeuntis, necesse est ipsam materiam præfuisse. *Reſtim colligo i. ſtā diffinitionē in primo Phyſ. tex. cō. 1. & infra ij. ibi per Doctū.*

De causa formali, & eius effectu, ac de Locis ab ea sumptis, & modis in ea arguendi.

FOrma est quæ dat esse rei & conseruat eam in esse. Locus à causa formali est habitudo ipsius causæ formalis ad suum effectum. Et tenet cōstructiuè & destructiuè. Cōstructiuè sic. Albedo est: ergo album est. Locus à causa formali, Maxima, Posita causa formali, ponitur & eius effectus. Destructiuè sic. Albedo non est: ergo album non est. Maxima, Remota causa formali, remouetur & eius effectus. Econtra vero est de effectu causæ formalis. *Imò eſt quoddam bonū Diuinum & maximè appetibile prima phyſi. tex. cō. 8 1. & ibi per Doctū.*

De causa finali, effectu eius, ac locis & modis arguendi in ea.

FInis est gratia cuius aliquid fit. Locus à causa finali est habitudo ipsius ad suum effectum. Et est cōstructiuus, & destructiuus, Constructiuè sic, Beatitudo est bona: ergo virtus est bona. Locus à causa finali, maxima, Cuius finis bonus est, ipsum quoque bonū est. Destructiuè sic, Pœna non est bona: ergo peccatum non est bonum. Locus à causa finali, maxima, Cuius causa mala est, ipsum quoque malum est. Econuerso autem est de loco ab effectu causæ finalis.

Quid generatio: quid corruptio, ipsarum loci.

GEneratio est progressio à non esse ad esse. Locus à generatione est habitudo ipsius generationis ad suum generatum, & est constructiuus, & destructiuus. cōstructiuè sic arguitur, generatio domus est bona: ergo domus est bona. Locus à generatione, Maxima, Cuius generatio bona est, ipsum quoque bonum est. destructiuè sic, Generatio latronum est mala: ergo latro est malus. Locus à generatione, Maxima, Cuius generatio mala est, ipsum quoque generatum malum est. Econuerso autem est de

loco

loco à generato. Corruptio eſt progreſsio ab eſſe ad non eſſe. Locus à corruptione eſt habitudo corruptionis ad corruptum. & eſt conſtructiuus & deſtructiuus. Conſtructiuè, arguitur ſic. Corruptio Antichriſti eſt bona: ergo Antichriſtus eſt malus. Locus à corruptione, Maxima, Cuius corruptio bona eſt, ipſum quoque corruptum malum eſt. Conſtructiuè ſic, corruptio, domus eſt mala: ergo domus eſt bona, Maxima. Cuius corruptio mala eſt ipſum quoque bonum eſt. Econuerſo eſt de loco à corrupto.

Quid vſus, ac locus ab vſibus ſit & communiter Accidentium diſtinctione propoſita, de eius Locis diſſeritur.

VSus vt hic ſumitur, eſt operatio rei, ſiue exercitium, ipſius, vt ſecuris ſecare, equi equitare eſt exercitium ſiue operatio. Locus ab vſibus eſt habitudo eius ad id, cuius eſt operatio ſiue vſus, vt equitare, ſiue ſcindere eſt bonum: ergo equus eſt bonus, vel ſecuris eſt bona. Occidere eſt malum: ergo occiſor eſt malus. Locus ab vſibus. Maxima, Cuius vſus bonus eſt, ipſum quoque bonum: & cuius vſus malus eſt ipſum quoque malum. Communiter accidétia ſumuntur dupliciter. Quædam enim ſunt quæ aliquando ſe conſequuntur, vt comptus & adulter: & ab his nõ ſumitur locus dialecticus, ſed ſophiſticus. Alia ſunt quorum alterum ſemper cõſequitur alterum, vt pœnitere ſequitur deliquiſſe. & ab his ſumitur locus dialecticus, vt pœnitet: ergo, deliquit. Locus à communiter accidentib⁹, Maxima, Si communiter accidentium poſterius ineſt & primum. Deſtructiuè ſic. Non deliquit, ſiue non peccauit: ergo non pœnitet. Locus à communiter accidentibus, Maxima, Si accidentium communiter primum non ineſt nec poſterius.

De oppoſitis relatiuè, & Locis in ipſis.

SEquitur de locis extrinſecis. Quid ſit locus extrinſec⁹ dictum eſt prius. Locorũ autem extrinſecorum, alius eſt ex oppoſitis, alius à maiori, alius à minori, alius à ſimili, alius à proportiõe, alius à tranſumptione, alius ab authoritate. Item oppoſitorum quatuor ſunt ſpecies, ſ. oppoſitio relatiua, contrarietas, & oppoſitio priuatiua, & contradictio. Relatiuè oppoſita ſunt, quando alterum non poteſt ſtare ſine reliquo, vt pater, & filius. Locus à relatiuè oppoſitis eſt habitudo vnius correlatiuorum ad alterum, & eſt conſtructiuus, & deſtructiuus, vt pater eſt: ergo filius eſt: & econuerſo, vt ſi pater non eſt filius non eſt. Loc⁹ à relatiuè oppoſitis, Maxima, Poſito vno relatiuorũ ponitur & reliquum: & deſtructo vno, deſtruit & reliquum,

De contrarietate, contrariis & priuatiuè oppoſitis, ac ſuis arguendi Locis ſeu maximis.

COntrarietas eſt cõtrariorũ oppoſitio, vt alb⁹, niger. Contrariorum, quædam ſunt mediata, vt album nigrũ, inter quæ ſunt medij colores: quædam ſunt immediata, vt ſanum & ægrum circa animal. Locus à contrariis eſt habitudo vnius contrariorum ad reliquum. cõſtructiuè ſic, hoc animal eſt ſanum: ergo non eſt ægrũ. vel hoc corpus eſt album: ergo non eſt nigrum. Locus à contrariis Maxima, Poſito vno cõtrariorum, remouetur reliquũ ab eodem. Deſtructiuè autem tenet tantùm in contrariis immediatis cum conſtantia ſubiecti, vt hoc animal non eſt ſanum: ergo eſt ægrum. Locus à contrariis immediatis Maxima, Remoto vno contrariorum immediatorum ponitur reliquum manente ſubiecto. Priuatiuè oppoſita ſunt, quæ habent fieri circa idem ſubiectum tempore determinato, & ordine irregreſſibili, vt cæcitas, & viſus circa oculum. Locus à priuatiuè oppoſitis eſt habitudo priuationis ad habitum: vel habit⁹ ad priuationem, vt Socrates eſt vidés: ergo non eſt cæcus. vel eſt cæcus: ergo nõ eſt vidés. loc⁹ à priuatiuè oppoſitis Maxima, Poſito vno priuatiuè oppoſitorum, remouetur reliquum ad eodem. Deſtructiuè verò non tenet niſi cum conſtantia ſubiecti, & tempore determinato à natura. Catulus enim leonis nõ eſt cæcus, neque videns ante nonum diem. Et puer non dicitur edentulus, neque dentulus ante tempus determinatum.

De contradictione, ipſius que locis.

COntradictio eſt oppoſitio, cuius ſecundum ſe non eſt medium: inter eſſe. n. & non eſſe non eſt medium. Locus à contradictoriè oppoſitis eſt habitudo vnius contradictoriè oppoſitorum ad reliquum, vt Socratem ſedere non eſt verum: ergo Socratem non ſedere eſt falſum. Maxima, Si vnum contradictoriè oppoſitorum eſt verum, reliquum eſt falſum & econuerſo.

De maiori, ac minori, & locis illis propriis. De ſimilitudine item, ac proportione, & ipſarum locis, ac diſcrimine.

MAius prout hic ſumitur, eſt illud, quod ſuperponit alij in potentia, vel in virtute. Minus autem eſt quod ſupponitur illi: Loc⁹ à maiori eſt habitudo maioris ad minus, & eſt deſtructiuus, vt rex non poteſt expugnare hoc caſtrum: ergo nec miles. Locus à maiori maxima, Si illud, quod magis videtur ineſſe, nõ ineſt, nec id quod min⁹. Locus à minori eſt habitudo minoris ad maius: & eſt conſtructiuus, vt miles poteſt expugnare caſtrum: ergo & rex. Locus à minori, maxima, Si id quod minus videtur ineſſe ineſt, & id quod magis.

Similitudo eſt conuenientia rerum penes ſpeciem. vel eſt rerum differentium eadẽ qualitas. Locus à ſimili eſt habitudo vnius ſimilis ad reliquum, vt hic, ſicut riſibile ineſt homini, ita hinnibile equo: ſed riſibile eſt proprium hominis: ergo hinnibile eſt proprium equi. Locus à ſimili maxima, De ſimilibus idem eſt iudicium. Deſtructiue ſic. Sicut ineſt riſibile homini, ſic ineſt hinnibile equo: ſed riſibile nõ ineſt homini vt genus: ergo hinnibile non ineſt equo vt genus. Locus à ſimili maxima, Si vnũ ſimile ineſt, & reliquum: aut ſi vnum non ineſt, nec reliquum.

Proportio eſt conuenientia rerum penes habere. Locus à proportiõe eſt habitudo vnius proportionabilium ad reliquum, vt ſicut ſe habet rector nauis ad nauẽ, ita ſe habet rector ſcholarum ad ſcholas: ſed rector nauis eſt eligẽdus non Sorte, ſed arte: ergo rector ſcholarum eſt eligendus nõ ſorte ſed arte. Locus à proportione maxima, De proportionabilib⁹ idem eſt iudicium. Differt autem locus iſte à loco à ſimili, quia in loco à ſimili accipitur comparatio ſecundum ſimilitudinem: in loco à proportione accipitur cõparatio ſecundum habitudinem.

De duplici tranſumptione, & authoritate, & ſuis locis.

TRanſumptio eſt duplex. Quædam enim eſt, qñ nomẽ vel oratio ſignificans vnum tranſumitur ad ſignificãdum aliud per ſimilitudinem. vt ridere tranſumitur ad ſignificãdum florere, vt cum dicitur pratum ridet. Oratio autem transfertur cum dicitur, littus aratur, pro opera perditur. ſicut ſolet dici, alicui qui incaſſum laborat: & iſta trãſumptio pertinet ad ſophiſticum, & non ad dialecticũ. Eſt alia tranſumptio, vt quando ſumitur nomen magis notum pro alio minus noto, vt ſi debeat probari q⁹ philoſophus non inuidet, & fiat tranſlatio ad hoc, ſcilicet ſapiens non inuidet: ergo Philoſophus non inuidet: & iſta pertinet ad dialecticum. Locus à tranſumptione eſt habitudo tranſumpti vnius ad aliud, vt ſapiens non inuidet: ergo Philoſophus non inuidet. Locus à tranſumptione maxima, Quod alicui conuenit cum nomine magis noto, & ei cõuenit ſub nomine minus noto. Differt autem locus ille à loco à nominis interpretatione: quia in loco à nominis interpretatione accipitur definitio ſiue deſcriptio nominis vel expoſitio eius, vt Philoſophus exponitur per hoc quod dico amator ſapientiæ. In loco autem à tranſumptione non quæritur expoſitio nominis, ſed pro vno nomine min⁹ noto ſumitur aliud magis notũ, vel aliquid aliud per quod facilè probat.

Authoritas.

Authoritas, vt hic ſumit eſt iudicium ſapientis in ſcientia ſua: vnde à rei iudicio ſolet denominari locus iſte. Loc⁹ ab authoritate eſt habitudo ipſius authoritatis ad id quod per eam probatur, vt Aſtronomus dicit, cælum eſſe volubile: ergo cælum eſt volubile. Locus ab authoritate maxima, Vnicuique experto in ſua ſcientia eſt credendum.

De locis mediis.

De locis à coniugatis, & à caſibus.

SEquitur de locis mediis. Quid autem ſit locus medius dictum eſt prius. Locorum autem mediorum, alius à coniugatis, alius à caſibus, alius à diuiſione. Coniugata & caſus differunt: quia vniuocũ, ſiue principale, ſiue abſtractum, quod idem eſt cum ſuo denominatiuo, dicuntur coniugata, vt iuſtitia ac iuſtus. Caſus autem dicuntur ea, quæ cadunt à principali, vt iuſtus & iuſtè à iuſtitia. & hanc differentiam aſsignat Ariſtoteles in Topicis in ſecũdo. Locus à coniugatis eſt habitudo vnius coniugatorum ad reliquum, vt iuſtitia eſt bona: ergo iuſtum eſt bonum, & econuersò, locus à coniugatis maxima, Quod vni coniugatorum ineſt, & reliquo: vel ſi vnum coniugatorum eſt, & reliquum eſt, Locus autem à caſibus eſt habitudo vnius caſus ad alium, vt quod iuſtum eſt, bonum eſt: ergo quòd iuſtè fit benè fit: & econuerſo, locus à caſibus maxima, Quod vni caſui conuenit & reliquo.

De multiplici Diuiſionum acceptione, ac Locis.

Diuiſionum, alia eſt per negationem, alia ſine negatiõe. per negationem, vt Socrates, aut eſt homo, aut non eſt homo: ſed non eſt non homo: ergo eſt homo. Locus à diuiſione, Maxima. Si aliqua duo ſufficienter condiuidũt aliquid, poſito vno, remouetur reliquum: & remoto vno, ponitur reliquum. Alia diuiſio eſt, quæ non eſt per negationem. Et hæc fit ſex modis: tribus per ſe, & tribus per accidens: per ſe primo generis in ſpecies, vt animalium, aliud rationale, aliud irrationale. ſecundo, totius integralis in partes integrales, vt domus alia pars eſt tectum, alia paries, alia fundamentum. tertio, vocis æquiuocæ in ſuas ſignificationes, vt canis, aliud latrabile, aliud marinum, aliud cæleſte ſyd⁹. Trium per accidens, vna eſt ſubiecti in accidentia, vt animalium, aliud ſanum, aliud ægrum. ſecunda accidentis in ſubiecta, vt ſanorum, aliud eſt homo, & aliud eſt brutum. tertio verò, accidentium in accidentia, vt alborum, aliud calidum, aliud frigidum. Locus à diuiſione eſt habitudo vnius condiuidentium ad aliud, vt Socrates eſt animal aut rationale aut irrationale: ſed non eſt irrationale: ergo eſt rationale. Locus à diuiſione Maxima eadem eſt quę ſupradicta eſt: & ſimiliter formetur argumentum in qualibet alia diuiſione conſtructiuè & deſtructiuè. Sciendum eſt autem quòd in toto iſto Tractatu non ſunt niſi vnum & viginti loci, quorum decem ſunt intrinſeci, ſeptem extrinſeci, & tres medij, quæ poſſunt his verſibus haberi.

Carmina pro locis omnibus

Diffi. deſcrip. interpres. totum quoque, cauſa,
Cor. gene. vſus, communiter acci.
Sic Tregula Auctor & à ſimili maior minor qua ſunt extra.
Oppoſitiones tranſump. proportio ſic ſociata.
Sunt medij tantum diuiſio coniuga caſus.
Per ſpecies genera, ſpecies per ſingula ſcindunt.
Per partes totum loces per ſignificatum.
Cuncta per oppoſita ſubiectum qualia ſcindunt.
Qualia per vſus per qualia qualia fendunt.

FINIS.

S. THOMÆ AQVINATIS FALLACIARVM SEV DE SYLLOGISMO Sophiſtico TRACTATVS:

Huic Operi nuper additus.

CAP. I. *De diuerſis ratiocinandi modis agit.*

QVia Logica eſt rationalis ſcientia, & ad ratiocinandum inuenta: ratiocinari autem contingit rectè & non rectè: vtrunque ad Logici cõſiderationẽ ſpectat: vt per rectam ratiocinationem ad veram cognitionem perueniat, & falſam ratiocinationem vitando, errorem falſitatis euitet. Vterque autem ratiocinandi modus competit vni homini, & ad ſeipſum, & ad alium. Nam & ſecum aliquis conſiderans, poteſt rectè & nõ rectè ratiocinari, & cum alio cõferens. Sed cum aliquis ſecum conſiderans ratiocinatur non rectè, præter intentionem hoc accidit: quia nemo ſuiipſius deceptionem intendit. Cùm autem ad alterum aliquis ratiocinatur non rectè, contingit quandoq; ex intẽtione ratiocinantis, hoc eſt cum aliquis de altero intendit vel experimentum ſumere, vel victoriam habere ad ſui gloriam. Ratiocinatio autem, quæ ad ſeipſum eſt, ſyllogiſmus ſolùm dici poteſt, ſiue aliqua alia ſpecies argumentationis. Sed ratiocinatio, quæ eſt ad alterum, non ſolùm dicitur ſyllogiſmus & argumentatio, ſed etiam diſputatio, vertitur enim inter duos, hoc eſt inter opponentem, & reſpondentem. Et ideo de falſis ratiocinantibus tractaturi primò, à diſputatione inchoandum eſt.

Ratiocinãdi duplex modus.

CAP. II. *Quidnam ſit ipſa diſputatio oſtendit.*

EST autẽ diſputatio actus ſyllogiſticus vnius ad alterũ, ad propoſitũ oſtendendũ. In hoc ꝙ dicitur actus, tãgitur diſputationis genus. Per hoc ꝙ dicitur ſyllogiſticus, tangitur diſputationis inſtrumentum, ſcilicet ſyllogiſmus, ſub quo cõprehenduntur aliæ ſpecies argumentationis, ſicut imperfectum ſub perfecto. Et per hoc diſtinguitur diſputatio ab actibus corporalibus, vt comedere, bibere, & ab actibus volũtatis, vt amare, & odire. Nam per hoc ꝙ dicitur ſyllogiſticus, oſtẽditur actus rationis. Per hoc autem ꝙ dicitur vnius ad alterum, tanguntur perſonæ opponentis, & reſpõdẽtis, inter quos vertitur diſputatio, ad differentiã ratiocinationis, qua homo ſecũ ratiocinatur. Per hoc ꝙ dicitur ad propoſitũ oſtendendũ, tangũtur diſputationis effectus, ſiue terminus, aut finis proximus. Et per hoc diſtinguitur diſputatio à ſyllogiſmis exẽplarib. q nõ inducũtur ad ꝓpoſitũ oſtẽdendũ, ſed ad formã exẽplificãdam.

Diſputatio.

CAP. III. *Quotnã & qua ſint diſputationis ſpecies.*

DIſputationis vero quatuor ſunt ſpecies, ſ. doctrinalis, dialectica, tentatiua & ſophiſtica, quæ alio modo dicitur litigioſa. Doctrinalis ſiue demõſtratiua eſt, quæ ad ſcientiam ordinatur, procedens ex veris, & per ſe notis & propriis ſcientiæ, de qua fit diſputatio. Et hæc vertitur inter docentem & addiſcentem.

Diſputationis quatuor ſpecies.

Doctrinalis.

Dialectica verò diſputatio eſt ex probabilibus procedens, & ad opinionem tendens. Probabilia autem dicũtur quæ videntur omnibus, vel pluribus, vel ſapientibus, aut præcipuis, vel magis notis. Tentatiua verò diſputatio eſt, quę ordinatur ad experimentum ſumendum de aliquo per ea, quæ videntur reſpondenti. Sophiſtica verò diſputatio eſt tendens ad gloriam, vt ſapiens eſſe videatur. Vnde dicitur ſophiſtica, i. apparẽs ſapiẽtia. Procedit enim ex his, quæ videntur vera & probabilia, & non ſunt, vel ſimpliciter falſas propoſitiones aſſumendo, quæ videntur eſſe veræ, & non ſunt: vel in virtute falſarum propoſitionũ argumentãdo. Logicales enim argumentationes ſunt in virtute verarum propoſitionum, ſ. maximarum, ex quibus tota virtus argumentationis pendet, ſicut iſta argumẽtatio, Sor. eſt homo, ergo Sortes eſt animal, procedit in virtute huius propoſitionis, de quocũque prædicaẽ ſpecies & genus quæ eſt ſimpliciter vera. Sophiſtica autem ſic argumẽtatur. Eſt animal, ergo eſt homo, quaſi in virtute huius propoſitionis de quocunque prædicatur genus, & ſpecies, quæ eſt ſimpliciter falſa. relictis autem aliis diſputationibus, ad præſens de his, quæ ad ſophiſticam pertinent intendamus.

Dialect.

tẽtatiua.

Sophiſtica ex quibus procedit.

CAP. IIII. *Quisnam ſit ſophiſticæ diſputationis finis.*

QVia verò ſophiſtica, (vt dictũ eſt) ad gloriam tẽdit, volens ſapiens videri, hoc autem conſequi ſtudet ꝓ hoc, ꝙ de aduerſario, cum quo diſputat, victoriam habeat apparentem, ꝙtunc maxime fit, ſi ipſum ad aliquod inconueniens ducat: ideo terminus diſputationis ſophiſticæ eſt aliquod inconueniens, ad quod ſophiſtica nititur ducere reſpondentem, Et hoc dicitur meta, vel finis, ſiue terminus. Vnde de duobus oportet tractare: Primò, de huiuſmodi metis. Secundò, de modis argumentandi, quibus Sophiſtæ ad metas reſpondentes ducere nituntur.

CAPVT V.

Metæ quinque ſophiſticæ argumentationis finis, videlicet Redargutio. Falſum, Inopinabile, Solœciſmus, Nugatio, exponuntur.

SVnt autem metæ quinque, ſ. redargutio, falſum, inopinabile, ſolœciſmus, & nugatio. Redargutio, eſt prænegati cõceſsio, vel præconceſsi negatio in eadẽ diſputatione vi argumentationis. Vt ſi reſpondens negauerit ſe carnes crudas comediſſe, ſophiſta cõtra ſic argumentatur. Quicquid emiſti comediſti: carnes crudas emiſti, ergo carnes crudas comediſti. Si vi huius argumentationis reſpondens cõcedat ꝙ prius negauerat, eſt redargut⁹. Et talis modus argumentationis dicitur elenchus, ſi bonus ſit ſyllogiſmus, vel apparens elenchus, ſi videatur & non ſit, aut ſyllogiſmus aut cõtradictio. Eſt. n. elenchus ſyllogiſmus cõtradictionis. Si aũt non in eadem diſputatione, vel non vi argumenti, ſed ꝓpria voluntate aliquis negat cõceſſum, vel cõcedat negatũ, non erit redargutio. Falſum aũt vt hic ſumitur, eſt aliquod manifeſtè falſum, quod reſpondens concedere cogitur vi ſophiſticę argumentationis. ſicut omnis canis eſt latrabilis: cæleſte ſydus eſt canis: ergo cæleſte ſydus eſt latrabile, Inopinabile eſt, quod eſt contra communem opinionem, Differt à falſo, quia aliquid eſt contra communem opinionem plurium, quod tamen nõ eſt falſum, vt ſtellam eſſe maiorem terra, & aliquem regem diuitem & felicem eſſe miſerum & infortunatum, ſi ſit peccator. Ad quod poteſt aliquis ſophiſticæ ſic duci. Quemcunque contingit aliquem hoſtẽ vincere eſt infœlix. quia ille, qui vincitur, eſt infœlix, ſed regem cõtingit aliquem hoſtem vincere, quia poteſt

Inopinabile quomodo differt à falſo.

poteſt eſſe,q̃ regem aliquis hoſtis vincat,ergo rex eſt infœlix.Soloœciſmus eſt vitiũ in cõtextu partiũ orationis,cõtra regulas artis grãmaticæ factũ,vt vir alba,& homines currit.Ad hoc pót aliqs ſophiſticè ſic deduci.Tu ſcis hoc,hoc eſt lapis,ergo tu ſcis lapis, quod grammaticè non dicitur. Nugatio eſt eiuſdem & ex eadẽ parte inutilis repetitio, vt hic, homo currit.Dico eiuſdem, quia ſi eſſet diuerſorum, non eſſet nugatio.Dico autem ex eadem parte, quia ſi idẽ ponitur in ſubiecto & prædicato, non erit nugatio, vt homo eſt homo.Inutilis autem repetitio dicitur,quia ſi idem repetaẽ ad maiorẽ expreſſionẽ,non erit nugatio, vt cum dicitur, Deus Deus meus reſpice in me.Ad hoc poteſt aliqs ſophiſtice ſic duci.Iſte naſus eſt naſus ſimus: ſed ſimus idẽ eſt quòd naſus ſimus: ergo iſte naſus eſt naſus naſus ſimus.

CAP. VI. Quas ſcientias iſta incõuenientia reſpiciant.

ET ſciendum, q̃ iſta inconuenientia reſpiciũt diuerſas ſcientias. Nam redargutio eſt contra Metaphyſicum, ad quem pertinet conſideratio huius principij,Cõtra dictoria nõ ſũt ſimul vera,nec ſimul falſa Falſum eſt circa ſcientiam naturalẽ,quę cõſiderat res ſenſibiles,in quib⁹ veritas & falſitas eſt manifeſta,& ſpecialiter cõtra Mathematicã,in qua eſt maxima certitudo.Inopinabile cõtra dialecticam,quæ ꝓcedit ex probabilibus,quæ ſunt ſm opi.oĩm, vel plurium,vel ſapientum.Soloœciſmus eſt contra grãmaticam.Nugatio eſt contra rhetoricam,cuius eſt ornatè loqui.Et ſic dum in ſingulis ſciẽtiis reſpondens ad inconueniens ducit, ſophiſta opponens apparet omnia ſciens eſſe.

CAP. VII. Argumentatio ſophiſtica in aliquo fundatur,ſicut & dialectica,& in quo,oſtenditur.

NVnc reſtat videre de modis arguẽdi, quib⁹ ſophiſta ad prædicta incõuenientia reſpondentẽ ducere conatur.Eſt aũt ſciedum, q̃ ſicut argumentatio dialectica habet firmitatẽ ex loco vero, ita argumẽtatio ſophiſtica ad prædicta incõuenientia firmitatem habet ex loco apparenti.Locus autem verus firmitatem dialecticę argumentationi præſtãs,eſt habitudo inferentis ad illatum,quæ dicitur differentia maximæ,vt genus,ſpecies,totũ,& pars, ex quarum habitudine veritas maximę ꝓpoſitionis oritur, ſupra quam fundatur veritas dialectici argumẽti. Sicut ex habitudine ſpeciei ad genus ſumitur hæc maxima,De quocunque prædicatur ſpecies, & genus.Ex qua hoc argumẽtum confirmatur. Sortes eſt homo, ergo Sortes eſt animal. Et ſimiliter locus ſophiſticus conſiſtit in habitudine inferẽtis ad illatum,ex qua ſumitur aliqua regula falſa,ſed apparẽs vera,ſm quam procedit ſophiſticum argumentum.ſicut cum dicitur,cognoſco venientẽ,veniens eſt Coriſcus:ergo cognoſco Coriſcũ.Hic proceditur ab accidente ad ſubiectum,i.à veniẽte ad Coriſcũ:ſed virtute huius maximę, q̃ quid eſt de accidẽte,& de ſubiecto.Quę quidẽ maxima eſt falſa,propter diuerſitatẽ accidẽtis,& ſubiecti: videtur tamen eſſe vera,propter conuenientiam vtriuſq;.Vnde ad locum ſophiſticum prædictũ duo concurrunt. Vnum quod eſt cauſa apparentiæ,quia facit argumentum apparere verum,& dicitur etiam principium motiuum,quia mouet hominem ad hoc,q̃ argumento ſophiſtico aſſentiat,& hoc eſt in prædicto argumento, vnio accidentis ad ſubiectum. Aliud eſt principium defectus,quia facit,ſ.defectum neceſſitatis in argumento.Et vocatur cauſa non exiſtentiæ,quæ in prædicto argumento eſt diuerſitas ſubiecti, & accidentis. Ex his autem duobus contingit hominem falli, quia ſ.apparet aliquid & non eſt. Vnde locus ſophiſticus alio nomine fallacia dicitur, quia fallacia eſt cauſa fallendi quantũ eſt de ſe, licet per ſe aliquis non fallatur in actu, niſi ignorantia adueniente.Sicut autẽ loci dialectici diſtinguuntur penes diuerſas habitudines, ex quibus maximæ & argumẽta ſumuntur,ita loci ſophiſtici,ſiue fallaciæ diſtinguuntur penes principia motiua, ex q̃bus apparet eſſe firmitas in ſophiſticis argumẽtis.Hoc autem contingit dupliciter. Vno modo,ex parte vocis, quando ꝓpter vnitatem vocis creditur eſſe vnitas rei ſignificatæ per vocem,ſicut ea,q̃ per hoc nomen canis ſignificantur,videntur eſſe vnũ, quia hoc nomen canis vnũ eſt.Alio modo,ex parte rei,ex eo,ſ q̃ aliquę res,quæ aliquo modo conueniunt,ſimpliciter vnũ eſſe creduntur,ſicut ſupra dictum eſt de ſubiecto & accidente.

CAPVT VIII.

Loci ſophiſtici quotnã ſint tã in dictione,quã extra dictionẽ.

LOcorum igitur ſophiſticorũ,ſiue fallaciarum,quędã ſunt in dictione,& quædã extra dictionem.In dictione quidem locus ſiue fallacia eſt quando principium motiuum ſiue cauſa apparẽtię eſt ex parte vocis.Extra dictionem vero,quãdo ex parte rei eſt cauſa apparentiæ. Ex parte autem vocis eſt principium motiuum,ſiue cauſa apparẽtiæ,ex eo q̃ vna vox multa ſignificat, quod contingit propter vocis multiplicitatem. Eſt autẽ multiplex triplex,ſ.actuale,potentiale, & phantaſticum.Actuale eſt, quãdo vna vox nullo modo variata multa ſignificat. Et hoc quidem,ſi ſit in vna dictione,dicitur æquiuocatio:Si autem in oratione,dicitur amphibologia, vt liber Ariſt.i.ab Ariſt.factꝰ,vel poſſeſſus.Multiplex vero potentiale eſt,quando vna vox aliquo modo ſecundum prolationem variata,multa ſignificat.Quæ quidem in dictione eſt ſecundum accentũ.vt pendere ſecundum q̃ graui vel acuto accentu profertur,multa ſignificat.In oratione verò eſt ſecundum compoſitionẽ, vel diuiſionem,vt duo & tria ſunt quinq, .hoc.n.diuerſa ſignificat compoſitè,& diuiſè prolatum. Phantaſticũ vero, i.apparens multiplex eſt,quãdo vna dictio ſm rei veritatẽ, vnum ſignificat,ſed videtur aliquid aliud ſignificare, ſicut hoc nomen homo ſignificat quale quid, & videtur ſignificare hoc aliquid,vt dicitur in prædicamentis.Et hæc dicitur figura dictionis,quaſi dictionis ſimilitudo. Sunt igitur loci ſophiſtici in dictione quinque,æquiuocatio, amphibologia, accentus, compoſitio & diuiſio,& figura dictionis.

Multiplex tripliciter ſumitur.
Actuale.
Potentiale.
Phantaſticum.
Lo.indictione ſophi.5.

CAP. IX De fallacia æquocatiõis,& eius tribus modis.

PRimò igitur dicendum eſt de æquiuocatione. Eſt aũt æquiuocatio vnius & eiuſdẽ nominis diuerſa ſignificatio.Fallacia autem equiuocationis eſt deceptio ꝓueniens ex eo,q̃ vnum nomen plura ſignificat.Primum autem motiuum ſiue cauſa apparentiæ in æquiuocatione, eſt vnitas dictionis eiuſdem ſimpliciter. Simpliciter quidem dicitur,ad differentiam accẽtuũ, in quo nõ eſt vna dictio ſimpliciter,ſed ſolùm in potẽtia.Cauſa autem non exiſtẽtiæ eſt diuerſitas rerum ſignificatarum.

Species verò ſiue modi equiuocationis ſunt tres.Prima ſpecies eſt, quãdo,vna dictio principaliter plura ſignificat. vt hoc nomẽ canis,principaliter plura ſignificat,videlicet, animal latrabile,piſcem marinum, & cæleſte ſydus.Et formatur ſic paralogiſmus,i.apparens ſyllogiſmus. Omnis canis eſt latrabilis: cæleſte ſydus eſt canis:ergo cæleſte ſydus eſt latrabile.Sed non ſequitur,quia hoc nomen canis aliud ſignificat in prima, aliud in ſecunda, ſecundum q̃ vtraque accipitur vera,& ſic non eſt verus ſyllogiſmus,cum non ſit idem mediũ.Si autem accipiatur vt idẽ ſignificans in vtraque,ſic altera præmiſſarum eſt falſa.Et nota, q̃ ſicut in ſyllogiſmo oportet idem medium bis ſumi in præmiſſis,ita oportet duas extremitates bis ſumi in ſyllogiſmo, ſemel in præmiſſis,& ſemel in concluſione.Vndẽ eadem ratione poteſt fieri paralogiſmus,ſi ſit æquiuocatio in aliqua extremitatum, ſicut hic.Grammatici diſcunt, ſed grammatici ſunt ſcientes,ergo ſcientes diſcunt.Non ſequitur,Diſcere enim æquiuocum eſt. nam vno modo idem eſt, quod intelligere docentem,& ſic ſcientes diſcũt.Alio modo idem eſt,quod accipere ſcientiam,& ſic ſcientes non diſcunt.

Prima ſpecies fall.æquiuocatiõis

Secũda ſpecies æquiuocationis eſt,qñ vnũ nomen principaliter ſignificat vnũ,& aliud non niſi metaphorice, ſiue trãſumptiuè.ſicut hoc verbũ ridet, principaliter ſignificat actũ propriũ ridẽdi hominis,metaphoricè aũt ſiue trãſumptiuè,prati floriditatẽ.Et formaẽ ſic paralogiſmꝰ. Quicq̃d ridet habet os,pratũ ridet:ergo pratũ habet os.Et ſic,Quicquid currit habet pedes,ſed aqua currit: ergo aqua habet pedes.Nõ ſequit, q̃ ridere & currere primo ſumit̃ ꝓpriè, & poſtea trãſumptiuè. Ad hũc etiã ſecundã ſpeciẽ reducit̃ multiplicitas nominũ analogorũ,q̃ dicunt̃ de pluribus ſm prius & poſterius,ſicut ſanum dicitur de vrina,animali,& dieta,aliter & aliter.Et formaẽ ſic paralogiſmus,Omne ſanum habet vitam:vrina eſt ſana:ergo vrina habet vitã Non ſequitur,quia ſanum primò ſumit̃ pro eo,quod principaliter ſignificat ſanitatem,ſecundò pro eo,quòd poſterius ſignificat,ſ.pro ſigno ſanitatis. Poteſt etiam ad hanc reduci multiplicitas propoſitionum, quando vna propoſitio vnã habitudinem ſignificat per prius,& aliam per poſterius.Et formatur ſic paralogiſmus, in quocunque eſt ſanitas,illud eſt animal: ſed ſanitas eſt in humorum adæquatione: ergo humorum adæquatio eſt animal. Non ſequitur, quia in prima hæc propoſitio ſignificat habitudinem accidẽtis ad ſubiectum,in ſecũda verò,habitudinẽ effectus ad cauſam.

Secunda ſpecies.

Tertia ſpecies eſt,quæ ꝓuenit ex diuerſa ſignificatione, quæ quidem attenditur ſecundũ accidentia partium ora-

Tertia ſpecies.

tionis,ſicut ſecundum tempus,numerum,genus & ſimilia. Et formatur ſic paralogiſmus.Quicunque ſurgebat ſtat:ſedens ſurgebat,ergo ſedens ſtat.Non ſequitur,quia ſedẽs in minori ſumebatur prout eſt temporis pr̃teriti imperfecti, in concluſione prout eſt temporis præſentis.

CAP. X. De fallacia amphibologiæ,& eius iij.ſpeciebus.

FAllacia amphibologiæ eſt deceptio ꝓueniens ex eo,ꝙ vna oratio penitus eadẽ plura ſignificat. Et dico pœnitus eadẽ,ad differentiam orationis cõpoſit̃ & diuiſ̃, q̃ non niſi inquantũ cõpoſita eſt,& diuiſa,plura ſignificat. Sicut aũt æquiuocatio ꝓuenit ex eo, ꝙ vna dictio pœnit⁹ eadem plura ſignificat,ita amphibologia prouenit ex eo,ꝙ vna oratio penitus eadẽ plura ſignificat.Vnde dicitur amphibologia ab amphi,quod eſt dubiũ,& buli,quod eſt ſententia,quaſi dubia ſententia locutionis. Vel ſm quoſdã dicitur ab amphi,quod eſt dubium,& buli.quod eſt ſentẽtia, & logos,quod eſt ſermo.Vnde amphibologia, quaſi dubia ſententia ſermonis. Cauſa aũt apparentiæ ſiue principium motiuũ in amphibologia,eſt vnitas oratiõis plura ſignificãtis.Cauſa verò nõ exiſtẽtię ſiue principiũ defect⁹,eſt diuerſitas ſignificationis. Sunt autẽ tres ſpecies amphibologiæ.

1.ſpecies. Prima ſpecies ꝓuenit ex eo,ꝙ aliqua vna oratio principaliter plura ſignificat,manente eadẽ cõſtructione, ꝓpter diuerſam habitudinẽ conſtructorũ ſicut hæc oratio, Liber Ariſt plura ſignificat.Et licet ſemꝑ eodẽ mõ iſtę duę dictiones cõſtruantur,tñ ꝓpter diuerſam habitudinẽ diuerſa ſignificãt.Poteſt.n. intelligi ſm habitudiné effectus ad causã, vel poſſeſſi ad poſſidẽtem. Et formatur ſic paralogiſmus, Quicquid eſt Ariſt.poſſidet ab Ariſt.ſed, iſte liber eſt Ariſt. ergo poſſidetur ab Ariſt. Non ſequitur,quia primo cõſtruebatur nominatiuus cũ genitiuo in habitudine poſſeſſi ad poſſidentẽ,&in ſecunda in habitudine effectus ad cauſam.

2.ſpecies. Secunda ſpecies eſt,quæ ꝓuenit ex eo,ꝙ vna oratio plura ſignificat,propter diuerſam partiũ conſtructionẽ,ex eo ꝙ aliqua dictio poteſt conſtrui cum alia trãſitiuè,vel intrã ſitiuè.ſicut hic,quicquid videt aliquis,hoc videt,ſed colũnam videt aliquis:ergo columna videt.Non ſequit, quia,ſi hoc conſtruitur vno modo cũ verbo videt trãſitiuè, & eſt accuſatiui caſus, & ſic eſt vera. Eſt enim ſenſus qđ q videt aliquã rẽ, videt illã.Alio modo poteſt conſtrui intrãſitiuè, & eſt nominatiui caſus, & ſic eſt falſa. Et eſt ſenſus, ꝙ qui videt aliquã rem,illa res videt.Et ſic procedit cõcluſio.Similiter & hoc, quoſcunque volo me accipere, volo ꝙ ipſi me accipiant:ſed pugnãtes volo me accipere,ergo volo ꝙ pugnantes me accipiant.Non ſequitur,quia ly me, poteſt conſtrui cum hoc verbo accipere trãſitiuè, vel intrãſitiuè & in vno ſenſu eſt vera,& in alio falſa.Similiter hic quicũque ſunt epiſcopi,ſunt homines:ſed iſti aſini ſunt epiſcopi: ergo iſti aſini ſunt homines.Nõ ſequitur,quia minor eſt duplex,ex eo ꝙ li epiſcopi, ꝓt conſtrui intranſitiuè,& eſt nominatiui caſus,& ſic eſt falſa. Poteſt etiam conſtrui tranſitiuè & eſt genitiui caſus &ſic eſt vera.Et eſt attendendum, ꝙ diuerſitas caſuum pertinet ad fallaciam amphibologiæ, quia caſus accidunt dictioni,ſecundum ꝙ vna dictio conſtruitur cum alia dictione. Diuerſitas vero aliorum accidentium pertinet ad æquiuocationem, quia alia accidentia accidunt dictioni,ſecundum quòd in ſe conſideratur.

3.ſpecies. Tertia ſpecies amphibologiæ eſt, q̃ oratio vna ſignificat plura,vnum principaliter,& aliud tranſumptiuè. ſicut hęc oratio,Litt⁹ aratur,principaliter ſignificat littoris ſciſſionem, trãſumptiuè verò operis amiſſionem.Et formatur ſic paralogiſmus quando littus aratur, terra ſcinditur:ſed quando indocilis docetur,littus aratur:ergo quãdo indocilis docetur, terra ſcinditur. Non ſequitur, propter prædictam multiplicitatem.

CAPVT XI.

De fallacia cõpoſitionis & diuiſionis, & eius tribus modis.

SEquitur de fallacia compoſitionis,& diuiſionis.In quibus,vt ſupra dictũ eſt,deceptio prouenit ex potentiali multiplicitate vnius orationis. Dicit̃ autẽ vna oratio potẽtialiter multiplex,vel ex eo ꝙ eædem dictiones diuerſimodè adinuicem componi poſſunt, vel adinuicem diſtingui.Sicut cum dicitur,quicquid viuit ſemper erit, hæc dictio,ſemper,poteſt componi cũ hoc verbo viuit,vel diuidi ab eodem. Et quia oratio per compoſitionẽ partium cõſtituitur,partes ſe habent ad orationem ſicut materia,cõpoſitio ſicut forma.Vbi ergo ſunt eædẽ partes,ſed non eadem compoſitio,eſt eadẽ oratio materialiter,& potẽtialiter,ſed non formaliter,& actualiter. Et ꝓpter hoc eſt multiplex potentiale.vel quia oratio,quæ eſt vna, potẽtialiter plura ſignificat.Etiam in hoc differunt iſtę fallaciæ ab amphibologia,quia,in amphibologia ſemper idem componitur cum eodem,licet non vniformiter,vnde eſt eadẽ compoſitio,& ꝓ cõſequens oratio formaliter & actualiter eſt vna,& multiplex potentiale.Differunt autẽ hæ fallaciæ cõpoſitionis & diuiſionis, quia q̃n oratio in ſenſu compoſito eſt falſa,eſt fallacia compoſitionis:quando autem in ſenſu diuiſo eſt falſa eſt fallacia diuiſionis.Et nota,ꝙ tũc dicitur oratio compoſita,quando partes magis debitè ordinãtur, & dicitur diuiſa, quando partes minus debitè ordinantur. Cauſa autem apparentiæ ſiue principium motiuum in vtraque eſt vnitas potẽtialis orationis plura ſignificantis. Cauſa verò non exiſtẽtiæ ſiue principium defectus, eſt diuerſitas ſignificationis, ſm ꝙ intelligitur compoſita vel diuiſa.

Sunt autẽ tres modi ſiue ſpecies vtriuſque fallaciæ.Primus modus eſt,quãdo aliquod dictum poteſt ſupponi verbo vel ratione totius,vel ratione partis. Si enim ratione totius ſupponãtur verbo erit oratio cõpoſita:ſi ratione partis,erit oratio diuiſa.Et tunc ſi in ſenſu cõpoſito oratio eſt falſa,eſt fallacia compoſitionis,ſi autem in ſenſu diuiſo,eſt fallacia diuiſionis.Si autem in vtroque eſt falſa,tunc nulla eſt fallacia,quod & in aliis multiplicitatibus eſt intelligẽdum.Et formatur ſic paralogiſmus, quemcunque poſſibile eſt eſſe album,poſſibile eſt ꝙ ipſe ſit albus:ſed nigrum poſſibile eſt eſſe album : ergo poſſibile eſt quòd nigrum ſit album.Non valet, quia illud dictum nigrum eſſe album poteſt ſupponi ei,quòd dicitur eſſe poſſibile,vel ratiõe ſubiecti,& tunc poſſibilitas attribuit̃ ſubiecto dicti,& eſt modalis de re,& tunc eſt diuiſa,&vera.eſt.n.ſenſus,ꝙ iſte,qui eſt niger, habet potentiam ꝙ ſit albus:vel ꝓt ſupponi ratione totius dicti,&ſic eſt modalis de re,& de dicto:& eſt compoſita&falſa,eſt.n.ſenſus,ꝙ hoc dictum,album eſſe nigrũ, ſit poſsibile. Vnde hic eſt fallacia compoſitionis. Poteſt etiam ſic formari paralogiſmus, Quemcunque eſſe nigrum eſt impoſsibile,non poteſt eſſe niger:ſed albũ eſſe nigrũ eſt impoſsibile : ergo album non poteſt eſſe nigrum.Nõ valet, quia media eſt duplex,ſicut ſupra dictũ eſt, & in ſenſu cõpoſito eſt vera,&in diuiſo eſt falſa.vñ eſt fallacia diuiſiõis. *1.modus.*

Secundus modus prouenit ex eo,ꝙ aliquod prædicatũ, in quo per coniunctionem copulatiuam, vel diſiunctiuam plura adunantur, poteſt attribui ſubiecto coniunctim, vel diuiſim.Si coniunctim,oratio eſt compoſita,ſi diuiſim, oratio eſt diuiſa.Et tunc ſi in ſenſu compoſito eſt falſa,eſt fallacia cõpoſitionis, ſi in diuiſo eſt falſa,eſt fallacia diuiſionis, vt patet in his paralogiſmis.Quicunque numerus componitur ex duobus,& tribus, eſt duo & tria:ſed quinque non ſunt duo & tria:ergo quinque non componitur ex duobus & tribus.Non valet:media.n.eſt duplex,ex eo,ꝙ illud prædicatum duo &tria,poteſt intelligi remoueri à ſubiecto diuiſim,&ſic eſt vera:eſt.n.ſenſus,ꝙ quinque neque ſunt duo, neque ſunt tria. Vel poteſt remoueri coniunctim, & ſic eſt falſa.Eſt enim ſenſus,quòd duo & tria ſimul iuncta nõ ſunt quinque,& in hoc ſenſu procedit concluſio,vnde eſt fallacia compoſitionis.Vel poteſt formari ſic,Quæcunque ſunt duo,&tria,ſunt duo:ſed quinque ſunt duo&tria:ergo quinque ſunt duo.Hic ſimiliter minor eſt duplex,& in ſenſu cõpoſito eſt vera,in diuiſo falſa:vnde ibi eſt fallacia diuiſiõis. Simile eſt ſi in prædicato ponatur dictio diſiunctiua, ſicut hic.Omne animal eſt rationale, vel irrationale:ſed non omne animal eſt rationale : ergo omne animal eſt irrationale. Non valet,nam prima eſt duplex, ex eo, quòd prædicatum poteſt coniunctim attribui ſubiecto,& ſic eſt compoſita & vera:& eſt ſenſus, quòd de quolibet animali verum eſt dicere ꝙ eſt rationale vel irrationale.Vel poteſt diuiſim attribui ſubiecto prædicatum, & ſic eſt diuiſa & falſa. Eſt enim ſenſus, ꝙ altera iſtarum propoſitionum eſt vera:omne animal eſt rationale, vel omne animal eſt irrationale, cum tamen vtraque ſit falſa,& ideo eſt fallacia diuiſionis. Poteſt etiam formari ſic paralogiſmus. Quod nõ eſt rationale vel irrationale,neque eſt rationale, neque irrationale: ſed non omne animal eſt rationale vel irrationale:ergo aliquod animal neque eſt rationale neque irrationale. Non ſequitur: quia minor eſt duplex,& in ſenſu diuiſo eſt vera,& in compoſito eſt falſa.vnde eſt fallacia compoſitionis. *ij.modus.*

Et ſciendum ꝙ, quando prædicatum comparatur ad ſubiectum coniunctim,tunc coniunctio coniungit terminos& ſic accipitur in vi vnius propoſitionis, quia duo termini

con

coniunctim accepti ſumuntur vt vnum prædicatum, & cũ ſimul attribuantur ſubiecto, ſubiectum etiam erit vnũ. Ex vno autem ſubiecto & vno prædicato fit oratio vna. Quando vero duo termini in prædicato poſiti copulatę vel diſiuncto, diuiſim ſubiecto attribuũtur, ſic accipiũtur vt duo prædicata, & per conſequens vt duo ſubiecta eis correſpõdentia: & ſic intelliguntur vt duæ orationes per coniũctionem copulatiuam, vel diſiunctiuam.

Tertius modus eſt, quando vna dictio poteſt coniũgi diuerſis dictionibus in oratione poſitis. Erit aũt ſecundũ hoc tũc compoſita, quãdo coniũgitur cum dictione, cui magis apparet, vel apta eſt coniungi: diuiſa verò, quãdo ab ea diuiditur, ſicut in hoc paralogiſmo, Quod poteſt vnũ ſolum ferre, plura poteſt ferre: ſed quod ſolũ vnũ poteſt ferre, nõ poteſt niſi vnũ ferre, ergo qui non poteſt niſi ſolùm vnũ ferre plura poteſt ferre. Nõ ſequitur, nã prima eſt duplex, ex eo q̃ ſolũ poteſt coniũgi cũ hac dictione Poteſt, cum qua magis videtur coniũgi, & ſic eſt cõpoſita & falſa, eſt enim ſenſus q̃ iſte, qui non poteſt portare niſi vnum pondus, poteſt portare plura. Vel poteſt diuidi ab hoc verbo poteſt, & coniũgi cũ hac dictione vnũ, & ſic eſt diuiſa & vera. Eſt enim ſenſus, qui poteſt portare vnũ ſolũ pondus, poteſt portare quandoque plura: vnde eſt fallacia cõpoſitionis. Item, Quicunque viuit ſemper erit: iſte aſinus viuit: ergo iſte aſinus ſemper erit. Non ſequitur, nam prima eſt duplex, ex eo q̃ hoc aduerbium ſemper poteſt cõſtrui cũ hoc verbo erit, cum quo videtur componi magis, & ſic eſt compoſita, & falſa. Vel diuidi ab eo, & componi cum hoc verbo Viuit, & ſic eſt diuiſa, & vera, vnde eſt fallacia compoſitionis.

Tertius modus.

Econtrariò verò eſt fallacia diuiſionis in his paralogiſmis. Quocunque vides hunc percuſſum illo percuſſus eſt, ſed oculo vides hunc percuſſum: ergo hic eſt percuſſus oculo. Nõ ſequitur, nam minor eſt duplex, ex eo q̃ iſte ablatiuus oculo poteſt cõponi cũ hoc verbo vides, cũ quo magis videtur, & ſic eſt compoſita, & vera. Vel poteſt diuidi ab eo, & componi cũ hoc participio percuſſum. & ſic eſt diuiſa, & falſa: vnde eſt fallacia diuiſionis. Item. Quicunque eſt hodie natus, hodie primo eſſe incœpit: ſed tu es hodie natus, conſtat enim q̃ hodie es, & es natus: ergo hodie primo cœpiſti eſſe. Non ſequitur, quia prima eſt duplex, eo q̃ hoc aduerbium hodie poteſt componi cum hoc verbo es, & ſic eſt compoſita, & vera. Vel cum hoc participio natus, & ſic eſt diuiſa, & falſa. Et notandum, quòd obliqui, & aduerbia magis videntur determinare verbum quàm participium, & magis verbum principale, quàm ſecundariũ, quod implicatur in ſubiecto. Cùm enim dicitur, Quicunque currit mouetur, mouetur eſt verbum principale, & currit ſecundarium in ſubiecto implicatum.

CAPVT XII.

De fallacia accentus, & eius quatuor modis.

SEquitur de fallacia accentus. Accentus prout hic ſumitur eſt modus pronuntiandi aliquam dictionẽ. Fallacia autem accentus eſt deceptio proueniens ex eo q̃ aliqua dictio diuerſimodè ꝓnunciata diuerſa ſignificat. Sicut enim in fallacia ſecũdum compoſitionẽ, & diuiſionẽ eſt eadẽ oratio materialiter, & formaliter diuerſificata ſecũdum compoſitionem, & diuiſionem, ita in hac fallacia eſt eadem dictio materialiter, formaliter diuerſificata ſecũdum modum pronuntiandi, & ideo ſicut eſt ibi potẽtialis multiplicitas orationis, ita eſt hic potentialis multiplicitas dictionis. Cauſa apparentiæ in hac fallacia eſt materialis vnitas dictionis. Cauſa verò non exiſtẽtiæ eſt diuerſitas ſignificationis, ideſt dictionis diuerſimodè pronũciatę, vel prolatæ. Sunt autem quatuor modi huius fallaciæ, ſecundũ q̃ quatuor modis contingit diuerſificari modos pronũtiandi dictionem. Primo modo nanque variatur per diuerſos tonos, ſiue accentus, qui ſunt tres, ſcilicet acutus, grauis, & circũflexus. Acutus accẽtus, ſiue tonus eſt, qui acuit, ſiue eleuat ſyllabam ſicut cũ dicitur, Martinus, in quo media ſyllaba eleuatur. Grauis verò accentus eſt, qui deprimit ſyllabam vel deponit. vt patet in media ſyllaba huius nominis Dominus, vel vltima huius nominis Lucas. Circũflexus autem accentus eſt, qui acuit ſyllabam & deprimit.

Primus modus.

Primus ergo modus huius fallaciæ prouenit ex eo, q̃ aliqua dictio poteſt pronunciari acuto, graui, vel circũflexo accentu. vt patet in hoc paralogiſmo. Quoſcũque iuſtũ eſt pendere, iuſtum eſt pati pœnam: ſed bonos viros iuſtum eſt pendere: ergo bonos viros iuſtum eſt pati pœnam. Nam in prima ſumebatur pẽdere prout profertur acuto accẽtu: & ſic idem eſt pendere quòd pati pœnam. In ſecunda proferebatur graui accentu, & ſic pendere idẽ eſt q̃ dare pœnam. Secundo modo variatur modus pronuntiandi dictionẽ ſecundum diuerſa tempora, quæ ſunt duo, ſcilicet productũ, vt in ſyllaba longa, & correptũ, vt in ſyllaba breui.

Secũdus ergo modus prouenit ex eo quòd aliqua ſyllaba alicuius dictionis poteſt corripi, vel produci, vt patet in hoc paralogiſmo, Omnis populus eſt arbor: ſed aliquagẽs eſt populus: ergo aliqua gens eſt arbor. Non ſequitur, quia hæc dictio populus, aliud ſignificat ſecundum q̃ eius prima ſyllaba producitur: ſic enim ſignificat quandã arborem, & aliud ſecundũ quòd corripitur, ſic enim ſignificat gentem. Tertio modo variatur modus pronũtiandi dictionem ſecundum diuerſitatem ſpiritus, qui quidem diuerſificatur ſecundum aſperum, & lene. Aſper quidem ſpiritus deſignatur per hanc figuram h. lenis verò ſpiritus eſt, quando ſine aſpiratione ſyllaba profertur.

2. modus

Tertius ergo modus huius fallaciæ prouenit ex eo, q̃ aliqua dictio poteſt leniter, vel aſpere pronuntiari, vt patet in hoc paralogiſmo. Quicquid hamatur hamo capitur: ſed vinum amatur: ergo vinũ hamo capitur. Non ſequitur, quia primò hoc verbum hamatur profertur aſperè, ſecundò leniter. Similiter hic, Omnis ara eſt in templo, ſtabulũ porcorum eſt hara: ergo ſtabulum porcorum eſt in templo. Non ſequitur, quia primò hoc nomen ara profertur leniter, poſt ea aſpiratur. Quartus modus prouenit ex eo, q̃ aliquid poteſt proferri, vt vna dictio, vel vt plures. vt hic, tu es, qui es: ſed quies eſt requies: ergo tu es requies. Non ſequitur, quia hoc q̃d primo dico, qui es, ſumitur vt oratio vna, poſtea vt vna dictio. Similiter hic, Quicquid Deus fecit inuitè, fecit inuitus: racemos fecit Deus in vite: ergo racemos fecit inuitus. Non ſequitur, quia primò hæc dictio inuitè ſumitur vt vna dictio, poſtea vt plures. Patet igitur ex prædictis quòd accentus ſecundum quòd ab eo denominatur hæc fallacia communius eſt quàm accentus, qui diuiditur per graue, & acutũ, & circunflexum: compræhendit enim ſub ſe & hũc accentũ, & alia tria, vt dictũ eſt prius, ſcilicet aſperum, lene, correptum, productum, vt vnũ, & vt plura.

3. modus

CAPVT XIII.

De figura Dictionis, & eius tribus modis.

SEquitur de Fallacia figuræ dictionis. Figura dictionis, prout hic ſumitur, nihil eſt aliud, quã ſimilitudo vnius dictionis ad alteram. ſicut dicitur aliquid ad figuram alterius factum, q̃ ei aſſimilatur. Vnde fallacia figuræ dictionis eſt deceptio proueniens ex eo, q̃ aliqua dictio ſimilis alteri dictioni videtur eundem modum ſignificandi habere, cum tamen non habeat. vt hæc dictio homo, videtur ſignificare hoc aliquid propter ſimilitudinem quam habet cum nominibus ſignificantibus primam ſubſtantiam. Et ſic patet, q̃ in hac fallacia non eſt multiplex verum, ſed phantaſticum, quia vna dictio non plura ſignificat ſecũdum rei veritatem, ſed habet vnũ modũ ſignificandi, & videtur habere aliũ. Cauſa apparẽtiæ in hac fallacia eſt ſimilitudo vnius dictionis cũ alia dictione: cauſa verò nõ exiſtẽtiæ eſt diuerſus modꝰ ſignificãdi. Sũt aũt tres modi huiꝰ fallaciæ.

Primus modus prouenit ex eo, q̃ dictio, quæ ſignificat maſculinum, ſumitur ad ſignificandum fœmininũ, aut neutrum, aut econuerſo. vt patet in hoc paralogiſmo, Quæcunque coloratur albedine, eſt alba: ſed Catilina coloratur albedine: ergo Catilina eſt alba. Non ſequitur, quia cum Catilina ſit proprium nomen viri, non ſignificat fœmininum, licet ſignificare videatur propter ſimilitudinem dictionis, quam habet cum nominibus fœmininis, vnde non debet ſumi ſub fœminino diſtributio. Vel ſic, omnis ſubſtantia colorata albedine, eſt alba: ſed vir eſt ſubſtantia colorata albedine: ergo vir eſt alba. Non ſequitur quia mutatur hic fœmininum in maſculinum.

j. modus.

Secundus modus prouenit ex eo, q̃ aliqua dictio, quæ ſignificat per modum vnius prædicamenti, videtur ſignificare per modum alterius. ſicut hic, Quicquid heri vidiſti, hodie vides: album heri vidiſti: ergo album hodie vides. Non ſequitur, quia hic mutatur quid in quale. Vel ſic, Quodcunque emiſti, comediſti: crudum emiſti, ergo crudum comediſti, Non ſequitur, quia hic mutatur quantum in quale. Vel ſic, Quantumcũque digitos olim habuiſti hodie habes: ſed paruos digitos olim habuiſti: ergo paruos digitos hodie habes. Non ſequitur, quia mutatur quantum quantitatis diſcretæ in quantum quantitatis continuæ. Et notandum

ij. modus.

quòd non facit fallaciam figuræ dictionis mutatio prædicamentorũ quantum ad rem significatam, sed quantum ad modum significandi. Albedo enim significat qualitatẽ, sed significat eam per modum substantiæ, quia non significat eam vt inhærentem. Album autem significat eam per modum qualitatis, quia significat eam vt inhærentẽ. Vnde hic non est fallacia figuræ dictionis. Quicquid heri vidisti hodie vides: albedinem heri vidisti: ergo albedinem hodie vides. Erit autem fallacia figuræ dictionis si procedatur sic, album vidisti, ergo album vides.

Tertius modus. Tertius modus prouenit ex eo, quòd aliqua dictio, quæ significat quale quid, videtur significare hoc aliquid, & cõtingit quando quale quid transmutatur in hoc aliquid. Et dicitur significare quale quid, quando significat naturam communem generis vel speciei, secundũ quòd pertinet ad tertiũ modũ. Hoc aliquid verò significat substantiam particularem. Si enim sumatur quale quid significare secundũ quòd pertinet ad genus qualitatis sic mutatur quale quid in hoc aliquid, & pertinet ad tertiũ modũ. Et formatur sic paralogismus. Sortes est alter ab homine; ipse est homo: ergo ipse est alter à se. Non sequitur, quia proceditur ab homine ad Sortẽ, & sic mutatur quale quid in hoc aliquid. Et ad hũc modũ reducitur omnis exceptio proueniẽs ex variata suppositione terminorum, vt homo est species. Sortes est homo, ergo Sortes est species. Hic ꝓceditur à simplici suppositione ad discretã, & mutatur quale ꝙd ī hoc aliꝙd.

CAPVT IIII.

Quænam, & quot sint extra dictionem Fallaciæ.

SEquitur de Fallaciis extra dictionem, quæ in hoc differũt à fallaciis in dictione, vt supra dictum est, quia in fallaciis in dictione principiũ motiuũ siue causa apparẽtiæ est ex parte vocis, in fallaciis autem extra dictionẽ, ex parte rei. Sicut enim in fallaciis in dictione deceptio prouenit ex eo, quòd aliquæ res, quæ conueniunt secundũ vocem, accipiuntur vt eædem secũdum rem: ita in fallaciis extra dictionem deceptio prouenit ex eo, quòd aliquæ res aliquo modo conuenientes vel differentes accipiuntur, vt eædem simpliciter vel diuersæ. Sunt autem fallaciæ extra dictionem septem, quarum prima est secundum accidens: secunda secũdum quid & simpliciter: tertia secundũ ignorantiam elenchi: quarta secundum petitionem principij, quinta secundum consequens, sexta secundum non causam vt causam: septima secundum plures interrogationes vt vnam. Accipiuntur autem hæ fallaciæ secundum quasdam vniuersales rerum conditiones. Nam entiũ aliud est per se, & aliud per accidens, & secundum hoc accipitur fallacia accidentis. Item secundũ perfectũ & imperfectũ, fallacia secundum quid & simpliciter: secundũ autem oppositum & non oppositum, fallacia secundũ ignorantiã elenchi: secundũ verò idem & diuersum, est fallacia petitionis principij: secundum prius & posterius, fallacia consequentis: secundum autem causatum & causam est fallacia secundum non causam vt causam: secundum autẽ vnũ & multa, fallacia secundum plures interrogationes vt vnam. Dicendum est ergo prius de fallacia accidentis.

CAPVT V.

De Fallacia accidentis, in quonam consistat.

SCiendum est autem, quòd accidens hic accipitur secũdum ꝙ inesse diuiditur per inesse per se & per inesse per accidens. Per se autẽ dicitur aliquid inesse alicui, quod inest ei secũdũ rationem propriæ diffinitionis. quod autem præter hæc inest aliquid dicitur inesse per accidẽs. Vnde ad hoc, quod est inesse per se, aut per accidens, tripliciter aliquid potest se habere. Quædam enim sunt, quæ omnino sunt idem secundũ substantiæ rationem: vt vestis & indumẽtũ, & in istis est solũmodo per se & nullo modo per accidens. Quædam vero sunt, quorũ vnum est omnino extraneum à ratione alterius, sicut se habet album, & homo, & in istis est solum modo per accidens, & nullo modo per se. Quædam verò sunt, quorum vnum quodammodo pertinet ad rationem alterius, licet non sint eadem secundum diffinitionem, & sic se habet superius, & inferius. Nã superius ponitur in diffinitione inferioris, sed non tamen omnino est eadem diffinitio superioris & inferioris, vt animalis & hominis: cum diffinitio inferioris addat supra diffinitionem superioris. Et simile est de proprio & de specie: nam species ponitur in diffinitione proprij, non tamen species & proprium omnino sunt idem in diffinitione. Et in his quodammodo est per se, & quodammodo per accidẽs, in quantum partim secundum diffinitionem conueniũt, & partim differunt. In his autem, quæ primo modo se habent, necesse est vt quicquid est verũ de vno sit verũ de alio, eo ꝙ talia sunt penitus eadem secundũ rationem, & differunt secundũ nomen solùm, vnde in his non contingit esse fallaciam accidentis. Sed in omnibus aliis non est necessarium quòd quicquid est verum de vno, sit verum de alio. Et ideo si ex hoc ꝙ aliquid est verum de vno, concludatur esse verũ de altero, est fallacia accidentis. Contingit autẽ aliquã do, vt quod est verum de vno: sit verum de alio, quando scilicet aliquid attribuitur vni, secundum quòd est idẽ alij, tunc enim ei & alteri inerit. Si verò attribuitur vni secundũ quòd est ab altero diuersum, non inerit alteri. sicut si album attribuatur animali in quantum est idem homini, tunc oportet quòd conueniat homini. Si autem vt est diuersum ab homine, non conuenit homini. Et si concludatur inesse homini, est ibi fallacia accidẽtis. Sicut si dicatur animal est quadrupes, homo est animal, ergo homo est quadrupes. Non sequitur, quia quadrupes non prædicatur de animali secundũ ꝙ animal est idem homini, sed secundum ꝙ est ab homine diuersum. Vnde patet, quòd in prædicto argumento medium diuersimodè accipitur. Nam primò accipiebatur secundum quòd est diuersum ab homine, secundò secundũ quòd est idem homini. Et ideo, quando est fallacia accidentis semper est diuersa acceptio medij. Dicitur autem diuersa acceptio medij, quando medium secundũ ꝙ conuenit cũ vna extremitatum est diuersum ab alia.

CAPVT VI.

De tribus modis fallaciæ accidentis.

FAllacia vero accidentis est deceptio proueniẽs ex eo, quòd aliquid assignatur similiter inesse rei subiectæ, & accidenti eius, vel similiter inesse vtrique eorum, quæ sunt aliqualiter per accidẽs vnum. Ex quo patet quòd in fallacia accidentis semper inueniuntur tres termini, sicut in syllogismo, quorũ duo per accidens coniunguntur, qui quidem se habent sicut medium, & minor extremitas. Tertium verò quod assignatur similiter vtrique eorum in esse, est maior extremitas. Causa apparentiæ in hac fallacia est vnitas quædam & identitas eorum, quæ per accidẽs aliquo modo coniunguntur. Causa vero non existentiæ est diuersitas eorundem. Nam sicut dicit Philosophus in 1. Elenchorum, fallacia accidentis fit ex eo, quòd aliquis non potest diiudicare idem & diuersum, vnum & multa.

Primus modus. Sunt autem tres modi huius fallaciæ. Primus modus prouenit ex eo, quòd proceditur ab accidẽte ad subiectũ, vel econuerso. Sicut hic. Cognosco Coriscum, Coriscus est veniens, ergo cognosco venientem, Non sequitur, quia Coriscus, & veniens sunt vnum per accidens, & non per se. Vnde non sequitur quòd quicquid est verum de vno, sit verũ de alio. Hic enim fallit, quando aliquid est verum de vno secũdum quòd est diuersum ab altero. Sicut hic, Coriscus enim non subiacet cognitioni secundum quòd est idem venienti, vnde patet quòd est diuersificatio medij, & sic est fallacia accidentis. Similiter hic. Iste canis est pater, & est tuus, ergo est pater tuus. Canis enim, & pater sunt vnum per accidens, vnde non sequitur, quòd quicquid est verum de vno, sit verum de alio, secundùm enim, quòd Canis est pater, non conuenit ei esse tuum.

Secundus modus. Secundus modus prouenit, quando id, quod conuenit superiori, concluditur de inferiori, vel ecõuerso. Sicut hic, Homo est animal, animal est genus, ergo homo est genus. Non sequitur. Superius enim, & inferius aliquo modo sunt vnum per accidens, licet alio modo sint vnum per se, vt ex dictis patet. Vnde quod verificatur vnum de vno eorum secundum quòd est idem alteri, necesse est, & de altero verificari. Et secundum hoc sumuntur argumenta dialectica à genere & à specie, siue ab inferiori & superiori. Quod autem verificatur de vno eorum secundum quòd differt ab altero, non oportet de altero verificari, tũc enim est variatio medij & fallacia accidentis, sicut est in proposito. Nam esse genus non prædicatur de animali secundũ ꝙ est idem homini, sed secundum quòd ab eo differt, sicut superius ab inferiori. Similiter est hic. Triangulus est figura, sed proprietas trianguli est habere tres angulos, ergo est proprietas figuræ. Non sequitur, quia triangulus & figura nõ sunt omnibus modis idem, vnde non sequitur, quòd de vno verificacur, de altero verificari. Similiter est etiam hic Sortes est aliꝰ ab homine, ipse est homo, ergo est alius à se.

Tertius

Tertius modus. Tertius modus prouenit,quãdo proceditur à ſpecie ad proprium,vel econuerſo.Sicut hic.Homo eſt riſibilis,riſibile eſt proprium,ergo homo eſt proprium.Vel ſic,homo eſt ſpecies,ſed homo eſt riſibilis,ergo riſibile eſt ſpecies. Non ſequitur,quia riſibile & homo non ſunt omnino idem ſecũdum diffinitionem, ideo ſe habet vnum ad alterum aliquo modo per accidens,vt eſt extraneũ,& propter hoc non eſt neceſſe ꝙ quicquid verificatur de vno,verificetur de alio.

CAPVT XVII.

In aliquo paralogiſmo eſſe duas fallacias oſtendit.

ET eſt ſciendum,quòd non eſt inconueniens, ſi aliquibus prædictorũ paralogiſmorum ſint aſsignatæ duæ fallaciæ,ſcilicet figuræ dictionis,& accidentis, quia ſecũdum quòd prouenit deceptio ex ſimilitudiue dictionis,eſt fallacia figuræ dictionis, ſecũdùm autem quòd prouenit ex cõueniẽtia rerũ,eſt fallacia accidẽtis,homo enim & Sortes & quantum ad rem conueniunt, & quantum ad nomen ſimilitudinem habent. Sciendum eſt etiam, ꝙ ſicut fit paralogiſmus accidentis ex propoſitionibus categoricis,ita fit ex propoſitionibus hypotheticis, ex eo quòd medium diuerſimodè accipitur, prout ſcilicet comparatum eſt ad vnam extremitatem, eſt diuerſum ab alia, ſicut hic. Si nullum tempus eſt,dies non eſt,per locum à toto in quãtitate,& ſi dies non eſt,ergo nox eſt, per locum ab oppoſitis, ſed ſi nox eſt, aliquod tempus eſt, ergo ſi nullum tempus eſt, aliquod tempus eſt. Patet enim quòd iſtud mediũ, quod eſt, diem non eſſe, eſt diuerſum ab eo, quod eſt noctem eſſe.Ex hoc enim quod eſt diem non eſſe, ſequitur noctem eſſe ſuppoſito tempore, ſicut ex hoc quod eſt videntem non eſſe,ſequitur cæcum eſſe,ſuppoſito animali,quod eſt natum videre.

CAPVT XVIII.

Quid ſit fallacia ſecundùm quid & ſimpliciter.

SEquitur de fallacia ſecundum quid & ſimpliciter.Simpliciter autem dicitur, quòd nullo addito dicitur, vt Sortes eſt albus,vel Sortes currit. Secundùm quid aũt dicitur quòd aliquo addito dicitur, vt iſte currit bene, vel Sortes eſt albus dẽte. Hoc autem quod additur dupliciter ſe habet ad id cui additur. Nam quandoque non diminuit de ratione eius, cui additur, & tunc poteſt procedi ab eo, quod eſt ſecundùm quid, ad id, quod eſt ſimpliciter. Vt cum dicitur.Iſte currit velociter,ergo currit. Velocitas enim nihil diminuit de ratione curſus,& eſt in prædicto argumento locus à parte in modo. Quandoque verò additũ diminuit aliquid de ratione eius, cui additur,vt cum dicitur.Aethiops eſt albus dente.Nam hæc determinatio dente,diminuit aliquid de ratione eius,quod dicitur albũ. Nõ enim poteſt dici albus,niſi qui vel totus albus eſt,vel ſecundùm plures,& principaliores partes.Et ideò,ſi cõcludatur eſt albus dente,ergo eſt albus,eſt locus ſophiſticus ſiue fallacia ſecundùm quid & ſimpliciter.Fallacia ergo ſecũdùm quid & ſimpliciter eſt deceptio proueniens ex eo quòd dictum ſecundum quid ſumitur, acſi eſſet ſimpliciter dictũ. Cauſa apparẽtiæ in hac fallacia eſt cõuenientia eius,quòd eſt ſecundùm quid,ad id,quod dictum eſt ſimpliciter. Cauſa verò non exiſtentiæ eſt diuerſitas eorundem.

CAPVT XIX.

Quinque modi fallaciæ ſecundùm quid & ſimpliciter exponuntur.

SVnt autem quinque modi huius fallaciæ. Primus modus eſt, quando determinatio addita habet oppoſitionem ad id,cui additur,vt in hoc argumento,Cæſar eſt homo mortuus:ergo eſt homo.Non ſequitur,quia eſſe mortuum habet oppoſitionem ad hominẽ, eo, quòd viuum eſt de ratione hominis,cum homo ſit animal,& animal ſit ſubſtantia animata ſenſibilis,& ſic patet,quòd hæc determinatio mortuus,tollit hominis rationem. Similiter hic. Iſte eſt bonus latro,ergo eſt bonus. Nam bonum per ſe ſimpliciter ſumptum oppoſitionem habet ad latronẽ.Similiter eſt hic. Mendax verum dicit dicendo ſe dicere falſum, ergo dicit verum.Non ſequitur, quia dicere verũ opponitur ei quod eſt dicere falſum,& econuerſò.

Secundus modus. Secũdus modus prouenit ex eo quòd determinatio addita pertinet ad animæ actũ:nam aliqui actus animæ poſſunt eſſe & circa exiſtentia,& circa nõ exiſtẽtia. Sicut hic, Chimera eſt animal opinabile,ergo chimera eſt animal.Nõ ſequitur. Nam opinabile additum animali diminuit de eius ratione. Simile eſt hoc, Cæſar eſt in memoria hominũ, ergo Cæſar eſt.Et iterum, Tu habes fœlicitatem in voluntate tua,ergo habes fœlicitatem.

Tertius modus. Tertius modus prouenit ex eo,quòd aliqua determinatio addita ſignificat eſſe in potẽtia,ſicut hic.Ouũ potentia litate eſt animal,ergo eſt animal.Non ſequitur.Nam eſſe in potẽtia diminuit de ratione eius, quod eſt eſſe ſimpliciter.

Quartus modus. Quartus modus eſt,quãdo determinatio addita ſignificat partẽ ſicut hic Aethiops eſt albus dente,ergo eſt albus. Nõ ſequitur, quia eſſe in parte diminuit de ratione eius ꝙ eſt eſſe ſimpliciter.Sciendũ tamen eſt quòd,ſi à parte conſueuit,vel natum ſit denominari totum,nõ accidet fallacia in hoc proceſſu,vt ſi dicatur, Iſte eſt criſpus ſecundũ capillos,ergo eſt criſpus,bene ſequitur. Nam homo nõ denominatur criſpus niſi ſecundũ capillos. Et hic modus ſe extendit ad alias partes,ſcilicet loci vel temporis & aliorũ totorũ.ſicut hic, Iſta diæta eſt bona in locis ægrotatiuis, ergo eſt bona. Nõ ſequitur,quia qđ dicitur in locis ægrotatiuis ſignificat partem in loco,& nõ totum.Similiter hic,Bibere vinum eſt malum ægrotãti, ergo eſt malum bibere vinum. Et eadem ratio eſt in omnibus ſimilibus.

Quintus modus. Quintus modus eſt,quando determinatio addita cogit terminum,cui additur ſtare materialiter,ſicut hic,Sapiens vult admittere malum, ergo vult malum. Nam admittere malum non dicit malum ſimpliciter, ſed ſecundùm quid. Similiter hic,Fur vult furari bonum ſcilicet pecuniã,ergo vult bonum, & eadem ratio eſt in ſimilibus aliis. Sic ergo patet ex dictis, quòd hæc fallacia prouenit ſecũdum rationem perfecti vel imperfecti. Nam determinatio diminuit ex eo quòd ſignificat aliquid imperfectè.

CAPVT XX.

De Fallacia ſecũdũ ignorãtiã elẽchi,& eius quatuor modis.

SEquitur de fallacia ſecundùm ignorantiam elenchi. Eſt autem elenchus ſyllogiſmus contradictionis, qui quãdoque eſt vnus ſyllogiſmus, quãdoque duo. Vnus quidẽ eſt,qñ cõcludit contradictoriã alicuius propoſitionis prius datę.ſicut ſi detur aliquod animal eſſe incorruptibile,& procedatur ſic.Omne cõpoſitũ ex cõtrariis eſt corruptibile, oẽ animal eſt huiuſmodi, ergo eſt corruptibile. Hæc enim cõcluſio contraria eſt prioris propoſitionis datæ.Duo enim ſyllogiſmi conſtituunt vnũ elenchum, quando ex duobus ſyllogiſmis contradictoria cõcluduntur.Sicut ſi in ſyllogiſmo prædicto cõtraponatur alius talis ſyllogiſmus.Nullũ beatũ eſt corruptibile, aliquod animal eſt beatũ, ſcilicet rationale,ergo aliquod animal nõ eſt corruptibile.Quia igitur de rõne elẽchi eſt ſyllogiſmus ſimul & contradictio,quicquid eſt cõtra diffinitionẽ ſyllogiſmi, & cõtradictionis,eſt cõtra diffinitionẽ elẽchi,&ideo,cum in qualibet fallacia defectus accidat per hoc, ꝙ aliquid omittitur de diffinitione ſyllogiſmi & contradictionis, ideo omnis fallacia reducitur ad ignorãtiam elenchi,ſicut ad generalem.Quia verò in diffinitione elenchi ponitur contradictio quaſi differentia,quæ cõſtituit ſpeciem, ideò ſpecialiter omiſsio eorum,quæ ad contradictionem requiruntur ignorantiã elenchi conſtituit ſecundùm quòd eſt fallacia ſpecialis.Sed,quia fallacia eſſe nõ poteſt,ſi apparẽtia deſit oportet ad hoc ꝙ ſit fallacia, vt ſit apparẽs contradictio, & cum hoc aliquid ad veritatem contradictionis deſit. Apparens autem contradictio eſſe non poteſt niſi ſit vnius & eiuſdem. Vnde hoc obſeruato ex defectu aliorum, quæ ad contradictionem requiruntur, hæc contingit fallacia. Eſt enim cõtradictio oppoſitio vnius & eiuſdẽ non rei tãtùm, nec nominis tantùm,ſed rei,& nominis ſecundùm idem & ad idem,& reſpectu eiuſdem,ſimiliter & in eodem tempore. Fallacia ergo ſecundùm ignorantiam elenchi eſt deceptio proueniens ex eo,quòd non obſeruantur ea, quæ ſunt neceſſaria ad diffinitionem elenchi, & præcipuè ex parte contradictionis. Vnde & dicitur ignorantia elenchi, quia deceptio nõ accidit niſi per hoc quòd ignoratur diffinitio contradictionis.Cauſa verò apparentiæ in hac fallacia eſt ſimilitudo diffinitionis deficientis ad contradictionẽ perfectam. Cauſa verò non exiſtentiæ eſt diuerſitas eorũdem. *Contradictoria oppoſitio.*

Primus modus. Modi huius fallaciæ ſunt quatuor.Primus peccat cõtra hanc particulã ad idem,vt hic.Duo ſunt duplum ad vnum: non ſunt autem duplum ad tria, ergo duo ſunt duplum & non duplum.Non ſequitur, quia omiſsio huius quod eſt eſſe ad idem.facit quòd non eſt contradictio.

Secundus modus. Secundus modus peccat contra hanc particulam ſecundum idem,ſicut hic.Hoc eſt duplũ ad illud ſecundum lõgitudinem

tudinem, & non eſt duplum ad idem ſecundũ latitudinem ergo eſt duplum & non duplum. Non ſequitur, quia omitti tur hæc particula ſecundum idem, quòd requiritur ad con tradictionem.

Tertius modus. Tertius peccat contra hanc particulã ſimiliter, ſicut hic. Cælum mouetur circulariter, & non mouetur ſurſum & deorſum, ergo mouetur & nõ mouetur. Nõ ſequitur, quia omiſsio huius particulæ ſimiliter tollit contradictionem.

Quartus modus. Quartus modus eſt contra hanc particulam, & in eodẽ tempore, ſicut hic. Domus iſta eſt clauſa iſto tempore, & nõ alio, ergo eſt clauſa, & non clauſa. Non ſequitur, quia diuer ſitas temporis impedit contradictionem. Et ſciendum eſt, quòd hæc fallacia communis eſt cũ fallacia ſecundũ quid & ſimpliciter in hoc, quòd in vtraque proceditur ab eo, ꝙ dicitur cum determinatione, ad id quod dicitur ſimpliciter. Sed hæc eſt differentia, quia in fallacia ſecundum quid & ſimpliciter determinatio diminuit de ratione eius, quod eſt ſimpliciter, quod non de neceſsitate accidit in hac falla cia, ſed hæ determinationes additæ diminuunt de ratione contradictionis. Bene enim ſequitur, hoc eſt duplum ad illud ſecundum longitudinem, ergo eſt duplum ad illud. Non tamen ſequitur quod ſit cõtradictio, ſi ad diuerſa referatur: patet etiam ex dictis, quòd hæc fallacia prouenit ſecundum generalem entium contradictionem: nam cõtra dictio eſt omnis oppoſitionis principium.

CAPVT XX.
De fallacia petitionis principij & eius quinque modis.

SEquitur de fallaciã petitionis principij. Principiũ autem hic dicitur principale propoſitum. Tunc igitur ali quis petit principium, cum petit ſibi cõcedi principale propoſitum, quod debet probare. Quod quidem, ſi ſub eodem nomine petat nulla fit fallacia, ſed petens videbitur deridendus. Sicut ſi velit probare, quòd homo currit, & petit eãdem ſibi concedi. Si verò petat, quod vult probare ſub alio nomine, vel vocabulo poterit eſſe fallacia, & tunc propriè petit illud, quod eſt in principio, id eſt illud, quod in ſe continet principale propoſitum: Fallacia ergo petitionis principij eſt deceptio proueniens ex eo, quòd idem aſſumitur ad probationem ſuiipſius ſub alio vocabu lo. Cauſa ergo apparentiæ in hac fallacia eſt diuerſitas cõ cluſionis à præmiſsis. Cauſa vero non exiſtentiæ eſt identitas eorundem. Sunt autem quinque modi huius fallaciæ.

Primus modus. Primus modus eſt, quando diffinitum petitur ad proba tionem diffinitionis, vel econuerſo. vt ſi debeat probari, quòd homo currit, & arguatur ſic, Animal rationale currit, ergo homo currit, hic nulla eſt probatio, quia ſimiliter dubitatur de præmiſſa & de concluſione.

Secũdus. Secundus modus eſt, quando vniuerſale petitur ad pro bationem particularis. vt ſi debeat probari, quòd omnium contrariorum eſt eadem diſciplina, & aſſumatur iſta, Omnium oppoſitorum eſt eadem diſciplina, ergo & omnium contrariorũ. Hic enim præmiſſa non eſt magis nota quàm concluſio.

Tertius. Tertius eſt, quando petuntur particularia ad probationem vniuerſalis, vt ſi debeat probari, quod omnium oppo ſitorum eſt eadem diſciplina, & aſſumantur iſtæ. Omnium contrariorũ, & omnium priuatiuè oppoſitorum eſt eadem diſciplina, & ſic de aliis, ergo & omnium oppoſitorum. Hic etiam concluſio in præmiſsis petitur.

Quartus Quartus eſt, quando diuiſim petitur quod debet proba ri coniunctim, vt ſi debeat probari quòd medicina eſt ſcié tia ſani & ægri, & ſumatur iſta, Medicina eſt ſciẽtia ſani & medicina eſt ſcientia ægri, ergo eſt ſcientia ſani & ęgri, hic etiam petitur quod debet probari ſub aliis verbis.

Quintus. Quintus eſt, quando petitur vnum correlatiuorum ad probationem alterius. vt ſi debeat probari, quòd Sortes ſit pater Platonis, & ſumatur ſic, Plato eſt filius Sortis, ergo Sor. eſt pater Platonis, hic petitur quòd debet probari ſub aliis verbis. Et eſt ſciendum, quod hæc fallacia non peccat contra vim illatiuam argumenti, bene enim ſequitur concluſio datis præmiſsis cum ſeruetur debita habitudo inferentis ad illatum, ſed peccat contra probationem argumẽ ti. Nam probatio debet eſſe per magis manifeſta, quod hic non obſeruatur. Vnde hic nõ accidit deceptio ex eo, quòd concluſio infertur ex præmiſsis, cũ illationes prædictę ſint ſecũdũ locos dialecticos, ſed accidit deceptio ex eo quod petitur idem cõcedi, ac ſi eſſet diuerſum. Vnde, ſi in prędmiſ ſis modis arguendi ſumantur præmiſſæ ex eo qđ ſunt magis notæ & non quaſi petitæ, non erit argumentum ſophiſticum, ſed dialecticum. Patet etiam ex dictis, quòd hæc fallacia prouenit ſecundum idem & diuerſum, prout non diſcernitur inter ea.

CAPVT XXI.
In quo conſiſtit conſequentis fallacia, & quonam ab accidentis fallacia diſtinguatur, & eius duobus modis.

SEquitur de fallacia conſequentis. Conſequens autem hic dicitur, quod ad antecedens ſequitur in propoſitione cõditionali. vt cum dicitur, Si Sortes eſt homo, eſt animal, Sortem eſſe animal eſt conſequens. Sor. eſſe hominem eſt antecedens. Eſt ergo fallacia conſequentis decep tio proueniẽs ex eo quòd cõſequens exiſtimatur omnino eſſe idem antecedenti. Ex hoc enim cõtingit aliquem credere ꝙ ſicut conſequens ſequitur ad antecedens, ita econuerſo antecedens ad cõſequens ſequitur. Vnde patet quòd fallacia conſequentis in duabus conſiſtit conſequẽtiis, quarum vna eſt vera, altera falſa. Sicut ſi dicatur, ſi quis currit mouetur, ſed Sortes mouet, ergo Sortes currit. Hæc enim conſequentia, quæ primo ponitur, eſt vera, ſed iſta, ad quã proceditur, eſt falſa, ſ. mouetur, ergo currit. Vbi verò ponitur tantùm vna conſequentia, non eſt fallacia conſequẽtis. Vnde ſi ſic dicat, Sortes eſt animal, ergo eſt homo, non eſt fallacia cõſequentis ex modo arguẽdi, ſed magis fallacia accidẽtis. Nã ſicut fallacia cõſequentis prouenit ex eo ꝙ cõſequens exiſtimatur omnino eſſe idẽ antecedenti, ita fallacia accidentis prouenit ex eo, quòd prædicatũ exiſtimatur omnino eſſe idem ſubiecto. Vnde & hæc fallacia denominatur à conſequendo, illa verò ab accidẽdo, quod eſt inhærere, & inde eſt quòd quando proceditur arguẽdo ſolùm ab aliqua cathegorica, per quam ſequitur aliquid ineſſe, eſt fallacia accidentis, quãdo vero ab aliqua conditiona li eſt fallacia conſequentis. Et ideo Philoſophus dicit, quòd fallacia accidentis eſt in vno, & fallacia conſequentis eſt in pluribus, ſcilicet conſequentiis. Ex hoc etiam patet quòd conſequens eſt aliquo modo pars accidentis. Nam omne quod ſequitur aliquo modo accidit, nõ omne quod accidit ſequitur. Non enim ſequitur, ſi eſt homo, eſt albus, licet hæc ſit vera, homo eſt albus, & ideo vbicunque eſt fallacia cõſequẽtis poteſt aliter ordinatis terminis fieri fallacia accidẽtis, ſed non conuertitur. Cauſa verò apparẽtiæ huius fallaciæ eſt conuenientia conſequentis cum antecedente, Cauſa verò non exiſtentiæ eſt diuerſitas eorundem.

Sũt autem duo modi huius fallaciæ. Primus prouenit ex conſecutione magis communis ad minus cõmune, ſiue ma gis commune ſit genus, ſiue accidens, vt patet in his paralogiſmis. Si aliquid eſt aſinus, eſt animal, ſed tu es animal, ergo tu es aſinus. Nõ ſequitur, Non enim conſequentia primo poſita conuertitur. Similiter eſt hic, ſi aliquid eſt mel, eſt rubeum, fel eſt rubeum, ergo fel eſt mel. Et iterum ſimile eſt hic, Si aliquis eſt fur errat de nocte, ſed tu erras de no cte, ergo tu es fur. In his omnibus putatur conſequentia cõ uerti, quæ non conuertitur. Vnde eſt fallacia conſequentis. Si autem ſumantur propoſitiones categoricæ in eiſdem ter minis eſt fallacia accidentis, ſicut hic, Aſinus eſt animal: tu es animal, ergo tu es aſinus. Et iterum, Mel eſt rubeum, fel eſt rubeum, ergo fel eſt mel. *primus modus.*

Secundus modus procedit à conſequentia vnius oppoſi ti ad ſimilem conſequentiam in alio oppoſito. vt ſi dicatur ſic, Si aliquid eſt generatum habet principiũ, ſed anima nõ eſt generata, quia ex nihilo creata, ergo non habet principium, ſed ſemper fuit. Non ſequitur, eſt enim in oppoſitis duplex conſequentia. Vna in ipſo, & altera in contrario, in ipſo quidem eſt conſequentia, quando ſicut ad antecedens ſequitur conſequens, ita ad oppoſitũ antecedẽtis ſequitur oppoſitum conſequentis. vt ſi eſt iuſtum, eſt bonum, ergo ſi eſt iniuſtum, eſt malum. Conſequentia in contrario eſt quã do ſicut ad antecedens ſequitur conſequens, ita ad oppoſitum conſequentis ſequitur oppoſitum antecedẽtis. vt ſi eſt homo, eſt animal, ergo ſi non eſt animal, non eſt homo. In oppoſitis autem ſecundum affirmationem & negationem non eſt conſequentia in ipſo, ſed in contrario, & ideo, quan do proceditur in huiuſmodi oppoſitis ac ſi eſſet conſequẽtia in ipſo eſt fallacia conſequentis ſicut in prædicto exem plo patet. In his autem terminis eſt fallacia accidentis categoricis propoſitionibus ſumptis, vt ſi dicatur, omne gene *Secũdus.*

ratum

ratum eſt corruptibile,vel habet principium,anima non eſt generata,ergo non habet principium.Eſt autem ſciendum, ꝙ ſicut primus modus peccat contra conſequentiam procedendo à poſitione conſequentis, ita ſecundus à deſtructione conſequentis.Eſt autem contrario modo procedendum,ſcilicet à deſtructione conſequentis,& à poſitione antecedentis.Patet etiam,quòd hæc fallacia prouenit ſecundum rationem prioris & poſterioris.

CAPVT XXII.

De Fallacia ſecundum non cauſam,vt cauſam.

Fall. ſecũ dum non cauſã vt cauſam.

SEquitur de fallacia ſecundum non cauſam vt cauſam. Cauſa autem hic dicitur, ꝙ eſt in inferendo cauſa,ſecundum ꝙ præmiſſæ ſunt cauſa concluſionis.Eſt ergo fallacia ſecundũ non cauſam vt cauſam,quando inter prę miſſas,ex quibus ſequitur concluſio, ponitur aliqua propoſitio,quæ nihil ad concluſioné operatur,& ſic non eſt cauſa,tamen ad hoc ꝙ fiat fallacia,oportet ꝙ videatur eſſe cauſa, quod fit per hoc,ꝙ conuenit cum aliis propoſitionibus, quæ ſunt cauſæ interemptionis. Ex hoc autẽ,ꝙ propoſitio, quæ non eſt cauſa,ſumitur vt cauſa,non prouenit aliqua deceptio, niſi quando ex concluſione reditur ad præmiſſas, quod quidẽ fit in ſyllogiſmis ad impoſsibile, in quibus per hoc ꝙ concluſio eſt impoſſibilis,oſtenditur aliqua præmiſſarũ impoſsibilis fuiſſe,& ideo hęc fallacia non habet fieri niſi in huiuſmodi ſyllogiſmis. In ſyllogiſmis enim oſtenſitiis,in quibus directè aliquid concluditur,ad nullum inconueniens poteſt reduci reſpondens,ſi ſumatur aliqua propoſitio,quæ non eſt cauſa concluſionis,ac ſi eſſet cauſa.Eſt ergo cauſa apparentiæ in hac fallacia conuenientia propoſitionis,quę non eſt cauſa cum illis,quę ſunt cauſæ.Cauſa verò non exiſtentiæ eſt defectus habitudinis debitæ inter propoſitionem inferentem & illatam.Formatur autem ſecundum hanc fallaciam paralogiſmus hoc modo, Putaſne vita & anima ſunt idem? quo dato procedatur ſic, Anima & vita ſunt idem,mors & vita ſunt contraria.generatio&corruptio,ſunt contraria,ſed mors eſt corruptio,ergo vita eſt generatio, ergo viuere eſt generari: quod eſt impoſsibile. nam qui viuit non generatur, ſed iam generatus eſt. Ergo primum fuit impoſsibile, ſcilicet quòd anima & vita ſunt idem quæ accipiebatur in præmiſsis. Non ſequitur, quia iſta propoſitio,anima & vita ſunt idem,non fuit cauſa concluſionis impoſsibilis.Quòd ex hoc patet,quia ea remota, adhuc ſequitur concluſio. Vnde per hoc, quòd concluſio eſt impoſsibilis,non poteſt oſtendi quòd prædicta propoſitio ſit impoſsibilis.Sed magis quòd iſta ſit impoſsibilis, ex qua ſequitur,quæ eſt iſta,mors & vita ſunt contraria.Ex huius enim falſitate ſequitur falſitas in concluſione. Mors.n. & vita non ſunt contraria, ſed opponuntur vt priuatio & habitus. Patet etiam, quòd hæc fallacia peccat contra rationem cauſæ & cauſati.

CAPVT XXIII.

De fall. ſecundum plures interrogationes vt vnam,quid ſit.

SEquitur de fallacia ſecundum plures interrogationes vt vnam.Eſt autem idem ſecundum ſubſtantiam enunciatio,interrogatio,propoſitio,& concluſio,ſed dicitur enunciatio ſecundum quòd ſignificat aliquid ſimpliciter eſſe vel non eſſe. Interrogatio ſecundum quòd ſub dubitatione proponitur. Propoſitio ſecundum ꝙ ſumitur ad alterius probationem.Concluſio verò ſecundum ꝙ ex præmiſsis probatur.Et ideo ſicut enuntiatio eſt vna vel plures, ita interrogatio,propoſitio,& concluſio. Eſt autem vna interrogatio,in qua dicitur vnũ de vno,vt homo eſt animal, vel homo eſt albus. Enunciatio vero plures quando dicuntur plura de vno,ex quibus fit vnum per accidens, vt Sortes eſt albus,& muſicus,vel vnum de pluribus,vt Sortes & Plato ſunt albi & muſici. Sciendum eſt autem, ꝙ, quando plura prædicantur de vno ex quibus eſt vnum per ſe, eſt enunciatio vna,cum dicitur,homo eſt animal rationale & mortale.Nam ex partib. diffinitionis fit vnum per ſe quod eſt natura ſpeciei. Si autem prædicantur plura, ex quibus fit vnum per accidens, tunc eſt enunciatio plures, vt cum dicitur Sortes eſt homo albus, ex homine & albo fit vnum per accidens. Prouenit ergo iſta fallacia ex hoc quòd ad interrogationem quæ eſt plures, datur vna reſponſio, ex eo quòd ſub vno modo interrogandi proponitur vt ſi dicatur,Putaſne Sortes & Plato currit?Ex eo enim quòd ſemel interrogatur de duob. videtur eſſe vna interrogatio, cum tamen ſint plures.Cauſa ergo apparentię in hac fallacia eſt vnitas ex parte modi interrogandi.Cauſa verò non exiſtentiæ eſt pluralitas interrogationis.

Primus modus.

Modi vero huius fallaciæ ſunt duo. Primus modus eſt quando interrogatio eſt plures,ex eo ꝙ vnum de pluribus in ſingulari prædicatur vel econuerſo, ſicut hoc, Putaſne homo & aſinus ſunt animal rationale? Si dicatur non, procedatur ſic,Homo & aſinus non ſunt animal rationale,ergo homo non eſt animal rationale. Deceptio hic prouenit, quia ad interrogationem præmiſſam cum ſint plures: non eſt danda vna reſponſio,vt dicatur ſimpliciter ſic vel non, ſed plures, vt dicatur, Homo eſt animal rationale, aſinus eſt animal irrationale,vel non eſt animal rationale.Similiter eſt hic,Putaſne tu es homo & aſinus?Si dicatur nõ,concludatur ſic,ergo tu non es homo.Si dicatur ſic,ergo tu es aſinus. Et iterum hoc, putaſne æthiops eſt homo albus? Si non,Dicatur,ergo non eſt homo.Si ſic,ergo eſt albus.Secũdus modus eſt,quando interrogatio eſt plures ex eo,quòd plura ſubiiciuntur,vel prædicantur in plurali numero, ſicut hoc,Putaſne mel, & fel ſunt dulcia, Si non,concludatur,ergo mel non eſt dulce.Si ſic,Concludatur,ergo fel eſt dulce. In omnibus enim his non eſt danda reſponſio vna. Patet ergo quòd hæc fallacia prouenit ſecundum vnum& multa.Et hæc de fallaciis dicta ſufficiant.

Secũdus modus.

FINIS.

F. CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII, PHILOsophi eruditiſſimi ac lucidiſſimi, in vniuerſam naturalem Philoſophiam, Epitome:

Cui quæ ſequuntur inſunt,

In octo libros Phyſicorum Epitome.
In quatuor libros de Cælo Epitome.
In duos de Generatione & Corruptione Epitome.
In tres priores Meteorôn libros Epitome.
In tres libros de Anima Epitome.
In Parua naturalia Epitome.

NVMERVS TRACTATVVM in octo libros de Phyſico auditu.

LIBRI I.

j. Tractat. de communibus toti Philoſophiæ naturali.
ij. de principiis naturalibus ad mentem Ariſt.

II.

j. Tractatus de Natura.
ij. de cauſis per ſe.
iij. de fortuna, caſu, & fato.

III.

j. Tractatus de motu.
ij. de infinito.

IIII.

j. Tractatus de loco.
ij. de vacuo.
iij. de tempore.

V.

Vnicus Tractatus de vnitate & diuerſitate motus.

VI.

j. Tractatus de continuo.
ij. de diui. motus in partes quantitatiuas.
iij. contra errores antiquorum.

VII.

j. Tractatus de primo motore in communi.
ij. de comparatione motuum.

VIII.

j. Tractatus, ſi ſemper fuit motus.
ij. de primo motore, & primo motu.
iij. qualis eſt primus motus.
iiij. qualis eſt primus motor.

EPITOME IN OCTO PHYSICORVM Ariſtotelis libros.

SVper primo libro Phyſicorum formamus duos tractatus.

In primo declarantur quædam communia toti Philoſophiæ naturali, & octo libris de Phyſico auditu.

In ſecundo ponitur opinio Ariſto. de principiis naturalibus, & determinatur de vnoquoque eorum.

Tractatum primum diuidimus in quatuor capita.

In primo inueſtigatur quid ſit ſubiectum in tota Philoſophia naturali.

In ſecundo declaratur diuiſio totius philoſophiæ naturalis in particulares libros.

In tertio declaratur tota diuiſio octo librorum de Phyſico auditu.

In quarto declaratã à quo ſit incipiendũ in philoſophia naturali, & hæc pars correſpondet procœmio philoſophi.

CAPVT I.

Quodnam ſit ſubiectum totius naturalis Philoſophiæ.

Ens mobile ſubiectum eſt adæquatum totius Naturalis philoſophiæ. 8. Th. 1. Phyſ. li. j.

CIrca primum caput ponitur hæc concluſio, Ens mobile eſt ſubiectum in tota philoſophia naturali. Probatur ratione, & auctoritate: ratio eſt hæc: Quælibet ſcientia tractat de ente, quia vnum quodque ſcitur inquantum ens eſt, & de non ente non habetur ſcientia, vt dicitur in 1. Poſter. ergo diuerſæ ſcientiæ ſunt de ente diuerſimodè conſiderato, ſed ens primò diuiditur in ens rationis, & ens reale: de ente rationis conſiderat Logica, ens autem reale tripliciter conſideratur. Primò, inquantum eſt ſeparatum à materia, & à motu, ſecũdum eſſe & diffinitionem, & de hoc cõſiderat Metaphyſica, quæ principaliter eſt de entibus incorporeis, quæ non habent eſſe in materia, nec diffiniuntur per materiam, nec mouentur motu phyſico, cùm non ſint corpus. Secundò conſideratur inquantum ſeparatur à materia, & à motu ſecundum diffinitionem, & non ſecundum eſſe, ſicut linea, & triangulus, quæ non diffiniuntur per materiam ſenſibilem: non enim dicimus, Triangulus eſt figura lapidea, vel lignea, ſed ſolùm quòd eſt figura habens tres angulos æquales rectis duobus: & tamen ſemper habet eſſe in aliqua materia, quia non datur quantitas ſeparata, vt dicebat Plato, & de hoc ente eſt Mathematica. Tertiò conſideratur ens, vt habet eſſe in materia, & ſubiicitur motui, & diffinitur per materiam ſenſibilem: vt homo habet eſſe in carnibus, & oſſibus, quæ ſunt partes componentes ipſum ſecundum phyſicum, diffinituṙque per materiam ſenſibilem, ſic enim diffinitur ſecundum phyſicum, vt patet in 2. phyſi. Homo eſt quid compoſitum ex carne, & oſſe, ſanguine, & neruo, ac rationali anima: & de hoc ente eſt Phyſica, ſed ens quod eſt in materia, & ſubiicitur motui eſt ens mobile, ergo Phyſica eſt de ente mobili, vt de ſubiecto. Secundò, probatur auctoritate Comment. in 4. Metaphyſices comment. 1. vbi ſic ait: Eſt vna quidem ſcientia, quæ tractat de ente inquantum ens, aliæ verò particulares conſiderant aliquam partem entis. nam mathematicæ de numeris & magnitudinibus conſiderant, naturales ſcientiæ de quadam parte entis, id eſt, de ente mobili, & de accidentibus eſſentialibus eidem inquantum eſt mobile, & de motu. Hæc ille. Patet ergo, quòd ens mobile eſt ſubiectum in tota philoſophia naturali. Quare verò non ſit corpus mobile, declarabitur in ſolutione argumentorum.

CAPVT II.

Diuiditur tota philoſophia Naturalis in omnes ſuos partiales libros.

CIrca ſecundum cap. diſtinguenda eſt tota Phyſica in ſuas partes, vt habeatur eius ſufficientia. Igitur aduerte, quòd

Albertus voluit corpus mobile esse subiectum: quod verum est de principali.

te, quòd tota physica diuiditur in octo partes, quarum hęc est sufficientia. Cùm ens mobile sit subiectum in tota physica, ergo ens mobile secundum diuersas rationes limitates ipsum, est subiectum in qualibet parte ipsius physicæ. tunc sic, ens mobile octo modis potest considerari. Primò, vt est ens mobile simpliciter non contractum ad aliquam materiam particularem, nec ad aliquam speciem motus, sed solùm vt est ens mobile, & sic de eo tractatur in octo libris Phys. qui dicuntur de physico auditu, quia Arist. eos scripsit, sed discipuli eum docentem audiebant. Nota tamen ꝙ de ente mobili non applicato loquitur in 6. primis libris, in 7. & 8. applicat se ad primum motorem. Secundò, considera tur vt est ens mobile secundum motum localem circulare, vel rectum, & sic de eo tractatur in libro de Cœlo, ibi enim pertractatur de motu circulari corporum cœlestium, & de motu recto elementorum, quorũ aliquod mouetur sursum, aliquod deorsum. & sic in tali parte subiectum est ens mobile ad vbi, id est, secundum motum localem. Tertiò consideratur vt est ens mobile secundũ alterationem, & secundum generationem, & corruptionem, & sic de eo tractatur in libro de generatione, ibi enim declaratur quomodo elementa generantur, & corrumpuntur, & quomodo elementata per elemẽta, ex quibus componũtur, alterantur, & generantur, & corrumpuntur, & augentur, vnde in hoc libro subiectum est ens mobile ad formam, id est, ens mobile illis modis, quibus acquiritur forma substantialis, vel accidentalis. Quartò consideratur vt est ens mobile compositum imperfectè, vt pluuia, nix, grando: hæc enim producuntur ex vapore sicco, vel humido, & sic de eo tractatur in libro Meteo. cuius subiectum dicitur ens mobile mixtum imperfectè. Quintò consideratur vt est compositum perfectè, sed inanimatum, vt sunt omnia metalla, & lapides, quæ omnia producuntur in mineris terræ, & sic de eo agitur in libro de Mineralibus, cuius subiectũ est id quod dictum est. Sextò consideratur, vt est ens mobile animatum simpliciter, & in communi, & sic de eo ratione principij tractatur in libro de Anima, cuius subiectum est anima, vt dicetur in Epitom. super libro de Anima.

Physicorum libri olo de auditu dicuntur.

Septimò consideratur, vt est ens mobile animatum anima vegetatiua, vt sunt plantæ, & herbæ, & sic de eo tractatur in libro de vegeta. cuius subiectũ est id quod dictũ est.

Octauò consideratur, vt est ens mobile animatum anima sensitiua, & sic de eo agitur in libro de Animalibus: ibi etiam agitur de homine, vt est habens animam sensitiuam, inquantum autem est naturæ intellectualis spectat ad Metaphysicum, quia intelligere non est actio alicuius organi corporei, vt dicemus in tertio de Anima: quantum verò spectat ad Physicum tractatur de actibus animæ intellectiuæ in tertio de Anima. Hic terminatur principalis diuisio scientiæ naturalis, postquam sequitur secundaria diuisio, quę est in paruis Naturalibus, vbi agitur de his actionibus, vt sentire, reminisci, dormire, vigilare, moueri secundum locum: de mor. & vi. iuuentute & senectute: inspiratione & expiratione: longitudine & breuitate vitæ: quorũ sufficientiam, & ordinem disposuimus in Epitom. super libro de Sensu & Sensato: ideo vide illic.

CAPVT III.

Octo librorum de Physico auditu ratio redditur.

CIrca tertium cap. ponitur tota diuisio 8. librorum de Physico auditu. Vbi nota, ꝙ in 8. libris tria intenduntur. primum est tractare de his, quæ sunt communia cuilibet enti mobili, & hoc fit in 4. primis libris. ea autem, quæ conueniunt cuilibet enti mobili, sunt hæc, Omne ens mobile constituitur ex principiis naturalibus, quæ sunt materia, & forma, & priuatio, & de his agitur in primo libro. Item omne ens mobile habet naturam in se, quia ens mobile physicum dicitur naturale: naturale autem est quod habet in se natura, ideo agitur in 2. libro de Natura. Item omne ens mobile est cognoscibile per causas suas naturales, ideo de causis agitur in 2. tam de causis per se, quam de causis per accidens, vt sunt fortuna, & casus. Itẽ omne ens mobile potest aliquo motu moueri, ideo de motu agitur in tertio Item omne ens mobile, vel est finitum, vel infinitum, cũ sit continuum in infinitum diuisibile, vt probatur in Sexto, ideo de infinito agitur in tertio. Item omne ens mobile est in loco, cùm sit corpus, ideo de loco agitur in quarto, & similiter de vacuo, quod reputabatur locus apud antiquos. Item omne ens mobile mouetur in tẽpore, quia omnis motus fit in tempore, vt probatur in sexto, ideo de eo agitur in quarto. Secundum quod intenditur est diuisio motus, quia enim varia mobilia variis speciebus motuum mouentur, ideo fuit necesse assignare dist. motuũ. Nota igitur, ꝙ motus dupliciter diuiditur. Primò in species suas, quæ sunt alteratio, augmentum, &c. & de his speciebus motuum agitur in quinto, ex consequenti de vnitate, ac diuisione motuum. Secundò diuiditur in partes suas quantitatiuas, cùm enim motus sit quoddam continuum, est diuisibilis in semper diuisibilia, sicut magnitudo, super quam fit motus, & sicut tempus mensurans motum, & de hac diuisione motus agitur in sexto. Tertium quod intenditur est inuestigare primum motorem, & primum mobile, & primum motum, & hoc dupliciter, vel imperfectè, vel perfectè, primo modo de his tractatur in septimo. Secũdo modo tractatur de eis in octauo libro. Vltimò nota ꝙ 7. & 8. libri sunt quodammodo dispositio præuia ad librum de cœlo, & mundo: nam cùm in ipso libro de cœlo agatur de motu cœli & corpore eius, & motus primus sit motus cœli, & mobile primum sit ipsum cœlum, patet quòd septimus & octauus libri Physicorum disponunt intellectum ad agnitionem in libro de Cœlo: nam, vt diximus, declaratur in 8. libro, cœlum est primum mobile, & motus cœli est motus primus, & æternus, mouensque primum mobile est primus motor.

CAPVT IIII.

A quonam incipiendum sit in Naturali philosophia.

CIrca quartum cap. inuestigandũ est à quo sit incipiendum in scientia naturali: vnde ponimus duas conclusiones, in quibus continetur totum procœmium philosophi. *Tex. 1.*

Prima est, In scientia naturali incipiendum est à cognitione principiorũ, causarum, & elementorum rerũ naturalium. Hæc conclusio primò declaratur, secundò probatur. Nota igitur, ꝙ principium est id, à quo aliquid procedit, vt fons est principium fluuij, & sol est principium lucis, & pater est principium filij: principia igitur rerum naturalium sunt illa, à quibus res naturales procedũt: quid sit causa dicetur in 2. libro. elementum autem est illud, ex quo res naturalis componitur: primò ita ꝙ non resoluitur in priora corpora, vt lapis componitur ex terra, & aqua, terra verò & aqua nõ resoluuntur in priora corpora, quia nullum est corpus corruptibile prius quatuor elementis. Secundò probatur conclusio sic, Res naturales sciuntur, & intelliguntur per principia, & causas, & elementa sua: tunc enim scimus cum principia, & causas cognoscimus, vt patet primo Poste. ergo debemus incipere in scientia naturali à cognitiõe principiorũ, & causarũ, & elemẽtorũ rerũ naturaliũ, aliter nunquã haberemus sufficientẽ scientiã de rebus naturalib.

Secunda conclusio, In scientia naturali incipiendũ est à magis vniuersalib. & magis communibus, deinde deuenien dum est ad particularia per applicationem: vnde primò in uestigandum est quæ sunt illa principia cõmunia, quæ sunt in qualibet re naturali, puta materia, & forma in communi, deinde inuestigandũ est in particulari quæ materia & quæ forma sit in diuersis speciebus rerum naturalium: alia enim forma est in cœlo, alia in lapide, alia in planta, &c. Hæc conclusio probatur sic, In qualibet scientia incipiendum est à notioribus nobis, sed notiora nobis sunt vniuersalia, & magis communia, ergo in scientia naturali incipiẽdum est à magis vniuersalibus. Maior sic declaratur, aliqua sunt notiora dupliciter. Quædam sunt notiora secundum se & ex natura sua, & hæc sunt entia perfecta, vt Deus, & substãtiæ separatæ, quæ cùm sint maximè actu, sunt ex natura sua maximè cognoscibiles, licèt ex debilitate nostri intellectus nõ cognoscantur à nobis. Quædã sunt notiora quo ad nos, & hæc sunt entia sensibilia, & corruptibilia, à quib. nostra cognitio ortũ habet: dicit ergo philosophus, ꝙ in omni scientia est incipiendum à notiorib. nobis, i. à sensilib. & nõ à notiorib. sm se: nam ad illa cognoscẽda manu ducimur ex his sensilib. & magis notis. Minor propositio, s. Notiora nobis sunt magis vniuersalia, probatur à philosopho in triplici toto, primò sic, Totũ sensibile est prius not. q. suæ species, puta si videro aliquẽ venientem à longè, prius cognosco ꝙ est animal quàm homo, & prius cognosco ꝙ est homo quam hic homo, puta Socrates: ergo sic est secũdum intellectum, quòd prius cognosco hominem esse substantiam quàm sit corpus, quàm sit animatus, & quàm sit animal. patet ergo, quòd *Tex. 2. Al uniuersalib. inchoandum est.*

quòd magis vniuerſalia ſunt notiora nobis, & prius nota. Secũdò ſic, Totũ diffinibile eſt prius notũ quã partes diffinitionis ſuæ, vt prius ſcio ꝙ homo poteſt diffiniri, quàm ſciã quòd animal, & rationale ſint partes diffinitionis ſuę, quoniam totum diffinibile ſe habet vt vniuerſale, & cõfuſum, ergo &c. Tertiò ſic, Totum integrale eſt prius notum quàm ſuæ partes, puta prius cognoſco hanc domũ in confuſo quam cognoſcam quas, & quot partes habet, quot parietes, quot cameras &c. ſed totum integrale comparatur ad partes ſuas vt magis confuſum, ergo patet ꝙ magis cõmunia, & magis vniuerſalia ſunt notiora nobis, & per ea deuenimus in cognitionem particularium: vt per cognitionẽ animalis deuenimus in cognitionẽ hominis, & aſini, & equi &c. ſic etiam contingit in phyſica, quòd per cognitionem materiæ & formæ deuenimus in cognitionem particularis materiæ, & formæ, iuxta igitur hanc determinationem incipiemus tractare de principiis rerum naturaliũ in vniuerſali. Hæc de 4. capite. Nunc ſoluenda ſunt quædam argumenta, quibus probatur ens mobile nõ eſſe ſubiectum in philoſophia naturali.

Tex. 3.

An ens mobile ſit ſubiectum phyloſophiæ naturali

Primò ſic, Ens per accidẽs non eſt ſubiectum in aliqua ſcientia, quoniã non eſt ſcibile ex 6. Metaphyſi. ſed ens mobile eſt ens per accidẽs, dicit enim compoſitum ex ente & mobilitate, quæ accidit enti, aliter omne ens eſſet mobile, & ſic non daretur mouens immobile.

Ad hoc dicitur, ꝙ ly mobile aliquãdo ſumitur loco paſſionis, & vt ſic adueniens enti cõſtitueret vnum per accidens, aliqñ ſumit loco differentiæ cõtrahentis ens cõe ad ſpecialẽ rationẽ, ſub qua conſiderandũ eſt in aliqua ſcientia, ſicut & ſanabile additũ corpori dicit rationẽ formalẽ, ſub qua corpus conſiderandũ eſt in medicina, & vt ſic nego, ꝙ dicat vnũ per accidẽs: ſic accipit in propoſito, nã mobile dicit differentiã ſiue rationẽ formalẽ, ſub qua ens cõſideratur à phyſico, ſicut quantũ dicit rationem formalem, ſecundum quam ens conſideratur à mathematico.

Secundò, ſi ens mobile eſt ſubiectũ, vel ens mobile inquantũ ens mobile, vel inquantum hoc, vel illud ens mobile, ſed non ſecundo modo, quia ſcientia non eſt de aliquo ſingulari, vt de ſubiecto, nec primo modo, quia omne ens mobile eſſet ſubiectum, nam quod conuenit alicui tali, conuenit omni tali, ergo &c.

Ad hoc dicit ꝙ eſt ens mobile, inquantũ ens mobile, & negat illa cõſequentia, ergo cõuenit omni enti. Ad probationẽ dico, ꝙ illa maxima non eſt vera niſi in termi. primæ intẽtionis: vt cũ dicitur hõ inquantũ homo eſt rõnalis, vel riſibilis &c. ſed eſſe ſubiectũ, vel genus, vel ſpẽs ſunt termini ſecũdæ intẽtionis, in quibus non tenet, non enim ſequitur homo inquantũ homo eſt ſpecies, ergo omnis hõ eſt ſpecies: ſic non ſequitur hic, ens mobile inquantum ens mobile eſt ſubiectũ, ergo omne ens mobile eſt ſubiectum.

Tertiò, ſubiectũ in ſcientia prædicatur de omni conſiderato in ſcientia, qm̃ eſt vniuerſale conſideratum in ſcientia: ſed ens mobile nõ prædicatur de omni conſiderato in ſcientia naturali, conſideraſ enim de materia, de motu, de loco, & vacuo, & tẽpore, & polis mundi, quæ conſtant nõ eſſe entia mobilia, omne enim mobile eſt actu, ſed materia prima, vt ſic, non eſt actu, ergo &c. conſtat auté quòd motus non eſt ens mobile, ſicut albedo non eſt alba, & de ratione loci eſt immobilitas, ex 4. Phyſico ergo &c.

Ad hoc dicitur, quòd nõ eſt neceſſe ſubiectum prædicari in recto de omni conſiderato in ſcientia, ſed ſufficit ꝙ prædicetur in recto, vel in obliquo, & ſecunda pars verificaſ in exemplis adductis, nam licet materia nõ ſit ens mobile, eſt tamen principium entis mobilis, & motus eſt vt paſſio entis mobilis: & locus, & vacuum, & tempus habẽtur vt menſura, vel contentiua entis mobilis: poli autem ſunt, circa quos mouetur ens mobile motu ſphærico.

Quartò B. Thomas dicit 1. Poſter. & in 1. Cœ. ꝙ corpus mobile eſt ſubiectum in phyſicis, ergo non ens mobile.

Ad hoc dicitur, quòd in locis prædictis intendit de ſubiecto principali, & non de adæquato, hic autem intendimus de adæquato.

TRACTATVS II. IN primum librum Phyſicorum.

IN hoc tract. acturi ſumus de primis principiis naturalibus ad mentem Ariſtot. & diuidemus ipſum in 4. cap.

In primo probabitur, quòd ſunt contraria.

In ſecundo quòd ſunt tria, & hæc ſufficiunt.

In tertio, quid ſit vnum quodque eorum.

In quarto, qũo non eodẽ modo ſunt principia, ſed duo ſunt principia per ſe, & tertiũ eſt principium per accidẽs.

CAPVT I.

Prima principia eſſe contraria oſtenditur.

IN primo capite antequam probemus, quòd ſint contraria, prius fiet diſtinctio de primo principio, vnde aduerte, quòd ſumitur quatuor modis.

Primò, pro primo productiuo, & motiuo totius entis producti, & ſic ſolus Deus dicitur primum principium, à quo omnia pendent.

Secundò, pro propoſitione per ſe nota, quæ ſolet appellari Maxima, vel Dignitas, vt de quolibet eſt vera affirmatio, vel negatio, & de huiuſmodi, vt de fundamentis omnium ſcientiarum agitur in primo Poſter.

Tertiò, pro genere proximo, & differentia ſpecifica, vt conſtituunt ſpeciem ſecundum Logicum, vnde animal & rõnale ſunt prima principia intrinſeca cõſtituẽtia hoiem.

Quartò, pro primo principio, ex quo producitur, & cõponitur primò res naturalis cõpoſita, & ſic de eo locuturi ſumus hic ad mentem philoſophi.

Poſita hac diſtinct. probatur, quòd prima principia naturalia ſint contraria, nã habent tres conditiones conuenientes primis contrariis, ergo ſunt contraria, conſequentia patet, & probatur antecedens. *Tex. c. 4.*

Prima conditio primorum principiorum eſt, quòd non fiant ex aliis prioribus, aliter non eſſent prima, implicat enim primum fieri ex priori.

Secunda conditio eſt, quòd non fiant ex alterutris, nã ſint prima principia A & B: ſi A fit ex B, ergo B eſt prius A, & ſic A nõ eſſet primũ principium, Item, ſi B fit ex A, ergo B eſt poſterius A: nã principiarum eſt poſterius ſuo principio in naturalibus, & hac de cauſa quatuor elementa non ſunt prima principia rerũ naturaliũ cõtra Empe. quia generantur ex ſeinuicẽ, vt declarabitur in lib. de gene. & cor.

Tertia conditio eſt, quòd omnia fiunt ex primis principiis, nã ſicut omnes ſcientiæ cõtinentur virtualiter in ſuis primis principiis, vt declaratur in 4. Metaphyſi. ſic omnes res producibiles naturales continentur in primis principiis, ex conſequenti aptæ ſunt produci, & fieri ex eis.

Modo autem declaratur, quòd prædictæ tres conditiones conueniant primis contrariis.

Et primò, prima contraria non fiunt ex prioribus contrariis, licet eñ cõtraria ſecũdaria fiant ex primis cõtrariis, vt dulcedo, & amaritũdo ex humido, & ſicco, vt declarabitur in 2. de anima, in capite de guſtu. tamen prima contraria, vt caliditas, & frigiditas &c. non fiunt ex aliis prioribus, quia ſunt primæ qualitates cõtrariæ, & implicat primum fieri ex priori.

Secundò, prima contraria non fiunt ex alterutris, quia vnum contrariũ non producit aliud, imò deſtruit ipſum: vt patet de calido & frigido, vitio & virtute.

Tertiò, quicquid fit, ex contrariis fit, & id probat philoſophus inductiuè ſic, In omni motu & productione, terminus à quo, & terminus ad quem ſunt contrarij: ergo quicquid fit, fit ex contrariis: conſequentia nota, & probaſ antecedens inductiuè, album non fit ex muſico niſi per accidẽs, ſed fit ex nõ albo, puta nigro, vel ex medio colore: ſed albũ & nigrũ, vel medius color ſunt contraria, cũ ſint ſpecies diſparatæ, ergo &c. Itẽ magnum nõ fit per ſe ex albo, ſed ex paruo. Itẽ doctus fit ex non docto, & figuratũ ex infigurato, & homo ex non homine, qui eſt aptus natus eſſe homo: patet ergo, ꝙ termini cuiuſlibet productionis ſunt contrarij, ſaltem largo modo, prout terminus à quo habet rationẽ priuationis, & terminus ad quẽ habet rationẽ formæ & habitus, & hæc eſt prima radix cõtrarietatis, ex 10. Metaphy. cũ igitur conditiones primorum contrariorum conueniant primis principiis naturalibus, conſtat ꝙ ſunt contraria. Vtrum auté omnia ſint adinuicem contraria, dicam infra. Hæc de primo capite ſufficiant.

CAPVT II.

Quotnam ſint rerum naturalium principia.

IN ſecundo capite declarandum eſt quot ſint huiuſmodi prima principia naturalia, & ad mentem philoſophi ponuntur quatuor concluſiones.

Prima cõcluſio, In productione naturalis non requirũtur principia intrinſeca infinita, vt opinabatur Democr. & Anaxago. probaſ, ſi eſſent infinita eſſent ignota, quia infini-

tum ignotum est,vt dixit supra Aristot.contra Anaxago.si essent ignota,& res naturales essent ignotæ,& sic deperiret scientia rerum naturalium, nam res principiatas per principia cognoscimus,ergo &c.

Secũda cõclusio, Non sufficit vnũ principiũ:probatur, principia naturalia sunt contraria,vt declaratũ est in cap. præcedẽte,repugnat eñ termi.à quo, & termi.ad quẽ:sed cõtraria nõ sunt tantùm vnũ, qm̃ nil sibiipsi est contrariũ, ergo in productione naturali nõ sufficit vnum principiũ.

Tertia cõclusio, Nõ sufficiunt duo principia naturalia contraria: probatur, vnũ contrarium non producit aliud contrarium imò destruit,vt patet in calido & frigido,humido & sicco,ergo si essent tantũ duo principia naturalia contraria,nulla esset naturalis productio,sed destructio.

Quarta conclusio,Sufficiunt tria principia naturalia,s. forma & priuatio,quæ sunt contraria largo modo, & materia receptiua cõtrariorum successiuè:probatur, Frustra fit per plura quod potest fieri per pauciora,& æquè bene: sed productio rei naturalis cõuenienter põt fieri per tria prædicta principia:ad recipiendũ enim sufficit vnum principium, s.materia & duo contraria, ex quibus si vnum expellitur à materia,& alterum recipitur,completur rei productio,puta ad hoc q̃ generetur ignis ex ligno sufficit materia ligni,vt priuata est forma ignis,à qua si remoueretur forma ligni,cũ qua stat priuatio formæ ignis, & introducaẽ forma ignis, cõpletur generatio ignis. Patet igitur q̃ tria principia naturalia sufficiunt.Hęc de 2.cap.sufficiant.

CAPVT III.

Quidnã vnũquodque principiũ sit,& qũo sint contraria, & quã dissimiliter priuatio à materia & forma principiũ sit.

IN tertio capite agenda sunt tria.

Primò declarandum est quid sit vnumquodque horum trium principiorum.

Secundò,si omnia sunt adinuicem contraria.

Tertiò, quomodo priuatio est alio modo principium quàm materia & forma.

Quantũ ad primũ aduerte, q̃ hic non est sermo de materia, circa quã quæ alio modo dicit obiectũ, circa quod est scientia, vel ars,vel operans operat: nec de materia in qua,quæ alio modo dicitur subiectũ in quo recipitur accidens:nec de materia ex qua secundaria, q̃ alio modo dicit materia proxima,vt lateres in domo,caro & ossa in animali,sed de materia primò prima,ex qua fiunt oĩa composita naturalia,& apud grẽcos dicit hyle,& vt colligitur ex primo phy.& 8.Meta.sic describit,Materia prima est primum subiectũ in omni ꝓductione physica,ex quo fit aliquid cũ insit,non ſm accidẽs, nullã ex se formã habens, ingenerabilis,& incorruptibilis,per se,non cognoscibilis ſm se,sed tantũ per analogiã ad formã : primò dicitur primũ subiectũ,i.primum receptiuũ formæ generandæ, ad differentiã materiæ secundariæ,quæ resoluit in priorẽ materiã,vt caro & ossa in elementa, & elemẽta in materiã primã, & illa est irresolubilis in priorem, aliter esset processus in infinitum in causa materiali,q̃d est cõtra philosophũ in 2.Meta. hãc igitur materiã,ad quã resoluitur omnis secũdaria materia,dicimus primũ subiectũ,primũ receptiuũ,primũ sustẽtamentum oĩs formæ eductæ de eius potẽtia. Secundò, dicitur ex quo fit aliquid cũ insit, & non ſm accidẽs:id totũ ponit ad differentiã priuationis,quæ nõ ineſt rei productæ,vt dicemus infrà, licet eñ antequã generetur ignis ex ligno,materia sit sub priuatione formæ ignis, quæ dicitur non igneitas,tũ generato igne, & recepta igneitate in materia,non stãt simul igneitas,& non igneitas, qm̃ præsente habitu cessat priuatio , vt adueniẽte luce fugant tenebræ: cũ igitur materia remaneat in producto, & non priuatio, dicitur cõuenienter,ex quo fit aliquid,cũ insit, & non ſm accidens.Tertiò dicitur nullã ex se formã habẽs:quia nullo modo est actu , ergo ex se est in potentia ad omnẽ formã:ex consequẽti nullã ex se habet.vnde docuit Arist.in 1. physi. q̃ sicut se habet æs ad statuã,& lignum ad scamnũ, sic materia prima ad formas naturales, constat autẽ, q̃ æs ex se nullam habet formã statuæ , nec lignum vllam formã scamni,ergo nec materia cum sit receptiua omnis formæ, aliquam habet ex se formam. Quarto dicitur ingenerabilis & incorruptibilis per se : quod probat Philosophus in 1.physi. nã omne quod per se generatur, generatur ex materia prima : si ergo generatur, ex priori materia generat, ergo materia prima haberet priorẽ , quòd implicat contradictionẽ, quoniam iam non esset materia prima. Dico aũt per se quoniã subiectiuè nõ inconuenit eam generari & corrumpi. Dicitur quidẽ subiectiuè generari , quando nouam formã recipit,& subiectiuè corrumpi, quando spoliatur forma,quã habet per aduentum sequentis : sed hoc est generari & corrumpi per accidens,id est, non ratione sui,sed ratione formæ.Quinto,dicitur non cognoscibilis, &c. qm̃ vnumquodque cognoscitur inquantũ est actu : cũ ergo non sit actu ex se,non est ex se cognoscibilis, & cùm fiat actu per formã, ergo est cognoscibilis per proportionẽ ad formã,vt pleni⁹ declarabit in q̃stionibus ordinariis.

Materia quid sit.

Notificata materia notificandũ est quid sit forma.Et aduerte, q̃ hic non est sermo de forma absolutè prout se extendit ad formas abstractas,qm̃ eas considerare ad primũ Philosophum spectat,vt dicit Arist.in 2.physi.nec prout se extendit ad formas accidentales:quæ non recipiuntur immediatè in materia prima,sed in subiecto iam actu existẽte,vt calor in manu,lux in aere,sed de forma, quæ facit rẽ esse simpliciter, cũ prius esset in mera potentia. & dicitur forma substantialis,quæ potest sic notificari,Forma substãtialis est quæ existens pars cõpositi, dat ei esse simpliciter, & recipitur in materia nuda, vt actus in propria potẽtia, appetibilis à materia , vt quoddam diuinum & optimum. Primò dicitur existens pars cõpositi , vt in hoc distinguat à forma accidentali,qm̃ compositum per se constat ex potentia & actu,ex 8. Meta.potentia autem attribuitur materiæ & actus formæ. Secundò dicitur , dat ei esse simpliciter,quoniã,vt declarat Arist.in princi.2. physi. sicut artificiatum ante aduẽtum formæ nullo modo est actu , sic nec ens naturale ante aduentum formæ naturalis vnde nõ est hõ actu,nisi per aduẽtum animæ in materia disposita, &c. Tertiò dicitur & recipitur in materia nuda. nam cùm det esse simpliciter , requirit materiam nullo modo actuatam præcedenti forma, aliter adueniens enti iam constituto in actu,nõ daret esse simpliciter,sed ſm quid, vt forma accidẽtalis.quia ergo facit rẽ esse actu simpliciter,necesse est, vt recipiatur in materia nuda.Quartò dicitur,vt proprius actus in propria potentia, qm̃ cùm forma substantialis sit actus simpliciter, quia facit rẽ esse simpliciter, & materia prima sit potentia simpliciter,quoniã ex se nullo modo est actu,conuenienter dicitur proprius actus propriæ potentiæ,vtpote actus simpliciter,potentiæ simpliciter, sicut actus ſm quid, potentiæ secundũ quid, vt forma accidentalis recepta in subiecto existẽte actu,& existente in potẽtia ſm quid ad talẽ formam.Quintò dicitur, appetibilis à materia,qm̃ actus est perfectio potentiæ : & vnũquodque naturaliter appetit suã perfectionẽ. cùm igitur materia sit potentia passiua,& forma actus eius,congruè est appetibilis à materia.Sextò dicitur vt quoddã diuinum & optimum,quoniam cùm Deus sit purissimus actus, omnis forma quæ est actus est participatio diuini actus , ex consequenti est quoddam diuinum & optimum, quæ enim diuina sunt vt sic,optima sunt,patet igitur quid sit forma.

Forma quid sit.

Notificata forma declarandum est quid sit priuatio. Et aduerte, q̃ hic non est sermo de omnibus modis priuationis quos ponit Philos. in 5.Meta. nec de priuatione formæ accidentalis, q̃ apta nata est esse in subiecto,eo modo quo dicimus tenebrã esse priuationẽ lucis, & cæcitatẽ priuationem visus,sed de priuatione formæ substantialis,quam apta nata est materia prima recipere,sic enim,ꝓprie opponit formę substãtiali:põt igitur sic describi priuatio,vt est tertiũ principiũ naturale,est negatio formæ substãtialis in materia prima, vt est in potẽtia ad huiusmodi formam, & causa corruptionis in rebus inferioribus. Primò dicit negatio formæ substãtialis, ad differentiã negationis formæ accidẽtalis vt cæcitas & surditas, illa eñ non dicit negationẽ in materia prima, sed in ꝓprio subiecto, vt in oculo & in aure.Et aduerte,q̃ huiusmodi priuatio noĩatur ab habitu siue forma substãtiali adiũcta negatiõe.nã sicut ignei tas est forma ignis, sic nõ igneitas dicit priuationẽ formæ ignis,& hoc est q̃d supra dicit Arist.q̃ in omni ꝓductione termini sunt cõtrarij,q̃a priuatiuè oppositi,vt ex non igne fit ignis,ex non homine fit hõ. Secundò dicit , vt est in potentia ad huiusmodi formam.nam cùm plures formæ non possint simul actuare materiã, dum est sub vna forma, est priuata alia,& quia est priuata , ideo est in potẽtia ad illã: priuatio enim dicit negationẽ in subiecto cũ aptitudine ad habitũ,siue actũ siue formã.Tertiò dicitur,& est causa corruptionis, &c.nã ex eo q̃ nõ completur appetitus materiæ

Priuatio quid sit.

teriæ ꝙ vnam formã deſiderat eſſe ſub alia forma, qua priuata eſt, nõ poteſt autem eſſe ſub alia forma niſi deperdat eam quam habet,nõ deperditur autem niſi per corruptionem cõpoſiti, ergo materia exiſtens ſub priuatione eſt cauſa corruptionis, & qm̃ corruptio mala eſt, ideo dicit Philoſophus in 1.Phyſi. ꝙ ſubiecta materia cum forma iam eſt eorum quæ fiunt ſicut mater,altera verò pars contrarietatis, i.priuatio imaginabitur ad maleficium, &c. Patet igit̃ quid ſit vnumquodque trium principiorum naturalium. Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ forma poteſt comparari ad ſubiectam materiam, & ad priuationem, & quidem comparata materię non contrariatur ei,quoniam ſe habet, vt perfectibile & perfectio,& vnum recipitur in altero,& ſe compatiuntur,huiuſmodi autem conditiones repugnãt contrariis,ergo forma & materia non contrariantur,comparata autem priuationi contrariantur,quoniam prima radix contrarietatis eſt habitus & priuatio, forma autem habet rationem habitus,propterea non ſe cõpatiuntur in materia:nam adueniente forma ceſſat illius priuatio,ſicut adueniente luce ceſſat tenebra:vnde propriè loquendo dicẽdum eſt, ꝙ cum tria ſint principia rerum naturalium, duo ſunt contraria,& tertium,ſ.materia eſt ſubiectum duorum contrariorum,vnde inquit Philoſophus in 1.Phyſi.oportet aliquid ſubiici contrariis,& contraria duo eſſe. Quantum ad tertium aduerte, ꝙ non omnia ſunt eodem modo principia, quoniam materia & forma ſunt principia per ſe,cõſtituunt enim rem productam & ſunt ei intrinſeca, & poſt productionem permanent in re,& tandiu res ſaluatur quã diu vnitæ permanent, priuatio autem cũ ſit negatio nõ eſt principium per ſe in eſſendo rei productæ, qm̃ nõ permanet in re producta, licet enim antequam producatur ignis inſit materię nõ igneitas,adueniente tamẽ igneitate,ceſſat non igneitas, & ꝓptereà ponitur principium per accidẽs: vnde dicit Ariſt. in 1. Phyſi.ꝙ vno quidem ſenſu dicendum eſt principia naturalia eſſe duo, ſ.per ſe, vt materia & forma,& alio ſenſu eſſe tria, ſ.duo per ſe,& tertium per accidens,quod eſt priuatio:patet igitur quomodo hæc tria nõ ſunt eodem modo principia.& hæc de principiis naturalibus ad mentem Philoſophi dicta ſufficiant.Nunc ſoluenda ſunt quędã argumenta.Primum probat ꝙ non omnia fiunt ex contrariis etiam largo modo ſumptis. Nam dicit Ariſt. ſoluens dubitationes antiquorum in 1.Phyſi.ꝙ omnia fiunt ex ente in potentia, pro quanto tranſeunt de potentia ad actum,ſed ens in potentia non contrariatur enti in actu, imò quod erat in potẽtia tranſit in actum, & actus perficit potentiam,vnum autem contrarium non ꝓficit alterum,ergo omnia non fiunt ex contrariis.Ad hoc dicitur,ꝙ vtrunque eſt verum,ſed diuerſimodè.nã ly ex,poteſt dicere terminum à quo, & poteſt dicere ſubiectum. ſi dicit terminũ à quo, dicit contrarium, quoniam terminus à quo,vel eſt priuatio,vel forma oppoſita formæ introducendæ,quæ eſt terminus ad quem.ſi dicit ſubiectum,dicit ens in potentia, i. materiam, quæ eſt in potentia ad recipiendum formam, per quam res generanda conſtituitur actu. eſt ergo verũ, ꝙ omnia fiunt ex contrariis ratione termini à quo qui cõtrariatur termino ad quem,& ꝙ omnia fiunt ex ente in potentia ratione materiæ,quæ eſt ens in potentia ad formam generandam.Secundum probat, ꝙ non ſunt tria principia naturalia.nam priuatio non eſt principium,quoniam inter principium &principiatum eſt relatio realis,ſed priuatio, cum ſit non ens, non poteſt terminare relationem realem, requirit enim extrema realia,vt dicetur in 5. Metaphy. ergo,&c.Ad hoc dico,ꝙ priuatio vt ſit principium per accidens non eſt neceſſe eſſe ens reale,niſi ratione ſubiecti.vnde niſi priuatio diceret negationem in ſubiecto, non poſſet eſſe principium neque per ſe,neque per accidẽs,nec eſt neceſſe inter principium per accidens & principiatum eſſe relationem realem, imò illa ꝓpoſitio non verificatur vniuerſaliter niſi de prícipio effectiuo & principiato. vnde Ariſt.in 5.Metaphy. non exemplificat in ſecundo modo relatiuorũ niſi de potentia actiua & paſſiua,vt calefactiuum & calefactibile,& calefaciens,& calefactum.

Argumẽtorum ſolutio.

Tertium ꝓbat, ꝙ materia prima non eſt ens in pura potentia.Nam potentia materiæ aut eſt idem cũ materia, aut non.ſi idem, ergo materia non eſt vna, quoniam potentiæ ad formam multiplicantur vt forma. ſi non, ergo potentia comparatur ad materiam,vt actus ad potentiam, ex cõſequenti nõ eſt ens in pura potẽtia,ſed quid compoſitum ex potentia & actu.Ad hoc dicitur, ꝙ potentia materiæ eſt ipſa ſubſtantia materiæ,& cum arguitur, ergo non eſt vna, negatur conſequentia,quoniam potentia materiæ nõ multiplicatur realiter, ſed formaliter tantùm. quod quomodo fiat declarabitur in quæſtionibus ordinariis.Quartum probat,ꝙ forma non eſt principium. nam effectus non eſt principium,ſed potius principiatum,forma autem eſt effectus, producitur enim à generante, aliter non produceret ſibi ſimile:ergo non eſt principium.Ad hoc dicitur,ꝙ forma poteſt comparari ad efficiens,&ad productum compoſitum. intentio Philoſophi eſt ponere eam eſſe principium reſpectu producti:vnde dixi in 1.Phy. ꝙ ſubſtantia materiæ cum forma eſt cauſa eorum quæ fiunt,ſicut mater:non inconuenit ergo formam eſſe effectum generantis,& principium intrinſecũ cõſtitutiuum geniti. Hæc dixerimus ſuper 1. Phy. relinquentes opi. antiquorum, vtpote diffusè pertractatas ab aliis.Et nos hanc Epitomen nõ conficimus,niſi vt introductorium ad mentem Ariſt.

EPITOME
IN LIBRVM SECVNdum Phyſicorum.

SVper ſecundo libr. Phyſicorum formamus tres tractatus.

Primus eſt de Natura.

Secundus de cauſa per ſe.

Tertius de caſu & fortuna,quæ ſunt cauſæ per accidẽs.

Tractatum de natura diuidimus in quatuor capita.

In primo ponitur diffinitio naturæ.

In ſecundo declaratur quot modis dicitur natura.

In tertio quæritur,vtrum Phyſica diſtinguatur à Mathematica.

In quarto quęritur,vtrũ Phyſicus conſideret materiam & formam rei naturalis,& vſque ad quem terminum.

CAP. I. Quid ſit Natura.

CIrca primũ caput in quo aſſignanda eſt diffinitio naturæ,fiunt quatuor.

Primò ponitur quædam diuiſio,ex qua inquiritur diffinitio naturæ.

Secundò ponitur diffinitio,& declaratur ſecundũ omnes partes.

Tertiò declaratur quid ſit habere naturam, & quid eſſe ſecundum naturam.

Quartò ponitur quoddam corollarium.

Diuiſio eſt hæc,Entium quædã producũtur à natura, vt plantæ,& animalia,& ſimplicia corpora,quę ſunt elementa,quædam producuntur ab arte,vt gladius,domus,ſcamnum,enſis,&c. & in hoc differunt,quia ea, q̃ ſunt à natura, habẽt in ſe principium alicuius motus,aut motus ſecundũ locum,ſicut grauia habent in ſe grauitatem, qua mouẽtur deorſum,& leuia habent leuitatem,aut motus augméti & decrementi,vt animata habent animam, qua fit augmentũ per cõuerſionem nutrimenti in ſubſtantiam rei animatæ, aut motus alterationis,vt elementa,quæ habent in ſe qualitates,quibus adinuicem alterantur,vt ignis per calorem alterat aquam,aqua humectat,&c.ſed illa,quæ ꝓducũtur ab arte,non habẽt in ſe principium alicuius motus,in quantũ ſunt artificiata,ſed ſolùm inquantum habent materiam ꝓductam à natura, vt gladius inquantũ eſt ab artifice nullũ habet principium motus:inquantũ verò eſt ex ferro, habet grauitatem,qua mouetur deorſum:patet ergo ꝙ naturalia vt naturalia ſunt habent principium motus in ſeipſis, artificiata verò vt ſunt artificiata non habent principiũ motꝰ in ſeipſis, niſi inquantum habẽt materiam,puta ferrum vel lignũ,&c.Secundò ex hac diuiſione ponitur à Philoſopho diffinitio naturæ,quæ eſt hæc,Natura eſt principiũ,& cauſa motus& quietis in eo,in quo eſt primò & per ſe,& nõ ſecundum accidẽs.Hęc diffinitio declaratur primò ꝙ ſit cõueniens naturæ ſic,Entia naturalia differunt ab artificiatis, quia habent in ſe naturam, ſed habent in ſe naturam, quia principiũ alicuius motus habẽt in ſe,vt diximus in diuiſione.ergo ſignum eſt,ꝙ natura eſt principium motus & quietis,&c.Secundò declaratur quo ad ſingulas partes:& primò dicitur principium &cauſa.Nota,ꝙ principium motus eſt duplex, ſ.actiuum, vt in animatis anima eſt principium actiuum motus, & paſſiuum, vt in grauibus & leuibus eſt grauitas & leuitas, quibus mediantibus ſunt apta nata moueri à generante,vt declarat in 8.lib.& in cœlis eſt principium paſſiuum,quod quidem eſt potentia naturalis, nobis

Natura quid.

innominata, qua ſunt apti nati moueri motu ꝑpetuo ab intelligentiis eis appoſitis, qñ in diffinitione naturæ ponitur principium, ſumendum eſt ly principiũ diſiunctiuè ſic, Natura eſt principiũ actiuum vel paſſiuum motus, &c. quia in aliquibus, puta in animatis natura eſt principium actiuum, puta anima, in aliquibus, vt in grauibus, eſt principium paſſiuum, puta grauitas. Dicitur ſecũdò motus & quietis. Nota ꝙ ly &, non tenetur copulatiuè in omnibus mobilibus: non enim eſt verum, ꝙ omne mobile moueatur, & quieſcat. nam cœlum ſecundum philoſophum mouetur, nõ tñ quieſcit: quia ſm ipſum motus cœli eſt æternus, vnde natura in cœlo eſt principium motus, ſed non quietis, ſed ſic intelligatur: Natura eſt principium motus & quietis in omni eo quod mouetur & quieſcit, & eſt principium motꝰ in omni eo qđ mouetur: & q̃tum ſit ex parte ſui etiam principium quietis: ſi tale mobile quieſceret. nam ſi cœlum quieſceret natura eſſet principiũ q̃etis, ſicut tenẽt Theol. ꝙ de facto quieſcet poſt iudiciũ. Dicit tertiò in eo in quo eſt, ad differentiã cauſæ efficientis & finalis: quæ licet ſint principium motus, non tñ ſunt in mobili: vt ignis licet calefaciat aquã, non tamen eſt in aqua: & lucrum licet moueat mercatorem, non tamen eſt in mercatore, poteſt tamen poſſideri à mercatore: & ideo nec cauſa efficiẽs, nec finalis poteſt dici natura. Dicit quartò, primo. i. nõ mediante alio priori, vt grauitas eſt natura in terra, qua non mediante alio mouetur deorſum à generãte, & ex hoc excluditur motus rei cõpoſitæ: puta ꝙ animal moueatur deorſum non eſt ab anima vt à natura, ſed eſt ab elemento dominante in animali, i. à terra: nam animal ideo mouetur deorſum, nõ quia eſt animal, ſed quia eſt ex terra, cui ineſt grauitas, anima ergo nõ poteſt dici natura quãdo mouetur animal deorſum, q̃a non mouetur ab anima primò, ſed mediante grauitate terræ, ex qua componitur animal, vt elemento prædominante. Dicitur vltimò per ſe & non ſecundum accidens, ad differentiã artificiatorũ, quę fiunt à principio extrinſeco efficiente, vt domus & gladius fiunt ab artifice, aliq̃ fiunt à principio intrinſeco: vt quando aliquis infirmat̃, & eſt medicus, & ſeipſum ſanat, tunc illa ſanitas eſt à principio intrinſeco, i. à ſcientia medicinæ, quæ eſt in ipſo infirmo, ſed hoc eſt per accidẽs ꝙ idem homo ſit medicus & infirmus, & ideo ſcientia medicinæ non dicitur natura, licet aliquãdo & per accidens ſit principium ſanationis in vno homine qui ſit medicus & infirmus. Non ſic eſt in rebus naturalibus, nam ſemper & per ſe habent in ſeipſis principium ſui motus, vt ſemper ignis habet leuitatem, qua mouetur ſurſum. Tertiò declarat̃ quid ſit habere naturã ſic, Illa habent naturã quæ habẽt in ſe principiũ ſui motus vt declaratum eſt, & talia ſunt entia naturalia in q̃bus principium ſui motus eſt materia, aut forma, vnde materia, & forma dicunt̃ natura, vt declarabitur in c. ſeq. Secundum naturã vel à natura ſunt res productæ naturaliter, vt proprię paſſiones cõ ſequentes ipſam rẽ: vt homo eſt à natura, & riſibile ineſt homini à natura, q̃a concomitat̃ hominem. Quartò ponit̃ corollariũ, qđ eſt tale: Cũ natura ſit principium motus, nõ ꝑt demonſtrari ꝙ natura ſit, & probatur ſic: Quod eſt ꝑ ſe notum non poteſt demonſtrari, ſed naturam eſſe eſt ꝑ ſe notũ, quia patet ad ſenſum, ꝙ aliqua habẽt in ſe principium motus, vt grauia & leuia & animata, ergo naturã eſſe non ꝑt demonſtrari, ſed ſupponit̃ tanq̃ manifeſtum. & ideo inquit Philoſophus, Qui volũt demõſtrare naturã eſſe, aſſimilant cæco nato, qui vult iudicare de coloribus, q̃s color ſit nobilior. cùm enim cæcus non cognoſcat colores non poteſt iudicare de coloribus per aliquod magis notum: ſic oppoſito modo ſe habent qui volunt demonſtrare naturam eſſe, quia cùm cognoſcant naturam eſſe per ſenſum, quia videt̃ in multis principium motus, non poſſunt eam demonſtrare per aliquod magis notum, & ſic fruſtra laborant: cõuenienter ergo Philoſopus inueſtigat quid ſit natura, quam tamen ſupponit eſſe. Hæc de primo c. ſufficiant.

Secundũ naturam quænam dicantur

CAP. II. *Quot modis dicitur natura.*

CIrca caput ſecundum nota, ꝙ Natura dicit̃ quinque modis, ex quibus tres ponuntur à Philoſopho hîc.

Primus eſt, natura dicit̃ materia rerũ naturaliũ, q̃ eſt in potentia ad recipiendũ formã ſubſtantialẽ, vt natura hominis dicet̃ materia prima, quæ in ſe recipit animam intellectiuã, & hoc modo ét antiq philoſophi dicebant materiã eſſe naturã, imò ſolã materiam dicebant eſſe naturã, q̃a credebãt ꝙ ſola natura eſſet ſubſtãtia, & omnes formæ ſubſtãtiales eſſent accidẽtia. Non enim diſtinguebãt inter formas rerũ naturaliũ, & formas rerũ artificiatarũ, q̃ ſunt accidentia: vt forma gladij eſt ſua figura, quæ eſt accidẽs, cũ ſit in quarta ſpecie qualitatis. Licet ergo deciperent̃ in hoc ꝙ ponebãt omnes formas eſſe accidentia, tamen in hoc dicebant verum, ſ. naturam dici & prædicari de materia. Secũdo natura dicit̃ de forma rerũ naturaliũ, vt anima eſt natura in homine, q̃a anima eſt principiũ motꝰ & operationũ in homine. Itẽ q̃a forma rei facit ipsã actu eſſe naturalẽ, nõ enim homo eſt homo actu ex ſola ſua materia, ſed tm̃ in potentia, qñ verò habet formã eſt actu homo, ergo forma eſt natura, & magis natura q̃ materia, q̃a forma facit rem eſſe actu, materia verò facit rẽ ſolũ eſſe in potẽtia, non. n. ferrũ facit gladium actu, ſed figura recepta in ferro. Tertio dicit̃ natura de generatiõe rerũ animatarũ, quæ dicit̃ natiuitas. Nã animata ꝑpriè dicunt̃ naſci. Sed hæc natiuitas dicit̃ natura, q̃a eſt via ad formam, quæ eſt propriè natura, quando enim res animata naſcit̃, vel generat̃ acquirit formã ſuam, & ideo reſpectu formæ dicit̃ natiuitas eſſe natura, ſed hic modus parum eſt in vſu. Quartò dicit̃ natura de proprietate cuiuſlibet rei, vt cũ dicimus natura rheubarbari eſt ſanare à febre, id eſt, ꝑprietas. Itẽ natura ignis eſt aſcendere, i. proprietas, & hoc modo natura ꝑt inueniri in qualibet re abſoluta, etiã in deo ſicut dicimus, natura dei eſt indulgere peccãti, i. proprietas, Quintò dicit̃ natura de qualibet eſſentia rerũ, ſiue ſit res increata, vt cũ dicimus, natura dei eſt ę̃terna, i. eſſentia, natura hõis eſt rõnalis, i. eſſentia: ſed nota, ꝙ quartus & v. modus nõ ſunt phyſicales, ſed potius meta phyſicales, q̃a reperiunt̃ in oĩbus entibus etiã incorporeis, ió philoſoph⁹ eos nõ poſuit hîc ĩ phyſicis, Vbi ſolũ agit̃ de rebus corporeis & mobilib. & ſi de incorporeis hic agitur vt in octauo, hoc eſt inq̃tũ habẽt ordiné ad motũ, puta agitur de intelligentiis, vt mouent cœlos. Hæc de 2. c. ſufficiãt.

CAP. III. *Phyſica qũo diſtinguatur à Mathematica.*

CIrca tertium caput quæritur vtrum phyſica diſtinguatur à mathematica: & ibi fiunt duo.

Primò ponit̃ concluſio affirmatiua, qđ diſtinguit̃. Secundò ſoluit Philoſophus duo argumenta.

Concluſio probatur dupliciter. Primò ſic, aliter formant diffinitiones Phyſicus, & aliter Metaphyſicus, ergo ſunt diſtinctæ ſcientiæ. probatur antecedẽs: nam Phyſicus diffinit per materiam ſenſibilem, vt quando diffinit hominem, ponit in ſua diffinitione carnem, ſanguinẽ, & oſſa. Hæc. n. ſunt materia, ex qua ſecundum phyſicum, componitur homo, ſicut domus ſecundum artem componitur ex cæmento, & lapidibus, & lignis, quando verò Mathematicus diffinit non ponit in ſua diffinitione materiam ſenſibilẽ, ſed ſolùm materiam intelligibilem, & ſubiectam ſolùm quantitati, & abſtrahit ab omni qualitate ſenſibili: vt quando diffinit angulum, non dicit angulum eſſe quid deſcriptum in ære, aut ferro, quæ ſunt materia ſenſibilis, ſed dicit, ꝙ eſt ille, q̃ cauſatus eſt ex cõcurſu duarum linearum: lineæ autem non ſignificant materiam ſenſibilem, ſed ſolam quãtitatem: patet ergo ꝙ alio modo diffinit phyſicus, & alio modo Mathematicus: ergo ſunt diſtinctæ ſcientiæ. Secundò ſic, ſcientiæ mediæ inter phyſicam & mathematicam differunt, ergo phyſica & mathematica differunt. probatur conſequentia, quia ſi media differunt ab extremis, multo magis extrema inter ſe differunt: probatur verò antecedens ſic, perſpectiua eſt ſcientia media inter geometriam, & phyſicam, quia accipit lineam conſideratam à geometria, & applicat eam ad viſum, qui cõſideratur à Phyſico, vt patet in 2. de Anima, & tñ diſtinguitur à Phyſica, quia ſubiectũ phyſicæ eſt ens mobile, ſubiectũ vero perſpectiuæ eſt linea viſualis: ſed ſcientiæ quæ habẽt diſtincta ſubiecta, ſunt diſtinctæ vt patet in 1. Poſter. Itẽ Muſica eſt media inter Arithmeticã & Phyſicã, q̃a accipit numerum & ꝑportiones naturales cõſideratas ab Arithmetico, & applicat ſono cõſiderato à Phyſico in 2. de Anima, & tamen diſtinguitur à Phyſica, quia habent diſtincta ſubiecta, eſt. n. ſubiectum muſicæ numerus ſonorus, phyſicæ verò ens mobile. Item poteſt probari de Aſtrologia, quæ eſt media inter geometriam & phyſicam. Accipit. n. figuram circularem à Geometra, & applicat cœlo, quod eſt corpus phyſicum. Item numerum accipit ab Arithmetico & applicat motui cœlorũ, & ſignis, patet ergo ꝙ phyſica, & ſcientiæ mediæ & ſcientiæ mathematicæ diſtinguuntur.

Mathematicæ mediæ phyſicas diſtinguũtur, quia mediæ ſunt.

Nunc ſoluemus duo argumenta.

Primum eſt, Phyſica & Geometria cõſiderant eaſdẽ res, ergo ſunt eadem ſcientia: probatur antecedens, geometria conſi- *Arg. 1.*

cõsiderat quantitates continuas,vt lineam, ſuperficiem,& corpus & figuras.Sed hæc eadem cõsiderantur à Phyſico, quia quæcũque ſunt in re naturali p ſe cõsiderãtur à Phyſico,aliter nõ hꝛet cõpletã ſciẽtiã de re naturali,ſed linea,ſuperficies,corporeitas,&figura sũt in re nꝛali,puta lapide vt patet,ergo Phyſica & Geometria conſiderant eaſdem res.

Secundũ. Secundũ eſt,Aſtrologia eſt pars Mathematicæ,quia conſiderat quantitates & figuras & numeros,& eſt eadem cũ Phyſica, quia tam Phyſica , vt patet in lib. de cœlo, quàm Aſtrologia conſiderat figuram ſolis,& lunæ,& cœli,& terræ, &c.ergo Phyſica, ſaltem ſecundum hanc partem, quæ eſt Aſtrologia,non diſtinguitur à Mathematica.

Solutiones. Ad primum reſpondet Philoſophus quòd licet eadem conſiderentur à Phyſica & Mathematica,non tamen ſecũdum eandem rationem:Et hoc nõ eſt inconueniens, nã homo cõſideratur à Logico inquãtum eſt ſpecies, & à Phyſico inquantum eſt compoſitum ex contrariis elementis:ſic in propoſito cõſiderãtur linea,ſuperficies, corporeitas, & figura à Mathematico abſolutè,puta linea vt linea,à Phyſico verò cõſiderantur,vt ſunt terminantes rem naturalem: nam figura terminat & finit rem figurabilem : patet igitur quòd Phyſica,& Mathematica non ſunt eadem ſcientia.

Diſtinctas ſcientias idem cõſiderare diſtinctũ diuerſis rationibus nõ inconuenit

Ad ſecundũ dicitur,quòd Aſtrologia non eſt pars ſcientiæ Mathematicæ, quia omnis ſcientia Mathematica conſiderat quantitates non applicando ad materiam, ſed Aſtrologia applicat quantitatem ad corpus cœleſte,ideo eſt media inter Phyſicam & Mathematicam:dicitur etiam,quòd licet Aſtrologia & Phyſica conſiderent eandem concluſionem, non tamen probant eam eodem medio , ſed diuerſo, puta hæc concluſio.Terra eſt rotunda,conſideratur à Phyſico,& probatur hoc medio,quia omnes partes terrę ſunt graues& appetũt eſſe in cẽtro,ideo ſe cõculcant & faciũt figuram rotundam, vt propinquent cẽtro tãtum quantum poſſunt,ab Aſtrologo eadẽ cõcluſio probatur hoc medio, quia eclipſis lunæ non apparet omnibus habitantibus in terra eadẽ hora,ſed Orientalibus ſecunda,aut tertia hora noctis,Occidẽtalibus verò prima hora noctis, &c.hæc de claraui in trac.ſphæræ,nõ ergo ſunt eadẽ ſciẽtia Phyſic.& mathematica,ideo nec Aſtrologia.Hęc ſufficiãt de iij.cap.

CAP. IIII. *An Phyſicus conſideret materiam & formam,& vſque ad quem terminum.*

Phyſicus materiã & formã rei naturalis conſiderat.

CIrca quartum caput quæritur,vtrum Phyſicus cõſideret materiã &formã:&reſpõdet Philoſophus per duas cõcluſiones:prima eſt, Phyſicus cõſiderat materiã & formã rei naturalis:probatur tripliciter:primò ſic, Phyſicus conſiderat naturã, ſed natura dicit de materia & forma, ergo Phyſicus cõſiderat materiã & formam.Secundò ſic,Ars imitatur naturã,ſed ars conſiderat materiam & formam artificiati,vt artifex cõſiderat materiã ex qua debet fieri gladius,puta ferrũ , non enim ex omni materia fit gladius,& conſiderat quam figuram,& formã debet habere gladius , vt per ſuã formam diſtinguatur ab aliis artificiatis:ergo & Phyſicus debet conſiderare materiã & formã rei naturalis,puta ex qua materia fit aurũ, & q̃ ſit forma auri.Tertio ſic,Eadẽ ſciẽtia cõſiderat ea quæ ſunt ad finẽ ordinata & ipſum finẽ:ſed materia ordinatur ad formã vt ad finẽ,puta ordinãtur ligna & claui ad formã nauis,& forma introducta in lignis terminat& finit factionẽ nauis, ſic in naturalibus , poſtq̃ anima eſt introducta in materia, terminatur gñatio animalis,ergo Phyſicus cõſiderat materiã & formã rei naturalis.Secũda cõcluſio,Phyſicus nõ cõſiderat oẽm formã abſolutè,ſed tm̃ illas,quæ habẽt eſſe in materia:probatur ſic,Sicut medicus nõ conſiderat corpus humanũ abſolutè , ſed ſolũ inquãtum põt recipere ſanitatem:ſimiliter artifex non cõſiderat ferrũ abſolutè,ſed ſolũ inquãtũ poteſt recipere figurã artificiati : ſic nec Phyſicus conſiderat formas abſolutè, ſed ſolùm inquãtum recipiuntur in materia & dãt eſſe rei naturali, conſiderare vero de forma abſolutè eſt officium metaphyſici,ſicut conſiderare corpus humanum & ferrum abſolutè eſt officium Phyſici.

Non quãcunque, ſed formã in materia conſiderat, vſque ad animam intellectiuam.

Ex his ſequitur corollariè,q̃ vltima forma, quæ cõſideratur à phyſico,eſt anima intellectiua, q̃a partim eſt in materia,inquãtum dat eſſe homini, & eſt vnita corpori humano,partim eſt extra materiã,inquãtũ intellectus nõ eſt affixus alicui organo corporeo,q̃ qũo ſit declarabitur in 3.de Anima,q̃ igitur eſt ſeparata à corpore non amplius eſt de conſideratione phyſici quo ad ſubſtãtiam ſuã præciſè, ſed metaphyſici,ſicut etiã intelligentiæ,& Deus glorioſus nõ conſiderãtur à Phyſico niſi inquãtum ſunt mouẽtes,vt patet in 8.Phyſi.ſecũdum verò ſubſtãtias ſuas conſiderãtur à metaphyſico & theologo. Hæc de quarto capite ſufficiãt.

Argumẽtũ in diffinitionẽ naturæ. Vltimò contra diffinitionem naturæ fiunt quædã argumenta,& ſoluuntur.Primum eſt hoc,Nulla ſubſtãtia debet diffiniri per accidẽtia,ſed p ſuũ propriũ genus & differẽtiã , ſed natura eſt ſubſtãtia(dicitur enim de materia & de forma ſubſtãtiali,quarũ vtraque eſt ſubſtãtia reductiuè)ergo natura non debet diffiniri per accidentia,ſed motus & ꝙes ſunt accidẽtia:ergo malè ponũtur ĩ diffinitiõe naturę.

Solutio. Ad hoc dicitur,ꝙ diffinitio eſt duplex, prima eſt quiddatiua,& eſſentialis,& hæc nunquã eſt per accidentia,ſed per proprium genus & differentiã.Secũda eſt deſcriptiua, & hęc põt eſſe per accidẽtia,vt homo eſt animal beatificabile, aliqñ eſt per effectũ , vt ignis eſt cauſa calefactionis: ſic eſt in propoſito,natura hîc deſcribitur per effectũ,motus & quies ſunt effectus naturæ,vt cauſantur à natura.

Argu. Secundũ eſt,abſolutum non debet diffiniri per relatiuum,ſed natura eſt quid abſolutum,& principium eſt relatiuum,dicitur enim principiati principium,ergo malè dicitur quòd natura eſt principium.

Solutio. Ad hoc negatur, quòd natura ſit quid abſolutũ,imò eſt relatiuum ſecundum dici,ſicut etiam principium:nam natura eſt rei naturalis natura,& eſt materia vel forma,materia verò habet reſpectum ad formam,ſicut potentia ad actum, vt declaratur in primo lib.& ſic patet, quòd natura eſt quid relatiuum ſecundum dici, vnde conuenienter diffinitur per aliud relatiuum.

Tertium eſt , quies cùm ſit priuatio , & negatio formæ non habet principium , quia omne habens principium eſt ens poſitiuum , ergo malè dicitur, quòd natura ſit principium motus & quietis.

Ad hoc dicitur,quòd licet priuatio non habeat principium primò & per ſe,habet tamen ſecũdariò,vnde natura intendit motum & acquiſitionem termini motus, quo acquiſito per accidens fit quies, quia ceſſat motus. Dico ergo ad argumentum, quòd licet id quod habet principium primò,& per ſe ſit ens poſitiuũ,tamen id quod habet principium per accidens,& ſecundariò,poteſt eſſe ens priuatiuum.Hîc terminatur tractatus de Natura.

TRACTATVS DE cauſis per ſe.

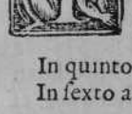

RActatũ de cauſis p ſe diuidim⁹ in ſex capita.
In primo oſtenditur quid ſit cauſa.
In ſecundo agitur de cauſa efficiente.
In tertio agitur de cauſa formali.
In quarto agitur de cauſa materiali.
In quinto agitur de cauſa finali.
In ſexto agitur de modis cauſarum.

CAP. I. *Quidnam cauſa ſit.*

CIrca primum caput diſcutiẽdum eſt quid ſit cauſa. Vnde nota ꝙ de rõne cauſę ſunt tria. Primũ eſt, ꝙ à cauſa dependet effectus, ſed diuerſimodè:quia alio modo dependet effectus à cauſa materiali,& alio modo à cauſa efficiente,vt dicemus.Secundũm eſt, quòd cauſa eſt prior ſuo effectu,quia effectus habet eſſe à cauſa ſua,ergo cauſa præſupponitur eſſe, niſi enim cã haberet eſſe nõ poſſet dare eſſe effectui:vt niſi ſol eſſet,nõ poſſet dare eſſe plãtæ naſcenti:& per hanc conditionem differt principium à cauſa,nam non eſt neceſſe omne principium eſſe prius ſuo principiato, vt declarat Theologus , qui tenet in Deo patrem eſſe principiũ filij,nõ tamen patrẽ eſſe priorem filio, & ſic in deo,hæc eſt falſa,pater eſt cauſa filij,q̃a eſſet prior filio,cùm omnis cauſa ſit prior ſuo cauſato. Tertium eſt ꝙ cauſa ſemper diſtinguitur realiter & eſſentialiter à ſuo effectu, quia cùm cauſa producat ſuum effectum, ſi non diſtinguitur eſſentialiter à ſuo effectu , ergo idẽ produceret ſeipſum , quod eſt impoſsibile : puta ſi Socrates generans nõ diſtinguitur eſſentialiter à filio ſuo genito,ergo Socrates generat ſeipſum,quod patet eſſe falſum: &per hãc conditionem differt etiam cauſa à principio,non enim eſt neceſſe omne principium diſtingui eſſentialiter à ſuo principiato:ſuſtinet nanque Theologus in diuinis patrẽ eſſe principium filij,non tamen diſtingui eſſentialiter,quia pater & filius ſunt vnus deus,vna ſubſtãtia:ſed hæc pertranſeo,q̃m ſunt altiſsimæ ſpeculationis Theologicæ: igit ex his cõdi- *Cauſæ diffi* tionibus formet ſic diffinitio cauſæ. Cã eſt à qua depẽdet *nitio.*

effectus,& eſt ſemper prior ſuo effectu,diſtinguiturque eſſentialiter à ſuo effectu. Ex cõſequẽti ſic formetur diffinitio principij,Principium eſt id,à quo aliquid procedit,& non plus:ex quo patet, quòd principium eſt in plus quàm cauſa.nam omnis cauſa eſt principiũ, quia omnis effectus à ſua cauſa procedit.& dependet,non tamen omne principium eſt cauſa.nam priuatio eſt principium naturale, non tamen cauſa(vt diximus)& punctus eſt principium lineæ, non tamen cauſa,quia eſſet cauſa materialis, quòd eſt falſum,quia linea non componitur ex punctis, vt patet in ſexto Phyſicorum.Hæc de primo capite ſufficiant.

CAPVT II.

Quidnam ſit cauſa efficiens:& quotuplex ſit.

IN ſecundo c.declarãdũ eſt quid ſit cauſa efficiẽs,& deinde ponẽtur quædã diſtinctiones de cauſa efficiẽte:ſic igitur diffinitur,Cã efficiẽs eſt illa,quæ actione ſua effi cit effectũ, vt ignis calefactione ꝓducit & efficit aquã calidã.Hæc diffinitio cõpetit ſoli efficiẽti, qua nulla alia cã actione efficit effectũ.nõ em̃ materia per aliquã actionem eſt cauſa,ſed ſeipſa inquãtũ recipit formã:nec forma ꝓ aliquã actionẽ eſt cã, ſed ſeipſa inquãtũ facit rẽ eſſe in actu, vt anima ſeipſa facit animatũ eſſe actu. ſimiliter finis per nullã actionẽ eſt cã niſi metaphoricè, vt dicemus.Patet ergo, ꝙ efficere per actionẽ ſua effectũ eſt cõpetens ſoli cauſæ efficiẽti,& ſic diffinitio eſt bona,quia competit ſoli diffinito,& facit ipſum differre ab aliis cauſis.Prętereà,actio effectiua eſt à ſolo efficiẽte:ergo ſoli efficiẽti cõpetit producere effectũ per actionẽ ſuã, ſemper ſumẽdo actionem effectiuè,& nõ formaliter,quæ qũo differant, vide in Cõpendio minori in prædicamẽto actionis.Secũdò, ponũtur quædam diſtinctiones de cauſa efficiente, quæ neceſſariæ ſunt Phyſico,& Metaphyſico,& Theologo.Dimitto diſtinctionẽ,quæ eſt in cauſam diſponentẽ,præparantem,conciliantem,& perficientẽ.Hæc enim declarantur à B. Thoma in Comment.ponam ergo alias quatuor diſtinctiones.

cã quot modis accipitur.

Prima eſt, Cauſarum efficiẽtium quædã producit totã ſubſtãtiam rei,& hic eſt ſolus Deus, qui dum creat, totam rei ſubſtantiam producit:quædam producit rem ſecundũ partem,& hoc eſt agens creatum : quod ſolùm introducit formam in materia,ſed non producit materiam, ſaltẽ materiam primam.Hanc diſtinctionem ponemus etiam in octauo phyſic.vbi diſputatur contra Auer.de creatione.

Secũda eſt,Cauſarum efficiẽtium quædam vniuerſalis, & eſt illa, quæ plures effectus diſtinctos ſpeciei producere poteſt, vt Deus : qui omnia ſua virtute ꝓducere poteſt, & ſol virtute ſua cũ aliis planetis producit hæc inferiora: quædã particularis, quæ ſolũ vnũ effectum producere poteſt:vt homo ſolùm hominẽ generat,& ignis ſolùm calefacit:& talis arbor ſolùm talẽ effectum vel fructũ producit.

Tertia diſtinctio. Cauſarũ efficientium quædam ſunt eſſentialiter ſubordinatæ & ſunt illæ,quæ ita ſe habẽt,ꝙ vna nõ poteſt cauſare ſine alia, & quando vna cauſat oẽs cauſant,vt oẽs planetæ ſunt cauſæ ſubordinatę,quia luna non cauſat aliquid in his inferioribꝰ, niſi ẽt cauſet Mercurius, & Venus,& Sol,& Mars,&c. ſimiliter homo generans, & ſol ſunt ſubordinatæ cauſæ,quia hõ nõ poteſt generare hominem,niſi ſol per motũ ſuũ influat in hæc inferiora.quædam ſunt accidẽtaliter ſubordinatæ:& ſunt illæ, quæ licet ſimul cauſent,tñ vna poteſt cauſare ſine alia,vt baculus,& manus ſunt accidẽtaliter cauſæ ſubordinatæ ad mouendũ lapidẽ,poteſt enim manus mouere lapidẽ ſine baculo,&c.

Quarta diſtinctio.Cauſarum efficiẽtium quædã eſt totalis,& eſt illa,quæ per ſeipſam cauſat,vt ignis,quædã partialis,& eſt illa,quæ nõ per ſeipſam,ſed alia cõcurrẽte põt effectũ producere:vt qñ Plato per ſeipſum nõ poteſt trahere nauẽ niſi concurrente Socrate,vterque dicitur cauſa partialis, ex quibꝰ cõiũctis fit vna cauſa totalis & pfecta.

Poſſet addi quinta diſtinctio,quæ eſt,Cauſarũ efficientiũ quædam eſt in fieri tantùm,quædam in fieri & cõſeruari.Exemplum primi,vt ædificator.Exemplum ſecũdi,vt ſol.

CAP. III. *Formalis cauſa quid ſit.*

IN tertio cap.declarandum eſt quid ſit cauſa formalis.Et primò ſupponitur diſtinctio quadrimembris de forma, quã poſui in Compendio minori, in Tract.de locis. Hìc enim habemus diffinire formam quarto modo ſumptam, quia ſic eſt cauſa formalis,& non in aliis tribus modis. Sumendo ergo formã quarto modo,ſic diffinitur, Cauſa formalis eſt illa,quæ dat eſſe intrinſecè & per ſeipſam rei cõpoſitæ ex materia & forma. vt anima eſt formalis cã, quia dat eſſe rei animatæ. Primò dr̃ intrinſecè ad differentiam cauſæ efficiẽtis & finalis,quia nõ ſunt cauſæ intrinſecæ,cũ nõ ingrediantur eſſentiã rei productæ : non enim ædificator ingreditur compoſitionem domus.Secũdò dicitur,per ſeipſam,etiã ad differentiam cauſæ efficientis,quæ non efficit effectum niſi per actionem ſuã,vt diximus.Nota quòd ad rationẽ cauſæ formalis plura non requiruntur, licet aliqua conſequãtur ad eã,vt propriæ ſuæ paſſiones,& præciuè duæ. prima eſt, ꝙ cauſa formalis facit rem differre à quolibet alio,vt per animã differt animatum à quolibet inanimato,& ſimiliter per albedinem differt album à quolibet alio colorato. ſe habet enim cauſa formalis ad rem cõpoſitã,vt differentia magis propria ad ſpeciem. ſicut enim rationale facit differre hominẽ à quolibet alio animali,ita cauſa formalis ſiue ſubſtãtialis,ſiue accidentalis facit differre rem compoſitam à quolibet alio non habente talem formam.Secunda eſt,quòd cauſa formalis quæ eſt ipſamet forma,habet reſtringere materiam. nam materia prima ex ſe eſt in potentia ꝙ ſit ſub forma ignis, vel aéris,vel hominis,vel plãtæ,quãdo verò eſt actu ſub tali forma, puta ſub forma ignis,toto illo tempore,quo eſt ſub forma ignis,reſtringit & terminatur ne poſsit eſſe ſub alia forma.& ideo dicitur,quòd forma limitat & coarctat amplitudinem materiæ. idem facit forma accidentalis. nam paries ex ſe poteſt fieri & rubeus,& niger & albus,quando verò receperit nigredinem,quæ eſt forma accidentalis, toto illo tempore,quo fuerit ſub nigredine,non poteſt eſſe ſub alio colore.Patet ergo quid ſit cauſa formalis,& quę ſint ſuę propriæ paſſiones.Hæc de tertio capite ſufficiant.

Formæ ſtratio diſtinctiõis in quocũque.

Forma quælibet materiã cõtrahit.

CAP. IIII. *Materialis cauſa quid ſit.*

IN quarto c.declarandum eſt quid ſit cauſa materialis.Et primò ſupponitur diſtinctio de materia, quam poſui in tract.de locis,in Compendio minori.Hìc enim ſolũ diffinitur materia tertio modo,ſcilicet, ex qua ſimul cùm forma fit res cõpoſita.ſic igitur diffinit.Materialis cauſa eſt illa,quæ recipit formã & conſeruat eã,&c.primò dicit,quæ recipit formã,quia materia & forma ſibiinuicẽ correſpondẽt. nam materia ordinatur ad formã vt potentia ad actũ, ſed forma ideo eſt cauſa, quia dat eſſe materiæ & rei compoſitæ,vt dictum eſt ſuprà.ergo materia eſt cauſa,quia recipit formam.Dicitur ſecundò,Et conſeruat eam,quia nulla forma ſubſtantialis præter animã intellectiuam habet eſſe per ſe,ſed in alio,ſ.in materia,& ideo quando ſeparantur à materia corrumpuntur,vt omnis anima brutorum corrumpitur quando animal moritur,& tantùm habent eſſe quandiu ſunt receptæ in materia.ergo materia conſeruat formã in eſſe. ſimiliter nulla forma accidentalis habet eſſe niſi ſit in aliquo ſubiecto,quod dicitur materia ſecunda,vt declaraui in 2.tract.in 1.lib.Phyſ.ergo materia conſeruat omnem formam ſiue accidentalem , ſiue ſubſtantialem. patet ergo diffinitio materialis cauſæ.Nec eſt inſtantia de anima intellectiua,quæ licet conſeruetur in ſe poſtquàm eſt ſeparata à materia,tamen non eſt actu cauſæ formalis niſi quando eſt in materia, quia quando eſt ſeparata non dat eſſe rei compoſitæ,&ideo eſt neceſſe quòd conſeruetur à materia in ratione formæ,licet non quantum ad ſuum eſſe.Hæc de quarto capite ſufficiant.

Materialis cauſa tas conſiſtit in formæ receptione.

CAP. V. *Finalis cauſa quid ſit.*

IN 5. c. declarandum eſt quid ſit cauſa finalis. Et nota, ꝙ dupliciter diffinitur.primò ſecũdum viam Thomiſticam ſic,Cauſa finalis eſt illa, quæ mouet agentem metaphoricè.primò dicitur,quæ mouet agentem,qui agens operatur propter finem:vt medicus dat remedium propter ſanitatẽ. ergo finis mouet agentem ad operandum , vt ſanitas mouet medicum ad exhibendum remedium.Secundò, dicitur metaphoricè. nam mouere contingit dupliciter, ſ. propriè & metaphoricè. Mouere propriè eſt cauſare aliquid reale in re mota,ſiue ſit forma ſubſtantialis,vt in generatione, ſiue accidentalis,vt in augmento, vel alteratione,& ſic mouere competit ſoli cauſæ efficienti , ſiue ſit generans , ſiue creans,ſiue alterans.Mouere metaphoricè eſt nihil cauſare in re mota,ſed ſolùm trahere agentem ad ſui amorem,vt ſ. gratia ſui aliquid fiat ab agente,puta ſanitas trahit medicũ ad ſuum amorẽ,vt gratia ipſius ſanitatis amatæ detur medicina à medico,& hoc modo mouere metaphoricè competit ſoli cauſæ finali,eſt.n.illa gratia cuius aliquid fit,vt inquit Philoſophus in textu 2. Diffinitur ſic ſecundum viam

Finis mouet metaphoricè.

Metaphoricè mouere.

Heruei

Heruei in 2.quoli.quæſt.1.Cauſa finalis eſt illa,quæ dat quã dam bonitatem naturalem rei ordinatæ ad finẽ, quam non habet ex ſe.verbi gratia, ſanitas eſt cauſa finalis medicinæ, quia ſanitas dat medicinæ quandam bonitatem &appetibi litatem inquantum videtur bona,& appetitur vt cauſatiua ſanitatis,dato caſu q̃ ſecundum ſui naturam generaret hor rorem inquantum amara,vel fœtens. tamen ſanitas facit ip ſam deſiderabilem,& hoc eſt quod dixi in Compen.minori.in tract.de locis,q̃ prima dignitas finis eſt cauſare amorem in re ordinata ad finem.Hic ſequitur diſtin.de fine prę cedenti,& fine vltimo,reperies eam in Compen. minori,in tractar.de locis, & ponitur in text.2. Phyſ.ab Ariſt. Hæc de quinto capite ſufficiant.

CAPVT VI.

Cauſarum modi ponuntur,& quidam qui omnes cauſas conſequuntur.

IN ſexto capite agendum eſt de modis cauſarum quot ſunt:& nota, q̃ omnes iſti modi poſſunt applicari cuilibet generi cauſarum,ſ.efficienti,& materiali,&formali, & finali,oés iſti modi cõtinẽtur ſub quadruplici diuiſione.

Prima diuiſio.Cauſarũ quædã eſt prior,i.remota, vt ſol eſt cauſa remota hominis geniti,quædã eſt poſterior, i.propinqua,vt hõ eſt cã propinqua,imo ꝓxima hominis geniti.

Secunda diuiſio.Cauſarum quędam eſt per ſe,&eſt illa, quæ ſecundum virtutem ſuam producit effectum, vt generans per ſe mouet graue deorſum, imprimit enim grauitatem,qua mouetur deorſum,quædam eſt per accidens,&eſt illa, quæ non ſecundum virtutem ſuam producit effectum, ſed inquantum cõiungitur effectui per ſe, vel cauſæ per ſe. Exemplum ptimi.Remouens columnam eſt cauſa per accidens,q̃ lapis deſcẽdat,quia remouet impedimentum.Exem plum ſecundi. Muſicus ædificat. nam muſicus coniungitur per accidens ædificatori, eſt enim per accidens quòd in vno homine ſit muſica & ars ædificandi.

Tertia diuiſio.Cauſarum quædam eſt ſimplex,i. nomina ta per terminum incomplexum,vt ædificator ædificat,ly ędificator eſt cauſa ſimplex.quædam eſt compoſita, i.nominata per terminum complexum, vt ædificator rubeus criſpus eſt cauſa per accidens:accidit enim ædificatori quòd ſit rubeus criſpus, vnde ille terminus complexus dicit vnum aggregatum ex cauſa per ſe & cauſa per accidens.

Quarta diuiſio.Cauſarum quędam eſt in potentia,& eſt illa,quæ nõ actu cauſat,ſed poteſt cauſare,& denominatur per nomen verbale,vt lector,qui poteſt legere, & ædificator,& dominator,& creator.Quædam eſt in actu,& eſt illa, quæ actu cauſat, & denominatur per participium præſentis temporis,vt illuminans,generans,creans,&c.Et nota ſecundũ Philoſophũ,q̃ omnia membra trium præcedentiũ diuiſionum poſſunt diſtingui per potentiam &actum,puta cauſa prior eſt duplex,ſ.quædã in potẽtia,quædã in actu:ſi mili modo cã poſterior eſt duplex , ſ.in potẽtia & in actu, & ſic diſtingue ſequẽtia,& tunc ſi rectè aduertes inuenies duodecim modos cauſarũ.Hæc ſufficiãt ꝺ modis cauſarũ.

Vltimò philoſophus adducit quatuor,quę cõſequuntur prædicta genera cauſarum,&modos earum.primum eſt.Vnius effectus poſſunt eſſe multæ cauſæ per ſe,hæc ſic declaratur,Vnius effectus.puta ſtatua habet cauſam efficientem per ſe,qui eſt ſtatuæ factor,& materiam per ſe, quæ eſt æs, aut marmor,aut lignum,&c.& formam per ſe,quæ eſt figura in tali materia recepta:patet ergo,q̃ vnus effectus poteſt habere plures cauſas per ſe,quæ tamen ſint diuerſorum genẽrum:puta q̃ vna ſit in genere cauſæ efficientis, alia in genere cauſæ materialis,non enim vnus effectus poteſt habere duas cauſas efficientes totales & ſufficientes,vt declarabitur in 5.Metaph.poteſt tamẽ habere duas cauſas,quarum vna ſit remota,& alia propinqua:ſicut dicimus,q̃ ſol & hõ generãt hominem, & poteſt habere duas cauſas partiales, ex q̃b.fiat vna ſufficiens,vt Socra. & Plato trahunt nauim.

Vnius effectus plures cauſæ poſſunt non vnius generis, ſed diuerſorum.

Secundum eſt. Duæ cauſæ ſunt ſibiinuicem cauſæ. Hoc declaratur ſic,Efficiens eſt cauſa finis:nã efficiens ſua actione facit finẽ eſſe actu, vt medicus ſua medicatione facit ſanitatem eſſe actu in infirmo,& finis eſt cauſa efficientis:nã finis mouet efficientem metaphoricè ad operandum,vt dictum eſt ſupra, puta ſanitas trahit medicum ad operandũ. ſimiliter materia eſt cauſa formæ,quia recipit eam& ſuſtẽtat eam,vt diximus ſupra,& forma eſt cauſa materiæ,quia dat eſſe materiæ & limitat eã,vt diximus ſupra.patet ergo quomodo cauſæ ſunt ſibiinuicem cauſæ.

Cauſa ſibi inuicẽ cauſa.

Tertium eſt.Contingit q̃ eadem ſit cauſa contrariorum in eodem genere cauſæ.Hoc declaratur ſic,Gubernator nauis quando eſt præſens & exiſtens in naui in tempore tempeſtatis eſt cauſa q̃ nauis ſaluetur, & non ſubmergatur:qñ verò eſt abſens eſt cauſa quòd nauis deperdatur , cum non rectè ab alio gubernetur.ecce q̃dẽ gubernator ſm præſentiam eſt cauſa ſalutis,& ſecundum abſentiam eſt cauſa perditionis in naui:ſalus & perditio ſunt contraria:ergo, &c.

Cõtrariorum eadem eſt cauſa.

Quartũ eſt,quomodo valet conſequentia à cauſa ad effectum affirmatiuè & negatiuè:vnde nota,q̃ ſemper eſt bona cõſequentia qñ ſumuntur cauſa & effectus eodẽ modo, ita quod vtrunque ſit in potentia, vel vtrunque ſit in actu: vnde bene ſequitur, ædificans eſt,ergo domus actu ædificatur,& ſi ædificator eſt, ergo domus poteſt ædificari,ſimiliter intellige arguendo negando.qñ verò ſumuntur diuerſi modè puta cã in potẽtia,&effectus in actu & ecõuerſo,nõ eſt bona cõſequentia:non.n.ſequitur,lector eſt, ergo lectio actu legitur:ſic ergo habẽt intelligi illæ duæ maximæ,poſita cauſa ponitur effectus,dummodo ſumãtur cã &effectus eodẽ modo.& ſimiliter,Remota cã remouetur effectus eodem modo.Hæc de cauſis ꝑ ſe & modis cauſarũ ſufficiant.

Poſita cã ponitur effectus, ſi eodem ſumantur modo.

Poſtremò ſoluenda ſunt aliqua argumenta.Primum probat,q̃ materia non eſt cauſa ſic,omnis cauſa dat eſſe effectui,ſed materia non dat eſſe effectui,quia ſi ſic,ergo ipſa habet magis eſſe quàm effectus,quod eſt falſum,quia materia habet eſſe ſolum in potentia,vt dictum eſt in primo libr. in trac. 2.effectus verò habet eſſe actu:conſequentia verò probatur ſic,propter quod vnumquodque tale & illud magis, ſed effectus habet eſſe per materiam ſecundum rem. ergo materia habet magis eſſe quàm effectus.

Argumenta.

Ad hoc dicitur,q̃ materia eſt cauſa,quia recipit formã, vt diximus:nec ſequitur q̃ habeat magis eſſe quã effectus, quia illa propoſitio Philoſophi,propter quod vnumquodque,non tenet in cauſa materiali,ſed præcipuè habet veritatem in cauſa efficiente principali vniuoca,vt dixi in compendio maiori in lib.Poſter.

Soluſio.

Secundum probat,q̃ forma non eſt cauſa ſic,effectus nõ eſt cauſa:ſed forma eſt effectus:producitur enim ab efficiente,puta aſinus generans aſinum,producit animam aſini geniti quæ eſt forma ſua:ergo forma non eſt cauſa.

Ad hoc dicitur q̃ forma comparatur ad duo:primò ad producentem,& ſic eſt effectus,& non cauſa,vt probat argumentum.Secundò comparatur ad rem productam &ſic eſt cauſa.quia dat eſſe rei productæ,puta anima aſini geniti dat eſſe aſino genito:& ſic eſt cauſa,licet ſit effectus,comparata aſino generanti.

Tertium probat,q̃ finis non eſt cauſa ſic,omnis cauſa eſt prior ſuo effectu:ſed finis non eſt prior ſuo effectu, imò eſt vltimus effectus,qui producitur ab efficiente,vt ſanitas eſt vltimũ,qđ cauſatur à medico in infirmo:ergo nõ eſt cauſa.

Ad hoc dicitur,q̃ finis ſumitur dupliciter.primò vt intẽditur ab agente.Secundò, vt producitur, vel acquiritur ab agente:primo modo nõ eſt vltimus effectus productus, eſt prior omnibus aliis cauſis,nam ædificans prius intendit habitationem,quæ eſt finis domus,quàm præparet lapides & cæmentum,& quàm componat hęc adinuicem,in qua compoſitione cõſiſtit forma domus,vltimò autem poſt domum factam ſit habitatio in ea,ecce quòd habitatio ſm quod intenditur ab ędificatore eſt prior,&ſic eſt cauſa,quia mouet ædificatorem ad ædificandum,vt quoddam amatum,ſecundum verò quod producitur eſt vltimus effectus , vt probat argumentum,&ſic non eſt cauſa.Et hoc eſt,quod apud doctores ſolet dici,Finis vt eſt in intẽtione operãtis eſt cã, vt eſt in executiõe nõ eſt cã,q̃a eſt vltimus effectus ꝓducẽtis.

Finis in intentiõe eſt cauſa.

Quartũ probat,q̃ efficiens nõ eſt cauſa ſic,ſi efficiẽs eſt cauſa, ergo homo generãs eſt cauſa efficiens hominis geniti,ſed hoc non,quia vel producit totam ſubſtantiam rei, vt Deus creans vel partem ſubſtãtiæ, puta formã,ſicut equus producit equi animam,ſed homo non producit partem hominis geniti, quia non producit materiam primam , hæc.n. eſt ingenerabilis, vt dictum eſt in 1.lib.trac.2,nec producit animam intellectiuam:quia hæc creatur à Deo,ergo homo generans non eſt cauſa efficiens hominis geniti.

Ad hoc dicitur,q̃ cauſa efficiens debet habere vnam ex tribus conditionibus. ſ. vel producat omnes partes rei, vel vnam partem. vel ſaltem vniat partes rei adinuicem , licet nõ producat eas,& hoc tertio modo homo eſt efficiens cã hominis geniti,quia licet non producat animam,eſt tamen

cauſa

causa ꝙ anima vniatur materiæ disponit enim materiam organizando corpus humanum,& in corpore sic organizato introducitur anima intellectiua,verum verò hæc organizatio præcedat animá intellectiuam,pro nũc trasco,quia hoc resoluetur in Secundo de Anima diffiniendo animam:dicit ergo homo causa efficiens hominis geniti,quia est causa ꝙ anima vniatur materię,ex qua vnione homo genitus habet esse actu.Hic terminatur tractatus de causis per se.

TACTATVS DE FORtuna, & Casu,& Fato.

TRactatum hunc diuidimus in tria cap.
In primo agitur de fortuna & casu & fato.
In secundo probatur, quòd Physicus demonstrat per quatuor genera causarum.
In tertio probatur ꝙ natura operatur propter finem, & quomodo aliquid est necessarium in rebus naturalibus.

CAPVT I.

Fortuna,Casus,& Fatum quid sit,& quomodo distinguantur:eorúmque quæ vulgò de his dicuntur,ratio redditur.

CAput primum diuidimus in tres partes.
Primò diffinitur fortuna.
Secundò diffinitur casus,& declaratur quomodo differt à fortuna.

Tertiò diffinitur fatum,deinde declaratur quomodo opiniones antiquorum, & vulgarium sint veræ vel falsæ de fortuna. Diffinitio fortunæ inuestigatur per quatuor diuisiones,quarum prima est hæc,Causarum efficientium quædam est per se,quędam est per accidens:causa efficiens per se est illa, quæ influit in suum effectum directè, vel quæ intendit suum effectum:exemplum primi, ignis est causa efficiens per se aquæ calidæ, influit enim & agit in aquam per caliditatem suam,qua directè calefacit: exemplum secũdi, Socrates vadens in forum vt emat panes, si emit panes est causa per se emptionis panum, intendebat. n. ire in forum, vt emeret panes, causa efficiens per accidens est illa, quæ non influit in effectum directè,vel quæ nõ intendit effectũ, licet effectus proueniat:exemplum primi,musicus ædificat domum:non enim homo vt musicus agit in domum,sed vt ædificator,& ideo musica &omnia quę sunt in ędificatore, præter artem ædificandi, sunt causa efficiens per accidens domus: exemplum secundi, Socrates fodiens sepulchrum reperit thesaurum,licet non intenderet inuenire thesaurũ, Socrates est causa per accidens inuentionis thesauri.

causæ per se & per accidẽs ꝛ tellectus.

Secunda diuisio est ex parte effectuum sic, eorum, quæ fiunt quædam fiunt semper & nunquã deficiunt:vt sol quolibet mane oritur,& vespere occidit:quædã fiunt frequenter & in pluribus,vt homo nascitur cũ duobus oculis:quędam fiunt rarò,vt homo nascitur cum sex digitis in manu.

Eorũ quæ fiunt diuisio.

Tertia diuisio est ex parte finis, sic, eorum, quæ fiunt, quædam fiunt propter finem deliberatum, vt Socrates fodit sepulchrum, propter mortuum sepeliendum, & medicus dat medicinam propter sanitatem infirmi: quædam non fiunt propter aliquem finem deliberatum, sed inconsideratè, vt Socrates ludens inconsideratè mouet tibiam, confricat barbam,corrodit vngues,&c.Isti dicuntur actus indeliberati & inconsiderati.

Quarta diuisio est ex parte agentium sic, eorum quæ agunt propter finem,quædam agunt propter finem cognitũ ab eis,& deliberatum, & ista sunt agentia per intellectum: vt homo & angelus,&dicuntur agentia à proposito,id est, ex voluntate deliberata. Quædam agunt propter finem nõ cognitum ab eis, sed vt diriguntur ab aliquo cognoscente finem,& ista sunt agentia sine intellectu, vt bruta & inanimata, quæ diriguntur in finem naturali instinctu à primo conditore cognoscente omnia:sic hirundo facit nidum talis formæ, non quidem intelligens nidum, sed vt directa à primo cõditore,sic lapis tendit deorsum,vt directus à principio propter conseruationem suam,& ista agentia dicuntur agentia à natura id est, ex naturali instinctu sibi indito à primo conditore.Ex his diuisionibus, ponit Philosophus diffinitionẽ fortunæ,quæ est hæc,Fortuna est causa per accidens, in his quæ fiunt à proposito in minori parte, i. rarò & propter finem.Dicitur causa per accidens,ad differentiã causæ per se intendentis effectum : necesse est enim,ꝙ effectus,qui est à fortuna, non sit intentus,quia si est intentus, nõ dicitur à fortuna,si ergo effectus fortuitus nõ est intentus,fortuna dicitur causa per accidens,nam diximus in prima diuisione,ꝙ causa per accidens est,quæ non intendit effectum, licet effectus proueniat : dicitur in his quæ fiunt à proposito,quia effectus nõ intentus,qui est ab agente instinctu naturali,non dicitur esse à fortuna, sed à casu, vt dicemus infrà,vnde inuentio thesauri,quæ est à Socrate fodiente sepulchrũ,dicitur esse à fortuna,quia Socrates ex proposito fodit sepulchrũ:vnde nota ꝙ eadẽ causa, quæ est causa per accidens effectus intẽti,est causa per accidens effectus non intenti,& respectu effectus non intenti est fortuna:verbi gratia,Socra.est causa per se fossionis sepulchri,& ipsemet Socrates est causa per accidens inuẽtionis thesauri, & respectu huiusmet inuentionis,qui est effectus non intẽtus, Socrates dicitur fortuna, vnde fortuna est ipsamet causa ꝑ se,prout ei contingit aliquis effectus non intentus & inopinatus respectu cuius dicitur causa per accidens.Dicitur in minori parte,i.rarò,quia si effectus frequenter contingeret non potest dici à fortuna,quia esset intentus,saltem secundariò:verbi gratia,quoties Socrates vadit per viam lutosã calcei eius deturpantur,licet Socrates non intendat deturpare calceos, tñ illa deturpatio non potest dici esse à fortuna,quia hoc ei accidit frequenter, quando per lutosam viã incedit. Ad hoc ergo, ꝙ effectus dicatur esse à fortuna debet rarò euenire,vt raro euenit,ꝙ Socrates tendens ad ecclesiã inueniat ducatum in ea.Dicitur propter finẽ.Ad hoc n. qđ aliquod agens dicatur fortuna est necesse ꝙ intendat aliquẽ effectum propter aliquẽ finẽ, cui effectui intẽto ꝑꝑ finẽ coniungaturalius effectus non intentus,respectu cuius ipsum agens dicetur esse fortuna:verbi gratia, Socrates tẽdit in forũ vt emat panes, ecce effectus propter finẽ intentus:quando est in foro reperit inimicũ suum, à quo vulneratur:ly reperit inimicũ,est effectus nõ intẽtus,qui coniungitur effectui intẽto,s.tẽdere ad forũ, vt emat panes,& respectu illius effectus non intenti Socrates dicitur fortuna. Manifesta est ergo diffinitio fortunæ ſm Aristot. assignata.

Fortuna quid.

Casus diffinitur sic, Casus est causa efficiens per accidens in his quæ fiunt non à proposito, in minori parte,i.rarò,& ꝑꝑ finẽ.Hęc declaratur sicut diffinitio fortunæ,ꝙa nõ distinguitur ab ea,nisi in hac particula,nõ à proposito, per q̃ differt casus à fortuna : vnde dicit Philosophus, ꝙ casus solũ est in agentibus sine proposito,vt sunt infantes, & stulti,& bruta animalia,& inanimata : vnde,si infans stet iuxta aquã,vt eã inspiciat,& cadat in ea, atque submergatur,dicetur esse effectus à casu,sed non à fortuna:nota tñ ꝙapud cõmuniter loquentes,sumitur casus & fortuna indifferenter,& in agẽtibus à proposito &in agentibus sine ꝓposito.

Casus qđ sit.

Fatum quid sit inuestigandum est, licet Philosophus de eo mentionẽ non faciat in 2.Phys.sed nota,ꝙ fatum non potest cognosci nisi sciatur quid est prouidentia, vt patebit. Notandum igitur ꝙ omnis princeps intendit ordinare per conuenientia media, & leges optimas subditos suos in debitũ finẽ,vt s.operentur in ciuitate, & pacificè viuant, &c. postq̃ sic ordinauit & disposuit in mente sua,constituit super subditos suos particulares gubernatores, & officiales, quibus tradit ordinatas leges,vt faciant eas à subditis obseruari.Sic Deus gloriosus,vt summus princeps, ordinauit in mente sua ꝙ omnes res per cõuenientia media tendãt in suum finẽ,&operẽtur ſm conueniẽtiam naturæ suæ,puta ꝙ ignis ascẽdat sursum,ꝙ graue tendat deorsum,ꝙ vnũquodque animal generet sibi simile,&c.&hæc ordinatio dicitur diuina prouidentia,vnde sic diffinitur, Prouidentia est ordinatio rerũ in finẽ per conuenientia media in mẽte summi principis,i.Dei constituta,hãc ordinationẽ obseruandã tradit Deus secundis causis dominãtib.his reb. corruptibilib. vt rectorib.& gubernatorib.istæ causæ secundæ dominãtes mundo inferiori sunt planetæ & alia sydera,quæ vario suo influxu & motu & cõiunctione &aspectu causant hęc inferiora corruptibilia,hæc igitur ordinatio vt committit causis cœlestibus obseruanda & exequẽda,dicitur Fatum.V.g. Deus ordinauit in mente sua,Socratem nasciturum, tanto tempore victurum,talem artem executurum,hæc est prouidentia.Quòd verò nascatur, & tanto tempore viuat, & ad talem artem inclinetur,hoc est à corporib.cœlestibus,in tali situ & coniunctione & aspectu,vt scrutatur astronomus, & hæc executio dicitur fatum,vnde sic diffinitur, Fatũ est executio diuinæ prouidentiæ, corporibus cœlestibus inserta,per q̃ inferiora mouentur in fines suos præordinatos.Ex hoc sequitur, ꝙ fortuna & fatum sunt opposita:nam fortuna est respectu effect⁹ ñ intẽti nec ordinati, nec dispositi in

Prouidentia quid sit.

Fatum quid.

mente

mente ipsius operantis: fatum verò est respectu effectus fatati, i. præordinati & intenti à summo principe, qui tamen exequit̃ à causis cælestibus: & nota, q̃ p̃ causas cœlestes intelligo corpora cœlestia & intelligẽtias eis applicatas.

Gentiliũ de fato alsus in eelectas.

In hoc sensu somniabãt poetæ, & philosophi fatũ, cùm dicunt, Italiã fato, i. ordinatione diuina executa per corpora cælestia. item sic, Quo fata vocant, expone eodẽ sensu. itẽ sic est intelligenda diffinitio Hermetis Trismegisti Aegyptij, quæ est hæc, fatum est complexio causarum singulis temporaliter tribuens, quæ deorum cœlestium sunt ordinata secundum rectam fidem, sic rectificetur, Fatum est connexio causarum cœlestium singulis rebus tribuens quæ sunt à Deo summo ordinata, sic formata concordat cum Theologo, nullũque continet errorem, sic patet quid sit fortuna & casus, & prouidentia, & fatum.

Post hæc videndũ est quomodo sunt vera, vel falsa quæ dicunt à Philosophis antiquis, & à vulgo de fortuna. Notãdum igitur, quòd apud Philosophos fuit triplex opinio de fortuna. Prima negat fortunã, & dicit, q̃ nihil fit à fortuna: hæc est falsa, & sic improbatur, multa fiũt præter intentionẽ operantis, & rarò ei eueniunt, vt inuentio serpẽtis ei, qui metit frumentũ in agro, & inuentio thesauri ei, qui arat in agro: ergo aliqua fiunt à fortuna, &c.

Nihil fit à fortuna falsũ est.

Secunda dicit, q̃ fortuna est causa cœli, & stellarũ, vt dicebat Democritus, q̃ ex atomis concurrentibus à casu formatus est mundus: hæc est falsa, & sic improbatur ab Arist. species rerum corruptibiliũ, vt hõ, equus, leo, plantæ non fiunt à fortuna, sed à causa per se intendente conseruare speciem suã: puta producitur equus ab equo tantum, & nõ ab alio animali, & homo ab homine solũ: ergo multò minus fiunt à fortuna cœli, & stellæ, quæ sunt incorruptibilia & digniora: dicendum est ergo, q̃ cœli & elementa, & oẽs rerum species productæ sunt ab aliqua causa per se ordinatè intendente & prouidente, & hic est Deus gloriosus secundum rectam philosophiam.

Fortunã esse vniuersi causam falsam est.

Tertia dicit q̃ fortuna est incognita & immanifesta nobis, vt quoddam ens diuinũ, veluti quædam substantia separata, in cuius manu reponuntur bona tẽporalia, tribuẽs ea & auferens quando placet, hanc opinionem sequuntur poetæ, vt Iuuenalis,

Fortunã nobis immanifestam esse inconueniens est.

Te facimus fortuna deam, cælòque locamus?

hæc opinio nõ est vera secundũ Philosophum, nisi in hoc, q̃ fortuna est incognita, quia cũ sit causa per accidens, & effectus fortuitus eueniat rarò, est incerta, ergo est incognita, quia omne incertum potest aliter se habere, ergo non potest cognosci nec sciri, vt habet in 1. Poster. Quòd verò sit quædã substãtia separata, est falsum, quia hęc substantia nõ est Deus, nihil enim incertè nec præter intentionem operatur, sed omnia ex proposito, & singulari prouidentia, nec potest esse alia substantia separata, quia secundum Arist. nõ dantur substantiæ separatæ, nisi illæ, quę applicantur corporibus cælestibus, vt proprij mouentes.

Vulgò de Fortuna dicta.

Apud vulgũ dicuntur 4. de fortuna, primò q̃ est sine ratione, & ideo cæca, eò q̃ sine iudicio videtur plerunque tribuere bona temporalia homini sceleſto & vitioso, & ea auferre à viro iusto, ac probo: hæc sentẽtia est vera in hoc sensu secundum Philosophũ, quia fortuna est incerta & rarò eueniens, ea quæ sunt rarò, non sunt cognoscibilia, nec de eis rationẽ habere possumus, & in hoc sensu potest dici fortuna esse sine ratione. Quare autem bona temporalia sæpe tribuantur vitiosis, & auferantur à iustis, non est officium physici, sed Theologi, qui reducit hoc in diuinam prouidentiam, & non in fortunam.

Secundò apud vulgũ fortuna dicitur bona & mala, q̃ est verũ in hoc sensu, quando aliquod euidens bonum, nobis euenit præter intẽtionem, dicitur fortuna esse bona, & illud euidens bonũ dicitur eufortuniũ, & ille, cui tale bonum euenit, dicitur bene fortunatus: quando autem aliquid euidens malum euenit præter intentionem, dicitur fortuna esse mala, & illud malum eueniens dicitur infortunium: & ille, cui euenit, dicitur malè fortunatus.

Tertiò apud vulgũ fortuna dicit incerta, quod est verũ quia eufortunia, puta inuẽtio thesauri, & infortunia, puta quod expoliet à latrone ille, qui tẽdit Romã propter indulgẽtiã, rarò eueniunt, q̃ autẽ rarò eueniũt sunt incerta.

Quartò apud vulgũ dicit mutabilis, q̃d est verũ, quia homini põt accidere præter intentionẽ aliquod eufortuniũ, puta thesaurus inuẽtus, & eidẽ põt succedere infortuniũ, puta q̃ occidat ab inimico suo vt accipiat thesaurũ, & in hoc dicit mutabilis, prout eufortuniũ, & infortuniũ euenire potest. Qũo autem seruetur fortuna & casus cum fato, & prouidentia, non est officiũ physici, sed theologi, ideo pertranseo. Hæc de primo capite sufficiant.

CAPVT II.

Physicus quomodo per omnia causarũ genera demonstrat

Forma, finis & efficiens sæpe coincidunt.

Circa cap 2. declarandũ est qũo physicus demonstrat cõclusiones suas per quatuor genera causarũ. & primo supponũtur duo, primũ est, tria genera causarũ, vt forma, finis, & efficiens multoties sunt idẽ: nã forma & finis sunt idem numero: ver gra. anima intellectiua est forma hominis & est finis generationis hominis: quia qñ est introducta anima intellectiua in materia, terminatur generatio hominis: nota tñ, quòd finis rei genitæ non est idẽ cũ forma: nã finis rei genitæ est propria operatio rei, vt intelligere, est propria operatio hominis, hæc aũt operatio nõ est idẽ cum forma substantiali, quia forma substantialis est substantia, & operatio est accidens. Itẽ efficiens & forma rei genitæ sunt idẽ specie, licet non sint idem numero: nã ratio agẽdi principaliter est forma ipsius efficientis, & omne efficiẽs si est vniuocũ producit sibi simile in specie, puta ignis p̃ducit ignẽ & homo hominẽ, & equus equũ, qui sunt eiusdẽ speciei, ergo forma producẽtis vniuoci & forma rei p̃ductæ sunt idẽ specie, puta sunt eiusdẽ speciei forma hominis generãtis, & forma hominis geniti, vtraq; eñ est anima intellectiua, materia verò nunquã est idẽ specie nec numero cũ tribus prædictis, quia materia fm se est ens in potentia, vt dictum est in primo lib. efficiens autem secundũ se est in actu, & forma est actus, & finis est perfectio rei, cũ ergo materia non sit in actu secundum se, nec sit actus, nec perfectio rei productæ, sequitur q̃ nunquam est idẽ cũ tribus prædictis causis, nec specie nec numero.

Quæcunque mota mouent sunt Physicæ considerationis.

Secundũ est, Physicus solùm considerat entia, quæ mouent & mouentur. Vnde mouentia, quæ solùm mouent, & non mouentur, sicut sunt substantiæ separatæ, & Deus gloriosus, non considerantur à physico fm substantias suas, sed à Metaphysico. Quæ verò mouent & mouentur, vt omnia corporea, siue incorruptibilia, vt cæli, siue generabilia & corruptibilia, considerantur à physico.

His suppositis probatur sic conclusio, Physicus considerat ens generabile & corruptibile, vt patet per secundũ suppositum, ergo debet considerare omnes causas, quæ requiruntur in productione entis generabilis & corruptibilis: sed quatuor genera causarũ ibi requiruntur: primò requirit efficiens, nihil enim seipsum producit. secundò requiritur forma & materia, quia, vt dictum est in 1. lib. hæc duo sunt principia naturalia per se, q̃ inueniuntur in omni re composita naturali. Tertiò requiritur finis. Quodlibet enim efficiens siue naturale, siue intellectiuũ propter aliquem finem operatur. ergo Physicus considerat 4. genera causarum. Quomodo verò demonstrat per eas sic declarat philosophus exeplariter, primò demõstrat per causam materialem, probat enim Physicus, q̃ omnis homo est corruptibilis sic, homo componitur ex contrariis elementis, ergo homo est corruptibilis. Secundò per causam efficientem, probat enim quòd dies ætatis sunt longiores sic, Sol mouetur versus polum arcticũ in æstate, ergo dies sunt lõgiores, ecce q̃ causa efficiens diei longioris est sol sic motus. Tertiò per causam formalem, probat enim physicus, q̃ omne animal sentit sic, omne animal habet animam sensitiuã quæ est principium sentiendi, ergo omne animal sentit. Quartò per causam finalem, probat enim physicus, q̃ dentes anteriores cõuenienter sunt acuti sic, dentes anteriores sunt producti ad hũc finem, vt scindant cibum, ergo conuenienter sunt acuti. Hic terminatur secundum caput.

CAPVT III.

Naturam agere propter finem docet: quomodo item ex materia & fine sumenda sit naturalium necessitas.

Circa 3. cap. nota quòd antiqui licet concederent physicum considerare causam materialem, tamen non concedebant ipsum considerare finem, quia opinabantur q̃ natura ageret omnia à casu, & non propter aliquem finem intentum: similiter dicebant, q̃ nihil est necessarium in rebus naturalibus ex fine, sed solùm ex necessitate materiæ. Et ideo Philosophus primò probat, q̃ natura, ideo agens naturale operatur propter finem intentum. Et hoc quinque rationibus, ex quibus hic pono duas.

Prima

Prima est,agens & operans à casu operatur rarò,vt patet in diffinitione casus,& fortunæ,sed agens naturale nō operatur rarò, imò semper vel saltem frequenter & eodē mó,puta semen frumenti,vt in pluribus producit frumentum,& aues & bruta frequentius eodem modo procreant filios. ergo agens naturale non operatur à casu, sed propter finem intentum,licet aliquādo & rarò deficiat:vt patet in monstris.

Secunda est, agens artificiale operatur propter finem, puta artifex facit serram talis figuræ ad secandum ligna: & galeam talis figuræ ad protegendum caput in bello,ergo & agens naturale operatur propter finem,puta formica congregat grana vt nutriatur in hyeme & conseruetur in esse: & hirundo facit nidum, & procreat filios, vt species sua perpetuetur,probatur consequentia, ars imitatur naturam inquantum potest, vt diximus supra, ergo si ars operatur propter finem, etiam multò magis natura operatur propter finem.

Secundò declarat quomodo sit necessitas in rebus naturalibus, & dicit q̄ est necessitas ex parte materiæ, quæ tamen ordinatur ad necessitatem finis, & hæc declaratur in artificialibus, & postea in naturalibus: in artificialibus sic,necesse est q̄ serra habeat dentes ferreos, sed debet habere dentes ferreos non quidem absolutè,sed vt possit secare ligna, ecce q̄ necessitatem materiæ ordinamus ad necessitatem finis, nisi enim serra fieret ex ferro non posset secare ligna, sic est in naturalibus, nam necesse est dentes esse duros, & osseos, vt possint scindere, & conterere cibos:si enim essent molles, & carnei,non possent conterere cibum, similiter necesse est hominem habere multum cerebrum,vt habeat conueniens instrumentum ad intelligēdum,vt declarabitur in lib.de Anima. patet igitur, q̄ in naturalibus est necessitas materiæ & finis,sed primam ordinamus ad secundam.Antiqui verò,quia dicebant naturam non agere propter finem, ponebāt solam necessitatem ex parte materiæ.Hæc de tertio capite sufficiant.

Vltimò soluuntur quædam argumenta: Argumentum primum probat q̄ nec fortuna,nec casus possunt diffiniri, sic:fortuna & casus sunt incerti,incerta sunt incognita, incognita nō possunt diffiniri, præcipuè quæ sunt incognoscibilia,ergo fortuna,& casus non possunt diffiniri.

Ad hoc dicitur,quòd fortuna consideratur dupliciter, primò secundum se inquātum est fortuna, & sic est certa, & cognoscibilis, quia certū est & ad sensum experimur, quod multa eueniunt nobis rarò & præter intentionem, & sic sunt à fortuna, & hoc modo fortuna est diffinibilis & scibilis, & sic de ea habetur cognitio apud philosophū in 2.Physi. Secundò consideratur quantum ad effectū fortuitum,de quo non possumus scire quando,aut quomodo euenire debeat, & sic fortuna est nobis occulta & non cognoscibilis,nec sic est diffinibilis.

Secundum probat, q̄ agens naturale non agit propter finem, sic: omne agens propter finem cognoscit finem, vt quoddam sibi vtile, sed agens naturale non cognoscit finem:nō enim arbor cognoscit fructus, qui sunt finis eius, nec lapis cognoscit centrum mundi, ad quod vt ad suum vtile & conseruatiuum mouetur.ergo agens naturale non operatur propter finem.

Ad hoc dicitur, q̄ maior est falsa, sed bene hæc disiunctiua est vera, s. omne agens propter finem cognoscit finem,vel dirigitur ab aliquo cognoscente finē,& tunc dico ad argumentum,quòd licet agens naturale non cognoscat finem, tamen dirigitur à primo conditore cognoscente finem conuenientem cuilibet rei: puta lapis dirigitur à primo conditore ad centrum, sicut sagitta dirigitur à sagittante ad tale signum,& hæc directio rerum in finem dicitur prouidentia,vt diximus supra in primo capite.

Tertium probat quòd necessitas in rebus naturalibus non est ex fine,sed solùm ex necessitate materiæ sic, quòd pluuia descendat non est ex fine vtili, puta, vt herba crescat,vel fructus producantur, sed ex necessitate materiæ, id est,vaporis eleuati & condensati.

Ad hoc dicitur quòd pluuia est propter necessitatem materiæ,quam tamen necessitatem natura ordinat ad necessitatem finis,scilicet,ad productionem herbarū & frugū, quæ non posset esse nisi plueret. quòd verò aliquando pluuia noceat,non est secundum intentionem naturæ, sed à casu, sicut etiam monstrum est à casu. Hic terminatur tertius tractatus super Secundo Physicorum.

EPITOME

SVPER LIBRO III.

Physicorum.

TRACTATVS I.

De motu.

SVper tertio libro Physicorum formamus duos tractatus.

Primum de motu,secūdum de infinito.Tractatum de motu diuidimus in quatuor cap.

In primo probatur, quòd Physicus debet tractare de omnibus his,s.motu,infinito,loco,vacuo,& tempore.

In secundo ponitur diffinitio motus.

In tertio inuestigatur in quo sit motus, vt in subiecto, an in mouente,an in mobili.

In quarto soluitur dubium famosum ortum ex dictis Philosophi, scilicet vtrum actio & passio sint duo prædicamenta,an tantùm vnum prædicamentum.

CAPVT I.

Motus,infinitum,locus,vacuum,ac tempus à Physico consideranda sunt.

CIrca primum caput probatur primò,q̄ Physicus habet tractare de motu sic,physicus tractat de natura, vt patet in 2.lib præcipuè quia dicitur scientia Physica,quasi sciētia de Natura.ergo habet tractare de motu. probatur consequentia, motus ponitur in diffinitione naturæ,vt patet in 2. ergo, si Physicus debet cognoscere naturam,habet tractare de motu,quia ignoratis partibus diffinitionis ignoratur diffinitū. Secundò probatur, q̄ habet tractare de infinito, loco,vacuo, & tempore sic,quicunq; tractat de aliquo, habet tractare omnia quæ per se consequuntur ad ipsum,vt Geometra,qui tractat de figura,habet tractare de recto angulo,&acuto,& obtuso:& qui tractat de homine,tractat etiā de risibili: vñ dicitur in 1. Poster.q̄ in eadē scientia tractatur de subiecto,& accidentibus per se consequentibus subiectum:sed infinitum,locus, vacuum,& tempus consequuntur motum & mobile:ergo hæc omnia tractāda sunt à Physico.Et primò infinitum cō sequitur motū & mobile intrinsecè, quia omne mobile est quoddam continuum,cū sit diuisibile,& sit corpus, vt probatur in Sexto.similiter motus est quoddā continuū, sicut tempus:nec potest cōponi ex momentis, sicut nec tempus ex instātibus, sed continuum diffinitur per ipsum infinitū. dicitur enim continuū in Sexto libr. quod est diuisibile in infinitū:ergo Physicus habet tractare de infinito, quia per infinitum diffinimus continuum, & per cōtinuum diffinimus motum,& mobile,vt sunt quanta. Quòd verò ad motum,& mobile consequantur locus,vacuum,& tempus,vt mensura, probatur sic:cum omne mobile sit corpus: ergo est in loco.&sic non potest moueri nisi sit in loco secundū veritatē,vel sit in vacuo secundum opinionem antiquorū, qui sumebant vacuum pro loco, vt declaratur in tractatu de vacuo.ergo locus,& vacuum,consequuntur motum & mobile,cum non possit esse motus & mobile sine loco vel vacuo,secundum antiquos:tempus verò manifestè consequitur motum, tum quia omnis motus fit in tempore, vt probatur in Sexto, tum quia tempus est mēsura motus, vt patet in Quarto. patet igitur quòd omnia prædicta sunt consideranda à Physico.Hæc de primo capite sufficiant.

CAP. II. Motus quidnam sit.

CIrca 2.ca.assignanda est diffinitio motus, & ibi fient quatuor. Primò ponetur distinctio de motu: est enim motus termi.æquiuocus,vt sciamus in quo sensu loquitur Physicus de motu.Secundò ponetur tres diuisiones, ex quibus inuestigat Physicus diffinitionē motus. Tertiò ponit diffinitio motus cū declaratione B. Thomæ. Quartò ipsa diffinitio probatur per singulas partes suas.

Circa primū nota,quòd motus sumitur dupliciter. Primò sumitur pro qualibet actione immanente, quæ est in ipso agēte, vt in subiecto, sicut sunt actiones potentiarum animæ,vt intelligere,quod est in intellectu, & velle,appetere,& sentire,&c.Et sic de motu nō consideratur hic,sed potius in lib. de Anima, & in Metaphysi.talis enim motus etiā est in Deo, quia & Deus gloriosus intelligit & amat. *Motus immanens & trāsiēs.*

Secundò

Secũdò ſumitur motus pro qualibet actione trãſeunte: quę quidem cauſat ab agente, ſed recipitur in patiente, vt cale factio eſt ab igne, & recipit in aqua. ſimiliter proiectio vel pulſio eſt ab expellẽte, ſed recipit in pulſo, puta in lapide, & ſic à Phyſico conſideratur motus. Iterum nota q̃ motus ſumptus ſecundo modo, adhuc dupliciter conſideratur. primò vt diſtinguitur à mutatione tanquam ſibi oppoſita ſpecie & ſic de eo tractatur in 5. Phyſi. quando diuiditur mutatio in generationem & corruptionem, & motum, vt in tres ſpecies oppoſitas. Secundò ſumitur largè, vt eſt quoddam commune ad mutationem, quę eſt generatio & corruptio, & ad motum propriè dictũ: & ſic diffinitur hîc: vnde diffinitio, quæ nunc aſſignabit de motu competit generationi, & corruptioni, & motui propriè dicto. hic igitur diffinitur motus in communi, qui eſt actio tranſiens. De actione immanente dicetur in nono Metaphyſicæ.

Circa ſecundum nota q̃ Philoſophus ponit tres diuiſiones, ex quibus venatur diffinitionem motus. prima eſt, ens diuiditur in potentiam & actum: hæc ſic intelligitur, quod libet ens vel eſt actus, vt ſunt formæ, & accidẽtia actuantia ſuum ſubiectum, vt ſcientia eſt actus, facit enim hominem actu ſcientem, vel eſt potentia, vt materia prima, quæ eſt in potentia ad recipiendum formam, vel eſt compoſitum ex potentia, & actu, vt homo eſt cõpoſitus ex materia, & forma, vt ex potentia & actu, vltra hoc nota, q̃ in omni prædicamento eſt potentia & actus: nam in ſubſtantia aliquid eſt ſubſtantia in potentia, vt roſa generanda, aliquid eſt ſubſtãtia in actu, vt roſa florens. ex hac diuiſione concludet, q̃ motus eſt actus, & non potentia: quia motus actuat ſuum mobile, ſicut albedo actuat album, facit enim eſſe album actu. Secunda diuiſio eſt hæc, ens diuiditur in ſubſtantiam & quantitatem, & ad aliquid, & qualitatem, & in cætera prædicamenta, non vt genus, nec vt vniuocum, ſed vt analogum, vt diſcutiemus in Quarto Metaphyſicæ. ex hac diuiſione concludit Philoſophus, q̃ motus non eſt extra prædicamenta, quia cùm ſit ens, debet eſſe in aliquo prædicamento. Et quoniam comparat ad ſuum terminum ad quem vt imperfectum ad perfectum, debet eſſe in illo prædicamento in quo eſt terminus eius, nam imperfectum reductiuè eſt in illo prædicamento, in quo eſt ſuum perfectum: ſicut pars reductiuè eſt in illo prędicaméto, in quo eſt ſuum totum, vnde manus hominis, & homo ſunt in prædicamento ſubſtãtiæ. ex quo ſequit, q̃ generatio, & corruptio ſunt in prædicamento ſubſtãtiæ, quia terminus generationis eſt ſubſtãtia, & augmentum eſt in quãtitate. &c hæc plenè declaranda ſunt in 5. lib. Phyſic. Tertia diuiſio eſt prædicaméti ad aliquid: nam quia motus refertur ad mobile & ad mouens, videt eſſe relatiuum, ſaltem ſecundum dici, & non ſecundum eſſe, & ideo particulariter diuidit prædicamentũ ad aliquid. nota igitur, q̃ omnis relatio realis mutua, vel fundat in quãtitate, vt duplum & dimidium, & æquale & inæquale. vel fundat ſuper actione & paſſione, aliquando ſuper actione actu exiſtente, vt calefaciens refert ad calefactum inquantum calefaciens actu calefacit, & calefactum actu calefit, aliquãdo ſuper actione iam præterita, vt pater refert ad filium, inquãtum pater iam genuit, & filius iam genitus eſt, aliquãdo ſuper actione in potentia, vt dominus refert ad ſeruum, inquantum dominus poteſt gubernare, & ſeruus poteſt gubernari. Similiter doctor refert ad diſcipulum, inquãtum poteſt docere, & diſcipulus poteſt doceri. ex hac diuiſione elicitur, q̃ relatio poteſt fundari ſuper motu actu exiſtente, vt dicendo mouens refert ad rẽ motam, aliquãdo ſuper motu in potentia, vt dicendo motor refert ad mobile: aliquãdo ſuper motu in præterito, ſumendo motum in communi, vt dicendo pater refert ad filium, nã generatio eſt mot⁹ largo modo, vt dixi in primo c.

Circa tertium aduerte, q̃ ex his diuiſionibus ponit Philoſophus diffinitionem motus, quæ eſt hæc, Motus eſt act⁹ exiſtentis in potentia ſecundum quod huiuſmodi. i. motus eſt actus mobilis exiſtentis in potentia ad vltimum terminum acquirendum per motum, ſecundum quod poteſt acquirere ipſum terminum: puta calefactio paſſiua eſt actus aquæ, ſecundum quod aqua poteſt acquirere talem gradũ caloris acquirendũ per calefactionẽ. hæc diffinitio ſic declaratur à Beato Thoma: aliquid eſt tãtùm in actu & non in potentia, vt aqua iam calefacta perfectè eſt ſolũ in actu ſub calore, & non in potentia ad calorem, & hoc nõ mouetur, ſed iam motum eſt, quia acquiſiuit terminum ad quẽ: aliquid eſt tãtùm in potentia, & non in actu, vt aqua omnino frigida eſt ſolùm in potẽtia ad calorem, & nullo modo eſt actu ſub calore. Et hoc nondum mouetur, quia eſt omnino in termino à quo, aliquid eſt in actu & in potẽtia, ſed reſpectu diuerſorũ, vt aqua, quæ iam incœpit calefieri, eſt in actu ſub calore, ſed imperfectè, & eſt in potẽtia, quia p cõtinuam calefactionem, ſi non interrumpatur, acquirere poteſt perfectiorem calorem, qui erit terminus motus, & hoc propriè mouetur. Dicimus ergo q̃ motus eſt actus imperfectus, iam receptus in mobili, put ipſum mobile eſt in potentia ad recipiendum perfectiorem actum. verbi gratia, calefactio eſt calor imperfectus iam receptus in aqua, ſecũdum qđ aqua eſt in potentia ad recipiendum maiorem calorem per ipſam calefactionẽ, ſi non interrumpit, dico autem ſi non interrumpitur: quia, ſi calefactio ſtatim interrũpitur poſtquam acquiſit⁹ eſt calor imperfect⁹ in aqua, tũc ille calor imperfectus non eſſet motus, ſed terminus motus, vt patet quando aqua fit ſolum tepida & extrahitur ab igne. Ex his patet quid ſit motus, nec volo plura inſerere, ne id, quod declaraui, obſcurius fiat.

Potentia & actus quomodo diuidant ens.

Motus nõ eſt extra prædicamenta.

Diffinitio motus.

Quartò, pbanda eſt diffinitio prędicta ſm ſingulas partes, vt probat Philoſophus. Primò probat, q̃ motus ſit act⁹ ſic, motus facit mobile moueri actu, ſicut albedo facit ſuũ ſubiectũ actu albũ, ergo mot⁹ eſt actus: probat antecedẽs, qñ calefactio eſt in aqua, actu calefit, qñ motus localis eſt in lapide, actu mouetur, ergo motus facit ſuum mobile moueri actu. Secundò probat, q̃ ſit actus mobilis exiſtentis in potentia ad vlteriorem gradũ acquirendum per motum, ſi non interrumpitur, ſic, motus eſt actus illius, in quo ſemper inuenit, ſed ſemper inuenit in mobili exiſtente in potẽtia ad vlteriorem gradũ acquirendũ per motũ, vt patet in motu locali, qui eſt in mobili, puta in lapide, & eſt in potentia ad acquirendum tale vbi, ad quod tendit per motum, ſimiliter fit in augmẽto quod eſt in corpore, put eſt in potẽtia ad talẽ quantitatem quã nondum habet. Tertio declaratur tertia particula, quæ dicit, ſm q̃ huiuſmodi, i. ſecũdum quod mobile eſt in potentia. Vnde nota, q̃ mobile poteſt eſſe in actu & in potentia, ſed reſpectu diuerſorum: vt metallum eſt actu metallum per formam ſuam ſubſtãtialem, ſed eſt in potentia ad formam ſtatuæ, quam poteſt recipere ab artifice, ſimiliter aqua dum incipit calefieri eſt in actu ſub calore imperfecto, ſed eſt in potentia ad caloré perfectiorem, & ideo aqua non dicit calefieri ſecundũ quod eſt iam actu ſub calore imperfecto, ſed prout eſt in potentia ad p fectiorem caloré. Bene ergo dicitur, q̃ motus eſt actus imperfectus mobilis exiſtentis in potentia ad perfectiorem vel vlteriorem gradum ſecundum quod huiuſmodi, i. ſecũdum quod eſt in potentia, & non in actu ad perfectiorem gradum acquirendum. Hæc de 2. c. ſufficiant.

CAPVT III.

Motus in quonam ſubiectiuè ſit, an in mobili, an in mouente: & quomodo actio & paſſio ſint vnus motus.

CIrca tertium caput inueſtigãdum eſt ſecundũ Philoſophum, in quo ſit ſubiectiuè motus, an in mobili, an in mouente, & ibi fiunt duo.

Primò probantur tres concluſiones.

Secundò mouetur dubium, & ſoluitur.

Prima cõcluſio, Motus non eſt ſubiectiuè in mouẽte, vt mouens eſt, probat ſic, Motus eſt ſubiectiuè in eo quod eſt in potẽtia, vt patet ex ſua diffinitiõe, ſed mouẽs, vt mouẽs non eſt in potentia, imò eſt actu, nã vnumquodque mouet inquantum eſt actu, vt ignis, calefacit inquantũ eſt actu calidus: ergo motus non eſt ſubiectiuè in mouente, vt mouẽs eſt: dico autẽ vt mouens eſt, quoniam contingit q̃ mouens: & mouetur, & mouet, ſicut baculus mouetur à manu, & mouet lapidem, & hoc modo ſe habẽt omnia mouentia inferiora corruptibilia, quæ dum mouent mouentur, quia repatiuntur à ſuis mobilibus, vt Socrates mouens magnum lapidem repatitur à lapide, quia calefit, & laborat mouendo lapidem, ſe enim mutuo tangunt & communicãt in materia, cùm vterque ſit corruptibilis, ſi ergo cõtingat quòd motus ſit ſubiectiuè in mouente, non eſt in eo inquantum eſt mouens, ſed inquantum mouetur.

Motus non eſt in mouente vt ſic.

Secunda cõcluſio. Motus eſt ſubiectiuè in mobili inquãtum eſt mobile. probatur, Actus eſt ſubiectiuè in eo cuius eſt actus, ſed motus eſt actus mobilis inquantum eſt mobile, vt patet ex ſua diffinitione, ergo mot⁹ eſt ſemper in mobili, vt in ſuo proprio ſubiecto, ſicut albedo eſt ſemper in corpore albo, vt in ſuo ſubiecto.

Motus eſt in mobili vt ſic.

Mouẽtis & mobilis idem actus, & motus est.

Tertia cõclusio, Idem motus est actus mouentis & mobilis, vt eadem calefactio est actꝰ ignis & aquæ: probatur, Idem motus causatur à mouente & recipitur in mobili: sed inquantum est à mouente est actus mouentis, & inquantũ recipitur in mobili dicitur actus mobilis, quia perficit, & actuat ipsum mobile. Sed nota, ꝙ motus vt est à mouẽte dicitur actio, & vt recipitur in mobili dicitur passio, & sic actio & passio sunt vnus motus, vt dicemus infrà.

Dubium mouet Philosophꝰ circa hoc quod dictum est, ſ. ꝙ motus est in mobili vt in subiecto, & ꝙ actio est actus agẽtis & passio est actus patientis. Cõtra, aut actio & passio sunt diuersi motus, aut sunt vnus motus: si sunt diuersi motus, aut vterque est in agente, aut vterque est in patiente, aut alter, ſ. actio est in agente, & alter. ſ. passio, est in patiente: non potest esse primum, quia dictum est, ꝙ motus est in mobili, vt in subiecto, & passio est motus, ergo est in patiente, quod est mobile, ergo saltem passio est in patiente: non potest dici secundum, quia, si actio est in patiente, cũ actio sit actus agentis, vt dictum est, ergo sequitur ꝙ actus agentis sit in altero, quod est falsum, quia dictum est, quod actus semper est in eo cuius est actus: non potest dici tertium, quia si actio sit in agente, cùm actio sit motus, sequit ꝙ motus sit in agente, & in mouente, vt mouens est, qđ est contra primam conclusionem præmissam, & deinde sequeretur, ꝙ mouens inquantum mouens moueretur, & sic omne mouens moueret, quod est falsum, quia probatur in octauo lib. ꝙ datur vnum primum mouens, quod solùm mouet & non mouetur. Si dicitur ꝙ actio & passio sunt vnus motus, contra, sequuntur quatuor incõuenientia. Primum est, quod idem motus erit actus duorum, nã actio est actus agentis, & passio est actus patientis. Secundum est, ꝙ hęc ꝓdicatio erit vera, actio est passio, cùm per se sint idem realiter, quia per se sunt vnus motus. Tertium est, ꝙ si actio est passio, ergo agere est pati, & sic occidere est occidi, & docere est doceri. Quartum sequitur ex tertio si agere est pati, ergo omnis docens addiscit, & omnis addiscens est docens, ergo sequit, quod actio & passio non sint vnus mot⁹.

Ad hoc dubium respõdet Philosophus & dicit, ꝙ actio & passio non sunt duo motus, & ideo non soluit argumenta probantia, ꝙ non sint duo motus, quia verum concludũt præter illud in quo dicitur, quod sequitur si actio sit in patiente, ꝙ actus agentis sit in altero, hoc enim videtur incõueniens, & ideo illud argumentum soluitur cum aliis, concedit autem philosophus ꝙ sunt vnus motus, & respondet illis quatuor inconuenientibus per vnam distinctionem, quæ est hæc, Actio & passio sumunt dupliciter: primò ſm rem, & sic sunt idem realiter, & sunt vnus motus. Secũdò sumuntur quantum ad suas rationes formales, i. diffinitiones, & sic non sunt idem formaliter, quia, alia est diffinitio actionis, & alia passionis, nam actio est motus vt causatur ab agẽte, & passio est motus, vt recipitur in patiente, vnde eadẽ calefactio est realiter actio & passio, sed dicitur calefactio actio, inquantum est à calefaciẽte, & dicit passio, in quantum recipitur in calefactibili, puta in aqua: ex hac distinctione respondetur ad omnia inconuenientia prędicta.

Ad primum cùm dicitur, Idem motus erit actus duorũ, ſ. agentis & patientis: dico ꝙ hoc non est inconueniens secundum diuersam rationem formalem, puta idem motus sub hac ratione inquantum est causatus à mouẽte dicatur actio, & sit actus agentis, & idem motus sub hac ratione inquantum est receptus in mobili, dicatur passio, & sit actus patientis, quia omne mobile est patiens.

Ad secundum dicitur, ꝙ, si actio & passio essent idem secundum rationes formales, bene sequeretur, ꝙ idem esset agere & pati, & similiter sequeretur tertium & quartũ inconueniens, ſ. ꝙ omnis docens discereret, & quod hæc esset vera, actio est passio, sed, quia distinguuntur formaliter vt diximus, ideo nullum horum sequitur, vnde hæc non est vera, actio est passio: quia actio & passio sumuntur secundũ rationes suas formales, quæ sunt distinctæ, vt diximus, sed bene hæc est vera, illa res, quæ est actio, est ipsamet res, quę est passio, quia secundum rem sunt idem motus.

Ad illud incõueniens in quo dicitur, ꝙ si actio sit in patiente, ergo actus est in alio, quàm in eo, cuius est actus, quod videtur inconueniens: ad hoc dicitur, ꝙ alia ratione actio est in agẽte, & alia in patiente: nã est in agẽte, vt causatur ab agẽte, & est in patiente, prout est motus, q̃ est subiectiuè in mobili, qđ mobile est patiens: ex his ergo patet, ꝙ si quis quærat in quo sint subiectiuè actio & passio, respondendum est, ꝙ secundum rem sunt in patiente, quia secundum rem sunt vnus motus, qui est subiectiuè in mobili, vt in patiente, secundum verò rationes formales, actio est in agente & passio in patiente. Hæc de tertio c. sufficiant.

CAPVT IIII.

Actio & passio an sint duo prædicamenta, an vnum tãtùm.

CIrca quartum caput soluendũ est dubium duplex ortum ex hoc, quod dictum est, ſ. actio & passio sunt idem secundum rem, & sunt vnus motus, imò ꝙ idem motus dicitur actio & passio secundum diuersam diffinitionem & cõsiderationem: cõtra hæc fiunt duo argumẽta.

Primum est hoc, si actio & passio sunt idem secundum rem, ergo non sunt duo prædicamenta, sed tantùm vnum, quia, cùm prædicamenta sint entia realia, videnť etiam distingui realiter, & sic sequitur, ꝙ, si actio & passio non distinguuntur realiter, quòd non sint duo prædicamenta.

Secundũ est hoc, si motus est actio, vel passio, ergo motus est solũ in prædicamento actionis & passionis, sed hoc est falsum: nam probatur in 5. libr. ꝙ motus est in quantitate, qualitate, & vbi, & non in actione & passione, nec in aliis prædicamentis, ergo motus non est actio vel passio.

Ad primum respondet B. Tho. primò assignando sufficientiam prædicamentorum, quam pertranseo, quoniam eam assignaui in Cõpendio maiori super Logica in prędicamentis, & prętereà de hoc faciam particularem quæstionem in 5. lib. Meta. Ibi enim B. Tho. eam replicat.

Ad hoc argumentũ igitur sic respondet, negatur consequentia: quando verò probatur, quòd cùm omnia prædicamenta sint entia realia, ergo videntur distingui realiter dicitur ꝙ non est necesse, ꝙ distinguantur realiter, sed solùm formaliter: nam eadem res potest esse in diuersis prædicamentis secũdum diuersam rationem formalem, vt scientia, inquantum autem refertur ad scibile ponitur in prædicamento ad aliquid. Similiter albedo vt qualificat subiectum suum, ponitur in prædicamento qualitatis: vt autem facit suum subiectum simile alteri, dicitur similitudo, & ponitur in prædicamento ad aliquid: sic in proposito idẽ motus inquantum causatur à mouente dicitur actio, & constituit prædicamentum actionis: inquantum recipitur in mobili vt in patiente, dicitur passio & constituit prædicamentum passionis. Patet ergo, ꝙ actio, & passio sunt duo prædicamenta, quia licet sint idem secundum rem, tamen distinguuntur secundum rationes suas formales.

Ad secundum respondet B. Tho. sic distinguendo, motus sumitur dupliciter, primò prout est actus imperfectus iam receptus in mobili, puta sumitur calefactio pro ipso calore imperfecto iam recepto in aqua & sic motus est in omnib. illis prædicamentis, in quibus est terminus acquisibilis per motum, hæc autem prædicamenta sunt quantitas, qualitas & vbi, vt dicitur in 5. libr. nam per augmentum acquiritur quantitas, & per alterationem qualitas, & per motum locale acquiritur vbi, & per mutationem, quæ est generatio, acquiritur substantia, id est forma substantialis. Secundò sumitur motus prout est medium & via ad acquirendum perfectiorem actum in mobili, puta sumitur calefactio prout est via ad acquirendum perfectiorem calorem in aqua, si non interrumpitur, & sic est in prædicamento actionis vt est à mouente: & in prædicamento passionis vt recipitur in mobili, vt in patiente: patet igitur quomodo sub diuersa ratione motus est in actione & passione, & quomodo est in aliis quibusdam prædicamentis. Hæc de quarto capite sufficiant, & sic terminatur tractatus de motu.

TRACTATVS II.

De infinito.

TRactatum de infinito diuidimus in quatuor capita.

Primò quot modis sumitur infinitum.

Secundò quid sit.

Tertiò si datur in rerum natura.

Quartò, si est cognoscibile, vltimò soluentur quædam argumenta.

CAP. I. *Quot modis sumitur infinitum.*

CIrca primũ caput, nota ex dictis Philosophi in 3. Phy. ꝙ infinitum sumitur quatuor modis: primò pro eo, quòd

quod nō poteſt pertranſiri, vel terminari, quia non eſt quātum, ſic punctus & vnitas & ens incorporeum, vt ſubſtātiæ ſeparatæ & Deus dicunt infinita negatiuè, & de hoc nō intendit Philoſophus hîc tractare. Secundò ſumitur pro eo, quod licet poſſit terminari, tamē cum maxima difficultate terminatur, vel pertranſiſ: vt via, quæ eſt ab oriente ad occidens, nec de hoc intendit Philoſophus. Tertiò pro eo, qđ non poteſt pertranſiri propter impedimentum, vt profundum maris, vel centrum terræ, nullus enim poteſt pertingere ad profundum maris ꝓpter altitudinem aquæ, quia ſub mergeretur, nec de hoc intendit Ariſt. Quartò ſumitur pro aliquo quanto continuo vel diſcreto, quod eſt aptum natum habere principium & finem & non habet, vt linea interminata & ſuperficies, & numerus interminatus, & ſic de infinito intendit Ariſt. ſed nota ꝙ ſi tale infinitum careat principio & fine, dicitur infinitum abſolutè & ſimpliciter, vt linea imaginata in ſpatio infinito: ſi autem caret altero extremo tantùm, vt principio vel fine, dicitur infinitum ſecundum quid, vt tempus præteritum, ſi eſſet mūdus æternus, dicitur infinitum ſecundum quid, quia non poſſet aſſignari prima dies, in qua incœpit, aſſignatur verò vltima dies, quæ fuit heri. Hæc de 1. cap. ſufficiant.

CAP. II. *Quidnam ſit infinitum.*

CIrca ſecundum caput, ſ. quid ſit infinitū, nota ꝙ Philoſophus ſolùm diffinit infinitum quarto modo, qđ eſt verè & ſimpliciter infinitum, & de eo daſ duplex diffinitio. Prima eſt Ariſt. quæ eſt talis, Infinitum eſt illud, extra quod ſemper eſt aliquid accipere, i. infinitū eſt illud, in quo poteſt ſumi pars poſt partem, & pars poſt partem, nec aliqua pars ſumetur bis, nec vnquam deueniemus ad vltimam partem: vt ſi daret linea infinita, poſſem ex ea accipere vnum cubitum, & iterum alterum cubitum, & iterū alterum, & ſic in infinitum, & nunquam deuenirem ad vltimum cubitum, hoc eſt propriè infinitum. Annulus verò nō eſt infinitus, niſi ſecundum ſimilitudinem, quia licet poſſit ſumi pars poſt partem, vna tamen pars pluries ſumetur, vt patet ad ſenſum, ideo non eſt verè infinitus. Secunda diffinitio eſt Antiquorum Philoſophorum. & eſt talis, vt refert Philoſoph⁹ in 3. Phy. Infinitum eſt illud, in quo nihil eſt extra, i. infinitum eſt illud, quod continet omnia, vel cui nihil deeſt. hæc diffinitio eſt falſa, vt probat Ariſt. quia competit alteri: cōpetit enim toti & perfecto, nam totum & perfectum eſt cui nihil deeſt, vt perfecta domus eſt cui nihil deeſt, ſed infinitum non eſt perfectum, caret enim fine, qui eſt perfectio rei, ergo diffinitio totius & perfecti nō competit infinito, & ſic patet quòd antiqui malè diffiniebant infinitum. Hæc de ſecundo capite ſufficiant.

Annulus non eſt infinitus niſi ſecūdū ſimilitudinem.

CAP. III. *Infinitum an ſit in rerum natura.*

CIrca tertium caput vtrum detur infinitum agemus tria. Primò, ponetur vna diſtinctio.

Secundò, ex hac diſtinctione ponentur quædam concluſiones.

Tertiò, ſoluentur quædam argumenta.

Infinitū ſecūdum perfectionem, et ſecundum quantitatem.

Diſtinctio eſt hæc. Infinitum eſt duplex, ſ. ſecundum perfectionem, & ſecundum quantitatem. Infinitum ſecundum perfectionē eſt illud, quod in ſe continet omnes perfectiones rerum, quæ ſunt, & quæ poſſunt eſſe, vt Deus gloriſus. Infinitum ſecundum quantitatem eſt duplex, ſ. in actu & in potentia. Infinitum in actu eſt illud, quod eſt diffinitum in capite præcedente, Infinitum in potentia eſt illud, quod licet quantum ad id quod eſt actu de eo ſit finitum, tamen poteſt procedi in infinitum, vel diuidendo ipſum in partes infinitas, vel apponendo ei partes infinitas, vt ſumatur linea cubitalis. ipſa quidem vt cubitalis eſt finita, prout verò pōt diuidi in partes minores, & minores, & ſic in infinitum eſt infinita in potentia. nam omne continuum eſt diuiſibile in partes infinitas vt probatur in 6. Phyſico. Item ſumatur corpus bicubitale, ei poteſt apponi alter cubitus, & fiet maius & alter, & alter, & ſic in infinitum. & ſic procedetur in infinitum ſecundum appoſitionē partis ad partem. Infinitum in potentia eſt duplex, ſcilicet, ſecundum diuiſionem, & ſecundum appoſitionem. Infinitum ſecundū diuiſionem eſt quando aliquod continuum poteſt diuidi in partes infinitas, que continentur in potentia in ipſo continuo. Infinitum ſecūdum appoſitionem eſt quando alicui finito, puta corpori pedali poſſunt apponi partes infinitæ, tota diſtinctio figuratur ibi.

Infinitum	
Secundum perfectionem	Secundum quantitatem.
Infinitum ſecundum quantitatem	
In actu	In potentia.
Infinitum in potentia	
Secundum diuiſionem	Secundū appoſitionem.

Ex hac diſtinctione ponunt quatuor concluſiones, quarum prima eſt hæc, Datur infinitum ſecundum perfectionem. ꝓbatur, Deus eſt perfectionis & virtutis ac vigoris infiniti, vt ꝓbabitur in 12. Metaphyſicæ. ergo datur infinitum ſecundum perfectionem. Antecedens pro nunc credatur, donec probemus illic. Secūda concluſio. Nō datur infinitū actu ſecundum quantitatem. hæc probatur ſic ex ſententia Ariſt. in primo Cæli, & in 3. Phyſi. Si datur infinitum actu ſecundum quantitatem. ergo datur ſecundum quantitatem continuam, puta linea, vel ſuperficies infinita, vel corpus infinitum, vel ſecundum quantitatem diſcretam, puta multitudo infinita, vt infinitæ formicæ: vel ſtellæ, &c. ſed neutro modo poteſt dari. & primò probo ꝙ non detur corpus infinitum, ex conſeqnenti nec linea, nec ſuperficies, non enim reperitur linea, nec ſuperficies niſi in corpore: probatio eſt hæc, ſi datur corpus infinitum, vel eſt immobile, vel eſt mobile, nō primum, quia corpus naturale habet naturam, quæ eſt principium motus & quietis: ergo, ſi datur corpus infinitum immobile illud corpus non erit naturale, ſed tantùm imaginatum, nūc autē loquimur de corpore naturali: ſi eſt mobile, ergo mouetur vel motu circulari, vel motu recto, vt ſurſum, vel deorſum, ſed non poteſt moueri motu circulari, quia omne motum motu circulari habet cētrum circa quod mouetur, & ſi habet centrum habet circumferētiam, ſunt enim correlatiua, ſed in corpore infinito non poteſt aſſignari centrum, nec circumferentia, quia circumferentia eſt terminans & finiens corpus circulare. ergo tunc ſequeretur corpus infinitum finiri, & ſic infinitum eſſet finitum, quod eſt impoſſibile: nec poteſt moueri motu recto, quia ſi moueret motu recto: ergo aſcēdit, vel deſcēdit, vel mouet à latere, ſed non poteſt hoc mō moueri, quia omne quod aſcendit, vel deſcendit mutat locum, ſed corpus infinitum non mutat locum: occuparet enim omnem locum, & ſic nō remaneret locus, ad quē poſſet moueri, ſi quis dicat, ꝙ mouebitur ad locum alium infinitum, contrà, nullus locus poteſt eſſe infinitus, quia, vt dicemus in tractatu de loco, locus eſt terminus, & finis corporis continentis. ſi eſt terminus, ergo terminat & finit: & ſic non poteſt eſſe infinitus: & ſic patet, ꝙ nō daſ corpus infinitū naturale actu ꝙ verò nō detur numerus, vel multitudo rerum infinita actu, puta ſtellæ infinitæ, vel lapides infiniti. Probatur ſic, omnis numerus continetur ſub aliqua ſpecie numeri, ſicut omne animal cōtinentur ſub aliqua ſpecie animalis. ergo, ſi datur infinitus numerus rerū, continet ſub aliqua ſpecie numeri, puta ſub centū, vel ſub mille, &c. ſed nulla ſpecies numeri eſt infinita, qa omnis ſpecies numeri eſt multitudo mēſurata p vnitatē, quod aūt eſt menſuratū eſt finitum. ergo nō ꝑt dari multitudo, vel numer⁹ rerū actu infinit⁹, vtrū verò Deus poſsit producere actu infinitum, eſt Theologi conſiderare.

Tertia cōcluſio hæc eſt: Datur infinitum in potentia ſecundum diuiſionem. probatur ſic. In quolibet cōtinuo puta in linea fit diuiſio in partes ſemper diuiſibiles, ita ꝙ nunquam deuenitur ad partem indiuiſibilē, quia tunc ſequeretur continuum componi ex indiuiſibilibus, puta lineam ex punctis, & tempus ex nunc: ergo in quolibet cōtinuo ſunt partes infinitæ in potētia, in quibus poteſt diuidi, & ſic datur infinitum in potentia ſecundum diuiſionem, imò quod libet continuum eſt infinitum hoc modo.

Quarta concluſio, Datur infinitum in potentia ſecundū appoſitionem. probatur, in numeris ſecūdum quod diuido cōtinuum ſic multiplico partes, & ſic addo numero partiū continui, puta ſi diuido continuum in decem partes, cōſtituo decē, ſi diuido in 12. addo duo ſuper decē, ſi diuido in 14. addo quatuor ſuper decē: & ſic de aliis, ſed continuum poteſt diuidi in partes infinitas per tertiam concluſionem:

ergo numero possunt addi vnitates infinitæ, & sic patet q̃ in numeris datur infinitum in potentia per appositionem vnitatum in infinitum. Hæc de tertio ca. sufficiant.

CAP. IIII. *An infinitum sit cognoscibile.*

VTrum infinitum sit cognoscibile. Pro euidẽtia huius faciam duo.

Primò pono duas distinctiones.

Secundò pono quatuor conclusiones.

Prima distinctio, Infinitũ dicitur tripliciter, s. negatiuè, priuatiuè & contrariè. infinitum negatiuè, dicitur id, quod non finitur, nec est aptum finiri, quia est indiuisibile, sic pũctus & vnitas dicuntur infinita negatiuè. Infinitum priuatiuè, est id, quod non finitur, sed est aptum natum finiri, vt si daretur linea infinita, quæ est apta terminari punctis & non terminatur. Infinitum contrariè, est id, quod negat finitatem, & ponit infinitatem, sicut iniustitia negat iustitiam, & ponit habitum oppositum. tale autem infinitum est circa quantitatem continuam, vel discretam, vel circa qualitatẽ virtualem, quæ dicitur perfectio rei.

Secũda distinctio est hæc, infinitum sumitur dupliciter, primò secundùm se, i. pro intentione infiniti, quasi abstractè. Secundò pro subiecto, id est, pro re, cui attribuitur infinitas, puta pro corpore, vel linea, vt stat sub infinitate. Stãte hac distinctione pono quatuor conclusiones.

Infinitũ abstractiuè sumptũ est cognoscibile.

Prima, Infinitum secũdum se consideratum quasi abstractiuè est cognoscibile, nam est diffinibile, & diffinitur in 3. phy. & de eo formantur plures propositiones veræ, puta q̃ infinitum est immobile, & habet rationem partis, &c. Sed non possunt formari propositiones veræ de subiecto, nisi prius apprehendatur subiectum: ergo, &c.

Secunda, Infinitũ negatiuè sumptũ pro suo subiecto puta punctus vel vnitas, est cognoscibile: quia omne quod est vel potest esse contingit scire ex primo posteriorum, sed punctus est, & vnitas est, vt patet: ergo cùm sint infinita negatiuè, tale infinitum est cognoscibile.

Tertia, Infinitum contrariè secundum quantitatem virtualem, id est, quod habet virtutẽ infinitam, est cognoscibile, nam vnumquodque est cognoscibile secundum quod est actu, sed Deus est maximè actu, vt probatur in 12. Metaphysicæ, ergo tale infinitum est cognoscibile.

Quarta, infinitum contrariè, id est, secundũ quantitatem continuam vel discretam non est cognoscibile, loquẽdo de infinito actu, quia tale nõ potest esse ex 3. phy. & primo cæli. ergo non potest cognosci: probatur consequentia, quia ex 1. Posteriorum, quod habet rationem non entis non est cognoscibile: hæc de quarto ca. sufficiant.

Vltimò superest soluere quædã argumẽta cõtra p̃dicta.

Argumenta.

Primum probat q̃ infinitũ nõ debet cõsiderari à physico, de infinito non potest haberi scientia, quia in 1. physi. dicitur, quòd infinitum, vt infinitum, est ignotum, ergo si non potest cognosci non debet considerari à physico.

Cognoscitur aliquid & in se & in alio.

Ad hoc dicit q̃ aliquid potest cognosci dupliciter, primò per seipsum, & sic cognoscuntur entia positiua, de quibus possum⁹ habere ꝓprias diffinitiones, vt cognoscimus hominem per diffinitionem hominis. Secundò aliquid cognoscit in alio, vt causa in suo effectu, vel per suum oppositum, vt entia priuatiua cognoscuntur per suos habitus, sic cognosco malum per bonum, quietem per motũ, mortem per vitam. Et hoc modo cognoscimus infinitum, nam infinitum est priuatiuum finiti, & sic per finitum cognosco infinitum. Ad dictũ Philosophi dico q̃ intelligitur sic, infinitũ est incognitum per seipsum, cum hoc tamen stat, q̃ cognoscatur saltem in confuso per finitum, vt per suum oppositum.

Secundum argumentum probat q̃ non detur infinitum in potentia sic, Omne quod est in potẽtia potest fieri actu, vt rosa, quæ est in potentia põt produci actu tempore suo, aliter sua potentia esset frustra, sed infinitum non potest fieri actu, quia non potest esse actu infinitum, vt probatur per secundam conclusionem præpositam. ergo non potest esse infinitum in potentia.

Ad hoc respondet Arist. in 3. Physi. sic, aliquid est in potentia dupliciter, primò aliquid est in potentia, vt fiat actu in se totum, & sint omnes partes suæ simul actu, sic entia permanentia producenda dicuntur esse in potẽtia, vt puer generandus est in potẽtia, vt secundùm se totum genereť. secundò aliquid est in potẽtia vt fiat actu nõ secundum se totum, sed secundum aliquam partem: sic entia successiua dicuntur esse in potentia. nam in eis iam vna pas transit, & alia futura est, alia verò, vt præsens, fit actu, sicut patet in tempore, & in motu, & in oratione, quæ est in voce. Et hoc secundo modo infinitum est in potentia: quod quidẽ licet secundum se totum non fiat, actu tamen secundum aliquas partes fit actu, vt quando diuido lineam aliquæ partes fiũt actu, quæ sunt actu diuisæ, aliquæ autem sunt in potẽtia, id est, nondum diuisæ. Et quia continuum potest semper diuidi, dicuntur partes diuisibiles esse infinitæ in potentia.

Tertium argumentum probat q̃ datur infinitum actu, saltem secundum similitudinem sic, ponit ur casus q̃ Deus produxerit mundum ab æterno, sicut potuit produxisse, vt declarabitur in 8. phy. & tũc arguo sic, mundus est ætern⁹, ergo homines infiniti mortui sunt, si enim mũdus est æternus, non datur primus homo. tunc vltrà, infiniti homines mortui sunt, ergo infinitę animę separatę sunt, omnes enim animæ intellectiuæ immortales sunt, vt probabitur in 3. de Anima. ergo datur infinita multitudo animarum actu.

Ad hoc argumentum varię sunt solutiones, sed pro nũc, vt magis resolutam, pono eã, quę est B. Thomę in opusculo de æternitate mũdi, vbi sic dicit, Arist. in 3. Physi. & in Primo de cælo semper loquitur de infinito corporeo & materiali, vt patet. vbi etiam declarat quod proceditur in infinitum in numeris ex diuisione continui. Negat ergo philosophus posse dari multitudinem rerum corporearum infinitam actu, vt infinitos homines, vel lapides, &c. Nondum verò demõstrauit quin possit dari multitudo infinita actu rerũ incorporearũ, vt infinitæ animæ, infiniti angeli, ideo ad argumentum dico concedendo totum, quòd philosophus non loquit̃ de infinito nisi in rebus materialibus, & corporeis. Plura arguméta, & difficilia fiunt in hac materia apud theologos, sed excedunt præsens negotium: in theologia verò de eis plena habetur solutio & cognitio. hæc sufficiant de infinito, sequitur videre de loco.

EPITOME
SVPER IIII. LIBRO
Physicorum.

SVper quarto libro Physicorum ordinamus tres tractatus, iuxta tria principaliter considerata in eodem. Primus de loco. Secundus de vacuò. Tertius de tempore.

Circa tracta. de loco agenda sunt quatuor.

Primò quot modis sumitur locus.

Secundò quid sit locus.

Tertiò quomodo aliqua diuersimodè sunt in loco.

Quartò soluentur quædam argumenta.

CAP. I. *Quot modis sumitur Locus.*

Locus sumitur 4. modis.

CIrca primum nota, q̃ locus consueuit sumi quatuor modis. Primo pro corpore locante, vel continente aliud, vt aqua dicitur locus piscium. Secundo pro virtute conseruatiua locati, quæ est in corpore locante, sicut dicimus tertium clima est locus elephantum, ibi enim maximè generantur & cõseruantur. Et de hoc modo loquitur Porphyrius cùm dicit, pater & patria sunt causa generationis. Tertio sumitur pro illo circa quod maximè debet esse operatio alicuius, sic dicimus cælum esse locum Dei, quia Deus maximè operatur in cælo, & Roma est locus Pontificis, quia Romæ maximè operatur. Quarto sumitur pro vltima superficie corporis continentis tangentis superficiem corporis locati, quæ superficies, si est maior corpore cõtento, dicitur locus communis, sic vna camera est locus communis decem hominibus contentis in ea, si autẽ hæc superficies est æqualis corpori cõtento, dicitur locus proprius, vt tantum aeris quantum circundat Socratem secundũ vltimã superficiem: est locus proprius Socratis. Et hoc quarto modo, tam de loco communi, quàm de proprio considerat philosophus in 4. physic.

CAP. II. *Diffinitiones duæ de loco formantur.*

CIrca secundum nota q̃ datur duplex diffinitio de loco, vna secundum antiquos quæ est falsa. secunda secundum Arist. & Commenta. Prima est, Locus est materia vel forma rei locatæ: puta anima quæ est forma hominis, vel spatium vacuum separatum continens locatum, puta si in spatio cameræ non esset aer, nec aliud elementum, ponerem verò in camera decem homines, dicunt antiqui, quòd illud spatium vacuum est locus decem hominum.

Text. ca. 17. 18. 19. 20.

sed

sed hęc diffinitio est falsa,&probo sic.locus nō est pars rei locatæ,potest enim remoueri res locata à loco & tamē nō minui,nec lædi, vt aqua pōt remoueri à cyatho:sed res nō potest remoueri à parte sua sine diminutiōe,vel læsione,vt patet:ergo locus nō est pars rei locatæ: sed forma & materia sunt partes essentiales rei naturalis locatę.ergo locꝰ nō
tex.c.37 est forma nec materia: Item non est spatium vacuum,quia in tractatu sequenti probabitur, ꝙ non potest dari vacuū. ergo diffinitio prædicta de loco est falsa.secunda est diffinitio Philosophi q̄ est hæc.Locꝰ est superficies vltima corporis continentis immobilis primum,id est,locus est superficies vltima corporis cōtinentis locatum,quæ superficies est immobilis,& immediatè tangit locatum, vt superficies concaua cyathi est locus aquæ,cōtinet enim aquam,& tāgit aquam, cùm nihil sit medium inter superficiem concauam cyathi,& ipsam aquam.Hæc diffinitio clara erit, side
Text.cō. 37. 38. 39. 40. 41. clarabit quomodo illa superficies sit immobilis: & ꝓpter quid apponitur ly primum.Notandum igitur,ꝙ,si sumatur ly immobilis absolutè diffinitio est falsa.nā patet,ꝙ si corpus continens,puta cyathus mouetur secundum locum,& sua superficies vltima mouetur, vt patet ad sensum, ꝓpter quod hic inuenitur duplex expositio: prima est Commēta. commen.4 qui sic distinguit,aliquid est mobile dupliciter, s.per se &per accidens,mobile per se est corpus Physicum, & ideo, cùm corpus locans puta aer sit corpus Physicum est mobile per se, mobile verò per accidens est omne accidens,quod est in corpore Physico.nam,si manus mea mouetur per se,albedo sua,& superficies sua mouent per accidens, cùm moueantur ad motum manus:sic, cùm locus sit superficies locantis, est accidēs corporis Physici locantis, & sic est mobilis per accidens.Nam, si vas transmutatur localiter,superficies sua per accidens mouetur,non tamen ꝓ se,sic ergo intelligatur diffinitio secundum Commen.locꝰ est superficies corporis continentis vltima & immobilis ꝓ se,licet mobilis per accidens,immediatè tangens locatum, secunda expositio est Beati Thomæ,& est hæc, superficies corporis continentis considerat dupliciter: primò inquātum est hæc superficies,s.accidens huius vasis continentis, & sic non est immobilis,nec sic habet rationem loci, secundò consideratur quantum ad ordinem,vel situm,quem habet ad centrum terræ,& polos mundi,& sic est immobilis, ille enim ordo nunquā mutatur,cùm cētrum terræ,& poli sint immobilia,vt declaratur in Astrologia,& sic intelligit hæc diffinitio secundum Beatum Thomam,locus est superficies corporis continentis vltima,mobilis quidem,vt hæc superficies,immobilis verò secundum ordinem,&situm ad centrum terræ,& polos cæli,quæ sunt immobilia,prima expositio est clarior,secunda est subtilior.

CAP. III. *Diuersimodè aliqua dicuntur esse in loco.*

CIrca tertium caput,primò ponetur quædā distinctio. Secundò quædam conclusiones.

Circunscriptiuè vel diffinitiuè aliquid est in loco. Distinctio est hæc,aliquid est in loco dupliciter,s. diffinitiuè,& circunscriptiuè:circunscriptiuè dupliciter,s. naturaliter & violentè,naturaliter vel violētè, dupliciter, s.per se,& per accidens.Esse in loco diffinitiuè,est esse in aliquo sine occupatione spatij:sic scientia est in intellectu& species intelligibiles,sic angelus est in domo,sic anima beata est in cælo.Cùm enim hæc omnia sint non quanta,nō occupant spatium.Esse in loco circunscriptiuè est rem locatā contineri à locante cum occupatione spatij,sic omnia corpora inferiora sunt in loco, nam elementa ita disponūtur, ꝙ superius continet inferius,& omnia elementata continētur in aliquo elemento cum occupatione spatij,cùm quantitatem habeant. Esse in loco naturali circunscriptiuè est rem locatam corpoream esse in suo locante cōseruante ipsam,in quo si non est,semper conatur moueri ad ipsum,vt ad suum conseruatiuū, sic pisces sunt in aqua,sic homines continentur in aere, sic ignis semper conatur ascēdere ad sphæram suam,vt ad suum conseruatiuum. Esse in loco violento circunscriptiuè est rem locatā corpoream contineri in locante contra inclinationem suam,à quo semper conat recedere cessante impedimento, sic ignis detinet in terra, sic aqua in nube,sic piscis in aere,ideo ignis conat ascendere,& aqua ex nube descendere,& piscis recurrit ad aquam cessante impedimento.Esse in loco circūscriptiuè naturali vel violento per se,est rem locatam contineri in aliquo locante circūdante ipsam secundum se totam,sic omnes cæli præter nonum sunt per se in loco hoc modo,nā superius circundat inferius, & breuiter omne elementum, & omne elementatum sunt in loco per se. *Esse in loco naturali*, vel violento circunscriptiuè per accidēs, est rem locatam esse in locante nō ratione sui, sed ratione alterius:sic partes totius sunt in loco per accidēs,nam sunt in loco, quia totum est in loco,vt caput piscis est in aqua, ꝙ totus piscis est in aqua.Dico autem, ꝙ partes totius sunt in loco per accidēs quandiu sunt in toto, si autem separantur à toto, tunc sunt per se in loco,cùm habeant esse distinctum à toto,vnde manus Socratis diuisa à Socrate est per se in loco.

Secundò principaliter ponuntur quędam conclusiones.

Vltima sphæra non est in loco ꝓ se. Prima est,Vltima sphæra, quæ est nonum cælū secundū Astrologos non est in loco per se:probatur,nō habet superiorem sphæram circundantem,vel continentem ipsam,cū sit vltima, ergo non est in loco per se: patet cōsequentia ex declaratione præmissa quid sit esse in loco per se.

Secunda cōclusio,Vltima sphæra est in loco ꝓ accidēs, probatur, omne quod mouet localiter aliquo modo est in loco,vltima sphæra mouetur localiter, cùm moueatur motu circulari,ergo aliquo modo est in loco,non per se,vt ꝓbatum est per primam conclusionem,ergo per accidens.

Vltima sphæranō est in loc ꝓ accidens. Tertia cōclusio, Vltima sphæra non dicit esse in loco ꝓ accidens,quia sit in loco per centrum terræ,à quo habet flexionem,vt ponit Auer.4.Phy.cōmen.43 & probat sic,illud est in loco ꝓ accidēs,qđ est in aliquo existēte in loco ꝓ se, vt dictū est suprà,ꝙ pars est in loco ꝓ accidens,ꝙa pars est in toto qđ est in loco per se:sed vltima sphæra nō est in cētro terræ, imò est oppositum, nā sicut terra circundatur à cælo,ita & centrū eius,ergo falsō dicit Auerroes vltimam sphærā esse in loco per accidens,quia est per centrū terræ.

Vltima sphæra ē in loco ꝓ accidens, i per partes. Quarta cōclusio,vltima sphæra est in loco per accidēs. quia est in loco ꝓ partes suas,vt tenet Themistius,& B.Th. hæc declarat sic,corpus qđ mouet motu recto vt elementum sursum,vel deorsum fm se totū mutat locū, vt ignis ascendēs ad sphærā suā deserit locū inferiorē & intrat locū superiorē, ideo est necesse ꝙ corpus sic motū sit in loco ꝓ se,& fm se totum: corpus verò qđ mouet circulariter non fm se totum mutat locū,quia mouet super diametrū &polos suos,qui sunt semper in eodē situ,vt patet in motu cæli, quod mouet super arcticum & antarcticū polū, mutat autem locum fm partes suas, prout vna succedit alteri, vt patet ad sensum in cælo in signis zodiaci,quæ ita se habēt, ꝙ vnum ascendit post alterum super nostrum horizontem à parte orientis,& sic successiuè tendūt ad occidentē,sunt autē signa zodiaci partes octauæ sphæræ, vt declaratū est in tractatu de sphæra, cùm ergo corpus motū circulariter non secundùm se totū mutet locum, sed solùm secundum partes,sufficit ꝙ secundum partes suas sit in loco: sed vltima sphæra mouet circulariter,ergo vltima sphæra est in loco per partes suas, quod est esse in loco per accidens.Et id rectè conuenit, quoniam tota vltima sphæra est in partibꝰ suis,quæ sunt in loco,cùm mutent locum,& sic soluatur,ꝙ vltima sphæra est in loco per aliquod sibi intrinsecum quæ sunt partes,& non per aliquod penitus extrinsecum,quale est centrū terræ,vt posuit Auerroes: opiniones Alexandri, & Auicennæ,& Auempace dimitto,quoniam patent in cō. B.Tho,cùm in probationibus suis solam opinionem Auerrois posuit,quoniam moderno tpe sustinet ab Auerroistis.

CAPVT IIII.

Argumenta quædam diluuntur contra definitionem loci.

VLtimò ponenda & soluenda sunt quædam argumenta contra prædicta.

Primum probat,ꝙ locus non sit superficies, sic,locus & superficies sunt species distinctæ quantitatis continuæ,vt patet in prædicamentis,ergo vna nō prædicatur de altera,cùm sint oppositæ disparatæ, vt homo & asinus,ergo hæc est falsa,locus est superficies.

Ad hoc dicitur,ꝙ antecedens est falsum, nam locus, & superficies se habēt,vt species & genus:locus enim est species superficiei,quia omnis locus est superficies. non tamē econuerso,non enim omnis superficies est locus,sed solùm superficies continentis vltima tangens locatū : modò non est inconueniens , ꝙ genus prædicetur de specie. nam hæc est vera,homo est animal,similiter ista,locꝰ est superficies, quia locus est species,superficies est genus:& quando allegatur Arist in Prædicamentis dicitur,ꝙ ibi loquitur secundum opinionem famosam antiquorum qui credebant locū & superficiē esse species oppositas quantitatis,sed in Quarto Physico loquitur secundum opinionem propriam.

Secundum argumentũ ad idem, nullum conſeruatiuum eſt ſuperficies, non enim quãtitas eſt actiua, ſed potius qualitas vt ignis habet actiões ſuas, quæ ſunt illuminare, & calefacere, non vt eſt quantus, ſed vt habet lucem & caloré, quæ ſunt qualitates, ſed locus eſt conſeruatiuus locati, vt patet in quarto Phyſi. ergo locus non eſt ſuperficies.

Ad hoc dicitur, q̃ locus ſumitur dupliciter, primò pro ſuperficie tantùm, & ſic non eſt conſeruatiuus locati. Secũ dò pro ſuperficie & qualitate corporis locantis cõuenientе corpori locato, ſic eſt conſeruatiuus locati: ſed Philoſophus, non diffinit in 4. Phy. locum ſecundo modo, ſed ſolũ primo modo, ideo bene dicitur, q̃ locus vt locus eſt ſuperficies, locus verò vt conſeruatiuus locati eſt ſuperficies cũ tali qualitate corporis locãtis, puta ſuperficies aquæ cum humiditate ſua eſt locus cõſeruatiuus animaliũ aquatiliũ.

Tertium probat quòd locus non ſit immobilis ſic, corpus locans eſt mobile, vt vas eſt mobile, ergo ſua ſuperficies vltima tangens locatum eſt mobilis.

Ad hoc reſponſum eſt in ſecundo articulo ſecundum viam Auerr. & ſecundum B. Thomam.

Quartum eſt cõtra illam partem, primum ſic, ly primũ, vel ſic exponitur, i. adæquatè, & hoc non, quia continere locatum adæquatè eſt ſolùm competés loco proprio, qui eſt æqualis locato, ibi verò diffinitur locus, vt prædicatur de loco communi, & de loco proprio, aliter diffinitio non cõpeteret omni contento ſub diffinito: ſi dicas, q̃ ly primum exponitur ſic, immobilis primum, id eſt, omnino: contrà, ſuperficies eſt mobilis, ſaltem per accidens, vt dictum eſt ſuprà. ergo hæc expoſitio eſt falſa.

Ad hoc reſpondetur ſecundum Commenta. cõmen. 41. & ſecundum B. Tho. q̃ ibi diffinitur ſolùm locus proprius, & ly primũ debet exponi adæquatè, ùm verò dicitur diffinitio loci debet competere omni loco, dico q̃ competit omni loco proprio, ſi quis verò vult diffinire locum in cõmuni, ſic diffiniet, Locus eſt ſuperficies vltima corporis cõtinentis, quæ non eſt mobilis per ſe.

Vltimum argumentum probat q̃ vltima ſphæra eſt in loco per ſe & non ſolùm ſecundum partes, ſic, omne quod mouetur per ſe localiter, eſt in loco per ſe, ſed vltima ſphæra mouetur per ſe localiter, mouetur enim ſecundum ſe ab oriente ad occidens, ergo eſt per ſe in loco.

Ad hoc dicit, q̃ maior non eſt vera, niſi in eo quod mouetur localiter motu recto, quia vt dictum eſt ſuprà, corpus motum motu recto ſurſum, vel deorſum ſecundum ſe totum mutat locum, modò vltima ſphæra nõ mouetur motu recto, ſed circulari, ideo non eſt neceſſe quòd ſit per ſe in loco, licet moueatur per ſe, maior ergo eſt falſa de eo quod mouetur localiter circulariter. Hæc ſufficiant de loco, ſequitur de vacuo.

TRACTATVS II.

de Vacuo.

Circa tractatum de vacuo quatuor conſideranda ſunt.

Primò quid ſit vacuum.

Secundò vtrum detur vacuum.

Tertiò ſi aliquid moueretur in vacuo, vtrum moueretur in tempore vel in inſtanti.

Quartò ſoluenda ſunt aliqua argumenta.

CAP. I. Diffinitio duplex Vacui aſſignatur.

Circa primũ nota, q̃ ſicut fuit duplex opinio de loco, ita eſt duplex opinio de vacuo: nã opinio antiquorũ de loco fuit, q̃ locus eſt ſpatiũ ſeparatũ æquale corpori locato: Opinio verò Ariſt. eſt q̃ locꝰ eſt ſuperficies corporis cõtinentis circundãs corpꝰ locatũ. Ita dupliciter poteſt imaginari vacuũ, primò vt quoddã ſpatiũ, ſecũdò vt q̃dam ſuperficies: ſecundum primam imaginationé ſic diffi-
Text. ca. nitur, vacuum eſt ſpatium nõ repletum corpore locato, ta-
57. 58. men aptum natum repleri. Iuxta ſecũdam imaginationem
59. 60. ſic diffinitur, vacuũ eſt locus, qui eſt ſuperficies nõ repleta corpore, apta nata tamen repleri: primò dicitur nõ repleta corpore: vt ſi in cyatho emiſſa aqua nullũ corpus recipere tur, nec aer, nec aliud, ſuperficies interior cyathi diceretur vacuum, quia per caſum datum non repleretur aliquo corpore: dicitur apta nata repleri, quia, vacuum ſe habet vt priuatio, vnde ſicut cæcus eſt ille, qui nõ videt, & eſt aptus natus videre, ita vacuũ eſt locꝰ nõ repletus corpore aptus natus repleri, vnde nõ poteſt dici, q̃ punctus ſit vacuum, quia licet punctus non repleatur corpore, tamen non eſt aptus natus repleri, hæc ſecunda diffinitio eſt ſecundum Ariſt. & magis famoſa. Hæc de primo capite ſufficiant.

CAPVT II.

Vacuum aſſerentium poſitiones duæ confutantur.

Circa ſecundum quærẽdum eſt vtrũ detur vacuum in natura, pro quo primo notãdum eſt, q̃ antiqui dupliciter ponebant vacuum, quidam enim dicebant q̃ vacuum eſt ſpatium, vel ſuperficies non repleta corpore locabili, & diſtinguitur ſicut diſtinguitur locꝰ à locato. Quidã vero dicebant q̃ vacuum eſt in corporibus inſertum & inditum, vt ſunt corpora rara, puta lana & ſpongia, dicebant enim q̃ in talibus corporibus ſunt quædam poroſitates, vel vacuitates, & illis compreſſis talia corpora condenſantur. credebãt igitur q̃ tales poroſitates in quolibet corpore raro vel cõdenſabili dari vacuum inſertũ tali corpori, iuxta igitur has duas opiniones ponitur duplex concluſio.

Prima eſt, nõ datur vacuum in natura quod ſit ſpatium diſtinctum à re locata: hæc probãt ab Ariſt. pluribus rationibus, ego aũt adduco fortiorem: ſi datur ſpatium vacuum ergo nullus eſt motus rectus localis naturalis, nec violentus, quod eſt falſum, vt patet. probatur conſequentia ſic, & primò quo ad motum naturalem, omne quod mouetur naturali motu mouetur ad aliquam differentiam loci ſibi cõuenientem, in qua conſeruatur, puta ſurſum, vt ignis, vel deorſum vt graue, iſtæ enim ſunt differẽtiæ loci, vt patet in Secundo cæli. Sed ſi datur ſpatium vacuũ, in eo non eſt ſurſum, nec deorſum, nec alię differentię loci, quia vacuum eſt vt priuatio, vt dictum eſt in Primo cap. priuatio eſt negatio, negatio eſt non ens, non ens nullas habet differentias, ergo à primo ad vltimum, vacuum nullas habet differẽcias loci, & ſic nihil mouebitur naturaliter ad locũ ſuum, quod eſt falſum: ſecundò probatur q̃ nullus erit motus violentus ſic, aliquid mouetur violenter inquantum recedit à differentia loci ſibi conuenienti, & tendit ad differentiam loci ſibi diſconuenientem, vt quando lapis recedit à loco deorſum & proiicitur ſurſum, ſed ſi datur ſpatium vacuum remouetur ſurſum & deorſum, & alię differentiæ loci, vt probatum eſt, ergo pari ratione nullus erit motus violentus ſicut nullus erit motus naturalis.

Vacuum quòd ſit reluti ſpatiũ ſeparatum diſtinctum à re locata, nequaquam datur in natura. Tex. c. 56.

Nota q̃ Ariſt. probat etiam non dari ſpatium vacuum in tex. commen. 71. quia fiet motus localis in inſtanti, ſed hanc rationem quantum valeat pertractabo in cap. 3.

Secunda concluſio, Non datur vacuum corporibus inditum vel inſertum, vt credebant antiqui: nec ſunt aliquæ vacuitates in corporibus raris, vt eſt lana, vel ſpõgia: hæc probatur ſic, ſi datur vacuum corporibus inſertum, hoc eſt vt poſſint corpora rara condenſari, & rarefieri, ſed condenſatio & rarefactio poteſt fieri ſine tali vacuo, ergo huiuſmodi vacuum non eſt ponendum. Quòd autem rarefactio & condenſatio poſsit fieri ſine vacuo declarandum eſt. Et primò dicetur quid ſit rarum & denſum, quid rarefactio, & condenſatio, ſecundò dicetur quot modis contingit aliquid rarefieri, & condenſari.

Vacuum corporib. inſertum nõ datur. Tex. c. 79. 80. 81. 82.

Circa primum nota, q̃ rarum corpus eſt illud quod habet parũ de materia ſub magna quantitate, vt aer vel ignis & lana, &c. Denſum corpus eſt illud, quod habet multum de materia ſub parua quantitate, vt lapis, & libra plumbi, vnde, ſi accipiatur libra lanæ, & libra plumbi patet ad ſenſum, quare libra lanæ eſt maioris quantitatis quá libra plũbi, quia videlicet libra lanæ eſt rara, & paruam materiã habet, & libra plumbi eſt denſa, & multum de materia habet.

Rarum & denſum quid.

Rarefactio eſt dilatatio partium ſine noua acquiſitione alicuius partis, vt cùm cera liquefit eſt rarefactio ceræ, q̃ ſuæ partes magis dilatantur & occupant maiorem locum, non tamen aliqua pars ceræ de nouo acquiritur, quæ prius non eſſet. Condenſatio eſt reſtrictio partiũ ſine deperditione alicuius partis, vt cũ aqua cõgelat eſt cõdenſatio aquæ, quia ſuæ partes magis reſtringuntur, & tñ nulla pars aquæ deperditur, nec corrumpitur propter ipſam congelationé.

Circa ſecundum nota q̃ rarefactio & cõdenſatio poteſt fieri tribus modis, primo per ſolum motum localem: nam, cùm aliquis mouetur localiter partes aeris quæ ſunt ante ipſum condenſantur, partes verò, quæ ſunt poſt ipſum, rarefiunt, idé accidit cùm aliquid mouetur in aqua: ſecundo fit per motum alterationis, vt vas ſemiplenum aqua, ſi apponatur igni & ebulliat impletur aqua, ita q̃ effunditur, q̃ fit q̃ per calefactionem rarefit ipſa aqua, & occupat maiorem locũ quam prius, ſi autem remoueat ab igne ad priorẽ quantitatem reducitur, quia frigefactione condenſatur: ſicut enim proprium eſt calidi dilatare, ita proprium eſt

frigid

frigidi constringere. tertio fit per generationem, & corruptionem, cùm enim ex aqua generatur aer, ex vno pugillo aquæ generantur decem pugilli aeris, vt patet in li. de generatione. ergo aqua rarefit. Cũ vero ex aere gñat aqua ex decẽ pugillis aeris gñatur vnus pugillus aquę: ergo aer cõdẽsat, & sic patet quot modis fit rarefactio & cõdensatio.

Rarefactionẽ & condensationem fieri sine vacuo contingit.

His declaratis probo, q rarefactio, & condensatio possunt fieri sine vacuo sic, res aliqua rarefit ex hoc q partes suæ dilatant & recipit maiorem quantitatem quàm prius, & condensatur ex hoc q partes constringũtur & reducitur ad minorem quantitatem. ergo non est necesse ponere in corporibus raris aliquod vacuũ, vel aliquas vacuitates, quibus compressis talia corpora condẽsentur. Et sic patet quòd nulla ratione cogimur ponere vacuum.

CAPVT III.

An si daretur vacuũ fieret motus in non tpe, seu in instanti.

CIrca tertiũ caput discutiendũ est vtrũ, si per impossibile daretur spatiũ vacuũ, puta totũ spatiũ, quod est à cælo Lunæ vsque ad terram, & poneretur lapis sursum, qui deberet descendere, vtrum iste lapis per totũ hoc spatiũ vacuũ moueretur in tempore, vel in instanti. Ad declarationem huius dubij, nota q duæ sunt opiniones solennes: prima est Commenta. qui tenet absolutè in 4. Physi. comment. 74. q motus in vacuo fieret in instanti, & fundat se super rationem Aristo. in 4. Physic. quæ talis est, sumatur spatiũ vacuũ per imaginationẽ, & sit A: item sumatur spatiũ plenũ aliquo corpore, puta aere, & sit B: item sumãtur duo mobilia, puta C, & D, vel sint duo lapides, quorũ vnus debeat moueri in spatio vacuo, & alter in spatio pleno aere, his sic dispositis probat Aristo. q lapis, qui mouetur in spatio vacuo, mouetur in instanti sic, qualis est proportio spatij vacui ad spatiũ plenum in subtilitate, talis est proportio ipsius motus in vacuo ad motũ in spatio pleno in velocitate, quanto enim spatiũ est subtilius, tãto motus est velocior, quia spatiũ subtilius minus resistit mobili: vt patet, si duo lapides descendant, vnus in aere, alter in aqua, ille, qui descendit in aere, descẽdit velocius, quia aer est subtilior aqua, & minus resistit lapidi moto, sed inter spatium vacuũ, & spatiũ plenum nullà est proportio in subtilitate, est enim spatiũ vacuum subtilius spatio pleno in infinitum, cùm in spatio vacuo nullũ sit corpus quantũcunque subtile replens vacuũ. Ergo inter motum, qui est in spatio vacuo, & inter motũ, qui est in spatio pleno, nulla est proportio in velocitate, & sic motus in vacuo est in infinitũ velocior quàm motus in spatio pleno. ergo erit in instanti, q a si esset in tẽpore quantũcũque paruo inter istos duos motus esset proportio, cùm duo tempora finita semper adinuicem proportionentur, siue proportione centupla, siue millesima, quæcũque sit illa, hæc est ratio Aristo. quam roborat Commenta. declarans quomodo concludit: nam q motus fiat in tempore cõtingit ex tribus causis: Primò ex situ, vt quando mobile est sursum, & debet moueri deorsum, quia in vno instanti mobile non potest esse sursum & deorsum, ideo mouetur in tempore. Secundò ex natura rei mobilis, vt quando mobile mouetur ad aliquod vbi sibi repugnãs, puta dũ lapis mouetur sursum, mobile, vt graue repugnat moueri, ideo mouet in tempore. Tertiò ex spatio, vt quando spatiũ in quo aliquid debet moueri est plenũ corpore subtili, vel denso, tunc est motus in tempore, ita tamen, q, quando spatiũ est plenum subtiliori corpore, fit motus velocior, & in minori tempore, qñ autem est plenum densiori, motus est tardior & in maiori tempore. Ex prima causa inquit Commen. motus cæli est in tempore, ex secunda & prima motus rei animatæ est in tempore, ex tertia motus grauiũ, & leuiũ inanimatorum est in tempore. ergo, si mouetur graue, puta lapis in medio, vel spatio vacuo, nullo modo impediẽte ipsum lapidem motũ, talis motus nõ erit in tempore, sed in instanti, & sic ratio Philosophi concludit. Secũda opinio est B. Tho. in quarto Physic. qui tenet, q motus in vacuo esset in tempore, & primò probat suã conclusionem. Secũdò respondet rationi Aristot. Probatio est hæc, sumatur spatium vacuum, quod habeat imaginariè duos terminos, scilicet A, & B. & debeat moueri in ipso vacuo lapis ex A, in B, vt patet in hac figura.

Motum fieri in tẽpore ex tribus cõtingit.

A) lapis motus ex A in B, (B.

Manifestũ est, quòd A, & B, sunt termini, vel duo extrema opposita, quia omnis motus est inter terminos contrarios, vt dictum est in 1. Phys. puta motus localis rectus est à sursũ deorsum, vel ab ante ad retro, &c. Alteratio est à contraria ad contrariam qualitatem, vt calefactio à frigiditate ad calorem. his sic dispositis arguo sic, si lapis, qui mouetur in vacuo, mouetur in instanti. ergo in vno instanti erit in A, & in B, sed hoc est falsum, probatur primo consequentia, si in vno instanti non est in A, & in B, ergo in vno instanti erit in A, in alio instanti erit in B: sed inter quælibet duo instantia datur tempus mediũ, vt probabitur in 6. Physic. ergo lapis mouebitur in spatio vacuo in tempore, & sic habebitur propositum, q s. motus est in tempore & non in instanti, falsitas verò consequentis probatur sic, Nullũ mobile potest esse in terminis oppositis simul, & in eodem instanti, quæ opposita non simul se compatiuntur, sed terminus A & B sunt oppositi, vt declaratum est: ergo mobile, puta lapis, q mouetur in spatio vacuo, non potest esse in eodem instanti in vtroque termino, sed in vno instanti erit in A, & in alio erit in B, & sic motus erit in tempore. probata conclusione B. Th. sic respondet rationi Arist. ratio Philosophi non concludit nisi contra antiquos, qui opinabantur q tota causa, quare motus fiat in tempore, & sit velox, vel tardus, esset medium, vel spatium plenum. propter quod bene concludit Philosophus, q, si non est alia causa, & aliquid moueatur in spatio vacuo, q motus erit in instanti, sed dicit B. Th. q causa, quare motus fiat in tempore, nó solùm est spatium plenum, sed etiam oppositio terminorum inter quos est motus, vt exemplificatum est de A, & B, propter quod dato casu, q lapis moueretur in spatio vacuo, adhuc motus esset in tempore, quia etsi spatium vacuum non impediret, tamen oppositio terminorum A & B, non patitur, q lapis pro vno met instanti mouetur ex A in B: ratio ergo Philosophi concludit contra antiquos: & non secundum veritatem absolutè. Ad rationem Commen. dicitur, quòd motus grauium, & leuiũ est in tempore non solùm ex tertia causa, sed ex prima, scilicet ex oppositione situum, vel terminorum, & ideo vt dictum est etiam dato spatio vacuo motus esset in tempore, quia pro vnómet instanti mobile non potest esse in oppositis terminis. hæc de tertio sufficiant.

CAPVT IIII.

Argumenta quædã contra vacui determinationẽ soluuntur.

VLtimò soluenda sunt aliqua argumenta contra prædicta. Primò sic, quando lapis mouetur ad aliquẽ locum, vel recipitur in loco pleno, vel in loco vacuo: non in pleno, quia tũc duo corpora essent in eodem loco, scilicet corpus quo plenus est locus & lapis, ergo recipitur in vacuo. ergo datur vacuum.

Ad hoc dicitur, q recipitur in pleno: & non tamen duo corpora sunt in eodem loco, quia primum corpus replens locũ cedit ipsi lapidi, vel per recessum suũ, vel per cõdensationem, & ex hoc constat, quòd non est necesse secũdum excedere tertio, nec tertium quarto, & sic totũ vniuersum perturbari, vt opinabantur antiqui, quia primum corpus, vel secundum potest condensari, & ibi erit status.

Secũdò sic, capiat aqua calidissima, qua repleatur amphora, & eius foramen optimè obstruatur, ponatúrque tẽpore hyemis in loco frigidissimo, ita vt congeleſ & cõdensetur, tunc occupabit minorem locum quàm prius, quãdo enim corpus rarum condensatur partes suæ constringuntur, & occupant minorem locum quàm prius, vt diximus suprà. ergo fundum vel alia pars amphoræ remanebit vacua, cùm propter foramen obtusum nõ possit ingredi aer ad replendum partem vacuam.

Ad hoc dicitur quòd admisso casu, de duobus fiet vnũ, vel ipsa aqua nõ congelabitur etiam si sit tempus frigidissimũ, quia natura abhorret vacuum, vel in instanti congelationis amphora frangetur, vt aer possit ingredi: nec hoc debet videri miraculum, nam videmus, quòd vas plenum aqua puta ampulla, si habet duo foramina, nũquam aqua exiet si alterum foramen maius obstruatur, quia cùm non possit ingredi aer daretur vacuum.

Tertiò sic, sumantur duæ tabulæ planæ & se tangentes immediate secundũ omnes partes, & vna eleuetur æqualiter ab alia, tunc sequitur q immediatè post hoc instans illę tabulæ distabunt abinuicem secũdum suas superficies, quæ sunt in medio tabularum, vel non: si sic, ergo aer est motus ad media tabularum in instanti, & sic fuit motus in instanti, quod est impossibile, vt probabitur 6. Physico. si non, ergo in medio tabularum erit vacuum.

Ad hoc dicitur dupliciter. Primò negatur casus, non enim duo corpora dura se possunt tãgere immediatè, vt probat Philosophus in Secũdo de Anima, imò semper est aer, aut aliud medium. dicitur secundò, quòd non possunt abinuicem æqualiter eleuari, quia repugnat ex natura rei motum fieri in instanti, vel dari vacuum. ne ergo hæc inconuenientia dentur, negatur casus.

Quartò, & vltimò sic, quando animal nutritur, nutrimẽtum recipitur vel in partibus plenis, vel in partibus vacuis non in plenis, quia duo corpora essent simul, ergo in vacuis, sic ergo datur vacuum.

Ad hoc dicitur, quòd recipitur in partibus plenis quibusdam corporibus subtilibus quæ cedunt in aduẽtu nutrimenti, eodem modo soluitur argumentum de cineribus, sic enim arguitur, sumatur vas continẽs phialam aquæ, & impleatur cineribus, deinde super effundatur phiala aquę, tota phiala aquæ recipietur in illis cineribus, ergo signum est, ꝙ in cineribus sunt aliquæ vacuitates, quæ posteà implentur ex illa aqua, aliter duo corpora essent in eodẽ loco, scilicet aqua, & cineres, hac experientia tenebant anti qui dari vacuum corporibus inditum vel insertum.

Ad hoc dicitur, ꝙ in cineribus sunt multæ porositates plenæ aere, qui recedit in infusione aquæ, deinde propter siccitatem cinerum contrariam humiditati aquæ corrumpitur magna pars aquæ, & conuertitur in aerem, qui exhalat, ex cineribus insensibiliter. Et ꝓpter hoc videt, ꝙ ipsum vas tantam aquam retineat plenum cineribus, sicut nõ plenum, sed sensus decipitur, quia nõ tota aqua infusa remanet in cineribus, sed magna pars cõuertitur in aerẽ, qui exhalat, nõ ergo est necesse ponere in cineribus vacuitates, sed porositates ꝑdictas plenas aere. Hæc ď vacuo sufficiãt.

TRACTATVS III.
de Tempore.

CIrca tractatum de tempore, qui valde difficilis est consideranda sunt sex.

Primò quid sit tempus.

Secundò in quo sit tempus, vt in subiecto.

Tertiò quid sit instans, vel nunc, & vtrum sit idem nũc in toto tempore.

Quartò quæ sint illa, quæ mensurantur tempore.

Quintò vtrum tempus habeat esse cõpletũ extra animã.

Sextò soluentur quædam argumenta.

CAP. I. *Tempus quid sit explicatur.*

Tempus sumitur tribus modis.

CIrca primum, vt sciamus in quo sensu sit diffiniendũ tẽpus apud Philosophũ, nota ꝙ sumitur tripliciter. Primò pro bono statu alicuius, vt apud vulgũ dr, Socrates habet bonum tempus, id est bene & lætè viuit. Secũdò pro temperie aeris vel intemperie, vt quando serenus est aer, nec plurimum est frigidus, aut calidus, dicitur hoc est bonum tempus, ecõuerso autem quando æstus, aut pluuia, aut grando superabundant, dicitur malum tempus, de his duobus modis non est sermo apud Physicum. Tertiò sumitur pro mensura motus, & rei successiuæ: sicut enim vlna, vel cubito mensuramus pannũ, ita tẽpore mensuramus quemlibet motum, vt dicemus. Et hoc tertio modo diffinitur à Philosopho in quarto Physico. cuius diffinitio manifestatur per tres conclusiones quas ponit Philosophus.

Tempus nõ est motus. Text. cap. 96.

Prima conclusio, Tempus non est motus. Probatur, motus dicitur velox, vel tardus: sed tempus nõ dicitur velox, vel tardum: ergo tempus non est motus. probatur minor, tempus non diffinitur per tempus, quia nihil per seipsum diffinitur, sed velox diffinitur per tempus: velox enim est quod breui tempore multum spatium pertransit, vt equus currens. tardum est, quod longo tempore paruum spatium pertransit, vt lymacha dum mouetur. ergo tempus non potest dici velox vel tardum.

Tex. cap. 97.

Secunda conclusio, Tempus, licet non sit motus, tamen non percipitur sine motu. probatur sic, si multum percipitur de motu, etiam multum cognoscitur de tempore, dicimus enim, Socrates ambulauit 30. miliaria. ergo decem horarum tempus præteriit, si verò parum de motu cognoscit etiam parum de tempore, si autem omnino motus non cognoscitur, similiter nec tempus cognoscitur decurrere, vt patet de hominibus, qui dormiebãt apud Sardos longo tẽpore, & reddebantur insensibiles ex quibusdam incantationibus, quando euigilabant dicebãt se quasi nihil dormisse, quia primum instans, in quo cœperãt dormire, copulabãt cum vltimo instanti in quo excitabantur, & sic non percipiebant tempus medium inter illa duo instantia, quia dum essent ita somno oppressi nullum motum sentiebant: ergo signum est, quòd non cognoscitur tempus sine motu.

Ad hoc autem, ꝙ percipiatur tempus sufficit, quòd percipiatur aliquis motus indistinctè, etiam si sit motus phãtasiæ, vel cogitatiuæ. nam dato casu, ꝙ Socrates sedeat speculans in camera, & nullum motũ exteriorem sentiat, etiam ex solo motu phantasiæ suæ percipiet tempus præterire.

Tempus est numerus motus secũdum prius & posterius. Tex. cap. 99. 100. 101.

Tertia conclusio: Tempus est numerus motus secũdum prius, & posterius, hæc est diffinitio tẽporis, quæ sic declaratur. tempus est numerus, id est mensura: nam mẽsura potest dici numerus rei mensuratæ, quia mensura semel, vel pluries applicata mensurato mensurat. ipsum, vt patet de vlna, quæ pluries replicata mẽsurat totum pannum, sed ly semel importat vnitatem, quæ est principium numeri, & ly pluries importat numerum: ergo quælibet mensura potest dici numerus, vel vnitas: tempus ergo est numerus, id est mensura. Secũdò dicitur motus. vnde nota, ꝙ, si tempus est mensura, vel est mensura rei permanentis, vel rei successiuæ, non rei permanentis, quia mensura debet esse homogenea, id est eiusdem naturæ cum suo mẽsurato, vt dicitur in 10. Metaphysicę: ergo res permanẽs, puta pannus debet habere mensuram permanentem, vt est vlna, & res successiua debet habere mensurã successiuam, in quo vna pars aduenit, alia transeat: sed motus est res successiua. ergo debet habere mensuram successiuam, quæ est tempus. dicit ergo Philosophus, ꝙ tempus est mensura motus, ne credatur esse mensura rei permanentis, nisi pro quanto esse rei permanẽtis subiicitur motui & variationi. vt est esse rei corruptibilis, quod mẽsuratur tempore, vt dicemus infrà. Tertiò dicitur secundum prius & posterius, id est tempus mensurat motũ secundũ partem priorem, & posterioré, quæ sunt in ipso motu. Vnde nota, quòd, quia res permanens, puta pannus, habet omnes partes suas simul existentes, ideo vlna est res parmanens, quæ est mensura panni, vnde & vlna potest secundum se totam applicari panno, & pannus secundum se totum potest mensurari, motus verò, quia est res successiua, & suæ partes sunt in cõtinuo fluxu, ita ꝙ vna est prior id est præcedens, & alia posterior, id est sequens, similiter partes temporis sunt in cõtinuo fluxu, prout vna præterit, alia aduenit, ideo motus secundũ se totũ simul non potest à tempore mensurari: sed secũdum partes suas, ita ꝙ pars prior motus mensuratur parte priori, id est præterita tẽporis, & pars posterior mensuratur parte posteriori, id est futura tẽporis, aliter enim, vt dicit Philosophus in textu nõ cognosceremus tempus nisi cognosceremus prius, & posterius in motu. Ex his patet, qũo sit intelligenda diffinitio tẽporis. Quæ clarioribus terminis sic potest formari, tempus est mensura motus secundum partem priorem, & posteriorem ipsius motus. vel sic, tempus est mensura motus secundum quod applicatur parti præcedenti, & parti sequenti ipsius motus. Quis numerus sit ille, q.n ponitur in diffinitione temporis dicetur in respõsione argumentorũ. Hæc de primo capite sufficiant.

CAP. II. *Tempus in quo sit tanquam in subiecto.*

CIrca secũdum declarandum est in quo sit tempus tãquam in subiecto, vt sua propria passio. cùm enim tẽpus sit accidens, quia est quantitas, vt patet in 5. Metaphysicæ, & omne accidens sit in aliquo subiecto, tempus debet habere suum propriũ subiectum. vnde nota, ꝙ secũdũ B. Tho. in commento super 4. Physi. & clarius in opusculo de instantibus, tẽpus est propria passio motus primi cæli, quod est octaua sphæra secundũ Atist vel nona secũdũ Ptolemæum, & est in eo sicut in proprio subiecto. Cuiꝰ rõ est hæc, tẽpus est mensura motus, ergo primò & per se est mensura primi motus, qui est primi cæli, à quo causantur oẽs alij motus in his inferioribus, si est primo & per se mẽsura primi motus, ergo est propria passio primi motus, & sic est subiectiuè in eo, sicut par in numero. Ex hac rõne secũdũ B. Tho. sequũtur duo corollaria. Primũ est, tẽpus cõparatur ad motũ primi cæli, vt accidens ad propriũ subiectum, & vt mensura ad mensuratum, ad alios verò motus comparatur solũ vt mensura ad mensuratũ, non tamen est subiectiuè in eis. Secũdum est, tempus est solũ vnum, quia suũ subiectũ est solũ vnũ, nam est tantũ vnum primum cælum, quod mouetur tantùm motu diurno, quando autem

subiect

ſubiectum eſt vnum,ſuũ accidens eſt ſolùm vnum, quia accidens nõ plurificatur niſi plurificetur ſuum ſubiectũ,cùm igitur tempus ſit proprium accidens in primi motus, ſicut primus motus eſt tantùm vnus,ita erit ſolùm vnũ tempus, quod eſt menſura omnium motuum ſucceſſiuorum. Hæc de ſecundo capite ſufficiant.

CAPVT III.

Horum terminorum dilucidatio ponitur, vti, Nunc, Tunc, Iam, Modò, Olim, Repẽtè: & qũo idẽ nũc ſit in toto tẽpore.

CIrca tertiũ declarãdũ eſt principaliter quid ſit nũc. Secũdò quid ſit tunc,quid iam, quid modò, quid olim,quid repentè, hæc enim omnia ſimul declarãtur à Philoſopho. Tertiò inueſtigandũ eſt ſi eſt idem inſtãs, vel nunc in toto tempore. Circa primũ nota, ꝙ nunc ſignificat duo,primò ſignificat cõtinuationem & diuiſionem in tempore,ſicut enim pũctus continuat lineam,prout eſt terminus præcedentis partis & principiũ ſequentis,ſimiliter diuidit lineam,ſi enim ſignetur pũctus in medio lineæ intelligitur ipſa linea diuidi, ſic & nunc eſt continuans tempus prout eſt finis vnius horæ & principiũ ſequẽtis, ſimiliter eſt diuidens vnã partẽ tẽporis ab alia, nam ſi accipiat nũc in medio horæ diuidit ipſam in duas medietates. Secundò ſignificat tẽpus præſens,vel propinquũ præſenti,ſicut dicimus,Plato veniet nunc, ſed hæc ſignificatio eſt ſecundum vulgarem opinionẽ,prima verò eſt propria. Tũc, ſignificat tẽpus terminatũ inter præſens tẽpus & aliquod nũc in prę terito,vt cũ dicimus, quãdo co rbuſta fuit Troia, tũc occiſus eſt Priamus. Iam,ſignificat tempus futurũ, vel præteritum propinquum præſenti,vt iam matureſcent vuæ, iam tranſiit ætas. Modò,ſignificat tempus propinquũ præſenti ſecundum præteritum,vt, modò princeps intrauit vrbem.

Nunc. *Tunc.* *Iam.* *Modò.*

Olim.

Olim, ſignificat tempus præteritum valde remotum à præſenti, vt,olim fuit deſtructa Troia. Nota tamen ꝙ aliqñ ſumitur ẽt in futuro,licet non ita ꝓpriè,vt apud Virgi.

Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.

Tertiò declarandum eſt,vtrum ſit idem nunc in toto tempore,vel ſit aliud& aliud. Et ibi ponit hæc concluſio. eſt tantùm vnũ nũc in toto tẽpore ſecundum rẽ, ſed eſt aliud,& aliud ſecundũ rationem, vel accidentaliter. hæc ſic declaratur, ſicut punctus imaginariè fluens cauſat lineam,& mobile variatum,puta lapis varians diuerſum locũ cauſat motum, ſic nũc fluens imaginatur cauſare tempus, ſed pũctus cauſans lineam & mobile cauſans motũ eſt idẽ in toto motu ſecũdũ rem, eſt enim idem lapis ſecundũ rem qui mouetur,& eſt diuerſus accidentaliter:nam inquantũ cognoſcitur eſſe in alio ſitu, quàm prius eſſet deprehenditur cauſaſſe priorem partem motus,inquantum verò cognoſcitur ꝙ erit in alio ſitu quã nunc ſit cognoſcitur, ꝙ cauſabit ſequentem partem motus. Eſſe verò in alio, & alio ſitu facit ipſum diuerſum accidentaliter, ſicut licet idem ſit Coriſcus ſecundum rẽ in agro,& in domo, tamen quando eſt in agro differt à ſeipſo quãdo erat in domo propter varia vbi. Similiter eſt in propoſito,licet ſit idem nũc ſecundum rem in toto tẽpore,tamen vt imaginatur fluens eſt diuerſum accidẽtaliter, quia vt imaginatur fluxiſſe cauſat præcedentẽ partem tẽporis, vt verò ſic fluet cauſat ſequentẽ partem temporis,eſt ergo idem nunc ſecundũ rem in toto tempore, ſed diuerſum accidentaliter,quomodo autem differant nunc temporis, & nunc æui,& nũc æternitatis,& quomodo nunc ſtãs,cauſet æternitatem eſt officium theologi. Hæc de iij.c.ſufficiant.

Idem eſt nũc in toto tempore realiter differẽs tamẽ ſecũdum rationẽ.

CAP. IIII. *Quænam ſint illa quæ tẽpore mẽſurãtur.*

CIrca quartum inueſtigandũ eſt quæ ſunt illa quæ mẽſurantur tempore,vel nõ menſurantur,& ibi ſecundum Philoſophum pono 6. concluſiones.

Prima concluſio, Omnis motus continuus rei mobilis corporeæ menſuratur tempore, & ſecundũ quod eſt motus & ſecundũ ſuum eſſe, id eſt, quantum ad durationem ſuã. Probatur primò,tẽpus eſt mẽſura motus,ergo eſt mẽſura omnis motus:probatur conſequentia. Nam diffinitio debet cõuenire omni cõtento ſub diffinito. Secũdò ſic,omnis motus eſt in tempore,vt probabitur in 6.lib. Phyſ. ergo eſt in tempore,vel ſicut pars tẽporis,vt hora & dies, vel ſicut menſuratum tempore,non ſicut pars tẽporis,quia iam probatum eſt, quòd motus non eſt tempus, ergo nec pars temporis,ergo eſt in tempore ſicut menſuratus tempore.

Motus omnis ſit in tẽpore tex. cap. 113.

Secunda concluſio, Omnia entia generabilia,& corruptibilia,vt ſunt elementa,& elemẽtata,licet ſecundũ ſuam ſubſtantiam non menſurentur tẽpore,tamẽ ſecundũ ſuum eſſe,vel ſuam durationẽ menſurantur tempore: dicitur primò ſecundum ſuam ſubſtantiam, quia ſua ſubſtantia, puta ſubſtantia hominis eſt res permanẽs,& tota ſimul, ergo nõ menſuratur tempore, quia tempus non eſt menſura rei permanentis,vt dictũ eſt ſuprà: dicitur ſecundò ſecundũ ſuum eſſe, quia eſſe rei corruptibilis eſt variabile & ſubiectum tranſmutationi, vt patet in homine,cuius eſſe,& duratio ꝓ varias ætates,& per alterationes,per ægritudines,per corruptionem quaſi aſſiduè tranſmutatur, quapropter arguitur ſic, eſſe quod eſt ſubiectum motui, & tranſmutationi menſuratur tpe,ſed eſſe rei corruptibilis, vt declaratũ eſt, eſt ſubiectũ motui,& tráſmutatiõi, ergo mẽſuratur tẽpore.

lia ſunt 7 tpe text. c. 114.

Tertia concluſio,Entia incorruptibilia corporea mobilia, vt ſunt corpora cæleſtia, quantũ ad ſuum eſſe non menſurantur tempore,licet quantum ad ſuum motum localem menſurentur tempore: prima pars probatur ſic,ſemper datur tempus longius,eò ꝙ menſuratur tẽpore,vt datur maius tempus quàm eſſe hominis. Nam ſi eſſe alicuius hominis durat etiam per centum annos,adhuc datur tẽpus longius quàm ſint centum anni, puta dãtur mille,vel duo millia, ſed non poteſt dari longius tempus excedens eſſe rei incorruptibilis corporeæ. Nam ex quo tale eſſe eſt incorruptibile durat per omne tempus, & ſic non menſuratur tempore. Item probatur ſic,quicquid menſuratur tempore patitur,& alteratur tempore: ſolemus enim dicere, tempore tabeſcunt & ſeneſcunt omnia, ſed eſſe rei incorruptibilis, vt cælum non alteratur, nec ſeneſcit tempore,ergo nõ mẽſuratur tempore. Secunda pars probatur ſic, Res incorruptibilis corporea,vt cælum,quantum ad ſuum motũ ſubiicitur variationi, quia ſemper eſt in alio & alio vbi, puta Sol manè eſt in oriente,in meridie in medio cæli,&c. Ergo quo ad motum mẽſurantur tempore: vnde diximus ſuprà, quòd tempus primò, & per ſe eſt menſura motus primi cæli,conſequenter autem aliorum motuum.

Incorruptibilia et æterna vt ſic nõ ſũt in tẽpore. tex. c. 114. 115 116.

Quarta concluſio, Omnis quies mẽſuratur tẽpore: probatur,oppoſitorum eſt eadem menſura,ſicut eſt eadẽ ſciẽtia,ſed motus & quies ſunt oppoſita, eſt enim quies priuatio motus, ergo ſicut motus menſuratur tempore, ita & quies,vnde ſicut dicimus Socrates ambulauit per totã vnã horã,ita dicimus,Socrates dormiuit per horã: ecce ly hora mẽſurat motum Socratis & quietem, quæ eſt dormitio.

Quies mẽſuratur tempore. Tex. cap. 118.

Quinta cõcluſio,Entia ſeparata vt Deus & angelus nõ mẽſurãtur tẽpore: probatur,nõ mouẽtur nec quieſcũt phyſicè,quia oẽ quod mouetur,aut quieſcit phyſicè eſt corp⁹, vt probatur in 6. Phyſi. ergo nõ menſurantur tempore,quo verò motu moueantur angelus, & anima ſeparata, & qua mẽſura mẽſurẽtur eſt inquiſitio theologi,ideo pertrãſeo.

Separata non menſurantur tempore.

Sexta cõcluſio. Nõ entia quæ nõ ſunt, nec poſſunt eſſe, vt diametrũ eſſe cõmenſurabilẽ coſtæ in quadrato,nõ mẽſurantur tpe: hæc probatur ſic, Quæcunque menſurantur tempore generantur & corrumpuntur in tpe, vt patet ſuprà,& ſic pro aliquo tẽpore ſunt,& pro alio tempore non ſunt: ſed nõ entia,quæ nõ ſunt,nec poſſunt eſſe, vt hominẽ eſſe aſinum,nec generãtur,nec corrũpuntur tempore, nec pro aliquo tempore habent eſſe, nunquam enim homo eſt vel fuit,vel erit aſinus,ergo talia non entia non menſurantur tempore: ſi quæratur qua menſura menſurentur, reſpõdetur quòd nulla menſura, quia quicquid menſuratur eſt ens in potentia vel in actu. Hæc de quarto cap. ſufficiant.

Non entia nõmẽ ſurantur tempore. Tex. cap. 120.

CAP. V. *Tempus an habeat eſſe extra animam.*

CIrca quintum declarandum eſt, vtrum tẽpus habeat eſſe completum extra animam,id eſt, vtrũ habeat eſſe per opus intellectus vel non.

Ad hoc reſpondetur, quòd rerum triplex eſt differẽtia. Quædam enim ſunt,quæ habent perfectum & totale eſſe in rerũ natura ſine opere intellectus, & hæc ſunt entia realia permanentia,vt homo,lapis,cælum, &c. Quædam ſunt quæ non habent eſſe extra intellectum, nec fundamentum in re,vt entia fictitia ſicut chimæra,& ſomnia,& mons aureus,&c. Quædam ſunt,quæ habent fundamentũ in re,ſed complementum habent per opus intellectus, vt vniuerſalia,ſicut ſpecies,& genus:nam genus,puta animal, fundamentum habet in re, habet enim eſſe in homine, & aſino, complementum verò, ꝙ eſt prædicari de pluribus, eſt per opus intellectus,inquantũ conſideratur animal in communi abſtrahendo ab omni ſpecie animalis: vnde ſolet dici, quòd vniuerſale quantũ ad ſuũ materiale habet eſſe extra

Corruptibilia & generabi

animam

animam,quantũ ad ſuũ formale quod eſt prædicari de pluribus, habet eſſe per opus intellectus. Similiter entia ſucceſsiua, vt motus & tempus habent fundamentũ in re, eſt enim realiter motus in re mobili,& tẽpus in motu, vt menſura in menſurato,ſuũ verò formale, quod in motu eſt apprehendere partem priorem,& poſteriorem,in tẽpore verò eſt numerare partem priorem, & poſteriorem in motu, non eſt niſi per animam.Patet enim,ꝙ numerare eſt per opus intellectus,ſolus enim intellectus numerat, ſic igit̃ reſpondetur,tempus quo ad ſuum fundamentũ eſt in rerum natura,fundatur enim in motu,quo ad ſuũ formale eſt numerus, vel numeratio partium motus, ſed numeratio non eſt,niſi ſit anima numerãs, ſicut nõ eſt ædificatio niſi ſit aliquis ædificans:igitur tempus habet ſuum eſſe completũ & formale per animam numerantem.Hæc de 5.cap.ſufficiant.

CAP. VI. Quorundam argumentorum ſolutio.

VLtimò ſoluẽda ſunt q̃dã argumenta cõtra prædicta. Primum probat,ꝙ tempus non eſt numerus ſic,tẽpus eſt quantitas continua, eius enim partes copulãtur ad terminũ communem,qui eſt inſtans, vel nũc,ſed numerus non eſt quantitas cõtinua, imò diſcreta, vt patet in prædicamentis,ergo tempus non eſt numerus.

Ad hoc dicitur, ꝙ numerus ſumitur dupliciter. Primò ſecundũ ſe,vt numerus eſt, & dicitur numerus quo numeramus,vt duo tria,&c.Secũdò ſumitur numerus,vt eſt applicatus rebus numeratis, dicendo duo lapides, tres vlnæ panni,&c.Primo modo ſemper eſt quantitas diſcreta.ſecũdo mõ eſt quantitas continua,prout applicatur rebus cõtinuis,vt decem vlnæ panni, licet decem vt decẽ ſint quantitas diſcreta, tamen decem vt applicata vlnis panni, quæ ſunt cõtinuæ,ſunt quantitas cõtinua,ſic eſt in propoſito,ſi tempus eſſet numerus,vt quo numeramus, eſſet quantitas diſcreta,ſed eſt numerus numeratus, id eſt, applicatus rebus numeratis continuis,quæ ſunt pars prior, & poſterior in motu,ideo ille numerus,qui eſt tempus, eſt quãtitas cõtinua,& ſic minor eſt diſtinguenda,vt diſtinximus.

Secundũ probat, quòd tempus non eſt numerus, id eſt menſura motus,ſic,menſura debet eſſe notior mẽſurato ſecundum Philoſophum in 10.Metaphyſicæ,ſed tempus non eſt notius motu,imò eſt econuerſo, quia vt dictum eſt tempus fundatur in motu maximè primi cæli, vt paſsio propria in ſuo ſubiecto,ſed ſubiectum ſecundum ſe eſt notius ſua paſsione,ergo motus eſt notior tempore.

Ad hoc dicitur, ꝙ licet motus ſecũdũ naturã ſuã ſit notior,inquantũ eſt ſubiectũ tẽporis,tñ quantũ ad ſuã durationẽ quo ad nos eſt minus notus quàm tempus,non enim poſſemus cognoſcere motũ lapidis quantũ duret, niſi per tantum tempus menſuretur.negatur ergo minor, Nam tẽpus eſt notius motu quo ad durationẽ ipſius motus, licet non ſit notius inquantum motus eſt ſubiectum temporis.

Tertium probat,quòd tempus non poteſt diffiniri, tempus eſt non ens,ergo non poteſt diffiniri.probatur antecedens,tempus componitur ex partibus,quæ nõ ſunt,ſcilicet ex præterito quod non amplius eſt,ex futuro quod nondũ eſt.de præſenti autem ſolùm habemus nunc,quod eſt in cõtinuo tranſitu,ergo eſt non ens.

Ad hoc dicitur,ꝙ totum eſt duplex, ſcilicet permanẽs, vt lignum vel lapis,& ſucceſsiuum,vt motus,&tempus,totũ permanens requirit partes,quæ ſunt ſecundum ſe totas, totum verò ſucceſsiuũ requirit ꝙ partes ſuæ non habeant eſſe ſecundũ ſe totas, ſed ꝙ copulentur ad aliquem terminum habentem eſſe in præſenti:ad argumẽtum,ergo dico, quòd tempus eſt totũ ſucceſsiuum,& licet ſuæ partes non habeant eſſe ſecundum ſe totas, tamen copulantur ad terminum communem habentem eſſe in præſenti,nam præteritum copulatur præſenti inſtanti,vt fini,& futurum copulatur præſenti inſtanti,vt ſuo principio.

Quartum probat, quòd habeat eſſe completũ extra animam,ſic,tẽpus eſt ens reale,ergo eſt, &c. probatur conſequentia per diffinitionem entis realis,quæ eſt hæc,ens reale eſt id q̃d hẽt eſſe i rerũ natura ſecluſo opere intellect⁹.

Ad hoc dicitur,ꝙ ens reale eſt duplex,permanẽs & ſucceſsiuum.ens permanens habet eſſe in natura completè & perfectè ſine opere intellectus, quia eſt totũ ſimul ens ſucceſsiuum,quale eſt tempus, habet eſſe quo ad ſuum fundamentum,vt dictum eſt ſupra in rerũ natura,complementũ verò eſt per opus intellectus,quia ſuæ partes ſunt in continuo fluxu. Ad argumẽtũ dico ꝙ diffinitio debet ſic intelligi,ens reale eſt id,q̃d habet eſſe in rerũ natura cõpletè vel incõpletè ſecluſo opere intellectus.Hæc de tpe ſufficiant.

EPITOME
SVPER V. LIBRO
Phyſicorum.

IN hoc tractatu comprehendimus totum quintum librum Phyſicorũ, quem diuidemus in tres partes principales.

Primò inueſtigabim⁹ quot ſunt ſpecies mot⁹.

Secundò quis motus ſit vnus vel diuerſus.

Tertiò quomodo motus opponuntur adinuicẽ, & quo modo motus opponitur quieti & quies quieti.

CAP. I. Quotnam ſint ſpecies motus.

CIrca primum vt ſciamus quot ſunt ſpecies veri motus per ſe,tria ſunt agenda.

Primò dicendum quot modis contingit motum fieri ex pte mobilis, & mouẽtis&termini ad quẽ eſt mot⁹.

Secundò dicendum quot ſunt ſpecies mutationis.

Tertiò dicendũ quot ſunt ſpecies motus per ſe, hoc enim eſt principale intentum.

Circa primũ nota, ꝙ motus contingit fieri tribus modis,vt ponit Philoſophus in tex. primo fit motus per accidẽs:exẽplũ ex parte mobilis,muſicus calefit,id eſt, homo, cui accidit eſſe muſicũ, calefit:exemplũ ex parte mouẽtis, muſicus ædificat,id eſt,homo,cui accidit eſſe muſicũ,ædificat.exemplũ ex parte termini ad quẽ eſt motus,ſi Socrates mutetur ex albedine ad nigredinẽ,& dicatur ſic,Socrates mutatur in id,quod ſcitur,id eſt,mutatur in nigredinẽ, cui accidit ꝙ ſciatur. dato enim caſu ꝙ de nigredine non haberetur ſcientia,adhuc Socrates poteſt mutari ad nigredinem,ideo eſt accidens nigredini quòd ſciatur. Secundò fit motus ſecundum partem: exemplum ex parte mobilis. Socrates ſanatur in capite: exemplum ex parte mouentis. Socrates percutit lignum manu vel pede:exemplũ ex parte termini,ſi Plato mutetur in albedinẽ,& dicatur ſic,Plato mutatur in colorem,id eſt,in albedinẽ, quæ eſt pars ſubiectiua coloris, cũ ſit ſpecies eius. Tertio fit motus primò & per ſe:exemplũ ex parte mobilis,æger vt æger ſanatur: exemplũ ex parte mouentis,medicus, vt medicus ſanat:exemplum ex parte termini, nigrum mutatur in album, vt album eſt.hæc de primò ſufficiant. *Motus ſit tribus mo. d.s.Text. c.1.2.3. 4.5.6.*

Circa ſecundum,vt ſciamus quot ſunt ſpecies mutationis,nota,ꝙ mutatio aliquando eſt in plus quàm motus,nã poteſt eſſe genus,& motus eſt ſpecies eius,vt dicemus. Aliquando opponitur motui prout mutatio poteſt eſſe terminus motus,& põt fieri in inſtanti,prout dicemus in 6.Phyſic.Motus verò ſemper fit in tempore.Igitur hîc diſtinguitur mutatio in ſpecies ſuas,vt eſt genus,& in plus quã motus.In ſexto libro dicemus de mutatione, vt opponit̃ motui.Nota ergo,ꝙ tres ſunt ſpecies mutationis,ſ,generatio, corruptio,& motus:quarum ſufficientia eſt hæc ſecũdum Philoſophum, omne quod mutatur vel mutatur de nõ ſubiecto in ſubiectũ,id eſt, de non eſſe ad eſſe, vel de ſubiecto in non ſubiectum,id eſt,de eſſe ad non eſſe,vel de ſubiecto in ſubiectum, i. de eſſe ad eſſe, vel de non ſubiecto in non ſubiectum,i.de non eſſe ad non eſſe: ſi primo modo, ſic eſt generatio,quæ quidem eſt duplex.Prima dicitur generatio ſimpliciter,& eſt quando res,quæ erat in potentia pura,fit actu,vt qñ in vere generatur roſa,quę in hyeme erat ſolùm in potentia, & ſubiectum huius generationis eſt materia prima,quæ eſt ens in pura potẽtia, vt dicitur in Primo Phyſicorũ.Secunda dicitur generatio per accidens,vel ſecundum quid, & eſt qñ res,quæ eſt actu, recipit nouum accidens,vt cùm aqua calefit recipit calorem, & cùm diſcipulus recipit ſcientiam generatur ſecundum quid,&ſubiectũ huius generationis eſt ens actu:aqua.n.cùm calefit,& diſcipulus cùm inſtruitur eſt actu homo, & aqua actu eſt aqua, ſi ſecundo modo ſic eſt corruptio,quę eſt duplex,ſicut gñatio,ſ.ſimplex & ſecundũ quid,ſimplex quidẽ eſt,qñ res quę eſt actu,definit omnino eſſe actu,vt dũ homo moritur,corrũpitur ſimpliciter,quia definit omnino eſſe homo. Secũdũ quid eſt,qñ res, quę eſt actu ſecũdum aliquod accidens definit eſſe actu ſecũdũ tale accidẽs,licet remaneat actu quãtũ ad ſubſtãtiã:vt aqua calida remota ab igne corrũpit̃ ſecũdũ q̃d, q̃a definit eſſe actu ſub calore inquãtũ frigeſcit, licet *Tres ſunt mutationis ſpecies.7.8. 9.10. 11.12. 13.*

licet remaneat aqua actu quo ad ſubſtantiam ſuam. nam aqua calida eſt actu aqua: ſi tertio modo ſic eſt motus. Illud enim propriè mouetur, quod exiſtens actu ſub aliquo accidente, remoto eo tendit ad aliud accidens oppoſitũ, vt aqua dicitur moueri ſecundum alterationem quãdo exiſtẽs actu frigida, remota frigiditate, tendit ad calorem. Sed no ta, ꝙ aliquis poſſet dicere, ꝙ motus nõ diſtinguitur à generatione & corruptione: ergo ſunt tãtùm duæ ſpecies mutationis, & ideo Ariſto. probat, ꝙ motus non eſt generatio ſic, quod generatur ſimpliciter, nondum eſt actu, vt dictũ eſt, quod verò mouetur eſt actu. Nam dũ augetur puer iã eſt actu, dum deſcendit lapis iam eſt actu. ergo motus non eſt generatio, nec eſt corruptio: Secundò ſic, generatio & corruptio ſunt contraria, ergo ſi motus eſt corruptio, motus contrariatur generationi, ſed hoc eſt falſum, quia, vt dicemus infrà, motus contrariatur alteri motui vel quieti, ergo motus nõ eſt corruptio. Et ſic patet, ꝙ ſunt tres ſpecies mutationis. Quarta ſpecies non poteſt dari, quę ſcilicet, ſit à non eſſe ad non eſſe. quia omnis mutatio eſt inter terminos oppoſitos, vt inter album & nigrum, inter eſſe & non eſſe, &c. ſed non eſſe & non eſſe nõ opponuntur, quia omnis oppoſitio eſt vel inter eſſe, & nõ eſſe, vt cõtradictio, & priuatiua, vel inter duo eſſe, quæ ſe nõ cõpatiuntur ſimul, vt omnia contraria, ſicut album, & nigrum, ſurſum & deorſum, &c. Et ſic patet ſufficientia ſpecierum mutationis.

Vide in poſtpradicamentis in ver bo, motus

Quot ſint motus ſpecies.

Circa tertium declarandum eſt, quot ſunt ſpecies motus per ſe, qui eſt tertia ſpecies mutationis: nam motus per accidẽs nõ cõſideratur à Phyſico, quia eſt indeterminatus ex ſua natura. Motus igit̃ per ſe tres ſunt ſpecies, ſ. augmẽtum & decrementũ, hæc duo ſunt vna ſpecies motus, quia terminantur ad quantitatem. Alteratio, hæc eſt ſecũda ſpecies, & tertia eſt motus localis: Harum ſpecierum ſufficiẽtia eſt hæc ſecundum Ariſt. Cùm per omnem ſpeciem motus acquiratur aliquod ens reale, vt per calefactionem acquiritur calor, & omne ens reale præter Deũ ſit in aliquo prædicamento, ergo omnis motus eſt in aliquo prædicamẽto, ſed nõ poteſt eſſe in prædicamento ſubſtãtiæ, nec in relatione, nec in actione, nec in paſſione, nec in qñ, nec in ſitu, nec in habitu, ergo ſolùm eſt in quantitate, vt augmentum, & decrementum, & in qualitate, vt alteratio, & in vbi vt motus localis. Quòd nõ ſit in ſubſtãtia, ꝓbat ſic Ariſ. vbi eſt motus ibi eſt cõtrarietas, ꝙa motus eſt à termino cõtrario ad terminũ cõtrariũ, vt dictũ eſt in 1. Phyſi. ſed ſubſtantiæ nihil eſt cõtrariũ, vt dictũ eſt in prædicamẽtis: ergo in ſubſtãtia nõ eſt motus. Qũo hæc ſit vera, ꝙ ſubſtantiæ nihil eſt cõtrariũ, declaraui in Cõpendio maiori Logicæ in prædicamẽto ſubſtãtiæ. Quòd motus nõ ſit in prædicamẽto relationis, ꝓbat ſic Ariſt. in quocũque prædicamẽto eſt motus, nihil illius ꝓdicamenti aduenit alicui de nouo ſine ſui mutatione: vt calor nõ poteſt aduenire aquæ ſine alteratione ipſius aquæ: nec corpus poteſt recipi de nouo in aliquo loco ſine ſuo motu locali: ſed relatio poteſt aduenire alicui ſine ſui mutatione: ergo in relatione nõ eſt motus: ꝓbatur minor, ponatur caſus, ꝙ ſolus Socrates hodie ſit albus in mũdo, & cras naſcatur alius hõ albus, certũ eſt, ꝙ ſimili tudo aduenit Socrati, quæ facit eũ ſimilẽ alteri albo, & tñ Socrates nõ mutatur, quia prius erat albus, ſed ſimilitudo eſt relatio: ergo relatio aduenit Socrati ſine ſui mutatiõe. Hæc rõ quãtũ valeat declarabit in ſolutiõe argumẽtorũ.

Motus nõ eſt in ſubſtantia.

Motus nõ eſt in relatione.

Motus nõ eſt in actione & paſſione.

Quòd motus non ſit in actione, & paſſione, probat Philoſophus pluribus rationibus, ſed pro nunc duas ſolùm pono. Prima eſt, Si motus eſt in actione, & paſſione, ergo motus eſt in motu, quod eſt falſum, ſicut patet. probatur cõſequentia, Actio & paſſio ſunt vnus motus, vt patet in 3. Phyſic. ergo motus eſt in motu. Secũdò ſic, ſi motus eſt in actione & paſſione, ergo eſt in eis, vt in ſubiecto, vel vt in termino acquiſito per motũ: nõ vt in ſubiecto, quia id, quod eſt ſubiectũ motus, mouetur, vt aqua alteratur, quia eſt ſubiectũ, id eſt materia in qua recipitur alteratio, puta calefactio: ſed actio nõ mouet̃, cũ ſit motus, ergo non eſt motus in actione, nec paſſione, vt ſubiecto, nec vt in termino acquiſito per motũ, quia cũ actio ſit motus & oĩs motus terminetur ad quietẽ, ſequit̃, ꝙ per eundem motũ acquiritur quies & motus ſibi oppoſitus, eſt enim motus per ſe inter terminos oppoſitos: verbi gratia, ſi motus, puta calefactio eſt in motu, vt in termino acquiſito: ergo terminabitur ad caloré, in quo aqua quieſcit pro aliquo tẽpore, & ad frigefactionẽ, & ſic ſequitur, ꝙ ſimul calefiet, & frigefiet, quòd eſt impoſsibile, cùm ſint oppoſita: ergo motus non eſt in actione & paſsione.

Motus nõ eſt in quãdo.

Quòd motus nõ ſit in qñ, nec in ſitu, nec in habitu, Philoſophus relinquit vt manifeſtum, ſed B. Tho. ſic probat. Et primò ꝙ nõ in quãdo. Quãdo, eſt eſſe in tẽpore, ſed tẽpus eſt menſura motus, ergo ſicut motus non eſt in motu, ita nec in quãdo. Secundò ſic generaliter, in relatione non eſt motus, ſed quãdo eſt relatio, dicit enim reſpectum temporis ad rem temporalem, & ſitus eſt relatio & habitus eſt relatio, vt patet in diffinitionibus eorum, quas ordinaui in Cõpendio minori ſuper Logicam paruam, ergo ſicut motꝰ nõ eſt in relatiõe, ſic nec in qñ, nec in ſitu, nec in habitu.

Cùm ergo decem ſint prædicamenta, & probatum ſit ꝙ motus non eſt in ſubſtãtia, nec relatione, nec actione, & paſsione, nec quãdo, nec ſitu, nec habitu, ergo ſolùm eſt in quantitate, in qualitate, & vbi: motus in quãtitate dicitur augmentum, & decrementum, motus in qualitate dicitur alteratio: motus in vbi dicitur latio vel motus localis, diffinitiones ſuas ordinaui in Compendio minori Logicæ in poſtprædicamentis. Hæc de primo principali ſufficiant.

CAP. II. *De motuum vnitate & diuerſitate agitur.*

Circa ſecũdũ principale, ſcilicet quis motus ſit vnus, vel diuerſus tria agenda ſunt.

Primò præponuntur quidam termini cum diffinitionibus ſuis, quia ſunt neceſſarij in ſequentibus.

Secundò ponuntur modi vnius & diuerſi.

Tertiò declaratur quis motus ſit dicendus vnus numero vel diuerſus.

Simul, ſeparatim, Tangere, Medíũ, Cõſequenter, Cõtinuũ, quid ſit. Tex. cap. 21. 22. 23. 24.

Circa primum præponuntur iſti termini ſimul, ſeparatũ, tangere, mediũ, cõſequenter, continuum. Simul ſecundũ locum ſunt illa, quæ ſunt in eodẽ loco proprio: & dicitur in loco proprio, quia ad hoc ꝙ ſint ſimul, nõ ſufficit ꝙ ſint in vno loco communi, aliter omnia corpora dicerẽtur eſſa ſimul, quia cõtinentur à cœlo, quod eſt locus communis omnium corporum inferiorum. Separata ſecundum locum ſunt illa, quæ ſunt in alio, & alio loco proprio, vt duę aquæ, quæ ſunt in duobus cyathis. Tangere: illa autẽ dicũtur ſe tangere, quorum extrema ſunt ſimul, vt duo lapides ſe tangunt, quorum ſuperficies ſunt ſimul, id eſt, ſimul hærent. Medium eſt illud, in quod prius peruenit mobile ſi mouetur motu continuo, quàm ad extremũ: vt ſi lapis moueatur in ſpatio A C. & diuidatur in B, B eſt medium: quia prius peruenit ad B, quàm ad C. Quot requirãtur ad motum continuum dicemus infrà.

Conſequenter illa dicuntur ſe habere, quorum vnum ſequitur ad alterum, & nullum medium eiuſdem generis eſt inter ea: vt duo & tria, tria ſe habent conſequẽter ad duo, quia ſequuntur duo, vt aliquid prius poſitum, & inter duo ac tria nullum eſt mediũ eiuſdem generis, id eſt, nullus numerus eſt medius inter ea. Continuum eſt illud, cuius extrema ſunt vnum, id eſt, illud eſt continuum, cuius partes ad vnum terminum communem coniunguntur, & ſic ſunt vnum in tali termino, vt linea eſt continua, cuius partes vniuntur in vno puncto, quod eſt principium & finis reſpectu diuerſorum.

Tribus modis motus dicitur vnus,

Circa ſecundũ, ſcilicet quot modis dicitur motus vnus vel diuerſus, nota ſecundum philoſophum in textu quòd hoc dicitur tribus modis.

Primò motus dicitur vnus genere generaliſsimo: vt eſt ille, qui terminatur ad rem vnius prædicamenti: ſic omnes alterationes dicuntur eſſe vnus motus genere generaliſsimo, quia terminantur ad qualitatem: per oppoſitũ motus dicũtur diuerſi genere generaliſsimo, qui terminantur ad res diuerſorum prædicamentorum, ſic augmentum & alteratio ſunt motus diuerſi genere. Augmẽtum enim terminatur ad quantitatem & alteratio ad qualitatem. Secundò motus dicitur vnus ſpecie ſubalterna, vel ſpecialiſsima. Ille eſt vnus ſpecie ſubalterna, qui terminatur ad ſpeciem ſubalternam, ſic omnis coloratio eſt vnus motus hoc modo, quia terminatur ad colorem, qui eſt ſpecies ſubalterna ſub ſe continens albedinẽ & nigredinem, vt ſpecies ſpecialiſsimas, per oppoſitum coloratio, & motus localis rectus ſunt motus diuerſi ſpecie ſubalterna, quia color & locus, qui ſunt termini horum motuum, diſtinguuntur vt duæ ſpecies ſubalternæ. Ille eſt vnus motus ſpecie ſpecialiſsima, qui terminatur ad ſpeciẽ ſpecialiſsimã, ſic omnis denigratio eſt vnus motus hoc modo, quia terminatur ad nigredinem, quæ eſt ſpecies ſpecialiſsima ſub ſe continens hanc vel illam nigredinem, vt ſua indiuidua. Per oppoſitũ de-

Motus nõ eſt in quãdo.

Tribus modis motus dicitur vnus,

dealbatio & denigratio ſunt diuerſi motus ſpecie ſpecialiſſima, quia prima terminatur ad albedinem, & ſecunda ad nigredinem. Tertio modo motus dicitur vnus numero, & eſt ille, qui terminatur ad rem vnã numero, vel indiuiduã, ſic hæc ſanatio eſt motus vnus numero, quia terminat ad hanc ſanitatem: puta quæ eſt in Socrate, per oppoſitũ motus diuerſi numero ſunt illi, qui terminantur ad res diſtinctas numero, vt ſanatio Socratis terminata ad ſanitatem, quæ eſt in Socrate, & ſanatio Platonis terminata ad ſanitatem, quæ eſt in Platone. Hæc de ſecundo ſufficiant.

Motus quomodo vnus vel diuerſus numero eſſe dicatur. Tex. 31 vſque ad 44.

Circa tertium, ſcilicet, quis motus ſit dicendus vnus numero, vel diuerſus, nota ſecundum Philo. ꝙ plura requirũtur ad vnum motũ numero, quàm ad vnũ motũ ſpecie. nã ad vnũ motũ numero tria requiruntur. primò, ꝙ mobile ſit vnũ numero in toto motu. nã ſi eſſet vnũ ſpecie nõ ſufficeret. vt dicẽdo homo ſanatur, ſanatio nõ eſt vnus motus numero, quia ly homo eſt tãtum vnum ſpecie, cùm ſit ſpecies ſpecialiſſima: ſimiliter ſi caderet hõ de turri, & in media turri moreretur, inde mortuus vſque ad terrã caderet, nõ eſſet vnus motus numero, quia nõ eſt idẽ mobile, Nam in prima parte motus, mobile eſt hõ viuus, in ſecũda parte eſt hõ mortuus, vel cadauer. Secundò requiritur idẽ tempus nullo modo interpoſitum, vel interruptum, nã ſi tẽpus mẽſurans motũ interrũpitur nõ eſt vnus motus numero. verbi gratia ponatur aqua ad ignem in prima parte vnius horæ, in ſecunda parte eiuſdem horæ extrahatur ab igne, in tertia parte eiuſdem horæ iterum applicetur igni. Dico ꝙ calefactio huius aquæ non eſt vnus motus numero, quia fuit tempus interruptũ, ſcilicet, ſecunda pars horæ in qua fuit extracta ab igne: ad hoc ergo ꝙ motus ſit vnus numero requiritur ꝙ tẽpus continuè menſuret talem motũ, & fiat aliqua interpoſitio. Tertiò requiritur vnus terminus numero ad quẽ terminetur motus, qui terminus in augmẽto, & decremẽto eſt quãtitas, in alteratione eſt qualitas, in motu locali eſt vbi, ex quo ſequitur, ꝙ, ſi in hac hora dealbetur Socrates & Plato, ꝙ hæ dealbationes non ſunt vnus motus numero, quia dealbatio Socratis terminatur ad albedinẽ, quæ eſt in Socrate, & dealbatio Platonis terminatur ad albedinẽ, quæ eſt in Platone, dealbatio verò Platonis per ſe ſumpta eſt vnus motus numero, quia terminatur ad hanc albedinem Platonis. Ad vnum motũ ſpecie ſufficit, ꝙ terminus ad quem, ſit vnus ſpecie. Nam omnes dealbationes ſunt vnus motus ſpecie, quia terminãtur ad albedinẽ, quæ eſt ſpecies ſpecialiſſima. Quòd ſi alterabilia ſint diuerſa, propter hoc non impeditur quin ſit vnus motus ſpecie, vnde dealbatio, qua dealbatur paries, & qua dealbatur pannus, ſunt vnus motus ſpecie propter terminum ad quem, qui eſt albedo. Ex his patet, ꝙ ille motus eſt vnus numero, qui eſt in vno mobili, & tempore non interrupto, & ad vnum terminum numero. Per oppoſitum ille motus eſt diuerſus numero, qui eſt in pluribus mobilibus, tempore interrupto, & ad terminos plures numero.

Notandum vltimò ꝙ Philoſophus aſsignat alios duos modos, quibus motus dicitur vnus, quos leuiter tãgo, quoniã faciles ſunt. Primò ille motus dicitur vnus, qui eſt perfectus, & quia motus regularis circularis eſt perfectus, vt dicetur in Octauo lib. ideo motus cœli eſt maximè vnus. Secundò ille motus dicitur vnus, qui eſt regularis, motus regularis eſt ille, qui ſemper eſt æquè velox, Irregularis eſt ille, cuius vna pars eſt velocior, alia tardior, vt motus animalium. Et quia motus cœli eſt regularis, vt dicetur in 8. libro, ideo ille motus eſt maximus vnus, motus verò animaliũ, quia eſt irregularis non eſt maximus vnus, licet dicat vnus inquãtum eſt continuus. Quare motus animalium, & omnium incorporeorum inferiorum ſit irregularis dicemus in 8. libro Phyſi. Hæc de ſecundo principali ſufficiant.

Motus regularis et irregularis qui. Tex. cap. 45.

CAP. III. *De motuum oppoſitione agitur.*

CIrca tertium principale, ſcilicet de oppoſitione motuũ adinuicẽ dicenda ſunt quatuor. Primò qũo duo motus adinuicem contrariãtur. Secundò quomodo duæ mutationes, quæ ſunt generatio, & corruptio contrariãtur. Tertiò quomodo motus contrariatur quieti. Quartò quomodo duæ quietes adinuicem contrariantur.

Circa primum ponuntur duæ concluſiones.

Motuum cõtrarietas nõ ex terminis

Prima concluſio ad hoc quòd duo motus ſint cõtrarij, non eſt neceſſe quòd termini, à quibus incipiũt motus, ſint contrarij, hęc probatur ſic, duo motus cõtrarij poſſunt incipere ab eodem termino, ergo non eſt neceſſe quòd termini à quo ſint contrarij. Probatur antecedens, pono caſum, quòd lapis & ignis ſint in prima regione aeris, & quòd lapis deſcẽdat ad terram, ignis autem aſcendat ad ſphæram ignis, certum eſt, quòd motus lapidis, & ignis ſunt contrarij, quia ſunt ad loca cõtraria, ſcilicet deorſum & ſurſum, & tamen incipiunt ab eodem termino, ſcilicet à prima regione aeris, ergo antecedens eſt verum.

à quibus ſumẽda, ſed extremis ad quos. Tex. 36. vſque ad 49.

Secunda concluſio. Ad hoc quòd duo motus ſint cõtrarij eſt neceſſe quòd termini ad quos terminantur ſint contrarij. Probatur, Penes idem ſumitur vnitas & contrarietas motuum, ſed vt dictum eſt, vnitas motuũ ſumitur ab vnitate termini ad quem, ergo cõtrarietas motuum ſumitur à contrarietate terminorum ad quem, inde eſt, quòd ſanatio & ægrotatio contrariantur, ſanitas enim & ægritudo contrariãtur, ſimiliter dealbatio & denigratio, quia albedo & nigredo contrariantur. Et nota, quòd ſi motus terminatur ad media, vt ad rubeum, & croceum, quòd eodem modo iudicandi ſunt contrarij, ſicut illi, qui terminantur ad extrema, puta ad album & nigrum. nam duo medij colores contrariantur ſaltem contrarietate imperfecta, quæ qualis ſit dixi in Cõpendio maiori ſuper Logicam in prædicamẽtis.

Circa ſecundum ponitur hæc concluſio, duæ mutationes ſunt contrariæ, quãdo per vnã acceditur ad vnum terminum & per aliam receditur ab eodem. Hæc declaratur ſic, generatio ignis & corruptio ignis ſunt mutationes cõtrariæ, quia per generationem ignis progreditur ad eſſe ignis, & per corruptionem receditur ab eſſe ignis, eſt enim corruptio progreſsio ab eſſe ad non eſſe.

Generatio & corruptio per nes receſſum et acceſſum ad eundẽ terminũ cõtrariantur.

Circa tertium ponitur hæc concluſio, Motus contraria tur, id eſt opponitur priuatiuè quieti in termino à quo, hæc probatur ſic ab Ariſto. Motus opponitur quieti ſicut habitus priuationi, ſed nõ cõtrariatur quieti quæ eſt in termino ad quem, illa enim terminat & perficit motum, ergo opponitur quieti quę eſt in termino à quo, verbi gratia mo ueatur Socrates ex ægritudine in ſanitatem, hic motus dicitur ſanatio, hæc ſanatio opponitur quieti in ægritudine, ſed non opponitur quieti in ſanitate, ſanitas enim acquiſita terminat & perficit ſanationem.

Motus opponitur quietipriuatiuè.

Circa quartũ opponitur hæc concluſio, Quies in termino à quo, & quies in termino ad quem contrariantur. Probatur terminus à quo & terminus ad quem cuiuſlibet motus ſunt contrarij, quia motus ſemper eſt inter terminos cõtrarios, ergo quies in termino à quo, & quies in termino ad quem ſunt contrariæ. verbi gratia, ſanatio eſt motus inter ægritudinem & ſanitatem, vnde ſicut ægritudo, & ſanitas contrariantur, ita quies ſub ægritudine & quies ſub ſanitate contrariantur. Hæc de tertio principali ſufficiant.

Quies in termino ad quem & quies in termino à quo cõtrariãtur. Tex. c. 53 Argu.

Vltimò ſoluenda ſunt quædam argumenta, contra prædicta, & primò contra primum caput fiunt tria argumenta. Primum probat, ꝙ non ſunt tres ſpecies mutationis ſic, ſecundũ Philoſophum in Poſtprædicamentis, generatio & corruptio ſunt motus, ergo non diſtinguuntur à motu.

Ad hoc dicitur, ꝙ Philoſophus in Poſtprædicamentis accipit motũ communiter dictum, ſcilicet pro qualibet mutatione, hic verò accipit motum propriè dictum, ſcilicet pro mutatione, quæ ſemper fit in tempore, & ſic diſtinguitur à corruptione & generatione, nec prædicatur de eis, quia generatio & corruptio fiunt in inſtanti, vt dicemus in Sexto libro, motus autem in tempore.

Secundum probat, ꝙ in ſubſtantia eſt motus ſic, in omni eo quod mouetur eſt motus, ſicut in omni albo eſt albedo, ſed ſubſtantia mouetur. Aqua enim calefit, & Plato ſanatur, & lapis deſcendit, &c. ergo in ſubſtantia eſt motus.

Ad hoc dicitur, ꝙ motus eſt in aliquo dupliciter. Primò vt in ſubiecto mobili. Secundo vt in termino acquiſito per motum. Motus quidem eſt in ſubſtantia, vt in ſubiecto mobili, ſubſtantia. n. eſt illa, quæ mouetur, vt probat argumentum, Motus autem non eſt in ſubſtantia, vt in termino, quia per motum non acquiritur niſi accidens, vt per alterationẽ qualitas, per augmentum quantitas, per generationem verò acquiritur, & producitur ſubſtantia. intelligendum eſt ergo, ꝙ motus non eſt in ſubſtantia, vt in termino acquiſito per motum licet ſit in ſubſtantia, vt in ſubiecto mobili.

Tertium probat, ꝙ in vbi non ſit motus, ſic, ſecundum Philoſophum, in relatione nõ eſt motus, ſed vbi eſt relatio, eſt enim conformitas, vel commenſuratio rei locatæ ad locum, ergo in vbi non eſt motus.

Ad hoc dicitur, ꝙ vbi dicit duo. Primò dicit locum, vt ſuum materiale vel fundamentũ. Secundò dicit conformitatem

tatem,vt ſuum formale, quæ eſt relatio in vbi eſt motus ratione ſui materialis quod eſt locus,non ratione ſui formalis quod eſt conformitas.

Contra ſecundum caput fiunt tria argumenta. Primum probat ꝙ ad hoc quòd ſit vnus motus numero requiritur etiam ꝙ ſit vnus motor ſic, ſecundum Philoſophum in 8. Phyſic.Motus lapidis ſurſum non eſt vnus motus,quia non eſt vnus motor, vult enim quòd diuerſæ partes aeris ſint mouentes lapidem prout vna impellit aliam,ergo requiritur vnus motor,ſi motus debet eſſe vnus.

Ad hoc dicitur, ꝙ,ſi motores ſint diſtincti, & moueant ſucceſſiuè,vt ſi Plato trahit nauem per horam,& Socrates per aliam horam,motus non eſt vnus, ſi verò plures motores collectiuè,& ſimul moueant, vt cùm Plato & Socrates ſimul trahũt nauem ad vnum motum, quia ſunt ſicut vnus motor ſufficiens aggregatus ex duobus, quorum vterque per ſe eſt inſufficiens:Concedo igitur, ꝙ ad vnitatem motus requiritur vnus motor ſimpliciter, vel vnus aggregatus ex pluribus,qui ſimul & collectiuè moueant.

Secundum probat, ꝙ non eſt neceſſe mobile eſſe vnum numero,ad hoc ꝙ motus ſit vnus numero, ſic, motus,quo mouetur homo viuus de turri, & antequam terminetur motus moritur per caſum poſſibilem, eſt vnus motus, & tamen non eſt idem mobile, quia non ſunt idem viuus, & homo mortuus. Quòd ſit vnus motus probatur ſic, eſt eadem quantitas in viuo & in mortuo homine,ergo eſt idem motus,probatur conſequentia,vnumquodque mouetur,vt eſt quantum & diuiſibile,ergo ſi eſt idem quantum,vel eadem quantitas,eſt idem motus.

Ad hoc dicitur,ꝙ licet ſecundum Comm.argumentum concludat,non tamen ſecundum B.T.Nam Commentator tenet quòd ſit eadem corporeitas & quantitas in homine viuo&m ortuo,Beatus Thomas tenet,quòd mortuo homine omnia accidentia mutantur,quia remota forma ſubſtãtiali,quæ eſt anima dans eſſe homini, mutantur omnia accidentia,quæ conſequuntur ipſam animam.Et ideo ſecundum B. Tho. negatur antecedens, ſcilicet quòd ſit eadem quantitas in viuo & in homine mortuo.

Viui & mortuõ ſunt eadẽ accidẽtia

Tertium probat, ꝙ illis tria non ſufficiunt ad vnitatem motus ſecundum numerum,ſ.vnitas mobilis, & temporis & termini ad quem, ſed etiam requiritur continuitas ſpatij,ſuper quod eſt mot⁹ ſic,ſpatio interrupto ceſſat motus, puta ſi equus currat &inueniat foueam latam in via ceſſat currere:ergo motus eius interrumpitur,&ſic non eſt vnus motus,ergo eſt neceſſe quòd ſpatium ſit continuum.

Ad hoc, quòd ſpatium ſit continuum, ſolùm requiritur in motu locali, ſi tamen parum interrumpitur per foueam ſtrictam propter hoc nõ impeditur continuitas motus,poteſt enim equus foueam illam ſaltu pertranſire. Ibi autem loquimur de qualibet ſpecie motus, & ideo argumentum ſolùm concludit de motu locali.

Contra tertium caput ſunt tria argumenta:primum ꝓbat ꝙ ad contrarietatem motuum non requiruntur termini ad quem contrarij,ſic,Augmentũ & decrementum ſunt motus contrarij,& tamen termini ad quem non ſunt contrarij,terminantur enim ad quantitatem,cui nihil eſt contrarium,vt dicitur in prædicamentis.ergo &c.

Ad hoc dicitur, quòd licet in quantitate non ſit contrarietas perfecta, tamen in ea eſt contrarietas imperfecta, quæ quomodo differant, declaraui in Compendio maiori ſuper Logicam in prædicamentis.

Ad hoc autem,quòd motus ſint contrarij,ſufficit quòd termini ad quem ſint contrarij imperfectè,ſic eſt in propoſito.Nam quantitas minor, ad quam terminatur decrementum,& quantitas maior,ad quam terminatur augmentum ſunt contrariæ imperfectè, non enim ſimul ſe compatiuntur in eodem ſubiecto.

Secundum probat,quòd motus non contrariatur quieti ſic,quæ adinuicem contrariantur ſunt entia poſitiua,ſed quies non eſt poſitiuum, imò eſt negatio, cùm ſit priuatio motus,ergo non contrariantur.

Ad hoc dicitur,ꝙ ibi accipitur contrariari largo modo, prout idem eſt ꝙ opponi priuatiuè,ſicut etiam conſuetum eſt dicere,bonum & malum ſunt contraria,licet potius opponantur priuatiuè,quia malum eſt priuatio boni.

Tertium probat,quod quies nõ contrariatur quieti ſic, duæ priuationes nõ opponuntur,ſed duę quietes ſunt duæ priuationes,vt patet,ergo non opponuntur,ergo nõ contrariantur:probatur maior,non opponunt contrariè, quia non ſunt entia poſitiua,nec contra dictoriè,qa in cõtradictoriis vnum eſt ens,alterum non ens,ſed duę quietes ſunt ambę non ens,cùm priuatio ſit negatio,quę eſt nõ ens:nec opponunt relatiuè,quia vna non refert aliam,vt patet,nec opponuntur priuatiue, quia in priuatiuè oppoſitis vnũ eſt habitus,alterum eſt priuatio,ſed duæ quietes,ita ſe habẽt, quòd vtraque eſt priuatio,ergo non opponuntur.

Ad hoc dicitur, quod opponunt contrariè, ſed nota ꝙ oppoſita contrariè ſunt duplicia, q̃dam ſunt oppoſita contrariè primò & p ſe,vt duæ qualitates,albedo,&nigredo. Quædam ſunt oppoſita contrariè ſecundariò propter ſua fundamenta, in quibus ſunt, vt ſimilitudo,& diſſimilitudo ſunt contrariæ, quia fundantur in qualitatibus contrariis, puta in albedine,& nigredine,ſimiliter duæ qetes ſunt cõtrariæ hoc modo,quia fundantur in accidẽtibus cõtrariis. v.g.quies in ægritudine & quies in ſanitate ſunt contrarię, quia ægritudo & ſanitas ſunt qualitates contrariæ. Ad argumentum ergo dicitur,quòd licet cõtraria primò & per ſe ſint ſemper entia poſitiua, non tamen eſt neceſſe quòd cõtraria ſecundariò ſint entia poſitiua niſi quantũ ad fundamenta ſua,in quibus ſunt.Hic terminatur tract.comprehendens totum 5.librum Phyſico.

Epitomes quinti libri Phyſicorum finis.

EPITOME

SVPER LIBRO VI.

Phyſicorum.

LIbrum Sextum Phyſicorum comprehẽdemus in tribus tractatibus.

In Primo agemus de continuo, vtrum componatur ex indiuiſibilibus,& poſſit diuidi in diuiſibilia.

In Secũdo agemus de diuiſiõe motus & quietis in ſuas partes quantitatiuas, nam in 5.libro actum eſt de diuiſione motus in partes ſubiectiuas,id eſt,in ſpecies ſuas.

Tertiò agemus tractatum, in quo reprobabimus errores Zenonis,Democriti & Heraclyti.

TRACTATVS I.

An continuum componatur ex indiuiſibilibus, & indiuiſibilia diuidatur.

IN 1.trac.ne fiat confuſio procedam per cõcluſiones:quarum prima eſt hæc,nullum continuum permanens,vt eſt linea,& ſuperficies, & corpus componitur ex indiuiſibilibus,puta nõ componitur linea ex punctis, hæc probatur ſic, omnes partes integrales componentes aliquod totum ita ſe habent quod vel continuantur adinuicem vel ſe tangunt vel conſequenter ſe habent.Quid ſit continuari, & tãgere,& conſequenter ſe habere,dictum eſt in 5.lib.ſed indiuiſibilia,vt puncta non poſſunt adinuicem cõtinuari, quia illa continuantur,quorum extrema ſunt vnum,ſed puncta non habent extrema, extremum enim præſupponit partem priorẽ, ſed nulla pars eſt in pũcto cùm ſit indiuiſibile, ergo non poſſunt continuari, nec poſſunt ſe tãgere,quia ſi duo puncta ſe tangunt ita ſe habent,ꝙ vel totum punctum tangit totum alterum punctum, vel pars tangit partẽ, ſed totum non tangit totum, totum enim habet partes,ſed pũctus non habet partes,nec pars tangit partem eadem ratione, cùm non habeat partem, ergo non poſſunt ſe tangere, nec poſſunt conſequenter ſe habere: quia illa conſequẽter ſe habẽt,inter quæ nõ eſt medium eiuſdem generis,vt duæ arbores conſequenter ſe habent,inter quas non eſt alia arbor media,ſed inter duo puncta ſemper eſt aliq̃d medium eiuſdem generis, quia ſemper eſt linea media:quod probatur ſic,duo puncta non ſe poſſunt tangere,vt dictum eſt,ergo diſtant,ergo inter ea eſt aliquod mediũ,ſed non poteſt eſſe aliud medium quàm linea : quod probat,tale medium vel eſt indiuiſibile, vel diuiſibile, ſi indiuiſibila, ergo inter ipſum &puncta adhuc erit diſtantia,cùm indiuiſibilia non ſe tangant,& ſic dabitur inter ea adhuc aliud medium:qđ ſi eſt diuiſibile erit idẽ iudicium ſicut de primo,& ſic procedetur in infinitum, quod eſt incõueniens:ſi eſt diuiſibile, ergo eſt continuum,ſi eſt continuum,ergo vel eſt linea,vel ſuperficies,vel corpus:nõ corpus,quia ipſum mediat inter duas ſuperficies ſecũdum profunditatem,nec ſuperficies, qa ipſa mediat inter duas lineas ſecundũ latitudinẽ, ergo

Tex. c.1. 2.3.4.

erit linea, & ſic patet ꝙ inter duo puncta ſemper eſt linea media. Cùm ergo puncta non ſint continua, nec ſe tangãt, nec cõſequenter ſe habeant, ſequitur ꝙ continuum nõ poteſt componi ex indiuiſibilibus. Et nota ꝙ eadem ratione poteſt probari inter duo nũc ſemper eſſe tempus medium, vt probatum eſt inter duo puncta ſemper eſſe lineam mediam. Si autẽ quæratur ex quibus componitur continuum, ſi non componitur ex indiuiſibilibus, reſpondeo ꝙ componitur ex partibus continuis diuiſibilibus, vt linea bicubita componitur ex pluribus lineis, quæ continuatæ adinuicem conſtituunt bicubitum, ſimiliter ſuperficies tricubita cõponitur ex pluribus ſuperficiebus minoribus, & corpus tricubitum ex pluribus corporibus minoribus, &c.

Inter duo nũc mediat tempus.

Secunda concluſio, nullũ continuum permanens poteſt diuidi in indiuiſibilia, puta linea non põt diuidi in puncta, ſed ſemper diuiditur in lineas minores vſque in infinitum: hæc probatur ſic, ex eiſdem partibus res componitur, & in eaſdem diuiditur, ſicut domus componitur ex lateribus, & in eoſdem reſoluitur, ſed vt probatum eſt nullum continuum cõponitur ex indiuiſibilibus, ergo nõ poteſt diuidi in indiuiſibilia. Item ſic, ſi diuidit in indiuiſibilia, illa ſe tãgerent, quia ſi non ſe tangerent adhuc haberent medium continuum, puta lineam, & ſic non eſſent indiuiſibilia ſed duo indiuiſibilia non poſſunt ſe tangere, ergo continuum nõ poteſt diuidi in indiuiſibilia, ex hac ratione declaratur id quod dicitur in Tertio Phyſ. quòd continuum eſt infinitum in potentia ſecundum diuiſionem.

Si magnitudo ex indiuiſibilibus cõponitur, & motus etiam. Tex.c.5.

Tertia concluſio, Si magnitudo continua componitur ex punctis, & motus qui eſt ſuper eam componitur ex mentis, quæ ſunt indiuiſibilia ſicut punctus in linea, & inſtans in tempore, ſed hoc eſt impoſſibile, ſ. motum componi ex momentis: primò probabitur conſequentia, ſecundò falſitas conſequentis: ad probationem conſequentiæ ſupponuntur duo, primum eſt, ſi motus eſt in aliquo mobili illud actu mouetur, ſicut ſi calor eſt in aliquo illud actu eſt calidum: ſecundum eſt, impoſſibile eſt aliquid ſimul moueri, & motum eſſe ſicut impoſſibile eſt Socratem ire Thebas & iuiſſe Thebas, ſimul. n. eſſet præſens & præteritum, prius ergo aliquid mouetur & poſteà motum eſt, his ſuppoſitis ſumatur magnitudo compoſita ex tribus indiuiſibilibus quæ ſint A, B, C, & ſumatur motus ſuper eam compoſitus ex tribus partibus quæ ſint D, E, F, & correſpondeant partibus indiuiſibilibus magnitudinis, mobile verò ſit G, vt patet in figura ſequenti,

Annotatio.

In horum librorum figuris hæc obſeruabis. Quoties literas duplicatas & ꝓximas inueneris. prima ꝙdem textui fideli, ſecunda verò Auerrois textui deſeruiet vt in hac ſub ſcripta figura. P. litera quæ prima eſt, & K. quæ ſecunda. Eodem pacto & ſi vnam alteri ſuperpoſitam videbis, ſuperior primo, inferior ſecũdo aptabitur textui, vt in figura 23. textus E. litera quæ ſuperior, & H. quæ inferior, ſimiliter & F F, & Z. Quæ autem literæ vnæ tantùm erunt, hæ vtique vtrique textui accõmodabũtur. Quòd ſi quid peculiare pro aliqua figura fuerit, id ibi propriè adnotatum reperies.

Demonſtratio probans quòd partes motus correſpondeant partibus magnitudinis.

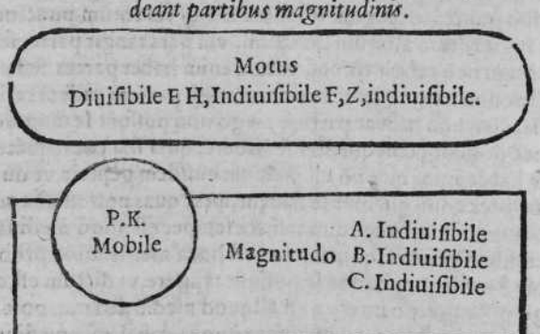

Ex his probatur, ꝙ ſi magnitudo componitur ex indiuiſibilibus ꝙ motus componitur ex momentis, ſic, mobile mouetur per A, ergo mouetur ſecundum partem motus, quæ eſt D. Nam ſibi correſpondet vt in figura, ſi mouetur per A, ergo ſimul mouetur & motũ eſt, vel prius mouetur, & poſteà motũ eſt, non datur ſecundum, quia ſi prius mouetur & poſteà motum eſt, ergo in A eſt pars, in qua prius mobile mouebatur: & alia pars, in qua poſteà motum eſt, & ſic A eſſet diuiſibile, quod eſt cõtra præſuppoſitum: ſupponitur enim per impoſſibile, quòd A ſit indiuiſibilis, ſicut B & C, nec datur primum, quia eſt contra ſecundum præſuppoſitum, ergo mobile non mouetur ſuper magnitudinem compoſitam ex indiuiſibilibus, ſed ſolùm motum eſt, ſi ſolùm motum vel mutatum eſt, ergo per ipſum D non mouetur, ſed mutatum eſt, & ſic D eſt momentum, ſimiliter E eſt momentum, & F eſt momentum, ergo totus motus componetur ex tribus momentis, quæ ſunt D E F. Et ſic patet quod ſi magnitudo, ſuper quam eſt motus, componitur ex punctis, etiam motus componitur ex momentis: fãlſitas verò conſequentis, ſcilicet ꝙ ſit falſum, ꝙ motus cõponatur ex momentis, probatur ſic, ſi motus componitur ex momentis, ſequitur quòd mobile ſit motum, vel mutatum ſuper totam magnitudinem, ſuper quam nũquam mouebatur, vel ꝙ pertranſierit magnitudinem nunquam pertranſitam, quod eſt impoſſibile, quia quod eſt verũ de præterito aliquando fuit verum de præſenti: conſequentia probatur ſic, mobile motum eſt per A in ipſo D, & non mouebatur prius vt probatum eſt ſuprà. Item motum eſt per B in ipſo E, & non mouebatur prius eadem ratione. Item motum eſt per C, & non mouebatur prius, eadem ratione, ergo mobile motum eſt ſuper totam magnitudinem A B C, & nunquam mouebatur ſuper eam, & ſic probata eſt conſequentia. Dicendum eſt ergo quòd ſicut magnitudo componitur ex partibus magnitudinis, quæ ſunt continuæ & diuiſibiles, ita omnis motus componitur ex partibus motus, quæ ſunt continuæ & diuiſibiles licet ſint ſucceſſiuæ.

Quarta concluſio: Si magnitudo componit vel diuiditur in puncto, & tempus menſurans motum ſuper magnitudinem componitur ex inſtantibus, & diuidit in inſtãtia, philoſophus antequàm concluſionẽ probet, præponit tres concluſiones præambulas ad iſtam, & probat eas.

Prima cõcluſio præambula, Mobile velocius pretranſit maiorem magnitudinem in æquali tempore quàm mobile tardius: probatur, ſic ſunt duo mobilia, quorum vnũ ſit velocius, vt formica & alterum tardius vt vermis, qui debeãt moueri ſuper lineam bicubitam in vna hora, his ſic diſpoſitis arguo ſic, ſi per totam horam vermis pertranſit medietatem lineæ bicubitæ, in eadem hora formica pertrãſit totam lineam, & fortè plus, vt patet ad ſenſum, ergo mobile velocius pertrãſit maiorem magnitudinem in æquali tpe. *Tex.c.11.*

Secunda cõcluſio præambula: Mobile velocius pertrãſit maius ſpatium in minori tempore: Probatur ſic, ſit formica & vermis, qui moueantur ſuper lineam tricubitam, ſi vermis in vna hora pertrãſit primum cubitum, formica in media hora pertranſibit primum & ſecundum cubitum, ergo velocius pertranſit maius ſpatium in minori tempore. *tex.c.12.*

Tertia concluſio præambula, Mobile velocius pertrãſit æqualem magnitudinem in minori tempore quàm mobile tardius: probatur ſic, ſit ſpatium tricubitum, quod habeant pertrãſire formica & vermis, ſi vermis pertranſibit in vna hora, formica pertranſibit in media hora, quia aut tranſibit in maiori tempore quàm ſit hora, & hoc non, ꝙa formica eſſet tardior quàm vermis, quod eſt falſum, aut trãſibit in tota vna hora, & hoc non, quia formica eſſet æquè tarda ſicut vermis, quod patet eſſe falſum: ergo tranſibit in minori tempore, quàm ſit hora, puta in media hora, & ſic habetur intentum. *Text.ca. 13.14.*

His concluſionibus præambulis probatis, probatur, ꝙ ſi magnitudo diuiditur in indiuiſibilia, etiam tempus menſurans motum ſuper ipſam magnitudinẽ diuiditur in indiuiſibilia: & probatur ſic, tempus eodem modo diuidit ſicut magnitudo: ergo, ſi magnitudo diuiditur in indiuiſibilia, etiam tempus: probatur antecedens, ſumatur magnitudo decem cubitorum, quæ pertrãſeatur à limaca in decem horis, ergo nouem cubiti pertrãſeunt in nouem horis, & 8. in 8. horis, & 7. in 7. horis, &c. ſic procedendo patet, ꝙ ſicut diuiditur magnitudo per tranſitum limacæ ita diuiditur tẽpus menſurans ipſum motũ, ſi ergo ſpatium diuideretur in indiuiſibilia, etiam tempus ſimiliter, ſed quia ſpatium & motus diuiditur in ſemper diuiſibilia, vt ſunt continua etiam tempus, hãbet enim tempus continuitatem ex motu. *tex.c.16.*

Si ſpatiũ infinitũ & tempus infinitum. tex.c.18. vſque 23

Quinta concluſio, Si ſpatium eſt finitũ, tempus menſurans motum ſuper ſpatium eſt finitum, ita ꝙ non poteſt eſſe ſpatium finitum, & tempus infinitum: hæc probatur ſic, poſitu ponis ſpatium finitum, & tempus infinitũ, ſit ſpatiũ decem cubitorum, tempus infinitũ vocetur G, ſumatur mobile, puta formica, quæ pertrãſeat vnũ cubitũ huius ſpatij,

certum

certùm eſt, ꝙ tranſibit in tempore finito, ſit ergo vna hora, & aliud cubitum pertranſibit in alia hora, & tertium cubitum in alia hora, dummodo moueatur æquè velociter: ergo pertrãſibit decem cubitos in decem horis, ſed decẽ horæ non componunt tempus infinitum, imò finitum, ergo ſi ſpatium, ſuper quod eſt motus, eſt finitũ etiam tempus mẽſurans motũ eſt finitum. Ex quo ſequitur, quod, ſi ſpatium eſt infinitum, etiam tempus eſt infinitum, & econuerſo.

Inſtans, ſeu nunc eſt indiuiſibile. tex.c.24.

Sexta concluſio: Nihil poteſt moueri in inſtanti, vel non poteſt eſſe motus in inſtanti: Antequam probetur hæc concluſio probandum eſt ꝙ inſtans eſt indiuiſibile in tempore, ſicut punctus in linea: & probatur ſic: ſi nunc eſt diuiſibile, ergo diuiditur in partem præteritam, & partem futuram, quia omnis diuiſio in tempore eſt per præteritum, & futurum, ſed idem nunc non poteſt diuidi in partem præteritã & futuram, quia in tempore præterito eſſet aliquid de tẽpore futuro, & in tempore futuro aliquid de tempore præterito. Nam idem nunc eſt finis præteriti: ergo ſi nunc diuiditur in partem præteritam, & futuram pars futura erit in tempore præterito, ex quo nunc eſt finis præteriti, ſimiliter idem nunc eſt principium futuri, ergo ſi diuiditur in partẽ præteritam & futuram, pars præterita erit in tempore futuro inquantum eſt principium futuri. Cùm ergo nihil præteriti ſit in futuro, & nihil futuri ſit in præterito ipſum inſtans eſt penitus indiuiſibile.

In inſtanti non fit motus. tex.c.29.

Hoc ſuppoſito probatur quòd nihil mouetur in inſtãti, ſed in tempore ſic, ſi aliquid mouetur in inſtanti, ipſum inſtans eſt diuiſibile: qđ eſt contra prædicta. Probatur conſequentia, ſumatur ſpatium vnius milliaris, quod debeat ꝑ tranſiri ab aſino in vno inſtanti. Item ſumatur equus velocior aſino, qui debeat pertranſire idem ſpatium: tũc arguo ſic, equus pertranſit ſpatium vnius milliaris, ergo in minori tempore quàm aſinus, velocius enim pertranſit æquale ſpatium in minori tempore, vt probatum eſt ſuprà, ſed aſinus pertranſit in vno inſtanti per caſum datũ, ergo equus pertranſit in minori tempore quàm ſit inſtans, puta in medio inſtanti: ergo inſtans eſt diuiſibile, & ſic patet quòd nihil mouetur in inſtanti.

Nihil quieſcit ī inſtanti. tex.c.30.

Septima cõcluſio, Nihil quieſcit in inſtanti, ſed in tẽpore. Probatur, oppoſita habent fieri circa idẽ: ſed moueri & quieſcere ſunt oppoſita, vt habitus, & priuatio, ergo habẽt fieri circa idem, ſed motus omnis fit in tẽpore, vt dictũ eſt, & non in inſtanti, ergo qes fit in tempore, & nõ in inſtanti.

Motum omne diuiſibile ē. tex.c.32.

Octaua cõcluſio, Omne quod mouetur eſt diuiſibile ſecundũ quãtitatem. probatur ſic, omnis motus eſt inter terminũ à quo & terminũ ad quem, tunc ſic, mobile, quando eſt in termino à quo ſecũdum ſe totum nondum mouetur, quando eſt in termino ad quem iam motum eſt, & amplius non mouetur, ergo quando mouetur, ſecũdum partem eſt in termino à quo, ſecũdum aliam partem eſt in termino ad quem, ſed quod habet partem, & partem eſt, diuiſibile.

Ex hac concluſione ſequunt tria corollaria, primũ eſt, ꝙ punctus non poteſt moueri niſi per accidens, ſcilicet, ad motum corporis in quo eſt. Secundum eſt, quod omne mobile per ſe, eſt corpus: quia omne quod mouetur per ſe eſt ſubſtantia, & eſt diuiſibile ſecundum quantitatem, ſed ſubſtantia diuiſibilis ſecundum quantitatem eſt corpus, ergo omne mobile per ſe eſt corp⁹, & hoc eſt quod dixit Beatus Thomas, in procœmio libri Phyſicorum, quòd in hoc libro probatur omne mobile eſſe corpus, & ideo corpus mobile non poteſt eſſe ſubiectum in hoc libro, ſed ens mobile. Tertium eſt, nec anima, nec angelus, nec aliquod accidẽs poſſunt moueri per ſe motu Phyſico, cũ non ſint corpus. Quo motu moueatur anima & angelus eſt negotium Theologi. vtrum ſit verum quòd omne mobile ſit diuiſibile & corpus, declarabo in ſolutione argumentorum.

TRACTATVS II. SVper ſextum librum Phyſicorum.

Motus diuiditur ad mobilis diuiſionem. tex.c.33. vſque 36.

IN hoc ſecundo tractatu agendum eſt de diuiſione motus & quietis ſecundũ partes quãtitatiuas, & ne fiat confuſio procedemus per concluſiones.

Prima concluſio, Motus diuiditur ſecundũ diuiſionem mobilis: hæc concluſio primò declaratur. Secũdò probatur. Nota igitur, quòd motus poteſt intelligi diuiſecundum diuiſionem mobilis dupliciter: primò ꝙ vna pars mobilis moueatur, alia quieſcente, puta ꝙ moueatur pes quieſcente manu, & hoc non eſt neceſſe, qa licet poſſit ſic fieri in animali habẽte diuerſa organa, tamen hoc eſt impoſſibile in corpore ſolido homogeneo. Nã, ſi lapis mouetur ſurſum, omnes partes ſuæ ſimul mouẽtur, idem accidit in cælo, & in ligno, &c. Secũdò poteſt intelligi ꝙ motus diuidatur ſecundum partes mobilis, ſicut diuiditur accidens ſecundum diuiſionem ſui ſubiecti, puta ſumatur lignum album vnius cubiti & moueatur localiter, ſicut albedo ligni poteſt diuidi in plures partes, ſicut diuiditur ſuperficies ligni, ita motus ipſius ligni poteſt diuidi per imaginationẽ in plures partes, ſicut eſt diuiſibile lignum ī plures partes, & in hoc ſenſu loquitur Ariſt. ꝙ motus diuiditur ſecundũ diuiſionem mobilis, i. ſecundum quod mobile eſt diuiſibile in plures partes, ſic etiam motus. Declarata cõcluſio ſic probatur, ſumatur lignum cubitale, quod moueatur, & vocetur A C, & diuiditur in duas partes ſcilicet, A B, & B C, motus verò, quo lignum mouetur, vocetur D F, probo, ꝙ ſicut lignum diuiditur in duas partes, & motus eius poteſt diuidi in duas partes, ſic totum lignum A C mouetur toto motu D F, ergo pars ligni A B, mouetur prima parte motꝰ, quæ ſit D F, & pars ligni B C, mouetur ſecunda parte motus, quæ ſit E F, ergo motus diuiditur ſecundum diuiſionẽ mobilis: ꝙ pars ligni moueatur parte motus, probatur: aut mouetur toto motu, aut parte, non toto, quia alia pars ligni quieſceret, ergo mouetur parte motus, & alia pars alia parte motus, & ſic probata eſt concluſio.

Oſtenſio quòd motus ad diuiſionem mobilis diuiditur.

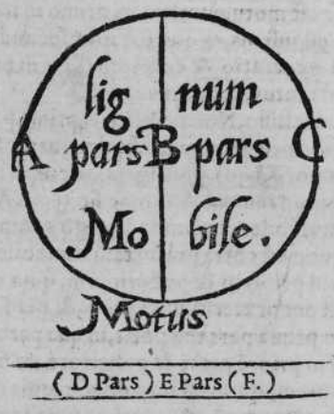

Motus diuiditur ſecundũ tẽporis diuiſionem. tex.c.37.

Secunda concluſio, Motus diuiditur ſecundũ diuiſionẽ temporis menſurantis motũ: probatur ſic, ſumatur equus, ꝙ pertranſeat ſpatium vnius milliaris in vna hora, & moueatur ſemper æquè velociter. Tunc ſic, equus in hora pertranſit hoc ſpatium, ergo in media hora pertrãſit medium ſpatiũ, ergo in media hora eſt medius motus eius, & in tertia parte horę pertranſit tertiam partẽ ſpatij ergo in tertia parte horæ eſt tertia pars motꝰ eius, & ſic patet, ꝙ ſicut diuiditur tempus, ita diuiditur motus, imò etiam ſpatium, ſu per quod eſt motus & nota ꝙ econuerſo diuiditur tempus ſecundum diuiſionem motus, nam ſi totus motus alicuius mobilis eſt in hora, medius motus eſt in media hora, &c.

Mobile quando mutatũ eſt, eſt in termino ad quẽ. tex.c.40. vſque 43

Tertia concluſio: Omne mobile quando mutatum eſt, i. quando terminatus & finitus eſt motus eius, eſt in termino ad quem. v.g. omne generabile, qñ generatum eſt, eſt in eſſe, quod eſt terminus ad quem generationis, corruptibile verò quando corruptum eſt, eſt in non eſſe: hæc concluſio probatur ſic, Mobile, quando motum eſt vel eſt in termino à quo, vel partim in termino à quo & partim in termino ad quem, vel eſt in termino ad quem: non primum, quia quando eſt in termino à quo, nondum cæpit moueri, nec ſecundum. quia quando eſt partim in termino à quo, & partim in termino ad quem, adhuc mouetur, ergo datur tertium, ſcilicet, ꝙ quando iam mutatum eſt, id eſt, quando finitus eſt motus, eſt in termino ad quem, ideo dicit Ariſto. omne quod mutatur, quando mutatũ eſt, eſt in illo ad quod mutatum eſt, id eſt, eſt in termino ad quem mutatum eſt.

Termina tur motus ī inſtãti. tex.c.44.

Quarta concluſio, licet omnis motus fiat in tempore, tamen terminatur in inſtanti. prima pars probata eſt ſuprà. ſecunda pars, ſcilicet, quòd omnis motus terminetur in inſtanti probatur ſic ab Ariſtotele, ſi motus terminatur in tẽpore, cùm omne tempus ſit diuiſibile, ſumatur tempus, in cuius parte terminatur motus formicæ, & diuidat in duas partes, quæ ſint A B, & B C,

Demonſtratio, oſtendens quòd id, in quo aliquid primo mutatum eſt, non eſt tempus, neque aliquid diuiſibile, ſed inſtans & indiuiſibile.

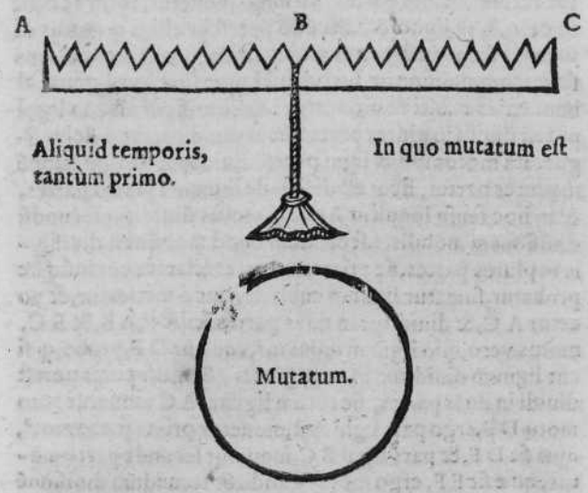

Tunc arguo ſic, formica aut in vtraque parte temporis mutata eſt, aut in vtraque parte mutatur, aut in vna parte mutatur, & in alia mutata eſt: non datur primum, quia non eſſet mutata primo in toto tempore, ſed in partibus tẽporis: non datur ſecundum, nec tertium. quia ſupponitur, ꝙ motus ſit omnino terminatus, nec formica amplius mutet, ergo neceſſe eſt motum terminari primo in indiuiſibili tẽporis, quod eſt inſtans, ex quo ſequitur ſecundum Philoſophum quòd generatio & corruptio ſunt in inſtanti, quia ſunt termini motus, vt dicemus infrà.

Non datur prima pars tẽporis, ī qua mobile moueri incipiat Text. co. 46. 47. 48. 49.

Quinta concluſio, Non poteſt dari prima pars temporis in qua mobile incœpit moueri: hęc probatur ſic, ſi daꝛ prima pars temporis, ī qua, puta formica, cœpit moueri ſuper tabulam, ſit illud tempus A B, tunc ſic, tẽpus A B, eſt diuiſibile, vel indiuiſibile: ſi indiuiſibile, ergo componitur ex inſtantibus, quod eſt cõtra prædicta: ſi diuiſibile, ergo diuidetur in partem priorem & poſteriorem, quia omnis diuiſio temporis eſt per præteritum, vt prius, & per futurum vt poſterius, ergo prima pars temporis, in qua parte incipit motus diuidet in priorẽ partẽ & poſterioꝛẽ, & ſic prima pars habebit priorem, quod eſt impoſſibile, quia nihil eſt prius primo, & ſic patet ꝙ nõ datur prima pars temporis in qua primo incipit motus. Item ſic, tempus, & motꝰ & ſpatium ſuper quod eſt motus ſimiliter diuidũtur vt dictum eſt ſuprà: ſed non poteſt dari prima pars in ſpatio, quia cùm ſit continuum eſt indiuiſibile in infinitũ, & ſic non poteſt dari prima pars quæ adhuc non ſit diuiſibilis in priorem & poſteriorem, ergo ſimiliter non poteſt dari prima pars motus, nec prima pars temporis, cùm omnia ſint continua & diuiſibilia in infinitum.

Quod primo mouetur in aliquo tempore mouetur in qualibet eius parte tex. c. 51.

Sexta concluſio, Omne quod mouet in toto vno tẽpore mouetur in qualibet parte illius temporis: vt ſi formica mouetur in tota vna hora, mouetur in qualibet parte illius horæ: probatur ſic, formica, quæ poteſt moueri in tota hora, aut mouetur in nulla parte ipſius horæ, aut in vna parte mouetur, & in alia non, aut in qualibet parte mouetur. non primum, quia non moueretur in tota hora, ſi non mouetur in aliqua parte: nec ſecundum, quia non moueretur in tota hora, ex quo ponitur aliqua pars, in qua nõ mouetur, ergo datur tertium, quod eſt concluſio probata.

Mutari præcedit mutatum eſſe. tex. c. 52.

Septima concluſio, Ante mutari præcedit mutatum eſſe, i. omne quod mutatur iam prius mutatum eſt: Hæc concluſio prius declaranda eſt, inde probanda. Notãdum igiꝛ, ꝙ ſicut punctꝰ eſt terminus continuans lineam & diuidẽs, ita mutatum eſſe vel momentum, quod eſt idem, eſt terminus continuans & diuidens motum: ſed aduerte, punctus ſumitur dupliciter, primò pro puncto extrinſeco, & hic eſt ille, qui eſt extremum in linea finita, & ſunt duo, ſc. principium & finis lineæ, primum ita eſt principium, ꝙ nullo modo eſt finis, ſecundum ita eſt finis. ꝙ nullo modo eſt principium: ſecundò ſumitur pro puncto intrinſeco, & eſt ille, ꝙ eſt principiũ & finis in linea, finis præcedentis partis, principium ſequentis. Et hic punctus continuat lineam & diuidit, & ſecundum ꝙ fiunt diuiſiones in linea, hæc puncta intrinſeca multiplicantur, & de hoc puncto intrinſeco loquimur in propoſito, figura huius diſtinctionis patet infrà.

principium lin. pun.extrin. pun.intrinſe. pun.intrinſe. pun.intrinſe. pun.intrinſe. pun.intrinſe. pun.intrinſe. pun.intrinſecus. punctus extrin.
finis lineæ.

Senſus cõcluſionis eſt iſte. Antequam terminetur aliqua pars motus iam mobile mutatum eſt: probatur ſic, ſicut ſe habet linea ad punctum intrinſecum, ita ſe habet motus ad mutatum eſſe. Nam mutatum eſſe eſt terminus continuans vel diuidẽs motum, ſicut punctus lineam: ſed ante omnem partẽ lineæ præcedit pũctus intrinſecus, vt patet in figura præcedenti, ergo ante omnem partem motus præcedit mutatũ eſſe. Item qñ mobile cœpit moueri ſuper aliquod ſpatium, verum eſt dicere, ꝙ ſecundum aliquod ſignum factũ in ſpatio mobile iam mutatũ eſt, ergo antequam terminetur motꝰ iam præceſſit mutatum eſſe, & nota, ꝙ tota ratio fundatur in hoc, ꝙ, quia linea & motus, & tempus ſunt cõtinua & diuiſibilia in infinitum, idem non poteſt dari prima pars lineæ, nec motus, nec temporis, ſimiliter nõ poteſt dari primus punctus intrinſecus, nec primum mutatum eſſe intrinſecum, nec primum inſtans intrinſecum, ex quo ſequiꝛ, quod ante omnẽ partem lineæ datur punctus intrinſecus, & ante omnẽ partẽ motus datur mutatũ eſſe intrinſecũ, & ante omnẽ partẽ tẽporis datur inſtans intrinſecum.

Mutatũ omne præcedit mutari.

Octaua cõcluſio, Ante omne mutatũ præcedit mutari, i. ante terminũ motus præcedit moueri: hæc probaꝛ eadẽ ſimilitudine ſic ſicut ſe habet pũctus intrinſecꝰ ad lineã, ita ſe habet mutatũ eſſe ad moueri: ſed ante omnẽ punctũ intrinſecũ præcedit aliqua pars lineæ (eſt. n. omnis pũctus intrinſecus finis præcedẽtis partis & principium ſequentis:) ergo ante omne mutatũ ꝓcedit mutari, ꝙa mutatũ eſſe eſt finis præcedẽtis partis motus, & principium ſequentis. Ex quo ſequiꝛ ſecundum Ariſt. ꝙ omne alteratum, prius alteratum baꝛ, & omne generatũ, prius generabaꝛ, & corruptũ prius corrumpebatur. Quod quomodo ſit verum de generatiõe & corruptione declarabitur in ſolutione argumentorum.

tex. c. 57. 58. 59.

Text. cõ. 60. 61.

Nona cõcluſio, Si magnitudo eſt finita, tempus menſurãs motũ eſt finitum: hæc concluſio fuit probata in tractatu præcedenti in quinta cõcluſio. ideo eam tranſeo. & breuiter nota, ꝙ ſi ſpatium eſt infinitum & motus, & tempus ſunt infinita, & ſi mobile eſt infinitum, & tempus, & motus ſunt infinita: ſimiliter enim diuiduntur, & ſunt continua.

Decima cõcluſio, Omne qđ ſtat dum ſtat mouet, nota ꝙ ſtare idem eſt ꝙ tendere ad quietem, & ſtatio idem eſt ꝙ tẽdentia in quietem, tũc ſic probatur concluſio, omne quod tendit in quietem dũ tendit mouetur, Tendit. n. in quietem per motum, ſicut lapis tendit ad quietem ſuam naturalem ꝑ motum deorſum, ſed omne quod ſtat, tendit in quietem, vt declaraui, ergo omne quod ſtat dum ſtat mouetur.

Vndecima cõcluſio, Omne quod ſtat, ſtat in tpe, & non in inſtanti, probaꝛ omne quod mouetur, mouetur in tẽpore vt probatum eſt ꝫ. ſed omne quod ſtat mouetur per concluſionẽ præcedentẽ, ergo omne quod ſtat, ſtat ī tempore.

Duodecima concluſio, Omne quod ſtat in toto vno tẽpore, puta in tota vna hora, ſtat in omni parte illius temporis: probatur, omne quod mouetur in toto vno tẽpore: mouetur in omni parte illius temporis, ſed omne qđ ſtat mouetur, vt declaratum eſt: ergo, &c.

Decimatertia concluſio, Non ꝑt dari prima pars ſtationis: probaꝛ, non poteſt dari prima pars motus, quia cũ motus ſit continuus eſt diuiſibilis in infinitũ, & ſic omnis pars motus eſt diuiſibilis in partem priorem, & poſteriorem, vt dictum eſt ꝫ. ergo non poteſt dari prima pars ſtationis: probatur conſequentia, nam omne quod ſtat mouetur vt dictũ eſt, ergo ſi in motu non eſt prima pars, nec in ſtatione.

Decimaquarta cõcluſio, Non datur prima pars quietis, probatur, non daꝛ prima pars temporis menſurantis quietem, ergo non daꝛ prima pars quietis, probatur conſequentia, omnis quies fit in tempore, vt probatũ eſt ꝫ. ergo ſi non datur prima pars temporis, nec datur prima pars quietis. Quòd nõ datur prima pars temporis, probatur ſic, tempus eſt diuiſibile in infinitũ, ſicut omne continuum, ergo quælibet pars, quantumcunque parua, eſt diuiſibilis in partem priorem & poſteriorem, ergo non poteſt dari prima pars cùm ſemper poſſit habere priorem per diuiſionem.

tex. c. 67. vſque 74

Decimaquinta concluſio, Id quod mouetur nõ ꝑt eſſe in vno, & eodem loco per duo inſtantia ſed ſolùm per vnum

inſtans

instans:probatur, Id quod est in vno & eodem loco ꝙ duo instantia est in eodem loco per aliquod tempus,quia inter duo instantia cadit tẽpus,ergo quiescit, nam quiescere est per aliquod tempus esse in eodem loco, ergo si id qđ mouetur est in eodem loco per duo instantia, simul mouetur, & quiescit, quod est impossibile. Ex his sequitur ꝙ mobile quandiu est in motu pro quolibet instanti est in alio,&alio loco,sed qũo id possit esse, notandũ est ꝙ mobile dum mouetur non deserit statim primũ locũ,& intrat secundũ,sed successiuè & paulatim deserẽs partẽ primi loci,intrat partem secundi loci, & quia tam locꝰ primꝰ quam secũdus est cõtinuus,iõ possunt diuidi in loca diuersa in infinitũ,vt patet si sumantur duo loca quorũ vnũ sit cubitale, & secũdũ cubitale,& mobile etiam sit cubitale,mobile paulatim deserens primum intrabit secundum, & pro quolibet instanti erit in alio,& alio loco sibi æquali,figura patet ibi.

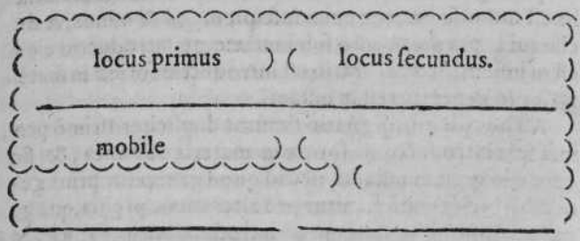

Tractatus secundi super sextum librum,finis.

TRACTATVS III.

super sextum lib.Physicorum.

IN tertio tractatu excludẽdi sũt tres errores. Primus est Zenonis Stoici,ꝙ negabat motũ. Secundus est Democriti, qui ponebat indiuisibile vt punctum moueri.

Tertius est Heraclyti,qui ponebat omnia esse in continuo fluxu & motu, & nunquam quiescere,& sic negabat quietem.

CAPVT I.

Rationes Zenonis motum auferentes soluuntur.

Aver. c. 75.vsque 85.

CIrca Zenonem nota, ꝙ Zeno negabat motũ quatuor rationibus, quas omnes soluit Aristot. in 6.Physicor. prima ratio talis erat, Omne quod mouetur super aliquod spatiũ prius transit medietatẽ spatij, cùm sit quoddam continuum, habet partes infinitas, est.n.diuisibilis in infinitũ, ergo omne quod mouetur super aliquod spatium pertransit partes infinitas, sed partes infinitæ non possunt pertransiri, est enim infinitum impertransibile, vt dictum est in Tertio Physico. ergo nihil mouetur saltem motu locali.

Ad hoc dicit Philosophus, ꝙ si spatium esset infinitum actu,ratio sua concluderet,sed est infinitum solùm in potẽtia secundum diuisionem, pro quanto quælibet pars continui adhuc est diuisibilis,& cùm dicit Zeno ꝙ partes infinitæ non possunt pertransiri, verum est de infinitis partibus actu,non autem de partibus infinitis in potentia:concludit ergo Zeno, ꝙ infinitum in potentia pertransiretur, quod non est inconueniens, Nam hoc modo quælibet pars temporis est infinita & tamen continuè transit.

Secunda ratio talis erat,omne,qđ est in loco sibi æquali & adæquato,aut mouetur,aut quiescit in tali loco ꝓ aliquo tpe,sed omne, quod mouetur in aliquo tempore puta in hora,in quolibet instanti est in loco sibi æquali: Nam lapis qui mouetur in aqua, semper est in tanta aqua circundante lapidẽ, quantus est ipse lapis, ergo omne quod mouetur in quolibet instanti,aut mouet,aut quiescit, sed non mouetur,quia non est motus in instanti,vt probatum est suprà,ergo in quolibet instanti quiescit, & sic sequitur quòd sagitta,quæ etiam videtur velocissimè moueri,quiescat.

Ad hoc dicit Philosophꝰ, ꝙ non est necesse omne quod mouetur in aliquo tẽpore,ꝙ moueatur,aut quiescat in quolibet instanti illius temporis,quia in instanti nec est motus, nec quies,sed bene necesse est,ꝙ moueatur,aut quiescat in qualibet parte ipsius temporis, partes autem tẽporis non sunt instantia, vt dictum est suprà,sicut nec pũcta sunt partes lineæ, ideo ratio Zenonis non concludit contra Philosophum,sed bene concludit contra Zenonem. Nam ꝙa credebat tempus componi ex instanti,cogebatur dicere ꝙmobile quiescebat in quolibet instanti, & sic fuit coactus negare motum vt nesciens respondere prædicto argumento.

Tertiaratio.

Tertia ratio talis est,&dicit Achilles,quasi inuincibilis, sic,si aliqd mouet localiter,sequitur,ꝙ,si limax incipit moueri super spatiũ aliqđ,ꝙnõ possit attingi à cane velocissimo,qđ tñ est absurdũ,& manifestè falsum.Probat ꝺsequentia sic,pono casum, ꝙ limaca transiret duos cubitos spatij antequam canis incipiat moueri.tunc incipit canis moueri certũ est,ꝙ in eo tẽpore,in quo canis trãsibit duos cubitos spatij,iam ꝑtrãsitos à limaca,ꝙ limax adhuc modicũ spatij ꝑtrãsibit,volo.n.ꝙ limax continuè moueatur:& cùm canis pertransierit duos cubitos, adhuc habet trãsire illud modicum spatij iam transiti à limaca,& eo tẽpore,in quo canis trãsibit illud modicũ spatij,adhuc limax trãsibit aliud modicum spatij,qđ nondum transiuit canis, &sic semper procedendo sequitur quòd canis nunquam attinget limacem.

Ad hoc dicit Philosophus,ꝙ,cùm canis incipiet moueri nõ solũ trãsibit duos cubitos spatij in hora,in qua transiuit eos limax,sed etiã transibit plus,puta quatuor cubitos, & sic præcedet limacem.Et ideo falsum est quod in eodem tempore,in quo canis trãsit duos cubitos,ꝙ limaca trãseat modicum spatij non pertransiti à cane in eodem tempore. Nam vt dixi in illo tempore canis pertransibit duos cubitos & longè plus, ita ꝙ non solùm attinget, imo præcedet limacem,velocius enim mobile in æquali tempore pertransit maius spatium,quàm tardius,vt probatum est suprà.

Quarta ratio.

Quarta ratio est de tribus magnitudinibus,quę est purè calculatoria,& eam B.T.clarè formalizat,nec possem ei aliquid addere,vide eam in textu comment.81. & 82.

Nota ꝙ prædictas rationes faciebat Zeno ad destruẽdũ motũ localẽ rectũ, ꝙ aũt nõ deꝰ motꝰ circularis arguebat sic, corpus circulare semper est in eodẽ loco, quia nunquã egreditur polos suos,vt patet in rota mota.Ergo non mouetur,quia id quod mouet semper est in alio,& alio loco.

Ad hoc dicit Philosophꝰ ꝙ licet corpꝰ circulare nõ mutet locũ secũdũ se totũ,tñ mutat secũdum partes, ꝓut vna pars succedit alteri.Et hoc sufficit ad motũ circularem.Ad motũ rectũ verò requirit ꝙ mobile mutet locũ ꝑm se totũ & secundũ partes, vt etiam declaratũ est in tractatu de loco.

CAPVT II.

Democriti error diluitur,q impartibile moueri astruebat.

Te.c.86. 87.88. 89.90.

CIrca erroꝝ Democriti,nota ꝙ ipse ponebat quædam corpuscula indiuisibilia,vt pũcta,quæ dicebat esse in cõtinuo motu,& ex eis formatũ esse orbẽ, vt recitat Philosphꝰ in 1.Phys.& dicebant atoma,i.indiuisibilia,Philosophꝰ igit arguit cõtra eũ, vt ꝓbat ꝙ nullũ indiuisibile secundũ q̃titatẽ,vt pũctus, põt moueri ꝑ se, licet moueat ꝑ accidẽs,ad motũ.n.corporis ꝑ accidẽs mouẽtur,vt linea& superficies,& pũcta, & accidẽtia, quæ sunt in corpore mobili:&nota ꝙ dicitur indiuisibile secundũ quantitatẽ,vt excludamus ea quę sunt indiuisibilia secundum substantiã,vt entia incorporea,vt anima & Deus,&c. Contra Democritum ponit Philosophus duas rationes,quas ego adduco.

Prima ratio,si indiuisibilevt pũctus moueꝝ,ergo dũ mouetur,aut est ĩ termino à quo,aut ĩ termino ad quẽ, aut secundũ partẽ in vno termino,& secundũ partẽ in alio:non datur primũ, ꝙa mobile dũ est ĩ termino à quo non incipit moueri,sed quiescit,nec daꝝ secundũ,ꝙa qñ est in termino ad quẽ nõ amplius mouꝝ,sed iam motũ est, nec daꝝ tertiũ, ꝙa si pũctus esset secũdũ partẽ in vtroq; termino, pũctꝰ esset diuisibilis ĩ partes,ergo indiuisibile nõ ꝑt moueri ꝑ se.

Secũda rõ talis est,si indiuisibile mouꝝ aut primò trãsit spatiũ minꝰ,aut maiꝰ,aut æquale sibi:nõ primũ,ꝙa nihil est minꝰ indiuisibili:nõ secũdũ,ꝙa est in spatio semp sibi ęquali: nã tm̃ de spatio correspondet ipsi mobili quantũ est ipsum mobile,nõ tertiũ,ꝙa spatiũ ęquale indiuisibili nõ est nisi pũctꝰ in spatio, ergo si pũctꝰ mouꝝ,necesse est qđ per transeat oĩa pũcta,quæ sunt in spatio,sed hoc est impossibile, ꝙa in quolibet spatio cõtinuo possunt signari pũcta infinita,cũ sit diuisibile in infinitũ,& sic pertransiret infinita puncta actu,vel nunquã ad finẽ spatij perueniret,& sic patet qđ est impossibile indiuisibile secũdũ q̃titatẽ moueri.

CAPVT III.

Heraclyti error eliditur,quo quietem oĩno negare visus est.

3 Text.c. 91.vsque 94.

CIrca erroꝝ Heraclyti nota ꝙ ipse ponebat omnia semper moueri,& nunquã quiescere,puta aquã semp alterari, arboꝝ semp augeri & crescere, contra quem arguit

arguit philoſophus ꝙ nulla mutatio,nec motus vnus idem numero poteſt eſſe infinita,& hoc duplici ratione.

Prima ratio talis eſt,Omne qđ eſt inter duos terminos, non eſt infinitum,quia infinitum caret terminis: ſed omnis mutatio & motus ſunt inter duos terminos, vt generatio, & corruptio inter eſſe & non eſſe,alteratio inter duas contrarias qualitates, augmentum & decrementum inter imperfectum,& perfectam quantitatem competentem cuilibet rei ſecundum ſpeciem ſuam, vt augmentum in homine eſt ad maiorem quantitatem quàm augmentum in cane, &c.ergo nulla mutatio vel motus eſt infinita.

Secunda ratio eſt ſpecialiter de motu locali recto.Nam qũo motus circularis poſſit eſſe infinitus, declarabitur in Octauo libro.Motus enim cælorum poteſt eſſe infinitus & durare in æternum,ſic ergo arguit Philoſophus.

Quod impoſſibile eſt motum eſſe ad aliqđ terminum, impoſſibile eſt ꝙ moueat ad illum terminum,nihil.n.tendit ad impoſſibile, quia actio ſua eſſet fruſtra, ſed omne quod mouet motu locali recto mouetur ad aliqđ terminũ,vt acquirat ipſum terminũ,ſed impoſſibile eſt, ꝙ mobile acquirat terminũ diſtantẽ infinitũ.ergo impoſſibile eſt,ꝙ mouea tur ad terminũ infinitũ,ſi impoſſibile eſt ꝙ moueat ad terminum infinitum,ergo nõ dat motꝰ localis rectꝰ infinitꝰ:declaratur etiã exẽplo, ſi hinc ad cælum Lunæ eſſet diſtantia infinita,ignis nunquã tẽderet ad ſphærã ignis, q̃a cùm hæc diſtãtia eſſet infinita, nõ poſſet acquirere locum ſibi naturalem,ſimiliter ſi hinc ad Romã eſſet diſtantia infinita, nullus tenderet Romã,& breuiter omne mouens & mobile& agens affectat quieſcere in termino ſui motus & ſuæ actionis:& ſic patet ꝙ nullus motꝰ nec actio poteſt eſſe infinita, Nunc reſtant quædam argumenta,quæ ſoluentur infrà.

Argumẽta. Vltimò quędam argumenta ſoluenda ſunt:Primum probat ꝙ punctus poteſt tangere punctum,& ſic nõ ſemper eſt linea media, ſignetur punctus in ſuperficie concaua ſphæræ Mercurij & ſignetur alius punctus correſpondens puncto priori in ſuperficie cõnexa ſphęrę ipſiꝰ Lunç,Tunc ſic, hæc duo puncta,aut ſe tãgunt,aut nõ,ſi ſic,habeẽ intẽtum, ſi nõ,ergo inter ſphærã Mercurij.& ſphęrã Lunę dat aliqđ medium ſpatium , & cùm inter duas ſphæras non ſit aliqđ elementum, nec aliud corpus replens tale ſpatium, ſequitur ꝙ datur ſpatium vacuum contra Philoſophum in Quarto phyſico.figura de duobus punctis ſignatis patet ibi.

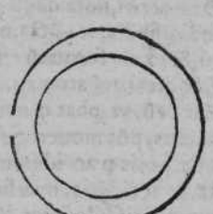

Ad hoc reſpondetur, ꝙ propoſitio Philoſophi, quæ eſt hæc, punctus non poteſt tangere punctum. Intelligitur in eadẽ ſuperficie, puta ſi ſignantur duo puncta in ſuperficie cõnexa ſphæræ ipſiꝰ,hinc nõ poſſunt ſe tangere,ſi autem ſignentur in duabus ſuperficiebus ſe tangentibꝰ, dico quòd poſſunt ſe tangere, & ideo, cùm omnes ſphæræ ſe inuicem tangant,vt declaraui in tractatu de ſphæra, concedo ꝙ illa duo puncta ſignata ſe tangunt. Sed nota, ꝙ non ſe tangunt inquãtum totum tangit totum vel pars tangit partẽ: cùm nec totum,nec pars ſit in puncto,ſed dicuntur ſe tangere in hoc ſenſu, ꝙ nihil eſt medium inter ea, vel ſecundum omne id quod ſunt, ſunt ſimul,patet igitur quomodo ſit intelligenda propoſitio Philoſophi.

Secundũ. Secundum probat ꝙ non omne mobile per ſe ſit ſubſtantia corporea,imò aliquod accidens per ſe mouetur,ſic,ſuperficies parietis per ſe mouetur de albedine ad nigredinẽ quando per artificem denigratur vt patet,& tamen ſuperficies eſt accidens,ergo aliquod accidens per ſe mouetur.

Ad hoc dicitur, ꝙ propoſitio philoſophi ſic habet intelligi,omne quod mouetur primò &per ſe eſt ſubſtantia corporea,& tunc dico ad argumentum:ꝙ ſuperficies non primò, & per ſe denigratur,ſed in virtute ſubſtantiæ ipſiꝰ parietis,ſicut.n.ſuperficies nõ eſt receptiua coloris.niſi in virtute ſubſtãtiæ:vt declaratũ eſt in prædicamẽtis:ſic nec mouet de colore ad coloré contrariũ niſi in virtute ſubſtãtię.

Tertium. Tertium probat idẽ ſic, ſi omne mobile eſt corpus,quia omne mobile eſt diuiſibile, ergo pari ratione omne corpꝰ eſt mobile, cùm omne corpus ſit diuiſibile, ſed hoc eſt falſum:quia corpus mathematicum eſt corpus,& eſt diuiſibile & tamen non eſt mobile,quia mathematica abſtrahunt à materia,& à motu,ergo non eſt mobile.

Ad hoc dicitur,ꝙ licet omne mobile p ſe ſit corpus, nõ tñ ecõuerſo,niſi ſic determinetur,omne corpꝰ phyſicum eſt mobile: Nã ad hoc ꝙ aliquidꝰ moueat motu phyſico eſt neceſſe ꝙ habeat in ſe naturam,quæ eſt principium motus,naturaverò dicit materia&forma:ergo omne mobile p ſe eſt cõpoſitum ex materia,& forma,&hoc eſt corpus phyſicũ. Concedatur ergo,ꝙ omne corpus phyſicum eſt mobile,nõ tñ omne corpus abſolutè,vt excludens corpus mathematicum,quod non eſt compoſitum ex materia ſenſibili,& forma naturali,ſed ſolùm dicit trinam dimenſionem.

Quartũ. Quartum probat, ꝙ non omne ꝙ generatur prius generabatur,ſic gñatio fit in inſtanti:ergo non omne quod gñatur prius gñabatur:probatur antecedens,forma ſubſtantialis eſt indiuiſibilis,non enim ſuſcipit magis & minus,vt declaraui in prædicamento ſubſtantiæ:ergo introductio eius eſt in inſtanti,ſed generatio eſt introductio formæ in materia,ergo generatio eſt in inſtanti.

Ad hoc dicitur,ꝙ gñatio ſumitur dupliciter.Primò pro ipſa ſola introductione formæ in materia diſpoſita, & ſic concedo ꝙ eſt in inſtanti, nec id quod generatur prius generabatur.Secundò ſumitur pro alteratione pręuia,qua generans diſponit materiam ad introductionem formæ, & pro ipſa introductione formæ,& ſic dico, quòd generatio hoc modo eſt in tempore,& ſic intelligit Philoſophus,ꝙid quod generatur,id eſt,diſponitur ad formam,prius generabatur,id eſt,prius diſponebatur.

Quintũ. Quintum probat,ꝙ aliquid mouetur localiter in inſtanti,ſic, lumen qđ cauſatur in mane in toto noſtro hemiſphærio diffunditur à Sole in inſtanti ab oriente ad occidens,ſi enim diffunderetur in tempore antequam eſſet illuminata pars occidentalis, magna pars diei iam pertranſiſſet, ergo lumen mouetur localiter in inſtanti.

Ad hoc dicitur, ꝙ argumentum peccat in duobus. Primò ſupponit lumen eſſe corpus, quod tñ eſt falſum: quia, cùm aer ſit corpus & lumen recipiatur in aere, duo corpora eſſent ſimul, non.n.aer cedit qñ recipit lumen. Secundò ſupponit,ꝙ illuminatio ſit motus localis, quod eſt falſum: nam ſecundum Philoſophum eſt mutatio,& non motus,ſicut.n.generatio ſumpta pro introductione formę eſt terminus & finis alterationis præuiæ, ita illuminatio eſt terminꝰ motus localis circularis,quem facit ſol ſub nr̃o hemiſphęrio in nocte.Quando enim mane attingit primum pũctum Orientis,ſtatim in vno inſtanti illuminat totum hemiſphærium noſtrum,licet hęc illuminatio augeatur ſecũdum qđ magis ac magis aſcendit ſuper noſtrum hemiſphærium. Ad argumentum ergo negatur conſequentia,nam illuminatio non eſt motus,ſed mutatio,quæ fit in inſtanti,hic terminatur totus ſextus liber Phyſicorum.

EPITOME
SVPER VII. LIBRO
Phyſicorum.

IN 7.lib.Phyſic.philoſophus determinat, ꝙ datur vnus primus motor in communi, & vnus primus motus.in 8.lib.declarabit in particulari quis eſt ille primus motus, & qualis eſt, & dicet, ꝙ eſt motus cæli, qui eſt circularis, & perpetuus ſecundum ipſum philoſophum, & dicet quis & qualis eſt ille primus motor à quo pendet omnis motus,& à quo omnes alij motores accipiunt virtutem mouendi.Et dicet,quòd ipſe eſt infinitę virtutis nullam habens quãtitatem,ſed penitus incorporeus.

Hunc ſeptimum librum diuidimus in duos tractatus.

In primo probabitur,quòd datur vnus primus motor in communi.

In ſecundo determinabitur de comparatione motuum adinuicem.

Primum tractatum diuidimus in tria capita.

In primo probatur,quòd datur vnus motor primus.

In ſecundo probabitur,quòd mouens & mobile in quolibet motu ſimul,& aliquo modo ſe tangunt.

In tertio declarabitur, quòd alteratio primò, & per ſe non eſt in prima,nec ſecunda,nec quarta ſpecie qualitatis, ſed ſolùm in tertia ſpecie.

CAP

CAPVT I.

Quòd detur vnus primus motor.

Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Tex.c. 1. 2.

Circa 1.caput præponuntur duo, ex quib⁹ probatis cõcludetur, ꝙ datur primus motor. Primum ꝙ præponitur est hoc, omne quod mouetur, ab alio mouetur, ita ꝙ nihil mouet seipsum secundum se totum. Hoc probatur hic in 7.li.& in 8.In 7.li.sic, omne quod mouetur, aut mouetur violenter, aut naturaliter, si violenter, ergo mouetur ab altero, s.ab impellente ipsum contra naturam suam: vt cum lapis mouetur sursum mouetur ab impellente lapidem: si naturaliter, vel est animatum, vel inanimatum, si est animatum, mouet ab altero, i.ab anima, nam anima est causa motus progressiui, vt alterius motus in animato, si inanimatum, vt graue, puta lapis, vel leue, iterum mouetur ab altero, & probatur sic, omne totum mouetur ad motum suarũ partium, nam quia partes mouentur totum mouetur, ergo motus rei inanimatæ dependet à motu partium suarum, & sic mouetur ab altero, i.ad motum suarum partium. Quòd omne totum mouetur ad motum suarum partium sic probat philosophus, quiescentibus partibus quiescit totum, ergo ad motum partium mouetur totum. Hæc ratio quãtum valeat declarabitur in solutione argumentorum. Improbatur.n.à Galeno & ab Auic. patet igitur ex dictis, ꝙ nihil mouet seipsum, sed omne quod mouetur, mouetur ab altero, qũo hæc propositio etiam probetur in Octauo libro, tunc dicetur, illa enim probatio est melior & resoluta.

In mouẽtibus & mobilibus non proceditur in infinitum. Tex. c.7.

Secundum, quod præponitur est hoc, in mouentibus & mobilibus non proceditur in infinitum, sed est status in aliquo vno primo mouẽte, & hoc probabitur sic in 7.ratione quidem debili quæ pro nunc sufficit. Nam in 8. probabitur ratione efficaci: Sic igitur arguitur, si proceditur in infinitum in mouentibus, & motis, ergo A mouetur A B, & B.mouetur A, C, & C mouetur A, D, & D, mouetur A B E, & sic in infinitum: sed hoc est impossibile, quia in vna hora daretur motus infinitus, quando enim A mouetur, & B, & C, & D, & E, & alia mouentur, sed ista mouentia, & mobilia faciunt motum infinitum: Infinitorum enim mobilium infinitus est motus, sed dicet aliquis, Mobilia, & mouentia infinita faciunt motus infinitos numero, quia quodlibet mobile facit vnum motum, non tamen ex hoc sequitur, quòd in vna hora sit vnus motus numero infinitus.

Demonstratio, ostendens per deductionem ad impossibile quòd non proceditur in infinitum in mouentibus, & motis, scilicet quia infinitum moueretur in finito tempore.

Figura hæc deseruit etiam textui octauo.

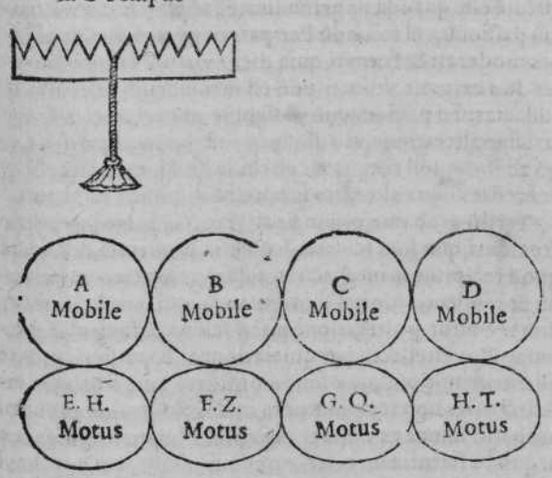

Ad hoc dicit Philosophus, ꝙ si ponatur casus, ꝙ omnia mobilia & mouentia infinita adinuicem continuentur, & fiat ex eis vnum mobile continuum infinitum, tunc causabunt vnum motum numero infinitum in vna hora, quod est impossibile. Et nota, ꝙ licet repugnet in particulari ex omnibus mobilibus fieri vnum cõtinuum, non tamẽ repugnet considerando mobilia, vt mobilia sunt. sicut licet repugnet animali, vt homo est, habere alas, non tamen repugnat animali considerando animal in communi, non ergo proceditur in infinitum in mouentibus, & motis, hæc ratio, vt dixi obscura est, sed sustine vsque ad octauum librum.

Ex his duobus præpositis probat Philosophus, ꝙ datur primum mouens quod mouet omnia alia, & non mouetur, imò est immobile, sic. Certum est ꝙ aliquid mouetur, puta lapis, ergo mouetur ab altero: moueatur à manu, quæro de manu, aut mouetur, aut non: si mouetur, ergo mouetur ab altero, moueatur à brachio, aut mouetur, aut non, si mouetur, ergo mouetur ab altero, moueatur à Socrate, quęro de Socrate, aut mouetur, aut non, si mouetur, mouetur à cęlo, quęro de cęlo, aut mouetur, aut non, si mouetur, moueatur ab intelligentia, quęro de intelligẽtia, aut mouetur, aut nõ: si mouetur, moueatur à superiori intelligentia. Et cum non sit procedere in infinitum in mouentib⁹, & motis: ergo tandem deueniem⁹ ad vnam substantiam separatam, quæ mouet omnia alia, & ipsa non mouetur. Et sic ipsa erit primum mouens. Hæc probatio iterum fortificabitur in 8.lib.

CAPVT II.

Mouens & mobile in quolibet motu simul esse ostenditur.

Circa 2.cap. probat Philosophus, quòd in omni genere motus mouens, & motum sunt simul, & ibi fient duo. primò declarabitur conclusio, secundò probabitur in omni genere motum.

Motus et motum sunt simul, in oĩ genere motus, 7 x.cap. 10.

Circa primum duo sunt declaranda, Primò quomodo accipiatur ly mouens. Secundò qũo sumatur ly simul, pro primo nota, ꝙ mouens est duplex, s. mouens vt finis, sic lucrum mouet voluntatem mercatoris, & mouẽs, vt efficiẽs, sic Plato mouet lapidem sursum. item mouens, & efficiens est duplex, similiter mobile, s. remotũ & vniuersale, sic Sol est mouens vel efficiens inferiora corpora, & mouens proximum, vel immediatum, sicut hic ignis calefacit hanc aquam, & hic homo generat hunc hominem. In conclusione sic intelligitur, in omni genere motus mouens, vt efficiens proximum, & immediatum, & motum proximum sunt simul. Secundò nota, ꝙ aliqua sunt simul quia sunt in eodem loco, vt diximus in Quinto, & sic non accipitur simul in cõclusione prędicta, quia cùm omne mouens physicum, & mobile sint corpus, duo corpora essent in eodem loco, quod est impossibile, vt declaratur in 4.Phys. Secundò aliqua dicuntur simul, quia se tangunt, & inter ea nullum est mediũ, sicut duæ tabulæ in naui conclauatę dicuntur esse simul, & hoc modo sumitur simul in conclusione præmissa, si ergo formetur conclusio, in omni genere motus mouẽs efficiens proximum & motum proximum sunt simul, i. se tangunt & nihil mediat inter ea, nunc probanda est conclusio sic. In omni motu locali, & in augmento ac decremento, & in alteratione, mouens proximum & motum proximum se tangunt. ergo & in omni genere motus: probatur consequentia, quia non sunt plures species motus quàm istæ, vt dictũ est in 5.phys.i. ergo, si probatur quòd his mouens & motum se tangunt, verum erit quòd in omni genere motus mouẽs & motum sunt simul, id est, se tangunt.

Tex.cap. 10.

Quòd in omni specie motus localis mouens, & motum sint simul probatur sic, species motus localis sunt quatuor, scilicet, pulsio, vectio, & tractio, & vertigo, & in his omnibus mouens proximum, & motum proximum se tangunt. Antequam probetur minor diffiniendæ sunt, & diuidendæ prædictæ species motus localis.

Pulsio.

Pulsio est motus, quo mouens facit à se distare, vel elongare mobile.

Impulsio.

Pulsio diuiditur in impulsionem, & expulsionem: impulsio est motus, quo mouens à se pellit mobile, nec deserit ipsum vsque in finem motus.

Expulsio.

Expulsio est motus, quo mouens à se pellit mobile, nec comitatur ipsum vsque in finem motus: sed deserit illud.

Vectio.

Vectio est motus mobilis, quo mouetur per accidẽs ad motum ipsius vehentis, vt dum Socrates defertur naui, aut equo, est vectio, quia Socrates mouetur ad motum equi vehentis, qui quidem equus mouetur per se.

Tractio.

Tractio est motus, quo mobile mouetur ad mouens, vt propinquetur ipsi mouenti, & sic tractio opponitur pulsioni, nam in pulsione mobile distat à mouente, sed in tractione mobile propinquat mouenti.

Tractio fit tribus modis. Primo aliquid trahit mobile, vt finis, sic lucrum trahit mercatorem Venetias, sic intelligitur poeta, trahit sua quenque voluptas. Secundo aliquid trahit mobile, vt alterãs & causans in eo quandam qualitatẽ, sicut ambra calefacta ex cõfricatione trahit paleã, sicut magnes, id est, calamita trahit ferrum, nam ex contactu calamitæ ferrum recipit qualitatem occultam, qua trahitur ferrum. Tertio aliqđ trahit mobile motu locali tantũ sine

alteratione,vt cùm trahitur nauis ad litus,&c. Et hoc tertio modo conſideratur ibi à Philoſopho.

Vertigo. Vertigo eſt motꝰ cõpoſitus ex pulſione & tractione. nã qñ mouens mouet mobile vertigine,id eſt circulariter: In prima parte motꝰ à ſe pellit mobile,in ſecunda parte motꝰ ad ſe trahit mobile,vt patet ad ſenſum deſcripto circulo.

Poſitis his diffinitionibus probatur minor, ſ. q̃ in omni ſpecie motꝰ localis mouens proximũ,& mobile ſint ſimul, ſic,in pulſione mouẽs facit à ſe diſtare mobile, ſed hoc nõ eſſet niſi in principio motꝰ mouẽs tangeret mobile:vt nun quam diſtabit lapis à me,niſi proiiciã eum & ſic tangã,aut mediãte manu,aut brachio,&c.Ergo patet q̃ ĩ pulſione ſal tem ĩ principio motꝰ,mouẽs ꝓximũ & mobile ſunt ſimul.

In tractu ex diffinitione ſua mobile propinquat mouenti,& non deſeritur mobile,donec propinquauerit.ergo ſi non deſeritur à mouente,tangitur à mouente.Et ſic in tra ctu mouens & motum ſunt ſimul.

In vectione probatur,quicquid vehitur,aut vehitur mo tu, qui eſt pulſio, aut tractu, aut motu progreſſiuo, & id quod vehitur ſemper hæret ipſi vehenti, vt equitator hæret equo, & nauta eſt in naui: ergo patet ad ſenſum, quòd in vectione mouens,& mobile ſunt ſimul.

In vertigine probatur,vertigo componitur ex pulſu, & tractu,ſed in pulſu & tractu mouens& motũ ſunt ſimul,vt probatũ eſt:ergo in vertigine mouens & motũ ſunt ſimul.

Tex.c.11. Quòd in alteratione, alterans proximum & alteratũ ſe tangunt,probat ſic Philoſophus,in motione, quæ eſt ſecun dum ſenſum exteriorem,vt ſecundum viſum,auditum,&c. Mouens proximum & motum ſunt ſimul:ergo in omni alte ratione id verum eſt.conſequentia probabitur in c.3.qm̃ i bi declarabitur, q̃ nulla eſt alteratio primò & per ſe,niſi in tertia ſpecie qualitatis, in qua ſunt qualitates paſſibiles cauſantes paſſionem in ſenſu exteriori,vt etiam declarauimus in Compendio maiori ſuper Logicam in prædicamen tis.Nunc quidem probabitur antecedens.

Et primo in viſu,& in hoc motu,qui eſt videre eſt neceſ ſe q̃ ſimilitudo rei viſibilis recipiatur in aere,qui eſt mediꝰ inter rem viſibilem & oculum,& ſic deferatur ad oculum: tunc ſic,ſimilitudo rei viſibilis eſt mouens oculum ad vidẽ dum, & hæc ſimilitudo tangit oculum, cùm per aerem in termedium deferatur ad oculum,ergo in hoc motu,qui eſt videre,mouens proximum & mobile ſe tangunt.

Secundò probatur in auditu.Nam ſonus eſt mouens au ditum,&non poteſt mouere niſi deferatur ad aurem intrin ſecè:cuius ſignum eſt q̃ ſi obturatur auris non ſentitur ſo nus, ergo in hoc motu, neceſſe eſt mouens proximum, qđ eſt ſonus,tangere mobile,quod eſt quædam miringa in au re,vt dicetur in 2.de Anima.

Tex.c.12. Tertiò probatur de odoratu,in hoc motu,qui eſt odora re,neceſſe eſt ſpeciem odoris deferri vſque ad nares intrin ſecè, ergo in hoc motu concluſio eſt vera, mouens enim, qui eſt odor,tangit nares intrinſecè.

Quartò probat̃ in guſtu,& tactu ſimul.Nam non fit gu ſtatio niſi ſapor tangat linguã,in qua fundatur guſtus, nec fit tactus niſi aliquod calidum,aut frigidum,durũ,aut mol le vniatur alicui parti corporis,qua aliquid tangitur.Nam, vt dicemus in 2.de anima,ſenſus tactus fundat̃ in toto cor pore.patet igitur, q̃ in omni motu alterationis, quæ eſt ſe cundum ſenſus exteriores mouens proximum, & mobile ſunt ſimul.Nota tamen, q̃ in his motibus ſecundum ſenſum ſolùm odoratio,& guſtatio,& tãgere eſt verè alteratio,vt dicemus in 2.de Anima,pro nunc ſupponatur.

Tex.c.13. Quòd in augmento & decremento mouens & motum, id eſt augmentans,& augmentatum ſint ſimul, probat ſic, augmentum fit,prout aliquod opponitur priori quanto.vt fit augmentum in domo, ꝓut noui lapides apponunt̃ prio ri parieti, ſed augens non poteſt apponere niſi tangat id, cui apponitur, vt patet ad ſenſum, ergo augens & auctum ſunt ſimul & ſe tangunt.Decrementum aũt fit prout aliq̃d ſubtrahitur à priori quanto, vt qñ à ſitula aquæ ſubtrahitur cyathus aquæ,ſed nõ poteſt fieri ſubtractio niſi ſubtrahens proximum tangat id à quo aliquid ſubtrahitur, vt patet ad ſenſum, ergo & in decremento mouens & motum proxima ſunt ſimul.Et ſic patet q̃ in omni genere motus mouens proximum & mobile ſunt ſimul, vel ſunt vnita, vel ſe tangunt quòd idem eſt.Hæc de 2.ſufficiant.

CAPVT III.

Quòd alteratio primò, & per ſe non in prima,nec ſecunda, nec quarta ſpecie qualitatis,ſed ſolùm in tertia ſpecie ſit.

CIrca tertium c.probandum eſt,q̃ omnis alteratio pri mò & per ſe non ſit niſi in tertia ſpecie qualitatis, vbi ſituantur obiecta quinque ſenſuum exteriorum.

Et primò probatur, q̃ non ſit alteratio in quarta ſpecie qualitatis,quæ eſt forma vel figura, quæ qualiter differant declaraui in compendio maiori ſuper Logicam in prædica mentis.Sic igitur probat Philoſophꝰ, in quibuſcunque qua litatibus eſt alteratio,qualitas prædicatur in recto,& con cretè de ſubiecto alterabili,& ſubiectũ prædicatur de qua litate,vt hîc,aqua eſt calida,& econuerſo, calida eſt aqua, itẽ Plato eſt ſanus,& ſanꝰ eſt Plato,ſed ĩ quarta ſpecie qua litatis forma &figura non prædicantur in recto de ſuo ſub iecto,nec ſubiectum prædicatur de figura, & forma in re cto,hæc.n.falſa,triangulus eſt lignum,vel lignum eſt trian gulus,ergo ſignum eſt q̃ non eſt alteratio in quarta ſpecie. Præterea quando aliquid alteratur non perficitur imò im perficitur,nam alteratio propriè eſt quando in ſubiecto re cipitur accidens diſconueniens, vt cùm homo infirmatur, ſed cùm ſubiectum recipit figuram vel formam ſuam perfi citur,quia per ipſam habet eſſe, ergo non eſt alteratio ſe cundum formam & figuram. *Tex.c.15 16.*

Secundo probatur,q̃ non ſit alteratio primò &per ſe in prima ſpecie vbi ſunt habitus,& diſpoſitiones corporeæ& intellectuales,& morales. *Tex.c.17 18.19. 20.*

Et primò in habitibꝰ corporis, vt eſt agilitas,ſanitas,ro bur,pulchritudo,&c.quos enumeraui inCompendio mino ri ſuper Logicam paruam in prædicamentis,ſic igitur pro bat Philoſophus, in relatione non eſt alteratio, cùm in ea non ſit motꝰ,vt probatũ in Quinto lib.ſed iſti habitus cor porei dicunt relatione,vt patet in diffinitionibus ſuis.nam agilitas dicit reſpectum ad opus expeditum. Ille enim agi lis eſt qui expeditè ſe mouet ad agendum, & ſanitas dicit adæquationem humorum, quæ adæquatio eſt relatio, & pulchritudo dicit proportionem debitam omnium mem brorum,quę proportio eſt relatio,&ſic de aliis:ergo in his habitibus non eſt alteratio,quomodo iſti habitus dicant re lationem videbitur in ſolutione argumentorum.

Secundò probatur,q̃ non ſit alteratio in habitibꝰ mora libus,qui ſunt fortitudo,temperantia,&c.& probatur ſic, virtus eſt quædam perfectio virtuoſi, perficit.n.opus eius. Nam virtus in 2.Ethico.eſt quæ bonum facit habentem, & opus ſuum reddit bonum.tũc ſic, virtꝰ perficit virtuoſum, ergo qñ recipit̃ virtꝰ non eſt alteratio in virtuoſo,vanũ em̃ eſt dicere ſubiectũ alterari,qñ perficit̃, vt dictũ eſt etiã de forma & figura, ſic patet q̃ ſecundũ habitꝰ morales nõ eſt alteratio.Nota tñ,q̃ antequam recipiat̃ virtꝰ,præcedit ali qua alteratio ĩ appetitu ſenſitiuo,qa diſponit̃ homo ad ſuſcipiendam virtutẽ. Nam ſecundũ Stoicos eſt neceſſe om nem paſſionem remoueri ab appetitu ſenſitiuo,qa dicebãt virtutẽ eſſe quandã impaſſibilitatẽ, id eſt remotionẽ omniũ paſſionũ,vel ſecundũ Peripateticos eſt neceſſe paſſio nes moderari & frænari,quia dicũt virtutẽ eſſe mediũ in ter duo extrema,vt fortitudo eſt medium inter timores & audacias,ſed paſſiones nõ poſſunt remoueri, nec etiã tẽpe rari ſine alteratione,vt diffuſius conſtabit in 2.de Anima,er go ad hoc quod recipiatur virtus in homine eſt neceſſe q̃ præcedat aliqua alteratio in homine diſpoſito ad virtutẽ.

Tertiò probatur,q̃ non ſit alteratio in habitibus intelle ctualibus,quæ ſunt ſcientia,ſapientia,prudentia,&c.ſic, id quod recipitur in intellectu ꝓ ſolam quietationem paſſio nũ & reſidentiã motuũ inordinatorũ, qui ſunt in homine, non recipitur ꝓ alterationem,ſed ſciẽtia & ſapientia reci piuntur in intellectu per quietationem,& paſſionem,& re ſidentiam notionũ,quæ ſunt inordinatæ: ergo habitus in tellectuales non recipiuntur in intellectu ꝓ alterationem. probatur minor ex duplici exemplo. Primum eſt, ſi q̃s iam acquiſita ſcientia inebrietur,aut infirmetur, aut opprimat̃ magna triſtitia,nõ põt vti ſcientia iam acquiſita.Cùm verò motus ebrietatis quieuerit & ſanus erit,aut à calamitate li berabitur,tũc veluti quieſcens vti poterit ſciẽtia acquiſita: ergo ſignũ eſt, q̃ ſciẽtia cauſatur per quietationẽ motuum & paſſionũ. Inde prouenit propoſitio famoſa Ariſt.ſ.ſeden do,& quieſcendo fit anima prudens.Secundum exemplum eſt, q̃ pueri & iuuenes malè adiſcunt, & cum difficultate ſpeculantur,quia plurimus motus corporis eſt in eis, ſ.aug mentum,& ſequuntur motus paſſionum.ideo nec ſunt cõ uenientes auditores ethices, vt inquit Philoſophꝰ in 1.Eth. cùm paſſiones dominẽtur eis, ſi aũt ꝓ virtutẽ moralẽ & bo nos mores ac exercitiũ ſtudẽdi quieſcãt à paſſionibus, tũc

optimè

optimè fiunt ſcientes, vt ſeniores, qui iam ex ætate à paſſionibus quieſcunt, ſuper omnia, aut ſuffragatur caſtitas adiſcenti, vt teſtatur Com. in 7. Phyſ. com. 20. ergo clarum eſt, ꝙ ſcientia cauſatur ex quiete, & reſidétia motuum inordinatorum, & paſſionum, & non per alterationem. Et ſic patet ꝙ in prima ſpecie qualitatis non eſt primò & per ſe alteratio. Nó probat Philoſophus ꝙ nõ fit in ſecunda ſpecie, quæ eſt naturalis potentia, vel in potentia, quia tales qualitates inſunt rebus à natura, & conſequuntur formam ſubſtantialem, vnde eadem generatione producitur Socrates & riſibilitas ſua, & anima & omnes potentiæ ſuæ, potius ergo producuntur generatione quàm alteratione, & ſic patet ꝙ omnis vera & propria alteratio eſt ſolũ í tertia ſpẽ qualitatis.

Nota tamen, ꝙ cauſa acquirendi ſcientiam per quietationem paſſionum, potius eſt ſecundum mentem Platonis quàm ſecundum Ariſt. ſed pro nunc ſufficiat, quoniam in 3. de Ani. de his plenius tractatus erit.

Vltimò ſoluenda ſunt quædam argumenta contra præ-

Argumẽta. dicta.

Primum. Et primum probat, ꝙ hæc propoſitio ſuprapoſita ſit falſa, ſc. quieſcentibus partibus quieſcit totum. Contra quam ſic arguit Auicenna, hæc propoſitio eſt impoſſibilis in aliquo mobili puta in cælo, nam partes cęli non poſſunt quieſcere, ergo ex ea ſequitur impoſſibile, ſ. totum quieſcit, ex vno. n. impoſſibili ſequitur aliud impoſſibile, vt ex eo ꝙ homo eſt lapis, ſequitur ꝙ eſt inanimatus. Cùm ergo illa ratio procedat ex impoſſibili & falſo non poteſt per eam probari hæc concluſio, omne mobile inanimatum mouetur ab altero, quia ex falſo non probatur verum, vt dicitur in 1. poſt.

Ad hoc reſpondet B. T. & Com. in com. 2. ꝙ Ariſt. loquitur ſolũ conditionaliter ſic, ſi partes alicuius mobilis quieſcunt totum mobile quieſcit, poteſt autem conſequentia facta in cõditionali eſſe bona, licet antecedens, & cõſequens ſint impoſſibilia: vt hic, ſi homo eſt aſinus, homo eſt rudibilis, ex hoc tamen non ponitur in eſſe, ſc. ꝙ homo ſit aſinus, nec ſit rudibilis: ſic in propoſito hæc cõſequentia eſt bona, ſi partes mobilis quieſcunt, puta partes cæli, totum cælum quieſcit, propter hoc tamen non dicit Philoſophus ꝙ partes cæli quieſcant. Bona ergo eſt ratio Philoſophi, quia tm̃ loquitur conditionaliter, Auicenna auté credebat ꝙ loquerẽ de ineſſe & de facto, ió argumentũ ſuum non cõcludit.

Secundũ. Secundum probat, ꝙ non omne mouens tangat mobile ſic, ſol calefacit terram, & tamen non tangit terram: item manus mouet lapidem baculo, & tamen non tangit lapidem: item ignis calefacit manum tempore hyemali, & tamen non tangit manum.

Ad hæc omnia reſpondetur, ꝙ non ſumitur mouens, & motum proximum. Nam Sol primò cauſat aliquam qualitatẽ in cælo Veneris, quod eſt contiguum cælo Solis, & cælum Veneris cauſat ſimiliter aliquid in cælo Mercurij, & cęlum Mercurij in Luna, & Luna in igne, & ignis in aere, & aer in terra. Et omnes cæli ac elementa ſe tangunt, Sol igitur per hæc omnia media mouet ac calefacit terram. Et ſic per hæc media tangit terram, ſimiliter manus tangit baculum, & baculus tangit lapidẽ, baculuſque eſt mouens proximum. Nam eſt motus à manu, & eſt mouens lapidẽ, ſimiliter ignis tangit aerem intermedium inter ipſum ignem, & manum meam, & aer tangit manum meam. Ignis primò calefacit aerem, aer calefactus calefacit manum, ſicque mouens proximum eſt aer, nam eſt motum & mouens, motum quidem quia calefit ab igne, mouens autem, quia calefacit manum.

Tertium. Tertium probat, ꝙ in acquiſitione ſcientiæ eſt alteratio ſic, in acquiſitione ſciẽtiæ, vt patet per experientiam eſt maximus labor, & aliquando adiſcens infirmatur, aliquando capite dolet & grauatur, ergo ibi eſt alteratio.

Ad hoc reſpondet B. T. quod ſubiectum receptiuum alicuius accidentis eſt triplex. Primũ eſt, quando eſt ſufficienter diſpoſitum, & nullum eſt impedimentum in ipſo, tunc ſtatim recipit accidens, vt aer ſerenus eſt ſufficienter ad lumen diſpoſitus, & ideo ſtatim ad præſentiam Solis recipit lumen. Secundum eſt, quando non eſt diſpoſitũ ad recipiendũ accidens, ſed indiget alteratione, vt diſponatur, vt ſtatim ſecundũ ſe non eſt diſpoſitum ad formã ſcutellæ, ſed indiget liquatione & calefactione, vt recipiat illam formã. Tertium eſt quãdo ſecundũ naturam ſuam eſt diſpoſitum, ſed eſt aliquod impedimentũ prohibens, vt cùm aer eſt plenus nebulis, eſt quidem diſpoſitus ex ſe ad lumen, ſed indiget aliqua alteratione præcedente remouente tale impedimentum, puta calefactione Solis reſoluente nebulas: ſic eſt de intellectu humano, ipſe quidem ex ſe eſt aptus ac diſpoſitus ad recipiendum ſcientiam, ſed quia homini plura inſunt impedimenta, quibus prohibetur recipere ſcientiam, vt ſunt motus corporis, infirmitas, debilitas ſenſuum, impetus paſſionum, ideo indiget aliqua alteratione præcedẽte, qua remoueantur hæc impedimenta. dico igitur ad argumentum, ꝙ ille labor, aut infirmitas non eſt ex parte intellectus, ſed ex parte corporis corruptibilis & alterabilis. Et ideo cùm anima erit ſeparata, nullus ei erit labor in ſpeculando. Hîc terminatur primus tractatus ſuper 7. Phyſic.

TRACTATVS II.
ſuper Septimo Phyſicorum.

IN hoc ſecundo tractatu agenda ſunt tria.

Primò declarabitur quotuplex eſt comparatio, & quot requirantur ad propriiſſimam comparationem.

Secundò declarabitur in communi qui motus ſint comparabiles adinuicem.

Tertiò declarabitur quomodo comparantur ponendo aliquas regulas comparationis.

CAPVT I.
Quotuplex ſit comparatio, & quæ ad veram requirantur comparationem.

CIrca 1. nota, ꝙ cõparatio vera, & abuſiua ſumitur tripliciter, ſ. communiter, propriè, & propriſſimè. Comparatio communis eſt quando illud prædicatum, in quo aliqua duo comparantur, conuenit vtrique ſecundum vnam rationem, ſaltem analogam: vt ſubſtantia eſt perfectior accidente, nam perfectum prædicatur de ſubſtantia, & de accidente ſicut ens, ens autem ſecundum B. T. prædicatur analogicè de prędicamentis, & de ſubſtantia, & accidente: ſimiliter dũ dico, Deus eſt melior & ſapientior creatura, ibi eſt comparatio cõmunis, quia bonitas, & ſapientia prædicantur analogicè de Deo & creatura, nã creatura nõ eſt bona, niſi quia habet ordinẽ ad Deũ. Cõparatio propria eſt, quãdo extrema comparabilia ſunt eiuſdem generis, vel ſpeciei ſpecialiſſimæ: prædicatũ autem, in quo comparantur, eſt ſemper ſpecies ſpecialiſſima: exemplum primi, coruus eſt nigrior columbo, coruus & columbus ſunt eiuſdem generis, quia continentur ſub animali, nigredo autem ſpecies ſpecialiſſima, in qua comparantur: exemplum ſecundi Plato eſt albior Socrat. Comparatio propriiſſima eſt, quando prædicatum, in quo extrema comparantur eſt ſemper ſpecies ſpecialiſſima, & extrema comparabilia ſemper ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ, vt Plato eſt albior Socrate, & de hac principaliter loquitur philoſophus in 7. phy. & dicit quòd tres conditiones requirit.

Prima eſt, ꝙ prædicatũ in quo fit comparatio prædicetur de vtroque extremo comparabili vniuocè & non ęquiuocè, propterea hæc comparatio nulla eſt, vox Socratis eſt acutior acu vel gladio, nam acutum eſt æquiuocum, nam vt prædicatur de voce non prædicatur de acu, nam vox dicitur acuta, quæ fortiter penetrat auditum, acus dicitur acuta, quæ fortiter penettat tactum, vel corpus denſum. *Tex. c. 21 22 23.*

Secunda conditio eſt. ꝙ prædicatum, in quo fit comparatio debet habere idẽ ſuſceptiuum, i. debet recipi in vtroque extremo comparabili eodem modo, vnde hæc comparatio eſt bona, Plato eſt albior Socrate, quia albedo recipitur in vtroque inquantum habent ſuperficiem: quæ eſt immediatum ſubiectum coloris: hęc autem comparatio nulla eſt, ſ. vox Socratis eſt maior Socrate, quia magnitudo recipitur in Socrate prout eſt ſubſtantia, ſed magnitudo recipitur in voce, prout vox eſt ſonus fortiter immutans auditũ.

Tertia cõditio eſt, ꝙ prædicatũ, in quo fit cõparatio debet eſſe ſpecies ſpecialiſſima, & ſimiliter extrema cõparabilia, propterea hęc cõparatio non eſt propriiſſima, Plato eſt ſapientior, vel doctior Socrate, qm̃ doctrina eſt genus. Cuius ſpecies ſunt doctrina logicæ, doctrina philoſophiæ, doctrina geometriæ, &c. Hæc auté eſt propriiſſima, Plato eſt magis geometra quã Socrates, qm̃ geometria, in qua conueniunt, eſt ſpecies ſpecialiſſima & extrema comparabilia ſunt eiuſdẽ ſpeciei, ſ. Plato, & Socrates: ſil'r hæc non eſt propriiſſima, equus eſt pulchrior aſino, qm̃ pulchritudo nõ eſt ſpẽs ſpecialiſſima, nec equus & aſinus ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ, igiẽ propriiſſima cõparatio habet has conditiones, ſ. prædicatũ in quo fit comparatio ſit vniuocum, & recipiatur in vtroque extremo eodem modo, & ſit ſpecies

ſpecial

ſpecialiſſima atque extrema comparabilia ſint eiuſdē ſpeciei. Hæc de primo ſufficiant.

CAPVT II.

Quinam motus cui motui comparabiles ſint.

CIrca ſecundum, ſ. qui ſint motus comparabiles adinuicem, ita ꝙ vnus poſſit dici æquè velox ſicut alter, vel velocior, aut tardior altero, pro horum notitia ponũtur quædam concluſiones, quas excipio à Philo. in 7. Phyſ.

Tex.c.21 22.23. Prima concluſio, motus localis & alteratio, aut augmẽtum non ſunt comparabiles adinuicem, ita ꝙ non poteſt dici motus localis eſt velocior alteratione, aut æquè velox ꝓbatur ſic. Quæ ſunt adinuicem comparabilia propriiſſimè ſunt eiuſdem ſpeciei, vt dictum eſt: ſed motus localis & alteratio non ſunt eiuſdem, imò ſunt duæ ſpecies motus, vt dictum eſt in 5. Ergo non ſunt comparabiles adinuicem.

Secunda concluſio, Motus rectus & circularis non ſunt comparabiles, quia localis circularis, & motus rectus localis non ſunt eiuſdem ſpeciei, nec ſunt ſuper magnitudinem eiuſdem ſpeciei, nam diſtinguuntur ſpecie magnitudo recta, & circularis, ſicut linea recta, & circularis, ergo etiam diſtinguuntur ſpecie motus localis rectus & circularis, ergo non ſunt comparabiles.

Tertia concluſio, omnes motus locales recti ſunt adinuicem comparabiles, ſimiliter omnes motus circulares adinuicem, puta poſſunt dici motus ſtellarum fixarum eſſe æquè veloces: motus autẽ in planetis vnus tardior, alter velocior. probatur, omnes motus recti ſunt ſuper magnitudinem eiuſdẽ ſpeciei quę eſt linea recta, & omnes motus circulares ſunt ſuper magnitudinem eiuſdem ſpeciei quæ eſt linea circularis, ergo ſunt adinuicem comparabiles.

Et nota, ꝙ tũc duo motus locales ſunt æquè veloces, qñ duo mobilia pertranſeunt æquale ſpatium inæquali tempore, vt quando Socrates & Plato tranſeunt vnum milliare in vna hora, tunc autem eſt velocior vnus altero, quando per tranſit Socrates æquale ſpatium in minori tempore, puta vnum milliare in dimidia hora, vel tranſit maius ſpatium in æquali tempore, puta duo milliaria in vna hora.

Tex.c.32 33. Quarta concluſio, Omnes alterationes, per quas acquiritur vna qualitas ſecundum ſpeciem ſunt comparabiles in velocitate, & tarditate, puta omnes ſanationes, & oẽs dealbationes poſſunt adinuicem comparari. probatur, contingit, ꝙ Plato & Socrates æquali tempore, puta in vna die ſanantur. ergo illæ ſanationes ſunt æquè veloces, & contingit ꝙ facies Socratis denigratur à Sole in vna hora, facies vero Platonis denigratur in duabus horis. ergo denigratio Socratis eſt velocior, & ſic ſunt comparabiles. Si autẽ quæras quot requirantur ad hoc ꝙ duæ alterationes ſint æquè veloces, reſpondet Philoſophus, ꝙ tria requiruntur. primò, ꝙ ſit vna qualitas eiuſdem ſpeciei acquiſita per vtranque alterationem, puta ſit albedo acquiſita per duas dealbationes. Secundò, ꝙ illa qualitas ſit æquè perfectè acquiſita per vtranque alterationem. Nam ſi albedo perfectè acquiratur in vno ſubiectò alterabili per vnam dealbationem, & in alio remiſsè ac imperfectè, illę alterationes nõ ſunt ęquè veloces. Tertiò requiritur ꝙ duo alterabilia ſecundũ æquales partes in æquali tempore alterentur: puta ſunt duo corpora, quorum vtrunque ſit bicubitale, & debeant dealbari, ſi medietas vtriuſque dealbatur in vna hora: & alia medietas in alia hora. iſtæ dealbationes ſunt æquè veloces, ſi autẽ ſolùm tertia pars de primo dealbatur in vna hora & pluſquam medietas dealbatur, de ſecundo in alia hora, tunc prima dealbatio eſt tardior, & ſecunda eſt velocior.

Tex.c.34 Quinta concluſio, Duæ generationes poſſunt dici æquè veloces, quando in æquali tempore generanẽ duo eiuſdem generis, vel eiuſdem ſpeciei. exemplum primi, ſi equus, & mulus generantur in ſex mẽſibus, iſtæ gñationes ſunt æquè veloces. quia equus & mulus continenẽ ſub animali perfecto, vt ſub vno genere: & ideo, ſi in ſex menſibus generanẽ vermis, & equus non poſſunt dici gñationes æquè veloces, quia diſtinguũtur genere vermis & equus, nam vermis eſt animal imperfectũ, equus autẽ eſt animal perfectũ. Exẽplũ ſecũdi, ſi Plato & Socrates æquali tpe, puta ſex mẽſib. generenẽ ſunt gñationes ęquè veloces, ſi aũt Plato gñatur in 9. mẽſib. & Socr. ī 10. prima eſt velocior, & ſecũda eſt tardior.

Notandũ eſt poſtremò, ꝙ, q̃a dictũ eſt 5. ꝙ veriſſima cõparatio eſt quando comparabilia ſunt eiuſdem ſpeciei, & quando id, in quo comparãtur prædicatur vniocè de eis, & eſt ſpecies ſpecialiſſima, ideo dicit Philoſophus ꝙ corollariè ſequitur genus eſſe æquiuocũ ſecũdum Phyſicum, puta animal, ſolam autem ſpecialiſſimam eſſe vniuocã. cuius ratio eſt, quia ſpecialiſſima ſpecies dicit vnam rationem, & vnam naturam repertam in ſuis indiuiduis, puta homo dicit vnam diffinitionem, & naturam humanam, quę eſt in omnib. hominibus, animal verò licet dicat vnam rationẽ conuenientem cuilibet ſpeciei, quæ eſt hæc, animal eſt ſubſtantia animata ſenſitiua, tamen non dicit vnam naturam conuenientẽ cuilibet ſpeciei. alia eſt. n. natura hominis, alia eq, &c. ideo diximus in prædicabilib. ꝙ genus licet ſit vniuocũ ſecundum Logicum, eſt tamen æquiuocum ſecundum Phyſicum, vnde dicit Ariſt. in 7. Phyſ. Iuxta genera latent æquiuocationes, ſimiliter ſecundum genus non fit propriiſſima comparatio. Hæc de ſecundo ſufficiant.

CAPVT III.

IN 3. cap. ponendæ ſunt regulæ comparationis, quas aſſignat Philoſophus & declarãdę. Et primò nota ꝙ in motu locali ponit ſex regulas, quarum quatuor ſunt affirmatiuæ, & duo ſunt negatiuæ.

Prima, ſi aliqua potentia moueat aliquod mobile in aliquo tempore per aliquod ſpatium eadem potentia mouebit medietatem mobilis in eodem tempore per duplũ ſpatium. v. g. ſi potẽtia motiua, quæ eſt in brachio Socratis mouet lapidem duarum librarum per vnum milliare in vna hora, ipſamet potentia Socratis mouebit medietatem illius lapidis, ſi diuidatur per duo milliaria in vna hora, q̃a quanto minus reſiſtit mobile mouenti, tanto plus, & longiori ſpatio poteſt moueri in æquali tpe, ſed minus reſiſtit potentię Socratis medius lapis, quàm totus lapis, quia eſt minoris ponderis & in duplo minus reſiſtit. ergo in duplo longiori ſpatio mouebitur in æquali tempore. Et nota, ꝙ hæc regula ſupponit, ꝙ figuræ totius mobilis & dimidij mobilis ſint ſimiles, & quòd medium in quo mouentur puta aer, ſit æquè ſubtile, & ſpatium ſit vniforme, hæc enim omnia poſſent impedire velocitatem motus. 1. regula. Tex.c.38

Secunda, ſi aliqua potentia mouet aliquod mobile in aliquo tempore per aliquod ſpatium eadem potentia mouebit medietatem illius mobilis in medietate illius temporis per æquale ſpatium. v. g. ſi Socrates trahit lignum centum librarum in pondere per duo milliaria in vna hora, ipſemet Socrates trahet dimidium illius ligni in media hora ꝓ duo milliaria: quia cùm minus reſiſtat medietas ligni velocius mouebitur quàm totum lignum: ergo vel mouebitur ꝓ longius ſpatium in æquali tempore. Et hoc contingit per primam regulam, vel mouebitur per æquale ſpatium per minus tempus. Et hoc eſt quod cõcludit hæc ſecunda regula. 2. regula.

Tertia, ſi aliqua potentia mouet aliquod mobile per aliquod ſpatium, medietas potentiæ mouebit medietatẽ mobilis per idem ſpatium in æquali tempore. v. g. ſit Socrates, qui habeat potẽtiam motiuam in 8. gradib. & ferat lignum decem ponderum per vnum milliare in vna hora: ſumatur Plato, qui habeat potentiam motiuam ſolùm in 4. gradib. ita ꝙ ſeruetur proportio dupla inter 8. & 4. Item diuidatur lignum decem ponderum in duo media, ſ. quinque, & quinque pondera: dico, ꝙ Plato feret lignum quinque ponderũ per vnum milliare in vna hora, quia ſicut inter potentiam motiuam Socratis & Platonis eſt proportio dupla, ita inter lignum decem ponderum, quod quinque ponderum eſt ꝓportio dupla & quantum reſiſtit lignum decem ponderum potentiæ Socratis, tantum reſiſtit lignum quinque ponderum potẽtiæ Platonis, quia ſemper ſeruatur proportio dupla: ergo tanta velocitate Plato mouebit medium lignum, quãta mouebit Socrates totum lignum, dũmodo medium, & figura ſint conformia, vt dictum eſt in prima regula. 3. regula. Tex.c.36

Quarta, ſi duæ potentiæ moueant duo mobilia per aliquod ſpatiũ in aliquo tpe, aggregatũ ex illis duab. potẽtiis mouebit aggregatũ ex illis duob. mobilibus per idẽ ſpatiũ in æquali tpe. v. g. ſint Socrates & Plato. & Socrates per ſe portet lapidẽ decem ponderum, ſimiliter Plato portet lapidem alium decem ponderum, vterque pervnum milliare in vna hora, ſumatur Marcus, qui habeat tantã virtutem motiuam, quantam habent Socrates & Plato ſimul: dico ꝙ Marcus portabit per ſe ſolum vtrunque lapidem ſimul in vna hora per vnum milliare, quia tãta eſt virtus in ſolo Marco, quanta eſt collectiuè in Socrate & Platone: ergo portabit vtrunque lapidem æquali velocitate. 4. regula. Tex.c.37

Quinta, non ſi aliqua potentia mouet aliquod mobile ꝓ aliquod ſpatiũ eadẽ potentia mouebit mobile duplo maius per medietatem ſpatij in æquali tempore. verbi gratia, non eſt neceſſe ſi Socrates mouet lapidem decem 5. regula.

pond

ponderum per vnum miliare in vna hora, ꝙ ipſemet Socrates moueat lapidem viginti ponderum per medium miliare in vna hora, quia fortè maior erit reſiſtentia lapidis viginti ponderum, quàm ſit potentia Socratis, & ideo nullo modo mouebit ipſum lapidem, ꝙa à ꝓportione minoris in æqualitatis non ſequitur motus, aut actio.

6. regula Sexta, non ſi aliqua potentia mouet aliquod mobile per aliquod ſpatium in aliquo tempore, medietas illius potentiæ mouebit totum illud mobile per medietatem ſpatij in æquali tempore: v.g. pono ꝙ Plato, & Socrates habeant æqualem potẽtiam motiuam, ꝙ & portent collectiuè vnum modium frumenti per vnum miliare in vna hora, non ſequitur ꝙ ſolus Plato portet ipſum modium frumenti per medium miliare in vna hora: nam fortè non poterit ipſum aliquo modo mouere, cùm maior ſit reſiſtentia ipſius modij quàm potentia ſolius Socratis.

Poſitis regulis comparationum in motu locali, Philoſophus ponit regulam in motu alterationis, & augmenti, quę habet quatuor partes, & poſſunt formari quatuor regulæ ac declarari.

Prima, ſi aliquod alterãs cauſat aliquantam qualitatem *Te. c. 39.* in aliquo ſubiecto in vna hora, cauſabit duplã qualitatẽ in eodem ſubiecto in duabus horis. v.g. ſi ignis A, cauſat in vaſe aquæ duos gradus caloris in vna hora, ipſemet ignis cauſabit in eadem aqua quatuor gradus caloris in duabus horis, quia ſeruatur eadem proportio, ſc. dupla, quæ eſt inter duo, & vnum, & inter duo ac quatuor, nota tamẽ ꝙ eſt neceſſe ipſum ignem ſemper eſſe æquè potentem, & ipſam aquam eodem modo propinquam igni: & æquè diſpoſitam.

Secunda, ſi detur alterans duplo potentius quàm prędcedens, cauſat qualitatem duplam in eodem tempore, v.g. detur ignis duplo maior quàm ignis A, de quo dictum eſt in prædcedenti regula dico, ꝙ ſi ignis A, cauſabit duos gradus caloris in aqua in vna hora, hic ignis duplo maior cauſabit quatuor gradus caloris in aqua in vna hora, nã ex quo potentior eſt, maiorem effectum habet in aqua.

Tertia, ſi ignis duplo potẽtior cauſat quatuor gradus caloris ĩ aqua in vna hora, ergo cauſat duos gradus in medi hora, hæc clara eſt, dummodo ſemper æqualiter calefaciat

Quarta, ſi ignis prædictus diuidatur in duo media, medietas ipſius ignis cauſabit duos gradus caloris in vna hora, nam bene ſequitur ſi totũ cauſat quatuor, ꝙ dimidium cauſat duo, quia ſeruatur proportio dupla. Nota tamen ꝙ has regulas non intelliges ſine notitia proportionum, ideo eas ordinaui in fine huius ſeptimi.

Vltimo, Philoſophus ponit regulam negatiuam quæ eſt hæc, ſi aliqua potentia alterat aliquod ſubiectum totum in vna hora, non eſt neceſſe, ꝙ medietas illius potentię alteret idem totum ſubiectum in duab. horis, quia fortè nullo modo poterit ipſum alterare. v.g. ñ eſt neceſſe ꝙ ſi vncia rheu barbari liberat, vel ſanat totum Socratem à febre in vna hora, ꝙ media vncia ſanet ipſum Socratem à febre in duabus horis, imò continget ꝙ nunquam ſanabit eum, quia fortè media vncia erit improportionata illi ægritudini, cui tamẽ proportionatur tota vna vncia. Hæc de 3. ſufficiant.

Argumẽta. Contra prædicta quædam fiunt argumenta.

Primum. Primum probat, ꝙ in æquiuocis eſt bona cõparatio ſic, hæc cõparatio eſt vera: canis cæleſtis eſt maior cane latrabili, cùm ſit ſtella fixa, quarum quælibet viſo notabilis eſt maior terra, vt dicitur in tractatu ſphæræ. Et tamẽ canis cę leſtis, & latrabilis ſunt ęquiuoci, ergo in æquiuocis ſunt veræ comparationes.

Ad hoc dr̃, ꝙ in ęquiuocis non eſt cõparatio quo ad illã prædicata, quæ non conueniunt vtrique, ſicut in propoſito canis cæleſtis, & latrabilis non poſſunt comparari his prædicatis, eſſe lucidum, eſſe quadrupes, eſſe incorruptibile, q̃tum aũt ad prædicata quæ conueniunt vtrique poſſunt cõparari comparatione cõi, quia vt ſic nõ ſunt æquiuoca. Nã eſſe corpus cõuenit vtrique vniuocè ſecundũ Logicum, & quia magnitudo vel paruitas in cane eſt inquantũ eſt corpus, ideo ꝑdicta cõparatio eſt bona, ſi r̃ hæc eſt bona, canis cęleſtis ẽ nobilior, & ꝑfectior, & durabilior cane latrabili.

Secundũ. Secundũ ꝓbat, ꝙ duę gñationes nõ ſunt cõparabiles in velocitate, ita ꝙ pñt dici æquè veloces, vel vna velocior, & alia tardior ſic, ſi pñt dici ęquè veloces, ergo fiũt in tpe. velox. n. & tardũ diffiniuntur per tps, vt dictũ eſt in 4. Phy. ſed generationes non fiunt in tempore ſed in inſtanti, vt dicetur in 8. Phyſic. ergo non ſunt comparabiles.

Ad hoc dicitur, ꝙ generatio ſumitur dupliciter, primò pro alteratione præcedente introductionem formæ in materia. ſecundò pro ipſa introductione formæ. nã quando ex ligno debet generari ignis, primò neceſſe eſt ipſum lignum calefieri ſufficienter, ſecundò poſt calefactionem recipitur forma ignis in materia ligni, ipſa calefactio dicitur alteratio præcedens, ipſa receptio formæ ignis in materia ligni, dicitur introductio formæ, & illa propriè eſt generatio. Ad argumentum igitur dico, ꝙ ſumendo generationem pro alteratione præcedente, vt ſic fit in tempore, & ſic ſunt comparabiles adinuicem, ſumẽdo autem pro ipſa ſola introductione formæ, ſic fit in inſtanti, & non ſunt comparabiles. Philoſophus autem quando comparat generationes adinuicem, ſumit eas pro alteratione præuia.

Tertium. Tertium probat Philoſophum eſſe diminutum in comparatione motuum in ſecundo capite. Nam non comparauit duo augmenta, aut decrementa adinuicem, ſed ſolùm comparauit motus locales, alterationes & generationes.

Ad hoc dicitur ſecũdum B.T. ꝙ ex quo declarauit quomodo motus locales comparentur adinuicem, etiam declarauit implicitè de augmento. Nã ſicut motus localis fit ſuper aliquam magnitudinem, quæ eſt quantitas, ita etiam augmentum fit vt acquiratur aliqua quantitas maior, quæ poteſt dici magnitudo. igitur dando regulam de motu locali, dedit etiam virtualiter de augmento & decremento, quia oppoſita per ſe inuicem cognoſcuntur. Hìc terminatur ſecundus tractatus, & vltimus ſuper 7. lib. Phyſic.

TRACTATVS, IN quo variæ ac multiplices Proportionum ſpecies deſcribuntur.

PRoportio eſt duplex, ſ. communiter dicta, & propriè dicta: primo modo eſt comparatio duorum adinuicem comparatorum in aliquo vno prædicato vniuoco: vt dum comparantur Socrates & Plato in albedine, vel alia qualitate, in qua conueniunt. ſecundo modo eſt duarum quantitatũ adinuicem habitudo, vt duo comparata ad vnum in rõne continentiæ, quoniam duo bis continent vnum, & inde oritur proportio dupla.

Proportio propriè dicta eſt duplex, ſ. rationalis & irrationalis. Rationalis eſt duarum quantitatum commenſurabilium vna communi menſura adinuicem habitudo, vt bicubitum, & quatricubitũ, commenſuranẽ enim cubito multiplicato, vt patebit infrà. Irrationalis eſt duarũ quantitatum continuarum finitarum incommenſurabilium vna cõmuni menſura, ita ꝙ nõ commenſurantur numero nec vnitate, vt coſta & diameter in quadrato. Non. n. poteſt aſſignari aliqua menſura, quæ menſurans coſtam, poſteà ipſamet aliquota præcisè menſuret diametrum, ſed ſemper aut excedet, aut deficiet. Differũt autem, quoniam irrationalis nõ conſideratur ab Arithmetico, ipſa enim eſt de vnitate & numero, & huiuſmodi proportio non poteſt ab aliquo numero, nec ab vnitate denominari: in geometria aũt vtraq, conſideratur, quoniam ipſa eſt de magnitudinibus continuis, ex quibus aliquæ ſunt commenſurabiles, aliquæ non. Conſtat. n. Geometram conſiderare latera quadrati commenſurabilia, & diametrum incommenſurabilem lateris.

Proportionum rationalium alia eſt æqualitatis, alia inæqualitatis, proportio æqualitatis eſt duorum æqualium adinuicem habitudo, vt duo & duo.

Proportio inæqualitatis eſt duorum inęqualium adinuicem habitudo, vt ſex, & tria.

Proportio inæqualitatis eſt duplex, quoniam alia eſt minoris inæqualitatis, alia maioris.

Proportio maioris inæqualitatis eſt maioris ad minus habitudo, vt ſex ad tria.

Proportio minoris inæqualitatis eſt minoris ad maius habitudo, vt duo ad quatuor.

Proportio maioris inæqualitatis continet quinque ſpecies, quæ ſunt iſte, multiplex, ſuperparticularis, ſuperpartiens, multiplex ſuperparticularis, multiplex ſuperpartiẽs.

Proportio multiplex, eſt quando maius continet minus pluries præcisè, & multas habet ſpecies, nam ſi cõtinet bis, dicitur dupla: ſi ter, tripla, vt 3. & 6. 2. & 6. ſi quater, quadrupla vt 2. & 8. & ſic in infinitum.

Proportio ſuperparticularis, eſt quando maius continet minus ſemel & aliquam eius partem, & habet multas ſpecies. Nam ſi continet ſemel & medietatem, dr̃ ſexquialtera

vel

vel emiola,vt 3.& 2. ſi tertiam partem dicitur ſexquitertia, vt 4.&3.ſi quartam,ſexquiquarta,vt 5.& 4.&ſic in infinitũ.

Proportio ſuperpartiens,eſt quando maius continet minus ſemel,& aliquas partes, & habet multas ſpecies. Nam ſi continet ſemel minus & duas partes dicitur ſuperbipartiens,vt 5.& 3.ſi tres partes,dicitur ſupertripartiens,vt 8.& 5.ſi quatuor partes,dicitur ſuperquatripartiens, vt 12. & 8. & ſic in infinitum.

Proportio multiplex ſuperparticularis eſt quando maius continet minus pluries,& aliquam eius partem, & habet multas ſpecies,nam ſi continet bis,& medietatem dicitur dupla ſexquialtera, vt 5. & 2.ſi tertiam partem, dicitur dupla ſexquitertia,vt 3.& 7.ſi quartam partem, dupla ſexquiquarta,vt 4.& 9.& ſic in infinitum.

Proportio multiplex ſuperpatiens eſt quando maius cõtinet minus pluries,& aliquas eius partes, & habet multas ſpecies,nam ſi continet bis,& duas partes,dicitur dupla ſuperbipartiens,vt 3.& 8.ſi bis,& tres partes dicitur dupla ſupertripartiens,vt 4.& 11.&c.

Vt autem ſcias omnes prædictas ſpecies,& multiplicari deſcripſi tabulam in qua ſcies diſcernere has ſpecies vſque ad centum vt declarabo infrà.

Declaratis ſpeciebus proportionis maioris inæqualitatis,agendum eſt de ꝓportionalitate, de proportionabilib. de commutatis proportionabilibus.

Proportionalitas eſt comparatio duarum proportionũ adinuicem,vt ſicut ſe habent 6.ad 4.ita 3.ad 2. eſt autem triplex,ſcilicet Arithmetica,geometrica,& muſicalis.

Proportionalitas Arithmetica eſt duarum proportionũ ſimilitudo ſecundum differentiam & exceſſum,vt 4. & 6.3. & 1.differentia autem ſiue exceſſus eſt quãtitas,qua maius excedit minus,& quoniam inter 4.& 6.& inter 3.& 1. eſt idem exceſſus:ſicut.n.6.ſuperant 4.in duobus,ſic 3.ſuperant vnum in duob.ideo inter ea eſt proportionalitas Arithmet.

Proportionalitas geometrica eſt duarum proportionũ ſimilitudo ſecundum ſpeciem, licet ſit diſſimilitudo ſecundum exceſſum,vt 6. & 4.3. & 2.nam vtrobique eſt proportio ſexquialtera, non autem eſt idem exceſſus, quoniam 6. ſuperant 4.in duobus,& 3.ſuperant 2.in vno.

Proportionalitas muſicalis eſt, extremorum proportionum adinuicem , & differentiarum adinuicem ſimilitudo, vt ſi dicatur ſic 6.4.3.6.ſuperant 4.in duobus,& 4.ſuperant 3.in vno. Iſte ergo ſunt differentiæ ſiue exceſſus duo 2. & 1. &inter hęc ſeruatur proportio dupla.Nam ſicut ſe habent 6.& 3.ſic 2.& vnum.

Proportionalitatum arithmeticarum & geometricarũ alia continua,alia diſcontinua.Continua eſt, quando copulantur partes ad communem terminum,vt ſicut ſe habent, 4.& 2.ita duo & vnum,ly duo eſt terminus communis.Diſcontinua eſt , quando duæ proportiones non copulanť ad communem terminũ,vt hîc ſicut ſe habent 6.& 4.ita 3.&2.

Proportionabilia Arithmetica ſunt illa,quorum differẽtiæ,& exceſſus ſunt æquales,vt 6.& 4.3. & vnum, ſuperant enim 6. 4.in duobus,& 3.vnum in duobus.

Proportionalia geometrica ſunt illa , quorum proportiones ſunt eiuſdem ſpeciei,vt 8.& 4.6.& 3. quoniam vtrobique ſeruatur proportio dupla.

Proportionabilia Arithmetica cõmutata ſunt illa, quæ ſic ſe habent ꝙ ſicut antecedens vnius ſe habet ad antecedens alterius,ſic conſequens vnius ad conſequens alterius ſecundum differentiam & exceſſum,vt hîc, ſicut ſe habent 6.ad 4. tria ad vnum, ergo commutando ſicut ſe habent 6. ad 3.ita 4.vnum,ſed 6.ſuperant tria in tribus, ergo 4.ſuperant vnum in tribus.

Proportionabilia geometrica commutata ſunt illa,quorum antecedentia adinuicem , & conſequentia adinuicem habent eandem ſpeciem proportionis , vt hîc , ſicut ſe habent,6.ad 3.ita 4.ad 2.ergo commutando ſicut ſe habent,6. ad 4.ita tria ad duo,ſed inter 6.&4.eſt proportio ſexquialtera,ergo & inter 3.& 2.

Vt autem intelligas tabulam proportionum maioris in æqualitatis aduerte,ꝙ in quadrato inferius deſcripto in latere A,& B,procedit ab 1.vſque ad decem, in latere autem C,& D,à decem vſque ad centum,aduerte quod qualis ꝓportio eſt inter numeros primæ lineæ procedendo ab A,ad B, talis eſt inter numeros ſubſequentium linearum correſpondenter.v.g.quoniam inter 3.& 2.eſt proportio ſexquialtera, eadem eſt inter 6.& 4.inter 9.& 6.inter 12. & 8. & ſic, deſcende vſque ad vltimam lineam in qua 30.& 20. ſunt in eadem proportione.Item aduerte ꝙ in tabula traxi deſuper lineas arcuatas,vt ſcias ſpecies proportionum comprehenſas inter dictas lineas .

A, B,

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
10	20	30	40	50	60	70	80	90	110

C, Figura proportionum. D,

EPITOME

SVPER LIBRO VIII. Phyſicorum.

TRACTATVS I.

ARiſt.in 8.Phy. incipit applicare ad materiã particularem ea quę dixit in prȩcedentibus libris de motu & mobili, & mouente in communi, & licet aliqualiter incœperit hanc applicationem in ſeptimo,vbi probauit dari primum motorem,tamen id perfectius exequitur in hoc 8.quẽ diuidemus in 4.tractatus.

In primo inueſtigabimus vtrum ſemper fuerit motus non explicando quia motus ſemper fiunt.

In ſecundo determinabitur, ꝙ datur vnum primum mouens penitus immobile,& vnus primus motus æternus.

In tertio inueſtigabitur qualis eſt primus motus,qui ponitur æternus ſecundum Ariſt.

In quarto, inquiret qualis eſt primus motor penitus immobilis vtrum ſit virtus infinita,& incorporeus,&c.

TRactatum primum diuidimus in tria capita.

In primo ponentur opiniones antiquorum.

In ſecundo probabitur hæc concluſio,ſecundum Ariſt.ſemper fuit aliquis motus, & ſic mundus eſt æternus.

In tertio,ſoluentur rationes Philoſophi.Nos.n.tenemus ſecundum fidem,mundum eſſe creatum à Deo non ab ęterno,& ſic non ſemper fuit aliquis motus Phyſicus, quia ante mundum creatum nullus motus erat,vt dicemus.

CAPVT I.

Opiniones duæ afferuntur eius quod eſt,an ſemper fuerit motus.

CIrca primum cap.primò ponitur opinio eorum , qui dicunt ſemper fuiſſe aliquem motum, quorum princeps eſt Democritus:ipſe.n. opinabatur mundum fabricatum ex atomis,quæ ſunt in continuo motu, & quorũ natura eſt ſemper moueri,quibus adinuicem concurrentibus credebat mundum eſſe factum à caſu,nõ ex aliqua prouidentia,& non ſolùm opinabatur hunc mundum,quẽ nos inhabitamus eſſe productum ex atomis,ſed dicebat ꝙmundi infiniti producuntur in ſpatio infinito vacuo , quorum quilibet poſt aliquod tempus deſtruebatur ex diſſolutione atomorum,&alius producebatur in alia parte ſpatij vacui infiniti, ſed generatio mundi non fit ſine alteratione præcedenti,quia introductionem formæ in materia præcedit alteratio,alteratio autem eſt motus. Cùm ergo Democritus ſemper poſuerit eſſe generationem mundorum,etiam ſemper poſuit aliquem motum eſſe. *Opi. Democri. Tex.c.3.*

Secundò ponitur opinio eorum,qui dicunt non ſemper fuiſſe motum,& eſſe tantùm vnum mundum, non eſſe æternum,& iſti ſunt Anaxagoras,&Empedocles,ſed diuerſimodè. Nam Anaxagoras dicebat ꝙ per tempus infinitum res omnes erant adinuicem miſtæ, puta elementa non erant diſtincta,ſed ſimul erant,terra,aqua,aer,cælum,ſtellæ,&c.Et hanc miſtionem appellabat chaos,i.confuſionem, quia omnia erant ſimul confuſa , & tunc nullus erat motus in rebus,nec in elementis,ſed omnia ſimul quieſcebãt. Demum intellectus primus,quẽ nos dicimus Deum,incœpit ſegregare elementa, & cælum, & alia abinuicem , & collocare terram in ſuo proprio ſitu , ſic aquam , ſic aerem , &c. *opi. Anaxa. & Empe. Tex. c.2.*

Et

Et hac ſegregatione productus eſt mũdus,&incœpit motus eſſe in cælo,in elementis,& elemẽtatis. Cùm igitur nõ ſemper fuerit mundus ſecundũ Anaxagoram,ergo nõ ſem per fuit motus. Empedocles verò dicebat, q̃ lis & amicitia ſunt principia mũdi, ſed diuerſimodè: nã lis producebat mundũ,& conſeruabat,propriũ eſt enim litis diſgrega re,& ſeparare res abinuicẽ,& quia eſt neceſſe q̃ elementa, & cæli ſint ſeparata & collocata in locis propriis,ſi debet eſſe mundus,ideo ponebat mundũ produci ex lite,& conſeruari quãdiu regnabat lis,ſed tranſacto aliquo tempore inſurgebat amicitia,& omnia cõfundebat adinuicẽ, ſic q̃ & eleméta,& cæli,& alia erant miſta ſimul, & tũc deſtruebatur mundus, nullúſque erat motus donec regnabat amicitia,& iterum inſurgente lite adhuc fiebat mũdus,& tũc incipiebat motus,patet igitur ſm Empedoclem q̃ pro aliquo tẽpore erat motus,ſ. regnãte lite, & pro aliquo tempore non erat motus,ſ. regnante amicitia, ergo non ſemper continuè fuit aliquis motus. Nota q̃ Empedocles fuit poeta, & ſcripſit de mundo ſub metaphoris, ideo in hac ſententia ſua aliquod dignum intendebat, ſimiliter Anaxagoras,ſed pro nunc tranſeo,ſi vita comes fuerit, in 1.libro Metaphyſi. declarabo q̃d intendebant ſub his metaphoris.

CAPVT II.

Semper aliquem fuiſſe motum,ac mundum æternum ex Sent.Ariſt.oſtenditur.

CIrca cap.2. probandũ eſt ſecundũ Ariſt. quod motus ſemp fuit,& ſic mundus eſt æternus: & ibi fiẽt duo. Primò probabitur hæc cõcluſio præãbula, omnis motus præſupponit ſuum mobile prius eſſe,ſaltẽ natura.

Secundò defenſabitur creatio contra Commenta.

Circa primũ ponitur hæc concluſio præambula, omnis motus ſupponit ſuum mobile,vt prius ſaltem natura,probatur ſic,oẽ accidens ſupponit ſuũ ſubiectum,vt prius exiſtens, aliter nõ poſſet recipi in ſuo ſubiecto, non enim calor reciperet in aqua, niſi aqua prius exiſteret, ſed motus eſt accidẽs mobilis,cũ recipiat in mobili,&ſit actus ipſius mobilis,vt dicitur in 3.Phyſicor. ergo motus ſupponit ſuũ mobile,vt prius exiſtens.Et præterea,idem patet inductione,non enim eſt motus localis,niſi prius ſit corpus mobile ſecundum locum,quod debet moueri,& ſit mouens quod debet ipſum mouere,nec eſt alteratio niſi ſit alterabile q̃ poſsit alterari,& ſic de augmento,& decremento.

Motus omnis ſuũ mobile præſuppo nit. à Tex. c. 3. vſque.

Circa ſecundum nota q̃ Comment.in 8.Phyſic.in commento 4. improbat creationem, & dicit q̃ eſt impoſsibile aliquid creari,& fundat ſe ſuper hanc propoſitionem Phi ſophi,omnis motus,& mutatio ſupponunt ſuum ſubiectũ mobile,tunc arguit ſic,omnis mutatio ſupponit ſuum ſubiectum,ſed creatio eſt mutatio,id enim quod creatur,mutatur de non eſſe ad eſſe,ergo creatio ſupponit ſuum ſubiectum,ſi ſupponit ſuum ſubiectum eſſe, ergo creatio non eſt productio rei ex nihilo,vt dicũt Chriſtiani, qui arbitrãtur,q̃ creare ſit aliquid ex nihilo facere:prętereà eſt communis opinio Philoſophorum, q̃ ex nihilo nil fit, ergo nihil creatur:prętereà Chriſtianũ vulgus tenet creationem, quia credit q̃ ſit ex defectu producentis q̃ indigeat materia,ex qua aliquid producat. Et quia in Deo nullus eſt defectus,nec aliqua impotentia,ideo dicunt, q̃ Deus non indiget materia in productione rerũ: ſed ex nihilo eas producit,ideo creat eas:ſed inquit Commenta. non eſt ex defectu producentis.q̃ indigeat materia,ſed ex ratione motus & mutationis, quæ ſecundũ Ariſt. ſupponunt ſuũ ſubiectum,in quo mouens, & producens habet operari, falſa ergo eſt opinio Chriſtiani,& Iudæi,qui dicunt mũdũ eſſe à Deo creatum,id eſt,ex nihilo productum.

De creatione contra Auerroem.

Iſtæ ſunt rationes ſuæ,quibus ſic reſpondemus.

Ad primam negatur minor, nam mutatio prædicatur æquiuocè de mutatione Phyſica, & de creatione, quia vt prædicatur de mutatione Phyſica ſupponit materiam, vt prædicatur de creatione,nihil ſupponit: vnde creatio verius dicitur ſimplex emanatio rerum à primo vniuerſali agente,qui eſt Deus,quã dicatur mutatio.Et in hoc deceptus fuit ipſe Cõmenta. dum credidit creationem eſſe verè mutationem Phyſicã, & quando dicitur, id quòd creatur,mutatur de nõ eſſe ad eſſe,dico quod hæc eſt falſa,ſed debet ſic dici,id quod creatur ex nihilo producitur.

Ad ſecundã rationem dicitur, quòd nullus antiquorũ cognouit hunc modum producendi per creationẽ, ſed ſolũ per mutationem,& generationem naturalem,quæ prę-

ſupponit materiã, ideo dicebant ex nihilo nihil fit,ſ. generatione Phyſica,Plato autem & Ariſt. cognouerunt creationem,vt declarabitur in 12. Metaphyſicæ,ideo ipſi concederent q̃ ex nihilo aliquid fit, nam vt dicemus tunc intelligentiæ, & anima intellectiua producuntur à deo ſecundũ Ariſtot. & non producuntur ex materia, quia ſunt immateriales,ergo producuntur ex nihilo,& ſic creantur.

Ad tertiam rationem dicitur, q̃ Chriſtiani non ponunt Deũ producere res ex nihilo, quaſi ſit potentiæ diminutę, indigere materia,ſed ratio eſt,quia dũ Deus producit rẽ, totam ipſam producit,& ſic cũ Deus produxit terram, & materiam & formã ipſius produxit, agens verò naturale non producit totam rem,ſed formam introducit in aliqua materia prius exiſtenti, ſicut ignis introducit formã ignis in materia ligni dum cõburit lignum, & ideo agens naturale ſupponit materiã,agẽs verò vniuerſale, qui eſt Deus, cùm producat totã rem, non ſupponit materiã, ſed ex nihilo producit. Hæc ſufficiant cõtra Commenta. in 12.Metaphyſicæ fiet quæſtio de hac materia, & declarabit quo modo Philoſophi aliq̃ tenebãt creationẽ,& aliqui nõ &c.

CAPVT III.

Soluuntur rationes Philoſophi apparenter concludentes motum ſemper fuiſſe,ac mundi æternitatem.

CIrca tertiũ caput ponuntur rationes Philoſophi quibus probat motum ſemper fuiſſe & ſic mũdum eſſe æternum,& ſunt tres,duæ probãt quòd motus ſemper fuit,Tertia probat quòd motus ſemper erit.

Prima talis eſt,ſi motus nõ ſemper fuit, ergo datur primus motus, ante quem non fuit prior motus, ſed hoc eſt falſum, quod probatur ſic,motus ſupponit mobile & mouens,vt patet per concluſionẽ præcedentem:quęro ergo, aut mobile & mouẽs ſunt producta,aut ſunt æterna,ſi producta,ergo ſunt producta per mutationẽ phyſicam, ergo antequã mobile inciperet moueri,& mouens mouere,fuit prior mutatio, qua ſunt producta, & ſic ſequitur q̃ ante primum motum daret mutatio prior, q̃d eſt falſum, quia nihil eſt prius primo:ſi dicis q̃ mobile,& mouens ſunt perpetua, & tamen mobile non ſemper mouebatur nec mouens ſemper mouebat,cõtrà,aut mobile & mouẽs ſemper fuerunt in hac diſpoſitione in qua nunc ſunt,aut in alia, ſi dicis primum,ergo ſicut nũc mobile mouetur, & mouens mouet,ita ſemper mobile mouebatur, & mouẽs mouebat, quia mouens naturale non impeditum ſemper mouet, niſi aliqua indiſpoſitio,vel impedimentum ſit in eo,ſi dicis ſecundũ,fuit neceſſe remoueri illa indiſpoſitione,vt inciperet eſſe motus,ſed nõ poteſt illa indiſpoſitio remoueri niſi per mutationem. ergo ante primum motum fuit prior mutatio, qua fuit remota indiſpoſitio à mobili & à mouente, & ſic ſequitur, vt prius, q̃ ante primum motum fuit mutatio prior,quod cũ ſit falſum,patet q̃ motus ſemper fuit. Et quia nõ poteſt eſſe motus Phyſicus niſi ſint corpora mobilia,q̃ nõ poſſunt eſſe niſi mũdus ſit,ergo mũdus ſemp fuit.

à Tex. 3. vſque 12

Secunda ratio ſumit ex tẽpore ſic,tẽpus eſt æternũ, ergo motus eſt æternus: tenet cõſequentia, quia tempus eſt mẽſura motus, ergo ſi menſura eſt æterna menſuratum eſt æternũ. Quòd tẽpus ſit æternũ,probat ſic Ariſt.quodlibet nunc acceptũ in tẽpore eſt principiũ & finis, ergo inquãtum eſt principiũ habet tẽpus poſt ſe, & inquantũ eſt finis habet tẽpus ante ſe,& cũ hoc verificetur de quolibet, nũc ſequitur q̃ tẽpus aunquã incœpit, quia daret vnum nũc, quod tãtum eſſet principium & non finis, ſicut in linea finita datur primum punctum extrinſecum,quod eſt ſolùm principium & nõ finis, ſimiliter ſequitur q̃ tempus nũquã definet,quia daretur vnum nunc, quod ſolùm eſſet finis in tẽpore, & non principium, ſicut datur punctum extrinſecum vltimum in linea,q̃ eſt ſolùm finis, & nõ principium, cùm ergo quodlibet nunc ſit principium,& finis, ſequitur q̃ tempus eſt æternum: Si dicas quod nõ eſt verum,quòd quodlibet nunc ſit principium,& finis in tempore, imò dãtur primum nunc quod ſolùm eſt principium, &vltimum, quod ſolũ eſt finis:contrà,Si datur primum nunc, quod ſolùm eſt principium.ergo ante ipſum nunc nõ erat tempus, ſed hoc eſt falſum,quia non datur ante ſine tempore.Nam ante & poſt diffiniuntur per tẽpus: ante enim eſt quod in priori tempore eſt, ſimiliter ſi datur vltimum nunc, quod eſt ſolùm finis in tempore: ergo poſt ipſum nunc non erit tempus,ſed hoc eſt falſum,quia non datur ly poſt ſine tpe cùm diffiniatur per tempus, patet ergo quòd tempus nunquam incœpit & nunquam deſinet,& ſic eſt æternum.

à Tex. 11

Tertia ratio: probat ꝙ motus nunquam desinet, & sic est perpetuus in futuris sic, si motus deficit. ergo post vltimum motum non erit amplius mutatio, quia non potest esse motus posterior posteremo, sed hoc est falsum, quod probatur sic, si motus desinit, ergo postquam desierit motus: mobilia & mouentia aut corrumpentur, aut permanebũt, si corrũpentur, cùm corruptio sit mutatio, ergo post vltimũ motũ dabit adhuc mutatio, quod est falsum, quia nullus potest esse motus posterior vltimo motu, si permanebunt, ergo vel in hac dispositione, in qua nũc sunt, vel in alia, si in hac, ergo qua ratione nunc mouent etiã semper mouebunt, si in alia, ergo mutabunt ex hac dispositione ad aliam, & sic sequitur id, quod prius, s. quod post vltimum motum dabitur mutatio posterior. Ist æ sunt rationes Philosophi, quibus probat motum & mundum esse æternum in præterito, & in futuro, quæ quidem à parte futuri non repugnãt fidei: nam apud theologum determinatur, quòd cæli & elementa durabunt in æternum, & semper erit aliquis motus, saltem in hominibus, qui post resurrectionem in corporibus suis habebunt aliquos motus, siue in cælo, siue in inferno, qui motus quales sint est negotium theologi. Ex parte verò præteriti repugnant fidei, quia nihil est æternum, nisi solus Deus, in quo nullus motus est, nec mutatio physica, & ideo non semper fuit motus physicus, vt ergo defendatur fides, soluẽdæ sunt rationes philosophi.

Tex. c. 12. 13.

Quomodo soluẽdæ sunt rationes Aristote. astruentes mundi æternitatem.

Ad primam cùm dicitur: aut mobile & mouẽs sunt producta, aut sunt æterna, dicitur secundum fidem, ꝙ mouẽs primum non est productum, sed semper habuerit esse. Omne autem mobile siue sit cælum, siue elementum, siue elementatum est productum, quia omne quod est præter Deũ est productũ à Deo, & cùm dicit philosophus si sunt producta, ergo sunt producta per mutationem physicam, negat hæc consequentia, quia sunt producta à Deo per creationem, quæ non est mutatio, vt dictum est contra Commenta. & sic non sequitur ꝙ detur mutatio, quæ sit prior primo motu, quod quidem sequeretur, si mobile esset productum per mutationem physicam. Ad aliam partem argumenti, in qua dicit philosophus, quòd mouens si est æternum, aut erat in eadem dispositione in qua nunc est, aut in alia: dicitur quòd erat in eadẽ dispositione in qua nũc est, & tamen non ab æterno mouebat, nec produxit ab æterno mundum, & cùm dicit, ꝙ mouens manens in eadem dispositione si non est impeditum semper mouet, dicitur ꝙ hæc propositio est vera solũ in agente naturali, & in agẽte per intellectum qđ subiicitur tempori, sed agens primum, qui est Deus, non subiicitur tẽpori, nec mensuratur tempore, vt probatum est in 4. physico. sed sola æternitate, & ideo Deus potuit ex voluntate sua æterna producere mundum de nouo, & in tempore, nec est dicendum, ꝙ saltem expectabat tẽpus cõgruum, in quo mundum produceret, quia ipse nõ est subiectus tẽpori, sicut sunt alia agentia creata.

Ad secũdam rationẽ negatur quòd quodlibet nunc sit principium & finis, nam datur primum nunc quando tempus incœpit, & datur vltimum nunc, qñ tempus desinet, s. quando motus cælorum cessabit in die iudicij secundum fidem, & sic conceditur, quòd datur vnum nunc, quod solum est principium, & vltimum nunc, quod solum est finis in tempore, sicut dantur eodem modo duo puncta extrinseca in linea finita. Et cùm dicit Philosophus, ꝙ sequitur quòd ante primum nunc non esset tempus, quod est falsum, quia si est ante est tẽpus, cùm ly ante diffiniatur per tempus, dicitur ꝙ ly ante sumitur dupliciter, primò realiter & physicè & sic importat tempus reale. secundò sumitur imaginariè solùm secundũ apprehensionem humanã, & sic non importat tempus reale, sed imaginariũ: dicetur ergo ad argumentum, quod concludit hoc solùm, scilicet ante primum nunc datur tempus imaginarium, non tamẽ reale, sicut credebat se probare Philosophus, similiter dicendũ est de vltimo nunc, ꝙ post ipsum non erit tẽpus nisi imaginarium. Et sic patet ꝙ rationes Philosophi non possunt concludere contra fidem.

Ad tertiam rationẽ, non est necesse respondere, quia vt dictum est fides etiã tenet, quòd mundus durabit in æternum, & licet cesset motus cælorum, & tempus, quod est subiectiuè in motu primi cæli, vt dictum est in 4. physi. tamen semper erunt aliqui motus physici in corporibus hominum, qui erunt beati vel miseri.

Notandum verò est, vt determinant diui Theologi, qđ Deus potuit producere mundum ad æterno, quia non est necesse Deum præcedere mundum duratione, sed naturæ, sicut non est necesse Solẽ præcedere lumen suum tempore, sed natura, prout omnis causa est prior suo effectu tẽpore, aut natura, vt declarauimus in Postprædicamẽtis, in cap. de priori. Et licet potuerit ipsum mundum producere ab æterno, non tamen produxit, & huius ratio est secundum B. Tho. in cõmento, noluit Deus res esse æternas, vt sua sufficientia manifestaretur in hoc, quòd omnibus aliis rebus non existentibus ipse in seipso omnem sufficientiam beatitudinis & perfectionis habebat, & deinde certo tempore creaturas produxit, vt in eis sua bonitas manifestaret. Hæc de quarto sufficiãt. Altiora quidẽ seruant diuo theologo.

Vltimò soluenda sunt quædam argumenta.

Primò sic omnis motus æternus est infinitus, durat enim tempore infinito, sed nullus motus est infinitus, vt probatum est in sexto contra Heraclytum, ergo nullus motus potest esse æternus. *Argumẽ 14.*

Ad hoc dicit Aristot. quòd motus est duplex, primus est inter terminos cõtrarios, vt motus est sursum, & deorsum: vel alteratio, quæ est inter contrarias qualitates, & hic nõ potest esse æternus, nec infinitus. Secundus est, qui est non inter terminos contrarios, sed ab eodem ad idem, vt patet in motu circulari, vt in motu Solis, qui est ab Oriente per Occidentem, iterum in Oriẽtem, & sic talis motus potest esse æternus & infinitus per reiterationẽ, vt patebit infrà.

Secundò sic, nullum mobile potest esse æternum: ergo nullus motus potest esse æternus: tenet consequentia, quia omnis motus supponit suum mobile prius esse, vt dixit suprà Aristot. Antecedens verò probatur sic, nullum habens principium, potest esse æternum: omne mobile habet principium, est enim productum à Deo, vt dicemus in secundo, & in 12. Metaphysi. etiam secundum Arist. ergo nullum mobile potest esse æternum.

Ad hoc dicitur, ꝙ antecedens est falsum, & cùm probatur, quia nullum habens principium potest esse æternum, dicitur, ꝙ principium est duplex, s. principium productiuũ rei, & principium durationis. Tunc dicitur ad ma. ꝙ vera est de eo, quod habet principium durationis, non autem est vera de eo, quod habet solùm principium productiuũ. Et ideo secundũ veram philosophiam mundus potuit esse æternus, & tamẽ fuisset productus à Deo, sicut si sol esset æternus, lumen suum esset æternum, & tamen esset productum à sole: & non negaret Aristoteles, vt dicemus infrà.

Tertiò sit, cuilibet motui opponitur quies, vt dictũ est in quinto: ergo motui æterno opponitur quies: tunc vltrà, ergo mobile, quod mouetur motu æterno, potest quiescere, & sic motus potest non esse æternus.

Ad hoc dicitur, quòd motus sumitur dupliciter, primò vt motus est, & sic cuilibet motui opponitur quies: Secundò vt est talis motus, puta circularis, & æternus, & sic est falsum, quòd cuilibet motui opponitur quies. Hic terminatur primus tractatus super Octauum Physicorum.

TRACTATVS II.

super Octauum Physicorum.

IN hoc secundo tractatu habemus determinare, quòd datur vnum primum mouens immobile, & vnus primus motus æternus, qui est motus diurnus primæ sphæræ, & diuidimus eum in quatuor capita, In primo probabitur hæc conclusio præambula, in entibus quædam semper mouentur, vt sunt cælestia corpora: quædam semper sunt immobilia, vt substantiæ separatæ mouẽtes cælum & Deus glorioſus semper immobilis omnino: quædam aliquando mouentur, & aliquando quiescunt, vt elementa & elementata & animalia.

Secundo probatur hęc conclusio præambula, omne qđ mouetur, ab alio mouetur.

In tertio probatur hæc cõclusio propinqua principali conclusioni, datur vnum primum mouens, quod est immobile, vel mouet seipsum & hoc secũdum Philosophum est prima sphæra simul cum intelligentia mouente. Intelligentias quidem dicimus secundum Philosophos substantias separatas, secundum theologos dicimus angelos, secludendo Deum, vel substantias incorporeas, etiam includendo Deum glorioſum.

In quarto, Probatur hæc conclusio, Datur vnũ primum mouens penitus immobile causans primum motum æternum: & ipsum primum mouens est incorruptibile.

CAP.

CAPVT I.

Rerum omnium quo ad motum & quietem fit examen probatúrque nec omnia quieſcere, nec omnia moueri continuè.

Text. ca. 21.22. CIrca primum caput probanda eſt prima cõcluſio prę ambula,& probaſ ab Ariſt.à ſufficienti diuiſione ſic, vel omnia mouenſ & nihil quieſcit, vel omnia quieſcunt & nihil mouetur,vel aliqua mouentur & aliqua quieſcunt,ita tàmen,ꝙ ea omnia,quæ mouentur,ſemper mouẽtur,& ea omnia,quæ quieſcunt,ſemper quieſcunt, vel omnia quandoque mouentur, & qñque quieſcunt, vel aliqua ſemper mouenſ,& aliqua ſemper ſunt immobilia, &aliqua quandoq; mouentur, & quandoque quieſcunt, ſed omnes aliæ partes diuiſionis ſunt falſę,vt probabiſ præter vltimã, quæ eſt concluſio præpoſita,ergo ipſa concluſio eſt vera.

Omnia mouerĩ nihil ge-ſcere fal-ſum eſt. Text. c.23. Prima pars diuiſionis,ſ.omnia mouentur,& nihil quieſcit,eſt falſa,& probatur in omni ſpecie motus:Primò non omne augmentabile ſemper augetur, vt dicebat Heraclytus,qui opinabatur, ꝙ ſi puer creſcit in vno anno vnũ palmũ,ꝙ quolibet die creſceret modicũ,licet non perpendaſ, ſed dicit Philoſophus hoc eſſe falſum:nam contingit quòd puer diſponitur ad augmentũ per tres menſes, & in quarto menſe, in virtute diſpoſitionis præcedentis creſcet euidenter,puta quatuor digitis, in aliis tribus menſibus iterũ diſponetur ad augmentum,&in quarto mẽſe ſequenti iam diſpoſitus puer creſcet duobus digitis vel plº,& ſic patet, ꝙ non eſt neceſſe ponere augmentũ continuum,& hoc declaratur exemplo, pono caſum ꝙ per multos annos cadat gutta aquæ ſuper lapidem, certum eſt quod tranſacto multo tempore fodietur lapis,& multæ partes lapidis remouebuntur à lapide,non tamen eſt neceſſe quod quælibet gutta aliquam partem lapidis remoueat, ſed multæ guttæ præcedẽtes diſponunt lapidem ad foſſionem,vltima verò gutta fodit lapidem in virtute guttarum præcedentium:ſic cõtingit in augmento,vt declaratum eſt,ergo non eſt neceſſe ꝙ ea,quæ augentur ſemper augeantur.Secundò non omne alterabile ſemper alteratur,aliter ſequeretur ꝙ ille,qui infirmatur ſemper infirmatur & nũquam ſanabitur quod eſt falſum.Tertiò nõ omne mobile localiter ſemper mouetur, aliter ſequeretur ꝙ ignis aſcendens ſemper aſcenderet, & ſic nunquam quieſceret in ſphæra ſua quod eſt falſum:quia vnumquodque quieſcit in loco ſuo naturali, ergo falſum eſt,quòd omnia moueantur &nihil quieſcat,vt opinabatur Heraclytus.

tex.c.24.

Secunda pars diuiſionis eſt falſa,quæ fuit Zenonis,ſ.nihil mouetur, ſed omnia quieſcunt:nam omne corpus naturale poteſt moueri,cùm natura ſit principium motus & quietis. Et prætereà ſumiſ vt principium à Phyſico, ꝙ aliquod mouetur, ergo non eſt diſputandum contra Zenonem, qui negabat principium Philoſophiæ naturalis,nam vt dictum eſt in principio Primi libri contra negantem principia non eſt diſputandum.

Tertia pars diuiſionis eſt falſa,ſ.aliqua mouentur & aliqua quieſcunt,ita tamen ꝙ omnia illa,quæ mouentur ſemper mouentur, & omnia illa,quæ quieſcunt, ſemper quieſcunt:& probatur ſic,Ad ſenſum patet quod aliqua q̃ augẽtur poſt debitam quantitatem acquiſitam ſub tali quantitate quieſcunt,& quæ alterãtur acquiſita qualitate quieſcũt, & quæ generantur acquiſita forma ſubſtantiali quieſcunt: nec amplius generantur,putà dum homo generatur acquiſita anima intellectiua non amplius generatur,ergo falſum eſt,quòd nihil aliquando moueatur &aliquando quieſcat.

tex.c.25. Quarta pars diuiſionis eſt falſa,ſ.omnia aliquando mouentur,& aliquando quieſcunt,& probatur ſic,ſi aliquãdo omnia mouentur, ergo pro illo tempore nulla erit quies, ſed hoc eſt falſum,quia ſi vnum oppoſitum eſt in natura,eſt & aliud oppoſitũ:ſed motus,&quies ſunt oppoſita:ergo,ſi pro aliquo tempore eſt motus,etiam quies,non quidem in eodem mobili,ſed in diuerſis,nihil enim prohibet Platonẽ ambulare & canem dormire. Item ſi aliquando quieſcunt omnia,ergo pro illo tempore nihil mouebitur,ſed hæc opinio eſt Zenonis quæ iam improbata eſt in ſexto.

Cùm igitur omnes partes diuiſionis prædictæ ſint falſę, reſtat ꝙ quinta pars ſit vera,quæ eſt prima cõcluſio præambula, ſcilicet quædam ſemper mouentur, vt cæli, quædam ſemper ſunt immobilia, vt ſubſtantiæ incorporeæ & Deus, quędam aliquo tempore mouentur & aliquo tẽpore quieſcunt,vt elementa,& elementata,& animalia.

CAP. II. *Omne quod mouetur, ab alio mouetur.*

Text. ca. 27.28. CIrca ij. caput hæc concluſio præambula eſt probanda,omne quod mouet,ab alio mouetur:nota igit, ꝙ in Septimo hanc probauit ſufficienter quantũ ad ea quę mouenſ per accidens quę mouentur ad motũ alterius: vt quando mouet homo in curru ad motum eius,& quando mouet clauus ad motum tabulæ,cui infixus eſt,& quãdo mouet lapis ad motũ annuli. Item probauit ſufficiẽter quantum ad animata : patet enim, quod mouentur ab anima,& ſic mouentur ab alio.Item ſufficienter probauit quãtum ad animata,quando mouenſ per violentiam ad locũ ſibi inconnenientem,vt cùm mouetur lapis ſurſum, patet enim ꝙ mouenſ ab aliquo pellente,vel proiiciente, vel trahente,& ſic mouenſ ab alio.Item probauit,ſed inſufficienter quantũ ad inanimata dum mouẽtur ſecundũ naturam, vt dum ignis aſcendit,& lapis deſcendit nullo pellente,vel trahente, quia igitur hæc pars eſt dubia & manifeſta, ideo circa eam immoratur & ponit tres concluſiones.

Inanimata ſeipſa non mouent. Text. ca. 28.29. Prima eſt,inanimata grauia & leuia,vt eſt terra,&ignis non mouent ſeipſa : probatur,ſola animata mouent ſeipſa, quia habent in ſe principium ſui motus,qđ eſt anima,àqua mouenſ,ſed grauia & leuia nõ ſunt animata,vt patet,ergo non mouent ſeipſa.Item quæ mouent ſeipſa quieſcũt quando volũt niſi ſit impedimentum, vt patet in animalib⁹, ſed grauia & leuia non quieſcunt quando volunt,carent enim appetitu,cùm ſint inanimata:ergo non mouent ſe ipſa.

Secunda concluſio,grauia & leuia mouenſ per accidẽs à remouente impedimentũ:hæc declaratur,ſic:pono casũ, ꝙ ſit lapis ſuper tabulam, quandiu eſt ſuper tabulam, non deſcendet in terram : ſit Socrates, qui remoueat tabulam, tunc lapis deſcendet in terram : patet ergo,quòd quia Socrates remouit tabulam, quæ erat impedimentum lapidi, ne deſcenderet, poteſt dici Socrates mouens lapidem per accidens, ſicut ille, qui aufert lignum obturans vegetem poteſt dici mouens vinum per accidens,ad remotionem enim ligni obturantis,vinum egreditur.

Grauia & leuia mouẽtur à generante. Tertia cõcluſio, Grauia & leuia mouenſ per ſe à ſuo generante : nota,ꝙ graue,vt lapis, poteſt generari à cælo influente,& aliquando ab aere,vt patet in lapidib⁹ grãdinis, leuia verò,vt aer & ignis,ſimiliter poſſunt generari à cęlo, & tunc ſecundum Ariſt.dicimus,ꝙ grauia & leuia moueuntur per ſe à cælo,vel ab aere,vt à ſuo generante : & probaſ ſic quicunque dat formam dat ea,quæ conſequunſ ad formam,vt qui dat animam homini dat potentias animæ, quæ conſequuntur animam,ſed generans,ſiue ſit cælũ, ſiue aer, vel aliud,dat formam graui & leui, ergo dat ea,quæ conſequuntur formam grauis,& leuis,ſed moueri deorſum & moueri ſurſum conſequuntur formam grauis & leuis, ergo generans dat lapidi ꝙ moueatur deorſum,& igni,ꝙ moueatur ſurſum,& ſic patet,ꝙ grauia,& leuia mouẽtur per ſe à generante,à quo habent formam ſuam:manifeſtum eſt ergo in omni genere mobilium, quòd omne, quod mouetur,ab alio mouetur.Hæc ſufficiant de ſecundo ca.

CAPVT III.

Quòd neceſſe ſit deuenire ad aliquod primum, quod vel ſit immobile, vel ſeipſum moueat.

tex c.34. CIrca caput tertium probanda eſt hæc concluſio, daſ vnum primũ mouens, quod eſt immobile, vel mouet ſeipſum.Sed antequam probeſ, ponunſ duo præſuppoſita.Primũ eſt,mouens eſt duplex,primum eſt qđ mouet propria virtute ſua,vt ignis propria virtute ſua calefacit lignum.Secundum eſt quod mouet non propria virtute, ſed virtute ſibi data ab alio mouente,vt baculus mouet lapidẽ nõ ſua virtute,ſed virtute ſibi data à manu hominis,& mouens propria virtute diciſ primũ mouens, quia poteſt aliquid mouere ſine mouente ſuperiori,& etiam ſine mouẽte ſecũdo,vt manus Socratis poteſt mouere lapidem ſine baculo. Mouens autem virtute alterius diciſ ſecundum mouens, q.a non poteſt aliquid mouere, niſi mediãte primo,à tex.c.35. quo habet virtutem,vt baculº non poteſt mouere lapidem vſque 39. niſi mediante manu,à qua recipit virtutẽ mouendi.Et nota ſecundũ rectam philoſophiam in toto vniuerſo non eſt niſi vnum primũ mouens,qui eſt Deus,quia ipſe ſolus mouet omnia propria ſua virtute,&non recipit virtutẽ ab altero, omnia verò mouẽtia creata,vt ſũt angeli,& cæli,& animę dicunſ mouẽtia ſecunda, quia non mouent niſi recipiant virtutem à primo mouente Deo. Et ſic patet ꝙ ſi primum

mouens non mouet,nec ſecunda mouentia mouent. Secundum præſuppoſitũ eſt, in mouentib⁹ & motis nõ ꝓcedit in infinitũ. hoc eſt probatũ in Septimo debiliter, hìc aũt certius probat, & ſic, ſi procedit in infinitũ in mouentibus & motis,ergo non eſt primũ mouẽs,qa in infinitis nec eſt aliquod primũ,nec vltimũ,ſi nõ eſt primũ mouens,ergo ſecũda mouentia nõ mouẽt,qa ex primo præſuppoſito,ſecũda mouẽtia mouẽt in quantũ recipiũt virtutẽ à primo mouẽte,ſi nõ eſt primũ mouens,nec ſecũda mouẽtia mouẽt, ergo null⁹ motus erit in mũdo,ſed hoc eſt falſum ad ſenſum, ergo falsũ eſt qđ ꝓcedat ĩ infinitũ in mouentib⁹ & motis.

His preſuppoſitis probatur hęc concluſio,Datur vnum primum mouens, qđ vel eſt immobile, vel mouet ſeipſum ſic, certũ eſt ꝙ aliquid mouetur,puta A, ſi A mouetur, aut mouẽt à ſeipſo aut ab alio, ſi mouẽt ab alio, ſit B, & iterũ quæram de B,ſi B mouetur à ſeipſo,aut ab alio,ſi mouetur ab alio,moueatur à C,&cùm non ſit proceſſus in infinitũ, vt dictum eſt, ergo tandem deueniemus ad vnum primum mouens,quod vel non mouetur omnino,& ſic erit immobile,vel non mouẽt ab alio,quia cùm primum mouens non recipiat virtutem ab aliquo ſuperiori,vt eſt dictũ in primo præſuppoſito,nõ mouetur ab aliquo ſuperiori,& ſic patet, ꝙ ſi mouetur,mouetur à ſeipſo,ſicut animal mouetur à ſeipſo inquantũ mouetur ab anima quæ eſt pars ipſi⁹ animalis,patet ergo ꝙ tandem deuenimus ad vnum primum mouens quod vel mouet ſeipſum,ſicut animal quod mouet ipſum ſecundũ partem,vel eſt penitus immobile, & exiſtẽs immobile dat virtutẽ mouẽdi omnib⁹ mouẽtibus ſecũdis.

CAPVT IIII.

Quòd etſi perueniatur ad aliquod primum ſeipſum mouens, neceſſe ſit tamen deuenire ad mouens penitus immobile.

8 Text.c. 40 vſq; 44.

CIrca 4 c. probandum eſt ꝙ non eſt ſtandum in aliquo primo mouente ſeipſum ſed vlterius deueniendũ eſt ad vnũ primũ mouens,quod nec mouet ſeipſum, nec mouetur ab alio,ſed eſt immobile,& incorruptibile.Circa hoc igitur fient quatuor,primò declarat quod eſt hoc primum mouens ſeipſum.Secundò declarabitur quod eſt impoſſibile quod primũ mouens ſeipſum moueat ſeipſum ſm totum,ſed diuiditur in partem mouentẽ,& motam.Tertiò declarabit ꝙ illa pars mouens non mouet ſe,nec mouetur ab altero, & ſic eſt mouens immobile. Quartò declarabit, ꝙ hoc mouẽs eſt immobile & incorruptibile & perpetuũ.

Circa primum nota ſecundũ Philoſophum, ꝙ illud mouens ſeipſum eſt primum cælum, ſimul cum intelligentia mouente, ita ꝙ ſicut animal dicit quoddam compoſitũ ex corpore,& anima,ita primum mouens ſeipſum dicit quoddam cõpoſitum ex corpore cæleſti,& intelligentia mouente,ſed eſt differẽtia in hoc,ꝙ anima eſt forma animalis,ſed intelligentia non eſt forma cæli, ſed tantùm motor cæli. Hæc autem fient magis nota in 12.Metaphyſicæ.

Circa ſm nota ꝙ eſt impoſſibile ꝙ primum mouens ſeipſum.ſ.cælũ primũ cũ intelligẽtia ſua moueat ſeipſum ſm totũ. & probat ſic,ſi mouet ſeipſum ſm totũ, ergo idẽ eſt mouens,& mobile,vel motũ,nã inquantũ mouet ſe,eſt mouens,inquantũ mouetur à ſe,eſt motũ & mobile,ſed impoſſibile eſt idem eſſe mouens & motũ,& probatur ſic, ſi idẽ ſm idem eſt mouens & motum,ergo idem ſm idẽ eſt in potentia & in actu,quia quodlibet mouens eſt in actu,vt calefaciens eſt actu calidum,mobile autem eſt in potẽtia,vt aqua calefactibilis eſt in potentia ad calorem,ſed eſt impoſſibile ꝙ idẽ ſecundũ idẽ ſit in potentia,& in actu,quia oppoſita eſſent in eodem,ergo impoſſibile eſt,ꝙ primum mouens ſeipſum moueat ſeipſum ſecundũ totum. Cùm ergo poſitum ſit,ꝙ moueat ſeipſum,dicendum eſt,ꝙ mouet ſeipſum ſecundum partem. Quod declaratur à ſimili, animal dicitur mouere ſeipſum ſecundum partem,quia diuiditur in partem motam,quæ eſt corpus, & in partem mouentẽ, quæ eſt anima, & ſic dicitur mouere ſeipſum ſecundũ partem,i.ſecundum animam,quæ eſt pars animalis,ſimiliter dicimus ꝙ primum mouens ſeipſum diuiditur in partem motam,quæ eſt corpus primi cæli, & in partem mouentem, q̃ eſt intelligentia applicata primo cælo,& ſic dicitur mouere ſeipſum ſecundum partem,id eſt, ſecundum intelligentiam, quæ largo modo dicitur pars cæli, ſicut anima dicitur pars animalis,dico autem largo modo,quia intelligentia non eſt forma cæli, vt dicemus in 12. Metaphyſicæ, & per conſequens non eſt propriè pars.

Circa tertium probandum eſt,ꝙ illa pars mouens, q̃ eſt intelligentia applicata primo cælo,eſt immobilis,& probatur ſic,ſi mouetur,aut mouetur ab alio,aut à ſeipſa,non ab alio,qa primum mouens ſeipſum non habet ſuperius, alioquin non eſſet primum mouens ſeipſum,cùm nihil ſit prius primo,nec mouetur à ſeipſo, qa omne mouens ſeipſum diuiditur in partem motam & in partẽ mouentẽ, ſed illa intelligentia non poteſt diuidi in partem, & partem, cùm ſit ſubſtantia ſimplex,ergo ſequitur ꝙ pars mouens,id eſt illa intelligẽtia,ſit immobilis,& ſic patet,quod in toto vniuerſo datur vnum primum mouens immobile, quod eſt illa intelligentia applicata primo cælo, quod eſt octaua ſphæra ſecundum Ariſt.Et nota,ꝙ vſque huc nondũ probauit Philoſophus Deum eſſe: non enim illa intelligentia eſt Deus, ſed eſt ſubſtantia incorporea producta à Deo & applicata primo cælo, vt ipſum in æternum moueat ſecundum philoſophum. Quomodo aũté ex hac intelligentia procedamus ad probandum Deum eſſe,dicemus in vltimo tractatu.

Circa quartum probandum eſt, ꝙ hoc mouens immobile,id eſt,illa intelligentia ſit perpetua,& omnino immobilis,& tantùm vna.Quòd ſit perpetua probat ſic Philoſophus,effect⁹ perpetuus habet cauſam perpetuam,ſed generatio rerum corruptibiliũ eſt effectus perpetuus,quia cùm mundus ſit æternus ſecundum Philoſophum ſemper fuit& erit generatio,ergo hęc generatio perpetua habet cauſam perpetuam, ſed cauſa generationis in rebus inferiorib⁹ eſt illa intelligentia,quæ applicata primo cælo, mouet ipſum motu diurno,ex quo motu continuatur generatio,diuerſificatur verò ex motu proprio planetarum, vt mouẽtur ſub Zodiaco, vt declaraui in tractatu ſphæræ, ergo illa intelligentia eſt perpetua,& ſic illud mouens immobile eſt æternum,ſed nota ꝙ hæc ratio ſecundum fidem nulla eſt, quoniam nec mundus,nec generatio,nec motus eſt æternus vt improbatum eſt ſuprà.Bene autem concludit,ꝙ ſicut mundus poteſt eſſe productus à Deo ab æterno,ita hæc intelligentia poteſt eſſe æterna,non tamen de facto eſt æterna.

Quòd hæc intelligentia ſit tantùm vna, probat ſic, primus motus cæli, qui eſt diurnus, eſt tantũ n vnus, ergo eſt tantùm vnum primum mobile,quod eſt primum cælum, & vnum tantùm primum mouens applicatum primo cælo,qđ eſt hæc intelligentia,ergo hęc intelligẽtia eſt tantùm vna, conſequentia verò probatur,quia ad hoc ꝙ ſit vnus motus numero continuus requiritur quòd ſit vnum mobile numero & vnus motor, qualiter autem motor debeat eſſe vnus, declaraui in 5.libro in ſolutione argumentorum.

Quod hæc intelligentia ſit omnino immobilis,& per ſe, & per accidens,probat ſic Philoſophus,omnis motor cauſans motum continuum ſempiternum eſt omnino immobilis:ſed hæc intelligentia cauſat motum æternum continuũ in primo cælo,vel ſaltem poteſt cauſare ſecundũ,ergo hæc intelligentia eſt omnino immobilis,probatur maior,propter hoc anima in corpore animalis non cauſat motum locale continuum & perpetuum,quia mouetur per accidens, nam cùm corpus Socratis mutat locum, etiam & anima ſua,& quantitas, & alia accidentia per accidens, i.ad motum corporis mutant locum,ergo ſi aliquod mouẽs cauſat motum continuum,& perpetuum,ſignum eſt,ꝙ non mouetur,nec per ſe,nec per accidens,& ſic ſequitur illam intelligentiam eſſe omnino immobilem motu phyſico, dico autẽ motu phyſico,quia declarabitur in 12.Metaphyſicæ,ꝙ mouetur motu intellectus,qui eſt intelligere, & motu appetitus intellectus,qui eſt velle,ſed tales motus non ſunt phyſici, vt tunc declarabitur. Sed nota ꝙ hæc ratio philoſophi non valet ſecundum fidem, quia non eſt motus æternus, & cùm probet illam intelligentiam eſſe omnino immobilem ex motu æterno ſua probatio nulla eſt.Tu verò probabis eã ſic,per rationem B.Tho.in 1.lib.contra gentiles cap.15.Motus vel incœpit vel non incœpit, ſi non incœpit, ergo eſt æternus, & ſic mouens primum eſt æternum, quia effectus æternus non eſt niſi à cauſa æterna, ſi incœpit,ergo ab aliquo mouente incœpit,quæro de illo mouente,aut incœpit eſſe,aut non,ſi non incœpit, ergo eſt æternum, ſi incœpit, ergo ab aliquo eſt productũ,quia nihil ſeipſum producit.

Quæro de illo producente,aut eſt productum,aut non, & cùm non ſit proceſſus in infinitum, tandem deueniemus ad vnum primum mouens non productum,& ſic erit æternum, & immobile omnino, quia non mouetur à ſuperiori, cùm non detur ſuperius, nec à ſeipſo, quia cùm vt ſimplex totum ſeipſum moueret ſecundum ſe totum, ſed nihil mouet ſeipſum ſecundum ſe totum, quia idem eſſet in potẽtia &

tia & in actu, quod est impossibile. hæc de quarto sufficiãt.

Argumenta. Vltimò, quædam argumẽta soluenda sunt: Primum probat ꝙ grauia & leuia nõ mouentur à generãte sic, mouens est semper simul cum suo mobili, ita ꝙ se tãgunt, vt dictum est in 7. Phy. sed generans graue, puta lapidem, non tangit, nec est simul cum lapide, potest enim lapis generari à cælo, & tamen cælum non est cum lapide. vt patet, ergo, &c.

Ad hoc dicitur, ꝙ generãs ꝑt esse cum graui dupliciter. Primò secundum substantiam, ita ꝙ substantia generantis tangat substantiã grauis generati, & hoc nõ est necesse. Secundò secundũ virtutẽ impressam in ipso graui, & hoc mõ sunt simul, semper. n. in lapide remanet virtus quædam, quę dicitur grauitas impressa sibi à generante, & qua mouetur naturaliter, dico igitur ad argumentum, ꝙ non est necesse mouens, & motum esse simul secundũ substantiam, sed solum secundum virtutẽ impressam à mouẽte in ipso mobili.

secundũ. Secundum probat, qđ illa ratio Philosophi, quam adducit ad probãdum intelligẽtiam applicatam primo cęlo esse omnino immobilem, est falsa: nam maior est falsa, s. omne causans motum æternum est omnino immobile, constat. n. secundum ipsum Philosophum, ꝙ intelligentiæ applicatæ sphæris planetarum causant motum æternũ, & tamen mouẽtur per accidens, quia, vt probatum est in tractatu sphæræ, omnes sphæræ planetarum rapiuntur, & mouẽtur à primo mobili ex Oriente in Occidens, illi autem contrà nitẽtes mouentur motu proprio ab Occidente in Orientem, ergo ratio Philosophi non valet.

Ad hoc dicitur, ꝙ intelligentiæ applicatæ sphæris planetarum non mouentur, nec rapiuntur à primo mobili secundum se, sed solùm rapiuntur sphæræ planetarum, ideo ipsæ intelligentię non mouentur per accidens ad motum primi mobilis: bene argumentum concluderet, si intelligentiæ essent animæ, & formæ planetarũ, quia sicut est necesse moueri per accidens animam ad motum animalis, ita esset necesse moueri intelligentias ad motum planetarum, sed nõ sunt animæ, nec formæ planetarum, sed solum sunt mouentes planetarum sphæras, sicut figulus mouet rotam.

Tertium. Tertium probat, ꝙ intelligentiæ non mouent corpora cælestia sic, omne mouens tangit suum mobile, vt probatũ est in Quinto libr. sed intelligentia non tangit cælum, quia nullum incorporeum tangit corporeum: cùm ergo intelligentia sit incorporea, non tangit cælum.

contactus duplex: quãtitatiuus, & virtualis. Ad hoc dicitur, ꝙ tactus est duplex, primus est tactus quantitatiuus, & hic semꝑ est inter duo corpora, quorum vtrunque est quantum, sic duæ manus, duo lapides, duo cæli se tãgunt, secundus est virtualis tact⁹, & hic est inter duo incorporea, vel inter incorporeum, & corporeũ, prout res incorporea applicat virtutem suam alicui corpori, & operatur in eo, sic anima tãgit corpus, sic intelligẽtia tãgit cælum, sic Deus tangit omnia creata, quia applicat virtutem suam omnibus rebus, & conseruat eas. Hîc terminatur secundus tractatus super octauum Physicorum.

TRACTATVS III. SVper octauum librum Physicorum.

IN hoc 3. tract. inuestigandum est quis & qualis sit ille motus primus ęternus, qué diximus in 2. tract. causari à primo mouente immobili, i. ab intelligentia applicata primo cælo. Et diuidimus eum in quatuor capita.

In primo probatur, ꝙ motus localis est prior quolibet alio motu. Et sic potest dici primus inter omnes alios motus, & mutationes Physicas.

In secundo probatur, ꝙ nullus motus potest esse continuus perpetuus, nisi localis.

In tertio probat, ꝙ nullus motus localis, qui est inter terminos oppositos, potest esse continuus perpetuus.

In quarto probatur, quòd solus mot⁹ localis, circularis potest esse continuus & perpetuus. Et sic determinabitur secundum Philosophum, quòd solus motus cęli est primus continuus & æternus, secundum verò fidem potest esse cõtinuus & æternus.

CAPVT I.

Motum localem cæteris omnibus priorem esse probatur.

à Tex. c. 34. vsque 50. CIrca 1. c. probat hæc cõclusio, Motus localis est prior quolibet alio motu, s. augmento, decremento, alteratione, generatione, & corruptione: probatur sic, aliquid est prius altero tripliciter. Primò est prius natura, & est illud quod ꝑt esse sine altero, sed nõ ecõuerso, vt vnum est prius natura q̃ sint duo: quia vnũ ꝑt esse sine duobus, nõ tñ duo possunt esse sine vno. Secundò est prius tpe, & est illud qđ fuit in tempore præterito magis remoto à præsenti, sic Adam est prior tempore q̃ Salomon. Tertiò est prius secundum substantiam, id est secundum perfectionem, vt homo est prior, id est perfectior equo. Modò probatur quòd motus localis sit prior omni alio motu his tribus modis. *tex. c. 50.*

Et primò natura sic. Aliquid põt moueri localiter sine hoc ꝙ augmentetur, vel decrescat, aut alteretur, aut generetur, vel corrumpatur: puta Socrates põt moueri ex domo sua ad templum sine hoc ꝙ augeatur, vel decrescat, vel alteretur, si modestè incedit, sed nõ potest aliquid augeri, aut minui, aut alterari, aut generari, aut corrumpi, nisi sit motus localis, saltem in cælo, si enim primum cælum quiesceret, & alij planetæ, omnis mutatio vt est augeri, minui, & alterari, & generari, & corrumpi cessaret. Cùm ergo motus localis possit esse sine aliis motibus, non autem alij motus sine ipso, signum est, quod est prior natura aliis motib⁹. *tex. c. 55.*

Secũdò probatur, ꝙ sit prior tempore ac duratione sic, æternum est prius duratione, & tempore non æterno, sed motus localis, saltem cælestium corporum est æternus, secundum Philosophum. Et nullus alius motus potest esse cõtinuus ęternus, ergo motus localis est prior tempore, & duratione aliis motibus.

Tertiò probatur ꝙ sit prior perfectione sic, Motus localis minus remouet à suo subiecto mobili, quàm alij motus, ergo est perfectior: probatur consequentia. Tanto enim est ꝑfectior motus, quanto minus transmittat suum subiectũ: ꝙ verò minus remoueat probatur: per generationẽ, & corruptionem remouetur à materia vna forma, & introducitur alia: per augmentum, & decrementum remouetur vna quantitas, & introducitur alia: per alterationem remouetur vna qualitas à subiecto, & introducitur alia: ꝙ motum verò localem remouetur vnus locus à mobili, & acquirit alius locus, sed loc⁹ nõ est subiectiuè in mobili locato, sed in corpore locãte, cùm sit superficies corporis locantis, vt dictum est in Quarto lib. ergo motus localis non remouet aliquid quod sit subiectiuè in suo mobili. Et sic patet, ꝙ est perfectior aliis motibus. Item mot⁹ localis primus est causatus à primo mouente immobili, in primo cælo, vt dictum est in tractatu præcedenti, ergo est primus simpliciter inter alios motus. Hæc de primo capite sufficiant.

CAPVT II.

Quòd motus alij à locali continui nequaquam sint.

à Tex. c. 61. vsque 63. CIrca 2. c. probatur hęc conclusio, Nec augmẽtum, nec decrementum, nec alteratio, nec generatio, nec corruptio possunt esse motus continui, & perpetui, sed solus motus localis: & probatur sic, supponendo duo: Primum est omnes motus, & mutationes sunt inter terminos contrarios, vel oppositos: hoc declaratũ est in Primo Phy. vt augmentum, & decrementum sunt inter perfectam, & imperfectam quãtitatem, duæ alterationes sunt inter duas contrarias qualitates, generatio & corruptio sunt inter esse & non esse: solus autẽ motus localis potest esse inter terminos non oppositos, non omnis quidem, sed solus circularis, qui est ab eodem in idem, vt dicetur infrà. Secundum est, omnes motus, qui habent terminos ad quem cõtrarios sunt contrarij: vt dealbatio, & denigratio sint motus contrarij, quia albedo, & nigredo, quæ sunt termini ad quem contrariæ, hoc declaratum est in Quinto libro.

His suppositis arguitur sic, si augmentum & decrementum possunt esse cõtinua & perpetua, similiter duę alterationes, similiter generatio, & corruptio, ergo opposita possunt esse simul in eodem, quod est falsum: probatur consequentia, si augmẽtum & decrementum sunt continua, ergo non cadit quies media inter ea, si nó cadit quies media, ergo simul dum mouetur ad perfectam quantitatem mouetur etiam ad imperfectam, & sic simul dum corp⁹ augetur etiam minuitur, quæ sunt opposita. Item sic, si generatio, & corruptio possunt esse continuę, & perpetuæ, ergo inter generationem, & corruptionem Socratis potest non esse tẽpus mediũ: hoc est falsum: probatur falsitas, si non esset tẽpus medium inter generationem & corruptionẽ Socratis, sequeretur ꝙ in eodem instanti, in quo esset completa generatio Socratis, etiam inciperet corruptio Socratis, quod

eſt inconueniens. Non.n.natura producit aliquam rem, vt ſtatim definat eſſe, ſed vt per aliquod tempus habeat eſſe, deinde vt corruptibilis definat eſſe, ergo generatio, & corruptio non ſunt continuæ perpetuæ: ſimiliter vanum eſt dicere, quod natura faciat puerum augeri vſque ad debitam quantitatem, qua acquiſita ſtatim incipiat decreſcere, imò per aliquos annos ſtat ſub debita quantitate. Item vanũ eſt opinari, ꝙ Plato ſanetur, & ſtatim adepta ſanitate incipiat ægrotare. Et demum in omnibus his motibus fruſtraretur intentio naturæ, quæ ideo quærit motũ: vt ſub termino motus aliquandiu quieſcat, patet ergo, ꝙ augmentum & decrementum, & alteratio & generatio, & corruptio nõ poſſunt eſſe motus continui perpetui, ſed vnus ſuccedit alteri poſt aliquod tempus intermedium. Quòd autem ſolus motus localis poſſit eſſe continuus perpetuus probabitur infrà. Hæc de ſecundo ca. ſufficiant.

CAPVT III.

Nullus motus localis inter oppoſitos terminos continuus & perpetuus eſſe poteſt.

CIrca 3.c. probatur hæc concluſio, nullus motus localis, qui eſt inter terminos oppoſitos, poteſt eſſe continuus perpetuus. Nota ꝙ termini oppoſiti in motu locali ſunt differentiæ loci, quæ ſunt ſex, vt dicitur in 2. lib. de Cælo, vt ſurſum deorſum, ante retro, dextrũ ſiniſtrum: hæc concluſio primò probatur, ſecundò ſoluuntur quædam dubia: probatio eſt talis, motus localis, qui eſt inter terminos oppoſitos, aut eſt ſuper magnitudinem rectã ſicut motus lapidis ſuper tabulam, aut eſt ſuper magnitudinẽ circularem, non quidem circulariter, ſed cum reflexione, puta ſi detur circul', & diuidatur in A & B, & lapis moueatur ex A ad B, & poſteà retrocedat, & moueatur ex B ad A, vt patet in præſenti circulo, dicitur eſſe motus localis inter terminos oppoſitos in circulo, ſed vt ſic non poteſt eſſe continuus perpetuus: ergo, &c.

Et primò probatur, ꝙ ſuper magnitudinem rectam non ſit continuus perpetuus ſic, ſi motus ſuper magnitudinem rectam debet continuari in perpetuum, ergo vel erit ſuper magnitudinem infinitam, vel finitam: non primò, quia non datur magnitudo actu infinita, vt probatum eſt in tertio: non ſecundò, quia ſi motus ſuper magnitudinem finitam debet perpetuari, oportet quod mobile moueatur à principio magnitudinis ad finem, & poſteà retrocedat, & moueatur à fine magnitudinis ad principium vt patet hîc, & moueatur mobile ex A ad B: & ex B ad A, ſed mot', qui eſt ex A ad B, & alius motus qui eſt ex B ad A, non poſſunt eſſe continui, quia duo motus contrarij non poſſunt eſſe cõtinui, vt probatum eſt in ſecundo capite: ſed iſti ſunt duo motus contrarij, quia ſunt ad terminos contrarios, nam in præſcripta figura A eſt ſiniſtrum, & B eſt dextrum, ergo patet quòd motus localis ſuper magnitudinem rectam non poteſt eſſe continuus, & perpetuus.

Oſtenſio quòd motus ex oppoſitis locis ſunt contrarij.

A ——— B

Eiuſdem oſtenſio in circulo.

Simili modo poteſt probari de motu locali in circulo, qui eſt ad terminos oppoſitos. Secũdò probatur eadem cõcluſio ſic, Motus reflexus non pót eſſe continuus & perpetuus: ſed mot' localis, qui eſt ſuper magnitudinem rectam vel ſuper circulum non tamen circulariter, ſi debet perpetuari, oportet ꝙ ſit reflexus, vt ſ. primò fiat à principio magnitudinis ad finẽ, deinde reflectendo à fine ad principiũ: ergò nõ poteſt eſſe continuus, & perpetuus: probat' maior, in motu reflexo ſemper cadit quies media, & tempus interrumpitur menſurans motum, ergo motus reflexus non eſt continuus: probatur cõſequentia. Nam dictum eſt in Quinto, ꝙ ad vnitatem & continuitatem motus numeralis tria requiruntur, ſ. vnum mobile numero, tempus non interruptum, ita quod non cadat quies media, & terminus ad quẽ vnus numero: ergo ſi in motu reflexo eſt quies media, non eſt motus continuus. ꝙ cadat quies media in motu reflexo, probatur ſic, ſumatur pila & proiiciatur à manu Socratis ad ſignum factum in pariete, quod ſignum ſit A, & ab ipſo ſigno, iterum pila moueatur ad manũ Socratis, vt fit in ludo pilæ, certum eſt, ꝙ iſte eſt motus reflexus. Eſt enim à manu ad parietem, & à pariete ad manum, tunc pila dum proiicitur à manu accedit ad ſignum A, & dum reflectitur recedit ab A, ad ipſam manum, ergo vel accedit, & recedit in eodem inſtanti, vel vno inſtanti accedit & in alio inſtanti recedit: non primo, quia cùm accedere, & recedere ſint oppoſita, oppoſita pro eodem inſtanti eſſent in eodem, ſ. in pila. ergo ſecundo modo, ſed inter quælibet duo inſtantia eſt tempus medium, vt probatum eſt in Sexto: ergo pro aliquo tempore pila eſt in ſigno A facto in pariete & ſic quieſcit in A, quia dictum eſt in fine Sexti libri, omne mobile, quod eſt in vno loco pro aliquo tempore quieſcit in tali loco, cũ ergo pila pro duobus inſtantibus ſit in ſigno A, quieſcit in A, ſi quieſcit in A, ergo in motu inflexo eſt quies media: Et ſic motus reflexus non eſt continuus cùm cadat quies in puncto reflexionis. Ex his ergo patet, ꝙ nullus motus localis, qui eſt ſuꝑ ſpatium rectum, vel ſuper circulum non circulariter, ſed reflexiuè poteſt eſſe continuus & perpetuus. Secũdò ex hac probatione vltima Philoſophus ſoluit tria dubia: primum eſt, pono caſum, ꝙ ſint duo ſpatia bicubita, & ſint duo mobilia æquè velocia, puta Plato & Socrates: & iſta duo ſpatia diuidant in duas medietates, & in medio primi ſpatij ſignet A, in medio ſecũdi ſpatij ſignetur B, vt ſic, *Text. 6. com. 66.*

(Primum ſpatium A)	)
(bicubitum)	)
(ſecundum bicubitum B,)	)

Et volo, ꝙ Socrates incipiat moueri in ſecũdo ſpatio A, B, vſque ad principium ſecũdi ſpatij vſque ad finem per A, tunc ſic, quando Socrates attinget principium ſecundi ſpatij, Plato accedet ad A, cùm ſint æquè veloces, ſi accedit ad A, ergo vel in eodem inſtanti accedit & recedit ab A, vel in vno inſtanti accedit, & in alio recedit, nó primo ne ſint oppoſita in eodem, ſi ſecundo, ergo quieſcit in A, vt probatũ eſt de motu reflexo, ſi quieſcit in A, ergo motus Platonis à principio ſpatij ad finem non continuus, & tamen ſupponitur quòd cotinuè moueatur. *tex. c. 66*

Ad hoc dicit Philoſophus, quod nó eſt cõcedendum, ꝙ Plato actu accedit, & recedat ab A, ſed ſolùm í potẽtia, qa in motu continuo nõ ponitur aliquod ſignum in ſpatio qđ actu ſit finis præcedentis partis motus & actu ſit principium ſequentis partis, ſed ſolùm in potentia: non ſic eſt in motu reflexo, nam punctus reflexus actu finit primum motum, & actu principiat ſecũdum motũ, & ideo cadit quies media in tali puncto, cùm actualiter mobile accedat, & recedat à puncto reflexionis: patet ergo, quòd non eſt ſimile de motu continuo & de motu reflexo.

Secundum dubium eſt ratio Zenonis, q̃ poſita eſt in ſexto & ſoluta imperfectè, hîc autem perfectè ſoluitur. Arguebat ſic Zeno ſi datur motus localis rectus, ergo infinitæ partes ſpatij pertranſeuntur, quia eſt neceſſe, ꝙ mobile prius tranſeat medietatem & medietatem medietatis, & ſic in infinitum, cùm ipſum ſpatium ſit diuiſibile í partes infinitas.

Ad hoc dicit Philoſophus, ꝙ quando mobile mouetur motu cõtinuo, nõ fit aliqua diuiſio actu in partibus ſpatij: ſed ſolùm in potẽtia. Et ideo ex hoc non ſequitur, ꝙ mobile tranſeat partes infinitas actu diuiſas, ſed ſolũ diuiſibiles in infinitas in potẽtia, quod nõ eſt incõueniens. Credebat aũt Zeno concludere ꝙ pertranſiret partes infinitas in actu.

Tertium dubium eſt, videtur ꝙ illud quod generatur in eodem inſtanti habeat eſſe & non eſſe, quod eſt impoſſibile, & probatur ſic, ſumatur aurum quod debeat generari ex terra: & generetur in toto vno anno, cuius principium, vel primum inſtans ſit A, & vltimum inſtans ſit B, tũc ſic, in toto anno

to anno vſque ad vltimum inſtans B, Aurum habet nõ eſſe, in toto tempore poſt annum habet eſſe, ergo in vltimo inſtanti B, aurum habet non eſſe, prout B terminat annum, & in ipſomet inſtanti B, aurum habet eſſe, prout B principiat tempus ſequens poſt annum, in quo aurum habet iam eſſe, & ſic videtur quod id, quod generatur, in eodem inſtanti habeat eſſe & non eſſe, quod eſt impoſſibile.

Ad hoc dicit Philoſophus, quod non eſt concedendum q̃ res, quæ generatur in aliquo tempore, quod habeat non eſſe in vltimo inſtanti illius tẽporis, ſed dicatur ſic, res, quę generatur in aliquo tempore habet non eſſe in toto illo tẽpore, præterquam in vltimo inſtãti illius temporis, quia in vltimo inſtanti incipit habere eſſe per poſitionem de præſenti, & negationem de præterito, ſic enim probatur propoſitio de incipit in re permanenti, vt declaraui in logica minori de probationibus terminorum.

Ad argumentum verò ſic reſpondetur, quando dicitur in toto anno vſque ad vltimum inſtans B, aurum habet non eſſe, hæc eſt falſa, ſed dicatur ſic, in toto anno ſecluſo vltimo inſtanti B, aurum habet non eſſe, & tunc non concluditur niſi q̃ in toto anno aurum habet non eſſe. Et in vltimo inſtanti cum tempore ſequenti aurum habet eſſe, & ſic nullum ſequitur inconueniens. Nota tamen quod hoc dubium requirit, vt iam intellexeris tractatum de primo & vltimo inſtanti in re permanenti & ſucceſſiua, ſed pro nunc ſuſtine. Intendo enim prædictum tractatum ordinare in fine totius epitomatis. Hæc de 3. cap. ſufficiant.

CAPVT IIII.

Quòd ſolus circularis mot⁹, continuus & ꝑpetu⁹ eſſe poſſit.

CIrca 4. c. probatur hæc concluſio, ſolus motus circularis poteſt eſſe continuus, & perpetuus: hæc probatur ſic, exponendo, motus circularis poteſt eſſe continuus & perpetuus, & nullus alius motus poteſt eſſe continuus, & perpetuus: ergo ſolus motus circularis poteſt eſſe continuus, & perpetuus: prima propoſitio probatur ſic, Motus circularis non habet motum contrarium: ergo poteſt eſſe cõtinuus & perpetuus: probatur cõſequẽtia: ꝑ hoc. n. alteratio & augmentum, & generatio, & motus reflexus non poſſunt eſſe motus continui & perpetui, quia habent motum contrarium, vt dictum eſt ſupra in 2. c. ergo, ſi motus circularis non habet motum contrarium, poteſt eſſe cõtinuus & perpetuus. Quòd motus circularis non habeat motum contrarium probatur ſic: omnis motus, qui habet motum cõtrarium, eſt ab vno termino ad alium terminum oppoſitum, vt puta augmentũ eſt ab imperfecta quantitate ad perfectam: decrementum verò oppoſito modo, ſed motus circularis non eſt ab vno termino ad alium terminum, vt patet facto circulo, in quo ſignetur A, & moueatur lapis ab A in toto circulo, & reuertatur ad A vt hîc: ergo motus circularis poteſt eſſe continuus, & perpetuus: ſic verò probatur ſecũda propoſitio, ſ. quod nullus alius motus poſſit eſſe continuus, & perpetuus, omnis motus præter circularem, ſi eſt ab eodem ad eundem terminum, erit per eadem media & per reflexionem, ergo nullus motus præter circularem poteſt eſſe continuus & perpetuus: probatur conſequentia, quia omnis motus, qui eſt ab eodem ad eundem terminum per eadem media & per reflexionem eſt compoſitus ex duobus motibus contrariis, qui non poſſunt eſſe continui, vt dictum eſt in 2. c. v. g. moueatur lapis ſuper lineam rectam ab A, in B, & iterum B reuertatur in A, per eandem lineam, patet q̃ motus primus, qui eſt ab A in B, contrariatur motui ſecundo, qui eſt à B in A, per eandem lineam, & ſic non poſſunt eſſe continui, ſed nõ ſic accidit in motu circulari: nam mobile non mouef ab eodem ad idẽ ſuper idẽ medium, ſed ſuper diuerſa media, vt ſuper duos ſemicirculos. Quod patet in figura ſequenti, in qua mobile mouef ab A ad A, primò per ſemicirculũ ſuperiorẽ, ſecundò ꝑ ſemicirculum inferiorem vt patet hîc.

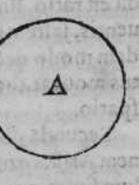

Demõſtratio q̃ motus circularis ſol⁹ eſt vnus & cõtinuus.

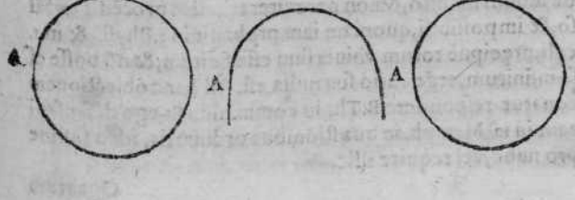

Et nota, q̃ ſicut declaratum eſt, q̃ in motu reflexo locali aliquid mouetur ab eodem ad eundem terminum per eadem media, ita etiam contingit in aliis motibus, puta in alteratione, quæ eſt calefactio, ſi aqua fit calida tranſit à frigido ad calidum, per hoc medium, quod eſt tepidum, ſi aũt iterum fiat frigida tranſibit per idem medium, q̃ eſt tepidum à calido ad frigidum. Et ideo iſti duo motus non poſſunt eſſe continui & perpetui: patet igitur, quare nullius motus poteſt eſſe continuus perpetuus, niſi circularis, & cùm probatum ſit ſecundum Philoſophum mundum eſſe æternum, ſequitur q̃ motus corporum cæleſtium qui eſt circularis ſit æternus, ſecundum fidem verò poteſt eſſe æternus. Hæc de quarto cap. ſufficiant.

Argu. 1. Vltimò ſoluenda ſunt quædam argumenta contra prædicta. Primum probat, q̃ motus localis non ſit prior tempore aliis motibus ſic, in animalibus progreſſiuis motus localis eſt poſterior, patet enim q̃ eſt neceſſe prius animal generari, & ſecundum aliquem gradum augeri antequàm incipiat pedibus incedere, ergo falſum eſt, quòd motus localis ſit prior tempore aliis motibus.

Ad hoc ſic reſpondet Philoſophus, Motus localis ſumitur dupliciter, primò ſm ſe, & abſolutè, & ſic eſt prior, quia non poteſt eſſe generatio, nec augmentum, nec alteratio, niſi aliquis motus localis, puta motus cæli, qui eſt cauſa generationis, & alterationis in his inferioribus. Secundò ſumitur, vt eſt in tali ſubiecto, puta in animali perfecto. & ſic argumentum concludit, quòd eſt poſterior, ſed ſufficit quòd ſit prior ſecundum ſe & abſolutè.

Secundã. Secundum probat, q̃ motus circularis cæli non poteſt eſſe continuus perpetuus ſic. motus cęli eſt ad terminos cõtrarios, ergo non poteſt eſſe continuus perpetuus. Probatur conſequentia, nam probatum eſt ſuprà in 2. c. q̃ nullus motus, qui eſt inter terminos oppoſitos, poteſt eſſe continuus perpetuus, q̃ autem motus cæli ſit inter terminos oppoſitos, probatur: nam eſt ab Oriente ad Occidens, & ab Occidente ad Oriens, ſed Oriens & Occidens ſunt termini oppoſiti, cum Oriens ſit dextrum, & Occidens ſit ſiniſtrum, vt habetur in 2. lib. de cælo, ergo motus cæli eſt inter terminos oppoſitos.

Ad hoc dicitur, quod motus cæli non eſt ad terminos oppoſitos per idem medium, vel per eandem lineam, ſicut eſt motus rectus reflexus, ſed eſt ad terminos oppoſitos per duos ſemicirculos. Nam mouetur cęlum ex Oriente ad Occidens per ſemicirculum imaginatum in hemiſphærio ſuperiori, vel ſuper nos, mouetur autem ex Occidente ad Oriens per ſemicirculum imaginatum in hemiſphęrio inferiori. Et iſti ſemicirculi cauſant diem ac noctem diuerſimodè in hyeme, & in æſtate, vt declaraui in tractatu ſphæræ: dico: igitur ad argumentum, quòd motus cæli eſt continuus perpetuus, quia non eſt ad terminos oppoſitos per idem medium, ſicut contingit in motu recto & reflexo.

Tertium. Tertium probat idem ſic, motus continuus perpetuus eſt infinitus, tunc ſic, ſi motus cæli eſt perpetuus, ergo non menſuratur à tempore, ſed hoc eſt falſum, quia tempus eſt menſura motus, ergo omnis motus, diffinitio enim debet competere cuilibet contento ſub diffinito: probatur conſequentia ſic, Nullum infinitum menſuratur, vt dictum eſt in tertio Phyſic. ſed ſecundum te motus cæli eſt infinitus cùm ſit perpetuus, ergo motus cæli non menſuratur tempore.

Ad hoc dicitur, quòd motus cæli ſumitur dupliciter, primò ſecundum ſe totum, & ſic dico, quòd menſuratur toto tempore, quod eſt etiam infinitum ſecundum Philoſophum in principio huius libri Octaui. Et non eſt inconueniens vnum infinitum menſurari per alterum infinitum, bene eſt inconueniens infinitum menſurari per aliquod finitum. Et ſic intellexit Philoſophus in Tertio Phyſicor. Secundò ſumitur motus cæli ſecundum partem, puta motus cæli, qui eſt ab Oriente in Occidens in vna die, & ſic menſuratur aliqua parte temporis puta 12. horis. Et, quia talis pars motus eſt finita, conuenienter menſuratur ab aliqua parte temporis finita. Dico igitur ad argumentum, quòd totus motus cæli infinitus menſuratur à toto tempore infinito, & partes motus cæli à partibus temporis. Et ſic nullum ſequitur inconueniens. Hæc de 3. tractatu ſufficiant.

TRACTATVS IIII. SVper octauum librum Physicorum.

IN hoc 4.tract. inuestigandum est, qualis sit primus motor omnino immobiis, à quo est primus motus,& diuiditur in tria capita.

In primo probatur quòd est vnus.

In secundo quòd est virtutis infinitæ.

In tertio, quòd est omnino incorporeus nullam habens magnitudinem.

CAPVT I.

Quòd primus motor sit vnus.

IN 1.c.probatur,quod motor primus,est talis sic vnus,& ratio Philosophi est. datur in natura motus continuus sempiternus,vt probatum est 3.sed motus continuus est vnus,vt declaratum est in Quinto lib.ergo datur vnus motus sempiternus, sed ad vnitatem motus requiritur vnitas mobilis,vt declaratum est in Quinto, & vnitas motoris,ergo datur vnus motor primus,sempiternus, & omnino immobilis.In hac ratione duo probanda sunt. Primò ꝙ ad vnitatem motus requiritur vnus motor. Secundò, ꝙ ad sempiternitatem vnius motus requiritur immobilitas omnino ipsius motoris.Primum quidé declarat Philosopus in proiectis. nam quando Socrates proiicit lapidem per aliquod spatium aeris, puta per centum cubitos, ideo hic motus non est vnus,nec continuus(licet aliter videatur)quia motor non est vnus.Nam primus motor non est manus Socratis. Secundus autem est pars aeris tangens manum Socratis.Tertius est pars aeris sequens præcedentem,quæ impulsa à manu Socratis impellit hanc sequentem, & hæc impulsa impellit aliã, &c.donec omnino deficiat impetus factus à manu Socratis,&receptus in his partibus aeris,quæ sunt deferentes ipsum lapidem per tantum, vel tãtum spatium. Quoniam igitur partes aeris non sunt vnus motor,sed plures,ideo motus lapidis nõ est vnus,sed plures sibi inuicem succedentes,sicut quando plures lateres eriguntur ordinatè, & primus percussus pede percutit secundum, & secundus tertium,vsque ad vltimum,vnde quot sunt lapides,tot sunt motus. Cùm igitur oppositorum sint oppositæ causæ, si plures motus sunt à pluribus motoribus,vnus motus requirit vnum motorem.Secundum probatur ex regularitate, & vniformitate, quam videmus in primo motu qui est motus diurnus, & arguitur sic, Motus primus est maximè regularis,ergo motor primus est omnino immobilis: probatur consequentia,quoniam ad sensum videmus irregularitatem motus procedere à varietate motoris.Nam quia mouentia inferiora non semper sunt in eadem dispositione,qa fatigantur in mouendo,ideo in inferioribus non datur motus vnus continuatus regularis, quia igitur motor primus causat motũ maximè regularé, & æternũ,signũ est,ꝙ semper eodem modo se habet, ex consequenti est omnino immobilis,& inuariabilis.Et aduerte ꝙ Arist. in 12.Metap.probat vnitatem primi motoris, non ex vnitate primi motus, sed ex carentia materiæ,habet.n.pro principio,ꝙ quæcunque carent materia non possunt numero multiplicari, verùm quantum hæc ratio concludat videbimus in 12. Meta. in quæstionibus ordinariis. Hæc de vnitate primi motoris sufficiant.

CAPVT II.

Quòd primus motor sit virtutis infinitæ.

IN 2. ca. aduerte ꝙ firmanda sunt omnia fundamenta ex quibus deducetur conclusio tertij capitis,hîc principaliter intenta, scilicet ꝙ primus motor est virtutis infinitæ:huiusmodi autem fundamenta sunt quinque.Primò supponitur primum motorẽ mouere tempore infinito. Secundò probatur virtutem finitam non posse mouere tempore infinito. Tertiò deducitur motorem primum esse virtutis infinitæ.Quartò probatur, ꝙ virtus infinita non potest esse in magnitudine finita. Quintò ꝙ in magnitudine infinita non potest esse virtus finita,ex quibus concluditur,ꝙ si virtus finita est in magnitudine magnitudo erit finita,& si virtus infinita est in magnitudine,magnitudo est infinita.

Te.c. 78. 79.80.

Quantùm ad primum aduerte, ꝙ suadet sibi Arist. primum motorem mouere tempore infinito, ex eo quod suo iudicio conclusit dari in rerum natura vnum motum æternum.Motus autem æternus requirit mouens æternum,quoniam ex necessitate motus infert mouens,nõ est autem mouens æternum nisi moueat tempore æterno & infinito,Supponit igitur Arist.ex suprà probatis motorem primum mouere tempore infinito.

Quantum ad secundum formanda est ratio Philosophi, & defensanda,sic igitur arguit,cùm in motu sit mouens & mobile,& tempus in quo fit motus, sit mouens finitum, & mobile finitum,necesse est vt moueat motum mobile tempore finito, & non infinito, nam sit mouens virtutis finitæ A,& mobile finitum B,& tempus in quo est motus C,& sumo partem ipsius mouentis quæ sit D, & moueat partẽ ipsius mobilis, quæ sit E,certum est,quod D mouebit E,in minori tempore quàm sit C,quoniam probatum est in Sexto, quod totum mobile in maiori tempore pertransit aliquod signum,quàm pars eius.Non ergo D mouebit E in C,quod ponitur infinitum,sed in tempore finito,& sic 3.Item sumo aliam partem mouentis finiti,& moueat aliam partem mobilis finiti, certum est quod mouebit in minori tempore, quàm sit C, ergo finito,& sic illud æquale ipsi 3. Iterum sumo aliam partem mouẽtis,&aliam partẽ mobilis,vt prius, & tempus,vt prius æquale ipsi.3.Tunc fic,cùm mouens, & mobile sint finita,manifestum est,ꝙ sumendo ab eis partem post partem seruando eandem quantitatem tandem consumentur,vt probatur in 1.lib.Phys.& cùm pars moueat partem in minori tempore quàm totum moueat totum,manifestum est,ꝙ omnes partes temporis, in quibus omnes partes mouent omnes partes mobilis sunt finitæ,ex cõsequenti totum mouẽs finitum mouebit totum mobile finitum in tempore finito &non in infinito. Ergo repugnat,ꝙ mobile finitum moueatur à mouente finito in tempore infinito.

Hæc ratio Philosophi patitur duas difficultates. Prima est quod Arist.supponit falsum,scilicet,quod à quolibet mouẽte,& à quolibet mobili possit subtrahi pars,hoc enim est falsum in intelligentia induisibili,& in corpore cælesti incorruptibili,ergo vel demonstratio Philosophi est particularis,vel supponit falsum.

Huic obiectioni dicit Com ꝙ etsi non sit verum de facto,qđ à quolibet mouente,& mobili possit subtrahi pars, hæc tamen cõditionalis est vera,si à mouẽte,& mobili subtrahatur pars, mouebit pars partem in minori tempore, quàm totum moueat totum:verùm quia Arist.non videtur loqui cõditionaliter,sed de facto:inquit enim, ipsum Digitur moueat aliquam partem ipsius B.&c.Ideo responsio B. Th.melior est, 1.quod & si realiter nõ possit subtrahi à quolibet mouente,&mobili pars,potest tamen subtrahi per designationem imaginationis, vel intellectus, sicut & astrologi diuidunt cælum per signa,&gradus,& minuta,quæ tamen diuisio non est realiter in cælo.Et sicut verum est dicere, ꝙ Aries vel Taurus in minori tempore pertransit horizontem,quàm totus Zodiacus, sic in proposito intelligenda est ratio Philosophi quod designata pars virtutis mouentis, saltem per intellectum mouebit partem mobilis eodem modo designatam in minori tempore,quàm tota virtus moueat totum mobile respectu alicuius signi positi in spatio.

Secunda obiectio est, quia de facto secundum positionem Arist.virtus finita, puta intelligentia Solis, mouet cælum suum,quod tamen est finitum,vt probat in primo cæli, pro tempore infinito,quia secundum Aristo. vt credidit se probasse in hoc 8.lib.motus Solis,nec incœpit,nec desinet. Ergo non inconuenit finitum mouere finitum tempore infinito.

Ad hoc dico,ꝙ Arist. non habet pro inconuenienti finitum mouere finitum per reiterationem tempore infinito, Ita tamen,ꝙ quælibet circulatio,qua totum mobile mouetur compleatur tempore finito. Et sic suprà probauit motum cęli esse ęternum per reiterationem,sed hîc non intendit per reiterationem, sed cõtinuum tranfitum partis post partẽ sine replicatione,qui transitus non potest seruari nisi imaginato mobili infinito, quod vtique non posset moueri,nisi à motore infinito, aliter maior esset resistentia mobilis,quã virtus mouentis, & à proportione minoris inæqualitatis non prouenit actio.Et si dicas ꝙ si Arist.hîc intendit de mobili infinito,&non per reiterationem procedit ex falso,& impossibili,quoniam iam probauit in 3.Phys. & in 1. cęli,præcipuè totum vniuersum esse finitum,& nõ posse esse infinitum,ergo ratio sua nulla est. Ad hanc obiectionem conatur respondere B.Th. in comm.hîc. Et ego defensaui eam in 12.Metaph. in quæstionibus ordinariis, ideo sustine pro nunc,vel require illic.

Quantum

Quantum ad tertiũ, aduerte, ꝙ intendit Philoſophus tali rationem, Mouens tempore infinito, eſt virtutis infinitæ, primus motor mouet tempore infinito, ergo, &c. Minorem huius extimat ſe probaſſe in ſuperioribus, ſcilicet motũ eſſe æternũ, ergo dari motũ æternũ immobilem, quẽ neceſſe eſt ponere primũ, motus autẽ æternus eſt in tẽpore infinito, probatũ eſt enim in ſexto, quod ſi motus eſt infinitus, & tempus infinitũ, maiorem autem probamus ex concluſione præcedenti, nam ſi mouens finitũ non poteſt mouere tempore infinito, ergo ad mouendũ tempore infinito requiritur virtus infinita mouẽtis, ſed hæc ratio patitur inſtantiam etiam ex principiis Ariſto. nam intelligentia lunæ mouet cælũ lunæ tempore infinito, & tamen nõ eſt virtutis infinitæ, ergo maior propoſitio inducta non eſt vera.

Ad hoc dico, ꝙ mouens tempore infinito eſt duplex, quoddam eſt mouens non à ſe, ſed inquantũ mouetur, vel recipit virtutem mouendi ab alio: ſicut Sol mouet tempore infinito hæc inferiora, alterando & generando, & corrũpendo, inquantũ æternaliter mouetur ab intelligẽtia ſibi applicata, & tale mouens non eſt neceſſe habere virtutẽ infinitam, ſed ſufficit ipſum eſſe incorruptibile & ſemper debitè approximatũ ſuo mobili. Quoddam autem eſt mouens à ſe, & ex ſe, ita ꝙ eſt prima cauſa motus infiniti. Et hanc neceſſe eſt eſſe infinitæ virtutis eò quòd à nullo virtutem determinatam recipit, ſed abſolutè habet à ſe, ergo illimitatè & infinitè. Quando igitur dicitur mouens tẽpore infinito, &c. ſic intelligatur, mouens ex ſe, & à ſe, ita ꝙ eſt prima cauſa motꝰ infiniti & ęterni, eſt virtutis infinitæ: & in hoc ſenſu intẽdit cõcludere Ariſt. & nõ in primo, aliter tot eſſent motores virtutis infinitæ, quot ſunt intelligẽtiæ applicatæ, cùm omnes moueantur tempore infinito ſecũdum Ariſt. Quod tamen eſt falſum, quoniam vt diſputatur in duodecimo Metaphyſicæ, repugnat dari plura entia virtutis infinitæ intenſiuè.

Quantũ ad quartum, aduerte, ꝙ Philoſophus facit hanc conſequentiam, ſi virtus infinita mouens eſt in magnitudine finita, ergo æquali tempore, & etiam minori mouebant virtus finita, & infinita. Hanc conſequentiam deducit ſic, probatum eſt in ſexto, ꝙ nihil mouet in inſtanti, ſed omnis motus neceſſariò eſt in tempore: ſit ergo tẽpus, in quo virtus infinita mouet A, puta vna hora, ſumatur alia virtus finita quæ moueat in tempore maiori, & ſit B, puta tres horæ, tũc ſic, cùm quacũque virtute finita poſsit ſumi maior, ſumatur virtus finita maior præcedenti: certũ eſt, ꝙ mouebit in tempore minori, quàm ſint tres horæ, mouebit ergo in duabus horis, & ſumatur adhuc maior, quæ mouebit in tempore adhuc minori, & moueat in vna hora, & ſumatur adhuc maior, quæ mouebit minus quàm in hora, & ſic ſequitur, ꝙ virtus finita mouebit in ęquali tempore, quo mouet virtus infinita, & etiam in minori. Cùm ergo ex duobꝰ impoſsibilibus ſequatur de neceſsitate vnũ, ſcilicet, vel ꝙ virtus infinita moueat in inſtãti, quod eſt impoſsibile, quia repugnat motũ fieri in inſtanti, vel ꝙ virtus finita moueat æquali tempore cum infinita, & etiã in minori, quod etiã eſt impoſsibile, quoniam demonſtratum eſt ſupra virtutem maiorem agere æqualem effectũ in minori tempore ſequitur ꝙ in magnitudine finita non poſsit eſſe virtus infinita.

Sed contra hanc rationem inſurgit dubiũ, quoniam ſi ratio Philoſophi concludit de virtute infinita, ꝙ non poſſit eſſe in magnitudine finita, cõcludit etiam de virtute infinita extra magnitudinem. nam non eſt minoris vigoris, imò, vt ita dicam, maioris ſi non arctatur aliqua magnitudine, ſicut igit ſequitur ex deductione quam fecit Philoſophus motũ eſſe in inſtanti, vel virtutem finitam, & infinitã mouere æquali tempore, ita ſequitur de virtute motiua infinita extra magnitudinem, cùm non ſit minoris virtutis.

Ad hoc reſpondetur, ꝙ non eſt eadem ratio, quoniam virtus infinita in magnitudine mouet naturaliter, ex cõſequenti tantum quantum poteſt: virtus autẽ infinita extra magnitudinem mouet, vt apprehẽdit congruũ finis conſequendo, propter quem mouet, & nõ quantũ poteſt, & ideo non eſt eadem ratio. Et ſi dicas moueat virtus infinita extra magnitudinem toto ſuo poſſe, ergo mouebit in inſtanti, vel æquali tempore cum virtute finita.

Ad hoc dico, ꝙ non poteſt velle mouere toto ſuo poſſe, quoniam repugnat ex parte rei dari motũ infinitæ velocitatis, aliter velle ſuũ eſſet vanũ, ſicut Deꝰ nõ pót producere maximũ effectũ, quẽ pót, qñ quocunque dato, poteſt producere maiorẽ, aliter infinita virtus ſua eſſet exhauſta.

Quantum ad quintũ, aduerte, ꝙ Philoſophus tacitè ſupponit vnum, ſcilicet, ſi duæ ſint magnitudines eiuſdem generis, puta duo ignes, ſicut augeꝰ magnitudo, ſic augetur potentia, vt maior eſt potentia in igne maiori quã in minori, & ſi minor adæquetur maiori, adæquabuntur etiã potẽtiæ. Hoc ſuppoſito ſic arguit Philoſophus, ſi in magnitudine infinita ſit potentia finita, ergo dabitur æqualis potẽtia in magnitudine finita, & infinita eiuſdẽ generis, qđ eſt falſum, vt patet ex ſuppoſito facto: conſequentia autẽ ſic deducitur, ſit magnitudo infinita, in qua ſit potentia finita A, & magnitudo finita B, in qua ſit potentia finita, & ſint eiuſdẽ generis, puta elemẽtum infinitũ, & elementũ finitum, & potẽtia finita, magnitudinis finitæ, ſit minor potẽtia finita, magnitudinis infinitæ in cẽtum gradibus, nã inter quæcunque duo finita datur aliqua proportio, tunc ſic, cùm omni finito poſsit fieri additio, addaꝰ magnitudini finitæ magnitudo, in qua ſit potẽtia, vt decẽ, & alia in qua vt viginti, & alia in qua vt triginta, & ſic addẽdo deueniemꝰ ad magnitudinẽ finitã, in qua erit potẽtia, vt centũ, & tũc erit æqualis potentia duarum magnitudinũ eiuſdẽ generis, quarum vna eſt infinita & altera finita. Cùm autẽ hoc ſit impoſsibile, quoniam in his, quæ ſunt eiuſdẽ generis, ſicut augeꝰ magnitudo augetur potentia, patet ꝙ in magnitudine infinita non poteſt eſſe potentia finita. Hæc de 2. cap. ſufficiant.

CAPVT III.

Quòd Primus motor ſit omnino immobilis, incorporeus, ac penitus indiuiſibilis, nullam habens magnitudinem.

IN tertio capite probandum eſt principale propoſitũ, ſcilicet, Motor primus eſt omnino immobilis, & incorporeus, & penitus indiuiſibilis: & arguit ſic, nullam habet magnitudinem: ergo, &c probatur antecedens, quoniã cõſequentia eſt nota, non habet magnitudinẽ infinitam, quoniam illa non datur, vt probatum eſt in tertio Phyſi. nec finitam, quoniam probatum eſt in capite præcedenti nõ poſſe eſſe in magnitudine finita potentiam infinitam, ſed motor primus immobilis eſt potentiæ infinitæ, cùm ſit motũs tempore infinito, vt dictum eſt ſuprà, ergo conſtat ipſum eſſe penitus ſine magnitudine & incorporeũ, &c. Hæc de tertio capite ſufficiant.

Argumẽta.

Nunc ſupereſt ſoluere aliqua argumenta: & primũ probat, ꝙ primus motor non ſit vnus: nam primus motus, qui eſt primi cæli, eſt à duplici motore, ſcilicet, coniuncto & ſeparato, vt inquit Commentator in Vndecimo Metaphyſicæ, ergo duo ſunt motores primi. *Primum.*

Ad hoc dico, ꝙ motor coniunctus nõ eſt ſimpliciter primus, quoniam ſubordinatur motori ſeparato, à quo mouetur in ratione amati, vt dicetur in Duodecimo Metaphyſicæ, poteſt autem eſſe dici primus in ordine motorum coniunctorũ, qui ſunt intelligentię applicatæ, non ergo inconuenit, ꝙ duo ſint motores primi diuerſa ratione, & diuerſo reſpectu, loquendo autem ſimpliciter eſt tantùm vnus. de quo autem intendat hìc philoſophus, declarabitur in duodecimo metaphyſicæ.

Secundum probat ꝙ vnitas motus non impeditur propter pluralitatem motorum, nam Sol & homo vna generatione generant hominem: ergo, &c. *Secundũ.*

Ad hoc dicitur, ꝙ propoſitio Philoſophi intelligenda eſt de motore totali, & immediato: propter defectum primi tractus nauis, licet ſit à pluribus, tamen eſt vnus quia ſunt motores partiales: propter defectum ſecundi, generatio Socratis eſt vna, licet ſit à Sole, & aliis planetis: & à Platone gñráte, qñ ſunt motores ñ ímediati, ſed ſubordinati.

Tertium probat, ꝙ in magnitudine finita ſit virtus infinita: nam eſt aliquod corpus, puta cælum, quod ſecundum Ariſt. eſt incorruptibile: ergo habet virtutem, vt ſit ſemper, ergo eſt infinitæ virtutis. *Tertium.*

Ad hoc dico, ꝙ intendit philoſophus de infinita virtute intenſiuè, quæ eſt principium actiuum, puta motiuum, cuius ſignũ eſt, quia deducit ad hoc inconueniens, ſcilicet, ꝙ motus eſſet in inſtanti, non autem intendit de virtute infinita extenſiuè, ſiue duratiuè. Hæc enim conſequitur naturam corporis elongati à contrariis, quale eſt cælum.

Quartum probat, quòd primus motor non ſit omnino incorporeus: nam ſecundum Ariſt. in hoc octauo libro, neceſſe eſt ipſum eſſe aut in medio, id eſt in centro, aut in circunferentia: quod autem determinatur loco, non videtur omnino incorporeum: ergo, &c. *Quartũ.*

Ad

Ad hoc dico, quòd hæc determinatio non eſt per circũ ſcriptionem ſuæ ſubſtantiæ, ſed per incœptionem influętię in corpus cæli, ex quo enim mouet cælum applicando virtutem & influendo, neceſſe eſt, vt ex aliqua parte cæli inciat influere, & quoniam in qua parte apparet motus velocior videtur magis recipi virtus mouentis, apparet autem velocior in circunferentia propter maius ſpatium pertranſitũ: idem dicit Philoſophus, ꝙ primum mouens eſt in circunferentia ratione maioris, & principalis influxus illic recepti. Hîc terminatur vltimus tractatus octaui libri Phyſicorum. Ad laudem Primi, & totius vniuerſi gubernatoris, qui eſt Deus trinus & vnus.

Epitome in octo libros Phyſicæ auſcultationis Finis.

TRACTATVS DE PRIMO & vltimo inſtanti.

Quæſitum de primo & vltimo inſtanti.

QVæritur vtrum detur primum inſtans, in quo res habet eſſe, & vltimum, in quo non habet eſſe, & vltimum in quo habet eſſe, & primum in quo habet non eſſe. Pro deciſione huius dubij tria agenda ſunt.

Primò declarandi ſunt præpoſiti termini, vt ſciamus quid ſignificent, quomodo differũt, quomodo probantur, vel exponuntur.

Secundò ponendæ ſunt quatuor regulæ generales, quibus intellectis facilè reſoluetur quæſitum.

Tertiò reſpondendum eſt ad quæſitum per diſtinctiones & concluſiones reſponſiuas.

Quantũ ad primum, aduerte quòd termini pertractati in hac materia ſunt quatuor, ſcilicet vltimum non eſſe, primum eſſe, vltimum eſſe, primum non eſſe.

Vltimum non eſſ, & primũ eſſe quid.

Significata eorum ſunt hæc, Vltimum nõ eſſe ſignificat inſtans, in quo res non habet eſſe, & tamen poſt illud habebit eſſe, primum eſſe ſignificat inſtans, in quo res primò habet eſſe, quæ ante illud non habebat eſſe: vltimum eſſe, ſignificat inſtans, in quo res habet eſſe, & poſt illud habebit nõ eſſe: primum non eſſe ſignificat inſtãs, in quo res primò habebit non eſſe, quæ tamen ante illud habebat eſſe.

Differunt autem ſic, Vltimum non eſſe, & primum eſſe ſe tenent ex parte incœptionis rei: vltimum eſſe, & primũ non eſſe ſe tenent ex parte deſitionis.

Probantur autem ſiue exponũtur hoc modo, nam duo prima exponũtur ſicut incipit, & duo vltima ſicut deſinit. Incipit verò dupliciter exponi, quoniam aliter in ſucceſſiuis, aliter in permanentibus. nam in ſucceſſiuis exponitur cum negatione de præſenti, & poſitione de futuro, vt nunc incipit motus, ſic exponitur, Nũc non eſt motus, & immediatè poſt hoc inſtans erit motus, ergo &c. In permanentibus autem exponitur cum poſitione de præſenti, & negatione de præterito, vt nũc incipit Socrates eſſe, ſic exponitur, nũc eſt Socrates & immediatè ante hoc inſtãs nõ fuit Socrates, ergo &c. Notandum ergo, quod vltimũ non eſſe exponitur ſicut incipit in ſucceſſiuis, vt nunc motus habet vltimum non eſſe, ſic exponitur, nunc motus non eſt, & immediatè poſt hoc nunc erit, ergo nunc habet vltimum non eſſe. Primum eſſe exponitur ſicut incipit in permanẽtibus, vt nũc eſt primum eſſe Socratis, ſic exponitur, nunc eſt Socrates, & immediatè ante hoc nũc non fuit Socrates, ergo nunc eſt primum eſſe Socratis. Definit exponitur in ſucceſſiuis cum negatione de præſenti, & poſitione de præterito, vt definit eſſe motus, nũc non eſt motus, & immediatè ante hoc nũc fuit motus, ergo &c. In permanentibus aũt exponitur cum poſitione de præſenti, & negatione de futuro, vt definit eſſe Socrates, ſic exponitur, Socrates nũc eſt, & immediatè poſt hoc nunc non erit, ergo &c. Secundum primum modum exponitur primũ non eſſe, vt nunc eſt primum non eſſe motus, ſic exponitur, nunc non eſt motus, & immediatè ante hoc nũc fuit motus, ergo &c. Iuxta ſecundum modum exponitur vltimum eſſe, vt nunc eſt vltimum eſſe ſummi gradus, nunc eſt ſummus gradus, & immediatè poſt hoc nunc non erit ſummus gradus, ergo &c.

Quantum ad ſecundum aduerte quatuor regulas generales, & firmiſſimas. Prima eſt, In quocũq; eſt reperire primũ eſſe, in eodem non eſt reperire vltimũ non eſſe. & probatur ſic, ſumo primũ inſtans, in quo res habet primũ eſſe, & vocetur B: deinde ſumo vltimum inſtans, in quo dicitur habere vltimũ nõ eſſe, & vocetur A: Manifeſtũ eſt, qđ A eſt ante B: Quæro ergo, aut A & B ſunt idẽ inſtãs, aut diſtincta, ſi idẽ, ergo ſequũtur contradictoria ſimul vera, qm̃ in eodẽ inſtãti nõ erit, & erit, ſi nõ ſunt idẽ, ſed diſtincta: quæro aut ſunt immediata, aut mediata, nõ primũ, vt probatũ eſt in Sexto Phyſicorũ, ſi ſecũdum, ergo cadit tempus mediũ, ſed in hoc tempore res nõ habebit eſſe, nec non eſſe: quod probatur pro prima parte ſic, Ante B, res non habet eſſe, quia ſupponitur ſecundum te, quod in B habeat primũ ſui eſſe, & tempus eſt ante B, cùm non ſit immediatum ipſi A, ergo &c. Secunda verò pars ſic probatur, poſt A non habet non eſſe, quia ſupponitur quod in A habeat vltimũ ſui non eſſe, ſed tempus eſt poſt A, quia nõ immediatũ ipſi B, ergo &c. ſed cùm hæc ſint impoſsibilia, ſequit̃ ꝙ in quocunque eſt dare primum eſſe, in eo non eſt dare vltimum non eſſe.

Secũda, In quocunque eſt dare vltimum non eſſe in eo non eſt dare primum eſſe: probatur ſic, ſumatur totum tempus menſurans adæquatè eſſe rei, in qua eſt dare vltimũ non eſſe, & vocetur A: ſumatur etiam primũ inſtans illius temporis, & vocetur B: tũc quæro, aut in B, habet vltimum non eſſe, aut primũ eſſe: nõ ſecũdum, quoniam, cùm loquamur de re, in qua datur vltimum non eſſe, ſi in B, habet primum eſſe, ergo in alio inſtanti ante B habet vltimũ non eſſe. Et cùm hæc duo inſtantia non ſint immediata in tempore medio, nõ habebit eſſe, quoniam ſecũdum te habet primum eſſe in A, nec habebit non eſſe, quoniam poſt inſtans vltimi ſui non eſſe, non habet non eſſe: patet ergo, quod in quocũque eſt aſsignare inſtans vltimi non eſſe, nõ eſt aſsignare inſtans primi ſui eſſe, ergo in B hẽt vltimũ nõ eſſe, & aduerte, qđ iſtæ duæ regulæ ſe tenent ex pte incœptionis.

Tertia, In quocũque eſt inuenire vltimũ eſſe non eſt inuenire primũ non eſſe: probat̃ ſic, ſi datur vltimum eſſe, & primum non eſſe, vltimum inſtans, in quo habet primũ nõ eſſe, ſit B, tunc patet, quòd A præcedet B, quæro ergo, aut A & B ſunt immediata, aut mediata: non primum ex ſexto Phyſicorum. ſi ſecundum, ergo cadit tempus medium, in quo res nec habebit eſſe, quia poſt A non habet eſſe, nec habebit non eſſe, quia ante B non habet non eſſe, cùm autem hæc ſunt impoſsibilia, ſequitur quod vbi eſt dare vltimum eſſe non eſt dare primum non eſſe.

Quarta, In quocũque eſt dare primum non eſſe, non eſt dare vltimum eſſe: probat̃ ſic, ſi eſt dare primum non eſſe, & vltimum eſſe, hoc non eſt reſpectu eiuſdem inſtantis, ne ſequatur contradictio, vt patet: ergo reſpectu diuerſorum inſtans ſit, ergo inſtans primi non eſſe A, & vltimi eſſe B, cõcadat tempus medium, ergo in tempore medio habet vltimum eſſe, ſequitur ꝙ poſt primum non eſſe adhuc habeat eſſe, ergo in B non habet vltimũ eſſe, aliter ſequitur, quòd in B habeat vltimum & non vltimum eſſe, quod eſt impoſsibile, patet ergo regulam eſſe veram. Et aduerte quod tertia & quarta regula ſe tenent ex parte deſitionis.

Quantum ad tertium, vt determinetur quæſitũ, ponuntur quædam diſtinctiones ſubnectẽdo concluſiones reſpõſiuas, quarum diſtinctionum prima ſit hæc, rerum alia ſucceſsiua, alia permanens.

Succeſſiuorũ non eſt dare primum, nec vltimum ſui eſſe.

Prima concluſio, Rei ſucceſsiuæ non datur primũ, nec vltimũ ſui eſſe, ſicut eſt motus & tempus: hanc concluſionem diffusè probat Philoſophus in ſexto Phyſicorum, & ſuum fundamentum eſt, quoniam tempus & motus & magnitudo eodem modo ſe habent quo ad diuiſionem, ergo ſicut in magnitudine cùm ſit continua ex cõſequẽnti ſit diuiſibilis infinitum, non eſt aſsignare primam & vltimam partem, ſic nec eſt dare primam, & vltimam partem in motu.

Rerum permanentiũ, quædam eſt dependens à re ſucceſsiua, quædam non. Secunda concluſio, Rei permanentis dependentis à ſucceſsiua non datur primum, nec vltimum ſui eſſe: & probatur ſic, ſequeretur dari primum, & vltimum eſſe in re ſucceſsiua, quod eſt falſum per concluſionem præcedentem: probatur conſequentia, veritas huius propoſitionis, Socrates currit, eſt res permanens dependens à curſu Socratis, qui eſt res ſucceſsiua. Nam Socrate currente eſt vera, deſinente curſu eſt falſa, ſi ergo concomitatur rem ſucceſsiuam, idem erit iudicium de primo & vltimo ſui eſſe in vtraque: cùm igitur ſucceſsiua non habeat primum, nec vltimum ſui eſſe, nec res permanens pendens à ſucceſsiua habebit.

Rerum permanentiũ non dependentium à ſucceſsiuis, quædam durant ſolum per vnum inſtans, quædam per aliquod tempus.

Tertia

Tertia concluſio, Rei permanentis durantis ſolùm per vnum inſtans, datur primum & vltimum ſui eſſe:& probatur ſic,primum eſt,ante quod non eſt aliud,ſed eſt dare inſtans,ante quod non eſt aliud inſtans,in quo talis res habet eſſe. nam verum eſt dicere, Hoc mutatum eſſe nunc eſt, & ante hoc nunc non erat, ergo in hoc nunc eſt primum eſſe huius mutati eſſe. Quod autem ſit dare vltimum eſſe, probatur ſic, vltimum eſt, poſt quod non eſt aliud,ſed eſt dare inſtans, poſt quod non erit aliud inſtans,in quo hoc mutatum eſſe habeat eſſe : ergo in hoc inſtanti habet vltimum ſui eſſe,vnde idem inſtans eſt in quo res permanens durans pro inſtanti habet primum &vltimum eſſe,ſed reſpectu primi eſſe ſic exponitur, Hoc nunc eſt, & ante hoc nunc non fuit,ergo in hoc inſtanti habet primum eſſe,reſpectu autem vltimi eſſe ſic exponitur,Hoc nunc eſt, & poſt nunc non erit,ergo in hoc inſtanti habet vltimum eſſe.

Rerum permanentium per aliquod tempus,quædã conſiſtunt in indiuiſibili, quædam habent latitudinem : exemplum primi,vt bicubitum,& ſuperlatiua,vt albiſsimum, calidiſsimum,&c.exemplum ſecundi,vt album,nigrum,&c.

Quarta concluſio,Res permanens,cuius eſſe conſiſtit in indiuiſibili, habet vltimum ſui eſſe : & probatur ſic, ſi talis res,puta bicubitum,aut calidiſs mum debet corrumpi,corrumpetur per alterationem alicuius agentis in ipſam,& cũ tale agens illi approximauerit ſtatim corrumpetur, quoniam non poteſt tam modicum minui, q̃ amittet rationem ſui eſſe, quod conſiſtit in indiuiſibili. Nam non poteſt tam modicum minui de albiſsimo, quod non erit amplius albiſsimum:ſit ergo ita, quod hoc agens agere debeat in albiſsimum poſt hoc inſtans immediatè, tunc arguitur ſic. In hoc inſtanti agens non agit in albiſsimum,& poſt hoc inſtãs immediatè aget, ergo in hoc inſtanti albiſsimum habet vltimum ſui eſſe:probatur conſequentia, quia verum eſt dicere, In hoc inſtanti albiſsimum eſt, & immediatè poſt hoc inſtans non erit, ergo in hoc inſtanti habet vltimum ſui eſſe.

Quinta concluſio,Res permanens,cuius eſſe non conſiſtit in indiuiſibili,habet primum ſui eſſe : probatur duobus præſuppoſitis,primò, q̃ talis res producatur per motum ſiue per alterationem,vt calidum per calefactionem.Secundò, q̃ terminus ipſius motus ſit ipſa reſ producta,& quando eſt terminus motus res ipſa ſit : nam ſi non eſt ipſa res, nondum terminatus eſt motus niſi per accidens, quoniam ſecundum Ariſt.præſente habitu, i. acquiſita forma ceſſat motus,ſtantibus his arguo ſic,ſit A vltimum inſtans temporis menſurantis motum,quo producitur res permanens habens latitudinem:& quæro,talis res aut habet eſſe in A,aut non,ſi non,ergo oportet dari alium motum,quo producatur in eſſe,&ſic ſequitur, q̃ ille motus non terminabatur ad A, quod eſt contra præſuppoſitum. Diximus enim, q̃ A ſit vltimum inſtãs temporis menſurantis motum,quo talis res producitur in eſſe:ſi habet eſſe in A :iterum quæro, aut habuit eſſe ante A,aut non,ſi ſic,ergo habuit eſſe ante terminationem motus, quod eſt falſum, quoniam res producta per motum eſt terminus motus,& ſic fruſtra eſſet ille motus,ſi durarer producta re,ſi non,tunc ſic,non habet eſſe ante A, & habet eſſe in A,& poſt A, ergo in A habet primum ſui eſſe.

Sexta concluſio,Res permanens cuius eſſe non conſiſtit in indiuiſibili,non habet vltimum ſui eſſe:probatur ſic,talis res,cùm deſinit eſſe, deſinit per alterationem cauſatam ab agente contrario intẽdente formã introducendã : ſumatur ergo vltimũ inſtans temporis menſurantis hanc alterationem,& vocetur B,ita q̃ in B terminetur hæc alteratio, tũc arguo ſic,In B terminante motũ eſt terminus motus,vt dictum eſt in concluſione præced.ſed terminus motus eſt forma ſequens,hæc.n eſt intẽta ab agente contrario,ergo in inſtanti B eſt introducta forma ſequens.Ergo in eodẽ inſtanti eſt corrupta forma præcedens,quã cũ ſint diſparatæ,vel cõtrariæ non ſe cõpatiuntur in eadẽ materia vel ſubiecto, ſi eſt corrupta,ergo habet in inſtanti B primũ non eſſe, ſed q̃ quartã regulã aſſignatã ſuprà, in quocunq; datur primum non eſſe,nõ datur vltimum eſſe,ergo, &c.Aduerte vltimò, q̃ hæc ſexta concluſio deſeruit omnib rebus permanentib. productis per generationẽ ſubſtantialem,quæ eſt terminus alterationis præuiæ.Ita q̃ de eis verum eſt dicere,Rei permanentis generandæ datur primum eſſe, ſed non vltimum non eſſe. Et rei permanentis corrumpendæ datur primum non eſſe,ſed non vltimum eſſe.Hæc de quæſito ſufficiant.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CAnapicij,

EPITOME

IN LIBROS ARIST. de Cælo & Mundo.

IN quatuor libris de Cælo, & Mundo Ariſt. tria principaliter tractat.

In primo libro pertractat de Vniuerſo, quantum ad ſuas proprietates.

In ſecundo de corpore cæleſti, quod eſt nobilior pars huius vniuerſi.

In tertio libro,& quarto de elementis,prout grauia,vel leuia ſunt : & de motu recto ſibi naturali, quo ad propria mouentur loca.

TRACT. I. LIB.

SVper primo libro formamus quatuor tractatus.

In primo pertractatur, quòd ipſum Vniuerſum eſt perfectũ, & ex quib⁹ partib.principaliter cõponatur.

In ſecundo, quod Vniuerſum non eſt infinitum, ſecundum magnitudinem.

In tertio,quòd eſt tantùm vnum Vniuerſum, & non poſſunt eſſe plura,& ſic non poſſunt eſſe infiniti mundi.

TRACT. II. LIB.

SVper ſecundum librum formamus tres tractatus.

In primo agitur de corpore cæleſti,vt de priori,& nobiliori parte vniuerſi.

In ſecundo de ſtellis,cuius naturæ ſint,& qualis ſint figuræ,& qualiter moueantur.

In tertio de terra:non quidem quantum ad ſuas qualitates elementares,quæ ſunt frigiditas,ſiccitas &grauitas:ſed inquãtum eſt centrum corporis cæleſtis,& totius vniuerſi.

TRACT. III. LIB.

SVper tertium librum,in quo Philoſophus agit de elementis quo ad numerum ſuum, & quomodo ſunt adinuicem generabilia,&corruptibilia,formamus vnicũ tractatum, in quo pertractabitur de numero elementorum & de generatione,& corruptione eorum adinuicem,breuiter tamen:nam Philoſophus hìc quaſi per accidens loquitur de elementis,vt generabilia, & corruptibilia ſunt:& ideo & principali intentione de eorum generatione, & corruptione,compoſuit librum de generatione, & corruptione,vbi diffuſius id pertractat.

TRACT. IIII. LIB.

SVper quartum librum,in quo Philoſophus agit de elementis inquantum ſunt mobilia ſecundum locum motu recto,formamus vnicum tractatum : in quo agetur de graui,& leui ſimpliciter,& reſpectiuè.& de motu naturali recto elementorum:cuius cauſa eſt ipſum graue &leue. nam cauſa, quare terra mouetur deorſum eſt grauitas ſua: in igne autem leuitas eſt vt cauſa motus ſurſum.

TRACTATVS I. SVper primo libro de Cælo & Mundo: de perfectione Mundi,in quinque capita diuiſus.

TRactatum primum,in quo agitur de perfectione vniuerſi, vel mundi,& ex quibus partibus cõſtituitur,diuidimus in quinque capita.

In primo declaratur quid ſit ſubiectum huius libri.

In ſecũdo ꝓbatur, q̃ vniuerſum,ſiue mũdus eſt pfectus.

In tertio,probatur,quod mundus componitur principaliter ex quatuor elementis,&corpore cæleſti:quod non eſt de natura elementorum, ſed dicitur eſſe quintum corpus ſimplex,vel quinta eſſentia.

In quarto oſtenditur,in quot differant corpus cæleſte& quatuor elementa.

In quinto probatur, quòd præter quatuor elementa, & corpus cæli, non eſt dare aliud corpus ſimplex ingrediens compoſitionem vniuerſi.

CAPVT

CAP. 1. *Quidnam sit subiectum libri de Cælo.*

CIrca primum cap. quid sit subiectum huius libri tres sunt opiniones. Prima est Alexandri, quã etiam B. Th. approbat, qui tenet, ꝙ Vniuersum est subiectum huius libri. cuius ratio est, quia Philosophus in hoc libro inquirit proprietates vniuersi, s. vtrum sit perfectum, vtrum sit finitum, vtrum sit vnum, vtrum sit æternũ: ergo vniuersum est subiectum in hoc libro. illud enim est subiectum in scientia, cuius proprietates inquiruntur in scientia, vt patet in 1. Poster. Quod si dicas, ꝙ non solũ Philosophus agit de Vniuerso sed etiam de corpore cæli, & de elementis: ergo non solùm vniuersum est subiectum in hoc libr. Respondeo, ꝙ de cælo & de elementis hic non agitur, nisi vt ordinantur ad vniuersum, tanquam partes eius constitutiuæ, & vt habent determinatum situm in Vniuerso, vt dicemus infra: ex hoc autem non impeditur, quin vniuersum sit subiectum in hoc libro. Nam illud est subiectum in scientia, ad quod ordinantur omnia considerata in scientia.

Secũda opinio est Simplicij, qui tenet, ꝙ corpus simplex in communi, id est vt sub se continet cælum, & quatuor elementa sit subiectũ huius libri, & mouetur hac ratione, subiectum huius libri, vel est corpus simplex, vel ipsum vniuersum, non vniuersum, quia tunc Arist. in hoc libro tractasset de omnibus partibus vniuersi, & sic tractasset ibi de omnibus elementatis, & de mineralibus, & de plantis, & animalibus, quod tamen non fecit. ergo non Vniuersum, sed corpus simplex in commmuni est subiectum huius libri.

Hæc ratio non concludit, quia ad hoc quod Vniuersum sit subiectum, non est necesse quod ibi tractetur de omnibus partibus Vniuersi, sed solùm de principalibus, quę sunt cælum, & quatuor elementa. elementata autem vt dicemus infrà sunt partes secundariæ. Ideo de eis non fuit necesse tractare in hoc libro: sed in aliis libris particularibus Philosophiæ Naturalis.

Tertia opinio est D. Alberti in 1. lib. de cælo, cap. 1. qui tenet ꝙ corpus mobile ad vbi, id est secundum motum localem, est subiectum in hoc libro. vnde ibi agitur de cælo, vt mouetur motu sphærico, & de elementis inquantum mouentur motu locali recto sursum, vel deorsum.

Hæc opinio approbatur à B. Tho. in fine procemij, vbi inquit, Et hoc cõsonat ei, quòd consueuit dici apud Latinos, ꝙ in hoc libro agitur de corpore mobili, secũdum locum, qui quidem motus cõmunis est omnibus partibus vniuersi, s. cælo, & quatuor elementis, igitur secundum viam B. Tho. possumus tenere, ꝙ vniuersum, vel mundus sit subiectũ huius libri, vt tenet etiam Alexander, vel corpus mobile secundum locum, id est ad vbi, vt etiam tenet D. Albertus. Et hanc secundam viam tenuimus in primo Physic. in primo tractatu, vbi annotauimus vniuersalem diuisionem Philosophiæ Naturalis.

CAP. II. *De Vniuersi seu mundi perfectione.*

CIrca caput secundum videndum est, vtrũ Vniuersum, quod dicitur mundus, sit perfectum. hæc enim est prima proprietas, quam Philosophus inquirit de mũdo: ad cuius resolutionem primò propono duas distinctiones: secundò pono aliquas conclusiones.

Mundus quadrifariam sumitur.

Prima distinctio, Mũdus sumitur quatuor modis. primo pro quodam aggregato ex Deo, & intelligentiis, & aliis naturis corporeis, secundo pro quodam aggregato ex intelligentiis, & naturis corporeis, excepto Deo. tertio pro quodam aggregato ex omnibus naturis corporeis incorruptibilibus, vt sunt cæli, & corruptibilibus, vt sunt corpora inferiora, excludendo Deũ, & intelligentias. quarto pro quodam aggregato ex solis rebus corporeis corruptibilib. excludendo Deum, & intelligentias, & cælos. & sic dicitur mundus inferior ab Arist. in 1. lib. Meteo. vbi inquit, Necesse est hunc mundum inferiorem esse contiguum lationibus superioribus, i. motibus cæleſtibus, vt inde gubernetur. Quando Arist. probat in primo cæli, quòd mundus est perfectus, accipit mundum in tertio sensu.

Perfectũ dupliciter.

Secunda distinctio: Perfectũ sumitur dupliciter, primò simpliciter, & est illud, cui nihil deficit, nec ei potest fieri additio, nec aliquid est perfectius eo, nec potest esse. secundò aliquid dicitur perfectum, secundum quid, vel in genere, & est illud de quo verificatur hoc nomen perfectum non absolutè, sed cum additione, vt cùm dicimus Plato est perfectus homo, hæc est perfecta domus.

Ex his distinct. pono tres conclusiones: prima, Mundus in tertio sensu, vt de eo loquitur Philosophus, non est perfectus simpliciter, probatur: diffinitio data de perfecto simpliciter competit soli Deo: vt patet per Comment. in Quinto Metaphysicę cap. de perfecto, ergo non conuenit mũdo.

Secunda conclusio, Mundus in tertio sensu est perfectus secundũ quid: quia hæc est vera, mundus est perfectus mundus, sicut Plato est perfectus homo. & probatur sic: nihil deficit mundo de his, quæ pertinent ad principalem compositionem ipsius mundi. ergo mundus est perfectus mundus. probatur antecedens: principales partes mundi sunt corpora simplicia, s. cælũ, & quatuor elementa. & hæc omnia sunt in ipso mundo, nec possunt esse plura, vt probabitur infra. ergo nihil deficit mundo, quod sit pertinẽs ad principalem compositionem ipsius mundi. & hæc est vera: mundus est perfectus mũdus, quod est esse perfectum, secundum quid. Quomodo autem hæc corpora sint in mundo, & non possint esse plura, probatur in vltimo capite huius tractatus.

Tertia conclusio, mũdus in tertio sensu est perfecta magnitudo. hanc sic probat Philosophus, mundus est corpus, ergo est perfecta magnitudo: probatur consequentia, quia inter omnes quantitates continuas, quæ sunt linea, superficies, corpus, solum corpus est perfecta quantitas. nam linea habet solùm vnam dimensionem, s. longitudinem: superficies habet solùm duas, s. longitudinem & latitudinem: corpus verò habet tres, s. long. latit. & profundit. & non dantur plures dimensiones, vt probatur per geometram. ergo mundus est perfecta magnitudo. Ex iis igitur patet, ꝙ mundus est perfectus dupliciter. primò inquantum est corpus: sed hæc ratio est communis cuilibet corpori. secundò inquantum continet omnia corpora simplicia, quæ sunt de primaria compositione mundi. & propter hãc rationem mundus dicitur vniuersus, i. contentiuus omnis naturę corporeæ, tã simplicis quàm cõpositæ. prædictæ duæ rationes sunt illæ, quas assumit Philosophus ad probandũ perfectionẽ mũdi.

CAPVT III.

Quòd mundus sit ex quatuor elementis principaliter compositus, & ex cælo quod alterius est naturæ à quatuor elementis.

CIrca cap. tertium, in quo probandum est, ꝙ mundus componitur principaliter ex quatuor elemẽtis, & cælo, quod non est de natura quatuor elementorum, tria agenda sunt. primò probandum est, vt præambulum, ꝙ corpus simplex non habet nisi vnum motum simplicem naturalem localem. secundò ꝙ mundus componitur ex quatuor elementis simplicibus. tertiò quòd præter quatuor elementa, cælum est de compositione mundi. & est corpus quintum non de natura elementorum.

Circa primum dico tria. primò quid sit motus simplex localis. secundò quotuplex est. tertiò probabitur conclusio intenta.

Primum, motus localis simplex est ille, qui fit per lineam breuiorem, vel breuius spatium, per quod possit fieri à centro mundi ad cęlum ascendendo, vel ad centrum mundi descendendo directè sine aliqua obliquitate: vel circa centrũ mundi circulariter solùm absque hoc, quòd aliquo modo descendat ad medium mundi, vel ascendat: verbi gratia, cùm ignis directè mouetur sursum sine aliqua circuitione habet motum localem simplicem. idem dico de terra descendente ad centrum directè, & de cælo purè, & regulariſ simè moto circa terram: cùm ex omni parte sua sit æquè distans à terra.

Motus localis simplex quo.

Secundum, motus localis simplex in genere est solum duplex, s. rectus, & circularis. ergo solùm sunt duæ magnitudines simplices sup quas fit motus simplex naturalis, s. li nea recta, quæ imaginat pertingere à cælo ad centrũ mundi, vel econuerso: & penes hanc sumitur motus rectus simplex elementorum: & linea circularis, quæ imaginatur circa centrum mundi. & penes hanc sumitur motus simplex circularis cælorum circa medium mundi. in specie autem subalterna, motus simplices locales sunt tres. nam motus rectus diuiditur in motum sursum, quo mouetur elementum leue: & in motum deorsum, quo mouetur elementum graue. secundum speciem verò specialiſsimam sunt quinque. nam motus rectus deorsum diuiditur in duos, scilicet, in motum, quo mouetur terra deorsum: & in motum quo mouetur aqua deorsum, & differunt specie, sicut terra & aqua differunt specie, id autem probabitur infrà, pro nunc supponatur. similiter motus rectus sursum diuidit in duos, scilicet, in motum, quo mouetur ignis sursum, & in motum

quo mo

quo mouetur aer ſurſum, qui etiã differũt ſpecie, ſicut aer, & ignis. Motꝰ verò circularis nõ diuidit in plures ſpecies, quia omnia corpora cæleſtia mouent ſimpliciter circa idẽ medium mundi, patet igitur, ꝙ motus ſimplices naturales ſecundum genus ſunt duo, ſecũdum ſpeciem ſubalternam ſunt tres, ſecundum ſpeciem ſpecialiſſimam ſunt quinque.

Tertium, nunc concluſio probatur. ſ. quod vnum corpꝰ ſimplex habet tantùm vnum motum ſimplicem ſibi naturalem: puta terra, vt terra mouetur naturaliter ſolùm motu recto deorſum ad medium. Et probo dupliciter. primò ſuppono ꝙ forma corporis ſimplicis ſit principium ſui motus naturalis: nam forma eſt natura, vt probat in ſecundo Phyſico. ergo eſt principium motus & quietis in re naturali, tunc ſic, corpus ſimplex habet tantùm vnam formam, quæ eſt principium ſui motus. ergo habet tantùm vnum motum ſimplicem naturalem. probatur conſequentia, quia à forma naturali non prouenit niſi vnum, ſicut etiam à quolibet agente naturali: vt declaratur in nono Metaphy. Secundò ſic, ſuppono, quòd motus naturalis ſit ad aliquem locum, qui eſt naturalis rei mobilis, ad quem naturaliter inclinat. tunc ſic, corpus ſimplex habet tantùm vnum locum ſibi naturalem, in quo appetit conſeruari. ergo habet tantùm vnum motum ſimplicem naturalem, per quem ad locum ſuum tendit. Hæc de primo principali ſufficiant.

Secundò principaliter probandum eſt, ꝙ mundus componitur ex quatuor elementis, vt ex primis ſuis partibꝰ. Dico aũt primis ſuis partibus, qm̃ etſi componatur ex ſpecibꝰ elemẽtatis, vt ſunt inanimata, & vegetabilia, &c. illæ sũt partes ſecundariæ mundi, quoniam non exiſterent, niſi cõponerentur ex elementis. Quòd ergo quatuor elementa, quæ ſunt quatuor prima corpora ſimplicia, ſint in mundo vt conſtituentia hunc mundũ inferiorem, probat dupliciter. Primò ſic: ad ſenſum patet ꝙ duo elementa, ſ. terra, & aqua ſint in mundo, ꝙ auté ſit aer declarat, niſi eſſet aer in hoc ſpatio, quod videtur eſſe vacuum nihil poſſemus videre. nam neceſſe eſt ex ſecundo de anima, vt deferat ſpecies rei viſibilis ad oculũ per aliquod corpꝰ diaphanũ. ergo inter rẽ viſibilem ad oculũ mediat corpus diaphanũ: hoc aũt non eſt, niſi aer. vnde dicit Com. 2. de anima: ſi eſſet vacuum inter locũ, & rẽ viſibilem, res non videretur, quia nõ eſſet medium deferens ſpeciem rei viſæ ad oculũ. Quòd autem ſit elementũ ignis ſuper ſphærã aeris, probat. ſemper ignis hìc exiſtens aſcendit ſurſum ſi non impeditur, ergo ſignũ eſt ꝙ ſurſum eſt locꝰ eius naturalis, in quo ſituatur, & confirmatur ſic: ſuprema regio aeris eſt caliditſſima, ita ꝙ in ea inflammantur vapores terreſtres ſicci, & ex eis fiunt ſtellæ cometæ, vt patet in primo meteororum. ergo ſignum eſt, ꝙ ſuper ſphæram aeris eſt elementum ignis, Ex cuius vicinitate ſummè cale fit ſuprema regio aeris. patet ergo ꝙ in mũdo ſunt quatuor elementa ſimplicia corpora. Secundò probatur ſic: tot ſunt elementa corpora ſimplicia componentia mundum, quot ſunt motus recti ſimplices locales.

Nam probatũ eſt ꝙ vnus motus ſimplex non poteſt cõuenire niſi vni corpori ſimplici, ſed quatuor ſunt motus recti ſimplices locales, ergo quatuor ſunt corpora ſimplicia quæ mouentur iis motibus rectis ſimplicibus, hæc autem corpora dicuntur elementa, ergo quatuor ſunt elementa componentia mundum. Quòd autem motus recti ſimplices ſint quatuor, declarabitur in 4. lib. vbi tractabimus de graui & leui, vt ſunt principia motus recti ſimplicis.

Tertiò principaliter probandum eſt quod præter iiij. elementa datur cælum quod non eſt de natura elementorũ, ſed dicitur quinta eſſentia: & ꝙ cælum ſit corpus componens hunc mundũ corporeum, patet ad ſenſum. Quòd autem non ſit de natura elementorum, probandum eſt & maximè contra Platonem: qui tenet in Timæo ꝙ cælum eſt de natura ignis. & probatio Philoſophi eſt hæc: ſuppono ꝙ motus ſimplex localis attribuitur vni corpori ſimplici. tũc ſic: omnis motus localis ſimplex conuenit alicui corpori ſimplici: ſed motus circularis eſt motus ſimplex. diuiſimus enim ſuprà motum localem ſimplicem in motum rectum, & motum circularem. ergo motus circularis conuenit alicui corpori ſimplici: ſed non conuenit naturaliter alicui elementorum, quia cùm omne elementum ſit graue vel leue naturaliter mouetur motu recto ſurſum vel deorſum. ergo motus circularis conuenit alicui corpori ſimplici diuerſo ab elementis: ſed ad ſenſum patet ꝙ conuenit cælo: proprium eſt enim ſibi moueri circulariter: ergo cælum eſt corpus ſimplex diuerſum ab elementis: & propterea vocatur quintum corpus, vel quinta eſſentia. Ex quo ſequitur ꝙ non poteſt dici cælum eſſe igneum vel aereum propriè, nec habet in ſe aliquam qualitatẽ elementarem, ſ. nec grauitatem vel leuitatem nec frigiditatem vel caliditatem.

CAPVT IIII.

Cælum, quod eſt quinta eſſentia, quomodo ab elementis diſtinguatur.

CIrca caput iiij. conſiderandũ eſt, in quibus differt cælum ab elementis, cùm probatũ ſit ꝙ non eſt de natura elemẽtorũ: & circa hoc dico ꝙ differt in quatuor.

Primò, quodlibet elementũ eſt graue, vel leue: vt patet ad ſenſum. cælum autem non eſt graue nec leue. & probat ſic ſecundum Philoſophũ: omne graue vel leue naturaliter mouetur motu recto ſurſum vel deorſum, nam grauitas eſt principium mouendi deorſum, leuitas auté eſt principium mouendi ſurſum. ſed cælum non naturaliter mouetur motu recto, qa cùm motus circularis ſit eius motus naturalis, vt probatũ eſt ſuprà, ſi moueretur naturaliter motu recto ſequeretur ꝙ idem motus ſimplex rectus conueniret pluribus corporibus ſimplicibus. nam conuenit elementis, vt dictum eſt ſuprà. ergo ſi conueniret etiam cælo, clarum eſſet ꝙ pluribus corporibus ſimplicibus conueniret, quod tamẽ eſt falſum. nam probatum eſt ſuprà quòd vnus motus ſimplex naturaliter tantùm vni corpori ſimplici conuenit. Et ſic patet quòd cælum non eſt graue nec leue.

Secundò, quodlibet elementũ eſt generabile & corruptibile. cælũ autem eſt ingenerabile & incorruptibile. & ꝓbatur ſic ſecundum Philoſophum. omne generabile & corruptibile habet contrarium à quo corrumpitur, ſicut videmus ꝙ aqua corrumpitur, quia ſecundum qualitates ſuas contrariatur igni, ſed cælum non habet contrarium. ergo cælum non eſt generabile & corruptibile. Minor probatur ſic: contrariorum contrarij ſunt motus, vt patet in terra & igne. quia enim terra contrariatur igni, ideo habent motus contrarios. nam terra deſcendit, ignis autem aſcendit, ſed motui ipſius cæli non eſt aliquis motus contrarius, vt ꝓbabitur in 5. ca. huius tractat. ergo cælum non habet aliquod contrarium, & ſic eſt ingenerabile & incorruptibile.

Tertiò, quodlibet elementũ eſt augmentabile & diminuibile, inquantũ. n. rarefit aqua, dicit augeri. recipit. n maiores dimenſiones & occupat maiorẽ locũ vt diximꝰ in 4. Phyſicorũ: inquantũ verò cõdenſat, dicitur diminui, vt qñ congelatur. recipit enim minores dimenſiones, & occupat minorẽ locũ. ſed cælũ nõ eſt augmentabile, nec diminuibile, qđ ꝓbatur ſic: omne qđ augeꝫ vel diminuiꝫ prius alteratur. non enim augetur animatum, niſi quia cibus alteratur per calorem naturalem & tranſit in ſubſtantiam ſuam: nec rarefit vel condenſatur niſi per trãſmutationem calidi vel frigidi: vt patet in aqua quæ rarefit per calorem, & condẽſatur ex frigiditate. ſed cælum non poteſt alterari, vt nunc probabitur. ergo non eſt augmentabile nec diminuibile.

Quartò, quodlibet elementũ poteſt alterari ab alio elemento ſibi contrario: vt aqua alteratꝫ ab igne ex calore, ſed cælum non eſt alterabile, quod probatur dupliciter. Primò, quodlibet alterabile eſt corruptibile, & generabile: quia alteratio eſt diſpoſitio ꝓuia ad generationẽ & corruptionẽ ſed cęlũ vt probatũ eſt nõ eſt generabile nec corruptibile. ergo non eſt alterabile. Secundò ſic, cælũ non habet in ſe qualitates alteratiuas, quæ ſunt in tertia ſpecie qualitatis, ſecundũ quas propriè eſt alteratio: vt dictum eſt in 7. Phyſico. quæ ſunt caliditas, frigiditas, ſiccitas, humiditas. ergo cælũ non eſt alterabile: probat antecedens: iſtæ qualitates ſunt tantùm in elementis, vt proprietates ſuæ, & in elemẽtatis prout componunt ex elementis: ſed cælũ vt probatũ eſt nec elementum eſt nec elementatum: imò eſt quinta eſſentia omnino differens à quatuor elementis. ergo in cælo non ſunt qualitates alteratiuæ: & ſic cælum non eſt alterabile. Quòd autem cęlum non ſit corruptibile & ſit inalterabile, declarat Philoſophus non ſolùm rationibꝰ prædictis: ſed etiam communi opinione hominũ, qui aſſerentes deos habitare in cælo arbitrabantur quòd ſicut Dij ſunt incorruptibiles & inalterabiles, ita etiam cælum, vt conformetur locus locato. Hæc de quarto capite ſufficiant.

CAPVT V.

Num præter quatuor elementa & cælum detur aliud corpus ſimplex.

CIrca caput quintum inueſtigandum eſt, vtrũ ſit aliud corpus ſimplex præter cælum ſumendo cælum pro omni

omnibus ſphæris corporum cæleſtium, & præter quatuor elementa:& hîc dicemus duo.Primò ponitur hęc concluſio ſecundum Philoſophum,præter cælum & quatuor elementa non eſt ponendum aliud corp⁹ ſimplex componens mũdum.probatur ſic:ſi datur tale corpus cùm ſit naturale, ergo eſt mobile aliquo motu naturali ſimplici ſibi ꝓprio, ſcilicet qui ei ſoli conueniret. probatum eſt enim ſuprà, ꝙ vnus motus ſimplex non poteſt eſſe naturalis pluribus corporibus ſimplicibus, ſed non poteſt aſſignari aliquis mot⁹ ſimplex,qui ſit proprius talis corporis.ergo non eſt ponendũ tale corpus.probat minor:ſi poteſt aſſignari motus proprius talis corporis.ergo vel erit motus rectus ſurſum, & hic non,quia eſt proprius elementi leuis,vel eſt mot⁹ rect⁹ deorſum,& hic non, quia eſt proprius elementi grauis:vel eſt motus circularis,& hic non,quia eſt proprius cęli,vt dictum eſt ſuprà:vel mot⁹ contrarius motui circulari,& hic non, quia motui circulari nullus motus contrariatur, vt probabitur nunc immediatè. ergo non eſt ponendum tale corpus ſimplex præter cælum & elementa,quia nullo motu proprio eſſet mobile:& ſic non eſſet corpus naturale.ſecundò probandum eſt ꝙ motui circulari nullus motus cõtrariatur.hoc enim fuit ſuprà ſuppoſitum, quod vt euidentius declaretur, primò dicam quot requirantur ad hoc ꝙ duo motus ſint contrarij,ſecundò probabo concluſionem.

Circa primũ dico, ꝙ ad veram contrarietatem motuũ localium ſaltem tria requiruntur.Primò ꝙ ſint ad cõtraria loca:nam in 5.phyſico. ſumitur contrarietas motuũ ex contrarietate terminorum ad quos fit motus,puta motus terræ & ignis ſunt contrarij, quia motus terræ eſt ad locum deorſum:& motus ignis eſt ad locum ſurſum,qui ſunt contrarij.Secũdò ꝙ fiãt per eandem lineam,ſ.rectam.nam ſi vnus motus fiat per lineam rectam,& alius per arcum,dato caſu quod fierent ad oppoſita loca,non eſſent contrarij:vt ſi lapis directè deſcendat,ignis verò quaſi circungyrans aſcendat,non ſunt motus contrarij. Tertiò ꝙ ſi vnus motus contrarius eſt naturalis alicui mobili:quòd motus alter cõtrarius ſit violentus eidem, puta ſi motus deorſum eſt naturalis terræ,motus ſurſum ſit violentus eidem.

Circulari motui nullus alius motus contrarius eſt.

His habitis pono hanc concluſionem ſecundum philoſophum, Motui circulari nullus motus localis eſt contrarius.ꝓbo dupliciter.primò ſic,ſi motui circulari alius motus contrariatur,vel ille motus eſt rectus vel circularis.nõ rectus,quia motus rectus fit per lineam rectam:& circularis per circularem.ergo non contrariat, cùm non fiant per eandem lineam: quod tamen requiritur ad motus contrarios,vt diximus:non circularis,quia omnes motus contrarij ſunt ad loca contraria:ſed mot⁹ circularis non eſt ad loca oppoſita,imò ab eodem puncto ad eundem punctũ deſignatum in circulo: vt etiam declarauimus in octauo Phyſicorum.ergo mot⁹ circularis non contrariatur motui circulari.Secundò ſic,applicando ad corpora cæleſtia:ſi motui circulari ipſius cæli eſſet alius motus circularis contrarius,alter eorũ eſſet fruſtrà:quod eſt inconueniens.quia vt inquit Philoſophus in tex. Deus & natura nihil agunt fruſtrà.conſequentia verò probat ſic,mobile, quod per te moueretur motu contrario motui ipſius cæli vel eſſet æqualis virtutis cum cælo,vel maioris vel minoris:nõ primum,qa duo mobilia æqualis virtutis,ſi moueri debent motib⁹ cõtrariis ſe mutuo impediunt,& ſic neuter eorum mouebit. Non ſecundum,quia tale mobile omnino impediret cælum ne moueretur.non tertium, quia cælum impediret tale mobile ne moueretur.& ſic patet ꝙ non poſſunt eſſe duo motus cõtrarij circulares. Quomodo aũt mot⁹ planetarũ nõ contrarietur motui primi mobilis,licet moueant in oppoſitũ contra motũ primi mobilis declarabo in ſolutione argumentorũ.Hæc de primo tractatu ſufficiant:in quo conſideratũ eſt quomodo mũdus ſit perfectus, & ex quot corporibus ſimplicibus tãquam ſuis primis partibus componat.

Vt autem prædictorum notitia firmior habeatur, formanda ſunt quædam argumenta contra ſingula ca. & ſoluenda reſolutè.

Contra primum c. in quo dicitur, ꝙ corpus mobile ad vbi poteſt dici ſecundum B. Th. eſſe ſubiectum huius libri, arguitur ſic, Corpus mobile ad vbi non eſt vnius generis, quia quoddam eſt corruptibile, vt elementa, & quoddam incorruptibile vt cælum:corruptibile autem & incorruptibile differunt genere:vt dicitur decimo metaphyſicæ,ergo corpus mobile ad vbi vt ſe extendit ad quatuor elementa & ad cælos,non eſt ſubiectum huius libri:probatur conſequentia. Nam diſtincta genere ad diſtinctas ſcientias pertinent primo Poſterio.

Ad hoc reſpondet Albertus primo cæli, ſic,corpus mobile ad vbi ſumit dupliciter. primò quo ad prædicata ſua & intrinſeca & eſſentialia,puta conſidero terram,vt eſt qd compoſitũ ex materia ſubiecta priuationi,& ſua forma,& quo ad ſuas qualitates alterativas. Cælum autem conſidero quod eſt corpus ſine materia ſecundum Comment. vel corpus compoſitum ex materia non ſubiecta priuationi. ſecũdò cõſideratur ſub hac ratione vt eſt mobile motu locali & non plus.ſi ſumatur ſecundo modo, ſic dico ꝙ ſunt vnius generis,quia conueniunt in hac ratione generica qđ eſt eſſe mobile aliquo motu locali ſimplici: ibi ergo conſideratur de corpore mobili ad vbi, non inquantum diuidit per corruptibile & incorruptibile, ſed prout abſtrahit à corruptibili & incorruptibili.non enim poteſt argui ex ſolo motu locali quòd aliquid ſit corruptibile,vel incorruptibile,ſicut argui poteſt ex aliis ſpeciebus mutationis nam motus localis nihil aufert de ſubſtantia mobili: vt dicitur in octauo Phyſicorum.

Contra ſecundum c.probatur quòd mundus non ſit perfectus ſic,Mundus continet multos defectus,vt monſtra & plura mala, ergo non eſt perfectus. perfectum enim nullum eſt includens imperfectionem.

Ad hoc reſpondetur: defectus huiuſmodi conſiderant dupliciter,primò ſecundũ ſe & ex natura ſua,& ſic dicunt imperfectionem. ſecundò conſiderant in ordine ad ipſum mundum: & ſic non dicunt imperfectionem. perfectio.n. mundi conſiſtit in varietate, & diuerſis gradibus entium, ſicut perfectio picturæ in variis coloribus, quorum aliqui in ſe perfecti ſunt, vt albedo,rubedo,aliqui autem imperfecti,vt nigredo, fuſcum:omnes tamen comparati ad figuram quam decorant, dicunt perfectionem, ſic eſt in mundo:monſtra in ſe imperfectionem dicunt, comparata mundo quem varium faciunt dicunt perfectionem mundi.

Contra tertium cap. probatur, primò ꝙ vnum corpus ſimplex poteſt moueri & de facto mouetur pluribus motibus ſimplicibus ſic: planetæ ſunt corpora ſimplicia, & tamen mouentur pluribus motibus ſimplicibus: primus eſt ab oriente ad occidentem ad motum primi mobilis,ſecundus eſt ab occidente in orientem per ſigna Zodiaci. ergo, &c. Item ignis mouetur motu ſurſum recto, vt patet in ſphæra ſua, vt contiguatur cælo Lunæ mouetur circulariter ad motũ orbis Lunæ,vt vult philoſophus in 1.Meteororũ.ergo mouet duplici motu ſimplici,ſ. recto, & circulari. *Motus ſimplex tripliciter.*

Ad hoc reſpondetur: ꝙ motus ſimplex poteſt comparari ad aliquod corpus ſimplex tripliciter. primò vt naturalis,ſecundò vt violentus,tertiò vt præter naturam,licet non contra naturam talis corporis ſimplicis.tunc dico ad argumentum ꝙ planeta licet moueatur pluribus motibus ſimplicibus,tamen vnus tantum eſt ei naturalis: quod autem mouetur ad motum primi mobilis,eſt in eo præter naturam vel quaſi impertinens.ſimiliter dico de igne ꝙ ſolus motus ſurſum eſt ei naturalis, quia cauſatur à principio ſuo intrinſeco,quæ eſt leuitas. Motus autẽ circularis, quo mouetur ad motum orbis lunæ, eſt ei præter naturam, & quaſi impertinens.ſi autem moueretur deorſum,eſſet motus violentus,quia repugnaret leuitati ſuæ.

Secundò probatur ꝙ plura corpora etiam diſtincta genere mouentur naturaliter vno motu ſimplici ſic:patet ꝙ terra naturaliter mouetur deorſum, & mineralia, & omnia vegetabilia,& omnia animalia terreſtria.ergo vnus motus ſimplex conuenit pluribus corporibus.

Ad hoc reſpondetur ꝙ motus deorſum primò & per ſe & naturaliter cõuenit tantùm elemento graui:ſi autem conuenit aliis, non conuenit eis primò & per ſe:ſed prout in eis dominatur elementum graue. V. g.licet in compoſitione hominis omnia elementa cõcurrant, quia tamen terra ei dominatur ideo homo mouetur deorſum:non homo inquantum homo, ſed homo vt in ſui compoſitione dominatur terra.ſic dico quòd ſimile eſt in aliis animatis&compoſitis inanimatis.

Contra quartum caput probatur, ꝙ cælum ſit leue,nam leue ſecundum philoſophum in text.eſt illud quod ſupereminet omnibus corporibus:ſed cælum ſupereminet omnibus corporibus & omnibus elementis.ergo eſt leue:imò leuiſſimum,quia ſupereminet ſphæræ ignis.

Ad hoc dicitur ꝙ leuiſſimum eſt illud quod ſupereminet omnibus corporibus per motum ſuum ſurſum: vt

patet

patet de igne, qui aſcendens ſi non impeditur tranſgredi-
tur omnia alia elementa. Hæc autem non conuenit cælo,
quoniam non mouetur motu ſurſum, & ideo ſolùm æqui-
uocè poteſt dici corpus leuiſſimum.

Secundò probatur, ꝙ ſit alterabile, quia aliquæ partes
cæli, puta, aliqua ſigna zodiaci dicuntur eſſe calida, & ſic-
ca, ſecundum Aſtrologos, vt leo, aliqua frigida, vt ſcorpio,
&c. Ergo ſecundum partes eſt alterabile, cùm habeat in ſe
qualitates alterabiles.

Ad hoc dicitur, ꝙ calidum, & frigidum ſumuntur dupli
citer, primò formaliter, & ſunt illa, in quibus caliditas, &
frigiditas sũt ſicuti in ſubiecto, vt ī manu, vel in aqua. ſecũ
dò virtualiter, & ſunt illa, quæ non habent in ſe caliditatẽ,
vel frigiditatem: ſed ſunt talis naturæ, ꝙ poſſunt cauſare in
anima caliditatem, vel frigiditatẽ. Dico igitur ad argumẽ-
tum, quod partes cęli non ſunt calidę, vel frigidę, vel ſiccę
formaliter: ſed ſolũ virtualiter, inquantũ ex lumine ſuo, &
ex influxu cauſant caloré, vel frigiditatẽ ī iſtis inferioribꝰ.

Tertiò probatur, ꝙ ſit augmentabile. nam in cælo eſt ra-
ritas & denſitas, vt dicit Philoſophus in ſecũdo cæli, quod
ſtella eſt denſior pars ſui orbis, ergo eſt augmẽtabile, nam
vt dictum eſt ſuprà, augmentum vno modo fit per rarefa-
ctionem, & decrementum, & condenſationem.

Ad hoc dicitur, ꝙ raritas, & ſimiliter dẽſitas eſt duplex.
prima eſt quæ cauſatur ex actione qualitatum primarum,
vt quando aqua rarefit ex calore, & cõdenſatur ex frigi. &
ſic concedo, ꝙ in quocunque eſt raritas vel dẽſitas, hoc eſt
augmentabile & diminuibile. ſecunda eſt, quæ ineſt alicui
corpori non peractionem qualitatum primarum: ſed ex na
tura talis corporis, & inſeparabiliter: ſic dico, ꝙ raritas eſt
in orbe cæli ex ſui natura, & denſitas eſt in ſtellis ex ſua na
tura: Et ſic non eſt verum in quocunque eſt raritas, & den-
ſitas hoc ſecundo modo ſit augmentabile: vnde licet in cæ
lo ſit raritas hoc modo, non tamen eſt augmentabile.

Contra 5.c. primò probatur, ꝙ motus rectus opponitur
motui circulari ſic: magis differunt motus rectus, & motus
circularis, quam duo motus recti. ergo ſi duo motus recti,
puta motus rectus ſurſum, & motus rectꝰ deorſum ſunt cõ
trarij per Philoſophũ, multo magis motus rectꝰ, & motus
circularis sũt cõtrarij. antecedẽs ꝓbat ſic, Magis differt na
tura cæli, q̃ eſt incorruptibilis, & natura elementorũ, q̃ eſt
corruptibilis, quã differant natura elementi grauis, & natu
ra elementi leuis, cùm vtraq; ſit corruptibilis. ergo magis
differt motus circularis, quo mouetur cęlũ motu recto, &
quo mouentur eleméta, quã duo motus recti elementorũ.

Ad hoc reſpondetur, & conceditur, ꝙ magis differunt
motus circularis & motus rectus, quã duo motus recti: ſed
negatur conſequentia, ſcilicet, ergo ſunt contrarij. nam ad
motus contrarios locales, vt dictum eſt ſuprà, nõ ſolùm re
quiritur, quòd maximè differant, ſed quòd fiant per eãdem
lineam: & ideo quia duo motus recti fiunt ſuper lineam re
ctam, poſſunt eſſe contrarij: motus verò circularis, quia fit
ſuper lineam circularem, & motus rectus ſuper rectam, i-
deo non ſunt contrarij.

Secundò probatur, ꝙ motus circularis contrariatur mo
tui circulari ſic, Motus planetę ab Occidente in Orientem
eſt circularis, & contrariatꝰ motui primi mobilis ab Orien-
te in Occidentẽ. ergo motus circularis cõtrariatꝰ motui cir
culari. Quòd motus planetæ contrarietur motui primi mo
bilis, probatur. nam ſunt ad loca contraria terminati: nam
motus planetæ terminatꝰ ad Orientem, & motus primi mo
bilis terminatur ad Occidentem: Oriens autẽ & Occidẽs
ſunt loca contraria. ergo & prædicti motus erũt contrarij.

Ad hoc dicitur ꝙ ad hoc, ꝙ duo motus circulares ſint
contrarij non ſufficit, q̃ terminentur ad loca contraria, ſed
debent fieri per eandem lineam circularem, & ſuper eoſdẽ
polos. Modò negatur, ꝙ motus planetę ſint per eandem li-
neam, & ſuper eoſdem polos, ſicut motus primi mobilis, i-
mò ſecundum Aſtrologos motus primi mobilis eſt per æ-
quinoctialem, qui diuidit primum mobile, & ſuum primum
motum in duas partes æquales, & fit ſuper polos mundi ar
cticum & antarcticum. Motus verò proprius planetæ fit ꝑ
zodiacum declinantem ab æquinoctiali, & ſuper polos zo-
diaci, qui etiam diſtant à polis mundi ſicut diſtat zodiacus
ab æquinoctiali, in ſigno cancri, & capricorni maximis de-
clinationibus ſolis, quę dicuntur duo ſolſtitia. patet igitur,
quòd licet hi duo motus circulares ſint ad contraria loca,
non tamen ſunt contrarij ex defectu aliarum cõditionum.
Hæc ſufficiant pro primo tractatu.

Iauel. Tom. j.

TRACTATVS II. SVper primo de Cælo, quòd Mundus eſt magnitudo perfecta, in quatuor capita diuiſus.

TRactatum ſecũdum, in quo Philoſophus probat mundum eſſe finitum ſecundum magnitudinem, diuidimus in quatuor capita.

In primo tanquam præambulũ probatur, ꝙ omne corpus naturale eſt aliqua ſpecie motus localis mobile naturaliter, ita ꝙ repugnat dari corpus naturale immobile.

In ſecũdo probatur, ꝙ non poteſt eſſe corpus circulare infinitum, quod ſit mobile motu circulari, vt eſt cælum.

In tertio probatur, quòd non poteſt eſſe corpus natura le infinitum, quod ſit mobile motu recto, vt ſunt elementa.

In quarto probatur, quòd nullum corpus abſolutè poteſt eſſe actu infinitum.

CAPVT I.

Quod uis naturale corpus eſt aliqua ſpecie motus naturaliter mobile.

CIrca j.c. duo agam. primo ponam aliquas deſcriptiones quorundam terminorum, ex quibus probabitur concluſio intenta. ſecundò ponam vnicam concluſionem, & probabitur. Termini deſcribendi ſunt iſti, natura, corpus naturale, motus localis, motꝰ localis naturalis, motus localis violentus. Natura eſt principium & cauſa motꝰ, & quietis eius, in quo eſt primo, & per ſe, & non ſecundum accidens. hæc diffinitio quomodo ſit declaranda, ſecũdum omnes partes ſuas, & quomodo aliquando non eſt princi-
pium actiuum motus, aliquando paſſiuum, declarauimꝰ in 2. Phy. in j. trac. noſtræ Epitomes. Corpus naturale, eſt omne corpus compoſitũ ex materia, & forma ſua ſubſtantiali, ha bens in ſeipſo principium ſui motus. Dicitur compoſitum, quia nec ſola materia, nec ſola forma dicitur corpus, dicit ex forma ſua ſubſtantiali habens in ſeipſo, &c. Ad differentiam corporis artificiati, cuius forma eſt accidẽs, in quarta ſpecie qualitatis, & totum principium ſui motus eſt extrin ſecum, ſ. artifex, à quo materia mouetur ad formam artificiati, ad quam ſecundũ ſuam naturam non eſt in potentia.

Motus localis eſt ille, quo mobile mutat locum, vel ſecũ dum ſe totum, ſi mouetur motu recto, vel ſecũdum partes, ſi mouetur motu circulari. cùm enim corpus ſphęricũ mo-
uẽatur ſuper eoſdem polos non mutat locum, ſecũdum ſe totum, vt diximus etiam in ſexto Phyſi. contra Zenonem.

Motus localis naturalis eſt ille, q̃ fit à principio intrinſe-
co ipſius mobilis, quod quidem principium aliquando eſt actiuum, vt anima eſt principium actiuum motus in re ani mata, aliquando eſt principium paſſiuum, ſ. ipſa materia, vt habet naturalem inclinationem ad talem motum: ſic mo-
tus cæli eſt naturalis, quia in corpore cæleſti eſt naturalis inclinatio ad motum circularem.

Motus localis violentus eſt ille, q̃ fit à principio extrin ſeco, ad quem nullam inclinationem habet ipſum mobile, imò eſt contra naturam ſuam, vt motus lapidis ſurſum, qui cauſatur à proiiciente contra naturalem inclinationem ip-
ſius, & hoc eſt, quod dicit Philoſophus in tertio Ethi. volẽ-
tum eſt à principio extrinſeco non conferente paſſo, ideſt, ad quod paſſum non inclinatur naturaliter.

His deſcriptionibus præſuppoſitis, quibus & frequẽter vtendum eſt in ſequentibus pono hanc concluſionem, Om ne corpꝰ naturale eſt mobile aliquo motu loco naturali, ꝓ batur, omne quod habet in ſeipſo principium intrinſecum motus, vel actiuũ, vel paſſiuum eſt mobile aliquo motu na-
turali locali, hæc patet ex diffinitione data de motu locali naturali, ſed omne corpus naturale habet in ſeipſo princi-
pium intrinſecum motus, vel actiuum, vel paſſiuum. hæc pa tet ex diffinitiõe data de corpore naturali. ergo omne cor pus naturale eſt mobile aliquo motu locali naturali.

Ex hac concluſione ſequitur, quòd ſi corpus infinitum non poteſt moueri: nullum corpus naturale poteſt eſſe infi nitum cùm probatum ſit omne corpus naturale eſſe mobi-
le, ſecundum locum.

CAPVT II.

Quòd corpus circulariter motum non poſſit eſſe infinitum.

CIrca 2.c. probandum eſt, quòd corpus motum circu-
lariter non poteſt eſſe infinitum: & ſic concluditur,

ꝙ cælũ non eſt infinitũ.hanc concluſionẽ ꝓbat Ariſt.ſex rationibus, ex quibus nos adducimus tres, & ſufficient, non enim aſſumpſimus onus exponendi totũ librũ ad literam.

Prima ratio talis eſt,ſuppoñitur ꝙ totum cælũ moueatur tempore finito,patet enim ꝙ totum reuoluitur in 24.horis.tunc ſic,ſi cælum eſt infinitum.ergo infinita magnitudo, quæ eſt ipſum cælum, per te mouetur ſecundum ſe totũ in tẽpore finito,vt patet ex ſuppoſito facto:ſed hoc eſt impoſſibile,quia probatum eſt in 6.phy. per Ariſt.vt declarauim' ibidem, ꝙ ſi mobile eſt infinitum, motus eius eſt infinitus, & tempus menſurans ipſum motum eſt infinitum.ergo patet quòd cælum motum circulariter non eſt infinitum.

Secunda,nullum corpus figuratum eſt infinitum,quia figura eſt, quæ termino, vel terminis claudit & terminatur: nullum autem terminatum poteſt eſſe infinitum: ſed omne corpus motum circulariter eſt figuratum. eſt enim figuræ ſphæricæ.ergo non poteſt eſſe infinitum:nam implicat contradictionem,quia figura non eſſet figura,eſt enim de ratione figuræ,quòd terminetur.

Tertia, ſi corpus motũ circulariter eſſet infinitum, ergo nõ haberet centrũ.nam centrũ eſt punctus in medio circuli, à quo poſſunt trahi lineæ æquales ad circunferentiam.ipſa enim circũferentia terminat & finit corpus,ſi nõ habet circunferentiam.ergo nec habebit centrum ſphæricum.tũç vltrà.ſi non habet centrum,ergo non eſt mobile motu circulari.nam de ratione motus circularis eſt,ꝙ ſit circa centrũ: ſicut de ratione motus recti eſt,ꝙ ſit à centro per aſcẽſum, vel ad centrum per deſcenſum: ſi ergo corpus motum circulariter eſſet infinitum, non eſſet mobile ſecundum locum,quia cùm non moueatur circulariter(negas enim centrum)nullà alia ſpecie mot' localis eſt mobile naturaliter, vt probatum eſt in primo tractatu.

Ex his rationib' patet, ꝙ cæleſtia corpora mota circulariter nõ ſunt infinita ſm magnitudinẽ,& ſic iam habemus, ꝙ mundus quantũ ad ſuam nobiliorem partem,quæ eſt cæleſte corpus,non eſt infinitum ſecundum magnitudinem.

CAPVT III.

Quòd nullum corpus mobile motu recto poteſt eſſe infinitũ.

CIrca 3.c.probatur per Philoſophũ,ꝙ corpus naturale mobile motu recto ſurſum, vel deorſum nõ ꝓt eſſe infinitũ,& hoc primò ex parte locorũ,ad q̃ eſt mot' rectus.Secũdò ex parte grauitatis,vel leuitatis:q̃ ſunt principia motus recti.Ex parte locorum ſic,locus ſurſũ,& locus deorſum, qui eſt centrũ mundi ſunt finiti.ergo corpora, q̃ mouent motu recto ad talia loca non poſſunt eſſe infinita. probatur conſequentia.Nã in 4.Phyſi.probatum eſt,ꝙ loc' eſt ęqualis locato.ergo ſi locus finitus,eſt etiã corpus locatum in eo receptum,erit finitum:ꝙ autem locus ſurſum,& locus deorſum ſint finiti, probat ſic Philoſophus, ſi vnum contrariorum eſt finitum,reliquum eſt finitum. cõtinentur enim ſub eodem genere,&maximè diſtant ſub illo genere, vt declaratur in prędicamẽtis,& in 12.metaphyſ.ſed locus ſurſum,& locus deorſum ſunt contrarij,&locus deorſum, qui eſt centrum mundi eſt finitus,ad ipſum enim mouentur grauia,& non pertranſeunt vltra,imò ibi quieſcunt: ergo & locus ſurſum,ad quem mouentur leuia eſt finitus.

Secundò ſic,locus medius qui eſt totũ ſpatium interpoſitum,inter cælum Lunæ,& centrum mũdi eſt finitus: ergo corpora cõtenta in hoc ſpatio ſunt finita.cùm ergo in hoc ſpatio contineantur elementa,quæ mouentur motu recto, ſequitur ꝙ nullum elementum ſit infinitum. Quòd autem locus medius ſit finitus. probatur ſic, ſi extrema ſunt finita,media inter extrema ſunt finita:ſed probatum eſt per actionem præcedentem,ꝙ loca extrema, ſcilicet ſurſum, & deorſum ſunt finita: ergo locus medius inter ea eſt finitus.

Secundò principaliter ꝓbatur ex parte grauitatis, & leuitatis, ꝙ huiuſmodi corpora non poſſunt eſſe infinita ſic, ſi corpus mobile motu recto eſſet infinitum,cùm omne tale ſit graue,vel leue: ergo haberet grauitatem,vel leuitatẽ infinitam:ſed hoc eſt impoſſibile:ergo nullum corpus mobile motu recto eſt infinitum. Primò probatur conſequentia, ſecundò probatur falſitas conſequentis. conſequentia probatur ſic: corpus graue,ſi eſt paruum, parum habet de grauitate:ſi eſt magnum,multum habet de grauitate. ergo quanto maius eſt,tanto maiorem habet grauitatem:ergo ſi eſt infinitum ſecũdum magnitudinem, habebit grauitatem infinitam.Quòd autẽ conſequens ſit falſum,& impoſſibile, probat ſic,ſi in corpore graui infinito eſſet grauitas infinita:ſequitur,ꝙ moueretur deorſum in inſtanti,quod eſt falſum, quia non datur motus in inſtanti, vt probatum eſt in octauo Phyſicorum.conſequentia probatur ſic:corpus habens aliqualem grauitatem mouetur deorſum,in aliquanto tẽpore,puta in hora,ergo corpus habens maiorem grauitatem mouetur deorſum in minori tempore, puta in media hora,& corpus adhuc habẽs maiorem grauitatem mouetur in tempore adhuc minore, ergo ſic procedendo ſecundum proportionem,ita ꝙ quanto ſit maior additio grauitatis tanto fiat minus tempus in quo graue mouetur, ſequitur ꝙ ſi corpus graue habens grauitatem infinitam moueatur in infinitum velociter. ergo mouebitur in inſtanti, quia velocitas infinita non poteſt eſſe,niſi in inſtanti.

Ex his rationibus patet ꝙ nullum elementum poteſt eſſe infinitum ſecundum magnitudinẽ, quia cùm elementa moueantur motu recto,elementũ quidẽ graue mouetur deorſum,elementũ autẽ leue mouetur ſurſum,ergo nullum corpus mobile motu recto eſt infinitum, & cùm elementa ſint quatuor corpora ſimplicia componentia mundũ ſimul cũ cęlo,de quo probatum eſt,quod eſt finitum,ſequitur quòd omnes partes primæ componentes mundum ſint finitæ.

CAPVT IIII.

Quòd nullum corpus poſſit eſſe infinitum actu.

CIrca quartum caput probãdum eſt,ꝙ nullum corpus abſolutè poteſt eſſe actu infinitum: id quidem probatur à Philoſopho pluribus rationibus, tum propriis, tum logicalibus,i.communibus. ſed nobis ſufficit aſſumere primam,quam reputamus euidentiorem,&eſt hæc,ſi datur corpus actu infinitum,vel eſt heterogeneum, i.compoſitum ex diſſimilibus partibus, ſicut corpus animalis cõponitur ex carne,& oſſe, & ſanguine:vel eſt homogeneum,i. ex ſimilibus partibus,quæ ſunt eiuſdẽ ſpeciei,vt tota aqua componitur ex partibus aquæ, quarum quælibet eſt aqua, ſed neutro modo corpus poteſt eſſe infinitũ actu.ergo non datur corpus actu infinitum:probatur minor, & primò de corpore heterogeneo ſic,ſi datur corpus heterogeneũ infinitum,ergo,vel partes ſuæ ſunt infinitarum ſpecierum,vel finitarum,neutro mõ põt eſſe.ergo non datur corpus heterogeneum actu infinitum,quod partes corporis heterogenei non ſunt infinitarũ ſpecierum,probatur ſic,partes corporis heterogenei ſunt corpora ſimplicia,ſaltẽ partes primæ, quia omne compoſitum componitur ex partibus ſimplicibus,vel ſaltem ſunt reducibiles ad ſimplicia,vt in animali,licet enim ſuæ partes proximæ ſint compoſitæ, ſcilicet caro &os,tamen ſunt reducibiles in ſimplicia,i.elementa:ex quibus primò componitur omne corpus corruptibile.tunc ſic,corpora ſimplicia,ex quibus omne compoſitum corruptibile componitur non ſunt infinita, ſecundum numerum,imò ſunt tantùm quatuor,vt probatum eſt in 1.tracta.quæ dicuntur quatuor elementa.ergo partes corporis heterogenei non ſunt finitarum ſpecierum. ergo non poſſunt componere corpus heterogeneum actu infinitum,qa ad hoc ꝙ aliquod compoſitũ ſit infinitum ſecundum magnitudinem eſt neceſſe ꝙ omnes partes ſuæ, vel ſaltem aliqua ſit infinita ſecundum magnitudinem,ſed nulla ſuarum partium poteſt eſſe infinita,quia cùm partes ſuę ſint corpora ſimplicia quæ ſunt elementa, & probatum ſit in capite præcedenti ꝙ nullum elementum poteſt eſſe infinitum. qa ſequeretur ꝙ haberet grauitatem vel leuitatem infinitam, quod fuit probatum eſſe impoſſibile,ſequitur ꝙ nulla pars corporis heterogenei poteſt eſſe infinita ſecundum magnitudinem.& per conſequens nullum corpus heterogeneum poteſt eſſe actu infinitum.

Quòd autem nullum corpus homogeneum poſſit eſſe infinitum actu,probat ſic philoſophus,ſi eſt tale corpus infinitum cùm ſit naturale. ergo poteſt moueri aliquo motu locali ſibi naturali.ſed hoc eſt falſum,quia tale corpus aut mouebitur motu circulari, & hoc non, quia probatum eſt ſuprà quod corpus circulare ſi eſſet infinitum non poſſet moueri circulariter,eò ꝙ nõ haberet centrũ circa quod eſt motus circularis:aut mouebit motu recto, & hoc non, qa omne mobile motu recto eſt graue vel leue vt dictum eſt in 1.tract.ſi ergo corpus infinitũ moueretur motu recto,ſequitur quod haberet grauitatẽ vel leuitatẽ infinitã,vt probatũ eſt ſuprà,quod tamen eſt falſum.nam tunc moueretur in inſtanti,vt declaratum eſt ſuprà,quod eſt impoſſibile.

Ex iis omnibus probatur quòd mundus ſit finitus ſecun-

dum

dum magnitudinem ſic, ſi mundus eſt infinitus aliqua prima pars componens mundum eſt infinita, quod eſt falſum. probatur conſequentia, ex omnibus partibus finitis non poteſt reſultare infinitū. ergo ad hoc quod mundus ſit infinitus neceſſe eſt aliquam ſuarum partium primarum eſſe infinitam: conſtat autem nullam earum eſſe infinitam. nam huiuſmodi ſunt cælum & quatuor elementa, de quibus probatum eſt, qđ nullum eſt infinitum ſecundum magnitudinem. ergo mundus non eſt infinitus ſecundum magnitudinem. Hoc fuit principale præpoſitū probatū in hoc 2. tractatu.

Nunc reliquum eſt contra ſingula capita arguere.

Contra primum caput probatur ꝙ datur corpus naturale immobile quod non mouetur aliqua ſpecie motus localis. & primo ſic, cælum eſt corpus naturale & non mouetur localiter. probo ſic, cælum eſt ſemper in eodem loco, quia ſemper ſeruantur iidem poli in cælo, ſ. arcticus & antarcticus, & idem centrum, quod imaginatur eſſe in medio mundi. ergo cælum non mouetur localiter, quia eſt neceſſe ꝙ id, qđ mouet localiter tranſeat ab vno loco ad aliū locū.

Ad hoc dicitur, ꝙ ſi mobile mouetur motu recto, vt lapis deſcendens, eſt neceſſe ꝙ ſecundum ſe totum, & ſecundum ſuas partes mutet locum deſerendo priorem locum omnino. ſi autem mouetur motu circulari, non eſt neceſſe ꝙ mutet locum ſecundum ſe totum, quia mouetur ſuper eoſdem polos, ſufficit autem ꝙ mutet locum ſecundum partes ſuas prout vna pars ſuccedit alteri. dico igitur ad argumentum ꝙ licet cælum non mutet locum ſecundum ſe totum, tamē mutat ſecundum ſuas partes. namvna pars cæli mane eſt in Oriente, veſpere eſt in Occidente, vt patet de ortu & occaſu ſignorum Zodiaci, & hoc ſufficit ad hoc quod cælum moueatur circulariter.

Secundò, terra eſt corpus naturale, & tamen non mouetur localiter, quia Aſtrologus probat omnia elementa moueri præter terram, quæ in medio mundi ſita ibi quieſcit, nam ſi moueretur extra medium mundi moueretur verſus aliquam partem quàm partem cæli, & ſic aſcenderet vt declaratur in primo capite ſphærę. ergo non omne corpus naturale eſt mobile localiter.

Ad hoc dicitur quod non eſt neceſſe omne corpꝰ naturale moueri actu, niſi qñ ex extra locum ſuum. ſed ſufficit ꝙ ſit aptum natum moueri. Dico igitur quod licet terra vt eſt ſita in medio mundi non moueatur actu, quia quieſcit in ſuo loco naturali, eſt tñ ex natura ſua mobilis. nam ſi per caſum poneretur extra centrum mundi, niſi eſſet impedita, naturaliter moueretur ad centrum ſicut & quodlibet graue non impeditum deſcendit.

Contra ſecundum caput probatur ꝙ de facto datur corpus infinitum motum circulariter, quod eſt cælum, ſic, mouens infinitum debet mouere mobile infinitum. ſed Deus eſt mouens infinitus, ſ. ſecundum virtutem. ergo debet mouere mobile infinitum: ſed mouet primum cælum, ergo ſaltem primum cælum eſt infinitum. maior probatur ſic, ſi mouens infinitum moueret mobile finitum, cùm finitum ad infinitum nullam habeat proportionem, ſequitur ꝙ mouens infinitum moueret mobile finitum in inſtanti, quod eſt impoſſibile. ergo cælum quod mouetur à primo motore, ſcilicet Deo, qui eſt virtutis infinitæ, cùm moueatur in tempore, eſt actu infinitum.

Ad hoc dicitur ꝙ mouens infinitum poteſt conſiderari dupliciter, primò vt mouens ex neceſſitate naturę & ſecundū ſuam totam potentiam, & ſic concedo ꝙ ſi mobile eſſet infinitum, moueret in non tempore, quantum ſit ex parte ſua licet id repugnat ex parte rei. ſecundò conſideratur vt mouens ex ſua libera voluntate, ſecundum quam poteſt velocius & tardius mouere, ꝙ ſic non eſt neceſſe mobile eſſe infinitum. ſic etiam in propoſito dico ꝙ Deus mouet cælum non ex neceſſitate naturæ ſed ex ſua ſapientia, & ex ſua voluntate, ſecundum quam mouet tanta velocitate quanta eſt expediens rebus inferioribus conſeruandis & producendis: non ergo eſt neceſſe primum cælū eſſe actu infinitum.

Secundò ſic, motus infinitus circularis requirit mobile infinitum circulare. nam probatum eſt in 6. Phyſ. ꝙ hæc quatuor æqualiter ſe habent ad infinitatem, magnitudo ſuper quam eſt motus, & mobile, & motus, & tempus. ita quod ſi vnum eſt infinitum, & reliqua ſunt infinita. ſi ergo motꝰ circularis eſt infinitus & corpus mobile motu circulari erit infinitum. ſed de facto motus circularis eſt infinitus quia motus cęli ſecundum Philoſophum in 8. Phyſ. eſt ętternus, ergo eſt infinitus. ergo mobile primum eſt infinitum.

Ad hoc dicitur ꝙ motus primi cæli non eſt infinitus ſecundum ſeipſum. ſed ſolùm per reiterationem. nam quælibet circulatio cæli qua mouet ab Oriente ad Occidentem iterum in Orientem ex Occidente eſt finita: terminatur. n. in 24. horis, ſed per reiterationem iſtę circulationes tēdunt in infinitum ſecundum Philoſophum, ad hoc autem ꝙ motus circularis ſit infinitus ſecundum reiterationem non eſt neceſſe ꝙ mobile ſit actu infinitum, & ſic eſt de cælo, & motu cæli: vnde non eſt neceſſe cælum eſſe actu infinitum.

Contra tertium caput probatur ꝙ poteſt eſſe corpus infinitum actu, quod moueatur motu recto vt mouentur elementa, ſic, Ignis eſt mobilis motu recto ſurſum, vt patet, & ignis poteſt eſſe infinitus actu. ergo corpꝰ mobile motu recto poteſt eſſe actu infinitum. Quòd ignis poſſit eſſe actu infinitus, probatur ex Philoſopho in 2. de anima, vbi dicit, ignis eſt augmentabilis in infinitum: ſi apponatur combuſtibile vel quouſq; fuerit ꝯbuſtibile. ergo ignis pōt eſſe infinitꝰ.

Ad hoc dicitur ꝙ ex dicto Philoſophi non potes concludere ignē eſſe infinitū, ſed ſolùm ꝙ non poteſt dari magnus ignis, quin poſſit fieri maior, ſic in infinitū per ꝯtinuā appoſitionē cōbuſtibiliū, ita tñ ꝙ ignis factus quantumcunque magnus erit finitus, poteſt etiam dici quod Philoſophꝰ loquitur conditionaliter. hæc enim conditionalis eſt vera, ſi combuſtibile poteſt eſſe infinitum, ignis poteſt eſſe infinitus, tamen antecedens & conſequens ſunt impoſſibilia, ſicut iſta eſt vera, ſi homo eſt aſinus, homo eſt rudibilis: & tamen antecedens & conſequens ſunt impoſſibilia.

Contra quartū caput probatur ꝙ poteſt dari abſolutè corpus infinitū ſic, Infinitū corpus Deus poteſt producere. ergo poteſt eſſe corpus infinitū. probatur antecedēs, aliquātum corpꝰ Deꝰ pōt ꝓducere, puta bicubitale & duplū ad illud, vt quadricubitale & triplū ad illud qđ quadruplū ad illud, & ſic ī infinitū. ergo infinitū corpꝰ Deꝰ pōt ꝓducere.

Ad hoc dicitur ꝙ infinitū ſecundū logicos dupliciter accipitur, ſ. categorematicè, & tunc idē eſt quod carens principio & fine, vt ſi detur linea infinita in qua non poteſt aſſignari primum nec vltimū punctū. Secundò ſumitur ſyncategorematicè, & tunc ſic exponitur in rebus continuis, aliquantū corpus poteſt eſſe, & non tam magnū corpus, quin maius eo poſſit eſſe. ergo infinitū corpus poteſt eſſe. Quando dicit Ariſtoteles ꝙ non poteſt eſſe corpus actu infinitū ſumitur ly infinitum categorematicè. Nam ſumendo ſyncategorematicè, conceditur quod poteſt eſſe. *Infinitū dupliciter.*

Ad argumentum igitur concedo antecedēs, quia infinitum in antecedente ſumitur ſyncategorematicè, ſed negatur conſequentia, quia non conſequente tenetur catego. in quo ſenſu negatur poſſe dari corpus actu infinitum.

Secundò ſic poſſumus imaginari magnitudinē infinitā, ſicut etiā poteſt geometra imaginari lineā infinitā. ergo poteſt eſſe magnitudo infinita. probatur conſequentia, nō poſſumus aliquid imaginari niſi imaginatio noſtra ab aliqua re extrinſeca moueatur. dicitur. n. in 3. de anima ꝙ ſenſus interiores nihil recipiūt, niſi prius fuerit receptū in ſenſu exteriori, vt non recipitur in phantaſia mea ſimilitudo Socr. niſi prius fuerit recepta in oculo. ergo ſi imaginamur magnitudinem infinitam, ſignum eſt ꝙ in rerum natura eſt aliqua magnitudo infinita correſpondens huic imaginationi.

Ad hoc dicitur ꝙ non eſt neceſſe omni noſtræ imaginationi aliquid ad extra reſpondere ſecundum ſe totum, ſed bene ſecūdū partes. v.g. imaginationi qua imaginamur mōtem aureū, nō eſt neceſſe ꝙ inueniatur in natura mons aureus, ſed ſufficit quod inueniatur mons & inueniatur aurū. phātaſia verò cōponens ſpeciē montis & ſpeciē auri adūnicē format hoc phantaſma mōtis aurei. ſic, dico in propoſito, conceptui de infinito nō eſt neceſſe qđ ad extra correſpondeat corpus infinitū, ſed ſufficit qđ ei correſpondeat corpus, qđ ſi apprehenditur cū termino fundat cōceptum corporis finiti, ſi autē apprehenditur ſine termino fundat conceptum corporis infiniti. Hæc de ſecundo tractatu.

TRACTATVS III. DE vnitate Mundi, in tria capita diuiſus.

TRactatum tertium, in quo declarandum eſt ꝙ eſt tantum vnus mundus, diuidimus in tria capita principalia.

In primo probatur quòd eſt tantùm vnus mundus.

In ſecundo probatur ꝙ non poſſunt eſſe plures mundi.

In tertio probatur q extra vltimum cælum, quod secundum philosophum est cælum stellarum fixarum, non est aliquod corpus sensibile, nec ea quæ consequuntur corpus sensibile, vt locus, tempus & vacuum.

CAPVT I.

Quòd sit tantùm vnus mundus.

CIrca primum caput nota q philosophus supponit q si essent plures mundi, q sicut iste mundus habet sua quatuor elementa, s. terram, &c. ita ille mundus haberet suam terram & aquam, &c. Et sicut iste mundus habet tot sphæras cælestes, ita etiã ille: & sicut iste mundus habet suum primum motorem, quo primum mobile mouetur, ita & ille suum primum motorem haberet, quo suum primum mobile moueretur. ad probandum igitur q non sunt plures mundi, philosophus probat primo q non sunt duæ terræ, vna scilicet huius mundi, & altera alterius mundi. idem intellige de elemento aquæ, & aeris, & ignis. secundò probatur quòd non possunt esse duo prima mobilia, nec duo primi motores.

Circa primum, quomodo, s. possunt esse duæ terræ, vt plenè resoluatur pono quinque conclusiones. 4. quidem præambulas, vnam verò responsiuam ad principale quæsitum.

Prima conclusio, Omnia grauia mouentur naturaliter ad suum locum naturalem, sc. deorsum, & omnia leuia ad suum locum naturalem, s. sursum. si non fuerint impedita.

Secunda conclusio, Si esset alter mundus, terra illius mundi esset eiusdem speciei specialissimæ cum terra huius nostri mundi.

Tertia conclusio, Si aliquod corpus naturaliter inclinatur ad aliquem locum quantumcunque sit distans ab illo loco semper inclinatur ad illum.

Quarta conclusio, Quælibet corpora grauia eiusdé speciei, puta duo pugilli terræ, & similiter duo corpora leuia eiusdem speciei, vt duo pugilli ignis mouentur naturaliter ad vnum locum ad quem inclinantur.

Quinta conclusio, Si esset alter mundus, sequeretur q terra huius mundi moueretur naturaliter ad centrum alterius mundi, & similiter terra illius mundi ad centrum huius nostri mundi.

Prima conclusio probatur sic qñ graue mouetur deorsum motus eius in fine est velociter, & qñ leue mouetur sursum motus eius in fine est velocior. ergo grauia naturaliter mouent deorsum: & leuia sursum. antecedens patet ad experientiam. consequentia verò probatur sic, In hoc distinguitur motus violentus à motu naturali, quia motus violentus in fine remittitur & fit tardior, quia virtus motiua defatigatur & continuè debilitatur: motus verò naturalis in fine intenditur & fit velocior, & quia principium intrinsecum puta grauitas quantò magis propinquat suo loco naturali deorsum, tantò magis confortatur. cùm ergo videamus motum rei grauis deorsum in fine velocitari, signum est q naturaliter mouetur deorsum, vt ad suum locum naturalem. idem dico de corpore leui respectu motꝰ sursum. præterea si graue qñ mouetur deorsum mouetur violéter, ergo qñ mouetur sursum mouetur naturaliter, quod nullꝰ sapiens dicet. consequentia probatur sic, cuicunque mobili motus aliquis est violentus, motus huic contrarius inest ei dem naturalis, puta quia descendere est violentum in igne, ascendere est igni naturaliter. ergo à simili, si descendit corpus graue violenter, ascendit naturaliter, quod est manifestè falum. patet ergo q grauia naturaliter mouentur deorsum, vt ad suum locum naturalem, & leuia sursum.

Secunda conclusio probatur sic, si terra illius mundi, similiter aqua, ignis & aer non essent eiusdem speciei specialissimæ cum terra huius mundi, idem dico de aliis elementis, sequeretur q mundus prædicaretur æquiuocè de illo & de nostro, quod tamen videtur esse contra opinionem antiquorum ponentium plures mundos. dicebant. n. eos esse similes. ergo erãt eiusdem speciei, quia similitudo propriè attenditur inter ea quæ sunt eiusdem speciei, vt declaratum est in 7. Phys. Præterea elementa illius mũdi haberent actiones similes actionibus huius mundi elementorum. nam si ignis huius mundi habet calefacere, & si aqua huius mundi habet humectare, ita & aqua illius mundi habet humectare, & ignis illius mundi habet calefacere & exsiccare. ergo sunt eiusdé speciei, nã ea quæ habent easdem proprietates & easdé actiones naturales, dicunt esse eiusdé speciei. proprietates. n. fluunt à principiis speciei. patet igitur q si datur alter mundus, terra, & alia elementa illius mundi sunt eiusdem speciei specialissimæ cùm elementis nostri mũdi.

Tertia conclusio probatur sic, corpus quod naturaliter inclinatur ad aliquem locum semper retinet in seipso principium intrinsecum quo ad talé locum inclinatur, puta terra semper retinet in seipsa grauitatem, qua vt principio intrinseco deorsum inclinatur & mouetur, ergo quantũcunque distet tale corpus à suo loco naturali tñ semper inclinatur ad suum locum: confirmatur, si esset lapis in sphæra ignis, ita inclinaretur ad locum deorsum, sicut si esset i sphęra aeris, & deducto impedimento descenderet: ergo, &c.

Quarta conclusio probatur sic, si duo pugilli terræ permittantur cadere, tendunt ad eundem locum deorsum, s. eadunt per eandem lineam vnus post alterum. ergo duo corpora grauia eiusdem speciei mouentur naturaliter ad eundem locum numero, ad quem inclinantur: idem patet de duobus leuibus, quo ad locum sursum.

Quinta conclusio responsiua probatur sic, stantibꝰ conclusionibus præpositis, omnia corpora simplicia eiusdem speciei mouentur ad vnũ locũ numero. hæc patet per quartã conclusionẽ: sed si essent duo mundi, terra illius mundi, & terra huius mũdi essent eiusdé speciei, hæc patet per secundã conclusionẽ. ergo terra illa, & terra ista mouerentur ad eundem locũ numero. tunc vltrà: sed terra huius mundi mouef naturaliter ad centrũ huius mundi. ergo etiã terra illius mundi moueretur naturaliter ad centrũ huius mũdi & terra nostri mundi moueretur naturaliter ad centrũ illiꝰ mundi, quod tñ est impossibile, quia naturaliter quiescit in centro huius mundi. ergo non est apta nata naturaliter moueri ad centrũ illius mundi. cùm ergo fit impossibile, q̃dentur duo centra, ad quæ moueantur duæ terræ eiusdem speciei, concludit Aristoteles, quòd non sunt duo mundi.

Secundò principaliter probat Philosophꝰ nõ esse duos mundos, exvnitate primi mobilis sic: si essent duo mundi essent duo mobilia. tot enim corpora cælestia haberet alter mundus, sicut iste: sed non possunt esse duo prima mobilia. ergo non sunt duo mundi. minor probatur, est tantùm vnꝰ primus motor. ergo non est nisi vnũ mobile primũ, sibi eñ correspondent primus motor, & primum mobile. antecedens probatur sic, substantia immaterialis non potest multiplicari sub eadem specie, sed primus motor est substantia immaterialis, & incorporea, vt probatur in 8. phys. & in 12. meta. ergo non possunt esse plures primi motores. hæc ratio quantum concludat discutienda est in 12. metaphys. pro nunc supponatur. Ex his prædictis ergo patet, quòd est tantùm vnus mundus.

CAPVT II.

Quòd nec simul, nec successiuè possint esse plures mundi.

CIrca secundum caput, licet de facto sit tantùm vnus mundus, quæritur vtrum ab aliquo producente possint causari plures mundi. & in hoc sic procedemus, primò ponuntur duæ distinctiones. secundò ex eis ponuntur quædam conclusiones responsiuæ.

Prima distinctio, q possint esse plures mundi potest intelligi dupliciter, vel simul, ita q sint plures in eodem tempore, vel successiuè, ita quòd priori mundo corrupto producatur alter, sicut successiuè possunt esse plures phœnices, non tamen duæ pro eodem tempore.

Secunda distinctio, q possint esse plures mundi, potest intelligi dupliciter, vel quod sint concentrici, vel sint eccentrici. concentrici quidem essent, si super primum mobile constitueretur alia sphæra terræ, & super illam alia sphæra aquæ, &c. Et super sphæras elementorum constituerentur alia corpora cælestia.

Eccentrici autem essent, si vnus esset totaliter extra alium vt duæ pilæ separatæ abinuicem: vel sic, si vnus esset in aliqua parte huius mundi, sicut aliqui opinati sunt, quod in luna sit terra, & alia elementa, & quod sint in ea variæ habitationes gentium. horum figuræ patent ibi. plat. opin.

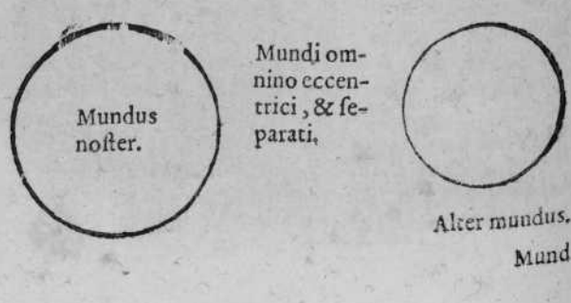

Mund

Mundus noſter.

Mundus alter incluſus in noſtro, & tamen eccentricus.

Prima concluſio, Non poſſunt eſſe plures mundi ſucceſſiuè. probatur, quia eſſet neceſſe priorem mundum corrumpi, ſicut prior Phœnix corrumpitur, ſed mundus nō poteſt corrumpi. nam etiam cælum corrumperetur, quod eſt falſum. nam probatum eſt in 1. trac. ꝙ cælum non eſt compoſitum ex elementis contrariis, & quod eſt quinta eſſentia ex ſua natura incorruptibilis.

Secunda concluſio, Non poſſunt eſſe plures mundi eccentrici, nec concentrici ſimul, probatur ſic, hic noſter mūdus cōſtat ex omni materia pertinēte ad cōpoſitionē mundi. ergo non eſt alia materia, ex qua poſſit fieri alter mundus, vnde ſi tota materia terræ, & aquæ, & aeris, &c. eſt in hoc mundo, non remanet alia pars terræ, nec aquæ, &c. ex quibus poſſit produci, & componi alter mundus. Quod autem hic mundus conſtet ex omni materia pertinēte ad cōpoſitionem mundi, probat ſic Philoſophus. Hic mūdus cōtinet omnia corpora ſimplicia, ſ. quatuor elementa, & cęlū, & non poſſunt eſſe plura, vt probatum eſt ſuprà in 1. tract. nec poteſt eſſe aliquod corpus ſimplex, nec aliqua pars corporis ſimplicis, vt pars terræ, vel aquæ, nec corpus mixtum extra cęlum, vt probabitur in capite 3. ergo hic mūndus cōtinet in ſe omnem materiam, id eſt omne corpus ſimplex, ex quo poteſt componi mundus. & ſic non poteſt produci alter mundus.

Hæc ratio Philoſophi concludit de productione naturali, quę eſt ex materia, vt patet in 1. Phyſ. non autem de productione ſupernaturali, quæ eſt ex nihilo. concludit igitur Philoſophus, ꝙ nullum agens naturale poteſt producere alium mundum, quia ei deficit materia, quæ ſupponit actioni ſuæ cum hoc tamen ſtat, ꝙ Deus glorioſus poteſt etiam duos, & plures mundos producere, quia actioni diuinę non eſt neceſſaria materia.

CAPVT III.

Extra cælum, nullum eſt corpus ſenſibile, nec aliquod conſequens corpus ſenſibile, vt locus, vacuum, tempus, &c.

CIrca caput tertium inueſtigandum eſt, ſecundū Philoſophum, quid ſit extra cælum. & ibi dico duo principaliter. primò vnam diſtinctionem de cælo, ſecundò ponam aliquas concluſiones.

Diſtinctio eſt hæc, cælum ſecundum Philoſophū poteſt ſumi tribus modis. primo pro vltima circunferentia, in qua includuntur omnia elementa, & elementata. ſecundo pro omnibus ſphæris cæleſtium corporum, vſque ad primam, quæ ſecundum Ariſt. eſt ſphæra ſtellarum fixarū. tertio pro ipſa prima ſphæra ſtellarum fixarum, vt ſub ſe continet omnes ſphæras planetarum, & quatuor elementa, & corpora elementata. & in hoc tertio ſenſu accipit Philoſoph. cælū, qñ probat, ꝙ extra cælum, i. extra ſphæram primam, & primum mobile non eſt aliqd̄ corpus ſenſibile, nec locus, &c.

Data hac diſtinctione, ex Philoſopho eliciuntur ſeptem concluſiones.

Prima concluſio, Extra mundum, i. extra primum cęlum in tertio ſenſu, non eſt, nec eſſe poteſt aliquod corpus ſenſibile. probatur ſic, ſi extra primum cælum eſſet aliqd̄ corpus, vel eſſet ſimplex, vel cōpoſitum. non ſimplex, quia omne corpus ſimplex, vel eſt cælum, vel eſt elementum, vt declaratum eſt in 1. tract. ſed non eſt cælum, falſum. n. patet eſſe, ꝙ extra cælum primum, ſit cælum, non. n. eſſet primum. nec eſt elementum, quia vel eſſet extra cælum, vt in loco ſuo naturali, vel vt in loco violento: non vt in loco naturali, quia omnia elementa habent ſuum locum naturalem infra ſphæram lunæ, prout ſe mutuo includunt, non vt in loco violento, quia omnis locus qui alicui corpori eſt violentus, alteri corpori eſt naturalis, puta locus ſurſum, qui eſt violentus corpori graui, eſt naturalis corpori leui. ſed non poteſt aſſignari aliquod corpus, cui locus extra primum cælum eſſet naturalis. ergo extra cælum non eſt, nec poteſt eſſe aliquod corpus ſimplex nec naturaliter, nec violenter. ſi dicis, ꝙ extra primum cælum poteſt eſſe corpus mixtum, puta lapis. contra, vbi corpus mixtum, ibi etiam ſunt corpora ſimplicia, quia componunt ipſum mixtum, & ſimiliter ſortitur locum naturalem, ſecundum corp⁹ ſimplex, quod in eo dominatur, nam lapis naturaliter quieſcit deorſum, propter terram in ſui compoſitione dominantem. Cùm ergo extra primum cælum non ſit naturaliter aliquod corpus ſimplex, vt probatum eſt, non erit etiam aliquod corpus mixtum.

Secunda concluſio, Extra primum cælum non eſt locus. probatur, ſi poſſet eſſe locus, poſſet in eo cōtineri aliquod corpus ſimplex, vel mixtum: ſed per concluſionem præcedentem nullum corpus poteſt eſſe extra primum cælum. ergo ibi non eſt locus.

Tertia concluſio, Extra primum cęlum non eſt vacuum. probatur, vacuum eſt locus, in quo non eſt corp⁹, poteſt tñ eſſe. eſt enim vacuum locus priuatus corpore, poſſibilis tamen repleri. ſed per primam concluſionem extra primum cælum non eſt corpus, nec poteſt eſſe. ergo extra primum cælum non eſt vacuum.

Quarta concluſio, Extra primum cælum non eſt motus, probatur, vbi eſt motus, ibi eſt aliquod mobile: vbi eſt mobile, ibi eſt corpus, omne enim mobile per ſe, eſt corpus, vt probatur in 6. Phyſ. ſed extra primum cælum non eſt corpus per primam concluſionem. ergo nec motus.

Quinta cōcluſio, Extra primum cælum non eſt tempus: nam vbi eſt tempus, ibi eſt motus. eſt enim tempus menſura motus, ſecūdum partem priorem, & poſteriorem. ergo cùm extra cælum non ſit motus, nec erit etiam tempus

Sexta concluſio, Deus, & intelligentiæ non ſunt circunſcriptiuè infra primum cælum, nec extra primum cælum. probatur, eſſe circunſcriptiuè in loco eſt quātitatem rei locatæ commenſurari loco: ſed Deus, & intelligentię nullam habent quantitatem, cum ſint entia incorporea. ergo nec extra nec infra primum cælum ſunt circunſcriptiuè.

Qualia verò ſint hæc entia incorporea extra primū cælum exiſtentia, declarat ſic Philoſophus, inalterabilia, & impaſſibilia ſunt, i. incorruptibilia, optimam habentia vitam, inquantum eorum vita non eſt permixta materiæ, vt eſt vita rerum corporalium, & ſufficientiſſimam vitam habent inquantum nullo exteriori indigent, & habent vitam æternam, cū ſint incorruptibilia. Hæ conditiones poſſunt conuenire intelligentiis, propriiſſimè verò cōpetunt Deo glorioſo, & ſic ex omnibus prędictis cōcludimus vnitaē mūdi.

Nota tñ ꝙ 3. c. ſuſtinemus de mente Philoſophi, tñ, vtrū verò Deus glorioſus ex ſua potentia abſoluta poſſit extra cælum aliquod corpus producere, vel collocare, vt tenent quidā de corpore mediatoris Chriſti, eſt officiū ſacri theologi, ió pertranſeo. Nūc ſupereſt ſoluere quædā argumēta.

Contra primum caput probatur ꝙ ſi eſſent duo mundi terra huius mundi non moueretur, nec eſſet apta nata moueri ad centrum alterius mundi: ſi eſſet alter mundus, terra noſtri mundi non haberet niſi vnam inclinationem, ſicut etiam nunc habet, corpori. n. ſimplici ineſt vna tantùm inclinatio, ſicut ineſt vnus locus naturalis. ſed terra iſta per inclinationem, quam nunc habet inclinatur ſolùm ad medium huius mundi. ergo etiam ſi eſſet alter mundus, non eſſet apta nata moueri ad medium alterius mundi.

Ad hoc diceret Ariſt. ꝙ ſi alter mundus fieret, terra noſtra inciperet habere aliam inclinationem, qua eſſet apta moueri ad cētrum illius mundi, theologi dicerent, ꝙ Deus ex ſua potentia infinita poſſet facere, ꝙ terra haberet ſolùm hanc inclinationem, quam nunc habet per quam inclinaretur ſolùm ad medium huius mundi, & non ad medium alterius mundi.

Contra ſecūdum c. probatur, ꝙ poſſunt eſſe plures mundi, omnis terminus communis eſt aptus prædicari de pluribus, ſecundum logicos: ſed mundus eſt terminus communis, ſicut homo, & lapis. ergo eſt aptus prædicari de pluribus mundis. ergo poſſunt eſſe plures mundi.

Ad hoc dicitur, ꝙ licet hic terminus, mundus, ſit terminus communis, non tamen ſecundum rem poteſt conuenire pluribus mundis, quia cùm hic mundus conſtet ex tota ſua materia, vt dictum eſt ſuprà, non remanet aliqua materia, ex qua poſſit alter mundus produci. ſicut etiam hic terminus, ſol, eſt terminus communis, & tamen non poſſunt eſſe plures ſoles, quia tota ſua materia actuatur hac forma ſolis, quam nunc habet. ſimiliter ly Deus eſt terminus communis, & tamen non poſſunt eſſe plures dei.

Ad hoc ergo quod aliquis ſit terminus communis ſufficit hanc diſiunctiuam eſſe veram, Omnis terminus cõmunis prædicatur de pluribus, vel eſt actus natꝰ prædicari de pluribus, ſi talia plura eſſent poſſibilia produci. & in hoc ſenſu mundus eſt terminus cõmunis, quia eſt aptus prædicari de pluribus mundis, ſi plures mundi eſſent poſſibiles produci. Secũdò ſit, bonum perfectũ melius eſt multiplicare, q̃ nõ multiplicare. nã bonũ quantò eſt cõmunius tantò eſt diuinius. ſed mũdus eſt bonũ perfectũ (probatum eſt.n. ſuprà in primo tractatu, ꝙ mundus eſt perfectus mundus) ergo melius eſt mundum multiplicari, quàm non multiplicari, & ſic poſſunt eſſe plures mundi.

Ad hoc diceret Philoſophus, ꝙ quando per multiplicationem bonorum non ſequitur aliquod incõueniens, meliꝰ eſt ea multiplicari, q̃ non multiplicari: ſi autem ad multiplicationem ſequitur aliquod incõueniens, melius eſt ea non multiplicari. ſic eſt in propoſito, ſi darentur plures mundi, ſequitur ſecundum Philoſophum, ꝙ darentur duo primi motores. quod eſt impoſſibile, & elementa huius mundi inclinarentur ad loca alterius mundi, quod eſſet inconueniens. ſic reſponderet Philoſophus.

Contra tertium cap. probatur, ꝙ extra cælum eſt locus, Deus poteſt producere extra cælum duos lapides, quorum alter ſit extra alterum. ergo eſſent in diſtinctis locis. & ſic extra cælum videtur eſſe locus.

Ad hoc dicitur, qđ ly extra poteſt ſumi dupliciter. primò negatiuè, & ſic exponitur, extra, i. non in alio, & ſic concedo, ꝙ Deus poſſet producere duos lapides extra cælum, quorum vnus eſſet extra alterum, id eſt, non in alio, ſicut etiam verum eſt dicere, vna intelligentia eſt extra aliam in telligentiam, id eſt, non eſt in alio.

Secundò ly extra poteſt ſumi affirmatiuè, & exponitur extra, i. in alio loco, & ſic nego, ꝙ Deus poſſet producere duos lapides vnum extra alium, niſi etiã produceret diſtincta loca continentia tales lapides. ſecundò ſic, hæc propoſitio per te eſt vera, extra cælum nihil eſt. ergo extra cælum eſt extra. ſi eſt extra, eſt locus, quia intus & extra ſunt differentiæ loci. ergo extra primum cælum eſt locus.

Ad hoc dicitur, ꝙ in hac propoſitione, extra cælum nihil eſt, ly extra ſumitur imaginariè, & non realiter. falſum eſt autem, ꝙ ly extra imaginariè ſit differentia loci, niſi ſit extra reale. ſic ergo non ſequitur, ꝙ extra mũdum ſit locus niſi imaginariè.

Tertiò ſic Ariſt. primum cælum vocat ſphæram ſtellarũ fixarum, ſed extra ipſam eſt nona ſphæra, quæ dicitur primum mobile ſecundum aſtrologos, ergo extra primum cælum eſt aliud corpus.

Ad hoc dico, ꝙ Ariſto. negaſſet ſuper octauam ſphæram dari aliam, nona. n. ſphæra deprehenſa eſt per Ptolemæum, & alios aſtrologos, qui fuerunt poſt Ariſt. tamen dato ꝙ ſit nona ſphæra, hæc ſemper eſt vera, extra primum cælum nõ eſt aliud corpus, ſiue primum cælum ſit octaua ſphæra, ſecundum Ariſto. ſiue nona ſecundum Ptolemæum. Hæc de præſenti tractatu ſufficiant.

TRACTATVS IIII. SVper libro primo de Cælo, de æternitate mundi à patre antè & pòſt, in quinque capita diuiſus.

TRactatum quartum in quo Philoſophus pertractat, vtrum mundus ſit genitus vel productus ab aliquo efficiente, & vtrum ſit corruptibilis, & vtrum ſit æternus, ita ꝙ nunquam incœperit & nunquam definat, diuidimus in quinque capita.

In primo ponũtur opiniones antiquorũ, & improbanť.

In ſecundo declarantur quædam ſignificata quorũdam terminorum, quibus vtitur philoſophus in omnibus ſuis rationibus & concluſionibus ad probandum propoſitũ ſuũ.

In tertio probantur hæ concluſiones, prima, Omne ſempiternum eſt incorruptibile: ſecunda, Omne ſempiternum eſt ingenitum, id eſt, nunquam fuit ab aliquo generatum.

In quarto probantur hæ concluſiones, Nullum ſempiternum eſt corruptibile. Nullum ſempiternum eſt generatum vel genitum.

In quinto ponitur concluſio reſpõſiua quę eſt hęc, Mundus eſt incorruptibilis & ingenitus, & ſic ſequitur ꝙ eſt infinitus ſecundum durationem, quod eſt eſſe æternum.

CAPVT I.

Antiquorum placita de mundi æternitate, & illorum improbatio.

CIrca primum c. nota ꝙ Philoſophus in text. adducit tres opiniones loquentium de generatione & corruptione mundi.

Prima eſt Platonis, qui tenet in Timæo ꝙ mundus eſt generatꝰ à Deo, & tñ eſt incorruptibilis, ita ꝙ licet incœperit eſſe per generationem, nunquam tamen definet eſſe, & ſic ſecundum Platonem eſt æternus à parte pòſt. ſed contra hanc opinionem, ſic arguit Philoſophus, Quando aliquam concluſionem volumus oſtendere eſſe probabilem, probamus eam per propoſitiones quæ videntur veræ omnibus aut pluribus, ſed in propoſito videmꝰ contrarium. nam omnia quę generantur videmus etiam ꝙ poſt aliquod tempus corrumpuntur. ergo falsò dixit Plato quod mundus eſt generatus, & tamen eſt incorruptibilis. præterea ſi mundus eſt generatus, ex aliquibus principiis eſt generatus, ex primo Phyſicorum.

Quæro igitur de principiis illis, antequam ex eis conſtitueretur mundus vel poterant aliter ſe habere q̃ nunc vel non. ſi non, ergo cùm ex eis ante non cõſtitueretur mundus, nec nunc eſſet conſtitutus, quia ſtantibus principiis in eadem diſpoſitione ſi actu non componunt aliquid, nunquam component, ſi illa diſpoſitio non mutatur.

Si dicis ꝙ potuerunt aliter ſe habere, contrà: ergo poſt quam mundus ex eis conſtitutus eſt, etiam poſſunt aliter ſe habere, & ſic ſequitur ꝙ ſi mundus eſt generatus, ſit etiam corruptibilis. ſi enim principia ꝯſtituentia ſint variabilia, & ipſum conſtitutum eſt variabile, & ſic eſt corruptibile.

Iſtæ rationes Philoſophi contra theologum nõ concludunt. dicit.n. theologus mundum totum productum à Deo quæ productio non eſt dici propriè generatio prout generatio præſupponit materiam, ex primo & 5. li. Phyſ. ſed dicitur ſimplex rei emanatio vel creatio, q̃ eſt ex nihilo productio, & in tali productione non eſt neceſſe præexiſtere aliqua principia intrinſeca, ex quibus conſtitueretur mundus ſed ex nihilo fuiſſe productum ſua infinita potentia.

Secunda opin. eſt Democriti, qui dicit mundũ eſſe productum ex concurſu atomorum ſemper mobilium, & ſimiliter per ſegregationem atomorum abinuicem, dicit aliqñ mundum diſſoluẽdum, & ſic corrumpetur nec amplius reparabitur. Sed contra hanc ſic arguit Philoſophus, ſi mundus eſt ꝓductus, ergo præexiſtebat aliqua ſubſtãtia ex qua eſt ꝓductus, ſicut ante domum præexiſtunt lateres ex quibus fit domus. non.n. mundus fit ex nihilo ſecundum Phyſicos, igitur poſtquam mundus eſt corruptus, quæritur de illa ſubſtantia ex qua mundus componebatur, vel eſt in potẽtia, vt ex ea iterum formetur mũdus, vel non. ſi ſic, ergo mũdus poſtquam erit corruptꝰ iterum poteſt reformari, ſicut domus deſtructa ex eiſdem lapidibus permanentibus põt reparari. ſi non, ergo nec ante productionem mundi erat in potentia, vt ex ea fieret mundus, cùm remaneat eadem ſubſtantia. ſicut ſi lapides poſt deſtructionem domus non habent potentiam, vt ex eis iterum fiat domus. ergo nec ante conſtructionem domꝰ erant in potentia, vt ex eis fieret domus, ſupponendo ſemper ꝙ remaneant iidem lapides. patet ergo ꝙ Democritus malè dixit, ſ. mundum eſſe productum & aliqñ corrũpetur & nunquam reformabiť, imò ſi poteſt corrumpi põt etiã reparari, vt exẽplificatum eſt de domo. Hæc ratio nulla eſt apud theologum. ipſe.n. dicit mundum productũ ex nihilo, & nõ ex aliqua ſubſtãtia exiſtente in potentia ad formam mundi. ſimiliter dicit mundum poſſe deſtrui, quę deſtructio dicitur annihilatio, poſtquã non eſt remanens aliqua ſubſtantia quæ ſit in potentia, vt ex ea iterũ formetur mundus. ſicut.n. creatio eſt productio rei ex nihilo, ita annihilatio eſt verſio rei in nihilum, hanc tamen annihilationem non admitteret Philoſophus.

Tertia opinio eſt Heraclyti Epheſij, qui dicit mundum eſſe productum ex igne, & aliqñ conuertetur in ignem, & aliquo tempore trãſacto iterum producetur ex igne, & iterum conuertetur in ignem, & ſic in infinitum. Similiter Empedocles dixit, ex dominio litis productũ eſſe mundũ cùm ſegregãtur elemẽta: ex dñio verò amoris corrumpitur mũdus ex congregatione elemẽtorum, & iterũ ex dominio litis. hæc opinio præcipuè quo ad Empedoclẽ ſic improbatur à Philoſopho, ſi mũdus producitur ex hoc ſolùm ꝙ elementa abinuicem ſeparantur, ex hoc ſolùm corrumpitur quòd elementa adinuicem congregantur, ſequitur

quòd

quòd mundus non generatur nec corrumpitur ſecundum ſubſtantiam, ſed ſolùm ſecundum diſpoſitiones accidentales, id eſt, ſecundũ variã figuram, quia aliam figuram retinẽt elementa ſeparata, & aliam elementa commiſta, figura autem eſt accidens cum ſit qualitas. & ſic patet ꝙ Empedocles tenet mundum eſſe ingenitum & incorruptibilem ſecundum ſubſtantiam, quæ etiam eſt opinio Philoſophi, vt patebit infrà. generatur verò & corrumpitur accidentaliter, quod an ſit inconueniens, pro nunc Philoſophus nõ curat. ſufficit enim ſibi probare quòd eſt ingenitus & incorruptibilis ſecundum ſubſtantiam.

Nota circa has opiniones, ꝙ Simplicius in commento huius libri dicit Platonem & alios antiquos, non ſic intelexiſſe, ſicut eorum verba ſonant, ſed ſuam ſapientiã occultarunt quibuſdam fabulis & ænigmaticis dictis. Ariſt. verò arguit contra eorum verba, magis quàm cõtra ſenſum, ne ex tali modo loquendi ſumeretur error.

Alexander verò dicit ꝙ ſic intelligebant ſicut eorũ verba ſonant, & ſic Ariſt. improbat eos quo ad ſenſum, & quo ad verba, ſed vt dicit Beatus Thomas in commento, quicquid horum ſit, non eſt multum curandum, quia ſtudiũ Philoſophiæ non eſt ad hoc quòd ſciatur, quid ſentiant homines, ſed quomodo ſe habeat rei veritas.

CAP. II. Horum terminorum genitum ingenitum, corrupt. incorrupt. poſſibile impoſſibile, explanatio.

CIrca ſecundum caput declarandi ſunt quidam termini, quibus vtitur Philoſophus in ſequentibus, ad probandum ſuũ propoſitũ & ſunt ſex, ſcilicet genitũ ingenitũ, corruptibile incorruptibile, poſsibile impoſsibile.

Ingenitum ſecundum Philoſophum dicitur tribus modis. primo illud eſt ingenitum, quod nunc eſt, & prius non erat, non tñ incœpit per generationẽ, vt calefactio aquæ, vel generatio Socratis dicit ingenita, qa dato caſu ꝙ nũc Socrates generetur, generatio ſua eſt, & ante nõ erat, & tñ hæc generatio nõ generatur, qđ eſt probatum in 5. Phyſicorũ, ꝙ mutationis non eſt mutatio, nec motus eſt ad motũ, qa motus & mutatio eſſet in actione & paſsione, quod ibidẽ probatum eſt eſſe falſum. ſecundum ergo hunc primum modum, omnis motus omniſque mutatio poteſt dici ingenita, inquantum non incipit eſſe per generationem. Secundo illud dicitur ingenitum, quod quidem poteſt generari, & tñ nondum genitũ eſt, ſic puer hinc ad annum naſciturus dicit ingenit⁹. Tertio modo illud eſt ingenitũ qđ nullo modo poteſt eſſe: vel quod nõ poteſt eſſe quin ſit. reſpectu primi dicuntur contradictoria ingenita quia nullo mõ poſſunt fieri, vt hominem eſſe hominẽ & non hominẽ, reſpectu ſecũdi, neceſſarium abſolutè dicetur ingenitũ, vt Deum dicimus ingenitum, quia eſt & non poteſt non eſſe.

Genitum ſecundũ Philoſophum dicitur tribus modis. Primò illud dicitur genitũ, quod actu incipit eſſe ſiue per generationem ſiue nõ, ſic motus quo actu calefit aqua poteſt dici genitus, & hic modus opponitur primo modo ingeniti. Secundò illud dicitur genitum, quod licet nondum ſit actu, poteſt tamen eſſe, ſiue per generationem ſiue alio modo, & hic modus eſt valde imperfectus & improprius. Tertiò illud dicitur genitum quod actu incipit eſſe per generationẽ, ſic Socrates hodie natus dicitur genitus. & hic eſt perfectus modus quo aliquid dicitur genitũ, præcipuè ſi iam habet eſſe per generationem.

Corruptibile dicitur tribus modis. Primò illud eſt corruptibile quod prius habet eſſe & poſt habet nõ eſſe, vel poteſt habere non eſſe ſiue per mutationẽ, quæ ſit vera corruptio, vel nõ per mutationẽ. exemplum primi, Socrates eſt corruptibilis, quia prius habet eſſe & poſteà habebit non eſſe, quæ dicitur vera corruptio. exẽplum ſecundi, calefactio aquæ eſt corrup. nõ tamen per mutationem quæ ſit vera corruptio. quia ſicut non generatur generatio per generationẽ, vt diximus in modis de genito, alioquin eſſet motus in pũcto actionis & paſsionis: ita non corrumpitur generatio nec alius motus per veram corruptionem.

Secundò, Illud eſt corruptibile quod poteſt deſinere eſſe per veram corruptionem, ſic omnia elementa & elementata dicuntur corruptibilia.

Tertiò, illud eſt corruptib. quod de facili poteſt deſinere eſſe. ſic paleam dicimus corruptibilem, quia de facili poteſt ab igne corrumpi, ſic hominem dicimus corruptibilẽ, reſpectu lapidis, ſed attende quòd ſecũdus modus eſt prior & magis in vſu.

Incorruptibile dicitur tribus modis.

Primò illud dicitur incorruptibile quod habet eſſe & poteſt nõ eſſe, non tamen per veram corrupt. ſic omnis motus & mutatio põt dici incorruptibilis, quia licet poſsint deſinere, vt patet de calefactione, non tamẽ per veram corrup. quia ſicut motus non fit per motum, nec generatio fit per generationem, ſic nec corrumpitur per veram corruptionẽ, & hic modus eſt conformis primo modo ingeniti.

Secundò illud dicitur incorruptibile, quod habet eſſe, & nõ poteſt deſinere eſſe, imò ſemper habet eſſe, ſic cælum & entia ſeparata dicuntur incorruptibilia.

Tertiò illud dicitur incorruptibile, quod cum difficultate corrũpitur, ſic adamas poteſt dici incorruptibilis, tu autem aduerte ꝙ ſecundus modus eſt proprius & magis in vſu. Ex omnibus prædictis modis tu notabis, tertium ingeniti, tertium geniti, ſecundum corruptibilis, ſecundum incorruptibilis, alij tranſeant ad libitum.

Quia in deſcriptione ꝓdictorũ ingred˙ hic termin⁹, poteſt, à quo deriuatur poſsibile, dicendũ eſt q̃d ſit poſsibile & impoſsibile ſm Philoſophũ. vnde nota ꝙ poſsibile & impoſsibile ſumunt̃ dupliciter. primò vt cõſtituũt ꝓpoſitionẽ poſsibilẽ, quæ põt eſſe aliqñ vera aliqñ falſa, vt Socratẽ currere: vel ꝓpoſitionẽ quæ nõ poteſt eſſe vera, vt ea quæ fit in materia remota, vt hominẽ eſſe aſinum, & ſic cõſiderãtur poſsibile & impoſsibile à logico. Secundò cõſiderãtur prout dicũt potentiã actiuã vel paſsiuam vel impotentiã realẽ, puta cũ dicitur poſsibile eſt Socrati portare decẽ pondera, id eſt, habet potẽtiam actiuã qua poteſt portare tot pondera: & ſic conſiderantur à phyſico. igitur ſumẽdo poſsibile in hoc ſenſu & impoſsibile, ſic deſcribantur.

Poſsibile eſt illud quod habet potentiam circa aliquod maximum vel excellens. verbi gratia, ſi Socrates poteſt ambulare in hora quatuor milliaria & nõ plus, dicimus potentiã Socratis eſſe circa quatuor milliaria tãquã circa aliqđ maximum in quod poteſt & non in plus. vnde licet ambulet in hora duo miliaria, non denominabitur potentia ſua ex duobus miliaribus. poteſt enim in plus. vnde ſolet dici ꝙ potentia attenditur circa aliquod maximum, quod poteſt virtus agentis. vnde potentia regis eſt in debellando totum vnum exercitum, & non ſolùm centum milites.

Impoſsibile eſt illud quod habet potentiam, qua non poteſt in aliquod minimum adiunctum maximo in quod poteſt. verbi gratia, ſi Plato poteſt portare centum libras & nõ plus, ĩ hoc numero terminat̃ potẽtia ſua: ſi ſuper centũ libras addat̃ vna libra, in ly vna terminat̃ potẽtia ſua & debilitas, quia licet poſſit portare centũ, nõ tñ centũ & vnã.

CAPVT III.

Quodlibet ſempiternũ ĩcorruptibile & ingenitũ eſſe oſtẽdit.

CIrca caput tertium ex declaratione prædictorum probantur duæ concluſiones.

Prima eſt, Omne ſempiternum eſt incorruptibile. probatur, ſupponendo duo, Primum, omne corruptibile eſt poſſibile non eſſe, omne poſſibile apud phyſicum potentiã dicit, quæ eſt reſpectu alicuius determinati, vt potentia Socratis eſt vt portet decem pondera & non plus, idem dico reſpectu temporis, vt potentia hominis eſt vt viuat, verbi gratia, centum annis & non plus, quibus tranſactis habet non eſſe. omne ergo poſſibile pro tanto tempore determinato habet eſſe, & pro tanto tempore habet non eſſe, & ſic non pro omni tempore habet eſſe. Secundò ſupponitur ꝙ falſum & impoſſibile non ſunt idem. nam omne impoſſibile eſt falſum, vt hominem eſſe aſinum, non tamen omne falſum eſt impoſſibile, nam falſum eſt quendam eſſe regem, nõ tamen eſt impoſſibile. His ſuppoſitis arguo ſic, omne ſempiternum ſemper habet eſſe, dicitur enim ſempiternum à ſemper eſſendo. ſi ſemper habet eſſe, ergo habet eſſe in tempore infinito. ſi habet eſſe per tempus infinitum, ergo non per aliquod terminatum tempus habet eſſe, & per terminatum tẽpus habet non eſſe: tẽpus. n. infinitum includit omnes partes temporis: ſed omne corruptibile ex primo ſuppoſito eſt poſſibile non eſſe, & omne poſſibile dicit potentiã reſpectu alicuius determinati, ita ꝙ per tantũ tẽpus habet eſſe & non plus. ergo omne ſempiternum eſt incorruptibile, alioquin vt dicit philoſophus idem pro eodem tempore eſſet & non eſſet. ꝙ eſt impoſſibile & falſum. nam inquantum ſempiternum habet eſſe per totum tempus infinitum, quod comprehendit omnem partem temporis, inquãtum corruptibile habet non eſſe pro aliqua parte temporis contenta in tempore infinito. ergo idem pro eodem

tẽpo

tempore,ſcilicet infinito eſſet & non eſſet.

Secunda concluſio,Omne ſempiternum eſt ingenitum, ſumẽdo ingenitũ,tertio mõ,hęc ꝓbatur ſupponẽdo quod genitũ,tertio mõ dicit illud qđ actu incipit eſſe,itaꝙ priꝰ nõ habebat eſſe,deinde hẽt eſſe,&ſic oẽ genitũ pro aliquo tpe hẽt nõ eſſe,ſ.anteq̃ generet & ꝓ aliquo tpe hẽt eſſe,ſ. poſtq̃ genitũ eſt,ex hoc ſic arguo, oẽ ſempiternũ ſemp & pro omni tpe hẽt eſſe, ergo eſt ingenitũ, ꝓbatur cõſequẽtia,ſi eſſet genitũ,ergo ꝓ aliquo tpe haberet nõ eſſe, vt patet ex præſuppoſito,ſi pro aliquo tpe haberet nõ eſſe.ergo nõ eſſet ſempiternũ. eſſet ergo ſempiternũ & nõ ſempiternũ,quod eſt impoſsibile. patet ergo quòd omne ſempiternum eſt incorruptibile,& ingenitum. Et nota quòd incorruptibile dicit perpetuitatem eſſendi ex parte temporis futuri, & ingenitum dicit perpetuitatem eſſendi ex parte præteriti,ita quòd verum eſt dicere,Semper fuit.

CAPVT IIII.

Nullum ſempiternum corruptibile,vel genitum eſſe.

CIrca caput quartum,poſtquàm probatum eſt, ꝙ omne ſempiternũ eſt incorruptibile,& ingenitũ, adhuc probãdæ ſunt ad maiorẽ doctrinam hæ duæ concluſiones negatiuæ.Prima, Nullum ſempiternum eſt corrupti bile.Secunda,Nullum ſempiternum eſt genitũ,& eodẽ me dio probabuntur.ſed ante probationẽ,ſecundum Philoſophum præordinatur oppoſitio quadruplex, quæ poteſt formari ex ly ſemper, & ly eſſe, vnde nota ꝙ ſicut in propoſitionibus categoricis reperiuntur quatuor genera oppoſitionũ,quæ fiunt per ſigna vniuerſalia & particularia, affirmatiua & negatiua,& dicuntur oppoſitio cõtraria,ſubcõtraria,contradictoria,ſubalterna,vt patet in hac figura.

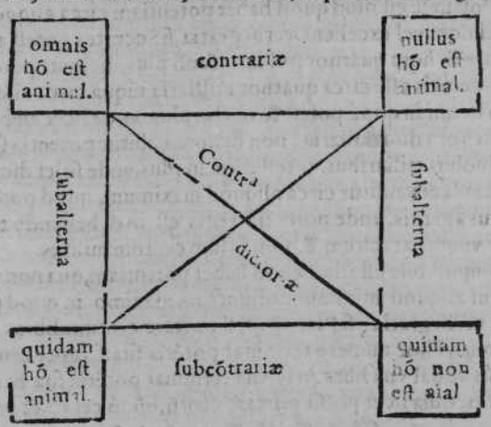

Sic ex ly ſemper & ly eſſe poſſunt formari quatuor propoſitiones, inter quas eſt quadruplex oppoſitio, quod vt pateat formo talem figuram.

rem ſemper eſſe,id eſt,rem omni tempore habere eſſe. — Contrariæ — rem ſemper non eſſe, id eſt. rem nullo tẽpore habere eſſe.

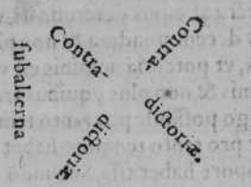

rẽ non ſemper non eſſe, id eſt, rem aliquo tempore habere eſſe. — ſubcontrariæ — rẽ non ſemper eſſe, id eſt, rem aliquo tempore non habere eſſe.

Ad intelligentiã huius figuræ nota, ꝙ rem ſemper eſſe, æquipollet vniuerſali affirmatiuæ. ſignificat enim omni tẽpore eſſe,& rem ſemper non eſſe,æquipollet vniuerſali negatiuæ,ſignificat enim nullo tempore eſſe.ergo ſunt cõtrariæ,& non poſſunt eſſe ſimul veræ per legem contrariarũ, quam explicuimus in primo tractatu, ſuper logicam paruam.hæc autem,rem non ſemper eſſe,æquipollet particulari negatiuæ,ſignificat enim aliquo tempore non eſſe. ergo iſtæ duæ ſunt contradictoriæ,ſcilicet,rem ſemper eſſe, rẽ nõ ſemper eſſe.& ſic nõ poſſunt eſſe ſimul veræ,nec poſſunt de eodem verificari per legem contradictoriarũ. hæc autẽ,rẽ non ſemper nõ eſſe,æquipollet particulari affirmatiuæ,ſignificat enim aliquo tempore habere eſſe. ergo iſtæ duæ ſunt contradictoriæ,ſcilicet rem ſemper nõ eſſe, rem non ſemper non eſſe,& ſic non verificantur de eodem.

Stante hac declaratione,probatur vtraque concluſio ſimul,ſcilicet nullum ſempiternum eſſe corruptibile,nec genitum ſic, ſi aliquod ſempiternum eſt corruptibile & genitũ,ſequitur, ꝙ contradictoria verificantur de eodem, quod eſt impoſsibile.probatur conſequentia ſic,ſit aliquod ſempiternũ,qđ per te eſt corruptibile,& genitum,& vocetur A,tunc arguo ſic,A, inquãtum ſempiternum ſemper habet eſſe,& inquantum corruptibile ac genitum non ſemper habet eſſe,quia corruptibile,vt dictum eſt ſuprà,ſecũdo modo eſt illud quod poteſt deſinere eſſe:& genitum eſt quod nunc habet eſſe, & ante generationẽ ſuã non habebat eſſe. tunc ſic,ſemper habere eſſe, & nõ ſemper habere per figuram præcedẽtem ſunt contradictoria.ergo de ipſo A, verificantur contradictoria, ꝙ cùm ſit impoſsibile, dicendum eſt nullum ſempiternum eſſe corruptibile,vel genitum.propter quod concludit Philoſophus,ꝙ incorruptibile,& ingenitum ſunt cõuertibilia,id eſt,æqualis prædicationis,vt ſit verũ dicere,ꝙ omne incorruptibile eſt ingenitũ,& ecõuerſo:ſimiliter corruptibile & genitum ſunt cõuertibilia, omne enim genitũ eſt corruptibile, ſecundũ Philoſophũ, & econuerſo. propter ꝙ concluditur contra antiquos, & contra Platonem,ꝙ ſi mundus eſſet genitus, eſſet etiã corruptibilis,& per conſequẽs cælum eſſet corruptibile.nunc ſupereſt probare in particulari mundum eſſe incorruptibilem,& ingenitũ,& ſic ſempiternum ex mente Philoſophi.

CAPVT V.

Mundum,incorruptibilem & ingenitum eſſe.

CIrca quintum caput,ponitur hæc concluſio principaliter intenta,& reſponſiua,Mundus eſt incorruptibilis,& ingenitus,& probatur tripliciter.

Primò ſic,omne perpetuum à parte antè, eſt etiã perpetuum à parte pòſt, ſed mundus eſt perpetuus à parte ante, vt probauit Philoſophus in octauo Phyſic.ergo eſt perpetuus à parte pòſt. ergo eſt ingenitus. oẽ enim genitũ prius habuit nõ eſſe,& poſt incœpit eſſe.ſimiliter ſi eſt perpetuꝰ à parte poſt.ergo nõ eſt corruptibile,omne enim corruptibile poteſt deſinere eſſe.ꝙ autem omne perpetuum à parte ante ſit etiam perpetuum à parte poſt, patet ex dictis in quarto capite, & in tertio, vbi dicit ꝙ ſempiternũ ſemper habet eſſe.ergo ſemper habebit eſſe,ſicut ſemper habuit eſſe,ſempiternũ enim & perpetuum reſpiciunt omne tẽpus, & omnes partes tẽporis ſecũdum Philoſophi doctrinam.

Secundò arguitur, communiter omnes attribuũt Deo, & intelligentiis hunc locum, ſcilicet cælum, quia ponunt deos eſſe perpetuos,ſed perpetuis nõ cõuenit locus corruptibilis.debẽt enim proportionari locus,&locatũ.ex quarto Phyſicorum.ergo cælũ quod putatur eſſe locus Dei, & intelligentiarum debet eſſe incorruptibile.ergo & ingenitum,omne enim incorruptibile,ſecundum Philoſophũ eſt ingenitum,vt dicitur in quarto capite.

Tertiò,per omnem memoriam hominum, nec per ſcripturam,nec alia quauis via,quam poſſumus habere ab antiquiſsimis, apparet, ꝙ cælum vſque nunc ſit corruptum, vel antiquatum,vel quouis modo deterius ſe habens:& tamen ſi eſſet corruptibile in tanto tempore aliquod iudiciũ ſuæ corruptibilitatis appareret,cùm ergo non appareat,ſignum eſt cælum eſſe incorruptibile,&per conſequẽs ingenitum ſecundum doctrinam Philoſophi,vt prædiximus.

Quoniã autem fides catholica tenet mundum eſſe productum à Deo non ab æterno,ſed in tempore,& tamẽ quo ad partes ſuas principales, quæ ſunt quatuor elementa, & corpora cæleſtia eſſe incorruptibi.elemẽta enim & cælum ſecundũ fidem in æternũ permanẽt. & ſic theologus tenet aliquod productũ eſſe incorruptibile,cuius cõtrarium videtur ſenſiſſe Ariſt.declarãdum eſt quo ſenſu loquitur Philoſophus.& ſic manifeſtabit quomodo rationes ſuæ,& ſua opinio non ſunt contra fidem,ſed ſolùm contra opiniones antiquorũ,qui quodã modo impoſsibili arbitrabantur mũdum eſſe genitum,& corruptibilem,vel incorruptibilem.

Ad huius euidentiam nota ꝙ ſicut docet B.Tho. in cõmento, eſt conſiderandum, ꝙ rationes Philoſophi procedunt contra eos,qui ponunt mundum eſſe productum per generationem naturalem, & corruptibilem corruptione naturali. ſed fides noſtra ponit mũdum productũ per creationem,defectibilem verò per annihilationem ex potentia diuina,quæ non eſt neceſsitata,vt det eſſe mundo ab æterno,nec quòd producat eum ex materia, ſed quando placuit & eo modo quo ei placuit. excellẽtia eñ virtutis ſuæ

toti

toti enti dominatur, vnde ex quo sic producta sunt, vt sint in sempiternũ, ex parte tẽporis futuri acquisierũt à primo conditore potentiam, & virtutem, vt semper sint postquã esse cœperunt, vt cælum, & intelligentiæ, nec habẽt principium intrinsecum, quo possint non esse, cùm careat cælum contrariis, & inteligentiæ sint immateriales. materia enim est principium corruptionis, ex octauo Metaphysicæ. concedimus igit philosopho, quod omne genitum generatione Physica est corruptibile, non tamen omne productum creatione est corruptibile, & quia fides tenet cælum, & intelligentias esse productas creatione, ideo non sequit cælum, & intelligentias, nec mundũ quo ad principales partes, licet incœperint esse per creationem, & in tempore ꝙ sint corruptibilia. possumus tamen concedere, ꝙ sint annihilabilia, id est per diuinam potentiam vertibilia in nihilũ, si cessant conseruari. Hæc sufficiant pro præsenti tractatu.

EPITOME
SVPER II. LIBRO DE Cælo in tres tractatus diuisa.

SVper Secundo libro de cælo, formamus tres tractatus.
Primus est de corpore cælesti.
Secundus est de astris.
Tertius est de terra, vt est centrum mundi.

TRACTATVS I. SVPER secundo libro de cælo in quinque capita diuisus.

TRactatum primum, qui est de corpore cælesti, diuidimus in quinque capita.
In primo persuadet rationibus probabilibus cælum esse incorruptibile.
In secũdo agit de differẽtiis localib⁹ corporis cælestis.
In tertio agitur de numero cælorum.
In quarto agitur de figura cæli.
In quinto agitur de motu cæli.

CAP. I. Cælum esse incorruptibile, ac moueri sine labore.

CIrca primum caput Arist. tria agit. primò probat cælũ esse incorruptibile. secundò probat cælum moueri sine labore. tertiò improbat opiniones aliorum.

Circa primum intendit talem rationem, probatũ est in 1. lib. mundũ esse nõ ꝓductũ, nec corruptibilẽ, sed sempiternũ ꝓ infinitũ tẽps durãtẽ. ergo cælũ, qđ est principalis pars mundi est corpus incorrupt. & in sempiternũ durãs. Quod ẽt cõfirmat auctoritate patrum antiquorũ, ꝙ instruxerunt hoies in diuino cultu. ipsi enim dicunt esse aliqđ corpus, velut immortale & diuinum mobile motu carẽte fine. & hoc corpus est ipsum cælum, cui antiqui attribuebãt cultũ diuinum venerantes astra. ergo cælũ est corpus incorrup. & indeficiens. præterea antiqui attribuebant diis cælum, velut existens corpus immortale cùm & dij, id est, substantiæ separatæ sint immortales. præterea cælum, vt probatũ est in primo tract. super primum librum est impassibile, & inalterabile alteratione corruptiua. ergo est incorrup. probat cõsequentia. nã alteratio corruptiua, quæ est secũdum qualitates primas cõtrarias est via ad corruptionẽ. ergo si in cælo non est talis alteratio, nec etiam erit corruptio. ex his igit, quæ diximus in primo tracta. super primo libro, & quæ nunc adducta sunt, patet cælum esse incorruptibile.

Circa secundum, scilicet ꝙ moueat sine labore formaf talis ratio, cælum mouet motu cõtinuo, & vniformi, & naturali sempiterno. ergo mouet sine labore, probatur consequentia, quia motus qui est cum labore est discontinuus, & cadit quies media, vt patet in animali, quando mouet sursum, & nõ est vniformis, quia virtus motoris mouẽtis cum labore laxat, & debiliratur, & ideo non semper eadẽ velocitate potest mouere, & non est sempiternus, quia motui ꝙ est cũ labore admiscet violẽtia. ergo nõ est sempiternus, & sic non est naturalis. Hicmet conclusionẽ scilicet quòd cælum moueatur sine labore posuit Philosophus in 8. Phys.

Circa tertium nota, ꝙ ex hoc, ꝙ cælum mouet sine labore, & est corpus incorrup. non cõpositum ex elemẽtis, ita ꝙ non est graue, nec leue, vt diximus in primo trac. super primo libro Philosophus exclu dit tres opiniones. prima fuit poetarum, ꝑcipuè Homeri, qui finxit quod Atlas gigas humero suo sustentat cælũ, hæc opinio vana est, nã cælum ex *Atlantis fabula.* prædictis mouetur sine labore, nec est graue, nec leue, cùm nõ sit cõpositum ex elemẽtis. si non est graue nõ potest cadere, si non potest cadere, nõ est necesse qđ sustentet. ergo vanum est ꝙ Atlas sustentet cælũ. secunda opinio fuit Empedoclis, qui dixit ꝙ ideo cælũ nõ cadit, quia motus eius est velocissimus, & ex velocitate sui motus prohibet exire locum suum, & sic non cadit, sicut patet de aqua existente in situla, quæ situla, si circungyratur circa caput velociter, ex veloci circũgyratiõe, ꝓhibet aqua, ne exeat situlã, & ne deorsum cadat, hæc opi. vana est, quia licet paruo tpe velocitas motus possit esse causa, ꝙ cælũ nõ caderet, tñ non posset esse causa per tempus infinitum. nã si ex natura sua cælũ posset cadere, esset ei violẽtum ex velocitate motus, nõ cadere: sed violentum non est æternum, cùm sit contra naturam rei. cùm ergo cælum ab æterno, secundũ Philosophum, hoc motu moueatur, dicẽdum est, ꝙ non cadit, non vt dixit Empedocles ex velocitate sui motus, sed quia non est graue, nec leue. & ideo non est aptum cadere, nec ascendere: tertia opinio est Platonis in Timæo, ꝙ dixit, ideo cælũ esse æternũ, & motũ suũ æternũ, ꝙa cælũ est animatũ, & anima cæli violẽter sustẽtat cælum ne deficiat, & violenter mouet illud, sed cõtra hoc arguit sic Philosophus, si anima cæli violẽter mouet cælũ, nõ ergo motu æterno, qa nullũ æternum est violentum: ptercà sequtur, ꝙ si anima cæli mouet cælũ cõtinuè, & violẽter, sequit, ꝙ illa anima sit in cõtinuo labore, & fatigatione, mouẽs enim violentũ laborat, ꝓpter resistentiã mobilis. & sic anima cæli erit peioris cõditionis, quã anima animaliũ corrup. quæ ex quiete & somno vident non habere cõtinuum laborem in mouendo. cũ ergo anima cæli videat esse nobilior animabus vnitis corporibus corrup. vanum est dicere, ꝙ violenter, & continuo labore sine cessatione moueat cælum motu æterno. Hanc opinionem attribuit B. Tho. Platoni quam pro nunc trãseo.

CAP. II. Quomodo differentiæ locales sint in cælo, & quomodo sumantur in vniuerso.

CIrca secundum cap. nota, ꝙ ea quæ dicta sunt in 1. ca. sunt quasi præambula ad ea quæ dicturi sumus, & repetitio, vel confirmatio eorum, quæ diximus in 1. lib. de incorruptibilitate, & æternitate mundi. & cæli, nũc aũt scrutandũ est de differentiis localib. s. sursum, deorsum, ante, retro, dextrũ, & sinistrum, an sint in cælo, & qũo, quod vt plene resoluatur, inuestigabimus quatuor. primò an istę differentiæ locales sint in cælo. secundò an sursum & deorsum sumantur secundum polum arcticum, & antarcticum. tertiò an polus arcticus sit deorsum, & antarcticus sit sursum. quartò an prædictæ differentiæ locales sint in cælo distinctæ ex natura rei, vel solum per respectum ad nos.

Circa primum dicam duo. primò quasdã suppositiões. secundò ex illis ponã aliquas cõclusiones, & ꝓbabuntur.

Prima suppositio, differentię locales in aliquib. corporibus sunt realiter, & ex natura talis corporis: in aliquib. aũt corporib. sunt solùm per respectum ad nos, vel ad alterum, in corporib. quidẽ animatis, vt in plãtis est sursum, & deorsum ex natura sua. nã ea pars in plãta dicitur sursum, per q̃ sumit nutrimentũ, & hæ sunt radices. Deorsum aũt in planta est pars, per q̃ emittit superflua, vt sunt folia, fructus. similiter in quolibet animali & in homine sursũ est illa pars, ex qua sumitur alimẽtũ, & hęc est os: deorsum aũt est pars per q̃ emittit superflua, & hæc dicitur stercorari, vel aliqd loco eius. Dextrũ in animali dicitur pars à qua incipit motus localis ipsius animalis, sinistrũ dicit pars opposita dextræ. Ante in animali dicitur pars in qua situantur sensus exteriores, vñ & facies hominis dicitur pars anterior: retro dicitur pars opposita illi parti, in corporib. verò inanimatis non ponuntur tales differentiæ simpliciter & realiter, sed solũ respectiuè, puta in lapide nõ est sursum, nec deorsum, quia non nutritur, tñ per respectũ ad nos põt dici aliqñ sursum si est sup caput nostrũ, aliqñ deorsum, si est sub pedibus nostris. similiter in lapide, nõ est dextrũ & sinistrũ realiter, quia nõ mouet seipsũ localiter, sed mouetur à generante, vt patet in 8. phys. tã per respectũ ad nos potest dici aliqñ dexter, si lapis sit à parte mei dextra, & potest dici sinister si transferatur ad partem meam sinistram, similiter in lapide non est ante & retro, simpliciter & realiter, quia in lapide non sunt aliqui sensus, tñ per respectũ ad nos aliquando dicitur anterior, vt si ponatur ante faciem meam, & aliquando dicitur posterior si ponatur post tergum.

Secunda suppositio, in aliquibus animatis sunt tñ duæ

differentiæ locales ſimpliciter & realiter, vt in plantis eſt ſurſum, id eſt, pars qua nutriunt, & deorsũ, id eſt, pars qua emittunt ſuperflua: aliæ verò quatuor, non ſunt realiter in plantis quia non mouentur localiter. ergo non habent dextrum & ſiniſtrũ, nec habent vires ſenſitiuas. ergo non habent ante & retro, in aliquibus verò animatis vt in animalibus perfectis ſunt oēs ſex differẽtiæ locales ſimpliciter & realiter, nã aĩal pfectũ puta leo nutrit, & emittit ſuperflua, & mouet ſe localiter, & vires ſenſitiuas exteriores habet.

Tertia ſuppoſitio, corpora in quibus differẽtiæ locales ſunt ſimpliciter & realiter habet diuerſas partes, in quibus ſunt diuerſæ potentiæ & virtutes penes quas attendũ tur prædictæ differentiæ locales, vt in planta, quia eſt realiter ſurſum, ideo ſunt radices, & realiter deorſum, ideo ſunt rami. in quibus aũt iſtæ differẽtiæ nõ ſunt realiter, nõ ſunt diuerſæ partes nec diuerſa organa, quib⁹ inſint diuerſæ virtutes, vt patet in lapidib⁹ & in mineralibus, vt in metallis. Inde videmus in homine maximam diuerſitatẽ partiũ & organorum, quia in eo perfectè reperiũtur ſex differentiæ locales, deinde in aliis animalibus perfectis.

Quarta ſuppoſitio iſtæ differentię ſic ordinãtur, ſurſum & deorſum, ſunt priores, ante & retro ſequũtur duas priores, dextrũ & ſiniſtrũ ponuntur in tertio loco, & ſic declarãtur, cùm differentiæ locales ſint principia aliquarũ operationum in re animata, ſicut ordinantur motus qui ſunt in re animata, ita ordinantur prædictæ differẽtiæ, in re animata poteſt eſſe triplex motus, ſcilicet motus nutritionis, motus ſenſationis, qui dicitur ſentire, & motus localis qui dr̃ progreſsiuus. ibi enim non curamus de motu diſtinctionis & dilatationis, qui ponitur in animali imperfecto, ſed motus nutritionis præcedit ſentire, vt patet in planta, in qua eſt nutritio & non ſenſatio. ergo ſurſum & deorſum, quæ attendũtur ſecundũ motũ nutritionis ſunt differentię locales priores iis differentiis, quæ ſunt ante & retro, quæ attenduntur ſecundum motũ ſenſationis. Item ſentire præcedit motum progreſsiuum, vt patet in conchylio in quo eſt ſenſus ſaltem tactus, & tamen non eſt in eo motus progreſsiuus, ſimiliter in animali perfecto, vt in homine, prius ſentit ſenſibus exterioribus quã ſe moueat localiter, vt patet in infante, ergo ante & retro ſunt differẽtiæ priores iis differentiis quæ ſunt dextrum & ſiniſtrum, quæ attẽduntur penes motum localem. hæc de primo ſufficiant.

Ex iis ſuppoſitionibus præpono aliquas concluſiones reſponſiuas.

Prima concluſio, In cælo eſt dextrũ & ſiniſtrum realiter & ſimpliciter. probatur, vbi inuenitur determinatum principium motus localis ab vna parte ad aliam, ibi eſt realiter dextrũ & ſiniſtrum. hæc patet per primam ſuppoſitionem, ſed in cælo inuenitur determinatũ principium motus localis ab vna parte ad aliã, ſcilicet ſibi oppoſitam, cælum enim mouet determinatè ab oriente ad occidẽs, & in oriẽte incipit motus. ergo in cælo eſt dextrum & ſiniſtrum.

Secũda concluſio, In cælo ſunt omnes ſex differẽtiæ locales, probat̃, in cælo eſt dextrum & ſiniſtrum per præcedentẽ concluſionem. ergo ſunt aliæ quatuor. probatur conſequentia, ſi in aliquo ſunt differentiæ locales poſteriores ſunt etiam differentiæ priores, quia poſteriores præſuppo nunt priores ſicut ſenſitiuũ prę ſupponit vegetatiuũ. ſed in cælo ſunt differentiæ dextrũ & ſiniſtrum, vt probatum eſt, & ſunt poſteriores aliis per quartã ſuppoſitionem. ergo in cælo ſunt etiã priores, ſ. ſurſum & deorſum, ante & retro.

Circa ſecundũ principale inueſtigãdum eſt penes quid ponũtur ſurſum & deorſum in cælo, & non ſolũ hæ duæ, ſed etiam ante & retro & dextrum & ſiniſtrum, cùm enim ponuntur realiter in cælo, eſt neceſſe aſsignari in cælo varia puncta, penes quæ prædictæ differentiæ dicũtur eſſe in cælo. vt igitur hoc reſoluatur faciam duo: primò ponã aliqua ſuppoſita, ſecundò aliquas concluſiones inferam.

Primum ſuppoſitũ, in cælo imaginantur tres lineæ, vna à polo arctico ad antarcticum. ſecunda à puncto orientis ad punctum occidentis, tertia à puncto meridiei ad punctum ſibi oppoſitum. qui dicitur angulus terræ, & ſic prædictæ tres lineæ terminantur ad prædicta 6. puncta.

Secundum ſuppoſitũ, partes cæli circa prædicta pũcta exiſtentes habent diuerſas virtutes & potentias, varióſque influxus in inferioribus, vnde ſol in oriente nobiliores effectus ꝓducit, vt patet in gẽmis & medicinalibus, ſimiliter luna exiſtens in pũcto meridiei vel in ſuo oppoſito hẽt maiorẽ virtutẽ ſuper tumeſcentiam aquarũ & humidorũ & præcipuè ſuper fluxum & refluxum maris. Ex iis ſuppoſitis pono tres concluſiones & probo.

Prima cõcluſio, Dextrũ & ſiniſtrũ in cælo attenduntur penes punctũ orientis & occidentis: probatur, dextrũ ſumitur ab ea parte in qua incipit motus, vt diximus in cap. præcedenti, ſed in parte orientis incipit motus cæli, vt patet, ergo &c. Et cùm occidẽs opponatur orienti, ſequitur quòd iuxta punctũ occidentis attendatur ſiniſtrũ in cælo.

Secũda cõcluſio, Ante & retro ponunt̃ in cęlo iuxta pũctũ meridiei, & pũctũ ſibi oppoſitũ, q dr̃ angulus terræ, ꝓbat̃ ſic, Motus incipiẽs à dextro tẽdit ꝑ anteriorẽ partẽ ad ſiniſtrũ, ſed motus cæli incipit à dextro, id eſt ab oriẽte, & tẽdit per meridiẽ ad ſiniſtrũ, id eſt ad occidens: ergo ſignũ eſt ꝙ pũctus meridiei eſt pars anterior in cælo, & cũ ante & retro opponant̃, ſequitur quòd punctus oppoſitus meridiei, qui dicitur angulus terræ, ſit pars poſterior in cælo.

Tertia cõcluſio, Surſum & deorſum in cælo attendunt̃ iuxta duos polos, ſcilicet arcticũ, & antarcticũ, & probat̃ ſic ſecundũ Philoſophum, In nobis ſurſum & deorſum ſumunt̃ ſecũdũ partes magis diſtinctas, & diſtãtes, quæ ſunt caput & pedes. ergo & in cælo debẽt ſumi ſecundũ partes cæli magis diſtinctas & diſtãtes: ſed ptes circa polos ſunt magis diſtãtes abinuicẽ, nã ſecundum diſtinctionem polorum ſumitur diſtinctio hemiſphæriorum. ex iis igit̃ patet iuxta quæ puncta ſumunt̃ ſex differentiæ locales in cælo.

Circa tertiũ inueſtigãdum eſt quis polus ſit ſurſum, & quis deorſum, & facio duo. primò ponitur concluſio reſponſiua. ſecundò ponam duo corollaria.

Cõcluſio eſt hæc, Reſpectu primi mobilis, polus antarcticus eſt ſurſum, & arcticus eſt deorſum, ꝓbat̃, Motus primi mobilis incipit ab oriẽte in quo ponimus dextrũ. ergo ſi imaginamur hoiem extẽſùm à polo ad polũ & extẽdẽtẽ brachia ab oriẽte ad occidẽs, ſi dẽt extẽdere brachiũ dextrũ ad oriẽs, vnde incipit mot⁹, eſt neceſſe ꝙ habeat caput in antarctico polo, & ſic ille polus erit ſurſum. caput. n. eſt pars ſurſum: & qđ habeat pedes in arctico polo, & ſic pol⁹ noſter erit deorſum correſpõdẽs pedib⁹. ꝓterea ille polus dr̃ ſurſum, circa quẽ eſt nobilior pars cæli, ſemp. n. pars ſurſum eſt nobilior parte deorſum: ſed circa polum antarcticũ eſt nobilior pars cæli, quã circa polum arcticum, dixit enim quidã aſtrologus quod illic ſunt nobiliores ſtellæ & maiores in magnitudine & influentia, quàm ſint circa noſtrũ polũ arcticum. ergo ille eſt ſuperior, & nr̃ eſt inferior.

Primum corollarium, reſpectu motus primi mobilis habitam⁹ in hemiſphærio inferiori, ꝓbatur, hemiſphæria diuiduntur ſecundùm polos ita ꝙ hemiſphærium dicitur ſuperius in quo polus ſuperior ſemper apparet, & hemiſphærium inferius dr̃ in quo polus inferior ſemper apparet. cũ ergo nobis appareat ſemper polus inferior qui eſt arcticus ſecũdum motum primi mobilis, ſequitur quòd nos habitem⁹ in hemiſphærio inferiori, homines verò meridionales in heſmiſphærio ſuperiori.

Secundum corollariũ, reſpectu motus planetarum, qui eſt ab occidente ad oriens, nos habitamus in hemiſphærio ſuperiori, meridionales verò in hemiſphęrio inferiori. nam cùm motus planetarum incipit ab occidẽte, ſequitur quòd dextrum in cælo reſpectu planetarum ſit in occidente, & ſiniſtrum in orien. & ſic caput hominis imaginati extenſi à polo zodiaci arctico ad polum zodiaci antarcticũ, erit in polo zodiaci arctico, & pedes in polo zodiaci antarctico, ſuper polos enim zodiaci diſtantes à polis mundi 23. gradibus, mouent̃ planetæ motu proprio. ex his ergo ſequit̃ ꝙ cùm caput illius hominis ponatur verſus arcticum, nos habitam⁹ in hemiſphærio ſuperiori diuidendo hemiſphæria, nõ ſecũdũ polos primi mobilis, ſed ſecũdũ polos zodiaci.

Circa quartum inueſtigandum eſt vtrũ differẽtiæ locales ponantur in cælo ex natura rei & ſimpliciter, an ſolùm per reſpectum ad nos: & omiſsis variis opinionibus, dico quod ſic, nõ quidem ꝙ aliqua pars in cælo ſemper ſit dextra vel ſiniſtra, cũ cõtinuè voluat̃, & pars quæ in mane eſt in orien. in veſpere eſt in occidẽ. ſed hoc prouenit ex diuerſa influentia quã hẽt intelligentia mouens in variis partibus cæli. vnde notandum eſt ꝙ ſicut anima intellectiua licet ſit tota in toto corpore, & tota in qualibet parte corporis, tamen maiorem cauſat influentiã in vnam partem corporis quàm in aliã, puta magis influit in corde quã in manu, & magis in capite in quo vigent ſenſus, quã in pede: ſic etiam intelligentia applicata cælo, vt ſuo proprio organo maiorem virtutem & influẽtiam cauſat in ea parte cæli in

qua incip

incipit motus primi mobilis, i. in Orien. Et ideo ex natura rei Oriens dicitur dextrum in cœlo, quia ex Oriente cœpit cælum moueri, si non est motus æternus. si autē est æternus secundum Philosophum, & incœpisset moueri, incœpisset ab Oriē. quia verò intelligentia causat minorem virtutem in Occiden. ideo ex natura rei Occidens dicitur sinistrum in cælo. Idem potest inuestigari de aliis differētiis secundum variam influentiam intelligentiæ in variis partibus cæli. Hæc sufficiant de secundo capite, nunc agendū est de pluralitate motum cælestium.

CAPVT III.

Quot sint corpora cælestia ex numero motuum ipsorum ostenditur.

CIrca 3. cap. inuestigandū est, quare sunt plures motus cæli, & hic dicā duo. Primò ꝙ est necesse dari plures motus in cælo. Secundò quot sint corpora cælestia.

Circa primū dico secundum Philosophum quòd ideo sunt plures motus in cælo, vt seruetur generatio & corruptio in rebus inferioribus, nam ex motu primi mobilis qui est ab Orien. ad Occiden. non seruatur varietas generationis & corruptionis. ille enim motus est vniformis & per æquinoctialē diuiditur, & ſm ipsum astra semper se habēt eodē modo & eadem propinquitate vel distantia ad nos, & ideo est necesse, vt detur motus planetarum sub zodiaco, per quē habent accessum ad nos dum sunt in signis septentrionalibus, s. in ariete, tauro, &c. vsque ad libram, & tunc fit generatio diuersarum rerum in nostro hemisphærio, per Zodiacum etiā habent recessum à nobis dum mouent sub signis meridionalibus, s. sub scor. sagi. capri. aqua. pisc. ib. & tunc fit corruptio in nostro hemisphærio, vt patet in hyeme, & fit generatio variarum rerū in hemisphærio nobis opposito, si illic potest esse habitatio: vt ergo seruet corruptio & generatio in rebus elementatis, & in variis partibus orbis, est necesse vt dent plures motꝰ in cælo.

Circa secundum, quot sint corpora cælestia secundum opinionē Aristot. & Pto. & quo ordine disponuntur, satis declaratum est in tractatu de Sphæra.

CAP. IIII. *Cælum esse figuræ sphæricæ suadetur.*

CIrca 4. cap. probandum est quod cælum habeat figuram sphæricam, & hoc quinque rationibus.

Prima, primo corpori debetur prima figura, sed cælum est primum corpus, inter omnia enim simplicia cōponentia mundum cælum est prius & nobilius, ergo cælo debetur prima figura, sed prima figura est figura sphærica, nā sola vna linea circulari continet, figuræ verò rectæ lineę, vt triangulus & quadratū, pluribus lineis claudūtur. cū ergo figura sphærica sit simplicior aliis, erit etiā prior.

Secunda ratio, corpori perfecto debetur perfecta figura, sed cælū est corpus perfectū, cùm sit incorruptibile, & figura sphęrica est perfecta, quia ei nō potest fieri ādditio, nam in linea sphærica, principium & finis sunt idem, ergo cælo conuenienter attribuitur figura sphærica.

Tertia ratio, cælū est corpus aptissimum ad motū, cùm velocissimè moueatur, & semper, ergo debet habere figurā aptissimā motui. Hæc autem est sphærica, cū enim careat angulis facillimè voluitur. anguli enim prohibent motum, vt patet.

Quarta ratio, cælum continet omnia, ergo habet figurā capacissimam, & hæc est figura sphærica, vt probat Archimedes in libro de Isoperimetris: & id iam dictum est in tractatu de sphæra.

Quinta ratio, si cælū non esset sphæricum, sed triangulare vel quadrangulare, cælū esset frangibile, vel condensabile, vel rarefactibile: sed hæc omnia sunt falsa, cū sit incorruptibile & inalterabile, ergo &cæt. probatur consequentia, si cælū esset triangulare, cùm sphæra contineatur in sphæra, puta sphæra Saturni in octaua sphæra, & moueatur ſm motum oppositum ab Occidente in Orientem, sequitur quòd anguli sphæræ Saturni subintrarent vel penetrarent octauā sphæram, & tunc esset necesse octauā sphæram vel frangi vt latera penetrent, vel octauā sphæram cedere, sicut cedit aer, dum corpus subintrat, & sic esset condensabilis & rarefactibilis sicut aer. Confirmatur hæc conclusio opinione Platonis in Timæo, vbi inquit, modo congruam & decorā figuram dedit, animal quippe hoc, quod intra suum ambitū erat animalia omnia contenturum, eā figuram præcipuè requirebat, in qua figuræ omnes continerentur, quapropter sphæricum fecit, quæ quidem figura omnium perfectissima, sibiq́ue simillima iudicatur.

CAP. V. *Qualis sit motus cæli, i. motus diurnus.*

CIrca quintum cap. inuestigandum est qualis sit motus cæli primi, qui dicitur motus diurnus, & dicam duo ſm Philosophum. primò ꝙ motus cæli conueniētius procedit ab Oriente per Meridiem ad Occidentem, quàm ab Oriente per punctū oppositum meridiei versus arcticū ad Occidentem. huius igitur ratio est secundū Philosophum, Motus nobilissimus conuenienter fit per partē nobiliorē cæli, sed motus primi cæli est nobilissimus cùm sit æternus, & primus, & simplicissimus. ergo conueniēter tendit per partē nobiliorem cæli. sed pars meridiei est nobilior, quàm pars sibi opposita: nam pars meridiei, vt diximus suprà, dicitur ante in cęlo, & pars oppositа dicit post. sed in quocunque sunt differentiæ locales, ante est differētia nobilior, quàm ipsum post, vt patet in homine, in quo pars anterior est nobilior, quā posterior, ergo in cælo pars meridiei est nobilior parte oppositа. & sic cōuenienter fit motus primi cæli ab Oriente per meridiē ad Occidentē.

Dico secundò, ꝙ motus primi cæli, qui est diurnus est semper regularis, i. æquè velox, quod probatur sic: omnis motus irregularis vel intendit in principio, & remittitur in fine, vt patet in motu recto violēto, nā dum lapis ꝓicitur sursum, in principio mouetur velociter, ꝓpter fortem impulsum proiiciētis, & in fine mouetur tardè ꝓpter defectū impulsus. si autē est motus rectus naturalis, vt in descensu lapidis in principio est tardior, in fine est velocior, quia propinquat suo loco naturali, & virtꝰ sua vigoratur. sed in motu cæli cū sit circularis, & æternus, non dat principiū distinctū à fine. In sphærico em motu, sicut in linea sphærica idē est principiū, & finis, ergo motus cæli nō est velocior, vel tardior, in principio, vel in fine, & sic semper erit æquè velox, & sic regularis. Præterea motus corporis fit irregularis, ꝙa vel motor nō semper est in eadē disposition, puta ꝙa laborat & debilitat in mouendo, vt patet in Socrate deferente magnū pondus: vel quia corpus mobile non semꝑ est in eadē dispositione, puta ꝙa alterabile, vel resistit mouenti magis vno tēpore, quā alio tpe. nihil autē horū est in cælo, nā intelligentia primi cæli est impassibilis, & incorporea, & corpus cæli est inalterabile, & incorruptib. ergo nulla est ratio, quare primū cælum moueatur aliquando velocius, aliqñ tardius, sed semper regulariter. Duas alias rationes ad idē adducit Philosophus, quas gratia breuitatis dimitto. ex his igitur patet qualis sit motus primi cæli. Nunc supereſt argumenta quædam soluere.

Contra secundū caput arguitur sic, vbi sunt distinctæ differentiæ locales, ibi sunt distinctę partes, & variæ, vt patet in homine, in quo caput est alterius figuræ à pede, & pectus à dorso, sed in cælo non sunt distinctæ, & variæ partes cùm sit corpus simplex, & vnius formæ, ergo in cælo non sunt distinctæ differentiæ locales.

Ad hoc dicitur, ꝙ maior non est in omnibus vera, sed solū in animatis corruptibilibus, sed sufficit ad hoc, quòd in aliquo sint distinctæ differētiæ locales. ꝙ vel habeat varias partes, vel in suis partibus vniformibus habeat diuersas virtutes, & potētias, & hæc secūda pars est in cælo. nā alia virtꝰ est in Oriēte, alia in arctico, &c. vt diximus suprà, & ꝓp hoc dicunt esse distinctæ differētiæ locales in cælo.

Secundò sic, vbi est dextrum, ibi incipit motus localis, vt dictum est suprà: sed in nulla parte cæli incipit motus cæli, est enim æternus secūdum Philosophum, ergo in nulla parte cæli incœpit, nec incipit.

Ad hoc dicitur, ꝙ licet in Oriente non incipiat motus cæli, ibi incœpit, vel incœpisset, si non esset æternus, & tamen secundum theologum dicimus, ꝙ incipit in Oriente, quia cælum creatum est in tempore, & incœpit moueri.

Tertiò arguitur, ꝙ polus arcticus sit sursum, & antarcticus deorsum, sic, polus arcticus est nobilior, cū versus arcticum terra sit magis habitabilis, ergo est sursum, probatur consequentia, quoniā dictū est suprà, quòd pars sursum semper est nobilior, & deorsum ignobilior: ergo &c.

Ad hoc dicitur, ꝙ terra versus antarcticum, secundum Albertum in libro meteo. est optimè habitabilis ex sui natura, licet non de facto habitetur, propter oppositum augis solis, qui nūc est versus antarcticum, quod qualiter sit declarauimus in tractatu de sphæra. negatur ergo quòd terra versus arcticum sit magis habitabilis, licet de facto, & quasi per accidens magis habitetur.

Quartò arguitur, ꝙ hæ differentiæ non ſint in cælo ex natura rei ſed ſolùm per reſpectum ad nos, ſic, nulla pars cæli eſt in oriente, quæ poſtea non ſit in occiden. & ecõuerſo, ergo nulla ps cæli pót dici ex ſe dextra, & alia ſiniſtra.

Ad hoc dicitur, quòd non ponitur dextrum in cælo ratione alicuius vnius partis, quæ ſemper ſit in oriente, ſed ratione ipſius motoris coniuncti, qui primo influit, & applicat virtutem ſuam in parte orientali.

Contra 3.cap.arguitur ſic, eſt tantum vnum cælum, ergo non ſunt plures motus in cælo.probatur antecedens, ſi ſunt plures cæli, vel ſunt continui, vel contigui. non ſunt cõtinui, quia eſſent vnum cælum, continua enim ſunt vnũ: non ſunt contigui, quia contigua corpora habent diſtinctas ſuperficies, ſed cæli non poſſunt habere diſtinctas ſuperficies, nã cùm cælum inferius contineatur in cælo ſuperiori, ſicut locatum in loco, eſſet neceſſe ꝙ ſuperficies cõuexa cæli inferioris, & ſuperficies concaua cæli ſuperioris eſſent æquales, quia locus eſt æqualis locato, in quarto phyſic. ſed non poſſunt eſſe æquales, ſequeretur enim ꝙ circa idem cẽtrum mundi poſſent deſcribi duo circuli æquales, quod eſt impoſsibile, ex tertio libro geometriæ Euclidis.

Ad hoc dicitur, ꝙ ſunt contigui, & habent diſtinctas ſuperficies, & quòd ſuperficies conuacua ſuperioris cæli eſt maior ſuperficie cõuexa inferioris cæli, & cùm dicitur ꝙ ſe habent, vt locus & locatũ, ergo ſunt æquales, quia Philoſophus dicit in 4. phyſicorum, locus eſt æqualis locato, reſpondetur, quòd dictum Philoſophi habet exponi quantum ad continentiam, id eſt, quantum eſt locatum, tantũ præcisè eius locus capit, & continet.

Contra quartum caput arguitur, quòd cælum non ſit ſphæricum, corpus ſphæricum eſt vna ſuperficie contentum, vt patet in tracta.de ſphæra, ſed cælum non eſt contentum vna ſuperficie, imò duabus, ſ.conuexa, & concaua, ergo non debet dici ſphæricum, ſed orbiculare.

Ad hoc dicitur, ꝙ contineri vna ſuperficie conuexa, eſt de ratione corporis ſpherici, vt ſphæricum, quia hæc requiritur ex neceſsitate in omni ſphærico. ꝙ autem habeat ſuperficiem concauam eſt quaſi per accidens, poteſt enim reperiri corpus ſphæricum ſine concauitate, vt pila lapidea. Dico igitur, ꝙ cælum eſt ſphæricum, quia ex neceſsitate continetur vna ſuperficie conuexa. Hæc ſufficiant. Contra primum & quintum caput, non cadit difficultas.

TRACTATVS II.
ſuper ſecundo libro de Cælo, in quinque capita diuiſus.

TRactatum ſecundum ſuper 2. libro de Cælo, in quo acturi ſumus de aſtris, diuidimus in 5.cap.

In primo agitur de natura ſtellarum.

In ſecundo de motu ſtellarum.

In tertio de ordine & ſitu earũ, præcipuè planetarum.

In quarto de figura ſtellarum.

In quinto ſoluuntur duo dubia ab Ariſtot.

CAP. I. *Aſtra cuius naturæ ſint.*

CIrca 1.ca.dicã duo, primò hanc concluſionem, Aſtra ſunt de natura cæli, in quo ſunt fixa, ita ꝙ ſtellæ fixæ ſunt de natura ſui cæli, & Saturnus ſui cæli, &c. hæc probatur ſic à Philoſopho. dictum eſt in 1.lib. quòd cælum eſt natura quinta præter quatuor elemẽta. quia habet motum circularem ſibi naturalem, quo non mouentur elemẽta, illa enim naturaliter mouentur motu recto. tũc ſic, mouentur naturaliter motu ſui cæli, ſ.circulariter, vt patet de ſole, & luna, ergo ſunt de natura ſui cæli, & ſi quæras, quare ergo aſtrum ſuum lucet, & non totum ſuum cælum, Dico, ꝙ hoc ideo eſt, quia ſubſtantia ipſius cæli eſt magis cõdenſata in ipſo aſtro, ideo fit lucida. In reliquo verò corpore cæli eſt ſubſtantia magis rara, & diaphana, ideo eſt ſuſceptiua lucis. vnde differunt corpus cæli, & aſtrum, ſicut aqua ſimplex, & aqua congelata, quæ licet ſint eiuſdẽ naturæ, tñ congelata, quia eſt dẽſior ideo efficitur lucida.

Cæleſtia corpora per motũ & lumẽ cãſãt ca loriſi his inferiori bus.

Dico ſecundò, ꝙ ex quo ſtellæ ſunt de natura cæli non eſt dicendũ vt dicebant antiqui, ꝙ aſtra ſint ignea, vel calida formaliter, licet cauſent calorem, & lumen in his inferioribus, cauſant enim calorem per motum & radiũ ſuum luminoſum, vt patet de ſole, qui radiis ſuis terrã calefacit. propter quid autẽ, vel quomodo ex motu, & lumine cauſent calorẽ, omiſsis pro nunc omnibus opinionibus, dico ſecundũ bea.Tho.in commen. quòd motus localis corporis cæleſtis ideo cauſat calorem, vel calefacit, quia eſt primus motuũ, vt probatur in octauo phyſicorum: primũ autem in genere eſt cauſa omnium ſequentium in illo genere, ergo motus localis eſt cauſa alterationis, ſed inter omnes ſpecies alterationũ quæ fiunt ſecundum quatuor primas qualitates, calefactio eſt prima, nam calor eſt prima qualitas alteratiua cũ ſit qualitas actiua, ergo conuenienter motus localis cæleſtis eſt cauſa calefactionis in his inferioribus, & non ſolũ ille cæleſtis, ſed vt experientia patet, omnis motus localis velox cauſat calorẽ, nam ferrum ignitur ex forti confricatione ſuper lapidẽ, & velox motus ſagittæ intantũ calefacit, ꝙ liquefacit plumbum, quòd ponitur in ſummitate ſagittæ.

Vnde autẽ habeat lumen, quòd cauſet calorem, ſecundum bea. Tho. dico ꝙ hoc habet inquantum eſt qualitas actiua primi alterantis, i.cæli, & directè cauſat primã qualitatem corporum inferiorum, quæ eſt calor, & quia lumẽ excellẽtius eſt in ſole, quã in aliis aſtris, ideo ſol magis calefacit, aliæ verò aſtra calefaciunt plus, & minus, ſecundũ quod magis, vel minus participant de lumine, vnde & luna in plenilunio magis calefacit, ſecundũ quod dicit Philoſophus lib. de partibus animaliũ, vbi inquit, noctes plenilunij ſunt calidiores. vnde quidam piſces mouentur ad ſuperficiem aquæ. Nota tamen, ꝙ lumen non calefacit, niſi per reuerberationem radij, & reuerberatio quanto magis eſt directa, tanto magis calefacit. vnde ſole exiſtẽte ſuper zenith capitis noſtri, vel appropinquante ad noſtrũ zenith cauſatur maximus calor, & ideo maiorem calorẽ ſuſtinemus in æſtate ſole exiſtente in ſignis ſeptentrionalibus, vt in geminis, cancro, leone, &c. in hyeme autem, quoniã elongatur à capite noſtro decurrens per ſigna meridionalia, nõ multũ calefit terra. ſimiliter in meridie ſentimus maiorem calorem, quàm in mane, vel in veſpere, quoniam ſol in meridie magis eleuatur ſupra nos, & fit magis directa reuerberatio radiorum ex terra, vel alio corpore ſolidore flectente radios, vnde inquit Philoſophus in tex. ſole appropinquante ad nos, & oriente, vel exiſtẽte ſupra nos maximè generaẽ calor. de hac etiam reuerberatione directa, & obliqua locuti ſumus in tract.de ſphæra, vbi aſsignauimus rationẽ, quare duæ vltimæ zonæ, & media dicunt inhabitabiles. patet igit quõ aſtra ſunt de natura cæli, & quomodo cauſant calorem in inferioribus, licet non ſint calida.

CAP. II. *De Motu & ſitu Planetarum.*

CIrca cap.2. in quo agitur de motu ſtellarum: inueſtigandum eſt quomodo moueantur. Manifeſtũ eſt autem, ꝙ mouentur circulariter ab oriente in occidentẽ, ſed dubitaẽ an moueantur per ſe, an ſolũ ad motum ſui cæli, cui ſunt infixæ, vt lapides in annulo, & nõ mouetur lapis niſi ad motũ annuli, & in hoc cap. faciã duo principaliter. primò ponam tres concluſiones, & probabo. ſecundò declarabo vtrum cæli ex motu ſuo cauſent ſonum.

Prima concluſio, Nullũ aſtrum mouetur per ſe ab oriẽte in occidentem diuidendo orbem, ſicut auis volans per aerẽ diuidit aerẽ, probatur ſic, ſi aſtrum ſic moueretur, ergo cœlũ eſſet diuiſibile, & ſic corruptibile, diuiſio emim diſponit continuũ ad corruptionem. prætereà ſi aſtra ſic mouerentur, ergo ſtellæ fixæ, quæ ſunt circa polum arcticum citius finirent circulationes ſuas, quã ſtellæ fixæ, quæ ſunt circa æquinoctialẽ, vt ſtellæ quæ ſunt in ariete, quæ habẽt deſcribere maiores circulationes, cùm ſint in medio cæli. ſed hoc eſt falſum, ſtellæ enim fixæ manẽt ſemper in æquali diſtantia abinuicẽ, ergo ſignum eſt, ꝙ omnes ſtellæ ſunt fixæ in ſuo orbe, & non mouentur niſi ad motũ ſui orbis.

Secunda concluſio, Nullum aſtrum ita mouetur per ſe, ꝙ volutetur, vel circungyretur circa ſuum proprium centrũ. dicitur mobile volutari, vel volui quando vertit vnam partẽ ſuperficiei verſus nos, & deinde aliam priori abſcõdita. hoc nõ poteſt figurari, niſi in materia eleuata. dicitur mobile circungyrare, quando eãdem ſuperficiem ſemper vertit ad vnam partem, ſed ſicut mola molendini in circuitu tendit. Quòd igitur aſtra non moueanẽ volutando probatur ſic, ſuppono ꝙ omnis motus aſtrorũ ſecundũ Ariſt. fit ad concauſandam aliquam influentiam in inferioribus, tunc arguo ſic, ex motu volutationis aſtrorum non cauſatur diuerſa influentia in inferioribus, ergo nõ debet poni motus volutationis in aſtris. probatur antecedens, omnia aſtra præter lunam habent omnes ſuas partes vniformes, ergo non habent aliquam diſtinctam influentiam ſecundũ partem aliquã, quam non habeant ſecundum aliam, ergo

non

non eſt neceſſe quod moueantur volutando. præterea inqt Philoſophus, ſi aſtra volutantur, ergo omnia. ꝓbatur conſequentia, quia cùm ſint eiuſdem naturæ, non eſt maior ratio, quare vnum aſtrum volutetur, & nõ aliud, ſed non omnia videntur volutari, nã corpus quod volutatur non ſemper vertit eãdem faciem verſus nos, ſed diuerſas partes ſuc ceſſiuè, ſed aliquod aſtrum, vt luna ſemper vertit eandem faciem verſus nos, ſcilicet ſuam ſuperficiem, cum maculis apparentibus in ea, ergo luna non volutatur, & eadem ratione, nec aliud aſtrum.

Quòd autem nõ moueantur aſtra circungyrando, probat ſic Philoſophus, ſi circungyrarent aſtra, ergo omnia, cũ ſint eiuſdem naturæ, & non ſit maior ratio de vno, quã de alio. ſed in nullo apparet motꝰ circũgyrationis niſi in ſole, dũ oritur, qui tñ realiter nõ circũgyrat, ſed hoc ꝓuenit ex debilitate viſus, ſicut etiam ſcintillare, qđ apparet in ſtellis fixis non eſt in ſtellis, ſed cauſatur ex maxima diſtantia, quæ eſt inter viſum noſtrum & eas. viſus.n. ex maxima elõgatione nõ poteſt perfectè apprehẽdere ſtellã fixã. ideo videtur ei, ꝙ tremat, vel ſcintillet, ſimiliter viſus noſter vincitur à ſuperexcellenti claritate ſolis, ideo videtur ſibi, ꝙ ſol circungyrat, & maximè in ortu, tunc enim magis poteſt defigi viſus in ſole propter vapores medios, qui quodammodo frænãt claritatẽ ſolis. In meridie autem tã deſiccati ſunt vapores, & ideo non poteſt ea hora viſus defigi in ſole. ex his igit patet, ꝙ nõ eſt neceſſe ponere aſtra circũgyrari, & ſi aliqua circũgyratio, vel ſcintillatio videt i eis, id poti⁹ venit ex debilitate viſus noſtri, quã ex natura ipſi⁹ aſtri.

Tertia concluſio, Omnia aſtra ſecundum naturam ſuam mouentur ad motum ſui orbis, in quo ſunt fixa. probatur à ſufficienti diuiſione, aſtra mouentur ab Oriente ad occidẽtem, vt patet ad ſenſum, & non mouentur per ſe diuidendo ſuum orbem per primam concluſionem, nec mouentur volutando, aut circungyrando per concluſionem ſecundam, ergo mouentur ſolùm ad motum ſui orbis.

Secundò principaliter declarandũ eſt, vtrũ cæli ex ſuo motu cauſent ſonum. vnde nota, ꝙ antiq patres præcipuè Pythagoras, & Plato, & Macrobius tenent ex motu cælorum cauſari ſonos harmonicos, & muſicã hãc noſtram eſſe quandam deficientem ſimilitudinem illius muſicę cæleſtis, de qua dixit Pythagoras, Anima noſtra ideo delectatur muſica, quia trahit originẽ à cælo, vbi ex motib⁹ cauſatur muſica admirabilis. & dixit Plato in Timæo, ꝙ in ſingulis orbibus cæleſtibus ſitæ ſunt ſirenes, i. decantationes laudis diuinæ. & dixit Macrobius ſuper ſumnio Scipionis, ꝙ primi theologi ſtatuerunt nouem muſas, ita ꝙ octaua erat cælum ſtellarum fixarum, & 7. in ſeptem orbibus planetarum, & nona aggregata ex omnibus orbibus cõtinens totã illam conſonãtiam. Cùm verò patres antiqui interrogarentur, quare non audimus illos ſonos, dicebant ideo eſſe qa non audiuntur niſi à puriſſimo & eleuato ſenſu. & quia homines vt plurimum habẽt ſenſus depreſſos intendentes ſolùm iis corruptibilibus, in quibus eſt maxima vilitas & diſſonantia, ideo non audiunt illos ſonos. Pythagoras autem dixit ſe audiſſe eos, qa eleuatos ſenſus cuſtodiebat, nec curabat hæc inferiora. dicebant etiam, vt refert Ariſt. ꝙ ideo non ſentimus eos, quia ſumus adeo aſſueti audire illos ꝙ non amplius aduertimus eos, ſicut malleatores adeò ſunt aſſueti audire ſonos malleorum, quòd non ita percipiunt eos ſicut non aſſueti.

Ariſt. autem opinatur ꝙ ex motibus cælorum nullus omnino cauſatur ſonus. & probat ſic contra antiquos, Nos audimus ſonos minores vt ictum lapidis, ergo multo magis audiremus ſonos cæleſtes ſi eſſent, quia eſſent maiores. corpora enim magna magnos ſonos reddunt.

Secundò, talis ſonus eſſet adeò vehemens ꝙ omnia inferiora deſtrueret: nam ſi tonitruum ſcindit lapides, eradicat arbores, vertit ædificia: multo magis id ageret ſonus cæleſtium corporum, qui eſſet maior quocunque tonitruo.

Tertiò, in cælo nõ ſunt cauſæ productiuæ ſoni, ergo ibi non eſt ſonus. probat antecedẽs, cauſa productiua ſoni eſt aer extenſus q mediat inter percutiens & percuſſum, vt declarauimus in ſecundo de anima. ſed aer non mediat inter ſphæram & ſphæram, vt omnes concedũt, ergo, &c. etiam cauſa productiua ſoni eſt violenta adinuicem duorũ corporum confricatio. ſed hęc nõ ponitur inter duas ſphęras. ſunt enim ſimpliciter planæ, non igitur eſt neceſſe inter duas ſphæras ex motu ſuo cauſari ſonum.

CAP. III. De vario ſitu & ordine planetarum.

Circa tertium caput, in quo inueſtigatur ordo planetarum, dicam duo.

Primò quomodo ſituantur & quo ordine.

Secundò dicã de velocitate & tarditate ſuorũ motuũ.

Circa primum nota ꝙ Aſtrologi antiqui, qui fuerunt tẽpore Platonis & Ariſt. vt Callipus & Eudoxus, quos introducit Philoſophus in duodecimo Metaphyſicæ, ſic ordinabant planetas, Saturnus, Iupiter, Mars, Venus, Mercurius, Sol, Luna: ita ꝙ Solem immediatè ſituant ſuper Lunã, moderni verò Aſtrologi, quorum caput eſt Ptolemęus, ſituant Solẽ in medio ſic, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Et id rationabiliter, nam Sol eſt velut fons luminis, & ipſum quodammodo participant omnes alij planetæ, ſicut omnia membra participãt calorem cordis, ergo veluti princeps luminis in medio debuit conſtitui, vt commodius planetæ ſuperiores & planetæ inferiores eius lumen & virtutem participarent, & nota ꝙ vt refert beatus Thomas in commento huius 2. Anaxagoras eundem ordinem in planetis poſuit, quem & Ptolemæus imitatur.

Circa ſecundũ, ſcilicet, quis planeta velocius & citius compleat motum proprium qui eſt ſub zodiaco oppoſitus motuî diurno. Dico primò, aliq planetæ quãtò ſuperiores ſunt tãto tardius complent ſuum motum proprium, patet in Saturno qui eſt ſuperior Ioue, & complet ſuum motum per 30 annos. Iupiter autem in 12. & Mars in 2. quia eſt inferior Ioue. cauſa huius eſt ſecundũ beatum Thomam maior impreſſio primi mobilis in propinquiorem ſphæram, & qa magis propinquat Saturnus primo mobili quàm Iupiter, ideo Iupiter magis tardat quàm Mars. alij aſſignant huius cauſam eſſe maiorem magnitudinem ſphæræ Saturni, nam corpus ſphæricum quanto maius eſt, tanto maiorem circulũ deſcribit, & ſic tãto tardius complet circuitionem ſuã. quia igitur ſphæra Saturni eſt maior quàm ſphęra Iouis, & ſphæra Iouis quàm ſphæra Martis, ideo dicũt ꝙ Saturnus tardius complet motũ ſuũ quàm Iupiter, & Iupiter quàm Mars, licet nõ tardius moueant. poteſt enim corpus maius ſphæricũ & corpus min⁹ æquè velociter moueri, & tamen corp⁹ minus citius complebit motũ ſuum, eo qđ deſcribit minorem circulũ. Dico ſecundò ꝙ non eſt verum in omnibus planetis ꝙ ſcilicet planeta ſuperior ſemper tardius cõplet motum ſuum, patet in Sole & in Venere & Mercurio, quorum vnus eſt ſuperior ad alterum, & tamen ſecundum aſtronomos ferè in vno anno omnes complent motũ ſuum, cauſa huius eſt ſecundum beatum Thomam in commen. quia cùm motus ſint ab intelligentiis quæ non ſolùm ſunt agentia naturalia ſed etiam voluntaria. mouent enim orbes quia affectant aſſimilari primo principio, id eſt, Deo, vt patet in duodecimo Metaphy. Ideo motus cælorum ſunt partim voluntarij, id eſt, intelligentiæ nõ omni ſua virtute mouent, ſed tantũ quantum expedit generationi rerũ inferiorum, & quia principalis cauſa generationis eſt Sol, & Venus & Mercurius ei colligant deſeruientes Soli ad producendum ſuos effectus in iis inferioribus, ideo quaſi pari velocitate mouentur. Inde videmus Venerem ſemper præcedere aut ſubſequi Solem, Mercurium verò non plurimũ elongari à Sole, ſed velut pediſequũ ei adhærere, alij verò dicunt id prouenire eò ꝙ eadem eſt proportio intelligentiarũ mouentium orbes Solis & Veneris & Mercurij, qualis eſt proportio ſecundũ magnitudinem ipſorum orbium, quos mouent adinuicem, puta quantũ excedit in magnitudine orbis Solis orbem Mercurij, tantum excedit in potentia & virtute & perfectione intelligentia mouens Solẽ, intelligentiam mouentem Mercurium, & intelligentia Solis, quæ eſt perfectior ita cito mouet orbem ſuum magnum ſicut intelligentia Veneris, quæ eſt minoris perfectionis mouet orbem ſuum minorem qui eſt orbis Veneris, & ad hanc ſententiam declinat Auerrois in hoc ſecundo libro comment. 58. & nota ꝙ hæc opinio ſupponit motum cæli eſſe naturaliter & nullo modo voluntarium, ita ꝙ intelligentię mouent tota ſua virtute, & ſic intelligetia Mercurij non poſſet mouere orbem Solis, nec intelligentia Mercurij poſſet mouere orbem Veneris, ſi ei adderetur alia ſtella, adeo ſunt determinata & proportionata adinuicem orbis vt mobilis, & intelligentia, vt mouens.

CAPVT IIII.

Omnia Aſtra eſſe figuræ ſphæricæ.

Circa caput quartum probandum eſt ꝙ omnia Aſtra habent figuram ſphæricam, & hîc faciam duo, primò

probatur concluſio.Secundò declaratur fundamentum rationis,quomodo ſit verũ.Ratio ſic formatur,Luna eſt ſphærica, ergo omnia alia Aſtra ſunt ſphærica. probatur conſequentia,omnia Aſtra ſunt eiuſdem naturæ, quia ſunt de natura cæli,ergo qua ratione vnum eſt ſphæricum alia omnia ſunt ſphærica.Quòd autem luna ſit ſphęrica probat ſic philoſophus,Luna dum creſcit vel augetur recipiens lumen à Sole augeť paulatim,& primò fit quaſi cornicularis, deinde continuè creſcens circulariter peruenit ad oppoſitioné Solis in ſignis oppoſitis,puta Sol in Libra,& Luna in Ariete,& tunc apparet nobis tota illuminata & ſphærica, eundem modum ſeruat dum decreſcit. ergo ex ſuo augmento & decremento conſtat eam eſſe ſphæricam.

Quantum ad ij. nota ꝙ hæc ratio fundať in hoc ꝙ omnes ſtellæ ſunt eiuſdem naturæ,vt diximus,quæ autem ſunt eiuſdem naturæ poſſunt eſſe eiuſdem naturæ ſpecificæ, vt Plato & Socrates:vel eiuſdé naturæ genericæ, vt homo & leo conueniunt in natura generica animalis. ſi ergo omnia Aſtra ſunt eiuſdem naturæ,poteſt dubitari an ſint eiuſdem naturæ ſpecificæ an genericæ, hìc ſunt duæ famoſæ opiniones, vna Auerrois,alia B.Th. Auerroes in hoc ſecundo lib. commen.49. tenet ꝙ ſunt eiuſdem naturæ non ſolùm in genere, vt putat Auicenna, ſed etiam eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ.quod probat ſic,ſi eſſent diuerſarum ſpecierum,ergo eſſent materialia:ſi habent materiam eſſent generabiles & corruptibiles,quia materia videtur eſſe principium corruptionis. cùm autem probatum ſit in primo libro ꝙ cælũ eſt ingenerabile & incorruptibile, ergo & Aſtra cùm ſint de natura corporis cæleſtis.ſequitur ergo quòd ſi non habent materiam quòd non ſint diuerſarum ſpecierum.

Beatus Th.in hoc ſecundo,lectione 16.tenet oppoſitum, & probat ſic,Quæ ſunt eiuſdem ſpeciei,habent conſimiles proprietates & operationes naturales.proprietas enim & operatio conſequiť naturã ſpecificam, vt quia omnis pars terræ eſt eiuſdem ſpeciei, ideo omnes partes terræ habent grauitatem & tendunt deorſum, ſed non omnes ſtellæ habent eaſdem proprietates nec operationes naturales, imò habent oppoſitas. Quædam enim influunt in hæc inferiora caliditatem vt Sol.quædam frigiditatem,vt Saturnus: quæ dã inimicitias,quædã amicitias,&c. vt tenét aſtronomi de proprietatibus planetarum.ergo ſtellæ ſunt diuerſarũ ſpecierum.pręterea in rebus incorruptibilibus eſt tm̃ vnum in diuiduum ſub vna ſpecie, ideo enim multiplicatur indiuidua ſub vna ſpecie vt per ſucceſſioné indiuiduorũ corrup. ſpecies perpetuetur. cũ ergo ſtellæ ſint incorrup. ſequitur ꝙ ſi eſſent eiuſdé ſpeciei eſſet tm̃ vna ſtella,cùm per eá ſolam poſſet ſpecies ſua perpetuare. plures ad hanc concluſionem adducuntur rationes,pręcipuè ab Alberto de Saxonia in hoc ſecundo, quæſtio.21. quam per teipſum videbis.

Ad rationé Auerrois B. Th.reſpondet ſtellas habere materiam,ſed negatur hæc conſequentia, ergo ſunt generabiles & corruptibiles, non enim omnis materia eſt principiũ corrupti.ſed ſolum materia,quæ eſt in potentia ad formã, qualis eſt materia inferiorum.materia verò ſtellarum,eſt ſolùm in potentia ad varia vbi, vt declaratur in 8.& in 12.metaphyſicæ. & præterea dato ꝙ eſſent eiuſdem ſpeciei non minus ſequitur ꝙ habeant materiam,quàm ſi eſſent diuerſarum ſpecierum,imò multo magis ſequitur,nam quæ ſunt diuerſarum ſpecierum poſſunt non habere materiam, vt ſunt duæ intelligentiæ,quæ autem ſunt eiuſdem ſpeciei ex neceſſitate habent materiam:nam ſecundum philoſophum in 12. metaphyſic. ratio multiplicandi plura indiuidua ſub eadem ſpecie eſt materia.

CAPVT V.

Quorundam dubitatorum ſuper prædicta ſolutio.

CIrca c.5.proponenda ſunt duo dubia, & ſoluenda ſecundum philoſophum.Primò quæritur,quare planetæ quãto ſunt ſuperiores tãto pluribus motibus mouentur,quãto verò ſunt inferiores,tãto paucioribus motibus mouentur,nã vt placet aſtronomis qui fuerunt Platonis tempore præcipuè Eudoxo,vt declarať in 12.metaphyſicæ,quinque planetæ ſuperiores,ſcilicet,Saturn⁹,Iupiter, Mars,Venus,Mercurius mouentur 4.motibus.Sol autem& Luna, qui dicuntur eſſe infimi planetæ ſecundũ Eudoxum & Ariſt.mouentur ſolùm tribus motibus:& tamen deberet eſſe oppoſitum, nam cùm octaua ſphæra ſecundum Eudoxum moueatur vno motu,videtur conueniens ꝙ Saturnus ſolùm duobus motibus tanquam propinquiſſimus octauæ ſphæræ,& Iupiter tribus, & Mars quatuor, & ſic addendo aliis planetis inferioribus.

Ad hoc dubiũ reſpondet philoſophus ex tali ſimilitudine,poteſt eſſe aliquod corpus adeo bene diſpoſitum ꝙ habet in ſe ſanitatem optimo modo,nec indiget aliquo exercitio,aut medicamine quo eá acquirat.ſecundò poteſt dari aliquod corpus non ſanũ,quod tamen medico exercitio vel leui medicamine ex ſua nobili complexione acquirit ſanitatem.tertiò poteſt dari corpus nõ ſanum,quod indiget pluribus medicinis & exercitiis, plurimum laborat antequam ſanetur,& tandem ſanatur.quartò poteſt dari corp⁹ non ſanum nec acquiret ſanitatem poſitis quibuſcũque remediis, ſed tamen aliquo exercitio vel remedio acquiret aliquantulum meliorem diſpoſitionem, licet non ſanetur. Quintò poteſt dari corpus quod ex nulla actiõe eſt capax melioris diſpoſitionis nec ſanitatis,vt corpus plantæ vel lapidis,non eſt capax ſanitatis.

Hos quinq; modos vel gradus,quos attribuimus corpori reſpectu ſanitatis, poſſumus attribuere entibus reſpectu perfectionis,id eſt,felicitatis conſequendæ, nam primo eſt aliquod ens,quod habet ex ſe ſummum, & perfectum bonũ,nec eſt neceſſe vt illud acquirat aliqua actione à ſeipſo diſtincta,& id conuenit primo principio tantũ,id eſt,Deo, qui ſeipſo beatus eſt.ſecundo eſt aliquod ens quod vt propinquum primo principio vna actione vel vnico motu acquirit ſuum perfectum bonũ,& hæ ſunt intelligentiæ,quas dicimus ſubſtantias ſeparatas:tertio eſt aliquod ens, quod pluribus variis actionibus ſuum conſequitur perfectũ bonum,i.felicitatem,& hic eſt homo,qui variis actionib.partis intellectiuæ & appetitiuæ ſuam conſequitur beatitudinem:quarto eſt aliquod ens,quod licet non poſsit acquirere perfectum bonum,i.beatitudinem,quæ conſiſtit formaliter in contemplatione rerum diuinarum,tamen per paucas operationes poteſt acquirere aliquod,quod eſt diſpoſitio præuia ad beatitudinem,nam ad beatitudinem conſequendam,in iis inferioribus duo præcedunt,ſ.conſeruatio vitæ & ſentire,& hæc ſunt animalia bruta,& plantæ:quorum bruta habent conſeruationem vitæ per nutritionem & ſentire:plantę vero habét conſeruationem vitę per mutationé.quinto eſt aliquod ens quod nulla operatione poteſt conſequi nec eſt aptum natum conſequi perfectum bonum, nec ea quæ ſunt præuia ad ipſum, & hæc ſunt inanimata,quę nec viuunt,nec ſentiunt,nec intelligũt.vnde nullum habent motum ad perfectum bonum conſequendum.

Hanc ſimilitudinem ſic applicamus ad propoſitum dubium, corpora cæleſtia ordinantur ad regimen mundi inferioris, vnde regere mundum inferiorem, eſt ſuum optimum bonum,ſeu differenter,nam ſphæra ſtellarum fixarũ, & quinque planetæ ſuperiores habent proprietatem & influentiam ſuper eſſe & durationem rerum inferiorum, & bonam habitudinem earum,& ad hoc conſequendũ ſphæra ſtellarum fixarũ ex ſua nobilitate perficit officium ſuũ per inuicem motum ſecundũ Ariſt.multæ enim ſtellæ plus operantur per vnum motum quã vna ſtella per plures motus, & ita planetæ ſuperiores ad conſequendum hunc finé ſuum indigent pluribus motibus,ſed Sol & Luna qui cenſentur infimi planetarum ſecundum Ariſt. non ordinantur ad eſſe, nec permanentiam rerum inferiorum, ſed eorum influentia eſt ſuper motus & mutationes & generationes inferiorum. vnde Sol dicitur pater generationis, & Luna dominatur humidis ſecundum motum,vt patet in fluxu & refluxu maris, & hæc quidem influentia non eſt optimum in inferioribus, ſed quoddam præuium, nam optimum in re eſt eſſe,& permanentia,ad hoc autem ordinatur generatio & motus,qui ſunt via ad eſſe.finis igitur ad quem ordinatur Sol & Luna eſt inferior fine ad quem ordinantur planetæ ſuperiores,& ideo ſecundum Ariſt.paucioribus motibus indigent ad conſequendum hunc inferiorem finem.

Ex his igitur patet,quare ſuperiores planetæ plurib.motibus mouentur,inferiores verò paucioribus,& id ſequendo viam antiquorum aſtronomorum. nam moderni aſtronomi aliũ ordiné ponũt in planetis,vt diximus ſuprà,&ió alio modo dicẽdũ eſſe,de hoc vide B.Th.in cõmen.lect.19.

Secundum dubium eſt, propter quid in octaua ſphæra ſunt plurimæ ſtellæ, quæ omnes vno motu mouentur, & ſphæræ planetarum habent vnicam ſtellam, ita ꝙ ſeptem ſphæræ habent tantum ſeptem ſtellas,quæ differmiter mouentur,vna quidem velocius vt luna in mẽſe, alia tardius, vt Mercurius in anno,&c.vt diximus ſuprà.

Huic

Huic dubio assignat tres rationes, quarum potiorē hic adducim⁹, & est hæc, sphæra octaua est nobilior aliis sphæris, tum quia habet nobiliorem vitam, i. intelligentiam sibi vnitam, qua potest dici largo modo viuere, tum quia reuoluit inferiores sphæras, tum quia mouetur vniformi, & simplicissimo motu, arbitratur enim Philosoph⁹, q̄ ipsa sit primum mobile, tum quia habet vniuersalem causalitatem super esse, & permanentiam rerum inferiorum: ex quo ergo nobilior est, debuit habere plures stellas, quibus sua nobilitas, & vniuersalis sua causalitas manifestaretur, inter omnia enim quæ sunt in corporibus cælestibus stella est nobilior, & magis actiua, quod declarat ex sua luce, quę est qualitas actiua in corpore, vt diximus suprà de sole. conueniēs ergo est, quòd octaua sphæra abundet in multitudine stellarū per comparationē ad alias sphæras. hæc ratio sufficit.

Nunc superest argumenta soluere.

Contra primum caput probatur, q̄ stellæ sint de natura elementorum, nam luna componitur ex partibus obscuris, quæ videntur esse terrestres, vt patet in macula lunæ, & ex partibus igneis, quæ continent aliquantulam lucem etiam secundum illam partem, in qua non illuminatur à sole, vt patet bene aspicientibus, quando luna est cornicularis. ergo cùm omnes stellæ sint eiusdem naturæ, sequitur quòd etiam aliæ sint de natura elementorum. Cōtra 1. c.

Ad hoc dicitur, q̄ partes maculosæ in luna non sunt de natura terræ, sed vnde proueniat illa macula, dimissis aliis opinionibus, quas adducit beatus Thomas, in hoc secūdo, lect. 12. & Auerrois commen. 49. adducā solam sententiam cōmentatoris, quæ stat in hoc, talis macula procedit ex diuersitate partium lunę, secundū quod aliquę sunt rariores, & aliquę densiores: nam partes, in quibus apparet macula, sunt rariores, ideo minus lucent. partes verò quæ sunt iuxta illas sunt densiores, & ideo magis possunt lucere: exemplum simile habemus in alabastro, nā pars alabastri densa, & non transparens est alba, ea verò quæ est transparens vt nitrum, est obscura tendens ad nigredinem. sic est in luna, partes densæ bene recipiunt lucem, partes verò rariores, licet recipiant lucem, tamen non reflectunt eam adeo vt luceant, & ideo apparent nigræ. & si quæratur propter quid luna est adeo difformis in partibus suis, dicatur quòd id sibi conuenit ex natura sua, sicut igni esse calidum.

Contra secundum caput probat, q̄ astra habent aliquē motum per se, & sibi proprium. cuilibet corpori simplici debetur aliquis motus simplex sibi proprius, & per se. hæc declarata est in primo libro, tractatu primo, vbi ex motib⁹ simplicibus inuestigauimus quandoque corpora simplicia: sed stella est corp⁹ simplex cùm sit de natura corporis cælestis, quod est corpus simplex. ergo stellæ debetur aliquis motus simplex sibi proprius vltra motum sui orbis. Cōtra 2.

Ad hoc dicitur, q̄ corpus simplex est duplex, quoddam est quod habet rationē totius, vt terra, & aqua, & sic maior est vera, quoddam est q̄d habet rationē partis, vt cyath⁹ aquæ, & sic non est necesse, q̄ habeat motum sibi proprium distinctum à motu totius, sed sufficit q̄ moueatur motu totius, sicut pugillus terræ mouetur eodem motu deorsum, quo mouetur terra. sic est in proposito, stella est pars sui orbis, licet sit densior pars, vt diximus in secundo capite, & ideo nō est necesse, quòd habeat motum sibi proprium, sed sufficit quòd moueatur motu sui orbis.

Contra tertiū caput probatur, q̄ planetæ quanto superiores, tanto velocius debēt moueri suo proprio motu sic, octaua sphæra suo motu ꝓprio, qui est motus diurnus (supponendo q̄ ipsa sit primum mobile, secundum Aristotelē) velocissimè mouetur ex sua nobilitate, corpora enim cælestia quanto superiora, tanto sunt nobiliora. tunc sic, sphæra quanto est nobilior tanto velocius suo motu proprio debet moueri, sed planeta, puta Saturnus, quāto est superior tanto est nobilior, ergo velocius debet moueri motu proprio, quàm planeta inferior, puta quod Iupiter, & tamē est oppositum, vt diximus in tertio capite. Cōtra 3.

Ad hoc dicit, q̄ argumētum probat, si planeta nō tardaretur ab octaua sphæra, quæ secundum Arist. est primū mobile, & planetas post se rapit, q̄ quanto est superior, tanto velocius moueretur: sed quia rapitur ab octaua sphæra, & suus motus proprius est in oppositū, scilicet, ab Occidente in Orientem, ideo contingit eam tardius moueri, cōcedo igitur, q̄ sibi derelicta, & non impedita velocius moueret.

Contra quartum c. probatur, q̄ omnes stellæ sunt eiusdem speciei specialissimæ sic, omnes mouentur vno motu, scilicet circulari, qui est vni⁹ speciei specialissimę, ergo omnes stellæ sunt eiusdem speciei specialissimæ. Cōtra 4.

Ad hoc negatur, q̄ omnis motus circularis sit eiusdem speciei specialissimæ, sed sufficit q̄ sit eiusdem speciei subalternæ, sicut etiam non omnis motus deorsum, vt dicem⁹ infrà, est eiusdem speciei specialissimę, vnde sicut distingui tur specie aqua à terra, ita distinguitur specie motus aquæ deorsum, & mot⁹ terræ. sic dico de planetis, sicut distingui tur specie Saturnus à Ioue, ita distinguitur mot⁹ proprius Saturni, & motus proprius Iouis.

Præterea omnes planetæ conueniunt in eadē proprietate q̄ est figura sphærica, ergo sunt eiusdē speciei specialissimæ, probat cōsequentia, quia proprietates consequunt naturas specificas, vt risibile consequit ad hominē: ergo, &c.

Ad hoc dicitur, q̄ nō omnis proprietas est specifica, sed quædam consequitur naturā genericam, vt habere sensum est proprium animalis, vt est animal: quædā autem est specifica, vt risibile. sic dico quòd figura sphærica sequit corpora planetarum, prout sunt eiusdem generis, & nō quòd sint eiusdem speciei. Cōtra 5.

Contra quintum c. contra primum dubium probatur q̄ Sol debet moueri pluribus motibus, quàm Venus, & Mercurius sic, corpus nobilius plures debet habere operationes quib⁹ suū finē consequit, vt homo habet plures operationes, quàm planta, eò q̄ est nobilior: sed Sol est nobilior planeta quàm Venus, & Mercurius, vt patet ex sua maiori luce, & influentia super inferiora in sua generatione. ergo debet moueri pluribus motibus, quàm Venus, & Mercurius, & tamen oppositum dictum est in quinto capite.

Ad hoc dicitur, q̄ quando corpus nobilius, & minus nobile tendunt ad duos fines, nobilius quidem ad finem nobiliorem, ignobilius ad finē ignobiliorem, tunc concedimus, q̄ corp⁹ nobilius debet habere plures operationes, vel motus ad consequendum suum finem nobiliorem, vt patet de homine qui tendit ad beatitudinem, & de bruto qui tendit solùm ad aliquod præuium beatitudini, vt diximus suprà. Quando autem corpus nobilius, & ignobilius ad eundem finem tendunt, non est necesse, q̄ nobilius habeat plures operationes, imò ex sua nobilitate per pauciores motus suū finē consequit, sicut, qui est nobilioris ingenij per pauciores discursus conclusionem suam resoluit. sic est in ꝓposito, Sol & Venus ad eundem finem ordinātur, s. ad generationem, & mutationē rerū inferiorum, & ideo Sol ex sua nobilitate id attingit paucioribus motibus, quàm Venus. Hęc sufficiant, circa secundū dubium nō cadit difficultas.

TRACTATVS III. SVper secundo libro de Cælo, in quinque capita diuisus.

TRactatum tertium super secundo libro de cælo, in quo acturi sumus de terra, non quidem vt est elementum, de ea enim vt sic dicemus in tertio libro, sed vt est centrum mundi, circa quod voluitur cælum, diuidimus in quinque capita.

In primo ponuntur conclusiones antiquorum circa locum, & motum, vel quietem, & figuram terræ.

In secundo pertractatur, secundum veram opinionem Philosophi, vtrū terra sit sita in medio mundi, vt in cētro.

In tertio pertractatur, vtrum terra sit immobilis, an sem per moueatur.

In quarto pertractatur, vtrum terra sit figuræ sphæricę.

In quinto pertractatur quanta sit magnitudo totius terræ in circuitu.

CAPVT I.

Antiquorū sentētiæ de loco & motu, quiete & figura terrę.

CIrca c. 1. primò ponuntur opiniones de situ, vel loco terræ. Secundò de motu. Tertiò de figura. Circa primum nota, q̄ aliqui, vt Anaximāder, & Anaxagoras, & Empedocles, & Plato dixerunt eam situatam in medio mundi, & vltimum elementum: aliqui verò vt Pythagorici, qui Philosophati sunt in Italia apud Tarentum, dixerunt ignem esse in medio mundi, circa quem ponebant terram vndique concludentem ipsum igné, & quæ se mouebat circa medium mundi, ac suo motu causabat diem, & noctem. existimabant enim cælum, & astra quiescere, & solam terram circungyrare. hanc suam opinionem sic probabant, nobiliori corpori debetur nobilior locus, sed ignis est corpus nobilius inter elementa, ergo debet habere nobiliorem locum

cùm:ſed locus nobilior eſt medium mundi.arbitrabatur.n. q̃ loca extrema eſſent nobiliora locis mediis.cùm ergo medium mundi,quod dicimus centrum,ſit locus extremus,reputabant ipſum eſſe nobiliorem,& per cõſequens in eo eſſe ſituatum ignem, propter quod dixerunt ignem in cẽtro mundi poſitum eſſe carcerem Iouis circundatum ex terra.

Sed hãc rationem ſoluit philoſophus dicẽs, q̃ medium vniuerſi eſt duplex,ſ.medium magnitudinis,& ſic eſt centrum mundi:& medium rei ſecundum naturam,& eſt illud quod conſeruat ea quę ſunt in tali re.ſic cor dicitur mediũ animalis ſecundum naturam, quia eſt conſeruatiuum omnium eorum,quæ ſunt in animali.ſic ſphæra ſtellarum fixarum dicitur medium rei ſecundum naturam vniuerſi:quia ſuo motu,& influxu cõſeruat in eſſe, & in permanẽtia hæc omnia inferiora,vt diximus in tractatu præcedenti: quando ergo dicit Pythagoras q̃ medium mundi eſt locus nobilior,nõ eſt verum de medio magnitudinis, ſed de medio rei, q̃ ſtellarum fixarum ſphæra, & ſic non eſt neceſſe ignẽ eſſe in centro terræ,ſed potius in ſuperiori loco,vbi magis propinquat ſphæræ ſtellarum fixarum.

Circa ſecundum nota, q̃ aliqui Pythagorici dicunt terram licet non ſit in centro mundi, tamen moueri & gyrari circa centrum, & ponunt aliam terrã ſub terra noſtra quã dicunt,antichthonam,i.oppoſitam terram noſtræ terræ ſicut ponitur pila ſuper pilam, quidam autem Pythagorici dicunt, q̃ non ſolùm duæ ſunt terræ,ſed plures,quæ tamen non videntur à nobis, eò q̃ terra noſtra ſemper eſt media inter eas & aſpectum noſtrum.Quidam autem dicunt terram eſſe in centro mundi,& ſemper ſolui ſuper axem mundi,quam imaginantur aſtronomi tranſire per centrum mũdi,& ſecundum ſuas extremitates contingere cælum,quarum extremitatum puncta dicuntur duo poli mundi.

Circa tertium nota, q̃ aliqui ponunt eam eſſe ſphæricã, aliqui dicunt eam eſſe latam, vt tympanum, & ſignum ſumunt ex hoc, quando ſol oritur, & ſecundum medietatem ynam eſt ſuper horizontem,&ſecundum aliam medietatẽ, adhuc eſt ſub horizonte videtur ſecari à terra, ſecundũ lineam rectam,& non ſecundum lineam curuam,aut circularem, ergo ſignum eſt, q̃ terra non eſt ſphærica, ſed lata. corpus enim ſphæricum diuidit aliud corpus ſphæricũ arcualiter,ſed huic ſigno reſpondet philoſophus q̃ terra diuidit ſolem arcualiter,dum oritur.q̃ autem videatur diuidi ſecundum lineam rectam hoc accidit propter diſtãtiam viſus noſtri à ſole,& maximè,quia viſus noſter exiſtit in eadem ſuperficie terræ, qua ſecat ipſum ſolem,nam ſi eſſem⁹ in ſuperiori regione aeris, videremus ſolem ſecari arcualiter,ſicut etiam videmus in eclypſi ſolis ipſum ſecari circulariter à luna ſupponente ſoli,eò q̃ non ſumus in eadem ſuperficie cum luna, ſed in loco inferiori. hæ ſunt opiniones antiquorum de ſitu,& motu,& figura terræ.

CAPVT II.

Num terra moueatur vel quieſcat,& quis eius ſitus.

CIrca c.2.inueſtigandum eſt, vtrum ſecundum veritatem terra moueatur an quieſcat, & ex hoc oſtendemus,in quo ſitu eſt.ad euidentiam igitur huius quæſiti dico tria. Primò q̃ terra ſecundum omnes partes ſuas non eſt æqualiter grauis.quod declarat ſic, vna pars terræ eſt diſcooperta aquis,vt patet,ergo eſt minus grauis. probatur conſequentia,nã & ſtellæ, & ſol ex radiis ſuis ſubtiliãt & rarefaciunt, & exiccant terram diſcoopertam aquis, vt patet,ergo reddunt ipſam minus grauem, rariora enim & magis ſicca,minus grauia apparent,per oppoſitũ pars terræ cooperta aquis eſt magis condenſata,& humectata,ergo eſt magis grauis. Dico ſecundò, q̃ terra habet duplex centrum, ſ. centrum grauitatis, & centrum magnitudinis. nam terra,vt dictum eſt, eſt difformiter grauis in partibus ſuis,ergo aliud debet eſſe centrum grauitatis, & centrum magnitudinis.in corporib⁹ enim difformiter grauibus ſunt varia centra, in corporibus autem æquè grauibus ſecundũ omnes partes ſuas eſt idem centrum. tertiò ex hac diſtinctione pono duas concluſiones.

Prima, Terra quantum ad centrũ ſuæ magnitudinis nõ eſt ſituata in medio mundi.probatur,ſi terra quo ad centrũ ſuæ magnitudinis eſſet in medio mũdi, ergo tota eſſet cooperta aquis,ſed hoc eſt falſum,vt patet.probatur conſequẽtia,ſi terra ſecundum centrum ſuę magnitudinis eſſe in medio mundi,ergo ſecundum omnes partes ſuas æqualiter diſtaret à cælo,ſupponendo q̃ ſit ſphærica,vt declarabitur infrà,ſi omnes partes ſuæ æquè diſtarent à cælo,ergo vna nõ eſſet decliuior alia: ſi vna non eſſet decliuior alia, ergo aquæ non magis defluerent ad vnam partem, quàm ad aliã, proprium enim eſt aquę decurrere ad partes humiliores,ſi aquæ non defluerent, ergo totã terram cooperirent.dicendum eſt ergo q̃ pars diſcooperta aquis eſt propinquior cęlo,& pars cooperta eſt diſtantior à cęlo,&ideo ad partem coopertam,vt ad decliuiorem defluunt aquæ.

Secunda concluſio,Terra quantum ad centrum ſuæ grauitatis eſt in medio mundi per ſuam grauitatẽ,vt dicit philoſophus in textu, ita q̃ pars quæ eſſet grauior depelleret aliam tãdiu, q̃ medium grauitatis totius terræ eſſet in medio mundi,& tunc ſtarent duæ partes æquè graues contra ſeinuicem poſitæ, ſicut duo pondera æqualia in æquilibra. ſi ergo ſtarent in centro mundi,ſicut in æquilibra.ergo ſignum eſt,quod medium mundi eſt locus naturalis ipſius terræ,quo ad grauitatem ſuam.

CAPVT III.

An terra ſit immobilis,vel moueatur in medio.

CIrca c.3.inueſtigandum eſt,vtrum terra, quæ quo ad grauitatem ſuam ſituatur in medio mũdi, moueatur in tali medio,vel quieſcat,& ibi dico duas diſtinctiones.ſecundò pono aliquas concluſiones.

Prima diſtinctio, ſi tota terra mouetur poteſt imaginari moueri,vel motu circulari,vel motu recto.

Secunda diſtinctio,ſi ponat moueri circulariter, poteſt hoc fieri vel circa centrum ſibi extrinſecũ,ſicut ſtellæ mouentur circa centrum mundi:vel circa proprium cẽtrum, & ſuper propriis polis.

Tertia diſtinctio,ſi imaginatur moueri motu recto hoc poteſt eſſe reſpectu totius terræ, vel reſpectu cuiuſlibet partis terræ.

Ex his diſtinctionib.pono quinque concluſiones.prima, Terra non mouetur ſecundum ſe totã extra ſuum propriũ locum motu recto. probatur ſic, verſus quamcunque partem ſi moueretur,appropinquaret cælo, & ſic aſcenderet: ſed eſt contra naturã terræ aſcendere,ergo terra tota non mouetur extra locum ſuum motu recto.hęc ratio etiam aſſignatur in primo capite ſphæræ.

Secunda concluſio,Non inconuenit quãlibet partẽ terræ moueri motu recto. & declaratur ſic, continuè de hac terra diſcooperta aquis fluunt cũ fluuiis multæ partes terræ ad profundum maris,& ſic terra augetur in parte cooperta aquis, ita q̃ vt dicit philoſophus in ſecundo meteororum,in aliquibus locis,vbi erat mare,nunc eſt terra diſcooperta.& ſimiliter ex tali fluxu partium terræ diminuitur terra diſcooperta aquis,& per conſequens non remanet idẽ mediũ grauitatis, ſicut antè:medio autem grauitatis mutato illud quod de nouo factũ eſt medium grauitatis,deorſum mouetur,vt ſit mediũ mũdi, & illud quod antè erat mediũ grauitatis aſcẽdet verſus partẽ diſcoopertã aquis,& tãdẽ per talẽ fluxũ, & motũ illa terra quæ erat in medio mũdi,ſi mũd⁹ duraret i ęternũ,erit i circũferẽtia,& ea q̃ nunc eſt in circunferentia aliqñ erit in medio mundi.

Ex hac concluſione ſequitur hoc corollarium,quod ex tali fluxu partium terræ generantur magni montes,nã aliquæ partes terræ magis ſibi inuicem hærent,& tenent ſe ſimul,aliquæ autem facilius defluunt.& ideo qñ illæ partes, quæ non tenent ſe ſimul defluunt cum fluuiis ad mare:partes quæ tenent ſe ſimul conſiſtunt, & cauſant eminentiam ſuper terram,ſicque fiunt montes,ſed verum eſt, q̃ per terræmotũ,vel alio modo tandẽ cadũt, & deſtruunt montes.

Tertia concluſio,Terra non mouetur circulariter circa centrum ſibi extrinſecum.probatur,quia ſequeretur q̃ cẽtrum grauitatis terræ non eſſet centrum mundi, quod eſt falſum,vt probatum eſt in capite præcedenti.

Quarta concluſio,Terra non mouetur circulariter circa proprium centrum, & circa proprios polos à meridie ad ſeptentrionem,probatur quia polus arcticus videretur nobis aliquãdo magis eleuatus,aliquando minus,aliquando non videremus eum, puta quando nos circungyrantes ſimul cum terra eſſemus in parte meridionali. cùm ergo videamus polum noſtrum ſupra nos ſemper æqualiter eleuatum,ſignum eſt quòd terra non circungyrat de meridie ad ſeptentrionem,nec econuerſo.

Quinta concluſio,Terra non mouetur circulariter circa proprium centrum ab oriente in occidentem.probatur, ſequitur q̃ ſi lapis directè proiicitur ſurſum, & directè de

ſcendat, q̃ nõ deſcendet ad eandé partem terræ, vnde proiectus eſt ſurſum, qđ tamé eſt cõtra experientiã. & ꝓbatur conſequétia, nã interim q̃ graue proiicitur ſurſum per te terra mouetur vlterius verſus Occidẽtẽ, vel econuerſo, ergo in deſcẽſu nõ cadet amplius ſuper eandé partẽ, quoniã illa pars iã mota erit vlterius. Exẽplũ huius patet in naui. proiiciet quis lapidẽ ſurſum nõ cadet in eadẽ parte nauis, ſed in alia, & forte extra nauĩ, ſi velox valde ſit motꝰ nauis.

Prætereà, ſi terra mouetur ab Oriẽte ad Occidẽtẽ, vel econuerſo, vt dicũt antiqui, & q̃ cælum quieſcat, eſſet impoſsibile ſeruare, quare non omni plenilunio eſſet eclypſis lunæ, & ſemper eodem modo, & eſſet impoſsibile ſeruare diſtãtias maiores, & minores planetarũ reſpectu ſtellarum fixarum, quę tamé omnia ad ſenſum contingunt, vt probat etiam Aſtrologus. ergo dicendũ eſt terram quidem ſecundum ſe totam quieſcere in ſuo ſitu naturali, ſcilicet in medio mũdi, & cælũ ipſum motu diurno moueri ab Oriente ad Occidẽtem, planetæ autẽ motu proprio ecõuerſo, &c.

CAP. IIII. *Num terra ſit figuræ ſphæricæ.*

CIrca quartum caput inueſtigandũ eſt, vtrũ terra ſit ſphærica, & pono tres concluſiones.

Prima, Terra nõ eſt perfectè ſphærica, nam in ea ſunt mõtes, & valles, & planities. ergo nõ eſt perfectè ſphęrica. probat cõſequentia, quia corpus perfectè ſphæricum eſt illud, à cuius medio ad circũferentiam omnes lineæ ductæ ſunt æquales. patet autem q̃ ſi ducantur duæ lineæ, vna quidem à centro terræ ad ſummitatem montis, alia autem ad fundum maris, quòd prima eſt longior, ergo terra non eſt perfectè ſphærica.

Secunda concluſio, Licet actu nõ ſit perfectè ſphærica, tamen ex natura ſua eſt apta nata eſſe ſphærica. probatur, omnia grauia ex omni parte cæli ſunt eodem modo, id eſt, per lineã rectam tendentia ad centrũ, & ſe comprimunt affectantes eſſe in centro, ergo ex natura ſui conſtituunt terram ſphæricam, aliter non æqualiter inclinarentur ad centrum, quòd autem actu non ſit ſphærica, hoc eſt per accidẽs, ſcilicet propter montes, & valles, qui tamen toti terrę cõparati penè nihil ſunt. vnde ſe habẽt, ſicut nodus in pomo, q̃ licet ex natura ſua ſit rotundum, tamen eius rotũditas aliquantulum impeditur ex illis nodis, per accidens tamen, quia accidit pomo quod illos nodos habeat.

Tertia concluſio, Terra eſt rotũda à ſeptentrione ad meridiem. nam polum antarcticum nunquam videmus, ergo à ſeptentrione ad meridiem mediat tumor terræ. item ab Oriente ad Occidẽtem eſt rotunda, nam Orientalibus citius oritur ſol, & citius fit nox, ergo inter Orientẽ & Occidentem eſt tumor terrę. Quòd autem tota terra ſit rotunda, ſic declarat Philoſophus ex aſtronomia, terra in eclipſi lunæ ſecat lunam circulariter, ergo ſignum eſt, q̃ terra eſt rotunda. ſi enim eſſet plana, vt tympanum, ſecaret lunam non circulariter. patet igitur quòd terra eſt rotunda, & q̃ ex natura ſua debet eſſe ſphærica, licet per accidens nõ ſit ſphærica. tota ſententia huius capitis habetur etiam in primo capite ſphæræ in noſtris annotationibus.

CAPVT V.

De quantitate & magnitudine terræ in circuitu.

CIrca quintum caput inueſtigandum eſt, quãta ſit magnitudo terræ in ſuo circuitu, & ibi faciam duo. Primò ponam diſtinctionem. Secũdò ex ea ponam aliquas concluſiones. diſtinctio eſt hæc, quia ſolet dici apud aſtronomos, q̃ terra eſt ſicut punctus reſpectu cæli, dico, q̃ terra poteſt conſiderari tripliciter. primò q̃ ſit ſicut punctus, id eſt, indiuiſibilis omnino. ſecundò quod ſit ſicut pũctus reſpectu cæli, id eſt, q̃ ex ſua paruitate non cauſat diuerſitatẽ in perceptione ſtellarũ fixarum oculo exiſtente in centro terræ, & ipſo exiſtente in ſuperficie ſuperiori terræ, & dico exiſtente in centro terræ, dummodo imaginemur q̃ medietas terræ, quæ eſt à centro ad circunferentiã remoueatur, ne viſum impediat. tertiò q̃ ſit ſicut punctus reſpectu cæli, id eſt, q̃ ſi imaginemur ipſam terram locatã in octauo Cælo ipſam videremus, vt punctum, & quaſi nullius quantitatis, ex hac diſtinctione pono concluſiones.

Prima concluſio, Terra non ſe habet, vt punctus primo modo patet, terra eſt diuiſibilis ſecũdum ſe, vt clarum eſt, & habet in ſuo circuitu notabilem magnitudinem, vt dicemus infrà, ergo non eſt ſicut punctus indiuiſibilis.

Secũda concluſio, Terra reſpectu cæli ſtellati ſe habet, vt pũctus ſecũdo modo. probat, nã ſecũdum aſtronomos, ſi oculus Socratis eſſet in centro videret medietatem cæli ſtellati, id eſt, ſex ſigna zodiaci, & oculus Platonis exiſtens in ſuperficie terræ videret medietatẽ cæli, & ſi quid plus illùd eſſet inſenſibile, vt probat Alfraganꝰ in differẽtia quarta, & Ptolemæus in primo Almageſti cap. ſexto. ergo quantitas terræ, quæ eſt à centro ad circunferentiã ſuam, eſt penè inſenſibilis reſpectu cæli octaui, & ſic eſt velut pũctus.

Tertia concluſio, Reſpectu octauæ ſphæræ eſt ſicut pũctus tertio modo. probat, plures ſunt ſtellæ in octaua ſphæra, quæ vix à nobis videntur, quæ tamen ſunt maiores tota terra, vt probat Alfraganus, ergo ſi terra eſſet ſituata in octaua ſphæra, & etiam fieret lucida, non poſſet à nobis videri, vel videretur eſſe minimæ quãtitatis, & velut pũctus.

Quarta concluſio, Etſi terra reſpectu octauæ ſphæræ ſe habeat vt punctus, non tamen ſi poneretur in ſphæra ſolis, aut Veneris, aut Mercurij, aut Lunæ, imò comparata planetis habet ſenſibilem quãtitatem. cuius ſignum, vt declarat Ptolemæus in ſeptimo Almageſti, & in libro Theoricarum de paſsionibus planetarum, q̃ in prædictis planetis cauſat diuerſitas aſpectus ex ipſa terra. ꝓterea ꝓbãt aſtronomi, q̃ luna eſt tota terra minor. ergo ſequit q̃ cõparata his planetis inferioribꝰ hẽt ſenſibilẽ quãtitatẽ, & reputatur magna.

Quinta concluſio. Terra ſecundum ſe cõſiderata eſt notabilis quãtitatis, nam licet aſtronomi non concordẽt præciſè in ambitu terræ, tamen omnes ei attribuũt notabilem circuitum. vnde Philoſophus in hoc Secundo in fine dicit, quòd mathematici ſui temporis attribuũt terræ in circuitu quadraginta myriades ſtadiorũ, id eſt, quadringẽta millia ſtadiorũ, quæ ſumma cõſtituit quinquaginta millia milliariorum, ſecundum autem moderniores aſtrologos, præcipuè Alfraganũ in differẽtia octaua, totius terræ ambitus eſt viginti millia milliariorum, & quadraginta. & alię ſunt opiniones in ſe differentes, quas pertranſeo, quoniam pertractantur in primo capite ſphæræ. id nobis ſufficit declarare in hoc loco, q̃ terra in ſe cõſiderata, eſt notabilis quãtitatis. De habitatione verò eius vtrũ tota ſit habitabilis, & ſub æquinoctiali ſit temperata regio, non eſt præſentis negotij, ſed id perſcrutatur in tertio capite ſphæræ, & ſecundum Albertum in ſecundo lib. meteororum.

Hìc termino epitomen noſtram ſuper 2. lib. de Cælo, reliquum eſt quædam argumenta ſoluere contra prædicta.

Contra ſecundum caput probatur, q̃ terra non ſit ſituata naturaliter in medio mundi ſic, ſi eſſet in medio mundi, ergo eſſet nobilior inter elementa, quod eſt falſum, nam dicitur eſſe ignobiliſſimum elementum. conſequẽtia autem probatur, pars quæ eſt in medio alicuius totalis reputatur nobilior, ſicut cor quod poſitum eſt in medio animalis, eſt nobiliſsimum. ergo ſi terra eſt in medio ipſius vniuerſi, videtur eſſe nobilior inter elementa. *Cõtra 2. caput.*

Ad hoc dicitur, quod terra eſt in medio Vniuerſi non propter nobilitatem ſuam, ſed propter ſuam ponderoſitatem, & eſt quaſi fæx aliorum elementorum. vnde ſicut fæces ad fundum tendunt, vt patet in oleo, & vino: ita terra tendit ad fundum vniuerſi, & ei ſupereminent alia elementa. ſimilitudo autem de corde non cõcludit, nam cor ideo poſitum eſt in medio animalis, vt poſſet influere ſpiritum, & calorem omnibus membris, quod quidem melius agit exiſtens in medio, quàm in aliqua parte corporis extrema, ſicut & ſol ponitur medius inter planetas, vt commodius poſsit illuſtrare aſtra ſuperiora & inferiora.

Contra tertium caput probatur, q̃ moueatur terra exiſtens in medio mundi, ſic, terra eſt corpus naturale, ergo habet in ſe principiũ motus & quietis, ex diffinitione corporis naturalis, vt patet in 2. phyſ. ſi habet in ſe principium motus, ergo poteſt moueri, ſi poteſt moueri, ergo aliquando mouetur, aliter illa potentia eſſet fruſtra. *Cõtra 3.*

Ad hoc dicitur, q̃ terra habet in ſe principium ſui motus, quo poteſt moueri non quidem abſolutè, ſed cum hac conditione q̃ ſit extra ſuum locum naturalem. vnde conceditur quod ſi tota terra eſſet ſuſpenſa in regione aeris, niſi aliquid impediret ex ſua grauitate tanquam principio ſibi intrinſeco deſcenderet ad centrum mundi. & cùm dicitur q̃ ſi nunquam mouebitur, ergo illa potentia eſſet fruſtra, dico q̃ ſufficit illam potentiam poni actu, quo ad partes terræ, quæ dum ſunt extra locum ſuum naturalẽ actu mouentur deorſum: non autem eſt neceſſe id fieri reſpectu totius, quoniam terra vt elementum, eſt ſemper ſituata in medio mundi, vt in ſuo loco naturali.

Prima, omni corpori ſimplici naturali debẽt aliqs mo-

tus ſimplex localis,hęc declarata eſt in primo lib.ſed terra eſt corpus ſimplex,vt patet in primo lib.& dicemus etiam in tertio libro, ergo terræ debetur aliquis motus ſimplex, ergo non ſemper quieſcit ſecundum ſe totam.

Ad hoc dicitur ꝙ cuilibet corpori ſimplici debetur aliquis motus ſimplex dummodo ſit extra ſuum locũ naturalem, ſi enim eſt in ſuo loco naturali naturaliter quieſcit in eo,& ſic non eſt neceſſe,ꝙ actu moueatur in ſuo loco naturali, ſed ſufficit ꝙ ſit aptum natum moueri. ſic accidit de tota terra,quæ vt elementũ eſt in ſuo loco naturali,&ideo non actu mouetur ſecundum ſe totam.

Contra quartũ. Contra quartũ cap. probatur ꝙ terra non ſit ſphærica, ſi eſſet ſphærica,ergo tota eſſet cooperta aquis,qđ eſt falſum.probatur cõſequẽtia,& ſuppono ꝙ eſſet ẽt aqua ſphęrica,vel tendens ad ſphæricitatẽ, & ꝙ tendãt aqua & terra ad idẽ centrũ mũdi:tunc ſic,duo corpora ſphærica,quę fundãtur ſuper idẽ centrũ:ita ſe habẽt,ꝙ vnũ circundat alterũ ex omni parte,ſed ex præſuppoſito,aqua & terra fundãtur ſuper idẽ centrũ mũdi, ergo cùm aqua ſit ſphærica, ſi etiam terra eſſet ſphærica, ſequitur quòd aqua ex omni parte circundaret terram,& ſic tota eſſet cooperta aquis.

Ad hoc dicitur,ꝙ ſi centrũ grauitatis terræ,& centrum ſuę magnitudinis eſſet idem,profectò argumentũ concluderet,ſed dicimus,ꝙ hæc duo cẽtra differunt in terra,vt diximus ſuprà, & cẽtrũ magnitudinis nõ eſt in cẽtro mũdi, ſed multũ eleuatũ ſup cẽtrũ mũdi,& ió ſupereminet aqs.

Præterea, ſi terra eſſet ſphærica eſſet magis apta moueri ſphæricè,quã motu recto, figura enim ſphærica eſt aptiſſima motui ſphærico,& tamẽ hoc eſt falſum,quia terra eſt grauis,ergo magis apta moueri motu recto deorſum,ſicut & quælibet pars eius. idem enim eſt iudicium de toto & partibus homogeneis.

Ad hoc dicitur,ꝙ nõ eſt neceſſe omne mobile motu recto eſſe figuræ rectæ,ſed ſufficit,ꝙ moueatur per lineã rectã,& non circularẽ,& ideo dico ꝙ ſi deẽ lapis,ſiue ſphæricus ſiue non,eſt aptus moueri deorſum per lineã rectam, quia grauis eſt.vnde in corpore graui ex figura ſua nõ variat motus eius naturalis, licet fortè coadiuuet ad cauſandã maiorẽ,vel minorẽ velocitatẽ,ſecũdũ qđ ex varia figura citius,vel tardius ſcinditur mediũ, per quod fit motus.

Contra quintum. Contra quintũ cap.probatur quòd terra etiã in ſe conſiderata nullius eſt quãtitatis,quia ſi eſt alicuius quãtitatis, ergo nos qui exiſtimus in ſuperficie terræ,nũquã videmus medietatẽ cæli,puta primũ gradum arietis, & primũ gradũ libræ,quod tamen eſt falſum, & cõtra aſtronomos,probatur conſequentia. Ducatur linea per centrũ terræ ad extremitates cæli,puta ad gradũ primũ arietis, & ad primũ gradũ libræ.hæc diuidit cælũ in duas partes præcisè. item ducatur alia linea per ſuperficiẽ terræ eodẽ modo pertingens ad cælũ,certũ eſt,ꝙ ſi terra in ſe eſt alicuius quãtitatis, ꝙ linea recta in ſuperficie terræ non diuidit cælum in duas medietates,ſed in portionem minorem,& in portionem maiorem.ergo ſequitur ꝙ homo exiſtens in ſuperficie terræ nunquam videt medietatem cæli.

Ad hoc dicitur,quòd verum eſt hominem exiſtentem in ſuperficie terræ non videre mediũ cælum præcisè, ſed qd parum minus.& quia ille defectus eſt quaſi inſenſibilis,nec notabilis,aut manifeſtus, ideo ex ſua paruitate aſtronom⁹ non curauit eum.ſufficit enim,ſiue oculus ſit in cẽtro terræ,ſiue in ſuperficie,ꝙ ſex ſigna videt,licet exiſtens in centro modicum quid plus videat,ſed non notabiliter plus.& huic reſponſioni concordat dominus Frãciſcus Capuanus in commento ſuper opuſculo ſphæræ cap.primo ibi,Quòd autem terra, &c.Hìc terminatur tertius tractatus, qui eſt vltimus ſuper librum ſecundum de Cælo.Reliquum eſt ordinare ſuper tertio,& quarto libro ſimul.

EPITOME

SVPER III. ET IIII. LIBRO de Cælo, de qualitatibus motuis ſecundùm locum,quæ ſunt in elementis, in duos tractatus diuiſa.

QVoniam Philoſophus in tertio libr. de Cælo, & quarto pertractat de elementis,quæ ſunt partes minus nobiles vniuerſi, quantum ad ſuas qualitates, quæ ſunt principia motus localis, vt leuitas & grauitas, & de motu locali ipſorum elementorum, in tertio quidem ſecundum opinionem antiquorũ,in quarto autem ſecundũ opinionem propriam.ne tempus conteramus in enarrandis antiquorum opinionibus, formabimus ſuper tertio & quarto libro ſimul duos tractatus.

In primo determinabitur de qualitatibus motuis ſecũdum locum,quæ ſunt in elementis.

In ſecundo determinabimus de motu & quiete elementorum,addentes conſiderationem de figura elemẽtorum, & aduerte ꝙ conuenienter hæc conſideratio præcedit cõſiderationẽ,quæ fit de elementis in lib.de generatione: nã eleméta poſſunt conſiderari, inquantũ ſunt mobilia motu locali per grauitatẽ & leuitatẽ, & inquantũ ſunt mobilia motu alterationis per caliditatẽ & frigiditatẽ,ſiccitatem, & humiditatẽ.ibi conſideratur primo modo:& in libro de generatione,ſecũdo modo.& quia motus localis eſt prior inter omnes ſpecies motus,vt probat in Octauo Phyſicorum.Ideo cõſideratio de elemẽtis,prout ſunt mobilia localiter,p̃cedit conſiderationẽ,ꝓut ſunt mobilia alteratione.

TRACTATVS I. SVPER tertium & quartum librum de Cælo,in quatuor capita diuiſus.

IN primo tractatur vtrum inter elementa detur elementum ſimpliciter graue vel leue, & elemẽtum ſecundum reſpectum graue vel leue.

In ſecundo pertractatur vtrum elementum exiſtens in ſuo naturali ſitu ſit graue vel leue.

In tertio pertractatur vtrũ grauitas & leuitas ſint formæ ſubſtantiales elementorum.

In quarto pertractatur vtrum ex grauitate & leuitate poſsimus probare eſſe quatuor elementa,& non plura,nec pauciora.

CAPVT I.

An inter elementa detur corpus ſimpliciter graue vel leue,vel potius reſpectiuè.

CIrca caput primum faciam duo.primò ponam diffinitiones grauis & leuis ſimpliciter & reſpectiuè,ſecundo ponam aliquas concluſiones.

Graue ſimpliciter eſt illud,quod in quocunque triũ elementorum ponatur,ſcilicet aquæ,aeris,ignis,eſt aptum natum deſcẽdere & illis ſubeſſe.Leue ſimpliciter eſt illud qđ in quocũque trium elementorum ponatur, ſcilicet terræ, aquæ,aeris,eſt aptum natũ aſcendere,& illis ſupereminere.Graue reſpectiuè eſt illud quod cõparatũ vni elemento eſt aptũ natum deſcendere & comparatũ alteri eſt aptum aſcendere,vt oleum eſt graue ſecũdum quid,nam poſitum in aere deſcendit,poſitum in aqua aſcendit.Leue reſpectiuè eſt illud qđ comparatum vni elemento eſt aptum natũ aſcendere,& comparatum alteri eſt aptum deſcendere, vt aer poſitus in aqua aſcendit,poſitus in igne deſcendit.

Ex iis diffinitionibus pono aliquas concluſiones.

Prima,Terra eſt ſimpliciter grauis. probatur vt experiẽtia docet,in quocunque elementorum trium ponatur ſi nõ eſt impedita deſcendit.ergo ex diffinitione grauis ſimpliciter terra eſt abſolutè,id eſt,ſimpliciter grauis.

Secunda concluſio,Ignis eſt ſimpliciter leuis.probatur, experientia docet,In quocũque trium elementorum inferiorũ ponatur,ſi non eſt impeditus aſcendit & illis eminet. ergo eſt ſimpliciter leuis, conſequentia patet ex diffinitione leuis ſimpliciter.

Tertia concluſio,Aqua & aer ſunt graues & leues reſpectiuè.probatur,aqua ſi ponitur in viſceribus terrę ceſſante impedimento aſcendit, ſi autem ponatur in aere deſcẽdit. ſimiliter aer incluſus in aqua ceſſante impedimento aſcendit.ſi aũt poneretur in igne,deſcẽderet niſi corrũpatur ab igne.ergo ſunt graues & leues reſpectiuè.conſequẽtia patet ex diffinitione grauis & leuis reſpectiuè.antecedẽs verò probat ſic,grauiora naturaliter appetũt eſſe ſub leuiorib⁹ & leuiora ſupeminere grauiorib⁹, ſed aqua eſt grauior aere.ergo naturaliter appetit eſſe ſub aere,& eſt leuior terra,ergo naturaliter appetit ſupereminere ipſi terrę.ſi r aer eſt leuior aqua.ergo naturaliter appetit ſupereminere ipſi aquæ,& eſt grauior igne,ergo nãliter appetit ſubeſſe igni.

Sed nota,ꝙ aqua & aer non habent duas qualitates,ſcilicet grauitatem & leuitatem,nec vnam qualitatem commixtam ex grauitate & leuitate:ſed aqua habet vnam ſimplicem

plicem qualitatẽ,qua eſt apta nata ſubeſſe leuiori& ſupereſſe grauiori.ſimiliter aer habet vnam ſimplicem qualitatem,qua eſt aptus natus ſupereſſe grauiori,& ſubeſſe leuiori.Idem dico de quibuſdam elementatis quorum quædam ſunt ſimpliciter grauia ex prædominio terræ,vt lapides & metalla,quæ in nullo triũ ſuperiorum elementorum quieſcunt, ſed non impedita ad terram deſcendũt, quædã ſunt ſimpliciter leuia ex prædominio ignis,vt vapores igniti ſicut eſt ſtella comata,quæ in nullo triũ elementorũ inferiorum quieſcit, vt diximus in primo Meteororũ:quædã ſunt grauia & leuia reſpectiuè ex prædominio aeris, vt oleum quod ſupernatat aquam,eſt tamẽ ſub aere, & ligna quæ ſupernatant eò ꝙ ſunt poroſa, & plura alia. ex iis igitur patet quomodo quædam ſunt ſimpliciter grauia vel leuia, quædam autem reſpectiuè.

CAPVT II.

Nũ graue in ꝓprio loco grauitatẽ,& leue ſimiliter habeãt.

CIrca caput ſecũdum perſcrutandum eſt, vtrum elemẽtum graue puta terra exiſtens in ſuo loco naturali habeat grauitatem.Idem dico de leui reſpectu leuitatis,ibi faciam duo.

Primò ponam diſtinctionem.

Secundò aliquas concluſiones.

Diſtinctio eſt hæc, grauitas ſumitur dupliciter. primò pro qualitate quadam habituali cõſequente formã ſubſtãtialem rei grauis inclinante habitualiter non actu rem grauem ad motum,& dicitur grauitas habitualis. ſecũdò pro qualitate quadam actualiter inclinante rem grauẽ ad motum remoto impedimento,& dicitur grauitas actualis:eadem diſtinctio poteſt fieri de leuitate, nota tamẽ ꝙ eſt eadem qualitas numero grauitas habitualis & actualis. ſed dicitur habitualis inquantũ poteſt inclinare rem grauẽ ad motum& non actu inclinat,& dicitur actualis inquantum actu inclinat.Ex hac diſtinctiõe pono aliquas cõcluſiones.

Prima, Elementum graue exiſtens in ſuo loco naturali habet grauitatem habitualem.probatur, grauitas eſt qualitas naturalis conſequens formã rei grauis,ſicut paſſio ſuũ ſubiectum,ergo nunquam poteſt remoueri à re graui,niſi corrumpatur forma rei grauis.ergo res grauis ſiue ſit in loco ſuo naturali,ſiue nõ ſemper habet grauitatem nõ actualem,vt probabitur.ergo habitualem.Præterea eadem qualitate intrinſeca res mouetur ad ſuũ locum & quieſcit in eo, ſed res grauis per grauitatem mouet ad locum ſuum, quando eſt extra locum ſuũ & non impedita.ergo per grauitatem quieſcit in loco ſuo,& ſic exiſtens in ſuo loco habet grauitatem habitualem,licet non actualem.

Secunda concluſio,elementũ graue exiſtẽs in loco ſuo naturali non habet grauitatem actualem. probat, elementum graue exiſtens in loco ſuo naturali non inclinatur ad motum actualiter.quieſcit enim naturaliter in loco ſuo.ergo non actualiter inclinat ad motum, ſi non inclinatur actualiter ad motum.ergo non habet actualem grauitatem. patet conſequentia ex diſtinctione data.

Ex hac concluſione ſequitur correlarie ꝙ terra exiſtẽs in medio mundi non ponderat,quia non eſt actu grauis, ſi quis autem conatur extrahere eam ex ſuo ſitu naturali fit actu grauis, quaſi reſiſtens violentanti. ſimiliter aqua exiſtens in loco ſuo non eſt actu grauis,& hinc eſt ꝙ ſiquis ingrediatur ad profundũ maris vel fluminis non ſentit pondus aquæ, licet ſupra ſe habeat magnam quãtitatẽ aquæ. idem dico de aere & de igne,dum exiſtunt in ſuo ſitu naturali. & hoc eſt confirmatum auctoritate Archimedis, qui dicit in libro de ponderibus, nullum corpus in ſeipſo graue eſt,nec aqua in aqua,nec oleum in oleo eſt graue,ſed tu intellige de actuali grauitate.

Sed nota ꝙ debet intelligi concluſio,quando elementa permittũtur in ſua naturalitate, quod ideo dico quia ſi aliqua pars ignis auferatur de ſphæra ignis & latera ignis nõ concurrant ad replendũ illum locum, tunc aer accendet, & ſic tunc ſequitur quòd aer exiſtens in ſuo proprio loco, habeat leuitatem actualem:quod quidem cõcedam ſtante hypotheſi,ne detur vacuum, ſed hoc non conuenit aëri vt aër, ſed ad fugiendum defectum naturæ, id eſt, vacuum. Hæc ſufficiant de ſecundo capite.

CAP. III. *Num grauitas & leuitas ſint ſubſtantiales formæ his quibus attribuuntur.*

CIrca caput tertium perſcrutandum eſt,vtrum grauitas & leuitas ſint formæ ſubſtantiales grauiũ & leuiũ, & ſine aliqua diſtinctione pono aliquas concluſiones.

Prima concluſio, Grauitas non eſt forma ſubſtantialis elemẽti grauis,idem intellige de leuitate,& probatur qua drupliciter,primò,grauitas & leuitas ſunt per ſe ſenſibiles ſecundũ tactum,vt patet, ſed nulla forma ſubſtantialis eſt per ſe ſenſibilis, nec alia ſubſtantia niſi per ſuas qualitates ſenſibiles,vt patet in ſecundo de Anima,remotis enim omnibus qualitatibus ſenſibilibus à pomo,non caderet ſubſtãtia pomi ſub aliquo ſenſu. ergo grauitas & leuitas nõ ſunt formæ ſubſtãtiales. Secũdò ſubſtãtia non eſt cõtraria ſubſtantiæ,vt dicitur in prædicamentis,ſed grauitas contraria tur leuitati.ſunt enim principia contrariorum motuũ,ſcilicet ſurſum& deorſum.ergo grauitas & leuitas nõ ſunt formæ ſubſtãtiales.Tertiò nulla ſubſtantia recipit magis &minus,ex libro prædicamentorũ, ſed grauitas & leuitas recipiũt magis & minus, nã vna pars terræ eſt grauior altera, puta quado eſt magis condenſata : & vna pars aeris eſt leuior altera, puta quãdo eſt magis depurata. ergo non ſunt formæ ſubſtãtiales.Quartò,manente eadem forma ſubſtãtiali variat grauitas & leuitas. ergo non ſunt formæ ſubſtãtiales. conſequentia patet, quia forma ſubſtantialis conſiſtit in indiuiſibili,ſicut differentia ſpecifica. antecedẽs probatur.nam manente eodem fumo quando eſt calidus ,eſt leuis & aſcendit:quando eſt refrigeratus,eſt grauis nec aſcẽdit, & tamen remanet eadem forma ſubſtantialis, ex quo remanet idem fumus numero.

Secunda concluſio, Grauitas & leuitas ſunt qualitates naturaliter poſteriores caliditate &frigiditate,humiditate,& ſiccitate.probat,calefaciẽs primò intẽdit producere caliditatẽ, quoniã omne agens ſibi ſimile intendit, ad quã caliditatem conſequenter generat grauitas vel leuitas,ſecundum quod exigit forma ſubſtantialis rei genitæ,ſimiliter frigefaciens primò intendit producere frigiditatẽ ad quam conſequitur grauitas vel leuitas,ſecundũ quod materia eſt apta nata recipere alterum ipſorum, ſignum eſt ergo ꝙ leuitas & grauitas ſunt qualitates naturaliter poſteriores caliditate & frigiditate,humiditate, & ſiccitate.

Sed contra hanc ſecundam concluſionem videtur eſſe inſtantia talis,qualis eſt ordo inter motum localem & motum alterationis,talis videtur ordo inter principia horum motuum, ſed motus localis eſt prior motu alterationis & omni alia ſpecie motus,vt probatur in 8. phyſ.ergo grauitas & leuitas quæ ſunt principia motus localis ſunt qualitates priores caliditate & frigiditate quæ ſunt principia motus alterationis.

Ad hoc dicitur ꝙ motus localis eſt prior alteratione prioritate perfectionis,ſed nõ prioritate generatiõis, imò eſt vltimus ſecundum generationem.nam videmus in animalibus & in grauibus & in leuibus quod eſt neceſſe priꝰ eſſe gnãtionem animalis,q̃ etiam præcedit alteratio,vt dicitur in 6. phyſ. ante q̃ animal moueatur de loco ad locũ, & eſt neceſſe prius gnãri ignem,q̃ moueatur ſurſum,&qa hìc loquimur de prioritate generationis ꝙ ſc.prius generantur caliditas & frigiditas quã grauitas & leuitas. ideo negatur ꝙ motus localis eſt prior generatione quàm alteratio,ſi autem dicatur quòd eſt prior perfectione concedi tur,ſed non eſt ad propoſitum concludendum.

CAP. IIII. *Num ex grauitate & leuitate haberi poſſit quatuor tantùm elementa eſſe.*

CIrca caput quartum perſcrutandũ eſt vtrum ex grauitate & leuitate poſſumus concludere eſſe quatuor elementa nec pauciora nec plura, & antequam probentur concluſiones,proponenda ſunt aliqua : igitur præmitto duo,primum eſt ꝙ numerum elementorũ poſſumus inueſtigare dupliciter, primò per combinationes compoſſibiles,quas conſtituunt caliditas & frigiditas, humiditas & ſiccitas.& ſic per has qualitates alteratiuas inueſtigabimus numerum elementorum in libro de generatione & corruptione. ſecundò poſſumus idem inueſtigare per numerum qualitatum motiuarũ ſecundum locum quæ ſunt grauitas & leuitas. & ſic inueſtigatur in hoc quarto libro de cælo : ſecundũ eſt quod diximus in primo libro,ꝙ quilibet motus ſimplex eſt naturalis alicui corpori ſimplici ita ꝙ idem corpus non poteſt moueri duobus motibus ſimplicibus,nec idem motus ſimplex poteſt eſſe naturalis duobus corporib.ſimplicibus,ex quo ſequitur,ꝙ quot ſunt motus ſimplices recti diſtincti ſpẽ,tot ſunt qualitates motiuæ quæ ſunt principia horũ motuum ſimplicium,& tot erunt

corpor

corpora ſimplicia mobilia motu recto & non plura, nec pauciora. Stantibus his pono quatuor concluſiones, tres quidem præuias,aliam autem reſponſiuam.

Prima concluſio, Ad ſaluādum omnes motus ſimplices rectos nō ſufficit vna ſola qualitas motiua, vt exiſtēs principium omnis motus ſimplicis recti.antequā ꝓbetur præmitto ꝙ ſenſu deprehendimus quatuor motus ſimplices rectos ſpecie diſtinctos,ſ.motus ſimplex ad medium mundi,hic eſt motus terræ: & motus ſimplex à medio ſurſum, & hic eſt motus ignis:& motus ad locum vbi eſt aqua, id eſt,immediatè ſuper terram,& hic eſt motus aquæ,& motus ad locum vbi eſt aer,id eſt,immediatè ſub igne, & hic eſt motus aeris. hac declaratione facta, ſic probo concluſionem,Si eſſet tātùm vna qualitas motiua quæ eſſet principium horum quatuor motuū, ſequeretur ꝙ eadem qualitas naturalis inclinaret ad contraria loca, cùm videamus terram inclinari deorſum,& ignem ſurſum.Sed hoc eſt impoſsibile, quia omnis potentia naturalis eſt terminata ad vnum, ſicut calor terminatur ſolùm & per ſe ad calefaciē dum& non ad infrigidandum,cùm ergo videamus terram & ignem inclinari ad contraria loca, ſequitur quòd eſt alia qualitas motiua in terra,& alia in igne.

Secunda cōcluſio,Ad ſaluādum quatuor motus ſimplices rectos dictinctos ſpecie non ſufficiunt duæ qualitates motiuæ contrariæ, & probaſ ſic, Si eſſent in elementis ſolùm duæ qualitates cōtrariæ, ſequeretur ꝙ non poſſemus ſaluare ea quæ apparent in elementis.nam ſint duæ qualitates contrariæ A, & B,& pono quod A inclinet deorſum,& B ſurſum,tūc quæro quare aqua eſt grauior aere & magis inclinatur deorſum quàm aer.&non potes reſpondere niſi altero duorum modorū, primus eſt, quia aqua plus habet de A,quàm aer.ſecundus eſt quia proportio ipſius A ad B, eſt māior in aqua quàm in aere.ſed nullus horum modorū ſufficit: non primus, quia magnus aer eſſet grauior parua aqua,nā plus de A,eſt in magno aere quàm in parua aqua: nec ſecūdus modus ſufficit,quia eſſent æquales gradus ad inuicem in magna aqua & parua aqua, ſicut ſi aliquid ſit vniformiter tepidū,qualis eſt proportio caliditatis ad frigiditatem in toto,talis eſt in parte,vt ſi in toto eſſent quatuor gradus caliditatis& duo frigiditatis,tūc in medietate eſſent duo gradus caliditatis & vnus frigiditatis:ſed eadem eſt proportio quatuor ad duo & duorum ad vnū, nā vtrobique eſt dupla, & tamen apparet quòd omnia dicta conſequentia ſunt falſa.ergo falſum eſt quòd ſufficiāt duę qualitates contrariæ ad ſaluandum quatuor motus ſimplices in elementis.

Tertia concluſio,Ad ſaluandum quatuor motus ſimplices rectos ſufficiunt quatuor qualitates motiuæ, nec plures requirūtur.& probatur ſic, per has quatuor qualitates poſſumus ſaluare ea quæ apparent circa hos quatuor motus ſimplices.ergo illæ ſufficiūt. probaſ antecedens, nam ſint hæ qualitates A,B, C, D:poſſumus dicere ꝙ A inclinat ad medium mundi,& B inclinat ad locum ſurſum ſimpliciter,&C inclinat ad locum deorſum reſpectiuè,ſ.eſſe ſuper terram,& eſſe ſub aere, & D inclinat ad locum reſpectiuè ſurſum, ſcilicet eſſe ſub igne & eſſe ſuper aquam immediatè.Item per has qualitates poſſumus ſaluare ea quæ apparent circa elementa,ex quibus pono quatuor.

Primò ſi quæraſ, quare omnis aqua eſt omni aere grauior,& omnis aer eſt omni aqua leuior:reſpōdeō ꝙ hoc ió eſt, quia omne B, quod eſt qualitas aquæ inclinat ad eſſe ſub aere:&omne C,quod eſt qualitas aeris inclinat ad eſſe ſuper aquā,nā ſic ſe habent loca naturalia ad quæ inclinat.

Secundò ſi quæratur,quare magna aqua exiſtēs in aere eſt grauior paruo globo terræ, cùm tamen paruus globus terræ ſit ſimpliciter grauis,aqua autem eſt ſolū reſpectiuè grauis,vt dictū eſt ſuprà.reſpondetur ꝙ hoc ideo eſt,quia tam qualitas A,quæ eſt ipſius terræ, quàm qualitas B, quæ eſt ipſius aquæ, inclinant eſſe deorſum dū exiſtunt in aere, & poſito quod eſſent æqualis magnitudinis, dico ꝙ vtraque qualitas inclinaret eſſe deorſum, ſed qualitas A, fortius inclinaret,quia terra eſt ſimpliciter grauis.

Tertiò, ſi quæraſ in qua proportione terra eſt grauior aqua,reſpōdeō ꝙ ſi terra & aqua exiſtāt in aere vel in igne cùm vtraque inclineſ eſſe deorſum,& determinata velocitate licet non æquali,ꝙ habent aliquam proportionem ad inuicem. Si autem aqua exiſtat in terra vel terra in aqua, nullam proportionem habent in grauitate, nam aqua exiſtens in terra nō poteſt dici grauis, inclinaretur enim eſſe ſub terra. quod eſt falſum, imò inclinatur eſſe ſuper terrā, &ideo poteſt dici leuis reſpectiuè,ſed nullo modo grauis reſpectu terræ.ſimiliter ſi terra ponaſ in aqua, terra quidē diceſ grauis,quia inclinatur eſſe ſub aqua,ſed aqua exiſtēs in loco ſuo naturali non pōt dici grauis niſi habituali grauitate, vt diximus ſuprà:quia nullum elementū exiſtens in loco ſuo naturali poteſt dici graue vel leue actu.

Quartò, ſi quæratur quare lignū & oleum in aqua ſunt leuia,ſed in aere ſunt grauia,in aere enim deſcendunt, ſed in aqua ſupernatant.reſpondetur,ꝙ ideo lignum ſupernatat in aqua,quia habet multū de aere in ſeipſo propter poroſitates, intantum ꝙ aer exiſtens in ligno ſi lignum ſit in aqua habet fortiorem tractum ſurſum quàm deorſum, & ideo facit ipſum aſcendere ad ſuperficiem aquæ:ſed in aere,aer nō haberet tractum ſupra ſe,nec infra, ſed terra tra heret deorſum,& ideo lignum exiſtēs in aere deſcendit, ſi militer de oleo in quo magis abundat aqua quàm aer,ſi eſt in fundo aquæ,aer trahit ipſum ad ſupficiē aquæ, cū aqua nō trahat exiſtens in ſuo loco naturali,vt dictū eſt ſuperiꝰ, ſed ſi eſt in aere,aqua trahit oleum deorſum, aer verò exiſtens in ſuo loco non trahit, quia in ſuo loco exiſtēs nō eſt grauis nec leuis actualiter.& ideo oleum deſcēdit,&id totū prouenit ex dictis quatuor qualitatibus,ſcilicet A,B,C, D.per A,deſignatur grauitas terræ abſoluta,per D,deſignatur leuitas ignis abſoluta,per B, deſignatur grauitas aquæ reſpectiua,per C,deſignatur leuitas aeris reſpectiua.

Quarta cōcluſio reſpōſiua, Per has qualitates quatuor motiuas pōt cōcludi ꝙ quatuor ſūt elemēta nec plura,nec pauciora.ꝓbaſ ſic, quatuor ſunt qualitates motiuæ q̄ ſunt principia quatuor motuum ſimpliciū,nec pauciores ſufficiūt,nec plures requirunt ꝓ præcedētes cōcluſiones. ergo quatuor ſunt motus ſimplices recti diſtincti ſpecie.tūc vltrà,ſi quatuor ſunt motꝰ ſimplices recti diſtincti ſpecie. ergo ſūt quatuor corpora mobilia ſimplicia iis quatuor motibus rectis ſimplicibꝰ,& nō poſſunt eſſe pauciora nec plura.nā dictū eſt in 1.libr. ꝙ vnus motus ſimplex eſt tm̄ vnius corporis ſimplicis.ergo quot ſunt motus ſimplices recti diſtincti ſpecie, tot ſunt ꝑcisè corpora ſimplicia mobilia iis motibus. cū ergo quatuor ſunt ij motꝰ ſimplices, quatuor erūt corpora ſimplicia mobilia diſtincta ſpecie,& hęc corpora dicunt quatuor elemēta,ex q̄bus oīa inferiora mixta cōponuntur.ergo ſequiť ꝙ ex iis quatuor qualitatibus motiuis poſſumus concludere quatuor eſſe elementa precisè.

Si autem quæratur quomodo iſti quatuor motus ſimplices diſtinguuntur ſpecie,dico ꝙ hoc contingit ex duobus. Primò quia qualitates motiuæ quæ ſunt principia formalia horum motuum diſtinguūtur ſpecie,nam grauitas abſoluta terræ, & leuitas abſoluta ignis ſunt qualitates contrariæ,ergo diſtinctæ ſpecie: ſimiliter grauitas reſpectiua aquæ,& leuitas reſpectiua aeris ſunt cōtrariæ, licet non ita perfecta contrarietate ſicut duæ præcedentes, ergo quatuor motꝰ recti ſimplices diſtinguūtur ſpecie,quia cauſant à quatuor principiis formalibus diſtinctis ſpecie & contrariis. Secūdò hoc cōtingit ex locis ad quos ſunt ij quatuor motus, nā locus deorſum ſimpliciter ad quē mouet terra, & locus ſurſum ſimpliciter ad quem mouetur ignis, ſunt contrarij & diſtincti ſpecie.ſimiliter locus deorſum reſpectiuè ad quem mouetur aqua, & locus reſpectiuè ſurſum ad quem mouetur aer, ſunt contrarij, licet non perfectè, quia non maximè diſtant,& diſtincti ſunt ſpecie, quia neuter eorū pōt eſſe locus naturalis aquæ & aeris ſimul. Quia ergo loca ad quæ ſunt ꝑdicti quatuor motus ſimplices:diſtinguuntur ſpecie,non eſt mirum ſi quatuor motus ſimplices diſtinguūtur ſpecie:&per conſequens quatuor elementa mobilia iis quatuor motibus ſimplicibus diſtinguuntur ſpecie. hæc de præſenti tractatu ſufficiant. nunc ſupereſt quædam argumenta ſoluere.

Contra primum cap. probatur ꝙ terra non eſt grauis ſimpliciter,ſic,quod eſt graue ſimpliciter eſt graue in ſummo,ſed terra non eſt grauis in ſummo:ſicut calidū ſimpliciter vel abſolutè eſt calidū in ſummo, nam ſumpta quacūque parte terræ,& cōparata alteri parti,vel eſt maior, vel eſt minor,vel ęqualis.ſi maior,ergo eſt grauior:ſi minor,ergo eſt minus grauis:ſi æqualis, ergo eſt æquè grauis. ergo terra nō eſt grauis in ſummo. In ſummo enim non datur gradus,per conſequens terra non eſt grauis ſimpliciter:eodem modo poteſt argui de igne,ꝙ nō ſit ſimpliciter leuis. *Cōtra primū cap.*

Ad hoc dicitur ꝙ graue ſimpliciter dicit tribus modis. Primò illud dicit graue ſimpliciter quo nihil eſt grauius, & dicitur

& dicitur graue in ſummo. Secundò, dicitur illud graue ſimpliciter, cuius grauitati nullus gradus leuitatis eſt admixtus, ſic dicitur ignis calidus ſimpliciter, quia ſuo calori nullus gradus frigiditatis eſt admixtus. Tertiò dicitur illud graue ſimpliciter, quod eſt aptum natum deſcendere in quocunque trium elementorum ponatur. & ſic intelligimus quamlibet partem terræ eſſe grauem ſimpliciter, licet non ſit grauis ſimpliciter primo modo, vt argumentũ probat. eodem modo diſtinguẽdum eſt de leuitate ſimpliciter reſpectu ignis, & ſic apparebit quomodo ſit leuis ſimpl'r.

Sed iterum inſtatur, probando ꝙ non quælibet pars terræ ſit grauis ſimpliciter tertio modo, nam corpora atoma, quæ videntur in radiis ſolaribus in aere diſcurrentia, ſunt particulæ terræ & tamen non deſcendunt. ergo non quælibet pars terræ eſt grauis ſimpliciter tertio modo.

Reſpondetur ꝙ vtique tales particulæ ſunt aptæ natæ deſcendere, ſed ꝙ non deſcẽdant, ratio eſt, quia ex ſua paruitate non poſſunt diuidere aerem exiſtentem ſub eis, & ideo in aere detinẽtur, nõ quidem naturaliter, ſed violẽter.

Contra 2. Contra ſecundum caput probatur ꝙ elementum exiſtens in loco ſuo naturali eſt graue actu vel leue, ſic, ſi aliquis conatur eleuare partem terræ exiſtentem in loco ſuo naturali, terra reſiſtit eleuanti ex ſua ponderoſitate. ergo habet grauitatem actu.

Ad hoc dicitur ꝙ quando quis conatur extrahere terrã ex loco ſuo illa grauitas habitualis fit actualis, vt reſiſtat violentanti, vnde dico ꝙ terra eſt actu grauis quoties detinetur extra locum ſuum vel abſtrahitur à loco ſuo per violentiam, ex hoc tamen non ſequitur quòd terra in ſe præcisè conſiderata exiſtens in loco ſuo ſit actu grauis.

Prætereà ſi fiat foramen in terra, aqua quæ prius exiſtebat in loco ſuo deſcendit ad replendum foramen. ergo aqua exiſtens in loco ſuo eſt actu grauis.

Ad hoc dico ꝙ ſitus proprius aquæ eſt eſſe ſuper terrã immediatè, vnde quando fit foramen per ſubtractionẽ terræ, aqua deſinit eſſe in ſuo ſitu naturali, & ideo deſcendit ad fundum foraminis, vt ſit immediatè ſuper terram. vnde ad argumentum dico ꝙ facto foramine in terra ſuper q̃ eſt aqua, aqua fit actu grauis, q̃ deſinit eſſe ĩ loco ſuo naturali.

Contra 3. Contra tertium caput probatur ꝙ grauitas & leuitas ſunt formæ ſubſtantiales grauium & leuium, ſic, grauitas & leuitas ſunt principium intrinſecum motus & quietis in re graui & leui, ergo ſunt natura, ſi ſunt natura, certum eſt quòd non ſunt materia. ergo ſunt forma rei, certum eſt enim ex 2. Phyſ. quòd natura non dicitur niſi de materia & forma rei naturalis.

Ad hoc dicitur, ꝙ diffinitio naturæ non competit omni principio intrinſeco motus & quietis, ſed ſolùm principio primo, quod eſt forma rei. & quia grauitas & leuitas non ſunt prima principia motus grauium & leuium, ſed ſolùm vt inſtrumenta, vt dicemus in tractatu ſequen. Ideo nego quòd grauitas & leuitas licet ſint formæ accidẽtales quòd ſint propriè natura.

Contra 4. Contra quartum caput, probatur ꝙ poſſunt eſſe plura elementa quàm quatuor ſic, inter duo contraria nõ inconuenit dari plura media quàm duo, ſicut patet ꝙ inter albedinem & nigredinem dantur plures colores medij: ſed grauitas ſimpliciter terræ, & leuitas ſimpliciter ignis ſunt duo contraria extrema, vt ab omnibus conceditur. ergo non inconuenit inter eas dari pluſquam duas qualitates motiuas medias, & p conſequẽs dari pluſquam quatuor elementa.

Ad hoc dicitur ꝙ maior eſt vera, ſolùm quando media componuntur ex extremis, & nõ ſunt qualitates ſimplices, vt patet de coloribus mediis in quibus ſeruãtur aliqui gradus albedinis & aliqui gradus nigredinis. Quando autem media ſunt qualitates ſimplices & non componuntur ex extremis, dico maiorem eſſe falſam: ſic eſt in propoſito, nam grauitas aquæ non eſt qualitas compoſita ex grauitate terræ & leuitate ignis, ſed eſt qualitas ſimplex, qua aqua eſt apta nata eſſe ſuper terram & eſſe ſub aere. idem dico de leuitate aeris ꝙ eſt forma ſimplex, qua aer eſt aptus natus eſſe ſuper aquam & eſſe ſub igne.

Si autem quæratur, quare dicantur qualitates motiuæ mediæ ſi non componuntur ex extremis, dico ꝙ dicuntur qualitates motiuæ mediæ, quia ſunt principia mouendi ad loca media, q̃ ſunt locus aquæ & aeris, ſicut dicuntur grauitas terræ & leuitas ignis qualitates extremæ, quia ſunt principiũ mouẽdi ad loca extrema, q̃ ſunt centrũ mũdi & concauum orbis lunæ. Hæc ſufficiant ꝓ præſenti tractatu.

TRACTATVS II. SVper tertio & quarto libro de Cælo: De Motibus & figura elementorum, in quatuor capita diuiſus.

TRactatum ſecundum ſuper tertio & quarto libro, In quo agendum eſt de motu & Figura elementorum, diuidimus in quatuor capita.

In primo perquirendum eſt à quo moueantur effectiuè grauia & leuia.

In ſecundo quæritur ſi grauia & leuia non impedita moueantur naturaliter per lineas breuiſſimas.

In tertio quæritur ſi aer mouetur in proiectione lapidis vel alterius proiecti.

In quarto quæritur, ſi elementa habent ſecundum ſe alia quam figurã ſibi naturalem, puta circularẽ vel rectilineã.

CAPVT I.

Grauia & leuia à quo effectiuè moueantur.

CIrca primum caput inquirendum eſt à quo mouentur effectiuè grauia & leuia, & ibi dicam tres concluſiones, quarum prima hæc eſt, Licet loca naturalia ſint cauſa finalis & conſeruatiua grauium & leuium, tñ non ſunt mouẽtia effectiuè grauia & leuia. prima pars probatur, nã graue & leue naturaliter appetit eſſe in ſuo loco naturali & ibi conſeruatur, vt ignis ſurſum, & terra deorſum. ergo vt finẽ ſuũ, & conſeruatiuũ ex virtute cæli vt diximus in 4. phyſ. grauia & leuia ſibi conſtituunt loca naturalia. ſecunda pars ſic ꝓbatur, mouens effectiuè debet eſſe ſimul cũ moto ex 7. phyſ. ſed locus naturalis non eſt ſimul cum graui qñ mouetur ad locũ ſuum. Quando. n. eſt lapis in loco ſuo naturali quieſcit in eo, qñ aũt non eſt in ſuo loco, mouet ad ipſum ſi ñ eſt impeditus. ergo graue & leue non mouent naturaliter & effectiuè à ſuis locis naturalib.

Secunda concluſio, Graue & leue mouentur principaliter effectiuè à ſuo generante, ſiue illud ſit cælum, ſiue planeta, ſiue aer. probatur ſic, qui dat formam rei graui dat effectiuè ea quæ conſequuntur ad formam, vt qui dat formã homini dat eſſe riſibile & ridere ipſi homini. ſed generans dat formam rei graui, puta cælum, vel planeta ſuo influxu cauſans lapidẽ dat formã lapidi. ergo & qualitates lapidis, ſ. duritiem & grauitatem & motum, ſc. moueri deorſum.

Tertia concluſio, Graue & leue non mouentur effectiuè à ſuis formis ſubſtantialibus. probatur, omne quod mouetur à ſua forma ſubſtantiali mouet ſeipſum, quia omne tale habet in ſeipſo principium actiuum ſui motus: ſed graue & leue nõ mouet ſeipſum (omne enim mouens ſeipſum eſt animatum, ex 8. Phyſic.) ergo, &c. ꝙ ſi quæratur vtrum grauitas & leuitas poſſint dici principia actiua intrinſeca motuum in graui & leui: reſpondeo, ſecundum doctrinam quam communiter Thomiſtæ ſequuntur, ꝙ ſecundum diuerſam rationem poſſunt dici principia actiua & paſſiua. vnde aduerte ꝙ vnũquodque mobile proprio motu mouetur per aliquam qualitatem ſibi inhærentem quæ eſt ſicut principium paſſiuum ſui motus, cuiuſmodi eſt grauitas & leuitas in motu locali, iis etiam qualitatibus ineſt virtus ſiue actus generãtis ad motum localem, vnde eſt ꝙ quando que hę qualitates dicuntur principia actiua motus, inquantum, ſcilicet ſunt inſtrumenta generantis, quod eſt mouens primum & principale grauium & leuium, quandoque verò principia paſſiua dicuntur, quia ſcilicet ſunt effectus generantis. effectus enim inquantum huiuſmodi habent rationem paſſiui, quia per paſſionem ſubiecti efficitur de quo educitur. quædam enim agentia non ſolùm proprios effectus cauſant, ſed ſimul etiam ſua inſtrumenta, & generans ignem non ſolùm cauſat motum cuius, ſed ad motum cuius facit leue in igne, vnde leue quandoque actiuum quandoque paſſiuum principium motus dicitur, &c.

Quòd ſi iterum quæratur quando generans eſſet corruptum, quæro à quo moueantur graue & leue, ſi non moueantur à ſua forma ſubſtantiali. Reſpondet B. Tho. in quæſtione de Potentia Dei. q. 3. artic. 11. vbi dicit ꝙ mobile tandiu mouetur à principali agente, quandiu tenet virtutem ſibi impreſſam à principali agente, vnde ſagitta tandiu mouetur à ſagittante, quandiu manet vis impulſus ſagittantis. ſimiliter in ſemine dicitur, nam ſemen tandiu intelligitur moueri ab anima generantis, quandiu remanet virtus impreſſa ab anima generantis, ſic in oppoſito

tand

tandiu dicitur graue moueri à generante, quandiu remanet virtus impreſſa à generante in ipſo graui, hæc autē virtus ſemper remanet in ipſo graui, quoniā conſequitur formam ſubſtantialem rei grauis, vnde dato caſu q̄ generans eſſet corruptum ſecūdum ſe virtualiter, tamen remanet in ipſo graui, & ſic dicitur moueri à generante, ſiue formaliter ipſo, ſcilicet exiſtente in rerum natura, vel virtualiter propter ſuam virtutem impreſſam in re graui.

Et nota, q̄ prædictæ concluſiones ſemper intelliguntur de mouente per ſe, nam mouens per accidens non eſt generans, ſed remouens obſtaculum, quod quidem dicitur mouens per accidens, quoniam remouens obſtaculum nō dat aliquam virtutē graui, qua moueatur, ſed ſolùm remouet impedimentum, quo remoto, per virtutem ſibi impreſſam à generante mouetur deorſum. ſicut remouens tabulam ſuper quam ſit lapis non dat virtutem lapidi, ſed lapis ex ſua grauitate ītrinſeca ſibi impreſſa à generāte moueī deorſū.

Hęc quæſtio propter varias opiniones eſt difficilis, quoniam aliqui tenent, vt Gregorius, & Scotus, & Albertus de Saxonia, q̄ graue mouetur per ſe, & effectiuè à ſua forma ſubſtantiali, vt à mouente proximo, & immediato, à generante verò, vt à mouente primo & vniuerſali: B. Tho. verò tenet in 8. Phyſic. q̄ mouentur effectiuè per ſe immediatè, & proximè à ſuo generante. forma verò ſubſtantialis rei grauis. puta forma lapidis, eſt ſolùm principium formale ſui motus, & grauitas eſt cauſa inſtrumentalis in motu lapidis. verum quia ſolùm epitomen nunc inſtituo, non expedit ſingulas opiniones exactè perſequi, ſed id ſeruatur particulari propoſito, in quo ſequemur ampliſsimam doctrinam Ioannis Caprioli defenſoris B. Tho. in ſecundo ſententiarum, diſtinctione ſexta, quæſt. 1.

CAPVT II.

Nū graue & leue moueantur ad loca ſua per lineas rectas.

CIrca caput ſecundum perſcrutatur, vtrum graue & leue naturaliter moueātur ad loca ſua per lineas breuiſsimas, quæ dicuntur eſſe lineæ rectæ. Ibi eſt duplex opinio.

Prima dicit, q̄ grauia & leuia mouentur per breuiſsimas lineas, quando poſſunt & non ſunt impedita: ſi autem impediuntur tunc mutant appetitum deſcendendi per lineas breuiſsimas, & deſcendunt per lineas obliquas, per quas tunc ſaltem grauia fiunt propinquiora cētro. ſed hæc opinio non valet ex eo, quod ſi appetitus formę rei grauis ita mutaretur, tunc forma grauis eſſet cognoſcitiua, quod eſt falſum. nam ſic mutare appetitum eſt proprium naturarum cognoſcitiuarum, & quæ ex cognitione operantur.

Secunda opinio dicit, q̄ graue appetit deſcendere magis per lineam rectam, quàm per obliquam: ſed q̄ deſcendat per hanc lineam, & non per illam, hoc eſt ſecundum quod applicatur tali, vel tali reſiſtentiæ, ita q̄ ex applicatione alia, & alia ipſius grauis ad medium extrinſecum determinatur, q̄ per talem vel talem lineam deſcendat. & huius ratio eſt, nam ſi aliquando plus appeteret deſcendere per vnam lineam, & aliquando plus per aliam, oporteret concedere ſuum appetitum intrinſecè mutari, & ſic forma rei grauis eſſet forma cognoſcitiua, quod eſt abſurdū dicere.

Sed diceret aliquis, videtur inſtātia circa hoc eſſe, nam quando graue deſcendit per lineam rectam cum difficultate maiori impeditur eius deſcenſus, quàm quando deſcendit per lineam obliquam, ergo ſignum eſt, quòd magis appetit deſcendere per lineam rectam, quàm per obliquā.

Ad hoc dico, q̄ quando graue deſcendit per lineam rectam, difficilius impeditur, quàm cùm deſcēdit per lineam obliquam, non quia habet maiorem appetitum deſcendendi per rectam, quàm per obliquam, ſed quia quando deſcendit per lineam rectam minorem habet reſiſtentiam.

CAPVT III.

An in lapidis proiectione in aere, aer moueatur.

CIrca caput tertium dubitatur, ſi dum ab aliquo proiicitur lapis, aer in tali proiectione moueatur, & à quo mouetur lapis. de hoc ſunt tres opiniones.

Prima opinio dicit, q̄ proiectum poſtquam exiit à manu proiicientis mouetur ab aere inſequente ipſum proiectum, vnde hæc opinio imaginatur, q̄ quando proiectum exit velociter à loco, in quo prius erat natura, abhorrens vacuum, velociter mittit aerem ad repellendum locum, qui quidem aer velociter ſequens attingit proiectum, & ipſum vltrà pellit.

Sed hæc opinio eſt inſufficiens, nam licet aer inſequatur proiectū, ne fiat vacuum, tñ ille aer inſequens non videtur eſſe cauſa motus in ipſo proiecto, nā ille aer qñ inſequeret proiectum, & attingeret ipſum, cū ſit facillimè diuiſibilis, & proiectum non, latera aeris diuiderentur abinuicē, & ſic aer diuiſus nō vltra impelleret proiectū, & ſic ſtatim proiectum defineret moueri. quod eſt falſum ad ſenſum.

Secunda opinio dicit, q̄ manus impellēs proiectum impellit etiam aerem, ſed adhuc dubium remanet, à quo moueatur ille aer, poſtquam manus proiicientis ceſſat mouere, & impellere ipſum, & ſic tāta dubitatio remanet à quo moueatur ille aer, poſtquam diſtat à manu proiicientis ſicut dubitatur, à quo moueatur proiectum.

Tertia opinio, quę eſt B. Th. & verior, dicit q̄ proiectum poſtquam exiit à manu proiicientis mouetur à quadam vi, vel impetu ſibi impreſſo ab ipſo proiiciente, & quando illa virtus ſibi impreſſa paulatim remittitur vſque ad nonum gradum, tunc proiectum definit moueri. ſufficientia huius opinionis manifeſtatur ex hoc, quòd per ipſam omnia apparentia ſaluantur in motu proiectionis, nam ſi quęratur quare proiiciens velocius proiicit, & ad maiorem diſtantiam lapidem, quam plumam.

Reſpondetur hoc eſſe, quia in lapide partes ſunt magis condenſatæ, quàm in pluma, ſicut & ferrum dum ignitur, intenſius recipit calorem ignis, quàm palea.

Item ſi quæratur, quare lancea cum ferro in ſummitate intenſius perforat tabulam, quàm ſolum ferrum, ſi non apponatur in ſummitate lanceæ.

Reſpondetur hoc eſſe, quia in lancea plus recipitur de impetu proiicientis, quàm in ſolo ferro.

Item ſi quæratur, quare rota figuli diu rotatur, etiam ſi gulo non impellente eam. Reſpondetur id eſſe, quia virtus impreſſa à figulo non definit ſecundum ſe totam in vna rotatione, ſed perſeuerat per aliquod tempus, & ideo pluries rotatur etiam figulo non tangente illam.

Ex hoc ergo, q̄ facilè ſaluamus ea, quæ apparent in motu proiectiōis, ſignū eſt q̄ hæc opinio eſt ſufficiēs, & verior. Verùm quia in motu proiectionis eſt neceſſe aerem moueri, vt cedat proiecto dum mouetur, & ne detur vacuum, vt repleat locum, quem proiectum prius occupabat: merito dubitatur, an talis motus aeris ſit aeri naturalis, an violentus, & huic dubio reſpondetur duabus concluſionibus.

Prima cōcluſio, In proiectione lapidis motus aeris præcedentis proiectum vel qui cedit ipſi proiecto eſt violentus. probatur, condenſatio aeris vltra ſuam naturalem denſitatem eſt ſibi violēta, ſed in tali motu talis aer præcedens condenſatur vltra ſuam naturalem denſitatem, niſi enim condenſaretur non cederet proiecto. ergo motus aeris ſic condenſati eſt violentus.

Secunda concluſio, Motus aeris inſequentis proiectum eſt aeri naturalis. probatur, hic motus eſt à naturali inclinatione ipſius aeris, qua mouetur poſt proiectum, ne detur vacuum. cùm ergo hic motus inſit aeri à principio intrinſeco formali, ſequitur quòd ei inſit naturalis.

Sed contra hanc concluſionem datur talis inſtantia. Si motus aeris inſequentis proiectum eſt aeri naturalis, ſequitur q̄ aer moueatur duplici motu ſibi naturali. nam motu naturali mouetur aer ad ſuum locum naturalem, ſicut alia corpora ſimplicia, vt dictum eſt in tract. præced. & ſecundum te mouetur motu naturali inſequens proiectum. ergo aer habet duos motus naturales. quod tamen eſt contra dicta in primo libro, vbi diximus quòd vnius corporis naturalis eſt tantùm vnus motus naturalis.

Ad hoc dicitur, q̄ alicui corpori naturali ineſſe duos motus naturales poteſt intelligi dupliciter. Primò q̄ eidem corpori inſint duo motus naturales ſecundum propriam naturam illius corporis. vt ſi imaginaremur, q̄ igni ſecundum propriam naturam ignis, competeret moueri rectè, & circulariter, ſic dico quod eſt impoſsibile ineſſe eidem corpori naturali, duos motꝰ naturales. & in hoc ſenſu propoſitum probatum eſt in primo cæli. Secūdò q̄ eidem corpori inſint duo motus naturales, vnus ſecundum naturam propriam, alius ſecundum naturam communem. & voco ſecundum naturam communem illam inclinationem, quæ communiter eſt in omnibus corporibus naturalibus ſimplicibus, qua inclinantur ad motum talem, ne detur vacuum. nam non ſolùm aer mouetur ad remouendum vacuum. ſed & alia elementa, imò etiam cælum potius deſcenderet, quàm pateretur vacuum. & ſic dico quod nō eſt

inconuen

inconueniens eidem corpori naturali aſsignari duos motus naturales, vnde aer mouetur ſecundum propriã ſuam naturam naturaliter ad locum ſuũ, ſed ſecundum inclinationem communem, quæ etiam eſt in aliis corporibus ſimplicibus mouetur naturaliter, ne detur vacuum.

Vel dicendum eſt, quòd eidem corpori non cõueniunt duo motus naturales, proprij ipſi ſoli corpori, ſed bene poſſunt conuenire eidem corpori vnus motus naturalis ſibi proprius, & alius motus naturalis communis ſibi & aliis, inquantum habent talem inclinationem communem ſibi inditam ad fugiendum vacuum.

CAPVT IIII.

Num elementis aliqua figura conueniat.

CIrca cap. 4. inueſtigandum eſt, vtrum elementis conueniat aliqua figura ſecundum naturam, vel non. & dimiſsis opinionibus antiquorum, quas recitat Philoſophus in quarto cæli, in hoc capite faciam duo. primò ponam vnam diſtinctionem, ſecundò duas concluſiones.

Diſtinctio eſt hæc, figura poteſt competere alicui dupliciter. primò ex ſua forma ſubſtãtiali, & quia eſt talis ſpeciei, puta figura hominis cõpetit ei ex ſua forma, i. anima, & quia eſt talis naturæ, vel ſpeciei, & hæc figura competit equo ex ſua forma, ita q̃ non poſſet mutari in aliã formam ſine violẽtia, & corruptione. Secũdò alicui cõpetit figura non quidẽ ex ſua forma, ſed ex ſuo continente, quod eſt talis, vel talis figuræ, cui & ipſum contentũ cõmenſuratur, vt puta quia circunſcribitur à continente, licet ex ſeipſo non habeat talem figuram, vel quia mouetur tali motu ad quẽ ſequitur ipſum mobile figurari tali, vel tali figura: vt puta quia omnes terræ partes affectant propinquare cẽtro cauſant in tota terra figuram ſphæricam, vt diximus 2. lib. tracta. vltimo. Ex hac diſtinctione pono duas cõcluſiones.

Prima concluſio, Nullũ elementum habet aliquam figuram ſibi naturalem, & conuenientem ei ex ſua forma ſubſtantiali. probatur, ſi haberet talem figurã, ergo eſſet inſeparabilis ab elementis, naturalia enim inſeparabilia ſunt, ſed conſequens eſt falſum, nam in homogeneis idẽ eſt iudicium de toto & partibus, cũ ſint eiuſdem naturæ, ſed partes elementorum non habent aliquam figuram inſeparabilem ab eis, nam pars terræ poteſt figurari modò triangulariter, modò quadrãgulariter, tamen ſemper remanet eadem ſubſtantia terræ, vt patet ad ſenſum: ſimiliter pars aquæ, & aeris, & ignis, quia non terminantur ſuis propriis terminis, varias recipiunt figuras, ſecundum quod commenſurãtur continentibus diuerſimodè figuratis. ergo & tota aqua, & totus aer, & totus ignis ex natura ſua non determinant ſibi aliquam figuram ab eis inſeparabilem.

Secunda concluſio, Elementa ex ſuis cõtinentibus, quibus circunſcribuntur, habent determinatã figuram, & ex motu ſuo naturali. probatur, cælum eſt ſphæricũ, vt probatum eſt ſuprà, & continet elementum ignis. ergo ignis vt continetur à ſphærico debet habere figuram ſphæricam, alioquin non ſecundum omnem partem circũſcriberetur à cælo, & ſic daretur vacuum, ſimiliter ignis ſphæricus cõtinet aerem, ergo debet eſſe ſphæricus. ſimiliter aer continet aquã, & aqua terrã. ergo omnia debent eſſe ſphærica, vel tendere ad ſphæricitatem. ex hoc ſequitur, q̃ ſi cælum eſſet quadratum, ignis haberet ex cælo continente figurã quadratam, ſicut ſi cyathus eſt quadratus, aqua exiſtens in eo recipit figuram quadratam.

Dico ſecundò, q̃ elementa ex motu ſuo naturali habẽt determinatã figuram, vt patet in igne exiſtente in his inferioribus, quoniam habet motum ſurſum, ſi non eſt impeditus ſemper apparet in eo figura pyramidalis. ſimiliter quoniam omnes partes terræ tendunt ad centrũ, ideo cauſatur in terra figura rotunda. Ex his ergo patet, q̃ elementa ex ſui natura nullã habent figuram, ſed eam recipiunt à ſuis continẽtibus, vel propriis motibus. Supereſt nunc ſoluere aliqua argumenta.

Contra 1. cap. probatur q̃ graue non mouetur à generãte, ſic, omnis motus naturalis eſt à principio intrinſeco. In hoc enim diſtinguit naturale à violento, ſed motus grauis eſt ei naturalis, puta deſcẽdere. ergo eſt à principio intrinſeco ipſi graui, & nõ à generante, q̃d eſt extra ipſũ graue.

Ad hoc dico, q̃ principium motus eſt duplex, ſcilicet, effectiuũ, & formale, ad hoc quòd motus grauis ſit naturalis, ſufficit q̃ graue habeat in ſe principium intrinſecum formale, quod eſt forma ſubſtãtialis ipſius grauis, non autem eſt neceſſe, quòd principium effectiuum ſit intrinſecũ graui ad hoc; quòd ſuus motus ſit naturalis.

Præterea mouens, & motum debent eſſe ſimul, ſed generans graue, & ipſum graue, dum mouentur non ſunt ſimul. nam poteſt planeta ſuo influxu generare lapidem in aere, & certũ eſt q̃ planeta, & lapis genitus nõ ſunt ſimul, nec ſe tangunt. ergo graue non mouetur à ſuo generante.

Ad hoc dicitur, q̃ maior habet veritatem ſolùm de mouente proximo, negatur aũt quòd planeta ſit mouens, & generans proximum ipſius grauis: imò generans proximũ eſt aer, virtute tamen cæli, & planetarũ. modò dico quòd aer generans, & lapis genitus in aere ſunt ſimul, ſaltem in principio motus, in toto aũt motu generans eſt ſimul per virtutem impreſſam in ipſo graui.

Præterea motus naturalis rei grauis in fine intenditur. ergo eſt à principio effectiuo intrinſeco, & nõ à generãte extrinſeco. probatur conſequentia, motus naturalis, & violentus ſunt oppoſiti, ergo principiũ effectiuum motus naturalis eſt intrinſecum mobili, & principium effectiuũ motus violenti eſt extrinſecum.

Ad hoc dicitur quòd motus naturalis, & violentus nõ ſunt oppoſiti ratione principij motiui effectiui, ſed ratione principij formalis, nã dum mobile mouetur motu naturali habet inclinationẽ intrinſecã naturalem ad talem motum: dum aũt mouetur violenter, non habet inclinationẽ naturalem intrinſecam ad talem motum, imò inclinatur in oppoſitũ. quare autem motus naturalis intendatur in fine non eſt ex extrinſeco principio effectiuo, ſed ex principio inſtrumentali, quæ eſt grauitas, vel leuitas, quæ vigorãtur in fine motus propter acceſſum ad locum ſibi conſequentialem, qui eſt finis motus, & quaſi completiuum diſpoſitionis naturalis ipſius mobilis.

Contra 2. cap. probatur, quòd graue non appetit deſcẽdere per lineas breuiſsimas. nam eadẽ ratione & leuia appeterent aſcendere per lineas breuiſsimas, ſed hoc eſt falſum, & impoſsibile, nam detur caſus, quòd ſit lapis ſuper ſphęrã ignis. certũ eſt q̃ ſicut lapis naturaliter appetit eſſe ſub igne, ita ignis naturaliter appetit eſſe ſupra lapidẽ, ergo ſi lapis per lineã breuiſsimã, quæ eſt recta, appetit deſcẽdere, eadẽ ratione & ignis per eandem lineam appetit aſcendere. ſed hic appetitus erit fruſtra, q̃n ſe mutuo impedirẽt, ſi per eandẽ lineã oppoſitis motibus mouerẽtur.

Ad hoc dicitur, q̃ negatur conſequentia, ſcilicet, ſi terra appetit deſcendere per lineã breuiſsimã. ergo & ignis aſcẽdere appetit, &c. Nam quia ignis impediretur à terra deſcendente, ideo propter reſiſtentiã extrinſecam determinatur ad aſcendendum per lineam obliquam, per quam minorem ſuſtinebit reſiſtentiam, eo quòd non obuiabit lapidi deſcendenti.

Contra 3 cap. probatur quòd nullo modo aer, qui mouetur ad motum proiecti mouetur naturaliter ſic, ſi mouetur aer naturaliter in motu proiectionis. ergo eadem ratione ipſum proiectum mouetur naturaliter, quod tamen eſt falſum. patet enim q̃ quando lapis mouetur ſurſum à proiiciente, quòd ille motus eſt violentus, & contra naturã lapidis, conſequentia verò ſic probatur, ſicut proiectũ impellitur à proiiciente, ita aer qui mouetur ad motum ipſius proiecti. ergo qua ratione hic motus aeris eſt naturalis, eadem ratione & motus proiecti aeris naturalis.

Ad hoc dicitur, q̃, vt dixi in tertio cap. non omnis pars aeris quæ mouetur in proiectione alicuius proiecti mouetur naturaliter, ſed ſolum pars aeris inſequens proiectum, quæ ideo mouetur, ne detur vacuum. ſed argumentũ probat de parte aeris præcedentis proiectum, de qua, vt diximus, concedo q̃ non mouetur naturaliter, ſicut nec proiectum, & ideo argumentum nihil concludit. ſi autẽ argumentũ procedat de parte aeris inſequentis, nego q̃ impelatur ſicut & proiectum, imò mouetur ex naturali inclinatione communi ad ſupplendum, ne detur vacuum, quod etiam eſt commune cuilibet elemento, vt diximus.

Contra cap. 4. probatur, quòd elementis ſecundum naturã ſuam conueniat aliqua figura ſic, omne finitum continuum eſt figuratũ, figura enim finit, & terminat: ſed elementa ſunt finita ſecundum continuitatem, & magnitudinem ſuam, vt probatum eſt in primo libro. ergo videntur ſecundum naturam ſuam eſſe figurata.

Ad hoc dicitur quòd non eſt neceſſe omne finitum eſſe figuratũ figura ſibi competenti ſecundum naturam ſuam, ſed ſufficit hanc diſiunctiuam eſſe veram, omne finitũ eſt

figuratum figura ſibi propria, vel figura, quam recipit ex ſuo continente, cui commenſuratur: ſed hoc accidit in elementis, vt diximus in quarto capite.

Prætereà guttæ aquæ, vt patet in rore, naturaliter ſunt rotundæ: ergo & tota aqua naturaliter eſt rotunda. probatur conſequentia, quia in homogeneis idem eſt iudicium de toto, & de partibus.

Ad hoc dicitur, quod illa figura non ineſt guttis aquæ ex ſua forma, ſed vt magis poſsint reſiſtere corrumpenti, in figura enim ſphærica partes ſunt magis vnitæ, & ideo hæc figura eſt aptior, qua reſiſtatur corrumpenti. nec hoc ſolùm competit aquæ, ſed & omnibus liquidis, vt patet in guttis metalli liquefacti, & in argento viuo, & in guttis vini. non ergo ex hac communi diſpoſitione, quæ reperitur in omnibus liquidis, poteſt cõcludi naturalis figura aquæ.

Prætereà, philoſophus in 2. libro probauit aquam eſſe ſphæricam, ex hoc quòd ſi non eſſet ſphærica, partes ſuæ ſuperficiales non æqualiter diſtarent à centro mundi, ergo aqua ſecundum naturam ſuam habet aliquam figuram.

Ad hoc dicitur, quòd talis figura nõ conuenit aquæ ex ſua forma ſubſtantiali, ſed propter locum & diſtantiam à centro mundi, & ſic propter aliquod extrinſecum. locus enim eſt extrinſecus à locato, vnde non ſequitur aquã eſſe figuratam ex ſeipſa, & ex ſuis principiis intrinſecis.

Prætereà, probatũ eſt in ſecundo terram eſſe rotundã. ergo ſecundum naturam ſuam habet aliquam figuram.

Ad hoc negatur conſequentia. dictũ eſt enim in quarto capite, q̃ terra ideo habet figuram ſphæricam, quia partes ſuæ appetentes centrum mundi, & ſe cõprimentes circa centrum, cauſant figuram ſphæricam: hæc ergo figura conuenit terræ non ex ſua forma ſubſtantiali, ſed ex motu ſuo, & ex loco, ad quem naturaliter tendit. hæc ſufficiant.

Numerus tractatuum ſuper libris de Cælo.

Primi libri.

Primus tractatus de perfectione mundi.
Secundus tractatus de ſinitate mundi.
Tertius tractatus de vnitate mundi.
Quartus tractatus de æternitate mundi.

Secundi libri.

Primus tractatus de differentiis localibus, numero, figura, & motu cælorum.
Secundus tractatus de aſtris.
Tertius tractatus de terra vt centro mundi.

Tertij & quarti libri.

Primus tractatus de qualitatibus motiuis, ſecundum locum in elementis.
Secundus tractatus de motibus, & figura elementorũ.

Index in libros de generat. & corruptione.

Tractatus primus habet quatuor capita.

1 Quid ſit ſubiectum in hoc libro.
2 Quid ſenſerint philoſophi veteres de generatione, & corruptione rerũ, eorúmque opiniones improbantur.
3 Declaratur ſecundum viam philoſophi, vtrum ſit poſſibile aliquid generari, & corrumpi ſimpliciter.
4 Soluuntur quædam argumenta, & dubia.

Tractatus ſecundus habet tria capita.

1 Quomodo differt generatio ab alteratione, & corruptione ſimplici.
2 Quomodo differt augmentũ à generatione, & corrup.
3 Declarantur quædam dubia circa modum augmenti, & decrementi.

Tractatus tertius habet tria capita.

1 Quotuplex eſt tactus, & quis eſt ille tactus qui requiritur in actione, & paſsione, vel quomodo ſecundum philoſophum agens naturale, & patiens ſe tangunt.
2 De agere, & pati.
3 De mixtione.

Tractatus primus ſuper 2. habet 4. capit.

De numero qualitatum primarum elementorum, quæ ſunt actiuæ, & paſsiuæ, & ſecundum quas fit primò alteratio, & corruptio in elementis, & elementaris.
2 Declaratur quomodo inter eas duæ ſunt actiuæ, & duæ paſsiuæ.
2 Probatur ex numero harum qualitatum eſſe quatuor elementa, nec plura, nec pauciora.
4 Declaratur, quomodo elementa non ſolùm ex ſeinuicem alterantur, ſed ex ſeinuicem generantur, & corrumpuntur.

Tractatus ſecundus habet quatuor capita.

1 Declaratur quomodo mixtum generatur ex elemẽtis diſtinctũ ab eis, vt reſultãs ex mixtione eorũ adinuicẽ.
2 Quomodo elementa componentia mixtum remaneant in eo poſt mixtionem, an actu, an virtute.
3 Declaratur, an formæ ſubſtãtiales elementorum remaneant in gradibus remiſsis in mixto, ita quòd prædictę formæ poſsint intendi, & remitti.
4 Declaratur an illæ qualitates, quæ ſunt in elementis remaneant eædem numero in mixto.

Tractatus tertius ſuper 2. habet 4. capit.

1 De numero cauſarum, ac principiorum generationis, & corruptionis in rebus materialibus, tam ſimplicibus, vt ſunt elementa, quàm mixtis.
2 De cauſa efficiente naturalium, ſecundum Platonem.
3 De cauſa efficiente perpetuæ generationis, ſm Ariſtot.
4 Soluuntur tria dubia orta ex dictis Ariſtotelis.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, Canapicij,

EPITOME IN LIBROS DE GENERATIONE, & Corruptione, in tres tractatus diuiſa.

SVper primo libro de generatione, & corruptione formantur tres tractatus.

Primus eſt de generatione, & corruptione ſimpliciter, & abſolutè.

Secundus eſt de differentia inter generationem, & corruptionem, & alterationem, & alias ſpecies.

Tertius eſt de tactu, & actione, & paſsione, & mixtione. Hæc enim neceſſariò requiruntur ad generationem, & corruptionem elementorum, & rerum mixtarũ, vt declarabimus in his tribus tracta. continetur tota intentio philoſophi in primo libro de generatione.

TRACTATVS I. SVPER primum librum in quatuor capita diuiſus.

TRactatum primum diuidimus in quatuor capita.

In primo declarabitur, quid ſit ſubiectum in hoc libro.

In ſecundo, quid ſenſerint philoſophi veteres de generatione, & corruptione rerum, eorúmque opiniones improbantur.

In tertio ſecundum viam philoſophi, vtrum ſit poſsibile aliquid generari, & corrumpi ſimpliciter.

In quarto ſoluentur quædam dubia.

CAPVT I.
Quod ſit ſubiectum huius libri.

CIrca cap. 1. tria pertractabo. primò ponam concluſionem reſponſiuam & declarabo. ſecundò probabitur. tertiò ponam quoddam corollarium.

Concluſio hæc eſt. Ens mobile, vel mutabile ad formam in communi eſt ſubiectum adæquatum in libro de generatione, & corruptione. hæc ſic declaratur, vt patet in libro 5. phyſic. motus quo acquiritur aliqua forma in re mobili, quinque ſunt ſpecies, ſ. generatio, & corruptio quæ propriè dicuntur mutatio, vt patet ibidẽ. & per eas acquiritur forma ſubſtantialis: augmẽtum, & decrementum, & per ea acquiritur in mobili forma accidentalis, quæ eſt quãtitas. alteratio per quã acquiritur in mobili, forma accidẽtalis, quæ eſt qualitas. per motum autem localẽ nulla forma acquiritur in mobili, quoniam vt patet in primo de cælo, & octauo phyſi. terminatur ad locum, qui non eſt ſubiectiuè

in re

in re mobili locata, ſed in locante, vt patet in quarto Phyſ. propterea inquit Philoſophus in octauo Phyſi. ꝙ motus localis nihil mutat de ſubſtantia mobilis, quia per ipſum nulla forma acquiritur, nec introducit in mobili. de mobili igitur ſecundum illas ſpecies quinque motus, quibus aliqua forma, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis acquiritur in re mobili, tractat in hoc libro. vnde non ſolùm tractat de generatione, & corruptione, quæ terminant ad formam ſubſtantialẽ, ſed & de augmento, & decremẽto, & de alteratione. & propterea dixi in concluſione, mobile ad formam in communi, i. non ſolùm ad ſubſtantialem, ſed etiam accidentalem, non determinando in particulari, q̃ ſit illa. Dixi aũt ſubiectum adæquatum, quoniam ſubiectum principale, vel ſpeciale poteſt dici ens mobile ad formam ſubſtantialem. ibi enim principaliter agitur de generatione ſubſtantiali, ſecundariò de augmento, & decremẽto, & de alteratione.

Secundò ſtante hac declaratione, ſic probat concluſio. Omnia, quę tractant in hoc libro conſiderantur ſub hac ratione inquantum ſunt mobilia ad formam in communi, nõ deſcendendo in particulari, ſiue ad formam ſubſtantialem, ſiue accidentalem. & per hanc rationem diſtinguitur hic liber à cæteris libris phyſicalibus. ergo ens mobile ad formã in communi eſt ſubiectum adæquatum in hoc libro. conſequẽtia patet ex cõditionibus ſubiecti adæquati, quas aliâs pertractauimus, ꝙ autem omnia ſub tali ratione conſideretur, probatur, nam vt videbimus in proceſſu libri omnia cõſiderantur ibi, vel inquantum ſunt generabilia, & corruptibilia taliter, vel inquantum ſunt mobilia ad formam, quæ eſt quantitas, vel vt ſunt alterabilia, & ſic inquantum ſunt mobilia ad formam in cõmuni, quæ eſt qualitas, nullo modo autem cõſiderantur inquantum ſunt mobilia localiter. ergo patet ꝙ omnia hîc conſiderantur ſub hac ratione cõmuni inquãtum ſunt mobilia ad formam in cõmuni. Quòd etiam per hanc rationem differat hic liber ab aliis, patet ꝑ diuiſionem totius Philoſophiæ naturalis, quam poſuimus in primo tractatu, ſuper primo libro Phyſicorum, vbi ſingulis partibus Philoſophię aſſignauimus propria ſubiecta, & per quid diſtinguitur liber de cælo, à libro de generatione, & à libro meteororum, &c.

Tertiò ex hac concluſione ſequit hoc corollarium, Ens inquantum generabile, & corruptibile, licet ſit ſubiectum ſpeciale huius libri, non tamen eſt ſubiectum adæquatũ. prima pars probatur, ibi principaliter agitur de generatione, & corruptione ſubſtantiali. ergo ens generabile, & corruptibile ſubſtantialiter eſt ſubiectum ſpeciale huius libri. ſecũda pars probatur, in hoc libro non ſolùm agitur de ente, in quantum eſt generabile, & corruptibile ſecundum ſubſtantiam, ſed etiam inquantũ eſt augmentabile, & alterabile. ergo ens generabile, & corruptibile nõ eſt ſubiectum in hoc libro adæquatum. conſequentia patet per conditiones ſubiecti adæquati, antecedẽs autem declarabitur in proceſſu totius libri. Hæc de primo capite ſufficiant.

CAPVT II.

Antiquorum ſententiæ de generatione & corruptione.

CIrca ca. 2. declarandum eſt quid ſenſerint antiqui de generatione & corruptione rerum. vnde nota, quòd apud eos fuit duplex opinio in genere. prima fuit eorum qui poſuerunt ſolùm vnam materiam omnium rerum, vt principium materiale actu, ex quo dicebant omnem rem produci, & iſti negabant generationem ſubſtantialem ponentes ſolam alterationem. nã non concedebant aliquam rem de nouo generari ſecundũ ſubſtantiam. cùm ponerent materiam rerum incorruptibilem, quam dicebãt eſſe totam ſubſtantiam rei, vocantes omnes formas accidentia, ſicut formas rerum artificiatarum, vt patet etiam in ſecundo libro Phyſicorum, concedebant autem vnam partẽ materiæ, fieri hominem, aliam fieri aſinum, non propter nouam generationem, ſed propter aliam figurationem, vel ſitum partium materiæ, ſicut vna pars ligni fit tabula, alia fit ſcamnum propter variam figurationem ligni, non ꝙ de nouo adueniat ligno aliqua forma ſubſtantialis, ſimiliter dicebant de rebus naturalibus. & ſic ſequit ſecundum eos, ꝙ ſicut ſcãnum, & tabulã fieri non eſt fieri ſubſtãtialiter, ita nec hõ, & aſinus, ex quo fiunt ex vna materia actu, quæ ſm eos eſt tota ſubſtantia rerum. hæc videtur fuiſſe opinio Parmenidis, & Meliſſi, vt eis imponit Philoſophus in primo Phy. qui opinabantur omnia eſſe vnum ens continuum ſecundũ ſubſtantiam, tanquam vnam maſſam, quæ in diuerſis partibus ſit diuerſimodè figurata, & ſignata, & hæc vniuerſitas figurationis cauſat ſecundum eos diuerſitatem in rebus.

Sed hæc opinio ſic improbatur, ſi omnia eſſent vnum, & nihil de nouo aut generatur, aut corrũpitur ſecundũ ſubſtantiam, ſequitur ꝙ de nullo vnquam variatur reſponſio ꝑ terminos ſubſtantiales facta, verbi gratia, ſequitur ꝙ ſi eſt verum dicere pro hac hora ꝙ Socrates eſt homo, in ęternũ erit verum dicere, ꝙ eſt homo, ita ꝙ ſuum eſſe eſt corruptibile, quod tamen eſt falſum, vt patet ad ſenſum, nã dum viuit, verum eſt dicere ꝙ habet eſſe hominis: dũ autem mortuus eſt verum eſt dicere ꝙ habet eſſe cadaueris, falſum autem ꝙ habeat eſſe hominis: conſequentia verò probat ſic, propter hoc ſolum ꝙ materiæ partes aliter, & aliter figurãtur niſi de nouo adueniat forma ſubſtantialis, nõ mutatur reſponſio facta per terminos eſſentiales, verbi gratia, ſi ex parte cerę formetur vas ſphæricũ, deinde illa ſphæricitas mutetur & fiat vas quadratum, ſemper erit verum dicere ꝙ vas quadratum & ſphæricum ſunt idem vas ſecundum ſubſtantiam licet mutetur figura quæ eſt accidens, ergo à ſimili ſecundum eos ſemper erit verum dicere quòd homo ſemper habet eſſe hominis, & quòd non corrumpitur ſecũdum ſubſtantiam, ſed ſolùm ſecundum accidentia & figuram: quæ cùm ſint abſurda non ſunt concedenda.

Secunda opinio fuit eorũ, qui ponebãt plura principia materialia, ex quib⁹ res producebant & diuerſificati ſunt. Empedocles poſuit ſolùm quatuor principia quę nuncupabat elementa ſimul cum lite & amicitia vt cauſis efficientibus: Democritus & Leucippus poſuerunt corpora atoma, Anaxagoras poſuit principia homogenea, vt infinitas partes carnis, infinitas partes nerui, &c. Plato verò, vt ei imponit Philoſophus, poſuit puncta eſſe principia rerũ corruptibilium, omnes hæ opiniones conueniebant in hoc ꝙ arbitrabant ex congregatione & ſegregatione huiuſmodi principiorum materialium, fieri generationem & corruptionẽ in rebus naturalibus. Anaxagoras tamen in hoc differebat ab aliis quia imaginabatur generationem rerũ fieri ex cõgregatione partium homogenearum, & ſeparatione partium heterogenearum conculcantium infra ſe partes homogeneas, vnde imaginabatur quodlibet eſſe in quolibet ſecundum ſpeciem, puta terram eſſe in aqua, & carnem in neruo, & econuerſo, & dicebat carnem generari ex neruo, quando partes minutiſſimæ carnis quæ exiſtebant diuiſæ in neruo adinuicem, congregantur & ſeparantur à partibus alterius ſpeciei.

Hæc opinio Anaxagorę diffuſius habita eſt ĩ primo Phyſicorum, & improbata pluribus rationibus Philoſophi. nũc autem ſufficit contra eam vnica ratione arguere, ſic, nõ videtur quomodo poſſit Anaxagoras ſeruare tantum ignem quantum generatur ex paucis lignis præexiſtere actu in ipſis lignis abſconditè, cùm abſcõditum in aliquo ſemper ſit minus eo in quo abſcondit, ergo falſum eſt dicere totã ſubſtantiam rei generandę actu latere in alio ex quo extrahit. hæ perſuaſiones ſufficiant contra has opiniones: nam, vt inquit dominus Marſilius in primo de generatione quæſtione ſecunda, ex talibus radicibus nõ videtur poſſe argui, donec veniat aliquis defendens aliquam prædictarum opinionum, & tunc ex dictis ſuis contra eum arguitur: ſicut Philoſophus arguit in quarto Metaphyſicæ contra negantes prima principia. Hæc de ſecundo capite ſufficiant.

CAPVT III.

An ſit poſſibile aliquid generari vel corrumpi ſimpliciter.

CIrca c. 3. declarandum eſt vtrum ſecundum viam Philoſophi ſit poſſibile aliquid generari & corrũpi ſimpliciter. & ibi duo faciam, primò ponam diuiſionem de generatione & corruptione, & ſingulas partes diffiniã, ſecundò ponam aliquas concluſiones reſponſiuas. Diuiſio eſt hæc, generatio apud Philoſophum eſt duplex, ſimiliter corruptio. ſcilicet generatio ſimpliciter, quæ dicitur ſubſtantialis: & generatio ſecundum quid, quæ dicitur generatio accidentalis: eodem modo diſtingue de corruptione.

Generatio ſimpliciter ſic deſcribitur, generatio ſimpliciter eſt quando de aliquo verum eſt dicere quod eſt ens actu, & prius non erat ens actu, ſine additione facta, ly termino ens. verbi gratia cùm Socrates generatur ſimpliciter, verum eſt dicere quòd eſt ens actu, & ante non erat ens actu, ſed ſolùm in potentia.

Corruptio ſimpliciter ſic deſcribit: & eſt qñ de aliquo verum eſt dicere, nũc nõ eſt ens actu, & ante erat ens actu.

verbi gratia, Socrates mortuus nunc non est hō actu, & ante erat homo actu, ergo Socrates est corrupt⁹ simpliciter. Generatio secundum quid est quando de aliquo verificatur ens actu, sed cum aliquo addito, vt cùm Socrates dealbatur, verum est dicere, Socrates est ens album, & ante nō erat ens albū. licet enim esset ens actu secūdum substantiā, non tamen habebat albedinem actu. & hæc generatio dicitur alteratio, quæ in quot differat à generatiōe simpliciter dicemus in tractatu sequenti.

Corruptio secundū quid est quando de aliquo verificat non ens, non quidē absolutè, sed cum aliquo addito. verbi gratia, quando manus definit esse calida, verum est dicere, manus nunc nō est ens calidum. licet enim remaneat ens actu secundū substantiam, non tñ actu remanet sub calore.

Potest etiā sic describi à posteriori velut à signo sm philosophum, generatio vel corruptio simpliciter est qñ de aliquo mutātur prædicationes essentiales. verbi gratia, si de pomo verum est dicere, pomum nunc habet esse actu, & ante non habebat esse actu, ergo est genitū simpliciter. si autē de eodem verum est dicere pomū nunc nō habet esse actu, & ante habebat esse actu, ergo corruptū simpliciter. quādo autem mutantur solùm prædicationes accidentales remanentibus essentialibus est generatio & corruptio sm quid. verbi gratia, si facies Socratis fiat nigra verum est dicere, facies Socratis nunc habet esse nigrum, & ante non habebat esse nigrum. licet enim ante haberet esse actu, non tamen inquantum nigra. si autē à facie Socratis remouet nigredo, dicitur corruptio secundum quid. licet enim remaneat actu facies, non tamē actu nigra. Positis iis declarationibus adduco duas conclusiones secundum philosophum.

Prima conclusio, Possibile est aliquid generari vel corrumpi simpliciter. probatur, de aliquo est verum dicere ꝙ nunc est ens actu, puta de rosa tempore veris, & posteà desinet esse actu, puta tempore hyemali. ergo rosa simpliciter generatur & corrumpitur. antecedens patet ad sensum, cō sequētia est manifesta per descriptiones positas de generatione & corruptione simpliciter. Prætereà de aliquo mutātur prædicationes essentiales, ergo generatur & corrumpitur simpliciter. consequentia est nota per descriptiones secundas, antecedens verò sic probatur, de Socrate ꝙ aliquo tempore verum est dicere ꝙ habet esse hominis, & pro aliquo tempore ꝙ non habet esse hominis, sed esse cadaueris, ergo Socrates simpliciter generatur & corrumpitur.

Secunda conclusio, Possibile est aliquid generari & corrumpi secundum quid. probatur, aliquid de nouo fit ens calidum, quod prius non erat calidum, & aliquid definet esse calidum, quod nunc est calidum. ergo possibile est aliqd generari & corrumpi secundum quid. antecedens patet ad sensum, & consequentia est nota ex descriptionibus datis de generatione & corruptione secundum quid. Prætereà, de aliquibus mutantur prædicationes accidētales remanēte eorum substātia, ergo, generantur & corrumpuntur secundum quid. probatur antecedens, de manu stante substātia sua verum est dicere aliquando, est non calida, & calida: ergo prædicationes accidentales mutantur, & sic patet ꝙ generantur & corrumpuntur secūdum quid, vt patet ex secundis descriptionibus. Hæc de tertio cap. sufficiant.

CAPVT IIII.

Quorundam dubiorum super prædicta solutio.

CIrca ca. 4. soluenda sunt quædam argumenta, quæ oriuntur ex dictis philosophi, & primò quomodo hæc ꝓpositio assumpta à philosopho, scilicet, Generatio vnius est corruptio alterius, sit vera, nam per eam philosophus in textu, decimo septimo declarat contra antiquos, quomodo sit possibile generationem & corruptionem rerum simpliciter esse continuam, & per successionem perpetuari, quasi dicat, ideo rerum inferiorum est continua & inquieta generatio & corruptio, quia subiectum generationis & corruptionis, quod est materia prima, nunquam deficit. dum enim expoliatur vna forma recipit aliam, puta dum materia ligni priuatur forma ligni, per actionem ignis recipit formam ignis. & sic sequitur quòd cùm vnum compositum corrumpitur aliud generatur, & econuerso, & hoc sine intermissione. hanc igitur propositionem pertractantes agemus tria. primò declarabo quem sensum habeat secundum physicum, secundò adducam quasdam suppositiones ex quibus probabo ipsam esse veram, tertiò declarabo si est vera in oībus generabilib⁹ & corruptibilib⁹.

Quantum ad primum, dico ꝙ sensus philosophi est iste, Generatio vnius est corruptio alterius, ad generationem vnius compositi substantialis sequitur corruptio alterius compositi substātialis, vt ad generationem ignis ex palea, sequitur corruptio paleæ, & ad corruptionem ignis sequitur generatio alterius elementi.

Quantum ad secundum propono duas suppositiones, quibus vtemur in probatione conclusionis. prima est, Plures formæ substantiales specificæ non possunt simul esse in eadem materia, imò vna adueniente altera abiicitur. probatur sic, Duæ formæ disparatæ oppositæ non se compatiunt in eodem subiecto, sed omnes formæ specificæ sunt disparatæ oppositæ, vt forma equi & asini, vel terræ & aquæ. ergo non se compatiuntur in eodem subiecto nec in eadem materia. quid autem sit oppositio disparata, recurre ad logicam minorem in tracta. de consequentiis.

Secunda suppositio est, materia prima non potest existere nec permanere nudata omni forma, imò semper aliquam formam habet qua existat actu. probatur sic, ens in pura potentia non potest existere nisi per aliquem actum actuetur, sed materia prima est ens in pura potentia, ex primo & octauo physicorum, ergo non potest existere nisi actuetur per aliquem actum, actus autem est forma, dat enim rei esse actu, ergo cùm materia prima semper existat & non per seipsam, sequitur quòd semper habet aliquam formam. Stantibus his suppositionibus ponitur conclusio responsiua, Ad generationem vnius compositi substantialis sequitur corruptio alterius compositi substantialis, & econuerso. probatur sic, si aliquod compositum generatur quæro de materia ex qua generatur, aut erat nudata omni forma, aut erat sub alia forma substantiali. non primum ꝙ secundam suppositionem: si dicis secundum, aut illa forma remanet cum forma rei generandæ, aut abiicitur ad introductionem formæ generandæ. si remanet, ergo duæ formæ disparatæ oppositæ essent simul in materia, quod est contra primam suppositionem. si dicis, ꝙ abiicitur, ergo aliquod cōpositum cuius erat illa forma corrumpitur, & sic patet ꝙ ad generationem vnius compositi substantialis, sequitur corruptio alterius. Quòd autem econuerso ad corruptionem vnius compositi, sequatur generatio alterius compositi, probatur sic, cùm aliquid corrumpitur eius forma remouetur à materia. tūc quæro aut illa materia remanet nudata omni forma, aut recipit aliam. non primum, quia contra secundam suppositionem: si dicis secundum, habetur intentum, ex hoc enim ꝙ aliqua forma recipitur in materia aliquod compositum generatur. patet igitur ꝙ hæc est vera, generatio vnius est corruptio alterius, & econuerso, ad sensum datum.

Circa tertium declarandū est, vtrum prædicta propositio sit vera in omnibus generabilibus, vnde nota ꝙ est vera in omnibus compositis substantialibus, vt probatum est, in accidentibus autem vt sunt qualitates, non est vera in omnibus. nam qualitates sunt in duplici differentia, quædam non habent contrarium, vt lumen & scientia licet habeant priuationem oppositam puta tenebram vel ignorantiam: quædam habent contrarium vt qualitates quæ sunt in tertia specie qualitatis. Item istæ qualitates habentes contrarium sunt in duplici differentia, quædam sunt separabiles à subiecto ita ꝙ nō est necesse alteram esse in subiecto, vt non est necesse parietē esse album vel nigrum, potest enim esse rubeus. quædam sunt inseparabiles à subiecto, ita ꝙ est necesse alteram inesse subiecto vt qualitates primæ, scilicet caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas, à quibus nō potest expoliari elementum nec elementatum. si ergo loquimur de qualitatibus non habentibus contrarium, dico ꝙ non est necesse ad generationem talis qualitatis corrumpi aliam qualitatem, puta non est necesse ad generationem lucis corrumpi aliam qualitatem. & si dicas ꝙ corrumpitur tenebra, dico quòd tenebra non potest dici corrumpi, corruptio enim est entis, tenebra autem non est ens cùm sit negatio. si loquamur de qualitatibus habentibus contrarium, sed separabilibus, vt sunt colores & odores, & sapores, dico quòd in eis prædicta propositio non habet veritatem, nam dum generatur compositum ex elementis puta pomum, generantur & sapor & odor, & color pomi, & tamen nullus sapor aut odor præcedens corrumpitur. Constat enim quòd in elementis ex quibus pomum generatur nullus erat color contrarius colori ipsius

ipſius pomi, idem dico de ſapore & odore. ſi loquamur de qualitatibus primis : quarum vna ſemper neceſſe eſt eſſe in ſubiecto, dico ꝙ prædicta propoſitio habet veritatem. nam ad generationem caliditatis ſequitur corruptio frigiditatis. & probatur ſic, materia elemẽti aut elementati non poteſt ſtare ſine altera prædictarum qualitatum, ergo ſi corrumpitur caliditas, eſt neceſſe generari frigiditatem, alioquin vtraque qualitas eſſet ſeparabilis à materia quod eſt contra prædicta. ſimiliter ſi corrũpitur humiditas generat ſiccitas, ſi corrumpitur leuitas, generatur grauitas. patet igitur reſoluendo ꝙ propoſitio Philoſophi ſolùm habet veritatẽ in omnibus cõpoſitis ſubſtantialibus & in omnibus qualitatib⁹ elemẽtaribus, quarũ aliqua ſemp eſt neceſſe in eſſe elemẽto aut rei elementatæ. Hæc de j. dubio ſufficiant.

Dubium ſecundũ, vtrum ſit nobis euidens ꝙ aliqua generantur & corrumpuntur ſimpliciter, ſi enim eſt euidens & ad ſenſum patens, mirum eſt quomodo illi antiqui q negabant generationem ſubſtantialem, nõ aduerterunt hoc.

Ad hoc reſpondetur ꝙ euidentia eſt duplex, ſ. euidentia ſumma, & euidentia naturalis, euidentia ſumma eſt qua habita de aliqua re nullus circa rem illã poteſt falli, puta de primis principiis habemus ſummam euidẽtiam, & ꝙ nix eſt alba, & ignis calidus, &c. euidentia naturalis eſt quæ habetur ex experimentis & coniecturis ſenſibilibus ac fortiori bus ad vnam partem contradictionis quàm ad aliam, puta ꝙ terra ſit rotunda, habeo euidentiam naturalem, nam ex grauitate partium & ex eclypſi lunæ quæ fit arcualiter, vt declarat Philoſopus in ſecundo cæli, fortiori argumento poſſumus concludere ꝙ ſit rotunda, quàm quod non ſit rotunda, quod eſt ſuum contradictorium. loquẽdo igitur de euidentia ſumma, dico ꝙ non eſt nobis ſummè euidens aliquid generari & corrũpi ſimpliciter, non enim circa hoc potuiſſent falli Philoſophi antiqui, & ſi ore negaſſent tamen intellectu ſenſiſſent oppoſitum, vt etiam dicitur in primo poſteriorum de negantibus prima principia. ſi autem loquamur de euidentia naturali dico ꝙ eſt nobis euidens aliqua generari & corrumpi ſimpliciter. probatur, eſt nobis euidens aliqua generari & corrumpi ex experientia & ab effectu, ꝙ de rebus inferioribus mutãtur prædicationes eſſentiales, & aliquando accidentales, vt dictum eſt in tertio capite : ergo eſt nobis euidens euidentia naturali ꝙ aliqua generantur & corrumpuntur ſimpliciter aliqua ſecundum quid. conſequentia eſt manifeſta, nam dictum eſt in tertio c. ꝙ mutatio prædicationum eſſentialium, vel accidentalium, eſt ſignum quòd aliqua generantur vel corrumpuntur ſimpliciter vel ſecundum quid.

Hæc dubia ſufficiant pro quarto ca. in tractatu autem ſequenti plura diſcutienda occurrent. præcipuè aſſignãdo differentiam inter generationem & alterationem, nunc ſoluenda ſunt quædam argumenta.

cõtra j.c. Contra primum caput, ſcilicet ꝙ ens mobile ad formã non ſit ſubiectum huius libri arguit ſic, Ens mobile ad formam non verificatur de omnibus conſideratis in hac ſcientia, ergo non eſt ſubiectum adæquatum, probatur antecedens, ibi agitur de actione & paſſione & mixtione & generatione & corruptione, & tamen nullum horũ eſt ens mobile ad formam, ſequeretur enim generationem & corruptionem & paſſionem generari vel motum eſſe ad motum, quod eſt contra Philoſophum in 5. Phyſico.

Ad hoc dicitur ꝙ non eſt neceſſe ſubiectum adæquatum verificari de omnibus conſideratis in ſcientia in recto, ſed ſufficit quod verificetur de omnibus in recto vel in obliquo, vt etiam declarauimus in primo tractatu ſuper primo libro Phyſicorum. dico igitur ꝙ licet ens mobile ad formã non prædicetur in recto de actione & generatione, &c. tamen prædicatur de eis in obliquo, nam hæc eſt vera, generatio & corruptio & actio & paſſio ſunt paſſiones aut proprietates entis mobilis ad formam.

Præterea arguitur ſic, hic liber non denominatur ab ente mobili ad formam, ſed dicitur liber de generatione & corruptione, ergo potius generatio & corruptio ſunt ſubiectum in hoc libro quàm ens mobile ad formam, probatur conſequentia, quælibet ſcientia ſicut habet vnitatem, & diſtinctionem à ſuo ſubiecto ex primo Poſteriorum, ita debet denominari à ſuo ſubiecto, ergo, &c.

Ad hoc dicitur ꝙ non eſt neceſſe ſcientiam ſemper denominari per ſuum ſubiectum adæquatũ, ſed ſufficit ꝙ denominetur aut à ſubiecto aut à principaliori paſſione vel proprietate ſubiecti ſui q principaliter in tali ſcientia conſideratur, ſic & in propoſito inter omnes proprietates entis mobilis ad formam principalior eſt generatio: alteratio enim & actio & paſſio & mixtio, de quibus agemus infrà, ordinantur ad generationem vt quædam præuia, ſufficit igitur ꝙ hic liber denominatur à principaliori proprietate ſui ſubiecti, quæ eſt generatio.

Præterea, ſi ens mobile ad formam eſt ſubiectum in hoc libro, debet præcedere librum de cælo, quod tamen eſt falſum. probatur conſequentia, forma ſubſtantialis eſt prior q̃ locus, quia ſubſtantia eſt prior accidente ex ſeptimo Metaphyſicæ, ſed hîc agit de generatiõe qua acquirit forma ſubſtantialis, & in lib de cælo agit de motu locali quo acquiritur loc⁹, ergo hic liber deberet præcedere librũ de cælo.

Ad hoc dicitur ꝙ forma ſubſtantialis dupliciter cõſideratur, primò quantum ad ſuum eſſe, & ſic eſt prior loco vt probat argumentum, quia ſubſtãtia ſecundũ ſuum eſſe eſt prior accidente velut ſubiectũ accidentis. ſecundò cõſideratur inquantũ eſt terminus generationis, & ſimiliter loc⁹ inquantum eſt terminus motus localis, & ſic nego ꝙ locus ſit poſterior forma ſubſtantiali, nam motus localis ex octauo Phyſicorum eſt prior omni alia ſpecie motus, præcipuè circularis qualis eſt motus cæli, igitur quia in lib. cæli, cõſideratur de loco non vt accidens, ſed vt eſt terminus motus localis, & ibi in hoc libr. agitur de forma non inquantũ eſt ſubſtantia, ſed inquantũ eſt terminus generationis: ideo conuenienter liber de cælo præcedit hunc librum.

Cõtra. 2. Cõtra ij. c. probatur ꝙ nihil poteſt generari ſimpliciter, ſic, nihil quod eſt, poteſt generari, iam enim genitum eſt ſi habet eſſe : ſed omne ens eſt quod eſt, ergo nullum ens poteſt generari. argumentum eſt in Celarent, vt patet.

Ad hoc dicitur ꝙ argumentum peccat in forma, nec eſt in Celarent, nam ly ens non tenetur æquè amplè & æquè ſtrictè in maiori & minori. In maiori enim tenetur pro eo quod eſt, & poteſt eſſe propter ly poteſt, quod eſt ampliatiuum, in minore verò tenetur pro eo quod eſt ſolum, quia in minore non ponitur aliquis terminus ampliatiuus. Præterea ſi aliquid generatur ſimpliciter, generatur ex nihilo, quod eſt contra omnes Philoſophos. probatur conſequentia, ſicut ſe habet generatio ſecundum quid ad non ens ſecundum quid, ita ſe habet generatio ſimpliciter ad nõ ens ſimpliciter, ſed generatio ſecundum quid fit ex non ente ſecundum quid, ſicut calefactio fit ex ente nõ calido: ergo generatio ſimpliciter ſi eſſet poſſibilis fiet ex non ente ſimpliciter, ſed non ens ſimpliciter, & nihil, conuertuntur vel æquipollent, ergo aliquid generaretur ex nihilo.

Ad hoc dicitur quòd non ens ſimpliciter ſumitur dupliciter, primò vt negat ens in actu & in potentia, ſecundò vt negat ens in actu, non tamen ens in potentia : ſic materia prima dicitur non ens ſimpliciter, quia ex ſe nullo modo eſt actu, licet ſit in pura potentia.

Ad argumentum dico, ſi ſumatur nõ ens ſimpliciter primo modo, negat ſimilitudo, ſcilicet ſicut ſe habet generatio ſecundum quid ad nõ ens ſecundum quid, ita ſe habet generatio ſimpliciter ad nõ ens ſimpliciter. In ſecũdo ſenſu concedo ſimilitudinem, ſed negatur ꝙ non ens ſimpliciter in hoc ſecundo ſenſu ſit nihil, eſt enim ens in potentia & ex tali ente in potentia, quale eſt materia prima fit generatio ſimpliciter, vt declaratum eſt etiam in primo Phyſicorum in tractatu de principiis naturalibus.

Cõtra 4. Contra quartum c. arguitur ꝙ non ſemper ad generationem vnius compoſiti ſubſtantialis ſequatur corruptio alterius compoſiti ſubſtantialis, ſic, quando generatur equus nihil corrumpitur, ergo illa propoſitio eſt falſa. probatur antecedens, ſi aliquid corrumpitur maximè corrumpitur forma embryonis, ſed illa non corrumpitur, diſponit enim materiam ad animam ſenſitiuam. ergo non corrumpitur.

Ad hoc dicitur ꝙ imò forma embryonis vel ſeminis in generatione equi corrumpit, nec cõcedo ꝙ forma embryonis diſponat ad animam ſenſitiuam introducendam in materiam: diſponens enim ad animam ſenſitiuam eſt virtus infuſa à patre generante. & quia nõ ſe compatiuntur in eadẽ materia forma embryonis & anima ſenſitiua, ideo, vt dicemus infrà, virtus infuſa à patre corrũpit formam embryonis, vt introducat anima ſenſitiua per ſe intẽta à generãte.

Præterea, quãdo hõ corrumpitur nihil generatur, ergo prædicta propoſitio eſt falſa probatur antecedens, ſi aliquid generatur quando homo corrumpitur, ergo aliquid quod erat in homine corrumpitur, ſed hoc eſt falſum, & probat ſic, partes hominis ſunt materia & forma, ſed nec materia

corrumpitur cùm ſit ingenerabilis & incorruptibilis ex primo Phyſicorum: nec forma corrumpitur, forma enim hominis eſt anima intellectiua, quæ eſt incorruptibilis, vt probatum eſt in tertio de anima, ergo dum homo corrumpitur nihil quod ſit pars hominis corrumpitur.

Ad hoc dicitur ꝙ forma hominis corrumpitur, ſed forma in homine eſt duplex, ſcilicet forma partis & forma totius. forma partis eſt anima intellectus, & hæc non corrũpitur: forma totius eſt humanitas, quæ reſultat ex vnione animæ intellectiuæ ad materiam, & hęc corrumpitur, dum ſeparatur anima à materia, ex cuius corruptiõe generatur forma cadaueris. patet igitur quomodo ad corruptionem hominis ſequitur generatio alterius compoſiti ſubſtãtialis. Hæc ſufficiant pro primo tractatu.

TRACTATVS II. SVper primo libro de Generatione, in tria capita diuiſus.

IN hoc ſecundo tractatu declarandum eſt quomodo differt generatio & corruptio ſimpliciter ab aliis ſpeciebus motus, & diuidimus ipſum in tria capita.

In primo declaratur quomodo differt alteratio à generatione & corruptione ſimpliciter.

In ſecundo declaratur quomodo differt augmentum à generatione & corruptione.

In tertio declarantur quædam dubia circa modum augmenti & decrementi.

CAPVT I.

Alteratio quomodo differat à generatione & corruptione ſimpliciter.

CIrca c.j. ſiunt tria, primò ponitur diſtinctio de generatione ſimplici. ſecundò aſſignantur differẽtiæ inter generationem, & alterationem. tertiò ponitur concluſio reſponſiua. Diſtinctio eſt hæc, generatio ſimpliciter vel ſubſtantialis, quod idem eſt, ſumitur dupliciter, primò pro ipſa mera introductione inſtantanea formæ ſubſtantialis in materia diſpoſita: ſecundò ſumitur pro alteratione præcedente introductionem formę, ſicut eam ſumit philoſophus in ſexto Phyſicorum, vbi inquit, omne quod generatur prius generabatur, neceſſe eſt enim prius naturam diſponi ad formam ſuſcipiendam per alterationem pręuiam vt dicemus in ſecundo libro: ſumendo generationem ſecũdo modo non differt ab alteratione. imò eſt ipſa alteratio: ſumendo autẽ primo modo differt, & ſic de ea hîc intendimus. vnde omnes differentiæ quas aſſignabimus ſunt intelligendæ de generatione hoc primo modo.

Differentiæ inter alterationem & generationem ſimpliciter ſunt quinque. prima in alteratione ſubiectum eſt ens actu, puta dum aqua calefit, aqua iam eſt actu aqua, licet ſit priuata caliditate quæ ei acquiritur per calefactioné, ſubiectum verò generationis ſubſtantialis eſt ens in pura potentia, quale eſt materia prima ex primo Phyſicorum.

Secunda eſt, in generatione ſubiectũ eſt materia prima, in alteratione verò ſubiectum eſt quid compoſitũ ex materia prima & ſua forma ſubſtantiali. puta qñ calefit manus, id quod eſt manꝰ eſt quid cõpoſitum ex ſua materia & ſua forma, & hæc ſecunda differentia ſequitur ex prima, &c.

Tertia eſt, In generatione ſubſtãtiali fit ens ſimpliciter, i. res fit ens actu ſimpliciter, vt cùm generatur homo fit homo actu, qui prius erat ſolùm in potẽtia. In alteratione autem non fit ens actu ſimpliciter, ſed ſecundum quid, puta dum ſanatur homo non fit homo actu. Iam enim eſt actu ſecundum ſubſtantiam, ſed fit homo actu ſanus, quod eſt fieri ſecundum quid, id eſt ſecundum qualitatem.

Quarta eſt, omnem generationem præcedit aliqua alteratio, ſed non omnem alterationem præcedit per ſe alia alteratio. & huius ratio eſt, quia impoſſibile eſt duo indiuidua diuerſarum ſpecierum habere omnia accidentia ſimilia, imò aliquando habent oppoſita, puta hæc aqua habet humiditatem & frigiditatem, hæc terra habet ſiccitatẽ, & hic aer caliditatẽ. ſi ergo ex aqua debet generari terra vel aer, neceſſe eſt ꝙ per alterationem præcedentem remoueantur humiditas & frigiditas & introducantur qualitates puta ſiccitas, quæ eſt diſpoſitio ad formam terrę: vel caliditas, quæ eſt diſpoſitio ad formam aeris. cùm igitur generatio ſubſtantialis ſit tranſmutatio vnius ſpeciei in aliam ſpeciem, ſequitur ꝙ omnem generationem debet præcedere aliqua mutatio in accidentibus, quæ dicitur alteratio.

Quinta eſt, omnis generatio eſt corruptio alterius, i. ad generationem vnius compoſiti ſequitur corruptio alterius compoſiti, ſed non omnis alteratio eſt ſic, non enim eſt neceſſe quòd ſi per alterationem aliqua qualitas producitur quòd alia qualitas oppoſita corrumpatur.

Hæc differentia pro vtraque parte eſt probata in primo tractatu capite quarto, vbi etiam dictum eſt ꝙ in qualitatibus non habentibns contrarium, vt eſt lumen & ſcientia, non eſt neceſſe ſi vna producitur ꝙ alia corrumpatur: vide ſuprà. Poſitis iis differentiis propono concluſionem reſpõſiuam. Generatio ſubſtantialis, ſi ſumatur in primo ſenſu ſuprà expoſito, non eſt alteratio, probatur ſic, per generationem ſubſtantialem producitur ens actu ſimpliciter ex tertia differẽtia, per alterationem autem producitur ens actu ſolùm ſecundum quid, puta ſecundum qualitatem aut quãtitatem, &c. ergo non ſunt idem. prætereà generatio ſubſtantialis terminatur ad formam ſubſtantialem ex quinto Phyſicorum, alteratio verò terminatur ad qualitatem, ergo non ſunt idem. prætereà per generationem ſubſtantialem mutatur prædicatio eſſentialis, quãdo enim ex aqua generatus eſt aer, falſum eſt dicere, id quod erat aqua nunc eſt aqua, imò eſt aer: per alterationem verò non mutatur prædicatio eſſentialis, imò permanet, nam de manu calefacta verum eſt dicere id quod erat actu manus etiam poſt calefactionem eſt actu manus, licet non eſſet actu calida. patet ergo quomodo abinuicem differunt vt duæ ſpecies diſparatæ. Hæc de primo capite ſufficiant.

CAPVT II.

Generatio & corruptio quomodo ab augmento & decremento differant.

CIrca caput ſecundum declarandum eſt an differant generatio & corruptio ab augmento & decremento, & faciam tria, primò ponam diſtinctioné multimembrem de augmento, ſecundò concluſionem reſponſiuam, ꝙ ſcilicet augmentum differat à generatione, tertiò ad maiorem doctrinam declarabo quomodo augmentum differt ab omni alia ſpecie motus.

Quo ad primum, nota ꝙ augmentũ ſumitur primo modo pro intenſione alicuius qualitatis, & decrementum pro remiſſione eiuſdem, ſicut dicitur in prædicamentis, ꝙ qualitas recipit magis & minus, i. augetur vel intenditur, vt calor in aqua ſi perfiſtat iuxta ignem, & hoc modo ibi non loquimur de augmento, tale enim eſt alteratio, cùm ſit motus in qualitate. ſecundo ſumitur pro augmẽtatione quantitatis diſcretæ, ſicut dicitur in 3. phyſ. ꝙ ex diuiſione continui cauſatur numerus & augetur. tertio ſumitur pro augmentatione quantitatis continuæ, quod poteſt fieri dupliciter, primò ſine aliqua noua re adueniente, ſic per rarefactionem fit augmentũ, vt cùm aqua congelata liquefit, dicitur augeri, quia ex rarefactione occupat maiorem locũ, non tamen ibi aliquid de nouo apponitur præexiſtenti aquæ. ſecundò fit per aduentum alicuius rei nouæ quæ apponitur præexiſtenti, aut per continuitatem, ſi per aduentum nouæ aquæ augetur fluuius: aut per contactum, ſic per appoſitionem lapidum augetur paries, aut per conuerſionem rei nouæ in ſubſtantiam illius cui aduenit per virtutẽ & actionem animæ mediante calore naturali decoquente, omnibus aliis modis relictis hîc intendimus ſolùm de vltimo modo ꝙ in ſolis animatis reperitur, & completur, & expletur per potentias animæ vegetatiuæ, vt declaratur in ſecundo de anima, & augmentũ dicitur ab augeri, ſic deſcribimus ipſum augeri in animatis eſt aliquid idem primo, id eſt, ſecundum ſe totum tranſmutari de minori ad maius quàm ipſum prius erat. Decrementum autem deſcribitur oppoſito modo, vt patet ex ſe.

Circa ſecundum pono hanc concluſionem reſpõſiuam, Augmentum differt à generatione ſubſtantiali. probatur ſic, In generatione ſubſtantiali non eſt idẽ eſſe ſubſtantiale rei ante generationem & poſt generationem, nam ante habet ſolùm eſſe in potentia, & poſt generationem habet eſſe actu: ſed in augmento res habet idem eſſe ſubſtantiale ante augmentum & poſt, homo enim infans, iam eſt homo actu, & homo adultus eſt homo actu, licet mutetur quantitas. ergo augmentum nõ eſt generatio ſimpliciter, prætereà generatio per ſe & primo terminatur ad formam ſubſtantialem ex quinto Phyſicorum, augmentum autem per ſe

ter

terminatur ad quantitatem maiorem, ergo non sunt idem.

Nota ꝙ licet formaliter differant, tamen ad augmentū semper sequitur corruptio, simpliciter alicuius, s. nutrimenti. non enim augetur animatum nisi transeat in sui substantiam nutrimentum, & non transit nisi prius corrumpatur per actionem animæ vegetatiuæ, & decoctionem caloris naturalis. Item ad augmentum semper sequitur generatio alicuius simpliciter saltem secundum partem, s. carnis, nam animal non dicitur augeri nisi suæ substantiæ priori addatur noua caro, quæ generatur per conuersionem nutrimenti in substantiam nutriti, patet igitur quomodo augmentum formaliter differt à generatione & corruptione, licet concomitetur ipsas.

Circa tertium nota, ꝙ augmentum non solùm differt formaliter à generatione, & corruptione, sed etiam differt ab alteratione, nã illa per se terminatur ad qualitatem, augmentum autem ad quantitatem, & differt à motu locali. nam per motum localem nō est necesse sequi aliquam corruptionem, vel generationem in re mota localiter: augmẽtum autem fit per aliquod de nouo aduenies, id est per nutrimentum, & differt à nutritione. Inuenitur enim nutritio in sene, non tamen augmentum.

Nota tamen, quòd licet differat formaliter ab omnibus prædictis motibus, tamen illi requirũtur, & deseruiũt augmento, nam requiritur alteratio. non enim conuertit nutrimentum in substantiam nutriti, nisi decoquatur per calorẽ naturalem. decoctio autem est alteratio, & requiritur motus localis quo deferatur nutrimentum ad partes naturales, in quibus decoquitur, puta in stomacho, vel alia parte sibi proportionata, & requiritur nutritio. nam nutrimentũ debet conuerti in substãtiam nutriti, sed hæc conuersio fit per nutritionem: ergo, &c. hæc de secundo capite sufficiãt.

CAP. II. Quorundã dubitatorũ in motu augmẽti solutio.

CIrca caput tertium declaranda sunt quædam dubia, quæ contingunt circa modum, quo fit augmentũ in animatis, & erunt tria. primò quæritur si augmentũ fit per partes porosas, quę sunt in corpore animato. secundò quæritur si id quod augetur remanet idem antè, & post augmẽtum, & dico idem numero. tertiò quæritur si animatum dum augetur, augetur continuè, vel non.

Circa primũ pono vnũ notabile, deinde conclusionem responsiuam. nota ꝙ cũ nutrimentũ debeat ingredi partes animati, vt augeatur hæc ingressio nō potest fieri, nisi per diuisionẽ partiũ animati, vel per receptionẽ eius in partes porosas. aliter sequeret ꝙ nutrimentum, & animatum nutritum essent simul. & sic duo corpora essent in eodem loco, ac se mutuo penetrarent, quod est cõtra Philosophum in quarto Physi. capi. de vacuo. sed non est dicendum quòd partes animati diuidantur, dum nutrimentum ingredit ad illas, esset enim maximus dolor, dũ animal nutritur, vt patet in incisione carnis per gladium ad quã sequitur dolor, igit dicendum est, ꝙ nutritio, & augmẽtum fit ex eo, quod nutrimentum subintret partes porosas corporis, quę prius erãt plenæ aliquo substantiali, quod euaporat in aduentu nutrimenti, ne duo corpora permaneant simul. Facto hoc notabili pono conclusionem responsiuam: augmẽtũ fit per receptionem nutrimenti in partibus porosis & iuxtapositionem partibus præexistentibus. probatur sic, in augmẽto nutrimẽtum distribuitur partibus animati. ergo subintrant partes animati, & non per diuisionem partiũ. aliter sequeretur dolor, ergo per partes porosas; aliter nutrimentũ, & partes rei nutritæ essent simul. Dico secundò, & per iuxtapositionem, &c. nam nutrimentũ ponit iuxta partes non porosas, vel terminantes poros non enim totum corpus animatum est porosum, aliter esset rarissimum, sed partes non porosæ dicuntur præexistentes, ergo augmentum fit per iuxtapositionem partibus præexistentibus.

Circa secundum dubium dico duo. primò vnam distinctionem de vnitate numerali. secundò pono aliquas cõclusiones. distinctio est hæc, aliquid dicitur manere idem numero tripliciter. primò cùm omnes partes permanent, nec aliquam partem de nouo acquirunt. secundo aliquid dicit manere idem numero, quando eius principales partes permanent, licet minus principales corrumpãtur, sic dicimus Socratem manere idem numero etiam post mortem, quia licet corpus corrumpatur, anima quę est principalior pars remanet. tertiò aliquid dicitur manere idem numero propter continuam successionem partium similium, sibi inuicem succedentiũ, propter quã successionẽ conseruatur eadẽ dispositio & figura, sic dicimus Iordanẽ esse eundẽ fluuiũ, qui fuit iam per centũ annos. nam propter continuam successionem partiũ similium aquæ assiduæ defluentiũ seruatur eadẽ dispositio, & figura in fluuio. Stante hac distinctione pono tres cõclusiones. prima, id qd̃ augeť nō remanet idẽ numero, primo modo ante & post, probatur, augmentũ fit per aduentũ nouæ partis appositæ præexistẽtib⁹ partibus per actionẽ animæ conuertẽtis in substantiã auctii. ergo non remanet idẽ numero ante & post. antecedens patet ex quo assignamus fieri augmentũ in primo dubio, cõsequẽtia est manifesta ex descriptione primi modi, quo diximus aliquid manere idẽ numero. Secunda conclusio, id quod augeť manet idem numero ante, & post secundo modo. probat, in augmẽtato remanent eædẽ partes principales, s. eadẽ materia prima eadem forma substãtialis partialis, puta anima, & eadem forma totius puta humanitas.

Tertia conclusio, Id quod augetur remanet idem numero, tertio modo ante & post, probatur, in augmento succedunt partes consimiles. nam additur caro noua, & pars ossis noua, præcedentibus partibus, ita ꝙ conseruatur eadẽ dispositio partium, & eadẽ figura, propter quam dicimus equum magnum esse idem numero equo, quando erat parvus, ergo remanet idem numero ante & post augmentum.

Circa dubiũ tertiũ, vt resoluatur, dico tria. primò vnam distinctionem. secundò ponam aliquas conclusiones. tertiò ad maiorem doctrinam pertractabo de nutritione quę est præuia augmento quomodo fiat, & an sit cõtinua. Distinctio est hæc, augmẽtũ potest dici continuũ dupliciter. primò dicitur continuũ quasi quod duret per totã vitam rei viuentis. secundò dicitur continuum non continuè durãs, sed pro quanto tempore fit in toto illo tempore fit continuum, puta si Socrates in vno die crescit per vnum digitũ quòd per totum diem fiat augmentum sine quiete media.

Stante hac distinctione pono tres conclusiones. Prima, Augmentum secundum se est continuum. secundo modo probatur augmentum secundum se est motus ad quantitatem. ergo est continuum. probatur consequentia, nam omnis motus est cõtinuus ex 6. Phys. & diuisibile in semper diuisibilia. sicut etiam tempus in quo fit motus. ergo augmentum secundum se est continuum.

Secunda conclusio, Possibile est ꝙ animatum augeatur per longum tempus, non tamen vno augmento continuo, sed pluribus augmentis interueniente quiete media, probatur, videmus animata aliquo tempore augeri, puta plantam in æstate, & in hyeme non augeri, frigore constringente. iterũ adueniente æstate augeri, & sic vicissim cadente media quiete. ergo possibile est animatum augeri per longum tempus, non tamen vno augmento continuo, sed pluribus, &c. nota tamen ꝙ licet omnia hæc augmenta adinuicem comparata non sint continua propter quietem mediam, tamen quodlibet in se consideratum est continuum cùm fit vnus motus, & sic est continuus ex 5. phys. idem enim est in motu vnitas, & continuitas.

Tertia conclusio, Augmentum non est cõtinuum primo modo, i. durans per totam vitam animalis, hæc declarabitur adducendo, quomodo fiat nutritio. nota ꝙ per totam vitam animati fit conuersio alimenti in substantiam nutriti ad restaurationem deperditi, vt diximus in tractatu de causa mortis & vitæ. vnde si fit maior conuersio quàm fuerat deperditio, causatur augmentum sensibile, vt patet in adolescentia, si autem tanta fit conuersio quanta est deperditio, non fit augmentũ sensibile, vt patet in ætate iã virili: si verò fiat minor conuersio, quã fuerit deperditio, non fit augmentum, imò decrementum, vt patet in vltimo senio.

Vt ergo id nobis cõstet de nutritione dicemus duo. primò quomodo fit, & præcipuè in animali perfecto, secũdò si durat per totam vitã animalis. dico igit secundum Physicos præcipuè Auicennam, & Albertum ꝙ hoc modo celebratur nutritio. primò alimentum recipitur in stomacho per virtutem tractiuam, vt diximus in secundo de anima in tracta. de potentiis vegetatiuis, & ibi mediante calore naturali decoquente separantur partes impuræ, vel terrestres, quæ sunt in alimẽto à partibus puris, & conuenientibus nutritioni. secũdo partes illæ impuræ, ac crassæ mittũtur inferius in ventrem, inde per expulsiuam emittuntur. partes verò puræ mittuntur ad hepar, & ibi ex calore hepatis fit maior decoctio, ac purificatio. itaq; à puris partib. adhuc segregãť partes q̃dam impuræ, licet ñ ita terrestres,

& craſſæ. tertiò partes huiuſmodi impuræ minus craſſæ mittunt ad veſicam,& conuertuntur in vrinam. partes verò puræ tranſmittunt per amplam venã, ab hepate ad cor. Et in corde ex intenſo calore cordis adhuc fit maior decoctio, ac purificatio. & iterum ſeparantur partes impuræ à partibus puris, quæ tamen partes impuræ habent virtutem nutriendi, licet imperfectè: comparãtur enim partibus puris, ſicut panis fabarum pani fruméti, quorum vterque eſt nutriens, licet inæqualiter. quartò partes impuræ mittũtur à corde ad extremitates corporis ad nutriendum vngues, & pilos, & capillos. cùm enim ſint partes magis terreſtres conuenienter nutriuntur ex ſimili illis nutrimento, ſicut bos ex fœno, vel ruſticus ex caſtaneis, partes verò puriſsimæ ſecundum partem retinentur in corde pro nutritione ipſius cordis. aliæ verò partes iterum remittunt ad hepar, in quo plurimæ ſunt paruæ venæ, & ramificatæ, per quas tranſmittit has puriores partes ad ſingulas partes corporis, & in eis mediante calore diffuſo per partes corporis, prædictæ partes nutriméti corrũpunt,& cõuertunt in ſubſtãtiã ipſius animati ſumẽtes formã oſsis, nerui, carnis, ſm variã diſpoſitionem. Quomodo autem ex tali alimento puro ſumatur ſperma pro generatione ex potentia generatiua ſufficit dixiſſe in ſecundo de Anima in tractatu, de potentiis vegetatiuis. hoc igitur modo celebratur nutritio.

Secundò dubitatur, an hæc nutritio ſit continua per totam vitam animati. ad hoc dicit diſtinguendo: nutritio ſumit dupliciter. primò pro conuerſione nutrimenti in ſubſtantiam nutriti, & ſic non eſt continua per totam vitã, nã dum animatum propinquat morti in tantum debilitat calor naturalis, vel ſenio, vel malitia morbi, quòd non poteſt tantum agere in nutrimentum, quòd cõuertat illud in ſubſtantiam animati. & hoc diximus in tractatu de cauſa mortis, & vitæ. ſecundò ſumitur nutritio pro alteratione nutrimenti, & ſic eſt continua per totam vitam, nam donec adeſt naturalis calor proprium eſt ſibi calefacere, & decoquere nutrimentum. vnde ſicut paruus ignis calefacit ſaltem combuſtibile appoſitum, licet non cõuertat in ſeipſum, ſic calor naturalis, & in vltimo ſenio, & in grauiſsimo morbo ad minus, calefacit cibum, licet non poſsit conuertere in ſubſtantiam nutriti non tamen animatum poteſt diu viuere ex ſola nutritione ſumpta pro alteratione præcipuè in animalibus habentibus ſanguinẽ, in quibus eſt intenſus calor cordis, ſecus eſt in aliquibus aquaticis. hæc de augmẽto, & modo augmenti ſufficiant, ſi plura ſunt pertractanda require in ſecundo libro de Anima Alberti in tractatu de potentiis vegetatiuis, nunc ſequuntur argumenta.

Contra 1.cap. Contra primum caput, quod alteratio eſt generatio ſubſtantialis. nam eſt progreſsio à nõ eſſe ad eſſe. cùm enim calefit aqua tendit à non eſſe calidum ad eſſe calidum. ergo eſt generatio ſubſtantialis. probatur conſequentia ex diffinitione generationis ſubſtantialis aſsignata in 5. Phyſic.

Si dicis q̃ diffinitio generationis ſic habet intelligi, ſcilicet eſt progreſſus à non eſſe ſubſtantiali ad eſſe ſubſtãtiale. alteratio autem eſt progreſsio à non eſſe accidentali ad eſſe accidentale, contra, in alteratione eſt progreſſus ab eſſe omnino in potẽtia ad eſſe in actu. ergo ſtat argumẽtum in robore ſuo, antecedens probatur, quando calefit aqua, calor introducendus erat omnino in potẽtia in ipſa aqua, & per calefactionem fit actu: ergo, &c. Si dicis quòd calor non eſt ille, qui producitur, eo quòd forma, nec ſubſtantialis, nec accidentalis producitur, niſi per accidens ex ſeptimo Phyſicorum, ſed ipſum compoſitum. vnde per calefactionẽ aqua calida eſt, quæ producitur per ſe, & quia aqua calida inquantum eſt aqua iam eſt actu. ideo non ſequitur, q̃ ſit progreſſus ab eſſe omnino in potentia ad eſſe in actu.

Contra probo, q̃ calor per ſe producitur. & ſic adhuc ſtat argumentum ſic, terminus productionis eſt qui producitur. ſed calor, & ſimiliter omnis alia forma eſt terminus productionis, habita enim forma ceſſat motus ex quinto Phyſi. ergo forma productionẽ terminat. maior probat, omnis productio eſt via ad ipſum terminũ, ergo termin' eſt ille qui producit, ad quẽ producẽdũ productio ordinatur.

Reſpondeo. terminus productionis eſt duplex, ſcilicet quo & qđ, terminus quo eſt ipſa forma, ad quã eſt productio, terminus vt quod eſt ipſum cõpoſitũ. dico igit ad maior. quòd loquendo de termino, vt quod eſt vera, de termino autem, vt quo eſt falſa, & quia calor & omnis forma eſt terminus vt quo, ideo argumentum non concludit.

Secundum contra idem caput, q̃ ſubiectum alterationis ſit materia prima, & non ens actu, propter materiã primam. forma ſubſtantialis eſt ratio, q̃ qualitates recipiatur in ſubiecto, niſi enim forma reciperetur in materia qualitates conſequentes formam non reciperentur in ſubiecto. ergo materia prima multo magis eſt ratio, quòd qualitates, recipiantur, quod per alterationem fit. probatur conſequentia per regulam in primo poſteriorum. propter quod vnumquodque & illud magis.

Si dicis, q̃ illa regula non tenet in cauſa materiali, ſed ſolum in efficiente, & vniuoca. & ideo cùm materia dicat cauſam materialem, argumentum non concludit.

Contra probo abſolutè, q̃ materia prima ſit ſubiectum alterationis. ſic, antequam forma introducatur in materia eſt neceſſe, quòd diſpoſitiones ad formam generandam recipiantur in materia, ſed non recipiuntur, niſi per alteratio nem, vt patet, quia omnis motus ad qualitatem eſt alteratio. ergo materia prima eſt ſubiectum immediatum alterationis. cùm in ea recipiuntur tales diſpoſitiones, ſi dicis q̃ diſpoſitiones tales nõ recipiũtur in materia, niſi vt adhuc eſt ſub forma præcedenti corrumpenda, & ſic non ſequitur materiam ſolam eſſe ſubiectum alterationis, imò compoſitum ex materia, & forma corrumpenda.

Contra in inſtanti, in quo forma generanda introducitur. quæro, aut materia habet diſpoſitiones pro tali forma recipienda, vel nõ: ſi non, ergo forma recipitur in materia nõ diſpoſita, quod eſt cõtra Philoſophũ in ſecũdo de Anima, ſi ſic, ergo tales diſpoſitiões recipiunt ĩ materia nuda.

Si dicis, quòd forma corrumpenda eſt ſimul in eodem inſtanti cum forma generanda in materia, & ſic non ſequitur, quòd recipiantur in materia nuda.

Cõtra ſi ſunt illæ duæ formæ in eodẽ inſtãti in materia. ergo duæ formæ diſparatæ ſe compatiunt in eodẽ, quod eſt falſum, quia cùm ſint contrarię eſſent oppoſita in eodẽ.

Reſpondeo, & dico q̃ non ſunt ſimul illæ duæ formæ, ſed in illo inſtanti: corrumpenda definit eſſe per negationem de præſenti, & poſitionem de præterito. verum enim eſt dicere, hæc forma nunc non eſt, & ante hoc nunc fuit. ergo definit eſſe: generanda verò incipit eſſe per poſitionem de præſenti, & negationem de præterito. nam eſt verum dicere, hæc forma nunc eſt, & ante hoc nunc nõ fuit. ergo incipit, dico igitur quòd materia eſt diſpoſita in illo inſtanti, ſed nego q̃ ſit nuda recipiens diſpoſitiones, imò eſt ſub forma generanda, quæ pro illo inſtanti incipit eſſe per poſitionem de præſenti.

Contra ſecundum caput arguitur, q̃ augmentum ſit generatio ſubſtantialis, augmentum terminatur ad ſubſtantiam, cùm per augmentum quod ſupponit nutritionem acquiratur noua ſubſtãtia in re aucta. ergo eſt generatio ſubſtantialis, probatur conſequentia, omnis mutatio ad ſubſtantiam eſt generatio ſubſtantialis, vt patet ex quinto Phyſicorum. ergo ſi augmentum terminatur ad ſubſtantiã erit generatio ſubſtantialis, ſi dicis q̃ per augmentum acquiritur noua ſubſtantia ſecundum partem, id eſt, aliqua pars ſubſtantiæ, quæ prius non erat in re aucta, non tamen ſecũdum totũ, id eſt, non tamen tota ſubſtantia rei auctæ, quin ante augmentum iam erat actu. ad hoc quòd dicatur generatio ſubſtantialis, eſt neceſſe quòd tota ſubſtantia rei acquiratur & ideo argumentum non concludit. *Contra 2.cap.*

Contra dupliciter. & primò q̃ per augmentum ſecundum totum acquiratur noua ſubſtantia, nam ex dicto Philoſophi in tex. dum res augetur omnes partes ſuæ augent, ſecundum proportionem. ergo omnes partes acquirũt nouam ſubſtantiam, ſi omnes partes acquirunt nouam ſubſtãtiam, ergo ſecundum totum acquiritur noua ſubſtantia. idem videtur eſſe ſecundum omnes partes, & ſecundum totum aliquid fieri.

Secundo probo, quòd per generationem ſubſtantialem non acquiritur tota ſubſtãtia rei, quia non omnis pars ſubſtantiæ acquiritur. non enim acquiritur materia, quæ prius erat cùm ſit ingenita: ergo, &c.

Reſpondeo ad primum. dico quòd non eſt idem, rem totam, vel ſecundum omnes partes acquirere nouam ſubſtãtiam, & rem ſecundum ſe totam acquirere nouam ſubſtantiam. ad hoc enim quòd res tota acquirat nouam ſubſtantiam, ſufficit quòd omnibus partibus eius fiat aliqua additio ſecũdum ſubſtantiã, quæ tamen prius erãt actu. ad hoc autem quòd res ſecundum ſe totam acquirat nouam ſubſtantiã eſt neceſſe, quòd prius exiſtens ſolùm in potẽtia incipiat ſecundũ ſe fieri actu, quod ſolũ fit per generationẽ.

concedo

concedo igitur quòd per augmentũ res tota, vel ſecundũ omnes partes acquirit nouam ſubſtantiam non tamẽ ſecũdum ſe totam, ideo non ſequitur, augmentum eſſe generationem, per quam res acquirit ſecundum ſe totam nouam ſubſtantiam, & nouum eſſe.

Ad ſecundum dico, ꝙ materia dupliciter conſideratur. primò ſecundũ ſe, ſecundò quantum ad ſuam actualitatẽ, dum res generatur, licet materia ſecundum ſe præexiſtat, non tamen ſecundum ſuam actualitatem. actuatur enim ex forma. verum ergo eſt dicere, quòd dum res generatur ſecundum ſe totam acquirit ſubſtantiam, quantum ad ſuam actualitatem. & ſic poteſt dici, ꝙ materia fit, quia fit actu, quæ ſolùm erat in potentia.

Contra 3. cap. Contra tertium caput arguitur, ꝙ augmentum non eſt motus ad quantitatem, non eſt aliquis motus in prædicamento quantitatis, ergo, &c. probatur antecedens, vbi eſt motus ibi eſt cõtrarietas ex primo Phyſicorum: ſed in quãtitate non eſt contrarietas ex Ariſt. in prædicamentis. ergo in quantitate non eſt motus: ſi dicis ꝙ in quantitate non eſt contrarietas propria, quæ eſt differentia duarum formarum maximè diſtantiuũ ſub eodem genere, tamẽ ibi eſt cõtrarietas impropria, vel imperfecta, quæ dicit excedentiã, & defectum, & quia hæc conditio ſeruatur in quantitate. datur enim ad ſenſum quantitas maior, quæ cõparata minori eſt excedens, minor autem deficiens. ideo ſecundum hanc radicem contrarietatis eſt motus in quantitate. Contra, ſi propter hanc radicem contrarietatis eſt motus in quantitate. ergo eadem ratione eſt motus in ſubſtantia, qđ eſt falſum ex quinto Phyſicorum. probat conſequentia, ſicut in quantitate eſt contrarietas ratione excedentiæ, & defectus, ita eſt in ſubſtantia. nam ex 10. Metaphyſic. quodlibet generans diuiditur in duas differentias oppoſitas, quarum vna eſt excedẽs, altera deficiẽs, id eſt, minus perfecta, ſicut animatum comparatum inanimato. ergo eadem ratiõ erit motus in ſubſtantia ſicut in quãtitate. Si dicis quòd non eſt eadem ratio, quia licet prædicamento ſubſtãtiæ ſit excedentia, & defectus, tamen eſt ſubſtantiæ, & conſiſtens in indiuiſibili, ideo ad eam non eſt motus, ſed mutatio. contra, hæcmet conditio competit quantitati. ergo nec in quãtitate erit motus, & ſic ſtat argumentum in propoſito primo. probatur antecedens, quantitas non recipit magis, & minus. ergo ſuum eſſe ſtat in indiuiſibili, ſicut patet ex Philoſopho in prædicamento quantitatis.

Reſpondeo dupliciter. & primò quantitas ſumit̃ dupliciter, primò vt quãtitas eſt. ſecũdò vt denominat̃ à numero, vt bicubitũ, tricubitũ. dico igit̃ ꝙ Ariſt. ſolũ negat quãtitatẽ recipere magis, & min⁹, ſecũdũ qđ denominat̃ à numero, & nõ ſecũdũ ſe accepta, vt patet p exẽpla Philoſophi in tex. vbi inquit, Non videt̃ quantitas ſuſcipere magis, & minus, vt bicubitum, neque (vſque ibi propriũ autẽ maximè) concedo igitur ꝙ quantitas ſecundũ ſe recipit magis, & minus, & ſic ad eam eſt motus, ſubſtantia autem, nec ſecundum ſe, nec alia ratione eſt recipiens magis, & minus, ideo ad eam nullo modo eſt motus. ſecundò dico, ꝙ in quantitate non ſolùm eſt contrarietas quantum ad excedẽtiam, & defectum, ſecundum etiam quantum ad maximam diſtantiam. inuenimus enim in quantitate loca maximè diſtantia in vniuerſo, quæ ſunt ſuperficies conuexa cæli ſupremi, & centrum mundi. propter ꝙ inquit Commentator in prædicamento quantitatis videnẽ hæc duo loca, quæ dicta ſunt eſſe contraria, poſtquam vnumquodque eorum eſt in vltimo elongationis, ſcilicet à ſuo cõtrario donec inueniatur elongatio maior, hæc ille. dico igitur ꝙ eſt motus in quãtitate, quia in ea ſeruatur vera contrarietas quantũ ad maximã diſtantiam, & nõ ſolũ quo ad excedentiã, & defectum.

Contra, ſtante hac reſponſione eadem ratione erit motus in ſubſtantia. nã ſicut tu ponis in quantitate propriam contrarietatem ratione maximæ diſtantię duorum locorũ in vniuerſo. ita licet concedere maximam diſtãtiam inter duas ſubſtantias, quæ ſunt in prædicamento, quæ erunt prima intelligentia mouens primum mobile, & materia prima. illa enim non datur perfectior, nec iſta imperfectior. cùm ſit in pura potentia.

Reſpondeo, licet in prædicamento ſubſtantiæ datur maxima diſtantia, ſicut in quantitate, vt argumentum probat: tamen quia deficit hæc conditio, quæ eſt recipere magis, & minus, quæ tamen conuenit quantitati ſecundum ſe, vt dictum eſt. ideo conuenientius ponitur motus in quantitate, quàm in ſubſtantia.

Quòd non detur diminutio, probatur, quia ſi datur, aut eſt à cauſa intrinſeca, vel extrinſeca, nõ ab extrinſeca, quia cùm idem ſit cauſa oppoſitorum, ex Octauo Phyſicorum, & augmentum, & diminutio ſint oppoſita: eadem ratione augmẽtum eſſet à cauſa extrinſeca. quod tamẽ eſt falſum ex Philoſopho in textu, nec eſt à cauſa intrinſeca, quia cauſæ intrinſecæ ſunt forma & materia ex ſecundo Phyſicorum, ſed iſtæ non ſunt cauſæ diminutionis, cùm ſint cauſæ conſeruationis rei, ſicut enim forma dat eſſe rei, ita materia recipit eſſe, quo res conſeruatur.

Si dicis, ꝙ cauſa intrinſeca eſt duplex, ſcilicet cauſa intrinſeca eſſentialis. & hæc eſt materia & forma, & cauſa intrinſeca effectiua, & hæc non eſt materia, nec forma, ſicut cor eſt cauſa effectiua, inquantum mouet alias partes corporis ex libro de motu animalium. dico igitur quòd diminutio eſt à cauſa intrinſeca effectiua, quæ eſt calor naturalis, & non ab intrinſeca eſſentiali.

Contra, ſi calor naturalis eſt cauſa diminutionis, ergo idem eſt agens in ſeipſum actione corruptiua, quod eſt cõtra Philoſophum in ſecundo de generatione, capite de actione. probatur conſequẽtia, ſi eſt cauſa diminutionis eſt cauſa corruptionis ſubſtantiæ animatæ, quæ eſt ſubiectum ipſius caloris: ſicut enim generatio præcedit augmentum, vt diximus ſuprà, ita corruptio eſt præcedens diminutionem, tunc vltra, ſi eſt cauſa corruptionis ſui ſubiecti, ergo eſt cauſa corruptionis ſuiipſius. corrupto enim ſubiecto corrumpitur accidens.

Si dicis, quòd licet nihil agat in ſeipſum per ſe actione corruptiua, agit tamen per accidens: ſic & calor naturalis per accidens corrumpit ſeipſum, & non per ſe. intendit enim conſeruari conſumendo humidum radicale, ad cuius conſumptionem præter intentionem naturæ, ſequitur corruptio caloris.

Contra, ſi concedis, quòd calor naturalis ſit cauſa ſolũ per accidẽs diminutionis. ergo tu debes aſsignare cauſam per ſe, quæ tamẽ non poteſt dari, quia probatum eſt, quòd materia, nec forma ſunt cauſa diminutionis, nec cauſa extrinſeca, ſicut nec in augmento. conſequentia verò probatur, omne per accidẽs reducitur ad aliquod per ſe, ex 2. & 8. Phyſ. ſi ergo datur cauſa per accidens diminutionis, eſt aſsignanda etiam cauſa per ſe.

Reſpondeo, & dico, ꝙ aſſignatur cauſa per ſe diminutionis. ſed hæc eſt extrinſeca, & eſt intentio primi agentis. diſponens enim animata etiã corruptibilia intendit ea augeri, & diminui, vt hac viciſsitudine ſucceſsio in his inferioribus conſeruetur.

Contra primum dubium, probatur ꝙ non debentur pori in corpore animalis, per quos fiat augmentum, ſic, tales partes poroſæ, vel ſunt vacuæ, vel ſunt plenæ, non vacuæ, quia non datur vacuum in rerum natura, ex 4. Phyſ. nõ plenæ, quia cùm reciperent in ſe nutrimentum decoctum, & depuratum, duo corpora eſſent ſimul, ſcilicet, nutrimentum, & illud corpus replens partes poroſas.

Ad hoc dicitur, ꝙ tales pori ſunt pleni non quidem aliqua materia craſſa, ſed ſubtili, quæ facilè cedit in ingreſſu nutrimenti. & ex hoc ꝙ huiuſmodi materia de facili cedit, non eſt neceſſe duo corpora eſſe ſimul, & cùm huiuſmodi pori ſunt repleti nutrimento, aliud in eis non recipitur, donec prius nutrimentum fuerit corruptũ, & iterũ per calorem naturalem fiunt rarefactiones in corpore animalis, & fiunt noui pori, in quibus iterum recipitur nutrimentum, & ſic ſucceſsiuè.

Contra ſecundum dubium arguitur, ꝙ non remanet idẽ auctum ante, & poſt, ſic, ſi alicuius totius partes mutãtur, & ipſum totum mutatur. totum enim conſtituitur ex ſuis partibus, ſed in aucto ſunt aliæ partes, quàm erant ante. augetur enim animal, quia noua pars carnis additur præcedenti per conuerſionem alimenti in ſubſtantiam nutriti. ergo non remanet idem auctum ante, & poſt. & ſic Socrates infans, & Socrates vir non eſt idem numero.

Ad hoc dicitur, ꝙ concludit non remanere idem numero primo modo, vt ſ. conceſsimus. cum hoc tamen ſtat, ꝙ remanet idẽ numero ſecundo & tertio modo, vt ſ. patuit.

Contra tertium dubium arguitur, ꝙ augmentum nõ ſit motus continuus, ſic, ſecundum philoſophum in hoc 1. lib. differt augmẽtum à nutritione, quia nutritio eſt per totam vitam animalis, augmentum autem vſque ad terminatum tempus, puta in homine vſque ad tertium, vel quartum ſeptennium, ergo non eſt continuum.

Ad

Ad hoc patet reſponſio per diſtinctionem datam de continuo in ſolutione tertij dubij.concedimus enim quòd augmentum maximè ſenſibile verè dicitur continuum quaſi durans ſine interpoſitione per totam vitã animalis, ſed dr̃ continuum pro tãto tpe,pro quo fit, puta pro vno menſe.

TRACTATVS III. SVper primo libro de Generatione,in tria capita diuiſus.

IN hoc tertio tractatu agit Philoſophus de tactu, & actione,& paſsione,& mixtione. nam in ſecũdo libro agit de Generatione elementorũ, ſed elementum non poteſt ex alio generari, niſi agant,& patiantur adinuicem per alterationem,puta non poteſt ignis generari ex aere,niſi ignis calefaciat, & exiccet aerem.ergo generationẽ præcedit actio,& paſsio, ſed nec agens agit in paſſum, niſi agens tangat paſſum, vt dicit Philoſophus in litera, & in ſeptimo Phyſicorum proba tur,ꝙ mouens,& motum ſint ſimul.ergo actionem,& paſſionem præcedit tactus.item elementum non generatur ex elementis,niſi elementa adinuicem miſceantur.ergo generationem præcedit mixtio,vt ergo in ſecundo nõ ſit neceſſe frequenter replicare de tactu,& paſsione,& actione, & mixtione,de his conuenienter præpoſuit hunc tractatum, quem diuidimus in tria capita.

In primo agemus de tactu.

In ſecũdo de actione,& paſsione,vel de actiuis, & paſſiuis quod idem eſt.

In tertio agemus de mixtione.

CAP. I. De Tactu.

CIrca primum cap.in quo agendum eſt de tactu dicã tria.Primò quotuplex eſt tactus,ſecundò quis eſt ille tactus,qui requiritur in actione,& paſsione,vel quo modo ſecundum Philoſophum agens naturale,& patiẽs ſe tangunt.tertiò ponam corollarium.

Circa primum nota, ſecundum Philoſophum in hoc primo lib.ꝙ tactus eſt triplex,ſcilicet mathematicus, naturalis, & metaphoricus. tactus mathematicus ſic deſcribitur à Philoſopho. tactus mathematicus eſt coniunctio duarũ magnitudinũ,quarum extrema ſunt ſimul. Ad cuius declarationem nota, ꝙ ad huiuſmodi tactum tria requiruntur. primò ꝙ tangens,& tactum ſint quanta, propter quod nõ poteſt dici intelligentia mouens vnita cælo tangere cælũ tactu mathematico: licet enim cælum ſit quantum, tamen intelligentia eſt non quanta.ſecundò requiritur,ꝙ tangẽs, & tactum diſtinguantur ſitu. ita ꝙ vnum ſit extra alterũ. & propter hoc non poteſt dici, quòd accidens tangit ſubiectum,in quo eſt, nec forma tangit materiam, quia vnum eſt in alio,& non diſtinguũtur ſitu.tertiò requiritur,quòd extrema illarum magnitudinum ſint ſimul, id eſt, non habeant aliquod medium,nec etiam ſint vnum,quia dicerentur continua,& non contigua.& propter hoc duæ partes lineæ copulatæ ad vnum punctum,vt terminum cõmunem non dicuntur ſe tangere,ſed adinuicem continuari.

Tactus naturalis ſic deſcribitur à Philoſopho,ꝙ eſt cõiũctio duarum magnitudinum habentiũ poſitionẽ,id eſt,diſtinctũ ſitum, quarum extrema ſunt ſimul, actiua & paſsiua adinuicem.ad huius declarationem nota, ꝙ omnes conditiones, quas includit tactus mathematicus includit etiã tactus naturalis,ſed addit quartum,ſcilicet ꝙ tangẽs agat in tactum,& tactum reagat in tangens.&dicũtur paſsiua, & actiua adinuicem. & hoc modo dicũtur elementa ſe tãgere.nam ſi aqua vnitur igni,ignis patitur ab aqua,& corrumpitur.& ſimiliter ignis agit in aquam,vel corrumpendo,vel ſaltem calefaciendo eam.ex hac diffinitione ſequitur,quòd ſi duo corpora ſe tangunt,& vnum nõ agat in alterum.& econuerſo,cauſando in eo aliquam qualitatẽ alteratiuam,non dicuntur ſe tangere tactu naturali,ſed mathematico,vel metaphorico,vt dicemus.

Tactus metaphoricus eſt qui eſt inter duo quorum vnũ tangit aliud ſua virtute,licet non agat in eo aliquam qualitatem alteratiuam, vel ſic cauſat in tacto qualitatem alteratiuam,non tamen econuerſo. Hoc modo ſecundum Philoſophum poteſt dici triſtans tangere nos,quãdo per eius triſtitiam aut dolorem mouet nos ad cõpaſsionem.ſed nõ econuerſo. non enim nos mouemus triſtantem ad compaſſionem noſtram niſi fortè & nos ſimus in triſtitia cõſtituti.

Circa ſecundum dico ſecundum Philoſophum ꝙ inter agens & patiens naturale ſeruatur tactus naturalis,omnia enim agentia & patiẽtia naturalia ſe mutuo alterant,& agunt & patiuntur adinuicem,vt dicemus infra,ſed nota ꝙ agens naturale,& patiens naturale dicunt ſolùm agens & patiens generabile & corruptibile,ex quo ſequitur ꝙ tactum elementum vel elementatum poteſt dici agens vel patiens naturale, vtrum autem ſit neceſſe ſemper agens naturale tangere paſſum diſcutiemus in ſecundo cap.

Circa tertiũ ponit hoc corollariũ ex prædictis deſcriptionibus de tactu,ſequit ꝙ dũ intelligẽtiæ applicatæ corporibus cæleſtibus mouent cæleſtia corpora, tangũt ea tactu metaphorico,quia licet dent aliquã virtutẽ corpori cęleſti,non tamen cauſant in eis aliquam virtutem,aut qualitatem alteratiuam, cælum enim eſt penitus inalterabile ex primo libro cæli.Dum autẽ cælũ mouet inferiora corpora eſt ibi tactus naturalis ex parte corporis inferioris.recipit enim & patitur à cælo qualitatẽ alteratiuã, vt aqua calefit à ſole,& humida exiccantur,ex parte verò cæleſtis corporis eſt cõtactus metaphoricus:quia cælũ non repatitur ab inferiori corpore nec recipit qualitatẽ alteratiuã,vt dictũ eſt.Dũ autem inferiora corpora ſe inuicem mouent, vt dũ ignis mouet motu alterationis ipſam aquam calefaciẽdo, & ſic alia elemẽtà, ibi eſt actus naturalis ex parte mouẽtis & ex parte moti, agunt enim & patiunt adinuicem, & in ſeipſis mutuo cauſant qualitates alteratiuas:& propterea elemẽta ex ſeinuicẽ mutuo generant & corrumpuntur, vt dicemus in ſecundo libro.Hæc de primo capite ſufficiant.

CAP. II. De agere & pati.

CIrca caput ſecundum agendum eſt de agere & pati, & ibi dicemus quatuor.Primò quæ ſunt conditiones agentis& patientis,deinde ſoluemus tria dubia,quę mouentur ſuper tres propoſitiones Philoſophi.

Circa primum nota ꝙ Philoſophus in hoc primo poſtquam adduxit opiniones antiquorũ & improbauit quo ad conditiones agentis & patientis,& quo ad modũ quo ponebant cauſari actionem & paſsionẽ,poſteà in textu 77. & 78.inueſtigat ſecundũ propriam opinionẽ huiuſmodi cõditiones, primò quidẽ ex parte agẽtis & patiẽtis quantũ ad ſubſtantiam, ſecundò quantũ ad modũ agendi & patiẽdi.

Quantũ ad ſubſtãtiam, agẽs & patiens habent duas cõditiones, quæ requiruntur de neceſsitate cuilibet agẽti & patienti.Prima eſt, omne patiens debet eſſe tale in potẽtia quale eſt agens actu,verbi gratia,ſi aqua debet calefieri ab igne, debet eſſe in potentia ad calorem ſicut ignis eſt actu calidus.ſi enim eſſet actu calida iam non calefieret niſi fortè ſecundũ maiorem gradũ,ſimiliter ſi ignis non eſſet actu calidus nõ ageret in aquam,omne enim quod agit, agit in quantũ eſt actu,ex 9.Metaphyſicæ. ſecũda conditio eſt, omne patiens naturale debet eſſe paſsibile ſecũdum omnẽ ſui partem & non ſolùm ſecundũ aliquas partes & ſecundum aliquas non,vt lignum eſt aptum calefieri & comburi ſecundum omnes ſuas partes.

Quantũ ad modum agendi omne agens & patiens habent tres conditiones.Prima eſt,omne patiẽs magis vel minus patitur ſecundũ quod eſt magis vel minus diſpoſitũ, actio enim agẽtis ex 2.de Anima recipit in patiente diſpoſito. ergo ſecũdũ modũ diſpoſitionis eſt modus paſsionis, ſimiliter modus actionis eſt ſecũdũ modũ virtutis & potẽtiæ ipſius agentis. agens enim quãto vigoroſius tanto efficacius in patiens operatur.Secũda conditio,omne patiens debet eſſe diuiſibile nõ quidem actu ſed potentia,quod ſic habet intelligi, omne patiens corporeũ naturale ſic debet eſſe quod ſit aptũ recipere aliquid ab agente.primò ſecundum vnam partem, deinde ſecundum aliam, & ſecundum aliam,&c.verbi gratia quando lignum calefit,primò recipit calorem in vna parte,& deinde in alia,non tamen propter hoc eſt neceſſe partes ligni adinuicem actu diuidi. poteſt enim continuũ exiſtens totum ſucceſsiuè calefieri,propter hoc dixit,omne patiẽs oportet eſſe diuiſibile nõ quidẽ actu ſed potentia.omne enim patiens naturale eſt corpus,quia omne mobile naturale eſt corpus, ex 6. Phyſicorũ,cũ ſit cõtinuũ.Tertia cõditio,oẽ patiẽs debet eſſe proximatum ſuo agenti. agens enim & paſſum etiam ſi ponatur in eſſe non ſequitur actio & paſsio niſi appropinquent, vt patet ſi ponatur ignis diſtans à palea non ſequitur combuſtio, hæc tamen proximatio ſecũdum Philoſophum eſt intelligenda vel per ſeipſum vel per aliquod medium, verbi

gra

gratia ignis nõ ſolùm calefacit corpus quod per ſeipſum tangit, ſed etiam etſi longè ſit poteſt calefacere, vt ſi ignis calefacit aerem ſibi proximum, & aer proximus aerem parum remotum, & ille manum meam, tũc ignis propinquat manui non per ſeipſum, ſed per medium. Ex quo ſequitur quod nullum agens quantumcunque vigoroſum poteſt agere in corpus diſtans niſi ei propinquet ſaltem per medium, vnde & aſtra non agerent in nobis nec in terra niſi primò agerent in elementis mediis quibus nobis propinquant, hęc de primo ſufficiant. Nunc ſoluenda ſunt tria dubia quæ oriuntur ex tribus dictis.

Primum dubium eſt, vtrum hæc propoſitio quam ponit Philoſophus in hoc 1.lib.tex.commenti 44.ſit vniuerſaliter vera, ſcilicet, omne agens agit per contactum ita quod ſit neceſſe agens tangere paſſum.

Vt id reſoluatur primò pono aliquas diſtinctiones. ſecundò aliquas concluſiones.

Prima diſtinctio, agens eſt duplex incorporeũ, vt Deus, intelligentiæ & anima, corporeum vt cælum, elementa & elementata.

Secunda, actio duplex, immanens vt ſentire intelligere, tranſiens, vt calefacere ſcribere, &c.

Tertia, actio tranſiens duplex, tranſiens realis vel naturalis, vt calefactio ab igne vel ſole, tranſiens intentionalis vel ſpiritalis, vt actio obiecti qua cauſat ſuam ſpeciem intentionalem in ſenſu, ex ſecundo de anima, vt albedo agit in oculum cauſando ſuam ſpeciem intentionalem in eo, de hac locuturi ſumus in ſecundo de anima in tractatu de ſenſibus exterioribus.

Quarta, tactus realis naturalis eſt duplex, immediatus quo agens ꝓ ſeipſum tangit paſſum, mediatus quo per medium tãgit paſſum, vt manus per baculum tangit lapidem.

Stantibus iis diſtinctionibus pono duas concluſiones.

Prima, nullum agens incorporeum tangit ſuum paſſum tactu reali naturali, ſed ſolũ tactu metaphorico qui poteſt dici tactus virtualis, prima pars probatur. Agens incorporeum non habet quantitatem. ergo non tangit paſſum tali tactu, hæc eſt enim conditio vna requiſita ad tactum naturalem realem, vt diximus ſuprà, tangit tamen tactu metaphorico quia applicat virtutem paſſo.

Secunda concluſio, omne agens corporeum, ſi eſt agẽs actione reali tranſeunte tangit ſuũ paſſum immediatè vel mediatè. Dico primò actione tranſeunte reali, quia Philoſophus in lib.de generatione non pertractat de actione immanenti, ſed in libro de anima, & in 9.Metaph. nec de actione tranſeunte intentionali qua agit obiectum in ſenſu, ſed in ſecundo de anima, licet etiam in iis actionibus concluſio ſit vera, vt dicemus in ſolutione argumentorum. Dico ſecundò mediatè vel immediatè, quoniã ſi eſt agens proximum tangit paſſum per ſeipſum: ſi eſt agens remotũ tangit per media, vt ignis tangit manum per aerem medium quem primò calefacit. Hæc concluſio ſic declarata probatur. Si agens corporeum agit in paſſum corporeum & non tangit ipſum nec mediatè nec immediatè. ergo inter agens & paſſum erit vacuum, ſi enim eſſet aliquod medium, per medium tangeret ipſum paſſum, & qui negat hoc negat ſenſum: tunc vltra, ſi inter agens & paſſum eſſet vacuum. ergo virtus agentis nunq̃ pertingeret ad paſſum quod non tangit. agit.n. per influxũ ſuæ virtutis in paſſum, ſed virtus agẽtis non poteſt fluere in vacuo, quia vacuum non eſt, & dato caſu quod eſſet adhuc nõ flueret, quia vt patet in 4.Phyſic. Vacuum ſecundum antiquos non eſt niſi dimenſio vel ſuperficies non repleta, vtrunque autem eſt accidens cùm ſit quantitas, ſed accidens nõ fluit nec recipitur in accidẽte. ergo virtꝰ agẽtis, quæ etiã eſt accidẽs nõ fluit in vacuo.

Prætereà ſi hoc eſſet verum. ergo qua ratione ignis calefacit per paruum ſpatium vacuum calefaceret etiam ꝑ maximum ſpatium, quod eſt contra experientiam, nã paruus ignis calefacit partem cameræ non tamen totam, conſequentia verò ſic probatur, magnum ſpatium ſi eſt vacuũ nõ plus reſiſtit agenti igni quam paruum ſpatium vacuũ, omnis enim reſiſtentia fundatur in aliquo corpore & non in vacuo. ergo qua ratione calefacit per paruum ſpatium vacuũ, calefacit etiam per maximũ ſpatium vacuum, & ſic ſequitur ꝙ vnus ignis totam vnã ciuitatem calefacit, propterea bene dixit Ariſt. in lib.2. de Anima cap.de viſu contra Democritũ, ſi eſſet vacuum, muſca exiſtens in cælo non poſſet videri eo ꝙ per vacuũ non poteſt eſſe actio, nec ſpecies intentionales obiectorum ſenſibilium poſſent per vacuũ ad organa ſenſuum deferri, patet ergo quomodo hæc concluſio eſt vera, omne agens agendo tangit paſſum, & in qua actione ſit vera.

Dubium ſecundum eſt, vtrum hæc propoſitio Philoſophi in 1.lib.de Generatione textu commenti 48.ſit vera, ſ.nihil agit in ſeipſum, ſed in alterũ, vt id reſoluatur dico duo. Primò duas diſtinctiones. Secundò aliquas concluſiones.

Prima diſtinctio, actio eſt duplex, ſ.perfectiua, vt intelligere quæ eſt perfectio intellectus, & corruptiua, vt ægrotatio vel calefactio in aqua, qua abiicitur ſua naturalis frigiditas.

Secunda diſtinctio, aliquid poteſt agere in ſeipſum tripliciter, ſ.primò & per ſe, vt qñ idẽ omnino ſm ſe totũ eſſet agens & patiens, puta ꝙ homo ſeipſum primò moueret & à ſeipſo primò moueretur. Secũdò per ſe licet non primò, vt qñ idẽ ageret in ſeipſum ſm partem, puta ꝙ homo moueat ſe, quia anima mouet quę eſt pars. Tertiò per accidẽs, vt qñ medicus ſanat ſeipſum non inquantũ medicũ ſed in quantum infirmum. accidit enim medico eſſe infirmum.

Stantibus iis, pono tres concluſiones.

Prima, impoſsibile eſt idem primò & per ſe, i.ſecundum ſe totum & non concurrente alio eſſe agens & patiens, reſpectu cuiuſcunque actionis ſiue perfectiuè, ſiue corruptiuè, probatur ſic, omne agens, aut eſt voluntarium, aut cognoſcitiuum, aut naturale, i.ſine cognitione agens. ſi eſt voluntarium vel eſt Deus de quo conſtat ꝙ nihil agit in ſeipſo actione, quæ ſit accidens, vt patet in duodecimo Metaphyſicæ, nã actio Dei eſt ſubſtantia Dei, vel eſt intelligentia, & de ea conſtat ꝙ ad omnem actionem ſuam cooperatur prima cauſa, aliter eſſet æquè perfecta & ſimplex ſicut prima cauſa, ſi ad actionem cooperatur prima cauſa. ergo non primò & per ſe, ſed concurrente alio eſt agens & patiens: vel eſt homo, & de eo conſtat quod non poteſt habere actum volitionis niſi cõcurrente cognitione rei volitæ. voluntas.n.nõ fertur in incognitum, & tñ cognitio nõ concurrit ad hoc quod voluntas recipiat in ſe volitionem, patet igitur ꝙ voluntas quę cauſat & recipit in ſe volitionẽ, non primò & per ſe cauſat eam, ſed concurrit cognitio, licet primò & per ſe patiatur, i.recipiat volitionem. Si autẽ agens eſt cognoſcitiuũ vel eſt intellectus vel ſenſus: ſi primum, patet ꝙ intellectio nõ cauſatur à ſolo intellectu, ſed ad hoc concurrit ſpecies intelligibilis ex qua ſimul cum intellectu fit vnum ſufficiens principium actus intelligendi, vt diximus in tertio de anima & in ſolo intellectu recipitur. ergo intellectus primò & per ſe non eſt cauſans intellectionem, & eandem in ſeipſo recipiens: ſi ſecundum, patet ꝙ ſenſatio cauſatur non à ſolo ſenſu, ſed à ſpecie obiecti ſenſibilis ſimul cum ſenſu, vt diximus in ſecundo de anima, recipitur tamen in ſolo ſenſu, patet igitur ꝙ ſenſus non primò & per ſe cauſat ſenſationẽ & eam in ſeipſo recipit. Si autem agens fuerit naturale, i.agens ſine cognitione tũc in iſtis inferioribus cõcurrit ſemper materia, ſ.in patiendo, eſt.n.materia potentia receptiua, & tñ non concurrit in agendo. omne.n.agens vel coagens debet eſſe actu, ꝙ non competit materiæ cùm ſit in pura potentia. ergo in inferioribus non eſt idem ſecundũ ſe totum agens & patiẽs, ſed eſt agens per ſuam formã, & patiens per materiã. ſimiliter in cælo idẽ primò & per ſe, non eſt agens & patiens, nã vt dictum eſt in 8.Phyſ. cælum mouens ſeipſum, non mouet ſeipſum primò, ſed diſtinguitur in partem mouentem quæ eſt intelligentia & in partem motam quod eſt corpus cęli, cùm igitur non dentur plura agentia & paſſa, patet inductiuè, quod nullum agens primò & per ſe agit in ſeipſo.

Secunda concluſio, Poſsibile eſt idem agere in ſeipſum per ſe, i.ſecundum partem maximè actione perfectiua. probatur, intellectus per ſe producit actum intelligendi, & in ipſo intellectu recipit, actio.n. immanens remanet in agente, ex 9.Metaph. ergo intellectus eſt agens in ſeipſo per ſe, dico autem per ſe, non tamen primò, quia actus intelligendi non ꝓducitur ab intellectu ſolo, ſed ab intellectu actuato ſpecie intelligibili, vt dixi in concluſione præcedenti. Itẽ ſenſus viſus agit in ſeipſo, quia ꝓducit actũ videndi & recipitur in ipſo viſu, ſed non primò, ad viſionẽ.n.concurrit ſpecies rei viſibilis qua actuatur viſus. ergo ſenſus agit in ſeipſo per ſe. Itẽ voluntas ꝓducit actũ volendi per ſe & recipitur in volũtate. ergo patet ꝙ poſsibile eſt idem agere in ſeipſo per ſe licet ñ primò & maximè actione ꝑfectiua.

Tertia concluſio, Nihil agit in ſeipſo per ſe actione corruptiua. probat, Quodlibet ens diligit ſui cõſeruationem,

ergo

ergo non corrumpit ſeipſum per ſe, prætereà ſequeretur quod appetitus naturalis erraret, quod eſt falſum, & probatur conſequentia, nam ſi aliquid ageret in ſeipſo actione corruptiua quæ ſit diſpoſitio ad corruptionem, erroneè ageret, vnumquodque enim eſt agens ex ſua actione perficiatur, ex nono Metaphyſicæ. ergo non eſt agens ad ſui corruptionem, & nota q̃ quando Philoſophus in lib. 1. dixit q̃ nihil eſt agens in ſeipſum propriè intelligit de actione corruptiua, vnde illam propoſitionem probans inquit, ſi idem ageret in ſeipſo, nihil eſſet incorruptibile, nos autè ad maiorem doctrinam declarauimus quomodo ſit vera etiam in actione perfectiua. Hæc de ſecundo dubio ſufficiant.

Dubium tertium eſt quomodo propoſitio Philoſophi in tex. commenti 48. ſit vera, ſimile non poteſt agere in ſimile, & probat, quia idem ageret in ſeipſo actione corruptiua, quod patet eſſe falſum per dubium præcedens. vt id reſoluatur dico duo. Primò aliquas diſtinctiones. Secundò aliquas concluſiones.

Prima diſtinctio, actio poteſt cõſiderari tripliciter. primò quantum ad primum, vt cùm ignis incipit calefacere lignũ, ſecundo q̃tum ad medium, vt cùm aliqualiter calefecit, tertiò quantũ ad finẽ, vt cũ eſt terminata calefactio.

Secunda diſtinctio, ſimilia dicuntur dupliciter. primò aliqua dicuntur ſimilia qñ conueniunt in vera qualitate & in æquali gradu, vt duo pugilli niuis dicuntur albi, & æquè albi & hæc dicũtur omnino & ſummè ſimilia. Secundò dicũtur ſimilia qñ conueniunt in vna qualitate, ſed inæquali gradu, vt charta & nix dicuntur ſimiles licet perfectior ſit albedo in niue: & hæc dicunt non omnino ſimilia, imò dicunt ſimilia & ſi ſimilia, ſimilia q̃dẽ inq̃tũ cõueniũt in vna qualitate, diſſimiliaq̃tũ inæquali gradu in illa cõueniũt.

Stantibus iis pono duas concluſiones.

Prima eſt omne agens in principio actionis eſt diſſimile patienti, probatur, agens ideo agit in paſſum, vt inducat in eo aliquam qualitatem quæ non eſt paſſo ex ſe, vt ignis ideo agit in aquam, vt inducat in ea caliditatem quam nõ habet ex ſe. ergo agens in principio actionis habet qualitatem quam non habet patiens. ergo eſt diſſimile. Si dicas q̃ ignis poteſt incipere in aquam agere, dato caſu q̃ ante actionem eſſet calida, dico q̃ ſi in aqua eſſet ita perfectus calor ſicut in igne non ageret in eã, ſed ſi eſt aliqualis gradus caloris in aqua poteſt ignis agere in eam, quia eſt diſſimilis ſecundum gradum caloris, vt patet in ſecundo membro ſecundæ diſtinctionis.

Secunda concluſio, omne agens & patiens in fine actionis ſunt ſimilia. probatur, omne agens ideo agit in paſſum vt illud ſibi aſsimilet puta ignis agit in lignum, vt conuertat illud in ignem, ſed non aſſimilat eum ſibi in principio actionis. ergo hæc aſsimilatio incipit in medio actionis, & perficitur in fine, & ſic patet quod in fine erunt ſimilia, ſed nota ad hoc q̃ ſint ſimilia in fine actionis non eſt neceſſe q̃ conueniant in vna qualitate & æquali gradu, ſed ſufficit q̃ agens communicet paſſo qualitatem ſuam & ſic erunt ſimilia, non tamen ſecundum omnem gradum: vnde non eſt neceſſe, vt patet q̃ ignis communicet aquæ calorem ſecundum omnes gradus qui ſunt in ipſo igne, patet igitur q̃ in fine actionis eſt neceſſe agens & patiẽs eſſe ſimilia ſub hac diſiũctiua vel ſint oĩno ſimilia vl' aliqualiter ſimilia, & hęc ſecũda pars eſt neceſſaria. Hìc terminatur ſecundũ caput.

CAP. III. De mixtione quomodo differat ab aliis mutationis ſpeciebus.

CIrca caput tertium in quo agendum eſt de mixtione faciam tria. primò ponam diſtinctionem de mixtione. ſecũdò declarabitur quomodo differt ab aliis ſpeciebus mutationis. tertiò q̃d ſit mixtio de qua agit Philoſophus in hoc 1. lib. vltimò declarabitur quæ & qualia debent eſſe miſcibilia adinuicem.

Circa primum nota q̃ mixtio dicitur quatuor modis. primo dicitur cumulatio vel iuxtapoſitio plurium rerum remanentium in propria forma & figura, ſic ſolemus dicere q̃ ordeum miſcetur frumento vel milio, ſimiliter quod pili lanæ adinuicem miſcentur in panno, & hoc modo non conſideratur hìc mixtio, ſecũdo dicitur cumulatio vel iuxtapoſitio plurium rerum contritarum vſque ad minutiſsimas partes ſicut dicuntur miſceri aromata in mortario p contuſionem, nec ſic in hoc loco conſideratur, tertio dicitur vnio plurium liquidorum quæ omnia remanent actu ſecundum formam ſuam, ſic dicitur aqua miſceri vino, quarto dicitur compoſitio plurium miſcibilium in vnam formam ſubſtãtialem, ita q̃ ex eis fit vnum per ſe, nec aliquod eorum actu remanet in mixto, ſed in virtute. hæc omnia declarabimus in diffinitione mixtionis, & hoc modo ſumitur à Philoſopho in hoc primo

Circa ſecundum declarandũ eſt quomodo mixtio, quarto modo differt ab aliis ſpeciebus mutationis, ſ. generatione & corruptione, augmẽto & decremẽto & alteratione. Quod differat à motu locali non eſt dubium. Dico igitur ſecundum Philoſophum quod differt à generatione, nã in generatione materia non miſcetur formæ, nec econuerſo, in mixtione autem vnum miſcibile miſcetur alteri miſcibili, vt dicemus in ſecundo. ergo mixtio non eſt generatio, q̃ autem materia non miſceatur formæ, probatur ſecundũ philoſophum, quia in mixtione, vt dicemus eſt neceſſe miſcibilia non remanere actu in mixto, in generatione materia & forma actu remanent in genito. ergo materia non miſcetur formæ.

Item differt à corruptione, quia in mixtione nullum miſcibilium corrumpitur, quod quomodo ſit verum declarabo in ſolutione argumentorum, ſed in corruptione altera pars rei corrũpitur, ſ. forma ſubſtantialis. ergo mixtio non eſt corruptio. Item differt ab augmẽto & decremento, q̃a in augmento duo requiruntur, ſ. nutrimentũ & corpus animatum, quod nutritur, ſed nutrimentũ non miſcetur corpori animato, quia corrumpitur, vt dictum eſt in tract. 1. aliter nõ conueniretur in ſubſtantiam corporis animati: nec corpus animatũ miſcetur nutrimento, quia remanet actu & ſub propria forma, vt patet. in mixtione autem ſumpta quarto modo, nullum miſcibilium remanet actu nec ſub propria forma, vt dicemus in diffinitione mixtionis. ergo augmentum & decrementum nõ ſunt mixtio. Item differt ab alteratione, nam qualitates ſm quas fit alteratio non dicuntur miſceri ſuis ſubſtantiis, vt albedo manus non miſcetur cũ manu, & ratio eſt quia in manu alba remanet actu albedo, & man' actu, ĩ mixtiõe aũt miſcibilia nõ remaneãt actu, ſed ſolũ virtute, vt dicem' ĵ. ergo mixtio non eſt alteratio, vtrũ aũt ad mixtionẽ p̃cedat alteratio, vt dicemus ĵ.

Circa tertium nota q̃ mixtio quarto modo ſic diffinitur in fine huius primi libri, mixtio eſt miſcibilium alteratorum vnio. Ad huius declarationem dico tria. Primum eſt q̃ miſcibilia ſecundum Philoſophum non remanent actu in mixto, puta in lapide non remanent actu ignis & aqua & terra, quæ dicuntur miſcibilia, ex quibus hoc mixtum, quod eſt lapis componitur. nam ſi remanerent actu non facerent mixtionem, ſed tantùm iuxtapoſitionem, ſicut non dicuntur agere mixtionem hoc quarto modo, frumentum & ordeum licet adinuicem iuxta ponantur, & de hoc formabimus in ſecundo libro dubium particulare, ſcilicet quòd elementa miſcibilia non remanent actu in mixto.

Dico ſecundo q̃ licet miſcibilia non remanent actu in mixto remanent tamen in virtute, id eſt, ſecundum qualitates actiuas & paſsiuas, puta licet non remaneat actu terra in lapide, remanet tamen frigiditas & ſiccitas quæ ſunt propriæ qualitates terræ, idem dico de aliis tribus elementis. Aduerte tamen q̃ tales qualitates elementorum miſcibilium non remanent ſecundum ſuas excellentias in mixto, non enim eſt tantus calor vel frigiditas in planta mixta & compoſita ex elementis quanta eſt in igne, & quanta eſt frigiditas in terra, ſed in mixto tales qualitates ſunt remiſſæ & quodam modo confractę, ſicut in tepido eſt calor & frigiditas ſub gradibus remiſsis. Ad hoc autem q̃ huiuſmodi qualitates ſeruentur in gradu remiſſo in mixto eſt neceſſe q̃ elementa miſcibilia adinuicem agant & patiantur, & ſic mutuo alterantur per ſuas qualitates contrarias: ex tali autem mutua alteratione qualitates contrarię elementorum remittuntur & reducuntur ad quandam temperantiam ſicut album & nigrum temperantur in pallido, & temperatæ ſe compatiuntur in mixto.

Dico tertio q̃ poſtquam elementa miſcibilia adinuicem alterata ſunt, eſt neceſſe quod adinuicem componantur, aliter non fit mixtio. Nam mixtio & reſolutio opponuntur, reſolutio enim fit per ſeparationem, mixtio autem per vnionem.

Stantib. iis patet diffinitio dicta, ſcilicet mixtio eſt vnio in vna forma ſubſtantiali, miſcibilium elementorum prius alteratorum adinuicem, quia nec actu nec ſecundum ſuas qualitates contrarias intenſas poſſunt remanere in mixto. ergo prius alterantur, & ſic ſuæ qualitates remittũtur, quæ remiſſæ ſeruantur & ſe cõpatiuntur in mixto, vtrum aũt

elementa

eleméta miſcibilia ſic adinuicem alterentur quod ſua forma ſubſtantialis corrumpatur,& ſuæ qualitates contrariæ corrumpantur generetúrque media qualitas in qua virtualiter ſeruentur qualitates omnes elementorũ,id diſcutiemus in 2. lib. vbi declarabimus quomodo elementa maneant in mixto ſecundo elementato.

Demum viſo quid ſit mixtio, docet Philoſophus in fine huius primi vniuerſaliter quæ ſint adinuicé miſcibilia, & quæ bene miſcibilia,& quæ malè:dicit ea eſſe miſcibilia quæ ſunt contraria & poſſunt in inuicem agere & pati ſin ſuas qualitates cõtrarias, ſic elementa dicuntur miſcibilia cũ ſint contraria, & adinuicé alterentur, vt dicemus in 2.

Dicit ea eſſe bene miſcibilia,quæ ſunt parua,nam iuxta ſe poſita facilius ſe alterant & tranſmutant & ſic adinuicem miſcentur,vnde &ſuprà diximus quòd aromata quãto magis ſunt comminuta, tanto melius adinuicem miſcentur mixtione ſecũdo modo dicta.Ité humida ſunt adinuicé bene miſcibilia, quia facilè diuiduné, & ſunt bene paſsiua vt vinũ & aqua, id intellige dũmodo nõ ſint viſcoſa vel vnctuoſa,nã viſcoſitas ꝓhibet diuiſioné, vt patet in melle,& vnctuoſitas ſupernatare facit, & ideo mel & aq̃, oleũ & aqua,licet ſint humida,tñ nõ ſunt bene miſcibilia.

Dicitur tertiò ea eſſe malè miſcibilia quæ ſunt magnæ quantitatis.tardius enim adinuicem tranſmutantur,& tardius ſe mutuo alterant. Item ſi duo ſint quorum vnum eſt valde paſsiuum & alterũ quaſi impaſsibile non bene adinuicem cõmiſcentur, vnde inquit Philoſophus, ſtannum & æs non ſunt bene miſcibilia, ſtannum enim non eſt molle & ideo facilè paſsiuum, æs aũt eſt durum, ideo quaſi impaſsibile:propter quod ſi ſtãnum & æs ſimul liquantur,ſtãnum quidem pro maiori parte reſoluitur in elementa & euaporat, æs autem permanet, propter quod artifices dũ conflant æs & ſtãnum prius permittunt æs liquefieri deinde apponunt ſtannum quo liquefacto extrahunt ex fornace ne ex longa mora ſtãnum euaporet, hæc de bene & malè miſcibilibus ſufficiant in vniuerſali, in particulari autẽ tractare ſpectat ad librum de mineralibus. Nunc ſupereſt quædam ſoluere argumenta.

Cõtra 1. cap. Contra primum cap. quòd ea quæ ſe tangũt tactu Mathematico,non eſt neceſſe eſſe quãta, quia duo puncta poſſunt ſe tangere hoc tactu quæ non ſunt quanta, vt patet, &c.probatur antecedens,ſignetur punctus A,in ſuperficie concaua Saturni & ſignetur punctus B, ex oppoſito in ſuperficie conuexa Iouis, quæro aut ſe tangunt aut non, Si nõ,ergo inter duas ſphæras datur medium vacuum, ſi ſic, habeo intentum. Si dicis,quod quæcunque ſe tangunt per ſe hoc tactu debent eſſe quanta,quæcunque autem ſe tangunt per accidens non eſt neceſſe eſſe quanta dummodo ſint in prædicamento quantitatis,ſic eſt in propoſito punctum tangit punctum per accidens & non per ſe,ideo ſufficit quòd ſint in prædicamento quantitatis.

Contra ſi ſufficit ꝙ ſint in prædicamento quantitatis. ergo eadem ratione vnitas tangit vnitatem per accidens, quod tamen eſt falſum, quia ſi duæ vnitates tangerent ſe, cũ conſtituant numerũ, ſequitur numerũ eſſe quantitatem continuam, non enim repugnat enti contiguo fieri continuum, conſequentia verò probatur, quia ſicut punctus eſt principiũ q̃titatis cõtinuæ, ſic & vnitas q̃titatis diſcretæ.

Si dicis ꝙ non eſt eadem ratio de vtroque quòd vnitas dicit ſolam indiuiſibilitatẽ,punctus autem addit determinatum ſitum in continuo & ratione huius punctus tangit punctum,non autem vnitas vnitatem.

Contra ergo ſtat argumentum in robore ſuo, ſcilicet quòd punctus per ſe tangat punctũ,nam omne habens determinatum ſitum tangit alterũ per ſe,ſi ergo punctus habet determinatum ſitum in continuo ſequitur quòd per ſe tangat punctum.

Si dicis quòd aliquid habet determinatum ſitum ex ſeipſo,& tale eſt tangens alterum per ſe, aliquid autem habet determinatum ſitum non ex ſe,ſed ex alio in quo continetur,& tale non tangit alterũ niſi per accidens, & quia punctus in continuo habet talẽ ſitum eo quòd continetur in linea, ſic non ſequitur punctum per ſe tangere punctũ.

Contra ergo eadem ratione linea nõ eſt tangens per ſe lineam,quod tamen eſt falſum,quia poteſt continuari alteri lineæ. ergo & contiguari, conſequentia verò probatur, ſicut punctus non habet ſitũ niſi quia continetur in linea: ſic nec linea habet ſitum,niſi quia cõtinetur in ſuperficie, non enim datur linea realis ſine ſuperficie nec ſuperficies corpore ſecundum Philoſophum. ergo ſicut punctus non poteſt tangere punctum,ſic nec linea lineam.

Reſponſio,non eſt eadem ratio de puncto & de linea,licet enim vtrunque ſit in ſitu per aliud, tamẽ linea ex ſe eſt quanta.ideo ex ſe poteſt tangere lineam,quia autem punctus non eſt quantus per ſe,ideo repugnat punctum per ſe tangere punctum.

Contra idem caput,quòd non omne agens tangat paſſum,Sol agit in elementis cauſando calorem, & tamen nõ tangit eleméta.ergo &cæ.probatur antecedens, inter Solem & elementa dantur mediæ ſphærę.ergo nõ tangit elementa,ea enim ſe tangunt inter quæ non eſt medium ex ſeptimo Phyſicorum.

Si dicis ꝙ Sol tangit elementa mediatè non tamen immediatè,quia prius tangit ſphæras medias,& per ipſas tãgit elementa,ad hoc autem quòd agens tangat paſſum ſufficit tactum eſſe mediatum vel immediatum,

Contra ſi tangit ſphæras medias,ergo cauſat in eis aliquam qualitatem, quod tñ eſt falſum,quia cũ ſint corpora inalterabilia non recipiunt qualitates, cõſequentia verò probatur, ſi Sol tangit ſphæras, tangit eas tactu metaphyſico,ſi tactu metaphyſi.ergo cauſat in paſſo aliquã qualitatẽ ex diffinitione tact⁹metaphyſi.q̃ aſsignata eſt ſuprà.

Si dicis ꝙ Sol non cauſat in ſphæris qualitates alteratiuas, q̃ ſunt qualitates elementares, quibus corpora ſunt corruptibilia, cauſat tamen lumen, quæ eſt qualitas communis corpori corruptibili.

Contra, ſi in ſphæris cauſat lumen, ergo illuminatur, quod tamen eſt falſum, ſolum enim corpus planetæ illuminatur,& non tota ſphæra,vt patet, cõſequentia verò probatur ex 6.Phyſic.præſentia formæ ſubiectum denominat, vt quando recipitur motus in mobili verum eſt dicere qđ mouetur.ergo, &c.Si recipitur lumen in ſphæra verum eſt dicere quòd ſphæra illuminetur &c.

Si dicis quòd ad hoc quòd corpus illuminetur non ſufficit recipere lumen, ſed quòd ſit diaphanum terminatum aliquo opaco,vt in ſpeculo,vel condenſatum,vt aqua congelata,& quia tota ſphæra eſt corpus diaphanum non terminatum & rarum, ſolum autem corpus planetæ eſt condenſatum,eſt enim ſtella denſior pars ſui orbis,ideo nõ ſequitur totã ſphærã illuminari licet in ea recipiatur lumẽ.

Cõtra ergo ſequitur quòd tota luna illuminetur à ſole,quod tñ eſt falſum, quod patet ex partibus vmbroſis apparentibus in ea. probatur conſequentia, quia per te totũ diaphanum cõdenſatum illuminatur,ſed luna eſt tota cõdenſata comparata ſphæræ ſuæ,ergo tota illuminatur. Reſponſio,ad hoc quod corpus illuminatur non ſufficit qualiſcũque condenſatio,ſed multa & euidens,vnde ſecundũ gradus condenſationis dantur gradus illuminationis. vnde licet tota luna reſpectu ſuæ ſphæræ dicatur eſſe denſata tamen habet in ſe partes magis & minus denſas, ideo habet partes euidenter illuminatas, quia manifeſtè reflectunt radios Solis,aliqua aũt ſua parua dẽſitate inſenſibiliter illuminanť ideo remanét vmbroſæ, cũ tñ vmbra ſit lumen remiſſum poſſunt dici illuminatæ ſecundũ Phyſicum.

Contra ſecundum caput quòd non omne paſsibile ſit diuiſibile,quia datur indiuiſibilis caro quæ poteſt alterari & corrumpi.ergo &c.conſequentia manifeſta, antecedẽs probatur,datur minima caro alterabilis, ex primo Phyſic. ergo datur caro indiuiſibilis,conſequentia probatur, ſi caro minima poteſt diuidi datur minus minimo,quia partes ſunt minores diuiſo. *Cõtra 2. cap.*

Si dicis ꝙ licet detur minimum paſsibile naturale,non tamen minimum Mathematicum,quia cùm omne paſsibile ſit mobile,ex 3.Phyſico. & omne mobile ſit corpus ex 6. Phyco. & omne corpus cotinuũ eſt diuiſibile ex tertio,ſequitur ſecundũ Mathematicum non dari minimam carnẽ.

Contra, data hac reſponſione habeo intẽtum, nã per te datur minimũ naturale quod eſt paſsibile.ergo datur paſsibile indiuiſibile,quantũ autem ad Mathematic. ſiue ſit diuiſibile,ſiue nõ,nihil eſt,omne enim paſsibile naturale eſt inquantũ habet eſſe in materia, ex 12.Metaphyſic. ſed quæ conſiderantur à Mathemati. inquantum ab eo cõſiderantur abſtrahunt à materia,ex ſecundo Phyſico.& 3. Metaphyſicæ.ergo nullum Mathemati.eſt paſsibile.

Si dicis, quòd conceditur minimum naturale paſsibile indiuiſibile non quidem per ſe,ſed inquantum in alio,puta minima caro patitur non ſecundum ſe, ſed quia eſt in toto quod ſm omnes partes integrales patit,vt dictũ eſt ſuprà.

Contrà, minima caro potest abstrahi à toto, quia cócessisti minimum naturale, ergo potest pati secundum se, & cùm sit indiuisibilis, sequitur aliquid passibile per se, esse indiuisibile, consequentia verò probatur, omne corpus naturale habens esse per se est passibile per se, sed minima caro si abstrahitur à toto, habet esse per se. ergo est passibilis per se.

Respõsio, minima caro potest dici diuisibilis, & indiuisibilis, indiuisibilis quidẽ q̃a nõ potest diuidi in partes minores quarum vtraque sit caro, potest tamen diuidi in elemẽta, ex quibus componitur, dico igitur dari passibile indiuisibile in partes eiusdem speciei, non tamen indiuisibile in prima corpora, ex quibus componitur.

Contra primum dubium 2. cap. videtur quòd nõ omne agens tangat suum passum, sic, obiectum visibile agit in visum causando in illo sui similitudinẽ, & tamen visibile nõ tangit visum, aliter nõ viderent, quia sensibile positum supra sensum nõ facit sensationem, vt dicitur in 2. de anima. ergo non omne agens tangit suum passum.

Ad hoc dicitur, quòd visibile tangit visum, non quidem immediatè, vt argumentum probat, sed mediatè, id est, per speciem intentionalem, quæ causatur à visibili, & per medium diaphanum defertur ad visum, vt dicitur in secundo de anima: quia igitur hæc species causatur à visibili, & tangit sensum potest dici, q̃ sensibile mediatè tangit sensum, & hoc sufficit, nam diximus sufficere agens tangere passum mediatè, vel immediatè.

Contra secundum dubium fiunt argumenta, ad probãdum, quòd idem agat in seipsum, sed omnia soluuntur per hanc distinctionẽ positam suprà, s. primo, & per se, vel per se tantùm. omnia enim probant, quòd idem agit in seipso per se actione non corruptiua, non primo tamen & per se, vt declaratum est suprà. Hæc argumenta videbis in quæstionibus Marsilij, & Albertucij de Saxonia, & Scoti in nono Metaphy.

Vnum argumentum est, quod videtur probare idẽ agere in seipsum primo, & per se, sic, aqua existens calida si remoueatur à calefaciente reducit seipsam ad frigiditatem. ergo agit in seipsam primo, cùm in seipsa causat frigiditatem, aut enim frigefit ab aere frigido circunstante, aut à seipsa, non ab aere. quia magis infrigidatur, quàm sit frigiditas aeris præcipuè in æstate. & præterea licet id posset allegari tempore hyemali, non tamen tempore æstiuo, in quo & aer calidus est. ergo non infrigidat eam.

Ad hoc dicitur secundũ viam Thomisticam, quòd eadẽ ratio est, à quo aqua moueatur deorsum, & à quo infrigidatur, & ideo dicimus. quòd sicut mouetur deorsum à generante per virtutem sibi impressam, quæ est grauitas consequens formam aquæ, ita infrigidatur à generãte, quia ab eo habet formam aquæ ad quã sequitur frigiditas, vt qualitas naturalis. dicimus ergo quòd infrigidans, vt quod est generans, infrigidans autem, vt quod est forma aquæ, sicut etiam diximus in vltimo tracta. super lib. tertium, & quartum de cælo, de motu locali grauium, & leuiũ, à quo moueantur. patet igitur quòd aqua non primo, & per se agit in seipsam sed tantum per se, & nota q̃ infrigidatio aquæ non est actiõ corruptiua, sicut calefactio, sed perfectiua, per eam enim tendit ad suam qualitatem naturalem, scilicet frigiditatem.

Cõtra 3. cap. Contra tertiũ caput de mixtione probatur, quòd mixtio quarto modo non potest fieri, sic, Si talis mixtio fit, quæro vel miscibilia manent in mixto actu, vel corrumpuntur. Si dicis quòd manent actu est contra Philosophũ, vt diximus suprà. Si dicis quòd corrumpuntur contrà, ea quæ sunt corrupta, sunt non entia, est enim corruptio progressio ad non esse. ergo mixtio fit ex nõ entibus, quod est contra Philosophum negantem partes alicuius mixti, vel compositi esse non entia.

Ad hoc dicitur pro nunc, quòd non remanent actu, nec propriè dicũtur corrumpi. ea enim propriè corrũpuntur, quæ desinunt esse, & quo ad suã formam substantialem, vt quo ad qualitates consequentes formem rei, sicut quando corrumpitur lapis desinit esse forma lapidis, & grauitas, & durities, &c. Miscibilia aũt licet corrumpantur quo ad formam suam videntur manere in mixto, secundum qualitates suas, licet remissas. & ideo non propriè corrumpuntur. melius ergo dicimus cùm Philosopho, quòd remanent in virtute in mixto, quàm quòd corrumpantur, vt clarius discutietur in secundo libro.

EPITOME

SVPER II. LIBRO de generatione, & Corruptione, in tres tractatus diuisa.

TRACTATVS PRIMVS in quatuor capita diuisus.

SVper secundo libro de generatione formamus tres tracta. primus est de numero elementorum, quem diuidimus in 4. cap.

In primo agitur de numero qualitatum primarum, quæ sunt actiuæ, & passiuæ, & secundũ quas primo fit alteratio corrup. in elementis, & elementatis.

In secundo declaratur, quomodo inter eas duæ sunt actiuæ, & duæ passiuæ.

In tertio probatur ex numero harum qualitatum esse quatuor elementa, nec pauciora, nec plura.

In quarto declaratur, qũo elementa non solùm seinuicem alterant, sed ex seinuicem generantur, & corrumpuntur.

CAP. I. Quotnam sint qualitates primæ.

CIrca 1. cap. videndum est de numero qualitatum primarũ, &c. Et dicemus tria, primò non intendimus loqui de omni qualitate prima, quę reperitur in elemẽtis, sed solùm de primo prima, i. quæ non causatur ex priori, nam in elementis non solũ sunt hæ quatuor qualitates, caliditas, frigiditas, siccitas, humiditas: sed raritas, densitas, grauitas, leuitas, duritiẽs, mollities, asperitas, lenitas, quæ oés dicuntur à philosopho in hoc 2. lib. qualitates tãgibiles, eo q̃ solo sensu tactus dignoscunt, inter quas solũ quatuor, s. cali. frig. humi. sicci. dicunt qualitates primo primæ. reliquæ enim causant ex eis. nã raritas, & leuitas causant ex caliditate. propriũ est enim calidi rarefacere, ad rarefactionẽ sequitur leuitas. vnde inter elementa, rarius vt ignis, est leuius. grauitas aũt est causata à frigidi. à qua primo causatur dẽsitas. nã proprium est frigiditatis condẽsare, vt patet in glaciata aqua, ad condensationem sequitur grauitas, eo q̃ partes condensatæ magis cohærent, & sic reddunt grauiores, vt patet in lapide. ité ad condensationem sequit durities, vt patet in terra, ad raritatẽ sequitur mollities, vt patet in aqua. ad duritiẽ sequitur asperitas: nã in re dura vna pars potest supereminere alteri, ex quo sequitur asperitas. lenitas aũt potest sequi ad duritiẽ, & ad mollitiẽ. nã & dura, & mollia possunt habere partes, quarum vna non supereminet alteri, vt patet in ligno dolato, & in aqua quiescente, in vtroque deprehenditur lenitas id est, adæquatæ partes secundum tactum.

Dico secundò q̃ dimissis aliis qualitatibus non primo primis quas enumerauimus solũ quatuor sunt primò primæ, quæ verè sunt actiuæ & passiuæ, & quidẽ quòd sint 4. ab omnibus, vt per se notum concessum est, q̃ autem sint primò primæ probatur, quia sunt causæ aliarũ sequentiũ, vt declarauimus, ipse aũt non causantur à prioribus, ergo sunt primò primæ ex causalitate. Ité secundum eas assignatur numerus elementorũ quæ sunt corpora primo prima inter generabilia & corruptibilia. ergo sunt primò primæ. Ité insunt omnibus elementatis & elementis non causatæ à prioribus. ergo &c. Quod autem hæ solæ sint propriæ actiuæ & passiuæ. i. sint principia actionis & passionis corruptiuæ, qualis est calefactio, exiccatio, &c. probat, nam aliæ sequentes potius causantur ex alteratione facta per has quatuor quàm sint principia alterationis: dictum est enim quòd ex calefactione causatur raritas, ad quã sequitur leuitas, Ex frigefactione causatur densitas ad quam sequitur grauitas. ergo potius debent existimari esse causatæ per actionem & passionem corruptiuam cuius principia sunt prædictæ quatuor qualitates, quàm quòd secundum se sint actiuæ, & passiuæ, & si dices quòd grauitas & leuitas sunt principia actionis per se cũ sint principia motus localis in graui & leui.

Respondeo q̃ motus localis non dicitur ex se actio corruptiua, cùm per motum localem per se non acquiratur in mobili aliqua qualitas, secundũ quam fit alteratio, sed solũ vbi vel nouus locus, patet ergo quòd illæ quatuor qualitates propriæ & solæ & primo sunt actiuæ & passiuæ ad sensum datum.

Dico tertio, q̃ non omnes sunt actiuæ, & passiuæ, sed inter

inter eas duæ ſunt magis actiuæ,& duæ magis paſſiuæ.verùm quia hoc pertractandum eſt in c.ſequenti,ideo hìc terminò primum caput in quo patet,quòd qualitates elementares primo primæ ſunt hæ quatuor,caliditas, &c.Et quod ſunt ſolæ,& propriæ,& primo actiuæ,& paſſiuę,id eſt,ſunt principia, quibus corpora adinuicem agunt, & patiuntur actione,& paſſione corruptiua.

CAPVT II.

Quænam ex qualitatibus actiuæ & paſſiuæ dicantur.

CIrca c.2.declarãdum eſt inter prædicta s 4.qualitates quæ cenſentur actiuæ,& quæ paſſiuæ,& dico tria.

Primò omnes quatuor,ſi comparãt adinuicẽ, vt contrariæ.puta comparãdo caliditatẽ frigiditati, & humiditatem ſiccitati ſunt adinuicẽ actiuæ & paſſiuæ. nã calidi tas corrũpit frigidi.& frigiditas corrũpit caliditatẽ, vt patet ſi approximetur corpus calidum corpori frigido. ſimiliter humiditas corrumpit ſiccitatem,& econuerſo, vt patet ſi aqua fundat ſuper terram ſiccam humectat eam.ergo ſunt mutuò actiuæ,& paſſiuæ.præterea probatur à diffinitione contrariorum , contraria ſunt duæ formæ actiuæ, & paſſiuæ adinuicem ſe mutuò expellentes ab eodẽ ſubiecto, cui poſſunt viciſſim ineſſe,niſi alterũ inſit ei à natura : cùm ergo quatuor qualitates adinuicem comparatæ ſint cõtrariæ,ſequitur quòd actiuæ,& paſſiuæ ſunt.

Dico ſecundò,ꝙ ſi vna comparetur alteri inquãtum nõ contrariæ,puta comparãdo caliditatem ſiccitati,&frigiditatẽ humiditati non agũt,nec patiunt adinuicẽ per ſe,ꝓbatur ex quinto Phyſico.omnis actio,&paſſio corruptiua eſt alteratio,omnis alteratio eſt inter qualitates contrarias,ſicut omnis motus eſt inter terminos contrarios,ſed caliditas,& humiditas,frigiditas,& ſiccitas non ſunt contrariæ, cùm ſe compatiuntur in eodem,vt dicemus infrà,ꝙ aer eſt humidus,& calidus,&terra eſt frigida,&ſicca.ergo ſic cõparatæ non ſunt adinuicem actiuæ,& paſsiuæ.

Dico tertiò ex ſententia Philoſophi in hoc ſecundo,ꝙ licet vt contrariæ,ſint omnes actiuæ,& paſſiuæ:tamẽ caliditas,& frigiditas merentur dici magis actiuę:humiditas autẽ, & ſiccitas magis paſſiuæ.Quòd declaratur ex duobus.primò caliditas,& frigiditas ſunt diſpoſitæ ad plures actiones.calidum.n.congregat partes homogeneas in compoſito,& ſegregat partes heterogeneas.videmns.n.in fornace,ꝙ plumbi partes ſegregant à partibus argenti,ſi ante erant mixtę. partes autẽ plumbi congregat ſimul,ſimiliter partes argẽti.frigidum verò congregat partes heterogeneas etiam,& homogeneas. nam ſiue abſtrahatur à fornace plumbum cũ argento,vel ſeorſum ita condenſant ex frigore partes plũbi mixtæ argento,ſicut puræ partes argenti.congregare verò , & diſgregare ſunt actiones. Humidum autem faciliter terminatur alieno termino, i.figuratur ſecundum figuram continentis , vt aqua in cyatho figuratur figura cyathi , vt patet ſi congelatur. ſiccum verò faciliter terminatur ſuo proprio termino,i.ex ſe habet propriam figuram,ſed terminari eſt pati.ergo quia caliditati,& frigiditati conueniunt plures actiones,ſcilicet,congregare,condenſare, & rarefacere,ideo merentur qualitates actiuæ abſolutè dici.humiditati verò & ſiccitati quia conueniunt plures paſſiones,ſ. terminari alieno termino,vel proprio, ideo merentur dici qualitates abſolutè paſſiuę.hæc de ſecundo cap.ſufficiant.

CAPVT III.

Quotnam ſint elementa ex ipſis qualitatibus oſtenditur.

CIrca c.3.probandus eſt numerus elementorũ ex quatuor primis qualitatibus, & agimus duo. primò deſcribitur quid ſit elementum.& dico ex Ariſt.in quinto Metaphyſi. ꝙ elementum eſt quo res primò componitur,& non eſt reſolubile in aliquod prius. ſicut literæ ſunt elemẽta dictionum. ex eis enim primò dictio componitur, & in eis reſoluitur , nec reſoluuntur in aliqua priora. licet enim reſoluam⁹ dictiones in ſyllabas,& ſyllabas in literas. in literis tamen eſt ſtatus,ſic in generabilibus elementa dicunt corpora.ex quibus primò mixta componunt, & in ea reſoluuntur, nec tamen ſunt reſolubilia in priora corpora. cùm ſint penitus ſimplicia.&ſi dicas,ꝙ elementum puta ignis componitur ex materia, & forma ſua.ergo eſt reſolubile in materiam, & formam ſuam. & ſic materia erit elementum.Reſpondeo,ꝙ ſi ſumatur elementum non eſſe reſolubile in aliquod prius abſolutè concedo,ꝙ materia prima poteſt dici elementũ nec id negat Philoſophus in quinto Metaphyſicæ.Si autem intelligatur,ꝙ elementũ non eſt reſolubile in priora corpora ſic,nego materiam hoc modo dici elemẽtum. & ideo quia mixta reſoluuntur in quatuor prima corpora,quæ ſunt terra, aqua, &c.Et illa non reſoluuntur in priora corpora propriè à vulgo dicunt elemẽta, & de his hìc intendimus probare ꝙ ſunt tantum quatuor.

Stante hac diſtinctione pono quinque concluſiones.

Prima,numerus elementorũ ſumi debet ex numero quatuor primarum qualitatum.probatur , numerus primorum corporũ ſe mutuo alterantium ſumi debet ex numero quatuor primarum qualitatum,quæ ſolæ primò, & per ſe ſunt principia alterationis. ſed elementa ſunt prima corpora ſe mutuo alterantia, vt patet pro prima parte ex deſcriptione elementi. & pro ſecunda parte declarabitur in quarto capite. ergo numerus elementorum debet ſumi ex numero primarum qualitatum,quas tamen intelligas eſſe primò primas, vt diximus in primo capite.

Secunda concluſio , Non eſt ponendum tãtùm vnum elementum.probat,ſi eſſet tantùm vnum elementum non eſſent qualitates actiuæ contrarię,quia contraria nõ poſſunt eſſe ſimul in eodem,ſi non eſſent qualitates actiuæ contrariæ,non eſſet alteratio , illa enim eſt inter qualitates contrias,ex 5.Phyſi.ſi non eſſet alteratio non eſſet generatio, alteratio enim eſt prævia generationi , vt diximus in primo libro. ergo ſi eſſet tantùm vnum elementum non eſſet generatum in his inferioribus,quod repugnat ſenſui.

Tertia concluſio,Non ſufficiunt tantùm duo elementa. probatur , ſi eſſent tantùm duo elementa. ergo vnum eſſet calidum,& ſiccum:alterum autem frigidum,& humidum, vel econuerſo,tunc ſi ſic ſe haberẽt,ergo cito cõſumerent. nam ſecũdum vtraſque qualitates eſſent contraria.& ſic ſecundum vtraſque in ſeipſis agerent. puta elementum calidum,& ſiccum inquantum calidum ageret in frigidum, in quantum ſiccum ageret in humidum,& ſic vel omnino deficerent,vel vnum totaliter corrumperet alterum.

Quarta concluſio,Non ſufficiunt tria elementa.probat, nam duo eſſent cõtraria ſecundum vtraſque qualitates, vt dictum eſt. tertium autem conueniret in vna qualitate cũ altero eorum,puta,eſſet humidum calidum, & inquantum humidum conueniret cum elemento humido frigido , inquantum verò calidum conueniret cum elemento calido ſiccoergo ſequitur,ꝙ elementum calidum ſiccum ratione ſiccitatis,& elementum humidũ frigidum ratione frigiditatis tantum agerent in tertium elementum humidum calidum,quòd omnino deſtruerent ipſum.

Quinta concluſio reſponſiua,ſunt tantùm quatuor elementa,probat,per primam concluſionem numerus elemẽtorum debet ſumi ſecundum numerum primarum qualitatum. ergo quot fient combinationes compoſſibiles harum qualitatum tot erunt elementa, ſed inter has quatuor qualitates fiunt tãtùm quatuor combinationes compoſſibiles: licet enim poſſumus imaginari ſex combinationes, tamen ſolùm quatuor ſunt compoſſibiles. nam prima combinatio eſt calidi cum frigido.& hęc non eſt compoſſibilis.nam cũ ſint contraria ſe mutuò deſtruunt,nec eidem poſſunt ſimul ineſſe. vnde non poteſt dari elemẽtum in quo ſit caliditas, & frigiditas.ſecunda combinatio eſt humidi cum ſicco.& hæc ſimiliter eſt impoſſibilis, cùm ſint contraria , nec eidẽ poſſunt ſimul ineſſe.vnde nõ poteſt dari elementum, quod ſit humidum , & ſiccum. tertia combinatio eſt frigidi cum ſicco.& hæc eſt poſſibilis,quia frigiditas,& ſiccitas non cõtrariant.& ideo ſe poſſunt compati in eodem , ſicut in pomo ſe compatiuntur dulcedo , & albedo, vnde ſecundum hanc combinationem datur elemẽtum terræ, quæ ex ſe eſt frigida, & ſicca.ſicca quidem in ſummo gradu,non tamen frigida in ſummo, vt dicemus. 4.cõbinatio eſt frigidi cum humido.& hæc eſt compoſſibilis, quia adinuicem non contrariantur. vnde attribuit hæc combinatio elemento aquæ quæ eſt humida, & frigida ex ſe.ſummè autem frigida,ſed non ſummè humida,vt dicemus.quinta combinatio eſt calidi cum humido.& eſt compoſſibilis,quia nõ contrariant, ſecundum hanc combinationem : datur elementum aeris, quod ex ſe eſt humidum,& calidum,ſummè quidem humidum,ſed non ſummè calidum,vt dicemus. ſexta cõbinatio eſt calidi,& ſicci,quæ eſt compoſſibilis,cùm non cõtrarientur & hæc competit elemento ignis qui eſt calidus in ſummo,& ſiccus,licet non in ſummo, vt dicemus.plures cõbinationes inter quatuor primas qualitates nõ poſſunt imaginari. cùm ergo duæ primæ ſint incompoſſibiles , remanent quatuor poſſibiles.& cùm ſecũdum combinationes harum

qualitatum, detur numerus elementorum, patet ꝙ elementa ſunt tantùm quatuor, quod fuit principale propoſitum probandum. verùm quia in his combinationibus diximus, ꝙ terræ primò, & ſummè cõuenit ſiccitas, aquæ frigiditas, aeri humiditas, igni caliditas, hæc probanda ſunt. ideo ſic arguo, Suppono, ꝙ cuilibet elemento competit primò vna qualitas. nã forma elementi eſt forma ſimplex, ergo ſibi determinat vnam qualitatem ſimplicem, primò & ſummè, aliam autem ſecundariò. ſumo igitur ignem, & dico quòd ei competit caliditas primò & ſummè: nam per ſuppoſitum cuilibet elemento competit vna qualitas primò ergo & igni, ſed hęc eſt caliditas. quod probatur ſic, ignis eſt elemẽtum nobiliſſimum, cuius ſignum eſt, ꝙ locatur ſuper alia elementa. ergo ei primò competit qualitas nobiliſſima, ſed hæc eſt caliditas. qualitas enim elementaris intantum eſt nobilis inquantum eſt actiua, nam actiua eſt nobilior paſſiua. ergo inter actiuas, magis actiua eſt nobilior, ſed maximè actiua eſt caliditas, vt declaratur in ſua actiuitate ſecũdum ſenſum. cùm ergo ignis ſit nobiliſſimum elementum, & maximè actiuum. ergo ei primò competit caliditas. Aeri verò primò & ſummè competit humiditas, nam cùm ſit calidus & humidus, & ei non primò, vt diximus competat caliditas, ſequitur ꝙ ei primò competit humiditas: aquæ verò primò, & ſummè competit frigiditas. nam cùm ſit frigida, & humida, & humiditas non competit ei primò (competit enim aeri) ſequitur ꝙ ei primò & ſummè competit frigiditas. terræ autem primò & ſummè competit ſiccitas, nã cùm ſit frigida, & ſicca, & cùm frigiditas non conueniat primò (conuenit enim aquæ) ſequitur quòd terræ primò competit ſiccitas. Hìc terminatur tertium caput.

CAPVT IIII.

Quomodo elementa alterentur, generentur & corrũpantur.

CIrca c. 4. declarandum eſt, quomodo elementa adinuicem alterantur, & generantur, & corrumpũtur, in vniuerſali quidem, & ibi videbimus tria. Primò quomodo vnum elemẽtum poteſt immediatè generari ex alio. Secundò, quomodo elementa habentia ſymbolum, i. conuenientiam in vna qualitate, ſicut terra & aqua, q̃ conueniunt in frigiditate, facilius adinuicem tranſmutant. Tertiò, quomodo ex duobus elementis non habentibus ſymbolum, ſicut terra, & aer, quæ nullam habent qualitatem communẽ poteſt generari tertium elementum puta aqua.

Circa primum pono primò diſtinctionem, ſecũdò duas concluſiones.

Diſtinctio eſt hæc, elementum poteſt ſumi pro toto elemento. ſecundò ſumitur pro parte elementi, vt pro aliqua portione aquæ, vel terræ.

Prima concluſio, Sumendo elementum pro toto elemẽto, vnũ non poteſt generari ex altero, nec conuerti in alterum. probatur, quia ſequeretur ꝙ deficeret ordo Vniuerſi. nã vniuerſum cõſtat ex quatuor elemẽtis, & cælo, vt dictũ eſt in primo cæli. ſi ergo vnũ totũ elementũ, puta terra, ꝑt generari ex tota aqua, ſequitur ꝙ tota aqua deficeret, & ſic remanerent tantùm tria elementa, ordóque vniuerſi mutaretur, & de hac concluſione nõ eſt dubium apud ſcientes.

Secunda concluſio, Sumendo elementũ pro parte elementi, puta pugillus terrę poteſt tranſmutari in quodlibet aliud elementum, ſiue in aquam, ſiue in aerem immediatè. probatur ſic ex Ariſt. vnum elementum, puta, terra, habet contrarietatem cum quolibet alio elemento, vel ſecũdum duas qualitates, vel ſecundum vnam, vt terra contrariatur aquæ ſecundum ſiccitatem. terra enim eſt ſicca, & humida eſt aqua. conuenit verò ſecundum frigiditatem. aeri verò contrariatur ſecundum vtranque qualitatem. eſt enim humidus, & calidus. terra verò eſt ſicca. & frigida. ergo ſi pugill' terræ approximatur aquæ, aqua inquantũ humida aget in terrã deſtruendo ſiccitatẽ, & inducendo humiditatem. ſi deſtruit ſiccitatem corrũpitur forma terræ: ſiccitas enim cùm frigiditate eſt diſpoſitio conſeruans formã terrę in materia: & ſi inducit humiditatem, ex conſequenti inducit formã aquæ. ergo patet, ꝙ ex particula terræ poteſt generari aqua ratione vnionis contrariæ, ſimiliter ſi pugillus terræ approximetur aeri per actionem aeris contrariã trãſmutabitur in aerem: nam aer inquantum calidus deſtruet frigiditatem terræ. & inquantum humidus deſtruet ſiccitatem terræ, quibus deſtructis, vt diſpoſitionibus conſeruãtibus deſtruetur forma terræ. & cùm aer introducat qualitates conuenientes formæ aeris, ſ. caliditatem. & humiditatem, ſequitur ad eas forma aeris. & ſic patet, ꝙ ex particula terræ poteſt generari aer, ſimiliter ſi pugillus terræ approximatur igni, licet ignis, vt ſiccus non agat in terram, ſunt enim ſymbola in ſiccitate, tamen vt calidus aget in eam, & deſtruet frigiditatem terræ, qua deſtructa corrumpitur forma terræ. & cùm ignis introducat caliditate, quæ eſt diſpoſitio ad formam ignis ſtante ſiccitate, ſequitur ꝙ ex particula terræ generabitur ignis immediatè. idem continget, ſi pugillus ignis approximetur aeri conuertitur in aerem ex actione contraria: aer enim inquantum humidus aget in ignẽ, inquantum eſt ſiccus. & ſic diſcurre in aliis elementis, & patebit quomodo ſe mutuo alterant, & ex ſe mutuo generantur, & corrumpuntur ſecundum partem, licet non ſecundum totum, dum modo ſint debitè approximata, & vnum ſit vigoroſius altero, de qua conditione dicemus in ſolutione argumentorum.

Circa ſecundum videndum eſt, vtrum elementa quæ habent ſymbolũ, i. conuenientiam in vna qualitate, vt terra & aqua, quæ conueniunt in frigiditate, facilius & citius adinuicem tranſmutentur, ita quòd citius vnum conuertatur in alterum, quàm elementa quæ non habent ſymbolum, vt aqua & ignis. & hìc faciam duo. Primò ponam diſtinctionem. Secundò aliquas concluſiones.

Diſtinctio eſt hæc, tranſmutatio vnius elementi in alterũ poteſt dici facilior, & citior duplici de cauſa. primò propter cauſas actiuas, quæ ſunt qualitates primæ, quibus adinuicem agunt elementa. ſecundò propter reſiſtentias, quę fiunt à qualitatibus contrariis, vt caliditas reſiſtat frigiditati, humiditas ſiccitati.

Prima concluſio, Ex parte potentiarum, vel qualitatum actiuarum elementa, quæ non habent ſymbolum, cæteris paribus facilius adinuicẽ tranſmutãtur. puta facilius tranſmutatur aqua in ignem, quàm aqua in aerem. probatur, inter elementa inter quæ eſt fortior actio, & alteratio eſt facilior, & citior tranſmutatio vnius in alterum. tranſmutantur. n. adinuicem per actionem cõtrariam, quæ eſt inter ea ex qualitatibus contrariis. ſed inter elementa non habentia ſymbolum eſt fortior actio. nam agunt adinuicem per duas qualitates actiuas, puta aqua agit in ignem per humiditatem, & frigiditatem. habentia autem ſymbolum agunt ſolum per vnam qualitatem. nam aqua conueniens cum aere in humiditate agit in aerem per ſolam frigiditatem. cũ ergo fortius agant duæ qualitates actiuæ, quàm vna ſola, ſequitur ꝙ ex parte qualitatum actiuarum inter elementa non habentia ſymbolum ſit facilior, & citior tranſitus, & tranſmutatio. quod etiam patet per experientiam, nam ſi proiiciatur in ignem magnum particula aquæ, & particula terræ, citius conuertitur in ignem particula aquæ, quæ non eſt ſymbolum cum igne, quàm particula terræ, quæ eſt ſymbolum cum igne, cùm conueniat in ſiccitate.

Secunda concluſio, Ex parte reſiſtentiæ inter elementa habentia ſymbolum eſt facilior, & citior tranſitus. probatur, inter elementa habentia ſymbolum eſt minor reſiſtentia, reſiſtunt. n. ſecundum qualitatem vnam tantum, cùm conueniant in alia, puta terra quæ conuenit cum aqua in frigiditate reſiſtit aquę ſolùm ſecundũ ſiccitatem. cùm ergo minus reſiſtant facilius adinuicem tranſmutantur. Præterea inter elementa habentia ſymbolum fit tranſitus, & tranſmutatio per pauciorem per ſe corruptionem, nam cũ conueniant in vna qualitate, non eſt neceſſe illã per ſe corrumpi, ſed ſolùm illam, in qua diſconueniunt, quæ autem non habẽt ſymbolum cùm in neutra qualitate conueniant, neceſſe eſt vtranque qualitatem per ſe corrumpi, puta ſi ex terra generatur aqua, ſufficit ſiccitatem corrũpi per ſe, nõ autem frigiditatem. ſi autẽ ex aqua generatur ignis, eſt neceſſe frigiditatem, & humiditatem, per ſe corrumpi. neutra enim competit igni, cùm ergo citius corrũpatur vna qualitas, quàm duæ, ſequitur ꝙ per pauciorem per ſe corruptionem inter elementa habentia ſymbolũ ſit facilior tranſmutatio. & in hoc ſenſu propriè loquitur Philoſophus, dũ dicitur in tex. 15. Inter elemẽta habẽtia ſymbolũ eſt facilior tranſitus. q̃ ſic probat, facilius eſt vnum, q̃ duo corrumpere, &c. Hæc de ſecundo ſufficiãt, ſi quædã difficultas ex experientia oritur, diſſoluetur in reſponſione argumentorũ.

Circa tertium declarandũ eſt, vtrum ſit verum, quod dicit Philoſophus in hoc ſecundo tex. 31. inquit enim ex quibuſcunque elementis non habentibus ſymbolum poteſt generari tertiũ, puta ex terra & aere poteſt generari aqua, & hìc fient duo: primò ponam vnam diſtinctionem. ſecundò

aliquas

aliquas concluſiones. Diſtinctio eſt hæc, q̃ ex duobus elementis fiat tertium hoc poteſt fieri dupliciter. primò per actionem propriam eorum, qua vnum agit in alterum per qualitates contrarias. ſecundò non ſolùm per actionem ſuam propriam, ſed per virtutem alterius agentis.

Prima concluſio, Poſſibile eſt ex duobus elementis, ſiue habentibus ſymbolum, ſiue non, fieri tertium elementũ diſtinctum ſpecie ab vtroque ipſorum per virtutem alterius agentis. probatur, ſumãt pugillus aeris, & pugillus terrę, & approximentur magno igni, certum eſt quod cũ ignis cõtrarietur terrę ratione frigiditatis aget in terram corrumpendo frigiditatem, & inducendo caliditatem. ſimiliter cũ ignis contrarietur aeri ratione humiditatis, aget in aerem corrumpendo humiditatem, & inducendo ſiccitatẽ. ſed in quocunque introducit caliditas, & ſiccitas, in eo ſunt qualitates ignis. & per cõſequens, ſi pars terræ, & pars aeris approximatæ igni corrumpunt conuertentur in ignem. introducit enim in eis qualitates ignis, quæ ſunt diſpoſitiões ad formam ignis. ergo etiam introducet formã ignis. Hæc tamen conuerſio in ignem ex terra, & aere non fit per actionem terræ, & aeris adinuicẽ, ſed per virtutem ignis qui eſt agens diſtinctum ab aere, & terra & ideo dixi in concluſione, per virtutem alterius agentis, q̃, ſ. eſt alterum elementũ diſtinctum ſpecie ab vtroque prædictorum. & nota quòd id quod dixi ex duobus elementis poteſt intelligi etiam ex tribus. nam ſicut ignis magnus poteſt conuertere in ignem pugillum terræ, & pugillũ aeris ſibi approximatos, ita poteſt conuertere in ignem pugillum terræ, pugillum aquæ, pugillum aeris ſi igni magno ſimul, & debitè approximentur. cum enim cuilibet eorũ ignis ſit contrarius, ratione vnius, vel ratione vtriuſque qualitatis, per virtutem ſuam aget in his tribus elementis, contrarias qualitates corrumpẽdo, & ſibi ſimiles inducendo, puta corrumpet frigiditatem terræ, & inducet caliditatem: corrumpet humiditatem, & frigiditatem aquæ, & inducet caliditatem, & ſiccitatẽ: corrumpet humiditatem aeris, & inducet ſiccitatem. per conſequens introductis qualitatibus cõuenientibus igni in his tribus elementis corruptiſque formis eorum ſubſtãtialib⁹, ignis introducet formã ignis. & ſic ex tribus elementis virtute ignis agẽtis generabit ignis, qui eſt quartũ elementũ.

Secunda concluſio, Ex duobus elementis habẽtibus ſymbolum, puta ex terra, & aqua, non poteſt generari tertium diſtinctum ſpecie ab eis, puta aer per actionem eorum propriam, qua ſecundum qualitates contrarias ſe mutuo alterant, & adinuicem agunt. probatur ſic, ſumatur ignis & aer, quæ ſunt elemẽta ſymbola, conueniunt enim in caliditate. & volo quod ignis agat in aerem. certum eſt, q̃ non corrũpet caliditatem aeris, quia non contrariatur in caliditate. & per conſequens non generabitur, nec aqua, nec terra. vtraque enim requirit frigiditatem. ſimiliter ſi aqua, & aer adinuicem agant non corrumpetur humiditas. quia in ea conueniunt, ergo ex eis non generabitur, nec terra, nec ignis. eis enim non conuenit humiditas, imò ſiccitas, vt diximus, non ergo generatur tertium diſtinctum ab eis, ſed vnum conuertitur in alterum immediatè, vt diximus ſuprà.

Tertia concluſio, ex duobus elementis non habentibus ſymbolum poteſt tertium elementum generari per actionẽ eorum adinuicem. probatur, ex igne & aqua, quæ non ſunt ſymbola poteſt generari terra. ergo concluſio eſt vera. probatur antecedens, frigiditas aquæ poteſt ſuperare caliditatem ignis, & ſiccitas ignis poteſt ſuperare humiditatem aquæ, & ſic corrumpet caliditas ignis, & humiditas aquę, ex conſequenti cauſabit frigiditas & ſiccitas, quæ cùm ſint diſpoſitiones ad formam terræ, ſequitur q̃ ex hac, & igne generabit terra: ſimiliter caliditas ignis poteſt corrũpere frigiditatem aquæ, & inducere caliditatẽ, & humiditas aquæ poteſt corrumpere ſiccitatẽ ignis, & inducere humiditatẽ, & ſic ex hac mutua actione inter aquam, & ignẽ cauſabit humiditas, & caliditas, quæ cùm ſint diſpoſitiones ad formã aeris, ſequit quod ex aqua, & igne generabit aer. patet ergo quomodo ex duobus elementis non habentibus ſymbolum poteſt generari tertium, per mutuam actionẽ contrariam vnius in alterũ, & in hoc ſenſu intelligebat Philoſophus textum ſuprà allegatum. Hîc terminatur 4. ca. quomodo, ſcilicet, elementa ex ſeinuicem generãtur ita, q̃ vnum poteſt immediatè tranſmutari in aliud, vel ex duobus hõ ſymbolis, vel ſymbolis generari tertiũ, & quomodo ſymbola habent faciliorem, id eſt, citiorem tranſitum vnius in alterum. reliquum eſt ſoluere quædam argumenta.

Contra j.c. probatur, q̃ caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas nõ ſint qualitates primò primæ, ſic, lux eſt qualitas prior. ergo non ſunt primò primæ. probatur antecedẽs, lux eſt in primo corpore, & nobiliori, ſ. in cælo, ergo eſt prior iſtis quatuor, quæ reperiuntur in elementis, & elementatis. *Cõtra j.*

Ad hoc dicitur q̃ iſtæ quatuor non dicuntur primò primæ abſolutè, ſed ſunt primò primæ inter qualitates contrarias actiuas, & alteratiuas. & ſic concedimus q̃ lux abſolutè eſt prior, non tamen lux habet qualitatem contrariam. & ideo de ea non eſt ad propoſitum. & ſi dicas q̃ tenebra opponitur luci, concedo, nõ tamẽ contrariè, ſed priuatiuè.

Prætereà, ſicut ſe habet motus localis ad motum alterationis, ita ſe habet grauitas, & leuitas ad has quatuor qualitates, ſecundum quas fit alteratio. ſed motus localis eſt prior motu alterationis, vt probatum eſt in octauo Phyſicorum. ergo grauitas, & leuitas, quæ ſunt principia motus localis ſunt priores qualitates his quatuor qualitatibus.

Ad hoc dicitur primò, q̃ non omnis motus localis eſt prior motu alterationis, ſed ſolùm motus circularis cæli, q̃ eſt cauſa omnis alterationis, & generatiõis, & corruptiõis in his inferioribus. Dico ſecundò, q̃ grauitas, & leuitas, licet ſint principia motus localis recti, non tamen motus localis cæleſtis. cælum enim nec leue, nec graue eſt ex primo cæli, & ideo cùm non ſint principia motus localis cæleſtis, qui eſt primus motuum, non ſequitur quòd ſint priores his quatuor qualitatibus.

Contra ſecundum caput probatur, q̃ caliditas, & frigiditas non ſint actiuæ qualitates, ſic, caliditas agit in frigiditatem corrumpẽdo ipſam, ergo frigiditas cum patiatur à caliditatè eſt paſſiua, & econuerſo, frigiditas corrumpit caliditatem. ergo caliditas eſt paſſiua. *Cõtra 2. cap.*

Ad hoc dicimus, q̃ argumentum probat, q̃ non ſunt purè actiuæ, ſed & actiuæ & paſſiuę ad ſeinuicem, quod conceditur, dicuntur tamen ſimpliciter actiuæ, quia comparatæ humiditati, & ſiccitati poſſunt in plures actiones, & illæ in plures paſſiones, vt declarauimus ſuprà.

Secundò probatur, q̃ humiditas, & ſiccitas ſunt qualitates actiuæ, nam ſunt qualitates contrariæ, ergo vna agit in alteram corrumpẽdo ipſam, & ſic ſunt actiuæ. probatur conſequentia ex diffinitione cõtrariorum. Contraria enim ſunt formæ actiuæ, & paſſiuæ, quæ mutuò ſe expellũt, &c.

Ad hoc dicimus, q̃ argumentum probat non eſſe purè paſſiuas, cùm vna corrumpat alteram, ſed dicuntur ſimpliciter paſſiuę, q̃a poſſunt in plures paſſiões, quę ſunt, terminari ,pprio termino, vt ficca, vl̃ termino alieno, vt humida.

Contra tertium caput, q̃ elementum non ſit id, ex quo primo res componitur, quia ſequitur formam, & vnitatem eſſe elementum. quod tamen eſt falſum, & ab omnibus confeſſum, conſequentia probatur, forma & materia ſunt duo principia prima, quibus res componitur, ex 1. Phyſico. ergo forma eſt vnum principium primum, quo res componitur. & ſic ſequitur q̃ ſit elementum. quantum autem ad vnitatem patet ſecundum arithmeticum, q̃ omnis numerus in vnitatem reſoluitur. ergo ex vnitatibus primò componitur; in eadem enim res reſoluitur ex quibus componitur, ex 2. Phyſic. ergo, &c. *Cõtra 3. cap.*

Si dicis quo ad formam q̃ diffinitio debet ſic intelligi, elementum eſt id ex quo primò in genere cauſæ materialis res componitur de mente Philoſophi in 5 Metaphyſicę, & non ex quo in genere cauſæ formalis res componitur, & quia forma dicit cauſam formalem. ideo argumentũ non concludit contra & probo quod elementũ non ſolum dicat cauſam materialem, ſed etiam efficientem, ſic, ignis & aqua ſunt elementa & ſunt cauſæ efficientes. ergo elementum dicit cauſam efficientẽ. ſecunda pars antecedẽtis probat, ignis & aqua ſe mutuo alterãt. vt patet ĩ textu, ergo iſe mutuo agũt, ergo ſũt cauſę agẽtes ex cõſequẽti efficiẽtes.

Si dicis q̃ elementa ad duo comparantur vel ad ſeinuicem, vel ad elementatum: ſi ad ſeinuicem, concedo quod ſunt cauſæ agentes, ſed vt ſic non ſunt elementa: ſi ad elementatum, nego quod ſint cauſæ agentes, ſed ſolùm materiales, & quia hîc conſiderantur vt ad elementatum comparantur, ideo argumentum non procedit.

Contra, probo q̃ abſolutè cauſa efficiens dicatur elementum, ſic, prima principia apud geometrã dicuntur elementa ſecundum Euclidẽ in primo de petitionibus, & prima principia ſunt cauſę efficientes, quia ex eis deducimus concluſionem, ergo elementum dicit cauſam efficientem.

Si dicis q̃ prima principia conſiderantur inquantum ex

eis componitur demonſtratio,& inquantum ſunt cauſa cognitionis concluſionis per deductionem,quantum ad primum dicuntur eſſe elementa, ſed ſecundum hoc habent rationem cauſæ materialis ex ſecundo Phyſicorum,inquantum autem ſunt cauſæ cognitionis concluſionis, habent rationem cauſæ efficientis,& ſecundum hoc nego q̃ ſint elementa. nec in hoc ſenſu accipitur ab Euclide ſed in primo.

Contra,cælum dicitur eſſe elementum ex primo cæli,& cælum nullo modo eſt in genere cauſæ materialis, quia ex cælo nullum corruptibile componitur, ergo elementum non ſolùm dicit cauſam materialem,ſed & efficientem.

Reſpõdeo de ratione eleméti duo ſunt: primò q̃ ſit corpus ſimplex nõ reſolubile in priora corpora.ſecundò q̃ ſit corpus ex quo primò res cõponitur,dico ad argumentũ,q̃ cælũ dicitur eſſe elementũ ſolùm ex prima conditione, & quia ibi loquimur de elemento quantũ ad vtranq; cõditionẽ,ideo non ſequitur in hoc propoſito cælũ eſſe elementũ.

Contra idem caput,q̃ poteſt dari quintum elementum, quia poteſt dari quinta compoſſibilitas primarum qualitatum:ergo, &c.conſequentia patet per Philoſophum,ſecundum numerum combinationum cõpoſſibilium primarum qualitatum aſſignatur numerus elementorum:antecedens probatur, caliditas & frigiditas ſe compatiuntur in eodẽ. vt patet in tepido,ergo poteſt dari quinta compoſſibilitas: quæ eſt caliditatis & frigiditatis, & ſic poteſt dari quintũ elementum quod erit calidum & frigidum.

Si dicis, q̃ licet caliditas & frigiditas ſe compatiuntur ſecundum gradus remiſſos, non tamen ſecundum gradus excellentes,ad hoc autem q̃ qualitates primæ conſtituant elementũ debẽt eſſe in eodem,ſ.in gradus excellentes non.

Contra, probo q̃ poſſunt ſe compati ſecundum gradus excellentes, ſaltem ex parte vnius qualitatis & ſic ſtat argumentũ in robore ſuo,ſic, cum caliditate vt octo,ſtat frigiditas vt duo, & cum calido vt nouem ſtat frigiditas vt vnum,vt concedunt omnes Calculiſtæ agentes de intẽtione & remiſſione formarum, ergo poteſt dari quintum elementum excellenter calidum & remiſſiuè frigidum.

Si dicis quòd eſt neceſſe vtranque qualitatem eſſe excellentem,& ſic argumentum non procedit.

Contra,datur aer in quo eſt caliditas remiſſa,ſola autẽ humiditas intenſa.ergo non eſt neceſſe in elemento vtranque qualitatem eſſe excellentem, quòd autem caliditas ſit remiſſa in aere, patet, quoniam non ſit excellenter calidus niſi præſentia ſolis,vt patet in æſtate.

Reſponſio,non ſolùm eſt neceſſe q̃ duæ qualitates ſe cõpatiuntur in elemento ſecundum gradus excellentes præcipuè ex parte vnius,ſed eſt neceſſe alteram eſſe in ſummo, vt patet in præſenti capite, & quia cum vna qualitate oppoſita ſumpta in ſummo non ſtat aliquis gradus qualitatis oppoſitæ,vt cum ſumma caliditate non ſtat aliquis gradus frigiditatis,aliter eſſet ſumma,& non ſumma,ideo non poteſt dari quintum elementum,in quo ſit ſumma caliditas& frigiditas pro aliquo gradu.

Cõtra 4. Contra 4.ca.probatur q̃ non quodlibet elementum poteſt immediatè generari ex altẽro, ſic, ex terra non poteſt immediatè generari ignis. ergo concluſio vera, probatur antecedens, ab extremo non fit permutatio ad extremum niſi per medium,ſicut ex albo non fit permutatio ad nigrũ, niſi per medium colorem,ſed terra & ignis ſunt duo extrema elementa. ergo ex terra non poteſt generari ignis niſi prius generatur aqua & aer.

Ad hoc dicitur q̃ illa propoſitio,Ab extremo non fit trãſitus niſi per medium,habet veritatem propriè in motu locali,non enim fit tranſitus lapidis à cælo ad terram niſi per aerem medium,etiam, in motu alterationis habet veritatẽ niſi extremum approximetur alteri extremo,ſic eſt in propoſito, nam ſtante igne in ſphæra ſua & terra in loco ſuo deorſum,nũquam ex terra immediatè generatur ignis, ſed propoſitio philoſophi ſic habet intelligi, q̃ ex quolibet elemento generatur immediatè quodlibet elementum,dum modo adinuicem approximentur.

Contra idem,ſi ex elemento fit elementum, ergo ſequitur quod vnum contrarium producitur, & fit ex ſuo cõtrario,quod eſt falſum,conſequentia patet,quia eleméta ſunt contraria,falſitas conſequentis probatur,vnũ contrarium corrumpit alterum, ergo non fit ex ſuo contrario, antecedens eſt in primo Phyſicorum,conſequentia patet.

Si dicis q̃ licet vnum contrarium corrumpat alterum quo ad formam non tamẽ quo ad materiam, & quia vnum elementum fit ex alio ſecundum quod corrumpit formam ſui oppoſiti,& eſt introducens formam propriam in materia:ideo argumentum non concludit.

Contra,ſtante reſponſione nullo modo fit elemẽtum ex elemento, quia ſi fit ex elemento conuertitur elementum corruptum in ſuum oppoſitum, ſicut dum ex frumento fit panis conuertitur in panem,ſed elementũ corruptum nullo modo conuertitur in elementum, quia non conuertitur materia,ea enim eſt in tranſmutabilis ex primo Phyſicorũ, nec conuertitur forma, quia parte corrũpitur ab agẽte oppoſito.ergo nullo modo fiet elementum ex elemento. Si dicis q̃ licet non conuertatur materia nec forma in elementum oppoſitum,tamen dicitur fieri ex elemento elementũ inquantũ in materia introducit forma elementi oppoſiti.

Contra, probo q̃ hæc non ſit generatio elementi ex elemento,ſic, quoties ex ente in actu fit ens actu non eſt generatio ſimpliciter ex quinto Phyſ.ſed ſi ex eleméto fit elemẽtũ ex ente actu fit ens actu, quia elementũ ex quo fit iã eſt actu,ergo nõ eſt generatio ſimpliciter eleméti ex eleméto.

Reſpondeo. dico q̃ elementum ex quo fit aliud dupliciter conſideratur,primò ſecundum ſe,& ſic eſt actu,ſecundò prout ſua materia eſt in potentia ad formam oppoſiti elementi, & ſic eſt ens ſolùm potentia, ſicut aqua quidem in ſe eſt actu,& eſt ignis in potentia inquantum in materia aquæ nondum eſt forma ignis,poteſt tamen eſſe:&ſic dico ad argumentum q̃ non fit elementum ex elemento inquãtum eſt actu in ſe conſiderato,ſed inquantum eſt in potẽtia forma elementi generandi in materia eleméti corrũpendi.

Contra idem q̃ per actionem alterius agentis non põt generari tertium elementum ex duobus elementis,ſic,ſi ex duobus generatur tertium per actionem agentis puta ſi ex terra & aqua per virtutem ignis generatur tertium,hoc erit aer quia non dantur plura elementa,ſed hoc eſt impoſſibile, quia ignis non poteſt cauſare diſpoſitionem aeris, i. humiditatem,cùm enim ſit calidus & ſiccus, tantùm conſimiles poteſt diſpoſitiones cauſare,ſi non poteſt cauſare humiditatẽ, ergo nec aerẽ cùm humiditas ſit diſpoſitio eius.

Si dicis q̃ ad hoc q̃ cauſet tertium elementum non eſt neceſſe eſſe aerem, ſed poteſt eſſe ipſemet ignis in ſpecie, qui eſt elementum tertium vt diſtinguitur ab aqua & à terra:& ſic argumentum non concludit.

Contra,probo q̃ ignis non poteſt generare ignẽ,vt tertium elementum ex terra & aqua ſic, dato hoc ſequitur q̃ in igne ſint duæ qualitates in ſummo gradu,quod eſt contra determinata in præſenti tractatu, ꝓbatur,cõſequentia, ſi ignis ex terra & aqua producit ignem approximat terræ,ſolùm frigiditatem corrumpet,quia per hanc ſolã contrariatur terræ,& non per ſiccitatem,ergo ſeruabitur ſiccitas terræ vt diſpoſitio ad formam ignis,tunc vltra ſiccitas terræ eſt ſumma qualitas terræ, ergo ſiccitas ſumma ſeruatur in igne,quia per te non corrumpitur, & cùm per Philoſophum in hoc ſecundo, caliditas ſumma ſeruetur in igne ſequitur quod in igne ſint duę qualitates in ſummo gradu.

Si dicis quod ſiccitas terræ nõ eſt æquè intenſa,dum eſt ſub forma ignis,ſicut erat ſub forma terræ.

Contra ſequitur q̃ cum ſiccitate ignis ſtabit gradus humiditatis quod eſt abſurdum.probatur conſequentia,cum forma exiſtente non in ſummo gradu poteſt ſtare aliquis gradus formæ oppoſitæ ſicut dictum eſt ſuprà q̃ cum caliditate vt octo ſtat frigiditas vt duo.ergo ſi ſiccitas ignis nõ eſt in ſummo ſtabit cum ea aliquis gradus humiditatis.

Reſpondeo,licet conſiderãdo ſiccitatẽ ignis nõ ſummã cum ea ſtare poſſit gradus humiditatis.tamen conſiderata ſumma caliditate ignis hoc nõ põt eſſe,quia non ſolùm eſt proprium ficci exiccare,ſed & calidi cõſumere humidum.

Item q̃ ex duobus elementis nõ habentibus ſymbolum non poteſt generari tertium,quia vel vtrunque eſt ęquè potens vel alterum potentius reliquo:ſi primum,ergo non agẽt nec patientur adinuicem,quia ex ſeptimo Phyſicorum ſi tanta eſt reſiſtentia patientis,quanta eſt potentia agentis inter ea non eſt actio,& ſic nõ generabitur tertium:ſi dicis ſecundum,ergo id quod eſt potentius cõuertet debilius in ſeipſum,& ſic non generabitur tertium diſtinctum ab eis.

Reſpondeo q̃ vnum eſt potentius reliquo, ſed hoc dupliciter,primò vltra mediam latitudinem puta q̃ ſit vnum potens, vt 9. & alterum potens ſolùm vt duo vel tria, ſicut ſi ignis cubitalis agat in cyathum aquæ, & ſic cõcedo quòd potentius conuerteret debilius in ſeipſum:ſecundò, q̃ ſit potentius circa mediam latitudinem puta in propor-

tione

tione ſexquialterâ, vt vnum ſit potens vt 6. alterum vt 4. & ſic nego ꝙ potentius conuerteret debilius in ſeipſum. talis autem comparatio quoties ſeruatur generat tertium elementum ex duobus elementis non habẽtibus ſymbolũ.

TRACTATVS II. SVper ſecundo libro de Generatione, in quatuor capita diuiſus.

IN hoc ſecundo tractatu agendũ eſt de Generatione elementatorũ,quæ dicuntur mixta vel cõpoſita ex elementis, & diuidimus ipſum in quatuor capita.

In primo capite declarabimus quomodo ex elementis generatur mixtum diſtinctum ab eis vt reſultans ex mixtione eorum adinuicem.

In ſecundo declarabitur quomodo eleméta cõponẽtia mixtum remaneãt in eo poſt mixtionẽ an actu an virtute.

In tertio declarabitur,an formæ ſubſtantiales elemẽtorum remaneant ſub gradibus remiſsis in mixto ita quòd prædictæ formæ poſsint intendi & remitti.

In quarto declarabitur, an illæ qualitates quæ ſunt in elemẽtis remaneãt eædẽ numero in mixto,ſaltem ſub gradibus remiſsis:& ſimiliter quãdo tranſmutatur vnum elementum in aliud elemẽtum habens ſymbolum, eadem numero qualitas, quæ erat in elemẽto corrupto remaneat in elemento generato,puta quãdo ex aqua generatur aer,an eadẽ humiditas numero quæ eſt in aqua remaneat in aere.

CAPVT I.

Quomodo ex elementis mixtum diſtinctum generetur.

CIrca caput primum dicã tria,primò quid requiritur ad hoc ꝙ ex elemẽtis miſcibilib⁹ generetur aliquod mixtũ.ſecũdò ꝙ tale mixtum non eſt indiuiſibile vel punctuale,vt loquar more aliorum,id eſt non eſt tm̃ vnius cõplexionis,ſed habet latitudinẽ& diſtinctas ac varias cõplexiones.tertiò,ꝙ ad omne mixtũ generatũ hìc inferi⁹ cõcurrũt,quatuor eleméta ita, ꝙ nec duo nec tria ſufficiant.

Circa primum dico ſecundum Philoſophum in hoc ſecundo libro,tex.48.ꝙ eſt neceſſe ꝙ elementa adinuicẽ proximentur,puta cõiungantur terra,àqua,& alia duo,niſi.n. proximentẽ non agunt & patiuntur adinuicem,vt diximus, & ꝙ ſint adæquata, id eſt, vnum non ſit potentius alio nec ei dominetur omnino,nam quando vnum elementum proximatum alteri omnino ſuperat ipſum in virtute & qualitate cõtraria, ſicut ſi cyathus aquæ ſuperfundatur magno igni,tunc elementum dominans conuertit alterum in ſeipſum puta ignis conuertit cyathum aquæ in ignem. ex vno elemento generatur aliud,nullúmque fit mixtum nec mixtio, ſed ſolùm generatio vnius elementi ex alio elemento corrupto.ad hoc ergo quod generetur mixtum eſt neceſſe ꝙ elementa coæquentur, & tunc ad ſeinuicem approximata alterantur,& tranſmutantur, & ſuæ qualitates actiuæ & paſsiuæ remittuntur, quibus remiſsis conflatur mixtũ,puta caro,quod mixtũ nõ eſt ſimpliciter calidũ,& frigidum,humidũ,aut ſiccum,ſed ſicut pallidũ eſt remiſsè albũ & nigrũ,ita ꝙ in tali mixto omnes qualitates elemẽtorũ ad tẽperantiam quãdam reducuntur,quia ergo qualitates elementorum qñ vnum non vincit aliud, non omnino corrumpunt ſeinuicẽ,ſed remittuntur, ideo vnum elementũ nõ cõuertitur in aliud,ſed ex eis adinuicẽ cõmixtis generatur aliquod elementatum mixtum,puta lapis,&c.

Circa ſecundum dico ſecundùm Philoſophum ibidem, ꝙ hoc mixtum nõ fit ſolùm vno modo,nec illa adæquatio elementorum fit modo indiuiſibili, ſed habet latitudinem & multos gradus,quod ſic declaratur à ſimili,ſanitas conſiſtit in adæquatione humorum, nõ tamen ſtatim quando vnus humorum ſecundum modicũ q̃d ſuperat alium, remouetur ſanitas: alioquin nullus eſſet ſanus vel pauciſsimi. Difficillimũ eſt enim reperire corpus in quo humores ſint omnino æquati,& contemperati, habet ergo adæquatio humorũ multos gradus nec dicit quis infirmus niſi qñ humores ita inadæquantur ꝙ corpus non poteſt exercere opera ſani. ſic in propoſito elementa dicunt coæquari in mixto non vno modo tantùm,vel indiuiſibiliter, nam dicemus infrà de hoc,ſed dicuntur æquata quãdo vnum nõ ita ſuperat alterũ quod corrũpat ipſum & conuertat illud in ſui naturam,pluribus ergo modis fit hæc coæquatio ſecundum q̃d in aliquo mixto plus vel minus concurrit de frigido vel calido humido vel ſicco. Inde generantur varia mixta,ex vna cõtemperantia caloris cum humido frigido & ſicco generatur caro,ex alia os,ex alia neruus, itẽ nota ꝙ in generatione carnis nõ fit coæquatio elementorũ ſemper vno modo, imò coæquatio nobilior requiritur in generatione carnis humanæ, & alia in generatione carnis equinæ, &c. Item in ipſa carne humana non eſt coæquatio eodem modo ſed ſecundũ variam cõplexionem hominũ fit alia & alia æquatio, puta in cõplexione melancholica requirit⁹ maior ſiccitas, in cholerica maior caliditas, &c. Itẽ in eadẽ cõplexione dantur varij gradus coæquationis nã non omnes ſunt æqualiter melancholici, nec æqualiter cholerici, &c. variantur ergo illi gradus ſecundũ quod aliquis magis vel minus accedit ad complexionem illam.

Circa tertium,dico ſecundum Philoſophum ibidem ꝙ omne mixtum reſidẽs circa terrã eſt cõpoſitũ ex omnibus quatuor elemẽtis, dr̃ circa terrã reſidẽs,qm̃ vt dicemus in lib. Meteororũ quæda ſunt mixta imperfecta,quæ eleuãtur à terra actione ſolis ad regionẽ aeris,ex quibus generatur pluuia,&c. Quæ nõ ſunt cõpoſita ex omnibus quatuor elemẽtis ſed ex duobus vt exhalatio ſicca cõponitur ex terra & igne, vapor aũt ex aqua & aere. De iis mixtis imperfectis hìc nõ intẽdimus,ſed de mixtis pfectis vt ſunt lapides & vegetabilia & animalia.Quòd ergo ad eorũ cõpoſitionẽ quatuor eleméta cõcurrãt,ſic ꝓbatur ex intẽtione Philoſophi,primò requiritur terra,na partes mixti pfecti puta plantæ eſt neceſſe vt ſint ſolidæ & firmæ & non fluidæ, ſed ſoliditas & firmitas inter omnia eleméta cõpetit terræ:ſecũdò requiritur aqua, quia terra ſine aqua nõ põt cõtinuari in ſuis partibus, terræ.n. partes ſine humiditate aquæ ſunt tm̃ pulueres qui nõ adinuicẽ cõglutinãtur, vt ergo partes mixti terreſtres adinuicẽ conglutinentur ibi requiritur humiditas aquæ. Et ſi dicas nónne ad hoc ſufficit humiditas aeris,dico quòd non, quia ipſa non eſt multum tenax nec ſufficeret conglutinare partes terræ propter raritatem ipſius aeris.tertiò requiritur aer & ignis quia mixtio debet fieri ex contrariis, adinuicem contemperatis ex ſua mutua actione qua vnũ agit in alterum alterando, ſed aer contrariatur terræ ſecundum vtranque qualitatem,ſicut ergo concurrit terra,concurrit etiam aer in ſuum contrarium,ſimiliter ignis contrariatur aquę ſecundum vtranque qualitatẽ,ergo ſicut ibi concurrit aqua concurrit etiã ignis vt ſuum contrarium, patet ergo quòd ad generationem mixti perfecti quatuor elementa concurrunt.

Sed contra prædicta ſit inſtantia, ex quo ad generationem cuiuſlibet mixti reſidentis circa terrã concurrunt omnia quatuor eleméta propter quòd in quolibet tali mixto dominatur terra ſecundum molem, i. ſecundum maiorem exceſſum,nam in lapide & vegetabili eſt magis de terra q̃ in alio elemẽto,q̃ declarat⁹ ex grauitate taliũ mixtorũ, & ex motu eorũ deorſũ,ſurſum verò ñ mouent niſi violẽter.

Ad hoc dicitur ꝙ quanto elementa ſunt minoris actiuitatis tanto ſub minori quantitate debent eſſe in mixto, ne corrũpant ea quæ ſunt minoris actiuitatis. Inter oĩa elementa terra eſt minoris actiuitatis propter ſui craſsitiẽ & frigiditatem & ſiccitatem. Ignis autem eſt actiuus ex ſua caliditate,deinde aer,& ſi tantum de igne eſſet in mixto ſicut de terra, ignis totum terreſtre conſumeret. & ſic non poſſet generari mixtum, natura igitur ſagax prouidit terram magis abundare ſecundum molem in mixto ne conſumeretur ſub parua quantitate ab elementis magis actiuis: vnde ſe habet natura in compoſitione mixti ſicut medicus in compoſitione medicinæ,quæ enim ſunt minoris actiuitatis,vt caſia danr̃ in maiori quantitate,quę aũt ſunt maioris actiuitatis danr̃ ſub minori q̃titate vt rheubarbarũ,&c.

Poteſt etiam dici quod non inconuenienter voluit terram ſecundum molem dominari in mixto vt fieret graue, & hoc ideo vt mixta perfecta cùm fuerint extra ſuum locum naturalem qui eſt ipſa terra moueãtur naturaliter ad ipſam terram per motũ deorſum cuius principium eſt grauitas. non poterant autem fieri grauia niſi ex prædominio terræ,cui ſimpliciter cõuenit grauitas ex quarto cæli,meritò ergo in eis prædominatur terra.

CAPVT II.

Elementa quomodo maneant in mixto.

CIrca ſecundum caput diſcutiendũ eſt quomodo eleméta adinuicẽ cõmixta rẽmaneant in mixto,an actu

ita quòd in lapide sint actu pars terræ & aquæ & aeris & ignis, an solum in virtute, id est, per qualitates primas quæ seruãtur remissæ in mixto vt diximus suprà, in quibus qualitatibus conseruetur natura elementorum virtualiter.

Sine distinctione pono hanc conclusionem de mẽte Philosophi, elemẽta nullo modo remanent actu in mixto, sed solùm in virtute, probatur multipliciter, primò auctoritate Philosophi in primo de generatione, capite de mixtione textu commenti 84. vbi inquit, neque igitur manent elemẽta actu vt corpus albũ, neque corrũpunt neque alterũ neque ambo, saluat enim virtus eorũ. Secũdò, ratione, ex pluribus entibus in actu nõ fit aliquod tertiũ qđ sit vnum per se, sed solũ est vnũ per accidẽs, sicut ex manu & albedine fit vnũ per accidẽs, sed elemẽta sunt plura entia actu vt patet, ergo si remanẽt actu in mixto, mixtũ nõ erit aliqđ vnũ per se & sic sub nulla specie per se cõtineret, qđ tñ est falsum, nullus. n. negat hũc hominẽ esse q̃d mixtũ ex elemẽtis & sub homine contineri, q̃ autẽ ex pluribus entibus in actu nõ fiat vnũ per se, ꝓbat Philosophus in octauo Meta physicæ tex. 49. vbi declarat, ideo ex materia prima & forma substatiali fieri vnũ ꝙ se q̃ alterũ est ens in potẽtia & alterũ est actus, similiter in 2. de Anima tex. 7. declarat, iõ ex corpore & anima fieri vnũ per se quia corpus est sicut potẽtia, & anima est actus. tertiò si manent elementa actu in mixto sequit ꝙ dum generatur mixtum subiectũ huius generationis fit ens actu, quod est contra Philosophum in quinto Physicorum vbi declarans differentia inter generationem substantialem & generationem accidentalem, vult q̃ subiectum generationis substantialis sit ens in pura potentia quale est materia prima, subiectum autem generationis accidentalis fit ens actu, consequentia autem probatur sic, elementa sunt entia actu cùm sint prima corpora simplicia, ergo si remanent actu in mixto sequitur ꝙ generat ex entibus in actu, & sic subiectũ ex quo generat erit ens actu. quartò sequitur ꝙ ignis generetur in profundo maris quod est insanum dictum: probatur consequentia, In profundo maris generatur mixtũ puta piscis, vel lapis, ergo ibi concurrunt quatuor elementa, diximus enim suprà, ad generationem mixti perfecti existentis circa terram de necessitate cõcurrunt omnia quatuor elemẽta, ergo est necesse in profundo maris, vbi generat tale mixtũ esse ignẽ actu, sed nõ pot descendere ignis ab extra ad ꝓfundũ maris, quia ab aqua sibi cõtraria corrumperetur, ergo est necesse ꝙ generetur in profundo maris: cùm autẽ hoc sit vanum opinari, non est dicendum ꝙ elementa remaneant in mixto actu, sed solũ virtualiter. Si autem quærat quomodo omnia elementa virtualiter remaneant in mixto & non actu, dico sicut ex secundo de Anima, in sensitiuo cõtinet virtualiter vegetatiuum & nõ actu, quia in animali vegetatiuum & sensitiuũ nõ sunt duæ formæ vel duæ animæ, sed vna, & sicut in anima intellectiua virtualiter continentur vegetatiuũ & sensitiuũ, sed tñ vna anima quæ ſm diuersas potentias exercet opera vegetatiua & sensitiua & intellectualia, ita in vna forma mixti quæ resultat ex mixtione elementorum seruant & cõtinentur ſm virtutẽ naturæ quatuor elementorũ, ꝓp quam formã, elementum dicitur terreum & aqueum & aereum & igneum virtualiter. Idẽ potest speculari in pentagono in quo virtualiter continetur tetragonum, & trigonum, vt patet ex secundo de Anima in primo tractatu, sic & in vna forma mixti dicuntur cõtineri virtualiter elementa miscibilia, est enim resolubile in quatuor elementa, sicut pentagonum potest resolui in tetragonum & in trigonum. Hæc de secundo cap. sufficiant.

CAP. III. Nũ formæ elemẽtorũ remaneãt in mixto actu.

CIrca tertium c. declarandum est vtrum formæ elemẽtorum remaneant in mixto actu, puta ꝙ in lapide sit forma substantialis terræ & aquæ, &c. sub gradibus remissis. Pro huius euidentia faciam duo, primò ponam duas opiniones, secundò improbabuntur, & adducemus opinionem B. Tho. cum probatione sua.

Prima opinio est Auic. qui tenet ꝙ in mixto sunt formæ elementorum in actu perfecto, sed qualitates consequentes has formas remittuntur, Dicit enim ꝙ planta non stat sub tanta caliditate quanta est in igne, nec sub tanta humiditate quanta est in aqua, &c. & propterea licet forma substantialis ignis sit in planta secundum suum esse perfectũ, tamen caliditas ignis minuitur. idem intellige de aliis elementis. hæc opinio Auicen. est.

Contra eam sic arguitur, si formæ elementorũ manẽt secundũ actum pfectum in mixto. ergo elemẽta semp essent in mixto violenter, & sic nulla mixtio esset naturalis, violentũ. n. & naturale opponuntur, sed cõsequens est falsum, nam inferiora elementata naturaliter cõstant ex elemẽtis, ꝙ aũt elementa semper essent violẽter in mixto, probatur, nam violẽtum est igni stare sub caliditate remissa, cuius signum est ꝙ quamdiu aqua stat sub caliditate remissa si nõ insit ei impedimẽtũ reducit seipsam virtute generantis ad suam perfectam frigiditatẽ, nõ ergo est dicẽdum formam elementi stare in mixto actu perfecto, & tamẽ sub sua qualitate remissa. Secũdò sic arguitur, formæ elementorum secundum suum esse perfectum sunt incõpossibiles & requirunt qualitates contrarias, puta forma ignis requirit caliditatẽ, & forma aquæ frigiditatẽ, &c. quæ cùm sint cõtrariæ sunt incõpossibiles, ergo si ponantur esse in mixto secũdum suum esse perfectum, hoc erit solùm per iuxtapositionẽ elementorum, eo ꝙ illæ formæ nõ possunt se cõpati in eadẽ materia, & sic sequitur ꝙ ex elementis non fiat vera mixtio sumpta tertio modo, quem proposuimus suprà, sed tantum primo modo vel secundo, sicut fit mixtio ex particulis aromatum dum sunt contritæ, quo concesso mixtum non erit verè vnum, sed solũ cõgregatione, nec habebit solùm vnam formam substantialẽ imò quatuor secundũ quatuor elementa, quæ omnia cum sint falsa sequitur ꝙ forma elementorum non remanet in mixto secundum suum esse perfectum, & nota quòd hæc ratio sumitur ab Auer. in tertio cæli commen. 67. vbi arguit contra Auicen.

Secunda opinio est Auerrois in tertio cæli cõmen. 67. qui tenet ꝙ formæ elementorum substantiales & qualitates primæ elementares remanẽt in mixto actu, nõ quidem actu perfecto, vt tenet Auicen. sed sub esse remisso, dicit. n. ꝙ licet nulla forma substantialis perfecta quæ est forma mixti perfecti secundum ipsum nõ intendatur nec remitta tur, tamẽ formæ substantiales imperfectæ quæ sunt formæ elementorum ſm ipsum intenduntur & remittuntur, dicit enim ꝙ sunt quasi mediæ inter formas substantiales perfectas & formas accidentales, quæ propriè intenduntur & remittuntur. Imaginatur ꝙ dum elementa adinuicem proximantur se mutuo alterẽt, ex qua mutua alteratione formæ substantiales elementorũ remittuntur, ex consequenti remittunt qualitates elementares, ex formis autẽ substantialibus remissis conflatur vna forma mixti qua mixtum constituitur, & qm̃ Philosophus in prædicamento substantiæ inquit ꝙ substantia non recipit magis & minus quod est substantiã intendi & remitti, ideo Auerr. dicit quòd dictum Philosophi solùm verificatur in substantiis mixtis, & non simplicibus corporibus qualia sunt elementa.

Contra Cõmentatorem sic arguit B. Tho. in prima parte quæst. 76. artic. 4. ad quartũ esse substantiale cuilibet rei consistit in indiuisibili, ita ꝙ omnis additio vel subtractio à tali esse variat speciem rei sicut contingit in numeris in quibus addita vel subtracta vnitate variat species numeri vt dicitur in 8. Metaphys. sed esse indiuisibile causat à forma indiuisibili, ergo forma elementi est indiuisibilis & sic non pot recipere magis & minus, nã recipere magis & minus declarat formam esse diuisibilem ſm diuersos gradus.

Prætereà inter substantiam & accidens non datur medium, omne enim ens est vel in subiecto vel non in subiecto, si primo modo ergo est accidens ex diffinitione accidentis: si secundo modo, ergo est substantia ex diffinitione substantiæ, qua dicitur ꝙ est ens in subiecto non existens, cùm ergo inter substantiam & accidens non detur mediũ, falsum dicit Auerrois formas elementorum esse medias inter substantiam & accidens.

Prætereà arguitur sic per dominũ Marsiliũ in primo de generatione quæstione 13. si formæ elementorum intẽduntur & remittuntur, sequitur quòd vnum elementorũ non posset generari immediatè ex alio elemento, cuius contrarii visum est suprà de mente Philosophi, probatur consequentia. Quandocunque inter formas cõtrarias quæ intenduntur & remittuntur vna fit ex alia, necesse est vt prius deueniatur ad medium, nam non potest fieri ex calido frigidum nisi prius fiat tepidum, ita similiter non poterit vnum elementũ, puta aqua fieri immediatè ex alio elemento, sed oportebit prius deuenire ad medium, scilicet ad aliam aquam minus remissam.

Prætereà sequeretur ꝙ esset motus in prædicamento substantiæ quod est contra Philosophum in 5. Physicorum,

probatur

probatur conſequentia, omnis forma quæ intenditur & remittitur, intendit & remittitur per alterationē, ergo ſi forma ſubſtantialis elementorum intenditur & remittit, hoc fit per alterationem, ergo alteratio terminatur ad formam ſubſtantialē quæ eſt in prædicamento ſubſtantiæ reductiuè, & ſic ſequitur ꝙ erit motus in prædicaméto ſubſtātiæ, cùm ergo omnia hæc ſint inconuenientia, ſequitur contra Auerroim formas elementorum nec intendi nec remitti.

Circa ſecundum declarandum eſt, ex quo formæ ſubſtātiales elementorum non manent in mixto actu, nec ſecundum eſſe perfectum, vt voluit Auicen. nec ſecūdum eſſe remiſſum, vt voluit Auerr. quomodo remanēt, vnde dicimus ſecundum opinionem B. Tho. ꝙ. continentur in mixto ſolū virtualiter. quod quidem ſic ſpeculandum eſt. elementa ad inuicem congregata ſe mutuo alterant, adeo ꝙ corrumpūtur quantum ad ſuas formas ſubſtantiales, & proprias qualitates elementares, de quibus dicemus infrà, formis ſubſtātialibus corruptis reſultat virtute alicuius agētis diſtincti ab elementis per ſe intendentis generationem alicuius mixti, ſiue illud agens ſit aliqua virtus exiſtens in corpore cæleſti, vel aliquis calor, reſultat inquam aliquod mixtū, & aliqua qualitas media inter extrema, differēs ab eis ſpecificè, ſicut differt rubedo ab albedine, & nigredine: v. g. mollities reſultat ex humido, & ſicco commixtis, quæ differt in ſpecie ab vtroque, & vtraque qualitas, ſ. humiditas, & ſiccitas dicuntur manere virtualiter in mollitie. non tamen ſecundū eſſentias ſuas intenſas, aut remiſſas, ſed quia aliquid conuenit mollitiei ex natura humidi, ſcilicet, facilè cedere tangenti, vel ſcindenti, & aliquid conuenit ei ex natura ſiccitatis, ſ. terminari propriis terminis, & non alienis ad differentiam humidorum. & ſic talis qualitas media non eſt compoſita ex pluribus ſpeciebus ſecundum ſe, ſed habet aliquod quo conuenit cum vno extremo. & aliquod quo conuenit cum alio extremo. & hæc quidem qualitas eſt propria diſpoſitio ad formam mixti, diuerſificatúrque, vt diuerſificantur mixta. patet igitur quomodo elemēta, & ſuæ formæ manent virtualiter in mixto propter illā qualitatem mediam, quæ ſapit naturā quatuor elementorū. Scio hanc declarationē eſſe perdifficilem primo aſpectu, ſi tamen exercueris te in via topica, præcipuè ſecundum dñm Capriolū in primo diſtinctione 15. quæſtione prima ad primum argumentum factū contra ſecundam concluſionem, lux tuo intellectui infundetur. hæc de 3. capite ſufficiant.

CAP. IIII. Num eædem qualitates quæ erant in elementis, remaneant eodem modo in mixto.

CIrca caput quartum declarandum eſt, vtrum eædem qualitates elementares numero, quæ fuerunt in elemētis remaneāt in mixto, puta idē numero calor, qui eſt in igne remaneat in carne cōpoſita ex igne, & aliis elemētis, vel ſit alius calor. ibi dico duo. Primò hanc cōcluſionē, nulla qualitas elementaris quę fuit in elemento remanet eadē numero, & actu in mixto, probat tripliciter. primò ſic, corrupta forma ſubſtātiali corrūpunt omnia accidentia rei. nā forma ſubſtantialis, quæ primo actuat materiā eſt ratio, ꝙ accidētia inſint rei. & ideo ſubſtantiali formā corrupta corrūpuntur omnia accidentia, ſed qñ ex elemētis generatur mixtū, formæ elementorū corrūpūtur, vt diximus in tertio capite, quia non remanent in mixto, nec in actu perfecto, nec in actu remiſſo. ergo omnia accidentia elementorum corrūpunt in mixtione. & ſic nulla eadē numero qualitas remanet in mixto, quæ fuit in elemento.

Secundò, ſi eadem qualitas remanet in elemento, & in mixto, quæro aut remanet ſecundum eſſe perfectū, aut ſecundū eſſe remiſſum. non primo, patet enim ꝙ in nullo elementato eſt adeo intenſa caliditas, ſicut eſt in igne. & præterea qualitates contrariæ ſecundū ſuū eſſe intenſum, non ſe cōpatiuntur in eodem, imò vna deſtruit aliam. ergo non remanent in mixto ſecundum ſuum eſſe intenſum. Si dicis ꝙ remanent ſecundum eſſe remiſſum, contra, formæ ſubſtātiales elementorum omnino corrumpuntur, vt dictū eſt ſuprà. ergo & qualitates elementorum ſecundum omne ſuū eſſe corrumpuntur, conſequentia probata eſt in prima ratione, in qua dictū eſt, ꝙ forma ſubſtantialis primò actuās materiā eſt ratio quòd accidentia inſint rei, & ideo corrupta forma ſubſtantiali corrumpuntur omnia accidentia.

Tertiò, ſi eadem qualitas numero, quæ fuit in elemento remanet in mixto. ergo accidens tranſit de ſubiecto in ſubiectū, quod eſt cōtra omnem philoſophiam. probatur conſequentia, elementum, & mixtum ſunt duo diſtincta ſubiecta. ergo ſi qualitas, quæ fuit in elemento remanet in mixto, tranſit de ſubiecto in ſubiectum.

Secundò dico, ꝙ in mixto vt in ſubiecto poſſunt eſſe aliquæ qualitates eiuſdē ſpeciei cū qualitatibus elementorū. nō tamen ſunt actu in illa qualitate media, de qua locuti ſumus in 3. cap. prędicta enim qualitas media eſt extēſa per totū mixtū, ſicut etiā forma ſubſtantialis mixti dat eſſe omnibus partibus mixti. nam illa qualitas media eſt diſpoſitio neceſſaria pro cōſeruanda forma mixti. & ideo debet ineſſe toti mixto, ſicut & ſua forma ſubſtātialis. verū quia cōtingit corpora mixta præſertim animalia perfecta habere diuerſas operationes, ideo oportet in eorū mēbris eſſe diuerſas diſpoſitiones, quibus reddātur mēbra idonea ad exequendas huiuſmodi actiones, puta ꝙ cor ſit calidum, ꝙ cerebrum ſit frigidum, ꝙ caro ſit humida, ꝙ oſſa ſint ſicca. ad cauſandas igit varias diſpoſitiones in variis membris, qualitas illa media in ſe continet virtualiter caliditatem ignis, humidi. aeris, frigidi. aquæ, ſicci. terræ. patet ex his qūo in mixto ratione illius qualitatis mediæ ſeruant qualitates elemētares non eadē numero actu, ſed virtualiter.

Hīc termino quartum caput, nunc ſupereſt quædā argumenta ſoluere contra prædicta.

Contra 1. cap. probat, ꝙ non omne cōpoſitum, vel mixtū perfectum reſidēs circa terrā cōponitur ex omnib⁹ quatuor elemētis, ſic, multa ſunt grauia mixta, vt plūbum, & aurū, in quibus nullo modo ſunt elementa leuia, vt aer, & ignis. ergo nō omne mixtū perfectū cōponitur ex quatuor elemētis, antecedens probatur, plumbū & aurū ſunt grauiora, quàm terra, vt patet ad ſenſum. ergo cū terra ſit grauis ſimpliciter ex quarto cæli, ſequitur ꝙ nullo modo inſunt eis elemēta leuia, redderēt enim ea leuiora q̄ terram. *Contra 1 cap.*

Ad hoc dicitur, ꝙ ſi terra eſſet in ſua diſpoſitione naturali, plumbum & aurum non eſſent grauiora, quòd autem appareant grauiora, ratio eſt quia comparantur terræ aliquantulum alleuiatę ex deſiccatione radiorum ſolis, & cui immiſcetur aer. ſi autem ſumeretur purum elementum terræ, illa eſſet æquè grauis, & fortè grauior.

Contra ſecundum caput probatur ꝙ elementa remanēt actu in mixto, ſic, quando ex elementis generatur mixtum, aut omnia elementa corrumpuntur, aut aliqua, & aliqua non, aut nullum. Si dicis ꝙ omnia, ergo mixtio eſt ex non entibus: quę enim ſunt corrupta ſunt non entia. hoc autem eſt impoſsibile, quia mixtio fit ex miſcibilibus. omne autem miſcibile eſt ens cùm ſit pars mixti. *Contra 2. cap.*

Si dicis, ꝙ aliqua, & aliqua nō, ergo nō fit mixtio. dicit eñ Philoſophus in 1. lib. tex. 88. Quando vnū corrūpitur, & aliud non, non fit mixtio, ſed generatio vnius miſcibilium ex corruptione alterius, vt quando ex aqua corrupta generatur ignis. Si dicis tertium, ſ. ꝙ nullum elementum corrumpitur, habetur intentum, ſcilicet, quòd cùm ex eis componatur mixtum remanent actu in mixto.

Ad hoc dicitur, ꝙ omnia elementa corrumpuntur. & cū dicitur, ergo mixtio fit ex non entibus: negatur conſequentia. licet enim corrumpantur quo ad formas ſubſtantiales, tamen remanent in virtute in illa qualitate media, de qua diximus ſuprà: & ſic ex eis componitur mixtum.

Sed dices, quare ergo Philoſophus diffiniēs mixtionē, non dixit, Mixtio eſt miſcibilium corruptorum vnio, ſicut dixit mixtio eſt miſcibilium alteratorum. noluit Philoſophus dicere abſolutè corruptorum, quia quod generatur ex illis eſt medium inter illa non per participationem, ſed per conuenientiam, cōuenit enim in propriis qualitatibus cum elementis miſcibilibus, pluſquam illa inter ſe, & quia poteſt in operationes conſimiles operationibus elementorum, ideo dicitur continere illa virtualiter. & propter talem virtutē ſeruatam in mixto noluit Philoſophus dicere ꝙ ſint corrupta in mixto, licet eſſentialiter corrumpantur: qđ. n. abſolutè corrumpitur, nec actu, nec virtute remanet.

Contra tertium caput probatur, ꝙ formæ ſubſtantiales elementorum manent actu in mixto. ſic, aut aliquid de elementis remanet actu in mixto, aut ſola materia elementorum. Si dicis ſolam materiam, ergo non magis fit mixtum ex elementis, quàm vnū elemētum ex alio. ſi aliquid aliud manet. ergo hæc eſt forma ſubſtantialis elementi, vel accidentalis, ſi dicis primum habetur propoſitū, ſi dicis ſecundū, contra, forma accidentalis non remanet in re corrupta forma ſubſtātiali, vt diximus 3. ergo in mixto, vel remanet forma ſubſtātialis elemētorū, vl ñ componit ex elementis. *Contra 3. cap.*

Ad

Ad hoc dicitur, quod nihil idem numero, quòd fuit in elementis remanet in mixto, niſi ſola materia prima, & tamen elemẽta magis remanent in mixto, quã vnũ elemẽtũ in alio, quod ex eo generat. nã de nouo ex elemẽtis corruptis fit aliquid in mixto, in quo virtualiter manẽt qualitates elementorũ. & fortè cõſimili modo formæ ſubſtãtiales elemẽtorũ manẽt virtualiter in forma mixti, ſicut vegetatiuũ in ſenſitiuo, vt diximus ſuprà, qñ aũt ex vno elemẽto gñat aliud nõ remanẽt virtualiter in elemẽto genito, nec forma ſubſtãtialis, nec qualitates, nec actu, nec ſm virtutẽ.

Contra 4. cap. Contra quartũ caput, q̃ corrupta forma ſubſtãtiali nõ corrumpanẽ omnia accidentia, quia eadẽ quantitas eſt in homine mortuo & viuo, ergo &c. Probat̃ dupliciter antecedẽs. primò quia ſubiectũ quantitatis remanet. ergo non eſt neceſſe quãtitatẽ corrũpi. probat̃ antecedens, ſubiectũ quantitatis eſt materia ſola, ſed eadem materia remanet in mortuo, & in viuo, ergo ſubiectũ quãtitatis remanet, ꝓbatur antecedens, ſi ſola materia nõ eſt ſubiectũ quantitatis, omnis forma ſubſtãtialis fit quãta, tũc vltra ſi omnis forma ſubſtantialis eſt quanta. ergo eſt extenſa, propriũ enim quãtitatis eſt extẽdere, ſi eſt extẽſa ergo eſt corruptibilis, hãc conſequentiã Cõmentator tenet in tertio de Anima com. 5. ſic ſequitur animam intellectiuã eſſe corruptibilẽ. quod cùm ſit Commentatoris in eodem commẽto, ſequit̃ quòd ſubiectum quantitatis ſit ſolùm materia, & non forma.

Reſpondeo, aliud eſt eſſe ſubiectum quãtitatis aliud eſſe rationem, vel radicem recipiendi quantitatẽ, quãtum ad ſubiectum quantitatis dico q̃ non eſt ſola materia, nec forma ſola, ſed ipſum compoſitũ quod dicit tertiã entitatem diſtinctam ab eis. quantũ autem ad rationem, vel radicem recipiendi quantitatẽ eſt duplex opinio. prima eſt Cõmentatoris, qui tenet non eſſe ex neceſsitate materiã primam, ſed aliquando ſolam formam, tenet enim in lib. de ſubſtantia orbis, q̃ non eſt materia in cælo, & tamen eſt quantitas in cælo. ergo ſola forma cæli eſt ratio, vel radix recipiendi quãtitatem. verùm quia de hoc fiet particularis quęſtio cõtra Cõmentatorẽ, pro nunc ſupерſedemus. alia eſt opinio B. Tho. qui tenet, q̃ in omnibus prima radix recipiẽdi quãtitatem eſt materia prima, ſed in omnibus habentibus formã corruptibilẽ materia ſimul cũ forma eſt radix recipiẽdi quãtitatẽ, in homine verò ſola materia, quia vt argumẽtũ probat, omnis forma quæ eſt ratio recipiendi quantitatem eſt extenſa per accidens, ſicut albedo ſecundum ſuperficiẽ omnis, aut talis corruptibilis eſt ne. ergo ſi ponamus animam intellectiuam corruptibilem tenemus ſolam materiam in homine eſſe rationem recipiendi quantitatem.

TRACTATVS III. SVper ſecundo libro de Generatione, in quatuor capita diuiſus.

IN hoc tertio tractatu agendum eſt ſecũdum ordinem Philoſophi de principiis, & cauſis generationis, & corruptionis, in omnibus generabilibus, & corruptibilibus, tam in elementis, quàm elementatis, & præcipuè de cauſis, propter quas generatio, & corruptio ſint perpetuæ, Philoſophus enim, quia tenet mundũ æternum à parte ante, & à parte poſt, ex octauo Phyſi. & ex primo cæli opinatur tam in elemẽtis, quàm in elementatis generationem, & corruptionẽ ſemper fuiſſe, & ſemper futuram eſſe, licet ſecundum fidem tenẽdum ſit oppoſitum, & Philoſophi rationes ſoluimus in octauo Phyſi. & in primo cæli. igitur vt ordinatè procedamus, diuidimus hunc tractatum in quatuor capita.

In primo agendum eſt de numero cauſarum, ac principiorũ generationis, & corruptionis in rebus inferioribus tam ſimplicibus quàm mixtis.

In ſecundo agendum eſt de cauſa efficiente rerum naturalium ſecundum Platonem.

In tertio agendum eſt ſecundum opinionem Ariſto. de cauſa efficiente perpetuæ generationis.

In quarto ponenda ſunt quædam dubia, ac reſoluenda ſententia Philoſophi hîc in tex. & ſunt tria. primũ vtrũ generatio ſit perpetua procedẽdo in infinitũ, ſecundũ rectũ, an ſecũdum circulum. ſecundum eſt, vtrũ quælibet res corruptibiles habeãt certã & terminatã periodũ ſuæ durationis. tertiũ vtrum corruptũ poſsit idẽ numero regenerari.

CAPVT I.

Quotnã ſint principia & cauſæ generationis & corruptionis in his inferioribus tam ſimplicibus quam mixtis.

CIrca primum cap. nota, q̃ de numero principiorum naturalium, ſatis egimus in tractatu vltimo ſuper primo lib. Phyſi. quia tamen Philoſophus hîc in fine libri de eis pertractat, breuiter reſumendũ eſt. & dicimus q̃ ſecundum diuerſam conſiderationẽ principia rerũ naturaliũ ſunt duo, & ſunt tria, & ſunt quatuor, & ſunt quinque. primò ſũt duo, ſi ſumanẽ principia naturalia intrinſeca, ex quibus res per ſe conſtituiẽ, & hæc ſunt materia prima, & forma. Itẽ ſunt tria ſi ſumanẽ principia naturalia intrinſeca, ex quibus res fit, ſiue per ſe, ſiue per accidẽs. & hæc ſunt materia prima, & forma, vt principia per ſe, & priuatio vt principiũ per accidẽs. nõ enim permanet in re facta, vt declarauimus in primo Phyſic. ideo ponit̃ principiũ naturale per accidẽs. Itẽ ſunt quatuor, ſi conſiderenẽ principia intrinſeca per ſe, vt prima materia, & forma, & principia extrinſeca per ſe, quæ ſunt efficiens, & finis. Itẽ ſunt 5. ſi ſumãtur tria intrinſeca, per ſe duo, vt materia, & forma, & vnũ per accidens, vt priuatio, & duo extrinſeca, vt efficiens, & finis. nota tamen q̃ Philoſophus in primo Phyſi. conſiderauit de principiis intrinſecis. ideo dixit eſſe tria, in ſecundo Phyſi. cõſiderauit de principiis per ſe intrinſecis, & extrinſecis, ideo dixit eſſe quatuor, quæ dicunẽ quatuor genera cauſarũ. In hoc ſecũdo lib. facit mentionẽ ſolũ de materia & forma, & efficiẽte, aliquantulũ tangens cauſam finalem perpetuæ generationis, vt dicemus infra. verũ quia de forma, & materia rerum corruptibiliũ actum eſt, & in primo Phyſi. & in hoc 2. lib. vbi actum de generatione elementorum ex ſeinuicem, & mixtorum ex elementis. ideo ſolùm immoratur circa efficientem. & primò ſecundum opinionem Platonis, vt dicemus in cap. ſequenti.

CAP. II. *Quænam ſit vera rerum naturalium ſecundum Platonem efficiens cauſa.*

CIrca caput ſecundum, vt videamus reſolutè opinionẽ Platonis, faciemus quatuor. primò quæ ſit cauſa efficiẽs rerũ naturalium ſecundũ ipſum. ſecundò in quo deceptus eſt Plato. tertiò arguitur contra Platonẽ per rationem Philoſophi. quartò declarabitur in quo ſenſu opinio Platonis habet veritatem.

Circa primũ, vt dicit Philoſophus in tex. 52. Plato in lib. ſuo, quem nominat Phædon dixit cauſas efficiẽtes naturaliũ rerũ eſſe ideas ſeparatas immateriales, puta per ſe hominẽ eſſe cauſam efficientẽ hominũ ſingularium, ſic per ſe equũ eſſe cauſam omnis equi, vnde dicebat indiuiduũ, puta hũc hominẽ generari quãdo participabat ideã hominis. iterũ hunc hominẽ corrũpi, quãdo deperdebat, vel deſinebat participare ideã hominis. De his autẽ ideis pertractare ſpectat ad Metaphyſicũ. nã Ariſt. in ſeptimo Metaphyſicæ, longo proceſſu diſputat contra Platonem de ideis.

Circa ſecundũ nota, q̃ ideo Plato in poſitione idearum eſt deceptus, quia in philoſophia contrariũ modũ habuit modo Ariſtotelis. Ariſt. enim ex ſenſibilib' materialibus ad intelligibilia ꝓceſsit. Plato verò ab intelligibilibus ad hæc ſenſibilia ſpeculanda deuenit. ideo ſicut videbat contingere in intellectu circa intelligibilia, ſic credidit eſſe in rerũ natura. videbat autem in intellectu, q̃ natura ſpecifica vniuerſalis puta homo, vt homo poteſt intelligi non intelligẽdo homines ſingulares, ſic credidit eſſe in rerum natura, q̃ ſcilicet daret̃ homo per ſe vniuerſalis exiſtẽs extra omnes homines ſingulares. & hunc hominem vniuerſalem dicebat eſſe ſpeciem, ideam, quidditatẽ. & de eo ſolo habebat̃ ſcientia. Item quia aduertit has naturas vniuerſales cognitas ab intellectu differre ratione abinuicem. alia enim diffinitio dat̃ de homine, & alia de equo: credidit ſic eſſe in rerum natura, q̃ ſcilicet huiuſmodi ſpecies, vel ideæ eſſent realiter diſtinctæ, & quia prima cauſa eſt omnino ſimplex, ideo has plures ideas non poſuit eſſe in prima cauſa, ne cõtingeret compoſitio in ipſa. In quocunque enim ſunt plures entia abſoluta ab inuicẽ diſtincta in eo eſt compoſitio ex ſeptimo & 12. Metaph. vt igit̃ euitaret cõpoſitionẽ in Deo ſecundũ pluralitatẽ idearũ, poſuit pluralitatẽ deorũ ſecũdorũ, & poſuit ordinem eorũ, ſecundũ ordinem idearum. nã ſicut omnes ideæ, & ſpecies reducuntur per Platonem in quidditatẽ vnitatis, & bonitatis, quę dicitur per ſe vnũ, per ſe bonum, ita reduxit omnes deos ſecundos ad primũ

Deum,

Deum, quē dicebat absolutè bonum, & vnum, & ens. omnes autem participabant ipsum. hæc fuit sententia Platonis, vt ei attribuit Aristo. & fortè falsè. potuit enim habere circa ideas trinum sensum, vt dicemus paulò inferius.

Circa tertium supponendo, ꝙ Plato habuerit hunc sensum de ideis. sic contra eum arguit Philosophus in hoc secundo lib. tex. 52. & probat quod non sit sufficiens causa efficiens generationis in rebus naturalib. sic, si idea est sufficiens causa generationis. ergo quicquid potest generari statim generabitur. & sic in hyeme generabitur rosa, & omne quod potest esse ignis, statim erit ignis, & sic omne combustibile statim cōburetur, quod tamen est contra sensum. consequentia verò sic probatur, posita forma participabili & materia potēte participare formam per receptionem formæ, statim sequitur generatio, vt posita forma ignis, & ligno potente participare formam ignis statim lignum ignitur, sed sm Platonem idea est forma participabilis, dicitur enim exemplar imitabile, & dantur materiæ, quæ has formas participare possunt, puta materia hominis potest participare ideam hominis. ergo sequitur ꝙ statim, & omni tempore erit generatio cuiuslibet rei, quæ generari potest, cùm autem hoc sit falsum, vt patet ad sensum, sequitur quod idea non est sufficiens principium efficiens generationis in rebus naturalibus. hæc ratio Philosophi quantum valeat cōtra Platonē, declarabit in solutiōe argumētorū.

Circa quartum nota, ꝙ opinio Platonis potest habere verum sensum, secundum hanc considerationem, ideæ dicuntur esse quædam exemplaria separata, & abstracta ab omni materia. si. n. omnia inferiora producibilia reducuntur in corpora cælestia, vt in causas vniuersales effectiuas, & omnia cęlestia corpora reducuntur in primum motorē, à quo cælum, & natura dependet ex 12. Metaphys. oportet ꝙ quicquid inferius generatur accipiat esse, & formā per virtutē primi motoris. & quia primus motor, qui est Deus est summè intelligibilis producit res intelligendo. scientia enim Dei est causa rerum per Commentatorem in 12. Metaph. com. 52. non posset autem producere res intelligēdo, nisi in suo intellectu essent formæ rerum producibilium, ad quarum similitudinem res in esse producuntur, sicut nō potest artifex producere artificiatum, nisi in mente sua cōcipiat exēplar artificiati. has autem formas rerum producibilium vocamus ideas. & quidem si Plato in hoc sensu posuit ideas in primo motore bene posuit, nec id negasset Philosophus. nam & Commentator in 12. Metaphys. com. 18. negans ideas Platonis, tanquam substantias separatas existentes extra singularia, ponit ideas in primo motore. vult enim ꝙ omnes formæ hic inferius productæ recipiant modum, & mensuram ex dispositionibus stellarum, & vt ait omnia proueniunt ab arte intellectuali ipsius dei, quod qa sic est concludit ibidem, ꝙ omnes proportiones, & formę, ꝙ sunt in potētia materię primæ sunt actu in primo motore. has autem proportiones, & formas existentes in primo motore secundum esse intellectuale, ideas nuncupare possumus. ex omnibus prædictis patet, quomodo opinio Platonis circa ideas verum & falsum sensum continere potest. Hæc de secundo capite sufficiant.

CAP. III. *Quæ sit rerum naturalium efficiens causa secundum Aristotelem.*

CIrca caput tertium declarādum est secundum Arist. quæ sit causa efficiens generationis, imò quæ sit prima causa efficiēs generationis perpetuæ. ponit enim mundum æternum. & ibi dicemus tria. Primò probandum est generationem esse perpetuam. secundò probandum est causam efficientem perpetuæ generationis esse motum cęli, non quidē diurnū ꝙ est super polos mundi, sed qui est secundū circulum obliquū. Tertiò probādum est eiusdem perpetuæ generationis causam efficientē esse primū motorē.

Circa primum sic arguit Philosophus. motus cæli est perpetuus, ergo generatio perpetua. cōsequentia probatur in conclusione sequenti, vbi dicemus ideo cælestia corpora moueri, vt hæc inferiora continuè generentur. antecedens verò sic probatur ab Arist. tempus perpetuum est. ergo motus cæli est perpetuus. consequentia patet, quia tempus est primo mensura motus cæli, in 4. Phys. ergo si mensura est perpetua, mensuratum est perpetuum. Quòd autem tempus sit perpetuum, sic probatur. si tempus non est perpetuum. ergo tempus incœpit, si incœpit ergo in tempore, habet enim Philosophus hoc, vt principium notum, scilicet omne quod incœpit, incœpit in tempore, sed tempus non incipit in tempore, quia esset tempus ante tempus, qđ est inconueniens. ergo tēpus non incœpit. & sic est ꝓpetuū à parte ante: eodē modo potest argui, si desinit, desinit in tpe, ergo erit tempus post tempus, quod est inconueniens.

Hæc ratio apud Theologum non concludit. dicit enim theologus non est necesse tempus reale incipere in tempore reali, sed solùm in tempore imaginario. & secundū hoc concedit, ꝙ ante tempus reale est tempus imaginarium, & post etiam erit, sicut concedit Philosophus extra cælum esse spatium imaginatum, & infinitum ex nostra apprehensione, non tamen spatium reale. & de hoc tempore imaginario, ac spatio locuti sumus in 8. Physic. in 1. tract. vbi soluimus rationes Philosophi probantes æternitatem mundi.

Secunda, ad idem sic arguit Philosophus. natura semper desiderat quod melius est, sed melius est rem semper esse, quàm non esse. ergo hæc generabilia melius est esse, q̄ non esse. sed non possunt per seipsa, perpetuari in esse, cū sint corruptibilia, nisi per successionem generātis. ergo est necesse generationem esse cōtinuam & perpetuam, vt hæc inferiora saltem secundum speciem seruentur in esse.

Hæc ratio apud Theologum non concludit, quia negaret esse melius absolutè generabilia semper esse, quàm non esse, imò melius est generabilia esse, quando diuina sapientia disposuit. ideo enim producuntur, vt in eis diuina bonitas manifestetur. potest autem sufficienter manifestari etiā si non perpetuentur in esse. Deus enim seipso perfectus est, nec ex generatione rerum aliqua perfectio sibi aduenit, & ideo non est necesse, ꝙ generatio sit perpetua, vnde ratio Philosophi magis est rhetorica, quàm necessaria.

Circa secundum, in quo Philosophus probat motū cæli esse causam perpetuæ generationis, pono tres conclusiones de mente sua. prima est, motus cæli est causa generationis. probatur, primus motus est causa communis motus, & mutationis, quia primum in genere est causa omnium, quæ sunt in illo genere, sed motus cæli est primus motus quia est à primo motore, & in primo corpore quod est cælum, & per plures alias rationes, vt probauimus in 8. Physicorum, ergo motus cæli est causa generationis.

Secunda conclusio, Motus primi mobilis qui est super polos mundi, quem æquinoctialis in duas partes æquales diuidit, nō est causa generationis, & corruptionis. probatur, si motus primi mobilis est causa generationis, & corruptionis. ergo sequitur ꝙ generatio rerum semper esset eodem modo. & tamen hoc est falsum. videmus enim sole accedente ad nostrum Zenith in tempore æstatis res generari, sole verò recedente, vt tempore hyemis res non generari, imò corrumpi præcipuè vegetabilia. consequentia verò sic probatur, idem manēs idem semper causat idem, i. si est aliqua causa, quæ nullam diuersitatem habeat in se semper causat effectum eodem modo. sed motus primi mobilis est semper vniformis, & nullam habet diuersitatem in suis partibus, semper enim per æquinoctialem in æqua diuiditur, & secundum ipsum planetæ sunt nobis semper æquè propinqui, & æquè remoti. ergo generatio semper esset eodē mō.

Tertia conclusio, Motus planetarū sub Zodiaco est causa generationis, & corruptionis. probatur, in hoc motu est diuersitas. nam secundum vnam partem accedunt ad nos, puta dum mouentur sub signis arcticis, vt sub ariete, tauro geminis. & sic sunt causa generationis, secūdum aliam partem recedūt à nobis, puta dū mouent sub signis meridionalibus, vt sub libra scorpione, &c. & sic sunt causa corruptionis. hac enim ratione Zodiacus declinat ab æquinoctiali, vt secundum diuersa tempora fiant diuersæ generationes, & corruptiones in mundo inferiori, & prōptereà inquit Philosophus in hoc 2. lib. tex. 58. apparent autem & secundum sensum confessa his, quæ à nobis dicta sunt. videmus enim, quòd adueniente sole generatio est, recedente verò diminutio, id est corruptio.

Circa tertium probat Philosophus non solùm motum sub Zodiaco esse causam generationis perpetuæ, & corruptio. sed & primū motorem, sic, nam datur primus motor mouens, & primum mobile quod à primo motore mouetur. ergo, si primus motus, qui est motus cæli est causa generationis perpetuæ, & corruptionis, vt probatum est, sequitur ꝙ etiam primus motor sit causa perpetuæ generationis. & si dicas ꝙ iā probatū est motū planetarū sub Zodiaco esse causam gnationis, & nō motum primi mobilis, sed planetæ non mouent sub Zodiaco à primo motore, sed ab intelligentiis applicatis suis orbib. ergo falsū est primū

motor

motorem esse causam efficientem generationis perpetuæ.

Ad hoc dicitur, q̃ licet primus motor non moueat immediatè orbes planetarum, tamen dat virtutem intelligentiis applicatis vnde mouent in virtute primi, sicut omnia quę fiũt in exercitu fiũt auctoritate, & virtute primi ducis. ergo primus motor est causa generationis ꝑpetuæ, quia intelligentiæ non mouent, nec causant hæc inferiora, nisi in virtute sibi data à motore primo. hæc de 3. capite sufficiãt.

CAP. IIII. Quarundam dubitationum solutio.

CIrca caput quartum declarãda sunt quædam dubia, quorum primum est an sit verum, q̃ omne corruptibile habeat certam periodum, i. determinatum tempus suæ durationis, ita q̃ non potest vltra illud tempus permanere quin desinat esse, & nota q̃ hanc positionem induc it philosophus in hoc 2. libr. tex. 57. quasi corollarium, inquit. n. ideoq́ue & tempus, & vita vniuscuiusque per numerum, i. mensuram determinantur. omnium. n. est ordo, & omne tempus, ac vita mensurantur periodo, i. circulari mensura, quæ sunt determinatæ reuolutiones cæli, vt igitur appareat veritas huius propositiõis ponimus 4. cõclusiones.

Prima conclusio, Omne corruptibile habet certam periodum suæ durationis, vltra quam definit esse, probat sic Philosophus, omne corruptibile generatur, & recipit esse per motum cæli, & conseruatur in esse per motum cæli, ergo vita, & duratio cuiuslibet corruptibilis habet numerũ, & mensuram ex reuolutionib. cæli. sed hoc est habere certam periodum, ergo, &c. antecedens probatũ est in 3. capite, vbi dictum est causam generationis perpetuæ esse motum cæli sub Zodiaco. consequentia autem manifesta est, quoniam si causatur, & conseruatur in esse à cælo, ergo est terminatum tempus suæ conseruationis, & suæ durationis. aliter non esset corruptibile.

Secunda conclusio, non omnes species rerum corruptibilium habent vnam periodum suæ durationis. probatur, quædam sunt longioris durationis quædam breuioris, & inter animata, i. manifestum, vt homo est longioris vitæ, q̃ equus, & elephas, vt quidam volunt, quàm homo. ergo diuersarum specierum corrupt. sunt diuersæ periodi. propter eà inquit Philosophus text. 37. sed tamen verò omnes eadem, sed his quidem maior, aliis autem minor period' est.

Et si quęras vnde est, q̃ variæ species habent varias mensuras suæ durationis, ita q̃ quædam plus, quædam minus conseruantur in esse. Dico huius esse duplicem causam, sc. extrinsecam, & intrinsecam, extrinseca quidem est varius aspectus syderum, & coniunctio planetarum, inter quas aspectus vnus est fortior alio. propter quem cõtinget vnum corruptibile esse permanentius reliquo, quia in sui generatione dominabatur aspectus fortior, & felicior coniunctio planetarum. sed id in particulari considerare est officium astronomi, quicunque igitur sciret omnium syderum aspectus, & coniunctiones, & vires, prognosticari vtique posset de mensura durationis rei, vel vitæ eius, & diuersimodè in diuersa rerum specie. Causa autẽ intrinseca est multiplex, quam exposuimus in tractatu de longitudine, & breuitate vitæ. nunc sufficit ponere quatuor in vniuersali. prima, duricies est causa lõgioris vitæ, & duratiõis dura. n. magis resistũt diuidẽti, & diuisio est causa corruptiõis, vt patet cũ diuiditur corpus animalis. secunda est bona commixtio humidi cum calido, & sicco terrestri. dicitur enim in tractatu de causa mortis, & vitæ, q̃ calidum, & humidum contemperatum cum sicco terrestri est causa vitæ, sicut ex oppositio frigidum, cum sicco terrestri consumpto iam humido, vt patet in decrepito homine est causa mortis. tertia est homogencitas in parib. homogenea etiam non corrumpuntur, nisi à principio intrinseco, heterogenea à principio extrinseco, & intrinseco. & ideo cæteris paribus homogenea sunt lõgioris durationis, vt patet in lapidibus, & metallis. quarta est proportio loci cõtinentis. qñ. n. locus conformatur locato diutius conseruat locatum. inde est, q̃ quædam in vno situ optimè conseruantur, quæ si transferantur cito corrumpuntur, vt patet in plantis, & animalib. diuersarum regionum. nota tamen q̃ hæc quarta causa est magis extrinseca, quàm intrinseca, quoniam locus est extra locatum.

Tertia conclusio, Omnia indiuidua vnius speciei inquãtum conueniunt in vna natura specifica habent æqualem periodum, ita q̃ vnus homo inquantum homo non est longioris vitæ, quam alius. probatur, mensura durationis sumitur secundum esse rei. rem enim durare est conseruari in esse. sed omnia indiuidua vnius speciei conueniunt in vno esse specifico. ergo inquantum conueniunt in vno esse specifico conueniunt in vna periodo conseruatiua talis esse.

Quarta conclusio, Varia indiuidua vnius speciei, si ad seinuicem comparentur, & quo ad principia indiuiduantia habent varias periodos suæ durationis, quædam enim sunt longioris, quæda breuioris durationis, vt patet in hominibus etiam remoto quolibet corrumpente extrinseco violẽto, & intrinseco, vt sunt ægritudines. & ratio huius est multiplex. Prima est varius aspectus syderum, sub quo diuersimodè indiuidua generantur. Secunda est varia complexio. & inde est, q̃ sanguinei sunt longioris vitæ. habent enim humidum, & calidum bene temperatum. Melancholici autem breuioris vitæ, eo q̃ in eis dominantur frigidum, & siccum terrestre, quæ sunt causa mortis, vt patet in tractatu de causa mortis, & vitæ. Tertia est conformitas loci continentis. nati enim in regione temperata, si in ea persistant, longius permanent in esse q̃, si transferantur in regionem temperatã. Quare esse bonum regimen vitæ citra nutritionem, qui. n. abstinent à cibis corrumpentib. longius viuunt, propter quod contingit homines aliquos vltra termi num communem humanæ vitæ longius viuere, terminus q̃ dem hic est vsque ad ann. 70. secundum Com. in hoc 2. libr. com. 58. trigintaquinque deputant generationi, i. continuo profectui, perficitur. n. hominis vita in 35. annis post 35. incipit tendere ad non esse vsque ad 70. & ideo alios 35. deputant corruptioni, i. defectui quo tenditur ad corruptionẽ, licet autem hic sit communis terminus vitæ, tamen plures ex bono vitæ regimine viuunt vltra 80. & aliquando vltra 100. annos. Contingit autem hoc per diligentiam adhibitã ex humana industria, sapiens. n. dominatur astris, vt inquit Ptolemæus in cẽtiloquio suo, ex iis patet qũo hæc propositio est vera, omne corruptibile habet terminatam periodũ nõ tñ omnia habent æqualẽ periodum, nec oĩs species nec omnia indiuidua eiusdẽ speciei si ad seinuicẽ cõparantur.

Secundum dubium est, quia Philosophus dixit generationem corruptibilium esse perpetuam. ergo tendit in infinitum, non. n. tot generantur quin plura, & plura & sic in infinitum, aliter non esset perpetua, quæritur ergo an tendat in infinitum fm lineam rectam, an secundum lineam circularem. vt autem id resoluatur dicam quatuor. primò declarabo quid sit generationem procedere in infinitũ fm lineã rectam, vel fm lineam circularẽ. secundò ponam hanc conclusionem, generatio fm species nõ tendit in infinitum fm lineam rectam. tertiò hanc conclusionem. generatio fm individua tendit in infinitum fm lineam rectam. quartò hanc conclusionem, generatio fm speciem tendit in infinitũ fm lineam circularem, & post huius probationem assignabo causam propter quam id contingit de mente Philosophi.

Circa primum nota q̃ generationem procedere in infinitum secundum lineam rectam est, quando vna pars materiæ primò esset sub vna forma puta terræ, posteà sub alia puta plantæ, posteà sub alia puta vermis, & sic successiue, ita tamen q̃ nunquã amplius esset sub forma, sub qua prius fuerit ad similitudinem eius qui mouetur continuè super lineam rectam in infinitum, qui directè tranſit partem post partem non replicando. secundum lineam circularem dicitur generatio procedere in infinitum, quando vna pars materiæ primò est sub vna forma puta sub forma terræ, deinde sub forma aquæ, deinde sub forma aeris aut ignis, & posteà iterum & iterum est sub forma terræ, ad similitudinem eius qui mouetur circulariter, primò mouetur per A, secũdò per B, tertiò per C, & reuertitur ad A, sicut sol mouetur per circuitum à puncto orientis ad occidens, & ab occidente iterum in orientem, & sic in infinitum. Facta hac declaratione pono tres conclusiones de mente Philosophi.

Prima conclusio, generatio non tendit in infinitum secundum lineam rectam si sumatur generatio iuxta species rerum corruptibilium, puta materia sit aliquo tẽpore sub forma leonis, deinde sub forma equi, deinde sub forma asini, & sic procedendo in infinitum, ita tamen q̃ nunquã bis sit sub forma eiusdem speciei, hæc conclusio probatur sic, si est generatio in specieb. in infinitum fm lineam rectam. ergo species rerum corruptibiliũ essent infinitæ: quod est falsum, infinitum. n. non datur ex 3. Phys. probatur consequẽtia, si species essent infinitæ. ergo tandem materia esset sub forma vltimæ speciei, & tunc aut desineret esse aut materia reuerteretur ad aliquã formã priorẽ sub qua iã prius fuerat, & sic fieret generatio per circulum & nõ per lineã rectam in infinitum, cùm ergo rerũ corruptib. species sint finitæ

finitæ, ſequitur quòd generatio in ſpeciebus non poteſt tẽ dere in infinitum ſecundum lineam rectam.

Secunda concluſio, Generatio in indiuiduis eiuſdẽ ſpe ciei procedit in infinitum ſecundũ lineam rectam & non ſecundum circulum, probatur: ſi procedit ſecundum circulum, ergo materia poſſet pluries eſſe ſub vna forma indiuiduali, quod tñ eſt falſum, nam Philoſophus pro principio habet q̃ idem numero indiuiduum ſemel corruptum non poteſt regenerari, quod an verum ſit dicemus in tertio dubio: ſi ergo generatio in indiuiduis non tendit in infinitum ſecundum circulum remanet à ſufficienti diuiſione quod tendit ſecundum lineam rectam in infinitum.

Tertia concluſio, Generatio in ſpeciebus rerum corruptibilium tendit in infinitum ſecundum circulum, probatur, ſuppoſito mũdum eſſe æternum materia infinities eſt ſub diuerſis formis diuerſarum ſpecierum, modò ſub forma plantæ modò ſub forma vermis, &c. Et nõ eſt infinities ſub ſpeciebus infinitis quia ſpecies infinitæ non dãtur. ergo ſub ſpeciebus finitis, ergo eadem materia pluries reuertitur ad eandem formam ſub qua prius fuit non quidem eandem numero, aliter idem bis generaretur, ſed ad eandem in ſpecie, & per conſequens talis proceſſus in infinitum in ſpeciebus eſt ſecundum lineam circularem, & cauſam huius quidem circulationis reducit Philoſophus in hoc ſecũdo libro, textu 70. in motum cæli, nam dictum eſt ſuprà motum cæli eſſe cauſam perpetuæ generationis, ſed motus cæli eſt circularis. ergo conſentaneum eſt, vt moueat & producat hæc inferiora circulariter, ſic tranſeunt & redeunt menſes, dies, horæ circulariter, ergo & tpalia generabilia cõuenienter producunt̃ per circuitũ quendã.

Dubium tertium eſt, quia Philoſophus in fine huius ſecundi libri textu 70. dicit, Non contingit idem numero regenerari, ſed idem ſpecie, puta quando ex aqua generatur aer, & iterum ex aere generatur aqua, aqua ſecundo genita nõ eſt eadem aqua numero quæ prius erat, ſed eadem in ſpecie tantũ. Quæritur ergo vtrũ id ſit verum & neceſſariũ ſic eſſe, & nota q̃ ibi ſumitur regenerari ſubſtantialiter & non accidentaliter, & completiuè, q̃ propriè conuenit compoſito, nam q̃ materia pluries regeneretur ſubiectiuè inquantũ eadẽ materia prima eſt pluries ſub formis diuerſis non dubitat, ex hoc tñ non ſequitur q̃ idem numero compoſitum pluries generetur, qm̃ in omni generatione, licet ſit eadem materia, non tamen eadem forma. primò ergo ponã concluſionem negatiuam. ſecundò adducam huius cauſam præcipuam & declarabo quomodo hoc non excludit potentiam dei ſm̃ ſacrum Theologum.

Cõcluſio negatiua ſic probatur, ſi res eadẽ numero poteſt bis generari. ergo materia prima adhuc eſt in potẽtia ad formam quam prius habuit, ſed hoc eſt falſum, conſequentia eſt clara, niſi enim materia ſit in potẽtia ad formã res non poteſt generari, q̃ autem materia non ſit amplius in potentia ad eandem formã quam prius habuit, probo, nã potentia materiæ eſt ad formam producendam & non ad formã prẽteritã, & prætereà qñ materia recipit formã, tota potẽtia quę eſt in materia reſpectu talis formæ actuatur & reducitur ad actũ. ergo poſtquã illa forma eſt abiecta nõ remanet amplius potentia in materia ad eandẽ formam. Si dicis q̃ non tota potentia materiæ ad aliquã formam reducitur in actũ per illã formã. Contra ergo ſequitur q̃ materia pro eodẽ inſtanti haberet formã & appeteret eandẽ. Nam per te pars potẽtiæ actuatur & pars potentiæ nõ actuatur. ergo inquantũ actuatur ſm̃ partem habet formã & inquantũ non actuatur ſecundũ aliam partẽ deſiderat eandẽ formã, ſed hæc ſunt vanè dicta, deſiderium enim eſt reſpectu rei non habitæ. ergo ſi habet formam nõ amplius deſiderat eandem numero.

Circa ſecũdum nota quòd tota ratio quare non poteſt idem bis generari vel res corrupta eadem numero reparari vel ſemel corruptum iterum generari, (hæc enim tria habent eundẽ ſenſum) eſt hæc, generatio ſubſtantialis eſt terminus alterationis ſumendo generationẽ pro inſtantanea introductione formæ, vt diximus in 6. Phyſic. alteratio autẽ interrupta non poteſt eſſe eadẽ alteratio numero, quia ad vnitatẽ motus requiritur tempus non interruptum talem motũ menſurans, ex 5. Phyſi. vbi ergo eſt duplex generatio eſt duplex alteratio, vbi eſt duplex alteratio non põt eſſe vnus terminus numero, cùm ergo compoſitum ſit terminus generationis ſi bis generat̃ duplex erit generatio, & ſic duo compoſita generabuntur, & non vnum numero

Hæc ratio cõcludit de agente naturali quod producit res per motũ & generationẽ Phyſicã. Si autẽ datur vnum agens quod ſine tranſmutatione & motu, ſed ſimplici emanatione producat res in eſſe, cuius actio eſt ſua ſubſtantia: illud inquã agẽs poteſt idẽ bis generare vel producere, vt verius dicamus, & rẽ corruptã eandem numero reparare. Illud agens eſt Deus glorioſus, ideo tenet Theologus q̃ hominẽ mortuum poteſt eundem numero ad vitam reparare. Hic termino tertiũ tractatũ & vltimũ ſuper ſecundũ librũ de generatione, ſupereſt quædã argumenta ſoluere.

Contra 2. cap. probatur q̃ ratio Philoſophi non concludit contra Platonẽ, nã Philoſophus ad probationem ſuæ conſequentiæ aſſumit hanc propoſitionem, poſita forma participabili & materia potente participare talem formã ſtatim ſequitur generatio: hęc inquam propoſitio eſt falſa, ad generationem enim requiritur debita approximatio agentis ad materiam diſponẽdam, non enim poſito igne in Gallia & palea in Hiſpania ſequitur combuſtio, niſi fiat approximatio ignis ad paleam. ſic eſt in propoſito. *Contra 2. cap.*

Ad hoc dicitur quòd in agentibus corporeis eſt neceſſaria approximatio quia diſtinguuntur ſitu, ideę autem cũ ſint incorporeæ ſm̃ Platonem, nullibi ſunt ſecũdum ſitum localem & ideo non magis propinquant materiæ exiſtenti in vna parte orbis quàm exiſtenti in alia: vbicunque ergo erit materia potens participare ideam, ſtatim ſequitur rei generatio, puta vbi erit lignum cõbuſtibile potẽs igniri ſtatim ignietur. In hoc ergo ſenſu ſumenda eſt propoſitio Philoſophi & ſic ratio procedit contra Platonem.

Contra tertium cap. probo generationem rerum de neceſsitate eſſe æternam, quia agens primum ſemper producit res & nõ poteſt non producere. ergo ab æterno producit, & ſic in æternum producet. antecedens probatur, agẽs primũ ſemper eſt agens actu, ex 12. Metaphyſi. cõmen. 50. ſi ſemper eſt agẽs actu, ergo ſemper ꝓducit, & non põt non producere, quia ſi poteſt nõ producere. ergo aliqñ eſſet agens in potẽtia, quod eſt cõtra Philoſophũ in 12. Metaph. omne enim agens in potẽtia eſt imperfectũ, qđ non eſt attribuendũ primo agẽti, quia primũ agẽs eſt vniuerſaliter perfectũ ſm̃ Comment. 5. Metaph. ca. de perfecto, vbi inquit q̃ hæc eſt conditio primi principij, vt ſit perfectũ abſolutè. *Contra 3. cap.*

Si dicis q̃ actio eſt duplex, ſ. immanens vt intelligere, velle, amare, & actio tranſiens vt mouere, res ad extra producere, primum quidem agens ſemper eſt agens actu ſecundũ actionem immanentem, quia ſemper intelligit actu ſeipſum, ex Ariſt. 12. Metap. com. 51. non autem eſt neceſſe q̃ ſemper agit actione tranſeunte, & quia producere res eſt actio trãſiens, ideo nõ ſemꝑ & de neceſsitate ꝓducit eas.

Cõtra probo q̃ de neceſsitate & ab æterno agit actione tranſeunte ſic, poſita cauſa æterna ſufficiẽti nõ impedita, ponitur effectus æternus: quia omnis cauſa ſufficiens nõ impedita, etiamſi eſt potentia rationalis, ſtatim agit dũ põt agere, ex 9 Meta. ſed in Deo eſt cauſa productionis rerũ æterna ſufficiens non impedibilis. ergo productio rerũ vel res productæ ſunt æternæ, minor probatur ex Cõmen. 12. Meta. com. 50. vbi inquit ſcientia primi eſt cauſa entis, i. productiua entis, ſed ſcientia Dei eſt æterna cũ ab æterno ſciat oía. ergo in Deo eſt cauſa productionis rerũ æterna.

Reſpõſio. Sciẽtia Dei dupliciter cõſideratur. primò ſecundũ ſe. ſecundò vt eſt cõiuncta voluntati diuinæ, quantũ ad primum non eſt ſufficiens cauſa rerũ ſicut nec ſola ſcientia artificis eſt ſufficiens principiũ productiuum niſi adiuncto velle operari, quantũ ad ſecũdum cõcedo quòd eſt ſufficiens cauſa rerũ & quòd eſt æterna quantum ſit ex parte Dei, ſed habitudo ad res producendas nõ eſt neceſſaria, quia ſiue res producant̃ ſiue non, perfectio diuina nec augeẽ nec diminuit, ſcientia igit̃ Dei cũ voluntate nõ neceſſariò ꝓducit res, ideo poſſunt ęternæ eſſe & nõ ęternę.

Contra 4. cap. quòd Deus non poteſt idem numero corruptum iterum producere, quia vel producit eadẽ productione vel alia: non alia, quia non eſſet idem numero, nam diſtinctæ productiones ad diſtincta producta terminãtur ſicut diſtincti motus ad diſtinctos terminos, ex 5. Phyſico. nec eadẽ, quia ſequitur illam fuiſſe & non fuiſſe, quod eſt implicans contradictionem, conſequentia ſic probatur, ſit Socrates qui iam per annum vixit, de eo verum eſt dicere productio ſua fuit, & cras moriatur, & poſt cras potentia diuina iterũ producat eũ, productio qua poſterius producetur nõdum fuit quia nullũ futurum fuit, & per te eſt eadem cũ ea quæ fuit, ergo eadem productio fuit & nõ fuit. *Cõtra 4. cap.*

Si dicis ꝙ productio Socratis,vt eſt à Deo,non menſuraſ differentiis tẽporalibus,ſed ſola æternitate quia Deus non ſubiicitur tempori,ideo ex parte Dei non eſt verũ dicere quòd productio Socratis fuit vel erit, ſed ſolũ quòd eſt,quia in æternitate nulla eſt ſucceſsio.

Contra, probo ꝙ productio Socratis nullo modo menſuratur æternitate,ſic,omne menſuratũ æternitate,eſt ęternum, ſicut omne menſuratum tempore eſt temporale, ſed productio Socratis non eſt æterna, quia Socrates non habet eſſe ab æterno,ergo non menſuratur æternitate.

Si dicis ꝙ quantum ſit ex parte Dei mẽſuratur æternitate, comparata autem ad eſſe Socratis menſuratur tempore,& ſic non ſequitur Socratem eſſe æternũ, quia ſuum eſſe menſuratur tempore.

Contra adhuc ſtat argumentum, quia omne menſuratũ æternitate eſt coaſsiſtens æternitati.ergo omne mẽſuratũ æternitate eſt æternũ,alioqn vero coaſsiſtẽs ęternitati.

Reſponſio,mẽſuratum æternitate eſt duplex:quoddã ꝙ eſt quocunque inſtanti æternitas eſt & hoc eſt æternũ, ſicut eſſe diuiduum & ſciẽtia diuina,&c. Quoddã quia quacunque differentia tẽporis menſuretur illa cõparata ęternitati eſt ſicut præſens quia tẽpus præteritũ & futurũ ad æternitatem relata ſunt ſicut præſens,& hoc modo productio Socratis menſuratur æternitate & non primo modo, ideo non ſequit Socratẽ eſſe æternũ, ſed ſolũ ꝙ ſemper ſit præſens Deo qui in ſe cõſideratus nec fuit,nec erit ſed eſt.

Contra 4.cap.& primò contra primum dubium, ſi omnia habent certam periodum,ergo ſequitur quòd non poteſt prolongari per artẽ medicinæ vita humana: quod tamen eſt falſum, quid enim medicina prodeſſet niſi præſeruaret à corruptione.

Ad hoc dicitur ꝙ rei corruptibili põt attribui triplex periodus,ſ.periodus ſpeciei,periodus indiuidui, & periodus cõplexionis, aliam enim periodum habet cholericus, aliam melancholicus. Ad argumentũ dico quòd medicus poteſt prolongare vitam humanam vltra periodũ ſpeciei & non vltra periodum indiuidui & ſuæ complexionis.

Circa ſecundũ dubium ſic, ſi eſt proceſſus in infinitum in generationibus.ergo eſt proceſſus in infinitum in cauſis efficientibus ſubordinatis,ſed hoc eſt falſum,vt probat Philoſophus in 8.Phyſic.& in 2.Metap. vbi probat quòd datur primum efficiens aliter nihil produceretur, conſequentia verò probatur ſic, ſi eſt proceſſus in infinitũ in effectibus. ergo etiam in cauſis præcipuè naturalibus, quæ ſunt terminatæ ad vnum effectum.

Ad hoc dicitur ꝙ cauſæ efficiẽtes ſubordinatæ ſunt duplices,quædam ſunt ſubordinatæ per ſe & eſſentialiter, & in iis non eſt proceſſus in infinitum, quia tales cauſæ ſic ſe habent ꝙ vna cauſante omnes cõcauſant,& ſic ſi eſſent infinitæ cauſatio nunquã finiretur & nunquam effectus produceretur,quædam autem ſubordinatæ per accidens puta ꝙ Plato ſit genitus à Socrate & Socrates ab Achille, &c. Et in iis nihil prohibet eſſe proceſſum in infinitum quia nõ omnes ſimul cauſant,& prætereà accidit Socrati eſſe genitum à Platone potuit enim ab alio generari.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAP.

in tres priores lib. Meteoron Ariſtotelis,

EPITOME.

IN Epitome noſtra ſuper Meteorologica Ari. acturi ſumus de impreſsionibus meteoricis: & hoc ordine procedemus.

Primò pertractabimus quædam quorum præcognitio neceſſaria eſt in omnibus ſequentibus.

Secundò agemus de impreſsione exiſtente ſubiecto in octauo cælo, quæ dicitur Galaxia & de omnibus impreſsionibus ignitis:vt de ſtella crinita.

Tertiò de impreſsionibus humidis in aere:vt de pluuia, & niue.

Quartò de impreſsionibus humidis genitis in terra:vt de fontibus, fluminibus,lacubus,& mari.

Quintò de impreſsionibus ſiccis:vt de vento & de terræmotu.

Sextò de impreſsionibus cauſatis ex vapore ſicco incluſo in vapore humido: vt de tonitruo, & coruſcatione, & fulmine.

Septimò de impreſsionibus cauſatis ex reflexione radiorum Solis,& aliquarum ſtellarum: vt de Halone, & de Iride,& de Parallelis.

In his ſeptẽ tractatibus cõprehendemus mentem Ariſt. in tribus libris Meteororum Ariſt.Deinde(vita comite,& annuente Deo benedicto) conſiderationẽ faciemus ſuper 4.lib.in quo Philoſophus agit de variis mixtionibus corporum ſimplicium adinuicem, & eſt quaſi complementum librorum de generatione & corruptione. Illic enim in vniuerſali agit de huiuſmodi mixtione, ibi aũt ad varios modos deſcendemus,& declarabimus varios effectus primarum qualitatum, vt eſt putrefactio, conſeruatio, digeſtio, indigeſtio,coagulatio,liquefactio,mollities,durities,&c.

TRACTATVS PRIMVS ſuper libros Meteorologicorum,in quinque capita diuiſus.

IN hoc primo tractatu,agendum eſt de quibuſdam, quorũ præcognitio neceſſaria eſt in omnibus ſequẽtibus, & diuidimus ipſum in quinque capita.

In primo capite declaratur quomodo ſituantur elemẽta,& quomodo ſunt contigua.

In ſecundo,quæ & quot ſunt elementa euaporabilia.

In tertio,quot vapores eleuantur ex terra & aqua.

In quarto,quot ſunt aeris regiones in quibus variæ cauſantur impreſsiones.

In quinto agitur de ſufficiẽtia omnium impreſsionum meteoricarum.

CAPVT I.

De elementorum vario ſitu,& eorum contiguitate.

CIrca 1. cap. notandum eſt (vt declarauimus in primo cæli) quod Vniuerſum conſtat ex corporibus cæleſtibus & quatuor elementis, vt partibus principalibus,corpora aũt cæleſtia,ita ſituantur, ꝙ ſphæra ſuperior circundat,& cõtinet inferiorẽ, ſic deſcendẽdo vſq; ad lunã. Elementa aũt ita ſituantur, ꝙ ſphæra ignis continetur, & circundatur à concauo orbis lunæ,& ſunt contigua,ita ꝙ ſe tangunt ſm ſuperficies ſuas, nec inter concauum lunæ,& conuexũ ſphæræ ignis datur ſpatium vacuum, ignis aũt ſphæra cõtinet ſphærã aeris,& ſe tangunt ſm ſuperficies:quia cũ ignis agat in aerẽ alterando & corrumpendo ipſum,& econuerſo, (vt diximus in lib. de gener.) neceſſe eſt vt ſe tangant tactu proprio Phyſico. Omnis enim actio Phyſica eſt per contactũ (vt declarauimus in eodẽ loco.) Similiter& eadẽ ratione,elementũ aquæ cõtinetur in elemento aeris, & ſe tangunt ſm ſuperficies,agũt enim & patiuntur adinuicem, idem intellige de aqua & terra,& ſe tangunt non quidem ſecundum totam ſuperficiem,ſed ſolùm ſm illam partem, ſecundum quam terra eſt cooperta aquis, ſecundum verò partem non coopertam continetur in elemento aeris.Hoc igitur ordine diſponuntur 4.elemẽta.Et ſi inueniatur dictum ab Ariſto. quòd ſunt adinuicem continua, intelligatur continuum pro contiguo. Qualiter autem differant hæc duo expoſitum eſt in 7.Phyſic.

Ad inſinuandum hunc ordinẽ in Elementis(inquit Philoſophus in primo Meteororũ,cap.1.)neceſſe eſt mundum hunc inferiorẽ, id eſt,quatuor elementa eſſe continuum,i. contiguum lationibus ſuperioribus, vt omnis virtus inde gubernetur. Quomodo aũt omnis virtus, & actio quæ eſt in elementis gubernetur à corporibus cæleſtibus, & omnis actio quæ eſt in elemẽtatis, dictũ eſt in tertio tract.ſuper 2.de generatione.vbi diximus motum cæli, vt primum motũ eſſe cauſam omnis tranſmutationis.in his inferioribus triplex actio inuenitur:prima eſt violenta, vt ignẽ deſcendere, aquam calefieri, & hæc non propriè gubernatur à cælo,licet ab eo cauſetur per accidens.Nã actio violenta non eſt ad conſeruationẽ, imò potius ad corruptionẽ rei. Ex hoc enim qđ aqua calefit diſponit ad corruptionem. quoniam caliditas eſt diſpoſitio ad formam ignis. Et ideo huiuſmodi actio non debet dici propriè gubernari à cælo. Nam gubernare propriè eſt aliquid in ſuum eſſe naturale & in propriã operationem productiuè,& conſeruatiuè dirigere.Secunda actio dicitur volũtaria,& libera, & hæc nõ gubernatur à cælo,quia(vt dicemus aliàs) voluntas nõ ſubiacet cælo nec alteri agenti creato, aliter homo non eſſet liberi arbitrij,nec dominus actuum ſuorum.Ter-

tia

tia actio dicitur naturalis,vt ignis calefacit,arbor fructificat,Et de hac propriè verificatur dictum Philosophi.Quod etiam declaratur in omni genere rerum naturalium,& priùs in elementis.Nam vt dicemus infrà, luna habet dominium super aquas, cuius signũ est ꝙ motus lunæ causat fluxum,& refluxum in mari,vt dicemus infrà.Saturnus secundum astronomos influit in terram quo ad eius stabilitatem & permanentiam,Mars videtur causare omnem actionem, & reactionem per cõtrarietatem in his inferioribus.Quòd Sol influat ad sensum patet.Secundò idem patet in corporibus mixtis inanimatis, vt sunt mineralia, nam luna habet dominium super argentum solidum,& Mercurius super argentum viuum, & Sol super aurum,& Mars super ferrum, & Iupiter super stannum,& Saturnus super plumbum. Tertiò,idem patet in corporibus mixtis animatis, vt in vegetabilibus,Nam vites & aliæ arbores fructificantes, si plantantur aut inseruntur in plenilunio parum fructificant. Quoniam luna,vt dicemus infrà agentes de impressionibus humidis est mater humiditatũ: & eius influxus maximè ostendit in plenilunio,cuius signũ est ꝙ testæ conchiliarũ,& ostrearũ & ouorum tunc plenæ sunt.Quãdo igit tales arbores plantant in plenilunio,vel inserunt augent in eis humiditas excessiua,q̃ virtus naturalis non ꝓt bene regulare:& ideo humidũ tẽperatum conuertendũ in fructus remanens intẽperatum conuertit in ramos & folia. Hoc aũt nõ contingit luna existente noua,aut semiplena, propter qd̃ arbores fructiferæ in nouilunio plãtandæ, & inserẽdæ sunt.Nõ fructiferę aũt,vt salices & populi,& abietes in plenilunio. Quartò,idẽ patet in animatis sensitiuis,nã vt speculant medici,dies critici assignant sm motũ lunæ,cũ.n.luna puenerit ad signũ oppositũ signo, in quo inchoata est ægritudo tunc apparet notabiliter an ægritudo sit mortalis an non.

Natus in octauo mense moritur, in septimo autem viuit.

Similiter puer natus in 8.mense non viuit, viuit aũt natꝰ in septimo,& huius ratio est quia in conceptione primus mẽsis dat Saturno sm astronomos,secundus Ioui,tertius Marti,& sic descende vsq; ad lunã cui datur septimus mẽsis,& qm̃ est planeta beniuolus nisi impediatur ex mala coniunctione cũ alio planeta,ideo natꝰ in septimo viuit.Octauus aũt mẽsis iterũ datur Saturno,quia à luna,vt ab vltimo planeta fit regressus ad primũ:& qm̃ Saturnus est frigidus, & siccus quasi terrestris,ideo natus in octauo moritꝰ: frigidũ em̃,& siccũ sunt causa mortis,calidũ aũt,& humidum causa vitæ,vt dicemus in tractat.de causa mortis & vitæ,patet igitur qũo elementa & elementata quo ad actiones naturales & esse suum gubernant à corporibus cælestibus motis, propter quod bene inquit Philosophus in secũdo de generatione motum planetarum sub zodiaco esse causam generatiõis,& corruptionis ꝓpetuæ in his inferioribꝰ,& Auer. in destructionibꝰ cõtra Algazelẽ disputatio.quarta,dubio. primo,inquit,& qm̃ opinati sunt Philosophi ꝙ mundus nõ sustentatur fine motu,dicunt ꝙ agens motũ est agens mũdi:Si.n.actio illius cessaret vno momẽto,videlicet ꝙ motor non moueret,totus inferior mũdus destrueret.Hæc de j.c.

CAPVT II.

Quænam ex elementis vaporabilia sunt.

IN 2.c.declarandum est quæ & quot sint elementa vaporabilia,& hîc dico duo,primò quid requiritur ad hoc ꝙ elementum vaporet.secundò pono tres conclusiones.

Circa primum nota,ad hoc ꝙ elementũ vaporet nec esse est,vt in se contineat partes crassas & subtiles, & ꝙ subtiles separari possint à grossis virtute alicuius calefaciẽtis. Vnde vaporare est, partes subtiliores à crassis separari,sicut in pomo euaporat odor,qñ partes subtiliores exhalãt, ex hoc sequitur ꝙ si datur corpus cuius omnes partes sint æquè subtiles, vel æquè crassæ,vt in solido lapide,ab eo nulla fit vaporatio, si autem habet partes crassas, & subtiles, q̃ subtiles sint subtiliores omni vapore,nec ex eo fiet euaporatio.Necesse est igitur,vt omne corpus vaporabile habeat partes subtiles, non quidem subtiliores omni vapore, & separabiles à crassis, ita quòd subtiles eleuentur, vt fumus ab aqua:& crassæ,vt grauiores inferius resideant,stante hac declaratione pono tres conclusiones.

Prima est,elementum ignis non est vaporabile,ꝓbatur, nam in sua propria natura est corpus,secũdum omnes partes subtile,& purum & summè actiuum ergo nõ habet partes subtiles separabiles à crassis:ex consequẽti nõ vaporat. Ratione tamen suæ acuitatis consumit omnem vaporem& citò, præcipuè si sit paruæ quantitatis quando ascendit ad sphęram ignis,si autem si int magna quantitate longiori tẽpore consumit,vt declarabitur cùm loquemur de impressionibus ignitis,vt de stella comata,&c.

Secunda conclusio,elementum aeris non vaporat,quoniam : vt inquit dominus Albertus in primo Meteororum, in tract.primo capite nono,licet aer sit humidus,& habeat partes subtiles,& crassas,tamen subtilitas aeris est adeo rara ꝙ transcendit in subtilitate omnem materiam vaporis. Et propterea ex declaratione suprapositа sequitur quòd ex aere puro nullus eleuatur vapor, ex hoc sequitur quòd si essent tantùm duo elementa,scilicet, ignis & aer, nulla esset impressio Meteorica causata ex vapore.

Tertia conclusio,Aqua & terra sunt elementa vaporabilia,probatur, aqua cũ sit liquida,habet partes subtiles separabiles à crassis,& subtiles eleuantur actione Solis & recipiuntur in aere,& id patet ad sensum,videmus enim dũ calefit aqua fumum eleuari,qui est vapor,& partes crassæ nõ eleuantur, sed residẽt. Clarum igitur est ꝙ aqua vaporat. Quòd autem terra vaporet manifestum est ad sensum.nam in ea sunt partes subtiles & crassæ,faciléque abinuicem separatur subtilibus ascendẽtibus, vt patet in radio Solis de illis atomis quæ cẽsentur subtiles partes terræ, crassæ verò vt grauiores remanẽt in inferioribus,igitur terra vaporat.

Ex prædictis infertur ꝙ cùm sint quatuor elementa,duo vaporant,aqua & terra, & duo recipiunt vapores ascendẽtes,aer & ignis,vt dicemus infrà.Eleuãs autem vapores est omne corpus calefaciens, nam ignis applicatus aquæ eleuat vaporẽ ab ea, corpora cælestia præcipuè Sol suo motu & lumine calefaciunt hæc inferiora, vt diximus in secũdo cæli, & calefactione eorum eleuantur multi vapores ex aqua & terra, ex quibus variæ impressiones meteoricæ generantur,vt patebit infrà.Hæc de secundo capite.

CAPVT III.

Quænam vaporum ſpecies ab aqua & terra eleuantur.

IN 3.c. quoniam concluſum eſt duo tantũ elementa vaporare, ſ. aquam & terram, declarandum eſt quot vaporũ ſpecies ex eis eleuãtur calefactione ſolis & aliarum ſtellarum.Nota igitur huiuſmodi vaporem eſſe in triplici differentia, ſ.calidum ſiccum & humidum & hic eleuatur ex terra ſicca &vehemẽter calefacta in æſtate radiis ſolis:Sed aduerte hunc vaporem non eſſe calidum ex natura ſua, qa cùm eleuatur ex terra quę ſecundum ſe eſt frigida &ſicca, ſimiliter hic vapor debet ex natura ſua ſapere ꝓprietates terræ.Dicitur ergo calidꝰ,qa eleuat̃ à terra calefacta,ſicut fumus exhalans ab aqua calefacta fit calidus,licet aqua ſm ſe ſit humida frigida.Secundus vapor eſt frigidus ſiccus, q etiam eleuatur ex terra,& ex materia venti ac terrę motus, vt dicemus infrà.Tertius eſt humidꝰ frigidus, qui eleuatur ex aqua,quoniã ſecundum ſe eſt humida frigida, vel ex terra humectata ex pluuia,vel aqua tangẽte terrã,vt ſunt fundi fluminum & lacuum.Ex his tribus vaporibus cauſantur variæ impreſſiones de quibus dicemus infrà.Hæc de 3.ca.

CAPVT IIII.

De variis aeris regionibus,in quibus recipiuntur terræ & aquæ vapores.

IN 4.c. quoniam dictum eſt omnes vapores eleuari ex aqua & terra,& quoniam recipiuntur partim in ſuprema parte ſupremę regionis aeris,partim in ſecũda regione, partim in infima,partim remanent in viſceribus terræ, declarandum eſt quot ſint aeris regiones,vel interſtitia,receptiua huiuſmodi vaporum. Vnde aduerte ꝙ in elemento ignis non dantur plures regiones,eo quòd in ſphæra ſua eſt ſecundum omnes partes æquè ſubtilis & rarus, & æquè in tensè calidus. In elemento autem aeris ſecundum Philoſophum in 1.Meteorologi.c.1.ſunt tres regiones dictæ tria interſtitia.Prima regio eſt à ſuperficie concaua ignis vſq; ad partem illam aeris deſcendendo, quam definũt calefacere ſphæra ignis propter nimiam diſtantiã & corpora cæleſtia ex defectu reuerberationis,& à Philoſophis dicit regio incentiua eo ꝙ æſtuat propinquitate ignis, dicitúrque ſuprema aeris regio.Tertia eſt illa pars aeris,quæ incipit à ſuperficie terræ, vel maris aſcendendo vſque ad partẽ illam quæ non amplius calefit ex reuerberatione radiorum ſolis, & ſtellarum,& dicitur regio infima in qua viuũt animalia volatilia,& terreſtria reſpirantia,q̃ quidẽ calefit ex radiis ſolis,qui reflexi à ſuperficie terræ vel aquæ aſcendũt per hãc aeris regionem,& eam calefaciunt plus,& minus ſecundũ quod plus,vel minus obliquè reflectuntur.nam quãto ſolis

radij ſunt magis directi,tãto magis calefaciunt ex reuerbe ratione magis directa.Vnde in æſtate ſole appropinquante ad zenith capitis noſtri terra magis calefit, & hæc infima aeris regio. Oppoſitum autem fit in hyeme ſole recedente à capite noſtro per longam diſtantiam,&reuerberationem obliquam.Secunda regio eſt tota pars aeris intermedia inter hanc infimam, & ſupremam, & hæ quidem regiones in aliquo conueniunt,& in aliquo differũt.Cõueniunt in hoc quod omnes ex natura ſunt calidæ, & humidæ, ſicut enim aqua ex ſe eſt frigida & humida,ſic aer & omnis pars aeris eſt calida & humida, vt diximus in ſecundo de generatione tracta. 1. Differunt auté accidentibus cauſatis in eis per agentia extrinſeca.nam ſuprema regio habet calorem intẽſum cauſatum in ea ex propinquitate ad ſphæram ignis. ſimiliter efficitur notabiliter ſicca ex eadem propinquitate,licet naturaliter ſit humida inquantum aer.Eſt igitur calida remiſsè ſecundum ſui naturam,ſed calida,& ſicca intensè ex agente extrinſeco.

Item regio infima calorem habet excedentem calorem ſuum naturalem cauſatum ex reuerberatione radiorum ſolis non tamen ita intenſum, vt eſt calor ſupremæ regionis. magis enim calefacit ignis aerem ſibi propinquum quã radius ſolis reuerberat hanc infimã regionem. Similiter hæc regio eſt humida vltra ſuam naturalem humiditatem.Recipit enim in ſe humidos vapores eleuatos ab aqua, & terra madefacta, & à terræ concauitatibus in quibus humidi vapores congregantur. Vnde ſicut terra humectatur dum in ſe aquam recipit,ita hæc infima regio aeris humectatur vltra ſuam naturalem humiditatem, dum in ſe recipit vapores humidos.Eſt igitur ſecundum naturam ſuam humida& calida remiſsè. Fit auté excedẽter calida ex reuerberatione radiorum ſolis, & excedenter humida exceptione humidorum vaporum.

Ité media regio ex natura aeris eſt calida, ſed remiſsè. Fit autem exceſſiuè frigida duplici cauſa. Primò quoniam ignis ſphæra non agit in ipſam calefaciendo propter diſtãtiam,& radij ſolis reuerberati non tantum aſcendunt. Secundò quoniam planetæ virtualiter frigidi magis influunt in hãc regionem,eo q̃ in ea nõ eſt calor extrinſecè cauſat⁹ qui impediat vapores ad hanc regionem aſcendentes,propter quod ſemper remanet intensè frigida.Et hæc quidem frigiditas eſt ei accidentalis, ſicut caliditas eſt accidẽtalis aquę.Patet igitur quot ſint aeris regiones,& quomodo cõueniunt in ſuis qualitatibus naturalibus. Differunt auté in accidentalibus cauſatis ab agente extrinſeco. Vtrum autẽ media regio fiat frigidior in æſtate quã in hyeme declarabimus cùm loquemur de niue,& de grandine. Hæc de 4.c.

CAPVT V.

Quot ſint impreſſiones meteoricæ.

IN quinto c. aſſignanda eſt ſufficientia omnium impreſſionum meteoricarum:de quibus infrà acturi ſumus. Dico igitur prima diuiſione q̃ omnis meteorica impreſſio vel generatur ſine vapore, vel ex vapore. Si primo modo, ſunt in duplici differentia.Quædam ſunt ſubiectiuè in octauo cælo,vt galaxia.Quædam in nubibus,vel in aere,cauſatę ex reflexione radiorum ſolis,vel aliquarum ſtellarum,vt iris,& halo.Si generantur ex vapore,hoc contingit dupliciter. Nam quædam generãtur ex vapore ſimplici. Quædã ex vapore incluſo in alio vapore. Si primo modo, hoc fit tripliciter. Quoniam quædam generantur ex vapore ſicco calido inflammato, vt ſtella comata & titio, q̃ Arabicè Aſub vocatur.Quædã ex vapore humido aqueo, & frigido, vt ros,pluuia,& nix.Quædã ex vapore ſicco frigido terreſtri,vt ventus,& terræmotus.Si ſecundo modo hoc fit dupliciter.Nam aliquãdo vapor ſiccus terreſtris inflammatur per agitationem quæ fit in vapore humido ipſum concludente:& hoc modo fit tonitruum,& fulgur.Aliquando talis vapor incluſus non inflammatur agitatione, exit tamen cum impetu,& tunc cauſatur ventus turbinis.In his continetur ſufficientia omnium impreſſionum, de quibus infrà acturi ſumus.In ordine verò tractandi incipiemus ab his q̃ in ſuperioribus cauſantur.Et primò agemus de galaxia.Secundo de impreſſionibus ignitis.Tertiò de impreſſionibus aqueis.Quartò de impreſſionibus ventoſis. Quintò de impreſſionibus cauſatis ex vapore incluſo in nube. Sextò de his quæ cauſantur ex reflexione radiorum.In his terminabimus ſententiam Ariſt. quam intendit in tribus primis libris Meteorologicorum.Hæc de quinto capite.

TRACTATVS II. DE impreſſionibus ignitis,in quatuor capita diuiſus.

SEcundum ordinem præmiſſum in hoc tract.agendum eſt de impreſſionibus, quæ cauſantur in octaua ſphæra, & in ſuprema aeris regione, & in aliis regionibus,& dicũtur impreſſiones ignitæ. Diuidemus autem eum in quatuor capita.

In primo agetur de galaxia.
In ſecundo de ſtella comata.
In tertio de ignibus magnis ac paruis generatis in aere.
In quarto de diuerſis coloribus generatis in aere.

CAPVT I. *De galaxia.*

CIrca j. c.agẽdum eſt de galaxia: de qua dicemus tria. Primò quid ſit quantum ad apparentiam & vulgarẽ opinionem.Secundò quid ſit ſecundum veritatem,& vnde cauſatur.Tertiò in quo ſit ſubiectiuè.

Quantum ad primũ nota q̃ ſecundum viſum noſtrũ galaxia videtur eſſe veluti via quædam in ſereno, & dicitur galaxia, quaſi lactea ab albedine veluti nubecula clara & rara,cuius principium eſt à ſigno Geminorũ,& tẽdit ad ſignum ſagittarij.Deinde in alia medietate inferiori reuertitur à ſigno Sagittarij ad ſignum Geminorum, ita q̃ complet circulum. Hæc à vulgo dicitur via ſancti Iacobi, per quam fabulantur defunctorum animas ad ſanctum Iacobum tendere in Galitiam.ſed hæc vulgaria dimittamus.

Quantum ad ſecundũ ſic diffinitur,vt colligitur ab Alberto in primo lib.tract.2. cap.5.Galaxia eſt lumen diffuſum & protenſum ex radiis plurimarum minutarum ſtellarum ſe mutuò fermè tangentium in denſioribus partibus octauæ ſphæræ.

Ad huius euidentiam,nota q̃ in partibus octauæ ſphæræ in quibus apparet Galaxia eſt maxima multitudo ſtellarum quarũ nonnullæ adeo paruæ ſunt,q̃ non videntur,aliquæ aũt viſu notabiles ſunt.Huiuſmodi ſtellę adeo propinquæ ſunt adinuicem,q̃ quaſi ſe tangunt,& cùm ſint lucidę emittunt radios,qui ad ſeinuicem refranguntur, & ex tali refractione cauſant circulũ album,veluti fumũ qui Latinè dicitur lacteus, quia videtur, vt lac ſparſum in ſuperficie concaua octauæ ſphæræ.Dicitur autem in denſioribus partibus octauæ ſphærę,quoniã in cælo vbi ſunt ſtellæ,eſt denſior pars orbis.ſtella enim(vt diximus in 2.cæli)eſt denſior pars ſui orbis,quoniam igitur in parte in qua apparet galaxia plurimæ ſunt ſtellæ quaſi contiguæ,ideo ibi eſt magna denſitas, quæ eſt cauſa q̃ lumẽ reflectatur. In diaphanis.n. lumen trãſit,vt patet in puro vitro.Si auté diaphanum terminatur opaco,vt plũbo,lumen reflectitur.Apparet igiſ lumen illud diffuſum,qm̃ recipitur in denſioríb.partibus octauæ ſphæræ,vbi eſt tã ingens multitudo paruarũ ſtellarũ.

Hæc eſt opinio Ariſt. de galaxia ſecundum antiquã trãſlationem, quam & Albert.ſequitur. Et ſi inueneris in noua tranſlatione ipſum dicentem in 1.lib.Meteo.ca.3. Galaxiam eſſe de materia ex qua fit cometa,ſ.de vapore ignito terreſtri,non ſuſtinebis illam tranſlationem,quoniam reputatur vitiata,& contra eam ſic arguitur,Vapor terreſtris ignit⁹, aliquando eleuatur in magna quantitate,aliqñ in parua.ergo ſi galaxia generatur ex illo vapore,debet apparere aliquando maior,aliquando minor,quod tamen eſt falſum,vt ad ſenſum patet.Præterea, non ſemper talis vapor in eadẽ cæli parte apparet,ſed galaxia non deſinit nec mutat ſitũ: nec ſecundum figuram apparet. ergo ſignum eſt q̃ non eſt de vapore terreſtri ignito, ſed de natura luminis cælestis cauſato ex ingenti ſtellarum multitudine.

Quantũ ad tertium,ſ.in quo galaxia recipitur,vt in ſubiecto eſt duplex opinio.Quidam.n.dicunt eam recipi in regione ignis,& non in octaua ſphæra. Ad quod ſic arguũt, Si recipitur in octaua ſphæra, ergo cælum eſt paſsibile, & alterabile.omne enim recipiens qualitatẽ videtur eſſe paſsibile, & alterabile, & tamen in primo cæli concluſum eſt cælum eſſe impaſſibile, ergo,&c.Cùm ergo nõ recipiatur in cælo,reſtat vt recipiat in puriſsima ignis regione. Hanc opinionem ſequitur author proſpectiuæ cum ſuo Comment.libro vltimo, perpoſitione vltima,in qua ſic habetur lucem ſolarem, & ſideralem in perſpicuo puro efficere galaxiam , ſuper quam poſitionem ſic dicit Comment. perſpectiuæ.Multitudo radiorum ſtellarũ concurrentium in ſuprema parte ignis,ibidem ſenſibilis põt apparere,&c.

Alij

Alij aũt, vt Alber. in primo libro Meteor. 2. tract. c. 6. tenent eã recipi in octaua ſphæra, ſed diſtinguunt de receptione luminis in cęlo. primò enim recipitur in eo, vt in medio deferente, ſicut & ſpecies rerum viſibilium in medio diaphano, & deferuntur ad oculum, & hoc modo recipitur lumẽ ſolis in ſphæra Veneris, & Mercurij, & Lunæ & in tribus elemẽtis diaphanis quouſque ad terram pertingat, & hoc modo non recipitur lumẽ Galaxiæ in octaua ſphæra, quia lumen receptum in medio, vt in deferente non reflectitur. Galaxia autem eſt lumen reflexum, vt dictum eſt ſuprà. ergo, &c. ſecũdò recipitur lumen in corpore cæleſti, vt in vaſe, vel in ſpeculo, à quo propter ſuam denſitaté reflectitur. Hoc modo recipit lumen ſolis in globo lunari, quod quoniam habet partes denſas reflectit à ſe lumen & apparet lucidũ. Hoc etiam modo partes octauæ ſphæræ in quibus ſunt tam paruæ: & multæ ſtellæ, vtpote partes denſiores recipiunt huiuſmodi lumen, & qm̃ ex denſitate illarũ partiũ lumẽ reflectit, ideo ſenſibiliter apparet, & dr̃ Galaxia.

Ad rationẽ alterius opinionis, reſpondet Alber. negans propter receptionẽ luminis, cælum fieri paſsibile, & alterabile. nã cùm luna recipiat lumen à ſole, de facto eſſet alterabilis, & corruptibilis. Alteratio enim eſt diſpoſitio ad corruptionem. Dico igitur ꝙ receptio qualitatis abſolutæ nõ facit ſubiectũ ſuum propriè paſsibile, & alterabile, ſed receptio qualitatis elemẽtaris, quales ſunt caliditas, frigiditas, humid. ſiccitas, graui. leuitas, &c. ex quibus nulla recipitur in cælo, vt declaratũ eſt in 1. cæli, propter quod nõ ſequitur cælum eſſe alterabile ex eo quod recipit lumen, ſiue vt medium deferens ſiue vt ſubiectum. Vltimò nota, quòd in cælo videtur eſſe duplex Galaxia, vna eſt continuatè protẽſa à Geminis vſq; ad Sagittarium, & in medietate alia cæli, à Sagittario vſque ad Geminos. Alia eſt non cõtinua, ſed velut plures nubes ſparſæ nõ adinuicẽ continuæ, ita ꝙ non conſtituit circulũ, nec ſemicirculũ, ſed eſt hincinde interciſa: & eſt verſus Aquilonem locata ſuper primã Galaxiam. Cauſa efficiens huius ſecundæ Galaxiæ interruptæ ſunt plurimæ ſtellæ, quaſi ſe contingentes pro aliqua parte octauæ ſphærę, puta pro ſpatio vnius ſigni: & pro alia parte ſunt ſtellæ nõ adeo frequentes, & ideo in illa parte nõ apparet Galaxia. Iterũ pro alia parte ſunt ſtellæ frequẽtes, & ibi apparet Galaxia, efficiturq́ue vt via in plurib. partib. interciſa. Cauſa verò materialis eſt difformitas denſitatis, & raritatis in partibus octauæ ſphæræ: vbi ẽm apparet Galaxia eſt maior dẽſitas, ſicut etiã dictũ eſt in 2. cæli de luna, in qua ſunt partes denſæ & raræ, ſicut in alabaſtro, & quando illuminatur à ſole partes denſæ remanent lucidæ, raræ autem remanent obſcuræ. & hinc eſt qd̃ in luna non eſt lumen continuum qñ eſt in plenilunio, ſed videtur ſecundum varias partes interruptum. Idem accidit in Galaxia. Vbi ſunt partes denſæ octauæ ſphæræ apparet lumen, vt fumus albus, vel vt lac ſparſum. Vbi autem ſunt partes raræ nullo modo apparet: ideo videtur ſecũda Galaxia interrupta. Hæc de Galaxia dicta ſint. Singulas verò opiniones referre non eſt præſentis intentionis, quoniã hîc intendimus loqui de impreſsionibus Meteoricis ſolũ ad viam Peripateticam.

CAP. II. De Cometa.

IN 2. cap. agendũ eſt de cometa, de qua dicemus quinq;.
Primò de materia ex qua generatur.
Secundò de efficiente proximo.
Tertiò de loco in quo generatur.
Quarto in quot figuris & coloribus apparet.
Quintò quot prognoſticamur ex ea.

Quantum ad primũ, aduerte ſecundum Philoſophum in 1. lib. cap. 2. & Albertum in 1. lib. tracta. 3. cap. 5. ꝙ cometa generaſ ex vapore ſicco calido terreſtri craſſo, cuius partes adinuicem bene cohærent. Primò dicitur ex vapore ſicco, ad differentiam pluuiæ, & aliarum impreſsionum humidarum quæ generantur ex vapore humido, vt dicemus infrà. Secundò dicitur calido, ad differẽtiam venti qui generatur ex vapore frigido terreſtri, vt dicemus infrà. Tertiò dicitur terreſtri craſſo, quoniam ſi eſſet vapor ſubtilis cito reſolueretur, & nõ inflammaretur, ex conſequenti nõ fieret ex eo cometa. Quartò dicitur cuius partes adinuicẽ bene cohærent, quoniã talis vapor eſt pinguis, & viſcoſus: ex viſcoſitate aũt partes bene cohærent, vt patet de pice, & in aliis gũmis. Patet igitur quæ ſit materia proxima cometæ ſecundũ Ariſtot. cui concordant Auicenna & Algazel. Sic enim (inquit Auicen.) ſtella quæ caudata dicitur fit ex fumo ſpiſſo ignito: qui quia cito conuertitur aliquandiu vertitur cũ igne, i. mouetur circulariter, ſicut ignis in ſphæra ſua. Algazel aũt ſic ait in Phyſica ſua, Si ignis præualuerit ſupra fumum, i. vaporem ſiccum calidum, terreſtrem, purgabit eum à caligine, & tunc fumus totus conuertitur in ignem, nec poteſt eſſe quin fiat ibi vnum duorum, vel ignitur, vel fit purus ignis, eo ꝙ non eſt ibi frigiditas, ſed ſi fuerit ſpiſſus quidem ignitur, & quia nõ eſt talis ꝙ cito conuertatur in ignẽ remanebit ſic aliquandiu, & videbitur ſtella caudata quæ reuoluitur cum cælo, eo quòd partes ſphæræ ignis cõtiguæ ſunt cũ concauitate cæli, hîc ſiſte. Patet igitur quæ ſit materia proxima ſtellæ comatæ.

Quantum ad ſecundũ, dico quòd cauſa efficiens cometæ, eſt duplex, ſ. remotum: & proximum. Remotum quidẽ eſt Sol, qui radiis ſuis calefaciens terram eleuat ex terra prædictum vaporem, ſed non tantùm hunc vaporẽ eleuat, ſed & alias vaporis ſpecies, de quibus infrà dicemus. ideo dicitur efficiens remotum, quia eſt cauſa cõis & vniuerſalis omnis vaporis. Efficiens autem proximum eſt ſuprema regio aeris, quo ad altiſsimam eius partem contiguam ſphæræ ignis, nã prædictus vapor paulatim aſcendens, cũ peruenerit ad ſuprema illam partem ęſtuantem & calidiſſimam ob vicinitatẽ ſphæræ ignis dilatatur. Proprium eſt enim calidi dilatare, deinde inflãmatur propter ſuam craſſitiem, & viſcoſitatem, ſicut ferrum ſi ponatur in igne non conuertitur in ignẽ ex ſua ſpiſsitudine, ſed inflãmatur & videtur totũ album, ſic accidit in prædicto vapore, & quoniã eſt valde denſus, ideo licet ex calore ignis dilatetur in extremitatibus: tñ in medio remanet denſus. Dilatatio aũt illa ſecundũ extremitates habet flammam tenuem oblongam ad modum nubis albæ quaſi argenteæ, & talis flamma dicitur comata qua denominatur ſtella comata. Apparet enim vt ſtella habens comam, aliqñ habens caudam, vt dicemus. Patet igit quæ ſit efficiens cauſa proxima cometæ, & ex qua materia generaſ, & in quo loco, qa in altiori parte ſupremę regionis aeris q̃ contigua eſt ſphæræ ignis.

Quantum ad tertium, ſcilicet, in quo loco generatur patet ex prædictis, ideo non immoror.

Quantum ad quartum, ſ. quo ad figuram, dico quòd vt in pluribus apparet in triplici figura: ſ. comæ, barbæ, & caudæ. Dicitur ſtella comata, quia in circuitu & ſecundũ oẽs partes emittit radios velut crines argenteos, & eſt quaſi coma capitis quæ ex omni parte pendet à capite. Dicitur ſtella barbata qñ non ſecundum omnes partes in circuitu, nec ſecundum plures, ſed tantùm ſecundum vnam emittit radios ad inſtar barbæ quæ tantũ ab anteriori parte fluit, ſ. à facie. Dicitur ſtella caudata quãdo nec in circuitu, nec ſecundum plures partes, ſed tantùm ex vna emittit radios oblongos ad modum caudæ, & in hac figura frequenter apparet. Ratio autem diuerſitatum in his figuris eſt proueniens ex diuerſitate denſitatis, & raritatis: & diffuſionis ipſius vaporis ſicci calidi terreſtris. nã quando inflammatur in ſuprema parte ſupremæ regionis aeris, aliquando attenuatur ſecundũ omnes extremitates in circuitu. in medio autem remanet denſus, & tunc emittit radios in circuitu, fitq́ue comata ſtella, aliqñ eſt adeo craſſus, & denſus quod ſolũ in aliquas partes extremas in quibus minor eſt denſitas attenuatur & diffunditur, & tunc ſolũ fm aliquas partes emittit radios in quibus minor eſt denſitas, & apparet vt ſtella habẽs barbam, aliquando eſt adeo denſus quod vix ſecundũ vnam partẽ minus denſam poteſt ex calore ignis ſubtiliari & diffundi: & tunc ex tali parte tantũ emittit radios per modũ caudæ, dicitúrq; ſtella caudata.

Ex his ſequit corollariè, ꝙ ſi vapor ille eſſet plurimum dẽſus, & æqualiter fm omnes partes, poſtquã eſſet ignitus non emitteret radios, ſed appareret ſicut pila ignea coruſcans, quod & aliqñ accidit, vt dicemus in ſequentibus.

Quantũ ad colorem, aduerte quòd vt in pluribus in triplici colore apparet. Nam vel eſt albi coloris, vt argentũ, vel rubei, vt ferrũ ignitum, non tamen bene inflammatum, vel nigri, vt carbo extinctus. Ratio huius diuerſitatis eſt hæc. Vapor ille eſt aliquando ita temperatæ denſitatis, ꝙ ex calore ſphæræ ignis poteſt ſubtiliari ſecundum omnes extremitateſ ſuas, & inflammari, & tunc ex flamma, & ſua ſubtilitate apparet, vt ſtella alba, velut argentum.

Aliquando eſt adeo denſus ꝙ nõ poteſt bene inflãmari, licet igniaſ, & tũc apparet, vt ſtella rubea velut lignũ denſum ignitũ rotundũ: à quo nõ exit flãma clara, ſed rubea.

Aliquãdo eſt adeo cõdenſatus ex ſua viſcoſitate, ꝙ nec ignitur, nec inflammatur, ſed extinguit ignem ſibi propinquum ex craſsitie ſuæ materiæ: ſicut qñ in igne proiicitur pomũ viride quod ex ſua frigiditate, & humiditate indigeſta extinguit carbones ſibi propinquos, & tunc talis vapor in ſuprema aeris regione non apparet, vt ſtella, ſed vt carbo niger magnus, & hinc eſt ꝙ apparét in cælo ſicut nigra foramina, quæ à vulgo dicuntur, cæli perforationes.

Aliquando aũt vapor aſcendens eſt adeo rarus & ſubtilis ꝙ dũ propinquat ſphæræ ignis citiſsimè conſumitur ex calore ignis, ſicut ſtipula & leuis palea quando proiiciuntur in magno igne, & tunc ex tali vapore non cauſatur ſtella cometa, nec aliud apparens.

Si aũt quæratur de ſtella cometa, poſtquam per plures dies apparuit in quid reſoluitur. Dico quòd cõuertitur in ignẽ, vel in aerem, ſicut carbo ignitus poſt aliquod tempus cõuertitur in ignem, dũmodo non extinguatur ignis, tunc enim remanet carbo niger extinctus. Hæc de figuris, & coloribus cometæ ſtellæ ſufficiant.

cometæ quid indicent.

Quantũ ad quintum, declarandum eſt quot poſſumus prognoſticari ex apparitione cometæ, & dico ꝙ ſunt ſex ſecundum communem famam.

Primò, ſignat famẽ & penuriam. nam cauſatur ex multo vapore ſicco, calido, terreſtri, eleuato ex intẽſa, & diuturna calefactione ſolis. ergo terra multo tempore remanet exiccata ex defectu pluuiarũ, ſed in æſtate deficiente pluuia terra aduritur, & ſeminata, & alia vegetabilia non fructificant, & ideo ſequitur fames, & penuria.

Secundò, ſignat multitudinem ventorum, & terræmotum, nã illo tempore forti actione ſolis generantur plurimi vapores concluſi in viſceribus terræ, qui ſi non habent exitum liberum cauſant terræmotum: vt dicemus infrà.

Si aũt habent exitũ liberũ eleuanẽ in aera, aeris partes fortiter percutiẽtes, & ſic generanẽ vẽti, vt dicemus infrà.

Tertiò ſignat tẽpeſtates in mari. cũ enim ſignet multitudinẽ ventorũ, & illi mare cõmoueant, ſequitur tempeſtas.

Quartò, ſignat epydimiam, na vapor ſiccus craſſus, calidus terreſtris, qui eſt materia cometæ, inficit aerem, vt venenũ, aerem aũt infectum attrahunt homines, & iumenta per reſpirationẽ, qui intus attractus inficit corpus, & tunc ſequitur peſtis ex corruptione aeris, & infectione.

Quintò, ſignat prælia, nam tẽpore cometæ eſt exceſsiua caliditas diffuſa in aere, & hæc inflammans ſpiritus exiſtẽtes in humano corpore reddit eos cholericos. ex cholera aũt incitantur homines ad iram, ex ira incitantur ad vindictã, ex vindicta ad prælia, & quoniam ad prælia ſequuntur mutationes dominorum, & ſectarum, & legum, ideo ſolet dici, quòd cometa hæc omnia ſignat.

Sextò ſignat mortem Regum, & magnorum Principum tam naturalem quã violentam. naturalem quidem, quoniã (vt dictum eſt) tempore cometæ diffunditur in aere exceſsiua caliditas vehemẽti calefactione ſolis, & aer ille exceſsiuè calefactus alterat corpora, præcipuè delicatè viuentium, vt ſunt principes, diſponitque ad ægritudines peracutas, quæ vt in pluribus ſunt mortales. Violentam autem, quoniã (vt dictum eſt) tempore cometæ plura fiunt bella in quibus magni Principes, & præcipuè magnanimi, ſe perſonaliter exponunt, & multoties præliando moriuntur.

Nota tamẽ ꝙ huiuſmodi ſigna ſumuntur à cometa nõ neceſſariò, ſed inclinatione, vt inquit magnus Albertus. nã dicit Ariſt. in lib. de ſomno & vigil. ꝙ eſt ſicut Regis cõſiliarius, cuius conſilium mutari poteſt melioribus inuentis, nõ enim neceſsitat, ſed inclinat: ſicut conſulens non cogit eum cui dat conſiliũ, ſed inclinat ad ſic, vel ſic faciendum. Hæc de cometa dicta ſint, relictis opinionibus non Perip.

CAPVT III.

De ignibus magnis & paruis in aere generatis.

IN tertio cap. conſiderandum eſt de ignibus magnis, & paruis generatis in aere, de quibus dicemus ſex.

Primò ex qua materia proxima generantur.

Secundò in quo loco generantur.

Tertiò in quot figuris apparent.

Quartò quot motibus mouentur.

Quintò ſi ſunt eiuſdem ſpeciei etiam cum cometa.

Sextò quid ſignatur per huiuſmodi ignes.

Quantũ ad primũ, dico ſm Philoſophum, ꝙ idẽ vapor ſm ſpeciem calidus, ſiccus, terreſtris, denſus, eleuatus à terra, paulatim aſcẽdens eſt cauſa huiuſmodi ignũ, & cometæ ſm quòd diuerſificatur in partibus ſecundũ raritatem, & denſitatem, & ſm ꝙ magis, vel minus cõdenſatur, & diuerſimodè inflãmatur, apparet in variis figuris, vt dicem⁹.

Quantum ad ſecundũ dico aliquos eorum generari in ſuprema aeris regiõe calidiſsima, ꝓpter vicinitatẽ ad ſphæ rã ignis, vt colũnæ pyramidales, cãdelæ ardentes, lanceæ ardẽtes, titio, qui Arabicè dicit Aſub. Quidã autẽ generantur in media aeris regione, vt capræ ſaltantes, ſidus volãs, draco tortuoſus. Quidã verò in infima regione prope terrã, vt ſtipulæ ardentes, & domus ardẽs, & candela ardens.

Quantũ ad tertium, dico impreſsiones ignitas genitas in ſuprema regione aeris, vt in pluribus apparere in 4. figuris, quæ ſunt colũnæ pyramidales, candela ardens, lancea ardens, & titio, vel Aſub, quarum figurarum ratio eſt hæc.

Si vapor ſiccus eleuatus ad ſupremã regionẽ aeris prope ignem habet longitudinẽ & latitudinem, dilatans ſe à parte inferiori, apparet vt columna erecta flammea & ardẽs in aere, ac ſi ſtaret perpendiculariter ſuper baſim ſuã.

Si autem vapor eſt ſubtilis, & tenuis ſecundum omnes partes, tunc non comprehenditur à nobis latitudo ſua: ſed videtur oblongus ſtans in aere, vt lancea ardens.

Si autem vapor non prolongatur, ſed magis dilatatur, tunc apparet nobis, vt candela ardens.

Si autẽ vapor eſt plurimum condenſatus, nec multum prolõgatus, tũc ſtat ardens ſicut duæ cãdelæ quarũ flãma vnius eſt ſuper flãmam alterius, & Arabicè dicit Aſub, qđ interpretari poſſumus titionẽ longo carbone ardentem.

Quæ verò generantur in media aeris regione, vt pluribus apparent in tribus figuris, ſ. vt capræ ſaltantes, vt ſidus volans, vt draco tortuoſus, & ratio eſt hæc.

Si vapor ſiccus inflãmatus eſt longus, & magis inflammatus ſecũdum longitudinem, quàm ſecundũ latitudinẽ, & quodammodo ſcintillat, apparet vt capræ ſaltantes.

Si autem ſucceſsiuè ignitur & non totus ſimul, ac parũ durat: videtur vt ſidus volans.

Quando verò eſt multus, & diu retinet inflammationẽ, non longus in directum, ſed obliquè, & curuè, tunc apparet vt draco tortuoſus.

Quæ autem generantur in infima regione, vt in pluribus apparẽt, vt ſtipula ardens, vel vt domus plena igne, & ſicut cereus ardens, & ratio eſt hæc.

Vapor ille ſiccus calidus terreſtris, aliquando includit in cõcauitatibus, & viſceribus terræ propter frigiditatem aeris prohibentẽ ipſum exhalare, & conſtringẽtem partes terræ, tunc nõ eleuatur in aerẽ, ſed remanet illic incluſus: & quoniã calidus eſt, ideo calefacit aquas quæ ſunt in cõcauitatibus terræ, vt ſunt aquæ puteorũ & fontium, & hęc eſt vna ex cauſis, quare huiuſmodi aquæ calidæ ſunt in hyeme, & frigidæ in æſtate: nam vapor ille in æſtate habet liberum exitum, & aſcendit ex concauitatibus terræ in aerẽ generans aliquã ex impreſsionibus ignitis niſi aſit deo rarus, ꝙ citiſsimè reſoluatur in aerem. quando igitur aſcẽdit ad infimam aeris regionem, ſi eſt multus, & cito inflãmabilis, tunc apparet prope terram velut cumulus paleæ ardentis, vel ſicut domus plena igne.

Si aũt vapor nõ eſt multus, & tã cito inflammabilis, apparet ſicut cãdela, vel cereus ardẽs, & hæc figura ſæpe videtur in cœmeteriis mortuorũ, qm̃ ex cadauere aliqñ eleuatur ad ſuperficiẽ terræ vapor ſiccus, calidus, vnctuoſus, vel viſcoſus, qui citiſsimè inflãmatur ex calore aeris propè terram calefactam in æſtate ex forti actione ſolis.

Eadẽ figura, aliqñ apparet ſub patibulis in quibus ſunt cadauera ſuſpẽſa, qm̃ ex cadaueribus illic ſuſpenſis ſõl ſuo calore extrahit huiuſmodi vaporem, qui cito inflãmatur ab aere calido circunſtãte, & huius ſignum eſt ꝙ huiuſmodi ignes non apparent propter aeris frigiditatẽ in hyeme, tũc enim nõ poteſt vaporem inflãmare ex ſua frigiditate.

Eadem figura aliquãdo apparet ſuper malũ nauis poſt lõgam tempeſtatem, & concuſsionem ventorum, & ſignũ eſt futuræ tranquillitatis in mari, vt dicemus.

Eadem figura aliquãdo apparet ſuper capita equorum, & hominum, cũ diu, & velociter mouentur, nam ex veloci motu cauſat in corpore currẽtis intenſus calor, ex quo eleuatur à corpore vapor ſiccus, calidus, vnctuoſus, qui receptus in aere circunſtante cito inflãmatur, & tunc apparet ſuper caput equi, aut hominis currentis, velut candela ardens, vel globus igneus.

Aduerte tamẽ, quòd licet hæc ſæpe contingãt ex cauſis naturalibus, aliquando etiam fiunt diuina virtute, ad ſignã-

dum

dum diuinã gratiam, vnde (secundum fidem) descendit super Apostolos ignis in figura linguæ igneæ. sed id considerare est officium Theologi.

Quantum ad quartum, declarandum est, quot motibus moueantur, & dico ignes generatos in suprema aeris regione moueri circulariter sicut & stella comata, mouétur enim ad motum supremæ regionis aeris, & hæc mouetur circulariter, quoniam propinquat sphæræ ignis, quæ cùm sit contigua orbi Lunæ mouetur ad motum orbis.

Si verò huiusmodi ignes generantur in media regione aeris, vt in pluribus mouétur deorsum. nam cùm illa regio semper sit frigida, prohibetur huiusmodi vapor ignitus ex frigiditate circunstante ascendere, & sic repercutitur ad locum inferiorem, cùm enim ille vapor sit terrestris quodammodo inclinatur ad locum terræ, & sic cum impetu videtur descendere, & apparet vt stella cadens, causans aliquando sonum in aere, aliquando non.

Si verò generantur in infima aeris regione, vt in plurib. mouentur lateraliter siue ad dextram, siue ad sinistram, siue ante, siue retro, & aliquando mouentur iuxta superficiẽ terræ, aliquando in altum ad mensuram vnius hominis, & dum mouentur in nocte, apparent vt cereus accensus incedens, quem dum itinerantes homines nocturno tempore, & errantes in via sequuntur, arbitrantes esse hominem via torem deferentem in manu faculam accensam, deueniunt ad loca aspera, vel cadunt in flumine, & submerguntur, & si casu tangant dictum vaporem, aliquando interficiuntur ex sua venenositate. est enim pestiferus propter factam adustionem.

Quantum ad quintum, dico cometam & omnes huiusmodi ignes esse eiusdem speciei specialissimæ secundũ substantiam. constat enim ex eodem vapore secundum speciẽ, scilicet, ficco, calido terrestri, & ab eodem agente generantur, sc. à calore, licet in diuerso loco. & hoc est quod dixit Philosophus in hoc 1. lib. q impressiones ignitæ non differunt nisi nominaliter, aut secundum magis & minus. differunt tamen accidentibus, vtpote figuris, colore, raritate, & densitate, vt diximus suprà.

Quantũ ad sextum, dico q omnia prognostica quę posuimus suprà de cometa, verificantur etiam de huiusmodi ignibus cùm sint eiusdem speciei, tamen inter reliqua dominus Albert. in 1. meteorologic. tract. 4. cap. 9. ponit tria.

Primò signant epidimiam, quoniam quando huiusmodi scintillationes discurrunt per aerem, cùm sint genitæ ex vapore ficco terrestri combusto, ac veluti sulphureo corrumpunt aerem & generant apostemata.

Secundò signant tempestates in mari. vnde cùm nautæ vident huiusmodi ignes per aerem discurrentes valde timent. dicunt enim signum esse agitationis ventorum, qui tales vapores ignitos impellunt, & ex commotione ventorum sequitur tempestas in mari. cùm autem huiusmodi ignes descendunt super arborem nauis, & illic quiescunt incipiunt lætari nautæ, & dicunt esse signũ cessationis ventorum, & sic sequitur tranquillitas in mari. vnde cùm tales ignes quiescunt super arborẽ nauis, aut in naui, dicunt nautæ adesse Sanctũ Nicolaum, cuius meritis cessat tempestas.

Tertiò signãt mortem Regum, & Principum: præcipuè si apparent in figura solida. vnde & Albertus refert in 1. lib. tract. 4. cap. 9. q teste Seneca in morte diui Augusti visa est pila ignea, quæ in suo cursu defecit, & in morte Regis Soran simile prodigium visum est. Hęc de tertiò ca. sufficiant.

CAP. IIII. *De coloribus in aere generatis.*

IN 4. cap. agendum est de coloribus in aere generatis. vnde nota q vapor siccus calidus terrestris non solùm est causa diuersorum ignium apparentium in aere, sed etiã diuersorum phantasmatum, quæ dicuntur voragines, & hiatus, & diuersorum colorum in aere, & in astris & præcipuè coloris rubei, & sanguinei, & horum omnium hæc est causa, cũ vapor ille fuerit eleuatus ex terra, & expansus super aerem, & in suis extremitatibus subtilior quam in medio, imò in medio remanserit densior, tunc lumen lunæ, vel alterius astri pertransiens super dictum vaporem expansum causat in partibus suis extremis rubedinem, eo q sunt subtiliores. partes verò cẽtrales apparent nigræ, eo q sunt densiores, & minus penetrabiles, & quoniam nigrũ minus mouet visum quàm rubeum, ideo partes extremæ videntur nobis propinquiores, centrales verò magis remotæ, & ideo creditur à vulgo ibi esse quandam aperturam, cælumque esse perforatum, quæ apertura si videtur magna dicitur vorago: si autem parua, dicitur hiatus.

Colores verò in astris sic causantur. lux stellæ est, vt alba, quæ aliquando pertransit per dictum vaporem expansum, & nondum inflammatum: & quando non est inflammatus, nec ignitus, si est valde densus apparet niger, & quando album videtur per nigrum apparet rubeum, & sic causantur rubei, & sanguinei colores in aere, & in astris, & secundũ Albertum in 1. lib. tract. 4. c. vltimo, huiusmodi colores sic causantur in stellis, præcipuè in sole & luna Orientibus & Occidentibus, tempore magni caloris in nocte ex frigiditate tẽperata vespertina, & matutina aer proximus terrę condensatur, (proprium est enim frigidi condensare) & vapores sicci qui in alto aere secundum partes subtiliores consumpti sunt ex calore diei reliquerunt quasdam crassiores partes iuxta terram. Istæ reliquiæ sicci vaporis miscentur aeri prope terram condensato ex frigiditate noctis. In vespere autem occidente astro, vel in mane oriente necesse est, si volumus videre astrũ occidens, vel oriens radios astri pertransire per vaporem illum commixtum aeri condensato, & sic deferri vsque ad visum nostrum, & tunc nobis accidit videre astrum per ipsum medium vaporem, sicut si videremus aliud obiectum per medium rubeũ, puta per vitrum. Hæc igitur est causa rubei, & sanguinei coloris in stella Oriente, vel Occidente, quoniam vapores illi ex sua terrestreitate, & combustione, contrahunt colorem fuscum, & tunc est signum magni caumatis, aut præteriti, aut de proximo futuri.

Tu tamẽ aduerte, q licet huiusmodi colores causentur in astris, præcipuè in sole ex vapore ficco combusto medio inter solem, & visum nostrum, aliquando tamen (vt tenet catholica fides) causantur ex miraculo, & sola diuina potentia, vt tempore Iudicij secundum Prophetam, Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, sed hæc non ad Physicum spectant, sed ad Theologum. Hìc terminatur consideratio de impressionibus ignitis, post quas sequitur consideratio de impressionibus humidis.

TRACTATVS III. DE impressionibus humidis generatis in aere, in quinque capita diuisus.

NVnc agendum est de impressionibus humidis, sed quoniam quædam generãtur in aere, vt ros, & pluuia, & nix: quædam autem in terra, vt fontes, flumina, lacus, mare, de eis formabimus duos tractatus.

In præsenti tractatu agemus de generatis in aere.

In sequenti de generatis in terra.

Et præsentem tractatum diuidemus in quinque capita.

In primo agemus de rore, & illic tangemus de melle, & de manna.

In secundo de pruina, & ibi tangemus differentiam inter rorem & pruinam.

In tertio de pluuia, & ibi tangemus de nube & caligine, vel nebula.

In quarto de niue.

In quinto de grandine, & ibi tangemus de granedula.

CAPVT I.

De Rore.

IN c. 1. agendum est de rore in quo dicemus quinque.

Primò de causa efficiente remota & proxima.

Secundò de materia ex qua generatur.

Tertiò de loco & tempore, in quo generatur.

Quartò de proprietatibus eius.

Quintò quomodo ex rore generantur mel & manna.

Quantum ad primum, dico q causa efficiens remota, & vniuersalis est calor solis, & aliarum stellarum, quæ secundum q mouentur sub obliquo circulo propinquant & elongantur à nobis, & lumine suo irradiant terram, mouent elementa vaporabilia, quæ diximus suprà esse aquam & terram. Sol igitur calefaciens hæc elementa eleuat ab eis vaporem ex quo generatur ros, sed qm̃ solus calor solis non dat formam, & condensationem illi vapori conuertendo in rorem, vt dicemus: ideo sol cum aliis planetis est causa eius efficiens vniuersalis, & remota. nam eodem modo est causa impressionum ignitarum, quoniam eleuat vaporem siccum, calidum, & est causa impressionum aquearum,

quoniam eleuat vaporem humidum frigidũ ex quo generantur, vt dicemus. Igitur vltra cauſam vniuerſalem, & remotam quærenda eſt cauſa particularis & proxima, quæ conuertat vaporem in roré condenſando. Cauſa huius efficiens proxima eſt calor aeris temperatus, & frigiditas aeris téperata. nam (vt dicemus) materia roris eſt vapor humidus ſubtilis, imò ſubtilior inter omnes humidos vapores. Si igitur calor aeris eſſet intenſus vaporem ſubtilé cõuerteret in aerem, quoniam ex ſua ſubtilitate eſt facilè reſolubilis. ſimiliter ſi frigiditas aeris eſſet intenſa, nõ ſolùm condenſaret vaporem illum, ſed etiam congelaret, ſicut accidit in pruina, de qua dicemus infrà. Vt igitur talis vapor per debitam condenſationem conuertatur in rorem, requiruntur temperata caliditas, & frigiditas aeris, & hæc duo ſimul ſumpta ſunt ſufficiens cauſa efficiés proxima roris.

Quantum ad ſecundum, dico ſecundũ Albertum, in ſecundo libro, tractatu primo, capite tertio, materiam roris eſſe vaporem humidũ ſubtilem. Ad cuius notitiam, aduerte quòd ex aqua & terra virtute ſolis, & aliarum ſtellarum eleuantur quatuor vapores.

Primus eſt ſiccus calidus, qui aſcendens vſque ad ſupremam aeris regionem prope ſphæram ignis inflammatur, & ex eo generantur impreſsiones ignitæ, de quibus diximus in tractatu præcedenti.

Secundus eſt calidus humidus, qui quando recipitur in prima aeris regione, quaſi ſemper conuertitur in aerem, niſi intenſa aeris frigiditas impediat eum. Cùm enim in qualitatibus aſſimiletur aeri, & in habentibus ſymbolum ſit facilior tranſitus, ex ſecundo de generatione facillimè conuertitur in aerem, ita ꝙ ex eo rariſsimè cauſatur aliqua impreſsio meteorica.

Tertius eſt frigidus & ſiccus, & hic cauſat ventum, vel terræmotum, vt dicemus infrà.

Quartus eſt frigidus humidus, qui aſcendés cauſat omnes impreſsiones aqueas, aliquas per condenſationem, vt rorem, & pluuiam: & aliquas per congelationem, vt pruina, grando, nix. Sed aduerte vaporem humidum diſtingui per ſubtilem & craſſum. ex ſubtili generatur ros, & pruina. ex craſſo cauſantur reliquæ impreſsiones aqueæ. Patet igitur quæ ſit proxima materia roris.

Quantum ad tertium, aduerte primò circa locum ꝙ de eo eſt duplex opinio famoſa. prima eſt Alberti in ſecundo libro, tractatu primo, capite tertio. Ipſe tenet rorem generari in ſuprema parte mediæ regionis aeris, quæ eſt proxima ſupremæ regioni, quæ calida eſt exceſsiuè ex propinquitate ad ſphæram ignis, vt diximus ſuprà. Ratio autem Alberti eſt hæc, Cum ros generetur à caliditate, & frigiditate aeris temperata, vt iam diximus, neceſſe eſt, vt generetur in parte aeris temperatè frigida & calida, ſed hæc eſt ſuprema pars mediæ regionis. nam propinqua eſt ſupremæ regioni exceſsiuè calidæ, & ſecundæ parti mediæ regionis exceſsiuè frigidæ, ex eo ꝙ remota eſt à ſuprema regione, & à ſphæra ignis, & ab infima regione quæ calida eſt ex reuerberatione radiorũ ſolis, & ſtellarum, ſed regio medians inter exceſsiuè calidam. & exceſsiuè frigidam, eſt temperatè calida, & frigida, vt patet de Zona quæ mediat inter torridam, & extremã. Cùm igitur ſuprema pars mediæ regionis aeris ſit temperata in calore, & frigiditate, ſequitur ꝙ in ea generatur ros, ex quo ſequitur ſecundum Albertum quòd locus roris, eſt altior loco pluuiæ, quoniam ipſa generatur in medio mediæ regionis, vt dicemus infrà.

Secunda opinio eſt Commẽtatoris in hoc primo libro, capite quarto, qui tenet expreſsè rorem generari in infima regione aeris. Quod declaratur duobus dictis ſuis. Primũ eſt, ꝙ de neceſsitate locꝰ roris eſt inferior loco pluuiæ ſed pluuia generatur in media regione aeris: ergo ſi locus roris eſt inferior generatur in infima regione. Cõfirmatur dicto Philoſophi, qui inquit, in cacumine altorum montium non inueniri rorem. ergo ſignum eſt non in alto aeris interſtitio, ſed prope terram, puta in altitudine vnius miliaris generari rorem.

Secũdum dictum eius eſt, quod idem eſt locus roris & pruinæ, ſed ſecundum Ariſt. in textu, & nobiliores eius expoſitores, pruina gñatur in infima aeris regiõe. ergo & ros.

Licet opinio Commentatoris ſit famoſa, tamen quoniã nulla ratione ſufficiẽti probatur ſuſtinemus opinionem Albert. Et negandum eſt locum roris eſſe inferiorem loco pluuiæ, niſi diſtinguatur ſecundum Albert. in libro ſecundo, tractatu primo, capite decimo, de duplici loco generationis roris, quorum vnus eſt per ſe, & hic eſt locus prędictus, ſcilicet ſuprema pars mediç regionis aeris, alter eſt per accidens, & hic eſt inferior, non longe à terra, in quo ex debita temperie infimæ regionis aliquando generatur ros. Dictum igitur Commentat. concedi poteſt de loco roris per accidens, non autem de loco per ſe, de quo intendit Albertus. Ad ſecundum dictum Commenta. reſpondeo ſimiliter, concedendo eundem locum per accidens roris, & locum per ſe pruinę. De loco autem per ſe ex parte roris negatur, quoniam pruina ſemper generatur in infima regione. Ros autem per ſe in ſuprema parte mediæ regionis.

Dictum verò Ariſt. declarat Albertus in 1. lib. tract. 1. ca. duodecimo, & dicit montes eſſe in triplici differentia. Quidam humiles parum excedentes circunferentiam terræ, & propriè dicuntur colles, quaſi culti & fructiferi. Quidam alti excedentes primam aeris regioné, & attingentes principium mediæ ſemper frigidæ, & ſuper eos ſunt quaſi perpetuæ niues, & ex quarum compreſsione in fundo generatur lapis cryſtalli, & berylli natura frigidiſsimi, euaporato calido omnino. Quidam altiſsimi adeo ꝙ excedunt totam mediam regionem & attingunt principium ſupremæ ſem per calidæ. Quando igitur inquit Philoſophus ꝙ ros non deſcendit ſuper altos montes, accipit altos montes in tertio ſenſu. nam antequam vapor humidus aſcendat ad ſummitatem talium montium conuertitur in aquam ex frigiditate medię regionis. Dato etiam caſu ꝙ peruenire t ad ſummitatem talium montium, adhuc non conuerteretur in rorem, quia in ſummitate eſt calor exceſsiuus ex propinquitate ad ſphæram ignis, & ideo non in rorem, ſed in aerem conuerteretur. vnde bene dixit Ariſt. ꝙ in altis montibus, in tertio ſenſu non deſcendit ros, imò nec pluuia, nec nix, nec grando: quoniam vapor humidus exiſtens materia omnium impreſsionum humidarum non aſcendit vltra mediã aeris regionem, vt magis declarabitur infrà. Suſtinẽdo igitur opinionẽ Alberti, patet in quo loco per ſe generat ros.

Quantum ad tempus autem dicit Ariſt. quod ſole exiſtente in ſignis æquinoctialibus tam in Vere, quàm in Autumno generatur ros, tunc enim eſt temperatus calor in aere, & téperata frigiditas, quas diximus eſſe proximas cauſas generatiuas roris. Ex quo ſequitur ꝙ licet in æſtate poſſit eleuari vapor humidus ſubtilis, non tamen aſcendet ad locum in quo per ſe generatur ros, ſed comburetur ab exceſsiuo calore infimæ regionis, præcipuè, quia paucus & ſubtilis eſt, ideo de facili conſumitur. Similitẽr tẽpore hyemis non generatur ros, quoniam vapor ille non poteſt aſcendere ad locum prædictum, ſed præoccupatur ab intenſa frigiditate infimæ regionis, & congelatus conuertitur in pruinam, vt dicemus infrà.

Coadiuuans etiam generationem roris eſt ventus Auſtralis, quoniam calidus eſt, & contemperat frigiditatem infimæ regionis. Si autem ſpirant venti Septentrionales cũ ſint frigidi augent frigiditatem eiuſdem regionis, & prohibentes generationem roris, adiuuant generationem pruinæ. Hæc de loco, & tempore generationis roris ſufficiant.

Quantũ ad quartũ, ſ. quæ ſint roris ꝓprietates, quib. diſtinguit ab aliis impreſsionib. humidis, dico ꝙsũt quatuor.

Primò, ros eſt temperatè calidus & frigidus: cùm enim generetur ex caliditate & frigiditate aeris temperata, quę ſunt in loco ſuæ generationis, vt ſupra docuimus. Frigiditas temperata non totaliter conſumit calidum, & ideo in ſui ſubſtantia remanet temperatè calidus & frigidus, & id præcipuè competit rori, quoniam aliæ impreſsiones humidæ, vt pluuia, & grando, & pruina ſunt ſimpliciter frigidæ, generãtur enim ab intenſa frigiditate mediæ regionis, & pruina ab intẽſo frigore hyemali infimæ regionis. Intenſa autem frigiditas conſumit totum calidum & expellit, propterea remanent ſimpliciter frigidæ in ſui ſubſtantia.

Secundò, ros ſignat aeris ſerenitatem, cùm alię impreſsiones generatæ in media regione ſignificent oppoſitũ. Et huius ratio eſt, quoniã vapor humidus ſubtilis ex quo generatur ros eleuatur in tempore ſereno & conuertitur in rorem, & deſcendit in tempore ſereno. vapor autem humidus craſſus ex quo generãtur impreſsiones humidæ in media regione, licet eleuetur tempore ſereno & nebuloſo, tamen non conuertitur in eas, nec deſcendit, niſi tempore nebuloſo. Congruè igitur ros ſignificat aeris ſerenitatem, aliæ autem impreſsiones humidæ ſignificant oppoſitum.

Tertiò, ros non generatur tempore nebuloſo, quia tunc non eleuatur vapor humidus ſubtilis, nec tempore vẽtoſo etiam

ætiam ſtante aere ſereno, quia licet eleuetur prædictus vapor, tamen quia ſubtilis eſt diſſoluitur & diſsipatur à véto & conuertitur in aerem, niſi ventus ſit auſtralis, de quo diximus ſuprà, quòd confert generationi roris.

Quartò, ros ſoluit ventrē animalium, quando comedūt aliqua reſperſa rore, vt patet de vua comeſta cum rore, & oues comedentes herbas cū rore patiuntur fluxum, & id prouenit ex ſubtilitate & caliditate roris. Inquātum enim ſubtilis & rarus eſt fortiter penetrat inteſtina & diſſoluit ſtercora. Inquantū calidus auctat potentiam expulſiuam, præter hoc quod diſſoluit ventrem habet peiorem effectū, de quo dicemus infrà cùm loquemur de melle.

De melle & manna. Quantū ad quintum, ſ. qūo ex rore gñatur mel & māna dico cū Alber. in lib. 2. tract. 1. cap. 14. q̄ gñatio roris fit aliquādo ex vapore qui multū habet de humido aereo, & de ſubtili ſicco terreſtri, nec eleuatur à terra niſi tēpore caumatis, quo eleuato humidū aereū caliditate aeris dirigit, & bona directione ei permiſcetur ſubtile ſiccū terreſtre, deinde tēperata frigiditate noctis æſtiuæ humidū aereum pingueſcit, & cadit ros fluens ac viſcoſus ad modū mellis ſuper flores, & herbas, & folia quod apes colligunt. igitur mel generatur ex vapore humido ſubtili, cùi admiſceē humidū aereū cū ſicco terreſtri ſubtili, & actione caloris dirigētis humidū ac tēperatæ noctis frigiditate pingueſcēte eodē humido aereo recipit formā mellis, & q̄n mel nō coctū ſoluit ventrē, ideo animalia (præcipuè oues) multū de illo comedentes fluxu ventris moriūtur, & cū ſit ex ſe calidum & ſiccum ex ſicco terreſtri ſubtili ſibi permixto nutrit choleram in ouibus, & ideo efficiuntur morbidæ & peſtilentes, & inueniuntur croceæ intus quando aperiūtur.

Manna vero ſic generatur. Quando Sol agit vehementi calore in roré, cui admiſcetur terreſtre ſiccū ſubtile conſumit humidum aereū & exiccat. efficitúrque veluti farina reſperſa ſuper folia & herbas, conglobata tamen ad modū coriandri ſubalbi. folia autem & herbas ſuper quas cadit adeo exiccat, quòd vidētur quaſi combuſtæ & nigræ. Et id ego vidi anno ſalutis 1496. de menſe Auguſti: nam eo anno & menſe manna plurimū generatum eſt in agro Placétino & cadens ſuper folia ſalicum comburebat ea, māna ex ſua caliditate & ſubtilitate ſoluit ventrem, ideo computatur inter medicinas benedictas.

De melle & manna ſic loquitur Auicen. in 2 libr. Cano. Mel eſt ros occultus cadens ſuper flores & ſuper reliqua, quod colligunt apes, & eſt vapor qui eleuatur & conuertitur & maturatur in aere & incraſſatur in nocte.

Manna eſt omnis ros cadens ſuper lapidē aut arborem & fit dulcis & coagulatur & exiccatur ſicut gūma, & ipſum aſſumit de natura eius ſuper qđ cadit virtutē, & adiū gitillā ad id quod exigit dulcedo & lenitas ſua. Hæc ille.

CAP. II. De Pruina.

POſt conſiderationem de rore conſiderandum eſt de pruina, de qua dicémus quatuor.

Primò, ex qua materia generatur.

Secundò, de efficiente ſuo proximo.

Tertiò, de loco generationis ſuæ.

Quartò, de proprietatibus quibus diſtinguitur à rore.

Circa materiam pruinæ dico cum Philoſopho in primo libro Meteororum, & omnibus eius expoſitoribus, præcipuè cum Comment. in 1. lib. Meteororum, cap. 4. eandem eſſe materiam pruinæ & roris. vnde inquit Comment. Pruinæ materia, & materia roris eſt eadem, & agens eſt vnum, ſed diuerſificatur ſecundum intentionem & remiſsionem. Hæc ille. Quod quomodo ſit verum declarabo in puncto ſequenti. Conſtat autem per ea quæ dicta ſunt de rore, materiam proximam roris eſſe vaporem humidum ſubtilem & paucū. ergo ex eodem vapore generatur pruina, diuerſificato efficiente, quod quomodo fiat dicetur ſtatim.

Circa efficiens proximū pruinæ, dico ſecundum Philoſophum & omnes expoſitores, q̄ eſt ipſa frigiditas diffuſa in aere. Sed differentia eſt in hoc, quoniā poteſt eſſe remiſſa, vt in Auguſto & Septēbri tempore nocturno, & poteſt eſſe intenſa, vt in noctibus hyemalibus. Ros, vt diximus, generatur ex frigiditate remiſſa nocturna, quæ ex ſua debili virtute ſolum reſoluit, condenſando in aquam roridam vaporem humidum ſubtilem. pruina verò generatur ex frigiditate nocturna intenſa & acuta, & præcipuè flante vento boreali. frigiditas enim intēſa forti virtute præoccupat vaporem humidum ſubtilem, & antequā reſoluatur in aquā roridam conſtringit ipſum & congelat, ſicque cōuertitur in pruinā, vnde pruina nō eſt aliud niſi paruus vapor ſubtilis humidus conſtrictus & cōgelatus ab intenſa aeris frigiditate antequā conuertatur in aquam roridam. patet igitur eſſe idem generans rorem & pruinam, ſed diuerſificatum ſecundum intenſionem & remiſsionem.

Circa locum generationis ſuæ dico ſecundū Commēt. & Alber. eſſe infimā regionē aeris, licet enim Alber. diſcordet à Comment. de loco per ſe in quo generatur ros, tamē concordat de loco pruinæ, vt diximus ſuprà. Dico igitur quòd generatur circa mediam aeris regionem in ſuprema parte mediæ regionis. illic enim eſt intēſa frigiditas ex propinquitate ad mediam regionem, quæ ſemper eſt intēſiuè frigida, vt declarauimus in primo tractatu.

Sed dubitaſ quomodo ſit verū in infima regione aeris generari pruinā, cum dictum ſit in primo tractatu, ſupremā & infimā regionem eſſe exceſsiuè calidas. ſupremā quidem ex vicinitate ad ſphæram ignis. infimam autem ex reuerberatione radiorum ſolis. cum ergo ſit intēsè calida nō poteſt eſſe intensè frigida, & cum dictum ſit pruinam generari ab intenſa frigiditate. ergo non poteſt generari in infima regione, ſed potius in media.

Ad hoc dico q̄ infima regio ſicut & ſuprema & media, exnā ſua eſt calida remiſsè. aeris. n. qualitates naturales ſunt humiditas, & caliditas, ſed ex cā extrinſeca infima regio fit q̄ aliquo tpe intēsè calida, & intēsè frigida. fit quidē intēsè calida qñ reuerberatio ſolis eſt magis directa, vt i æſtate ſole decurrente ſigna arctica, vt ſunt Gemini, Cācer, Leo, tūc. n. ſol q̄ propinquior é capiti nro, & radiis ſuis magis directè ferit terrā, & lōgioré morā trahit ſup nos ex q̄plixitate dierū. Hac de cā infima regio rpe æſtiuo fit exceſsiuè calida, adeo vt aliq̄ vapores ſicci in ea inflāmétur, vt declarauimus loquētes de impreſsionibus igniti. Fit aūt intēsè frigida in hyeme ex duplici cauſa. Primò, ex elōgatione ſolis à nobis, tūc. n. decurrit ſigna meridionalia, quę sūt Sag. Capri. Aquarius, &c. diéſque ſunt admodum breues ex mo dica mora ſolis ſuper noſtrum horizontem, & fit reuerberatio ſolis valde obliqua. Secundò ex multitudine pluuiarum & nubium & niuium. nam quia tempore hyemali ſol elongatur à nobis, vapores humidi craſsi frigidi multiplicantur & eleuati ad mediam regionē conuertuntur in pluuias, & niues, & deſcendentes infrigidant exceſsiuè infimam regionem. Cùm igitur ex prædictis cauſis fiat intenſa frigiditas in hac infima regione cōgruè generatur pruina in ea, & præcipuè concurrente influxu alicuius planetę frigidi & ſicci, qualis eſt Saturnus. Vnde (vt inquit Alber.) experti ſumus ſenſibiliter Saturnum habere magnam virtutem ſuper generationem pruinæ, & hac de cauſa fructus in vere exiſtentes in flore de facili à pruina deſtruūtur, vt dicemus infrà. Hæc de loco generationis pruinæ ſufficiāt.

Circa quartū ſcilicet quæ ſint proprietates ſuæ quibus differt à rore, aduerte q̄ habent conuenientiam in materia & in efficiēte. In materia, quidem, quoniam tam ros, quàm pruina generantur ex vapore humido ſubtili pauco. In efficiente autē, quoniam generantur ex frigiditate aeris, licet diuerſificata, quoniam ros ex frigiditate temperata, pruina autem ex frigiditate intenſa. Differunt autē in quatuor. Primò in loco generationis ſequēdo viam Alber. quoniam pruina ſemper generatur in infima regiōe. Ros autem per ſe generatur in ſuprema parte mediæ regionis, per accidēs autem in infima. Secundò differunt in tempore ventoſo. licet enim pruina & ros generentur tempore ſereno, tamen pruina generatur maximè flante Borea, cauſat enim, ex ſua frigiditate intenſa frigiditatem in infima regione. Ros aut non generatur tempore ventoſo, vel non, niſi, flante Auſtro cuius flatus calidus eſt, vt dicemus infrà. Tertiò differunt qualitatibus. nam ros eſt tēperatè calidus & humidus, vt diximus. Pruina autem eſt omnino frigida tendens ad ſiccitatem. Generatur enim ab intenſo frigore omnino conſumente calidum, ideo rigeſcit ſecundum tactum. Quare autem partes ſuæ ſint raræ & non cohæreant ſicut partes niuis, dicemus cùm loquemur de proprietatibus niuis. Quartò differunt effectu, quoniam purus ros viuificat vegetabilia, vt patet in æſtate quando in mane ex nocturno rore viréſcunt, quæ ex calore diei videbantur exſiccata & combuſta: & huius ratio eſt, quoniam ros eſt temperatè calidus & humidus, & hæc bene contemperata ſunt cauſa vitæ, vt patet in libr. de cauſa mortis & vitæ. pruina autem eſt mortificatiua vegetabilium, vt patet ad ſenſum,

quon

quoniam est omnino frigida & tendit ad siccitatē, & hæc duo sunt causa mortis, vt patet in eodē libro. Notāter autem dixi rorem purum esse viuificatiuum, quoniam si rori admiscetur siccū terrestre & conuertat in mel, aut manna, tunc erit mortificatiuus vegetabilium super quæ cadit. Et exemplificauimus de manna adurente folia super quæ cadit. Hæc de pruina dicta sunt.

CAP. III. De Nube, & Pluuia, & Nebula.

IN tertio cap. agendum est principaliter ad pluuia. verū quia non generat sine nube, prius de nube agendū est. cū enim sint quinque species impressionum humidarum, scilicet ros, pruina, pluuia, nix, grando, duæ primæ generā tur sine nube, quoniam sub sereno tēpore, vt diximus. Tres sequentes non fiunt sine nube, vt patet, & ideo prius agemus de nube, secundò de pluuia. tertiò de nebula.

Circa nubem dico secundum Philosophum ꝙ est vapor humidus crassus eleuatus vsque ad mediā aeris regionem ex frigiditate intensa eiusdē regionis condensatus, nondū in aquā conuersus. Pro notitia huius diffinitionis aduerte ꝙ dicit primò vapor humidus. hic enim est materia omniū impressionū humidarum, & dicit crassus ad differentiam vaporis humidi subtilis, quem diximus conuerti in rorem & pruinam. nunquam autem in nubem propter raritatē & subtilitatē suam. Dicit eleuatus ad mediam regionem, quoniam si ad supremam eleuaretur cùm sit excessiuè calida ex propinquitate ad sphæram ignis non conuerteret in nubem, sed in aerem. similiter si eleuaretur solùm vsque ad infimam regionem non conuerteretur in nubem, quoniā infima regio aliquando est temperatè calida & frigida existēte sole in signis æquinoctialibus, & tunc non potest cōuerti in nubē, quoniam ex temperata caliditate & frigiditate vapor conuertit in rorem & non in aliam impressionem, vt diximus suprà. Aliquādo est excessiuè calida, sole existēte in signis ęstiualibus, & tūc vapor humidus in hac infima regione nō conuertit in aliquam impressionem, sed in aerem. Aliquando est excessiuè frigida sole existēte in signis hyemalibus, & tunc si vapor humidus eleuatur ad infimā regionem & illic permaneat, erit subtilis, & conuertet in pruinā. Dicitur condensatus qñ ad hoc ꝙ vapor huiusmodi conuertatur in nubē non debet congelari, sed condensari. Ex his patet ꝙ nō possunt generari nubes in suprema regione nec in infima, sed solùm in media eo ꝙ est semper in tensæ frigiditatis, quæ potens est condensare vaporem humidum. Dicitur nondum in aquam conuersus. Vnde nota quòd nubes cōparatur ad pluuiam sicut rara commixtio farinæ & aquæ ad panem, nondū enim habet formam panis, sed est in potentia proxima ad panē. Sic vapor humidus conuersus in nubem nondum est aqua pluuialis actu, sed est in potentia ꝓxima ad illam. vnde nubes potest dici aqua in fieri, sed nōdū in facto esse. Hęc de nube dicta sint.

Pro consideratione pluuiæ dicemus quinque.

Primò, de materia sua proxima.

Secundò, de efficiente proximo.

Tertiò, de loco generationis suæ.

Quartò, de proprietatibus suis quibus differt ab aliis impressionibus humidis.

Quintò, quæ sint signa futuræ pluuiæ.

Quantum ad primū dico secūdum Philosophū & communiter expositores materiam proximam ex qua generat pluuia esse nubem aquosam productam ex frigiditate mediæ regionis. vnde sicut lutum est proxima materia laterū dummodo indurescat, sic nubes est ꝓxima materia pluuiæ dummodo nubes resoluatur in aquam. Id enim dico quoniam in cap. seq. in quo erit consideratio de niue manifestabitur quòd non semper resoluitur in aquam, sed ex congelatione conuertitur in niuem.

Quantum ad secūdum dico cum Alber. quòd efficiens proximū pluuiæ est frigiditas mediæ regionis vehemēter impulsa in nubē à circūstāte caliditate diffusa in toto aere in quo generata est nubes. Pro cuius euidentia, aduerte ꝙ nubes nō conuertit in aquam nisi partes suę multū cōdensentur & cōprimantur: cōdensatio autē fit per frigiditatē. est enim sua proprietas sicut rarefactio est à caliditate. est ergo necesse vt frigiditas forti impetu ingrediatur nubē. talis aūt ingressus nō est à frigiditate naturaliter, sed qua si violenter, & ideo necesse est caliditatē esse circunstantē in toto aere. quæ à se depellēs frigiditatē, vt contrariū faciat eam ingredi nubem cū impetu, quæ ingressa cōprimit partes nubis, sicque conuertitur in aquam, & quoniā grauis est guttatim descendit, & quoniā ex frigiditate cōprimuntur partes nubis, ideo cū impetu descendit, & quāto maior fuerit compressio tanto impetuosior erit pluuia, & hac de causa in æstate descendit cum maiori impetu, quoniam in aere diffusa est maior caliditas, quæ forti impetu à se depellens frigiditatē facit eā ingredi ex magna violētia nubem, quam fortiter comprimēs resoluit in aquam, & ex forti compressione descendit aqua impetuosè, sicut quando cōprimitur pannus madefactus, ex vehemēti cōpressione extenditur aqua, & citò & abundanter. Quòd autē necesse sit esse caliditatem diffusam in aere pellentē à se frigiditatē signum hinc sumitur, quoniā si tempus sit intēsè frigidum rarò pluit, vt in media hyeme. tunc enim omnia cōstringūtur gelu. si autem debet generari pluuia necesse est aeris frigiditatem remitti, præcipuè per ventū australem qui est calidus & humidus, ideo generatiuus pluuiæ. vnde experiētia didicimus, ꝙ quando in hyeme australis vētus perseuerat, pluuiæ abundant & sunt nociuæ, quoniā ex frigiditate hyemali mortificant fructus & vegetabilia lōgè magis quàm niues, imò (vt dicemus in capite de niue) fouent & conseruant, & infrà rationem huius adducemus.

Quantū ad tertium, aduerte duplicem locū generationis pluuiæ, scilicet locum per se, & locum per accidens. locus per se est media regio aeris in sua medietate. quod dico quoniā in suprema parte mediæ regionis generat ros, vt diximus suprà. In infima autem parte eiusdem regionis non ordinariè generatur pluuia, quoniam calida est participatiuè eo ꝙ cōtiguat infimæ regioni quæ calida est reflexione radiorū solis & stellarū. medietas igitur mediæ regionis est locus pluuiæ ordinarius, quoniam ad ipsam propellit frigiditas à caliditate, quæ est in suprema parte mediæ regionis cū sit cōtigua supremę regioni feruēti ex propinquitate ad sphæram ignis, & à caliditate infimæ partis eiusdē mediæ regionis, quæ, vt diximus, calida in participatione ex contiguitate ad infimā regionē existentē calidā, ex reflexione radiorū solis, &c. Locus autē per accidēs est infima pars mediæ regionis contigua infimæ regioni. nam aliquando frigiditas quæ est in medietate mediæ regionis deprimitur ad infimā partē eiusdē regionis, & tunc ex cōpressione resoluitur nubes in aquā, & hæc præcipuè accidet in hyeme propter paruam caliditatē infimæ regionis. Tūc enim vltima pars mediæ regionis remanet intensè frigida, ideo pōt cōprimere partes nubis, & cōuertere in aquā. Quoniā autem sæpe fecimus mentionem de diuersis partibus trium regionū aeris, & præcipuè, de parte suprema & media & vltima mediæ regionis, ideo ad maiorem euidentiam describo inferius talem figuram.

Suprema pars supremæ regionis.
Media pars eiusdem.
Infima pars eiusdem.
Suprema pars mediæ regionis.
Media pars eiusdem.
Infima pars eiusdem.
Suprema pars infimæ regionis.
Media pars eiusdem.
Infima pars eiusdem.

Quantū ad quartum inuestigandæ sunt proprietates, quibus differt pluuia ab aliis impressionibus humidis, & dico ꝙ manifestiores sunt istæ. Primò, frequentius, & diutius pluit. nam omni tempore anni generatur pluuia, non autē ros, nec pruina, neque nix, neque grādo. Et ratio hui' est, quia vapor humidus ex quo pluuia generatur inter omnes vapores humidos facilius eleuat virtute solis & condensatur in nubem, quæ cōpressa à frigiditate, vt diximus suprà, resoluitur in aquam.

Item diutius pluit. Videmus enim pluuiam continuari per multos dies & omni hora. Aliquando etiam per mensem. non sic autem continuantur aliæ impressiones humidæ. & ratio huius est, quoniam vapor prius eleuatus nutritur & consumitur in media regione à vapore subsequenter eleuato. nam pluuia præcedēs est materia pluuiæ sequētis, quoniam ex præcedenti pluuia madescit terra, quæ calefacta radiis solis euaporat, & iterū eleuat vapor humid', q cōdēsatus in nubē resoluitur in aq̄ & descēdit, & sic quasi per gnationē circulare pluribus diebus continuat pluuia.

Secundò, guttatim descēdit, & oēs guttæ sunt rotūdæ, aliquand

aliquando minutæ & frequentes,aliquando magnæ & raræ.Quòd guttatim descendat causa est vehemens cõpressio nubis facta per frigiditatem impulsam in nubẽ eo modo quo suprà diximus, & ex hac forti compressione guttæ descendunt aliquando quidẽ contiguè, aliquando consequenter se habentes.

Quòd sint rotundæ causa est earum inclinatio ad locũ deorsum sibi naturalem.cùm enim sint graues contendunt quã citius descendere,ideo rotundantur vt citius propinquent loco suo,sicut partes terræ se cõprimunt circa centrum,vt quantum possunt propinquent centro, & ideo terra efficitur figuræ rotũdę,vt diximus in libro de cęlo,&c.

Quòd guttæ sint aliquando magnæ,aliquando minutę, siue rarę,siue frequentes causa est diuersa caliditas existẽs in nube antequam conuertatur in aquam.nam quando nubes est multum calida rarior est,& quoniã rarior,ideo frigiditas impulsa à caliditate aeris circunstantis ingreditur nubem magis liberè,faciliusq́ue eam penetrat,& ex consequenti magis eam comprimit & resoluit in aquam secundum maiores guttas. Huius signum habemus in æstate, in qua vt in pluribus pluuiæ sunt impetuosiores,& guttæ maiores,quoniam tunc nubes sunt calidiores,& fit in eis maior compressio,vt dicemus loquentes de grandine.

Quando autem nubes est remissè calida,nõ est adeo rara, nec frigiditas ingrediens ita facilè penetrat partes nubis,& ideo paulatim ac fine magno impetu comprimit nubem,& lentè conuertitur in aquam, fiuntq́ue pluuiæ minutæ & suaues, & proficientes vegetabilibus, & guttæ sunt paruæ & frequentes,& id vt in pluribus accidit in vere & in hyeme, nubes enim sunt remissè calidæ ex elongatione solis à nobis.

Tertiò,aliquando cum pluuia generantur quædam animalia aquatica,vt ranunculæ, & pisciculi. & id accidit in æstate quando pluit post diuturnam siccitatem. Videmus enim in via ranunculas copiosas saltantes post pluuiam.& ratio quidem huius est secundum Alber.in secũdo libro in tract.1.in capite 21.quia caliditas nubis quæ in tẽpore æstiuo est valde intensa incipit euaporare ingrediente frigiditate simul cum euaporatione caliditatis egreditur ex nube humidũ subtile,quod in se habet aliquid de subtili sicco terrestri bene commixto, ex qua bona commixtione fit humidum viscosum.Cùm autem viscosum trahitur ad aerem durescit,& vertit se in quandam pellẽ,in qua continuè pulsans calidum inclusum & euaporatum à nube efficit spiritum vitalẽ,cui additur virtute stellarũ anima sensitiua, & tunc fit animal.signũ aũt q́ ex æstiua pluuia generẽtur huiusmodi animalia sumitur ex hoc:Si aqua pluuiæ æstiuę custodiatur in vase per plures dies generat quosdam vermiculos,qui videntur vt pisciculi per aquam discurrere,&cũ diu aqua in vase steterit & subtile terrestre ei admixtum resederit in fundo vasis fit aqua subtilior & simplicior, adeo q́ vermiculi illi non possunt ex ea nutriri, & tunc ad fundum descendunt moriẽtes,qua igitur ratione huiusmodi animalia generantur ex aqua pluuiali reseruata in vase, eadem ratione generari possunt dum pluit,mediante ficco terrestri subtili, & humido subtili adinuicem bene commixtis, vt exposuimus. Hæc sufficiant de proprietatibus pluuiæ magis manifestis.

Quantum ad quintum aduerte,q́ signa manifestiora futuræ pluuiæ sunt octo.

Pluuiæ signa. Primum est pallor in sole vel luna,Causatur enim huiusmodi pallor in sole vel luna ex reuerberatione radiorum solis vel lunæ ad nubẽ aquosam,quæ si comprimatur à frigiditate,eo modo quo suprà diximus, de facili cõuertitur in aquam.per oppositum,rubedo solis vel lunæ signat serenitatem.Causatur enim ex reuerberatione radiorum ad vaporem combustum,quod quidem est signum futuræ siccitatis,vt diximus agentes de impressionibus ignitis.

Secundum est,quando sol apparet maior solito in ortu suo.nam talis maioritas in apparentia causatur ex vapore humido crasso qui mediat inter solem & oculum nostrum, sicut patet de denario stãte in fundo aquæ qui videtur maior quàm sit ex densitate aquæ mediantis inter denarium & visum nostrum.Huius autem causam pertractabimus in tractatu de sphæra ad mẽtem prospectiui. vapor igitur in mane medians inter solem & oculum nostrum, quia densus & aqueus est,ideo si ascendit ad mediam regionem aeris conuertetur in pluuiam deducto impedimento.

Tertium est,calidum si perseuerat & incrassatur,nam si gnum est q́ vigoratur virtus eleuatiua vaporis humidi,qui est materia pluuię,& præcipuè,ascendẽte caligine in altũ. Tendit.n.ad mediam regionem,& ex frigiditate condẽsatur in nubẽ,quæ si cõprimitur,conuertitur in pluuiã.p oppositũ aũt qñ subtiliatur signum est serenitatis.Designat.n. vaporem humidũ consumi radiis solis.similiter si descẽdit per guttulas signũ est serenitatis.signat.n.q́ recedit à loco pluuiæ versus infimã regionem, & ibi paulatim cõsumitur.

Quartum est, magna humectatio lapidum & parietum. signum est.n.q́ eleuantur multi vapores humidi,qui ex multitudine non possunt citò ascendere,& incrassati ex frigiditate lapidum humectant eos.

Quintum est,stridor olei in lucerna vel lampade ardente.nam tunc signum est multos vapores humidos eleuari, quia adhærentes oleo vel aeri circunstanti causant huiusmodi stridorem,sicut accidit dum oleo admiscetur aqua.

Sextum est, cantus frequentatus ranarum.nam tempus humectatiuũ conuenit earũ complexioni,cùm sint animalia aquatica, & ideo naturali instinctu cantant præsentientes tempus sibi conueniens, præcipuè in æstate post longã siccitatẽ.similiter infestus morsus pulicum &muscarum idẽ signat,quoniam propter humiditatẽ desuper attractam ex qua generatur pluuia huiusmodi animalia desiccantur, & tunc ex vehementiori morsu quærunt sugere sanguinẽ, vt restauratiuũ substantiæ suæ exiccatæ. Item frequentes cantus galli & hora insolita signãt pluuiã,quoniã ex multitudine vaporum humidorum,qui tunc eleuantur,irrigatur quodammodo & refrigeratur calida galli complexio.

Septimũ est,quando boues & vaccæ comedentes in pascuis tenent caput eleuatum:aut quærunt cum festinatione domum reuerti.nam cùm earũ actiones sint ab intelligentia non errante inclinantur naturali instinctu ad cognoscendum sibi nociua,sicut sunt impetuosę pluuię,& grãdo.

Octauũ est,nimia auiditas ouium comedentium in pascuis,nam cũ natura non deficiat in necessariis, dedit brutis naturalẽ instinctũ loco intellect' quo cognoscũt nocumentũ sibi de ꝓximo imminẽs ꝓhibitiuũ ne nutriant,sicut est pluuia:& iõ id ꝓsentiẽtes magis &auidi' cibũ capiunt.

Prædictis signis addo aliud satis famosum,&est tale,Si super solẽ orientẽ apparet nubes nigra & longa sicut turris,& in breui dispareat,signum est futuræ pluuiæ de proximo:sed si nubes prædicta diu sic permaneat,signat serenitatem,& rarò cõtingit oppositũ.& hoc signum magis probatur experientia,quàm ratione. Hæc de pluuia dicta sint.

De caligine,quæ & nebula dicitur.

QVantum ad naturam caliginis notandum secũdum Arist.in 1.lib.Meteo.cap. 4.q́ est reliquiæ nubium resolutarũ in aquã.Ad cuius euidentiam aduerteq́ in vapore aquoso sunt partes crassæ & subtiles:Crassæ quidẽ facilius cõdensantur & conuertuntur in aquã. Subtiles verò nõ facilè cõuertuntur in aquã,sed ex frigiditate noctis aliquantulum cõdensantur & vertuntur in caliginẽ velut in fumũ.Et quidẽ q́ nebula fiat ex partib.subtilioribus vaporis pluuiosi:hoc est signũ q́ in modica hora ascendente sole super horizontem rarificatur radiis solis &dissoluit & conuertit in aerẽ, qđ vtique nõ posset tã citò fieri si cõstaret ex partib.crassiorib.eiusdẽ vaporis.Et hæc est rõ quare secundum Philosophum est signum futuræ serenitatis.signat enim partes crassas pluuiosi vaporis fuisse conuersas in aquã,& remansisse tantùm partes subtiles quæ in nebulam aliquantisper condensatæ facilè ex radiis solis conuertuntur in aerem,& sic sequitur aerẽ esse exoneratum vaporibus pluuiosis, ad cuius exonerationẽ sequitur serenitas, vnde dicit Philosophus q́ caligo est velut nubes sterilis, q́ s.non conuertitur in aquam:sed resoluitur in aerem ex sua subtilitate,bene ergo dixit Philosophus q́ est reliquiæ nubium quæ sunt in aquam resolutæ,quia, i. postquam nubes constantes ex partibus crasioribus condensatæ sunt &cõuersæ in aquã partes subtiliores derelictæ & non conuertibiles in aquam adinuicem vniuntur & causant nebulam.

Aduerte tamen q́ caligini ad terram repercussæ admiscentur quædam partes crassæ vaporis humidi,&tunc crassæ separari possunt à subtilioribus ita q́ conuertuntur in guttas aqueas ex frigiditate diffusæ in aere,& sic aliquando caligo guttatim descendit.Subtiles autẽ partes per radios solis conuertũtur in aerẽ,ideo diximus suprà,nebulã guttatim descendentẽ signare serenitatẽ.Si aũt partes crassæ & subtiles simul ascendunt signant pluuiã, quoniã peruenientes ad mediã regionem partes crassæ condensantur

in nu

in nubem quæ conuertitur in aquam ex frigiditate cõprimente nubem, vt ſuprà diximus. Hęc de caligine dicta ſint. Et hîc terminatur conſideratio de pluuia.

CAP. IIII. De Niue.

IN quarto capite agendum eſt de niue, de qua conſidera bimus quatuor.

Primò, quæ ſit ſua materia proxima.

Secundò, quod eſt efficiens ſuum proximum.

Tertiò, in quo loco & quo tempore generatur.

Quartò, quæ ſint proprietates ſuæ, quibus ab aliis impreſsionibus humidis diſtinguitur.

Quantum ad primum dico materiam ſuam proximã eſſe nubem multum calidam. Vnde aduerte, q̃ licet aqua pluuialis & nix & grando generentur ex nube, tamen eſt in alia diſpoſitione nubes dum cõuertitur in aquam, quia eſt frigida. Expellitur enim calidum à frigiditate aeris ingrediente nubem: vt diximus in capite de pluuia. Nubes verò, quæ reſoluitur in niuem, eſt excellenter calida. & cauſa eſt hæc, quando ſol radiis ſuis calefacit terram & aquam, eleuat vaporem humidum, in quo eſt calor cauſatus ex radiis ſolis, ſicut actione ignis ſub lebete vel ſub olla eleuatur fumus calidus. hic vapor humidus & calidus ſecũ trahit multum de aere, & ſic aſcendens calidus ad mediam regionem condenſatur in nubẽ, quæ q̃m conficitur ex vapore humido calido, ideo eſt calida & excellẽter ex ſubſtantia aeris ſecũ tracta. ex hac igitur nube ſic diſpoſita generatur nix, nubes verò dum reſoluitur in grandinem eſt calidiſsima, vt dicemus agentes de grandine.

Quantum ad ſecundum dico q̃ efficiens proximum eſt frigiditas excellens nõ impulſa nec reducta ad locum, ſed ſparſa per aerem. Vnde aduerte q̃ aliam diſpoſitionem habet nubes niuoſa. nam pluuioſa eſt obſcura & magis condenſata & retracta ad vnum locum in aere, nubes verò niuoſa cùm habeat multum de aere admixtum eſt clara & quaſi alba & per aerem ſparſa. q̃n igitur frigiditas impelli tur in nubem condenſatam & retractam ad vnum locum conuertit ipſam in pluuialem aquam. q̃n verò inuenit nubẽ ſparſam, & frigiditas expellens ſparſa in aere inuenitur nubem diuaricando & quaſi diſcriminando particulas eius, præoccupanſq̃ ne conuertatur in aquam congelat partes eius, quæ ſic congelatæ dicuntur nix, quæ deſcendit ad modum lanæ mollis. Cauſam autem quare ſit mollis dicemus infrà cũ aſſignabimus, ꝓprietates niuis. Patet igitur ex his proximum efficiens niuis eſſe frigiditatem excellentem ſparſam per aerem præoccupantem partes nubis antequam conuertatur in aquam.

Quantum ad tertium, dico primò quo ad locum niuem generari in media regione aeris quæ ſemper eſt intensè frigida, vt declarauimus in 1. tract. Sed aduerte de efficiente proximo eius q̃ excellens frigiditas mediæ regionis non generat niuem niſi ſit per aerem ſparſa. Si enim congregata in vno loco ingreditur nubem, reſoluit ipſam in pluuialem aquam & non in niuem. Dico ſecundò quo ad tempus niuem generari præcipuè in hyeme, & in principio veris, tunc enim frigiditas eſt ſparſa per aerem & in media & in infima regione ex diſtantia ſolis à capite noſtro, cùm tunc decurrat auſtralia ſigna. Aduerte tamen q̃ in aliquibus locis, vt in montibus altis verſus Aquilonem omni tempore poſſunt generari niues, eo q̃ ex vento aquilonari aer illic eſt aſſiduè & intensè frigidus, & ſol reſpicit loca illa radiis obliquis, propter quod eſt illic quaſi perpetuum hyemale tempus, & niues non deficiunt, vt in montibus Germaniæ, & in montibus Rhodopeis. per oppoſitum autem regio afflata auſtrali vento, vt meridionalis, rarò, vel nunquam habet niues. Auſter. n. vt dicemus, calidus & humidus eſt, ideo prohibet excellens frigus generatiuum niuis in aere diffundi. Hinc videmus loca maritima ſubiecta Auſtro non generare niues vel modicas, vt Genua, & Roma, & Neapolis.

Quantum ad quartum, aduerte proprietates niuis principaliores eſſe quatuor.

Prima eſt, nix eſt alba, lata & mollis, licet enim inquantum alba conueniat cum pruina & grandine, differt tamen inquantum lata & mollis. nam pruina ad tactum riget, & grando eſt dura. cauſa ſuę albedinis eſt hęc, Nix generatur (vt diximus) ex nube ſparſa & rara, quæ vt ſic eſt diaphana. diaphanum autem eſt diſpoſitum ad lucem, nam ex ſecundo de Anima, eſt receptiuum luminis. ſi autem terminatur eſt receptiuũ coloris, eſt. n. color actus diaphani terminati, ſi vt terminatur eſt receptiuus coloris, præcipuè eſt illius qui magis habet de luce. hic autem eſt albedo vt pertractatũ eſt in ſecundo de Anima, & in libro de ſenſu & ſenſato. quia igitur nubes niuoſa diaphana eſt & condenſatur per frigiditatẽ excellentẽ ſparſam in aere (vt diximus) dũ conuertitur in niuẽ ex tali condẽſatione recipit colorẽ magis participantẽ de luce, ſ. albedinẽ. Quòd aũt diaphanum ſi condenſaſ ex ſui natura recipiat albedinẽ, patet in aqua quæ cũ ſit diaphana ſi cõgelaſ glacies eſt alba: niſi alio colore ex admixtione extranei fuerit prius colorata, vt ſi ei admiſceaſ croc⁹ vl̃ ſanguis, &c. Eadẽ rõne pruina eſt alba, q̃m vapor humid⁹ ſubtilis ex quo gñaſ eſt diaphan⁹. diaphanũ aũt purũ dũ terminaſ ꝓ cõdenſationẽ efficitur album.

Cauſa propter quam nix deſcendit lata, vt particulæ bõbycis eſt hæc, frigiditas intenſa præoccupans partes nubis niuoſæ vt conuertatur in pluuialem aquam congelat eas ſucceſsiuè, quia non ſubitò expellit calidũ à nube, ſed paulatim, vt dicemus, ſecundùm igitur quod congelantur particulæ nubis ſic deſcendũt, cùm ſint graues, ideo velut lana ſparſa deſcendunt. Et aduerte q̃ dum incipiunt deſcẽdere, ſunt valde latæ, ſed in ipſo deſcenſu diuiduntur ex vento flante, aut ex caliditate infimæ regionis, aut alia diſpoſitione aeris.

Cauſa propter quã nix deſcendit mollis eſt hæc, Calidũ aereum incluſum in nube niuoſa non totum ſimul expellitur à frigiditate per aerem ſparſa, ſed ſecundum quod frigiditas ingreditur ſucceſsiuè partes nubis, ſic ſucceſsiuè egreditur calidum, & ideo prohibet partes nubis dum conuertuntur in niuẽ omnino rigeſcere, ſed relinquuntur molles, vt aliqd calidi habẽtes admixtũ. Per oppoſitũ partes pruinæ rigeſcũt, q̃m frigiditas acuta ſparſa in infima regione aeris in qua gñatur pruina, præoccupat ingrediens penetrans totũ ſimul vaporẽ, humidũ ſubtilem & paucũ ex quo gñaſ pruina, vt diximus ſuprà, & totũ calidũ incluſum in prædicto vapore, ñ ſucceſsiuè, ſed ſimul totũ expellit, quo expulſo particulæ dicti vaporis vehemẽter congelãtur, & rigeſcunt, eo q̃ nihil calidi remanſit in dicto vapore. Hæc igitur eſt cauſa quare nix eſt mollis, & pruina eſt rigida.

Et quidẽ q̃ in gñatione niuis non ſimul totũ calidũ aereum, ſed paulatim expellaſ à nube niuoſa, ſumitur ſignum ex experiẽtia, q̃m q̃ gñatur nix paulò anteq̃ deſcẽdat ſentimus aerẽ remittere excellẽtẽ frigiditatẽ ſuã. & huius cauſa eſt, qa calidũ ĩcluſum ĩ nube niuoſa ĩcipit expelli paulatim extra nubẽ cũ aere ĩcluſo ĩ nube, & huiuſmodi calidũ diſpergitur per aerẽ, ſicut q̃n aperitur os clibani calefacti, & calor exiens reſpergitur per totũ aerẽ circunſtantẽ per partẽ poſt partẽ. Hæc de prima niuis ꝓprietate dicta ſint.

Secunda eſt, ex niue ſorti, ſiue congelata generãtur lapides pretioſi, vt cryſtallus & beryllus. Cauſa huius eſt hęc, licet quando nix deſcendit ſit mollis eo q̃ non totaliter eſt expulſum ab ea calidũ, tamen ſi diu ſtat ſuper terrã quæ in intenſo frigore hyemali dureſcit, & conſtringitur in glaciem, & ſi in tantum multiplicatur frigiditas continuata q̃ non liquefiat radiis ſolis, omnino aufertur ab ea calidũ & verſa in duriſſimam glaciem efficitur lapis cryſtalli, vel beryllus. Et quidem berylli tãta eſt durities q̃ potius igne conſumitur quàm liquefiat, nec dolari, nec limari poteſt, & percuſſus malleo ignem emittit. Frigiditas autem ſua ſumma eſt, exhalato omni calido à niue antiquata ſub glacie. huiuſmodi lapides generantur in montibus aquilonaribus altiſſimis in quibus perpetuæ ſunt niues ex frigiditate loci.

Tertia eſt, nix conſeruat & nutrit vegetabilia, nam in niue ſunt quædam partes, quæ dũ nix diſſoluitur, impinguãt terrã, & tẽdũt in nutrimentũ vegetabilũ. Itẽ in niue eſt aliquod calidũ. hac. n. ratione eſt mollis, & illud calidũ fouet vegetabilia, inde videmus herbas ſub niue vireſcere imò & augeri. Aduerte tñ q̃ ſi longo tẽpore nix ſteterit ſuper terram. & intenſa frigiditate cõgeletur, conſumitur totũ calidum exiſtens in niue, & ſic remanens intensè frigida mortificat vegetabilia: ſicut. n. calidum viuificat, ſic frigidum mortificat. vnde vulgò fertur niuem in ſui principio eſſe matrem ſegetum, ſed proceſſu temporis effici nouercam.

Quarta eſt, ſi ex niue lauantur manus non purificantur, ſed potius ſordeſcunt, & huius cauſa eſt, quoniam in niue ſunt aliquæ partes terreſtres, quę ſecundũ ſe ſordeſcunt id quod tangunt. Et quidẽ q̃ huiuſmodi partes ſint in niue ſignum ſumitur ex hoc, videmus q̃ dum nix liquefit aliquantulum denigratur in ſuperficie, quoniam partes aqueæ ſubtiliores ſubtus defluunt, partes verò terreſtres craſsiores deſuper

Manus ſi ex niue abluantur ſordeſcunt.

deſuper remanent. Hæc de niue dixerimus. Alia ſolent aſſignari accidentia niuis, ſed prædicta ſunt magis manifeſta.

CAP. V. De Grandine.

IN 5.c. agendum eſt de grandine, & granedula, ſed primò de grandine, de qua dicemus quinque.

Primò ex qua materia proxima generetur.

Secundò ex quo efficiente proximo.

Tertiò in quo loco, & quo tempore.

Quartò cuius figuræ ſit. Quintò quæ ſint eius proprietates, vt diſtinguitur ab aliis impreſſionibus humidis.

Quantum ad 1. dico cum Albert. in 2. lib. tract. 1. c. 26. materiam proximã grãdinis eſſe nubẽ aquoſam calidiſſimã & feruentẽ conſtantẽ ex vapore humido calidiſſimo, ſicut fumus ebulliens, q̃ eleuatur ex aqua, & terra actione Solis in tpe calido, ſiue æſtiuo. Quæ quidẽ nubes generatur in media aeris regione. Sed aduerte q̃ nõ dicit calidiſſima quaſi tenaciter, retinens caloré, ſicut ferrum ignitum ex ſua duritie, & denſitate, ſed dicitur calidiſſima, quia ex ſua varietate de facili recipit intenſum calorem, & de facili deperdit, ſicut aqua & quodlibet humidũ rarum de facili feruet propinquitate ignis, & de facili frigeſcit ꝓpinquitate frigidi. Hæc igitur nubes, ſic diſpoſita dicitur eſſe ꝓxima materia grandinis, & debemus eam imaginari, ſicut amplum vas aquæ feruentis, & ſic ſiſtere imaginationem: deinde imaginamur q̃ hæc nubes aquoſa calidiſſima cõgelatur, & conuertitur in grandinem, ſicut tpe hyemalis vas amplum aquæ feruentis, ſi remoueatur ab igne, & relinquatur ſub dio fortius congelatur quàm vas aquæ frigidæ. Et cauſam huius aſſignabimus loquentes de proximo efficiente grandinis.

Quantum ad 2. dico non eſſe tatùm vnum efficiens proximum, ſed plura, quæ tamen ſimul concurrentia conſtituunt vnum efficiens. verùm quoniam dicemus huiuſmodi agentia generare grandinem per Antiperiſtaſim, ne procedamus per ignota declarandum eſt quid ſit, & quomodo duo contraria agentia fortius agunt per Antiperiſtaſim. Deinde declarabimus de generantibus grandinem quæ ſint, & quomodo per Antiperiſtaſim eam producunt.

Igitur ſic deſcribitur ad mentem Philoſophi. Antiperiſtaſis eſt actio vnius contrarij fortificata & intenſa ex propinquitate, & iuſta poſitione alterius contrarij circunſtantis. Ad huius euidentiam, aduerte q̃ vnum contrarium propinquans alteri naturaliter expellit ipſum, vel fugit, ne deſtruatur ab altero contrario: dum autem fugit ſuum cõtrarium quodammõ ſe vnit, & ſi erat ſparſum ad locum vnum ſe contrahit, & illic fortius operatur. virtus. n. vnita, & fortior eſt, & intenſius operatur. quod manifeſtatur triplici ſigno. Primò fontes & putei, & thermæ ĩ hyeme calidæ ſunt adeo q̃ fumant, quoniam calor diffuſus in ſuperficie terræ tempore æſtiuo ex frigiditate hyemali, & circunſtante in aere, & infrigidante ipſam terram, quærens diffugere frigiditatem ſibi proximam ſe contrahit in concauitatibus terræ, in quibus ſunt venæ fontium & puteorum, & vnitus in huiuſmodi concauitatibus calefacit aquas illic congregatas, quas vtique non calefaceret ſi diſperſus remaneret, quoniam diſperſa virtus debilius operatur.

Secundò, q̃m aquæ fontium, & puteorum in æſtate ſunt valde frigidæ & huius cauſa eſt, q̃m adueniente calore in infima aeris regione, & in ſuperficie terræ ex reuerberatione radiorum ſolis magis directa quæ fit tempore æſtatis, frigiditas quæ reſperſa erat in ſuperficie terræ in tpe hyemali fugiens calorem æſtiuum ſibi propinquantem ſe contrahit in concauitatibus terræ, in quibus inueniens aquas fontium & puteorum illic cõgregatas multum infrigidat.

Tertium ſignum ſumitur ab inteſtinis animalium quæ in hyeme calidiora ſunt, eo q̃ frigiditas aeris ingrediens per poros corporis pellit calorem ad intra, qui vnitus in inteſtinis magis vigoratur, & fortificatur, & propterea in hyeme fit maior & citior nutrimenti digeſtio, vt patet per experientiam. Hæc autem omnia perueniunt ex antiperiſtaſi, quia ſcilicet, ex propinquitate vnius contrarij alterum ſe retrahit, & vnitum in loco illo fortius agit.

Si autem quæras ſignum quomodo vnum contrarium ſemper fugit alterum, ne ab eo corrumpatur. Aduerte ex his, ſi aqua aut vinum cadit ſuper pannum exiccatum, conuertitur in guttulas rotundas fugiens ſiccitatem panni, vt ſibi contrariam, cùm ſint naturæ humidæ. Si autem pannus ſit madefactus, & cadat humidum ſuper eum ſtatim ſpargitur & fluit, quoniam in panno inuenit humiditatem ſibi conformem. Item fumus exiens à lignis dum comburuntur exiſtente oſtio aperto, per quod aer frigidus ſubintrat, ſtatim mouetur ad partem oppoſitam, quoniam refugit aeris frigiditatem vt ſibi contrariam: quoniam fumus eſt calidus. Plura alia ſigna adduci poſſent, ſed hæc ſufficiant. Patet igitur quid ſit Antiperiſtaſis, & quomodo propter ipſam duo agentia contraria fortius operantur.

His declaratis videndũ eſt quod eſt proximum generãs grandinem, & qũo generatur. Dico igitur de mente Philoſophi & Albert. tria agentia ad eius generationem concurrere. Primum eſt caliditas æſtiua reſperſa in aerem: præcipuè circa principium autumni, in quo frequentius generatur grando, vt dicemus. Secundum eſt frigiditas quæ prius exiſtens in aere, & fugiens caliditatem reſperſum in aere ſe contrahit ad determinatũ locũ in quo generatæ ſunt nubes. Tertium eſt caliditas exiſtens in nube generata ex calidiſſimo vapore humido quaſi feruẽti, vt diximus. Hæc tria agentia ſic generant grandinẽ. Calor reſperſus in aere expellit frigiditatem, vt ſibi contrariam ad vnum locum, quę fugiens caliditatẽ vnita ingreditur nubem magno impetu, & ibi per antiperiſtaſim non ſolùm infrigidat nubem calidam aquoſam, ſed & aquam congelat forti glacie, & hæc glacies in qua cõuerſa eſt nubes aquoſa dr̃ grando. Caliditas aũt quę erat in nube, & expellitur ad ingreſſum frigiditas, ſolùm per accidens concurrit ad generationem grandinis. nam nil aliud agit niſi quod rarificat nubem. Proprium eſt. n. calidi rarefacere. dum aũt rarificat nubem frigiditas magis penetrat partes nubis. Facilius. n. penetratur rarum q̃ denſum. Ex hoc aũt q̃ frigiditas magis penetrat partes nubis aquoſæ fortius eas congelat, & conuertit in grandinem, & inde eſt quod aliqñ deſcendit grando ſine pluuia, quod vtique ſignum eſt ſummæ caliditatis rarificantis nubem, & liberi ingreſſus vnitæ frigiditatis conſtringẽtis totam nubem in glaciem. Qñ aũt grando deſcendit cum pluuia, ſignũ eſt q̃ vnita frigiditas non habet liberũ ingreſſum ad partes nubis, ita q̃d poſſit eas oĩno congelare, & id contingit rõne debilioris Antiperiſtaſis quæ eſt inter calorem reſperſum in aere, & frigiditatem expulſam ad locũ vnũ. Si aũt quæras ſignum qũo caliditas intrinſeca nubi eſt cauſa per accidens cõgelationis in nube, hinc ſume, ſi tpe hyemali exiſtente intenſa frigiditate in aere & potẽte fortiter aquam cõgelare, ſumatur vas aquę & calefiat vſque ad feruorẽ, deinde ſic feruida extrahatur ab igne & effundatur in terrã ſub diuo: videbis eam cõgelari fortiſſimo, & quaſi infrangibili gelu. Si aũt effundatur aqua frigida congelabitur quidẽ, ſed non tanta duritie, & cauſa eſt hæc. Caliditas exiſtẽs in aqua feruida rarefacit eam, quam ſic rarefactam frigiditas aeris intenſa liberè penetrat, & magis q̃ aquam frigidam, eo q̃ minus rara eſt, q̃m ex frigiditate partes ſuæ magis cohærent, & ideo aqua calida ex ſua raritate magis patitur à frigiditate ingrediente, & per accidens fortius congelatur. Patet igitur quomodo caliditas intrinſeca rei congelabili eſt cauſa per accidẽs intenſioris cõgelationis.

Quando igitur quæritur quod eſt efficiens proximum grandinis, reſpondendũ eſt q̃ ſunt hęc tria ſimul cõcurrentia, ex quibus fit vnum ſufficiens generans, ſ. calor æſtiuus diſperſus in aere, frigiditas intenſa in media regione, quæ diffugiens calorem ſibi contrarium ſe contrahit, & vnit ad locum vnũ in quo generata eſt nubes calida aquoſa, intenſus calor intrinſecus nubi aquoſæ velut aquæ feruenti, qui rarefaciens nubem præbet eam patulam & penetrabilem frigiditati, quæ vnita ingrediens fortius agit infrigidãdo, & congelando partes nubis, quæ congelatio eſt conuerſio nubis in grandinem. Hoc igitur modo generatur grando.

Quantum ad tertium, ſcilicet, in quo loco, & quo tempore præcipuè generatur. Quo ad locum dico cum Alber. in 2. lib. tract. 1. c. 24. quòd in duabus aeris regionibus generatur, ſcilicet, in media, & in infima. In media quidem, quoniam illic regulariter generantur nubes aquoſæ, & eſt locus per ſe generationis grandinis, quoniam media regio ex ſua frigiditate eſt proprius locus (vt diximus ſuprà) in quo generantur nubes, quæ ſecundum diuerſam diſpoſitionem conuertuntur, aliquando in pluuiam, aliquando in niuem, aliquando in grandinem, aliquando reſoluuntur in aerem, vt patet in capitulo de pluuia. In infima autem regione, aliquando generatur, ſed per accidens, & raro, & id contingit in æſtate quando aqua guttatim ex nube deſcendit, & frigiditas reſperſa in aere ex radiorum reflectione vnitur, & tunc ſi guttæ aqueæ deſcendant per illam aeris

partem in qua eſt frigiditas contracta & vnita, congelantur & vertuntur in grandiné ex frigiditate vnita per quam tranſeunt. Dixi autem hoc eſſe per accidens. Accidit enim & rarò ꝙ in infima regione tempore æſtiuo, vel in principio autumni tanta ſit aeris frigiditas ꝙ ſit ſufficiens ad huiuſmodi congelationem, quando pluit in tempore æſtiuo. Et quoniam quæ conſiderantur in ſcientia ſunt per ſe, & non per accidens, ideo philoſophus in 1. lib. c. 4. fecit mentionem ſolùm de loco per ſe: qui eſt media aeris regio. vnde inquit, Grando fit in nubibus longinquis à terra, id eſt, altis, quia, ſcilicet, ſunt in media regione.

Quo ad tempus: dico de mente Philoſophi in lib. 1. c. 4. ꝙ plerunque fit in Vere, & in Autumno, ſed frequentius in Autumno, in hyeme nunquam, in æſtate raro.

Ratio, quare non fit in hyeme eſt hæc, qm̃ tunc ſol non adeo calefacit terram, vt eleuetur ex ea humidus vapor calidiſſimus, ex quo dicimus generari calidiſſimam nubem, quæ eſt proxima materia grandinis. Et dato caſu ꝙ huiuſmodi vapor eleuaretur, deficit tamen frigiditas ad vnum locum cõgregata. nam tpe hyemali eſt reſperſa per totum aerem, nec eſt tanta caliditas in aere ex diſtantia ſolis à capite noſtro, quæ poſſit pellere totam frigiditatẽ ad locum vnum, quæ tota ſimul ingrediens nubem impetuosè conuertat eam in grandinem. Cùm igitur hæc omnia concurrant ad generationem grandinis, vt diximus ꝛ. ideo in hyeme non generatur, ſed potius ex frigiditate reſperſa in aere generatur nix, vt diximus in c. de niue.

Ratio, quare rarò fit in æſtate, non eſt quia non ſit caliditas reſperſa in aere potens pellere frigiditatem ad locum vnum. hæc nanque adeſt, ſed deficit alia, quia, ſ. in æſtate ſol non eleuat multum vaporem, humidum, calidum ex terra qui conuertatur in nubem calidiſſimam, imò ſi eleuat cito conſumit eum antequam ad mediam regionem perueniat, & ideo in media æſtate rarò pluit, & grandinat. eleuat autem ex terra deſiccata, & ſupercalefacta vaporem ſiccum calidum terreſtrem, ex quo generantur impreſſiones ſiccæ ignitæ, de quibus locuti ſumus in 2. tract. propterea in æſtate generantur ſtellæ comatæ, & ignes in aere.

Ratio, propter quam generatur frequenter in Vere & in Autumno eſt hęc. Exiſtens ſol in ſignis æquinoctialibus, præcipuè in fine Tauri, & in principio Libræ ſufficienter calefacit terram, & ideo eleuat ex ea vaporem humidum calidum abundanter, qui aſcendit ad mediam regionẽ, & conuertitur in nubem calidiſſimam. Non enim eſt tantæ virtutis ſol in illis ſignis ꝙ poſſit huiuſmodi vaporem conſumere, vnde ſolemus dicere ſolem commouere humores in Vere & Autumno, ſed non conſumere. Item tanta caliditas eo tempore cauſatur in aere ꝙ ſufficiens eſt pellere ad locum vnum frigiditatem prius diſperſam, quæ ſi vnita ingrediatur calidiſſimam nubem, vt diximus ꝛ. congelat eam & in grandinem vertit.

Ratio, propter quam frequentius generatur in vere, præcipuè in fine Maij quàm in Autumno, eſt hæc. Sol vernalis inuenit terram valde humefactam in ſuperficie ex pluuiis hyemalibus & ex multa conuerſione aeris in aquã, & ideo tunc ex terra abundanter eleuat vaporem humidum calidum qui eſt materia grandinis dum conuertitur in nubem calidiſſimam. In autumno autem frigiditas eius temperata non poteſt ita humectare terram prius exiccatam calore æſtiuo ꝙ ex ea poſſit facilè eleuari vapor humidus calidus in tanta quantitate quanta eleuatur in tempore veris: ideo frequentius generatur grando in vere quàm in Autumno, aliquando tamen ſequitur oppoſitum ex particulari conſtellatione, & ſimiliter in æſtate.

Quantum ad 4. dico de mente Philoſophi, & ex experientia, ꝙ grandinis grana aliquando ſunt parua & rotunda, aliquando ſunt (vt ita loquar) grupuloſa. & ratio diuerſitatis eſt hæc. Diximus generari grandinem in duplici loco, ſ. in media regione, vbi ſunt nubes, quæ regio eſt plurimum remota à ſuperficie terræ, & tunc ſi grando illic generatur, grana ſunt parua & rotunda, licet. n. vt congelantur in nube, vel iuxta nubẽ eſſent magna, tamen in deſcenſu ſuo, quia altè generatur ſtant pro aliquo ſpatio tpis in aere, & dum deſcendunt per infimam regionem quæ tunc eſt calida liquantur in circuitu, & fiunt minora, & magis rotũda, q. calor aeris liquat angulos ſi quos habẽt, & tũc grando pertingit ad terram cum pluuia cauſata ex liquatione in infima regione. Quãdo aũt generatur in infima regione, licet per accidens, vt diximus ꝛ. deſcẽdit habens grana magna & non rotunda, & huius ratio eſt, quia generatur in aere infimo non multum diſtante à terra, non multum ſtat in aere, ex conſequenti non liquantur grana in circuitu, & ideo ea quantitate qua generata ſunt deſcendunt. cũ aũt generẽtur ex guttis magnis deſcẽdentib⁹, iõ grana ſunt magna. quare aũt nõ ſint rotunda, ſed grupuloſa, & aliqñ angularia, rõ eſt hęc, cũ guttæ ex nube deſcẽdunt ſucceſsiue accidit aliqñ guttã præcedentẽ iam congelatã eſſe & ſequẽs attingit eandẽ, & cõgelatur ſuper eam & apponitur illi, & iterũ alia ex alio latere attingit eandẽ, & ſimiliter cõgelatur ſuper eam, ficque augmẽtatur granũ appoſitione pluriũ guttarũ inſimul congelatarũ, & hac de cauſa amittit rotunditatẽ ſuam. Signũ huius habemus in hyeme quando guttæ deſcendentes ex tectis, ita ſe habent ꝙ vna congelatur ſuper aliam, & conſtituunt fruſtum glaciei oblongum grupuloſum, vt patet. Hæc de grandine dicta ſunt.

Quantum ad quintum, dico proprietates ſuas magis euidentes eſſe tres.

Prima, grando mortificat fructus non ſolum ex percuſſione, ſed ex frigiditate, eſt. n. intenſę frigiditatis: frigiditas autem intenſa eſt rei viuentis mortificatiua ex lib. de cauſa mortis, & vitæ. Aduerte tamen ꝙ eundem effectum habet pruina, & pluuia impetuoſa, & ideo vt ſit proprietas grandinis, addendum eſt ꝙ inter impreſſiones humidas eſt maximè mortificatiua vegetabilium.

Secunda, grando non ſolùm mortificat fructus præſentes, ſed & in anno futuro inducit ſterilitatem terræ grandinatæ. nam eſt intensè frigida, & qm̃ generatur ex calidiſſima nube habet de aduſto, frigiditas autem intenſa, & calidum aduſtum reddunt terram ſterilem: inſuper fructus per cuſſos facit amaros, vt patet de vino grandinato: quod indicat aduſtionem factam in vuis perculſis ex grandine.

Tertia, ſi granum grandinis diuidatur, habet in medio partes nigras in circuitu per modum circuli depicti, cuius ratio eſt. Grando habet multum de terreſtri impuro, quod vt magis denſum tendit ad medium grani, vtpote magis graue. & quidem ꝙ ibi ſit multum de terreſtri impuro ſignum eſt, quia vt teſtatur Albertus in 2. lib. tract. 1. c. 26. aliquando in fruſtis grandinis inueniuntur pili, & palea & fruſtula ligni quæ eleuauit ſol cum vapore humido, quem diximus eſſe materiam grandinis, &c.

De granedula.

PEracta conſideratione de grandine dicendum eſt de granedula. Aduerte igitur ꝙ fm Alb. eſt nix in rotundum cõgelata, & generatur præcipuè in ſecunda medietate Februarij, & prima medietate Martij Sole exiſtẽte in Piſcib. & ſpirantibus ventis ſeptentrionalibus, fit autem hoc modo, Dum nix tpe prædicto deſcendit pertingens ad infimam regionem, inuenit calidum vernale in aere, quod liquefacit niuem in deſcenſu fm ſuperficiem, accidente autem ſubtili frigiditate venti ſeptentrionalis nix liquefacta in ſuperficie congelatur in minuta grana rotunda ad modum coriandi, vel aniſi minuti ſaccharo cooperti, ita ꝙ in rei veritate, quamuis in ſuperficie, & congelatione videatur grando minuta, tamen intrinſecus fm ſubſtantiam eſt nix frigida, & rigens ex frigiditate venti ſeptentrionalis, vnde ſolet dici granedulam eſſe ſubſtantialiter niuem glomeratam. Et hæc de talibus impreſſionibus ſufficiant.

TRACTATVS IIII. DE impreſſionibus humidis generatis in terra, in quinque capita diuiſus.

IN tract. præcedenti locuti ſumus de impreſſionibus humidis generatis in aere, vt de rore, pruina, pluuia, niue, grandine, &c. Hîc autem acturi ſumus de impreſſionibus humidis generatis in terra, vt de fontibus, fluminibus, lacubus, mari, &c. Et diuidimus hunc tract. in duas partes principales.

In prima agemus de fontibus, fluminibus & lacubus.

In ſecunda de mari.

Partem primam diuidemus in quinque capita.

In primo agendum eſt de materia proxima, ex qua generantur fontes, & fluuij & omnes aquæ exeuntes à terra.

In ſecundo de efficiente eleuante aquam ad os fontis.

In tertio de diuerſitate fontium & fluminum.

In quarto de variis virtutibus naturalibus & effectibus diuerſorum fontium & fluminum.

In 5. de diuerſitate aquarum fm bonitatem & malitiam.

CAP

CAPVT I.

Quænam sit materia proxima, ex qua generantur fontes.

CIrca c.j. inuestigandum est quæ sit materia proxima, ex qua generantur fontes, & ex fontibus fluuij. Circa quod inuenio duas sententias: prima dicit fontes generari ex aqua subterranea generata ex aere incluso in cõcauitatib⁹ terræ. Ad cuius euidẽtiam dicũt sic opinãtes, q̃ sicut diuiditur aer in tres regiones, de quibus actum est in præcedenti tractatu, ita diuidit terra. Prima terræ regio est superficies quã calcamus, in qua descendit pluuia, fluuij decurrunt, vegetabilia, & animalia spirantia viuunt. Vltima est circa cẽtrum mundi in qua nihil generatur, quoniã planetarum virtus, & præcipuè radius solis illuc nõ pertingit. Media est inter has duas in qua generanť minarelia, & plures in ea sunt cõcauitates, & antra, & venæ ꝓportionaliter sicut in corpore animalium, & cùm natura abhorreat vacuum, ex 4. Physicorum, huiusmodi concauitates repletæ sunt aere ingrediente per poros, & meatus occultos: aer ille ex frigiditate terræ condensatur & conuertitur in aquã, quæ per terræ meatus, & venas fluit ad locum decliuiorẽ, quia grauis est, deinde conuerso priore aere in aquã, ne cõcauitas terrę patiatur vacuum, quoniã decem pugilli aeris conuertuntur in vnum, vel duos pugillos aquę propter maiorẽ densitatem, sub qua stat forma aquæ. necesse est alium aerem subingredi, qui similiter condensatur & cõuertitur in aquam, quæ insequitur priorem ad eundem locum decliuiorem. iterũ alius aer subingreditur eadem causa, & conuertitur in aquam eadem causa, & decurrit ad eundem locum eadem causa, & quando concauitas illa fuerit repleta aquis non potens amplius continere, aqua suo impetu erũpit super terram, & fons hìc scaturire incipit, à quo fluuius habet ortum, & augetur, prout aquæ aliæ ad ipsum decurrunt, & quoniam aer aerem subsequitur, & in aquã assiduè conuertitur in frigiditate terræ, ideo fons non deficit, quare autem aliqui fontes deficiant, dicemus infrà.

Sed contra hãc opinio. sic arguitur, quod inuenit in aliquo non generatur in eo naturaliter, aliunde prouenit in ipsum, sed aqua inuenitur in concauitatibus terræ, & nõ generatur in illis naturaliter, nihil enim generať naturaliter extra locum suum, esse autem sub terra, non est locus naturalis aquæ, imò esse super terram, cùm sit leuior, vt dixim⁹ in tertio cæli. cùm ergo inueniatur aqua in concauitatibus terræ, & illic perseuerare, & esse extra locum suum naturalem, non est dicendum fuisse illic genitam ex aere incluso condensato, sed ex superficie terræ per scissuras illuc descẽdisse, quod qualiter fiat, nunc declarabimus.

Secunda opinio est Albert. qui tenet duplex esse principium naturale fontium, fluuiorum & lacuum. Primũ est speciale, s. aliquorum fontium & fluuiorum, sed non omnium. Secundũ est commune. Speciale quidẽ est aqua pluuialis, q̃ decurrens per superficiem terræ ad locum decliuem generat stagnum, vel lacum, in quo aquarũ copia congregatur.

Aliquando autẽ & frequenter illabitur in visceribus terræ per scissuras & meatus occultos, & congregať copiosissimè in amplis concauitatibus terræ sub montibus, & dum erumpit super terram generat fontẽ, à quo & fluuius derivatur, vt manifestè patet de Eridano, cuius principium est fons sub monte Vesulo: & de Iordane, cuius principiũ sunt duo fontes sub monte Libano. Et quidem q̃ ex pluuiali aqua generentur multi fontes & fluuij, signum habetur ex hoc q̃ in hyeme ex copia pluuiarum augmentantur fontales, & puteales, & fluuiales aquæ in plurib⁹ locis. In æstate autem ex raritate pluuiæ minuuntur, & sæpe exiccantur, signum est ergo congregationem aquarum sub montib⁹ defeciisse, à qua causabantur huiusmodi fontes & putei, &c.

Sed contra hoc arguit Seneca, in libro natur. quæstion. quatuor signis. Primum est, inquit Seneca, q̃ pluuiales aquę non descendunt in terram vltra decem pedes: ergo nõ possunt pertingere ad illas concauitates, quæ sunt sub terra, plusquam per cc pedes: ergo falsum est ex aqua pluuiali generari fontes, aut fluuios.

Albertus negat hoc signum, & dicit Senecam non fuisse peritum Philosophum naturalem. nam expertum est in mõtibus, in quibus fodiuntur metalla, guttas aquæ pluuialis descendere per scissuras lapidum & venas montis plusquã per ducentos & triginta passus.

Secundum signum, inquit Seneca, est, q̃ putei fodiuntur vsque ad cc. passus & plus, & inuenitur maxima copia aquarum, & tamen ad tantam profunditatem non descẽdit aqua pluuialis: ergo, &c. Hoc signum negat simpliciter Albertus sicut & præcedens.

Tertium signum est, inquit Seneca, quoniam aliqui fontes effluunt ex durissimo saxo, similiter aliqua flumina: & tamen impossibile est aquam pluuialem ingredi & egredi ex durissimo saxo: ergo, &c.

Dicit Alber. Senecam in hoc loqui inconsideratè: nam licet fons, aut flumen erumpat ex saxo, tamen congregatio aquarum præbens continuum fluxum fonti, aut flumini facta est sub saxo: deinde aliqua causa eleuans aquam, de qua causa dicemus infrà, recipit exitum ex saxo.

Quartum signum est, inquit Seneca, q̃ in summitate mõtium inueniuntur fontes scaturientes, ita q̃ videtur aqua sursum ebullire, & tamen hæc non est aqua pluuialis: eius enim proprium est ad locum decliuem descendere, cùm sit grauis, & non ascendere sursum, nisi violenter.

Dicit Alber. causa huius ascensus etiam in aqua pluuiali declarabitur in sequentibus, cùm ostendetur quid sit eleuans aquas pluuiales congregatas sub mõtibus ad orificiũ fontis scaturientis super summitatem montium.

Principium autem commune omnium aquarum indeficientium est amphitrite, i. mare Oceanum, à quo flumina magna, & ampliſſimi fontes emanãt, qui licet augmentum habeant ex pluribus aquis decurrentibus ad ea, tamẽ indeficientiã habent ab amphitrite, quæ (vt dicemus agẽtes de mari) cingit terrã à polo arctico tendens ad Meridiem per Orientem. Iterum à meridie per Occidentẽ tendens ad arcticum. Ex amphitrite igitur in omnibus quartis mundi egrediuntur omnia maria particularia, de quibus dicem⁹ loco suo, & fontes ampli, & flumina magna indeficientia, veluti Ganges, Nilus, Tigris, Hiber, Euphrates. Verùm de his cõsiderare in particulari, s. quæ & quot sint, & per quas regiones decurrant est officium cosmographi & non Philosophi naturalis. Nobis igitur sufficit indicare fontes & flumina pro principio cõmuni habere amphitriten, quædã autem pro principio speciali habere aquas pluuiales. Et q̃d dictum est de principio communi concordat Diuinæ scripturæ Ecclesia. j. c. Omnia flumina intrant mare, & non redundat: flumina vnde exeunt reuertuntur, vt iterum fluant.

CAPVT II.

Quidnam extrahat aquas subterraneas ad orificium fontis.

IN 2. c. inuestigandum est quid sit eleuans aquas cõclusas in concauitatibus montium ad orificium fontis, vel fluminis. Id enim perscrutari valde difficile apparet, quoniam cùm aqua naturaliter moueat ad locum decliuem & profundum nõ naturaliter exit ab illis locis. nam ex primo cæli, quod naturaliter mouetur ad locum vnum, non recedit ab illo nisi violenter. Quæritur quid sit extrahẽs aquas subterraneas ad orificiũ fontis. cũ præsertim videamus sup altos montes scaturire fontes, in quorũ profundo aqua sursum ebullit velut olla feruens. cùm ergo aquæ cõtra naturam suam ascendant, quæritur quid eleuat eas ad cacumẽ montis, & cùm sint congregatæ in concauitatibus montis potius debeant fluere & erumpere in radicibus montis.

Pro euidẽtia igit̃ huius quæsiti dico secundũ Alber. cau sam huius esse vaporem calidum generatũ ex radiis Solis, & virtute stellarũ in concauitatibus terræ, & illic retentũ. Pro cuius notitia, aduerte quod huiusmodi vapor illic generat⁹, aliq̃n exhalat & recipitur in aere, aliq̃n detineť, conclusus in concauitatib⁹ terræ ad superiorẽ superficiem interiorem loci concaui ascendit, & illic reflexus ac vnit⁹ dictam superficiem interiorẽ calefacit, quæ calefacta trahit aquã sursũ ad se, & in superficie exteriori incipit apparere & fluere & ebullire, sicq̃ fit fons, aut lac⁹ ī sũmitate mõtis.

Et quidem q̃ calidum ad se in altum trahat aquas patet hoc signo, sumatur phiala vacua, & os phialæ teneať super ignem ita q̃ ignis calor ingrediatur phialam: & cùm phiala calefacta fuerit, ponať os phialæ sup vas aquæ frigidæ, tũc videbis aquã ascendere ad os phialæ & phialã replebit, q̃ si statim fieret foramẽ in phiala in parte superius versa, ex illo cõtinuè efflueret aqua desuper tracta, sic fit in fontib⁹ repertis in summitate montiũ ex vapore calido expãso in superficie interiori concauitatis, quæ est in medio montis. nã trahitur sursum aqua sicut in phiala calefacta, & fracta terra in parte superiori scaturit & videtur ebullire, quoniã pars aquæ sequens priorem eleuatã desiderat exire, & impellens præcedentem cogit eã cum impetu exire, & ex tali impul

impulsu cauſatur ebullitio. Patet igitur quæ ſit cauſa eleuans aquas ad orificia fontium & fluminum.

Sed hîc dubiũ oritur. Si vapor calidus incluſus in concauitatibus terrę calefacit ſuperficiem intrinſecam loci cõcaui, & ſurſum trahens aquas calefacit eas. ergo dũ exeũt ab ore fontis debent eſſe calidæ: quod tamen eſt falſum. nã (vt patet ad ſenſum) ſunt frigidę, præterquã in hyeme, quoniam tunc caliditas terrę fugiens frigiditatem aduenientẽ ex diſtantia ſolis arctatur in viſceribus terrę, & illic per antiperiſtaſim (vt declarauimus ſuprà agentes de grandine) calefacit aquas ſubterraneas. Cùm ergo remota hac antiperiſtaſi aquæ fontium ſint ſemper frigidæ, videtur q̃ in concauitatibus terræ non ſit concluſus vapor calidus eleuans eas ad fontis aut fluuij orificium.

Ad hoc dicitur, q̃ in locis concauis duæ ſunt ſuperficies ſ. exterior & interior. Interior quidem ſemper eſt calida. & quoniam contrarium (vt ſuprà diximus) quod eſt calor ad intra, expellit totã aquæ frigiditatem, & loci ad cruſtã terræ ſuperioré, cùm ergo aqua ſic eleuata ſit facta calida nõ calore ignito, ſed euaporatiuo, quando peruenit ad interi⁹ oſtium loci concaui ingredit̃ per longũ ſpatium cruſtam terræ ſuperiorem factã frigidam intensè per frigiditatem expulſam à calore intrinſeco in concauitate. donec igitur decurrit ſub cruſta frigida amittit caloré vaporatiuum, & intensè frigefacta deuenit ad oſtium exterius fontis vel fluminis. Hac de cauſa cùm deuenerit ad locum fontis eſt frigida, & erit ſimile ſi aqua calida infundatur canali plumbeo ſub terra & decurrat per longum ſpatium in ipſo canali, cũ exierit, non calida, ſed frigida ſentietur. Et hæc eadẽ eſt cauſa quare in locis paludoſis nõ eſt adeo frigida aqua fontis ſicut in monte, quoniam paludoſa loca non ſunt ſolida nec tantam frigiditatem continent, nec eſt eis intrinſeca tanta caliditas quæ frigiditatem ad exteriora expellat, & propterea nec aqua paludalis nec fontis ſcaturientis in paludoſo loco sũt tãtę frigiditatis quãtę sũt aquę mõtanę.

Aquæ montanæ frigidiores.

CAPVT III.

De fontium & fluminum diuerſitate.

IN 3. c. locandæ ſunt diuerſitates fontium & fluminum, inter quas adduco duas.

Prima eſt, q̃ aliqui fontes exiccãtur in loco vno, & noui fiunt in alio. Huius cauſa poteſt eſſe triplex. Prima cauſa eſt aqua deſcendens à ſuperficie terræ ad venas & cõcauitates eiuſdẽ, in q̃bus aqua multa cõgregatur, cõtrahit partes terreſtres, vt patet q̃ pluuiales aquæ turbidæ fluũt ex montibus. poteſt autem tantũ de terra trahere q̃ obturat venam & meatum per quem decurrebat ad concauitatem, quo obturato neceſſe eſt minorari aquã congregatã in cõcauitate, qua minorata ſi ei non fiat additio ceſſat fons aut flumen, quod principium ſumebat ab aqua illic congregata, & hæc eſt cauſa quare aliquando deficiunt ex toto.

Secunda cauſa quare ſ. in alio loco fiunt noui fontes & fluuij eſt hæc, Vapor calid⁹ incluſus in cõcauitatib⁹ terræ eleuãs aquas ad orificiũ fontis aut fluuij, vt dixim⁹ in c. p̃cedẽti, ſimul cũ aqua eleuat partes terreſtres, q̃ aliq̃ adeo multiplicãtur q̃ obturant os fontis aut fluuij, & tunc niſi deficiat aqua in concauitatibus terræ neceſſe eſt vt in loco alio aperiatur terra & fiat nouũ oſtiũ fontis aut fluuij.

Tertia cauſa eſt terræmot⁹, q̃ diuidens terrã (vt dicemus loco ſuo) profundat montes, & tũc concauitates exiſtẽtes ſub montibus & aquis repletæ, replentur terra cadente, q̃bus repletis non amplius decurrũt aquæ ad illas ex ſuperficie terræ exteriori, & tũc ceſſat fons aut fluui⁹ q̃ ſub mõte oriebantur. Aliquãdo ex terræmotu fiunt profunditates in terra (vt dicemus loco ſuo) & replentur aquis & tũc fiunt noui fontes, aliquando noui lacus, cuius ſignũ eſt q̃ in fundo aliquorũ lacũ videt̃ ædificia ex terræmotu ꝓfundata.

Secunda proprietas eſt q̃ aliq̃ fontes & fluuij certis horis fluunt, & certis horis exiccantur: vt teſtatur etiam Seneca lib. 3. naturalium quæſtionũ. Huius cauſa poteſt eſſe triplex. Prima eſt, q̃ aliquando vapor calidus incluſus eleuãs aquam ad orificium fontis eſt maior & fortior quàm ſit vena aut meatus per quem tranſmittitur aqua ad concauitatem, & tunc vapor ille plus de aqua eleuat ad orificiũ fontis quã poſſit vena miniſtrare cõcauitati, & ideo ceſſat fluxus aquæ, quoniam vapor calidus expectat, vt ita dicam, nouam aquam quę decurrat ad concauitatem, quam decurſam eleuat ad orificium fontis. & tũc incipit fons de nouo fluere & ſcaturire, & ſic ſucceſſiuè. Secunda cauſa eſt, q̃ aliquãdo vapor prædictus eſt debilis, & ex ſua debilitate euaporat ſecundum partem extra orificium fontis ſimul cum aqua, ex qua euaporatione adeo debilitatur q̃ nõ põt eleuare aquam ad orificiũ, niſi confortetur. Donec aũt cõfortetur ceſſat fluxus fontis, vel fluuij, & poſtquàm confortatus eſt, iterũ eleuat aquã, & de nouo fluit fons aut fluuius.

Confortatur aũt per radios ſolis & ſtellarũ penetrãtes concauitatem & generantes in ea nouum vaporem calidũ, qui adiunctus priori confortat ipſum, & fit potens ad eleuandũ de nouo aquã ad orificium fontis vel fluuij. Tertia cauſa eſt particularis influxus aliquarum ſtellarum præcipuè fixarum, q̃ dicuntur caniculæ, & hoc eſt q̃ ſub radiis ſolis oriuntur coſmicè, & adiuuãtur virtute Martis, nec retrahuntur ab effectu à Saturno vel aliis ſtellis frigidis, tũc fontes velociter exiccantur. Si autem aliqui exiccãtur tempore caumatis & fluunt tempore pluuiali, clarum eſt q̃ in toto vel in parte cauſantur à pluuiis: nam quia tempore ſiccitatis non habent ſufficientem copiam aquarum, ideo nõ fluunt. Accedente autem tempore humido ſubminiſtratur eis aqua, ideo de nouo fluunt. Hæc de diuerſitate fontium & fluuiorum dicta ſint: ſi qua autem prætermiſſa ſunt, dicemus infrà agẽtes de permutatione maris ſecundum ſitum.

CAPVT IIII.

De variis fontium & fluminum virtutibus ac proprietatibus.

IN 4. cap. declarandæ ſunt variæ virtutes & proprietates diuerſorum fontium, inter quas hîc aſſigno ſeptem.

Prima eſt, q̃ aliqui fontes & lacus ſunt diuerſorum odorum & ſaporũ. Cauſa huius non eſt ſimplex aqua, quoniam (vt diximus in 2. de ani. & extrahitur ex lib. de ſenſu & ſen.) nulli elemẽto cõuenit ex ſe odor nec ſapor. Cauſantur enim ex varia mixtione primarum qualitatum, vt pertractauimus in c. de odoratu. Omne ergo corpus odoriferum & ſaporoſum eſt elementatum. vel admiſcetur corpori elementato à quo trahit odorem & ſaporem, ſic contingit in propoſito. nam aquæ fontium (vt aquæ ſunt) non habent odorem nec ſaporem, ſed quoniam decurrunt per mineras in quibus mineralia generantur, vt ſulphur, alumen, ſal, ferrum, æs, argentum, aurum: & hæc habent diuerſum odorem ac ſaporẽ, vt ad ſenſum patet, ideo aquę fontium & fluuiorum & lacuum decurrentes per huiuſmodi mineras varium trahunt odorem & ſaporem, ſicut patet quando aqua tranſit per cineres, aut calcem, contrahit ſaporem amarum & odorem acutum.

Secunda eſt, q̃ aliqui fontes calidi ſunt adeo q̃ feruent: & id quidem contingit, quoniam aqua decurrit per mineras ſulphureas. Sulphuri aũt ſi admiſcetur aqua ebullit, ſicut quãdo admiſcetur calci ſtatim effumat & feruet adeo q̃ ſi animal proiiciatur in ea moriẽt & decoquitur. Conſimilis inflammatio cauſatur ex ſulphure, & vehementior.

Tertia eſt, q̃ aliqui fontes (quos recitat Seneca in lib. 3. quæſt. naturalium) conuertunt ligna in lapides ſi proiiciantur in eis. Huius cauſam Albert. non aſſignat in particulari, ſed dicit id euenire ex virtute minerali lapidis qui eſt in fundo aquæ fontalis. De virtutibus autem mineralium pertractare ſpectat ad locum de mineralibus.

Quarta eſt, q̃ aliqui fontes ſi potantur ab ouibus cauſant lanam albam, aliqui autẽ nigrã. Huius cauſa eſt, Aqua generans lanam albam eſt virtutis vehementer frigidæ & humidæ, quæ dum potatur exiens per poros ad cutem laxat cutem & quaſi perſpicuam ac albam facit, facta pelle alba conſequenter fit lana alba. Omne enim animal variat colorem pilorum ſecundum variationem pellis, præter hominem, in quo naſcuntur pili albi & nigri & rubei ſtante pelle alba: fontes verò cauſantes lanam nigram ſunt virtutis calidæ & terreſtris ex vapore terreſtri illis admixto. Aqua igitur illa potata peruenit per poros ad cutẽ ſiue pellem, & remouet ab ea perſpicuitatem ex ſua terreſtreitate, qua remota fit pellis nigra, ex conſequenti lana nigra per regulam datam, Omne animal variat, &c.

Omne animal varij coloris pilos habet ſecundum variationẽ pellis præter hominem.

Quinta eſt, q̃ aliqui fontes & fluuij potati cauſant ĩ hominibus ſtrumas, id eſt, tumorem ſub mento, & vulgariter dicuntur goſſi. Huius ratio eſt, quia huiuſmodi aquæ vaporoſæ & frigidæ multas ſuperfluitates commouent deſcendentes à cerebro, quæ ſunt phlegmaticæ, & peruenientes ad collum & guttur condenſantur, & ſic cauſant tumorem ſub mento, qui dicitur ſtruma.

Sexta eſt, q̃ in aliquib. fontibus & lacubus ſupernatant corpor

corpora denſa,vt lapides & animalia,nec poſſunt ſubmergi.Huius ratio eſt,quia huiuſmodi aquæ ſunt adeò graues & denſatæ ex admixtione alicuius terreſtris viſcoſi vel vnctuoſi,ꝙ non poſſunt diuidi ab huiuſmodi corporibus pro iectis in eis,ideo non ſubmerguntur. Huius naturæ dicitur eſſe Mare mortuum ſecundum Ariſtotelem,& lacus Aſphalti in Palæſtina ſecundum Senecam & Ioſephum.

Septima eſt,ꝙ aliqui fontes certis temporibus purgant ſe;emittétes ſuperflua,vt feſtucas,frondes,paleas, ligna parua,& alia immunda.Ratio huius eſt, ſecundum Albertũ,ꝙa ad concauitates terræ aqua deſcendit per fiſſuras & aperturas, cum qua deſcendunt huiuſmodi immũda reperta in ſuperficie terræ,& reſident in aqua ſub terra.Aliquãdo autem oſtium fontis eſt ſtrictum, & vapor calidus eleuans aquam ad orificium fontis eſt fortis,ita ꝙſimul cum aqua eleuat huiuſmodi immũda vſque ad orificium.Et quoniam, vt ſuprà poſuimus,ſtrictum eſt,remanent ibi & cumulãtur per aliquod tẽpus,donec aqua fortius eleuata fortiter impellit ea extra orificium fontis,& tunc dicit fons purgari, vt refert Seneca de Arethuſa fonte in Sicilia.Signum huius purgationis habemus in canalibus ſubterraneis,in ꝙbus defluunt aquæ ſecum trahẽtes plures immunditias,q̃ congregant ad aliquod foramẽ,& paulatim ipſum obturãt,nec deſcendunt,donec aqua aucta,aut velocius decurrẽs,impellit huiuſmodi maſſam extra foramen, & deſcẽdit cũ aqua. Eadem cauſa mare purgat ſeipſum:pellit enim ad littus cadauera,& ligna,& paleas,& alia immunda:nã(vt dicemus tractãtes de fluxu & refluxu ei⁹)vapor ex lumine Lunæ eleuat ex fundo maris extrudẽs aquas ſup̃ litt⁹,& eadẽ violẽtia eiicit ad litt⁹ omnes ſordes maris,ſicq; purgat. Hæc de ꝓprietatib⁹ & variis virtutib⁹ fluminũ & fontium ſufficiãt.

CAPVT V.

Quæ aquarum ſalubres & nociuæ ſint.

IN 5. c.inueſtigandum eſt quæ aquæ ſint ſalubres, & quæ nociuæ. Et id quidẽ in particulari pertractare eſt officiũ medici. Ad maiorem tamen doctrinam hîc aliqua tangemus,& dicemus per diuiſionem.Deinde cuilibet parti diuiſionis aſſignabimus bonitatẽ,vel malitiam.Diuiſio eſt hæc.

Aquarum quædam ſunt currentes,quædam ſtantes.

Aquarum ſtantium quædam puteales, quædam lacunales,quædam paludales.

Aquarum lacunalium quędam habent in ſuperficie quaſi pellem vel viſcoſitatem,quædam non.

Aquarum currentium quædam currunt ſuper lutum purum,quædam ſuper arenam & lapides,quędam in lapideis canalibus ,quædam in plumbeis,quædam in mineris metallicis,quædam in aluminoſis & ſulphureis.

Item quædam currunt ad Orientem,quædam ad Occidentem,quædam ad Meridiem,quædam ad Aquilonẽ.Stante hac diuiſione,aſſignanda eſt malitia vel bonitas cuilibet membro,ſecundum Alber.in libro ſecundo tract.3.c.2.

Omnes aquæ ſtantes malæ ſunt,corrumpuntur enim calore Solis,& denſæ ſunt.

Inter ſtantes minus nociuę ſunt puteales,dummodo frequenter extrahatur aqua,& purgetur fundum.

Paludales peiores ſunt eò quòd corrumpuntur calore Solis,& fundum eſt lutum fœtidum,& non purum.

Inter lacunales & paludales illæ peſſimæ ſunt,quę in ſuperficie continent quaſi pellem & muſcilaginem, quod ſignum eſt manifeſtæ putrefactionis.

Omnes aquæ currẽtes bonæ sũt reſpectu aquarũ ſtãtiũ.

Inter currentes meliores ſunt,quæ decurrunt ſuper lutum purum,vt Padus:tale nanque lutum purificat & mitigat cruditatem aquarum,& præcipuè meliores ſunt quantò magis diſtant ab oſtio ſuæ originis, eò quòd per lõgum decurſum fit aqua purior & leuior.

Currentes in canalibus lapideis meliores ſunt decurrẽtibus in plumbeis,& præcipuè, ſi diu per plumbum decurrunt:contrahunt enim terreum & rude à plumbo,ita quòd aliquando excoriant inteſtina.

Inter currentes per mineras metallicas , meliores ſunt decurrentes per mineram auri, cuius ſignum, quòd aurum non inuenitur niſi in optimis aquis.

Poſt has bonæ ſunt aquæ,quæ decurrunt per mineras argenti & ferri:nam ferreę confortant membra vitalia,& cõtemperant,ac rectificant calorem hepatis irregulatum.

Quæ aũt decurrunt per mineras æris aut cupri peſſimæ ſunt,& valde amaræ,& bibitę concitant vomitum,animalia enecant quæ naſcuntur in eis,vt piſces,& vermes.

Quæ decurrunt per mineras aluminoſas & ſulphureas, varias habent virtutes medicinales, & conſtituunt balnea, de quibus in particulari conſiderare ad medicum ſpectat.

Inter aquas decurrentes ad quatuor puncta mũdi meliores ſunt decurrentes ad Orientem , vnde aqua Danubij & Eridani cenſentur bonæ.decurrũt enim recto fluxu ab Occidente ad Orientem.

Poſt has bonæ ſunt,quæ decurrunt à Meridie ad Septẽtrionem,ideo aqua Nili eſt bona & impinguatiua:decurrit enim à Meridie ad Aquilonem.

Malę ſunt,quę decurrunt ab Aquilone ad Meridiem,nõ quidem ſecundum ſe,ſed ex ventis Auſtralibus,qui ſunt calidi & humidi,ex conſequenti ſunt cauſa putrefactionis.

Quæ decurrunt ab Oriente ad Occidentẽ,non ſunt malæ:bonitatem tamen ſuam minuit decurſus à nobiliori ad ignobiliorem ſitum, qualis eſt punctus Occidentis comparatus Orienti,vt patet ex ſecundo cæli.

Comparando aquas puteorum ſcaturientium & fontium adinuicem, aquæ fontium meliores ſunt, dummodo habeant fundum purum,& minutæ arenæ: hæc enim purio rem & leuiorem aquam reddit.

Aquę verò puteorum minus bonę ſunt propter vapores terreſtres eis admixtos,nec bonificantur niſi per aerem liberum,ideo debent putei excauari ſub diuo,& diſcooperti remanere, & per continuatam extractionem aquæ: ſicut enim aqua decurrens purificatur ſuo fluxu, ita aqua putealis frequentata extractione.

Aquæ ciſternales aſſimilantur in bonitate aquis fontalibus,eò ꝙ decolantur per arenam,& ſic decolatæ ac purificatę deſcendunt in vas ciſternæ:ꝙ ſi non decolãtur per arenam,iudicandum eſt de his in bonitate ſicut de putealibus & de ſtantibus in lacu.Hæc de conſideratione fontium,fluminum &aliarum aquarum,pręter aquam maris dicta ſint.

SECVNDA PARS QVARTI Tractatus,De conſideratione maris, in ſeptem capita diuiſa.

SEcundam partem quarti Tractatus,in qua agendum eſt de mari,diuidimus in ſeptem capita.

In primo agitur de origine,& efficiente,&perpetuitate maris.

In ſecundo,de diuiſione maris.

In tertio,de ſituatione magni maris circa terram.

In quarto,de permutatione maris ſecundum ſitum.

In quinto,de ſalſedine maris.

In ſexto,de fluxu & refluxu maris.

In ſeptimo,ſi augetur mare ex ingreſſu aquarũ in ipſum.

CAPVT I.

De maris origine,efficiente,& perpetuitate.

CIrca j.c. inueſtigandum eſt, Primò de origine maris, Secundò de efficiente,Tertiò de perpetuitate ſua.

Quo ad originem dico,ꝙ ſumendo mare abſolutè, i.pro mari magno dicto Amphitrite (ipſum eſt Oceanus) non habet originem ab aliis aquis:quoniam, vt dixim⁹ agẽtes de fontibus & fluuiis,licet aliqui fontes habeant originem ab aquis fluuialibus deſcendentibus per fiſſuras terræ ad concauitates,tamen fontes & flumina magna indeficiẽtia ſumunt originem ab Amphitrite,vt à primo & vniuerſali & indeficienti principio aquarum.Decurrit enim Oceani aqua per meatus occultos ſubterraneos,ſicut ſanguis in animali per venas,& in vaſtis concauitatibus cõgregatur, quæ eleuata ad oſtia diuerſa effluit per modum fontis aut fluminis ſuper faciem terræ donec mediatè vel immediatè refluat ad Oceanum.Tendunt enim omnia flumina ad mare Oceanum,vel maria particularia,& illa ad Oceanũ vnde exeunt,vt declarabitur infrà.Cũm ergo & fontes magni & flumina indeficientia originem ſumant ab Amphitrite,non poteſt originari ab aliis aquis,aliter idem eſſet principium omnium aquarum,& principiatũ ab eiſdem, quod implicat contradictionem.

Quantum ad cauſam productiuam Oceani,dico eãdem eſſe cum productiua mundi, & hæc eſt Deus, ſiue ab æterno mundum produxerit,vt opinatus eſt Ariſt.ſiue in tempore,vt tenet fides noſtra.Et quidem quod Oceanũ produxerit,ſic declaratur,Deus glorioſus mundum produxit.ergo

principales eius partes, quæ ſunt corpora cæleſtia & quatuor elementa ex primo cæli. inter elementa computatur Oceanus. eſt enim aquæ elementum, licet non ſit aqua ſimplex ex admixtione vaporis terreſtris, ex quo trahitur ſalſedo maris, vt dicem⁹ loco ſuo. ergo cauſa productiua Oceani eſt cauſa productiua mũdi, quã dicim⁹ Deũ glorioſum.

Quantum ad perpetuitatẽ eius, dico ipſum eſſe perpetuum & in æternũ non deficiet: licet enim corrumpatur ſecundum partes ſicut & alia elementa, prout pars aquę cõuertitur in aerem, & econuerſo (vt declarauim⁹ in 2. de generatione. agentes quomodo elementa ex ſeinuicem generantur & corrumpuntur) tamen ſecundum ſe totum eſt perpetuus per æquipollẽtiam, & declaratur ſic, Si Oceanus deficeret, ergo omnis aqua deficeret: quoniã, vt dixim⁹, eſt primum & vniuerſale principium aquarum. remoto autem vniuerſali principio remouentur omnia ex eo principiata. Tunc vltra. ergo nullum mixtum perfectum in inferioribus produceretur. ex conſequenti omnium ſpecierum perfectarum, vt hominis, equi, leonis, &c. generatio deficeret. quod apud Philoſophum abſurdum eſt. Conſequentia autem ſic probatur. Mixta inferiora, præcipuè perfecta, componũtur ex quatuor elementis, vt deduximus in 2. lib. de generatione. ergo requiritur aqua, quoniam conglutinat adinuicem partes mixti, vt illic declarauim⁹. Præterea, ſi tota aqua deficeret mundus remaneret imperfectus. pendet enim perfectio totius ex integritate partium principaliũ. hoc autem eſt abſurdum, nec decet diuinam bonitatem ſic relinquere opus ſuum. cùm igitur aqua ſit vna ex principalibus partibus mundi, cuius vniuerſale principium eſt Oceanus, non eſt timendum ipſum ſecundum ſe totum exiccari.

Sed quæret aliquis, ſi Oceanus eſt principium à quo exeunt mediatè vel immediatè omnes aquæ, & per continuã actionem ſolis eleuantur vapores aquei ex eo, & ſemper aliquę eius partes conuertuntur in aerem, quare ex hac continua conuerſione tandem non deficiet, ex toto, cùm ſit finitum quoddam?

Reſpondetur, Ideo non deficiet, quia non eſt abſtractio ab eo ſine reſtauratione. nã ſi per euaporationes partes aliquæ conuertunt in aeré ex regione meridiana, vbi radi⁹ ſolis vigoroſior eſt, tantũdem de aere condenſatur & conuertitur in aquã Oceani ex parte Septentrionali, vbi eſt perpetua frigiditas cõuerſiua aeris in aquã. ſimiliter tempore æſtiuo ex calore Solis conſumẽtis aquas aliquę partes Oceani conuertuntur in aerem, deinde tẽpore hyemali tatũdem de aere conuertitur in aquã ex frigiditate infimę regionis. Item ſi per actionem Solis multi vapores humidi eleuãtur ex Oceano, qui cõuertuntur in nubes, & nubes in pluuiam vel niuem, poſteà in deſcenſu pluuię fit reſtauratio ipſi Oceano, in quo vberrimæ pluuiæ per totam ſuam amplitudinem deſcendunt, & etiam deferuntur per ſpatioſa flumina ad ipſum, ſimiliter aquæ magnorum fontium & fluminum quæ egrediuntur per meatus ſubterraneos ex Oceano, & congregatæ in vaſtis concauitatibus terræ ad oſtia ſua, eleuantur, egreſſæ decurrunt ſuper faciem terræ, & iterũ mediatè vel immediatè reuertuntur ad Oceanum, quoniam igitur hæc reſtauratio non deficiet, ideo Oceanus erit perpetuus. Hæc de origine & cauſa productiua & perpetuitate Oceani, quod realiter eſt elementum aquæ, dicta ſint.

CAPVT II. *Maris diuiſio.*

IN 2.c. agendum eſt de diuiſione maris. Vnde nota q̃licet mare Oceanum ſit tantùm vnum, tamen ab ipſo originãtur multa maria particularia ſicut plures rami ab vna radice. & hæc denominant à diuerſis partibus terræ ad quas fluunt, omnia inſuper aliquo modo diuidunt terram. vnde & maria Mediterranea dicuntur. Sortiuntur verò particularem denominationem à regionibus per quas fluũt vel ab aliquo accidente, vt mare Rubrum ab adiacentibus ripis rubeis, vel quia habet arenã rubeam. huiuſmodi maria particularia fluẽtia per terram habitabilem, cuius deſcriptio facta eſt ſub Iulio Cæſare dicuntur eſſe triginta, inter quæ hæc quatuor ſunt notiſſima, Mare Ibericum egrediens ab Oceano ex Occidente ad columnas Herculis & decurrens iuxta Hiſpaniam, Galliam, Italiam, Græciam, Aegyptum, vſque ad Damaſcum. Mare Rubrum (quod & ſinus Arabicus dicitur) egrediens ex Oceano à Meridie ingrediẽs terram circa Arabiam & Sabeam. Mare Hircanum vel Caſpium, quod licet non videatur manifeſtè egredi ex Oceano, quoniam in circuitu montibus cingitur, tamen tenendum eſt per meatus occultos habere principium ex Oceano ex parte Orientali. Mare Perſicum, quod ex Oceano egreditur ex parte Orientali. De reliquis minus principalibus, vt de Adriatico, & de Aegeo, de Helleſponto, de Euxino, &c. & de aliis in particulari non eſt officium noſtrum nunc pertractare, ſed potius Coſmographi. ſufficit enim nobis quo ad librum Meteororum manifeſtare quomodo eſt vnum mare magnum, id eſt, Amphitrite quaſi circunterens terram & plura particularia ab eodem ſumẽtia originem. Et aduerte quòd hîc loquimur de mari in ſuo proprio ſignificato. ſignificat enim propriè ingẽtem aquarum congregationem, quæ & ſalſæ & amaræ ſunt, ideo dicitur mare quaſi amarum. Et prętereà nec ſtagna, nec lacus, nec flumina quantumcunque magna aquarum dulcium poſſunt denominari maria, niſi impropriè.

CAPVT III.

De ſitu maris circa terram.

IN 3.c. inueſtigãdum eſt quomodo ſituatur mare circa terram. & dicam duo loquendo via Philoſophorum. Primũ eſt quòd Oceanus, quod realiter eſt ipſum elementum aquæ, nunquam terram operuit nec operiet. Et ſecundum Philoſophum ratio eſt, Semper fuit & erit generatio mixtorum quæ non poteſt eſſe niſi in loco in quo tria elementa Terra, Aqua, Aer ſe tangunt, vt declaratum eſt in lib. 2. de generatione. ergo ſemper fuit terra contingens aerem ſecundum vnam partem, & aquam ſecundum aliam partem, & ſic nunquam totam terram operuit. Prætereà, permanentibus eiſdem cauſis naturalibus permanet idẽ effectus, ſed ſemper fuit & erit idem motus Solis per acceſſum & receſſum cauſans quatuor temporum differentias, vt ver, æſtatem, autumnum, hyemem. ergo ſemper fuit & erit conuerſio aquæ in aerem tempore æſtiuo, & aeris in aquam tempore hyemali, ſicut nunc eſt, ergo ſicut Oceanus nunc non operit terram, ſic nunquam operuit, nec operiet.

His rationibus opinantur Peripatetici aquam nũquam totam terram operuiſſe, ſed nõ concludunt, quoniam ſupponunt multa falſa, vt generationem eſſe æternam, Solem egiſſe ab æterno in elementis, elemẽta ab æterno ſe mutuo corrumpentia & alterantia. hæc omnia ſunt falſa, quoniam repugnant fidei noſtrę. Et rationes eorum de æternitate generationis ſoluimus in 2. lib. de generatione. ideo ſecũdum diuinam Scripturam tenendum eſt elemẽtum aquæ in principio temporis totam terram operuiſſe, deinde diuino prę cepto emerſiſſe partem terræ ſiccam ad generationem & conſeruationem animalium.

Dico ſecundò q̃ aliter ſituatur Oceanus circa terram ſecundum Alber. & aliter ſecundum B. Th. nam Alber. in li. 2. tract. 2. cap. 11. imaginatur Oceanum circundare terram p quatuor puncta orbis. incipit enim ab Aquilone & tendit ad Meridiem per punctum Orientis, & reuertitur ad Aquilonem per punctum Occidentis, ita q̃ ſe habet ad globum terræ ſicut circulus latus cingẽs pilam, cuius pars ſuperior & inferior non operiuntur, & ſic ſecundum Alber. pars terrę ſuperior & pars inferior directè oppoſita ſuperiori ſunt diſcoopertæ aquis.

Hæc eſt opinio Alber. Et aduerte, q̃ huiuſmodi ſitum attribuit aquæ vt ſibi naturalem via philoſophiæ, ſecundum quam tenet non eſſe neceſſarium aquã ex natura ſua habere figuram ſphæricã, ſed ſufficere ſibi q̃ ad figuram circularem per motũ cinguli peruenire. Et huius rationem adducit in lib. 2. tract. 3. cap. 2. qm̃ elementa inferiora vt aqua & terra ſe habent vt materia reſpectu duorum ſuperiorum, & duo ſuperiora ſunt formalia & ſpiritalia reſpectu duorũ inferiorum, & ideo ſuperiora ampliorem locum occupãt. vnde ignis vt ſpiritaliſſimum corpus replet totum concauum orbis Lunæ, & aer minus ſpiritalis replet totum concauum ſphęræ ignis, quod tñ anguſtius eſt quàm concauũ orbis Lunæ: ſed aqua vt elementũ valde materiale non poteſt replere totũ concauũ aeris, nec concludere totũ conuexum terræ, qm̃ eius humidũ fluit in ſeipſum, propter q̃ contrahitur in quantitate. Terra autem vt elementum materialiſsimum minimũ inter elementa capit locum, & ideo partes eius ſe comprimunt circa centrum, & ex ſua paruitate reputatur vt punctus reſpectu firmamenti.

Signum autem q̃ aqua talẽ habeat diſpoſitionem in loco ſuo eſt motus eius ſecundũ circulũ. nam rationabile videtur q̃ ſicut ſe habet elementum ad motum circularem ita ſe habeat ad figuram ſphæricam, & ad replendum locũ ſphæricũ. nã deprehendimus cæleſte corpus eſſe perfectè

in

in loco ſphærico,& igné in ſphæra ſua eſſe perfectè ſphæri cũ,& replere locũ ſphæricũ,vt concauũ orbis Lunæ, quia mouetur motu perfectè ſphærico ad motũ orbis Lunę cui eſt contiguus,vt diximus ſuprà tractantes de cometis.

Aqua autem non habet motũ ſphæricũ, ſed decurſum: & Oceanus non mouetur ſphęricè:ſed fluit & refluit,vt dicemus infrà. ergo ſignum eſt ꝙ non eſt ex ſe ſphærica, nec concludit terram ſphæricè,ſed ſufficit quod circundet eã per modum cinguli.Hæc eſt opinio Alberti.

Beatus Thomas autem ſequitur mentem magni Baſilij in ſuo Examerõ,vt patet in prima parte quæſtio.69.artic.1. Ad ſecundum, cuius ſententia conſiſtit in hoc, Inquit Baſilius in Exameron,elementũ aquæ(teſte Scriptura diuina) totã terram cooperiebat,& hic eſt naturalis eius ſitus,verũ diuina prouidentia congregauit aquã ad locũ vnum & apparuit arida.Hãc congregationem inquit ex hoc factam eſſe ꝙ ea pars aquæ quæ operiebat terrã habitabilem defluxit inferius, & tamen aqua remãſit concentrica terræ, ſed altior terra,vt deprehenditur ex tumore maris:& qm̃ hęc congregatio non eſt naturalis ipſi aquæ:& generatio inferiorum non durabit in æternum ſecundum fidem,ſequitur ꝙ ceſſante motu cæli & generatione inferiorum,elementũ aquæ, quod diximus eſſe Oceanũ, reuertetur ad naturalẽ ſitum, & ſic totã terræ ſuperficiem operiet & fiet terra inuiſibilis,vt in principio creationis. hæc de Theologi ſententia, & vera,qm̃ in diuina Scriptura, cui non ſubeſt falſum fundatur,nec opinio Alber.aduerſatur,quoniã nõ vt Theologus, ſed vt imitans principia Philoſophi de æternitate mũdi ſic loquitur,qui tamen vt Theologus,non diſſentiret ab Auguſt.& Baſilio, quos Diuus Thomas, in hoc approbat,& ipſemet vt Theologus ſolueret rationem quã ſuprà adduxit:& diceret ꝙ ex materialitate duorũ elementorũ inferiorum non poteſt concludi ꝙ non ſint ſphærica: & ꝙ ſuperius non contineat ſphæricè inferius, ſed ꝙ ſint minoris.ambitus quàm duo elementa ſuperiora,quod vtiq;verũ eſt: qm̃ ſi plura corpora ſphærica ſint concentrica, quod minus recedit à centro, eſt minoris ambitus, & quod magis diſtat eſt maioris ambitus. Conſtat autem terrã minus diſtare à cẽtro quàm elementũ aquæ,& aquã minus quàm aer,ergo,&c.Signũ verò de motu ſphærico non valet,quoniam licet ex motu ſphærico concludamus cælũ eſſe ſphæricum, id tñ non concludit in elemento, qm̃ motus ille eſt naturalis tãtùm cælo, elemento autem cõuenit præter naturã,& ex alio,ſcilicet,à cælo,vt patet de igne qui in ſphæra ſua circumuoluitur:quia eſt contiguus concauo Lunæ, & Oceanus fluit & refluit ex motu Lunæ, vt dicem⁹ infrà. Ex hoc ergo ꝙ aqua deficit à motu ſphęrico nõ poteſt cõcludi nõ eſſe ſphæric. vnde ſimilitudo adducta de cælo nõ eſt valida, cũ elemẽto nõ inſit mot⁹ naturalis niſi à medio vel ad mediũ ex primo cæli.Hæc de ſitu Oceani dicta ſint.

CAPVT IIII.

De mutatione ſitus maris.

QVãtum ad quartũ caput inueſtigandũ eſt vtrũ mare mutet ſitũ ſuum,ita ꝙ vbi nunc eſt mare aliquando fuit terra,& vbi nũc eſt terra aliqñ fuit mare.

Ad euidentiã igitur præpoſiti adduco diſtinctionẽ iam tactã de mari,ex qua elicio duas concluſiones.Mare poteſt ſumi dupliciter. Primò pro Amphitrite, ipſe eſt Oceanus, & elementũ aquę,vt diximus ſuprà.Secundò pro mari particulari egrediente ab Amphitrite,vt ſunt maria Mediter.

Prima concluſio, Amphitrite nunquã ſecundum ſe totum mutauit nec mutabit ſitum,ſtante hoc ordine vniuerſi quem nunc conſpicimus in elementis.Probatur.Amphitrite eſt reliter elemẽtum aquæ,tunc ſic.hoc elementum vel eſt in loco ſuo naturali,vt dicit Alber.pro quãto cingit terram,vel ſecundum Theologum, totus eſt in ſuo loco naturali,præter partem illã quæ operiebat terram habitabilem & ex diuino præcepto defluxit inferius vt remaneret portio terræ diſcooperta,vel nõ eſt in ſuo loco naturali.Si primo mõ ſiue ſm Alber.ſiue ſm Theologũ,ſtante hoc ordine vniuerſi nõ mutabit ſm ſe totũ locũ quẽ nunc poſsidet.Oẽ emm̃ elemẽtũ poſitũ in ſuo loco naturali non diſcedit ab eo niſi per violentiã agẽtis cõtrarij,imò ſemper quieſcit in loco ſuo ex 3.cæli. ſi non eſt in ſuo loco naturali.ergo vniuerſum eſt imperfectũ,qđ eſt cõtra Philoſophũ in 1. cæli.Cõſequẽtia ꝓbat.Ordo eſt de perfectione vniuerſi ſicut & in exercitu in 12.Meta. ergo ſi omnia elemẽta nõ ſunt ordinata in locis ſuis naturalibus vniuerſum erit imperfectũ, ꝙa inordinatũ, neceſſe eſt ergo cõcedere Amphitritẽ, vbi nũc eſt ſemper fuiſſe & futurum eſſe,licet varietur ſm partes.

Secunda concluſio, Si mundus eſſet æternus, & motus cæli,omnia maria particularia,& fontes & flumina mutarent ſitum ſecundum ſe totum,ita quod vbi nunc fluũt, ali quando eſſet terra ſicca, & vbi nunc eſt, aliquando eſſent maria,& flumina, &c.

Hanc declarãt Philoſophus & Alber.potius experiẽtia quàm ratione.Vnde refert Albert.ꝙ ante tempora Philippi Macedonis locus quidã in Aegypto ſubmerſus eſt à Nilo,& deinde exiccatus, quẽ nũc Aegyptij inhabitãt:& Philoſophus inquit totam Aegyptũ,aliqñ fuiſſe aquis ſubmerſam.Nũc autem exiccata eſt, & maximè circa mare rubrũ. Item in Mæotide palude tãta aquarum diminutio facta eſt ꝙ vix nauigari põt.Nec eſt neceſſe vt diſcurramus per ſingula,ſed concludendum eſt nulla eſſe loca ſub cælo, quod continuè mouetur & innouatur ſitibus ſtellarum,& variis aſpectibus planetarum, quæ ſemper maneãt in eadem diſpoſitione:imò omnia loca humida exiccantur,& ſicca humida fient,ſic facies mundi inferioris continuè mutatur.

Si autem quæras cauſam propter quam maria & flumina hãc locorum variationẽ patiuntur.Dico ſecundũ D.Albert.in li.2.tract.2.capite 15.id ꝓuenire ex motu ſolis, & reuolutione orbis, præcipuè in magnis reuolutionibus quæ fiũt ex coniũctione omniũ planetarũ,vel ſaltẽ triũ ſuperiorũ,Saturni,Iouis,& Martis, & ex reuolutione ſtellarũ fixarum, quoniam ex eiſdẽ cauſis accidũt in mundo mutationes magnæ circa exiccationem, & humectationem terræ, & circa vbertatem ac ſterilitatẽ,& circa complexionẽ hyemis & æſtatis, prout hyems quæ pluribus annis fuit aſperior,efficitur mitior, & econuerſo, idem accidit in æſtate. verũ huiuſmodi cauſas conſiderare in particulari non eſt præſentis negotij,ſed peritiſſimi Aſtronomi. Sufficit enim nunc ſcire quomodo mare magnũ, quod amphitriten ſiue Oceanũ dicimus, nõ variat ſitũ ſecũdũ ſe totum.maria verò particularia,& aliæ aquæ,ſiue fluuiales,ſiue fontales, ſiue lacunales, ſiue ſtantes,ſiue currentes mutant locum ſecundum ſe totũ, huiuſmodi tamen mutatio non deprehenditur niſi longiſsimo tempore,quoniam vita noſtra breuis eſt,vt inquit Philoſophus,& citiſſimæ ſunt hominum corruptiones ex ægritudinibus,& peſte,& penuria,& prælijs: vnde niſi hæc per ætates deſcribantur, & ſeruentur in hiſtoriis apud poſteros,non erunt nobis manifeſta.Gratia huius deſcriptionis Sacerdotes Aegyptij laudantur apud Platonem in Timæo, qui referunt Soloni varias inundationes & permutationes fluminum,quas Græci ignorabant,eo ꝙ pluribus annis caruerũt literis,Aegyptij verò ſingulas per mutationes hiſtoricè deſcribebant,quòd ſi noſſe deſideras multiplices vaſtationes,& inundationes,& ſiccitates, præcipuè in Aegypto, & in Græcia, vide Platonem in Timæo, in quo Solon ab antiquiſſimo ſacerdote ægyptio de his eruditur.Hæc de permutione maris & fluminum dicta ſint.

CAPVT V.

Propter quod mare & aliqui fontium ſalſi ſunt.

IN 5. cap.quærenda eſt cauſa propter quam mare eſt ſalſum:ſimiliter & aliqui fontes.Vt igitur id plenè reſoluatur dicam tria.

Primò mare non eſt ſalſum ex natura aquæ,omnis enim aqua eſſet ſalſa.Quod enim naturam rei conſequitur,conuenit omni cõtento in tali natura, vt patet de riſibili in homine,& de pari vel impari in numero. Cùm igitur clarum ſit non omnem aquam eſſe ſalſam:imò ꝙ ſalſedo poteſt ſeparari ab aqua maris ſi decoletur per arenam, vt patet in fluminibus,quæ(vt diximus ſuprà)egrediũtur ex Oceano: & tamen eorũ aqua nõ eſt ſalſa,qm̃ tranſit per longos meatus ſubterraneos in quib.ſubtiliatur, & depuratur adeo ꝙ ſalſedinem amittit antequam ad fluminis oſtiũ perueniat. neceſſe eſt ergo vt ex aliquo extraneo cauſet hæc ſalſedo.

Secundò dico, omnem ſalſedinem aquarum eſſe ex vna duarum cauſarũ, vel ex admixtione vaporis terreſtris, vel ex tranſitu aquæ per terram aduſtam, propter primam mare eſt ſalſum,propter ſecundam aliqui fontes,& fluuij ſunt ſalſi vt dicemus.

Pro euidentia primi,aduerte ex Alber.in lib.2.tract. 3.c. 15.quòd radij Solis, & aliarum ſtellarum incidentes ſuper mare eleuant ex eo duos vapores.Vnum humidum aqueũ, &hic extrahitur ex ſuperficie maris,& eleuatur in aerem, & condenſatur in nubem:deinde in aquam pluuialem, vel

in niuem, & de eo actũ est in tractatu præcedenti. Alterũ vaporem extrahit à fundo maris frigidum, siccum, terrestrem,& quoniam crassus ac densus est, eleuaꝛ virtute Solis à fundo ad superficiem maris,& non altius, & in superficie dispergitur, tũc frigiditas circũdans impellit caliditatem huiusmodi ad vaporẽ resperſum in superficie maris,& caliditas congregata adeo calefacit ꝙ adurit illum vaporem, qui adustus efficitur sal.nam(vt dicemus infrà)sal est species terræ adustæ, postquam est adustus admiscetur aquæ maris,& salat eam.

Et quidem ꝙ ex admixtione alicuius terrestris adusti fiat aqua salsa pluribus declaratur signis. nam ideo sudor, & vrina habẽt salsedinem ꝙa calor animalis existens in renibus adurit quasdã partes terreas,quæ admixtę ipsi vrinę vel sudori salant,& non modò salãt,verùm aliquando huiusmodi partes terreę conuertunt in lapidem vel arenulas.

Eodem modo lixiuiũ efficitur salsum, quoniam admiscentur aquæ decolatæ pẽr cineres:partes cinereæ adustæ subtiles quæ in aqua resperſæ salant eam, & non solùm calor adurẽs huiusmodi partes terrestres est causa salsedinis, sed & amaritudinis. nã si omnino consumitur humidũ intrinsecũ res fit amara.vnde panis adustus est salsus,& amarus,& fuligo est amarissima: quoniam est penitus adusta. Ex his ergo patet, ideo mare fieri salsum,quia sibi admiscetur vapor terrestris adustus calore solis.

Aliud signũ,quod ex admixtione vaporis prædicti mare fiat salsum est hoc,quoniam expertum est aquã maris in fundo non esse salsam, eò ꝙ vapor ille non aduritur in fundo maris,sed trahitur ad superficiem & illic aduritur.

Præterea,expertũ est aquam salsam esse grauiorem, & densiorem aqua dulci.Cuius signũ est quod naues non tantum profundantur in aqua salsa quãtum in dulci,&si aquę dulci imponatur sal notabilis quatitatis & liquefiat, ponaturque ouum recens in aqua sic salita, supernatabit:in dulci vero non. ergo signum est aquam salsam grauiorem & densiorem esse aqua dulci.

Hæc autẽ grauitas, & crassities non euenit ei nisi quia admiscetur illi vapor crassus terrestris adustus qui realiter est sal.nã grauitas & crassities primò, & per se conueniũt terræ,ergo in quocũque inueniũtur,vel est terra,vel ei aliqđ terrestre admiscetur.Hæc de maris salsedine dicta sint.

Tertiò,dico quo ad salsedinem aliquorũ fontium,& fluuiorum,ꝙ huiusmodi non fiũt salsa ex vapore terrestri adusto, vt dictũ est de mari, sed trahũt salsedinẽ ex terra vel minera ꝓ q̃ trãseũt.nã ex mineris trahũt multiplices odores,& sapores,& colores.sicut varias ꝓprietates salubres, aut nociuas,vt declarauimus in pcedẽti parte huius tract. Vnde refert Alber.in lib.2.trac.3.c.17. quosdã fontes inueniri in Sicilia ꝙ ex sua minera fiũt acetosi, & incolæ vtuntur ꝓ aceto, & in multis locis Teutoniæ inuenit aqua acris ex sua minera:qua incolæ vtunt ꝓ medicina laxatiua, & inuenit amarissima aqua adeò ꝙ reddit amarũ oẽ humectatũ ex ea,& hãc amaritudinẽ trahit ex minera æris ꝓ quam decurrit.Generat. n.æs ex sulphure adusto.Adusta aũt sunt amara,& ideo reddunt aquã amarã. Et in Anglia sunt fluuij salsi. Et in Lombardia in alpis Placentinis in loco dicto Sal sum,si fodiãtur putei inuenitur aqua salsa,ex qua per decoctionẽ ignis conficitur sal. Hæc igitur aqua licet dici possit salsa,ꝙa fortè exit à mari Mediterraneo ꝓ meat⁹ occultos vsque ad dictũ locũ,tñ dici potest salsa,quia trãsit per mineras salis sub terra, vel per terrã gypseã. nã & gypsum salat.Causa igit salsedinis in fontib⁹,& fluuiis sic dicta sit.

Sed dices quare grãdia,& spatiosa flumina,vt Eridan⁹, Nilus, Gãges nõ sunt salsa ex vapore terrestri adusto sicut est mare,nã radij solares, ita agũt in fundo talium fluminũ sicut & in fundo maris:ex consequenti,ita possunt eleuare vaporẽ ex fundo eorum sicut ex fundo maris.

Respondeo, ad hoc ꝙ radij solares eleuent à fundo aquarũ vaporem terrestrem & ipsum resperſum in superficie aquæ adurant,necesse est,vt diu,& directè agant super easdem partes aquarum, & quoniã aquæ fluminum sunt in continuo decursu, ideo non diu agit radius Solis super eãdem partẽ aquæ,sed succesiuè,prout partes sunt in continuo trãsitu,& non reuertũtur.Mare aũt non habet decursum irreuertibilem,sed fluxum & refluxũ, vt dicemus infrà, ideo Sol diu agit super easdem partes aquæ adurendo ipsum vaporem eleuatũ.Et hac de causa efficit mare salsũ.

Sed dices,ergo ex hac ratione aquæ paludales,& stagnales deberent esse salsæ,cùm non decurrant.

Respondeo.Mare est salsum duplici causa, scilicet quia non decurrit irreuertibiliter,& quia maximã habet amplitudinem, ratione cuius quasi infiniti radij solares cadunt super ipsum,& potentissimi sunt ad vrendũ vaporem terrestrem eleuatum ex fundo maris ad superficiem suã latissimã. Hæc secunda causa deficit paludibus & stagnis.nam comparatione maris nullius sunt notabilis latitudinis & præcipuè respectu Oceani,à quo omnia maria trahũt salsedinẽ, sicut & aquã. nã Sol die ac nocte agit super ipsum. Cùm nobis.n.occidit,mergi dicitur Metaphoricè in Oceano.Hæc de maris & aliquarum aquarũ salsedine dicta sint.

CAPVT VI.

Maris aqua cur fluit & refluit.

IN sexto cap. inuestigandum est quare non habet fluxum irreuertibilem,sed fluit & refluit. Et ad euidentiã huius dicam tria.

Primò,qua de causa Oceanus fluit & refluit.

Secundò, qua de causa in toto die naturali bis fluit, & bis refluit.

Tertiò,vtrum id sit commune omni mari.

Quantum ad primum,dico ꝙ mare Oceanum ex natura sua,id est ex natura aquæ non fluit & refluit,sed tantùm habet decursum ad partem decliuiorem, eo ꝙ grauis est, & hũc decursum habet ab Aquilone ad Meridiẽ. nã Oceani aqua altior est in Aquilone quã in Meridie, quoniã illic est perpetua,& intensa frigiditas, quæ conuertit plurimũ aerem in aquam maris.In meridie autem est continuus calor cõsumens multã aquam, & conuertens eam in aerem, ideo in meridie efficitur locus maris decliuior ex cõtinua consumptione aquarum,Propterea,necesse est aquã Oceani,quæ continuè generatur in Aquilone decurrere ad Meridiem. fluxus ergo ad locũ decliuem naturalis est Oceano sicut & cuilibet alteri aquæ cùm sit natura grauis.

Quare, ergo fluat & refluat cùm non conueniat sibi ex natura aquæ, inuestiganda est causa extrinseca quã omnes Physici,& Astronomi,præcipuè Albumazar in lib.2. maioris introductorij,referũt in Lunam,eo ꝙ ad sensum dominatur humidis secũdum quod abũdat in lumine. Videmus enim multa aquatica,vt ostreas, & alia habentia conchas, & oua,& cerebrum esse plena tempore plenilunij quasi augmentata sicut auctum est lumen Lunæ.

In nouilunio autem apparent diminuta quasi patiantur vacuitatem sicut euacuata est Luna lumine suo.ex quo ergo videmus eam dominari rebus humidis, deprehensum est eam dominari maximo, & amplissimo humido, quale est Oceanum mare,ita quòd secundum varium Lunæ aspectum fluit,deinde refluit.

Quomodo autem hic fluxus, & refluxus causent à Luna duplex est opinio.Quidã opinantur id causari à partieulari virtute, & influẽtia existẽte in Luna qua eleuat aquas, sicut in magnete est particularis virt⁹ qua ad se trahit& eleuat ferrũ,& in ambra quæ eleuat & trahit paleã.Sed hęc opinio diminuta est,qm̃ non assignat modũ & diuersitatẽ huius fluxus & refluxus,nec qua applicatione id operetur Luna,nec ꝓficit similitudo de magnete,qm̃ constat ꝙ approximatione trahit ferrum, & ambra approximatione & calefactione trahit paleam.Hãc autem approximationem, nec aliud æquiualens,hæc opinio assignat in Luna.

Et ideo est alia opinio magis naturalis,quæ dicit id prouenire ex diuersitate angulorũ quos constituũt radij luna res super Oceanũ dum Luna existit in ortu,vel in meridie, & adducitur exemplum de olla posita ad ignem,in qua dũ radij ignis sunt directè suppositi aqua eleuatur ad summũ & ebullit.Cùm autem radij ignis subtrahũtur,aqua ad primum locum reuertitur,sic in proposito,dum radij lunares directè respiciunt mare aqua augetur suo fluxu,dum autẽ recedunt ex occasu Lunæ aqua maris minuitur suo refluxu,ita ꝙ solus fluxus causatur per se à Luna propter sui præsentiam. refluxus verò causatur per accidens ex Lunæ absentia,vt immediatè declarabitur.Hanc igitur opinionẽ vt rationabiliorem tenemus.

Quãtum ad secundum,dico Oceanum fluere, & refluere bis in die naturali,ita ꝙ per sex horas fluit,& vt sic videtur augeri,&per sex horas immediatè sequentes refluit,& vt sic videtur minui, iterum per sex horas immediatè sequentes fluit,& per alias sex horas vltimas refluit secundũ Albumazar, vbi suprà:hui⁹ ordinarij & quotidiani fluxus ac refluxus causa est Luna ꝓut mouet in quatuor quartis.

Dicit

Dicit enim ſic, Luna in die naturali complet motum firmamenti qui eſt motus diurnus, & diſtinguit in quatuor quartis. Prima quarta ſui motus eſt à p̃ncto ſui ortus vſque ad p̃ctũ meridiei. Secũda eſt à p̃ncto meridiei ad punctũ ſui occaſus. Tertia eſt à p̃ncto occaſus ad angulũ noctis, q̃ directè opponitur meridici. Quarta eſt ab angulo noctis ad p̃ctũ ſui ortus. Et quælibet quarta pficitur in ſex horis, & aliquibus minutis. Dicit igit̃ Albumazar. Dũ Luna mouet̃ à p̃ncto Oriẽtis ad punctũ meridiei cõtinuè aſcẽdit ſuper nr̃m hemiſphæriũ, & aquas Oceani eleuat, & eo tpe p̃ ſex horas & modicũ plus fluit. Dũ verò mouet̃ à puncto meridiei ad p̃ctũ occaſus cõtinuè deſcẽdens à nr̃o hemiſphærio amittit virtutẽ eleuandi aquas, ſicut dũ ſubtrahit̃ ignis ab olla ceſſat ebullitio, & tũc aqua Oceani quaſi ſibi derelicta tendit ad locũ ſuũ per refluxũ, videturq̃; diminui per ſex horas & plus. Similiter dum Luna mouetur à puncto Occidentis ad angulum noctis, quoniã cõtinuè eleuatur ſuper hemiſphæriũ inferius, ideo eleuat aquas Oceani, & incipit fluere, videturq̃ue augeri, vt prius per ſex horas & plus. Dum verò mouetur ab angulo noctis ad p̃ctũ Oriẽtis quaſi deſcẽdens ab hemiſphærio inferiori deſinit eleuare aquas, & tunc ſibi derelictæ tẽdunt per refluxũ ad locũ vnum, videturq̃ue mare decreſcere per alias ſex horas vltimas, & plus, ſcilicet, per quindecim minuta. Patet igit̃ cauſa fluxus & refluxus Oceani bis in quolibet die naturali.

Quantũ ad tertiũ, dico id eſſe propriũ Oceani, aliis autẽ maribus particularibus cõuenit plus, & minus ſm quod magis, aut minus diſtant ab Oceano, nã maria propinqua Oceano habẽt manifeſtè fluxũ, & refluxum, ſicut eſt mare medians inter Normandiã & Scotiam. In mari verò Mediterraneo cuius principium ſumitur à Gadibus Hiſpaniæ, in ſuo principio manifeſtè apparent fluxus & refluxus. Cũ verò decurrit iuxta Galliam, Italiã, & Græciam, & Aegyptũ, nõ ita manifeſtè apparẽt propter ſui amplitudinem & p̃funditatẽ. In ſinu autẽ Adriatico manifeſtiſsimũ eſt, quoniam nec multum amplum, nec multum profundum eſt.

Sed tu iterum aduerte alium fluxum, & refluxũ deprehendi in maribus Mediterraneis qui dicitur fluxus, & refluxus per menſem. nam à principio nouilunij vſque ad pleni lunium fluunt, & videntur ſemper creſcere. à principio verò plenilunij vſque ad finem menſis Lunaris continuè refluũt, & videnr̃ decreſcere. Cauſa huiꝰ eſt hæc, Luna à principio coniunctionis vſque ad oppoſitionẽ continuè augeꝛ in lumine. & ideo continuè vigoratur ad eleuandũ aquas maris, & ſic habent continuum fluxum quo videntur augeri. A principio verò oppoſitionis vſque ad finem menſis Lunaris continuè decreſcit in lumine, & ſic fit minus vigoroſior ad eleuandum aquas maris, & ideo incipiunt refluere & apparenter decreſcere vſque ad nouilunium.

Item aduerte q̃ eſt aliquod mare adeo terreſtre, & craſſum ex vapore terreo, & bitumine ſibi admixto, quòd ex Luna non poteſt in eo cauſari fluxus neque refluxus. Tale eſt mare Mortuum ſecundũ Philoſophum in libro ſecũdo Meteorologi. quod & Lacus Palæſtinus dicitur, ſiue lacus Aſphalti ſecundũ Ioſeph. De grauitate & dẽſitate ſua diximus ſuprà loquentes de virtutibus aliquorum fontium, & fluuiorum. Hæc de fluxu & refluxu maris dicta ſint.

CAPVT VII.

Cur Oceanus non augetur ex pluuiarum in ipſum ingreſſu.

IN ſeptimo cap. inueſtigandũ eſt quare Oceanus nõ creſcit ex ingreſſu pluuiarum & magnorum fluminum in ipſum, imò videtur mirabile quare non redundat ex tanta copia aquarum defluentium ad ipſum. Aduerte igitur duplicem huius cauſam aſsignari.

Prima eſt hæc, Oceanus eſt naturalis locus omniũ aquarum in quo debẽt contineri & conſeruari, ſed locus naturalis nõ excedit, nec exceditur à ſuo locato, quoniam adæquãtur ex 4. Phyſi. & ideo nõ redũdat Oceanus, imò quot ſunt aquæ tot poteſt continere, vt naturalis eorum locus.

Secunda cauſa, quantũ aquæ pluuialis cadit in Oceano tantum ex vaporibus aqueis eleuatur ex eo & conuertit̃ in pluuiam, & quantũ aquæ decurrentis per flumina ingreditur Oceanũ, tantum exit ab eodem mediatè vel immediatè per meatus ſubterraneos, & eleuatur ad oſtia fontiũ & fluminũ, vt declarauimus ſuprà. Et ſicut generatur aqua in Aquilone virtute frigiditatis conuertentis aerem in aquã, ſic generatur aer ex aqua in meridie propter calorem illic exiſtentem: ex conſequenti ſi aqua generatur in Aquilone conſumitur in meridie, & hæc vera cauſa, quare Oceanus non redũdat, imò parum creſcit vel decreſcit ſecundum ſe totum, licet videat̃ nobis aliter ex fluxu & refluxu ſuo, de quo diximus ſuprà, ſed ex hoc non fit reale augmentũ, nec decrementum, ſicut nec in olla quando aqua ebulliens feruet, deinde ab ebullitione ceſſat, neque enim ex ebullitione noua aqua additur, nec in ceſſatione aqua ſubtrahitur. Hæc de conſideratione maris ſufficiant.

TRACTATVS V. SVper Meteora, de Ventis, & de Terræmotu, in duas partes diuiſus.

IN hoc quinto tractatu agendũ eſt de impreſsionibus genitis ex vapore ſicco terreſtri frigido, qui diuiditur in ſubtilem & craſſum, ſiue indigeſtum. Primus eſt materia venti. Secundus eſt materia terræmotus. Diuidimus igitur hunc tractatũ in duas partes principales.

In prima agemus de ventis.

In ſecunda de terræmotu.

Partem primam diuidemus in quinque capita.

Primò agemus de materia proxima, ex qua generatur ventus, & de efficiente proximo, ex quibus eliciemus diffinitionem eius.

Secũdò, de tempore & loco in quo maximè generatur.

Tertiò, de modo quo ſpirat.

Quartò de numero ventorum.

Quintò de proprietatibus eorum in particulari.

CAPVT I.

De materia ventorum, & efficiente, & quid ſit ventus.

CIrca primum cap. tria conſideranda ſunt. Primò, quæ ſit proxima materia venti. Secũdò, quod eſt efficiens eius. Tertiò, quæ ſit diffinitio venti.

Quantum ad materiam proximam, dico cum Philoſopho & Alber. in lib. 2. tract. 1. c. 5. quòd eſt vapor terreſtris frigidus, ſiccus, & ſubtilis. nã (vt diximus ſuprà in 1. tract.) Sol virtute ſua eleuat ex terra quatuor vapores. Primus eſt terreſtris ſubtilis inflammabilis, hic aſcendens ad ſuprema aeris regionem propinquam ſphæræ ignis conuertitur in impreſſiones ignitas, vt ſunt ſtellæ comatæ, & lancea ardens, & Aſub, de quibus formauimus ſecundum tract.

Secundus eſt humidus aqueus, qui eleuatur ex aqua & terra humectata, & hic aſcendens ad varias aeris regiones conuertitur in impreſsiones humidas, vt in rorem, & pluuiam, & pruinam, &c. de quibus formauimus tertium, & quartum tractatum. Tertius eſt terreſtris frigidus ſiccus & ſubtilis, qui aſcendens ad mediam aeris regionem conuertitur in ventum, vt paulò pòſt declarabitur. Quartus eſt terreſtris frigidus ſiccus & craſſus, qui remanet concluſus in viſcerib. terræ, & hic (vt dicemus loco ſuo) cauſat terræ motũ. Patet igit̃ q̃s, & qualis ſit vapor, ex quo cauſat̃ vẽtꝰ.

Sed dices quomodo differt hic vapor à vapore, ex quo generantur impreſsiones ignitæ? vterque enim eſt terreſtris, ſiccus, & ſubtilis.

Reſpondeo, differt in tribus. Primò in calore, quoniam ille inflammatur, vel ignitur, vt diximus in loco ſuo: hic autem nec inflammatur, nec ignitur. Secũdò, in ſubtilitate, & continuibilitate, quoniam materia impreſsionis ignitæ eſt ſubtilior, & minus adinuicem continuata, eò q̃ humiditas continuans, & conglutinans partes conſumitur actione caloris ſupremæ regionis aeris. Materia autem venti minus ſubtilis eſt, magiſque continua, eò q̃ non ita conſumit̃ humiditas continuans in media regione, ſicut in ſuprema. Tertiò, differt loco, quoniam materia ignitæ impreſſionis aſcẽdit ad tertiam aeris regionem, vbi inflammatur, vel ignitur. Materia autem venti ad mediam regionem frigidam in qua generatur, vt nunc dicemus.

Quantũ ad efficiens proximũ, dico q̃ eſt frigiditas mediæ regionis: nam ſicut condenſat vaporem humidũ in nubem, deinde nubem reſoluit in aquã pluuialem, vt diximus ſuprà, ita condenſat vaporem ſiccũ terreſtrem ſubtilem, q̃ condenſatus à frigiditate aeris percutit̃, ac mouet̃, & motus impellit aerẽ, & ſic cauſat̃ vent⁹ in media aeris regiõe.

Ex his elicio diffinitionem venti. Ventus eſt vapor terreſtris, ſubtilis & liber ad mediam aeris regionẽ aſcendẽs, qui *Ventus quid.*

qui frigiditate eiuſdem regionis condenſatus ac percuſſus, aeré per partē poſt partem fortiter impellit. Diffinitio hæc ſm omnes partes clara eſt ex prædictis. Et aduerte q̄ ly liber ponitur ad differentiā vaporis cauſantis terræmotum, de quo dicemus quod detinetur in cōcauitatibus terræ non habens liberum exitum ad ſuperiora. Patet igitur quæ ſit ꝓxima materia venti, & quod eius efficiēs, & quid ſit ſecundum viam Peripateticam. Nam extraneas opiniones non curamus, quas videre poteris in Alber.

CAP. II. Quo tēpore & quibus in locis vēti generētur.

IN ſecundo cap. inueſtigandum eſt quo præcipuè tempore, & in quibus locis ventus generetur. Et quo ad tēpus dico quòd rarò generatur in æſtate & in hyeme.

In æſtate quidem quoniā Sol intēſo calore, licet eleuet vapores à terra humidos, & etiā ſiccos ex quibus generantur venti, tamen conſumit eos, vt in pluribus antequam ad mediam aeris regionē aſcendant. Prætereà tēpore magni æſtus, q̄n terra vehementer exiccatur, Sol non eleuat pro maiori parte niſi vapores omninò ſiccos terreſtres inflammabiles cōuertibiles in impreſsiones ignitas: de quibus dictū eſt in tract. 2. Materia autem vēti, licet ſit vapor ſiccus, nō tamen eſt omnino ſeparatus ab humiditate, imò ſibi admiſcetur humiditas cōtinuās, alioquin partes venti nō cōtinuarent adinuicem dū ſpirant. Et q̄n tempore æſtiuo ex magna ſiccitate Sol non eleuat vapores ſiccos, quibus admiſcetur humiditas continuans, ideo pauci fiunt venti, & rarò, cuius ſignum eſt q̄ in æſtate ſi poſt longam ſiccitatē accidit pluuia, vel grando, poſteà eleuatur ventus. nā Sol ex terra madefacta eleuat vaporem ſiccum admixtum humiditati continuanti conuertibilem in ventum.

Tu tamen aduerte, q̄ hīc intēdimus de generatione vētorum cōmunium. Nam de ventis impetuoſis qui eradicāt arbores diruunt ædificia, nō eſt verum quod diximus, imò fiunt maximè in æſtate & tempore magni æſtus. Cuius rō eſt, quia tūc nō eleuat à terra, niſi vapor craſsior terreſtris qui eſt calidus æſtu Solis, & aer eſt calidus ꝓp quod pellit à ſe frigiditatē quæ congregat ad locū vnū, & fortiſsimè percutit vaporē illū terreſtrē craſsiorē, qui percuſſus impetuosè exſufflat aeré & proſternit ſibi reſiſtētia, & id maximè cōtingit in dieb⁹ canicularib⁹ in q̄b⁹ viget Solis æſt⁹.

In hyeme autē rari fiūt venti, quoniā ex abſentia Solis & frigiditate aeris terra conſtringitur, nec ex ea euaporat fumus in terra cōcluſus, qui eſt materia ventorū. vnde nec virtute caloris ſolaris eleuatur ad mediā regionē, eſt enim adeo remiſſus tūc ſolis calor ex pārua mora tracta ſuper noſtrū hemiſphęriū, quod remiſiſsime terrā calefacit, ideo non fumat, & per conſequens rarò generantur venti.

Dico ergo q̄ vt in pluribus generantur in principio Veris, & in fine Autumni. In principio quidem Veris, quoniā hyemi ſuccedit Ver, in quo Sol propinquat terræ noſtræ habitabili, & intenditur eius calor magis calefaciens terram, quàm in hyeme, ideo calor fortior plures eleuat vapores humidos conuertibiles in pluuiam, & ſiccos admixtos humiditati continuanti conuertibiles in ventos. Prætereà eo tēpore aperitur terra, & fumi prius in ea incluſi euaporāt, ex quibus generantur venti, præcipuè Aquilo & ſui collaterales, vt declarabimus infrà.

In Autumno verò, & præcipuè circa finē, crebrò generantur venti, quoniā eo tempore Solis calor, minuitur & humectatur terra frequētibus pluuiis, ideo Sol ex terra eleuat plures vapores vētoſos quà poſsit cōſumere, qui aſcēdentes ad mediam aeris regionem conuertuntur in vētos modo ſuprà expoſito. Hæc ſunt ordinaria tempora generationis ventorum. Accidit autem quòd aliquando in æſtate generantur & crebrò, quando, ſcilicet æſtiuus calor non eſt exceſsiuus, & frequēter, ſed temperatè pluit, ſimiliter ſi in hyeme nō eſt exceſſiua frigiditas, nec gelu, nec diuturnæ niues conſtringentes poros terræ, ac ſint tēperatæ pluuiæ, crebrò generantur venti. verùm quia huiuſmodi diſpoſitiones rarò inſunt æſtati, & hyemi, ideo ſicut de his quæ per accidens fiunt non eſt à nobis conſiderandum.

Quantū ad loca dictum eſt quidem nūc in cōmuni, ſed in cap. 4. dicam in particulari. Quantū igitur ad loca in cōmuni, aduerte ventos maximè generari in paludibus deſertis & in regione humida humiditate cōtinuāte partes terræ, ſed non diſſoluente in lutū, quoniā ex locis humidis humiditate diſſoluēte quæ eſt humiditas aquea, eleuantur vapores humidi, qui aſcēdentes ad mediam regionem cōuertuntur in pluuiam, vnde quando videmus regionem latam ſylueſtrem non occupatam denſis ſyluis, quam ſolemus nūcupare campum magnum: ex ea, inquā, Sol eleuat multos vapores ventoſos tempore Veris, & Autumni, qui nō poſſunt cōſumi ex debilitate caloris ſolaris, & ideo aſcendentes aerem ſuperiorem frigidum conuertuntur in ventos.

Item maximè generantur in ſummitate magnorū montium, ſunt enim vicini mediæ regioni, & vaporem ſiccum, & calidū eleuatū ex ſummitate eorū frigiditas vicinæ mediæ regionis cōdenſat in ventū. inde eſt q̄ omni fermè tempore ex magnis montibus & ſuper eorum ſummitates ſpirant venti qui impellunt ſuperiorē aerem: & in ſuperiori aere, vt in pluribus ſunt venti ſpirantes ab altis montibus, quod vtique experimur ſi altas turres aſcendimus.

In vallibus autem rarò generantur venti, quoniā prohibentibus vmbris montanis Sol parū agit in medio vallū, paruumque vaporem eleuat conuertibilem in ventum, qui ſi eleuatur tempore æſtatis cōſumitur in fundo vallū, quo nīā illic eſt feruor intenſus propter magnam, & mutuam multiplicationem radiorum cauſatam ex lateribus montiū cōſumens prædictū vaporē. Hæc de tēporibus & locis in quibus generātur ordinariè vēti, in communi dicta ſint.

CAPVT III.

De motu & ſpiratione ventorum.

CIrca 3. cap. inueſtigandum eſt qualiter mouetur & ſpirat vētus, & dicā cū Alber. in 3. lib. tract. 1. cap. 13. & c. 21. motum venti eſſe tortuoſum, ita q̄ non aſcendit, nec deſcendit directè, ſed mouetur quaſi per arcum circuli, & mouet ante ſe ad oppoſitum ſitum. puta Aquilo non mouetur ad punctum Orientis, ſed ad punctum meridiei, & ventus Auſter ad punctum Septentrionis ſibi oppoſitū.

Propter quid autem moueatur ad oppoſitum ſitum nō per lineam rectam, ſed quaſi per arcum circuli duplex aſſignatur ratio. Prima ab Aſtronomo, Secunda à Phyſico.

Quantum ſpectat ad Aſtronomum, aduerte q̄ vt deprehenditur ex doctrina Aſtronomiæ, quædam ſtellæ erraticæ varios commouent ventos, vt Iupiter cōmouet ventos Septentrionales, Sol Orientales, Luna Occidentales, & Meridionales. Eſt autem id vt principium, quòd quando aliqua cauſa naturalis per motum ſuum cauſat aliquem effectū, motus ſui effectus aſſimilatur motui ſuæ cauſæ quantum poteſt. cùm ergo ventus cauſetur ex motu circulari planetarum conuenienter mouetur tortuosè, vt aſſimiletur cauſis ſuis quantum poteſt.

Quantum ſpectat ad Phyſicum, aduerte q̄ ratio ſua ſumitur ex loco in quo vapor ventoſus conuertitur in ventū qui eſt media aeris regio, & ſtat in hoc, vapor ſiccus vētoſus poſtquàm aſcendit ad mediam aeris regionē & illic cōdenſatur ex frigiditate loci oportet q̄ agitetur & mouea tur ſicut mouetur aer frigidus mediæ regionis. ille autem aer non poteſt deſcendere directè, quoniā ſubtus ſe habet aerem calidum infimæ regionis, ex conſequenti ei contrarium, & reſiſtentem deſcēſu ſuo directo, nec poteſt directè aſcendere ad ſupremam regionem, quoniam calidior eſt ex propinquitate ad ſphæram ignis, nam ſi aſcenderet à tā to æſtu conſumeretur, oportet ergo vt moueatur & agitetur motu tortuoſo.

Nota tamen q̄ licet ventus non moueatur recto diametro ſurſum, vel deorſum, nihilominus conceditur q̄ obliquè aſcendit inquantum vapor, ex quo generatur, eleuatur ſurſum, & dū mouetur tortuosè paulatim deprimitur verſus terram percutiens aerem per partem poſt partem.

Ratio propter quam mouetur ante ſe ad oppoſitū ſitū, eſt hæc, vapor ex quo generatur ventus expellitur & percutitur à frigore, vt diximus, tale aūt frigus eſt poſt ipſum vaporem, ideo pellit ipſum ad ſitum oppoſitum ante ſe.

Si autē quæras quænā ſit cauſa q̄ frigus eſt poſt ipſum vaporem ventoſum, dico q̄ in omni regione in qua flat vētus, frigus ſemper impellitur ad extremum propter diffuſionem Solis in ipſa, & præcipuè frigus terreſtre & cùm eſt reductum ad extremum, diſſoluitur regio quæ eſt poſt ipſum, & frigida remanet, & ideo impellit vaporem eleuatū ante ſe ad ſitum oppoſitum, non enim poteſt directè aſcendere propter frigus obuians in aere, nec poteſt deſcendere propter calorem ipſum eleuantem, nec poteſt retrocedere propter frigus exiſtens poſt ipſum, & ideo neceſſe eſt vt moueatur ante ſe ad ſitum oppoſitum. Hæc dicta ſint de qualitate motus ventorum in communi, nunc ſupereſt

de

eſt de ventis in particulari determinare.

CAP. IIII. *Venti quot ſint.*

CIrca 4.c. inueſtigandum eſt quot ſint venti, & ex quibus locis ſpirent.

Quantum ad numerum, dico ſecundum Albert. & Varronem & Senecam de naturalibus quęſtionibus, q̄ ſunt duodecim: quatuor quidem cardinales, vt Septentrio, Auſter, Subſolanus, Zephirus: collaterales autem ſunt octo. Collaterales Septentrionis ſunt Aquilo à dextris, & Corus à ſiniſtris: collaterales Auſtri ſunt Euroauſter à dextris, & Auſterafricus à ſiniſtris: collaterales Subſolani ſunt Vulturnus à dextris, & Eurus à ſiniſtris: collaterales Zephiri ſunt Africus à dextris, & Circius à ſiniſtris, & vt eorum numerus ac ordo ſubiiciatur oculis, deſcripſi hanc figuram.

Figura oſtendens ventorum numerum, ordinem, & loca.

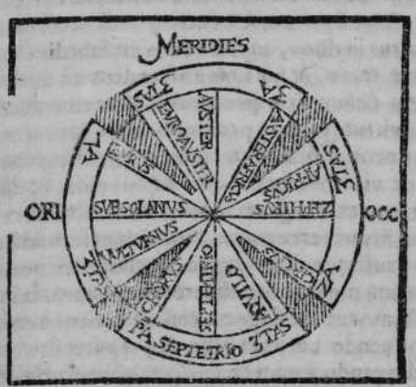

In hac figura, Septentrio cum ſuis collateralibus conſtituit primam triplicitatem, Zephirus cum ſuis collateralibus ſecundam triplicitatem, Auſter cum ſuis collateralibus tertiam triplicitatem, Subſolanus cum ſuis collateralibus quartam triplicitatem.

Quantum ad loca ex quibus ſpirant, & rationem nominum duodecim ventorum declaro aſſignando loca ſecundum circulos ſphæræ.

Septentrio ſpirat à polo arctico, & dicitur Septentrio, quia venit ab Vrſa maiori, q̄ Græcè dicitur arctos, & Latinè Septētrio propter ſeptem ſtellas verſantes circa polum.

Auſter ſpirat à polo antarctico, & dicitur Auſter quaſi hauriens aquas. Eſt enim pluuialis, vt dicemus ī. & Græcè dicitur Notus eo q̄ peſtilentiam generat ex mala caliditate & humiditate ſua putrefactiua.

Subſolanus ſpirat ab Oriente æquinoctiali, vt à ſigno Arietis, vel Libræ, & dr̄ Subſolan⁹, q̄a orit̄ ſub radiis Solis.

Zephirus ab Occidente æquinoctiali diametraliter oppoſitus ſubſolano, & dicitur Græcè Zephirus quaſi viuificans, eo q̄ terræ germina eius flatu viuificantur. nam zoi Græcè eſt vita Latinè, & dicitur Latinè fauonius, eo q̄ faueat vel foueat terræ naſcentia.

Iſti ſunt quatuor principales, quorum quilibet habet duos hincinde coniunctos, Septentrio habet ex vno latere Aquilonem, ex Alio Corum.

Aquilo ſpirat à circulo arctico, & dicitur aquilo quaſi ligans aquas: exiccat enim & diſſipat nubes, vt dicemus ī. dicitur etiam boreas à loco ex quo eleuatur, oritur enim & flat à montibus Hyperboreis, propter quod dicitur flare à montibus altis, & multum diſtantibus, & ideo purus ac ſubtilis ad noſtram regionem deuenit.

Corus ſpirat ex alio latere à circulo arctico, & dicitur corus quaſi in ſe claudens circulum ventorum, ab antiquis dicebatur caurus.

Auſter habet ex vno latere Euroauſtrum, ex alio latere auſterafricum.

Euroauſter ſpirat à circulo antarctico & dicitur euroauſter, quia ex vna parte habet eurum, ex alia auſtrum.

Auſterafricus ſpirat ex alio latere à circulo antarctico, & dr̄ auſterafricus, quia mediat inter auſtrum & africum.

Subſolanus habet ex vno latere eurū, ex alio vulturnū.

Vulturnus ſpirat à tropico æſtiuali, & dicitur vulturnus quaſi circa turres volitans: flat enim in altum, vnde Lucretius poeta inquit, Altitonans vulturnus.

Eurus ſpirat à tropico hyemali, & dicitur eurus ab Euros Græcè, quod Latinè dicitur oriens, flat enim ab oriente à latere ſubſolani.

Zephirus ſiue fauonius habet ex vno latere africum, ex alio circium.

Africus ſpirat à tropico hyemali, & dicitur africus, quia ſpirat ab africa, quæ declinat à meridiem.

Circius ſpirat à tropico æſtuali, & dicitur circius, quia circuitu ſuo voluit & perturbat quę ſibi obſiſtunt: eſt enim impetuoſus valde.

Oīum ventorū ordo & ſitus continetur in iis verſibus.
Sunt ſubſolanus, vulturnus, eurus, eoi, id eſt, orientalis.
Circius occaſum, africus & zephirus afflant.
Aduenium aquilo, ſeptentrio, & corus ab arcto.
Atque die medio auſter africus, notus, euroauſter.

De omnibus ventis à quibus locis ſpirent deſcripſi præſentem figuram ſecundum ſphæram materialem.

Ex prædictis patet vnde ſpirant venti, & quomodo ordinantur, ſed quare ſint duodecim, & non plures, ſolent variæ rationes aſſignari. Ego autem adduco quam puto clariorem, & trahitur ex doctrina Ptolemæi.

Aduerte igitur q̄ cælum ſtellarum fixarum influit ſuper generationem & eſſe rerum inferiorum, & præcipuè ſuper ventos non ſecūdum ſe totum, ſed vt diuiditur in 12. ſigna, ſub quibus mouentur planetæ ſuo motu proprio, & ex hoc planetarū motu ſub ſignifero perſeuerat generatio in inferioribus, vt declaratum eſt in 2. lib. de generatione. Hæc autem 12. ſigna ſic ordinantur, q̄ tria ſunt ſeptentrionalia, ſc. Cancer cum duobus collateralibus, quæ ſunt Gemini, & Leo, & tria auſtralia, ſ. Capricornus cum Sagit. & Aquario ſuis collateralibus, & tria orientalia, ſc. Aries cum Piſce & Tauro, ſuis collateralibus, & tria occidentalia, ſc. Lib. cum Virgine & Scorp. ſuis collateralibus.

Aduerte tamen q̄ iſta ſex pro diuerſo tempore dici poſſunt orientalia & occidentalia. nam in vere Aries cum collateralibus ſunt orientalia, & Libra cum collateralib⁹ ſunt occidentalia, in Autumno autē ſunt oppoſito modo, vt patet. Iuxta igitur has quatuor triplicitates ſignorū aſſignantur quatuor triplicitates ventorum, ſ. tres ſeptentrionales vt Septentrio, Aquilo, & Corus, & tres auſtrales, ſ. Auſter, Africus auſter, Euroauſter, & tres orientales, ſ. Subſolanus, Eurus, Vulturnus, & tres occidentales, ſ. Zephirus, Circius, Africus. Sufficiat hæc ratio perſuaſiua, nec abiicienda eſt à Philoſopho naturali. nam ſecundum Ariſt. in 2. Phyſ. aſtrologia media eſt inter mathematicam & naturalem diſciplinam. Et Ptolemæus inquit, Oportet in talibus conſideratorem cæli eſſe phyſicum.

CAP. V. *Quatuor ventorum proprietates.*

IN 5.c. aſſignandæ ſunt ventorum proprietates, prout abinuicem diſtinguuntur, & qm̄ medij venti ſapiunt extremorum naturam ſm magis aut minus, ideo ſufficiet nobis declarare proprietates quatuor ventorū principalium, qui ſunt Septentrio, Auſter, Subſolanus, Zephirus. Septentrio cum ſuis collateralibus tres habet proprietates.

Primò, eſt frigidus ſiccus, & idem ſapiunt ſui collaterales, qm̄ egreditur à locis frigidiſſimis, vtpote ab arctico: oritur etiam à montibus altis plurimum diſtantibus à nobis eo q̄ ſunt ex parte poli arctici, vt in Scythia, quales ſunt montes Hyperborei & Rhiphæi: qui etiam ſunt frigidi, ſub quibus vapor terreus concluditur, qui egreſſus frigidus cauſat ventum frigidum. Loca etiam ſeptentrionalia per quæ ſpirat ſunt frigida ex diſtantia ſolis, & ideo nec calor nec humiditas adhærent ei ex locis per quæ tranſit.

Secundò, Septentrio & ſui collaterales vehementius & frequentius ſpirant in Vere & in Autumno, quàm in aliis

tem

temporibus. In Vere quidem qm̃ eo tpe ſol aſcendit à meridie deſerens ſigna auſtralia, & conuertitur ad terram noſtram habitabilem, tunc vapores frigidos ſiccos congregatos in hyemali tpe ſub terra vel in aere pellit ante ſe verſus arcticum, qui cum illuc peruenerint, qm̃ non poſſunt vltrà procedere, erumpunt & agitant aerem, ſicque tpe veris conuertuntur in ventos ſeptentrionales vehementes.

In Autumno autem, quoniam tunc ſol recedit à nobis relinquens ſigna ſeptentrionalia & tendens verſus auſtralia, & regio ſeptentrionalis infrigidatur intensè, & calor remittitur: calor autem remiſſus eleuat quidem vapores ſiccos & frigidos, ſed non poteſt eos conſumere, & ideo aſcendunt mediam aeris regionem ex parte arctica, qui condenſati & percuſſi à frigiditate mediæ regionis conuertuntur in ventos impellentes aerem impetuosè.

Tertiò, Septentrio & ſui collaterales inducunt ſerenitatem, & hoc duplici cauſa. Primò, quia habet ſpiramẽ quaſi rectum, licet n. dixerimus ſuprà, motum ventorum eſſe tortuoſum, tamen ſeptentrio & ſui collaterales ſpirant minus tortuosè, imò reſpectu aliorum poſſunt dici ſpirare quaſi per lineam rectam: ex hoc autem ſpiramine quaſi recto diſſipant nubes ante ſe inuentas quaſi ſecantes & diſcriminantes per modum lanæ dilacerateꝫ, cùm aũt nubes diſſipantur nõ adeo cõdenſantur ꝙ cõuertantur in aquam pluuialẽ, & iõ rõne diſſipationis nubium dñr inducere ſerenitatem. Secundò, quia ex ſua frigiditate & ſiccitate cõſtringitur terra ne euaporet humidum vaporem, qui aſcendens conuertitur in nubem, & deinde in pluuiam, vt declarauimus ꝛ.

Auſter cum ſuis collateralibus duas habet proprietates. Primò ſunt calidi & humidi, non quidẽ ſm naturam ſuam, cũ oĩsvẽtus generetur ex vapore frigido ſicco, ſed ex loco ſui ortus, ꝙ eſt locus meridionalis, qui eſt calidus ex maiori propinquitate ſolis ad terram, vt alias diximus, facti aũt calidi ſpirãt verſus arcticum, vt ad ſitũ eis oppoſitũ: locus aũt ſeptẽtrionalis, vt eſt regio noſtra, eſt frigidus humidus reſpectu regionis auſtralis, & ideo Auſter cum collateralibus ſpirãs per regionẽ noſtram inquantũ calidus trahit ad ſe vaporem humidũ ex hac noſtra regione & ex aquis, ꝓp quem vaporẽ ſibi adhęrentẽ efficitur humidus, fit ergo Auſter cum collateralibus calidus ex locis in quib⁹ oritur, & humidus ex noſtra terra ſeptentrionali per quam tranſit.

Secundò, excitant nubes turbidas & obſcuras congregantes eas & inducentes pluuiam. Cauſa huius eſt, quia Auſter habet ſpiramen tortuoſum & curuum, oppoſito modo Septentrionis. Ille. n. vt diximus, ſpirat quaſi rectè, & qm̃ habet curuitatem in ſuo ſpiramine, ideo inuoluit partes nubium & cõgregat quas inuenit in aere per quem tranſit, & ſicut ſeptentrio ex ſuo ſpiramine recto diſſipat nubes, ita per oppoſitum Auſter adunat & condenſat, adeo ꝙ conuertuntur in pluuiam, propterea dicitur Auſter pluuioſus.

Subſolanus cum ſuis collateralibus eſt calidus & ſiccus & cauſa huius eſt triplex virtus immiſſa à ſole in vaporem orientalem, ex quo generatur Subſolanus. Primò. n. dum oritur ſol, immittit radium incipientẽ calefacere ipſum vaporem. ſecundò, per ſucceſſiuum aſcenſum ſuper horizontem calor augetur, quo intenſius calefit vapor. tertiò per præſentiam ipſius ſolis ſurſum trahitur ille vapor, & partim conſumitur, ſicque fit calidior & ſiccior, propter quod Subſolanus ex eo generatus efficitur calidus & ſiccus.

Zephirus cum ſuis collateralibus eſt frigidus & humidus, quia ſole accedẽte ad occaſum ſub noſtro horizonte, non calefit ſenſibiliter vapor occidẽtalis ex quo generatur zephirus, & ideo partes huius vaporis rẽmanerẽt frigidæ, & qm̃ in Occidente aer eſt humidus exceſſiuè propter abſentiam ſolis exiccantis ſuo calore, ideo vapor ille humidus efficitur. propter quod Zephirus declinat ad frigidum humidum, ſicut per præſentiam ſolis Subſolanus declinat ad calidum ſiccum, quoniam oppoſitarum cauſarum oppoſiti ſunt effectus. Hæc de proprietatibus ventorum.

SECVNDA PARS QVINTI Tractatus ſuper Meteora, de Terræmotu, in ſex capita diuiſa.

Completa conſideratione de ventis agendum eſt de terræmotu, cuius conſiderationem diuidimus in ſex capita.

Primo, quæ ſit cauſa proxima effectiua terræmotus. Secundo, quot ſint eius ſpecies. Tertio, quæ ſint ſigna præcedentia vel ſequentia eiuſdẽ. Quarto, quo tempore & loco frequentius fit. Quinto, qui ſint eius effectus. Sexto, de duratione eius.

CAPVT I.

Quæ ſit proxima effectiua cauſa Terræmotus.

Circa 1. c. videndum eſt quæ ſit proxima cauſa terræmotus, & prætermiſſis omnium antiq. opin. dico cum Ariſt. & Alber. in 3. lib. tract. 2. c. 6. ꝙ cauſa eius proxima effectiua eſt vapor terreſtris ſiccus frigidus, ſed craſſus (ad differentiam vaporis ex quo generatur ventus, quem diximus eſſe ſubtilem) reſtrictus & violenter detentus in concauitatibus terræ. Quomodo autem huiuſmodi vapor faciat terræmotum, notandum eſt primo id quod diximus ꝛ. in 1. c. de ventis, ꝙ ſol calefaciens terram duo genera vaporum extrahit ab ea. nam terra ex natura ſua eſt frigida & ſicca, & vt ſic trahitur ex ea vapor ſiccus frigidus, qui diſtinguitur in duos, quorum vnus eſt ſubtilis eleuatus ex ſuperficie terræ, & hic liberè aſcendens ad mediam aeris regionem conuertitur in ventum, alius eſt craſſus qui extrahitur virtute ſolis ex profundo terræ, & propter ſoliditatem ac profunditatem terræ non poteſt expirare, vnde detinetur violenter in concauitatibus eius, & illic arctatus quærens exitum forti impetu concutit latera concauitatum, fitque terræmotus. Notandum ſecundò ꝙ terræmotum cauſari ex dicto vapore, declarari ſic poteſt. Videmus ventum mouere & concutere permanentia in ſuperficie terræ, monet enim ignem ceſſare faciens à combuſtione extinguendo corpora accenſa, vt patet in extinctione cerei, aliquando autem ex ſuo ſpiramine magis inflammantur corpora accenſa, vt quando carbones igniendi exponuntur vento, ſimiliter videmus ventum mouere aquas eleuando vndas, vt patet in tempeſtate maris, aliquando eradicat arbores, deſtruit ædificia, ſi hæc omnia peragit vap. ſubtilis liber eleuatus à ſuperficie terræ, multo maiora agere poteſt vap. terreſtris à craſſus arctatus in viſceribus terræ, & ibi cum violentia detentus.

CAP. II. *De duabus ſpeciebus Terræmotus.*

Circa 2. c. inueſtigandum eſt quot ſunt modi vel ſpecies terræmotus, & pro nunc dico ꝙ ſunt duo. in c. autem 5. de his magis diſtinctè agemus, vbi declarabimus varios effectus terræmotus.

Prima ſpecies eſt ſicut tremor in quo terra frequẽti motu recedit à ſitu ſuo, & cito ad eundem reuertitur cũ multa reiteratione, cauſa quidẽ huius eſt paucitas vap. craſſi ſic incluſi in viſceribus terrę, quia. n. vapor eſt paucus motũ habet incertum, & tremit donec inuenerit locum ad quem diuertat vel per quem exeat. huius tremoris ſimilitudinem habemus in venis animalium & in membris quibus contingit tremor ex humore diſſoluente organum, vt patet in paralytico, vel ex ventoſitate craſſa extrudente membrum extra proprium ſitum, & virtute naturali reducente ipſum ad proprium ſitum, nec tremor ceſſat donec naturalis virtus totaliter expellit illam ventoſitatem à membro tremente.

Secunda ſpecies eſt ſicut ſonus ingens magnorũ corporum ſe confricantium, & hic ſonus eſt fractiuus, ita ꝙ nunquam cõtingit quin ſcindatur terra aut ſubtus aut in ſuperficie exteriori, cauſa quidem huius ſoni & fractionis eſt vapor craſſus in magna quantitate incluſus in partib⁹ ſolidis terræ & cauernoſis: tunc. n. cõfricat forti impetu partes ſolidas terræ cauernoſæ & frangit, ſicq; ſequtur ſciſſura terrę & ſonus ex cõfricatione ac diuiſione, huius ſpeciei, & etiã precedentis habemus exemplum de ventoſitate ſicca concluſa in viſceribus hominum: quando. n. pauca eſt, cauſat tantùm tremorem viſcerum, quando vero eſt multa exit cum turpi ſono & diuidit ſiccam ſuperfluitatem ſibi obuiantem. Hæc de modis terræmotus in communi pro nunc ſufficiãt, qm̃ infrà plures & in particulari inueſtigabimus.

CAP. III. *De ſignis Terræmotum concomitantibus præcedentibus & ſequentibus.*

In 3. c. inueſtiganda ſunt ſigna, quæ cõcomitantur & præcedunt & ſequuntur terræmotum. inter ſigna concomitantia terræmotum, licet non ſemper, tamen vt in pluribus eſt ſonus magnus, qui non ceſſat donec terra fuerit ſicca, & vapor ſubterraneus exit cum ingenti ſtrepitu: ſonus aũt ille quando vapor eſt multus cauſatur ex colliſione & percuſſione vaporis ad latera terræ cauernoſæ, qui quærés exitum

exitū non ceſſat à percuſſione donec ſcindantur latera terræ cauernoſæ,& impetuosè ſonando exit. Quòd hic ſonus concomitetur terræmotum, declarat Philoſophus in lib. 2. c.2. vbi loquitur de ventis, & adducit exemplum de antiquis hiſtoriis de terræmotu, qui accidit tempore regis Herculis in quibuſdam inſulis apud Corinthum, ex quo aperta fuit terra montuoſa, & tanquam cinis exiuit, & ciuitatem propinquam deſtruxit, & horribilis ſonus auditus eſt.

Signa præcedentia inter alia ſunt tria. Primò, eſt magna aeris trãquilitas. Solent.n. oēs vẽti ceſſare in infima aeris regione: & hoc intellige in locis & tp̃ibus, in quib⁹, vt in pluribus, ſolẽt ſpirare vẽti. nam ſignũ eſt oēm materiam ventorum tendere in profundũ terræ, & quaſi nihil ſpirat ex terra, eò ꝙ cauernæ talium locorum totum vaporem teneant incluſum, Cùm igitur huiuſmodi aeris tranquilitas euenerit, pr̃ſumitur de terr̃motu propter clauſuram vaporum.

Secundò, aer ante terræmotum de propinquo vẽturum eſt frigidior ſolito, cuius põt eſſe duplex cauſa. Prima eſt, ꝙ vna de cauſis comprimentibus vaporem ſub terra eſt frigiditas: & ideo, quando aer eſt frigidior ſolito, ſignum eſt ꝙ vapor ille, ex quo generatur terræmotus, compreſſus eſt in terra: & qm̃ compreſſio illa eſt violenta, quærit exitum, & ſic de propinquo ſignat futurum terræmotum. Secunda eſt hæc, calor incluſus in cauernis terræ eleuat vaporem, ex quo generatur terræmotus ad ſuperficiem exteriorem terræ, & terra pellit eum in aerem propinquum terr̃, & ſic aer plus ſolito infrigidatur, antequàm fiat terræmotus.

Tertiò, ante terræmotum ſolent apparere quaſi reliquiæ nigrarũ nubium in cælo, quæ ſunt longæ & ſtrictæ exiſtentes ad oppoſitum ſolis, præcipuè tẽpore veſpertino. Cauſa huius eſt, quia Sol per caloré diurnum antè fecit euaporare aliquid de vapore craſſo & terreſtri, & cùm apparent in figura longa ſtricta ſignant materiam illã eſſe vehementer ſiccam & pungitiuam, & cum violentia motiuam, & eſt ſicut ventoſitas ſicca incluſa in ventre hominis, quę aliqñ diuidit, & incidit, ac dirumpit inteſtina. Illæ igitur reliquiæ nigrarum nubium ſignant materiam terræmotus eſſe ſiccam & acutam, & de proximo terram eſſe mouendam.

Signa ſequentia, vt in pluribus, ſunt duo: primò eſt tenebroſitas ſolis per nubes nigras ſtantes in aere: cùm.n. terræmotus cauſetur ex vapore craſſo terreſtri & fumoſo, oportet ipſum eſſe fuliginoſum, ex conſequenti nigrum & denſum: vnde cùm egreſſus eſt ex cauernis terræ, & aſcẽdit in aerem, cauſat nigras nubes: calor aũt ſolis tangẽs eum, eleuat, & trahit, ac opponitur ſoli in aere, & tunc vr̃ quaſi per pannum nigrum: aliqñ facit ſolem inuiſibilem veluti eclipſatum, qñ, ſ. vapor eſt multus & valde denſus, adeò ꝙ radij ſolis non poſſunt ipſum penetrare, quod ſi terra ante terræmotum fuerit ſicca, tunc ille vapor egreſſus ex terra obſcurat aerem inferiorem, redditq́ue eum denſum & nigrum veluti caliginem adunatam, & tunc Sol & luna & ſtellæ videntur ad modum ſanguinis declinantis ad nigredinem.

Secundo, poſt terr̃motũ frequentius ſequitur peſtis: nã cum vapor incluſus in vẽtre terræ ſit priuatus luce & aere libero, habet quaſi materiã veneni, & ideo interficit aĩalia, præcipuè incumbẽtia terræ, vt oues: nam anteq̃ prædictus vapor exeat totus ex viſceribus terræ, per plures dies ſemper aliquid ſpirat per poros terræ, ideo lædit animalia depaſcẽtia in loco illo: ſimul.n. cum cibo attrahunt vaporem illũ venenoſum, vnde refert Seneca tpe Neronis fuiſſe terræmotũ, poſt quem grex ſexcentarum ouium mortuus eſt.

Quòd autem vapor priuatus aere libero & ſubterraneus efficiatur venenoſus & peſtiferus, probat Alber. in lib. 3. tract. 2. c. 10. qui dicit, ꝙ dum eſſet Paduæ puteus diu clauſus apertus eſt: & quidam, vt purgaret eum, deſcendit, & ſtatim interfectus eſt ex peſtifero vapore exhalante: ſimiliter alius deſcendit, & interfectus eſt: cùm autem tertius ſcire vellet, quare tam diu ſocij ſilentes morarentur in puteo inclinans ſe ſuper os putei, vt videret eos in fundo, ad eo debilis effectus eſt, ꝙ vix poſt dies duos ad ſeipſum rediit: cùm autem vapor ille peſtiferus expiraſſet ſalubris & potabilis effecta eſt aqua. Hæc ſunt, quæ ſequuntur terræmotum in communi. De aliis autem effectibus ſequentibus dicemus magis in particulari in 5.c.

CAPVT IIII.

Quibus in locis & quo tempore terræmotus fiat.

CIrca 4.c. inueſtigandum eſt, quo loco, & quo tempore fit frequentius terræmotus: & quantum ad locum dico ꝙ loca habentia tres conditiones, frequentius patiuntur terræmotum.

Prima eſt, ꝙ apud locũ fit vehemens & impetuoſa percuſſio procellarum maris. nam ex tali percuſſione ventus impellitur ad interiora terræ, & illic concluditur ex humiditate aquarum obturante loca concaua terræ, nec ventus concluſus habet liberam viam retrò exeundi, ideo illic multiplicatus & per violentiam detentus incipit agitari in locis concauis quærens exitum, & ſic cauſat terræmotum.

Secunda conditio eſt, ꝙ locus ſit cauernoſus, quoniam in huiuſmodi locis recipitur ventus veniens ex ſuperiori ſuperficie terræ per meatus & aperturas ad profundas cauernas, cuius ſignũ eſt ꝙ cauernæ ſubterraneæ apertæ ſemper ventum ſpirant, ventus autem in locis cauernoſis receptus exire non poteſt propter alium ventum ſubſequentem & impellentem ipſum ad intra: & ita multiplicatus in loco cauernoſo tandem mouet terram, & fit terræmotus.

Tertia conditio eſt, ꝙ locus ſit mollis: Nam ſi locus ſit lapideus non poteſt commoueri: difficillimum eſt enim lapidem ſcindi. ſimiliter, ſi terra eſt ſicca, eſt etiam poroſa, & paulatim ſpirat per poros vapor terreſtris in ea congregatus. Si autem terra ſit mollis, ita ꝙ in ſuperficie habeat humiditatem obturantem eius poros, vapor illic concluſus non paulatim expirat, & ideo quaſi violenter detentus quærit exitum per agitationem: & quoniam terra eſt mollis, facilè aperitur, & ſcinditur, & ſic fit terræmotus.

Circa p̃dictas cõditiones, aduerte ꝙ ſi oēs inueniuntur in eodẽ loco, valde frequenter illic cõtingit terræmotus: ſi aũt non oēs, ſed duæ tãtùm, vel vna, minus frequenter fiet.

Quantum ad tempus, dico ꝙ vt in pluribus fit in Vere & in Autumno. In Vere quidem, qm̃, vt ſ. diximus, eo tpe liqueſcunt niues, abundant pluuiæ, & adhuc eſt frigiditas in terra cauſata ex hyeme, licet remiſſior, hæc omnia obturãt poros terræ, & ſtringunt eam in ſuperficie, adeò ꝙ vapor terreſtris incluſus non poteſt expirare, cùm tamen ſit tempus exhalationis, cuius ſignum habemus ꝙ in Vere fit magna euaporatio fumalis ad radices arborũ, & ideo in Vere pululant: multus igitur vapor terreſtris concluſus in terra non potẽs expirare, calore vernalis ſolis propellitur ad loca cauernoſa; & illic multiplicat⁹ incipit agitare & peutere latera cauernarum, nec ceſſat agitatio, donec vel liberũ exitũ inuenit, vel terrã mouet, & ſic contingit terræmotus.

In Autumno autem fit, qm̃ tunc Sol declinat à nobis, & eius calor remittitur, propter quod fit ex terra in ꝓfundo euaporatio craſſa: & quia ſuperficies terræ exterior remanſit arida ex calore æſtiuo, ideo remãſit ſub terra humidum continuans adiunctum vapori terreſtri: quia ſi habet exitũ liberum in Autumno, vertitur in ventum, ideo in Autumno fiunt frequenter impetuoſi venti, vt diximus ſ. ꝙ ſi ille vapor detinetur ſub terra propellitur ad loca cauernoſa, & ibi continuè multiplicatus propter conſimilem materiam generatam mouet terram, & ſic ſequitur terræmotus.

Rarò aũt contingit in æſtate & in hyeme. In æſtate quidem qm̃ calor æſtiuus conſumit humiditatem terræ, & tm̃ exiccat ꝙ puluerizatur, propter quod vndique aperiuntur pori, & ſiquis vapor craſſus eſt generatus in viſceribus eius paulatim expirat, ideo non eſt neceſſe terram moueri. Aduerte tamen, ꝙ ſi in æſtate iam eſſet multus vapor craſſus generatus ſub terra, & fierent pluuiæ magnæ, tunc eſſe dubium de terr̃motu, qm̃ humiditas pluuiarum adeò obturat poros terræ, ꝙ vapor ſubterraneus non poteſt expirare, & ſubtiliatus per calorem æſtiuum quærere locum ampliorem, quem non inueniens violenter terram dirumperet, vt ſeipſum dilataret, & ſic ſequeretur terræmotus cum magno crepitu, ſicut quando frangitur vter plenus aqua, aut veſica plena aere. In hyeme autem rarò ſit, qm̃ frigiditas hyemalis conſtringit partes terr̃ in ſuperficie exteriori, propter quod calor ſolaris debilis non penetrat terræ profunda, nec illic generat vaporem craſſum, ex quo fit terræmotus: & dato caſu, ꝙ generaretur, eleuaretur ad loca cauernoſa, nec ſubtiliaretur propter debilitatem caloris ſolaris, ideo talis vapor in tempore hyemali non agitaretur, nec quæreret ampliorem locum, donec vernalis calor adueniat, & tunc poteſt cauſari terræmotus, vt ſ. diximus. Hæc dicta ſint de loco & tẽpore terræmotus.

CAP. V. *De variis effectibus terræmotus.*

CIrca quintum inueſtigandi ſunt varij effectus terræmotus. Et primò in terra ſolida.

Secundò, in terra operta aquis, vt in fundo fluminum.
Tertiò, in insulis maris.

Quantum ad primum, dico q̃ in terra solida potest habere hos effectus, vt trahitur ex Albert. in lib. 3. tract. 2. c. 18.

Motum agitatiuum.
Motum subuersiuum.
Motum diuisiuum.
Motum perforatiuum.
Motum titubationis.
Motum ruinosum.
Motum repulsiuum.
Motum eleuationis & depressionis.
Motum vectionis.

Primus motus est agitatiuus, vt quando terra mouetur modò ad dextram, modò ad sinistram, & hic motus causatur à vapore subter, non multo, percutiente fortiter latera cauernæ, eunte de laterè in latus & illic vapor repercussus tendit ad latus, & terra secum vadit, sicque causatur agitatio, tamen sine scissura terræ. Secundus est subuersiuus, & est quando terra ita mouet terram q̃ pars superior tendit deorsum in profundum, & pars inferior emergit superius, & hic motus causatur quando vap. subter. primò & æquali ter impellit fundum alicuius terræ, nec cessat donec eleuet ipsum fundum, & cùm fuerit eleuatum, tunc cum ingenti impetu egreditur ad vnũ latus & cùm impellitur terra inuoluitur, ita q̃ superior superficies fit inferior, & econuerso: sicque terra subuertitur. Tertius est diuisiuus, & est qñ per terræmotum fit solùm vna apertura terræ, & hoc causatur à va. sicco calefacto. scissio. n. est effectus siccitatis & caloris, vt patet tempore æstatis siccæ & calidæ, in qua videmus campos pati magnas aperturas, similiter in ventre hominis si est multa ventositas sicca & calida aliqñ scindit & rumpit viscera. Quartus est modus perforatiuus, & est qñ in terra non solùm fit vna apertura, sed multa foramina lata ad modum putei, hic motus causatur à vap. subter. dispersò non vnito in vna cauerna tm̃, & est sub terra, cuius partes non ò̃es sunt æqualiter solidæ, sed aliqua mollis & aliqua solida, & in parte molli fit foramen, qm̃ non est difficile partem mollem aperiri, in solida autem non, & in alia molli fit apertura, in alia solida non, & sic plura fiunt foramina sm̃ diuersam dispositionem partium terræ. Quintus est motus titubationis: & est qñ terra exit à suo situ naturali, & statim ad eundem reuertitur, vt accidit in manu tremẽtẽ, sicut exposuimus in 2. c. hic motus causatur à va. sub terra eo debili aliquando mouẽte terram, aliquando non, nec totam terram sub qua est potest mouere, & ideo continuitas loci retrahit superficiem terræ, vapor autem inclusus, licet debilis extrudit eam aliquantum, & ideo redeundo terra tremit. Sextus est ruinosus, & est quando superior pars terræ cadit in profundum, & inferior non emergit sursum, hic motus causari potest à duabus causis. primò, ab aqua congregata in profunditate terræ à qua sumitur principium fontis aut fluminis. nam huiusmodi aqua aliquando corrodit fundamenta cauernæ in qua congregata permanet, quibus corrosis pars superior cauernæ quę est sicut tectum in domo ruit in profundum & aqua emergit suprà, & hac de causa fiunt in pluribus locis aquæ lacunales, præcipuè inter montes, secundò potest fieri ab igne generato in mineris sulphureis sub mõtibus, tunc enim ignis comburit terram inferius, qua combusta pars superior carens firmitate ruit in profundum, & ignis cum flamma ascendit, hinc videmus in montibus multos hiatus velut ora ignea, emittentia flammas, præcipuè in Sicilia montem Aethnam, & in Neapoli Puteolum.

Septimus est repulsiuus, & est quando superior pars terræ longè pellitur à suo situ naturali & loco, hic motus causatur quãdo vapor subterraneus est valdè impetuosus, præcipuè ex calore, tunc enim proiicit ea quę impellit, & quandoque proiicit montem aut partem montis, non vallem directè: sed ad latus secundum quod dirigitur impetus vap. hic aliquando operit villas, & homines illic habitantes, sicut accidit in Sabaudia, vbi vapor eleuans montem deiecit eum in vallem & operuit plures villas, cunctosque habitantes in eis præter vnum, qui solus euasit, eò quòd spirans vapor exufflauerat eum ante casum montis.

Octauus est eleuationis & depressionis, & est quando superficies terræ modò exaltatur, modò deprimitur, hic causatur quando vapor subterraneus est multus, & latera cauernæ sunt firmissima, tunc enim vapor eleuat superiorem partem cauernæ veluti eius tectum, & tunc expirat aliqua pars vaporis, deinde parte expirata superior pars cauernæ in suo loco residet, & cùm iterum ascendit impetuosè alius vapor subterraneus, iterum eleuatur tectum cauernæ, & vapor secundum partem expirat deinde residet, & sic fit successiuè, donec totus vapor expiret.

Nonus est vectionis, & est quando superior pars terræ vehitur ab inferiori, & inferior defertur à vap. inferius moto sicut ad motum venti defertur palea mota per aerem, tunc ex terræmotu deferuntur de loco ad locum homines & domus & alia sicut defertur nauis per fluuium, & quæ in naui continentur, sed id rarissimè euenit, & eius aduentum reputamus prodigium.

Quãtum ad 2. dico q̃ in terra operta aquis causat duos effectus: primò causat lacũ vel stagnũ in loco in quo prius erat terra sicca, vel forte ciuitas ædificata: & talis effectus sic causatur in visceribus, & in cauernis terræ, sub quibus cõgregata est aquarum multitudo includitur va. terrestris per violentiam detentus, qui quærens exitum dirumpit ac diuidit terram operientẽ aquas, & suo impetu eiicit aquas sursum sicque facit eas apparere, q̃ si eiicit terrã ad vnam partem fit ingens vorago, in qua conspiciũntur aquæ per modum stagni, vel lacus expansi, sub quo videntur aliquando ædificia profundata, vt patet de aliquibus lacubus, de quibus dicitur q̃ antequam illic essent aquæ ædificata erat ciuitas, & in huius signũ, quiescente aqua & radiis solis ferientibus super eã piscatores vidẽt summitates ędificiorũ.

Secundò, causat aliquando diluuium particulare, quod fit quando vapor subterraneus eiicit sursum aquam per aperturam terræ, adeo q̃ submergit locum vnum vel plures secundum quod plus vel minus de aqua eiicitur sursum, & causa huius inundationis est hæc: aliquando sub terra sibi inuicem obuiant duo venti impetuosi & oppositi, vt Aquilo & Auster in eodem loco in quo multæ aquæ congregatę sunt, & cùm illic conueniunt secũ trahunt multas aquas deductas per varios meatus, quæ à prædictis ventis impulsæ scindunt superficiem superiorem terræ, & eiiciuntur de super cum magno impetu, sicut iaculatur aqua per cãnam plumbeam quando scinditur canna, ex illa autem eiectione aquarum super terram fit magna aquarum expansio, & submersio, ex consequenti diluuium particulare. Huiusmodi inundatio facta est in Gallia propter expansionem Sequanæ fluminis: non enim inundauit pluuiis aut niuibus, sed terræmotu, & plura ædificia submersit.

Quantum ad tertium, dico quòd in insulis tres principales effectus facit.

Primò, facit totã insulã tremere, vt describit Callisthenes de insula Delos, quæ terribilem tremorem passa est, & insula Paphos, & Cyprus, & causa huius est, quia vnde maria impellunt ventum in cauernis positis sub fundamentis insularũ, & illic conclusus cùm non possit retrocedere aut propter vndarum procellas, aut propter ventum alium sibi obuiantem tremorem causat in insula quærens exitum.

Secundò, facit apparentia insularum, nam ex terræmotu aliquæ insulæ eleuantur in mari, & apparẽt super aquas cum prius non apparerent, & id ad sensum probatur. nam in mari Aegeo secundum Alb. in lib. 3. tract. 2. c. 19. quædam de nouo insulæ apparuerunt quæ antè erant inuisæ. causa huius est vapor terrestris clausus in loco terræ viscosæ, & tenacis, cuius partes non de facili abinuicem diuiduntur, si fuerit sub terra solida eleuat eam & constituit montem, si autem est inclusus sub fundo maris eleuat eam super aquas, & constituit insulam emergentem super aquas.

Tertiò, aliquando vehit insulam de loco ad locum, & aliquando ex toto profundat eam sub aquis, causa vectionis est eadem cum ea quam adduximus in effectibus terræ motus circa terram solidam, causa profundationis est eadem cum ea quam assignauimus in motu ruinoso, circa terram solidam. Hæc de effectu terræmotus dicta sint.

CAP. VI. De Terræmotus duratione.

IN 6. c. agendum est de mora & duratione terræmotus, & dico de hoc non haberi certam mensuram: quoniam aliquando durat per annum, aliquando per mensem, aliquando per diem, aliquando per horam & minus, sed hæc diuersitas inuestiganda est saltem in specie, s. quare aliquando est longior, aliquando breuior. Aduerte igitur hanc diuersitatem causari ex duobus. Primò ex qualitate vaporis causantis terræmotum. Secũdò ex dispositione loci, in quo

cont

contingit terræmotus, qualitas autem vaporis diuerſificãs moram terræmotus, eſt triplex.

Prima eſt denſitas, & hæc cauſat longiorem moram, raritas autem breuiorem. nam quando vapor ſubterraneus eſt denſus excellenter, cum difficultate expirat, quoniam ſua craſſitie pigritatur: rarus verò faciliter expirat ex ſubtilitate. & ideo cùm vapor medius eſt inter rarum, & denſum, breuem cauſat terræmotum.

Secunda eſt caliditas, & acuitas vaporis, & hæc cauſat breuem & citum terræmotum: quoniam vapor calidus, & acutus citius tranſit, & mouet, & frangit locũ ſub quo eſt, & citius expirat: ideo terræmotus eſt valde breuis. Tertia, eſt frigiditas, & hebetudo vaporis ſubterranei, & hæc cauſat longam moram in terræmotu: quoniam materia denſa, & frigida eſt tardi motus, & lentè tranſit, vnde aſſimilatur febri quartanæ, quæ mouetur ſolùm de quarto in quartum propter frigiditatem, & terreſtreitatem humoris melãcholici, à quo cauſatur: tertiana verò mouetur de tertio in tertium: aliquando quotidie, quoniam cauſatur ex humore cholerico calido acuto.

Diſpoſitio verò loci per quam diuerſificatur mora terræmotus eſt duplex.

Prima, eſt frigiditas loci, & hęc eſt cauſa lógioris moræ: quoniam locus firmus habet partes bene compactas, & difficulter diuidunt: & ideo vapor ſubterraneꝰ diu pulſat ſub terra ſolida, antequam diuidat eam, vel tremorem cauſet.

Secunda, eſt teneritudo vel mollities loci, & hoc cauſat breuitatem moræ: quoniam terra mollis non habet partes bene compactas, ideo de facili commouetur. Si autem quæras quãta ſit loci magnitudo, in quo contingit terræmotꝰ: dico ꝙ aliquando eſt paruus, aliquando magnus, vnde aliquando mouet ſolùm vnam domum, aliquando totam vrbem, aliquando totam prouinciam, ſicut dicũt antiqui terræmotum diuiſiſſe Africam ab Hiſpania, & eius diuiſio fuit initium maris Mediterranei Occidentalis ad colũnas Herculis, quoniam propter illam diuiſionem aqua Oceani terram ingreſſa eſt, & extẽdit ſe vſque in Aegyptũ. Item diuiſit Siciliam ab Apulia, & Aegyptũ à Cypro, & montem Oſſam, à monte Olympo: & montem in Tuſcia apud Aſiſium diuiſit in duas partes: nõ poteſt igit determinari certa latitudo loci, in quo contingere poteſt terræmotus: videtur tamen Seneca dicere non fuiſſe inuentũ terræmotũ, qui locũ occupauerit vltra cc. milliaria. Hęc d terræmotu dicta ſint.

TRACTATVS VI. SVper Meteora, de impreſſionibus genitis ex vapore ſicco terreſtri incluſo in vapore humido aqueo condenſato in nubem, in ſeptem capita diuiſus.

IN hoc ſexto tractatu agendum eſt de impreſſionibus, quæ generantur ex vapore ſicco terreſtri incluſo in vapore humido concludente ipſum, & huiuſmodi impreſſiones ſunt fulgur vel coruſcatio, tonitruum, fulmen, & ventus turbinis: & diuidimus ipſum in ſeptem capita.

Primò, inueſtigatur materia proxima harũ impreſſionũ.

Secundò, quomodo generatur fulgur, & quomodo diuerſificatur in coloribus.

Tertiò, quomodo generatur tonitruum, & diuerſificatur in ſono.

Quartò, quomodo generatur fulmen: & diuerſificatur in effectibus.

Quintò, quomodo generatur ventus turbinis.

Sextò, quo tempore huiuſmodi impreſſiones præcipuè generantur.

Septimò, ſoluuntur quædam dubia circa determinata.

CAPVT I.

Quæ ſit materia proxima earum impreſſionum quæ gignuntur ex ſicco terreſtri incluſo in vapore humido aqueo in nubem condenſato.

QVantum ad 1. c. dico materiam proximam, ex qua generant prædictæ impreſſiões, ꝙ eſt vapor ſiccus terreſtris déſus eleuatꝰ ad mediam aeris regionem, in qua generant nubes, & eſt incluſus ī vapore aqueo condenſato, & conuerſo in nubem, ita ꝙ includitur in nube ſicut ventus in vtre. Ad cuius euidentiã aduerte, ꝙ vt ſ. pluries diximus, Sol ex terra, & ex aqua duo vaporum genera eleuat. Primò, vaporem humidum qui aſcendẽs, & frigiditate aeris condenſatus conuertitur in varias ſpecies impreſſionum humidarum, vt in rorem: pruinam, pluuiam, niuem, grandinem, ſed in rorem, & pruinam, ſine hoc quòd conuertitur in nubem, fiunt enim ſereno tempore: in pluuiam verò, & niuem, & grandinẽ nõ conuertitur, niſi prius conuertatur in nubem, & nubes ſecundum variam diſpoſitionem conuertitur modò in pluuiam, modò in niuem, modò in grandinem, & de hoc quidem vapore ac impreſſionibus humidis ſatis diximus ſuprà.

Secundò eleuat vaporem ſiccum terreſtrem, & hîc quidem tripliciter diuerſificatur: nam ſi eſt ſimplex & ſubtilis & liberè aſcendens ad mediam aeris regionem cõuertitur in ventum: ſi autem eſt ſimplex, ſed denſus, nõ liber, ſed violenter detentus in concauitatibus terræ, cauſat terræmotũ: ſi verò non aſcendit ſimplex, ſed in ſuo aſcenſu coniungitur vapori humido aſcendenti, & ab eo circundatur, & cõcluditur velut à pelle repleta vẽto, ſic ex eo cauſantur coruſcatio, & tonitruum, & fulmen: quæ quidem, quomodo fiant, declarabitur in capite ſequenti.

CAPVT II.

Fulgur, ſeu coruſcatio, quomodo generetur.

IN 2. c. dicam duo. Primò, qũo generatur fulgur, qđ & coruſcatio dicitur. Secundo, qũo diuerſificatur in colore.

Quantum ad 1. aduerte ꝙ quãdo vapor humidus aſcẽdit ſimul cum vapore ſicco terreſtri perueniens ad mediã aeris regionem ex frigiditate loci condenſatur, & cõuertitur in nubem, quæ in ſeipſa concludit vaporem ſiccum, ſicut vter concludit aerem: & qm̃ frigiditas loci comprimit partes nubis, & arctat, ex conſequenti comprimitur vapor ſiccus terreſtris cõcluſus in ventre nubis. In huiuſmodi autem comprehẽſione fit magna vaporis ſicci agitatio in vẽtre nubis: fortis verò agitatio cauſat inflammationẽ, vt patet, quando ventus fortiter percutit arundines ſiccas adinuicem, adeò quòd incenduntur, vt ſæpe experiuntur nautę in littore maris. Cum igit hic vapor ſiccus terreſtris ſit calidus à cauſa extrinſeca, quoniam, ſ. eleuatur, vt infrà dicemus, tempore calido, ex agitatione facta in ventre nubis citò & de facili inflammatur, inflammatus autem cauſat coruſcationem, & ſciſſionem nubis. nã fulgur vel coruſcatio (pro eodem enim accipiuntur) dicitur illuminatio vaporis ſicci, inflammati ex agitatione facta in ventre nubis.

Quantum ad 2. aduerte ꝙ coruſcatio pluribꝰ coloribus ſolet apparere. nam aliquando apparet, vt flamma alba lucens. Cauſa huius eſt, vapor ſubtilis ſiccus rarus & multus, qui dum inflammatur in nube, ex ſubtilitate parum fumat, ideo facit flammam raram, quæ eſt alba: & ſi cadit ſuper corpora, parum lædit ea, niſi in ſuperficie: eſt enim vt flamma paleæ, cuius aduſtio non multùm penetrat.

Aliquãdo apparet, vt flamma citrina: cauſa huius eſt, vapor ſiccus aliquantulum denſior, & humidior, ideo cauſat craſſiorem inflammationem, qualis eſt flamma citrina ſiue crocea, ſiue ſubrubea comparata flammæ albæ: & conſimilem flammam reddunt ligna rara comparata paleæ.

Aliquando apparet rubicũda velut carbones igniti lucidi. Cauſa huius eſt, vapor ſiccus quando eſt denſus & humefactus humiditate conglutinoſa, & vapor ſic inflammatus, dum exit à nube, ſi deſcendẽs pertingit vſque ad terram, vt dicemus in capite de fulmine, & maximè adurens corpora ſuper quæ cadit, & magis quàm ignitum metallum: exit autem à nube cum tremore magni ſoni, ſicut æs liquatum & bulliens de fornace ardet in aqua, incendit ciuitates, penetrat vſque ad interiora corporum, & animata interimit.

Aliquando apparet fumoſa, lucens aliquantulum, ſicut carbones obſcuri igniti. Cauſa huius eſt, vapor ſiccus, quãdo eſt multũ terreſtris denſus admixtus humiditati viſcoſæ ad modum picis: & talis vapor ſi longo tempore decoquat in nube: conuertitur in lapidem nigrũ, vel ſubrubeum ad modum lateris decocti, & ferruginei, qui ſi exit à nube verſus terram ſcindit arbores, parietes penetrat. Hos lapides vidimus temporibus noſtris, & dicuntur vulgariter ſagittæ, vel ſecures tonitrui, ſunt acuti ſecundum vnam partem, eò quòd vapor dum decoquitur in nube quaſi fluens declinat ad illam partem. Hæc de coruſcatione, quæ & fulgur dicitur, dicta ſint: quæ autem circa eam accidunt dubitabilia, ſoluentur in capite vltimo.

CAPVT III.

Tonitruum quomodo generatur & ſonum cauſet.

CIrca caput tertium duo conſideranda ſunt.
Primò, quomodo cauſatur tonitruum.
Secundò, quo cauſat ſonos diuerſos, dū eſt in fieri.

Quantū ad 1. dico ꝙ quādo vapor eſt in nube cōcluſus, & inflammatur, frigiditas aeris mediæ regionis congregata ad locum vnum, in quo generatæ ſunt nubes, comprimit nubes, & compreſſæ comprimunt vaporem ſiccum inflammatum cōcluſum in nube: qui dum comprimitur agitatur & contundit latera nubis, & ſi adeo, & tam diu contundit nubem, ꝙ frangat eam, egreditur forti impetu, & ingētem ſonum cauſat in aere, quem appellam⁹ tonitruum, vnde & Albert. in 2. lib. tract. 3. c. 1. inquit tonitruum eſſe ſonum vaporis ſicci inflammati egredientis ex nube humida.

Quantum ad ſecundum, dico quòd vt in pluribus huiuſ modi ſonus eſt quadruplex.

Primus eſt per modum tumultuātis vel contūdentis. ve getem frequentatis ictibus, & hic generatur quādo vapor ſiccus incluſus in nube agitat & pcutit latera nubis, ſicut ſiquis clauſus in vegete percuteret eius latera, & tñ vapor non adeo percutit ꝙ valeat nubem ſcindere, tunc auditur ſonus tumultuans, qui aliquando fit ſine coruſcatione. Etenim vapor incluſus in nube licet agitetur, tamen nondum eſt inflammatus, aliqñ fit cū coruſcatione, ſed obſcura, vt quando iam eſt inflammatus vapor, & percutit latera nubis, ſed non ſcindit, & tunc ſentimus ſonum tumultuantē, & videmus flammam micantem velut poſt pannum, quoniam nubes eſt aliquantiſper diaphana.

Secundus eſt per modum ſciſſionis magnæ veluti ſi pānus fortis & latiſſimus toto conatu ſcindatur, tale tonitruum eſt horribile, & coruſcatio videtur obliqua, eo qnō rectè, ſed obliquè ſcinditur nubes: & primò in parte in qua intenſius contuſa fuit à vapore ſicco inflammato percutiēte nubem, & huiuſmodi tonitruum frequenter eſt interruptum ad modum ſoni cauſati à plauſtro moto ſuper ſaxa inęqualia, & durat quaſi decurrēs per aerē: quoniam partes nubis ſucceſſiuè ſcinduntur.

Tertius eſt per modum fractionis vel ſubitæ pcuſſionis ad inſtar veſicę magnæ, & inflatę quando fortiter percuſſa frangitur, & huiuſmodi ſonus fit quando totus vapor ſicc⁹ inflammatus, vel maior eius pars exit à nube frangēs eam impetuosè, tunc vapor egrediens à nube percutit aerem fortiſſima percuſſione, & cauſat huiuſmodi tonitruum.

Quartus eſt per modum cōbuſtibilis crepitātis in igne, & id contingit qñ vapor ſiccus inflammatus fit ſubtilior, Tunc enim quærens ampliorem locum cū magna violentia nubem compreſſam diſilire facit, & aliqua eius pars impetuosè egreditur. Pręcipuum exemplum habemus de hoc in caſtanea quæ non inciſa cortice decoquitur. quādo enim humiditas in eis incipit reſolui generatur vapor intrinſecus ſub cortice, qui calore ignis rarefactus quærit locū maiorem occupare quàm ſit cortex caſtaneæ, & tūc tumeſcens frangit violenter corticem, & forti impetu, ac ingenti crepitu exilit ab igne diſpergens cineres & carbones. Hi ſunt principaliores modi in tonitruo. alios aūt nō excellentes, quos ponit philoſoph⁹, vt ſonū exibilationis, vel ſtridoris, vel exſufflationis pertranſeo, quoniam raro percipiuntur.

CAPVT IIII.

De fulminis generatione & mirandis effectibus.

CIrca cap. 4. quod eſt de fulmine dicam tria.
Primo, quomodo fit fulmen.
Secundo, quot modis fit.
Tertio, qui ſint eius effecti mirandi.

Quantum ad primum, dico cum Auerro. in 2. lib. Meteorolog. c. 2. ꝙ eadem inflammatio vaporis in nube diuerſa ratione dicitur fulgur, & fulmen. nam dum vapor inflammatus exit à nube diuiſa & fracta cum ſplendore dicitur fulgur. Si autem prædictus vapor egreſſus de nube non extinguitur in aere ſuperiori, ſed deſcendens inferius percutit arbores, aut ædificia, vel alia in ſuperficie terrę, dicitur fulmen, vnde fulmen non eſt aliud quàm vapor inflammatus in nube dirumpens nubem, & egreſſus percutiens inferiora, propter quod Seneca deſcribens fulmen ſecundū antiquos inquit. fulguratio eſt Iouis comminatio, fulmen autē eſt eius ictus, quando igitur quæritur quomodo cauſatur fulmen dicendum eſt quod cauſatur ex vapore ſicco inflāmato egrediente ex nube nō extincto in aere ſuperiori, ſed percutiente hæc inferiora. imò ipſa vaporis percuſſio dicitur fulmen, & ab antiquis poetis dicitur Iouis ſagitta, de quo quid veritas contineat, dicetur infrà.

Quantū ad 2. dico ꝙ fulmē vt in plurib⁹ fit trib. modis.

Primo, per ſimplicem vaporem, egredientē inflāmatum ex nube & deſcēdentem non extinctum vſque ad vel iuxta terram, & fit hoc modo, vapor inflammatus deſcendēs verſus terram, & inueniens aerem propinquū terræ pcutit intensè aerem, aer percuſſus ſimul cū vapore percutit arbores & ædificia ſublimia, & nocet illis aliquando ſcindēdo, aliquando eradicando, aliquando ſolus aer percuſſus percutit inferiora, quoniam non ſemper vapor percutiens deſcendit ad terram, & tunc à ſolo aere fit percuſſio, in virtute tamen vaporis prius percutientis aerem.

Secundo, per lapidem conflatum ex ipſo vapore: nam ſi vapor concluſus in nube eſt multū terreſtris admixtus humiditati viſcoſę fitq; ad modū luti, & agitatus valde ignitur in nube, adeo decoquitur ꝙ induratus vertitur in lapidem nigrū vel ſubrubeum ad inſtar lateris decocti vltima decoctione, ille igit vapor conuerſus in lapidē maximo impetu exiens à nube mouet impetuosè verſus terrā, vt emiſſus ex bōbarda, & cadens verſus terrā corpora ſibi reſiſtētia euertit, ſub terra adeo pfundat, vt vix poſſit inueniri.

Tertiò, per aliquod minerale metallicū, puta ferrū vel chalybem, vnde ſecundum Alber. in 3. lib. tract. 3. c. 2. ꝙ vapor ille qui eleuatur à ſole, & concluditur in nube, aliquando non eſt ſimplex: ſed ex variis compoſitus quorum natura tendit ad naturam argenti viui, & ſulphuris terreſtris non deficcati, vel argenti lutulenti, cùm igitur huiuſmodi vapor fuerit in nube cōcluſus & agitatione inflammatus decoquitur, & induratur, & vertitur in fruſtrū ferri quod generatur ex terreſtri lutulento viſcoſo, imò quoniam multū decoquitur in nube adeo ꝙ depuratur ꝙ aliquando vertitur in chalybem, eſt enim chalybs ferrum depuratum, hoc igitur ferrum cadēs de nube quicquid ſibi obuiat deſtruit & dilacerat: & quoniam in nube eſt ſummè deficcatū propter maximam & ardentiſſimam decoctionem non poteſt igne liquefieri, nec mollificari, nec cum malleis extendi: ſi quando proiicitur in igne, ſi ibi per lōgam moram ſteterit euaporat & cōuertitur in cineres, hi igitur ſunt principales modi quibus conſueuit fieri fulmen.

Quantum ad 3. dico cum Philoſopho. & Albert. ꝙ adeo mirabiles apparent, vt credantur ab antiquis non naturales, ſed diuini propter ꝙ Heſiodus, & diuini poetæ affirmabant tonitruum & fulmen attribuenda Ioui, quem Regem Vniuerſi & patrem dicebant, & Pytagoras dicebat Iouem tonare, vt inferi præcipuè qui detinentur in tartaro eum timerent. Dicebat etiam Iouem per tonitruum comminari mortalib⁹, & per fulmen percutere, verùm quia *Deus glorioſus rerum naturas per cauſas naturales adminiſtrat & regit*, quoniam diuina ſunt penè incomprehenſibilia, ideo de his effectibus quantum valemus cauſas naturales, & rationes conſiderare congruum eſt: propter hoc tamen non negamus quin diuina potentia, aliquando præter naturalē ordinem huiuſmodi, & fulmina cauſet propter vindictam impiorum, aut ad declarandum immēſitatem virtutis ſuæ, ſed talis perſcrutatio ad Theologum pertinet, nunc autem naturalibus cauſis innitentes perſcrutabimur principaliores fulminis effectus, & ſunt nouem.

Primò, lædit & exiccat flores vuæ, & tamen non apparet ſignum aduſtionis.

Ad euidētiam huius: aduerte ꝙ vapor ſiccus & inflāmatus exiens ex nube fracta aliqñ extinguitur in aere ſuperiori, & tunc non fit fulmen, quoniam nil percutit, aliquando deſcendit vſque iuxta terram, & tunc ſemper fit fulmē, qa ſemper aliquid percutit vel adurēdo, vel diuidendo, vel diruendo, ſed eius effectus diuerſificanē ſecundū variam ſubtilitatem & denſitatem ſuam, aliquando enim eſt valde ſubtilis, aliquando denſus: quando eſt valde ſubtilis, eſt maximè penetratiuus, & præcipue quia admiſcetur aeri quem alterat ſuo lumine, & calore, & tunc ſimul iuncti potentiores ſunt ad penetrandum: inter corpora autem ea ſunt de facili penetrabilia, quæ ſunt rara & poroſa: inter ligna verò vitis eſt valde rara & poroſa. Cuius ſignum eſt ſubtilitas corticis, & ampla eius medulla: quoniam igitur vitis eſt valde poroſa, ideo vapor ſiccus inflammatus facilè eam penetrat qñ eſt ſubtilis, & inficiens vitem quaſi inſenſibiliter deſiccat eius flores, non ſic contingit in aliis arboribus, quoniam durioris ſunt corticis, nec multum poroſæ, præ-

cipuè

cipuè quercus, & pyrus, & cornus, & ebenus, &c.

Hæc eadem causa est propter quam intumescit facies hominis diu aspicientis fulgur, & aliquando excæcatur: nã cùm homo sit porosæ pellis & subtilis, haurit ignitũ vaporem subtilem, à quo corrumpitur humiditas connaturalis faciei humanæ, & ideo tumescit: similiter, quia oculus est porosus, oculũ ingreditur & corrumpit humorem, ex quo componitur pupilla, quem prospectiui dicunt crystallinũ, & sic oculus excæcatur: & ideo tutum est tunc auertere faciem, vel claudere oculum.

Secundò, exurit pilos in corpore hominis etiam existentes in locis occultis, vt sub axillis, & non lædit cutem, nec aliud membrum in homine. Ad euidentiam huius effectus nota, ꝙ vapor siccus inflammatus exiens à nube aliqñ est omnino diuaricatus, nullo modo congestus, & tunc est de bilissimæ actionis, adeò ꝙ non potest alterare, nec incendere, nisi quædam parua & subtilia, & sicca, & summè disposita ad incensionem, quales sunt pili corporis humani: illi. n. sunt sicci, & subtiles & inflammabiles, ideo stante diuaricatione & debilitate illius vaporis incẽdit tantùm pilos: nullámque aliam causat læsionem in corpore nostro.

Tertiò, exurit vestes, caligas, & calceos: & tamen non lędit aliquam partem corporis.

Ad euidẽtiam huius effectus nota, ꝙ licet ille vapor nõ sit aliquando adeò debilis, vt quando solùm pilos exurit, est tamen debilis intantum, ꝙ nõ potest agere in partes humidas, quæ inquantum humidæ resistunt vapori sicco igneo: & quoniã caro est humida humiditate sanguinis & alia humiditate accidentali, ideo tunc vapor debilis nõ potest agere nisi in sicca insensibilia circũdantia carnem, vt sunt calcei, vestes, &c. Nota tamen ꝙ nunquam exurit vestes, & caligas, quin exurat pilos, cùm sint facilius incensibiles.

Quartò, liquefacit pecuniam in bursa vel conuertit in cineres, & tamen non lædit bursam, & rodit ensem in vagina, & non lædit vaginam.

Ad euidentiam huius effectus, nota ꝙ aliquando vapor inflammatus exiens à nube est bene sibi cohærens secundũ partes, & vnitus, licet sit subtilis: & quidem inquãtum subtilis penetrãt corpora porosa nõ resistentia: vt sunt tabula lignea, corium, pannus, &c. & ideo, quia non resistunt, statim penetrantur, nec immoratur in illis, propterea nõ agit in eis adustionem: inquantum verò est vnitus & bene commixtus, si inuenit corpora dura nõ porosa, vt aurum, argẽtum, lapides, ferrum, moratur in illis congregatus: quia ex eorum duritie non facilè penetrantur: ex mora autem tracta in illis comburit ea: & aliquando ita agit, ꝙ reducit ea in puluerem, quod est signum maximæ adustiõis: hæc ergo est causa quare non lædit bursam, nec vaginam, quia. s. sunt porosæ, nec resistunt: ideo vapor subtilis statim pertransit: metallum verò quia durum est, & resistit, ideo vapor vnitus moratur in eo, & ex mora consumitur: quia nõ statim pertransitur, nec debet mirum videri ꝙ vapor in corpore raro non causet adustionem, qui congregatus in corpore solido, & denso comburit. Exemplum habemus in calce frigida, in qua ignis est dispersus non vnitus in partibus, ideo non fumat nec ardet: cùm autem ex infusione aquæ partes ignis simul vniuntur, tunc videmus calcem fumum emittere, ebullire, comburere si quod combustibile, præcipuè carneum, proiiciatur in eam.

Quintò, interficit hoĩné, & nõ apparet vuln', nec aduſtio.

Ad euidentiam huius effectus, nota ꝙ vapor inflammatus existẽs subtilis aliquando fortissimè percutit, & ex sua subtilitate penetrat vitalia membra: & sic interficit hominem: sed quoniam est subtilis & rarus, ideo nec vulnus nec aduſtio apparent.

Sextò, aliquando sola diuisio apparet, & hoc maximè in uenitur in ligno fulmine percusso, quod & in loco diuisionis albissimum inuenitur.

Ad euidentiam huius effectus nota, ꝙ ille vapor percutiens aliquando est densus habens partes sibi bene cohærẽtes, tunc id quod sibi obuiat, si est corpus solidum, etiam si sit porosum, manifestè aburit, & apparent aduſtionis signa, vel manifestè diuidit, & sic causat vulnus in corpore animalis: in ligno autem, si non habet flammam bene condensatam, non causat aduſtionem, sed diuisionem: in loco verò diuisionis apparet album ex effectu derelicto consimili flãmæ non condensatæ, quæ est alba velut argentea.

Septimò, comburit vegetem, & vinum non effunditur per aliquam moram temporis.

Ad euidentiam huius effectus nota, ꝙ proprietates vini & cuiuscunque liquoris fulmine percussi est ꝙ efficiuntur pestifera: ita ꝙ bibens aut moritur, aut efficitur amẽs. nam fulmen immittit liquori vaporem viscosum corruptum sulphureum, qui cum humiditate liquoris fulminati efficitur quoddam cõtinuum per modum pellis viscosæ in circuitu vasis continẽtis liquorem, & huiusmodi pellis per moram temporis cõtinet liquorem ne effundat, sicut pellis tenera circũdans ouum antequam dura testa sit producta continet illud, ne effluat in vẽtre gallinæ. Huius exemplum habemus in pſylio, quod si in magna quantitate immiſceatur vino, vinum ex eo cõtrahit magnam viscositatem, eo quòd pſylium est admodũ viscosum causans muscilaginẽ, viscositas illa ex calore vini expellit in circuitu vini adhærens interiori superficiei vegetis, & ibi condensatur, qua cõdensata: etiam si extrahatur spina à vegete, vinum nõ exibit propter muscilaginem factam in circuitu vegetis.

Octauò, animal percussum fulmine inuenitur tenere caput vel faciem versam contra impetum fulminis.

Ad euidentiam huius effectus nota, ꝙ naturale est animali se vertere ad partem illam, ex qua venit nocumẽtum super ipsum: & ideo in actu videndi, quo desiderat agnoscere quale, & vnde sibi eminet periculum, statim à fulmine percutitur, & citissimè moritur, adeò quòd nec tempus habet auertendi caput, & ideo inuenitur tenere caput vel faciem conuersam ad partem, vnde venit fulmen.

Nonò, omne percussum fulmine habet odorẽ sulphureũ.

Ad euidentiam huius effectus nota, ꝙ illud accidit propter vaporem sulphureũ, qui spargitur ex nube, nam aquositas ipsius vaporis mixta cum terrestreitate & calore corrumpente ac adurente perducitur ad ventositatem sulphuream: & talis vapor procedit de nubibus aquosis habentibus in se inclusos vapores terrestres ignitos: hoc enim modo generatur sulphur, vt aliàs dicetur. Cùm igitur vapor fulminis sit sulphureus, omnia fulminata, quibus prædictus vapor adhæret, habent odorem sulphureum & fœtidum. Hæc dicta sint de mirandis effectibus fulminis.

Verùm, q. a antiqui Philosophi & diuini Poetę attribuũt Ioui virtutem tonãdi, & fulminãdi, vt diximus 3. considerãdum est quid veritatis hæc opinio contineat. Dico igitur cum Alberto in 3. lib. tractatu 3. c 22. ꝙ in hoc est veritas, Iupiter sumptus non pro deo nec deorum patre, sed pro secundo planeta habet virtutẽ causandi tonitrua & fulmina: est enim illius proprietatis eleuare vapores siccos, q sunt materia ventorum & fulminum, sed diuersa ratione, vt diximus in principio tractatus, præcipuè quando fuerit conIunctus Marti in signis Septentrionalibus, vt in Geminis, Cancro & Leone, tũc certissimè prognosticari poterimus, quòd crebræ accident coruscationes & fulmina: ideo ex hac proprietate congruè attribuitur Ioui virtus tonandi, & fulminandi. Quæcunque aũt alia dicta de huiusmodi ab antiquis relinquuntur à nobis, qui pro præsenti consideratione insistimus rationi naturali.

CAP. V. De vento turbinis.

CIrca quintum caput agendum est de vento, qui dicitur turbo, de quo dicemus sex.

Primò, quis sit.

Secundò, vnde venit.

Tertiò, quomodo causatur.

Quartò, vnde causatur rotunditas sua.

Quintò, quanta sit eius potentia.

Sextò, quo tempore præcipuè fit.

Quantum ad 1. aduerte ꝙ est ille, qui sæpe videtur in area inuoluendo tollere paleas, & in via puluerulenta leuare globum pulueris, & in campo leuare ligna parua, & rotando trahit in alrum: & communiter post huiusmodi ventum sequuntur tonitrua, & aliquando est tantæ potentiæ, vt dicemus infrà, quòd eleuat homines & bestias in altum.

Quantum ad secundum, aduerte ꝙ aliqui volunt hunc ventum esse compositum ex vento Aquilonari, & vento Australi, quoniam illi impetuosi sunt, & hic impetuosissimus est: & dicunt quòd cùm Aquilo flat à Septentrione, & Auster à meridie, & concurrunt in vnum locum, quasi contra se mutuò coniuncti pugnantes causant hunc ventum, qui repercussus à terra, vt pila reascendit, & secum trahit inuoluens paleas, &c.

Sed hæc opinio nõ est vera, quoniam experimur hũc vẽtum flare in loco valde stricto, vt in medio aręæ, vel viæ, & extra locũ illum aer penitus quiescit: quando autem spirat

Aquilo & Auster, tota regio concitatur, ideo vanum est dicere turbinem esse ventum compositum ex illis duobus.

Est igitur alia opinio, quæ etiam est Arist. q hic vetus egreditur non ab aliqua plaga mundi, sed à nube aquea cõcludente in se vaporem terrestrem, qué diximus ꝫ. esse materiam venti, qui pulsus à nube fracta, vt dicemus, tédit impetuosè versus terram, & repercussus à terra reascendit se cũ trahens quæ terræ adhærebãt, vt puluerẽ, stipulam, &c.

Quantum ad 3. aduerte q est ventus compositus ex duobus egredientibus à duabus nubibus locatis in oppositis sitibus, sic autem causatur quãdo sunt duæ nubes sic situatæ & vtraque in se concludit vaporem terrestrem, ex vtraque egredit huiusmodi vapor impetuosè, & fiunt duæ spirationes oppositæ versus terrã quoniam insufflatio ventosa prior est de sublimi versus terram, & conuenientes in loco vno vbi terrã percutiunt, faciunt ventum turbinis, qm̃ vna impellit aliam & impellitur, & ideo per modum circuli rotundantur inuoluendo seinuicem, & ascendunt in altum trahentes in altum corpora minuta adhærentia terræ.

Quantum ad 4. aduerte rotunditatẽ ei prouenire ex eo q vtraq; spiratio cũ habeat duo latera, habet vnũ debilius, & alterũ fortius, & qm̃ sibiinuicẽ obuiat in vtraq; cedit latus debilius fortiori, & fortius in vtraque reduplicatur, vt possit continuè vincere latus sibi oppositum, & ita ventus reuoluitur in seipsum circa centrum quod est in medio latitudinis vaporũ, & vtriusque spirationis, vñ nõ incõuenit ventũ turbinis principiari à duabus spirationibus rectis egrediẽtibus à nubibus duab⁹ oppositis, q̃ descendẽtes versus terrã paulatim incuruantur, & reducuntur in circulum.

Quantum ad 5. aduerte potentiam huius venti attẽdi, & graduari ex tribus, s. ex percussiõe nubis, à qua egreditur, ex quantitate vaporis terrestris ex quo causatur & ex impetu virtutũ, siue qualitatũ inuoluentium, q̃ sunt in lateribus huius venti, s.n. hæc tria magna sint possunt esse adeo fortia q subuertunt arbores, & ædificia, & montes, si autẽ debilia nõ commouent, nec eleuant nisi parua, & si medio modo se habent commouent, & eleuant mediocria, vt corpus hominis, cumulum stipulæ, tabulas ligneas. &c.

Quantum ad sextum, aduerte q vt in pluribus fit in æstate, quoniam tunc eleuantur nubes aqueæ includentes in se vaporem terrestrem, ex quo inflammato generatur fulgur & tonitruum, ex non inflammato autem generatur turbo, dummodo frangatur nubes concludens eam, aliquãdo autem generatur in hyeme, sed in tempore niuis quoniam nubes niuosæ habent in se plurimum spiritus aerei, ex quo generabitur turbinis ventus, quando nubes niuosæ constitutæ sunt in oppositio situ, sed id rarò in hyeme cõtingit. Hæc de vento turbinis dicta sunt.

CAPVT VI.

Quo tempore fiant huiusmodi impressiones.

IN 6. c. inuestigandum est quo tempore præcipuè fiunt huiusmodi impressiones, & dico quòd per se fiunt in æstate tempore magni æstus, & post magnum cauma, & huius ratio est duplex.

Primò, tonitruum & fulgur, & fulmẽ nõ sunt nisi ex vapore ficco inflãmato, hic vapor antequã cõcludat in nube dum ascẽdit incipit inflammari alioquin frigidus recipere tur in nube, nec sola agitatiõe posset perfectè inflammari, oportet ergo antequam recipiatur in nube q calefiat intẽsè ex aere calido per quem ascendit, sed in aere non est calor intensè calefactiuus nisi in æstate, vt patet. ergo, &c.

Secũdò, huiusmodi impressiones nõ fiunt nisi frigus circunstans in aere fortiter impellat nubem aqueam, & illa cõprimat vaporem inclusum, vt diximus ꝫ. tale autem frigus nõ est in aere nisi sit pulsum vndique ad vnum locum: hæc autem pulsio non fit nisi tempore æstatis, vt declaraui mus agẽtes de generatione grandinis, ergo huiusmodi impressiones ordinariæ non possunt fieri nisi in tempore æstatis, Contingit tamen q aliquando fiunt in principio veris, & in fine autũni propter calorem de nouo causatum in aere per accessum solis ad nos, aut derelictum in aere tẽpore autumni, retinet enim de calore æstiuo, qui tamen cõtinuè remittitur ex recessu solis à nobis. Hæc de tempore generationis fulguris, tonitrui, & fulminis dicta fuerint.

CAPVT VII.

Quorundam circa tales impressiones dubitatorum solutio.

CIrca ca. 7. soluenda sunt quædam dubia quæ contingunt circa prædictas impressiones.

Dubium primum, dictũ est huiusmodi impressiones nõ fieri ex vapore ficco inflammato incluso in vapore humido cõuerso in nubem. dubitatur ergo quis prior ad mediã aeris regionem ascendit, an ficcus, an humidus, an simul ascendũt. Ad hoc dico cum Alber. in 3. lib. trac. 3. ca. 9. q aliqñ simul ascendũt, aliquando ficcus est prior, aliqñ humidus, & ex hac diuersitate proueniunt diuersi effectus. nam si simul, vel si prior humidus ascẽdit, dum vapor ficcus subsequens pertingit ad humidũ iam cõdensatum ex frigiditate mediæ regionis recipit in eo sicut aer in vtre, & illic detẽtus & compressus agitatione inflammatur, & inflammatus impetuosè scindẽs nubẽ causat tonitruũ & coruscationẽ: si aũt vapor ficcus prius ascendit nõ includitur in vapore humido, sed liber ascẽdit ad supremam aeris regionem, & illic ex caliditate regionis, & proximitate ad sphæram ignis cõuertitur in impressionem ignitam, vt in stellam comatã, vel asub vel in aliquã ex his, quas pertractauimus in 2. trac. vel consumitur, & in aerem conuertitur, & sic sequitur q ex ficco vapore prius ascendẽte nõ generatur fulgur, nec fulmen. Ad hoc ergo q generentur ex dicto vapo. necesse est, vt vel simul ascendant, vel prior in ascensu sit vapor humidus qm̃ postquam ascenderit & infrigidatur ac condensatur in media regione prohibet vaporem ficcum altius ascendere, ideo cùm ptingit ad ipsum circũcluditur ab eo.

Dubium secundum, an sit possibile vaporem humidum concludi in ficco, sicut econuerso. Ad hoc dico quod non, quoniam vapor humidus aqueus habet aliq̃d quo est aptꝰ circuncludere ficcũ, & illud deficit vapore ficco. nam dum vapor humidus pertingit ad mediam regionẽ vbi incipit condensari in nubem efficitur dilatabilis, & circũfunditur vapori ficco, ideo concludit eum sicut vter aerem, vapor autem ficcus terrestris non est dilatabilis sua ficcitate, nec circuufusibilis, ideo non est eadem ratio, quare: &c.

Dubium 3. quomodo sit possibile vaporem ficcum inflãmari in nube aquea, cùm magis debeat infrigidari. Ad hoc dico ipsum inflammari ex motu coagitatiuo facto i nube, vnde aduerte q omnis inflammatio in aere fit duobus modis. Primo, ab intensè calido extrinseco, vt quando lignũ, & stipula inflammantur ab igne, aut à motu coagitatiuo, vt inflammatur gladius ex agitatione, & confricatione super lapidem, omnis vapor qui est in aere inflammatur, altero dictorum modorum inflammatur, vapor quidem ficcus ex quo generantur impressiones ignitæ inflammatur ab intensè calido extrinseco, id est à calore supremæ regionis q̃ æstuat ex proximitate ad sphæram ignis. vapor autem siccus ex quo generantur tonitruum, fulgur & fulmen, inflãmatur motu agitatiõis in nube, & fit hoc modo. Quoniam vnum contrarium pellit à se alterum contrarium, contrariantur autem calidũ & frigidum, frigiditas nubis causata ex frigiditate vaporis aquei, & frigiditate mediæ regiõis pellit à se calorem vaporis ficci terrestris qui q̃dem calidꝰ est, vt ꝫ. diximus, quoniam vt in pluribus eleuatur tempore caumatis & æstus, in quo frequentius huiusmodi impressiones generãtur, & calor vaporis ficci pulsus vndique ab extremitatibꝰ nubis frigidæ vnitur in seipso, & comprimitur, & coagitatur vapor ficcus. in qua coagitatiõe excitat flamma p̃cipuè in re facillimè inflammabili, qualis est vap. ficcus terrestris calidꝰ, præterea quoniam ficcitas vaporis terrestris contrariat humiditati vaporis aquei, pellitur ab ipsa humiditate, fugitque ficcitas humiditatem vt sibi contrariam, ex qua fuga vapor agitatur in nube. duabus igitur causis agitantibus vaporẽ siccum, s. frigiditate, & humiditate nubis, necesse est vaporem siccum & calidum inflammari & igniri in nube per motum coagitatiuum.

Dubium 4. si vapor inflammatus contundens, & scindẽs nubem, scindit eam secundum partem superiorem, vel lateralem, vel inferiorem. Ad hoc dico, q vt in pluribus scindit eam in parte inferiori versus terram, qm̃ vap. ficcus inflammatus percutiens nubem de intus scindit eam vbi minus densa est, quia vt sic minus potest resistere percutienti. Est autem minus densa in parte inferiori propter vicinitatem ad infimam regionẽ, quæ est minus frigida, ex consequenti in parte inferiori minus condensatur. præterea, licet ignis ex natura sua ascẽdat, tamẽ genitus in materia terrestri descendit non quidẽ vt ignis, sed vt in tali materia. omne nanque terrestre graue est, cum ignis causatus ex agitatione in nube sit in vapore ficco terrestri, ex tali vapore contrahit grauitatem, & sic quęrit descendere, quasi igitur ponderãs scindit nubem in parte inferiori vt descendat.

Dubium

Dubium quintum, ſi vapor inflammatus egreditur à nubes totus ſimul, an ſecundum partes ſucceſſiuè. Ad hoc dico q̃ aliquãdo totus, aliquando per partem poſt partem egreditur. huius cauſa eſt diuerſitas inflammationis, & vnionis ipſius vaporis. nam aliq̃n eſt bene vnitus, & conglutinatus, & tunc ſimul totus ignitur, totuſq́ue impetuoſa percuſſione ſcindit nubem, & totus ſimul egreditur, aliquando autẽ eſt ſparſus, & diuaricatus, & tunc non ſimul totus ignitur, nec ſubita percuſſione ſcindit nubem, ſed ſucceſſiuè, ſicut quando ſcinditur pannus magnæ latitudinis, & egreditur per partem poſt partẽ, quia ſucceſſiuè inflammatur, & ſucceſſiuè ſcindit nubem, ex cõſequenti ſucceſſiuè egreditur.

Dubium ſextũ quare vapor ignitus mouetur deorſum, vt patet in fulmine percutiente inferiora, & tamen vt ignis deberet moueri ſurſum. Ad hoc dico q̃ licet ſit proprium ignis aſcendere, tamen in propoſito duplici cauſa deſcendit. Primò, quia prohibetur aſcendere ex frigiditate mediæ regionis, à qua vt ſibi contraria repercutitur ad partem inferiorem. Secundò, quia nõ eſt purus ignis, ſed receptus in materia aliena, quę eſt vapor ſiccus terreſtris grauis factus ex condenſatione, cuius proprium eſt deſcendere, vnde ſicut titio ignitus deſcendit, ſic ignis coruſcationis qui receptus eſt in materia terreſtri.

Sed dices, cùm vapor ille ſit materia calida, & vaporabilis, ſicut fumus videtur ſibi proprium aſcendere omne. n. vaporabile ſiccum calidum aſcendit, alioquin cùm extrahitur à terra virtute ſolis non aſcenderet ad mediam regionem. Ad hoc dico omnem materiam vaporabilem calidam, & ſiccam aſcendere antequam condenſetur, poſtquam aũt condenſata eſt ex compreſſione fit grauis, & quoniam vapor iſte antequam cõcludatur in nube rarus eſt, ideo quia leuis aſcendit, poſtquam autem concluſus eſt in nube comprimitur, & condenſatur, & ex hoc fit grauis, ex conſequenti eſt ſibi proprium deſcendere.

Dubium ſeptimum, cùm ſimul tempore fiant tonitruum & fulgur, imò prius fiat tonitruum, quoniam prius ſcinditur nubes quàm ſit micans vapor egrediens, quare prius tẽpore videmus fulgur quàm audiamus tonitruum. Ad hoc dico id ,puenire ex vario mõ quo immutatur aer à calore & luce & à ſono. nam diximus in 2. de Anima, viſibile recipi intentionaliter in aere, ſonum autem realiter, nec oportet aerem medium inter viſibile, & viſum moueri localiter vt deferat ſpeciem viſibilis obiecti ad viſum, quod tamen eſt neceſſe in auditu. quoniam non fit ſonus ſine motu localli ipſius aeris, vt diximus in 2. de anima, agentes de generatio. ſoni: quia ergo ad hoc q̃ videamus ignem egredientem de nube non oportet aerem medium moueri localiter, ſed tantùm intentionaliter immutari. Ad hoc autem q̃ audiamus ſonum ſciſſionis nubis neceſſe eſt aerem medium moueri localiter, ideo prius ad oculum defertur fulgur quàm tonitruum ad auditum, huius exemplum cõueniens datur ab Auicen. & Alg. de muliere lauante pannos à longè vltra fluuium latum, cuius percuſſura dum percutit pannos ſuper lapidem, aut tabulam ſtatim videtur, & tamen non auditur percuſſura niſi poſt interpoſitum tempus, adeo q̃ in altum pannos leuauit antequam percipiatur ſonus præcedentis percuſſuræ, & ſic patet quomodo mota dubia terminata ſunt. Hic termino tractatum de fulgure, tonitruo, fulmine, & vento turbinis.

TRACTATVS VII. SVper Meteora, de impreſſionibus cauſatis ex reflexione radiorum Solis & Lunæ, & aliquarum ſtellarum, in quinque capita diuiſus.

IN hoc 7. tract. acturi ſumus de impreſſionib. cauſatis in vaporibus humidis, vel ſiccis ex reflexione luminis Solis & Lunæ & aliquarum ſtellarũ, ſicut halo, & iris, & paraylios, & diuidimus ipſum in quinque capita.

Primò, quaſi præambulè agemus de variis coloribus nubium.

Secundò, de halo circulo, qui Latinè dicitur corona.

Tertiò, de iride.

Quartò, de virgis aliquando apparentibus circa ſolem.

Quintò, de parayliis, id eſt, pluribus imaginibus ſolis, quoniam aliquando apparent plures ſoles.

CAP. I. *De variis nubium coloribus.*

CIrca 1. c. agendũ eſt, de variis nubium coloribus. Hæc enim præuia ſunt ad ea quæ de halo, & iride, &c. pertractanda ſunt. Notandum igitur q̃ colores deſeruiẽtes his impreſſionibus, vt in pluribus ſunt quinque. Aliquando. n. nubes apparet nigra, aliquando alba, aliquando purpurea clara, aliquando purpurea obſcura veluti vinoſa, aliquando viridis. Harum cauſas ſubiungemus.

Nigredo in nube procedit ex vna duarũ cauſarum. Primò ſi vapor eſt ſiccus terreſtris, & calor ſolis agit in eo cõſumendo totum humidum ſi quod erat in eo adurendo ipſum, adeo contrahitur q̃ non poteſt à radiis ſolaribus penetrari, & ſic apparet in eo nigredo, ſicut quando corium in igne proiicitur videmus illud aduri & conſtringi, propter quod extractum ab igne remanet nigrum. Secũdò, ſi vapor ſit humidus ex frigore vnito, poteſt adeo condenſari q̃ cõuertetur in nubem multum corpulentam, quam nec radius ſolis penetrabit, & ſic apparebit nigra, quoniam cauſatur nigredo apparenter ex priuatione lucis, vnde & camera omni foramine clauſo etiam in die apparet nigra, quam nigredinem dicemus tenebram, quę nõ eſt niſi lucis priuatio.

Albedo in nube cauſatur à vapore humido ſubtili, in quo ſi calor aeris vndique circunfuſus agit, nec aliqua frigiditas operatur in eo, ſubtiliatur & diſgregatur ex actione caloris temperati, propter quod recipit in ſeipſo intrini ſecus radios ſuperiorum corporũ, & ſic fit nubes alba, quæ ſi ad terram reprimitur per aliquam frigiditatem fit nebula alba ſparſa in aere inferiori ad modum lanæ.

Rubedo in nube admodum claræ purpuræ cauſatur ex vapore humido fumoſo admixto aliquantulo terreſtri adu ſto, ex qua admixtione nubes fit denſior, quæ in ſe recipiẽs radios cęleſtiũ corporũ cõtrahit calorẽ purpureũ clarum.

Rubedo admodum purpuræ obſcuræ ſicut vinoſæ cauſatur in nube ex admixtione multa partiũ terreſtriũ, quę iã incipiunt inflammari in ventre nubis, & condenſantur ad cauſandũ tonitruũ & fulgur, & fulmẽ, & huiuſmodi nubes periculoſę ſunt ĩ ęſtate, & ſentiũ ĩ eis paruũ tonitruũ ad modũ murmuris vł aquæ ſuppreſſæ murmurãtis ĩ ḋcurſu ſuo.

Viriditas in nube cauſatur, qñ conuerti incipit in aquã, & rorans incipit ſtillare, & tunc recipiens in ſe cæleſte lumen, præcipuè radios ſolis, contrahit viriditatem.

Si qui alij colores apparent in nubibus, pro nunc omittam, quoniam nunc ſufficit egiſſe de eis, quos reputamus deſeruientes ad declarandum colores coronarum, quæ dicuntur halo, & iridis, &c.

CAP. II. *De Halo ſeu corona.*

IN 2. c. agendum eſt de halo. Latinè autem dicitur corona, de quo dicemus tria.

Primò, quomodo cauſatur.

Secundò, quo tempore frequentius fit.

Tertiò, ſi ex eius apparentia poſſumus prognoſticari pluuiam, vel ventum.

Quantum ad 1. aduerte q̃ ille circulus apparet circa plura aſtra, aliquando circa lunam, & frequentius, aliquando circa alios planetas, aliquando circa aliquas ſtellas fixas viſu maiores. Cauſatur autẽ in vapore humido nondum conuerſo in nubem, ſed illuminato per radios alicuius aſtri.

Ad cuius euidentiam, aduerte de mente Philoſophi, & Alber. in 3. lib. tract. 4. c. 3. q̃ vapor humidus eleuatus à terra virtute ſolis antequam aſcendat ad mediam regionem adhuc exiſtens in infima regione, & adhuc rarus trahitur per virtutem luminis, & caloris quem facit radius corporis cęleſtis lucentis, ſiue ſit ſol, ſiue luna, ſiue alia ſtella viſu notabilis, trahit inquã cæleſte ad corpus lucẽs, ita q̃ radius corporis lucẽtis directè cadit ſuper ipſum vaporẽ. Cũ aũt ille vapor ſit calidior in medio q̃ in extremitatib. ibi illuminatur lumine radiorũ cadẽtium ſuper ipſum, & ideo lumẽ incipit in medio diſſipare vaporẽ humidũ, q̃ diſſipatus reflectit ad extremas ſuas partes recedens à radio q̃ diametraliter percuſſit cẽtrũ vaporis, & dilatatur circulariter circa radiũ illum ſemper procedens dilatando circulũ, & lumen deſuper veniens recipitur in profundo vaporis diffuſi circulariter in peripheria circuli: ex eo aũt q̃ nõ eſt adhuc cõdenſatus in nubem, apparet circulus albus diſpoſitus p modum areæ, vel coronæ circa ſolem, vel lunam, vel aliam ſtellam viſu notabilem. Hoc igitur ordine generatur halo.

Quantùm ad ſecundum, dico q̃ neceſſe eſt aerem quieſcere à ventis, aliter non poteſt cauſari: nam aere agitato à

ventis vapor humidus non tanta mora perſiſteret ſub corpore lucenti,putà ſub luna quia radius lunaris deſuper cadens ſuper ipſum vaporem illuminare,&diſgregare ipſum poſſet,& ſic nõ cauſetur halo.vnde ſicut lapis proiectus in aquam ſtantem cauſat circulum circa circulum ampliãdo circa centrũ,& ſi proiicitur in aquam defluentem non fiũt huiuſmodi circuli propter aquæ defluxum,ita contingit in aere circa vaporem humidum ſtantem, & radium qui eſt ſi cut lapis deſcendens feriens centrum vaporis.

Dico inſuper ꝙ rarò cauſat in æſtate & hyeme,frequenter autem in vere,ſed in autumno, &frequentius in autumno,& horũ cauſa eſt hæc,cùm vapor humidus in quo cauſatur halo non ſit reſolutus in aerem ex intenſo calore,nec condenſatus in nubem ex intenſa frigiditate,neceſſe eſt,vt ſit tempus medium inter intenſum calorem,&intenſam frigiditatem. Tale tempus non eſt in æſtate, qm̃ eſt exceſſiuè calida,nec in hyeme ex exceſſiua frigiditate,ergo erit tempus veris,& tempus autumni quod eſt medium.

Ratio propter quam frequentius cauſatur in autumno, quàm in vere eſt hæc, in vere ſunt nubes dẽſæ derelictæ ex hyeme,quæ temperato veris calore nondum rarefieri poſſunt & ſic non poteſt cauſari diſgregatio in vapore humido,propter quam fit halo,vt diximus.In autumno autẽ frequentius cauſatur, qm̃ vapor humidus, & rarus ex calore æſtiuo eleuatus incipit comprimi,& conſtringi temperata frigiditate autumni,non tamen ita comprimitur ꝙ cõdenſetur in nubem,ſ& ideo tunc ille aliquantulum compreſſus illuminatur radio deſuper veniente, & frequentius in eo cauſatur halo modo quo diximus.

Dico poſtremo ꝙ frequentius cauſatur in nocte,præcipuè circa lunam quàm in die,quoniam vapor humidus eleuatus in die rarus,aliquantulum comprimitur,& condenſatur temperata frigiditate noctis, qualis eſt in autumno & in vere, ex qua condenſatione redditur aptus vt illuminetur,& percutiatur radiis deſuper venientibus, & diametraliter cadentibus ſuper eum,& ſic cauſatur halo.

Eadem cauſa conſtat,quare frequentius cauſatur in veſpere, & in aurora quàm in profunda nocte, quia videlicet in veſpere remittitur calor diei,quo remiſſo ſimul cũ temperata frigiditate veſpertina condenſatur vapor humidus rarus eleuatus calore diei, mane verò circa diluculũ frigiditas noctis comprimens immoderatè vaporẽ humidum remittitur acceſſu ſolis,iam propinqui ad ortum,& ideo vapor humidus tunc aliquantulum diſgregatus,&adiutus calore luminis deſuper venientis poteſt cauſare halo.

Sed quæres quare frequentius apparet circa lunam quã circa ſolem,& alia aſtra.

Reſpondeo, ſol ex virtute radioſa cõſumit vaporem ex quo vel in quo cauſatur halo,niſi fuerit bene condenſatus, & hinc eſt ꝙ halo circa ſolem citius euaneſcit quàm circa lunam,alia verò aſtra debiles habent radios, qui non valẽt facere ſufficiẽtem illuminationem,& irradiationem ſuper vaporem humidum requiſitum ad cauſandum halo, ideo circa ea rariſſimè cauſatur, frequentius tamẽ circa veneré ex radioſitate ſua,adeo enim fulget ꝙ & vmbram cauſat.

Nota tamen ꝙ aliquando cauſatur halo circa lumen cãdelæ,cùm fuerit aer, aut vapor denſus circa ipſum lumen, maximè autem apparet habentibus oculos debiles, quoniam dominium humorũ in oculis confert tali apparentię.

Quantum ad 3.dicode mente Philoſophi,in lib.3.c. 2.ꝙ aliquando ſignificat pluuiam,aliquando ventum, aliquando ſerenitatem.nam quando halo condenſatur multum & declinat ad nigredinem,vel viriditatem ſignificat pluuiam de proximo futuram,ſignũ eſt.n.ꝙ vapor ille humidus cauſans halo conuertitur in nubem,quæ ex condenſatione facta ex frigiditate mediæ regionis reſoluitur in aquam pluuialem, quando autem halo diſſipatur, & frangitur in vna parte,& non in alia ſignificat vẽtum,in hoc.n.ꝙ diſſipatur ſignũ eſt ꝙ deficit vapor humidus conuertibilis in pluuiã, & remanet vapor frigidus ſiccus eſſentialiter,per accidẽs autem calidus ex calore ſolis eleuãtis. vapor autem ſiccus frigidus eſt materia venti,vt diximus ſ. Quando autem circulus ille ſm omnes partes euaneſcit paulatim & albeſcit, ſignificat ſerenitatem,&tranquillitatem aeris,licet non neceſſariò.In hoc.n.ꝙ euaneſcit æqualiter,ſignificat vapores humidos penitus deficere in ſublimi,&conuerti in aerem, & ſic ſequitur ſerenitas,nõ tã neceſſariò ſequitur tranquillitas aeris, vẽtus enim generari poteſt ſereno tempore præter ventum turbinis,qui ſen.per de nube egreditur,vt diximus in tractatu præcedenti.Hæc de halo dicta ſint.

CAP. III. De Iride.

IN hoc c. agendum eſt de iride, & quoniam vt dicemus cauſatur ex reflexione radiorũ ſolis, ſicut imago in ſpeculo,ideo præambulè tractabimus de radiis,& de ſpeculis pro quanto neceſſarium eſt preſenti intentioni,quib.expletis conſiderabimus decem de iride.

Primò de variis nominibus iridis.
Secundò de ſubiecto in quo cauſatur.
Tertiò de efficiente à quo producitur.
Quartò quales ſint iridis colores,&quomodo cauſant.
Quintò quot ſint,& quomodo ordinantur.
Sextò de multiplicitate iridis.
Septimò de figura iridis,quare eſt ſemicircularis.
Octauò de ſitibus mundi in quibus apparet.
Nonò de tempore inquo apparet.
Decimò de ſignificatis ipſius.

Quantũ ad notitiam radiorũ & reflexionũ,licet id conſiderare vltima, & ꝓfecta cõſideratione ſpectet ad ꝓſpectiuũ,tñ qm̃ vt inquit Philoſophus in 1.Poſte.ſcientia de iride ſubalternatur proſpectiuæ, ideo de huiuſmodi agendũ eſt pro quanto indigemus ad declarandũ propoſitũ de iride.

Igitur de radiis & eorũ reflexionibus dicendum eſt.Primò quotuplex eſt radius ſecundum proſpectiuum.Secũdò quotuplex eſt viſio. Tertio quot radij, & quot anguli concurrũt in viſione reflexa,de qua præcipuè hîc intendimus.

Radius ſm proſpectiuũ eſt triplex.ſ.rectus,reflexus,&refractus.Rectus eſt ille qui multiplicatur per medium ſecũdum lineã rectam.Reflexus eſt ille qui occurrẽs medio per quod tranſire non põt ex medij dẽſitate,aut ſoliditate,ſed reflectitur in ſeipſum,aut in partẽ cõtrariã.v.g.radius lucis occurrens ſpeculo,quia penetrare nõ põt in ſeipſum reflectitur ſi cadit ſuꝑ ſpeculũ perpendiculariter vel reflectitur in partẽ oppoſitã ſi cadit lateraliter & obliquè. Refractus eſt ille q nõ habet inceſſum rectũ,nec reflexũ, vt radi⁹ quo repſentat viſui rem⁹ tortuoſus in aqua dũ remigatur.Viſio apud ꝓſpectiuũ ẽ triplex,ſ.recta,reflexa,& refracta. Recta eſt qua aliqd vr̃ ī ꝓſpectu ꝑ radiũ rectũ,vt qñ video Socratẽ ſtantẽ ante me. Reflexa eſt qua aliqd vr̃ ꝑ radiũ reflexũ, vel qñ video Socratẽ in ſpecula ſtantẽ poſt me,vel ſtellas in aqua.Refracta eſt qua aliqd vr̃ per radiũ fractum,vt qñ vr̃ in aqua denarius maior quàm ſit,& remus tortuoſus in aqua.Et aduerte ꝙ per huiuſmodi viſionẽ nũquã vr̃ res in ꝓprio ſitu,nec ſub ꝓpria quantitate, & ſm hãc viſionẽ maximè cauſatur deceptio ſenſuũ, de qua vide ad placitũ in li. ꝓſpectiuę,in 3.par.in propoſitione 2.& 3.vſque ad decimã. Quot aũt radij,& quot anguli requirãrur ad viſionẽ reflexã,aduerte ꝙ ſemper duo radij requirũtur,ſ.radius incidẽtiæ,& radius reflexionis,& ambo ſunt æquales,vt demonſtratur in ꝓſpectiua,in 2.part.in propoſit.6.Radius incidentiæ eſt ille qui protrahitur à corpore radiante adſuperficiẽ corporis reflectentis, vt radius ſolis cadẽs ſuper ſpeculi ſuperficiem dicitur radius incidens. Radius reflexionis eſt ille qui multiplicatur & cauſatur à ſuperficie corporis reflectentis ad locũ in quo terminatur,vt radius ſolis reuerberatus à ſuperficie ſpeculi,vel aqua ad parietẽ,ſimiliter in oĩ viſione reflexa duo anguli cõcurrunt.ſ.angulus incidentię, & angulus reflexionis.Angulus incidentiæ eſt ille qui continetur à radio incidẽtiæ & ſuperficie corporis reflectẽtis.

Angulus reflexionis eſt ille qui continetur à radio reflexo & ſuperficie corporis reflectentis.Figura patet hîc.

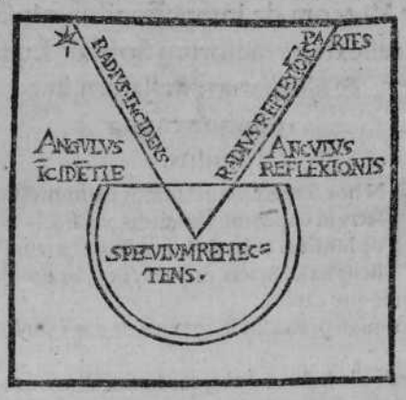

Et quoniam dicemus ꝺ nubem roridam eſſe quaſi ſpeculum à qua reflectuntur radij ſolares cauſantes iridem,ideo

pro no

pro notitia ſequentium quædã tangemus de ſpeculis, prout hîc opportunum eſt, relinquentes vltimam conſiderationem proſpectiuo quam de huiuſmodi pertractat in ſecunda parte proſpectiuæ.

Dico igitur ſpeculum eſſe corpus terminatum ex natura ſua terſum & politum, ac planum, vel diaphanum planũ aliquo opaco terminatum. Primò dico terminatum ex natura ſua, i. non diaphanũ, vt lapides terſi, metalla terſa, hæc enim fiunt ſpecula, vt experimur. Secundò dico, vel diaphanum aliquo opaco terminatum, id dixerim, quoniam licet omne diaphanũ illuſtratum lumine in ſe recipiat colores, & imagines corporum obiectorum, êx 2. de anima: tamẽ nõ repreſentat ea viſui noſtro niſi poſt diaphanum ponatur aliquod opacum prohibens tranſire viſuales radios, & faciés illos reflecti in ſuperficie diaphani terminati, propterea neceſſe eſt quod plumbum apponatur vitro vt fiat ſpeculum.

Aliquando tamen corpus diaphanum efficitur ſpeculũ, non per appoſitionem opaci, ſed per condenſationem ex qua quodammodo terminatur, & ſufficit ex ſe reflectere viſuales radios; & repræſentare imaginem obiecti viſui noſtro. Id accidit in aqua per ſortem congelationem, & in aere, qui aliquando adeo condenſatur ex frigiditate, & vaporibus humidis & admixtis, q̃ repræſentat imagines ambulantium, vt refertur de eo qui ante ſe faciem ſuam videbat, & totius ſui corporis imaginem, quaſi alius eſſet præcedens eum, quod vtique accidebat, quoniam aer ex ingenti condenſatione factus erat veluti ſpeculum.

Aliquando etiam accidit diaphanum fieri ſpeculum, nõ condenſatione, ſed ſua profunditate, & præcipuè quando non illuminatur radio lucente directè ſuper ipſum. Ipſa. n. tenebroſitas exiſtés in profundo diaphani gerit vicem corporis opaci, vt patet in aqua, quæ ſi fuerit profunda & vmbrata efficitur verum ſpeculum, ſi autem illuminatur radio deſuper veniente non repræſentat.

Ergo omne ſpeculum eſt corpus terſum, & planum ſi debet bene repræſentare terminatum ex natura ſua, vel aliquo opaco, vel condenſatione, vel profunditate, & vmbroſitate, vt diximus de aqua.

Specula autem varia ſunt, & ideo variè repræſentant. nam aliquando ſunt ſufficientis magnitudinis, & plana, & bene terſa, & ſine macula, & ſine ſciſſura, & tunc repræſentant imaginem, & colores obiecti, vt ſunt ſine defectu.

Aliquando ſufficientis magnitudinis, ſed non ſunt plana: imò conuexa, vel concaua, & tunc repræſentant imaginem aliter quàm ſit. nam ſi ſunt conuexa repræſentant aliter quàm ſit in quantitate, quoniam ſub minori. ſi autẽ concaua, repræſentãt figuram modo euerſo, puta os ſuperius, & occiput inferius, & omnes faciei pilos groſſos, vt fœnũ.

Aliquando ſunt valde parua, ita q̃ non ſunt capacia figuræ corporis obiecti, & tunc repræſentant colorem tantùm, & non imaginem.

Si etiam ſint corpora diaphana condenſata, vt diximus 3. de aqua, & de aere, & tamen maior ſit condenſatio in vna parte quam in alia in huiuſmodi diaphanis difformibus apparebunt varij colores: & hoc idẽ cõtingit in nube difformiter condẽſata in partibus propter quã cauſatur varietas colorũ in iride, vt declarabit̃ 3. Hæc de ſpeculis dicta ſint.

De variis nominibus iridis.

ACturi de iride dicemus primò de variis nominibus eius, quibus ab antiquis denominatus eſt hic arcus. Primò dict⁹ eſt iris quaſi ſacer, eò q̃ videt̃ eſſe quoddam diuinum, & admirandum. Diuina autem conſueuerũt dici ſacra. Secundò dictus eſt à Græcis poetis Thaumantis filia, i. admirationis filia, eò q̃ inter omnes impreſſiones Meteoricas, nil magis admirantur Philoſophi, quàm arcum illum, vnde ſ. cauſentur colores illi, & eſt difficillimum inuestigare, ideo admirantur. Tertiò dictus eſt ab antiquis Idolorũ ſacerdotibus Iunonis arcus: q̃m Iunonem vim diuinã aeris eſſe dicebant. Quartò ab Heſiodiſtis dicitur dęmonis arcus, i. diuinæ ſapientiæ, vel intelligẽtiæ ſignum. Dicunt. n. q̃ Deus ſapiens qui oĩa ſapienter gubernat conſtituit hunc arcum in cælo tanquam ſignum diuinæ clementiæ, quo nũciatur mortalibus mundum non conſumendum igne, nec ſubmergendum aquis, q̃m in iride apparet color rube⁹, qui eſt ex humido inflammato, & id ſignat aquam non omnino prævalere ſuper ignem, cum ſuam operationem illic declarat, ſ. inflammationem. Apparet etiam color viridis procedens ex humore aqueo indigeſto, per quod ſignatur ignem non omnino prævalere ſuper aquam, cum illic habeat operationem ſuã quæ eſt humectatio, imaginatio quidem Heſiodiſtarũ, quo ad cõſumptionẽ mũdi non fiendã per aquã non diſcordat à ſacra Geneſi, vbi inquit Dẽ⁹ omnipotẽs c. 19. Cùm obduxero cælũ nubib⁹ apparebit arcus me⁹ in nubib⁹ & recordãbor fœderis mei, q̃d pepegi vobiſcũ, & non erũt vltra aquæ diluuij ad delendã oẽm carnem. Et quidem licet ſit ſignũ nõ amplius futuri diluuij, non tñ ex cauſa aſſignata ab Heſiodiſtis, ſed ex eâ, quã nos aſſignabimus in fine tract. falſum eſt aũt q̃ ſit ſignũ mũdi non conſumendi p ignem, vt dicem⁹ declarates cauſas colorũ iridis. Nico aũt Perip. in lib. ſuarũ quæſt. dicit iridẽ nõ vocari arcũ dæmonis, i. ſciẽtis q̃m ſolus ſciẽtiſſim⁹ Philoſophus iridis naturã cognoſcere pt. Et id q̃d̃ iudicio meo eſt verũ, q̃m inter oẽs impreſſiões meteoricas hoc vnũ difficillimũ inueni, eritq; animo meo ſatis, ſi vtcunque eius cauſas attingere potero, non dixerim comprehẽdere, q̃m qui de iride pertractarũt, aut trũcatè procedunt, aut prolixitate ſtudioſos inuoluũt.

De ſubiecto in quo cauſatur iris.

QVantum ad 2. ſ. de ſubiecto in quo cauſatur iris, dico cum Alber. in 3. li. tract. 4. c. 14. q̃ cauſatur in duplici roratione nubis roridæ & aere coadunato ac humeſcente ex precedentibus rorationibus. Ad cuius euidentiam aduerte q̃ ante magnã pluuiam neceſſariò inueniuntur hæc quatuor diſpoſita, vt 3. Primò eſt nubes nigra & dẽſa, quæ in magnã pluuiam reſoluitur. Secũdò eſt roratio, i. deſcenſus ſubtilis minutarũ guttarũ, quę quodammodo ſe tãgunt & cõſtituunt figurã ad modũ telæ latæ & bñ cõtex tę. Tertiũ eſt roratio craſſior maiorũ guttarũ, quę ſimiliter eſt ad modũ telę latæ, ſed craſſioris & denſioris. Quantum eſt aer immixtus iã humeſcens ex his rorationibus & condenſatus ex frigiditate loci & pluuiæ. Hæc tria, ſ. duplex roratio & aer illis immixtus condenſatus ſunt ſicut tria ſpecula, in q̃bus recipiuntur ſolares radij: & ex eorum reflexione cauſantur colores iridis modo & ordine quo dicemus 3.

Hæc noſtra ſententia de ſubiecto iridis cõfirmatur per Alg. in ſua Phyſ. cui & Auicen. concordat. Inquit Alg. generatur iris í humido rorationis, vel humido aeris frigidi, eò q̃ frigus condenſat aerem: & facit fluere humidum aeris p̃ medium humidi aquei. Hîc figuraui diſpoſitionem illorum quatuor prædictorum. Sed aduerte q̃ non poteſt per ſe diſtinctè figurari aer humeſcens, eò quòd immixtus eſt illis rorationibus. tria ergo figurantur, & tu imaginare aerem immixtum vt clarior fiat repræſentatio.

De efficiente à quo cauſatur iris.

QVantum ad 3. ſc. de efficiente, dico q̃ eſt ſol exiſtens in oppoſito ſitu per contra nubem roridam ad quã emittens radios & illi in diuerſis partib. nubis recepti ac reflexi velut à ſpeculo, cauſant colores iridis in illis corporibus diaphanis, de quibus eſt figura ſuperior. Sicut. n. cauſantur cõſimiles colores in terra ſi radius ſolis ex oppoſito tranſit per cyathum aquæ, & ſicut cauſantur in tabulis nauis extrinſecus q̃n nauigatur mare vel alia aqua clara, q̃m remi eleuãt aquã, & radius ſolis ſplendet in aqua percuſſa remis, & ſic ex diuerſa percuſſione remorum & diuerſa eleuatione aquæ generãtur diuerſi colores in ventre nauis extrinſecus, præcipuè viridis croceus & rubeus quorũ cã eſt hæc. Remus diuerſa tenuitate & ſpiſſitudine pcutit & eleuat aquas, in ſummitate. n. profundius percutit, eleuat aquas, deinde ſemper min⁹ vſq; ad nauim: aqua aũt profundi⁹ eleuata cauſat colorẽ viridẽ, ex reflexione radij ſolaris ferientis eã ex oppoſito ſitu, eò q̃ denſior eſt, aqua autem magis tenuè eleuata prope nauem generat colorem

croceum

croceũ eò ꝙ rarior eſt, aqua verò medio modo eleuata generat colorem medium, i. rubeum. ſed hęc clariora fient cũ dicemus modum, quo colores iridis generantur in nube.

Dixi autem ꝙ efficiens eſt ſol exiſtens in oppoſito ſitu, quoniam non ex omni ſitu nec ex omni radiatione ſolis ad nubem fit reflexio radiorum ad ſolem & ad oculos intuentium, quod tamen eſt neceſſe in generatione iridis, vt dicemus ī. & ideo non ex omni ſitu, nec ex omni radiatione ſolis cauſantur illi colores. nam ſi nubes rorida eſſet directè ſub ſole & ſol irradiaret eam deſuper, radij ſolis caderent ſuper ſupremam partẽ nubis quæ eſt denſa & nigra ex multa conuerſione in aquã & frigiditate aeris, & ex ſua dẽſitate nõ cauſaret varios colores, & ideo oportet ſolem eſſe in

oppoſito ſitu, & ꝙ radij feriant illa corpora diaphana, de quibus fecimus ſuperiorem figuram, ſicut diuerſa ſpecula, quę quoniam differunt in ſubtilitate & denſitate, ideo cauſant diſtinctos colores. Infrà deſignamus duas figuras, quarum prima oſtendit ꝙ ſole exiſtente ſuper nubem roridam directè radij percutiunt partem ſuperiorem denſam & nigram, ideo non cauſant diuerſos colores. Secunda autem oſtendit propoſitum de oppoſito ſitu.

Sol in oppoſito ſitu radiis feriens diuerſas partes nubis rorantis reflexis radiis, vt ex ſpeculis cauſat colores iridis.

Quales ſunt iridis colores, & quomodo cauſantur.

QVantum ad quartum, declarandũ eſt quales ſint colores iridis, & quomodo cauſantur, quales quidem ſint dico ꝙ ſunt formales & non materiales ſiue naturales. Pro quibus aduerte coloré materialem vel naturalem eſſe illum qui cauſatur ex proportionata mixtione primarum qualitatum elementarium, de cuius generatione loquitur Philoſophus in libr. de ſen. & ſenſa. & nos locuti ſumus in ſecundo de Anima, in capit. de viſu. Color autem formalis cuius eſſe maximè conſiſtit in apparentia, eſt ille qui cauſatur ex mixtione ſpecierum viſibilium vel tranſitu lucis per opacum terreſtre vel aquoſum, & huiuſmodi colores ſunt illi qui apparẽt in impreſſionib⁹ meteoricis generatis ex radiis ſolaribus, nam ſi radius ſolis tranſit per exhalationem calidam ſiccam terreſtrem cauſat rubedinem, vt patet in ortu ſolis, vel in ortu lunæ quãdo aer rubeſcit, poteſt etiam cauſari huiuſmodi rubedo quando ſolaris radius tranſit per nubem aquoſam, variatur tamen color ſecundum diuerſitatem lucis & opaci. nam ex tranſitu intenſæ lucis per debile & tenue opacum generatur albedo, ex tranſitu autem intenſæ lucis per multum opacum generatur rubedo, ex tranſitu debilis lucis per multum opacum generatur nigredo, ex tranſitu debilis lucis per tenue opacum generatur aliquis medius color. Hoc etiã modo generantur colores iridis. nam cùm ſol exiſtens in oppoſito ſitu dirigit radios ad illa quatuor corpora perſpicua, quæ diximus eſſe ſpecula ſolis, fit multa radiorum reflexio ab illis quatuor corporibus ad ipſum ſolẽ & ad oculos noſtros qua reflexione & refractione generantur diuerſi colores iridis. nã radij ſolis diffuſi in infima parte nubis in qua eſt roratio craſſior, & profundati in ea, generant colorem viridem, quoniam roratio craſſior habet humiditatem aqueam magis indigeſtam. Radij autem diffuſi in media parte nubis in qua eſt roratio ſubtilis, conſtituunt colorem rubeum vinoſum: quoniam roratio illa habet multum de fumoſo terreo aduſto. Radij autem diffuſi in aere medio mixto illis rorationibus iam humeſcente & condenſato, conſtituunt colorem citrinum vel croceum, & aliquando declinantem ad colorem paleæ, vt dicemus infrà. Patet igitur quales ſint colores iridis, & quomodo generantur.

Quot ſunt iridis colores & quomodo generantur.

QVantum ad 5. ſ. quot ſint illi colores, & quomodo ordinentur, dico ſecundum Philoſophum & Alber. & cõmunem ſentẽtiam vt in pluribus eſſe tres ſcilicet rubeum, croceum, viridem. Quorum ſufficientia eſt hæc. Omnis color iridis cauſatur vel in roratione craſſiori interiori, vel in roratione ſubtili, vel in aere medio inter vtranque humeſcente & condenſato ex frigiditate. Si cauſat in roratione craſſiori eſt color viridis, qm̃ roratio illa eſt aquea magis reſoluta & indigeſta, ex conſequenti denſior, ꝓpeà cauſat coloré ꝓpinquũ nigredini q eſt color viridis.

Sed nota ꝙ aliquãdo ſuperior pars huius rorationis eſt minus craſſa quã pars inferior, & tunc in ea cauſantur duo colores in parte ſuperiori viridis: in inferiori alurgus, qui vulgò dicitur azurrus, qui propinquior eſt nigredini quàm viridis clarus. Si autem cauſatur in roratione ſubtili erit rubor, quoniam talis roratio habet multum de fumoſo terreo aduſto ſibi immixto, propterea, in ea cauſatur color rubeus ſicut in flamma exeunte à ligno denſo viridi, vt patet in quercu viridi ardente. Sed aduerte ruborem illum eſſe aliquando clariorem, vt quanto rorationis ſpatium eſt bene perſpicuum & radius ſolis multiplicatur in eo. Aliquando autẽ eſt obſcurior, veluti vinoſus vel ſanguineus, ſi ſpatium non ſit bene perſpicuum, & ſi radius ſolaris non multiplicatur in eo. Si autem cauſatur in aere medio inter has duas rorationes iam humeſcente & condenſato, erit citrinus, quem aliqui croceum, Ariſt. autem xanthon vocat, i. flauum. ſed hîc cauſatur ex reflexione radiorum, ſicut rubeus & viridis & alurgus, ſed ex propinquitate & approximatione quæ eſt inter rubeum, & viridem clarum, ſicut enim fit nouus & apparens color in panno contexto ex filis diuerſorum colorum, eo ꝙ huiuſmodi fila ſibimuicem hærent, & id maximè manifeſtatur in panno ſerico dicto vulgariter, cangia colore, ſic ex propinquitate ſuperioris rorationis ſubtilis, in qua generatur rubor & inferioris craſſioris, in qua generatur viror cauſatur color medius inter rubeum & viridẽ clarum, qui eſt flauus in aere mediante inter vtranque rorationem.

Sed aduerte ſecundum quod aer medius diuerſificatus, intus humeſcit, nec ex frigore multum condenſatur, vix apparet, imò videtur inter ruborem & virorem eſſe vacuum. Si autem ſit habens parum de ſubtili fumoſo, & modicum plus de humido, apparebit color quaſi albus. Si autem habet multum de fumoſo ſubtili, apparet croceus clarus, velut color paleæ, & ſi adhuc plus apparet croceus magis declinans ad ruborem, iſti colores manifeſtius deprehenduntur ſenſu quàm ratione, ſimiliter eorum varietates. Quot igitur ſint colores in vna iride dictum ſit.

Dico autem in vna, quoniam ſi ſex aut octo colores apparent, non vna, ſed duæ ſunt irides, de quibus dicemus ī.

Nunc autem quomodo ordinentur declarandum eſt. Dico igitur ſecundum communem ſententiam Ariſt. & ex ſenſu, ꝙ ſic diſponuntur. Rubor eſt ſuperior, citrinus medius, viridis & alurgus inferiores, ita tamen quòd alurgus eſt in fimus, & horum ratio eſt hæc.

Ex antedictis rubor cauſatur in roratione ſubtili, quæ qm̃ multum habet de fumoſo admixto, cuius natura eſt leuis, vt patet in fumo aſcendente, ideo perſiſtit in ſuperiori parte aeris, ex conſequenti rubor cauſatus in ea tenet in iride ſuperiorem ſitum. Viror autem cauſatur in roratione craſſiori, quæ qm̃ multum aquoſa eſt & indigeſta, ideo eſt grauis, & vt ſic tenet locum inferiorem. Natura enim

grauis

grauis eſt petere inferiorem locum: ex conſequenti viror cauſatus in ea tenet in iride inferiorem ſitum. Sed quoniam ſecundum partem infimam roratio illa eſt denſior & magis ponderoſa, ideo in ea cauſatur alurgus: & tenet in iride infimum ſitum. Citrinus autem color cauſatur in aere medio inter vtranque rorationem, ergo conuenienter tenet locum medium. Qui color diuerſificatur ex diuerſa diſpoſitione medij aeris, vt diximus, ita q̃ aliquando non apparet, & tunc videtur iris vacua in medio, aliquando eſt quaſi albus, aliquando remiſsè citrinus, vt pallor paleæ, aliquando citrinus, vt tinctura crocei declinans ad ruborem. Et hæc eſt cauſa, propter quam ſæpe decipitur oculus in numero & ſitu colorum iridis, quoniam ſcilicet color medius facillimè variatur, ſimiliter variatur viridis ex diuerſitate craſſioris rorationis. Vt autem ſenſui pateant omnes diuerſitates contingentes in iride circa numerum & qualitatem & ſitum colorum, deſcribemus ſ̃. ſingulas figuras.

Prima figura, in qua oſtenditur triplex color, ſine vlla diuerſitate contingente in rorationibus, & in aere medio.

Figura ſecunda, in qua oſtenduntur quatuor colores, ſed tertius & quartus cauſantur in roratione craſſiori, quando inferior pars eſt denſior ſuperiori.

Figura tertia, in qua deberent eſſe quatuor colores, ſed quando aer medius inter vtranque rorationem, nec multum humeſcit, nec multum condenſatur ex frigiditate, vix ille color apparet, imò videtur inter ruborem & virorem eſſe ſpatium non coloratum: ex conſequenti apparet iris velut interrupta.

Figura quarta, in qua apparent quinque colores, ſed palearis & croceus non ſunt realiter duo, ſed vnus, qui ſecundum partem ſuperiorem declinat ad albedinem, & ſecundum inferiorem ad rubedinem, & id prouenit ex diuerſitate partium aeris medij, quoniam in parte habente parum de ſubtili fumoſo, & magis de humido apparet color citrinus declinans ad albedinem, qualis eſt color paleæ, in parte autem habente multum de fumo ſubtili apparet color citrinus declinans ad rubedinem qualis eſt color croci.

De multiplicitate iridis.

QVantum ad ſextum, declarandum eſt quot modis poteſt iris plurificari. Aduertè ergo quòd primò poteſt multiplicari ſecundum ſpeciem, nam alia ſpecificè eſt iris ſolis, & alia lunæ, ſecundò ſecundum numerum, & hoc multipliciter. Primò in eadem die diſtinctis horis, poteſt enim cauſari in mane, in meridie, in veſpere, vt dicimus. ſecundò in eadem die & eadem hora in oppoſitis ſitibus, puta arcus vnus in Oriente, alius in Occidente. Tertiò in eadem die in eadem hora in eodem ſitu, puta duo arcus poſſunt cauſari in Oriente, ſed vnus erit ſuperior, & alius inferior, ita quòd vnus continetur in alio, & continens dicitur ſuperior, contentus autem dicitur inferior, in quo colores ordinantur oppoſito modo quàm in ſuperiori, vt declarabitur.

Dico primò quòd alia ſpecificè eſt iris ſolis, & alia lunæ. De iride ſolis dictum eſt in præcedentibus. De iride lunæ nunc agendum eſt, de qua dicemus in quo differt ab iride ſolis, & quomodo.

Aduerte igitur quòd differt in coloribus. nam vt declarauimus iris ſolis eſt ſemper diuerſorum colorum. iris autem lunæ, vt veri experimentatores cognouerunt eſt tantùm vnius coloris: apparet enim tota alba, cuius cauſam aſſignans Ariſtoteles, dicit eſſe obſcuritatem noctis, quoniam lumen viſum tempore tenebrarum, apparet cãdidum & intenſæ albedinis: quia igitur iris lunæ non apparet niſi in nocte, vt dicemus, ideo videtur alba. verùm vt inquit Albert. ratio Philoſophi eſt diminuta, niſi aliud addatur. Nam licet non cauſetur niſi in nocte, tamen lumen lunæ recipitur in nube aquoſa, quæ habet diuerſas rorationes, ſicut etiam in ea recipitur lumen ſolis, & ideo niſi aliud obſtet deberet apparere in variis coloribus, ſicut iris ſolis. Et propterea dicendum quòd non ſola obſcuritas noctis eſt cauſa ſed etiam frigiditas noctis, quæ multum condenſat nubem, & debilitas radiorum lunæ, qui non profundè ingrediuntur nubem condenſatam, ſed extenduntur in ſuperficie: ex qua extenſione ſuperficiali non cauſatur niſi color albus. nam vt diximus agentes de iride ſolis, color rubeus non conſtituitur niſi ex immiſſione lucis in profundum humidi fumoſi. Viridis autem & alurgus non cauſantur niſi ex penetratione luminis in profundum humidi aquei. Dicemus ergo aſſignantes cauſam vnam ſufficientem, quòd cauſa ſolius albedinis in iride lunæ eſt obſcuritas noctis cum frigiditate condenſante nubem & prohibente ingredi lumen ad profundum nubis aquoſæ. Si autem quæras quomodo figuratur & apparet viſui. dico ſecundum Albert. in 3. lib. tract. 4. c. 22. quod apparet, vt ſemicirculus lacteus non bene continuus, ſed intermedias habens lineas ſubnigras, quæ tamen ſunt ſicut ſine albore ſuperductæ, per quem apparent. Figuram hîc deſcribimus.

Hæc figura declarat iridem Lunæ totam albam, distinctam tamen lineis subnigris semicircularibus.

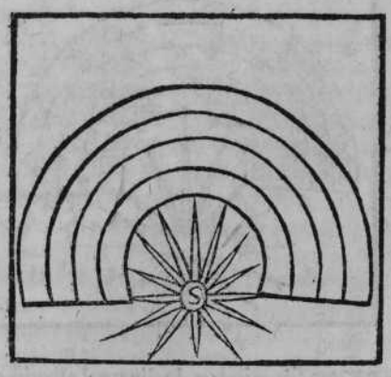

QVo ad tempus dico secundum Arist. in textu ꝙ non apparet nisi in nocte, & eo tempore solum quo luna est in 14. id est, propinqua ad plenilunium in ortu vel occasu suo, & secundum ipsum rariſſimè causatur: nam, vt inquit idem Philosophus, tantùm bis apparuit in 50. annis, nec pluries videtur in tanto temporis spatio.

Sed huic sententiæ non assentit Albertus in lib. 3. tract. 4. c. xj. & dicit Philosophum locutum fuisse ex opinionibus aliorum, vel ex eo quod contigerat diebus suis, & non via sufficientis probationis: nam, vt inquit Albertus, diebus suis deprehensum est iridem lunæ causatam fuisse non solùm prope plenilunium, sed eo tempore quo erat plus quàm dimidia, existente sole in fine Tauri, & luna in principio Capricorni. Item deprehenderunt veri experimentatores in eodem anno bis in nocte apparuisse, propter quod, inquit Albertus, standum est iudicio verorum experimentatorum. Ipse etiam & socij sui id visu deprehenderunt. Præterea, nulla ratio apparet, quare non possit nisi bis in 50. annis apparere, cùm id non proueniat ex certo motu superiorum corporum, nec ex eorum coniunctione, vt in eclipsi, imò quoties luna erit plus quàm dimidia, & sic nubes rorida, & in opposito situ, ea ratione poterit iris lunæ in nocte causari, qua & iris solis in die. Hæc de iride lunæ dicta sint.

QVantum ad multiplicitatem numeralem iridis solaris, dico primò eam bis in die posse causari, sed distinctis horis: Nam, vt dicemus, sol existens in opposito situ ad nubem roridam potest causare iridem: Sed potest contingere, ꝙ existente sole in Oriente nubes rorida erit in Occidente: & tunc in mane causabitur iris in Occidente, potest etiam in eadem die existente sole versus Occidentem esse nubem roridam in Oriente, & tunc in vespere causabitur iris in Oriente. Dico secundò, ꝙ potest causari bis in die in eadem hora, sed in oppositis sitibus: quod sic declaro; Sit sol in Meridie, & sint duæ nubes roridæ, vna in Oriente, altera in Aquilone, vel in Occidente: dico ꝙ sol potest radiis suis directè percutere vtranque nubem, & sic in eadem hora apparebit duplex iris: vna in Oriente, alia in Occidente: & si essent tres nubes in sitibus supradictis, apparerent tres irides, s. in Aquilone, in Oriente, in Occidente, & hæc patent in figuris sequentibus.

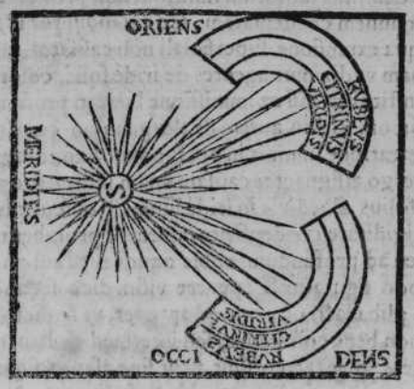

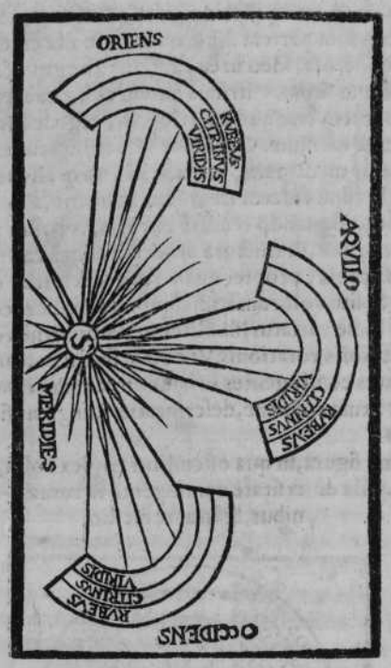

Dico tertiò, quòd potest causari bis in die in eadem hora, & in eodem situ, sed vna continet aliam: & continens dicitur iris superior & exterior: contenta autem dicitur inferior & interior, quæ in hoc differt à superiori quòd in ea ordinantur colores contrario modo, quo ordinantur in superiori. nam in inferiori, quę videtur nobis propinquior, & colores in ea sunt magis manifesti, sic ordinantur.

In prima peripheria est color rubeus, quem alij vocant puniceum, ad instar grani pomi punici, id est, granati. In secunda flauus. In tertia viridis, qui & cæruleus dicitur. In quarta est alurgus, qui vulgariter dicitur cælestis, vel azureus, vel sapphireus, ad instar coloris sapphiri.

Contrario modo in iride superiori, quæ videtur magis remota & altior, & cuius colores apparent minus manifesti. Nam in prima peripheria est color alurgus, in secunda viridis, in tertia flauus, in quarta rubeus. Et vt talis ordo sensui pateat, describo istam figuram.

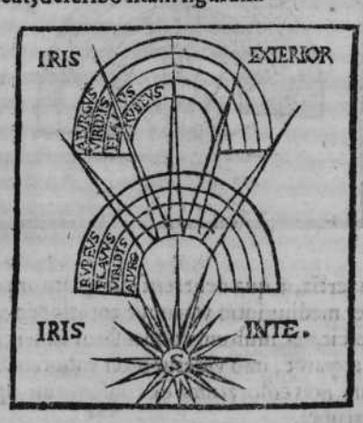

Descripta figura, declarandum est quomodo hæ duæ irides causantur, & quare colores ordinantur contrario modo.

Quantum ad primum nota quòd in eodem situ: puta in Oriente in media aeris regione possunt esse duæ nubes roridæ, vna super aliam & altior & non contigua. Stantibus his si sol est in opposito situ respiciens directè nubem inferiorem: & immittit radios in eam, ex reflexione radiorum, vt diximus suprà, causabit iridem, vt in speculo: & quoniam nubes superior rorida est velut aliud speculum positum suprà nubem inferiorem, ideo radij intincti coloribus iridis causatæ in nube inferiori reflectuntur in nube superiori, sicut in secundo speculo, & sic causant secundam iridem, quæ est exterior. Vnde aduerte, quòd prima iris, quæ est interior per se & primò, & immediatè causatur à radiis solaribus. secunda autem immediatè causatur à prima: quoniam iris interior resultans

in nube

in nube ſuperiori,ſicut in ſecundo ſpeculo cauſat ſecundã iridem,cuius colores ſunt minus manifeſti:qm̃ debilior eſt reflexio radiorum coloratorum in ſecunda nube, quàm in prima, ſicut minus expreſsè apparet imago repræſentata in ſecundo ſpeculo ſituato ante primum,q̃ appareat in primo ſpeculo:qm̃ in primo cauſatur imago ex obiecto repręſentato. in ſecundo autem cauſatur imago ex imagine reſultante in primo,ex conſequenti cauſatur ex debiliori reflectione. Cauſa autem, propter quam colores ordinantur contrario modo in ſuperiori & inferiori iride,eſt contraria reflectio: nam radius reflectus ab inferiori peripheria inferioris iridis reflectitur à ſuperiori peripheria ſuperioris iridis,ideo in ea cauſatur color alurgus, & radius reflexus à ſuperiori peripheria inferioris iridis, reflectitur ab inferiori peripheria ſuperioris iridis, ideo in ea cauſatur color rubeus. In media autem peripheria in vtraque iride eſt color viridis, eò ꝙ ſecunda peripheria inferioris iridis reflectit radios ad ſecundam peripheriam ſuperioris iridis deſcendendo. Color autem xanthos ſiue flauus, vt ſ. diximus, non cauſatur in nube ex reflectione radiorum, ſed in aere medio,& ex proximatione coloris rubei & viridis clari adinuicem, ideo in vtraque iride mediat inter rubeum & viridem.Hæc de iridis multiplicitate dicta ſint.

De figura,in qua apparet iris.

QVantum ad ſeptimum agendum eſt de figura iridis, & inueſtiganda eſt cauſa quare apparet vt ſemicirculus,vel vt portio minor ſemicirculo.Et qm̃ huius inueſtigatio pendet à proſpectiuo, & Ariſt. in textu accipit à proſpectiuo,ideo ſic procedam.

Primò præponam duo ſuppoſita.

Secundò ponam aliquas concluſ.cum probationib.ſuis.

Primum ſuppoſitum, horizon aliter ſumitur ab aſtronomo,aliter à proſpectiuo:nam,ſm Aſtronomum,eſt circulus diuidens ſphæram in duo æqualia,& diuidens cælũ in duo æqualia,ſeparans medietatem cæli viſam à non viſa.Secundum proſpectiuum eſt ſuperficies circularis continens ſuperficiem terræ procedens vſque ad extrema partium cæli viſarum, cuius centrum eſt centrum oculi ſic videntis,& ſic variatur horizon, ſicut variatur oculus videntis, & in hoc ſenſu ſumitur horizon ab Ariſt.in 3.lib Meteorologic.

Secundum ſuppoſitum, quod etiam eſt de mente Philoſophi in 3.Meteorolog.quoties apparet iris,neceſſe eſt centrum ſolis,& centrum horizontis,& centrum iridis coincidi,ita ꝙ quando generatur iris,eadem linea tranſit per centrum ſolis,& centrum oculi videntis, quod etiam eſt centrum horizontis & centrum iridis & per polos eius, quod etiam declaratur per experientiam. nam quantò Sol deprimitur verſus horizontem,tantò eleuatur polus,&centrum iridis ſuper horizontẽ:& quantò Sol eleuatur ſup horizonté,tantò deprimitur polus & centrum iridis ſub horizõte.

Ex hoc ſuppoſito Ariſt.ponit duas regulas.Primam,vbicunque Sol non poteſt leuari ſuper noſtrum horizontem per quadraginta duos gradus,illic omni hora diei põt apparere iris:quia tunc põt eſſe aliqua portio iridis ſuper horizontẽ,ex quo ſemidiameter iridis eſt quadraginta duorũ graduum,vt inuẽtum eſt per Aſtrolabium & quadrantem.

Secundam, vbicunque Sol poteſt leuari ſuper horizontẽ pluſquam per quadraginta duos gradus in die artificiali,illic nõ põt oĩ hora apparere iris,vel aliqua eius portio, eò ꝙ poſt tantam eleuationem erit centrum iridis,&polus eius per quadraginta duos gradus, & plus ſub horizonte: ergo,cùm tantum & non amplius contineat ſemidiameter iridis,ſequitur ꝙ punctus eius altiſſimus ſit omnino ſub horizonte,& per conſequens nihil de iride videbitur.

His ſtantibus pono de mente Philoſophi iiij.concluſ.

Prima eſt,Sole exiſtente in ortu vel occaſu,iris apparet vt ſemicirculus præcisè. Probatur Sole exiſtente in ortu vel occaſu polus iridis erit in oppoſito:& ideo,ſi centrum ſolis ſit in contactu horizontis in Oriente,polus iridis erit in contactu horizontis in Occidente: & conſequens centrum iridis erit in conſimili ſitu:quare ſequitur,ꝙ ſi iris eſſet circulus perfectus,vna medietas eſſet ſub horizonte,& alia ſupra horizontem: & per conſequens iris non poteſt apparere maior,aut minor quàm ſit ſemicirculus.

Secunda,Sole leuato ſuper horizontem iris apparet minor ſemicirculo:Probatur, ſecũdum ꝙ exaltatur Sol ſupra horizontem,deprimitur polus. & centrum iridis ſub horizonte: igitur illud, quod relinquitur de iride ſupra horizontem eſt minus ſemicirculo:nam ſi ducatur linea recta à centro ſolis per oculum videntis vſque ad centrum iridis, erit ex vna parte tantum depreſſa ſub horizonte, quantum ex alia parte eſt eleuata ſuper horizontem.

Tertia,Iris apparens ex Meridie apparet in minori portione circuli, qua poſſit illo die apparere: Probatur,Nam quanto Sol magis exaltatur ſupra horizontẽ,tãtò polus & centrum iridis deprimitur ſub horizonte:& quantò magis centrum eſt ſub horizonte, tantò minor portio circuli eſt ſupra horizontem: & cùm ſit impoſſibile eodem die ſolem magis exaltari ſupra horizontem, quàm in Meridie, ergo impoſſibile eſt illo die minorem portionem iridis apparere ſupra horizontem,quãm illa,quæ apparet in Meridie.

Quarta,Poſſibile eſt ſolem tm̃ exaltari ſupra horizontẽ, ꝙ nullo modo apparebit iris:Probatur, Sol poteſt exaltari pluſquam per quadragintaduos gradus, & ſemidiameter iridis, ſm Proſpectiuum, eſt præcisè quadraginta duorum graduum: ergo ſi ſol exaltatur quadraginta tribus vel 44. gradibus, nullo modo apparebit iris, eò ꝙ altiſſimus punctus iridis,qui eſt altitudinis 42.graduũ,eſt ſub horizonte.

Ex his patet quare iris aliquando apparet vt ſemicirculus, aliquando minor ſemicirculo, aliquando nihil apparet: & cauſa huius eſt diuerſa eleuatio ſolis ſuper horizontem.Hæc de figura iridis dicta ſint.

De ſitu,in quo apparet iris.

QVantum ad octauum inueſtigandum eſt in quo ſitu apparere poteſt, & dico ſm prædicta,ꝙ ĩ omni ſitu, exiſtente Sole per contra nubẽ roridam dum modò duę cõditiones ſeruentur.Primò,ꝙ Sol eleuetur ſupra horizõtem vltra quadraginta duos gradus:nam,vt diximus in concluſione iiij. ſi plus eleuatur, nullo modo iris apparebit. Secundò,ꝙ oculus videntis ſit medius inter nubem roridam, & ſolem:& ideo ad Meridiem in noſtra terra Septentrionali nõ apparet iris:qm̃ ſol non pertingit nec tranſit zenith capitis noſtri.Dicemus ergo,ꝙ quantum ſpectat ad regionem noſtram Septentrionalem, ſole exiſtente in Oriente,poteſt apparere iris in Occidente, & econuerſo: & ſole exiſtente in Meridie poteſt apparere in Septentrione:nunquam autem ad Meridiem ex cauſa dicta.

De tempore,in quo apparet iris.

QVantum ad nonum declarandum eſt in quo tempore apparet iris,& quoniam diſtinguuntur habitationes ſecundum diuerſam eleuationem poli ſupra horizontem ac eleuationem ſolis:ideo,vt ſciamus quo tempore in diuerſis regionibus apparet iris, conſiderabimus omnes regiones ab æquinoctiali ad polum arcticum.

Primò, habitantibus ſuper æquinoctiali non poteſt apparere iris per tres horas ad meridẽ, nec per tres poſt Meridiem: Probatur, Dictum eſt quando Sol exaltatur ſupra horizontẽ pluſquam per quadraginta duos gradus,nõ apparet iris ſed ſub æquinoctiali per tres horas ante, & poſt Meridiem Sol eleuatur per 45.gradus:nã qualibet hora eleuatur p 15.gradus,& ſic in fine tertiæ horæ artificialis diei eſt eleuatus per 45.gradus:Similiter in tertia hora poſt meridiem eſt eleuatus tãtundẽ:qm̃ tertia poſt Meridiem correſpondet tertiæ ante Meridiẽ,excepto hoc, quod antè eſt in aſcenſu,& pòſt eſt in deſcenſu.Patet igitur propoſitum.

Secundò,habitantibus ſub æquinoctiali prima & ſecunda hora diei in mane, ſimiliter in veſpere per duas horas ante ſolis occaſum poteſt apparere iris: Probatur, In prima hora Sol non exaltatur ſuper horizontem ſub æquinoctiali niſi per quindecim gradus:& in ſecunda per triginta & correſpondenter in veſpere per duas horas ante ſolis occaſum:ergo antedictis poteſt in horis illis apparere iris.

Tertiò,habitantibus ſub tropico ęſtiuali non poteſt omni hora diei apparere iris. Probatur, Dum Sol eſt quaſi in Meridie,exaltatur ſuper eorum horizontem pluſquam per quadraginta duos gradus, ergo,&c.

Quartò, quacunque hora Sol eſt ſuper zenith alicuius ciuitatis,tunc non poteſt iris apparere: quoniam polus & centrum iridis ſunt directè in angulo noctis,quia angulus correſpondent Meridiei.

Quintò,habitantibus ſub polo arctico,vel antarctico,ſi illic poſſet eſſe habitatio, omni die & omni hora diei poteſt apparere iris, quoniam non eleuatur ſuper eorum horizontem Sol vltra viginti quatuor gradus.

Sextò,habitantibus in quinto& ſexto climate poteſt apparere iris in qualibet hora diei per totam medietatem an

ni, quæ eſt ab æquinoctio Autumnali ad æquinoctiũ Vernale, & huius cauſa eſt, quoniã ſol non poteſt accedere ad zenith capitis noſtri per 42. gradus.

Septimò nobis habitantibus in quinto, & ſexto climate in æſtate non poteſt apparere iris omni hora diei: nam cùm ſol eſt in Cancro, & pertingit ad punctum meridiei, centrum iridis tantum deprimitur ſub horizonte, quòd etiam in tota eius circunferentia eſt ſub horizonte.

Tu tamen aduerte, quòd prædictorum notitia requirit ſcientiam de aſcenſionibus ſolis ſupra horizontem ſecundum diuerſas regiones, de quibus non eſt præſentis negotij pertractare. Hæc enim ſumuntur ab Aſtronomo. Hæc dicta ſint de tempore in quo iris apparet.

De ſignificatis per iridem.

QVantum ad decimum, aduerte q̃ ſecundum Alber. in 3. lib. tract. 4. capite 22. iris lunæ ſignificat lõgam tempeſtatem & auram inſtabilem, quia rarò apparet niſi cum magna materia humoris, qui eſt ex vẽto, qui eſt inter Auſtralem, & Occidentalem, & cùm luna fuerit valde Meridionalis.

Iris autem ſolis ſecũdum auctorem proſpectiuæ in tertia parte, in propoſitione 21. catacliſmum excludit, id eſt, præſignat diluuium nõ futurum: nam, vt dictũ eſt, iris cauſatur ex oppoſitione ſolis ad nubem roridam, quæ quidẽ nubes non poteſt eſſe in aere, quãdo eſt magna humidatis abundantia vel ſiccitatis, & ideo requirit aerem quantum ad vtrunque medio modo diſpoſitum. Diſpoſitio autẽ huiuſmodi repugnat inundationi & diluuio: & dato q̃ præfuerint nubes aquoſæ & prægnantes aquis, non apparebit arcus donec fuerint pro maiori parte exoneratæ aquis: vn de videmus poſt impetuoſam pluuiam in æſtate apparere iridẽ. Eſtigitur ſignum diluuij nõ futuri. Propterea, inquit auctor proſpectiuæ, vbi ꝫ. iridem catacliſmũ excludere. & idem confirmatur diuina auctoritate in lib. Geneſeos, vt ꝫ. diximus, aſſignantes diuerſa nomina iridis, ſecundum Philoſophos, & poetas antiquos. Hæc de iride dicta ſint, non q̃ mihi perſuadeam perfectam notitiam tradidiſſe, ſed ſequentibus dedi ſaltem occaſionẽ ſubtilioris indagationis.

CAPVT IIII.

De quibuſdam virgis à latere ſolis apparentibus.

CIrca cap. 4. agendum eſt de quibuſdam virgis aliquãdo apparentibus à latere ſolis, de quibus dicã quid ſunt, & quomodo generantur. Dico igitur de mente Philoſophi huiuſmodi virgas eſſe radios ſolares, procedẽtes perpẽdiculariter à ſole, tranſeuntes per nubem diſcontinuam ſiue perforatam, aut per nubem continuam, ſed raram inæqualiter ad viſum, & hoc modo generãtur. Aliquãdo nubes non eſt cõtinua, ſed eſt ſicut pannus perforatus, tunc per huiuſmodi foramina tranſeunt radij ſolares refracti per quoſdam vapores exiſtentes in foraminibus nubis, & apparent ad inſtar chordarum albarum, & viſui noſtro propter magnam diſtantiam videntur, vt virgæ longiſſimæ albę, & lucidæ. Aliquando nubes eſt continua, ſed rarior in vna parte q̃ in alia, tũc radij ſolares penetrant nubem in partibus raris, & ſic cauſantur virgę, quãdoque nigræ, quãdoque virides, quandoque punicæ ſecundum diuerſum dominiũ claritatis luminis ſup obſcuritatẽ nubis.

Et ſi quæras quid eſſentialiter ſint huiuſmodi virgæ, dico quòd non ſunt abſolutè lumen ſolis, nec ipſa nubes, ſed colores cauſati ex tranſitu radiorum per nubem diſcontinuam, vel inæqualiter raram. Poteſt etiam dici quòd ſunt radij ſolares colorati ex tranſitu per huiuſmodi nubes, ſicut colorantur quando tranſeunt per vitrum coloratum rubeum, vel viride, & colorant apparenter parietem, aut aliud à quo reflectuntur.

CAP. V. *De Paraeliis.*

IN 5. cap. declarandum eſt quid ſint paraelij, & quomodo generantur, vnde nota ſecũdum Alber. in lib. 3. tract. 4. cap. vltimo, q̃ paraelij dicuntur imagines ſolis apparentes iuxta ſolem, ita q̃ videntur plures ſoles iuxtà poſiti & id ſonat nomẽ Græcum: nam παρὰ idem eſt, quòd apud, & ἥλιος ſol: vnde ſic deſcribitur, Paraelios eſt ſimilitudo, vel effigies ſolis cauſata ex refractione radiorũ ſolariũ à nube exiſtente à latere ſolis. Si autẽ generantur, aliquãdo à latere ſolis eſt nubes denſa, & rotũda, & regularis, id eſt, æquè denſa in omnes partes, & radij ſolares refranguntur ad eam ſicut ad ſpeculũ, & faciunt in ea apparere quaſi aliũ ſolẽ, ſicut ex obiecto & ſpeculo repræſentatur ſimilitudo obiecti: q̃ ſi accidat eſſe duas nubes cõſimiles in vtroque latere ſolis, tunc apparebunt nobis tres ſoles: vnus quidem verus, & duo per ſimilitudinẽ: ſicut, ſi duo ſpecula ſituarentur ad latera faciei Socratis, tunc homo exiſtẽs ante faciem Socratis videret tres facies Socratis: vnã quidem verã, & duas apparentes in ſpeculis: ſic contingit in nubibus denſis ſituatis à lateribus ſolis, quæ ſe habent, vt ſpecula ad ſolẽ. Huius impreſſionis figurã ſic deſcribimus.

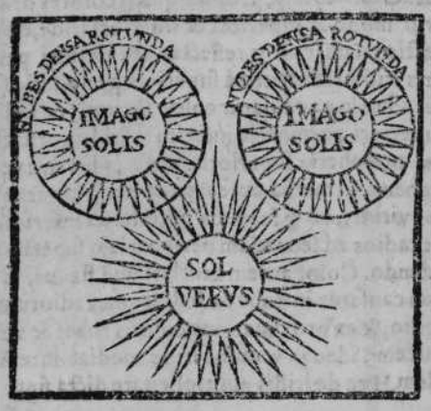

Figura, qua oſtenditur quomodo apparent plures ſoles iuxtà poſiti, qui dicuntur paraelij à philoſopho, in tertio Meteorologicorum.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

EPITOME

SVPER LIBROS Ariſtotelis, de Anima.

Numerus tractatuum ſuper tres libros de Anima.

Primi libri.

Primus tractatus ſuper prooemium Ariſtotelis.
Secundus ſuper opinionem Platonis.

Secundi libri.

Primus tractatus de diffinitione animæ ſecũdum Ariſt.
Secundus de potentiis animæ in communi, & de vegetabilibus.
Tertius de ſenſibus exterioribus.

Tertij libri.

Primus tractatus de ſenſibus interioribus.
Secundus de intellectu poſſibili, & agente.
Tertius de potentia appetitiua, & motiua.

SVper Prooemium philoſophi de Anima formamus vnicum tractatum, & relinquemus totum primum librum, in quo referuntur opiniones antiquorum, quæ parum nobis ſunt vtiles. Verum quidem eſt, q̃ opinio Platonis eſt magni ſenſus, & ideo de ea compoſui particularem tractatũ, nec recto ſenſu improbatur ab Ariſt. ſed ſolùm quo ad verba, vt teſtatur B. Tho. in 1. de anima. ideo improbatio Ariſt. nõ eſt magni pendẽda. Formamus ergo duos tractatus: primũ ſup Prooemiũ: Secundũ ſup opinionẽ Platonis.

TRACTATVS I. SVPER Librum I. de Anima in V. cap. diuiſus.

TRactatum primum diuidimus in quinque capita.
In primo oſtenditur dignitas ſcientiæ de anima.
In ſecundo vtilitas eiuſdem ſcientiæ.
In tertio difficultas ſcientiæ eiuſdem.
In quarto, quòd Phyſic. debet conſiderare de anima.
In quinto ſoluuntur dubia quædam circa determinata.

CAPVT I.

Scientia de Anima omnibus aliis ſcientiis dignior eſt, excepta diuina.

CIrca primum caput ponitur hęc concluſio, Inter omnes ſcientias, præter ſcientiam diuinã, quæ eſt Metaphyſica & Theologia reuelata, ſciẽtia de aĩa eſt melior, & honorabilior, & per conſequens nobilior. Antequã prob

Scientia omnis bona est, & aliqua laudabilis, alia verò honorabilis est.

probetur, præponuntur tria. Primũ est, Omnis scientia est bona, nã perficit intellectum nostrum, ergo est bona. Omne enim perficiens alterũ habet rationem boni. Secundum est, aliqua scientia est laudabilis, & aliqua honorabilis: Probatur, scientia practica est laudabilis, quia bonũ laudabile est illud, qđ non quæritur propter seipsum, sed propter nostrum cõmodum, vt laudamus equum, quia defert equitantem: sed scientia practica nõ quæritur propter seipsam, sed propter opus, ad quod ordinatur: vt Politica quærit propter regimen ciuitatis: ergo scientia practica est laudabilis. Scientia verò speculatiua est honorabilis: quia bonũ honorabile est illud, quod propter seipsum quærit, & non ordinatur ad aliud, vt felicitas, quę est summũ & vltimum bonũ: sed scientia speculatiua propter seipsam quæritur: non enim ordinatur ad opus, vt patet ex diffinitione suа: ergo scientia speculatiua est honorabilis. Tertiũ est, vna scientia speculatiua est nobilior altera, duobus modis. Primò, quia est certior, & habet demõstrationes certissimas, vt Mathematicæ, quæ demõstrant ad sensum cõclusiones suas. Secũdo, qa est de nobiliori subiecto, vt astrologia est nobilior prospectiua, illa enim est de corpore cælesti, qđ est nobilius linea visuali: qp si dentur duæ scientiæ, quarum vna sit certior, & de ignobiliori subiecto: alia verò sit incertior, sed de nobiliori subiecto: secunda dicit nobiliorem primam: vt de astrologia est nobilior geometria: quia licet sit incertior geometria, est tñ de nobiliori subiecto, qđ est corpus cæli, & ideo bene dixit Philosophus in lib. 12. de Animali. Magis affectamus scire modicum de rebus altissimis, etiã si topicè, & probabiliter illud sciamus, quàm scire multũ & per certitudinem de rebus minus nobilibus. His tribus præsuppositis sic probatur conclusio, Sciẽtia de anima est de nobiliori subiecto, anima enim est subiectum saltẽ speciale in hoc libro, & anima est nobilior inter creaturas inferiores, nec datur ens nobilius anima, nisi substantiæ separatæ, & Deus gloriosus, & sciẽtia de anima est certior, qa habet demonstrationes certiores, ergo inter oẽs scientias præter scientiam diuinã sciẽtia de anima est nobilior. Quomodo verò habeat demõstrationes certiores sic declarandũ est. Demonstratio potest esse certior dupliciter, primò, quia procedit ex propositionibus notioribus, quo ad nos, & quo ad naturã suam, vt demonstrationes Mathematicę. Secũdo, quia ꝓcedit ex notioribus quo ad nos, in quibus nõ fallimur, vt qñ ex effectu notissimo demõstramus causam, & dico ex effectu notissimo, sicut cùm demõstramus hominẽ habere pulmonẽ ex hoc effectu notissimo, qui est respirare, & tales sunt demõstrationes lib. de anima. nã per obiectũ potentiæ nobis notissimum cognoscimus operationem potentiæ, puta per colorem, qui est obiectum visus cognoscimus actũ videndi, & per actum potentiæ cognoscimus potentiã, vt per videre cognoscimus visum, & per potentiã cognoscimus ipsam substantiam animæ, vt dicemus infrà, dicimus ergo ꝙ scientia lib. de anima habet demonstrationes certiores, non quidem absolutè, vt sunt Mathematicæ, sed quia procedunt ab his, quæ sunt notissima nobis, quilibet enim in se experitur ꝙ nutritur, ꝙ augetur, ꝙ sentit, ꝙ appetit, ꝙ intelligit, & ab his effectibus notissimis cognoscimus potentias animæ, & substantiam animæ, vt declarabitur in toto 2. libro, patet ergo ꝙ hæc sciẽtia est nobilior aliis: & licet non habeat demonstrationes certiores per causas, vt habet Mathematica, tamen habet nobilius subiectum, per quod dicitur sciẽtia nobilior, etiã si non sit adeo certa, vt sunt scientiæ Mathematicæ. Nota tamen quòd possumus dicere hanc scientiam esse nobiliorẽ, non quidem inter omnes alias, sed inter omnes partes scientiæ naturalis, puta ꝙ est nobilior, quam scientia libri de cælo, & quàm scientia lib. Meteor. & quã scientia libri de minera. & quia habet nobilius subiectum, & habet certiores demonstrationes, licet enim omnes partes scientiæ naturalis demonstrent ab effectu notiori, tamen scientia hæc demonstrat ab effectu non solũ notiori, sed notissimo ad sensum, vt declaraui paulò antè. Hæc cõclusio sic intellecta nullam habet difficultatem. Hæc sufficiant de 1. cap.

CAPVT II.

Scientia de anima quomodo valet ad omnes scientias.

Scientia de anima vtilis est logicæ.

CIrca 2. cap. ponitur hæc conclusio. Scientia de anima est vtilis cuilibet alteri scientiæ, probatur inductiuè, primò est vtilis logicæ, quia in hac scientia, vt dicetur in 3. lib. agitur de operationibus intellectus, quæ sunt simplicitũ apprehẽsio, compositio, & diuisio, & discursus à noto ad ignotum, sed circa hæc etiam versatur logica, nã in prædicamentis agitur de notitia terminorum incomplexorum, in libr. Perihermen. agitur de compositione, & diuisione: & hæc omnia habes in compendio ma. in principio prædicabilium, vbi assignatur diuisio Logicæ. Secundò est vtilis scientiæ morali, vt patet in 2. Ethicor. vbi inuestigatur in quibus potentiis animæ possit esse virtus, & vitium, & etiam in 10. Ethicorũ determinatur, quòd felicitas consistit in cognitione intellectiua rerum altissimarũ: sed in hac scientia tractatur de potentiis, & passionibus animæ, & de intellectu, ergo est vtilis scientiæ morali. Tertiò est vtilis scientiæ naturali, præcipuè illis partibus quæ tractant de corpore animato vegetabili, vel sensitiuo, non enim potest cognosci corpus animatum, nisi cognoscatur anima, quę est principium omnium actionum rei animatę, ergo est vtilis sciẽtiæ naturali. Quartò est vtilis Metaphysicæ, quia non possumus cognoscere, quomodo substantiæ separatæ habeant intellectum, & intelligant, nisi haberemus cognitionem de intellectu humano in hac scientia, & per cognitionem intellectus humani deuenimus in cognitionem intellectus separati, & diuini. Vltimò est vtilis omni scientiæ in communi, & omni habitui intellectuali, quæ sunt sapientia, prudentia, opinio, &c. nã intellectus est ille qui causat omnes hos habitus, vt dicemus in 3. lib. cum ergo in hac scientia cognoscamus causam omnis sciẽtiæ, sequitur ꝙ est vtilis omnibus sciẽtiis, & habitibus intellectualibus. Hæc de secundo capite sufficiant.

Morali.

Naturali

metaphysicæ.

CAP. III. Scientia de anima difficilis est.

CIrca 3. cap. ponitur hæc conclusio. Hæc scientia licet sit vtilis, est tamen valde difficilis, probatur dupliciter. primò, difficile est diffinire quid sit anima, & hoc multipliciter, primò est difficile inuenire viam diffinẽdi, nã aliqui volunt, ꝙ omnis diffinitio inuestigetur per demõstrationẽ, sicut tenuit Hippocrates. Aliqui dicunt ꝙ omnis diffinitio inuestigatur per diuisionem, sicut tenuit Plato. Aliqui autem per compositionem, quæ autem via sit melior, dicemus in 5. capite. Secundò est difficile inuenire genus, quod ponit in diffinitione animę, vtrum sit substantia, an accidẽs, an corpus, an actus, an potentia. Tertiò, est difficile inuestigare, qũo diffiniatur anima, an sicut vnum genus, vel vna species specialissima, vel vna aĩa numero. nam Plato dicebat, ꝙ anima separata, vt idea, quæ erat causa animarum particularium, & de ea sola, vt de vniuersali separato detur diffinitio: secundum Aristot. verò diffinitur anima in cõi, quæ quidem non est quoddam vniuersale separatũ, sed solùm habet esse in hac, vel in hac anima, vnde diffinitio quæ datur de anima debet competere cuilibet animæ, & dicit Aristo. contra Plato. quòd vniuersale, puta animal, genus, aut nihil est, aut est posterius singularibus, quod an sit verum declarabitur in 5. cap. Quartò, difficile est diffinire animam, quia difficile est inuenire vnam diffinitionem de anima, per quam cognoscamus etiam potentias animæ, & passiones suas. nam diffinitio subiecti debet esse medium ad demonstrandum passiones de subiecto, vt diximus in 1. Posterior. sicut per diffinitionem hominis demonstramus hominem esse risibilem, similiter quia difficile est cognoscere differentias essentiales, & quoniam aliquando describimus rem per sua propria accidentia, vt cũ describimus asinum per rudibile, necesse est ꝙ cognoscamus accidentia propria animę, vt per ea adiuuemur ad cognoscendum quid sit anima, nam inquit Aristot. accidentia magnam partẽ conferunt i. valde vtilia sunt ad cognoscendum quod quid est, i. diffinitionem, & essentiam rei, quod quomodo verum sit dicemus in quinto capite.

Animã diffinire difficile est.

Secũdò principaliter hæc scientia est difficilis propter potẽtias animæ, de quibus nescitur, an sint potentiæ solius animæ, an totius animati, vt vegetatiuæ, & sensitiuæ potẽtiæ, nõ enim sola anima nutritur, nec sentit, sed ipsum animal, similiter potẽtię appetitiuę, & passiones, vt est timor, & ira videnꝫ esse totius animalis, sunt enim actus earũ cũ trãsmutatione corporis. Nã qui timet pallescit, vel tremit: qui irascitur habet ebullitionẽ sanguinis circa cor. Quòd si quis dicat, propter quid hæc inuestiganda sunt. Respondet Philosophus, vt sciamus si anima intellectiua sit incorruptibilis, & remaneat postquã est separata à corpore. Nã si nulla potentia, nec actio esset propria solius animæ, non remaneret separata à corpore, tunc enim esset otiosa in natura, si nullam operationem propriam haberet. Et cùm nihil otiosum sit in natura, vt dicitur in secundo de Cælo,

sequitur q̃ ipsa anima post mortem corrumpetur, vt ergo possimus sustinere, q̃ anima nostra est incorruptibilis debemus inuestigare, si aliqua ex potentiis, & operationibus animæ, sit propria solius animæ, patet ergo quomodo hæc scientia est difficilis. Hæc sufficiant de 3 cap.

CAPVT IIII.

Animam contemplari ad naturalem spectat.

Potentiæ aïæ sunt considerationis Physicæ.

Circa 4. caput ponitur hæc conclusio, Physicus debet considerare de anima, probatur sic, Physicus debet considerare de potentiis, & operationibus animæ, ergo debet considerare de aïa: probatur consequentia, quia vt dicitur in 1. poste. eadē scientia considerat subiectum, & proprias passiones subiecti: vt arithmetica considerat numerum, & parem, ac imparé, vt passiones numeri, ergo si Physicus considerat potentias animæ, quæ sunt velut suę passiones proprię, etiam debet cõsiderare de anima. antecedens verò probatur sic, potentiæ animæ diffiniuntur per materiã naturalem, vt diffinitur visus sic, visus est potentia affixa organo oculi, cuius obiectum est color, materia naturalis in qua est visus, est oculus, tunc sic, ea quæ diffiniũtur per materiã naturalem, vel quæ habent esse in materia naturali, cõsiderantur à Physico, vt dictum est in 2. Physicorum, sed potẽtiæ animæ saltem vegetatiuæ, & sensitiuæ diffiniũtur per materiam naturalem, vt patebit in 2. libro. ergo potentiæ animæ considerantur à Physico.

Potentiæ animæ duplex diffinitio datur confuse.

Verũ quia de potentiis animæ solet dari duplex diffinitio, vna per solã formam sine materia naturali, vt quãdo sic diffinitur ira, Ira est appetitus vindictæ propter malum illatum, aliquando diffinitur per materiam naturalem, vt qñ sic diffinitur, ira est accensio sanguinis circa cor. dicit Philosophus, quòd prima diffinitio est logicalis, & insufficiens, quia non explicat sufficienter naturam rei diffinitæ. nã cum res diffinita puta ira, habeat esse in materia naturali, i. in corde, ex quo non ponitur in prima diffinitione materia naturalis, ideo est insufficiens, secunda verò diffinitio est melior, quia indicat rem secundum esse, quod habet in materia naturali, perfecta verò diffinitio fiet, si vtraque diffinitio coniungantur, vt hic, ira est accensio sanguinis circa cor propter appetitũ vindictæ ex malo illato. sicut etiã si sic diffiniatur domus, domus est quid compositum ex lapidibus, & cœmento, & tecto, vt nos defendat à pluuia, & ab æstu. Ex his ergo patet, q̃ diffinitio animæ, & potẽtiarum, si debet esse sufficiens debet dari per causam formalem, & per causam materialem, & id studebimus obseruare in toto secundo, ac 3. lib. vbi sigillatim diffiniemus, animam, & potentias, ac passiones suas, quæ sunt in appetitu sensitiuo. hæc de 4. cap. sufficiant.

Diffinitiones perfectæ methodus.

CAP. V. *Quorundam dubitatorum solutio.*

IN quinto cap. soluenda sunt quædam dubia, quæ oriuntur ex prædictis.

Primò, quæritur propter quid Philosophus facit specialẽ lib. de aïa. Nam tractando de rebus animatis, in reliquis libris, puta de vegetabilibus, & de aïalibus, etiã tractasset de anima, cùm sit forma rei vegetabilis, & animalis.

De Animacõsiderare cur seorsum oportuit ab aliis animatorũ libris.

Ad hoc respondet bea. Tho. in principio sui cõmenti super lib. de aïa sic, in qualibet scientia prius considerandasunt cõmunia, & seorsum, ne eadem sæpius repetantur, & inutiliter, deinde deueniendum est ad cõsiderationem rerũ particularium. cùm ergo Philosophus in lib. sequẽtibus habeat considerare de rebus animatis in particulari, vt in lib. vegetabiliũ, & in lib. de animalibus, primò debuit seorsum tractare de eis, quæ sunt communia rebus animatis, hæc autem sunt anima, & potentiæ, & operationes suæ. na in quolibet animato est aïa, & aliquæ ex potentiis, & operationibus suis, vt dicetur in 2. lib. ergo cõuenienter prius, & seorsum Philosophus tradit scientiam de anima, & potentiis suis. Hũc ordinem seruauit etiam in lib. de Physico audi. in quibus tractat ea quæ sunt cõmunia cuilibet enti mobili, vt declaraui in primo tractatu super 1. lib Physi. In aliis autem partibus philosophiæ naturalis tractat de vario ente mobili, vt in tractatu eodem declaraui in diuisione vniuersali totius Philosophiæ naturalis, ne ergo cogeretur Philosophus sæpius repetere cognitionẽ de anima, voluit in libro particulari de ea pertractare.

Secundò quæritur quod est subiectum adæquatum in hoc lib. Respondeo sm Alber. quòd est ens mobile animatum simpliciter. Dico ens mobile, quoniam subiectũ totius Physicæ est etiã subiectum in omni parte physicæ: sed ens mobile est subiectũ in tota physica, vt patet in primo nostro tracta. in 1. Physi. ergo est subiectũ etiam in hoc libro. Dico animatũ vt per hoc distinguat hic liber à libris præceden. vbi agitur de ente mobili simplici vel cõposito, sed inanimato, vt patet in lib. de cælo, & in lib. de generat. & in lib. meteororũ, & in lib. mineralium. Dico simpliciter, i. nõ applicatum ad particulare genus entis animati, vt per hoc distinguatur à libris seq. in quibus agitur de ente mobili animato secundũ diuersum genus, vt in libro vegetabiliũ de ente mobili animato vegetatiuo, & in lib. de animalibus, de ente mobili aïato sensitiuo. Hæc cõclusio probatur sic à sequentibus Alber. Idẽ est subiectũ totius Physicæ & cuiuslibet partis eius, quia tota scientia & quælibet eius pars ordinatur ad cognitionem vnius rei, qua cognita sciens quiescit, vt tota logica ordinatur ad cognitionẽ entis rationis, quo cognito secundũ omnesmodos suos logicus quiescit: ergo idẽ est subiectum in tota vna scientia & in omni parte sua, sed ens mobile est subiectũ in tota Physica. ergo & in hoc libro sub tali quidẽ ratione vt distinguatur ab aliis partibus physicæ. Ratio quidem talis est hæc, animatum simpliciter, quæ iam declarata est.

Corpus mobile animatum est lib. de aïa subiectum.

Nota tũ quòd D. Ioan. Iandunus & D. Caietan. dicunt q̃ anima est subiectum in hoc lib. & probant dictis Philosophi primò hic in proœmio, vbi ait quòd propter certitudinem & nobilitatem, & eiusdem intentionis videtur esse Bea. Tho. & manifestabitur in quæstionibus ordinariis, sed qui sequuntur Alber. dicerent q̃ sufficit animam esse subiectum speciale, sed non adæquatum. Quomodo autem differant subiectum adęquatũ, & speciale declaraui in 1. tractatu super 1. lib. Physi. Similiter Iandunus probat rationibus sic, In hac scientia quæruntur principia & partes & passiones animę. ergo est subiectum, probatur cõsequẽtia, quia vt dicitur in 1. Posterio. Illud est subiectum in scientia cuius principia & partes & passiones quæruntur. ergo anima est subiectum.

Ad hoc dicerent Albertistæ q̃ antecedẽs est falsum, nã vt declarabit in 2. & 3. lib. non considerantur potentiæ nec operationes animæ, vt sunt solius animæ, sed vt sunt totius animati, imò nec consideratur intelligere quod videtur esse propria actio animæ, nisi vt est per phantasmata, quæ sunt subiectiuè in phantasia, q̃ est potẽtia affixa organo, & sic est potentia totius animalis & non solius animæ.

Secundò arguitur sic, Anima est vniuersale & principale cõsideratum: & distinguit hunc librum ab aliis partibus Physicæ. ergo anima est subiectum adæquatum.

Ad hoc dicunt Albertistæ quòd solùm secunda pars est vera s. anima est principale consideratum, prima verò, & tertia est falsa. nam ly animatum simpliciter distinguit hũc librum ab omnibus aliis, & est vniuersale consideratum, quia nihil ibi consideratur quod conueniat soli animæ, sed vt habet ordinem ad ens mobile animatum simpliciter. Sic responderent Albertistæ ad quæsitum. Determinationem autem Thomistarum videbis in Quæstionibus ordinariis.

Tertiò quæritur quæ sit sufficiens via inuestigandi diffinitiones secundum Arist.

Diffinitiones per quã via facilius ventur.

Ad hoc dicitur secundum Dom. Albert. in primo de anima, quòd via sufficiens est diuisio, deinde cõpositio, quòd sic declaratur. si volo diffinire hominem primò sic distinguo, entium quoddam est substantia, quoddam est accidens, ecce prima diuisio, substãtiarum quædam corporea, quædã incorporea, ecce secunda diuisio. Corporum quoddam animatum &c.

Item animatorum quoddam sensitiuum, quoddam non sensitiuum. Itẽ sensitiuorum quoddam rationale, quoddã irrationale. Peractis iis diuisionibus postea per compositionem colliguntur partes diffinientes sic, Homo est substantia, quia non est accidens: & corporea, quia non est incorporea: & animata, quia non est inanimata: & sensitiua & rationalis, quia non est irrationalis, ecce quomodo sola diuisio non est sufficiens, vt dicebat Plato. sed est necesse primò diuidere, secũdò componere adinuicẽ partes diuidentes nõ oppositas, vt declaraui in exẽplo de homine.

vniuersale nihil est posterius ipsis singularibus.

Quartò quæritur quomodo propositio inducta contra Plat. sit vera, scilicet, vniuersale aut nihil est, aut est posterius singularibus.

Ad hoc dicitur secundũ Bea. Tho. & Alber. & Aegid. q̃ vniuersale puta animal sumitur tripliciter. primò cõsiderat secundum se & absolutè, puta aïal vt animal, & homo vt homo

vt homo, non habẽdo reſpectum ad ſua ſingularia, & ſic vniuerſale eſt prius ſuis ſingularibus: Nam bene ſequitur, Socrates eſt, ergo homo eſt, non tamẽ ſequitur econuerſo, homo eſt, ergo Plato eſt, & ſic patet ꝙ homo eſt prior ſecundum ſe ſuis ſingularibus: quia ab eo non conuertitur ſubſtendi conſequentia: ſicut etiam dicimus ꝙ vnum eſt prius duobus: licet enim hæc ſit bona conſequentia, duo ſunt ergo vnum eſt: non tamen ſequitur, vnum eſt, ergo duo ſunt. Secundò conſideratur vt habet eſſe in ſuis ſingularibus, puta conſideratur homo, vt eſt Socrates, & Plato: & ſic nec eſt prius, nec poſterius ſuis ſingularibus, ſed eſt ſimul cum eis, & generatur vel corrumpitur per accidens, ſicut generantur vel corrumpuntur ſua ſingularia.

Tertiò conſideratur vt eſt ſub intentione ſecunda, puta cõſideratur homo vt eſt ſpecies, vel inquãtum prædicatur de plurib⁹ differẽtibus numero: & ſic dico, ꝙ eſt poſterius ſuis ſingularibus: nam intellectus attribuit homini hanc intentionem ſecundam, poſtquàm conſiderauit ꝙ homo ſecũdum ſuum ſignificatũ poteſt conuenire differenter huic & huic homini: & ſic patet, ꝙ eſt poſterius ſuis ſingularib⁹: & de vniuerſali ſic accepto dicit Auerrois in 11. lib. Meteororum: vniuerſalia apud Ariſt. ſunt collecta ex particularibus ab intellectu, q̃a accipit inter ea ſimilitudinem, i. quia cognoſcit ꝙ cõueniunt in vna diffinitione communi, puta cognoſcit, ꝙ quilibet homo conuenit in hoc quod eſt eſſe animal rationale: & per talem conuenientiam homo prædicatur de pluribus. Quando ergo dicit Ariſt. contra Platonẽ, ꝙ vniuerſale aut nihil eſt, aut eſt poſterius ſingularibus, accipit vniuerſale tertio modo, q.d. homo vt ſpecies ſi accipiatur ſeparatim à ſingularibus nihil eſt, quia non datur homo, qui habeat eſſe extra omnes homines ſingulares, vt dicebat Plato. Si autem ſumatur vt habet eſſe in intellectu, ſic eſt poſterius ſingularibus. Prius. n. intellectus cõſiderat, ꝙ ſingularia conueniunt in vna diffinitione cõmuni, quàm formet hunc conceptum, qui eſt prædicari de pluribus, & hæc eſt diffinitio vniuerſalis ſumpta tertio modo.

Quintò quæritur, quomodo accidentia magnam partem conferant ad cognoſcendum eſſentiam rei.

Reſpondeo, ꝙ cognitio rei eſt duplex. Prima eſt cognitio per diffinitionem, vt cùm cognoſco, quòd homo eſt animal rationale. Secũda eſt per diſcurſum, vt cùm cognoſco, quòd homo eſt riſibilis per diſcurſum, id eſt, procedendo à noto ad ignotum ſyllogizando.

Accidentia ſunt valde vtilia ad quãcunque rei cognitionem.

Quantum ad primam cognitionem dico ꝙ accidentia propria ſunt valde vtilia: tamen, quia ſæpe ſumũtur pro differentiis eſſentialibus, qm̃ ipſæ differentię ſunt nobis incognitæ, vt cùm in diffinitione equi ponimus hinnibile: quia neſcimus propriã differẽtiam equi, qua diſtinguitur à quolibet alio animali: tũc etiam, q̃a diſponunt intellectum noſtrum ad cognoſcẽdam propriam differentiam, nam in naturalibus procedimus ab effectibus ꝓpriis ad proprias paſſiones: à propriis paſſionibus ad differẽtiam ſpecificam, puta quia video hominem ridere, cognoſco ꝙ eſt riſibilis, ex hoc cognoſco ꝙ eſt admiratiuus, ex hoc cognoſco ꝙ eſt rationalis, quæ eſt differentia ſpecifica hominis, ecce quòd hæc accidentia, ſ. ridere, eſſe riſibilem, eſſe admiratiuum, ſunt valde vtilia ad cognoſcendum differentiam ſpecificã hominis, & ſic patet quod accidentia propria ſunt vtilia ad cognitionem rei, quæ habetur per diffinitionem.

Quantum ad ſecundam cognitionem, quæ habetur per diſcurſum dico ꝙ accidentia propria ſunt valde vtilia, præcipuè in ſcientia naturali, in qua vt in pluribus probamus concluſiones ꝑ effectus proprios, & proprias operationes, & proprias figuras: nam per accidentia propria probamus rem habere eſſe, & eſſe talem, puta æternam, vel corruptibilem, &c. ergo accidentia propria vtilia ſunt ad cognitionẽ rei, quæ habetur per diſcurſum, probatur antecedens ſic ꝑ motum æternum & circularem probat Philoſophus dari primum motorem, vt per ſuam propriam operationem, & non ſolùm dari primum motorem, ſed etiam eſſe æternum, & vnum, & infinitum, & incorporeum.

Item per motũ circularem, qui eſt proprius corpori cæleſti, probat Philoſophus in primo cæli. corpus cæleſte non eſſe compoſitum ex elemẽtis patet ergo quomodo ꝑ accidentia propria cognoſcimus, argumẽtando multa prædicata, præcipuè rerum naturalium, & ſic verum eſt, ꝙ accidentia magnam partem conferunt ad cognoſcendũ eſſentiam rei, ſiue per diffinitionem, ſiue per diſcurſum. Hæc ſufficiãt pro primo tractatu ſuper primum librum de anima.

TRACTATVS II. SVper primum de anima, in quo Platonis ſententia iuxta verum ſenſum quem habuit de anima, exponitur: in quinque capita diuiſus.

IN hoc ſecũdo tractatu intendimus exponere opinionem Pla. de anima quam occultauit in Timæo ſub metaphoris, quaſi indignum exiſtimans ꝙ vulgares & profani ſecretum hoc apprehenderent, velauit igitur ſenſum verum ſub Metaphoris, vt ſoli ſapientes ac depurati animi illum complectantur, plebeis autem mentibus ſeruetur occultum, vt igitur id Philoſophiæ arcanum ſtudioſis eluceſcat: diuidimus hunc tractatum in quinque capita.

In primo refertur ſententia Plato. de anima, vt habetur in Timæo.

In ſecũdo declaratur de qua anima propriè loquitur in Timæo.

In tertio declaratur quot ſunt numeri, ex quibus ſecundum Plat. componitur anima, & quot proprietates habẽt.

In quarto declaratur quomodo tales proprietates reperiuntur in cælo.

In quinto declaratur quomodo prædictæ proprietates reperiuntur in anima cæli, & per conſequens in anima noſtra, & ſic manifeſtum erit, ꝙ opinio ſua de anima, nullum continet inconueniens.

CAPVT I.

Sententia Platonis de anima ex Timæo accepta.

IN 1. c. declaratur quod dicebat Plato. de anima ĩ Timæo: vnde nota ꝙ Plato tria conſiderabat in anima. Primò, quomodo comparatur ad corpus. Secundò, ex quibus principiis conſtituitur. Tertiò, quomodo ſe habet ad operationes ſuas.

Quantum ad 1. dicit Plato, ꝙ anima comparatur ad corpus, non quidem vt forma dans eſſe ipſi corpori, ſed vt mouens ipſum corpus, mouet autem corpus prout eſt connexa, id eſt colligata & applicata ipſi corpori, ſicut man⁹ mouet baculum, non quia dat eſſe baculo: ſed quia eſt applicata ipſi baculo, ex quo ſequitur ſecundum Plato. vt ipſemet teſtatur in libr. qui dicitur Alcibiades de homine, ꝙ homo non conſtat ex anima & corpore, velut ex forma & materia: vt tenet Ariſt. ſed ipſa anima eſt totus homo eſſentialiter, corpus verò eſt inſtrumẽtum, in quo operatur, vnde ſecundum Plat. ſic diffinitur, homo eſt anima vtens corpore. Quòd autem opinio Plat. quantum ad hoc primum nõ ſit vera declaratur ſic, Id quod eſt homo poteſt operari per ſe operationes quæ ſunt in homine, ſed anima non poteſt operari per ſe operationes hominis, nõ enim põt per ſe ſentire, quia expletur per organum corporeum, vt patet, ergo anima non poteſt per ſe ſentire, nec per ſe nutrire, vt patet, nec per ſe appetere bonum cognitũ per ſenſum, appetitus enim ſenſitiuus eſt in corde vt in ſuo organo, cùm igitur anima non habeat aliquam operationem repertam in homine ſibi propriam, niſi ipſum intelligere, vt dicitur in tertio de anima. ſequitur ꝙ homo non ſit anima, ſed potius quid compoſitum ex anima, & corpore, vt tenet Ariſt.

Homo nõ ẽ anima, ſed potius ex anima

Quantum ad 2. dicit Plato, ꝙ anima eſt conſtituta ex elementis, i. ex ſuis principiis quæ ſecundum ipſum ſunt numeri harmoniaci, i. cõſonantes vt habeat naturalẽ ſenſum harmoniæ, & feratur ſm̃ motus conſonãtes, i. operetur operationes cõcordes & proportionatas, vt declarabimus ꝛ.

Anima ex quibus ſit.

Quantum ad 3. dicit Pla. ꝙ anima operatur prius ſecundum aſpectum rectum, quem aſpectum rectum Deus reflexit in circulum, ordinauit enim Deus ꝙ prius intelligeret alia entia per rectum aſpectum, & poſteà ſeipſam intelligeret per modum cuiuſdam circulationis & reflexionis. Diuidens quidem Deus vnum circulum in duos circulos dupliciter ordinatos. Item vnum circulũ in ſeptem circulos veluti eſſent cæli motus ſicut animæ motus. Hîc continetur ænigmaticè tota opinio Pla. de anima, quam quidem declarabimus ſequendo intentionem Iamblici ac Marſilij Ficini.

Anima quomodo operatur.

CAPVT II.

Quænam anima ex animabus ſit ex harmoniacis numeris compoſita ſecundum Platonem.

IN ſecundo c. declarandum eſt de qua anima Plato propriè loquitur in Timæo. Vnde nota ſecundum expoſito-

res prædictos qđ illic principaliter loquitur de anima cæli. Posuit.n.Plato cælum verè animatũ tanquam quoddam immortale animal: quæ quidem anima est intellectiua, & collocaẽ à Plato. in quarto gradu entium intellectualium.

Entium sex gradus ex Platone.

Nam Plato posuit vt asserit Apule. in libr.de Deo Socratis, sex gradus entium intellectualium.In primo gradu posuit Deum glorioſum quem nuncupauit per se bonum & p se vnum cuius bonitas & vnitas non depédet ab alia.hũc etiã nũcupat primum Deum, patremq; Deorum.In secũdo gradu posuit Deos secundos: quos dicit esse secũdas bonitates &vnitates,participãtes immediatè primam bonitatem & vnitatem,quæ est in summo ac primo Deo. In tertio gradu posuit intellectus separatos: qui nullis corporibus sunt vniti,sed sunt substantiæ penitus separatæ,hos alij Philoſophi dicunt esse intelligentias, & sacri Theologi dicũt esse angelos.In quarto gradu posuit animas cælorum,quæ quidem,licet fm suam naturam sint intellectuales,tñ sunt colligatæ corporibus cælestibus,&quia corpora cælestia sunt nobiliſſima corpora,ac perpetua ex volũtate primi dei, ió animę cælorũ sunt nobiliſſimæ inter omnia genera animarum.In quinto gradu posuit animas Dæmonum,quas dicit esse intellectiuas,sed colligatę sunt corporibꝰ aereis:vnde opinatur qđęmones sunt animalia habentia corpus aereũ, animam verò intellectiuam, vt testatur Apule.in li.de Deo Soc.In sexto gradu posuit animas humanas, quæ licet sint intellectiuę,tamen infimę sunt & ignobiliores inter omnia entia intellectualia, cuius signum dicit esse,quod vnitur ignobiliori corpori, quale est corpus humanum, terrestre, opacum, fœtulentum, & corruptibile. Ex his igitur patet, quòd in quarto gradu ponebat animas cælorum. & de his gradibus entium intellectualium infrà posui figuram.

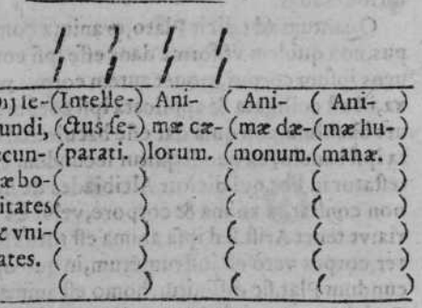

Anima cæli & nõ humana ex numeris harmoniacis cõposita est apud Pla.

Hanc igitur animam cæli posuit Plato esse constitutam ex numeris:& consonantiis harmoniacis duplici de causa: prima:qa vt refert Arist.in 2.li.de cælo.& Macrob.in lib.de somno Scip.Pythagorici,& Platonici dicũt,qđ ex vario motu sphærarum cælestium causantur soni maximè consonãtes,& ꝓportionati,quos quidẽ aures mortaliũ nõ audiũt, qm̃ adeo assueuerunt audire strepitus improportionales q causantur in his inferioribus,qđ quasi surduerunt,sicut mal leatores penè surdi efficiuntur ex grandi,&frequentato ictu malleorũ,& quia motus cælestium sphærarum causantur ab animabus cælorum,sicut à propriis suis motoribus, ideo posuit Plato animas cælorũ componi ex numeris harmoniacis,vt possent causare motus harmonizatos,ac cõsonantes.secũda causa est, quia vnumquodque delectatur in eo qđ est sibi simile,&cõnaturale.cùm ergo videret Plato, qđ anima delectatur in rebus proportionatis,puta delectatur visus luce temperata,offenditur autem à luce excellenti,vt patet:dum intuetur solem,& delectatur auditus sono mediocri,& consonãti,vt patet in instrumentis muſicis.tristatur aũt in sono acuto,vt patet in tonitruo:opinatus, est qđ harmonia & cõsonãtia essent de natura animę,& qđ cõponeretur ex numeris harmoniacis. patet igitur qđ in Timæo loquitur principaliter de anima cæli, & qm̃ secundũ Plato.anima humana imitatur animam cæli.ex consequenti secundum eum.& animæ nostræ componuntur ex numeris harmoniacis.Quod qualiter fit,dicam in c.sequenti.

Delectatur omne sibisimili

CAPVT III.

Ex quibus numeris anima sit composita.

IN 3.c.declarandum est,qui sunt numeri,ex quibus componitur anima secundum Plat. & quot proprietates habẽt.Dico igitur,vt habetur in Timæo,qđ isti numeri sunt componẽtes animã.1.2.3.4.8.9.27.& cõtinent in se quinque proprietates,s.consonãtiam,aspectum rectũ,duplicem coordinationem,identitatem,&diuersitatem,reflexionem in circulum.primò cõtinent in se cõsonantiam,nam in eis reperiuntur principales consonãtiæ muſicales, quæ quidem sunt sex,s.diapason,diapente,diatessarõ,&diapason,& diatessaron composita,tonus ex diapason,& diapente composita. Quòd prædictæ sex consonãtiæ fiant ex prædictis numeris declaratur sic.Inter vnũ,&duo,est diapason,quia est proportio dupla. Inter 2.& 3.est diapẽte, quia ibi seruatur proportio sexquialtera.Inter 3.& 4.est diatessaron,qa seruatur proportio sexquitertia, inter 3.& 8. est consonantia composita ex diapason,& diatessarõ,quia ibi seruatur proportio dupla superbipartiens.nã 8.cõtinet bis tria,& duas vnitates.Inter 8.&.9.est tonus. nam ibi seruatur proportio sexquioctaua:nam 9.cõtinet 8.&octauæ partem Inter 9.& 27.est consonantia composita ex diapason: & diapente,qa ibi seruatur proportio tripla. nam ternouem constituunt 27.patet ergo,quomodo in eis numeris continentur consonãtiæ muſicales, quæ etiam dicuntur harmoniacę,&earum figuram infrà disposui:vt vides.

Numeri animãdõ ponentes contrment in se consonantiat

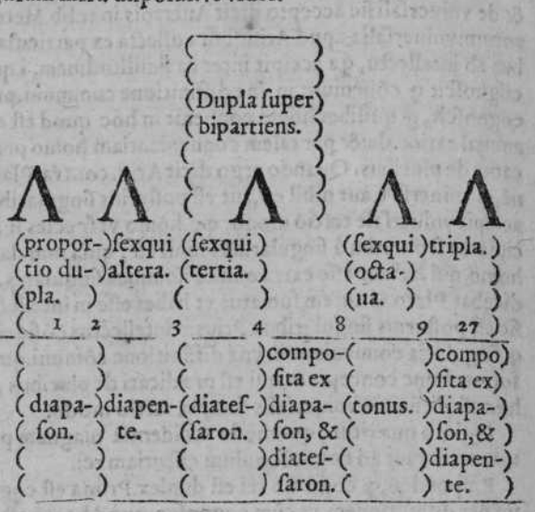

Secundò cõtinent aspectũ rectũ in hoc sensu, qđ poſterior semper excedit priorẽ,patet.n.quod 2.excedunt 1.&3. excedunt 2.& 4.excedunt 3. & procedit vsque ad 27. hanc autem excedentiam intendebat Pla.per aspectum rectum.

Numeri componẽtes aspectũ rectum, & duplicem ordinationẽ & identitatẽ ac diuersitatem.

Tertiò continẽt duplicé coordinationé,vnã pariũ,aliã disparĩũ.nã ex vno latere possunt omnes pares figurari,sc. 2.4.8. & ex alio latere possunt omnes impares describi, s.3. 9. 27. & nota quod apud Plat. pares dicunt numeri dupli: nam 2.continent bis 1.& 4.bis 2.& 8.bis 4. impares dicũtur tripli.nam 3. continent ter 1.& 9.ter 3. & 27. ter 9.Hæc duplex coordinatio patet in figura sequenti.

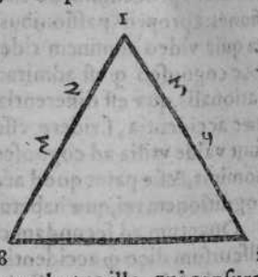

Quartò cõtinetur in eis identitas, & diuersitas.nam est identitas ex parte numerorum imparium, & diuersitas ex parte numerorũ pariũ. Quod sic declaratur. Si omnes numeri impares ordinati adinuicẽ cõponãtur, semper resultabit eadẽ species numeri, s.numerus quadratus, dicitur aũt numerus quadratus ille, qui consurgit ex ductu alicuius numeri in seipsum semel,vt 4.est numerꝰ quadratus duorũ.nã bis 2. cõstituunt 4. & 9. est quadratus trium.nam ter tria cõstituunt 9. Quòd igit ex parte imparium,si adinuicẽ cõparãtur semper seruetur numerus quadratus,declaratur sic, Sumatur vnitas cum primo impari, qui est tria,ex 1. & 3.cõstituuntur 4.q est quadratꝰ duorũ. nam bis 2.cõstituunt 4.deinde sumatur secũdus impar, s.5. & componatur cum ipsis 4.cõstituunt 9. qui est quadratus trium.nam ter tria cõstituunt 9. deinde sumaẽ 3. impar qui est 7. & componatur cum ipsis 9. constituuntur 16. qui est quadratus.nam quater 4. constituunt 16. deinde sumatur 5. impar qui est 9. & componatur cum 16. constituunt 25.qui est quadratus.nam quinquies 5.constituunt 25. & sic procedendo,& sumendo impares ordinatè,& apponendo,priori numero quadrato seruatur numerus quadratus,vt patet in figura sequenti, in qua ordinantur numeri quadrati, vsque ad 100.& potest augeri in infinitum.

Quòd

(1	3)	4	(1	4)
(5	4)	9	(2	4)
(7	9)	16	(3	4)
(9	16)	25	(4	4)
(11	25)	36	(5	4)
(13	36)	49	(6	4)
(15	49)	64	(7	4)
(17	64)	81	(8	4)
(19	81)	100	(9	4)

Quòd autem ex parte parium ſit diuerſitas declaratur ſic:Si numeri pares ordinatè adinuicē componantur, conſtituuntur diuerſæ ſpecies numerorum, & non vna, & eadem, ſicut ſeruatur in numeris imparibus. nam ſi ſumatur primus par ſ.ſecundus,& ſecundus par ſ.quartus,&adinuicem componantur conſtituunt ſextum, qui dicitur numerus ſuperficialis.Si autem ſumatur tertius par, ſ.ſextus, & componatur cum priori ſexto, conſtituitur duodecimus, qui dicitur numerus ſolidus,patet ergo,ꝙ variatur ſpecies ex compoſitione numerorum parium adinuicem, & ſic in eis continetur diuerſitas:hîc non eſt neceſſe aliquam figuram deſcribere.

Quintò in prædictis numeris continetur reflexio quaſi circularis.nam in eis poſſumus procedere à paribus ad imparia:& ab imparibus ad paria,quaſi reflectēdo:& hoc ſic declaratur.Sumatur vnitas,& addatur binario, fiet impar, ſ.ternarius:inde addat quaternario,fiet impar,ſ.quinarius: inde addatur octonario,fiet impar,ſ.nonarius:ex parte verò imparium ſi eis ordinatè addatur vnitas fiet proceſſus ad paria. nam ſi vnitas addatur ternario fiet quaternarius, & ſi addatur nonario fiet denarius,& ſi addatur vigeſimo ſeptenario,fiet vigeſimusoctonarius.Patet ergo quomodo fit proceſſus à paribus ad imparia, & ab imparibus ad paria,quaſi reflexione circulari:figura huius duplicis proceſſus patet ibi.

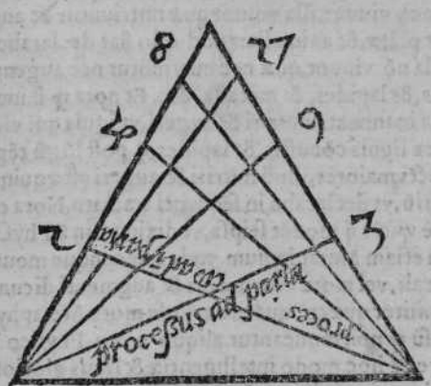

CAPVT IIII.

Numerorum animam componentium perfectiones quomodo in cælis reperiantur.

In cælo cō ſonantia eſt.

IN 4.c.declarandum eſt, quomodo iſtæ quinque proprietates repertæ in prædictis numeris,reperiuntur etiā per ſimilitudinem in corporibus cæleſtibus,primò igitur reperitur in cælo conſonantia, & proportio:& hoc eſt reſpectu motuum.nam vel ex motu cælorum cauſantur ſoni conſonantes,vt tenent Pythagorici, & Platonici,vel ſaltem ſecundum Ariſt.& omnes aſtronomos ſunt motus proportionales,pro quanto omnes ſphæræ mouentur regulari,&continuo motu,vt dictū eſt in 8.Phyſ.& planetæ variis temporibus perficiunt motus ſuos in zodiaco, puta Sol in vno anno,Luna in mēſe,Mars in duobus annis, Iupiter in quinq;, Saturnus in triginta, vt patet in tractatu de ſphæra, ex his igitur variis temporibus, ac motibus deprehenditur, ꝙ in motibus cælorum eſt mira proportio.ſecundò eſt in eis aſpectus rectus.nam propter polos mundi imaginātur aſtronomi, ꝙ quædam linea recta, quam appellant axim pertranſeat per centrum terræ,cuius extremitates pertingunt ad primum mobile,velut duo puncta,quorum alterum dicunt eſſe polum arcticum,& alterum polum antarcticum,

In cælis eſt aſpectus rectus

ſuper hos polos mouetur primū mobile ab Oriente in Occidentem,& ſecum rapit ſphæras planetarum,propter igitur hanc lineam rectam, id eſt axim, & motum ab Oriente in Occidentem,dicitur eſſe aſpectus rectus in cælo,tertiò eſt in cælo duplex coordinatio propter polos qui alio, & alio modo ordinantur in cælo.nam poli mobilis primi ſ. arcticus,&antarcticus ſunt illi ſuper quos mouetur primum mobile, & omnes alij planetæ motu raptus ab Oriente in Occidentem in 24.horis.poli verò planetarum,ſuper quos mouentur ſub zodiaco motu proprio,& oppoſito, ſ.ab Occidēte in Orientem ſituantur in alia parte cæli, vt patet in tractatu de ſphæra.nam alter eſt in circulo arctico,& alter in circulo antarctico,diſtantque à polis primi mobilis ferè vigintiquatuor gradib.prima igitur ordinatio ſumatur ſecundum ſitum polorum primi mobilis, & ſecundum motū ab Oriente in Occidentem.ſecundū ordinatio ſumitur ſecundum ſitum polorum planetarum,& ſecundum motum ab Occidente in Orientem.quartò eſt in cælo identitas,& diuerſitas,identitas quidem propter primum mobile,quod mouetur vnico motu,& velociſſimo,&regulari ab Oriente in Occidentem in 24.horis.ſecundò eſt diuerſitas propter planetas qui mouentur diuerſis motibus. nam inquantum rapiuntur à primo mobili mouētur ab Oriente in Occidentem quolibet die,ſicut primum mobile,inquantū verò contra nituntur mouentur ſub ſignis zodiaci diuerſimo dè ab Occidente in Orientem,vt Luna in menſe,Sol in anno,&c.quintò eſt in eis reflexio circularis,imò eſt vera circulatio,probant.n.Philoſophus in 8.Phyſ. & Aſtronomi, ꝙ cælū mouetur ſolo motu circulari, qui eſt ab eodē ad idē, non q.dē per lineā rectā,nec per arcum,ſed per duos ſemicirculos,ſuperioré,& inferioré,vt declarauī 8.phy.de his feci figurā, in qua nō deprehenduntur,niſi octo cæli.nō.n. plures poſuit Ariſt.nec Plato.& nō deprehēduntur cōſonātia,& motus circularis.Hæc.n.ſignātur in materia eleuata.

CAPVT V.

Quomodo in anima intellectiua reperiantur quæ in anima cæli ſunt.

IN 5.c.declarandum eſt qūo hę proprietates reperiuntur in anima cæli,& ex conſequenti in anima noſtra,& quo modo operationes animę ſimilantur motibus cælorum.

In anima eſt conſonantia.

Circa primum dico, ꝙ in aīa eſt cōſonantia,& proportio reſpectu ſuarū operationū.nam oēs potentię aīæ naturaliter feruntur in actus ſuos ſecundum conſonantiam, vt patet in viſu qui ex tenebra,& ex intēſa luce offenditur,delectatur verò in temperatè lucido,vel colorato.Item intenſus calor offendit tactum.ſimiliter intenſa frigiditas, & delectatur in medio modo ſe habēte.idē patet ex experientia in oīb.aliis potētiis,quæ offendūtur extremis, & delectanē in mediis proportionatis. ꝓ quod ſapienter dixit Hyparcus,quòd anima habet ſenſum connaturalem harmoniæ.

In anima eſt aſpectus rectus

Secundò in anima reperitur aſpectus rectus reſpectu rerum cognoſcibilium, quæ ſunt extra animam, nā alia entia præcipuè ſenſibilia naturalia, anima cognoſcit directè, prout cauſant ſpecies ſenſibiles ſiue intelligibiles in potentiis animæ per quas entia ipſa directè cognoſcantur.

Anima qūo procedit ꝛ cognoſcēdo.

Tertiò in anima reperitur reflexio quaſi circularis reſpectu ipſiuſmet animæ prout ſeipſam intelligit.nā anima non intelligit ſe directè,ſed reflexè.dicemus.n.in 2.lib.ꝙ hic eſt modus naturalis ipſi animæ vt primò & directè cognoſcat obiecta,ſecundò actus, tertiò potentias, quartò eſſentiam ipſiuſmet animæ. Quia ergo hæc intellectio incipit ab anima & tendit directè ad obiecta extrinſeca,&poſteà ab omnibus extrinſecis reuertitur ad animam,prout anima poſtquam cognouit alia,cognoſcit etiam ſeipſam, dicitur reflexio. Et quia hæc intellectio incipit ab eodem & reuertitur ad idem,quia incipit ab anima& reuertitur ad animam,poteſt dici reflexio,quaſi circularis.

Inanima duplex ordinatio.

Quartò reperitur in anima duplex ordinatio ꝓ dupli cem modū cognoſcendi,qui eſt in anima,nā eſt modus ſentiendi& modus intelligēdi qui diſtinguuntur in hoc,quod ſenſatio eſt à potētia organica & circa ſingularia.ſed intellectio eſt à potētia nō organica,& circa vniuerſalia, vt declaratur in 3.lib.in tract.de intellectu.igitur hîc duplex numerus cognoſcendi poteſt dici duplex coordinatio.

In anima identitas & diuerſitas.

Quintò reperitur in anima identitas& diuerſitas ꝓ varias potentias ſuas, nam in potentiis intellectiuis eſt identitas,ſunt.n.ſimplices immateriales & organicæ.In potentiis verò vegetatiuis, ſenſitiuis, appetitiuis ſenſitiuis, &

motiuis executiuis eſt diuerſitas, ſunt enim organicę extẽſa per accidens & materiales. Ex iis igitur patet quomodo in anima reperiuntur quinque ꝓprietates, quæ ſunt in p̃dictis numeris harmoniacis, & ꝓpter hanc ſimilitudinẽ proprietatũ dixit Plato animã componi ex prædictis numeris.

Animæ operationes cælorum motibus ſimiles ſũt

Circa ſecundum quomodo operationes animæ aſſimilẽtur motibus cælorum ſecundum Platonem, ſic accipe, In cælo duplex eſt motus, vnus ab Oriente ad Occidentem, qui eſt primi mobilis, alius ab Occidente in Orientem, qui eſt proprius planetarum: hic motus planetarum diuiditur in ſeptem motus, eo quod ſunt ſeptem planetæ, & quilibet mouetur ſuo motu proprio, ſic accidit in intellectione quę eſt operatio animæ intellectiuæ. nam hęc eſt duplex, prima eſt, qua intelligit ſubſtantias ſeparatas, ſiue diuina entia, & hæc aſſimilatur motui primi mobilis, eſt enim nobiliſſima, & ſimpliciſſima eo ꝙ ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt obiecta ſimplicia & immaterialia, ſecunda eſt qua intelligit entia corporea inferiora & hæc aſſimilatur motui planetarum, eſt. n. inferior & ignobilior prima, eo ꝙ entia corporea ſunt ignobiliora ſubſtantiis ſeparatis, & diuiditur in 7. intellectiones ſicut diuiditur motus planetarũ in 7. motus, iſtæ autẽ 7. intellectiones diſtinguuntur ſecundum genera obiectorum corporaliũ, quæ ſunt iſta: in primo gradu ſituantur elementa. in ſecundo ſunt vapores, qui ex aliquibus elementis cõpoſiti ſunt, ſed imperfectè, in tertio ſunt compoſita ex omnibus elemẽtis, ſed inanimata, vt ſunt mineralia, & lapides, in quarto ſunt vegetabilia, in quinto ſunt ſenſitiua immobilia, in ſexto ſunt ſenſitiua mouentia ſe ſecundum locum, in ſeptimo ſunt rationalia, vt homo ratiocinatur & ſentit & mouetur ſecundum locum, circa igitur hæc ſeptem obiecta negotiatur anima intellectiua ſeptem intellectionib. & ſic patet quomodo intellectiones animæ aſſimilantur motibus cæleſtibus.

Animæ ſunt ſeptẽ ꝉtellectiones, ſicut ſeptẽ motus planetarum.

Hîc terminatur expoſitio opinionis Platonicæ de compoſitione animæ ex numeris harmoniacis, in qua ſequutus ſum partim B. Th. in Com. 1. lib. de Anima, & Iamblicum, & Dominum Marſilium Ficinũ fidiſſimũ Platonis interpretẽ.

EPITOME
SVPER II. LIBRVM
de Anima, in tres tractatus diuiſa.

SVper ſecundum librum de Anima formauimus tres tractatus.

In primo inueſtigatur quid ſit anima ſecundum Ariſtotelem.

In ſecundo agitur de potentiis vegetatiuis.

In tertio agitur de potentiis ſenſitiuis exterioribus.

TRACTATVS I. IN
tria capita diuiſus.

TRactatum primum diuidimus in tria capita.

In primo inueſtigatur diffinitio animæ, quæ datur per materiam in qua recipitur anima.

In ſecundo diffinitio animæ quæ datur per formam, & per hanc diffinitionem demonſtratur quòd prima diffinitio verè competit animæ.

In tertio quomodo diuerſa principia viuendi, vt eſt vegetatiuum & ſenſitiuum ſe habeant ad animam.

CAPVT I.
Ex quibuſdam diuiſionibus diffinitur quid eſt anima, ſecundum eius materiam.

IN 1. c. inueſtigatur quid ſit anima in communi, diffiniendo ipſam ꝑ materiam, in qua recipitur, & ibi fiunt tria.

Primò ponuntur quædam diuiſiones.

Secundò ex iis diuiſionibus colligitur diffinitio animę.

Tertiò declaratur quòd ipſa diffinitio ſit bona.

Circa primum ſit hæc prima diuiſio, entium quoddã eſt ſubſtantia, quoddam quantitas, quoddam qualitas, &c. vſque ad vltimum prædicamentum.

Subſtantia naturalis diuiditur in materiã, formã, et cõpoſitũ.

Secunda diuiſio, ſubſtantia naturalis diuiditur in materiam, formã, & compoſitum, vt lignũ diuiditur in materiã primam, & in formã receptam in materia ligni, & ipſum lignum quod eſt compoſitum ex materia & forma, inter quę eſt differentia, ꝙ materia non eſt ens in actu, ſed eſt in potẽtia: forma verò eſt per quam res habet eſſe in actu, compoſitum verò eſt illud quod eſt actu, vt Socrates compoſitus ex materia, & anima eſt actu homo, & eſt hoc aliquid, i. ſingulare. Quot conditiones requirantur ad hoc aliquid, iam declaraui in compendio minori in prædicamento ſubſtantiæ, & quia forma facit rem eſſe actu: ideo forma dicitur eſſe actus, & apud Græcos appellatur Endelechia.

Actus duplex primus & ſecundus.

Tertia diuiſio, actus eſt duplex, ſ. primus & ſecundus. Actus primus eſt ipſa forma ſiue ſubſtantialis ſiue accidentalis, quæ actuat materiam in qua eſt, vnde forma ignis eſt actus primus, ſed ſubſtantialis, quia facit materiam ignis eſſe actu, & calor in manu eſt actus primus, ſed accidentalis, quia facit manũ eſſe actu calidam. Actus ſecundus eſt operatio rei, cuius principium eſt ipſa forma, puta ſentire eſt actus ſecundus, quia eſt à ſenſu qui eſt actus primus, & ſcire eſt actus ſecũdus, quia eſt à ſciẽtia quę eſt actus primus, cum ſit forma accidentalis. Et nota ꝙ hę tres diuiſiones poſitæ ſunt ad inueſtigandum genus quod ponitur in diffinitione animæ. Alias tres ponit Philoſophus ad inueſtigandũ materiam in qua recipitur anima, cum. n. anima ſit forma, vt dicemus, inueſtigandum eſt in qua materia recipitur.

Subſtantiarũ alia corporea alia ĩcorporea.

Prima igitur diuiſio eſt hæc, ſubſtantiarum quædam eſt corporea, vt cælum, & homo, & lapis, &c. quædã eſt incorporea, vt intelligẽtiæ, & Deus glorioſus, inter quas eſt hæc differentia, ꝙ ſubſtantia corporea cognoſcitur per ſenſum, cùm ſit quanta & ſubiecta accidentibus corporeis, vt ſunt colores, & ſapores, & figuræ, &c. ſubſtantia verò incorporea ſolo intellectu cognoſcitur & non ſubiicitur ſenſui, cùm in ea non ſint accidentia corporea.

Subſtantiæ corporea alia naturalis alia artificialis.

Secunda diuiſio, ſubſtantia corporea eſt duplex, quædã eſt naturalis, vt ſunt illa quæ habẽt ĩ ſe naturã, i. principium motus & quietis, vt declaraui in 1. tract. ſuper 2. lib. Phy. quędam eſt artificialis, vt ſunt illæ, quarũ principium eſt agẽs artificiale, vt domus, quæ eſt ab ædificatore, & gladius qui eſt à fabro, inter quas eſt hæc differentia ꝙ ſubſtantia corporea naturalis eſt ſubſtantia quo ad materiam & quo ad formã, vt materia prima ligni eſt ſubſtantia, licet in potentia, & forma ligni eſt ſubſtãtia, ſed in artificialibus ſola materia eſt ſubſtãtia, forma verò eſt accidens, vt in gladio ferrum eſt ſubſtantia, ſed figura quæ eſt forma gladij non eſt ſubſtãtia, ſed qualitas & ponitur ĩ quarta ſpecie qualitatis.

Corporũ naturaliũ quædam viuũt, quædam non viuunt.

Tertia diuiſio: corporũ naturalium, quædã viuunt quædam non viuunt, illa viuunt quæ nutriuntur & augmentantur, vt plãtæ, & animalia: quod qũo fiat declarabo in tract. ſeq. illa nõ viuunt, quæ nec nutriuntur nec augentur, vt elementa, & lapides, & metalla, &c. Et nota ꝙ ſi inueniantur aliqua inanimata nutriri & augeri, vt ignis qui videtur nutriri ex lignis cõbuſtis, & lapides, q̃ poſt lõgũ tẽpus videntur facti maiores, illud nutriri & augeri eſt æquiuocũ & impropriũ, vt declarabo in ſequenti tractatu. Nota etiã ꝙ illa ꝓpriè viuũt q̃ mouẽt ſeipſa, vt diximus in 8. Phyſ. ſumendo motũ etiam Metaphyſium, vnde quęcunque mouent ſe motu locali, vel motu nutritionis & augmenti dicuntur viuere. ſimiliter quæcunque mouent ſe motu Metaphyſico, dato caſu ꝙ non moueantur aliquo motu Phyſico dicuntur viuere & hoc modo intelligentiæ & Deus glorioſus dicuntur viuere, quia licet nõ nutriantur nec augeantur nec moueantur ſecundum locum, tamen intelligunt & volunt, qui ſunt motus Metaph. & ſic dicuntur viuere.

Viuere ꝙ ꝓpriè dicẽtur.

Anima quid ſit.

Secundò principaliter ex iis diuiſionibus ſic colligitur diffinitio animæ, Anima eſt actus primus corporis phyſici organici potentia vitã habẽtis, hæc diffinitio declarat quo ad ſingulas partes. primò dicitur ꝙ eſt actus, & ꝓbatur ſic, omnis ſubſtãtia naturalis aut eſt materia, aut forma, aut cõpoſitũ: vt dictũ eſt ſ. ſed aĩa nõ eſt materia puta corpus, qa aĩa recipitur in materia puta in corpore, ſed materia nõ recipitur in materia, nec corpus in corpore, imò potius materia in ſe recipit aliq̃d aliud q̃ recipiatur ĩ alio. ergo anima nõ eſt materia nec corpus, nec eſt cõpoſitũ, qa cõpoſitũ ex aĩa & corpore eſt illud qđ viuit, ſed anima non eſt id quod viuit, ſed eſt id quo animatũ cõpoſitũ viuit. ergo anima nõ eſt cõpoſitũ: ergo à ſufficienti diuiſione eſt forma, ſed forma eſt actus, quia forma dat eſſe actu rei cuius eſt forma, vt anima facit Socratem eſſe actu hominem. ergo conuenienter dicitur ꝙ anima eſt actus, ſecundò dicitur quod eſt actus primus, i. ſubſtantialis & probatur ſic, anima dat eſſe actu ſimpliciter rei animatæ quæ ſolùm erat in potentia. ergo eſt actus ſubſtantialis. probatur conſequentia, quia hæc eſt differentia inter actum ſubſtantialem & actum accidentalem, quia actus, id eſt, forma ſubſtantialis facit rẽ eſſe actu ſimpliciter, quæ prius erat ſolùm in potẽtia, actus verò: id eſt,

Anima eſt actus.

Aĩa ẽ actus 1.

id est, forma accidentalis facit rem esse secundum quid, i. secundum aliquod accidens, puta calor facit manum esse actu, nō quidem absolutè, quia tam est actu substantia: sed facit ipsam esse actu calidam. si ergo anima facit rem animatam esse actu simpliciter: cùm solum in potentia esset sequitur q̄ sit actus primus, i. forma substantialis. Tertio dicitur corporis Physici, quod probatur, cùm omnis anima recipiatur in corpore vt forma in sua materia, ergo vel incipitur in corpore Physi. id est, naturali, vel in corpore artificiali, non in secundo, quia nobiliori corpori debetur nobilior forma, sed corpus Physicū est nobilius artificiali, cùm sit substātia quo ad materiā & quo ad formam: vt dictum est suprà. ergo corpori naturali debet nobilior forma, quæ est anima, est enim nobilior iter omnes formas receptas in materia, vt dicemus infrà. ergo anima est actus primus corporis Phy. & nō artificialis. Quartò dicitur organici. vnde nota q̄ corporum naturalium quædam sunt organica, quædam nō. Corpora organica sunt illa quæ habent diuersa instrumenta & varias partes propter exercenda varia opera quæ cōpetunt rei, vt corpus hominis est organicum, habet enim diuersa instrumēta vt diuersas operationes exerceat, puta habet oculos vt videat, linguam vt loquatur, &c. Corpora non organica sunt illa quæ nō habent diuersas partes propter diuersas operationes exercendas, vt corpus lapidis, & terræ, & aliorum inanimatorū, probatur verò q̄ anima sit actus primꝰ corporis Physici organici sic, anima plātarum est in corpore organico. ergo multo magis anima sensitiua, consequentia est manifesta, quia si anima imperfecta, vt vegetatiua, est in corpore organico, à maiori anima perfectior, vt anima sensitiua, est in corpore organico. Antecedens verò probatur sic, In planta sunt diuersæ partes ꝓpter diuersa opera, vt sunt radices loco oris vt attrahat nutrimētū ex terra, & est cortex vt ꝓtegat trūcū, & sūt folia vt ꝓtegat fructū. ergo anima plātarū ē actꝰ corporis organici. Vltim. dī vitā in potētia habētis q̄d sic declaraf.

Anima est actus primus corporis Physici.

Anima est actus corporis Phys. organici.

Vita sumitur dupliciter, primò pro esse viuo, secundò pro operatione vitæ, & audire, nutrire, videre, &c. Corpus Physicum organicum habet vitam actu.

Anima ex actus corporis Phys. organici potentia vitam habentis.

Sumendo vitam primo modo, quia actu viuificatur anima. Si verò sumatur vita, secundo modo, sic nō semper habet vitam actu, i. operationem vitæ, non enim corpus animalis semper sentit, nec semper mouetur, sed potest sentire & se mouere, sic licet in oculo semper sit potentia visiua, non tamen semper actu videt: vt patet dum animal dormit. Sic ergo intelligatur quod anima est actus primus corporis Physici organici, i. habentis operationes vitæ in potētia, licet actu habeat animam, qua actu semper viuificatur. Hæc diffinitio animæ sic declarata conuenit cuilibet generi animarum. Nā vegetatiua in plantis est actus primus corporis Physici organici, quod est corpus plantæ, similiter anima sensitiua est actus corporis organici, quod est corpus animalis, similiter intellectiua est actus, &c. qđ est corpus humanum. Quomodo autem distinguantur ab inuicem declarabimus i quarto capite. Hæc de primo capite sufficiat.

CAP II. *Alia formalis animæ diffinitio assignatur, qua suprapositа probatur.*

IN hoc secundo capite dāda est diffinitio animæ per causam formalem, & per hanc demonstrabitur prima diffinitio data per materiam & ibi fient tria. Primò ponitur secunda diffinitio. Secundò per eam demonstratur diffinitio prius data. Tertiò declaratur q̄ hoc conuenienter fit.

Circa primum ponitur talis diffinitio, anima est principium vegetandi & sentiendi, & mouendi secundum locū, & intelligendi: Hæc diffinitio declaratur sic. Genera viuentium sunt quatuor, quædam sunt quæ solùm nutriuntur & augmentantur, sed non sentiunt. Et hæc vocantur viuentia vegetabilia vt plantæ, quædam vegetantur & sentiunt, sed non mouentur secundum locum, imò semper manent in eodem loco in quo generantur, & hæc dicuntur animalia imperfecta, vt ostrea & concha quæ generantur in mari: quædam vegetantur & sentiunt & mouentur secundum locum ad quærendum cibum suum, & hæc dicuntur animalia perfecta, vt Leo Canis, &c Quædā vegetantur & sentiunt, & mouentur fm locū, & intelligunt & dicuntur animalia rationalia, in reb. corporeis non inueniuntur plura genera viuentium. Supposito his gradib probatur q̄ anima sit principium vegetandi, i. nutriendi & augendi in plantis. Et similiter in quolibet genere viuentiū, nā principiū nutriendi & augēdi, aut est anima aut natura, nō natura, quoniam natura solùm mouet ad vnam differētiā loci, puta sursum, vt natura ignis mouet ignem solùm sursum, & natura lapidis mouet lapidem solùm deorsum, sed vegetabilia non solùm augentur quantum ad vnam differentiam loci, puta sursum, sed ad differētias oppositas. Nam quo ad ramos augentur sursum, quo ad radices augentur deorsum, profundantur. n. radices in terram. ergo natura nō est principium nutritionis & augmenti in vegetabilibus, sed anima. q̄ sit principium quo sentiunt animalia, & mouentur secundum locum & quia nos intelligimus, relinquitur vt manifestū, quoniam post separationem animæ à corpore nec sentit animal nec se mouet fm locū, nec homo intelligit, patet ergo q̄ anima est principiū, & causa formalis qua viuimus, sentimus, mouemur secundum locum, & intelligimus.

Viuentiū genera 4. sunt.

Anima est principium vegetandi & augendi in his quæ augentur vt in plantis.

Secundò ex hac diffinitione sic demōstratur prima diffinitio, principiū quo formaliter viuimus, sentimus, mouemur fm locum est actus primus corporis physici organici: sed anima est principium quo formaliter viuimus sentimus, &c. vt declaratū est. ergo anima est actus primus corporis physici, &c. Maior sic probatur: principium quo formaliter viuimus: aut est materia, aut forma, aut cōpositum, puta principium quo Socrates viuit, aut est corpꝰ Socratis. Et hoc non: quia corpus est, vt materia in quo recipitur vita, ergo non dat vitam, aut est ipse Socrat. & hoc non, qa Socrat. est ille qui viuit. ergo non est principium quo ipse Socrat. viuit. Relinquitur ergo à sufficiēti diuisione quod principiū quo aliquid viuit sit forma sua, sed forma est actus, vt declaratū est suprà. ergo principiū quo formaliter viuimus est actus primus corporis Phys. organici. Et sic maior probata est. Minor verò est diffinitio animæ inuestigata à Philosopho.

Tertio declaratur, q̄ hoc conuenienter actum sit, s. demonstrare primam diffinitionem per secundam. Vnde nota secundum Philosophum in primo Poster. q̄ quando de vna re dantur duæ diffinitiones, puta de domo: datur vna diffinitio, quæ est per materiam sic, domus est quid compositum ex lapidibus & cæmento & tecto: secūda detur per causam finalem sic, domus est quid defendens nos à frigore, pluuia & æstu. Et illa quæ datur per causam formalē vel finalem, est mediū ad demonstrandū eā quæ datur per causam materialē, sic arguendo, omne defendēs nos à frigore, pluuia & æstu est compositum ex lapidibus, cæmento & tecto, sed domus est defendens nos à frigore, pluuia & æstu, ergo domus est quid compositum ex lapidibus, lignis & cęmēto, &c. vnde dixit Arist. in 1. Poste. q̄ diffinitio aut est cōclusio, aut est demōstratio sola positione, i. ordine differēs, q̄ qualiter intelligatur declarauī in compendio maiori super primū lib. poste. sic in proposito, Arist. dedit duas diffinitiones de anima. Prima fuit per materiam: nā corpus physi. organicū est materia in qua recipitur anima sicut nasus est materia i qua recipitur simitas. Secūda fuit per causam formalē, qa anima est principiū formale, quo viuit animatum vel sentit, vel mouetur secundum locū, &c. Sicut scientia est principium formale quo scimus: & albedo est principium formale quo sumus albi. conuenienter igitur Philosophus demōstrauit primam diffinitionem per secundam.

Diffinitiones quo trahitur diuisæ.

Et nota q̄ hæc demōstratio, nō est propter qd, sed propter qa, ꝓcedit. n. ab effectu nobis magis noto, q̄ est vegetare, sentire, &c. Similiter, secūda diffinitio data de aīa, nō est vera, & ꝓpria diffinitio, sed potius descriptio, qñ. n. res notificat p operationē suā, tūc describit, vt declarauī i cōpēdio minori i tract. de loc. cū igit i secūda diffinitiōe notificet aīa p operatiōes suas, q̄ sunt vegetare, sētire, &c. potiꝰ dicēda est descriptio q̄ diffinitio. Hæc de 2. ca. sufficiāt.

CAP. III. *Quomodo diuersa viuendi principia ad animam & ad seinuicem habeant.*

IN 3. ca. discutiendum est, quomodo hæc principia diuersa viuendi, se habent ad animam & ad seinuicem, vnde hīc quæruntur duo secundum Philosophū, primò quæritur vtrum vegetatiuum & sensitiuum & intellectiuum, sint diuersæ animæ, & an sint distinctæ potentiæ, quæ tamē sint in eadem anima. secundò quæritur vtrum omnes istæ potentiæ sint in eadem parte rei animatæ, puta in capite, vel in corde, &c. vel sint in diuersis partibus rei animatæ.

Numero. sens. & intellectiuū sint diuersa ſe anima an potentia.

Ad primum respondet Philosophus q̄ quando in re animata est tantùm vnum principium viuendi. puta solum vegetatiuum, tunc tale principium est anima, vnde in plantis vegetatiuum est anima, & non potentia, qñ autem in re animata sunt plura principia viuendi, vt in animali in quo est

vege

vegetatiuum,& ſenſitiuum &motiuum ſecundum locum: talia principia ſunt potentiæ & non ſunt anima,ſed denominamus animam talis animati à nobiliori potentia vt anima quæ eſt in animali dicitur anima ſenſitiua à potẽtia ſenſitiua,quæ eſt nobilior quàm vegetatiua,ſimiliter denominatur anima,quæ eſt in homine,anima intellectiua à potentia intellectiua,quæ eſt nobilior aliis.

Ad ſecundum reſpondet Philoſophus, duabus concluſionibus.Prima eſt in animatis vegetatiuis, i. in plantis & in animalibus imperfectis,vt ſunt vermes,& lacerta, & veſpæ,&c.potentiæ vegetatiuæ,& potentia ſenſitiua,& motiua ſecundum locũ,& appetitiua,non diſtinguuntur ſubiecto,ſed ſunt in eadẽ parte ipſius animati. Hæc probatur primò quo ad plantas.Nam in omni parte ipſius plantę,eſt potentia nutritiua,patet enim ꝙ omnis pars plantæ viuificatur & vireſcit,ergo nutritur, & in omni parte ipſius plãtę eſt potentia augmentatiua,quia proportionaliter omnis pars plantæ creſcit. ergo potentiæ vegetatiuæ non diſtinguuntur ſubiecto in plantis, ſed ſunt in eadem parte ipſius plantæ,ſecundò probatur quo ad animalia imperfecta.Nã videmus in cauda lacertæ deciſa ꝙ mouetur ſecundum locum,ꝙ ſi ſentit aliquod conueniens delectatur,ſi verò ſentit diſconueniens triſtatur, puta ſi ſentiat ignem, aut rem pungentem, ſed delectatio & triſtitia ſunt in appetitu, vt dicemus in tertio libro.ergo vegetatiuum,& ſenſitiuum,& motiuum ſecundum locum,&appetitiuum,non diſtinguuntur ſubiecto,ſed ſunt in eadem parte animalis.

Secunda concluſio,potentia intellectiua, quæ diuiditur in intellectum agentem,&paſſibilem:diſtinguitur ſubiecto ab omnibus prædictis potentiis.probatur ſic,omnes potentiæ prædictæ ſunt affixæ organis corporeis, vt dicemus infrà,ſed potentia intellectiua,vt probatur in 3.lib.non eſt affixa organo corporeo. ergo non eſt in eodem ſubiecto , in quo eſt vegetatiua,& ſenſitiua.Præterea ꝑdictæ potentię, vt dicemus infrà,ſunt potentiæ totius animati,ſed intellectus eſt potentia ſolius animæ.ergo diſtinguũtur ſubiecto.

TRACTATVS II. SV per ſecuundum librum de Anima,in quatuor capita diuiſus.

IN hoc ſecundo tractatu agendum eſt de potentiis animæ in communi,& de parte vegetatiua, vnde diuidimus eum in quatuor capita.

Primò declarabitur quot ſint genera potentiarum animæ.

Secundò oſtendetur, quo ordine tractandum eſt de potentiis animæ.

Tertiò deſcribetur arbor,in qua continentur ſuo ordine omnes potentiæ animæ.

Quartò determinabitur de potentia vegetatiua , & de ſpeciebus ſuis,ex conſequenti de anima vegetatiua.

CAPVT I.

Quot ſint genera potentiarum animæ.

CIrca primum caput,vt plenior habeatur cognitio,dicemus quot ſunt genera animarum, & quot ſunt modi viuendi, & quot ſunt genera potentiarum animæ.

Animarum triplex genus.

Circa primum nota ꝙ genus animarum eſt triplex,nam quædam eſt vegetatiua : & hæc eſt in plantis, quædam eſt ſenſitiua,& hæc eſt in omnibus animalibus,quædam eſt intellectiua,&hæc eſt in ſolis hominibus,quarum hæc eſt ſufficientia, Cùm anima ſit principium operationum vitæ, vt patet per ſecundã ſuã diffinitionẽ ſuprà poſitã, quotuplex erit opus vitæ,totuplex eſt anima, ſed opꝰ vitæ eſt triplex.

Vitæ opus triplex.

Primum eſt illud quod exercetur per organum corporeum,& per qualitates corporeas,quæ ſunt calor, frigiditas,humiditas,& ſiccitas,cauſatur tamẽ à principio intrinſeco,vt nutrire exercetur per organum corporeũ,puta per ſtomachũ,& per qualitatẽ corporeã, puta per calorem naturalẽ decoquentẽ cibũ in ſtomacho, tñ eſt cauſatũ ipſum nutrire à principio intrinſeco , i.ab anima vegetatiua, quæ eſt intrinſeca rei animatæ vt forma ſua. Et in hoc diſtinguitur ab opere rei inanimatæ, nam omnis operatio rei inanimatæ eſt à principio extrinſeco,puta operatio q̃ eſt in graui & leui eſt à generante,& operatio quæ eſt in cælo,eſt ab intelligentia mouente,ſecundum ergo hoc opus vitę,ſumitur primum genus animæ quod eſt anima vegetatiua.

Secundum opus vitæ eſt illud quod exercetur per organũ corporeum & cauſatur à principio intrinſeco,ſine tamẽ primis qualitatibus corporeis,vt ſentire,puta videre exercetur per organum corporeum,vt per oculum,& à principio intrinſeco,i.ab anima, & ſine qualitate corporea, non enim fit ſenſatio per calorem, vel frigiditatem , ſed ſolùm quia recipitur intentionaliter ſpecies rei ſenſibilis,in organo ſenſus, vt declarabitur , & hoc opus vitæ eſt ab anima ſenſitiua.

Tertium opus vitæ eſt illud,quod exercetur ſine organo corporeo,&à principio intrinſeco,ſine tamẽ omni qualitate ſenſibili & ſine conditionibus indiuiduantibus, vt intelligere fit ab anima ſine organo corporeo , quia intellectus non eſt affixus alicui organo corporeo , vt probatur in 3.lib.& eſt à principio intrinſeco,i. ab anima,& ſine qualitate ſenſibili. Non enim intellectus intelligit rem,puta lapidem,inquantum eſt albus, aut calidus,aut durus. Et ſine cõditionibus indiuiduantibus,non enim intelligit lapidẽ, inquantum eſt hic vel hic lapis,nec inquantum habet hanc vel hanc quantitatem, ſed ſolùm intelligit in vniuerſali in quantum eſt lapis & inquãtum eſt ſubſtãtia corporea inanimata,&c.Et hoc opus eſt ab anima intellectiua,patet ergo ꝙ tres ſunt animæ,quarum prima eſt imperfecta,ꝙa eſt ꝓpinqua formæ rei inanimatæ,ſecũda eſt ꝑfectior,ꝙa opꝰ ſuum quod eſt ſentire eſt immaterialius,ꝙa nõ exercetur ꝑ qualitates corporeas , tertia eſt ꝑfectiſſima ꝙa opꝰ ſuũ qđ eſt intelligere eſt maximè immateriale,cùm non ſit per organum materiale,&in hoc aſſimilatur ſubſtãtiis ſeparatis, quæ ſunt immateriales,& in nullo corpore recipiuntur.

Viuendi genera ſi ne modi quatuor ſunt.

Secundò videndum eſt quot ſunt modi viuendi vel gña viuẽtium,&dico ꝙ ſunt quatuor,ſ.vegetatiuum,ſenſitiuũ, motiuum ſecundum locum,& intellectiuum. Quorum ſufficientia eſt hæc , Genera viuentium diſtinguuntur ſecundum diuerſos gradus viuentium, qui ſunt tatũ in quatuor, quia primus eſt eorum, quæ ſolùm habẽt principium vegetatiuum,vt eſt nutrire ſeipſum & augeri,& generare ſibi ſimile.Et ſic plãtæ ſunt primum genus viuẽtium.Secũdus eſt eorum quæ habent in ſe principium vegetatiuum & ſenſitiuum,ſed nõ mouẽtur de loco ad locum,imò ſemper permanẽt in loco vbi ꝓducta ſunt,& ſic animalia imperfecta, vt oſtrea & cõchilia ſunt ſecũdum genus viuentium. Tertius eſt eorum, quæ habent in ſe principium vegetatiuum, ſenſitiuum, & motiuum ſecundum locum. Et ſic animalia ꝑfecta,vt canis & leo,&c.ſunt tertiũ genus viuẽtiũ. Quartus eſt eorum,quæ habẽt in ſe principium vegetatiuum,& ſenſitiuum,& motiuum ſecũdum locum,& intellectiuum. Et ſic homo eſt quartum genus viuentium, ſumẽdo genus largo modo,ꝓ qualibet multitudine.Si aũt quæraẽ qua ratione appetitiuum ñ facit quintũ genus viuẽtium. Reſpondetur ſm Philoſophũ,ꝙ hæc eſt, ꝙa appetitiuum eſt in omni viuente,in quo eſt ſenſitiuũ.Nã omne animal dum ſentit & ſimiliter homo,vel ſentit aliquod cõueniẽs,& ſic ſequit delectatio:vel ſentit aliquod diſcõueniẽs & nociuũ,& ſic ſequit triſtitia.ſed delectatio& triſtitia ſũt in appetitu ſenſitiuo in quo ſunt aliæ paſſiones,vt dicam in 3.li.cùm ergo in omni animali imperfecto & ꝑfecto,& in homine ſit ſenſitiuum.ergo etiam eſt appetitiuum. Et ſic non facit genus quintum viuentium,diſtinctum à quatuor prædictis.

appetitus non conſtituit gradũ in viuentibus.

Tertiò videndum eſt quot ſunt gña potẽtiarũ animæ ſub quibus omnes aliæ particulares potẽtiæ collocãtur,& dico ꝙ ſunt quinque,ſ.vegetatiuum, ſenſitiuum, appetitiuũ, motiuum ſm locum,intellectiuum. quarum ſufficientia eſt hæc, potentia diſtinguitur ſecundum diſtinctionẽ ſui obiecti,ſicut ſciẽtia diſtinguitur ſm diſtinctionẽ ſui obiecti,ob iectum aũt potẽtiarum animæ quintupliciter cõſideratur. Primò inquãtum eſt corpus vnitum ipſi potẽtiæ,& ſic circa ipſum eſt potẽtia vegetatiua. Nã potẽtia hæc ſolùm nutrit corpus in quo eſt,&auget.Secũdò cõſideratur inquantum eſt corpus vnibile ipſi potẽtiæ nõ quidã ſm ſuum eſſe reale , ſed per ſpeciem ſenſibilẽ receptã in organo ſenſus, & ſic circa ipſum eſt potẽtia ſenſitiua. Nã res ſenſibilis nõ vnitur ſenſui ſecundum ſe,ſed ſolùm ſecundum ſuam ſimilitudinem.verbi gratia,Ad hoc quod videam lapidem,non eſt neceſſe,ꝙ lapis tangat oculum meum,ſed ſolùm ꝙ ſimilitudo lapidis reeipiatur in oculo ſicut recipitur in ſpeculo.Tertiò conſideratur inquãtum eſt ens vnibile ipſi potentiæ ſecundum ſuam ſpeciem intelligibilem repræſentãtem rem in vniuerſali & ſine cõditionibus indiuiduantib quod qualiter fiat dicemus in tertio libro , & circa ipſum verſatur potentia intellectiua.De hac pertranſeo vſque ad tertium librum. Quartò conſideratur inquantum trahit ad

Potentia anima ſunt quinque. ſenſi. appet. mot. & intellect.

ſe aũ

se animam, vt quoddam amatum & desideratum & circa ipsum est potētia appetitiua. Bonum enim quod est obiectum appetitus trahit ad sui amorē animam desiderātem, imò & ipsum animal desiderans, & sic circa ipsum est potentia appetitiua. Quintò considerat̄ inquantum terminat motum localem ipsius animalis perfecti, quod mouetur de loco ad locum, vt necessaria suæ vitæ acquirat, & sic circa ipsum versatur potētentia motiua secundum locum. Patet igitur quare sunt quinque genera potētiarum. Hæc de primo capite sufficiant.

CAPVT II.

Quo ordine tractandum sit de potentiis animæ.

CIrca secundum caput declarādum est quo ordine sit tractandū de prædictis generibus potentiarum, propter quod ponuntur duæ conclusiones.

De vegetatiua prius & eius obiecto differendum est.

Prima est prius agendū est de vegetatiuo quàm de sensitiuo, est enim magis commune, quia omnia viuentia inferiora vegetantur, sed non omnia sentiunt, vt patet in plantis, & prius agendum est de sensitiuo quàm de motiuo ſm locum eadem ratione, nam omne animal sentit, non tamen mouetur secūdū locū, vt patet in animalibus imperfectis vt in ostrea, &c. Et prius agendum est de motiuo secūdum locum quàm de intellectiuo, quia est minus commune. In omnibus enim viuentibus corruptibilibus in quibus est intellectus, est etiā vegetatiua, & sensitiua, & motiua ſm locum, vt patet in hominibus, non tamen in omnibus in quibus est vegetatiua, & sensitiua, & motiua est intellectus, vt patet in animalibus irrationabilibus. ergo intellectiuū est minus commune, conuenit enim soli homini inter omnia animalia. Dixi autem in viuentibus corruptibilibus, vt excludā substantias separatas, in quibus est intellectus, & tamē non habent vegetatiuā potentiam, quia vt incorruptibiles non indigent nutritione, nec habēt sensitiuū, nec motiuum ſm locū, cùm sint incorporeę, & licet dicātur angeli moueri secundū locum, ille tamē motus nō est physicus, qa omne mobile motu Physico est corp⁹, sed mouētur motu Metaphysico, vt habet declarari in sacra Theologia.

Potentia ex obiectis obiecta ex actibus dignoscuntur.

Secunda conclusio. Si volumus de iis potentiis habere notitiam prius agēdum est de earum obiectis, secundò de actibus, tertiò de ipsis potentiis, & per ipsas potentias cognoscemus substantiam animæ: verbi gratia, prius agendū est de colore quod est obiectū visus quàm de visu, posteà per ipsum visum & alias potētias sensitiuas cognoscemus substantiam animæ sensitiuæ. Hæc conclusio probatur sic. Prius tractandū est de eo quod ponitur in diffinitione actus & potentiæ quàm de actu & potentia, vt prius tractādum est de animali q̄ de homine, animal enim ponitur in diffinitione hominis, sed obiectū ponitur in diffinitione actus, puta si volo diffinire actū qui est videre, diffiniam p ipsum visibile, quod est obiectum visus, ergo prius tractandū est de obiecto, quàm de actu, itē actus ponitur in diffinitione potentiæ. nā potentia, vt dicitur in quinto metaph. est principiū agēdi, vel patiendi, vt visus est principium videndi, in hoc quod dico agendi inducitur actus, ergo prius agendū est de actu, q̄ de potentia. itē per proprias passiones ipsius animæ, & per eas vltimatè cognoscemus substātiā animæ. vt per potentias vegetatiuas cognoscemus animā veget. & per sensitiuas animā sensitiuam, &c. Hoc ergo ordine seruato prius agemus de potentia vegetatiua iuxta primā conclusionē, & prius de obiecto potētię vegetatiuæ, iuxta secundam conclusionem. Hæc de 2.c. sufficiant.

CAPVT III.

Genera potentiarum animæ describit.

IN tertio capite describenda est arbor, in qua continentur omnes potētiæ animæ suo ordine, sic incipiētes. Animæ tres sunt, vegetatiua, sensitiua, intellectiua. Genera viuētium sunt quatuor, vegetatiuū, sensitiuum motiuū, secundū locū intellectiuus. Genera potētiarū sunt quinque, vegetatiuū, sensitiuū, motiuū secundū locū, intellectiuus appetitiuus. Potentiæ vegetatiuæ sunt tres, nutritiua, augmentatiua, generatiua. Nutritiua habet quatūor vires sibi deseruientes, s. attractiuam, retentiuam, degestiuā, expulsiuam. Augmentatiua nullam habet sibi deseruientē. Generatiua habet tres vires sibi deseruiētes, s. seminatiuam, immutatiuam, formatiuā. Potētia sensitiua est duplex, s. exterior & interior. Sensitiua exterior diuiditur in quinque, in visum, auditū, odoratum gustū, & tactum. Sensitiua interior diuidit in quatuor secundū Cōment. & B. Tho. s. in sensum cōmunē, phantasiam, cogitatiuā, memoratiuā, potētia motiua ſm locū est duplex, s. progressiua, & dilatatiua, vel cō strictiua. potentia intellectiua est duplex, s. intellectus passibilis, & intellectus agēs. potentia appetitiua est duplex, s. appetitus intellectiuus, & appetitus sensitiuus. Appetitus intellectiuus est ipsa volūtas, & liberū arbitrium, q̄ est eadem potentia cum volūtate, qd̄ declarabitur ꝛ. Appetitus sensitiuus est duplex, s. cōcupiscibilis, & irascibilis, in quibus sunt vndecim passiones, vt declarabitur infrà. Hæc est summa potentiarum animæ secūdum viam Thomisticam.

CAPVT IIII

De anima vegetatiua & eius potentiis & officiis.

IN quarto capite tractandum est de potētia vegetatiua, & de speciebus suis. Est enim primum genus potentiarum, & magis commune, vt suprà diximus. ergo ab ea, vt à priori inchoandum est. & ibi dicemus quatuor.

Primò de obiecto.
Secundò de actibus.
Tertiò de potentiis.
Quartò de anima vegetatiua.

Obiectū vegetatiuæ est alimentum.

Circa primum nota, ꝙ obiectum potentiæ vegetatiuæ dicitur alimentū, vel nutrimentum, qd̄ tripliciter considerat̄. Primò inquantū cōuertitur in substantiā nutriti. verbi gratia consideratur panis, vt per decoctionē caloris naturalis in stomacho conuertitur in carnē, & sanguinē hominis comedentis, vt homo nō deficiat, & conseruetur in esse viuo. & sic alimentum est obiectum circa quod operatur potentia nutritiua, & sic diffinitur, Alimentum est illud, quod est in potentia, vt conuertatur in substantia rei nutritæ, vt conseruetur in esse viuo.

Secundò consideratur secundū qd̄ est quantū, quodlibet. n. alimentum est corpus, & est compositū ex quatuor elemētis, quia ſm philosophum ex eisdem cōponitur animatū, & ex eisdem nutritur, sed animata componuntur ex quatuor elementis. ergo ex eisdem nutriuntur, secundū ergo quod alimentū est quantum, est augmentatiuū rei animatæ, quia quantū additum quanto, facit magis quantum qd̄ est augere. vnde alimentū, vt est quantū, & corpus est causa augmenti in re animata. & hoc modo alimentum est obiectum, circa quod operatur potentia augmentatiua, & sic diffinitur, Alimentum est illud quod est augmentatiuum rei animatæ, vt ad debitam quantitatem deueniat.

Tertiò consideratur, vt est superfluū, vel superabundās rei animatæ post nutritionē suam, verbi gratia, si Socrates comedit duos panes, isti duo panes decocti in stomacho, & digesti p̄ vitutē caloris naturalis dicuntur alimentū actu ipsius Socra. dico actu, qa cibus antequam sit digestus non dicitur alimentū actu, qa non sine mora pōt conuerti in substantiā rei nutritæ. natura igitur per potentiā nutritiuā conuertit partē huius aliméti in substantiā ipsius Socra. & per potētiam augmentatiuā apponit partē ad augmentū ipsius Socra. si debitam quantitatē nōdum adeptus est, puta vsque ad 21. annum, qd̄ si de ipso alimēto actu adhuc supereſt, tunc natura per potentiā generatiuam conseruat illā partē superabundantem in vasis seminalibus, quæ dicūtur mēbra genitalia, vt per illam partē possit animal sibi simile in specie generare. & sic circa ipsum alimentum superabundās operatur potentia generatiua. Et nota ꝙ illud alimentum superabūdans dicitur semen. Quod sic diffinitur, semen est superfluū alimenti, id est, est pars alimenti, quod ordinatur ad generandum sibi simile in specie. Ex his patet quid sit alimentum, & quomodo circa ipsum diuersimodè operanē nutritiua, & augmētatiua, generatiua.

Secundò tractandum est de actibus harum potentiarū qui sunt nutrire, augere, & generare. Et dicemus duo. primò quid sit. secūdò probatur quòd sunt ab anima principaliter, & non à qualitatibus elementorum.

Nutritio quid sit.

Circa primum nota, ꝙ nutritio propriè dicta sic diffinitur, Nutritio est conuersio alimenti in substantiam rei nutritæ, & hæc diffinitio cōpetit soli rei viuenti, quæ propriè nutritur. Nullum enim inanimatum verè nutritur, qa per calorem naturalem nihil conuertitur in substantiā rei inanimatæ, licet fit instantia de igne, qui videtur nutriri ex lignis, & aliis combustibilibus. Sed quomodo id cōtingat declarabitur in solutione argumentorū. Augmentū sic diffinitur, Augmentū propriè est per conuersionē nutrimenti deductio rei viuentis à minori ad maiorem quantitatem, & hæc diffinitio etiam competit soli rei animatæ, quæ sola propriè augetur. vnde nota, ꝙ augmentū sumitur dupliciter, primò communiter, & sic diffinitur, Augmentum est

Augmētum dicitur bifariam.

præexist

præexiſtenti quantitati additamentum:& ſecundum hunc modum dicuntur inanimata augeri,puta ſi lineæ bicubitæ addatur cubitus,dicetur aucta augmẽto cõmuniter dicto. Secundò ſumitur propriè,& diffinitur ſic:Augmentum eſt maioritas facta in priori quanto,per conuerſionem alimẽti in ſubſtantiam aucti, & ſic conuenit ſolis animatis: non enim qñ augetur paries, conuertitur lapis in ſubſtantiam parietis,ſed ſolùm per ædificatorẽ apponitur lapis lapidi.

Nota tamen,ꝙ hîc eſt inſtantia de igne,qui videtur augeri ex hoc, ꝙ ligna combuſta tranſeant in ſubſtantiam ipſius ignis,ſed hoc declarabitur in ſolutione argumentorũ. Generationverò ſic diffinitur:Generatio eſt à principio intrinſeco rei productio ſimilis ſpecie ipſi generanti: & hæc diffinitio competit ſoli rei viuenti, vnde nota, ꝙ ſumitur dupliciter, primò pro omni mutatione, quæ eſt à non eſſe ad eſſe,ſiue ſit à principio extrinſeco,ſiue intrinſeco.&hoc modo agitur de ea in 5.lib. Phyſicorum, & eſt cõmunis rei inanimatæ, vnde hoc modo lapis dicitur generari, quia producitur à non eſſe ac eſſe à principio extrinſeco, puta à cælo, ſecundo ſumitur pro productione rei à principio intrinſeco ipſi rei genitæ,puta qñ generatur puer producitur à virtute,quæ eſt in ſemine miniſtrato à patre generante:&illud ſemen,ſecundum virtutem,remanet in puero genito, & per hoc dicitur generari à principio intrinſeco:& hoc modo generatio competit ſoli rei viuenti: & ſic de ea agitur in libro de Anima. Patet igitur diffinitio actus potentiarum vegetatiuarum.

Secundò probandum eſt,ꝙ iſti actus fiunt principaliter ab anima vegetatiua.Dico principaliter, quia inſtrumentaliter fiunt à calore naturali, qui habet actionem ignis virtualiter,quę actio eſt decoctio.Antequàm.n.alimentum cõuertatur in ſubſtantiam nutriti, neceſſe eſt, ꝙ decoquatur in ſtomacho,& decoctio attribuitur igni formaliter,aut igni virtualiter,qui eſt calor naturalis. Loquendo ergo inſtrumentaliter,nutritio, & augmentum ſunt à calore naturali:principaliter verò ſunt ab anima:ſicut gladius principaliter fit ab arte,quæ eſt in mente artificis,inſtrumentaliter verò fit à malleo.Quòd aũt principaliter ſint ab anima probatur ſic,Actio naturalis principaliter attribuitur formæ, quia vnũquodque operatur inquantum habet formã, vt patet etiã in artificiatis,in quibus nulla eſt operatio,niſi forma artificiati ſit in mente artificis, puta artifex nunquã produceret gladium,niſi in mente ſua haberet formã gladij:ſed anima eſt forma rei viuentis,vt probatum eſt ſuprà: ergo anima eſt principaliter cauſa operationũ naturalium, quæ ſunt in viuente,ſ.nutrire,augere,generare.Prętereà anima eſt illa,quę requirit tantam quantitatẽ in re viuente, ita ꝙ in qualibet ſpecie datur maximum, & minimum corpus,in quo poteſt recipi anima intellectiua:& etiam minimum,vt dictum eſt in ſecundo tractatu,ſuper primũ Phyſicorum,ergo anima eſt illa, quæ principaliter eſt cauſa augmenti,& per conſequens etiam nutritionis,ad quam ſequitur augmentum.Prætereà actio,quæ eſt naturaliſſima omnibus,& ſolis viuentibus principaliter, eſt ab anima vegetatiua,ſed generare ſibi ſimile in ſpecie eſt actio,quæ cõuenit omnibus,&ſolis viuentibus.vt patet,ꝙ plantæ generãt ſibi ſimile in ſpecie ſua, & animalia, & homines.ergo hæc actio,quæ eſt generare,competit principaliter animæ vegetatiuę.Nota tñ ſecundum Philoſophum,ꝙad hoc,vt omne viuens generet ſibi ſimile in ſpecie tria requirũtur. Primò, ꝙ ſit competentis ætatis.& ideo pueri non poſſunt generare propter ætatem ſuam imperfectam. Secundò,ꝙ non ſit orbatum,i. priuatum aliquo membro requiſito ad generationem:& ideo enunchi non poſſunt generare.Tertiò,ꝙnõ ſit productũ ex putrefactione,vt vermis:licet.n.aliqua producta ex putrefactione poſſint generare ſibi ſimile, puta mus productus ex putrefactione põt producere aliũ murem:nõ tñ omnia ſic producta poſſunt producere ſibi ſimile,puta muſca nõ generat forte muſcã,ſed omnes producũtur ex aliqua materia putrefacta. patet igitur quid ſint actiones potentiarũ vegetatiuarũ,&qũo principaliter ſunt ab anima:inſtrumentaliter verò ſunt à calore naturali.

Viuẽs oẽ generat ſibi ſimile, ſi tribus gaudeat cõditionibus.

Tertiò principaliter agendum eſt de potentiis vegetatiuis,quæ ſunt nutritiua,augmẽtatiua,generatiua.Vnde nota ꝙ nutritiua data eſt ipſi rei viuenti, vt debito tẽpore,puta 10.aut 20.aut 60.annis, vel plus.ſed ſolùm ꝙ cõpetit vni cuique ſpeciei conſeruetur in eſſe viuo. nam cum reſoluatur ſubſtantia rei viuentis,ſicut oleum reſoluitur,& conſumitur in lampade ab igne, niſi per potentiã nutritiuã conuerteretur alimẽtum in ſubſtantiam rei nutritiuæ,vt fiat reſtauratio de eo,quod eſt conſumptum, citò viuens deficeret,&corrumperetur,ſicut ſi non fieret appoſitio in lampade ꝑ aliud oleũ,citò lumen lãpadis deficeret,& hinc eſt ꝙ videmus hominẽ non poſſe plus, quàm ꝑ tres,aut ſex dies ſine cibo viuere , qm̃ continuè conſumitur ſubſtantia corporis ſui:& cùm non fiat reſtauratio per cibũ nouum,ideo tandem moritur.Augmentatiua verò data eſt ipſi rei viuenti , vt ad debitam quantitatem deueniat ſecundum conuenientiam ſuæ ſpeciei , nam cùm viuentia ex paruo ſemine generentur,etiam cum parua quantitate naſcũrur:& ideo, vt ad conuenientem quantitatem deducantur, data eſt eis potentia augmentatiua.Generatiua verò data eſt,vt perpetuetur ſpecies rei viuentis:quia enim omne indiuiduum rerum viuentium inferiorum eſt corruptibile , niſi per generationem produceret ſibi ſimile in ſpecie, citò ſpecies deficeret. & ideo pulchrè inquit Auer. in 2.de Anima, com.34. Solicitudo diuina , cùm non potuerit facere ipſum viuens permanere,i.perpetuari ſm indiuiduũ,ꝓuiſerata eſt,in dando ei virtutem generatiuam, qua poteſt permanere in ſpecie.Hæc ille.Patet igitur ad quid potentiæ vegetatiuæ datæ ſunt omnibus viuentibus corruptibilibus, vt autem potentia nutritiua poſſit alimentũ conuertere in ſubſtantiam nutriti datę ſunt ei quatuor vires,ei deſeruientes,ſm Auic. Prima eſt attractiua, cuius officium eſt appetere, & attrahere nutrimentum ad ſtomachum,vel ad locum, qui ſit loco ſtomachi:niſi.n.animal appeteret cibum, nunquam comederet,& ſic deficeret. Secunda dicitur retentiua, cuius officium eſt tandiu retinere cibum in ſtomacho , quandiu decoquatur: vnde quando hæc virtus debilitatur, animal patitur vomitum, vt patet in infirmo graui. Tertia dicitur digeſtiua,cuius officium eſt digerere,& decoquere nutrimentum retentum in ſtomacho,vt poſt conuertatur in ſubſtantiam nutriti.Quarta dicitur expulſiua,cuius officiũ eſt expellere partes craſſas , vel ſuperfluas nutrimenti. Nullus eſt.n.cibus,in quo nõ ſit aliqua pars nõ cõuertibilis in ſubſtãtia nutriti:& ideo illę partes expellũt variis modis,partim ſtercore,partim vrina,partim ſputo,ptim ſudore,&c.

Augmentatiua ꝓp quid eſt animalibus data Generatiua ꝓp qd aĩalibus data eſt.

Augmentatiua nullas habet ſibi deſeruientes, quoniam ſimul cum nutritiua, & omnibus quatuor ſuis viribus, potens eſt ad extendendum omnia membra corporis proportionabiliter,& ſic cauſatur augmentum.

Generatiua vires.

Generatiua tres virtutes habet ſibi deſeruientes. Prima dicitur ſeminatiua, cuius officium eſt ex alimento ſuperabundanti,de quo dictum eſt ꝫ.colligere ſemen,& illud reſeruare in partibus genitalibus. Secunda dicitur immutatiua,cuius officium eſt permiſcere ſemina maſculi,& fœminæ,& contemperare , ſecundum quod expedit formationi cuiuſlibet mẽbri in eo,quod generatur.Tertia dicitur formatiua,cuius officium eſt ex ſeminibus ſic permixtis,membra omnia in eo,quod generatur, formare,& configurare. Hæc de potentiis vegetatiuis ſufficiant.

Vegetatiua aĩa quid ſit.

Quartò principaliter declarandũ eſt,quid ſit anima vegetatiua:&ſic diffinitur ab Ariſt.Anima vegetatiua eſt illa, quæ eſt generatiua alterius,quod eſt eiuſdẽ ſpeciei cũ ſuo generante,vt in planta,puta in pomo:aĩa vegetatiua eſt illa,per quam pomum generat pomum,& oliua generat oliuam.Sed dubitatur,quare Philoſophus nõ diffinit eam per hunc actum,qui eſt nutrire,vel augere,ſicut diffinit per generare.Reſpondet Philoſophus:ꝙ hoc cõuenienter actum eſt,quia nutrire eſt actus imperfectior,quàm augere:&augere,quàm generare.Vnde generare eſt actus perfectus,& tanquam finis animæ vegetatiuæ,tunc enim aliquid perfectum eſt, cùm ſibi ſimile producere poteſt. Cùm igitur res ordinata ad finem conuenienter denominetur,& notificetur per ſuum finem:& generare ſit finis animæ vegetatiuæ, vt dictum eſt,meritò Philoſophus deſcripſit animam vegetatiuam per hunc actum,qui eſt generare.

nutritiua neceſſaria eſt animali.

Nũ actus ꝑ potentias, vel potius e cõuerſo cognoſcatur

Vltimò quædam argumenta ſoluenda ſunt.Primum probat,ꝙ cognoſcamus actus per potentias,& non ecõuerſo: ſic, potentia eſt prior actui , ergo per potentias cognoſcimus actũ.Antecedens patet, quia potentia eſt cã ſui actus, vt viſus eſt cauſa actus videndi , ſed oĩs cauſa eſt prior ſuo effectu:ergo potentia eſt prior ſuo actu. cõſequentia verò probatur ſic.ſcientia procedit ex notioribus, & prioribus, vt probatur in 1.Poſter.ergo ſi potentia eſt prior ſuo actu, cognoſcimus actum per potentiam,& non econuerſo.

Ad hoc dicitur, quod aliquod eſt prius dupliciter. Primò,ſecundum ſe, & ſecundum naturam ſuam:quia,ſ.prius habet

habet esse: & sic omnis causa est prior suo effectu. Secundò, aliquid est prius secundum cognitionem nostram : quia. s. prius cognoscitur à nobis, licet sit posterius secúdum suũ esse, & hoc modo negatur, ꝙ potentia sit prior actu, nec omnis causa sit prior suo effectu, imò in naturalib⁹ prius cognoscimus effectum, & per effectum cognoscimus causam.

Secundò probat, ꝙ nutriri, & augeri competat alteri, q̃ rei animatæ, sic, ignis est res inanimata, & tamen nutritur ex oleo, & lignis combustis. Per appositionem enim lignorum ignis conseruatur, & etiam exaugetur: quantò. n. plura combustibilia apponuntur, tantò magis augeť ignis. ergo nutriri, & augeri competit alteri rei, quàm rei animatę.

Ignis non propriè, sed secúdum similitudinẽ augetur & nutritur.

Ad hoc respondet B. T. ꝙ ignis non propriè, sed similitudinariè nutritur, & augetur, quod declaratur sic: illud propriè nutritur, in cuius substantiam alimentum cõuertitur sine generatione alterius individui: V.g. Socrates nutritur, quia in substantiam ipsiusmet Socratis alimentum conuertitur, non enim ex hoc, ꝙ nutritur fit alius homo, imò post nutritionem remanet ipsemet Socrates. Illud autem similitudinariè nutritur, in quo videtur alimentum conuerti: & tamen in rei veritate non conuertitur, sed ex tali alimento generatur de nouo aliud individuum: sic accidit in igne, quando lignum apponitur igni, lignum dum comburitur, non transit in substantiam præcedentis ignis, sed in tali ligno nouus ignis generatur, ita ꝙ tot fiunt igues, quot sunt combusta ligna, licet videãtur esse vnus ignis, quia se tangunt. Similiter illud propriè augeť, ꝙ existens idem numero recipit maiorem quantitatem, vt Plato, quando est puer vnius cubiti, & quãdo est duorum cubitorum est idem homo, qui prius erat. Illud autem secundum similitudinem augetur, ꝙ videtur existens idem recipere maiorem quantitatẽ, & tamẽ nõ remanet idem quod prius erat, sed fit aliud: sicut si tabulæ bicubitæ addatur tertius cubitus nõ remanet eadem tabula, sed fit alia: quia per additionẽ nouæ partis fit aliud totum: sic accidit in igne, quãdo apponitur lignũ, & comburitur, fit nouus ignis, q̃ additus priori igni facit aliud totum, i. ignem alium compositum ex præcedẽti igne, & ex eo, qui de nouo generatur in ligno appositio. Patet igitur ꝙ sola animata propriè nutriuntur, & augentur, licet Metaphoricè cõueniat aliis inanimatis. Hæc de secundo tractatu super secundo li. de Anima dicta sufficiant.

Inanimata sũum nutriuntur & augẽtur.

TRACTATVS III. SVper secundo libro de Anima, de potentia sensitiua exteriori, in sex capita diuisus.

IN hoc tertio tractatu agendum est de potentia sensitiua exteriori, & de speciebus suis: & diuidimus eum in sex capita.

In primo agitur de sensu in communi, non applicãdo ad aliquem sensum in particulari.
In secundo de visu.
In tertio de auditu.
In quarto de odoratu.
In quinto de gustu.
In sexto de tactu.

CAPVT I.

De sensu in communi, de eius obiecto, & immutatione.

IN primo c. agendum est de sensu in communi quantum ad illa, quæ cõueniunt cuilibet sensui. Et quia dictũ est ꝛ. ꝙ prius agendum est de obiecto, secundò de actu, tertiò de potentia. Seruantes hunc ordinem primò agitur de obiecto sensus, quod est sensibile: secundò de actu, qui est sentire: tertiò de potentia, quę est ipse sensus. & nota quòd ea, quæ hîc dicentur, conueniunt omni sensui, tam exteriori, quàm interiori.

Sensibile triplex: quoddã proprium, quoddã cõmune, quoddã per accidens.

Circa primum quæritur quotuplex est sensibile, quod à sensu cognoscitur.

Respondeo secundum Philosophũ est triplex, primò est sensibile proprium. Secundò est sensibile commune. Tertiò est sensibile per accidẽs. Sensibile proprium est illud, quod solùm ab vno sensu sentitur, & circa ipsum non decipit sensus, vt sonus est proprium sensibile, q̃a à solo auditu ꝓcipitur, & nõ fallitur auditus in sentiendo sonum, vtrũ sit acutus, an grauis, dummodo organũ sit dispositũ: quod dico, quia si organum sensus est indispositum, tũc potest decipi sensus: V.g. quia lingua febricitãtis est aspera humore cholerico, ideo dulcia videntur sibi amara: & secundum distinctionem proprij sensibilis distinguuntur sensus, vt dicem⁹ infrà, vbi assignabimus sufficientiam quinque sensuum exteriorum. Sensibile commune est illud, quod à pluribus sensibus põt sentiri, vel ab omnibus: & circa ipsum potest sensus errare. Hæc sensibilia communia sunt quinque secundũ Arist. s. motus, quies, numerus, figura, magnitudo. nam motus potest videri, & audiri, & tangi, &c. secundum autem prospectiuos, vt patet per Aloen, & Vetulionem in prospectiuis suis sunt 10 s. distantia, situs, corporeitas, figura, magnitudo, continuitas, distinctio, numerus, motus, quies, asperitas, lenitas, raritas, diaphaneitas, spissitudo, soliditas, pulchritudo, turpitudo, similitudo, dissimilitudo, & circa hæc sensibilia communia potest sensus errare: V.g. si ponatur remus in aqua, dum nauigatur, apparebit figura ipsius tortuosa, & breuis: si ex hac apparentia volo indicare remi figurã esse tortuosam, decipitur sensus meus. Similiter vulgares, qui dicũt solem nõ esse maiorẽ scuto, quia nõ videtur ab eis sub maiori figura, decipiuntur: est enim maior tota terra, vt probat Astrologus. Sensibile per accidens est illud, qđ non sentitur, nisi mediante alio, vt campana est sensibile per accidens, quia non sentitur, nisi mediante sono.

Sensibilia cõmunia sunt quinque.

Sed nota, quod ad hoc, ꝙ aliquid sit sensibile per accidens duo requiruntur. Primò ꝙ non immutet sensum, nec quantum ad speciem sensibilem, nec quantum ad modum sentiendi. Nam si mutat sensum quãtum ad speciem sensibilem receptam in organo sensus est sensibile per se, & proprium: V.g. quia species albedinis recepta in oculo immutat visum, & species soni recepta in aure immutat auditũ. Albedo, & sonus dicũtur sensibilia per se, & propria. Si verò immutant sensum quantum ad modum sentiendi dicũtur sensibilia per se, sed communia: V.g. figura si est in corpore paruo, minus immutat visum, quàm quãdo est in corpore magno: & similiter quando est remota à visu minus immutat: nam homo à remotis videtur paruus: quando est propinquus, videtur magnus, & tamen eadem figura secũdum se est in homine distante, & in eodemmet propinquo ipsi vidienti, secundum ergo quod figura est in alio, & alio situ diuersimodè immutat sensum: & propter hoc apud B. Th. sensibilia communia sunt sensibilia per se, quia licet nõ sentiantur, nisi mediantibus sensibilibus propriis, puta non videtur magnitudo, nisi colorata: tamen alio, & alio modo immutat sensum, secundum quod est in maiori, vel minori corpore, & secundum quod est in diuerso situ. Illud autẽ, quod non immutat sensum, nec secundum speciem receptam in organo: nec secundum modũ sentiendi, dicitur sensibile per accidens, vt campana sentitur per accidẽs ab auditu, quia remoto sono nullo modo immutat auditũ: & remoto colore, ac figura, &c. nullo modo immutat visum. Secundò requiritur, ꝙ illud quod ꝑ accidẽs cognoscitur ab vno sensu sit aptum natum cognosci per se ab aliqua alia potentia cognoscitiua, siue sit potentia sensitiua exterior, siue sensitiua interior, siue sit intellectus. Exemplum primi, Dulcedo mellis per accidẽs cognoscitur à visu. si enim videã mel, cognosco ꝙ est dulce: hæc tamẽ dulcedo ꝑ se cognoscitur à gustu. Exemplum secundi, Plato per accidens videtur: non enim videtur, nisi quia est coloratus, & tamen per se cognoscitur à potentia cogitatiua, de qua dicemus in 3. li. ꝙ cognoscit per se omnia individua substantiæ propter sui nobilitatem. Exemplũ tertij, homo sentitur per accidens à visu: non enim sentitur, nisi inquantum est coloratus, vel frigidus, aut calidus, &c. & tamen per se cognoscitur ab intellectu, cuius officium est cognoscere omnia vniuersalia, siue genera, siue species, vt dicemus in 3. lib. Ex his patet quotuplex est sensibile, qđ à sensu cognoscibile est, de distinctione sensibilis per se, & proprij dicemus infrà.

Sensibile per accidens non immutat sẽsum nec quantum ad speciẽ sensibilẽ nec quantũ ad modum sentiendi.

An sentire sit actio, an passio, & quomodo distinguatur ab intelligere.

Circa secũdum quæritur, vtrum sentire sit actio an passio, & quomodo differt ab intelligere.

Respondeo secũdum Philosophum, quòd sentire est passio, & alteratio quædam.

Sed nota, vt inquit Philosophus, ꝙ passio sumitur dupliciter, similiter alteratio. Primò sumitur propriè, & est qñ patiens priuatur aliqua forma, præcipuè cõuenienti per actionem agentis contrarij, vt quãdo aqua priuatur frigiditate, & recipit calorem per actionẽ ignis, propriè aqua patitur, & alteratur. Secũdò sumitur communiter pro receptione cuiuslibet formę etiam perficientis suum subiectum,

Pati bifariam sumitur ꝓfectiuè, et alteratiuè.

vt quando intellectus recipit ſcientiam, dicitur paſſio, & alteratio communiter, quæ alio termino dicitur alteratio pfectiua, vt quando materia recipit formá ſubſtãtialem, qua ſit actu, & perficitur, dicitur pati, & alterari communiter.

Sentire quomodo ſit pati et alterari.

Quando igitur dicit Philoſophus, ꝙ ſentire eſt pati, & alterari, intelligendum eſt ꝙ ſentire quando eſt cum læſione organi, dicitur pati propriè, vt quando Socrates tãgit ferrum ignitum, ipſum ſentire eſt propriè pati, quando verò eſt ſine læſione, imò cum delectatiõe, dicitur pati communiter, & perfectiuè, vt quando Socrates tangit conuenienter calidum, odorat ſuaues odores, &c.

In quo verò differat ab intelligere, dico pro nũc, ꝙ differt in duobus. Primò, omne ſentire fit p aliquod organũ corporeum, vt videre per pupillam oculi, tangere per neruum, &c. De his.n. organis dicem' in particulari in ſeq. ſed intelligere non fit per aliquod organum corporeum. hoc ſupponatur, quoniam probatur in 3. lib. Secundò differt, ꝙ a omne ſentire fit per aliquod medium corporeum, p quod defertur ſpecies rei ſenſibili vſque ad organum ſenſus, vt per aerem defertur ſpecies ſoni vſque ad miringam auris: quod quomodo fiat dicemus infrà: Sed intelligere non fit per aliquod medium corporeum, vt deferens ſpeciem intelligibilem vſque ad intellectum. Species enim intelligibilis eſt purè ſpiritualis, nec eſt apta nata recipi in aliquo medio corporeo. Hæc de ſentire in communi ſufficiant.

Circa 3. quærũtur duo. Primò, quomodo ſe habet ſenſus ad ſenſibilia, vtrum habeat ea in ſe actu, & potentia: puta, vtrũ viſus habeat in ſe omnes colores, vel ſit in potẽtia ad recipiendum eos. Secundò vtrum ſenſus ſit cauſa efficiens ſui actus, vel ſolùm ſit recipiens: puta, vtrum viſus ſit cauſa efficiens, & actiua viſionis vel ſolùm recipiat viſionem.

Ad primum reſpondet Philoſophus. Primò diſtinguendo de potentia, & actu. Secundò declarat, quomodo ſenſus poteſt dici in potẽtia, & in actu. Dicit igitur Philoſophus, ꝙ potẽtia eſt duplex, ſ. remota, & propinqua. Ille eſt in potentia remota, qui nondum habet habitum, aut formam, & eſt aptus natus habere talem habitum, aut formam. Ver. g. puer paruus non habet habitum ſcientiæ, & tamẽ eſt aptus natus habere: & canis modò natus non habet viſum, & tamen eſt aputus natus habere poſt nonum diem. Ille eſt in potentia propinqua, qui iam habet aliquem habitum, aut formam, ſed non operatur ſecundum illum habitum, aut formam, & tamen poteſt operari: verbi gratia, Socrates habens Logicam, & non actu argumentans, eſt in potentia propinqua: poteſt enim, quando vult, ſi non eſt impeditus, argumentari. Et inter has potẽtias hæc eſt differentia, ꝙ ille, qui eſt in potentia remota, non poteſt acquirere habitũ, vel formam ſine mutatione. V. g. homo ignorans nõ poteſt acquirere ſcientiam, niſi moueatur à mãgiſtro, vel ſuo intellectu agente, ab ignorantia ad ſcientiam: quæ ignorantia ſi ſit ſimplicis negationis, vt in puero, hæc mutatio non eſt propriè alteratio, quia alteratio, propriè dicta eſt à qualitate contraria ad qualitatẽ contrariam, ſed in puero nulla eſt qualitas contraria ſcientiæ: ideo quando aliquis purus ignorans acquirit ſcientiam, non propriè alteraf: ſi autem ſit ignorantia prauæ diſpoſitionis, i. cum errore: tunc quando ſic ignorans acquirit ſcientiam, propriè alteratur, quia mutatur de contraria qualitate ad contrariam qualitatem, id eſt de errore ad ſcientiam. Ille autem, qui eſt in potentia propinqua, i. iam habet habitum, & formam, poteſt exire in operationes per ſeipſum ſine mutatione facta ab aliquo mouente extrinſeco, puta Socrates habens ſcientiam Logicę poteſt ſine doctore argumentari, & Plato habens viſum poteſt, quando voluerit, videre, dummodo non ſit impedimentum, nec in organo viſus, nec in medio, puta in aere. Nec dicendum eſt, quando quis exit de habitu, vel forma ad operationem, ꝙ alteretur, imò perficitur: perfectio enim ſcientis, eſt vti ſcientia ſua: & ſentientis, vti ſenſibus: ſicut perfectio artificis, eſt operari ſecundum artem ſuam: ſicut duplex eſt potẽtia, ita duplex eſt actus, ſ. primus & ſecundus: actus primus eſt habitus, vel forma, q̃ eſt principium operationis, vt ſcientia ædificãdi eſt actus primus, quia eſt cauſa ædificationis. actus ſecundus eſt ipſa operatio, vt eſt ædificare, ſyllogizare, &c. Inter hos actus hæc eſt differentia, ꝙ ille qui habet actum primum, i. habitum, vel formam, eſt in potentia, & in actu: in actu quidem, quia habet habitum: in potentia autem, quia poteſt ſecundum talẽ habitum operari, licet actu non operatur. vnde Logicus dormiens dicitur eſſe in actu primo, quia habet habitũ Logicæ, & non actu vtitur eo, ſyllogizando: ille verò, qui habet actum ſecũdum, i. operationem ſimpliciter eſt in actu, & nullo modo in potentia. Habet enim habitum, & operationem cauſatam ab illo habitu, vt patet in Socrate Logico, qui actu ſyllogizat. Poſitis diſtinctionibus de potentia & actu, reſpondetur ad dubium præpoſitum, ſcilicet quomodo ſe habet ſenſus ad ſenſibilia per duas concluſiones.

Prima cõcluſio, Senſus non ſemper habet in ſe actu obiecta ſenſibilia, puta viſus non ſemper habet in ſe actu colores. probatur, ſi ſenſus puta viſus habet ſemper in ſeipſo colores. ergo ſemper eſt in potentia propinqua ad videndum. ſed hoc eſt falſum. probatur conſequentia, ſi habet in ſe colores. ergo habet formam, puta ſpeciem coloris, quæ eſt principium, & cauſa viſionis, ſed quando aliquis habet habitum, & formam quæ eſt principium alicuius operationis dicitur eſſe in potentia propinqua, vt dictum eſt ꝛ. ergo ſi viſus ſemper habet in ſeipſo colores erit ſemper in potẽtia propinqua ad videndum, falſitas verò conſequentis p. batur ſic, ſi viſus habet in ſe colores. ergo videbit animal quemcunque colorem voluerit, etiam remoto quolibet colore extrinſeco, puta ſi in oculo meo ſemper eſt ſimilitudo albedinis. videbo albedinem, etiam remoto quolibet corpore albo, & ſi in aure ſemper haberem ſonum campanæ, ſemper ſentirem hunc ſonum. dato caſu, quòd nulla campana pulſaretur. patet, aut quod hæc ſunt abſurda. ergo non omnia ſenſibilia ſemper ſunt actu in ſenſibus.

Senſus non ſemper habet actu ſua ſẽſibilia.

Secunda concluſio, ſenſus aliquãdo habet ſenſibile in ſe ipſo actu, aliquando in potentia. probatur ad ſenſum, oculus actu vidẽs albedinẽ habet in ſeipſo actu ſimilitudinem albedinis, Oculus verò dormientis habet ſolum in potentia in ſeipſo colores, prout poteſt vigilans colores videre. patet igitur quomodo ſenſus ſe habet ad ſua ſenſibilia.

Senſus quãdoq; actu quãdoque in potentia eſt reſpectu proprij ſenſibilis.

Ad ſecundum dubium, in quo quæritur quæ ſit cauſa effectiua actus ſentiendi, qui dicitur ſenſatio.

Reſpondeo, ꝙ circa hoc eſt duplex opin. Prima dicit, ꝙ cauſa actiua ſenſationis eſt obiectum ſenſibile, puta ꝙ viſio eſt ab obiecto: puta à colore, vt prę ſentatur potẽtię viſiuę, & potẽtia viſiua ſolùm recipit in ſe hãc viſionem cauſatam ab obiecto, & ſic ſecundum hanc opinionem omnes ſenſus ſunt potentiæ puræ paſſiuæ, & receptiuæ ſenſationes.

Sed hæc opinio eſt falſa: & probatur ſic, dictum eſt in ſecunda diffinitione animæ: ꝙ anima eſt principium quo viuimus, ſentimus, mouemur ſecundum locum, &c. Ergo anima eſt principium actiuum omnium operationũ quæ ſunt in viuentibus, ſed ſentire eſt operatio rei viuentis, ergo anima eſt principium actiuũ, & cauſa actiua ipſius ſentire, non quidem immediatè, ſed mediante ſua potẽtia ſenſitiua: nihil.n. operatur anima niſi per potentias ſuas, vt intelligere p intellectũ, ſi ergo ſentire cauſatur actiuè ab anima principaliter & à potẽtia ſenſitiua immediatè velut ab inſtrumento. ergo nõ cauſatur actiuè ſolùm ab obiecto ſenſibili.

Senſus nõ eſt principium paſſiuum tãtũdi, ſed actiuum etiam.

Secunda opinio eſt B. T. qui tenet ꝙ ſenſus eſt potentia paſſiua & actiua, ſed reſpectu diuerſorum. Nam ſenſus recipit ſimilitudinem ſui obiecti extrinſeci, puta viſus recipit in ſe ſimilitudinẽ coloris, qui eſt in pariete, & inquantũ recipit, dicitur potentia paſſiua: ſicut enim omnis receptio poteſt dici paſſio largo modo, ſic omnis potentia receptiua poteſt dici paſſiua: dicit verò potentia actiua pro quãto ſenſus actuat' ſimilitudine ſui obiecti cauſat actiuè ſenſationem ſuam, puta viſus vt iam in ſe recipit ſimilitudinẽ albedinis, quæ eſt in pariete, videt ipſam albedinem in pariete. Quando ergo quęritur q̃ ſit cauſa actiua ſenſationis, reſpondeo ꝙ non eſt obiectum ſenſibile ſolũm vt probatũ eſt contra primam opinionem, nec ſenſus ſolus: quia ſequeretur, ꝙ poſſet ſentire etiam remoto quolibet ſenſibili, ſed eſt ſenſus actuatus ſimilitudine ſui obiecti à ſufficienti diuiſione. Et ſi quæratur in quo recipiatur ſenſatio cauſata actiuè à ſenſu. Reſpondeo, ꝙ recipitur in eodemmet ſenſu quia actio immanẽs, qualis eſt ſentire, recipitur ſubiectiuè in eodemmet agente, à quo cauſatur, vt viſio cauſatur à viſu, & recipitur in viſu. Et ſi fiat inſtantia: quòd tunc erit idem agens & patiens: vt enim viſus cauſat viſionem, eſt agens: vt autem in ſe recipit viſionem, eſt patiens. Reſpõdeo & concedo, ꝙ idem ſenſus erit agens & patiens, ſed reſpectu diuerſorum. Nam ſenſus vt eſt actuatus ſimilitudine ſui obiecti eſt agens & cauſans ſenſationem: ſecundum verò quod conſideratur vt ſenſus eſt, id eſt, per ſe ſolum, ſic eſt patiens & recipiens ſenſationem. Hæc ſufficiant, de obiecto ſenſus, & de ipſa ſenſatione, & de ipſo ſenſu in com-

ſẽſui ſui obiecti ſimilitudi ne actuato, eſt principiũ ſenſationis

communi. Nunc ſequitur cõſideratio ſenſuum exteriorum in particulari. Et primò de viſu.

CAPVT II.

De ſenſus viſus obiecto, medio, organo, & de ipſa viſiua potentia.

IN ca. 2. agendum eſt de viſu, qui nobilior eſt inter omnes ſenſus, & ſpiritualior, vt declarabitur quando dicemus ſufficientiam quinque ſenſum exteriorum.

Circa viſum dicẽda ſunt quatuor: Primò de obiecto viſus, ſecũdò de medio, quo fit viſio, tertiò de organo ipſius potentiæ viſiuæ, quartò de potentia viua. Et hunc ordinem ſeruabimus in aliis ſenſibus.

Viſus obiectũ duplex, alterũ eſt color, alterum nominatũ viſibile.

Circa 1. nota q̃ obiectum viſus eſt duplex, primò eſt obiectum principale: & hoc eſt color, principaliter enim videmus colores: ſecundò eſt obiectum adæquatum, & hoc nõ eſt color: plura enim videmus, quę non habent colorem, vt ſunt ignis, & Sol, & ſtellæ, &c. Hoc obiectum non habet nomen proprium, ſed communi naturæ dicit̃ viſibile, ſub quo continentur omnia quę videntur in lumine, vt omnes colores & omnia corpora lucida, vt ignis, & aſtra. Et omnia quę videntur in obſcuro, vt noctilucæ & oculi cati, & quercus putrida, quæ in nocte videtur eſſe argentum. Hæc. n. ſi videtur in die, nõ apparent lucida: quia lux eorũ parua eſt, & obumbratur maiori luce, puta lumine ſolis: qñ aũt videnť in die, videnť ſub ꝓprio colore, vt oculus cati in die apparet croceus, in nocte apparet ſplẽdidus: & cauda noctilucæ in die apparet alba, in nocte apparet ignea flãma: & quercus putrida in die apparet alba, in nocte apparet lucida argentea. Nec hoc reputandum eſt impoſſibile, ſi. n. Sol luce ſua obumbrat omnes ſtellas ita q̃ non apparent in die, cùm tñ ſint ſuper noſtrum hemiſphærium, multò magis poteſt obũbrare lucem prædictorum, cũ ſit parua reſpectu lucis, quæ eſt in aſtris. Si ergo quæratur quod eſt obiectum viſus, dicẽdum eſt, q̃ viſibile eſt obiectum adæquatũ, color aũt eſt obiectũ principale. Quid ſit color dicemus in ſequenti pũcto.

Medium ſenſus viſus triplex eſt ſpecies, diaphanum, & lumen.

Secundò declarandũ eſt quid ſit medium, quo mediãte fit viſio, vnde nota q̃ triplex medium requirit̃ vt fiat viſio. Primò requirit̃ ſimilitudo rei viſibilis, puta ſimilitudo albedinis, q̃ cauſatur à corpore albo & recipitur in aere, & per aerem defertur vſque ad oculum, qua recepta in oculo vẽ albedo, quæ eſt í corpore albo. Et q̃ ſit neceſſe hãc ſimilitudinẽ cauſari ab obiecto viſibili & deferri vſque ad oculũ, ſicut imago Socratis fertur vſq; ad ſpeculum, probatur ſic, Mouens proximum & motum ſunt ſimul, vt patet in 7. libr. Phy. ſed obiectum viſibile eſt mouens oculum ad videndũ: ergo obiectum debet tangere oculum, ſed non debet tãgere ſecundũ ſeipſum, q̃a vt dicit Philoſophus in 2. de anima, ſenſibile poſitum ſupra ſenſum nõ ſentitur. Nam ſi ponatur lapis ſuper pupillam oculi, nõ videbitur: ergo obiectũ debet tangere oculum per aliquod medium: ſed hoc medium dẽ eſſe, ſimilitudo rei viſibilis, quæ defertur vſq; ad oculũ. ergo neceſſe eſt, q̃ fiat viſio per ipſam ſimilitudinẽ obiecti viſibilis. Et nota, q̃ hæc ſimilitudo diuerſimodè denominatur. Nam à phyſicis dicitur ſpecies rei viſibilis, vel intentio rei viſibilis. A Proſpectiuis autem dicitur linea viſualis, vel radius viſualis. Et hoc quidẽ medium ſe tenet ex parte rei viſibilis, vt. ſ. per ipſum vniatur obiectum viſibile potentiæ viſiuæ. Secundò requiritur medium, in quo recipitur ipſa ſpecies obiecti viſibilis. Et q̃ defert eam vſque ad potentiã viſiuam. Quòd medium ſecũdum Philoſophum eſt corpus

Diaphanũ quid.

Diaphanum, quod ſic diffinitur, Diaphanum eſt corpus trãſparens non coloratũ ſecundum ſe, ſed eſt receptiuum omnium colorum, vt aqua, & aer, & vitrum, & cryſtallum, & plura alia, & corpora cæleſtia: omnia hæc ſũt trãſparentia. Nam ſi ponatur denarius in fundo aquæ, vel poſt vitrũ, & cryſtallum, videtur ab oculo: ſimiliter videmus ſtellas fixas, quæ ſunt in octaua ſphæra: ergo ſignũ eſt, q̃ ſphæræ planetarum ſunt Diaphanæ. Medium igitur deferens ſpecies rerum viſibilium ad oculum eſt corpus Diaphanum: q̃d quidem non ſit coloratum ſecundũ ſe, probatur: Nam ſi haberet aliquem colorem, omnia, quę viderentur per ipſum, apparerent eiuſdem coloris, vt patet quando ponitur vitrum rubeum ante oculos, omnia, quæ vidẽtur, apparent rubea. Et hoc quidem medium ſe tenet ex parte rei viſibilis, vt. ſ. per ipſum deferatur ſpecies rei viſibilis ad potẽtiam viſiuam. Tertiò requiritur medium, quod ſit actuans corpus Diaphanum, id eſt, diſponens Diaphanum, vt ſit ſufficiens ad deferendũ ſpeciem rei viſibilis vſque ad potẽtiam viſiuam, & hoc eſt lumen: vt ergo ſciamus quid ſit hoc lumen, quinque diffinienda ſunt, ſ. lux, lumen, radius, ſplendor, color: Lux ſic diffinitur, lux eſt qualitas immutatiua viſus, exiſtens in corpore lucido non cauſata nec cõſeruata p actionem alterius lucidi, vt in ſole, cuius lux immutat viſum, & eſt fundata in corpore ſolis p ſe lucido, nec cauſat̃ in ſole ab alio lucido illuminãte ſolẽ. Lumẽ eſt qualitas immutatiua viſus exiſtẽs in corpore nõ lucido, ſed illuminato actione corporis lucidi: vt lumẽ, q̃d eſt in camera, exiſtit in aere, qui non ſecũdum ſe eſt lucidus, ſed illuminatus actione ſolis, aut ignis, aut alterius ſtellæ. Item ſic diffinitur ab Ariſt. in 2. de anima: Lumẽ eſt actus diaphani: vbi nota, q̃ diaphanum eſt duplex, ſ. in potentia, & in actu: diaphanum in potentia, eſt corpus, quod poteſt tranſparere, ſed actu nõ trãſparet, vt aer in nocte tenebroſa. Diaphanũ in actu, eſt corpus, quod actu tranſparet, vt aer illuminatus, ſine lumine: ergo diaphanum non eſt actu: ergo lumen eſt actus diaphani: id enim, per quod aliquid eſt actu, dicitur actus eius, vt qui p̃ animam viuens eſt actu, anima eſt actus viuentis. Radius eſt ipſummet lumen, vt cauſatur à corpore lucido ſecundum rectam lineam. Splendor eſt lumen, vt cauſatur à corpore lucido per lineam reflexam, puta Sol cauſat lumẽ in ſpeculo, ex ſpeculo fit reuerberatio luminis ad parietẽ: lumen quod cauſatur ex tali reuerberatione, dicitur ſplendor. Color eſt lux obumbrata vel obſcurata per opacitatẽ corporis terminati, i. non tranſparentis: primò dr̃ lux obũbrata, vnde nota q̃ eadem qualitas diuerſimodè recepta, dicitur lux & lumen: color primò dicitur lux, inquantũ eſt in corpore lucido ſecundum ſe: ſic in ſole & igne eſt propriè lux: ſecundò dicitur lumen, inquantum recipitur in corpore diaphano: ſic dicimus, q̃ lumen recipitur in aqua, & in aere: tertiò dicitur color, vt recipitur in corpore terminato, i. ſolido & nõ diaphano, vt in lapide, ligno, ferro, &c. Et quia hæc corpora ſolida ſunt multum terreſtria, & terra eſt ſecundum ſe obſcura & opaca, ideo huiuſmodi corpora obumbrant lucem in eis receptam: & lux ſic obumbrata ex opacitate terræ dicitur color: ſecundò dicitur ex opacitate corporis terminati: vnde nota, q̃ ex varia proportiõe lucis ad opacum diuerſæ ſpecies colorum generantur. Nam vbi multũ eſt de luce, & parũ de opaco terreſtri, fit albedo: vbi aũt eſt multum de opaco, & parum de luce, fit nigredo.

Luxquid ſit.

Lumen quid.

Radius quid.

Splendor quid.

Color quid.

Organũ viſus.

Tertiò declarãdum eſt, q̃d ſit organum viſus, vnde nota ſecundum Auic. & Alber. q̃ organum viſus ſunt duo nerui egredientes ab anteriori parte cerebri, qui ſunt concaui, & p̃ eos deferť ſpecies rei ſenſibilis recepta in oculis vſq; ad ſenſum cõmunẽ. Et ſunt duo oculi affixi in ſummitate ipſorum neruorum. Subſtãtia aũt ipſorum oculorum ex tribus cõponitur. Primò in oculo ponitur humor cryſtallinus cõgelatus, in quo recipitur ſpecies rei viſibilis, vt in diaphano. Secundò ponitur humor rubeus poſt cryſtallinũ, qui eſt terminans, & fouens ipſum cryſtallinum: deinde ponuntur plures tunicæ, q̃ ſunt pelliculæ in ſe continentes hos duos humores, velut propria ſua vaſa: de iis tunicis, & earum numero, cõſiderare eſt officium Proſpectiui. Deinde ponitur humor niger, vel glaucus, vel cæruleus ſub illis tunicis circundans humorem cryſtallinum, vt per eum congregetur & fortificetur ſpecies viſibilis in pupilla oculi, quæ facilè offenditur à nimia claritate, vt patet, quando intuemur ſolem. Dedit ſimiliter natura palpebras, vt defendãt oculum ab exterioribus nocumentis: & ſupercilia, vt magis cõgregatur ſpecies rei viſibilis in pupilla oculi: organũ igitur viſus continet hæc omnia, ſ. duos neruos, duos oculos: duas palpebras, duo ſupercilia: hæc tamen duo vltima non ſunt neceſſaria, quia plura animalia habent viſum: & tamen nõ habẽt palpebras nec ſupercilia, vt patet ín locuſtis, &c. Hæc de organo viſus pro nũc ſufficiant. Nam ſufficienter de iis conſiderare eſt officium proſpectiui, qui & conſiderat omnia mirabilia, quæ contingunt in viſione, Deo propitio de eis componemus tractatum.

Oculorũ ſubſtãtia ex tribus cõpõitur.

Quartò & vltimò diffiniendum eſt quid ſit viſus, vnde nota q̃ ſic diffinitur, Viſus eſt primus ſenſus, cuius organa ſunt duo nerui, q̃ progrediũtur ex cerebro, & duo oculi, & ſentit ſecundum rationem primum coloris: dignoſcit autẽ cum colore, coloratũ corp*, Primò dicitur primus ſenſus, non quidem in conſtituendo animal, hic enim eſt tactus, vt dicemus ſ. ſed eſt primus in dignitate & perfectione. Secũdò dicitur, cuius organa, &c. hæc declarata ſunt ſ. Tertiò dicitur, & ſentit ſecundum primam rationem coloris, id eſt, primò, & per ſe, & principaliter ſentit colorem, eſt enim

Viſus eſt primus ſenſus.

obiectum principale, vt diximus suprà. Et cum colore, per accidens sentit corpus corolatũ, vt cũ colore p̃ niuis accidens video substantiam niuis, inquantum est alba. Hæc de potentia visiua sufficiant. Vtrum autem color sit per se visibilis, & semper indigeat lumine, declarabitur in solutione argumentorum.

CAP. III. De Auditu.

IN 3.c. agẽdum est de auditu, de quo videbimus quatuor: primò de obiecto, secundò de medio, tertiò de organo, quartò de potentia auditiua. Obiectum auditus, vt ab omnibus cõceditur, est sonus, de quo dicemus tria. Primò quomodo generatur. Secundò quomodo generatur echo, & quid sit. Tertiò quomodo generatur vox, quę est species soni, & quid sit.

Sonus est in potentia in corpore sonãte, color non item in corpore colorato in actu.

Vt autem sciamus quomodo generatur sonus, notandũ est, q̃ sonus dupliciter consideratur. Primò, vt est in corpore sonante, puta in campana, & sic est in eo solùm in potentia, vt in causa, quæ potest ipsum producere, sicut rosa est in radice. Secundò, vt recipitur in aere, vel in aqua, & defertur ad auditum: & sic est sonus in actu, & est subiectiuè in aere, non autem in corpore sonante, sed solùm vt in sua causa, vnde in hoc distinguitur sonus à colore, quia color est subiectiuè in corpore colorato, in diaphano verò est solùm secundum speciem intẽtionalem, vel lineam visualem, vt diximus suprà: sonus autem non est subiectiuè in corpore sonoro, sed subiectiuè in aere vel aqua, in quibus recipitur & potest ferri ad auditum. Loquendo igitur de sono in actu, dico q̃ tria requiruntur ad suam generationem, primò requiritur percutiens, & corpus percussum. Nam percussio causat sonum, sed percussio requirit percutiens & p̃ cussum, sicut motus requirit mouens & mobile, deinde requiritur medium in quo recipitur son⁹, puta aer, vel aqua: quia ad hoc q̃ generetur sonus est necesse q̃ percutiens tãgat percussum & dum tangit percussum facit ictum, sed ictus non est sine motu locali, mouetur enim aer aut aqua, aut aliud medium quãdo mediat inter percutiens & p̃cussum. Motus verò localis semp fit in aliquo medio, & nũquã in vacuo, vt patet in 4. Phy. t. de vacuo. Igitur ad generationem soni tria requiruntur, s. percutiens, tãgens percussum, & medium medians inter percutiens & percussum q̃ ex p̃cussione expellitur. Sed nota q̃ percutiens & percussum si debent generare sonum, debent habere has conditiones: primò q̃ sint corpora dura & ex mutua percussione & resistẽtia excludatur aer medians inter ea, & propter hoc lana & spongia & huiusmodi mollia non sonãt nisi comprimantur, & tunc faciunt sonum obtusum, secũdò q̃ sint cõuenienter lata in superficie, videmus enim q̃ maiorem sonum faciunt manus adinuicem percussæ, quàm duo digiti adinuicem percussi, inde est q̃ si duæ acus adinuicem percutiantur secũdum acumen, non faciunt sonum, quia acumen ac⁹ nullius est latitudinis, tertio q̃ mutua percussio fit fortis, vt aer medius forti impetu extrudatur, inde videm⁹ q̃ si manus leuiter tangit tabulam, paruus aut nullus fit sonus. Si autem cum impetu tangitur, fit manifestus sonus. Istæ conditiones requiruntur. Ad hoc, q̃ fiat sonus conueniens & clarus, requiritur q̃ corpus percussum sit tersum, & lene, & sit concauum, vt in aere expulso multiplicentur ictus in corpore concauo. Et propter hoc campanæ & omnia instrumenta musicalia, vt in pluribus sunt concaua, & etiam requiritur q̃ corpus percussum habeat in sui compositione aerem bene dispositum. Nam quæ sunt multũ terrea sicca non bene sonant, vt plumbũ & lapis: & quæ verò sunt multum aerea bene sonant, vt stannum & æs, & argentum, & multa ligna. Ex iis potest elici hæc descriptio. Sonus est ille qui generatur ex mutua & forti percussione duorum corporum quæ sint aliquantulum dura & sufficientis latitudinis, ex qua percussione violenter extruditur aer medians inter illa, sicque recipitur sonus in ipso aere medio & defertur ad auditum. Vtrũ semper requirantur duo corpora dura, declarabo in solutione argumentorum.

Sonus quomodo generatur.

percutiẽs & percussum non semper faciunt sonum.

Echo quomodo generatur.

Secũdò videndum est quomodo generatur echo: & q̃d sit. vnde nota q̃ echo quantum ad quid nominis est resonãtia, vt cùm quis vociferans in puteo dicit Socr. & sentit in puteo replicari, Soc. Quantum ad quid rei sic diffinitur, echo est sonus ex reuerberatione aeris replicãtis, quod quo modo fiat declaratur tali exemplo secundum Philosophũ, quãdo proiicit̃ lapillus in puteo videmus circa locum vbi decidit lapillus fieri paruum circulum in aqua: & post illũ fieri maiorem, & iterum maiorẽ donec deueniatur ad circunferentiã putei & statim reflectitur & quasi retrocedẽs tendit ad mediũ putei vbi incœperant fieri p̃dicti circuli, similiter accidit in aere, licet nõ ita videamus propter suã raritatem, nam quando duo corpora dura se mutuo percutiunt recipitur sonus in aere propinquo ipsi corpori p̃cusso, deinde paulatim per gyrum diffunditur in aere & defertur ad remota per circulationes factas in aere, licet nõ videamus eas. si igitur antequam deficiant prædictæ circulationes deferẽtes sonũ inueniant aliquod corpus concauũ, vt sunt spelũcæ, & putei, & valles mõtibus inclusæ, & ædificia concaua, tũc reflectũtur & quasi retrocedẽtes secum deferunt sonum iterum ad locum vbi prius causatus erat, & tunc apparet nobis q̃ ille sonus replicetur, echo igitur conuenienter dicitur sonus reiteratus ex reflexione aeris.

Ad vocis generatiõẽ pulmo & guttur necessaria sunt.

Tertiò vidẽdum est de voce quomodo generetur, & q̃d sit. Vnde nota q̃ ad generationem vocis duo instrumenta sunt necessaria, primũ est pulmo, datus est. n. pulmo animali propter duo, primò vt quasi folles ex sua eleuatione attrahat aerẽ & emittat propter suam compressionem ad refrigerandũ calorem cordis, nisi. n. calor cordis tẽperaretur, per inspirationem & respirationem animal suffocaretur, vt patet in homine q̃ suspenditur, secũdò datus est vt per talem attractionem aeris formetur vox, vnde animal non habens pulmonem nec respirans & carẽs sanguine nõ habet vocem, sicut piscis non habet vocẽ, q̃a pisces non respirãt cùm habeãt calorem temperatũ ex sua frigida complexione. Secũdum instrumẽtum est guttur, sumẽdo guttur p̃ tota canna, ideo est necessaria, q̃a cùm vox sit sonus, & sonus generetur ex percussione, vt dictum est, est necesse quando generatur vox q̃ aer attract⁹ à pulmone repercutiatur ad cannam prædictã, quæ dicitur artaria vocalis, & per talem repercussionem aeris ad arteriam vocalem generatur vox. Ex iis sic formatur diffinitio vocis secundũ Philosophum: Vox est repercussio aẽris respirati, i. attracti à pulmone, facta ab anima cum imaginatiõe ad arteriam vocalẽ. Primò dicitur repercussio aeris respirati, &c. q̃m non omnis son⁹, etiã si fiat p̃ guttur, est vox, nisi sit cũ imaginatiõe aliquid significandi. vnde tussis & eructatio non dicũtur vox, licet fiant per guttur: ex quo sequitur q̃ fm Philosophum omnis vox est significatiua vel sui ipsi⁹ vel alteri⁹: siue ad placitũ, siue naturaliter, & illæ quæ dicũtur voces nõ significatiuę nõ merẽtur dici voces. nisi impropriæ & diminutæ, secũdò dicit ad arteriam vocalem, i. ad cannã pulmonis, ex quo sequitur q̃ animalia nõ habẽtia pulmonẽ non habẽt vocem.

Vocis articulatæ instrumenta.

Nota vlt mò q̃ ad formandũ vocem plura instrumenta assignantur, s. lingua, dentes, palatum, &c. sed hæc non sunt necessaria nisi ad formandam vocem articulatam, quæ dicitur loquutio & competit soli homini, de qua non est præsentis negotij considerare: sed in lib. de animalibus.

Medium sensus auditus est quodcunque corpus potẽs deferre sonum.

Secũdò principaliter tractandũ est de medio p̃ quod fit auditio. Vnde nota q̃ hoc mediũ est omne corpus, q̃d põt deferre sonũ ad aures, principaliter verò est aer ĩ quo p̃ aliquam quantitatẽ est sonus realiter subiectiuè, & per totam quantitatẽ est species intẽtionalis ipsius soni quæ p̃ ipsum aerem motũ defertur ad auditũ, v.g. sit cãpana sonans distans ab aure Socr. 20. cubitis, dico q̃ son⁹ causatus à campana est realiter & subiectiuè in tanto aere, puta in 10. cubitis, in aliis verò 10 cubitis aeris producitur species intẽtionalis ipsius soni à sono reali existente in 10. primis cubitis, sicut causatur species coloris ĩ corpore diaphano ex colore existẽte realiter in corpore colorato, & hæc species intẽtionalis soni defertur p̃ aerẽ vsq; ad auditũ. Et q̃d hæc species intẽtionalis causetur probatur sic. Son⁹ auditur, ergo auditur p̃ se, ita q̃ vel p̃ seipsum p̃tingit vsque ad auditũ, vel per speciẽ suã intentionalẽ & nõ p̃ seipsum, q̃a fm Philosophũ sensibile positũ supra sensũ non sentitur. ergo auditur per speciem soni intẽtionalẽ, sicut vĩ albedo per speciem intẽtionalem suam. Aer igitur principaliter est mediũ deferẽs speciem soni ad auditũ, sicut in visu mediũ est omne corpus actu diaphanum. dico aũt principaliter, q̃a contingit fieri auditionẽ p̃ aquam, sed cũ difficultate propter sui grossitiem respectu aeris, & vt aer sit coueniens mediũ deferens speciem soni, debet ex se nullum habere sonum, sicut diaphanum debet ex se nullum habere coloré vt possit deferre omnes species colorum ad ipsum visum.

Auditus organũ est tympanum cõstitutum cere

Tertiò principaliter tractandum est de organo auditus. Vnde nota fm Philosophum q̃ organum auditus continet duo, Primò habet quandã pelliculam in interiori parte auris, quæ dicitur miringa, quæ affixa est neruo egrediẽti à

Sonus in aure cõpositũ ex miringa & aere immobili & prorsus sono carente.

cerebro ad aurẽ in interiori parte, vt per ipsum neruum deferatur species soni ad sensum communẽ, vt dicem⁹ in 3. lib. secundò in hac pellicula est inclusus aer, sicut in pellicula oculi est inclusus humor aqueus, congelatus, quietus, & sine motu: & nullum habẽt sonũ, vt possit percipi per ipsum omnis species soni, sicut humor aqueus in oculo nullũ habet colorem, vt possimus per ipsum videre omnem colorẽ. Si ergo quæratur, quod est organũ audit⁹: Respõdeo, q̃ est tympanum constitutũ in interiori parte auris, compositum ex miringa, & aere immobili, ac omni sono carente. Ex iis sequitur, q̃ si miringa vel aer ille lædatur vel corrumpatur, q̃ impeditur auditio, sicut si offenditur pellicula oculi vel humor aqueus, impeditur visio: & ꝓpter hoc natura sagax, sicut oculo dedit palpebras in defensionem oculi, ita fecit aures in intrinseco tortuosas vt defendatur tympanum auris ab exterioribus corrumpentibus, vt est aqua, &c.

Auditiua potentia quid sit.

Quartò diffiniendũ est quid sit potentia auditiua, vnde sic diffinitur ſm Beatum Thomam, in opusculo de potẽtiis animæ. Auditus est in potẽtia ordinata in neruis mollibus, procedentibus à cerebro ad concauitatem auriũ, vt apprehendat sonũ causatũ ex commotione vel expulsione aeris constricti inter corpus percutiens & percussum. In hoc, q̃d dicit, in neruis, tãgit organũ auditus: q̃d organũ, licet non sint nerui procedẽtes à cerebro, tñ includit illos duos neruos in quorũ summitatib⁹ sunt affixæ duæ miringæ continentes aerẽ immobilẽ, vt diximus supra, nã quælibet auris habet in suo cõcauo vnũ neruũ egredientẽ à cerebro, & vnã miringã. In hoc, q̃d dicit, vt apprehẽdat sonũ, tãgit obiectũ ipsius auditus. In hoc, q̃d dicit causatũ ex commotiõe aeris, tangit medium, in quo recipit sonus vt in subiecto: & etiam in quo recipit species intentionalis soni ac defert ad aures. Hæc omnia supra declarata sunt, sequit de odoratu.

CAP. IIII. De Odoratu.

IN hoc capitulo agendum est de odoratu, & de eo dicemus quatuor.

Primò, de obiecto.

Secundò, de medio.

Tertiò, de organo.

Quartò, de ipsa potentia.

Odor & sapor quomõ generentur.

Circa obiectum ab omnibus conceditur, q̃ est odor, de quo tractãdum est quomodo generatur, & quid sit, sed q̃a ex eadem materia, licet diuersimodè se habente generatur odor & sapor, simul de vtroque tractabitur vt fiat doctrina perfectior. Nota igitur secundum Philosophum in libro de sen. & sensa. q̃ sapor & odor non sunt aliquæ de primis qualitatib. elementorũ, non. n. sapor est sola humiditas, nec sola siccitas, nec sola frigiditas vel caliditas, sed est qualitas cõmixta ex iis quatuor qualitatibus, ꝑcipuè ex calido, humido, sicco: nã frigiditas valde remissa concurrit ad generationem eorum, imò si augeat extenuat sapores & odores, vt patet in hyeme, in qua ex intensa frigiditate vix ꝑcipiũtur sapores & odores, imò si res saporosa, & odorifera congelatur destruitur illius sapor & odor. Videndum est ergo quomodo ex varia mixtiõe humidi aquei, & sicci terrestris, & calidi ignei generat primò sapor, deinde odor. Vnde nota secundum Philosophum in lib. de sen. & sensa, q̃ in generatione saporis tria concurrũt. primò requiritur humiditas aquea, fundatur enim principaliter in humido, cuius signum est q̃ nunquam sentitur sapor in gustu si non humectetur per salivam quę est in lingua & in ore, sed hęc humiditas aquea non facit saporem, nam aqua secundum se nullum habet saporem. secundò requiritur siccitas terrestris q̃ immisceatur humiditati aqueæ sicut immiscet cinis aquæ, sed hoc nõ sufficit nisi accedat calor digerẽs & decoquẽs humidum aqueum immixtum sicco terrestri. Quãdo igitur hæc tria coniunguntur, s. humiditas aquea decolati per sicum terrestre, sicut decolatur aqua per cineres, & calor digerit ac decoquit humidum aqueum immixtũ sicco terrestri generatur qualitas saporosa, q̃ dicit sapor. Ex iis qualitatibus primis nota q̃ in sapore prædominatur humiditas aquea, vnde dicitur q̃d sapor fundatur in humido aqueo. põt ergo sic diffiniri ex prędictis vt diffinit Philosophus in lib. de sen. & sensa. Sapor est qualitas producta ex humido aqueo immixto sicco terrestri, calore digerẽte & decoquẽte humidum immixtum sicco terrestri, immutatiua sensus gustus ſm alterationem. Quare dicatur secũdum alterationem declarabo in assignãdo sufficientiã sensuũ exteriorũ.

Saporum diuersa

Postquam declarauimus quomodo generatur sapor in cõmuni, nunc dicendũ est quomodo generantur diuersæ species saporum quæ sunt sex secũdum Philosophum in libro de sen. & sensa. s. amarus, & dulcis, ponticus, & austerus, stipticus, & acutus. Amarus & dulcis sunt sapores extremi, alij autem sunt medij, & sic generantur, si calor perfectè digerit ac decoquit humidũ aqueum, non quidem consumendo ipsũ generatur sapor dulcis, vt patet in vua bene matura in qua calor solis bene decoquit humidũ aqueum: si autem calor adeo decoquit humidum aqueum quod consumat & exiccet, tũc fit sapor amar⁹, vt patet in pane adusto in quo actione caloris clibani exiccatur humidum, & super abundat siccum terrestre. si autem calor nondum digessit nec decoxit humidum generatur sapor ponticus, i. mordicatiuus & austerus qui etiam dicitur acetosus, vt patet in pomis & pyris non maturis quæ habent saporem austerũ, qui vulgariter dicitur agrestis. Nota tamen q̃ in põtico est magis de sicco terrestri. ī austero aũt est magis de frigido. si aũt calor aliquantulũ decoquit humidũ & ipsi humido multũ admisceatur de sicco terrestri generatur sapor stipticus, vt patet in fructibus myrti, qui licet sint maturi, tñ habent saporem stipticũ. similiter fructus qui vulgariter dicũtur sorbolæ. si aũt calor nõ consumit humidũ, sed superdigerit ipsum humidum generatur sapor acut⁹, vt in allio, & sinapi, &c. Hæc sufficiãt pro generatione specierũ saporis.

Species quo genẽrantur.

Odoris generatio dissimilis generationi saporis.

Postquam dixim⁹ quomodo generatur sapor, dicẽdum est quomodo generatur odor. Et sicut diximus q̃ generatur ex humido aqueo & sicco terrestri calore decoquẽte, sic etiã generatur ex iis odor, sed differentia est in hoc q̃d in sapore dominatur humidum aqueum. in odore autẽ dominatur siccũ aereum subtile aliqualiter cõtemperatum, vnde ad productionem odoris, tria requiruntur. primò requiritur humidum incorporatum & imbibitum alicui sicco, cuius signum est quod nullum elementũ secundum se habet odorem, nã omne elemẽtum aut est siccũ tm, vt terra, & ignis, aut est humidum tantum, vt aqua & aer, & propter hoc nullum habent odorem. illa autem quæ in se habent humidum & siccum sunt aliquo modo odorabilia, vt aqua maris habet odorem, quia humido aqueo in mari admiscetur siccum terrestre ex quo fit salsum, vt dicitur in libro Meteo. si militer lapis non habet odorem, quia propter sui duritiem habet siccum sine humido: ligna verò habẽt odoré, præcipuè illa quæ gummificant, vt abies & pinus, quia sua humiditas est bene incorporata sicco terrestri & subtili aereo, vt declaratur in pinguedine ipsius gummæ, similiter in metallis aurũ non habet odorem, q̃a est siccum sine humido, cùm sit maximè terrestre, vt declaratur ex sua maxima põderositate, est. n. grauius omni alio metallo, æs verò & ferrum & argentũ sunt odorabilia, q̃a in se habent humidum compressum & imbibitum à sicco, patet ergo ex tot signis q̃ odor non est in solo humido, nec in solo sicco, sed in humido incorporato ipsi sicco: secũdò requirit aer aut aqua in qua recipiatur ipse odor, cuius signũ q̃ aliqua animalia, vt pisces odorant in aqua, trahuntur enim ab odore nutrimenti, & animalia terrestria odorant in aere: vt patet in cane & in homine, &c. tertiò requiritur calor decoquens ipsum humidum incorporatum sicco, & resoluens ipsum odorẽ: cuius signum est quod non sentitur odor, nisi odorabile aliquo modo calefiat, vnde in hyeme propter frigiditatem constringitur, in æstate propter calorẽ dilatatur & resoluitur, & facillimè sentit, ex iis sic potest diffiniri odor. Odor est qualitas consistẽs principaliter in sicco subtili & humido aliqualiter per calorem adinuicem cõtemperatis, in hoc quod dicitur principaliter in sicco subtili consistẽs, differt à sapore q̃ principaliter fundatur in humido aqueo. vt diximus supra. Hæc de generatione odoris sufficiant, & sunt extracta ex libro de sensu & sensato Arist.

Odoris species,

Postquàm tractauimus de odore in cõmuni agẽdum est de speciebus odoris. Vnde nota secundũ Philosophũ in li. de sen. & sensat. & in 2. de Anima, q̃ cùm sapor & odor ex eadem materia diuersimodè se habente generentur, & cùm magis cognoscamus saporũ species quàm species odorum, eo q̃ homo perfectissimum habet gustum & imperfectum odoratum: vt declarabo tractãdo de potẽtia odoratus, est necesse q̃d cognoscamus, & denominem⁹ species odorũ à speciebus saporum, vnde sicut dicimus saporem dulcem & amarum: ita dicimus aliquẽ odorẽ dulcem, vt in viola, aliquem amarũ, vt in aloe. Item sicut dicimus sapores medios esse ponticũ, vel acetosum, vel stipticum, vel acutũ. sic etiã denominam⁹ odores medios, vnde acetum habet odorem acetosum, & allium habet odorẽ acutũ sicut etiam saporẽ.

Vlterius multoties accidit ꝙ res habet ſaporem & odoré conſimilem, puta mel habet ſaporem & odorem dulcem, allium habet ſaporem & odorem acutum, aliquando autē habent odorem & ſaporem diſſimilem, vt cortex pomi Citri habet ſaporem amarum & odorem ſuauem, huius diuerſitatis hæc eſt cauſa. Sapor fundatur in humido aqueo aliqualiter per calorem decocto, odor verò fundatur in ſicco ſubtili aliqualiter contemperato. quādo ergo humidum aqueum & ſiccum ſubtile ſunt in aliqua re adinuicem bene cōtemperata & commixta, ſequitur ſuauis ſapor & ſuauis odor, vt patet in flore violarum. quando verò aqueum humidum non eſt conuenienter decoctum vel eſt aduſtū. ſiccum verò ſubtile eſt bene contēperatum, ſequitur ſapor & odor diſſimilis, vt patet in garyophillo, quod habet ſaporē acurum, ſed odorem ſuauem. Hæc de productione odoris & ſaporis & eorum ſpeciebus ſufficiant.

Secundò principaliter vidēdum eſt de medio per quod odoris ſpecies defertur ad potentiam odoratus, & dicem⁹ duo. primò quod eſt illud medium, ſecundò vtrum in eo recipiatur odor realiter, vel ſolum quātum ad ſpeciem ſuam intentionalem.

odoratus medium eſt aer & aqua.

Circa primum nota ſm Philoſophū in 2. de anima & in li. de ſen. & ſenſa. medium per quod defert odor ad odoratum eſt aer & aqua. per aquā odorāt animalia aquatica, vt piſces, per aerem odorāt animalia terreſtria, inter quæ animalia reſpirantia, vt homo, & equus, & canis, &c. odorant trahendo aerem ſuper nares, cuius ſignum eſt ꝙ dum hō emittit aerem attractum non odorat, nec dū retinet aerem attractū, dum verò trahit aerem per nares odorat. animalia ergo reſpirantia per aerem & per attractionē aeris odorāt.

Circa ſecundum vtrum dum defertur odor per aerē ad odoratū ſit ſubiectiuè & realiter in aere vel in aqua, an ſolùm ſit ſubiectiuè in corpore odorifero, & ſpiritualiter, id eſt, ſecundum ſpeciem intentionalem in hoc medio.

Odor in quonam ſit.

Ad hoc dubium reſpondetur ſm Commen. & Bea. Th. ꝙ odor tripliciter conſideratur, primò vt eſt in corpore odorifero: & ſic ſemper eſt in eo ſubiectiuè & realiter vt accidens in ſuo ſubiecto. ſecundò conſideratur vt eſt in aere ꝓpinquo ipſi corpori odorifero, puta ꝓ 20. cubitos ī circuitu, & ſic poteſt eſſe in tali aere propinquo realiter & ſubiectiuè, nā à corpore odorifero poſſunt eleuari fumi vaporoſi, & miſceri ipſi aeri propinquo, in quo fumo vaporoſo eſt odor realiter & ſubiectiuè, vt patet quādo incendūtur thura, & myrrha, & alia odorifera ligna, quæ niſi calefiant nō ſentitur eorū odor. tertio cōſideratur vt eſt in aere diſtāte plurimū à corpore odorifero, puta qñ ſentitur malus odor cadaueris per 10. milliaria, tunc dico ꝙ odor nō eſt realiter in aere adeo diſtāte, ſed ſolū ſpiritualiter, qđ ꝓbatur. Nam vt dicit Cōmen. cùm odor cadaueris ſentiat à vulturibus ꝓ 50. milliaria (veniunt, vt inquit Cōmen. in ſecūdo de anima. cōmen. 97. per 50. milliaria ad comedendum cadauera occiſorum, in quodā prælio in Græcia attracti eorū fœtore) ſi in tāto ſpatio aeris fuiſſet odor realiter, omnia illa cadauera eſſent conuerſa in fumos vaporoſos fœtidos, & adhuc non ſuffeciſſent ad replendum tm̄ ſpatium aeris. Dicēdum eſt ergo. ꝙ ſicut in aliqua parte aeris ꝓpinqua corpori ſonoro eſt ſonus realiter, & ſubiectiuè, in parte verò remota cauſatur ſpecies ſoni intentionalis, ſic in parte aeris ꝓpinqua corpori odorifero cauſatur odor realiter propter fumum vaporoſum eleuatum ex corpore odorifero: in parte verò aeris remota in circuitu cauſatur ab odore reali ſpecies odoris intētionalis, per q̄ ab odoratu ſentitur odor q̄ eſt in corpore odorifero. ſicut per ſpeciem coloris, q̄ defertur ad oculū per corpus actu diaphanum, ſentitur, ac videt color exiſtēs in corpore colorato. Hæc de medio ſufficiāt.

odoratus organū.

Odorantium per reſpirationē organum.

Tertiò dicendum eſt de organo odoratus. Vnde nota, ꝙ licet odoratus ſit vnus ſenſus in omni animali odorāte, tm̄ organū odorat⁹ alio modo diſponitur in animali odorāte ſine reſpiratione. nā in animali odorante cum reſpiratione organū odoratus cōtinet tria. primò continet duos neruos egredientes ab anteriori parte cerebri, & deſcendentes ad nares in interiori parte, vt per eos deferatur ad cerebrum, & ad ſenſum cōmunem ſpecies odoris recepta in narib⁹. ſecundò continet duas mollities carneas ſimiles capitib⁹ mamillarū fœminæ lactitis, iſtæ duæ mollities carneæ ſūt affixæ prędictis neruis: ſicut miringa in aure, & ſunt ſpōgioſę, vt attrahant, & recipiant aerem exteriorem deferentē ſpeciem odoris. tertiò continet duas pelliculas cooperientes ꝓdictas mollities, ſicut palpebræ cooperiunt oculos. Vnde ſicut homo nō videt, niſi aperiantur palpebræ, ita homo, & animalia reſpiratia non odorant, niſi per attractionem aeris deſup nares eleuentur illæ pelliculæ, & deferatur ſpecies odoris ad illas duas mollities, inde eſt ꝙ hō non odorat niſi reſpiret. in animali verò odorante, & nō reſpirante, vt eſt piſcis, organum odoratus cōtinet ſolùm duo prima. ſcilicet neruos, & mollities carnoſas, quæ quidē mollities non cooperiuntur aliqua pellicula. & ideo cùm habeant organum odoratus ſemper diſcoopertum, poſſunt odorare ſine reſpiratione, ſicut animalia habentia oculos duros carentes palpebris, vt patet in locuſta, poſſunt videre ſine apertione palpebrarum, cùm habeant oculos diſcoopertos. Ex his patet, quo modo diſponitur organum odoratus, & quot contineat.

homo nō odorat niſi reſpiret

Et ſi quis quærat, vtrum nares in ſua parte anteriori ſint neceſſarię ad odoratum. Reſpondeo ꝙ non. nam illis abſciſſis adhuc homo odorat, ſed ſunt ad bene eſſe, vt ſcilicet, melius odoret, & ad decorem faciei, ſicut etiam aures extrinſecæ non ſunt neceſſarię ad auditum, abſciſſis enim auribus adhuc eſt auditio, licet non ita bene.

Nares an ſint adoratum neceſſaria.

Quartò dicendum eſt de potētia odoratus. & primò q̄d ſit. ſecundò quare hic ſenſus imperfectè, & diminutè eſt in homine. inquit enim Philoſophus, ꝙ hō prauè odoret, i. imperfectè odorat. non enim ſentimus odores, niſi ſint aliquātulum vehementes, vnde canis, & catus, & ceruus, & plura alia animalia longè perfectiorem habent odoratum. Odoratum igitur ſic diffinit B. Th. in opuſc. de potentiis animę, odoratus eſt potentia ordinata in anteriori parte cerebri, cuius organa ſunt nares, & duæ mollities ſimiles capitib⁹ mamillarum, per quas remittit ad cerebrum odorem ſibi oblatum à medio cui odor permiſcetur. nota ꝙ ly nares nō ſunt pars organi, niſi ſumātur pro ſua interiori parte. item nota ꝙ non facit mentionem de pellicula cooperiente illas mollities, quia cum hic diffiniatur odoratus in communi, & illa pellicula non inueniatur in quolibet animali odorante, vt patet in piſce non debuit poni in diffinitione odoratus. Si autem diffiniretur odoratus, vt eſt in animali reſpirante, bene illa pellicula poneretur in ſua diffinitione.

odoratus poteſtas quidſit.

Homoim perfectioris odoratus eſt inter alia animalia

Quare autem hic ſenſus imperfectè ſit in homine, hæc eſt ratio ſm omnes expoſitores, quoniam organum odoratus in homine eſt valde indiſpoſitum, nam debet eſſe ſiccū, & calidum, ſicut odor qui fundatur in ſicco, & calido, vt dictum eſt, ſed in homine organū odoratus eſt humidū, & frigidū, quia ſituatū eſt in ſuperiori parte nariū, vbi ſunt illæ duæ mollities, & ſunt propinquæ cerebro. Cerebrum autem in homine eſt valde frigidum, & humidum propter ſui magnitudinē. dedit. n. natura homini cerebrum valde magnum, & proportionaliter pluſquam alteri animali quantuncūque magno vt in eo conuenienter poſſint collocari ſenſus interiores, & vt phātaſinata neceſſaria intellectioni rectè ordinarētur, de quib. omnib. dicemus in 3. li. cùm igit in homine cerebrū ſit valde humidū, & frigidū ex ſui propinquitate valde infrigidat, & humectat organū odoratus, ſicque fit indiſpoſitum ad percipiendum odores vehementes. Alia verò animalia, vt canis, & cat⁹, valde paruū habēt cerebrū, nec īfrigidat, ſiue humectat ī eis organū odorat⁹. & iō cū habeāt organū ipſum ſiccū, & calidū ſubtiliſſimè ſentiunt odores. Hæc de odoratu ſufficiāt, ſequit̄ de guſtu.

odoratus imperfectè in homine.

CAP. V. De Guſtu.

IN cap. de guſtu tria ſunt conſideranda.
Primò de medio, per quod guſtamus.
Secundò de organo.
Tertiò de potentia.

Guſtus medium.

De obiecto quidem quod eſt ſapor iam pertractauimus in cap. de odoratu. igitur circa medium conſiderādum eſt, ꝙ ſit medium, per quod guſtamus. Vnde nota ꝙ in aliis ſenſibus prædictis, ſ. viſu, auditu, odoratu, medium eſt corpus extraneum, ꝙ eſt extra ſentientem, puta corpus diaphanū, per quod Socrates videt, & aer, per quem audit ſonum, & odorat eſt extra ipſum Socratem. Non. n. eſt neceſſe, ꝙ color, aut ſonus, aut odor immediatè tangant ad hoc, ꝙ ſentiantur, ſed ſufficit ꝙ cauſent ſpeciem ſuam intentionalem in aliquo medio extrinſeco, per quod talis ſpecies deferatur ad organum ſenſus, vt declarauimus in ſingulis ſenſib. prædictis. Sed in guſtu, & tactu medium, per quod guſtamus aut tangimus non poteſt eſſe aliquod corpus extrinſecum, niſi enim ſapor realiter vniatur guſtanti non guſtatur, & ideo medium in guſtu eſt aliquod intrinſecum ipſi guſtanti. illud autem eſt intrinſecum guſtāti, quod eſt pars

eius

Gustus medius est vel caro vel nervus, aut os: quorũ caro est verè medium.

eius.cùm igitur omne illud,ex quo componitur gustãs secundũ Physicum,sit caro,aut os,aut neruus:necesse est qđ mediũ,per quod gustamus sit aut caro,aut neruus, aut os: sed non est neruus,ipse enim est organum in gustu, vt dicemus,ergo non est medium:nec est os,nam propter sui duritié nó posset recipere species saporum, & eas deferre ad organũ gust⁹.ergo hoc medium est caro, sed nó tota caro, nó enim in carne,quę est in manu,aut in brachio recipiunt species saporis.verùm illa sola caro,quæ est in lingua,vsq; ad radicé suã est mediũ,quo gustamus,quã rectè natura fecit porosam,humidã,& insipidã:porosam quidẽ, vt ꝓ suos poros transeat species saporis ad organũ gustus : humidã, vt cibos siccos humectet,sine enim humiditate saliuæ non sentimus sapores : insipidã autẽ,vt per eam gustemus omnes species saporis. Si enim haberet in se aliquem saporem omnia gustata viderentur esse illius saporis,vt patet in febricitante,cuius lingua est aspersa humore cholerico omnia quæ gustat videnť sibi amara, cholera.n.est amari sapor is. Patet igiť qđ mediũ in gustu est corpus intrinsecũ ipsi gustanti,& est caro,nó ois,sed illa quæ est in tota lingua.

Gustus organũ est in lingua.

Secundò declaratũ est qd sit organum gustus.vnde notat secundum Alber. ꝓ organum gustus principaliter consistit in duobus neruis:qui infigũtur in medio linguæ,& per plures ramos spargũtur in extremitatibus lateralibus linguæ. Ad hos neruos deferũtur species saporis per carnem porosam linguæ,de quibus dicemus in libro tertio. Quare tales species deferantur ad sensum communem, rationem adducam in capite de sensu communi.

Gustatiua potentia quid sit.

Tertiò dicendum est qd sit potentia gustatiua:vnde sic diffinitur à Beato Thoma,in opusculo,de poté.animæ. Gustus est potentia ordinata in neruo expãso super corpus linguæ, ad apprehendendum varios sapores resolutos à corporibus tangentibus ipsam linguam.Hæc diffinitio ex prædictis per se clara est,ideo pertranseo.quomodo gustus sit quidam tactus, vt inquit Philosophus in capite de gustu, declarabo in solutione argumentorum.

CAP. VI. De Tactu.

IN capite sexto agendũ est de tactu,&dicemus quatuor.
Primò de obiecto.
Secundò de medio.
Tertiò de organo.
Quartò de potentia.

Tactus obiectum sunt primæ qualitates.

Circa obiectum nota, ꝓ obiectum perceptibile à tactu principaliter sunt quatuor primæ qualitates elemẽtorum, scilicet,caliditas,frigiditas,humiditas,siccitas.vnde si manus apponeretur alicui corpori non habenti in se aliquam harum qualitatũ,vt est corpus cæli,ibi nó esset tact⁹ ꝓpriè dictus, licet ex duritie talis corporis non possem manum vltra extẽdere.secundariò autẽ à tactu percipiunt durum, & molle,asperum,& planum, sicut visus principaliter percipit album,& nigrum.secundariò autem medios colores.

Sed nota,ꝓ licet alij sensus percipiant duo prima cõtraria:puta visus percipit album,& nigrũ,auditus percipit sonũ acutũ,& grauẽ.odoratus percipit odorẽ dulcẽ,& amarum.similiter gustus saporẽ dulcẽ,& amarum:tñ q.a omnia prædicta cõtraria cõtinẽtur sub vno genere, vt puta albũ, & nigrũ sub colore:dulce,& amarum sub odore,&c.quilibet prædictorum sensuum est vnus,puta visus est vnus sensus,quia habet vnũ obiectũ,puta colorẽ, sic & alij sensus, sed sic nõ potest dici de sensu tactus.nã illæ,quatuor qualitates nõ possunt reduci ad aliqđ vnum genus,sub quo immediatè cõtineanť,quia duæ primæ cõtrarietates non continẽtur sub aliquo vno genere, vt dicit in 10. Metaphy. vbi declarať,ꝓ in vno genere est tm̃ vna prima cõtrarietas,puta in genere coloris est prima cõtrarietas albũ,& nigrum: possunt tamẽ esse plures secundariæ cõtrarietates sub vno genere:vt inter croceũ,& rubeum,&inter viride,& cineritium,sed illę quatuor qualitates faciũt duas primas cõtrarietates,vt inter caliditatẽ,& frig. est vna prima cõtrarietas,& inter siccitatẽ,& humid.est alia prima contrarietas. ergo nõ põt reduci,nec cõtineri sub vno genere,& sic sequitur ꝓ cùm sensus tactus non habeat pro obiecto vnũ gen⁹, sub quo contineantur quatuor qualitates tãgibiles, ꝓ non sit vnus sensus,sed duo,ita ꝓ vno tactu sentimus calidum, & frigi. & alio tactu sentimus humidum , & siccum. Hæc dicta sunt de mente Philosophi in capite de tactu. verũ si tactus sunt duo sensus.ergo sensus exteriores sunt sex. Ad hanc instantiam respondebo in solutione argumentorum.

Tactus non est vnus sensus, sicut cæteri,cũ nõ sit vnius contrarietatis.

Caro, seu

Secundo videndum est quid sit mediũ,per quod tangimus.& hîc pono duas cõclusiones,secũdũ Philosophũ prima est, caro, q̃ est in toto corpore est mediũ p se in tactu. ꝓbať,mediũ in tactu est corp⁹ intrinsecũ animali tãgẽti,id est,corp⁹,qđ est pars animalis tãgẽtis.nã necesse est tãgibile realiter vniri ipsi tãgẽti,q̃diu.n. distat à tangẽte nõ sentiť. ergo vniť ꝓ mediũ intrinsecũ, sed hoc mediũ est caro, quæ est in toto corpore.ergo caro est mediũ ꝓ se in tactu. Quòd hoc mediũ sit caro,ꝓbat sic Philosophus.Caro, vel est mediũ,vel est organũ in tactu,nõ est organũ,q.a sequeret ꝙ si ponať corp⁹ calidum sup carné nõ sentiret illi⁹ calor.Cõe est.n.cuilibet sensui,ꝙ si ponať obiectum sensibile sup organum sensus nõ sentiť,sicut diximus in cap. de visu, ꝙ si ponatur corpus coloratum super pupillã oculi nõ videbitur. & tamẽ si ponitur corpus calidum super carné sentitur illius calor.ergo signum est,ꝙ caro non est organũ in tactu.sed mediũ,dixi autẽ mediũ ꝓ se, id est cõnaturale ipsi animali tãgẽti. dixi,Caro, quæ est in toto corpore ad differentiam gustus.dixi enim in cap.de gustu, ꝙ caro est medium , quo gustamus, non omnis , sed ea tantùm quæ est in lingua,in tactu verò secũdum omnes partes corporis sentimus qualitates tangibiles si vniantur ipsi carni.

nerui sũt ad organum tactus pertinentia.

Secunda cõclusio,Medium ꝓ accidens in tactu est corpus extrinsecum,puta aqua,vel aer,vel aliud corpus humidum.,ꝓbať sic,quæcunq; tãgim⁹,vel sunt in aqua,vel in aere, vel in alio corpore humido,puta oleo, aut vino,si sunt in aqua,vel in alio corpore humido. ergo saltẽ in superficie sunt humefacta,si sunt humefacta.ergo aqua,vel aliud corpus humidũ eis adhæret in superficie , si eis adhæret in superficie. ergo manus nõ põt tãgere tale corpus humefactum, quin inter corpus humefactum, & manum tangentem medi et aqua , vel aliud corpus humidum. idem sequiť in his, quæ tangũtur in aere.aer enim naturaliter est humidus. & ideo humectat saltẽ secundum superficiẽ corpus in eo existens.Ex his igitur patet ꝓ medium in tactu etiam est corpus extraneum humidum,qđ quidẽ dicitur medium ꝓ accidens,q.a accidit,ꝙ obiectũ tãgibile sit in tali corpore humido.nam si extra cælum esset lapis,& Socrates, Socrates tangeret lapidem sine medio extraneo. Quomodo autem sit verum,ꝙ duo corpora exiſtentia in aliquo elemento nõ se possunt tangere immediatè,declarabo in solutione argumentorum.

Tactus medium per accidens est aer vel aqua, siue aliud humidũ corpus.

Tertiò videndũ est qd est organũ tactus, ad quod ꝓ carnẽ deferťur spẽs qualitatũ sensibiliũ,&dicem⁹duo.primò assignabim⁹ ipsũ organũ.secũdò declarabim⁹ quale đbeat esse tale organum,& fiťr quale debeat esse medium,i.caro.

Circa primum nota , ꝙ ibi est triplex opinio. prima est Auicen.qui dicit, ꝙ organum tactus non est caro simpliciter,sed caro neruosa,i.immixta neruis,cuius signum est,ꝙ sentimus qualitates tangibiles, ſm omnem partem corporis.& cum vnitur tangibile carni sentitur ipsum tangibile. ergo signum est, ꝙ caro extensa per totum corpus, & immixta neruis est organũ in tactu. Secunda opinio est Arist. in lib.de anima qui dicit,ꝙ caro simpliciter est organũ tactus.Tertia est opinio ipsi⁹ Arist.hic in lib.de Anima,& Cõmen.& Alber.& B.Th.ꝙ neruus propriè est organũ tactus. & si fiat instantia ꝙ Arist.sibiipsi est contrarius.Respondet Commen.in li.2.de anima.in commen.108.ꝙ Arist.cũ loquebatur in li.de anima,adhuc nesciebat neruos:cùm verò hic dicit, ꝙ neruus est organũ, id postea cognouit per anatomiam.&cognouit ꝙ nerui habent intuitum ad tactum,& motum,i.per neruos est tactus,& motus in animalib.Qualiter verò disponatur neruus,qui est organũ tactus sic accipe.duo nerui,vt duæ radices à cerebro egrediuntur & p varios ramos in toto corpore diffunduntur carne inuoluti,per omnes neruos quicquid frigidũ,aut calidũ, aut humidũ,in toto corpore sentitur, deferť ad sensum cõem, vt etiam diximus de aliis sensibilib.per alios sensus.Quare verò deferantur,ad sensum cõem dicã in 3.lib.in cap.de sensu cõi.ex his corollariè sequitur. ꝙ ea quæ sunt in corpore,& in eis non est caro,& neruus nõ sentiuntur,& ideo ossa nuda nec vngues,nec capilli habent sensum tactus.vnde si esset possibile pũgere purum os,aut vngueˀ, nõ sentiretur aliquis dolor,sicut nec cùm inciditur capillus,sed quia adhærent carni mixtæ cum neruis,ideo nõ pũguntur sine dolore.Ex his patet, ꝙ sit organũ tactus. Quale verò debeat esse similiter & medium, dico secundum Philosophum, ꝙ neruus,& caro debent esse dupudati,i. nõ habere in se qualitates tangibiles,quia mediũ, & organum,si est receptiuũ alicuius qualitatis , debet esse priuatũ ea sicut diximus in

Caro neruosa non est simpliciter organũ tactus secũdũ Auic.

Caro vel neruus est organum sensus tactus.

viſu,quòd diaphanum,& pupilla debent eſſe priuata omni colore,vt recipiant omnem ſpeciem coloris,ſic & caro,& neruus,vt recipiant calidum,frigidum, humidum, ſiccum debent eſſe priuati his qualitatibus.

Sed nota,q̃ non eodē modo id accidit in aliis ſenſibus, vt in tactu.na in aliis ſenſibus mediū,& organū ſunt omni no priuata ſpecie ſui obiecti, vt diaphanū nullo modo debet eſſe coloratū:nec aer nec miringa,vllū habent ſonum, &c.in ſenſu verò tactus id non pōt fieri.nam caro,& nerui ſunt cōpoſita ex elemētis. & per cōſequés habēt in ſua cō poſitione calidū,& frigidū,humidum, & ſiccum,ſed ſunt reducta ad mediū,id eſt, ſunt contemperata. & propteteà non ſentit manus aliquod corpus quod habeat in ſe tātam caliditatem,vel frigiditatē,vel humiditatem,quanta eſt in complexione manus.ſentit verò calidum, vel frigidum ex cedens compoſitionem ipſius manus.

Si ergo quæratur quale debeat eſſe medium,& organū in tactu.reſpōdeo q̃ non eſt neceſſe,vt careāt omnino qualitatib⁹ tāgibilibus,q̃a cū ſint elemēta tales qualitates adinuicē contēperatæ ingrediūtur cōplexionē eorū,ſed ſufficit q̃ careāt his qualitatibus,prout ſunt tāgibiles, id eſt, in aliquo gradu pluſquā ingrediātur cōplexionē eorum.

Tactus per totū corpus diffuſus in qua parte vigeat.

Et ſi quæratur cum in toto ſit diffuſus ſenſus tactus, in qua parte magis viget.reſpondeo,q̃ in palma manus,& in palma pedis,præcipuè verò in digito indice,ac medio. ibi em eſt caro neruoſa,& cōtēperatiſsima inter calidū,& frigidū,humidū,& ſiccū:durū,& molle,ſm Albert. & Auicē.

Quid ſit tactus.

Quartò videndum eſt quid ſit tactus.vnde ex prædictis ſic diffinitur. tactus eſt potētia ordinata in neruo per totū corpus expanſo ad apprehendendū calidū, & frigidū:humidū,& ſiccum principaliter.hæc diffinitio patet ex prędictis.hæc de tactu ſufficiant,q̃ quidē præcipuè viget in homine,quia in eo ſunt elemēta magis contēperata,& cōplexio nobilior,vt corpus humanū eſſet conueniēs receptiuū excellentiſsimæ formæ,quæ eſt anima intellectiua. vnde licet quædam animalia habeant viſum perfectiorem , quàm homo,vt aquila,& odoratū, vt canis. nulla tamen habent nobiliorē guſtum,& tactum,quia caro,& neruus, per quæ fit tactus ſunt nobilioris excellētiæ in homine,quā in aliis animalibus.Hīc terminatur tract.de ſenſi.exte.cui apponimus quædā arguméta ꝓ declaratione quorūdā ꝓdictorū.

Num ſenſibile poſitum ſuper ſenſum faciat ſenſationē.

Primū probat q̃ ſenſibile poſitum ſuper organum ſenſus ſentitur,ſic,ſi acu pūgatur neruus fit dolor, ſed neruus eſt organum ſenſus ſcilicet tactus. ergo ſenſibile tangens organum ſenſus ſentitur.

Ad hoc dicit,q̃ neruus dupliciter cōſideratur.primò vt circūuolutus eſt carne.& ſic ſi pūgit dolet nō rōne ſui,ſed rōne carnis circūdātis ipsū neruū,ſecūdò cōſideraī, vt to⁹ diſcooptus carne,&ſic nego q̃ ſi pungit doleat,imò ſm ſe eſt inſēſibilis,ſicut os,& pil⁹:& vnguis ſeparat⁹ à carne.

Secundum probat,q̃ medium,& organū non eſt neceſſe quod careant ſpecie ſui obiecti,vt ſentiat ſuū obiectum ſic,oculus cati eſt lucidus.& tamē videt lucida,puta ignē.

Itē manus aliquando eſt frigida, & tamē ſentit corpus frigidum,vt patet in hyeme,&c.ergo non eſt neceſſe organum eſſe denudatum à ſpecie ſui obiecti.

Recipiēs num debeat eſſe denudatum à natura recepti.

Ad hoc dicitur,q̃ hæc propoſitio,omne recipiēs debet eſſe denudatum à ſpecie ſui obiecti receptibilis, ſic habet intelligi q̃ vel omnino ſit denudatū , vel ſit denudatū pro tanto gradu , pro quanto debet recipere , & ſentire ſuum obiectum.& hæc ſecunda pars vera eſt nā oculus cati non poſſet videre corpus lucidū,ſi nō eſſet magis, vel minus lucidum,quàm ſit oculus cati.ſimiliter manus frigida nō poſſet ſentire aliquod aliud corpus frigidū, niſi in eo eſſet maior,vel minor frigiditas,quā ſit in manu.Hęc expoſitio pro nūc ſufficiat.nā in tract.de intellectu perfectè exponetur.

Guſtus eſt quidā tactus.

Tertium probat , q̃ guſtus non ſit quidam tactus quaſi ſpecies ſua,vt dicit Philoſophus hīc.Si guſtus eſt quidā tactus.ergo guſtus non eſt ſenſus diſtinctus à tactu. nō enim diſtinguitur ſpecies contra genus,ſed continetur ſub genere:vt minus vniuerſale ſub magis vniuerſali : ſi guſtus non diſtinguitur à tactu, ergo ſunt tantùm quatuor ſenſus exteriores,quod eſt contra Philoſophum.

Ad hoc dicitur,q̃ guſtus cōſideratur dupliciter. primò inquantum eſt cognoſcitiuus ſaporum,& ſic non eſt quidā tactus,imò diſtinguitur contra tactum.nam obiectum guſtus eſt ſapor. obiectum autē tactus ſunt primæ qualitates tangibiles,cū ergo habeāt obiecta diſtincta,ſunt ſenſus diſtincti:ſecūdò cōſideratur inquantū eſt cognoſcitiuus primarum qualitatum,quæ ſunt in nutrimento.nam omne nutrimentum vltra hoc, quod habet aliquem ſaporem eſt humidum,vel ſiccum,calidum,vel frigidum,durum, vel molle.& has qualitates cognoſcit guſtus.Inquātum igitur eas cognoſcit guſtus dicitur eſſe quidam tactus, & nō diſtinguitur à tactu:ſicut nō diſtinguitur homo ab animali.dico igitur ad argum.q̃ Philoſophus intelligit guſtū eſſe quendā tactum ſecundo modo,& nō primo modo.&nota q̃ guſtus primo modo, & ſecundo modo eſt in omnibus animalibus perfectis,ſed in animalibus imperfectis, vt in verme eſt guſtus ſolùm ſecundo modo. & ideo in eis guſtus non diſtinguitur contra tactum,vt dicemus in 3.lib.cap.vlti.

Quartum probat,q̃ tactus non ſit plures ſenſus,vt dicit Philoſophus ſic,Si tactus ſit plures ſenſus.ergo ſenſus exteriores ſūt plures,q̃ 5.puta 6.ſi tact⁹ ſit duo ſenſus,hoc aūt eſt cōtra Philoſophū,q̃ ſolū aſsignat 5.ſenſus exteriores.

Tactus non eſt vnus ſenſus ſed plures.

Ad hoc dicitur, q̃ cōceditur tactum eſſe plures ſenſus, vt probatū eſt in cap.de tactu.& quādo dicitur,q̃ erūt plures ſenſus,quā 5.concedo. Et quando dicitur hoc eſt cōtra Philoſophū,dico q̃ ſenſus exteriores cōſiderātur dupliciter.primò quo ad obiecta formalia , & ſic ſunt plures, q̃ 5. qm̃ in tactu ſūt duo obiecta formalia. primū eſt caliditas, & frigi.ſecūdū eſt humiditas,&ſiccitas,ſecundò cōſiderā tur quātum ad ſua organa,& ſic dico q̃ ſunt tm̃ 5.nā quilibet ſenſus habet vnū organū,qđ in tactu eſt neruus per totum corpus diffuſus. Philoſophus igitur dixit ſenſus eſſe 5. nō quidē formaliter,id eſt,quo ad ſua obiecta,ſed materialiter,id eſt, quo ad organa, quibus ipſæ potentiæ ſenſitiuæ ſunt affixæ. & nota q̃ licet ſint duo oculi. non tā ſunt duo organa viſus ſed vnū perfectum ex his duobus aggregatū. vnde & vniuntur in ſuperiori parte ipſius nerui egredientis à cerebro.idem dico de duabus auribus,& naribus.

Quintum ꝓbat,q̃ duo corpora exiſtentia in aere immediatè ſe tāgunt ſic.ſumatur cyathus plenus aqua:tunc quæro,aut aqua, & cyathus ſm ſuperficiē intrinſecā ſe tāgunt immediatè,aut nō,ſi immediatè habēt intētum,ſi nō immediatè, ergo ſuperficies interior cyathi nō eſt locus ꝓprius aquæ,qđ eſt falſum.& probatur conſequentia, quia locus proprius immediatè cōtinet locatum,ergo immediatè tāgit locatum.ſi ergo ſuperficies interior cyathi nō immediatè tangit aquam,ſequitur q̃ non ſit locus proprius aquæ.

Ad hoc dicitur,q̃ hæc propoſitio Philoſophi, duo corpora nō ſe tāgunt immediatè,duas cōditiones requirit. primò q̃ duo ſint corpora dura. nā ſi ſunt mollia ſe tāgunt immediatè, vt aqua& oleū ſuꝑinfuſum ipſi aquę.vel ſi vnū ſit durū,& alterū molle,vt lapis poſitus in aqua,vel aqua poſita in vaſe immediatè ſe tāgūt.&ſic argumētū nō ꝓcedit. ſecūdo q̃ ſint diſcōtinua.nā ſi duo corpora dura ſint cōtinua immediatè ſe tāgūt,vt duę medietates vni⁹ baculi,cuius prima medietas ſit ſicca,& ſecūda ſit viridis,anteq̃ diuidant abinuicē immediatè ſe tāgūt. Si aūt ſint duo corpora dura,&abinuicē diuiſa,vt duo lapides,&duę manus nō ſe tagūt immediatè,q̃a ſemp inter ea mediat aliq̃s aer, vt aqua,vt ꝓbatū eſt in c.de tactu.Verū q̃a huiuſmodi aer medias valde paru⁹ eſt & quaſi inſenſibilis q̃titatis, iō ſenſus iudicat ea quaſi immediatè ſe tangere.parum enim pro nihilo reputaī.Hæc de ſenſibus exterioribus dicta ſufficiant.

EPITOME
SVPER III. LIBRVM DE Anima,& eſt de ſenſibus interioribus,in tres tractatus diuiſa.

SVper tertio libro de Anima formamus tres tractatus.

Primus eſt de ſenſibus interioribus.

Secundus de potentia intellectiua.

Tertius de potentia appetitiua,& motiua.

TRACTATVS I. SVper tertium librum de Anima,in ſex capita diuiſus.

PRimus tractatus diſtinguitur in ſex capita.

In primo inueſtigatur quid ſit ſenſus in cōmuni, & organum ſenſus.& nota,quod hæc declaratio cōpetit cuilibet ſenſui exteriori,& interiori.

In ſecundo aſsignatur ſufficientia ſenſuum exteriorum, qui ſunt quinque,& non plures.

In ter

In tertio agitur de ſenſu communi.
In quarto de phantaſia.
In quinto de cogitatiua,& exiſtimatiua.
In ſexto de memoria,& reminiſcentia.

CAPVT I.

Quid ſit ſenſus,& organum ſenſus tam interioris quàm exterioris.

IN 1.c.ſequendo ordinem Ariſt. declarandum eſt quid ſit ſenſus in communi,& ibi agemus tria.
Primò quid ſit ſenſus.
Secundò quid ſit organum ſenſus.
Tertiò ſoluetur duplex dubium.

Senſus eſt receptiuus ſpecierũ ſine materia.

Senſus ſic diffinitur à Philoſopho in ſecundo de anima. Senſus eſt receptiuus ſpecierũ ſine materia,i.ſenſus eſt potẽtia quæ recipit ſpeciem, vel formã ſui obiecti ſine materia,i.ſpiritualiter,vt viſus recipit formam coloris ſpiritualiter,vel intentionaliter: quod idem eſt.Vnde nota,q̃ obiectũ ſenſibile poteſt habere duplex eſſe. Primò poteſt habere eſſe materiale,& naturale.& ſic recipitur in aliquo corpore,qđ denominat eſſe tale,vt albedo recipitur in charta, ſecundum ſuum eſſe materiale,quam denominat eſſe albã, hoc modo ſenſibile obiectum non habet eſſe in ſenſu.Secũdò habet eſſe ſpirituale, & intentionale:& in quocunq; recipitur ſecundum tale eſſe,non denominat ipſum tale eſſe, ſic recipitur obiectum ſenſibile in ſenſu, quẽ tamen nõ denominat eſſe talẽ, puta recipitur ſpecies rubedinis in oculo,quando videt corpus rubeum, non tamen facit oculum rubeum.ſimiliter quando recipitur ſpecies albedinis in ſpeculo non facit ſpeculum album, & quando recipitur figura ſigilli argentei in cęra non facit cæram argenteam.ſic ergo intelligatur diffinitio, Senſus eſt potentia, quæ recipit formam ſui obiecti ſine materia,i.non ſecundum eſſe materiale,ſed ſecundum eſſe ſpirituale,&intentionale,ita quòd non denominatur talis ex huius receptione.

Organũ ſenſus corporeũ ẽ, & ſimul cum ſenſu perit.

Secundò declarãdum eſt quid ſit organum ſenſus, nam licet ſenſus recipiat formam ſui obiecti ſpiritualiter ſicut & intellectus, tamen in hoc diſtinguitur,q̃ ſenſus eſt potẽtia affixa organo corporeo:vt auditus ſituatus eſt in tympano auris. intellectus verò non eſt affixus alicui organo, vt in tract. de intellectu. ſic igitur diffinitur, Organum eſt corpus recipiens ſenſum:ſicut materia formam,puta oculus eſt corpus recipiens viſum,ſicut formam ſuam.vnde ex organo,& ſenſu fit vnum compoſitum,ſicut ex materia, & forma, vel ſicut ex ſubiecto, & accidente. ex quo ſequitur corollariè, q̃ quando ſeparatur anima à corpore in morte omnes ſenſus corrumpuntur. corrumpuntur enim organa ſenſuum. ergo corrumpuntur ſenſus, cùm ſint affixi organis ſuis,nec habeant eſſe, niſi in ſuis organis.

Excellens ſenſibile corrumpit ſenſũ, quia actio rẽſus ĩ proportionata organi compoſitione conſiſtit.

Tertiò Philoſophus ex diffinitione ſenſus,& organi ſoluit duo dubia.Primum eſt,propter quid excellens ſenſibile corrumpit ſenſum.nam ſi quis per lõgum tempus,puta per vnam diem continuè defigeret oculum in luce ſolis, efficeretur cæcus. corrumpitur enim viſus à tam vehementi luce, & ſi quis continuè audiret vehementes ſonos efficeretur ſurdus,vnde & molendinarij partim ſurdeſcunt.

Ad hoc reſpondet Philoſophus,q̃ excellens ſenſibile deſtruit contemperantiam,quę eſt in organo ſenſus,putà lux ſolis diſſoluit humorem aqueum congelatum,qui eſt in pupilla oculi, deſtructa verò contemperantia organi corrumpitur organum.corrupto organo corrumpitur ſenſus,quia eſt affixus ipſi organo,vt patet ex diffinitione organi.igit̃ à primo ad vltimũ excellens ſenſibile corrũpit ſenſum, quia corrumpit organũ ſenſus,ſicut qñ quis forti impetu percutit chordas citharę deſtruitur cõſonantia,q̃a ex forti pcuſſiõe deſtruit̃ ꝓportio ſituata ĩ varia ꝓportione chordarũ.

Plantæ cur non ſentiunt.

Secundum dubiũ eſt,propter quid plantæ non ſentiunt cùm ſint animatæ, & recipiant qualitates ſenſibiles, recipiunt enim calidum,& frigi.humidum,& ſiccum,quæ ſunt obiecta in tactu:ergo ſaltem debent habere ſenſum tactus.

Ad hoc reſpondet Philoſophus,q̃ plantæ non recipiunt qualitates ſenſibiles, niſi ſ̃n eſſe materiale, & naturale, & non ſecundum eſſe ſpirituale,i.ſine materia: cuius ſignum eſt,quod qñ recipiuntur huiuſmodi qualitates in plãta ſemper denominant eam eſſe talem,puta qñ recipitur humiditas in planta,verum eſt dicere,q̃ eſt humida.talis autem denominatio non fit,qñ recipitur in aliquo qualitas ſenſibilis ſecundum eſſe ſpirituale:vt diximus in diſſinitione ſenſus. Dicendum eſt ergo,q̃ plantæ non ſentiunt,quia non habẽt ſenſum,ideo non habent ſenſum,quia non recipiunt qualitates ſenſibiles ſine materia, i.ſecundum eſſe ſpirituale, & intentionale,vt recipit ſenſus.Et de hoc ſatis diximus.

CAPVT II.

Quòd non ſint plures quàm quinque exteriores ſenſus.

IN c.2.aſſignanda eſt ſufficientia ſenſuum exteriorũ.quare ſunt 5.& nõ plures.Huius autẽ duplex eſt ratio prima eſt Ariſt. in principio tertij de Anima, quæ eſt hæc. nos habemus omnes ſenſus exteriores,&nõ habemus niſi quinque ſenſus,ſ.viſum,auditum,&c.ergo ſenſus exteriores nõ ſunt niſi 5.Quòd nos habeamus omnes ſenſus exteriores ꝓbatur tripliciter.primò ſic.nos ſentimus omnia obiecta ſenſibilia,ſ.dolores,odores, ſonos, &c. ergo habemus omnes ſenſus exteriores, quib⁹ ſentimus omnia ſenſibila obiecta. Secundò ſic,nos habemus organa ſenſuum exteriorum, ſ. organum viſus,quod eſt oculus,& nerui egredientes à cerebro,ſimiliter alia organa,ſicut declaraui in tract.3. ſuper lib.2.ergo habemus omnes ſenſus exteriores.Tertio ſic:omnis ſenſus,vel ſentit per medium extrinſecum,vt eſt aer,& aqua:vel per medium intrinſecũ,vt eſt caro.ſi per medium extrinſecum, ſic ſentit viſus, auditus, & odoratus, & hos ſenſus habemus. Si per medium intrinſecum ſic ſentit guſtus, & tactus. cùm ergo habeamus omnes ſenſus, qui ſentiunt per media extrinſeca, & intrinſeca, ſequitur quòd nos habeamus omnes ſenſus exteriores.

Secunda ratio eſt B.Th.in j.part.q.78.art.3.& eſt talis:obiectũ ſenſibile immutat ſenſum,& recipitur in ſenſu:vt patet ex diffinitione ſenſus ſuperius data.ergo ſecundum qđ diuerſimodè ſenſibile recipitur in ſenſu, ſic diſtinguuntur ſenſus exteriores.ſenſibile verò poteſt recipi in ſenſu quatuor modis.primò purè ſpiritualiter ſine aliqua mutatione phyſica facta in obiecto,nec in organo,& quantum ad hãc receptionem purè ſpiritualem aſſignatur viſus, quando.n. calor videtur non fit aliqua mutatio phyſica, puta non eſt neceſſe colorem moueri localiter, nec oculum alterari.ſecundò ſenſibile poteſt recipi in ſenſu per mutationem phyſicam,i.per motum localem factum ex parte obiecti.nulla tamen mutatione facta in organo ſenſus,& quantum ad talem receptionem aſſignatur auditus,quando.n. ſonus auditur,neceſſe eſt ſonum generari ex percuſſione percutientis ad percuſſum,& aerem qui mediat inter percutiens,&percuſſum expelli,ac moueri, & dum cõmouetur localiter defert ſonum ad auditum,patet ergo q̃ in auditu ex parte ſoni,qui eſt obiectum,requiritur motus localis, qui eſt mutatio naturalis,& non ſpiritualis.tertiò poteſt recipi ſenſibile in ſenſu per mutationem phyſicam, i.alterationem factã ex parte obiecti non ex parte organi,& quantum ad talem receptionem aſſignatur odoratus.quando.n.odor ſentitur, neceſſe eſt per calorem corpus odoriferum alterari,vt per talem alterationem ſpiret odorem,fundatur.n.in calido,& ſicco odor,&ideo ſine calore reſoluente nõ ſentitur odor, vt declaraui in tract.3.ſuper ſecundo lib.quartò pót recipi ſenſibile in ſenſu per alterationem phyſicam factam,non q̃ dem ex parte obiecti, ſed ex parte organi. & quantum ad hanc receptionem aſſignatur guſtus, & tactus. quando. n. corpus calidum tangitur à manu,realiter manus fit calida. ergo alteratur caro,quæ eſt medium, & neruus qui eſt organum. ſimiliter quando corpus ſaporoſum humidum tangitur à lingua,fit humida realiter.ergo caro,lingua,& neruus expanſus per linguam,qui eſt organum in guſtu,alteratur.Ex his igitur patet,quomodo ſunt quinque ſenſus exteriores,& quomodo diſtinguuntur,ſecundũ diuerſum modum quo recipitur obiectum ſenſibile in ipſo ſenſu:quomodo diſtinguantur guſtus,& tactus declaraui in 3.tracta.ſuper 2.lib. ſimiliter quomodo ſenſus tactus ſit vnus vel plures ſenſus,patet ibidem.

CAP. III. De ſenſu communi.

POſt aſſignationem ſenſuum exteriorum trãſeundum eſt ad ſenſus interiores,& primò in cõmuni,ſecundò in particulari.De his in cõi dicemus duo:primò, quare dicuntur ſenſus interiores, cùm etiam ſenſus exteriores poſſint dici interiores pro quãto ſunt intrinſeci ipſi animali,&recepti ĩ ſuis organis,vt viſus in oculo,&c.Secũdò dicemus quæ fuit neceſſitas ponendi hos ſenſus interiores.

Circa primum nota q̃ viſus & auditus,&c.dicuntur ſenſus exteriores. quia immediatè ſine alio ſenſu priori ſuſcipiunt ſpecies cauſatas à ſenſibilib⁹ exterioribus,puta viſus immediatè recipit ſpeciem coloris cauſatam à colore, qui eſt

qui eſt in pariete,& auditus recipit ſonum immediatè cauſatum à corpore ſonoro, iſti verò vt ſenſus communis & phantaſia,&c. Dicuntur ſenſus interiores,quia non immediatè recipiunt ſpecies ſenſibilium exteriorum,ſed mediantibus ſenſibus exterioribus,puta ſi ſpecies coloris debet recipi in ſenſu communi,&ab ipſo tranſmitti ad phantaſiam, eſt neceſſe ꝙ prius recipiatur in viſu,deinde per neruos, q̃bus affixi ſunt oculi, tranſmititur ad ſenſum communem, & ab ipſo ad phantaſiam,vt diximus.Dicuntur ergo ſenſus interiores, quia non mutantur immediatè à ſpecie obiecti ſenſibilis exterioris, ſed à ſpecie prius recepta in ſenſu exteriori & ad eos tranſmiſſa.

Circa ſecundum nota ſm B.T.in 1.parte.q.78.art.4.ꝙ neceſſitas ponendi hos ſenſus in animali perfecto fuit, vt animal perfectũ haberet omnes actiones opportunas regimini vitæ ſuæ.Quæ autem ſint hæ actiones,declarabimus per tractando in particulari de ſingulis ſenſibus interioribus, & ponendo neceſſitates ſuas.

De ſenſu cõmuni. Primus ſenſus interiorum, eſt ſenſus communis,de quo dicemus quatuor,primò,in quo organo ſituatur, ſecundò quæ ſit neceſſitas ſua,ex qua declarabitur, qui ſint actus ipſius,tertiò,quare dicitur ſenſus communis. & hoc declarabitur in ſolutione argum.quartò,quæ ſit diffinitio ſua.

Circa 1.nota ſecundum Auic.in 6.lib.naturalium.& omnes Phyſici concordant cum eo,ꝙ organum ſenſus communis eſt prima cellula cerebri, quæ eſt ſuper frontem,in qua radicantur omnes nerui deſcendentes ad organa ſenſuum exteriorum, vt à ſenſu communi deriuetur virtus ſentiendi ad omnes ſenſus exteriores, ſicut à fonte deriuantur varij riuuli,& ad ſenſum communem tranſmittuntur omnes ſpecies obiectorum, quæ apprehenduntur à ſenſibus exterioribus, omnes enim ſenſus exteriores vniuntur in ſenſu communi, ſicut multæ lineæ egredientes à circunferentia vniuntur in centro circuli,& ſecundum Auic.ſe habent ſenſus exteriores ad ſenſum communem, ſicut ſerui ad regẽ, ad quem reuertuntur cum lucris. Quicquid enim oculus videt,eius ſpeciẽ tranſmittit per neruos,quibus affixi ſunt oculi ad ſenſum communem. Idem intellige de auditu, odoratu,&c.

Circa ſecundum nota, ꝙ neceſſitas ponendi ſenſum cõmunem in animali perfecto eſt propter duas actiones, quæ ſunt in animali,& non poſſunt cauſari ab aliquo ſenſu exteriori,probatur,nam neceſſe fuiſſet ponere alium ſenſum præter ſenſus exteriores, qui produceret has actiones : & hunc ſenſum dicimus eſſe ſenſum communem:prima actio ſenſus communis eſt cognoſcere diuerſitatem inter obiecta ſenſum exteriorum, puta cognoſcere, ꝙ album non eſt dulce,& ſonus non eſt odor:hanc diuerſitatem nos cognoſcimus & non per aliquem ſenſum exteriorem. licet.n. per viſum cognoſcamus diuerſitatẽ ſpecierum coloris,puta cognoſcimus per viſum,ꝙ album non eſt nigrum,quia per viſum vtrunq; ꝓ ſe ſentimus,tñ per viſum non poſſumus cognoſcere,ꝙ album diſtinguatur à dulci, nec per auditũ cognoſcimus ꝙ ſonus diſtinguatur ab odore, quia per viſum non ſentimus albũ & dulce per ſe,nec ꝓ auditum cognoſcimus ſonum & odorem.cùm ergo per nullum ſenſum exteriorem cognoſcamus diuerſa obiecta diſtinctorum ſenſuum,ſequitur ꝙ per nullum ſenſum exteriorem cognoſcimus diuerſitatem inter obiecta ſenſuum exteriorum.igitur neceſſe eſt ponere aliquẽ ſenſum interiorem,ad quem trãſmittitur ſpẽs obiectorũ ſenſibiliũ apprehenſorũ per ſenſus exteriores:& tunc per talẽ tranſmiſſionẽ cognoſcimus diuerſa obiecta ſenſuum exteriorũ,cognoſcimus etiã diuerſitatẽ inter ipſa obiecta,& hic eſt ſenſus cõis. nã per neruos egredientes à cerebro ad oculos cognoſcit coloré , & per neruos egredientes à cerebro ad nares cognoſcit odorem. Cognitis aũt ab eodẽ colore & odore,aduerte ꝙ color diſtinguitur ab odore,quia alio modo color immutat viſum & alio mõ odor immutat odoratũ,& ſic cognoſcit diuerſitatem inter obiecta ſenſuum exteriorũ.Secunda actio ſenſus cõis,eſt cognoſcere actũ ſenſus exterioris,puta cognoſcit ꝙ viſus videt,& auditus audit.Et ꝙ hæc actio cauſetur à ſenſu cõi, ꝓbatur ſic:Hæc actio nõ põt eſſe à ſenſu exteriori:ergo eſt ab aliquo ſenſu interiori, ad quẽ terminatur actus ſenſuũ exteriorũ,& hic eſt ſenſus cõis. ꝓbatur antecedẽs,ſ.ꝙ nullus ſenſus exterior cognoſcat actũ ſuũ, & ꝓbo de viſu:& ſimile erat in aliis ſenſib.quicquid ꝓ ſe videtur à viſu eſt aliquo modo coloratũ vel lucidũ , ſed videre nõ eſt coloratũ nec lucidũ, vt patet. ergo viſus nõ videt ſe videre , ſimiliter qcqd ꝓ ſe cognoſciť ab odoratu é aliquo modo odoriferũ, odor.n.eſt obiectũ,ſed odorare nõ eſt odoriferũ,ergo odorat⁹ nõ cognoſcit ſe odorare.Præterea, ſola potentia non organica, vt eſt intellectus, cognoſcit actũ ſuũ:ergo nullus ſenſus exterior cognoſcit actũ ſuũ, qa oĩs ſenſus eſt potentia affixa organo, vt dictũ eſt ꝫ.Hæc rõ magis declarabitur in tractatu de intellectu.Cũ igitur cognoſcamus nos videre & audire,& non per aliquẽ ſenſum exteriorẽ,ſequitur ꝙ hæc actio ſit à ſenſu cõi:ex quo.n. ad ipſum tranſmittuntur oẽs ſpecies obiectorũ ſenſibiliũ,quę recipiuntur in ſenſib.exteriorib.& cognoſcit diuerſa obiecta ſenſuum exteriorũ, per primã actionẽ:põt etiã cognoſcere diuerſos actus ipſorum ſenſuum , puta ꝙ viſus videt, quòd auditus audit, & quod videre non eſt audire. Ex iis patet quæ ſit neceſitas ponendi ſenſum communem.

Circa tertium quare dicatur ſenſus communis declarabo in ſolutione argumenti.

Circa quartum,ſc.quid ſit ſenſus communis, nota ꝙ ſic diffinitur,vt elicitur ab Auic.in 6.naturalium in c.de ſen.interio.Sẽſus cõis eſt potẽtia ſituata in 1.parte cerebri,à qua oẽs ſenſus exteriores deriuãtur,i.accipiũt virtutẽ ſentiendi , ad quã trãſmittũtur oẽs ſpecies ſenſatæ apprehẽſæ per ſenſus exteriores,in qua oẽs ſenſus exteriores vniuntur,ſicut plures lineæ in cẽtro.Hæc diffinitio patet ex prius declaratis.Hæc de ſenſu cõi ſufficiãt.Qũo verò ꝓ hãc potentiã cõpleãť sõnia,& cauſeť dormitio,iã declaraui in tractũ,quẽ ordinaui ď ſom.&vig.& ď ꝓphetia,q̃ fit in ſomniis.

CAP. IIII. De Phantaſia.

IN 4.c.agendum eſt de ſecundo ſenſu interiori, qui dicitur phantaſia ſecundum Ariſt.& dicitur formalis ſecundum Auic.in 6.naturalium,de quo dicemus quatuor.

Primò,in quo organo ſituatur.

Secundo,quæ ſunt operationes ſuæ.

Tertiò,quæ fuit neceſſitas ponendi hunc ſenſum.

Quartò,quare vocatur phantaſia,& qũo diffinitur.

Circa 1.nota,ꝙ ſecundum Auic.&Auer.& B.Th.in opuſculis de potentiis animæ,phantaſia ſituatur in 2.parte cerebri in parte anteriori capitis poſt ſenſum communem,&id continenter à natura actum eſt. nam phantaſia habet retinere&conſeruare ſpecies apprehenſas à ſenſibus exterioribus, & tranſmiſſas ad ſenſum communem, puta viſus in ſe recipit colorem pomi & figuram : hanc ſpeciem tranſmittit per neruos ad ſenſum communem,& ſenſus communis tranſmittit eam ad phantaſiam , in qua vt in quodam theſauro,conſeruatur.Idẽ intellige de omnibus ſpeciebus apprehenſis per alios ſenſus.Et ſi quęras quare ſenſus communis recipiens tales ſpecies non retinet & eas conſeruat, ſine hoc quod tranſmittat eas ad phantaſiam.Reſpondeo,ꝙ ſenſus communis non poteſt eas retinere.nam ſituatur in 1. parte cerebri ſuper frontẽ,vbi eſt multa humiditas, & mollities:proprium eſt autem rei mollis bene & faciliter recipere,molle autem retinere, ſicut cæra mollis facilè recipit figuram ſigilli &malè retinet,facile.n.eſt talem figurã delere.Hæc igitur eſt ratio, quare ſenſus communis cum facilitate ſpecies ſenſatas recipit à ſenſibus exterioribus,ſed eas non poteſt retinere:& ideo eſt neceſſe, vt trãſmittantur ad aliam potentiam , quæ ſit ſituata in parte ſicca ipſius capitis,& hæc eſt phantaſia.nam in 2.parte anteriori capitis nõ eſt tanta humiditas,& eſt maior durities, & ideo phãtaſia, quæ ibi ſituatur,bene retinet & conſeruat ipſas ſpecies,& ideo vocatur ab Auic.theſaurus ſpecierum ſenſatarum.

Figura declarans quomodo ſituatur phantaſia in capite,& quomodo quaſi per neruum tranſmittantur ad ipſam ſenſatæ ſpecies.

ſenſus cõi ad conſeruandã diuiam int⁹ opatõ⁹ ſenſuũ exteriorũ. Circa
tatia. qr nõ pot̃ phantaſia retinere illas ſpẽs cũ ſit humida illa pars anterior capitis vñ adconſeruã-
das hac ſpes ponit̃ ſenſus cõis phantaſie cuius munꝰ ẽ retinere ſenſata per exteriora cõia ex ſenſi-
bus ſpãlibus ſata apponere ut chimerã, dr̃ phantaſma ab effectu nãgrece ꝓhanos ẽ apparitio ex qr
in ſomnijs q̃ ſunt ꝑ infantaſia ſunt huiꝰ mõi apparitio nõ cognitionis vñ ſpes aliquas ſpẽs vñ ſex ymas
uram ſibam vñ mõſtratam. qñ in hole ẽ cogitatiua in Cuius dr̃ ſmata ẽ dicunt̃ in hõe qñ ſbma
tiua cognoſcit in Cuius ſbie dr̃ ſua ut paſer pa Caas hõe cõgregientes lupũ vñ mõſtã cõgitatiua
vñ ſbie ꝑ diſcurſũ nã inea regent̃ hillegis hmõi exẽplaꝝ hec ẽ mihi vñ mõſtãs hec ẽ lupꝰ & lupꝰ ẽ mi hi

Circa 1.nota ꝙ duæ ſunt operationes phantaſiæ. prima eſt, ꝙ habet retinere ſpecies ſenſatas & tranſmiſſas à ſenſu communi tanquam thalamus & theſaurus ſenſus communis: vt inquit Algazel: nam dictum eſt ſ. ꝙ ſenſus communis eſt ſicut rex in ſolio, ad quem redeunt ſenſus exteriores cũ ſpeciebus apprehenſis, ſicut ſerui cum lucris, & has ſpecies velut lucra recondit cõſeruanda in phantaſia & in ſuo theſauro: ſecunda eſt ſecundum Auerr. & B.Th. ꝙ habet componere ſpecies ſenſatas adinuicé, puta in phantaſia eſt conſeruata ſimilitudo montis, quem aliquando vidi, & ſimilitudo auri, quod aliquando vidi. poteſt autem phãtaſia has duas ſpecies adinuicem componere & fingere montem aureum, licet non inueniatur in natura, ex quo ſequitur quod omnia entia fictitia, vt ſunt figmenta poetarum, vt ſunt parabolæ, vt ſunt entia chimærica, puta fingere animal, cuius caput ſit leonis, & pedes auis, & cauda ſerpentis, & alæ vulturis, omnia huiuſmodi ſunt per operationem phantaſię cõponentis varias ſpecies rerum ſenſibilium adinuicem, & ſi phantaſia poteſt hæc chimærica componere, dum homo vigilat, poteſt multo magis dum homo dormit: vnde à phantaſia plerunque cauſantur viſiones, quæ fiunt in ſomniis, & niſi hæc potentia exiſteret in animali perfecto nunquam animal nec homo ſomniarent. quomodo verò in phantaſia cauſentur ſomnia vera, ſiue falſa, ſiue prænuncia rerum futurarum declaraui in tractatu, quem ordinaui de ſomno & vigilia. Notanter verò dixi ꝙ ſecundũ Auerr. & B.Th. phantaſia habet componere ſpecies ſenſatas, quoniam Auic. in 6.natu. opinatur ꝙ phantaſia ſolùm habeat conſeruare ſpecies ſenſatas, alia verò potentia quę apud Auic. dicitur imaginatiua, & fituatur ſecundum eum in cerebro poſt phantaſiam habet cõponere ſpecies ſenſatas adinuicé, vnde entia fictitia ſm ipſum fiunt ab imaginatiua, & nõ à phãtaſia.

Circa 3.nota ꝙ neceſſitas ponendi phantaſiam eſt vt animal perfectum, cui nõ ſemper coniuncta ſunt ea quæ ſunt opportuna regimini vitæ ſuæ ex recordatione rerum quæ ſunt neceſſariæ vitæ ſuæ moueretur localiter ad quærendum ea. v.g. homo non ſemper habet cibum ſibi præſentem & quando fameſcit incitatur ad quærendum cibum: non poſſet autem incitari niſi haberet in phantaſia ſua ſpecies panis & vini & pomi conſeruatas, ex iis. n. ſpeciebus conſeruatis recordatur ꝙ panis & vinum & pomum, quæ aliquando guſtauit ſunt cibus ſibi conueniens, & ideo quãdo fameſcit mouetur localiter ad quærendum cibum: ſic incitatur canis, ſic leo ad venenationé quando fameſcit ex recordatione ciborum ſibi conuenientium, vnde inquit Ariſt. in 3.de Anima, ꝙ animalia patiuntur, & operantur per phantaſiam, animalia verò imperfecta quę non mouentur ſecundum locum, vt oſtrea, nõ habent phantaſiam determinatã, qm̃ habent ſuum cibum quicunq; ſit ſemper ſibi præſentẽ, & ideo non eſt eis opus recordari, nec moueri ad aliquem locum diſtantem ad quærendum cibum: propter quod huiuſmodi animalia propter ſuam imperfectionem habẽt ſolùm ſenſum tactus, vt dicemus in trac. de potentia motiua.

Circa 4.nota ꝙ phãtaſia ſic nominatur ab effectu ſuo. nã vt diximus in ſecunda ſua operatione, hæc potẽtia cauſat, maximè dũ dormit animal, viſiones & apparitiones in ſomniis, quando. n. aliquid ſomniamus apparet nobis ꝙ ſic ſit in re ſicut ſomniamus. dicitur igit phantaſia ab iis operationibus & viſionibus quas cauſat. nam phanos græcè idé eſt quod apparitio, inde deriuatur phãtaſia quaſi apparitiua, id eſt, cauſans apparitiones. Quomodo verò diffiniatur, nota ꝙ duplex de ea datur diffinitio. prima eſt Ariſt. in 2. de Anima, quæ eſt hæc, phantaſia eſt motus factus à ſenſu ſecundum actum, id eſt, phantaſia eſt potentia quæ fit in actu per ſenſum exteriorem, & per ſenſum communem: nam vt diximus, phantaſia actu reſpicit ſpeciem ſenſatam apprehenſam à ſenſu communi tranſmiſſam ad phantaſiam. ſecũda diffinitio elicitur ex Auic. in 6. naturalium, quæ eſt hæc phantaſia eſt potentia fituata in ſecũda parte cerebri poſt ſenſum communem conſeruatiua ſpecierum ſenſatarum, quæ à ſenſu communi ad ipſam tranſmiſſæ ſunt. Hæc de phantaſia ſufficiant.

CAPVT V.

De extimatiua brutorum, & cogitatiua hominum.

IN 5.c. agendum eſt de tertio ſenſu interiori, qui in brutis dicitur extimatiua, ĩ homine dicitur cogitatiua, de qua dicemus quatuor, primò in qua parte cerebri vt in ſuo organo ſituatur, ſecundò quæ ſunt eius actiones, ex quo etiam declarabitur neceſſitas ſua, tertiò in quo differt extimatiua in bruto ac cogitatiua in hoie, quartò q̃d ſit vtraq;.

Circa 1.nota ſecundum Auic. in ſexto naturalium & Auerr. in lib. de ſen. & ſenſa. ꝙ cogitatiua in homine ſituatur in medio capitis vbi eſt media cellula cerebri, & eſt poſt phantaſiam, ita ꝙ ſupereminet illi, in bruto verò extimatiua ponitur in poſteriori parte mediæ cellulæ cerebri, ita ꝙ declinet à ſummitate capitis ad partem poſteriorem. Figura patet infrà. Circa ſecundum nota ꝙ ſecundum Auic. vbiſ. & Alg. in lib. ſuo de Anima, Actid huius potentiæ eſt elicere aliquas ſpecies, quę dicuntur intentiones non ſenſatæ, i. quæ non poſſunt cognoſci per ſenſum exteriorẽ, nec per ſenſum cõmunem. Iſtæ autem intentiones ſunt amicitia, inimicitia, bonum, malum, paternitas, filiatio, &c. Quomodo verò id fiat, nota ꝙ cogitatiua ſuperueniẽs phãtaſiæ inſpicit ſpecies ſenſatas quæ ſunt ſeruatæ in phantaſia, puta extimatiua quæ eſt in oue inſpicit figuram lupi conſeruatam in ſua phantaſia, & ex tali figura quaſi correſpondente elicit inimicitiã naturalem inter ipſam & lupum, & ideo cùm ſibi præſenta tur figura lupi fugit, non quia ſit talis figuræ, ſed vt inimicum: ſimiliter in homine id accidit, nam ſi Plato videat hominem reſpicientem ſe toruo aſpectu, & loquente iracundè, talis hominis figura & locutio defertur per ſenſus exteriores ad ſenſum communem, inde tranſmittitur ad phantaſiã & ibi conſeruatur, tunc cogitatiua ſuperueniens conſiderat talem figuram talemq; locutionem, & ex eis elicit inimicitiam quaſi concludens, hic eſt inimicus meus, eo ꝙ toruo aſpectu me inſpexit, & iratè allocutus eſt: ex oppoſito autem, id eſt, ex benigno aſpectu, & miti colloquio elicit amicitiam. hæc eſt actio extimatiuæ & cogitatiuæ, ex qua cognoſcitur ſua neceſſitas, niſi. n. hæc potentia eſſet in animali perfecto non poſſet fugere nociua, & proſequi vtilia. nam ouis non fugeret lupum, & ſic occideretur, & non lactaret agnum vt filium, & ſic agnus fame deficeret, & homo in manu ſuorum inimicorum incideret, nunquam amicitiam contraheret, & tunc deperiret ſocietas ciuilis & humana.

Circa 3.nota ꝙ ſecundum Auerr. in lib. de ſen. & ſenſa. & B.Tho. in 1.part. q.78.art.4. extimatiua in hoc differt à cogitatiua, quoniam extimatiua in brutis cognoſcit illas intentiones non ſenſatas ſine aliquo diſcurſu, ſed ſolo inſtinctu naturali ſibi indito à primo conditore, vt extimatiua ouis naturali inſtinctu cognoſcit inimicitiam lupi, & hos cibos ſibi eſſe conuenientes, illos autem ſibi nociuos: & auis naturali inſtinctu cognoſcit hanc paleam conuenientem ſibi ad nidificandum, & breuiter omnia operantur, vel abhorrent bruta: operantur vel defugiunt inquantum mouentur ab extimatiua & inſtinctu naturali. Cogitatiua verò in homine cognoſcit has intentiones non ſenſatas cum aliquo diſcurſu & ſyllogiſmo, poteſt enim cogitatiua formare ſyllogiſmum expoſitorium qui conſtaret ex duabus propoſitionibus ſingularibus ſic, Hic eſt mihi inimicus, & hic eſt lupus. ergo lupus eſt mihi inimicus. Item idem aliquando apprehendit, arguendo ab exemplo ſic, Pater Platonis eſt mihi inimicus. ergo & Plato eſt mihi inimicus, quia filius aſſimilatur patri, & quia cogitatiua eſt ſyllogiſtica, ideo eſt nobilior inter potentias ſenſitiuas, propinqua enim eſt intellectui, cuius eſt diſcurrere & ſyllogizare, & propter ſuam nobilitatem dicitur ratio particularis, ſicut intellectus dicitur ratio vniuerſalis, vt declarabimus in tractatu de intellectu.

Notandum poſtremò quòd cogitatiua in homine eſt illa, quæ cauſat iudicia temeraria, quãdo. n. ex leui indignatione vel negatione obſequij concludit inimicitiam inter duos, pôt eſſe concluſio & iudicium falſum, & ideo niſi regulet imperio rationis maximè incitat appetitũ ſenſitiuũ

mimico. Cõcipit ex patre Platonis odium in mentem, q̃ Plato q̃ filius ſimilatur patri } concu
pit ira in brutis de mente in hoc ꝙ ruminacentia cum actus ſit idem ac ꝙ phantaſia ſpes potius ira cra
ſtinatiua in bruto dr mente in hoc ꝙ phantaſia retinet & conſeruat ſpes ſenſatas abſentium ſic mem. ꝙ ruminatiua conſeruat ſpes ſenſa
tas abſentium ſic mem. ꝙ cogitatiua. Et conſtituit finem propter bonum aliis nã ſi ſperet mimicũ ſupino cor
pore terram videns ouis nõ fugeret. Et ſperet amicũ canis nõ conſeruaret cauda nõ applaudat hero.

concupiſcibilem&iraſcibilem,præcipuè in malum,vt dicemus in tract.de potentia motiua. patet ergo quomodo differunt extimatiua in bruto,& cogitatiua in homine.

Circa quartum nota q̃ ſic diffinitur extimatiua vt elicitur ab Alg.in ſuo lib.de Anima.Exti. eſt potentia apprehendens ex ſenſato non ſenſatũ, i.eſt potẽtia cognoſcẽs ex ſpecie ſenſibili reſeruata in phantaſia ſpeciem non ſenſibilem, vt inimicitiam,amicitiam,&c. Cogi.eſt potentia apprehendens ex ſpecie ſenſibili intentionem non ſenſatam cum aliquo diſcurſu ſyllogiſtico, vt declaratum eſt.

CAPVT VI.

De memoriæ & reminiſcentiæ ſenſu.

IN 6.c.agendum eſt de quarto ſenſu interiori, quia dicitur in bruto memoria, in homine verò dicit reminiſcentia,&dicemus 4.primò de organo ſuo,ſecundò de actione,vbi etiam declarabitur neceſſitas ſua, tertiò in quo differt memoria à remiſcentia,quartò quid ſit vtraque.

Circa 1. nota ſecundum Auicen. in 6. natural. & omnes alios Phyſicos q̃ hæc potẽtia ſituatur in vlt.parte cerebri, quæ eſt in poſteriori parte capitis poſt extimatiuam vel cogitatiuam, illa enim pars capitis eſt multum ſicca, & ideo eſt bene retentiua,vnde rationabiliter collocatur ibi.

Circa 2.nota ſecundum omnes Phyſicos,præcipuè Aui. in 6.nat.q̃ officium memoriæ eſt retinere,& conſeruare intentiones non ſenſatas,quas extimatiua & cogitat. apprehendit ex ſpeciebus ſenſatis conſeruatis in phantaſia:vnde ſicut phantaſia eſt theſaurus & arca ſpecierum ſenſatarum,quas ad eam tranſmittit ſenſus communis,ita memoria eſt arca intentionum non ſenſatarum:vt eſt intentio amicitię,inimicitię,paternitatis,nociui,&cõmodi,&c.quas poſtquam cogitatiua apprehendit tranſmittit ad memoriá ibi conſeruandas:ex hoc patet neceſſitas ſua,niſi.n.memoria conſeruaret has intentiones, animal non fugeret nociua,nec quæreret ſibi vtilia:ea.n.quorum obliuiſcimur, non quærimus nec diligimus.v. g.ſi in memoria ouis non cõſeruaretur intentio inimicitiæ lupi,quando videret lupũ,non fugeret:& ſi in memoria canis non ſeruaretur intentio beneuolentiæ,vel beneficij accepti à domino ſuo, quando videret dominum non applauderet cauda,nec cuſtodiret domum, vt ergo animalia fugiant nociua, & quærant vtilia data eſt eis memoria.

Circa tertium nota ſecundum Auic. in 6. naturalium & Alg.in lib.ſuo de Anima,q̃ memoria ita differt à reminiſcẽtia ſicut differt extimatiua à cogitatiua. Sicut.n. bruta per extimatiuam ſolo inſtinctu naturali & ſine aliquo diſcurſu apprehendunt intentionem non ſenſatam,ita per memoriá ſolo inſtinctu ſine ſyllogiſtico diſcurſu ex intentione non ſenſata quæ eſt in memoria,& ſpecie ſenſata, quæ eſt conſeruata in phantaſia recordantur rei præteritæ, quam fugiunt vel quærunt. v.g. canis videns baculum in manu Socratis, ex apprehenſione nociui & forma baculi, recordatur q̃ baculus eſt ſibi nociuus, & ideo cùm videt baculum fugit,vel non propinquat homini tenenti baculum : homo per cogitatiuam cum aliquo diſcurſu ſyllogiſtico cognoſcit intentiones non ſenſatas,ita q̃ per memoriam cum aliquo diſcurſu recordatur rei præteritæ, & talis memoria cum diſcurſu dicitur reminiſcentia.v.g.volo recordari qd mihi dixerit Socrates heri in horto,ſic fiet:primò præſentabitur à memoria intentio amicitiæ vel inimicitiæ:ſi præſentabitur intentio inimicitiæ, ſic diſcurram,Socrates eſt mihi inimicus, ergo dixit mihi odioſa : deinde inueſtigo diſcurrendo,quod & quale verbum odioſum dixerit:& hunc quidem diſcurſum maximè experimur in nobis,quando recordari laboramus de aliqua re iam diu præterita.

Circa quartum nota q̃ diffinitur memoria ab Auic.in 6. naturaliũ.Memoria eſt potentia ordinata in poſteriori concauitate cerebri cõſeruans id,quod apprehendit virtus extimatiua de intentionibus non ſenſatis.eõdem modo diffinienda eſt reminiſcentia, ſed addatur hæc particula cum aliquali diſcurſu : per hanc.n.differt à memoria, quæ eſt in brutis. Hæc ſufficiãt de numero ſenſuum interiorũ, in quo ſecutus ſum Auer.& B.Th.ſi vis aũt habere opinionẽ Auic. & Alg.&Alb.qui dicũt eos eſſe quinque:&qũo conueniũt, vel differant,quære tractatum,quem ordinaui de omnibus iis opinionibus cum figuris ſingularum opinionum.

Vltimò ſoluentur tantùm duo argumenta, primum probat,q̃ diffinitio ſenſus non ſit conueniens. nam in ſenſu tactus recipitur ſpecies ſui obiecti cum materia, i. naturaliter:quando enim manus tangit calidam fit realiter & phyſicè calida:ergo non omnis ſenſus recipit ſpeciem ſui obiecti ſine materia : & ſic diffinitio ſenſus eſt falſa, cùm non conueniat cuilibet ſenſui.

Ad hoc dicitur q̃ in ſenſu tactus recipitur ſpecies ſui obiecti, & naturaliter,vt probat argumentum, & ſpiritualiter,licet non ita ſit manifeſtum. Si enim ſola receptio naturalis ſufficeret in ſenſu tactus,etiam lapides & terra haberent ſenſum tactus:recipiunt enim qualitates tangibiles naturaliter, vt lapis recipit calorem & frigiditatem:dicendũ eſt ergo, q̃ cauſa ſentiendi per ſe in ſenſu tactus,eſt receptio ſpecierum intentionaliter,licet propter ſuam materialitatem recipiantur etiam ſpecies ſui obiecti materialiter, ſed hoc eſt per accidens.

Secundum probat, q̃ primus ſenſus interior non debet dici ſenſus communis.Senſus communis eſt ille,qui prædicatur de pluribus ſenſibus,ſicut homo cõmunis eſt ille, qui prædicatur de pluribus hominibus:ſed primus ſenſus interior non prædicatur de pluribus ſenſibus,cùm ſit vnus ſenſus ſingularis.ergo non debet dici ſenſus communis.

Ad hoc dicitur q̃ non dicitur ſenſus communis ſecundum prædicationem, quaſi prædicetur de pluribus ſenſib. ſed dicitur ſenſus communis quaſi terminus communis,ad quem ſenſus exteriores tranſmittunt ſpecies obiectorum ab eis apprehẽſas, vt declaraui ſuprà:ſicut etiam centrum in ſphæra dicitur terminus communis, ad quem plures lineæ à circunferentia terminantur. Hîc finit tractatus de ſenſibus interioribus.

TRACTATVS II. SV. per tertium librum de Anima, de intellectu poſſibili & agente.

IN hoc 2.tract.ſuper 3. de Anima agendum eſt de potentia intellectiua, quæ diuiditur in intellectum poſſibilem & agentem. Et primò agendum eſt de ĩtellectu poſſibili,de quo fiunt quatuor c.

Primò,quid ſit.

Secundò,quod eſt ſuum obiectum.

Tertiò,quot ſunt operationes ſuæ.

Quartò,quot modis denominatur, licet tantùm ſit vna potentia realiter.

CAPVT I.

De intellectu poſſibili,& quid ſit.

CIrca 1.ca.ponenda eſt diffinitio intellectus poſſibilis, & declaranda.Vt igitur elicitur ab Ariſt.in 3.de Anima,ſic diffinitur:Intellectus poſſibilis eſt potentia animæ apta nata intelligere omnes naturas corporeas &ſenſibiles,carens omni natura ſenſibili,nec eſt affixa alicui organo corporeo. Hæc diffinitio declaratur quo ad ſingulas partes, & infertur vnum corollarium, ſecundum mentem Philoſophi.Primò dicitur apta nata intelligere, i.eſt in potentia,vt intelligat:non enim actu ſemper intelligit,nec actu ſemper habet ſpecies intelligibiles in ſe vt per eas intelligat,& probatur ex tali ſimilitudine ſecundum Ariſt.ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſibilia , ita intellectus ad intelligibilia:ſed ſenſus eſt in potentia vt ſentiat ſua ſenſibilia,& nullum eorum ex natura ſua habet in ſe actu : vt auditus eſt in potẽtia vt ſentiat ſonos,& nullum ſonum ex natura ſua in ſe habet,vt declaraui agens de organo auditus:ergo & intellectus eſt in potentia vt intelligat res ſenſibiles & corporeas, & nullam ſpeciem intelligibilem ex natura ſua in ſe habet actu.Dicitur ſecundò,carens omni natura ſenſibili & corporea,i.eſt inſenſibilis& incorporeus,& ſic eſt ens ſpirituale,& probat ſic Philoſophus:Omne receptiuum alicuius,eſt denudatũ & priuatũ illo, vt oculus eſt receptiuus coloris, ergo oportet eſſe priuatum colore:& auditus eſt receptiuus ſoni,ergo oportet eſſe priuatũ oĩ ſono:Si.n. aliquem ſonum in ſe haberet,priuaretur ne reciperet alios ſonos:nã intus apparens prohibet extraneũ, vt inquit Philoſophus:ſed intellectus poſſibilis eſt receptiuus oĩs naturæ ſenſibilis & corporeæ,põt.n.intelligere oẽm rem ſenſibilem & corpoream,vt declarabitur,qñ dicemus de obiecto eius in 2.c.ergo intellectus poſſibilis eſt denudatus & priuatus omni natura ſenſibili & corporea,ex quo ſequĩt corollariè q̃ intellectus nec eſt elementum, nec quid compoſitum ex elementis, nec aliqua qualitas ſenſibilis,vt ſunt frigus,ſapor,&c. ſed ens purum ſpirituale aptum natum cognoſcere omnia ſenſibilia & materialia & corporea.

Dicitur

Dicitur tertiò,nó affixa alicui organo corporeo, & in hoc diſtinguit à ſenſib⁹, qui omnes ſũt affixi ſuis determinatis organis,vt diximus ſuprà.Quòd autẽ intellectus non ſit affixus alicui organo,ꝓbatur ſic, Omnis potentia affixa organo corporeo cognoſcit ſolùm vnũ genus entium:vt, qa viſus eſt affix⁹ organo,cognoſcit ſolũ viſibile:& audit⁹,ſonos:&guſtus,ſapores:ſed intellectus non cognoſcit ſolùm vnum genus entium, imò omnia genera entium,vt dicem⁹ in ſecundo capite , ergo non eſt affixus , imò ſeparatus eſt ab omni organo corporeo.Si aũt q̃ras vbi ſit hic intellect⁹, vel in qua parte corporis,an ſit extra corpus,vt ſubſtantia ſeparata,ſicut fingit Auer.Reſpondeo qꝺ eſt in anima intellectiua,ſicut accidens in ſuo proprio ſubiecto. nam intellectus ſicut aliæ potentiæ animæ eſt in ſecunda ſpecie qualitatis:anima autẽ intellectiua ſecundum eſſentiam ſuam eſt in toto corpore ſicut forma in ſua ꝓpria materia:& ſic patet,qꝺ intellectus eſt potentia ſolius animæ. Aliæ verò potẽtię vegetatiuę & ſenſitiuę nõ ſunt ſolius animę,ſed totius animati:quia cùm ſint affixæ organis,ſunt ſubiectiuè in organis corporeis:vt viſus in pupilla,&c.De opinione Auer. qui arbitratur intellectum poſſibilem eſſe extra hominem, vt ſubſtantia ſeparata:& animam intellectiuã non eſſe formam hominis diſputabit in fine tractatus.patet igitur diffinitio intellectus poſſibilis,&declarata ſecundũ omnes partes ſuas.Ex hac diffi.infert Philoſoph⁹ hoc corollariũ:licet excellens ſenſibile corrumpat ſenſum:vt lux ſolis,ſi per aliquod tẽpus directo intuitu aſpiciatur,excæcat hominẽ, & corrumpit pupillam: non tamen excellens intelligibile : vt cælum,vel intelligentia,ſi intelligantur,non corrumpũt intellectũ:& huius ratio eſt:quia ſenſus eſt affixus organo,& excellẽs ſenſibile alterat organum:quo alterato,vel debilitatur vel deſtruit ſenſus: vt declaraui in primo tractatu huius tertij libri,vbi actũ eſt de ſenſu & organo ſenſus in cõmuni.Intellectus verò nõ eſt affixus organo:& ideo excellens intelligibile nõ poteſt alterare,nec debilitare,nec corrumpere intellectũ:imò ꝓficit ipſum,& reddit potentiorẽ ad intelligendum: ſi.n.intelligo magis difficile,poſteà ſum magis diſpoſitus ad intelligendũ min⁹ difficile.Hæc de j.c.

Ex ipſa ſui ſpiritualitate & immaterialiate procedit.

CAP. II. *De obiecto intellectus poſſibilis.*

IN 2.c.declarandum eſt quid ſit obiectum intellectus poſſibilis:& ibi fiunt duo.Primò,ponitur diſtinctio de obiecto.Secundò, ex hac diſtinctione ponuntur quædam cõcluſiones.Diſtinctio eſt hæc,Obiectũ intellect⁹ eſt duplex, ſcilicet obiectum primum & obiectum ſecundarium.Item obiectum primum poteſt eſſe triplex,ſcilicet obiectum primum,id eſt,communiſſimum & adęquatum,& eſt illud,qꝺ ſub ſe continet omne ens intelligibile:& obiectum primũ, id eſt,primò motiuum: & eſt illud, quod mouet primò intellectum ad intelligendũ:& obiectum primum,id eſt,perfectiſſimum:&eſt illud,quod eſt nobiliſſimum inter omnia entia intelligibilia.

Secũdò ex hac diſtinctione.pono quatuor cõcluſiones, prima.Ens vt eſt tranſcendens,i.vt prædicatur de quolibet ente:ſiue de ente reali,ſiue de ente rationis eſt primũ obiectũ.i. communiſſimum & adæquatum obiectum intellect⁹ poſſibilis: probatur.Intellectus poſſibilis ex natura ſua,inquantum eſt immaterialis, poteſt intelligere omne ens.ergo ens quod prædicatur de omni ente eſt obiectum primum, i.adæquatum ipſius intellectus.probatur antecedẽs. Potentia non organica non determinatur ad aliquod genus entis ſicut determinatur ſenſus,quia eſt potentia organica.ergo ex ſua natura immateriali poteſt intelligere omne ens.Et nota quòd hæc concluſio intelligitur de intellectu poſſibili abſolutè conſiderato.

Secunda cõcluſio,Quidditas,i.natura rei materialis ſenſibilis &corporeę eſt obiectum primum,i.primò motiuum intellectus poſſibilis ꝓ iſta vita mortali.probatur.Illud qꝺ mouet intellectum ad intelligendum eſt ens materiale & ſenſibile: quia omnis noſtra cognitio pro iſta vita ortũ habet à ſenſu.ergo natura rei materialis & ſenſibilis eſt obiectum primum, i. primò motiuum intellectus noſtri. Ex hac cõcluſione ſequit quod donec anima vnit corpori primò & per ſe nõ intelligit niſi vniuerſale materiale ſenſibile:puta hominé vt hõ:lapidem vt lapis,&c.entia verò incorporea non intelligit niſi ꝓ quãto manuducitur ad illa ꝓ hæc ſenſibilia: puta cognoſco intelligentias per corpus cæleſte & motum eius , quæ ſunt quædam ſenſibilia.Et nota qꝺ fin cognitionem hãc,quam habet intellectus pro hac vita mortali,formata eſt ſuprà diffinitio intellectus poſſibilis.

Tertia concluſio.Deus eſt obiectum primum,i.perfectiſſimum intellectus noſtri, probatur , Deus eſt perfectiſſimũ ens.ergo eſt perfectiſſimum obiectum intellectus.Prętereà cognitio habita de Deo maximè perficit intellectum noſtrum,ita quod in diuina ſpeculatione conſiſtit felicitas.ergo Deus eſt perfectiſſimum obiectum intellectus noſtri.

Quarta cõcluſio.Singularia ſenſibilia,actus intelligẽdi, & ipſe intellectus,&ipſa anima intellectiua ſunt ſecũdaria obiecta intellectus noſtri pro hac vita.probatur,Ea ſunt ſecundaria obiecta intellectus,quę neceſſariò requirunt aliqua pri⁹ cognita:ſed ſingularia ſenſibilia ſi debẽt intelligi requirunt aliqua prius cognita,i.ſua vniuerſalia(non enim poteſt intelligi Socrates vel Plato niſi prius intelligat homo in communi) ſimiliter non poteſt intelligi intelligendi actus niſi prius intelligatur obiectum intellectus. nam vt diximus in ſecũdo libro,actus intelliguntur per obiecta,& nõ poteſt intelligi ipſe intellectus niſi prius intelligatur actus intelligendi:quia potentię intelliguntur per ſuos act⁹: & non poteſt intelligi ipſa anima intellectiua niſi prius intelligatur ipſe intellectus:quia vt diximus in ſecũdo libro, ſubſtantia animæ non cognoſcitur niſi per potentias ſuas. ergo ſingularia ſenſibilia,actus intelligẽdi,ipſe intellectus, ipſa anima intellectiua,ſunt ſecundaria obiecta intellectus poſſibilis.patet ergo quid ſit obiectum ſuum,&c.

CAPVT III.

De intellectus poſſibilis operationibus.

IN 3.c. agendum eſt de operationibus intellectus poſſibilis.& nota quod ſunt tres,ſ.ſimplicium terminorum, vel incomplexorum intelligentia,compoſitio,& diuiſio,diſcurſus à noto ad ignotum: duæ primæ ponuntur à Philoſopho in tertio de ani. tertia ponit à Philoſopho in logica in tota arte noua.Prima dicitur ſimplicium,i.incomplexorum terminorũ intelligentia.&eſt quando intellectus ſimplici intuitu cognoſcit naturã rei, vt diffinibilem,puta quãdo cognoſcit hominem,aut lapidem,vt diffinibilia. & hæc eſt prima operatio intellectus.non enim poſſet formare ꝓpoſitionem niſi prius aliquo modo cognoſcerentur ſubiectum & prædicatum, qui ſunt termini incomplexi. ſecũda operatio eſt compoſitio,& diuiſio,& eſt quando intellect⁹ poſtquam cognouit terminos incomplexos eos adinuicem componit per propoſitionem affirmatiuam,vel diuidit per propoſitionem negatiuam. tertia operatio eſt diſcurſus,& eſt qñ ex vna propoſitione nota procedimus ad venãdam aliam incognitam:vtex hac cognita,homo eſt rationalis,ꝓcedimus ad cognitionem huius , homo eſt admiratiuus.& hæc operatio apud Logicum dicitur ratiocinatio,vel argumentatio,de qua in logicalibus ſatis actum eſt.

Inter has operationes hæc præcipuè eſt differentia,qꝺ in prima operatione non eſt veritas,& falſitas per ſe,ſed ſolũ per accidens.& probatur ſic,ſicut ſe habet ſenſus ad ſimplicem apprehenſionem ſui proprij obiecti, ita ſe habet intellectus ad ſimplicem apprehenſionem rei incomplexæ diffinibilis, ſed in apprehenſione proprij obiecti in ſenſu nõ eſt veritas, & falſitas,imò non decipit in cognitione ſui ꝓprij obiecti,vt nõ decipitur viſus in cognitione coloris,vt diximus in tract.de ſenſi.exte. dummodo organum ſit diſpoſitum,& ſit debita diſtantia inter ſenſum,&ſuum obiectum. ergo nec eſt veritas,& falſitas ĩ intellectu in apprehẽſione rei incomplexæ diffinibilis,imò nó decipitur per ſe in diffinitione rei.Dixi autẽ non per ſe, quoniam ſicut in ſenſu poteſt eſſe deceptio reſpectu ſenſibilis per accidẽs,vt ſi ex eo quod video à longinquo corpus coloratũ,velim ipſum iudicare eſſe hominẽ , vel arborem fortè deciperer. ſimiliter in prima operatione intellectus cõtingit deceptio duplicitèr.primò quãdo diffinitio huius rei attribuitur alteri,vt ſi vellem attribuere ſimiæ,quod ſit animal rationale: ſecũdò quando diffinitio formatur ex partibus repugnãtibus,vt ſi vellem adinuicem componere animal,& inſenſibile.& hęc quidem deceptio prouenit ex eo , qꝺ via diffiniendi eſt per diuiſionem,& compoſitionẽ,vt declaraui in primo tractatu ſuper primo de anima.in ſecũda verò operatione formatur ꝓpoſitio,quæ ſemper eſt vera,vel falſa, quia aut prædicatum conuenit ſubiecto,aut nõ:ſi ſic,eſt vera:ſi non,eſt falſa ſimiliter eſt veritas & falſitas in tertia operatione,quoniam cùm argumẽtatio conſtet ex ꝓpoſitionibus, ſicut eſt veritas,& falſitas in ꝓpoſitióe,ita eſt in ratiocinatione:de veritate,& falſitate quid ſit,& quomodo ꝓpriè ſunt in ſecũda operatione , vide Compendiũ maius ſuper libro Peri

hermenias. Iſtæ tres operationes non conueniũt niſi intellectui humano,qui ex ſenſibilibus venatur ſcientiam.intellectus enim angelicus ſimplici intuitu ſine compoſitione, & diuiſione, & ſine diſcurſu omnia intelligit. & ideo non poteſt eſſe error,vel deceptio, aut falſitas in eorum intellectu:multo minus in intellectu diuino: verùm hæc perſcrutari eſt officium ſacri theologi.hîc enim in lib.de anima, tãtum habemus conſiderare de operatione intellectus humani, quæ ſibi conuenit dum vnitur corpori. Quomodo verò anima poſtquam eſt ſeparata à corpore intelligat non eſt officium phyſici,ſed theologi.

CAP. IIII. Poſſibilis intellectus nomina.

IN 4.c. perſcrutandũ eſt quot modis denominatur intellectus poſſibilis, ſecundum diuerſam conſiderationem, licet ſit tantùm vna potentia realiter. vnde notãdum eſt ſecundum viam Bea. Th.in j.par. q.79. & magis reſolutè in opuſcu.de potentiis animæ,q̃ intellectus poſſibilis ſolet denominari apud Philoſophos,& Græcos,& Latinos,ac theologos vndecim modis,qui ſunt iſti,videlicet,primus intellectus potentialis,vel materialis,vel poſſibilis.ſecundus intellectus diſpoſitus.tertius intellectus in habitu,vel memoria. quartus intellectus adeptus. quintus intelligentia.ſextus mens.ſeptimus ratio. octauus ratio ſuperior:nonus ratio inferior. decimus intellectus practicus. vndecimus intellectus ſpeculatiuus.

Primò conſideratur inquantũ ex natura ſua eſt in potẽtia ad acquirendã ſcientiã, & alios habitus intellectuales. creaſ.n.ſicut tabula raſa, in qua nihil eſt deſcriptum, & ſic dicitur potentialis,i.potens acquirere ſcientiam. item dicitur materialis, quia ſicut materia ex ſe nullam habet formam,ſed eſt in potentia ad recipiendum formã,ita intellectus ex ſe nullã habet ſcientiam,ſed eſt in potentia ad acq̃rendum ſcientiam.& ideo meritò dicitur materialis, potẽtialis,vel poſſibilis,id eſt potens acquirere ſcientiam.

Secundò conſideratur inquantum iam habet principia alicuius ſcientiæ,ſed nõdum illam ſcientiam acquiſiuit, vt quando quis iam nouit principia geometriæ, ſed nondum ſcit ex eis deducere concluſiones.& ſic dicitur intellectus diſpoſitus,ſcilicet,ad ſcientiam acquirendam.

Tertiò conſideratur inquantũ iam acquiſiuit ſcientiam, ſed non actu conſiderat circa illã,ſicut ille q̃ acquiſiuit logicæ habitũ, ſed non actu ſyllogizat.& ſic dicitur intellectus in habitu.ſi verò actu cõſideret circa ſcientiam acq̃ſitam dicitur intellectus in actu:ſimiliter dicit memoria inquantũ acquiſiuit ſcientiam,& eã retinet,ac conſeruat. vnde nota q̃ memoria eſt duplex, ſ.ſenſitiua, & intellectiua. ſenſitiua eſt vltimus ſenſus iterior, & diſtinguitur realiter à cogit. quia ſituatur in poſteriori parte cerebri.cogitatiua verò eſt in medio capitis. intellectiua aũt nõ diſtinguit realiter ab intellectu ſed ſolùm ſecundum rationẽ. nã ꝑut acquirit ſcientiã dicit intellectus,prout verò ſcientiã retinet dicitur memoria. & ſic patet q̃ memoria intellectiua non eſt affixa alicui organo corporeo, ſicut nec intellect⁹.

Quartò cõſideratur, ſm qđ acquiſiuit omnes ſcientias humanas, & diuinas, & ſic dicitur intellectus adeptus,& tunc apud Philoſophos, ſi quis hominũ talẽ intellectũ haberet diceretur felix,ac diuinus ſimilis Deo,& eius amic⁹. & de tali loquitur Philoſophus in 10. Ethicor.dicens, Sapiens videtur eſſe maximè felix,& deorum amicus.

Quintò conſideratur inquantum ſimplici intuitu nõ cõponendo,vel diuidẽdo rem incomplexam cognoſcit.& ſic dicit intelligentia,& inde eſt, quod apud Philoſophos ſubſtantiæ ſeparatæ dicuntur intelligentiæ,quia vt diximus ſn prà,ſine compoſitione,ac diuiſione,& ſine diſcurſu omnia ſimplici intuitu cognoſcunt.

Sextò conſideraſ inquantũ per intellectionẽ ſuã metitur ſingulas res ſcrutando,quæ ꝺdicata eis conueniant, & quæ non.& ſic dicitur mens,vt deriuatur à metior metiris. Sed nota,q̃ hæc expoſitio eſt impropria. qm̃ apud Philoſophos,& doctores Græcos,præcipuè Dionyſ. in lib.de cæleſti hierar.mens propriè dicitur natura,quæ eſt purè intellectualis nullo modo corporea. & ſic ſubſtantiæ ſeparatæ propriè dicunt mẽtes,& Deus dicitur apud græcos prima mens.igitur cùm intellectus humanus ſit in anima intellectiua,& ipſa ſit vnita corpori,impropriè dicitur mens.

Septimò conſideratur inquantũ per argumentationẽ,& diſcurſum venatur ſcientiam.& ſic dicitur ratio, i.potẽtia ratiocinatiua,& diſcurſiua.& hoc ſolũ cõpetit homini:vnde ſolus hõ ꝑpriè eſt rationalis,angelus verò ac Deus non sũt ratiõales,ſed ꝑpriè dicũt itellectuales. Octauo caret.

Dicerẽtur fortè ratio ſuperior & priè, quia aliquo mõ attingit ſuperiora & immaterialia & diuina entia.

Nonò conſideraſ inquantũ intẽdit cognoſcere hęc inferiora,aut per cauſas ſuas,vt patet in mathematicis,aut per effectus magis notos,vt patet in Phyſicis,vt quando venaſ ſcientiã ex elemẽtis,& elemẽtatis.& ſic dicitur ratio inferior quaſi rebus inferioribus,ac corruptibilibus intendẽs.

Decimò conſideratur inquantũ q̃eſcit in cognitione veritatis, & eã ordinat ad opus, vt qñ acq̃ſiuit cognitionem de anima q̃eſcit in ea.& ſic dicitur intellect⁹ ſpeculatiuus.

Vndecimò conſideratur inquantũ non q̃eſcit in cognitione veritatis,ſed eam ordinat ad opus,vt qñ acq̃ſiuit artẽ ædificãdi nõ q̃eſcit,niſi ẽdificet gratia lucri,vel alterius cõmodi.& ſic dicitur intellectus practic⁹. Quomodo verò idẽ intellectus dicaſ conſcientia,& ſinderefis non eſt officiũ phyſici,ſed theologi.Hæc đ itellectu poſſibili ſufficiãt.

SECVNDA PARS SECVNDI

Tractatus in tertium lib.de Anima, de intellectu agente,in tria capita diuiſa.

IN ſecũda parte hui⁹ trac.agendũ eſt de intellectu agẽte, & diuidimus eum in tria capita.

In primo declaraſ,quæ fuit neceſſitas ponẽ di intellectum agentem vt potentiam diſtinctam realiter ab intellectu poſſibili,in quo ſimul declarabitur,quæ ſint operationes ſuæ.

In ſecundo diffinietur quid ſit intellectus agens.

In tertio concludetur de mente Philoſophi,quòd tota anima intellectiua eſt immortalis,& incorruptibilis.

CAPVT I.

Quæ fuit neceſſitas ponendi intellectum agentem.

IN 1.cap.declaratur neceſſitas intellectus agentis. vnde nota q̃ res ſenſibiles materiales, vt lapis, & homo, &c. non eodem modo poſſunt à ſenſu ſentiri, & ab intellectu poſſibili intelligi.nam cùm ſenſus ſit potentia organica,& materialis,hæc ſenſibilia ſingularia, puta hoc album poteſt imprimere ſpeciem, & ſimilitudinem ſuam in viſu. & ſic per ſe videtur. & ſic non oportet q̃ ponatur aliquis ſenſus agens cauſans ſpecié ſenſibilem in ſenſu,ſed ad cauſandam hanc ſpeciem ſufficiunt ſingularia ſenſibilia corporea,vnde dicũtur ſenſibilia in actu, quia per ſeipſa poſſunt cauſare ſpeciem,& ſimilitudinem in ſenſu.non ſic autẽ poſſunt ab intellectu intelligi,quoniam cum intellectus poſſibilis ſit potentia purè ſpecialis non affixa organo, hæc ſenſibilia ſingularia puta Socrates, hæc roſa, hic aſinus, non poſſunt cauſare ſpeciẽ ſuã in intellectu, per quã intelligantur,q̃a nullũ materiale,& corporeũ cauſat aliq̃d in re ſpirituali.& ideo vt hæc ſenſibilia intelligaſ ponitur intellectus agens, cuius operatio eſt cauſare ſpeciẽ intelligibilẽ in intellectu poſſibili,per quam hæc ſenſibilia materialia intelligũtur.Quomodo aũt hãc ſpeciẽ cauſet,ſic accipe, res ſenſibilis ſingularis,puta hæc roſa cauſat ſuam ſpeciẽ in viſu inquãtum eſt colorata,& ſic figurata:hæc ſpẽs trãſmittitur à viſu ad ſenſum cõem,& à ſenſu cõi ad phãtaſiã & ibi conſeruatur, & qñ eſt in phantaſia dicitur phantaſma:hoc igitur phantaſma roſæ repræſentat roſam,quo ad ſuas conditiões ídiuiduales,puta inquãtũ eſt ſic colorata,& talis figuræ,& talis odoris,& ĩ tali ſitu,&c.intellectus verò agẽs eſt quoddã lumẽ,&illuſtrat hoc phantaſma,& denudat illud ab oĩb. cõditionib.materialib.& indiuiduantib⁹, & ex phãtaſmate roſę ſic illuſtrato cauſaſ ab itellectu agẽte ſpecies intelligibilis roſæ purè ſpiritualis,non amplius repræſentans roſam,quo ad ſua accidentia,ſed quo ad ſuam ſubſtantiam,nõ inquantum eſt hęc,vel hæc roſa,ſed inquantũ roſa in vniuerſali,& ſic de roſa vniuerſali,& non ſingulari habetur ſcientia.hæc igitur ſpecies,quæ non poteſt cauſari à re ſenſibili materiali,ſed ab intellectu gente illuſtrante phãtaſmata,reponitur in intellectu poſſibili, & per eam fiunt res intelligibiles actu,quæ per ſeipſas erãt intelligibiles in potẽtia.patet ergo q̃ neceſſitas ponẽdi intellectũ agentem fuit,vt ipſæ res ſenſibiles materiales fierẽt intelligibiles actu,quæ ſm ſe ſunt intelligibiles ſolũ in potentia, & eius operatio eſt ꝑ illuſtrationẽ phantaſmatũ cauſare ſpeciẽ intelligibilẽ in intellectu poſſibili, qua tanq̃ per mediũ res ſenſibilis intelligiſ,ſicut per ſpeciẽ coloris cauſatam in oculo color videtur.& nota q̃ hic intellectus agens nõ eſt in ſubſtantiis ſeparatis.non.n.venantur ſcientiam ex ſenſib. nec ex phanta.ſed in ſuo intellectu cõcreatas habẽt omniũ

rerum

rerum ſpecies intelligibiles,per quas limpidè,& ſine errore, ac diſcurſu ſingula intelligunt, ſed hæc ſubtilius conſiderare eſt officium Theologi.

CAP. II. Intellectus agens quid ſit.

IN 2.c. ponenda eſt diffinitio intellectus agentis, quæ eſt hæc,vt elicitur ex lib.3.de Anima,intellectus agẽs eſt potentia animæ immixta,i.non cõpoſita ex naturis corporeis ſeparata ab oĩ organo corporeo exiſtẽs actu,ſm ſubſtãtiam ſuam.primo dicit immixta,& ſeparata ab organo corporeo,ꝙ probat ſic.intellectus poſſibilis nõ eſt compoſitus ex rebꝰ corporeis,nec affixus organo, vt declaratum eſt ex ſua diffinitio.ergo nec intellectus agẽs.probat conſequẽtia, ꝙa intellectus agens eſt nobilior intellectu poſſibili.cũ omne agens ſit nobilius patiente.ergo ſi intellectus poſſibilis eſt non compoſitus ex rebus corporeis,nec affixus organo,multo minus intellectus agens.dicitur ſecũdo exiſtens actu ſm ſubſtantiam ſuam. & per hanc particulã diſtinguit ab intellectu poſſibili,qui eſt in potentia ſecundum ſubſtãtiam:quod quidẽ ꝑt intelligi dupliciter.primò quod ſit ens in pura potentia,ſicut materia prima,& hoc eſt falſum, ꝙa intellectus poſſibilis eſt potentia animæ, & eſt in ſecunda ſpecie qualitatis.ergo habet eſſe actu,& non ſolũ in potentia.ſecũdo qđ ſit ens in potentia in genere intelligibilium, ꝙa.ſ.per ſe nihil ꝑt intelligere,niſi inquantũ recipit ſpecies intelligibiles ab intellectu agẽte.& ſic verum eſt, quod eſt in potentia ſecundum ſubſtantiam,i.ſecundum naturã ſuã, & per oppoſitum intellectus agens eſt in actu ſecundũ naturã ſuã,non quidẽ quod habeat in ſeipſo res intelligibiles actu, ſed quia eſt potentia immaterialis actiua potẽs ꝑ illuſtrationẽ phantaſmatũ res ſenſibiles materiales facere ītel ligibiles actu, cùm ſm ſe ſint intelligibiles ſolùm in potentia,vnde ſicut lumen facit colores viſibiles actu illuſtrado aeré tenebroſum,ita intellectus agẽs facit res materiales intelligibiles actu illuſtrãdo phãtaſmata cõſeruataĩ phãtaſia.

CAPVT III.

Quòd anima intellectiua eſt immortalis:& quorundam dubitatorum ſolutio.

IN 3.c. probandum eſt, ſecundum Philoſophum ꝙ anima intellectiua eſt incorruptibilis.& primò ratione,ſecũdò auctoritate.ratio eſt hæc,dictum eſt in procemio libr.de Anima,ꝙ ſi animæ ſit aliqua propria potẽtia,quæ ſit ſolius animæ nõ affixa organo,& ſit aliqua ꝓpria operatio ipſius animæ,q̃ non expleatur per organũ,tũc contingit ipſam ſeparari à corpore,ſicut res ꝑpetua à corruptibili. ſed cõcluſum eſt in præſenti trac. qđ intellectus poſſibilis, & agens ſunt potẽtiæ ſolius animæ,& nõ ſunt affixæ organis, & intelligere eſt operatio ꝓpria ipſius animæ,ꝙa expleꝫ ſine organo,cauſatur.n.intelligere ab ipſo intellectu non organico.ergo contingit animã intellectiuã ſeparari à corpore,ſicut res ꝑpetua à corruptibili corpore. ſecũdò ꝓbatur auctoritate Philoſophi in 3.de anima.vbi poſtq̃ determinauit de intellectu poſſibili,& agẽte,q̃ ſunt potẽtię ſolius animę intellectiuæ,ſic inqt,Separatus eſt aũt,ſ.intellectus,& ppetuus,& immortalis,& incorruptibilis,& illic accipit intellectũ ꝓ tota anima intellectiua,ſm expoſitionẽ B.T.idẽ habẽt à Philoſopho 12.Met.vbi comparans formã ad materiã inquit.nulla forma præcedit materiam ſuam,vtrum ſequaꝫ nihil prohibet,non omnis quidẽ,ſed intellectus:tunc ſic,intellectus,i.anima intellectiua ſequitur,i.remanet poſt materiam ſuam,ſed materia animæ eſt corpus, in quo recipitur anima.ergo anima poſt corpus remanet:& ſic eſt incorruptibilis.patet ergo ſm veram Philoſophiam, ꝙ anima intellectiua eſt immortalis. Hæc de intellectu agẽte ſufficiant.

Poſtremò ſoluẽda ſunt 3.dubia,quæ accidũt circa prędicta.primum eſt, quomodo ſit intelligendum, ꝙ intellectus poſſibilis ſit ſeparatus ab omni organo corporeo,& immixtus.ſecũdũ eſt vtrũ intellectꝰ agẽs ſit potẽtia animæ,an ſit ſubſtantia ſeparata.tertium eſt vtrum ſit verum,ꝙ actio intellectus,q̃ eſt intelligere expleatur ſine organo corporeo.

Circa primũ eſt duplex opin.prima eſt maledicti Auerr. qui in 3.de anima,com.5.tenet ꝙ intellectus ſumendo intellectum pro tota anima intellectiua ſit ſeparatus ab organo corporeo, i.extra omne corpus humanum, ſicut ſubſtantia ſeparata penitus incorporea, vnitur tamen cuilibet hominum,ſicut principium,& cauſa intelligẽdi in ipſo homine, ſicut intelligentia copulatur cælo in 8.Phy.ſicut principiũ, & cauſa mouendi ipſum cælum. ad hanc ſuam opinionem tria corollaria ſequebantur.primum eſt,ꝙ anima intellecti ua non eſt forma ſubſtantialis hominis,ſicut nec intelligẽtia eſt forma cæli,ſed ſolùm eſt principium operãdi in homine,nõ reſpectu cuiuſcunque operationis, ſed ſolũ reſpectu actus intelligendi,& ſecũdum eũ diffinitio data de anima in 2.li.qua dicit quod eſt actus corporis Phyſici nõ cõuenit animæ intellectiuæ,niſi quaſi ęquiuocè.& qñ quærebatur ab Auer.per quid differt homo ab aſino , ſi anima intellectiua non eſt forma hominis.reſpondebat,ꝙ differt ab animalibus brutis per ſenſitiuam animam. & cogitatiuam potentiam,quæ eſt in ſolo homine.vnde concedebat qđ totus homo eſt corruptibilis, & ſecũdum corpus,& ſecundũ formam,quæ ſecundum ipſam eſt anima ſenſitiua. ſecundũ corollarium eſt,ꝙ tantùm vna eſt anima intellectiua.& per conſequens eſt tantum vnus intellectus , per quem omnes homines intelligũt,& hoc ſic ſequi arbitrabatur. Anima intellectiua ſecundũ eum eſt ſubſtantia ſeparata , ſed in ſubſtantiis ſeparatis ſub vna ſpecie eſt tm̃ vnum indiuiduum, ꝙa cùm ſubſtantię ſeparatę ſint incorruptibiles,ſpecies ſua poteſt conſeruari,& perpetuari in vno indiuiduo.ergo cũ anima intellectiua ſit ſubſtãtia ſeparata ſecundum eum eſt tm̃ vna omnium hominũ.tertium corollarium eſt,ꝙ anima intellectiua eſt immortalis.nã bene ſeq̃tur,anima intellectiua ſm ipſum eſt ſubſtãtia ſeparata. ergo eſt immortalis. oĩs enim ſubſtantia ſeparata eſt immaterialis,& incorruptibilis,cauſa enim corruptionis eſt materia,vt patet in 8.Meta.

Secunda opinio eſt B.T.& omnium Philoſophorũ rectè ſentientium,ꝙ anima intellectiua non eſt ſubſtantia ſeparata,ſed eſt forma ſubſtantialis hominis,& multiplicatur ſecundum quod multiplicãtur homines,&tamẽ eſt incorruptibilis:& primò quod ſit forma hominis,probatur ſic,ſm Philoſophum,principiũ quo hõ intelligit,eſt forma,& actꝰ ſubſtantialis hominis ſicut principium quo vegetat,& ſentit,& mouetur ſecundum locum.hanc propoſitionẽ poſuit Philoſophus in 2.de Anima.qñ aſſignauit ſecundam diffinitionẽ de anima.ſed anima intellectiua eſt principium , quo homo intelligit,vt patet:ergo anima intellectiua eſt forma ſubſtãtialis hominis.& ſic ſequitur quod nõ eſt ſubſtãtia ſeparata,ꝙa nulla ſubſtãtia ſeparata eſt forma recepta in materia.Prętereà ſm Philoſophum in 8.Met.differentia ſpecifica ſumitur à forma ſubſtantiali, ſed rationale eſt differẽtia ſpecifica hominis.ergo ſumitur à forma hominis. ſed rationale ſumitur ab anima intellectiua eſt.n.hõ ratiõalis inquãtũ eſt intellectiuꝰ.ergo anima intellectiua eſt forma hominis,ex quo ſequitur ſm eos,ꝙ non ſit tantum vna anima intellectiua, quod ꝓbatur ſic,nulla forma ꝑt ſimul informare plures materias,quia quælibet forma eſt in ſua determinata materia,ſed anima intellectiua eſt forma , vt ꝓbatum eſt. ergo nõ põt vna exiſtens informare plures materias, i. plura corpora humana,ſed neceſſe eſt, ꝙ ſicut multiplicantur corpora hominũ ꝑ gñationẽ,ita multiplicentur animæ ꝑ creationẽ. tenẽdũ eſt ergo ſecundũ rectam Philoſophiã, ꝙ anima intellectiua eſt forma cuiuſlibet hominis. & quot ſunt animæ tot ſunt homines,vel fuerunt homines.& quando dicit Philoſophus , ꝙ intellectus eſt ſeparatus ab omni organo corporeo , non eſt intelligendum ꝙ ſit extra corpus humanum,vt chimærizat Auerro.ſed quia non eſt affixus organo corporeo ad differentiam ſenſuum.

Circa ſecundum dubium, vtrũ intellectus agẽs ſit potẽtia animæ,ibi eſt duplex opinio.prima eſt Auic.in 6.na.& in li.9.ſuæ Met.qui imaginatur,ꝙ ſit ſubſtantia ſeparata,& tãtùm vna,quã vocat intelligentiam agẽtem, cuius tria ſunt officia,ſecundum ipſum.primum eſt, ꝙ hæc intelligentia ꝑ ſidet elementis, & elementatis mouendo, & alterando ea, ſicut intelligentiæ ſuperiores mouent corpora cæleſtia. & propter hoc Auic.vocat eam dominam orbis inferioris,vel terreni.ſecundum officium eſt, ꝙ ipſa creat omnes formas introducendas in materia , dicit enim quod agentia particularia ſolùm diſponunt materiam. illa verò intelligentia creat formas,puta aſinus generãs diſponit materiam,i.corpus,& illa creat animã aſini,ſic ignis diſponit ſolùm ligna, & illa creat formam ignis introducendam: & propter hoc vocatur ab Auic. dator formarum.tertium officium eſt , ꝙ ipſa vna exiſtens habet illuminare phãtaſmata,quæ ſunt in phantaſia omnium hominum,& formare ſpecies intelligibiles in intellectu poſſibili,ꝑ quas intelligit, ſicut vnus Sol habet illuminare totũ vniuerſum,cuius illuminatione omnes oculi videre poſſunt,& ſentire colores,& propter hoc officium vocatur ab Auicen.intellectus agens.

Secunda eſt opinio B.Th.& omniũ Cõment. Ariſt.rectè

sentientium qui tenent sm Philosophũ, ꝙ non est substãtia separata, sed est potẽtia, q̃ est subiectiuè in essentia animæ intellectiuæ, & probatur sic ex dicto Philosophi in iij. de Anima.vbi inquit,in anima necesse est ponere has duas differentias,scilicet duos intellectus,possibilem,& agentẽ.ergo si est in anima non est substãtia separata. ꝓterea natura sufficienter instituit hominem,vt habeat omnia principia in se, quib' possit actionẽ suam,quæ est intelligere exercere, sed principia intelligendi sunt intellectus possibilis,& intellectus agẽs.ergo isti duo intellectus sunt in homine.& sic falsum est,ꝙ sint substantiæ separatæ.vnde opi.Aui.non sustinet,nec illa tria officia sunt vera,nec ea ꝓbat,sed ea in sua metaph. adducit quasi vt plures loquẽs extra philosophiã.

Circa tertium dubium, vtrum actus intelligẽdi exerceatur sine organo,arguitur ꝙ non,sic,non exercetur sine phãtasia.ergo nõ exercetur sine organo.probatur consequẽtia quia phantasia est affixa organo,vt diximus in trac.de sen. interio. Antecedens verò probatur secundum Philosophũ in tertio de anima,intelligentẽ necesse est phãtasmata speculari,sed phantasma est in phantasia.ergo actus intelligẽdi non exercetur sine phantasia.item inquit Arist.ꝙ intelligere corrumpitur quodam principio interiori, i.phantasia corrupta,vt patet in stultis,q̃ quoniã habent lęsum organũ phantasiæ non habent actum intellectus,sed viuunt,& operantur,vt bestiæ: ergo si intelligere impeditur per corruptionem phantasiæ non exercetur sine phantasia.

Ad hoc dubium respondetur sm viam B.Tho.ꝙ licet nõ exerceatur sine phãtasia. non tñ requirit phãtasia,vt quod dam organũ,ꝓ qđ intellectus expleat actũ intelligẽdi, sed solũ vt potentia prępatãs obiectũ ipsi intellectui,vnde nota ꝙ sentire in hoc differt ab actu intelligẽdi,qm̃ in sentire requiritur obiectum materiale,puta odor,sapor,&c.& requirit organũ cui est affixus sensus,& per quod expletur ipsum sentire.in actu verò intelligendi,donec anima est vnita corpori requiritur solum obiectum materiale,q̃ sunt ipsa phantasmata recepta in phãtasia, ex quibus intellect' agens elicit speciem intelligibilẽ per illustrationẽ, vt dictũ est suprà.non autem est necesse,ꝙ sit aliquod organum, cui sit affixus intellectus, sed potest per seipsum præsuppositis phantasmatibus in phantasia explere actum intelligendi.

Dicitur ergo ad dubium. ꝙ actus intelligendi exercet sine organo,& quãdo fit instãtia de phãtasia,dico ꝙnõ requiritur phãtasia tanquã organũ, sed tanquã potentia præuia præparans materiam intellectui,i.ipsa phãtasmata,ex q̃bus extrahit species intelligibilis.hic est modus intelligẽdi animæ intellectiuæ pro hac mortali vita.quomodo verò seperata intelligat, cum in morte corrumpatur phantasia,& phãtasmata est officiũ theologi.Hæc đ intellectu sufficiãt.

TRACTATVS III. SVper tertio libro de Anima, de potentia appetitiua,ac secundum locum motiua, in tria capita diuisus.

IN hoc tertio trac. agẽdum est de potentia appetitiua,& de motiua secundum locum, & diuidemus ipsum in duas partes principales. In prima agitur de potentia appetitiua,& diuidimus eam in tria capita.

In primo declarandum est quotuplex est appetitus.

In secundo agitur de appetitu intellectiuo, qui dicitur voluntas,& liberum arbitrium.

In tertio de appetitu sensitiuo,qui dicitur irascibilis,& concupiscibilis.

CAP. I. *Quotuplex sit in homine præcipuè, appetitus.*

IN 1.c.declarãdum est quotuplex est appetitus præcipuè in homine. vnde nota ꝙ est duplex secundũ Philosophũ in 3.de anima.& in 1.Aethi.s.appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas,& appetitus sensitiuus,qui diuiditur in irascibilem,& concupiscibilẽ.cuius diuisionis est hæc sufficientia. omnis appetitus prosequit aliquod bonum cognitum,vel fugit malum cognitum, sed bonum & malum cognoscitur, aut per intellectũ, aut per sensum. si cognoscitur per intellectũ,sic ipsum prosequitur, vel fugit appetitus intellectiuus,i.voluntas, puta cognosco iustitiam per intellectum, vt bonam, & tunc prosequor eam voluntate affectãs eam habere:& cognosco iniustitiam per intellectum,vt malam, & tunc fugio eam voluntate respuens eam habere : si cognoscitur per sensum,sic ipsum prosequitur,vel fugit appetitus sensitiuus, puta cogitatiua cognoscit, ꝙ Socrates est amicus meus,& tũc appetitus sensitiuus ꝓsequitur eũ, ac diligit, & cognoscit ꝙ Plato est inimicus meus & tunc appetitus sensitiuus odit eũ,& fugit.sed nota ꝙ appetitus intellectiuus inter omnia animalia est in solo homine.cũ.n. sequatur cognitionem intellectus, & in solo homine inter omnia animalia sit intellectus,etiam in ipso solo est appetitus intellectiuus,in aliis verò animalibus perfectis est solũ appetitus sensitiuus, in animalibus verò imperfectis, vt in conchilia non est appetitus sensitiuus, nisi indeterminatè, & valde imperfectè.carent enim omni sensu interiori, cuius apprehensionem prosequitur, vel fugit appetitus sensitiuus,præcipuè autem prosequitur apprehensionem phantasiæ, & estimatiuæ,vt dicemus infrà. cum igitur animalia imperfecta non habeant phantasiam, nec estimatiuam.ergo nec habent sensitiuum appetitum,nisi impropriè,vt dicam in solutione argumen.Hæc de primo cap.sufficiant.

CAPVT II.

De Appetitu intellectiuo, id est, voluntate.

IN 2.c. agendum est de appetitu intellectiuo, qui dicitur voluntas,de quo dicentur quinque.

Primò đ obiecto suo.Secũdo à quo mouet ad appetẽdũ.Tertiò si est affix' organo corporeo.Quartò quomodo differt à libero arbitrio.&ibi ponetur vtriusque diffinitio. Quintò in quot entibus inuenitur hic appetitus.

Circa primũ dico,ꝙ bonum sumptum transcendenter, & in vniuersali est obiectum voluntatis, sub quo continet bonum increatum,vt deus,&bonum creatum,vt perfectiones,quæ sunt in creaturis.hæc enim bona apta nata sunt ꝓsequi,& desiderari à voluntate,& probatur sic,illud bonũ est obiectum voluntatis, quod cognoscitur per intellectũ. dictum est enim in 1.cap.ꝙ appetitus intellectiuus prosequitur bonũ cognitũ per intellectum,sed bonũ transcendens, &in vniuersali cognoscit ab intelligibili.i hoc.n.distinguit à sensu,q̃ cognoscit hoc,vel hoc bonũ in particulari. ergo bonũ trãscendẽter,& in vniuersali est obiectum volũtatis.

Circa secundum dico ꝙ voluntas est ex se,vt cæca, nec ex se aliquod bonum cognoscit, cùm non sit potentia cognoscitiua,sed desideratiua.& ideo est necesse ꝙ moueat, & prouocetur ad appetendum ab aliqua potentia cognoscente bonum.potẽtia autem cognoscens bonũ est duplex, s.intellectus,&phantasia simul cum cogitatiua in homine, in brutis verò est solum phantasia cum estimatiua. dico igitur ꝙ secundum ordinem naturæ voluntas mouetur ab intellectu cognoscente bonum & prælentante ipsum volũtati:verbi gratia,intellect' cognoscit ꝙ philosophia est bona,& tunc ipsam philosophiam sic cognitã intellectus præsentat volũtati,& volũtas eligit eã,& affectat eã,ideo præcipit homini,vt studeat in philosophia,aliqñ tñ volũtas mouetur à phantasia,& cogitatiua, sed non sm rectũ ordinẽ, vt declarabo qñ loquemur de potẽtia motiua, sufficit pro nũc,ꝙ ꝓ se,& sm rectum ordinẽ mouet ab intellectu,vel à bono cognito ĩ vniuersali ꝓsentato volũtati ꝓ intellectũ.

Circa tertium dico,ꝙ voluntas nõ est affixa alicui organo corporeo, sicut nec intellectus, & probatur sic, omnis potentia organica est determinata ad vnum genus entium sicut potẽtia visiua cognoscit solũ visibile, & audit' solos sonos, sed voluntas non est determinata ad prosequendũ, vel volendũ solũ vnũ genus boni,imò quodcunq; bonũ ꝓt velle,siue increatũ siue creatũ.cũ oĩa hæc contineãtur sub bono vniuersali qđ est ei' obiectũ. ergo volũtas nõ est potentia org.est tñ subiectiuè in essentia animæ intellectiuæ, sicut sua ꝓpria potẽtia.vnde solet dici ꝙ tres sunt potẽtię propriæ animæ intellectiuæ, s.intellectus,memoria, & voluntas, sumendo memoriá pro memoria intellectiua, licet vt diximus in trac.de intellectu secundum B.Th.non distinguatur realiter ab intellectu, sed solùm secundũ rationem.

Circa 4.dico secundum B.Th.in 1.par.q.83.art.4.ꝙ sicut distinguuntur intellectus,& ratio,ita distinguuntur volũtas & liberum arbitrium, sed vt dictum est in trac.de intellectu,intellectus & ratio non distinguuntur realiter,sed solùm secundum rationem.nam eadem potentia intellectiua, sm quod intelligit incomplexè simplici intuitu dicitur intellectus,sm verò quod ex vno cognito inuestigat aliud incognitum discursu,& argumentatione dicitur ratio.sic in ꝓposito ꝓ appetitũ intellectiuũ possumus velle siue,&me-

dia

dia, per quæ acquirimus talé finé, puta Socrates infirmus per appetitū intellectiuum poteſt velle ſanitaté, & media per quę acquiret ſanitaté: inquantum vult ſanitatem vt finé, appetitus eius intellectiuus dicitur voluntas, vnde ſic diffinitur, voluntas eſt potentia nō affixa organo, quia volumus finem creatū, vel increatū cognitum per intellectū, inquantū verò vult media, per quæ acquiritur ſanitas dicitur liberum arbitrium, eſt enim in poteſtate infirmi liberè eligere diætam, per quam acquirat ſanitatem, vel exercitium, & non eligere diætam, vel medicinam, vt exercitium, inquantum ergo eſt in libertate noſtra tale, vel tale medium eligere, dicitur voluntas liberum arbitrium. vnde ſic diffinitur ab Herueo in 1. Quoli. quæſt. 1. Liberum arbitrium eſt principium, i. potentia, qua poſſumus velle aliquod bonum, & eius oppoſitum contrariè, vel contradictoriè, puta per liberum arbitrium Socrates infirmus poteſt velle medicinam amaram, poteſt etiam velle medicinā dulcem, quæ eſt contraria amaræ. & poteſt etiam nolle medicinam, & velle medicinam, quæ ſunt contradictoria. non quidem ſimul poteſt velle cōtradictoria, ſed diuiſim hoc, vel illud contradictorium, & in hoc ſtat libertas noſtra, quæ non reperitur in brutis. neceſſariò enim bruta operantur ducta naturali inſtinctu, & non poſſunt in oppoſitum. quomodo verò liberum arbitrium non ſubiiciatur corporibus cęleſtibus, nec alicui creaturę, ſed ſoli cōditori Deo eſt officium Theologi.

Circa quintum dico, ꝙ inuenitur in Deo, in angelis, in dæmone, in homine, non autem in brutis. & probatur ſic, in Deo, in angelis, & dæmone, & homine eſt intellectus. ergo eſt voluntas. probatur conſequentia, vbi eſt intellectus ibi eſt bonum cognitum per intellectum, vbi eſt bonum cognitum per intellectum, ibi eſt inclinatio ad ipſum bonum conſequendum, ſi non habetur, ſi autē poſsidetur à cognoſcente ipſum, ibi eſt quies, quæ dicitur delectatio in bono poſſeſſo, ſed inclinari ad conſequēdum bonum cognitum per intellectum, vel delectari in ipſo habito eſt officium voluntatis. ergo cùm in Deo, angelis, dæmone, & homine ſit intellectus, etiam eſt voluntas. prætereà inquit Aui. in 9. ſuæ Met. Deus cognoſcens, ac intellectu comprehendens bonitatem ſuam eſt maximus ſui amator, & ſeipſo ſummè delectatur. nota tamen, quòd amor quo voluntas amat, & deſiderium quo affectat, & delectatio qua quieſcit in bono poſſeſſo, non ſunt paſsiones propriè dictæ, quia vt dicemus in ca. ſeq. omnes paſsiones ſunt in potentia organica, ſed voluntas non eſt orga. ergo in ea nō ſunt veræ paſsiones. amat igitur voluntas amore purè ſpirituali, qui nō eſt paſsio, ſic deſiderat, ſic ſperat, &c. Hæc de voluntate ſufficiant. altiora autem quærere eſt officium Theologi.

CAPVT III.

De iraſcibili & concupiſcibili, & earum paſſionibus.

IN 3. ca. agendum eſt de appetitu ſenſitiuo: diuiditur autē in iraſcibilē, & concupiſcibilē. de quo dicemus tria. primò quod ſit obiectū vtriuſque, & ex hoc declarabitur, quomodo abinuicē diſtinguuntur iraſcibilis, & concupiſcibilis. ſecundò quę paſsiones ponantur in eis. tertiò quod eſt organum, cui appetitus ſenſitiuus eſt affixus.

Circa primum nota, ꝙ bonum cognitum particulare, puta hic liber, hic theſaurus per phanta. & cog. in homine, vel cognitū per phanta. ac eſti. in bruto eſt obiectum appetitus ſenſitiui: vnde ſicut intellectus cognoſcēs bonum in vniuerſali, & præſentans ipſum volūtati mouet, & incitat voluntatē ad appetendū tale bonū, ſic phan. ac cog. cognoſcens bonū particulare, & præſentās ipſum appe. ſenſ. mouet, & incitat eum ad appetendū tale bonū, quod qualiter fiat, dicā in ca. de potentia mot. ſed qūo bonum cognitum per ſenſum ſit obiectū iraſ. & concu. ſecundum diuerſam rationem, hīc aduerte, bonū cognitū per ſenſum dupliciter cōſideratur. primò inquantū eſt delectabile conueniēs ipſi aīali, & ſic eſt obiectum concu. ſecundo inquantū eſt arduum, & cū difficultate acquiritur propter aliqua nocua, & impedientia ipſum acquiri. & ſic eſt obiectum iraſcibilis. & qm̄ potentiæ diſtinguuntur ſecundū obiecta, hinc manifeſtè apparet ꝙ concupiſcibilis diſtinguitur realiter ab iraſcibili concupiſcibilis enim verſatur circa bonū delectabile ſm̄ ſenſum, iraſcibilis verò verſat circa bonum arduum, & cum difficultate acquiſibile. vnde dicitur ꝙ concupiſcibilis defenſatur ab iraſcibili. & hoc declaratur tali exemplo, Canis errans per domum inuenit panē, panis inuentus præſentatur ſtatim à phātaſia, & eſtimatiua ipſi cōcupiſcibili, vt cibus delectabilis, & conueniēs naturæ ſuæ. & tūc ſtatim rapit panem, & incipit comedere, ſi dū comedit aliquis homo, aut alius canis velit ab eo eripere panē, tunc iraſcibilis inſurgit, & incipit ſe defendere, ne ab eo auferat panis, aut fugiendo, aut latrādo, aut morſu. ecce ꝙ iraſcibilis habet expellere nocumēta, vt cōcupiſcibilis ſine difficultate poſsideat bonū delectabile, & vtile ipſi aīali.

Circa ſecundū nota, quòd natura prouida quaſdā paſſiones inſeruit in concupiſcibili, & iraſcibili, per quas tanquā per famulas operantur circa bonū, & malū cognitum per ſenſum, & ſunt vndecim: ſex in concupiſcibili, & quinque in iraſcibili. & ſic ordinantur, vt patet in figura ibi.

In concupiſcibili.	Amor.	Deſiderium.	Delectatio.	
	Odium.	Fuga.	Triſtitia.	
In iraſcibili.	Spes.	Timor.		
	Deſperatio.	Audacia.	(Ira:	

Sufficientiā harum paſsionum perſtrinxi in compēdio, quod ordinaui ſuper duos lib. Ethic. verùm ſcio, quòd per pauci illud habent. Ne igitur tractatus præſens diminutus remaneat, hīc eam repeto ſecundū ſententiam Beat. Tho. in prima ſecundæ, quæſt. 23. articulo quarto.

In concupiſcibili ſunt 6. cuius ratio eſt, bonum ſenſibile cognitum per ſenſum, cū præſentatur cōcupiſcibili tria cauſat. ſimiliter malū præſentatū tria cauſat. primò cū bonū præſentatur concupiſcibili cauſat in ea quandam complacentiā, & hæc complacentia dicitur amor, per oppoſitū, qñ malum præſentatur cōcupiſcibili cauſat in ea diſplicentiā, quæ dicitur odiū, ſumendo odiū non pro ira inueterata, ſed pro diſplicentia mali. ſecundò ſi bonum complacens, etiam amatum nō eſt acquiſitū ab ipſo appetente excitat, & mouet ipſum concupiſcibilem ad conſequendum illud: & hic motus vel excitatio dicit̄ deſideriū: malū verò iā diſplicens mouet concupiſcibilē vt fugiat vel renuat ipſum: & hic motus dicitur fuga. tertiò bonū iam amatum & deſideratū ſi acquiritur ab appetēte cauſat in cōcupiſcibili quieté: & hęc quies eſt delectatio, ſic em̄ diffinitur. Delectatio eſt qęs in bono iā adepto & poſſeſſo: malum verò diſplicens & quod renuitur ab appetente: ſi ei eueniat cauſat in concupiſcibili triſtitiam, quæ eſt quædam inquietūdo appetitus cauſata ex malo quod iam euenit: patet igitur quomodo ſunt 6. paſſiones in concupiſcibili, 3. reſpectu mali, odium, fuga, triſtitia.

In iraſcibili ſunt 5. quarū ratio eſt: ſi bonum deſideratū eſt difficile ad acquirendum: & tñ aliquod medium nobis occurrat, per quod cognoſcamus ipſum bonum poſſe acquiri ſperatur ipſum poſſe acquiri: & ſic in iraſcibili cauſatur ſpes, ſi aūt nullum mediū nobis occurrat per quod cognoſcamus ipsū bonū poſſe acq̄ri deſperamus illud poſſe acquiri, & ſic in iraſcibili cauſatur deſperatio: iſtę duę paſſiones iā dictæ correſpondent deſiderio: ſimiliter ex parte mali qđ affectamus fugere & vitare, ſi mediū aliquod non ſtatim nobis occurrat, quo cognoſcamus ipſum poſſe vitare timemus, & ſic in iraſcibili cauſatur timor, ſi aūt mediū ſtatim occurrat audemus, & ſic cauſatur in iraſcibili audacia: iſtæ duæ paſsiones correſpondēt fugæ. quinta paſsio eſt ira, quæ correſpōdet triſtitię. nā ille, cui malū accidit, puta vulneratio, triſtat, & quærit qūo pōt illud à ſe depellere ſaltem reddendo malū ipſi inferenti malum per vindictā, & ſic ex malo illato cauſatur in iraſcibili appetitus vindictæ, qui dicitur ira: iſtæ ſunt 5. paſsiones iraſcibilis. Si autē quæras quare nulla eſt paſsio in iraſcibili correſpondens amori & odio & delectationi. Reſpondeo quòd in iraſcibili nulla ponitur paſsio niſi vbi eſt difficultas acquirendi bonum vel vitandi & repellendi malum. in amore autē & odio nulla eſt difficultas, præſentato enim bono concupiſcibili, & præſentato malo poſsimus liberè amare bonum & odiſſe malum. difficultas autem eſt in conſequendo rem amatam & fugiēdo odioſam ne eueniat, ſimiliter nulla eſt difficultas quieſcere in bono acquiſito & iam poſſeſſo, & ſic delectari in eo. difficultas autem eſt in liberari à malo iam illato, & ideo circa dele. nulla ponitur paſsio in iraſcibili ſicut nec circa amorem, nec circa odium, & pono hīc figurā, qua patet quæ paſsiones iraſcibilis correſpondeant paſsionibus concupiſcibilis.

⸢eis nulla ⸣corre-	⸢amor ⸣odium	⸢spes desperatio ⸣desiderij	⸢ei nulla cor ⸣delectatio
⸢spondet		⸢Figura timor audacia ⸣	⸢Tristitia Ira. ⸣

Circa tertium dico quod organū suū est cor, quod declaratur ex effectibus variis quos prædictæ passiones causant in corde. nā ex delectatione cor dilatatur, ex tristitia cōstringitur, ex ira feruet, ex prolōgata spe languet. Hos effectus clarè cognoscimus. Aliæ verò passiones licet non ita manifestè, tū cor transmutant: vnde sic diffinitur passio quæ est in appetitu sensitiuo. Passio est motus potētiæ appetitiuæ s. nsitiuæ sm præsentationē boni vel mali cogniti per sensum cū transmutatione cordis, est ergo hic appetitus potentia organica, & quia organica ideo corruptibilis in morte sicut omnes alij sensus, &c.

SECVNDA PARS TRActatus de potentia appetitiua & motiua secundum locum, in 4. cap. diuisa.

Docturi de potentia motiua secundum locum distinguimus eam in 4. cap.

In primo ponit distin. de potētia motiua.
In 2. agitur de potentia motiua directiua.
In 3. de potentia imperatiua motiua.
In 4. de potentia executiua motiua, & ibi declarabitur cui organo est affixa.

CAP. I. *Potentiæ motiuæ distinctio ponitur.*

IN 1. cap. ponitur hęc dist. Potentia motiua in animali est duplex. prima est dilatatiua & cōstrictiua, & hæc est in animalibus imperfectis, vt in ostreis & conchiliis, quæ licet non moueantur nec discendant à loco in quo generata sunt, nisi fortè ferantur impetu aquæ sicut etiā defertur lapis in fundo fluminis decurrentis, tamen in loco suæ generationis aliqñ dilatant se, vt cū suscipiunt nutrimentū suum. & tunc occupant maiorem locum, & aliqñ constringūt se, vt cū sentiunt aliquod nociuum, & tunc occupant minorē locum. Idem patet in cauda lacertæ decisa, vt declaraui suprà in 2. lib. sed de hac potentia sic motiua nō plura loquor. est enim propositū Philosophi loqui de potētia motiua quæ est in aīalibus perfectis, q̄ mouentur ad locū distantem aut propter necessaria vitæ, vt, s. quærant sibi cibū, aut propter delectabilia, siue moueantur progrediendo, vt aīalia terrestria hābentia pedes, siue natādo, vt aquatica: siue reptando, vt vermes, & serpentes, siue volādo, vt volatilia. secūda est quæ est in animalibus perfectis. hęc igitur potentia motiua in aīalibus perfectis est triplex. prima dicitur potētia motiua directiua, secūda dicitur potentia motiua imperatiua. tertia dicit potētia motiua executiua.

CAPVT II.

De triplici potentia directiua in homine & in brutis.

IN 2. cap. agendū est de potentia motiua directiua. Vnde nota q̄ omnis potentia animæ, quæ præsentat bonū cognitū vel malum appetitui siue intellectiuo, siue sensitiuo dicitur potētia motiua directiua vel incitatiua ipsius appetitus: & hoc quidem alio modo est in homine: & alio modo est in bruto, nā in homine tres sunt potētiæ motiuæ directiuæ vel incitatiuæ appetitus: prima est intellectus in quantū practicus, nā intellectus practicus cognoscens q̄ omne bonū est operandū: & q̄ nunc orare Deum est bonū, præsentat hoc bonū cognitum voluntati: ex qua præsentatione dirigitur & incitatur voluntas ad acceptandum cōclusionem: quæ est hæc, nunc orandus est Deus, & sic volo ipsum orare. Dixi aūt intellectus practicus: quia intellectus inquantū speculatiuus cū contentetur in speculatione veritatis non dirigit voluntatē ad aliquid operandū: licet enim speculer solē moueri sub zodiaco: ex hoc nō excitat voluntas mea, vt velim circa ipsum solē aliquid operari. secūda potentia motiua directiua est phantasia: & tertia est cogitatiua: nā phantasia recipiens speciem sensatam à sensu cōi: si hec species apparet decora præsentat eā concupiscibili: & tunc excitat concupiscibilē in amorem rei cuius est decora species, si autem species sensata deformis apparet: cōcupiscibilis respuit rem cuius est species deformis. similiter si gustus transmittit speciem delicati cibi ad sensum cōem, & inde ad phantasiam, phantasia præsentat eā concupiscibili: & tunc amat talem cibū: affectatq̄ habere illum. tertia est cogitatiua. nam cogitatiua eliciens intētionē amicitiæ vel inimicitiæ ex specie conseruata in phātasia: & præsentans tales intentiones ipsi cōcupiscibili, excitat eam ad amādum vel odiendū: verbi gratia, video Socratem compatientem mihi in tribulatione mea, & auxiliantem: species huius actus conseruatur in phātasia mea, & ex tali specie cogitatiuæ comprehenditur q̄ Socrates est mihi beneuolus, quā beneuolentiam præsentat concupiscibili, & tunc mouetur ad reamandum Socratē. si aūtē ex alio actu cōprehendat inimicitiā, & præsentet concupiscibili mouetur ad odiū. patet ergo quomodo in homine potentiæ motiuæ directiuæ siue respectu boni, siue respectu mali sunt intellectus practicus, phātasia. & cogitatiua. Sed nota q̄ intellectus sm se semper mouet recto ordine præsentando voluntati id quod est verè bonum & verè malū. phantasia autem & cogitatiua pluries mouet appetitū sensitiuū cum errore præsentans id quod non est verè bonū, sed apparens bonum, & id quod non est verè malum, sed apparens malū, & hæc est radix peccati: ver. gra. phantasia præsentat febricitāti potū aquæ frigidę vt bonum, eo quia sitit, & tñ non est verè bonum: si enim biberet, febris magis inualescit, & cogitatiua præsentat speciem inimicitiæ, quā elicit ex leuissimo actu alicuius amici, qui forte in aliquo leui offendit: præsentat dico sub ratione mali, & tamen nō est verè malum. Omitto q̄ phantasia & cogitatiua augent species boni & mali & diminuunt magis quā sint in veritate, puta id qđ remissè est pulchrum, phantasia iudicat sum mè pulchrū, & ecōuerso, & sicut iudicat sic præsentat concupiscibili, & cogitatiua aliqñ iudicat eum qui me parum diligit esse magnum mei amicum, & econuerso, & hæc est causa q̄ concupiscibilis & irascibilis plerunque illudūtur & excitantur ad amandum id quod non est amandum, & excitantur ad timendum quod non est timendū. in brutis autem potentia motiua directiua est phantasia, & estimatiua, quæ eodem modo mouent & dirigunt sicut in homine exemplificatū est, sed differentia est in hoc q̄ cogitatiua mouet cū aliquo discursu, sed estimatiua solo instinctu naturæ, vt declaraui in tract. de sensi. interio. Hæc sufficiāt de potētia motiua directiua tā in homine q̄ in bruto.

CAPVT III.

De potentia imperatiua tam in brutis quàm in homine.

IN 3. cap. agendum est de potentia motiua imperatiua. & primò in homine, secundò in bruto. In homine dico secundū Philosophū q̄ hæc potentia est triplex. prima est voluntas, q̄ postquā assensit intellectui practico præsentāti sibi tale bonū esse agendum vel tale malum esse fugiendum, imperat potentiis executiuis, de quibus dicemus infrà vt exequant imperiū suum. Vnde nota q̄ in toto regno aīæ voluntas se habet sicut rex, cui aſsistit aliquis fidelissimus ciuis, cuius cōsilio rex omnia operatur, aſsistunt etiā famuli qui expectant imperium regis, vt exequantur, aſsistunt & adulatores non veri consules, qui suadent regi id quod apparet bonum & non est verè bonum, fidelissimus consul est intellectus practicus qui præsentat ea quæ sunt agenda secundum rectam rationē, puta q̄ Deus super omnia est diligendus & reuerendus, q̄ pater est honorandus, patria est defensanda, &c. aſsistentes famuli sunt vires executiuæ eius quod voluntas imperat, de quibus dicā in cap. seq. Adulatores sunt irascibilis & cōcupiscibilis, q̄ vt dicemus, inclinat voluntatē vt eligat bonum sensibile delectabile, quod non est sm rectam rationem. Quod qualiter fiat declarabo. secunda & tertia potentia motiua imperatiua in homine est cōcupi. & irascibilis, quæ postquā assentiunt bono præsentato per phātasiam & cogitatiuā, imperant & ipsæ potētiis executiuis vt prosequātur tale bonū, vel fugiant tale malū, ver. gra. concupiscibilis assentiens phātasiæ q̄ febricitanti aqua frigida est cōueniens ad extinguēdā sitim, præcipit manui vt accipiat cyathum aquæ & apponat ori. præcipit & faucibus vt deglutiāt. Sed nota q̄ imperium concupiscibilis aliqñ est rationale, & aliquando irrationale. Rationale quidem est quando imperat aliquod bonū esse agendum sm debitas circunstantias, puta quando imperatori vt comedat hac hora, hora prandij, & talē cibum concessum, & in tanta quantitate, nec plus, & tale imperiū concupiscibilis est in virtuoso, qui per frēnum virtutum moralium iam edomuit passiones suas, & hoc imperiū Philosophus in 3. de anima aſsimilat motui sphæræ planetarū, aut mouetur à primo mobili motu diurno ab Oriente ad Occidentē iterū in Orientem. Rōnale est enim

& decem

& decens ſphæram inferiorem aſſimilari motui ſphæræ ſuperioris, ſic decens eſt appetitum ſenſitiuum in homine regulari à recta ratione & à voluntate vt à potentia nobiliori. irrationale verò eſt hoc imperium quãdo vult proſequi quodcunque apparens bonum vel malum præſentatum à phantaſia vel cogitatiua non ſeruando iudicium rationis, ſed ſolo impetu ſicut beſtia: puta concupiſcibilis præſentato ſibi auro affectat ipſum, & præcipit manui vt diripiat, non conſiderans furtum malum eſſe, vel depredationem eſſe damnabilem, & hoc imperiũ eſt in homine prauo incontinente, qui viuit ſolo impetu paſſionum, in quo tantũ præualent concupiſcibilis & iraſcibilis, q̃ penè ex cæcant iudicium rationis, & voluntas vt captiua dimittit regimen animæ in manu cõcupiſcibilis & iraſcibilis quæ ſunt velut adulatores regis. Hoc imperiũ aſſimilat Philoſophus in tertio de anima motui planetarum, qui contranitentes primo mobili mouentur ab Occidente in Orienté motu proprio. Irrationale eſt. n. vt ſphæra inferior reſiſtat ſphæræ ſuperiori, ſic irrationale eſt appetitum ſenſitiuum reſiſtere & imperare cõtra imperium appetitus intellectiui. de hac repugnantia plura non loquor. pertractatur enim ſufficienter in 3. Ethi. vbi agitur de voluntario & inuoluntario, brutis autem potentia motiua imperatiua eſt ſolùm concupiſcibilis & iraſcibilis quæ imperant ſecundum præſentationem boni factam à phantaſia & eſtimatiua: ibi non eſt imperium rationale & irrationale: quia carent ratione & voluntate, ſed dicitur imperium naturale factum ſecundum inſtinctũ naturæ, ideo in brutis nulla virtus eſt nullumq́ue vitium.

CAPVT IIII.

De potentia motiua executiua, & eius organo.

IN 4. c. agendum eſt de potentia motiua executiua, & cui organo ſit affixa.

Circa primum nota q̃ potentia motiua executiua eius quod voluntas vel appetitus ſenſitiuus imperant, eſt ſecundum Aui. in ſexto naturalium, virtus diffuſa in lacertis, muſculis, & neruis per ſpiritus vitales egredientes & emanantes à corde vt primo fonte, & hæc quidem potentia duplex habet organum, vnum quidem primum & principale, & hoc eſt cor, cuius motus ſecundum Philoſophum in 3. de Anima, componitur ex pulſu & tractu. nam eleuatur & deprimitur, vt patet etiam in pulſu brachij, nam dum eleuatur habet motum pulſus, dum deprimitur habet motũ tractus: quid ſit motus localis pulſus & tract⁹ declaraui in 7. Phy. tract. 2. Ex quo ſequitur ſecũdum Philoſophum in 3. de Anima, q̃ motus cordis aſſimilatur motui circulari, ſed imperfectè, nam in motu circulari per ſemicirculum ſuperiorem eſt motus pulſus, & per ſemicirculum inferioré eſt motus tractus, vt declaratur in 7. Phy. in eodem trac. dixi autem imperfectè quoniam motus pulſus & tractus in corde non eſt per duos ſemicirculos ſed per eandem lineam rectam imaginatam. hoc quidem non poteſt figurari, ſed p̃ anatomiam decernitur. cor igitur eſt primum organum in quo radicatur potẽtia motiua execu. vt in ſuo fonte, ſecundo eſt ſubiectum & organum ſecundarium, & iſti ſunt nerui & muſculi, ad quos à corde vt à fonte tranſmittuntur q̃dam ſpiritus vitales dantes virtutem ſe mouendi neruis & muſculis. & tales nerui ac muſculi exequuntur imperiũ voluntatis & iraſcibilis & concupiſcibilis. Verbi gratia, concupiſcibilis imperat pedibus vt tendant ad quærendum cibum cùm fameſcit animal. & ſic pedes per ſpiritus vitales tranſmiſſos à corde mouent ſe localiter: ſic manus, ſic caput mouet ſe per tales ſpiritus vitales, cuius ſignum eſt q̃ ſi tales ſpiritus non tranſmittantur ad aliquam partem corporis propter oppilationem, pars illa fit immobilis, vt patet in his qui laborant paralyſi, ſed hæc plenius conſiderare eſt officium medici. Ex iis igitur patet quæ ſit potentia motiua directi. & imperatiua & executiua motus. Et nota q̃ ſemper locuti ſumus de huiuſmodi potentiis prout ſunt in animalibus, ſiue in homine, ſiue in bruto. Quomodo autem ſint in ſubſtantiis ſeparatis eſt officium Theologi.

Poſtremo contra prædicta fiunt quædã argumenta. primum probat q̃ appetitus ſenſiti. ſit in quolibet animali etiã imperfecto ſic. Dixit Ariſt. in 2. de Anima, q̃ appetitiuũ non facit particularem gradum viuendi, qm̃ vbicunque eſt ſenſus ibi eſt appetitus, ſed i animali imperfecto eſt ſenſus ſaltem tactus. ergo in eo eſt appetitus & non intellectiuus: vt patet. ergo in eo eſt appetitus ſenſitiuus, prætereà in eo eſt phantaſia vt dixit Philoſophus in ſecundo de Anima. Cognoſcunt enim cõueniens & diſconueniens, cuius ſignum eſt q̃ ſi dilatant ſe ſentiunt cõueniens & delectabile, ſi conſtringunt ſe, ſentiunt nociuum. ergo ſi habent phanta. habent appetit. ſenſiti. phantaſia enim vt diximus eſt motiua ipſius appetitus.

Ad hoc reſpondeo, q̃ Philoſophus in 2. de Anima intelligit in animali imperfecto eſſe appetitum imperfectè & quaſi æquiuocè, in animali perfecto eſſe appetitum perfectè, ſimiliter quando dicit q̃ in animali imperfecto eſt phãtaſia intelligit de phanta. imperfecta & indeterminata. in animali autem perfecto eſt phant. perfecta & determinata. quomodo autem differant ſic accipe, phantaſia determinata eſt illa quę eſt in determinata parte corporis, i. in cerebro, & retinet ſpecies ſenſibiles etiam abſente re ſenſibili, vt dixi in tract. de ſen. interio. Phantaſia indeterminata eſt illa quę non eſt in certa parte corporis, imò eſt in toto corpore, & eſt eadem cum ſenſu tactus, nec retinet ſpecies in abſentia rei ſenſibilis, ſed ſolũ mouetur à ſenſibili præſenti: hæc eſt in animali imperfecto, vt in conchilia & verme. dico igitur ad argumentum q̃ non loquimur de appetitu ſenſitiuo indeterminato. hic enim eſt in quolibet animali imperfecto, ſed de appetitu ſenſitiuo perfecto qui habet certum organum, & hic eſt ſolùm in animali perfecto.

Secundum probat q̃ concupiſcibilis & iraſcibilis ſint ſolùm vna potentia ſic, Sicut eadem eſt potentia cognoſcitiua contrariorũ, vt viſus eſt cognoſcitiuus albi & nigri, ita eadẽ eſt potẽtia appetitiua cõtrariorũ, ſed cõcupiſcibilis eſt appetitiua boni cõueniẽtis & iraſcibilis, ẽ repulſiua nociui & impedientis. cũ ergo cõueniens & nociũ ſint cõtraria, ſeq̃t q̃ cõcupiſcibilis & iraſcibilis ſunt vna potẽtia.

Ad hoc dico q̃ concupiſcibilis eſt per ſe circa contraria. nam appetit bonum inquantum ſibi placet, & fugit malum inquantum diſplicet, & ideo ponitur potentia diſtincta ab iraſcibili, cuius proprium officium eſt reſiſtere nociuo & impedienti, vt concupiſcibilis conſequatur bonum conueniens ſecundum ſenſum. De potentia motiua imperfecta ſecundum dilatationem & conſtrictionem non eſt laborandum. nam phantaſia indeterminata quæ eſt in eis poteſt dici aliquo modo potentia motiua directiua, & appetitus ſenſitiuus imperfectus qui eſt in eis poteſt dici motiua imperatiua, virtus verò diffuſa per corpus eorum cum aliquib. ſpiritibus vitalibus, licet pauci ſint, pôt dici potentia motiua executiua. Hìc terminatur tractatus tertius de potentia appetitiua & motiua, & eſt vltimus ſuper tertium lib. de Anima. Laus Deo viuenti primo, qui cuiuſlibet eſſe, omniſq́ue vitæ fons eſt & origo.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

EPITOME

IN PARVA NATVRALIA Ariſtotelis:

ET PRIMO,

IN LIBRVM DE SENSV & ſenſato, in tres tractatus diuiſa.

INcipientes à libro de Senſu & ſenſato, ſuper ipſo formabimus tres tractatus. In primo conſiderabimus quædam deſeruientia omnibus libris Paruorum naturalium. In ſecundo agemus de organis ſenſuum. In tertio de obiectis. Et in his tribus tractatibus complectemur totam Ariſt. ſententiam in præfato libro, qui primus eſt inter Parua naturalia.

TRACTATVS I. IN tria capita diuiſus.

TRactatum primum diſtinguimus in tria capita.

Primò videbitur quid mouit Ariſtotelem ad componendum Parua naturalia.

Secundò quomodo ordinandi ſunt libri Paruorum naturalium.

Tertiò ſoluentur dubia duo.

CAPVT I.

Quidnam Philoſophum mouit ad componendum parua naturalia.

CIrca primum caput aduerte q̃ motiua ratio apud Ariſt. fuit, vt iuxta doctrinam, quam præpoſuit in principio primi libri de Phyſica auſcultatione ordinatè & completè traderet ſcientiam de rebus animatis. Præpoſuit autem ibi naturalem ordinem procedendi in ſcientiis humanis hunc eſſe, vt in vnaquaque ſcientia incipiamus à communioribus & abſtractè conſideratis, deinde fiat conſideratio applicata in genere, deinde conſideratio applicata ſecundum vnãquãque ſpeciẽ. Vnde in Mathematicis prima conſideratio eſt de cõmuniſſimis, puta de puncto, de linea, de ſuperficie, de corpore, de circulo, de recto, de curuo &c. ſecũda eſt applicata his q̃ sũt cõia generib. figurarũ, vt q̃ omnis figura rectilinea terminis clauditur, angulos conſtituit rectos, vel obliquos, q̃ rotunda figura angulis caret, q̃ vna tantùm linea continetur, &c. Tertia autem eſt applicata vnicuique ſpeciei figuræ, qua cõſiderantur ,ppria triãgulo, tetragono, pentagono, &c. & quæ ſunt propria figurę columnari, & ouali, & lenticulari, & ſphæricæ, &c. Intendens igitur Ariſt. in traditione ſciẽtiæ de animatis hunc ordinem ſeruare, tres conſiderationes fecit. Primò conſiderauit de principiis animatorum quaſi abſtractè, vt de anima, de potentiis animę vegetatiuę, ſenſitiuæ, & intellectiuę, & de earum actionibus. Et id quidẽ fecit in lib. de Anima. vnde memor huius conſiderationis (inquit) in principio li. de ſenſu & ſenſato, quoniã de anima ſecundũ ſeipſam determinatum eſt: & de qualibet virtutum, i. potentiarum eius ex parte ipſius animæ, conueniens eſt facere conſiderationem de animalibus, &c.

Secundò cõſiderauit ea, quæ ſunt communia omnibus, aut pluribus generibus animatorum applicando ea animatis in genere. Quædam quidem vt conueniunt omni generi animatorum, vt mors & vita, longitudo & breuitas vitę, iuuentus & ſenectus: conueniunt enim vegetatiuo, quod neceſſariò ineſt omni viuẽti inferiori, vt determinatum eſt in 2. de Anima. Quædam autem vt conueniunt ſenſitiuo, vt ſenſum immutari ab obiecto per receptionẽ obiecti in organo, vt ſomnus & vigilia, vt memoria & reminiſcẽtia, cõueniunt hæc ſoli ſenſitiuo, quod tamen diſtinguitur in plura genera, vt in volatile, terreſtre, aquaticum, &c. Quædam verò vt cõueniunt motiuo progreſſiuo, quæ ſunt in eo cauſæ & principia motus localis, vt phantaſia, intellectus practic⁹, appetit⁹, cor. neruus, muſcul⁹, ſpirit⁹ cõplãtat⁹ cordi.

Et hanc quidem conſiderationem compleuit in Paruis naturalibus, quæ præ manibus habemus. Quare autem hîc pertractet ea ſolùm quæ communia ſunt vegetatiuo, ſenſitiuo & motiuo progreſſiuo, prætermiſſis appetitiuo & intellectiuo, dicemus in tertio capite.

Tertiò cõſiderauit Ariſt. ea quæ applicãtur cuilibet ſpeciei animatorũ tã in plantis quã in animalib. venando proprietates, virtutes, actiones eorũ, & modos generationis, & hãc conſiderationẽ compleuit in libro de Plantis, & de animalib. Patet igitur Ariſt. motũ fuiſſe ad compoſitionem Paruorum naturalium, vt debito ordine traderet ſciẽtiam de animatis: q̃m ſicut ad hanc ſecundã conſiderationẽ peruenire non poterat niſi ſuppoſita prima, quæ habetur in libro de anima, ita nec ad tertiã niſi per ſecundã, quæ continetur in libris Paruorum naturaliũ. Hæc de 1. cap. ſufficiãt.

CAPVT II.

De librorum paruorum naturalium ordine agit.

IN 2. c. aſſignandus eſt ordo inter lib. Paruorum naturalium. Vnde aduerte, q̃ huiuſmodi paſſiones communes animatis, de quibus hîc fit mentio, dupliciter poſſunt conſiderari. Primò vt reſpiciunt animam tãquam primum principium. Secundò vt reſpiciunt corpus animatum, per quod explentur, communes ſunt enim corporis & animæ. Intelligere verò eſt ſolius animæ, vt dicemus. Igitur, ſi conſiderentur primo modo, dico, q̃ primo loco ponendus eſt liber de ſenſu & ſenſato, & hunc ſequitur liber de ſomno & vigilia, & tertio loco liber de memoria & reminiſcẽtia. nam cum huiuſmodi paſſiones conſiderentur hîc inquantum fundantur in anima & applicantur corpori animato, quæ minus applicantur corpori, videntur magis conuenire animæ. Manifeſtũ eſt aũt, q̃ ſentire & quæ ad ipſum conſequuntur, vt ſomnus & vigilia, memoria & reminiſcentia, magis conueniunt animæ, quam operationes vegetatiuæ, q̃m magis eleuatæ ſunt, cum ſenſus recipiat ſpeciem ſine materia, & id ſatis conſtat. Poſt hos locandus eſt liber de Motu animalium, q̃m in animalib. motus localis cauſatur ab appetitu, & appetitus mouetur à ſenſu, ſicut volũtas ab intellectu, vt dicetur. Et vltimo locandi ſunt libri, in quib. agitur de paſſionib. veget. vt liber de morte & vita, de inſpirat. & expirat. de iuuẽt. & ſenect. de lõgit. & breuit. vitę.

Si aũt cõſiderentur ſecundo modo, ſic erit ordo cõtrarius, vt ſ. libri, in quibus tractãtur paſſiones magis applicatæ corpori, ſtatuantur in primo loco, vt liber de morte & vita: & ſequentes ad illum. in ſecundo loco liber de motu animalium. Vltimo aũt liber de ſenſu & ſenſato, & ſequentes ad illum. Verùm Ariſt. ordinauit eos iuxta primum modum, q̃m à conſideratione abſtracta procedendum eſt gradatim ad conſiderationẽ applicatã, incipiendo à paſſionibus minus applicatis. vnde cõuenienter, primo loco ſtatuitur li. de ſenſu, & ſenſato. ſic igiť primò ordinãdi ſunt tractatus ſup hoc lib. deinde ſup lib. de ſomno & vigilia. deinde ſup li. de memoria & reminiſcẽtia. Hæc de 2. c. ſufficiãt.

CAPVT III.

Dubia duo diluuntur, ad hanc materiam ſpectantia.

IN 3. c. ſoluenda ſunt duo dubia. Quorum primũ eſt, quare Ariſt. non fecit in Paruis naturalibus librum, in quo ageret de communibus conuenientibus appetitiuis, vt de amore & odio, deſiderio & fuga, & de aliis paſſionibus tam concupiſcibilis quam iraſciblis. Secundum eſt, quare Ariſt. non fecit ſimiliter lib. in quo ageret de communibus conuenientibus gradui intellectiuo.

Ad primum dico, q̃ Ariſt. facit hîc conſiderationem de applicatis diuerſis generibus viuentiũ. appetitiuũ aũt (vt determinatũ eſt in Secũdo de Anima) nõ cõſtituit diſtinctũ genus à ſenſitiuo, ṗt etiã dici, q̃ cõſiderare de ṗdictis paſſionib. magis ſpectat ad Philoſophũ moralẽ, quàm ad Phyſicũ, q̃m in viuẽte rationali circa eas ponũť virtutes, vt mediocritates. Vñ Ariſt. ī Ethicis ť hmõi cõſiderationẽ fecit.

Ad ſm dico, q̃ Ariſt. hîc nõ cõſiderat niſi de his quę poſſunt corpori vel corporeo inſtrumẽto applicari, ſed declaratũ eſt in tertio de Anima, intellectũ & intelligere, & ſpecies intelligibiles non eſſe applicabilia corpori: cũ ſit intellectus potẽtia penitus inorganica, & ideo nõ fuit neceſſe de huiuſmodi librũ particularẽ in Paruis naturalib. facere: ſed ſufficiunt quæ de gradu intellectiuo in homine repto, dixit in 3. de Anima. ſi aũt de intellectiuo abſolutè accepto particularẽ librũ feciſſet (ſicut D. Alb. q. de intellectu & intelligibili librũ edidit) iã nõ ad Phyſ. ſed ad Metap. ptineret. Hæc de 3. cap. dicta ſint. & hîc terminatur 1. tractatus.

TRACTATVS II. SVper librum de Senſu, & Senſato, in duo capita diuiſus.

IN tractatu ſecundo agendum eſt principaliter de organis ſenſuum exteriorum, quem diuidimus in duo capitula.

In primo reaſſumuntur quædam ex determinatis in libro de Anima, vt pateat continuatio huius libri ad illum, & quoniam deſeruiunt dicendis.

In ſecundo recitabuntur opiniones antiquorum de organis ſenſuum exteriorum, & reprobabuntur, & determinabitur veritas ſecundum Ariſt.

CAP. I. Quædam veluti dicendorũ principia ex libro de Anima repetit, vt ſequentium inſtructior ſit diſciplina.

CIrca primum aduerte, q̃ quatuor reaſſumuntur. Primò dictum eſt in ſecundo de Anima quid ſit ſenſus, quoniam eſt potentia receptiua ſpecierum ſine materia: & quid ſentire, q̃m eſt immutatio ſenſus à ſenſibili: Propterea dictum eſt ſentire eſſe quoddã pati: & quare anima ſentiunt, non aũt plantæ, q̃m illa recipiunt obiecta ſpiritaliter, plantæ aũt purè materialiter. nã manus tangens frigidum, vltra hoc q̃ realiter frigefit, recipit etiam ſpeciem frigiditatis ſine materia, planta autem tantum frigefit.

Secundò, dictum eſt in primo de Anima, animal diſtingui à non animali ſenſitiua cognitione: vnde & ſenſitiuum complet diffinitionem animalis.

Tertiò, dictum eſt in ſecũdo de Anima, omni animali tã perfecto quã imperfecto neceſſariò ineſſe tactũ, vt cognoſcant conſeruatiua complexionis ſuæ, & diffugiant corrum

pentia

pentia. Niſi enim animal apprehenderet tactu terram, aut aquam, aut aerem eſſe conſeruatiua ſua, ignem autem eſſe deſtructiuum, applicato igne cõbureretur, vt lignum, nec diffugeret. Item neceſſariò ineſt guſtus, vt per ipſum apprehendat nutrimentum conueniens, & fugiat diſconueniẽs, aliter, cùm vita ſeruetur ſumptione nutrimenti, cito deficeret aut carentia nutrimenti, aut ſumptione nociui.

Quartò dictum eſt, animalibus progreſsiuis, quæ dicuntur animalia perfecta, vt homo, equus, leo, &c. nõ ſolũ debere ineſſe tactũ & guſtum, quibus cõiuncta ſibi cõuenientia vel diſconuenientia quo ad eorum ſalutem & nutritionẽ cognoſcunt, cùm huiuſmodi ſenſus ſentiant per mediũ intrinſecum, ex conſequenti non ſentiunt niſi obiectũ præſens & coniunctum ſentienti, ſed etiam neceſſe eſt eiſdem ineſſe odoratũ quo percipiant nutrimentum à remotis, vt patet in animalibus venatitiis, & viſum & auditum, quibus cognoſcant ſalutifera ſibi, & nociua ſiue inimica. nã ouis ex eo quod videt lupum, fugit, & videns ramum virentem accedit: & canis videns baculum fugit, videns autem blandientem vel dominum accedit. Cùm igitur animalia perfecta non habeant omnia ſibi cõuenientia in proſpectu ſuo, nec ſibi coniuncta, neceſſe eſt vt moueantur ad quærẽdum ſibi opportuna, cauſa ſaluandi & nutriendi ſe, vel fugiendi ſibi contraria, & in iis diriguntur odoratu, viſu, & auditu, vt plenius diximus in ſecundo de Anima.

Non ſolùm autem ij ſenſus opportuni ſunt animalibus perfectis propter ſalutem & nutritionem, ſed etiã propter diſciplinã. nam, cùm inter animalia perfecta quædam ſint prudentia & diſciplinabilia, propriè quidẽ & abſolutè homo, ſecundũ quid autem quædam bruta, vt canis, elephas, ſimia, & multa ex volatilibus, quæ docẽtur humane loqui, ſicut pica, & pſittacus, congruum eſt vt eis inſint ſenſus diſciplinatiui. Iſti autem ſunt viſus & auditus, quibus multas rerum differentias cognoſcimus, ſed comparando viſum auditui, magis deſeruit & per ſe in inuentione ſcientiæ viſus quàm auditus, quoniam viſu cognoſcimus ſuperiora & inferiora, & viſu magis apprehẽdimus ſenſibilia cõmunia, vt magnitudinem, figuram, numerũ, motum, quietem. audito autẽ cognoſcimus per ſe tantùm differentias ſonorum, ſecundũ accidẽs autẽ in doctrina magis nobis deſeruit auditus. Sermo enim auditus ex ore docentis cauſa eſt diſciplinæ in diſcente. Vnde ſi quis naſcitur cæcus, nõ tamẽ ſurdus & mutus, ſapientior fiet nato ſurdo & muto, & tñ videẽte. qm̃ ſurdus non poteſt doceri, inde eſt quod natus ſurdus eſt mutus, quoniam auditus eſt ſenſus diſciplinæ. Hæc ſunt quæ reſumẽda erant ex libro de Anima, quibus ſuppoſitis accedit Ariſt. ad conſiderandum de organis quinque ſenſuum exteriorum. Hæc de primo capite ſufficiant.

Sapiẽtior eſt cæcus non ſurdus & mutus & mutus, nato ſurdo & muto & videnti.

CAPVT II.

De organis quinque ſenſuum exteriorum, tam ſecundũ antiquorum ſententias, quàm ſecundum Ariſt. mentem.

IN ſecundo cap. aduerte, q̃ antequam adducamus opinan tiquorum de organis ſenſuum, declarandum eſt quare Philoſophus in hoc libro agit principaliter ſolũ de organis & obiectis ſenſuũ. Ad quod dico, q̃, cùm ad perfectã notitiam ſenſuum ſex requirantur, ſcilicet principium, ſiue radix, à quo emanant ſenſus, & quid ſit ſenſus, & ſentire, & medium per quod ſentimus, & organum cui alligatur ſenſus, & obiectum circa quod eſt ſenſus.

Quatuor prima ſufficiẽter determinata ſunt in libr. de Anima. Dictũ eſt enim, animã eſſe principiũ, & radicẽ omnis ſenſus, & ſenſum eſſe virtutẽ receptiuã obiecti ſine materia, & ſentire eſſe pati ſenſum à ſenſibili, & medium eſſe corpus, per quod defertur ſpecies obiecti ad organũ, q̃d quidem in tactu & guſtu eſt caro, in tribus aliis aer, vel aqua ſub diuerſa ratione, vt declarauimus illic. Reliquũ igitur erat dare notitiã de organis, quibus affixi ſunt ſenſus, & de obiectis circa quæ negotiantur.

Quantũ ad ſententias antiquorũ primò videndũ eſt de organo viſus. Vnde aduerte, q̃ Ariſt. recitat tres opi. & reprobat: quæ q̃dẽ, licet nõ cõcordarẽt in poſitione organi. cõcordabãt tñ in modo, quo ponebãt fieri viſionẽ, ſcilicet per extramiſsionẽ. In organo autẽ Plato in Timæo & Empe. cõcordabãt: qm̃ attribuebãt ipſum elemẽto ignis, credẽtes in oculo cõplantatũ ignẽ, ex quo emitteret fulgor & lumen, per quod vidẽs attingeret & videret viſibile, & ſic opinabãtur viſionẽ fieri extramittẽdo. Democr. verò attribuebat organum viſus elemento aquæ, vt dicemus. Primò igitur ponẽda eſt opi. Plat. cũ rõne ſuã, & improbabitur, & ſoluetur motiua ratio ſua. Secũdò ponenda eſt opi. Empe. cum improbatione. Tertiò, opi. Demo. cum improbatione.

Opinio Platonis.

Quantum ad opi. Plato. aduerte, q̃ in Timæo poſuit organum viſus igneum propter claritatem & luciditatẽ oculi, & arbitrabatur lumen egredi ab igneo pupillæ, ſicut lumen egreditur à lucerna accenſa. Et confirmatur huiuſmodi opi. (vt recitat Ariſt.) tali ſigno, Si in tenebris cõſtringatur oculus, & fortiter moueatur, videtur nobis, q̃ ignis luceat ante oculum noſtrum. quod vtique non eſſet, ſi ab oculo fortiter moto non egrederetur lumen igneum. Signum eſt ergo, quòd in oculo habemus complantatum ignem, ex conſequenti organum viſus merito attribuitur igni.

Sed contra hanc poſitionem dupliciter arguit Ariſt. Primò, quando ſenſibile præſens eſt ſenſui, & viſibile viſui, ſemper poteſt videri. Sed ſecundum Plato. ſiue oculus fortiter moueatur, ſiue quieſcat, ſemper habet ignem complantatũ: ergo ſemp videre debet ignẽ lucẽtẽ ante ſe. Secũdò, ſi oculus habet in ſe ignẽ, à quo emittit lumẽ ſicut à lucerna, ergo ita videre debet in tenebris ſicut in die, quoniã ſicut à lucerna emittitur lumen & die & nocte quandiu eſt accẽſa, ſic & ab oculo ſi eſt igneus.

Huic rõni tacitè reſpõdet Pla. in Timæo, vt recitat Ari. & dicit: licet ſemper emittat lumẽ igneum ab oculo, tamẽ in nocte extinguit in medio tenebroſo, in die aũt cõſeruat adiutũ lumine diei, & iõ nõ videt in tenebris, ſicut in die.

Sed hãc Reſpõſionẽ ſic reprobat Ariſt. cũ lumẽ igneũ ſapiat naturã ignis, ignis aũt ſit calidus & ſiccus, nõ corrũpitur niſi à frigido vel humido, vt patet in carbonibus ardẽtibus, qui extinguuntur frigiditate, vel humido aqueo, etiã q̃ aq̃ ſit calida: ſed tenebræ nec frigidæ, nec humidæ ſunt: vt ſic, ergo vanũ eſt dicere, q̃ extinguant à medio tenebroſo. Signũ aũt adductũ de oculo fortiter moto, ſoluet infrà.

Quãtũ ad mentẽ Empedo. aduerte, q̃ cõcordat cũ Plat. ſed quoniam metricè ſcripſit, ideo vt elegans poeta, tali ſimilitudine deſcripſit organũ oculi. Sicut viator in nocte flante vento accendit lucernam vel candelam, clauditq̃ue in laterna circundata telis. vel alio diaphano, ne lumen extinguatur impetu venti: ſic clauſum habemus congenitum lumen igneum in tunicis oculi contemperatum humido glaciali, & ſicut emicat debilius lumen candelæ circunclu ſum laterna, quàm in aperto poſitum, ſic lumen igneum circundatum tunicis oculi debilius extra oculum emittitur, quam ſi eſſet non circundatum, & hac de cauſa non videmus in tenebris propter ſui debilitatem, ſicut nec videmus per lumen laternę in nocte ſubtilia, vel parua niſi aperiatur laterna. Hæc fuit imaginatio Empe. quæ eodẽ modo reprobatur ſicut opinio Plat. ideo Ariſt. nõ aliter reprobauit eã.

Empedoclis ſententia.

Quantum ad poſitionem Democriti, aduerte, q̃ duo dixit, vnum quidem verum, aliud falſum. Verum quidem, dicens organum viſus attribuendum aquæ. eſt enim oculus ab intrinſeco aqueus. Quod conſtat duplici ſigno, Primò ſi oculus ſcindatur effluit aquoſitas. Secundò, in animalibus habentibus ſanguinem natura ingenuit pinguedinem albã circa pupillam, vt terminaretur humidum aqueum contentũ in tunicis pupillæ, & vt caliditate pinguedinis (eſt enim calida humida, cùm ſit generata ex ſanguine) non congelaretur ipſum humidum aqueum ex frigiditate extrinſeca. In animalibus autem non habentibus ſanguinem, natura ingenuit pellem duram circa pupillam ad protectionem humidi aquei exiſtentis in pupilla, vt patet in locuſtis, & aliis carentibus palpebris, ſicut ſunt apes & muſca. Verum ergo dixit Democritus organum viſus attribuendum aquæ.

Democriti poſitio

Falſum verò dixit, viſionem conſiſtere in ſola apparitione rei viſæ in pupilla, eo q̃ pupilla eſt corpus lene & terſum, ſicut ſpeculum, in quo licet ſit aqueum humidum ex natura ſua diaphanum, tamen terminatur aliquo poſtpoſito in fundo oculi, ſicut vitrum terminatur plumbo poſtpoſito, & ideo poteſt oculus reflectere idolũ rei viſæ, ex qua reflexione cauſatur in pupilla apparentia rei viſæ.

Hoc quidem falſum eſt, quoniã, ſi viſio eſſet ſola huiuſmodi apparentia, quia oculus eſt corpus terſum: ergo omne corpus terſum reflectens idolum obiecti antepoſiti diceretur habere viſionem. Eſſet enim eadẽ ratio in omni ſpeculo, & in oculo. Et mirum eſt, q̃ Democri. hoc inconueniens nõ aduerterit, nõ ergo oculus dicitur videre ex hoc ſolo, q̃ in eo eſt apparentia rei viſæ, ſed quoniam habet virtutem viſiuam originatam ab anima, quæ tamen non exit in actum, niſi affixa tali organo, quale eſt oculus, in quo cauſetur

cauſetur huiuſmodi apparentia. Duo ergo ſunt neceſſaria in viſione, oculus habens virtutẽ viſiuam ab anima, & habens humidum aqueum terminatum, vt cauſetur apparentia rei viſæ, vnde oculus dicitur animæ ſpeculum.

Approbatur igitur Democri. in eo q̃ poſuit organũ viſus eſſe aqueum, non quidem ex aqua ſecundum quod aqua, ſed ſecundum quod eſt perſpicua ſiue diaphana.

Sed dices, cum eſſe diaphanũ cõmune ſit aquæ & aeri, quare magis eſt aqueum, quàm aereum? poterat enim natura ita concludere aerem in tunicis oculi, ſicut aquam.

Reſpondeo. Id fecit natura, quoniam melius cõſeruatur aqua in tunicis oculi quàm aer. nã ex ſui ſubtilitate facile diffunditur, & ſpirat, niſi tunicæ eſſent groſſæ & denſę, q̃d non conuenit bonitati viſionis. nam animalia carentia palpebris & habentia tunicam ſuperiorem oculi duram ac dẽſam ſunt debilis viſus. Item melius terminatur diaphaneitas aquæ, quàm aeris propter maiorem denſitatem, vnde & aqua profunda etiã ſine appoſitione alicui⁹ opaci reflectit imaginẽ, vt patet in puteo & in fonte, quod non contingit in aere, vt ergo melior fieret apparentia rei viſæ, congruũ magis fuit oculum & pupillam eſſe aquæ, quàm aeris.

Oculus eſt natura aqueæ

Poſitis & reprobatis opinionibus antiquorũ de organo viſus, reprobandus eſt modus viſionis ab eis aſſignatus, ſ. per extramiſsionẽ, deinde declarabitur verus modus, quo fit viſio, poſtremo ſoluemus motiuũ antiquorum aſſignatũ ſuprà de oculo fortiter moto in tenebris videntẽ ignẽ.

Aduerte igitur, quòd de viſione per extramiſsionem duplex recitatur ab Ariſtotele opinio.

Prima eſt eorum, qui dicunt nos ideo videre, quia aliquod eſt egrediens ab oculo pertingens ad rem viſam, & ſtatim quòd coniungitur rei viſæ videmus eam, & quoniã videmus aſtra, ſequitur quòd pertingat vſque ad aſtra.

Secunda eſt Platonis, vt ſibi attribuitur, qui dixit lumẽ egredi ab oculo, & tamen non protendi ad quamcunque diſtantiã, ſed per aliquantum ſpatium, vt vniatur & cohæreat lumini exteriori, quo illuminatur mediũ diaphanum.

Primam opinionẽ, vt omnino irrationabilẽ non curauit reprobare Ariſt. cõtinet enim manifeſtiſsima incõuenientia. Nã, cũ egredi ſit propriè corporũ, ſtultũ eſt opinari ab oculo egredi corpus pertingẽs vſq; ad aſtra, nec tota oculi quãtitas, quantũcunque ſubtiliaretur eſſet ad hoc ſufficiẽs, & cũ huiuſmodi corp⁹ recipiat in aere ſine diuiſione aeris, plurima corpora eſſent ſimul in eadẽ parte aeris, ad q̃ ſe poſsũt dirigere plurimi videntiũ oculi. Relicta igit hac opiniõe arguit Ariſ. cõtra ſecũdã attributã Pla. dupliciter.

Primò, quia melius eſſet dicere lumẽ oculi cõiungi lumini exteriori in extremitate oculi, & nõ protendi per aliquam diſtantiam extra oculum, ex quo lumen exterius pertingit vſque ad oculum. Et præterea talis protẽſio ſaltẽ in nocte eſſet fruſtra, quoniã ſecundum viam Plato. huiuſmodi lumen, vt diximus ſuprà, extingueretur à tenebris.

Secundò, quoniã vanum eſt dicere lumẽ coniungi lumini. Coniũgi enim propriè eſt corporũ, ſed intendi & augeri propriũ eſt qualitatũ, vnde ſicut calor additus calori dicit intẽdi, ſic rectius diceretur lumẽ egrediẽs ab oculo intẽdi per lumen exterius, ſed nec id congruè diceretur: q̃m quæ per ſe inuicẽ intenduntur ſunt eiuſdẽ rationis, cõſtat autẽ lumẽ exterius & lumẽ oculi nõ eſſe eiuſdẽ rõnis. Præterea, cum inter lumen exterius & lumen intrinſecũ oculo mediẽt tunicæ oculi, impoſsibile eſt q̃ adinuicẽ coniũgantur. Patet igitur, quòd tam prima quã ſecũda opinio de viſione per extramiſsionẽ, nullã continent rationabilitatem.

Nũc igitur eſt aſsignãdus verus modus quo fit viſio. Vnde aduerte, q̃, vt dictũ eſt in 2. de Anima, impoſsibile eſt fieri viſionẽ ſine lumine actuãte & illuminãte diaphanũ, cum ſit actus diaphani: illuminato diaphano medio inter rẽ viſam & oculũ, fit motus rei viſæ ad oculũ, nõ quidẽ motus localis, vt patet, ſed intẽtionalis, pro quãto color habẽs eſſe naturale in colorato cauſat ſui ſpeciẽ intentionalẽ, quæ dicitur color in eſſe diminuto, & defertur per diaphanum illuminatum ad oculum, & oculus per virtutem animæ viſiuã in tali ſpecie, vel per talẽ ſpeciem intuetur colorẽ in colorato, & hic eſt verus viſionis modus, q̃m ad ipſum nullũ ſequitur incõueniens. Et manifeſtũ eſt huiuſmodi ſpecies cauſari ab obiectis in medio, aliter nõ repræſentarentur in ſpeculo diſtãte ab obiecto, cũ nõ ſit trãſitus ab extremo ad extremũ ſine medio. Patet igitur, q̃ organũ viſus eſt humidũ aqueum cõcluſum in tunicis oculi, & quod verus modus viſionis eſt q̃ intus receptionẽ, & nõ per emiſsionem.

Verus viſionis modus, & organum.

Vltimò ſupereſt reſpondere ſigno adducto ab antiquis de oculo fortiter moto in tenebris, videntẽ antè ſe ignem fulgentem. Aduerte igitur, q̃ hoc non prouenit ex igne in trinſeco oculi, & emiſſo ab oculo, vt credebant antiqui; ſed cauſa huius eſt, quoniam omnia corpora polita & terſa, & præcipuè diaphana terminata habent ex ſua lenitate quendam fulgorem, manifeſtum eſt autem, q̃ nigrum oculi eſt corpus terſum & lene, & ideo non ratione ignis vt dicunt antiqui, ſed ratione lenitatis videt huiuſmodi fulgorem in tenebris, dum celeriter mouetur oculus.

Et ſi dicis, quare non videt talem fulgorem quieſcens ſicut celeriter motus, cum ſemper ſit corpus lene.

Reſpondetur, q̃m dum celeriter mouetur emittit extra ſe fulgorem, & fulgorem emiſſum põt videre, quieſcẽs aũt non emittit, & ideo non videt: quoniam neceſſe eſt ſenſibile & ſenſum eſſe diſtincta, vnde & in ſecundo de Anima dictum eſt ſenſibile poſitum ſuper ſenſum non ſentiri.

Et ſi dicis, quare ſi oculus celeriter motus emittit fulgorem, nõ videt ipſum in die ſicut in tenebris poſito, quòd celeriter moueatur in die.

Reſpondetur, quoniam lux diei obumbrat paruum illũ fulgorem, qui tamen nõ obumbratur in tenebris, ſicut patet etiam de lumine noctilucæ, & fulgore oculorum cati, & quercus putridæ, quæ omnia in die videtur vt colorata, in nocte autem lucentia. Hæc dicta ſint de organo viſus.

Nunc dicendum eſt de organo auditus. Circa q̃d aduerte, q̃ in hoc non diſſentit Ariſt. ab antiquis. Nam attribuũt illud aeri, quibus condeſcendit Ariſt. dicens, Si oportet aſſignare vnumquodque ſenſitiuorum vni elementorũ, oculi quidẽ viſiuum aquæ exiſtimandum eſt, aeris verò ſonorũ ſenſitiuum, & de hoc organo nil dicit Ariſt. in lib. de ſenſu & ſenſato. Tu verò vide in Epitome noſtra in ſecundo de Anima, in cap. de auditu, vbi diffusè pertractauim⁹ de hoc organo, & declarauimus qualis debeat eſſe aer complãtatus in meninga auris, ex quo integratur organum auditus.

Poſt organũ auditus conſiderandũ eſt de organo odoratus. Et quidẽ quantũ ad antiquos, aduerte, q̃ (vt adducit Ariſt.) volẽtes adaptare cuilibet elemẽto vnum ex organis ſenſuũ exteriorũ, aduerterũt, q̃, cũ ſint tm̃ quatuor elemẽta, eſſent tm̃ quatuor ſenſus, vt ergo ſaluarẽt quinque ſenſus, poſuerũt corpus mediũ inter aerẽ & aquã, aere dẽſius, aqua ſubtilius, q̃ dicebãt eſſe fumũ vel vaporẽ, & huic attribuebãt organũ odoratus, eo q̃ ſentitur odor per fumalem vaporationem. Ariſt. aũt dicit, q̃ ſi cõdeſcẽdendum eſt antiquis, vt ſcilicet, aliquo modo attribuẽda ſint organa ſenſuũ elementis, rationabilibus eſt, vt in odoratu attribuatur igni, q̃m cauſatur & ſentitur odor ex vaporali fumatione. quæ neceſſario fundat in calido, quod in inferioribus non attribuitur niſi igni. Ad hoc autem q̃ organum ſenſus recipiat ſenſibile, neceſſe eſt, vt ſit tale in potẽtia, quale eſt ſenſibile actu. Sicut ergo odor dum ſentitur eſt actu calidus, ita neceſſe eſt vt organũ odoratus ſit in potẽtia calidũ, & actu calidũ, dum actu odorat, vnde animalia calidi & ficci capitis melius odorãt, vt canes, & cati. Calidum aũt (vt dictum eſt) in iis inferioribus attribuitur igni, ergo ratione caliditatis & ficcitatis, quæ debet ineſſe organo odoratus dũ actu odorat, conueniẽter tribuitur hoc organum igni.

Sed dices, ſi organum odoratus attribuendũ eſt igni ratione caliditatis & ſiccitatis, quare locatũ eſt propinquũ cerebro, quod eſt humidum frigidum, imò debuit locari propinquum cordi ratione caloris.

Organũ odoratus cur prope cerebrũ potius, quã cor poſitũ ſit.

Reſpõdeo. Cùm organum receptiuũ alicuius ſenſibilis debeat ſecundũ ſe eſſe denudatum ab ipſo ſenſibili, neceſſe eſt vt ſit ſub cõditionibus oppoſitis. ſicut quando aqua eſt receptiua caloris, neceſſe eſt vt ſic ſit ſub frigiditate, quoniã cõtraria habẽt fieri circa idẽ. Cùm igitur odoratiuũ ſit in potẽtia ad ſentiẽdum odorẽ, neceſſe eſt vt ſecundũ naturã ſuam ſit ſub qualitatibus cõtrariis iis, in quibus fundatur odor. Odor aũt fundatur in calido ficco, vt dicemus in frã. ergo neceſſe eſt vt odoratiuũ ſecundũ ſe ſit humidũ frigidũ, dum autẽ actuatur odore calefiat & exiccetur, & ideo inquãtum eſt receptiuum odoris, conueniẽter locatur circa cerebrum. Præterea inquit Ariſt. in hoc libr. propter quod & circa cerebrum odoratus ſenſitiuum, id eſt, organum, potentia enim calidum, quæ frigidi materia eſt.

Ex iis igitur patet, q̃ diuerſa rõne organũ odoratus cõgruè attribuitur aquæ, inquãtũ humida & frigida eſt, prout eſt in potentia ad ſentiendũ odorem, & congruè attribuitur igni ratione calidi ficci, prout actu odorat, quoniã

dum

dum ſenſus actu ſentit ſimilatur ſenſibili: vnde & lingua nõ guſtat niſi ſaliua humectetur, vt ſimiletur ſapori, qui fundat in humido. Hæc de odorato organo dicta ſint. Reliqua vide in Epitome nra in 2. lib. de Anima. capite de odoratu.

De orga no tact⁹. Vltimò conſiderandum eſt de organo tactus & guſtus, qui ſimul ponuntur, quoniã & guſtus eſt quidam tactus, ex ſecundo de anima. Aduerte igitur, q̃ antiqui concordant cum Ariſto. in tactu, ſed non in guſtu. nam organum tactus attribuebant terræ propter ſui groſsitiem. Guſtus autẽ organum attribuebant aquæ: qm̃ guſtamus per humidum, & ſi guſtabile ſit ſiccum, non guſtatur niſi prius humectetur ſaliua. Ariſt. autem vtrũque attribuit terræ. Et de tactu quidem ratio eſt hæc, quoniam cùm organum tactus ſit receptiuũ omnium qualitatum tangibilium, neceſſe eſt vt ſit reductum ad medium & bene complexionatum. Huiuſmodi autem bona complexio non fieret, niſi in ſui cõplexione eſſet magis de terra, quoniã eſt minoris actiuitatis inter elementa propter ſui materialitatẽ. In cõpoſitione autem debita cõponentia magis actiua debent eſſe ſub minori quãtitate. Minus autẽ actiua ſub maiori quantitate, ſicut patet in medicinis cõpoſitis. Vt igitur tactiuum ſit debitè cõplexionatum, tribuendum eſt terræ à prædominio. Guſtatiuũ autẽ ideo attribuitur terræ, quoniam cùm ſit in potẽtia ad ſaporem, debet eſſe ſub qualitate oppoſita ſapori, quæ eſt humiditas, vt dicemus infrà, quoniã ſapor fundatur in humido. Qualitas autem humiditati oppoſita eſt ſiccitas, ouę eſt aut ignea, aut terrea. Non poteſt eſſe ignea, quoniã illa attributa eſt odoratui in actu, ergo erit terrea. Vt igit guſtatiuũ ſit receptiuũ omnis ſaporis, inquantum receptiuũ debet eſſe terreum ratione ſiccitatis, inquantũ autem actu guſtat debet fieri aqueum ratione humiditatis, quoniam ſine humido ſaliuali non guſtamus. Et in hoc decepti ſunt antiq, qm̃ non conſiderarunt guſtatiuum, id eſt organũ guſtus, inquantum guſtatiuum, ſed inquantum actu guſtat.

Et ſi quæras vbi ſituatum ſit primum organum tactus & guſtus inquantum eſt quidam tactus.

Reſpondet Ariſt. quòd eſt iuxta cor, cui opponitur cerebrum & ſitu & qualitate. Situ quidem, quoniam cerebrum eſt ſuperius, cor autem inferius: qualitate autem, quoniam cerebrũ eſt frigidiſsimũ inter omnes partes animalis: cor autem calidiſsimum, vt ſe mutuo contemperent. Ideo autẽ iuxta cor poſitum eſt huiuſmodi organũ, quoniam cum ſit terreum à prædominio ſecundum quantitatem, & terra ſit frigida, neceſſe fuit contemperare frigiditatem terræ per caliditatem cordis, & ſignũ quod ſit iuxta cor ſumitur ex hoc, quòd ſi læduntur partes circa cor, cauſant intenſiſsimum dolorem. Hæc de organis quinque ſenſuum exteriorum dicta ſint, & hîc terminatur ſecundus tractatus.

TRACTATVS III. SVper librum de Senſu, & Senſato, in quatuor capita diuiſus.

IN tractatu tertio conſiderandũ eſt de obiectis ſenſuum exteriorum iuxta doctrinam Ariſtot. in lib. de ſenſu & ſenſato. Sed aduerte q̃ ſufficit hîc tractare de obiecto viſus, id eſt, de colore, & de obiecto odoratus, id eſt de odore, & de obiecto guſtus, id eſt de ſapore. nam de obiecto auditus, id eſt de ſono quomodo fit, & quomodo immutat auditum, & quot requirãtur in eius generatione dictum eſt ſufficienter in 2. de Ani. Et tu vide illic in Epito. noſtra, & de obiecto tactus, quæ ſunt qualitates tangibiles, vt caliditas, & humiditas, & frigiditas, dictũ eſt diffusè in lib. de Generatione & Corruptione. Et tu vide illic in Epit. nra, & de ſecũdis qualitatib⁹ tangibilibus, vt de duritie, mollitie, aſperitate, leuitate, gracilitate, tenacitate, &c. dictum eſt ſufficienter in 4. lib. Meteo. Hunc igitur tracta. diſtinguemus in quatuor capita.

In primo, agemus de colore.
In ſecundo, de ſapore.
In tertio, de odore.
In quarto, ſoluentur quædam dubia.

CAP. I. *De colore & eius principiis, ac ſpeciebus.*

IN primo cap. agendũ eſt de colore. Et ad plenam ſui notitiã dicemus tria. Primò de principiis coloris. Secundò ex his principiis formabit diffinitio coloris. Tertiò agemus de ſpeciebus colorũ tã extremorũ quàm mediorum.

Circa primum aduerte duo eſſe principia coloris, ſcilicet, lumen, quod eſt principium formale, & perſpicuum, id eſt, diaphanum, quod eſt principium materiale.

Lumen quid ſit. Quid autẽ ſit lumen, aduerte q̃ Ariſt. aliter diffinit in 2. de Anima, cum dicit, lumen eſt actus diaphani, quæ diffinitio qualiter intelligenda ſit, declaraui in Epito. noſtra, in 2. de Anima, tractans de viſu. Aliter autem diffinit in libro de Senſu & Senſato, cũ dicit, Lumen eſt color perſpicui ſecũdum accidens, quæ quidem diffinitio ſenſu non diſcordat ab ea quæ data eſt in 2. de Anim. nã debet intelligi per ſimilitudinem, & nõ eſſentialiter. falſum eſt enim lumen eſſe colorem eſſentialiter, imò color eſt lumen ſiue lux obumbrata, vt patebit. ſic ergo debet intelligi, lumẽ eſt color perſpicui, i. ſicut ſe habet color ad coloratũ, quia eſt actus coloratí, ſicut calor eſt actus calidi, ſic ſe habet lumẽ ad perſpicuum, quia eſt actus perſpicui. Nã ſicut color facit actu coloratum, ſic lumẽ facit perſpicuum actu, vt declaraui in 2. de Anima, q̃m nunquã diaphanum tranſparet actu niſi per lumen, & ſic intellecta diffinitio coincidit in ſenſu cũ ea, quã dedit in 2. de anima. Sed aduerte, q̃ hîc addidit, ſecundũ accidẽs, vt in hoc differat lumen à colore. Nã proprius color ineſt colorato à cauſa extrinſeca, vt nigredo ineſt coruo ex cõplexione tali. lumen autem ineſt perſpicuo ab extrinſeco, id eſt à luminoſo illuminãte, & ideo perſpicuũ nõ per ſe, ſed p aliud extrinſecũ actuatur lumine. ergo per accidens. Coloratum autem per ſe & à principio intrinſeco actuatur proprio colore. Patet igitur quid ſit lumen.

Perſpicuũ quid ſit. Perſpicuũ, id eſt diaphanum, quid ſit, diffinitũ eſt in 2. de Anima, in cap. de viſu. vbi diximus diaphanũ eſſe corpus tranſparens in coloratum ſecũdum ſe, receptiuum autem omnis coloris & luminis, ſed pſpicuitas nõ eſt qualitas elementaris, imò communis corporibus cæleſtibus & trib. elementis, & multis elementatis ſecundum quod in eis dominatur alterum trium elementorum. Sola enim terra eſt non tranſparens propter ſui craſſitiem. vnde non recipit lumen niſi in ſuperficie à qua reflectitur. vnde bene dixit Ariſt. in lib. de ſenſu & ſenſato, perſpicuũ non eſt principium aeris, vel aquæ, nec alicuius ſic dictorum corporum, ſed eſt quædam communis natura & virtus. In his verò eſt, ſ. in elementis, & in aliis corporibus, vt in cæleſtibus, & in his quidem magis, in his verò minus. Hæc ille. Et quod dixit, in his qui dẽ magis, gradualiter inuenitur deſcendendo à corporib. cæleſtibus vſque ad elementum terræ. nam ſumma perſpicuitas inuenitur in ſphæris cæleſtib. cuius ſignum eſt, q̃ videmus ſtellas fixas in octauo cælo, & tamẽ inter viſum noſtrum & illas mediant ſphæræ ſeptem planetarum, quæ nõ impediunt viſum noſtrum. ergo ſunt maximè diaphanæ. Secundum gradum obtinet ignis in ſphæra ſua propter raritatem & puritatem naturæ ſuæ. Tertium obtinet aer, qui tũ eſt magis & minus perſpicuus ex maiori & minori admixtione extraneorum vaporũ. Quartũ obtinet aqua, quæ quãto minus admiſcetur partibus terreſtribus tãto magis perſpicua eſt. Quintum obtinent multa elementata, in quibus prædominatur aer, aut aqua, vt cryſtallus, & multæ aliæ gemmæ, & alabaſtrum, & glacies, & vitrum. Sextum & infimum obtinet terra, inquantum eſt receptiua luminis ſolùm ſecundum ſuperficiem propter ſui maximam materialitatem. Bene igitur dixit Ariſt. perſpicuum inueniri in corporibus ſuperioribus & inferioribus, in his quidem magis, in his autem minus. Hæc de perſpicuo dicta ſint.

Color q̃d. Circa ſecũdum aduerte, q̃ Ariſt. ſuppoſitis duobus principiis prædictis ſic diffinit colorem, Color eſt extremitas perſpicui in corpore terminato, & declaranda eſt quo ad ſingulas partes. primò dicitur extremitas, & ponitur loco generis, cum color ſit accidens, & diffiniatur in abſtracto. Quomodo autem ſit extremitas notandum eſt, q̃ ſicut quę dam corpora ſunt ſecundum ſe terminata, quia propria figura & propriis terminis terminantur, vt corpora ſolida, ſicut lapis, lignum, homo. Quædam autem ſunt ſecundum ſe interminata, quia carent propria figura, & nõ terminantur niſi terminis alicuius ſolidi, vt fluida, quæ recipiunt figuram à ſuis cõtinẽtibus. ſic quædam ſunt corpora perſpicua, quæ ex ſe nullũ habent lumen, nec aliquã qualitatẽ, p quam remoto quocũque alio poſſint videri, ſed neceſſe eſt vt videantur lumine in eis recepto per totũ & nõ ſolùm in ſuperficie, & cauſato ab extrinſeco luminante, & huiuſmodi ſunt corpora perſpicua interminata, i. ſimpliciter tráſparentia, vt aer, aqua. Quædã aũt ſunt perſpicua, quæ in ſe habẽt lumẽ nõ per totũ, ſed in ſuperficie ex admixtióe opaci terminãtis perſpicuitatẽ, & prohibentis luminis puritatẽ.

Et

Et hæc dicuntur perſpicua terminata, vt lignum, lapis, &c. Dico igitur, ꝙ ſicut lumen eſt qualitas recepta per totum in diaphano interminato, ſic calor eſt lumen in ſuperficie perſpicui terminati, qđ nō recipit ab extrinſeco, ſed cōſequitur naturalē compoſitionem ipſius perſpicui terminati. Omne enim verè coloratum eſt elementatum. Cùm ergo dicit Ariſt. Color eſt extremitas, intelligas ſic, Color eſt lumē in extremo, id eſt, in ſupficie pſpicui terminati, &nō in profundo, ad differētiā luminis recepti in perſpicuo interminato. Nā cùm color ſit per ſe viſibilis, nō eſt color in actu, niſi in ſuperficie: In intrinſeco autē eſt in potentia, & ex ſola diuiſione efficitur actu, inquantū efficitur per ſe viſibilis. Hic enim conſideramus colorem, vt eſt obiectū viſus. Et ꝙ color ſit propriè in ſuperficie perſpicui terminati, Ariſto. manifeſtat etiā teſtimonio Pythagoricorum, qui dicebant coloré eſſe epiphaniā, id eſt apparitionē in ſuperficie. Quod enim in corporū ſuperficie apparet, color eſt.

Secundò dicitur, perſpicui, ad differētiam corporis, vt corpus eſt: nā cùm omne corpus, vt ſic habeat extremitates quę ſunt linea, ſuperficies, & puncta: ſi color eſſet extremitas corporis eſſet linea, vel ſuperficies. quod patet eſſe falſum, quoniā color eſſet quantitas, & quoniam cum perſpicuum interminatum habeat ſuperficiē ratione qua corpus eſt, haberet etiam ex ſe colorem.

Tertiò dicitur in corpore terminato, id eſt, ſolido, quoniā licet interminata fiāt colorata ex receptione extranei colorati, vel decoctione, vel varia adinuicē cōpoſitione, vt coloratur aqua ex croco, ex ſanguine, ex melle, &c. tamē propriè, & ſecundum naturam, & per ſe colorata ſunt corpora terminata. Senſus ergo Ariſt. fuit hic, Color eſt lumen in extremitate perſpicui terminati.

Coloris ſpecies. Circa tertiū cōſiderandum eſt de ſpeciebus coloris. Et dicā duo. Primò vnde ſumēda eſt diuerſitas ſpecifica colorū. Secūdò, quomodo generanē colores extremi & medij.

Quantū ad primum aduerte, ꝙ cùm ad rationem coloris aſſignatā concurrant lumen in extremitate perſpicui, & terminatio perſpicui, quę quidē terminatio fit per opacum terræ, diuerſitas in ſpeciebus coloris ſumenda eſt ex diuerſa proportione luminis in perſpicuo obumbrati per opacum terræ, ita ſcilicet, quòd vbi erit minor obūbratio, erit nobilior color: vbi maior, erit ignobilior.

Quantū ad ſecundū aduerte, ꝙ ſicut ex varia mixtione quatuor elementorū cōſurgunt variæ cōplexiones elemētatorum, ſ. calidum, frigidum, humidū, & ſiccum, vt declarauimus in lib. de generatione, ſic ex varia proportione luminoſi ignei, diaphani, aerei, & aquei, & opaci terrei conſurgunt diuerſi colores in elementatis. Nā vbi eſt maximū de luminoſo igneo, & minimū de terreo obūbrante luminoſum receptū in pſpicuo aereo, vel aqueo, ibi naturaliter cōſurgit albedo, vbi aūt datur oppoſitū, cōſurgit nigredo, qui ſunt duo extremi colores, medij aūt cōſurgunt ex varia ꝓportione horū adinuicē. Et ſi vis ſcire in particulari quomodo cōſurgunt & ordinētur medij colores inter albū & nigrū, vide quæſtionē noſtrā, quam ordinaui in libro de Sēſu & Sēſato, & eſt quintadecima in ordine, & illic diffuſius hanc materiā pertractaui. Hæc de colore dicta ſint.

CAP. II. De ſaporis principiis, natura, ac ſpeciebus.

CIrca ſecundum cap. agendum eſt de ſapore vt procedamus à notioribus, quoniā cùm guſtus ſit quidā tactus, & tactū habeamus certiſsimū & perfectiſsimū ex temperatiſsima complexione noſtra, odoratum aūt habeamus valde imperfectum ex indiſpoſitione organi, eò ꝙ ſituatur propinquum cerebro, vt declarauimus in 2. de Anima, in cap. de odoratu. manifeſtior eſt nobis natura ſaporis quàm odoris. & ideo de ſapore, vt de magis noto agendū eſt, de quo dicemus duo principaliter. Primò, quid ſit. Secūdò agemus de ſpeciebus eius.

Sapor ex quibus principiis fit. Antequàm diffiniamus ſaporē prius videndū eſt, ex quibus principiis generatur, & quomodo generatur. Aduerte igitur, ꝙ ſola aqua nō eſt ſufficiens principiū ſaporis, quoniam ſecundum ſe inſipida eſt, nec per ſolam actionem calidi, vel calefaciētis aquā fit ſaporoſa, niſi aliud immiſceatur aquæ, ſed conſumitur actione calidi. Nō ergo aqua pura adiuncto calido eſt totalis cauſa ſaporis, nec terra pura cum calido eſt ſufficiens principium ſaporis, quoniā (vt ex experientia patet) omnis ſapor fundatur in humido, terra autem ſecundum ſe ſicca eſt: ergo, &c.

Licet autē terra nō ſit totale principium ſaporis, tamē ſibi vt principali attribuūtur ſapores. nā aqua ſi admiſceatur terræ, vel trāſeat per eam, ſtatim fit ſaporoſa. vnde videmus aquas tranſeuntes per mineras trahere varium ſaporē ex illis. nam ſi tranſeunt per minerā ſalis efficiuntur ſalſæ, ſi per terrā aduſtam, vel per cineres, efficiuntur amaræ. Et de his locuti ſumus in Meteo. agētes de fontibus. ſimiliter videmus naſcentia ex terra trahere ſapores ex terra. ergo principale principium ſaporis videtur eſſe terra.

Vt igitur habeatur notitia completa de principiis ſaporis, aduerte ꝙ tria principia concurrunt, ſcilicet humidum aqueum, & ſiccum terreum admixtum humido aqueo, à quo patitur humidum aqueū, in quo agit calidum igneū, ſi mul cū calore cæleſti, quod quidē calidum eſt principium actiuū ſaporis, digerit enim & decoquit humidum aqueū admixtum ſicco terreo, ex qua decoctione cauſatur ſapor, & ſecundū ꝙ diuerſificatur decoctio, diuerſificatur ſapor, vt declarabitur infrà. Principia igitur ſaporis ſunt humidū aqueum adiuncto humido aereo ſubtili, & ſiccū terreum cōmixtum humido, & calidum igneū decoquēs prædicta.

Poſitis principiis materialibus ſaporis & principio actiuo, diffiniendus eſt, ſic igit diffinitur ad mentem Philoſophi, Sapor eſt paſsio facta in humido aqueo à ſicco terreo ſibi admixto, & actione calidi digerētis & decoquētis, reducens guſtum de potentia ad actum per alterationem. *Sapor quid ſit.*

Primò dicit paſsio, id eſt, qualitas in tertia ſpecie qualitatis, in qua reponuntur qualitates immutatiuæ ſenſuum exteriorum.

Secundò dicitur facta in humido, &c. qm̄ quæcunque ſaporoſa habent quandā craſsitudinem, quam nō eſt inuenire in ſolo humido aqueo: ergo neceſſe eſt ſibi admiſceri ſiccum terreū. Prætereà omnis eſca eſt ſaporoſa, aliter nō actuaret guſtū, ſed non eſt ſimpliciter humida, vel ſimplex aqua, nec ſimplex terra, qm̄ ſicut non cōſtamus ex ſimplici elemento, ſic nec nutrimur ex ſimplici elemēto. neceſſe eſt ergo omnē eſcam eſſe elementatā, & cū ſit ſaporoſa, neceſſe eſt, vt ſapor cōſurgat ex humido, & ſicco, & calido, &c.

Tertiò dicitur reducēs guſtum, &c. quoniam proprium obiectum actuat ſenſum, & perficit.

Quartò dicitur per alterationem, quoniam guſtus cū ſit quidam tactus, fit per medium intrinſecum, & ſemper concurrit alteratio, qm̄ in guſtu, & tactu non recipitur obiectum merè intentionaliter, ſed etiam realiter, quod non contingit ſine alteratione, calefit enim, vel frigefit lingua guſtans, ſicut manus tangens. Patet igitur quid ſit ſapor.

Quantū ad ſpecies ſaporis dicam tria. Primò vnde ſumenda eſt diſtinctio ſpecifica in ſaporibus. Secundò, vnde ſumitur diſtinctio amari à dulci. Tertiò, vnde ſumit diſtinctio & pluralitas mediorum ſaporum. *Saporis ſpecies.*

Quantū ad primum, qm̄ dictum eſt naturam ſaporis cōſtare ex humido, vt ſubiecto admixto ſibi ſicco, terreo, digeſto actione calidi, neceſſe eſt ſumere à diuerſitate humidi, ſm̄ quod diuerſimodè digeritur à calido, diuerſitatem ſpecificā in ſaporibus. nā ſi humidum admixtū ſicco bene digeritur, cauſat vnā ſpeciem, ſi imperfectè, aliā ſpeciem, vt declarabitur. Et id quidē conſonum eſt, qm̄ à quocunq; eſt rei natura, ab eodem eſt vnitas & pluralitas eiuſdem.

Quantū ad ſecundum aduerte, quòd diſtinguitur amarum à dulci in hoc, ꝙ dulce generatur à calore temperato, & ſuauiter decoquente humidū admixtum terreo ſubtili non multū cōſumendo ipſum, ſed ſubtiliando & quaſi reducēdo ad humidū aereum, quod eſt ſubtile, & optimè cōmiſcendo ſicco terreo. vnde dulcia ſunt ſubtilis ſubſtantiæ, & leuia, & optimi nutrimenti. Propterea dixit Ariſtot. Omnia nutriuntur dulci. Cōmiſcentur autem alij ſapores pro condimento, eò quòd nimis nutritiuum ſit dulce & ſupernatatiuum. Amarum verò generatur qn̄ calor intenſus obtinet ſuper humidum magis conſumens ipſum quā decoquens, & quā ſubtilians. Et propterea, amara ſunt aduſta, & calida ſicca terreſtria, vnde amaritudo meritò attribuitur caliditati, & ſiccitati.

Quantū ad tertium, aduerte, quòd, cum media conſtituantur ex participatione extremorum, diſtinguuntur & plurificanē medij ſapores ſecundū quod diuerſimodè accedunt ad dulcedinē ſiue amaritudinē, quod quidē poteſt fieri ſecūdum debitā proportionem, & tūc ſapor medius eſt delectabilis, vel ſine proportione & debita contēperantia, & tūc ſapor medius eſt cōtriſtatiuus & abominabilis. Qui aūt ſunt notiores ſic nominātur à Philoſopho, dulcis, pinguis, auſter*, ſtypticus, acutus, ſalſus, amarus. Et in quo

diſtin

distinguatur, & quo ordinentur, iam declaraui in quæstio. formatis sup libro de sensu & sensato,& illic inuenies quo distinguitur austerus ab acetoso,licet nō nominetur ab Arist. & in summa apud eum non ponuntur nisi septem species saporis.Duos quidem ponit extremos ,scilicet dulce,à quo non distinguitur pingue,nec vnctuosum,ita q̄hos tres sumit pro vno,in quo tamen distinguantur,vide in quæstio. prædictis.Altera species extrema est ipsum amarum:Medię autem sunt quinque,s.ponticus,austerus,stypticus,acutus, salsus:& dicit, q̄ videntur æquales species saporum speciebus colorum,quas dicit esse septem.Duas quidē extremas, s. album, à quo non distinguit flauum, sicut non distinguit pingue à dulci, & nigrum. Post album ponit puniceum, id est citrinum,& viride, & cyaneum, i.colorem cælestem,& liuidū,quod se habet ad nigrum:sicut salsum ad amarum.

Et aduerte vltimò, q̄ sicut colores medij quantò magis propinquant albo,tantò magis lucidi sunt,& quātò magis nigro,tantò magis obscuri,sic sapores medij quantò magis propinquant dulci,tanto magis nutritiui sunt,qm̄ vita cōseruatur in calido humido,bene digesto,quod inuenitur in dulci,vt diximus.Et quantò magis ꝓpinquāt amaro,tantò minus nutritiui sunt,qm̄ ex calore adurente consumit̄ humidum nutrimentale,vnde incinerata cōbusta,& valde sal sa pessimi sunt nutrimenti.Causant enim sanguinem terrestrem,& augent atram bilem.Hæc de saporibus dicta sint.

CAPVT III.

De Odoris natura & eius speciebus.

IN c.3.agendum est de odore.Et aduerte, q̄ Philosophus in libro de sensu & sensato in hoc valde obscurè procedit. Et huius causam puto , quoniam imperfectum hunc sensum habemus ex intensa frigiditate cerebri. Verumtamē quæcunque inuestigare potuimus circa naturam odoris & principia sua:& diffinitionem eius,& circa species eius, iā ordinauimus in secūdo de Anima, agētes simul de sapore, & odore.Et in quæst.ordinatis super libro de sensu & sensato.Ideo ne inutiliter fiat repetitio, vide in ꝑdictis locis.

Odor quo modo dividitur.

Sed aduerte, q̄ Arist.in lib.de sensu & sensato ponit duplicem diuisionem odoris.Vnam quidē in species suas correspondentes speciebus saporis,& ab eis denominatas. Et de eis vide in locis præallegatis.Alia aūt in odorē delectabilē & contristatiuum, siue abominabilē.Et hoc iterū dupliciter , qm̄ quidā est delectabilis & abominabilis in ordine ad odoratū tm̄. Quidā aūt in ordine ad escā.In primo sensu, cōpetit soli homini. Delectatur.n.hō suauè odorantib⁹, vt floribus,&aliis aromaticis,etiam q̄ nō conferant alimēto,nec redderent cibū decoctum suauiorem,imò ingratiorem ipsum facerent : vt si vnguēta suauè olentia miscerent ferculis,& abominatur malos odores,& contristatiuos odoratus,vt cū odorat sulphur,aut picē,aut putrefacta,aut pennas combustas.Causa aūt,ꝓpter quam hoc est ꝓprium homini,est intensa frigiditas cerebri,quā expedit contemperare huiusmodi odoribus, quoniā fundātur in calido sicco,&ideo sanant indispositionem cerebri,& confortant,si temperatè odorentur. Abominabiles autē odores maximè contristant & prosternunt virtutē.Et quidem q̄ homo delectetur his odoribus,nō solùm in ordine ad conuenientiā nutrimenti,sed ex sola complacentia,signum est,q̄ voluptuosus & intemperans comedit cibum , quem scit sibi esse nociuum,attract⁹ sola suauitate odoris,&relinquit cibum salubrem,si non delectabiliter olet.In secundo autem sensu,s.in ordine ad cibum conuenit homini & animalib⁹,quę rentibus cibum à remotis,trahuntur enim ex odore ad cibum,vt canes,& pisces:sed animalia modò inueniant cibū conuenientem nō offenduntur fœtore, vt patet in cane cōmedente cadauer,homo autem sic,ex causa dicta.Et propterea,respectu odoris delectabilis, & abominabilis secundum se,dicitur homo habere nobilissimum odoratum,quoniam solus discernit huiusmodi differentias : respectu autē specierum odoris,imperfectum habet ex indispositione organi,quam assignauimus suprà.Hæc de odore dicta sint.Reliqua patēt ex Secundo de Anima , & præcipuè de diuerso modo odorandi in aquaticis & in terrestribus animalibus.

Hō cæteris animalibus deterioris est odoratus.

CAPVT IIII.

Quorundam dubiorum de prædictis solutio ponitur.

CIrca quartum caput aduerte , quòd postquam Arist. cōsiderauit de obiectis trium sensuum,scilicet visus, gustus,odoratus,mouet & soluit tria dubia.

Primum est circa obiecta qninque sensuum,de q̄bus dubitatur,cùm sint qualitates sensibiles &non existant nisi in corporibus,vtrum sint diuisibiles in infinitum.

Secundum est circa obiecta sensuum , vt immutant medium,& sensum,vtrum prius immutent medium,quam perueniant ad sensum.

Tertium est circa simultarem sensationum,vtrum in eodem instanti plures sensus possint sentire, puta quòd visus videat,& manus tangat.

An obiectum sensus sit in infinitū diuisibile

Quantum ad primum aduerte,q̄ possunt imaginari esse diuisibiles in infinitum tribus modis.Primò quo ad diuisionem formalē,qua diuiditur genus in species.Secundò quo ad diuisionem quantitatiuam,qua diuiditur albedo ad diuisionem superficiei.Tertiò quo ad diuisionem actus sentiendi, ita scilicet , quòd possint sentiri sub minori, & minori, quantitate in infinitum.Philosophus soluit propositum dubium secundum hos tres modos.

Primò probat, q̄ non sunt diuisibiles in infinitum in primo sensu sic.In quolibet genere datur vna prima cōtrarietas,q̄ est inter duas differentias maximè distantes, q̄ constituunt duas extremas species, ex 10. Metaph.ergo in quolibet genere sensibiliū dat̄ prima, & vltima species,sed inter primam,& vltimā speciem non possunt esse species mediæ infinitę,vt patet,ergo color,nec son⁹,nec codor,nec sapor, nec aliud genus sensibilium qualitatū potest diuidi in species infinitas,sunt ergo finitæ species coloris,quarū extremæ sunt,album,& nigrū,& in sapore,dulce & amarū,&c.

Secundò probat,q̄ sunt diuisibiles in infinitum in secūdo sensu secundum partes inæquales, non autem secūdum æquales,sic:cùm qualitas sensibilis,puta albedo,recipiat in quanto continuo,ergo sit quāta per accidens,ex consequēti diuisibilis est,sicut diuiditur continuum, sed cōtinuū ex sexto Physic.diuiditur in infinitum secundum partes ꝓportionales,quæ non sunt æquales. Nam sumpto cōtinuo bipedali, primò diuidit̄ in duas medietates, & prima medietas in duo,&medietas medietatis in duo,& sic ꝓcedendo partes semper fiunt minores : ergo inæquales.Si autem continuum sit finitum, puta decem pedū, & diuidatur in partes æquales,puta semper auferendo quantitatem vnius pedis, constat q̄ diuisio non tendit in infinitum.nam ablatis decē pedibus , totum continuum erit consumptum. Cùm igitur albedo, & sapor, & odor, & calor, &c.sint in continuo & sint extensi per accidens,patet quod eodem modo diuisibiles sunt in infinitum,sicut corpus continuum cui insunt.

Tertiò probat q̄ non sunt diuisibiles in infinitum in tertio sensu sic,cùm qualitas sensibilis,puta albedo,sit quanta per accidens,poterunt eius partes cōsiderari sicut considerantur partes continui.Huius autem partes possunt cōsiderari inquantū sunt in continuo, & inquantū abinuicem separatæ:primo modo sunt in potentia,secūdo modo sunt in actu:eodem modo possunt considerari partes albedinis,& quidem si considerent̄ primo modo,non sunt sensibiles nisi in potentia,quoniam visus videns album terminat̄ ad illam albedinem actu , vt est quoddam totū, & non ad hanc partem tātùm,vel illam,nisi particulariter signetur.Ex quo sequitur q̄qui audit totam vnam consonantiam conflatam ex multis proportionib⁹ musicalibus,non est necesse quod actu percipiat omnem partialem consonantiam,nisi per se, & seperatim fiat,vnde(vt inquit Arist.)contingit totum cātum audire,& tamen diesim latere audientem. Cùm igitur non sint sensibiles nisi in potentia quandiu non sunt abinuicem seperatę,patet quòd non possunt videri sub minori, & minori,& minori quantitate,& sic in infinitum.

Si autem considerentur in secundo sensu, dico quòd nō possunt diuidi in infinitum,ita quod actu seperentur abinuicem,& vnaquæque per seipsam sentiatur:quod probatur dupliciter,primò ex parte sensibilium qualitatum, secūdò ex parte sensus.

Ex parte sensibilium qualitatum sic,cùm sint in corpore naturali,eo modo sunt diuisibiles quo est diuisibile corpus naturale:sed licet,vt corpus sit diuisibile in infinitū, non tamen vt naturale , quoniam in eo est deuenire ad minimum per se existens propter formam naturalem,quæ ad sui cōseruationem in materia requirit determinatam quantitatem, ergo est deuenire per diuisionem actualem , ad minimum album, & minimum sapidum, & minimum calidum, quæ si iterum diuiderentur nō permanerent, sed (vt inquit Arist.) resoluerentur in continentia : sicut minimus liquor saporosus infusus mari conuerteret̄ in aquam maris,& modica aqua infusa amphoræ vini conuertitur in vinū. Patet

igitur q̃ neceſſe eſt obiecta ſenſuum ſi debent mouere ſenſum eſſe ſub determinata quantitate, ex cõſequenti ad hoc quòd ſentiantur non poſſunt diuidi in infinitum.

Ex parte autem ſenſus ſic, Obiectum quantò eſt ſub minori quantitate tantò minus immutat organũ. & tanto difficilíº eſt ipſum ſentire, vt patet in viſu: ergo ſecundũ quod diuiditur obiectum in minores, & minores partes, neceſſe erit augeri virtutem ipſius ſenſus, vt percipiat obiectũ ſub minori, & minori quantitate: ſed virtus ipſius ſenſus nõ poteſt augeri in infinitũ, cùm ſit virtus, & potentia cõſequens eſt fundata in anima, quæ cùm ſit forma naturalis eſt determinati gradus, & ſuũ eſſe ſtat in indiuiſibili, ergo nec obiectum poteſt diuidi in minª in infinitum, ita q̃ ſentiatur, ſed eſt ſtatus, ita q̃ diuiſum vlterius non ſentiet, neceſſe eſt igitur in colore, in ſono, in ſapore, in odore, in qualitatibus tãgibilibus ponere terminum nõ ſolùm ſecundum diuiſionẽ in ſpecies, ſed etiam in partes quantitatiuas, vt ſeorſum & ſeparatim ſentiantur. Hæc de primo dubio dicta ſint.

An ſenſibile prius medium, quã ſenſum immutet.

Quantum ad ſecundum dubium aduerte, q̃ ly prius ſtat pro prioritate temporis, & non pro prioritate naturæ, vel cauſalitatis, quoniam de his manifeſtum eſt. Ex eo enim q̃ obiectum immutat medium, immutat ſenſum, ſed dubium eſt de prioritate temporis, quoniam Empedocles poſuit lumen prius peruenire à ſole ad medium, quàm ad viſum, aut ad terram. Et quoniam ſecũdum eum in omni ſenſatione in teruenit motus, omnis autẽ motus fit in tempore. ergo, &c.

Ad hoc dubiũ reſpõdens Ariſt. diſtinguit de ſenſu, qm̃ q̃dam eſt ſentiens per medium coniunctũ organo, vt guſtus, & tactus, in quibª mediũ eſt caro, vt diximus in ſecũdo de Anima. Quidã p̃ mediũ extrinſecũ, & remotũ, vt viſus, auditus, & odoratus. Itẽ ſenſuum ſentientium per medium extrinſecum, quidã ſentit interueniente motu locali ex parte medij, vt auditª: quidã ſentit interueniente motu alteratio nis ex parte medij, vt odoratus: quidam ſentit nullo facto motu reali ex parte medij, vt viſus. Poſitis his diſtinctionibus, pono de mente philoſophi quatuor concluſiones.

Viſibile prius medio quã viſum immutat.

Prima in viſu, Non eſt neceſſe medium prius immutari à viſibili quàm organũ viſus, quoniam viſibile vel eſt lumen, vel color: nam videmus, & lucida, & colorata: ſed lumẽ nõ prius immutat mediũ, imò ſimul immutat medium & organum, quoniam illuminatio medij non eſt motus localis, ſed fit in inſtanti, vt declaratum eſt in 6 phyſ. eo q̃ lumen caret contrario, ſibi enim opponitur tenebra, quæ eſt priuatio, q̃ deficit ad ſolam præſentiam luminoſi, vnde totus aer medius inter viſum, & luminoſum ſimul illuminatur, & non p̃ partem poſt partem: ex conſequenti non prius medium immutat quam organum viſus, remoto impedimento ex parte videntis. Similiter color abſque aliquo motu reali, & merè intentionaliter cauſat ſui ſpeciem in medio, & in organo, ergo nõ prius in medio, ſed ſimul tempore in vtroque. Remoto enim motu remouetur ſucceſſio immutationis.

Sonus immutat me diũ priuſ quàm organum.

Secunda in auditu, Neceſſe eſt prius immutari medium per partem poſt partem à ſono, quàm organum, quoniam non cauſatur ſonus niſi cum motu locali aeris, vel aquæ, vt declaratum eſt in 2. de anima, vnde neceſſe eſt partem aeris propinquam ſonoro, vel ſonabili percutere ſequẽtem cum delatione ſoni & illam aliam, & ſic ſucceſſiuè. Et propterea prius videmus fulgur quam audiamus tonitruum, cum tamen prius fiat tonitruum, vt diximus in Meteo. neceſſe eſt ergo, vt prius immutetur localiter medium per partẽ poſt partem, quàm q̃ſonus ad organum deueniat: vtrum autem ſit neceſſe totũ medium immutari à ſono realiter vſque ad organum, diximus in 2. de anima cap. de auditu.

Odorabile prius medium quã organum immutat.

Tertia, In odoratu prius immutatur mediũ quod eſt aer vel aqua, quàm organũ, quoniam non ſentitur odor niſi ab odorifero reſoluat fumalis euaporatio, quæ recepta in medio alterat medium cauſans in eo odorem realiter, ſicut calidum cauſat caloré. In parte igit propinqua corpori odorifero cauſat motu alterationis odor, & hæc pars facta odorifera alterat ſubſequentem, & illa aliam, quoniam quãdo medium eſt multum non ſimul totũ, ſed ſucceſſiuè alteraſ, ſicut & partes aquæ ſucceſſiuè calefiũt ab igne: oportet ergo mediũ priº immutari motu alterationis ab odore q̃ ſentiat odoratª, vtrũ aũt ſit neceſſe odorẽ recipi realiter in toto medio vſque ad organum, diximus in ca. de odoratu.

Tãgibile non prius medium quàm ſen

Quarta, Non eſt neceſſe in guſtu, & tactu obiectũ prius immutare medium quàm organum, quoniam ſentiunt per medium coniunctũ, quod eſt de ſubſtantia ſentiẽtis, qđ eſt caro, vt diximº in Secundo de Anima, cui immixti ſunt nerui, qui ſunt organum tactus, & guſtus, vt diximus ibidẽ. Et propterea ſtatim q̃ guſtabile vnitur linguæ, & tãgibilis qualitas carni, ſentiunt: nõ ergo neceſſe eſt prius tẽpore immutari mediũ in his ſenſibus, quã organũ. Secª aũt eſſet ſi guſtaremus, aut tangeremus per medium à remotis, tũc enim accideret ſicut & in odoratu, quoniã nec guſtus, nec tactus fit ſine alteratione medij, vnde dicit Ariſt. in lib. de ſenſu, & ſenſato, eſſet vtique guſtare ſicut odor, ſi remotª, i. per medium remotũ tangerem. Hęc de ſecundo dubio ſufficiant. *ſum immutare neceſſe eſt.*

Quantum ad tertium dubium dico duo. Primò arguo q̃ impoſſibile ſit animal duobus ſenſibus ſimul, i. in eodem inſtanti ſentire ſenſibilia diuerſorum generum, puta quòd eo inſtanti quo videt album, audiat ſonum. Secundò declaro quomodo hoc ſit poſſibile, & ſoluo argumentum. *An in eodem inſtanti plures ſenſus ſentire poſſint.*

Circa primum aduerte, q̃ Ariſt. arguit ad partẽ negatiuam tribus rationibus, ex quibª adduco difficiliorem, quæ eſt hęc in ſumma. Animal non poteſt eodem ſenſu ſimul ſentire diſtincta ſenſibilia eiuſdẽ generis, puta non poteſt viſu ſimul videre album & nigrũ, ergo non poteſt diſtinctis ſenſibª ſimul ſentire diſtincta obiecta diuerſorũ generũ, puta viſu album, auditu ſonum: cõſequentia videtur manifeſta à maiori negatiuè: videtur enim minus impoſſibile q̃ ſimul ſentiam eodem ſenſu duo obiecta eiuſdẽ generis, quã duobus ſenſibª duo obiecta diuerſorum generum: quoniam cũ ſentire ſit quidam motus, duo motus minus diuerſi videntur ſe magis cõpati in eodem, quàm magis diuerſi. Conſtat autem q̃ duæ ſenſationes duorum obiectorum vnius generis ſunt minus diuerſæ, quam duæ duorum obiectorum diſtinctorum generum, ergo ſi illæ non ſe compatiunrur, nec iſtæ. Antecedens autem ſic probatur. Vnus ſenſus numero non poteſt ſimul actuari pluribus ſenſationibus, quoniam ſe habet ſenſatio ad ſenſum ſicut forma ſua. Idem autẽ non poteſt ſimul informari pluribus formis eiuſdem generis, ſicut non poteſt eadem pars ſuperficiei fieri ſimul alba, & nigra, ſed plures ſenſationes ſunt circa plura ſenſibilia, ergo vel eſt neceſſe ex pluribus ſenſibilibus fieri vnum, vt ſimul ſentiantur, & tunc ſentiuntur vt vnum, non vt plura, ſicut quando guſtamus ſaporem mixtum ex dulci, & auſtero: vel non poſſunt ſimul ſentiri, vt remanent diſtincta. Patet igitur q̃ ſi animal non poteſt eodem ſenſu plura ſentire pro eodem inſtanti, nec plura pluribus ſenſibus.

Et confirmatur, quoniam ſi ſimul ſentit plura diſtincta genere plurib. ſenſibus, ergo cognoſcit in eodẽ inſtanti differentiam eorum, quomodo, ſ. differt albũ à ſono, vel à ſapore, &c. Sed nõ poteſt aſſignari differẽtia inter duo diſtincta genere, niſi ab vna potẽtia vtrunq; apprehendaſ, ergo eſt impoſſibile duos ſenſus, vt duo ſunt, ſimul plura ſentire niſi ex duob. ſenſib. fiat vnª ſenſª, qđ eſt ipoſſibile, vt patet.

Circa 2. aduerte, q̃ Ariſt. reſpondens concedit q̃ plura vt plura poſſunt ſimul à plurib. ſenſibus ſentiri, hac tamen ratione q̃ plures ſenſus exteriores correſpondeant vni interiori, ſicut plures lineæ correſpondent vni centro. Itẽ q̃ vnus ſenſus poteſt ſimul ſentire plura ſenſibilia eiuſdẽ generis, vt albũ & nigrũ, & duas voces ſimul, acutam, & grauem, prout hic ſenſus, puta viſus ſubordinatur ſenſui communi, in quo terminantur ſenſationes omnium ſenſuum exteriorum, ita q̃ ratio ſentiendi plura ſimul, ſiue per plures ſenſus, ſiue per vnum non ſumitur præcisè à ſenſu exteriori, qm̃ vt ſic ratio in oppoſitum adducta concluderet, ſed ſumitur ex reductione ad vnum ſuperiorem, in quo vniuntur ſenſus exteriores, quem in 2. de Anima diximus eſſe, & nominari ſenſum cõem, & illic aſſignauimus neceſſitatem ponẽdi ipſum, & proprias actiones ſuas. Et qm̃ (experiẽtia teſte) conſtat q̃ dictũ eſt de plurib. ſenſib. & de eodẽ ſenſu quo ad ſimultatem plurium ſenſationũ, ideo Ariſt. nõ multum laborat ad hoc probandũ, ſed conatur declarare quo modo ratio ſuprà inducta, nec confirmatio concludunt.

Nos igitur formaliter reſpondentes ad rationem, negamus antecedens. Ad probationẽ dicimus, q̃ non eſt eadem ratio de ſimultate plurium formarum eiuſdem generis ſecundum eſſe reale, & ſecundum eſſe intentionale, qm̃ licet non ſe compatiantur ſecundum eſſe reale in eodem, tamen ſe compatiuntur ſecundum eſſe intentionale, quoniam ſecundum illud nullam habent repugnantiam adinuicem, & qm̃ in ſenſu recipiuntur formæ ſine materia, i. ſecundum eſſe ſpiritale, ex diffinitione ſenſus data in 2. de Anima, ideo antecedens illius rationis non eſt verum. Et aduerte, q̃ hæc ſolutio eſt ſecundum diuum Tho. Nam in commenta. lib. de ſenſu & ſenſa. circa fi. exponens tex. qui incipit, Vel

quemad

quemadmodum,ſic dicit.Non omnino ſe habet in ſenſu,& in intellectu,ſicut in corporibus naturalib⁹. Corpus enim naturale recipit formas ſm eſſe naturale, & materiale, ſecundum quod habent inter ſe contrarietatem, & ideo nō poteſt idem corpus ſimul recipere albedinem,& nigredinem:ſed ſenſus,& intellectus recipiunt formas rerum ſpiritaliter, & immaterialiter ſecundum eſſe quoddam intentionale,prout non habent contrarietatem. vnde ſenſus, & intellectus ſimul poſſunt recipere ſpecies contrariorum, cuius ſimile poteſt videri in diaphano, quod in vna & eadem parte ſui immutatur ab albo,& à nigro, quia immutatio non eſt materialis ſecundum eſſe naturale, vt ſuprà dictum eſt.Hæc diuus Thomas.

Ad confirmationē autem cōceditur cōſequentia, & cū dicitur,quòd non poteſt aſsignari differentia inter duo diſtincta genere,niſi ab vna potentia vtrunq; apprehēdatur.

Reſpondetur, q̄ ſufficit vtrunque apprehēdi ab vna potentia,vel à duabus,vt vniunt̄ in vna ſuperiori, in qua terminantur vtriuſq; apprehenſiones.Et hæc ſecunda pars eſt vera, quoniā omnes ſenſus exteriores adinuicem quidem cōparati ſunt diſtincti, reſpectu autē ſenſus communis, in quo vt in cōi termino vniuntur,ſunt vnum. Concedo igit, quòd niſi diſtincti ſenſus vnirentur in aliquo vno ſuperiori,non poſſunt ſimul plura apprehendere, & inter ea aſsignari differentia.Et ideo antiqui ignorantes naturā ſenſus cōmunis,non poterāt hanc rationem ſoluere, & cogebantur negare q̄ ſimul plura ſentiamus:& quoniam videbantur negare experientiam,dicebant,quòd in rei veritate nō ſimul, i.in eodem inſtanti , ſed in tempore imperceptibili, ita quod ex parte rei prius vnum quā aliud ſentimus,licet id nos lateat,& ad hoc deducebantur,quoniam neſciebāt pluralitatem ſenſuum exteriorū ad vnum intrinſecum, vt communem terminum deducere,ſicut inuenit Ariſt. à quo ſic habemus in lib.de Sēſu, & ſenſato,Similiter ergo ponēdū eſt in anima, idem & vnum eſſe numero ſenſitiuum omnium, ſecundum eſſe tñ alterum,& alterum, horum quidē genere,horum autem ſpecie:quare ſentiet quidē ſimul eodem & vno,ratione autem non eodem. Hæc Ariſt.Et intendit, quòd in anima eſt vna potentia ſenſitiua omnium obiectorum ſenſibilium diſtinctorum genere & diſtinctorū ſpecie,quam dicimus Senſum cōmunem,qui in ſe quidem vnus eſt, cōparatus autem ad diuerſos ſenſus, vt centrum ad diuerſas lineas,quarū eſt terminus, alter & alter eſt ſecundū rationē.Et propterea verum eſt dicere animal ſentire plura ſimul vno ſenſu,& nō vno. Vno quidem ſubiecto, non vno autem ratione, ſiue formaliter.Hæc de tertio dubio dicta ſint.

De organis & obiectis igitur ſenſuum exteriorum hæc dixerimus,nō declinantes à mente Ariſt.in lib. de Senſu & ſenſato, qui proprio titulo deberet dici liber de ſenſitiuo, id eſt organo,& ſenſato,i. obiecto ſenſuum exteriorum.

CHRYSOSTOMI IAVELLI,

EPITOME,

IN LIBRVM DE SOMNO & vigilia, vnicum Tractatum complectens,qui in tria capita diuiſus eſt.

COnſiderationem Ariſt.in lib.de Somno & vigilia perſtringemus in vno tractatu, quem diuidemus in tria capita.

In primo agem⁹ de vigilia & dormitione.

In ſecundo de ſomnio.

In tertio de diuinatione ſomniorum.

CAPVT I.

De dormitionis & vigiliæ cauſis,& ſubiecto.

IN primo capite quatuor agenda ſunt.

Primò,quibus competant vigilia & dormitio.

Secundò,poſito q̄ competant ſoli animali, ſecundū quam partem primò dormiunt & vigilant.

Quibuſnam ſomnus & vigilia cōpetant.

Tertiò,quæ ſint dormitionis cauſæ.

Quartò,ſoluetur dubium.

Quantum ad primum aduerte, q̄ non ſunt paſsiones ſolius aīæ,vt intelligere:nec ſolius corporis,vt moueri deorſum,ſed coniuncti,i.ipſius viuētis,nec omnis viuentis, ſed ſolius animalis quoniam cùm vigilare ſit vti aliquo ſenſu, & dormire ſit .priuari vſu ſenſus(Dicit enim dormitio vacatio ſenſuum exteriorū,eius cuius erit vigilia)& dormitio, cuius eſt ſentire:ſed ſentire non eſt aīæ, nec corporis, ſed cōiuncti,nec omnis viuentis,ſed ſolius aīalis,quoniam ſenſitiuum eſt differētia propria aīalis:ergo idem concludendum eſt de vigilia,& dormitione. Et quidem q̄ ſentire ſit paſsio totius viuētis,non abſolutè,ſed ſolius,& oīs animalis,probat ſic Ariſt.Cuius eſt potētia ſiue virtus eius eſt actio:ſed ſenſus eſt totius viuētis,quod eſt aīal.ſenſitiuum enim conſtituit aīal:ergo ſentire eſt paſsio non ſolius animæ,vel corporis,ſed totius, quod eſt aīal.Cùm igitur vigilia,& dormitio conſequantur partem ſenſitiuam,qm̄ cum ſint priuatiuè oppoſita habent fieri circa idē , ſequitur q̄d plātę,nec viuētia ſeparata poſſunt dici ,ppriè vigilare,nec dormire,niſi fortè metaphoricè,vt dicanē plantæ dormire in hyeme,quia nō pullulāt,in vere aute vigilare,quia pullulant,& Deus dicatur dormire,qñ non punit malos,& vigilare,qñ caſtigat.ſed hæc non ſunt præſentis negotij.

Vigilia et ſomnus Deo quō conueniūt

Sed aliquis quæreret,vtrum inſint omni aīali,& vtrum alternatim, ita q̄ ſit neceſſe omni animali, quantumcunq; imperfecto,aliquanto tempore vigilare, & aliquanto tempore dormire,& iterum excitari,& iterum dormire,ita q̄ non poſsit ſemper vigilare.

Reſpondeo vtrique quæſito affirmatiuè , & quidem q̄ inſint omni aīali declaro ſic, Cuicunque ineſt ſenſus contingit ineſſe ſolutionem,ſiue vſum ſenſus,aliter fruſtra ſibi ineſſet ſenſus.habemus enim ſenſum,vt ſentiamus, ſolutio aūt ſenſus vigilia dicitur:ſed omni aīali ineſt ſenſus,ex diffinitione ſua : ergo ei contingit ineſſe ſolutionem ſenſus, quæ dicitur vigilia. Quòd aūt inſit dormitio declaro ſic, Vigilia & dormitio ſunt vt habitus, & priuatio , ergo habent fieri circa idē:ergo ſicut omne aīal aptum eſt vigilare, ita aptum eſt dormire. Præterea, omne aīal aut perfectum,aut imperfectū eſt : ſi perfectum,manifeſtè videmus ipſum vigilare,& dormire:ſi imperfectū, adhuc idē videmus:licet nō ita manifeſtè, aut quia non claudunt oculos, ſicut carētia palpebris, aut q̄a parua, & breui indigēt dormitione, propter paruam nutrimēti euaporationē:vt habē tia durum corium & ſquammoſa, vt ſerpentes.vnde dicūtur dracones vigiles,aut propter frigiditatem complexionis,ſicut piſces, qui tñ viſi ſunt dormire.vñ (inquit Ariſt.) genera piſcium omniumq̄ marinorum viſa ſunt dormiētia.Quòd autem neceſſariò inſint alternatim omni animali,declaro ſic. Et primò quòd poſt aliquātam vigiliam neceſſariò ſequitur dormitio.Et ſecundò,q̄ poſt aliquantam dormitionem ſequitur vigilia.Primum ſic, In omni actione ſenſuum aīal laborat, eo quod ſenſus eſt virtus organica:organum autem,cùm ſit elementatum,alterabile eſt, & ex eo quod virtus ſentiendi indiget ſpiritibus ſibi miniſtratis à corde, qui paulatim debilitantur & reſoluuntur , niſi renouentur & fortificentur : ergo poſt determinatum tēpus neceſſe eſt ſenſum vacare , & immobilitari , vt quiete cōfortetur,& reſtaurentur ſpiritus ſenſitiui.Hæc aūté vacatio,&immobilitas ſenſus dicitur dormitio. ergo ne aīal continuato labore vigiliæ deficiat, neceſſe eſt poſt aliquātam vigiliam ſequi dormitionē.Hinc videmus aliquos prohibitos dormire ab hoſtib⁹ ſuis, omnino deficere viribus, &ſi longo tēpore ſint inſomnes,penitus deficiunt. Secundum ſic,Cū dormitio ſit vinculū,&immobilitas partis ſenſitiuæ,neceſſe eſt omne dormiēs eſſe ſenſitiuū. Senſitiuum autem eſt quod poteſt ſentire ſm actum, ſicut calefactiuū quod poteſt actu calefacere : ergo neceſſe eſt omne dormiens poſſe ſentire ſecundum actum, ſed non inquantum dormiens.ergo neceſſe eſt ipſum excitari,vt actu ſentiat.

Præterea,ſi poſt dormitionem regulariter non ſequeretur vigilia,nō haberet rationem quietis,& ſalutis, ſed potius deſtructionis.Cōtū eſt enim,q̄ niſi dormiens expergiſceretur,nō reciperet alimentū, ex conſequenti deficeret, & tunc deſtrueretur cauſa finalis dormitionis.Naturæ ēm auctor intendit dormitionem in animali,vt fortius operetur,& nō vt corrumpatur, q̄ ſi contingat aliquem dormiētem non amplius excitari, id prouenit ex peſsima ægritudine , & non ex cauſis naturaliter inducentibus ſomnum. Nec dicendum eſt talem propriè dormire , ſed mortiferè ægrotare,vt dicemus infrà.Patet igitur q̄ vigilia & dormitio inſunt ſoli animali,& omni,& alternatim.

Ad quā

Quantū ad ſecundum aduerte, quòd cùm dormitio ſit vacatio ſiue priuatio ſenſationis in oībus ſenſibus exterio

partes somnus & vigilia atti geant.

ribus(si enim homo vtitur vno sensu, dato q̃ nõ vtat aliis, non dicitur dormire) necesse est reducere dormitionẽ ad illam partem, vt ad primũ subiectũ, qua soluta soluti sunt sensus exteriores,siue insint oẽs,vt in animali perfecto, siue solus gustus & tactus,vt in animali imperfecto , & qua ligata siue immobilitata oẽs ligantur. Hanc autẽ partẽ dicit Arist.esse illã, in qua situatur sensus cõis:siue sit pars anterior capitis,vt in aĩali perfecto, sicut diximus in 2.de Anima , siue sit pars proportionalis illi , vt in aĩali imperfecto. nã à corde transmittuntur spiritus sensitiui ad sensum cõem, vt ad fontem & cõem terminum, & à sensu cõmuni transmittuntur ad organa sensuũ particulariũ , vt aqua fontis ad riuulos.Ita q̃ sensus cõis est principium primũ,à quo virtutẽ sentiendi actu recipiunt sensus particulares, & ad quẽ terminantur eorũ sensationes , sicut diuersæ lineæ ad vnũ centrũ.Sicut igitur deficiẽte aqua fontis,deficit & in riuulis : & sicut restituta fonti restituitur riuulis, nisi obturẽtur ora riuulorũ, sic ligato & immobilitato sensu cõi, vtpote vniuersali principio sentiendi, ligantur oẽs sensus particulares,& hæc ligatio dicitur dormitio, & soluto sensu cõi soluuntur sensus particulares , & hæc solutio dicitur vigilia. Primũ igit subiectũ vigiliæ, & dormitionis est sensus cõis.Quibus aũt causis soluat,& ligẽt sensus cõmunis, dicemus infrà agẽtes de causis dormitionis.

Sed quoniã aliquis negare posset dari sensum communem,ex consequenti reductionẽ vigiliæ,& dormitionis ad ipsum (vt ad primũ subiectũ) esse fictionẽ,ideo Arist.probat necessitatẽ huius sensus rationibus tactis in 2. de aĩa, & in lib.de sensu & sensato, quæ sunt duæ.primò,aĩal sentit se sentire,vt cognoscit se videre, & audire, &c. & hoc nõ aliquo sensu particulari. visus enim non cognoscit nisi lucidũ vel coloratũ, visio aũt nec lucida,nec colorata est, vt patet.ergo,&c. Idẽ dico de quocunque alio sensu exteriori respectu actionis suæ. ergo necesse est dari alium sensum iudicatiuũ circa huiusmodi actiones.Iudicare aũt nõ posset nisi ad ipsum terminentur actiones omniũ sensuum exteriorũ,vt ad cõem terminum,& hunc dicimus esse sensum cõmunem.Secundò,animal cognoscit differentiã inter obiecta diuersorũ generũ, vt inter colorem,& sonum. hanc autem non potest cognoscere aliquis exteriorũ sensuum,q̃ cognoscens differẽtiam inter aliqua duo, necesse est vt vtrunque apprehendat,nullus aũt particularis sensus apprehẽdit colorẽ,& sonum per se:ergo necesse est dare sensum superiorem ad quẽ terminentur sensationes , & visus,& auditus,& aliorũ sensuũ, & hic cognoscet huiusmodi differentiam,& hunc dicimus sensum cõem.Vnde dicit Arist.Est autem quædã & cõmunis potentia,quæ sequitur omnes,quia & quod videt,& audit & sentit. non enim visu quidẽ videt quoniam videt, & iudicat,& põt discernere,quoniam alia quidem sunt dulcia ab albis,nec gustu, nec visu,nec ambobus,sed quadã communi particula omnium sensitiuorum.Hæc Arist.Patet igitur vigiliã, & somnum inesse animali,primò & principaliter propter sensum communem,& ab ipso deriuantur ad sensus exteriores,vt clarius dicetur infrà.

Quantum ad tertium , vt perfectè sciamus causas dormitionis, dicemus de eius causa finali, & de materiali , & de efficiente,& de formali.

Quænã somni & vigiliæ causa.

Quantum ad finalem,dicit Arist.esse salutem, & cõseruationem animalis , cuilibet enim non potenti continuare actiones suas,& motus proprios cũ delectatione, necessaria est quies,vt interpositione saluetur, & cõseruetur operans, & mouẽs seipsum:sed omne aĩal est huiusmodi:quoniam organa sensuum,& principia motus alterabilia sunt. & defatigabilia. ergo indiget quiete, & interpositione. & hanc quidẽ quietem virtutum animalium dicimus somnũ. dico autem virtutũ animalium, i. sensitiuarum exteriorũ, ad differentiã sensitiuarum interiorum:quas nõ est necesse quiescere, & vacare in dormitione, vt dicemus agentes de somnio , & ad differentiam virtutum naturalium,i. vegetatiuarum, quæ in dormitione intensius operantur, propter adunitionem caloris, vt dicemus agentes de causa efficiente dormitionis. Huiusmodi antẽ quies iterum ordinatur ad vigiliã,i.ad operandũ,siue exercendum opera sensuum prõptè, & delectabiliter:& in homine ad intelligendũ.Sentire enim & intelligere optimum est in nobis. Dicamus igitur,finem dormitionis esse,vt quiescamus à labore actionũ potentiarũ sensitiuarum, & motiuarũ, & intellectiuarũ. Admiscetur enim labor in intellectione ex eo qd necesse est intelligentem phantasmata speculari. Ideo aũt quiescimus,vt reassumptis viribus, & fortificatis organis, prõptè & delectabiliter iterũ reuertamur ad opera nobis cõuenientia.Et ꝓpterea bene inquit Arist.quare propter salutẽ aĩalium exist somnus,vigilia verò finis:nã sentire, & sapere oĩbus finis,quibus inest alterũ eorum. Hæc Aristot.

Materialis causa

Quantum ad causam materialẽ possumus dicere, q̃ primum instrumentũ, siue organum est cerebrum, primũ autem subiectum, in quo recipitur dormitio, est sensus communis,q̃m,(vt diximus suprà) est fons sensuum exteriorũ, qui primò ligatur, & de modo ligationis suæ dicemus infrà.Primũ verò principium,siue radix est cor in habẽtibus sanguinem,in non habentibus autẽ aliquod proportionale cordi. Et quidem,q̃ sensus cõmunis, qui situatur in prima parte cerebri sit primũ subiectũ, diximus suprà. Nunc autẽ probãdum est cor esse primum principiũ dormitionis,& vigiliæ,& arguo sic,Cum dormitio, & vigilia consequantur partẽ sensitiuã, & motiuã(Est enim dormitio priuatio sensationis, & motus localis) ergo idẽ est principiũ sentiendi,& mouendi secundũ locum in aĩali, & vigilãdi, & dormiendi:sed cor in habẽtibus sanguinem est primum principium sentiẽdi,& mouendi secundũ locum,quoniam cor est primum principiũ spirituum , vt testatur continua refrigeratio per respirationẽ,& inspirationẽ, & sine spiritibus transmissis à corde ad organum sensus cõis & potẽtiæ motiuæ non fit sensatio : nec motus localis in animali, vt dicemus infrà agentes de causa efficiente dormitionis: ergo manifestum est , q̃ cor est primũ principium vigiliæ & dormitionis.quod autẽ attribuitur cordi in aĩali perfecto,attribuitur alicui particulæ,quæ est loco cordis in aĩali imperfecto,vt in aĩalibus dictis rotula, siue annulosa, vt apes,vespæ,papiliones,& bombycia,i. facientia sericũ.Indeterminata enim particula est perseuerãs spiritus cõplantatus,qui in eis est principium sentiendi:& motus localis. cuius signum est:q̃ in eis videmus continuũ motum circa diaphragma,q̃m illic stat spiritus pullatilis complantatus. Hæc dicta sint de primo principio dormitionis,& vigiliæ.

Sed insurgit dubium,q̃m dictũ est dormitionẽ esse priuationẽ sensationis, & motus localis. nã videmus aliquos dormientes surgere,& ambulare,& agere stupenda.

Respõdeo.Hic intẽdimus de his,quæ formaliter, & per se conueniunt dormitioni. ea autẽ formaliter , & per se ei cõueniunt,quæ causantur à causis naturalibus inducentibus dormitionẽ. Huiusmodi autẽ causæ (vt dicemus infrà agẽtes de causa efficiẽte)faciunt organa sensuum & potẽtiæ motiuæ oppilari , ex consequenti faciunt priuationem motus,& sensus. Quod aũt aliqui dormientes moueant se localiter : id nõ prouenit à causa naturali,sed nõ naturali. & est calor inordinatus,siue extraneus, & nõ bene regulatus.nã sicut calor naturalis diffusus per neruos,& musculos est causa ordinati motus in vigilante, sic calor innaturalis diffusus in corpore aliquorum dormientiũ est causa multorũ motuum inordinatorũ, vt patet in febricitãtibus dormiẽtibus:q̃ iactãt se in lecto propter calorẽ febrilẽ.vñ oẽs agitãtes se in lecto,& surgẽtes,& ambulãtes id patiũtur ex calore irregulato, quare non vt dormientes,q̃m sic sunt quiescẽtes,sed vt infirmãtes potius huiusmodi motus habẽt , cuius signũ est q̃ expergefacti sentiũt se fatigatos, & debiles,& tñ dormitio,vt dormi. fortificat& restaurat.

Causa efficiens,

Quantum ad causam efficientẽ, quoniam dicemus hãc esse euaporationem factam ex nutrimẽto ad caput, primò dicemus aliqua de nutrimento , prout deseruiunt præsenti intentioni, deinde assignabimus causam efficientẽ dormitionis,& declarabimus manifestis signis.

Aduerte igitur, q̃ necesse est animal nutriri , & augeri statim, q̃ recipit sensum,sed nutriri vsque in extremum vitæ propter restitutionẽ humidi substantifici,quod cõtinuè deperditur ex consumptione facta à calore naturali, vt dicemus in libro de causa mor.& vitæ.Augeri autẽ non conuenit vsque ad extremũ vitæ, sed ad determinatum tẽpus, in quo acquiritur quantitas debita viuenti secundum speciem suam,vt dictum est in Primo lib.de Generatione.Nutrimentum autem proximum , quod in substantiã animalis cõuertitur,est sanguis in habentibus sanguinem, & in non habentibus sanguinem est aliquod proportionale sanguini.Recipitur autem sanguis in venis, vt in proprio loco vt ex eo deferatur, & distribuatur per omnes partes corporis , & venarũ omnium principium est cor , à quo velut à fonte calido, & humido venæ recipiũt sanguinẽ. Antequã

autem

autem cibus conuertatur in ſanguinem,primò recipitur in ſtomacho,& ibi decoquitur prima decoctione,qua ſeparatur craſſum à ſubtili,deinde ſubtile tranſmittit ad hepar,& adhuc magis decoquitur,ac depuratur, deinde tranſmittit ad cor, & illic completur digeſtio, & facta conuerſione in ſanguiné ſubtilem recipitur ſanguis in venis, & à corde fit multa euaporatio per venas ad caput,quoniam calidum facit euaporare humidum.Cor autem calidum eſt,& ſanguis calidus humidus, ideo cum delatione ſanguinis per venas magna fit euaporatio ex nutrimento ad caput.

Stantibus his tanquam fundamentis dico,ꝙ cauſa efficiens veræ dormitionis,& naturalis,quæ eſt requies ,ppter ſalutem animalis,eſt euaporatio nutrimenti ex corde ꝑ venas ad caput.Dico autē verę dormitionis,&naturalis,quoniam non omnis ligatio ſenſus cōmunis,& ſenſuū exteriorum meretur dici dormitio.Cauſatur enim huiuſmodi ligatio ex multis & malis accidētibus,vt in apoplectico,& epileptico,& ex debilitate ſpirituū, ſiue maxima reſolutione, & ex intenſiſſima meditatione circa aliqđ ſpeculabile, vel multum terribile,vel multum delectabile, vt patet in his,q̄ patiuntur ecſtaſim,& maximè in mulieribus,quæ quoniam vehementer intendunt in beneplacitum ſibi,&deterrentur ab apprehenſis multum nociuis,facilè alienantur à ſenſib⁹, & conſtituunt in impotentia ſentiendi.Hæc igit impotētia ſentiēdi cauſata à ſupradictis,licet aſſimilet dormitiōi,nō tñ meretur dici dormitio , qm̄ non ordinatur ad quietem, & ſalutem animalis,ſed pro maiori parte cauſat oppoſitū.

Quomodo autem ex nutrimēti euaporatione cauſetur dormitio,nūc declarandum eſt.Aduerte igitur,ꝙ calor naturalis complantatus in locis,in quib⁹ celebratur digeſtio, & præcipuè in corde ſe habet ad nutrimentū,ſicut calor ignis ad vegetabilia repoſita in lābico: & cerebrū ſe habet, vt operculum lambici,& venæ ſe habent, vt cannulæ aſcēdentes à lābico ad operculum,qm̄ ſicut ignis facit euaporare vegetabilia ex lābico per cannulas ad operculū:ſic calor naturalis facit euaporare nutrimentū per venas ad cerebrum,& ſicut vapor eleuatus ex vegetabilib⁹,dum aſcēdit eſt ſubtilis, & humidus, & cū peruenit ad operculū ex frigiditate operculi incraſſat adeo,ꝙ conuertitur in aquā, & factus denſus,ac grauis deſcēdit per cannulas, ſic vapores eleuati ex nutrimento dum aſcendunt per venas,ſubtiles ſunt, & humidi, & cū ꝑueniunt ad caput ex frigiditate intenſa cerebri incraſſantur,adeo ꝙ facti graues,&denſi q̄ runt deſcēſum per venas,ſicut ꝑ eas leues aſcēderunt,& ſicut vapor vegetabilium conuerſus in aquā , ſi deſcenderet per cannulas valdè ſtrictas obturaret eas, adeo ꝙ calor ex lābico, & fumus ſubtilis non poſſent aſcendere, ſed repercuterentur inferius donec vapor conuerſus in aquā ,ꝑ maiori parte deſcēdiſſet,ſic vapores nutrimenti incraſſati frigiditate cerebri,deſcēdentes per venas adeo obturant eas, ꝙ calor & ſpiritus procedentes à corde ꝑ venas ad caput, & præcipuè ad ſenſum communem,vt ſint principium ſentiendi,& motus in animali repellunt,& reprimunt ad cor, donec vapores incraſſati pro maiori parte deſcēderint,vel reſoluti fuerint,& qm̄ (vt dixim⁹) mot⁹ & ſenſus ineſt animali ex ſpiritibus emiſſis à corde,&calore per venas ad caput,& ad ſenſum cōmunē,vt ad fontem,& ex eo ad ſenſus exteriores,ſequitur immobilitas,& ligatio in eis ex repercuſſione caloris,& ſpirituū ad cor ex cauſis dictis.Hāc autem immobilitatem,&ligationem dicimus eſſe verā dormitionem.Patet igitur cauſa efficiens veræ dormitionis.

Et quidem,ꝙ huiuſmodi euaporatio cùm ingroſſata fuerit inducat ligationem ſenſuum ſiue procedat ex nutrimēto, ſiue ex alia humiditate intrinſeca animali etiam ſuperflua & maligna,& non ſolū naturali,patet ex multis ſignis.

Somnū ꝙ inducētia. Et primò ex parte cibi & pot⁹,qui ſunt multū vaporoſi, vt vinum,lolium, papauer, opium, adeo enim vaporant ꝙ grauāt caput,& palpebras,& inducunt dormitionē longā, & profundā, ita ꝙ cum maxima difficultate excitamur, & id maximè apparet in ebrio, & in comedēte panē ex lolio.

Secundò ex parte ægritudinū,quę fundantur in humiditate craſſa.&ſuperflua,vt febres,epilepſia,apoplexia.Ex calore enim inordinato agente in humoribus corruptis maxima excitatur euaporatio ad cerebrū per venas, & adeo incraſſatur,ꝙ nō ſolùm inducit dormitionem, vt in febricitāte , ſed penè ſuffocat patientem propter vehementem obturationem arteriarum , per quas fit reſpiratio, vt patet in patiente morbum caducum,qui in pluribus euenit dormiētibus,eo quod in dormitione adunitur calor,& cauſat maiorem euaporationem,quàm in vigilia.

Tertiò,ex parte ætatis:nam in infantia,& pueritia,q̄bus dominatur calidum humidum,multæ fiunt euaporationes, & ideo multum dormiunt.Signum autem magnæ euaporationis incraſſatæ ex frigiditate cerebri eſt , ꝙ infantes non poſſunt collum voluere,quoniam cùm habeant venas paruas,&euaporatio fit multa,cum difficultate deſcēdit:ideo immobilitatæ partes circa collū,propterea(inquit. Ariſtoteles)non ſunt infantes potandi vino,nec nutrices, parum enim differt nutricem,aut infantem bibere vinū, quoniam lac declinat ad qualitates nutrimenti ex quo generatur,& ideo,quia vinū eſt vaporoſum,lac erit vaporoſum,& multiplicabit in infante humiditates craſſas,&c.Senectus aūt, quoniam fundatur in frigido, & ſicco(vt dicemus in libro de cauſa mortis & vitæ) ideo paruas patit euaporationes, inde prouenit,ꝙ ſenes parum & difficulter dormiunt:precipuè ſi non bene cibari,& potati fuerint,conſtituti autem in vltimo ſenio, quaſi continuè dormitant,non ex euaporatione,ſed depauperatione ſpirituum,quibus non vigorantur ſenſus,& ideo vt debilitāti immobilitantur.

Quartò ex parte complexionis,nam melancholici parū dormiunt eò ꝙ ſunt frigidæ,& ſiccæ complexionis, ex conſequenti non fiunt in eis multæ euaporationes.Euaporatio enim eſt à calido agente in humidum, vt diximus in primo Meteorolo.& habētes venas ſtrictas, & capita magna ſunt amatores ſomni,quoniam ex magnitudine cerebri fit in eis multa incraſſatio euaporationis,& cùm habeant venas ſtrictas cum difficultate, & longa mora deſcendit huiuſmodi incraſſata euaporatio,& ,pptereà diu ligati permanent ſenſus,& profundè dormiunt.qui autem venas habet amplas, moderatè dormiūt propter oppoſitas cauſas, & ſi accidat hominem eſſe puſillæ ſtaturæ,vt eſt nanus, & habere venas ſtrictas,& caput magnum,adhuc ampli⁹ dormit, quoniam ex parua diſtantia cordis ad caput fit in eo impetuoſa euaporatio, & ex magnitudine capitis multum incraſſatur, & ex ſtrictura venarum cum difficultate deſcendit.

Quintò ex fatigatione corporali, videm⁹ enim hominē poſt multum laborem opprimi ſomno, etiam ꝙ ſit ieiunus, ſimiliter poſt laborem ſpiritalem, vt poſt ſubtilem ſpeculationem, vel meditationem, imò & aliqui ſunt q̄ etiam poſt conuenientē dormitionem ſi audiunt,vel legunt,vel conſiderāt ſubtilia,ſtatim dormitant cōtra velle ſuū.Itē videm⁹ oppreſſos triſtitia dormitare,& flet⁹ inducit ſomnū,& muſica inducit ſomnū, vnde apud antiquos,Reges accedebāt ad lectum cum muſica,q̄ non ceſſabat donec dormire cœpiſſent : horum aūt omnium eſt vna communis ratio, q̄ ſ. omnia prædicta ſūt reſolutiua,&cauſatiua euaporationū, ,pptereà(inquit Ariſt.)labor colliquatiuus eſt,i.reſolutiu⁹, ſicut &nutrimentum ſi non ſit frigidum:igitur ex omnibus his ſignis conſtat euaporationē eſſe cauſam ligatiuam ſenſuum exteriorum,propter quam redduntur impotentes ad ſentiendum. Hæc de cauſa efficiente dormitiōis dicta ſint.

Poſtremò de cauſa formali eius agendum eſt,hæc autem ſcietur ſi notificatum fuerit qd ſit formaliter dormitio.Aduerte igitur, ꝙ eſt priuatio ſenſationis in ſenſibus exterioribus cauſata ex cōgregatione caloris naturalis adintra, q̄ cōgregatio fit ex vaporib⁹ deſcendētibus, vt expoſuimus, ordinata ad quietem, & ſalutem animalis. Et quidem ꝙ in dormitione congregę calor ad intra,patet ex duob⁹, quoniam actiones vegetatiuæ in dormitione vigorantur, quarum inſtrumentum eſt calor naturalis, & quoniam exteriora membra,præcipuè ſuperiora infrigidantur,vt caput,inferiora autē,vt circa renes,& pedes calefiunt.Hęc de quatuor cauſis dormitionis dicta ſint.

Quantùm ad quartum,mouetur ex dictis tale dubiū.Dictum eſt dormitionem cauſari ex cōgregatione caloris ad intra facta ex deſcenſu vaporū per venas,&c.Sed id nō videtur verum, nam ad congregationē caloris ſequitur infrigidatio:ergo dormitio cauſabit ex infrigidatione, ſed hoc eſt impoſſibile , quoniam calida humida vaporoſa , vt vinum , inducunt dormitionem , ſed calida cauſant calefactionem, vt patet:ergo non videtur dormitio cauſari ex infrigidatione,imò potius ex calefactione.

Ad hoc reſpondetur , ꝙ dormitionis duæ ſunt cauſæ, ſ. originalis,&completiua.Originalis quidem eſt calefactio, quæ cauſatur ex vaporibus calidis eleuatis à nutrimēto calefacto ex calore naturali decoquente,&aſcendentibus ad caput. Completiua autem eſt infrigidatio cauſata à cerebro incraſſante huiuſmodi vapores,ex quorū deſcenſu cō-

gregatur calor adintra,vt diximus: nõ igit inconuenit cau ſam dormitionis eſſe calefactioné,& infrigidationé,ſed ex diuerſis principiis,vt dictum eſt.Concedo igitur, ꝙ calida humida ex ſe inducunt calefactionem,cũ quo tñ ſtat cauſa ri infrigidationé ex loco, ad quem euaporatio aſcendit.Ex emplũ habemus in pluuia:cuius cauſa originalis eſt calefa ctio Solis agentis in humida,& eleuãtis vapores humidos. Completiua autem eſt infrigidatio , & cõpreſſio vaporum cauſata eſt frigiditate mediæ regionis aeris , vt declarauimus in Meteo.Hęc de dormitione dicta ſint.Nunc dicemus de ſomniis,id eſt,ſimulachris apparentibus dormienti.

CAPVT II.

Somnij materia,modus,diuerſitas & diffinitio.

IN ſecundo capite,agendum eſt de ſomnio,quod accidit animali dormienti,de quo conſiderabimus quinque.

Primò,cui ex potentiis animæ attribuitur ſomnium.

Secundò,quod eſt fundamentum ſiue materia ſomnij.

Tertiò quomodo fit.

Quartò,quomodo diuerſificantur ſomnia.

Quintò,ex omnibus his elicietur diffinitio ſomnij.

Quantum ad primum,pono quatuor concluſiones.

Cui potẽtiæ cõueniat ſomnium.

Prima,Somnium non fit per potentias vegetatiuas,quo niam conſequitur dormitionem, vt propria paſſio,ſolus e nim dormiẽs,& in eo ꝙ dormit ſomniat, vt dicemus infrà: ſed dormitio non attribuitur potentiis vegetatiuis ex prædictis in primo cap.ergo,&c.

Secunda, ſomnium non fit per ſenſus exteriores, qm̃ fit dum animal dormit: ergo dũ ligati ſunt ſenſus exteriores, & priuati actu ſuo,ex conſequenti licet videatur ſomniãti videre colores,audire cantus, guſtare cibos,tñ dũ dormit nihil horum per ſenſus exteriores apprehendit,ergo,&c.

Tertia,Sõnium non fit ꝑ intellectiuam potentiam,licet aliquando ad illud cõcurrat,quoniã intelligimus ,ꝑriè vniuerſalia:Somniamus aũt ſingularia, & cum circunſtãtiis ſingularibus. Neque enim ſomniamus hominem, vt hõ eſt, neque equũ,neq; caprã,ſed hunc hominem,ſic coloratũ,in tali loco,ſic loquenté,ſic agenté,ſub intẽtione amicitię,vel inimicitiæ,gaudij vel triſtitiæ:ergo, &c.Dixi aũt, licet aliquando concurrat intellectiua pars:quoniam cõtingit homini habere ſomnium adeo eleuatum,quod in eo argumẽtatur,diſcurrit,ſoluit argumenta,metra componit, qđ non poteſt fieri niſi concurrente intellectu, huiuſmodi enim actiones propriæ ſunt homini inquantum intellectualis eſt.

Quarta,ſomnium fit per potentiam phantaſiæ,qm̃ ſomnium eſt phantaſma.qđ.n,apparet vel videtur nobis in dormitione.ſomniũ eſt:phãtaſma aũt à phãtaſia eſt,ſicut auditio ab auditu:ergo,&c.manifeſtũ igit eſt, ꝙ ſõniũ attribuit parti ſenſitiuæ nõ exteriori, vt ꝓbatũ eſt:ergo interiori, & in particulari ipſi phãtaſiæ,&hoc eſt ab omnib.conceſſum.

Quantum ad ſecundum dico,ꝙ fundamentum, & materia ſomnij ſunt ſpecies ſiue imagines conſeruatæ in phãtaſia.Pro cuius notitia aduerte,ꝙ(vt diximus in ſecundo, de anima, agentes de ſenſibus interioribus) obiecta ſenſibilia nõ ſolum agũt in ſenſus,dum præſentia ſunt, ſed relinquũt poſt ſe impreſſionem,quę permanet in ſenſu etiam remotis ipſis obiectis.Quod manifeſtatur & in ſenſu exteriori,& in interiori.In exteriori quidem,& primo in viſu. nam ſi quis directè inſpicit Solem,cum auerterit oculum nihil videbit quaſi factus tenebroſus ex forti impreſſiõe recepta, & permanente in oculo vſque ad aliquantulũ ſpatium temporis: & ſi quis per notabilem moram teneret fixum oculũ in ſplẽdore Solis efficeretur cæcus,corrũperetur enim pupilla ab exceſſiuo,& ſibi improportionato illuminoſo. Item ſi quis videt aliquandiu exceſſiuum colorem, puta ambulans per nives,ad quodcũque conuertit oculum videtur eſſe eiuſdẽ coloris.Item aſpiciens fixè aquas velociter currentes,quæcunque quieſcentia,vt arbores,ad quæ cõuertit oculum videntur moueri.In auditu autem conſtat ꝙ vehementes ſoni faciunt hominẽ ſurdeſcere,ita ꝙ non percipiunt mediocres ſonos,vt patet de malleatoribus metallorũ,& de molendinariis.In odoratu manifeſtum eſt, & guſtu : quoniam poſt odorationem excedentis odoris,ſiue fœtoris, videtur alia odorabilia eſſe eiuſdẽ odoris, vel fœtoris.Idẽ patet in guſtu.Guſtato enim forti,amaro, vel acetoſo,prohibentur guſtari alia ſecundum proprios ſapores donec ceſſauerit ꝑcedens impreſſio, vnde ſe habet excellens ſenſibile ad ſenſum ſicut oculus menſtruatæ ad ſpeculum mundum,& nouum,in quo non ſolùm cauſat ſui imaginem,ſed & maculã ex ſpiritibus corruptis effluentibus ex oculo menſtruatæ, quæ cũ difficultate abſtergitur, præcipuè à ſpeculo nouo, in quo profundior fit huiuſmodi ſpirituum receptio.

Quòd autẽ huiuſmodi impreſſio remaneat in phãtaſia, ita ꝙ ſpecies ſenſatę receptę ĩ organis ſenſuũ exteriorũ,& tranſmiſſæ ad ſenſum communem, quo cõplentur ſenſationes exteriores,ſigillentur in phãtaſia.Probatur,qm̃ animalia ꝓfecta,q̃ non habent neceſſaria ſibi cũiuncta,neceſſe eſt vt moueantur ad quærendũ ea:nõ mouerent aũt niſi recordarentur ſenſatorũ,non recordarentur niſi retinerentur in phãtaſia ſpecies ſenſatæ,vt dicem⁹ in libro de memoria & reminiſcentia, vbi aſſignabimus differentiam inter addiſcere,& memorari. ergo, &c.fundamentum igitur & materia ſomnij ſunt ſpecies ſenſatæ,quæ remanẽt in phãtaſia, quas Ariſt.vocat ſimulachra ſenſibilia,vnde inquit,Ad eam verò quæ ex principio eſt conſiderationem ponatur vnum quid dam,quod ex iis quæ dicta ſunt,patet,quod recedente ſenſibili extrinſecus,remanent ſimulacra,quæ ſenſibilia ſunt.

Quantum ad tertium,dico,ꝙ fit ex regreſſu ſimulacrorum ſenſibilium conſeruatorum in phãtaſia ad ſenſum cõmunem. Pro cuius notitia aduerte ꝙ(vt inquit Commẽ.in ſuo Trac.de ſomno,& vigilia) ſomnium fit per contrarium motum ei,qui eſt in vigilia.In vigilia enim ſenſibilia extrinſeca mouent ſenſus exteriores,&ſenſum communem ꝓ impreſſionem ſimulacrorum,quæ à ſenſu communi tranſmittuntur ad phantaſiam,& illic conſeruantur.In ſomno autẽ actione phantaſiæ componentis, & diuidentis huiuſmodi ſimulacra reuertuntur ad ſenſum communem,&tunc videtur homini ꝙ videat ſenſibilia ad extra,etiam ꝙ ſint abſentia,puta dormienti videtur quòd loquatur, quod ambulet cum Socrate,quòd inueniat theſaurum,&c.

Simulachrorũ reuerſio ad ſenſũ communem fit tribus modis.

Sed aduerte,ꝙ reuerſio ſimulachrorum ad ſenſum cõmunem poteſt fieri tribus modis.Primò in vigilia.Secundo quando incipit homo dormitare , & nondũ ſunt perfectè ligati ſenſus.Tertio,dum homo totaliter dormit.In vigilia autem homine exiſtente in vehementi paſſione timoris,vel amoris,aut in vehementi ægritudine,vt in peſtifera febre, vel in phreneſi. In ſtatu etiã quieto fit reuerſio ſimulachrum ad ſenſum communem ordinato motu & imperio voluntatis,quãdo homo cogitare vult de abſente,vel de præteritis à ſe viſis,vel auditis, vel guſtatis, &c. vel geſtis, & tunc nõ decipitur,quoniã cogitat ſicut fuit,& ſi vult ordinatè cogitare remouet ſe ab occupatiõe ſenſuum exteriorum,quoniam vacantibus ſenſibus exterioribus vigorãtur ſenſus interiores.fortiores ſunt.n.motus ſenſuum exteriorum propter motionem ſenſibilium exteriorum,& debilitant actiones ſenſuum interiorum,ſicut lux magna obumbrat minorem, propter quod cogitatiuus , & meditatiuus quærit ſolitudinem,& loca non clara,& præcipuè melancholia , quorum cogitationes ſunt intenſæ ex fixione ſuæ complexionis,& ſi perſeuerant in vita ſolitaria ac ſint mũdæ vitæ efficiuntur prophetæ prophetia naturali, ſecundũ Auic.quoniam reddunt ſe aptos ad recipiendum illuminatiões diuinas. Sed de iis cõſiderare nõ eſt ꝑſentis negotij.

Si autem exiſtit homo vigilans in vehementi paſſione concupiſcibilis,vt in amore,vel deſiderio fruendi re amata,fit impetuoſa reuerſio ſimulacri rei amatæ cum circunſtantiis amabilibus ad ſenſum communem commouente concupiſcibili,& imaginãte imaginatiua,quod videtur ſic vigilanti ſemper habere ante oculos dilectum,&audire loquentem,& tãgere,& adeo figitur huiuſmodi ſimulacrum in ſenſu communi ꝙ excitante paſſione decipitur vigilans in iudicio circa dilectum.videtur enim ſibi ex modica pulchritudine pulcherrimus,& in aliis amabilib.inde orta eſt à ſapientibus ſententia , Amor & odium peruertunt iudicium,quoniam intemperata obtinent dominium ſuper rationem. Et quod dixi de amore , intellige de timido imaginãte periculum:videtur enim ſibi ſemper habere hoſtes inſequentes ex vehemẽti recurſu ſimulacri hoſtilis ad ſenſum communem ſtimulante paſſione timoris.

Si autem exiſtit homo vigilans in vehementi ægritudine, mouãtur ſimulachra ex intenſiuo calore inordinato aſcẽdente ad cerebrum:&cõmouente imaginatiuam tali impetu, ꝙ omnino ligatur iudicium rationis,& tunc cogitantes loquuntur inordinatè,patiuntur furias,dicunt ſe videre in camera,aut mortuos,aut armatos,aut placida prout in eis dominatur aut melãcholia,aut cholera,aut alius humor,& iurant ſic eſſe,nec poteſt aliter eis ſuaderi propter ligamentum rationis. Decipitur enim homo , quando

eadem

ẽ adem potentia, præsentatur sibi vnum vno modo, quod tamen est alio modo in se: & eadem potentia iudicat sic esse, inde est q̃ rusticus decipitur in magnitudine Solis, nõ autẽ Astronomus, quoniã rusticus videt visu esse pedalẽ, & imaginatiua iudicat ipsum pedalẽ: decipitur, quoniam visus & imaginatiua non excedunt ordinem potentiarum sensitiuarum, in quibus iudiciũ sequitur modum apprehẽsionis. Quando autem Astronomus videt Solem pedalem, non iudicat vt videt, sed ratione aduertit id prouenire ex maxima distantia, res enim visa quanto magis distat tãto minor apparet, & propterea Astronomus nõ errat: quia iudicat secundũ rectam rationem. rusticus autem decipitur, quoniã solo sensu iudicat, vt apprehẽdit. sic accidit homini existẽti in pasiõe, & in pestifera, aut lethali ægritudine.

Quando autẽ incipit homo dormitare, & paulatim ligantur sensus, mouẽtur simulachra ab imaginatiua ad sensum cõmunem leui & tardo motu, & videtur vnũ simulachrum euanescere post aliud, & videtur homini quod paulatim recedat ab iis sensibilibus, & si sentit aliquẽ loquentem, videtur sibi esse maximè distans, q̃n dum paulatim ligantur sensus languent, id est debilitantur in actu suo, & diminutè recipiũt impressiones sensibiliũ exteriorũ, & illi in tali statu, vt in pluribus, nõ decipiũtur. nam expergefacti cognoscunt q̃ dum cœperãt dormitare viderũt lucernæ lumẽ in quodã nubilo, & audierũt canẽ latrare quasi à lõgè, & interrogati dormitãtes respõdent, licet verba nõ cõtinuẽt ex paulatina ligatione instrumẽtorũ locutionis.

Quando verò homo totaliter dormit, phãtasia est maximè libera vacãtibus sensibus exterioribus, & intellectu, & cum ex natura sua sit in cõtinuo motu negotiando circa simulachra in ipsa retenta, modo componendo vnum cũ altero, modo diuidendo, & composita siue diuisa mouẽdo ad sensum cõmunem, id maximè facit in dormitione, vtpote nõ impedita aliis potentiis, licet non semper ex tali motu simulachrorũ causetur somniũ in dormiẽte, & causam huius dicam infrà. Et aduerte, q̃ adeo naturale est phãtasiæ negotiari circa simulachra, q̃ in vigilia etiã præter voluntatẽ ingerit huiusmodi simulachra, & (vt inquit Auice. in sexto naturalium) anima dũ speculatur semper est in labore propter imaginatiuã, q̃n nisi ratio fortiì imperio cohibeat eã, multiplices subministrat distractiones. Hinc experimur, q̃, cùm operamur ex habitu in quo nec deliberatio, nec multa attentio requiritur, siue in artificiatis, vt dũ teximus, aut suimus, siue in spiritualib⁹, vt dum psallimus, vel oramus, quæ memoriæ habemus, præsto se nobis offerunt varia simulachra, quibus diuertimur ab intẽtione eorũ, quæ operamur, aut dicimus. licet autem motus simulacrorũ à phantasia ad sensum commune fiat tam in vigilia quàm in dormitione, nõ causat somnium, nisi sit motus in dormiente dũ dormit. Dicitur enim somnium, quia consequitur somnũ, & ideo (inquit Arist.) phantasma, qđ est à motu simulachrorũ, cùm in dormiẽdo fit, & in eo qđ dormit, hoc est somnium. Patet igitur quomodo fit somnium.

Quomodo causẽtur insõnia.

Quantũ ad quartum præpono secundum Arist. quod in causatione somniorũ accidit, sicut in causatione imaginũ in aqua. nam si vas sit plenum aqua, & manu fortiter moueatur, etiam q̃ Socrates respiciat in aqua, non apparebit eius imago propter multam agitationem, & perturbationem aquæ, & quando incœperit sedari, apparebit imago, sed distorta, & secundum partes eminentes, & depressas, & quando omnino quieuerit aqua, apparebit imago recta integra, sicut imprimitur ab imaginato. & hæc diuersitas non prouenit ex facie Socratis: q̃n ex sui natura imprimit imaginẽ in humido, sicut est. diuersificat autẽ ex varia dispositione recipiẽtis. sic accidit in dormiẽte, licet cõtinuè reuertãtur simulachra à phantasia ad sensum cõmunẽ, nõ tñ semp causantur somnia, & aliq̃n causant mõstruosa, & inordinata, interrupta, cõfusa, aliq̃n autẽ clara, integra, ordinata. Et rõ huius diuersitatis sumitur ex parte euaporationis ad caput causatæ à nutrimẽto, vel alio superfluo humido. Nã q̃n motus euaporatiuus est multus, adeo perturbat sanguinẽ descẽdentẽ à phãtasia ad sensum cõmunem, cum quo descendũt simulachra, q̃ se habet vt aqua perturbata, in qua nullum apparet idolũ, vt diximus. & pro tunc nullũ causatur somnium, & id accidit in pueris, in quibus abũdant euaporationes ex dominio humiditatis, & calidi tatis: ideo parum somniant. idẽ accidit in ebrio dormiẽte, donec vinũ ebullit, & fumosè vaporat. Idẽ accidit cõiter omnì dormienti q̃ post assumptum nutrimẽtum in prima hora dormitionis propter multam euaporationem ex nutrimento ebulliẽte. vnde ebrij licet profundissimè dormiant non somniant, & cibati in primo somno parũ vel nihil somniant. Quãdo aũt motus euaporatiuus incipit remitti, causantur somnia nõ quieta, sed confusa, inordinata, &c. sicut diximus de idolo in aqua, q̃n incipit sedari, & id accidit ebrio cùm cœperit cessare ebullitio vini, & febricitanti in diminutione febris, & communiter omni dormienti bene cibato, cùm incipit sedari motus nutrimenti, vt in secũda dormitione. Quãdo verò ex toto motus euaporatiuus cessauit, fiunt somnia clara & ordinata, & aliquando ita clara, q̃ videtur somnianti se nõ somniare, imò sic esse in veritate. & id accidit post sedatũ motũ nutrimenti, vt in vltima pte dormitionis, & mane. vnde experimur, q̃ in mane dormiẽtes habem⁹ clariora & ordinatissima somnia. Hinc est q̃ viri sobrij, & ieiunãtes in dormitione patiunt adeo clara somnia per totũ tps dormitionis, q̃ videtur sibi nõ somnia, sed apertæ visiones. Et circa huiusmodi somnia ponitur diuinatio, vt dicem⁹ infrà de distinctione somnij in verũ & falsum, in naturale, cæleste, diuinũ, dicemus in c. seq. pro nunc sufficiat de diuersificatione somnij in generali.

Quantum ad quintum, aduerte q̃ ex omnibus notificatis suprà potest elici talis diffinitio somnij. Somniũ est phãtasma, id est, apparitio causata in dormiẽte dũ dormit ex recursu simulachrorũ à phantasia ad sensum communem, prout sunt à phantasia cõposita adinuicẽ, vel diuisa, quo phantasmate videtur dormienti sic esse ad extra, nullo sensibili extrinseco agente in sensum. Hæc patet ex prædictis, & hæc dicta sint pro secundo capite. *Somniũ quid.*

CAP. III. *De qualitate diuinationis Somniorum, & eorum multiplicitate, deque vero somniorũ interprete.*

IN tertio cap. agendum est de diuinatione somniorum, & dicemus tria.

Primò, si concedenda est à Philosopho, vt rationabilis, diuinatio somniorum.

Secundò distinguemus de somniis, vt sciamus per quæ potest fieri diuinatio.

Tertiò inuestigabimus qui sint boni interpretes somniorum. Quantum ad primum aduerte quòd aliqui dicunt vanam esse diuinationem somniorũ, quoniam non se habent ad res siue prẽsentes, siue futuras vt causę, nec vt signa, sed merè casualiter. vnde à casu est, q̃ me somniante de hostili exercitu aduenìente, aduenìat. Et dicunt diuinationem somniorum introductã ex legibus, sub quibus variæ nationes viuunt, vtpote quoniam legislatores introducant multa reuelata in somniis ab Angelis, siue, à Deo, vt suadeãt populis obseruantiam legis: & pro sua opinione sic arguunt. Si in somniis esset verũ fundamẽtum diuinationis, immitterentur à Deo, cuius est cognoscere futura: sed non immittuntur à Deo, immitterentur. n. sapientibus, & bonis, & prudentib. quibus vt sibi similibus Deus gaudet, sed potius immittuntur fatuis, & melancholicis, & ecstaticis, & malis, & bonis indifferenter. ergo nõ immittuntur à Deo. & cum nõ possit assignari alia rõabilis causa nõ decet Philosophum admittere huiusmodi diuinationẽ, nisi vt quoddã casuale. *Sõniorũ diuinatio nõ cõtemnẽda est.*

Sed contra hanc opinionem arguitur ex fundamento Arist. & Com. in tract. suo de somno, & vigilia: nam (vt inquit Arist.) q̃ somnia habeant aliquã significationem, concessum est ab omnibus, vel à plurib. tanquam dictum ex experientia. ergo non est vana huiusmodi diuinatio. Et dicit Com. Quidam homines negant ista, & dicunt ea accidere à casu, sed negare ea est negare sensata, & maximè negare vera somnia. nullus. n. homo est qui non viderit somnium, quod non enuntiauerit ei aliquod futurum, & cum homo experimentauerit hoc multories, videbit q̃ hoc non accidit à casu, sed essentialiter, & illæ comprehensiones licet non sint visæ, tamen sunt valde famosæ, & ea quæ sunt famosa apud omnes, aut sunt necessaria secũdum totum, aut secũdũ partem. Impossibile est. n. vt famosum sit falsum secundũ totum. Hæc Commen. Concedenda est ergo diuinatio somniorum vt rationabilis, & fundata in vniuersali experientia. Et rationem opinionis oppositæ soluemus infrà.

Quantum ad secundum, vt sciamus per quæ somnia debet fieri diuinatio, præpono tres distinctiones, duas ex parte somniorum, & tertiam ex parte causarum somniorum. *Per quænam somnia cõtingat fieri diuinationem.*

Prima distinctio, Somniorum quædam sunt confusa & monstruosa, & inordinata, composita ex simulachris, & imag

imaginibus, quarum imaginata ſunt incompoſsibilia: vt ſi ſomniarem me videre chimæram, vel hominem, cuius caput ſit bruti, & pedes equi, & manus, vt pedes auis. Quædã ſunt clara & ordinata, & nullũ repugnans in ſe continentia, vt q̃ videã circa flumen vaccas pingues paſcentes, & poſt illas videam macillentas. ponere diuinationẽ circa prima fatuum eſt. talia. n. ſunt ſomnia ebriorum & febricitantium, in quibus eſt multus vaporatiuus motus, vt diximus ſuprà, & præceps recurſus ſimulacrorum ad ſenſum communem, & fiunt talia ſomnia, quando motus ille coperit ſedari. Circa ſecunda cõmuni iudicio, & experiẽtia non eſt vanum ponere diuinationem, & fiunt in vltima parte dormitionis, ſedato motu nutrimenti, vt mane, vnde ſolet dici, ſomnia in aurora eſſe præſagia futuri.

Secunda diſtinctio, Somniorum quædã ſunt cauſa futuri, quædam ſunt ſigna, quædam accidentia. dico autẽ cauſam, vt lunã interponi inter ſolem & terrã eſſe cauſam eclipſis in ſole, & laborẽ eſſe cauſam febris. dico autẽ ſignũ, vt linguæ aſperitas ſignat febrem, & tonitruum ſignat pluuiam. Accidens autem eſt euaginato enſe rubiginoſo obſcurari ſolem. dico igitur q̃ quædã ſomnia ſunt cauſa rei futuræ, v. g. Socrat, artifex, puta ædificator ingenioſus intẽ sè cogitat qũo tale ædificiũ, vel fortalitiũ cõſtruendũ eſt, & nocte dormiẽs ſomniat ſic & ſic conſtrui debere, exper gefactus cõfiderat ſuper ſomniũ, & aduertit opportunum eſſe ſic ædificare, ſicut in ſomnio habuit, & ſic ædificat. manifeſtũ é huiuſmodi ſoſum eſſe cãm ædificij. & dux in exercitu ſomniat ſic, vel ſic expugnandũ hoſtẽ, vel ſic ſe defenſandũ ab hoſte, & exequitur iuxta formã ſomnij. ergo ſomniũ eſt cã talis expugnationis, vel defenſionis, & iuxta huiuſmodi ſomnia multi artifices, & præſides mira operãtur.

Quædã autẽ ſunt ſigna, v. g. Socra. ſæpe ſomniat ſe comedere mel, vel volare, vel ardere, vel loqui cum defunctis, hæc ſignant ſuperabundantiã vnius humoris reſpectu alterius. Primũ ſignat phlegma. Secũdũ, ſubtilitatẽ, & clari tatẽ ſanguinis. Tertium, choleram. Quartũ melancholiam.

Quædã verò ſunt accidentia, id eſt, merè caſualiter ſe habent ad effectum futurum, verbi gratia. Socrat. ſomniat quod pluit, & mane pluit, eſt caſuale, quoniam etiã ſi non ſomniaſſet plueret. vnde inquit Ariſt. quemadmodum meminiſſe de aliquo, neque eſt ſignum, neque cauſa accidẽdi ipſum, ſic neque ibi. & ideo multa ſomniorum non eueniunt, quoniam caſualia neque ſemper, neque frequenter fiunt, ex ſecundo Phyſicorum.

Tertia diſtinctio. Cauſa ſomnij aliquando eſt intrinſeca dormienti, aliquando eſt extrinſeca. Cauſa intrinſeca aliquando eſt animalis, aliquando naturalis. Naturalis eſt, quando dormiẽs eſt talis diſpoſitionis in corpore, puta in eo dominatur cholera, vel phlegma, vel ſitit, vel fameſcit: vel virtus genitiua abundat in ſpermate, & tunc dormienti videtur quòd ſubintret ignem, vel aquam, vel bibat, vel comedat, vel copuletur mulieri.

Animalis eſt quãdo in vigilia fuit multa meditatio, vel locutio de aliquo obiecto, puta de negotio peragendo, de perſona odioſa vel dilecta, & in dormitione accidit ſomnium de tali negotio, vel tali perſona. & ſicut præcedẽtia ſomnia dicũtur ſomnia naturalia, q̃ cauſanť à diſpoſitione intrinſeca dormiẽti, ſic iſta dicunť ſomnia animalia, q̃ cauſantur ex cogitatione, vel locutione præcedẽti, ex conſequẽti ex apprehẽſione ſenſitiua, quæ eſt ꝓpria animali.

Cauſa extrinſeca dormienti aliquando eſt corporalis, aliquãdo immaterialis, ſiue ſpiritalis. Corporalis præcipuè eſt corpus cæleſte. nã cùm phantaſia ſit potẽtia organica, ſubiicitur cælo. vnde ſicut cælum poteſt cõmouere humores & inducere ſanitatem, & ægritudinem, & hac de cauſa medici obſeruant dies criticos, & motũ lunæ, cùm volunt adhibere medicinam. & ſicut cõmouet hunc ad irã, illum ad amorem commouendo paſsiones iraſcibilis, aut concupiſcibilis, ſic poteſt commouere ſimulacra in phãtaſia coagente, intelligentia mouente, & cauſare ſomnium, de quo non erit vana diuinatio, vt dicemus infrà.

Spiritalis poteſt eſſe triplex, ſcilicet, Deus, Angelus, Dæmon. De Deo non eſt dubium, quoniam, cùm ſit vniuerſalis motor, & humanorũ actuũ prouiſor, cõgruũ eſt vt per ſomnia multa reuelet nobis, ſic Angelus, vt Dei miniſter. Dæ non autem cùm ſit ſubſtantia incorporea, cui obedit materia corporalis quo ad motũ localem, poteſt cõmouere & humores, & paſsiones, & ſimulacra retenta in phãtaſia, q̃bus formabunť diuerſa ſomnia, quibus concitabitur dormiens ad concupiſcentias, ad timores, ad vindictam.

Sed dices propter quid Deus, vel Angelus reuelant nobis aliqua in ſomniis, & non in vigilia. Reſpondeo, quoniã (vt inquit Ariſtot. in lib. de Somno, & vigil.) motus fortes, quibus mouentur ſenſus in vigilia, faciunt latere minores motus intrinſecos in ſenſibus interioribus. Cùm autẽ dormierit homo vacantibus ſenſibꝰ exterioribus parui motus interiores fiunt manifeſti, & videntur magni etiã q̃ eſſent parui. Hinc eſt q̃ frequenter arbitramur tonitrua fieri, ſi dormientibus nobis parui motus in auribus fiant, & expergiſcimur terrefacti: & guſtare mel, ſi parũ phlegmatis ſuper linguam deſcenderit: & ambulare per ignem, ſi paruus calor hepar, aut renes ſupercalefeceri it: quoniam igitur homo dormiens magis eſt aptus ad percipiendum interiores motus, ideo diuinæ reuelationes fiunt in ſomniis pro maiori parte, vel conſtitutis in ecſtaſi, ſicut legitur de Socrate, qui in ecſtaſi poſitus dicitur vidiſſe Deum deorum.

Poſitis iis diſtinctionibꝰ, formãtur aliquæ cõcluſiones.

Prima eſt, Vanũ eſt diuinari ſiue prognoſticũ facere ſuper ſomnia, quorum cauſa eſt intrinſeca dormienti, & eſt animalis. nã huiuſmodi ſomnia ſunt veluti reliquiæ cogitationum, & locutionum, & deſideriorum præcedentium, & ſi q̃d eueniat (vt ſomniatum eſt) erit merè caſuale. Et de iis propriè intelligit illud Catonis, Somnia ne cures, &c.

Secunda eſt, Non eſt vanũ prognoſticari ſuper ſomnia, quorum cauſa eſt intrinſeca naturalis. nã fundamẽtum eſt reale, puta ſuperabundantia huius, vel illius humoris, & natura facit indicium mediante motu ſimulacrorum manifeſtans diſpoſitiones intrinſecas, vt ad contemperamentum reducantur, & propterea prudẽtes medici (vt inquit Ariſto.) vehementer intendunt ſomniis ægrotantium.

Tertia eſt, Non eſt vanũ diuinari ſuper ſomnia immiſſa à cælo, coagente intelligentia motrice. nã ſicut in poteſtate cæli eſt cauſare penuriã, vel fertilitatẽ ex vario influxu, & cõmouere homines ad irã, ex qua ſequũtur bella: ſic in eius poteſtate eſt cõmouere phantaſiã Socratis ad talem, vel talẽ cõpoſitionẽ ſimulacrorũ, ex quibus cauſabit ſomnium indicatiuũ multorũ, quæ ventura ſunt circa ipſum, vel parentes ſuos, vel amicos, vel patriam, de iis. n. cõmuniter ſomniant homines, circa quę magis ſolicitantur, maxima autẽ ſolicitudo eſt circa ſeipſum, deinde circa parẽtes, deinde circa amicos, deinde circa patriã. Propterea inqt Ariſt. Notos ſomniantes de notis maximè præuidere accidit, eo quidẽ quod noti maximè pro ſeinuicẽ ſoliciti ſunt.

Quarta eſt, Perutile eſt intendere ſomniis immiſsis à Deo per ſeipſum, vel per Angelos, quoniã creator hominis illius curã gerit, & miſertus ignorantiæ illius ac debilitatis, dirigit quomodo ſe præparet circa futura proſequenda, vel vitanda: vel nunciando malis qualiter ex diuina iuſtitia flagellãdi ſunt, & quoniã homo vtens ſenſibus diſtractus eſt in vigilia, ideo per ſomnia reuelat eis, ſic reuelauit Pharaoni penuriã & vbertatẽ Aegypti, & Ioſeph exaltationẽ, & Gedeoni victoriam de hoſtibus, aliquãdo per Angelos, vt cùm reuelauit Ioſeph iram Herodis ſuper Ieſum.

Quinta eſt, Dæmon poteſt cauſare ſomnia indicatiua alicuius futuri, vel incogniti effectꝰ ipſi dormiẽti, ſiue fuerit de præſenti ſiue de præterito, puta poteſt indicare Socrati exiſtenti Romæ, q̃ pater eius mortuus eſt in Gallia, vel q̃ ægrotat, vel q̃ moriturus eſt breui. Cognoſcit enim Dæmon præterita, & præſentia, & futura in cauſis, quãdo cauſæ ſunt naturales, & determinatæ ad effectum producendũ. Et, quoniam cognoſcit ſufficientiſsimè influxus cæleſtes ſuper inferiora, & qualitates complexionum, & mores gentiũ, & conſuetudines viuendi, ideo ex cõmotione ſimulacrorum in phantaſia poteſt cauſare, & cauſat multa ſomnia indicatiua effectuum incognitorum ipſi dormiẽti, ex conſequenti non eſt vanũ prognoſticari ſuper huiuſmodi ſomnia, quantum ſit ex parte ſomniorum, vtrum autem huiuſmodi prognoſticatio ſit licita, non eſt officium Philoſophi, ſed Theologi. Sufficit enim Philoſopho quod ex parte rei non eſt vana, quoniam fundamentum eſt reale ſumptum ex cauſis valentibus cauſare ſomnia diuinatoria.

Ad rationem opinionis oppoſitæ patet reſponſio. Nam conſequentia non valet. Stat enim q̃ non immittantur à Deo, & tamen ſint verè indicatiua effectus incogniti, dũmodo cauſentur à cauſa intrinſeca naturali, vel extrinſeca cæleſti, aut ſpiritali. Et conceſſo quod immitterenť à Deo, nõ eſt neceſſe vt immittãtur ſemper ſapiẽtibus, aut bonis. vtitur enim Deus creaturis ſuis modo ſapiẽtiæ ſuæ nobis

incognito,

incognito,& fortè vt notificet q̃ ſapiens eſt hominibus,nihil eſt in conſpectu Dei,& aliquando immittit ſomnia peſſimis viris,in quibus indicat exterminationem ipſorum, ſicut legitur de Nabuchodonoſor,cuius ſomnium indicatiuum deiectionis ſuæ interpretatus eſt Daniel Hebræus. Hæc de diuinatione circa ſomnia dicta ſint.

Veras ſõniorũ interpres.

Quantum ad tertium,aduerte,q̃ Philoſophi communi ſententia conueniunt, nullum eſſe verum interpretem ſomniorum,niſi tres conditiones habuerit.

Primò ſit abſtractus à negotiis exterioribus viuens ſibi ipſi,diffugiens commercia vulgaria,cui ſi adiungitur complexio melancholica melius erit.Neceſſe eſt enim vt ſit intensè cogitatiuus,& ſciat cõſiderare ſimilitudines rerum, ex quibus componuntur ſomnia,quibus rebus correſpondeant, & huic conſiderationi deſeruit ſolitudo, & melancholia.Solitudo.n.vitat diſtractiõesmẽtis,&melãcholia ex frigiditate,& ſiccitate immobilitat,& firmat cogitatiões.

Secundò ſit temperati & ſobrij victus, crapula.n.deprimit ſenſum,& iudicium rectũ.Sitque mundæ animæ,i.non declinet ad mores animæ brutalis, præcipuè ſordidans ſe in luxuria,gula nanque &luxuria aſſimilatur homo beſtię. Et propterea inquit Com.in tractatu ſuo de ſomno & vigilia,Oportet interpretantem,ſicut dicit Ariſt. vt ſemper ſit cogitans,& mundus nõ declinans ad mores brutæ animę.

Tertiò ſit verax,non delectans nec aſſuetus mendaciis, nec compoſitor fallaciarum,quoniam(vt inquit Auicẽna) conſuetudo mentiendi,reddit animam fallacem,& mendoſam in iudicio. Imò cõſuetus mentiri rariſſimè ſomniat vera ſomnia,quoniam conſuetudo mentiendi immiſcet ſe actibus phantaſiæ, & intelligere ſuum falſitati admiſcetur. Hæc eſt opinio Philoſophorum.Theologus autem tenet interpretationem ſomniorum eſſe diuinum donum, & hæc eſt ſententia verior,quam comprobat diuinæ ſcripturæ.vn de Ioſeph apud Pharaonem,& Daniel apud regẽ Chaldeorum,afflati diuina ſapientia interpretabantur ſomnia.propterea dixit Pharao miniſtris ſuis,poſtquam Ioſeph interpretatus fuerat eius ſomnium, num inuenire poterimus talem virũ,qui ſpiritu Dei plenus ſit? & dixit Balthaſar Rex Babylonis ad Danielem petens ab eo interpretationem viſionis,audiui de te q̃ ſpiritum Deorum habeas,& ſcientia intelligentiaque ac ſapientia ampliores inuẽtæ ſunt in te.Hanc ſententiam vt veram ſequi debemus,& qui ſuo ingenio interpretari volunt ſomnia,aut delirãt, aut inuoluũtur fallaciis dæmonum,dempta interpretatione ſomniorũ quæ cauſantur à cauſa intrinſeca naturali.Hæc enim(vt diximus)interpretari poſſunt peritia,&ſolertia medicorum. Hæc de ſomno,& ſomnio,& diuinatione eius dicta ſint.

CHRYSOSTOMI IAVELLI,

EPITOME

IN LIBRVM DE MEMORIA, ET reminiſcentia, in duos Tractatus diuiſa.

ACturi de memoria,& reminiſcentia comprehẽdemus mentem Ariſt.in duobus tractatibus.

In primo agemus de memoria,quæ communis eſt homini & bruto.

In ſecundo,de reminiſcentia,quæ ſoli homini conuenit.

TRACTATVS I.

De Memoria.

TRactatum de memoria diuidim⁹ in quinque capita.

Primò,agitur de obiecto eius.

Secundò,quid ſit memoria.

Tertiò,ad quam partem animæ ſpectet.

Quartò,de organo eius.

Quintò,de memorari,qui eſt memorię actus,quid ſit,& quomodo fit.

CAPVT I.

De ipſius memoriæ obiecto,quod memorabile dicitur.

CIrca primum cap.aduerte q̃ Ariſt. conuenienter incipit ab obiecto.Docuit enim in 2.de Anima,potentias manifeſtari per actus & obiecta.agẽs igitur de obiecto memoriæ,qđ dicitur memorabile,intendit tres concluſiones.

Prima,Memorabile non eſt res futura,vt futura,quoniã vanũ eſt dicere,memoramur futura ſed potius opinamur, vel ſperamus futura,poſſumus.n. habere opinionem de penuria futura ex his quæ videmus in præſenti,puta,inundãtiam imbrium:& ſperare tranquillitatem in mari ex mutatione ventorũ, vnde circa obiectũ ſperabile ponit ſcientia dicta ſperatiua,q̃ poſſum⁹ appellare diuinatoriã, ſiue iudiciariã,aut ꝓgnoſticatiuã,q̃ ꝓfitent Aſtronomi de futuris.

Secunda,Memorabile non eſt res præſens,vt de præſenti cognoſcitur qm̃ ſentimus propriè præſentia.nam ſenſus exterior non mouetur ab obiecto, niſi vt actu imprimit in ſenſum,nõ aũt imprimit niſi vt actu ꝑſens ſenſui,ſed ſenſus exterior&memoria diſtinguũt,vt ꝺclarabit infrà.ergo,&c.

Tertia,Memorabile eſt res,vt in præterito iam cognita, ſiue adhuc ſit in præſenti, ſiue deſierit eſſe, qm̃ quicunque dicit ſe memorari,adiungit,recordor me audiuiſſe,vel vidiſſe,vel comediſſe ſic,vel ſic:ergo manifeſtum eſt memoriã verſari circa apprehẽſum in ꝓterito,& in hoc diſtingui tur à ſenſu exteriori,& ab intellectu,qm̃ ſenſus reſpicit obiectũ ſenſibile,vt eſt hic,& nũc.i.vt determinat ad hũc locũ,&ad tps ꝑſens.Intellectus aũt reſpicit vniuerſale,qđ diſtrahit ab omni loco,& ab omni differẽtia tẽporis.Memoria verò determinat ad obiectũ vt iam apprehenſum,dixi, ſiue adhuc ſit, qm̃ ly præteritũ nõ cadit ſuꝑ exiſtẽtiam rei memorabilis,ſed ſuꝑ apprehẽſionem.Memor.n.ſum patris mei mortui,& amici mei abſẽtis adhuc viui:ſed nec patris mei,nec amici memorarer,niſi iã cognouiſſẽem,ẽ ergo memorabile res vt in ꝓterito apprehenſa.Hęc de 1.c.ſufficiant.

CAP. II. Quidnam ſit memoria.

CIrca ca.2. aduerte q̃ memoria multipliciter conſideratur.Primò vt eſt quædam particularis virtus animę ab aliis diſtincta. Secũdò vt eſt habitualis cognitio retẽta in aĩa cauſata ex actuali apprehẽſiõe obiecti,& qdem hoc ſecũdo modo ſic notificat ab Ariſt.Memoria nõ eſt ſenſus,nec opinio,ſed alicui⁹ horũ habit⁹,aut paſſio,cũ factũ fuerit tps,i.memoria nõ eſt ſentire, qm̃ hoc eſt ꝑſentis,nec opinari.qm̃ hoc eſt ꝑſentis,vel futuri:ſed eſt habitualis cognitio ſi ſit ꝑmanẽs,vel paſſio ſi ſit trãſiẽs,ſequẽs actualem cognitionẽ ſenſitiuã,vel ipſum opinari actuale ita,q̃ cadat tps intermediũ inter priorẽ apprehẽſionẽ actualem,& memoriã ſubſequẽtem,&propterea memoria ſemꝑ eſt ꝓteriti.Primo aũt mõ ꝓt tripliciter cõſiderari.Primò, vt eſt potẽtia aĩæ cõſeruatiua intẽtionũ nõ ſenſatarũ extractarũ à cogitatiua,vel extimatiua ex ſpecieb.ſẽſatis,de qb. locuti ſumus in lib de Anima,agẽtes de ſenſib.interio.& ſic diffinitur ab Auic. Memoria eſt potẽtia cõſeruatiua ſpecierum inſenſatarũ,ſicut phãtaſia eſt cõſeruatiua ſpecierũ ſenſatarũ.Secũdo,vt ꝑ ipſam animal redit ad rẽ exterioꝛẽ pri⁹ apprehẽſam iterũ cõſiderãdã,q.n.memorat ſuꝑ re apprehenſa reuertit ac ſi de nouo ſibi eẽt ꝑſens,& ſic diffinit ab Alb. in lib.ſuo de memoria,&reminiſcentia.Memoria eſt virtus qua animal reuertit in res ſenſibiles, quæ ſunt,aut fuerunt ad extra,ꝑ ſpecies in animali retẽtas ex priori apprehẽſione.Tertiò,vt cõparat ad actũ ſuum,q̃ eſt cõponere intẽtionẽ nõ ſenſatã in ipſa cõſeruatã cũ ſpecie ſenſata cõſeruata in phãtaſia,& ſic diffiniri ꝓt ſm Com.in tract.ſuo de mẽmor.& remin. Memoria eſt virt⁹ cõponẽs imaginẽ rei ſẽſatę cũ intẽtiõe ſua nõ ſenſata,ex qua cõpoſitiõe fit reuerſio ad rẽ extra pri⁹ apprehẽſã.Qũo aũt fiat talis reuerſio,& ꝑ quas virtutes dicemus in quinto ca. Hæc de 2.c.dicta ſint.

CAPVT III.

Ad quam animæ partem memoria ipſa ſpectet.

CIrca 3.c.aduerte q̃memoria dupliciter conſideratur. Primò,vt eſt virt⁹ cõſeruatiua ſpecierũ intelligibiliũ repræſentantiũ naturã rei, vt abſtractã ab omni cõditione indiuiduali,& ab omni differẽtia tẽporis,& ſic eſt in parte intellectiua,&nõ diſtinguit realiter ab intellectu(vt diximus in 3.de Anima agẽtes de denominationib.intellectus poſſibilis.)Secũdò, vt eſt virtus cõſeruatiua ſpecierũ ſenſibiliũ repræſentantiũ rem cum cõditionb.indiuidualibus,& vt ferẽ in obiectũ, vt in ꝓterito apprehenſum, ita q̃ hæc virt⁹ cognoſcit tempus præteritũ vt præteritũ,&quoties exit in actũ exit ſub ratione præteriti,& ſic eſt in parte ſenſitiua,quod declaratur.Nã virtus,per quã apprehendimus rem ſecundum conditiones indiuiduas& quo ad locum,&quo ad tempus ad partem ſenſitiuam pertinet.Pars enim

enim intellectiua apprehẽdit vniuerſale, vt vniuerſale eſt, non cõſiderata aliqua differentia loci, nec tẽporis, ſed per memoriam apprehendimus rem ſecundum determinatam differentiam loci, & temporis. Quicunque enim recordatur, conatur conſiderare in quo loco rem ſenſit, & in præterito, & non ſolùm in præterito, ſed in quo anno vel menſe, vel die, vel hora: ergo conſtat ꝙ ad partem ſenſitiuam pertinet, & ideo inquit Commen. in trac. ſuo de Memoria, & Reminiſcentia, & manifeſtũ eſt, ꝙ eſt de virtutibus comprehendentibus res particulares indiuiduas. Rememoratio enim alicuius nõ fit niſi poſt ſenſum, & imaginationem eius, ſecundum quod fuit ſenſatum, & imaginatum, vniuerſalis enim natura quantitatis, quam intellectus cõprehendit, non comprehenditur à virtute memoratiua, non enim comprehendit niſi quantitatem determinatam, quam præſenſit & imaginabatur. Hæc Commentator.

Prætereà ſi ad partem intellectiuam pertineret, ineſſet ſoli homini, videmus autẽ multa animalium recordari, qm̃ reuertuntur ad propria loca, & ſtatutis temporibus mouentur ad quærendum nutrimẽtum, cuius ſpeciem retinẽt.

Prætereà, bene memorabilia (vt dicemus infrà) ſunt illa quæ ſunt bene phãtaſiabilia, vt hiſtoriæ. Quæ autem parum ſenſibilia ſunt & ſpiritalẽ conſiderationem requirunt, parum ſunt memorabilia, vnde vt fiant memorabilia, applicãtur diſtinctis locis, vt per ea fiat memoria artificialis, ſicut patet in recitantibus orationes, aut metra, aut argumenta, ergo ſignum eſt, quod ad partem ſenſitiuam pertinet. Et aduerte ꝙ licet detur in homine memoria in parte intellectiua: tamen non poteſt exire in actum ſuũ ſine memoria ſenſitiua, quoniam homo pro hoc ſtatu non intelligit vniuerſale niſi in phantaſmate. Cùm enim in vnoquoque operatio proportionetur virtuti, & eſſentiæ operantis, & intellectiuum hominis ſit in ſenſitiuo (eſt enim ex ſecundo de Anima, eadem anima vegetatiua, ſenſitiua, & intellectiua) ideo in hoc ꝙ hoc ſtatu ꝙpria ſua operatio eſt intelligere intelligibilia vniuerſalia in phãtaſmatibus. Hinc eſt, qđ experimur cum volumus ſpeculari circa concluſionem vniuerſalem, puta ꝙ trigonum habet tres æquales duobus rectis, neceſſe eſt vt proponamus in phantaſia, vel deſcribamus trigonũ ſingulare, in quo ſpeculamur naturam trigoni inquantum trigonum eſt. Si igitur non poſſumus ſpeculari, nec ſcire vniuerſale niſi inſpiciendo ipſum in phantaſmate, nec poſſumus recordari nos intellexiſſe ipſum vniuerſale, niſi de nouo, & quoties volumus conſiderare vniuerſale iam intellectum, phãtaſia ſimul cum memoria proponat phantaſma, in quo reluceat ipſum vniuerſale. Inde eſt ꝙ læſo organo phantaſiæ, vt in ſtulto, vel furioſo, nullo modo poteſt homo acquirere ſcientiam, nec poſt acquiſitionem conſiderare: vnde bene inquit Ariſt. in textu: Memoria autem, quæ eſt intelligibiliu n, non ſine phantaſmate eſt. Hæc de tertio capite ſufficiant.

CAPVT IIII.

Quomodo memoria à ſenſu communi phantaſia, æſtimatiua vel cogitatiua diſtinguatur: & quod & vbi in corpore ſit eius organum.

CIrca 4. c. aduerte, ꝙ non poſſumus aſſignare diſtinctũ organum ab organis aliarum virtutum ſenſitiuarum interiorũ, niſi prius determinatũ fuerit, qđ diſtinguit realiter ab eis. Tu igitur aduerte circa hoc eſſe duas opin.

Prima dicit memoriam non diſtingui à ſenſu communi, qui apud Ariſt. dicit primũ ſenſitiuũ: dicit. n. in textu, Memoria per ſe eſt primi ſenſitiui, & ſi nõ diſtinguit à primo ſenſitiuo, nõ habet organũ diſtinctũ ab organo primi ſenſitiui.

Secunda, in qua cõueniunt Auerroes, Auic. Albert. & diuus Thomas, dicit ꝙ diſtinguit realiter à ſenſu cõi, & phantaſia, & extimatiua, ſiue cogitatiua, & organũ ſuum ſituat in poſteriori parte cerebri. & quidem ꝙ diſtinguatur à ſenſu communi, probatur. nam officiũ ſenſus cõis eſt recipere ſpecies intentionales tranſmiſſas à ſenſibus exteriorib. Officium aũt memoriæ eſt cõſeruare, ſicut & phantaſiæ, licet alia ratione (vt dicemus) Sed nulla vna potentia organica bene recipit, & bene conſeruat, qm̃ bene recipere requirit mollitiem ex parte organi, & bene conſeruare requirit duritiem, vt patet ad ſenſum. Mollities autem & durities non ſe compatiuntur reſpectu eiuſdẽ: Cũ igitur ſenſus cõis requirat organum molle, & memoria durũ ac ſiccũ, ſequitur quod ſint diſtinctæ potentiæ. Quod autem diſtinguatur à phantaſia, probatur, quoniam phantaſia propriè eſt cõſeruatiua ſpeciei ſenſatę, quę materialior eſt ſpecie inſenſatâ, extrahitur enim ab illa, ſicut medulla à cortice. ergo nõ eſt eadem potentia conſeruatiua ſpeciei ſenſatæ & inſenſatæ: ſed memoria ponitur conſeruatiua ſpeciei inſenſatæ. ergo diſtinguitur à phantaſia. Quod autem diſtinguatur ab extimatiua, ſiue cogitatiua probatur. Quoniam extimatiua extrahit huiuſmodi ſpecies à phantaſmate. ergo ſicut ſenſus communis habet theſaurum ſuum, i. phantaſiam conſeruantem ſpecies ſenſatas, ſic extimatiua habet theſaurũ, in quo ſeruantur ſpecies non ſenſatæ ab ea extractæ, hic autẽ theſaurus ab omnibus conceditur eſſe memoria, ergo, &c.

Viſo ꝙ diſtinguitur, dicendum eſt de organo eius. vnde aduerte ꝙ communiter tenetur ipſam eſſe affixam poſtremæ parti cerebri, eo quòd memoria requirit ex parte organi temperatam ſiccitatem, & duritiem, quæ ad ſenſum inueniuntur in poſteriori parte capitis. Cuius ſignum eſt (vt inquit Comment.) ꝙ quando poſtremũ capitis fuerit læſum, impeditur actus memorãdi. Et quod diximus de diſtinctione harum virtutum, & de organo memoriæ, manifeſtatur per Comment. in tractatu ſuo de memoria, & reminiſcentia, vbi inquit. Et quia iſta virtus, ſ. ſenſitiua interior eſt diuerſarum actionum, ideo habet diuerſa loca in capite, & quia ſentiens ſentit primò, deinde diſtinguit imaginans, deinde diſtinguit diſtinguens, i. ſeparat inſenſatam ſpeciem à ſenſata, deinde recipit conſeruans, neceſſe eſt, vt imaginãs ſit in horizonte anteriori cerebri, deinde cogitans in medio, deinde memorans, & conſeruans in poſteriori cerebri, & hoc notum eſt ſenſui. Cùm enim complexio anterioris cerebri lædituꝛ, ſtatim lædituꝛ imaginatio illius hominis: & remanet cogitatio, & rememoratio ſecundum ſuum modum, & cum medium fuerit læſum, lædetur cogitatio, & cum poſterius memoria. & ideo ſunt quinque ordines: quorum primus eſt corporalis magni corticis, & eſt forma ſenſibilis extra animam, ſecundus autem eſt eſſe iſtius formæ in ſenſu communi, & eſt primus ordinum ſpiritalium. Tertius eſt eſſe in virtute imaginatiua: & eſt magis ſpiritalis. Quartus eſt in virtute diſtinctiua, i. extimatiua: quę dicitur diſtinctiua, quia diſtinguit & ſeparat ſpeciem inſenſatam à ſenſata, vt intentionem odij à figura lupi. Quintus autẽ eſt eſſe eius in virtute memoratiua, & eſt magis ſpiritalis. recipit. n. medullã eius quod diſtinguit tres virtutes à cortice. Hæc Comm. ex quib. patet diſtinctio virtutũ ſenſitiuarum interiorũ, & diſpoſitio propriorũ organorum & quo diſtinguatur memoria ab aliis, & vbi ſituatur organũ eius. *Memoria in quo organo.*

Nũc ſupereſt declarare textum Philoſophi, ſuper quem ſe fundauit prima opinio. Aduerte igitur cum dicit, memoria eſt per ſe primi ſenſitiui, non eſt verum, niſi originatiuè, & præſuppoſitiuè. Nam (vt dicemus in capite ſequenti) memoratio originatur à ſenſu communi, quoniam ſupponit actum eius. Impoſſibile eſt enim ꝙ recorder Socratis, niſi eius imago ad ſenſum communem, & inde ad phantaſiam deuenerit. vnde ſicut iſta eſt vera, Augmentatiua & generatiua ſunt nutritiua, quia ſupponunt actum nutritiuę ex ſecundo de Anima, ſic iſta eſt vera. Memoria eſt per ſe primi ſenſitiui, quia originatur à primo ſenſitiuo. *Memoria quomodo ſit primi ſenſitiui originatiue.*

CAPVT V.

Quid ſit memoratio, & à quibus potentiis ſit, quomodo item phantaſiari & recordari diſtinguantur, & quæ memoriæ conducant.

CIrca quintum caput, vt habeamus notitiam de actu memoriæ, qui dicitur memoratio, vel recordatio, dicemus quinque.

Primò quid ſit.

Secundò quid ſupponit.

Tertiò quot potẽtiæ ad ipſum cõcurrũt, & quo ordine.

Quartò quomodo differunt phantaſiari, & recordari.

Quintò quæ ſunt conſeruatiua memoriæ.

Quantum ad primum aduerte duas diffinitiones, quarũ prima trahitur ab Ariſt. & eſt hæc, Memoratio eſt cõuerſio animæ ad imagines, & intentiones rerum prius ſenſatarũ, cum prius factum fuerit tempus. Hæc diffinitio manifeſta erit ex iis, quæ dicemus in quarto puncto. Dicitur autem, cum prius factum fuerit tempus: quoniam inter primam apprehenſionem factam per ſenſum exteriorem, & ſecundam factam per memoriam, neceſſe eſt mediare tempus. hæc enim ſupponit illam ſicut poſterior priorem. Secunda ſumitur à Comment. in ſuo tract. de memoria, & reminiſcentia, & eſt hæc, Rememoratio eſt reuerſio in præſenti *Memoratio quid ſit.*

ſenti intentionis comprehenſæ in præterito,id eſt,tũc memoratur animal quando reuertitur ad conſiderandam ré quæ eſt, vel fuit ad extra quam prius apprehendit:reuertitur inquam ex intentione repræſentatiua rei cõſeruata in memorante,vt dicemus immediatè.

Memoratio quid ſupponit.

Quantum ad ſecundum dico,quòd memoratio ſupponit impreſsionẽ imaginum factam à ſenſibilibus in imaginatiua, mediante ſenſu exteriori, & ſenſu communi. Quæ quidem impreſsio fit ſicut figilli in materia bene conſeruatiua imaginis. nam ſicut ſi impreſsio ſigilli fieret in materia fluida,nõ appareret, nec cõſeruaretur imago, ſic dato quod ſenſus exterior, & ſenſus cõmunis reciperent imagines ſenſibiliũ, & nõ bene imprimerẽtur ac cõſeruarentur in imaginatiua,non fieret prius apprehenſorũ recordatio.

Inſtabiles propterea immemores ſunt.

Cuius ſignũ eſt,ꝙ qui ſunt in plurimo motu, & valde humidi,vt pueri, nõ ſunt bene memores, qm̃ ſuperabundans humiditas prohibet firmã impreſsionẽ imaginum. Nec obſtat: ꝙ cum ſumus adulti,videmur optimè recordari quæ in pueritia vidimus, aut audiuimus. Id enim nõ eſt ꝓpter ordinariã bonam impreſsionẽ imaginum,quoniã cõplexio puerilis humida huic repugnat: ſed eſt,qm̃ cùm pueri ſint noui in mundo,admirantur de multis quæ vidẽt: admiratio autem propter fortem applicationem cauſat firmã impreſsionem in nobis,vnde inquit Cõment. in tractatu ſuo de memoria, & reminiſcentia. Homo rememorat multoties qđ ſenſit in pueritia bona rememoratione,ꝙa in pueritia multũ amat formas,& miratur multũ in eis,& aſpectu earũ,quapropter difficile amittit eas.hæc ille.Item ꝙ ſunt frigidæ & ſiccæ complexionis,vt ſenes, non ſunt bene memores,quoniã frigiditas,& ſiccitas multum indurãt, indu ratio autẽ exceſsiua prohibet impreſsionẽ.Inde videmus decrepitos fieri incapaces rerũ difficiliũ Contingit tamẽ aliquos ſenes eſſe bene memores , ſi eis nõ dominatur exceſsiua frigiditas,& accidẽtalis,ſiue ſuperflua humiditas. Nã ratione ſiccitatis ſunt bene memores.vnde dicit Commenta.in tractatu ſuo de memoria & reminiſcẽtia.Quidã ſenes ſunt bonæ memoriæ,qm̃ iſta complexio accidentalis, ſcilicet humida ſuperfluè nõ fuerit dominans in eis.Complexio enim naturalis ſenis eſt ſiccitas:& ideo ſenex inuenitur rememorans.hæc ille.Itẽ conſtituti in vehementi paſſione corporis, vel animæ non ſunt bene memores:quoniã paſsio firmã impreſsionẽ imaginum prohibet: vt patet in infirmis,& in ebriis,& in concitatis ad iram, & in cõmotis ad concupiſcentias:& in conſtitutis in magno timore. Tales enim licet multa & magna videant dum vexantur his paſsionibus, tamen ſedatis paſsionibus parũ de eis recordantur propter ſuperficialem imaginũ impreſsionẽ.Itẽ qui ſunt velocis& ſubitæ apprehenſionis,nõ ſunt bene memores,quoniã velut in trãſitu recipiunt imaginum impreſſiones. & qui ſunt tardæ apprehenſionis ac multũ difficilis,non ſunt bene memores, quoniã multũ terreſtres ſunt, & ideo modicam habent impreſsionem. Terreſtres enim duriores ſunt &(vt diximus)exceſsiua durities obſtat bonæ impreſsioni.Qui autem ſunt medij, ita ꝙ non ſunt multum humidi,vt pueri,nec multum ſicci,vt ſenes, ſunt bene memores:quoniã ratione moderatæ humiditatis bene recipiunt,& ratione moderatæ ſiccitatis bene cõſeruant,& tales ſunt iuuenes. vnde inquit Comment. in tractatu ſuo de memoria,& reminiſcentia, Qui habẽt mediam complexionem habent bonã conſeruationem , & bonã memoriã, & ideo bonitas memoriæ attribuitur iuuenibus,& obliuio accidit pueris & ſenibus.hæc ille.Patet igitur ex omnibus his quòd memoratio ſupponit impreſsionem, & conſeruationem imaginum,ſiue phantaſmatum in phantaſia.

Timidi immemores ſunt.

Hinc eſtꝙ(vt inquit Commen.in eodem loco)bene memorabilia ſunt formæ multum corporeæ, & paucæ ſpiritalitatis. Difficilia autẽ ad memorandum ſunt formæ paruæ corporeitatis,& multæ ſpiritalitatis,quoniam formæ multum corporeæ bene imprimuntur & conſeruantur in phãtaſia,vnde facile memoramur faciem Socra.&quod nobis dixerit,aut fecerit,quando autem,& qua hora,& cuius filius ſit,aut cuius patriæ, nõ facile recordamur. Nõ ſolùm autẽ ſupponit impreſsionẽ,& retentionẽ imaginum,ſed& eſtimatiuam extra habentem intentiones non ſenſatas ex imaginibus quæ conſeruentur in memoria,puta ꝙ eſtimatiua ouis extrahat ex imagine lupi ſpeciem inimicitiæ.nã ſi videret lupum , & non præſentaretur ſibi ſub ſpecie inimicitiæ,non fugeret eum. quoniam igitur non fit perfecta memoratio,vt dicemus infrà, niſi copulentur intentiones cum imaginibus,ideo vtrunque ſupponit.

Ad memorationem quæ & quo ordine potentiæ requirantur.

Quantum ad tertium dicã primò quot potentiæ cõcurrunt,ſecundò quo ordine.Quantum ad primũ dico ꝙ omnes ſenſus interiores concurrunt,ſed diuerſimodè,quoniã aliqui concurrunt ſuppoſitiuè,ſiue antecedẽter,aliq; eſſentialiter. Suppoſitiuè quidem concurrunt ſenſus communis, vt recipiens imaginem ab extrinſeco, mediante ſenſu exteriori,& phantaſia recipiens ac retinens imaginem,vt diximus in præcedentibus, & eſtimatiua, ſiue cogitatiua extrahens intentionem nõ ſenſatam ab imagine quæ retinetur in memoria.nam ſecundum doctrinam Albert. in libro ſuo de Memoria,& reminiſcentia.ſola imago non ſufficit ad cõplerè memorandum.nam cùm multa ſit ſimilitudo in figuris aliquarum ſpecierum, ex ſola figura non memoraremur diſtinctè huius indiuidui, huius ſpeciei magis quam illius : v. g.ſit canis penitus ſimilis lupo , Contingit enim canem generatum ex lupo aſsimilari lupo. Et ſi viderit ouis hunc canem, & viderit lupum ſibi ſimilem, ſi ſola figura ſufficeret ad diſtinctè & perfectè memorandũ,ouis videns lupũ ſimilem cani non magis fugeret lupum,quàm canem. Neceſſe eſt ergo vt ſua extimatiua eliciat ſpeciem inimicitiæ inter ſeipſam & lupum: & cùm viderit lupũ ſimilem cani, memoria præſentante intentionẽ inimicitiæ, fugiet lupum,& tamen non fugiet canem,poſito quòd aſsimiletur lupo. ergo actus memorationis pendet antecedẽter ab extimatiua,vel cogitatiua.eſſentialiter autem concurrunt imaginatiua, ſiue phantaſia.(Sunt enim eadẽ potẽtia ſecũdum Comment. & B.Tho.)&extimatiua in bruto, vel cogitatiua in homine & memoria, ita quòd poſtquam præparauerũt materiam memorationis, ſcilicet imagines & intentiones, concurrunt actualiter ad actum ipſum, vt declarabimus dicentes quo ordine concurrunt.

Nota hãc memorationis ordinatam ex viribus interioribus geniturã.

Quantum igitur ad ſecundum, dico ſecundũ doctrinã Comment.in ſuo tractatu de memoria,& reminiſcentia,ꝙ ſic concurrunt. Primò imaginatiua profert imaginem rei memorandæ,vt eſt repræſentatiua imaginati:Secundò memoria profert intentiones non ſenſatas extractas ab extimatiua,vel cogitatiua:Tertiò extimatiua,vl̃ cogitatiua copulat intentiones,quas ſeparauerat ſimul cũ imagine,qua copulatione facta cõuertit ſe animal,vel homo ad ea quæ prius vidit aut alio ſenſu ſenſit,quæ conuerſio dicitur memoratio vt diximus ſuprà, v.g. volo recordari patris mei, aut viui,aut mortui.Primò neceſſe eſt, vt phantaſia proferat figuram ſuam cum aliis circunſtantiis materialibus. puta vidi eum in tali loco,tali tempore,taliter agentem, taliter loquentẽ,hęc omnia impreſſa ſunt in imaginatiua mea: Secundò memoria profert intẽtionem paternitatis,& filiationis,& amoris,& ſolicitudinis erga me:Tertiò cogitatiua copulat has intentiones cum imagine patris mei:& tũc immoror in conſideratione patris mei, quomodo me enutriuit,quomodo curauit,quomodo blãditus eſt mihi, quomodo me caſtigauit,& in hac conſideratione immoror,ac ſi res prius apprehenſæ circa me,&patrem meum eſſent in præſenti. Et propterea diximus ſuprà ſecũdum Commen. ꝙ rememoratio eſt reuerſio in præſenti intentionis apprehenſæ in præterito. vnaquæque autem harum potẽtiarum agit quod eſt ſibi proprium ad imperium appetitus.animal autem eſt ipſum memorãs.Actiões.n.ſenſitiuæ licet ſint potentiarũ, vt principiorum, tamen ſunt totius coniuncti vt agẽtis. nam viſio non eſt pupillæ:nec viſus vt quod,ſed eſt animalis videntis.Ex his patet quot potẽtiæ,& quo ordine cõcurrunt ad rememorationem.Et aduerte ꝙ licet ad hũc actum eſſentialiter concurrant tres dictę virtutes,tñ denominatur memoratio à memoria, quoniam ex oblatione intentionum completur memoratio in ſingulari,&non ex ſola præſentatione imaginum,vt diximus ſuprà,& adhuc dicemus in puncto ſequenti.& quoniam intentiones ſeruantur in memoria,& ab ea proferuntur, ideò dicit memoratio à memoria,& non imaginatio aut extimatio vel cogitatio. Et hac de cauſa dixit Auic. memoriam reſpicere intentionem,vt imaginatio reſpicit formas.

Phantaſiari & memorari diſcrimen.

Quantum ad quartum dico ꝙ ſicut ſe habet homo conſiderans picturas in pariete , ſic ſe poteſt habere quando conuertit ſe ad imagines depictas in phantaſia ſua,quas accepit à ſenſatis ad extra.nam circa picturas in pariete,puta circa imaginem Pompeij dupliciter poteſt conſiderare, primò vt illa imago quædam res eſt conſtans ex talibus lineis & coloribus , & tantæ magnitudinis , nulla habita relatione ad Pompeium ; & talis conſideratio

non

non est imaginis vt imago, sed vt res est. Et ad hanc considerationem nulla sequitur lætitia, aut compassio de imaginato apud considerantem. Secundò vt est imago repræsentatiua Pompeij, vel Cæsaris, & tunc consideratur imago, vt imago est, & per ipsam considerat considerans de Pompeio ac si præsens esset Pompeius: qualis fuit: quàm liberalis, quam strenuus, quam infelici sorte agitatus in extremis, & ad hãc cõsiderationẽ sequitur tristitia in cõsiderante, qm̃ terminat̃ ad Pompeiũ, ac si videret in calamitate cõstitutus. Similiter potest homo considerare imagines impressas in phãtasia sua dupliciter. Primò inquantũ sunt quoddã simulacrũ habẽs esse intentionale, & nõ naturale, & inquantũ nõ sunt denudata à cõditionibus singularib⁹, & inquantũ ab eis potest abstrahi species intelligibilis per virtutẽ intellectus agẽtis. Secũdò inquantũ sunt imagines repræsentatiuę eorũ à q̃bus sumptæ sunt, puta hæc imago est repræsentatiua patris mei, & illa matris meæ, cũ cõditionibus & ꝓprietatibus suis: prima cõsideratio dicit phãtasiari, vel imaginari, vel speculari, secunda dr̃ memorari, adiũctis intẽtionibus nõ sensatis ꝑ æstimatiuã, vt diximꝰ. Ex quibus constat, ꝙ non est de ratione phantasiantis, aut imaginantis, ꝙ per imaginé tendat nec cõuertat se ad imaginatum: est autẽ de ratione memorantis. vnde memorari propriè dicit tendẽtiã in memorabile, ac si esset nobis prę sens. Hinc est ꝙ imaginãtes vt sic, nõ delectamur nec tristamur imaginato, memorantes autẽ sic, qm̃ per imaginé memorabilis conuertimur ad ipsum secundum statum suum realẽ, veluti positum ante oculos nostros, vnde recordantes chari defuncti ingemiscimus: Recordãtes aũt miseriæ, & casus inimici nostri lætamur, & qđ diximus de delectatione, & tristitia cõsequẽte ex memoratione cõcordat cũ Cõmen. in tractatu suo de Memoria, & Reminiscentia: vbi inquit. Dicamus igit̃ ꝙ rememorans delectatur per rememorationẽ rerũ, quę nõ sunt in actu, q̃a illa quę induxerũt ipsum ad memorandũ, s. imagines impressæ, & intentiones non sensatæ præsentia actu sunt, & necessariò similia rebus memorandis, quia igitur simile rei est cõprehensum in actu, ab eo accidit rememoranti delectatio & contristatio, quod accideret ei si illa res, s. memorata, esset in actu, hæc ille. Et intendit quòd ideo memorans delectatur, quia per similitudinẽ memorati tendit in ipsum eo modo quo tẽderet si esset memoratum in actu, & præsens memoranti. Patet igitur quomodo differunt phantasiari, & memorari.

Memoriæ cõdu centia. Sapius meditari memoriæ cõducit.

Quantum ad quintum dico. Primo de conseruantibus ex parte memoriæ. Secundò ex parte organi. Quantum ad memoriam, dico cum Aristotele, quòd meditationes, id est, frequentatæ considerationes circa ea, quorum volumus memorari, facilitant & firmant memoriam. Nam experimur quòd si raro de amico absente cogitamus, tandem eius obliuiscimur, si autem frequenter, etiam nobis non aduertentibus occurrit memoriæ, & tantũ possemus occupari in eius cogitatione quod semper videretur nobis esse ante oculos nostros. & ratio huius est, quoniam frequentati consimiles actus firmant, & facilitant habitum, ex consequenti idem contingit circa memoriam: vnde qui volunt memoria retinere quæ didicerunt, aut sæpe considerant ea, aut docent alios, aliter euanescunt. Propterea dixit Aristoteles, Meditationes memoriam seruant in reminiscendo. Hoc autem non est aliud quam multoties speculari.

Moderata siccitas memoriæ prodest, sicut immoderata frigiditas obest.

Quantum ad organũ, dico quod moderata siccitas necessaria est, vt bene conseruet, & quæcunq; impediunt moderatam siccitatem nocent ei. Impedit autẽ paucitas dormitionis, quoniam non purgatur caput superabũdanti humiditate, vnde qui non debitè dormiunt videntur obtusi. Item cibi vaporosi, & legumina, & caules, & vinũ magnũ, quod dicitur vinosum, nisi moderatissimè sumatur, inde videmus ebrios fieri immemores eorum quæ agunt dum ebrij sunt, & communiter experimur quòd post cibum difficultatem patimur in considerando, & memorando subtilia propter fumos vaporosos, multum humectãtes caput. Item immoderata frigiditas nocet organo: inducit enim constipationem & nimis indurat, ex consequenti prohibet impressionem intentionum, quas diximus requiri ad actũ memorandi, & potest esse tanta frigiditas, quod ex toto memoriam destrueret, & propterea consuluit medici tempore excessiuæ frigiditatis, posteriorem partem capitis fouendam esse ex vnctione facta ex castoreo, vel ex oleo ipsius. Hæc de Memoria dicta sint.

TRACTATVS II. DE Reminiscentia, in quatuor capita diuisus.

IVxta ordinem datum à principio libri in hoc secundo tractatu agemus de reminiscẽtia, & diuidemus ipsum in quatuor capita.

Primò, quomodo differunt memoria & reminiscentia, inquantum sunt potẽtiæ animæ.

Secundò quomodo differunt memorari, & reminisci.

Tertiò, quomodo fit actus reminiscendi.

Quartò, cui parti attribuitur reminisci, an intellectiuę, an sensitiuæ.

CAPVT I.

Memoria & reminiscẽtia vt animæ vires qũo distinguũtur.

Memoria hominibus & aliis in est perfectis animalibus sine discursu, reminiscentia verò soli homini, & cũ discursu.

CIrca primũ caput aduerte quòd dupliciter differunt. Primò, quia memoria inest homini & omnibus animalibus perfectis, quibus etiã inest phantasia: nisi eñ recordarẽtur prius sensatorũ, nõ mouerentur ad loca distãtia, vt quærãt sibi conueniẽtia, & diffugiant nociua: nec canis distingueret inter patronũ suum, & alium hominẽ, nec esset aliquod animal disciplinabile. Reminiscẽtia autẽ inest soli homini. quoniam, vt dicemus, non exit in actum suum nisi quodam discursu, & necesse est reminiscentẽ syllogizare, id autem est proprium homini vnde inquit Arist. Syllogizat reminiscens, & est vt inquisitio quædã, hæc autem inest quibus & deliberatiuum, id verò soli homini cõuenit. Secundò, quoniam in homine memoria cõuertitur super memorabile sine aliqua inquisitione, reminiscentia autem cum inquisitione, vnde se habet memoria in homine, sicut intellectus simpliciter apprehendens: reminiscentia autẽ sicut intellectus discurrens. Et propterea, sicut in homine nõ sunt duæ potentiæ distinctæ intellectus, & ratio: sic nec memoria, & reminiscẽtia, sed dicitur memoria pro quãto reuertitur ad memorabile sine discursu, reminiscẽtia autẽ cum discursu. Tu tñ aduerte ꝙ memoria, vt dicemus, aliquãdo subsequitur reminiscentia, sicut terminus motus subsequitur motum, ideo enim reminiscimur, vt reuertamur ad memorabile, aliquando autem nec præcedit, nec subsequitur reminiscentiã, sed simpliciter sine discursũ exit ad considerationem memorabilis, vt qñ memoror patris mei defuncti, vel memoror cibi quem hodie mane gustaui. In iis enim quæ memoriæ facilè occurrũt, nõ indigemus reminiscẽtia, id est, inuestigatione, sed solùm ferri super imaginẽ coniunctam intentionibus non sensatis, vt est imago rei memorandæ, modo quo suprà declarauimus. Et propterea dicit Comment. in tractatu suo de Memoria, & reminiscẽtia, Inuestigatio rememoratiua, id est, reminiscẽtia est formæ difficilis reductionis, id est, quam cum difficultate reducimus ad memoriam. Memoratio autẽ est formæ facilis reductionis. Hæc ille. Patet igitur quomodo differunt, inquantum sunt potentia animæ.

CAPVT II.

Memorari & reminisci quomodo distinguantur.

Reminisci hominibus tã tum, memorari verò animalibus perfectis inest etiã

CIrca secundum caput aduerte ꝙ Arist. non solùm ponit differentiam inter reminisci, & memorari, sed etiã ostendit quòd reminisci non est reassumptio memorationis, nec est ipsum inuenire, nec ipsum addiscere, nec est iteratò inuenire, nec iteratò addiscere.

Et quidem ꝙ reminisci differat à memorari declaratur ex duobus. Primò reminisci est in solo homine: qm̃ reminiscẽs syllogizat, vt declarabimus in tertio capite. Syllogizare autẽ conuenit soli homini, cum solus sit animal rationale. ergo, &c. Memorari autẽ inest homini & brutis, vt patet in animalibus disciplinalibus, in cane, in equo, in elephãte, in auibus, quæ disciplinãtur loqui lingua humana, vnde dixit Arist. in procœmio suæ metaphysicæ. Animalia imaginationibus, & memoriis viuunt. Secundò reminisci in homine, respectu difficilium memorabilium se habet ad memorari, vt motus ad terminum motus, ex consequenti respectu aliorum necessariò præcedit memorari. Nam sicut formamus demonstrationem, vt perueniamus ad notitiam conclusionis, sic volentes recordari difficilium recordabilium, discurrimus ab vno memorabili occurrẽte nobis ad aliud, & ab illo ad aliud, donec reducamus ad memoriam illud quod principaliter intendimus. Quod quomodo fiat, dicemus in capite tertio. Patet igitur quomodo differunt reminisci, & memorari.

Quòd

Reminisci nō est memorationis reassumptio, nec inuenire iteratò, aut addiscere.

Quòd autē differat à reassumptione memorationis, declaro sic. Reassumere memorationem est iterum memorari de eodem. Constat autē ꝙ possumus bis & ter, & vltra memorari de eodē, maximè ꝙ memoriæ facilè occurrit, vt res chara & dilecta, non facta aliqua inuestigatione, quoniam in huiusmodi non est difficultas memorationis: reminisci verò non dātur sine inuestigatione: est enim essentialiter inuestigatio vt dicemus in tertio cap. Patet ergo quòd reminisci non est reassumptio memorationis.

Quòd verò differat ab inuenire, & ab addiscere, declaro sic, inuenire dicit acquisitionem cognitionis, vel scientiæ à se, id est sine adminiculo docentis. Cuius cognitionis inuētor nullum habet principium prius apprehēsum, & in se retentum: sed hæc cognitio principium accipit à sensu à quo ortū habet omnis nostra cognitio. Sed reminisci supponit in reminiscente aliquod principium, puta aliquod visum, vel auditum, de quo recordatur, & ab illo incipit discurrere, donec veniat ad intentum memorandum, vt dicemus in frā, ergo differt reminisci ab inuenire.

Addiscere dicit acquisitionē alicuius notitiæ adminiculo docētis, à quo addiscēs accipit principia talis notitię, & ex acceptis principiis deuenit in huiusmodi notitiā: sed reminiscens non accipit principia reminiscendi ab alio, imò habet in seipso: recordatur enim alicui⁹ prius sensati, & ab eo deuenit in recordationem alterius, & sic successiuè donec reducatur ad memoriam eius quod principaliter desiderabat memorari, vt manifestabitur in 3. cap. ergo, &c.

Quòd differat ab iterato inuenire, declaratur. Nam si volens reminisci non recordatur alicui⁹ principij in memoria retenti, à quo incipiat inuestigare, nō poterit reminisci, sed remanebit in mera obliuione. Qui autem acquisiuit aliquā notitiam à se, i. sine docente, posito ꝙ deperdat omnia principia talis notitiæ, potest iterum acquirere via sensus eadē principia, per quæ iterato deuenit ad deperditā notitiam, & sic iterato inueniet eam. Cùm igitur reminisci impossibile sit nullo principio in memoria retento, non autem sit impossibile iterato inuenire, patet ꝙ a inuicem differunt.

Eodem modo declaratur, ꝙ differat ab iterato addiscere, quoniam qui iterato addiscit recuperat notitiam, quam etiā quo ad principia omnia perdiderat, ex adminiculo docentis, & proponentis ei consimilia principia, vt prius. Qui autem per reminisci deuenit ad rem prius oblitam, non perdit omnia principia, imò ex aliquo retento incipit reminisci. patet igitur quomodo differt à memorari, à reassumptione memorationis, ab inuenire, & iterato inuenire, ab addiscere & iterato addiscere. Hæc de secundo ca. dicta sint.

CAPVT III.

Quomodo fiat reminiscendi actus.

CIrca c. 3. vt videamus quomodo fit actus reminiscendi, præpono aliqua, deinde declaro modum quo fit.

Primò prępono quòd reminisci est inuestigare, siue venari aliquid, quod à memoria recessit, vt ad memoriam redeat, puta, vellem recordari, quo die recessi à Roma.

Secundò præpono qđ omnis inuestigatio supponit aliquod notū inuestiganti, à quo incipit inuestigare, aliter in certa esset, & frustratoria inuestigatio. Nā si piscator nesciret in hac aqua generari pisces, & qbus instrumētis piscandū esset, vanè & casualiter piscaret. Sic in ꝓposito. Si volēs reminisci nō retineret in memoria aliqđ sibi notū, à quo inciperet venari đ re ad memoriā reducēda, vanè laboraret.

Tertiò præpono ꝙ sicut piscator antequam ad finem intentū deueniat, agit multos motus ordinatos, ita ꝙ sequēs supponit antecedentem, puta primò inquirit aquam in qua pro certo sciat esse pisces. Secundò dat cibum eis, vt allicia tur. Tertiò extendit rete in parte, ad quam verisimile est decurrere pisces. Quartò complicat paulatim rete extrahens id de aqua. Quintò accipit pisces. Sic reminiscens volēs reducere ad memoriam id quod excidit ab ea, necessario agit in seipso multos motus ordinatos, id est cōsiderationes ordinatas super multa memorabilia, qui motus debēt esse ita dispositi quod vnus naturaliter, vel ex consuetudine cōsiderantis sequatur ad alterum. Naturaliter quidem, verbi gratia, si cōsidero de Socrate, cōsidero de homine, si de homine, ergo de rationali, quoniam Socrates essentialiter est homo, & homo essentialiter est rationalis: ex consuetudine autem, verbi gratia, consueuit Socrates quoties considerat de Aenea, considerare de Roma, & quoties considerat de Roma, considerat de Cæsare, & quoties cōsiderat de Cæsare, considerat de Pompeio. Isti tamen motus nō sunt necessariò subordinati, quoniā non inconuenit considerare vnū sine alio: sed in Socrate sic ordinati sunt quoniā sic fecit in se cōsuetudinem. Et propterea à reminiscentiæ fiunt diuersimodè in diuersis, secundum qđ diuersimodè cōsueuerunt ordinare motus super memorabilia. Et quidem quod reminisci fiat per ordinatos motus id est cōsiderationes, declarat Arist. duobus signis, primum est. experimur in nobis qđ citissimè, & perfectè tunc fiunt reminiscentiæ, quando incipimus in aliquo negotio iam peracto considerare à principio talis negotij, & discurrim⁹ ordinate per omnia acta in tali negotio: verbi gratia, Plato defensauit causam Socratis in iudicio, & vult reminisci si iudex iustè sententiam tulit ꝓ Socra. Et incipit cōsiderare, quō testes adduxit, deinde quo modo examinati sunt iuridicè, deinde quomodo aduersarius defecit in defensione sui, deinde quomodo auditis partibus sententiauit pro Socrate. factis his considerationibus ordinatis Plato firmiter ad memoriam reducit sententiam pro Socrate fuisse iustam: secundum est ꝙ ea sunt maximè reminiscibilia, quæ sunt bene ordinata, vt facilè reminiscimur demonstrationū mathematicarum, quoniam vna supponit aliam, vt patet in Euclide, & specierum numerabiliū & hi⁹toriarum, quarum partes sunt ordinatæ. Quæ autem inordinata sunt, pessimè sunt reminiscibilia, sicut oratiōes, & lectiones, quarum partes incōtextæ, & inordinatæ sunt: patet ergo quòd ad reminisci requiruntur ordinati motus ex parte reminiscentis, & ordo inter memorabilia, vt facilè & perfectè ad memoriam reducantur.

Reminisci fit per motus ordinatè si bi succedentes.

Inordinata non facile reminiscimur

Quartò præpono ꝙ necesse est reminiscentem incipere ab aliquo principio, quod memorię tenetur & ab illo procedere ad aliquod memorandum, & ab illo ad aliud donec deueniamus ad principale qđ desideramus ad memoriam reduci. Quod quidem principium aliquando est res memoriæ retenta, aliqñ tempus, aliquando locus. Exemplum primi, volo reminisci quis erat quartus discumbens in nuptiis, & incipio sic, recordor patrē sponsi fuisse in primo loco, in secundo loco sponsum, in tertio germanum eius, in quarto occurrit Socrates chariſſimus amicus spōsi, & tunc cōpletur reminiscentia. Exemplum secundi, volo reminisci, quo die cōstitutus in itinere fui Bononiæ, & incipio sic, heri fui Parmæ, nudiustertius Mutinæ, & illic per diē qeui, deinde itinerat⁹ sum, & nō pernoctaui extra Bononiam: ergo quarta die iam elapsa fui Bononiæ. Exemplum tertij, volo reminisci constitutus in itinere, in quo loco perdidi pecuniā, & incipio sic, in tali loco habebam pecuniam, quoniam solui cœnam in hospitio, & in tali habebam, quoniam solui equitaturam, & in tali habebam, quoniam emi panes, in tali autem loco non habebam, quoniam non potui soluere in hospitio, ergo in tanta distantia cecidit bursa, & tunc facta reminiscentia incipio quærere deperditam pecuniam.

Reminiscimur sē per aliquo prīcipio, quod est vel re memoriæ retenta, vel tempus, vel locus, incipiētes.

Præpositis his, nunc declaro quomodo fiat reminisci, & dico ꝙ sicut memorari fit à phantasia præsentāte imaginē, & memoria præsentāte intentionem, & extimatiua cōponente imaginem cum intentione, vt docuimus in tractatu præcedenti, sic ad actum reminiscendi concurrit phātasia plures imagines ordinatas præsentans, & memoria plures intentiones ordinatas præsentans, & cogitatiua incipiens cōponere ordinatè ꝓpriam intentionē ꝓpriæ imagi:deinde incipiens discurrere ab vna imagine adiuncta ꝓpriæ intentioni tanquam à principio noto ad aliā subsequentē, & ab illa ad aliam, vt exēpla posita sunt suprà, ex parte rerum memorabilium, & loci, & tēporis, & sic successiuè donec ad memoriam redeat quod exciderat. Ex quibus patet ꝙ in reminiscendo syllogizamus, & discurrimus, non quidem per ꝓpositiones vniuersales, id enim est proprium intellectus, sed per singulares, discurrimus enim ab vno singulari memorato ad aliud memorando: & ideo fit à cogitatiua, ꝙ dicitur ratio particularis apud Commenta. Item patet ꝙ sicut in discursu vniuersali incipimus ab aliquo principio vniuersali nobis noto, sic in discursu quo vtimur reminiscentes incipimus ab aliquo singulari in memoria retēto, quod assumimus vt ducamur in recordationem rei oblitæ. Item patet ꝙ sicut se habet conclusio ad præmissas, sic memoratio ad reminisci: sicut. n. præmissæ sunt viæ ad conclusionē, sic reminisci ad memorationē. ex consequēti reminisci habet rationem motus: & memoratio rationem termini, ideo enim discurrimus per ordinata memorabilia, vt memoremur rei oblitæ. patet igitur quomodo fit actus reminiscendi, & quomodo differt à memorari. Hæc de 3. c. dicta sint.

CAPVT IIII.

Cuius partis animæ ſit reminiſcentia.

Reminiſci partis ſenſitiuæ, intellectui coniũcta, id eſt cogitatiuæ, quæ particularis ratio eſt.

CIrca ca. 4. dico quòd ad partem ſenſitiuam pertinet, quæ tamen coniungitur intellectiuæ, cognitum enim eſt, quod diſcurſus quo reminiſcimur attribuitur cogitatiuæ, quæ ex vnione, quam habet ad intellectum, dicitur ratio particularis. Et quidem quòd ad partem ſenſitiuã pertineat manifeſtat Ariſt. tribus ſignis.

Primò experimur, quòd quando laboramus in reminiſcendo, & facimus magnum conatum, & non occurit tandem quod vltimo quærimus, turbamur capite: & inquietudinem patimur: ergo ſignum eſt quod fit per potentiam apprehenſiuam organicam, ex conſequenti ad partem ſenſitiuam pertinet, & non ad intellectum, quoniam cum ſit immaterialis, impaſſibilis, & inalterabilis eſt. vnde dixit Ariſtoteles in libro tertio de Anima, impaſſibilem oportet eſſe intellectum.

Secundò experimur, ꝙ quando laboramus in reminiſcẽdo, & deſperantes venire ad intentum, etiam ꝙ proponamus deſiſtere à tali actu, nõ eſt in poteſtate noſtra deſiſtere, ſed etiam nolentes occupamur in tali reminiſcentia. ergo ſignum eſt quod cõmota ſunt organa potẽtiarum per quas reminiſcimur, & quando mota ſunt ac agitata non eſt in poteſtate noſtra, vt quãdo volumus ſtatim ceſſet motus, & accidit nobis ſicut proiicientibus manu lapidem. nam ante quã è manu exeat eſt in poteſtate noſtra quies lapidis, poſt quam autem à manu exierit non eſt in poteſtate proiicientis quod ſtatim ceſſet à motu. Item accidit reminiſcenti cũ labore ſicut commoto ad iram, vel ad concupiſcentiam, in cuius poteſtate non eſt vt ſtatim ſedetur, vel quieſcat motus paſſionum, etiam, ꝙ velit ceſſare ab ira, vel concupiſcẽtia, ſed per aliquod ſpatium tẽporis durat motus ille, quoniam appetitus ſenſitiuus eſt organicus. Item accidit ei ſicut cãtoribus, qui adeo conſueti ſunt cantare, qđ inaduertenter etiam ſoli cantant: & ambulantes. Item accidit ei ſicut illi, qui aliquibus diebus fuit in naui, & egreſſus adhuc videtur ſibi quòd nauis moueatur, & id quidem prouenit ex intenſa impreſſione illius motus in imaginatiua.

Tertiò experimur ꝙ habẽtes tibias breues, & partes ſuperiores corporis maiores, ſunt malè memoratiui, & reminiſcitiui, quoniam multitudine humorum grauatur caput, nec bene retinent impreſſionem imaginum, ſicut nec pueri propter ſuperabundãtem humiditatem, nec ſenes propter excedentem ſiccitatem cauſatã ex frigiditate congelante humores in ſene. ergo manifeſtum eſt quòd ad partem ſenſitiuam ſpectat: & confirmatur auctoritate Cõment. in tractatu ſuo de memoria, & reminiſcentia. Vbi inquit, inueſtigare autem per rememorationem eſt acquiſitio cognitionis, & laborare, & facere cogitatinam laborantem in repreſentatione iſtius cogitationis: Cõſideremus igitur quid eſt iſta virtus, & cuius ordinis eſt de virtutibus animæ, & manifeſtum eſt ꝙ eſt de virtutibus cõprehendentibus res particulares indiuiduas, &c. ergo eſt de numero virtutum ſenſitiuarum, ſenſus enim ꝓpriè fertur ſuper indiuidua, & particularia. Et quoniam reminiſci ad cogitatiuã ſpectat, quæ eſt propinqua intellectui, memorari autem ad extimatiuã ſine aliquo diſcurſu, ideo patet ratio, propter quam aliqui ſunt bene memoratiui, & malè reminiſcitiui, aliqui autem malè memoratiui, & bene reminiſcitiui. nam qui bene retinent imagines, & ſunt depreſſi ingenij ac rudis, ſunt benè memoratiui, ſed malè reminiſcitiui. quoniam ſunt impotentes ex tarditate ingenij ad ordinatè diſcurrendum ab vno memorabili ad aliud, per quod reducitur ad memoriam res oblita, vt diximus ſuprà.

Qui verò ſunt excitati ingenij, & apti ad addiſcendum etiam quòd malè retineant imagines, ex conſequenti ſunt malè memoratiui, tamen ſunt bene reminiſcitiui, quoniam vigore ingenij, dummodo retineant in memoria aliquod memorabile, à quo vt à principio incipiant inueſtigare modo quo ſuprà diximus, reacquirunt memoriam eius, cuius oblii fuerant. & propterea dixit Ariſtotel. in principio libri: Non enim idem ſunt memoratiui, & reminiſcitiui. Sed vt frequenter memorabiliores qui tardi, ſcilicet, ſunt ingenio: reminiſcibiliores autem, qui veloces, id eſt, excitati ingenio & bene addiſcentes. Hæc de Reminiſcentia dicta ſint. Reliquum eſt facere conſiderationem de motu locali animalium.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, Canapicij,

EPITOME:

DE CAVSIS MOTVS LOcalis in animalibus, in duos tractatus diuiſa.

QVoniã mouent ſe animalia localiter, manifeſtũ eſt ꝙ in ſeipſis habent principia, & cauſas huius motus. Inueſtigandum eſt igitur in præſenti cõſideratione de huiuſmodi principiis, & quo ab illis fiat motus localis in animalibus. Et aduerte ꝙ hîc conſiderabimus de talibus principiis in vniuerſali & abſolutè, non applicando ad genus aliquod vel ſpeciem animalium. talis enim conſideratio ſpectat ad ſcientiam de animalibus, quæ pertractat in libro de generatione, & in libro de progreſſu animaliũ. Et diſtinguimus præſentem conſiderationem in duos tracta. In primo agemus de veritate huius principij, Omnis motus localis in animalib. fundatur ſuꝑ aliquod immobile. Super hoc enim firmat Ariſt. totam intentionem ſuam in libro de motu animalium. In ſecundo agemus de principiis motus localis in animali tam principalibus, quàm inſtrumentalibus, & de motu voluntario inuoluntario, & non voluntario.

TRACTATVS I. DE Cauſis motus animalium in quinque capita diuiſus.

IN j. oſtẽdit ꝙ in animalib. omnis motus localis fundat ſu per aliqđ quieſcẽs, & fixũ corporeũ intrinſecũ animali.

In ſecundo, quòd vltra quieſcens intrinſecum requiritur quieſcens extrinſecum, vt fulcimentum.

Tertio, cùm cælum videatur eſſe animatum (vt concluſum eſt in ſecundo cæli) inueſtigandũ eſt ſi in cælo eſt aliquod immobile corporeum ipſi intrinſecum, ſuper quod fundetur motus eius, in aliquod extrinſecũ, vt fulcimentũ.

Quarto, ſi inanimata in motu ſuo locali indigent aliquo quieſcente intrinſeco, & extrinſeco, vt animalia.

Quinto, ſi animata non ſolùm reſpectu motus localis, ſed etiam reſpectu alterationis, & augmenti, & generationis habent in ſe principium motus.

CAPVT I.

Quilibet localis motus in animalibus reducitur ad aliquod quieſcens fixum & corporeum intrinſecum animali.

CIrca 1. ca. aduerte ꝙ aliquid dicitur mouere ſeipſum, nõ quidem primo, i. ſm ſe totum (hoc. n. improbatum eſt in 8 Phy. qm̃ idẽ, vt idẽ, eſſet in actu & in potẽtia) ſed dicitur mouere ſeipſum ſm̃ partẽ, prout vna pars mouet aliam, & ſic ratione partium dicitur mouere ſeipſum. vnde in 8. Phy. probauit ꝙ omne mouẽs ſeipſum diſtinguitur in partem mouentem, & partem motam. Sed aduerte ꝙ in 8. Phyſ. accipit partem vniuerſaliſſimo modo, ſiue ſit pars incorporea, ſiue corporea: & incorporea iterũ duplex, vel impropriè dicta vt intelligentia applicata cælo. cum. n. ſit ſubſtãtia completa in ſpecie, impropriè dicitur pars, vel ꝓpriè, vt anima, quę eſt pars eſſentialis in animali. Corporea aũt eſt pars quantitatiua ſiue integralis. In 8. igitur Phyſ. cũ dicit, omne mouẽs ſeipſum diſtinguitur in partẽ mouentẽ, & partẽ motã, intendit de parte mouente vniuerſaliter: vnde tenet illic ꝙ cælũ mouet ſeipſum. qm̃ diſtinguit in intelligentiam, vt in partẽ mouentẽ, & in corpus cæli vt in partẽ motã, & dicit animalia mouere ſeipſa, qm̃ anima eſt pars mouẽs, & corpus pars mota. De parte aũt integrali manifeſtum eſt, nã pedes mouent totũ animal de loco ad locũ. vnde in 8. Phyſ. dixit ꝙ homo mouet ſeipſum ſecundum partem, & exemplificat de percutiente ſeipſum, prout per manum percutientem percutit ſeipſum. in libro autem de motu animalium reſtringit ſe ad partem corpoream, & intendit declarare qđ in animali vna pars corporis mouet aliã, & tandem eſt deueniendo ad primã, à qua pendet omnis motus localis in animali, & eſt cor, vel aliqđ proportiõale cordi.

Mouens ſeipſum diſtinguitur in partem mouentem & motam.

Aduerte ſecundò quòd Ariſt. volens naturali euidentia

decl

declarare motũ localem in animali fundari ſuper aliquod quieſcẽs intrinſecum, qđ eſt pars integralis in animali, aſſumit tanquam fundamẽtum, ꝙ nulla pars in animali mouetur niſi innitaẽ, & colligata ſit alteri parti, quæ quieſcit, & ſtabilis permanet dum alia mouetur, ita ꝙ ſtabilitas & fixio vnius partis eſt cauſa quod moueatur altera. Et poſito q̃ non omnino ſit quieta & ſtabilis, tamen poteſt dici quieta in comparatione partis motę: quoniam oportet vt vel lẽtè, vel nullo modo moueatur, aliter impeditur motus partis motæ. Et manifeſtum eſt in nobis. nam ſi volumus mouere digitum, neceſſe eſt manum firmari, & ſi manus mouetur neceſſe eſt brachium firmari, & ſi brachium mouetur firmatur humerus, & ideo vt vna pars mota innitereẽ alteri quieſcenti Author naturæ ingenuit inter membra, iũcturas perneruos, & colligamẽta, vt eſſent quidem adinuicem approximata & colligata, ſed non continua, quoniam in cõtinuo vna pars nõ mouetur ſine alia, imò vna parte mota totum mouetur, & præcipuè quando cõtinuum eſt ſolidum, ſicut ſunt membra animalis progreſſiui. Dico autẽ quando continuum eſt ſolidum, vt non poteſt moueri vna pars baculi quin totus moueatur. in fluidis autem & mobilibus, & flexibilibus id non eſt neceſſe. nam poteſt aqua in vaſe digito agitari in parte ſuperiori: & tamẽ quieſcet in fundo, ſic in cera liquefacta, ſic corrigia ſecundum partem poteſt flecti ad dextram: & ad ſiniſtram, & tamẽ ſecũdum aliam partem quieſcet. id autem nõ contingit in membris ſolidis animalium, & ideo neceſſarię ſunt iũcturæ, q̃bus vna pars poteſt ſecũdum diuerſas differentias locales moueri, altera parte firmata, vel ſaltem non mota tãta velocitate. Et ſimile huic eſſet ſi deſcribatur circulus: cuius diameter ſit B,C, & centrum A, & ponatur quod ſemidiameter, ſ. B,A, mouetur alio ſemidiametro, ſ. C,A, quieſcente, id quidem nõ eſſe poſſibile niſi vtraque medietas diſcontinuetur in A: & tũc A, centrum eſt ſicut iunctura. Patet igiť ꝙ motus localis requirit partem in animali quieſcentem, & vt immobilem: vel omnino, vel reſpectiuè, cui ſit appulſa, & firmata pars mota: ex conſequenti patet quod neceſſe eſt communem motum localẽ i animali reduci ad aliqđ ímobile. Hæc de 1.c. ſufficiãt.

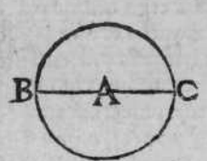

CAPVT II.

Immobile à quo eſt motus localis animalium non ſolùm intrinſecum, ſed extrinſecum eſſe oportet.

CIrca c.2. declarandum eſt ꝙ non ſufficit pars intrinſeca quieſcens, ſed neceſſe eſt dari quieſcens extrinſecum, cui innitatur mouens & motum. Et quidem ꝙ in motu locali recto id ſit neceſſe, probat Ariſt. hoc ſigno. Videmus enim ꝙ ſi mures conãtur per arenã minutam & ficcam incedere, parum aut nihil vltra procedunt. Idem contingit in niue molli, & id prouenit: quoniam & arena, & nix cedunt pedibus. ergo in motu neceſſe eſt pedes firmari ſuper aliquod quieſcẽs omnino, vel reſpectiuè. vnde ſi aer de facili cederet aui volãti, & aqua piſci natãti, & remus nauigãti, tardus eſſet omnium iſtorum motus. Requiritur ergo in motu locali recto quieſcens extrinſecum, vt fulcimentũ. Dico autem in motu recto: quoniam in motu circulari nõ requiritur aliquod quieſcẽs vt fulcimẽtum: ſed ſufficit eſſe aliquod nõ motum circa quod eſt motus, & id eſt cẽtrum. Dico extrinſecum, quoniam ſi tale quieſcẽs eſſet intrinſecũ mobili, nõ proficeret ad motum: & ſignum huius videmus in naui. nam ideo nauta facile mouet nauem à terra, quoniam firmat remum ad aliquod quieſcẽs extrinſecum, puta ad arborem vel lapidem, cui innixus pellẽs mouet nauem. & ſi nauta exiſtens in naui firmaret remum ad arborem nauis, nõ proficeret, quoniam arbor nauis eſt quid intrinſecũ naui, & ſi venti nõ ſpirarẽt in velum aduenientes ab intrinſeco, puta ab arctico, non impellerent nauẽ: vnde vani ſunt pictorum error. pictores, figurãtes vẽtos egredi ex naui, quaſi ſint illi intrinſeci, & impellere nauim. id. n. eſſet impoſſibile, ſicut quãdo quis firmaret remum ad arborem nauis. Patet igitur quod in motu locali animalium requiritur non ſolùm quieſcens intrinſecũ, ſed etiam extrinſecũ. Hæc de ſecundo ſufficiãt.

CAPVT III.

A quónam immobili ſit motus localis cæli.

CIrca c.3. inueſtigãdum eſt, ſi in cælo daẽ aliquod quieſcens corporeum intrinſecum cælo, vt pars eius, ſup quam firmetur motus cæli, & vltra intrinſecum quieſcens ſi datur extrinſecum, cui innitatur motor cæli. ſicut nauta innititur terræ per remum, quando impellit nauem, & mouens rotam pedibus innititur terræ ſtabili.

Motus cæli non eſt ab intrinſeco quieſcente.

Et quantum ad quieſcens corporeum intrinſecum ponitur concluſio negatiua, qm̃ neceſſe eſſet huiuſmodi quieſcens eſſe partem cæli, ſed impoſſibile eſt partem cæli quieſcere, qm̃ cum cælum ſit corpus cõtinuum & ſolidum, neceſſe eſt hanc partem remanere cõtinuam aliis, vel diſcõtinuari. Si primo: ergo vel totum cælum quieſcet ad quietẽ illius partis, vel pars quieſcẽs mouebitur ad motum aliarũ partium, quoniam (vt ad ſenſum patet) in continuo ſolido, ſi vna pars mouetur totum mouetur, & ſi vna pars quieſcit totum quieſcit: vnde dicitur ꝙ continua ſunt, quorum eſt vnus motus vel vna quies. Si ſecundo, ergo cęlum erit corruptibile. Impoſſibile eſt enim diuidi partem à toto ſphæricо, & remanere ſphæricum. Et propterea concludit Ariſt. quòd neceſſarium erit aut totum cælũ manere, id eſt quieſcere, aut diſtrahi continuitatem ipſius.

Cæli motus nõ fundatur ſuper immobilitatẽ polorum.

Hinc patet error eorum, qui poſuerunt motum cæli fundari ſuper immobilitatem polorum, tanquam ſuper quieſcens intrinſecum ipſi cælo, dixerũt enim motorem cæli inniti ſuper duos polos intrinſecos cælos, ſunt enim aliquot cæli: ſed contra: cùm poli ſint puncta indiuiſibilia terminãtia axem: nullam habent magnitudinem, ex cõſequenti nõ ſunt q̃d corporeum, nec apti quieſcere: ſicut. n. omne mobile eſt diuiſibile, in 6. lib. Phy. ſic omne quieſcibile, ergo, &c. Prætereà, quo innititur motor cæli in mouendo debet eſſe ſubſtantia, alioquin fundaretur ſubſtantia motoris & cæli in accidente, qđ eſt vanum dicere: ſed poli non ſunt ſubſtãtia, cum ſint duo puncta terminantia lineam diametralem, puncta autem ſunt in quantitate reductiuè, ergo, &c.

Motus cæli nõ ẽ ab immobili extrinſeco, ſed ab ipſa ſua infinita virtute.

Quantum autem ad extrinſecũ quieſcens corporeũ, cui innitatur motor cæli, poniť etiã cõcluſio negatiua: qm̃ oĩs motor, q̃ mouendo firmatur ſuper aliquod extrinſecum à mobili, ſupponit ipſum vt prius, & vt à quo pẽdet motus, ſed motore cęli nihil eſt prius cũ ſit motor primus, nec eius motus pẽdet ab alio, qm̃ vt ſic nõ eſſet omnino immobilis, nec omnino independẽs, cuius oppoſitum demonſtratum eſt in 12. Meta. & in 8. Phyſi. tenẽdum eſt ergo ꝙ motor cæli nõ innititur alicui extrinſeco immobili, ſed tantùm virtuti ſuæ infinitæ, & immobilitati ſuæ, quæ ſufficiẽs eſt ſine labore, & diſcõtinuatione mouere cælum motu æterno continuo, & regulariſſimo. virtus autem ſua eſt ſubſtantia ſua, ideo nõ pẽdet ab aliquo extrínſeco, & eſt ex ſe immobilis, & ideo nulla alia virtute diſtincta ab eo poteſt remoueri ab immobilitate ſua, & (vt inquit Ariſt.) poteſt huic propoſito adaptari illud Homeri cum dixit: Sed non vtique amouebunt de cælo in terram Iouem omnium ſupremum, neq; ſi valde multum laborent apprehendere omnes Dij omnẽſ quæ Deæ. Totaliter. n. immobile à nullo contingit moueri.

Fabula Atlantis

Hinc patet error eorum qui dixerunt illud quieſcẽs extrinſecum, cui innititur motor cæli in mouendo ipſum, eſſe terram, & finxerũt motorem eſſe Atlantem gigantem habẽtem pedes in polo inferiori fixos ſuper terram, & caput in polo ſuperiori, & brachium dextrum in Oriente, & ſiniſtrum in Occidente vertentem cælum ab Oriente ad Occidentem, & ab Occidente in Orientem.

Cõtra hũc errorẽ ſic arguit Ariſt. Quando mouens mouet aliquod mobile, ex eo qđ innititur alicui quieſcenti, neceſſe eſt illud quieſcens eſſe maioris virtutis in quieſcẽdo, q̃ ſit virtus mouẽtis in mouẽdo. nam ſi maior ſit virtus mouentis in mouẽdo, mouebit quieſcẽs de loco ſuo, & tũc vanè inniteretur illi. Ergo ſi primus motor innititur terræ qę ſcenti, maior erit virtus mouentis in mouẽdo, & mouebit quieſcẽs de loco ſuo, & tũc vanè innitereẽ illi. Ergo ſi primus motor innititur terræ quieſcẽti, maior erit virtus qua quieſcit terra, q̃ virtus primi motoris: ſed hoc eſt falſum, qm̃ virt⁹ primi motoris infinita eſt ex 22. Meta. grauitas autem qua quieſcit terra eſt finita, quoniam terra eſt corpus finitum, vt probatum eſt in 1. cęli, & in 8. Phy. in magnitudine finita nõ poſſe eſſe virtutem infinitã. Ergo vanũ eſt dicere motorem cæli inniti terræ quieſcẽti, vt moueat cælum.

Sed cõtra hanc rationem arguitur ſic, ſi maior eſt virtus

mouentis primi in mouendo, quàm virtus quieſcentis in quieſcendo: ergo de facto mouebit terram de loco ſuo, ex conſequenti deſtruetur motus cæli: eſt enim circa terram vt circa centrum: remoto autem centro remouetur motus circa centrum. Ad hoc dicitur conſequentiam non valere, quoniam aliud eſt motorem mouere innitẽdo terrę, vt fingunt de Atlante, & mouere circa terram. nam in primo ſenſu conſequentia aliquam habet apparentiam, in ſecũdo autem non, quoniam primus motor non innititur terræ, ſed ſuæ virtuti infinitæ. Hæc de tertio capite ſufficiant.

CAPVT IIII.

Nunquid inanimata indigeant aliquo intrinſeco ſeu extrinſeco quieſcente ad hoc quòd moueantur, ſicut animalia.

Animata habẽt ſtrinſecũ quieſcẽs, non autem animata.

CIrca 4.c. inueſtigandum eſt, ſi quod dictum eſt de quieſcẽte intrinſeco, & extrinſeco in animalibus ſaluatur in motu inanimatorum. Et quidem quantum ad quieſcens intrinſecum, dico q̃ non: ideo enim animalia habent quieſcẽs intrinſecum, ſuper quod firmatur pars mota, quoniam habent principium actiuum intrinſecum ſui motus, quo dicuntur mouere ſeipſa: ſed inanimata non habent huiuſmodi principium in ſeipſis, quoniam mouentur actiuè à generante, vt declaratum eſt in 4. cæli, in ſeipſis autem habent principium paſſiuum, quo ſunt aptà moueri, vt grauitas in lapide, & leuitas in igne: præterea, ideò animalia habent partem quieſcentem intrinſecam, ſuper quam firmatur pars mota, quoniam habent iuncturas, quibus diſcontinuãtur partes vt patet de digito, & manu, & brachio, ideo nõ incõuenit vnam partem moueri alia quieſcente, ex quo ſunt diſcontinuæ, ſed inanimata carent iuncturis, & partes adinuicem continuantur, vt patet in lapidibus, & metallis: continuorum autem vnus eſt motus, ergo impoſſibile eſt in inanimatis vnam partem quieſcere, & aliam moueri: imò ad motum vnius partis totum mouetur. Et aduerte q̃ ſemper loquimur de inanimatis ſolidis, quoniam ſecus eſt in in animatis fluidis, & flexibilibus, vt diximus in primo capite. Patet igitur ratio propter quam in re inanimata non ponitur quieſcens intrinſecum.

Quantum ad quieſcens extrinſecum dico, q̃ non eſt neceſſe mouens inanimata, quod eſt generans, ſirmari, nec in niti aliquo fixo. Generans enim eſt cælum, & aer, &c. & mouentur inanimata virtute ſibi impreſſa. Cõſtat autem quòd nec cælum, nec aer aliquo fixo innitũtur dum mouent graue, ergo non eſt eadem ratio de animatis, & inanimatis: Hæc de quarto capite ſufficiant.

CAPVT V.

An alius motus à locali conueniat animalibus.

alteratio & auctio cõueniũt animalibus, non autẽ generatio.

CIrca 5.c. inueſtigandum eſt, ſi animalia ſolo motu locali mouent ſeipſa, vel etiam alterant ſe, & augmentant ſe, & generant ſe. Et quantum ad alterationem dico quod ſic, quoniam nutriunt ſe, vt dictum eſt in ſecundo de anima: nutritio autem alterationem ſupponit, ſc. decoctionem nutrimẽti, quę fit per calefactionem, cuius principium eſt calor naturalis intrinſecus animali. Cum ergo habeant in ſe principium ſuæ alterationis, ſicut habent in ſe principium motus ſui localis, eadem ratione poſſunt dici alterare ſeipſa, ſicut dicuntur mouere ſeipſa localiter.

Quantum ad augmentum dico, quod ſic. nam fundatur in nutritione, idem ergo eſt principium augmenti, & nutritionis, diuerſa tamẽ ratiõe, ſed calor naturalis intrinſecus animali eſt principium nutritionis, ergo & augmenti. Eadem ergo ratione, qua dicuntur alterare ſe, quia nutriunt ſe poſſunt dici augmẽtare ſe. Quomodo autem idem calor naturalis ſit principium nutritionis, & augmenti diuerſa ratione, dictum eſt in ſecundo de anima, vbi & aſſignauimus idem obiectum nutritiuæ, & augmentatiuæ.

Quantum ad generationem dico, quòd nõ, quoniam generãs prius eſt genito, ſicut omne mouens prius eſt moto: ergo ſi animal generaret ſeipſum, ſicut mouet ſeipſum localiter, eſſet prius ſeipſo. Præterea, nihil generat, niſi inquãtum eſt in actu, & nihil generatur, niſi inquantum eſt in potentia, ergo idem eſſet in actu, & in potentia. Item idem eſſet, & non eſſet, quæ ſunt impoſſibilia. ergo, &c. Et ideo dixit Ariſtoteles, quòd nullum eſt ſibiipſi cauſa generationis, & corruptionis. Præexiſtere enim oportet ei quod mouetur mouens, & generans ei quod generatur. nihil autem prius eſt ipſum ſeipſo. Hæc enim omnia quantum ad quintum caput nobis dicere ſufficiant.

TRACTATVS II. DE Principiis motus localis in animalibus in ſex capita diuiſus.

IN hoc tractatu ſecundo agendum eſt de principiis motus localis in animalibus, & diuidimus in ſex capita.

Primò agemus de principiis principalibus voluntarij motus.

Secundò, quomodo concurrunt & cauſant motum localem in animali.

Tertiò, de principio organico.

Quartò comparabimus motus, qui fiunt ab anima in animali, motibus qui fiunt in ciuitate à monarcha.

Quintò, agemus de principiis motus inuoluntarij, & nõ voluntarij.

Secundò, quomodo motus in animali aliquando fit à principio ad partes, aliquando econuerſo, aliquando ab vna parte ad aliam.

CAPVT I.

Quæ & quot principia ſint motus localis in animalibus, & his quæ locali motu mouentur.

Appetibile apprehenſum & particulare bonum eſt principale mouẽs immotũ, phantaſia verò & appetitus mouẽt motum.

CIrca 1.c. aduerte q̃ principale principium motus localis voluntarij in animalibus eſt duplex. Quoddam eſt principium principale mouens nõ motum, & hoc eſt obiectum apprehenſum ſub ratione boni, vt dicemus. Quoddam eſt mouẽs & motum, & hoc iterum eſt duplex, ſ. phantaſia, & appetitus, ſed diuerſa ratione, vt dicemus. Vt ſcias igitur quomodo principium principale mouens, & non motum ſit ipſum obiectum appetibile, aduerte q̃ ideo appetitus incitat animal ad motum localem, quia ſibi præſentatur à potentia cognoſcitiua obiectum appetibile: ideo autem ſibi præſentatur, quia potentia cognoſcitiua apprehendit ipſum vt bonum, ſiue realiter bonum, ſiue apparens bonum: ideo autem apprehenditur à potentia cognoſcitiua, quia per ſui ſpeciem ſiue ſenſibilem, ſiue intelligibilem actuat & mouet potentiam cognoſcitiuam ad ſui apprehenſionẽ. In hoc ergo ordine patet q̃ animal eſt motũ, q̃ appetitus eſt mouens & motus, mouens quidem animal: motus autẽ à phantaſia præſentante obiectũ, & phantaſia eſt mouens mota, mouens quidẽ appetitũ, & mota ab obiecto quo actuatur: obiectum autẽ nõ habet quid prius in hoc ordine à quo moueat, ergo eſt mouens phantaſiam ad ſui cognitionem, & mediante phantaſia mouet appetitũ ad ſui inclinationẽ & deſideriũ, & mediante appetitu mouet animal ad ſui conſecutionẽ. Ipſum aũt à nullo priori in hoc ordine mouetur, ergo eſt principium primum mouẽs non motum motus localis in animali. Sed aduerte q̃ obiectum non mouet appetitum inquantum ſimpliciter cognoſcitur, ſed inquantum cognoſcitur ſub ratione conuenientis boni, nec inquãtum cognoſcitur ſub ratione vniuerſali cõuenientis boni, ſed ſub ratione particulari, inquantũ eſt hoc, vel illud bonum, qm̃ vniuerſale vt ſic non mouet appetitũ ad proſequendũ, vel fugiendũ. Vnde dicit Ariſt. in 3. de anima, Semper autem motus, ſ. appetitus eſt proſequentis, vel fugiẽtis aliquid, ſ. particulare. Hinc eſt q̃ intellectu ſpeculante delectabile, vel triſtabile vniuerſale, nec delectamur, nec timemus, niſi fiat ſpeculatio applicata ad aliquod particulare. Item aduerte q̃ apud Ariſt. in tex. cum dicit, Videmus mouere animal intellectum, & phantaſiam: per intellectum intẽdit intellectum practicum, nam ex tertio de anima, Speculatiuus nihil dicit de fugibili, aut proſequibili, & per phantaſiam intendit omnem virtutem apprehenſiuam rei ſub ratione conuenientis, vel nociui tam in homine quàm in bruto, vt cogitatiuam in homine, & extimatiuam in bruto: per electionem, & voluntatem, & concupiſcentiam intendit potentiam appetitiuam tam in homine quàm in bruto, ſed in homine eſt appetit⁹ intellectualis dictus voluntas, & ſenſualis diuiſus in concupiſcibilem & iraſcibilem. In bruto autem ſolus ſenſualis, ſed quoniam intellectus practicus, & cogitatiua, & extimatima communi denominatione ſolent dici phantaſia, & volũtas, & ſenſualitas dicũtur appetitus: ideo omnia principia mouẽtia mota in animali reſpectu motus localis dicuntur phantaſia, & appetitus, ſed diuerſa ratione. Nam phantaſia mouet animal ſub ratione indicantis quid bonum, vel malum, appetitus autem mouet ſub ratione imperantis, vnde phantaſia ſe habet ad appetitum, ſicut doctor conſulens ad

Reg.

Regem cõsultum, qui imperat vt sibi consultũ est, vnde si fuerit bene cõsultus, bene cõsulit, si malè, malè: sic accidit in homine. Sed de hoc considerare in particulari ad Philosophum moralem pertinet.

8. 12. Metaph. Intelligentia cur moueat motum sempiternum anima autem non.

Ex dictis patet ratio, quare intelligentia applicata primo mobili mouet motu cõtinuo vniformi, & sempiterno, aĩa autẽ mouet corpus localiter motu interpellato & difformi. Nã intelligentia mouet intellectu & voluntate, pro quando intelligit primum principium, qui est Deus benedictus, sub ratione summi appetibilis, & desiderati, & ex hac intellectione desiderat illi assimilari, & apprehendit non posse cõsequi hanc assimilationem nisi motu cæli, & hac assimilationẽ esse quid optimum, & vltimã perfectionẽ eius, ideo incessanter, & vniformiter mouet. Aĩa autem mouet corpus ex apprehẽsione diminuti, & variabilis boni, quale est in his inferioribus, in quibus experimur aliqd̃ esse nobis bonũ pro aliquo tẽpore, vt calefieri ad ignẽ tẽpore hyemis, quod nociũ nobis esset ĩ ẽstate. Itẽ aliqd̃ est apparẽs bonũ aliqua hora, puta insurgẽte concupiscentia, vt inebriari, aut fornicari, & alia hora, puta, insurgente ratione videtur nobis malũ, & ideo difformiter & non continuè anima mouet corpus, quod totũ prouenit ex diuersitate bonorũ propter quæ mouet, vnde si pro aliquo vniformi bono, & omni tempore sibi bono, & nõ posset cõsequi ipsum bonũ fine motu locali, semper moueret ipsum corpus, modò esset aptum corpus animalis moueri cõtinuè, & vniformiter. Manifestum est igitur q̃ principia principalia motus localis in animali sunt tria, s. obiectum appetibile quod est mouens non motum, & phantasia, & appetitus, quæ sunt mouentia mota. Hæc de primo capite sufficiant.

CAPVT II. *Quomodo phantasia seu intellectus & appetitus causent motum in animalibus.*

Circa caput secundum, declarandum est qũo principia mouentia & mota, quæ sunt phantasia, & appetitus, causant motũ localem in animali. Sed antequam vltra procedamus, q̃m declarare intendimus propositum, præcipuè in homine, aduerte q̃ per ly phantasiam intendimus intellectum practicũ. Nam & in tertio de Anima Aristotel. idem sentit. Dicit enim, Videtur aũt duo hęc mouentia, aut appetitus, aut intellectus. Si aliquis phantasiam posuerit velut intellectum quendam. Intellectus autem qui propter aliquid ratiocinatur, & qui practicus est. Primò igitur videbimus quomodo intellectus practicus causat motum localem. Secundò, quomodo appetitus.

Practicus intellectus practicè syllogizãdo causat motum localem.

Quantum ad primum, dico q̃ intellectus practicus causat motũ dirigendo, & indicando appetitui hoc esse agendum, vel non, & cũ conditionibus requisitis ad bonitatem actionis, huiusmodi autem directio, vel ostẽsio fit per syllogismum practicum. Et vt videamus distinctè quomodo fit per syllogismum, dicemus tria. Primò, in quibus conueniunt intellectus speculatiuus, & practicus. Secundò, in quibus differunt. Tertiò, quot modis contingit intellectum practicum syllogizare aliquid esse agẽdum, vel vitandum.

Speculatiui & practici intellectus similitudo. et dissimilitudo.

Quantum ad primum, dico q̃ conueniunt in quatuor. Primò, sicut intellectus speculatiuus non semper actu speculatur, sic nec practicus semper actu practicè syllogizat. Secundò, sicut in speculabilibus omnes cõceptus reducuntur ad vnum primum, qui est cõceptus entis, qui supponitur omni alteri cõceptui, sic in practicis intellectus practicus omnia agibilia reducit ad rationem boni, & illud supponitur omni actioni practicæ, nullũ. n. intẽdens malũ sub ratione mali operatur, & à ratione boni deducitur omnis syllogismus practicus, vt dicemus. Tertiò, sicut in speculabilibus est deuenire ad aliquod primũ principiũ complexum, ad quod alia reducuntur, & est sicut fundamẽtũ primum veritatis omnium aliorum complexorũ, puta de quolibet est affirmatio, vel negatio vera, sic in practicis est deuenire ad vnum primũ cõplexũ, puta, bonum est appetendum, & malum vitandum. Quartò, sicut intellectus speculatiuus cum syllogizat accipit vnã propositionẽ vniuersalem, sub qua assumit aliam, aliquãdo quidem vniuersalem, vt in Barbara, aliquãdo aũt particularem vt in Darij: sic intellectus practic⁹ cum rectè syllogizat assumit propositionem vniuersalem, puta, honorandi sunt parentes, sub qua assumit particularem, vel singularem. puta, hic est parens meus, & ex his duabus infert conclusionem practicam.

Quantum ad secundum dico, q̃ in duobus differunt. Primò, intellectus practicus semper subsumit minorem particularem, & concludit conclusionẽ particularem: speculatiuus aũt aliquando subsumit vniuersalem, aliquando particularem, & concludit eodem modo, & ratio huius differentiæ manifestabitur per secundam. Secundò, differunt in hoc, q̃ finis syllogismi speculatiui est cognitio cõclusionis: finis aũt syllogismi practici est ordinare conclusionem ad opus, vnde conclusio semper est de aliquo agendo, & sic vel sic agendo, vel vitando: & propterea conclusio intellectus practici semper est particularis, q̃m actio est circa particularia, cognitio aũt pót esse circa vniuersalia, & particularia, & ideo conclusio intellectus speculatiui potest esse vniuersalis, & particularis. Sed aduerte q̃ conclusio intellectus practici de aliquo agendo, vel vitando, semper supponit illud agendũ esse bonum, vel saltẽ apparens, & possibile acquiri, aliter cessat syllogizare. nã si intellect⁹ meus apprehendit, q̃ est bonum esse Pontificem, vel ascendere in cælũ, & apprehendit non haberi media ad hæc, non cõcludet, ergo, conandũ est esse Pontificem, vel ascendere in cælum, idem intellige ex parte mali vitandi.

Practicus intellectus tribus modis syllogizat.

Quantum ad tertium, dico q̃ tribus modis contingit ipsum syllogizare: aliquãdo enim cõcludit de agendo, vel vitando per vnum syllogismum, aliquando per plures, aliquando per enthymema.

Exemplum primi, Pauperi est benefaciẽdum, Socrates est pauper, ergo Socrati est benefaciendum.

Exemplũ secundi: Medicina indigeo, rhubarbarum est medicina, ergo rhubarbaro indigeo. tunc vltra, quo indigeo emendũ est, vel quærendũ, rhubarbaro indigeo, ergo rhubarbarũ emendũ, vel quærendũ est. tũc vltra, pro emẽdo parãda est pecunia, rheubarbarũ est emendũ. ergo pro rhubarbaro parãda est pecunia, & sic patet q̃ pluribus syllogismis deuenit ad id qd̃, primo operandũ. s. parare pecuniã, vt deueniat ad primũ intentum, & conclusum per primum syllogismum: s. rhubarbaro indigeo. Et hinc patet q̃

Primum in intentione est vltimum in executione.

in agibilibus primũ in intentione, est vltimũ in executione, & vltimum in intentione est primum in executione.

Difficile est syllogizare ĩ agendis.

Exemplũ tertij, Bonum est homini se exercere ergo tu debes te exercere. hîc tacetur minor, s. tu es homo, quæ supponitur syllogizãti vt manifesta. Et aduerte q̃ enthymema in agibilibus est periculosum, & causa erroris ac peccati, & qui veloces sunt in agẽdis ac impetuosi: vt in pluribus vtuntur enthymemate, & multoties malè agunt, q̃m non subsumunt minorẽ, nec debitas circunstantias applicant, sed impetuosè à principio vniuersali ad conclusionẽ feruntur, ver. gra. sic arguit iracundus, De inimico vindicandum est, ergo de hoc vindicandum est: & tñ si fecisset minorem considerasset, s. hic est inimicus, & fortè aduertisset q̃ non est cum veritate inimicus eius, similiter incõtinens sic arguit, hoc est delectabile. ergo eo fruẽdum est: & peccat, quoniam hanc singularẽ obtulit sensus non proponente ratione rectã suum principium verum, s. honesto delectabili temperatè fruendum est, & si incontinens subsumeret hanc minorem: hoc est honestum delectabile, scilicet meretrix, aduerteret ipsam esse falsam, & sic retraheret se. verũ q̃m statim concludit ex singulari nõ debitè circũstãtiato oblato sibi à sensu, ideo peccat, & hoc mõ se habent hõies in passionib⁹ cõstituti, & vt sic agunt vt bruta, q̃ sola phãtasia & extimatiua mouẽte in eis appetitũ, impetuosè agunt, propterea optimũ est nobis assuescere ordinatè syllogizare in agendis, ne velut bruta, impetuosè & turpiter, & iniustè agamus. patet igit ex dictis qũo intellectus practicus concurrit in agendis, & in motu locali, & quot modis syllogizans indicat appetitui Obiectũ suum.

Appetitus factus in actu causat motũ localem.

Quantum ad secundum. dico, q̃ appetitus, siue intellectiuus vt voluntas, siue sensualis causat motum localem in nobis imperatiuè vltimatè, modo sit factus ĩ actu. Dico imperatiuè, quoniam inclinatus in complacentiam, & desiderium obiecti boni ex præsentatione sibi facta ab intellectu practico, siue à phantasia, imperat mẽbris corporis, vt moueantur ad acquisitionẽ talis obiecti. Dico vltimatè ad differentiam intellectus practici, vel phãtasiæ, nã licet proponant appetitui obiectũ sub ratione boni, nisi appetitus acceptaret hanc ꝓportionẽ, non sequeret actio, si aũt appetitus acceptat, nihil vlterius expectatur, sed remoto impedimẽto sequitur actio imperata ab appetitu. Dico, modo sit fact⁹ ĩ actu. nã sicut intellectus anteqũ recipiat speciẽ intelligibilẽ est ĩ potẽtia ad intelligẽdũ, & post receptionẽ ita actuat⁹ ẽ, q̃ꝑt ex seipso exire ĩ actũ intelligẽdi, sic appetit⁹

ante præſentationem obiecti ſibi factam ſub ratione boni eſt in potentia ad appetendum, & imperandum conſecutioné boni, poſt præſentationem autem iam eſt factus actu quo ad actum primũ. Quod enim facit ſpecies intelligibilis in intellectu, id facit cognitio boni præſentata appetitui in appetitu, & ideo nullo alio expectato, & remoto impedimento, poteſt imperare motũ localem in nobis: propterea dicitur apud Ariſto. vltima cauſa motus localis factus in actu, aut per phantaſiam, aut per intelligentiã, ſ. practicã. Ex hic igitur patet quomodo duo principia mouentia & mota cauſant motum localem, & qua ratione. Hæc de ſecundo capite ſufficiant.

CAPVT III.

Quodnam & quale ſit, & in qua corporis parte, primum mouens organicum in ipſis animalibus.

CIrca 3. cap. agendum eſt de principio organico motus localis in animali, quod eſt vna ex partibus corporis, quæ primò mouetur ab aía, & quæ mota mouet alias partes corporis quodã ordine, & eſt deuenire ad vltimas partes quæ mouentur, & non mouent alias cũ ſint vltimæ & non habeant ſequentes, vt extrema manuum & pedũ. Ad euidentiam igitur iſtius principij faciemus quatuor. Primò, qm artificiata videntur eſſe nobis notiora naturalibus, vt ſciamus quibus organis, & quo ordine aía mouet corpus localiter, cõparabimus motũ aíalis motui currus, & declarabimus in quo ſunt ſimiles, & in quo diſſimiles. Secũdò inueſtigabimus in qua parte corporis, eſt principium primũ organicũ. Tertiò, quale eſt. Quartò, quid inuenitur in hoc principio, quo poſsit mouere alia membra.

Apta ſimilitudo motus localis ad currum.

Quantũ ad primũ aduerte, ꝙ ſicut currus mouetur ab auriga, vt principali mouente, ſic corpus animalis mouetur ab aía, mouet autẽ auriga currũ hoc ordine. Auriga inſidet equo: quem ſua arte regulat in motu, modo ad dextrã, modo ad ſiniſtrã, equus alligatus eſt temoni zonis, & aliis ligaturis. Temo colligatus eſt axibus rotarũ. Rotæ aliquæ ſunt minores, aliquæ ſunt maiores. Minores ſunt, quibus infixæ ſunt axes, & dicuntur modioli, & ſunt velut cẽtra, circa quæ mouentur maiores quibus infixi ſunt radij. Auriga igitur primò mouet equum, equus mouet temonẽ tractu, temo mouet axes, ad tractũ axium mouentur rotæ minores, quibus motis mouenẽ maiores, ex omnibus iſtis mouetur totus currus: ſic proportionaliter mouetur animal. nam in animali eſt anima, vt auriga, & eſt cor cui vt equo inſidet anima per virtutem motiuam, & ſunt oſſa, vt temo, & axes, & ſunt iuncturæ vt rotæ, & ſunt nerui vt chordæ: & ſicut extenſis, & contractis chordis diuerſimodè mouetur currus, ſic extenſis & contractis neruis diuerſimodè mouetur animal. Patet igitur quomodo motus localis in animali aſsimilatur motui currus: & ſicut in curru dantur duo prima mouentia quorũ principale eſt auriga, organicum autẽ eſt equus qui quodam ordine mouet omnes partes currus, ſic in animali mouens primum principale eſt anima, organicum autẽ eſt cor, cuius virtute mouentur omnes aliæ partes, vt dicemus.

Viſo in quo ij motus ſunt ſimiles, declarandũ eſt in quo ſint diſsimiles. Vnde aduerte ꝙ in motu currus non neceſsario alterantur partes, nec fiunt maiores, aut minores per alterationẽ, ſed additione, aut ablatione: vt ſi apponantur ligna, vel chordæ, vel ſubtrahantur. In motu autẽ animalis neceſſario partes alterantur: & fiunt maiores, aut minores per dilatationem, & conſtrictionẽ, quæ proueniunt ex caliditate, & frigiditate alteratiuis. Ad cuius euidentiam aduerte ꝙ vt diximus, anima mouet corpus per phantaſiam & appetitum: phantaſia per apprehenſionem, & appetitus per motum paſsionũ concupiſcibilis, & iraſcibilis calefaciunt & frigidãt corpus. Quod declaratur primò quo ad phantaſiam: deinde quo ad appetitum.

Phantaſia corpus afficit.

Quantũ ad phantaſiam, aduerte ꝙ recipit, & conſeruat ſpecies ſenſatas repræſentatiuas rerũ triſtabilium, & delectabilium, quæ quidem ſpecies cum ſint effectus rerum ad extra, & effectus ſapiat virtutẽ cauſæ aliqualiter, ſicut res ad extra ſtatim ꝙ obiiciuntur ſenſibus, & apprehẽduntur ſub ratione conuenientis alterant corpus cõmouendo ad caloré, vt patet in venereis, & faciunt dilatationem circa aliquas corporis partes, & ſi apprehenduntur ſub ratione diſconuenientis alterãt corpus per frigiditatẽ cõſtringendo aliquas partes, & inducendo palliditatẽ ac tremorem, vt patet inuidẽtibus draconẽ, aut leonẽ, ſic ſpecies ſenſatę earundẽ rerum etiam in abſentia rerum, ſi circa eas negotiãtur phantaſia, alterant eodem modo corpus, non tamen ita intensè. vnde phantaſticãs circa ſpeciẽ formoſæ mulieris commouetur ad concupiſcentias, & corpus incaleſcit, & phãtaſticans circa ſpeciem viri trucidati commouetur ad tremorem, & frigus per corpus diſcurrit. & confirmatur, ex his quę diximus in libro de memoria, & reminiſcẽtia, vbi diximus ꝙ memoriæ inducunt triſtitiam aut delectationem, ex conſequenti alterant corpus, quoniam dum memoramur, conuertimur per imagines repræſentatiuas ſuper memorabilibus ac ſi eſſent nobis præſentia. Et propterea memoriæ calefaciunt, & infrigidant corpus, ſecundum quod ſunt circa delectabilia, aut triſtabilia.

memoria corpora afficiũt.

Quantũ autem ad appetitũ, id maximè experimur, nam per vehemẽs deſiderium, & ſpẽ circa deſideratum ſenſibiliter calefit totũ corpus, & per gaudium cor dilatatur ex calefactione ac diffuſione ſpirituum. vnde lætantes dilatãtur in facie, & triſtantes conſtringuntur & palleſcunt: pallor autem eſt ex frigiditate, & conſtrictione ſpirituum. In paſsione iræ id manifeſtiſsimũ eſt, & in paſsione timoris. nam dum iraſcimur accenditur ſanguis circa cor, dum timemus cõſtringitur: conſtrictio autẽ eſt per frigiditatem. patet ergo ꝙ cum anima moueat corpus per phantaſiam, & appetitum, quorum actiones admixtæ ſunt alterationi, vt declarauimus, quod non mouet ſine alteratione, & dilatatione, & conſtrictione partium, & in hoc diſſimilatur motus animalis à motu currus & cuiuſcunque artificiati. hæc de primo dicta ſint.

Quantum ad ſecundum dico, quòd eſt in medio partis dextrę & ſiniſtræ, ſuperioris, & inferioris, anterioris, & poſterioris, ex cõſequenti eſt in medio totius corporis: ſumẽdo corpus non conſideratis extremitatibus, vt capite, brachiis, & cruribus: ſed conſideretur à collo ad crura. Et declaratur propoſitum multiplici via.

Mouens animal ẽ trinſecũ in medio eſt ipſius animalis

Primò ſic. Qñ aliqua plura ſituata in oppoſitis ſitibus ſimul mouentur, & cõtrariis motibus localibus, neceſſe eſt ꝙ vniantur in aliquo vno tanquã in medio à quo ſumant virtutem mouendi, ſicut plures riuuli ſumunt aquã ab vno cõi fonte: ſed brachiũ dextrũ, & ſiniſtrũ ſituantur in oppoſitis ſitibus, vt patet, & poſſunt ſimul moueri, non enim eſt neceſſe moto brachio dextro quieſcere ſiniſtrum: & motibus contrariis: vt dextrũ ad dextrã, & ſiniſtrũ ad ſiniſtram. Idẽ dico de capite & cruribus: poſſum enim inclinare caput, & eleuare crura ſimul, & ſemel. Idẽ dico de parte anteriori, & poſteriori, vt pectore & dorſo, poſſunt enim ſimul moueri per pulſionẽ, & retractionẽ, vt patet dũ reſtringimus, & dilatam' ſcapulas. Ergo neceſſe eſt oẽs has partes vniri in aliquo vno, vt in medio ſituato, à quo ſumant virtutẽ ſimul mouẽdi. & hoc eſt cor ſituatũ ĩ medio corporis, ſicut ſituat̃ ſol medi' inter planetas, ſicut fons luminis.

Secundò ſic. In eodem ſitu videtur eſſe principium motiuum, & ſenſitiuum, quoniã motiuum ſupponit ſenſitiuũ ſed principium ſenſitiuum eſt in medio animali. Nam cor eſt principium ſenſitiuum tanquam origo ſpirituum, per quos ſenſus ſentiunt, vt diximus in lib. de ſomno, & vigilia, & dicemus infrà, & cor eſt in medio animalis, ergo principium motiuum eſt in medio animalis.

Tertiò ſic, Videmus quòd parua alteratione facta circa cor impedimur à motu, & à ſenſu, vt patet in apoplectico, & epileptico, & parua perturbatione facta circa cor fit magna alteratio in cæteris partibus, vt in capite, & aliis extremitatibus, aut tremore, vt in conſtituto in periculo: aut calore æſtuante, vt in febricitante. Ergo ſignũ eſt quod cor conſtitutum in medio animalis eſt primũ principiũ organicũ motus localis. Et vt inquit Ariſt. ſe habet cor in animali, ſicut gubernaculum in naui, ꝙ ſi vel modicum tranſponatur ad dextram, vel ad ſiniſtram, magnam tranſmutationem cauſat in tota naui. ſic accidit in animali, nam facta aliquali paſsione circa cor, videmus totum corpus perturbari, & faciem mutari modo in ruborem, modo in pallorem, modo in tremorem, & in horum contraria: manifeſtum eſt igitur quòd primum principium mouens organicum ſitum eſt in medio animalis.

Principium mouens diuiſibile & quieſcens & mobile pulſu et tractu eſt

Quantũ ad tertium, dico ꝙ eſt diuiſibile: & eſt mobile, & quieſcens: quieſcens quidem, quoniã ſemper ſtat affixũ determinatæ parti in corpore, & eſt mobile motu pulſus, & tractus: ex conſequenti, oportet ipſum eſſe gibboſum & concauum. Nam inquantum gibboſum dilatatur pulſu, & inquantum concauum conſtringitur tractu. Et quidẽ quod

mouetur

moueatur pulſu, & tractu manifeſtum eſt ad ſenſum: & hic quidem motus naturalis eſt cordi: & conſeruatiuus animalis. Cū enim ſit compoſitus ex pulſu, & tractu, eſt ſicut motus circularis: qui componitur ex pulſu, & tractu pulſu quidem per ſemicirculum ſuperiorem: tractu, autem per ſemicirculum inferiorem. Motus autē circularis, qui eſt primi corporis cælestis, conſeruat, & viuificat inferiora, ſic & motus cordis, qui eſt per eleuationē, & depreſſionē ab eodem ad idē: viuificat, & conſeruat animal: patet igitur quale eſt primum mouens organicum, & quo motu mouetur à virtute motiua animæ inſidente ei ſicut auriga equo.

Mouet cor cætera membra ex cōplāto ſpiritu.

Quantum ad quartum, dico q̄ in hoc principio primo organico, quod eſt cor, vel ꝓportionale cordi, eſt ſpiritus incomplātatus à principio generationis, quo mouetur cor pulſu, & tractu, & ſpiritu emiſſo à corde mouētur aliæ partes, & debilitato ſpiritu debilitatur motus, & ſubtracto ſpiritu ſubtrahitur motus: & ſi reuocatur omnino ſpiritus ad cor, tantùm cor mouetur, cætera autem membra languida remanent, vt patet in apoplectico, & in conſtituto in ecſtaſi, & de propinquo morituro. Quòd igitur hniuſmodi mouens cor, & alia mēbra ſit ſpiritus, declaro dupliciter. Primò ſic, illud eſt mouens cor, & alia membra, vt exit à corde, qđ inter omnia corporea ſubtiliſſimū, & maximè penetratiuum, & de facili diffuſiuum eſt, cùm enim mouens & motum debeant eſſe ſimul, neceſſe eſt vt motiuum cordis, & aliorum membrorum penetret cor: & ad alia membra de facili tranſmittatur, id autem non poſſet facere niſi ſubtile & penetratiuum eſſet. ſed iſtæ conditiones inter corporea conueniunt ſpiritui: vnde & ventus dicitur ſpiritus, qm̄ ex ſubtilitate, & penetratione habet naturalem virtutem, qua de facili impellitur, & impellit alia: ergo, motiuum cordis, & aliarum partium eſt ſpiritus, qui non aduenit ab extrinſeco, vt aer reſpiratus, & inſpiratus, ſed eſt adnatus cordi, & quandiu conſeruatur, viuit animal, conſeruatur autem per reſtaurationem factam ex nutrimento (vt dicemus in tractatu de morte, & vita) nam ſicut humidum ſubſtantificum continuè deperditur per calidum: & reſtauratur per conuerſionem nutrimenti in ſubſtantiam nutriti, ſic actione calidi conſumuntur ſpiritus: & nutritione reſtaurantur: quod ad ſenſum experimur. nā fatigatus exercitio, vel itinere ad ſumptionem modici vini fortificatur, quoniam vinum eſt ſpumoſum, & multorum ſpirituum generatiuum.

Et ſi quæras, vtrum in tota vita remaneant idem ſpiritus numero, vel tantùm ſecundum ſpeciem. Reſpondeo, q̄ idem dicendum eſt de ſpiritu, quod de carne: quæ per nutritionem regeneratur, quæ quomodo remaneat eadem, diximus in libro de generatione. vbi declarauimus quod remanet eadem per æquiualentiam, vel ſecundum partes ſpeciei, ſed non ſecundum partes materiæ, quæ qūo diſtinguūtur diximus in quæſtionibus ordinariis ſuper primo de generatione in quæſtione, qua quæritur vtrum augmentum fiat ſecundū partes formales, vel materiales. Secundo ſic, illud eſt mouens cor: & per illud alia membra, quod facillimè cauſat motum pulſus, & tractus, qui eſt naturalis cordi, & à corde ad omnes venas pulſatiles extēditur, ſed ſpiritus eo quod eſt ſubtilis facillimè cauſat motū talem, nā ex ſua ſubtilitate de facili protenditur, & ſic cauſat motum pulſus, & de facili retrahitur, & ſic cauſat motum tractus. Exemplum habemus in velis nauium, quæ extenduntur ad impetum venti, & retrahuntur retroceſſione venti. patet igitur q̄ in primo principio mouente organico rōabiliter ponit ſpiritus, vt cauſetur in eo motus pulſus, & tract', & ꝑ qué cæterę partes moueanť. Hæc de 3. c. dicta ſint.

CAPVT IIII.

Quomodo localis motus animalium ſimilis eſt ciuitati bene optimēque inſtitutæ.

Quatuor ſunt in ciuitate, ꝑ quæ mouentur animalis aſſimilatū ciuitati optimè inſtitutæ.

Circa 4. c. vt maior ſit euidentia de principiis motus localis in animali, & quomodo ab illis procedit, aduerte q̄ mot' localis in animali aſſimilatur ab Ariſt. motui ciuitatis bene inſtitutæ, & legibus ac conſuetudinibus firmatę, in qua vnuſquiſque operatur ſecundum authoritatem, & legē datam ſibi à principe: vt Milites defenſant, Doctores docent, Iudices cauſas determinant, Artifices deſeruiunt, Agricolæ alimenta parant. Tu igitur conſidera q̄ quatuor ſunt in ciuitate: Primò eſt princeps, habens in ſe virtutem dominandi, & regulandi, & diſtribuendi quæcunque opera agenda, & opportuna ad conſeruationem ciuitatis: Secundò ſunt diſtinctæ, & ordinatæ partes in ciuitate, vt comites nobiles, doctores, ciues, artifices, ſerui, milites: Tertiò princeps cuilibet parti imponit legē, & dat media operandi, vt decens eſt ad operandum pro cōſeruatiō ne ciuitatis, & bono principis: Quartò princeps datis legibus, & mediis vnicuique parti, reſidet in loco vno ciuitatis, nec eſt neceſſe vt ſit præſens cuilibet parti quando operatur, quoniam virtualiter præſens eſt ex lege, & mediis diſtributis vnicuique ſm̄ modum operandi proportionatum ſibi. Conſimiliter conſidera quatuor in animali moto localiter. Primò eſt anima vt princeps habens virtutem conſeruandi, & regulandi omnes partes in animali, & diſtribuendi varios motus ordinatos ad bonum totius, vt quòd cor moueatur pulſu, & tractu, pedes incedant, manus capiant, os & ſtomachus recipiant cibum, inteſtina recipiant ſuperflua, & emittant: Secūdò in animali ſunt diſtinctę partes nobiles, & ignobiles, vt patet, & vna ordinatur ad alteram, vt os ad ſtomachum, ſtomachus ad hepar, hepar ad cor, & omnes ordinantur ad bonū totius animalis. Tertiò anima dat cuilibet parti virtutem operādi, & legem, & media, vt dat oculo virtutem viſiuam, & quod videat per receptionem viſibilis merè ſpiritalem (vt dictum eſt in ſecundo de Anima) & dat media, i. ſpiritus generatos in corde, & tranſmiſſos ad oculum, & ad quancunque aliam partem (vt dixim' in libro de ſomno & vigilia, & in capite præcedenti huius trāctatus.) Quartò anima diſtributis virtutib. cuilibet parti, velut princeps reſidet in corde, vt i fortalitio, nec eſt neceſſe, vt exeat à corde, vt vadat ad manum quando mouenda eſt, nec ad pedes quando ambulandum eſt, ſed ſufficit q̄ ab ipſa exiſtente in corde emanet virtus operandi ad qūancunque partem. Nam verbi gratia, pedes habent iuncturas, & neruos, & oſſa ſic diſpoſita ad ambulandum, & anima exiſtēs i corde trāſmittit ſpirit' quib. pedes mouenť, patet igitur qūo motus animalis, & mot' ciuitatis aſſimilantur.

Sed aduerte q̄ quarta conditio non verificatur de anima, vt eſt forma ſubſtātialis: ſic. n. eſt in toto, & in omni parte, quoniam vnius compoſiti per ſe eſt tantum vna forma, quæ primò, & per ſe eſt perfectio totius: ſecundariò autem cuiuſlibet partis, ſed verificatur inquantum eſt motor, quoniam virtus motiua reſidet in corde, vt in primo moto, & quo anima mouet alias partes ex adminiſtratione ſpirituum genitorum in corde. Hæc de 4. cap. ſufficiant.

CAPVT V.

De motus voluntarij, inuoluntarij, & non voluntarij natura, principiis, & organis.

IN ſupradictis cap. per tractauimus de principiis motus localis voluntarij: in hoc capite agendum eſt de motu inuoluntario, & non voluntario, & dicam tria.

Primò, qui dicantur in nobis motus voluntarij, & inuoluntarij, & non voluntarij.

Secundò, quæ ſit cauſa, & principiū motus inuolūtarij.

Tertiò, quæ partes corporis præcipuè mouentur motu inuoluntario.

Motus voluntarius, & inuoluntarius, & nō voluntarius quid.

Quantum ad primum aduerte, q̄ motus localis in nobis voluntarius eſt ille, q̄ cauſat ab intellectu practico indicante, & à volūtate imperāte, & à potētia motiua affixa organo primo: i. cordi exequēti, qm̄ motu cordis mouētur cætęræ partes, & ab illo pēdet earū mot': v. g. viſitatio tēpli eſt mot' volūtarius, qm̄ ratio practica cōcludit ex veneratione Dei viſitandū eſſe tēplū, & volūtas acceptat hāc cōcluſionē, & præcipit ſic fieri. Motus inuoluntarius eſt ille, qui contrariat motui volūtario, & cauſat à phātaſia præſentā te aliquod ſub rōe boni, qđ tñ eſt non bonū ſecundū rectā rationē, vt frui muliere pulchra fornicaria & cōcupiſcibili acceptante, etiā repugnāte voluntate, & hoc motu ad apprehenſionē phantaſiæ, qua excitat cōcupiſcibilis, multoties mouētur genitalia, etiā repugnante ratione, & voluntate, vt experiunť contingētes, & caſti. Motus nō volūtarius eſt ille, qui præuenit intellectū, & phantaſiā, & volūtatē, & appetitum ſenſitiuum & cauſatur à principiis naturalib. in trinſecis & extrinſecis, vt mot' pulmonis ꝑ inſpirationē, & reſpirationē, & mot' potētiæ digeſtiuę, & mot' potētię ex pulſuæ, & motus cordis, qui tñ aliqñ cauſatur ex phantaſia, & tunc erit inuoluntarius, vel voluntarius, vt dicemus.

Quantū ad 2. dico q̄ cauſæ motus inuoluntarij in nobis ſunt ſpecies imaginatę triſtabilium, & delectabilium retentæ in phantaſia, circa quas negotiatur phātaſia, & repręſentat iraſcibili, & concupiſcibili: & quoniā (vt diximus in tertio capite) huiuſmodi ſpecies virtutē habent alterandi,

calefaciendi,vel infrigidandi partes,& per consequens cõ mouendi appetitum sensualem,ideo causant in nobis motus sensuales cõtra imperium rectæ rationis,vt motus iræ, motus timoris,motus venereus.Nam mansuetus nollet ira sci sine causa. Nec fortis timere vbi de iustitia agitur : nec castus inhonestè cómoueri, & tamen velint nolint aliquan do experiuntur oppositũ.Causæ aũt motus nõ voluntarij, aliqñ sunt extrinsecæ,vt caliditas,& frigiditas continétis: &aliqñ sunt intrinsecę,vt caliditas intrinseca est causa mo tus in genitalib.& frigiditas est causa tremoris ĩ intestinis.

Cor & genitalia mouentur motu inuoluntario.

Quantum ad tertium,dico q̃ partes,quæ mouentur mo tibus inuoluntariis,& non voluntariis maximè sunt cor,& genitalia,quia comparantur ad alias partes velut quoddã animal paruum ab eis distinctum:cor quidem,quoniam ha bet spiritum in se cõplantatũ quo mouetur, & quo mouet alias partes:& propterea non inconuenit cor solùm in ani mali moueri,cæteris partib.non motis,sed non econuerso. Genitalia autem quoniam continent humiditatem genitiuam,quæ dicitur sperma,& habet virtutem animalis,cùm sit formatiua animalis,ex consequenti habet virtutem mo tiuam:&propterea non incõuenit has duas partes habere motum contra imperium rationis,&etiam non concurren te phantasia, nec concupiscibili:vt patet in dormiente qui multoties patitur constrictionẽ cordis,de qua dicemus in tractatu de Vita,& morte,& sentit motum in pudẽdis,nul la imaginatione interueniente. Hæc de 5. capite sufficiant.

CAPVT VI.

Quomodo diuersimodè motus localis contingat animali, quandoque à partibus ad principium,non-nunquam econuerso,aliquando à parte ad partem.

CIrca c.6.aduerte,q̃ in nobis experimur motum aliqñ incipere in partib.& pertingere ad principium, i. ad cor, vt cõtingit alterari visum in aspectu rei delecta bilis,vel tristabilis,& ex motu facto in visu alterari cor secundum dilatationem, vel constrictionem. Delectabilia,n. dilatant cor,& tristabilia constringunt.Contingit etiam al terari cor,puta ex humore melãcholico:vt patet in patien tibus passionẽ cardiacã, & alterato corde alteratur visus, ita q̃ aliquando fit tenebrosus ex reuocatione spirituũ ad cor.Aliquando motus incipit ab vna parte, & tendit ad a liam,vt contingit alterari visum si videat inimicum euaginato ense eum inuadentem,& alteratur cor per timorem, &tremorem,quo alterato alteratur auditus,ita q̃ tunc nõ audit clamantem,nec discernit quid tactu sentiat.Inde vi demus q̃cõstituti in periculis,vt in submersione, q̃q̃d eis porrigitur manu retinent,etiam si gladius acutissimus por rigatur,nec sentiunt doloré in incisione manus,donec cor dis alteratio cessauerit.Patet igit̃,qũo motus aliqñ incipit ab vna parte,&tẽdit ad principiũ,aliqñ à principio ad par tem,aliqñ à parte ad partem,mediante principio alterato.

Postremò aduerte,q̃ contingit duos apprehendere idẽ delectabile,quo vterque potest frui,& tamen vnus mouebitur à delectabili, & alter non. Item contingit Socratem apprehendere idem delectabile, & vno tempore mouebitur ab illo,alio aũt non : & ratio huius est varia dispositio subiecti:nam non sufficit ad motum huiusmodi apprehensio delectabilis obiecti cum possibilitate possidendi,sed re quiritur debita dispositio qua habiletur ad prosequendũ delectabile,puta complexio sanguinis,sanitas,quies in sta tu tẽporali,iuuentus,&c.& quoniã hæc variantur,non est mirum, si delectabile non semper causat motum in apprehendente, nec in omnib. apprehendentibus. Hæc de sexto capite sufficiant, in quo terminatur præsens consideratio.

EPITOMẼ

IN LIBRVM DE MORte,& Vita,Chrysostomi Iauelli Canapicij.

REacta consideratione passionum cõuenientium animali ratione animæ sensitiuæ, nunc agemus de passionibus conuenientibus eidem ratione animæ vegetatiuæ.

Primò de Morte,& Vita.
Secundò de inspiratione,& respiratione.
Tertiò de iuuentute,& senectute.
Quartò de longitudine,& breuitate vitæ.

TRACTATVS VNICVS de Morte,& Vita,in quatuor capita diuisus.

PRima consideratio erit de Morte,& Vita,& complectemur ipsam in vno tractatu,quem diuidim⁹ in quatuor capita.

Primo,quid sit vita.
Secundo,quid mors.
Tertio,quæ sit causa mortis.
Quarto,quotuplex est mors.

CAPVT I.

Quidnam vita absolutè sit,& quomodo fiat in viuentibus inferioribus & superioribus.

CIrca 1.c.aduerte q̃ Philosophus in libro de Morte,& Vita sic diffinit ea elicitiuè, Vita est mansio nutritiuæ animæ cum calido sibi proportionali.Ad cuius euidẽ tiam, aduerte q̃ vita dupliciter considerari potest, primò absolutè,& sic ei non competit dicta diffinitio. nam in abstractis inuenitur vita.Deus enim & intelligentiæ nobilissi mam vitam habent, ex 12.Metaph. in quibus tamen non est nutritiua anima,vnde vita absolutè dicta est existentia,vel operatio naturæ mouentis seipsam, sumendo motum non solùm physicè,sed etiam metaphysicè,prout intelligere,& velle dicuntur motus,qui est actus perfecti. Dico autẽ exi stentia, vel operatio, quoniam viuere ex Secundo de Anima,non solùm significat esse,sed etiam operationem rei vi uentis.Secundò consideratur vita,vt est in viuentibus infe rioribus, quæ propriè dicitur vita naturalis corruptibilis, & vt sic consideratur,& diffinitur hic à Philosopho,& cõ cordat his quæ dixit in Secundo de Anima, vbi inquit,Ve getatiua anima, & alijs inest prima, & maximè communis secundum quam inest viuere omnibus,cuius opera sunt ge nerare, & alimento vti, sed vt scias quo nodo verificatur hæc diffinitio,aduerte q̃vita naturalis tripliciter potest su mi,primò pro ipsa anima,vt est vegetatiua,&vt sic non est formaliter permanentia,sed causaliter,inquantum est prin cipium viuendi,ex consequenti est causa permanentię ca loris naturalis cum humido sibi proportionato. secũdo q̃ existẽtia aĩæ ĩ corpore,& vt sic hæc diffinitio est formalis. Illa enim permanentia est formaliter existentia,sicut viue re formaliter est esse viuentis.tertiò pro operatione proce dente ab anima vt vegetatiua , & vt sic hæc diffinitio non est formalis, sed ab effectu & a posteriori,sicut etiam est ista,phantasia est motus factus a sensu secundũ actum.licet autem pro quolibet horum sensuum possit verificari,tamẽ videtur intelligẽda in secundo sensu. Ratio.n. q̃ Socrates viuit est,quia anima vegetatiua pmanet vnita corpori mediante calore naturali cõiuncto,& conseruato in humido ꝓportionali,cuius signũ est q̃,vt dicemus in 2.cap.& in tertio, defectus & extinctio caloris per deficcatione humidi est causa mortis,quare autem dicatur cum calido sibi proportionali,declarabitur infrà,hæc de 1.cap.sufficiant.

Vita est operatio mouentis seipsum.

Vita naturalis.

CAP. II. *De Morte.*

CIrca caput secundum,aduerte q̃ mors opponitur vitæ,vt priuatio habitui,& cum priuatio formaliter fit negatio habitus in subiecto apto nato ex 5.Metaphy. ergo mors formaliter dicit negationem , vel remotionem vitæ in subiecto apto nato habere vitam.Ad hoc autem q̃d remoueat vitã est necesse,vt destruantur ea in quibus fundatur,& conseruatur vita.Hæc autem sunt anima nutritiua vnita corpori , & calor naturalis conseruatus in humido naturali, vt dicemus.Ex his potest sumi duplex diffinitio mortis,siue naturalis,siue violentæ.

Mors naturalis et violenta quid.

Prima est,Mors est negatio permanentiæ animæ nutritiuæ cũ calido sibi proportionali. Et hæc diffinitio patet ex diffinitione data de vita,qñ priuatio cognoscitur per habitũ,vt obliquũ per rectũ.Secũda est,Mors est extinctio, si ue corruptio,siue deficiẽtia caloris naturalis ĩ subiecto viuẽte.Hæc diffinitio manifesta fiet ex his q̃ dicentur ĩ c.seq.

Extinctio caloris naturalis, & humidi radicalis mortis est causa in viuentib.

CAPVT III.

De causis mortis in omnibus viuentibus.

CIrca c.3 aduerte q̃ cũ vita fundetur in calido,& humido,vt dicemus in tract.de long.& breuit.vitæ,causa cõis ipsi⁹ mortis est extinctio,siue marcor caloris nãlis,& cõsũptio humidi nãlis,q̃d est subiectũ eiusdẽ caloris vt dicem⁹, sed aduerte q̃ necesse ẽ hmõi extinctionẽ,

& conſumptionem fieri in particula, in qua primò fundatur vita, quam diximus in lib. de motu animalium, eſſe cor, vel proportionale cordi: vnde ſtat omnes partes corporis frigeſcere, & tamen adhuc viuet animal, ſtante calore in corde, hæc autem extinctio vniuerſaliter ſit propter defectum refrigerationis, niſi. n. refrigeretur calor ſuffocatur, vt dicemus in tractatu de inſpiratione, & reſpiratione. Defectus autem refrigerationis aliquãdo eſt ab extrinſeco, vt à prohibẽte ingreſſum, & egreſſum aeris ad pulmonem, & ad cor, & huiuſmodi prohibentia ſunt ſuffocantia extrinſeca, vt conſtringentia guttur, & aqua: & propterea ſtrangulatio, & ſubmerſio inducunt mortem. Aliquando autem eſt ab intrinſeco, vt à pulmone indurato, qui vt ſic ſit ineptus ad eleuationem, & depreſſionem, ex conſequenti non poteſt attrahere, nec emittere aerem ad refrigerium caloris in corde: Induratio autem pulmonis aliquando ſit longitudine temporis, vt in ſenibus. Nam cùm calor naturalis cõtinuè agat in humidum, partes interiores, inter quas eſt pulmo, deſiccatur. Deſiccatio autem inducit indurationẽ. Induratio autem prohibet extẽſionem, & compreſſionem. Et quoniam longitudine temporis, vt in ſenectute qua diu egit calidum in humidum inducta eſt huiuſmodi induratio in pulmone, ideo cum difficultate in ſene refrigeratur calor cordis. & ideo tandem deficit vita. Aliquando huiuſmodi induratio cauſatur ex infirmitatibus, vt ex apoſtemate, in quo congregatur humidum indigeſtũ, & craſſum, cuius proprium eſt immobilitare mẽbrum ſibi propinquum, & ex vlceratione pulmonis, vt in phthiſi, & ex febribus accidẽtibus ex ſpiritibus inflãmatis, & humoribꝰ craſſis. Nam hæc omnia inducunt ineptitudinem pulmonis ad eleuationem, & depreſſionem pulmonis, ex conſequenti inducunt mortem ex defectu refrigerationis.

Mors ſenib. vnde accidat.

Aduerte tamen, q̃ in vltimo ſenio nõ ſolùm euenit mors propter defectum refrigerationis, ſed etiam propter defectum caloris naturalis. Nam cùm calor naturalis continuè agat in humidum quod eſt eius obiectum, & non fiat competens reſtauratio propter nutritiuam debilitatam, conſumendo humidũ per accidens corrumpit ſeipſum, & ſic continuè minuitur, ſicut continuè conſumit humidũ, & ad tantam diminutionem deuenit, q̃ non poteſt amplius conſeruari vita, & tunc ſenex quaſi inſenſibiliter ſine violentia, ſine triſtitia, & modica ægritudine decedit: vnde aduerte q̃ vita iuuenis cõparatur lucernæ accenſæ plenæ oleo puro, quæ optimè inflãmatur, cuius calor optimè nutritur oleo puro, & abundanti, nec extinguitur niſi forti impetu exſuflantis in eam. Vita autem ſenis comparatur lucernæ fumiganti ex paucitate, & impuritate olei, q̃ leui motu, & ſæpè ex ſeipſa extinguitur: ſic accidit ſeni, cuius vita vt flammula reſoluitur. Et propterea inquit Ariſt. in tex. paruis paſſionibus aduenientib. in ſenectute, cito moriuntur p̃ p̃ paruũ eſſe calidũ, velut plurimũ euaporatum longitudine vitę. Si qua vtique fiat moleſtia particulæ, id eſt cordi, cito extinguiſ. Quemadmodũ. n. momẽtanea, & parua in ipſo exiſtente flamma propter paruum motũ extinguitur, p̃ p̃ quod & ſine triſtitia eſt, quæ in ſenectute, mors. Nulla. n. violenta ipſis paſſione contingente moriuntur, ſed inſenſibilis animæ abſolutio fit omnino. Hæc Ariſt. Hæc de cauſa mortis vniuerſaliter dicta ſint, de qua magis diſtinctè agemus in trac. de inſpirat. & reſpirat. & in tract. de longit. & breuit. vitæ Hæc. n. adeo annexa ſunt, vt nõ valeant perfectè manifeſta eſſe, donec quatuor præpoſitos tractatus compleuerimus.

Vitæ ſimilitudo ad lucernã.

CAP. IIII. De variis acceptionibus mortis.

Circa cap. 4. aduerte q̃ mors in vno ſenſu eſt vna omnium, in alio autem eſt diuerſa in diuerſis. nam ſumpta in ſua ratione generica eſt vna, q̃m ſicut omnium viuentium generatio eſt via in ſubſtantiam viuam, & corruptio eſt via in non ſubſtantiam viuam, ſic vita eſt permanentia animæ, vt vegetatiuæ, cum calido proportionali & mors eſt remotio ſiue abſolutio animæ à corpore ex deficientia calidi proportionalis. ſumpta autẽ in ſua ratione ſpecifica dico q̃ ſicut diuerſorũ ſpecie eſt diuerſa generatio, & corruptio ſpecie, q̃m mutationes accipiunt diſtinctionem ſpecificam ex termino ad quem, ex 5. Phyſ. ſic diuerſorum ſpecie eſt diuerſa vita, & mors ſpecie. vnde vita Leonis, & mors diſtinguitur ſpecie à vita, & morte Equi. Aduerte inſuper q̃ mors ſumpta in eadem ſpecie diſtinguitur in violentam, & naturalem. Violenta quidem eſt cuius principium eſt extra, vt interfectione interfectus moritur. Naturalis aũt eſt, cuius principium eſt intra, & id contingit dupliciter. Primò, infirmitate, ſiue in toto, ſiue in parte principali, vt in capite, vel pectore, vel ſtomacho, vel pulmone. Secundò, ſenectute quæ inducit mortem ex defectu caloris, & radicalis humidi, vt ſuprà diximus.

Mors in genere vna eſt, ſpecieautem diuerſorũ diuerſa.

Sed aduerte quod mors poteſt dici naturalis, vel ex parte materiæ, vel ex parte formæ. Ex parte quidẽ materiæ dupliciter, q̃m vel ex parte materiæ proximæ, vel materiæ primæ. ex parte materiæ proximæ dicitur naturalis, q̃m huiuſmodi materia, puta caro, oſſa, nerui conſtant ex elementis contrariis, ex conſequenti corruptibilibus. Ex parte autem materiæ primæ, quoniam materia inferiorum, vt eſt ſub vna forma, priuata eſt alia, ex conſequenti eſt in potentia ad illam. Huiuſmodi autem potentia vana eſſet, niſi aliquando reduceretur ad actum ſecundum Philoſophum, & ideo in ſecũdo de Generatione, poſuit generationem æternam. Ex parte autẽ formæ dupliciter, quoniam vel ex parte formæ ſecundum ſe, vel quo ad diſpoſitiones, quibus indiget vt recipiatur, & cõſeruetur in materia. Ex parte formæ ſin ſe nõ datur mors naturalis, q̃m forma eſt principium eſſendi, & non ſui oppoſiti. vnde quantum ſit ex ſe ſemper dat eſſe. Ex parte autem formæ quo ad diſpoſitiones datur mors naturalis. nam ſicut ad conſeruationem eorum ſtat forma. vnita materiæ, ſic ad remotionem remouetur forma, & hęc remotio vniuerſaliter dicitur corruptio, in vegetatiuis dicit auãſis: in animalibus dicitur propriè mors. verùm q̃m diſpoſitiones ſe tenent ex parte cauſæ materialis, ideo propriè loquendo non dãtur mors naturalis, nec etiam violenta, niſi ex materia, & ideo Ariſt. in fine primi Phyſicorum egregiè dixit formam eſſe quid diuinum, & optimum pro quanto dat eſſe. Materia autem vt eſt ſub priuatione, operatur ad maleficiũ, q̃m eſt cauſa corruptionis, & mortis. Hæc de vita & morte dicta ſint p̃ q̃to ſpectat ad Philoſop. naturalẽ.

Mors naturalis.

EPITOME

IN LIBRVM DE EXPIRATIONE, & inſpiratione, vnico tractatu complexa, qui in quinque capita diuiditur.

POſtquam locuti ſumus de vita & morte, hic agere intendimus de expiratione & inſpiratione, quæ ſunt cauſæ conſeruantes vitam, & oppoſitum inducit mortem: & hanc intentionem comprehendimus in quinque capita.

Primò, quod eſt primum fundamentum vitæ.

Secũdò, declarato quod ſit calidum, manifeſtatur quod indiget refrigerio.

Tertiò, quomodo in exanguibus ſit refrigerium calidi.

Quartò, quomodo in habentibus ſanguinem neceſſe eſt refrigerari calidum per expirationem & inſpirationem.

Quintò, quomodo differt motus expirationis, & inſpirationis à motu ſaltus, & pulſus cordis.

CAPVT I.

Quodnam ſit primum fundamentum vitæ.

QVantum ad 1. caput, dico q̃ calidum adiuncto ſibi humido proportionali eſt primum fundamentum vitæ, quoniam eodem anima dat vitam, & operatur opera vitæ. Nam ad eſſe vitæ ſequitur operari vitaliter, ſed anima vegetatiua qua primò viuimus operatur opera viua, quæ ſunt nutrire, augere, generare per calidum. Nutritio enim ex ſecundo de anima, non fit niſi per decoctionem alimenti. Decoctio autem non fit niſi per calidum vt patet, & cum idem ſit obiectum nutritiuæ, augmentatiuæ, generatiuæ ſub diuerſa ratione, & augmentatiua, & generatiua in opere ſuo ſupponant opus nutritiuæ, vt patet, & declaratum eſt in 2. de Anima. manifeſtum eſt animam vegetatiuã, qua primò viuimus, operari omnia opera ſua per calidum, ex conſequenti dare eſſe viuum per calidum. Cuius ſignum eſt, q̃ morientia efficiuntur frigida. ergo viuentia viuunt per calidum, quod quidem calidum neceſſe eſt primò inueniri in corde, vel ſibi proportionali, q̃m cum alimentum de proximo conuertendum in ſubſtantiam animalis ſit ſanguis, & alimentum indigeat calido, vt dictum eſt, idem erit fons, & principium ſanguinis, & caloris in animali. Conſtat autem cor eſſe principium ſanguinis, q̃m omnes venę procedunt à corde, vt canales recipientes aquam à fonte: vt declaratur in anatome. ergo cor eſt primum principium caloris. Cuius ſignum eſt, quod in moriente vltimum infrigidatũ eſt cor. ergo ipſum eſt primò calidum.

Calidum cum humido eſt vitæ principium.

Dixi

Dixi autem adiũcto ſibi humido proportionali, quoniã in animali humidum eſt pabulum caloris, & ſubiectum ſuũ, quo ſuſtentatur. vnde ſicut humidum pingue eſt pabulum flammæ in lucerna, & in eo ſuſtentatur flamma, ſic humidũ naturale, & nutrimentale eſt pabulum caloris in animali, & ſicut deficiente in humido pingui deficit flamma, & illuminatio, ſic deficiente humido quod eſt ſubiectum caloris naturalis deficit ipſe calor, ex conſequenti deficit vita. vnde ſenectus ad mortem properat, qm̃ frigida & ſicca eſt. Et de his diffuſius dicemus in tract. de long. & breuit. vitæ.

Humidũ radicale eſt neceſſariũ vitæ.

Senectus frigida et ſicca.

Dixi proportionali humido, qm̃ non omne humidum in animali eſt ſubiectum, & pabulum caloris naturalis, ſed humidum ſubtile digeſtum aereum, quale inuenitur in ſanguine puro. nam ſicut pabulum ignis non eſt humidum aqueũ, imò tale mortificat ignem, ſic in animali humidum aqueũ, ſiue craſſum indigeſtum: quale eſt in rheumate, non eſt nutrimentum caloris naturalis, imò debilitat ipſum, vt patet in his quorum ſtomachus repletur aquoſitate, & defluxu à capite, & in ſenibus abundãtibus humiditate ſuperflua ex debilitate digeſtiuæ, in quibus huiuſmodi humidum deducit ad mortem vtpote mortificatiuum caloris naturalis. Hæc dicta ſint de primo vitæ fundamento.

CAP. II. *Quòd refrigeratio requiratur ad vitam.*

CVm declarandum ſit vitam fundari in calido ſuſtentato per humidũ ſibi proportionale, & quod hoc calidum in vna particula primò inuenitur, vt in corde, à quo per totum diffunditur, manifeſtandũ eſt q̃ huiuſmodi calidum in quolibet viuente indiget refrigerio pro ſui conſeruatione, aliter ſuffocatur. Aduerte igitur q̃ naturale eſt calido coniuncto humido ſibi proportionali augeri ex actione ſua qua agit in humidum, ſicut videmus augeri flãmam lucernæ ad appoſitionem olei: & ſecundum quod incraſſatur papyrus, & quoniam calor cordis, ſiue alicuius ſibi proportionalis intentior eſt indiget maiori nutrimento cæteris partibus. Nutrimentum autem eius diximus eſſe humidum ſubtile. ergo augetur calor cordis actione ſua qua agit in tale humidum, ſed ſi non refrigeratur per euentilationem, adeo craſſatur q̃ cito conſumit humidum ſubtile, ad cuius conſumptionem ſeipſum corrumpit, quoniam nõ poteſt conſeruari ſine nutrimento, ſicut nec flamma in lucerna, vnde accidit in hoc propoſito ſicut igni accenſo in domo cooperta, quæ niſi cito diſcooperiatur tota domus intrinſeca comburitur. Adeo.n. vnitur calor in ſeipſo, quod vel totum conſumit: vel cito ſuffocatur. Propterea Plat. in Timæo dixit calidum conſeruari motu, & ventilatione. nã carbones ſi comprimantur extinguuntur, vt patet ſi ponuntur inter duas ſcutellas, ad quas non tranſeat aer, & quando operiuntur cineribus, niſi cineres eſſent poroſæ, ſuffocarentur: & ideo ad ſenſum patet q̃ neceſſe eſt omne calidũ, ſiue extrinſecum, ſiue intrinſecum refrigerari, & exhalari, ne ſua concertatione ſuffocationem patiatur.

CAP. III. *Quo exanguibus contingat refrigeratio.*

QVantum ad 3.c. aduerte q̃ animalium quædam viuũt in aqua, quædam ſuper terram. Item viuentium tam in terra quam in aqua, quædam carent ſanguine, quædam habent ſanguinem. Item carentium ſanguine, quædam ſunt breuis vitæ, vt muſca, & aranea, & formica, & vermes, & pulices: quædam ſunt longioris vitæ, vt apes quæ dicuntur viuere ſeptem annis: & cicadæ, & alia quæ faciunt ſum num, vt gryllus. Item habentium ſanguinem quædam ſunt magni caloris, vt animalia terreſtria perfecta, & volatilia perfecta, quędam ſunt modici caloris, vt ranę, tortucę, delphini. Poſita hac diuiſione, declarandum eſt quomodo refrigeratur calor in animalibus exanguibus. vnde aduerte q̃ animalia exanguia, quæ ſunt breuis vitæ, ſufficienter refrigerantur à circunſtantia ſui continentis naturalis, & ab alimẽto, puta muſca ſufficienter refrigeratur aere circunſtante ſibi proportionato, & conchilia aqua circunſtante, refrigerantur etiam receptione proprij alimenti, quoniam per ipſum reſtauratur humidum quo minuitur acuitas caloris. & ad ſenſum experimur q̃ longo ieiunio acuuntur ſpiritus & incaleſcimus, ſumpto autẽ cibo refrigeramur. Ratio autem quare ſufficienter refrigerantur ex adiacentia proprij continentis, & receptione alimenti eſt quoniam cum ſint exanguia, & breuis vitæ ſunt valde modici caloris, modicus autem calor indiget refrigerio, ad quod ſufficit continens, & alimentum. & hæc duo ſimiliter ſufficiunt ad refrigerandum calorem in plantis, quæ tamen magis indiget refrigerio alimenti q̃ cõtinentis. vnde videmus q̃ niſi tempore ſiccitatis adaquentur, exiccantur propter carentiam nutrimẽti, q̃d eſt humidũ aqueũ admixtum ſicco terreſtri.

Animaliũ vna participãtiam diuerſiones.

Exanguia refrigerãtur à continẽte, & alimento.

Exanguia autem quæ ſunt longioris vitæ, & refrigerantur per ſuſceptionem proprij continentis ad intra, non quidem per reſpirationem, quoniam cum ſint exanguia carẽt pulmone quo fit reſpiratio, ſed ſi ſunt terreſtria recipiũt aerem per motum cuiuſdam pelliculæ, quæ eſt in ſuccinctorio, vel diaphragmate, vt manifeſtè patet in cicada: & ad motum illius pelliculæ faciunt cantũ. vnde cicadæ non cantant ore, ſed frequentato motu pelliculæ ſub alis. Ex receptione autẽ aeris per huiuſmodi pelliculam ſufficienter refrigeratur particula, in qua primò fundat̃ calor, & eſt proportionalis cordi. ſi autem ſunt aquatica, vt piſces, refrigerantur per receptionem aquæ per os, & per emiſſionẽ eius per branchias. videmus.n. piſces, cum ſuſcipiunt aquam, aperire os, & comprimere branchias, ſiue fauces, & quando emittunt aquam aperire branchias, & claudere os. & huiuſmodi receptio ac emiſſio aquæ eſt vice inſpirationis, & ex pirationis, & hoc refrigerium ſufficit aquaticis exanguib. qm̃ cum ſint complexionis aqueę: calor eorum eſt valde remiſſus, & ideo non indigent multo refrigerio. De aquaticis autem habentibus ſanguinem alia ratio eſt, vt dicemus. nã quædam eorum indigent reſpiratione, licet non frequenta ta, vt delphinus, & vitulus marinus, & quædam aquatica q̃ viuũt ĩ aqua, & in terra, vt tortucæ, q̃ dephẽdunt reſpirare.

Cicadæ quomodo cantant.

CAPVT IIII.

In ſanguinem habentibus neceſſaria eſt per pulmonem inſpiratio & expiratio aeris.

CIrca quartum ca. vt plena notitia habeatur, tria agenda ſunt.

Primò, quod in habentibus ſanguinem neceſſaria eſt inſpiratio, id eſt, receptio aeris frigidi exterioris vſque ad cor: & expiratio, id eſt, emiſſio aeris attracti iam calefacti calore cordis.

Secundò, agendum eſt de inſtrumento inſpirationis cuius figuræ ſit, quomodo ſituatur in animali, & quo motu cauſat inſpirationem, & expirationem.

Tertiò agendũ eſt de diuerſitate animaliũ reſpirãtium.

Neceſſaria eſt animalib. inſpiratio & expiratio aeris nõ aquæ.

Quantum ad primum dico, q̃ cũ animalia habentia ſanguinẽ ſint multæ caliditatis i. corde, neceſſe eſt vt multa, & frequentata ſit in eis refrigeratio. ergo neceſſe eſt vt refrigerans pertingat vſque ad cor, & ſit de facili penetratium: hoc autem non poteſt eſſe aqua, quoniam ex intenſa frigiditate ſua potius mortificaret caloré cordis quam refrigeraret. Item ex craſſitie ſua nõ de facili penetraret, nec de facili emitteretur recepta in præcordiis propter ſui grauitatem. Aer autem non eſt ex ſe frigidus, ſed eſt ſubtilis, & leuis. ergo neceſſario fit in animali habente ſanguinem refrigeratio per attractionem, & emiſſionem aeris, quod inſpirare, & expirare dicimus.

Pulmo & inſtrumẽtum inſpirationis & expirationis.

Quantum ad ſecundum dico q̃ organum inſpirationis, & expirationis eſt pulmo. Nam (vt inquit Ariſt.) dicitur pulmo quaſi ſuſcipiens aerẽ idiomate græco. Græcè enim pulmo dicitur πνεύμων. vt autem de facili aerem attraheret, & emitteret Author naturæ dedit ei quaſi figuram follis, & cum habeat duas alas, & vtraque eleuetur, & deprimatur, gerit vicem duorum follium. ſic autem diſpoſitus eſt, & colligatus cordi, quod cor ſtat in medio duarum alarum pulmonis, vt ab vtraque per attractionem aeris refrigeretur, quem neceſſe eſt eſſe frigidum, vel non notabiliter calidũ, aliter parum refrigeraret. vnde in æſtate calida & in locis æſtuantibus laboramus non inuenientes refrigerium, & ſi quis diu permãſerit in vaſe clauſus ſuffocabitur propter aerem calefactum. Ad hoc autem q̃ attrahat aerem, & emittat mouetur motu dilatationis, ſiue eleuationis: & ad hoc q̃ emittat mouetur motu conſtrictionis, ſiue depreſſionis, & propterea quæcunque indurant pulmonem vt apoſtemata intrinſeca, & febres acutæ, & vlcerantia pulmonem, impediunt debitam cordis refrigerationem, quoniam induratus pulmo cum difficultate eleuatur, & deprimitur.

Reſpirantium diuerſitas.

Quantum ad tertium aduerte, q̃ animalium reſpirantiũ quædam viuunt in aquis, vt rana, tortuca, crocodilus, delphinus, & vitulus marinus, & omnia aquatica extollentia caput per aliquam moram ſuper aquas. Hæc quidem reſpirant cum habeant pulmonem, & ſanguinem, ſed rara indiget reſpiratione propter frigiditatem complexionis. vnde

aer attr

aer attractus, & emissus ter aut quater sufficit eis per notabile spatiũ réporis quo possunt viuere sub aquis, ita tamen ꝙ transacto illo tépore necesse est, vt emergãt capite super aquas ad attrahendũ aeré. vnde sæpe videntur delphini saltantes in mari. De rana, & tortucis manifestũ est. Quædã autem viuunt in aere super terrã: ex quibus aliqua sunt terrestria, aliqua volatilia, & quædã terrestria perfecta, vt equus, leo, canis, homo, cùm sint calidæ complexionis, & intensus sit eorum calor in corde, indigent frequentata attractione, & emissione aeris: quæ si per notabilem morã impeditur, suffocatur animal. Inter omnia autem animalia homo indiget frequentata refrigeratione propter abundantiam caloris in corde, quam declarat sua statura recta. vnde senes incuruantur ex diminutione caloris. Propterea homo breui mora strangulatur, & in aqua cito suffocatur: volatilia etiam frequentatissima indigent refrigeratione ex intrinseco calore. vnde cõstricta sub alis cito moriuntur, quoniam ex constrictione impeditur eleuatio, & depressio pulmonis. Hæc de quarto capite sufficiant.

CAP. V. De diuersis motibus cordis, & eorũ differẽtiis.

ADeuidentiam trium motuum, qui accidũt circa cor, dico quatuor. Primò ꝙ licet videantur habere eãdẽ naturã, tamen non habent, quoniam motus saltus est innaturalis cordi, vt declarabitur. Motus autẽ pulsus, & respirationis sunt naturales. Item non sunt ab eisdem causis, vt declarabitur. Itẽ respiratio non est immediatè à corde: sed à pulmone existente circa cor. Motus autẽ pulsus, & saltus sunt subiectiuè in corde, vt declarabitur. Secundò dico, ꝙ secundũ Philo. in lib. de mor. & vita, Motus saltus cordis ẽ cõstrictio calidi existẽtis in corde, ꝓueniẽs ex infrigidatione supflua, & mortificatiua circũstãte ipsũ cor.

Saltus in corde à cõstrictione caloris est ex circunstãtia frigidi

Ad cuius euidẽtiã aduerte, ꝙ (vt diximus in Meteoris) vnũ contrarium circundatũ ab alio cõtrario vnit, & fortificatur in seipso, & facit conatũ ac impetũ ad expellendũ aliud contrariũ, ita vt aliqñ scindat corpus, in quo circunducluditur, sicut videm⁹ in æstate vaporẽ siccũ ignitũ arctatũ in nube ex frigido circũstãte nubẽ, ꝙ scindit nubem, & magno strepitu exilit: sic in ꝓposito, qũ frigidũ pertingit ad cor cõstringitur calor in corde, & occupãs minorẽ locũ ex sui vnione fortificatur, & fortificatus quærit exitum ad propellendũ frigidum circunstans mortificatiuũ, & qm̃ hic exitus est impetuosus, ideo causatur saltus in corde, sicut saltat castanea ex igne non incisa, frigidũ autẽ mortificatiuũ pertingit ad cor pluribus ex causis, præcipua autẽ est timor, vt inquit Ari. nã timẽtes infrigidãtur in exterioribus, ideo pallẽt, & tremũt: ex frigido aũt reuocat calor, qui in corpore erat diffusus ad cor, vt ad principiũ suum, quẽ frigidum insequitur, & cõstringit in corde, & si accidat ꝙ præualeat frigidũ super caloré extinguitur calidũ, & tunc moriũtur aialia, vnde & multi cõstituti in magnis timoribus sine spe euadẽdi mali imaginati moriũtur, qui autẽ sunt magni animi conatũ faciũt ad propellendũ malũ imminẽs, & color cordis saltum facit ad ꝓpellendũ frigidũ circunstãs cor vt diffundat per mẽbra vt prius, quo reddãtur apta ad sui defensionẽ, & expugnationẽ cõtrarij. Bñ igitur dicit Arist. ꝙ mot⁹ saltus cordis ẽ cõstrictio. &c.

Sed aduerte ꝙ motus saltus nõ formaliter, sed casualiter est constrictio calidi: causatur eñ ex constrictione caloris, sicut scissio nubis causatur ex cõpressione vaporis, & agitatione eiusdẽ, vt declarauimus in Meteor. agentes de fulgure, & tonitruo. Aduerte igitur ꝙ in prædicta diffinitione tãgunt tria, s. subiectum saltus, & est calor cordis, ratio ipsius saltus, & hæc est constrictio caloris. nam quia calor constringitur ideo saltat. efficiens, & hoc est frigidũ circunstans cor, quia enim constringit calorem ideo facit ipsum saltare, sicut cõstringens aquã in vesica facit ipsam impetuosè egredi. Si igitur vis diffinire formaliter saltum cordis, dicas ꝙ est violentus, & innaturali. motus in corde causatus à frigore innaturali, & mortificatiuo circunstante ipsum cor, & constringente calorem cordis. Patet igitur quid sit, & quomodo causatur saltus cordis.

Motus pulsus in corde causatur à naturali calore agente continuè

Tertiò dico secundum Aristo. ꝙ motus pulsus in corde causatur à calore naturali agente continuè in humidũ alimẽti. Vnde aduerte ꝙ sicut in apostemate, quod causatur ex congregatione humidi indigesti donec matureſcat, & conuertatur in sanié, fit motus pulsus à calore naturali existente in humidum indigestum, digerendo, & resoluẽdo aliquid in spiritum, qui spiritus mouetur ad superiorem superficiẽ apostematis ex sua lenitate, & subtilitate, deinde ingreditur ad interius, & sic causat motũ pulsus in loco apostematis ex sui eleuatione, & depressione, eodẽ modo calor naturalis agẽs in humidũ alimẽtale, quo cõtinuè nutritur cor (cum. n. à corde transmittat alimẽtũ ad alia membra, necesse est ipsum maximè, & cõtinuè nutriri) digerit, subtiliat, rarefacit ipsum. Alimentũ autẽ rare factum causat tumorem, vnde eleuatur ad superiorẽ tunicam cordis, & nõ potẽs vltra progredi, reprimit ad intra, & sic per eleuationẽ, & depressionẽ huiusmodi causatur motus pulsus in corde, sicut in ebullitione humidi cõclusi in vase causatur eleuatio & depressio humidi actione caloris agẽtis in ipsum. Hic patet rõ quare motus pulsus maior est in iuuene q̃ in sene, & quare oẽs venæ pulsant. Ratio enim primi est qm̃ in iuuene intensior est calor, & intẽsius agit in alimentũ digerendo, & subtiliando, & resoluendo in spiritum, qui eleuatus, & depressus causat motũ pulsus, qui diuersificatur calor, vt patet in febricitante, & sano, in laborante, & quiescente, in ieiuno, & cibato. Rõ secũdi est, qm̃ omnes venæ oriuntur à corde, & manifestũ principiũ habẽt à superiori parte cordis, quæ ex eleuatione spiritũ generatorũ ex cõtinuo aliméto subtiliato in corde, eleuatur & deprimitur, ex cõsequẽti oẽs venæ oriẽtes ab ea patiuntur eũdẽ motũ pulsus ex spiritu eleuato, & depresso. Patet igitur qũo causatur mot⁹ pulsus in corde qui tamẽ principaliter est ab anima, instrumẽtaliter aũt est à calore naturali, sicut digestio nutrimẽti. Est. n. anima primum principium operationũ vitaliũ, sicut dicitur in secũdo de Aia.

Inspirationis & expiratio nis causa.

Quartò dico fm Arist. ꝙ motus inspirationis, & expirationis fit ꝑ eleuationẽ, & depressionẽ pulmonis, q̃ est ad modũ follis, vt diximus suprà, inter cuius alas siue pennulas situatũ est cor. pulmo aũt eleuat & deprimitur ad eleuationẽ cordis, & depressionẽ qm̃ cordi colligatur, cor autẽ eleuatur augmẽtato calido ex humido quo nutrit cor. Cum enim à corde ad alia mẽbra transmittatur nutrimentum, quod est sanguis, necesse est ipsum maximè, & continuè nutriri. vt diximus suprà. Eleuato autem pulmone eleuatur pectus, qm̃ pulmo est sub pectore, & colligantiã habet ad illud. Eleuato pectore necesse est attrahi, & ingredi aerem, qm̃ pulmo porosus est, & multas continet vacuitates, ideo cũ eleuatur dilatatur, quo dilatato si nõ ingrederetur aer daretur in eo vacuũ. Ingreditur igitur aer ad eleuationẽ pulmonis, sicut qñ eleuantur folles, qui aer exittẽs frigidus refrigerat calorẽ cordis, & hæc est causa finalis proxima inspirationis. Causa autem expirationis, i. emissionis aeris attracti est depressio pulmonis, quæ causatur à diminutione caloris: sicut. n. videmus in igne flãmam eleuari augmentato igne, & eandẽ deprimi diminuto igne: sic eleuatur cor augmentato calido, & deprimitur diminuto calido, ex consequenti deprimitur pulmo colligatus cordi, & deprimitur pectus, & per compressiones (sicut videmus in folle) emittitur aer calefactus calore cordis, & iterum eleuatur pulmo & pectus ad eleuationẽ cordis, & nouus aer frigidus attrahitur, vt succesſiuè refrigeret calor cordis. Hoc igitur modo causatur motus inspirationis, & expirationis, & sic patet qũo distinguuntur motus saltus cordis, & motus pulsus, & motus inspirationis, & expirationis.

Tractatus de inspiratione & expiratione Finis.

EPITOME,
IN LIBRVM DE IVVENTVTE, & Senectute, vnico tractatu complexa, qui in quatuor capita diuiditur.

COnsiderationem de iuuentute, & senectute cõplectemur in vno tractatu, quem distinguimus in quatuor capita.

Primo, quid iuuentus, & senectus.

Secũdo, quo tpe terminat iuuentus, & incipit senectus.

Tertio, quæ sunt conseruantia iuuentutis ꝓfectũ, siue ꝓfectionẽ acquisitã, & quæ accelerantia defectũ senectutis.

Quarto, quæ sint proprietates iuuentutis, & senectutis.

CAP. I. *Quid iuuentus & senectus sit.*

CIrca 1. c. aduerte, ꝙ iuuentus alio modo sumitur à cõmuniter loquentibus, & alio modo à Philosophis. Nam apud illos dicit ætatem, siue statum vitæ, qui immediatè sequitur adolescentiam, quæ sensibiliter

term

terminatur in tertio ſeptennio, inſenſibiliter aũt poteſt extendi vſque ad quartum ſeptennium completum, poſt iuuentutem ponunt virilitatem, quam dicunt eſſe ſtatũ conſiſtentiæ, in quo animal nec proficit, nec deficit in perfectione naturali. Apud Philoſophũ aũt dicit totam ætatem qua à ſui principio animal tendit de imperfecto ad perfectum ſecundum virtutẽ, & perfectionẽ naturalẽ ſibi debitam ſecundum propriã ſpeciẽ. Adepta aũt perfectione naturali ſibi debita ceſſat iuuentus, & incipit ſenectus, licet non ſenſibiliter, & ſic apud Philoſophũ iuuentus cõtinet in ſe infantiam, pueritiã, adoleſcẽtiam, qm̃ in quolibet horum ſtatuum tendit homo de imperfecto ad perfectum. Stante hac declaratione, aduerte ꝙ Ariſt. in lib de Morte, & vita, ſic diffinit eam. Iuuẽtus eſt primæ refrigeratiuæ particulæ augmentatio. Ad cuius euidentiam ſcito ꝙ ly augmẽtatio non ſumitur ſecundum quantitatẽ, ſed ſecundũ perfectionem. nam proficit animal ſecũdũ virtutem ſibi debitã etiã poſtquam acquiſiuit debitã quãtitatẽ, vt patet in homine, qui eſt magis perfectus in trigeſimo anno, quã in vigeſimo primo. Item aduerte ꝙ ly primæ particulæ refrigeratiuæ, non ſumitur ſimpliciter pro pulmone, vel corde, ſed quãtũ ad calorem ſibi intrinſecũ, & naturalẽ: vt ſit ſenſus ꝙ iuuentus eſt totus ille ſtatus vitæ, quo tendit naturalis calor ab imperfecto ad perfectũ gradũ debitum vnicuique animali ſecundũ propriã ſpeciẽ, nam cùm vita fundatur in calido, & animal operetur per caloré & ſpiritus genitos à calore agente in humidum nutrimẽti, neceſſe eſt ſecũdũ qđ̃ proficit in calore proficiat in virtutibus, & actionibus ſibi debitis. Manifeſtum eſt igitur ꝙ iuuentus eſt augmẽtatio perfectiua caloris exiſtentis in corde, quo augmentato augetur perfectiua virtus debita animali, tã nutritiua quã generatiua, & ſenſitiua, & motiua, & appetitiua, & in homine intellectiua, nõ ſi.n ſe, cũ ſit inorganica ſed ratione maioris perfectionis in virtute phantaſtica, & cogitatiua. Adepto autem termino perfectionis naturalis ceſſat iuuẽtus, & in quo tẽpore ceſſet in homine, dicemus in capite ſequenti.

Iuuentus quid.

Senectus quid.

Oſtenſo quid ſit iuuẽtus, facile patet quid ſit ſenectus. nã cũ ſint oppoſitæ diffinientẽ ꝓ cõditiões oppoſitas, ſicut igit̃ iuuentus eſt augmẽtatio caloris naturalis in corde, ſic ſenect⁹ eſt defectus, ſiue diminutio eiuſdẽ in eadẽ particula, ad cuius diminutionẽ tẽdunt de pfecto ad imperfectũ virtutes naturales in operationib⁹ ſuis, vt expſſe videm⁹. Diminuto.n. calore naturali in ſene, diminuit̃ actio nutritiuæ, & gñatiuæ, ſẽſitiuæ, appetitiuæ, motiuæ, intellectiuæ ꝓ debilitatẽ phãtaſmatũ. Propterea bñ diffinit Ariſt. ſenectutẽ dicẽs, Senect⁹ eſt hui⁹, ſ. caloris decremẽtũ, ꝙ qñ incipiat dicemus in cap. ſeq. Hæc de primo capite ſufficiant.

CAPVT II.

De termino iuuentutis & principio ſenectutis.

CIrca ſecundũ caput aduerte ꝙ Ariſt. in ſecũdo de Generatione attribuit vnicuique naturæ inferiori corruptibili propriã, & determinatam mẽſuram durationis ſuæ, quã appellat Periodũ: cuius primã medietatẽ deputat generationi, ſecundam aũt corruptioni, nõ quidẽ ſumendo generationẽ, cui⁹ terminus eſt forma rei, & corruptionẽ, cuius termin⁹ eſt remotio formæ rei à materia: ſed intelligẽdo generationẽ ꝓ tẽdẽtia ad pfectionẽ naturalẽ: corruptionẽ aũt pro receſſu à perfectione naturali, donec definit omnino eſſe. & qm̃ omnis natura corruptibilis, & præcipuè in animalibus in ſui principio eſt imperfecta, & quantitate, & virtute, oẽ illud tẽpus incluſum inter primũ inſtans, quo incipit eſſe, & vltimũ, quo terminatur acquiſitio ſuæ pfectionis naturalis, dicit̃ eſſe tẽpus generationis, oẽ autẽ tẽpus incluſum inter inſtans terminans ſtatũ perfectionis naturalis, & inter vltimũ, quo res definit eſſe, dicitur tẽpus corruptionis: Hæc autẽ duo tẽpora ſecundum Philoſophũ dicuntur eſſe æqualia. vnde, ſi natura equidurat per vigĩti annos, decẽ attribuuntur generationi, & decẽ corruptioni, & qm̃ diximus iuuentutẽ eſſe augmentũ virtutis naturalis, ſenectutem autẽ eſſe eiuſdẽ defectũ, patet, qđ̃ ſicut Ariſt. attribuit omni naturæ corruptibili medietatẽ durationis, generationi, & medietatẽ corruptioni: ſic nos poſſumus diuidere totã vitã cuiuſcunque animalis in duas medietates, quarũ prima attribuitur iuuẽtuti, & ſecunda ſenectuti, vnde in homine apud Philoſophũ, & Cõmen. in ſecundo de Generatione. Cum cõmunis periodus ſit in ſeptuaginta annis generatio & iuuẽtus tẽdũt à principio ſui eſſe vſque ad annũ trigeſimũquintũ: ſenectus aũt & corruptio à trigeſimoquinto ad ſeptuageſimũ, & hoc loquendo de homine ſecundum ſpeciem. nam ſecundũ id diuiduum non inconuenit dari longius tẽpus durationis, vt declarauimus in ſecũdo de Generatione, tũ ꝓ variam complexionẽ, tum propter bonum vitæ regimen, tũ ꝓpter varias cõiunctiones ſuperiorũ in ſui cõceptione, ex quibus patet ꝙ cum augmentum perfectionis attribuatur, vel fiat per tota mediã vitam, & decrementũ per reſiduũ vitæ, inter augmentũ, & decrementũ, ex conſequenti inter iuuentutẽ, & ſenectutẽ non datur notabile tẽpus in quo ſit aĩal in vero ſtatu, licet ſecundũ ſenſum appareat aliter, vt dicemus in capite ſequenti. Dixi autẽ notabile tẽpus, qm̃ cum augmentũ & decremẽtum ſint motus cõtrarij, nõ poſſunt eſſe cõtinui, ſed neceſſario cadit quies media ſicut etiã in motu reflexo, vt probatũ eſt in 8. Phyſi. Implicat enim pro eodem inſtanti eſſe acceſſum, & receſſum reſpectu eiuſdẽ termini, non tamẽ eſt neceſſe huiuſmodi tempus mẽſurans quietem eſſe notabile, & perceptibile ſenſui, vt patet in pila reſiliente à pariete. Hæc de ſecundo capite ſufficiant.

Duratio vnc cuiuſlibet duo tempora.

CAP. III. *Quænam conſeruent iuuentutis profectum, & quæ ſenectutem accelerent.*

CIrca tertium caput, aduerte quòd (vt diximus) licet non ſit notabile ſpatium temporis inter iuuentutem & ſenectutẽ, in quo realiter nõ ꝓficiat, nec deficiat animal in virtutibus naturalibus, tamen quoniam id non conſtat ſenſui, & Phyſicus iudicat à ſenſu: ideo totũ illud tempus, in quo ſenſibiliter animal nec proficit, nec deficit, Phyſicus appellat tempus ſtatus, ſiue conſiſtentiæ, licet nõ ſit verè ſtatus. vnde Ariſt. in libro de Morte & vita, poſtquã diffiniuit iuuentutem per augmentum, & ſenectutem per defectum, ponit horũ medium, in quo animal ſenſibiliter nec proficit, nec deficit. Hunc autem ſtatum in homine dicimus virilitatem, & eſt à trigeſimoquinto vſque ad quinquageſimum. In quinquageſimo autem incipit manifeſtari defectus perfectionis naturalis, & animalis, vnde comparatur triplex ſtatus hominis triplici parti motus diurni in ſole. nam à puncto ſui ortus vſque ad nonã, manifeſtè aſcẽdit. Ab hora nona vſque ad meridiem, & poſt meridiẽ per horam videtur ſtare, licet non realiter quieſcat, tranſacto meridie per horam incipit manifeſtè deſcẽdere verſus occaſum. ſic in homine à principio ſui ortus vſque ad trigeſimumquintum annum manifeſtè aſcendit in acquiſitione virtutis ſibi debitæ, & hæc eſt iuuentus: à trigeſimoquinto vſque ad quinquageſimum non aſcendit, nec deſcẽdit manifeſtè, & hæc eſt Virilitas: à quinquageſimo vſque in finẽ vitæ manifeſtè deſcẽdit, & hęc eſt ſenectus. declarandũ eſt igitur quæ ſint conſeruatiua conſiſtentiæ, & quæ accelerãtia ſenectutem. Nam quidam ſunt qui videtur in trigeſimo anno ſeneſcere, quidã autẽ vix in ſexageſimo, aduerte igitur ſex, ex quibus tria cõſeruant cõſiſtentiã, & tria accelerant ſenectutem. Primum eſt, tẽperantia cibi, & potus, & venereorum. Intemperantia autem accelerat ſenectutẽ, & morbos inducit, qm̃ cum vita conſeruetur conuerſione alimenti debitè digeſti per calorem naturalem in ſubſtãtiam nutriti: cibus & potus indebitè ſumptus, & quantitate, & tempore non congruo, non conuenienter decoquitur, ſed remanens indigeſtus in nociuos vertitur humores, quibus naturalis calor debilitatur, & inducunt ægritudines, ex cõ ſequenti acceleratur ſenectus. Intemperantia autem in venereis exiccat humidum nutrimentale quo cõſeruatur calor naturalis, ſicut flamma oleo, eſt enim ſperma ſuperfluũ alimenti quod frequenter emiſſum eſt exiccatiuum, ex cõ ſequenti accelerat ſenectutem, quæ fundatur in ſicco, & frigido. Iuuentus autem in humido, & calido. Hinc videmus ducentes vitam cælibem, & in victu ſobrios, ſanioris, robuſtioris, & longioris vitæ. Secundum eſt, moderatus labor ſiue temperatum exercitium. Nam ſicut otio marceſcit bona corporis diſpoſitio, ſic tẽperato exercitio vigoratur, quoniam excitatur & confortatur calor naturalis, ſicut ſpiritu vẽtoſo excitant carbones penè extincti. Immoderat⁹ autẽ labor inducit ſenectutẽ, quoniam nimis acuit caloré, qui nimis exiccat de humido naturali, ex cõſequenti inducit immoderatã ſiccitatẽ, quæ eſt diſpoſitio ad ſenectutẽ, hinc videmus vexatos cõtinuis laboribus cito ſeneſcere. Tertiũ eſt, frequẽtes & moderatæ lætitiæ, qes.n. animi cõſeruat, & multiplicat ſpirit⁹ naturales, & vitales, quibus optimè cõſeruat vita, vnde inquit ſapiẽs, ſpiritus hilaris ætatẽ floridam facit. Ex oppoſito, magnæ & diuturnæ triſtitiæ

Tria conſeruãt hominis cõſiſtẽtiam ſeu virilitatẽ, & tria ſenectutẽ accelerant.

Venereus vſus malus.

triſtitiæ accelerant ſenectutem: ſunt enim conſtrictiuæ cordis, & mortificatiuæ caloris naturalis, ex conſequenti cauſant depauperationem ſpirituum, & inducũt frigiditatem, quæ eſt diſpoſitio ad ſenectutem, vnde inquit Sapiens, ſpiritus triſtis exiccat oſſa. Hæc de tertio capite ſufficiant.

CAPVT IIII.

Quæ iuuentutis & ſenectutis proprietates ſint quo ad omnes animi partes.

CIrca 4.c. aduerte, q̃ intendimus loqui de ꝓprietatib' Iuuentutis, & Senectutis in hoſe vt magis manifeſtis.

Et primò, de proprietatibus partis vegetatiuæ.

Secundò, partis ſenſitiuæ.

Tertiò, partis appetitiuæ.

Quartò, partis motiuæ.

Quintò, partis rationalis.

Iuuenes fortes & fœcundi, ſenes cõtra.

Quantum ad partem vegetatiuam, dico q̃ proprium eſt iuuentutis eſſe bene digeſtiuam, & augmentatiuam manifeſtè vſque ad tertium ſeptennium, & bene generatiuã, quonia actiones vegetatiuæ ſunt ab anima mediante calore naturali, qui in iuuentute cõtinuè perficit & abundat, in ſenectute autem continuè imperficit, vt diximus ſuprà. & ideo ſenex malè digerit, nõ augeſ quãtitatiuè, ſed potius minuitur, parum generat, & in ſenio efficit penitus infœcundus.

Iuuenes optimi ſunt ſenſus cõtrà ſenes.

Quantum ad partem ſenſitiuam dico q̃ iuuentus viget ſenſibus, ſenectus autẽ deficit præcipuè viſũ, & auditũ. Nã actiones ſenſitiuæ fiunt ab anima mediantibus ſpiritib' generatis in corde per calorem naturalem agentem in nutrimentum, & tranſmiſſis ad organa ſenſuum, vt diximus agẽtes de ſomno, & vigilia: in iuuẽtute autem cum ſit calor intenſus, & bona digeſtio: copioſè generanſ huiuſmodi ſpiritus, quibus perfectæ fiunt actiones ſenſuum, in ſenectute verò, quoniam calor minuitur, & digeſtio imperfecta eſt, pauciores, & debiliores generantur ſpiritus. ideo actiones ſenſuum debiliores ſunt, præcipuè auditus, & viſus, qui inter ſenſus ſunt magis ſpiritales, vt patet ex ſecundo de anima.

Iuuenes maximi ſunt amoris, & deſiderij, at ſpeciei, econtrà ſenes.

Quantum ad partem appetitiuam, cùm diuidatur in appetitiuam ſenſitiuam, & appetitiuã intellectiuam, quæ dicitur voluntas, loquẽtes de appetitiua ſenſitiua dico q̃d magis viget in iuuentute, imò ſm eam viuunt, & operantur iuuenes, qm̃ niſi ratio forti imperio dominetur paſſionibus ꝓualent in iuuenibus. vnde valde ſunt amatiui, & deſideratiui, & delectatiui concupiſcibilium. Et exponunt ſe periculis, ꝓpter huiuſmodi ſunt audaces, & magnæ ſpei, & vindicatiui, & omnia hæc ꝓueniunt ex abundãtia caloris, ex copia ſpirituũ naturaliũ, ex feruore, & claritate ſanguinis. in ſenectute aũt excauſis oppoſitis, huiuſmodi paſſiões remittuntur. vnde difficiles ſunt ſenes ad conciliandũ amicitias, ſunt pauci deſiderij. & vix in aliquo delectantur, imò quæ in iuuentute placuerunt non curant in ſenectute: ſunt modicæ ſpei, quoniam ſpes reſpicit futurum, ſenex aũt parum de futuro reſpicit ante ſe, cùm ſe breui morituũ ſciat. efficiuntur timidi, nõ accendunſ ad vindictas, ſed patienter ferunt, qm̃ calor minuitur, & ſanguis efficit magis terreſtris.

Senes prudentiores ſunt iuuenibus.

Loquentes aũt de appetitiua parte intellectiua: dico q̃ magis viget in ſene quàm in iuuene, & ſenex magis ſm eam viuit, quoniam cum paſſiones minuuntur, minus inſurgũt, & perturbant rationem: & facilius eis voluntas imperat. vnde bene dixit Pindarus, ſenectus præclara ætas, quæ dominaſ ſeruis: qui dominati fuere iuuenturi. Et dixit Ariſt. in primo Ethicorum, iuuenem non eſſe fructuoſum auditoré in moralibus, quoniã ſecundũ paſſiones viuit: & proprio impetu.

Iuuenes ſunt laboribus aptiores ſenibus.

Quantum ad partem motiuam, dico, q̃ viget in iuuentute. Nam, vt diximus agentes de principiis motus localis in animali, anima cauſat motum localem in corpore ꝓ ſpirit' adgeneratos in corde, & tranſmiſſos ad neruos, & muſculos, q̃ renouantur ex nutrimento, in quo agit calor naturalis. Cùm igitur, vt diximus, in iuuentute abundẽt huiuſmodi ſpiritus, manifeſtum eſt quod actiones partis motiuæ ꝓfectiores ſunt. vnde apti ſunt iuuenes laboribus, & præliis, ſenectus autem vtpote depauperata ſpiritibus, cõtinuè debilitatur in motu locali, & labore. Et proptera inquit Tullius in lib. q̃ de officiis inſcribit, Seni minuẽdi ſũt labores.

Senes prudentiores ſunt iuuenibus, licet iuuenes diſcu-

Quantum ad partẽ intellectiuam, cùm ſit duplex. ſ. practica, quæ verſatur circa agibilia, & ſpeculatiua, quæ verſatur circa ſpeculabilia: loquentes de practica, dico q̃ abſolutè perfectior eſt eius operatio in ſenect. requirit enim practica experientiam, quæ conficitur ex multis cognitionibus ſingularibus, quæ non habentur niſi longitudine tẽpo-

ris. & quoniã ſenex diu vixit, ideo vt expertus magis viget intellectu practico. vnde prudentiores, & bene gubernatores inueniuntur, iuuenes autẽ ex cauſis oppoſitis non vigẽt intellectu practico, & ideo expedit eos regi, & non regere: eſſe executores, & non præceptores. Loquentes autem de parte ſpeculatiua diſtinguendum eſt: vel quo ad ipſum addiſcere, vel quo ad firmitatem, & iudicium, & ordinem in ſcientia: quo ad ipſũ addiſcere, dico q̃ in iuuene perfectius inuenitur. Indigemus enim in addiſcendo cognitione ſenſitiua. vnde deficiẽte in nobis aliquo ſenſu neceſſe eſt nobis deficere ſcientiam illius ſenſus, vt inquit Philoſoph' in primo Poſteriorum. Cognitiõ autem ſenſitiua, vt diximus, perfectior eſt in iuuene quàm in ſene. Item indigemus ſigillatione phantaſmatum in phantaſia: à quibus intellect' agẽs abſtrahit ſpecies intelligibiles. Hanc autem impreſſionem prohibet ſenectus propter ſiccitatem, & frigiditatẽ ſuam; ſiccum enim & frigidum indurat. Induratio prohibet bona impreſſionem, vt diximus agentes de memoria. Quòd ſi in aliquo iuuene difficilè ſit addiſcere, hoc erit per accidens. quoniam non ratione iuuentutis, ſed fortè quoniam nimis inſeruit concupiſcentiis deprimentibus intellectum. vnde dixit Commenta. in 7. Phyſ. q̃ addiſcentibus multũ ſuffragatur caſtitas, ſenectus autem per ſe eſt difficilis ad addiſcendum propter cauſas oppoſitas, debilitatur enim cognitio ſenſitiua: laxantur organa imaginatiuæ, & cogitatiuæ, debilitatur memoria, vt diximus agentes de memoria. Quantũ autem ad firmitatem, & iudicium, & ordinem in ſcientia, dico q̃ in ſene perfectius inueniuntur, quoniam frequentatis conſiderationibus, & longo vſu habitus ſcientifici in arguendo, & reſpondẽdo firmaſ ſcientia, & ſolidũ iudiciũ fit ex ordinata reſolutione concluſionũ ad principia, & ordo in ſcientia ſtatuiſ cum deprehendiſ q̃d prius, q̃d poſterius conſiderandũ ſit: vt qm̃ incipiendũ eſt ab vniuerſalioribus, & deſcendendũ ad minus vniuerſalia, &c. Hæc aũt nõ perficiuntur niſi longo ſtudio, & diuturnitate temporis. ꝓpter eà tps addiſcẽdi cõgruè deputatũ eſt iuuẽtuti, tps aũt ſpeculandi ſenectuti. Hæc de iuuẽtute, & ſenectute dicta ſint.

Tractatus de iuuentute & ſenectute finis.

EPITOME

IN LIBRVM DE LONGITVdine, & Breuitate vitæ, vnico complexa tractatu, qui in tria capita diuiditur.

POſtremò agẽdum eſt de cauſis, quibus inter viuentia quædam ſunt lõgioris, quædam breuioris vitæ, & hanc conſiderationem complectemur in vnico tractatu, quem diuidimus in tria capita.

Primò, de cauſis corruptionis, & difficilis, & facilis corruptionis.

Secundò, de cauſis per ſe, & per accidens in generali, lõgioris, & breuioris vitæ.

Tertiò, de cauſis in particulari longioris, & breuioris vitæ, comparando genus generi, & ſpeciem ſpeciei, & indiuiduum indiuiduo.

CAPVT I.

Quænam corruptionis cauſæ tam in compoſitis quàm ſimplicibus, cur etiam nonnulla facilis difficilisue corruptionis ſint, & vtrum ignis corrumpatur in proprio loco.

QVantum ad j.c. aduerte q̃ cùm longior, & breuior vita pendeat ex tardiori, vel citiori corruptiuo, meritò antequam deſcendamus ad cauſas longioris, & breuioris vitæ, prius conſiderandum eſt propter q̃d aliquid eſt corruptibile, & aliquid difficulter, & aliquid de facili corrumpitur: vt igitur propoſitum pateat, in hoc capite conſiderabimus quatuor.

Primò, de cauſa corruptionis in compoſitis naturalibus & artificiatis.

Secundò, de cauſa corruptionis in ſimplicibus.

Tertiò, de cauſa difficilis, & facilis corruptionis tam in compoſitis, quàm in ſimplicibus.

Quartò mouebitur dubium, & ſoluetur, ſ. vtrum corruptibile poſitum in proprio loco de neceſſitate corrumpatur.

Naturalia cõposita, sunt corruptibilia quia sũt ex contrariis.

Quantum ad primum, quo ad composita naturalia, dico q̃ causa corruptionis eorum est, quia componuntur ex simplicibus contrariis, quæ sunt quatuor elemẽta: quæ sunt se inuicẽ alterantia, & corrũpentia (vt diximus in secundo de Generatione.) Nam cũ natura compositi pendeat ex natura partium componentium, si partes cõponentes sunt corruptibiles, & compositũ est corruptibile. & ideo omne elementatũ est corruptibile, quia elementa contraria sunt corruptibilia, si aũt sunt incorruptibiles, compositum erit incorruptibile. & ideo cælũ est incorruptibile, quoniam forma cæli, & materia cæli cũ non sit subiecta priuationi, nec recipiat formam mediantibus dispositionibus contrariis,

Cur cælũ ex incorruptibili hue cõpositũ est in corrup. non autẽ homo.

sunt incorruptibiles: Quod si dicis, ergo homo est incorruptibilis, quoniam componitur ex materia prima, quæ est in corruptibilis ex primo Physicorũ, & ex anima intellectiua quam probauimus esse incorruptibilem, etiam ad mentem Arist. in 3. de Anima. Respondeo, negando consequentiam, quoniam ad hoc quod compositum sit incorruptibile non sufficit materiam primam, & formam esse incorruptibilem, sed q̃ materia sit elongata à priuatione. inquãtum enim est sub priuatione: est in potẽtia ad aliam formam, & vt sic est principium corruptionis ex primo Physicorum, & 9. Meta. Item q̃ dispositiones quibus introducitur forma non sunt qualitates actiuæ, & passiuę, quorũ vtrunque deficit in homine, & ideo non est incorruptibilis. Quantum ad artificia

Artificiata corruptibilia sunt.

dico ideo esse corruptibilia: quia vnumquodque compositum resolubile est in ea ex quibus componitur, vt nauis resolubilis est in tabulas, & clauos, ex quibus constituitur.

Simplicia corrũpi contingit vel per se à suo cõtrario vel per accidens ad corruptionem sui subiecti.

Quantum ad secundum, dico q̃ simplicia, quales sunt formæ, & qualitates, dupliciter corrumpũt. Primò à suo contrario saluato suo subiecto, vt frigiditas aquæ à calore ignis non corrupta aqua, & scientia corrumpitur ab ignorantia præuæ dispositionis, vel ab obliuione, non corrupto sciente, & virtus iustitiæ ab iniustitia non corrupto subiecto, & sanitas ab ægritudine non corrupto animali. & hæc dicitur corruptio per se, quoniam vnum contrarium per se agit ad corruptionem alterius contrarij. Secundo corrumpuntur ad corruptionem sui subiecti, corrupta enim substãtia corrumpuntur omnia quæ sunt in ea, vt corrupta aqua corrumpitur forma eius, & quantitas, & qualitates eius, & hæc dicitur corruptio per accidens, quia corrumpũtur nõ secundum se, sed quoniam corrumpitur illud in quo saluãtur. propter quod Arist. deducit ex hac distinctione, q̃ si anima se habet ad corpus sicut scientia ad animam, contingeret animam dupliciter posse corrumpi, scilicet per se à suo contrario, sicut scientia ab ignorantia, & per accidens ad corruptionem corporis, verùm quia manifestũ est non esse animam sicut scientiam, quoniam anima est actus substantialis: scientia verò accidentalis, ideo non corrumpitur per se, sed tantùm per accidens, scilicet ad corruptionem corporis. Quod vtique verum est de sensitiua, & vegetatiua, de intellectiua autem alia ratio est, vt alibi dixim⁹, nec Aristo. applicat se hic ad animam intellectiuam, sed solùm loquitur de anima in vniuersali. vnde sufficit dictum suum verificari de anima vegetatiua, vel sensitiua.

Localis trãspositio facilis & difficilis corruptionis & causa.

Quantum ad tertium dico, quod transpositio localis est causa difficilis, & facilis corruptionis. Nam si animal fit secundum speciem suam lõgæ durationis, puta homo, vel elephas, & generetur in regione temperata, deinde transferatur ad regionem æquè, vel magis temperatam, diu cõseruabitur, & cum difficultate corrumpet, nõ tamen fiet æternus, quoniam omne habens materiam trãsmutabile est, aut secundum vbi, aut secundum quantitatem, aut secundũ qualitatẽ, aut secundũ substantiã. Cùm igit homo, & quodcunq; animal habeat materiam subiectam priuationi, ex consequẽti habeat in se qualitates contrarias, non durat in æternum, si autem transferatur ad regionem suę cõplexionis differmẽ de facili corrumpet: nam si trãsferatur ad regionem excessiuè calidam extraneabitur calor eius naturalis, & disponetur ad corruptionem, sicut calor febrilis disponit ad mortem, si autem trãsferatur ad regionem excessiuè frigidam, mortificabit calor naturalis intẽsa frigiditate regionis, inde videmus in plantis q̃ trãsplantatæ in loco differmi suæ naturæ, vel cito exiccant, vel non fructificant. Locus enim naturalis, ex quarto Physi. conseruat & continet locatum, non naturalis autem aut corrumpit, aut nõ prodest locato.

An ignis i propria sphæra corrũpat se.

Quãtum ad quartum, aduerte q̃ ex dictis in hoc capite oritur dubium, vtrũ ignis positus in propria sphæra corrũpat se de necessitate: & pono casum, q̃ sit pars ignis in medio suæ sphærę, aut in suprema parte, & nunquã recedat à loco suo. ita q̃ semp sit elongatus à suis cõtrariis, puta humidis, & frigidis: & ratio dubitandi est, quoniam dictũ est simplicia corrumpi aut à contrariis, aut ad corruptionem subiecti. Cùm igit ignis sit corpus simplex, necesse est q̃ si existẽs in medio, aut in supremo suæ sphæræ corrumpitur, corrũpatur aut à contrario, aut ad corruptionem sui subiecti: nõ à contrario, quoniam contrarium non agit in contrarium nisi approximatum, ibi autem per casum datum nulla est approximatio: non ad corruptionem sui subiecti, quoniam ignis non est in subiecto cùm sit per se existens, & posito q̃ dicatur habere subiectum hoc non erit nisi materia prima, quæ est incorruptibilis, ex primo Phys. ergo nũquam corrũpetur. In oppositum autem arguitur, quoniam omne habẽs materiam subiectam priuationi, necessariò corrumpetur, sed ignis in quocunque loco ponatur habet materiam subiectam priuationi, sicut & omnia inferiora. ergo, &c. Maior quidem probatur: quoniam cùm materia subiecta priuationi sit in potentia ad formam qua priuata est, si semper esset sub forma quam habet, frustra esset sua potentia ad aliam formam, sed in natura nihil est frustra, ergo omne habens materiam subiectam priuationi necessario corrumpetur in quocunque loco ponatur. Ad hoc dubium respondet Arist. & concedit quòd corrumpetur, & à suo contrario. Sed aduerte quòd sibi contrarium potest esse triplex. Primum est corpus contrariarum qualitatum, vt aqua, & ab hoc quidẽ non corrumpetur nisi proximentur. Secundum est locus, si ue continens contrariæ dispositionis, sicut enim continẽs consimilis dispositionis confortat & præseruat contentũ, sic continens dissimilis dispositionis, debilitat & disponit ad corruptionem. vnde locus calidus est conseruatiuus ignis, & corruptiuus aquæ. Tertium est superfluum, vel maius in eadem specie, sicut enim lux magna in cæreo obumbrat lucem minorem in candela, & vt sic videtur sibi contraria: quoniam impedit illuminationem minoris, sic maior ignis adiunctus minori est sibi contrarius, quoniã consumit paruum humidum, quo nutritur paruus ignis, quo consumpto corrumpitur paruus ignis ex defectu sui nutrimenti. ad dubium igitur propositũ dicitur q̃ licet ignis locatus in medio, aut in supremo suæ sphæræ non habeat primum contrarium sibi approximatũ, nec secundum, qm̃ est in suo loco naturali, habet tamen tertium, quoniam si ignis situatus in medio suæ sphæræ sit decem cubitorum, circũdatur superius, & inferius, & à latere ab igne decem milium cubitorum, qui vt superexcedens, & longè maior, potentior contrariatur igni decem cubitorum: ex consequenti corrumpet ipsum existentem in proprio loco, sicut flãma maior corrumpit minorem modo iam dicto. Hæc est respõsio Philosophi. Cui potest addi q̃ corrumpetur à suo contrario sibi approximato, quoniam licet pro aliquo tempore pars signata ignis sit in medio, aut supremo suæ sphæræ, tamen cùm ignis sit in continuo motu, & partes ignis vicinę suo contrario consumantur, tandẽ supremæ, & mediæ partes ad inferiorem partem suæ sphæræ deuenirent: & illic proximatæ suis contrariis corrumpentur. sicut etiam diximus alibi de partibus terræ situatis circa centrum mundi. patet igitur quę sit causa corruptionis, tam in compositis, quàm in simplicibus, & quare aliqua sint facilis, aut difficilis corruptionis, & à quo corrumpitur ignis, siue quodcunque aliud elementum existens in proprio loco naturali.

corrumpatur q̃ ægre.

CAPVT II.

Longioris & breuioris vitæ causæ tum apparentes tum verè, per se, & per accidens.

Circa secundum caput, dicemus tria.

Primò assignabimus causas apparẽtes longioris, & breuioris vitæ: q̃ tñ non sunt veræ, nec regulariter verificant in oĩb. licet vt in pluribus verificentur, vt dicemus.

Secundò, assignabimus veras, & vniuersales causas p se.

Tertiò, assignabimus veram causam per accidens.

Quãtum ad primum aduerte tres causas, quibus posset aliquis diiudicare longiorem, & breuiorem vitam.

Tres sunt longioris & breuioris vitæ apparentes causæ.

Prima est, Magnitudo & paruitas corporis, vt. s. magna corpore sint lõgę vitæ, parua autem sint breuis: sed hoc nõ est vniuersaliter verũ. Nã equi⁹, & bos, & bubal⁹ sunt maiores hoie, & tñ sunt breuioris vitę, nec etiã paruitas est vniuersaliter causa breuioris vitæ. Nã apes sunt lõgioris vitæ, q̃ multa volatilia maiora, d̃ prehẽdũtur. n. viuere septẽniũ.

Secunda est, Habere & carere sanguine, vt sc. habentia

sang

ſanguinem ſint lõgioris vitæ,ſed id non verificaſ vniuerſaliter.Nam,vt diximus, Apes quæ ſunt exãgues viuunt diutius quã paſſeres,& colũbi,& cauſam in his dicem⁹ infrà.

Tertia eſt, Viuere in terra, & viuere in mari, vt.ſ.terreſtria dicãtur longę vitę,maritima autem breuioris:ſed hoc non eſt vniuerſaliter verum:nam multa terreſtria in animalibus,& in vegetabilibus viuunt tantum per annũ:& multa in mari,vt balena, & delphini,ſunt valde longioris ritę.

Licet autem prædictæ cauſæ non verificentur in omnib. tamen vt in pluribus verificantur,ſi bene combinentur.Nã quæ ſunt maiora corpore, & ſanguinea,& terreſtria greſſibilia,longioris vitæ ſunt vt in pluribus, minoribus corpore,& exanguibus,& volatilibus,& aquaticis:& cauſas aſſignabimus in capite ſequenti.

Lõgioris vitæ verę cauſæ.

Quantum ad ſecundũ aduerte quatuor cauſas vniuerſales,& infallibiles,quibus deprehendimus in quolibet genere viuentium longiorem,& breuiorem vitam.

Prima eſt,humidum pingue.

Secunda eſt,multum humidum pingue.

Tertia eſt,humidum pingue proportionatum calido.

Quarta eſt,humidum non de facili exiccabile,nec de facili congelabile,nec ſuperfluum.

Animal eſt calidũ & humidum.

Pro notitia harum cauſarum præpono duo,vt fundamẽta, primum eſt, quod animal eſt calidum, & humidum, & propter hæc duo ineſt ſibi vita : ſecundum eſt , quòd ſenectus eſt frigida,& ſicca,& ideo eſt tendentia ad mortem.

Et quidem ꝙ neceſſe ſit animal eſſe calidum, probatur. nam ex ſecundo de anima in his inferiorib.non datur viuũ ſine nutritiuo,nutritiuum auté nõ nutrit niſi aſſimilet nutrimentum nutrito,hæc aſſimilatio eſt per decoctionẽ,decoctio per calorem,ergo neceſſe eſt animali ineſſe caloré, quo operetur actiones partis nutritiuę.Quòd autem ſit neceſſe ipſum eſſe humidum,probatur,quoniam calor animalis indiget pabulo,quo conſeruetur.Id autem eſt ipſum humidum:vnde ſicut pabulum ignis in lampade eſt oleũ,quo deficiente deficit ignis,& flamma lampadis: ſic humidum intrinſecum viuenti eſt nutrimentũ,& proprium ſubiectũ caloris in viuente,vnde Ariſt.Oportet accipere quod animal eſt natura humidum,& calidum,& viuere tale.

Senectus eſt frigida & ſicca.

Quòd ſenectus ſit frigida ſicca,probatur.nã cũ iuuentus,& ſenectus ſint ſtatus oppoſiti, vt diximus in tractatu de Iuuentute,& Senectute, fundanſ in cõditionibus oppoſitis.Iuuentus autẽ fundatur in calido,& humido,diximus enim iuuentutem eſſe augmẽtationem caloris naturalis in prima particula,i.in corde.Calor autem naturalis non augetur niſi adſit ſufficiens humidum, quo ſuſtentatur, ſicut non augetur ignis niſi adſit ſufficientia combuſtibilium.ergo ſenectus fundatur in frigido,& ſicco:diximus enim qđ ſenectus eſt defectus ſiue diminutio caloris, diminutioné autẽ calidi ſequitur frigidum,& eſt diminutio humidi, ad quam ſequitur ſiccum.Bene ergo dicitur ſenectuté eſſe frigidam ſiccam, propter quod neceſſe eſt ſeneſcentia deficcari,&tandiu vita conſeruatur,quandiu humidum naturale non deſiccatur,nec de facili conſumitur. His propoſitis accedendum eſt,ad declarationem dictarum cauſarum.

Humidũ pingue multum proportionatum calido eſt cauſa longioris vitæ.

Ad euidentiam primæ cauſæ,aduerte ꝙ cum vita fundetur in calido humido,illud humidũ quod difficulter exiccatur,& difficulter putrefit,erit cauſa longioris vitæ, tale aũt eſt humidum pingue.nã quoniam pinguedo,vt dictum eſt in 4.Meteorolog.tenet partes adinuicem bene conglutinatas,ideo cum difficultate abinuicem ſeparantur,&per conſequens, cum difficultate exiccantur. Inde videm⁹ qđ ſol de facili conſumit aquam,non autem oleum,neque pinguedinem.Quod autem humidum pingue non de facili putrefiat declaratur.nam in eo prædominatur aer,vt in oleo, & melle,aer autem reſpectu aquę,& terræ non putrefit:ſicut enim ignis reſpectu aliorum elementorũ non putrefit, ſic nec aer reſpectu aquę & terrę,vnde quibus dominaſ aqua,de facili putreſcũt,quibus aũt aer,non de facili:ꝙa igitur humidum pingue,vt pingue,non de facili conſumitur, nec de facili putrefit.ideo pingues vt ſic longioris ſunt vitæ nõ pinguibus:nec obſtat ꝙ videmus homines valde pingues eſſe breuioris vitæ macilentis , id enim non prouenit ex humido aereo, ſed aqueo admixto , quo abundat in eis humor phlegmaticus facillimus ad putrefactionem.

Ad euidentiam ſecundæ cauſæ , aduerte ꝙ ſi humidum pingue fuerit paucum, etiam ꝙ vt pingue nõ de facili cõſumatur,tamẽ quia paucum cito conſumetur, ſicut parum olei cito conſumitur in lampade : vt igitur animal ſit longæ vitę non ſufficit ipſum habere humidum pingue,ſed & multũ,& quoniam rationabile eſt animalia magna habere magis de humido, ideo vt in pluribus,licet non vniuerſaliter,animalia magna ſunt lõgioris vitæ animalibus paruis, ſimiliter plantæ quanto maiores,tanto lõgioris ſunt vitæ.

Ad euidentiam tertiæ cauſæ aduerte,ꝙ ſi humidum pingue fuerit multum, & calor naturalis paruus,vel calor de facili ſuffocaretur, vel humidum non bene regulatũ à calido de facili congelaretur.Et ideo neceſſe eſt calidũ eſſe ꝓportionatũ humido in quãtitate,& qualitate,vt ſint cauſa lõgioris vitæ , & propterea nõ incõuenit aliqua animalia eſſe lõgioris vitæ,q̃ tñ ſunt minora corpore,& min⁹ habẽt de humido,ſed habẽt calidũ,&humidum bene ꝓportionatum,& id ſeruaſ maximè in hoſe ꝓpter temperatiſſimã cõplexionem ſuã.vnde homo eſt longioris vitæ quàm equus, & bos,& camelus, licet ſit minor corpore, & inter hoſes, ſanguineus eſt lõgioris vitæ,etiã ꝙ ſit minor corpore hoſe cholerico, vel phlegmatico, vel melãcholico,ex cã dicta.

Ad euidentiam quartæ cauſæ,aduerte ꝙ humidũ eſt duplex,ſ.aereum,& aqueum,ad hoc qđ animal ſit lõgæ vitæ, debet eſſe humidũ aereũ.nã ꝙa aer calidus eſt, humidũ aereum nõ eſt de facili infrigidabile, & qm̃ ſubtilis eſt,humidum aereum non eſt de facili exiccabile, humidum autem aqueum ex natura aquæ,quæ frigida,& craſſa eſt,de facili eſt infrigidabile,& exiccabile,quoniam caret pinguedine prohibitiua exiccationis, & conglutinationis partium. His de cauſis,vt dicem⁹ infrà,terreſtria ſanguinea ſunt lõgioris vitæ,vt in pluribus,quã aquatica.Item humidum in animali duplex eſt:quoddam proportionatũ calido, quod dam ſuperfluum,quæ habent humidũ ſuperfluum,ſunt breuioris vitæ,vnde homines exceſſiuè phlegmatici ſunt breuioris vitæ,qm̃ calor naturalis debilitaſ, & paulatim ſuffocatur ab humido ſuperfluo,ſiue ſit naturale, ſiuæ ægritudinale,ſiue ſit diffuſum per totũ corp⁹, ſiue contentũ in vna ex partibus principalibus,vt in capite,vel in ſtomacho, vt igitur animal ſit longæ vitæ debet habere humidum nõ de facili exiccabile,nec infrigidabile,aut congelabile, nec ſuperfluũ, ſed conſtãs, & bene regulabile ꝓ caloré naturalé. Hæc de cauſis gñalibus ꝓ ſe lõgæ vitę,& breuis dicta ſint.

Suſceptio nutrimẽti non eſt cauſa per accidens breuis vitæ.

Quantum ad tertium,aduerte ꝙ ſecundum Ariſtotelem cauſa breuitatis vitæ per accidens eſt non ſuſceptio nutrimenti.nam ſi viuum per notabile ſpatium ſtet ſine nutrimẽto, calor naturalis non inueniens nutrimentum in quod agat,& quo nutriatur cõuertit ſe ſuper humidum radicale, quod eſt ſuum proprium ſubiectum,&conſumit ipſum,ad cuius conſumptionem corrumpitur ipſe calor: non enim conſeruari poteſt conſumpto ſuo proprio ſubiecto , ſicut non poteſt conſeruari flamma in lampade cõſumpto oleo, & ſicut flamma maior corrumpit minorem per accidens pro quanto conſumit humidum paruum, quod erat nutrimentum minoris flammæ , ad cuius conſumptionem flamma minor deficit , ſic calor naturalis corrumpit ſeipſum conſumens humidum radicale in quo ſuſtentatur.Corrupto autem calore naturali deficit vita, quæ fundatur in calido,& calidum conſeruatur humido.Hæc de 2.c.dicta ſint.

CAPVT. III.

IN tertio capite aſſignabimus cauſas in particulari longæ,& breuis vitæ.

Et primò,in animalibus.

Secundò,in plantis.

Quantum ad animalia dico cum Ariſt.cauſas breuis vitæ eſſe quatuor,& ſunt iſtæ.

Immoderatus coitus.

Labor.

Humidum aquoſum.

Carentia ſanguine.

Cauſæ autem longioris vitæ etiam in eadem ſpecie ſunt duæ,ſcilicet Maſculinitas,caliditas regionis.

Immoderati coitus breuis vitæ.

Ad euidentiã primæ cauſæ breuis vitæ,aduerte,ꝙ ſperma eſt ſuperfluum tertiæ digeſtionis, quod eſt aptũ immediatè conuerti in ſubſtãtiam animalis.nam calor naturalis agens in alimentũ plus digerit quam ſit neceſſarium ad nutritionem,& augmentum animalis, & illud quod ſupereſt natura ordinat ad generationé,&tractũ ad vaſa ſeminaria per coitum emittitur.Quando igitur animal vtiſ inordinato coitu deficiente ſuperfluo alimenti, trahiſ ad vaſa ſeminaria illud humidum digeſtum neceſſarium ad nutritionẽ, & quodammodo violẽto coitu emittitur, ex quo ſequitur ꝙ non ſit ſufficiens conuerſio nutrimenti in ſubiectum nutri-

triti. Tũc exiccatur & macie attenuat animal, & ſubtracto calido humido ſubtili in quo cõſeruatur vita, diſponit animal ad corruptionem. Hinc videmus nubẽtes in ſenio cito deficere, & paſſeres maſculi deficiunt citius quã fœmellę, qm̃ ſunt multum coitiui, & equus, & aſinus ſunt breuioris vitæ, quàm mulus ex quibus generatur, quoniam mul⁹ non multum coit, & vniuerſaliter ĩ omni ſpecie ſi maſculi ſunt inordinatè coitiui, citius deficiunt quàm fœmina, propter eà inquit Ariſt. Coitiua & multa ſperma cito ſeneſcunt.

labor in senibus longæ vitæ, senibus autẽ breuioris conuenit.

Ad euidentiã ſecũdæ cauſæ aduerte ꝙ labor excitat & acuit calorem naturalẽ, excitat⁹ exhalat paulatim, & ſecũ trahit humidum. Ad exhalationẽ calidi & attractionẽ humidi ſequit exiccatio, ad exiccationem ſequit ſenectus, ad ſenectutẽ mors. Quoniam igit labor eſt exiccatiuus, ideo animalia laborioſa cito ſeneſcũt, & ſunt breuioris vitę: ſed aduerte ꝙ hîc ſupponitur humidum eſſe proportionatũ calido, & non eſſe humidũ ſuperfluũ. Nam ſi calor naturalis ſit tenuis, & inſit animali humidũ ſuperfluum extraneum labor proficit, qm̃ excitat calorem, & excitat⁹ cõſumit humidum ſuperfluum, vnde multum phlegmaticis expedit labor. Attenuatis aũt debilibus, & ſenibus non expedit, quoniam exiccat exhalatioue caloris, & attractione humidi.

Humidũ aqueum breuis eſt vitæ indicium.

Ad euidentiam tertiæ cauſæ, aduerte ꝙ humidũ aquoſum ſapit naturã aquæ: aqua aũt licet ſit humida, eſt tamen frigida, frigidũ autem contrariatur calido, in quo fundat vita, aquatica igit ſunt breuis vitæ reſpectu terreſtriũ non quia ſunt humida, ſed qm̃ humidum aqueũ eſt craſſum, & de facili cõgelabile, ex cõſequenti de facili corruptibilia.

Exãguia breuis vitæ ſunt.

Ad euidentiã quartæ cauſæ aduerte, ꝙ ſanguis eſt humidus calidus, ideo eſt fundamentum vitæ. Quæ autem ſunt exanguia habẽt humidum aqueum, quod eſt frigidũ. Ideo exanguia vt in pluribus ſunt breuioris vitæ, quam habẽtia ſanguinem. Nota tñ ꝙ ſi aliqua exanguia nutriantur nutrimẽto dulci, quod eſt humidum aereum, & vt ſic calidum, erũt longioris vitæ aliquibus habẽtibus ſanguinem, & hac de cauſa apes, licet exangues, diutius viuunt aliquibus animalibus maioribus corpore, & habentibus ſanguinem.

Maſculi longioris ſunt vitæ quam fœminæ.

Ad euidentiam primæ cauſæ longitudinis vitæ aduerte ꝙ maſcul⁹, vt maſcul⁹ eſt calidior fœmina: cui⁹ ſignũ mai⁹ eſt corporis robur, & vehementioris actionis: cum igitur vita fundetur in calido, maſculus in omni ſpecie, ratione qua maſculus, eſt longioris vitæ quam fœmina. Dixi ratione qua maſculus, quoniam non inconuenit, vt diximus, ratione laboris, & inordinati coitus eſſe breuioris vitæ.

caliditas regionis cauſa eſt lõg. vitæ.

Ad euidentiam ſecũdæ cauſæ, aduerte ꝙ non ſolũ calidum intrinſecum eſt cauſa vitæ, ſed extrinſecum temperatum continens enim proportionatum contẽto cooperatur ad cõſeruationem eius. Cum igit vita fundetur in calido, animalia genita in regione tẽperatè calida confortata calore regionis ſunt longioris vitæ, q animalia genita in intẽperatè frigida, ſunt breuioris vitæ, frigidum.n. intẽſum eſt mortificatiuum caloris, eadẽ cauſa in regione calida generant animalia eiuſdẽ ſpeciei maiora corpore, in frigida autẽ ſunt paruę quãtitatis: vnde in mari rubro inueniunt ſerpentes, & ranæ miræ magnitudinis: & ratio huius eſt, qm̃ calidum dilatat humidum, ideo eſt cauſa maioris augmenti, frigidum autem cõſtringit humidum, ideo eſt cauſa minoris augmenti. Tu tamen aduerte ꝙ in regione frigida nõ inconuenit inueniri particularia loca calida, vt ſunt aliquę valles, valles enim adunatione radiorum ſolis calidiores ſunt montibus, & loca circa mare ex caliditate maris, & in his generantur animalia maiora quam in reliquis locis regionis frigidæ ex cauſa dicta. Hæc de cauſis longitudinis, & breuitatis vitæ in animalibus dicta ſint.

In mari rubro ſũt ſerpentes & ranæ miræ magnitudinis.

Secundò quantum ad plantas dico duo. Primò ꝙ multæ plantæ lõgioris vitæ ſunt, quocũque animali: inter quæ eſt palma, & cypreſſus: durant enim vltra ducentos annos. Secundo quòd in plantis maſculæ, & arboroſæ ſunt longioris vitæ, vt quercus, nux, pinus, &c.

Plantæ aliquæ lõgioris vitæ ſunt quam multa animalia.

Ad euidentiã primi aduerte, ꝙ duplici de cauſa ſunt lõgioris vitę, quã animalia. Primò q̃ habent humidũ minus aquoſum. & viſcoſa ſunt: hæc. n. de cauſa ſunt inflámabilia & ſũt ficca terreſtria, nõ quidẽ ficcitate mortificatiua, ſed repreſſiua humidi. Secundo quia plantę ſæpe iuueneſcũt: ſi enim exiccatur ramus vn⁹, in alia parte naſcitur alius, & ſi exiccatur radix ex vna parte, germinat ex alia, & ſi exiccat totus truncus ſtãte radice viua, iterum pullulat, vnde videmus intenſo frigore totam arborem puta vitem, aut ficum congelari, & tamen radix iterum pullulat, vnde ſe habent plãtæ ſicut animalia annuloſa, quæ deciſa viuũt: licet. n. habeant vnam animã actu, habent tñ plures in potẽtia, ex ſecundo de anima, ſic & plantæ, qm̃ in nodis, & in partib⁹ radicum habent virtutẽ germinatiuam, ideo & tranſplatati rami viuunt, & efficiuntur arbores, hac de cauſa quoniam ſ. ſæpe iuueneſcunt longioris ſunt vitæ quàm animalia.

Arbores maſculæ ſunt longioris vitæ.

Ad euidentiam ſecũdi aduerte ꝙ maſculus, & fœmina non propriè inueniuntur in plantis. Maſculus enim ꝙ propriè eſt qui generat in alio, fœmina autem in qua aliquid generatur ab alio, ſed dicit in plantis ratione proprietatum. nã maſculus calidior, & magis fructificans eſt, fœmina autem frigidior, & minus fructificãs, hac de cauſa maſculi habẽt partes ſuperiores craſſiores, qm̃ calidi eſt eleuare nutrimẽtum ad ſuperius, ex quo augẽtur partes ſuperiores, frigidi autem eſt retinere inferius, ex quo incraſſantur partes inferiores, & qm̃ maſculi habẽt partes ſupiores, craſſiores, & grauiores, ideo dum cadunt, cadũt primo ſecundũ partes ſuperiores, & cadunt ante, fœminæ aũt cadũt retro, & primò ſecundũ partes inferiores vtpote grauiores: qm̃ igitur in plantis videmus aliquas magis fructificantes, & aliquas habentes partes ſuperiores maiores (ſunt autem in plantis partes ſuperiores radices, qm̃ ſunt loco capitis, & oris) & quæ habent maiores radices trahunt multum alimentũ, ex conſequenti ſunt multi caloris, quo mittitur multum alimentum ad truncũ & ramos, & fiunt arboroſæ, & has dicimus eſſe maſculas, ratione proprietatis maſculinæ inuẽtæ in animalibus, & iſtę inter plantas ſunt longioris vitæ. Hęc dicta ſint de cauſis lõgitudinis, & breuitatis vitæ, tã in animalibus, quàm in plantis. Magis autem in particulari conſiderare de his ſpectat ad librum de animalibus, & vegetabilibus, hîc terminatur conſideratio noſtra ſuper Paruis naturalibus Ariſt. ad laudem & gloriam Dei miſericordis.

Paruorum naturalium finis.

EPITOME,

IN LIBELLVM ARISTOtelis, De bona Fortuna, vnico complexa tractatu, in quinque capita diuiſo.

TErminata conſideratione noſtra ſuper paruis naturalibus, quę cõpoſuit Ariſt. vt ordinatè & completè traderet ſcientiã de animatis, quam incho auerat in libris de anima, & terminaturus erat ſecundum vnamquanque ſpeciem in libris de animalibus, & de vegetabilibus, intendimus hic facere conſiderationem ſuper libello de bona Fortuna, quẽ cõpoſuit vt compleret conſiderationem de felicitate, de qua locutus fuerat in 1. & in 10. Ethic. & in magnis moralibus. Nam ſine bona Fortuna, apud Philoſophos nullus reputatur felix, qm̃ apud eos putatur felicitas eſſe bona fortuna, vel non ſine bona fortuna. Hanc autem cõſiderationem complectemur in vno tractatu quem diuidimus in quinque capita.

Primo, quid ſit bona Fortuna deſeruiens felicitati.
Secundo, circa quæ bona eſt hæc Fortuna.
Tertio, qui inter homines ſint benè Fortunati.
Quarto, circa quos impetus ſit bona Fortuna.
Quinto, quam rationabilia ſint quæ ab antiquis dicebantur de bona Fortuna.

CAPVT I.

Quidnam ſit bona Fortuna, & qũo ad felicitatem ſpectet.

fortuna bona non eſt intellectus, nec, ratio nec ſcia.

CIrca primum caput, inueſtigandum eſt prius quid nõ ſit, deinde quid ſit. Aduerte igitur ꝙ alicui videri poſſet bonã Fortunam eſſe intellectum, i. claram intelligentiam, vel rationẽ, vel ſcientiam aſſequendi bona, circa quæ eſt bona Fortuna, puta dominiũ, honores, diuitias, gratias Principum, & tamen nullũ horum eſt. Nã intellectus, & ratio, & ſcientia, cui annectimus etiam ſapientiã, dicunt cognitionem, & præuiſionem, & ordinem in agendis. Nam quæcunque fiunt intelligentia, & ratione, & ſapientia, cognita ſunt & præuiſa, & ordinata, i. & conſiderata quo ordine agenda ſunt. Euẽtus aũt bonæ fortunæ, vt dicemus infrà, ſunt omnino non præcogniti, non præuiſi, non ordinati, aliter non eſſent euentus boni fortuiti, ſed à propoſito & ex intentione, quæ conditiones repugnant fortunæ, vt fortuna eſt, ex 2. Phyſicorum, ergo & bonæ fortunæ. vnde cum fortuna & intellectus, id eſt clara cognitio boni conſequen

Vbi pluri mũde fortuna minimũ de intellectu et vbi plurimũ de intellectu minimũ de fortuna.

sequendi opponãtur: dicit Arist. propter quod vbi plurimꝰ intellectꝰ, & ratio, ibi minima fortuna, vbi autem plurima fortuna, ibi minimus intellectus. nam quanto aliqua sunt magis facta secundum rationem, & intellectum tanto minus contingunt præter intentionẽ, ex cõsequenti tãto minus sunt fortuna. Alicui autem videbitur quod bona fortuna sit quædam cura, & beneuolentia Dei cum aliquibus hominibus, vt magis sibi charis, quibus relictis aliis largiẽ bona externa præter omnem industriam eorum, ita vt videaẽ idẽ esse bene fortunatus, & amicus Dei, sed id nõ decet attribuere Deo. Omnes enim rectè sentientes de Deo, tenẽt ipsum esse dominum dignum, i. distribuentem bona hominibus ordinatè & iustè, i. vt merentur, & digni sunt, sed bona euenientia à bona fortuna, non sunt data ordinatè, & secundum merita. nã (vt dicemus infrà) insipientes sunt multoties benefortunati: & melancholici quos constat non esse meritissimos apud Deum. si ergo dixerimus bonam fortunã esse Dei curam: & beneuolentiam, facimus ipsum praui, i. nõ sufficientem iudicem: quoniam nesciret qui sint digni, vel indigni, quibus exteriora bona largiat. Sufficiẽtia autem iudicis stat primò in debita cognitione, vel posito ꝙ sciat dignos, & indignos, facimus ipsum iniustum. Nã vltra sufficiẽtiam cognitionis debet iudex habere rectam voluntatem, vt. s. velit dare bona dignis, & non indignis, videmus autem aliquos malos esse benefortunatos, & multos bonos infortunatos. Cùm igitur hæc non deceant diuinam sapientiam nec diuinam iustitiam, non est dicendum bonam fortunam esse curam Dei, nec eius beneuolentiam.

Bona fortuna non est diuina prouidentia, seu cura

Bona fortuna non ẽ natura

Alicui verò videbitur ꝙ bona fortuna sit natura, i. quędam naturalis forma congenita homini benefortunato, sicut cõgenita est grauitas in lapide, & virtus attractiua in magnete, qua tendit in bona externa consequenda: sed hoc nõ est verum, qm̃ natura ex 2. Phys. respectu eorum quorum est factiua, est factiua semper vel vt in pluribus, & per determinata media, vt virtus magnetis semper trahit ferrũ nõ impedita, & determinatis mediis, i. stante debita quãtitate ferri: & debita distantia vel propinquitate, sed bona fortuna ratione qua fortuna, non est causa bonorum euentuũ semper, nec in pluribus, nec ordinatè. Est enim ex 2. Phy. in his quę fiunt rarò, & vt contingit non secundum intentionem, ergo fine ordine & inexcogitatis mediis. Nó ergo hoc modo bona fortuna est natura, vtrũ autem sub alio sensu possit dici natura, considerabimus in sequentibus.

Viso quid non sit, cogitandum est quid sit.

Et primò, si est aliquid.

Secundò, si est natura.

Tertiò, si est natura cum ratione, vel sine ratione,

Bona fortuna inter cãs ꝙ accidẽtcõ ponitur.

Quantum ad primum aduerte aliquos dixisse eam secũdum veritatem nihil esse, sed tãtùm secundum existimationem hominum: & ratio eorum est, quoniã quicquid fit, fit à causa per se & determinata, fortuna autem nõ est causa per se nec determinata. Cùm igiẽ si fortuna aliquid est sit causa, & nulla sit causa per accidẽs, sequitur fortuna nihil esse: verùm quia contingit nos videre effectũ, & sæpè ignorare causam, opinio hominum dicit talem effectum esse à fortuna: sed hæc opinio falsa est, licet enim omnis causa ꝙ se sumpta possit dici causa ꝙ se respectu sui effectus, tamẽ cõcursus plurium causarum ad aliquem effectum erit per accidens: verbi gratia, Quòd Socra. vadat in agrum habet causam per se, puta vt seminet. Quòd lapis descẽdat habet causam per se, puta quia grauis. Quòd autẽ ista duo cõcurrant. s. dum Socrat. vadit in agrum, lapis descendit, & frangit caput Socra. est per accidens. Vnde dicimus fractionẽ capitis esse à fortuna, quoniam est à cõcursu duarũ causarum, qui est per accidens. Cùm igiẽ ad sensum pateat multos effectus fieri ex accidẽtali concursu plurium causarũ, vanum est dicere fortunam nihil esse, nec ratio eorum valet. Nam dato quòd nulla causa per se sumpta esset causa per accidens, ex hoc tamen nõ sequitur quin plurium causarum concursus sit per accidens: ergo, &c.

Quantum ad secundum, aduerte ꝙ in vno sensu negandum est bonam fortunam esse naturam, in alio autem concedendum est. Nam sumendo naturam, vt diffinitur in 2. Phys. quæ dicitur de forma, tam substantiali, quàm accidẽtali, quę est sufficiẽs principium semper, vel vt in pluribus & ordinatè producendi effectus respectu quorum dicitur natura, vt calor in igne non impeditus ordinatè, & semper calefacit calefactibile approximatum, bona fortuna non est natura, quoniam non operatur semper, nec vt in pluribus, nec ordinarè, sed vt contingit. sumẽdo autem naturã, vt accipit Arist. in 1. Polit. c. cũ dicit, natura hominis est esse animal ciuile, & esse virtuosum, verum est bonam fortunã esse naturam. Nam sicut homini competit ex natura sua esse virtuosum, quia est naturæ intellectualis, sic homini cõperit a superiori principio, de quo dicemus infrà, sine præcognitione impelli, & inclinari secundum appetitum ad prosequendum aliqua sibi bona externa, & hunc naturalẽ impulsum dicimus bonam fortunam, vt declarabimus infrà, & ab eo dicuntur benefortunati respectu bonorum effectuum. Qui enim operantur sequentes huiusmodi impulsus, consequuntur bonum, & sumendo naturam in hoc sensu non est necesse causam esse factiuam semper, nec vt in pluribus. Nã licet competat naturę hominis esse scientem, & virtuosum, & beatum, plures tamen sunt nescientes, vitiosi, miseri, quàm scientes, &c. Sic licet competat homini bona fortuna ex natura sua, pauci tamen sunt benefortunati, & plures infortunati. Item huiusmodi naturalis impulsus non in omnib. nec in plurib. dato quod fiat in plurib. est factiuus boni euentus, qm̃, vt dicemus infrà, qui agunt sm̃ rationem, non attendunt nec prosequuntur tales impulsus dato ꝙ impellantur. Sumendo igitur naturã in hoc sensu, bona fortuna est natura, qa est naturalis, & non rationalis impetus causatus ī aĩa nostra à primo principio q̃ est Deꝰ. Quare dixerim, Naturalis, & non rõnalis, declarabiẽ infrà.

impulsus à primo principio causatus in anima nostra ad prosequẽda exterua bona.

Quantum ad tertium, aduerte ꝙ quando appetitus intellectiuus ordine naturali fertur in operationẽ, prout mouetur ab intellectu præsentante bonum & ratiocinante, qđ hoc est agendum & tali medio, dicitur esse motus siue impulsus factus in anima secundum rationem, i. secundum quod dictat, & concludit ratio: quando autẽ mouetur voluntas ad aliquod operandum, & tamẽ ignorat homo qua re sic moueatur, imò fortè ratio dictat oppositum, dicitur esse motus ad bonũ factus in anima sine ratione, i. sine prę cognitione, & præuisione, & talis motus dicitur esse bona fortuna. nam, vt inquit Arist. interrogatus patiens talem impetum, quare sic agat, respondet, nescio, sed sic mihi dictat animus, & quoniam sic placet mihi: & dato casu ꝙ ratio dictaret oppositum, tamen sequens talem impetum assequetur bonum, quod non assequeretur sequens iudicium rationis. Iudicium enim rationis nostræ potest esse eum errore, sed ille impetus non, quoniam est à primo motore dirigente, in quo non est error. Dicemus igitur in hoc cõsistere bonam fortunam, quando sine ratione secundum naturalem impetũ ferimur in aliquod optatum bonum, & consequemur optatum, non directi humana prudentia nec consilio, imò aliquando dissuasi, & ratione dictante oppositum. patet igitur ꝙ bona fortuna est natura, i. naturalis impetus factus in anima sine ratione ad aliquod optatum consequendum A quo autem causetur hic impetus dicemus infrà.

Bona fortuna quid sit.

Sed aduerte ꝙ hìc non diffinimus bonam fortunam simpliciter, sed deseruientem felicitati. nam est duplex, quædã dicitur bona fortuna à bono euentu casuali, in quem merè per accidens, & sine aliquo impetu, & sine dictamine cordis tendit operans, vt quando quis habens mortuum fodit sepulchrum & inuenit thesaurum, de hac bona fortuna locutus est Arist. in 2. Phys. sub nomine eufortunij: & huiusmodi bona fortuna parum deseruit felicitati, quoniam & rara, & sine impetu, & directione particulari facta à primo mouẽte contingit, & hanc appellat Arist. bonam fortunam discontinuam. Quædam autem est cum impetu, & sine ratione, & sine humana prudentia, eo modo quo declarauimus, & hoc est annexa felicitati positæ à Philosopho, quæ est duplex, s. speculatiua, & politica, politicam posuit in actionibus virtutum moralium, & præcipuè in actionibus prudentiæ, vt bene regere, bene consulere, & bene prouidere sibi bona & aliis, & vitare discrimina. Speculatiuam posuit in speculatione diuinorum, vtranque posuit indigere bonis externis, circa quæ est bona fortuna, vt dicemus. Nã quomodo quis bene reget populum: aut familiam, aut prouidebit, & quomodo magnificus, & liberalis, & iustus erit maximè iustitia distributiua, sine externis bonis? Similiter quomodo quis Philosophabitur sine externis? Néq; enim, vt inquit Aristot. in decimo Ethicorum, Natura nostra sibi sufficit ad speculandum, sed indiget cibo, potu, & reliquo famulatu. Est igitur bona fortuna instrumentum ad vtranque felicitatem, sed magis ad politicam, quam & magis appetunt vulgares animi. Hæc de primo capite sufficiant.

Bona fortuna non natura, sed naturalis quã dã potius

Bona fortuna est felicitati annexa, vt eius instrumentum. felicitas duplex, politica, & speculatiua.

CAPVT II.

Bona fortuna circa quæ bona consistat.

CIrca secundum caput, dico quatuor.

Primò, quòd bona fortuna non est circa bona moralia, quales sunt virtutes.

Secundò, quòd licet sit circa bona externa, quæ possidemus & tamen non acquisiuimus ex actionibus nostris, non tamen principaliter.

Tertiò, quòd licet sit circa euitationem mali nō tamen principaliter.

Quartò, quòd principaliter est circa bona externa, quæ assequimur actionibus nostris.

Quantum ad euidentiam omnium præpositorū aduerte, quòd duo requiruntur ad hoc quod quis propriè dicatur benefortunatus. Primò quòd operetur sine ratione. Secundò quòd ad operationem suam proueniat aliquod per se optatum sibi bonum.

bona fortuna non est circa moralia bona.

Ratione primi nō est bona fortuna circa bona moralia, quæ dicuntur bona animi, quoniā huiusmodi bona sunt in potestate nostra, & subsunt volūtati: & sunt secundū rationem. Nullus enim virtuosus est nisi volūtarius: & operatio virtutis est secundum rationem. Operatur enim virtuosus, vt oportet, & quādo & ad quem finem oportet. Bona autē circa quę est bona fortuna, non subsunt potestati, nec volūtati nostræ, nec rationi, quoniam diximus bonam fortunā esse sine ratione, & non est volentis esse benefortunatum, aliter pauciſſimi, aut nullus esset infortunatus. Est igit̄ bona fortuna circa bona, quib⁹ dominatur fortuna. Quare, vt inquit Philosophus, iustum secundum ꝙ iustum nullus dicet benefortunatū neque fortē, neq; totaliter vllū eorum, qui viuit fm virtutem. Ratione secundi non est principaliter circa bona externa, q̄ nō acquisiuimus, sed prouenerūt nobis hæreditate maiorum, aut alia via puta donatiōe. Nā ex hoc est aliquis benefortunat⁹, qñ aliquid operatur quo operato absque cognitione, & præuisione, & sine dictamine rationis ad illud sequitur quid desideratū, & per se volitum, puta Socrates desiderat principatū. Ratio sibi dictat ꝙ faciat sibi milites, & expugnet aliquā ciuitatē. sentit in se impetum, quo inclinatur ire ad hāc ciuitatem sine exercitu, & occulto habitu, & sic vadit, quando est illic inuenit ꝙ à ciuibus vocatur, & eligitur in principem: Qui si cum exercitu iuisset, fugatus & confusus fuisset. Hic dicitur ꝓpriè benefortunatus. Quòd si generet filiū, & succedat patri in dominio, & diuitiis, hūc quidem dicemus nobilē, sumendo nobilitatē pro claritate sanguinis, & facultate diuitiarum, quam trahit à patre. Non tamē propriè & principaliter dicemus benefortunatum: qm̄ non actionibus suis ad hanc nobilitatem deuenit, dicetur tamen impropriè benefortunatus: quoniā gratia maiorum hæc externa possidet.

benefortunatus assequitur desideratum absque cognitiõe

Item ratione secundi, non est principaliter circa fugam mali, quoniam non per se optamus fugam mali, nisi quia ꝙ ipsum priuamur aliquo bono, quod optamus, vt desidero vitare inimicū, qm̄ si me cōprehenderet priuaret, aut diuitiis, aut salute, aut vita corporali. Cū igit̄ bona fortuna sit circa aliquod per se optatū bonū, erit nō principaliter circa fugam mali, dicitur tñ aliquo modo benefortunat⁹ qui actione sua sine præcognitione effugit imminēs sibi malū.

Ex dictis igitur concludendum est bonam fortunam principaliter existere circa bona externa, quæ actionibus nostris nobis proueniunt præter cogitationem, & præuisionem nostram. vnde inquit Arist. Cui præter cognitioné acciderit aliquod bonum operari: hunc benefortunatum dicimus. Hæc de secundo capite sufficiant.

CAPVT III.

Quinam hominum benefortunati dicantur, & propter quid.

CIrca tertium caput, duo inuestiganda sunt.

Primò, qui inter homines sunt benefortunati.

Secundò, vnde est quòd aliqui sunt benefortunati.

rudes, insipientes, melãcholici, ac solitarij bene vt plurimum fortunati sunt.

Quātùm ad primum aduerte: ꝙ vt in pluribus quatuor hominum genera sunt benefortunata. Primò rudes & indociles solent esse benefortunati. Secundò insipientes: & ratio horum vna est. nā dictum est suprà, Bonā fortunam esse sine ratione, & benefortunatū qui sine discursu, sine prudentia, sine consilio: sed tantùm impetu facto in anima, de quo nescit rationem reddere, consequitur aliquod optatū bonum: sed rudes, & indociles, & stulti sic tēdunt in actionibus suis, vt patet, ergo, &c. Hinc videmus multos carentes ingenio, & prudentia saluare nauem in tēpestate, postquàm nautæ cum omni arte sua desperant, & stultum militem saluare exercitum deductum ad extremum discrimē, & dare viam expugnandi hostem, quam rex cum omni consilio inuenire non potuit.

Tertiò melãcholici inter omnes alias complexiones solent esse benefortunati.

Quartò agētes vitam solitariam, & simplices nō dediti negotiis exteriorib. Et horum ratio vna est: nam benefortunato non sufficit pati naturales impetus, ad bonum consequēdum. Mouens enim primum, vt motor totius naturæ, causat huiusmodi impetus in multis, quos tamen nō videmus benefortunatos, sed necesse est vt percipiāt, & acceptēt, & disponāt se operaturos fm huiusmodi impetus, etiā ꝙ ratio dictaret oppositū: & quoniā melãcholici cū forti impressione recipiunt huiusmodi impetus, & illis vehemēter intēdunt ac inhærēt magis quàm rationi humanæ, similiter non dediti actionibus exterioribus carentes humana prudentia, & solertia, agunt vt sentiunt se agi & impelli, ideo sequentes hos impetus inueniuntur benefortunati.

Nocet nũquam sæpenumero sit humana prudẽtia

Hinc videm⁹ aliquos, quos vulgariter dicim⁹ capitosos & suæ opinioni immobiliter hærētes, qui nulli attēdunt rationi, nec consilio, sed contra communem rectè sentientiū sentētiam tendunt in operationibus suis, & consequuntur maxima bona, qui autem agunt secundum rationem, & cōsilium prudentium non consequuntur. Et propterea inquit Arist. ꝙ apud antiquos prouerbiū erat, Benefortunatis nō expedit consiliari. sine ratione enim existentes adipiscūtur bonum. Ex his corollariè sequitur, ꝙ qui omnia cum consilio, & præmeditatione, & prudentia agunt non sunt benefortunati, licet enim impetus naturales patiantur, illos nō curāt nec existimāt, nisi rationi suæ consonant, & temerarium existimāt aliquid agere, nisi ratio dictēt: propterea diuinos impetus extinguentes, nō sunt benefortunati, imò inueniuntur infortunati. Quoniam diuini impetus infallaces sunt. ratio autem humana est defectiua, patet igitur q̄ sint benefortunati. Quomodo autem differunt bene nati, bene custoditi, bene fortunati, non est præsentis negotij, sed id pertractat diuus Tho. in 1. libro contra Gentes.

Quātum ad secundum, aduerte ꝙ bona fortuna nō potest reduci nisi, vel in artem, vel in prudentiam, vel in Dei beneuolentiam, vel in naturam: nunc igitur speculandum est, & distinctius quàm suprà, à quo istorum quatuor dicatur quis benefortunatus. Et pono quatuor conclusiones, tres negatiuas, & quartam affirmatiuam.

Ab arte seu humana prudẽtia nõ est quæ bona fortunatus.

Prima cōclusio, Nullus est benefortunat⁹ ꝓpter quācunque artem. Nā ars est recta ratio factibilium, ex 6. Ethi. & q̄ secūdum artem operatur, ex præmeditatione, & determinatis mediis, & ordinatè procedit. Hæc autem repugnant bonæ fortunæ, qm̄ diximus eam esse sine ratione, ergo, &c.

Secunda cōclusio. Nullus est benefortunatus quacunq; humana peritia aut prudētia, quoniā prudētia est recta ratio agibilium, & qui ex prudētia operatur maturo cōsilio, & consideratione procedit, hæc autem non conueniūt bonæ fortunæ, quoniam vt diximus, nescit rationem quare sic operetur, sed operatur quia sic impellitur, ergo, &c.

A diuino amore non bene fortunati, sed à natura potius.

Tertia conclusio, Nullus est bene fortunatus, quia amet à Deo, & quia habeat Deum intra se, vt directorem, & gubernatorem optimum, sicut nauis non bene regibilis bene nauigat, nō propter seipsam, sed quoniā bonum habet gubernatorem. Hoc inquam nō potest dici, quoniam, vt dictū est in 10. Ethi. Deus illum amat, & illi bene facit, qui nititur illi assimilari. hic autē est sapiens, vnde inquit illic Arist. Sapiens amicus Deorum constituitur, & erit maximè felix. Sed dictum est quod sapientes, & prudentes non sunt bene fortunati, imò insipientes & indociles, ergo, &c.

Quarta conclusio, Qui sunt benefortunati id habēt à natura, id est quia nascūtur sic dispositi, vt sequātur diuinos impetus, & secundum eos operētur. Aliqui autem sunt infortunati, quia nascūtur cum dispositione oppositā: huiusmodi autem dispositiones trahūt à superioribus causis dominantibus in eorum genitura, sicut aliqui nascuntur oculis glaucis, aliqui oculis nigris, aliqui oculis subalbis. Hāc conclusionem probamus à sufficienti diuisione, quoniam benefortunatus aut est ab arte, aut à prudentia, aut ab amicitia Dei, aut à natura, non ab arte, nec prudentia, nec amicitia Dei, vt probatum est, ergo à natura.

Sed contrà, natura quorum est causa, est causa semper aut in pluribus, vt dicitur in secundo Physico. sed fortuna

rarò

rarò eſt cauſa, quoniam eſt vt in paucioribus ex 2. Phyſic. ergo nullus eſt benefortunatus à natura.

Hanc rationem ſoluimus ꝫ.in 1.c. cùm declarauimus in quo ſenſu bona fortuna ſit natura, & non ſit natura. Patet igitur qui ſunt benefortunati, & vnde prouenit bona fortuna. Hæc de 3.c. dicta ſint.

CAPVT IIII.

Quotnam impetus in anima noſtra ſint, & circa quos eſt bona fortuna, & quomodo agant nos in operando.

CIrca 4. c. inueſtigandum eſt circa quos impetus dicatur eſſe bona fortuna, & dicemus tria.

Primò, quot impetus contingat eſſe in anima nr̃a.

Secundò, determinabitur circa quos eſt bona fortuna.

Tertiò, ſi huiuſmodi impetus neceſſitant nos in operando ſecundum eos.

Quilibet appetitus duplici motu moueri contingit: naturali videlicet, et appetitiuo qui animi impetus appellati ſunt.

Quantum ad primum, aduerte q̃ in appetitu ſenſitiuo, & in voluntate, & in intellectu poteſt eſſe duplex impetus ſiue motus, vt in appetitu ſenſitiuo poteſt eſſe motus appetitiuus, & motus naturalis, & in voluntate motus voluntarius, & motus naturalis: & in intellectu motꝰ rationalis, & motꝰ naturalis. Quorũ differẽtia ſumitur ex differẽtia mouentiũ. Nã ſi appetitus ſenſitiuus mouetur à ſenſu, vel phãtaſia, vel cogitatiua proponente ſibi obiectum vt bonum delectabile, dicitur motus appetitiuus. Mouetur enim appetitus à ſenſu ratione qua appetit, vt à proprio motiuo. Si autem mouetur ad bonum, vel ad fugam mali, non à ſenſu præcognoſcẽte, ſed ab auctore primo & motore omnis naturæ ſm̃ modũ ſuũ, dicitur motus naturalis. Nam Deus glorioſus ſupplere poteſt virtutem cauſæ ſecundæ, & ſic mouet appetitum mediante ſenſu apprehendente bonum, ita poteſt mouere ſine ſenſu faciendo impetum, & incitando ad aliquod operandum, ad quod ſine præcognitione ſequetur aliquod bonum ipſi appetenti. Similiter ſi voluntas mouetur ab intellectu præſentante ſibi bonum, dicitur motus voluntarius. Proprium enim motiuum voluntatis vt eſt voluntas, eſt intellectus. Si autem mouetur à primo motore impellente ipſam ad bonũ, dicitur motus naturalis. Mouet enim tunc Deus voluntatem, non ratione qua volũtas, quoniam vt ſic reſpicit intellectum, ſed ratione qua quædam natura eſt: ſimiliter ſi intellectus mouetur ad intelligendum, vel ratiocinandum à ſeipſo actuato ſpecie intelligibili, dicitur motus intellectualis, vel rationalis. Si autem mouetur à primo & vniuerſali mouente, dicitur motus naturalis, quoniam intellectus ſic motus, eſt vt natura quædam ſubiecta auctori, & motori omnis naturæ modo conuenienti ſingulis naturis. nam alio modo mouet naturalia, alio modo cognoſcitiua & intellectualia. Ex his patet q̃ in anima nr̃a reſpectu appetitus, & reſpectu voluntatis, & reſpectu intellectꝰ eſt impetus ſiue motus naturalis, & impetus proprius qui nominatur nomine potentiæ.

Bona fortuna non contingit hominib. niſi ſecundum naturales impetus.

Quantum ad ſecundũ, dico q̃ bona fortuna non eſt niſi circa impetus naturales, nec dicitur benefortunatus, niſi quia ſequitur impetus naturales, & ſm̃ illos operatur. nam dictum eſt ꝫ.benefortunatum tendere in operationib. ſuis ſine præcognitione, & ſine diſcurſu, & interrogatus neſcit dicere, quare ſic velit operari, ſed tantum quod cor ſibi ſic dictat, & ſibi placet, ſed qui operatur ſm̃ motum appetitiuum, vel voluntarium, non operatur ſine præcognitione, quoniam voluntas vt ſic, & appetitus ſenſitiuus, vt ſenſitiuus non referuntur niſi in præcognitum. Et intellectus, vt intellectus non intelligit niſi actuatus, nec concludit niſi ratiocinatione. Hæc autem omnia repugnant bonæ fortunæ, quoniam diximus eam eſſe naturam ſine ratione, ergo conſtat q̃ non eſt niſi circa impetus naturales factos in aĩa noſtra à Deo, vt eſt motor omnis naturę modo ſibi conuenienti. Et confirmatur duplici ſigno. Primò, qm̃ videmus in ſipientes & malè ratiocinantes eſſe benefortunatos, qm̃ operantur vt impelluntur, ſicut beſtiæ inſtinctu naturali, in quo nõ eſt error. Secundò, quoniam circa idem negotium videmus eos, qui multa conſideratione & multo conſilio operati fuerint non conſequi intẽtum, aliqui autem impetuosè & improuisè procedentes proſperantur, ergo bona fortuna verſatur circa impetus naturales factos in anima, ſiue in concupiſcibili, ſiue in voluntate, ſiue in intellectu.

Sed quæritur à quo principio fiunt naturales motus, & impetus in nobis. Dico ſm̃ Ariſt. q̃ à Deo, inquantũ eſt motor vniuerſalis. nam ſicut ex ſua perfectione continet, conſeruat, & ad eſſe deducit omnia, ita q̃ nihil eſt extra ipſum quod non contineatur in ipſo, ſic ex ſua potẽtia mouet totum vniuerſum, & oẽm naturam quę eſt in vniuerſo in proprios fines, & in bonum eis conuenens. vnde quantũ ſit ex parte Dei, cùm ſit primũ bonum, oẽm naturam impellit ad bonum, & in omni homine cauſat impetum ad bonũ proprium, verũ quia diuerſarũ diſpoſitionum, & cõplexionũ, & natiuitatum ſunt homines: ideo aliqui præcipiunt & acceptant hos impetus, & ſm̃ eos operantur, aliqui aũt non, vel quia nimis dediti exteriorib. vel quia ſuo ingenio metiri volunt omnia, quodq́ue rationi ſuæ non conſonat, prò inconuenienti: hinc prouenit bona & mala fortuna.

Iterum quæritur ſi Deus eſt principium omnis motus in nobis, vtrum ſit principium intellectionum noſtrarum, & conſilij, & ratiocinationis, & volitionis. Dico ſecundum Ariſt. quòd ſic, reſpectu primæ intellectionis, & primi conſilij, & primæ ratiocinationis, & primę volitionis: & id declaratur quadruplici ratione.

Deus eſt omnimotionis primũ principium, primæ cipuè intellectionis, & conſilij.

Primò quod aliquando eſt in potentia, aliquando in actu, neceſſe eſt vt reducatur ad aliquod ſemper exiſtens actu, quoniam nihil ſeipſum reducit de potentia ad actum, ſed intellectus noſter aliquando eſt intelligẽs in potentia, aliquando in actu, ideo potentialis vocatus eſt ex 3 de anima. ergo neceſſe eſt vt reducatur de potentia ad actum intelligendi ab eo, qui ſemper eſt actu intelligens, & hic eſt Deus glorioſus. Id autem neceſſe eſt fieri reſpectu primæ intellectionis, quoniam antequam primam intellectionem habeat, eſt merè in potentia, ideo non poteſt ſeipſum reducere ad actum, poſtquàm autem actuatus eſt prima intellectione, poteſt ſeipſum actuare reſpectu ſequentium, conuenienter ergo prima intellectio in Deum reducitur, vnde inquit Ariſt. Eſt aliquod principium, cuius non eſt aliud extra ipſum, & quia tale ſm̃ eſſe, tale poteſt facere, i. & quia eſt actu ſemper intelligens poteſt facere intellectum noſtrum actu intelligentem: hoc autem eſt Deus.

Secundò, ſi intellectus noſter conſiliatur à ſe, ergo tenderet conſilians in infinitum: cùm.n. ſit conſilians aliquando in potentia, aliqñ in actu, ſi quæratur quare nunc conſiliatur, & ante non, erit neceſſe reſpondere, quod nunc cõſiliatur, quia prius habuit cõſilium, quo factus in actu pòt nunc cõſiliari, vel quia reductus eſt in actu à primo intelligente, qui eſt Deus: non poteſt dici primum, qm̃ quæretur de priori conſilio qũo habitum eſt, aut ab alio conſilio, aut à primo intelligente. ſi dicis ab alio, ergo vel procedes in infinitum, vel deuenietur ad primum, quod reducitur in Deum, ſicut & prima intellectio, vnde inquit Ariſt. Non.n. conſiliabatur cõſilians antequam cõſiliaretur, ſed eſt principium quoddam, neque intellexit intelligens priuſquam intelligeret, & hoc eſt in infinitũ, non igitur eius quod eſt intelligere intellectus principiũ, neque cõſiliandi cõſiliũ.

Tertiò, ſicut ſe habet Deus in toto vniuerſo, & totum vniuerſum ad Deum, ſic ſe habet ad animam noſtram, & anima ad Deum, ſed Deus eſt cauſa omnis motus in vniuerſo, cum ſit vniuerſale mouens & primum: ergo eſt cauſa omnis motus in anima noſtra, ex conſequenti mouet intellectum ad intelligendum, ad conſiliandum, & voluntatem in bonum inclinat: ſicut vnumquodque ens in proprium finem: vnde inquit Ariſt. quod motus principium in anima, palam quemadmodum in toto Deus, & omne in illud. Mouet enim quemadmodum omnia, quod in nobis diuinum.

Quartò, ratio non eſt primum principium ratiocinationis. Nam eadem ratione qua intellectus, non eſt primum principium intellectionis, ſic nec ratio ratiocinationis, ergo reducendum eſt ad aliquod melius ratione, ad quod ſe habet intellectus noſter, vt organum motum ab ipſo. Hoc autem melius non eſt niſi Deus. vnde inquit Ariſt. Rationis principium non eſt ratio, ſed aliud melius, quis igitur erit melius & ſcientia, & intellectu, niſi Deus, virtus enim intellectus organum, ſ. eſt Dei. Patet igitur quomodo non ſolùm impetus benefortunatorum reducuntur ad primum motorem totius naturæ, ſed & noſtra prima intellectio, primum conſilium, prima volitio, prima ratiocinatio in Deum reducuntur, ad quem ſe habet intellectus noſter, vt organum, quoniam & ab ipſo ſolo habet eſſe per creationem, & in ipſo intellectu lucet diuina ſimilitudo.

Quantum ad tertium aduerte q̃ huiuſmodi impetus naturales facti in anima noſtra non neceſſitant nos, ſed inclinant ad operandum, aliter cùm ſapientes, & prudentes patiantur huiuſmodi impetus, vt diximus, ita operarentur ſecundum illas, ſicut & inſipientes, & eſſent benefortuna-

ti ſicut illi,cuius oppoſitum videmus. Dicendum eſt ergo q; huiuſmodi impetus inclinant nos, ſed non neceſſitant, quoniam Deus vt motor omnis naturæ vnamquanque mouet modo ſibi conuenienti,vt ſcilicet moueat naturalia determinatè ad vnum,intellectualia autem liberè,ita vt poſſit in oppoſitum, vnde ſe habent huiuſmodi impetus in anima noſtra,ſicut longitudo,aut latitudo in taxillo.nam ſi taxillus ſit in vna parte longior,dum proiicitur inclinatur & firmatur ſuper parte longiore, non tamen neceſſitatur, quia poteſt firmari ſuper partem aliam. Similiter ſi eſt in vna parte latior inclinatur,non tamen neceſſitatur firmari ſuper illa,ſic accidit nobis quo ad huiuſmodi impetus,vnde inquit Ariſt. Non quia hos,ſcilicet impetus oportet ſequi, ſed qualis vtique erit cubus ſuper longa iacere. Hæc de quarto capite dicta ſint.

CAP. V. *Antiquorum ſententiæ de bona fortuna.*

IN 5.c.declarandum eſt quantum conſonant ſupradictis, quæ de antiquis dicebantur de bona fortuna,& ſunt 5.

Bene fortunati ſine ratiõe operãtur.

Primò,benefortunati ſunt qui agentes ſecundum impetum diriguntur in bonum,exiſtentes ſine ratione.

Id conſonat ſupradictis, quoniam impetus ſecundum quos operantur benefortunati non ſunt rationales, ſed naturales,ex conſequenti non ſunt à ratione ſic dictante,ſed à Deo,vt motore omnis naturæ.

Bene fortunatis nõ opus ẽ conſiliari

Secundò,benefortunatis non expedit conſiliari,id conſonat ſupradictis,quoniam mouentur & diriguntur in bonum ab auctore naturæ, qui eſt melior omni intellectu & humano conſilio. prudentiæ enim noſtræ incertæ, motiones autem diuinæ certiſſimæ.

Tertiò,ratio eſt impeditiua bonæ fortunæ, id conſonat ſupradictis, quoniam ratio humana aut extinguit, aut facit quod non percipiuntur huiuſmodi impetus, & ſi percipiuntur non curantur ab operantibus ſecundum rationem.Nihil enim operari dignantur,niſi vt eis ſua ratio dictat.& ideo eſt impeditiua bonæ fortunæ.

bona fortuna excedit omnẽ hoim prudẽtiã & ſapientiam.

Quartò, bona fortuna excedit ſapientiam, & prudentiam hominis, quantumcunque ſapientis, id conſonat ſupradictis, quoniam humana ratio de futuris contingentibus paruam,aut nullam diuinationem,& prȩcognitionem habet. bona autem fortuna futurum reſpicit, ſuper quod eſt maximè diuinatiua, quoniam huiuſmodi impetus ſunt à Deo,qui,vt inquit Ariſt. per ſe, & bene videt præſens,& futurum, & quod præteriit:quoniam igitur benefortunatus mouetur & dirigitur à Deo : cui nihil eſt incognitum. quæ autem conſulitur à ſapiente, & prudente, mouetur à ratione humana parum cognoſcitiua futuri, ideo bona fortuna excedit ſapientiam,& prudentiam hominis,quantumcunque ſapientis.

Quintò,bona fortuna magis viget in illis qui rationem amiſerunt,propterea inſipientes,melancholici &ſimplices bene fortunati,id conſonat ſupradictis:quoniam amittentes rationem agunt ſicut aguntur,vnde ſe habent ſicut beſtiæ ad inſtinctus naturales. Item magis percipiunt huiuſmodi impetus illiſque intendunt,non diſtracti in agibilib. vnde ſicut ait Ariſt.ſe habent vt cęci,qui amiſſo vtpote ſenſu magis diſtractiuo,virtuoſius memorantur, ſic homines amiſſa rationevigoroſius inſequuntur diuinos impetus,& ideo ſunt benefortunati.Hæc de bona fortuna dicta ſint.

Tractatus de bona fortuna finis.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

Epitome in libros Metaphyſicæ Ariſtotelis.

TRACTATVS I.

ANtequàm deſcendamus ad conſiderationem eorum, quæ tractantur ab Ariſtotele in libris ſuæ Metaphyſices, præconſiderabimus aliqua deſeruientia toti negotio metaphyſico, in quibus complectemur intentionem Ariſtotelis in proœmio ſuo. Huiuſmodi autem conſideranda, ſunt quinque.

Primò, quæ fuit neceſſitas inueniendi Metaphyſicen.
Secundò, quæ ſunt conſideranda à Metaphyſico.
Tertiò, quæ & quanta ſit dignitas Metaphyſices.
Quartò, quis finis Metaphyſices.
Quintò, quàm ordinatè proceſſit Ariſt. in Metaphyſica.

CAPVT I.

Quænam inueniendi Metaphyſicam neceſſitas fuerit.

CIrca neceſſitatem Metaphyſices, aduerte, quòd ex tribus ſumitur.

Primò ex parte intellectus noſtri.
Secundò ex parte rerum ſcibilium.
Tertiò ex parte ſcientiarum particularium.

Quantum ad primum aduerte, quòd intellectus noſter eſt humanus, inquantum coniungitur ſenſui in eadem ſubſtantia animæ. neque enim datur intellectiuum in his generalibus ſine ſenſitiuo, vt docet Ariſt. in tertio de Anima, tex. 61. & habet quid diuinum in ſe, inquantum eſt immaterialis, ſimplex, incorruptibilis, & apprehenſiuus entis, vt ens eſt, & non ſolùm huius vel illius entis, & propter hanc intellectus celſitudinem dictus eſt homo ab antiquis ſapientibus, Nexus Dei, & mundi: ab aliis autem dictus eſt Horizon inter corporea & incorporea, quoniam vtranque in ſe complectitur naturam: quoniam igitur & humanus & diuinus eſt, neceſſe fuit, vt perficeretur: inquantum humanus, per ſcientias naturales, & Mathematicas, quæ de ſenſibilibus pertractant: neque enim abſtrahit Phyſicus à materia ſenſibili nec Mathematicus à materia intelligibili, id eſt, ſubiecta quantitati, ex ſecundo Phyſic. tex. 18. vt autem perficeretur inquantum diuinus, neceſſe fuit vt intelligeret entia diuina ſeparata à materia, à quantitate, à loco, à tempore, à motu: hæc autem non poſſunt ſciri per ſcientias naturales, quarum ſubiectum eſt ens ſub motu, vt declarauimus in Phyſicis: nec per ſcientias Mathematicas, quarum ſubiectum eſt ens ſub quãtitate continua, vel diſcreta: ergo neceſſe fuit inuenire ſcientiam ſuperphyſicalem, in qua de huiuſmodi fieret conſideratio: & hæc eſt Metaphyſica, quæ tranſphyſica, & diuina, & ſapientia nominatur, vt dicemus in tertio capite, & quidem quòd de huiuſmodi illic fiat conſideratio, patet ex Auicen. in primo libro ſuæ Metaphy. capite primo: inquit enim, Iam audiſti, quòd in diuina ſcientia quęritur de primis cauſis naturalis eſſe, & doctrinalis eſſe, id eſt, eſſe quanti, & de eo quod pendet ex eis, & de cauſa cauſarum, & principio principiorum, quod eſt Deus excelſus, vt igitur perficeretur intellectus noſter, ea ratione qua diuinus, neceſſe fuit inuenire Metaphyſicen.

Quantum ad ſecundum aduerte, quòd vt habeatur ſcientia de re ſcibili, non ſolùm oportet cognoſcere prædicata ſua propria & ſpecifica, & generica, ſed & prædicata vniuerſaliſſima quæ ſunt ens, vnum, multa, actus, potentia, neceſſarium, poſſibile, finitum infinitum, dependens independens, perfectum imperfectum, idem, diuerſum, oppoſitum, conueniens, & cætera multa. vnde Ariſt. quoties venatur diffinitionem alicuius, incipit ab his prædicatis vniuerſaliſſimis, vt patet in tertio Phyſicorum, text. 6. vbi venatur diffinitionem motus, & in ſecundo de Anima, tex. 2. vbi venatur diffinitionem de Anima. Huiuſmodi autem termini in nulla particulari ſcientia potuerunt conſiderari, qm̃, cùm omnes indigeant cognitione talium terminorum, & vtantur eis, non eſſet maior ratio, quare conſiderentur potius in vna quàm in alia. & ideo fuit neceſſe inuenire vnam primam vniuerſalem ſcientiam, in qua talia conſiderentur, & à qua particulares ſcientiæ de huiuſmodi cognitionem accipiant, tanquam ſibi traditam à Philoſopho. Hæc autem eſt Metaphyſica, in qua, vt videbitur locis ſuis, de omnibus prædictis fit conſideratio. vnde non eſt officium Phyſici conſiderare de forma, actu, & potentia abſolutè, ſed inquantum reſpiciunt materiam, vt docet Ariſt. in ſecundo Phyſic. tex. 26. Idem intellige de aliis terminis vniuerſaliſſimis. vt igitur haberetur perfecta cognitio de huiuſmodi terminis abſolutè ſumptis, à quibus pendet omnium rerum ſcibilium perfecta cognitio (quoniam ignoratis vniuerſaliſſimis & primis prædicatis, neceſſe eſt neſcire ſequentia) ideo neceſſario inuenta eſt Metaphyſica. propter quod inquit rectè Alber. in libro primo Metaphy. tract. primo. & cap. primo. ſicut cauſa tertia in ordine fundatur ſuper ſecundaria, & ſecundaria in primaria, & primaria non fundatur in aliquo, ſed eſt fundamentum omnium conſequentium, ita naturalia & doctrinalia, id eſt, Mathematica fundantur in diuinis, id eſt, in conſideratis à Metaphyſico, & diuina non fundantur, ſed fundant tam mathematica, quàm phyſica.

Quantum ad tertium aduerte, quòd cùm ſcientia habeatur per demonſtrationem (eſt enim habitus concluſionis per demonſtrationem acquiſitus:) & demonſtratio ex primo Poſter. procedat ex principiis, duplicia ſunt principia, quibus procedit demonſtratio, ſcilicet propria vnicuique concluſioni, & communia ſiue vniuerſalia, in quibus fundatur veritas propriorum principiorum. Principia propria quidem conſiderantur in ea ſcientia, in qua ſunt principia, vt Geometra conſiderat quid punctus, quid linea, quid angulus, &c. & ex his deducit concluſiones ſuas. Principia autem communia non poſſunt conſiderari in aliqua ſcientia particulari, ſed omnes vtuntur eis, vt ſibi conuenit, ſicut declarat Ariſt. in 1. Poſter. & in 4. Metaphy. tex. 7. vbi inquit, Intantum vtuntur eis inquantum ſibi ſufficit, cùm enim omnes vtãtur eis, non magis pertineret ad vnam, quàm ad omnes conſiderare de eis. verum, quia ignoratis principiis impoſſibile eſt ad notitiam concluſionis pertingere, ideo neceſſe eſt, quòd in aliqua ſcientia certificentur & ſtabiliantur. hæc autem eſt ſola Metaphyſica, quoniam, vt probat Ariſtot. in 4. Metaphyſ. cùm huiuſmodi principia cõponantur ex terminis vniuerſaliſſimis, vt ens,

vnum

vnum, verum, oppoſitum, idem, diuerſum, &c. vt in hoc principio, non ſunt oppoſita, ſ. entia in eodem, & in hoc, De quolibet eſt affirmatio vel negatio vera, neceſſe eſt vt in eadem ſcientia conſiderentur, quæ & de huiuſmodi terminis conſiderat. hæc aũt eſt ſola Metaph. vt dictum eſt ꝫ. & probabitur de mente Ariſt. in 4. lib. tex. 7. & 8. vbi inquit, Philoſophi igitur eſt de omni ſubſtãtia ſpeculantis inquantum congruit, & de omnib. principiis ſyllogiſticis perſcrutari. Vt igitur ſcientiæ particulares in demonſtrationibus ſuis firmiſſimè procedant, quę vt in primis radicib. fundantur in primis principiis, neceſſe fuit inuenire Metaphyſicã quæ de huiuſmodi principiorum veritate conſideraret, & defenſaret ea. Hæc de neceſſitate Metaphyſicæ dicta ſint.

CAP. II. *Quænam conſiderantur à Metaphyſico.*

IN 2. cap. inueſtigandum eſt, quænam ſint conſideranda à Metaphyſico. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ tria cadunt ſub conſideratione cuiuſlibet ſcientiæ, ſ. ſubiectum, partes, & proprietates ſubiecti, & principia ſiue cauſæ ſubiecti. Et hanc doctrinam docuit Ariſt. in 1. Poſte. quam ſeruauit in ſcientia naturali, in qua de ente, ſiue de corpore mobili, vt de ſubiecto conſideratur, & de partibus ſubiectiuis eius, quæ ſunt ens mobile ad vbi, ens mobile ad formam, ens mobile ſimplex, ens mobile mixtum, &c. Et de proprietatibus eius, vt de motu finito, & infinito, de loco, & tempore, & de principiis ſiue cauſis eiꝰ intrinſecis, vt de mr̃ia & forma, & de extrinſecis, quæ ſunt efficiens & finis. Cũ igit hæc tria cõſiderari debeãt in oĩ ſciẽtia, inueſtigãdum eſt quid ſit ſubiectũ in Metaphyſica. deinde quę ſint partes & pprietates eius, quæ cõſiderandæ ſunt à Metaphy. deinde quæ ſint principia & cauſæ cõſiderãdæ à Metaphyſico.

Metaphyſicæ ſubiectum.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ de ſubiecto Metaphyſices triplex eſt opinio. Quidam dicunt, vt refert Auic. in 1. ſuę Metaph. c. 2. ꝙ vltimę & vniuerſales cauſæ, ad quas reducuntur aliæ cauſæ, ſunt ſubiectum in hac ſcientia, & ratio eorum eſt hæc. Cùm ſcire ſit rem per cãm cognoſcere, neceſſe eſt vt in omni ſcientia conſiderentur propriæ cauſę, puta in ſcientia naturali cõſideremus cauſas naturales, in Mathematica cauſas mathematicas, & maximè cãs formales. non. n. Mathematicus demonſtrat per cauſam materialem, efficientem, & finalem, vt dicemus in 3. Metaph. ſed propriæ cauſæ metaphyſicales ſunt cauſæ vltimæ & vniuerſales, vt prima materia, prima forma, primũ efficiẽs, primꝰ finis: ergo hæc ſunt ſubiectũ, circa quod debet verſari Metaphyſicus. Quod aũt huiuſmodi cãæ ſint metaphyſicales, patet, quoniam ſicut cauſę particulares ſunt proprię ſcientiæ particulari, ſic cauſæ vniuerſales debent eſſe propriæ ſcientiæ vniuerſali, quæ eſt Metaphyſica, vt declarabitur ꝯ.

Sed hæc opi. eſt falſa, qm̃, vt inquit Auic. vbi ꝫ. & in hoc eum imitatur D. Alb. 1. Metaph. tract. 1. c. 2. proprietates ſiue intẽtiones cõſideratæ in Metaph. nõ attribuũtur cauſis vltimis & vniuerſalib. neq; cauſis abſolutè ſumptis: ergo nõ ſunt ſubiectũ in hac ſciẽtia. cõſequẽtia quidẽ patet, qm̃ de eo quod eſt ſubiectũ in ſciẽtia venamur proprietates cõſiderãdas in ſcientia. ergo, ſi non conueniunt cauſis, manifeſtũ eſt eas non eſſe ſubiectũ in hac ſcientia. Antecedẽs aũt ſic declaratur. Proprietates cõſideratę in hac ſcientia ſunt vnitas, multitudo, identitas, diuerſitas, actus, potentia, neceſſitas, poſſibilitas, finitas, infinitas, & alia multa, vt dicetur inferius. Conſtat aũt ꝙ hæc communia non verificantur, nec demonſtrantur in Metaph. de cauſis vltimis & vniuerſalibus, ſed de ente, vt ens eſt, vt declarabitur. ergo, &c.

Aliqui dicunt Deum & entia diuina eſſe hîc ſubiectum, quoniam Metaphyſica eſt de abſtractis à materia ſecundũ eſſe, & ſm rationem. in hoc. n. diſtinguitur à Phyſica & Mathematica. huiuſmodi autem ſunt Deus & entia diuina, vt patet in 12. Metaph. ergo, &c. confirmatur, quoniam denominatio ſcientiæ ſit à ſubiecto, dicitur autem ſcientia diuina. ergo Deus & diuina entia ſunt ſubiectum.

Sed hæc opinio nõ eſt vera, quoniam nullum quæſitum in ſcientia eſt ſubiectum eius. nam ex 1. Poſter. de ſubiecto ſupponitur quia eſt, & quid eſt, ſed vt declarabitur in lib. 12. hic quæritur de Deo, & de entibus diuinis an ſint, & quid ſint, tunc enim manifeſtabitur, & præcipuè in quæſt. noſtris ſuper duodecimum, vtrum ſit officium Phyſici & Metaphyſici probare entia ſeparata à materia.

Ens in quantum ens eſt

Alia eſt opinio, quæ eſt ad mentem Ariſt. & manifeſtior fiet in 4. lib. quam ſequuntur Auic. in 1. ſuæ Metaph. c. 2. & D. Alber. 1. Metaph. tract. 1. c. 2. & Auer. in 4. lib. comm. 1. & B. Tho. in prooe. Metaph. Iſti dicunt, ꝙ ens inquantum ens, & non hæc vel illa pars entis eſt ſubiectum in hac ſcientia, & in hoc diſtinguitur ab aliis ſcientiis particularib. & hanc concluſionem probant ſic, Nulli attribuuntur, nec vniuerſaliter verificantur proprietates conſideratę à Metaphyſico, vt vnum, multa, potentia, actus, idem, diuerſum, &c. niſi de ente inquantum ens, quoniam omne ens eſt vnum, aut multa, idem, aut diuerſum, actu, vel potentia, finitum, vel infinitum, poſſibile, vel neceſſarium. ergo ens inquantum ens eſt in Metaph. ſubiectum. & conſequentia quidem patet, quoniam illud eſt ſubiectum in ſcientia, cui attribuuntur proprietates conſideratæ in ſcientia. Prætereà, omnis ſcientia eſt de ente, quoniam ex 1. Poſter. quod non eſt, non contingit ſcire. cum igitur omnis ſcientia ſit particularis vel vniuerſalis, neceſſe eſt ſicut ſcientiæ particulares ſunt de ente particulari, vt Phyſica de ente mobili, & Mathe. de ente quanto, ſic ſciẽtia vniuerſalis, quę eſt Meta. ſit de ente vniuerſali, quod eſt ens inquantum ens. & hæc ratio fundatur in 4. Metaph. tex. 1. vbi inquit Philoſophus, eſt autem ſcientia quædam, quæ ſpeculatur ens inquantũ ens, & quæ huic inſunt ſecundum ſe. Hæc autem ſcientia non eſt vna earum, quæ dicuntur particulares, quoniam non eſt alicuius ſciẽtiæ particularis cõſideratio de ente vniuerſali, &c.

Metaph. ſubiectũ.

Suſtinẽdo igitur, ꝙ ens inquantum ens ſit hîc ſubiectũ, ſoluenda eſt ratio adducta pro 1. opi. & adducta ꝓ ſecũda.

Ad rationem igitur primæ opinionis negatur hæc conſequentia. In Meta. conſiderantur vltimæ cauſę & vniuerſales, ſicut in omni ſcientia cauſæ particulares: ergo ſunt ſubiectum in ea. non. n. omne conſideratum in ſcientia eſt ſubiectum in ea, ſed illud tantum, cuius cauſas quærimus, & de quo proprias paſſiones demonſtramus. Hæc autem eſt ens inquantum ens, cuius cauſas vltimas, & vniuerſales Metaphyſicus conſiderat, tanquam finem, ad quem conatur peruenire. nam, vt dicemus infrà, ſicut ignorantia cauſarũ fuit occaſio philoſophãdi, ſic earũ cognitio erit finis. vnde Metaphyſicus quieſcet, cum cauſas vniuerſales entis vniuerſalis inuenerit: nam Geometra quieſcit, cum cauſam ſcit, propter quam triangulus habet tres æquales duobus rectis, & Phyſicus quieſcit, cum cauſam ſcit, propter quam terra eſt figuræ rotundæ, & ſtat in medio mundi.

Ad rationem ſecundæ opinionis, dico, ꝙ non concludit aliud, niſi ꝙ Deus & entia diuina ſunt principalia, & vltima conſiderata, ad quæ pertingere poſſit Metaphyſicus. ex hoc tamen non ſequitur, ꝙ ſint ſubiectum, & præcipuè ſubiectum adęquatum, vt intendimus, quoniã huiuſmodi ſubiectum debet eſſe vniuerſale conſideratum, id eſt, ꝙ omnia conſiderata in ſcientia habeant ordinem ad ipſum, & ſit illud cui attribuuntur omnes proprietates & paſſiones conſideratæ in ſcientia. conſtat autem, ꝙ Deus, & diuina entia non ſunt vniuerſale cõſideratum in hac ſcientia, nec eis cõueniunt omnes paſſiones metaphyſicales, non enim Deus eſt vnũ & multa, idem & diuerſum, actus & potentia, poſſibile & neceſſe. Optimè autem verificantur de ente vniuerſali, qm̃ in ſe comprehendit omnes modos eſſendi, vnde aliquod eſt vnum, aliquod eſt multa, aliquod eſt in potentia, aliquod in actu, &c. Nec obſtat, ꝙ dicitur Metaphyſica eſſe de abſtractis à materia ſm eſſe & ſecundum rationem, qm̃ id non ſolum conuenit Deo & ſubſtantiis diuinis, de quorum ratione eſt, ꝙ non ſint in materia, ſed & enti vniuerſali & paſſionib. eius, qm̃ non eſt de eorum ratione, ꝙ ſint in materia, aliter omne ens, omne vnum, omne verũ, omnis actus, omnis ſubſtantia, &c. eſſent in materia. dicuntur ergo abſtrahere à materia, quoniã in ſua latitudine eſt inuenire aliquod, quod nõ eſt in materia, & aliquod, quod eſt in materia. hoc aũt nõ contingit in latitudine entis mobilis, qm̃ omne mobile, vt dicetur in li. 8. de neceſſitate, habet materiã, nec in ente quanto, qm̃ omnis quantitas cõſequitur ſubſtantiã rõne materiæ, propterea de rõne entium naturalium eſt materia, & habẽt eſſe in materia. Metaphyſica aũt, licet abſtrahant à materia ſm diffinitionẽ, non tñ ſm eſſe. Hęc ꝺ ſubiecto Metaphyſicę dicta ſint. vtrũ aũt ſub ſubiecto Metaphyſicæ contineantur ens rationis, & ens ꝓ accidens, diſcutiemus in quæſtionibus metaphyſicalibus.

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ propriæ paſſiones entis, inquantum ens, ſunt prędicata conuertibilia cũ ente, vt ſunt tranſcendentia, de quib. ordinauimus particularem tract. & hæc cõſiderant à Metaphyſico, qm̃, vt dicemus in 4. libr. eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare ſubiectum, & ea, quæ

Quænam proprietates Metaph.

quæ per se conueniunt ei. partes autẽ entis sunt illa, in quibus diuiditur ens vniuersale. hæc aũt sunt substantia, accidens, vt quãtitas, qualitas, ad aliq̃d, & reliqua prædicamẽta, potentia, vt materia, actus, vt forma, necessarium, contingens, dependẽs, independens, finitũ in esse, infinitũ in esse, & de his omnib. ꝓtractabit philosophus in libris seq. nã, vt dicet Philosophus in lib. 11. sicut scientia medicatiua habet considerare omnes modos salubris, sic prima Philosophia omnes modos entis, reducũtur. n. ad vnum, sicut & modi salubris, qd̃ quomodo sit verum, declarabitur loco suo.

Quantùm ad tertiũ, dico cum Philosopho, ꝙ habet cõsiderare principia prima, & primas ac maximè vniuersales causas entis inquantum ens. Et aduerte, ꝙ per prima principia intelligo primas propositiones veras, in quibus fundãtur oẽs particulares scientiæ. nam secundum doctrinam Auic in 1. suæ Meta. c. 2. sicut ad primũ regentẽ pertinet cõstituere & stabilire principia, ac leges, secundũ quas habẽt agere secũdi regẽtes, sic primi Philosophi est cõsiderare & firmare principia prima, à quib⁹ hẽnt ꝓcedere scientiæ particulares. Oĩs. n. demõstratio ꝓcedit ex principiis propriis & cõibus, licet nõ in sua vniuersalitate sumptis, sed vt applicãtur scientiis particularibus: & de his primis principiis cõsiderabit Arist. in 4. lib. firmãdo ea cõtra negãtes. Per primas & maximè vniuersales cãs intelligo cãs actiuas totiꝰ entis causati, inter quas sunt causæ causatæ, vt intelligẽtiæ motrices, à quibus pẽdet oẽ ens mobile, & ens quantũ. nã & cælum vt est sub motu, pendet ab eis, & est cã incausata oĩno, à qua & intelligẽtiæ, & cælũ, & naturalia pẽdent: & dicitur esse cã totius entis extra ipsum, & de his cõsideratio fiet in lib. 12. tm̃ quantũ attingere potest naturalis virt⁹ intellectus humani. Quòd autem habeat cõsiderare prima principia, & primas ac vniuersales causas, ꝓbat Aristo. in prooemio tali rõne, sciẽtia, quæ absolutè dicit sapiẽtia, vertatur circa prima principia, & primas & vniuersales causas: sed Meth. dicitur sapiẽtia absolutè: ergo, &c. Minorem quidẽ huius rõnis declarabimus in 3. cap. cũ agemus de dignitate eius. Maiorem aũt intẽdit Aristo. declarare duplici via. Primò ex comparatione sapiẽtiæ in genere. Secũdò ex cõditionib. solitis attribui sapienti. Pro prima via vtiẽ tali rõe. Nulla sciẽtia nullaque ars dicitur sapiẽtia in genere, nec aliqs sciẽs, aut artifex dicitur sapiẽs, nisi sciat cãm eiꝰ, circa qd̃ versatur: ergo nulla sciẽtia meret dici sapiẽtia absolutè, nisi prima principia, & primas cãs cõsideret. cõsequẽtia patet, qm̃, si nulla sciẽtia vel ars dicitur sapiẽtia, in tali genere, nisi proprias & particulares cãs in illo genere cõsideret, proportionaliter nulla sciẽtia dicetur sapientia simpliciter & absolutè, nisi prima principia, & primas causas, q̃ sunt absolutè principia, & causæ cõsideret. Antecedẽs aũt manifestat Arist. lõgo ꝓcessu, in quo summatim intẽdit quatuor. Primò declarat sciẽtiæ excellentiã. Secũdò vt possit graduare cognitiones cõueniẽtes homini, prius graduat cognitiones in brutis. Tertiò graduat cognitiões i hoĩe, & cõparat eas adiuicẽ: vt sciam⁹, q̃ sit melior. Quarto ex oĩb⁹ his declaratis ꝓbat antecedẽs propositæ rõnis.

omnes homines natura scire desiderant.

Propter primũ proponit hoc principium. Oẽs homines natura scire desiderant, id est, naturali desiderio, itaque sicut graue ex sui natura desiderat locũ deorsum, sic homo ex natura sua, quæ est intellectualis, desiderat scientiã. Et hoc quidẽ principiũ manifestat B. Tho. triplici ratione, sed eas hic non adduco, qm̃ videbis eas in quæstionibus nostris, defensatas cõtra Ant. And. Arist. verò declarat illud ꝓ signum sumptũ à dilectione sensuum. pro quo aduerte, ꝙ bruta diligũt cognitionẽ sensuum solùm propter cõmodũ vitæ, vt. s. acquirãt conferentia sibi, & fugiant nociua vitæ, sicut declarauimus in Epito. de Anima, agẽtes de sensi. interio. non autem curant sentire propter solã delectationem, remoto omni cõmodo vitæ: vnde non delectãtur suauibus saporibus, nec variis odoribus, nec pulchris coloribus, nec melodiis sonorũ, nisi in ordine ad cõmodum vitæ, homo verò diligit sensus, non solũ quia vtiles sunt vitæ conseruãdæ, sed qm̃ cognoscitiui sunt, & delectatur eorũ cognitione, etiã remota omni vtilitate, vnde delectatur variis saporibus, & suaui odore, etiam non habito respectu ad nutrimẽtũ, vt declarauimus super li. de sen. & sen. Inter oẽs aũt sensus magis diligimus visum, quoniã ex sua spiritalitate est perfectius cognoscitiuus, & ex amplitudine sui obiecti plura ꝓ ipsum cognoscimus, nã per alios sensus solùm inferiora, ꝓ visum autẽ & inferiora, & superiora cognoscim⁹: cõmunicant enim in lumine, vnde magis deseruit intellectui in acquisitione scientiæ per inuentionẽ, quàm cæteri sensus. Nec obstat, quod dixit Arist. in lib. de sen. & sen. audi tũ esse sensum disciplinæ: quoniam illic intendit de acquisitione sciẽtiæ per doctrinã, quæ est operatio docẽtis: hîc autẽ per inuentionẽ, quæ fit adminiculo sensuũ, & præcipuè visus: qm̃ igitur experimur nos diligere sensus, non solùm quia vtiles, sed quoniã cognoscitiui, palam est, ꝙ naturaliter diligimus eos, quoniã deseruiunt intellectui, & operationi intellectuali, qua acquirimus scientiam, & naturaliter desideramus scire. nam si medium ad finem est naturaliter dilectũ & desideratũ, multo magis est dilectus & desideratus finis. Vt si naturaliter desidero nutrimentũ, naturaliter desidero vitã. sed, vt diximus, hõ naturaliter amat, & desiderat sensus, etiã remota vtilitate vitæ, prout deseruiũt intellectui: ergo multo magis amat, & desiderat scire. Nec obstat ꝙ non omnes homines incũbunt studio sciendi, nec assequũtur scientiã, quoniã hoc naturale desiderium ineſt homini ea parte, qua intellectualis est, & quidẽ si homo esset tm̃ naturæ intellectualis, vel si omnis homo viueret secundũ dictamen rationis, profectò hoc desiderium in omnibus ratione viuẽtibus (vt excipiam amentes, & alios aliquo accidente non compotes rationis) transiret in actum: verum, quia homo, & sensualis, & intellectualis est, & in pluribus passiones dominantur abducentes hominẽ à vera natura sua, & inclinantes ad vitam bruталẽ, ideo in illis tantùm, in quibus ratio prævalet, & malæ consuetudines non deprimunt, desiderium sciendi transit à potentia ad actum, in aliis autẽ remanet in virtute, sicut inclinatio ad locum deorsum remanet in virtute in graui detento sursum, donec remoueatur impediens, & si nunquam remoueretur, illa inclinatio nunquam transiret ad actum.

Cur non omnes in eãdẽ sciẽtiã conẽtur.

Tu tñ aduerte, ꝙ licet desiderium sciendi insit omni homini inquantũ est homo, non tm̃ oẽs incũbentes studio inclinantur ad eandẽ scientiam in specie, sed diuersificantur fm̃ qd̃ diuersæ sunt in eis dispositiones naturales: nã, vt testatur D. Alber. in 1. Meta. tract. 1. c. 5. quorũ intellectus est immixtus & purus, & cõplexio est subtilis spiritus in calido, & humido, ita ꝙ humidũ est luminosum, nõ cõstans ꝓ frigidũ congelans, nec turbatur ꝓ calidũ excessiuum, ij delectantur subtilibus studiis, vt in metaphy. & diuinis theologalibus. & hæc complexio sanguinea est, & aptissima studiis subtilibus. Quorũ aũt organum imaginationis est tẽperatè siccum, aptũ ad bene figillandũ figuras, & siccum complexionale non pigritatur per frigidũ congelans, ij bene proficiunt in mathematicis, & horũ cõplexio est cholerica declinans aliquantulum ad melancholicã. Quorũ verò organum imaginationis est medullosum, & purũ, & spiritus sunt lucidi: nõ incrassati: nec inertes per frigidũ congelãs, ij delectãtur studio rerũ naturaliũ, & hæc cõplexio est phlegmatica, declinans tñ ad sanguineam aliquantulũ, vel cholericã. Quorũ autem congelati sunt spiritus, & nõ bene clari propter frigus cõdensans, ij in nullo studio subtili proficiũt: & cõtentantur historiis, exẽplis rhetoricis, & quibusdam sensibus superficialibus, & hæc cõplexio est mere phlegmatica, quæ ex humido in nulla re subtili firmatur. Cõplexio autem merè melancholica, ex frigido crasso & terrestri, nulli studio per acquisitionẽ apta est, sed magis est receptiua reuelationũ, & superiorum impetuum, vt diximus in tract. de bo. Fortuna. vnde efficiuntur poetæ naturales patientes diuinum furorem, & vaticinatores naturales, nec obstat, ꝙ dicit Arist. in Probl. viros sapiẽtes pro maiori parte fuisse melancholicos. non. n. intendit merè melancholicos, sed à prædominio, nã tunc melancholia confert, qm̃ ex sui fixione reddit studiosum meditatiuum, & bene considerati uum, bene ordinantem conceptus suos, & bene patientem in labore studendi: cuius oppositum experimur in cholericis, qui in omni opere ex calido igneo sunt cõcitati, & impatientes moræ. Hæc de naturali desiderio sciẽdi dicta sint, ex quo possumus sic probare excellentiã sciẽtiæ in cõi, scientia desideratur naturaliter ab omni homine, ergo est bonũ valde excellens: probatur consequentia, quia quod vniuersaliter desideratur est valde perfectiuũ desidertãtis: omne enim desiderium est imperfecti ad perfectiuum. quod autẽ est valde perfectiuum est excellens bonum. ergo, &c. & hæc ratio fundatur in primo Physic. tex. 81. vbi ex desiderio naturali materiæ appetentis formam, concludit Arist. formam esse quid diuinum & optimum.

Sanguinei ad Diuina inclinantur.

Cholerici ad Mathemati.

Phlegmatici ad naturalia.

Sensum visus præ aliis diligimus sibus.

Quãtum ad secundũ, aduerte vnũ, in quo omnia animalia, vt animalia cõueniũt, deinde multiplices gradus cognitionis,

tionis,in quibus diſtinguũtur, inter quos ſecũdus eſt perfectior primo, & tertius perfectior ſecundo, conueniunt autẽ in hoc,quod eſt habere ſenſum.nã differt animal à vegetatiuo per animã ſenſitiuã:vnde ſenſitiuũ eſt de formali rõne animalis:ſenſitiuum autẽ eſt, quod habet potentiã ſentiendi.commune eſt ergo omni animuli habere ſenſum non tamen omnem ſenſum,ſed ſaltem tactum.eo quod eſt fundamẽtum omnium ſenſuum, & ſimpliciter neceſſarius omni animali,vt cognoſcat conuenientia,&diſconuenientia vitæ, ſimiliter & guſtũ inquantum eſt quidam tactus, vnde inquit Ariſt.in tertio de Anima tex.64.ij quidẽ igitur neceſſarij ſunt aĩali, qđ & manifeſtũ eſt, non poſſe ſine tactu aĩal eſſe,& de his quidẽ ſatis dixim⁹ in Epitome de Aĩa.

Poſito eo in quo omnia animalia conueniunt,aduerte tres gradus cognitionis ſenſitiuæ, in quibus diſtinguũtur.

Senſitiuæ cognitionis tres ſunt gradus,

Primus gradus eſt, Quædã animalia ſunt memoratiua, quædam nõ. Illa ſunt memoratiua,quæ retinẽt in phãtaſia ſpeciẽ ſenſatam, & intentionẽ non ſenſatã in vltimo ſenſuũ interiorũ,in abſentia obiecti prius apprehenſi,& hæc ſunt aĩalia perfecta,quæ mouẽtur ad locũ diſtantẽ,vt quærant cõuenientia vitæ, eo ꝙ nõ habẽt nutrimentũ ſemper ſibi præſens,nõ mouerẽtur autẽ ad quærendũ nutrimentũ diſtãs, niſi reſeruata fuiſſet ſpecies ſenſata, & intẽtio non ſenſata, quæ ſunt neceſſariæ ad memorationẽ, vt diximus in tract.de memor.& reminiſ. Quæ autẽ nõ retinẽt ſpeciẽ & intentionẽ in abſentia obiecti, nõ ſunt memoratiua, eſt enim memoratio reuerſio in prius apprehẽſum, per aliqđ principiũ in memorãte retentũ, & hæc ſunt aĩalia imperfecta, quæ ex frigiditate aquea, vel terreſtri immobilitate ſpiritũ animalẽ deferentẽ ſpecies ſenſatas, prohibẽtur figiliare, & retinere ſpecies. nã ſuperflua humiditas aquea ꝓhibet figillationẽ,ex exceſsiua frigiditate terreſtri.Propterea,vt declarauim⁹ in tract. de memo.&remin.pueri & ſenes nõ bñ memorãtur.inter hæc aĩalia D.Alber.in 1.Meta.tract.primo,capite ſexto,cõputat muſcas, quæ repulſæ flabello ſtatim ſe ingerunt, immemores receptæ læſionis, nec ad certa loca habitationis ſuæ ſe conferunt,nec vllum oſtendunt memoriæ ſignũ,ſed ex ſola apprehẽſione ſenſus in preſenti proſequuntur conuenientia & fugiunt nociua.

Secundus gradus.

Secundus gradus eſt,Quædam animalia ſunt prudẽtia, quædam non.Aduerte, ꝙ prudentia propriè, vt patet in 6. Et hic non eſt ſine ratione,cum ſit recta ratio agibilium,& vt ſic in ſola natura intellectuali, vt in homine inuenitur, impropriè aũt & ſecundum aliquam ſimilitudinem inueniuntur in aliquibus brutis nam ſicut homo per rationem practicam diponit & ordinat media,quibus ſe regat,&proſequatur cõuenientia,& vitet nociua,ſic quædam bruta per naturalem exiſtimatiuã ordinant vitæ ſuæ cõmoda.Id aũt non poſſunt ſine memoria,qm̃ prudẽs eſt,qui ex memoria præteriti & notitia rei præſentis prouidet ſibi de neceſſariis in futuro,& conatur vitare nociua,quæ igitur ſunt memoratiua poſſunt eſſe prudẽtia, ſicut formicæ, & apes, & ouis & canis,&c.quæ autẽ ſunt immemoratina nõ poſſunt eſſe prudẽtia,ideo nõ prouident ſibi in futuro, ſed deficiẽte ſibi præſenti nutrimento deficiũt,vt muſca, quæ carens memoria non congregat ſibi pro hyeme,ideo in hyeme deficiunt muſcæ,& araneæ,& veſpæ,& multa alia.

Tertius gradus.

Tertius gradus eſt, Quædam animalia ſunt diſciplinabilia,vel docibilia,quædam non.Aduerte,ꝙ diſciplina & doctrina propriè,ſicut prudẽtia,eſt in ſola natura intellectuali: impropriè autem & per quandã ſimilitudinẽ inuenitur in quibuſdam animalibus.ni ſicut homo ab homine erudiatur per terminos,& propoſitiones,& nutus exprimẽtes cõceptum erudiẽtis,ſic quædã animalia audiẽtia ſonos &nomina,conſeruant ea in memoria,&agunt multa,veluti erudita,vt patet in cane,in equo,in elephãte, in auibus, in ſimia.Et aduerte, ꝙ plura quidẽ animalia erudiuntur in geſtis artiũ liberaliũ,vt ſaltare,pugillare,tripudiare,canere, voces ſyllabicatas formare,prẽcipuè pſittacus,pauciſsima autẽ erudiri poſſunt in geſtis artiũ mechanicarũ, ſicut eſt texere,fabricare, ſuere, &c. & propter diſtantiã ab homine:ſola autẽ ſimia pp propinquitatem, quam habet ad naturam hominis,ex qua etiam participat figurã eius,imitatiuè multa agit ſimilia artibus mechanicis,vt net,ſuit, veſtit ſe,&c.Ratio aũt huius tertij gradus eſt, qm̃ animalium memorantium,quædam habent auditũ,& hæc poſſunt diſciplinari,quoniã ex lib.de Sen. & Senſa.auditus eſt ſenſus diſciplinæ.cuius ſignum eſt, quod ſi quis naſcatur ſurdus, de neceſsitate erit mutus.Quæ aũt memorãtur,& non habent auditum,licet poſsint eſſe prudentia,non tamẽ diſciplinabilia,vt exemplificat Ariſt. de apibus, quod exẽplum B.Tho.exponit acſi omnino careant auditu, & licet cõgregentur ad ſtrepitum vel ſonum factum,non eſt quia audiãt ſonum, ſed quia tactu ſentiũt commotionẽ aeris, ideo velut timẽtes ſimul cõgregãtur.D.Alber.aũt in 1.Meta.tract. 1.cap.6. diſtinguit de auditu:nã eſt auditus perceptiuus ſonorũ, & vocũ,inquantũ vtiles ſunt ad proſequendũ conferentia,& vitandũ nociua,ſicut videmus aues aduocari blãdis vocibus,& terreri aſperis,ſicut canes & equi,&c.&eſt auditus perceptiuus ſonorũ & vocum,inquantũ ſunt ſigna rerũ, per modum nominum ſignificantium conceptus.

Ad hoc autẽ,ꝙ animalia ſint diſciplinabilia, neceſſe eſt ꝙ habeant auditum,primo & ſecundo modo. Quæ autem habent tantum primo modo,non ſunt diſciplinabilia,licet ad auditum varij ſoni congregentur,& diffugiant,& quoniam in apibus inquit Alber.eſt auditus tantum primo modo,ideo non diſciplinantur.Patet igitur triplex gradus cognitionis in brutis, inter quos tertius gradus propinquat cognitioni humanæ ex eleuatione exiſtimatiuæ.

Quantum ad tertium aduerte,ꝙ Ariſt.antequam manifeſtet gradus cognitionis humanæ, prius declarat,in quo humana cognitio exeedit animalium cognitionẽ, & intendit,ꝙ animalia aut viuunt,id eſt,operantur in imaginatione, ſcilicet cõfuſa ad ſolam præſenti i obiecti,& hæc ſunt animalia imperfecta, quæ nõ retinent ſpeciem ſenſatam in abſentia obiecti:aut operãtur memoria,id eſt,ex eo quod memorantur prius ſenſatorum, & hæc ſunt animalia pfecta, quæ mouẽtur ad diſtãs,pp proſecutionem conuenientis & fugam diſconuenientis. Quædã autem operantur aliquali experimento, nõ tamen propriè dicto. nam ſicut prudẽtia & diſciplina ꝓpriè dicta ſunt tantũ in natura rationali,ſic experimentum.nã de ratione experimenti duo ſunt,retentio pluriũ memoriarum eiuſdem ſpeciei,vt dicemus infrà, & collatio ſiue conferentia pluriũ memoriarũ adinuicem, ex qua cõferẽtia ſumitur ſimilis acceptio de multis,& hãc conferentiã facit virtus cogitatiua,quæ dicitur ratio particularis,vt declarauimus in Epitome de Anima agẽtes de ſenſi.interio.& quæ eſt propria homini,cum ſit maximè vicina intellectui. Ex his duobus tantum primum, quod eſt, vt materiale ineſt bruto, eo quod poteſt retinere plures & ſimiles memorias, ex quibus ſicut in homine per collationem cogitatiuæ cauſatur verum experimentum,ſic in bruto ex opere exiſtimatiuæ cauſatur quædam aſſuefactio,ſiue conſuetudo,ſecundum quam operatur,vt patet in eo quo aſſuefacto ad ſic,vel ſic ambulandum,& huiuſmodi aſſuefactio dicitur in bruto experimentum impropriè.Cauſatur eñ ex multis,& cõſimilib⁹ memoriis,ſicut verũ experimẽtũ, vt dicemus. oĩa igit aĩalia operãtur,aut imaginatiue, aut memoria,aut aſſuefactionibus, q̃ ſunt experimẽtũ impropriè dictũ.ideo dixit Ariſt.ꝙ experimẽti parũ participãt.

Hominũ genus arte & rationibus vnit.

Homo autẽ quoniam rationalis eſt, ideo excedit bruta in tribus,quoniã viuit,id eſt,operatur experimento ꝓpriè dicto, & arte, & ratione, quod ſi qui homines viuunt ſola imaginatione & memoria,nõ vt homines,ſed vt bruta viuũt.Hæc aũt ſic graduantur, ꝙ ars nobilior eſt experimento,&ratio arte,nã experimentũ ad rationẽ particulare ſpectat,id eſt,ad cogitatiuam. quæ tñ eſt in latitudine virium ſenſitiuarum , & ars ad rationẽ vniuerſalẽ practicam ſpectat,quam dicimus intellectũ practicum,& ratio ad rationem vniuerſalẽ ſpeculatiuã ſpectat,quam dicimus intellectum ſpeculatiuum.Conſtat autem intellectum practicum eſſe nobiliorem cogitatiua,quoniam eſt extra latitudinem virium ſenſitiuarum,& intellectum ſpeculatiuum eſſe nobiliorẽ practico , ſicut & habitus ſpeculatiuus eſt nobilior practico,vt declarabitur infrà in rõne ſciẽdi, licet nõ efficacia operãdi,vt dicem⁹, ſed hæc manifeſta fiẽt aſsignãdo modum generationis eorum,& cõparãdo ea adinuicem.

Quantum ad generationem experimenti dicit Ariſt. ꝙ multæ memoriæ vnius rei faciunt potentiam experientiæ, id eſt, habitũ experimentalẽ, quo habilitatur & facilitatur homo ad operandum.pro quo aduerte, ꝙ multæ ſenſationes eorundẽ effectuũ in ſpecie & retentæ in memoria ſunt generatiuæ experimẽti.v.g. vidi pluribus annis pluuia abũdante in menſe Maij ſegetes malè fructificare,& ſequi penuriam,ex quo cauſatũ eſt in me experimentum,quod quoties videbo Maium pluuioſum, præſumã penuriam ſubſecuturã, & Chirurgus vidit multoties appoſito ſolatro ſuꝑ humorẽ calidum mortificari,& ex multis his vicibus generatur ex

ratur experimentum, ꝙ humorem calidum mortificat ſola trum. Patet igitur, ꝙ multæ memoriæ in effectibus ſimilibus acceptæ cauſant in nobis potentiam experimenti, & aſſimilatur arti, & ſcientiæ, non tamen eſt tantæ perfectionis, vt dicemus infrà in comparatione eorum adinuicem.

De artis & ſcientia generatione.

Quantum ad generationem artis & ſcientiæ, dicit Ariſt. ꝙ generãtur ex multis experimentis: vnde aduerte, ꝙ ſicut ex multis ſimilibus memoriis fit experimentum, ſic ex multis ſimilibus experimentis fit ſcientia & ars: verbi gratia q̃a vidi, ꝙ rhabarbarum purgauit à cholera Socratem, Calliã & alios plures, cauſatum eſt in me experimentum, ꝙ rhabarbarum proficit multis cholericis. Si autem ex ſingularibus concludatur hæc vniuerſalis, Omni cholerico proficit rhabarbarum, generatur ars & ſcientia medicinalis. Differt enim in hoc experimentum ab arte, ꝙ experimentum verſatur circa ſingularia tantũ, ars autem eſt circa vniuerſalia, quoniam cauſatur experimentum à cogitatiua, q̃ etiã dicit̃ ratio particularis, ars autem & ſcientia à ratione vniuerſali, quæ eſt intellectus, q̃ eſt vniuerſaliũ, ſicut ſenſus eſt ſingularium. Poſita generatione eorum, nũc comparemus adinuicem: & aduerte huiuſmodi comparationem poſſe fieri quo ad perfectionem operationis, vel quo ad perfectionem cognitionis. Et quidem reſpectu primi modi, dico, ꝙ expertus non habens artem perfectius & efficacius operatur artifice nõ experto, quoniam actiones ſunt per ſe circa ſingularia, & experientia eſt tantũ circa ſingularia, per accidens autem ſunt circa vniuerſale, & ars eſt circa vniuerſale, vt dictũ eſt, nec operat̃, niſi applicet ſe ad ſingularia, quia igit̃ proprium obiectum experti eſt ſingulare, & artificis eſt vniuerſale, ideo efficacior eſt in operando expert⁹, quàm artifex ſine experimento. Propterea difficile eſt bene confidere in medico iuuene non experto. Experimentum.n. perficit artẽ in operando: ideo artifex expertus regulariter & ſine errore operatur, inexpertus autem q̃m ignorat ſingulare, quod eſt per ſe curabile, multoties peccabit. Reſpectu autem ſecundi modi dico artẽ & ſcientiam perfectiores eſſe quàm purum experimentum in ratione cognoſcendi, niſi adiungatur arti, & ſcientiæ, ſicut non perficit̃ ars in operando, niſi adiungatur experimento, vnde in ratione ſe cundi ſe habet experimentũ, & ars, ſicut in naturalibus motus & terminus motus. nã ſicut motus eſt ipſa forma imperfecta, vt eſt in acquiri, & terminus motus eſt ipſa forma perfecta, vt eſt in acquiſito eſſe, ſic experimentũ eſt ſcire imperfectum, q̃m non eſt ſcire perfectum, niſi ſciatur vniuerſale, per experientiã aũt non naſcit̃ vniuerſale, niſi in cõfuſo & potẽtialiter, cùm verſet̃ circa merum ſingulare. ars autem facit ſcire perfectè, q̃m per ipſam cognoſcitur expreſsè & formaliter vniuerſale, & quidẽ eminẽtiam in ratiõe cognoſcẽdi artis ſuper experimentũ, manifeſtat Ariſt. tripliciter.

Experimentum enim in cognoſcẽdo non ꝓficitur.

Artifex eſt magis ſciens quam expertus, ac ſapientior.

Primò, q̃a artifex eſt magis ſciens: cùm enim cognoſcat cõclu ſionem vniuerſalem, cognoſcit cauſam, per quam deducit concluſionem. ſcire enim eſt rem per cauſam cognoſcere, expertus autem, cùm verſetur circa ſingulare, ſcit tãtum quia, ſed ignorat propter quid, &c.

Secundò habens artem poteſt diſputando defenſare & probare concluſionem ſuam, expertus autem non poteſt, quoniam cauſam ignorat: ergo, &c.

Tertiò habens artẽ reputatur ſapientior mero experto, quoniam dicit cauſam: vnde ſe habet ars ad experientiam, ſicut ſe habet ars architectonica, i. principalis, ad ſubſeruientes, quæ quidem dicitur ſapientia, quoniam primas cauſas totius artificij conſiderat, & dat modum ac formam operandi ſubſeruientibus. Et cõfirmatur, ꝙ habens artem ſit magis ſciens, quàm merus expertus hoc ſigno, quoniam habens artẽ poteſt verè docere alterũ, & cauſare in eo ſcientiam. cũ enim cognoſcat cauſam, ſciet demonſtrationes facere. Demõſtratio autem ex primo Poſterior. facit ſcire, ſed expertus non poteſt docere alterum, ita quod faciat ipſum ſcire: quoniam ignorat cauſam, ex conſequenti non poteſt demonſtrare, quod ſi alterum inſtruet non cauſabit in eo niſi opinionem & leuem credulitatem: ergo, &c.

Sed dicet aliquis, cùm inter ſciẽtias quædã ſit ſpeculatiua, quædã practica, & inter artifices aliquis ſit inuentor artis, aliquis addiſcens, & vtens arte inuenta, quæritur, quæ inter ſcientias ſit nobilior, & quis artifex nobilior.

Reſpondet Ariſt. ꝙ inuentor artis eſt dignior, quoniam ſapientior reputatur, & eſt apud homines magis admirabilis, quaſi inueniens quæ excedunt communẽ hominum ſenſum, & hoc ideo quia cauſas & principia, & regulas artis conſiderat. vtentes autem operantur ſecundũ principia & regulas datas ab inuentore, & non q̃runt vltra. vnde interrogati, quare ſic operan̄t, reſpõdent, quia ſic acceperunt ab inuentore. merito ergo inuentor eſt ſapiens, & dignior. Itẽ ſcientia ſpeculatiua dignior eſt practica: quoniam hæc eſt gratia ſui. Inuenta eſt enim remota omni vtilitate tẽporali ſperata: nã & primi Philoſophi ſpeculatiui, vt Sacerdotes Aegyptij, abundantes omni bono tẽporali, incœperunt ſpeculari in Metaphyſicis & diuinis. practica aũt eſt ꝓpter alterũ, i. ꝓpter opus vtile, & magis propinquat ſenſui, ideóq; minus eſt intellectualis, ſed ſpeculatiua verſat̃ circa minus ſenſibilia, quoniam circa vniuerſalia, quæ ſunt minus ſenſibilia, præcipuè ſcientia ſpeculatiua diuina, ergo dignior, & ſi oportet alterã earũ vocari ſapientiam, conuenientius eſt, vt id attribuat̃ ſpeculatiuæ, q̃a occupat̃ circa magis ſtel ligibilia, & magis ꝓficit intellectũ. Hęc de tertio dicta ſint.

Scientiarum & artium inuentio.

Quantum ad 4. aduerte, quomodo Ariſt. ex declaratis in præcedenti proceſſu probat antecedẽs propoſitæ rationis, q̃d erat tale, Nulla ſcientia, nulláque ars dicit̃ ſapientia in genere, nec aliquis ſciens, aut artifex dicit̃ ſapiens, niſi conſideret cauſam eius, circa q̃d verſat̃, ipſum inquã ſic ꝓbat.

Dictum eſt expertum eſſe ſapientioré eo, qui habet tm̃ ſenſum, i. eo, qui operatur ſola imaginatione & memoria: magis enim accedit ad naturã intellectualẽ, cui ſoli conuenit ſapientia propriè dicta. Et dictũ eſt, artificem eſſe ſapiẽtiorem experto, q̃m dicit cauſam de eo, de quo expert⁹ dicit tm̃ quia, & poteſt docere alterum demonſtrando. & dictum eſt inter artifices architectũ eſſe ſapientiorem, q̃m dicit cauſam totius negotij, & dat regulam ſubſeruientibus, & dictum eſt artẽ ac ſcientiam ſpeculatiuã nobiliorẽ, ac dignorem nomine ſapientiæ, quàm practica, q̃m eſt circa magis intelligibilia, ac ſcibilia, vnumquodque autem verè ſcit̃ per cauſas ſuas. patet ergo inductiuè, ꝙ vnũquodque cognoſcens intantum eſt ſapiens, inquantum cauſas cõſiderat, vnde ſapiens abſolutè eſt ille, qui primas & vniuerſales cauſas conſiderat, ſicut magis declarabitur in ſequentibus.

Metaph. contẽplatur prima principia.

Secunda via, qua intẽdit Ariſt. declarare, ꝙ ad Metaphyſicam ſpectat cõſiderare prima principia, & primas ac vniuerſales rerum cauſas, ſumitur à cõditionibus ſolitis attribui ſapienti, & intendit ſic arguere, ſapiens eſt, qui ſcit omnia, & præcipuè difficilia, & per certitudinem, & per cauſam, & quærit ſcire gratia ſui, ordinat & ꝓſuadet aliis, i. in inferioribus: & non ordinat̃ nec perſuadetur ab eis, ſed Metaphyſicus reputat̃ abſolutè ſapiẽs: ergo debet habere has conditiones, ſed eas non põt habere niſi conſideret prima principia, & primas ac vniuerſales cauſas: ergo, &c. Quod autem non poſſit has conditiones habere, niſi prima principia, & primas cauſas cõſideret, declarat ſic Ariſt. cũ omnia inferiora contineantur in primis vniuerſalibus, & in primis cauſis, neceſſe eſt vt ſciat omnia, ꝙ cõſideret prima vniuerſalia, & primas cauſas. Item cum primæ & vniuerſales cauſæ entium ſint remotiſſimæ à ſenſu, ſequit̃ quod ſint difficil limę ad cognoſcendum. cùm enim noſtra cognitio incipiat à ſenſu, facilitas & difficultas cognitionis graduabitur ſecundum propinquitatem & remotionem à ſenſu.

Ad hoc ergo, ꝙ ſapiens ſciat difficilia, oportet vt ſciat maxim. è vniuerſalia, cognitione ſcilicet diſtincta, de qua dicemus in tract. de Traſcen. & primas entium cauſas, q̃ ſunt à materia, & quantitate ſeparatæ, vt manifeſtum erit in lib. 12. Item cognitio de primis vniuerſalibus eſt certior, quoniam cum ſequentia ſe habeant ex additione ad ipſa, plura requirunt in ſui cognitione, ex conſequenti non cauſant in nobis adeo claram euidentiam. Inde eſt, ꝙ certius eſt mihi aliquod eſſe ens quàm eſſe ſubſtantiam, quoniam conſtat mihi, ꝙ ſibi debetur eſſe, non tamen conſtat, ſi ei debetur eſſe per ſe, vel eſſe in alio. vt ergo ſapiens habeat certitudinẽ cognitionis, oportet vt ſciat prima vniuerſalia. Item ſapiẽs debet eſſe doctrinalis, id eſt ſciens docere, ſed id perfectè non poterit, niſi ſciat de ſingulis dicere cauſas, & reſoluere quæſitum in vltima principia & vltimas cauſas: quoniã in illis eſt ſtatus inueſtigationis intellectualis: ergo, &c. Iré ſapiens debet ſcire maximè ſcibilia, hæc autem quæruntur ſciri gratia ſui, quoniã digniſſima ſunt & omnino ꝓficiunt intellectum ſui cognitione, & non aliqua vtilitate ſeparata. vnde Ariſt. in eorum cõtemplatione ſtatuit felicitatem: ergo, &c. Item ordinans & perſuadens aliis neceſſe eſt vt conſideret cauſam finalem totius negotij, neque enim nauifactor ordinaret, & ſuaderet ſubſeruientibus, niſi formã & finem conſideraret, ad quem fabricatur nauis.

Ad hoc ergo q̄ sapiens metaphysicū ordinet, & dirigat inferiores scientes, oportet quòd consideret totius entis vniuersalē causam & efficientē, & finalē, in qua cōsideratione terminabit Arist. metaphy. sua, vt manifestū erit in 12. lib. vbi vltimo inuestigabit de totius naturæ bono. nam & bonum habet rationem causæ finalis, ex 2. phy. tex. 31. & sicut bonum particulare est causa finalis particularis, sic bonum vniuersale, i. continuum omnis boni est causa finalis vniuersalis, & prima in causando. Manifestū est igitur, q̄ Met. quæ est sapientia absolutè, habet considerare prima principia, primas & vniuersales causas entis. quæ autem sint declarabitur infrà. Hæc de secundo cap. dicta sint.

CAP. III. De huius scientiæ dignitate.

IN tertio c. inuestigandum est, quæ & quanta sit dignitas metaphysicæ. Aduerte igitur quòd Aristo. quatuor dignitates ei attribuit.

Primò, quòd est scientia speculatiua.

Secundò, quòd est maximè libera.

Tertiò, quòd est humana possessio.

Quartò, q̄ est honorabilissima, vtpote dea scientiarum.

Meta. est scientia speculatiua.

Primū sic probat. Met. inuenta est propter ipsum scire, & nō propter vtilitatē tēporalem nec propter opus. ergo, &c. cōsequentia patet. Antecedēs probat, inuēta est ad fugandam ignorantiam. nā primi Philosophi videtes manifestos effectus, puta continuata generationē in his inferioribus, eclipsim solis & lunæ, prolixitatē dierum in æstate, & breuitatē in hyeme, motū cæli circularē continuū & regularē, varios planetarū motus, cōstituti in admiratione propter ignorantiā causarū incœperūt Philosophari: & cognitis causis cessauit ignorātia, & admiratio: ad remotionē ignorātiæ sequitur scire, sicut ad remotionē tenebrarū sequitur lux. si igitur finis Metaphysicæ est remotio ignorātiæ, ad quā sequitur scire, patet, q̄ inuēta est propter ipsum scire: ergo est speculatiua, & q̄ nō sit inuēta ꝓpter vtilitatē, & necessitatē vitæ, signū est inquit Arist. vt etiā diximus suprà, q̄ cū primis philosophātibus suppeterēt omnia ad necessitatē vitæ, ad pigritiā, siue otiū, ad delectationē corporis, & cū iam essent inuētæ scientiæ necessariæ ad eruditionē, vt grāmatica, & logica, non intēta aliqua vtilitate, sed tantùm gratia sciendi, incœperunt philosophari, & inuenerunt hanc sapientiam. patet ergo eam esse speculatiuam.

Philosophiæ ortus.

Meta est scientia libera.

Secundū declaratur sic, sicut homo dicitur liber, q̄ nō est alterius, sed gratia sui, i. quia nō ordinatur ad alterū sicut seruus ad dominū, nec indiget altero, sed sibiipsi sufficit & nō accipit ex necessitate ab altero, imò dat & auxiliat alteri, sic hæc scientia est libera & maximè libera: q̄m nō ordinatur, nec respicit aliā, cùm sit suprema, nec indiget alia q̄m ipsa in seipsa, vt declarabitur in 4. lib. stabilit principia sua, & ab ea accipiūt aliæ scientiæ principia sua stabilita, ex consequēti auxiliat omni alteri, & omnes deseruiūt huic tāquam dominæ, vt optimè declarat Auic. in 1. suæ Met. c. 3. ideo est vltima in addiscēdo. Disponitur enim intellectus ad cognitionē substātiarū diuinarū, q̄ sunt de cōsideratiōe metaphysici per scientias naturales & mathematicas, præcipuè per astrologiā, quæ tamen nō potest haberi sine geometria, & arithmetica. ergo est libera & maximè libera. & licet multæ scientiæ possint dici liberales, q̄a acquirunt ab animo libero, & expedito à curis, & necessitatibus tpalib⁹, tamē non propriè sunt liberæ, quia nō sibiipsis sufficiūt, vnde sola Met. est ꝓpriè libera. & cū multis aliis est liberalis.

Sed dices, si Meta. firmat principia sciētiarū particulariū, ē ergo vtilis eis, & deseruit, qūo ergo ē maximè libera.

Respondeo, vt inquit Auic. in 1. suæ Meta. c. 3. est quædā vtilitas per modū seruitutis, & hęc exhibet ab inferiori erga superiorem: & est quædā vtilitas per modum influx⁹ & conseruantis, & hæc exhibetur à superiori erga inferiorē, vnde Princeps est vtilis subditis, & econuerso, sed subditi primo modo, & princeps secūdo modo: primus modus repugnat libertati, sed non secundus, & primus exhibetur à scientiis particularibus ipsi Metaphysico, secundus autem econuerso, ideo non impeditur quin sit maximè libera.

Met. non est humana possessio.

Tertium sic probat, Natura hominū est multipliciter seruapropter ægritudines, propter indigētiam exteriorū, ꝓpter nocumēta illata ab extrinseco, ꝓpter repugnātiam passionū, quibus omnibus impedit, & distrahit à speculatiōe, præcipuè rerum diuinarum: ergo dato q̄ aliqualiter attingat Metaphysica, non tamē potest eā possidere. Illud enim propriè possidemus, cuius sumus domini, & quo ad libitū vti possumus. vnde vt refert D. Alber. in primo Meta. tract. 2. c. 8. dixit Hermes Trismegistus possessionē esse id, in quo per naturam sedet possidens quieto iure vt ens, homo sedet in cognitione sensibilium, & nō diuinissimorum: sed intellectus simplex existens causa rerum per scientiam suam ꝓpriè est diuinorū simpliciū. Propterea inquit Simonides, solū Deum gaudere hoc honore, nó tamē est verum, quod dicunt alij poetæ, s. Deum inuidere hominibus, & ideo nó possunt ascendere ad perfectam diuinorum cognitionem. Hoc inquam falsum est, q̄m cùm in Deo sit omne bonum, sicut omnis potentia ex bono extrinseco, nulla potest fieri sibi additio neque diminutio, ergo nulla sibi inest inuidia. Quod igitur homo non ascendat ad claram diuinorum cognitionem, nō est quia Deus homini inuideat, sed q̄m vmbrosus est humanus intellectus, tēdens in actum suum per phantasmata, à quibus penitus elongata sunt diuina.

Meta. est honorabilissima scientiarum.

Quartum sic probat. Metap. est scientia maximè diuina, quia est de diuinis. Dictum est enim q̄ cōsiderat primas & vniuersales causas, inter quas Deus est ꝑcipua, deinde aliæ substantiæ separatæ: & quoniam Deus solus eam maximè habet, nam vt inquit D. Alber. in 1. meta. tract. 2. ca. 8. diuina natura in nulla parte ancillans cognitionem à posteriorib. non accipit, sed ex fonte, & cardine causarum omnium rerum, quæ est ipsamet prę habet composita simpliciter temporalia intēporaliter, materialia immaterialiter intelligēs. Et ꝓpterea merito dicitur dea scientiarū, diuina possessio, prudētia, & sapientia absolutè, quoniam maximè perficit, clarificat, & firmat intellectum. verè ergo honorabilissima est, & licet aliæ sint necessariores homini, nulla tamen est dignior ista ex prædictis rationibus.

Et aduerte, quod Arist. hac de causa adeò magnificauit hanc scientiam, vt excitaret desiderium nostrum ad eam: quoniam licet non possimus eam habere per modum possessiōis, sed tm̄ inquisitiuè & discursiuè, & valde obumbratē: tū illud parū dignius est quacūq; alia cognitione, siquidem efficitur homo diuinus, & ꝑ hanc assimilat Deo, & efficitur felix qualicunque vera felicitate possit homo pro hac vita felicitari. Propterea inq̄t Arist. in 10. Ethi. Sapiens Deo amicissim⁹ est, eundē aūt verisimile & felicissimū, quare & si sic, erit sapiens maximè felix. Hæc de 3. c. dicta sint.

CAP. IIII. De huius scientiæ fine.

IN 4. c. inuestigandum est, quis sit vltimus terminus intentus in hac scientia. Aduerte igitur, q̄ cū hæc sciētia nō acquiratur ab hoīe simplici intelligētia, sic. n. esset diuina possessio, sed acq̄rit inq̄sitione, & discursu, q̄ est mot⁹ in tellectus, & cū in omni motu terminus à quo sit oppositus termino ad quē, ex 1. Phys. tex. 47. terminus intētus in cōsideratiōe Metaphysica est illud, q̄d opponit ei, à quo incœperunt homines venari metaphysicalia, illud aūt diximus esse ignorantiā causarū, & principiorū vniuersi entis, ex qua ignorantia causabatur admiratio: ergo terminus, & finis huius negotij est cognitio causarū & principiorū totius entis, & cessatio admirationis, & ad id conatur totū studium metaphysicum, quo adepto erimus in termino huius inquisitionis, sicut Astrologus admirās, & nescies causas duorū tropicorū solis, & causas eclipsium, incipit inq̄rere de huiusmodi causis, & cū inuenerit quiescit, nec amplius admiratur. Idē contingit geometræ super incommensuratione costæ & diametri. Idem accidit physico super admirabilibus impressionib. meteoricis, quarum causis inuentis quiescit. Patet igitur, q̄, cū peruenerit Metaphysic⁹ in cognitionem principiorū & causarū entis, præcipuè autem primi principij, qui est Deus gloriosus, tunc erit in quiete, & termino totius inquisitiōis suæ. nā hæc est vltima intētio sua, Vnde & Auic. inquit in primo suæ metap. c. 3. Intentio vlt. i hac sciētia est cognitio gubernatoris Dei altissimi, & cognitio Angelorū spiritaliū, & ordinum eorum, & cognitio ordinationis in comparatione ad circulos, id est ad sphæras cælestes, &c. Hæc de quarto capite dicta sint.

CAPVT V.

Quàm ordinatè Arist. processerit in traditiōe huius scientiæ.

IN 5. c. declarandum est quàm ordinatè processit Aristo. in metaphysica sua. Aduerte igitur, q̄ tota intētio Arist. fuit immorari in cōsideratione entis vniuersalis, & ī primis causis eius, ꝑcipuè in prima causa efficiēte & finali, q̄d est totius naturæ bonū, & hoc fm exoluet in lib. 12. tm̄ q̄tum ascēdere ꝑt intellect⁹ nr̄ ad diuina ex naturali inq̄sitione, ad quē librū oēs ꝑcedentes sunt ꝑparati: ij, vt aūt tradere possit notitiā de primis causis entis, necesse est, vt pri⁹ cōsideret

ãeret de partibus entis,ſ.de ſubſtantia & accidente, & de ſubſtantia quidem compoſita & ſimplici, & de partibus ſubſtantiæ compoſitæ,vt de materia & forma, & id faciet in 6.lib.& 7.& 8.deinde de paſsionibus entis,vt de actu,& potentia,& vno, & multis,& de his,q̃ conſequuntur vnũ, vt idem,ſimile,æquale,& ſua oppoſita, cũ ſit eadem diſciplina oppoſitorũ,& de his q̃ conſequuntur multa, vt oppoſitio,cõtrarietas,&c. & id peraget in lib.9. & 10. ſed de ente & partibus,& paſsionibus ſuis determinare non põt, niſi prius ſtabiliat ſubiectũ huius ſciẽtiæ, & principia ſua, & declaret multiplicitatem terminorũ Metaphyſicalium, ne laboret determinans in æquiuoco,& id faciet in 4. & 5. lib.verũ,quia circa vnũquodq, ſcibile prius expedit moueri dubia,vt veritas magis eluceſcat:ideo antequã determinet de conſiderãdis in hac ſcientia,prius mouet dubia,arguẽdo ad partes,& id faciet in 3.lib.& qm̃ ſignum inuentę veritatis eſt ſolutio dubitatorũ, ideo antequã determinet dubia mota in 3. li. prius pertractat de veritate vniuerſali, & de modo inquirẽdi eam, nã huius ſciẽtiæ eſt cõſiderare ens vniuerſale,& verũ vniuerſale,ſicut particulares ſcientiæ cõſiderant de aliqua parte entis, vt de ente mobili,vel quãto,& de veritate particulari,circa tale obiectũ,&id faciet in li.2.& qm̃,vt diximus,præcipua intẽtio Ariſt.eſt determinare de primis cauſis entis, ideo adducit ſententias antiquorũ de principiis rerũ,tã intrinſecis quã extrinſecis vt ſciamus quid verè & nõ verè enunciatũ ſit ab illis,& id facit in libro 1. Et tu aduerte, q̃ hìc non connumeranimus lib.11.quoniam eſt repetitio eorum, quæ iam determinata ſunt,partim in libris naturalibus partim in præcedentibus lib.Metaph.deſeruiunt enim hæc per modũ rememorationis & cõpendij, ad inueſtigationẽ primarũ cauſarum entis,de quibus aget Ariſt.in lib.12.hunc quidem lib.11. relinquemus veluti non neceſſariũ præſenti propoſito noſtro. Poteſt enim diligẽs lector exercere ſeipſum in repetendis iam auditis,& determinatis, ſed nec Commen. Auerr.nec D.Alb.mentionẽ,nec expoſitionem fecerunt de hoc lib. vnde li.12.apud eos nominatur 11. Poſito igitur ordine obſeruato ab Ariſt. in quo primũ intentũ eſt vltimum in executione,& primum in executione eſt vltimum in intentione. ideo primo loco cõpendiosè perſtringemus ſententias antiquorũ de principiis rerũ, ſecundo loco agemus de veritate vniuerſali,& modo inquirẽdi eam.Tertio loco formabimus dubia omniũ conſideratorũ in hac ſciẽtia. Quarto loco firmabim⁹ ſubiectũ eius,& paſsiones ſuas, & ſua prima principia cõplexa,quibus etiã innituntur oẽs ſcientiæ particulares. Quinto loco aſsignabimus multiplices modos,quibus dicitur vnuſquiſque terminus Metaphyſicalis. Sexto loco agemus de ente, vt diuidit in ens per ſe, & ens per accidens,& in ens in aĩa & extra animam, abiicientes à cõſideratione Metaphyſici ens in aĩa,& ens per accidẽs. Septimo loco agemus de ente,vt diuiditur in ſubſtantiam, & accidẽs: ſiue in decem prædicamenta:& prius quidem, quo ad diffinitionẽ & partes diffinitionis,& hoc in ſeptimo lib.deinde quo ad principia realia,& hoc in octauo li. Octauo loco conſideratio fiet de ente,vt diuiditur per actũ & potentiam.Nono loco agemus de ente,vt diuiditur per vnum & multa.Decimo loco agemus de primis cauſis entis,vt lib.vltimus correſpondeat primo, & hic erit finis cõſiderationis præſentis. Nã in quacunq; ſciẽtia conſtitui tur finis in cognitione cauſarũ ſui ,prij generis ſubiecti. Hæc de 5.ca.dicta ſint,& hìc terminatur tractatus primus.

TRACTATVS II. SVper totum librum primum Metaphyſicæ.

IN tractatu præſenti perſtringemus ſentẽtias antiquorũ,de primis rerũ cauſis.Et aduerte,quòd ſumma omnium opinio ſtat in hoc,Quidã ex antiquis nullã cauſam entium aſsignarunt. Quidã poſuerunt ſolam cauſam materialem. Quidã materialem & efficientem.Quidam addiderunt formalem, Quidã obſcurè,& per accidẽs tetigerunt cauſam finalem,ſed nullus perfectè attigit eã:& quoniam, vt determinatum eſt in 2, Phyſi.tantũ quatuor ſunt genera cauſarum,nec plura poſſunt dari,ideo omnes antiqui in hoc cõuenerunt,q̃ quamcunq; cauſam inuenerunt, eam ad aliquam dictarum quatuor reduxerunt, ita q̃ ſuper quatuor nullam addiderunt. Diſtinguemus igitur præſentem tractat.in quinque capita.

Primò ponetur opinio eorũ,qui nullam cauſam poſuerunt,& reprobatur.

Secundò,opinio eorum, qui ſolam cauſam materialem poſuerunt,& reprobatur.

Tertiò, opinio eorum, qui cauſam materialem, & efficientem poſuerunt,& reprobatur.

Quartò,opinio eorum, qui cauſam formalem vltra materialem & efficientem tetigerunt,& improbatur.

Quintò,opinio eorum,qui viſi ſunt aliqualiter & balbutiendo cauſam finalem ponere,& reprobatur.

CAP. I. *Eorum narratur opinio,ac diluitur,qui omnem à rebus cauſalitatem amouere viſi ſunt.*

IN 1.cap.adducenda eſt opinio eorũ, qui omnino cauſas rerũ ſubtraxerunt.Vnde aduerte, q̃ iſti fuerunt Parmenides & Meliſſus & Xenophanes,cuius diſcipulus dicit fuiſſe Parmenides,&fuit clarioris ingenij,q̃ magiſter eius. Iſti igitur in rei veritate negauerũt omnẽ cauſam, nã dixerunt,q̃ eſt tantũ vnum ens,ita q̃ omnia ſunt vnũ, non ſolũ ſm materiam,vt aliqui antiqui poſuerũt, vt dicemus infrà de Thalete,& Diogene,& Heraclito,ſed etiam ſm ſubſtantiã:& qm̃ ponebant tãtum vnum ens & immobile,ideo negabant omnẽ motum,&mutationẽ,ex cõſequenti omnem generationẽ,& corrup.tam ſubſtantialẽ, quã accidentalẽ: ex quibus omnibus ſequitur negatio cuiuſcunq; cauſalitatis,nã cum nihil ſit ſibiipſi cauſa,qm̃ cauſa & cauſatum opponuntur, neceſſario cauſalitas requirit diuerſitatẽ & pluralitatem in rerũ natura. Cũ igitur iſti auferant multitudinem ab ente & motũ,ſubtrahunt omnino cauſam & cauſatũ,propter quod relinquendi ſunt à Metaphyſico,pro quãto ſcrutatur de cauſis. Supponit enim Metaphyſicus multa fundamẽta naturalia,vt motum,& generationẽ, & corruptionẽ,ex ſequenti ſupponit cauſalitatem aliquam in entibus.Tu tamen aduerte,vt inquit Ariſtot.quòd licet relinquendi ſint ratione, qua negant cauſalitatẽ,tamen eorum opinio ſpectat ad Metaphyſicum,pro quanto videntur tãgere formã, & materiam, quæ ſe habent vt actus & potentia,& vt ſic ad Metaphyſicũ ſpectant Et quidem q̃ tangãt formam & materiam,patet ex hoc, quoniam Parmenides dixit illud ens vnũ immobile eſſe finitum,finitas autem & determinatio ſpectat ad formam.Meliſſus autem dixit eſſe infinitum,& infinitas ſpectat ad materiã ratione ſuæ potẽtialitatis.Xenophanes verò,vt rudior,neutrum tangit,ſed vt inquit Ariſt.ad totum cælũ reſpiciens ipſum vnum dicit eſſe Deum. Item aduerte ſententiã Meliſſi & Xenophanis fuiſſe rudioré,vt patet ex ratione eorũ, quam Ariſtot. in 1. Phyſi.text.23.adducit,& dicit eam magis oneroſam,i.ſtultam.Parmenides autem viſus eſt magis intelligens,quoniã licet teneret eſſe tantum vnum ens immobile ſecũdum rationem,tamen ne ſenſum negaret, dicebat eſſe plura entia ſecũdum ſenſum, & iuxta ſenſum ponebat duo principia, calidum & frigidum,attribuens primum igni, & ſecundũ terræ. Horum reprobatio & ſolutio rationum ſuarum poſita eſt diffuſè in 1. Phyſicorum : ideo noluit immorari hìc ad reprobandum,& tu recurre ad 1. Phyſic. ne prolixiores ſimus ſine vtilitate.Hæc de 1.cap.dicta ſint.

opinio Parmenidis, ac Meliſſi, & Xenophanis.

CAPVT II.

Eorum adducitur ac deſtruitur ſententia,qui vnum vel plura affirmaſſe materialia principia viſi ſunt.

IN 2.cap. adducenda eſt, & reprobanda opinio eorum, qui ſolam cauſam materialẽ poſuerunt, & iſti quidem in vno cõueniunt,in alio differunt.Conueniunt quidem in hoc,q̃ cauſam rerũ materialẽ dicũt illud, cui cõueniũt quatuor cõditiones,q̃ prĩcipio materiali cõuenire videnť.

Materialis principij conditiones quatuor.

Primò,quid ſit illud ex quo res eſt.

Secũdò,ex quo res per ſe generatur,dico per ſe,ad differentiam priuationis, vt declarauimus in 1. Phyſic.in tractat.de principiis rerum naturalium.

Tertiò in quod vltimum omnia reſoluuntur.

Quartò, q̃ tam in generatione,quàm in corrupt.manet ſecundum ſubſtantiam,licet formæ & paſsiones, & qualitates varientur. Oportet enim contraria fieri circa idem, quod ſucceſsiuè vtrique cõtrario ſubiicitur. Differunt autem , qm̃ in poſitione huius principij aliqui aſsignant tantùm vnũ elementum,cui attribuunt quatuor prędictas cõditiones,aliqui plura,ſed finita,aliqui plura & infinita.

Thales Mileſius aquam principiũ ſolum poſuit.

Qui ponunt tantũ vnum,diſtincti ſunt in tres actus. Ali qui poſuerũt aquã, quorum princeps fuit Thales Mileſius, qui ſolus inter ſeptẽ Græciæ ſapientes ſe occupauit in ſciẽtia ſpeculatiua in conſiderãdis rerum principiis , alij autẽ incum

incũbebant moralibus. Hic exiſtimauit omnium rerũ corporaliũ,ex conſequenti omniũ entium, qm̃ non apprehendit niſi ens corporeum, principium materiale eſſe aquam, ita ꝙ quæcunque generantur,generantur ex aqua.Sumpſit autẽ iuæ opinionis fundamentũ ex eo, ꝙ nutrimentũ omnium ſe nutrientium eſt humidum,& pro manifeſto habebat,ꝙ ex eodem res nutritur,& generatur.ergo, &c.Item ex eo ꝙ ſpermata omniũ aĩalium ſunt humida, primum autem principium humidi eſt aqua.Item ex eo ꝙ antiquiſsimi Poetæ Theologi, qui per multa tempora præceſſerunt Thaletẽ & alios Græciæ ſapientes, poſuerũt Oceanum & Thetin deã aquarum parentes generationis:& Stygiam paludem,per quam,vt per quoddam ſacrum,& honorabilius dij iurabant, nil aliud intendẽtes ſub his velaminibus, niſi aquã eſſe principium, ex quo generãtur omnia,ſed & Hippon Philoſophus eiuſdem fuit ſententiæ cùm Thalete,nec ſciuit aliud addere, imò nec fortè ita manifeſtè loquutus eſt propter ſui intellectus paruitatẽ.Eandem opin. Ariſtot. tetigit in 1.Phyſic.tex.6.ſed perfunctoriè,nec Thaletẽ, nec Hipponẽ nominauit, nec eos dignatus eſt improbare. Hîc autem improbabit,vt patebit infrà.

Anaximenis atq; Diogenis opinio.

Alij autem poſuerunt aerem eſſe principium aliorũ corporum ſimpliciũ,ex conſequenti omniũ compoſitorũ, qm̃ omnia cõpoſita fiunt ex primis ſimplicibus. Horum princeps fuit Anaximenes, & Diogenes diſcipulus Anaximenis.Accipere autem potuerunt fundamentũ opinionis ſuę, ex eo,ꝙ viderunt humidũ frigidũ eſſe prohibitiuũ motus, humidũ autẽ calidũ & nutritiuũ & conſeruatiuum eſſe vificatiuũ vitę,vt plenè declaratũ eſt in tra. de cauſa mor. & vi.Idẽ aũt apparet eſſe viuificatiuũ & generatiuum.Eſt enim generatio via ad vitã,ergo humidũ calidũ eſt principium generationis:hoc autẽ competit aeri,& humid.frigi. cõpetit aquæ.hac ergo rõne diſſentiũt Anaxim. & Diog. à Thalete, qui fuit magiſter Anaximandri, & Anaximander fuit magiſter Anaximenis : Anaximenes autẽ magiſter fuit Diogenis Eandem opi.tetigit in 1.Phyſi.text.6.ſed eam non improbauit.hîc autem improbabit,vt patebit infrà.

Hippaſi. atque heraclitι opinio.

Alij poſuerunt igné,vt Hippaſus Metapontinus & Heraclitus Epheſius:& fundamẽtum eorũ fuit, qm̃ principiũ debet eſſe magnæ virtutis,videbant autẽ inter omnia elementa igné eſſe virtuoſioré,vt patet ex ſua actiuitate.Item debet eſſe ſimplex:nam ſi eſſet compoſitũ,non eſſet primũ rerũ principiũ:poſterius enim eſſet ſuis cõponentibus,inter oĩa autẽ elementa ignis eſt ſimplicior, vt patet ex ſua raritate.his igiẽ rationibus moti dixerunt igné eſſe primũ rerũ principiũ.argumentũ etiã ſumebãt à corporibus cæleſtibus,& aſtris,& à lumine. Nã apud antiquos famoſum erat,cælum,& aſtra eſſe naturæ igneæ, cùm igitur ignis ſit principiũ entium nobiliorũ, quæ ſunt principia entium inferiorum (pendet enim mundus inferior à mundo ſuperiori) ſequitur ipſum eſſe principiũ omniũ entium corporaliũ, quæ ſola credebant eſſe entia. Itẽ videbãt omnia generari luce cæleſti.lucẽ aũt dicebãt eſſe proprietatẽ ignis, quare,&c.Eandẽ opin.tangit in 1. Phyſi.tex.6.ſed eam non reprobauit,ſicut nec præcedentes,niſi in hoc, ꝙ in text.50. probauit in productione,& in omni fieri naturali non ſufficere vnũ principium , quoniam neceſſe eſt principia eſſe contraria:vnum autem non eſt contrarium ſibiipſi.

Antequã pertractemus opiniones eorũ qui plura poſuerunt principia, reprobandæ ſunt ꝓpoſitæ ſectæ de vnitate principij materialis.Et aduerte ꝙ Ariſt.duplici via improbat.Primo ꝙ diminutè locuti ſunt.Secũdo,ꝙ rationes eorũ vanæ & friuolæ ſunt.Diminutè quidem locuti ſunt,qm̃ aſsignant ſolũ cauſam, & principium ſubſtãtiæ corporeæ, vltra quã etiam datur ſubſtãtia incorporea, vt probabitur in lib.12. cuius non poteſt eſſe principium aliquod elemẽtorũ,qm̃ ſicut non ens non eſt principium entis,ſic corporeum non poteſt eſſe principium incorporei.Præterea,ponentes tantùm principium materiale non ſeruant motum, nec generationem, quoniam motus requirit principiũ mouens,ſiue cauſam efficientem,quam tamen non ponunt. ergo,&c.Præterea,vnaquæque res corporea habet formam, per quam conſtituitur actu. ergo forma eſt principium:de qua tamen nullam mentionẽ faciunt,patet ergo quod multipliciter diminutè de principiis entium locuti ſunt.

Quod autẽ eorum rationes vanæ ſint , manifeſtatur ex modo generationis ab eis aſsignato:nam dicunt omnia generari ex illo elemẽto, quod ponũt principium materiale per rarefactionẽ, & condenſationẽ:ver.gra.vt dicit Cõm. in 1.Metaph.cõmen.12.qui ponunt ignẽ,fingunt ꝙ quando inſpiſſatur fit aer, & cum aer inſpiſſatur fit aqua, & cum aqua inſpiſſatur fit terra,qui autẽ ponunt aerem,fingunt ꝙ cũ rarefit fit ignis,cũ inſpiſſatur fit aqua.Qui ponũt aqua, fingunt ꝙ cùm rarefit fit aer, cùm inſpiſſatur fit terra : Sed ꝙ hæc vana ſint patet ex eo,ꝙ licet huiuſmodi modus generationis habeat aliquam apparentiam in quatuor elemẽtis, quæ ſunt prima corpora ſimplicia , vt declaratũ eſt in lib.de Generat.tamen hic modus non poteſt ſeruari in cõpoſitis inanimatis & animatis : neque enim vt inquit illic Cõmẽ.partes compoſiti, vt caro,& os,& neruus differunt ſola raritate & denſitate,ſed quiditate & diffinitione,quę ſumuntur à propriis formis:iſti igitur vt diminutè loquẽtes,& vanè,relinquendi ſunt.

Et ratio quidem aſsignata à Thalete nulla eſt:nam licet concedamus humidum eſſe principium materiale proximũ,vt ſperma in animalibus,non tamẽ eſt principium primum:illud enim nullã formam ex ſe habet,ſed eſt in potẽtia ad omnem,vt declaratum eſt in 1. Phyſi.tex.69. Præterea conceſſo , quòd humidum eſſet principium materiale in animatis,ſicut etiam eſt nutritiuum, ex hoc non ſequit, quòd ſit aſsignatum vniuerſale principium entium , vt in corporibus cæleſtibus,& in igneis,&c. Quod autem dicit de Oceano , & Theti, & Styge, poetica figmenta ſunt, & parui pendenda à Metaphyſico.

Similiter ratio aſsignata à Diogene nulla eſt:qm̃ humidum calid. cũ habeat formã in actu, nõ poteſt eſſe primum principiũ materiale:& dato,ꝙ ſit materia generationis,& nutritionis in rebus aĩatis , non tñ vniuerſaliter in oĩbus entibus,vt patet in aqua,& in terra,& in congelatis,&c.

Similiter ratio aſsignata ab Hippaſo,& Heraclito nulla eſt:nã perfectio nõ eſt de rõne pricipij materialis, imò imperfectio,vt dicẽt in 12.Metap.tex.54.cùm ſit potẽtiale. Eſt autẽ cõditio efficiẽtis & formæ, & finis, qm̃ habet rationẽ boni,concediẽ aũt ſimplicitatẽ eſſe de ratione primi principij materialis, qm̃ eſt primũ in cõpoſitione, & vltimũ ad quod ſtat reſolutio,ex cõſequenti neceſſe eſt ipſum carere omni cõpoſitione.id autẽ non competit igni qm̃ licet ſit ſimplicior aliis elementis, non tñ caret omni cõpoſitione:cùm enim ſit corpus naturale, neceſſe eſt ipſum cõſtare ex materia,& propria forma, ergo nõ poteſt eſſe primum principium materiale. Hæc de opiniombus dicentiũ dari tantum vnum principium materiale,& non aſsignantium quodcunque aliud principium,dicta ſint.

Empedoclis ſententia.

Princeps autem eorum,qui ponunt plura principia materialia,fuit Empedocles,qui in ſententia dixit tria.Primo ꝙ terra ſola nõ poteſt eſſe materia omniũ, & præcipuè in rebus animatis propter frigiditatẽ & ſiccit.quæ ſunt contrariæ vitæ. vita enim fiſtit in calido , & humido , & bene adinuicẽ proportionatis, ex conſequenti frigidum ſiccum deſtructiuum eſt vitæ,vt etiã declaratum eſt in trac.de cauſa mor.& vitæ.Secũdo dixit, ꝙ materiale principium ſunt ignis,aer,& aqua,quibus neceſſe eſt addere terra. Aduertebat enim cõpoſita,vt lapis, homo,planta, & alia multa, eſſe ſolida, propriaque obtinere figuras:tria autẽ elementa ex ſua raritate nõ figurãtur propriis terminis,ſed terminis alienis, vt igitur ex eis generaretur non ſolũ fluida, ſicut gũmatica,oleũ,vinum,mel,&c.ſed etiã ſolida& dura, neceſſe eſt eis cõmiſcere terra, quæ ex ſua craſsitie ſolida eſt,& præſtat ſoliditatẽ his quibus admiſcetur,ſicut appoſitione farinæ aqua ſoliditaẽ in pane.Tertio dixit,ꝙ hęc quatuor elemẽta in omni generat.& corrupt. permanent ſecũdum ſubſtantiam,& quòd res non generatur,nec corrumpitur,niſi ſecundum qualitates & figuras, quæ quidem generatio & corruptio erat per congregationem,& ſeparationẽ quatuor elementorum , ita quòd cõcordabat in hoc cum antiquis,qui negabant generat. & corruptionem ſubſtantialem,vt declaratum, & improbatum fuit in 1.libr. de Generatione. Hæc fuit opinio Empedoclis & ſequentium eum:cuius etiam meminit Ariſt. in 1.Phyſico.tet.32. & quoniam poſuit finita,dicit Ariſtot.in text.50.quòd minus male ſenſit,quàm Anaxagoras ponens infinita.Sed contra Empedocl.arguit multipliciter Ariſtot.& nobis ſufficiat duas ex rationibus ſuis adducere. Primo ſic , Neceſſe eſt prima principia ſemper manere , alioquin non eſſent prima, ſi ex aliis prioribus , vel ex alterutris fierent, vt declaratum eſt in 1.Phyſico.tex.42.ſed quatuor elementa non ſemper manent.patet enim ad ſenſum,quòd ex aere fit ignis, & ex aqua aer,vt declaratum eſt in lib.de Generatione:ergo non

Improb.

poſſunt

poſſunt eſſe primo prima principia materialia, licet ſint prima corpora actiua & paſsiua adinuicē, quæ veniunt in mixtionē compoſitorū. Secundò ſic, Si quatuor elemēta ſunt prima materia, ergo non poteſt ſaluari alteratio. nam cum alteratio ſit ex contrario in contrarium, impoſsibile eſt ex calido fieri frigidū, & ecōuerſo, nec ex humido ſiccū, niſi ſit vnū idem ſubiectum, à quo expellitur vnum contrariū, & in quo recipitur aliud: cogitur igitur Empedocles vel negare alterationem, vel vltra quatuor elementa cōtraria ponere aliquod vnum cōmune ſubiectum receptiuum ſucceſsiuè diuerſarum formarum, & contrariarum qualitatum, q̄ ſit ſemper manens, & hoc erit primo primum principium materiale: & hac via proceſsit Ariſt. in 1. Phyſi. tex. 60. ad inueſtigationem materiæ primæ, & per quam ſaluat contra antiquos generat. & corruptio. ſubſtantialem, quas neſcierunt ſaluare antiqui, quia non poſuerunt primū principiū materiale, niſi aliquod corpus naturale actu, vt igné, aquam, &c. Hæc de opinione ponentium plura principia materialia, ſed finita dicta ſint. Nunc ad poſitionem opinantium ea eſſe infinita, tranſeamus.

Qui poſuerunt principia materialia rerum infinita, diuiſi ſunt in duas partes. Prima poſuit ea eſſe infinita minima & diuerſarū naturarum, vt infinitæ partes minimæ carnis, nerui, oſsis, & medullæ. Secunda poſuit ea infinita indiuiſibilia, ſiue atoma, & omnia eiuſdem naturæ: quo ad ſubſtantiam, ſed differentia in figura, poſitione, & ordine.

Anaxagoræ opinio. Primæ ſectæ auctor fuit Anaxagoras, auditor Anaximenis, condiſcipulus Diogenis, ætate prior Empedoc. ſed doctrina inferior, q̄m peius ſenſit de principiis rerum ponēs ea infinita, quam Empedocles, vt teſtatur etiam Ariſt. in 1. Phyſi. tex. 41. dicens, Melius autem eſt minora & finita ſuſcipere, qđ verè facit Empedocles. Anaxagoræ autem opinio ſtat in tribus. Primò dixit non ſolū quatuor elementa eſſe materiam omniū rerum corporearum, ſed quodcunq; corpus conſimilium partium, quorum infinitas partes poſuit adinuicem commiſceri. Secūdò dixit, in quolibet eſſe infinitas partes ſingulorū, vt infinitæ partes ignis in aere, carnis in oſſe: & hoc ideo, quia videbat vnum ex alio generari. Propterea dixit, quodlibet in quolibet: & quodlibet fieri ex quolibet. Tertiò dixit, generationē rerum fieri per ſegregationem conſimilium partium, & congregationem earum adinuicem, & non aliter, ita quòd ſicut etiam dicebant antiqui, huiuſmodi principia materialia ſemper manebant, & nihil ſecundum ſubſtantiam generatur, aut corrumpitur. Quæ aūt eſſet cauſa ſegregans à mixtura huiuſmodi partes & congregans adinuicē, dicemus infrà. Eandē opinionem recitauit: & diffusè reprobauit in 1. Phyſic. text. 33. vſque ad tex. 41.

Improbatio. Hic autē compendioſius ēum improbat: & intēdit tria. Primò quantum ad ea, quæ in verbis ſuis ſonant, peſsimè & abſurdè dixit, & primo, cū videamus nunc partes vniuerſi eſſe abinuicē diſtinctas, in qua diſtinctione ſtat perfectio vniuerſi, nō eſt maior ratio dicere, q̄ nunc ſint diſtinctæ quā in principio mundi. Abſurdū ergo fuit dicere, ab initio oīa fuiſſe cōfuſa in vno chao & indiſtincta, & præcipuè, q̄m, vt probatū eſt in 8. Phyſic. mundus, & motus cæli eſt æternus: ergo diſtinctio partiū mūdi eſt æterna. Secundò, quia impermixtū & permixtū ſunt vt ſimplex & cōpoſitū: ſimplex autē prius eſt, quā cōpoſitum: ergo entia priꝰ fuerunt impermixta quā permixta, cuius contrariū poſuit Anaxag. Tertiò, nō quodlibet aptum natum eſt permiſceri cuilibet, ſed ea quæ adinuicē alterabilia ſunt donec fiat ex eis forma media, vt patet de luto, de pane, de melicrate, de oxymeli. ergo abſurdū eſt ponere oīa indiſtinctè eſſe permixta. Quartò, ſi oīa permixta ſunt ſeparabilia abinuicem, cū qualitates, & quātitates, & cætera accidētia ſint mixta, ſiue vnita ſubſtātiis, poterunt ſeparari à ſubſtantiis, & eſſe per ſe, ex cōſequenti accidentia fient ſubſtantiæ, quod eſt impoſsibile. Cū igitur tot abſurda contineat opinio Anaxagoræ, ſecundum quod verba ſonant, relinquenda eſt.

Secundò dicit Ariſt. quòd ſi quis conſideret intellectū Anaxagoræ, qué tamen neſciuit exprimere, fortè apparebit dicere, quid profundius, & mirabilius quā alij. Nā fortè per illud mixtū ſomniabat materiam primam, licet neſciret eā exprimere. Certum eſt enim, quòd illud mixtum ſiue chaos, non erat aliquod determinatum nec diſtinctū, nec in eo cōtinebantur aliqua diſtinctè, aliter non fuiſſent omnia infimul confuſa. non ergo album, non nigrū, nec rubeū, nec aliquid diſtincti ſaporis, nec aliquod detetminatè quantum, nec certa ſubſtantia, puta vel homo, vel lapis. ſi eā fuiſſet aliquę diſtinctæ ſpecies in eo, non fuiſſet chaos, & cū per ſeparationē fierent omnia corpora diſtincta actione primi intellectus ſeparantis, ſequitur q̄ omnia erāt in potētia in illo mixto. hæc autē eſt conditio materiæ primæ. vt ſ. ſit in potentia ad omné formam & nullam habeat ex ſe actu, ſed reducatur ad actum actione agentis naturalis. ſi ergo Anaxagoras hoc intendebat, licet neſciret explicare, mirabiliter locutus eſt. Si autem per mixtum intendebat latentiam omnium formarū actu, tunc vt inquit Comment. 1. Metaphyſi. commen. 16. intendebat Anaxagoras per iſtos ſermones facere ſibi fimbrias, & propter laudem, & non propter aliquam opinionem famoſam defenſandam, quia ſuo tempore non erat lex, quam defenderet.

Tertiò dicit Ariſt. quòd q̄m ſermones Anaxagoræ verſantur circa generat. & corrupt. rerum mobilium, & huius conſideratio eſt propria Phyſici, ideo ſufficit ſic reprobaſſe eū, quaſi dicat, ſi perfecta, & ꝓpria reprobatio quæritur, recurrendū eſt ad Philoſophiā naturalem, & tu vide in 1. Phyſi. tex. 33. vſque ad 41. Hæc de ſecta Anaxago. dicta ſint.

Secundæ ſectæ auctor fuit Leucippus, & eius collega Democritus. Horum quidem ſententiam Ariſt. in 1. Metaph. perſtrinxit dicens, quòd poſuerunt rerum principia plenū & vacuum, vt poſſent ſeruare motum. Arbitrabātur enim nihil poſſe moueri in pleno, ne plura corpora eſſent ſimul: motus ergo erit in vacuo, & plenum quidem attribuebāt enti, vacuum autem non enti, quoniam eſt priuatio, ex cōſequenti autem dicebant principia rerum eſſe ens & non ens. Dicebant inſuper entia genita non diſtingui ſecundū ſubſtantiam, ſed tantū figura & ſitu & ordine partium, ſicut ſyllabæ non diſtinguuntur eſſentialiter à literis, ſed tā tum figura & ſitu & ordine literarum. aliam enim figurā continet mo, quam ma: & alium ſitum, & ordinem continet na, quā an. Dicebāt vlterius rem generari ex congregatione corporū infinitorum indiuiſibilium: quæ quidē omnia ſunt eiuſdem naturæ, ſed diſtinguuntur figura, q̄m alia triangularia, alia quadrangularia, &c. & diſtinguunt ſitu, dum congregantur, q̄m alia à dextris, alia ſurſum, &c. ſituātur, & diſtinguunt ordine, quoniam alia prius, alia poſterius congregantur. Et motiuum quidé eorum fuit vt refert Ariſt. in 1. lib. de generat. text. 9. quia crediderunt ſicut corpus eſt omnino diuiſibile in potentia, ſic ponere actu omnino diuiſum non ſit inconueniens, ſi autem ſit omnino diuiſum, ergo partes non ſunt amplius diuiſibiles, ergo ſtat diuiſio ad indiuiſibilia, & quoniam compoſitio opponitur diuiſioni, igitur compoſitio erit ex indiuiſibilibus. *Leucippi ac Democriti poſitio.*

Sed, vt arguit Ariſt. contra eos in 1. lib. de generat. tex. 9. Si compoſitio fieret ex indiuiſibilibus, compoſitū eſſet nō quantum, quoniam indiuiſibile additum indiuiſibili tangit ſecundum totum, ex conſequenti non faciunt quantū. vnde, ſi infinita puncta ſe tangerent, cum non diſtinguerentur ſitu, non eſſent pluſquam vnus punctus. Motiuum autē eorum nihil eſt, non eſt enim neceſſe omne quod eſt in potentia, poſſe ſimul eſſe, & ſecundum ſe totum reduci ad actum, vt patet in ſucceſsiuis, & de materia prima, quæ eſt in potentia ad omnes formas: & tamen eſt impoſsibile eā ſimul actuari omnibus formis. ſic in propoſito, licet continuum ſit ſecundum omnem partem, & ſecundum omne ſignum diuiſibile, tamen repugnat eſſe totū diuiſum actu: quoniam omnis pars adhuc eſt diuiſibilis in minora, nunquam tñ in indiuiſibilia. Hæc dé ſecta Leucippi, & Democriti dicta ſint. Et hîc terminatur ſecundum caput.

CAP. III. *Eorum deſtruitur poſitio, qui ex principiis materiale & efficiens tantum aſſerebant.*

IN 3. cap. ponenda eſt opinio dicentium duo eſſe rerum principia, ſ. materiale, & efficiens, qui ipſa veritate excitati cognouerūt ex materia nihil produci, niſi adſit mouens ipſum per alterationé, vel per rarefactionem, vel cōdenſationem, vt variæ rerum ſpecies producantur, iſti igitur diuiduntur in tres ſectas.

Primæ ſectæ auctor fuit Anaxagor. qui introduxit primū intellectum diſtinguentem, & ſeparanté diuerſas partes indiſtinctas in illo mixto, & ex eis extrahétis, & adinuicē congregatis producentē varias rerū naturas. Quē quidé intellectum diſtinctum & immixtū illis naturis corporeis poſuit, vt eas poſſet ſeparare. Aduertit eñ q̄ ſi & ipſe mixtus, ac corporeus fuiſſet, non haberet maiorē virtutē ſeparandi, quā cætera corporea. vnde ſicut receptiuum de *Intellectu Anaxagoræ.*

bet esse denudatum à natura recepti, sic separatiuum aliquorũ mixtorum debet esse denudatum à natura ipsorum.

Hæc fuit positio Anaxagoræ de principio efficiente, quã dicit Arist. esse deficientem, qm̃ non vtitur hoc intellectu nisi in assignãdo necessario in generatione mũdi: puta interrogatus Anaxago. quare tot sunt cæli, quare octaua sphæra tot habet stellas, sphæræ autem planetarum vnam, quare tot motibus mouentur, quare elementa sic locãtur, sic mouent, respondebat id totum prouenire à primo intellectu sic mouente, & disponẽte, in generatione autẽ rerum particulariũ non vtebatur intellectu vt efficiente, sed nec aliud efficiens assignabat, nisi segregationẽ, quę nõ est efficiẽs, nec mouens, sed effectus & motus segregantis. Patet igitur, q̃ ex incõsideratione vel impotẽtia intellectus, diminutè valde locutus est de principio rerum efficiente.

Hesiodi opin. qui amorem esse rerũ prĩcipiũ existimauit.

Secũdæ sectę auctor fuit Hesiodus vetustissimus poeta rũ describẽtium diuina. hic primus posuit amorẽ esse principium motiuum, & productiuum omnium: vnde scripsit, q̃ amor condocet immortalia, i. dirigit, & mouet Deos ad productionem rerum ex chao: Et motiuum quidem suum fuit, qm̃ videmus in nobis amorẽ esse primũ motiuum ad operandum, nec prima ratio cõicandi bonũ est alia quã amor. Idẽ existimauit contingere Hesiodus in rerũ, & mundi productione. Hesiodo consensit Parmenides, qui licet, vt diximus suprà, poneret tm̃ vnum ens secundũ rationẽ, tamen fm̃ sensum ponebat plura principia materialia. scilicet ignem, & terram, & posuit amorem, vt virtutem productiuam: Vñ tentans demonstrare vniuersi generationẽ, dixit, Deorum amorem fore prouidentẽ omnibus, i. amor mouet Deos ad productionem rerum & totius vniuersi.

De hac secta non multum curat Arist. quoniam non vt Philosophi inuestigandæ rerum veritati insudabant, sed vt poetæ variis modis delectabilibus, & figuris nitebantur suadere homini, & allicere ad diuina. Tu tamen aduerte dictũ Hesiodi, & Parmenidis esse verũ in ratione causæ finalis, nõ in ratione causæ efficientis. amor enim trahit agens ad operandũ, sicut & bonum, quod est obiectum desiderãtis: sed vt dicemus infrà, Philosophi, qui videntur attingere causam finalem: non attingunt eam per se, sed per accidens, pro quanto nõ distinguunt inter causam efficientem & finalem, & id ad plenũ declarabitur in 5. cap. Positio ergo hæc nõ est improbanda, vt falsa, sed quoniã amori non attribuunt causalitatem, quæ conuenit ei per se, quæ autẽ conuenit ei per accidens est causalitas efficiẽtis. nam amori sicut & bono, ex ratione sua sibi conuenit esse id gratia cuius aliquid fit, nõ autem esse effectiuum & productiuũ.

Lis & amicitia quomodo principia posuit em ped.

Tertiæ sectæ auctor fuit Empedocl. qui vltra quatuor elementa introduxit duo principia productiua, s. amorem & odium, siue amicitiã & litem. Et motiuum quidẽ suum fuit, qm̃ aduertit in vniuerso esse bona & mala, vt contraria, imò mala esse plura quàm bona, & multa inordinata. Amor autem, cùm sit circa bonum, non põt esse causa, nisi boni, igitur causa productiua mali debet esse contraria amori. Lis aũt & odium cõtrariant amori: ergo productiuũ boni est amor, mali autẽ erit ódiũ. Et sicut sunt duæ causæ productiuæ contrariæ, & duo producta contraria, sic sunt apud Empedoclẽ duo modi producendi contrarij. nam amor agit per congregationẽ, odium autẽ per separationẽ. Hæc fuit positio Empedo. qui quo ad amorem concordat cum Hesiodo, & Parmenide, in litera autem discordat.

Sed Arist. reprobat ipsum, nõ quasi dicẽtem falsa (licet falsum dicat, s. amorẽ esse causam boni, ex consequenti bonum esse causam boni, & odiũ causam mali, ex consequenti malũ esse causam mali. nam, vt dicemus in lib. 12. bonum est causa boni & mali, sed boni per se, mali per accidens) sed diminutũ & deficientem in assignatione causæ efficiẽtis, & hoc dupliciter, primo, quia ex positione sua non potest sustinere amorẽ esse cãm omnis boni, imò aliqua sunt ab odio, vt distinctio partiũ vniuersi, & aliqua mala sunt ab amore, vt cõfusio partiũ vniuersi. Secundo, quia nõ potest sustinere amorem semper agere per congregationem, imò congregat, & separat fm̃ positionem suam. nam dominante amore secundũ ipsum partes vniuersi confunduntur, & immiscentẽ adinuicẽ, licet autem congregentur, pro quanto fm̃ se tota non remanent distincta secundum situ, tamen non miscentur adinuicem, nisi totum miscibile diuidatur in minutissimas partes & vniatur alteri, vt patet. si ergo amor debet vnire aquam terræ, & sic de aliis elemẽtis, necesse est vt separet earum partes, & adinuicẽ vniat. ergo amor cõgregat & disgregat. Idẽ dico ex parte odij. nã ipso dominante non separat elementa situ, nisi extrahat partes vnius elementi immixtas alteri, & vniat in vnum, ac reducat ad proprium situm. Patet ergo quam insufficienter assignauit causam efficientem, & modũ agẽdi ab ipso assignatum non potest sustinere. Hæc de 3. cap. dicta sint.

CAP. IIII. *Illorum ponitur & reprobatur opinio, qui præter materialem & efficientem causam, formalem etiam quoquo modo tetigerunt.*

IN 4. cap. inuestigandũ est, si aliqui vltra causam materialem, & efficientem peruenerunt ad cognitionem causæ formalis, qua rei substantia constituitur, & à qua sumitur diffinitio. Aduerte igitur ad mentẽ Arist. q̃ nullus clare eam posuit, qui fuerit ante viam Platonis. Dico clare, qm̃ nullus eam expressit, licet obscure, & interpretatiue videat̃ illi approximare, sicut Empedocles, qui posuit os, & carnẽ habere aliquam rationẽ, per quam sunt huiusmodi, tm̃ illam nõ expressit per modum causæ formalis. Dico ante viam Platonis, qm̃ licet Pythagoras, & Alcmæon Crotoniates, qui cœpit Philosophari existente iam sene Pythagora, posuerint altiora principia rerũ quã Philosophi antiqui naturales, de quibus diximus in 2. & 3. cap. (posuerũt enim vnitatẽ, & numerũ esse rerum principia, contra quos disputabat Arist. in lib. 10. qui possunt applicari naturis sensibilibus, & insensibilibus. nã & in rebus incorporeis inuenitur vnitas & numerus, non aũt ignis, aut aqua, nec aliud elementũ corporeum) non tm̃ expresserunt causam formalem, imò omnia principia ab eis posita videntur reduci ad causam materialẽ: quod ex hoc patet, qm̃ ponebant prima rerum principia esse contraria, vt finitum & infinitum, par & impar, vnũ & plura, dextrum & sinistrum, masculinum & fœmininum, quiescens & motum, rectũ & curuum, lucẽ & tenebram, bonum & malum, quadratum & quadrangulum, altera parte longius. Hanc autem contrarietatẽ necesse est accipere ex parte principij materialis, qm̃, vt inquit Arist. ex principiis ab eis positis, inter q̃ ponũt cõtrarietatẽ, dicunt substantiã rei plasmari, vt ex eis quæ insunt, q̃ est conditio materiæ ad differentiam priuationis, ex qua licet res fiat vt ex nõ musico musicum, tamen non permanet in re facta, ex 1. Physic. text. 60. Item dico ante viam Platonis, quoniam ipse expressè causas formales introducit, quas vocat species siue ideas, de quibus propriè dicit haberi scientiam & diffinitiones, nam vt clarius videbitur in lib. 7. dixit ideas esse causas singularium quo ad esse & generationem scientiæ nostræ. non enim potest sciri nec diffiniri hic homo, sed homo, vt homo, quem vocat per se homo.

Pythagoræ sententia.

Improbatio.

Sed contra Pythagoram arguit Arist. triplici ratione, primo qm̃ ex principiis cõtrariis non fit aliquid, nisi actione agentis expellentis vnũ, & introducẽtis alterum in eodem subiecto: sed Pythagoras, ex hoc q̃ ponit numeros & passiones numerorum esse principia, ex quibus rei substantia cõstituitur, nõ assignat causam motus, nec generationis, in genere causæ efficientis: ergo diminutè locutus est.

Secundo, principia, ex quibus res constituitur, sunt causa proprietatũ eius (fluunt enim passiones à principiis cõstitutiuis, vt risibile à rationali aĩa, graue ab elemẽto prædominante) sed à numeris non potest trahi ratio, quare aliqua sũt leuia, aliqua grauia, aliqua lucida, aliqua opaca. nã numeri secundũ Pythagorã ita sunt principia corporũ mathematicorũ, sicut corporũ naturaliũ: ergo quantũ sit ex se non sunt causa proprietatũ naturaliũ: aliter ita causarent eas in mathematicis, sicut in naturalibus, videmus enim q̃ vbicunque, & in quocũque concurrunt elementa causant aliquã ex his ꝓprietatibus, ergo insufficiẽter loquutus est.

Tertio Pythagoras videtur dicere duo incõposibilia: nã dicit numeros esse principia, ex quib. constant corpora cælestia, & hæc inferiora, & dicit eundem esse numerum constitutiuum vtrorumque. Hæc autẽ non stant simul, quoniam corruptibilium, & incorruptibilium non possunt esse eadẽ principia materialia: quale enim est cõpositum talia sunt cõponentia, &c. & in hoc melius sensit Plato, qui etsi existimauit corpora cælestia, & inferiora cõponi ex numeris, tamen alium dixit esse numerum cælorum, & alium inferiorũ, illum esse causam istius. Hæc de sentẽtia Pythagorica circa prima rerum principia dicta sint.

Platonis reprobatio.

Contra Platonẽ autẽ, quo ad positionẽ specierũ in genere causę formalis, multipliciter arguit: & primo sic, Id à quo sumitur substantia rei, & per qd̃ in esse cõstituitur, est

intrin

intrinſecum rei,non enim poſſibile eſt Socratem viuere,ni ſi anima ſibi intrinſeca,nec aquam eſſe calidam,niſi calore ſibi intrinſeco. Cùm igitur ideæ ſecundum Platonem ſint formæ ſeparatæ,non poſſunt eſſe cauſæ formales,à quibus ſumatur rerum ſubſtãtia, & per quas conſtituantur in eſſe. Secundò,à cauſa formali fluunt proprietates rerum, vt ab anima potẽtiæ ſuæ,à forma grauis,grauitas,à forma leuis, leuitas:ſed ab ideis ſeparatis impoſſibile eſt fluere proprietates rerũ ſenſibiliũ.,ppriũ eſt.n.rerũ ſenſibiliũ ſubiici motui,& tempori,& loco.Hæc aũt non fluunt ab ideis,qm̃ ſecundum Platonẽ immobiles,inalterabiles,inſenſibiles ſunt & per ſe,&per accidens:verùm,quia de his diffuſe,iterum diſputabit in lib.7.vbi declarabit,ꝙ poſitio idearũ nihil ꝓficit,ideo pro nunc tranſeo prolixas improbationes, quas ponit in hoc 1.lib.ne in vanum laboremus.Hęc de 4.c.dicta ſint.Nunc ſupereſt inquirere de principio finali.

CAPVT V.

Eorum,qui præter materialem,efficientem,& formalem cauſam,finalem tetigiſſe,vel non tetigiſſe viſi ſunt, deſtruitur ſententia.

IN 5.c.inueſtigandum eſt,ſi qui vltra principium materiale,& efficiens,& formale, peruenerunt in cognitionem cauſæ finalis.Tu igitur aduerte,ꝙ,vt inquit Ariſt.in fine huius libri primi,Philoſophia à principio viſa eſt ſicut infantia balbutiens, quæ vt noua in ſermone licet incipiat ꝓferre omnes terminos idiomatis,tñ perfectè proferre nescit,nec poteſt debilitate inſtrumentorum naturalium, ſed balbutiens obſcure,& truncate loquitur,ſic primi Philoſophi excitati ex ignorãtia cauſarum incœperunt eas inquirere,& omnia quatuor genera cauſarum, quæ pertractata ſunt in 2.Phy.viſi ſunt tetigiſſe,& quintum addere nõ potuerunt,qm̃ pro rei veritate non eſt dabile,tamen ex difficultate negotij,&debilitate ingenij veluti infantes,nullus clarè,& ſub propria ratione ꝓpriæ cauſalitatis eas expreſſit,ſed adeo obſcure locuti ſunt,ꝙ nullam videntur attigiſſe.nam & Anaxagoras de cauſa materiali, vt diximus recitantes ſententiam ſuam, potius ſomniauit,quàm aliquid verè pronunciauerit.De cauſa efficiente Empedocles, & Heſiodus & alij diminutiſſimè locuti ſunt. Aſſignat. n.rõem agendi pro agente & efficiente,vt diximus in 3.c.Idem patet de formali,vt diximus in 4.c.Idem nũc declarãdum eſt de cauſa finali,quam aliqui videntur attigiſſe &nõ attigiſſe.Attigiſſe quidem per accidens, non attigiſſe autem per ſe.Pro cuius notitia aduerte,ꝙ aliqui poſuerunt amorem, & bonum eſſe cauſam rerum.Quod quidem poteſt eſſe dupliciter.Primo,vt factiuum & productiuum boni.eſt.n.bonum à bono,ſicut calidum à calido.Secũdò,vt illud gratia cuius aliquid fit,vt medicus dat medicinam propter ſanitatem apprehẽſam ſub ratione boni. hic ſecundus modus cõuenit cauſæ finali per ſe,qm̃ in eo cõſiſtit propria ratio ſua, omnis autem alius modus conuenit ei per accidẽs:nõ em̃ de rõe boni,vt eſt finis,eſt eſſe productiuum,ſed eſſe illud gratia cuius producens producit,eſt.n.terminus intentionis ipſius producẽtis,& in ipſo terminat̃ motus:quia igit̃,vt inquit Ariſt.aliqui Philoſophi cõſiderauerũt id, qđ̃ eſt finis,puta bonum,vt à quo, & nõ vt gratia cuius aliqd fit,dicit attigerunt cauſam finalem non ſimpliciter, & per ſe,i.ſm propriam rõem,ſed per accidẽs,i.quo ad ſuum materiale,vel vt ſibi attribuunt cauſalitatem cauſæ efficiẽtis, quæ conuenit ei per accidens,ſicut formæ per accidẽs conuenit eſſe ſubiectum.nam formæ,vt forma,conuenit actuare,nõ aũt recipere aut ſubiici.verũ eſt igit̃ dicere antiquos attigiſſe,& nõ attigiſſe cauſam finalem modo expoſito.Et hîc terminatur ſecundus tract. in quo complexi ſumus ſententias præcedentium Ariſt.de primis rerum cauſis,in quarum cognitione eſt terminus conſiderationis metaphyſicalis.Hæc dicta ſint ſuper 1.libr.Metaph.

EPITOME

SVPER II. LIBRO Metaphyſicæ.

POſtquã in 1.lib. viſum eſt, quid ſenſerint antiqui de primis rerum cauſis,in hoc 2.lib.iuxta ordinẽ aſſignatum in c.5.1.tract.1.lib.agendum eſt de veritate ſimpliciter ſumpta, & totã mentem Ariſt. complectemur in vnico tract.quẽ diſtinguemus in tria ca.

Primo , quòd conſideratio veritatis eſt nobis facilis & difficilis.

Secundo , quòd Metaphyſica propriè & maximè habet conſiderare veritatem abſolutè.

Tertio,quis ſit conueniens modus conſiderandi, & inueſtigandi veritatem.

CAPVT I.

Quòd veritatis contemplatio in hac vita nobis facilis & difficilis eſt.

IN 1.c.declarandum eſt, quomodo & qualiter conſideratio eſt nobis pro hac vita facilis, & difficilis, pro cuius reſolutione agemus tria.

Primo proponemus aliquas diſtinctiones.

Secundo, aliquas cõcluſiones cum probationibus ſuis.

Tertio declarabimus,quomodo homines incumbentes ſtudiis ſcientiarum iuuant ſeinuicem,& minuunt difficultatem inueſtigandæ veritatis.

Quantum ad primum,aduerte ꝙ inquiſitio veritatis poteſt eſſe circa terminos vniuerſaliſſimos,& primas propoſitiones,quas dicim⁹ principia prima, & naturalis:& poteſt eſſe circa terminos proprios,&propria principia,vt circa propria genera,& differẽtias,& proprietates,& diffinitiones vniuſcuiuſq; naturæ.Præterea,rerum cognoſcibilium quædã ſunt ſenſibiles materiales, quædã non ſubiectæ ſenſui immateriales,quales ſunt anima intellectiua,intelligentiæ,& Deus.Præterea cũ veritas dicat reſpectum rei &intellectus, qui reſpectus dicitur adæquatio ſiue conformitas,vt declarauimus in tract.de Tranſcend. facilitas & difficultas cognoſcendæ veritatis poteſt prouenire ex parte rei,& ex parte intellectus.Ex parte quidẽ rei,qm̃ eſt modicæ entitatis,vt materia prima,relationes,entia ſucceſſiua: nã quia vnumquodque in tantum eſt intelligibile,inquantum eſt ens,& intãtum ens, inquãtum eſt actu:cũ huiuſmodi magis ſint potentialia,quàm actu,ideo ex eorum natura parum , & cum difficultate ſunt intelligibilia. Ex parte aũt noſtri intellectus,qm̃ eſt intellectus potentialis, & materialis,ex 3.de Anima.tex.5.vnde reſpectu entium,quæ maximè ſunt actu,vt intelligentiæ,&Deus,cum ſint ſine omni materia,difficultas cognoſcendi eſt ex parte intellect⁹ nr̃i, ſicut difficultas intuendi ſolẽ eſt ex debilitate viſus noſtri.

facilitas & difficultas ex duob.pendet.

Quantùm ad ſecundum propono aliquas concluſiones, quarum prima ſit hæc.

Prima cõcluſio,Via inducẽs nos ad veritatẽ,nõ eſt nobis impoſſibilis,hãc ſic probat Com.in 2.Metaph.com.1.Cũ habeamus naturale deſiderium ad ſciendum veritatem, ſi apprehẽſio eius eſſet nobis impoſſibilis,tũc deſideriũ eſſet otioſum.:conceſſum eſt aũt ab oĩb.ꝙ nulla res eſt otioſa in fundamento naturæ & creaturæ:ergo,&c.Propterea dicit Com.Credimus neceſſario nos ſcire veritatẽ in multis reb.

Via ad veritatẽ nõ eſt nobis impoſſibilis.

Secunda concluſio,Apprehẽſio veritatis eſt nobis facilis,& difficilis.Et quidem,ꝙ ſit facilis, oſtenditur tripliciter:primo,quia null⁹ eſt adeo rudis, qui ſit omnino expers veritatis,modò poſſit vti ratione.vnde nullus antiquorum inuentus eſt, qui incumbens huic inquiſitioni non enunciauerit aliquid de veritate ex ipſa veritate compulſus , licet balbutiendo & truncate enunciauerit.Secundo, quia vt inquit Com.& Ariſt.licet qlibet particularis hõ parũ de veritate inuenerit,tñ ex oĩb.inuẽtis facta eſt magna aggregatio,ita ꝙ in breui tpe philoſophia maximũ augmẽtũ ſuſcepit,vnde inuẽtio totius, aut magnæ q̃titatis de veritate cũ breui tpe,vt inqt Com.indicat ei⁹ facilitatẽ.Tertio qa prima principia cõplexa, per quæ tãq̃ ꝓ ianuam patẽtem daẽ ingreſſus ad veritatẽ rerũ perſcrutandã,ſunt nobis naturaliter cognita,ita ꝙ ĩ eis nõ cõtingit errare,ſicut null⁹ errat in forib.dom⁹,qm̃ oĩb.ſunt manifeſtę,cõtingit aũt error,& difficultas in deducẽdis concluſionib. à principiis ꝓ ſe notis.Igit̃ apprehẽſio veritatis,ſaltẽ quo ad principia prima, eſt nobis facilis:vnde inqt Com.in 3.li.com. 1.& eſt facilis ſm hunc modum, ꝙ in quolibet genere entium ſunt aliqua in reſpectu eorum,quaſi ianua domus in reſpectu dom⁹ in hoc.ꝙ non latent aliquem,& iſta ſunt prima cognita naturaliter habita à nobis in quolibet genere entium,&c.

Veritas facilis & difficilis eſt.

Qđ̃ aũt ſit difficilis oſtẽdit Ariſt.ex eo, ꝙ,vt inqt Com, null⁹ ſingularis hõ cõprehẽdit totã veritatẽ de reb.nec magnã partẽ,licet,vt dixim⁹, ex inuẽtis à multis magnũ augmẽtũ ſuſceperit,&propterea,vt inqt D.Alb.in 2.li.c.1.dixit Ariſt. in ꝓœ. ꝙ hæc ſapiẽtia verſat̃ circa difficilia cognita & ꝙ eſt potius diuina poſſeſſio,quàm humana,& ꝙ tamen

homo aliqualiter apprehendit eam, quoniam naturale desiderium habet ad illam, quod non potest esse otiosum. Verumtamen aduerte dictum Ptolemæi adductum à D.Alb. in eodem cap. cum inquit, si aliqua scientia secundum aliquid exaltata est supra nosse nostrum, & secundū aliquid est apprehensibilis, omnino stultus est qui negligit eam propter desperationem illius partis, secundum quam exaltatur supra nostrum nosse. sic enim & omnia scibilia possent negligi, quoniā in humanis inuentionibus nihil est ex omni parte perfectum, sic igitur in apprehensione veritatis vniuersalis illis, quæ præ foribus sunt, in primis innitentes nitemur paulatim ad ea quę magis distāt à cognitiōe humana.

Materialium difficultas ex ipsis cōsurgit, immaterialiū verò ex intellectus debilitate

Tertia conclusio, Difficultas apprehendendæ veritatis rerum materialium, & sensibilium est ex parte earum, difficultas aūt circa res immateriales, & abstractas est ex parte intellectus nostri, sicut difficultas videndi solem in sphęra sua, est ex parte noctuæ.

Pro euidentia huius conclusionis antequam probetur, aduerte ꝙ triplex est intellectus, & triplex intelligibile, cōforme triplici lumini solari. Primus quidem intellectus est diuinus, qui est purissima lux intellectualis, qui præhabens omnia in seipso, limpidissimè omnia intelligit, & est sicut lux solis in rota sua, quæ est vniuersalis causa omnium luminum extra ipsum. Secundus est intellectus intelligentię, qui participatione luminis primę causę radiantis super ipsum intelligit omnia. & qm̄ hi duo intellectus semper inciunt à lumine, nunquam admiscentur tenebris, nec errori bus, nec falsitati. Tertius est intellectus animæ nostræ, quæ, quoniam continet in se gradum sensitiuum, & gradus inferiores sensitiuo, ideo habet intellectum admixtum imaginationi & sensui, cuius intellectio incipit à debili lumine admixto tenebris, sicut est lumen aurorę, & per separationem à conditionibus materialibus paulatim eleuatur, & p assiduum studium tandem deuenit in intelligibile sincerū, & est in sui incœptione, sicut oculus noctuæ. In progressu tamen speculationū suarū differt ab oculo noctuæ, in hoc ꝙ noctua nunquam adeo confortatur, ꝙ deueniat ad intuitū synceri luminis. Intellectus aūt noster ex assiduo studio adeo in lumine suo cōfortatur, ꝙ ab intellectione obscura ad claram & synceram deuenit, & coadunito lumine suo ascēdit per gradus vsq; ad intellectionem primæ causæ, & in hoc est summa felicitas, cuius meminit Arist. in 10. Ethic. & ibi est finis desiderij, quo hō naturaliter scire desiderat.

Primū aūt intelligibile est primū principiū nihil habēs potētialitatis obūbrantis, & minuentis intelligibilitatem, sed est merus actus incircunscriptus illimitatus in se cōtinens plenitudinem entis, & assimilatur luci solari in sole complantata nullis vmbris admixta, sed vt mera lux in se continet lucis plenitudinem.

Secūdum intelligibile est substantia intelligentiæ, nulli materiæ, nec quātitati, nec mutationi physicæ admixta, sed imaterialis, æterna, fm se totā itellectualis existēs, & assimilatur lumini solari egredięti à sole imediatè i recepto & sere nissimo aere ab oī extraneo & nebuloso vapore depurato.

Tertiū intelligibile est res corporea materialis sensui & mutationi subiecta, plures in se continens gradus, vt substantiā, accidentia sensibilia, inter quæ quædā sunt permanentia, vt quantitas, qualitas, relatio: quędam successiua, vt motus, tempus, actio, passio, &c. & assimilatur lumini solari admixto tenebris, vt in aurora, & in aere caligine conspersō. His præpositis annecto duas conclusiones.

Primi principij, ac separatorū intellectus difficilis ē nō ex parte rei sed nostri totius intellectus.

Prima conclusio, Difficultas apprehendendi quiditatiuè, primum & secundum intelligibile non est ex parte rei, sed ex parte intellectus animæ nostræ. Prima pars sic probatur ad mētem Com. in 2. lib. com. 1. Cùm sint entia abstracta sunt in se actu naturaliter intellecta, i. cum sint sine materia sunt ex sui natura intelligibilia actu: ergo quantum sit ex se sunt summè intelligibilia, sicut lumen in sole, & lumen receptum in purissimo aere est perfectissimè visibile. Secunda pars sic probatur secundum mentem B.Th. exponentis, si difficultas non esset ex parte intellectus nostri, ergo maximè cognosceremus huiusmodi entia abstracta, cū habeamus naturale desiderium cognoscendi ea ex sui nobilitate: videmus autem, ꝙ diminutissimè ea cognoscimus, ſ. obumbratè & per effectus inadæquatos: ergo. &c. Propterea bene Arist. comparauit intellectum nostrum in huiusmodi cognitione oculo noctuę, qui habens spiritum visum obscurum & pupillam humoris non coadunitam, non pót videre clarum lumen, sed tenebris admixtum. Vtrum autē hæc difficultas tanta sit, ꝙ inducat impossibilitatem, duæ sunt opin. ſ. Com. & B.Th. Com. tenet partem negatiuam. In quit. n. in 2. Meta. com. 1. sed hoc non demonstrat res abstractas intelligere esse impossibile, sicut inspicere solē est impossibile vespertilioni, &c. B.Th. exponens tenet partem affirmatiuam, propter improportionem, quam habet intellectus coniunctus ad res abstractas, cuius sententiam defendimus in quæstionibus nostris Metaph. & soluimus rationē Com. similitudo autem adducta inter noctuam, & intellectum tenet propter improportionē virtutis, sicut enim virtus visiua noctuę ex sui debilitate est improportionata lumini claro intuendo, sic intellectus noster cōiunctus, quia est in vltimo gradu intellectualium, & quia non intelligit, vt coniunctus sine phantasmate, est improportionatus cognitioni quiditatiuæ rei abstractæ, non autem tenet similitudo, pro quanto potentia visiua noctuæ est organica, imò vt sic est dissimilitudo.

Rerū materialiū difficultas est ex parte rerum, non autem intellectus.

Secunda conclusio, Difficultas apprehendendi res materiales, & corruptibiles est ex parte rerum, & non ex parte intellectus nostri. Hæc probatur duplici ratione. primo secundum Com. quia non sunt intelligibilia actu ex se, cum sint coniuncta materiæ, quæ vt sic repugnat intelligibilitati, & necesse est vt intellectus noster faciat ea intelligibilia per abstractionem à phantasmatibus, & conditionibus indiuiduantibus virtute intellectus agentis, vt declaratū est in 3. de Anima: ergo, &c. Secundo, quia, vt inquit B.T. exponens, cum vnumquodque sit intelligibile inquantū est ens actu, vt manifestabitur in lib. 9. Metap. textu 20. quæcunque habent esse deficiens, & imperfectum, parum sunt ex se intelligibilia: huiusmodi autem sunt entia materialia, qm̄ ex materia habent esse diminutum & potentiale, & ideo ex parte materiæ sunt non intelligibilia, & omnem intelligibilitatem trahunt à forma, sicut & esse actu. vnde Arist. in 1. phys. textu 69. dixit materiam primam non esse cognoscibilem, nisi per analogiam ad formam. Tu tamen aduerte, ꝙ sicut entia materialia sunt in triplici gradu, sic tripliciter variatur difficultas apprehendendi ea.

Primus gradus est eorum, quæ etsi non habeant esse nisi in materia sensibili, tamen secundum diffinitionem abstrahunt ab huiusmodi materia, vt mathematicalia, de quibus dicemus in 7. & 8. lib. Metap. & hæc minus difficilia sunt ad intelligendum: & certiori modo apprehenduntur, eo quòd abstrahunt vt sic, ab omni motu & variatione.

Secundus gradus est entium naturalium, quæ habent esse in materia, & non diffiniuntur nisi per materiam sensibilem, vt patet in 2. Phys. tex. 19. quorum esse non est successiuum, sed quia dicuntur entia permanentia, vt lapis, lignū, &c. Et hæc minus intelligibilia sunt ex sui natura q̄ entia mathematica, eo ꝙ nec fm esse, nec fm rationē abstrahunt à materia, quę vt materia, obstat intelligibilitati, & nisi conciperēt sine materia indiuiduali, nullo modo intelligerent, qm̄ sensus est singulariū, intellectus autē est vniuersalium.

Tertius gradꝰ est entium naturaliū, quorū esse est tm̄ in fieri, vt successiua, & quorū esse est tm̄ habitudo ad alterū, vt relationes, & hæc sunt minimè intelligibilia, propter deficientē, & minimā eorū entitatē, quæ magis ꝓpinquat non enti, quàm enti. Hæc de secundo principiali dicta sint.

Quantum ad tertium aduerte, vt inquit Com. in 2. Met. com. 2. nullus singularis potest per seipsum solum inuenire artes operatiuas, i. mechanicas, aut consideratiuas, i. speculatiuas, pro maiori parte, i. quasi perfectas, nisi per iuuamē tum prioris ad sequentem, i. nisi priores, qui insudarunt in tali studio, auxilium dedissent posterioribus, prout, ſ. priores aliquid inuenerunt, & sequentes addiderunt: & sic ex multis, licet paruis inuentis, artes & scientiæ ad magnum augmentum deuenerunt. priores igitur adinuenerunt, posteriores addiderunt, quapropter prioribus gratiæ agēdæ. vnde Timotheus musicus obligatur Phyrno: & nos obligamur Timotheo, cognouit. n. Timotheꝰ ex studio Phyrni multas consonantias, quas non cognouisset: & illis addidit, & moderni per Timotheum, per Pythagorā, per Boethum maximè profecerūt in musicis, & etiam addiderunt: & nō solùm agēdæ sunt gratiæ primis inuētoribus liberaliū artiū, sed & his, qui desudarūt antiquitus in inuestigādis rerum causis & naturis, qm̄ aut eorum opinionib. vt veris cōmunicamus, & sic parauerūt nobis viam in venatiōe veritatis, aut eorum opiniones reputamus erroneas, sicut pro maiori parte vidimus in primo libro de inuestigatione primarū & vniuersalium causarum entis, & sic etiam obligamur

Tex. c. 2.

eis,

tis,quoniam dederunt nobis occasionem exercendi intellectum nostrum,vt fugientes eorum errores perueniamus ad inquisitam veritatem:igitur,vt inquit B.Th. exponés tã bene dicétes,quàm malè,adiuuant nos in scrutatione veritatis,licet diuersimodè,qm̃ bene dicentes adiuuant nos directè,qm̃ aliquid veri enunciarunt, cui & nos addidimus, sed malè dicétes adiuuant nos indirectè, pro quanto licet veritatẽ non enuncient,tñ excitant,& exercent nos in huiusmodi venatione.quare vtrisque gratiæ agédæ,& oẽs digni laude fuerunt.Egerunt.n.quantum in eis fuit, vt rerum veritatem enunciarent, & eam nobis manifestarent. Patet igitur,quomodo homines se mutuo iuuant in apprehendẽda rerum veritate, ex quo iuuamẽto multum minorata est difficultas apprehendendæ veritatis,cuius signũ est manifestũ augmẽtũ in qualibet arte&scia.Hæc de 1.c.dicta sint.

CAPVT II.

Metaphysicam esse maximè scientiam veritatis probat: hic quoque in nullo causarum genere dari processum in infinitum ostendit.

IN 2.c. declarandum est Metaphysicam esse maximè consideratiuam veritatis vniuersaliter & absolutè, pro cuius resolutione tria agenda sunt.

Primò ꝙ Met.rectè vocatur scia cõsideratiua veritatis.

Secundò,ꝙ licet omnis scientia speculatiua possit dici scia veritatis, tñ id propriè & maximè conuenit Metaphy.

Tertiò,qm̃ ꝓbatio Philosophi innititur huic fundamẽto,quod in omni genere causarum datur primum,ideo defensandũ est hoc cõtra ponẽtes ꝓcessum in infinitũ in causis,& probandũ,ꝙ in quadruplici genere causarũ est stat⁹.

Metaph. est scientia veritatis. Tex.c.3.

Quantum ad primum intendit Arist.hanc conclusioné, Metaphysica est scientia veritatis,i.eius finis,& vltima intentio est scire veritatem de his,circa quę versatur.Hãc sic probat,scientia speculatiua est scientia veritatis:nã distinguitur à practica in hoc,ꝙ finis practicæ est opus,& si considerat veritatem, non sistit in ea, sed ordinat eam ad op⁹. nam,vt inquit,Commen.comm 3.practici non considerant de causis,& diffinitionibus rerum vt sciant,sed vt agant.finis autem speculatiuę est cognitio veritatis,est.n.gratia ipsius scire, quo adepto quiescit. sed, vt manifestatum est in ꝓœmio primi libri, Metaphysica est speculatiua:ergo meritò vocatur scientia veritatis,verùm, quia,id est,cõe omni speculatiuę,vt Naturali&Mathematic.ideo,vt appareat excellentia huius scientiæ super alias, ponitur alia cõclusio.quæ immediatè declarabitur.

Tex.c.4.

Quantum igitur ad secundum ponitur hæc conclusio, Metaphysica præcipuè,& maximè est scientia veritatis : q̃ sic probat Arist.scientia considerans principia,&causas verissimas,præcipuè & maximè est scientia veritatis : Metaphysica est huiusmodi : ergo,&c.Maior probatur,scientia de vero non habetur nisi per causam, qm̃ ex 1. Poster.scire est rem per causam cognoscere , quam causam necesse est esse veram,quoniam ex 1.Poste. nescimus verum nisi per verum, vnde necesse est demonstrationem esse ex veris, ex 1. Poste.tunc sic,scientia veritatis,quę considerat causam veram est scientia veritatis:ergo scientia considerans causas verissimas,præcipuè,& maximè est sciẽtia veritatis.Minor autem sic probatur,Metaphysica,vt dictũ est in Prœ.considerat primas entium causas,& præcipuè effectiuas:ergo considerat causas verissimas.cõsequentia probatur. Quod est causa aliorum in vnoquoque genere vniuocè,est maximè tale.videmus.n.causam omnium calidorum,quæ est ignis,esse calidissimam : sed primum in vnoquoq; genere est causa sequentium:ergo primum in vnoquoque est maximè tale. ergo primæ causæ veritatis & entitatis sunt maximè veræ,& maximè entia.cùm igitur Metaphysica consideret primas entium causas,quę sunt verissimæ,erit pręcipuè,& maximè scientia veritatis.Et tu aduerte,ꝙ Arist. ex hac cõclusione trahit duo corollaria.primum est,ꝙ principia motiua & effectiua corporum cælestium sunt verissima, quoniam cùm sint indefectibilia sunt semper vera,&non quandoque sic,& quando non. Item cum sint principia corporum cælestium,& non econuerso, & causa dignior,ac verior sit suo effectu,sequitur ꝙ sint verissima.Huiusmodi autem principia sunt intelligẽtiæ motrices, & supremũ principium est prima causa,quæ simpliciter est causa,vt corpora cælestia sint,& moueantur,de qua inquit Com.in commen. 4. quod est ens per se,& verum per se , & omnia alia sunt entia,& vera per esse & veritatem eius, & de hoc supremo principio intelligendum est verbum Arist. cum dicit,quapropter semper existẽtium principia esse verissima, necesse est.nec obstat,quod vtiẽ numero plurali,qm̃ in abstractis loquẽs,tanquam de vno genere,facile transit à plurali ad singulare,& econuerso,vt patet in li.12.textu 29. & 10.Secundum est,ꝙ sicut se habet res ad esse,ita ad veritatem. nam esse rei est fundamentum veritatis, vt dicetur in li.6.quale igitur est esse,talis est veritas,si esse est primum, erit prima veritas,si esse est causa omnis esse,sua veritas erit causa omnis veritatis,vnde vt inquit Com.com.4.quanto magis fuerit perfectum in esse , tanto magis erit perfectum in essendo verum.

principia corporũ cælestiũ verissimà sunt.

In causis non est processus in infinitũ. Tex.c.5. 6.

Quantum ad tertium aduerte,ꝙ cùm fundamentũ conclusionis præcedentis stet in hoc,ꝙ Metaphysica consideratcausas primas,aliquis posset negare hoc fundamẽtum, dicens esse processum in infinitum in causis, & sic non dari causas primas,ex consequenti fundamentum non valet, & ideo Arist. intendit firmare dictum fundamentum probans in nullo genere causarum dari processum in infinitũ, & primo in genere causæ efficiẽtis.Secundo in genere causæ materialis.Tertio in genere causæ finalis.Quarto in genere causæ formalis.Quod igitur non sit procedere in infinitum in causis efficientibus.Arist.sic probat,si est processus in infinitum,non datur prima nec vltima, termini.n.repugnant infinito:si non datur prima,nec vltima, omnes erunt mediæ,si omnes erunt mediæ,aufertur omnis causalitas,qm̃ mediæ non sunt causæ nisi vltimi.ergo non sunt vniuersaliter causæ. ergo necesse est dari causam primã tanq̃ vniuersalẽ,à qua medię recipiunt virtutẽ causatiuam,& vltima recipit à mediis:sed si est processus in infinitum, non datur prima,ex cõsequenti causæ mediæ nullã habent virtutem causandi,nec vltima , ergo aufertur omnis causalitas,qd̃ est manifeste falsum.tenendũ est ergo,ꝙ datur causa prima efficiens, à qua media recipit virtutem,& vltima recipit à media,& sic optimè seruatur causalitas.non ergo est processus in infinitũ in genere causæ efficientis in causis per se ordinatis,de quib.nunc intendimus. Hæc fuit demonstratio Arist.de statu in causis efficientib. & licet in 7. Phys.in 3.tex.& in 8.in tex.34.videatur idem demonstrasse, vt manifestaret,ꝙ necesse est dari primum motorem immotum, tamen hic non inutiliter replicat, quoniam, vt inquit Com.in com.8 consideratio vniuersalis in omnibus causis in eo ꝙ sunt causæ,est huius scientiæ:& quamuis Arist. vtatur hîc demonstrationib.scientiæ naturalis,tamen inducit eas vniuersalius(qm̃,s.nõ applicat se ad motum physicum tantum,sed accipit causam efficientẽ quacunque efficientia,& factione,etiam sine motu:)&quanto erit demonstratio vniuersalior tanto magis erit propria huic sciẽtiæ,&c. Hæc igitur dicta sint de statu causarum efficientium.Et tu scias,ꝙ Auic.in lib.8.suæ Meta.c.1.nesciuit aliam rationẽ inuenire ad hoc propositum,nisi quã formauit Arist. imò vtitur pene eisdem propositionib.inquit.n. Medium quod est causa proxima causati,est vnius rei tantum,s.vltimę,causa tum vero vltimum nullius est causa : ergo necesse est dari causam non causatam , à qua pendet collectio causarum mediarum & vltimę,aliter totum infinitum esset medium, quod est absurdum.

Tex.c.7.

Quantũ ad causas materiales aduerte, vt dicit Com.in com.7.probans statum in efficientib.probat statum in ascẽdendo,ita ꝙdatur primum,non autem probat in descendẽdo,quoniam videtur notum dari vltimum causans,&suum proximum effectum,puta ꝙ homo immediatè generat hominem,& ignis immediatè comburit lignum:probans aũt statũ in materialibus,probat descendendo,quoniam videtur concessum etiam ab antiquis,vt visum est in 1.libr.dari vnum primum,siue sit ignis,siue aqua,siue aliud ex quo,vt vniuersali materia,fiunt alia,non autẽ ita concessum est in descendendo.Dicet.n.aliquis,ꝙex igne vt primo fundamẽto fit aer,ex aere aqua,& sic in infinitũ.Intẽdens igitur demonstrare statũ in materialib.&supponens statum sursum, probat statum deorsum,&intendit tria.Primo ponit distin. Secundo,ꝙ vtroque modo est status.Tertio declarat,quomodo ex duob. modis assignatis fiat res ex materia prima.

Ex,duo dicit.vel ordinem, vel vnius in aliud conuersionem.

Distinctio est hæc.Cùm dicitur hoc fieri ex alio,duplici ter potest intelligi. Primo ex alio, i. post aliud, vt ex mane fit meridies,i.post mane.& id est improprium, & quoniam vt sic ly ex,dicit tantùm ordinem,& non conuersionem in alterum.Secundo ex alio,vt quando vnum subiectum mutatur ex vno in aliud , vt ex calido infrigidum, & id est

propr

proprium,& relinquentes primum ſenſum,vt improprium iterum diſtinguimus ſecundum ſic,aliquid fit ex alio,vt ex puero vir,ex generatione genitum,ex calefactionecalefactum.Et aliq̃d fit ex alio,vt ex igne aer,ex ligno ignis,&c. Et iſti duo modi dupliciter differunt,quoniam in primo alterum eſt vt medium,& via,alterum vt terminus.nam pueritia eſt via ad virum,&generatio eſt via ac medium ad genitum:hæc enim eſt vera,genitum generatione generatur. in ſecundo autem,alterum eſt terminus à quo, alterum eſt terminus ad quem,vt ex aere fit aqua corrupto aere.Differunt ſecundo,quoniam in primo modo non fit reflexio, licet enim ex puero fiat vir,non tamen econuerſo. in ſecundo autem fit reflexio,nam ſicut ex aere fit aqua,ita exaqua fit aer,vt declaratum eſt in ſecundo de Generatione. & ratio quidem huius differentiæ eſt, quoniam in primo modo ſeruatur ordo eſſentialis prioris & poſterioris:nam eſſentialiter via præcedit terminum,&non econuerſo,ideo non fit reflexio.Huiuſmodi autem ordo non ſeruatur in ſecundo modo, quoniam idem ſubiectum poteſt viciſſim & reflexiuè actione agẽtis eſſe ſub vtroque termino, nam ſicut actione calidi aqua ex frigida fit calida,ita actione frigidi poteſt fieri ex calida iterum frigida,quoniam inter calidũ & frigidum non eſt eſſentialis ordo prioris & poſterioris.

Poſita hac diſtinctione,probat Ariſt. q̃ in vtroque modo eſt ſtatus, & quidem in primo modo ſic, Quando dicimus,q̃ ex puero fit vir, vel ex generatione fit genitum, ly puero,& ly generatione eſt vt medium & via: Medium & via eſt inter duo extrema,quę ſecundum Commen.in com. ſeptimo, ſunt potentia & actus, ſiue non eſſe & eſſe. quod enim generatur tendit à non eſſe ad eſſe:ſed inter duo extrema non ſtat infinitas,quoniam duo extrema terminant: ergo,&c.In ſecũdo autem modo ſic, in ſecundo modo eſt reflexio ab vno ad alterum,vt ex aere fit aqua,ex igne aer, ex aqua terra,ex terra aqua,ex aqua aer,ex aere ignis. Idẽ etiam ſeruatur in cõpoſitis.nã ex elementis fit cõpoſitũ,ex cõpoſito fiunt elementa p reſolutionẽ:ſed reflexio &reciprocatio nõ ſtat inter ĩfinita, eſt.n.reflexio reuerſio ab vlt. ad primũ:primũ aũt & vltimũ repugnãt infinito.ergo,&c.

Ex materia prima quomodo fit aliquid.

Viſo q̃ in vtroque modo eſt ſtatus,declarandum eſt ſecundum quem iſtorũ modorum fit aliquid ex materia prima,&intendit,q̃ nihil fit ex ea ſecundo modo,quoniam in ſecundo modo terminus à quo corrũpitur,vt cùm ex aqua generatur terra:ſed materia prima eſt ſempiterna, & ingenita,ex 1.Phyſ.tex.81.ergo,&c. Fit autem res ex ea, ſicut ex primo modo in hoc ſenſu,q̃ ſicut in primo modo,i.ex quo aliquid fit,eſt in potentia,& imperfectum, ſic materia prima eſt quid potentiale & imperfectum.Eſt enim media inter primum non eſſe,&eſſe actu.ergo,&c.Patet igitur q̃ in cauſis materialibus non eſt proceſſus in infinitum.

Text.c. 8.7.

Quantùm ad cauſam finalem q̃ ſit ſtatus in ea ſic intendit ꝓbare,cum finis ſit illud gratia cuius aliquid fit,ad ipſum ordinantur omnia alia,&ipſum non ordinatur ad alia vt finis,ex conſequenti habet rationem vltimi vt finis,tunc arguitur ſic,Quãdo agimus, vel eſt dabile aliquod vltimũ ad quod ordinantur omnia præcedentia, vt in medicatione eſt dabilis ſanitas,ad quam ordinatur diæta,quies, ſyrupus,pharmacum,&c.vel non eſt dabile aliquod vltimũ intentum:ſi primo modo, ergo eſt ſtatus in cauſa finali:ſi ſecundo modo,tria inconuenientia ſequuntur.Primò aufertur natura boni,quoniam vt inquit Commen.in comm. octauo nihil dicitur eſſe bonum,niſi per cauſam finalem,quę habet rationem poſtremi. Secundo, quia nullus conabitur aliquid operari,operans enim operatur proponens ſibi terminum, ad quem ſperat peruenire, ſi autem aduerteret ſe non peruenturum ad terminum,non operaretur.Tertio auferetur operatio intellectus practici.Agẽs.n.p intellectum intẽdit finẽ,ad quẽ media ordinat,quo adepto quieſcit,aliter vt inquit Com.com.9.ſua actio eſſet ocioſa.Ne igit̃ dentur hęc incõueniẽtia,neceſſe ẽ ponere ſtatũ ĩ cauſis finalib.

Quantùm ad cauſas formales,aduerte,q̃ intendit hanc conſequentiam,Eſt ſtatus in quod quid eſt, id eſt,in diffinitionib. ſiue in prædicatis diffinitiuis:ergo eſt ſtatus in formis.conſequentiam quidem reputat manifeſtam,quoniam cum ſola ſpecies ſit,quæ propriè diffinitur,& vnumquodque conſtituatur in ſpecie per formam, à qua ſumitur rei differentia,eadem ratio eſt procedere vel nõ procedere in infinitum in formis,& in rationib. diffinitiuis, vnde inquit Com.in com.9.Si apparuerit,q̃ natura diffinitionum eſt finita,i.q̃ in partibus diffinitiuis eſt ſtatus,neceſſe erit,vt ſit de formis.Antecedens autẽ probat Ariſt.multipliciter,primo ſic,videmus q̃ in partibus diffinitiuis,quæ eſt prior,eſt magis,i.communior & vniuerſalior, poſterior autem minꝰ communis.Nam in diffinitione hominis in plus eſt eſſe animal,quã rationale,quia non in quocũque eſt animal,eſt rationale,tunc ſic,ſi eſt proceſſus in infinitũ in partibus diffinitiuis non datur pars prior:ergo nec poſterior, non eſt.n. poſterior,vt inquit Comm.in com.9.niſi prioris. Si non eſt pars prior nec poſterior,ergo omnes partes erunt æquè vniuerſales, ergo non declarabunt ſufficienter naturam diffiniti,ergo remouetur omnis vera diffinitio,nam vera diffinitio perfectè manifeſtat, & diſtinguit diffinitum à quolibet alio.Secundo ſic,iſta poſitio deſtruit ipſum ſcire, nam neſcimus naturam rei,donec perueniamus ad prędicata in diuidua formaliter, quæ ſunt prædicata ſpecifica:nõ enim ſpecies nec prædicata conuertibilia eiuſdem ſunt diuiſibilia in plures gradus formaliter ad differentiam prædicati generici.ſed ſi procedimus in infinitũ deſcendendo in prędicatis diffinitiuis, nunquam deueniemus ad hæc prædicata indiuidua, quoniam cùm ſint indiuidua ſunt poſtrema: poſtremum autem repugnat infinito.ergo, &c.Tertio non ſolùm deſtruitur ſcire, ſed vniuerſaliter omne cognoſcere intellectiuum,qm̃ infinitum non contingit intelligere, nec eſt inſtantia de linea, cuius diuiſiones tendũt in infinitum: qm̃ partes lineę non ſunt actu,ſed potentia infinitę:partes autem diffinitionis cum omnes ſint actu dum integrãt diffinitionem,ſi non eſt ſtatus in eis,ſunt actu infinitæ,ex conſequẽti nõ intelligibiles. Quarto in omni moto neceſſe eſt intelligere materiam& formam:eſt.n.compoſitũ,vt declaratum eſt in 6.Phy.ſed ex parte materiæ habet infinitatem, eſt.n.ſecundum ſe interminata,&in pura potentia,ergo ex parte formæ habebit finitatem,forma.n.terminat materiã: impoſſibile eſt autem infinitum terminare:ergo neceſſe eſt eſſe terminum in formis, aliter infinitum terminaret infinitum,quod eſt impoſſibile, nam infinitum adequat infinitũ & non reſtringit,propterea inquit Com. in com. 11. Quod determinat infinitum non eſt infinitum, cum illud, quod ęquabitur infinito,debeat eſſe infinitum:patet igitur,quòd eſt ſtatus in cauſis formalibus.

Et tu aduerte,q̃ Auic.in lib.8.ſuæ Metaphy.c.3.concordans cum Ariſt.probat idem hac ratione,In partibus diffinitionis datur cõmunitas,& proprietas,i.quædam eſt communis diffinito & alij, vt animal reſpectu hominis:quædã conuenit ſoli diffinito,vt differentia propria:ſed vbi eſt cõmunitas,& proprietas eſt naturalis ordo, ſe habẽt enim vt magis cõe, & minus commune:magis autem & minus dicuntur reſpectu alicuius maximi,vt declarabitur in 10. lib. Metaphyſicæ:ordo autem repugnat infinitati.ergo,&c.

Sed quia poſſet aliquis dicere, licet ſit ſtatus in cauſis, quo ad gña,non quo ad ſpecies. nam poſſunt eſſe efficientes diſtincti ſpecie infiniti, idẽ dicetur de materiis,de formis,de finibus.ideo Ariſt.id improbat tali ratione. Si ſunt infinitæ ſin ſpeciem omnino remouetur ipſum cognoſcere,arbitramur enim ſcire cũ cauſas rei cognoſcimus:infinitum autẽ nõ eſt pertrãſire,i.vt inqt Com.in com.13.intellectus,q̃ eſt finitus nõ poteſt determinare infinitum,ita q̃cõ prehẽdat ipſum in actu nõ in potẽtia,&diximus in actu,ad differentiã vniuerſalis,qđ cõprehendit res infinitas in potentia,non autem in actu.Hæc de ſecundo cap.dicta ſint.

Iſta expoſitio non eſt ad mẽtem Philoſophi vt patet.

CAPVT III.

Quiſnam ſit conſiderandæ veritatis conueniens modus.

IN 3.c. declarandum eſt,quis ſit modus conueniens conſiderandi veritatem,& agemus tria.

Primò declarabimus impedimenta, quibus quã plures impediuntur à vera comprehenſione veritatis.

Secundò adducemus remedia contra huiuſmodi impedimenta,ex quibus conſtabit conueniens modus conſiderandi veritatem.

Tertiò quis ſit modus conueniens huic ſcientiæ.

Impedimẽta ad ipſum veritatem.

Quantum ad primũ,aduerte duo impediméta,vnũ habẽs modũ naturæ,alterũ ex parte naturæ.Impedimẽtũ habẽs modũ naturæ dicit eſſe conſuetudo,q̃ videtur habere vim naturæ,vnde dr̃ eſſe altera natura, & q̃a habet vim naturæ mouet nos ad aſſentiendum multis etiã q̃ ſint falſa & cõtra rõnem.Inde eſt,q̃ patiẽs febrẽ hecticã, i.quaſi cõſuetudinalẽ,nõ ꝓcipit, nec iudicat caloré ſuum eſſe extraneum, &ꝓter naturalẽ,licet maior ſit,q̃ febricitãtis tertiana. Hæc igitur conſuetudo dicitur eſſe impedimentum percipiendæ veritatis,qm̃ vt cõſueuimus audire, ſic reputamus

dignum

dignum dici,& esse verum,quæ autē non consuevimus au dire,videtur nobis minus nota,minus vera,& veluti extra nea,& dissona,non acceptamus etiam ꝙ vera sint.Cuius si gnum habemus in legib.in quib.his, qui nutriti sunt in eis, fabulosa & puerilia prævalent veræ cognitioni. Nam ex consuetudine viuedi & operādi,nutritis in lege facta sunt huiusmodi puerilia & vana quasi naturalia, vnde si audiāt oppositum etiam ꝙ sit verum,non cognoscitur, nec recipi tur ab illis:sic accidit multis studiosis,qui nutriti in aliqua secta,adeo ipsi adhærent ex cōsuetudine,ꝙ licet in ea mul ta vana & falsa contineantur,tamē non percipiunt ea esse falsa,sicut nutriti in via Auerr.non possunt percipere hanc esse veram,Anima intellectiua pluralificatur ſm corpora,& est incorruptibilis,licet sit forma dans esse,&nutriti in via Auic.non possunt percipere hanc esse falsam, Animal per fectum,vt est homo,potest produci ex putrefactione,sicut rana,& hoc impedimētum consuetudinis adeo efficax est, ꝙ per ipsum fouentur tot contrariæ opi.dum vnusquisque defendere conatur quæcunque contenta in secta,cui lon go tempore adhæserit, vnde concludi potest consuetudi nem abstulisse à nobis semitam assequendæ veritatis.

Impedimentum ex parte naturæ, est varia dispositio,& cōplexio reperta in humana specie,licet.n.homo sit intel lectualis,non tñ est purus intellectus,sed necesse est ipsum pro hac vita vti virib.corporeis & potētiis sensitiuis,dum exit in actum intelligēdi,quæ deseruiunt,vt principali agē ti ipsi intellectui,qui igitur sunt eiusdē dispositionis, eun dē modum seruare volunt in omni genere sciendi & studē di:v.g.qui sunt fortis imaginationis ita ꝙ imaginatio præ ualet supra intellectum dati sunt scientiis mathematicis, & nulli conclusioni assentiunt in quacunque alia scientia, nisi certissimæ,sicut in mathematicis,& ad sensum demon stretur,&isti adeo imaginationi intendunt,quę non potest esse nisi rei q̄tæ & corporeæ,quorum, vt inquit Commen. in comm.15.nō possunt etiam credere,quin extra cælum sit vacuum, & locus, & ips,nec possunt apprehendere, quin etiam illic viuentia sint corporea, & breuiter credunt, oē ens corpus esse in loco:similiter qui habēt intellectum val de depressum ad sensum,nihil credunt, nisi quod testimonio alicuius poetæ cōprobatur, vel teste alio auctore, vel adducto exemplo & similitudine alicuius corporei, & id ꝓuenit eis ex defectu iudicij,non.n.possunt iudicare,vtrū ratio eis adducta cōcludat. Et ideo q̄runt alicuius auctoris testimonium, in quo firmēt sententiam suam:tales sunt poetizantes,&incumbentes legum studiis,quos Ciuiles di cimus.Qui autem habent intellectum vigorosum,& ratio nem bene inquisitiuam nihil recipiunt, nisi certitudine & demonstratione firmatum in his, quæ demonstrari & cum certitudine haberi possunt:& vt inquit.Com.in com.15.hęc est natura veri Philosophi,indignū.n.est Philosopho aliqd recipere nisi certa ratione firmatū : qui verò sunt debiles in ratiocinatione,tristātur si quid diligenti & certo discur su inquiratur:& contenti sunt superficiali inquisitione. Et isti,vt inquit Com.in com.13. nunquā addiscunt,aut prop ter segnitiē,aut quia eorum intellectus non potest cōpre hendere,&retinere totū discursum factum,vsq; ad vltimā resolutionē,aut quia credunt,ꝙ sicut non decet liberalem cōputare minima in conuiuio,vel, vt inquit Com.sicut nō decet mercatorē ꝓterire in minimis dū negotiatur, emē do aut vendendo,sic non decet studiosum discutere mini ma,vel vt inquit Comm.disputare vsque ad minima.

Duo inuenit homini ad veritatē.

Quantum ad secundū aduerte duo remedia correspon dentia duob.impedimentis,Primū correspōdet impedimē to accepto ex modo naturæ, i. consuetudine. Et est inquit Aristo.ꝙ homo erudiatur secundum quē modum sumenda sunt,quæ in singulis scientiis dicuntur.nā tunc audita etiā consueta, quæ sint contra illum modum, non approbabit.

De logica necessaria.

Modus autē iste traditur in Logicis,in quib.agitur de om nibus speciebus argumentationis,& veræ &sophisticæ,q- bus inducimur in omni scientia in cognitionem veritatis, & ideo vt patet,qui procedunt in scientiis sine logica mul tipliciter errāt.Q̄m igitur hic modus,i.logica,quę est mo dus & regula sciendi,necessarius est in omni scientia,ideo Arist. dicit absurdū esse simul quærere scientiā & modum sciendi,i.logicā,q.d.prius est erudiendus homo in logicis, aliter vt inquit Com.nec discet logicā,nec aliā scientiā,& assimilabitur homini.qui docet viam q̄n discit eā.Et medi co, qui dedit medicinā infirmo,& postea inspexit librū,& mortuus est infirm⁹,vt igit fugiamus ignorātiā & errores, quos incurrimus ex cōsuetudine,qua detinemur in aliqua secta,primò erudiendi sumus in oi genere argumētationū vt ordinato discursu apprehēdamus qd verū & nō verum.

Secundum remedium correspondet impedimento prouenienti ex parte naturæ,&est vt homo non quęrat eandē certitudinem in omnib.scientiis,sed conuenientem vnicui que sciētię sicut.n.varia est stabilitas & certitudo subiecti in diuersis scientiis,sic debet esse alia & alia certitudo rationum,quib⁹ vtimur in eis. Cùm igitur entia scibilia alia sint mathematica, alia naturalia, alia moralia, alia meta physicalia,siue diuina,& diuersificētur in hoc ꝙ mathema tica sunt firmissima & immobilia,vt cadunt sub cōsideratione mathematici, q̄m vt sic abstrahunt à materia ſm rationem,licet non ſm esse,& materia est principium & causa mutationis,vt declarabitur in lib.8.& in 12.& sunt proportionata intellectui nostro ꝓ hoc statu,q̄m & ipse conjunctus est materiæ,in scientiis mathematicis q̄rendę sunt certissimæ demonstrationes,quę sunt in primo gradu certitudinis,vnde inquit Commen.in comm.16.naturalia autē minus stabilia sunt,& minus certa,q̄m nō abstrahunt à materia nec ſm esse, nec ſm rationem, & ideo non sunt quærendæ in physica demonstrationes mathematicæ, & propter quid sed ab effectu,nec quęrendum quod semper,& ex necessitate est,sed quod vt in pluribus. Moralia adhuc minus certa sunt, propter libertatē principij à quo sunt, qui est homo, & propter variabilitatem circunstantiarum, & ideo adhuc minus certæ rationes q̄ in Physica conuenientes sunt in Ethicis,&sufficit habere rationes persuasibiles. similiter &in Rhetoricis,versantur.n.circa ciuilia,in quib. multiplex est variatio.propterea inquit Arist.in 1.Ethi. Indecens est mathematicum persuadentem acceptare,&rhetoricum demōstrationes expetere.Metaphysicalia aūt,q̄m abstrahunt à materia ſm esse,& ſm rationem in se certissima sunt, sed q̄m improportionata sunt intellectui nostro pro hoc statu,cuius proprium est intelligere materialia,cū sit materiæ vnitus, ideo de eis non possumus habere demonstrationes certissimas & à priori,vt in mathematicis, nec adeo contractas,vt in physicis,sed vniuersaliores,q̄m proprias differentias specificas,& proprios effectus specificos in substantiis separatis ignoramus, vnde in lib.12.loquemur de eis,vt de vno genere excepta prima causa,quia igitur non eadē certitudine vtendum est in omni scientia, ideo dicit Arist.ꝙ acribologia mathematica,i.certissima& euidentissima demonstratio,quali vtimur in mathematicis non est quærenda in omni scientia,sed in non habentib.materiam,vt in mathematicis,& in metaphy.si essent proportionata intellectui nostro.In naturali aūt vti hac certitudine nō esset modus naturalis,i.cōueniens scientiæ naturali, q̄m omnis natura,i.ens naturale, forsan habet materiam,ā qua accipit variationem & mutabilitatem:dicit forsan nō ꝙ dubitet aliquod ens naturale carere materia,aliter esset immobile,ex consequenti non naturale.sed q̄m non omnia naturalia habent eodem modo materiam, vt declarabitur in lib 8.vel vt inquit Comm.in com.16.h.d.in respectu corporum generabilium & corruptibilium,quę dñr magis naturalia ſm famositatem , q̄ corpora cælestia. Hæc fuit doctrina Arist.pro inuestiganda rerum veritate in omni scientia,modo conuenienti illi scientiæ, q̄ confirmat in 1.Ethic. cùm dicit,disciplinati est intantum quærere certitudinem secundum vnumquodque genus, inquantum natura recipit,id est,inquantum conuenit naturæ subiecti scibilis.

Non oēm eodē mō exquirenda certitudo, sed ſm subiectā materiā.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ, vt inquit D. Alber.in 2. lib. c. 13. ex præhabitis elicere possumus modum conuenientem huic scientiæ cōsistere in duobus.Primo,quod nō debet habere modum inquirendi mathematicum,nec naturalem, sed vniuersaliorem vtroque modo, puta quod non considerat lineam inquantum linea, sed inquantum ens vnum,substantia,vel accidens,&c. Nec consideret naturam inquantū est principium motus,sed inquantum est ens,inquantum est actus , vel potentia, &c. Et eius probationes erunt citra certitudinem mathematicam & physicam , & supra certitudinem topicam. Secundo, quod debet primò inquirere , si vnius tantum scientiæ est quærere principia, & causas entis, ſm quatuor genera causarum , an ad multas scientias pertineat. nam si est vnius tantùm,illa erit prima philosophia , quæ versatur circa ens, vt ens est. Si erit plurium, ergo plures erunt primæ philosophiæ, quia plures cōsiderabunt ens vt ens,& omnes causas entis,sed hoc est impossibile,quoniam,cùm scientię sumant vnitatem,&

plus

pluralitaem à ſubiecto, non poſſunt eſſe plures circa ens, vt ens eſtHæc de 3.c.dicta ſunt, & ibi terminatur intentio Ariſt.pro .2.lib.Metaphyſi.

EPITOME
SVPER III. LIBRO Metaphyſicæ.

SEcundum ordinem poſitum in prooe.j.lib. antequam accedamus ad determinationem conſideratorum in hac ſcientia prius expedit ſeorſum mouere dubia principalia, circa determinanda, vt grauius conſideretur difficultas in huiuſmodi determinandis. Circa quæ variæ fuerunt antiquorum ſententiæ,& quidam eorũ omnino prætermiſerunt, forte exterriti ex rei difficultate.Et ne huiuſmodi dubia leuia appareant,ideo more diſputatiuo adducemus rõnes ad partes oppoſitas.& qm̃ Ariſt.in ſeq.libris,vbi expreſsè vel virtualiter determinat huiuſmodi dubia,non repetit ea,ita q̃ diſcens non facile aduertit,vbi & qũo determinet ea,ideo vt fiat doctrina reſoluta, & ſine repetitione, ſic procedemus in quolibet dubio.Primò proponemus illud formaliter.Secundò arguemus ad ipſum. Tertiò determinabimus ipſum iuxta mentem Ariſto. quam ſic vel eſſe ſic apparebit in libris ſeq. & totum hunc 3.lib.comprehendimus in vnico tract. qué diſtinguemus in 15.capita,in quibus comprehendemus dubia,quæ pertractabimus.

CAP. I. Cur hic potius quàm in phyſicis,per dubitationes Philoſophus procedit.

IN 1.c.dubitatur cur Ariſto.antequam determinet conſiderata in hac ſcientia,prius& in libro particulari diſputat de eis, mouendo dubia & arguendo ad partes, cum id non fecerit in phyſicis, cùm tamen dubitabilia illic non deficiant, circa quæ arguere, & diſputare poterat vt hic, ſed ſigillatim ſicut proponit quæſtionem, diſputat circa eam,deinde determinat.

Dubitare de ſingulis nõ eſt inutile.

Ad hoc reſpondetur per Ariſtot.conuenienter præponi dubitationes determinationibus quadruplici ratione.

Primò,quia hîc intendimus inquirere vniuerſalé rerum veritatem, quam non poſſumus rectè inquirere, niſi prius mouẽdo dubia,& arguendo ad partes,vt appareat rei quę ſitę difficultas.nam qui rem difficilem determinare quęrit prius non diſputando circa eam,aſſimilatur voléti ſoluere vinculum & ignoráti eius difficultatem. Dubitatio autem eſt ſicut vinculum,qm̃ ſicut vinculum ligat membra, puta pedes,quo impeditur homo, ne vltrà procedat, ſic dubiũ ligat intellectum impediens, ne ad intentæ veritatis finem proueniat. propterea ſicut qui intendit ſoluere vinculum, debet prius conſiderare modum ligationis, ita qui intendit rem difficilem determinare,prius debet mouendo dubium circa ipſum diſputare arguendo ad partes.

Secundò,qui quærunt veritaté non mouendo prius dubia, aſſimilantur ambulantibus ignorantibus quo vadant. Nam determinatio rei eſt ſicut terminus vię,via autem eſt diſputatio circa ipſam,& ideo ſicut qui ignorat viam non peruenit ad terminum, niſi forte à caſu, ſic qui prius non diſputat circa quæſitũ,à caſu determinat veritatẽ de ipſo.

Tertiò,quia ſicut qui tendit ad terminũ,& ignorat viã, neſcit quando peruenerit, poſito caſu etiam q̃ peruenìat &neſcit vtrũ illic debeat quieſcere,an vltrà procedere,ſic qui quærit determinare quæſitum, prius non diſputando circa ipſum,poſito q̃ verè determinet,ignorat an veritaté inuenerit,& ideo vtile eſt prius diſputare circa propoſitũ.

Quartò, audiens philoſophiam ſe habet ſicut iudex in litigiis,qui rectè iudicare non poteſt, niſi vtriuſque partis rationes & fundamenta prius intellexerit:ergo neceſſe eſt prius ad propoſita quęſita pro vtraq; parte arguere,deinde determinare.Sed aduerte,q̃ iſtæ rationes,licet probent eſſe vtile præponere dubia,& diſputare de eis ante determinationem,tamen non declarant,quare vtile fuerit ſimul & in vno lib.huius ſcientiæ,omnia proponere,&de eis diſputare, præcipuè, q̃, vt inquit Commen.in 3.lib. comm.1. conſuetudo fuit Ariſt.in omnibus aliis lib.ſigillatim dubia occurrentia proponere,& circa ea diſputare, & in eodem libro determinare.ſic fecit in 1.Phyſic.inquirens veritatem de principiis naturalibus, & in ſecundo inquirens veritatem de fortuna, vt vtrum natura agat propter finem,& in tertio agens de infinito, & in quarto inquirens veritatem de loco,de vacuo,de tempore, videndum eſt igitur,quare hunc ordinem particulariter ſeruauerit in Metaphyſica magis quàm in Phyſicis,& in moralibus.

Tu igitur aduerte,apud Commen. in comm.1. vbi recitat ſententiam Nicolai Peripatetici,qui in metaphyſic. ſua non ſeruauit ordinem hîc poſitũ ab Ariſt.ſed ſigillatim mouens dubia,& diſputans circa ea,ſtatim determinat,& dicit,q̃ putauit Nicol.ſe incedere per viam meliorem ſic ordinãdo ſermones ſuos,ſed dicit Commen.melius eſt quod fecit Ariſt. hac ratione, quia conſiderauit Metaphyſicam, & ſcientiam diſputatiuam,i.Logicam,cõicare in ſubiecto & in vniuerſalitate cõſiderationis, ſubiectum.n.vtriuſque eſt idem, ſ. ens ſimpliciter, licet modus conſiderationis ſit diuerſus,ſ.modus probabilis,& modus demonſtratiuus,& quia natura ſermonum diſputatiuorum requirit,q̃ præponantur ſermonibus demonſtratiuis, ideo vidit Ariſto.modum hunc diſputatiuum debere poni partem per ſe huius ſcientiæ, ita. ſ. q̃ ex eo conficiatur particularis liber,ſicut etiam fecit in omnibus ſignificantibus intentiones huius ſcientiæ,i.in exponendis,& diſtinguendis ſignificatis terminorum metaphyſicalium: econtrario ei quod fecit in aliis ſcientiis, nam in aliis ſcientiis exponit nomina in conſideratione cuiuſlibet quæſtionis, in hac autem ſcientia exponit nomina in vno tract.ſ.in lib.5. per totum, non ad diſtinguendum nomen æquiuocum, ſed numerando intentiones, i. ſignificata nominum, de quibus conſiderat hæc ſcientia,hæc fuit ratio adducta à Commen.ſed D.Alber.in 3.lib. tract.1. & c.1. dicit huius rationem fuiſſe, quia metaphyſica eſt vniuerſalis ſapientia, & eſt de principiis aliarum ſcientiarum,ad quam ſpectat omnia declarare,& determinare,quod facere non poſſet,niſi prius multipliciter dicta diſtingueret,& niſi prius omnia dubitabilia vniuerſalia ordinaret diſputatiuè,vt ex prius diſputatis ad determinationem accedat. B.Tho.exponens aliam rationem adducit,quæ ſtat in hoc.Quia particulares ſcientiæ conſiderant particulares veritates,ideo bene eſt particulariter,& ſigillatim circa ſingulas veritates dubitare,hæc aũt ſcientia,quia vniuerſalis,& quia conſiderat vniuerſaliter de veritate,ideo bene fuit, vt vniuerſaliter & ſimul dubitabilia vniuerſalia proponeret. Proponemus dubia eo ordine, quo proponuntur ab Ariſt.Hæc de 1.c.dicta ſint.

ſermones diſputatiui ad excitãdũ intellectũ præponũtur,ad cõfirmãdũ ſequũtur

CAPVT II.
An in vna ſcientia conſiderentur omnia genera cauſarum.

IN 2. c. quæritur vtrum ad vnam tantum ſcientiam, vel ad plures ſpectet omnia genera cauſarum ſpeculari.Circa quod diſputans Ariſtot. pro parte negatiua arguit dupliciter.

Primò,Quæcunque ſunt diuerſa,& contraria ad vnam ſcientiam ſpectant,quia vnum contrarium eſt ratio cognoſcendi alterum,vt magis declarabitur in x.li.ergo,ſi genera cauſarum ſunt diuerſa, & tamen non ſunt contraria, ad vnam ſcientiam non ſpectant: Conſtat autem, quod non ſunt contraria,non enim contrariatur efficiens formę,imò multoties coincidunt in idem ſpecie, nec forma fini, imò coincidunt multoties in idem numero, ex ſecundo Phyſicorum textu ſeptimo,nec materia formæ,cum ſit receptiua formæ,ergo,&c.

Non contrariorũ ſemper vnã ſcientiam eſſe videmus tantùm.

Secundò,Non omne genus entis,de quo eſt aliqua ſciẽtia habet quatuor genera cauſarum:ergo non omnis ſcientia conſiderat omnes cauſas.cõſequentia patet ex 1. Poſte. quoniam ſcientia vnius generis ſubiecti conſiderat cauſas & partes & paſſiones eiuſdem:ergo ſi ſubiectum nõ habet omnes cauſas non cõſiderantur in eius ſcientia. antecedẽs autem manifeſtat Ariſt.in mathematicis,quę dicuntur non habere cauſam finalem, neque efficiẽtem, neque materialem.materialem quidem,quia abſtrahunt à materia,vt conſiderantur à Mathematico efficientem autẽ,quia ſi abſtrahunt à materia,non eſt in eis motus.eſt enim materia cauſa mutationis,vt dicetur in libro octauo,&in duodecimo, ſi non eſt in eis motus,non eſt in eis efficiens,qm̃ cauſa efficiens ex 2.Phyſ.textu vigeſimooctauo, eſt vnde eſt principium mutationis. finem autem, quoniam finis eſt terminus acquiſitus per motum,ſicut ſanitas eſt terminus & finis,cuius gratia facta eſt medicatio.patet igitur,q̃ in mathematicis eſt conſideratio ſolius cauſæ formalis:ergo non omnis ſcientia omnes cauſas conſiderat, ſed plures ſcientiæ ſunt de pluribus cauſis, aliquæ de vna,vt mathematicæ,aliquæ de trib.vt dicemus,aliquæ de omnib.ſed diuerſimodè.

Mathematica tantum conſiderat materiam formalem.

Ad par

Ad partem autem affirmatiuã ſic videtur arguere Philoſophus, ſi non omnes cauſæ ad vnã ſcientiam ſpectãt, difficilè erit inuenire, quę ſcientiarũ mereatur dici prima Philoſophia, & ſapientia, cũ illis dignitatibus, quas adduxim⁹ in proœmio primi libri. Nã alicui videbitur, ꝙ ſcientia cõſiderans cauſam finalem ſit prima Philoſophia. Dictum eſt enim in proœmio, ꝙ ſapientia eſt ordinatiua & regulatiua aliarum, & ꝙ aliæ ſunt ei deſeruientes: iſtæ autem conditiones cõueniunt cõſideranti finem, quoniam ad finem alia ordinantur, & videmus in artibus, vt dicit Ariſt. in primo Ethi. conſideratiuam finis principari aliis, vt ciuilis militari, & fręnefactiuę. Alij autem videbitur, ꝙ conſideratiua cauſæ formalis ſit prima Philoſophia, cũ enim per cauſam formalem maximè ſciamus, vt quando ſcimus reducere cõcluſionem in propter quid, quod habet rationem cauſæ formalis, vt propter quid triangulus habet tres, tũc ꝙ ſcit intellectus: & decens ſit, vt per primam Philoſophiam maximè ſciamus, cum ſit digniſſima ſcientiarum, ſequitur q̃d ſcientia cõſideratiua cauſæ formalis erit prima Philoſophia. Alij verò videbitur, ꝙ ſcientia conſideratiua cauſę efficientis, ſit prima philoſophia: nã quando cognoſcimus principium generationis, & effectus, tũc videmur maximè ſcire, vt à qua cauſa vniuerſali, & proxima generãt pluuia & nix, & compoſita in ſpecie ſua. ſi igit prima Philoſophia facit nos maximè ſcire, congruum videtur, vt ſcientia cõſideratiua cauſæ efficientis, vt prima Philoſophia: De cauſa autem materiali, Ariſt. mentionem non facit, quoniam nulla eſt ſcientia conſideratiua ſolius materię, cùm ordinetur ad formam, nec conſiderari poſſit, nec ſciri niſi per formã, ex 1. Phy. textu ſexageſimonono. propterea nulli videri potuit ſcientiam conſideratiuam ſolius materiæ eſſe primam Philoſophiam. Reſtat igitur quæſtio dubia ꝙ vtraq; parte.

Determinatio quæſtionis

Sed quoniam Ariſt. in nullo vno loco inferius videt hoc dubium determinaſſe, ſed tantum poſuiſſe fundamenta in diuerſis locis, vnde poſſumus determinationem accipere, ideo pro reſoluta doctrina bonũ eſt hîc determinare propoſitum, pro cuius euidentia dico.

Primò, non eſt neceſſe omnem ſcientiam conſiderare & demonſtrare per omnia genera cauſarum, quoniam, vt dictum eſt, non omni generi ſcibili inſunt omnia genera cauſarum, vt declaratum eſt in Mathematicis: ergo, &c.

Secundò, eſt neceſſe omnem ſcientiam conſiderare tãtum aliquam, vel aliquas cauſas, ſed poteſt aliqua conſiderare omnes: patet de ſcientia Naturali, de qua ꝓbat Philoſophus in 2. Phy. tex. 73. & 74. quod demonſtrat per omnes cauſas & cognoſcit eas. vnde illic Philoſophus inqt, Quoniam cauſę quatuor ſũt, de oĩb. erit Phyſici cognoſcere, & in omnes inducẽs, propter quod demonſtrabit Phyſica materiam, ſpeciem, mouentem, & quod eſt cuius cauſa. ſimiliter Metaphyſica cõſiderat omnes cauſas inquantũ cõſiderat ens vniuerſale, q̃d diuidit̃ in cauſam & cauſatũ, omne enim ens vel eſt cauſa, vel eſt cauſatũ. Item conſiderat vniuerſalem finẽ, vt dicemus in duodecimo, & vniuerſale efficiens, & cauſam formalem, vt conſiderat de actu in libro nono. De materia autem licet non conſideret, vt eſt principium mutationis, qm̃ vt ſic ad Phyſicum ſpectat, tñ conſiderat eam inquantũ eſt ſubſtãtia, & ſubſtãtia eſt pars entis.

Tertiò, licet Phyſica & Metaphyſica cõſiderent omnes cauſas, non tamen eadem ratione, quoniam Metaphyſica conſiderat eas ſimpliciter & vniuerſaliſſimè, Phyſica autẽ contractè. nam conſiderat eas inquantum applicantur motui, vnde non conſiderat finem niſi inquantum terminat intentionem mouentis, & agentis Phyſici: nec formã, niſi acquiſitam per motum, & receptam in materia: nec efficientem, niſi vt eſt principiũ mutationis phyſicæ: nec materiã, niſi inquantum eſt ſubiectum receptiuũ formæ, & eſt cauſa mutationis, ſiue ad contraria vbi, vt materia cęli, ſiue ad contrarias formas ſucceſſiuè, vt materia inferiorum. Metaphyſica autem cõſiderat finem acquiſitum, ſiue per motũ, ſiue ſine motu, & conſiderat formas, inquantum ſunt act⁹, & non ſolùm acquiſitas per motum, & receptas in materia, ſed etiã abſtractas à materia, & immobiles, quales ſunt formæ ſeparatæ, & conſiderat cauſam efficientem etiam ſine motu, vt primam cauſam agentem per intellectum, & non ſuppoſita materia, & materiam inquantum eſt pars entis, & diuiſi per potentiam & actum.

Ad quæſitum ergo dicendum, ꝙ non inconuenit aliquã ſcientiam particularem conſiderare omnes cauſas, ſed cõtractè, vt declarauimus de Phyſica, & etiam ſcientiam vniuerſalem, quæ cõſiderat de omnib⁹, vt eſt metaphyſica, ſed ſimpliciter & vniuerſaliſſimè, vt declarauimus, aliquæ autem ſcientiæ conſiderãt de aliquibus cauſis, & nõ de omnibus, vt Mathematici. vnde patet, ꝙ rationes inductæ pro neutra parte concludunt. Ad primam pro parte negatiua, reſpondetur, ꝙ non eſt neceſſe omnia conſiderata in vna ſcientia eſſe contraria, ſed vel eſſe cõtraria, vel reducibilia ad vnum, ad quod ordinãtur. Nam ſciẽtia medicinæ eſt de ſano in vrina, in diæta, in medicina, in animali, nõ quia iſti modi ſunt cõtrarij, ſed quia ordinatur ad ſanum in animali. ſic in propoſito, licet genera cauſarũ non ſint cõtraria, tamen ordinantur ad vnum, quoniam omnes cauſæ ordinantur ad cauſam finalem, ideo dicitur cauſa cauſarum. Et propterea nõ inconuenit, ꝙ ab vna ſcientia conſiderentur, & conſideratione Metaphyſica ordinantur, ſiue reducuntur ad ens. Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ etſi concludat in Mathematicis, quæ pro quãto conſiderantur à Mathematico non mouentur, neque mouent, ex conſequenti nõ eſt, vt ſic in eis materia, nec efficiens, nec finis, tamen non cõcludit in Metaphyſica, licet ſit de ſubſtãtiis immobilibus, & abſtractis à materia. nõ enim omnis finis eſt terminus motus acquiſitus ab eo, quod mouet, ſed poteſt eſſe terminus, vel vltimo intẽtum à mouente immobili, & eſt illud gratia cuius mouet, ſicut dicemus in duodecimo libro, ꝙ ſubſtãtiæ motrices mouent cælos, vt aſſimilẽtur primo principio. & poſito caſu, quod ſubſtatiæ ſeparatæ non mouerent, adhuc poteſt in eis aſſignari finis, qui erit terminus intẽtus per actionem ſuam intellectualem, puta ſemper intelligunt primũ principium, vt ſint ſemper in optima diſpoſitione, qualis nobis eſt impoſſibilis, ꝓ hac vita, vt dicem⁹ in duodecimo libro. Conſtat igitur hãc non eſſe veram vniuerſaliter, vbi non eſt motus nõ eſt finis, nec efficiens, niſi dicatur ſic, vbi non eſt mouens, nec motum, nec agens actione immanenti, non eſt finis nec efficiens, hæc quidem eſt vera, & ſi ſubſumatur, quòd in Mathematicis nõ eſt mouens, nec motum, &c. Concludetur verum, ſi autem ſubſumatur in Metaphyſica, erit minor falſa, & concluſio falſa.

Ad ratiões aũt ꝓ parte affirmatiua vnica ratione reſpõdetur ad omnes, ꝙ nec illa, q̃ conſiderat cauſam finalẽ tm̃, ſi qua eſſet, nec formalẽ tm̃, nec efficientem tantum, ſi quæ tales eſſent, ſed quæ cõſiderat finalem, formalem, & efficiẽtem ſimpliciter, eſt prima Philoſophia. Hæc enim, vt declarabitur in duodecimo, cõſiderat primũ principium, q̃d eſt primus & vniuerſalis finis vniuerſi, prima forma, q̃a eſt primus & puriſſim⁹ actus, & primũ agẽs. Hęc ꝓ 2. c. dicta ſint.

CAPVT III.

An ad vnam ſeu plures ſcientias prima demonſtrationis principia conſiderare ſpectet.

IN 3. c. dubitatur, an ad vnã, vel ad plures ſciẽtias pertineat cõſiderare de primis principiis demõſtratiõis, quę dicũtur cõmunes animi cõceptiones, vt impoſſibile eſt ſimul eſſe & nõ eſſe, De quolibet eſt affirmatio, vel negatio vera. Et diſputãs Ariſt. pro vtraq; parte arguit. Sed aduerte, ꝙ proponit dubiũ ſub duplici parte. prima eſt, vtrũ ad vnã vel ad plures ſciẽtias pertineat cõſideratio primorũ principiorũ. Secũda eſt, ſuppoſito quod ad vnã, vtrũ ad eam, q̃ conſiderat de ſubſtãtia ſimpliciter, an ad aliã: & ſi ad aliã, q̃ earũ debet nominari prima Philoſophia, quã nũc q̃rim⁹.

Pro parte negatiua arguit dupliciter. Et primò ſic, non eſt maior ratio, ꝙ cõſiderentur magis in vna ſcientia, quã in alia, quia omnes vtũtur eis, firmãtes ſuper ea demonſtrationes ſuas: ergo vel conſiderãtur in omnibus, vel in nulla: non in omnibus, quia idẽ inutiliter tractaretur in diuerſis, ergo in nulla: ergo nec in ea, quæ cõſiderat ſubſtãtiam ſimpliciter. Secundò ſic, ſi in aliqua ſcientia conſiderãtur, hoc erit altero duorum modorum, vel quãtum ad quid ſunt, i. quantum ad eorum ſignificata, vel inquantum demonſtrãtur: non primo modo, quia cognitis terminis, ex quibus cõſtat, naturaliter ſcimus quid ſignificent, vnde dicuntur naturaliter nota, & quãtum ad eorum ſignificatum ſupponũtur in omnibus ſcientiis, tãquam cognita lumine naturali intellectus: nõ ſecũdo modo, quia omnes demonſtrationes ſunt de aliqua paſſione probata de aliquo ſubiecto per ꝓpoſitiones priores & notiores, vt habet in primo Poſte. ſed prima principia non habent priora & notiora, aliter nõ eſſent prima: ergo, &c. Patet ergo, ꝙ nec in vna, nec in pluribus ſcientiis conſiderãtur, ſed omnes vtuntur eis tãquam notiſſimis & firmiſſimis fundamentis: ex cõſequenti patet,

literam Ariſt. in ſpi. videbitur potius tam de principiis ſubſtantiæ quàm de monſtrationi inquirere.

quòd nec cõsiderãtur in ea,quæ eſt de ſubſtantia ſimplici ter, vel quæ eſt conſideratiua principiorum primorum, & cauſarum ſubſtantiæ,vt exponit Commen.in comm.4.

Pro parte affirmatiua arguit ſic.Cum iſta principia ſint ab aliquibus negata,neceſſe eſt vt in aliqua ſcientia cõſide rentur, vtrũ ſint vera vel falſa:igit ſcientia illa vel eſt eadẽ cum ſcientia cõſideratiua ſubſtatię ſimpliciter,vel eſt alia: non alia,qa difficile eſſet cognoſcere quæ ex eis eſſet prin cipalior,& prior:nam quia dignitates ſunt primæ,& prin cipia, & fundamenta omniũ ſcientiarũ.ex hac ratione ſcié tia cõſideratiua earũ,videtur eſſe prior &principalior:qa verò ſubſtãtia eſt primum ens,& omnis ſciẽtia eſt de ente, ex hac ratione videtur ſcientia conſideratiua de ſubſtãtia ſimpliciter eſſe prior &principalior,ergo erit eadem cum ſcientia conſideratiua ſubſtãtiæ ſimpliciter:hæc autem eſt prima philoſophia, vt declarabit infrà:ergo ad primũ phi loſophũ ſpectat cõſiderare de huiuſmodi prícipiis primis.

Deciſio dubij. Et tu aduerte, ꝙ in 4.lib.tex.7. & 8. determinat hoc du bium ꝓ parte affirmatiua, & in determinatiõe virtualiter ſoluit primam & ſecũdam rationem adductam pro parte negatiua,& determinatio ſtat in duobus. Primò, ꝙ magis ad primam philoſophiam ſpectãt,quàm ad alia ſcientiam: quoniam,etſi omnes vtãtur eis vt conuenit, tamẽ non con ſiderãt de ente cõmuni, hæc autem principia ſunt commu nia omni enti, applicantur enim omni enti , vt de qualibet ſubſtãtia:verum eſt ꝙ eſt quãta,vel non quãta,de quolibet corpore,quod eſt corruptibile,vel nõ corruptibile de quo libet animali,qđ eſt rationale vel nõ rationale,&c.Quę au tem ſunt cõmunia omni enti,ſunt de conſideratione primi philoſophi,nam, vt dicetur in 4.lib.tex.primo eadem ſcien tia eſt conſideratiua ſubiecti,& eorũ quæ communiter cõ ſequuntur ipſum.Et ex hoc patet,ꝙ prima ratio in oppoſi tum non concludit.Secundo,ꝙ primus philoſophus nõ cõ ſiderat ea demonſtrãdo,cũ ſint indemõſtrabilia,vnde Phi loſophus in 4.in tex.8.arguit aliquos conãtes ea demõſtra re,& dicit, ꝙ id accidit eis ꝓpter ignorãtiam artis analy ticæ traditæ in libris Poſte. ſed conſiderãt ea tradendo ra tiones terminorum, quib⁹ cognitis ſtatim fiunt manifeſta, & ſoluendo argumenta contradicentium.Et ex hoc patet, quod ſecunda ratio in oppoſitum nõ concludit.Ratio aũt adducta ꝓ parte affirmatiua vera eſt.Hæc de 3.c.dicta ſint.

CAPVT IIII.

An ad vnam ſcientiam pertineat conſideratio omnium ſubſtantiarum,an diuerſæ ſcientiæ de diuerſis ſint ſubſtantiis.

IN 4.c.dubitatur,ſi pertinet ad vnam ſcientiam cõſidera re de omnibus ſubſtantiis,vel ſi diuerſæ ſcientię ſunt de diuerſis ſubſtantiis, puta vna eſt de ſubſtantiis corrupti bilibus,alia de incorruptibilibus : vna de ſeparatis,alia de materialibus,& arguit Ariſto.pro vtraque parte.

Pro parte affirmatiua ſic, ſi nõ eſt vnius ſcientiæ cõſide rare de omnibus ſubſtãtiis,cuius ergo ſubſtãtiæ eſt cõſide ratiua hæc ſcientia?q.d.nõ videt maior ratio de vna quàm de alia,qm̃ cũ hæc ſcientia ſit de ente, & ens dicatur prin cipaliter đ ſubſtãtia,ſicut ẽ de ente vniuerſaliter,ſic debet eſſe de ſubſtãtia vniuerſaliter,&non ſolum de hac vel illa.

Pro parte negatiua ſic. Si vna ſcientia cõſiderat de om nibus ſubſtãtiis,ergo eadẽ conſiderat de omnibus accidẽ tibus conſequentibus omnes ſubſtãtias:ſed hoc eſt falſum: ergo,&c.conſequentia probatur, quoniam omnis ſcientia demonſtratiua,ex primo Poſte.tex.10.tria requirit, ſ.ſubie ctum,paſſiones,& per ſe accidentia ſubiecti,quæ de ſubie cto demonſtrantur , & principia , ex quibus demonſtran tur.ſi ergo vna ſcientia de omnibus ſubſtãtiis,vt de ſubie cto eſt, conſequenter demonſtrabit omnia per ſe acciden tia omnium ſubſtãtiarum : falſitas autem conſequentis ex hoc manifeſtatur,ꝙ,cum ſcientia accipiat vnitatem & di ſtinctionem à ſubiecto,ex primo Poſter.tex.42.ſi vna ſcien tia conſiderat de omnibus ſubſtantiis,& omnibus acciden tibus,ſcientia conſideratiua de ente mobili &materiali e rit eadem cum ſcientia de ente immobili & immateriali ſi ue abſtracto,ex conſequenti Phyſica & Metaphyſica erunt vna ſcientia, quod tamẽ eſſe impoſſibile manifeſtabitur in 6.Metaph.Et ſic remanet quæſtio dubia.

Et tu aduerte,quod Philoſophus in 4.lib. tex.2.determi nat hoc dubium, vnde inquit illic Commen. & iſta eſt de claratio prædictæ quæſtionis,in qua dicitur,vtrũ ſit vnius ſcientiæ conſideratio de ſubſtãtia,an nõ:& pro determina tione huius dubij ad mentem Philoſophi propono duas di ſtinctiones,ex quibus eliciam,& probabo duas concluſio nes,deinde ſoluam rationes adductas.

Prima diſtinctio,cõſideratio de ſubſtãtia vniuerſaliter, poteſt eſſe dupliciter.primo inquãtum eſt ſubſtãtia. Secũdo inquantum eſt hæc,& illa ſubſtãtia in ſpecie vel in genere. Secunda diſtinctio,conſideratio de omnibus accidentibus conſequẽtibus vniuerſaliter ſubſtantiã pôt eſſe dupliciter. Primo de omnib.accidẽtib.conſequentibus omnẽ ſubſtan tiam,inquantũ eſt ſubſtãtia.Secundo inquãtum eſt hæc ſub ſtantia diſtincta in ſpecie,vel in genere ab alia ſubſtantia.

Vnius ſcientiæ eſt conſiderare de omni ſubſtantia vt ſic.

Prima cõcluſio. Eſt vnius ſcientiæ conſiderare de omni ſubſtãtia, inquantum eſt ſubſtantia, probatur ſic. Eſt vnius ſcientiæ conſiderare vniuerſaliter de ente,vt eſt ens,vt ꝓ batur in 4.lib.ergo eſt vnius ſcientiæ cõſiderare vniuerſali ter de ſubſtãtia:probatur conſequentia, omnis ſcientia cõ ſiderans de aliquo dicto de pluribus quodã ordine,præci puè eſt de primo,& principaliter dicto,& exẽplificat Phi loſophus de ſcientia medicinæ,quæ conſiderãs vniuerſali ter de ſalubri primo,& principaliter conſiderat de ſalubri in animali. Ens autem dicitur multis modis, vt declaratur in 5.lib.Primo autem & principaliter de ſubſtantia:inã om nia alia dicuntur entia,quia reſpiciunt ſubſtantiam, vt paſ ſiones, vel viæ vel menſura ſubſtantię,ergo eadem ſcientia conſideratiua entis inquantum ens,primo & principaliter eſt cõſideratiua de omni ſubſtãtia inquantũ eſt ſubſtantia.

Vna ſciẽtia non cõſiderat omnes ſubſtantias genere ſeu ſpecie diſtinctas.

Secunda concluſio. Non eſt vnius ſcientiæ conſiderare omnes ſubſtãtias,vt diſtinguũtur genere vel ſpecie,ſed di uerſarum ſcientiarum : probatur, Nam dicet Philoſophus in ſexto,ꝙ ſicut multiplicatur ſpeculabile inquantum ſpe culabile,ita multiplicãtur ſcientiæ ſpeculatiuæ. Speculabi le autem in genere tripliciter diuerſificatur, quoniã quod dam abſtrahit à materia omnino, quoddã autem ſecũdum rationem tantùm,quoddam nec ſecundum eſſe nec ſecun dum rationem, ſed tãtum abſtrahit à materia indiuiduali: applicando ſubſtantiis , ſubſtantiæ abſtrahentes omnino à materia ad vnam ſcientiam pertinent, ſubſtantiæ autẽ non abſtrahentes à materia nec ſecundum eſſe nec ſecũdum ra tionem, ſed tantum à materia indiuiduali, ad aliam ſcien tiam pertinent.De abſtrahentibus autem tantum ſecũdum rationem,nunc non loquimur:huiuſmodi enim ſunt quãti tates,& nõ ſubſtãtiæ.& aduerte, ꝙ ſicut formaui duas cõ cluſiones de ſubſtantia,ſimiliter poſſunt formari duæ con cluſiones de accidẽtibus:quarũ prima erit,Eadem ſcientia eſt conſideratiua de omnibus ſubſtãtiis in quantum ſubſtã tiæ,& de omnibus accidẽtibus conſequentibus omnes ſub ſtantias inquantum ſubſtãtiæ.Secunda erit,Diuerſæ ſciẽtiæ ſicut conſiderãt diuerſas ſubſtãtias,inquantum diſtinguũ tur abinuicẽ,ſic cõſiderant diuerſa accidẽtia cõſequentia diuerſas ſubſtantias, & ratio vtriuſque cõcluſionis eſt,qm̃ eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare ſubiectum,& quæ conſe quuntur ad ſubiectũ eo modo quo cõſequuntur ad ipſum.

Ex his patet, ꝙ ratio adducta pro parte affirmatiua nõ concludit,eſt.n.maior ratio, ꝙ vna ſcientia, puta Metaphy ſica,quæ conſiderat de ente inquantum ens,conſideret de omni ſubſtantia inquantum ſubſtantia,q̃ alia ſcientia par ticularis.item,ꝙ conſideret magis de hac ſubſtantia, puta abſtracta à materia omnino,q̃ alia ſcientia,vt dicetur in li. 12.Secunda aũt ratio,quæ eſt pro parte negatiua, minus e tiam concludit:nam falſitas conſequentis eſt nulla, non.n. inconuenit eandẽ ſcientiã conſiderare de omnib. acciden tib.conſequentib.omnes ſubſtantias inquantũ ſunt ſubſtan tiæ,dummodo nõ cõſideret de omnib.accidentib.propriis & ſpecificis conuertibilibus cum ſubſtantiis,vt diſtinguun tur abinuicẽ,hæc.n.ad diuerſas ſcientias ſpectant,ſicut & diuerſæ ſubſtantiæ,vt dictum eſt.Hæc de 4.cap.dicta ſint.

CAPVT V.

An ad eandem ſcientiam ſpectet ſpeculatio ſubſtantiæ, & omnium eam conſequentium accidentium, an aliam & aliam.

IN 12.dubitatur.Si ad eandem ſcientiam ſpectat ſpecu latio de ſubſtantiis,&accidentibus conſequentibus per ſe ſubſtantias:an ad aliã & aliã,ita,quod vna eſt de ſub ſtãtiis,alia eſt de earũ accidentib.&arguit ad vtrãq; partẽ.

Pro parte negatiua, ſic arguit. Si ad eandem ſcientiam vtrunque pertinet, cùm ſcientia habeatur per demõſtratio nem.ſequitur,ꝙ & ſubſtantia & eius accidẽtia per ſe,cog noſcantur per demonſtrationem : ſed hoc eſt falſum , licet enim

enim per ſe accidentia demonſtrentur de ſubſtantia,vt paſſio de ſubiecto,per quod q̃d eſt ſubiecti, vt dicit in primo Poſte. tamen ſubſtantia non poteſt demonſtrari, q̃m ex ſecundo Poſte.quod quid eſt declarans ſubſtantiam, non poteſt demonſtrari de eo cuius eſt: & ratio huius eſt,quoniã ex ſubſtantia & ſuo quod quid eſt efficitur propoſitio immediata,ſicut iſta,homo eſt animal rationale:ergo,&c.

Pro parte affirmatiua ſic arguit,Si vna cõſiderat de ſubſtantiis,&alia de accidentibus earum,difficilè erit videre, quæ conſideret de accidentibus per ſe earum,quoniam cũ accidentia per ſe habeant attributionem ad ea, quorum ſunt,videntur ad eandem ſcientiam pertinere,& ſic remanet dubium pro vtraque parte.

Et tu aduerte, q̃ hoc dubium determinatur in libr. 4.in tex.4.vbi Ariſt.inquit,palam ergo quod in quæſtionibus dictum eſt,quia vnius eſt,ſ.ſcientiæ,de his & de ſubſtãtia ſermonem habere,hoc autem erat vnum dubitatorum, ſ.in li. 3.ſua igitur determinatio eſt pro parte affirmatiua, & ratio intẽtionis ſuæ ſtat in hoc,ſicut declarabitur infrà,principia ſubſtantiæ ſunt etiam principia ſuorum propriorum accidentium,quoniam fluunt naturaliter & naturali ſequela ab eis,vt à quocunq; ẽ ignis,ab eodẽ eſt calor ignis: ſed quorum ſunt eadẽ principia,eorum eſt eadem ſcientia:ergo,&c.Et ſic cõceditur ratio adducta ꝓ parte affirmatiua.

Ad rationẽ ꝓ parte negatiua,negat cõſequentia. Licet n.habeat ſciẽtia ꝓ demonſtrationẽ,nõ tñ eſt neceſſe,q̃ oĩa cognita in ſcientia demonſtrent, ſed ſufficit ꝓpria accidẽtia demõſtrari de ſubiecto,vt habere tres de triangulo:ſubiectum autem cognoſcitur diffinitiuè,vnde de eo præſupponitur q̃d,vt patet ex primo Poſte.Hæc de 5.c.dicta ſint.

CAPVT VI.

An præter ſenſibiles ſubſtantias,aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ ſint ſiue ideæ.

IN 6.c.dubitatur,vtrum præter ſubſtantias ſenſibiles ſingulares dentur aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ à materia,quas Platonici dicunt ſpecies ſiue deas:vt homo per ſe,leo p ſe.Dubitatur etiam,vtrũ inter ideas, & hæc ſingularia ſenſibilia dẽtur intermedia: vt magnitudines ſeparatæ ab omni materia non ſolùm ſecundum rationem,ſed etiam ſecũdum eſſe:circa quas aliqui ponũt ſcientias Mathematicas. Et ad primam quidem quæſtionem,arguit ad vtranque partem.Et pro parte affirmatiua remittit ſe ad primum librũ, vbi pertractans opinionem Platonis circa cauſam formalẽ adduxit rationem,quę fuit fundamentum Platonis in poſitiõe idearum,& fuit hæc. Si ꝑter naturalia ſenſibilia ſingularia non dãtur ſubſtãtiæ ſenſibiles immateriales, de nullo naturali eſſet ſcientia:quoniã hęc ſenſibilia ſingularia ſunt variabilia & corruptibilia,vt patet.Quòd autem ſcitur nõ cõtingit aliter ſe habere, imò eſt immobile & perpetuum: ergo præter hunc,& hunc hominem neceſſe eſt dari per ſe hominem,de quo habeatur ſcientia, vt de immobili & perpetuo, ex conſequenti neceſſe eſt per ſe hominẽ eſſe inſenſibilem,immaterialem, quoniam ſecundum Platonem omne ſenſibile,& materiale corruptibile eſt, vnde poſuit etiã cælũ ex natura ſua eſſe corruptibile,vt patet in Timæo.cõfirmat opinionem ſuam ex eo,q̃ experimur intellectum abſtrahere hominem,vt homo eſt,ab omni ſingulari:& de homine vt homo eſt format diffinitionem,demonſtrat paſſiones proprias:tunc quæritur,aut hæc abſtractio eſt vera,vel falſa: ſi falſa, ergo falſa & chimærica eſt diffinitio hominis,vt homo eſt:ſi vera,ergo ſic eſt in re, ſicut fit per intellectum:entitas enim rei eſt fundamentum veritatis.

Pro parte negatiua ſic arguit.Ponentes ſubſtãtias inſenſibiles, quas dicunt ideas, ponunt impoſſibilia: dicunt.n.q̃ hic homo,& per ſe homo,ſunt eiuſdem naturæ,licet differant in duobus.Primo, q̃ hic homo eſt participatione homo : & per ſe homo eſt eſſentialiter homo,ſicut lux in aere eſt participatione lux:&lux in ſole eſt eſſentialiter lux,ſunt tñ eiuſdem naturæ.Secundo,q̃ hic homo eſt corruptibilis, & per ſe homo eſt incorruptibilis :ſed id penitus eſt impoſſibile:probabitur enim in 10.lib.quòd corruptibile & incorruptibile differunt genere , & non ſolùm ſpecie , ergo non poſſunt eſſe eiuſdem naturæ,& ſic ex vtraque parte remanet quæſtio dubia.

Et tu aduerte,q̃ in tota Philoſophia ſua naturali & diuina & morali,vt in primo Ethi.in li.2.de Phy.auditu , tex. 19.& in lib.de generatione,& in 1.& 7.& 12.lib.Metaph.conatus ſemper eſt Ariſt. deſtruere hanc poſitionem, ſed pro nunc ſufficit ſoluere rationem adductã pro parte affirmatiua,& confirmationẽ eiuſdẽ.Nã ratio pro parte negatiua concludit pro Ariſt.reſpondendo igitur reſolutè, negatur conſequentia,& ad probationem iterum negat cõſequentia,qua infertur, ergo præter hunc & hũc hominẽ, &c.Nã ad hoc,q̃ habeatur ſcientia de homine ſufficit quod intellectus feratur ſuper naturam ſpecificam hominis nõ conſideratis ſingularib⁹,nec vt ſtat ſub cõditionibus indiuiduãtibus, ſic enim conſiderata natura hominis,eſt q̃d neceſſarium,& inuariabile,q̃ perpetuum,non quod habeat eſſe ꝑpetuum extra ſingularia, ſed q̃m de ea ſic conſiderata veri ficant infallibiliter,& perpetuò prædicata per ſe,tã primo quã ſecũdo modo per ſe,nã hæc ſemper eſt vera, homo eſt animal,eſt rationalis,eſt riſibilis,&c.Et vt ſic de hoſe habetur ſcientia,&formant concluſiones neceſſarię & deducũtur ex principiis neceſſariis,& vt ſic hõ eſt inſenſibilis,q̃m ſenſus eſt ſingularũ,intellectus aũt vniuerſalium.Et eſt im materialis,non quod ſit abſtractus à materia ſm eſſe,nec à materia ſenſibili communi,diffinitur.n.homo,vt probatur in 2.Phy.tex.19.per carnẽ & oſſa,ſed abſtrahit à materia in diuiduali,quæ propriè eſt cõſtitutiua indiuidui,vt dicem⁹ in libr.Septimo. Ad confirmationem dico illã abſtractionẽ eſſe verã,&cum infertur,ergo ſic eſt in re,hoc conſequens poteſt habere duplicẽ ſenſum.Primo, q̃ ſic ſit in re,ſ.quod homo, vt homo habeat eſſe ſeparatum ab omnibus ſingularibus, & ſic nego conſequentiam.Secundo,q̃ ſic ſit in re,ſ. quod homo vt homo eſt aptus intelligi,& diffiuiri,non habito reſpectu ad ſingularia, ſine quibus non habet eſſe, & ſic cõcedo conſequentiam & totum ſequens. Nam hæc eſt natura cuiuſcunque prioris, quod poteſt apprehendi non apprehenſo poſteriori.Nam cadunt priora in conceptu poſteriorum,ſed nõ econuerſo.propterea nõ poteſt per intellectũ abſtrahi homo ab animali,nec hic homo ab homine, ſed bene econuerſo. Hac de cauſa dixit Ariſt.in 2. Phy.tex. 18.q̃ intellectus abſtrahit quantitatem à motu,& à qualitatibus ſenſibilibus,quoniam in ſubſtantia materiali, & mobili prius eſt quantitas quàm qualitas, illa enim immediatè conſequitur ſubſtãtiam materialem & immobilem, hæc autem conſequitur ſubſtantiam mediante quantitate,& ideo inquit illic Ariſt.neque fit mendacium abſtrahentium. Latet autem hoc facientes & dicẽtes ideas, Phyſica enim abſtrahũt cũ ſint minus abſtracta,&c.quaſi dicat,aliud eſt intelligere vnum nõ intellecto altero,& aliud eſt intelligere vnum eſſe ſine altero:primum enim eſt verũ,&ſecundũ eſt falſum,& in primo ſenſu abſtrahunt Peripatetici,in ſecundo Platonici,ideo,&c.Hæc de prima quæſt.pro nũc dicta ſint,nam in Septimo lib. diffusè iterum pertractabitur.

Pro ſecũda quæſtione arguit ad vtrãque partẽ. Pro parte negatiua ſic,ſicut Geometria ẽ circa lineas, & Arithmetica circa numeros,ſic sũt aliquę alię ſciẽtięMathematicę circa alia ſubiecta, puta Aſtrologia circa cælũ, Muſica circa ſonos,Proſpectiua circa radios viſuales:ergo ſi Geometria eſt circa lineas ſeparatas à materia omnino,dabit cęlũ ſeparatum,præter cælum naturale,quod eſt abſurdũ, quoniam illud cælum vel eſt mobile , & vt ſic non eſt ſeparatũ à materia, omne enim immateriale eſt immobile , vt dicet infrà, vel eſt immobile, & hoc repugnat naturæ cæli.ſicut enim naturale eſt graui moueri ad mediũ , ſic naturale eſt cælo moueri,vel eſſe mobile circa medium: & ſicut abſurdum eſt dare cælum ſeparatum,ſic eſt abſurdũ dare ſonos, & lineas viſuales ſeparatas. Nam eadẽ ratione darẽtur audit⁹,&viſus ſeparati,q̃ cõprehẽderẽt huiuſmodi ſeparata: ſicut auditus,& viſus, quos habem⁹ in nobis cõprehendũt huiuſmodi nõ ſeparata.Cum igitur hæc ſint abſurda,ſequitur q̃d nõ dantur Mathe. ſeparata ſecundũ eſſe à materia.

Pro parte autẽ affirmatiua ſic arguit,cũ magnitudines, quæ ſunt in materia corrumpant ad corruptionẽ ſubſtãtiæ rei,ſi nõ dant magnitudines ſeparatę immobiles &ĩ corruptibiles,ſequitur,q̃ ſcientia ſit de corruptibilibus,& q̃ ipſa ſcientia ſit corrupta,corruptis his circa quæ eſt.quod tamen eſt falſum,q̃m quod ſcitur nõ poteſt aliter ſe habere, & ſcientia nõ corrũpitur, niſi corrupto obiecto, circa q̃d eſt,velà ſuo cõtrario,puta ab ignorãtia prauę diſpoſitiõis.

Præterea,res quales traduntˉ in ſciẽtiis,tales debẽt eſſe, aliter ſcientia non eſſet vera, ſed falſa cognitio. ſed multa ſenſibilia nõ ſunt talia, qualia traduntur in Mathematicis, nam Geometra probat ſphæram tangere planum , ſiue rectam lineam in puncto:quod tamen nõ eſt verum in ſphæra,& in linea,q̃ habet eſſe in materia ſenſibili,& hac ratione vſus

ne vſus eſt Protagoras arguẽs cõtra Geometras. Itẽ dicit Aſtrologus quoſdam eſſe motus & rouolutiones cælorũ, qui tamen videntur repugnare cælo ſenſibili perfectè ſphęrico, puta ꝙ ſint per eccentricos & epicyclos. Itẽ dicit Aſtronomus aſtra eſſe ſicut puncta, qđ tñ nõ eſt verũ, de his aſtris ſenſibilibus, cũ habeãt magnitudinẽ ſuam. ergo, ſi huiuſmodi ſcientiæ debẽt eſſe veræ neceſſe eſt vt denſ lineæ, & magnitudines ſeparatæ ab his ſenſibilib. circa quas erũt hmõi ſciẽtiæ, & ſic ꝓ vtraq; parte remanet quæſtio dubia.

Et tu aduerte, ꝙ Ariſt. in 7. li. determinabit hoc dubium, & vt habeat ex nunc reſolutionem, dico tria. Primo, quod nec mathematica, ſicut nec naturalia, poſſunt eſſe ſeparata à materia, quoniam cum ſint accidentia, & de ratione accidentis ſit ſubſtantia, neceſſe eſt in ratione quãtitatis includi ſubſtãtiam, quæ ſit materia, forma, vel compoſitum, ſed quoniam quantitas immediate cõſequitur materiam, ſicut qualitas formam, ideo in ratione quantitatis includit materia, ſicut in ratione hominis includuntur caro, & oſſa, & nerui. vnde ſicut nõ poteſt eſſe homo ſine carne & oſſe, ſic non poteſt eſſe quantitas ſine materia. Secundo dico, ꝙ licet nõ poſſit eſſe ſine materia, in hoc tamen diſtinguitur à re naturali, ꝙ poteſt intelligi, & diffiniri ſine materia ſenſibili, i. materia ſubiecta qualitatibus, & motui, & generationi, & corruptioni, qualem materiã important caro, & oſſa, & lignum, & lapis, & æs. & ratio huius eſt, qm̃ poſterius nõ eſt de intellectu prioris, ſed econuerſo: ſed quantitas prior eſt qualitatibus ſenſibilibus, conſequit̃. n. materiam, qualitas autem formam. nam prius neceſſe eſt intelligere materiam diuiſam per quantitatem, quàm recipiat formam, & qualitates conſequentes formã quæ priores ſunt motu, ſicut principia motus: ergo intellect⁹ põt intelligere ac diffinire quantitatem, non intellecta materia, vt ſtat ſub qualitate & motu. hac de cauſa in diffinitiõe lineæ, vel circuli non cadit lignum, vel terra, vel lapis, & hoc eſt abſtrahere quantitatem à materia naturali & à motu, non qđ dicat intellectus quantitatẽ eſſe ſine materia naturali, vt imaginabantur Pythagorici: ſed quod intelligit eã, non cõſiderata materia naturali. In re autem naturali hanc abſtractionem non poteſt facere intellectus, quoniam, vt probabitur in 7. lib. ratio hominis eſt, ꝙ conſtet ex corpore naturali & anima. non datur autem corpus naturale ſine qualitatibus ſenſibilibus, & ſine motu, propterea intellectus non abſtrahit naturalia à materia ſenſibili, nec à motu, ſed tantum à materia indiuiduali, vt dictũ eſt ſuprà. Tertio dico, ꝙ per huiuſmodi abſtractiuam conſiderationẽ ſaluatur veritas ſciẽtiæ Mathematicę. Nam Mathematicus conſiderans lineam ſine materia ſenſibili non iudicat eam exiſtere extra materiam, ſed intelligit eam quo ad prædicata per ſe, quæ poteſt apprehendere, non apprehenſa qualitate ſenſibili. nam ſi intellectus poteſt abſtrahere frigiditatem ab albedine in niue, prout poteſt conſiderare niuem frigidam non conſiderando, vt albam, multo magis id poteſt in quantitate, quæ prior eſt qualitatibus ſenſibilibus.

Ex his patet ſolutio rationum pro parte affirmatiua, & ad primam negatur conſequentia. ad probationem dico, ꝙ prout de magnitudine ſenſibili habet ſcientia, nõ corrumpitur ad corruptionem huius vel illius ſubſtantiæ, niſi per accidens, non enim ſcitur inquantum eſt in hac ſubſtantia, ſed quo ad prædicata per ſe, quæ immutabiliter verificantur de ea non habito reſpectu ad materiam ſenſibilem: puta triangulus ſemper eſt prima figura rectilinea, & ſemper habet tres angulos æquales duobus rectis.

Ad ſecundam, nego minorem, ad probationẽ nego quin ſphæræ, vt ſphæra eſt, conueniat tãgere planum in puncto, imò ſi tãgeret, & non tangeret in puncto non eſſet ſphæra, eſt enim proprietas conſequens rationem ſphæræ: ſicut nõ cõcurrere eſt proprietas parallelæ. & ſi dicis, ꝙ experimur ad ſenſum, pilam tangere planum ſecundum ſuperficiem. ergo nõ in puncto, dico qđ experimur hoc tactu phyſico, non autem mathematico, ſicut experimur, ꝙ diuiſio in infinitum non conuenit corpori phyſico, in quo dabile eſt minimum vt probatur in 1. phyſi. tex. 36. ſed corpori math. ſumpto, id eſt, inquantum cõtinuo. de eccentricis & epicyclis vtrum repugnent cælo videbitur in lib. decimo. De aſtris non dicit Aſtronomus, quòd in ſe ſint ſicut puncta, ſed in reſpectu ad oculum noſtrum, ex maxima diſtantia quę prohibet videri obiectum ſub ſua quantitate. manifeſtum eſt igitur, quòd non cogimur dare magnitudines ſeparatas, vt verificentur ſcientiæ mathematicæ.

Et tu aduerte ꝙ Ariſt. in hoc 3. libr. poſtquam arguit ad partes, pro dubio propoſito introducit opinionẽ quorundam, qui ponunt mathe. media inter ideas, & has magnitudines ſenſibiles ac materiales, non quidẽ extra has magnitudines, ſed penetrãtes eas, & hęc fuit opinio eorũ, ꝙ vt viſum eſt in 4. phy. poſuerunt quaſdã dimenſiones per ſe exiſtentes & penetrãtes corpora ſenſibilia, & dicebãt eas eſſe locũ vacuum, cuius ſententia, qm̃ illic ad plenũ reprobata eſt, ideo nõ ẽ hìc inutiliter repetẽda. Hæc de 6. c. dicta ſint.

CAPVT VII.

An principia rerum genera ſint, quæ de eis prædicantur.

IN 7. ca. duo ſunt dubia diſputanda. Primum, ſi principia rerum ſunt genera, quæ prædicãtur de eis, an partes primæ, ex quibus componuntur, ſicut ſunt elementa. Secundum, dato ꝙ genera ſint rerum principia, dubitatur an illa ſint communiſſima, vt ens, & vnum, & magnũ, & paruum. Tex. c. x.

Ad primum dubium arguit Philoſophus pro vtraq; parte, & pro parte negatiua ſic arguit. Sicut eſt in vocibus, ſarticulatis, & in demonſtrationibus, quibus probãtur deſcriptiones figurarum, & in artificiatis, & in naturalibus, ſic ꝓportionaliter debet dici in omnibus aliis rebus: ſed in vocibus, non dicitur vox, quæ eſt genus, & prædicatur de omni voce eſſe principium conſtitutiuum vocum, ſed literę ex quibus componuntur primo tanquam ex primis partibus. & apud geometram nõ dicitur diagramma ſiue deſcriptio, q̃ eſt genus commune omni deſcriptioni figurarũ, eſſe principium earum, ſed primas demõſtrationes geometricales, ex quibus procedunt aliæ demonſtrationrs, tãquam ex primis principiis. ſicut ordinauit Euclides in libro ſuo, in quo poſuit primas propoſitiones, & primas demonſtrationes, tanquam elementa prima ſequentium demonſtrationum. ſimiliter in artificiatis non dicitur artificiatũ, quod eſt genus, eſſe principium eius, ſed illa, ex quibus cõſtat, puta lapides, cæmentum, figura ſunt principia domus: ſimiliter in naturalibus non dicitur corpus aut animal genus eſſe principium eorũ, ſed prima corpora, vt terra, aqua, &c. Quæ & antiqui, vt Empedocles vocabant prima rerum elementa, i. principia materialia, ex quibus componuntur: ergo, &c.

Pro parte affirmatiua, ſic arguit. Genera ſunt principia cognoſcendi rem, ergo & eſſendi: patet conſequentia: quoniam eadẽ ſunt principia cognoſcẽdi & eſſendi. Quod autem genera ſunt principia cognoſcendi, patet, qm̃ ex generibus dantur diffinitiones, adiunctis tamen differentiis, vt dicetur in ſeptimo libro: ſed per diffinitiones cognoſcim⁹ res. eſt enim indicãs rei eſſentiam. ergo genera ſunt principia eſſendi in rebus, ſicut & cognoſcendi. Et cofirmatur, quoniam quidam antiquorum, vt dicetur in decimo libro, vtuntur tanquam primis rerum principiis, ente, & vno, & magno & paruo, quæ exiſtimantur communiſſima genera. & ſic quęſitum remanet ex vtraque parte dubiũ. Huic dubio forte reſpondet aliquis dicens tam genera, quàm partes primas componentes eſſe rerum principia.

Sed contra hanc ſolutionem, ſic arguit Philoſophus, Si vtraque eſſent principia ab vtriſque poſſet accipi vna & eadem ratio diffinitiua indicãs rei ſubſtantiam: quod tamen eſt falſum: probatur cõſequentia, quoniam à rei principiis poteſt ſumi rei diffinitio. Nam per rei principia, ſua ſubſtantia cognoſcitur. Et vna eſt tantum vnius rei diffinitio, cùm ſit vna tantum eius ſubſtantia. ergo, ſi tam genera, quã partes primæ componentes ſunt rerum principia, ab vtriſque poſſet accipi vna & eadem ratio diffinitiua: falſitas autem conſequentis patet, quoniam genera & partes primæ componentes ſunt diuerſarũ rationum: ergo ab eis ſumetur diuerſa diffinitio & non vna, puta à genere ſumetur ratio logica, à partibus autem ratio phyſica. Patet ergo, quod hæc non valet. Ad ſecundum dubium arguit pro vtraque parte & primò, ꝙ communiſſima genera non ſunt magis principia, ſed infima prædicata de indiuiduis, i. ſpecialiſſima.

Quantum ad cõmuniſſima genera, quę hic appellat ens & vnum ſic arguit. Si ea, quæ ſunt vniuerſaliſſima, ſunt magis principia, quia ſunt genera, cum huiuſmodi cõmuniſſima, ſicut ens & vnum, ſequitur, ꝙ ens ſit genus, ſimiliter & vnum: ſed hoc eſt falſum. nam neceſſe eſt omne genus addita differentia conſtituere ſpeciem, de qua differentia non prædicatur genus in primo modo per ſe, qm̃ ſi in diffinitione differentię poneretur genus, ſemper cõmitteretur nugatio, quando genus & differentia prædicantur de ſpecie,

puta

puta,ſi in ly rationali includitur diffinitiue animal,cum dicitur, homo eſt animal rationale, bis diceretur animal ſic reſoluendo,homo eſt animal,animal habens rationem:ſed de omni differentia prædicatur ens,aliter eſſet non ens,ſimiliter de omni differentia prædicatur vnum, eſt enim conuertibile cum ente, vt videbitur in Quarto: ergo nec ens,nec vnum poſſunt eſſe genera:ex conſequenti non poſſunt eſſe principia rerum,ex eo quod ſunt communiſſima.

Præterea non ſolùm ens & vnum ſunt communia, ſed intermedia vſque ad indiuidua, vt ſpecies ſubalternæ & ſpecialiſſimæ,quæ prædicantur de pluribus:ergo,ſi aliqua ſunt principia rerum, quia ſunt communia, hæc omnia erunt principia:quod non videtur rationabile.

Præterea,non ſolùm genera ſunt communia,ſed & differentiæ, & ſunt cauſæ cognoſcendi rem cum ſumantur à forma,qua res eſt actu, & vnumquodque cognoſcitur inquantum eſt actu: ergo differentiæ erunt magis principia rerum quam genera,quod videtur abſurdum:qm̃,cùm ſint penè infinitę,eſſent quaſi infinita principia rerum,ex conſequenti nulla aut parua haberetur de rebus ſcientia, vt dictum eſt in 1.Phyſic.tex.50.contra Anaxagoram.

Pro parte ſecunda, ſ. ꝙ ſpecialiſſima ſint magis principia rerum quam genera,ſic arguit, vnum ſecundum viam Platonis videtur maximè habere rationem principij:ergo quod eſt magis vnum, magis erit principium : conſtat autem quod inter communia prædicata, ſpecies ſpecialiſſima eſt magis vna,quia eſt indiuiſibilis ſecundum formam, non enim eſt diuiſibilis per differentias formales,ſicut genꝰ,ſed tm̃ diuiſione indiuiduali ſiue materiali: ergo eſt magis principium quàm genera generaliſſima & ſubalterna.

Præterea,ſm viam Platonis,ea, inter quæ non eſt ordo prioris & poſterioris,nec melioris & peioris,poſſunt eſſe ſeparata, ex conſequenti poſſunt eſſe principia, qm̃ Plato ponebat principia rerum ſeparata,vt dicetur in 7.& 10.lib. Inter quæ autem eſt huiuſmodi ordo non poſſunt eſſe ſeparata,propterea apud Platonem,nec in numeris,nec in figuris poteſt eſſe quid ſeparatum,ex conſequenti non poſſunt eſſe principia ſm Platonem, ſed in ſpecialiſſima reſpectu indiuiduorum,non eſt huiuſmodi ordo:omnia.n.æquè participant naturam ſpecificam & differunt ſolùm materialiter:In generibus autem eſt huiuſmodi ordo,qm̃ communiora ſunt priora,& minus communia poſteriora,& diuiditur quodlibet genus in contrarias differentias, quarum vna eſt perfectior altera: ergo magis rationabile eſt ponere ſpecialiſſima eſſe rerum principia,quàm genera.

Vniuerſalia magis ſunt principia ſui.

In oppoſitum autem, ſcilicet ꝙ magis vniuerſalia ſunt magis principia, & non ſpecialiſſima, ſic arguit.Quod eſt cauſa & principium oportet eſſe præter principiata,& ſeparatum ab eis intelligendo de principio & cauſa efficiente, quia, cùm nihil producat ſeipſum, oportet producens eſſe ſeparatum à producto:ſed iſtę conditiones magis conueniunt magis vniuerſalibus, quia prædicantur de omnibus, & non econuerſo, à quo ſumitur ſignum, quòd ſunt præter ea,de quibus prædicantur,veluti ab eis ſeparata:ergo ſunt magis principia quàm ſpecialiſſima,& ſic patet,ꝙ propoſitum remanet dubium pro vtraque parte.

Pro determinatione vtriuſque dubij,aduerte,ꝙ ſm principia doctrinæ Ariſt.paruam difficultatem cõtinent.Nam, cùm ſint tantum quatuor genera principiorum & cauſarum,duo quidem intrinſeca,materiale & formale, duo extrinſeca,efficiens & finale:vniuerſalia, tam generaliſſima, quàm media & ſpecialiſſima,ſi habent rationem principij cum ſint intrinſeca his,de quibus prædicantur, & non poſſint eſſe ſeparata ſecundum eſſe ab eis, vt probabitur in 7. libro, non poſſunt eſſe rerum principia, niſi materiale & formale,inter quæ genus erit principium materiale, quoniam, vt probabitur in ſeptimo, ſumitur à materia,& ſpecialiſſimum erit formale, quoniam conſtituitur differentia,quæ, vt probabitur in eodem loco, ſumitur à forma,& res magis pendet à forma, quàm à materia, quoniam per formam conſtituitur & conſeruatur in actu, ideo ſpecialiſſimum eſt magis principium quàm genus.

Secundum principia autem doctrinæ Platonicæ habẽt maiorem difficultatem,qm̃,cùm vniuerſalia & communia prædicata ſint ſeparata à ſingularibus apud Platonem, ſi habent rationem principij erunt principia extrinſeca,ſ.efficiens & finis,ex conſequenti in via Platonis argumentari potuit pro vtraque parte,an genera eſſent principia,ſ.efficientia: & poſito quod ſic,an prima genera,i.maximè vniuerſalia,eſſent magis principia, quàm ſpecialiſſimà,cũm hæc & illa ponantur ſeparata apud Platonem.

Et qm̃ hic nitimur & adhæremus doctrinæ Ariſt.bonum eſt vt ſoluamus rationes prius poſitas,& pro ſolutione rationum ad primum dubium, aduerte duo. Primò, ꝙ aliud eſt loqui de principiis rei cõſideratione logica,quæ eſt ſm rationem,& aliud de conſideratione reali,qualis eſt conſideratio Phyſica & Metaphyſica.Nam conſideratione reali partes componentes, ſunt verè principia rei,ſiue vt materia,vt in vocibꝰ literæ,in artificiatis lignum vel ferrum, in naturalibus quatuor elementa:ſiue vt forma,vt in vocibus ordo literarum,in artificiatis compoſitio ſiue figura,in naturalibus formæ naturales. Conſideratione autem logica, tam genera q̃ differẽtiæ poſſunt dici principia inquantum ſunt conſtitutiua diffinitionum & ſpecierum.Nam ſicut apud Phyſicũ conſtituitur homo ex elementis & anima, ſic apud Logicũ conſtituitur ex animali,& rationali, vt ex genere & differentia. Ratione huius duplicis conſiderationis,patet quid dicendum ad rationes primi dubij.Nam ratio inducta pro parte negatiua,cõcludit ſm conſiderationem Phyſicam & Metaphyſicam, ratio autem inducta pro parte affirmatiua,concludit ſm cõſiderationem logicam.

Diffinitio uũ varia formatio.

Secundò aduerte,ꝙ diffinitio dupliciter dari poteſt de re. Primò per vnũ aut per duo genera cauſarum, puta per materiam,aut per formã,aut per finem, aut efficientem:vt ſi dicatur,homo eſt quid compoſitũ ex contrariis,erit diffinitio per materiam.Si dicatur, homo eſt ſubſtantia intellectualis,erit diffinitio per formã.Si dicatur,homo eſt ſubſtantia ordinata ad beatitudinem,eſt diffinitio per finẽ. Si dicatur,homo eſt ens productum à ſibi ſimili in ſpecie, ſm corpus & immediatè productum à Deo ſm animam, erit diffinitio per cauſam efficientem.Secundò poteſt dari per omnes cauſas ſuas,vt ſi dicatur, homo eſt ſubſtantia compoſita ex contrariis,intellectualis ſm partem, ordinata ad beatitudinem, producta à ſibi ſimili in ſpecie ſm corpus creata immediatè à Deo ſm animam.Item aduerte,ꝙ diffinitio poteſt dari de re conſiderata logicè,& de re conſiderata realiter:vt hæc,homo eſt animal rationale, eſt logica: hæc autem, homo eſt quid compoſitum ex contrariis elementis & anima rationali,eſt realis.Ex his diſtinctionibus patet,quid dicendum ad rationem Philoſophi, qua conatur infringere rationem dicentium,tam genera quàm partes componentes eſſe rerum principia.Negatur igitur conſequentia : ad probationem conceditur,ꝙ à rei principiis poteſt ſumi rei diffinitio, ſed negatur ꝙ vnius rei ſit tantum vna diffinitio,niſi detur per omnia principia rei.Si autem non datur per omnia principia non inconuenit eam multiplicari,vt declaratum eſt in diſtinctione data.Et cùm probatur vnitas diffinitionis per vnitatem ſubſtantiæ rei diffinitæ, non valet niſi in diffinitione complectente omnia rei principia:& ſi dicas:ergo non omnis diffinitio ſufficienter indicat eſſentiam rei diffinitæ : reſpondeo,ſi complectitur omnia genera cauſarum conuenientium rei diffinitæ ſimpliciter,ſufficiẽter indicat eſſentiam rei diffinitæ, ſi non complectitur omnia genera cauſarum ſufficienter indicat pro illo genere cauſæ, ſm̃ quam datur & illud ſufficit.Hæc pro determinatione primi dubij dicta ſint.

Pro ſolutione rationum inductarum pro ſecũdo dubio aduerte,ꝙ rationes probantes communiſſima & vniuerſaliſſima non eſſe magis principia concludant ſm doctrinam Ariſt.qm̃ conſideratione reali,nullum vniuerſale,vt vniuerſale, eſt alicuius cauſalitatis, niſi ratione alicuius ſingularis,in quo habet eſſe,hæc.n.non eſt vera,homo generat,niſi quia hic,vel hic generat,& qm̃ Plato arbitrabatur maximè communiſſima eſſe extra ſingularia, ideo credebat ea eſſe maximè principia, ſed deſtructo hoc fundamento, quod deſtruetur in 7.& 10.lib.patet hanc negatiuam eſſe veram, nullum vniuerſaliſſimum vt ſic, eſt rerum principium,nec aliud commune vt ſic, ergo non eſt magis principium quàm minus commune, & propterea non eſt neceſſe ſoluere rationes probantes negatiuam ſupradictam. Rationes autem inductæ pro ſecunda parte dubij de ſpecialiſſimo, ꝙ ſit magis principium quam communiſſimum, non procedunt, niſi ex fundamento Platonis, ſcilicet quod eſt magis vnum, & eſt ſeparatum à ſingularibus, &c. ſed hoc fundamentum applicatum ſiue magis communi, ſiue minus communi,ſiue habentibus ordinem, ſiue non habentibus, eſt falſum in via Ariſtot. ſola enim ſingularia habent vnitatem realem,& per ſe exiſtunt, ſiue ſint immaterialia,

vt intelligentiæ, siue materialia, vt composita ex materia & forma, quare, &c.

Ad rationem in oppositum negatur minor secundũ doctrinam Aristo. & cùm dicitur, ꝙ ex quo prædicantur de omnibus, & non econuerso, signum est, ꝙ sunt præter ea, ex consequenti sunt separata, imò ex hoc sumitur signum oppositum, qm̃ in omni prædicatione affirmatiua & in recto, necesse est prædicatum identificari subiecto, aut in esse subiecto. Idétificatur aũt prædicatum essentiale, & inest prædicatũ accidentale tam in accidente proprio, quàm in accidente cõmuni, quare, &c. Hæc de septimo c. dicta sint.

CAPVT VIII.

An quicquam vniuersale sit præter singularia nec ne, & vtrum tale quid separatum compositum sit.

Text. c. 12. IN 8. c. disputãtur duo dubia, quæ immediatè sequuntur ex præcedentibus. Disputatum est enim vtrum vniuersalia sint principia, & vtrũ magis vniuersalia quàm minus vniuersalia sint magis principia. Et dictum est, quòd si sunt separata sunt principia, si autem non, non, dubitatur ergo si dantur vniuersalia separata per se existentia, vel si nihil per se existit nisi singulare. Item dubitatur si præter singulare materiale sensibile, datur aliquod ens separatum quod non sit compositum, vel materia, vel forma.

Ad primum dubium arguit pro vtraque parte, pro parte affirmatiua sic, Si nihil est præter singularia, nulla habetur scientia, qm̃ cùm sint infinita non possunt sciri. si ergo de aliquo habetur sciẽtia, oportet illud esse vniuersale, tũc vltra, aut illud vniuersale habet esse, aut non: si habet esse, ergo præter singularia datur vniuersale separatum: si non habet esse, ergo scientia non erit de vero, quoniam ens & verum conuertuntur, & quod non est non contingit scire.

Pro parte negatiua sic. Si vniuersale est separatum à singularibus, ergo erit necesse quòd prima genera, vel quæ sunt vniuersalia, id est, specialissima, sint præter sua indiuidua: hoc autem est impossibile, vt dictum est in præcedentibus, & magis dicetur infrà.

Pro determinatione huius dubij, aduerte, quòd Arist. in septimo lib. multiplici ratione contra Platonem concludet pro parte negatiua. quas nolo hìc formare, ne fiat inutilis receptio, vnde pro nunc sufficit soluere rationem adductam pro parte affirmatiua.

Singularium quo sit scientia. Ad rationem igitur dico, ꝙ licet singularia, vt singularia non possint sciri, tñ de vniuersali prædicato de singularibus, habetur scientia, & cùm arguitur aut illud vniuersale habet esse, aut non, dico ꝙ habet esse, sed nego hanc cõsequentiam, ergo præter singularia datur vniuersale separatum, nam habet esse & in intellectu, vt cognitum obiectum in cognoscente, & in singularibus, vt in his quibus primò competit existentia: hæc enim est vera, homo existit, quia hic vel hic existit, vnde dicit Arist. in prædicamentis, secundas substantias existere in primis, vt in his, quæ principaliter, & maximè subsistunt. Et si arguitur, quòd intellectus concipit vniuersale non concepto aliquo singulari, ergo habet esse non in singulari, aliter intelligeret rem alio modo quàm sit, & sic falsò intelligeret.

Respondeo, & nego consequentiã, quia cùm vniuersale sit prius singulari non inconuenit intelligere prius non intellecto posteriori: & cũ dicitur, quod intelligeret rem aliter quàm sit, &c. dico, ꝙd nõ incõuenit, dummodo nõ enũciet de re aliter quã sit: nã, cũ intellectus sit virtus immaterialis, intelligit rẽ materialẽ immaterialiter, i. modo spirituali: si tñ diceret rem materialẽ esse immaterialem, falsò intelligeret: similiter, cum sit virtus inorganica & receptiua speciei repræsentatiuæ sine cõditionibus singularibus potest intelligere rei naturã vniuersaliter, nõ cointellectu aliquo singulari, si tñ diceret talem rei naturam existere sine singularibus falsò intelligeret. Hæc de 1. dubio dicta sint.

Ad secundum dub. Ad secundũ dubiũ arguit pro vtraque parte, & pro parte affirmatiua sic. Si nihil datur præter singulare materiale sensibile, nullũ erit ens intelligibile, sed tãtũ à sensu cognoscibile: sensus. n. est propriè singulariũ sensibilium: tunc vltrà, ergo de nullo habebitur scientia, nisi forte quis dicat sensum & scientiam nõ distingui, vt dicebant aliqui, quorum positio reprobata est in 2. de Anima text. 150. scientia enim cum sit in intellectu pro obiecto habet intelligibile, sicut sentire, cum sit in sensu, pro obiecto habet sensibile.

Secunda ratio. Præterea, si nihil est præter singularia materialia sensibilia, nihil erit sempiternum & immobile, omnia. n. huiusmodi singularia videtur esse sub motu & corruptione: si nihil est sempiternum, non datur generatio, qm̃ in omni generatione est id quod fit, & id ex quo fit, vt materia, & nõ potest esse non ens, quia ex non ente est impossibile aliquid generari: illud ergo ens, ex quo aliquid fit, aut factum est ex alio, aut non, si non, ergo est ingenitum, ergo sempiternum, si ex alio fit, cum non sit processus in infinitum in causis materialibus, vt dictum est in 2. lib. deuenietur tandem ad aliquod non factum ex alio, & illud erit sempiternum, aliter si non est deuenire ad aliquod primũ materiale principium non factum ex alio, nunquam complebitur rei generatio, ex consequenti frustra esset.

Tertia rõ Præterea, cũ nullus motus sit infinitus, necesse est vt habeat aliquẽ finẽ, qui erit terminus motus, qui terminus est aliqua forma, aut substantialis, aut accidentalis, dẽpto motu locali, qui est, ad vbi, quem tñ necesse est esse finitũ, saltẽ secũdũ qualibet circulationẽ. Quæro igitur de forma, quę est termin⁹ motus, aut est producta per aliũ motũ siue generationẽ, aut nõ: si nõ, ergo erit ingenita & æterna: si sic, vel est processus in infinitũ in causis formalibus, vel est deuenire ad formã primã ingenitã: sed probatũ est in 2. lib. nõ esse processum in infinitũ in formis, ergo datur aliqua forma ingenita, ex consequenti incorruptibilis & æterna: patet ergo, ꝙ vltra singularia materialia sensibilia, quæ cadũt sub motu & corruptione, necesse est dare aliquod separatum ingenitum & æternum, quod quidem nõ est compositum ex materia & forma, nec est materia, quoniam cùm sit ens merè potentiale, sibi repugnat per se existere.

Pro parte negatiua sic arguit. Si ponatur esse aliquã formam separatam à singularibus, quæritur quæ erunt huiusmodi formæ: certum est, ꝙ nõ erunt artificiales, vanum est enim ponere formam domus, siue aliquam domum separatam à domo sensibili & materiali: si ergo hoc non datur in omnibus naturis, difficillimum erit assignare in qua natura dentur huiusmodi formæ separatæ.

formarũ gradus. Pro determinatione huius dubij aduerte, ꝙ formę sunt in duplici differẽtia. Quædã sunt quarum nulla actio superfertur materiam omnino, sed exercetur aut qualitatibus naturalibus, vt calefacere ex calore, frigefacere ex frigiditate, vel exercentur potẽtijs animæ organicis, vt vegetare, sentire, moueri progressiuè, cõcupiscere, & huiusmodi formæ nõ possunt esse separatę à materia, educuntur. n. de potentia materiæ per actionẽ agentis naturalis, ex cõsequenti eis nõ competit esse nisi per esse cõpositi materialis, propterea ipso definente desinunt. Quædam aũt sunt, quarum actio nõ pẽdet à materia, nec exercetur potentia alligata materiæ, sed est eleuata omnino super materiam, vt intelligere, & velle, & has nõ incõuenit ponere separatas à materia: quæ tñ adhuc sunt in duplici differentia. Quædam. n. sunt pars speciei, vt animæ humanæ, & hæ quidem vnibiles sunt materiæ, cùm dent homini esse hominem, separabiles etiam sunt à materia, & post corruptionem cõpositi separatæ à materia permanent in esse. Quædam aũt completæ sunt in specie, vt intelligentiæ, & primũ principium, & nõ sunt vnibiles materiæ, cùm non sint pars, & sunt semper separatæ à materia, & propriè dicũtur formæ, siue actus omnino immateriales & metaphysici. De primis, ꝙ nõ sint, nec possint esse nisi in materia, determinabit Arist. in 7. lib. longo processu. De secũda determinabit in lib. 12. textu 16. De tertiis determinabit in eodem libro in tex. 30.

Nunc superest soluere rationes inductas pro vtraque parte, & ad primã pro parte affirmatiua, dico, ꝙ procedit ex fundamentis Plat. qui arbitratur, vt habeatur scientia de naturalibus mobilibus ꝙ sit necesse dare naturas vniuersales præter singularia, quod non est verum: nam, vt habeatur scientia de naturalibus, sufficit ꝙ intellectus abstrahat vniuersale à singularibus, s. intelligendo vniuersale non intellectis singularibus, vt declaratum est suprà.

Respondendo igitur formaliter, nego consequentiam: nam natura rei sensibilis, licet non existat extra singularia, tamen quia conceptibilis est secundum se, non habito respectu ad sua singularia, dicitur esse natura intelligibilis, & vt sic non est necesse vt incidamus in sententiam antiquorum, qui non distinguebant inter scientiam & sentire.

Ad secundã dico, ꝙ licet concludat verũ. s. ꝙ necesse est dare aliquod æternum & ingenitum, vt seruetur generatio, tñ non est necesse illud æternum esse aliquam formam quæ sit terminus generationis, nec secundum veritatem illud est materia prima, quoniam non est verum, mundum

dum esse æternum,vt docuimus in 8.Phys.licet Arist. aliter sensérit.Et quando probatur,q̃ aliter erit processus in infinitum in causis materialib,& formalibus,nego consequentiam, quæ fundatur super hac propositione, q̃ materia & forma per se generentur:cuius oppositum manifestabitur in lib.7.vbi dicemus solùm compositũ generari per se, partes autem per accidens. Illud ergo æternum,vt declarabitur in lib.12.est primũ agens & intelligentiæ motrices,cum corpore cælesti, quæ sunt formæ abstractæ inalterabiles, &c.Et hæc solutio sufficiat pro 2.& 3.ratione.

Ad rationem pro parte negatiua patet solutio ex distinctione data de formis,solę enim intellectuales possunt existere sine omni materia,&de artificialibus iudicandum est sicut de naturalibus quantum ad inseparabilitatem à materia.Hæc de 8.cap.dicta sint.

CAPVT IX.

An omnium indiuiduorum vna sit substantia vel plures:& vtrum principia sint eadem numero,vel specie.

IN 9.ca.duo dubia disputanda sunt.

Primò vtrum omnium indiuiduorum vnius speciei, vt omnium hominum,sit vna substantia,id est vna quidditas,siue vna forma.

Secundò,vtrum omnium rerum sint eadẽ principia numero,vel eadem specie & diuersa numero.

Text.13 Ad primum dubium pro parte negatiua sic arguitur. Si omnium indiuiduorum est vna quidditas siue forma, ergo quæ sunt multa & differentia non erunt multa:& implicat contradictionem,probatur consequentia.Quorum est vna quidditas siue forma,illa nõ sunt multa,sed vnum: sed per te multorum &differentium indiuiduorum est vña forma: ergo multa & differentia non erunt multa,ex consequenti multa non erunt multa,quod implicat.

Præterea, si forma omnium indiuiduorum est vna, non poterit assignari ratio,quare talis forma vniatur huic materiæ,& illa illi, nam in distinctis indiuiduis distinctæ sunt materiæ,aliter non different numero, consequentia autem sic probatur,Quod est in se indiuisum, remanẽs indiuisum non componitur cum multis distinctis:ergo,&c.

Pro parte affirmatiua non arguit,quoniam apud Platonem eundem,manifestum est,q̃ omnium singularium eiusdem naturæ est vna forma separata,quam vocat substantiã &quiditatem omnium singularium,vt declarabitur in li.7. & quoniam in hoc libro procedit tantũ disputatiuè adducens antiquorum rationem &fundamenta super dubia hîc pertractata sufficiebat pro parte affirmatiua supponere prædictum fundamentum Platonis.

Et tu aduerte,q̃ hoc dubium determinatur fm viam Arist.simpliciter pro parte negatiua.nam in 7.li.tex.20.probabit,quod quid est,i.rei quiditatem idem esse cum eo cuius est,ergo sicut multiplicãtur indiuidua habentia suam quiditatem,quæ dicitur esse rei substantia, sic multiplicantur quiditates.Præterea, cùm generatio sicut & motus sumat vnitatem & distinctionem à termino ad quem,& terminus generationis sit forma,sequitur q̃ omniũ indiuiduorũ eiusdem speciei sit vna numero generatio, ex consequenti,omnia indiuidua essent vnum indiuiduum genitum, quod est absurdum.Præterea,cùm vnumquodque habeat esse,& vnitaté &distinctionẽ à ꝓpria forma,si oía indiuidua vnius speciei habẽt vnã formã,oía erũt vnũ&nõ multa,&sic oés hoíes erũt tm̃ vn⁹ hõ,q̃d est cõtra sensum.Rõnes adductæ pro parte negatiua concludũt verum,ideo sunt soluendæ.

Fundamentum Platonis adductum pro parte affirmatiua destruetur in 7.vbi declarabitur vanum esse ponere formam separatam ab eo cuius est forma.

Text.14. *An oĩum eadẽ sint principia.* Ad 2.dubium arguit Arist. pro vtraque parte,& ꝓ parte affirmatiua sic,Cum omne,quod est in principiato pendet à suo principio,si principia rerum non sunt eadem numero, nec aliquod principiatum erit vnum numero: ergo nullum genitum erit vnum numero, nec particulare, & si nullum erit particulare,nullum erit vniuersale:(dicitur.n. vniuersale,quod est vnũ dictũ de multis,& in multis,)&si nõ erit vniuersale,nulla erit scientia,q̃m est ꝓpriè ḋ vniuersali.Præterea,si non sunt eadem principia numero,nec ens per se,nec vnum per se,i.primum ens,&primum vnũ,quod ponitur esse principium omnium,erit idẽ numero,ex consequenti non erit per se subsistens,quod tamen est falsum, quoniam in entibus est deuenire ad vnum primum, quod est maximè ens,& vnum in seipso subsistens:ergo,&c. Pro parte autem negatiua sic arguit,Cum diuersitas principiatorum pendeat à principiis, si principia rerum essent eadem numero, nulla esset diuersitas in rebus,sicut videmus in sensibilibus,si omnes literæ essent eędem,non fieret distinctio syllabarum,nec dictionum,hæc autem sunt absurda:ergo diuersorum diuersa sunt principia.

Et tu aduerte,q̃ Arist.in 12.in textu 19.vsque ad text.29. determinat hoc dubium,& declarat qũo sunt eadẽ,&qũo diuersa,vtraque.n.pars est vera bene intellecta.&resolutio stat in hoc, principia rerum sunt duplicia, s. intrinseca, vt materia & forma,siue potentia & actus: & extrinseca, vt efficiens & finis:principia intrinseca iterum dupliciter cõsiderantur,s.in vniuersali,vel in specie. Si in vniuersali, sic sunt quodammodo eadem in omni prædicamẽto,q̃m sicut in prædicamento substantiæ principia sunt forma,cui opponitur priuatio,& materia,sic proportionaliter in quantitate & qualitate,& in aliis prędicamentis sunt quædam, vt forma,& priuatio,& materia, vt in prædicamento qualitatis forma est lux, tenebra priuatio, diaphanum materia,si in specie,sic sunt diuersa in diuersis,q̃m vniuscuiusq; forma recipitur in sua propria materia,vt anima intellectiua in corpore humano,anima equi in corpore equi, forma lapidis in materia lapidis.Principia aũt extrinseca qua drupliciter considerantur,q̃m vel vt primo prima absolutè,vel vt primo prima in genere,vel vt specifica, vel vt indiuidua. Si primo prima sic sunt simpliciter eadem. nam primo primum efficiens omnium est primum principium, à quo pendet cælum & omnia naturalia,vt dicemus in lib. 12.in tex.38.Si primo prima in genere,s.in genere corporalium sub cælo,sic etiam sunt eadẽ principia omnium, quæ sub cælo fiunt:nã intelligentiæ,& corpora cælestia principia sunt omnium inferiorum,tam in elementis,quàm in elementatis,& hæc,cùm sint incorruptibilia,semper eadem permanent secundum substantiam,licet cælum mutetur secundum vbi quo ad eius partes,vt stant sub motu: intelligentiæ aũt mutãtur fm intellectum & appetitum,qũo aũt id sit,non est præsentis loci considerare,sed in 12. lib. Si in specie sic diuersorum productorum distinctorum specie siue etiam genere, sunt diuersa principia effi cientia: nam,vt declarabitur in 12.lib. in tex.13. vnum quodque fit à suo vniuoco:ergo homo ab homine,equus ab equo,&c.Si in indiuiduo,sic iterũ distinguo,q̃m vel in distinctis specie bus,vel in eadem.Si primo, sic diuersorum indiuiduorum diuersa sunt principia effectiua,vt hui⁹hominis hic homo, & huius equi hic equus, vnumquodque. n. agit secundum speciem suam,& non vltra speciem.Si secundo non inconuenit idem efficiens numero esse principium plurium in diuiduorum, vt patet de Socrate generante multos filios. Ad conseruandam tñ longam generationem successiuam in eadem specie, necessariò requiruntur multa principia effectiua,q̃m nullum eorum est incorruptibile.patet igitur qũo principia effectiua rerum sunt eadem, & qũo diuersa. Et aduerte,q̃d generationẽ imperfectorum possunt semper esse eadem:nam, vt dicemus in 7. cælum est sufficiens effectiuum eorum,vt ranæ & vermis, &c. Vltra efficiens datur finis principium extrinsecum.& id similiter est idem & diuersum;nam primo primum est idem,& hoc est Deus benedictus,ad quem vt dicet Arist.in lib.12.omnia entia ordinantur,sicut totus exercitus ad ducem: & declarabitur illic qũo primum efficiẽs, prima forma,siue primus actus, &primus finis,incidunt in idem numero,fines aũt secundarij & proprij diuersi sunt,sicut & diuersa agentia,& diuersæ actiones, & diuersæ artes, vt declarat Philosophus in primo Ethicorum.

Rationes aũt adductæ pro vtraque parte non sunt soluendæ:nã ratio prima pro parte affirmatiua cõcludit,q̃ idem numero principiatũ habet idem principiũ,s.efficiens proximũ, vt hic homo tantum ab vno homine generatur, & habet vnam materiam proximã,& vnam tantum formã substantialem,& vnum finem sibi propriũ.&hęc omnia vera sunt. Secunda aũt concludit: q̃ principium primo primum,quod est primum ens,& primum vnum,est idem.

Ratio aũt pro parte negatiua concludit necessariam diuersitatem principiorũ proximorũ tã in principiis intrinsecis,quàm extrinsecis,vt seruetur diuersitas in principiatis.nã si materia proxima, & agẽs proximũ nõ diuersificantur,neque factũ diuersificabitur,vt declarabit Philosophus in 8.lib.in text.12.Hæc de capite nono dicta sint.

CAPVT X.

An corruptibilium & incorruptibilium eadē principia ſint.

Text.c.14 IN 10.c. dubitatur, ſi ſunt eadē principia corruptibilium & incorruptibiliū,& pro vtraque parte arguit. pro parte negatiua ſic,ſi ſunt eadem,non poterit aſſignari cauſa,quare aliqua ſint corruptibilia,& aliqua non.Nam cum ex eiſdem principiis idem ſequatur effectus : vel omnia erunt incorruptibilia , ſi principia ſunt incorruptibilia : vel omnia erunt corruptibilia, ſi principia ſunt corruptibilia.

Ad hanc rationem reſpondet Heſiodus,& alij Poetæ dicti Theologi,qui deſcripſerunt diuina ſub fabulis, contenti vt ipſi ſoli ſeipſos intelligerent non curantes de aliis,iſti dicunt Deos eſſe principia corruptibilium & incorruptibilium.ſed differenter,nam fingunt,ꝙ ex diis aliqui guſtauerunt nectar,& ambroſiam, & iſti facti ſunt immortales, & produxerunt incorruptibilia, vt corpora cæleſtia.Quidam autem facti ſunt mortales,qui non guſtauerūt prædicta,& iſti produxerūt corruptibilia,vt ſunt hæc inferiora.

Sed ſic dicentes,loquunt inintelligibiliter,&pro quanto verba ſonant dicunt abſurda.nam dij guſtantes nectar, &c. aut guſtauerunt ex voluptate, aut ex neceſsitate. ſi ex voluptate,ergo propter talem cibū non ſunt facti immortales, voluptas enim vt voluptas non eſt cauſa permanentiæ,ſed ſupponit eam : ſi ex neceſſitate, multo minus facti ſunt immortales.ſtultum eſt enim dicere indigere cibo, & eſſe immortalem,nā,vt inquit Com.in com.15.Cibus & potus non ſunt neceſſarij,niſi vt reſtaurent corruptum, quomodo igitur remanet æternum illud,quod eſt natum corrumpi?ſed quoniā hæc fabulosa ſunt,relinquamus,qm̄ non eſt dignum philoſophiam,quæ eſt veritatis indagatrix, his fabulis multo ſtudio intendere. Ad eandem rationem reſpōdet Empedocles,&dicit eadem eſſe principia omnium, ſed eis adiungit odium,& quidem quæ producta ſunt ſine odio remanent incorruptib.quę autem cum odio remanēt ſubiecta generationi & corruptioni,vt hæc inferiora,cælū autem,quia ſine odio productū eſt,ideo eſt incorruptibile.

Sed hæc ratio non conſonat aliis dictis ſuis : Nam dicit omnia præter Deum generari ex odio,quia nō ſtaret diſtinctio inter entia,nec inter partes Vniuerſi,niſi ex odio,& dicit ꝙ dominante amicitia omnia erunt vnum,& ſic diſſoluetur vniuerſum,de cuius ratione eſt,vt partes remaneant diſtinctæ.eſt igitur odium ita cauſa generationis,ſicut corruptionis,&quidem cum cæli ſint diſtincti,neceſſario ſunt geniti ex odio,ergo ſunt corruptibiles. Quod autem dicit Deum in ſe non habere odiū deducit ad hoc inconueniēs, ꝙ Deus nō cognoſcit omnia.nam ſecundum Empedoclem ſimile ſimili cognoſcitur,ita ꝙ neceſſe eſt cognoſcentē habere in ſe realiter naturam cogniti,vt dictum eſt in 1.de Anima ſecundum doctrinam antiquorum:ſi igitur Deus non habet in ſe odium,non cognoſcit ipſum. ergo non cognoſcit omnia:quod eſt valde inconueniens,eſſet.n.minus prudens,i.ſapiens aliis ſubſtantiis intelligentibus,puta intelligentiis & hominibus,quoniam cognoſcunt naturam odij. ergo,&c.Sed & huiuſmodi opinionem vt poeticam relinquamus, nullam namque dicti ſui cauſam adducit,ſed nec rationem reddit,quare tanto tēpore regnat odium, & tanto amicitia,niſi quia ſic aptum natum fuit,ſed id non ſatiſfacit Philoſopho inueſtigāti veritatem.Patet igitur,ꝙ nec Emped.rectè reſpōdet rationi inductæ pro parte negatiua.

Pro parte autem affirmatiua arguit ſic , Si ſunt diuerſa principia corruptibilium &incorruptibilium,aut ſunt corruptibilia,aut incorruptibilia. ſi corruptibilia, cum omne corruptibile aliquando corrumpatur, tandem corrumpentur,quibus corruptis ceſſabit generatio rerum corruptibilium,ex conſequenti omnia inferiora tandē &omnino deficient,quod videtur inconueniens,quoniā generatio tendit in perpetuum:ſi incorruptibilia,remanet dubiū, quare ex principiis incorruptibilibus quædam fiunt incorruptibilia,quędam autem corruptibilia,deberent enim fieri tantū incorruptibilia, vt principiata aſſimilentur ſuis principiis.

Præterea omnes antiqui conantur ponere eadem principia omnium corruptibilium & incorruptibilium:licet non videātur curaſſe rationem adductam pro parte negatiua, ſed leuiter pertranſierunt eam,& ſic remanet dubium pro vtraque parte.

Et tu aduerte,ꝙ apud Ariſt. in 12.lib.tex.34.& in 8.Phyſi. tex.48.& in 2.de generatione text. 55. ex oīb.his locis ſimul ſumptis haberi poteſt plena huius dubij reſolutio. Pro illius igitur notitia præpono aliquas diſtinctiones , deinde totum reſoluam.

Prima diſtinctio,res corruptibiles&incorruptibiles dupliciter ſumi poſſunt,ſcilicet coniunctim & diuiſim.

Secunda diſtinctio,Rerum incorruptibilium, quædam ſunt permanentia,quædam ſucceſſiua,vt motus corporum cæleſtium,qui apud Ariſt.ſecundum ſe totū eſt perpetuus. Idem intellige ex parte rerum corruptibilium,nam lapis& homo ſunt res permanentes,motus autem inferiores,&generatio & corruptio adiūctis alterationib.ſunt ſucceſſiuæ.

Tertia diſtinctio,principia rerum incorruptibilium,vel corruptibilium ſunt in triplici differentia.Quædam prima ſimpliciter,& vniuerſaliſſima, quædam ſecundaria vniuerſalia,quædam proxima & particularia.

His præpoſitis dico ad dubium,ꝙ principia prima & vniuerſaliſſima effectiua & finalia, tam incorruptibilium q̄ corruptibilium ſunt eadem,imò eſt tantum vnum,quod eſt Deus benedictus,qui vt continēs in ſe omnes gradus eſſendi,ſua virtute aliquibus dat eſſe perpetuum & immutabile ſecundum ſubſtantiam, vt intelligentiis & cælo & animabus noſtris, omnibus autem aliis dat eſſe temporale & mutationi ſubiectum. Et quidem ꝙ hæc ſit mens Ariſt. dictum eſt in 2.li.& in 12.in textu 23.dicet primum omnium eſt mouens,ſcilicet ad eſſe omnia. *Corruptibilium & incorruptibilium vniuerſaliſſimum eſt & primū principiū.*

Principia autem ſecundaria vniuerſalia ſunt intelligentiæ & corpora cæleſtia:& hæc quidem nullius incorruptibilis permanētis ſunt principia effectiua & finalia,ſed tantum rei incorruptibilis ſucceſſiuæ.Nam ſunt principia motus cæleſtis effectiua,non autem finalia,vt dicemus in 12.li. Omnes enim intelligentiæ mouent, vt aſſimilentur primo principio.Rerum igitur incorruptibilium permanentium, quo ad ſubſtantiam cum intelligentiæ non ſint principia, idem & vnum ſolum eſt principium,ſ.Deus.Rerum autem incorruptibilium ſucceſſiuarum,vt motuum cælorum,eadem ſunt principia ſecundaria vniuerſalia,quæ ſunt intelligentiæ motrices.

Rerum corruptibilium permanentium, & ſucceſſiuarū eadem ſunt principia effectiua & motiua ſecundaria vniuerſalia , quæ omnia ſunt incorruptibilia & inalterabilia ſecundum ſubſtantiam,vt intelligentiæ & cælum. nam Ariſto.in lib.12.tex. 34. reducit perpetuitatem generationis & corruptionis ad primum cælum motum vniformi & ſimplici motu,eò ꝙ ſemper & eodē modo ſe habet in tali motu,nō.n.magis declinat ad vnum polum quàm ad alterum, ſed vniformiter mouetur ſuper polos mundi,cuius motus in duo media diuiditur per æquinoctialem.Alternationem autem generationis & corruptionis reducit ad motū planetarū ſub Zodiaco, cuius vna pars declinat ad arcticū,& alia ad meridiem,vt magis declarabitur 12.Ratio autē Ariſto.ad hoc propoſitum in 8.Phyſ.tex.48.fuit talis,principia vniuerſalia perpetuæ & alternæ generationis & corruptionis rerum corruptibilium,tā permanentium quàm ſucceſſiuarum aut ſunt entia corruptibilia,aut incorruptibilia,nō primo modo,quoniam aut aliquod vnum corruptibile aut omnia:non vnum,quoniam poſt illius corruptionem ceſſaret generatio & corruptio in inferioribus:non omnia, qm̄ cum ſucceſſiuè generentur,non omnia ſunt ſimul actu. ergo non omnia poſſunt eſſe principia rerum corruptibiliū. Relinquitur ergo,ꝙ talia principia ſint incorruptibilia, vt intelligētiæ & cælum.Et ſi quæras quomodo ex principiis incorruptibilibus poteſt cauſari ens corruptibile, reſpondebitur in ſolutione rationum.Patet igitur,ꝙ omnium rerum corruptibilium eadem ſunt principia effectiua & motiua ſecundaria vniuerſalia.

Rerum autem corruptibilium tam permanētium,quàm ſucceſſiuarum diuerſa ſunt principia effectiua & motiua ꝓxima nā,vt dictū eſt in c.præced.vnūquodq; fit à ſuo vniuoco:&plenè declarabitur in li.7.propterea concludet Ariſto.in li.12.in tex.34 ꝙ ſi ſic ſe habet,quid ergo oportet quę rere alia principia,puta ideas ſecundum Platonem, vel litem,& amicitiam ſm Empedoclem,vel deos guſtantes nectar & manna,& non guſtantes,ſecundum Heſiodum.

Si aūt quæraſ de principiis intrinſecis, an ſint eadē corruptibiliū & incorruptibiliū.Reſpōdēdū,qđ nō, qm̄ incorruptibiliū materia nō eſt ſubiecta priuatiōi,& eorū forma totaliter pficit potētiā materiæ.Materia aūt corruptibiliū eſt ſubiecta priuationi,& eorū formæ,vtpote particulares nō ſunt tantæ pfectionis, ꝙ aliqua earū poſſit oīno pficere materiā,patet igit qūo ſunt eadē, vel nō eadē principia extrinſeca,& intrinſeca corruptibiliū &incorruptibilium.

Nunc

Nunc reſpondendũ eſt rationibus vtriuſque partis. Ad rationem pro parte negatiua, dico, ꝙ ſi eſſent eadem principia vniuerſalia, & ſecũdaria vniuerſalia, & particularia, tam extrinſeca quam intrinſeca, non poſſet aſſignari ratio quare aliqua ſint incorrupt. & aliqua corrup. verũ, quia diſtinguitur realiter primũ agens ab intelligentiis, & iſtæ à corpore cæleſti, & iſta omnia ab agẽtibus naturalibus proximis, & principia intrinſeca nõ ſunt eadem in corpore cæleſti, & in elementis, ac elemẽtatis, vt declaratũ eſt, ideo poteſt aſſignari ratio, quare aliqua ſunt corrupt. & aliqua incorrupt. nam dicemus in Decimo libro, ꝙ ratio intrinſeca corruptionis eſt materia cum priuatione, quæ aũt ſunt ſine materia, aut habent materiam ſine priuatione, & ſine qualitatibus actiuis & paſſiuis, vt cælum, ſunt incorruptibilia.

Ad rationem pro parte affirmatiua, dico, ꝙ principium primo primũ, tam corruptib. quam incorrupt. eſt vnum & idem, quod eſt Deus, principia aũt ſecundaria, vniuerſalia, & particularia corruptibilium nõ ſunt eadem: nam intelligentiæ & cælum motũ ſunt principia ſecundaria vniuerſalia, & ſunt incorruptibilia: agẽtia aũt naturalia vniuoca cũ ſuis productis, ſunt principia proxima particularia, & ſunt corruptibilia: & quando arguitur, ſi ſunt corruptibilia ceſſabit omnino generatio, dico, quod, ſi tam principium primo primũ & ſecũdaria vniuerſalia eſſent corruptibilia, ſicut ſunt corruptibilia principia particularia proxima, conſequentia eſſet vera, ſed iam dictum eſt, ꝙ licet particularia principia proxima ſint corruptibilia, nõ tñ primo primum, nec ſecundaria vniuerſalia. Et cùm iterum arguitur, quod, ſi ſunt incorruptibilia, remanet dubium. quare, &c. Dico, ꝙ apud intelligẽtem nõ remanet dubium, nam à primo principio emanãt incorrup. & corru. qm̃ eſt contẽtiuum omnis gradus entis, & ab intelligentiis producuntur corruptibilia, quia agunt per cælum motum, quod vt motum eſt cauſa variationis in inferioribus, & poſtremo nõ ſolum intelligentiæ, & cælum cauſant corruptibilia, ſed & agentia proxima, nã Sol & homo generant hominẽ, & dato caſu quod cælum ſolũ produceret aliqua inferiora ſicut imperfecta, vt ranam, adhuc aſſignatur ratio corruptibilitatis in ea, puta quia ſua materia prima eſt ſubiecta priuationi, & quia materia proxima eſt cum qualitatibus contrariis: patet igitur, quo cũ identitate & diuerſitate principiorũ, ſtat corruptibilitas & incorruptibilitas in rebus: de idẽtitate principiorum, quam poſuerunt antiqui, nõ eſt curandum, qm̃ non attigerunt veritatem. Hæc de decimo capite dicta ſint.

CAP. XI. *An ens & vnum ſint rerum ſubſtantiæ.*

Text. c. 16. IN c. 11. dubitatur, vtrum vnum & ens ſint ſubſtantia rerum, vel nõ: & hoc dubiũ eſt valde difficile propter opiniones famoſas contrarias, & propter rationes, quas pro vtraque parte adducemus. Aduerte igitur, ꝙ Pythagorici & Platonici tenẽt partem affirmatiuam: dicũt. n. ꝙ ens & vnum nõ aduenĩũt alicui naturæ, quæ denominetur ens ab eſſe & vna ab vnitate, ſicut denominatur animata vel quanta, vel grauis ab huiuſmodi ſibi aduenientibus. Naturales aũt, vt Empedocles, & qui poſuerunt vnum vel plura ex elementis eſſe principia materialia, ex quibus rerum natura cõſtat, tenent partem negatiuam. Qui. n. dicunt omnia componi ex aqua, dicunt aquam eſſe rerum ſubſtantiam, ſimiliter qui dicunt & ponunt plura elementa, ex quibus res factæ ſunt, dicunt huiuſmodi elementa eſſe rerum ſubſtantiã, & per huiuſmodi principia attribuũt rebus ꝙ ſint ens, & ꝙ ſint vnum, vel plura. nam qui dicunt eſſe tãtum vnum elementum, ex quo res fiunt, dicunt omnia entia eſſe vnum ens ſecũdum ſubſtantiam, & qui ponunt plura elementa, dicunt entia eſſe plura ſecundum ſubſtantiam. Propoſito dubio, arguitur ad partes, & pro parte Pythagoræ & Platonis ſic arguit, ipſum ens, & ipſum vnum ſunt aliqua ſubſtantia ſeparata, & prædicãtur de omnibus, ergo ſunt ſubſtantia omniũ. prima pars antecedẽtis ſic probatur, ſi nõ ſunt aliqua ſubſtãtia ſeparata, ergo nullũ vniuerſaliſſimũ eſt ſubſtãtia ſeparata, quod eſt falſum. probatur hæc cõſequẽtia, qm̃ ipſum vnum & ens ſunt maximè vniuerſalia: ergo, ſi ipſa non ſunt ſubſtantia ſeparata, multo minus ea, quæ ſunt minus vniuerſalia. falſitas aũt conſequentis patet ex dictis ſuprà, qm̃, ſ. eſſent tantum ſingularia, ex conſequenti nulla eſſet ſcientia, qm̃ ſentimus ſingularia, ſed non ſcimus. Secunda pars antecedentis manifeſta eſt, qm̃ omne quod eſt, ens eſt, & vnum eſt, qm̃ omne ens eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum à quolibet alio: ergo prædicatur de omnibus. conſequentia autem ſic probatur. Quod de aliquibus prædicatur eſſentialiter & non accidentaliter eſt eorum ſubſtantia, qm̃ prędicata eſſentialia denotant ſubſtantiam rei, ſicut accidentalia accidentia rei. ſed ipſum ens, & ipſum vnum prędicantur de omnibus, vt declaratum eſt: ergo, &c.

Pro parte verò contraria ſic arguitur, ſi ens & vnũ ſunt aliquod ſubſiſtens ſeparatum: ergo vnũ eſt idem quod ens. ergo quod nõ eſt vnum nõ eſt ens, & quod eſt diuerſum ab vno eſt diuerſum ab ente, ex cõſequẽti eſt nõ ens, ergo redibit ratio Parmenidis, ſ. ꝙ omnia ſunt vnum ens, & ſic erit tantum vnum ens, quod eſt falſum, & improbatum eſt in primo Phyſicorum, & in primo huius ſcientiæ, & remanet dubium pro vtraque parte.

Et tu aduerte, ꝙ Ariſt. partim in libro quarto, partim in decimo, partim in duodecimo determinabit hoc dubium. Pro cuius notitia præpono hanc diſtinctionem, Ens & vnũ tripliciter cõſiderari poſſunt. Primo pro primo ente & primo vno, quod eſt maximè ens, & maximè vnum, qm̃ eſt ſimpliciſſimè ſimplex, & dicitur primum principium, ſiue prima cauſa. Secũdo pro ente & vno trãſcendẽter ſumpto, qđ de omni ente & omni vno prædicatur eſſentialiter. Et de hoc modo entis & vnius pertractauimus diffuſè in tract. de tranſcendentibus. Tertio pro ente & vno prędicamento quantitatis, & vt ſic, ſunt determinati generis, nec exeunt prædicamẽtũ quãtitatis, & dicũt accidẽs & nõ ſubſtantiã.

Hac diſtinctione poſita, dico, ꝙ vnum & ens primo modo nõ eſt rerum ſubſtantia: qm̃, cùm ſit puriſſimus & perfectiſſimus actus in ſeipſo, nulli rei extra ipſum idẽtificatur, aliter cùm ſit omnis naturæ extra ipſum principium & cauſa, idem eſſet cauſa & cauſatum, ſubſtantia. n. identificatur ei cuius eſt ſubſtantia, vt etiam manifeſtabitur in quarto libro, licet aũt non ſit rerum ſubſtantia, eſt tñ principium, à quo pendet omnis rei ſubſtãtia ſicut à primo calido pẽdet omne calidum, vt dictum eſt in ſecundo libro, & magis manifeſtabitur in decimo. Ens aũt & vnum ſecundo modo dicunt rerum ſubſtãtiam, qm̃ de omnibus prędicãtur quiddi tatiuè, nam de quolibet verũ eſt dicere quod eſt ens vnũ, id eſt, quod habet eſſentiam indiuiſam, nõ tñ modo Platonico & Pythagorico dicunt rerum ſubſtantiam. Ipſi. n. arbitrantur, ꝙ ſint ſeparata & per ſe exiſtentia extra res, quarum dicunt ſubſtantiam. Ariſt. aũt tenet oppoſitum, tenet enim, ꝙ ſunt intrinſeca rebus. Nam ſicut nullum eſt calidũ niſi calore ſibi intrinſeco, ſic nullum eſt ens formaliter aliquo ente extrinſeco, poteſt aũt eſſe ens effectiue per aliquod ens extrinſecum, quoniam nihil à ſeipſo producitur.

Ens verò & vnũ tertio modo dicunt accidens in rebus: ſunt. n. in prędicamẽto quantitatis, vt declarabitur in libro decimo, & qm̃ accidens poſterius eſt ſubſtantia, vt declarabitur in libro ſeptimo, conſtat, ꝙ non dicunt rerum ſubſtantiam, ſed conſequuntur eam: quod aũt ſit illud accidens, declarabitur in libro Decimo, vbi aget Ariſt. de vno & multo. Et qm̃ Plato & Pythagorici non diſtinguebant inter ens & vnum ſecundo modo, & tertio modo, ideo decepti ſunt, & in tantum proceſſerunt, quod dixerunt vnitatem, quæ eſt principium numeri, & numerum eſſe rerum ſubſtantiam quod eſt penitus impoſſibile, aliter ſubſtantia eſſet ex accidentibus, & id dico ſecundum ꝙ eis imponitur ab Ariſt. Quis autem fuerit ſenſus Platonis declarabitur loco ſuo.

Nunc ſupereſt examinare rationes inductas ſecundum mentem Ariſt. & ad rationem pro Platone: nego primam partem antecedẽtis niſi ſumatur pro primo ente, & primo vno quod eſt Deus, & in illo caſu, nego ſecundã partẽ antecedentis, de nullo. n. extra ipſum prædicatur niſi in obliquo, puta, quicquid eſt extra Deum, eſt à Deo, & ad Deum. Ad probationẽ primæ partis antecedentis nego falſitatem conſequentis, & concedo, ꝙ nullum eſt per ſe exiſtens, niſi ſingulare, & vniuerſale nõ exiſtit niſi in ſingularibus, & cũ infertur, quod nulla eſſet ſciẽtia, iam ad hoc reſponſum eſt in c. 8. & ad probationẽ ſecundæ partis antecedẽtis, nego, omne quod eſt, eſſe ens & vnũ, ſumẽdo ens & vnũ pro primo ente, & primo vno: & cũ probatur, dico, ꝙ probatio verificatur de ente & vno tranſcendenter ſumptis, ſic. n. ſunt prædicata vniuerſaliſſima, ſed non ſunt ſeparata ſicut nec quodcunque aliud vniuerſale. Ad cõſequentiã aũt non oportet reſpondere, qm̃ ex quo negamus antecedens nõ poteſt deduci ꝙ ſint ſubſtantia omnium, niſi ſumantur tranſcendenter, & tunc negandum eſt quòd ſint ſeparata.

Pro ratione adducta à Naturalibus, aduerte, ꝙ in ratione ſua, non intendunt de ente primo & primo vno, ſed de ente & vno, vt ſunt prædicata vniuerſaliſſima, & ratio ſic

intel

intellecta concludit verum. Nam bene ſequitur, ſi ens vniuerſaliſſimum eſt aliquod ſubſiſtens ſeparatum, eſt quid vnum tantum, qm̃ ſubſiſtens ſeparatum non habet vnde multiplicetur, & ſi dicit ſubſtantiam omniũ, ergo omnia erunt illud ens vnum, & ſic reddit opinio Parmenidis, ꝙ omnia ſunt vnum ens. Patet igitur quomodo ens & vnum dicunt ſubſtãtiam rerum, & quomodo non. Hæc de 11. c. dicta ſint.

CAPVT XII.

An numeri & magnitudines ſubſtantiæ ſint nec ne.

Text. 6.17. IN 12.c. dubitatur, vtrum numeri & corpora & ſuperficies & lineæ & puncta dicant ſubſtantiam rerum ſenſibilium vel non: & hoc dubium videtur ſequi ex dubio examinato in præcedenti capite. nam qui dicunt ꝙ vnum eſt ſubſtantia rerum, conſequenter dicunt numerum & corpus & ſuperficiem.

Arguit igitur Philoſophus ad partes, & pro parte affirmatiua ſic. Si numerus & magnitudines non ſunt ſubſtantia rerum ſenſibilium, non poterimus ſcire quidnam ſit eorum ſubſtantia, vel eorum principia ſubſtantialia, ex quib. conſtant: qm̃, cum in re ſenſibili, puta in homine, videamus paſſibiles qualitates, & motus & relationes, & habitus & diſpoſitiones, quæ ſunt in prima ſpecie qualitatis, manifeſtum eſt, ꝙ nullum ex his eſt ſubſtantia hominis, quoniam omnia hæc reſpiciunt ſubiectum, ſubſtantia autem non reſpicit ſubiectũ, cùm ſit ens per ſe: ergo, &c. Præter hæc aũt non videmus in re ſenſibili, niſi dimenſiones, puta lineas & ſuperficiem & corporeitatem: ergo, ſi hæc non ſunt eius ſubſtantia, ignorabimus quidnam ſit eius ſubſtantia.

Et ſi quæras à ſic opinantib. vtrũ hæc omnia ſunt æqualiter ſubſtantia rei ſenſibilis, reſpondent ꝙ non. quoniam corpus eſt minus ſubſtantia, quã ſuperficies, & ſuperficies minus quam linea, & linea quam punctum, & punctus quã vnitas. quia, ſi aliqua ſint ſubſtantia, inter quæ vnum eſt diffiniens & aliud eſt diffinitum, diffiniens eſt magis ſubſtãtia: ſed corpus diffinitur per ſuperficiem & ſuperficies per lineam, & linea per punctum, & punctus per vnitaté, ex conſequenti vnitas eſt prior puncto & punctus linea, & linea ſuperficie, & ſuperficies corpore, ergo non ſunt æqualiter ſubſtantia rerum ſenſibilium. Et aduerte, ꝙ hæc ratio tantum potuit apud antiquos ꝙ putauerunt nullum eſſe ens ſubſtantiam, niſi corpus: alia. n. oia dicebant accidentia, vnde volentes inquirere principia entis & ſubſtantiæ, vt viſum eſt in 1. lib. contentabantur inquirere principia corporum. Succeſſores vero, vt Pythagorici & Platonici, altiùs ſpeculantes & ponentes entia incorporea, dixerunt non ſolùm magnitudines, ſed & numeros eſſe ſubſtãtiam entium, quoniam numeri applicantur naturæ corporeæ & incorporeæ, vt viſum eſt in 1. lib.

Pro parte auté negatiua, arguitur multipliciter. Primo ſic, punctus, linea, ſuperficies non ſunt ſubſtantia: ergo nec corpus, quod eſt poſterius. conſequentia patet, quoniã expoſitione tenentium parté affirma. hæc ſunt magis ſubſtantia quàm corpus: ergo, ſi hæc non ſunt ſubſtantia, nec corpus erit ſubſtantia. antecedens autem probatur, quoniam hæc ſunt termini rei corporeæ. Terminus autem rei non eſt ſubſtantia rei, aliud eſt. n. terminare, & aliud conſtituere naturam rei. quod. n. terminat habet rationem vltimi: qd̃ autem conſtituit, habet rationem prioris. Præterea hæc variantur in re ſenſibili, ſtante ipſa re, ſicut videmus eundem hominem augeri, impinguari, attenuari, & tamen ſtat idem homo, non ergo ſunt ſubſtantia rei, impoſſibile eſt. n. rem permanere, mutata rei ſubſtantia.

Secundo, hæc omnia ſunt menſuræ & dimenſiones rei ſenſibilis, ergo non ſunt ſubſtantia eis. Probatur conſequentia, quoniam ſubſtãtia identificatur ei, cuius eſt ſubſtantia, menſura autem diſtinguitur à menſurato. ergo, &c.

Tertio, quod eſt ſubſtantia alicuius eſt actu in eo, cuius eſt ſubſtantia: ſed non omnes dimenſiones, quæ poſſunt eſſe in re ſenſibili, ſunt actu in ea, puta in lapide per ſectionem poſſunt fieri multæ figuræ actu, quæ non ſunt niſi in potentia ante ſectionem, & ad factionem nouæ figuræ fiunt actu nouæ lineæ, & ſuperficies, quæ prius nõ erant actu, ſicut in cubo non eſt actu medietas cubi, antequam diuidatur. ergo non ſunt ſubſtantia rei ſenſibilis.

Quarto quod eſt ſubſtantia, & aliquando eſt & aliquando non eſt, generatur & corrumpitur: ſed corpus & lineæ & ſuperficies & puncta, licet aliq̃ ſint, aliquando nõ ſint, quoniam variantur ſecundum ꝙ corpora adinuicem copulantur, & abinuicem ſeparantur per diuiſionem, tamen nõ generantur nec corrumpuntur. omne enim quod generatur, ex aliquo generatur: & quod corrumpitur, in aliquod corrumpitur, ſed non poteſt aliquid aſſignari, ex quo hæc generentur, nec in quod corrumpantur, propter eorũ ſimplicitatem: ergo, &c. Cõfirmatur, quoniam, vt declaratum eſt in 4. Phyſ. ſicut ſe habet nunc in tempore, ita punctus in linea, ſed licet varientur nunc per decurſum mobilis, tamé non generantur nec corrumpuntur, omne. n. quod generatur aut corrumpitur, generatur & corrumpitur in tempore, vel in inſtanti, ſed nũc non generatur nec corrumpitur in tempore, aliter duraret per tempus, nec in inſtãti, aliter haberet eſſe in tempore medio inter ipſum inſtans & aliud inſtans, in quo corrumpitur, quæ omnia ſunt contra naturam inſtantis, cuius natura & duratio eſt indiuiſibilis. ſimiliter dicẽdum eſt de puncto, quod variatur ad diuiſionem vel copulationem linearum, abſque generatione & corruptione eius. Idem dicendum eſt de linea, quæ variatur ad variationem ſuperficierum, & de ſuperficie, quæ variatur ad variationem corporis. His igitur rationibus concluditur pars negatiua dubij præpoſiti, & ſic pro vtraque parte remanet difficultas.

Et tu aduerte, ꝙ hoc dubium reſoluet Philoſophus in lib. 8. vbi determinabit principia intrinſeca ſubſtãtialia rei ſenſibilis eſſe materiam & formam, quarum vtraque eſt in genere ſubſtantiæ reductiue, & tota ſubſtantia rei ſenſibilis eſt illud, quod reſultat ex vnione formæ & materiæ, & illud propriè eſt id, quod generatur & corrumpitur, & ipſi aduenium corporeitas, ſuperficies, & lineæ, & puncta, tanquam termini, & qualitates tanquam principia motuum, & diſpoſitiones, ita tamen ꝙ dimenſiones aduenium ratione materiæ, quantitas enim primo conſequitur materiã, qualitates autem aduenium ratione formæ, & relationes cõſequuntur tam quantitatem, quàm qualitatem, vt declarabitur in lib. 5. Nam ſecundum quantitatem dicitur hic lapis æqualis vel inæqualis alteri, & ſecundum qualitatem dicitur ſimilis vel diſſimilis. Nunc igitur ſoluenda eſt ratio adducta pro parte affirmatiua, nam rationes pro parte negatiua verum concludunt. Ad prædictam igitur rationem reſpondendo, negatur conſequentia. ad probationem negatur diuiſio, vt inſufficiens, quoniam vltra dimenſiones, & qualitates & motus, & relationes, deprehendimus materiam & formam, quæ ſunt principia ſubſtantialia, ex quib. reſultat ſubſtantia compoſita, aliter ſubſtãtia eſſet ex non ſubſtãtiis, ex conſequenti principia cõponentia eſſent poſteriora re cõpoſita, nõ igitur dimẽſiones ſunt ſubſtãtia rerum ſenſibiliũ, neque æqualiter, neque inæqualiter. Sed videtur ꝙ ad mentẽ Ariſt. ſaltẽ corpus ſit ſubſtãtia rei ſenſibilis, nã hęc prędicatio eſt ſubſtãtialis & in primo modo p ſe, lapis eſt corpus graue, cælũ eſt corpus quintũ. ergo, &c.

Ad hoc dicitur, ꝙ ſecũdum doctrinã Ariſt. corpus dicit duo. Primo dicit cõpoſitũ ex materia & forma, ad quod ſequitur quãtitas cõtinua, nõ. n. datur magnitudo ſine materia, neque materia ſine magnitudine, aliter nõ eſſet diuiſa à quacunque alia materia. Secũdo dicit trinã dimẽſionem, ſ. longi. & lati. & profunditaté, quæ ſunt accidentia & de prædicamẽto quãtitatis. corpus primo modo eſt ſubſtantia, & conſideratur abſolutè à Metaphyſico, inquantũ aũt mobile à Phyſico, ſecundo modo eſt quãtitas & cõſideratur à Mathematico, cõcedo igitur ſecũdũ doctrinã Ariſt. ꝙ corpus primo modo dicit ſubſtãtiã rei ſenſibilis, & ingreditur eius diffinitionẽ. nego aũt ſecũdo modo, & qm̃ antiqui ignorabãt hãc diſtinctionẽ credidẽrũt corpus ſecũdo modo eſſe ſubſtãtiã rei, & in hoc decepti poſuerũt mathematica vt corpus, ſuperficies, lineas, puncta, numeros eſſe rerum ſenſibilium ſubſtantias. Hæc de capite 12. dicta ſint.

CAPVT XIII.

An præter ſenſibilia dentur ideæ ſeparatæ.

IN capite decimotertio dubitatur ſi præter res ſingulares ſenſibiles & præter magnitudines mathematicas, quas diximus non eſſe principia ſubſtãtialia nec ſubſtantiam rerum ſenſibihum, ſit neceſſe ponere formas, id eſt, ideas ſeparatas. & arguitur ad partes.

Et pro parte affirmatiua, antequã arguatur declaratur differentia & cõuenientia ſenſibilium naturalium cum mathematicis. Aduerte igitur, ꝙ in hoc differunt, quia ſenſibilia naturalia diffiniuntur cum materia, Mathematica auté ſine materia, vt ſuprà dictũ eſt. Conueniũt aũt, qm̃ vtrobique inueniũt plura numero ſub eadẽ ſpecie. Nã ſicut ſunt plures homines ſub ſpecie hominis, ſic ſunt plures lineæ

rectæ,ſub linea recta,&plures iſoſceles ſub iſoſcele:poſita hac declaratione,ſic arguitur,ſi non dantur ſpecies ſeparatæ præter ſenſibilia & Mathematica, quarum quælibet ſit vna ſpecie & numero,ſequitur quod principia entium ſenſibilium non ſunt determinata ſecũdum numerum, ſed tm̃ ſecundum ſpeciem:ſed hoc eſt falſum:& conſequentia qui dem manifeſta eſt,quoniam, cùm homo ſit principium hominis,& ſub homine contingat dari plures homines numero,ſi non datur hõmo ſeparatus, qur ſit vnus ſpecie & numero,patet,q̃ principia hominis non ſunt determinata ſecundum numerum,ſed tantũ ſecundum ſpeciem,pro quanto non eſt homo niſi ab homine:falſitas autem conſequentis probatur:quoniam, ſi rerum ſenſibilium non ſunt determinata principia ſecundum numerum,erunt ergo indeterminata,ex cõſequenti poterunt eſſe numero infinita,q̃ eſt falſum,& improbatum in 1.phyſ.& in 1.lib.huius ſcientiæ: vt ergo fugiantur hæc inconuenientia oportet ponere ſpecies ſeparatas, q̃ ſunt principia determinata numero omniũ ſingulariũ,puta qd̃ per ſe hõ ſit principiũ omniũ hominũ,& p ſe leo,& harũ ſpecierũ talis ſit natura,qd̃ nihil p accidens cõuenit eis,ſed tm̃ ea quæ ſunt de rõe ſpeciei,vñ hæc eſt falſa p ſe,hõ eſt albus vel niger,vel ſanus,vel æger.

Pro parte autem negatiua ſic arguit.Si ponantur huiuſmodi ſpecies ſequuntur omnia inconuenientia quæ ſupra poſita ſunt in c.6.præcipuè,q̃ corruptibile & incorruptibile erunt eiuſdem naturæ:dicunt.n.ponentes ideas hunc hominem & per ſe hominem eſſe eiuſdem naturæ, & tamen hunc hominem eſſe corruptibilẽ,& per ſe hominẽ incorruptibilẽ,præter hoc inconueniens adducent multa in li.7.& ſic pro vtraque parte remanet difficultas dubij propoſiti.

Et tu aduerte,q̃,vt diximus in c.6.hoc dubium determinabitur abſolutè in li.7.parte negatiua tam in naturalibus quã in Mathe.& niſi adduxiſſet Ari.hic particularem rationem pro Platone non replicatum fuiſſet hoc dubium.

Nunc igitur dimiſſa ratione pro parte negatiua,quoniã verum concludit, ſoluemus adductam pro parte affirma. ad cuius euidentiã aduerte,q̃,vt ſuprà diximus in c.9.principia rerum ſenſibilium ſunt duplicia,quædam extrinſeca, vt efficiens&finis,quædam intrinſeca,vt forma& materia: de principiis extrinſecis,præcipuè de efficiente & mouente primo & vniuerſaliſſimo,& de efficientibus ſecundis vniuerſalibus,quæ ſunt intelligentiæ & corpora cæleſtia,verum eſt,q̃ ſunt determinata ſpecie,& numero,&quot ſint, inueſtigabit Ariſt.in li.12.in textu 42. De efficientibus autẽ particularibus& vniuocis cum ſuis productis,dico,q̃ ſunt determinata ſecundum ſpeciem, pro quanto vnumquodq; agit ſibi ſimile in ſpecie,& non aliter, niſi adſit monſtrum, quod prouenit ex defectu agentis, vel indiſpoſitione materiæ,non autem eſt neceſſe,vt Plato opinatur,q̃ ſint determinata ſpecie & numero,ita, ſ.quod in omni natura ſenſibili detur natura ſpecifica,præter omnia ſingularia,quæ exiſtens vna ſpecie & non multiplicata numero, ſit productiua omnium indiuiduorum in tali natura, ſed ſufficit, q̃ hoc indiuiduum ſit ab hoc efficiente eiuſdem naturæ, concurrente efficiente vniuerſali primo &vniuerſali ſecundario:de principiis autem intrinſecis maximà de formis,ſuffi cit, q̃ ſint determinatæ ſecundum ſpeciem, & q̃ differant gradib.formalibus &indiuiduentur per materiam ſignatã, extra quam nõ habent eſſe,niſi anima intellectiua,quæ nõ educitur de potentia materiæ. Ex his reſpondeo ad rationem,& conceſſa declaratione illic poſita, ſimiliter conceſſa conſequentia quo ad principia intrinſeca formalia, negatur falſitas conſequentis:ad probationem concedo,q̃ eſſent indeterminata quo ad numerum conſiderata indiuidualiter, nam ſicut multiplicantur indiuidua eiuſdem ſpeciei per ſucceſſionem generationis, ſic multiplicantur eorum formæ:& cum dicitur id eſſe falſum & improbatũ in 1.Phyſ.&in 1.lib.huius ſcientiæ,dico,q̃ illic non eſt improbata indeterminatio ſecundum numerum indiuidualẽ,ſed ſecundum numerum formalem,puta q̃ in omni productione debent eſſe tot principia intrinſeca, &non plura,neque pauciora, ſ. materia & forma & priuatio,& probatum eſt in 2.lib.huius ſcientiæ,q̃ eſt ſtatus in cauſis materialib.ſumptis formaliter,&ſimiliter in cauſis formalibus,non autem fuit intentio Philoſophi, ponere determinationem ſecundum numerum in formis indiuidualib.neq; in partibus materiæ ſignatæ,ſiue vt ſtat ſub quantitate,quoniam, vt quanta,diuiſibilis eſt in infinitũ. patet ergo, q̃ poſitio Platonis quo ad ideas,nullã inducit neceſſitatẽ.Hæc 7 c.13.dicta ſint.

CAPVT XIIII.

An prima principia potentia ſint vel alio modo.

IN c.14.dubitatur, vtrum prima principia ſint in actu vel in potentia:& ratio dubitandi fuit diuerſa opinio antiquorũ: nam qui ponebant tm̃ principia materialia dicebant ea eſſe in potentia,qm̃ de ratione materiæ eſt,vt ſit in potentia ad hoc, quod ex ea fiat aliquid. Qui vero poſuerunt principia formalia,vt Plato,qui poſuit ideas, dicunt ea eſſe actu, qm̃ forma eſt actus,& facit rem eſſe actu: arguit igitur Philoſop.ad partes:Et q̃ ſint in potentia arguit ſic,Si ſunt actu aliquid eſt prius primis principiis,quod eſt impoſſibile:probatur cõſequentia,potentia eſt prior actu: ergo potentia erit prior primis principiis: probatur antecedens,qm̃ prius eſt à quo non cõuertitur ſubſiſtẽdi conſequentia:ſed bene ſequitur,hoc eſt actu,ergo põt eſſe:quod enim eſt impoſſibile,non poteſt eſſe actu,ſed non conuertitur,hoc poteſt eſſe,ergo eſt actu:manifeſtũ eſt igitur potentiam eſſe priorem actu, ex conſequenti, neceſſe eſt prima principia eſſe in potentia,ne detur aliquid prius eis. *tex.c.14*

In oppoſitum arguitur ſic. Si prima principia ſunt in potentia, nihil erit productum ,imò nullum erit ens, nam quod eſt in potentia , nondum eſt, ex conſequenti eſt non ens. ergo prima principia ſunt non entia : ergo nullus erit effectus,quoniam non ens nihil poteſt cauſare.Cum igitur omne ens ſit principium aut principiatum , ſi prima principia ſunt in potentia,neque erunt entia,neque aliquis effectus erit ab eis,ex conſequenti aufertur totum ens.

Et tu aduerte,q̃ Philoſophus in lib.12.tex.30.&31 replicat idem dubium,& eaſdẽ rationes vt hic,ſed iam in lib.9. tex.13.determinauerat propoſitum,& determinatio ſtat in hoc.Actus & potentia dupliciter cõſiderantur. Primo ſimpliciter,ſecũdo in eodem procedẽte à potentia ad actum: primo modo, actus eſt prior potentia, qm̃ nihil reducitur de potentia ad actum,niſi per aliquod iam exiſtẽs actu,vel formaliter,vel virtualiter,formaliter quidem, vt in productione vniuoca,virtualiter autem,vt in productione æquiuoca.in eodẽ vero procedente à potentia ad actũ, conſtat potentiam eſſe priorem actu:& hoc inuenitur in omni generabili, quod.n.generabile eſt prius eſt in potentia quàm in actu.nam,ſi generabile eſt nondum actu eſt,ex hac ergo diſtinctione patet,q̃ primũ principium, à quo producitur omne ens,eſt omnino actus, & nullo modo in potentia,vt habuit Ariſt.in lib.12.in tex.30.loquẽdo aũt de primo principio materiali,dico,q̃ prius eſt in potentia q̃ in actu, qm̃ de ratione materiæ eſt eſſe ens in potentia , & tamen non poteſt reduci ad actũ, niſi per ens actu,ex cõſequenti principium materiale non poteſt eſſe primũ ens, principiũ aũt primũ formale,qm̃ vt dicemus in lib.12. coincidit in idem numero,cum primo efficiente,neceſſe eſt vt ſit actu.Dicemus enim Deum eſſe primum actum,ſiue primam formam metaphyſicalem,primum efficiens & primum finem. *actus ſimpliciter ẽ prior potentia, in eodẽ verò potentia prior eſt.*

Nunc ſupereſt ſoluere rationem probantem , q̃ ſunt in potentia.nam ratio in oppoſitum cõcludit. negatur igitur conſequentia.Ad probationẽ,negatur potentiam eſſe vniuerſaliter priorem actu,licet concedatur in vno & eodem procedente à potentia ad actum,& cum arguitur,qm̃ non conuertitur,&c.dico,q̃ille modus arguendi verificatur in omni eo quod reducitur de potentia ad actum,& eſt illud cuius eſſe eſt corruptibile,in æternis aũt,vt dicit Ariſt.in 3. Phyſic.cum non differat eſſe & poſſe,potentia paſſiua non præcedit eſſe actu , & qm̃ prima principia entium productiua ſunt æterna, incorruptibilia & immaterialia , vt declarabitur in lib.12.ideo ſemper fuerunt actu,ſm̃ veritatem quidem primum principium ſemper fuit actu , ſecundum Ariſt.autem & primum principium & intelligentiæ & cæleſtia corpora.Hæc de 14.c.dicta ſint.

CAPVT XV.

An prima rerum principia ſint vniuerſalia vel ſingularia.

IN c.15.dubitatur vtrum prima rerum principia ſint vniuerſalia vel ſingularia. & hoc dubium ponitur propter Platonem,qui poſuit naturas ſpecificas abſtractas& eſſe principia & productiua ac formalia ſingularium.Et arguitur ad partes, & pro parte negatiua ſic. Si prima principia prima ſunt vniuerſalia non erũt ſubſtãtiæ, & ſic ſient ſubſtantiæ à non ſubſtantiis,quod eſt impoſſibile.probatur conſequentia,ſubſtantia ſignificat hoc aliquid : vniuerſale nõ ſignificat hoc aliquid,ſed quicquid,i.quale ſubſtãtiale, *Tex.c.2.*

quod

quod idem eſt quod commune multis in genere ſubſtãtiæ: ergo,ſi principia ſint vniuerſalia, non erunt ſubſtantiæ. Et aduerte,q̃ hæc propoſitio,ſubſtantia ſignificat hoc aliq̃d, propriè verificatur de prima ſubſtantia,quæ in ſe & per ſe exiſtit.Et,quoniam apud Plato.ideæ,quas ponit principia, ſunt per ſe ſubſiſtentes,ideo,ſi ſunt ſubſtantiæ,ſunt ſubſtantiæ primę,ex conſequenti ſignificant hoc aliquid,ex hoc ſequitur,q̃ non poſſunt eſſe vniuerſales. vnde videtur Plato dicere contradictoria, ſcilicet quòd principia prima ſint ſubſtantiæ in ſe ſubſiſtentes,& ſint vniuerſales.

Sed forte dicet aliquis, non inconuenit quod eſt commune multis eſſe hoc aliquod.

Sed contra hoc ſic arguit Philoſophus, ergo ſingulare poterit eſſe multa hoc aliquid, quod eſt falſum, quoniam tunc non eſſet vnum numero. probatur cõſequentia,in Socrate, eſt animal vt commune multis,& homo, & eſt ipſe Socrates, ergo erit tria hoc aliquid,(animal,hõ,Socrates, imò Socrates erit tria animalia.nã animal eſt animal,& hõ eſt animal,& Soc.ẽ animal.hæc aũt ſunt abſurda ergo,&c. Pro parte affirmatiua ſic, ſi prima principia non ſunt vniuerſalia,non ſunt ſcibilia:quoniam ſcientiæ ſunt vniuerſalium:ſi non ſunt ſcibilia, nec principiata erunt ſcibilia,pendet enim ſciẽtia principiatorum à ſcientia principiorum, & ſic omnis ſcientia peribit.

Et tu aduerte,q̃ in lib.7.in tex.46.& 47.& 48. replicabit rationes hic additas pro parte negatiua,&alias addet,& determinabit pro parte negatiua abſolute, quoniam apud Ariſt.per ſe ſubſiſtere conuenit tantum ſingulari,&quoniã cauſare ſiue principiare, præcipuè effectiuè, vt dicetur in lib.9.fundatur in rei exiſtentia,ideo neceſſe eſt omne principium productiuũ eſſe ſingulare, nec actio verificatur de aliquo vniuerſali,niſi,quia eſt in aliquo ſingulari.nam vt ſæpe diximus, homo non generat niſi quia hic vel hic homo generat.Propterea,vanum eſt ponere principia prima rerũ eſſe vniuerſalia in prædicando,licet ſint vniuerſalia in cauſando,vt Deus,intelligẽtia,cælũ,quorũ tñ vnumquodque eſt in ſe ſingulare,& hoc aliquid,vt declarabitur in libr.12.

Relictis igitur rationibus pro parte negatiua, q̃m verũ concludunt,ſoluenda eſt ratio pro parte affirmatiua.negatur igitur conſequentia. ad probationem dico, q̃ ſcientiæ non ſolùm ſunt vniuerſalium,ſed etiam ſingularium incorruptibilium & immaterialium, ſunt.n.entia neceſſaria, & non contingit ea aliter ſe habere, ergo ſunt ſcibilia. quod autem dicitur ſcientiam non eſſe ſingularium intelligitur propriè de ſingularibus corruptibilibus & materialib. cũ ſint in continua variatione: quoniam igitur prima rerum principia productiua ſint immutabilia ſecundum ſubſtantiam, licet ſint hoc aliquid, tamen ſunt vere ſcibilia, imò perfectiſſima, cum ſint maximè actu, & non eſt neceſſe vt fiant actu intelligibilia,ſicut hæc materialia. Patet igitur, q̃ non cogimur ponere prima principia rerum eſſe vniuerſalia, neque vt ſint productiua, neque vt ſint ſcibilia. Hæc de cap.15.dicta ſint,& de omnibus dubiis diſputatis ab Ariſto.in hoc 3 libr.Metaphyſicæ.

Scientia eſt ſingulariũ immaterialium.

EPITOME

SVPER IIII. LIBRO Metaphyſicæ Ariſtotelis.

DIſputatis dubiis motis in libro tertio,& determinatis à nobis, ne ſtudium addiſcentis fieret inutile,in hoc quarto libro intendit Ariſt. ſtabilire ſubiectum huius ſcientiæ,&declarare,q̃ ad Metaphyſicum ſpectet conſiderare de ſubſtantia & accidente,& de paſſionibus entis,& vt de vno,& multitudine, eodem & diuerſo, & de oppoſitis, & de primis principiis complexis, quæ dicuntur dignitates. Totam igitur intentionem Ariſt.concludemus in duobus tractatibus.

In quorum primo agemus de ſubiecto huius ſcientiæ, & de quibus habet conſiderare.

In ſecundo de principiis complexis.

TRACTATVS I.

PRimum tractatum diuidimus in quatuor capita.

In primo probabitur, q̃ hæc ſcientia verſatur circa ens inquantum ens, & circa accidentia, quæ per ſe conueniunt enti, ex conſequenti ens inquantum ens eſt ſubiectum eius.

In ſecundo, quòd hæc ſcientia habet conſiderare tam de ſubſtantiis,quàm de accidentibus.

In tertio, quòd hæc ſcientia habet conſiderare de vno, & multitudine,& eodem,& diuerſo,quæ ſunt oppoſita.

In quarto,quòd habet conſiderare de principiis primis complexis,& defenſare ea contra negantes.

CAPVT I.

Ens inquantum ens eſt ſubiectum Metaphyſicæ.

IN 1.c. probandum eſt, q̃ hæc ſcientia verſatur circa ens inquantum ens, & circa eius proprias paſſiones. ad cuius probationem propono duo. *1 tex.c.1. 2.*

Primum eſt,quoniam ens & proprietates ſuæ, vt vnum & multa, & idem & diuerſum, &c. ſunt termini communiſſimi,à quorum cognitione pendet ſequentium cognitio (ignoratis enim primis impoſſibile eſt ſequentia ſcire:) neceſſe eſt vt in aliqua ſcientia conſiderentur. Etſi dicat aliquis,q̃ ſufficit in aliqua ſcientia conſiderare ens,quoniam ingreditur conceptum omnium, non autem eſt neceſſe conſiderare ea quæ ſunt accidentia entis.

Contra determinatum eſt in 1.Poſter. q̃ eiuſdem ſcientię eſt determinare de ſubiecto &de paſſionibus ſiue proprietatibus,quæ per ſe conueniunt ſubiecto. vt qui conſiderat numerum conſiderat parem vel imparem:ergo eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare ens,& quę per ſe conueniunt enti.Dico autem quæ per ſe conueniunt ſubiecto ad differentiam eorum,quę conueniunt per accidens,& quoniam quæ per ſe conueniunt inferiori,per accidens conueniunt ſuperiori,ſicùt eſſe riſibile per ſe conuenit homini,ſed animali conuenit per accidens:nam poteſt inueniri animal ſine riſibili, non autem homo, ideo quæ conueniunt per ſe partibus entis, vt enti mobili eſſe in loco, habere materiam,&enti quanto eſſe diuiſibile in partes quantitatiuas, per accidens conueniunt enti inquantum ens, nam datur ens ſine loco,& ſine materia, & ſine diuiſione quantitatiua,vt declarabitur in 12.libro. Ideo huiuſmodi proprietates non ſunt conſiderandæ in ſcientia de ente inquantum ens. Quæ autem conueniunt enti inquantum ens, ſunt ea, quæ conueniunt cuilibet enti diuiſim, vt vnum vel multa, idem vel diuerſum,ſimile vel diſſimile.Et hæc conſideranda ſunt in ſcientia,quæ eſt de ente inquantum ens.

Secundum eſt, q̃ ſcientia conſiderans de ente inquantum ens non eſt aliqua ex ſcientiis ſpeculatiuis particularibus,quales ſunt Phyſica & Mathematica: iſtæ enim aſſumunt ſibi partem ſubiectiuam entis,circa quam occupantur,& conſiderant per ſe accidentia illius partis,ſicut Mathematica aſſumit ſibi numeros & magnitudines & conſiderat de eis,& de ſuis per ſe accidentibus,vt de recto & curuo, de pari & impari, & Naturalis aſſumit ſibi, vt inquit Commen.in comm.1.ens mobile, & conſiderat de accidentibus eius ſecundum quod eſt mobile,vt de motu,de loco,de tempore,&c.

Ex his duobus concluditur,q̃ Metaphyſica eſt illa ſcientia, quæ verſatur circa ens inquantum ens, & circa eius per ſe accidentia, & probatur ſic, Scientia conſideratiua vniuerſalium cauſarum & principiorum entis inquantum ens, verſatur circa ens inquantum ens, & eius per ſe accidentia: eiuſdem enim ſcientiæ eſt conſiderare ſubiectum & principia & cauſas ſubiecti,ex 1.Poſte.ſed,vt dictum eſt in proœ.huius ſcientiæ,ipſa conſiderat principia & cauſas vniuerſales entis inquãtum ens,cùm ſit ſimpliciter ſapientia, ergo, &c. Et confirmatur,quoniam antiqui quærentes prima & altiſſima principia,quærebant principia entis,vnde qui poſuerunt tantum principia materialia, dixerunt philoſophiam naturalem eſſe primam Philoſophiam, arbitrantes ſola corpora eſſe ens. patet igitur metaphyſicam verſari circa ens inquantum ens.Hæc de 1.c.dicta ſint.

CAPVT II.

Hanc ſcientiam tam de ſubſtantiis quàm de accidentibus habet conſiderare.

IN ſecundo capite probandum eſt,quomodo hæc ſcientia habet conſiderare tam de ſubſtantiis,quàm de accidentibus, & quoniam ens ſufficienter diuiditur per ſubſtantiam & accidens, conſequenter manifeſtum erit,quòd hæc ſcientia de omni ente conſiderat, vt igitur habeatur plena reſolutio,ponuntur tres concluſiones.

Prima

Metaph. cõsiderat substantias & accidentia simul Tex.c.2.

Prima conclusio,hæc scientia cõsiderat de subſtãtiis & accidentibus simul & sic probatur.Scientia considerãs aliquod commune multis non æquiuocè,sed analogicè considerat de omnibus modis,quibus dicitur.Hãc declarat Philosophus exemplificans de salubri,siue de sano,quod quoniam consideratur in arte medicinę,&de multis dicitur in habitudine ad vnũ,vt de cibo,de medicina,de vrina in ordine ad animal,quod est subiectum sanitatis:ideo ars medicinæ habet considerare de omnibus modis,quibus dicit sanum,sed ens dicit multipliciter,non æquiuocè,sed in ordine ad vnum primũ,quod est subſtantia, nam alia entia sunt aut mensuræ subſtãtię,vt quãtitates,aut dispositioneseius, sicut qualitates,aut viæ ad eam,vt motus &generatio,aut priuationes & negatiões eiꝰ,sicut corruptio & mors,ergo hæc scientia,quæ cõsiderat ens inquantũ ens,habet cõsiderare de subſtãtiis & de omnibus, q̃ nõ sunt entia fm se,sed in ordine ad eas:hæc aũt sunt accidẽtia, tã respectiua quã absoluta, tam permanentia quàm successiua, patet igitur, quod hęc scientia considerat de subſtantiis &accidentibꝰ.

Metaph. est principaliter de subſtantiis.

Secunda cõclusio, hæc scientia est principaliter cõsideratiua subſtãtię,probatur,primum & principale ens est subſtantia,quoniam est ens per se,& nõ in ordine ad aliud, accidentia autem sunt entia,inquantum fundãtur, & pendẽt à subſtantia:ergo hæc scientia principaliter considerat de subſtantia,probatur consequentia, quoniam scientia considerat iua alicuius cõmunis analogi,primo &principaliter est de primo analogato,& nõ est de aliis, nisi in ordine ad ipsum,vnde ars medicinæ prĩcipaliter est de animali sano, & non est de aliis modis,nisi in ordine ad ipsum, cùm igitur hæc scientia sit consideratiua entis analogi,principaliter est de subſtantia , quæ est primum analogatum, & non est de aliis,nisi in ordine ad subſtantiam.

Metaph. est de omnibus subſtantiis vt entia sunt. Tex.c.2.

Tertia conclusio,hæc scientia habet cõsiderare de oĩb. subſtantiis,nõ quidem fm specificas rationes,quibus abinuicem distinguuntur,sed inquantũ sunt entia & inquantũ subſtantiæ,hæc probatur sic, quæcunque sunt vnius generis subiecti ad vnã scientiam pertinẽt cõsideratiuam illius generis subiecti,nam qa omnes colores cõtinentur sub colore,quod est obiectum visus,ideo ad visum pertinent, & quia omnes voces literatæ continentur sub voce literata,q̃ est genus subiectum circa quod versatur grãmarica, ideo ad vnã scientiam grammaticam pertinẽt,sed omnes subſtãtiæ,tã sensibiles,quã immateriales sunt vnius generis subiecti,quia cõtinentur sub ente, ergo ad illã scientiam spectant,quæ versatur circa ens,quæ est hæc,dixi aũt,nõ quidem fm specificas,&c.quoniam id nõ ad vniuersalem sciẽtiam spectat,qualis est hæc,sed ad particulares sciẽtias cõsideratiuas tantum de aliqua parte entis, puta ad Physicã quo ad subſtantias sensibiles,subſtantię autem insensibiles, quo ad proprias earum rationes spectant ad vltimam partem huius scientiæ,vt declarabitur in lib.12.Nam illic propriè fiet applicatio ad huiusmodi subſtantias,quarum cognitio videtur primi Philosophi.Patet igitur,quomodo hęc scientia considerat de subſtantiis & accidentibus,sed principaliter de subſtantiis, & de omnibus subſtantiis inquantum entia & subſtantia sunt.Et in his habes totalem resolutionem dubij moti in libr.3.in ca.4. Hæc de 2.ca.dicta sint.

CAPVT III.

Hanc scientiam considerare de vno,& multitudine, eodem & diuerso,& oppositionum omnia genera,probat.

IN 3.ca.probandum est,qꝺ hæc scientia debet considerare de vno,& de speciebus vnius sumpti transcẽdenter,quę sunt idem,simile,æquale,similiter habet considerare de opposito ipsi vni,quod dicitur multa siue pluralitas,& de speciebus oppositis speciebus vnius, quæ sunt diuersum, dissimile, inæquale, & omnia genera oppositionum , sicut oppositio contraria,contradictoria,priuatiua, relatiua, vt igitur resoluant omnia præposita pono conclusiones tres.

Metaph. cõsiderat de vno. Tex.c.3.

Prima conclusio,hæc scientia habet cõsiderare de vno sumpto transcendẽter,quod dico ad differentiam vnius,vt est principium numeri quãtitatiui.Illud enim vt sic, est de consideratione Mathematici. Hanc conclusionem probat Arist.sic,Quæ sunt idẽ conuertibiliter realiter,licet distinguantur ratione,ad eandem scientiam pertinent:sed ens& vnum transcendens sunt idem cõuertibiliter realiter, licet differant ratione:ergo,&c.Maiorem Arist.relinquit,vt manifestam, nam eiusdem scientiæ est considerare hominem & rationale animal, & sensitiuum, principium & causam, quoniam sunt idẽ conuertibiliter realiter. Minor verò probatur dupliciter,sed prius declarandum est, qꝺ se adinuicẽ consequuntur,i.se habent cõuertibiliter,vnde inquit Arist. qꝺ seinuicem cõsequuntur sicut principium &causa.Quod tu intelliges de principio productiuo, & de causa productiua, quæ in rebus creatis conuertibiliter se habent , nam in creatis omne principium productiuum est causa, & omnis causa productiua est principium, vtrum autem principium absolutè sumptum conuertatur cum causa, dicemus in li.Quinto.Item qꝺ differũt ratione, licet sint idẽ realiter esset nugatio dicere ens vnũ,sicut cùm dicit,vestis& indumentũ,sic declarata minor probat sic.Primò si aliqua duo dicantur de aliquo, & nullã diuersitatẽ causant in eo,sunt penitus idẽ re:sed ens & vnũ,si dicant de aliquo,nullã diuersitatem causant in eo,nã sicut idem est dicere homo & ens homo,ita homo & vnus homo,& probat sic,simul generantur &simul corrũpunt simultate naturę,homo &ens homo,homo & vnus homo. Quæ aũt simul simultate naturæ, ad differentiã subiecti & propriæ passionis , ex quibus passio est posterior natura , generant & corrumpunt sunt idem,& nullã diuersitatẽ dicunt in eo,de quo prædicãtur: ergo manifestum est,quod ens & vnũ trãscendens sunt idẽ conuertibiliter realiter. Secundò sic, quæ prædicantur de subſtãtia rei per se ipsa,& non mediante alio, sunt idẽ realiter,& dico nõ mediante alio,ad differentiã propriæ passionis,quæ qm̃ non prædicatur de subiecto, nisi mediante differẽtia subſtãtiali,vel forma,à qua fluit,nõ est idem re cum subiecto:nã risibile nõ prædicatur de homine per se ipsum sed mediante rationali:sed ens & vnum transcẽdens prędicantur de subſtãtia rei per seipsa,nam de ente constat,quoniam quicquid est ens,est,de vno autem sic probat Cõmenta.in cõmento tertio,& cõcorditer Beatus Thomas.Si res est vna non per seipsum,sed mediãte alio, quæritur de illo alio cum sit ens,erit vnũ:aut ergo per seipsum aut p aliud, si per seipsum, habetur intẽtum, quoniã & de primo idem poterat responderi,Si per aliud,iterum quæritur,vt suprà, & cùm nõ sit processus in infinitum, dicẽdum est, qꝺ vnum quodque est ens & vnum per seipsum, & non per aliquod medium. Constat ergo , qꝺ ens & vnum sunt idem realiter conuertibiliter.Vtrum autem vnum transcendens & vnum numerale sint idẽ,determinabitur in quæstionibus nostris.

Metaph. cõsiderat species vnius. Tex.c.4.

Secunda cõclusio,hæc scientia habet cõsiderare de speciebus vnius sicut de specieb⁹ entis,&sumit ibi species largo modo,vt sit sensus, qꝺ habet considerare de partibus vnius siue de modis,sicut de partib⁹ & modis entis, & probatur sic.Quia ens &vnum sunt idem realiter per præcedẽtem conclusionem,ad eãdem scientiam pertinent,ergo qa eadẽ sunt , species vtriusque ad eãdem scientiam pertinẽt. Species autẽ siue modi entis sunt subſtãtia,quantitas qualitas,&c Species autem siue modi vnius sunt idẽ,æquale,simile.Idem fundat in subſtãtia,æquale in quantitate,simile in qualitate,vt dicetur in libro Decimo.Ergo hæc scientia habet cõsiderare de eodẽ,sicut de subſtantia:& de æquali, sicut de quantitate:& de simili sicut de qualitate:qꝺ autem eædem sint species entis & vnius probatur,quoniam sicut diuersorum diuersæ sunt species & differentiæ , sic eorundem eędem sunt:sed,vt probatum est,entis &vnius eadem est natura:ergo eorundem sunt eædem species.

Ex hac conclusione sequitur corollariè,qꝺ partes huius scientiæ ordinantur sicut species entis & vnius,species autem entis &vnius sic ordinantur,qꝺ inter eas vna est prima & alia subsequitur,quod patet in subſtantia,quæ principaliter est ens , nam datur subſtantia abstracta , & subſtantia sensibilis:abstracta quidẽ est prima perfectione, sed posterior in cognitione,sensibilis aũt est prima in cognitione nostra,sed posterior perfectione,eodem modo ordinãtur partes huius scientiæ,nam pars cõsideratiua de subſtãtia abstracta,est prior nobilitate,sed vltima in doctrina , & ideo traditur ab Aristotele in vltimo loco,id est,in libr.Duodecimo , pars autem consideratiua de subſtantia sensibili est prior doctrina,quoniam nostra cognitio incipit à sensu,& ideo traditur ab Aristotele in libro Septimo,& octauo:est autem posterior nobilitate,quoniam trahit scientia maiorem vel minorem nobilitatem à re scibili , vt dictum est in primo de Anima, & declarabitur in libr.duodecimo.vnde patet,vt inquit Philosophus,qꝺ Metaphysicus in hoc assimilatur Mathematico, nam in scientiis Mathematicis vna est prior,vt Arithmetica,quia est de numero,alia posterior,vt

Geometria,quia eſt de magnitudine,quæ eſt poſterior numero,qm̃ qualis eſt ordo inter vnitatem principium numeri,& punctum principium magnitudinis,talis eſt inter numerum & magnitudinem: conſtat autē vnitatem eſſe prio rem puncto,quoniam licet vtrunque ſit indiuiſibile,tamen punctus addit ſitum ſuper vnitatem, ſic in Metaphyſica vna pars eſt prior & alia poſterior,vt dictum eſt.

Metaph. cõſiderat multitudinem. tex.c.4.5 Tertia cõcluſio,huius ſcientiæ eſt cõſiderare de plurali tate ſiue de multitudine,& de negatiõe & priuatiõe,& de ſpeciebus oppoſitis,ſpeciebus vnius quæ ſunt diuerſum,in æquale,diſſimile.Hæc probat quo ad ſingulas partes: prima ſic,eiuſdem ſcientię eſt conſiderare de oppoſitis,quoniam per vnum cognoſcitur aliud, vnde eadē eſt diſciplina ſani & ægri,recti & obliqui,ſed vnum &multa opponuntur,vt declarabitur in lib.10.ergo huius ſcientię eſt cõſiderare de vtroque:ſecunda pars ſic,eadem ſcientia eſt conſideratiua alicuius,& eorum, quæ ſunt de ratione eius, ſicut ſcientia conſiderans de lapide conſiderat de materia & forma lapidis:ſed negatio & priuatio ſunt de ratione vnius,nõ qui dem negatio abſolutè,quoniam cùm negatio abſolutè dicta verificetur,tã de ente,quàm de nõ ente,tam ens,quàm non ens eſſet vnum,quod eſt falſum,quoniam in plus eſſet vnum quàm ens, & tamen dictum eſt in prioribus, quod ſunt idem cõuertibiliter. Negatio igitur in ſubiecto eſt de ratione vnius,vt dicat̃ res vna,cuius natura vel entitas eſt indiuiſa:hæc autē negatio in ſubiecto dicitur priuatio, de qua tractabimus in lib.5.&in lib.10.Sed tu aduerte,ꝙ quam priuationem includat vnum,an.ſ.priuationē multitudinis, an priuationem diuiſionis formalis vel quãtitatiuæ determinabitur in quæſtionibus noſtris.Tertia pars ſic,Idē &di uerſum,æquale & inæquale,ſimile & diſſimile ſunt oppoſi ta,ergo ad eandem ſcientiam pertinēt,& qm̃ contrarietas quædam differentia eſt,omnis aũt differentia quædã diuer ſitas eſt,vt declarabitur in 10.lib.ideo huius ſcientiæ eſt cõ ſiderare de contrariis,& non ſolum de his, ſed & de omni genere oppoſitionis, quoniã omnia oppoſita diuerſa ſunt. impoſſibile eſt enim idem,vt idem,ſibiipſi opponi:patet igitur,ꝙ hæc omnia conſideranda ſunt in præſenti ſcientia, ſed quia quodlibet eorum dicitur multipliciter,non quidē æquiuocè,nec vniuocè,ſed analogicè,ideo prius diuidendum eſt vnumquodque eorum,& omnes modi reducendi ſunt ad vnum principaliter dictum,&id Philoſophus aget per totum quintum lrbrum:hæc de 3.c.dicta ſint.Ex quibus habes plenam determinationem dubij moti in tertio libro capite quinto.Illic enim quærebatur,ſi eiuſdem ſciẽtiæ eſt conſiderare ſubſtantias & accidentia per ſe ſubſtãtiæ,quæ dicuntur eſſe vnum,& multa idem,&c.Nam cùm ſola ſubſtantia ſimpliciter ſit ens,quod concluſum eſt hîc de ente, poteſt applicari ſubſtantiæ.

Et tu aduerte, quòd poſtquam Philoſophus ſecundam & tertiam concluſionem rationibus propriis probauit, eiſ dem applicat quaſdam rationes communes & probabiles ex quibus formamus duas ad pleniorem doctrinam,relinquentes reſiduum, vt nõ neceſſariũ præſenti ꝓpoſito.Decreuimus enim ita ordinare negocium metaphyſicum, ꝙ non relinquamus vtilia,nec immoremur in ſuperfluis nam breuitati ſtudendum eſt.

Tex.c.5. loquitur potius de ſubſtãtia quam de huiuſmodi accidentibus Prima igitur ratio ſecundũ Cõmen.in cõm.5. & confor miter B.T.ſic formatur. De eodem & de contrariis mouen tur multa dubia, vt dũ quæritur,ſi idem eſt Socrates & So cra.ſedens,& ſi vnum vni cõtrarium eſt, & ſimiliter fiunt quæſtiones de ſimili & diſſimili,&c.ergo in aliqua ſciẽtia hæc dubia conſideranda ſunt: conſtat autem ꝙ non conſi derantur in aliqua ſcientia particulari, quoniam in illa nõ conſiderantur niſi dubia, quæ fiunt circa proprium ſubiectum,& ſuas ꝓprias paſſiões:puta in Geometria circa ma gnitudinem, ſi cõponitur ex indiuiſibilibus: circa rectum & obliquum ſi ſufficienter diuidunt lineam,idem intellige in Arithmetica circa numerum & paſſiones ſuas.In ſciẽtia naturali circa ens mobile& motũ,& graue &leue:ergo ad ſcientiam vniuerſalem,quæ eſt Metaphyſica ſpectat de his conſiderare.Cum igitur entis & vnius eædem ſint proprię paſſiones,& hæc ſcientia conſiderat de ente & vno, conſe quens eſt,vt de paſſionibus eorum conſideret,& determi net quæ circa eas mouentur dubia.Quapropter antiqui ſa pientes quærentes de primis rerum principiis non peccabant conſiderãtes de vno & multitudine & numero, & de contrariis,ſed peccabant,quoniam relinquebant conſide rationem ſubſtantiæ,quæ debebat eſſe principalis.

Secunda autem ratio,Metaphyſicus,Logicus, Sophiſta aſſimilãtur in ſubiecto, circa quod verſantur, nam de ente omnes cõſiderant,ſed diſtinguuntur modo cõſiderandi,& fine. Modo quidem, quoniam Metaphyſicus conſiderat de ente,quo ad prædicata realia, Logicus autem quo ad ꝓdicata intentionalia,quæ ſunt genus,ſpecies,indiuiduũ,&c. Ideo dicitur verſari circa ens ratiõis. Quod quidem,quid propriè ſit,& quomodo diſtinguitur ab ente reali,ꝓtracta uimus in tractatu de tranſcendẽtibus, quem propoſuimus toti negotio metaphyſico.Item differunt,quoniam,vt inqt Commentator cõmen. 5. Metaphyſicus conſiderat de ente conſideratione demonſtratiua, Logicus autem conſideratione ꝓbabili,Sophiſta aũt nullam habet veram cognitionem:Fine verò differunt,quoniã Metaphyſicus intẽdit ſciẽ tiam,Logicus verã opinionẽ,Sophiſta neutrũ,ſed gloriam & apparentiã tm̃: ſed ex eo quod Logicus & Sophiſta ver ſantur circa ens, de omnibus pertractant & omnib.ſe immiſcent,vnde pertractant de prædicamentis, de cauſis, de cõtrariis,de priuatione,de habitu,de ſimili & diſſimili,de forma,de materia,de fine,vt patet in topicis.ergo & Meta phyſicꝰ,cuius ſubiectum eſt ens,debet verſari circa omnia prædicta,modo ſibi conuenienti,ſ.modo inueſtigatiuo veritatis,& generatiuo veræ ſcientiæ.Concludit igitur Ariſt. ꝙad vnam ſcientiam ſpectat ſpeculari ens inquantum ens, & de his,quæ conſequũtur ens vt ens & non ſolùm de præ dictis paſſionibꝰ entis,& vnius & pluralitatis, ſed de prio re & poſteriore,genere & ſpecie,toto & parte, & de aliis talibus:quoniam,vt inquit Commenta.commen.6. Omnia iſta ſunt accidentia enti inquantum ens non eſſentialia,ſed quædam opinabilia ſ. ſecundum opinionem antiquorum, puta,ꝙ omne ens ſit totum & pars:hoc enim dicũt,qui tenẽt tantum ens corporeum. Quod autē omne ens ſit prius aut poſterius eſt ſecundum veritatem, quoniam, vt declarabitur in lib.12.omnia entia ſunt quodammodo ordinata.

CAPVT IIII.

Ad Metaphyſicam ſpectat conſiderare de primis principiis communibus omnibus ſcientiis.

IN 4.c.probãdum eſt,ꝙ hæc ſcientia habet cõſiderare de primis principiis,quas nominat Ariſt.dignitates mathematicas,qa Mathematicꝰ maximè vtiẽ eis,qa habet magis certas &manifeſtas demonſtrationes,vt igitur ꝓpoſitũ reſoluatur pono aliquas cõcluſiones de mẽte Philoſophi.

Prima concluſio,ad philoſophum primum ſpectat conſi deratio talium principiorum:& probatur ſic,Quæ ſunt cõ munia omnibus generibus entis in quãtum ens,debent cõſiderari à philoſopho primo ſpeculante ens inquantũ ens: ſed talia principia ſunt cõmunia omnibus generibus entis, ſunt enim applicabilia cuilibet generi entis,cuius ſignũ eſt ꝙ omnes ſcientiæ ſpeculatiuæ, quarũ ſubiecta ſunt diuerſa genera entis vtuntur his principiis,non quidem abſolute,ſed vt eis conuenit:v.g.dicit Geometra,omnem lineam eſſe ſymmetram,vel aſſymmetram,vel ęqualem vel inęqua lem,dicit Phyſicus, omne ens mobile eſſe corruptibile vel incorruptibile:ergo, &c.Et confirmatur, quoniam,cum in aliqua ſcientia neceſſe ſit ea conſiderare, aliter demonſtra tiones nullam haberẽt firmitatem,quoniam in ipſis firman tur,& conſtat ꝙ nulla ſcientia de eis cõſiderat quę ſit particularis, licet eis vtatur, reliniquit hæc cõſideratio primo Philoſopho,tanquam ſcienti vniuerſali: Nec obſtat ꝙ aliq ex antiquis Phyſicis fecerunt de eis conſiderationem ,quo niam neſcientes aliud ens quam ens naturale &corporeũ, arbitrabantur phyſicã eſſe primam philoſophiam,ſed quoniã eſt aliud ens altius ente naturali, ideo phyſica licet ſit philoſophia,non tamen prima,ideo ad ipſam non pertinet horum conſideratio. Quomodo autem peccauerunt qui voluerunt ea conſiderare & firmare per demõſtrationem, dicemus parum infrà. *Tex.c.7.*

Secunda concluſio, licet ad primum philoſophũ ſpectet conſiderare de omnib.primis principiis, maximè tñ de pri mo,in quo fundantur omnia alia, & à quo pẽdet eorũ veri tas:&probatur ſic,Philoſophus maximè cognoſcitiuus ha bet maximè conſiderare de primo & firmiſſimo principio, quoniam ab eo pẽdet omnium aliorũ cognitio & veritas, ſed primus philoſophus eſt maximè cognoſcitiuus,quoniã dictum eſt in proœmio, quod eſt ſimpliciter ſapiens, & ꝙ ſapiens eſt maximè cognitor primorum principiorum & cauſarum:ergo maximè primi & firmiſſimi principij. *primi Philoſophi eſt cõſideratio de principio. Tex.c.8.*

Tertia

Tex.c.9. Tertia concluſio,primum & firmiſſimum principium cõplexum eſt hoc, Impoſſibile eſt idem eidem ſimul ineſſe & non ineſſe. Et intelligendum eſt ſecũdum idem ſimiliter. & vt declaratum eſt ĩ logicis: & dico principium cõplexum, quoniam dãtur prima principia complexa & incomplexa. Incomplexa ſunt cõceptus terminorum maximè vniuerſalium, inter quos primus, & ad quem omnes alij reſoluunt, eſt conceptus entis: complexa ſunt primæ ꝓpoſitiones cõflatæ ex primis terminis vniuerſaliſſimis, & maximè notis, inter quas hæc eſt prima, Impoſſibile eſt idẽ ens eidẽ enti ſimul ineſſe & non ineſſe: hæc autem cõcluſio ſic probatur, Conditiones primi & firmiſſimi principij ſunt tres. Prima eſt, ꝙ circa ipſum nullus poſſit errare, ex cõſequenti neceſſe eſt ipſum eſſe nobis maximè manifeſtũ & cognitum, & magis clarum quàm alia: quoniam, vt inquit Philoſophus, non decipiuntur homines niſi in eo quod ignorant, vel, vt inquit Commen. in commento 8. decipiuntur in eo qđ non eſt eis valde manifeſtum. Secunda eſt ꝙ debet eſſe verum abſolutè, & non ſub conditione vel ex ſuppoſitione, qđ. n. eſt neceſſe haberi ab intelligẽte quodcunq; genus entium, debet eſſe ſimpliciter verum & non ex cõditione, aliter intelligens nunquam poſſet ſe firmare niſi data tali conditione, conſtat aũt quod neceſſe eſt intelligentem quẽcunque habere veritatẽ primi principij, aliter de nullo ſequenti veritatem haberet: ergo neceſſe eſt ipſum eſſe non conditionaliter, ſed abſolutè verũ. Tertia eſt, ꝙ eius cognitio adueniat nobis per naturam, i. ꝙ naturaliter & non per demonſtrationem ſit nobis cognitũ, ea aũt naturaliter cognoſcimus, quæ non per inueſtigationẽ ex aliquo priori noto, ſed ſolo lumine intellectus cognitis terminis apprehendimus eſſe vera, & oppoſita eſſe falſa: & ſic apprehendimus prima principia complexa, & maximè primum, in quo fundantur omnes ſcientiæ. Sed iſtæ tres conditiones cõueniunt huic Tex.c.9. complexo, Impoſſibile eſt idem eidem ſimul ineſſe & non ineſſe, quod ſic manifeſtatur, prima conditio ei conuenit, nam impoſſibile eſt aliquem ſani intellectus mente concipere, ꝙ idem eidem poſſit ſimul ineſſe & non ineſſe, licet aliqui dicant Heraclitũ aliter dixiſſe, ſed non eſt neceſſe omne dictum ore, mẽte teneri, ergo nullus poteſt circa ipſum decipi, antecedens ſic probatur. Si q̃s poteſt mente concipere idem ſimul eſſe & non eſſe, ergo poteſt in ſuo intellectu habere ſimul contrarias opiniones, quod eſt manifeſtè falſum, contraria ſunt. n. quę ſe mutuo expellunt ab eodem ſubiecto, conſequentia ſic probatur. Determinatum eſt in ſecundo Peri her. ꝙ duæ opiniones duorum cõtradictorium ſunt contrariæ: ſed ſimul eſſe & non eſſe ſunt duo contradictoria: ergo ſi quis opinetur duo cõtradictoria eſſe ſimul vera, habebit ſimul in ſuo intellectu contrarias opiniones. Patet igitur, ꝙ prima conditio cõuenit ei, ex conſequẽti conuenit ei ſecunda, nam, ſi nõ poſſum aliter mente concipere, neceſſe eſt vt ſit abſolutè verum, & non ex cõditione, alioquin, remota cõditione, poſſet eſſe non verũ: & tũc poſſem mente tenere oppoſitum. Similiter tertia conditio ſequitur ex prima, nam ea, circa quę errare non poſſumus, oportet vt nobis ſtatim innoteſcant: ergo non ꝑ diſcurſum ſunt nobis nota, omnis. n. diſcurſus fit in tempore, & ex aliquo magis noto, ſi non per diſcurſum, ergo ſolo lumine intellectus: ergo naturaliter. Patet igitur hoc eſſe primũ & firmiſſimũ principiũ, ad qđ demonſtrãtes expreſsè vel virtualiter reducũt vltimã opinionẽ ſuã, nec poſſum⁹ aliq̃d firmiter apprehẽdere niſi hoc principio intellecto & cõfirmato.

Tex.c.9. Quarta cõcluſio, licet hoc principiũ nõ poſſit abſolutè demonſtrari, poteſt tamen elenchice, i. redargutiue. Prima pars ſic declaratur, demonſtratio abſolutè ſumpta eſt ex notioribus & prioribus, ſi igitur hoc principium poteſt abſolutè demonſtrari, aut per ſeipſum, aut per aliud, non per ſeipſum, quoniam eſſet notius & ignotius: ſi per alterũ, aut procedetur in infinitum, aut ſtabitur in aliquo indemõſtrabili, & tamen notiſſimo, aut procedetur in infinitum: nõ eſt proceſſus in infinitum, vt probatum eſt in primo Poſte. nec eſt ſtatus in aliquo in demõſtrabili notiſſimo, quoniam nullum principium eſt notius iſto, nec firmius eo ꝓpter cõditiones poſitas ſuprà. Hinc patet error eorum, qui dignãtur hoc principium demõſtrare, in quem inciderunt ꝓpter in eruditionem, quorum debeat eſſe demonſtratio, & quorũ non, neque enim omnia ſunt demonſtrabilia, aliter, aut cõtingeret circulus in demonſtrando, aut ꝓceſſus in infinitũ. Si igitur quorundam nõ eſt demonſtratio, id maximè conuenit huic principio propter ſui maximam euidentiam.

Primi principij conditiones tres.

Secunda aũt pars ſic declaratur. Demõſtrare elenchicè nõ eſt ex aliquo priori vel notiori, ſed ex aliquo dicto & conceſſo à dubitante, etiam ꝙ ſecundum ſui naturam eſſet minus notum. Quòd ſi dubitans nihil concedit, deriſio eſt quærere rationem ab eo, qui nulla vtitur ratione. Talis em̃ eſt ſimilis plantæ, & deterior bruto, quoniã bruta vtuntur certis ſignis ad ſignãdum ad extra proprias phantaſias & affectus, qui autem nihil concedit, ſaltem determinatũ ſignificatum terminorum, non vtitur certis ſignis ad ſignandum quod habet in mente, ideo ſimilatur plãtæ carenti cognitione, & eſt deterior bruto. Qui igit̃ negant hoc principium, aut aliquid cõcedunt, aut nõ: ſi ſic, poſſunt ex cõceſſo redargui, quod eſt demõſtrare elenchice. Si nihil concedunt, deridendi ſunt, & hoc modo ꝓcedet Ariſt. in tractatu ſequenti, contra negantes hoc principium. Hæc de 4. cadicta ſint, & hîc terminamus primum tractatum ſuper 4. li.

TRACTATVS II. SVper quarto libro Metaphyſicæ.

IN hoc ſecundo tractatu defenſandum eſt primum principium contra negantes, ipſo enim defenſato, defenſantur reliqua prima complexa, quoniam firmitatem accipiũt ab eo, & cõprehendimus mẽtem Ariſt. in quatuor capita.

Primò diſputandum eſt contra eos vniuerſaliter & ex rationibus vniuerſalibus.

Secundò ſoluendæ ſunt dubitationes, propter quas primum principium negarunt.

Tertiò diſputandum eſt contra ſtatuentes veritatem rerum in apparentia.

Quartò diſputandũ eſt contra eos, qui ponũt mediũ inter cõtradictoria, ex cõſequẽti cõcedũt ea eſſe ſimul falſa.

Quintò diſputandum eſt contra errores principiorum logicæ & Philoſophiæ naturalis.

CAPVT I.

Diſputatur contra eos, qui contradictoria ſimul vera eſſe contendebant, vniuerſaliter, quibuſdam præmiſſis.

IN 1.c. diſputandum eſt cõtra eos vniuerſaliter, ꝙ impoſſibile eſt contradictoria eſſe ſimul vera, & arguit Philoſophus ſeptem rationibus: quarum prima procedit ex determinato ſignificato nominis. Ad cuius euidentiam prę pono quatuor.

Primo contra negantes primum principium cõplexum non eſt aſſumenda aliqua propoſitio, qua affirmetur aliq̃d de re, vel negẽt, hoc enim eſſet petere principium, & aduerſarius negaret quæcunq; aſſumerent. Nam ſi negat primũ principium, circa quod diximus neminẽ poſſe decipi, multo magis negaret quamcunque aliam propoſitionem. Aſſumendum eſt ergo pro principio diſputationis, ꝙ nomen ꝑlatum inter diſputantes aliquid determinatè & vnum ſignificat, tam loquenti quàm audienti. Et ſi aduerſarius id nõ admittit, relinquendus eſt vt rudior beſtia, nec diſputandum cum eo, ſi concedit iam habebimus viam cõcludendi contra eum, ꝙ non ſunt contradictoria ſimul vera, vt patebit infrà. Si non vult concedere, ꝙ ſignificet determinatè vnum, ſed plura: contra, aut illa plura ſunt finita aut infinita, ſi finita, tunc licebit vnicuique adaptare proprium nomen, quod eo caſu determinatè ſignificabit vnum, puta q̃ ſanum ſignificat ſubiectũ ſanitatis, & cauſatiuum, & indicatiuum, primum ſignificatur per animal, ſecũdum per medicinam, tertium per vrinam. Si autẽ ſunt infinita, nulla poterit fieri intelligibilis, ſed penitus cõfuſa locutio & diſputatio, eo qđ audiẽs intelligere nõ poterit, quo ſenſu & ſignificato loquẽs vtat̃ terminis: Nam ſi eorum ſignificata ſunt infinita, non erit maior ratio quod ſignificet hoc quam illud. Text. ca. 9. 10.

Secundò ex hoc fundamento poſito, aſſumo hoc nomẽ homo, & ſi ſignificat vnum, illud erit eſſe hominem, vel eſſe animal bipes, ſignificatũ enim nominis eſt id, quod eſt res, ſiue ſuum quod quid eſt, ſiue diffinitio rei. Text. ca. 9. 10.

Tertiò ſi homo ſignificat eſſe hominẽ, vel animal bipes, non ſignificat nõ eſſe hominem, vel nõ animal bipes, aliter nõ ſignificaret determinatè vnum, vel eſſe hominem & nõ eſſe hominem eſſent vnum, quod eſt ſtultum dicere: nã quęcunque prædicãtur de homine, nõ ſunt vnum: ſumendo vnum non pro vnitate ſubiecti, ſed pro vnitate rei, aliter &

muſicum & album &doctum,&c.eſſent vnum re,omnia.n. prædicari poſſunt de homine,& cùm infinita prædicata accidentalia poſſint aduenire homini, omnia eſſent vnum, quod eſt penitus abſurdum:ergo multo minus ſunt vnum, eſſe hominem & non eſſe hominem, quoniam primum ponit ſubſtantiam hominis,ſecundum autem negat.

Quarto homo & nõ homo nõ ſignificat idem,quoniam homo ſignificat eſſe hominem,& nõ homo ſignificat nõ eſſe hominem:ſed hęc duo nõ ſunt idem,aliter nõ homo prędicaretur de homine:prętereà magis differunt homo & nõ homo quam homo & album. illa enim differunt ſubſtantialiter,hæc autem accidentaliter:ſed hęc duo nõ ſunt idem, licet vnum prædicetur de altero,vt dictum eſt ſuprà, ergo multo minus ſunt idem,eſſe hominem & nõ eſſe hominem.

Tex.c.12 His præpoſitis, ſic formatur prima ratio, neceſſe eſt q̃ homo ſit animal bipes,hoc enim eſt determinatum ſignificatum ſuum,vt declaratum eſt ſuprà: & ſumo pro eodem, hominem ſignificare eſſe hominem, & hominẽ eſſe animal bipes,tunc vltrà,ergo eſt impoſſibile hominem nõ eſſe animal bipes, q̃ enim neceſſe eſt eſſe impoſſibile eſt non eſſe, ſi eſt impoſſibile hominem non eſſe animal bipes,ergo impoſſibile eſt hanc eſſe verã,homo nõ eſt animal bipes:ergo ſemper erit falſa,& cũ ſit cõtradictoria huiꝰ,hõ eſt animal bipes, quæ neceſſario eſt vera, impoſſibile eſt duo contradictoria eſſe ſimul vera.Sed fortè reſpondebit aliquis & dicet rationẽ nõ concludere,quoniã quando quis interrogatur,ſi homo ſignificat animal bipes vel non, nõ reſpõdebit affirmationem tantum, vel negationem tantum,ſed dicet q̃ ſignificat vtrunque,contra id arguit Philoſophus.Quando quis ſimpliciter interrogatur,i.de parte affirmat.vel negatiua,ſimpliciter de vna debet reſpõdere, aliter nũquam terminaretur diſputatio,ſi vellet de omnibus conuenientibus rei reſponderc:conſtat enim, q̃ homini poteſt conuenire eſſe album, & magnum, & doctum. & quodammodo infinita prædicata.Si igitur q̃s in diſputatione interrogat, an homo ſit albus, vel nõ, & reſpondere velit, q̃ eſt albus, magnus,doctus,calidus, grauis,&c.vana eſſet huiuſmodi diſputatio,nec vnquam cõcluderetur.Cùm igitur in propoſito quis interrogatur an homo ſignificet animal bipes vel nõ,reſpondere debet de altera parte tantum,aliter nõ

Tex.c.13 eſt diſputandum cum eo,cùm nihil determinatè ponat.

Secunda ratio ſumitur ex ratione prædicati ſubſtãtialis & accidentalis.Et ſtat in hac conditionali,Si contradictoria ſunt ſimul vera, ergo nullũ erit p̃dicatũ ſubſtantiale & quidditatiuum,ſed omnia erũt prædicata accidentalia, ex cõſequenti aufertur omnis vera diffinitio, quoniam nõ datur niſi per prædicata ſubſtantialia, & quidditatiua:ſed impoſſibile eſt omnia prędicata eſſe accidẽtalia,ergo,&c. Pro reſolutione huius rationis probanda eſt cõſequentia, deinde manifeſtanda eſt impoſſibilitas conſequentis.

Pro euidentia cõſequentiæ præpono duo,Primo prædicatum ſubſtãtiale in hoc differt ab accidentali,quod ſemp ineſt,& impoſſibile eſt abeſſe,cùm ſit de natura & eſſentia rei,accidentale autem poteſt adeſſe & abeſſe,hæc enim eſt ratio accidẽtis,ex quo ſequitur,q̃, ſi de aliquo verificatur prædicatum A, & de eo verificatur ſuum oppoſitum, erit prædicatum accidentale.Secundo prædicatum ſubſtatiale eſt tantum vnum re,licet poſſit plurificari ratione, nam eſt idem rei,cuius eſt prædicatum, quælibet autem res eſt tantum vna,cùm ſit indiuiſa in ſeipſa, aliquo mõ indiuiſionis, ergo prędicatum ſubſtantiale eſt tantũ vnum re,vt animal rationale,cùm ſint idem cum homine,ſunt tãtum vnum re, ſed prædicatum accidentale nõ eſt vnum re,quoniam licet ſit in ſubiecto,nõ tamen eſt idem cũ ſubiecto,nã licet Soc. ſit albus,nõ tamen eſt albedo,& propterea non incõuenit plura eſſe prædicata accidentalia conuenientia vni rei.

Ex his arguitur ſic, ſi hæc duo ſunt vera ſimul hõ eſt homo,&homo non eſt homo,vel iſta,&homo eſt nõ hõ:ergo eſſe hominis conuenit homini,& remouetur ab eo,ſicut enim nigrũ remouet album,ſic nõ nõ,vel nõ eſſe hominis remouet eſſe hominis : ergo tam eſſe hominis,quam non eſſe hominis eſt prædicatũ accidentale.Præterea,eſſe hominis & non eſſe hominis,nõ ſunt vnum prædicatum.Dictum eſt enim in prima ratione, q̃ nomen ſignificat determinatè vnum,ſed non ſunt vnum eſſe hominis,&nõ eſſe hominis vt probatum eſt in prima ratione.Si non ſunt vnum, nec ſunt idẽ homini:ergo ſunt prædicata accidẽtalia,ex declaratione,& differentia aſſignata inter prædicatum ſubſtãtiale & accidentale.Patet igitur,q̃ hæc poſitio deſtruit totaliter p̃ dicatum ſubſtantiale.Quod autẽ ſit impoſſibile omnia prædicata eſſe accidentalia,ſic probat Philoſophus.Si non eſt aliquod prædicatum ſubſtantiale,ergo nullũ erit prædicatum per ſe & vniuerſale,i.ſecundum quod ipſum: ſed omne prædicatum prædicabitur per aliud & nõ per ſeipſum: quod enim per accidens prædicatur nõ per ſeipſum,ſed p aliud prædicatur:nam & propria accidẽtia prædicãtur de ſubiecto per aliud,vt per diffinitionem ſubiecti, diffinitio autem per ſeipſam verificatur de ſubiecto:tũc vltra,Si omne prędicatum accidẽtale prædicabitur per aliud,ergo nõ eſt deuenire ad primum,ex cõſequenti erit proceſſus in infinitum in p̃dicatis accidentalibus,ſed hoc eſt impoſſibile, & q̃ ſit impoſſibile,ſic declarat Philoſophus:Modus prędicationis accidentalis eſt tantum duplex, quoniam aut prædicatur accidens de ſubiecto,vt Socr.eſt albus, vel prædicatur accidens de accidente, vt muſicum eſt album:ſed in neutro poſſibilis eſt proceſſus in infinitum:non quidem q̃ accidens prædicatur de accidente, quia ambo conueniunt ſubiecto,ergo erit ſtatus in ſubiecto,quod eſt primum fundamentum huius prædicationis,nec quando accidens prædicatur de ſubiecto.Iſte enim proceſſus in infinitum nõ fieret niſi duobꝰ modis,primo,q̃ ſicut Socrates ſubiicitur albo,ita Socrates albus ſubiiciatur alteri accidenti,puta calido,& Socrates albus calidus ſubiiciatur alteri, puta grauí, & Socra. albus calidus grauis ſubiicitur alteri & ſic in infinitum,ſed hic modus eſt impoſſibilis,quoniam ideo Socra.ſubiicitur albo,quia eſt quid vnũ,ſed ex Socrate & albo non fit tale vnum,qualis eſt Socrates,eſt enim Socrates vnum per ſe,Socrates autem albus vnum per accidens, & propterea nõ eſt neceſſe, q̃ ſubiectum & accidens ſubiiciantur alteri accidenti,ſicut ſubiectum ſubiicitur accidẽti. Secundo, q̃ ſicut Socra. ſubiicitur albo,ita album calido, & calidum grauí,&c.Sed hoc eſt impoſſibile, quoniam accidens ex ſe non habet virtutẽ ſubiiciendi alteri.De ratione enim accidentis eſt q̃ accidat alteri,id eſt ſubſtantię,nõ quòd ſubiiciatur alteri, aliter eſſet ordo inter accidentia, puta quòd muſicum reſpiceret album,vt ſubiectum,ſed id non contingit : nulla eſt enim ratio, quare magis album ſit ſubiectum muſici,quàm econuerſo.

Non ergo cõtingit proceſſus ĩ infinitũ in p̃dicatis accidẽtalibus,vt igit nõ deſtruat prędicatio ſubſtantialis,neceſſe eſt dicere,q̃ ipoſſibile é duo cõtradictoria eſſe ſimul vera.

Tu tamen aduerte,q̃ licet accidens nõ ſit ſubiectũ accidentis,eſt tamen aliq̃ ratio & cauſa q̃ alterũ accidẽs inſit ſubſtãtiæ:ſicut ſuperficies eſt cauſa exiſtendi caloris in ſubſtantia, & calidũ & humidũ ſunt cauſa q̃ dulcedo inſit pomo & melli , & in ratione cauſalitatis nõ incõuenit vnum accidens reſpicere & ordinari ad aliud , vt color reſpicit quantitatẽ,in ratione aũt ſubiecti reſpicit tm̃ ſubſtantiam.

Tertia ratio ſumitur ex diuerſitate rerum,quam tollit p̃ *tex.c.15* dicta poſitio:&ſtat in hac cõditionali, ſi cõtradictoria ſũt ſimul vera,ergo omnes res erunt vnũ,ita q̃ non diſtinguẽtur triremis & murus & homo,& cætera omnia, & hoc idem ſequitur ex poſitione Pythagoræ,qui dixit,quod videtur alicui eſſe verum, illud eſt verum:nam ſi alicui videtur q̃ homo ſit aſinus,erit aſinꝰ:& ſi alteri videtur oppoſitum, non erit aſinus.Idem etiam ſequitur ad poſitionem Anaxa. qui poſuit omnia cõfuſa & indiſtincta in vno,ex conſequẽti homo,capra,leo & alia erunt vnum & nõ diſtinguentur abinuicem.Qui tamen decipiebatur, quoniam putabat loqui de ente in actu,&ſuum dictum non poteſt verificari niſi de ente in potentia. Res enim quandiu ſunt in potentia, ſunt indiſtinctę:dum autem ponuntur in actu diſtinguunt: actus.n.eſt qui diſtingunt ea,quæ ſunt in potentia, vt patet in ligno in quo multę ſunt figurę & imagines in potẽtia,& vt ſic non diſtinguuntur,cùm aũt fiunt actu,patet q̃ diſtinguuntur.Relinquens igitur Ariſt.falſitatem cõſequentis vt manifeſtam,probat conſequentia.Pro cuius euidentia ſupponitur primo, q̃ ſi de aliquo verificatur propria negatio multo magis verificabitur negatio alterius: nam proximiꝰ eſt eſſe cuiuſlibet rei ſibiipſi, quàm eſſe alterius rei, ſi ergo de re verificatur ſuum non eſſe,multo magis verificabitur non eſſe alterius;vnde,ſi iſta eſt vera, homo eſt non homo, multo magis eſt nõ lignum,nõ lapis,&c.Supponitur ſecũdo,id quod dicit hęc poſitio,ſcilicet,quod contradictoria ſunt ſimul vera,de quocũque verificatur negatio, verificatur affirmatio:ex quo habetur,q̃, ſi homo eſt non lignum, eſt etiam lignum.Ex his ſuppoſitis ſic probatur conſequentia, Si homo eſt homo , & eſt non homo : ergo eſt non lignum

gnum,nõ triremis,non murus,&c.per primum ſuppoſitũ, ſi eſt nõ lignum, & ſi eſt non murus, eſt etiam murus, &c. per ſecundum ſuppoſitum,homo ergo erit omnia.& ſic ſequitur quod omnia erunt vnum,quod'eſt abſurdum.

Quarta ſumitur ex cognitione,& arguit ſic à ſufficienti diuiſione, ſi contradictoria ſunt ſimul vera, aut ſic eſt in omnibus cõtradictoriis,aut in quibuſdã. Si in quibuſdam tantum,ergo in aliis, verum erit certitudinaliter vnã partem eſſe veram,&aliã falſam,ſi in omnibus hoc põt eſſe dupliciter.Primò, ꝙ affirmat. & negat.in omnibus ſint ſimul veræ,ita ꝙ fiat econuerſo,puta quoties affirmatiua eſt vera,negatiua etiam ſit vera,&econuerſo.Secundò,ꝙnõ fiat econuerſo, puta licet qñ affirmatiua eſt vera, ſit negatiua vera,non tñ econuerſo,ita quod fiat,negati.eſſe veram,& tñ.affirma.eſſe falſam. Si dicatur ſecundo modo, ergo negat.erit verior &firmior quam affirmat.quod eſt abſurdũ, probatur conſequentia,qm̃ negat.abſolutè & ſemper erit vera,non autem affirmat.quia dicis,non ſemper eſſe affirmat.veram, quando nega. eſt vera, ſemper aũt negat.eſſe veram,etiã ꝙ affirmat.ſit falſa:ergo erit verior & firmior: falſitas aũt conſequentis probat, qm̃ negat. probatur per affirmat.& non pendet veritas affirmat.ex veritate negat. nec concluſio negat. poteſt probari niſi ex aliqua præmiſſarũ affirmatiua.Si dicatur primo modo,id poteſt eſſe dupliciter, ſ. diuiſim, vel coniunctim, diuiſim quidem, verbi gratia,ꝙ hæc eſt vera per ſe homo eſt animal,& hæc eſt vera per ſe,homo non eſt animal,coniunctim aũt, qñ neutra eſſet vera per ſe ſumpta,ſed ſi ſimul ſumatur vtraque eſt vera,ſicut ſi ſumatur Plato per ſe, & Socrates per ſe, neuter trahit nauem,ſumpti autem ſimul trahũt nauem, & tunc eſt verum,quod Socrat. & Plato trahunt nauem. Si dicatur coniunctim, duo ſequuntur inconuenientia, primo, quod neutra pars eſt vera,nam à coniunctis ad diuiſa non valet conſequentia, & cum omnis propoſitio ſit vera vel falſa,ſequitur vtranque partem eſſe falſam.Secundo,quod omnia ſunt vnum,vt etiam dictum eſt in præcedenti ratione,nam per te iſtæ duæ ſunt ſimul veræ,homo eſt Deus,homo non eſt Deus,&quod dicitur de his duabus poteſt dici de omnibus aliis cõtradictoriis, qm̃ de vnoquoq; poſſunt omnia alia entia affirmari & negari. Si dicatur diuiſim,ſequuntur multa incõuenientia,primo omnia erunt vnũ,qm̃ etiam diuiſim poſſunt omnia alia de vnoquoque affirmari & negari,vnde,ſi iſtæ duæ ſunt veræ diuiſim, homo eſt albus,& homo non eſt albus, poſſum inferre,ergo homo eſt albus, & quod dico de albo poteſt dici de quolibet ente prædicato de homine,& ſic patet, ꝙ homo erit omnia.Itẽ ꝙ homo nullum ens erit,qm̃ omnes propoſitiones negatiuæ,quæ ſunt altera pars contradictionum,ſecũdum iſtam poſitionem ſunt veræ, ergo non eſt homo, non eſt animal, non eſt ſubſtantia,non eſt ens,&c. Secundò omnes ſemper dicerent verum,qm̃ non loquuntur niſi per affirmationem vel negationem, ergo ſi vtraque eſt vera,omnes dicent verum,& omnes mentientur, quia omnes confitentur ſe dicere falſum,quando dicitur cõtradictorium prioris dicti, quod reputabatur eſſe verum,puta dicens negationẽ poſt affirmationem, quam reputabat eſſe veram, confitetur ſe mentiri.Tertiò nulla erit perſcrutatio veritatis nec diſputatio,quia neceſſe eſt diſputantem dicere determinatè ita eſſe,vel non ita eſſe,quod ſi dicat ſic,& non ſic eſſe,iam nihil'determinatè ponit,nec determinatè negat,ergo non relinquitur locus diſputationi.Quartò aufertur diffinitio veri & falſi, nam verum eſt quando res ita eſt ſicut dicit, vel non eſt,falſum aũt, qñ res non eſt ſicut dicitur, ex quo ſequitur,quod,ſi per affirmatiuam res dicitur ſicut eſt,affirmatiua erit vera, & qm̃ per negatiuam contradictoriam aliter dicitur,negatiua erit falſa, non poteſt igitur ſaluari diffinitio veri & falſi, & ponere contradictoria eſſe ſimul vera, verũ, quia aduerſarius poſſet dicere qđ Ariſt. in hoc quarto inconuenienti petit principiũ:nã,ſi aduerſari⁹ ponit cõtradictoria ſimul vera nõ admittet diffinitionẽ datã de vero & falſo,Et propterea ſubiunxit quintam rationẽ.

Quinta ratio ſumitur ex natura rei ſignificatæ per propoſitionẽ,& arguitur ſic.Si dicens contradictoria dicit verum:ergo dicens affirmationẽ tantum eſſe veram, mentitur,& qui dicit negationem tãtum eſſe verã, mentitur,ſed hoc eſt falſum,cõſequentia patet, falſitas cõſequentis probatur,ſi dicens affirmat. tantum eſſe veram, vel negationẽ tantum mentitur:ergo naturæ rerum nõ ſunt determinatæ entitatis:ergo ſol nõ eſt magis lucidus quam non lucidus, & terra non eſt magis grauis quam leuis, & ens nõ eſt magis ens quã nõ ens,ex conſequenti dicens aliquid,nõ dicit aliquid:nec opinans aliquid,opinatur aliquid, quia nõ magis opinatur de eo quam de ſuo oppoſito: ita. n. opinatur ſolem obſcurũ ſicut clarum,ſed qui talia dicit,non eſt audiendus,nec diſputãdum cum eo, quia nõ differt à planta, & negat ſe eſſe rationale,qm̃,vt inquit Commenta.in commento 17.Rationale non diuiditur ab animatis,i. vegetabilibus & brutis niſi per comprehenſiones & exiſtimationes terminatas,ſ.hoc eſſe tale,vel non eſſe tale.

Sexta ratio ſumitur à deſiderio & fuga virtutis appetitiuæ,& arguitur ſic.Si cõtradictoria ſunt ſimul vera: ergo opinãs ea ſimul vera nõ magis appetet vnum quam aliud, nec magis fugiet vnũ quam aliud,ex conſequenti, qui longè eſt à patria non magis deſiderabit ire,quam non ire, ex quo ire, & non ire ſunt ſimul vera, & qui timet cadere in foueam nõ magis fugiet viã ducẽtem ad foueã quã oppoſitam:videmus aũt per experientiam,ꝙ propoſitis duobus contradictoriis homo eligit vnum & relinquit aliud,nam propoſitis famelico comedere & nõ cõedere, eliget cõedere & relinquet oppoſitum:ergo manifeſtum eſt contradictoria non eſſe ſimul vera,cùm videamus homines ſaltẽ in manifeſtè bonis & malis, & in melioribus ac deterioribus reputare veritatem conſiſtere tantum in vna parte cõtradictionis, aliter non magis eligerent bonum quam oppoſitum,nec magis quod eſt melius, quam quod deterius.

Sed fortè dicet aliquis, ꝙ homines magis eligunt hoc bonum,quàm oppoſitum,non quia ſciunt differre hoc bonum ab oppoſito,ſed quia ſic opinantur,quorum tamen opinio eſt falſa, quoniam ſecundum veritatem idem ſunt bonum & non bonum.

Contrà, inquit Ariſt.ſi homines ſunt conſtituti in falſa opinione,quæ eſt defectus veritatis,multo magis deberẽt quærere veritatem,ſicut infirmus magis quærit ſanitatem quàm ſanus.Omnis autem opinans falsè,infirmatur ſecundum intellectum.Cùm ergo videamus, quòd eligentes magis hoc bonum quàm oppoſitum quietantur in electione, ſignum eſt quod ſunt ſani intellectus, & tenentes viam oppoſitam infirmantur.

Septima ratio ſumitur à gradibus falſitatis, nam datur magis falſum & minus falſum, puta qui dicit quatuor eſſe quinque minus mentitur,quam qui dicit quinque eſſe mille, minus.n.diſtant quatuor à quinque quã quinque à mille,ſed magis & minus falſum dicitur ſecundum quod magis vel minus diſtat à vero:ergo oportet dare abſolutè verum & non omnia æquè vera & æquè falſa,ergo opinio dicens cõtradictoria eſſe ſimul vera & ſimul falſa,eſt abſurda,qm̃ tunc nõ daretur gradus in falſitate,nec in veritate.

Patet igitur, ꝙ per has rationes poſſumus liberari ab errore opinantium contradictoria eſſe ſimul vera,& poſſumus aliquid mente diffinire ac determinare tanquam ſimpliciter verum, & aliquid tanquam ſimpliciter falſum. Et aduerte quod non ſolum liberamur à prædicta poſitione, cuius auctor videtur fuiſſe Heraclitus, qui adeo errauit, quod dixit nihil ſciri, nec de aliquo põt fieri certa interrogatio,nec certa reſponſio.Sed etiam liberamur ab opinione Pythagoræ,qui poſuit veritatẽ in rerũ apparẽtia & exiſtimatione. Nam coincidit cum opinantibus contradictoria eſſe ſimul vera.Conſtat.n. diuerſos de eadem re diuerſas & contradictorias habere exiſtimationes. Nam exiſtimat Socrates voluptatẽ eſſe ſummũ bonũ, & Plato exiſtimat oppoſitum,ergo voluptas eſt ſummum bonum,& non eſt ſummum bonum,ſi veritas ſtat in apparentia,vel humana exiſtimatione: ſed contra poſitionem hanc diſputabitur in tertio capite.Hæc de primo capite dicta ſint.

CAP. II. Soluuntur rationes eorum, qui pertinacia negare potius viſi ſunt primum principium, quàm ex ratione aliqua neceſſaria.

IN 2.c.ſoluendæ ſunt dubitationes, propter quas aliqui tenebãt contradictoria ſimul vera.Vnde aduerte,quod vt inquit Ariſt.aliqui deducti ſunt ad hunc errorem, ex aliquibus rationibus,quas neſciebant ſoluere, & ideo cogebantur concedere cõcluſionem, ſicut dictum eſt in ſexto Phyſicorũ de Zenone, qui coactus fuit negare motum propter rationẽ ſophiſticam,quam neſciuit ſoluere.Aliqui aũt ad hunc erroré deducti ſunt non ex ratione ſophiſtica cogente,ſed ex proteruia & elatione,vt viderentur ſingulares in ſententiis ſuis.Aduertentes.n.primũ principium nõ poſſe probari per demonſtrationẽ,ſtatuunt tenere oppoſi-

tum,ſuadentes ſibi, ꝙ nulla ratione poſſent conclúdi, nec aliqua via probatiua:& qm̃ vtrique iſtorum infirmi ſunt intellectu,ſed non eodem modo,qm̃ primi infirmantur ignorantia,ſecundi aũt proteruia, ideo diuerſo modo iuuandi ſunt, primi quidem ſolutione rationis, quam neſciunt ſoluere curabuntur,ſecundi aũt non poſſunt curari,niſi rationibus poſitis in prędeti cap.& præcipuè ratione ſumpta ex ſignificato terminorum: Nunc igitur intendentes curationi primorũ,adducem⁹ rationé quã ſoluere neſcierunt.

Tu igitur aduerte, ꝙ aliqui ex his ſenſibilibus corruptibilibus & generabilibus moti ſunt ad concedendũ contradictoria ſimul vera,hac ratione,quã neſcierunt ſoluere,cõtraria ſunt in eodẽ,ergo &contradictoria:antecedens probatur,ex eodem fiunt contraria, ergo ſunt in eodem.nã ex aqua fit aer,qui eſt calidus,&fit terra,quæ eſt frigida,ergo calidum & frigidum præexiſtunt in aqua:cum.n. ex nihilo naturale nihil fiat,neceſſe eſt omne quod fit præexiſtere in eo ex quo fit: conſequentia verò probatur, qm̃ in vno eſt negatio alterius, nam frigidum eſt non calidũ.ſi igitur in aere eſt calidum & frigidum, eſt etiam calidum & non calidum,& ſic contradictoria ſunt ſimul vera,verum eſt.n.dicere aerem eſſe calidum,& eſſe non calidum,quia & frigidus.Et hac ratione motus eſt Anaxagoras ponere omne in omni, quia videbat omne ex omni fieri, & credebat nihil fieri ex alio, niſi præexiſteret in eo. Eidem rationi videtur conſenſiſſe Democritus, q̃ poſuit omnia fieri ex pleno & vacuo,&plenũ attribuit enti,vacuum aũt non enti,ex conſequenti in quolibet ponebat ẽs& nõ ens,quæ ſunt contradictoria.Huic rationi dupliciter reſpondetAriſt.primo ſic diſtinguit,ens dicitur dupliciter,ſ.in actu & in potẽtia,eodem modo dicuntur contraria,& quidem ſi intelligunt, ꝙ ens fit ex ente præexiſtenti in actu,malè intelligunt.Quod enim actu eſt iam non fit, ſed factum eſt, ſi intelligant de ente in potentia bene dicunt,ſed non ſequitur contraria eſſe actu in eodem,ſed tantũ in potentia.Subiectum.n.quod eſt actu ſub vno contrario eſt in potentia ad aliud.Inuenitur. n. aliquod quod in ſe continet vtrunque in potentia, neutrum autem actu,ſaltem perfecto,vt in tepido eſt calidum & frigidum in potentia, neutrum aũt perfectè actu. Ad rationem igitur nego antecedens,intelligendo de contrariis in actu,de contrariis aũt in potentia concedo antecedens,ſed nego conſequentiam,& cum probatur antecedens,nego ꝙ præexiſtant actu in eodem. Similiter ad probationem conſequentiæ,dico, quod in vno contrario non eſt negatio actualis alterius cõtrarij,niſi alterum cõtrariũ exiſtat actu,& ideo nõ ſeq̃t cõtradictoria eſſe ſimul vera.

Secunda reſponſio ſtat in hoc,ꝙ ipſi habent concedere ſubſtantiam vnam immobilem ingenerabilẽ incorruptibilem, de qua locuti ſumus in phyſicis, ex qua non poſſunt fieri contraria,cùm ſit inalterabilis, ex cõſequenti nõ ſunt contraria in ea,ergo ſaltem in ea ratione contrariorũ non poteſt concludi, quòd de ea verificentur contradictoria, ſed prima reſponſio melior eſt:quoniam in nullo ente debet concludi ſiue ſit mobile, ſiue immobile, contradictoria eſſe ſimul vera.Hæc de ſecundo capite dicta ſint.

CAP. III. Diſputatur contra eos,qui aſſerebant omne quod nobis apparet & opinamur verum eſſe.

IN 3.c.diſputandum eſt contra eos, qui ſtatuunt veritatem rerum in apparentia, ſiue in exiſtimatione, ſed iſti fuerunt in duplici differentia.Nam aliqui ſic ſenſerunt propter quædam dubia, quæ neſciebant ſoluere, & aliqui ex ſola proteruia, diſputandum eſt igitur primo contra primos,ſecundo contra ſecundos. Pro diſputatione contra primos tria agenda ſunt.

Primo ponetur eorum ratio, propter quam moti ſunt ad ſic ſentiendum.

Secundo ponetur cauſa talis poſitionis.

Tertio improbantur.

Quantum ad primum aduerte ꝙ ſicut aliqui poſuerũt contradictoria ſimul vera,ex eo quod credebant in ſenſibilibus corruptibilibus præexiſtere ſimul contraria actu, ſic aliqui poſuerunt,ꝙ ex parte rerum nullam certam veritatem habemus, nec ſciẽtiam, ſed tãtum ſecundũ apparẽtiã & exiſtimationem humanã:ad hoc aũt deuenerũt, quia vident, ꝙ de eodem fiunt contrariæ opiniones & contraria iudicia apud diuerſos, & vnuſquiſque determinat ſic eſſe in re vt exiſtimat:verbi gratia, idem cibus ab vno iudicatur eſſe dulcis, ab alio amarus. idem pabulum videtur boui ſapidum, & homini inſipidum, imò idem homo iudicat idem, puta vinum vno tempore dulce, alio tempore amarum, vt cũ febricitat. Ex his contrariis experientiis ſic arguunt, nulla certa ratio aſſignari põt manifeſtatiua, quæ harum exiſtimationũ ſit vera, & quæ ſit falſa:omnes.n.ſua dent ſibi exiſtere verũ.Ergo vel vtraque opinio eſt æqualiter vera,vel æqualiter falſa, ex conſequenti vel homo nullam cognoſcit veritaté vel cõſiſtit in apparẽtia &exiſtimatione:& ideo has cõtrarias exiſtimationes conſiderãs, Democritus inquit, ꝙ aut nihil eſt verũ ex parte rerũ, aut eſt nobis immanifeſtũ,qm̃ ſecũdum iſtos nõ iudicamus de rebus niſi per ſenſum. Senſus aũt non eſt certus, qm̃ non eſt ſemper æquè ſufficiens & diſpoſitus,nec eiuſdẽ cõplexionis in diuerſis,& ideo de re nõ ſeruatur idem iudiciũ, ſed pro vno tẽpore iudicat vnũ,pro alio iudicat contrarium. *Text.cõ. 19.20. 21.*

Sed fortè aliquis dicet, ꝙ certa ratio aſſignari poteſt, quæ ex contrariis opinionib⁹ ſit vera,& quæ falſa,& dicet quo ad ſenſibilia dum immutant ſenſum, illud iudiciũ eſt verum quod faciunt ſani, quorum ſenſus non ſunt impediti,nec indiſpoſiti,falſum aũt eſt quod faciunt infirmi,quorum organa ſenſuũ alterata ſunt.Quantum aũt ad intellectualia dicet illud eſſe verum, quod iudicatur per ſapientes & intelligẽtes,&illud falſum qđ iudicatur per ſtultos.

Hanc ſolutionem remouent ſic opinantes, & dicunt ꝙ non poteſt ſciri veritas hoc modo,qm̃ hoc nõ eſſet,niſi ſecundum pluralitatem & paucitatem ſic opinantiũ,ſed veritas & falſitas nõ ſtat in huiuſmodi pluralitate &paucitate:nam,ſi omnes homines,vel quaſi omnes eſſent infirmi & tantum duo ſani,tũc infirmi reputarẽtur ſani & eorum iudicium reputaretur verũ,duo verò ſani reputarentur infirmi,& iudicium eorũ falſum:ſimiliter ſi quaſi omnes eſſent ſtulti,& tantum duo ſapientes, ſtulti reputarẽtur ſapiẽtes & iudicium eorũ verũ. Duo verò ſapientes reputarentur ſtulti &eorũ iudicium falſum.ergo dicta ſolutio nõ valet.

Quantum ad ſecundum aduerte,ꝙ ſic opinãtes ad hãc poſitionem deuenerunt ex hac prima radice falſa, ꝙ nõ diſtinguebant inter ſenſum &intellectum,ex cõſequenti nec inter cognitionem ſenſitiuam & intellectiuã:& ex hoc ſequebãtur,ꝙ iudicium ſenſus eſt iudicium intellectus. Iudicium aũt ſenſus dicebant fieri per actionem ſenſibilis in ſenſum,ſenſus igitur iudicat ſecũdũ quod ſenſibile imprimit. Senſibile aũt imprimit ſecũdum quod eſt. ergo ſenſus iudicat ſicut eſt, ergo ſtat veritas in exiſtimatione ſenſus. Hæc fuit radix ſui erroris,in quam plures antiquorũ inciderũt.Inter quos fuit Empedocles & Democritus,vt coniecturare poſſumus ex dictis ſuis,& Parmenides & Anaxagoras,&Homerus:& quidem,ꝙ ſenſus nõ diſtinguatur ab intellectu ſecundũ Empedoclẽ,patet ex eo quod dixit permutantes cõplexiones,permutare intellectum.Et Parmenides dixit ꝙ intellectus appropriatur homini ſecundum cõplexionem membrorum, & Anaxagor. dixit, ad quoſdam ſocios,Talia ſunt entia,qualia exiſtimauerunt: & Homer⁹ loquẽs deHectore vulnerato dixit,ꝙ percuſſus amiſit proprium intellectum,ex quo dicto trahitur ꝙ Homerus opinatus eſt intellectum eſſe virtutem organicam,neque propter plagam illatam amiſiſſet intellectum,niſi eſſet organicus.Patet igitur radix,ex qua in hunc errorem deuenerunt & grauiſſimè peccauerunt,qm̃ ſi cognouerunt nullum verum poſſe ſciri, niſi tantum exiſtimatione hominum, cùm eſſent tantum diligentes in inueſtigatione veritatis,quare non ceſſauerunt,& quare non reſpuerunt conantes philoſophari, nam ſi eorum poſitio eſſet vera inquirere veritatem aſſimilatur ei, qui proſequitur volantia, quæ quanto magis proſequitur tanto magis elongant ſe. *Text.cõ. 21.*

Sed dices vnde prouenit tanta cæcitas ſic opinantium, reſpõdet Ariſt.ꝙ id proceſſit ex duplici cauſa.Primo,quia non putabant eſſe alia entia niſi hæc ſenſibilia, in quibus conſiderabant multã indeterminationẽ ex parte materiæ, quæ indeterminatè ſe habet ad multas formas,& ex parte ipſius eſſe corruptibilis:&propterea opinati ſunt nihil determinatè veri eſſe nobis manifeſtũ, ſed prout ſenſui appareret,cui⁹ apprehẽſio variabilis eſt, ſicut & ſenſibilia variantur:& quidem licet eorum opinio non ſit vera,eſt tñ verisimilis conſiderata ſenſibilium variabilitate, & melius eſt ſic dicere, quàm nõ dixit Epiphanius ad Xenophanẽ: quid aũt dixerit non explicat Ariſt.ſed Albertus inquit dixit Xenophanes,vt viſum eſt in primo libro, omnia eſſe vnũ ens, & illud eſſe Deum.Contra quem inſtabat Epiphanius propter multitudinem, quæ videtur in ſenſu diuerſarum ſubſtantiarum ſenſibilium,ex quibus cõſtat,quod Epiphanius

concord

concordabat cum iſtis, qui ponũt ſola ſenſibilia eſſe entia. ſed verior videtur expoſitio Beati Thomæ : dicit enim, ꝙ Epiphanius fortè dicebat, omnia entia eſſe neceſſaria & immobilia, & per certitudinem ſciri, quod dictum eſt minus rationale, qm̃ conſtat nobis de contingentia & variatione ſenſibilium. Secundò in hanc opinionem ceciderunt, quia ſequebantur opinionem Heracliti dicentis omnia eſſe in continuo motu, nec poſſet idem bis demonſtrari, & ad hoc deuenit, ꝙ credebat de nullo poſſe loqui, nec per orationem demonſtrari, ſed ſolo digito oſtendebat, ſuadens ſibi motum digiti breuiorem, quàm ſit pronũciatio orationis, ex conſequenti credebat, quod, ſi oratione loqueretur aut demonſtraret rem, citius illam tranſiſſe, & factam aliam, quàm oratio terminaretur: & dixit arguens Ariſtippum, quod nõ ſolùm bis, ſed nec ſemel põt homo intrare in eundem fluuium, propter continuum defluxum aquæ, in quo vna ſuperuenit alteri, eodem modo dixit contingere in natura rerum corruptibilium, ita quod nunquam in eodem ſtatu permanent. Iſti igitur adhærentes opinioni Heraclitidixerunt nullam determinatam veritatem eſſe in rebus ſenſibilibus, ſed tantum ſecundum exiſtimationem, qm̃ de eo quod mutatur ſecũdum quod mutatur nihil põt determinatè verificari. Nam quod caleſit, nec eſt calidum, qm̃ nondum eſt in termino ad quem, nec eſt frigidum, qm̃ non eſt amplius in termino à quo. Idem intelligendum eſt in omnibus aliis ſenſibilibus ſuppoſito quod ſint in continuo fluxu, vt dixit Heraclitus. Iſtæ fuerunt cauſæ & radices, ex quibus moti ſunt plures ex antiquis, vt dicerent rerum veritatem conſiſtere in apparentia & exiſtimatione.

opinio Heracliti.

Quantum ad tertium, Aduerte quod Ariſt. arguens contra eos, primò arguit contra cauſam ſumptam ex poſitione Heracliti. Secundò contra cauſam ſumptam ex variabilitate & indeterminatione ſenſibilium corruptibilium. Tertiò improbat dictum eorum de veritate rei ſecundũ apparentiam & iudicium ſenſus, declarans qũo contraria iudicia de eadẽ re nõ fiũt à ſenſu, ſed à phãtaſia, & aliis cauſis.

Ad euidentiam primi ſic arguit. Qui exiſtimat non eſſe quod non eſt, verè exiſtimat & verè enunciat, ſi ore profert: ſed qui dicit de eo quod mutatur dum mutatur, quod non eſt in termino à quo, nec in termino ad quẽ, dicit non eſſe quod nõ eſt: ergo verè exiſtimat, & verè enũciat, ergo de his, quæ mutãtur, poſito etiã quod eſſent in cõtinuo defluxu, põt aliquid verè ſciri. Prætereà in eo quod mouetur verũ eſt dicere, ꝙ eſt aliquid de termino à quo aliter iã motum eſſet, & aliquid de termino ad quẽ, aliter nõdum moueretur, & in eo quod generatur vel corrumpitur verum eſt dicere, quod eſt materia ex qua, qm̃ non fit ex nihilo, nec vertitur in nihilũ, & eſt agens à quo generatur, vel corrumpitur, qm̃ nihil ſeipſum producit aut deſtruit, niſi fortè per accidens: ergo de eo quod mouetur, ſiue generatur, ſiue corrũpitur põt aliquid verè ſciri, conſequenria eſt manifeſta, & oẽs partes antecedẽtis ꝓbatæ ſunt in Phyſicis.

Contra Heracliſtum.

Prætereà, contra poſitionem Heracliti, ſic arguitur. Motus non ſolùm eſt ad quantitatẽ, ſed etiã ad qualitatẽ, & ad formam, poſito ergo caſu, ꝙ omnia eſſent in continuo motu quo ad quantitatem, quia continuè augẽtur, licet inſenſibiliter (ſic enim dicebat Heraclitus, cuius opinio reprobata eſt in 8. Phyſ. tex. vigeſimotertio,) non tñ ſequitur ꝙ ſint in continuo motu ſecundum qualitatẽ, nec continuè tranſmutentur ſecundum ſubſtãtiam. Ergo ſtante poſitione Heracliti, licet falſa, adhuc de eo, quod mouetur, poteſt aliquid verè ſciri, magis enim eſt cognoſcibilis res per ſuam qualitatem, & ſpeciem, quàm per quantitatem.

Prætereà, impoſſibile eſt omnia moueri, neque cõtinuo neque diſcontinuo motu. probatum eſt. n. in 8. Phyſ. tex. quadrageſimo, ꝙ in mouentibus & motis eſt ſtatus, & deuenitur ad vnum omnino immobile, & idem iterum manifeſtabitur in libro duodecimo huius ſcientiæ : ergo ſtultum eſt dicere nullum verum ſciri, quia omnia ſunt in motu.

Text. ca. 22.

Prætereà ſententia ſic opinantium repugnat alteri ſententiæ eorũ, quia ſuprà dixerunt contradictoria eſſe ſimul vera. nã, ſi ſunt ſimul vera, idẽ eſt & nõ eſt, ſed, ſi res ſunt in cõtinuo motu, nõ eſt verũ dicere, idẽ eſt & nõ eſt, qm̃ de eo qđ mouet, vt mouet, neque eſt, neque nõ eſt, cũ nõ ſit in ter. à quo, nec inter. ad quẽ. vltra hoc ſequit, ꝙ ſi contradictoria ſunt ſimul vera, omnia quieſcãt, oĩa. n. erũt vnũ, vt declaratum eſt ſuprà, & oĩa erunt in oĩbus, ex cõſequenti nihil mouebitur, quia non erit in qđ, vel ad qđ poſſit aliud permutari, ſi. n. frigidũ eſt in calido, qũo poterit calidũ mo ueri ad hoc quod fiat frigidum, nihil enim mouetur ad habitum, ſed ad non habitum.

Ad euidentiam ſecundi ſic arguit. Irrationabile fuit iudicare de omnibus entibus nullam habere veritatem, & oĩa entia eſſe in cõtinuo motu, ratione ſumpta ab his ſenſibilibus inferioribus: qm̃ ſunt minor pars in entibus. tota enim terra eſt veluti punctus reſpectu ſuperiorum, quæ videmus immobilia & immutabilia, præterquam motu locali, quo tñ non mutatur rei ſubſtantia, vt probatum eſt in 8. Phyſi. vnde minus peccaſſent, ſi tota natura ſenſibilis fuiſſet iudicata ſecundum motum corporum ſuperiorum, cum multum excedant hæc inferiora in quantitate.

Ad euidentiam tertij, aduerte, ꝙ Ariſt. multipliciter arguit contra opinantes, quod verum & falſum eſt ſecũdum quod apparet, vel non apparet ſenſui, ſentienti rem ſic eſſe vel non ſic eſſe. puta ſi guſtus iudicat vinũ eſſe dulce, vinũ eſt dulce: ſi iudicat eſſe amarũ, eſt amarũ, & falſũ eſt ipſum eſſe dulce. Cõtra hoc igitur arguit primo ſic, ſenſus circa proprium obiectum non decipitur: ergo ſemper eſt verus, ſi igitur de eodem ſenſibili fiant iudicia cõtraria, vt circa vinũ reſpectu dulcis & amari, hoc nõ prouenit à ſenſu, vt ſenſus eſt, ſed ex indiſpoſitione organi, vel medij, vel à phãtaſia, quæ vt inquit Comment. in commẽt. decimoquarto, ſolet imaginari res quæ præcisè videtur impoſſibiles, ſicut ꝙ detur chimæra in mundo, præcipuè aũt tunc prouenit error à phantaſia quando læſum eſt eius organum, ſed phãtaſia non eſt ſenſus, ſ. exterior, ſed motus factus à ſenſu, vt declaratum eſt in ſecundo de Anima. ergo, &c.

Prætereà mirandum eſt, qũo iſti dubitare poſſunt vtrũ tantæ ſunt magnitudines, quantæ videntur de propinquo, an quantæ apparẽt à remotis: & de coloribus, ſi tales ſunt quales videntur de propinquo, vel quales à remotis: & de guſtabilibus, ſi talia ſunt qualia videntur ſanis, vel qualia infirmis: & de ponderibus, ſi talia ſunt qualia videntur robuſtis, vel qualia debilib⁹. omnia iſta dubia deriſoria ſunt, qm̃ rectè ſentienti conſtat, ꝙ res viſa à remotis non ita perfectè mouet ſenſum, ſicut viſa de propinquo, & ideo iudicare de magnitudine vel colore, vt videtur à remotis falſum iudicium eſt. Item organũ infirmi indiſpoſitũ eſt malo humore, ideo falſum eſt eius iudicium, quod nõ contingit in ſano. Item virtus portatiua hominis debilis diminuta eſt, ideo falſum eſt iudicium eius de põderibus, iudicat enim minus graue eſſe magis graue ex paucitate virtutis, quod tñ non eſt ex parte rei grauis, id autem non contingit in robuſto, vana igitur ſunt huiuſmodi dubia: & ſunt ſimilia, ſicut ſi quis dubitaret vtrũ res quales apparent dormientibus, an tales etiã apparent vigilantibus: & poſito ꝙ aliquis diceret eas tales eſſe, quales apparent dormientibus, tñ non ſic mente teneret, cuius ſignum eſt, ꝙ non talia agit, quia ſic ſomniauit, qualia ageret ſi vigilaſſet. Manifeſtum eſt igitur ꝙ non omne apparens ſenſui eſt verum. *Tex. c. 25*

Prętereà, nõ eſſet differentia inter ſermonẽ ſapientis & ignorantis: & tũc conſiliũ medici ſapientis eſſet ſimile conſilio neſciẽtis ſanare vel nõ ſanare, i. neſciẽtis ꝓgnoſticari infirmũ ſanandũ, vel moriturũ, quod eſt deriſoriũ dicere.

Prætereà, non differret in veritate iudicium ſenſus circa proprium obiectum, & circa obiectum alienum, vel circa ſenſibile cõmune. Nam viſus videns pomum, vel vuam, non ſolùm iudicat de colore, ſed etiã de ſapore, puta quod eſt dulcis. Si igitur omne apparẽs ſenſui verũ eſt, ſequitur ꝙ ſicut viſus nõ errat circa colorẽ vuæ, ſic nec circca ſaporem, quod tñ eſt falſum. Accidit enim, ꝙ guſtus percipit vuam amaram, quam viſus iudicauerat eſſe dulcem, idem dico de ſenſibili communi. Contingit enim viſum iudicare ſphæricũ eſſe planum, ſicut iudicat de terra, propter ſui amplitudinem, & cælum tangere terram propter horizontem: & tamen ratione manifeſtatur oppoſitum, ergo non omne quod apparet ſenſui verum eſt.

Prætereà, ſenſus neque pro eodem tempore, neque pro diuerſis temporibus, habet cõtraria iudicia circa propriũ obiectum, nunquam. n. iudicat dulcedinem eſſe amaritudinem, ſed ſi habet iudicia contraria id prouenit ex mutatione ſentientis, vel ex mutatione facta circa ſubiectum, in quo eſt obiectũ proprium ſenſibile: v.g. quod vinum modò iudicetur ponticum, quod heri guſtabatur dulce, non eſt ex natura dulcedinis, quæ mutata ſit in acetoſitatem, ſed quia lingua guſtãtis heri in ſua naturali diſpoſitione erat, hodie verò fortè infecta eſt phlegmate crudo, propter quod quicquid guſtatur videtur põticum: vel quia vinum

mutatum eſt in ponticum, ſiue acetoſum. Non ergo omne quod,apparet ſenſui verum eſt ex parte rei,niſi quod appa ret ſtante debita diſpoſitione organi ſenſus,& debita propinquitate,& non mutato ſubiecto proprij ſenſibilis.

Prætereà,ſic opinantes non ſolum auferunt prædicata ſubſtantialia,ſicut & illi, qui ponunt prædicata contradictoria ſimul vera,de quibus dictum eſt ſuprà,ſed etiam auferunt prędicata neceſſaria.Nam neceſſariũ eſt illud,quod non põt aliter ſe habere, ſi igitur natura rei ſenſibilis talis eſt,qualis eſt apparens ſenſui,ſequitur ꝙ dulcedo cõtingẽter ſit in dulci,& nõ neceſſario,nec ex natura rei.Nã ſi vinum dulce guſtatur à febricitante, iudicatur amarũ, & ſi guſtatur remota febre iudicatur dulce,ſi igitur veritas eſt vt apparet ſenſui,ſequitur dulcedinem & amaritudinẽ eſſe prædicata accidentalia,& non neceſſaria,& idem intellige de aliis prædicatis cõuenientibus rei ex ipſius natura.

Prętereà,ſequitur nulla eſſe ſenſibilia ſi nõ ſit ſenſus,& ſic nulla erunt inanimata, neque vegetabilia,qđ̃ tñ eſt falſum,qm̃ non inconuenit prius eſſe ſine poſteriori,ſenſibile autem prius eſt ſenſu , qm̃ eſt mouens ſenſum ; & mouens eſt prius moto.Nec obſtat,ꝙ videtur eſſe correlatiua,quæ ſunt ſimul natura, qm̃ non ſunt correlatiua mutua relatione reali,vt declarabitur in libro quinto.Prætereà, licet ſenſibile in actu ſit ſimul cum ſenſu in actu , qm̃ ſenſatio eſt paſſio facta à ſenſibili in ſenſum , tamen non inconuenit ſenſibile in potentia eſſe ſine ſenſu:conſequentia autem ſic probatur. Iſti ſic opinantes dicunt ſenſibile non eſſe tale, niſi iudicetur à ſenſu eſſe tale , puta non eſt ignis calidus niſi iudicetur tactu eſſe calidus : remoto igitur tactu non erit ignis,quia ſi non eſt calidus nõ eſt ignis,& ſic dico de omnibus ſenſibilibus, cum igitur abſurda ſint omnia prædicta,patet vanam eſſe ſententiam opinantium rerum veritatem conſiſtere in apparentia & exiſtimatione ſenſus.

Text.c. 26. Reprobatis illlis , qui aliquibus dubiis moti ſtatuerunt verum in apparentia,nũc reprobãdi ſunt alij,qui ſola proteruia & elatione,eandẽ ſententiã tenuerũt,nõ ſuſtentantes ſe aliqua ratione,ſed ſic moleſtantes eos,qui dicunt opiniones contrarias non eſſe æquè veras,ſed opinio quam habet ſanus de guſtato accipienda eſt vt vera,& opinio infirmi vt falſa:ſimiliter opinio,quã habet ſapiẽs de re eſt vera,opinio aũt neſcientis eſt falſa,& opinio vigilantis eſtvera,dormientis aũt vt in pluribus eſt falſa. Contra hos igitur rectè ſentientes inſtant aliqui ex proteruia,qũo poteſt iudicari quis ſanus ex certitudine, & quis ſapiens, & quis vigilãs,& in ſumma quacunque diuerſitate opinionũ,qũo põt ſciri quis rectè iudicat & quis nõ rectè.Nã qui reputa tur ſapiẽs ab aliquib⁹, ab aliis habeť vt ſtultus, nõ igiť põt ſciri,quæ contrariarũ opinionum ſit verior aut quæ falſa.

Sed,vt inquit Ariſto.omnes iſtæ inſtantiæ ſunt ſtultæ,& procedunt ex eadem radice.nam credunt, ꝙ ea , quæ non poſſunt demonſtrari,non poſſint cognoſci,& in eis põt homo loqui,vt licet,& tenere quod ſibi placet,& qm̃ aduertunt ea quæ ſumuntur,vt prima principia nõ poſſe demonſtrari,proteruientes dicunt ea nõ poſſe ſciri,& tñ ſi aduertunt naturam demõſtrationis de cuius ratione eſt,vt reſoluatur in aliqua prima indemonſtrabilia,& tñ notiſſima,aliter nõ faceret ſcientiam , non habent cauſam perſiſtendi in huiuſmodi errore.Et notandum,qlicet verbis defendãt ſuum erroré,tñ mente nõ ſic tenẽt.cuius ſignum eſt, ꝙ nõ agunt ſm quamcũque opinionem , ſed ſm opinionem quã reputant veriorem, puta ſecundum opinionem vigilantis & non dormientis , aliter ſomniantes agerent in vigilia ſicut ſomniauerunt.quod tamen non agunt.Contra igitur iſtos dupliciter Ariſtot.procedit,Primo ex eorum poſitione.Secundo ſecundum rei veritatem.

Text. c.26. Quantum ad primum aduerte , ꝙ iſti proteruientes in tantum audent ꝙ non ſolũ dicunt, omnia apparentia eſſe vera,ſed etiam quod cõtraria ſunt in eodẽ & ſunt ſimul vera.Nam vnus iudicat vinum eſſe dulce, alter iudicat ipſum amarum.Cùm ergo quæ apparent ſint vera, vt dicunt ipſi,ſequitur vinum eſſe dulce & amarũ Cõtra iſtos igitur primo arguitur ex poſitione eorum.Iſti dicũt.omne apparens eſt verum,ergo omne apparens eſt,qm̃ eſſe & eſſe verum idem ſunt. Similiter omne non apparens non eſt , qm̃ non apparens ſm eos non eſt verum , ergo non eſt , ergo res ſunt & non ſunt ſolùm ex apparentia: ſed hoc eſt ſtultum dicere,qm̃, ſi nõ omnia ſunt ad aliquid ſed aliqua ſint abſoluta,non eſt neceſſe,quòd ſint,vt apparent,ſed vt ſunt in ſeipſis. Si autem omnia eſſent relatiua, veriſimilis eſſet eorum opinio,qm̃ apparens relatiuum eſt. Nam apparens alicui apparet,puta viſui, vel alteri ſenſui vel opinanti, ex conſequenti rerum eſſe ſtaret in apparentia.Quod aũt omnia entia ſint ad aliquid,vel nõ,nunc Ariſt. nõ determinat, ſed poſito ſm opinionem ſic proteruientium,ꝙ omnia eſſent ad aliquid,adhuc non ſequitur , ꝙ contraria abſolutè & ſimpliciter ſint in eodem. nam quando quærunt vtrum omne apparens ſit verum,non eſt concedendum abſolutè ꝙ ſic, quoniam ineuitabiliter ſequeretur contraria eſſe ſimul.nam,vt dictũ eſt de vino, vni apparet dulce,alteri auſterum, ergo eſſet dulce & auſterum:ſed eſt reſpondẽdum cum his determinationibus,id,quod apparet eſſe verũ nõ ſimpliciter,ſed illi,cui apparet,& quantũ & qñ & ſicut apparet, & non aliter , ex conſequenti non ſtat rei veritas in apparentia ſimpliciter,ſed ei cui apparet,& quidem ſic reſpondendo,vitantur multa inconuenientia.primo, ꝙ contraria abſolutè non ſunt in eodem , ſed tantum ſecundum opinionem &apparentiam illius opinantis.Secundo,quòd contradictoria non ſunt ſimul vera , quoniam eſſe verum huic ſic opinanti, & non eſſe verum alteri aliter opinanti, non eſt contradictio,debet enim eſſe reſpectu eiuſdem, & ſecundum idem,& ſimiliter,& eodem tempore.Patet igitur,quòd etiam ſequendo eorum poſitionem,non poſſunt nos deducere ad inconuenientia prædicta.

Quantum ad 2. aduerte, ꝙ Ariſt. ſm rei veritatem dupliciter arguit contra eos,etiam non concedendo aliquod poſitum ab eis.Et primo omnia entia habent reſpectum ad id,cui apparent,qm̃ apparens alicui apparet,nõ apparent aũt niſi ſenſui vel opinioni,ergo omnia entia habent reſpectum ad ſenſum vel opinionem,& cum eſſe verum ſit eſſe, ſequitur omnia entia habere eſſe ꝑ ſenſum & opinionem, quod eſt falſum,qm̃ ſi non apparerent,i.apprehẽderentur ſenſu vel opinione non eſſent entia,ex conſequẽti res non ſenſatæ nec opinatæ , ſicut multa occultata in viſceribus terræ, & in corporibus cæleſtibus, non eſſent entia, quod eſt ſtultũ dicere.Secũdo arguitur ſic. Si omnia entia referuntur ad ſenſum vel opinionẽ,ſequitur qđ̃ vnũ relatiuum nõ referatur ſolũ ad vnũ relatiuũ & determinatũ,ſed hoc eſt falſum,qm̃ vnicuique relatiuo correſpondet determinatũ correlatiuũ,ſicut patri filiꝰ, dño ſeruus,dimidio duplũ, ęquali ęquale,&c.cõſequẽtia aũt probatur.Si omnia entia habent reſpectũ ad opinantẽ,ſumo dimidiũ,de quo cõſtat ꝙ habet reſpectũ ad duplum, & per poſitionẽ iſtorum habet reſpectũ ad opinans,ergo vnũ relatiuum non refertur ſolùm ad vnum determinatũ relatiuum.Cùm igitur tot & tantis rationibus reprobatus fuerit ſic opinantium error, manifeſtũ eſt hãc eſſe firmiſſimã & veriſſimam ſententiã, ꝙ cõtradictoria nõ ſunt ſimul vera, & ad hãc ſequiť,ꝙ nõ poſſunt eſſe contraria actu &ſimpliciter in eodẽ,cum.n.in vno contrario ſit negatio alterius contrarij, ſi eſſent in eodem contradictoria eſſent ſimul vera,ſi enim manus eſt calida & frigida,ergo eſt calida & nõ calida.Dixi autem actu & ſimpliciter, qm̃ non inconuenit vtrunque eſſe in potentia,ſicut calidum & frigidum potentialiter ſunt in tepido,vel vnum in actu,alterum in potentia.Nam aqua frigida eſt potentialiter calida, vel vnum ſecundum principales partes,& alterum ſecundum vnam tantum.Sicut æthiops ſecundum corpus eſt niger, ſecundum dentes tantum eſt albus.Hæc pro tertio capite dicta ſint.

CAP. IIII. *Diſputatur contra eos qui inter contradictoria dari medium contendebant.*

IN 4. c. diſputandum eſt contra dicentes dari medium inter contradictoria, quorum aliqui moti ſunt ad hoc neſcientes ſoluere quaſdam rationes ſophiſticas,aliqui autem,quia in omnibus quęrunt probationem,& quę non poſſunt eis probari nolunt concedere, & qm̃ prima principia non poſſunt probari,ſ.per demonſtrationem, cum non habeant aliqua priora magis nota , ideo nolunt ea concedere, vnde ſicut aliqui, contra quos diſputatum eſt ſuprà, dixerunt contradictoria eſſe ſimul vera,qui ſ.ſequebantur opinionem Heracliti ponentis omnia in continuo fluxu,ita aliqui poſuerunt inter contradictoria dari medium,ita ꝙ non eſt neceſſe alterum eorum eſſe verum , imò vtrumque erit falſum,& iſti ſunt, qui ſequebantur opinionẽ Anaxagoræ. Nam ponebant omnia eſſe mixta in quodam mẽdio,mixtũ aũt neutrum eſt extremorum, ex cõſequẽti nec eſt bonum,nec non bonum,nec ens,nec nõ ens. Cõtra hos igitur diſputandum eſt ex ſignificato nominis,ſicut & ſuprà diſputatũ eſt cõtra ponẽtes cõtradictoria ſimul vera.

Significatum

Significatum autem nominis,eſt eius diffinitio,quod ſi negant ſignificatum nominis relinquendi ſunt, ſunt enim vt plantæ,igitur ſic arguitur contra eos.

Tex.c.27 Primò ſupponitur diffinitio veri & falſi,& ſunt iſtæ,verum ſignificare,eſt ſignificare rem ſicut eſt,vel ſicut nõ eſt, falſum ſignificare,eſt ſignificare rem aliter quàm ſit, tunc arguitur ſic,Quicũque dicit aliquid,aut dicit ſicut eſt,vel ſicut non eſt,& ſic dicit verum,aut dicit aliter quam ſit,& ſic mentitur,ergo ſtante diffinitione veri & falſi impoſſibile eſt dari medium inter contradictoria.

Præterea,cùm medium inter extrema nõ inueniatur,niſi per participationem vtriuſque extremi,ſicut tepidum eſt medium inter calidum &frigidum,vel per negationem vtriuſque extremi, ſicut lapis,eſt ens medium inter hominẽ &equum,ſi eſt medium inter contradictoria,aut eſt per ab negationem,aut per participationem,nõ primo modo,qm̃ nulla poſſet fieri mutatio,quod probatur ſic,omnis mutatio eſt inter extrema contrariè,vel contradictoriè oppoſita,vt probatum eſt in 5.Phyſ.& quando eſt inter contraria, eſt etiam inter contradictoria, quoniam in vno contrario eſt negatio alterius, ſi igitur datur medium per abnegationem inter contradictoria,illud nec erit ens,nec non ens:alterum enim contradictorium eſt ens,alterum non ens. Si illud medium non eſt ens, nec non ens, cùm omnis mutatio fit ab extremo ad medium,vel ab extremo per medium ad extremum,ſequitur,q̃ mutatio terminetur ad medium,qđ non eſt ens,nec nõ ens,vel id,quod permutatur antequam perueniat ad extremum, peruenit ad huiuſmodi medium, ſed impoſſibile eſt dari terminum, neque medium, neque extremum in mutatione, quod non ſit ens, neque non ens, omnis enim mutatio eſt à bono ad non bonum, vel ecõuerſo.Quod autem neque eſt ens,neque nõ ens ,non eſt bonũ, neque non bonum:ergo,&c.Non ſecundo modo,quoniam medium per participationẽ non eſt niſi inter extrema,quæ ſunt vnius generis,vt patet de tepido &de calido,ſed duo contradictoria non ſunt eiuſdem generis, vt contradictoria ſunt,quoniam alterum eſt ens,alterum eſt non ens, quibus non poteſt aſſignari cõmune genus,vt patet:ergo,&c. Præterea,omnis intellectus componẽs & diuidens,aut cõponit,& diuidit ſicut res eſt,& ſicut non eſt,& ſic eſt verũ ex diffinitione veri,aut componit aliter quàm ſit, & eodẽ modo diuidit,&ſic eſt falſum ex diffinitione falſi:ergo impoſſibile eſt dari compoſitio vel diuiſio, quæ nõ dicat rem eo modo quo eſt,vel eomodo quo non eſt.Et aduerte hanc rationem parum differre à prima.

Præterea,ſi contradictoria habent mediũ id erit in omnibus contradictoriis.Quod enim naturaliter conuenit alicui,vt inquit Com.in com.27. nõ inuenitur in quodam ſic, & in quodam non, ſed hoc eſt impoſſibile,tunc enim inter verum & non verum daretur medium , & ſic homo poſſet loqui,& non dicere verum,neque non verum,quod eſt inopinabile,quoniam aut dicit ſicut res eſt,& ſic dicit verũ, aut aliter quàm ſit,& ſic dicit falſum,vt patet ex diffinitione falſi & veri.Item daretur medium inter ens & non ens, quod eſt impoſſibile,aliter daretur tranſmutatio,quæ non eſſet generatio nec corruptio omnino, neque ſecundũ ſubſtantiam, neque ſm accidens. Omnis enim generatio eſt à non ente ad ens,& corruptio eſt ab ente ad nõ ens,talis autem tranſmutatio non eſt imaginabilis , qm̃ non inciperet ab ente,neque à nõ ente,nec alterum eorum terminaretur.

Præterea cùm in altero contrariorum includatur contradictorium alterius,ſequitur q̃ dari poſſet numerus,qui non eſſet par,neque impar,eſt enim impar non par, hoc autem eſt impoſſibile,quoniam omnis numerus diuiſibilis eſt per æqualia,vel inæqualia:per ſi per æqualia,eſt par,ex diffinitione paris:ſi per inæqualia eſt impar ex diffinitione imparis.Præterea.ſi quis interrogatur,vtrum ſit nix alba,reſpondens aut aſſentit,aut non,ſi ſic,affirmat,ſi nõ negat,ergo manifeſtum eſt non eſſe medium inter affirmationem& negationem,ex conſequenti nec inter contradictoria.

Præterea,ſi inter par &impar datur medium,ergo illud erit numerus.Medium.n. eſt eiuſdem generis cũ extremis, Ergo ille numerus erit par vel impar. Qm̃ diuiditur per æqualia vel inæqualia,&ſi inter par &impar datur mediũ, adhuc dabitur numerus,qui vt præcedens diuiditur p̃ par & impar,inter quæ iterum dabitur medius numerus, & ſic nunquam erit ſtatus in his mediis.Intellectus autem abhorret infinitum.Ergo eſt ſtultum dicere inter contradictoria dari medium. Deinde ſi inter par & impar datur medium, ergo inter duo& tria datur nullus medius,ergo inter duo & tria nõ datur proportio hemiola,i.ſeſquialtera, quoniã tria non ſolùm continebunt duo & medietatem duorum, ſed & illum numerum medium. Cùm autẽ hæc omnia ſint irrationabilia , patet quòd inter contradictoria non datur medium.Hæc pro 4.c.dicta ſint.

CAPVT V.

Diſputatur contra eos qui omnia falſa,aut omnia vera eſſe dicebant:& contra eos qui omnia quieſcere,aut moueri dicebant.

IN 5.c.diſputandum eſt contra eos q̃ deſtruunt principia logicæ, & contra eos, qui deſtruunt principia Philoſophiæ naturalis. nam cum oĩa principia ſcientiarũ particulariũ fundẽtur ſuper hoc principiũ,nõ ſunt cõtradictoria ſimul vera, nec ſimul falſa,nec dat medium inter ea:&, cùm hoc principium ſit de conſideratione huius ſciẽtiæ,vt dictũ eſt in vlt.c.præced.tract.ex conſeq.ad hãc ſciẽtiã ſpectat defẽſare principia ſciẽtiarũ particulariũ , fuerũt autẽ multi,q̃ deſtruxerũt prĩcipia logicę,ſ.q̃oĩs p̃poſitio eſt vera vel falſa, qm̃ vel ſignificat vt eſt in re, vel aſſr. Multi aũt dicũt,qđ oĩs p̃poſitio eſt vera.Alij aũt,qđ oĩs p̃poſitio eſt falſa,& oẽs p̃poſitiões ſunt ſicut iſta,Diameter eſt cõmen ſurabilis coſtæ.Vtraq; igit̃ re,p̃bãda eſt,& ſi darẽt tertia,ſ. q̃ oẽs ſunt ſimul veræ & falſæ reprobaretur,ſicut duæ præcedẽtes.nam, ſi probabitur q̃ de neceſſitate omnis propoſitio eſt vera vel falſa,cõſtabit q̃ nõ omnis eſt vera,nec omnis falſa,nec omnis ſimul vera & falſa.& pro fundamento ſupponitur ſignificatum veri& falſi,i.diffinitiones ſuę quas ſi non concedunt,non eſt diſputandum cum eis.

Primo igitur ſic arguitur.Conſtat dari aliqua contradi Tex.c.28. ctoria,vt dictum eſt in c. præced. inter quæ non datur me- 29. dium,vt verum & nõ verum,ens & non ens,ergo de neceſſitate,alterum verum, alterum falſum:ergo nõ omnia ſunt vera,nec omnia falſa,nec omnia ſimul vera & falſa.

Præterea, verum eſt dicere quod eſt,eſſe, vel quod non eſt,non eſſe:falſum autem eſt dicere, quod eſt non eſſe, vel quod non eſt,eſſe. Quicunque ergo dicit quod eſt,eſſe,vel quod non eſt,non eſſe:dicit verum,ergo qui dicit oppoſitũ dicit falſum,ergo non omnia ſunt vera,aut omnia falſa.

Præterea iam probatũ eſt , quod omne quod contingit affirmare,contingit etiã negare:ergo nõ omnia poſſunt ſimul affirmari,& negari,ex conſequẽti licet omnis propoſitio ſit vera vel falſa, nõ tñ omnis eſt vera,nec cĩ eſt falſa.

Præterea iſtis cõtingit quod famoſum eſt,ſ.qđ poſitiones ſuæ ſeipſas deſtruũt:nã qui opinatur oĩa eſſe vera,facit opinionem contrariã ſuæ opinioni eſſe verã.Sed opinio cõtraria ſuæ opinioni eſt,qđ nõ oĩa ſint vera:ergo iſta poſitio deſtruit ſeipſam.Ex ipſa.n.infertur oppoſita cõtra ſeipſam. Itẽ q̃ opinatur oĩa eſſe falſa,facit opinionẽ cõtrariã ſuę opinioni eſſe falſam,ſed opinio,cõtraria ſuæ opinioni eſt q̃ nõ oĩa ſunt falſa, ergo deſtruit ſeipſam, cũ ex ſeipſa infertur oppoſitũ cõtra ſeipſam. Cũ igit̃ impoſſibiles ſint huiuſmodi poſitiões,patet eſſe veriſſimũ prĩcipiũ logicæ,ſ.q̃oĩs p̃poſitio eſt vera vel falſa,nõ aũt oĩs vera,nec omnis falſa.

Fuerũt aũt & alij,q̃ deſtruxerũt principiũ primũ philoſophiæ naturalis,ſ.qđ nõ dat̃ quies&motꝰ in naturalib.qm̃ ex diffinitiõe naturę,natura eſt principiũ motꝰ& q̃etis,ali qui aũt dicũt vt Heraclitꝰ q̃ oĩa ſunt in cõtinuo motu , ex cõſequẽti nihil q̃ſcit.Ad im̃pbationẽ igit̃ huius erroris p̃bãt primo,q̃ nõ oĩa ſemp̃ q̃ſcũt,ſecũdo q̃nõ oĩa ſemp̃ mouenẽ,tertio q̃ nõ oĩa aliq̃n mouẽtur,& aliq̃n quieſcũt,ſed quædam ſemper mouentur,quędam ſunt ſemper immobilia,quædam aliquando mouentur,aliquando quieſcunt.

Primũ ſic probatur.Si oĩa ſemper quieſcũt:ergo omnia remanent in eadẽ diſpoſitione in qua aliq̃n fuũt,ex conſequenti qđ eſt verũ,ſemp̃ erit verũ,& qđ eſt falſum,ſemper erit falſum:hoc aũt videmꝰ eſſe incõueniẽs,nã p̃poſitio variãt de veritate in falſitatẽ,qm̃ videmus rẽ variari,ſaltẽ videmꝰ ad ſenſum.Socratẽ dicẽtẽ verũ variari, qm̃ p̃ aliquo tpe non fuit,& p̃ aliquo tpe nõ erit,&qui negat hoc,eſt ſine iudicio & ſenſu,ergo non omnia ſemper quieſcunt.

Secundo probatur ſic,ſi omnia continuè mouentur,nihil erit verum,ſed omnia falſa:cuius oppoſitum probatum eſt ſuprà:probatur conſequentia,quod eſt, verum eſt, nam ſignificare verum,eſt ſignificare rem ſicut eſt:ſed quod mouetur, vt mouetur , nondum eſt , aliter , iam motum eſſet, ergo, &c. Præterea in omni re mota eſt aliquid permanens , ergo non omnia continuè mutantur , probatur

ante

antecedens. Omne quod mutatur eſt ens, quoniam purum non ens non poteſt eſſe ſubiectũ motus, nec quietis, & omne quod mutatur, mutatur ex alio in aliud, vel in alio, puta in qualitate vel in loco, ergo omne quod mutatur permanet ſucceſſiuè ſub vtroque termino, ita q̃ ſecundum ſubſtantiam non mutatur. ergo, &c.

Tertium probatur ſic, corpora cæleſtia ſemper mouentur & nunquam quieſcunt, vt videmus. Primum autem mouens, vt probatum eſt in 8. Phyſ. eſt ſemper immobile, & inferiora aliquando ſunt, aliquando nõ ſũt, ergo, &c. Et hic terminatur tota intentio Ariſt. in 4. lib. Metaphyſic.

EPITOME
SVPER V. LIBRO
Metaphyſicæ.

POſtquam ſtabilitum eſt ſubiectũ huius ſcientiæ, & declaratum quod habet conſiderare de proprietatibus entis inquantum ens eſt, & defenſatum prima principia, conſequens eſt, vt aſſignẽtur multiplicia ſignificata terminorum ſignificantium principia entis, & huius termini ens, & terminorum ſignificantium paſſiones entis, & id faciemus in præſenti libro: quod vtique expedit, antequam determinemus de partibus & paſſionibus & principiis entis, quoniam vt inquit D. Alb. in 5. li. Metap. tract. 1. ca. 1. poteſtas ſubiecti non ſcitur niſi per diuiſionem ſubiecti in partes, & partium vlterius in partes, & ideo, qm̃ iſta ſcientia intendit conſiderare de ente & de principiis & de cauſis, & de proprietatibus eius, & de primis eius partibus, oportet in ea aſſignare multiplicitatem iſtorum. Tunc enim nos ſcientiam perfectè de his habebimus, cum ſingulorum aſſignatę fuerint diffinitiones, ſiue rationes, quo ad ſingulos modos. Et aduerte, quod, vt inquit Com. com. 1. non ideo diſtinguuntur hic huiuſmodi nomina ad ſciendum intentionem quæſitam ab alia intentione, id eſt, vt aliquis modus hic intentus accipiatur, & alius modus non intentus dimittatur. Sic enim fit in ſcientiis particularibus, ſed vt ſciatur tota latitudo eorum, quæ hic tractanda ſunt, & cum tractata fuerint, ſciatur perfectio huius ſcientiæ. Totum igitur hunc librum complectemur in tribus tractatibus.

Primus erit de nominibus ſignificantibus cauſas entis, quod eſt ſubiectum huius ſcientiæ.

Secundus de nominibus ſignificantibus ſubiectum & primas partes ſubiecti huius ſcientiæ.

Tertius de nominibus ſignificãtibus proprietates eius.

TRACTATVS I.

TRactatum primum diuidimus in quinque capita.
In primo agitur de hoc termino principium.
In ſecundo de hoc termino cauſa.
In tertio de hoc termino elementorum.
In quarto de hoc termino natura.
In quinto de hoc termino neceſſarium.

CAPVT I.
De Principio.

Text. 1. IN 1. c. agẽdum eſt de hoc termino, principium, quot modis dicatur, ſed antequam deſcendamus ad ipſos modos, aduerte tria.

Primo, quoniam omnes termini hic diſtinguẽdi ſunt de natura analogorum, de quorum ratione eſt vt inter omnes modos detur vnus principalis, ad quem omnes alij habent attributionem, vel cuius reſpectu ſuſcipiunt prædicationẽ analogi, ideo Ariſt. in hoc termino principium, poſtquã poſuerit omnes modos principij, reducet eos, ad vnum commune, ad quod omnes reſpiciunt.

Secundo, quoniã innata eſt nobis via procedendi à communioribus, conuenienter inter terminos importantes cauſalitatem incipit à principio, quoniam communis eſt, licet enim omnis cauſa ſit principium, non tamen econuerſo. Nã punctus eſt principium lineæ, non tamen realiter cauſa, & mane eſt principium diei, non tamen cauſa.

Tertio, quoniam quæ manifeſtiora ſunt ſenſui, ſunt nobis via deueniendi ad minus manifeſta, ideo Ariſt. in omnibus his terminis ſemper incipit à modo magis manifeſto, & ab omnib. confeſſo, etiam q̃ non eſſet modus perfectior ex parte rei. Et in hoc declaratur Ariſt. fuiſſe naturaliſſimus doctor tradens hanc ſcientiam modo proportionatiſſimo noſtro intellectui.

His propoſitis aduertequinque modos aſſignatos à philoſopho, quibus dicitur principium.

Primus & notiſſimus eſt in ſitu, vt id, quo eſt primum in longitudine ſiue in via, à quo incipit motus localis rectus dicitur principium motus, & oppoſitum, i. in quo terminatur motus localis, dicſtur vltimum. & ſecundũ Com. principium motus augmenti eſt illud, ſecundum quod primo fit: fit autem primo ſecundum longitudinem, deinde ſecundum latitudinem, deinde ſecundum profunditatem. Dicemus igitur, q̃ ſecundum hunc modum longitudo dicitur principium augmenti. & quoniam qualis eſt ordo in magnitudine talis eſt in motu & in tempore, ideo ſecundũ hũc modum, ſicut prima pars magnitudinis dicitur principiũ eius, ſic prima pars motus & prima pars temporis dicẽtur principium motus, & principium temporis, & quoniam in omni ſpecie motus datur aliquod primum, à quo incipit motus, & dicitur terminus à quo, ideo hic primus modus verificatur non ſolùm in motu locali, ſed & in omni alio motu & in generatione ac corruptione ſubſtantiali adiunctis alterationibus prę̃uiis. quod ideo dico, quoniam ſecundum ſe ſunt inſtantaneæ, ex conſequenti non diſtinguitur in eis primum & vltimum.

Secundo dicitur principium, omne illud, ex quo primo congruè & optimè aliquis operatur, ſiue facit, ſiue mouet, & diſtinguitur hic modus à præcedenti in hoc, quoniam illic quod eſt ſimpliciter primum in ſitu ex parte rei dicitur principium, hic autem quod ſumitur pro primo, quia reputatur eſſe opportunum à quo incipiat motus vel operatio, dicitur principium, vt in ludo ſaltandi, ſaltans incipit moueri non à prima parte viæ ſimpliciter, ſed ab ea, quam reputat ſibi magis congruam. Et exemplificat Ariſt. in doctrina. nam qui docet aliquem non ſemper incipit ab eo quod eſt primum ſimpliciter, ſed ab eo quod magis congruit intellectui addiſcentis. Sicut Ariſt. fecit in Philoſophia naturali, qui ab effectib⁹ incipit, cum tñ ſint poſteriores cauſis. Et aduerte, q̃ hic modus etiam verificatur in motu ſphæri co:nam licet in ſphæra non ſit principium diſtinctum à termino, tamen mouens mouere poteſt à puncto ſignato, qđ dicetur principium hoc modo, qm̃ eſt primum, à quo incipit motus, prout congruit, & videtur optimum mouenti: & ſic in motu cæli primi, principiũ motus eſt pũctus oriẽtis, Principium aũt motus planetarum eſt punctus oppoſitus. *Secundus modus.*

Tertio modo dicitur principium illud, quod primo regeneratur, & eſt intrinſecum rei, & illud à quo primo effectiuè re generatur & eſt extrinſecum à re, qm̃ nihil ſeipſũ generat. Exemplum primi, fundamentum eſt principiũ domus, cor eſt principium animalis ſecundum eos, qui conſiderant animal, ex eo q̃ mouet ſeipſum, vel cerebrum ſm eos, qui conſiderant animal, inquantũ ſentit, vel aliud, puta hepar, ſecundum eos qui conſiderant animal inquãtum nutrit ſeipſum. Quod autem ſit illud apud Ariſt. dictum eſt in libro de Motu animalium, & in lib. de Somno & Vigilia. Exemplum ſecundi, pater eſt principium filij, & conuitium eſt principium belli. *Tertius modus.*

Quarto modo dicitur principium, præcipuè in moralibus & in artificialibus, illud à quo primo mouentur inferiora, ſiue deſeruiẽtia. Exẽplum primi, Princeps, Rex, & Tyrãnus dicunt principiũ, qm̃ eorũ voluntate & decreto mouẽtur ſubditi. Exẽplum ſecundi, ars Architectonica eſt principiũ artiũ deſeruiẽtiũ, vt militaris ẽ prícipiũ eq̃ſtris, & fræ nefactiuæ, dirigit. n. eas, & dat modũ eis ſic vł ſic operãdi. *Quartus modus.*

Sed tu aduerte, q̃ hic quartus modus poteſt verificari de principio effectiuo ſm exempla data, & ſic exponit B. Th. & poteſt verificari de principio finali, vt exponit Com. & D. Alb. & tunc intelligatur ſic textus, Aliud, ſecundũ cuius voluntatem mouentur mobilia, i. propter cuius voluntatem mouentur mobilia, non enim ſubditi ordinatè mouerentur à principe, niſi voluntas principis, quam ſupponunt iuſtam, & velut regulam, eſſet finis, propter quem ſic vel ſic agunt. Similiter inter artes, architectonica eſt principium finale artium ſubſeruientium, ordinantur enim ad eã & ea ſubtracta, illæ ſubtrahuntur. Et aduerte, q̃ D. Alb. in 5. Metaph. tractatu primo, & capite primo, reprehendit expoſitionem Bea. Thom. & inquit, non ignoramus quoſdam accipere hunc modum principij ſecundum rationem cauſæ efficientis, ſed illorum dicta non curamus, quia inductos modos non niſi ſecundum materiam verificant,

& ciuil

& ciuilia,& ciuilium rationes ignorant,vt videtur hîc.

Mirum eſt quomodo tam leuiter reprehẽdit Bea. Tho. Cùm verba Philoſophi, ita bene exponi poſſint de principio efficiente ſicut de finali,& melius, nam in fine textus, ibi quapropter natura principium, antequam faciat verbũ de principio finali,replicat,& præuoluntas de qua mentionem fecerat in quarto modo.Deinde facit verbum de principio finali dicens,& quod eſt cuius cauſa.Ergo non eſt abiicienda expoſitio B.T.præcipuè cùm ſępè coincidant principium efficiens & finale,vt dicetur in li.10. de primo motore, qui mouet vt efficiens & finis, vnde non inconuenit, in ciuilibus voluntatem principis eſſe à qua & propter quam mouentur ſubditi.Idem intellige de architectonica.

Secundus modus. Quinto modo dicitur principiũ illud, per quod primo rem cognoſcimus per diſcurſum intellectus, & qm̃ omnis diſcurſus reſoluitur in primas,&notiſſimas propoſitiones, quas defenſauimus in Quarto libro,ideoilla dicuntur principia hoc quinto modo.Similiter, qm̃ p diffinitionem ſubiecti innoteſcunt nobis proprietates ſubiecti , ideo diffinitio dicitur principium hoc quinto modo.Et aduerte,q, vt inquit Comm.diſtinguitur hic modus à modo ſecundo, in quo exemplificatum eſt de principio doctrinæ,quoniam illic dicitur principium illud , à quo incipit doctor mouere intellectum diſcipuli accommodans ſe eius capacitati, dato quod non ſit primũ ex natura rei, hîc autẽ dicitur principium illud,à quo ex natura rei incipit notitia intellectualis diſcurſiua , ita quod illud dicetur principium in addiſcendo,hoc autem dicetur principium in quærendo,& venando ſcientiam.Et dicitur principium eſſendi rem & cognoſcendi,illud autem ſufficit eſſe principium cognoſcendi.Tot igitur modis dicitur principium,& aduerte,q, cùm omnis cauſa ſit principium, licet non econuerſo, poteſt etiam dici principium tot modis quot dicitur cauſa.

De modis autem cauſæ dicemus in c.ſeq.

Poſitis modis principij,cùm ſit analogum, reducit eos ad vnum , cuius participatione omnes alij verificantur & quo remoto remouentur,dicitur igitur principiũ vniuerſaliter & abſolutè, quod eſt primum in ordine, ante quod nullum tale eſt,ad quod ſequũtur ea,quæ principiata ſunt. Huiuſmodi autem primum poteſt eſſe,vnde res eſt,aut fit, aut innoteſcit.Et propterea aliquod principium eſt intrinſecum,ſicut natura & elementum,& forma rei,aliquod autem eſt extrinſecum,ſicut mens,i.intellectus,qui eſt principium artificiatorum.Et præuolũtas,puta principis, quæ eſt principium in ciuilibus, vt diximus in quarto modo , finis etiam dicitur principium , qm̃ bonum in proſequendo , & malum in fugiendo,mouent agens ad ſic vel ſic agendum. Bonum aũt habet rõem finis & propter bonũ agunt agentia naturalia& moralia &artificialia.Hæc de 1.c.dicta ſint.

CAP. II. De Cauſa.

Tex.c.2. IN 2. c. agendum eſt de hoc termino Cauſa, & quot ſint cauſarum genera,& qui ſunt modi cauſarum.Sed antequam deſcendamus ad genera cauſarum,aduerte, q, licet eodem modo tractet hîc de cauſis,quo & in 2.Phyſ.nõ tamen eadem ratione.Nam illic cõſiderantur in ordine ad ens mobile tantũ,hîc autem in ordine ad ens abſolutè,conſiderantur.n.inquantum ſunt cauſæ entis & nõ ſolùm in ordine ad motum, vnde datur efficiens & finis & forma ſiue actus Metaphyſicus,etiam ſine motu Phyſico, vt dicem9 in lib.9.&in 12.Hoc prænotato,aduerte qđ Ariſt.intendit tria.

Primo diſtinguere cauſam in genera ſua ſiue ſpecies, quæ ſumuntur aduerſa ratione cauſandi,alia eſt enim cauſalitas efficientis,alia formæ,&c.

Secundò aſſignare quædam conſequentia ad cauſas.

Tertiò reducere oẽs cauſas ad quatuor genera cauſarũ.

Quartò aſſignare diuerſos modos cauſarum , etiam in eodem genere cauſæ.

Materia cuius cauſalitas cõſiſtit ipſa forma receptione. Quantum ad primum,aduerte q, cauſa primo dicitur illud ex quo res fit , & eſt inexiſtens ac permanens in re facta,ſicut æs eſt cauſa ſtatuæ,&non ſolùm æs,ſed metallum & liquabile,quæ ſe habent vt genera ad æs. Dixi aũt & eſt inexiſtens ac permanens, ad differentiam contrarij,ex quo aliquid fit,aut priuationis, qm̃,vt inquit Philoſophus in 1. Phyſ.tex.60.Non oppoſitum quidem,i.materia,manet in re facta:oppoſitum autem,i.terminus à quo, qui aliquãdo eſt contrarium,vt qm̃ ex albo fit nigrum, aliquando eſt priuatio,vt ex non homine fit hõ,&c.Illud non manet,aliter oppoſita eſſent ſimul in eadẽ materia, & in eodem ſubiecto.

Secũdo dicitur cauſa,ſpecies & exemplar,id eſt,forma intrinſeca,per quam res eſt, & forma extrinſeca, ad quam res fit,& apud Græcos dicitur idea, ſiue paradigma,& qm̃ à forma intrinſeca rei ſumitur ratio & diffinitio rei indicatiua ſuæ quiditatis,ideo hoc modo cauſa dicitur non ſolũ ſpecies ſiue forma, ſed & ratio & quod quid erat eſſe rei, principale.n.indicatiuum quiditatis,eſt ipſa forma. Et non ſolùm forma ſpecificè ſumpta dicitur cauſa hoc ſecundo modo,ſed & eius genera,vt cauſa,diapaſon in muſica non ſolùm eſt proportio duorũ ad vnum,ſed & proportio dupla, & numerus:& nõ ſolùm tota diffinitio rei dicitur cauſa hoc ſecundo modo,ſed etiam omnes partes diffinitiuæ, & maximè quę dicuntur in recto de diffinito.Secus autem ſi dicuntur in obliquo,tunc.n.habent rationem materiæ,vt cùm dicitur,ſimitas eſt naſi curuitas. *Huiuſmodi cauſalitas eſt dare eſſe.*

Tertio dicitur cauſa quod eſt principium,à quo aliquid mouetur, aut fit, aut producitur, aut omnino mutatur. Et hoc modo conſilians,generans,efficiens &mouens eſt cauſa,& vniuerſaliter diſponens,adiuuans,perficiens:&quod eſt cauſa non ſolùm à quo eſt motus,ſed etiam quietis dicitur cauſa hoc modo. Ab eodem enim habet res q, moueatur ad locum & quieſcat in loco, ſicut ab eodem aqua calefit & permanet calida ad tempus. *Huiuſmodi cauſalitas eſt mouere & efficere rem.*

Quarto modo dicitur vt finis,&eſt illud gratia cuius aliquid fit:quod quidem licet in re ſit vltimum,tamen eſt vere cauſa inquantum mouet agentem ad operandum.nã interrogati propter quid ſic agimus, reſpõdemus q, propter talem finem, & tunc credimus reddidiſſe cauſam,finis ergo eſt cauſa.Sed aduerte,q, non tantum vltimum in aliquo ordine eſt cauſa vt finis,ſed etiam quæ ſunt intermedia:nã in ordine ſanationis,ante ſanitatem præcedunt attenuatio &purgatio,exercitium,&c.Et hæc ita ſe habent q, vnum reſpectu præcedentis eſt cauſa finalis,reſpectu autem ſequentis eſt cauſa efficiẽs:v.g. Attenuatio eſt finis proximus purgationis & eſt efficiens ſanitatis,&quod dixi de iſtis actionibus intermediis , intellige etiam de inſtrumentis quibus præparatur medicina : vnum.n. ordinatur ad aliud & omnia ad ſanitatem . vnde ſolet dici, q, omnia intermedia habent rationem finis quo,vltimum autem eſt finis gratia cuius.Iſta igitur ſunt quatuor genera cauſarum famoſa. *Cuius cãlitas eſt mouere agens ad operãdũ.*

Quantũ ad ſecundum aduerte tria conſequentia ad dictas cauſas , Primo vnius rei poſſunt eſſe multæ cauſæ per ſe,non tamen in eodem genere æquè proximæ,& ſufficientes:vt ſtatuæ artifex eſt cauſa,& metallũ,ſed artifex vt cauſa efficiẽs,& metallum,vt cauſa materialis.Dixi per ſe,qm̃ de cauſis per accidens non dubitatur,declaratum eſt enim in 2.Phyſ.q, quodammodo ab infinitis cauſis per accidens, poteſt produci effectus per accidens,vt inuentio theſauri. Dixi æquè proximè, quoniam non inconuenit plura agentia per ſe producere idem, ſed vnum erit agẽs proximum, alterum remotum,vt ſol & homo generant hominem. Dixi ſufficientes , qm̃ non inconuenit plures cauſas eiuſdem generis, dũmodo nulla p ſe ſufficiat,concurrere ad eundẽ effectũ,ſicut multi trahunt naue coniunctim&nõ diuiſim. *Vnius rei plures cauſæ eſſe poſſunt.* *Tex.c. 2.*

Secundo contingit cauſas eſſe ſibi inuicẽ cauſas, in diuerſo tamen genere:vt exercitiũ eſt cauſa ſanitatis, ſed effectiua,& ſanitas eſt cauſa exercitij,ſed finalis.Eſt autẽ efficiens reſpondens fini,quoniam actione ſua producit finẽ ſiue attingit ipſum,& finis reſpondet efficienti,quoniã mouet efficiens ad operandum,ſine quo non operaretur.Quę tamen correſpondentia non eſt ſecundum eſſe , licet enim efficiens deducat finem ad eſſe,non tamen econuerſo, qm̃ finis ſupponit eſſe efficientis.Et aduerte,q, ſicut correſpondentia eſt inter efficiens & finem,ita eſt inter cauſam materialem & formalem,nam forma eſt cauſa materiæ, quoniam facit ipſam actu, cum ſecundũ ſe ſit tantum in potentia, & materia eſt cauſa formæ quoniam recipit & ſuſtentat ipſam,ex conſequenti ſunt ſibiinuicem cauſæ quo ad eſſe,licet non ſemper eodem modo.Nam licet forma ſubſtantialis det eſſe actu ſimpliciter ipſi materiæ,non tamen forma accidentalis niſi ſecundum quod,non enim immediate recipitur in materia nuda , ſed in materia iam actuata forma ſubſtantiali,ſimiliter licet materia ſuſtentet ſimpliciter omnem formam eductam de potentia materiæ,non tamen formam,cuius eſſe non pendet à materia niſi pro tempore quo informat materiam,nam ſeparata retinet eſſe : & talis eſt anima intellectiua,de qua loquemur in lib.12. *cauſæ ſibi inuicem ſunt cauſæ.*

Tertio contingit idem eſſe cauſam contrariorum effectuum in eodem genere cauſæ , puta in genere cauſæ efficientis , ſed diuerſimode , Nam præſentia luminoſi eſt *Idem eſt cauſa cõtrariorũ*

cauſa

cauſa illuminationis,& abſentia eius eſt cauſa obtenebrationis.Præſentia principis in ciuitate eſt cauſa pacis, & abſentia eius eſt cauſa tumultus. Dixi autē diuerſimode, qm̃ idem eodem modo ſe habens,cauſat idem,vt igitur cauſet contraria, neceſſe eſt vt diuerſimode ſe habeat.

Cauſarū modi reducūtur ad 4. Tex.c.3.

Quantum ad tertium Ariſt.reducit omnes cauſas ad quatuor genera per hanc ſufficientiam, omnis cauſa vel eſt illud,ex quo res fit,vt elementatū ex elementis, dictio ex literis,artificiatum,puta ſtatua,ex ære,totū ex partibus,concluſiō ex præmiſſis,non inquantum propoſitiones ſunt,ſed inquantum continent maiorem & minorem extremitatem. Nam inquantum propoſitiones,ſunt illatiuæ concluſionis, ex conſequenti non ſunt cauſa ex qua,ſed à qua, & ſic omnia prædicta reducuntur ad genus cauſę,quod dicitur materiale,quod demōſtratur per hanc præpoſitionem,ex.Vel eſt illud, quo res conſtituitur in actu, ſicut ordine conſtituitur ciuitas,vel exercitus, compoſitione conſtituitur domus,mixtione conſtituitur elementatum,& breuiter illud, quo poſito res habet eſſe actu,& quo remoto deſinit eſſe, & eſt intrinſecum ei:omnia hæc reducuntur ad genus cauſæ,quod dicitur formale,& demonſtratur ſolo ablatiuo ſine aliqua præpoſitione,vt exercitus cōſtat ordine, domus cōpoſitione,mixtū mixtione,aīatū aīa,&c. Vel eſt illud,à quo res fit,aut ꝓducitur,aut mouet,aut quieſcit,vt virtute actiua ſeminis generatur animatum.A medico, vel ab ambulatione,i.exercitio fit ſanus æger, à generante mouetur graue & quieſcit in loco ſuo,& hæc reducuntur ad genus cauſæ,quod dicitur efficiens,& demōſtratur per hanc præpoſitionem,A.Vel eſt illud gratia cuius alia fiunt, & eſt finis ac bonum eorum: & hoc eſt genus cauſæ finalis, quod demonſtratur per hanc præpoſitionem,propter.Et eſt tantæ excellentiæ,vt inquit Com.com.3.ꝙ omne carens cauſa finali caret bono.Patet igitur omnes cauſas reduci ad quatuor genera,ſcilicet materiale,formale,efficiēs,finale,quorum potiſſimum eſt finale.Eſt enim cauſa, ꝙ agens cauſet, & eſt cauſa,ꝙ forma det eſſe,& eſt cauſa quòd materia recipiat & ſuſtentet formam , vnde dicitur eſſe cauſa cauſalitatis aliorum generum cauſarum.

finis eſt cauſa cauſarum.

Quantum ad quartum,aduerte ꝙ Ariſt.aſſignat modos cauſarum.Et hæc diuiſio differt à præcedenti in hoc,ꝙ illa eſt veluti per diuerſas rationes cauſandi eſſentiales,quarū plures non poſſunt conuenire vni generi, nā cauſalitas materiæ tantum conuenit materiæ.idem dico de aliis:hæc autem eſt per rationes diuerſas cauſandi accidentales,ex quibus non inconuenit plures inueniri in vno genere.puta datur efficiens particulare & vniuerſale,per ſe &per accidēs potentiale & actuale. Iſti igitur modi ordinatè collecti reducūtur ad ſex, & quilibet diuiditur ꝑ potentiam & actū, vt declarabit,omnes igitur ſimul ſumpti ſunt duodecim.

Cauſa prior, & poſterior aſt.

Prima diuiſio,cauſarum quædam prior,quædam poſterior.quod quidem poteſt dupliciter exponi. Primo ſecundum cauſalitatem,vt dicatur cauſa prior,quæ dat cauſalitatem cauſæ ſequenti , & poſterior quæ cauſat in virtute prioris, ſicut videmus in cauſis per ſe ſubordinatis, vñ ſol dicitur cauſa prior,& homo cauſa poſterior hominis geniti.Secundo ſecundum prædicationem, & tunc cauſa prior dicitur cauſa generica,Poſterior autem cauſa ſpecifica,vel ſingularis,vt cauſa ſanitatis prior,i.vniuerſalis,dicitur artifex,cauſa autē poſterior dicitur medicus,vel hic medicus. Differunt tamen cauſa prior & poſterior ſecundum prædicationē,à cauſa priori &poſteriori ſecundum cauſalitatē, quoniam ſumptæ ſecundum prędicationē non diſtinguunt realiter,neque.n.diſtinguit realiter magis vniuerſale à minus vniuerſali, neque minus vniuerſale à ſingulari, ſed tm̃ ratione,vt declarabitur in 7.lib. Sumptæ autem ſecundum cauſalitatem diſtinguuntur realiter, quoniam realiter vna recipit ab alia,& non ecōuerſo.Iſti duo modi maximè quo ad prædicationem inueniuntur in omni genere cauſæ,nam cauſa materialis prior phialæ eſt metallum, poſterior autē eſt argentū,cauſa formalis prior in diapaſon eſt numerus, poſterior autem eſt proportio dupla.Cauſa efficiens prior in ſanitate eſt artifex,Poſterior eſt medicus:cauſa finalis in guloſo prior quidem eſt voluptas,poſterior autem eſt voluptas in guſtu.

cauſa per ſe & per accidens.

Secunda diuiſio,cauſarum quædam per ſe,quędam per accidens. Cauſa per ſe eſt, quæ ſecundum ſe influit in effectum,vt calidum per ſe calefacit, medicus per ſe medicatur,ædificator per ſe ædificat.Cauſa per accidens eſt, quæ accidit cauſę per ſe,& ſecundum ſe nihil influit in effectū, vt quoniam ædificatori accidit eſſe Socratem, vel album, vel muſicum,iſta dicuntur cauſa per accidens,& horū genera,vt homo,animal,corpus,coloratum,quale,&c.

Tu tamen aduerte, ꝙ cauſa per accidens dicitur dupliciter.primo ex parte cauſæ per ſe,ſecūdo ex parte effectus per ſe:ex parte cauſæ per ſe illud dicitur cauſa ꝑ accidens, quod accidentaliter coniungitur cauſæ per ſe,vt ſi muſica adueniat ædificatori,dicitur,muſicus ædificat. Ex parte effectus per ſe illud dicit cauſa per accidens alicuius, quod accidit effectui per ſe.Sicut ſi diſcordia cōiūgatur domui, quæ eſt effectus per ſe ædificatoris , poteſt dici ædificator cauſa per accidens diſcordiæ, quia diſcordia coniungitur domui.Hæc autem cauſa per accidens ex parte effectus variatur tripliciter. nam contingit ꝙ ſemper habet ordinem ad effectum intentum, puta quotieſcunque remouetur impediens lapidem deſcendere,lapis deſcendit, & deſcenſus lapidis dicitur effectus per ſe intentus à generante ex grauitate ſibi impreſſa, remouens autem impedimentum dicitur cauſa per accidens huius deſcenſus, qm̃ nihil influit in lapide,vt deſcendat.Contingit etiam quod rariſſimè&præter propoſitum agentis coniungitur effectui per ſe,vt rariſſimè &præter intentionem fodientis coniungitur foſſio ſepulchri & inuentio theſauri.Contingit etiam,ꝙ nunquam realiter, ſed tantum exiſtimatiuè coniungitur effectui per ſe , vt ꝙ me nudato vel extracto enſe rubiginoſo ſequatur eclipſis,vnde hæc dr̃ cauſa per accidens merè imaginaria.

cauſa cō plexa vel incomplexa.

Tertia diuiſio,cauſarum quędam complexa,quædam incomplexa.Incomplexa qñ ſumitur ſola cauſa per ſe,vel ſola cauſa per accidēs, vt ædificator ædificat,vel Polycletus ædificat. Complexa aūt qñ vtraque ſumitur, vt Polycletus ædificator ædificat,poteſt etiā dici incomplexa,qñ vna ſola agit & ſufficit,cōplexa autem qñ plures vniuntur,& nulla per ſe ſufficit,vt in conflictu cōtra inimicos.Sed de hoc non loquitur Philoſophus , quoniam pro rei veritate non ſunt plures cauſæ,ſed partes integrantes vnam cauſam.

Poſitis tribus diuiſionibus,vnumquenque modum diuidit per potentiam & actum:nam quædam cauſa prior ſiue vniuerſalis potentialiter cauſat,ſed nondum actu,vt ſol in hyeme habet potentiam productiuam roſæ, ſed nondum actu producit,in vere autem actu producit.Idem intellige de cauſa poſteriori ſiue particulari,eodem modo intellige in 2.& 3.diuiſione.Ratio autem diuiſionis per potentiam& actum fuit,qm̃ aliam habitudinem habent cauſa inactu,& cauſa in potentia ad effectum , nam cauſa in actu proxima & ſingularis huius effectus ſimul ponitur &remouetur cū hoc effectu,dum eſt in fieri. Si.n. medicus actu medicatur, aliquem infirmum medicatur,&ſi eſt aliquod ædificans eſt aliqod ædificatum, & econuerſo. & ſi ædificans remouetur,ædificatum ceſſat ædificari.Nō ſic aūt eſt de cauſa potentiali & de effectu, nō.n.eſt neceſſe ꝙ ſi corrūpitur ædificator,qui iam ędificauit domum corrumpatur domus,qm̃ non pēdet ab ædificatore niſi in fieri, non aūt in facto eſſe. Quod ſi pēdet effectus in fieri, & in facto eſſe à cauſa ſua, tūc remota cauſa definit eſſe & effectus,vt lumē in aere definit ad abſentiam luminoſi:fit.n.& cōſeruat lumē ſola præſentia luminoſi. Et eandē habitudinē habent oīa creata ad primā cauſam,à qua nō ſolū ꝓducunt,ſed & manutenent.

Sed dices,quare Ariſt. comparans cauſam in actu ad effectum,comparat ſolū cauſam ſingularem ad effectum ſingularem,cùm ſit neceſſe omni cauſę in actu ſiue vniuerſali ſiue ſingulari correſpōdere effectum in actu.nam, ſi ſol generat aliquod eſt generatum,& ſi nullum eſt generatū,ſol non actu generat. Ad hoc dico , ꝙ alio modo comparatur cauſa vniuerſalis in actu ad effectū in actu,& cauſa ſingularis in actu ad effectum in actu.Nam ſingularis determinatè reſpicit hunc effectū tm̃,vniuerſalis aūt non præcisè reſpicit hunc,ſed hunc vel illum,non.n.ſequitur,ꝙ ſi ſol generat hominem,generet hunc,puta Socratem, ſed alium, vel alios.& huius cauſa eſt,qm̃ virtus cauſæ particularis eſt limitata ad hunc effectum. virtus aūt cauſæ vniuerſalis ſtat in quadā amplitudine,&quāto maior eſt vniuerſalitas ſua, tanto ad plures effectus ſe extendit,nō ſolùm numero, ſed & ſpecie & genere differentes.Volens igitur Ariſt. aſſignare differentiā inter cauſam in actu , & cauſam in potentia notificauit ꝑ cauſam ſingularē & effectū hūc ſingularem, inter quę manifeſtior eſt ſimultas poſitionis &remotionis, nam inter cauſam vniuerſalem in actu & effectum, non ſeruatur huiuſmodi ſimultas niſi diſiunctim , vel in confuſo, vt dictum eſt.Hæc de 2.cap.dictat ſint.

CAPVT

CAP. III. De Elemento.

IN 3.ca.aſſignandi ſunt modi, quibus dicitur elementum. Deinde reducendi ſunt ad aliquod vnum commune, cuius participatione, omnes modi aſſignandi dicuntur elementum, & non aliter. Ad plenam igitur notitiam præſentis propoſiti quatuor agenda ſunt.

Primò deſcribendum eſt elementum.

Secundò aſſignandi ſunt elementi propriè dicti.

Tertiò aſſignandus eſt modus elementi impropriè & tranſumptiuè dicti.

Quartò reducendi ſunt ad vnum commune.

Tex.c.4. Quātum ad primum ſic deſcribitur elemētum ab Ariſt. Elemētum eſt illud, ex quo primo componitur aliquid, & eſt inexiſtens, & eſt indiuiſibile ſpecie in aliam ſpeciem. Aduerte, q̄ ratione primæ particulæ elementum propriè non verificatur niſi de cauſa materiali, ex conſequenti nō dicitur niſi de cauſis intrinſecis, & ī hoc opponitur principio, quod verificat̄ ꝓpriè de cauſis agentibus, quæ ſunt cauſæ extrinſecæ, vt teſtatur Comm. in com. 4. Ratione autem ſecundæ particulæ verificatur ſolùm de primis componentibus, quæ non componuntur ex prioribus, vnde caro & oſſa non ſunt elemēta hominis, ſed prima corpora ſimplicia, vt ignis, aqua, &c. Ratione tertiæ particulæ priuatio & cōtrium, ex quo res fit, nō ſunt elemētum, quoniam, vt diximꝰ in capite de cauſis, nō permanent in re facta, & ſecundum Comm. materia tranſiens, ex qua aliquid fit, nō poteſt dici elementum, vnde licet ex ſanguine generetur caro, tamen ſanguis nō poteſt dici elementum, quoniam nō permanet, vt pars carnis. Ratione quartæ particulæ nullū corpus determinatę ſpeciei ſiue naturę diuiſibile, i. ſolubile in priora corpora diuerſarum naturarum, poteſt dici elementum, vn de nulla materia proxima, ex qua fit animal, puta caro, oſſa, nerui, poſſunt dici elementū, quoniam diuiſibilia ſunt in priora corpora diuerſarum ſpecierum, puta in aquā, aerē, &c. Et aduerte, q̄ dixi indiuiſibile ſpecie ī aliā ſpeciē, vt de notet negationē diuiſionis formalis, non aūt quantitatiuę, nō. n. diuiſio in partes quantitatiuas impedit rationem elemēti, aliter ignis & aqua nō eſſent elemēta, qm̄, cū ſint corpora, diuiſibilia ſunt ī partes quātitatiuas. Hæc deſcriptio elemēti, quam B. T. dicit nō cōuenire materiæ primæ ex defectu quartæ particulæ, quoniam nō habet aliquam ſpeciē ſecundum ſe, cùm ſit in pura potentia, ſecundum Com. aūt maximè conuenit ei, quoniam nō eſt diuiſibilis abſolutè in priora diuerſa ſpecie. Quæ aūt harū opinionum ſit verior, determinauimus ī quæſtionibus noſtris Metaphyſicalibus.

Quantùm ad ſecūdum, aduerte tres modos elemēti, primus eſt in vocibus, ſecūdus in naturalibus, tertius in demōſtrationibus. Quātum ad primum literæ ſunt elementa vocum, i. dictionum, componuntur enim ex ſyllabis, & ſyllabæ ex literis, & illic eſt ſtatus, quoniam literæ nō diuiduntur nec componuntur ex prioribus ſpecie diuerſis, ſed ſi diuidātur, diuiſio erit in partes cōſimiles, ſicut qñ diuiditur aqua in partes aquæ, omnes enim ſunt eiuſdē naturæ. Similiter quādo diuiditur litera, diuiditur ſecundum tempora prolatióis, prout litera lōga habet tempora duo, breuis autem tantum vnum, omnes vero partes temporis ſunt eiuſdem naturæ, quoniam omnes ſunt tempus. Non fit autem præcisè talis diuiſio ī ſyllabis, quoniam reſolubiles ſunt in literas diuerſarum ſpecierum, puta in A, in B, in C, &c. quæ ſunt diuerſarum ſpecierum in genere ſuo. Quantum ad ſecūdum prima corpora, ex quibus naturalia componūtur, & in quæ vltimo reſoluūtur, & quæ non reſoluunt̄ in priora diuerſarum ſpecierum, ſiue huiuſmodi corpora ſint tantū vnū, vt poſuit Diogenes omnia cōponi ex aere, Thales ex aqua: aliqui aūt poſuerunt plura, vt Empedocles, & de his actum eſt in 1. lib. dicūtur elementa, quoniam omnia diuiduntur in ea vltimate, ipſa autem non diuidūtur in priora diuerſarum ſpecierum, & tu intellige per diuiſionē alteratiuam, non autē per ſolam quantitatiuam, aliter quodlibet homogeneum eſſet elementū. Indiuiſibile eſt enim quātitatiuè in diuerſas ſpecies, cùm partes ſuæ recipiant prædicationem totius in recto. Intelligatur ergo de diuiſione alteratiua, nā ſi mixtum homogeneū alteretur, reſoluetur tandem in terram & aquam, &c. quæ ſunt diuerſarum ſpecierum. Si autem alteratur aqua, ita qd̄ corrumpatur, non reſoluet̄ in priora corpora, ſed materia prima remota forma aquæ recipiet formam alterius elementi, vt declaratū eſt in 2. lib. de generatione. Merito ergo prima corpora naturalia dicuntur elementa, non autem aliquod mixtum, ſi-

ue homogeneum, ſiue heterogeneum. Quantū ad tertium dicuntur elementa, primæ demōſtrationes, maximè in Geometricis & vniuerſaliter in aliis ſcientiis, nam primæ demonſtrationes factæ ex primis propoſitionibus ſunt elementa omnium ſequentium demōſtrationum, quę componuntur ex eis, & reſoluuntur in illas, & illæ non reſoluunt̄ in priores, quoniam eſt ſtatus in primis propoſitionibus cognitis ex terminis, vt declarauimus in 4. lib. & ſunt indemō ſtrabiles. Primę autem demonſtrationes conſtant ex tribus terminis tātum, quoniam medium non reſoluitur in aliqd̄ prius, ſequentes autem conſtat ex pluribus, puta ſecunda ex quatuor, tertia ex quinque, quarta ex ſex, &c. Et vt id pateat ſic declaro, ſi volo demonſtrare, q̄ omne animatū mouet ſeipſum, deducam ſic: Omne habens principium motiuum intrinſecum mouet ſeipſum: Omne animatū habet principium motiuum intrinſecum in ſeipſo, quia habet animam, quæ eſt principium motus in animato: ergo omne animatum mouet ſeipſum. Si autem volo demōſtrare q̄ ſenſitiuum mouet ſeipſum, deducam ſic, & accipiam concluſionem præcedentem pro principio: Omne animatum mouet ſeipſum, omne ſenſitiuum eſt animatū: ergo, &c. Si autem volo probare quod animal mouet ſeipſum, ſic deducā: Omne ſenſitiuum mouet ſeipſum: omne animal eſt ſenſitiuum: ergo, &c. Si vlterius volo probare, q̄ homo mouet ſeipſum, ſic deducā: omne animal mouet ſeipſum: omnis homo eſt animal: ergo, &c. In his demonſtrationibus patet, q̄ quarta eſt magis compoſita, continet enim ſex terminos, l. maiorem & minorem extremitatem, & medium, quod cōtinet tria media prę cedentium demonſtrationum: nam animal reſoluitur in ſenſitiuum, & hoc in animatum, & hoc in principium intrinſecum motiuum, quod eſt anima, & illic eſt ſtatus: meritò ergo prima demonſtratio dicitur elementum, & ſubſequentes ſunt elementatæ: & hac de cauſa conſueuimus dicere, prima & vniuerſaliſſima theoremata eſſe elementa in genere intelligēdi, ſicut propoſitiones libri de cauſis, primæ & vniuerſaliſſimæ ꝓpoſitiones Euclidis, &c.

et deſcriptiones figurarum ſeu deſignationes adducūtur in textu.

Quantum ad tertium principale aduerte, q̄ aliqui exte derunt hoc nomē per ſimilitudinē ad ſupradicta, ad omne illud, quod eſt vnum, ſiue ſimplex & indiuiſibile, & ad multa vtile. Hinc proceſſerūt antiqui, vt aliqui eorum ponerēt punctum eſſe elemētum corporum, aliqui poſuerunt maximè vniuerſalia, vt ens & vnum eſſe aliorum elemēta, eo qd̄ indiuiſibilia ſunt ſecundū diffinitionē, cùm. n. non habeant genera ſuperiora, quæ diuidantur per differentias oppoſitas, eorū diffinitiōes ſunt irreſolubiles, in genus & differētias, nō ſic aūt eſt de generibꝰ ſubalternis, nec de ſpecieibꝰ, vt patet. Aduerte tñ, q̄ ſm rei veritatē, punctum nō poteſt dici elementum corporum, qm̄ magnitudo non reſoluitur in puncta, nec componit̄ ex punctis. Ex conſequenti deſcriptio elementi nō cōuenit ei, nec magis vniuerſalia poſſunt dici verè elemēta qm̄, vt declaratum eſt in 3 li. in c. 7. nullū vniuerſale eſt pars componēs compoſitione reali, ſed tantum cōſideratione logica: vnde licet ſint indiuiſibilia ſecūdum diffinitionem, ex hoc tamē non habetur quod ſint elemēta propriè, quoniam de ratiōe ſua eſt, vt ſit illud, ex quo primo aliquid cōponitur. Si tamen ratiōe indiuiſibilitatis poteſt dici aliquod eſſe elementū, id magis cōpetet magis vniuerſali, quam minus vniuerſali, quoniam minus diuiſibile eſt: nam diffinitio minus vniuerſalis, puta ſpeciei, diuidit̄ in genus & differentiam, non autem diffinitio generis generaliſſimi, cùm nō habeat genus ſupra ſe. Tranſcendentia autem nō ſunt verè genera, cùm nō ſint vniuoca: ergo, &c.

Elemētū ſecūdum ſimilitudinem.

Quātum ad quartum principale, aduerte, quod, cùm ratio eleméti ſit eſſe primum in vnoquoq; compoſito, ex quo componitur, & in qd̄ vltimate reſoluitur: quilibet dictorū modorum intantum dicitur elementum, inquātum participat hoc commune, & quoniam id maximè cōpetit materię primæ, ideo ſecundum Commenta. eſt elementū, & eſt cauſa aliorum elemētorum, cùm ſit primū ſimpliciter, ex quo, & in quod reſoluuntur omnia naturalia, & eſt omnino ſimplex, & ſecūdum ſe indiuiſibilis omnino ſecundum formā, & ſecūdum quantitatem, omnem enim diuiſionem accipi à forma & à quantitate: quare, &c. Hæc de 3. cap. dicta ſint.

elementū quomodo ad vnum reducatur.

CAP. IIII. *Quot modis dicatur natura.*

IN 4.c. aſſignandi ſunt modi, quibus dicitur hoc nomen natura. Sed antequam deſcendamus ad modos naturæ, Aduerte, q̄ natura dupliciter cōſideratur. Primò in quātum eſt principium motus & quietis præciſe, & ſic non cadit ſub cōſideratione huius ſcientiæ, ſed Philoſophię natu- Tex. c. 3.

ralis, vt visum est in 2.phy. Secundo inquantum dicitur natura fm vnum modum, vt patebit de omni substantia, & dicitur de materia & forma, quæ sunt partes entis, & dicitur de causis: est enim causa efficiens quędam natura, & causa materialis, & causa formalis, & vt sic est de cõsideratione huius scientiæ: nam ea ratione, qua cõsiderat de substantia vniuersali, & de materia ac forma inquantum sunt partes entis, & de causis, eadẽ ratiõe habet cõsiderare de natura, vt dicit đ oi substãtia & đ forma & đ materia & đ causis.

Hæc à Thom.

Descẽdentes igit ad modos naturæ, primò assignabim' singulos eorũ, secũdò reducem' omnes ad vnũ principalẽ.

Primò dicitur natura, generatio nascentium, nascũtur autem propriè viuentia, vnde eorum natiuitas siue nascentia solet dici natura, quasi nascitura, & tũc apud Græcum physis, i. natura, sumpta pro nascitura producit primum, y.

Secundò dicit natura illud, ex quo primo generatũ genitum est, siue formatum, & illud primũ est formans, & est intrinsecum ipsi formato: & hoc modo cor potest dici natura, qm̃ est primum, ex quo formantur membra: & radix in planta potest dici natura, quoniam est primum, ex quo formantur rami, folia fructus, & semina, & est intrinsecum ipsi formato, quoniam in viuentib' formatum adhæret nõ solùm per contactum, sed etiam per continuationem suo principio, vt patet in embryone, & in ramis plantarum, & per talem continuationem porrigitur virtus formatiua generantis ad formatum, & fit sibi intrinseca, ratione cuius principium formans dicitur intrinsecum formato.

Tertiò dicit natura illud, vnde est motus in quolibet ente mobili, & est in eo per se, & nõ secundum accidẽs: vt anima dicitur natura in ente animato, quoniam est principiũ motus in eo, inquantũ est animatum: & grauitas est natura in lapide, quoniam est principium motus deorsum in eo in quantum grauis est: & quoniam in quolibet ente naturali, formæ & suæ qualitates siue actiuæ siue passiuę sunt prícipia motuũ & operationum, ideo hoc tertio modo dicunt natura: dixi autem, Et nõ secundum accidens, aliter si medicus infirmatur & sanatur à seipso, ars medicinæ existens in eo esset natura, quod non est concedendũ, quoniam non inquantum medicus, sed inquantum infirmus sanatur, accidit autem eundem esse medicum, & infirmum.

Quarto dicitur natura illud, ex quo primo est, aut fit aliquid, quod secundum se est informe & non potest moueri sua virtute, vt formetur per receptionẽ formæ, sed necesse est vt moueatur ab aliquo agente, cuius actione disponitur ad formam, & recipit eam, & remanet saluum, mutatis & abiectis dispositionibus & forma per contrariũ. Et hoc modo materia dicitur natura, vt vasorum ęreorum æs, & vasorum ligneorum lignum. Nam abiecta forma adhuc saluat æs & lignum, ideo iudicatur sola materia esse eorum natura. Idem iudicium faciebant antiqui naturales de rebus naturalibus, quoniam existimabãt omnes formas esse accidẽtia, sicut formæ artificialium: vnde qui ponebant tãtum vnum elementum, ex quo dicebant constare omnia, puta aquam vel aerem, dicebant illud esse naturã omnium, & nõ aliud. Idem dicebant qui ponebãt plura, vt Empedocles: & decepti sunt omnes, quoniam nõ cognouerunt nisi generationem accidentalem, & negauerunt aliquid generari simpliciter. cõtra quos satis actum est in primo de generatione. Sed aduerte, ꝙ licet omnis materia, tam artificialium, quàm naturalium, possit dici natura, tamen materia prima in quolibet genere propriè dicitur natura, puta omnium liquabilium, aqua est natura, est enim prima eorum materia aqua, quoniam quę calido liquescunt & frigido indurãtur sunt à prædomino aquea, vt declaratur in 4. Meteo. & omnium inflammabilium natura est aer aut ignis, & omnium durorum non liquabilium natura est terra.

Natura significat formã & speciem.

Quintò dicitur natura forma, vel species, ꝑ quã res habet esse actu: sicut dixit Empedocles naturam rerũ, q̃ fiunt ex elementis, esse cõpositionem: ex hoc enim, ꝙ per amicitiam elementa adinuicem diuersimode componẽtur, diuersæ res producẽtur, & qm̃ arbitrabantur rem per cõpositionem fieri actu, ideo dicebant compositioné esse rei naturam, vniuersaliter autem considerantes ꝙ nullũ naturalium est actu, nec dicitur esse nisi habeat formã suã & remota forma definit esse, vt patet in animalibus, quæ per aduentũ animæ sunt actu, & per remotionẽ definũt esse, ideo conuenienter dixerunt formam esse naturam, & quæ sunt composita ex vtrisque, id est, ex materia & forma dicũtur à natura vel naturalia. Sed aduerte, ꝙnõ solùm forma partis dicit natura, sed etiam forma resultans ex vnione formæ & materiæ, quæ solet dici forma totius, vt humanitas est natura hominis, & equinitas equi. Ratio autem, propter quam potest dici natura, est, qm̃ sicut forma partis est principium generationis, ita forma totius est terminus generationis, recepta enim forma in materia consurgit forma totius & terminatur generatio in vnaquaque specie. Extensiuè aũt & per quandã similitudinẽ, omnis essentia, & qdditas & substãtia solet dici natura: vt natura Dei est essentia sua, similiter natura intelligẽtiæ, natura cæli, natura elemẽti: & quoniam de omni substantia solet dici, ideo ratione istius vniuersalitatis est de consideratione Metaphysici.

Positis modis naturæ reducit eos Arist. ad quintũ tanq̃ ad primum, in cuius respectu verificãtur alij modi. Dictum est enim, ꝙ quinto modo forma partis dicitur natura: quoniam per ipsum res fit actu, & dicit naturalis, quãdo habet formam, & nõ antè, quoniam ergo forma constituit rẽ naturalem actu, & est principium actionis & motus in naturalibus, ideo ex parte rei primo & principaliter dicitur natura, & materia non dicitur natura, nisi quia recipit formam. Et generatio siue natiuitas non dicitur natura, nisi quia est via ad formã, & principium motus non dicitur natura, nisi quia tale principium est forma intrinseca substantialis vel accidentalis consequens substantialem. Et nõ dicit natura illud, ex quo primo genitum formatum est, nisi quia in eo primo residet virtus formatiua, fluens à forma animati inquantum animatum est. Dictum est enim in 2.li. de Anima, ꝙ seminatiua & formatiua deseruiunt animæ vegetatiuæ. Patet igitur, quòd natura principaliter dicitur de forma, & per prius ex parte rei. Dixi autem ex parte rei, quoniam respectu cognitionis nostræ quæ pro maiori parte incipit à posteriori, & à magis sensato, prius dicitur de generatione viuentium: nam per generationes & operationes & motus deueniemus in cognitionem formæ, quæ est principiũ generationis & operationis & motus. Et quoniam Arist. tradit vt naturalis doctor hanc scientiam modo conuenienti intellectui nostro, ideo incœpit à modo naturæ nobis notiori, sed ex parte rei posteriori: reducens autem omnes ad vnum, reduxit ad priorem ex parte rei, vltimum autem in ordine cognitionis nostræ. Hæc de quarto capi. dicta sint.

CAPVT V.

De Necessario.

Tex. 2. 6.

IN 5.c. distinguendum est hoc nomen necessarium, cuius consideratio ideo sequitur considerationem causarum, quoniam licet non dicat causam formaliter, tamen modi, quibus dicitur, ad diuersum gen' causæ reducuntur, & præterea omnis causa dicit quandam necessitatem ad effectum, nam à causa de necessitate sequitur vel est aptus seq̃ effect'. Arist. igitur Primò assignat modos necessarij. Secũdò reducit eos ad vnũ, cuius participatione alij verificantur. Tertiò agit de necessario in demonstrationibus.

Necessarium est sine quo non subsistit animal vita, & ad materiam reducitur.

Primo igitur dicitur necessarium sine quo nõ potest animal esse nec viuere, quod licet nõ sit principalis causa essendi aut viuendi, tamen est simul cum alio causa, vt respirare & cibus in animali: nam licet vita fundetur in calido & humido bene contemperato, tamen calidum non posset seruari, nisi temperaretur per inspirationem & expirationem, nec humidum radicale, quod est subiectũ caloris naturalis posset cõseruari nisi per restaurationem factam ex nutrimento, & hæc omnia declarauimus in Paruis naturalibus: patet igitur, quòd sicut calidum naturale, & humidũ radicale sunt materialis causa vitæ & de necessitate, ita necessaria sunt hæc duo, vt cum causa, respirare, & cibus, aliter non saluatur animal.

Necessarium ex suppositione à fine.

Secundo dicitur necessarium illud, sine quo non potest homo aliquod bonum consequi, aut aliquod malum expellere, respectu boni: puta vt quis acquirat pecuniam, necessaria est nauigatio ad Aeginam. Respectu mali, puta vt qs liberetur à febre necessarium est bibere pharmacũ. Et breuiter omne medium, sine quo non potest finis intentus haberi dicitur necessarium hoc modo.

Necessariũ, pro violento.

Tertio omne violentum, i. omne factum contra inclinationem rei naturalis, vel contra voluntatem in agente à ꝑpposito, dicitur necessarium. Omnéque agens faciens violẽtiam dicit necessitans vt proiiciens necessitat lapidẽ ascendere, & depopulans ciuitatem necessitat ciues mendicare: & qm̃ talis necessitans est contra voluntatem, ideo est cõtristatiua & lamentabilis & digna miseratione, & non est

culpa

culpabilis nec reprehenſibilis,non.n.culpamur, nec meremur laudari niſi in volũtariis,vt probatũ eſt in moralibus.

Quartò dicit neceſſarium illud,quod non contingit vel nõ poteſt aliter ſe habere,& hæc eſt propria ratio neceſſarij,nã opponitur poſſibili, ſiue contingenti. Poſſibile autẽ eſt,quod poteſt aliter eſſe:ergo neceſſarium eſi qđ non poteſt aliter eſſe,oppoſitorum enim oppoſitæ ſunt ratiões. Et aduerte,quod,vt inquit Commentator in cõmento ſexto, iſte modus eſt famoſior inter omnes,nám communiter loquentes dicimus,hoc eſt neceſſe,quia nõ poteſt aliter eſſe.

Poſitis modis prædictis, reducit Ariſt. tres præcedẽtes ad hunc quartum,vt ad principalem, quoniam non verificãtur niſi inquãtum participant rationẽ huius quarti modi, nam tertius modus ideo eſt neceſſarius, quia violentatus ab aliquo agente faciente impetum & cogente vel impediente,non poteſt aliter agere,vel nõ poteſt non pati,& ſecũdus modus eſt neceſſarius, quia nõ poteſt ſine tali medio acquiri bonũ,puta pecunia vel liberari ab ægritudine: & primus modus eſt neceſſarius,quia nõ poteſt ſeruari animal in eſſe, nec viuere niſi reſpiratione & cibo,patet ergo quod ratio quarti modi ſeruatur in omnib.prẽcedentibus.

Et ſi quæras in quo differat quartus modus à præcedentibus,dico,q̃ in quarto eſt neceſſitas abſoluta,in aliis autẽ eſt neceſſitas conditionata.Abſoluta autem dicitur quãdo nullo modo poteſt aliter eſſe,poſita ſiue remota quacunq; cõditione.Et talis neceſſitas ſumit à cauſis intrinſecis,vt à materia,&à forma,ſiue ab ipſa rei eſſentia:puta neceſſe eſt elementatum corrumpi, quia componit ex contrariis elementis,neceſſe eſt hominem eſſe riſibilem, quia habet animam intellectiuam:neceſſe eſt intelligẽtiam eſſe æternam, quia eſt immaterialis:neceſſe eſt Deum eſſe tm̃ vnum,quia eſt naturæ omnino infinitæ. Conditionata autem dicitur, quando non abſolutè,ſed aliquo ſuppoſito non poteſt aliter eſſe,& hæc ſumitur à cauſis extrinſecis,vt à fine,vel ab agẽte:nam medicina nõ eſt mihi neceſſaria,niſi ſuppoſito, q̃ velim ſanari,nec cibus eſt mihi neceſſarius,niſi ſuppoſito quod velim viuere, nec neceſſitor médicare vel incarcerari,niſi ſuppoſito quod non poſſim prævalere cõtra violẽtantẽ.Patet igitur differẽtia inter quartũ modum & alios, & etiã quomodo omnes iſti modi reducunt ad aliquod genus cauſæ, propterea poſt diſtinctiones nominũ ſignantiũ cauſas,cõueniẽter Philoſoph⁹aſſignauit modosneceſſarij.

Et quoniam neceſſarium nõ ſolùm inuenit in incomplexis, ſed etiã in cõplexis, aliqua.n. ꝓpoſitio eſt contingens, vt Socrates currit,aliqua neceſſaria,vt hó eſt animal:ideo, poſtquam tractauit de neceſſario incomplexo, tractat de complexo, ex quo conſtituit demõſtratio, & intendit tria.

Primò q̃ cõcluſio demõſtratiõis é neceſſaria quarto mõ.

Secundò quòd præmiſſæ ſunt ſimiliter neceſſariæ.

Tertiò ex omnibus dictis tam de neceſſario complexo, quàm incomplexo concludit tres concluſiones.

Cõcluſio demonſtrationis eſt neceſſaria ab ſolute.

Quantum ad primũ dicit Philoſophus,demõſtratio eſt neceſſariorum,i.de concluſione neceſſaria,quoniam quod demonſtratur ſimpliciter nõ contingit aliter ſe habere,aliter demonſtratio non faceret ſcire,nam primo Poſte.illud ſcitur quod non contingit aliter ſe habere:ſed cõcluſio demonſtrationis eſt ea,quæ demonſtratur & ſcitur, quoniam ſcientia eſt habitus concluſionis demonſtratæ,ergo cõcluſio demonſtrationis eſt neceſſaria. Dixi autem quod demõſtratur ſimpliciter,quoniam ſi demonſtratur tantum ad hominem illud non requiritur, quoniã talis demonſtratio poteſt eſſe de aliquo impoſſibili,& concluſio ex alio impoſſibili cõceſſo ab aduerſario,ſicut fecit Ariſt.in 4.lib.diſputãs contra negantes primum principium complexum, vbi inter cætera concluſit,quòd ſi contradictoria ſunt ſimul vera:ergo non omnia ſunt vnum.

Præmiſſa demonſtratiõis ſunt abſolutè neceſſariæ.

Quantum ad ſecundum probatur, q̃ oportet præmiſſas eſſe neceſſarias:nam,cùm ſe habeant ad concluſionẽ, ſicut cauſa ad effectũ,ſi poſſent aliter ſe habere quoad veritatẽ:ergo effectus neceſſarius produceretur à cauſa nõ neceſſaria quod eſt impoſſibile, aliter maior perfectio eſſet in effectu quàm in cauſa. Propterea inquit Commentator in cõmento ſexto,Si terminus medius ſit de natura poſſibili, illa res,id eſt,concluſio erit de natura poſsibili,& terminus medius ſit de natura neceſſaria ,illa res erit de natura neceſſaria. Patet igitur quòd tam cõcluſio quàm præmiſſæ demonſtrationis ſunt neceſſariæ quarto modo.

Quantum ad tertium, aduerte tres concluſiones quarũ prima eſt de neceſſario complexo,& incomplexo,ſecunda & tertia de neceſſario incomplexo.

Neceſſariorum,ſiue cõplexa, ſiue ẽ cõplexa quædam habent cauſam, quædam verò nõ.

Prima concluſio,neceſſariorum tam complexorũ,quàm incomplexorũ quædã habent cauſam ſuæ neceſſitatis,quædam non,ſed ſunt cauſa aliis.Exemplum de complexis,cõcluſio neceſſaria habet cauſam, i.præmiſſas,nã ideo homo eſt riſibilis,quia eſt rationalis,& triangulus habet tres, q̃ habet angulum extrinſecum æqualem duobus intrinſecis, & ternarius eſt impar,quia diuiditur per inæqualia.Exemplum de incomplexo,motus cæli eſt neceſſarius ſecundum Philoſophum, quia non poteſt definere,& tamẽ habet cauſam,ſ.primum mouens, & cælum eſt neceſſarium ſecundũ ſubſtantiam,& tamen habet cauſam largientem ſibi eſſe,& motum, vt dicemus in libr.12.Quædam autem non habent cauſam,ſed ſunt cauſa aliis.Exemplũ de complexis,vt prima principia indemonſtrabilia defenſata in 4.libr. cognita nobis à natura.Exemplum de incomplexis,vt prima cauſa, quæ eſt penitus independens habens eſſe à ſe,non ordinata ad alterum,à qua omnia entia capiunt eſſe & veritatem,vt dixit Comment.in libro ſecundo,com.4.

Primum neceſſarium eſt ſimpliciſſimum.

Secunda concluſio,primum neceſſarium incomplexũ& quod propriè eſt neceſſarium ſecundum omnem conditionem neceſſitatis,eſt ſimplex in ſubſtantia ſua:nam ſi eſt primum nõ habet cauſam ſuæ neceſſitatis, ſed potiꝰ eſt cauſa aliis.Si eſt propriè & omnino neceſſarium,nullo modo poteſt aliter & aliter ſe habere,ſed ſi non eſt ſimplex in ſubſtãtia poſſet aliter & aliter ſe habere, omne enim compoſitũ aliqua mutatione mutabile eſt:q̃ autem mutabile eſt aliter & aliter eſſe poteſt:facit enim mutatio diſtare rem à diſpoſitione priori, cùm igitur primum ſit omnino neceſſarium eſt ſimplex in ſubſtantia.Prætereà, non contingit ipſum habere pluſquam habeat,nec etiam minùs,q̃ enim plus & minus habet,ideo habet,quia non habet à ſe,ſed recipit ab alio,ſi enim à ſe haberet perfectiſſimè &in ſummo haberet, quoniam per eſſentiam & nõ per participationem:ſed primum quicquid habet,habet à ſe,& nõ recipit ab alio, quoniam ipſum largitur omnibus: ergo nec plus nec minus habere poteſt,ex conſequenti eſt omnino ſimplex & inuariabilis ſubſtãtiæ,& cõuenienter appellatur primum neceſſe, omne enim præter ipſum eſt ens poſſibile,vel neceſſarium cum admixtione alicuius gradus poſſibilitatis.

Immobilia omni prorſus violentia carent.

Tertia concluſio, Si aliqua ſunt entia ſempiterna & immobilia,ſunt quidem neceſſaria quarto modo,non aũt tertio modo,ita quod nihil per vim neque prẽter naturam eſt in illis:nam violentum nulli ineſt,niſi quia ex potẽtia alicuius agentis extrinſeci remouet à diſpoſitione ſua naturali, quod autem ſic remouet, mutatur:quod mutatur immobile nõ eſt:ſi igitur dẽtur aliqua entia ſempiterna & immobilia,nullum violentum ineſt illis:quæ autem ſint huiuſmodi entia dicemus in lib.12.Et tu aduerte, q̃ ex his duabus concluſionibus,patet error quorundam Auer.ſequentium, qui dicunt Ariſt. in toto hoc textu incipiens ibi, Horum quidẽ ita quod altera,&c.vſque in finem capitis, nõ loqui niſi de neceſſario complexo. Conditiones enim poſitæ in ſecũda & tertia cõcluſione manifeſtè oſtendunt oppoſitum. Et cõfirmatur per dominum Albertum qui in capite de neceſſario,circa finem ſic inquit,Hæc autem dicta ſunt de ordinibus cauſarum in eſſe ſumptarum,ex primo motore,& non ſunt dicta de neceſſario demonſtrationũ. Item aduerte, q̃ Commentator in commento ſexto, quia tenet nullum neceſſarium permanens acquirere eſſe ab alio, exponit hanc tertiam concluſionem, nõ ad mentem Ariſt.ſed vt ſequens dictum ſuum fundamentum falſum, ſcilicet quod nullum ens ſimplex æternum & immobile acquirit eſſe neceſſariũ ab alio, ſed q̃ id ſit contra mentẽ Philoſophi declarabitur in quæſtionibus noſtris ſuper libr.12.Hæc de 5.c.dicta ſint.

TRACTATVS II. SVper quinto libro Metaphyſicæ.

IN hoc ſecũdo tracta iuxta ordinem poſitum in principio libri diſtinguẽda ſunt nomina ſignificantia ea,quę ſunt ſubiectũ in hac ſcientia,& ſignificantia partes eorum:ſubiectũ autem communiſſimum huius ſcientiæ,vt dictũ eſt in 4.libr. eſt ens, & qm̃ ens & vnum ſunt idem realiter, poteſt dici,quòd etiam vnum eſt ſubiectum in ea,ſubiectũ verò principale eſt ſubſtantia, quoniam ipſa eſt ſimpliciter ens,accidentia verò in ordine ad ſubſtantiam. Primò igi-

tur diſtinguemus hæc tria, vnum, ens, ſubſtantia, deinde ſignificantia partes vnius, & partes entis, & diſtinguemus totum tract. in tot capita, quot erunt nomina diſtincta.

CAPVT I.

De vno, & eius ſex modis.

Text.t.7. IN 1.c. diſtinguendum eſt hoc nomen Vnum. Aduerte igitur q̃, cum vnum & ens ſint idem, quotuplex eſt ens totuplex eſt vnum: ens autem prima diuiſione diuiditur in ens reale, & ens rationis. Et ens reale diuiditur prima diuiſione in ens per ſe, & ens per accidens, vt declarauimus in tractatu noſtro de tranſcenden. Conformiter Ariſt. in hoc c. diuidit vnum diuiſione reali & diuiſione logica, quæ eſt diuiſio ſecundum rationem, vnum autem realiter ſumptũ diuiditur in vnum per accidens & in vnum per ſe, vnum per accidens diuidit in tres modos, & vnum per ſe in ſex, deinde reducit ad vnum principalem.

Modi vnius per accidens ſunt tres. Primus eſt, quando prædicatur accidens de ſubiecto, vt Coriſcus eſt muſicus. Secundus eſt quando compoſitum ex ſubiecto & accidente, vt Coriſcus eſt Coriſcus muſicus. Tertius eſt, quãdo accidens prædicatur de accidente, vt muſicus eſt iuſtus. Differunt autem iſti modi, quoniam in primo vnum accidit alteri, ſ. muſicus Coriſco: in ſecũdo, q̃m prædicatum ratione vnius partis accidit ſubiecto, licet. n. muſicus accidat Coriſco, nõ tamen Coriſcus accidit Coriſco: in tertio, q̃m vtrũque accidit tertio, i. ſubiecto. Hæc enim nõ eſt vera, muſic⁹ eſt iuſtus, niſi quia idem homo eſt muſicus & eſt iuſtus. Et aduerte, q̃ ſicut exemplificatum eſt de ſubiecto ſingulari, ita exemplificare poſſumus de ſubiecto vniuerſali, ſiue ſpecifico, ſiue generico, vt homo eſt muſicus, homo eſt homo muſicus, muſicus eſt iuſtus, quia homini poteſt ineſſe muſica & iuſtitia, ſed differentia eſt in hoc, q̃ prędicatũ per accidens verificatur immediate de ſingulari: primæ enim ſubſtantiæ principaliter & immediate ſubſtant accidentibus, de vniuerſali autem nõ verificatur niſi mediante ſingulari. Secundę ſubſtantiæ non ſubſtant niſi quia ſunt in primis ſecundum doctrinã Ariſt. Oppoſito autem modo fit in prędicatis per ſe, non enim verificantur de ſingulari, niſi q̃a participat naturam vniuerſalem, vnde hæc nõ eſt vera, Socrates eſt riſibilis, niſi quia homo, cui primo & per ſe & ſecũdum ipſum cõuenit eſſe riſibile prædicatur de Socrate, ſed alio modo prædicatur homo de Socrate & riſibile, nã homo prædicatur vt ſpecies, ex conſequenti eſt prædicatio eſſentialis, riſibile aũt prædicat, vt paſſio, vel vt habitus, &c.

Modi vnius per ſe realiter ſumpti, id eſt, vt inueniuntur in rerum naturis, ſunt ſex.

Primus. tex.c.8.9 Primus modus, ea, quæ ſunt continua, ſunt vnum. Continuorum autem quædam cõtinuantur per artem, vt tabulæ viſco compaginatæ. Quædam continuãtur per naturam vt partes animalis vnitę per neruos & chordas, horum tñ magis propriè continua ſunt quę per naturam quàm per artẽ continuanť. Quæ enim per artem per aliquod alterius naturę copulanť, vt tabulæ clauo vel viſco, lapides cæmẽto, vnde magis contacta vel contigua quàm cõtinua dici debẽt. Quæ aũt per naturã, ſi per aliquod medium copulanť illud eſt eiuſdem naturæ cum eis, vt duæ medietates lineæ copulanť per punctum, quod eſt in eodem genere reductiue cũ linea, & membra animalium continuanť per neruos, q̃ ſunt naturæ animatæ, ſicut ipſa mẽbra. Prętereà, quæ continuãtur per artẽ non dicunť quid vnum, nõ. n. duo ligna compaginata viſco dicuntur vnũ lignum, quę aũt copulantur per naturam dicũtur q̃d vnum, nã duæ medietates lineæ copulatæ ad punctum, A, dicũtur vna linea. ergo cõtinua per naturam ſunt magis cõtinua quàm cõtinua per artẽ. Itẽ cõtinuorũ per naturã quædã ſunt cõtinua ſolida ſine reflexione, vt tibia, quædã ſunt cõtinua cũ reflexione, vt totũ reſultãs ex tibia & crure, quæ faciũt reflexionem in genu: ex his magis cõtinua ſunt, quę ſunt ſine reflexione, ſiue ſint recta, ſiue curua, nam propriiſſimè continua ſunt, quæ ſunt vnius motus, i. in quibus non poteſt vna pars moueri quin totum moueatur, id autem videmus verum in cõtinuis ſolidis carentibus reflexione, nõ ſic aũt eſt in cõtinuis habẽtibus reflexionem, cõtingit enim moueri tibiam, & quieſcere crus.

ſecundus modus, homogeneis ac ſimplici- Secundus modus, illa ſunt vnum, quorum ſubiectum p̃ximum vel vltimum, i. remotum, eſt vnius quantitatis continuæ, & vnius formæ, & talia ſunt omnia homogenea, quarum partes recipiunt nomẽ & diffinitionem totius, vnde aqua in cyatho eſt vna hoc modo, & caro, & neruus, & os, quoniã omnis pars carnis eſt caro, idem dico de neruo & de oſſe, per oppoſitum, ſi qua ſint continua ſecundum quã titatem & ſint diuerſarum formarum non ſunt vnum niſi primo modo, vnde baculus, cuius vna pars eſt ſicca, & alia viua nõ eſt vnum hoc ſecũdo modo, ſed tãtum primo modo. Dixi autem quorum ſubiectum proximum, vt comparã do omnes partes aquæ in cyatho ad formã aquæ, & omnes partes vini ad formam vini. Dixi verò ſubiectum vltimum, vt comparando omnia liquida nõ ad proprias formas, ſed ad aquam, quæ videtur eſſe communis materia eorũ, vnde omnia liquida poſſunt dici vnum hoc modo, quia conueniunt in vno ſubiecto, quod eſt vnius formæ, i. in aquam, minus tamen ſunt vnum, quàm ea, quorum ſubiectum eſt vni⁹ formæ, & eſt ſubiectum proximum, illa enim ad proximas formas comparata non ſunt vnum, iſta autem cum conueniant in forma ſpecifica ſunt verè vnum. *bus coporibus conuenit.*

Tertius modus, illa ſunt vnum, quę cõueniunt in genere propinquo vel remoto diuiſo in oppoſitis differẽtiis, vt homo, capra, leo, ſunt vnum in animali, quia cõueniunt in ſen ſitiuo, quod eſt cõſtitutiuum animalis: ſimiliter ſunt vnum in animato, quod eſt genus remotũ, & ſuperius. Sed aduerte, q̃ alio modo verificantur eſſe vnum in genere propinquo, & alio modo in genere remoto: nam genus remotum prædicatur de ſpeciebus vltimis cum additione vnitatis & in recto, vt Iſoſceles & Scalenõ ſunt vna figura, continetur enim ſub vna differentia figuræ, ſ. cõſtituti tribus lineis rectis conuenientibus in tribus angulis. Genus autem proximum cùm deſcendat in ſpecies per diuerſas differentias non poteſt prædicari de eis cum additione vnitatis, niſi in obliquo, vnde hæc eſt falſa. Homo & leo ſunt vnũ animal, & hęc eſt vera, homo & leo ſunt vnum in animali, ſimiliter hęc eſt falſa, Iſoſceles & Scalenõ ſunt vnius triãgulus, ſunt tamen vnum in triangulo, quia cõueniunt in ratione trianguli, licet nõ eadem differentia. Item aduerte. q̃iſte modus eſt ſimilis modo quo aliqua dicũtur eſſe vnum in materia, nam ſicut quæ ſunt vnum materia diſtinguuntur propriis formis, ſic quæ ſunt vnum genere diſtinguuntur propriis formis differẽtiis: prętereà, licet genus nõ ſit materia, quia prædicatur in recto de eo cuius eſt genus, tamen ſumitur ab eo quod eſt materiale in re. illud autem eſt, quod eſt determinabile per differentias, ſicut materia eſt determinabilis per formam, vnde ſenſitiuum comparatur ad rationale ſicut materia ad formam & proptereà in animali genus ſumitur à ſenſitiuo, & differentia à rationali. *Tertius modus. Tex.c.10*

Quartus mod⁹, illa ſunt vnũ, quorũ eſt vna diffinitio in dicans q̃d eſt eſſe rei, ex cõſequenti, eorũ diffinitio eſt indiuiſibilis nõ quin diuidatur in genus & differẽtiam: hoc eſt. n. commune oĩ diffinitioni, ſed dicitur indiuiſibilis, q̃a diffinitio vnius nõ diſtinguitur à diffinitiõe alterius, ſicut ſunt omnia ſynonyma. Sed aduerte, q̃id, cõtingit dupliciter. Primo, quorũ eſt vna diffinitio p̃pria & totalis, vt ſi hõ & ſimia cõuenirent in hoc, q̃d eſt eſſe rationale animal, eſſent omnino vnum quarto mõ. Secundo, quorũ eſt cõuenientia in ratione generica, nõ autem in ratione propria: vt hõ & leo dicũtur cõuenire in diffinitione animalis, nõ autem in rationibus propriis, & hæc non ſimpliciter dicuntur vnum quarto modo, ſed ſecundum q̃d: ſimiliter augmentũ, & diminutio dicuntur vnum ſecũdum quid hoc quarto modo, quia conueniunt in ratione motus facti in quantitate, ſimiliter omnes ſpecies ſuperficiei dicuntur hoc modo vnum ſecundum quid quia conueniunt in ratione ſuperficiei. *Quartus modus. tex.c.11*

Quintus modus p̃fectior & verior & famoſior, illa ſunt vnum, quorũ intelligẽtia eſt indiuiſibilis, i. quorum natura conceptus nõ cõponitur ex multis, ſed eſt in ſe ſimplex: vt in quãtitate cõtinua pũctus, in quantitate diſcreta vnitas, in genere ſubſtãtiæ, ſubſtãtia immaterialis, & potiſſimè prima cauſa ĩ qua eſt ſũma ſimplicitas & vnitiſſima vnitas, & in latitudine entiũ, quæ ſunt p̃pinquiora primæ cauſæ, ſũt magis vnum hoc quinto modo, & ea quæ ſũt vnũ hoc mõ, ſunt magis vnũ quàm quæ ſunt vnũ modis præcedentibus. *Quintus modus. tex.c.12*

Sextus modus, aliqua dicuntur vnum, nõ quia cõtinua, nec quia habent partes requiſitas, ſed vltra continuitatẽ & totalitatem partium habẽt debitam ſpeciem, i. formam nõ ſicut homogenea, ſed conſurgentem ex debita diſpoſitione partium, puta in artificiatis dicimus vnum calceum, vel vnam veſtem, quando habet partes requiſitas & adinuicẽ ordinatas, ſicut figura calcei & veſtis, ſi autem partes non ſunt debitè ordinatæ nõ erit calceus, nec vnus calceus, vnitas enim ſupponit eſſe. Et aduerte, quòd hic modus non *Sextus modus. tex.c.23*

ſumit

ſumitur ab indiuiſione, ſed à totalitate & perfectione, & propter hoc linea ſphærica eſt maximè vna, quoniam non ſolùm eſt continua, ſed perfecta, quoniam ſibi non poteſt fieri additio ex coincidentia principij & finis.

Vnum analogum eſt ſecundum proportionẽ ad vnum.

Poſitis modis vnius per ſe ſumptis realiter reducit quinque ad vnum, qui eſt, q̃ omne vnum intantum eſt vnũ, inquantum non habet diuiſionem: vt ea dicuntur vnum in homine, quæ ſunt indiuiſa & indifferentia in diffinitione hominis, ſicut indiuidua ſpeciei humanæ, & ea dicuntur vnum in animali, quæ cõueniunt in ratione animalis, vnde quinque modi prædicti intãtum diuidunt vnum inquantũ diuerſimodè dicunt indiuiſionem: vnde primus modus dicit indiuiſionem in quãtitate cõtinua, ſecundus in forma, tertius in materia & in genere, quod habet ſimilitudinem materiæ, quartus in diffinitione, quintus in intelligentia & in ſubſtantia, dixi notanter quinque, q̃m ſextus potius ſumitur à perfectione quàm ab indiuiſione, vt dictum eſt. Iſti ſunt principales modi, poſt quos aſſignat Ariſt. quoſdã ſecundarios, q̃m pro rei veritate ſunt plura, vt plures trahentes nauem dicũt vnum, quia cõmunicant in vna actione, & ciuitas dicitur vna, quia ciues cõmunicant in vno regimine, ſub quo regulantur, aut quia habent vnũ puta agrũ, aut quia reſpiciũt vnum, ſicut exercitus ducem. Poſita diuiſione vnius per ſe & realiter ſumpti aſſignãdi ſunt modi ſecũ dum cõſiderationem logicam. Aduerte igitur quatuor modos, ſ. vnum numero, vnum ſpecie, vnum genere, vnum analogia. Illa ſunt vnum numero, quorum eſt vna materia ſignata, quæ eſt principium ſingularitatis, vt determinabimus in quæſtio. noſtris. Vnde ſynonyma, ſicut Marcus, Tullius, ſunt propriè vnum numero. Illa ſunt vnum ſpecie ſpecialiſſima, quorum eſt vna diffinitio cõſtans ex genere & differentia ſpecifica, & q̃m differẽtia ſumitur à forma, quæ ſunt vnum ſpecie cõmunicant in vna forma ſpecifica: vt omnis homo in anima intellectiua & in humanitate, quæ eſt forma totius. Illa ſunt vnũ genere, quæ cõueniunt in vna figura prædicationis, i. in vno modo prædicandi, & q̃m prædicamenta diſtinguuntur ſecũdum diuerſos modos prædicãdi, vt dicemus in cap. ſeq. ideo quæ ſunt vnius prædicamẽti ſunt vnum genere. Et aduerte, q̃ hîc non facit mentionẽ de genere ſubalterno, q̃m intendit aſſignare modos vnius ſecundum logicam conſiderationem, qui verificantur abſolutè: vnde ſicut abſolutè ſunt vnum ſpecie, quæ conueniunt in ſpecialiſſimo, q̃m ita eſt ſpecies quod non eſt genus, ita abſolutè ſunt vnum genere, quæ conueniunt in genere generaliſſimo, q̃m ita eſt genus quod non ſpecies, quæ aũt cõueniunt in genere ſubalterno poſſunt dici vnum ſpecie & vnum genere, q̃m ſubalternum diuerſa habitudine eſt ſpecies & genus, & ideo non poſſunt dici abſolutè vnum genere, nec vnum ſpecie. Illa ſunt vnum analogia, quæcunque ſe habent ſicut aliud & aliud, vt tranquilitas in mari & ſerenitas in aere ſunt vnum analogia, q̃m ſicut quies in aqua facit tranquilitatem in mari, ſic quies in aere facit ſerenitatem in aere. De modis aũt analogiæ, qũo, ſ. aliqua eſt diuerſorum ad diuerſa, aliqua diuerſorum ad vnum, aliqua vnius ad alterum, determinabimus in quæſtio. noſtris agentes de ente an ſit vniuocum vel analogum & qũo ſubſtantia & accidens analogantur in ente. Inter hos quatuor modos talis datur ordo, q̃ vnum numero eſt vnum ſpecie, ſed non conuertitur, & tu intellige per ſe, nam ſi in ſpecie non ſit niſi vnum indiuiduum, vt in abſtractis, tunc vnum ſpecie eſt vnum indiuiduo, ſed hoc accidit ſpeciei, vt inquit Comment. in cõm. 12. Species. n. vt ſpecies eſt prædicabilis de pluribus, ſed ſingulare vt ſingulare tantum de vno, & quæ ſunt vnum ſpecie ſunt vnum genere & non conuertitur, q̃m natura generica partitur oppoſitis differẽtiis, quæ impoſſibile eſt conuenire in vna ſpecie, cum ſint cõtrariæ, & quæ ſunt vnum genere ſunt vnum propoſitione, & non conuertitur, q̃m ſubſtantia & accidẽs ſunt vnum proportione, dicit. n. accidens habitudiné ad ſubſtantiã, & tñ non ſunt vnũ genere, q̃m nõ hẽnt cõueniẽtiã niſi in ente, quod non eſt genus, vt dictũ eſt in 3. lib. Sed aduerte, q̃m non ita clarum eſt quæcunque ſunt vnum genere eſſe vnũ proportione, ideo ſuper hoc inuenio duas opinio. vna eſt Cõmen. in commen. duodecimo, qui dicit id verificari, q̃m æqualitas, quã ſumit ꝑ proportione, eſt aliquod genus, ſed id nõ eſt verum, q̃m ſi proportio eſſet genus aliquod, quæcũque conueniunt in proportione conuenirent in genere, ex conſequenti cũ ſubſtantia & accidẽs cõueniunt in ente, vt proportionata & analogata cõuenirẽt in genere, quod eſt manifeſtè falſum, q̃m ſupra generaliſſimum nõ eſt genus: alia eſt D. Alber. in 5. Met. c. nono qui inquit, ex omni communitate naturæ ſequitur communitas proportionis & non conuertitur. Cùm. n. dico, Socrates & Plato ſunt homo, vel animal, i. communicant in homine vel animali, ex illa communitate relinquitur, ꝙ Socrates & Plato ſunt ſuppoſita eiuſdem ſpeciei vel eiuſdem generis, conueniunt ergo Socrates & Plato in hoc ꝙ ſuppoſita ſunt, & cummunitas ſuppoſitorum eſt communitas proportionis, quia eſt cõmunitas vnius habitudinis duorum vel plurium inferiorum ad vnã naturam communem. Verum eſt ergo, ꝙ quæcunque ſunt vnum genere, ſunt vnum proportione, & non conuertitur. Hîc terminatur cõſideratio modorum vnius. Et q̃m vnum & multa opponuntur ex modis vnius, manifeſtantur etiam modi multorum, vnde aliqua ſunt multa, quia non cõtinua & aliqua, quia ſunt diuerſarũ formarũ, & aliqua, quia ſunt diuerſorum generum, & aliqua, quia ſunt diuerſarũ diffinitionũ, & aliqua, quia nõ ſunt ſimplicis, ſed diuiſibilis ſubſtantiæ, ſicut omnia corporea compoſita ex materia & forma. Tu tñ aduerte, ꝙ Ariſt. non aſſignat modum multorum correſpondentem modo quinto vnius, quoniam ex hoc quod ſubſtantia rei corporeæ eſt diuiſibilis, non ſequitur quod ſit multa, niſi virtualiter, ſi aũt diuidatur, fiet multa ſimpliciter. Et hæc dicta ſint pro primo capite. De proprietate verò vnius, ſcilicet menſura, dicemus in decimo libro, ideo hîc pertranſeo, ne fiat inutilis repetitio.

Vnum dicitur ſecũdum quatuor modos.

CAP. II. De Ente & eius modis.

IN 2. c. agendum eſt de modis entis, & q̃m entium quod dam eſt per ſe, vt homo, quoddam per accidens, vt homo muſicus. Primò diſtinguemus ens per accidens in modis ſuis. Deinde ens per ſe, de quo propriè habetur ſcientia. Modi entis per accidens ſunt tres. *Text. c. 12.*

Primus, quando accidens prædicatur de accidente.

Secundus quando accidens prædicatur de ſubiecto. *Text. ca. 12.*

Tertius quando ſubiectum prædicatur de accidente, & iſti modi diuerſa ratione verificantur.

Nam primus verificatur, quia duo accidentia inſunt vni ſubiecto, vt muſicum & album ineſt homini, ratione cuius vnum accidens in concreto prædicatur de alio accidente: ſenſus eſt. n. Illi cui ineſt muſicum, ineſt etiã album.

Secundus autem verificatur, quia prędicatum ineſt ſubiecto, puta muſicum ineſt homini.

Tertius verificaẽ, quia prædicatũ eſt illud, cui ineſt ſubiectum, vt muſicũ eſt homo: ſenſus eſt. n. q̃ homo eſt illud, cui ineſt muſicũ, & ideo prædicaẽ de muſico. Et aduerte, ꝙ ens per accidẽs ſe habet vt cauſa per accidens, nã ſicut fit cauſa ꝑ accidẽs, quia aliquid accidit cauſæ ꝑ ſe, puta muſicum accidit ædificatori, ita fit ens ꝑ accidẽs, quia accidẽs accidit ſubiecto, q̃ eſt ens ꝑ ſe. Quid aũt ſit ens per ſe, & ens ꝑ accidẽs, declarauim⁹ ĩ tractatu de tranſcẽdentibus.

Modi entis per ſe tripliciter aſſignantur.

Primò vt habet eſſe in rerum natura.

Secundò vt habet eſſe in anima.

Tertiò vt diuiditur per potentiam & actum.

Quantum ad primũ aduerte, modi entis per ſe vt habet eſſe in rerum natura, tot ſunt quot prædicamenta. Sumuntur. n. prædicamenta à modis prædicandi: & modi prędicãdi fundãtur in modis eſſendi, aliter eſſent vana. Prædicamẽta aũt ſunt decẽ, vt cõiter conceſſũ eſt in via peripatetica. *Text. ca. 13.*

Modi igitur entis per ſe ſunt decem, i. modus ſubſtãtiæ, modus quantitatis, modus qualitatis. De quorum ſufficientia, vide B. T. in expoſitione huius textus, & in 3. lib. Phyſ. ſu per tex. 22. Quòd autem prædicamenta diſtinguantur, per diuerſos modos prædicandi ſumptos à modis eſſendi, determinabimus in quæſtion. noſtris Metaphyſicæ.

Ens in anima quot modis ſumatur.

Quantum ad ſecundum dicit Philoſophus, ꝙ ens non ſolùm ſignificat id quod habet eſſe extra animam, ſed etiam ſignificat cõpoſitionem factam per intellectum inter prædicatum & ſubiectum, & dicitur ens verum: verũ eſt illud, quod ita eſt vel nõ eſt, ſicut apprehenditur & enunciatur, ꝑ oppoſitũ aũt falſum eſt, quod aliter ſe habet quã apprehenditur & enunciatur: nã, quia Socrates eſt muſicus, hæc eſt vera, Socrates eſt muſicus, & negatiua eſt falſa, & q̃m diameter non commẽſuratur coſtæ, affirmatiua eſt falſa, & negatiua eſt vera. Et aduerte ꝙ ens in anima conſequitur ens extra animã, nam cognitio noſtra cauſatur à rei natura, ex cõſequenti, veritas, quæ eſt in intellectu, pendet à re, loquẽdo de intellectu ſpeculatiuo, & verũ in propoſi- *Text. ca. 14.*

tione fundatur in re: quoniá ab eo quod res eſt vel non eſt dicitur oratio vera vel falſa. Et iterũ aduerte, ꝙ iſte mod⁹ entis dicitur ens rationis, dequo diffusè pertractauimus in tract. de transcen. Et iterũ loquemur de eo in lib. 6. Ité aduerte, ꝙ ens vt ſignificat rei eſſentiá eſt prædicatũ ſubſtantiale, vt Socrates eſt ens, vt autem ſignificat ens verum expreſſũ in propoſitione per copulá verbalé, eſt prædicatum accidentale, quoniá cùm res non pendeat à noſtro intellectu, nec à ſciẽtia noſtra, accidit rei ꝙ aliq̃d affirmẽ vel negetur de ea intellectu vel voce: nã remoto intellectu componente vel diuidente adhuc res eſt talis in ſe.

Idem. Quantum ad tertiũ dicit Philoſophus, quòd ens eſt dicibile actu, & eſt dicibile potentia, id eſt, aliquod ens pót dici eſſe actu, & aliq̃d in potẽtia: & hęc diſtinctio circundat omne prædicatũ accidentium: nam in puero quantitas cubitalis eſt in actu, & bicubitalis in potentia: in aqua calida frigiditas eſt in potentia, & in glacie eſt actu: & ſic diſcurre in aliis prędicamentis accidentiũ. Circundat etiá entia, quæ ſunt in anima, vt ſpecies intelligibilis actus & conceptus, horum. n. quędã ſunt actu quædã poſſunt eſſe, & qui habet ſcientiam aliquãdo eſt vtens ea actu, aliquando poteſt vti: & circundat prędicamentũ ſubſtantię, aliqua enim iam actu eſt, aliqua poteſt eſſe, vt roſa in hyeme, & imago Mercurij aliquando eſt actu in lapide, aliquando in potentia, ſimiliter medietas lineæ poſt diuiſionem totius lineæ eſt actu, ante diuiſionem eſt in potentia: hæc tñ exempla ponuntur in prædicamento ſubſtantiæ ſecundum opinio. antiquorum, qui dicebant materiam eſſe ſubſtantiam rerum, & reprobabuntur in ſequentibus. Quid aũt ſit ens actu & ens in poteutia, & quomodo differant, & quid ſit prius dicemus in libro. 9. Hæc de ſecundo cap. dicta ſint.

CAP. III. Subſtantiæ quatuor modi exponuntur.

IN 3. c. diſtinguendũ eſt hoc nomen, ſubſtantia, & Ariſt. quidem aſſignat quatuor modos, incipiens à nobis notiſſimo, & ab omnibus confeſſo, ex quibus tres ſunt veri, quartus autem eſt ſecundum opi. antiquorum, & non verus, vt declarabitur: deinde reducit omnes ad duos.

Text. cap. 15. Primus & famoſiſſimus eſt, ꝙ ſubſtantia dicitur de primis corporibus ſimplicibus, quæ dicuntur eleméta, & ſunt prima fundamenta, ex quibus cõſtant omnia naturalia cõpoſita: ex conſequenti dicitur ſubſtantia de omnibus corporibus cõpoſitis tã homogeneis, quã ætherogeneis: & de animalibus, & de eorum partibus materialibus, vt de carne, oſſe, & neruo, hæc aũt omnia dicuntur ſubſtantia, quia non dicuntur de ſubiecto, i. de inferiori, quia ſunt indiuiduæ & particulares ſubſtãtiæ, ſed alia dicũtur de eis. Et aduerte ꝙ Ariſt. breuitati ſtudés in hoc q̃d dicit, ſed alia dñr de eis innuit, inquit Comm. in cõm. 15. ꝙ hic ſermo cõtinet primas & ſecũdas ſubſtãtias, & hæc eſt diuiſio, quã poſuit in prædicamẽtis. Item aduerte, ꝙ in hoc primo modo etiá ſubintelligitur cõtineri materia prima: nã ꝙ ſubſtantiæ indiuiduæ nõ dicãtur de ſubiecto, ſed ſint penitus incõmuni cabiles, hoc habẽt à materia prima, per quam indiuiduantur ſecũdum viã noſtrã. ergo materia prima reductiue cõtinetur ſub hoc primo modo. dicit igitur ſubſtãtia de materia prima, & de omnibus corporibus naturalibus particularibus, tam ſimplicibus quam compoſitis, tam animatis quã inanimatis, & de dæmonibus, i. de idolis, vt alia litera habet, quorum materia eſt corpus naturale, ſiue lignum, ſiue metallum & hæc ſunt prima ſubſtantia deſcripta in prędicamentis, quæ non dicitur de ſubiecto. nec eſt in ſubiecto, dicitur ex conſequenti de ſecundis ſubſtantiis, quoniam dicuntur de primis prædicatione quid.

forma partis. Secundus eſt ꝙ ſubſtãtia dicit de eo q̃d eſt cauſa intrinſeca exiſtẽdi, i. quod ſint actu, ſubſtantiæ, quæ nõ dicuntur de ſubiecto: & intẽdit, ꝙ illud, ꝙ quod indiuidua ſubſtãtia conſtituitur actu, ſit ſubſtãtia: hoc aũt non eſt materia q̃m potentia non dat eſſe, ſed eſt forma, q̃m cum ſit actus conſtituit in actu, cuius eſt forma: & exẽplificat de anima in animali, de qua, vt declaratũ eſt in 2. de Anima, conſtat ꝙ ſui præſentia exiſtit animal, & ſui remotione deſinit eſſe animal, q̃d nõ eſt ita manifeſtũ in aliis naturalib⁹, licet ex parte rei idẽ ſit dicẽdũ. nã ſicut nõ eſt animal actu ſine anima ſic nec ignis nec lapis nec caro, & ſic de aliis ſine formis ſuis. dñr igit̃ 2. mõ ſubſtãtia forma, ꝙ quã nñalia exiſtũt actu.

Commanus eſt iſte modus: prædicãtę Tertius eſt, ꝙ ſubſtãtia dicitur de quo q̃d eſt, i. de quiditate & eſſentia cuiuſlibet rei: & hoc eſt ſignificatũ diffinitionis. nam diffinitio hominis nõ ſignificat ſolã materia, aut ſolam formam, aliter non prædicaretur in recto de diffinito, ſed ſignificat naturam reſultãtem ex partibus, quæ dicitur eſſentia & quiditas & ſubſtãtia hoc ſecũdo modo, vnde eſſe animal rationale eſt ſubſtantia hoc tertio modo. Et aduerte, ꝙ hic modus pót applicari tantum prædicamẽto ſubſtantiæ: & ſic ſignificatum cuiuſcunque diffinitionis datæ de ſubſtantia erit ſubſtantia hoc tertio modo, pót etiam applicari cuilibet prædicamento tam ſubſtantiæ quã accidentium. nã & accidentia habent eſſentias & quiditates ſuas, & ſic ſubſtantia dicit̃ de ſignificato diffinitionis tam ſubſtãtiæ quàm accidentis. vnde Cõm. in cõm. 5. exponens hunc modum inquit, Dicitur ſubſtantia de illo, quod datur ad interrogationem factam per quid in vnaquaque rerum, & hæc eſt ſubſtantia cuiuſlibet rei, & eodem modo Ariſt. in antepręd icamentis accipit ſubſtantiam, cum dicit, vniuoca ſunt quorum nomen eſt vnum, & ratio ſubſtantiæ eſt eadem, conſtat autem, quòd in accidentibus & in ſubſtantiis dantur æquiuoca & vniuoca: eſſentia ergo, & quiditas cuiuſlibet rei poteſt dici ſubſtantia hoc tertio modo.

Iſte modus quartus eſt in textu Ariſt.

Modus ſi te famoſus & falſus eſt. Quartus modus ſecundũ antiquos eſt, ꝙ ſubſtãtia dicit̃ de terminis corporũ naturaliũ: termini aũt ſunt punctus, linea, ſuperficies, vnitas, numerus: Et fundamentũ eorũ fuit, q̃m opinabantur illud eſſe rei ſubſtantiam, quo remoto natura rei remouetur: & q̃m viderunt non poſſe conſtare rei ſenſibilis naturam ſine his dimenſionibus, neque ſine vnitate vel numero, q̃m omne ens aut vnum, aut multa eſt, ideo arbitrati ſunt talia eſſe rei ſubſtantiam: ſed hic modus non eſt verus, nec ratio ſua cogit. non. n. neceſſe eſt omne inſeparabile à re eſſe ſubſtantiam rei, ſed ſufficit, ꝙ conſequat̃ rei ſubſtantiam, vt proprietas eius, aliter calor in igne, humiditas in aqua, grauitas in lapide eſſent ſubſtantia, quod conſtat eſſe falſum, q̃m quod eſt ſubſtantia in nullo eſt accidens: conſtat aũt calorem & humiditatem in manu eſſe accidens, ergo in nullo ſunt ſubſtantia: & iſte error prouenit eis, q̃m non pertingebãt ad rerum cognitionem, niſi vt ſubiacent ſenſui. Item de vnitate & numero errauerunt, q̃m non diſtinguebant inter vnum numerale & vnum trãſcendens. Hæc tñ opi. diffuſe reprobabitur in lib. 7 & in 10.

Poſitis his quatuor modis reducit eos ad duos, quorũ primus eſt, ꝙ ſubſtantia dicitur vltimum ſubiectum, i. ſubſtantia prima, quæ per ſe & vltimatè, i. non mediante alio ſubſtat accidẽtibus, ideo nõ dicitur de inferiori, & eſt hoc aliquid, & eſt diſtincta ab omni alio, ex conſequenti eſt ſeparabilis à quolibet alio indiuiduo, vt Socr. cùm ſit vnum numero: & in his conditionibus differt ſubſtantia prima à ſubſtantia ſecunda, vt patet. *Text. 15.*

Secundus modus eſt, ꝙ ſubſtantia dicitur ſpecies & forma rei: & per ſpeciem intellige eſſentiam vel quiditatẽ, per formã intellige formã partis, qua res conſtituit actu: Et ad hos duos modos reducunt̃ omnes alij, præter quartũ, q̃ eſt falſus. Nam ad primũ reducuntur omnes ſubſtantiæ ſingulares, & partes eorũ materiales & materia prima, quæ verè eſt vltimũ ſubiectum: Ad ſecundum, cui non pót apponi ſignum vniuerſale, cùm dicat̃ de inferiori, reducuntur omnes formæ reducentes materiam & potẽtiam ad eſſe actu, & ſunt termini generationis ſubſtantialis. Ad idem reducuntur omnes eſſentiæ & quiditates, tam materiales quam abſtractæ à materia, vnde & Deus & intelligentiæ ſub hoc ſecundo modo continẽtur, & omne quod ſignificatur per ſpeciem aut genus: nam cum ſpecies prædicatur de indiuiduis, & genus de ſpeciebus in quid tam in prædicamento ſubſtantiæ quàm in prædicamentis accidentium ſignificãt eſſentiam eorum, de quibus prædicatur. Hęc de modis ſubſtantiæ dicta ſint.

CAP. IIII. De Eodẽ, diuerſo differenti, & oppoſitis.

DIſtinctis nominibus ſignificantibus ſubiectũ huius ſcientiæ, incipiemus diſtinguere nomina ſignificantia partes ipſius ſubiecti: & primo, ea, quæ ſignant partes vnius, deinde ea, quę ſignant partes entis. Partes quidem vnius ſunt, idem, ſimile, æquale. Incipientes igitur ab hoc nomine idem, aduerte ꝙ diſtinguitur eo modo quo & vnum, ſ. in idem per accidens, & in idem per ſe. Modi identitatis per accidens ſunt quinque. *Idem.*

Primus eſt, quando prædicatur accidens de accidente, vt album eſt muſicum: nam albedo & muſica dicuntur per accidens idem, quia inſunt eidem ſubiecto.

Secundus eſt, q̃n accidens prædicatur de ſubiecto.

Tertius eſt econtrariò, tunc. n. eſt identitas per accidẽs, quia vnũ ineſt altero, & non per ſe, quoniam contingit in uenire vnum ſine altero, putà hominem ſine albedine.

Quar

Quartus eſt, quando ſimplex prædicatum prædicatur de compoſito ſubiecto, vt albus homo eſt albus.

Quintus eſt econtrario, vt albus eſt albus homo. Et aduerte, quod in his modis nunquam apponitur ſignum vniuerſale: qm̃, cùm prædicata per accidens non conueniant naturæ vniuerſali ſecundum ſe, ſed tantũ ratione ſingularium, hęc eſſet falſa, omnis homo eſt albus, vel econtrario: & ideo ſubiectũ propoſitionũ accidentaliũ debet eſſe particulare, vel indefinitũ, vel ſingulare, ſingulari aũt non poteſt apponi ſignum vniuerſale, cùm dicatur de inferiori.

Modi identitatis per ſe tot ſũt quot modi vnius per ſe: nam, cũ idẽtitas ſit vnitas vel vnio, pari modo diuidentur. Quot autẽ ſint modi vnius per ſe, vide in cap. de vno. Sed aduerte, q̃ quæcunque ſunt idem per ſe, vel ſũt idem, quia licèt ſint plura ſm̃ proprias naturas, tñ in aliquo vno conueniunt, ratione cuius dicũtur idẽ, puta quæ diſtinguũtur formis cõueniunt in materia ſiue proxima, vt duo vaſa terrea, ſiue remota, vt omnia metalla ī aqua, & quæ diſtinguũtur numero ſunt idẽ ſpecie, & diſtincta ſpecie idẽ gñe, &c. vel ſunt idem, quia licet ſint eadem res, tñ intellectus apprehendit ea vt plura, puta licet in linea ſit idem punctus, qui eſt principium & finis reſpectu partis præcedentis & ſequentis, tñ intellectus ponit aliquam pluralitatem ſecundum conceptum, qm̃ alium conceptum format de puncto vt eſt principium, & alium, vt eſt finis: propter quod dicitur punctus idem re, & diſtinctus ſecundum rationem. Eo dem modo contingit, qñ intellectus comparat eandẽ rem ad ſeipſam dicendo, idem eſt eidem idem: cùm.n. comparatio ſit relatio, & relatio ſit inter duo extrema, neceſſe eſt, quod, quando idem comparatur ſibiipſi, diſtinguatur à ſeipſo non re, ſed per opus intellectus collatiui, aliter inter idem & idẽ nõ eſſet relatio idẽtitatis. Tu tñ aduerte, quod hæc relatio, quando idem numero comparatur ſibiipſi, eſt relatio rationis, qm̃ nõ ſunt extrema diſtincta realiter, ſed tantum per opus intellectus, qñ aũt indiuidua comparantur adinuicem in natura ſpecifica, vt cum dicitur Socrates & plato ſunt idem in homine, tunc hæc relatio identitatis eſt relatio realis, qm̃ extrema diſtincta ſunt realiter, & fundamentum eſt reale. Idem dico, qñ comparantur duæ ſpecies ad naturã generis, ſed d̃ natura relationũ loquemur in capite ad aliquid, & in noſtris quæſtionibus. Et, qm̃ ſicut vnum & plura opponuntur, ſic idem & diuerſum (nam idem eſt pars vni⁹, & diuerſum eſt pars pluralitatis) quæ aũt opponuntur debẽt ſucceſſiue pertractari, cũ ſit eadẽ diſcipli na oppoſitorũ, igitur poſt modos idẽtitatis aſſignãdi ſunt modi diuerſitatis: &, qm̃ ſub diuerſo cõtinẽtur differentia & oppoſita, & diuerſa ſpecie: nã nihil à ſeipſo differt, nec ſi biipſi opponit, nec eſt à ſeipſo ſpecie diuersũ, ió poſt diuer ſum agẽdũ eſt d̃ differẽtib⁹, de oppoſitis, d̃ ſpecie diuerſis.

De diuerſo. Quantum ad diuerſum aduerte, quod, cùm opponatur eidem, & quot modis dicitur vnũ oppoſitorũ tot modis & reliquũ, ideo quot ſunt modi identitatis ſiue per accidẽs, ſiue per ſe, tot modi diuerſitatis poſſunt aſſignari. Tres tñ famoſiores & magis vſitati aſſignantur ab Ariſt. Primò ea ſunt diuerſa, quorũ ſunt plures ſpecies, vt homo & æqu⁹. Diſtinguuntur em̃ formis ſpecificis & differentiis ſpecificis, & hæc dicitur diuerſitas realis formalis. Secundo, ea ſunt diuerſa, quæ licet ſint in eadem ſpecie, tñ diſtinguuntur numero, vt duo iudiuidua eiuſdem ſpeciei, diſtinguuntur. n. materia & quantitate, quæ ſunt principia ſingularitatis: & hæc dicitur diuerſitas realis materialis, nõ aũt formalis, qm̃ ſub ſpecialiſſimo nõ dantur plures grad⁹ formales, vnde licet Socrates & Plato diſtinguãtur ſuis propriis formis, non tñ formaliter, ſed materialiter, qm̃ & ſuæ propriæ formæ diſtinguuntur ex materia, in qua recipiuntur. Tertio, ea dicũtur diuerſa, quę licet ſint idem re, vel ſubiecto, tñ eorum eſt diuerſa ratio ſiue diffinitio, & dicuntur diuerſa ſm̃ rationem formalem. Exemplum primi, Actio & paſſio, licet ſint vnus motus, tñ ſunt diuerſa ſecundum rationem formalem. Exemplum ſecũdi, Homo & muſicum licet ſint idem ſubiecto, tñ alia eſt ratio hominis, & alia muſici. E aduerte quòd diuerſitas primi modi eſt maior, & ſecundi eſt minor, & tertij adhuc eſt minor, vt patet.

Differẽtia. Quantum ad Differentia ponit Ariſt. duos modos, quorum vnus eſt communiter dictus, & alius propriè. Communiter igitur differentia ſunt quæ in genere ſunt diuerſo, & in nullo genere cõueniũt, nec etiã generaliſſimo, vt linea, & albedo, quæ in nullo vno generaliſſimo conueniunt, & hoc modo differens eſt idem quod diuerſum: nam diuerſa propriè ſunt, quę in nullo conueniunt, ſed ſunt diſtincta ſe ipſis, vt materia prima, & Deus, & duæ vltimæ differentiæ: nam, ſi omnes differentiæ aliquibus differentiis differrent, eſſet in eis proceſſus in infinitum. Propriè verò differentia ſunt, quæ licet in aliquo cõueniãt, tñ vnum non eſt aliud: illud aũt in quo cõueniunt põt eſſe idem ſuppoſitum, vt Socrates ſedens differt à ſe non ſedente, licet ſedẽs & non ſedens conueniãt vni ſubiecto ſiue ſuppoſito. Item poteſt eſſe ſpecies, vt licet Socrates & Plato ſint diſtincta indiuidua, tñ conueniunt in homine. Item poteſt eſſe genus, vt licet homo & aſinus ſint diſtinctæ ſpecies, tñ conueniunt in animali. Item poteſt aliquod proportionale ſiue analogũ, vt licet ſubſtantia & quantitas ſint diſtincta, tñ conueniũt in ente. Hæc igitur ſunt propriè differentia, & hæc diſtinguuntur à propriè diuerſis, qm̃ ratio eorum ſtat in hoc, q̃ cùm ſint diſtincta, in nullo cõueniũt. Ratio aũt propriè differentium ſtat in hoc, q̃ cũ in aliquo conueniant, tñ ſunt ab inuicem diſtincta. Et ſi quæras quæ ſint propriiſſime differentia, Dico, q̃ ſunt duæ ſpecies contrariæ conuenientes in vno genere diuiſo per differentias cõtrarias, vt duæ ſpecies caloris, vel ſaporis: vel ſaltem ſint duæ ſpecies nõ contrariæ conuenientes in vno genere diuiſo per differentias contrarias, vt homo & aſinus: licet.n. ſpecies ſubſtantię nõ ſint contrariæ, tñ conſtituũntur differentiis cõtrariis. Omne.n. genus diuiditur per differentias contrarias, vt dicemus in libro decimo. Ideo aũt dicuntur propriiſſimè differentia, qm̃ differunt ſubſtantialiter & formaliter, Defectu primi non differunt propriiſſimè, Socrates ſedens & Socrates non ſedens. Defectu ſecundi non differunt propiiſſimè duo indiuidua eiuſdem ſpeciei, qm̃ inter ea eſt tantum diſtinctio materialis, vt dictũ eſt ſuprà. Item aduerte, quod cùm diuerſum ſe habeat in pluſquam differens, non ſequitur, q̃ ſi aliqua ſint nõ differentia q̃ ſint idem, nã ſtat quod ſint diuerſa, quia ſeipſis diſtincta, & tñ nõ ſunt differentia, quia in nullo conueniunt. Hinc patet error Alexandri Græci, qui, vt refert D. Alber. in hoc 5. lib. tract. 2. c. 7. dixit materiam primam & noym, i. mentem, & Deum eſſe idem, qm̃ cum in nullo conueniant (ſunt enim ſimpliciſſima) non differunt, ergo ſunt idem: conſtat autem quòd licet non differant, tamen ſunt diuerſa, ideo non ſunt idem: ſecus autem ſi nec diuerſa, nec differentia eſſent.

Quantũ ad oppoſita aſſignat Ariſt. quatuor genera oppoſitionis, quæ ſunt famoſiſſima, ſ. oppoſitio contraria, cõtradictoria, relatiua, & priuatiua, quarum ſufficientia ſtat in hoc, Omne quod opponitur alteri aut opponitur ratione dependentiæ, & ſic eſt oppoſitio relatiua, nam vnum relatiuum neceſſario ſequit ad aliud, vt filius ad patrem, ſeruus ad dñm, paſſiuum ad actiuum, &c. aut opponit ratione remotionis, quia ſ. vnum remouet aliud, quæ remotio tripliciter poteſt fieri, nam ſi vnum totaliter remouet reliquum nihil relinquens eſt oppoſitio cõtradictoria: alterũ. n. contradictorium eſt non ens, ſiuero remouet formam & relinquit ſubiectum aptum habere formam, ſic eſt oppoſitio priuatiua: priuatio.n. eſt negatio in ſubiecto apto nato, vt dicemus infrà: ſi aũt remouet formam & relinquit ſubiectum, & quod ex natura ſua eſt receptiuum eius, & relinquit identitatem in genere, ſic eſt oppoſitio contraria, nã licet albedo remoueat nigredinem à ſuperficie, non tñ deſtruit ſuperficiem eius receptiuam, nec deſtruit colorem, in quo conueniunt. Quatuor igitur ſunt genera oppoſitionum: ſed aduerte q̃ Ariſt. hîc non proſequitur de contradictoria, qm̃ ſatis de ea actũ eſt in libro 4. vbi defenſauimus primum principium contra negantes: nec de relatiua, qm̃ in hoc quinto libro formabitur cap. de ad aliquid, nec de priuatiua, qm̃ de priuatione in hoc libro formabitur cap. poſſumus tñ dicere, quod cum in omni contrarietate ſeruetur ratio priuationis & habitus, ſe habet enim vnum vt perfectum, & alterum vt imperfectum, vt dicemus in decimo libro. Ariſto. proſequens de contrarietate agit ſimul & virtualiter de oppoſitione priuatiua. Innitens igitur proſequi de modis cõtrarietatis, prius dat duos modos cognoſcendi oppoſita in communi ſiue contradictoriè ſiue contrariè, ſiue priuatiuè, ſiue relatiuè, &c. *Cap. decimum oppoſita.*

Primus modus eſt, quęcunque ſe habent vt terminus à quo & terminus ad quẽ in mutatione ſunt oppoſita cõtradictoriè: vt in generatione ſubſtantiali, & ſimiliter in corruptione: vel contrariè vt in priuatione, vt in motu locali, & in augmento, & decremento, & in alteratione: probatum eſt enim in primo phyſic. text. 43. omnem motum eſſe

inter terminos oppoſitos, non poſſunt autem eſſe oppoſiti relatiuè, quoniam in quinto Phyſicorum textu decimo, nó eſt motus ad aliquid.

Secundus modus eſt, quando aliqua ſunt apta ineſſe eidem ſuſceptibili, & non ſe cõpatiuntur in eodé, ſicut duo extremi colores, & duo medij. Nam quia album & nigrum non ſe compatiunnur in eadem ſuperficie, neque viride & rubeum quæ componuntur ex extremis, vt dicemus in decimo libro, ideo ſunt oppoſita.

Poſitis his duobus modis ad cognoſcẽdum aliqua eſſe oppoſita in communi, conſequenter aſsignat modos contrarietatis, & ſunt decem.

De contrariis. Primus modus.

Primus eſt, ea dicuntur cõtraria, quæ differunt genere, & non poſſunt ineſſe eidé naturaliter, vt qualitas elemẽtaris, & motus ſphæricus, quorũ vnum, ſ. qualitas elementaris, repugnat mobili ſphæricè naturaliter. Dico naturaliter qm̃, ſi corpus elementare moueatur ſphęricè, hoc nõ eſt ei naturale, ſed præter naturam, vt declaratum eſt in primo Cęli. Moueri aũt naturaliter ſphęricè cõuenit tantum cælo, cui repugnat qualitas elementaris, vt probatũ eſt in primo cæli. Sed aduerte, ꝙ hic modus eſt valde improprius.

Secũdus modus.

Secundus modus eſt, ea dicuntur contraria, quę, cũ plurimum differant, cõueniunt vel in vno genere, vt album & nigrum in colore, vel in vno ſuſceptibili generico, vt ſanũ & ægrum apta ineſſe ſoli animali, vel in eadem poteſtate, i. in potentia rationali, quæ ſe habet ad oppoſita, vt declarabitur in libro nono, ſicut conſonantia & inconſonantia in muſica, veritas & falſitas in ſyllogizando. Sed aduerte, quod plurimum differre poteſt eſſe tribus modis. Primo ſimpliciter, vt oriens & occidẽs in motu cęli, arcticum & antarcticum in axe cæli. ſecundo in genere eodem, vt duæ extremæ differentiæ conſtituentes duas extremas ſpecies & diuiſiuæ eiuſdem generis. tertio in eadem ſpecie, vt principia indiuiduantia duorum extremorum indiuiduorum ſub eadem ſpecie, puta principia indiuiduantia perfectiſſimum hominem, & hic ſecundus modus eſt proprius.

Poſitis his duobus, vt principalibus aſsignat alios modos ſecundarios, quorum primus eſt, quòd aliqua ſunt contraria habitu, i. quia ſunt habitus qui ſunt principia contrariarum operationum, vt virtus & vitium.

Secundus eſt, aliqua ſunt contraria quia ſunt receptiua contrariorũ, ſicut homo ægrotatiuus qui de facili ægritudiné recipit, & homo ſanatiu⁹ q̃ de facili ſanitaté recipit.

Tertius eſt, aliqua dicũtur cõtraria, quia actu exiſtunt contraria, vel quia actu ſubſtant contrariis. Exemplum primi calor & frigiditas. Exemplum ſecundi, ignis & aqua.

Quartus eſt, aliqua ſunt contraria, quia ſunt actiua cõtrariorũ, ſicut agentia per qualitates cõtrarias, vt ignis & aqua, vel ſicut agentia virtualiter, ſed formaliter cõtraria, vt Saturnus, qui eſt cauſatiuus frigiditatis, & Iupiter cauſatiuus caloris, licet calor & frigiditas non ſint formaliter in eis, ſimiliter dicitur piper contrarium camphoræ, quoniam illud calefacit, & hæc infrigidat.

Quintus eſt aliqua dicuntur contraria, quia ſunt potentiæ receptiuæ contrariorum non à contrariis, ſed ab eodé, vt viſus noctuæ recipit à luce triſtitiam, & viſus a quilæ recipit lætitiam.

Sextus eſt, aliqua dicuntur contraria, quia ſunt agentia & patientia, quoniã omne patiens à ſuo diſſimili & contrario patitur, & cum aſſimilatum fuerit ſuo agenti nom amplius patitur, vnde & in ſecũdo de Anima tex. 44. & 45. dicit Ariſt. alimentum ante decoctionẽ eſſe cõtrarium alito, quoniã patitur ab alito per caloré naturalé decoquentem.

Septimus eſt, aliqua dicũtur cõtraria, quia vnũ eſt cauſa acquirẽdi vel ſuſcipiẽdi vnũ cõtrariũ, & alterũ eſt cauſa expellẽdi, & ſic cõbuſta ſunt cõtraria ſcãmoniæ, quoniã cõbuſta generant cholerã & ſcãmonia expellit choleram.

Octauus eſt, aliqua dicũtur contraria, quia vnum eſt receptiuum habitus, & alterum priuationis, vt aer concluſus eſt receptiuus tenebrarum & apertus eſt receptiuus luminis. Hæc de contrariis dicta ſint, in decimo autem libro complebimus eorum conſiderationem.

Diuerſa ſpecie.

Quantum ad diuerſa ſpecie aduerte, ꝙ Ariſt. quinque modos aſsignat. Primus eſt, qñ aliqua ſunt in eodem genere ſaltem generaliſſimo, & tñ non in eodem genere ſubalterno, ſicut ſcientia & triangulus. licet. n. contineantur ſub qualitate, alterum tñ continetur ſub habitu, & alterum ſub figura. Secundus eſt quando aliqua cõtinentur ſub eodem genere, & habent differentiam adinuicem, etiã quod illæ differentiæ non ſint verè contrariæ, vnde homo vt bipes, & leo vt quadrupes ſunt hoc modo diuerſa ſpecie, quę diuerſitas ſumitur à figura, in qua non eſt alteratio, vt probatur in ſeptimo libro Phyſ. text. decimoquinto, ex conſequenti nec propriè contrarietas. Tertius modus, qñ aliqua ſunt diſtincta contrariis differentiis diuiſiuis vnius generis, ſiue illa diſtincta ſint contraria, & differentię eorũ contrariæ, vt albedo & nigredo, & cõgregatiuũ & diſgregatiuum, nam tã ſpecies quã differẽtiæ ſunt cõtrariæ, ſiue differentiæ ſint cõtrariæ, nõ exiſtẽtibus ſpeciebus cõtrariis, vt rationale & irrationale, nõ tñ homo & aſinus ſunt ſpecies cõtrariæ, quoniã in ſubſtãtia nõ eſt cõtrarietas. Quartus modus, qñ ſunt duę ſpecies ſpecialiſſimę cõſtitutę ſpecificis differentiis diuiſiuis vnius generis vltimi, & hæc propriiſſimè dicuntur diuerſa ſpecie, quæ. n. ſunt diuerſa genere & ſpecie, ſicut homo & lapis, ita poſſunt dici diuerſa genere ſicut diuerſa ſpecie. Quintus modus, quando aliqua ſunt ſimul in eadem ſubſtantia realiter differentia, vt duo accidẽtia in eodem ſubiecto ſunt diuerſa ſpecie, vt albedo & dulcedo in pomo, caliditas & ſiccitas in igne, qñ impoſſibile eſt duo accidẽtia eiuſdem ſpeciei, vt duæ albedines ineſſe ſimul eidem ſaltem ſecũdum eſſe materiale, vtrum aũt poſſint ſimul ineſſe eidé ſecũdum eſſe intẽtionale determinabitur in quæſtionibus noſtris. Hæc de eodem diuerſis oppoſitis contrariis & diuerſis ſpecie dicta ſint.

CAP. V. *De modis, quibus aliqua ſimilia dicuntur.*

Cap. 9. in text. ſiue comm.

IN hoc c. diſtinguendum eſt hoc nomen ſimile, & ſuum oppoſitum quod eſt, diſſimile. Et aduerte quod Ariſto. primo aſsignat modos ſimilium, deinde dat regulã, per quã poſſum⁹ cognoſcere aliquid eſſe maximè ſimile alteri.

Primus igitur modus eſt, qñ aliqua patiuntur ſiue recipiunt per alterationem, eandem ſpecie qualitatem, vt duo corpora dum denigrantur, vel calefiunt: hęc dicuntur ſimilia, non quia conueniunt in vna qualitate, ſed quia mouentur ad vnam qualitatem, vnde ſunt ſimilia in fieri, licet non dum in facto eſſe.

Secundus eſt, quando aliqua ſunt patientia, i. mouentur ad eãdem, vel diuerſas qualitates, dicũtur ſimilia, nõ ratione termini, ſi mouẽtur ad diuerſas qualitates, ſed ratione motus: quia cõueniũt in alteratione, quæ eſt motus ad qualitatem. & ſecũdum hũc modũ dici poſſunt ſimilia corpus qd̃ calefit, & corp⁹ qd̃ infrigidat, inquãtum vtrique ineſt alteratio, ſed hic modus eſt imperfectior primo, vt patet.

Tertius eſt qñ duo conueniunt in vna qualitate ſpecifica quam iam actu habent, vt nix & lac in albedine, & hic eſt verus & proprius modus ſimilitudinis. Modi verò diſſimilium ſunt oppoſiti modis ſimilium, & ſunt etiam tres, quos ex teipſo conſiderare poteris.

Regulam aũt, per quam maximè ſiue præcipuè ſimilia cognoſcere poſſumus, ſtat in duobus. Primò, ſi dãtur duo, quæ cõueniãt in paucioribus qualitatibus, & duo cõuenientia in pluribus, iſta ſunt maximè ſimilia, illa aũt nõ. vnde piper eſt maximè ſimile igni, qm̃ calidum & ſiccũ eſt, mel aũt nõ, qm̃ eſt calidum humidum. Secundò, quod conuenit cum alio in qualitate ſibi magis propria eſt maximè ſimile illi, vnde quod participat calorem ſimilius eſt igni, quam id, quod participat ſiccitaté. patet igitur, quod aer eſt ſimilior igni quam terra. Hæc de modis ſimilium: & quomodo aliqua ſunt maximè ſimilia dicta ſint.

Sed aduerte, ꝙ prædicti modi ſimilium propriè verificantur inter ea, quorum vnum nõ pendet ab altero. nam in his, quorum vnum eſt cauſa, & alterum cauſatum, falſum eſt dicere quod ſint mutuo ſimilia, & præcipuè in cauſa im proportionaliter excedente cauſatum, qualis eſt cauſa prima. nam ſimilitudo quædam imitatio eſt, conſtat aũt cauſa tũ imitari cauſam, quia accipit à cauſa bonitatem, non aũt econuerſo, vnde licet imago dici poſſit ſimilis imaginato, non tñ econtrario. Item aduerte, ꝙ licet æqualitas ſit pars vnius, ſicut identitas & ſimilitudo, tñ Ariſt. non diſtinguit eam, quoniam, cum conſtet, in indiuiſibili, non poteſt dici multis modis, niſi forte applicando diuerſis ſpeciebus quantitatis, vt æqualitas in numeris, æqualitas in lineis, æqualitas in ſuperficiebus, &c.

CAPVT VI.

Quinque modi prioris & poſterioris exponuntur.

Cap. 11. Tex. c. 16

IN 6. c. aſsignandi ſunt modi prioris & poſterioris antequam diſtinguantur nomina ſignificãtia partes entis, &

hoc

hoc quidem rationabiliter fecit Arist. quoniam considerauit prius & posterius consequi ad multa prædeterminata: vt ad principium, ad causam, ad substantiam, ad vnum: nam in ente finito principium est prius, & principiatum posterius, idem est inter causam & causatum, & inter substantiâ & accidens, & inter vnum & pluralitatem. Vtile igitur fuit post distinctionem prædictorum assignare modos prioris & posterioris. Aduerte ergo, q̃ omnes modi assignati ab Arist. possunt reduci ad quinque.

1. modus

Primus, prius dicitur de eo, q̃ est primũ in quolibet genere determinato, à quo fluit tota natura illius generis, & posterius dicitur illud, ad quod deriuatur natura illius primi, & constituitur inesse per ipsum: vt in genere substantiæ prius est, quod est prima & nobilissima substantia, & omnes aliæ dicuntur posteriores ad illam. In genere quantitatis continuæ punctus dicitur prius, & omnis dimensio posterior. In genere quantitatis discretæ vnitas dicitur prius, & numerus dicitur posterius, in genere scientiæ Metaphysica dicitur prior, & omnes aliæ posteriores, &c.

Secundus.

Secundus est, quod est propinquius alicui primo determinato, & posterius. quod est remotius ab eos, & id manifestatur primo in loco: nam prius in loco dicitur, quod est propinquius alicui, quod consideratur vt primum in ordine locandi: siue sit centrum mundi, siue concauum orbis lunæ, & quidem si sit centrum mundi, dicetur aqua prior ſm locum, & aer posterior, si autem sit concaunm orbis lunæ, erit oppositio modo. Idem intellige quando determinatur principium non solùm ex natura rei, sed ex proposito humano, nam sumpta magnitudine A D, cuius principium sit A, & diuidatur in tres partes, s. in A B, & B C, & C D: & locetur lapis vnius in A B, & alius in B C: constat quod locatus in AB, est prior secundum locũ, & alius est posterior.

Magnitudo continua.

(AB (BC) CD) DE)

Secundò in tempore, in quo pro principio sumitur aliquod instans, puta instans præsens, respectu cuius aliquod dicitur prius & posterius in tempore, sed alio modo in prę terito, & alio in futuro. In præterito quidé quod est remotius à prę senti nunc, dicit prius, vt prius fuit bellum Troianum quam Romanorum, quoniam tunc nondum erant Romani: & prior fuit Hector quàm Alexander. In futuro autè quod propinquius erit præsenti nunc, dicetur prius, vt nobis constitutis in hyeme, verum est dicere, prius erunt rosę quàm poma. Tertiò in motu, in quo aliquid determinatur pro principio, à quo incipit motus, vt in motu cęli Aries sumitur pro principio, respectu cuius verum est dicere quod motus Solis in Tauro est prior motu eiusdé in Cancro: eodem modo dicemus puerum esse priorem viro, q̃m propinquior est principio generationis, à quo incipit motus augmenti, & puer est prior quo ad motum augmenti. Eodẽ modo dicimus viros, qui sunt maioris auctoritatis apud principem esse priores quo ad regimen, quod consistit in diuersis motibus voluntariis subordinatis, quorum principium primum est voluntas principis. Tales.n. viri mouent inferiores ad sic operandum, & si non mouent, nec inferiores mouent se ad operandum. Quarto in ordine, respectu cuius illud dicitur prius, quod est vicinius principio talis ordinis, posterius autem quod est remotius ab eodem. vt in ordine curialium ille est prior, qui propinquior est principi, & in ordine militum propinquior duci dicitur prior, & in chordis citharæ illa est prior, quæ propinquior est chordæ grauitati, & in numeris ille est prior, qui propinquior est vnitati.

penultim. enim vlt. prior est eum vici nior media sit.

Tertius.

Tertius, prius est quod est prius ſm cognitionẽ. per respectum ad intellectũ vniuersalia sunt priora, quoniam eius proprium obiectũ est natura vniuersalis. quo ad sensum singularia sunt priora, q̃m sunt illa, quæ primo imprimunt in sensum: sed de his satis dictum est in 2. libr. & 3. de Anima.

Quartus.

Quartus, priora sunt quæ sunt passiones priorum subiectorum. vt rectitudo, quę est passio lineæ, prior est lenitate, quæ est passio superficiei: q̃m linea, vt patet, prior est superficie. similiter potentia vegetatiua prior est potentia sensitiua, quoniam illa consequitur animam vegetatiuam, hæc autem non consequitur animam sensitiuam, quæ naturaliter posterior est anima vegetatiua.

Quintus

Quintus, priora sunt quæ sunt priora quo ad esse ex natura sui, & id contingit tripliciter. Primo, quo ad ea, quæ possunt esse sine aliis, & non econuerso: & sunt illa, in quibus non conuertitur existendi consequentia, & hoc modo magis vniuersalia priora sunt minus vniuersalibus. nam potest esse substantia, puta Deus, dato q̃ non sit corpus, sed non econuerso, & potest esse animal dato q̃ non sit asinus, &c. Secundo quo ad substantiam ad accidens. nam q̃m ens principaliter dicitur de substantia, & dicitur de accidente in ordine ad substantiam, ideo substantia ex natura rei est prior accidente. Tertio quo ad potentiam & actum. nam, vt dicemus in lib. 9. in generabilibus prius est esse in potentia quã esse in actu, q̃m in his est progressus à potẽtia ad actũ. Loquendo autem absolutè prius est esse actu, q̃m nihil reducitur de potentia ad actum, nisi per aliquod existens actu, vt declarabitur in 9. & 12. lib. Item quæcunque componunt aliud, priora sunt secundum potentiam, & posteriora secundum actum. nam partes, quandiu componunt totum, non habent esse nisi in potentia, si autem debẽt esse actu, i. si debent habere separatum esse à toto, necesse est, vt totũ corrumpatur & resoluatur in partes: vnde elementa, quæ habent esse in potentia in mixto, incipiunt habere esse in actu per corruptionem mixti resoluti in elementa.

Isti sunt modi, quibus dicuntur aliqua priora & posteriora. Et si tu bene consideras, aduertes, q̃ omnes reducuntur ad primum membrũ quinti modi, in quo dictum est, q̃ ea sunt priora, quæ possunt esse sine aliis, & posteriora, quę non possunt esse sine illis: nam de natura posterioris est prę supponere prius, ex cõsequẽti aliquo modo pẽdere à prio ri. vnde remoto priori, saltem per intellectum, remouetur posterius, sed non econtrariò. Et tu applica quod dictũ est ad omnes suprà dictos modos, & inuenies sic esse, dummodò priùs sit talis naturæ q̃ sibi ex se nõ repugnet esse actu: quod dico propter materiam primam, quæ licet sit prior forma, tñ non potest esse sine forma, q̃m ex se est ens merè in potentia, & omnem actualitatem accipit à forma secundum viam nostram. Hæc de priori & posteriori dicta sint.

CAPVT VII.

Potentiæ & impotentiæ, possibilis & impossibilis modi exponuntur: potentiam demum metaphoricè dici ostendit. demum omnes præcedentes modos ad vnum reducit.

Tex. c. 17

DIstinctis nominib. significantib. partes vnius, nunc distinguenda sunt nomina significãtia partes entis. Partes autem entis sunt potentia & actus, & decem prędicaméta. Primo ergo distinguendũ est hoc nomẽ Potẽtia, deinde noĩa prædicamentorũ. Distinctionẽ verò actus relinquemus considerandam in li. 9. ne fiat inutilis repetitio.

Quantum igitur ad nomen potentiæ primò distinguemus potentiam.

Secundò ipsum possibile.

Tertiò impotentiam.

Quartò ipsum impossibile.

Quintò declarabimus potentiam metaphoricam.

Sextò reducemus omnes modos ad vnum.

Quantùm ad primum, aduerte quatuor modos potentiæ propriè dictæ.

Potentiæ modus 1.

Primus: potentia dicitur principium mouendi siue transmutandi aliud inquantum aliud, ita q̃ mouens siue transmutans, in quo est tale principium, semper est illud siue supposito, siue realiter ab eo, quod mouetur aut transmutatur nihil.n. vt probatũ est in 8. Physi. primo & per se mouet aut transmutat seipsum. Dico autem primo, q̃m nõ inconuenit idem mouere seipsum secundum partem, vt cùm Socrates manu percutit seipsum. Dico per se, q̃m, vt inquit Arist. accidit artem medicatiuam esse in sanato. nam per accidens est eundem esse medicum & infirmum. igitur hoc principium in motu vel trãsmutatione per se necessario est in alio, qđ mouet vel transmutat aliud, vt ars ædificatiua est in ædificante, quod transmutat ædificatum. Dixi autem semper est aliud siue suppositio, siue realiter, quoniam aliquando suppositum mouet aliud suppositũ, vt hic ignis calefacit hanc aquam, Socrates mouet hunc lapidem, aliquando pars mouet totum, vt anima mouet animatum, & in hoc sufficit q̃ mouens, in quo est potentia motiua, fit aliud realiter à moto, nam pars realiter distinguitur à toto. istę igitur est primus modus potentiæ, & est de potentia actiua.

Secundus

Secundus, potentia dicitur principium, quo aliquid mouetur, aut transmutatur ab alio: & hæc est potentia passiua: vt grauitas in lapide, qua mouetur deorsum à generante: & hæc est potentia, qua patiens potẽs est pati: siue patiatur propriè, siue impropriè. impropriè quidem pati est aliquid recip

recipere ſiue bonum ſiue malum, vnde infirmus recipiens ſanitatem,& debilis fortitudinem impropriè patitur.propriè autem eſt recipere aliquid,quo tranſmutatur à conueniẽti diſpoſitione,vt infirmari,triſtari,incarcerari, &c.ſub hoc autem modo continetur potentia, quæ quocũque modo eſt principium patiendi ſiue recipiendi aliquid ab alio, vnde potentia materiæ, & potentia, qua mouetur cælum ab intelligentia,continetur ſub hoc modo.

Tertius modus. Tertius,potentia dicitur principium, quo poſſumus bene & perfectè operari, vel quo poteſt aliquid bene & de facili pati. vt expeditum lingua dicimus poſſe loqui, quia bene loquitur:& balbutientem non poſſe loqui,quia malè loquitur. ſimiliter quæ ſunt ſecundum legem dicimus poſſe agere,quæ autem ſunt contra legem dicimus non poſſe, quia non bene fierent.Ex parte autem pati,vt lignum dicimus inciſibile,quia de facili inciditur,lapidem autẽ econtrario.& hic tertius modus continet in ſe potentiam actiuam & paſſiuã adiuncta hac conditione bene vel de facili.

Quartus modus. Quartus,potentia dicitur omnis habitus ſiue diſpoſitio vel virtus,qua poſſumus reſiſtere corrumpentibus,& reddimur quaſi impaſſibiles: & per oppoſitum, ſi non poſſumus reſiſtere dicimur habere impotentiam,& hæc eſt naturalis potentia vel impotentia,quam poſuit Ariſt.in prædicamentis in ſecunda ſpecie qualitatis.

De poſſibili, ſeu potentiis modi. Quantum ad ſecundum,aduerte quatuor modos, quib. dicitur aliquid poſſibile,ſeu potens.

Primus potẽs eſt illud,quod in ſe habet principium mouendi, vel tranſmutandi aliud, & dicitur potens potentia primo modo dicta, quæ eſt potentia actiua,ſiue ſit potens immediatè,vel mediatè.Immediatè,vt ignis comburit lignum. Mediatè autem,vt ignis calefacit manum,pro quanto communicat calorem aeri circunſtanti, & aer ex calore ſibi communicato calefacit manum.

Secundus modus. Secũdus,potens eſt illud,quod in ſe habet principium, quo poteſt moueri,vel tranſmutari in aliud,ſiue in melius, ſiue in deterius.Et dicitur potens potentia primo modo dicta,i.potentia paſſiua. hoc modo corruptibile dicitur potens corrumpi.Cauſa quidem,qua aliquid dicitur hoc mõ potens,cõſiſtit in duob⁹.primo in habere aliquid. puta Socrates eſt potẽs infirmari,quia habet naturam,vel complexionem talem,vel quia habet humorem peccantem,& non regulatum.ſecundo in habere priuationem alicuius virtutis, qua poſſet reſiſtere contrariis inducentibus infirmitatem puta debilitatem virtutis naturalis,ex qua debilitate, cum non poſſit vincere contrarium, ducitur ad ægritudinem.& ſi tu bene aduertes,inuenies,q⁹ in omni potente pati,hæc duo concurrunt,ſ.aliquid habere,& aliquo priuari. nam aqua ideo potens eſt pati ab igne,quia habet naturam receptiuam caloris:& quia caret virtute,qua poſſit repugnare ne ignis agat in ipſam.

Tertius. Tertius, potens dicitur illud, quod non habet aliquod principium, per quod patiatur vel corrumpatur ab alio in quantum aliud, vt Socrates regulatus in humoribus dicitur potẽs,quia caret principio, i.irregularitate humorum, qua poſſet infirmari: & cælum eſt hoc modo potens, quia caret qualitatibus alteratiuis,quibus poſſet corrumpi.

Quartus. Quartus potens dicitur illud, quod in ſe habet principium,quo poteſt bene & prompte agere vel pati.vt Logicus dicitur potẽs arguere,quia ineſt ſibi logica, vt principiũ rectè arguẽdi.&cera dicitur potẽs diuidi propter mollitiem,& hic modus trãſlatus eſt etiam ad inanimata. nam cytharam in chordis temperatam dicimus potentem ad ſonandum,quia bene & dulciter ſonat,intemperatam autem dicimus non potentem,quia male & inſuauiter ſonat.

De impotentia. Quantum ad tertiũ prius aſſignanda eſt ratio impotentiæ,deinde modi ipſius.Aduerte igitur,quod cum potentia ſit principium agendi vel patiendi,tam bene q̃ malè, vt patet ex dictis,impotẽtia eſt ablatio illius principij non abſolutè, ſed in determinato ſubiecto apto habere illud principium,eo modo quo ſibi conuenit,& tali tempore. vnde in verò eunucho eſt impotẽtia generandi, qm̃ vt homo eſt aptus generare,&eſt ætatis aptæ ad generandum,non autem in puero,qm̃ impotentia propriè eſt priuatio potentiæ,priuatio aũt non eſt negatio ſimpliciter,ſed cum circũſtantiis dictis,cum igitur impotẽtia opponatur potentiæ,quot modi potentiæ aſſignati ſunt tot ſunt impotentiæ,quos nõ eſt neceſſe numerare,qm̃ tibi manifeſti erũt, ſi ſingulis modis potentiæ applicaueris ablationem illius principij. nam ſicut potentia primo modo dicta eſt principium in alio mouendi,vel tranſmutandi aliud,ſic primus modus impotentiæ eſt ablatio principij in alio mouendi, &c. vnde ſicut in ſano eſt principium mouendi lapidem decem ponderum, ſic in infirmo eſt ablatio eiuſdem principij. tu eodem modo conſidera in aliis modis potentiæ.

De impoſſibili. Quantũ ad quartum,aduerte duplex impoſſibile,ſ.reale &logicum.Reale opponitur poſſibili reali,quod dicitur potens aliquo modo potentiæ,vt declarabimus. Impoſſibile igitur reale idem eſt quod impotens: ſicut ergo potens dicitur tot modis quot potentia, ſic impotens dicitur tot modis quot modis impotentia.iſti autem tot ſunt quot modi potentiæ.ergo, &c.Dicetur ergo infirmus impoſſibilis,i. impotens ad mouendum lapidem decem ponderum. eodẽ modo applica tu in aliis modis. Impoſſibile logicũ opponitur poſſibili logico, quod eſt complexum non de neceſſitate verum,nec de neceſſitate falſum. dicitur enim poſſibile logicum,quod poteſt eſſe & non eſſe,vt Socratem ſedere:&hoc poſſibile facit propoſitionem modalem diſtinctã contra propoſitionem de neceſſe,& de impoſſibili. Impoſſibile logicum eſt complexum de neceſſitate falſum.cuius oppoſitum de neceſſitate verum, vt diametrum eſſe commenſurabilem,eſt impoſſibile,quoniam ſua negatiua eſt de neceſſitate vera, & huiuſmodi impoſſibile conſtituitur ex repugnantia terminorum:vnde quæcunque implicant contradictionem dicuntur hoc modo impoſſibilia.

Potentia ſecundũ ſimilitudinem intellectus. Quantum ad quintum, aduerte quod dicitur potentia & potens per quandam ſimilitudinem in mathematicis:ſicut quando dicimus, quod ternarius eſt in potentia ad nouenarium, qm̃ ſi ducatur in ſeipſum conſurgit nouenarius. nam ter tria conſtituunt nouem: hæc autem potentia non eſt realiter & vere potentia, qm̃ in quantitate, vt ſic, non eſt principium actiuum, nec paſſiuum,ſed tm̃ per ſimilitudinem.nam ſicut ex eo quod eſt in potentia fit id quod eſt in actu, ita ex ductu alicuius numeri in ſeipſum conſtituitur numerus quadratus, & numerus ductus in ſeipſum dicitur metaphoricè radix ſiue potentia.

Et aduerte, quod potentia metaphoricè dicta concordat cũ poſſibili & impoſſibili logico in hoc, quod ſicut ibi dicitur poſſibile & impoſſibile non per realem potentiam vel impotentiam,ſed ex habitudine terminorum, ſic ibi dicitur potentia per ſolam ſimilitudinem.

Quo ad primum obiectum mouet. Quantum ad ſextum,aduerte quod omnes modi potentiæ reſpiciunt primum modum, qui eſt de potentia actiua. ita quod illo ſublato alij auferuntur. Et id ſic declaro.nam quod eſt in potentia paſſiua,ideo eſt,quia aliquid poteſt agere in ipſum,ergo paſſiua reſpicit actiuam,&quod poteſt bene & faciliter agere reſpicit poſſe agere:& quod poteſt bene & faciliter pati,reſpicit poſſe pati:& naturalis potentia,qua poſſumus reſiſtere corrumpentibus,neceſſario eſt actiua vel paſſiua:paſſiua autem,vt diximus neceſſario reſpicit actiuam.conſtat ergo, quod actiua eſt principalis, & omnes aliæ reducuntur ad ipſam.Et q̃d dixi de modis potẽtiæ intellige ſimiliter de modis poſſibilis,i.potẽtis,& de modis impotẽtiæ,& de modis impoſſibilis,i.impotẽtis realis.Omnes enim reſpiciunt impotentiam actiuam,dempto poſſibili & impoſſibili logico, & potentia metaphoricè dicta.Bene ergo Ariſt. diffiniens potentiam primo modo dictam tanquam principalem dixit eam eſſe principium per mutationis in alio ſecundum quod aliud.Hæc de modis potentiæ & poſſibilis,& impotẽtiæ & impoſſibilis dicta ſint.

CAPVT VIII.

Diffinitur quantum & diuiditur in ſpecies,& modos:dubitationis item ſolutio ponitur.

IN 8.c.diſtinguendum eſt hoc nomen quantum, ſed antequam deſcendamus ad modos eius tria declarãda ſunt.

Primo cum hic intendat diſtinguere nomina ſignificantia partes entis, prout diſtinguitur in decem prædicamenta,quare non incipit à ſubſtatia, vt à j.prædicamento.

Secũdo,cũ ſint decẽ p̃dicamẽta quare diſtinguit tm̃ tria noĩa,ſ.quantum,quale,ad aliquid, & prætermittit alia ſex.

Tertio,quare prius aſſignat diffinitionem quanti quàm diſtinguat, cum in prædicamentis ſtatim incipiat à diſtinctione&prętermittat diffinitionem.ſic enim incipit,Quantitatis aliud continuum,aliud diſcretum.

Ad primum,patet reſponſio ex prędeterminatis:nam in 3.cap. huius tract. diſtinctum iam fuit hoc nomen ſubſtantia, quoniam ipſa eſt principale ſubiectum in hac ſcientia,

non,

non fuit ergo neceſſe replicare hîc.

Ad ſecundũ,dico,quod,cũ Metaphyſicus ſit vniuerſalis &maximè vniuerſalium conſiderator,vt dictũ eſt in proœmio Metaphyſicæ, ad ipſum non ſpectat conſiderare quæ ſunt determinati generis ſecundum propriam rationem, ſed ad ſcientias particulares,nã ens mobile inquantum mobile non ſpectat ad Metaphyſicum,ſed ad Phyſicum.Similiter quæ conſequuntur ens mobile,vt motus & actio &paſſio,quæ non diſtinguuntur à motu,ex 3.Phyſi.& locus &tẽpus,quæ ſunt menſura entis mobilis, vbi autem reſpicit locum,& quando reſpicit tempus. Similiter ſitus reſpicit locum,habitus autem videtur eſſe de genere ad aliquid,prætermiſit igitur ea Ariſt.vt pertinentia ad Phyſicum ne habitus ſcientifici confundantur.Poteſt etiam dici,quod, cũ hęc videantur dicere abſolutum adiuncto reſpectu,qđ qui dem abſolutum eſt ſubſtantia vel quantitas,vel qualitas:reſpectus autem eorum cõtinetur in ad aliquod,ex eo quod pertractat de ſubſtantia,quantitate,& qualitate & ad aliquid perſuaſit ſibi Ariſt.tractaſſe de aliis ſex.

Cur nõ diuidendo, ſed diffiniendo in notitiam qualitatis proceſſit.

Ad tertium dico q̃ Ariſt. in prædicamentis non conſiderat de quantitate niſi vt habet rationem menſuræ. Menſura autem alia ratione conuenit quantitati continuæ, & alia quantitati diſcretæ.Quæ verò ſunt diuerſarum rationum,vt ſic non poſſunt vna diffinitione explicari.Et propterea neceſſe eſt ea prius diſtinguere,deinde ſingulum mẽbrum diffinire,hîc autem conſiderat eam ſm naturã ſuam, & inquantum eſt in ſe tale ens,&inquantum ſui modi ſunt ſpeciales modi entis,& vt ſic poteſt diffiniri&aſſignari cõmunis rõ,in qua cõueniunt tã quãtitas cõtinua q̃ diſcreta.

quid qua huius.

His declaratis aſſignanda eſt cõmunis ratio eius,deinde deſcendimus ad modos ſuos. Aduerte igitur, quòd ſic diffinitur ab Ariſt.Quantum eſt,quod eſt diuiſibile in his,q̃ inſunt,quorum vtrunque aut ſingulum vnum quid, & hoc aliquod aptum eſt eſſe, i.Quãtum eſt quod eſt diuiſibile in partes, quæ ei inſunt non ſolùm in virtute, vt elementa in mixto,ſed per eſſentiam,quorum vtrunque,ſi quantum diuiditur in duas medietates,aut ſingulũ, ſi diuiditur in plura quàm duo,eſt quod vnum quantum, quando eſt actu diuiſum à toto.Et hoc vnum eſt aptum natumeſſe hoc aliqd, id eſt aliquid ſaluatum in ſeipſo, ita quod retinet eandem entitatem,quam habebat in toto.Et in hoc diſtinguitur q̃tum à ſubſtantia animata,cuius partes ſeparatę à toto non retinent priorem entitatem, caro enim abſciſſa non eſt caro,nec oculus eſt oculus niſi æquiuocè, vt dicitur in 2. de Anima. Pars autem quanti continui, ſiue in toto ſiue extra totum, retinet in ſe entitatem & vnitatem & continuitatẽ ſuam.Et ſi numerus diuidatur,partes ſuæ ita ſunt vnitates & indiuiſibiles,ſicut exiſtentes in toto,hæc igitur eſt diffinitio quanti ſecundum entitatem ſuam,& non per reſpectum ad aliquod extrinſecum.

Diuiſio qualitatiu in ſpẽs

Poſita diffinitione,quãti,diuidendũ eſt in ſpecies ſuas, deinde in modos ſuos.Species ſuæ ſunt duæ,ſ.pluralitas & menſura,i.multitudo & magnitudo.Multitudo eſt numerabilis, & magnitudo eſt menſurabilis. Et dicitur multitudo id, quod eſt diuiſibile in partes non continuas. Magnitudo autem eſt quod eſt diuiſibile in partes continuas. Quæ quidem diuiſio in partes continuas poteſt eſſe triplex, ſ.ſecundum longitudinem tantum,ſecundum longitudinẽ, & latitudinem,ſecundum longitudinem & latitudinem & ꝓfunditatem.Et quidem ſi multitudo ſit finita dicitur numerus,ſi diuiſio ſecũdũ longitudinẽ ſit finita dicitur linea. Si diuiſio ſecundũ longit.&latid.ſit finita,dr̃ ſuperficies.Si diuiſio ſecũdum trinã dimẽſionem ſit finita, dicitur corpus.

Sed dices,quare Ariſt.apponit ly finita cũ linea diuidatur per finitam &infinitam,ſimiliter ſuperficies,&corpus, vt patet apud Mathematicum.

Infinitũ aũt ẽ q̃ti tat numerabilis, aut mẽſurabilis ſecundum ꝓtrẽ nõ ẽſt ſecũdũ totum

Reſpõdeo Ariſt.in Metaphyſica conſiderat partes&modos entis,prout poſſunt eſſe,vel eis nõ repugnat eſſe,& ſic conſiderat de quanto non vt quantum præciſe, ſed vt eſt pars entis,& vt ſibi competit eſſe.Et quoniam repugnat apud ipſum dari quantum infinitum actu,ſiue continuum,ſiue diſcretum,vt probauit in 3.lib.Phyſ.ideo apposuit ly finita, q. d. licet apud Mathematicum conſiderantem quantum præcisè in ratione quanti& abſtractè, Longitudo ſiue imaginata,vt finita,ſiue vt infinita,dicatur linea,non tamẽ apud Metaphyſicum conſiderantem quantum in ordine ad eſſe,quoniam repugnat dari quantum infinitum.Et ideo vt ſit linea & ſuperficies & corpus, neceſſe eſt apponi ly finita.Idẽ intellige de multitudine ad hoc ꝙ ſit numerus,nam de ratione numeri eſt menſuratio,quæ repugnat infinito.

Quãtitatis modi.

Modi vero quanti ſunt in duplici differentia, quoniam aliqui ſunt modi quãti per ſe,& aliqui,quanti per accidẽs, Quantum quidem per ſe eſt duplex.Quoddã eſt vt ſubſtantialiter & eſſentialiter quantum:& eſt omne illud,in cuius ratione ponitur quantum ſiue quantitas, vt numerus,linea ſuperficies, corpus. Quoddam autem, vt paſſio conſequẽs quantum ſubſtantialiter,vt multum, & paucum conſequitur numerum. longum & breue conſequitur lineam:latum & ſtrictum conſequitur ſuperficiem:altum & profundum conſequitur corpus:magnum & paruum conſequitur omne quantum ſubſtantialiter,tam continuum, quàm diſcretum:aliquando quidem abſolutè, aliquando autem reſpectiuè,vt dicetur in lib.10. & dictum eſt in prædicamento q̃titatis.Et aduerte,quod paruum,&magnum etiam transferuntur ad qualitates,ſicut& æqualitas,vt dicemus in li.10. vnde dicimus,magnam ſcientiam eſſe in magiſtro, & paruam in diſcipulo, magnam auctoritatem eſſe in duce, & paruam in milite.

Quãtum per accidens.

Quantũ autem per accidens dicitur dupliciter.primo, quia eſt in ſubiecto quanto,ſic album eſt quantum, qm̃ eſt ſubiectiuè in corpore,quod eſt quantum per ſe,& hoc modo omnia accidentia recepta in quãto ſunt quanta per accidens,i.per ſubiectum quantum.Secundo quia habent cõtinuitatem & diuiſionem,ad diuiſionem & continuitatem alicuius per ſe quanti, ad quod conſequuntur. Et hoc modo motus eſt quantus,qm̃ habet continuitatem & diuiſionem à magnitudine, ſuper quam eſt motus. Probatũ eſt.n. in 6.Phyſ.tex.10.ꝙ motus diuiditur ſm quod diuiditur magnitudo:vnde,ſi magnitudo diuideret ẽ indiuiſibilia,ſimiliter& motus:eodẽ modo tps eſt quãtũ,qm̃ ſumit cõtinuitatẽ & diuiſionẽ à motu, cuius eſt in menſura, vt patet in 6.Phyſ. Sunt igitur motus & tempus quanta per accidens, non quia ſunt ſubiectiuè in quanto, ſed quia ſumũt continuitatem & diuiſionem in aliquo primo & per ſe quanto, reſpectu cuius poſſunt dici & per accidens & poſterius quanta.

obiectio.

Sed dices,quare Ariſto.in prædicamentis ponit tempus quantitatem per ſe,hîc autẽ per accidens:& quare hîc non nominat locum,quem poſuit illic ſpeciem quantitatis continuæ:& quare hic non nominat orationem, quam illic poſuit quantitatis diſcretæ ſpeciem:&quare hic nominat motum,de quo non fecit illic mentionẽ:Pro reſponſione præmiſſorum,præmitto duo.Primo vt dixi,Ariſt. in prędicamẽtis non conſiderat de quantitate,niſi vt habet rationẽ menſuræ:vnde dato, quod vnamet quantitas haberet plures rationes menſuræ reſpectu diuerſorum,talis conſtitueret diuerſas ſpecies quantitatis, & per oppoſitum, ſi eſſent duæ quantitates, quæ tamen non haberent diuerſam rationem menſurę,non ponerentur diſtinctæ ſpecies.In Metaphyſica autem conſiderat quantitatẽ,quo ad entitatem & eſſe ſuũ, & ideo niſi adſit diſtinctio realis, non ponuntur vt diſtinctæ ſpecies, & niſi habeant diuiſibilitatem ex ſe non dicuntur quantitates per ſe,ſed per accidens. In prædicamentis autem dummodo habeant propriam & diſtinctam rationẽ menſuræ, computantur inter quantitates per ſe, etiã quod habeant diuiſibilitatem ab alio.Secũdo præmitto quod dicit hicCom.in com.18.in fine,ſ.quod Ariſt.in prædicamentis intendit nominare ſolùm ſpecies famoſas quantitatis, ſed in Metaphyſica intendit loqui ſecundum rei veritatẽ.

His præmiſſis dico,ꝙ tempus in ratione menſuræ eſt q̃titas per ſe.Nam linea,ſuperficies,& corpus menſurant illud in quo ſunt,tempus autem mẽſurat extrinſecum,i.motũ:ſed quo ad eſſe quantitatis,quod eſt eſſe diuiſibile,eſt q̃titas per accidens, diuiſibile eſt enim ad diuiſionẽ motus, & motus ad diuiſionem ſpatij, ex 6.Phyſic. De loco dico, quod eſt eadem quantitas cũ ſuperficie:eſt enim locus ſuperficies locantis,ex 4.Phyſic.tex.41.& ideo ſecundum Metaphyſicum non facit diſtinctam ſpeciem per ſe:propterea, cùm Ariſt.nominauit hic ſuperficiem, intendit omnẽ quantitatem non diſtinctam realiter à ſuperficie, ſecundum Logicum autem,quoniam eadem ſuperficies comparata corpori contento eſt menſura eius extrinſeca,ideo in ratione mẽſuræ ponitur à Logico diſtincta ſpecies à ſuperficie.De oratione dico, quod quo ad eſſe non diſtinguitur à motu, & ideo Ariſtotel. nominans motum intendit nominatum id, quod eſt idem cum motu. Quantum autem ad rationem menſuræ, dico quòd habet diſtinctam rationem à numero. Nam numerus propriè dicitur

menſu

menſura diſcreti, tã permanentis quam ſucceſſiui. Oratio vero propriè eſt menſura diſcreti ſucceſſiui, ideo ponitur ſpecies diſtincta à numero. De motu dico, quod in prędicamentis non nominauit eũ, quia non cõpetit ſibi ratio menſuræ ſecundum ſe, nam, vt inquit Com. hîc in com. 18. nõ eſt conſuetudo quod menſurentur per partem ſuam, ſed per ſpatium, ſuper quod fit, aut per tempus in quod fit. Hîc autem nominauit eum inter quanta per accidens, quoniã habet eſſe, quantum, i. eſſe diuiſibile non quidem ex ſe, ſed ex alio, i. ex magnitudine, ſuper quã fit: diuiditur enim ſecundum partes magnitudinis, vt declaratur in 6. Phyſ. Hæc de quanto dicta ſint.

CAPVT IX.

Qualis quatuor modi ponuntur hiąue ad duo reducuntur.

IN 9. c. aſſignandi ſunt modi huius nominis quale. Aduerte igitur quod Ariſt. aſſignat quatuor modos, deinde reducit eos ad duos.

Primus modus. Primus modus, quale ſiue qualitas dicitur de omni differentia ſubſtantiali, qua res ſubſtantialiter abinuicem differunt. Differẽtia. n. qualificat ſubſtãtiam cuius eſt. vnde ad ipſam reſpondetur per quale. dum. n. quæritur quale eſt animal, Reſpondetur, bipes, aut quadrupes. Et qualis figura eſt circulus, Reſpondetur hexagona, id eſt ſine angulis.

Secundus modus. Secũdus modus, omne qualificans Mathematica ſiue ponantur immobilia, vt dicunt Platonici ponentes ea abſtracta ſecundum eſſe: ſiue ponantur mobilia, quia non abſtrahunt à materia niſi ſecundum rationem, vt tenet Ariſt. dicitur quale, vel qualitas, vnde proportiones numerorum dicũtur eſſe qualitates, puta par, impar, primus, compoſitus, perfectus, ſuperfluus, diminutus, quadratus, cubus ſuperficialis, ſolidus. Similiter differentiæ figurarum, quib. abinuicem differunt, dicuntur qualitates, vt trigonũ, tetragonũ, pentagonum, hexagonum, &c. Nã ſi quæritur, numerus ſenarius qualis eſt, Reſpondetur, perfectus, quoniam conſurgit ex omnibus partibus ſuis ſimul ſumptis, & ſi quæritur figura ignis qualis eſt, Reſpondetur, pyramidalis, & figura terræ eſt rotunda. Et aduerte, quod hic modus correſpondet quarto generi qualitatis in prædicamentis, vbi dixit Ariſt. Amplius autem adhuc rectitudo & curuitas, & ſi q̃d ſimile eſt his, ſm enim vnumquodque eorum, quale quid dicitur. Triangulum enim vel quadratum eſſe quale dicitur.

Tertius modus. Tertius modus, omnes paſſiones, ſecundũ quas mutantur ſubſtantiæ ſenſibiles, i. ſecundũ quas fiunt alterationes, dicuntur qualitates, vt caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas, ſapor, odor, & breuiter omne quod eſt obiectũ ſenſus exterioris. & hic modus correſpõdet tertiæ ſpeciei qualitatis in prædicamentis. Vbi exẽplificans Ariſt. inquit, ſunt autem huiuſmodi, vt dulcedo & amaritudo, & auſteritas & omnia his cognata. Amplius autem & calor, & frigus, & albedo, & nigredo. Et quod hæ qualitates ſint, manifeſtũ eſt.

Quartus modus. Quæcunque. n. ea ſuſceperint qualia dicuntur ſecundũ ea. Quartus modus, Omne illud, quo diſponitur homo ad operandum ſecundum virtutem, vel vitium, & vniuerſaliter omne, quo res bene vel male ſe habet in ordine ad naturam ſuam, vel ad propriam operationem, dicitur qualitas. vnde omnes habitus intellectuales, & ſua oppoſita, & omnes habitus boni morales & ſua oppoſita, & omnes habitus corporales boni, & ſua oppoſita, vt ſanitas & ęgritudo, pulchritudo & deformitas, &c. ſunt in hoc quarto modo. Et hic modus correſpondet primæ ſpeciei qualitatis in prædicamẽtis, vbi inquit Ariſt. Et vna quidem ſpecies qualitatis, habitus & diſpoſitio dicitur.

Poſitis his 4. modis, reducit eos ad duos. nã ſecundũ reducit ad primũ: qm̃ proprietates in Mathematicis ſunt differẽtiæ ſubſtãtiales: eis. n. vt differẽtiis differũt. puta differt quaternarius à ternario, q̃a eſt compoſitus, quia ex pare, quia eſt primus numerus quadratus, &c. Quartũ aũt modũ reducit ad tertiũ. nã ſicut qualitates ſenſibiles ſunt principia motũ & actionũ in naturalib. ſic habit⁹ & diſpoſitiões ſunt principia bonæ vel malæ actionis, maximè in agẽte libero: vt in homine. & hoc vel ſecundum intellectũ, vt ſcientia & ignorantia, vel ſecundum voluntatem, vt virtus & vitium, vel ſecundum corpus, vt ſanitas & ægritudo.

Sed dices, quare Ariſt. primum modum hic poſitum nõ nominauit in prædicamentis, & quare hic prætermiſit genus ſecundũ poſitũ in prædicamentis. Reſp. aliter cõſiderauit Philoſophus de qualitate in p̃dicamentis, & aliter hic, nã illic cõſiderauit inquãtum eſt vnum prædicamẽtum accidentium, & ideo neceſſe eſt omnes ſpecies eius eſſe accidentia, & q̃m differentia ſubſtantialis nõ eſt accidens, ideo non poſuit eam inter ſpecies qualitatis inquantum eſt prædicamentum. Hic aũt cõſiderat eam nõ vt eſt prædicamentum ſicut dicit Com. in com. 19. ſed vt eſt nomen multiplex, & intẽdit numerare oẽs modos, quos hoc nomẽ quale ſiue qualitas cõiter dicta ſignificare cõſueuit, ſiue ſit ſubſtãtia ſiue accidẽs, dummodo prædicetur in quale: & q̃m differẽtia ſubſtantialis prædicatur in quale: ideo continetur ſub qualitate cõiter dicta, nõ aũt ſub prædicamẽto qualitatis.

De ſecundo autem genere, quod eſt naturalis potentia & impotentia, dico quod prætermiſit illud, quoniam iã locuerat ipſum in ca. de potentia ſiue poteſtate. Et eſt quartus modus. In prædicamentis autem nominauit eam, qm̃ & ſecundum eſſe eſt accidens. & quo ad modum nominandi, habet modum qualitatis. Hæc de qualitate dicta ſint.

CAPVT X.

Ad aliquid tres modi aſſignantur: dubitationis item ponitur ſolutio.

IN c. 10. aſſignandi ſunt modi huius noĩs, ad aliq̃d, ſiue relationis. & primo quidem modi relationis ſecundum ſe, deinde modi ſecundum aliud, ſiue ratione alterius.

Primus modus. Primus modus eſt, qui fundatur ſuper quantitatem, tam continuam, quam diſcretam. Super continuam quidem, vt æquale & inæquale. Duæ. n. lineæ finitæ adinuicem cõparatæ ſunt æquales, aut inæquales. Super diſcretã vero, vt duplum, triplum, dimidium. Sed, quia quantitas continua non fundat relationem, niſi vt induit rationem vnitatis, aut numeri, ideo Ariſt. dicit quod primus modus eſt ſecundũ numerum, vt duplum ad dimidium, triplum ad tertiam partẽ & multiplex ad ſubmultiplex, & excedens ad exceſſum. Et aduerte, quod in hoc primo modo continentur omnes ſpecies proportionũ numeralium, quæ ſunt aut numeri ad numerum, aut numeri ad vnitatẽ. & ordinatã diuiſionẽ harũ ſpecierũ iã diſpoſuim⁹ ī epitome ſup octo libros Phyſi. ī li. 7. vbi ꝓtractauimus de ꝓportionib. motuũ. Et B. T. ordinat in expoſitione præſentis tex. Et iterũ aduerte oẽs relatiões huius primi modi eſſe reales & mutuas, qm̃ ex natura rei oẽs duæ q̃titates numerales mutuũ ordinẽ habẽt adinuicem in rõem menſuræ fundatæ ſuper q̃titatem. Patet. n. q̃ſicut dimidium ex ſui natura, & nõ ſolũ ex apprehenſione noſtri intellectus reſpicit duplũ, ita & ecõuerſo. Idẽ intelligẽ in aliis. & iterũ aduerte, q̃d in hoc modo cõtinẽt oẽs relatiões, quæ ſunt inter excedens & exceſſum, & inter cõtinẽs & cõtentũ, dato q̃d nõ ſunt cõmenſurabilia, ſicut eſt latus & diameter in quadrato, cũ. n. vtrũq; ſit q̃titas finita, verũ eſt dicere q̃d ſunt æqualia vel inæqualia: non æqualia vt patet: ergo inæqualia, ergo vnũ eſt tm̃, & adhuc ampli⁹.

Dubiũ eſt hoc cum nulla q̃ti tas continuanumero ꝓportionetur.

Secundus modus. Secundus modus eſt, qui fundatur ſuper potentiam actiuam & paſſiuã, inquantũ ſunt principia agẽdi, vel patiendi. Quæ quidem dupliciter poſſunt conſiderari. Primo, inquantũ nõdũ ſunt cõiunctę actui, & nominãtur his terminis verbalibus, motiuũ mobile, actiuũ paſſiuum, vt calefactiuũ calefactibile. Secundo inquantũ ſunt cõiunctę actui, & nominantur terminis participiorũ p̃ſentis tpis ex parte potentiæ actiuæ, & terminis participij ꝓteriti, ex parte potẽtię paſſiuę, vt mouẽs motũ, calefaciẽs calefactũ, cauſans cauſatũ. Itẽ inquãtum nõ ſunt cõiunctę actui, poſſunt comparari ad tp̃s præteritum & ad futurum. ad præteritum q̃dem, inquantum fuerunt ſub actu, vt pater & filius, pater. n. eſt qui genuit, & filius qui genitus. Ad futurum aũtẽ, inquãtum erunt ſub actu, vt ædificaturus & ædificandum. In hoc autem modo etiam continentur relationes fundatæ ſuper priuationem potentiæ, quæ dicitur impotentia, à qua deriuatur impoſſibile, vel impotens reale, de quo locuti ſumus in c. 7. vbi aſſignauimus differentiam inter impoſſibile reale & impoſſibile logicum: nã quod eſt impoſſibile vel impotens reale, reſpectu alicuius eſt impotens, & quod eſt inuiſibile, reſpectu alicuius eſt inuiſibile. Et aduerte, quod relationes huiuſmodi omnes ſunt reales mutuæ, modo ſint fundatæ ſuper potẽtiam actiuam & paſſiuam creatas: ſic enim ſunt eiuſdem ordinis & ſe mutuo perficiunt. Nã agens creatum non ſolùm actu ſuo actuat & perficit paſſum, ſed & ex actu ſuo perficitur. Si autem fundentur ſuper potentiam actiuam increatam, & potentiam paſſiuam creatam, non erit mutua realis, ſed realis tãtum ex parte creati: quoniam licet paſſum creatum perficiatur ab agente increato, tamen ipſum actu ſuo nõ perficitur, cum ſit ſubſtantia ſua, vt dicemus in lib. 12.

Tertius

3. modus. Tertius modꝰ eſt,qui fundatur ſuper menſurationẽ,vel depẽdentiam vnius rei ab alia, vel ſuper imitationẽ vnius rei ad aliam.Exemplũ primi,vt ſenſibile &ſenſus,ſcibile & ſcientia,intelligibile & intellectus. Nã ſenſus quo ad actũ pẽdet à ſenſibili:habemus enim ſenſum vt ſentiamus, vt dicetur in 9.lib.Sic ſcientia noſtra ſpeculatiua pendet à ſcibili,ſic intellectus noſter quo ad actum pendet ab intelligibili.Exemplum ſecũdi,vt imago & imaginatũ: dicitur enim imago,quia imitetur imaginatum.Relationes autem huiuſ modi in hoc diſtinguuntur à relationibus primi & ſecũdi modi:quoniam illæ ſunt reales mutuæ ex hoc,quod vnum extremum refertur ad aliud,&econuerſo:hic autẽ nõ ſunt mutuæ,ſed ſtat relatio realis tm̃ in vno extremo,ſ.in eo,qđ depẽdet,vel imitat.Alterum aũt dicitur relatiue ſolùm,qa alterum extremũ refertur ad ipſum, & ipſum eſt terminus talis relationis:v.g.ſcibile dicitur relatiuè ad ſcientiam,qa ſcientia refert ad ipſum,& qa terminat depẽdentiam ſciẽtiæ ab ipſo.Similiter imaginatum dicitur ad imaginẽ,quia imago refertur ad ipſum,& terminat illiꝰ imitationẽ:vtrũ aũt extremum terminans talẽ relationẽ terminet eam ſub ratione abſoluti,an ſub ratiõe relatiui,declarabitur in quẽ ſtionibus noſtris Metaphyſicalibus.Iſti igitur ſunt modi re
obiectio. latiuorum per ſe aſſignati ab Ariſt.Sed dices,videt Philoſophus diminutus,nã idẽtitas ſpecifica,& diuerſitas ſunt relationes reales.Socrates.n.&Plato realiter cõueniunt ĩ natura humana, hõ autem & leo realiter differunt in naturis ſpecificis.Et hæc idẽtitas & diuerſitas nõ fundantur ſuper quantitatem,nec ſuper potentiam actiuam &paſſiuam,nec ſuper menſurationẽ ſiue depẽdentiam,ſed ſuper rei ſubſtãtiam:ergo, &c.Prætereà ſimilitudo & diſſimilitudo ſũt relationes reales & fundantur ſuper qualitatem:ergo,&c.

Solutio. Reſpondeo,fundamentũ relationis nõ debet cõſiderari præciſe vt res eſt,ſed vt ſtat ſub ratione fundandi:nã vt res põt eſſe ſubſtãtia,quãtitas,qualitas,actio,paſſio,vt aũt ſtat ſub ratiõe fundãdi,dico,qnõ poteſt fundare,niſi vt induit rationẽ quantitatis:puta vnius vel numeri,vel rationẽ potẽtiæ actiuæ & paſſiuæ,vel rationem depẽdentiæ, &c.Vnde ſubſtãtia nõ fundat identitatẽ niſi vt vna,nec diuerſitatem niſi vt plures.Idem dico de qualitate,vt fundat ſimilitudinem &diſſimilitudinem,propterea inquit Ariſt.in tex. Hæc enim ſecundum vnum dicitur oĩa eadẽ nâque quorũ ſubſtantia vna.Similia verò quorum qualitas eſt vna,&c.

Relatiua ratione alterius. Modi verò ad aliquid ratione alterius ſunt tres.Primus eſt ratione generis,vt medicina dicit ad aliqd,quia cõtinetur ſub ſciẽtia,vt ſub genere,quæ dicit ad aliquid,& eſt in tertio modo,vt viſum eſt.Secundus eſt ratione habentis,vt æqualitas & ſimilitudo, & aliæ habitudines dicũtur ad aliquid,quia habentia æqualitatem,i.æqualia,&c. dicũtur ad aliquid.Hic tamen modus eſt improprius,quoniam huiuſmodi habitudines ſunt quibus aliqua dicuntur ad aliquid, & nõ quæ dicũtur ad aliquid. Tertius eſt ratione accidentis,vt ſubiectum dicitur ad aliquid:quoniã eius accidẽs dicitur ad aliqd: puta qa hic homo eſt duplex ſecundũ quãtitatẽ cõparatus alteri homini, dicetur hic hõ ad aliquid, qa ei accidit eſſe duplũ,qđ eſt ad aliquid,& Socrates dicitur ad aliquid,qa eſt ſeruus,quod eſt ad aliqd. Hæc de modis ad aliquid dicta ſint.Et hic terminat ſecundus tractatꝰ.

TRACTATVS III. SVper quintum Metaphyſicæ eiuſdem Chryſoſtomi.

IN hoc tertio tractatu diſtinguẽda ſunt nomina. quæ ſignificãt per modum proprietatum, ſiue paſſionum entis,& ſunt iſta.

Perfectum.
Terminus.
Secundum quod.
Diſpoſitio.
Habitus.
Paſſio.
Priuatio.
Habere.
Ex aliquo.
Pars.
Totum.
Colobon.
Genus.
Falſum.
Accidens.

CAPVT I.

Perfectum ſecundum ſe tribus dici modis dicitur,quibuſque conueniat exponitur:modi item quibus nonnulla in alterius ratione perfecta dicantur,manifeſtantur.

IN primo capite aſſignãdi ſunt modi huius nominis perfectum,& ſic procedemus.

Primò ponemus modos perfecti ſecundum ſe.

Secundò declarabimus quomodo iſti modi diuerſis diuerſimodè conueniunt.

Tertiò aſſignãdi ſunt modi,quibus aliqua dicuntur perfecta in ratione alterius.

Perfectũ 1. modus tex.c.12 in c.16. Quãtum ad 1.aduerte, qꝺ modi perfecti ſecundũ ſe ſunt tres.Primò illud perfectũ eſt,cui nulla particula deeſt requiſita ad integritatẽ ſuam, & hoc eſt perfectũ ſm quantitatẽ dimenſiuam,& nõ verificat niſi in rebus quantis:vt tempꝰ, puta dies,dicit perfectum,quando pertranſierint 24.horę, & tempus vitæ cuiuſlibet viuentis dicitur perfectum, quãdo nulla pars deeſt tali tempori:& homo,vt totũ integrale dicitur perfectus, quando nullum membrum ſibi deeſt, nec eſt membrum diminutum,nec excedens cõuenientiam naturæ ſuæ:& hoc modo dicit corpus perfectum: quoniã, cùm non dentur niſi tres dimenſiones, nulla ſibi deeſt, & mundus corporeus dicitur perfectus, quoniam nulla ſubſtantia corporea ad eius integritatem requiſita ſibi deeſt.

Secundus Secundò illud eſt perfectũ,cui nihil deeſt de virtute,& bonitate ſecundum quod ſibi competit,ita quod in genere ſuo nõ datur excedens ipſam in virtute,nec ipſum in virtute: eſt minus habẽs quã habeat habere, & dicitur perfectũ ſecundum qualitatem. Et hic modus verificat tam in rebus corporeis,quam incorporeis:vt ſol perfectus eſt in luce,& intelligẽtia eſt perfecta in virtute motiua,& in ſcientia:& medicus perfectus eſt, cui nihil deeſt requiſitũ ad actionẽ medicinæ,nec datur ſuperior eo in tali arte.Et aduerte, qꝺ hic modus adeo communis eſt, qꝺ etiam vſitatur in rebus prauis:dicimus enim perfectum mendacem, quãdo in ſummo mentit,& perfectum furem, quãdo eſt in ſummo latrocinij,nec eſt mirum,quoniam,cum perfectio ſit bonitas,vtimur etiam per extenſionem nomine boni in rebus malis, vt bonus ſupplantator, bonus fur, & eſt quando aliquis in malo opere ita prudẽter ꝓcedit,ſicut bonus ĩ bono opere.

Tertius. Tertiò,illud eſt perfectum, quod eſt conſecutum finem ſuũ,vt homo dicitur perfectus,quãdo eſt beatus, tũc enim attingit vltimum bonitatis ſuæ.Et dicitur bonitatis ſuæ,ad differentiam eorum,qui conſequunt finem malum, vt adulter & proditor patriæ, iſti enim nõ merentur dici perfecti ex fine malo,ſed miſeri,qa ſicut malum opponitur bono,ita & perfectioni.Tu tamẽ aduerte, quod quoniam finis habet rationem vltimi, conſueuerunt loquẽtes extẽdere hoc nomẽ perfecti ad quodcũque vltimum, etiam,quod ſit malum:vnde,cũ res omnino deſtructa vel corrupta fuerit,ſolet dici ꝓfectè deſtructa, ſed hæc locutio eſt impropria, & ſolùm per Metaphoram; ſicut & quando dicimus mortem eſſe finem, quia eſt vltimum. Quod tamen non eſt propriè dictum:nam de ratiõe finis duo ſunt,ſcilicet eſſe vltimum, & eſſe appetibile: eſt enim id,gratia cuius operamur, ſed ſecunda conditio deficit in morte:quare,&c.

Quibusnam perfectionibus modi conueniant tam in genere quàm in ſpecie. Quantum ad ſecundum aduerte, qꝺ iſti modi præcipuè primꝰ & ſecũdus alicui cõueniunt abſolutè & ſimpliciter, alicui in genere. Abſolutè quidem primus modus cõuenit mũdo corporeo, qui cõtinet omnem dabilem magnitudinem,extra quem,vt probatur in Secũdo Cæli,nulla eſt magnitudo,nec corpus, nec locus, nec tempus.Secundus aũt modus abſolutè cõuenit ſoli Deo, qui in ſe cõtinet omnes dabiles bonitates cuiuſcunq; generis,nec ab aliquo excedi tur,nec ab alio accipit,nec extra ipſum eſt bonitas,quę nõ ſit ab ipſo, & dicit Commentator in commento 21. qꝺ iſta eſt diſpoſitio primi principij, id eſt Dei.In genere autem primus modus conuenit illi,cui nihil deeſt requiſitum ad integritatem ſubſtantiæ ſuæ corporeę,& eodem modo omne corpus dicitur perfectum,inquãtum ſibi ineſt omne genus dimenſionis,ſ.longitudo,lati.& profunditas,ex oppoſito linea & ſuperficies dicuntur imperfecta.Secundus verò modus ineſt illi, qui habet omnem virtutem & bonitatem ſibi debitam, pro tali genere, & à nullo exceditur in tali genere, nec diminuitur, vt perfectus medicus, perfe-

ctus muſicus,perfectus philoſophus.

Perfecta in ratiõe alterius. Quantum ad 3.aduerte aliqua nominari perfecta ratione alterius, quatuor modis.Primo, quia producit aliquod perfectè, vt dicitur in 4.meteo. perfectũ eſt vnumquodq;, cùm producit tale quale ipſum eſt,Secũdo,qa habet aliqd perfectè,vt ſol dicitur perfectus, quia habet perfectam lucem.Tertio,quia imitat aliquid perfectè,vt diſcipulus perfectus,qa in docendo perfectè imitatur magiſtrũ.Quarto, quia repræſentat aliquid perfectè, vt imago cõformis imaginato:ſic omnis effectus vniuocus dicitur perfectus,quãdo perfectè aſſimilat cauſę ſuę.Hęc de perfecto dicta ſint.

CAPVT II.

Quòd terminus metaphyſicè acceptus,eiúſque tres modi exponuntur.

Com 22. & c.17. IN 2.c.aſſignandi ſunt modi huius nominis terminus:ſed prius declarandum eſt, quid ſit terminus conſideratiõe metaphyſica.Aduerte igitur,ꝙ terminus eſt vltimum cuiuſque rei,intra quod continetur quicquid ad terminatum pertinet,& extra quod nihil rei primæ terminatæ reſtat:vt primum cælum eſt terminus mundi corporei:quoniam intra ipſum continentur omnes partes mundi,&extra ipſum nihil reſtat.Dixi autem rei primę terminatæ,quoniam non inconuenit idem eſſe vltimum partis præcedentis,& principium partis ſequentis,vt punctus in medio linæ põt dici terminus,i.vltimum primæ medietatis,non autem ſecũdæ.

1.modus. Modi autẽ termini ſic diffiniti ſunt quatuor. Primus dicit vltimum magnitudinis, vel habentis magnitudinem:vt ſuperficies eſt terminus corporis,& ſuperficiei linea,& lineæ punctus:& cutis in animali eſt terminus partiũ animalis,ſ.oſſis, carnis,nerui, ſanguinis,&c. Secundus dicit vltimum,ad quod eſt motus,ſiue actio,vt quantitas debita rei animatæ,eſt terminus augmẽti.Dixi autẽ ad quod eſt motus,quoniam licet ſolitum ſit dicere, motũ eſſe inter duos terminos,ſ.à quo & ad quem,tamen proprie dicitur terminus id, ad quod eſt motus, quoniam de ratione termini eſt terminare,i.vltimare.Tertius dicit finẽ,gratia cuius aliqd fit:quoniam finis eſt vltimum ad quod reſpicit agens,vt ſanitas eſt terminus medicãtis,& habitus eſt terminus ędificantis.Quartus dicit rei diffinitionem ſignificantẽ rei ſubſtantiam,& quidditatem:dicitur autem diffinitio termin⁹, qa habita rei diffinitione haberi poteſt vltimata rei cognitio.Nam habita diffinitione demonſtrari poſſunt paſſiones de ſubiecto, quibus demonſtratis acquiſita eſt de re ſcibili ſciẽtia.Quòd ſi diffinitio eſt terminus cognitionis, eſt etiã terminus rei,qa diffinitio ſignificat eſſentiã, qua vnũquodque terminatur in certo gradu entis, & quoniam primum ens eſt illimitatum & penitus interminatum, vtpote exiſtens æquiualenter omne ens, ideo non poteſt haberi diffinitio propriè dicta:patet igitur quot modis dicitur terminus apud Metaphyſicum.Quod dico,vt excludam conſiderationem Logici,de qua nunc non me intromitto.

Secundus *Tertius.* *Quartus.*

Et aduerte,ꝙ ſi comparetur terminus ad principium tot modis dicitur quot & principium & amplius, nam omne principium eſt terminus,vnde principium lineę,id eſt,punctus dicitur terminus, ſed non omnis terminus eſt principium,nã punctus in quo finitur linea eſt terminus,ſed non eſt principium.Hæc de termino dicta ſint.

CAPVT III.

Eius quod eſt ſecundum quod,& ſecundum ſe,& diſpoſitionis multiplicitas exponitur.

Com.23. cap.18. IN 3.c.diſtinguenda ſunt hæc tria,ſecundum quod,ſecũdum ſe,i.per ſe,& diſpoſitio. Ratio autem diſtinguendi hæc tria ſucceſſiuè eſt hæc:qm̃,vt patebit,aliquis mod⁹ ſecundum quod,eſt idem cum aliquo modo per ſe.Item aliquis modus ſecundũ quod diſpoſitione, vt manifeſtabit.

Aduerte igit ꝙ ly ſecũdum qd̃ quatuor modis dicitur. Primo dicit de eſſentia &qddicate rei:nã ſi quæratur,ſecũdum quid homo eſt riſibilis, reſpondetur ſecundum quod eſt animal rationale:& ſecundum quid mouet ſeipſum,reſpondetur,ſecundum quod eſt ſubſtantia animata.

Secũdo dicit de primo ſubiecto & immediato recepti-uo alicuius accidẽtis: vt ſi q̃ratur ſecundũ qd̃ corp⁹ eſt coloratũ:reſpondetur ſecundũ ſuperficiem: & aduerte hunc modum pertinere ad cauſam materialẽ,qm̃ ſubiectum habet rationem materiæ,primus autem ad cauſam formalẽ.

Tertio dicitur vniuerſaliter de omni cauſa: nam idẽ eſt quærere ſecundum quam cauſam id factũ eſt, id eſt congelata eſt aqua,vel factum eſt tonitruum,& per quã cauſam: ſed hic modus in idiomate Latino non eſt multum in vſu.

Quarto dicitur de poſitione ſiue de ſitu,vt cùm quæritur,ſecundum quem ſtat ille in eccleſia,id eſt,iuxta vel penes quem. Sed hic modus vſitatior eſt in idiomate Græco. Hæc de ſecundum quod dicta ſint.

Per ſe modo. Modi vero ſecundum ſe,i.per ſe ſunt quatuor.Primo illud dicit per ſe,quod ſignificat rei eſſentiam : & quoniam diffinitio & partes diffinitionis ad eſſentiam ſpectãt, ideo quãdo dicitur diffinitio vel pars diffinitionis de diffinito, continetur in hoc primo modo per ſe.

Secundo illud eſt per ſe, quod apparet in aliquo primo ſubiecto ſiue ſecundum totum, ſiue ſecundum partem.Exemplum primi ſuperficies eſt colorata.Exemplum ſecundi, homo eſt viuens,quia eius pars eſt anima, cuius naturæ eſt eſſe primum principium vitæ.

Tertio illud eſt per ſe,qd̃ cõuenit alicui ſine alia cauſa, ſed ex ſe,vt quando idem prædicatur de ſeipſo,nã licet ſint multæ cauſæ quare homo exiſtit,puta anima efficiẽs,materia, tamen huius nulla per ſe hoc tertio modo , & aduerte ꝙ hic modus maximè verificatur in Deo glorioſo, qa non mediante alio eſt omne quod eſt , vnde dicitur hoc tertio modo per ſe bonus,per ſe viuens,per ſe intelligens,&c.

De quo modo nõ loquitur Ariſt. Quarto illud eſt per ſe,quod ſine conſocio eſt,& tũc ly per ſe ęquipollet ſolitariè:vt phœnix eſt per ſe in mũdo.Et hic modus ponit tertius in lib.poſte.Primus aũt & ſecũdus correſpondent primo & ſecundo in poſterioribus , & tertius hic poſit⁹ poteſt correſpõdere quarto in poſteriorib.

De diſpoſitione. Quantũ ad hoc nomẽ diſpoſitio,aduerte primo qd ſit, deinde quot modis dicat.Eſt igitur diſpoſitio ordo partiũ in quolibet habente partes:vt diſpoſitio domus eſt, ꝙ fundamentũ ſit inferius,& parietes in medio,& tectũ ſuperi⁹.

Modi eius ſunt tres.Primus eſt ſecundũ ordinem partiũ in loco,ita ꝙ ſicut totus locus correſpõdet locato, ita partes loci correſpondeant partibus locati , puta totus locus à concauo orbis lunæ vſque ad centrum correſpondet quatuor elementis : huius autem totalis loci , alia pars correſpondet igni, alia aeri,&c. Et ex hoc ordine dicuntur elementa bene diſpoſita ſecundum locum.

potius hic modus ad eſſentialẽ potentiarum animæ ordinem reſtrẽdus eſt. Secundus eſt, ſecundũ ordinem partium quo ad virtutem ſiue potentiã actiuam, aut paſſiuam, puta reſpectu nutritionis,quod dentes,quod ſtomachus,quod cætera membra vitalia bene ſe habeant,& tunc dicimus eſſe animal diſpoſitum ad nutriendum ſe , quando autem male ſe habent dicitur animal indiſpoſitum.

Tertius eſt, ſecundũ ordinem partium quo ad ſpeciem ſiue formam totius:& iſte modus requirit tres cõditiones. primo,ꝙ omnes partes ſint permanentes,vnde in ſucceſſiuis non ſeruatur hic modus diſpoſitionis. Secundo qd̃ omnes partes ſint in toto,vt requirit forma totius,puta in homine,caput ſit ſurſum, pedes deorſum, oculus in cap.&c. Vnde in mõſtro non ſeruatur hic modus diſpoſitionis.Tertio ꝙ partes adinuicem cõtinuentur,propterea in homine cuius pedes aut manus eſſent abſciſſæ, nõ ſeruatur hic modus diſpoſitionis.Et aduerte, vt dicit Com.in com.24.ꝙ diſpoſitio ſecundum primum modum , eſt prædicamentum ſitus,& quo ad tertium modum eſt differentia quantitatis: dictum eſt enim in prædicamentis aliquam quantitatem habere poſitionem,vt linea,ſuperficies,&c.aliquam autem non,vt tempus & numerus.Et quantum ad ſecundum modum,vt dicit B.Tho.eſt prima ſpecies qualitatis.Hæc de diſpoſitione & de modis eius dicta ſint.

CAPVT IIII.

Habitus,paſſionis,priuationis & infinitiui, habere,modi exponuntur.

IN 4.c.aſſignãdi ſunt modi hui⁹ noĩs habitus,deinde paſſionis,deinde priuatiõis,deinde huius infinitiui habere.

cap. 20. tex. com. 25. Quantum ad habitum Ariſt.duos modos aſſignat. Primus eſt,habitus dicit̃ de eo, quod eſt medium inter hominem veſtitum & veſtem,& eſt quaſi vt actio,aut paſſio quędam:nam ſicut inter calefaciens & calefactum mediat calefactio,quæ ex parte agẽtis dicitur calefactio actio,& ex parte paſſi dicitur calefactio paſſio: ita inter habentem veſtem & habitam veſtem mediat habitus,qui ex parte habẽtis ſignatur vt actio,ex parte habitæ veſtis ſignatur vt paſſio.Quid autem realiter ſit,an reſpectus an abſolutum,determinabimus in quæſtionibus metaphyſicalibus.

Sed

Obiectio. Sed dices, ſi habitus eſt quid medium inter veſtitum & veſtem, nunquid ineſt veſtito mediante alio habitu?

Reſpondeo quod non, aliter eſſet proceſſus in infinitũ: nam, ſi habitus ineſt veſtito mediãte alio habitu, quæri poterit de illo alio ſicut de primo, & ſic de aliis: dicendũ eſt ergo habitum ineſſe veſtito per ſeipſum, & non per aliũ habitum medium. Vnde idem eſt iudiciũ de habitu, ſicut de accidente quod ineſt ſubiecto non mediante alio accidẽte: vanum enim eſt dicere albedinẽ ineſſe niui mediante alia albedine, & vanum eſt dicere relationẽ ineſſe relatiuo mediante alia relatione: & aduerte, quòd habitus ſic dictus eſt vltimum prædicamentum.

Secundus eſt habitus, & dicitur diſpoſitio, id eſt, qualiqua aliquid bene vel malè diſpoſitum eſt: vt virtute homo bene diſponitur moraliter, & vitio malè, ſanitate bene diſponitur quo ad actiones naturales, ægritudine autẽ malè. Sed aduerte habitũ ſic dictũ poſſe conuenire alicui dupliciter. Primò ſm ſe, & ſic hõ exiſtens verè ſanus dicitur habere habitũ ſanitatis in ſe, & ſecundũ ſe. Secundò in reſpectu ad aliud, vt laborans febre quartana poteſt dici eſſe ſanus reſpectu laborantis febre cõtinua. Itẽ aduerte, q̃ non ſolùm de bona vel mala diſpoſitione totius dicitur habit⁹ hoc ſecundo modo, ſed etiam bona diſpoſitio partiũ, puta ſi quis ſit ſanus capite, & infirmus pede, poteſt dici habere habitũ ſanitatis ſm partem & habitũ ægritudinis ſecundũ partem. Idem dico reſpectu corporis & animæ: contingit enim fortem habere habitum bonũ ſecundum corpus, quia ſanus et robuſtus: & malum ſecundũ animã, quia vitioſus et profanus, & habitus ſic dictus eſt in prima ſpecie qualitatis, vt patet in prædicamentis. Et aduerte huiuſmodi habitum eſſe medium inter potentiam & actũ ſecundum, & conſtituitur res per ipſum in actu primo: vnde ſciens dormiens, dr̃ ſciens in habitu. Hęc de modis habitus dicta ſint.

cap. 12. text. 26. Quãtum ad modos paſſionis, aduerte quatuor poſitos ab Ariſt. Primò omnis qualitas, ſecundum quam fit vera alteratio, dicitur paſſio: vnde omnis qualitas in tertia ſpecie qualitatis põt dici paſſio, vnde & Ariſtoteles in prædicamentis appellat huiuſmodi qualitates paſſiones, vel paſſibiles qualitates, & ſecundum eas propriè & ſolùm fit alteratio, vt probatur in 7. Phyſ. text. 14. Huiuſmodi aũt qualitates ſunt primæ qualitates elementares, & ſecundæ qualitates cauſatæ à primis, vt ſapor, & odor, & durities, & molities, & aliæ de quibus agitur in quarto li. Meteororum.

Secundus Secundò dicitur de omni motu alterationis denominato ab his qualitatib⁹, vt ſe tenet ex parte recipientis: vt calefactio aquæ dicitur paſſio, & vniuerſaliter omnis receptio ſenſibilis qualitatis in ſubiecto dicit paſſio: & hoc mõ paſſio eſt prædicamẽtum oppoſitũ prædicamẽto actionis.

Tertius Tertiò dicitur de alterationibus nociuis, i. trahentibus naturam rei à conuenienti diſpoſitione ad ſibi cõtrariam: vt ægrotatio, & hic modus eſt proprius & famoſus: nã, vt dicit Ariſt. in 7. Phyſ. tex. 16. ridiculum eſt dicere rem dum perficitur alterari, vt qñ infirmus ſanatur, aut domus accipit complemẽtum. Alteratur aũt propriè, qñ deterioratur: vnde febricitantem dicimus alteratum: idem dicẽdum eſt de paſſione, nam communi ſermone paſſio propriè dicit receptionem diſconuenientis & contriſtatiuæ qualitatis.

Quartus Quartò dicitur de magnis calamitatibus, & de magnis proſperitatibus, & gaudiis, non quidem ſecundum ſe, ſed vt cadunt in malum neſcienti bene vti bona fortuna, & neſcienti ſe regulare in magnis exultationibus. Propter huiuſmodi abuſum, quamplures in multis malis inciderunt, iõ ſicut calamitates magnæ dici cõſueuerũt paſſiones, ſic & magnæ exultationes. Hæc de modis paſſionum dicta ſint.

De priuatione ca. 22. text. 27. Quantum ad modos priuationis aduerte, quod, cùm dicat negationem cum aptitudine in ſubiecto, poſſunt aſſignari ex parte aptitudinis, & ex parte negationis. Ex parte aptitudinis ſunt quatuor modi.

Primus modus. Primò dicitur priuatio, ſiue priuari de eo, quod eſt aptum natum eſſe in aliquo, nõ tamen in eo, quod dicitur priuatum: vt lapis priuatus eſt oculis, qui licet non ſint apti eſſe in lapide, tamen ſunt apti eſſe in aliquo alio puta in homine. Si autem tale non eſt aptum eſſe in aliquo de eo non verificatur priuatio: vanum eſt enim dicere lapidem eſſe priuatum chimera, quoniam cùm ſit ens fictitiũ, in nullo eſt aptum eſſe realiter.

Secundus Secundò dicitur de eo, qñ licet non ſit aptũ habere, tñ aliquod ſui generis eſt aptum habere: vt talpa dicitur priuata viſu, quem licet talpa non ſit apta habere, tamen aliquid ſui generis, vt homo, canis, leo, equus, &c. quæ continentur ſub animali, vt talpa, ſunt apta habere.

Tertius. Tertiò dicitur de eo, quod eſt aptum habere ſecundum ſeipſum, & non habet pro tempore ſibi conuenienti, & in quo loco, & ſecundum talem partem, & ſecundum modum conuenientem: & hæc eſt propriiſſima priuatio. Propter primam circunſtantiam, canis non eſt cæcus ante nonum diem. Propter ſecundam non dicitur nox eſſe in centro terræ, quia lux ſolis non eſt apta ibi illuſtrare. propter tertiam non dicitur homo caluus ſecundum manum, quia capilli non ſunt apti eſſe in manu. Propter quartam non dicitur homo paruus, quia non eſt magnus ſicut turris, nec tardus in motu, quia non currit vt ceruus.

Quartus Quartò dicitur de eo, à quo aliquid per vim aufertur, quod eſt aptum poſsidere illud: vt viator dicitur priuatus veſte, quã prædones ab eo rapuerunt, & hic modus eſt val de famoſus apud cõmuniter loquẽtes. Vnde ſolemus dicere aduersã fortunã priuaſſe ſorte filiis, aut amicis, aut diuitiis, &c. Igitur inter omnes modos tertius & quartus ſunt magis in vſu.

Ex parte autẽ negationis quatuor ſunt modi. Primò negatio alicuius ſolet dici priuatio: vt inæqualitas, iniuſtitia, inuiſibile, eoq̃ nõ habet colorẽ omnino, nec lucẽ. Secundò non ſolùm negatio alicui⁹ ſolet dici priuatio, ſed etiam, ſi illud habeatur defectiuè, aut turpiter, ſicut infirmus dicit priuatus colore, quia aut non habet debitum colorem, aut habet turpẽ. Et raucus dicitur priuatus voce, quia non habet bonam. Tertiò, quod habet parum de eo, quod eſt aptũ habere, dicitur priuatum eſſe, vt infirmus grauis dicit priuatus viribus & ſpiritu, & ſermone, qui de iis parum habet. Quartò, q̃ non de facili aut bene eſt tale, vel tale, dicitur priuatiuè tale, vt lapis eſt inſecabilis, quia cum difficultate ſecatur. Quintò, dicitur aliquid priuatiuè & propriè, ſi non ſolùm defectiuè, aut turpiter, aut parũ, aut non bene, ſed ſi omnino non habet, vt ille dicitur cęcus, non q̃a eſt monoculus, aut parum videt, ſed quia omnino non videt, & tñ eſt aptus videre. Et aduerte, q̃ inter hos modos, primus impropriiſſim⁹, & quintus propriiſſimus, medij autem, medio modo ſe habent. Iterum aduerte, quod, qñ priuatio propriè dicta dicit negationem & aptitudinẽ in ſubiecto cum circunſtantiis ſuprà poſitis, inter habitum & priuationem datur medium, vnde non omnis homo eſt iuſtus vel iniuſtus, ſed poteſt eſſe non iuſtus, vt puer. Et in hoc differt oppoſitio priuatiua ab oppoſitione contradictoria in qua non datur medium, vnde & Commentator dicit in cõmento vigeſimoſeptimo, habitus & priuatio diuidunt verum & falſum non in omnibus rebus, ſed in ſubiecto, ſ. proprio & apto, hæc de modis priuationis dicta ſint.

De habere. cap. 23. tex. 28. Habere aũt dicitur quatuor modis. Primò de eo, quod habet aliquid in diſpoſitione, & facultate ſua, vt febris habet febricitãtem. Tyrannus ciues, poſſeſſor rem poſſeſſam, dñs ſeruum. Secundo de ſubiecto, cui ineſt forma aut ſubſtantialis, aut accidentalis, vt materia cæli habet formam cæli, corpus habet animam, cuprum habet ſtatuam, ſuperficies habet colorem, intellectus habet ſcientiam, & vniuerſaliter hic modus verificãt de ſubiecto reſpectu cuiuſcunque accidentis ſibi exiſtẽtis. Tertiò de omni continente reſpectu contenti, & hoc modo cælum habet omnia elementa, & elementata, & omne totum habet ſuas partes, & omnis locus ſuum locatum. Quartò de omni prohibẽte aliq̃d moueri, aut operari ſm impetum ſuum, ſic columnæ habẽt domũ, qm̃ prohibẽt ipſam moueri ſm impetũ ſuum, ſ. deorſum: ſic apud poetas Athlas habet cælum quia prohibet ipſum cadere: ſic anima habet corpus, quia prohibet ipſum diſſolui, quandiu eſt in eo, & hoc etiam modo cõtinens habet cõtentum, quia tenet ipſum vnitum, aliter ſepararẽtur partes contenti abinuicẽ. Iſti ſunt modi ipſius habere, quibus, vt inquit Ariſt. correſpondẽt modi eſſendi, qui in quarto Phyſ. ſunt octo, ex quibus primus, & ſecundus, tertius, quartus, & octauus correſpondent 3. modo ipſius habere. Quintus aũt correſpondet ſecundo modo ipſius habere. Sextus correſpondet primo modo ipſius habere. Septimus verò correſpõdet quarto modo ipſius habere. Hæc de modis habitus, & paſſionis, & priuationis & habere dicta ſint.

causam huius ſic tionis ſequitur D. T. 5 Metap. lec. 20. in fine.

CAP. V. Eius quod eſt ex aliquo fieri modi, & partis ac totius, colobõ, ac generis, & genere diuerſorum, exponũtur.

Cap. 24. tex. 29. IN 5. c. diſtinguẽda ſunt nomina, quę important partem, aut totum, ſiue integrale, ſiue eſſentiale, ſiue vniuerſa-

le: & quoniam pars eſt, ex qua aliquid componitur, ideo prius diſtinguendum eſt hic terminus ex quo, deinde pars, deinde totum, deinde colobon, deinde genus.

Aduerte igitur, quòd aliquid poteſt dici fieri ex aliquo tripliciter.

Primo propriè, & primo.

Secundo propriè, ſed tantum ſecundum partem.

Tertio impropriè.

Modi, quib⁹ aliquid fit propriè, & primo ſunt quatuor.

Primo aliquid fit ex aliquo, vt ex materia, ſiue remota, ſiue proxima. Remota quidem vt omnia liquabilia fiunt ex aqua, proxima autem, vt domus fit ex lapidibus, & ſtatua ex ære: & hic modus procedit via compoſitionis, & eſt oppoſitus tertio modo, vt apparebit.

Secundo aliquid fit ex aliquo, vt ex primo mouente: ſic pugna fit ex conuitio, &c. & omne primum, ex quo originatur aliquid.

Tertio aliquid fit ex aliquo via reſolutionis, ſicut ex cõpoſito componentia: reſoluitur.n. compoſitum in componentia. & hoc modo fiunt elementa ex elementato: verſus ex poemate, literæ ex ſyllabis, lapides ex domo. & hic modus opponitur primo non ſolũ, quia hic attenditur penes reſolutionem, & ille penes compoſitionem, ſed quia hîc eſt proceſſus à forma ad materiam, illic autem eſt proceſſus à materia ad formam. partes enim habent rationem materiæ, totum autem habet rationem formæ, & perfecti.

Quarto aliquid fit ex aliquo, ſicut ſpecies ex parte ſpeciei: vt homo ex anima, & corpore, vel ex carne, & oſſe, & neruo: dicitur autem pars ſpeciei illud, ſine quo non ſaluatur natura ſpeciei, vel quod eſt de ratione ſpeciei. Conſtat autem, quòd non ſaluatur natura ſpeciei, puta homo, ſine carne, & oſſe, & neruo. ſaluatur autem ſine his carnibus, & his oſſibus. & ideo huiuſmodi partes indiuiduales dicuntur partes materiæ. Ad hoc. n. q̃ ſaluetur natura ſpecifica homiuis, nõ eſt neceſſe eſſe hunc hominé, ex cõſequẽti pót eſſe homo ſine his carnib⁹, qm̃ ſi nó ex his, erit ex aliis, ſed de partib⁹ ſpeciei, & materiæ ad plenum dicem⁹ in libr. 7.

Propriè ſed nõprimo quæ fiant ex aliquo.

Modus autem ſecundum quem aliquid fit ex aliquo ſecundum partem eſt, quando aliquid dicitur fieri ex aliquo toto, & tamen non fit ex toto, niſi ratione partis, vt filius dicitur ex patre, non ratione totius ſubſtantiæ patris, ſed ratione ſpermatis. & dicitur fieri ex matre non ratione totius, ſed ratione mẽſtrualis materiç, & plantę fiunt ex terra ratione nutrimenti tracti ex terra.

Impropriè ex aliquo fieri.

Modus vero ſecundum quem impropriè, & tranſumptiuè fit ex aliquo eſt quando ly ex, ſtat pro poſt, vt qm̃ dicimus ex die fit nox, id eſt, poſt idem, ex nubilo fit ſerenum.

Et aduerte, q̃ vniuerſaliter duobus modis contingit ali qua fieri ex aliquo. primo quando tranſmutantur adinuicem: ſic totum fit ex partibus via generationis, & partes fiunt ex toto via corruptionis. ſecundo quando vnum fit poſt aliud præcisè, ita quòd ibi eſt tantum ordo ſecundum tempus, vt ex feſtis dionyſiis fiunt feſta tragelia. Hæc de modis huius termini, ex quo, dicta ſint.

Cap 25. Tex. cap. 30. De partr.

Pars autem dicitur quinque modis, ſecundum viam Commentatoris: ſed ſecundum E. Th. quatuor modis, quoniam primus comprehendit duos.

Primo dicitur de parte quantitatiua non aliquota, nec menſurante totum: vt duo ſunt pars trium, & tria ſunt pars quinque. & hoc modo omne quantum ſubtractum ab aliquo quãto, mõ ſit min⁹ eo, à quo ſubtrahitur, dicit pars ei⁹.

Secundo dicitur de parte quãtitatiua aliquota, & menſurante. vt tria ſunt pars nouem, qm̃ ter tria conſtituunt nouem. & hoc modo omne quantum ſubtractum ab aliquo toto, ſi aliquoties ſumptum præciſe menſurat totum dicitur pars eius. & hic modus eſt, qui obſeruatur à geometra, & eſt propiiſſimus modus.

Tertio dicitur de parte ſubiectiua, & verificatur de omnibus inferioribus, in quæ diuiditur ſuperius, & hoc modo indiuidua ſunt partes ſpeciei & ſpecies partes generis, & genera ſubalterna partes generaliſſimi.

Quarto dicitur de parte eſſentiali, i. ex qua conſtat natura rei, vt corpus, & anima ſunt partes animati: & metallum eſt pars ſtatuæ, & angulus eſt pars trianguli. conſtat. n natura trianguli ex tribus angulis. Huiuſmodi aũt pars eſſentialis aliq̃ dicitur pars ſpeciei, vt ſumpta in vniuerſali, ſicut quãdo dicitur homo eſt quid compoſitum ex corpore, & anima rationali, aliquando dicitur pars materiæ, vt quãdo dicitur hic homo cõſtat ex hoc corpore, & hac anima, ſed vt prædiximus de partibus ſpeciei, & partibus materiæ loquemur in libro ſeptimo.

Quinto dicitur de parte diffinitiua, vt de genere, & differentia: ex quibus conſtituitur tota diffinitio, ſed aduerte, q̃ pars diffinitiua dicitur pars ſecundum rationẽ, & non ſecundum rem. prædicatur.n. de diffinito in recto, quia dicit totam naturã diffiniti, licet aliter genus, quia ſub conceptu confuſo, & aliter differentia, quia ſub conceptu determinato. hæc de modis, quibus pars dicitur dicta ſint.

Cap. 26. Text. 28. 31. De toto.

Locuturi de modis totius, prius diffiniemus ipſum totum inquantum totum abſolute. Aduerte igitur, q̃ totum abſolute eſt illud, cui nulla partium ſuarum deficit, ex quibus conſtituitur natura totius, & continentur in toto, ita quòd ſunt vnum in eo, quia non habent eſſe ſeparatim, ſed exiſtunt per eſſe totius, quandiu componunt ipſum. & hæc diffinitio verificatur de quolibet ſimpliciter toto, quoniã totum & perfectum, ſiue completum videntur eſſe idem ex tertio phyſicorum, tex. 63.

Modi aũt totius ſunt duo. Primus eſt de toto vniuerſali, vt genus, & ſpecies. ſunt. n. contentiua ſuorum inferiorum, ſicut totum continet partes. Secundus eſt de toto eſſentiali, & integrali, vt homo inquantum eſt compoſitum naturale: & linea, & numerus quinarius inquantum ſunt compoſita quantitatiua.

Differunt aũt iſti duo modi in hoc, quod totum vniuerſale non proprie eſt quid compoſitum ex partibus ſubiecti uis, ſed ita continet eas, quod eſt vnaquæque earum, prædicatur.n. in recto de partibus. nam & homo, & leo, & capra, ſunt animal: totum vero integrale, & eſſentiale eſt vero cõſtitum, & reſultans ex partibus, ita q̃ nulla partium ſuſcipit prædicationem totius in recto non. n. anima eſt homo, nec materia ſua eſt homo: nec brachiũ eſt homo. & aduerte, q̃ in toto integrali poſſunt eſſe partes in potentia, vt in linea ante diuiſionem, & partes in actu, vt in exercitu, & in domo. quilibet.n. homo in exercitu habet eſſe ſeparatũ ab altero, ſic & ſinguli lapides, ex quibus conſtructa eſt domus. eſt tñ verũ, q̃ perfectius eſt, verius eſt totũ, in quo partes ſunt in potentia, quoniam totalitas eſt quędam vnio. vn de vbi maior vnio partium, ibi perfectior totalitas.

Iterum aduerte: quod totum continuum põt eſſe ſecundum naturã, vt lapis, & planta. & pót eſſe ſin artẽ, vt tabulæ, in quibus plura ligna ſunt cõpaginata: continuum quidem per naturam eſt magis totum, qm̃ eſt magis vnum, vt probauimus in 2. tract. c. 1. vbi id probauimus duplici ratione. vltra hoc aũt quod eſt magis totum aduerte, q̃ triplici ter diuerſificari pót propter ſitum, & diſpoſitionem partium. nam licet in omni continuo partes ſint ſituatæ, & poſitionem habeant, tñ in aliquibus continuis quocũque modo ſituentur, ſiue ſic, vel ſic ponantur, non diuerſificatur natura rei, & huiuſmodi ſunt corpora humida, quæ figurantur non propria, ſed figura continentis, & in his nominam⁹ totum per ly omne. Dicimus omnis aqua, & omne oleum, & non dicimus, niſi improprie, tota aqua, & id magis veri ficatur in idiomate Grẽco, nam in Latino conſueuimus nominare huiuſmodi per ly omne, & per ly totum. In aliquibus aũt requiritur determinata poſitio partium, ita q̃ non conſtaret natura rei, ſi aliter diſponerentur, vt in animali, & in domo, & in aliis, in quibus requiruntur diuerſæ partes ſic, & non aliter ſituatæ. & in his nominamus totum nomine totius, & non per ly omne. non. n. dicimus omne animal, qm̃ eſt tantum vnum, ſed totum animal, aliq̃ aũt per tranſpoſitionem partium non mutatur rei natura, ſed figura. & iſta ſunt, quę habent partes eiuſdem naturę, & tamen poſſunt figurari diuerſis figuris, ſicut veſtis linea, cuius omnes partes ſunt ex lino, in qua ex vario ſitu partium, licet non mutetur natura rei, qui ſemper erit linea, tamen mutabitur quo ad figuram. nam alia figura cauſatur in veſte, ſi partes anteriores fiant poſteriores vel ſuperiores fiant inferiores. & in his totum poteſt nominari per ly omne, ex parte naturæ rei. & per ly totum ex parte figuræ.

Et ſi quæras, quare totum ſimilium partium dicitur omne, non autem totum diſſimilium partium.

Dico id eſſe, qm̃ totum ſimilium partium ſola diuiſione fit multa, quorum ſingulum eſt eiuſdem naturæ cum toto, vnde vna aqua ſola diuiſione fit plures aquæ, quare poteſt dici vna exiſtens, & omnis hæc aqua, & omnes hæ aquæ: id aũt non ſeruatur in toto diſſimilium partium, quoniam nulla eſt eiuſdẽ naturæ cum toto. & ex diuiſione non multiplicatur natura totius, imò deſtruitur, ex conſequenti nõ

continet in ſe actu,nec in potẽtia proxima pluralitatẽ eiuſ dem naturę,vnde in huiuſmodi nõ verificatur omne quod pluralitatem ſignat.cum ſit ſignum vniuerſale,verificat au tem totum quod collectionem, ſiue reſultantiam ex pluri bus ſignat.Hęc de modis totius abſolutè ſumpti dicta ſint.

Cap. 27. tex. c 32. De mẽ ſio. Circa colobon,quod dicitur totum diminutũ,vel defi ciens in aliqua ſuarum partium.Aduerte, ꝙ Ariſt.non aſſig nat plures modos,quoniam non dabiles ſunt, niſi ſecundũ magis,& minus,puta homo,cui deficiunt manus & pedes, eſt magis colobon quã ille, cui tm̃ pedes deficiunt:immo ratur igitur ad declarandũ cõditiones requiſitas ex parte totius diminuti, & ex parte particulæ deficientis ad hoc, qđ aliqd dicat colobon.Aduerte igit, ꝙ ex parte totius re quirit,vt ſit totũ q̃titatiuũ,ad differentiã totius vniuerſa lis,vt eſt genus, aut ſpecies:nam ex ſubtractione indiuidui non dicit ſpecies coloba, aliter omnes ſpecies corruptibi lium ſemper eſſent colobæ. Et ꝙ ſit ex diſſimilibus partib⁹ cõpoſitũ, vnde homogenea ex ſubtractione partis nõ ſunt coloba,vt aqua,caro,os, neruus. Et ꝙ ſubtractũ ſemper ſit minus.vnde,ſi aliqd componatur ex duabus partib⁹ tm̃,& æqualibus,ablata vna reliquũ non poteſt dici colobon: vn de lapis bicubitalis ablato cubito non dicitur colobõ, nec hõ ſectus in duo media,& ꝙ poſt ablationem partis rema neat nomẽ,& ſubſtantia totius:vnde numer⁹ ex ſubtractio ne vnitatis non dicitur colobon: qm̃ non remanet nomen, nec eadẽ ſpecies numeri.Et ꝙ tranſpoſitio partiũ faciat dif ferentiam in toto,eo modo,quo declarauimus in modis to tius,vnde,vt diximus,homogenea nõ poſſunt dici coloba. Et ꝙ totum ſit ex partibus continuatis adinuicem: vnde ex ercitus ex ſubtractione alicuius militis nõ dicitur colobõ, nec harmonia ex ſubtractione vnius vocis dicitur coloba, qm̃ componitur ex vocib⁹ grauibus,& acutis, quæ adinui cem non continuantur,ſed proportionantur.Ex parte autẽ particulæ ſubtractę,requiritur,ꝙ non ſit ex principalibus, propter quas ſeruatur totius ſuſtãtia:vnde animal abſciſſo capite,nec plãta abſciſſa radice poſſunt dici coloba,qm̃ de ſtruitur ſubſtantia totius:& quod ſit ſituata in extremitati bus:vt auris,naſus,manus,ramus:vnde,ſi ab homine aufer tur pars carnis,puta ex coxa,vel etiã aufertur aliqđ intrin ſecũ,puta ſplen non dicetur colobõ,& ꝙ pars ablata nõ re generet:vñ ex ſubtractione folij, aut rami non dicit arbor colobon,nec animal ſubtractione pilorũ,nec homo ſubtra ctione vnguium,aut capillorũ.Hæc de colobon dicta ſint.

Vltimò aſſignandi ſunt modi huius nominis genus, & quot modis dicuntur aliqua diuerſa genere.

Text.33. Cap. 28. De genere. Genus igitur quatuor modis dicitur.Primò de cõtinua generatione multorum conuenientiũ in eadem natura ſpe cifica:vt hominũ genus.Secũdò dicitur de principio gene rante,à quo primo deſcendit talis multitudo,vt Romulus dicit Romanorũ genus,& Heber Hebræorum genus,& ſic primus pater cuiuſcunque multitudinis conuenientis in natura ſpecifica dicitur genus,& digniori modo, quã ma ter,quoniã pater eſt agens,mater vero vt materia, licet & prima mater aliquando dicatur genus,vt Pleias dicitur ge nus Pleiadum,quoniam trahũt originẽ à Pleia matre.Ter tiò dicitur de primo,& communi ſubiecto rerum diuerſa rũ formarum:vt aqua eſt gen⁹ omnis metalli, q̃a eſt prima eorum materia, & ſuperficies eſt genus omnium figurarũ ſuperficialium,ſiue planarum,eſt enim proprium,& primũ ſubiectum,in quo figurantur omnes figuræ planę,ſicut cor pus eſt genus omnium figurarum ſolidarum.Quartò dicit de eo,quod primo ponitur in diffinitione,& dicit de diffi nito in quid,& diuiditur differẽtiis,quę ſunt qualitates ge neris:qualificant enim & determinant naturam genere, vt animal eſt gen⁹,primo enim ponit in diffinitiõe ſpecici,pu ta hominis, & dicitur de eo in quid,& diuiditur rationali, & irrationali,quibus determinatur ad ſpecies,ideo dicunt eſſe qualitates ſuæ.Et aduerte ꝙ hæc doctrina non deuiat à doctrina Porphyrij,nã in prædicabilibus,vt videre poteris ponit primum,& ſecũdum modum eo modo,& ordine, quo Ariſt.ponit,ſed in ſecũdo modo in hoc differt ab Ariſt. quod Porphyrius addit locum,ſiue patriam,& Ariſt.ponit matrem,quartum modum etiam manifeſtè poſuit Porphy rius cũ dixit,Genus eſt cui ſupponitur ſpecies,& prędicat de pluribus ſpecie differentibus,inquit.tertium modum nõ poſuit manifeſtè,quia potius ad mathematicum,& Meta phyſicum ſpectat,quàm ad logicum,poſſumus tamen dice re,ꝙ virtualiter poſuit,quoniam tertius,& quartus, quaſi ad vnũ reducuntur, eo quod vterque habet rationem ma teriæ,& potentiæ, nam ſicut ſubiectum ſe habet ad formã, ſic genus ad differentiam , diſtinguuntur tamen in hoc, ꝙ genus non eſt verè,& realiter ſubiectum,nec materia,præ dicatur enim in recto,de eo cuius eſt,& dicit totam rei na turam,ſub conceptu tamen generico,qui eſt conceptus cõ fuſus, ſubiectum autem & materia non dicit totam rei eſ ſentiam,ſed partẽ,vt patet.Hæc igitur de modis dicta ſint.

Quantum ad diuerſa genere,aduerte,quod Ariſt.nõ im morat circa primum,& ſecundũ modũ generis, qm̃ magis ad Oratorem, quam ad philoſophum ſpectant,aſſignat au tem diuerſa genere,iuxta tertium,& quartum modum. *Diuerſa genere.*

Primò igitur illa dicunt diuerſa genere,quorum primũ ſubiectum, i.materia, eſt diuerſa, ita ꝙ non tranſmutantur adinuicem,nec vtrunque in aliud tertium:vnde color & ſa por ſunt diuerſa genere , primum enim ſubiectum coloris eſt ſuperficies,ſaporis autem eſt humidum,quantitas verò &qualitas ſunt adinuicem intranſmutabiles:ſimiliter cęlũ & elementum ſunt diuerſa genere : quoniam materia cæli diuerſa eſt à materia elementi , vt aliàs declarabitur. Per oppoſitum omnia elementa & elemẽtata ſunt vnius gene ris,quia communicant in materia prima eiuſdem rationis, & ſunt adinuicem tranſmutabilia: vt declaratur in libro ſe cundo de generatione.Et aduerte hîc loquimur de genere Phyſico, quod ſumitur non ab vno modo prædicandi, ſed ab vnitate vel diuerſitate primi ſubiecti.

Secundò illa dicunt diuerſa genere,quæ continent ſub diuerſis p̃dicamentis,vt linea & albedo:Res.n.diuerſorum prædicamentorũ nõ tranſmutant adinuicẽ nec reducũtur ad aliud tertium,cùm nõ conueniant niſi in ente, quod nõ eſt vnũ niſi analogia,per oppoſitum res vnius prædicamen ti poſſunt dici vnius generis,ſaltem generaliſſimi.Et aduer te,ꝙ hic ſecundus modus magis attenditur ſecundum ge nus logicum quàm genus Phyſicum,nam conſtat quod res huius prædicamenti dici poſſunt ſecundum Phyſicũ diuer ſorũ generũ,vt cælum & elementum,quæ tamen continen tur in prædicamento ſubſtãtiæ & in eodẽ genere ſubalterno,qđ ẽ corp⁹.Hæc de modis diuerſorũ genere dicta ſint.

CAPVT VI.

De modis,quibus dicitur falſum,& accidens.

IN 6.c.diſtinguenda ſunt nomina, quæ videntur importa re ens diminutum.Et hæc ſunt falſum & accidens.

Circa falſum aduerte,ꝙ põt dici de re,de diffinitione, de homine.De re quidem dupliciter,primò de eo, qđ non eſt,& tamen dicitur eſſe,vt diametrum eſſe ſymmetrũ, fal ſum eſt,cuius oppoſitum eſt verum : & nota,ꝙ hoc falſum dicitur dupliciter,primo cum reditione ad verum, vt Soc. ſtare dum ſedet,& dicitur falſum contingens:ſecundo ſine reditione ad verum,vt hominem eſſe aſinum,&dicitur fal ſum impoſſibile,ſecundo principaliter dicitur de eo,quod in ſe quidem eſt aliquid , non tamen eſt illud , de quo facit apparentiam : vt ſomnium & aurichalcũ,nam ſomnium in ſe quidem eſt reuerſio ſimulacrorũ ad ſenſum communẽ, vt diximus in libro de ſomno & vigi. tamen non eſt res ad extra , de qua eſt ſomnium. Item aurichalcum eſt metal lum,non tamen eſt illud,quod apparet,ſcilicet aurum. *Sic expo nit Auer.*

De diffinitione dicitur duob⁹ modis.Primò de ea,q̃ nul lius rei poteſt eſſe diffinitio, & dicitur falſa ſecundũ ſe:& eſt illa,quæ conſtat ex partibus repugnantibus: vt ſi dicerẽ homo eſt animal incorporeum.Secũdò de ea,quæ alicuius quidem eſt diffinitio, non tamen illius, cui attribuitur : & dicitur falſa per accidens, ſ.ratione malæ attributionis, in ſe tamen vera eſt,vt ſi dicerem trigonum eſt figura agona. Hæc enim verificatur de circulo, et falſatur de trigono. *Falſa diffinitio.*

De homine dicitur duob⁹ modis:primo de eo, q̃ eligit rationes & ſermones falſos,& delectatur in illis,quaſi finis eius ſit delectari falſo,& non aliam commoditatẽ expetit: quod dicitur propter vendentem dicentẽ falſum, cuius fi nis non eſt delectari falſo, ſed lucrari, & tunc verius dici tur homo cupidus quàm homo falſus : ſecundo de eo, qui facit,& cauſat rationes falſas in alio, vt appareat ali⁹ quàm ſit,ſic hypocrita dicitur falſus,& proditor & adulator di cuntur homines falſi:quia licet ſint aliqđ, non tamen tales ſunt qualem de ſe cauſant apparentiam, & aſſimilantur re bus,quas diximus in ſecundo modo eſſe falſas. *Falſus homo.*

Ex prædictis immediate patet falſitas duarũ opinionũ. Prima eſt in Ipia,qui eſt liber Platonis.Hęc dicit eundẽ ho minem eſſe verum & falſum, qui poteſt mentiri & põt di cere verum.Sed id non ſequitur, nã ex potentia mentiendi

& dicendi verum non dicitur homo falſus,& verus.Nã nõ dicitur falſus, niſi eligat mentiri, & delectetur mendacio aut cauſet opinionem falſam in alio: nec etiã dicit homo verus,niſi eligat &delectet dicere aut cauſare in alio verã opinionem: aliter vir ſciens & prudens poſſet dici falſus, quia poteſt mentiri,& verus, quia poteſt dicere verum, & eadem oratio eſſet vera & falſa,quoniam poteſt eſſe falſa, puta Socrates ſedet ipſo ſtãte,& põt eſſe vera ipſo ſedẽte.

Secunda opinio eſt eorum, qui dicunt, agentem praua ſponte meliorem eſſe quàm agens praua coactus: quod ſic probant,claudicans ſponte perfectior eſt claudicãte vi,puta ex detruncata tibia:ergo à ſimili,agẽs praua ſpõte, &c. Sed iſti decipiũtur, quia agere praua eſt deficere in moralibus, in quibus voluntarium aggrauat & inuoluntarium excuſat: claudicare autem eſt deficere in naturalibus ex in diſpoſitione inſtrumenti potentiæ motiuæ, & ideo,ſi ſponte claudicat non ſtat indiſpoſitio ex parte inſtrumenti, ex conſequenti non eſt deterior. Tu tamen aduerte ſecũdum philoſophum, poteſt eſſe ſimilitudo in hoc claudicans ſpõte deterior eſt in genere moris,quoniã reprehenſibilis eſt, ſed melior eſt in eſſe naturæ, quia non deficit inſtrumento potentię motiuæ,quę eſt potentia naturalis:eodem modo, agens praua ſponte deterior eſt in genere moris,non tamẽ in eſſe naturæ, quia forte eſt magis perfectus ſecundum intellectum, puta quia eſt magis ſciens quomodo operandũ in moralibus, licet non agat ſecundum ſcientiam ex praua voluntate.Hæc de modis falſi dicta ſint.

De accidente. text.c.35 Cap.30.

Circa accidens aduerte duos modos aſſignatos à philoſopho.Primo accidens dicitur id, quod alicui ineſt, & verum eſt dicere ꝙ ineſt,non tamen neceſſario,nec vt in pluribus, ſed in paucioribus: vt fodientẽ cauſa plantandi vitem inuenire theſaurum accidens eſt, quoniam non ex neceſſitate,nec vt in pluribus hæc duo coniunguntur,nec neceſſario vnum cauſatur ab alio,nec ſequitur ad aliud, quoniam millies foditur terra, nec ſemel inuenitur theſaurus. Item hominem muſicum eſſe album, vel album eſſe muſicum accidens eſt,quoniam non ex neceſſitate fit horũ cõiunctio,aliter homo non albus non poſſet eſſe muſicus,qđ ad ſenſum eſt falſum,neque hæc coniunctio fit vt in pluribus vt patet:Et ſicut aſſignatũ eſt accidens ex parte ſubiecti,ita poteſt aſſignari ex parte temporis, puta quod quando ſit coruſcatio occidatur animal,accidens eſt, & ex parte loci, vt ꝙ foſſura & inuentio theſauri coniungantur in eodem loco accidens eſt.Et aduerte,ꝙ accidens hoc modo dictum non habet cauſam determinatam,quod enim à pluribus cauſis poteſt eſſe non præcisè ab vna determinata vt ſunt ea,quæ ſunt à caſu,quæ eſt cauſa indeterminata ex ſecundo Phyſic. Vt cùm aliquis nauigat Aeginam, & tamen non intendebat illuc nauigare,ſed cauſa nauigandi fuit orta tẽpeſtas,aut quia captus à latronibus,& illuc deductus: patet igitur huiuſmodi accidens non eſſe à cauſa determinata,ſed poteſt diſiunctim à pluribus eſſe &fieri.Et ſi quęras in quo differt exemplum primũ ſumptum ex parte loci, vel temporis ab exemplo ſecundo ſumpto ex parte ſubiecti: Dico ſecundum Commentatorem in commento 35.ꝙ in primo vnum eſt cauſa per accidens alterius: foſſura em eſt cauſa inueniendi theſaurum,& coruſcatio eſt per accidens occidendi animal. In ſecundo autem vnũ non eſt cauſa alterius,ſed eſt coniunctum cauſæ,accidit enim homini, qui eſt cauſa muſici, quòd ſit albus,vnde poſſumus dicere primum exemplum eſſe de cauſa,ſecundum autem de prædicabilibus per accidens: vel ſecundum B.Thom.primum ſumitur à fieri,ſecundum autem ab eſſe.

Secundò dicitur accidens illud,quod conuenit alicui p ſe,& tamen non eſt ſubſtantia eius: vt riſibile eſt accidens homini,& habere tres angulos,accidens triangulo: & hic ſecundus modus per ſe eſt aſſignatus in poſterioribus, & ſupra. Et ſi quæras in quo differt hic ſecundus modus dicẽdi à primo,dico ꝙ differt in duobus.Primo quoniam accidens hoc ſecundo modo eſt ſempiternum: nam proprium inſeparabile eſt ab eo,cuius eſt proprium,ex accidentibus autem primo mõ dictis nullum contingit eſſe ſempiternũ, quoniam non habent neceſſariam connexionem,neque reſpectu loci,neque temporis,neque ſubiecti.Et rationẽ huius magis aſſignabimus in lib.6. Vbi loquemur de ente per accidens:nam vt dicit Com.in com.35. loqui de accidentibus & de modis accidentium ad alium tractatum ſpectat, hic autem non intendit Ariſt.niſi exponere tãtum nomina. Secundõ differt,quoniam vt inquit B.T. primus modus ponitur huic,quod dico ſecundum ſe, ſecundus autem ponitur eſſentiali & quidditatiuo prædicato. Hæc de modis accidentis dicta ſint.Et hîc terminatur tota conſideratio noſtra ſuper Quintum librum Metaphyſicę diſtincta in tribus tractabimus.

Quinti Metaphyſicorum libri Finis.

EPITOME
SVPER VI. LIBRO
Metaphyſicæ.

SEcundum ordinem, quem propoſuimus in proœmio huius ſcientiæ, incipiendum eſt in hoc 6.li.tractare de ente:& quoniã, vt viſum eſt in li.5.dicitur ens multipliciter,ideo prius conſiderandum eſt qui ſunt illi modi entis de quib.non eſt principalis intentio Metaph.conſiderare,hæc autem ſunt ens per accidens,&ens verum,totam igitur intentionem Philoſophi in hoc ſexto complectemur in vnico tractatu quem diuidemus in quatuor capita.

Primo,declarandus eſt modus proprius huius ſcientię, quo habet conſiderare de ente.

Secundo excludemus ab hac ſcientia ens per accidens.

Tertio, quoniam dicere poſſet aliquis vanè excludens ens per accidens,quoniam non datur aliquod ens per accidens,ideo deſtruenda eſt hæc opinio.

Quarto, excludendum eſt ens verum quod dicitur ens in anima, & ſic concludemus principale intentum Metaphyſici quod eſt verſari circa vniuerſale ens reale per ſe, cuius conſiderationem incipit in libro ſeptimo.

CAPVT I.

Ex eo in quo Metaphyſica cum aliis ſcientiis conueniat & in communi differat,& ex modo Phyſicæ & aliarum ſcientiarum proprio,modus huic ſcientiæ proprius exponitur:cur item hæc ſola intertheoricas,Theologia,ac communis ſcientia ſit, declaratur.

CIrca.1.cap.vt ſciamus modũ proprium huius ſciẽtiæ in conſideratione entis quinque agẽda ſunt.

Primò oſtendetur cõuenientia eius cũ aliis ſcentiis.

Secundò oſtẽdet eius differẽtia in cõi ab aliis ſcientiis.

Tertiò oſtenderur modus proprius Phyſicæ et Mathematicæ & huius ſcientiæ.

Quartò declarabitur ꝙ cùm Phyſica & Mathematica& hæc ſciẽtia ſint theoricæ,quare hæc ſola dicit Theologia.

Quintò ſoluetur dubium.

Quantum ad primum aduerte,ꝙ omnis ſcientia particularis quocunque modo ſit cognitio intellectiua,ſiue ſpeculatiua, ſiue practica actiua, vt moralis,ſiue mechanica, inquirit principia & cauſas ſui ſubiecti, ſiue per omnimodam certitudinem, vt Mathematicæ, ſiue cum aliquali incertitudine & ſuperficialiter,vt morales:& hæc quidẽ poſitio manifeſtatur inductiuè, nam medicina inqrit cauſas cõualeſcentiæ, geometria cauſas & principia magnitudinis,puta punctum eſt principium lineę,linea principium ſuperficiei,& Arithmeticus principia & cauſas numeri,puta vnitas eſt principium numeri,&diuiſio continui eſt cauſa eiuſdem:naturalis,principia & cauſas entis mobilis,puta materiam & formam & efficientem: moralis principia & cauſas habitus moralis,puta agens liberum & frequentati actus conſimiles:mechanica,puta ædificatoria principia & cauſas ædificij,puta hanc materiam,hunc finem,hãc figuram,hoc agens.Patet igitur omnem ſcientiam inquirere principia&cauſas ſui ſubiecti.Cùm igitur Metaphyſica ſit maximè ſcientia,ad ipſam ſpectat conſiderare principia & cauſas entis inquantum ens,quod eſt eius ſubiectum,vt ſtabilitum eſt in 4.lib.tract.1.c.1.in hoc igitur conuenit hæc ſcientia cum aliis ſcientiis particularibus,ꝙ ſicut illæ conſiderant principia & cauſas ſui ſubiecti proprij,ſic & iſta.

In quo cõuenit hæc ſcientia cũ aliis. Tex.c.1.

Quantum ad ſecundum aduerte differentiam in communi cõſiſtere in hoc, ſicut omnes ſciẽtiæ particulares verſantur circa determinatum genus entis,non inquantum eſt ens,ſed inquantũ eſt hoc,vel illud genꝰ entis, puta Geome

quomodo in cõmuni hæc ab

tra

tra verſatur tantum circa magnitudinem, non inquantum
aliis ſcientijs diſtinguitur. eſt ens (ſic.n. ad primum Philoſophum ſpectat) ſed inquantum eſt magnitudo, ſic inquirunt propria & particularia principia illius generis entis, & proprias cauſas inquantũ eſt tale ens, & non aliter. Primus autem Philoſophus, ſicut ſpeculatur ens vniuerſale, quod eſt ens inquantum ens, ſic habet inquirere prima & vniuerſalia principia & vniuerſales cauſas entis inquantum ens, & id iam ſtabilitum eſt à nobis in 1. tract. 1. lib. c. 2. & manifeſtum erit in lib. 12. patet ergo quomodo differt primus Philoſophus à quocunq; alio ſciẽte particulari, tam in ſpeculatione ſubiecti, quam in inquiſitione principiorum & cauſarum. Et ex hac differentia aduerte corollaria duo.

Primum eſt, ſicut nulla ſcientia particularis conſiderat ens inquantum ens, nec aliquod genus entis inquantũ ens, ſic non habet conſiderare quod quid eſt, ſiue quidditatem ſui ſubiecti, eiuſdem.n. ſcientiæ eſt conſiderare rei entitatẽ & ſuã quidditatẽ, ſiue ſuum quod quid eſt. Ad primum igit Philoſophũ ſpectat cõſiderare de qđ q̃d eſt, ſicut de ente.

Sed dices, quomodo ergo ſcientia particularis demonſtrat paſſiones de proprio ſubiecto, cum quod quid eſt ſubiecti ſit medium in demonſtratione.

Reſpondeo, licet non inueſtiget quod quid eſt ſubiecti ſui, tamen accipit ipſum vt notificatum ſibi ex ſenſu, ſicut Phyſicus accipit quid eſt anima, quoniam ſenſu accipit ipſam eſſe principium operũ vitæ, vel ſupponit ipſum vt notificatum in prima ſcientia, ſicut Geometra accipit à primo Philoſopho quid ſit magnitudo, & eo notificato ſibi p ſenſum vel ſuppoſito vtitur ad demonſtrandum, quę quidẽ demonſtratio non eſt de ipſo quod quid eſt, vt probatum eſt in 2. poſterio. ſed de paſſione, quam concludimus ineſſe ſubiecto per ipſum quod quid eſt. Tu tamen aduerte, q̃ hęc propoſitio, ſolus Metaphyſicus conſiderat qđ q̃d eſt, habet ambiguitates, quas determinabim⁹ in qõi. Metaphyſicalib.

Certum eſt enim q̃ Philoſophus inueſtigat quid natura, quid motus, & infinitum, & locus & tempus: nec id ſupponit inueſtigandum à primo Philoſopho.

Secundum eſt, ſicut nulla ſcientia particularis conſiderat quod quid eſt ſui ſubiecti, ſic nec dicit an ſit vel nõ ſit, quoniam eiuſdem ſcientiæ eſt manifeſtare de ſubiecto an ſit, & quid ſit: ſpectat ergo ad primum Philoſophum quæſtio de quid eſt, & an eſt cuiuſcunque ſubiecti determinati in aliqua ſcientia particulari, & propterea à Ariſt. in 1. poſter. dicit quod de ſubiecto ſupponitur quid & quia.

Quantum ad tertium aduerte, quod modus proprius Phyſicæ, quæ apud antiquos non ponentes aliquod ens in corporeũ & immobile credebatur prima Philoſophia, ma-
Modus q̃ primus Phyſica Mathematicæ, & Metaphyſicæ Tex. c. 2. niſeſtatur ex tribus: primo, quia verſatur circa certum genus entis, quod nõ circa ens communiſſime ſumptum: hoc autem gen⁹ dicitur ens naturale, in quo eſt principium motus & quietis, & dicitur ens mobile, quod pro maiori parte dicitur inſeparabile à materia, nec habet eſſe niſi in materia, excepto intellectu, de quo dicet Ariſt. in li. 12. text. 17. q̃ nil prohibet ipſum remanere ſeparatum à materia. ſecundo, quia conſiderat ens naturale modo ſpeculatiuo & non practico, eſt.n. theorica & non practica. quod ſic declaratur, omnis ſcientia practica aut eſt actiua, aut factiua. actiua propriè dicitur, cuius actio remanet in agente, vt velle, eligere, appetere, vnde & philoſophia moralis dicitur practica actiua: verſatur.n. circa actiones immanentes, & partis rationalis, & partis appetitiuæ, vt eſt apta obedire rationi, ſicut declaratur in fin. 1. Ethic. factiua autem propriè eſt, cuius actio tranſit in materiam exteriorẽ, vt ędificare, ſculpere, pingere: vnde artes mechanicæ dicuntur practicæ factiuæ, q̃m earum actiones trãſeunt in exteriorem materiã, & non remanent in agente. Sed philoſophia naturalis non eſt ſcientia actiua, nec factiua. nam tam actiua, quam factiua eſt principium productiuũ ſui obiecti, vt ſcientia moralis adiuncta voluntate eſt principium productiuum actus & habitus moralis, & ſcientia ædificatiua adiuncta voluntate eſt principium productiuum domus. ſed philoſophia naturalis nõ eſt principium productiuum rei naturalis, q̃m res naturales pro principio habent naturam, quæ eſt principium in quo eſt, vt dictum eſt in 5. li. Et præterea aſtronomia non eſt productiua, ſed cognoſcitiua cęli, nec hõ generans hominem generat per philoſophiam naturalem, aliter ſoli philoſophi generarent: ergo philoſophia naturalis nõ eſt practica. Et aduerte, quod ex hoc q̃ practica eſt productiua ſui obiecti, theorica autem non, ſed ſupponit ipſum, extracta eſt illa differentia inter practicam & ſpeculatiuã, quam poſuit Ariſt. in procœmio huius ſcientiæ, & in 2. libr. tex. 3. cum dixit, Theoricæ finis eſt veritas, i. vera cognitio ſui obiecti, practicæ autem opus, & eſt differentia ſumpta ex parte finis.

Verum, quia conſiderare obiectum modo ſpeculatiuo, & eſſe theoricam, commune eſt Phyſicæ, & Mathematicæ, & huius ſcientiæ, ideo tertiò Ariſto. declarat modum proprium Phyſicę ex modo diffiniendi ſibi proprio. Modus autem diffiniendi proprius Phyſicę non poteſt manifeſtari niſi etiam manifeſtetur modus proprius diffiniẽdi mathematicæ & huius ſcientiæ. aduerte igitur tres modos diffinien-
di. Primus eſt, quod eſt in materia ſenſibili, qualis eſt diffi- *Triplex diffinien di modus*
nitio ſimi. Secundus eſt ſine materia ſenſibili, licet diffinitũ non habeat eſſe ſeparatum à materia ſenſibili, qualis eſt diffinitio recti & curui. Tertius eſt ſine omni materia tam ſenſibili quàm intelligibili. eo quod diffinitum eſt omnino immateriale & non quantum, qualis eſt diffinitio intelligentiæ. primus modus eſt proprius Scientiæ Naturali, eo quod naturalia non abſtrahunt à motu, ex conſequenti nec à materia ſenſibili, vt patet de partibus animalis & de partibus plantæ, vnde & in 2. Phyſ. text. 19. aſſignans Philoſophus differentiam inter Phyſicam & Mathematicam, dixi diffinitionẽ naturalium eſſe ſicut diffinitio ſimi, in cuius ratione ponitur ſubiectũ ſenſibile, ſnaſus. & non ſolùm naturalia cõpoſita diffiniuntur per materiam ſenſibilem, ſed & formæ naturales & quæcunque anima non poteſt eſſe ſine materia, vnde diffiniuit eam per eſſe actum corporis phyſici. Dico autem animã, quæ nõ poteſt eſſe ſine materia, q̃m ſi quæ eſt ſeparabilis à materia ea ratione, qua ſeparabilis eſt, iam ad Metaphyſicum pertinet, vnde in 2. Phyſ. text. 26. ponens philoſophus terminum conſiderationis circa formas, inquit, Quomodo autem ſe habeat hoc ſeparabile, i. anima in quantum ſeparabilis, & quid ſit, ſcilicet ſecundum eſſentiam ſuam, primæ philoſophiæ eſt determinare.

Secundus autem modus eſt proprius mathematicæ: nã *Diffinitiones mathematicæ.*
licet nondum ſit determinatum vtrum entia mathematica ſint ſeparata à materia ſecundũ eſſe, vt dicunt aliqui, quorum rationes adduximus in 3. lib. c. 5. & eas iam ſoluimus illic. Ariſt. autem hoc determinauit in lib. 7. tamen manifeſtũ eſt, quod ſpeculantur à mathematico, ac ſi eſſent ſeparata, non enim conſiderat triangulum inquantum ligneum, aut æneum, aut terreum, ſed inquantum eſt talis figura rectilinea: & propterea mathematica entia, vt cadunt ſub ſcientia mathematica, non recipiunt in diffinitione ſua materiã ſenſibilem, ſed vt ſic, dicuntur abſtrahere ſecundũ rationem à motu, à materia à fine, vnde in 2. Phyſ. tex. 19. dixit Ariſt. impar & par, & lineam, & rectum, & curuum diffiniri ſine motu, & ſine materia: non autem caro & os, & homo, &c.

Tertius vero modus proprius eſt huius ſcientiæ. Nam, ſi *Diffinitiones Metaphyſicæ.*
eſt aliquod ens immobile ſempiternum & ſeparatum à materia ſecundum eſſe, conſtat quod ad hanc ſcientiam pertinet: nam phyſica, licet ſit theorica, verſatur tantũ circa entia mobilia, vt dictum eſt, & Mathematica licet ſit theorica verſatur tantũ circa quantitatem continuam, aut diſcretam, quæ licet vt conſideratur à mathematico abſtrahat à motu, tamen ſecundum eſſe eſt inſeparabilis à materia, vt determinabitur in li. 7. pertinet ergo ad ſcientiam priorem & digniorem Phyſ. & mathematica, talis autem non datur niſi hæc ſcientia, & quoniam entia immobilia ſeparata & æterna, ſunt maxima & prima entia, & maximum & primũ eſt cauſa aliorum, vt dictum eſt in 2. lib. ideo hæc ſcientia conſiderat primas & vniuerſales cauſas horum ſenſibilium, in 12. libr. dicemus ſubſtantias abſtractas, & præcipuè primam.

Cùm igitur Metaphyſica cõſideret huiuſmodi entia, ne- *Cur hæc tantum theologia cum & alia theoricæ ſunt.*
ceſſe eſt quod eius modus diffiniendi ſit omnino ſine materia. nam cum vera diffinitio ſit indicatiua eſſentiæ rei diffinitæ, ſi daretur per materiam, non competeret diffinito, imo eſſet falſa, vt declarauimus in lib. 5. tract. 3. c. ſexto, puta ſi dicerem intelligentia eſt ens corporeum, ſicut ſi dicerem. animal eſt ens incorporeum.

Quantum ad quartum aduerte, quòd Ariſtot. ex triplici conſideratione entis, ſcilicet entis mobilis inſeparabilis à materia ſecundum eſſe & ſecundum rationem, & entis ſeparabilis à motu & à materia tantum ſecundum rationem, & entis ſeparati ſecundum eſſe & ſecundum rationem concludit tria genera philoſophiæ theoricæ, ſcilicet, phyſicam, mathematicam, & hanc

ſciẽtiam, quam dicit theologiá, quod declarat dupliciter, primo, quia ſi eſt in aliquo genere rerum aliquod diuinũ, maximè in genere entium ſeparatorum, quæ diximus conſiderari in hac ſcientia. ſecundo, quia cum hæc ſcientia ſit honorabiliſſima, vt declaratum eſt in prooemio, debet verſari circa honorabiliſſimum ens: hoc autem eſt ens diuinum, conuenienter dicitur ergo theologia.

Dubium. *Tex.c. 3.* Quantum ad quintũ aduerte, quod ex prædictis immediatè oritur dubium. nam, ſi hæc ſciẽtia diſtinguitur à Phyſica & mathematica, quia illæ conſiderant de ente inſeparabili à materia, hæc autem de ente abſtracto & ſempiterno, ergo erit ſcientia particularis, ſicut & illæ: ens enim abſtractum ſempiternum eſt vnum determinatum genus entis, ſicut & ens inſeparabile, cuius tamen oppoſitum determinatum eſt in 4. lib. vbi dictum eſt hanc ſcientiam ſpeculari ens inquantum ens, & quæ per ſe inſunt enti, propterea dicta eſt communis & vniuerſalis & prima ſcientia.

Solutio. Ad hoc reſpondetur, quod licet hæc ſcientia principaliter verſetur & vltima intentione circa ens abſtractum ſempiternum, ex hoc tamen non eſt ſcientia particularis, quoniam entia abſtracta ſunt cauſæ & principia totius entis: ex conſequenti conſiderat totum ens, hæc autem ratio deficit in phyſica & mathematica, quoniam non ſolùm conſiderant determinatum genus entis, ſed & principia & cauſæ ab eis conſideratæ non ſunt principia vniuerſalia, & cauſæ vniuerſalis entis, vt dictum eſt ſuprà.

Poteſt etiam dici, quod hæc ſcientia non ſolùm eſt communis & vniuerſalis, quia conſiderat primas & vniuerſales cauſas entis, ſed quia conſiderat non ſolùm entia ſeparata & immobilia vt intelligentias, ſed & ens vnum & bonum & actum, &c. quæ quidem communia poſſunt dici ſeparata ſecundum eſſe non repugnanter, non. n. de neceſſitate habent eſſe in materia, aliter non inueniretur ens & vnũ & bonum & actus niſi in materia. & hæc ratio etiam deficit in phyſica & in mathematica, qm̃ omne ens naturale cũ ſit mobile, & omnis quantitas, qm̃ conſequitur materiá, de neceſſitate non habent eſſe niſi in materia. Patet ergo, qnõ eſt neceſſe hanc ſcientiã eſſe particularem ſicut phyſica & mathematica, eſt tñ verũ qđ ſi nõ daretur niſi ſubſtantia naturalis & eius accidentia, phyſica eſt prima & cõis & vniuerſalis ſciẽtia, qa conſideraret de toto ente, & nõ eſſet alia ſcientia prior & honorabilior ea. Hæc de 1.c. dicta ſint.

CAPVT II.

Entium per accidens nullam eſſe ſcientiam, & omne ens ex cauſa & natura eius oſtenditur propter quod iure ab hac ſcientia excluditur.

cap. 2. IN 2. cap. excludendum eſt ens per accidens à principali conſideratione Metaphyſici, ad cuius reſolutionem duo agenda ſunt.

Primo, qp de ente per accidens non poteſt haberi ſcientia, ex conſequenti hæc ſcientia vanè laboraret circa ipſum, ideo prætermittendum eſt.

Secundò, qm̃ qualiſcunque cognitio haberi poteſt de ipſo, ideo, cum hæc ſcientia conſideret ens inquantum ens, & oẽs diuiſiones entis. inter quas hęc eſt prima, Entium aliud per ſe, aliud per accidens: ideo congruũ eſt, vt ibi conſideretur quicquid de ente per accidens cognoſcibile eſt, ne apud Metaphyſicũ remaneat aliq̃s modꝰ entis penitꝰ ignotꝰ.

Tex.c. 4. Quantum igitur ad primum pono hanc concluſionem, De ente per accidens nulla eſt ſcientia. hãc probo ſigno & ratione. ſigno quidem ſic, ſi de eo tractaret aliqua ſcientia, vel illa eſſet practica, vel theorica. nõ practica, nam practica, puta ædificatoria, licet conſideret per ſe requiſita domui, puta talem materiam, talem formam, talem finem, tñ quæ per accidẽs poſſunt aduenire domui, puta qp vni ſit in triſtitiam, alteri in voluptatem, vni vtilis, alteri dãnoſa nõ conſiderat, nec poteſt conſiderare. à cauſis. n. infinitis hæc accidere poſſunt, ex cõſequenti cognoſci non poſſunt. nec ſpeculatiua: non. n. geometria ſpeculatur ſi triangulus eſt ligneus vel terreus: hæc. n. accidunt triangulo, ſed conſiderat quæ per ſe conueniunt ei, puta quod eſt prima figura rectilinea, quod habet tres æquales duob. rectis. &c. Ratione autem ſic, omnis ſcientia eſt de eo quod eſt ens: quod. n. nõ eſt, non contingit ſcire, ex primo Poſt. ſed ens per accidens nõ eſt ens, ſed potius nõ ens, & ſi eſt ens eſt magis nomine quàm re, pro quanto vnum de alio prædicatur, puta dicendo, grammaticum eſt muſicum. & quidem qp re non ſit ens, patet ex hoc qp cum ens & vnum ſint idem, vt probatũ eſt in 4. lib. ens per accidens non magis eſt ens quam ſit vnum, eſt autem vnum nomine pro quanto vnum de altero prędicatur, copula. n. ſignificat vnionem, nõ aũt eſt vnũ re: nulla em̃ res eſt, quæ conſtituatur ex albo & muſico, licet eidem ſubiecto ineſſe poſſint. Præterea, quæ vere ſunt ens, vt animal rõale & corpus animatũ vna gñatione generantur, & eodẽ modo corrumpũtur. dũ. n. gñatur rationale gñatur animal: ſed q̃ ſunt ens p accidẽs nõ vna gñatione generantur, nec ſimul corrumpũtur, ſed diuiſim, vt albũ vna & muſicũ alia: ergo entia p accidẽs magis & verius ſunt nõ entia, q̃ entia. & propterea Plato nõ male fecit ordinãs artẽ ſophiſticã circa ens p accidẽs, ordinare ipſã circa ñ ens. dicebat. n. ens p accidẽs, circa qđ deſudãt ſophiſtæ eſſe ñ ens.

Sed dices, qũo ſophiſtę verſantur circa ens per accidẽs.

Reſpondeo, cùm multæ ſint fallaciæ maximè verſantur circa fallaciam accidẽtis, per quam propter ſui ſubtilitatẽ multoties decipiuntur ſapientes. Prouenit aũt huiuſmodi fallacia ex eo quod aliqua ſunt ſecundũ ſe accepta diuerſa, & tamen aliquo modo vniuntur ſiue cõiunguntur, & ex hoc quod aliquo modo vniuntur creditur quicqđ conuenit vni conuenire alteri. vt ſi arguatur ſic, muſicum eſt diuerſum à grammatico, qm̃ alia ſciẽtia eſt muſica & alia eſt grammatica: & muſicum eſt grammaticum, contingit. n. eũdem eſſe muſicum & grammaticum, ergo muſicum eſt diuerſum à ſe. non ſequitur, quia in maiori eſt diuerſitas p ſe, in maiori autem eſt vnitas per accidens: ex qua non poteſt concludi diuerſitas eiuſdem à ſeipſo. eodem modo dicendum eſt ad hunc paralogiſmum, muſicũ eſt diuerſum à coriſco, quia alterum dicit qualitatem, alterum ſubſtantiam: & muſicum eſt coriſcus, quia coriſcus poteſt habere muſicam, & cõtingit qp de facto habeat. ergo muſicum eſt diuerſum à ſe. Itẽ nõ ſequitur ſi ſic arguatur, quod eſt, & nõ ſem per fuit, eſt factũ: ſed grammaticus eſt muſicus, contingit enim Socratem prius didiciſſe grammaticam, & poſt aliqđ tempus didiciſſe muſicam: ergo grãmaticus factus eſt muſicus. nõ ſequitur, quia maior eſt vera in iis, quæ per ſe ſunt tantum, ſed grammaticum eſſe muſicum non eſt per ſe, vt patet, & ideo nõ ſequitur grammaticum eſſe factum muſicũ ad ſenſum quo intendit ſophiſta, intendit enim eandem productionem eſſe terminatam ad vtrunque, quod non eſt verum, quoniam non ſunt vnum niſi per accidens, & ideo alia productio terminatur ad vnum, & alia ad aliud. ſi aũt eſſent vnum per ſe, ſicut homo & animal, ſophiſta haberet intentum, quoniam eadem productione producitur homo & animal, & homo & vnus homo, & homo & rationale.

Quantum ad ſecũdum aduerte, quod licet de eo, quod eſt ens p accidẽs, nõ poſſit haberi certa cognitio, ſicut nec de eo quod ponitur infinitum, vel fortuitũ, vel vacuum, i. de ſubtracto, tñ de ente per accidẽs formaliter ſumpto pt haberi cognitio, ſicut de infinito, vt patet in 3. Phyſ. vbi diffinitur, & de fortuito, vt patet in 2. phyſ. & de vacuo, vt patet in 4. Phy. De ente igitur per accidẽs formaliter ſumpto, duo conſideranda ſunt: primo, quæ ſit eius cauſa, ſecundo, quæ ſit eius natura: & ex iis manifeſtũ erit quare de eo qđ fit per accidens, i. de ſubtracto, non poteſt habere ſcientia. *Accidens quõ poſſit eſſe obile vel gnoſci.* *Tex.c. 5.*

Quantũ ad cauſam, aduerte, qp, cum omne per accidens reducatur ad per ſe, neceſſe eſt entia per ſe eſſe cauſam entis per accidens: entia autem per ſe ſunt duplicia. quædam ſunt ſemper eodem modo ſe habentia, ex conſequenti neceſſaria non per violentiam, ſed quia non poſſunt ſe aliter habere, vt complexa in primo & ſecundo modo per ſe: quędam non ſunt ſemper, ſed vt in plurib. vt hominem generare hominem & non monſtrum, hyemem eſſe pluuioſam, æſtatem calidam & ſerenam, & hæc ſunt cauſa entis per accidens. nã, vt inquit Com. in com. 5. quando in eis quæ fiunt pro maiori parte, non fit illud quod innatum eſt fieri, fit illud quod eſt per accidens, puta quãdo homo non naſcitur cum quinque digitis, naſcitur monſtrum quod dicitur ens per accidens, quoniam eſt ex defectu eius, quod eſt vt in pluribus: vnde ſequitur, quod ſi omnia eſſent neceſſaria & infallibilia, nullum eſſet ens per accidens. Ad hoc ergo qđ ſaluetur ens per accidens, neceſſe eſt dari entia contingentia, quæ licet ſint talia pro maiori parte, tamen prout raro fit oppoſitum dicitur ens per accidens: patet igitur, quod cauſa entis per accidens eſt id quod eſt vt in pluribus inquantum deficit.

Quantùm ad naturam entis per accidens aduerte, qp de ratione, & quidditate eius eſt, vt nõ ſit ſemper, nec pro maiori parte. ſic. n. eſſet ens per ſe, ſed raro, & in paucioribus.

Ex hoc

Ex hoc.n.quod ea q̃ ſunt vt in pluribus,aliqñ deficiũt,prouenit ens per accidens,vt ſi ſub cane pluat,eſt ens per accidens,nã vt in pluribus æſtas,eſt maximè ſubcalida,æſtuãs, & ſicca:& id conuenit æſtati per ſe.Item ꝙ homo ſit albus eſt per accidens,vel quod albus ſit muſicus, quod aũt ſit animal, vel riſibilis eſt per ſe, qm̃ hoc eſt ſemper, illud aũt raro.Item ꝙ ædificator ædificet eſt per ſe,quod autẽ ſanet aliquem eſt per accidẽs,qm̃ vt in pluribus ẽdificat,raro autem contingit ædificatorem eſſe medicum,& ideo per accidens ſanat.Item ꝙ coquus faciat cibum delectabilem eſt per ſe,id.n.intendit,& vt in pluribus ſic facit,quod aũt faciat cibum ſalubrem eſt per accidens, qm̃ id non intendit inquantum coquus,& raro id facit: vnde ſicut ad medicũ ſpectat per ſe dare medicinam ſalubrem, per accidens aũt medicinam ſuauem,ſic oppoſito modo cõtingit in coquo. Ens igitur per accidens propriè dictum eſt illud, quod raro,& præter intentionem euenit,& eſt à cauſa interminata,vt declarauimus in libro quinto in tractatu tertio, capite ſexto,diſtinguentes hoc nomen accidens,& pro rei veritate hoc ens per accidens coincidit cum fortuna,&caſu, de quibus manifeſtum eſt in ſecundo Phyſicorum.

Tex.c. 6. Hæc igitur de ente per accidens formaliter ſumpto dicta ſint,ex quibus poſſumus rationẽ ſumere,quare de ſubſtracto non põt haberi ſciẽtia, nam omne quod ſcitur põt doceri:omne q̃d põt doceri eſt ſemper, vel vt in pluribus, neceſſe eſt.n.docentem determinare id q̃d docet,aut quia ſemper ſic eſt,aut pro maiori parte, aut pro tali tempore, puta in luna noua, quod aũt raro à cauſa interminata prouenit nõ põt determinari:ergo nõ põt ſciri nã docens medicinã,ideo docet mellicratũ eſſe bonum febricitãti, quia pro maiori parte ſibi prodeſt, quod ſi raro, & indeterminate ſibi proficeret, non poſſet de eo certa regula fieri, ex conſequenti,nec ſciri,nec doceri.Hæc de 2.c.dicta ſint.

CAP. III. Diluitur opinio tollentium ens per accidens,quod eſt ens fortuitum ſiue caſuale.

IN c.3.deſtruenda eſt quædam opinio, quæ conatur tollere ens per accidens, quod eſt ens fortuitum, ſiue caſuale,& quatuor agenda ſunt.

Primò ponentur fundamenta huius opinionis.

Secundò arguetur contra eam.

Tertiò inferetur cõtra dictam opinionem corollarium, per quod ſuſtinetur natura entis per accidens.

Quartò ſoluentur duo dubia.

Quantum ad primum aduerte quoſdam dicere omnia *Tex. c.7.* ordinato curſu ſibi ſuccedere, & vnum ex alio de neceſſitate procedere, vt omne futurum ex aliquo præterito, & fundant ſe ſuper duas propoſitiones, quas habent pro veris,licet decipiantur.Prima eſt,oẽ quod fit in mundo inferiori habet cauſam per ſe,& determinatam.Secunda eſt,ad quamlibet cauſam per ſe, & determinatam neceſſe eſt ſequi effectum:ex his duobus ſuppoſitis ſequitur cauſam nũ quam fruſtrari ſuo effectu.ex conſequenti nihil agitur,niſi quod aptum natum eſt agi. ergo nullum eſt ens per accidens.Dictum eſt.n.ens per accidens prouenire ex eo,quod cauſæ agentes,vt in pluribus aliquando deficiunt.

Quantum ad ſecundum aduerte,ꝙ Ariſt.intendens deſtruere hanc opinionem proponit hoc fundamentum,non inconuenit generari,& corrũpi principia,& cauſas aliquorum effectuum, & tñ non neceſſario ſm eum ordinem, & infallibilem ſucceſſionem producuntur, & corrumpuntur effectus,qm̃ poſſunt impediri, vel ex indiſpoſitione materiæ,vel occurſu contrarij agentis.Exẽplum primi,ex indiſpoſitione materiæ, aliqñ nõ naſcitur ſemẽ ſeminatũ ſtãte virtute actiua ſufficiẽti in ſemine,& influentia cæli,qm̃ terra nõ eſt madefacta,vel non culta.Exẽplũ ſecũdi, palea ſicca exmata igni nõ cõburitur, qm̃ aqua ſuperinfundit. Ex hoc fundamẽto ſic arguit Ariſt.ſi oĩs effect⁹ habet cauſam per ſe,& ad illã poſitã ꝙ ſucceſſionem cauſarũ,neceſſario ſequitur effect⁹:ergo omnia de neceſſitate euenient, ita ꝙ nihil cõtingẽs,nihilq; ẽ liberum erit,& de quolibet futuro erit verum determinatè dicere, erit vel nõ erit:hoc aũt eſt falſum.qm̃, vt inquit Cõm.com.7.id eſt cõtra intellectum,& ſenſum. conſequentiam ſic deducimus, ſi omne quod fit habet cauſam per ſe,ad quam neceſſario ſequitur effectus, ſumo aliquod futurum, puta granum ſeminatum naſciturum,& quæro,aut habet cauſam poſitam in præterito,vel in præſenti,ad quam ſecundum te neceſſario ſequitur aliud,quod reſpectu ſequentis erit cauſa,& ad illam aliud, & ad illam aliud , & ſic per connexionem cauſarum ſibiinuicem ſuccedentium,tandem deuenietur de neceſſitate ad effectum futurum, cuius iam cauſa eſt poſita.& ſic erit verũ dicere etiã de præſenti,nũc determinatè hoc erit qm̃ tẽpus mediũ inter præſens nũc,& illud,in quo effectus producetur,eſt finitũ,ex cõſequenti tandẽ totũ conſumetur per ordinatã ſucceſſionẽ cauſarũ, ſi aũt cauſa nõ ponitur determinatè erit verũ dicere,quod non erit.& vt manifeſtius fiat,q̃d dicimus,proponit hoc futurũ.Socrates occidetur,& deducitur ex fundamentis huius opinionis, ꝙ de neceſſitate occidetur,& ponatur cauſa ſuæ occiſionis, quia exiuit de nocte domo,ad q̃d ſm hanc opin. ſequit de neceſſitate aliud,puta ꝙ fuit inuent⁹ ab inimico,ad hãc inuentionẽ ſequit vulneratio lethalis,& ad hãc ſequit mors. eſt ergo verũ determinatè dicere , ꝙa Socrates exibit domo inuẽtus erit ab inimico,ꝙa erit inuentus vulnerabitur, quia vulnerabit,occidet:huius aũt effectus, ſ.exibit domo ponitur cauſa præcedẽs, puta quia volet haurire aquã , & huius etiã ponit cauſa præcedens,puta quia ſitiet,& huius etiã ponit cauſa præcedẽs,quæ tandẽ demonſtrabit in præſenti, vel fuiſſe in futuro.puta quia heri comedit ſalſa, vel nunc comedit,& ſic à prima cauſa iam poſita, decurrẽdo ordinatè per cauſas medias , de neceſſitate deuenietur ad occiſionem Socratis.Idẽ intelligendũ eſt de quolibet futuro cõtingẽti ſingulari, & ſic patet ꝙ oĩa de neceſſitate euenient,ꝙa nõ eſt maior ratio de vno cõtingẽti, q̃ de alio.

Quantum ad tertium aduerte,ꝙ, cum ſit ſtultum ponere omnia euenire ex neceſſitate,manifeſtum eſt, ꝙ non omne futurũ habet oẽm ſuam cauſam ꝑ ſe,licet.n.effectus futuri aſſignari poſſint aliquæ cauſæ ꝑ ſe. tñ non eſt neceſſe eas reduci ad aliquã primã cauſam per ſe , imò illa prima aliqñ erit per accidens, & caſualis:v.g.occiſio Socr.habet cauſam proximã per ſe,ſ.quia lethaliter vulneratus,& hæc reducitur ad cauſam ꝑ ſe,ſ.quia incidit in latrones,hęc autem nõ reducitur in cãm per ſe, quod.n.inciderit in latrones non datur determinata cauſa,ſed potuit eſſe ab infinitis cauſis:& iõ per accidens,& caſualiter incidit in latrones.nam licet Socr.intenderet ire ad talẽ locũ, puta ad puteum,& latrones intenderent ire ad eundem locum.tñ fuit mere per accidens,& præter intentionẽ,ꝙ ſimul concurrerint in eodem loco:vnde patet,quod prima cauſa occiſionis Socr.fuit non per ſe ſed per accidẽs,à qua prouenit effectus per accidens,qui dicitur ens per accidens,ſ. ipſa occiſio. falſa ergo ſunt fundamenta reprobatæ opinionis, ſ. omne quod fit in mũdo fit à cauſa per ſe,ita ꝙ & prima,& omnes intermediæ ſint cauſa per ſe:Item quod à cauſa per ſe infallibiliter, & de neceſſitate ſemper ſequatur effectus, qm̃ multæ cauſæ per ſe impediri poſſunt,vel defectu materiæ vel concurſu contrarij agentis, vt diximus ſuprà.

Quantum ad quartũ,aduerte ꝙ circa prædicta oriũtur duo dubia:primũ eſt,qm̃ dictum eſt immediatè,ꝙnõ eſt neceſſe reduci omnẽ effectum in cauſam ꝑ ſe, ſed prima illi⁹ cauſa poterit eſſe ꝑ accidens,vt exẽplificatum eſt in occiſione Socr.dubitatur ad quod genus cauſæ illa reducitur, an ad materiã,an ad efficientẽ,an ad finalẽ:de formali non poteſt eſſe dubium,qm̃ in generatione effectus ipſa forma eſt finis. vnde,ſi talis reductio fit ad cauſam finalem fit cõſequenter ad cauſam formalẽ, prout forma eſt finis. Hoc dubium mouet quidem Ariſt.in tex. ſed pertranſit non reſpondẽs,innuens quod recurrendũ eſt ad determinata in 2. Phyſ.tex.65. vbi determinauit caſum, & fortunã, quæ ſunt cauſa per accidens reduci ad cauſam efficientem:qm̃ fortuna eſt in his,quæ fiunt per intellectũ,& caſus in his,quę fiunt per naturam:ſed intellectus,& natura,i.agens naturale ſunt in genere efficiẽtis:ergo,&c.propter hoc igitur,vt inquit Comm.in comm.10.dimiſit hic loqui de hoc dubio, vtpote determinatum in Phyſ.ſecundum eſt,quare Ariſt.arguens contra negantes ens per accidens formauit , & deduxit conſequentiã, & tñ non probauit falſitatem conſequentis,ſcilicet ꝙ falſum ſit omnia euenire de neceſſitate.

Ad hoc dico,ſicut ad præcedens,qm̃ id iam declarauerat in fine primi Periher.vbi inquit,ſi omnia de neceſſitate eueniunt,iam non expedit conſiliari,neque negociari:conſiliamur.n.non in neceſſariis,ſed in his quæ poſſunt alio,& alio modo fieri, ſed ſi omnia de neceſſitate eueniunt, non poſſunt aliter ſe habere Item negociamur credentes,quod niſi ſic,vel ſic.operemur, non conſequemur finem intentũ, ſed ſi omnia ex neceſſitate eueniũt,ſiue operemur,ſiue nõ, conſequemur finem intentum.ergo vanum erit negociari, ſtulta eſt igitur hæc opin.qm̃ aufert omnem moralitatem,

quæ

quæ fundatur in actu libero, & legẽ præmiatiuam, ac puni tiuam. ſicut.n. in naturalibus, ſic in neceſſariis non eſt meritum, nec demeritum, ex conſequenti nec premium, nec pœna. Item aufert motiuum omnis honeſti laboris & conſtituit hominum genus in totali ocio. Tenendum eſt ergo, qđ vltra ens neceſſarium, & ens vt in pluribus, datur ens contingens, & ens per accidens, de quo ſufficit.

CAPVT IIII.

Ens verũ, à præcipua cõſideratione Metaphyſici, excludit.

IN c. 4. excludendum eſt ens verum à principali conſideratione metaphyſici. & tria agenda ſunt.

Primo qualiter dicatur hoc ens.

Secũdo in quo eſt, an in reb⁹, an in anima, ſiue in mẽte.

Tertio aſſignat ratio, quare eſt ꝓtermittendum à meta.

Quantum ad primum, aduerte q̃ ens verum, & non ens, vt falſum eſt ſignificatum propoſitionis veræ, & propoſitionis falſæ, & deſignatur ꝑ copulam verbalem affirmatã, vel negatã, vt cùm dicimus, hæc propoſitio eſt vera, homo eſt animal, quia ſignificat ſicut eſt. & hęc eſt falſa, homo nõ eſt animal, quia ſignificat aliter, q̃ ſit, & huiuſmodi ens nõ eſt in terminis incõplexis, vt declaratum eſt in primo Peri her. ſed tantum in propoſitione affirmatiua, quæ dicit compoſitio, quia cõponitur prædicatum cũ ſubiecto, vel quia ſignat prædicatũ ineſſe ſubiecto, & in propoſitione negatiua, quę dicitur diuiſio, quia ſignat prędicatũ remotũ à ſubiecto, & huiuſmodi ens verum, & non ens falſum circundat oẽm cõtradictionẽ, q̃m neceſſe eſt, vt probatũ eſt in 4. libr. vnam partem eſſe verã, & alterã falſam, ſed differenter in terminis repugnantibus, & in terminis nõ repugnãtib⁹. nam in terminis repugnantibus affirmatiua eſt falſa, vt homo eſt aſinus, & negatiua eſt vera, vt homo non eſt aſinus, in terminis aũt non repugnãtibus, ſed coniunctis adinuicẽ affirmatiua eſt vera, vt homo eſt animal, & negatiua eſt falſa, vt homo non eſt animal, & hoc eſt regulariter verum in materia neceſſaria, ſiue naturali, & in materia remota, ſed in materia contingenti, ſufficit q̃ ſi affirmatiua eſt vera, negatiua eſt falſa, & ſi negatiua eſt vera affirmatiua eſt falſa. & ratio huius eſt, q̃m in materia contingenti termini non ſunt neceſſario coniuncti, nec neceſſario diſiuncti. nam Socrates poteſt eſſe diues, & poteſt non eſſe diues; ſi tñ hæc eſt vera, Socrates eſt diues, hæc erit falſa, Socrates non eſt diues: & ſi hęc eſt vera, Socrates non eſt diues, affirmatiua erit falſa.

Sed dices, ſi huiuſmodi ens eſt tãtum in propoſitione ſiue affirmatiua, ſiue negatiua, cùm propoſitio ſit quoddam compoſitum ex prædicato, & ſubiecto, nec poſſit intellectus propoſitionem formare, niſi intelligat ſubiectũ, & prædicatum: quæritur, an ſimul vtrunque intelligat, an ſeparatim, id eſt, vna intellectione, vel diſtinctis; quarum vna conſequenter ſe habet ad aliam.

Huic quæſito Ariſt. nõ reſpõdet hic: ſed dicit qđ de hoc eſt alius ſermo, ſ. in lib. 3. de Anima. ex quo poteſt trahi reſponſio ad hoc. nã in 3. libr. de Anima. textu 23. loquẽs Ariſt. de 1. & 2. operatione intellectus, intendit qđ ſi intellectus intelligit partes alicuius diuiſibilis, puta duas medietates lineę, inquantum ſunt vnum in linea, quã cõponunt, intelligit eas ſimul, quia ꝑ modũ vnius: ſi aũt intelligit eas inquãtum ab inuicem diſtinguuntur, & vnãquãque ſm ſe, tunc intelligit eas ſeorſum, & ſeparatim, i. diſtinctis intellectionibus, q̃a tũc intelligit plura ꝑ modũ pluriũ, ſic ĩ propoſito quæſito, ſi intellectus intelligit ſubiectũ ſm ſe, puta hominem, & prædicatũ, vt animal, intelligit ea ſeorſum, & diſtinctis intellectionibus, quæ erũt duæ diſtinctæ apprehenſiones duorum terminorum incomplexorum. ſi aũt intelligit ea, vt ſunt vnum, i. vt componunt hanc propoſitionem, homo eſt animal, ſic intelliguntur ſimul, & vnica intellectione, quæ eſt ſecunda operatio intellectus.

Quantum ad ſecundum aduerte, quod cum verũ, & falſum ſint circa cõpoſitionem, & diuiſionem intellectus, & operatio intellectus, vtpote operatio immanẽs ſit tantum in intellectu, patet quod verũ, & falſum ſunt in intellectu, & non ſimpliciter, q̃m non eſt in prima apprehenſione, nec in diffinitione, ſed in ſecunda operatione. & ex hoc patet, quod verum & falſum diſtinguuntur à bono, & malo, q̃m hæc ſunt in rebus. nam res dicitur bona inquantum habet perfectionem ſibi debitam, mala aũt inquantum deficit à perfectione ſibi debita. vnde oculus conuenienter videns eſt bonus. ſi aũt eſt cæcus eſt malus. verum autẽ & falſum ſunt in cognitione. nam ſi res cognoſcitur vt eſt, eſt vera cognitio: ſi aliter q̃ ſit, eſt falſa cognitio: cognitio aũt non eſt in re cognita, ſed in cognoſcente, ſicut viſio in videnteergo verũ & falsũ non ſunt in rebus, ſed in mẽte, i. in intellectu cognoſcente, vnde inquit Commen. in commento. 8. verũ & falſum ſunt in cognitione & bonũ, & malũ ſunt in materia, et nullũ entium, quæ ſunt in cognitione dicit eſſe ſimpliciter, ſed ſm quod eſt extra animã. De vero igitur & falſo qualiter ſint, & in quo ſint, hæc dicta fuerint. Reliqua aũt cõſiderãda circa huiuſmodi ens pro quãto ſpectat ad metaphyſ. pertractabimus in fine noni libri huius ſcientiæ. Dixi aũt prout ſpectat ad metaphyſ. q̃m directa huius conſideratio ad logicum pertinet, vnde & ſubiectum in ea ponitur ens rationis, i. ens in anima, quod Ariſt. hîc nominat ens verũ, cui opponitur falſum, vtrum aũt ſit in re veritas, & in prima operatione, & in diffinitione diximus in tractatu de tranſcendent. de opinione Heruei, & Beati T.

Quantum ad tertium, aduerte q̃ Philoſophus hac principali ratione excludit ens verũ ab hac ſcientia, ita ſ. quod non debet eſſe de principaliter conſideratis ab ipſo: nam hoc ens, vt diximus conſiſtit in compoſitione, & diuiſione. nõ quidẽ qualis inuenitur in rebus, ſed in intellectu cõponente terminos incõplexos, vel diuidente, prout cõparat vnum ad alterum, vel idem ad ſeipſum, vt ad alterum, talis aũt compoſitio, & diuiſio ſunt operatio intellectus, ſed ẽiuſdẽ ſcientiæ eſt cõſiderare de potẽtia, & actu eius, & proprietate conſequente actum. nam cõſiderans de luce ſolis conſiderat de illuminatione, & calefactione, quæ cõſequitur illuminationem. liber aũt de anima vt patet in 3. lib. cõſiderat de intellectu, & actibus intellectus. ergo ad ipſum ſpectat conſiderare de vero, & falſo. Hac igitur ratione dimittatur à Metaphyſico, ſicut & ens per accidens, licet alia ratione. Diximus.n. dimitti ens per accidẽs, q̃m habet cauſam interminatam, ex conſequenti incognoſcibilem: verũ aũt, & falſum, q̃m ſunt paſſio mentis, i. conſequuntur operationem mentis. Tu tñ aduerte, quod licet, vt ſunt paſſio mentis ſpectent ad ſciẽtiam de anima, tñ vt ſunt ens rationis ſpectãt etiã ad logicũ. Põt tñ & alia ratio aſſignari propter quam tã ens ꝑ accidẽs, quã ens verũ, relinquẽda ſunt à metaphyſico. nã vtrũq; eſt circa ens ꝑ ſe, ens.n. per accidens, prouenit ex concurſu duorum, quorũ vtrunque ſm ſe acceptum eſt ens per ſe, puta muſicum eſt ens per ſe, ædificator eſt ens per ſe, quod aũt in eodem ſubiecto conueniant eſt ens per accidens. Item intellectus facit compoſitionem, & diuiſionem circa res prædicamẽtales, vt homo eſt ſubſtantia, albedo eſt color, &c. circa quã cõpoſitionẽ, & diuiſionem ſtat verum, & falſum, vt diximus, res aũt prędicamentales ſunt entia per ſe. Si igitur metaphyſicus ſufficienter pertractauerit de ente per ſe, ex conſequenti manifeſtum erit de ente per accidens, & de ente vero, non ergo eſt neceſſe, quod particularem conſiderationem faciat de eis, ſed ſatis erit, ſi conſiderabit de ente per ſe vniuerſaliſſimè ſumpto, perſcrutando ipſius cauſas, & principia, & hanc ſpeculationem incipiemus in libro ſeptimo.

EPITOME SVPER VII. LIBRO Metaphyſicæ Ariſtotelis.

QVoniam ens eſt ſubiectum Metaphyſicę, & ab eius conſideratione abiecimus ens per accidẽs, & ens in anima, reſtat vt cõſideremus de ente per ſe, quod eſt extra animam: quod quidem diuiditur, ſ. per corporeum, ſiue materiale, & incorporeũ, per actum, & potentiam, per vnũ & multa. De ente materiali agendum eſt in 7. & 8. libr. de actu & potentia: in nono, de vno & multo: in decimo de entibus in corporeis, quæ ſunt primæ, & vniuerſales cauſæ entis corporei. in libro duodecimo, in quo complebitur conſideratio primi Philoſophi. & quoniam ens materiale dicitur de ſubſtantia, & accidente exiſtente in ſubſtantia materiali: & poteſt pertractari modo logico, & modo reali, vtroque modo pertractatum eſt, quoniam vt diximus in quarto libro logicus, & metaphyſicus conſimiles ſunt in ſubiecto, de omnibus conſiderant. prima igitur conſideratio erit logica, & fiet in libro ſeptimo: ſecunda erit realis, & fiet in libro octauo, intendens ergo reſolutè, & ordinatè, ꝓcedere

perſtring

perſtringemus totam intentionem Ariſt. in hoc 7. li. in vnico tract. quem diuidemus in decem capita.

Primò q̃ de ente dicto de ſubiecto, & accidẽte ſufficiẽter pertractabitur, ſi de ſubſtantia pertractatum fuerit.

Secundò, q̃ de ſubſtãtia ſenſitiua prius determinan. eſt.

Tertiò de quod quid eſt, ex quibus prædicatis cõſtituit.

Quartò de quod quid eſt, quorum eſt, an ſubſtantiarum tantum, an accidentium, an vtriuſque.

Quintò ſi quod quid eſt identificatur ei, cuius eſt.

Sextò ſi quidditates rerũ ſenſibilium generantur à formis, ſiue ideis ſeparatis.

Septimò ex quibus partibus conſtituitur quidditas ſubſtantiæ ſenſibilis.

Octauò quod quid eſt ſubſtantiæ ſenſibilis ex partibus conſtitutum eſt vnum.

Nonò q̃ vniuerſalia non ſunt ſubſtantiæ, nec ſunt ſubſtantiæ à ſingularibus ſeparatæ, nec ipſæ ideæ Platonis poſſunt diffiniri.

Decimò ſubſtantia, quæ eſt ipſum quod quid eſt, cauſa, & principium.

CAPVT I.

De ſubſtantia quaſi ſolùm quæ tempore, diffinitione, natura & cognitione accidens præcedit, determinandum eſſe dicitur, & quidnam de ea tum ex antiquis, tum ex Ariſt. determinandum ſit.

IN 1. c. declarandum eſt, q̃ad habendam notitiam de ente ſufficiet tractare de ſubſtantia: quatuor igitur agenda ſunt.

Primò, quòd ſubſtãtia eſt primum, & principaliter ens.

Secundò q̃ eſt prior acciden. notitia, tẽpore, & natura.

Tertiò q̃ de ſola ſubſtantia agendum eſt, & id ſufficiet ad habendam notitiam de ente vniuerſali.

Quarto quid determinandum ſit de ſubſtantia ſecundũ opiniones antiquorum, & ſecundum opinionem Ariſt.

Text. 1. 2. 3. Quantum ad primum ponitur hæc concluſio, cùm ens dicatur multipliciter, ſ. de eo, quod eſt quid, i. de ſubſtãtia, & de quanto, & quali, & de aliis prædicamentis accidentium: ens, quod ſignat ſubſtantiam, eſt primum ens, & probatur ratione, ac ſigno. Ratione quidem ſic, ſubſtantia eſt ens per ſe, & ſimpliciter, accidens autem eſt ens ſecundum quid, & in ordine ad aliud, i. ad ſubſtantiam: ergo ſubſtantia eſt primum ens, antecedens ſic probatur, quæ ſignificãt ſubſtantiam dicunt quid eſt aliquid abſolutè, puta quid eſt homo, aut lapis, aut Deus: quæ autem ſignificant accidens non dicunt quid aliquid ſit, ſed quale quid, aut quantum: quia per quod ſignificatur eſſe ens ſecundum quid. Item ſubſtantia non reſpicit accidens, ſed econuerſo, propter q̃d accidens non eſt ens, niſi quia eſt entis, puta quia eſt qualitas, aut quantitas ſubſtantiæ: ergo accidens eſt ens in ordine ad aliud, quod eſt ſubſtantia, conſequentia verò manifeſta eſt, nam omne ſimpliciter prius eſt eo, quod eſt ſecundum quid, & quod eſt per ſe prius eſt eo, quod eſt quid aliud, vel per aliud: nam ſecundum quid, & per aliud ſupponit id, quod eſt ſimpliciter, & per ſe: ergo, &c. Signo ſic, ſi ſumantur accidentia in abſtracto, vt vadere, & ſanare, & albedo, & nigredo, dubitatur ſi ſunt entia, vel non, ſi autẽ ſumantur in concreto non dubitatur. ratio autem dubitationis eſt, quia in abſtracto ſumuntur ſine ſubiecto, à quo non ſunt ſeparabilia, & propterea in abſtracto videntur non entia, in concreto autem ſumuntur cum ſubiecto, quod eſt ſubſtantia, & per ſubiectum videntur habere eſſe, q̃m accidẽtis eſſe eſt ineſſe. manifeſtum ergo eſt primum ens eſſe ſubſtantiam, & per eam accidentia ſunt ens, & ea remota non ſunt ens, primũ ergo & per ſe, & ſimpliciter ens eſt ſubſtantia.

Subſtantia natura, tẽpore cognitiõe dicta præcedit accidentia. Text. c. 4. Quantum ad 2. pono hanc concluſionem, ſubſtantia eſt prior accidente, natura, tempore, & cognitione. Natura q̃dem, q̃m accidentia pendent ex ſubſtãtia, ex eo. n. q̃ inſunt, entia ſunt, non aũt econuerſo, q̃m fundamentum à fundato non pendet. Tempore aũt, q̃m nullum accidens poteſt in ueniri ſine ſubſtantia, cum ſit inſeparabile à ſubſtantia, in latitudine autem ſubſtantiarum non inconuenit inueniri ſubiectum ſine accidẽte, vt eſt primum principium, in quo quicquid eſt ſubſtantia eſt, vt dicetur in lib. 12. Cognitione verò, q̃m & prius diffinitur & prius cognoſcitur. quidem quod prius diffiniatur, patet, quoniam accidens diffinitur per ſubſtantiam, & nõ ecõuerſo. nam ſicut non eſt ens, niſi per ſubſtantiam, vt dictum eſt, ſic non poteſt diffiniri, niſi p ſubſtantiam, cum diffinitio declaret naturam diffiniti, ſicut eſt id autem, per quod aliquid diffinitur eſt prius eo diffinitiõe, vt animal homine, q̃d aũt prius cognoſcatur patet, q̃m qũ ſcimus aliq̃d per prædicamenta ſubſtãtialia magis ſcimus, q̃ qñ p accidentalia. magis. n. notificatur nobis homo per eſſe corpus animatũ ſenſitiuũ rõale, q̃ per eſſe magnum, calidũ. albũ, &c. Itẽ magis ſcimus rẽ cognoſcendo quid ſit, q̃ cognoſcendo quanta qualiſque ſit, ſed non cognoſcimus quid ſit niſi per prædicata ſubſtãtialia, vt dicem⁹ infrà: ergo, &c. & q̃dẽ q̃ magis cognoſcamus rẽ cognoſcẽdo q̃d ſit, q̃ quocunq; alio modo, patet ex eo q̃ & accidentia putamus ſcire quando ſcimus quid ſunt. patet ergo ſubſtantiam eſſe priorem cognitione q̃ accidẽtia. Tu tamẽ aduerte, q̃ ratio Ariſt. videtur probare de prioritate cognitionis, non quidẽ tempore, ſed perfectione, vt ſit ſenſus, q̃ cognoſcere rẽ per ſubiectũ eſt p̃fectius, quã cognoſcere per accidens. vtrum verò ſit verum de prioritate cognitionis, quo ad tempus determinabitur in quæſtionibus noſtris.

Quantum ad 3. ponitur hæc concluſio, pro conſideratione entis vniuerſalis ſufficit determinare de ſubſtantia. nam & antiqui quærentes naturã entis circa ſolas ſubſtãtias laborabãt inueſtigãtes ſi omniũ eſſet vna ſubſtantia, vel plures, & aliqui ponebãt vnã, vt qui poſuerũt tm̃ vnũ principium materiale: aliqui plures, aliqui finitas, aliqui infinitas & has opinio. pſtrinximus in 1. li. volẽs igitur Ariſt. imitari antiq.⁹ in hoc dicit, quapropter nobis maximè, & primum, & ſolũ, vt eſt dicere de ſic ente, i. de ſubſtantia ſpeculandũ quid ſit, & id rõnabiliter facit, q̃m cũ ſubſtãtia ſola ſit ens abſolutè, de ea ſola abſolutè ſpeculandũ eſt, & cũ accidentia non ſint entia, niſi per ſubiectũ, nõ cognoſcuntur niſi p ſubſtantiã, ſicut. n. res habet ſe ad eſſe, ita ad cognoſci, patet q̃ cognitio accidentiũ eſt participatio cognitionis ſubſtantiæ, ſicut eſſe accidẽtis eſt participatio eſſe ſubſtantiæ. ex conſequenti cognita natura ſubſtantiæ, cognita erit & natura accidentis quantum ſpectat ad primum philoſophum: pro conſideratione ergo entis vniuerſalis, quaſi ſufficit determinare de ſola ſubſtantia.

Quantũ ad 4. aduerte, q̃ aliquas eſſe ſubſtantias manifeſtiſſimum eſt, vt animalia, & plantas & naturalia corpora, vt ignẽ, & aquã & terrã, & horũ partes, vt cælũ, & aſtra: de trib. aũt nõ eſt manifeſtũ vt de magnitudinib. de numeris, de ſpecieb. rerũ ſenſib. & non ſolũ eſt immanifeſtũ, an ſint ſubſtantiæ, ſed an ſint ſeparatæ ab his ſenſibilib. vel nõ. Circa huiuſmodi. n. ſunt oppoſitæ ſcientiæ, vt manifeſtauimus in 5. lib. huius ſcientiæ, vt igitur perfectã habeamus notitiã de ſubſtantia, perſcrutandũ eſt in ſequentib. Primo quidem de ſubſtãtia ſenſibili, q̃ manifeſtũ eſt eſſe ſubſtãtiã, vt elemẽta, & elemẽtata, & cælũ, &c. ſecũdo ſi mathematica, & ſpẽs ſunt ſubſtãtiæ, & an ſeparatæ, vel non. tertio poſito, q̃ nec mathematica, nec ideę ſint ſeparatę, vtrũ dẽtur p̃ter ſubſtãtias ſenſibi. aliquæ ſubſtãtiæ ſeparatę immateriales æternę. & hoc determinabit̃ in lib. vlt. huius ſcientiæ. Hæc de 1. ca.

CAPVT II.

Ex præmiſſa ſubſtantiæ diuiſione, de ſenſibili ſubſtantia, quæ forma eſt, agendum eſſe declarat.

IN 2. c. declarandũ eſt, q̃ de ſubſtãtia ſenſitiua & materiali prius determinandũ eſt. & cùm diuidatur in materiã, & formam & compoſitum, prius determinandum eſt de forma, ſic ergo procedendum eſt.

Primo reſumemus diſtinctionem de ſubſtantia.

Secundo ponetur hæc concluſio relictis aliis modis, prius agendum eſt de ſubſtantia ſenſibili.

Tertio ponetur hæc concluſio, licet hæc ſubſtantia ſenſibilis diuidatur in materiam, & formam, & compoſitum: relicto compoſito, & materia, prius agendum eſt de forma.

Modi quæ ſtuor ſubſtantiæ. Quantum ad 1. aduerte, q̃ pro nunc ſolẽt aſſignari 4. modi. primo dicitur ſubſtãtia ipſum quod q̃d eſt, i. quidditas, & eſſentia rei: vt animal rationale eſt ſubſtãtia hois: & hic modus eſt verus. ſecundo dicitur de vniuerſalibus, ſ. de ſpecieb. quas dicũt platonici eſſe ſubſtãtias, & ſeparatas à ſingularib. & hic modus eſt falſus, & improbabiſ infrà. tertio de primis, & vniuerſaliſſ. generib. quæ apud Plat. & Pytha. dicuntur ens, & vnũ, de quib. diſputauimus in 3. li. in c. 11. & hic modus eſt falſus: & vltra determinationẽ, quã fecimus in 3. li. reprobabiſ etiã infrà. quarto de ſubiecto, i. de ſubſtãtia particulari quæ dicitur prima ſubſtãtia, de qua alia, i. ſuperiora, & accidẽtia prædicantur, ipſa aũt de aliis non prædicatur, niſi indirectè, vt hõ eſt Socrates, vel p accidens, vt muſicus eſt Plato, & hic eſt verus mod⁹, & cõfeſſus ab oĩb. *Text. c. 7.*

vnde

vnde & in prædicamentis dicitur esse maximè substantia, & est illa, quæ ad sensum nota est.

Quãtum ad secũdum aduerte, q̃ cũ sit nobis innata via procedendi à notioribus nobis, conuenienter & prius de quarto modo substantiæ determinandũ est. nam, cum substantiæ sensi. particulares subiaceãt sensui, sunt notiores nobis, etiam q̃ sint minoris nobilitatis, & entitatis, ex consequenti per eas habebimus viam procedendi ad notiora naturæ, quæ sunt maioris nobilitatis, licet sint à sensu remota vnde sic contingit in practicis, quod ex singularibus bonis peruenitur ad cõsequutionem boni vniuersalis, vt patet in regimine ciuitatis, & in arte medicandi, in qua ex sanatione membrorum particularium peruenitur ad sanationem totius. sic in speculatiuis ex notitia substantiæ particularis peruenimus ad notitiam substantiæ vniuersalis, & ex notitia horum sensib. perueniemus ad notitiam substantiarum insensib. quæ digniores, & notiores sunt secundum naturã, vt declarauimus in lib. 2. c. 1. & hæc notitia præbebit nobis viam ad ea, quæ pertractanda sunt in vlti. lib.

Quantum ad tertiũ, aduerte q̃ substantia sensibilis tria dicit, s. materiam, vt cuprum: & formam, vt figuram, puta Mercurij: & compositũ, puta statuam. & comparando formam materiæ, & composito, declarandum est formam esse priorem & magis ens, quã materia. & similiter eã esse prius compositum. deinde reprobãda est opinio Antiquorum qui arbitrabantur solam materiam esse substantiam, & maximè substantiam: demum declarandum est, q̃ relicta materia, & composito prius agẽdum est de forma. Quod igitur forma sit prior, & magis ens, quàm materia, cõstat ex hoc, qm̃, vt inquit Com. in com. 7. materia est in potentia, & forma est in actu: sed vt determinabitur in li. 9. & 12. actus simpliciter loquendo est prior potentia. nihil. n. reducitur de potentia ad actũ, nisi per aliquod extra ens actu, ergo, &c. eadem ratione est magis ens quã materia, qm̃ propter formam materia est ens. ordinatur. n. ad formam, vt potentia ad actum. ergo forma est magis ens, ex illo propter quod vnumquodque, &c. eadem ratione forma est prior compositio, qm̃ non est actu nisi per formam, & tam forma, quàm materia sunt principia compositi: principium aũt est prius principiato. Vtrũ autem sit magis ens, & in quo sensu, quã compositum determinabitur in quæstionibus nostris. Visa comparatione facta inter partes substantiæ sensibilis secundum ordinẽ prioris, & posterioris reprobanda est antiquorum opinio, qui credebant solam materiam esse substantiã, & omnes formas esse accidentia, quorum ratio fuit hæc: si à re sensibili, puta lapide auferant omnia quæ constat non esse substantias, sed dispositiones, vel affectiones, vel viam ad substantiam, vt magnitudo, qualitates, & motus, siue generationes, patet q̃ nihil remanet, nisi materia, ex qua res est, puta terra, vel aqua, &c. & id maximè apparet in artificiatis. ergo videtur materia sola esse substantia. & maximè substantia. nam ex conditionibus attributis materiæ, vt diximus in 1. lib. in tract. 2. in c. 2. sunt istæ, q̃ sit vltimum, in qđ omnia resoluuntur. & q̃ tam in generatione, quàm corruptione permaneat secundum substantiam, licet formæ, & dimensiones, & qualitates variẽtur. hac ratione igitur visum est antiquis solam materiam esse substantiam. Sed contra eos arguitur, & vt ratio nostra euidẽtior sit contra eos, declaratur prius, quæ sit natura materiæ. nam ex ignorantia eius peccauerunt antiqui. non enim cognouerunt dari primam materiam, quę sit ens in pura potentia, sed credebant ipsam esse ens actu, ex quo fierent omnia, puta aquam, aerem, &c. & ideo ignorauerunt mutationes substantiales, vt clarè habetur in primo de generatio. Aduerte igitur secundum Arist. materiam primam esse talis naturæ, quod nõ est quid, i. substantia, nec quantitas, nec qualitas, nec ens cuiusCunque prædicamenti, s. in actu, sed est in potentia omnia ista decem prædicamenta. est. n. receptiua formæ substantialis, per quam fit substantia actu, & est receptiua quantitatis, per quam fit quãta actu, & sic de aliis, & esse eius aliud est ab vnoquoque eorum, quæ recipit, qm̃, vt declaratũ est in 1. Phys. necesse est subiectum motus, & mutationis alterum esse ab vtroque termino. materia autem ponitur subiectum motus, & mutationis, vt declaratum est in 1. Phys. & declarabitur infrà, ergo, &c. & aduerte, q̃ licet natura materiæ sit alia ab vnoquoque receptorum in ea, tamẽ omnia prædicantur de ea hoc quidem modo, q̃ omnia accidentia prædicantur de substantia, quæ est actu, vt homo est quantus, qualis, similis, agẽs, patiens, &c. substantia autem actu prædicatur do materia, non quidem secundum se, sed concretiuè sumpta, vel denominatiuè. nã hæc esset falsa materia est homo, qm̃ sola materia non dicit totam essentiã hominis, sicut hæc esset falsa, homo est quantitas, sed hæc est vera, hoc materiatum, i. hoc, cuius pars est materia, est homo, sicut hæc est vera, homo est quantus, i. est ens, cui inest quantitas. ex hoc autem modo prædicandi vult innuere Arist. quod sicut accidentia sunt aliud à substantia, de qua prædicantur denominatiuè, ita substantia actu existens est aliud à materia, de qua prædicatur denominatiuè, ex consequenti materia non est tota substantia rei. Et aduerte, q̃ vt inquit Com. in com. 8. (sermones, quos hìc induxit Arist. sunt logici & famosi. In 8. lib. loquemur de forma & substãtia materiæ modo demonstratiuo. nam probandum est q̃ non sola nec maximè est substantia. imò quod & compositum & forma sunt magis substantia. nam esse separabile & esse hoc aliquid sunt conditiones substantiæ, substantia. n. cum sit prior accidente est ex natura sui inquantum substãtia separabilis ab accidente, & est hoc aliquid demonstratum, quod non competit alicui generi accidentium: significat. n. aut quantitatem, aut qualitatem, &c. sed hæc magis conueniunt composito & formæ, nam compositum habet esse per se, & est actu, & completum in natura sua, ideo habet esse separatũ à quocunque alio cõposito, & hoc est aliquid demonstratum, forma vero, licet non habeat esse per se completa substantia, eũ sit pars, tñ, cum sit actus, est causa compositi quod sit actu, & sit hoc aliquid, hæc autẽ nõ conueniunt materiæ ratione suæ potentialitatis, ergo, &c. His præhabitis declarandum est quod pro nunc relinquenda est substãtia cõposita & materia, & incipiendũ est à cõsideratione formæ. nã si de priori prius agendũ est, constat non incipiendũ esse à composito, cũ sit posterius suis principiis, quæ sunt forma & materia. Præterea, ipsum compositum est substãtia manifesta, subiacet. n. sensui, & oẽs antiqui confitentur huiusmodi sensibilia cõposita esse substantias. & ideo in eius cognitione nõ est primo immorãdum, sed in eo de quo dubitat multũ propter sui ineuidẽtiã: hoc aũt est forma, qm̃ formæ rerũ sensibiliũ nõ subiacẽt sensui.

Et si dicas, quare prius considerandum est de forma quàm de materia, cùm circa vtranque sint multa dubia.

Dico q̃ ideo fit, qm̃ materia quoquo modo cognita & confessa est ab oĩb. esse substantiã, forma aũt nõ. Dico quoquo modo, qm̃ etsi ab omnib. non fuerit cognita prima materia, tñ quod vnusquisque ponebat materiam illud confitebatur esse substantiam. Circa igitur formam, vt circa rem magis dubitabilẽ, pri⁹ immorãdũ est. Hæc de 2. c. dicta sint.

CAPVT III.

Quod quid est non ex his quæ per accidens, vel per se secũdo modo prædicatis constituitur, sed & per se in primo modo, ostenditur.

IVxta ordinem præpositũ agendum est de forma substantię sensibilis. Sed aduerte, quod huiusmodi forma potest sumi pro forma partis, vt anima, vel forma lapidis, & potest sumi pro quidditate vel essentia rei, vt humanitas: lapideitas, &c. & hæc iterum potest dupliciter considerari.

Primo in abstracto, & dicitur forma totius.

Secundo in concreto, & dicitur significatum diffinitionis, vt esse animal rationale est quidditas hominis.

Nam facta interrogatione quid est homo? respondetur quod est animal rõale. vnde apud Arist. esse animal rõnale est qđ q̃d est hõ. In hoc igitur lib. agẽdũ est đ forma in hoc vlt. sensu: vnde ptractabitur sub hoc tit. qđ q̃d est. Sed aduerte, q̃ ly qđ q̃d est apud Philosophũ realẽ sumitur ꝓ significato diffinitiõis, qđ est ipsa q̃dditas, vl essentia, vl substãtia rei, apud logicũ sumitur ꝓ diffinitiõe indicãte essentiã ꝓ p̃dicata essentialia. In hoc 7. li. ptractatur modo logico. In 8. autem modo reali, & ideo in hoc 7. lib. procedẽtes modo logico acturi de qđ quid est, i. de diffinitione, considerabimus in hoc c. ex quibus prędicatis constituitur, pro cuius resolutione ponuntur tres conclusiones.

Prima cõclusio, Qđ q̃d est nõ cõstituitur ex p̃dicatis ꝓ accidẽs. & ꝓbatur, qđ q̃d est rei est illud, ꝓ qđ respõdetur ad interrogationẽ factã ꝓ q̃d: sed fm p̃dicata ꝓ accidẽs nõ cõueniẽter respõdetur ad interrogationẽ de q̃d. si. n. interrogo q̃d tu sis, & respondes q̃ tu es musicus, malè respondes. nã dũ interrogo q̃d tu sis, quæro de essentia & natura tua, cõstat aũt quod essentia musici non est essentia tui, musica enim qualitas est, tu es substantia, cum igitur per quid quæram

Natura materiæ.

Q ua per accidens procul à definitionib. tex. cap. 11.

quæram qd tu sis ſm teipſum intrinſece,& nō ſecundū aliqd extrancū, nō eſt reſpondendū per prædicata accidētalia,ergo qd quid eſt nō conſtituit ex prędicatis p accidēs.

Paſſiones nō intrāt diffinitionem. tex.c.11

Secunda concluſio, Nec cōſtituitur ex prædicatis p ſe, quæ tñ ſunt in ſecūdo modo per ſe,quales ſunt proprietates & paſſiones, nā prædicatū.per quod reſpondet ad qd, dicit eſſentiam eius de quo fit interrogatio, puta ſi quæro qd eſt homo,intēdo quærere quæ natura & q̄ res ſit hō,& ſi reſpondetur quod eſt animal, ſenſus eſt,ea res vel eſſentia,quæ eſt ānimal, eſt ea quæ eſt homo:ſed prædicata per ſe in ſecundo modo non dicunt eſſentiam eius, de quo fit interrogatio per quid,imò aliam,nā hæc eſt per ſe,ſuperficies eſt colorata,&tñ vt conſtat aliud eſt eſſe ſuperficiem, quoniam id ad quantitatē pertinet, & aliud eſſe coloratū, quoniam id ad qualitatē ſpectat:ergo,&c.Prætereà,q̄ prędicata per ſe in ſecundo modo non dicant eandem eſſentiam cū ſubiecto de quo fit interrogatio per quid,ſic ꝓbatur,cùm cōtingat eidem aſſignari multas paſſiones,vt ſuperficiei paſſiones ſunt coloratum,aſperitas,lenitas,ſi dicunt eandem eſſentiam cum ſuperficie,ergo inter ſe erūt idem, quod eſt manifeſtè falſum,nā aſperū &lene contraria ſunt. Conſequentia patet per illud principium, quæcunque vni & eidem ſunt eadē inter ſe ſunt eadē. Patet ergo quod qd eſt non conſtitui ex prędicatis per ſe in ſecūdo modo p ſe.

Diffinitio conſtat ex prædicatis per ſe in primo modo.

Tertia concluſio,qd quid eſt conſtituitur ex prædicatis per ſe in primo modo,quæ dicunt prædicata eſſentialia ſiue quidditatiua,nā cùm ſit neceſſe quid qd eſt conſtare ex aliquibus prædicatis & nō conſtet ex his quæ ſunt per accidens,nec ex iis quæ ſunt per ſe in ſecūdo modo,reſtat ex ſufficienti diuiſione q̄ conſtet ex iis q̄ ſunt per ſe in primo modo:& id rationabiliter,nā cum diffinitio dicat rei eſſentiam,neceſſe eſt eam cōſtare ex prędicatis magis intimis& eſſentialib.hęc aūt ſunt in primo mō p ſe,vt declaratū eſt ī poſterioribus analyticis:ergo,&c.Hæc de hoc c.ſufficiant.

CAPVT IIII.

Eorum,quæ ſunt vnum per accidens non poſſe diffinitionem eſſe:quomodo item ſubſtantiæ & accidentium diffinitiones ſint oſtenditur,duo demum dubia proponuntur & ſoluuntur.

IN hoc 4. c.videndū eſt quæ poſſint habere qd quid eſt,i. quorū ꝑt eſſe diffinitio,& p reſolutiōe agem⁹ quatuor.

Primò, quòd eorum quæ ſunt ens,aut vnum per accidens,non poteſt eſſe diffinitio.

Secundò,qd tā ſubſtantiæ quàm accidentium ſumptorū per ſe,vt ſuperficiei & albedinis,&c.pōt eſſe diffinitio.

Tertiò quòd diffinitio primo eſt ſolius ſubſtantiæ, ſecūdario autem eſt accidentium.

Quartò,ſoluuntur duo dubia.

Entis per accidens diffinitio non eſt. Tex.c.12

Quantum ad 1. aduerte q̄ ſicut ex materia & forma fit ſubſtantia ſenſibilis compoſita,ſic ex ſubiecto & accidente fit compoſitū accidentale,puta homo albus:& ſicut ſubſtantia compoſita poteſt ſignari per vnum nomē,vt per hominem vel lapidem,ſic & compoſitū accidentale,vnde homo albus poteſt ſignari per veſtē, vt vtamur exēplo Ariſt. & ſicut de homine poteſt aſſignari aliqua ratio, p quā declaratur quid ſignificet homo, puta animal ratiōale,ita de veſte poteſt aſſignari ratio ſignificatiua nominis, puta qd veſtis ſignificat hominem album, ex conſequenti videtur ex omnibus iſtis,quod ſicut ſubſtantiæ compoſitæ poſſunt diffiniri,ſic & compoſita accidentalia, & propterea Ariſt. ne quis decipiatur ponit concluſionem negatiuam : cuius ratio eſt, quæcunque compoſita diffiniuntur, conſtant ex duabus partibus,quæ ſunt eiuſdē prędicamenti,puta vtraque eſt ſubſtantia,& dicuntur per ſe. & conſtituunt aliq d, i.aliquod vnum,quod dicit vnam eſſentiam, vel quidditatem:ſed compoſitis accidentalibus nulla harum conditionum conuenit,vt patet:ergo,&c.& quoniam iſtę conditiones conueniunt ſpeciei ſpecialiſſimæ in genere ſubſtantiæ, tex.c.13. ideo illa propriè diffinitur. Nec obſtat,q̄ de compoſito accidentali pōt aſſignari ratio,quoniam non omnis ratio declaratiua nominis pōt dici diffinitio,niſi conſtet ex genere & differentia, quorū vtrūque prædicatur p ſe de diffinito: aliàs,vt inquit Ariſt.Ilias poſſet dici diffinitio. Declarat.n. tex.c.14. totum bellum troianum per Homerum deſcriptum. Huiuſmodi autem ratio declaratiua contingit fieri dupliciter. primo quando per nomen magis notum manifeſtatur quid ſignificet nomen minus notum:vt ſi per hoc nomen ſapientiam manifeſtatur quid ſit Philoſophia:ſecundo quando p orationem manifeſtatur ſignificatum nominis ſimplicis,vt interpretando Philoſophum per amatorem ſapientiæ.

Subſtantiæ nō ſolū,ſed accidētium diffinitionem eſſe.

Quantum ad ſecundum,aduerte q̄ cū diffinitio importet quod quid eſt, ſiue quidditatē, & ipſum quod quid eſt inueniatur in ſubſtantia,quæ propriè ſignificat quid &hoc aliquid,inueniatur etiam in prędicamētis accidentium,nā & in eis fit interrogatio per quid,vt q̄d eſt albedo,quid linea,quid centrum,& per huiuſmodi interrogationem quę rimus de quidditate,ſiue eſſentia eorū,manifeſtū eſt quod & accidentia,ſicut & ſubſtātię poſſunt diffiniri: & cōfirmatur,nam ſicut ſe habet ens ad ſubſtantiam & accidentia,ſic & quod qd eſt & diffinitio, q̄m hæc ſignificāt rei entitatē; ſed ens non tantum ſignificat ſubſtantiam,ſed & quantitatem & alia prædicamenta:ergo quod quid eſt,& diffinitio non ſolùm conuenit ſubſtantiis,ſed & accidentibus.

Subſtantiæ ſimpliciter & primo diffinitionē eſſe ſecūdario accidentiū. tex.c.15.

Quantum ad 3. aduerte,q̄ licet accidentia habeant q̄d, non tamen ſimpliciter,ſed ſecundum quid : nam ſicut ſunt entia,ſic habent quid:dictum eſt autem ſuprà, q̄ ſubſtantia eſt primum & ſimpliciter ens,accidēs autem eſt ens in habitudine ad ſubſtantiam:vnde eſt ens,quia eſt entis,ex cōſequenti,eſt ens ſecundario & ſecundum quid,quoniam p ſubſtantiam : cùm igitur habeant quid ſecundum quid, & diffinitio ſignificet quid,patet q̄ diffinitio primo & principaliter eſt ſolius ſubſtantiæ,ſecundario eſt accidentium.

Et ex iis ſequitur corollariè,qd diffinitio competit ſubſtātiæ & accidenti non vniuocè, quoniam cum vniuocatione non ſtat primum & ſecundarium,ſicut nec prius,nec poſterius:nec æquiuocè,q̄m in æquiuocatione non ſeruatur ordo,nec habitudo vnius ad alterum,ergo competit proportionaliter,ſ.in reſpectu vnius ad alterum:& id rationabile eſt,nam ſicut ens analogicè cōuenit ſubſtantię & accidēti, ſic dicendum eſt de quid,& de diffinitione,vnde &Ariſt.in textu dicit,q̄ hæc ſe habent ſicut medicinale, qd cōſtat dici non vt vnum,ſed vt ad vnum,i.prædicatur de pluribus, putà de opere, de vaſe per reſpectum ad corpus medicabile,quod eſt ſubiectum,in quo operatur medicina: patet ergo,q̄ tam ſubſtantiæ q̄ accidentis eſt diffinitio,ſed ſubſtātiæ ſimpliciter, accidentis autem ſecundariò.Sed dices,videtur Ariſt.ſibi contrarius:nam iam determinauerat q̄ accidentis poteſt eſſe diffinitio, hīc autem determinat oppoſitū.Ad hoc dico dupliciter:primò,nō negauit ſuprà, quin tex.c.16. accidentis ſit diffinitio,ſed entis per accidens,quod eſt vnum per accidens, vt homo albus:non eſt autem eadem ratio de vtroque,quoniam accidens,puta albedo,eſt ens per per ſe, dictum eſt enim in lib.5. ens per ſe diſtingui in decē prædicamenta,ens autem per accidens non eſt ens per ſe, vt patet:ſed omne diffinibile neceſſe eſt eſſe ens per ſe,aliter nō diceret vnā eſſentiam,vel quidditatē,ex cōſequenti non diceret q̄d,& ſic eius non poſſet eſſe diffinitio.Cōſtat ergo,qd de ente per accidens non poteſt eſſe diffinitio, & tñ de accidente per ſe ſumpto erit diffinitio,vnde & homini & albi eſt diffinitio,ſed hominis albi nulla ē diffinitio. Dico ſecundo,quod tam entis per accidens,quā accidētis, ſi negauit Ariſt. diffinitionem nō negauit niſi primo & ſimpliciter,illud.n.conuenit ſoli ſubſtantiæ,vt declarauimus, non aūt negauit ſecundario, & ideo nō eſt ſibi contrarius.

Primum dubium. tex.c.17.

Quantum ad 4.aduerte,quod ex determinatione facta, qua dictum eſt accidentis eſſe diffinitionem,licet ſecūdario,duo inſurgunt dubia, & ſecundum inſurget ex ſolutione,qua ſoluetur primum.Primum, ſi accidentia habēt diffinitionē,aut illa diffinitio eſt ſine additione,aut ex additione,i.aut in ea nihil aſſumitur quod non pertineat ad eſſentiam diffiniti,aut aliquid aſſumitur,quod eſt extra eſſentiā diffiniti:ſi primo, ergo diffiniuntur accidentia ſicut ſubſtātiæ : omnis enim pars diffinitiua ſubſtātiæ eſt ſubſtantia,& ſunt de quidditate diffiniti, vt hō eſt animal rationale, vel quid compoſitum ex corpore & anima rationali: ſed hoc eſt falſum,dictum eſt enim,q̄ diffinitio non conuenit ſubſtantiæ & accidenti vniuocè, ergo non eodē modo:ſi ſecūdo, ergo diffinitiones accidentiū nō ſunt diffinitiones, nā cum diffinitio ſit indicatiua ſolius eſſentiæ diffiniti , nulla pars diffinitionis debet eſſe extra eſſentiā diffiniti,i.huiuſmodi:ergo diffinitiones nō ſunt verè diffinitiones. Ad hoc reſpondetur,quod cùm duplicia ſint accidentia, ſ.ſimplicia,& copulata,ſiue compoſita:ſimplicia quidem ſunt,quę non determinat ſibi certum ſubiectum,vt communia accidentia,& accidentia Mathematica,vt rectū, & curuum,linea, & ſuperficies, &c.licet.n.nō poſſint eſſe ſine ſubiecto,

tamen non determinat ſibi hanc vel illam ſubſtantiam pro ſubiecto,copulata vero ſiue compoſita ſunt,quę fiũt determinatè circa tale vel tale ſubiectum, & extra quod nõ poſſunt eſſe,& huiuſmodi sũt accidẽtia propria,vt riſibile,rudibile,ſimum, aquilum, criſpum.nã riſibile determinat ſibi hominem, rudibile aſinum, ſimum & aquilum naſum, criſpum capillos:licet ſimplicia in ſui diffinitione nõ recipiãt determinatum ſubiectum,tamen eſt neceſſe id fieri copulatis,quoniam ſine proprio ſubiecto non poſſunt intelligi.nã ſicut maſculinum & fœmininum non poteſt intelligi ſine animali,ex conſequenti nõ poteſt diffiniri ſine animali, ſic nec ſimũ nec aquilum ſine naſo.Ad rationem igitur in oppoſitũ dico, qđ huiuſmodi accidentium diffinitiones ſunt per additionem.Ad improbationem dico, qđ ſufficit diffinitioni indicare eſſentiam rei diffinitæ ſecundũ modũ conuenientem rei diffinitæ:nam ſi res diffinita eſt ens ſimpliciter & ſecundum ſe & non reſpectu ad alterũ,diffinitio ita debet manifeſtare eſſentiam rei diffinitæ,qđ quælibet pars diffinitiua ſit de eſſentia eius, ſi autẽ nõ eſt ens ſimpliciter & ſecundum ſe,ſed ſecundum q̃d,&in ordnie ad aliud,ita debet manifeſtare eſſentiã rei diffinitæ,quod exprimat illud,per quod eſt ens,etiam quod ſit extra eſſentiam ſuã,& quoniam huiuſmodi accidẽtia ſunt entia in ordine ad ſubiectum, ideo neceſſe eſt in eorum diffinitione aſſumi ſubiectum, nego igitur quod ſit neceſſe omnẽ partẽ diffini. eſſe de ſubſtantia rei diffinitę,niſi ſit ſubſtantia,& nõ ſolũ ſubſtantia,ſed ſit ſine habitudine ad alterum, & id dico qm̃ in diffinitione formæ ſubſtantialis ponitur propria materia, vnde & Ariſt.in ſecundo de anima diffinit animam per eſſe actum corporis phyſici,propter quod concludit qđ diffinitio ſine additione non datur niſi de ſubſtãtia cõpleta, & quæ non habet rationem partis.Secũdum dubium inſurgit ex ſolutione primi:dictum eſt enim,qđ accidentia copulata habent diffinitionẽ ex additione,& quod hoc eſt cõueniens, cùm nõ poſſint intelligi, nec eſſe ſine proprio ſubiecto,ſed contra:nã ſi habent diffinitionem ex additione,accipio naſum ſimũ, & quæro aut eſt idem dicere naſum ſimum,& naſum concauum:non idem,quoniam eadem diffinitio non datur de vtroque, nam ſimum aſſumit naſum in ſui diffinitione ſecundum te, concauum autem nõ, cum ſit accidens mathematicum,quæ abſtrahunt à materia ſenſibili,vt dictum eſt in 6.lib.& dicetur infrà in hoc 7.libr.ſi non eſt idem,ergo hoc ideo eſt,quia dum dico ſimum,dico naſum,cùm autem dico concauum,nõ dico naſum : quo pẽte conceſſo quoties dico naſum ſimum faciam nugationẽ, nam loco nominis licet diffinitionẽ ponere, idem ergo eſt dicere naſum ſimum,&naſum concauum:ſed cum vitanda ſit nugatio in diffinitionibus,patet quod nõ debet admitti huiuſmodi diffinitio per additionem in accidẽtibus,ſed tenendum eſt ſolius ſubſtantiæ eſſe diffinitionem. Ad hoc dico, quod omnino neceſſe eſt accidentia diffiniri per ſubiectum,quoniam cum depẽdeant à ſubiectò non habent eſſe niſi in ſubiecto,nec poſſunt intelligi ſine eo:& cũ arguitur, ergo fiet nugatio.nego conſequentiam:ad probationẽ dico q̃ ſimum & concauum eſſentialiter ſunt idem: non.n. eſt aliud eſſentialiter ſimitas niſi quædã cõcauitas,vñ differunt ſolũ ex cõnotato:quod tñ non eſt de eſſentia nec ſimitatis,nec concauitatis:& qm̃ ſunt idem eſſentialiter idẽ penitus eſt dicere naſum ſimum & naſum concauum: vnde ſi quæratur quid eſt naſus ſimus : non eſt reſpondẽdum qđ eſt naſus naſus concauus:ſed qđ eſt naſus concauus: & cũ arguitur quod loco nominis poteſt poni diffinitio: hoc nõ eſt vniuerſaliter verum, niſi quando vtraque pars diffinitiua eſt intrinſeca definito:quod ſi in aliquibus aliis teneat erit accidens,poteſt etiã dici,quod id vniuerſaliter eſt verum, dummodo ſumat præcisè ipſum diffinitũ, puta ſimũ: nam loco ſimi poteſt poni diffinitio : ſ.naſus concauus : in propoſito autem,dicendo naſum ſimum non ſumitur præcisè diffinitum, ideo non valet.Hæc de quarto c.dicta ſint.

Secũdum dubium.

tex.c. 19

CAPVT V.

Eorum quæ ſunt per ſe idem eſſe & inſeparabile quod quid eſt cum eo,cuius eſt,non autem in his quæ per accidens dicuntur oſtenditur.

IN 5.c.videndum eſt ſi quod quid eſt eſt idẽ, an diuerſum ab eo cuius eſt: ſed antequã deueniam⁹ ad determinationẽ quæſiti, aduerte qđ Ariſt.id quærit propter Platonẽ, qui vt ſibi imponit Ariſt.tenebat quod quid eſt, i.quiddita tem ſpecificam eſſe ſubſtantiam diſtinctã & ſeparatam ſecundum eſſe ab iis, quorũ eſt quidditas, i.à ſuppoſitis ſuis, vt quidditas hominis à quolibet homine:quando ergo quærit Ariſt.vtrum quod quid erat eſſe ſit idem,aut alterũ,&c. intendit, vtrum ſuppoſitum , & natura ſpecifica illius ſint idem,aut diuerſum:puta Socrates,& id quod eſt homo,& quoniam Ariſt. in improbatione Plat. diffuſus eſt adeo, qđ videtur addiſcentis ingenium inuoluere,ideo conabor determinationem facere reſolutam & compendioſam.

Pro determinatione igitur faciam quatuor.

Primò præponam diſtinctionem.

Secundò ponam hanc concluſionem,in iis,quę ſunt per ſe entia,quod quid eſt,nec eſt diuerſum,nec ſeparatum ab eo cuius eſt.

Tertiò ponam hanc concluſionem , In iis, quæ ſunt per accidens,quod quid eſt,non eſt idem cum eo cuius eſt.

Quartò ſoluentur quædam argumenta ſophiſtica.

Quantum ad 1.aduerte,quod cùm Ariſt.in hoc 7.lib.procedat modo logico,vt diximus ſuprà,q ſumit à modo prædicandi vnius de altero , & cum omnia prædicata dicãtur de ſubiecto per ſe,vel per accidens:quando quæritur, vtrũ quod quid eſt ſit idem cum re cuius eſt, poteſt quæri in iis quæ prædicantur per ſe,& in iis quæ prædicantur per accidens:exẽplum primi,Socrates eſt homo,homo eſt animal, &c.exemplum ſecundi,homo albus eſt homo albus,& pro vtraque parte diſtinctionis quæſitum determinabitur.

Quantũ ad ſecundum , probandum eſt quod in iis ,quæ ſunt per ſe,i.quãdo prædicatum dicitur per ſe de ſubiecto, vt Socrates eſt homo,quod quid eſt prædicati,i.quod ſignificatur per prædicatum, non eſt diuerſum eſſentialiter à ſubiecto,nec habet eſſe ſeparatum extra ſubiectum: & quidem quod non ſit diuerſum,probatur dupliciter.

Eorum quæ per ſe idẽ eſt qđ quid eſt cũ eo, cuius eſt. Text.c. 20.21.

Primo, ſuppoſita imaginatione Platonis, q̃ dentur illæ ideæ abſtractæ, quas dicit priores ſubſtantias iſtis ſingularibus:ſi vniuerſaliter qđ quid eſt ſit diuerſum ab eo cuius eſt,ſequitur,quod cum illæ ideæ ſint quædam res,habeant ſuum quod quid eſt,& quod ſuum quod quid eſt ſit diuerſum ab ipſis,nõ enim eſt maior ratio de vno quam de alio: hoc autem eſt falſum,quoniam ideæ haberent priores ſubſtantias abſtractas : nam quod quid eſt , eſt prius eo,cuius eſt : quoniam vnumquodque pẽdet à ſuo quod quid eſt,& ſic ens & bonum & vnum haberent aliquod prius,quod tamen eſt contra Plato. qui tenet per ſe ens , per ſe bonum, per ſe vnum,eſſe ſimpliciter prima.

Secundo,ſi quod quid eſt nõ eſt idem cum eo cuius eſt, ergo erit proceſſus in infinitũ,quod eſt abſurdum:nam ſumatur equus,& ſuum quod quid eſt:ſi non ſunt idem,ergo quod quid eſt equi eſt alia res ab equo:&cùm quælibet res habeat ſuum quod quid eſt,ergo quod quid eſt equi habet ſuum quod quid eſt, quod idem,vel diuerſum à quod quid eſt equi:ſi idem,eadem ratione debuit poni identitas inter equum, & ſuum quod quid eſt,ſi diuerſum, ergo & ipſum habebit ſuum quod quid eſt, de quo quæritur, vt ſuprà, & ſic patet quod erit proceſſus in infinitum, quod tamen eſt falſum. Demonſtratum eſt enim in ſecundo libro , quod in omni genere cauſarum eſt ſtatus:quod quid eſt,autem habet rationem cauſæ,& principij formalis,vt dicem⁹ infrà: ergo, &c. Dicendum eſt ergo quod in iis, quæ ſunt per ſe, Quod quid eſt,& id,cuius eſt ſunt idem realiter,& non ſolum realiter,ſed etiam ratione.

Tex.c.21

Quomodo aũt ſunt idẽ ratione declarabit in quæſt.noſtris metaphyſicalibus. Quod autem non ſit ſeparatum ita quod ſit extra id,cuius eſt,probatur ſic.Cũ qđ quid eſt dicat quidditatẽ & ſubſtãtiã,ſiue naturã eius,cuiꝰ eſt,ſi eſt ſeparatũ,ergo id cuius eſt,puta homo,animal, bonũ, ens nõ poterit ſciri,nec ens erit ens,nec bonũ erit bonũ, nec vnũ erit vnũ:quę omnia ſunt abſurda.probatur cõſequentia,nã vnũquodque ſcitur perſuam quidditatẽ:ſed ſi eſt ſeparata, quomodo poterit ſciri,nã ſicut eſt impoſſibile ſcire rẽ eſſe animatã,niſi ſibi inſit anima, ſic impoſſibile eſt ſcire rẽ talẽ niſi ſibi intrinſeca ſit quidditas ſua. Nam vanũ eſt arbitrari circulũ eſſe ſcibilem, niſi ineſſet ſibi rotũditas.Quod autẽ ſequatur ens non eſſe ens,&c.Probatur ſic,nullum eſt talis naturæ niſi per aliquod ſibi intrinſecum,&præcipuè in iis, quæ non dicuntur ad alterum.qđ dico,quia in reſpectiuis poteſt fieri denominatio ab extrinſeco, vt locatũ à loco,q tamen nõ eſt in locato.In abſolutis aũt id nõ contingit,nã ſtultum eſſet dicere,calidã aquam,niſi calor ſibi ineſſet,& hominẽ eſſe animal, niſi natura ſenſitiua ſibi ineſſet.Si igit quod quid eſt entis nõ ineſt,enti,ens nõ erit ens:idem dico de bono

de bono, de vno, & de quolibet alio in genere ſuo, vt igit̃ nõ ſequatur hæc inconuenientia dicendum eſt. Quod quid eſt entis, & boni & benigni & cuiuſcũque alterius, in iis, q̃ ſunt per ſe, nõ eſſe diuerſum, nec ſeparatũ ab eo cuius eſt.

In his, quæ per accidens dicuntur q̃d quid eſt non eſt idem. Text. c. 20. 21.

Quantum ad 3. aduerte, quod in iis, quæ dicũtur per accidens, vt homo albus eſt homo albus, ideo quod quid eſt prædicati eſt aliud à ſubiecto, quoniam ſi comparetur totum prędicatum ad hominem, certum eſt, quod aliam naturam dicit homo albus, vt albus, ab homine inquantum homo: ſi autem comparetur prædicatũ ratione partis, puta albus, ad ſubiectum ratione partis, puta homo, certũ eſt q̃d nõ eſt idem, quoniam quidditas albi eſt accidẽs, quidditas hominis eſt ſubſtantia. Quòd ſi comparetur prædicatũ ratione albi, ad ſubiectum ratione albi, tunc erunt idem: nã ſicut quod quid eſt hominis eſt idem cũ homine, ſic quod quid eſt albi eſt idem cũ albo: album enim eſſentialiter puram qualitatẽ ſignificat: patet igitur quomodo in iis, q̃ dicũtur per accidens, quod q̃d eſt nõ eſt idem cum eo cuius eſt, in ſenſu tñ expoſito eſt idem. Sed aduerte, q̃ album nõ prædicatur de albo per accidens, eſt enim prædicatio eiuſdem de ſeipſo, quæ eſt per ſe, vt homo eſt homo: vnde dicẽdum, quod loquendo propriè in iis, quæ dicuntur per accidens, ſemper eſt diuerſum quod quid eſt ab eo cuius eſt.

Quantum ad 4. aduerte, q̃ aliqui ſuſtinere volentes, q̃d ditatem nõ identificari ei cuius eſt quidditas, formãt quędam argumenta ſophiſtica, quorũ tamen ſolutio poteſt haberi ex nũc determinatis: arguunt autem ſic, Si Soc. eſt idẽ cum ſua quidditate: ergo eſt idem cum animali rationali: Sed animal rationale eſt duo: ergo Soc. eſt duo. Item ſi Socrates eſt idem cũ ſua quidditate, ergo quicquid eſt Socrates, eſt ſua quidditas: ſed Socr. eſt albus per caſum: ergo albus eſt quidditas Socra. Item ſi homo eſt ſua quidditas, ergo eſt incorruptibilis, q̃a rerũ q̃ddităes ſunt incorruptibiles, cùm ſint vniuerſales & vt ſic abſtrahant ab hic, & nũc.

Patet aũt ex determinatis, horum & ſimiliũ ſolutio, intelligendum eſt. n. rem & quidditatem ſuam eſſe idem, quo ad intrinſeca eſſentialia, nõ aũt omnibus modis, nam quidditas importat ſola p̃dicata eſſentialia, & excludit omnia prædicata extranea & accidẽtalia. Res aũt, cuiꝰ eſt quidditas, vt Socr. & homo, licet importent prędicata eſſentialia, nõ tamẽ excludũt prædicata accidẽtalia, neque principia indiuidualia, & ideo nihil prohibet aliq̃d prædicari de re, quod non prædicatur de quidditate, vt album prædicatur de Socr. & de homine: & non de quidditate, & aliquid prędicatur de quidditate, quod non prædicatur de re, vt eſſe principium ſcientiæ, ſiue demonſtrationis, eſſe principium formale, conſtitui ex genere & differentia q̃ ſignificanẽ vt duo, vnde ſi bene cõſideras huiuſmodi ſophiſmata, peccãt per fallaciã accidẽtis. Patet igitur ex dictis quomodo q̃d q̃d eſt (pro eodẽ. n. accipimus quod quid eſt & quidditatẽ) in iis quæ ſunt per ſe eſt idem & non eſt ſeparatũ ab eo cuius eſt, in iis autem quæ ſunt per accidens non eſt idem, & quomodo ſoluunt̃ ſophiſtici elenchi. Hæc de 5. c. dicta ſint.

Lege tamen D. Thom. in hoc ſeptimo in fine lectionis hanc materiã.

CAPVT VI.

Num reſ ſenſibiles ſingulares generentur, ab ideis, hoc eſt à formis ſeparatis.

IN 6. c. videndum eſt ſi res ſenſibiles ſingulares generanẽ à formis ſeparatis, quas Plato vocat ſpecies, vel ideas. Sed antequam determinemꝰ propoſitum, aduerte, quod Plato, vt ſibi imponit Ariſt. triplici de cauſa poſuit ideas. Primò, vt per eas ſciremus ſubſtantias ſenſibiles corruptibiles, & hãc cauſam pertractauimus ĩ lib. 3. in c. 6. vbi & ſoluimus rationem Plato. Secundo vt per idearũ participationem, res ſenſibiles ſingulares exiſterent, exiſtimabat. n. q̃ ſi cut nõ exiſtit calor in aqua niſi participatiõe caloris eſſentialis, q̃ eſt in primo calido, ſic nõ exiſterent indiuidua ſub hac vel illa ſpecie, niſi participarẽt naturam ſpecificã, quæ eſſentialiter ẽ idea: ſed hæc cauſa reprobabiẽ infrà. Tertiò, vt eſſent principia effectiua generationis horũ ſenſibilium. Exiſtimauit. n. q̃d ſicut primo & per ſe calidũ eſt cauſa effectiua oĩs calidi, ſic primo & per ſe homo eſt cauſa generationis omnis hominis: primũ aũt & per ſe hominem vocat ideã hominis, & hominẽ p̃ eſſentiã, & hęc cauſa reprobabitur ĩ hoc c. Pro determinatiõe igit̃ ꝓpoſiti tria agẽda ſũt.

Primò præponentur quædam, quæ neceſſe eſt præcognoſcere ante determinationem propoſiti.

Secundò determinabitur propoſitum contra Plato.

Tertiò ſoluẽt quatuor dubia, q̃ cõſurgũt ex determinatis.

Quantũ ad 1. aduerte, q̃ quatuor pręcognoſcenda ſunt, primo quot modis cõtingit res generari, ſecundo quot requiruntur in omni generatione, tertio quid eſt illud, q̃d prius generat, quarto, q̃d vnumquodq; generat à ſuo ſimili.

Quot modis fiat generatio. Text. c. 22.

Quantũ ad modos generationis, aduerte q̃d tribus modis cõtingit fieri generationẽ, ſex natura, & dicitur generatio naturalis: vel ex arte, & dicit̃ generatio artificialis: vel à caſu ſiue fortuna, & dr̃ gñatio caſualis ſiue fortuita.

Naturalis generatio eſt illa, cuiꝰ principium eſt natura, vt quando generatur planta, aut lapis, aut animal, horum enim principium eſt virtus naturalis indita rebus naturalibus per quam agunt.

Quæ autem ſit & quomodo fiat generatio, quæ eſt alia à naturali, & caſualis, dicemus poſtquam aſſignauerimus quot requiruntur in omni generatione.

Quæ ad generationẽ requirantur.

Aduerte igitur tria requiri. Primo id, à quo res fit, nihil enim ſeipſum generat, aliter ſe de potẽtia ad actũ reduceret, ex cõſequenti prius eſſet quàm eſſet. Secũdo id, de quo generatur, nihil. n. naturaliter fit ex nihilo, ſed neceſſe eſt ſubiici ſubiectum, ſiue materiam, vt probatum eſt in primo Phyſico. Tertio id, quod generatur, quod dicit̃ terminꝰ generationis, q̃ quidem terminus non ſolùm inuenitur in prędicamento ſubſtantiæ, ſed & in prędicamentis accidentiũ, generatur enim & Socrates, & quantũ & quale, &c. licet generatio in prædicamẽto ſubſtantiæ, dicat̃ generatio ſimpliciter, & in prædicamentis accidentium, generatio ſecũdum quid, vt declaratum eſt in 5. Phy. Et aduerte, q̃ licet in omni generatione requiratur forma, tamen de ea nõ loquitur partic̃lariter Ariſt. quoniam includitur in termino generationis: quod enim generatur accipit eſſe per formam, & quoniam manifeſtum eſt in omni generatione dari agẽs & id quod generatur, ideo Philoſophus probat ſolum de materia ſic arguens. Quæcunque poſſunt eſſe, & nõ eſſe habent materiam, nam materia inquantum eſt in potentia ad formam eſt principium eſſendi, & inquantum eſt ſub priuatione eſt principium non eſſendi: vnde dicemus infrà q̃ materia eſt in potentia contradictionis & quæ non habẽt materiam, vt ſic, incorruptibilia ſunt: ſed quæcunq; generanẽ natura, aut arte, poſſunt eſſe & non eſſe, nam ad ſenſum patet quòd aliquando ſunt, aliquando non ſunt: ergo, &c.

Et ſi quæras quomodo hæc ſe habet ad naturam, vtrum tam materia, quàm forma & generatũ & agens poſſint dici natura: reſpondeo vt determinatum eſt in ſecundo Phy. Materia verò dicit̃ natura, quoniam intrat conſtitutionem rei naturalis & permanet, vnde inquit Ariſt. in 2. Phyſi. tex. 10. vno quidem modo natura dicitur prima vnicuique ſubiecta materia habentium in ſeipſis principiũ motus, & mutationis, & aduerte, quod à materia, vt eſt natura, dicuntur generationes corporum ſimplicium, puta ignis & aquæ, eſſe naturales: nam, cum, dicitur natura eſſe principium motus nõ eſt neceſſe quod ſemper ſit principium actiuum, ſed vel actiuum, vel paſſiuum, prout rebus conuenit natura: in rebus animatis natura eſt principium actiuum, generantur enim à principio intrinſeco, & ſeipſa mouet localiter: in rebus autem inanimatis eſt principium paſſiuum, quoniam generantur à principio extrinſeco, vt patet in ſecundo de generatione, & mouentur localiter non à ſeipſis, ſed ab extrinſeco, vt declarauimus in quarto Cæli.

Item forma ſecundum quam res fit, dicitur propriè & eſt magis natura quàm materia: quoniam, vt declaratum eſt in 2. Phyſic. tex. decimoquarto, generatio rei maximè in viuentibus dicitur natura, quia eſt via in naturam: conſtat autem quod ideo eſt via in naturam, quia eſt via in formã: ergo forma propriè eſt natura, & magis quàm materia, quoniam per formam fit res naturalis actu, per materiam vero tantum potentialiter.

Generatum verò, non propriè dicitur natura: quoniam natura formaliter eſt principium, generatum verò eſt principiatum, vnde, vt inquit Ariſto. in 2. Phyſicor. tex. 12. Quod autem eſt ex iis, natura quidem non eſt, ſed à natura.

Agens autem, quoniam non ſecũdum ſe totum agit, ſed per formam, forma autem eſt natura, ideo vt ſic poteſt dici natura, & præcipuè quoniã forma agentis & forma geniti vel ſunt eiuſdem ſpeciei, & diſtinguuntur tantũ numero, ſi ſit agens vniuocum, vel ſaltem habent aliquã conformitatem, ſi nõ eſt generatio vniuoca, vt declarabitur infrà, quãdo inueſtigabimꝰ, ſi vnumquodque generatur à ſuo ſimili. Patet igitur, quot requirantur in omni generatione, & quomodo ſe habent ad naturam. Reuertentes nunc ad manifeſtan

ſtandum generationem diſtinctam à naturali, & caſualem conſiderabimus duo. primo quid ſit, ſecundo quomodo proceditur in ea, quæ eſt artificialis.

Aduerte igitur, vt colligitur ab Ariſt. ſic poteſt diffiniri. Generatio diſtincta à naturali eſt quæ propriè dicitur factio, cuius principium actiuum eſt aut ars, aut potétia, aut intellectus, in qua contingit aliquid fieri à caſu, & à fortuna, ſicut in his quæ generantur à natura.

Primo dicitur, quę proprie dicitur factio, nam, vt inquit Com. in com. 22. generabilia, quę ſunt in ſubſtantiis proprie dicuntur generata, alia vero, quæ ſunt præter ſubſtantias, magis ſunt acta quàm generata, vt ſanatio per artem, proiectio lapidis per virtutem motiuam manus, gubernatio familiæ, &c. Et ratio quidem huius differentiæ eſt, quod producta à natura determinato modo producuntur, & non aliter, ideo dicũtur genita, quæ auté producuntur alio principio quam à natura. puta ab intellectu, vel volũtate, ꝓduci poſſunt aliter, & aliter, ideo nõ propriè dicunt genita, ſed acta, aut facta: & eorum productio dicitur propriè factio.

Secundo dicit cuius principiũ eſt, aut ars, &c. Aduerte quod in his, quæ non fiunt à natura, aliqñ ſufficit ſola poté tia facientis ſine arte, vt tract' campanę, proiectio lapidis, ſciſſio ligni, fractio cõtinui, & harum factionũ dicitur potentia, ſ. agentis eſſe principium. Quæ quidem potentia ſecundum Com. in com. 22. ſignificat virtutem animatam naturalem, vt virtutem motiuam ſecundum locum, de qua locuti ſumus in tertio de anima, & in trac. de motu animaliũ: aliquando vltra potentiam naturalem requiritur ars, qua per determinata media agens operatur. vt in ędificatione, & tunc harum factionum dicitur ars eſſe principium. Aliquãdo ſufficit excogitatio intellectus ſine arte, aut alio habitu, vt quando quis regulat equũ, aut nauẽ ex ſuo ingenio abſque hoc, qđ artem gubernatoriam circa huiuſmodi didicerit, & harũ factionum principium eſt mens, ſiue intellectus, vnde inquit Com. in com. 22. & per cognitionem intẽdit illud, quod homo agit ex cogitatione, & volũtate, &c.

Tertio dicit, in qua cõtingit aliquid fieri caſu, & fortu- *Tex t. 23* na, &c. Aduerte, ꝙ ſicut in generatione naturali aliqd euenit præter intentionẽ agẽtis, vt ꝙ homo naſcat cum ſex digitis, quod eſt fieri à caſu, vt determinatum eſt in 2. phyſi. item ſicut ni naturalibus aliqua generanẽ ex ſpermate, quę dicuntur genita per ſe, aliqua ſine ſpermate, vt rana, & vermis, & dicunt genita à caſu de qbus dicem' infrà: ſic in his factionibus nõ naturalibus cõtingere aliqd poteſt præter intentionẽ agentis, puta Soc. infirmus intẽdit itinerari gratia ſolatij, & ſanatur præter intentionẽ. & huiuſmodi ſanatio fit à caſu, & aliquis proiiciens lapidem ad ſignum, frangit caput tranſeunti, & aliquis ædificans in altũ, ruit deorſum, & frangitur tibia. & hęc dicunt eſſe à caſu. Quomodo autem genita ſine ſpermate ſint eadem, vel nõ eadem cum his, quæ generantur cum ſpermate, & quomodo ſint genita à caſu, determinabimus in quæſtionib. metaphyſicalib'.

Viſo quid ſit factio vt diſtinguitur à generatione naturali, videndũ eſt quomodo procedimus in factione, cuius principium eſt ars, & conſiderabimus duo primo de principio effectiuo artificiati, ſecundo quomodo ex hoc principio procedimus ad artificiatum producendum.

Aduerte, igit quod ſicut in generatione naturali principium, quo agens agit, eſt forma eius naturalis, qua eſt actu, ſic in factione artificiali, principium, quo artifex operatur eſt forma artificiati exiſtens in anima artificis, ſecundũ eſſe cognitum: quam Ariſt. appellat ſpeciem, & quod qđ erat eſſe, i. ſignificatum per diffinitionem artificiati: & primam ſubſtantiam, i. primam formam. eſt enim cauſa formæ artificiati ad extra: ex conſequenti eſt prior. Quę quidem forma differt in tribus à forma naturali: Primo in eſſe, quoniam illa habet eſſe reale, hæc autem eſſe cognitum. Secundo ex ſubiecto: plures enim formæ naturales oppoſitorum nõ ſe compatiuntur in eodem, iſtæ autem ſe compatiuntur in eodem intellectu: quoniam licet eſſe vnius oppoſiti ſit corruptio eſſe alterius oppoſiti, non tamen cognitio vnius tollit cognitionẽ alterius, imò adiuuat, vt per materiale, cognoſco immateriale, & per virtutem cognoſco vitium. Tertio ex effectu: nam forma naturali nõ producitur, niſi ſibi ſimile, forma autem, quæ eſt in anima, producuntur contraria, vt per ſanitatem cognitam poteſt medicus cauſare ſanitatem, & infirmitatem, vt clarius dicemus in lib. 9. agentes de potentia rationali. Patet igitur, quòd principium artificiati eſt ſpecies, ſiue ratio eius in mente artificis.

Quantum ad modum procedendi in productione artifi ciati, aduerte, ꝙ duæ actiones requiruntur. prima dicit intelligẽtia, ſecundũ dicitur factio. nã primo neceſſe eſt vt intelligam quid ſit ſanitas, & qm̃ diffinitur per adæquationẽ humorũ, neceſſe eſt, vt ſecundo loco intelligã quid ſit adæquare, & quomodo adęquantur humores: & qm̃ adęquare diffinitur per reducere ad tẽperamentũ humorẽ excedentem, neceſſe eſt vt tertio loco intelligã quid, & quomodo reducitur ad temperamentũ: & qm̃ reductio huiuſmodi fit per appoſitionem contrarij, eſt neceſſe quarto loco, vt intelligam, quod eſt illud contrarium, & quomodo apponẽdum eſt, & qua menſura, & in hoc vltimo eſt ſtatus intelligentiæ, & ab eodem incipit factio, ita ꝙ primum in intelligentia eſt vltimum in factione, & vltimum in intelligentia eſt primum in factione, quæ dicitur executio. Hoc igit modo procedimus in factionib. artificialib. reſpectu artificiatorum, quæ fiunt per ſe, i. ex intẽtione agentis, vt ſecludamus artificiatum caſuale. Hæc de factione artificiali dicta ſint.

Nunc agendum eſt de factione caſuali. *Caſualis factio.*

Aduerte igitur, ꝙ factio tunc eſt caſualis, quando acquiritur finis, qui etiam acquiritur per artẽ, ſed non per intelligentiam agentis, imò pręter propoſitum ſuum, cuius tamẽ principium in exequendo contingit eſſe idem cum principio factionis artificialis: v. g. Socrates infirmat propter exceſſum humoris frigidi, quem neceſſe eſt diſſolui per calorem, medicus intẽdens diſſolutionem caloris ordinat confricationẽ, vt excitatiuam caloris, & ab ea incipit ſanationem. Plato laborat exceſſu eiuſdẽ humoris & neſciens cõfricationem excitatiuam caloris, confricationem facit, & ad eam pręter intentionem ſequitur ſanitas. Patet ergo idẽ eſſe principium in exequẽdo vtriuſque, ſanationis. Dico in exequendo, non quo ad intelligentiam. qui enim operatur caſualiter reſpectu effectus caſualis non procedit per intelligentiam. Quod quidem principium, puta calor, ſi per ſeipſum ſanat eſt pars ſanitatis. Si autẽ reſpectum non ſufficit. ad ipſum ſequitur aliquid, puta ſubtilitatio humoris craſſi, ad quam ſequitur ſanitas. Contingit enim aliquando per vnum medium, aliquando per plura acquiri ſanitatem, tam per artem, quàm caſualiter. Manifeſtum eſt igitur ex prædictis, quot modis contingit res generari, & quot requiruntur in omni generatione, & præcipuè quomodo neceſſe eſt pręexiſtere materiam, quoniam apud phyſicum ex nihilo nihil fit, quam neceſſe eſt eſſe partem ſubſtantiæ ſenſibilis, quoniam ineſt ei, & permanet, & poteſt dici, quod fit ipſum genitum per aduentum formæ, qua deducitur ad actum: nam ferrum per aduẽtum figuræ gladij fit gladius.

Quid eſt illud qđ generatur prius. *Tex. t. 24*

Quantum ad tertium, ſ. quid eſt illud qđ propriè generatur in omni productione, tã naturali, quã artificiali, quã etiam caſuali, aduerte ꝙ cum omne quod fit fiat ab aliquo agente, & fiat ex aliquo, vt ex materia, & non ſolum ex priuatione, & fit aliquid, quod eſt terminus productionis: id quod fit, non eſt materia, illa, enim præexiſtit, vt probatum eſt ſuprà, ergo nõ eſt terminus ꝓductionis, quo habito ceſſat productio: nec eſt forma, licet ſit terminus formalis ꝓductionis, nam quod propriè fit vt probatum eſt etiam in 1 phyſic. fit ex materia, & forma. Hæc enim ſunt principia pſe requiſita in omni factiõe phyſica, ſed forma, vt patet nõ fit ex materia, licet educatur de potentia materiæ actione agentis, nec fit ex forma, aliter forma eſſet formæ, & ſic ꝓceſſus in infinitum: non ergo propriè, & per ſe fit forma, licet poſſit dici fieri per accidens, i. quia aliũd producitur, & ipſa producitur, puta quia producitur ænea ſphæra, poteſt dici quòd producitur ſphæra, & qa producitur lapis, producitur forma lapidis. Reſtat ergo à ſufficienti diuiſione ꝙ producatur compoſitum, cuius ratio eſt. Cum generatio ſit proceſſus à nõ eſſe ad eſſe, illud propriè fit, cui cõpetit eſſe, vt quod eſt: hoc autem eſt ipſum compoſitum, vnde dicitur hoc aliquid, formæ verò non competit eſſe, vt quod, ſed quo: eſt enim forma qua compoſitum habet eſſe. Conſtat ergo ſolum compoſitũ fieri propriè, & per ſe, non autem formam, ſed illam dicemus fieri in materia, i. introduci in materia per eductionem de potentia materiæ, & ſic non fit forma, niſi per accidens ſic non fit quod quid eſt hominis, licet ſit idem cum eo, cuius eſt, vt probatum eſt ſuprà, nam quod quid eſt ad naturam ſpecificã ſpectat, excludens principia indiuidualia, ſed natura ſpecifica, nõ per ſe generatur, cùm ſit vniuerſalis, & generationes non ſint niſi ſingularium: ergo, &c. Patet ergo id quod generatur per ſe eſſe ſolum compoſitum.

Quan

Vniquod que à sibi simile generari à tex.c.24 vsque ad 27.

Quantum ad quartum, ſ. q̃ vnumquodque generetur à ſibi ſimili, declaratur ſic. Quæcunque fiunt aut fiunt ab arte, aut à natura, aut à caſu: quæcũq; fiunt ab arte, patet qđ fiunt à ſibi ſimili. Dictum eſt. n. q̃ dom⁹ ad extra fit à domo cognita, quę eſt in mente artificis, & ſanitas ad extra, ab intelligentia ſanitatis, quæ eſt in anima medici: fit ergo domus à domo, & ſanitas à ſanitate, propterea inquit Ariſto. Quare accidit modo quodam fieri domũ habentẽ materiã ex domo ſine materia, & ex ſanitate ſanitatẽ fieri. Similiter quæ fiunt à natura fiunt à ſuo ſimili: videm⁹. n. quod homo hominem generat, & equus equũ, & qui negat hoc, negat ſenſum. Hac. n. cauſa, intrinſeca ſunt ſemina in animatis perfectis, vt producant ſibi ſimile, & qualitates actiuę, & paſſiuæ inſunt entis, vt producant ſibi ſimile, nam videmus ignem generare ignem. Quæ aũt fiunt à caſu, non eſt neceſſe vt fiant à ſibi ſimili, qm̃ non fiunt ex intentione agentis, & fiunt multoties ex indiſpoſitione materiæ, vt patet in monſtris, q̃ quam prohibetur aſſimilatio geniti ad generans, vtrum aũt id verificetur, tam in ſubſtantiis, quàm in accidẽtibus, & vtrum hæc ſimilitudo debeat eſſe in eadẽ ſpecie, & quantã latitudinẽ ſuſcipiat, determinabitur in quæſtionibus Meta. Hæc igitur ſunt, quæ neceſſe erat præcognoſcere ante determinationem propoſiti.

Nõ ſunt ideæ ponẽdæ propter rerũ generatiõẽ Text. ca.28.

Quantum ad ſecundum principale, ex præmiſſis, & præcognitis ponitur hæc concluſio cõtra Platonem: non ſunt ponendæ ſpecies abſtractæ vniuerſales, vt per ſe homo, q̃ ſe leo, propter generationẽ ſenſibiliũ ſingulariũ: & probatur ſic. Si ponũtur vt cauſæ generationis, ergo vel vt generantes, vel vt exẽplaria, ad quorũ ſimilitudinẽ ab aliquo agente generant: non vt generantes, qm̃ cum vnũquodque producatur à ſibi ſimili, & videam⁹ genitũ eſſe hoc aliq̃d, puta Socratem, & Caliã, & eſſe hoc aliquid eſt quia habẽt eſſe in hac materia, neceſſe eſt generans eſſe hoc aliq̃d: ſed ſpecies ſeparatæ nõ ſunt hoc aliquid, ſed quale quid, i. q̃d vniuerſale, vt homo, animal, &c, Nã ſm Platonẽ nõ habent eſſe in hac, vel illa materia, q̃ quam fit hoc aliquid: ergo vanum eſt ponere tales ſpecies quaſi generãtes, & ſi ponerentur eſſent quantũ ad hoc inutiles: nam, vt inquit Comm. in cõmen. 28. homo, & animal vniuerſale eſt ſicut ſphęra vniuerſalis, quæ non generat, nec generatur. Non ſicut exẽplaria, qm̃ videmus manifeſtè in naturalibus, & in generationibus naturalibus vnũquodque generare ſibi ſimile, vt pater generat filiũ, qui licet nõ ſint vnũ numero, ſunt tñ vnũ in ſpecie: ad inducendam igitur ſimilitudinem generantis in genito, ſufficit virtus formatiua indita generãti, & non eſt recurrendum ad exẽplar extrinſecũ: nec obſtat, q̃ in aliquibus videmus generari ſimile à diſſimili, vt mulum ab equo, qm̃ talis generatio eſt præter naturam, i. præter intentionem naturæ particularis, puta equi generantis. Intendit enim producere equum, ſed quoniam ſemen equi receptum in materia menſtruali aſinæ non poteſt cauſare formã equi, ideo ne opus naturæ fruſtretur, cauſat formam mediam inter equum, & aſinum. Dicendum eſt ergo in generationibus ſecundum naturam, quas vocat Comm. in comm. vigeſimooctauo, generationes non ceſſabiles, ſimile generari à ſibi ſimili in ſpecie, in generationib. autem præter naturam, ſufficit ſimilitudo in genere, quoniam vtrunque eſt animal, & vtrunq; eſt iumentum. Cùm igitur videamus generans, & genitum eſſe duo in numero, & vnum, intentione vniuerſali, impoſſibile eſt ponere formas abſtractas, vt cauſas generationis.

Dubia 4.

Quantum ad tertium principale aduerte, quòd ex prædictis quatuor inſurgunt dubia.

Primum eſt, ſi in omni productione requiritur illud, ex quo res fit, vnde eſt, quod illud, ex quo res fit, aliqñ prædicatur de re facta, & ſi non in abſtracto, ſaltem denominatiuè: nam, quia ſtatua fit ex ære, licet non ſit æs, eſt tamen ærea: & quia homo fit ex carne, & oſſe, licet non ſit caro, & os, eſt tñ carneus, & oſſeus: aliquando autem id, ex quo, non prædicatur de re facta in abſtracto, nec denominatiuè, licet enim ex infirmo fiat homo ſanus, tamen non dicitur ſanus eſt infirmitas, nec dicitur ſanus eſt infirmus.

Solutio.

Ad hoc reſpondens Ariſt. dicit id prouenire, quia ly ex aliquo verificari poteſt de ſubiecto, i. de materia, vt ex carne, & oſſe fit homo, & de priuatione, vt ex infirmo fit ſan⁹, ex tenebroſo fit lucidum. Sed aduerte, q̃ poteſt ſubiectum eſſe id, ex quo, vt ex ferro fit gladius, & id, in quo, vt in homine fit ſanitas: qñ eſt ſubiectum in quo, magis dicitur fieri illud, q̃ ex illo, vt verius dicitur, homo fit ſanus, quàm quod ex homine fit ſanus. Quando autem eſt ſubiectum ex quo magis dicit fieri ex illo, q̃ qđ fiat illud, vt verius dicit, ex ęre fit ſtatua, q̃ qđ æs fiat ſtatua. Ex his ad dubiũ reſpondens, dico, q̃ qñ ly ex aliquo dicit de priuatione, nõ prædicatur de re facta, nec in abſtracto, nec denominatiuè, qm̃ priuatio nõ permanet in re facta, vnde licet ex infirmo fiat ſanus, tñ hæc eſt falſa, ſan⁹ eſt infirm⁹. Qñ aũt ly ex aliquo dicitur de materia ſubiecta priuationi, vt ex ære infiguratione ſubiecto fit ſtatua, tũc prædicaẽ de re nõ in abſtracto ſed denominatiuè, vt ſtatua facta ex lapide dicit lapidea, qm̃ licet materia quo ad priuationem non remaneat in re facta, tñ quoad ſubiectũ permanet, ideo prædicari poteſt denominatiuè, & hoc nõ cõtingit ĩ priuatiõe, vt dictũ eſt.

Secundũ dubium. Tex.29.

Secundum dubium eſt, dictum eſt ſuprà, q̃ ſicut in naturalibus aliquando fit aliquid à caſu, ſic in artificialibus, aliquando fit aliquid à caſu, vt ſanitas ex confricatione: dubitatur, quare aliqua artificialia poſſunt fieri, & ex arte, & à caſu, vt ſanitas: aliqua autem non poſſunt fieri niſi ex arte, vt domus: & aduerte, quòd artificiatum tunc fit à caſu, qñ fit à natura. Erit ergo dubium, quare aliqua artificiata fiunt ab arte, & à natura, vt ſanitas, aliqua autem ab arte tantum, vt domus, & gladius, & veſtis, &c.

Solutio.

Ad hoc reſpondens Ariſt. dicit id prouenire, quia materia artificij, aliquando habet in ſeipſa partẽ rei fiendæ, per quam ex ſe poteſt moueri ad formam abſque mouente extrinſeco: ſicut corpus humanũ, quod eſt materia ſanitatis, habet in ſe virtutẽ actiuã, puta caloré naturalẽ, in corde, vt in primo principio, q̃ quem p̃t moueri ad ſanitatẽ, ſicut ſi moueretur ab arte medicinæ, & tunc cõtingit idẽ produci ab arte, & à natura. Aduerte tñ licet huiuſmodi virtus ſit motiua materiæ, nõ tñ ſemper eodem mõ, quo moueretur ab arte, nam licet virtus motiua ſm locũ, quæ eſt homini, ſit cauſa ſaltationis, nõ tñ talis ſaltationis, qualis eſt in choreis, niſi adſit ars chorizandi, quæ adiuuatur arte muſicæ: nam, vt inquit Cõmentator in cõmento 29. quædam artes non poſſunt agere actiones ſuas, niſi alia ars adiuuet: v.g. ars ſaltandi, quæ nõ cõplebitur, niſi arte irach, quæ eſt pars muſicæ. Ad hoc ergo, quod idẽ poſſit fieri ab arte, & à natura, neceſſe eſt vt illa virtus intrinſeca ſit ſufficiens motiuum materiæ ad formam, ſicut ſi moueretur ab arte. Aliqñ autem in materia artificij non eſt huiuſmodi virtus actiua ſed tantum eſt aptitudo recipiendi formã, ſi ſibi imprimatur ab extrinſeco agente, vt in ferro nulla eſt virtus actiua, qua moueatur ad formã gladij, ſed eſt durities, qua eſt aptum recipere huiuſmodi formã: ſicut in elementis, nulla eſt virtus, qua moueatur materia ad formã eleméti, ſed neceſſe eſt, vt generẽtur ab extrinſeco generãte, ſicut mouentur localiter ab extrinſeco mouẽte: & huiuſmodi artificiata non poſſunt fieri niſi ab arte mouẽte materiã ad formã: vñ aduerte, qđ artificiata, quæ p̃nt fieri ab arte, & à natura, aſſimilantur rebus animatis, quæ poſſunt moueri localiter à ſeipſis, ex 8. Phyſ. & ab extrinſeco, vt qñ mouentur ab agente violento. Artificiata aũt, quæ tantum fiunt ab arte, aſſimilantur rebus inanimatis, quæ mouentur tãtum à mouente extrinſeco, & hanc ſimilitudinem expreſſit Cõmentator in commento 29. cum inquit, ita. n. eſt de generabilibus, ſicut de mobilibus, quemadmodum enim eorum, quæ mouentur localiter, quædam mouentur ex ſe, & quædam ex alio, ſic eſt de generabilibus: vtrum autem rei generandæ præſit aliqua pars, quam aliqui dicunt inchoationẽ formæ, determinabitur in quæſtionibus noſtris Metaphyſic.

Tertium dubium. Tex. 30.

Tertium dubium eſt, dictum eſt, vnumquodque generari à ſibi ſimili, & propterea non eſt neceſſe ponere ideas generantes: ſed non apparet id eſſe verum vniuerſaliter: nam generatur calor ex motu, & rana non ſemper ex rana, ſed putrefactione, & mulus non ex mulo, ſed ex equo. Quæritur ergo, quomodo hoc principium habeat veritatem.

Solutio.

Pro reſponſione huius præpono talem diſtinctionem. Quod generatur, vel eſt accidens, puta calor: vel ſubſtantia. Si ſubſtantia, vel naturalis, vel artificialis: ſi ſubſtantia ſiue naturalis, ſiue artificialis, vel generatur per ſe, vel per accidens, id eſt, à caſu.

Si generatur accidens, non eſt neceſſe, q̃ generetur à ſuo ſimili, videmus enim calorem generari à motu, qui non eſt calor niſi virtute: & quantitas & relatio non generantur à ſuo ſimili: quoniam nec quantitas, nec relatio ſunt formæ actiuæ, ſed cauſantur à ſubſtantia agente: qui enim dat formam rei dat accidentia eius, &c.

Si generaẽ ſubſtãtia naturalis, vel generaẽ ex ſpermate,

vel nó: ſi ex ſpermate, generatur à ſuo ſimili vel in ſpecie, vel in genere proximo: in ſpecie quidem, qñ virtus formatiua poteſt introducere formam eiuſdem ſpeciei in materia, quam tranſmutat: vnde videmus hominẽ generare hominẽ, & leo generat leonem. Si autẽ virtus formatiua non poteſt introducere formam eiuſdem ſpeciei, ſaltem introducit formam eiuſdẽ generis proximi: vt qñ generatur mulus ex equo, conueniunt. n. non ſolum in genere animalis, ſed in genere iumenti, ſi ſine ſpermate nõ eſt neceſſe quod generetur à ſuo ſimili neque ſpecie, neque genere. Hæc. n. generantur à caſu comparata agenti particulari, quod eſt calor putredinalis, neque. n. huiuſmodi calor intendit generationem animalis, puta ranæ, vel vermis, ſicut intendit virtus formatiua, quæ eſt in ſpermate. aſsimilatur. n. arti. vn de inquit Ariſt. ſperma facit, ſicut quæ ab arte. Quæ aũt per accidens & à caſu fiunt non eſt neceſſe aſſimilari generanti, qñ eueniunt præter intentionem generantis: vnde non oportet theſaurum inuentum aſſimilari fodiẽti ſepulchrũ, neque monſtrum generanti, neque muſcã cadaueri ex quo generatur, ſed ſufficit in materia putreſcente eſſe aliquam virtutem generatiuam, puta calorem, quæ proportionatur virtuti generatiuæ, quæ eſt in ſpermate, quæ tamen in hoc differunt, quod virtus ſpermatis eſt ab anima, & à cælo, vt ab vniuerſali principio omnis generationis, & corruptionis: virtus autem, quæ eſt in materia putreſcente, habet vigorem tantum à corpore cæleſti, in quo virtualiter continentur omnes formę rerum inferiorum, excepta anima intellectiua, de qua loquemur in lib. 12.

Si ſit ſubſtãtia artificialis, puta domus, aut gladius, partim fit ex ſimili, partim ex diſſimili: ex ſimili quidẽ quo ad formã exẽplarem, quæ eſt in anima agẽtis. Ex diſſimili quo ad eſſe, qñ forma artificiati, ꝓducti habet eſſe materiale, in anima aũt artificis habet eſſe immateriale. Quod non contingit in ſubſtantiis naturalibus. In illis enim generatum poteſt eſſe ſimile omnino generãti, qñ in vtroque forma eſt eiuſdem rationis, & in vtroque habet eſſe naturale.

Sed dices, ſi per artem non producitur ſubſtantia artificialis, puta domus, ſed qualitas, puta ſanitas, nunquid neceſſe eſt quod fit aſſimilari ei à quo fit?

Ad hoc dico qđ ſic, ſed hæc aſſimilatio aliqñ eſt actualis, aliqñ virtualis. Actualis quidem, qñ cauſatum ad extra præeſt in mente agentis ſm intelligentiam, vt medicus cauſans ſanitatem, ex ratione ſiue quod quid eſt ſanitatis. virtualis autem, quando cauſans continet virtute, & non formaliter ipſum cauſatum, vt quando per motum cauſatur calor: non. n. formaliter, ſed virtualiter motus eſt calor, & aduerte, quod vtraque aſſimilatio poteſt contingere dupliciter, qñ vel ſm totum, vel ſm partem: ſm totum quidem, quando totum productum præeſt actu, vel virtute in producente, vt ſanitas in mente artificis, & calor in motu. ſm partem vero, quando in producente prę exiſtit pars producti ſiue actu, ſiue virtute: actu quidem, vt quando medicina calida cauſat calorem in corpore ægri exceſſiuè infrigidati, & ſanatur. calor enim eſt pars ſanitatis, eſt enim ſanitas conſurgens non ſolum ex calore, ſed ex aliis humoribus adæquatis. virtute vero, vt quando ex motu in corpore ægri cauſatur calor proportionaliter, ſicut ex medicina & inducitur ſanitas.

Patet igitur qũo verificatur hoc principiũ vnumquod que à ſuo ſimili producitur. De his autem, quæ generantur per accidens, & à caſu non eſt neceſſe ſolicitari. nam cum ſm Ariſto. in lib. 12. tex. 13. caſus, & fortuna ſint priuationes naturæ, & artis, non eſt neceſſe in his attendi ſimilitudinẽ inter generans, & genitum, niſi forte quo ad prædicata tranſcendentia, puta quòd ens generat ens, quod vnum vnum, quod res rem, &c.

Q uartũ dubium. Tex. cap. 32. Quartum dubium eſt. Quoniam determinatum eſt ſuprà fieri compoſitum, & non formam: Quæritur ſi id eſt verum, tam de forma ſubſtantiali, quàm accidentali.

Ad hoc reſpondens Ariſt. tenet partem affirm. pro vtraque forma: cuius ratio eſt, quoniam omnis forma, tam ſubſtantialis, quàm accidentalis non habet eſſe, vt quod, ſed vt quo: ergo non poteſt eſſe id quod generatur. Dicendum eſt ergo. quòd ſicut non generatur forma lapidis, ſed lapis, ſic non generatur ſphæra, ſed ænea ſphæra, nec albedo, ſed lignum album, nec quantitas, ſed lignum quantum, aut animal quantum.

Aduerte tñ. ꝙ licet, tam in ſubſtantiis, quam in accidentibus compoſitum, & nõ forma ſit genitum, tamen eorum generatio in hoc differt, ꝙ compoſitum ſubſtantiale neceſſariò præexigit alteram ſubſtantiam, à qua generetur: non enim generatur ſubſtantia, niſi à ſubſtantia, compoſitum aũt accidentale non neceſſariò præexigit compoſitum alterum actu præexiſtens, ſed quod ſit tale in potentia, puta non eſt neceſſe ad hoc quod fiat album præexiſtere album actu, ſed ſufficit præexiſtere materiam, ſiue ſubſtantia, quæ fit alba in potentia. & hoc ideo eſt, quia ſubſtantia non poteſt eſſe niſi à ſubſtantia, aliter productũ eſſet nobili⁹ producente. accidens aũt põt eſſe à ſubſtantia. nam cùm ſubſtantia ſit primum, & ſimpliciter ens, vt dictum eſt ſuprà, non inconuenit quod ſit cauſa ſubſtantiæ, & accidentis. vn de videmus, qđ generans ignem generat calorem, & leuitatem, & ſiccitatem, & lucem in igne. Hæc de 6. c. dicta ſint.

CAPVT VII.

Ex quibus partibus conſtituatur quod quid eſt, & diffinitio, & quomodo partes ſuperiores toto vel poſteriores.

IN c. 7 inueſtigandum eſt, ex quibus partibus conſtituitur quidditas ſubſtãtiæ ſenſibilis, & qñ quidditas, quæ eſt ipſum quod quid eſt, ſignificatur per diffinitionem, cum hîc procedamus modo logico, vt diximus in principio huius libri, manifeſtum erit propoſitum, ſi declaratum fuerit, quæ partes intrent diffinitionẽ. nam, vt inquit Ariſt. cùm diffinitio ſignificet rei quidditatem, & omnis diffinitio habeat partes, cùm ſit oratio, & quid compoſitum ex genere, & differentia: conueniens videtur, quod ſicut tota diffinitio correſpondet toti rei diffinitæ, ita partes diffinitionis partibus rei. quod quidem an verum ſit, & in quo ſenſu determinabimus in quæſtionibus noſtris. *Tex. 6. 35*

Vt igitur ſciamus, quæ partes ponantur in diffinitione, & ex conſequenti, ex quibus partibus conſtituitur quidditas ſubſtantiæ ſenſibilis: aduerte quod Ariſt. ad huius declarationem, præponit duo dubia.

Primum eſt ſi partes rei, ſiue diffinitiones partium rei ponuntur in diffinitione totius.

Secundũ eſt: ſi partes ſunt priores, vel poſteriores toto.

Quantum ad primum dubium Ariſt. arguit ad partes, & pro parte neg. ſic, ſemicirculus eſt pars circuli, & tamẽ nec ſemicirculus: nec diffinitio ſemicirculi ponitur in diffinitione circuli, aliter cùm diffiniamus ſemicirculum per circulum (eſt enim ſemicirculus portio circuli) eſſent circulares diffinitiones. Pro parte autem affirmatiua ſic, Literæ ponuntur in diffinitione ſyllabæ (nam ſyllaba eſt quid cõpoſitum ex literis) ſed literæ ſunt partes ſyllabæ, ſicut ſemicirculus eſt pars circuli, ergo, &c.

Quantũ ad 2. dubium arguit ſimiliter, & pro parte affirmatiua ſic, ſimplicia & cõponentia ſunt priora cõpoſito, quoniã ſupponit illa: ſed partes ſunt ſimplices, & cõponẽtes reſpectu totius: ergo, &c. Pro parte negatiua ſic, Totũ ponitur in diffinitione partis. diffinitur enim angulus acutus per angulum rectum. nam acutus eſt qui eſt pars recti: & ſi diffinitur digitus, in eius diffinitione ponetur homo. ſed diffinitio datur per priora, ergo, &c. Prætereà, totum poteſt eſſe ſine parte, & nõ econuerſo, vt homo ſine digito, nõ tñ digitus ſine homine, niſi æquiuocè: ſe paratus. n ab homine nõ eſt digit⁹, ſicut nec oculus pictus eſt oculus ex ſecundo de anima: ſed quod poteſt eſſe ſine alio, & nõ ecõuerſo eſt pri⁹, vt declarauim⁹ 15. li. ergo, &c.

Pro reſolutione primi dubij ponetur diſtinctio de partibus. Deinde duæ concluſiones cum probationibus ſuis.

Pars eſt duplex, ſ. quantitatiua, & eſſentialis. Quantitatiua eſt, ex qua integratur res quanta, vt quanta: vt linea cubitalis eſt pars integralis lineæ bicubitalis: eſsẽtialis eſt, ex qua conſtituitur ſubſtantia rei cõpoſitæ: vt corpus, & anima ſunt partes eſſentiales animalis. Nunc aũt prætermittẽda eſt pars integralis. & ſcrutandum eſt de partibus eſſentialibus. Aduerte igitur, qđ ſicut ſubſtantia compoſita põt dupliciter cõſiderari, ſ. vt vniuerſalis, puta hõ, & vt ſingularis, puta hic homo, ſic partes eſſentiales in vniuerſali quidem, vt corpus, anima, caro, os, neruus, &c. In ſingulari verò, vt hoc corpus, hæc caro, &c. Conſideratæ in vniuerſali dicuntur partes ſpeciei: ſumendo ſpeciem non pro forma, ſed pro quidditate, ſiue natura ſubſtantiæ cõpoſitæ vniuerſalis, vt hominis, equi, &c. cõſideratæ in ſingulari dicuntur partes materiæ, i. partes indiuiduales, ſiue conſtituentes in diuiduũ. Conſtituitur. n. indiuiduum determinata materia non ſolum in ſpecie, ſed in numero. nam Calias non ſolum conſtituitur ex carne, & oſſe, ſed ex carne, & hac carne humana, & hac anima rationali. Differunt autem in hoc, *Text. ca. 34. 35.*

quod

quòd partes ſpeciei p ſe conueniunt naturæ ſpecificę, non enim ſaluatur natura ſpecifica ſubſtantiæ cõpoſitæ, niſi cõſtituatur ex his partibus, vt homo non eſſet homo, niſi conſtaret ex corpore humanõ, & anima rationali. Partes aũt materiæ per accidens conueniunt naturæ ſpecificæ. Accidit enim homini quòd ſit Calias. Adhuc enim remoto Calia ſaluatur homo, puta in alio indiuiduo, & accidit circulo diuidi in duos ſemicirculos. Hoc enim non conuenit circulo inquantum circulus, ſed inquantum hic, vel ille circulus. Et ſicut accidit homini eſſe Caliam, ſic accidit homini componi ex hac carne, & ex hac anima, & circulo accidit componi ex ſemicirculo A, & ſemicirculo B.

Ex hac diſtinctione ponuntur duæ concluſiones.

Prima eſt. Quæ ſunt partes ſpeciei ponuntur in diffinitione totius: probatur. Quæ ſunt conſtituentia ſubſtantiã, & quidditatem totius, & per ſe eidem conueniunt, ponuntur in diffinitione eius, aliter diffinitio non ſufficienter declararet naturã diffiniti: ſed partes ſpeciei cõſtituũt q̃ddit. totũ, & p ſe ei conueniunt, vt declaratũ eſt: ergo, &c.

Secunda concluſio, partes materiæ non ponunt in diffinitione totius vniuerſaliter ſumpti, nec ſingulariter ſumpti. Quòd non vniuerſaliter ſumpti probatur: nam diffinitio eſt ex his, quæ per ſe cõueniunt diffinito, vt declaratũ eſt ſuprà in 3. c. ſed partes materiæ non per ſe conueniunt toti vniuerſaliter ſumpto, vt diximus paulò ante: ergo, &c. Quòd non ſingulariter ſumpti probatur, q̃m ſingularia nõ diffiniuntur, ſed imaginatione, & ſenſu cognoſcuntur. Et ſi cognoſcuntur ab intellectu, nõ cognoſcuntur, niſi in ratione vniuerſalis, puta cognoſcitur hic circul⁹, quia eſt circulus, & hic homo, quia eſt homo. Tu tñ aduerte, quod ſi ſingulare diffiniretur, in eius diffinitione ponerentur partes materiæ, q̃m ſunt cõſtituentia indiuiduum, & p ſe ei conueniũt.

Ex his patet ſolutio ad argumẽta adducta ad partes: nã ideo ſemicirculus non ponitur in diffinitione circuli, quia vt declarauim⁹ eſt pars materiæ, ideo aũt literæ ponuntur in diffinitione ſyllabæ, quia ſunt partes ſpeciei, conſurgit enim ſyllaba ex literis, ſicut homo ex carne, & oſſe. &c.

Aduerte tñ, quod literæ abſolutè ſumptæ ſunt de ratione ſyllabæ, non autem literæ æreæ, aut plumbeæ, non.n. eſt neceſſe literas fieri in ære, vel in plumbo, vnde vt ſic ſe habent per accidens ad ſyllabam, vt ſyllabam.

Tex c.36 37.38. 39.40. 41. 8.Metaphy.15. Ex his corollariè ſequitur, quod, cùm non poſſit ſaluari natura ſubſtantiæ ſenſibilis niſi in materia, non ſolùm forma, ſed & materia ſumpta in vniuerſali ſunt de diffinitione, & quidditate eius, & non ſolùm id verificatur in ſenſibilibus, ſed in Mathematicis: licet aliter & aliter, nã materia eſt duplex ſ. ſenſibilis, & intelligibilis: ſenſibilis quidem eſt, vt æs, & lignum, & elementa, & caro, & os, & breuiter omnis materia mobilis. Intelligibilis eſt, quæ cõprehenditur ab intellectu eſſe in ſenſibilib⁹ nõ inquantum ſenſibilia ſunt, qualia ſunt Mathematica, vt linea, corp⁹, ſuperficies, iſta. n. dicuntur materia figurarũ Mathematicarũ, nam ſicut formæ naturales non fiunt, niſi in tali materia ſenſibili, ſic figuræ Mathematicæ nõ fiũt, niſi in quãtitate cõtinua, quæ diuiditur in lineã, ſuperficié, & corpus. vnde inquit Comm. in comm. 35. linea demonſtrata ſuperficies, & corpus ſunt materia figurarum habentium angulos, & carentium angulis. ſicut igitur materia ſenſibilis ſumpta in vniuerſali eſt de diffinitione, & quidditate ſubſtantiæ ſenſibilis, ſic materia intelligibilis eſt de ratione figurarũ Mathematicarum. vnde in diffinitione triãguli de neceſſitate ſumitur linea, vel ſuperficies vel corpus. Hæc pro primo dubio dicta ſunt.

Pro reſolutione ſecũdi dubij ponunt tres cõcluſiones.

Prima eſt, partes ſpeciei ſunt priores toto. probatur, ex partibus ſpeciei conſtituitur quidditas totius, & ponuntur in diffinitione eius, ſicut declaratum eſt ſuprà: ſed conſtituentia, & diffinientia, vt ſic, ſunt priora conſtituto, & diffinito: ergo, &c.

Secunda eſt, Partes materiæ comparatæ toti, ſunt poſteriores, probatur. Totum ponitur in diffinitione earum, ſi diffiniuntur, vt digitus eſt pars hominis, ſemicirculus eſt portio circuli. Angulus acutus eſt minor recto, ſed diffinies eſt prius diffinito. ergo, &c.

Tertia eſt. Partes materię, ſm illum modum, quo aliquid dicitur prius, vt principiũ principiato, ſunt priores toto. ſ. indiuiduo, quod componunt. nam componens eſt prius compoſito, & cauſa effectu. ſecundum autem illum modũ, quo aliquid dicitur prius, quia poteſt eſſe ſine alio, & non econuerſo, quædam ſunt poſteriores, quædam ſimultaneæ. nam minus principales, vt digitus, ocul⁹, auris, &c. nõ poſſunt eſſe ſine toto, ſed bene econuerſo, vt patet: principales autem, vt cerebrum, hepar, cor, non poſſunt eſſe ſine toto, nec totum ſine ipſis, vt patet. ergo, &c.

Ex iis ergo patet, q̃ propoſito dubio non eſt ſimpliciter reſpondendum: nam in vno ſenſu ſunt priores, in alio poſteriores, in alio ſimultaneæ. Patet etiam ex quibus partibus conſtituitur quidditas ſubſtantiæ ſenſibilis, quoniam ex iis, quæ intrant diffinitionem eius. Hæ autem ſunt partes ſpeciei. Hæc de ſeptimo capite dicta ſint.

CAPVT VIII.

Quomodo eſſentialis diffinitio ſiue vnam ſiue plures differentias includat, vnum ſignificet, oſtenditur.

Tex.c.42. 43. IN 8. c. inueſtigãdum eſt, cùm diffinitio & quod quid eſt, quod eſt ſignificatum diffinitionis, conſtat ex partibus, quomodo diffinitio eſt vna, & quod quid eſt vnum. Ad reſolutionem igitur huius dubij dicemus tria.

Primò, quare idem dubium motum in ſecundo Poſter. non fuit illic ſolutum.

Secundò, argumentabimur ad partes.

Tertiò, reſoluemus ipſum.

Quantum ad primũ aduerte, q̃ Philoſophus in 2. Poſte. mouit hoc dubiũ. Quare diffinitio ſignificat vnũ, & tñ habet partes. puta, ſi diffinitio hominis eſt animal bipes, quare ſignificat vnũ, puta naturã hoĩs, quę eſt vna, cũ aĩal & bipes non videaẽ eſſe vnũ, ſed plura. Hoc quidẽ dubiũ ió illic nõ determinaẽ ſm Com. in cõ. 42. q̃m licet ſit cõmune Logico & primo Philoſopho cõſiderare de diffinitione, modis tñ diuerſis: nam Logicus conſiderat de ea inquantũ eſt inſtrumentum inducens intellectum ad intelligere quidditates rerum, primus aũt Philoſophus inquantum ſignificat rerum naturas: & ió reddere cauſam, quar. e ſignificat vnũ, licet habeat partes, magis pertinet primo philoſopho, qui conſiderat naturas rerum, ex conſequenti conſiderat partes diffinitionis, non inquantum prædicantur de diffinito (hoc. n. ad Logicum ſpectat) ſed inquantum ſunt naturæ rerum diffinitarũ: nã ſi genus & differentia, ex quibus conſtat diffinitio, eſſent diuerſæ naturæ, impoſſibile eſſet diffinitionem ſignificare vnum. Quoniam igitur ad primum philoſophum ſpectat inueſtigare ſi partes diffinitionis ſunt idem realiter, vel non, ideo ad ipſum ſpectat determinatio propoſiti dubij: nam ex eo ſolo, quod diffinitio & partes diffinitionis prædicantur de diffinito, non poteſt ſciri.

Quantum ad ſecundũ, aduerte quod Ariſt. pro parte negatiua ſic intendit arguere: diffinitio vel conſtat ex genere & vna differentia, vt animal rationale: vel ex genere & pluribus differẽtiis, vt ſubſtãtia animata ſenſitiua rationalis: ſ. neutro modo põt ſignificare vnũ. ergo, &c Et q̃d primo modo nõ ſignificet vnũ, arguit ſic. Si duo debẽt ſignificare vnũ, neceſſe eſt illa eſſe vnũ, vel fieri vnũ, nã q̃m hõ & albũ ſunt duo, niſi fierẽt vnũ ex eo q̃d hõ recipit & partici pat albũ, ñ ſignificarẽt vnũ: puta hoĩem albũ, q̃d eſt vnũ p accidẽs: ſed gen⁹ & differẽtia, puta aĩal bipes sũt duo, q̃m inueniẽ aĩal ſine bipede, & nõ põt fieri vnũ, q̃m, cũ gen⁹ diuidaẽ cõtrariis differẽtiis, qua ratiõe fieret vnũ cũ vna participando eã: ſed hoc eſt impoſſibile, q̃m cõtrariæ differẽtiæ ſimul ineſſent eidẽ generi, ergo impoſſibile eſt diffinitionem conſtantem ex vno genere, & vna differentia ſignificare vnum.

Quod aũt ſecundo modo nõ ſignificet vnum arguitur ſic. Sit hæc diffinitio hominis, Homo eſt animal greſſibile bipes non alatum: ſi iſtæ tres differẽtiæ ſunt vnum cum animali, & vnũ inter ſe (ibi. n. intelligimus de vnitate eſſentiali) hoc ideo eſt, quia ſunt in vno, puta in animali: ſed id non ſufficit, aliter omnia accidentia, quæ ſunt in vno ſubiecto, eſſent vnum eſſentialiter; & ſic albedo, dulcedo, grauitas in pomo eſſent vnum eſſentialiter, quod eſt falſum, vt patet: præterea, vt inquit Com. in com. 43. totus mundus eſſet vnũ eſſentialiter, q̃a oía ſunt in cælo, q̃d eſt vnũ, ergo, &c.

Pro parte aũt affirmatiua ſic arguit, Diffinitio ſignificat rei ſubſtantiam: ſed rei ſubſtantia eſt vna, vt hominis ſubſtantia eſt vna, cum ſit vna ſpecies, & Socratis ſubſtantia eſt vna, cum ſit vnum numero & hoc aliquid, ergo, &c.

Quantum ad tertium inueſtiganda eſt ratio, quare diffinitio cõſtans ex genere & vnica differẽtia ſignificat vnũ, ſimiliter quando conſtat ex genere & pluribus differẽtiis. Exẽplũ primi, homo eſt animal rationale. Exẽplũ ſecundi,

homo eſt ſubſtantia animata ſenſitiua rationalis, deinde ſoluenda ſunt argumenta in ducta pro parte negatiua.

Aduerte igitur, quod ratio propter quam diffinitio cõſtans ex genere & vnica differentia ſignificat vnũ, eſt hæc, quia genus,& differentia addita generi, & contrahens genus ad ſpeciem non dicunt diuerſas eſſentias, ſicut genus & differentia accidentalis, vel propria paſſio: vt animal album,vel animal rudibile, quorũ vnũ eſt ſubſtantia & alterum qualitas,ſed dicunt eandem eſſentiã diuerſimodè cõceptam,puta genus ſub conceptu cõfuſo, & differẽtia ſub conceptu determinato:vnde in hoc quod dicitur rationale cõprehenditur natura animalis, ſed ſpecificata ſub tali gradu,puta cum ratione. Ex hoc igitur fundamento poſſumus ſic arguere.Ratio cõſtans ex duob⁹,quæ realiter ſunt vnum,ſignificat vnum:ſed diffinitio eſt ratio,&c.ergo,&c. Hinc manifeſtè cõſtat,quare ſpecies eſt vnũ quid ꝓ ſe: qm̃ tam genus q̃ differentia dicunt totam naturam ſpeciei,ſub diuerſo conceptu, vt diximus.Et ſignum qđ dicant totam naturam ſpeciei eſt,quia tam gen⁹ quàm differentia,vt genus eſt,prædicantur in recto de ſpecie. Dico aũt vt genus, ad differentiam eius, quod aliquando eſt genus, aliqñ eſt materia, vt corpus: nam qñ ſumitur vt genus,prædicaſ in recto, vt homo eſt ſubſtantia, & eſt corpus, & eſt animal. Quando autem ſumitur vt materia, prædicaſ in obliquo, vt homo eſt quid compoſitum ex anima & corpore. Qũo verò idem poſſit eſſe genus & materia, & quibus rationibus declarabimus in quæſtionibus noſtris.

Ratio aũt, propter quam diffinitio conſtans ex genere & pluribus differentiis,ſignificat vnũ,eſt,quia vltima differentia,quæ dicitur ſpecifica,i.conſtituens ſpeciem,& dicit indiuidua, i.non diuiſibilis in alias differentias inferiores, continet omnes ſuperiores, quæ dicunt̃ genericæ: ex conſequenti diuiſibiles in alias.Puta in hac diffinitione,homo eſt ſubſtantia corporea animata ſenſitiua rationalis: ly rationalis continet oẽs prẽcedentes,qm̃ prædicantur de rationali:& prætereà,vt inquit Philoſophus,ſi non contineret eas,oporteret multoties idé repetere in diffinitionib⁹, & fieri nugationem.v.g.cum corporeum diuidatur per animatum & inanimatum:&animatum per ſenſitiuũ &non ſenſitiuum:& ſenſitiuum per rationale & irrationale:ſi inferior nõ includit ſuperioré,ergo erit neceſſe dicere, ꝓhomo eſt ſubſtantia corporea:corporea habẽs animã: ſimiliter ꝓ eſt animata,animata habẽs ſenſum,&ꝓ eſt ſenſitiua: ſenſitiua habens rationem: omnis aũt ſuperfluitas & nugatio vitanda eſt in definitionibus. Dicendum eſt ergo inferiorem differentiã cõtinere ſuperioré,& vltimã includere omnes præcedẽtes:qm̃ igitur vltima includit oẽs præcedẽtes,ita ꝓ prædicatur de ea prædicatione identica, & vltima cõplet diffinitionẽ:ideo diffinitio cõſtans ex genere & plurib⁹ differẽtiis eſſentialibus ſignificat vnũ,ſicut ea,quæ conſtat ex genere & vnica differentia. nam ſicut differentia addita generi non dicit aliã eſſentiam à genere,ſic nec differentia addita differentiæ, dicit aliã eſſentiã ab ea cui additur,ſed tantũ diſtinctionẽ formalẽ, vt plenè declarabimus in quæſtionib⁹ noſtris.Vltima ergo differẽtia dicit totam rei ſubſtantiam,ex conſequenti diffinitio,quæ comple tur per vltimam differentiam,manifeſtè ſignificat vnum.

Ad argumẽtũ primũ pro parte negati.dicẽdũ,ꝓ genus & differẽtia nõ ſunt duo realiter diſtincta imò ſunt vnum. &qñ dicit,ꝓ gen⁹ inuenitur ſine differẽtia,puta animal ſine rationali,vt in aſino.Ex hoc nõ impedit,quin ſint vnum ſed ꝓ nõ ſunt vnũ cõuertibiliter. Dicẽdum eſt etiã, ꝓ non incõuenit cõtraria ineſſe eidé potẽtialiter,differentiæ autem cõtrariæ non inſunt actu generi,qm̃ gen⁹ ſm ſe abſtrahit à differẽtiis, ſicut materia ſm ſe abſtrahit ab omni forma. Ad ij. dubium, dico, ꝓ non ſunt vnũ, quia ſunt in vno, ſed quia vltima includit præcedentes, & prædicantur de ea eſſentialiter, ex conſequenti dicunt eandem naturam ſub diuerſo conceptu.Hæc de octauo capite dicta ſint.

CAPVT IX.

Platonis opinio,quòd vniuerſalia genera ſiue ideas,quòd ſint ſubſtantiæ,reprobatur.

Tex. 44 IN c.9.reprobanda eſt opinio Platonis,quam ſibi imponit Ariſt. de generibus, & de maximè vniuerſalibus, vt de ente,& vno, & de ideis, ꝓ non ſint ſubſtantiæ: & vt perſtringamus longum diſcurſum Ariſtotelis, cuius mentem iam pertractauimus in 3.lib.in c.11.dicemus quatuor.

Primò,quòd abſolutè non ſunt ſubſtantiæ.

Secundò,ꝓ non ſunt ſubſtantiæ à ſingularib⁹ ſeparatæ.

Tertiò, quòd ideæ Platonicæ non poſſunt diffiniri, nec demonſtratio poteſt de eis haberi,ex conſequenti vanè pronuntur.

Quartò videndum eſt in quo Plato bene,vel malè dixerit circa huiuſmodi.

Quantum ad primũ,aduerte,ne procedamus per incognita, ꝓ vniuerſalia hîc non intelliguntur naturæ, quibus poteſt intellectus attribuere intentionem vniuerſalitatis, quæ vt ſic dicuntur vniuerſalia obiectiuè,vt natura hominis, natura equi:huiuſmodi.n. vt ſic ſunt ſubſtantiæ habentes eſſe in ſingularibus,ſecundum veritatem.ſed hîc intelliguntur naturæ,vt ſtant ſub intentione vniuerſalitatis,puta homo,animal,ens,inquantum prædicantur de multis,& apta ſunt eſſe in multis:ſic enim ſumuntur à Platone,vt ſibi imponit Ariſtoteles:& volebat,quòd, vt ſic, eſſent ſubſtantiæ, & haberent eſſe extra ſingularia, & contra humanum ſenſum intendit arguere Ariſtoteles.

Dupliciter aũt arguit.Primò,ꝓ non ſunt ſubſtantiæ,inquantum vniuerſalia ſunt,i.inquantum prædicãtur de multis.Secundò,nec inquantum ſunt partes diffinitionis.

Pro primo ſic arguit, Cùm omnis ſubſtãtia ſit alicuius propria ſubſtãtia,ita ꝓnon eſt alterius:ſi vniuerſale eſt ſubſtantia,eſt alicuius ſubſtãtia: aut ergo eſt ſubſtãtia omniũ, de quib⁹ prædicaſ, aut vnius tantùm,& nõ omniũ, nõ põt eſſe omnium,qm̃ cùm illa ſint plura,& plura ſint illa,quorum ſubſtantiæ ſunt plures, impoſſibile eſt tale vniuerſale eſſe ſubſtãtiã omniũ,aliter illa omnia nõ remanerẽt plura, ſed eſſent vnum. Quorum.n.ſubſtantia eſt vna, illa ſunt vnum,nec poteſt eſſe vnius tantùm:qm̃ qua ratione eſſet vnius,eſſet etiam aliorum,cùm prædicetur de illis.vnde ſequitur, ꝓ aut omnia indiuidua alicuius vniuerſalis erunt vnum numero,ſi habent vnam ſubſtantiam numero,quæ ſit ſubſtantia illius vniuerſalis Platonici, aut non vniuocantur in ipſo vniuerſali,ſi eſt ſubſtantia tantùm vnius. *Tex. 45.*

Præterea ſubſtantia ſecundũ id quod eſt realiter,vt præſcindamus à cõſideratione logica,nõ dicitur de ſubiecto, quoniam omnis ſubſtantia ſecundum id quod eſt,eſt alicui propria: ſed vniuerſale dicitur de ſubiecto, vt patet.ergo non eſt ſubſtantia.Et aduerte hanc rationem concludere apud Philoſophum, qui conſiderat rei naturam, & non intentiones rei attributas,vt conſiderat Logicus. *Tex. 46.*

Pro ſecundo ſic arguit,Si vniuerſale, inquantũ eſt pars diffinitionis eſt ſubſtãtia,ſequitur idẽ eſſe ſubſtantiã duorum.nam,ſi diffinitur homo,diffinitur ꝑ animal: ſimiliter, ſi diffiniretur Socrates, diffiniretur ꝑ animal:ergo, ſi animal vniuerſale eſt ſubſtãtia, erit ſubſtãtia & hominis & Socratis:quod eſt inconueniens,quoniam omnis ſubſtantia alicuius propria,& non alterius eſt ſubſtantia,vt dictũ eſt. *Reliquit hic autor vnam rationẽ in text. 47. & aſſum pſit text. 48.*

Prẽterea,ſequitur ꝓdabitur tertius homo,nam cùm homo ſenſibilis, puta Socrates, ſit homo, & hõ intelligibilis apud Platonẽ ſit homo,ſequitur ꝓdatur tertius homo,qui de vtroque prædicatur.Et aduerte,ꝓ non ſolùm dabitur 3. ſed &4.& 5.&ſic in infinitum:nam cùm Socrates ſit homo, & homo intelligibilis ſit homo, & homo tertius ſit homo, dabitur quartus, qui prædicatur de tribus, eadem ratione dabitur quintus,& ſic in infinitum.

Prætẽrea ſequitur ſubſtantiã ſingularem non eſſe vnum per ſe, qm̃ ex pluribus exiſtentibus in actu non fit vnum ꝑ ſe,ſed ex plurib.quorum vnum fit actus,& alterum potentia,vt ex forma & materia,vel vtrunque ſit in potentia, vt duæ medietates exiſtentes in linea in potentia conſtituunt vnam lineam actu:ſed,ſi vniuerſalia ſint ſubſtantiæ,exiſtũt actu in ſubſtantia ſingulari,puta in Socrate exiſtet actu homo,& actu animal:ergo Socrates non erit vnum per ſe. *Text. 49.*

Sed dices,Si vniuerſalia non ſunt ſubſtãtiæ:& ſi ex pluribus in actu nõ fit vnum per ſe: ſequitur ſubſtantiam ſingularem ſenſibilẽ eſſe vel incompoſitam,vel cõponi ex nõ ſubſtãtiis.Quorum vtrunque eſt manifeſtè falſum. *Text. 50.*

Reſpondeo, nego conſequentiam. datur enim tertium, nam declarabitur infrà, quod componitur ex ſubſtantiis in potentia,totum enim componitur ex partibus, quæ ſunt in potentia in toto. patet igitur ex omnibus prædictis, ꝓ vniuerſalia abſolutè non ſunt ſubſtantiæ. *Ideæ non ſunt ſubſtantiæ à ſingularibus ſeparatæ.text. 51.52.*

Quantum ad ſecundum probandum eſt,ꝓ non ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ à ſingularibus,& arguit ſic,Si homo & equus,& leo ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ : cùm huiuſmodi ſpecies cõponant̃ ex genere &differẽtia,ea ratione qua ponũ tur ſpecies ſeparatæ à ſingularib⁹,ponẽt etiã genera & differentiæ:

rentiæ:quod inconueniens eſt,vt etiam Plato concedit:cõ ſequentia quidem probatur, nam ideo Plato ponit ſpecies ſeparatas ab indiuiduis, quia ſecundũ vnam rationem prædicantur de indiuiduis, & quia intellectus poteſt abſtrahere ſpeciem ab eis,i.quia poteſt intelligere naturam ſpecificam non intellecto indiuiduo : ſed genus ſecundum vnam rationem prædicatur de omnibus ſpeciebus,ſimiliter differentia,vt patet:ergo,&c.Et poteſt per intellectum abſtrahi genus à ſpeciebus,ſicut ſpecies ab indiuiduis:ergo,&c.

Quantum ad tertium,aduerte,quod,vt imponit Ariſto. Platoni,poſuit Plato ideas,vt de naturalibus haberetur ſcientia : quæ non poteſt haberi de ſingularibus naturalib. eo quod vnumquodque eorũ corruptibile eſt:ſcientia autem habetur de eo quod poteſt diffiniri & demonſtrari.Intendens igitur Ariſt.declarare opinionem Platonis eſſe vanam de ideis,probat etiam, quod ſi darentur, non poſſent diffiniri.

Primò igitur ſic arguit, de ſingulari non datur diffinitio,quoniam non intellectu, ſed ſenſu cognoſcitur ſingulare:ſed idea, cum ſit aliquid per ſe ſubſiſtens,& immateriale,eſt quid ſingulare & vnum numero:ergo,&c.

Secundò,quia poſſet reſponderi rationi præcedẽti eam concludere de ſingulari materiali corruptibili,ideo arguit ſic:cùm idea ſit quid ſingulare ſi diffinitur, talis diffinitio, aut conſtat ex terminis ſingularibus,aut cõmunibus:ſi ſingularibus:ergo illa erunt ſynonyma. vt ſi diffiniatur Cicero,quod eſt Marcus Tullius:per ſynonyma autem non datur competens diffinitio : ſi communibus , ergo diffinitio non competet ſoli diffinito:ergo,&c.

Quantum ad quartum dicit Philoſophus, ex quo Plato ponebat ideas eſſe ſubſtantias bene dixit eas eſſe per ſe exiſtentes&extra ſingularia.Malè autem dixit eandem ideam eſſe in multis ſingularibus. Repugnat enim aliquod vnum ſubſiſtens eſſe in multis.

Et tu aduerte,q̃ in reprobatione hac contra Platonem, perfunctorie tranſiui,quoniam & in 1.lib.& 3.& iterum in 12.Ariſt.idem pertractat,& nos pertractauimus ad mẽtem eius in 1.lib.in tract.2.c.4.& in 3.lib.c.8.& in 2.lib.de generatione ſuper textu 52. formauimus de hac materia duas quæſtiones,& in quæſtionib.noſtris ſuper ſeptimum lib.huius ſcientiæ diſcutiemus , quantum valeant rationes Ariſt. contra Platonem,pro nũc aduerte quod Ariſt. incœpit impugnare Platonem de ideis , etiam viuente Platone , nam apud Platonem in Parmenide introducitur Parmenides diſputãs cum Socrate præſente Ariſt.de ideis,vbi ſic legitur, Antequam exercitatus ſis ò Socrates,ſ.in poſitione idearũ definire aggrederis,quid pulchrum,iuſtum,bonum,& alia tum quamlibet ſpecierũ. Hoc enim pridẽ animaduerti hic te audiens,vna cum Ariſt.diſputantem,pulcher ſanè atque diuinus hic impetus tuus,quo ad rationes aduolas. Cæterum collige teipſum,diligentiuſque te in ea facultate exerce,quæ inutilis eſſe videtur, & à multis garrulitas ſiue nugatio nuncupatur,dum iuuenis es, alioquin te veritas fugiet.Hæc ibi ad literam. Hæc pro quanto ſpectant ad nonum caput dicta ſint.

CAP. X. *Quid ſit ſubſtantia.*

IN c. 10. declarandum eſt quid ſubſtantia, quid eſt quod quid eſt,ſiue quidditas rei ſit principium & cauſa,& ad euidentiam propoſiti dicemus tria.

Primo,quod eſt principium & cauſa.

Secundò,mouebitur dubium & ſoluetur.

Tertiò , quod non eſt principium ſiue cauſa materialis, ſed formalis.

Quantum ad primum ponitur hæc concluſio. Quidditas rei eſt principium & cauſa : puta quidditas hominis, i. id quod eſt homo,puta animal rationale, vel compoſitum ex corpore & anima intellectiua , eſt cauſa & principium omnium,quæ per ſe conſequuntur ad hominem,puta q̃ homo ſit electiuus & deliberatiuus,& riſibilis,&c.& probatur.De quidditate rei non formatur quæſtio propter quid, ſed per ipſam ſoluũtur alia quæſita p̃ quid: ergo eſt principium & cauſa. conſequentia quidem manifeſta eſt, quoniam propter quid dicit cauſam, vt propter grauitatem lapis deſcendit. Antecedens verò quo ad primam partem ſic probatur.In omni quæſtione propter quid, quæritur aliquid aliud de aliquo,puta propter quid in luna eſt eclipſis, nam eclipſis aliud eſt à luna:ſed quidditas non eſt aliquid aliud ab eo cuius eſt quidditas,vt declaratum eſt ſuprà:ergo,&c. Et propterea ſi quis quæreret, propter quid homo eſt homo, nihil quæreret.nec ſi quis quæreret , propter q̃d homo eſt animal rationale.Iſtę.n.ſunt propoſitiones immediatæ,niſi fortè quis dicat,vt inquit Philoſophus,quia idẽ prædicatur de ſeipſo , vel quia vnumquodque eſt indiuiſibile,ſiue vnum ſibi ipſi.Secunda pars antecedentis ſi declaratur,licet apud Logicum quæſtio propter quid reducatur aliquando in cauſam formalem,vt propter quid hominẽ eſt intellectus &voluntas:reſpondetur propter animam intellectiuam exiſtentem in homine:aliquãdo in cauſam materialem,vt propter quid gladius eſt durus:reſpondetur p̃pter ferrum : aliquando in cauſam efficientem, vt propter quid lapides &ligna ſiunt domus:reſpondetur propter artem ædificatiuam:aliquando in cauſam finalem,vt propter quid ſumitur medicina:reſpondetur propter ſanitatem:tamen apud primum Philoſophum propriè reducitur in q̃d quid eſt,ſiue in definitionem indicantem rei quidditatem. vt propter quid lapis eſt ſubſtantia, quia eſt ens per ſe.propter quid triangulus habet tres angulos,quia eſt figura rectilinea habens angulum extrinſecum æqualem duobus intrinſecis ſibi oppoſitis.&huius quidem rõ eſt,q̃m ſicut vnũ quodque per ſuã quidditatem eſt talis,vel talis naturæ,ita per eandem inſunt ſibi tales proprietates effluentes à rei quidditate,vt calor & leuitas à quidditate ignis. cùm igit̃ de quidditate non fiat quæſtio propter q̃d,& p̃ ipſam ſoluant̃ cętera q̃ſita,manifeſtũ eſt q̃ dicit principiũ & cauſã.

Quantum ad 2.aduerte,q̃m dictum eſt,q̃ in omni quæſtione propter quid,quæritur aliud de aliquo,dubium conſurgit , q̃m ſtantibus prædictis dum quæritur quid eſt homo,quæſtio nulla eſſet:non enim quęritur aliud de aliquo, ſed de eodem ſimpliciter quæritur quid ſit. *Dubium.*

Ad hoc dicendum,quod licet in quæſtione quid nõ quęratur formaliter aliud de aliquo , tamen cum quæſtio q̃d, & quæſtio propter quid coincidant in idẽ numero,vt probatur in li.2.Poſt. poteſt verti quæſtio quid in quæſtionem propter quid,& tunc manifeſte apparebit quod hoc de illo quæritur:v g. ſcito q̃ homo eſt animal rationale,poteſt quæri propter quid Socrates eſt homo,& reſpõdetur,quia eſt animal rationale:vt igitur in quæſtione quid quæratur aliquid aliud de aliquo, vertatur in propter quid, & tunc nullum erit dubium.

Ex quibus corollariè ſequitur , quod in ſubſtantiis ſimplicibus in quibus non eſt aliud &aliud non poteſt formari quæſtio propter quid. Quoniam de omni eo quod quæritur,contingit aliquid cognoſcere, puta de luna cognoſco quod eclipſatur,ſed ignoro cauſam, propterea formatur quæſtio propter q̃d:ſed in ſimplicibus, cũ nõ ſit aliq̃d & aliq̃d, nõ contingit aliq̃d ſcire & aliquid ignorare, ſed aut totũ ſcit̃,aut totũ ignoratur.Ergo in eis nõ habet locũ propriè quæſtio propter quid,ſed eſt alius modus nobis p̃ueniendi in cognitionẽ earum , ſcilicet à poſteriori & per effectum,vt declarabitur in lib.12.vbi per motum æternum inueſtigabimus ſubſtantiam æternam immaterialem.

Quantum ad 3.aduerte q̃cum in hoc lib.7.loquamur de quidditate ſubſtantiæ ſenſibilis,quæ eſt compoſita,neceſſe eſt huiuſmodi quidditatem eſſe vel partes componentes, vel id,quod reſultat ex partibus componẽtibus,puta quod quidditas hominis ſit caro & oſſa, & quidditas lapidis ſit ignis terra & alia elementa:vel aliquid vt tertium reſultãs ex eis:non poteſt autem eſſe partes componentes, q̃m ſtat partes componentes ſaluari, & tamen quidditas compoſiti non ſaluatur:nam ſicut literæ a,b, componẽtes ſyllabam ab,quando ſeparantur ab inuicem ſaluantur, & tamen ſyllaba ab,non ſaluatur, ita elementa componentia lapidem, quando corrumpitur ſaluantur,&tamen ſubſtantia lapidis non ſaluatur:cum igitur partes componentes ad principiũ &cauſam materialem pertineant,patet quidditaté rei non eſſe principium aut cauſam materialem:relinquitur igitur vt ſit entitas reſultans ex partibus vnitis, quæ quidem dicitur eſſe principium,aut cauſa formalis, quæ non eſt forma partis.illa namque non eſt quidditas,ſed pars quidditatis, vt declaratum eſt ſuprà,ſed dicitur forma totius,vt humanitas,equinitas,quæ quidem,vt diximus ſuprà in c.3.poteſt ſignari nomine abſtracto,& tunc habet rationem quo,& ſignari noſe concreto,& habet rõem quod,& dicitur ipſum quod quid eſt,& ſignificatum diffinitionis, & pro tanto apud primum Philoſophum habet rationem principij formalis,quia eſt ratio per quã inſunt proprietates,&demonſtratur de ſubiecto,&c.Hæc de c.10 dicta ſint,& ibi terminatur reſoluta ſententia Ariſt.in 7.lib.Metaphyſicæ.

EPIT

EPITOME SVPER VIII. LIBRO Metaphysicæ Aristotelis.

SEcundum ordinem positum in principio 7.li. in hoc 8.li. agendum est de substantia sensibili modo reali, inuestigando de partibus & principiis suis intrinsecis. cum enim sit substantia composita necesse est ipsam constare ex principio materiali & principio formali. Totam igitur sententiam Arist. in vnico tract. perstringentes diuidemus ipsum in quatuor capita.

Primo, declarabitur quod materia & forma insunt substantiæ sensibili vt principia intrinseca constitutiua.

Secundo, considerabuntur quæ considerandа sunt à primo Philosopho de forma.

Tertio, considerabuntur quæ considerandа sunt à primo Philosopho de materia.

Quarto, considerabitur de causa vnionis earum adinuicem, & propter quid ex eis fit vnum, quod est substantia composita, quæ est vna per se.

CAPVT I.

Materia & forma quomodo insint substantiæ sensibili.

IN 1.c. manifestabitur in omni substantia sensibili esse materiam & formam vt principia intrinseca componentia. Et de materia quidem dicemus tria.

Primò, in quo differt à forma, & à composito.

Secundò, quod in omni substantia sensibili necessario ponitur materia.

Tertiò, quod non in omni substantia sensibili est eodem modo materia.

Tex.3. Quãtùm ad 1. aduerte materiam, formam, compositum in hoc distingui essentialiter, q̃ materia non est aliquid actu demonstratum secundum se, sed est in potentia, vt per aduentum formæ fit aliquid actu, puta ferrum secundum se non est gladius, sed per aduentum formæ gladij fit gladius actu, vt etiam declaratũ est in 2. phys. tex. 11. forma vero distinguitur à materia, quia est actus, & ea fit aliquid actu: dat. n. esse actu ei cuius est forma, & est separabilis secundum rationem, i. diffinitionem à materia, non autem secundum esse. secundum rationem dico, q̃m cum forma sit actus, non repugnat esse per se cognoscibilem, cum autem materia sit pura potentia, non est cognoscibilis nisi per formam, vt declaratum est in 1. Phys. tex. 70. patet igitur formã esse separabilem à materia secundum cognitionem, non autem materiam à forma: q̃m esse per se cognoscibile repugnat potentiæ passiuæ, vt declarabitur in 9. libr. Dico autem non secundum esse, q̃m vt inquit Com. in hoc li. in com. 3. impossibile est formam separari à materia, quod intelliges tu de forma naturali educta de potentia materiæ, vt præserues te ab anima intellectiua: vel si includatur anima intellectiua, dictum Com. erit verum de forma inquantũ forma, i. quo ad actum informandi non autem quo ad substantiam: & sic verum est vniuersaliter nullam formam informatiuam materiæ esse separabilẽ à materia secundum esse informatiuum, cum quo tamen stat eã esse separabilem secundum substantiam. vnde de anima separata verum est dicere q̃ est substantia per se existens, non tamen actu forma cum actu non perficiat materiam. Compositum autem, qd̃ est tertium resultans ex iis, est separabile simpliciter, i. vt inquit Com. in com. 3. & secundum diffinitionem, cum sit ens actu, ex consequenti est secundum se cognoscibile: & secundum esse, q̃m cum sit illud quod propriè generatur & corrumpitur, vt declaratum est in 7. lib. conuenit ei separatim existere, i. habere esse distinctum à quocunque alio composito, & ideo solùm compositũ dicitur propriè hoc aliquid & ens actu: est igitur materia ens in potentia, forma verò actus, compositum autem quod existit actu.

Tex.4 in omni sensibili substantia ponitur materia. Quantum ad secundum aduerte, q̃ fundamentũ venandi materiam esse in omni substãtia sensibili est, quia omnis substantia sensibilis cum sit naturalis, mutabilis est: in omni autem mutatione tam accidentali quàm substantiali, cum eius termini sint oppositi, necesse est dari subiectum, quod habet rationem materiæ, quod aliq̃n est sub vno termino, & aliquando sub alio, vt in alteratione, idem subiectum aliquando est album, aliquando nigrum: & in augmento, aliquando est sub parua quantitate, aliquando sub magna, est enim processus à parua ad magnam, vel à minori ad maiorem quantitatẽ: & in motu locali, aliquando est in vno situ, deinde in alio: & in generatione substantiali, necesse est dari subiectum, qd̃ recipit vnam formam cum abiectione alterius: & hæc omnia iam ptractata sunt in 1. Phys. vbi declaratum est in oi fieri naturali vltra duo contraria requiri tertium, i. subiectum, quod sit successiuè receptiuum contrariorum, & hoc incipiendo à textu 51. vsque in finem lib. Cum igitur omnis substantia sensibilis mutabilis sit, & non possit saluari mutatio sine materia, necesse est ĩ ea poni materiam vt principium intrinsecum, ita tamen q̃ vt inquit Com. in com. 4. materia, quę est subiectum in transmutatione substantiali, sit omnino in potentia, quæ autem est subiectum in transmutatione accidentali sit in actu quo ad esse substantiale, in potentia autem quo ad formam accidentalem recipiendã, & vt sic est media inter esse actu & nõ esse.

Quantum ad tertium aduerte, q̃ cum substantia sensibilis diuidatur in sempiternam, quale est cęlum: & in generabilem ac corruptibilem, qualia sunt elementa & elementata, alio modo est materia in substantia generabili & corruptibili, & alio modo in sempiterna. nam in generabili, & corruptibili est materia, quæ est subiectum generationis & corruptionis, & dicitur materia subiecta priuationi, q̃m dum est sub vna forma est priuata alia, & est in potentia ad ipsam, & sicut est subiectum generationis ac corruptionis, sic est subiectum aliarum mutationum: omne. n. generabile est alterabile, & mobile secundum locum, in substantia vero sempiterna cum non sit generabilis, nec alterabilis, vt p̃batur in primo cæli, alteratione propriè dicta, sed mobilis tantum secundum locum, est materia, quæ solius mutationis localis est subiectum, & hanc vocat Arist. materiam localem, q̃m per ipsam est substantia sempiterna sensibilis in potentia ad diuersa vbi successiuè, aliam autem vocat generabilem & corruptibilem, quod tu intelliges subiectiuè & non terminatiuè, alioquin contradiceret ei quod dixit in lib. 7. tex. 26. & in 1. Phys. tex. 82. Dixi autem alteratione propriè dicta, quæ fit secundum qualitates actiuas & passiuas: & quæ est verè motus in prædicamento qualitatis, vt excipiam illuminationem, quę fit in substantia sempiterna, vt in astris, & præcipuè in luna, sed huiusmodi illuminatio non est mot' localis, licet igitur in omni substantia sensibili fit materia, non tñ in omni eodem modo. Tu tamen aduere, q̃ licet alio modo sit materia in cælo & in iis corruptibilib. tamen in omnibus est pars essentialis, ita q̃ cælum & inferiora verè sunt composita ex materia & forma modo sibi conuenienti, vnde non acceptabis dictũ Com. in com. 4. cũ dicit, ideo videmus, q̃ cælum non componitur ex materia, quæ est in potentia, & forma, quæ est in actu. Et scias, q̃ contra Com. formaui q. in hoc lib. 8. pro defensione B. Tho. vide eam ad placitum.

Postquam manifestauimus in omni substantia sensibili dari materiam vel principium intrinsecum, nunc agendum est de forma, & declarandũ qũo necessariò est in ea, & est de substantia eius, & dicemus duo. Primò, quid de hoc senserint antiq̃. Secũdò, q̃d de hoc dicẽdũ sit Arist. & veritatẽ. *de forma Tex.c. 5.*

Quantum ad primum, aduerte, q̃ omnes antiqui in quolibet sensibili ponebant formam, vt seruarent distinctionem rerum abinuicem, quæ sumitur non à materia, q̃m in ea cõueniunt, sed à forma. vnde recitat Arist. Democritum assignantẽ in rebus tres differentias. s. secundũ figuram, secundũ situ, secundũ ordinẽ, q̃ tñ nõ sufficiũt, vt declarat Arist. in tex. nã multò plures alię sunt rerum differentię ad prędictas tres nõ reducibiles. Differunt namque aliqua compositione, aliqua mixtione, aliqua colligatione, aliqua tempore, aliqua loco, aliqua mollitie, & duritie, raritate, & densitate, grauitate, & leuitate. licet aũt formã in quolibet sensibili ponerent, tñ decipiebantur in hoc, q̃ nõ posuerũt aliquam formã esse de substantia rei: existimabãt. n. totam substantiam rei esse materiam, & formas omnes esse accidentia, vt declaratum est in 2. phys. tex. 7. & propterea negauerunt gñationem & corruptionem substantialem, vt patet in primo de gñatione, tex. 5. ibi Democritus, & Leucip. verùm positionem hanc satis improbauimus in 1. de generatione, & in quæst. nostris, ideo nolo in hoc immorari, sed sufficit pro nunc tibi constare, q̃ si sequeremur antiquorũ sententiam, non esset substantia sensibilis constans ex materia & forma, vt partibus substantialibus, sed tota substantia esset materia. reliqua autem omnia essent, aut passiones, aut dispositiones, aut habitus, vt dicit Aristot. in 2. Phys. tex. 9.

Quantum ad secundum, aduerte quòd Arist. manifestat *tex.c. 6.* in sub

in ſubſtantia ſenſibili eſſe formam, vt actum ſubſtantialem rõne ſumpta à differentia ſubſtantiali, & intendit ſic argue re. Quęlibet ſubſtantia ſenſibilis habet ſuam diffinitionem, ſiue ſuum quod quid eſt: ergo habet genus, & differentiam ex his enim cõſtat diffinitio, vt patet in lib. 7. huiuſmodi autem genus & differentiam neceſſe eſt eſſe prædicata, non per accidens, nec per ſe in ſecundo modo per ſe, ſed per ſe primo modo, vt declarauimus in 7. li. ex conſequenti neceſſe eſt, vt ſint prædicata, quidditatiua, & ſubſtãtialia: ſed genus ſumitur à materia, differentia autem à forma: ergo ſicut quod quid eſt ſubſtantiæ ſenſibilis conſtat ex genere, & differentia ſubſtantiali, ſic ipſa ſubſtantia ſenſibilis conſtat ex materia, & forma, vt partibus ſubſtantialibus. Præterea, cùm ſubſtantia ſenſibilis non habeat eſſe actu niſi per formam, nam ſicut gladius non eſt gladius, niſi per formã gladij, ſic nec caro, nec os, nec homo habent eſſe actu, niſi per propriam formam, neceſſe eſt dicere huiuſmodi formã eſſe ſubſtantiam, & magis ſubſtantiam, quàm materiam, qm̃ dat eſſe ſubſtantiale magis quàm materia, dat enim eſſe actuale, materia autem tantum potentiale. Tenendum eſt igitur ſecundum Ariſt. & veritatem ſubſtantiam ſenſibilem conſtare ex materia, & forma, quorum vtrunque eſt ſubſtantia, & quoniam forma eſt, quæ diſtinguit, ideo neceſſe eſt diuerſas formas eſſe diuerſarum materiarum, ita vt proprius actus fiat in ſua propria materia, hinc videmus aliã eſſe materiam, ſ. proximam, in qua recipitur forma lapidis, & aliã, in qua recipitur forma plãtæ. Propterea dixit Ariſt. in 2. de anima, tex. 26. vniuſcuiuſque actus natus eſt non in qualicũque, ſed in propria fieri materia: & quoniam diffinitio debet ſufficienter declarare naturã rei diffinitæ, ideo qui diffiniunt ſenſibilia per ſolam materiam, aut per ſolam formã malè diffiniunt. Quæ autem diffinitiones complectuntur vtrunque, approbantur etiam ab Architа: ſicut qui diffinit ſerenitatem dicens, quod eſt quies in aere multo, nã quies eſt forma, & aer multus eſt materia: & tranquilitas eſt æquitas maris, æquitas forma, mare eſt materia. Hæc de 1. ca. dicta ſint.

CAPVT II.

Quinque conſideranda ſunt à primo Philoſopho de forma.

Tex. 1. 7. IN 2. c. debemus conſiderare ea, quę à primo philoſopho conſiderãda ſunt de forma, & ſunt quinq;. Primo, forma rei ſenſibilis non eſt tota quidditas, vel eſſentia eius, ſed pars: nam, ſi eſſet tota eſſentia eius: ergo nomẽ impoſitum ſubſtantiæ ſenſibili, vt homo, & animal, & domus importaret ſolam formam, ſicut dixit Pla. ideas, vt per ſe hominẽ, & per ſe leonem dicere tantum formas ſeparatas à materia: ſed hoc eſt falſum, quoniam animal importat animam in corpore, & non ſolam animam, præcipuè cum anima ſit alicuius corporis actus, & domus non importat tantum tegumentum, ſed tegumentum compoſitum ex lapidibus, & lignis, &c. & quod huiuſmodi nomina non ſignificent ſolã formam, patet ex hoc, quoniam in formis ſeparatis à materia idem eſt quod quid eſt, & id, cuius eſt, in his autem ſenſibilibus non eſt idem quod quid eſt, & id cuius eſt, vt declaratum eſt in li. 7. ergo, &c. quidditas ſubſtantię: ergo ſubſtantia ſenſibilis non eſt ſola forma, ſed quid reſultans ex materia, & forma.

tex. 2. & 9. Secundo forma eſt aliquid præter partes materiæ, puta compoſitio domus eſt aliquid præter lapides, & ligna, & anima eſt aliquid pręter corpus, & partes corporis. nam cũ forma ſit actus, & perficiat materiam, neceſſe eſt vt ſit aliquid pter materiam, alioquin actus, & potẽtia coinciderẽt.

Tertio nulla forma eſt per ſe generabilis, & corruptibilis, ſed tantum per accidens, ſ. ad generationem, & corruptionem compoſiti. id declaratum eſt in 7. lib. in cap. 6.

Quarto formæ rerum corruptibilium non ſunt ſeparatæ à materia, vt exiſtimauit Plato. & aduerte, qꝑ ly formæ non ſtat ſolùm pro forma, ſed pro quidditate ſpecifica, vt humanitas, equinitas, & lapideitas. id quidem pertractatũ eſt diffuſè in 3. lib. & in 7. li. contra Platonem, & in hoc 8. li. Ariſt. declarat propoſitum in artificialibus, de quibus conſtat, qꝑ non ſunt ſeparata, vt domus, vas, ſcamnum, &c. & quoniam aliquis poſſet dicere non eſſe eandem rationem de formis artificialibus, & naturalibus: quoniam illæ ſunt accidentia, quibus eſſe eſt ineſſe materiæ, & ſubiecto, iſtæ autem ſunt ſubſtantiæ, quibus non repugnat eſſe ſine materia. vnde Plato id aduertens poſuit formas naturales, & non artificiales ſeparatas.

Contra hanc reſponſionem ſic inſtat Ariſt. ſi ſpecies, & quidditates, ſiue formæ rerum ſenſibilium ſunt ſeparatæ habebit locum dubitatio Antiſten. Philoſophi, licet indocti, forte propter imperitiam Logicæ contra Platonem. Dixit enim Antiſte. nihil poſſe diffiniri, qm̃ exiſtimabat quidditatem cuiuſcunque rei eſſe ſimplicem, diffinitionem autẽ cum ſit oratio longa: qm̃ cõponitur ex genere, & differentia, non poſſe conuenire rei ſimplici: ex cõſequenti nullam quidditatem poſſe diffiniri. Dicit igitur Ariſt. ſi formæ rerũ ſenſibilium ſunt ſeparatę à materia ſunt ſimplices. ergo nõ poſſunt diffiniri, cum diffinitio conſtet ex genere, & differentia, & correſpõdeat materiæ. differentia autem formæ, & ſic dubitatio Antiſten. concludet contra Platonem.

Quinto, licet formę, & quidditates rerũ non ſint numeri, vt exiſtimauit Pytha. & Plat. tñ in quatuor aſſimilantur numero. primo ſicut omnis numerus tandẽ reſoluitur in in diuiſibilia, i. in vnitates, ſic omnis diffinitio, quæ eſt indicatiua quidditatis, reſoluitur in indiuiſibilia, i. in primum genus, & primam differentiã. aliter, ſi diffinitionis eſſet diffinitio in infinitum, non eſſet ſtatus in partib. diffinitiuis, ex conſequenti de nullo haberetur ſciẽtia, vt dictum eſt in 2. li. & propterea illic Ariſt. probauit eſſe ſtatũ in cauſis materialibus, & formalibus. Secundo, ſicut non remanet idẽ numerus aliquo etiam minimo (quale eſt vnitas) addito, vel ſubtracto, ſed fit alia ſpecies, vt patet ſi ternario additur vnitas, non remanet ternarius, ſed fit quaternarius: & ſi à quaternario remouetur vnitas, non remanet quaternarius, ſed fit ternarius, ſic in diffinitionibus indicantibus quidditates, & compoſitis ex genere, & pluribus differentiis, ſi addatur, vel ſubſtrahatur differentia, fit alia diffinitio, & non remanet eadem quidditas. v. g. in diffinitione animalis, quę eſt hæc, animal eſt ſubſtantia animata, & ſenſitiua, ſi remouetur ſenſitiua fiet diffinitio plãtæ, ſi additur rõale fiet diffinitio hominis. Tertio, ſicut numerus eſt vnus puta binari' per vltimã vnitatẽ, & ſimiliter ternarius per tertiam vnitatẽ, & ſic de reliquis, ſic natura rei ſenſibilis, puta hominis, habet vnitatem à forma ſua, ab eodem. n. res habet eſſe, & vnũ eſſe: ſed à forma habet eſſe, ergo, &c. ex quo ſequitur corollariè, quod ea ſunt vnum, quorum eſt vna forma, & plura, quorum ſunt plures formę: quarto ſicut numerus nõ recipit magis, & minus, ſtat. n. in indiuiſibili, quælibet. n. trinitas eſt æquè trinitas, inquantũ trinitas, ſic forma, & quidditas ſpecifica non recipit magis, & minus: non. n. vt inquit Com. vnus homo eſt maioris humanitatis ſecundũ formã, i. ſecundum naturam ſpecificã hominis, q̃ alius homo, ſed ſi ſuſcipit magis, & minus, hoc eſt materia, i. ſi cõſideretur cum diſpoſitionib. quæ ſe tenent ex parte materiæ, qa ſunt ratio recipiendi formam, poteſt dici recipere magis, & minus. non quidẽ ſecundũ ſe, ſed rõe diſpoſitionũ, q̃ ſunt qualitates intenſibiles, & remiſſibiles. hæc de 2. cap. dicta ſint.

Formæ rerum numeris quõ ſimiles. tex. c. 10.

CAPVT III.

Quænam de materia ſcire Philoſophum deceat.

IN 3. c. conſiderabimus, quæ à primo philoſopho conſideranda ſunt de materia, & ſunt octo.

Primo, ſi eſt vna materia omnium quę fiunt, id eſt omnium generabilium, & corruptibilium.

Secundò, poſito quod ſit vna, vnde prouenit diuerſitas, & multitudo.

Tertiò, ſi ad habendam rei cognitionem ſufficit aſſignare primam materiam, & idem intellige de aliis cauſis.

Quartò, ſi eſt materia in ſubſtantiis naturalibus ęternis.

Quintò, ſi eſt materia in accidentibus.

Sextò, ſi eorum, quæ qñque ſunt, & qñque non ſunt, non tñ per ſe gñantur, & corrũpuntur eſt aſſignare materiam.

Septimò, ſi materia eſt in potentia æqualiter, & ſine aliquo ordine ad duo contraria.

Octauo, ſi vinũ ẽ materia aceti, & viuũ materia mortui. tex. c. 11.

Quãtũ ad 1. aduerte, qꝑ Ariſt. duplicẽ materiam aſſignat, ſ. primã, & propriã. De prima dicit qđ eſt cadẽ, ſiue ſunt ex dẽ prima corpora: vt quatuor elemẽta, ex quib. generantur oĩa cõpoſita inferiora, & in quæ reſoluũtur. De propria dicit, quod nõ eſt eadẽ omnium, ſed diuerſorũ diuerſæ ſunt: vt materia phlegmatis eſt dulcis cibus, & craſſus, ſiue vnctuoſus: & materia choleræ eſt cibus amarus. & rõ eſt, qm̃ phlegma humidũ eſt, dulcia, & vnctuoſa humida ſunt, amara verò ſicca, cũ igit cholera fit ſicca, & vnumquodq; generet ex ſibi cõuenienti, generatur cholera ex cibo amaro, & phlegma ex dulci. Tu tamen aduerte, qꝑ contingit eiuſdem eſſe plures materias, quodam tamen ordine, vtpote quando vnum fit ex alio: v. g. phlegmatis eſt materia, dulce, &

vnctuo

vnctuoſum,ſiue pingue:hoc tamen ordine,quòd pingue ſit ex dulci,cum pingue ſit ſapor medius,& dulce eſt ſapor extremus, & media fiunt ex extremis. Item materia cholerę eſt amarum,& terreſtre combuſtum, hoc tamen ordine, ꝙ amarum ſit ex terreſtri combuſto,& hæc manifeſta ſunt in lib.de ſen.& ſenſ.Item aduerte,ꝙ duobus modis contingit aliquid fieri ex aliquo,vt ex materia:primo via generationis,vt quando vltimum eſt ex primo,quia primum tranſmutatur in vltimum,vt quando elementa tranſmutantur in cõpoſitum,ſecũdò via reſolutionis, vt quando primum eſt ex vltimo: quia vltimum tranſmutatur in primum,vt quando compoſitum reſoluitur in elementa.

Tex.c.12 Quantũ ad 2.aduerte,ꝙ licet ſit vna prima materia generabilium,tamen plures cauſas poſſumus aſſignare diuerſitatis,& pluralitatis in entibus:& primo poteſt prouenire ex diuerſitate agentis;vel quia ſi ſit vnum agens poteſt diuerſimodè agere,& id maximè patet in artificialibus. nam ex ligno poteſt ſtatuæ factor facere imaginem,& carpentarius facere arcam:vel ſi idem homo habeat vtranque artẽ, faciet vtrunque ex ligno, quoniam licet ſit idem agens ſuppoſito,non eſt tamen idem formaliter,ſtante igitur vnitate materiæ,etiam propriæ,poſſunt cauſari diuerſa propter diuerſitatem agentis,ſecundo poteſt prouenire ex diuerſitate formarum ſpecificarum. nam quædam formæ ſunt, quæ in eadem materia ſunt aptæ recipi, vt forma ſtatuæ,&ſcamni,& arcæ in ligno. quædam autem eſt,quæ non poteſt recipi,niſi in vna materia,vt forma ſerrę in ferro propter duritiem,& non in ligno,nec in lana,& hæc diuerſitas reducitur in diuerſitatem materiæ,quæ tamen ſumitur à diuerſitate formæ,& finis:ex quibus ſequitur corollariè,ꝙ, ſi forma non determinat ſibi determinatam materiam,vt dictum eſt de ſerra,ſtante eodem agente,& diuerſa materia,non incõuenit idem ſecundum ſpeciem produci,vt artifex producit phialam in auro,& phialam in argento, quæ tamen ſecundum ſpeciem non diſtinguuntur. ſi autem agens eſſet vnũ, & materia tam prima,quàm propria eſſet vna, eſſet impoſſibile ſeruare diſtinctionem, & diuerſitatem ſpecificam in entibus naturalibus.Tu tamen aduerte,quod,cum diximus quaſdam formas aptas recipi in eadem materia,intelligendum eſt de formis artificialibus, vt inquit Com. in com.11. nam quælibet forma naturalis habet materiam propriam, in qua recipitur,ex 2.de Anima,text.26.

Verum id etiam in animatis.

Quãtum ad 3.aduerte,ſi debet cognitio haberi propria, & diſtincta alicuius,non ſufficit aſſignare cauſam materialem remotam,putà quatuor elementa, ſed propria:puta in homine eſt aſſignandus menſtruus ſanguis pro materiali cauſa propria:nam per cauſas vniuerſales, & remotas non habetur cognitio de re niſi imperfecta,& confuſa. ideo dixit Ariſt.in 1.Poſte.tunc arbitramur ſcire,cũ cauſam cognoſcimus,& qm̃ illius eſt cauſa,ſ.propria:& quod dictum eſt de cauſa materiali, intellige de aliis cauſis. v. g.cauſa efficiens in homine eſt ſperma maſculi , cauſa formalis eſt illa forma,quæ dat quidditatem homini, i.per quam homo eſt hõ,vt anima intellectiua : cauſa finalis eſt illa,propter quã fit homo,puta propria operatio,& vltima perfectio ſua.Tu tamen aduerte, ꝙ cauſa formalis, & finalis multoties ſunt idem.nam forma inquantum dat eſſe eſt cauſa formalis,& inquantum terminat generationem eſt cauſa finalis , vnde ſolet dici formam eſſe finem generationis,ſed non rei genitę.illud enim eſt propria operatio,in qua ſtat rei perfectio.

Materia æternorũ. Quantum ad 4.aduerte, ꝙ Ariſt.per ſubſtantias materiales æternas intendit,vt dicit Com.in com.12.elementa,quę ſunt æterna ſecundum totum,& corpora cæleſtia.dicit igitur,ꝙ de his alia ratio eſt, quàm de generabilibus,qm̃ quædam eorum(& hæc ſunt omnia corpora cæleſtia , vt excipiat elementa)forſan non habent materiam, aut ſi habent, non talem qualis eſt in generabilibus, quoniam alia eſt ſub priuatione,per quam dum eſt ſub vna forma, eſt in potentia ad aliam.& hanc materiam,vt diximus in 1.Phyſ.cognouimus ex generatione,& corruptione ſubſtantiali, cui neceſſe eſt aſſignare ſubiectum,quod ſucceſſiuè ſtet ſub vtroque termino : hanc igitur conſtat non eſſe in cælo,cum ſit elongatum à generatione, & corruptione:verũ,quia cælũ mouetur ſecundum locum,& dum eſt in vno vbi,eſt in potentia ad alterum vbi, ideo neceſſe eſt ponere in cælo materiam mobilem ſecundum locum,i.per quam cælum eſt in potentia ad diuerſa loca,& hanc Ariſt.ſupra in textu 4.appellauit materiam localem.

Sed dicet,vtrum hæc materia localis ſit verè,&propriè materia,ita quòd ex ſe ſit ens in pura potentia,& pars compoſitiua corporis cæleſtis.

Reſpondeo ſecundum Com. in com.12.non eſt verè materia:inquit enim materia in rei veritate , cuius eſſe eſt in potentia,non inuenitur niſi in rebus generabilibus,& corruptibilibus;ſubſtantiæ verò æternæ,quia in eis non eſt potia ad corruptionem,non eſt in eis materia,ſed materia eorum eſt aliquid exiſtens actu,ſ.corpus, ideo dignius habet hoc nomen ſubiectũ,quàm hoc nomen materia.hæc Com: & aduerte, ꝙ in eodem com.dicit cælum non eſſe compoſitum ex materia,& forma,ſed ex corpore,& forma animata intelligibili,quæ,ſ.mouet cælum localiter, hæc fuit mẽs Com.quam reprobat B.Th.in 8.Phyſ.lectione 21.& in 1.parte q.66.art.2.& tu videbis quęſtionem noſtram metaphyſicalem in hoc 8.lib.vbi ſuſtineo viam B.Tho.declarans, qũo verè eſt materia in cælo,quæ ex ſe ens eſt in pura potentia, cuius tamen potentialitas iam perfecta,& completa eſt ex forma,quam habet. nec te moueat ꝙ B.Th.in hoc 8.lib.exponens textu 12.ibi,In naturalibus quidem,&c.videtur declarare ad viam Com.& vtitur termino com.ſcilicet ſubiectum.ſic enim dicit,corpus cæleſte vniuerſaliter nullo modo habet materiam,ſi ſubiectum materiam nõ dicat:vel habet materiam ad vbi ſi ſubiectum dicatur materia, licet in quam ſic dicat hîc,tamen melius conſiderans in 8.Phyſ. & in primo cæli, & in prima parte declinauit omnino à via Commentatoris.

De materia accidentium. Quantum ad 5. aduerte quod Com. exponit ly in accidentibus non vniuerſaliter ſed de accidentibus,quæ apparent in corporibus cæleſtibus,vt de eclipſi, ſicut exemplificat Ariſt. verum quia exemplificat etiam de ſomno , quod conſtat non eſſe in cælo,melius eſt vt dicamus Ariſt. hîc intelligere de accidente vniuerſaliter,quod eſt priuatiuum. in textu autem ſequenti de accidẽtibus poſitiuis,& de omnibus formis,quæ nõ per ſe generantur.loquendo ergo de accidentibus priuatiuis dicit Ariſt. ꝙ non habent materiã, quæ ſcilicet ſit ens in pura potentia,in qua immediatè recipiantur,ſed materia eorum eſt ſubſtantia,quæ patitur,& recipit accidens priuatiuum,& quoniam huiuſmodi ſubſtantia eſt ſubiectum talis accidentis poteſt dici materia.ſolet enim ſubiectum dici materia pro quanto recipit accidens, ſicut materia recipit formam.& exemplificat de eclipſi lunæ:de qua,ſi quæratur materia,reſpondebitur, quod eſt luna,quæ patitur defectum luminis.ſi quæratur cauſa eius efficiens,reſpondetur quod eſt terra,quæ interiacens diametraliter inter ſolem & lunam, prohibet lunam illuminari à ſole. & ſi quæratur cauſa eius finalis forte non poterit aſſignari,quia eclipſis contingit propter motũ,& propter neceſſitatem conuerſionis lunæ ad ſolem,& non propter aliquod intentum ad extra.& ſi quæratur cauſa formalis, dicetur ꝙ eſt ratio,& quidditas rei quæſitæ,puta eclipſis eſt formaliter priuatio luminis.ſed hæc ratio erit diminuta,ni ſi addatur cauſa efficiẽs,vt ſic dicatur,eclipſis eſt priuatio luminis in luna prouenienſex obiecta terra inter ſolem,& lunam. Exemplificat etiam de ſomno, cuius cauſam materialem,& primum principium,ſiue radicem,& cauſam efficiuam,& formalem,& finalem diffusè declarauimus in Epitome noſtra ſuper libro de ſom.& vigil.

Imò propter bonũ Vniuerſi contingere eclipſes ſcribit Ptolemæus lib. Apoteleſmatum.

Quantum ad 6.aduerte,ꝙ non ſolùm accidentia priuatiua carent materia ex qua , ſed eorum materia eſt eorum ſubiectum,imò & quæcunque accidentia poſitiua,quæ aliquando ſunt,& aliquando non ſunt, licet non generentur per ſe,ſed per accidens,ſicut quantitates,& qualitates, & formæ ſubſtantiales. nam quæcunque habent materiam ex qua in his generabilibus ſunt trãſmutabilia adinuicem , & vnum generatur ex altero , & vnum elementum ex altero, & homo albus ex homine nigro,ſed vna qualitas nec quantitas,nec forma ſubſtantialis,tranſmutatur in aliam,necgeneratur ex alia,vt declaratum eſt in 1.& 5.Phyſ.& in 7.Metaphyſicæ : in hoc ergo non datur materia, ex qua, ſed in qua.

An materia duo reſpiciat cõtraria. Tex.14. Quantum ad ſeptimum aduerte , quòd contraria ſunt in duplici differentia, quædam enim ſunt talis naturæ , quòd quando vnum eorum eſt in materia actu , alterum eſt in potentia , & quando fuerit actu ſub eo, iterum eſt in potentia ad alterum. verbi gratia, quando corpus animalis eſt ægrum eſt in potentia ad ſanitatem : & quando eſt actu ſanum , eſt in potentia ad ægritudinem , & econuerſo. Item quando aer eſt tenebroſus , eſt in potentia ad lucem , & quando actu eſt ſub luce,

eſt in

eſt in potentia ad tenebras, & econuerſo: quædam autem ſunt talis naturæ,quod vnum cõparatur ad alterum, vt ad terminum, ita quod vnum præſupponit alterum præfuiſſe in materia,ſicut terminus præſupponit viam.Reſpectu quidem primorum materia indifferenter ſe habet ad ea, & ſine ordine prioris, ac poſterioris,reſpectu autem ſecundorum quodam ordine ſe habet ad ea: nam materia prius reſpicit illud contrarium,quod eſt vt habitus,&eſt ſicut via ad aliud qđ eſt vt priuatio,vnde aqua, quæ eſt materia humidorum, prius reſpicit formam vini,deinde formam aceti.eſt enim vinum via ad acetũ,& non econtrario:& materia animalis prius reſpicit vitam, poſterius mortem quoniam vita eſt via ad mortem,& non econuerſo, & quando eſt ſub vita eſt in potentia ad mortem,ſed non econuerſo.

ſup.c.14 Quantum ad octauum, aduerte qꝑ cum acetum ſit corruptio vini, non poteſt vinum eſſe materia aceti. Materia enim permanet in eo ex quo fit,vt declaratum eſt in 1.Phy. tex.60.& in hoc diſtinguitur materia à priuatione,conſtat autem quod non permanet vinum in aceto,imò corrumpitur ab eo, idem dico de viuo, & mortuo. Etſi quæras quæ ſit materia aceti,dico,quod eſt aqua,quæ ſecundum ordinem prioris,& poſterioris reſpicit formã vini,& formam aceti,ſed prius formam vini:& materia animalis prius reſpicit vitam, deinde mortuum. Et ſi quæras,quomodo ergo hęc eſt vera ex vino fit acetum,& ex viuo fit mortuum. Dico,qꝑ ly ex,ſignat ordinem,& non materiam,vnde in eodem ſenſu hæc verificatur,ex vino fit acetum,quo verificatur iſta,ex mane fit meridies,id eſt poſt mane:ſic in propoſito ex vino fit acetum, id eſt,poſtquam materia vini recepit formam vini,ſic poſt formam vini recipit formam aceti:eodem modo expone iſtam,ex viũo fit mortuum, & iſtã ex vidente fit cæcum:& aduerte,quod dicit Ariſt.quæcunque ſic tranſmutantur,ita ſe habent, qꝑ non fit in ea mutua reuerſio, puta quod ex aceto fiat vinum, & ex mortuo viuum,ſed neceſſe eſt,vt fiat reſolutio ad materiam primam, puta ad quatuor elementa,deinde per formas medias tandem fiat reuerſio ad idem in ſpecie.Puta, ſi ex mortuo debet fieri viuum,oportet quod quatuor elementa, per itera tam mixtionem,& talem complexionem,& contemperantiam vniantur tali modo, quod generetur animal: & ſi ex aceto debet fieri vinum, neceſſe eſt vt reſoluatur in aquã, quæ eſt materia,& vini,& aceti, & aqua iterum miſceatur ad principia vini in vite:& ratio huius irreuertibilitatis eſt naturalis,& immutabilis ordo,quo materia prius reſpicit id quod eſt, vt habitus,& per ipſum eſt via ad priuationẽ: cuius ſignum eſt,quod ſi materia,vel ſubiectum indifferenter reſpiciat vtrumque eſt mutua reuerſio:vt quoniam aer inquantum diaphanus indifferenter reſpicit lumen, & tenebras,ideo à tenebra eſt reuerſio ad lumen,&econuerſo. Hæc de tertio capite dicta ſint.

CAPVT IIII.

Ex cuiuſdam dubitationis ſolutione manifeſtatur quomodo ex materia & forma vnum per ſe fiat in naturalibus,mathematicis, & ſeparatis.

IN 4.c.reſoluendũ eſt dubium, quod apud antiquos fuit valde difficile.Dubium autem eſt,cùm ſubſtantia ſenſibilis ſit compoſita ex materia,& forma, & ſit quid vnũ per ſe, dubitatur per quam cauſam, vel per quod medium materia,& forma vniantur adinuicem, ita quod ex eis fiat vnum per ſe,pro reſolutione igitur dubij tria agenda ſunt.

Primò,manifeſtabitur difficultas eius.

Secundò,ſoluemus ipſum ſecundum veritatem.

Tertiò,declarabimus ſolutiones antiquorum eſſe erroneas,ita qꝑ nulla eſt vera ſolutio, niſi quam inuenit Ariſto.

tex.c.17. Quantum ad primum,aduerte,qꝑ ex duobus manifeſtatur difficultas huius dubij, primo quicquid habet partes, & eſt quoddam totum non vt aceruus lapidum, ſed vt reſultans ex partibus,ita quod eſt aliquid ꝓter partes neceſſario habet aliquam cauſam, per quam vt per medium ex partibus fit vnum:nam videmus in corporibus compoſitis ex pluribus partib. partes vniri aut vinculo,aut viſco, aut alio coniunctiuo,vt medio,aliter nõ fieret vnum, & id maximè patet in artificiatis,& in corpore animalis,in quo neceſſarij ſunt nerui,& alia multa colligamenta, vt ex diuerſis partibus fiat vnum corpus compoſitum,& diſſolutis illis ligamentis diſſoluitur corpus, & deſinit eſſe vnum: ſed ſubſtantia ſenſibilis,puta homo habet partes eſſentiales, ſ. formam, & materiam, & eſt quid vnum non ſicut aceruus lapidum,nec ſicut Ilias,quod eſt poema Homeri, quod eſt vnum ſola aggregatione carminum,ſed eſt vnũ per ſe,quia ſignificat vnam naturam ſpecificam: ergo merito dubitat per quid eſt vnum,& non multa. Secundo, ſi admitteretur poſitio Plato. qua tenet animal eſſe quid ſeparatum per ſe ſubſiſtens,idẽ tenet de bipede,& tenet hominẽ eſſe hominẽ,quia participat his duobus,ſ.animali,& bipede,&hunc hominem eſſe hominem,quia participat homine ſeparato: ſi inquam admitteretur hæc poſitio,eſſet impoſſibile ſalua re quin homo eſſet duo,ſ.animal, & bipes,non enim poſſet aſſignari cauſa,quare animal,& bipes vnirẽtur in homine: neceſſe eſt ergo dari cauſam mediã vnitiuam partium ſubſtantiæ ſenſibilis,vt ſeruetur eius vnitas,& ideſt difficile inuenire,ideo præſens dubium eſt valde difficile.

Quantum ad 2.aduerte,qꝑ licet prẽſens dubium motum ſit ſolum circa ſubſtantiam ſenſibilem naturalem,tamẽ moueri poteſt etiam circa mathematica,puta qua de cauſa circulus eſt quid vnum per ſe,& poteſt moueri circa entia ſeparata, in quibus nullo modo eſt materia, & quærere qua de cauſa intelligentia Saturni eſt quid vnũ per ſe,vt igitur Ariſt.plenã, & vniuerſalem ſolutionem daret,ſoluit primo in naturalibus,ſecũdo in mathematicis,tertio in ſeparatis.

Quantum ad naturalia,dicit Ariſt.ſi admitteremus poſitionẽ Plato.quæſtio eſſet inſolubilis, impoſſibile eſt enim duo ſeparata per ſe ſubſiſtẽtia,neque ſeipſis,neq; per quodcunque medium ita vniri, quod conſtituant vnum per ſe. Relicta autem poſitione Plato.ſi aduertimus naturam materiæ, & formæ,ex quibus componitur ſubſtantia naturalis,adeo facilis eſt ſolutio,quod nec videtur aliqua dubitatio:nam materia eſt ens in potentia,& forma actus, materia igitur eſt res ſienda in potentia, puta aqua eſt potentia vinum, & metallum eſt ſtatua in potentia, & per aduentũ formæ illud quod erat in potentia fit actu: nulla ergo alia cauſa requiritur ad hoc,quod ens in potẽtia fiat ens actu, niſi cauſa efficiens,quæ actione ſua,id, quod erat in potentia,transfert ad actum,ex eo quod materia fit actu ſub tali forma,quæ prius erat in potentia,& aduerte quod non eſt imaginãdum ſubſtantiam naturalem antequam recipiatur forma in materia non eſſe vnam, & poſt receptionem fieri vnam,hæc enim imaginatio eſt falſa,ſed tenendũ eſt,quod illud quod erat ens, & vnum in potentia, actione agentis fit ens,& vnum actu,vnde inquit Com.in com.15.eſt igitur hic aliquid vnũ quod primo eſt in potentia,& poſtea tranſfertur de potentia ad actum,ſ.actione agentis, quando igitur quæritur quid facit ſubſtantiam naturalem eſſe quid vnum per ſe, reſpondendum eſt nullam eſſe cauſam intrinſecam, ſed quoniam componitur ex materia, quæ eſt ipſa ſubſtantia in potentia,&illud idem,quod erat in potentia, fit actu actione agentis, quo actuatur materia ſua propria forma, vanum ergo eſt quærere cauſam mediam vnitiuam intrinſecam inter materiam,& formam.Et aduerte hãc reſolutionem factam fuiſſe etiam in ſecundo de anima,tex.7. vbi inquit Ariſt.vnde non oportet quærere,ſi vnum eſt anima, & corpus, id eſt quo medio vnitur anima corpori, ſicut neque cera & figura,neque omnino vniuſcuiuſque materia,& id,cuius eſt materia,ſ.forma,quaſi dicat,cum materia ſit potentia,& forma ſit actus,ſunt per ſe, & ſine medio vnibiles,quod vtique non eſſet,vt dicit Com.in ſecundo de anima, comm.7.ſi materia ſecundum ſe eſſet actu,& forma actu,quoniã tunc duo exiſtentia in actu non vniuntur,niſi per medium,quod ſe habet vt nexꝰ, vel vinculum. & ex his patet ſolutio primi argumenti, quod inductum eſt ad oſtendendam difficultatem primi dubij, nam maior non eſt vera,quãdo partes ita ſe habent,quod vna eſt potentia,&altera actus,vt contingit in propoſito,ſecundum autem argumentum concludit verum, quoniam admiſſa poſitione Plato.vt diximus,dubium eſſet inſolubile.

In ſenſibilibus & naturalibus quid nam ex materia & forma vnum faciat.

Quantum ad mathematica Ariſt.dat eandem ſolutionẽ, nam ſi quæratur,quare diffinitio circuli, vel quod quid eſt circuli ſignificat vnum per ſe.Reſpondetur, quia cum hæc ſit diffinitio circuli,circulus eſt figura ſuperficialis,figura eſt vt forma,& ſuperficies vt materia: ſicut enim in materia naturali recipitur forma naturalis,ſic in ſuperficie recipitur forma circuli. Tu tamen aduerte, quòd materia hæc dicitur materia intelligibilis, à qua non abſtrahit Mathematicus,licet abſtrahat à materia ſenſibili,&naturali,quid autem

In mathematicis quid faciat vnum.

autem sit vtraque earum declarauimus in 7.lib.in c.7.Item aduerte, quòd in mathematicis non requiritur causa efficiens, sicut in naturalibus, quæ id quod erat in potentia transferat ad actum:Mathematicus enim,vt declarauimus in 3.lib.in c.2.non considerat causam efficientem,neque finalem,quoniam abstrahit à materia naturali,& à motu.

Tex.c.16 In separatis à materia.

Quantum ad separata,in quibus nec materia sensibilis, nec intelligibilis,dicit Arist.q; statim sunt vnũ, i.ex seipsis. nam cum sint substantiæ simplices, & simplices actus nihil expectant,à quo habeant esse actu,& esse vnum, sed ex seipsis sunt ens,& vnũ ad differentiam compositorũ sensibilium,quæ nec sunt ens actu,nec vnum,nisi per aduentũ formæ in materia.vnde inquit Arist.sicut ens seipso, & nõ per aduentum differentiarum descendit in decẽ prædicamẽta, & fit substantia,qualitas,quantitas,&c.Genera autem non descendunt in species , nisi per aduentum differentiarum, quæ se habent ad genera,sicut actus ad potentiam,sic entia separata seipsis sunt ens, & actus , & sunt vnum per se, cõposita aũt non seipsis, sed p aduentũ formæ in materia.

Quantum ad 3.aduerte quia antiqui reputabant impossibile materiam & formam,& in particulari animam,& corpus vniri, & constituere vnum sine medio colligante,ideo quasi dubitantes de necessitate talis medij laborabãt in assignatione huiusmodi medij.Ratio autem,qua reputabant impossibilem esse hanc vnionem sine medio est,quia credebant materiam,& formã esse duo diuersa actu, & hæc fuit radix erroris sui, vt dicemus:eodem modo existimabãt de corpore , & anima. & facto falso fundamento visi sunt sic argumentari.impossibile est duo diuersa actu vniri sine medio,& præcipuè contraria: vnde videmus album,& nigrũ vniri in pallido, & calidum, & frigidum in tepido,& elementa contraria in mixto mediante contemperantia , sed materia,& forma sunt diuersa actu, & inquantum sunt, vt potentia,& actus sunt contraria:ergo,&c. Assignantes autem medium diuersa loquuti sunt.Quidã dicebant esse participationem,verbi gratia, dicebant hominem esse quid vnum,quia participabat animal,& bipes,sed quærebãt quæ sit causa huius participationis,& quid sit huiusmodi participare, & nesciebant se resoluere.Quidam, vt Lycophron applicans ad medium vnitiuum corporis , & animæ dicebat esse coexistentiam animæ cum corpore, quam D. Tho. accipit pro animatione. Alij autem accipiunt pro mixtione.dicebat enim Lycophron, quòd sicut anima, & corpus conueniunt in vna operatione , puta in eo quod est intelligere (arbitrabatur enim nullam actionem esse propriam animæ,sed vtriusque. vnde intelligere dicebat esse corporis,& animæ,sed ab anima est vera intellectio à corpore autem falsa)sic conueniunt per mixtionem in vna substantia. Quidam autem dicunt animam vniri corpori per vitam, siue per viuere, & vt dicit Albertus in tractatu secundo in c.quinto huius octaui lib. Multi moderni cadunt in hunc errorem. dicunt enim animam intellectiuam vniri corpori mediante sensitiua,& sensitiuã mediante vegetabili,& vegetabilem mediãte spiritu vitali , quem dicunt esse corpus distensum per totum corpus,maiorem habens conuenientiam cum anima vegetabili , quàm corpus terrestre physicum organicum: sed licet diuersi diuersa media assignent, tamen non satisfaciunt quæsito. nam si secundum eos datur medium vnitiuũ inter animã,& corpus, eadem ratione dabitur medium inter cuprum,& figuram trianguli receptam in cupro : & inter superficiem, & albedinem in ea receptã, sicut enim se habet anima ad corpus ratione qua forma,sic trigonum ad cuprum, & albedo ad superficiem, & breuiter datur medium in omni compositione duorum adinuicem, quod cùm sit manifestè falsum, non est necesse assignare medium inter formam,& materiam, nec inter animam,& corpus.Tu igitur aduerte antiquos errasse,quia iudicabãt de forma,& materia,de anima,& corpore,sicut de duobus existentibus actu diuersis. quod tamen non est verum. quoniam vt diximus suprà , materia & forma sunt idẽ pro quanto illudmet,quod ex parte materiæ est in potentia,fit actu per formam:ex consequenti non est ponendum medium inter ea, sicut inter diuersa actu.Patet ergo, quòd nulla est vera solutio,nisi quam diximus suprà, scilicet quod nulla est assignãda causa medians in naturalibus sed sola causa efficiens, quæ transfert id quod est in potentia ex materia ad esse actu per formam. Quæ autem sunt sine omni materia ex seipsis sunt ens, & vnum. Hæc de quarto capite sint dicta.

Sicut scire alicuius est sciens,sic animationis, animæ & corporis vnum est iuncti.

EPITOME
SVPER IX. LIBRO
Metaphysicæ Aristotelis.

DIximus in principio libri septimi ens diuidi per corporeum & incorporeum, per actum & potentiam, & per vnum & multa. Postquam igitur in septimo, & in octauo lib.pertractauim⁹ de ente corporeo materiali,quod præcipuè dicitur de substantia sensibili, consequens est vt in 9. pertractemus de potentia & actu : Et complectentes intentionem Philosophi in vnico tractatu , diuidimus ipsum in quatuor capita.

Primò ostendemus quæ fuit ratio mouens Aristotelem ad pertractandum de potentia & actu.

Secundo,tractabimus de potentia.

Tertio,tractabimus de actu.

Quarto tractabimus de potentia & actu comparando vnum ad alterum secundum prius & posterius, secundum bonum & malum, secundum verum & falsum.

CAPVT I.
Quæ mouerint Philosophum contemplationem,ac sermonem facere de actu & potentia.

IN primo ca.assignanda est ratio,quę mouit Aristotelem ad considerandum de potentia & actu in particulari libro huius scientiæ.Aduerte igitur, quòd quadruplici ratione fuit inductus. *Tex.1.2.*

Primo,quia in li.4.proposuerat hanc scientiam esse confideratiuã entis inquantum ens,& eorum,quæ enti inquantum ens cõueniunt.Isti autem sunt vniuersales modi entis, vt vnum & multa,necessarium & possibile,finitum & infinitũ,actus & potentia:cùm enim hæc sint vniuersalia prædicata , à quibus rerum cognitio pendet, si in hac scientia incognita permanerẽt,de nullo certa cognitio haberetur: fuit ergo necesse de iis considerationem facere.

Secundo,quia in lib.8.determinauerat substantiam sensibilem constare ex materia & forma,& materiam dixit potentiam , formam verò actum , & in fine libri concluserat non aliam esse causam, qua substantia sensibilis sit quid vnum per se,nisi quia constat ex materia & forma:& materia quidem est potentia,forma verò actus,ne igitur natura materiæ & formæ remaneret incognita, fuit necesse de potentia & actu determinare. Tertio, quia in libro duodecimo tractaturus erat de separatis,&dicet in substantia æterna mouente non admisceri potentiam,sed esse principium tale,cuius substãtia est actus:vt igitur præpararet viam ad cognitionem separatorum entium , fuit necesse de potentia & actu præconsiderare,Quarto quia hæc scientia,vt dictum est in 6. libro , sola considerat quod quid est , in quo multoties ingreditur potentia,aut actus, vt patet in diffinitione motus,& animæ:ne igitur diffinitiones huiusmodi dentur per ignota, fuit necesse de iis considerare,& prius quidem de potẽtia,deinde de actu.Sed aduerte quod cùm potentia propriè dicta , & quæ est nobis magis manifesta, sit ea quæ inuenitur in rebus mobilibus & naturalibus, ab ista incipit Arist.vt à magis noto, non quod sit de intentione huius scientiæ vt sic , sed ad Physicum spectat , vtrum quia ex huius cognitione,quæ cadit sub sensu,deducemur in cognitionem potentiæ & actus simpliciter , & inueniemus,quod potentia & actus non solum sunt in rebus transmutabilibus,quales sunt res naturales, sed etiam in immobilibus & intellectualibus,ideo ab ista & ab actu sibi correspondente incipiemus.

CAPVT II.
Distincto nomine potentiæ,distinguentur potentiæ per varia earum subiecta:tunc quomodo potentiæ ipsæ diuersimodè actum respiciant,exponitur.

IN secundo capite agendum est de potentia: & vt habeatur plena resolutio,quinque consideranda sunt. *Tex.2.*

Primò quot modis dicatur potentia.

Secundò , quomodo potentiæ diuersificantur respectu subiectorum,in quibus sunt,id est quod aliquæ sunt rationales,aliquæ irrationales.

Tertiò

Tertiò, quærendum eſt ſi in aliquo eſt potentia, in quo tamen non eſt actus.

Quartò, conſiderandum eſt quando & quomodo potẽtia præcedat, vel ſubſequatur actum

Quintò, quomodo potentiæ irrationales & rationales reducuntur ad actum.

Potentiæ modi.

Quantum ad 1. aduerte, quod Ariſt. aſſignans modos potentiæ refert ſe ad dicta in 5. lib. vbi diſtinxit hoc nomẽ poteſtas, & quoſcunque modos aſſignat hîc, aſſignauit etiam in 5. libr. licet non eodem ordine, ideo ne ſimus prolixiores inutiliter, remittimus addiſcẽtem ad ea, quæ ordinauimus in 5. lib. in tractatu ſecundo, in c. 7. vbi diſpoſuimus modos potentiæ realiter dictæ, & per ſimilitudinẽ, & modos poſſibilis & impoſſibilis realiter, & ſecundum logicum: & modos impotentiæ: in eo etiam quod dicit hîc Ariſt. impotentiam eſſe priuationem potentiæ, declarans priuationẽ multipliciter dici, non eſt immorandum, quoniam quæcunque dicit hîc de priuatione, iam dixit in 5. libr. & nos ordinauimus modos priuationis illic in tractatu 3. in ca. 4. Et tu aduerte, quod Ariſt. hîc determinat ſe tractaturũ tantum de modis potentiæ realiter dictæ, ſcilicet de potentia actiua & paſſiua, relinquens potẽtiam dictam per ſimilitudinem, qua vtitur Mathematicus, & potentiam & impotentiam logicam prouenientem ex repugnantia vel non repugnantia terminorum: nam ad primum Philoſophum ſpectat conſiderare rei quidditatem & ſuas proprietates reales in vniuerſali, quæ autem nullam quidditatem dicunt, nec ſunt quid reale, non cadunt ſub conſideratione ſua.

De potẽtia rationali & irrationali Text. ca. 3. 4.

Quantum ad ſecundum, aduerte, ꝙ potentia actiua & paſſiua inueniuntur in rebꝰ animatis anima rationali, vt in homine, & in rebus inanimatis & animatis anima vegetatiua, vt in plãtis, & anima ſenſitiua, vt in bruto & in homine, dẽpta parte rationali. Quæ ſunt in animatis anima rationali dicuntur potentiæ rationales, quales ſunt artes mechanicæ, & ſcientiæ practicę actiuæ, vt morales, nã cũ huiuſmodi artes & ſcientiæ ordinẽtur ad opus, ſunt veræ principia agendi & operãdi in alio in quantũ aliud, vt ars ædificatiua, & ſcientia politica, ergo ſunt potentiæ actiuæ. Hæc eñ fuit diffinitio potẽtiæ actiuę: quę verò ſunt in rebus inanimatis, aut animatis vegetatiuis & ſenſitiuis, vt ſic, dicũtur potentiæ irrationales, vt calor in igne, frigiditas in aqua, virtutes lapidum, potentiæ animæ vegetatiuæ, potentiæ animę ſenſitiuę tam interiores quàm exteriores, patet enim hæc omnia eſſe principia operandi ſiue agendi: ergo, &c.

Poſita diſtinctione potentiarum ſumpta ex parte naturarum, in quibus ſunt, aſſignanda eſt differentia earũ adinuicem. Aduerte igitur differentiam conſiſtere in hoc, ꝙ potẽtiæ rationales ſunt factiuæ duorum contrariorũ, vt per artem medicinæ poteſt medicus cauſare in Socrate & ſanitatem & ægritudinem, potentię autẽ irrationales ſunt factiuæ tantum vnius, & ita determinatę ſunt ad illud, quod nõ poſſunt cauſare ſuum contrarium niſi fortè per accidẽs, vt declarabitur: vt calor ignis tñ calefacit: & ratio quidem huius differẽtiæ ſtat in hoc, agens naturale agit per formã & qualitatem ſuam naturalem, vt ignis per calorem, agens intellectuale operatur per ſcientiam ſuam practicã, ſcientia aũt principaliter fundatur in ratione & diffinitione rei ſcitæ: eſt enim medium in demõſtratione faciente ſcire, ſed eadẽ diffinitio eſt oſtenſiua rei diffinitæ primo, & ſui oppoſiti contrarij, vel priuatiui & ſecũdario: vt per diffinitionẽ recti cognoſco rectum primo, & obliquum ſecundario: & per diffinitionẽ ſanitatis cognoſco ſanitatẽ & ægritudinẽ, & per diffinitionem calidi cognoſco frigidũ, nã & alterũ contrariorum habet rationem priuatiui, vt manifeſtabit in li. 10. cùm igitur ſcientia practica ſit potentia actiua, eodẽ modo eſt principium operandi, quo eſt principium cognoſcendi, ſed vt diximus eſt principiũ cognoſcendi oppoſita, licet non æqualiter, ergo eſt principiũ operandi oppoſita, eo quidem ordine quo eſt oſtenſiua oppoſitorum, ita. ſ. quod primo eſt principium operandi eius quod eſt vt habitus, poſterius aũt eius quod eſt vt priuatio: vnde medicus per ſcientiam medicinæ per ſe & primo eſt operatiuus ſanitatis, poſterius autem quod dicit Ariſt. ſecundum accidens eſt operatiuus ægritudinis: & memento vt exponas ly ſecũdum accidẽs per poſterius, vel de ſecũda intentione, vel vt in paucioribus. nam ſi ſumatur ly ſecundum accidẽs in ſuo proprio ſignificato, nõ diſtinguerent potentiæ rationales ab irrationalibus: quoniã vt dicemus, potentia irrationalis eſt principium operãdi oppoſita, ſed vnum quidem per ſe, alterum autem per accidens, i. non ſecundum naturã ſuam: quia verò forma & qualitas naturalis eſt principium agendi in agẽte naturali, eo modo eſt principiũ agendi quo eſt principium eſſendi, ſed eſt principium eſſendi tãtum ſecundum quod vnum eſt, vt patet in calore in igne, qui dat igni tãtum eſſe calidum, nam ſi daret eſſe calidum & eſſe frigidum, eidẽ ineſſent ſimul contraria in eſſe reali, quod eſt impoſſibile, ergo eſt principium agendi tãtum vnũ, & nõ oppoſita niſi merè per accidẽs, puta calor ignis tãtum calefacit, ꝙ autem infrigidet id non facit inquantum calor, ſed in quantum rarefacit, & per rarefactionem aperiuntur pori, quibus apertis datur frigido aditus ingrediendi corpus & ipſum infrigidãdi: hæc igit infrigidatio eſt per ſe à frigido ingrediẽte, & per accidens à calore rarefaciente, patet igitur ratio, quare potẽtia rationalis poteſt in oppoſita per ſe, licet non æquè primo, irrationalis autẽ eſt determinata ad vnũ, quæ autẽ ſit prima potentia rationalis, & per quot differat rationalis ab irrationali, & quomodo põt in oppoſita pro eodem inſtãti determinauimus in quęſt. noſtris Metap.

Si in quo eſt potentia, ſit neceſſariò actus. Tex. c. 5.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ circa hoc duplex fuit antiq. opi. prima quæ fuit Megaricorum tenet non dari potentiã ante actum, ita quod nullum agens habet potentiam agendi, niſi dum actu agit, & cum ceſſat agere nõ retinet potẽtiam agendi, ſecunda eſt contraria primæ, tenet enim potẽtiam ita præcedere actum, quod ſtat potentia etiam quod nunquam ſequatur actus, ex conſequenti ſecundũ hãc opinio. omnia ſunt poſſibilia, primo igitur pertractabiẽ prima opinio, deinde ſecunda. Aduerte igitur, quod licet Ariſt. nõ adducat rationem motiuam huius opi. tamẽ vt colligit ex Alb. in 9. Metaph. trac. 2. c. 1. multiplici ratione videtur proceſſiſſe, primo quia dictum eſt in 5. libr. cauſam & effectum eſſe ſimul, ſed potentia actiua & actus eius vt viſus & videre ſe habent vt cauſa & effectus, ergo potentia non præcedit actum. Secundo idẽ eodẽ modo ſe habens ſemper facit idem, aut nunquam: cùm igitur potẽtia actiua ſit à forma, & forma ſit natura, quæ eodem modo ſe habet, aut ſemper erit agens, aut nunquam, & quocunque modo dicatur ſequitur potentiam non ſeparari ab actu.

Secũdum B. T. ratio huius opinionis videtur proceſſiſſe ex hoc, ꝙ opinabantur omnia ex neceſſitate euenire per cõnexionem cauſarum, vt dictum eſt in li. 6. ex quo ſequitur, quod ſi aliqua actu non eueniunt, non poſſunt euenire, ex conſequenti nulla potentia præcedit actum ſuum.

Auerroes autem in com. 7. arbitratur opinionem hãc coincidere cum opinione Modernorũ, & intẽdit per modernos loquentes in lege, iſti dicunt quod eſt vnum agens omnia entia ſine medio. ſ. Deus: ex hoc dicto inquit Com. cõtingit eis vt nullum ens habeat actionem propriam naturaliter, & cùm entia non habuerint actiones proprias, nõ habebũt eſſentias proprias, actiones enim nõ diuerſantur niſi ꝙ eſſentias diuerſas, & iſta opinio eſt valde erronea, &c.

Quid veritatis habeat hæc ſententia Com. manifeſtabitur, poſtquam fuerit reprobata opinio Megaricorum. Aduerte igitur quod Ariſt. multipliciter arguit contra eam.

Primò, ſi potentia nõ eſt niſi qñ actus eſt, ergo nõ remanet aliqua ars in artifice, qñ deſinit agere ſm artẽ, & ſic ędificator deperdit artẽ qñ non ędificat, vel poſtq̃ ędificauit: ſed hoc eſt falſum, quia ars & ſcientia nõ deperdũtur, niſi aut obliuione, aut ęgritudine, aut lõgo tempore, in quo nõ ſit vſus artis, ſed nullũ horũ cõtingit in propoſito. Supponim⁹. n. quod Socrates heri ædificauerit, & hodie ceſſet, & cras iterum ædificet, & ſit ſanus: ergo, &c. Prætereà, cũ artifex nõ poſſit operari ſm artem, niſi acquirat artem, ſi qñ non operatur nõ habet artem, & qñ iterum operatur habet artem, ergo de nouo acquirit artem, aut diſciplina, aut propria inuentione: hoc aũt eſt ſtultum dicere, nam ſi tm̃ per horam ceſſet ab operatione, eadem hora deperdet & acquiret artem, quod eſt implicans contradictionem.

Secundò, cùm calidũ & frigidũ & aliæ qualitates ſenſibiles ſint potẽtiæ actiuæ (ſunt. n. immutatiuæ ſenſus) ſi potentia nõ eſt ſine actu, ſequitur nihil eſſe calidum vel frigidum, vel dulce, vel amarũ, niſi dum actu ſentitur, quod eſt vanum dicere, & eſt concordare cum Pyth. contra quem diſputauimus in quarto lib. tract ſecundo, c. 3. qui ponebat nihil eſſe verum, niſi vt cadebat ſub ſenſu vel opinione.

Tertiò ſequitur ꝙ animal non habeat ſenſum quando actu nõ ſentit, ex conſequenti, ſi ceſſat videre vel audire, cũ ſit aptum videre vel audire, erit priuatũ viſu vel auditu, & ſic cõtinget quod in vna die fiet multoties cæcum & ſur-

dum,& iterum vidēs & audiens,quæ omnia ſunt abſurda.

Text. ca. 6.7. Quarto ſequitur,quod id quod actu nō eſt,fit impoſſibile fieri,& ſic auferetur omnis motus,omnis generatio, omnis mutatio:nam ſecundū hanc opinionem,quod actu non eſt,aut fit,nō habet potentiam vt ſit,vel fiat:quod non habet potentiam nō poteſt eſſe vel fieri,quod non poteſt eſſe vel fieri,eſt impoſſibile fieri:ergo ſi Socrates infirmatur,eſt impoſſibile vt ſanetur,& ſi ſedet,eſt impoſſibile,vt poſtea ſtet,quoniam dum ſedet ſecundum hanc opinionem,non habet potentiam vt ſtet:cùm igitur hæc ſint abſurda,tenendum eſt actum & potentiam eſſe diuerſa,ita quod non inconuenit aliquid poſſe eſſe,quod tamen nondum eſt,& aliquid eſſe quod poteſt deſinere eſſe,& hoc tam in prædicamento ſubſtantiæ quàm in prædicamento accidentium: nā qui non incedit,& qui nō eſt albus poteſt eſſe albus,& qui incedit poteſt deſinere ab inceſſu,aliter non eſſet in rerum natura ens generabile & corruptibile,& penitus auferetur motus & mutatio.

Et quoniam Ariſt.contra Megaricos tenet potentiam & actū eſſe diuerſa & abinuicē ſeparabilia,ideo declarare intendit q̄d ſit eſſe in potētia,& q̄d ſit eſſe actu.Aduerte igitur in Ariſt.illud eſſe in potētia,vel eſſe poſſibile,quo poſito in actu nullū ſequit impoſſibile:vt ſi dicas,aqua pōt eſſe calida,quia fit calida,nō ſequit aliquod impoſſibile,ſi autē ſequitur impoſſibile illud ad quod ſequitur,non erat poſſibile,nec potentiam habebat:v.g.homo nō poteſt eſſe lapis, quoniam ad hoc ſequitur propriam differentiam eſſe ſeparabilem ab eo,cuius eſt,quod eſt impoſſibile.

Vt autem ſcias quid ſit rem eſſe actu aduerte,q̄ ly actus primo impoſitum eſt à motu tāquam à magis noto ſecundum ſenſum,vnde motū dicimus eſſe actum mobilis,& moueri nō attribuitur niſi exiſtentibus, deinde impoſitum eſt ad ſignificandum terminum motus,terminus autem motus eſt forma acquiſita,qua res perficitur,& complementū recipit,& ſic quantum ad id,cui nomen imponitur, actus ſignificat formam apud phyſicum,quæ eſt terminus motus,ſiue mutationis, apud metaphyſicum formam abſtractam à materia,quæ eſt verè & ſubſtantialiter perfectio.Hoc prænotato,dico q̄ rē eſſe actu eſt rem exiſtere, vnde ſicut moueri non verificat niſi de exiſtente,ſic nec eſſe actu, & quoniam quæ ſunt in potentia,vt ſic non exiſtunt,ideo nō verificatur de eis moueri,nec eſſe actu,licet de eis verificentur alia prędicata,puta entia in potentia ſunt intelligibilia,opinabilia,vel cōcupiſcibilia,pro quanto.ſc.habent eſſe in anima,licet non exiſtant ad extra,vt roſa in hyeme ſcibilis, & deſiderabilis eſt:reprobata igitur opinione Megaricorū ſoluenda ſunt argumēta inducta,vt motiua poſitionis ſuæ.

Ad primum dico, quod ſimilitas cauſæ, & effectus non verificatur,niſi de cauſa in actu, & effectu in actu, vnde & Ariſt.in 5.lib.in capite,de cauſis,dixit,quod non eſt neceſſe cauſam in potentia, & effectum, ſcilicet in actu eſſe ſimul, & nos iam id declarauimus in eodem capite.

Ad ſecundum dico,quod argumentum nullā habet apparentiam in potentia actiua rationali,quoniam non eſt natura,nec agit modo naturæ,ſc.ex neceſſitate,ſed liberè: in potentia verò actiua naturali,licet habeat aliquam apparētiā,quia eſt determinata ad vnum, & ex neceſſitate agit,tamen non concludit,quoniam vltra potentiam actiuam requiritur paſſum ſufficienter approximatum, & diſpoſitio, qua ſit aptum recipere ab agente, & quoniam non ſemper ſeruatur debita approximatio, nec debita diſpoſitio, non inconuenit potentiam actiuam præcedere actum.

Ad tertium negatur, quòd omnia ex neceſſitate eueniant,& iam id reprobauimus in libro 6.cap.tertio.

Quantum ad dictum Com.aduerte q̄ ſicut lex Maurorum tenet omnia entia proceſſiſſe à primo ente p̄ creationem,& vt ſic ſine cauſa media,ſic etiam tenet catholica fides,tamen ex hoc non ſequitur entia creata non priuari actionibus propriis naturalib⁹,& eſſentiis ꝓpriis, quoniam primum agens creans indidit cuilibet naturæ ꝓprias potētias, quibus exercent ꝓprias operationes naturales, vnde dictum Com.nil concludit contra chriſtianam veritatem.

Non omnia ſunt poſſibilia text ca. 8.9. Secunda opi.cōtraria Megaricis tenet,quod non ſolum potentia poteſt præcedere actum. ſed quod ſtat potentia, etiam quod nūquam ſequatur actus,ita q̄ ſecundum hanc opi.omnia ſunt poſſibilia : Contra hanc igitur ſic intendit Ariſt.multa ſunt ad quæ ſi ponantur, ſequitur impoſſibile, vt ſi ponatur diametrum eſſe ſymmetrum apud geometrā, ſequit eſſe proportionem numeri ad vnitatem, vel numeri ad numerum inter diametrum ad coſtā quadrati, quod eſt impoſſibile,ergo nō omnia ſunt poſſibilia: probatur cōſequēntia ex diffinitiōe poſſibilis:illud enim eſt poſſibile, ad quod nullum ſequitur impoſſibile: cum igit hæc opinio ſit falſa,tenēda eſt media via,quæ eſt hæc,eorum quæ nō ſūt, quædam erunt,vt roſa in vere,ortus ſolis craſtinus,quædā non erunt,& hæc ſunt duplicia, quædam nō erūt, licet eis non repugnēt eſſe,vt Socrates nō erit dies, licet vt homo poſſit eſſe dies,quędam nō erūt,quia eis repugnat eſſe,vt homo nō erit aſinus, & diameter nō erit ſymmeter.Ex his, quæ ſunt in primo,& in ſecūdo gradu dicūtur habere potētiam,& eſſe poſſibilia, quæ autē ſunt in tertio gradu nullam habēt potētiam,neque ſūt poſſibilia,imò impoſſibilia.

Et aduerte, quod ex diffinitione poſſibilis nō ſolum patet falſitas prædictæ opinionis,ſed etiam veritas trium regularum, quæ formantur de poſſibili, & impoſſibili quomodo ſe habent in vera conſequentia.

Prima regula,ſi alicuius cōſequentiæ antecedēs eſt poſſibile neceſſe eſt conſequens eſſe poſſibile: probatur, qm̄ ſi conſequens eſſet impoſſibile,antecedens nō eſſet poſſibile ex diffinitiōe poſſibilis.Dictum eſt.n.quod poſſibile eſt,ad quod non ſequitur impoſſibile,ſi ergo ad antecedens poſſibile ſeq̄tur cōſequens impoſſibile, definit antecedens eſſe poſſibile:& aduerte,q̄ ly poſſibile in conſequenti ſumitur nō pro contingenti, ſed vt opponitur impoſſibili, nihil enim prohibet antecedens eſſe poſſibile, & conſequens neceſſarium,vt hic,ſi Socrates ſcribit,Socrates eſt homo.

Secunda, ſi conſequens eſt impoſſibile antecedens eſt impoſſibile,hæc patet ex præcedenti,quoniam ex poſſibili non ſequitur impoſſibile.

Tertia,ſi antecedēs eſt impoſſibile non eſt neceſſe conſequens eſſe impoſſibile,ſed poteſt eſſe neceſſarium:vt hic, ſi Socrates eſt aſinus,Socrates eſt animal:& poteſt eſſe contingens,vt hic,ſi Socrates eſt aſinus,Socrates mouet: hæc pro nūc dicta ſint de cōſequentia poſſibilium,& impoſſibilium,quomodo autē poſſis ſaluare tex.Philoſophi,& quomodo debeas ipſum exponere, cū dicit,ſed erat primū impoſſibile,ergo & ſecundum, vide in q.noſtris metaph.in li. 8.in illa q.ſi in conſequentia poſſibilium , & impoſſibilium antecedens & conſequens debent eſſe ſimilia.

quomodo & quæ potentiarum præcedat vel ſequatur actum. tex.c.10. Quantum ad quartum,aduerte,quod ex potētiis quędā ſunt nobis à natura,vt potētię ſenſitiuæ,& intellect⁹,& vegetatiuæ,& motiuæ ſecundum locum:quædam fiunt in nobis ex conſuetudine,& frequentatis conſimilibus actibus, vt habitus morales,ſiue boni,ſiue mali, quædā ex doctrina ſiue ex propria inuētione, vt artes practicæ ſicut ars citharizandi,& ars medendi,quæ lōgo tempore, & experientia acquirūtur: quæ ſunt nobis à natura præcedūt actus ſuos, ſicut ea quæ ſunt ad finem præcedūt finem.Manifeſtum eſt enim,q̄ ſi debeo videre neceſſariò præcedit viſus,&c.quæ autem fiunt conſuetudine,aut doctrina,aut inuentione neceſſariò ſubſequūtur actum, ſe habent enim ad actus ſuos, ſicut effect⁹ ad cauſam,cauſa autem, vt cauſa præcedit id, cuius eſt cauſa, vnde i nis neceſſe eſt nos præexercitari frequentatis actibus , vtpote generatiuis conſimilis habitus, vt declarat Ariſt.in lib. ſecundo Ethic.vnde inquit in principio lib.duplici exiſtente virtute hac quidem intellectuali,hac autem morali, ea quidem, quæ intellectualis, plurimum ex doctrina habet,& generationem, & augmentum, ideo experimento indiget,& tempore,moralis vero ex maiori,id eſt ex conſuetudine.

Quantùm ad quintū,aduerte q̄ cum potentia irrationalis ſit actiua ſolum vnius,rationalis autem oppoſitorū,irrationalis reducitur ad actum ſola appropinquatione paſſi ita diſpoſiti,q̄ poſſit pati ab agēte,& agens poſſit agere in ipſum remoto omni impedimēto extrīſeco.Quod dico, quoniam ſi ignis propinquus eſſet combuſtibili ſicco,& inflammabili: & cum ſuperinfunderetur aqua nō ſequeretur combuſtio , rationalis autem cum ſit actiua contrariorum non reducitur ad actum ſola propinquatione paſſiui,aliter produceret cōtraria in paſſiuo: puta medicus propinquās Socrati faceret ipſum ſanum,& infirmum.cum igitur ſit ex ſe indeterminata ad agendum hoc,vel illud oppoſitum,neceſſe eſt vltra propinquationem paſſiui, & remotionem impedimentorum, quod determinetur ab aliquo : hoc autem erit appetitus,ſiue electio:quod enim appetimus, aut eligimus illud agimus , ſi ſumus ita diſpoſiti : & paſſiuum ita ſe habet,quod poſſumus exire in actum. Ex his trahuntur tria corollaria.

Prim

Primum eſt,actio potentiæ irrationalis eſt neceſſaria,& naturalis:ideo neque meritum,neque demeritum habet:actio autem potentiæ rationalis libera eſt, ideo vt ſic, laudabilis,& vituperabilis eſt.

Secundum eſt,ſicut potétia irrationalis neceſſario agit quando ſtat debita appropinquatio,& debita diſpoſitio in paſſo,ſic quando potentia rationalis determinata eſt ab appetitu ad alterum oppoſitorum ſtãte illa determinatione & debita appropinquatione, & diſpoſitione neceſſario agit illud oppoſitũ,ad quod determinata eſt:nec eſt neceſſe addere nullo extrinſeco prohibente,qm̃ ſupponimus agẽs ſufficiens ad agẽdum pro tali tempore,& taliter.Similiter patiens ad patiendum,ſi autẽ eſſet exterius prohibens non eſſet ſufficiens ad agendum,nec patiens ad patiendum,durante pro tali tempore extrinſeco impediente,quare,&c.

Tertium eſt, licet potentia rationalis in ſe conſiderata, & vt libera ſit ſimul cõtrariorum. Poſſum.n.per voluntatẽ velle moueri,& velle quieſcere,tñ quia non exit in actum, niſi determinata ad hoc,vel illud oppoſitum,non ſequitur quod poſſit ſimul agere oppoſita,quia dum eſt ſub hoc oppoſito,repugnat ſibi eſſe ſub alio, & hoc eſt quod ſolet dici potentiam rationalem eſſe oppoſitorum pro eodẽ nunc & diuiſim,& id ad plenum pertractabitur in quęſtionibus Metaphyſicalibus,quando diſputabitur,ſi potentiæ rationales pñt in oppoſita ꝓ eodẽ inſtãti.Hæc de 2.c.dicta ſint.

CAPVT III.

Quidnam ſit actus, & quot modis dicitur, qũo deinde & quando dicatur aliquid eſſe in potentia ad actum exponitur.

IN 3. c. habemus tractare de actu, pro cuius notitia tria declaranda ſunt.

Primò quid ſit actus.

Secundò quomodo diuerſimodè dicitur actus.

Tertiò,quando &qũo aliquid eſt in potentia ad actum.

Q uid ſit actus. Tex.c.x. Quantum ad j.aduerte,ꝙ cùm actus ſit de terminis vniuerſaliſſimis,& primis ſimplicib.non pôt propriè diffiniri, cum vera diffinitio debeat dari per priora, ita tñ quod ſit ſtatus in diffinitionibus,& ideo Ariſt.manifeſtat actum nõ diffiniẽdo,ſed inductione ſumpta à diſſimilitudine, quam habet ad potentiam,& hęc eſt tutiſſima via,qm̃ actus&potentia ſunt relatiua,& relatiua per ſeinuicẽ manifeſtantur: cuius ſignum eſt,quòd ſi diffiniuntur, per ſeinuicem diffiniuntur,intendens igitur declarare quid ſit actus,& nõ potens ipſum definire,putat ſe ſatis feciſſe,ſi declarauerit qd ſit eſſe actu,dicit igitur actus eſt,quando res exiſtit,non tñ eo mõ,quo eſt qñ in potẽtia.Dicimus.n.Mercurium eſſe in potentia in ligno antequam figuretur, poſtquam aũt figuratus eſt dicitur eſſe in actu:& pars,ſiue medietas eſt in potentia in toto ante diuiſionem, poſtquam aũt eſt ſeparata à toto dicitur eſſe actu, & ſciens dicitur eſſe ſpeculans in potentia, qñ aũt conſiderat dicitur eſſe ſpeculans actu, & breuiter eſſe actu,& eſſe in potẽtia eſt ſicut eſſe ædificantẽ & ædificatorem,vigilantem & dormientẽ,videntẽ & claudentem oculos, formatum & non formatum ſiue arte,ſiue natura.A diſſimilitudine igitur ſumpta inter potentiam & actum ſic manifeſtum ſit,quid ſit actus,vel ſaltẽ eſſe actu.

Diuiditur actus in formã et operationem. Quantum ad ij.aduerte, ꝙ actus dicitur de forma,quæ actuat,& perficit id,cuius eſt forma,& de motu, ſiue operatione,quæ eſt à potentia actiua,ſiue operatiua,vt intelligere eſt actus intellectus, videre viſus,&c. Et hæc diuerſitas actus manifeſtatur duplici proportione:nam actus proforma manifeſtatur per proportionem, quæ eſt, vt hoc in hoc: v.g.ſicut ſe habet anima ad corpus, ita viſus ad oculum:ſed anima eſt in corpore,vt actus,& perfectio eius,ergo ſimiliter viſus in oculo.Actus autem pro motu,vel operatione manifeſtatur per proportionem,vt hoc ad hoc: v.g. ſicut ſe habet intellectus ad intelligendum, ita viſus ad videndum: ſed intellectus ordinatur ad intelligendum,vt ad finem, & perfectionem ſuam, ergo viſus ad videndum, vt ad finem & perfectionem ſuam.

Et aduerte, ꝙ hæc diuerſitas actus coincidit cum ea, quam poſuit Ariſt.in 2.de anima,tex.5. cum dicit, Hic autẽ ſicut ſcientia,alius autem ſicut conſiderare,&c.& ſcientia quidem eſt actus primus, conſiderare autem actus ſecundus. Prætereà, aduerte quod ſicut diuerſimodè dicitur actus, ita & eſſe actu, nam quædam ſecundum ſe tota exeunt de potentia ad actum,ſicut entia generabilia permanentia: quædam autem ita exeunt in actum, ꝙ ſemper habent actum admixtum potentiæ,ſicut ſunt infinitum,& vacuum,& entia ſucceſſiua,vt motus,& tempus,& hanc diuerſitatem iam habes declaratam ab Ariſt.in 3.Phyſ.tex.57. ideo recurre illuc,& eſt famoſa diſtinctio.

Q uando nã aliquid ẽ in potentia ad actũ, & quando non. 1.x.c.12. Quantum ad ij.aduerte,ꝙ aliquid eſt in potentia ad actum dupliciter, ſ. in potentia remota, & in potentia propinqua:& hæc duo differunt in duobus.Primo,ꝙ eſt in potentia remota non transfertur ad actum, niſi per multas tranſmutationes, vt terra eſt in potentia remota, vt ex ea fiat lignum,qm̃ per multas tranſmutationes fit tranſitus antequam recipiatur forma ligni in materia terræ.Quòd aũt eſt in potentia propinqua nullo extrinſeco, nec intrinſeco prohibente vnica actione transfertur à potẽtia ad actum, vt lateres ſunt in potẽtia propinqua ad formam domus:& qui vnica medicina poteſt curari eſt in potẽtia propinqua ad ſanitatem:nã ædificator ſola,& ordinata aggregatione laterum facit domum, & medicus in tali caſu vnius medicaminis adminiſtratione ſanat infirmum. Secũdò qd̃ fit ex aliquo exiſtente in potentia remota non denominat ex eo: vt quia ſtatua ærea fit ex aqua,vt ex potẽtia remota,ſuppoſito ꝙ aqua ſit materia remota oĩm liquabilium,non dicitur huiuſmodi ſtatua eſſe aqua,neque aquea: & arca,licet fiat ex terra per potentiam remotã,prout lignum fit ex terra,non dicitur eſſe terra, neque terrea.Quod aũt fit ex aliquo exiſtente in potẽtia propinqua, denominatur ex eo,& recipit illius prædicationem in concreto,non aũt in abſtracto,vt ſtatua eſt ærea,non autem æs,& arca eſt lignea,non aũt lignum,& ſi terra fieret immediatè ex aqua poſſet dici aquea,nõ aũt aqua,idem dico de aqua reſpectu aeris,&de aere reſpectu ignis.Ignis aũt ſi eſſet prima materia,vt ponebãt aliq antiquorũ,nõ denominaretur ab aliquo priori.

Et aduerte,ꝙ huiuſmodi prædicatio aſſimilatur prædicationi,qua p̃dicaẽ forma accidẽtalis de ſubiecto,nã ſicut iſta eſt vera,hõ eſt muſicus,ſiue albus,nõ tñ eſt muſica,ſiue albedo,ſic iſta eſt vera,arca eſt lignea,non tñ lignũ.Differt tñ vtraq;denominatio in hoc,ꝙ in denominatione,q̃ fit ab accidẽte,vltimum, i.ſubiectum eſt ſubſtantia deferẽs, ſiue ſuſtẽtans accidẽs.In denominatione autẽ,q̃ fit à materia,i. ab eo,ex quo aliquid fit,& qd̃ eſt q̃dam natura,ſiue hoc aliquid,vt lignum,æs,terra:vltimum,ſ.ad qd̃ fit reſolutio,dicitur materia,ſ.prima, ſiue prima ſubſtantia materialis, ex qua alia fiunt, & de qua aliud non dicitur denominatiuè, cum non fiat ex priori,vt dictum eſt de igne, ſi ex eo fierẽt oĩa,ſicut putauit Heraclitus.Patet igitur, quomodo aliq̃d eſt in potentia ad actum potentia remota,&potentia propinqua. verum, quia eſſe in potentia remota eſt eſſe in potentia ſm̃ quid,& eſſe in potentia propinqua eſt eſſe in potentia ſimpliciter,ideo Ariſt. relicta potentia remota,pertractauit de potentia propinqua.Hæc de 3.c.dicta ſint.

CAPVT IIII.

Actus & potentia adinuicem comparantur, quò ad prius & poſterius,quò ad bonum & malum,& quò ad verum vel falſum.

IN 4. c. agendum eſt de actu & potentia comparatiuè, quæ comparatio eſt circa tria.

Primò circa prius & poſterius. Secundò circa bonum & malum. Tertiò circa verum & falſum.

Quantum ad primum,aduerte,ꝙ cùm prius dicatur multis modis, vt declaratum eſt in lib.5. pro nunc accipiemus tres modos,ſ.prius ratione,prius tempore,&prius ſubſtantia, i.perfectione. Quæritur ergo, ſi actus eſt prior potentia,ratione,tempore,& perfectione. *tex c.13.*

Actus ratione præcedit potentiam. tex.c.13. Ad primum iſtorum reſpondetur abſolutè quod ſic,qm̃ diffinitiuum alicuius eſt prius eo ratione & notitia,neceſſe eſt.n.diffinitionem dari per priora & notiora:ſed potentia diffinitur per actum, ſiue in ordine ad actum, nam potens actiuè eſt illud,quod poteſt agere,vt ædificator,q̃ poteſt ædificare,& ſpeculator,qui pôt ſpeculari,poſſibile autem paſſiuè eſt quod pôt eſſe vel fieri actu:vt viſibile,quod poteſt videri,generabile qd̃ poteſt generari:ergo actus eſt prior ratione & notitia, q̃ potentia:& cõfirmatur ex eo ꝙ ſuprà in tex. 2. diffiniuit potentiam actiuam per hoc quod eſt eſſe principium tranſmutandi aliud, & paſſiuam per hoc quod eſt eſſe principium tranſmutandi ab alio, & ly tranſmutandi dicit actum,vt patet:ergo,&c. Quando autem inueſtigauit quid ſit actus non diffiniuit ipſum per potentiam,ſed inductione manifeſtauit ipſum,vt patuit 3. Ex iis ergo conſtat actũ eſſe priorẽ potẽtia ratione & notitia.

Ad 2. respõdetur cum duplici distinctione. Prima est po-
Potentia passiua vno & eo dẽ præcedit tẽpore actũ. tentiarum alia passiua, alia actiua. Si loquimur de passiua, poteſt esse prior & posterior actu: prior quidem, quantum ad idem numero, posterior autem quantum ad idem spe-
tex. c. 14. cie: nam omne procedens de potentia ad actum, sicut sunt omnia generabilia, prius est in potentia materię q̃ fit actu, vt rosa generanda in vere, prius est in potẽtia q̃ generetur actu. quod aũt est in potentia non potest seipsum ad actum reducere, nec reduci ab aliquo existente in tali potentia: agit. n. vnumquodque inquãtum est actu, ergo necesse est vt aliquod idem specie præcedat, à quo quod est in potentia reducatur ad actum, puta quod hic homo generandus ab alio hoie præexistente generetur. & id quidem constat in factionibus vniuocis, in quibus vnumquodque fit à sibi simili in specie, vt declaratum est in lib. 7. in factionibus aũt nõ vniuocis, sufficit quod præcedat aliquod existens actu tale, non formaliter, sed virtualiter, qualis est effectus producendus, vt quando generatur calor & rana à sole, continet. n. sol caloré & naturam ranæ virtualiter in sua forma, q̃ est forma vniuersalis, in qua eminenter continentur omnes formæ generabilium, præter animam rationalem.

Si loq̃mur de potẽtia actiua, põt esse prior & posterior
Potentia actiua naturalis actũ præcedit, acquisita aũt sequitur actũ. actu. nã cũ hæc sit duplex, s. ingenita & acq̃sita exercitio disciplinæ, aut cõsuetudine, vt declarauim⁹ 3. Quæ est ingenita, vt intellect⁹ & sensus, & aliæ potẽtiæ aĩæ, est prior actu: constat. n. q̃ antequam intelligam aut sentiam necesse est me habere intellectũ & sensum, q̃ aũt est acq̃sita exercitio necessario est posterior actu: nã vt dixim⁹ 3. frequẽtati actus sunt generatiui huiusmodi potẽtiæ, sicut citharizando fit citharœdus, & fabricando efficitur faber: ergo actus sunt priores potentia, sicut causa est prior effectu.

tex. c. 14. Sed aduerte quod hic solet fieri syllogism⁹ sophisticus quo vł probari esse impossibile, actũ præcedere potentiam actiuam: & arguitur sic, Qui facit opera artis habet artem, sed per te qui addiscit artem facit opera artis. ergo qui addiscit artem habet artẽm, quod est repugnans veritati: nam si habet non addiscit, & si addiscit nondum habet: etenim addiscere est motus acquisitiuus, & non esse acquisitum.

Actus potẽtia prius est perfectione. Ad hoc respõdetur quod qui addiscit artem habet principia naturalia sicut quędam sentina, ex quib. facit aliquod opus, quale fit ab arte, licet valde imperfectum, post quam autem didicit artem, operetur perfectè ſm artem: ita quod in huiusmodi potentiis verum est dicere actum præcedere & subsequi potentiam: nam actus imperfectus est præcedens, & paulatim causatiuus potentiæ, perfectus autem est subsequens: ex iis respondendo ad argumentum, negatur maior intellecta de actu imperfecto, ex consequenti non potest concludi quod addiscens artem habeat artem, potest etiam concedi quod addiscens artem habet artem imperfectè saltem quo ad principia, sicut quod calefit habet calorem, sed imperfectè, & quod mouetur, ſm aliquid motum est, vt probatum est in 6. Physic. & tunc non inconuenit addiscentem artem, habere artem, non enim addiscit, vt habeat imperfectam, sed perfectam.

Ad tertium respondetur absolutè, q̃ actus est prior sub-
tex. c. 15. actus substãtia præcedit potentiam. stantia, i. perfectione q̃ potẽtia: & id quidem manifestatur in rebus generabilibus, q̃ procedunt de potẽtia ad actum, quæ aliquando sunt aliquando nõ sunt. Arguitur igitur primo sic, Quæ sunt posteriora generatione sunt priora perfectione, i. perfectiora, nam vt patet natura in iis generabilibus semper procedit ab imperfecto ad perfectum, vt producit prius herbam, deinde granum, prius generatur sperma, deinde animal, prius est puer, deinde vir, &c. Sed in eodem numero in his generabilibus, actus est posterior generatione & tempore, vt declaratum est in præcedentib. ergo, &c. Secundo finis est prior ſm perfectionẽ iis quæ sunt ad finem, nam quæ sunt ad finem sumunt bonitatem & perfectionem à fine, & non econuerso, sed actus est finis potentiæ tam actiuæ, q̃ passiuæ. actiuæ quidem vt ars edificatiua ordinatur ad ædificandum, visus ad videndum, intellectus ad intelligendum, non. n. intelligimus, vt habeamus in
tex. c. 16. tellectum, sed econuerso. Passiuæ autem vt materiam dicimus ordinari ad formam, & elementa ad formam mixti, ergo, &c. Confirmatur propositum, præcipuè quo ad potentiam actiuam duplici signo. Primo docentes arbitrantur se consecutos finem & perfectionem laboris sui, quando ostendunt discipulos sic operantes sicut ipsi operantur: ergo actus est finis & perfectio, ad quam ordinatur potentia actiua docentis. Secundo, si actus non esset finis potentiæ, ex consequenti perfectior, non esset differentia inter scientem dormientem, & scientem speculantem, nec posset discerni ignorans à sciente: vnde vt inquit Arist. Paxonas stultus erit Mercurius: q. d. non cognoscitur differentia inter stultum & sapientem, nisi ex actu, ergo, &c.

Tu tñ aduerte qđ in aliquib. potẽtiis actiui, finis est ipsa operatio, vt finis visus est videre, intellectus intelligere, & auditus audire, in aliquibus autem finis non est sola opera tio, sed aliquod operatum, vt finis pictoris non est solum depingere, sed imago depicta: & idem contingit in cęteris artibus mechanicis. Differentia autem harum potentiarum stat in hoc, quod operationes, quæ sunt fines potentiarum, remanent subiectiuè in operante, & non transeunt in subiectum exterius: stat. n. videre in vidente, & intelligere in intelligẽte, operationes autem vltra quas fiunt operata, sunt subiectiuè in operato, sicut motus in mobili, vt ædificatio in ædificato, & contextio in contexto: primæ dicuntur actiones immanentes, secundæ verò transeuntes. Item primę sunt perfectiones operantis, quia remanẽt in eo: secundæ aũt sunt perfectiones operati, vel eius circa quod sunt, qm̃ cum exeant ab operante, & recipiantur in operato per ficiunt ipsum. Ex iis sequitur felicitatem, quæ perficit felicitatum, esse actionem immanentem, vnde & in 10. Ethic. concludit Arist. felicitatem esse speculationem circa diuina, constat aũt speculationem esse in speculante, ergo, &c.

Nota distin. hanc actus immanentis & transeuntis.

Tex. c. 17. 18.

Postquam manifestauimus actum esse priorẽ ſm perfectionẽ ipsa potentia, tam actiua q̃ passiua in his generabilibus, restat vt declaremus idẽ in rebus incorruptibilibus & sempiternis, & necessariis, cõparando ea his corruptibilib. & antequam probemus propositũ ponitur hoc fundamentum, Omne sempiternũ & necessarium est actus, & non est in potentia, s. passiua: & quidẽ quod sit actus probatur, qm̃ non q̃nque est, & q̃nque non est, ex diffinitione sempiterni & necessarij. Quod aũt non sit in potentia passiua, probat, oĩs potentia passiua est potẽtia contradictionis, i. qua põt res esse & non esse: nam à potentia passiua dr̃ possibile, possibile aũt opponitur non possibili, non possibile est qđ nunquam potest esse, ergo per oppositũ possibile est qđ aliq̃ potest esse & aliquando non esse, ex cõsequenti passiua potentia, à qua dicitur huiusmodi possibile, est principiũ quo res potest esse & non esse: sed nullum sempiternum neque necessarium potest esse & nõ esse, aliter esset corruptibile, quod repugnat sempiterno & necessario, omne. n. corruptibile, & temporale & contingens est inquantum corruptibile, ergo nullum sempiternum, neque necessarium est in potentia passiua eo modo quo sempiternum & incorruptibile est: quod ideo dico, quia stat aliquod esse incorruptibile & immutabile ſm substantiam, quod tamen ſm aliquod accidens, puta ſm locum, ſm lumen, non est immutabile, & vt sic est in potentia passiua. puta luna licet non fit mutabilis ab esse ad non esse & econuerso secundum substantiam, est tamen mutabilis secundum locum ex motu locali & ſm lumẽ quod recipit à sole. Ex iis sequitur entia necessaria non esse in potentia passiua, quia non possunt non esse, & si possent non esse, aliquando non essent: quia essent corruptibilia, & si aliquando non essent, omnia entia deficerent: constat enim quod corruptibilia non semper sunt: cum ergo omnia entia sint necessaria aut contingentia remotis necessariis reliqua tollerentur: similiter si aliquis motus est sempiternus, & aliquod motum sempiternum, non sunt in potentia passiua, quoniam motus ille semper actu est, & illud motum semper actu mouetur, cum hoc tamen stat quod est potentia ad diuersa vbi, & vt sic habet potentiam passiuam, quæ est materia, non quidem generabilis, sed localis, vt declarauimus in lib. 8. in c. 3. & quoniam motus cælestis est huiusmodi, & cælum est sempiternum, ideo ſm Arist. sol & astra semper agunt in hæc inferiora, & causant generationem æternam, vt probauit in 2. de generatione: nec est timendum cælum quiescere, quoniam non est in eo potentia contradictionis, i. ad esse & ad non esse, vt in iis corruptibilibus, nec intelligentiæ in mouendo laborant, cum sint immateriales, inalterabiles, & incorruptibiles. Labor enim non prouenit motori nisi quia ex natura sua est in potẽtia contradictionis, & quoniam vnitur corpori corruptibili, vt de anima mouente animal: nec mirum si cælum semper agit in hæc inferiora, cum videamus & elementa, quæ sunt corruptibilia semper actu agere, vt patet de igne calefaciente, & terra fructificante appropinquato passo, & remota indispositione. Patet igitur ex dictis sempiterna

& hæc

& incorruptibilia eſſe actus,& non in potẽtia paſſiua,& ꝙ oppoſitũ patet hęc corruptibilia eſſe in potẽtia,pro quãto pñt eſſe & non eſſe. Stantibus his ſic arguitur ſempiterna ſunt priora ſm perfectionẽ his corruptibilib.& de hac nul lus dubitat,ſed ſempiterna ſe habẽt ad corruptibilia ſicut actus ad potẽtiam,vt declaratũ eſt,ergo ſignum eſt,actum eſſe prioré potẽtia ſm perfectionẽ. Ex quo patet error Pla tonis,qui in genere ſcientifico,ponebat ſcientiã abſtractã, quam dicebat per ſe ſcientiam, eſſe quid perfectiſſimum: nam cum conſideratio cõparetur ad ſcientiam,ſicut actus ad potentiam actiuam & operatio ſit perfectior,qm̃ eſt finis,vt diximus ſuprà, ipſius potentiæ, patet quod ſcientia abſtracta ſi daretur non eſſet quid perfectiſſimum,ſed conſideratio circa ipſam.Hæc de primo principali dicta ſint.

actus quo melior ſit ipſa potentia. tex.c.19.

Quantum ad ſecundum principale,aduerte,ꝙ actus poteſt conſiderari in bonis & in malis,tam moralib⁹quàm naturalibus:in moralibus quidẽ vt iuſte agere & iniuſte agere,in naturalibus aũt,vt ſanari & infirmari.Si loquimur in bonis,actus eſt melior potentia: nã cum actu bono non admiſcetur malum,quoniam actus bonus eſt bonus ſimpliciter,cum potentia verò ad bonum admiſcetur malum, quoniam qui poteſt eſſe virtuoſus poteſt eſſe vitioſus,& potẽs ſanari poteſt infirmari,ergo potentia in bonis,eſt bona ſm quid,cùm igitur bonum ſimpliciter ſit melius bono ſecundum quid,patet actum in bonis eſſe meliorem potentia. Si autem loquimur in malis, actus eſt peior potentia, quoniam cum actu malo non admiſcetur bonum, cum potentia verò ad malum, admiſcetur bonum, quoniam qui poteſt eſſe malus,poteſt eſſe bonus:eſt ergo actus malus ſimpliciter malus, potentia verò ad malum mala ſecundum quid,ergo in malis actus eſt peior potentia.

Ex his ſequitur, malum non eſſe aliquid præter res bonas,nam malum ſm actum eſt poſterius quã potentia, quia magis elongatum à perfectione naturæ, & ideo peius eſt & indignius quàm potentia, ſed potentia non eſt aliquid præter res, eadem enim natura rei poteſt in bonum & in malum, vt quatuor humores poſſunt adæquari & inadæquari,ergo nec malum,quod ſequitur potentiam.

Ex iis etiam ſequitur,ꝙ in æternis& incorruptibilibus, non eſt malum neque peccatũ neque corruptio,iſtæ.n.ſunt ſpecies mali : & probatur ſic, malum ſm actum ſubſequitur potentiam, vt prædictum eſt:ſed potentia non eſt in æternis,quoniam ſemper ſunt actu,vt viſum eſt ꝫ.ergo,&c.

Sed contra, in Luna eſt eclipſis, i. verus defectus luminis,& luna eſt æterna & incorruptibilis:ergo,&c. Præterea ſecundũ aſtronomos quædam ſtellæ dicuntur fortunatæ,quædam infortunatæ,ergo malæ.

Ad j. dico propoſitionẽ Philoſophi intelligendam eſſe quo ad eorum ſubſtantiam,&non quo ad accidentia,vt eſt vbi & lumen,nam vt ſic Luna non eſt æterna & incorrupti bilis,cùm circa huiuſmodi non ſe habeat ſemper vniformiter,vnde non inconuenit in iis quæ ſunt æterna ſm ſubſtantiam inueniri malum ſm accidens,vnde & Theo. admittit malum actum liberũ in ſeparatis,vt auerſionẽ à cõditore.

Ad ij.dico ſm Com.in com.19. illud non eſſe admittendum,ſed tantum ſcire poſſumus de eis,ꝙ quędam ſunt meliores quibuſdam. Hoc inuenitur in abſolutis à motu, i.in intelligentiis,vt declarabitur in lib. 12. ſuper tex.44.poteſt etiam admitti dictum aſtronomi in hoc ſenſu,ꝙ quędã ſtellæ ſunt infortunatæ non ſm ſe,ſed quo ad nos,quia habent influxum nociuum ſuper nos,vt qñ cauſant peſtem,aut nimiam ſiccitatem,&c.Hęc de ſecundo principali dicta ſint.

Quantum ad tertium principale duo manifeſtãda ſunt. Primo quod vnumquodque intelligitur inquantum eſt actu,& non inquantum eſt in potentia.

Secundo quod verum & falſum conſiſtit circa actum, & non circa potentiam.

Vnũquod que ſtelligitur inquantum eſt actu. tex.c.20. 21.22.

Aduerte pro euidentia primi,quod cõſiderans Ariſt.certitudinẽ cognitionis inueniri maximè in mathematicis,declarat propoſitum ſigno ſumpto à mathematicis,qui ꝑ inuentionẽ cognoſcunt deſcriptiones geometricas. puta qđ trigonum habet tres ęquales duobis rectis,& id quidẽ cognoſcunt per diuiſionem actualẽ,protrahẽtes vnum latus, & cõſtituentes angulum extrinſecũ,quo conſtituto ſtatim apparet quod quærunt, ante protractionẽ verò ideo latebat,qm̃ angulus exterior erat tm̃ in potentia.Adducit etiã exemplum de angulo recto conſtituto in ſemicirculo.Qualiter autem hæ duæ concluſiones demonſtrentur, vide B. Tho. in hoc 9.lib. ſuper tex.20. Manifeſtum eſt igitur quod cum aliquid reducitur de potentia ad actum, tunc intelligitur,& id conueniens eſt,quoniam & intelligentia,id eſt, intelligere eſt actus,ideo quæ intelliguntur oportet eſſe actu, vtrum autẽ ſit neceſſe omne, quod debet ſciri ſiue per inuentionem ſiue per doctrinam,eſſe actu, iam determinauimus in nono huius ſcientiæ in quæſt.metaphyſicalibus.

Pro euidẽtia ſecundi,aduerte,quod verum & falſum in uenitur in rebus cõpoſitis,& conſiſtit in cõpoſitione & diuiſione intellectus,cui ſi correſpondet cõpoſitio &diuiſio in re erit propoſitio vera,vt hic,Socrates eſt hõ,& Socrates nõ eſt aſinus:ſi autẽ aliter ſit in re,propoſitio erit falſa, vt hîc,Socrates eſt aſinus,& Socrates non eſt homo.& qm̃ compoſitio & diuiſio intellectus tripliciter poteſt variari, quia poteſt fieri in materia naturali,vt homo eſt animal,in materia contingẽti,vt homo eſt albus, in materia remota, vt homo eſt aſinus,ſic veritas & falſitas tripliciter põt variari,qm̃ in materia naturali,veritas erit ſemper in compoſitione,& falſitas in diuiſione:in materia remota erit ſemper oppoſito modo:in materia contingenti,aliqñ compoſitio erit vera,aliqñ falſa,vt Socrate ſedẽte,hęc eſt vera,Socrates ſedet,quo ſurgente erit falſa.idẽ dico de diuiſione, vt de nocte hæc eſt vera,ſol nõ eſt ſuper terram,de die aũt eſt falſa.Ex iis arguitur ſic,verum & falſum in rebus cõpoſitis conſiſtunt in compoſitione & diuiſione intellectus,cui correſpõdet cõpoſitio & diuiſio in re:ſed cõpoſitio & diuiſio dicunt actum:ergo verũ & falſum conſiſtunt in actu.

Non ſolùm autem eſt verum in rebus compoſitis,ſed & in ſubſtantiis ſimplicibus.poteſt.n.haberi ſcientia de eis,vt patet in lib.12.ſcientia autem eſt ex veris,&de vero eſt demonſtratio,ex 1.Poſt. ſed hoc verum non conſiſtit in compoſitione & diuiſione : qm̃, cùm ſint ſubſtantiæ ſimplices, compoſitioni intellectus non poteſt correſpondere compoſitio rei: ſed verum conſiſtit in hoc quod eſt ſimpliciter attingere earum quod qd eſt,ſiue earum quidditates.Quę ſi attinguntur ſciuntur,ſi non attinguntur ignorãtur. Quæ quidem ignorantia non poteſt propriè dici falſitas, aut deceptio,aut error:nã hæc propriè cõtingunt in his, in quib. contingit aliquid intelligere, & aliquid non intelligere, ſi cut in compoſitis, in quibus poſſumus intelligere formam & neſcire materiam,in ſimplicib.autem,cùm non ſint compoſitia, nec aliud, & aliud neceſſe eſt aut totum aut nihil intelligere:ſi totum intelligitur, eſt verum in intelligente, ſi nihil,eſt in eo ignorantia:ex quo ſequitur,ꝙ licet in materialibus ſubſtantiis contingat eſſe verum,non tñ falſum, ſed ignorantia, quæ vt inquit Ariſt. non eſt vt cæcitas, qm̃ eſſet à nobis inſeparabilis,& ſic nunquam poſſemus intelligere entia ſeparata, quod tñ eſt falſum, vt declarabitur in lib. 12. His declaratis probatur ꝙ in ſimplicibus verum ſit circa actum.nam probatum eſt in præcedentibus,ſubſtantias ſempiternas& immateriales ſem ꝙ eſſe in actu,& nunquam in potentia paſſiua,qm̃ cùm ſit potẽtia contradictionis,eſſent generabiles& corruptibiles:ergo verum inuenitur in eis inquantum ſunt actu:patet ergo,quod & intelligentia & verum & falſum in quibuſcunque inueniuntur, inueniuntur ſecundum actum,& non ſm potentiam.

Poſtremò aduerte, ꝙ quoniam abſtracta & neceſſaria ſemper ſunt actu, & non ſunt mobilia ſecundum eſſe, ita quod quandoque ſint,quandoque non, non poteſt contingere deceptio circa ea ſecundum quando, ſicut contingit circa contingentia, quæ quandoque ſunt, & quandoque non ſunt, & ſic vna propoſitio pro vno tempore eſt vera, & pro alio eſt falſa, qm̃ contingentia mobilia ſunt ſecundum eſſe. Dico quod non poteſt contingere deceptio ſm quando apud quemcunque exiſtimantem abſtracta eſſe immobilia ſm eſſe,ſecus autem eſſet, ſi exiſtimaret ea mobilia. Idem intellige de neceſſariis mathematicis,vt triangulus habet tres,hæc.n.eſt immutabilis. Tu tamen aduerte ꝙ circa huiuſmodi neceſſaria,poteſt eſſe deceptio quò ad inferiora,ex quibus aliqua ſic ſe poſſunt habere, aliqua aliter:puta licet omnis triangulus habeat tres, non tamen omnis eſt æquilaterus, ſed aliquis ſic, vt iſopleuros, aliquis duorum æqualium laterum,vt iſoſceles,aliquis trium inęqualium , vt ſcalenon, ſimiliter circa numerum poteſt eſſe deceptio non quantum ad hoc,quod omnis numerus menſuratur vnitate,ſed quo ad inferiora & proprietates numerorum, puta quis inter pares ſit numerus primus, an binarius vel alius vel nullus , eſt autẽ numerus par primus qui ſola vnitate menſuratur.Hęc autem deceptio quo ad inferiora non contingit in immobilibus & in neceſſariis circa

illud quod eſt vnum numero, quoniam vnum numero non diuiditur in multa, vt patet, ex conſequenti nec ſecundum, quando nec ſecundum ſuppoſita cadet in eo deceptio, quoniam ſemper eodem modo ſe habet. Hæc de quarto capite dicta ſint.

EPITOME SVPER X. LIBRO Metaphyſicæ Ariſtotelis.

Oſt conſiderationem entis, vt diuiditur per actum & potentiam, conſiderandum eſt in in hoc Decimo libr. de ente, vt diuiditur per vnum & multa, & totam intentionem Ariſtotelis comprehendemus in vnico tractatu, quem partimur in quinque capita.

Primo, conſiderabimus de vno ſecundum ſe.

Secundo, de vno in ordine ad multitudinem, & de his quæ conſequuntur ad vnum & ad multa.

Tertio, inter cætera, quæ conſequuntur ad multa, conſiderandum eſt de contrarietate.

Quarto, de mediis contrariorum.

Quinto, de contrariis, quomodo quædam differunt ſpecie, quædam numero, quædam genere.

CAPVT I.

Quot modis vnum dicatur, & quæ ſit eius formalis ratio: quòd vni item ratio menſuræ conueniat, & an vnum ſit ſubſtantia rerum declaratur.

IN 1.c. conſiderandum eſt de vno ſecundum ſe, de quo inueſtiganda ſunt quatuor.

Primò quot modis dicitur vnum.

Secundò quę eſt ratio propria vnius inquantum vnum.

Tertiò ſi ratio menſuræ conuenit vni.

Quartò ſi vnũ eſt ſubſtantia rei, vt dicebãt Pythagorici.

Vnũ quatuor modis dicitur à tex. c 1. vſque ad 8

Quantum ad primum aduerte, q̃ in 5. libr. in tractatu 2. in c.1. aſſignauimus omnes modos vnius, & realiter, & logicè, & per ſe, & per accidens. Hic aũt Ariſt. ex omnibus illis replicat ſolùm quatuor modos per ſe principaliores. quorum primus coincidit cum primo aſſignato in Quinto, in vltima diſtinctione vt, ſ. illa dicantur vnum, quæ ſunt continua non arte, ſed natura, & quorum eſt vnus & indiuiſibilis, i. vniformis motus, & hoc modo linea recta & linea circularis ſunt continua. nã ſi vna pars mouetur, totũ mouet, non aũt ſic ſunt continuę duæ lineę conſtituentes angulũ.

Secundus etiam virtualiter coincidit cum ſecundo illic aſſignato, vt, ſ. illa dicantur vnum quorum eſt vna forma, ita quod ſuper continuitatem addunt vnitatem formæ, & hoc modo virga tota viridis eſt vna, ſi aũt ſ̃m partem eſt ficca, non eſt vna hoc modo, ſed tantùm primo modo.

Tertius modus aliqualiter coincidit cum quarto illic aſſignato, vt, ſ. illa dicantur vnum, quorum eſt vna ratio, ſiue diffinitio, & iſta ſunt quæ vna apprehenſione apprehenduntur, vt ſynonyma.

Quartus modus coincidit in parte cum iis, quæ dicta ſunt in quinto de modis vnius conſideratione logica, vt ſ. dicantur vnum quæ ſunt vnum numero, aut vnum ſpecie: vnum quidem numero eſt ipſum ſingulare, quod de multis non prædicatur, vnum aũt ſpecie ſunt quæ etſi extra intellectum ſint diſtincta, tñ apud intellectum apprehendentem naturam ſpecificam abſtractam à conditionibus ſingularibus ſunt vnum. remanet.n. vna ratio & indiuiſibilis, quæ prę dicatur de omnibus indiuiduis, in qua vt ſic apprehenſa, vt in vno conueniunt & dicuntur eſſe vnum in illa. vnde licet hæc non ſit vera, Socrates & Plato ſunt vnus homo, hæc tñ eſt vera, Socrates & Plato ſunt vnum in homine, & ſicut apud intellectum huiuſmodi natura eſt vna, ita eſt vnũ ſcibile, & ſciẽtia, quę habeẽ de ea eſt vna, accipit.n. ſciẽtia vnitatẽ ab vnitate ſcibilis. Iſti ſunt modi vni' repetiti ab Ariſt.

ipſa indiuiſio rõ formalis vnius eſt.

Quantum ad ſecundum aduerte, q̃ ratio propria & formalis vnius inquantũ vnũ eſt hæc, vnum eſt ens indiuiſum, ita q̃ vt declarauimus in tract. de tranſcendentibus, vnum tranſcendens nõ addit ſuper ens niſi indiuiſionem, quæ eſt modus generalis negatiuus. Et q̃m hæc eſt cõmuniſſima ratio vnius, ideo intantum verificatur vnum de quolibet modo vnius, inquantum verificatur eſſe ens indiuiſum. puta continuum eſt vnum, quia eſt ens indiuiſum ſecundum quantitatem & ſecundum motum, & aqua eſt vna, quia eſt ens indiuiſum ſecundum quantitatem & ſecundum formam, & id ſatis manifeſtauimus in quinto reducentes omnes modos vnius ad vnum.

Quantum ad tertium vt plenè reſoluatur quatuor agenda ſunt. Primo q̃ eſſe menſuram, primo & eſſentialiter conuenit vni. Secundo q̃ conuenit vni, vt eſt principium quantitatis diſcretæ. Tertio q̃ ab vno & à numero deriuatur menſura ad alias ſpecies quantitatis continuæ. Quarto q̃ per quandam ſimilitudinem deriuatur menſura ad quædam alia, quæ tamen non ſunt quantitates.

Primum quidem probatur ſic. Vni ex ſua ratione formali, primo & eſſentialiter conueniunt conditiones menſuræ, ergo, &c. conſequentia nota, probatur antecedens, nam vt colligitur ex Ariſt. in hoc 10. libr. Menſura debet habere tres conditiones, primo q̃ ſit indiuiſibilis, ſecundo q̃ ſit quid minimum, tertio q̃ ſit quid certiſſimum. Hæc autem primo & eſſentialiter conueniunt vni, nam ex ratione ſua eſt ens indiuiſibile. ſecundo eſt ens quid minimum: omnis enim numerus eſt partibilis, & in vnitate eſt ſtatus. Et ſi dicis, quod etiam punctus eſt quid impartibile, ergo ita conuenit puncto eſſe quid minimum, ſicut vnitati. Reſpondeo vnitas ſimpliciter eſt quid minimum, quoniam ſolùm impartibilis eſt, ſed abſtrahit etiam ab omni ſitu, quod non conuenit puncto, ideo vnum meretur dici abſolutè minimum & ſimpliciſſimum. tertio eſt quid certiſſimum, quoniam notificat numerum, numerus autem quantitatem continuam, vt dicemus. ergo patet veritas antecedentis. & confirmatur, q̃m, vt inquit Ariſt. in tex. 2. illud eſt primo & eſſentialiter menſura, quo rei quãtitas primò cognoſcitur: propriè.n. menſurabilis eſt quantitas, ſed quantitas primo cognoſcitur vno, cognoſcimus.n. numerum per vnitatẽ & per vnitatem ac numerum cognoſcimus quantitatem cõtinuam, vt declarabitur. Prętereà vt inquit Ariſt. in eodẽ tex. quod eſt primum vniuſcuiuſque generis eſt menſura. Conſtat aũt vnum eſſe primum in genere quantitatis, ergo, &c.

Secundum ſic probatur. Quantitas continua menſuratur numero, aut vno: cognoſcimus enim eam cum dicimus menſurantes vnum ſtadium, vel duo ſtadia, &c. Numerum autem & ſi menſuramus aliquando per alium numerum replicando, vt bis duo, quatuor: & ter tria, nouem: tamen vltima menſura ſtat in vnitate replicata, vnde dicitur numerus multitudo aggregata ex vnitatibus & menſurata vnitate, vnitas autem non habet aliquid prius quo menſuretur, ergo, &c.

Pro euidentia tertij, aduerte q̃ non ſolùm conuenit menſuræ eſſe quid indiuiſibile, aut ſimpliciter, aut ſ̃m inſtitutionem humanam, ſed debet eſſe cognata, i. eiuſdem naturæ cum menſurato: & non ſolùm in genere, ſed & in ſpecie, ita quod longitudo menſuretur longitudine, & latitudo latitudine, & motus motu, & vox voce, & grauitas grauitate. Hoc ſuppoſito dico, quod in quolibet genere illud eſt metrum, quod eſt vnum, i. indiuiſibile, ſaltem ſ̃m inſtitutionem humanam. puta in ponderibus prima menſura erit vncia, quæ & ſi ſ̃m ſe ſit diuiſibilis, tamen ſumitur vt indiuiſibilis, & in longitudine erit pedalis, & in motu erit velociſſimus & regulatiſſimus motus, vnde motu primi mobilis menſuramus alios motus, & in voce diefis, i. minima. Et hæc pro tanto ſunt menſura, quoniam vnumquodq; eorum ſumptum vt indiuiſibile, eſt quid minimum & certum in ſuo genere, ita q̃ ei nihil poteſt ſubtrahi. Et iſtę ſunt conditiones veræ menſuræ, aliter nõ certificaret quantitatem menſurati, patet igitur quod ab vno & à numero deriuatur menſura ad alia quanta, eo quod in eis quod ſumitur vt vnum, i. indiuiſibile & minimum & certum, eſt menſura aliorum, ſiue per ſeipſum, ſiue per replicationem.

Pro euidentia quarti aduerte, q̃ menſura ex hac conditione, quod per eam cognoſcitur natura rei menſuratæ, tranſlata eſt ad multa alia, in quib' dicimus illud eſſe menſuram, quo ipſa nobis rei natura manifeſtatur. Hinc dicitur ſcientia menſura rei ſcitæ, & ſenſus menſura rei ſenſatæ, quoniam per ſcientiam rem ſcitam, & per ſenſum rem ſenſatam cognoſcimus. Tu tamen aduerte, quòd cùm duplex ſit ſcientia noſtra, ſcilicet practica & ſpeculatiua, ſcientia practica verius eſt menſura rei ſcitæ, quàm ſpeculatiua, nam illa eſt cauſa rei ſcitæ & ſecundum eſſe & ſecundum cognoſci, iſta autem cauſata eſt à re ſcita, vnde magis habet rationem menſurati, quàm menſuræ. & propterea dictum Pythagoræ, qui ait hominem eſſe omnium menſuram propter ſcientiam & ſenſum, nõ eſt realiter verum, niſi quo ad ea, quæ pendent ab homine per ſcientiam practicam. Arbitrabatur tamẽ ipſum eſſe verum vniuerſaliter,

quia

quia vt visum est in 4.lib.sententia eius fuit rerum veritatē consistere & pendere ab hominum sensu & opinione, sed id penitus falsum est, vt declarauimus ibi, ideo dictum suū non est dignificandum nisi in rebus scitis practica scientia.

Item aduerte, q̄ ex eadem conditione attributa mensuræ dicitur, primum in quolibet genere esse mensura omniū illius generis, eo quod cognoscuntur magis aut minus per fecta, secundum maiorem aut minorem propinquationem ad illud primū, quod est perfectissimū in suo genere. Hinc albedo dicitur mensura omnium colorum, aurū omnis metalli, homo omnium animaliū, prima substantia omnis substantiæ, primum bonum omnis boni, & de hoc satis locuti sumus in quæstionibus nostris Metaphysicalibus.

Quantum ad 4.principale, aduerte, quod in lib.3.in c.11. super hoc dubium argumentatum est pro Pythagoricis, & pro naturalibus, & fecimus determinationem secūdum doctrinam Arist.fundatam in his quæ dicit hīc. Recurre igitur ad librum tertium. Quòd autem dicit hic Arist.in tex 7. in quolibet genere dari aliquam naturam quæ est vna, & quæ est perfectissima in illo genere, patet in exemplis, quæ adducit, & quod dicit in tex.8.ens & vnum significare aliqualiter idem, iam determinatum est in 4.li.in trac.1. in c.3. eisdem rationibus virtualiter, quas etiam tangit hīc, ideo non est in iis amplius immorandum. Hæc de 1.c. dicta sint.

CAPVT II.

De vno ac multitudine, déque ipsa consequentibus.

2 Tex.9. vsque ad duodecimum.

IN 2.c. habemus considerare de vno in ordine ad multitudinem, & de iis, quæ consequuntur ad vtrunque. Considerationis quidem vnius in ordine ad multitudinem versatur circa modum oppositionis, nam licet constet ea esse opposita, tamen non constat modus oppositionis. Quatuor enim modis dicuntur oppositiones, vt visum est in postpr̄dicamentis, & in lib.5.huius scientiæ, s.contradictoriè, relatiuè, priuatiuè, contrariè. Inuestigandum est igitur quomodo oppositionis opponuntur vnum & multa. Pro cuius notitia aduerte secundum Philosophum hīc in tex.9. opponuntur priuatiuè, quoniam vnum est quod non diuiditur, multa autem quæ diuiduntur, indiuisio autem & diuisio se habent, vt priuatio & habitus, non tamen opponuntur merè priuatiuè, vt cæcitas & visus, quoniam vnum non est in diuisio, sed est ens, vt stat sub indiuisione, & multitudo non est diuisio, sed non ens, vt stat sub diuisione: cùm igitur vnum non sit mera priuatio, non opponuntur merè priuatiuè. Nec opponuntur contradictoriè, quoniam alterum contradictoriorum verificatur de ente & de non ente, sed neque vnum neque multa verificantur de non ente, cum vtrunque includat ens, vt patet ex suis propriis rationibus, nec opponuntur relatiuè, quoniam vnum non refert aliud, vt patet, vtrum autem in aliquo sensu, puta inquantum vnum est principium multicudinis, & mensurat multitudinem, opponantur relatiuè determinauimus in quæstionibus Metaphysicalibus, opponūtur autem contrariè, quoniam cum vtrunque sit ens, & vnum se habeat, vt priuatio, alterum verò vt habitus participant conditiones contrariorum. nam duo contraria sic se habēt quod vtrunque est ens, & alterum est vt priuatio alterius, non tamen mera priuatio, vt nigrum est priuatio albi, & amarum priuatio dulcis. Resoluēdo ergo dicimus vnum, & multa opponi priuatiuè, sed non purè, & contrariè, non autē contradictoriè, neque relatiuè, nisi fortè vt cōsiderantur in rōne mensuræ, & mensurati, principij, & principiati.

Sed hīc videntur esse duo dubia. Primo si vnū est vt priuatio, & multitudo, vt habitus: ergo vnū est posterius multitudine. quod tamen est falsum, quoniam est principium multitudinis. & prætereà non conuertitur subsistendi consequētia, licet.n.sequatur, si multa sunt, vnum est, non tñ econuerso. Secundo non videntur opponi priuatiuè, nec cōtrariè, quoniam vnum constituit multitudinem, oppositum autem non cōstituit, imò destruit suū oppositum, ergo, &c.

Hæc duo dubia determinauimus in quæstionibus metaphysicalibus, vbi & declarauimus dictum Arist. hīc in text. 9. cùm dicit, Quare ratione prior multitudo, &c. Tu igitur vide illic, ne inutilis fiat repetitio.

Quæ ex vno & pluralitate causantur.

Facta consideratione de oppositione inter vnū, & multa considerandum est de his, quæ causantur ex vno, & ex multo, siue pluralitate. Aduerte igitur, q̄ ex vno causantur idem, & simile, & æquale. idem dicit vnitatem in substantia, simile vnitatem in qualitate, & æquale vnitatem in quātitate. & aduerte, q̄ Arist.in lib.5. vt nos diſposuimus illic in tract.2.in c.4. assignauit modos identitatis, tà per accidens, quam per se, vt videbis illic. hīc autem solùm tres adducit. Primo aliqua sunt eadem, quia sunt vnum subiecto, i. conueniunt eidem supposito, vt Socrates, est homo, & ipsemet est albus. Secundo quia plura supposita sunt vnum in natura specifica, vt Socrates, & Plato sunt idem in humanitate, i. sunt vnū specie. Tertio quia plura conueniunt in vna ratione quidditatiua, siue specifica, siue generica. Hoc modo omnia individua eiusdem speciei sunt idem in ratione specifica, & oēs species eiusdē generis sunt idē in ratione generica, & apud mathematicum omnes lineæ rectæ æquales sunt idem in ratione lineæ rectæ. omnes.n. sunt breuissima extensio inter duo puncta, & omnia tetragona æqualium laterum sunt idem in ratione tetragoni ita goni, id est æquilateri. Tu autem vt habeas plenam resolutionē de omnibus modis, quibus dicitur idem, recurre ad 5. lib. in tract. 2.in c.4. & illic videbis quid sit idem subiecto, idem numero, & specie, & genere, & materia, &c. Et quomodo hęc est vera, idem est eidem idem.

De simili.

Quantum ad simile, aduerte, quòd in duobus differt ab eodem. primo quia idem dicit vnum in substantia, simile autem vnum in qualitate. secūdo, quia quæ sunt eadem, eo modo, quo sunt eadem, sunt indistincta in substantia. similia aūt licet sint vnum in qualitate, tñ sunt necessariò diuersa in substātia, qm̄ nihil est sibiipsi simile. Quot aūt sint modi similitudinis, iam diſposuimus ad plenum in li.5. tract. 2. c.5. Arist. verò his in tex.11. adducit quatuor, ex quibus primus est, quando aliqua conueniunt in vna forma, siue figura, siue in vna ꝓportione, sic duo tetragona inæqualia sunt similia, trigonum autem & tetragonū dissimilia: & ex hoc elicitur, quod in substantia, vt induit modum qualitatis saluatur similitudo. vnde Socra. & Plato, vt conueniunt in rationali sunt similes: prædicatur.n. differentia in quale, licet secundum rem sit substantia. Secundus autem est, quando aliqua conueniunt in vna forma intensibili, & remissibili: & participant eam æquali gradu: vt duo corpora æqualiter calida. & aduerte, quòd vt sic non solum dicuntur similia, sed æquè similia, vel æqualia in participatione caloris. Tertius est, quando aliqua conueniunt in vna forma, sed gradibus inæqualibus. sicut calidum, vt quinque, & calidum, vt septem. Quartus est quando aliqua in pluribus formis conueniunt aut realiter, aut apparenter, vt stannum est magis simile argento, quàm plumbum, nam in sono, in duritie, in grauitate, in luciditate magis conuenit quam plumbum: vnde plumbum respectu stanni est magis dissimile, quàm simile argento, isti sunt modi similitudinis hīc adducti ab Arist. tu autem si vis habere plenam resolutionem reuide in li.5. in tract.2. in c.5. illic etiam inuenies, quare non distinguit æquale in plures modos.

De diuerso.

Ex multo autem, siue ex pluralitate causantur diuersum quod opponitur eidem, & dissimile oppositum simili, & differens. Quid sit dissimile, & quot modis dicatur Arist. hīc *so.* prætermittit, qm̄ possunt hæc facile cognosci per suum oppositum, quod est simile. Quantū ad diuersum, aduerte q̄ dicitur oē illud quod cōparatū alicui nō est ipsum, sed aliud & hac de causa oē ens cōparatū alteri, aut est idē, aut diuersum. nam si est ipsum, est idē cum eo: si est aliud, est diuersum. De modis autem diuersi, iam pertractauimus in li. 5. in tract. 2. in c.4. Aristo. autem hīc numerat tres modos.

Primus est illud dicitur diuersum, quia nō est ipsum, sed aliud. nam sicut ipsum est relatiuum indicans identitatem, vt Socr. est homo, & ipse est iustus, sic aliud est relatiuum diuersitatis, vt animal est aliud à lapide.

Secundus est, qñ materia nō est vna, nec rō vna, & tu horū declarationē vide in li.5. in tract.2. in c.4. vbi inuenies diuersa formaliter, materialiter, & ratione, & diuersa specie.

Tertius est in mathematicis, in quibus dicimus lineam curuam esse diuersum à recta, & trigonum diuersum à tetragono. & aduerte quòd hic modus correspondet tertio modo, quo dicitur idem, prout diximus suprà, quod omnes lineæ rectæ æquales sunt idem.

Iterum, aduerte q̄ notanter diximus omne ens comparatum alteri, aut est idem, aut diuersum: quoniam de nō ente non verificatur idem, neque diuersum. sunt.n. opposita contrariè, & non contradictoriè, vtrunque autem contrariorum est ens. Si autem sumatur idem, & non idem, sic opponuntur contradictoriè. & propterea non idem verificatur, tam de ente, quàm de nō ente. vnde licet chimæra non

sit diuer

ſit diuerſa ab homine,eſt tamen non idem homini.Ité,aduerte ꝙ cum idé,& diuerſum verificentur de quolibet ente,& identitas ſit vnitas in ſubſtantia, diuerſitas autem ſit pluralitas, debet intelligi ly ſubſtantia non ſolùm pro re prædicamenti ſubſtantiæ,ſed pro eſſentia eo modo,quo diximus in 5.lib.tract.2.in c. 3. quod quælibet eſſentia poteſt dici ſubſtantia.& ſic identitas,& diuerſitas inueniuntur in omni genere accidentium.nam hęc eſt vera:actio,& paſſio ſunt idem motus, Album & nigrũ ſunt diuerſæ qualitates.

Differẽs. Quantum ad differens, aduerte ꝙ in hoc diſtinguitur à diuerſo.Quæcunque differunt aliquo differũt,& in aliquo communi conueniunt.vt duo indiuidua differunt conditionibus indiuiduantibus, & conueniunt in ſpecie. Duæ ſpẽs differũt differẽtiis ſpecificis diuidẽtib.genus,& conueniũt in genere.Duo ſubalterna,vt ſubſtantia corporea,& in corporea differunt differentiis ſuis conſtitutiuis,&conueniũt in genere generaliſſimo.Quæ autẽ ſunt diuerſa non eſt neceſſe,quod aliquo ſint diuerſa, & in aliquo vno, præcipuè vniuoco cõueniant.Poſſunt.n.ſeipſis eſſe diuerſa.vnde duo gñaliſſima ſunt diuerſa,& Deus,& creatura,in nullo.n.cõueniunt,niſi in ente,quod tñ non eſt vniuocum, ſed analogum,vt determinauimus in quæſtionib. metaphyſicalibus.

De modis autem differentium iam pertractauimus in 5.li.tract.2.c.4.Hìc verò Ariſt.tantùm duos aſſignat,vt magis proprios. quorum primus eſt,differentia genere:ſecundus eſt,differentia ſpecie.ea autem ſunt differentia genere, quibus non eſt vna communis materia : & ex conſequenti non ſunt tranſmutabilia adinuicem, vt cælum, & elementum. Item quæcunque ſunt in diſtinctis prædicamentis, vt linea,& albedo.Differentia ſpecie ſunt, quæ in vno genere proximo conueniunt, & diſtinguuntur formis propriis, à quibus ſumuntur propriæ differentiæ,vt homo,& leo conueniunt in animali,& diſtinguuntur formis propriis.De aliis modis vide in lib.5.vbi ſuprà.illic.n. fecimus vniuerſalem conſiderationem ſuper hoc.Hæc de 2.c.dicta ſint.

CAPVT III.

Quidnam ſit contrarietas,& quomodo ab aliis oppoſitionibus diſtinguatur:quòd item vni vnum tantum ſit oppoſitum manifeſtatur.

Text. 13. vſque ad 21. SEd quoniam contrarietas eſt quædam differentia:contraria. n. ſunt quæ ſub eodem genere poſita differunt, ideo in hoc 3.c.cõſiderare debemus de contrarietate, quę inter alia genera oppoſitionum videtur continere multas difficultates,vt apparebit infrà.

Pro notitia igitur contrarietatis tria agenda ſunt,

Primò quid ſit contrarietas.

Secũdo quomodo ſe habet ad alia genera oppoſitionũ.

Tertiò ſoluenẽ quædã dubia,q̃ orienẽ ex determinatis.

Cõtrarietas quid ſit. Quantùm ad 1.aduerte, ꝙcontrarietas eſt maxima differentia, ſiue diſtantia duorũ differentium ſub eodem genere.Pro declaratione huius diffinitionis nota primo, ꝙ ſupponitur contrarietatem eſſe quandam differentiam. Quæcunque enim contraria ſunt plura ſunt.nihil.n. ſibiipſi contrariatur,&neceſſe eſt,vt in aliquo conueniant,ſicut declarabitur,ergo,&c.Item nota, ꝙ in rebus neceſſe eſt dari maximam differẽtiam.videmus.n.ad ſenſum,aliqua magis, & minus differre,vt minus differt color glaucus ab albo,quã cæruleus.ſed magis,& minus non eſt niſi per comparationem ad maximum,ergo,&c.Item nota:ꝙ diuerſa,ſiue differentia genere non poſſunt dici maximè diſtare.illa enim propriè diſtant,inter quæ eſt communis via,qua itur ab vno ad alterum,vt patet in diſtantia locali,vel qua mouetur vnum ad alterum,vt patet in alteratione,quę mouetur frigidum ad calidum. ſed inter differentia genere non datur hæc communis via,ſiue motus.non.n.mouetur dulce ad albũ, neque paruum ad coloratum, nam diuerſa genere,niſi aliud impediat,ſe compatiuntur in eodem ſubiecto. Illa igitur ſunt maximè differentia, inter quæ eſt communisvia, ſiue motus. hæc autem ſunt diſtincta ſpecie contenta ſub vno genere, vt album,& nigrum,& calidum,& frigidum, ſurſum,& deorſum. Ab vno.n.ad alterum eſt motus per ſe, ſed vt declaratum eſt in 1.Phyſ.neceſſe eſt terminos motus eſſe contrarios.illa ergo,quæ maximè diſtant ſub eodẽ genere ſunt contraria, ex conſequenti contrarietas eſt maxima differentia duorum maximè diſtantium ſub eodem genere,& ab vno ad alterũ contingit eſſe motum per ſe.Hæc eſt diffinitio data ab Ariſt.de contrarietate, cui concordãt omnes aliæ diffinitiones, quæ ſolent dari, & ſunt quatuor. Prima eſt,Contraria ſunt quę plurimum differunt.nã plurimũ,& perfectè, & finaliter, & maximè differre idem ſunt. Secunda eſt,Contraria ſunt quæ plurimum diſtant in eodẽ genere.nam vt declarauimus in diſtinctis genere non ſumitur propriè maxima diſtantia,cùm inter ea non ſit communis via,neque motus. Tertia eſt, Contraria ſunt quæ plurimum differũt in eodem ſuſceptibili,i.apta recipi in eodem ſubiecto, q̃n eadem eſt materia ſuſceptiua contrariorum, cùm vnum generetur ex altero.Quarta eſt,Contraria ſunt, quæ plurimum diſtant ſub eadem potẽtia,ſ.rationali,vt ab arte,vel ſcientia practica.Dictum eſt enim in lib.9.ꝙ potentia rationalis poteſt in oppoſita contraria , vt medicinalis ſcientia poteſt in ſanum,& ægrum,& ars ædificatoria poteſt conſtruere magnam,& paruam domum,& pigmentarius dulce,& amarum electuarium. ſi tu autẽ vis perfectè, & clarè diffinire contraria,ſic diffinias,contraria ſunt quę maximè diſtãt ſub eodem genere apta ineſſe viciſſim eidẽ ſuſceptibili,& ab eodem viciſſim expelli, niſi alterum inſit à natura,vt calor in igne,albedo in niue,&c.

Et aduerte ꝙ diffinitio data de contrarietate verificatur de vera,&perfecta,& primaria contrarietate,& nõ de ſecundaria,qualis eſt inter extremum, & medium, vt inter album,&rubeum.patet.n.ꝙ album,&rubeum non maximè diſtant ſub colore.Item aduerte,ꝙ ex diffinitione veræ,& primariæ cõtrarietatis ſequuntur duo corollaria. Primum eſt,ſ.contrarietas eſt maxima diſtantia,ergo eſt perfecta diſtantia. nam perfectum eſt vltra quod non eſt aliquid ſumere.ergo vltra perfectam diſtantiam non eſt accipere maiorem:ſi non eſt accipere maiorem,ergo eſt maxima.maximũ enim eſt quod non exceditur ab aliquo. ſi ergo contrarietas eſt maxima diſtantia,eſt perfecta,& ſi eſt perfecta eſt finalis,quia perfectum eſt,quod ad finem peruenit.ſecundũ eſt, duo non poſſunt eſſe contraria vni , ſed tantùm vnum vni.nam cùm perfecta contrarietas ſit tantùm inter extrema contenta ſub genere,ſi duo vni contrariantur,ergo vni extremo correſpõdent duo extrema, quod eſt impoſſibile. nam vnius perfectæ diſtantiæ non poſſunt eſſe niſi duo vltima,ſicut patet in linea,cuius vltima non ſunt niſi duo pũcta.cum igitur contrarietas ſit perfecta diſtantia,conſtat ꝙ eſt tantum inter extrema,&quòd tantum vnum vni eſt contrarium,ſcilicet contrarietate vera,& primaria.

Cõtrarietas quę ẽ diſtincta ab oĩb. oppoſitionis ſpecieb. Quantum ad ſecundum,cum quatuor ſint genera oppoſitionum,manifeſtum eſt ꝙ contrarietas non eſt oppoſitio relatiua.vnum enim contrarium nõ dicitur ad aliud,vt patet.Prætereà inter contraria eſt motus, ita ꝙ vnum contrariorum eſt terminus à quo,&alterum eſt terminus ad quẽ, ſed inter relatiua non eſt motus,vt probatur in 5.Phyſ. tex. 10.Manifeſtum eſt etiam, ꝙ non eſt oppoſitio contradictoria , quoniam inter contradictoria non datur medium , de quolibet enim verificatur alterum contradictorium,vt declaratum eſt in 4.lib.ſed inter contraria poteſt dari mediũ. Datur enim ſapor qui non eſt dulcis, nec amarus, & lapis, nec eſt ſanus, nec eſt æger. Reſtat igitur conſiderare, quomodo ſe habeat ad oppoſitionem priuatiuam.Aduerte igitur,ꝙlicet ſint diſtinctæ oppoſitiones,quoniã priuatio prę priè dicta non eſt aliqua natura,ſed negatio,vtrunque autem contrariorum eſt aliqua natura,tamen priuatiua oppoſitio eſt radix,& principium contrarietatis, ita quod alterum cõtrariorum eſt,vt priuatio,& alterum,vt habitus,ex conſequenti vnum eſt,vt perfectum,alterum,vt imperfectum,vt patet de amaro comparato dulci,& de nigro reſpectu albi,& de ægro reſpectu ſani.

Sed antequam probetur propoſitum , quædam prænotanda ſunt circa priuationem.Aduerte igitur primo,quod cũ priuatio dicatur multipliciter,poteſt enim eſſe negatio extremi in aliquo medio,vt rubeum eſt negatio albi,& poteſt eſſe negatio extremi in alio extremo,vt nigrum eſt negatio albi. Qñ dicimus priuationẽ, & habitũ eſſe radicem cõtrarietatis,intelliges de priuatione inextremo,aliter nõ ſeruaret maxima diſtãtia inter cõtraria.Et hãc priuationẽ Ariſt.appellat perfectã nõ ex ſe,ſed rõe extremi,in quo eſt, & quod perfectè,id eſt,maximè diſtat ab alio extremo. *Habitus & priuatio quõ ẽ vna communis cõtrarietatis radix*

Aduerte 2 ꝙlicet oppoſitio priuatiua ñcoincidat cũ oppoſitione contradictoria, eſt tamen quædam contradictio in ſubiecto,ſcilicet determinato.nam eſſe videntem,&eſſe cæcum eſt eſſe videntem , & non eſſe videntem in natura, quæ eſt apta eſſe videns.Hinc eſt,ꝙ licet alterum contradictoriorum verificetur de quolibet ente, & etiam non ente,

ex conſeq

ex consequenti nunquâ detur medium, tamen in oppositi one priuatiua datur medium: licèt enim lapis sit videns, aut non videns, tamen nõ est cæcus, vnde inter cæcum & videntem mediat non videns, nisi in natura apta videre, eo modo, ea parte, eo tempore quo est apta videre.

Aduerte tertiò, q̃de modis, quibus dicitur priuatio iam locuti sumus in 5. lib. in tract. 3. in c. 4.

His prænotatis probatur propositum sic, Omnis generatio, siue substãtialis, siue accidentalis sit in determinata materia inter terminos contrarios, vt declaratum est in 1. Physic. tex. 47. ergo necesse est, q̃ omnis generatio fiat ex termino, à quo, qui sit priuatio termini ad quem, vt contingit in generatione substantiali. Ex eo n. q̃ materia est sub priuatione talis formæ, puta aquæ, mouetur actione agentis naturalis ad recipiendam formam aquæ, vel quod sit forma contraria termino ad quẽ, vt contingit in generatione accidentali, puta in dealbatione, in qua nigrum est terminus à quo: sed ex nigro non posset fieri album, nisi in nigro esset negatio albi: ex consequenti quod est sub nigro, est priuatum albo. Si ergo generatio omnis est inter contraria, & in generatione substantiali terminus à quo est priuatio, in accidentali autem forma, quæ est terminus à quo continet priuationem formæ, quæ est terminus, ad quem, constat cõtrarietatẽ esse quandam priuationẽ, & oppositionem contrariam fundari in oppositione priuatiua. Præterea prima contraria, quæ sunt genera aliorum contrariorum sunt, vt habitus, & priuatio: nam prima cõtraria sunt vnum, & multa, ad quę reducuntur alia, vt simile reducitur ad vnum, & dissimile ad multa, similiter æquale, & inæqualæ, & idem, ac diuersum, ad diuersum autem reducitur differentia, ad differentiã contrarietas, vt declarauimus suprà: si igit̃ prima contraria, quæ seruantur in aliis contrariis se habẽt vt habitus, & priuatio, signum est priuationem, & habitum esse radicem omnis contrarietatis. Præterea ex inductione patet sic esse, omnia. n. contraria sic se habent, q̃ vnum est diminutum, siue defectiuum respectu alterius, vt patet in extremis saporum, & colorum, in similitudine, & dissimilitudine, æqualitate, inæqualitate, malitia, & virtute, ignorante, & docto. &c. Manifestum est igitur, quod de necessitate contraria reducuntur ad priuationem, & habitum.

An vni omnium sit tantũ cõtrarium.

Quantum ad tertium, aduerte quòd contra corollarium secundum, scilicet quod vni tantum vnum est contrarium, insurgunt duo dubia.

Primum est de æquali, cui videntur contrariari magnum, & paruum.

Secundum est de vno, cui videntur contrariari multum, & paucum.

Pro resolutione igitur primi dubij tria agenda sunt, primo arguetur ad partem affirmatiuam. secundo ad partem negatiuam, tertio determinabitur veritas. Sed antequã arguamus, notandũ est q̃ non vtimur ex necessitate hoc termino vtrũ, nisi in oppositis, vt cũ quærimus, vtrũ homo sit sanus, vel æger, doctus, vel indoctus: & dico ex necessitate, quoniam opposita ex sui natura non possunt simul esse, ex quo sequitur, quod si vtimur ly vtrum, in non oppositis est vana inquisitio, puta vtrum pomum sit dulce, vel album, nisi fiat suppositio quod vtrunque non contingit simul fieri, puta si ponatur quod pater, & filius non possunt simul liberari à carcere, & tunc possumus quærere, vtrum pater vel filius liberabitur à carcere, constat autem q̃ magnum, & paruum opponuntur æquali merito. ergo vtimur ly, vtrum quærentes, vtrum ita opponãtur, q̃ contrarientur æquali.

Et pro parte affirmatiua, arguitur sic, cum æquale nõ sit magnum, nec paruum (& sumatur ly magnum, & paruum, pro maiori, & minori) aut contrariatur tm̃ magno, aut tm̃ paruo, aut vtrique: non primo, quia non est maior ratio de vno, q̃ de alio, cum æquale non sit maius, neque minus. ergo secundo, ergo vni contrariantur duo, & non tm̃ vnum. Præterea æquali contrariatur inæquale, sed inæquale inest & magno, & paruo. nam & maius & minus inadæquantur æquali. ergo æquali contrariantur & magnum, & paruum. Pro parte autem negatiua sic arguitur, ex diffinitione contrarietatis requiritur quod sit maxima distantia: sed maxima distantia non potest attendi, nisi inter duo extrema, vt declaratum est suprà. ergo vni non potest contrariari, nisi vnũ. Præterea æquale est mediũ inter maius, & minus: æquale est. n. q̃ nõ est maius neq; minus. sed inter mediũ, & extrema nõ est vera, & primaria contrarietas, cũ illic non sit maxima distãtia, ergo æquale ñ cõtrariat̃ magno, & paruo.

Pro determinatione huius dubij aduerte, q̃ Arist. cõcedit æquale opponi magno & paruo, i. maiori, & minori. nã quando quærimus de aliquo quanto, comparando ipsum alteri quanto, sic formamus quæsitum, vtrum hoc sit maius aut minus illo, aut æquale illi. verum igitur concludunt rationes pro parte affirmatiua, pro quanto concludunt æquale opponi magno, & paruo. Similiter verũ cõcludunt rationes pro parte negatiua, pro quãto concludunt, æquale nõ opponi contrariè magno, & paruo. Si igitur opponuntur, & non contrariè, quærendum est qua oppositione opponũtur. Manifestum est autem, quod nõ relatiuè, non. n. dicitur æquale ad maius, nec ad minus, sed ad æquale. sicut. n. dicitur simile simili simile, Idem eidem idem, sic æquale æquali æquale. nec opponuntur secundum affirmationem, & negationem, i. contradictoriè: nã æquale non diceret nisi negationem maioris, & minoris, & cum negatio verificetur tam de ente, quàm de non ente, æquale verificabitur de omni eo, quod non est maius, neque minus, & cum non quantum, vt albedo, & sapor, & vnitas, & punctus non sint maius, neque minus, ergo erunt æqualia, similiter cum nõ ens non sit maius, neque minus, ergo erit æquale: quod est absurdum, nam hæc tria non verificantur, nisi in rebus quantis. Restat igitur, vt opponantur secundum priuationem, & habitum, & habitum quidem ponamus ex parte maioris, & minoris, vt dicat̃ maius q̃ excedit, minus vero q̃ excedit. priuatio autem est in æquali, nam æquale est quod cũ sit quantum, non est maius, nec minus, cum tamen sit aptũ ratione, qua quantum, esse maius, aut minus, & sic æquale est medium priuatiuum inter maius, & minus, sicut etiam cõtingit dari medium priuatiuum inter bonum, & malum maximè in politicis. nam rusticus, quo ad ciuilia, neque bonus, neque malus est. Sed aduerte, q̃ huiusmodi mediũ priuatiuum in quo vniuntur plures priuationes, in aliquib. est nominatum vno nomine, in aliquibus pluribus nominibus. In aliquibus remanet omnino innominatum. nam aliquando illæ plures priuationes cadunt tantum super vnum determinatũ, quod non dicitur multipliciter, nec diuersis modis, & tũc medium, in quo vniuntur plures priuationes est tantum vnum, & de facili nominatur vnico nomine, & tale medium est hoc, quod dicitur æquale. nam priuationes maioris, & minoris contentæ in eo cadunt super quantum, in quantum habet vnam, & eandem quantitatem æqualis mẽsuræ cum alia. Aliquando cadunt super vnum determinatum genericè, sed non specificè, sicut quod non est album, nec nigrum priuatiuè est quidem coloratum, verum quia inter album, & nigrum non est vnica species, sed plures in quibus coniunguntur priuationes albi, & nigri, ideo inter ea dantur plura media priuata, & pluribus nominibus nominantur, vt rubeum, croceum, viride, &c. Aliquando cadunt super indeterminatum, & genere, & specie, sicut priuationes boni, & mali, quæ possunt inueniri in naturalibus & in artificialibus, & in moralibus, & politicis, sicut bonũ, & malum, & tunc media priuatiua remanent innominata propter multiplicitatem susceptibilium, i. rerum, in quibus potest esse bonum, & malum, & priuatio vtriusque.

Ex his patet falsitas opinionis dicentium, q̃ si inter bonum, & malum, inter maius, & minus, inter dulce, & amarum datur medium, quod neutrum est extremorum, ergo inter omnia poterit assignari medium, puta inter pedem, & calceum, inter corpus, & vestem, quod est derisorium. Hæc quidem consequentia nulla est, quoniam ad hoc, quod inter aliqua sit medium priuatiuum, necesse est illa esse extrema opposita, inter quæ est communis via, & perfecta distantia, ita quòd id quod mutatur ab extremo prius perueniat ad medium, quàm attingat alterum extremũ, sic enim diffinitum est medium in physicis, & quoniam non omnia quæ sumuntur sunt vere extrema opposita, vt exemplificatum est de pede, & de calceo, de albo, & dulci, &c. ideo nõ est necesse inter omnia esse medium. Tu tamen aduerte quod licet hæc sit vera inter quæcunque est medium illa sunt opposita, hæc tamen est falsa inter omnia opposita datur medium, vt patet in contradictoriis, & contrariis immediatis.

Pro solutiõe secũdi dubij duo agẽda sunt. Primò arguitur, quod non solùm multa opponantur vni, sed etiam pauca, ex consequenti duo sunt contraria vni. Arguitur ergo sic. Si solum multa opponuntur vni ergo vnum erit pauca, quod est falsum, vt probabitur, consequentia autem dupliciter deducitur: primo sic, secũdum te quibuscunq; multa

oppou

opponuntur illa ſunt vnum, quoniam ſecundum te ſolum multa opponuntur vni, ſed paucis opponũtur multa. ergo pauca ſunt vnum, & econuerſo, vnũ eſt pauca. Secundò ſic, omnia multa opponuntur paucis, ſed duo ſunt multa: ſunt enim plura vno, ergo duo opponuntur paucis, ſed ſub duobus non datur aliquid minus, quàm vnum, ergo vnum erit pauca. falſitas autem cõſequentis ſic manifeſtatur, ſicut ſe habent productum, & breue ad longitudinem, ſic multa, & pauca ad pluralitatem: ſicut.n. productũ & breue ſunt proprietates longitudinis, ſic multa, & pauca pluralitatis: ſed productum eſt longitudo ſimiliter breue: ergo multa ſunt plura ſimiliter pauca. Si igitur vnum eſt pauca, vnum erit plura, quod implicat contradictionem. vt ergo iſta impoſſibilia euitentur, tenendum videtur ꝙ multa & pauca contrariantur vni, ex conſequenti non tantùm vnum eſt contrarium vni.

Secundò determinandum eſt dubium, pro quo præponitur hæc diſtinctio, ly multa dupliciter ſumitur. primò abſolutè, & ſimpliciter, ſecundò reſpectiuè. Primo modo quæcunque ſunt plura vno, dicuntur multa. vnde omnis numerus eſt quædam multitudo abſolutè ſumpta, & vt ſic multa non opponuntur paucis, quoniam pauca in hoc primo ſenſu, cùm ſint plura, ſunt etiam multa. tantum ergo multa abſolutè ſumpta opponuntur vni. Secundo modo non omnia plura dicuntur multa, ſed quæ dicunt magnam pluralitatem, & correſpondenter non dicuntur pauca, niſi quæ dicunt diminutam pluralitatem, & vt ſic, ſi heri fuerunt mille homines in foro, & hodie decem, ſolemus dicere, heri fuerunt multi homines in foro, hodie pauci, & in hoc ſenſu multa non propriè opponuntur vni, ſed paucis, & ſic ex hac diſtinctione patet, ꝙ non duo contrariantur vni, ſed vnũ vni. Quòd ſi non fiat prædicta diſtinctio, euitari non poterunt prædicta inconuenientia. Ad argumentum ergo ad ductum in oppoſitum negatur conſequentia. Ad primam probationem dico ad maiorem, ꝙ non eſt vera, niſi de multis ſumptis abſolutè. in quo ſenſu nego minorem, quoniam multa tantùm reſpectiuè ſumpta opponuntur paucis. Ad ſecundam probationem nego maiorem, & minorem, ad probationem minoris nego conſequentiam, intelligendo de multis reſpectiuè, ſicut intelligit arguens.

Patet igitur illud corollarium eſſe verum, ſ. tantùm vnũ vni eſt cõtrarium. & ſi quæras, ſi multa abſolutè ſumpta nõ opponuntur paucis, ſed vni, qua oppoſitione opponuntur. Reſpondetur ꝙ vnum tranſcendenter, & multa tranſcendenter, vt declarauimus in 2.c. opponũtur priuatiuè, & contrariè: vnum autem vt eſt principium numeri, & multa quę ſunt ipſe numerus in genere quantitatis opponuntur relatiuè in tertio modo relatiuorum, quæ ſe habent, vt menſura, & menſuratum, in quo modo non eſt relatio mutua, ſed vnum relatiuè dicitur ad alterum, quia alterum dicitur relatiuè ad ipſum, puta dicitur menſura ad menſurabile, non quia menſura refertur ad menſurabile realiter, ſed quia mẽſurabile refertur ad menſuram, & eſt ſimili modo, ſicut in ſcientia, & ſcibili, maximè in ſcientia ſpeculatiua, cuius veritas eſt cauſata à te, & non eſt cauſa rei. dicitur enim ſcientia ad ſcibile, quia ſcientia, vt dependens à ſcibili realiter refertur ad ſcibile, ſcibile autem refertur ad ſcientiam, nõ quia pendeat à ſcientia, ſed quia ſcientia refertur ad ſcibile. & quoniam inter huiuſmodi relatiua non eſt mutua dependentia, ideo non eſt neceſſe ꝙ ſe mutuò ponant, & auferant. poteſt.n. vnũ poni reliquo non poſito. ſ. eo quod non dependet ab altero. vnde licet non poſſit poni ſcientia ſpeculatiua ſine ſcibili, poteſt tamen dari aliquod ſcibile, de quo nondum habetur ſcientia, vt quadratura circuli, ſimiliter licet non poſſit dari numerus ſine vnitate, poteſt tamen dari vnum, ſiue vnitas ſine numero. Idem dico de imagine, & imaginabili, de ſenſu, & ſenſibili, de ſiderio, & deſiderabili. Hæc de 3. cap. dicta ſint.

CAPVT IIII.

Omnia media eiuſdem generis eſſe cum extremis oſtẽditur: quòd item, & inter quæ oppoſita media inueniantur, monſtratur.

ET quoniam contingit inter aliqua contraria dari medium, vt in coloribus, & in ſaporib. ideo de huiuſmodi mediis agendum eſt, & conſiderabimus quatuor.

Primò, ꝙ omnia media ſunt in eodem genere cum his quorum ſunt media.

Secundò, quòd omnia media ſunt inter oppoſita.

Tertiò, ꝙ non ſunt inter oppoſita contradictoriè, nec regulariter inter oppoſita relatiuè, ſed inter contraria, & priuatè oppoſita,

Quartò, ꝙ neceſſe eſt huiuſmodi media contrariorum componi ex extremis contrariis.

Media & extrema ſunt eiuſdem generis: à tex. c. 22. vſque ad 24.

Quantum ad 1. aduerte ꝙ medium propriè eſt illud, in quod prius peruenit quod permutatur, quàm in extremũ, & id quidem manifeſtũ eſt in motu locali. nam ſit linea A, D, cuius medium ſit C, conſtat ꝙ mobile non peruenit in D, niſi prius perueniat in C, Similiter in alteratione. non.n. quod denigratur fiet nigrum, niſi prius perueniat ad pallidum, ſiue plumbeum. Ex his ergo arguitur ſic, Medium propriè eſt in his, inter quæ eſt motus, ſiue permutatio per ſe, ſed motus non eſt per ſe, niſi inter ea quæ ſunt eiuſdem generis. non.n. aliquid mouetur per ſe à colore ad figuram, neque ab albo ad dulce, ſed ab albo ad nigrum, ab amaro ad dulce, à dextro ad ſiniſtrũ, &c. Ergo cùm ſit motus p ſe ab extremo ad medium, & à medio ad alterum extremum, neceſſe eſt medium eſſe in eodem genere cum extremis.

Medium eſt inter oppoſita.

Quantum ad 2. aduerte ꝙ vt declaratur in 1. Phyſ. tex. 43. non eſt motus inter terminos contingentes, i. qui poſſunt ſimul eſſe, niſi per accidens. vt non fit muſicum ex albo, niſi per accidens. neceſſe eſt ergo, vt termini motus per ſe ſint oppoſiti, & determinati, puta ꝙ muſicum fiat ex immuſico, & calidum ex frigido, & magnum ex paruo: ex his arguitur ſic, Medium eſt inter ea, inter quæ eſt motus per ſe, vt prædictum eſt: ſed ea, inter quę eſt motus per ſe, neceſſe eſt eſſe oppoſita: ergo media omnia ſunt inter oppoſita.

Quorum oppoſitorũ ſit medium.

Quantum ad 3. aduerte ꝙ manifeſtum eſt, inter contradictoria non dari medium, quoniam altera pars contradictionis de quocunque, ſiue ente, ſiue non ente neceſſariò verificatur. nam tam de Socrate, quàm de Chimæra verum eſt dicere, ꝙ viuit, vel non viuit. vnde vt probatum eſt in 4. lib. contradictoria diuidunt verum & falſum abſolutè & vniuerſaliter. Inter relatiua oppoſita contingit quidem dari medium, non inquantum relatiua, ſed inquantum ſunt relatiua aliqua contraria, inter quæ contingit eſſe motum, vt inter magnum & paruum datur æquale, vt declaratum eſt ſuprà. vnde inter relatiua non contraria, & inter quæ non eſt relatio mutua, vt ſunt relatiua tertij modi, nõ datur medium, vt inter ſcientiam, & ſcibile, inter imaginem, & imaginatum. Et ratio huius eſt, quoniam, vt prædiximus, extrema, inter quæ datur medium, debent eſſe eiuſdem generis, aliter non eſſet inter ea motus per ſe: ſed duo relatiua tertij modi non ſunt neceſſariò in eodem genere. nam, vt inquit Com. in com. 22. poteſt vnum eſſe in vno genere, alterum in alio, vt ſcientia eſt in qualitate, ſcitum autem poteſt eſſe in ſubſtantia. idem patet de imagine, & imaginato. Ex his igitur conſtat, ꝙ ſi datur mediũ inter relatiua, ideo eſt, quia aliqua eorum ſunt contraria, & ſunt eiuſdem generis, Inter priuatiuè oppoſita, ſi datur medium, eſt, quia oppoſitio priuatiua eſt radix oppoſitionis contrariæ, vt declarauimus ſuprà. nam quia in albo eſt priuatio nigri, & in nigro eſt priuatio albi, datur medium, puta rubeum quod non eſt album, neque nigrum. cùm igitur non ſint plura gña oppoſitionis, conſtat ꝙ medium propriè non datur, niſi inter cõtraria, eò ꝙ cõtraria ſunt eiuſdẽ generis, & inter ea eſt motus per ſe. Mediũ aũt, vt diximus ſuprà, debet eſſe inter ea q̃ ſunt eiuſdẽ generis, & inter q̃ eſt motus p ſe, quare, &c.

Media cõtrariorũ neceſſaria ex illis ſunt compoſita.

Quantum ad 4. cùm probatum ſit, ꝙ tm̃ inter contraria propriè datur medium, & medium ſapiat naturam extremorum, perſcrutandum eſt ſi medium componitur ex extremis cõtrariis. Pro cuius euidẽtia propono tres concluſ.

Prima concluſio. Extrema contraria, vt albedo & nigredo, inter quæ eſt mediũ, vt rubedo, habẽt differentias priores contrarias, ex quibus conſtituuntur. probatur ſic, Iſta extrema contraria vel habent genus ſupra ſe, in quo conueniunt, vel nullum habent: ſi nullum habẽt, ergo nec habent medium. quoniã, vt diximus ſuprà, mediũ eſt inter ea quæ ſunt vnius generis: ſi habent, cùm omne genus diuidatur differentiis contrariis, qua ratione genus eſt prius iſtis extremis contrariis, eadem ratione differentiæ diuiſiuæ ſunt priores eiſdem extremis: & cùm ſpecies non conſtituatur ex ſolo genere, ſed ex genere & differentia: ſequitur ꝙ huiuſmodi extrema habent differentias contrarias priores q̃ bus conſtituuntur. & quidẽ ꝙ ſint priores patet, qm̃ conſtituens, vt ſic, eſt prius conſtituto. & qđ diximus, patet in coloribus, nam albedo & nigredo conueniunt in colore, vt in genere, quod eſt prius & communius, & quod diuiditur

contrariis

contrariis differentiis prioribus, ſ. diſgregatiuo, & congregatiuo, quæ licet ex parte rei non ſint verè differentiæ, ſed potius effectus, tamen noſtra cognitione ſumũtur loco differentiarum, & albedo conſtituitur ex colore & diſgregatiuo, nigredo autem ex colore & congregatiuo.

Secunda cõcluſio, Species mediæ inter duo extrema cõtraria, puta rubedo & viredo, habent differentias medias, q̃bus conſtituunt. Probat̃ ſic, cùm omnes ſpecies conſtituant̃ ex genere & differẽtia neceſſe eſt ſpecies medias habere ꝑprias differẽtias, q̃bus cõſtituant̃: iſtæ aũt differẽtiæ nõ poſſunt eſſe illę, quibus conſtituunt̃ ſpecies extremę cõtrarię: qm̃ tunc mediæ ſpecies nõ diſtinguerẽt̃ à ſpeciebus extremis: omnis.n. color diſgregatiuus eſt albedo, & congregatiu⁹ eſt nigredo: neceſſe eſt ergo medias ſpecies habere differẽtias diſtinctas à differentiis conſtitutiuis extremorum, quæ conuenienter dicunt̃ differentiæ mediæ: nã ſicut colores medij dicunt̃ ſpecies mediæ, ſic conuenienter dicuntur differentiæ mediæ, quæ ſunt cõſtitutiuæ mediarũ ſpecierũ.

Tertia concluſio, Species mediæ neceſſariò componunt̃ ex ſpeciebus extremis cõtrariis, probat̃ ſic, Quod ſe habet ad duo extrema ita q̃d̃ vnius eſt magis, & alterius eſt min⁹ componit̃ ex extremis: hæc eſt manifeſta, quia nõ eſſet magis vnius extremi, niſi magis cõtineret de illo, nec eſſet minus alterius extremi niſi minus cõtineret de illo: ſed omnis ſpecies media ita ſe habet, quod cõparata duob. extremis eſt magis vnius & minus alterius, puta tepidum eſt magis frigidi, & minus calidi, & viride eſt magis nigri, & minus albi, ergo omnis ſpecies media magis cõtinet de vno extremo & minus de alio, non autem eſt poſſibilis hęc continẽtia niſi componatur ex eis: ergo, &c. Vtrum autẽ extrema componant media, ita ꝙ actu ſeruentur in mediis, vel tantum virtute, determinabimus in quæſt noſtris, nam pro vtraque parte ſunt ſolẽnes opiniones. Hæc de 4.c. dicta ſint.

CAPVT V.

Contrariorum quædam differunt ſpecie, quædam ſolo numero quædam verò & ſpecie & genere ſimul.

IN 5.c. declarandũ eſt, qũo quædã contraria differũt ſpecie, quædã ſolo numero, q̃dã nõ ſolũ ſpecie, ſed ét gñe.

Aliqua contraria differunt ſpecie.

Quantum ad 1.aduerte, ꝙ quędã contraria differũt formaliter & ſunt illa, quæ ſumũtur à gradibus formalibus, q̃ ſignificant̃ ꝑ differẽtias diuiſiuas ꝑ ſe alicui⁹ generis, quas neceſſe eſt eſſe contrarias, qm̃ cũ non ſe compatiant̃ in eodem ſunt oppoſitæ, & nõ poſſunt eſſe oppoſitæ cõtradictoriè neq; priuatiuè, qm̃ altera pars contradictionis & priuatio ſunt negatio, neutra aũt differẽtiarũ eſt negatio, aliter nõ conſtitueret ſpeciem, & nõ poſſunt eſſe oppoſitæ relatiuè, qm̃ relatiua nõ ſunt de neceſſitate eiuſdẽ generis, vt dictum eſt ſuprà de relatiuis tertij modi, differẽtiæ aũt diuiſiuæ eiuſdẽ generis continentur ſub eodẽ genere, ergo ſunt oppoſitæ contrariè. Differẽtiæ igit̃ diuidentes & diuerſificãtes vnũ gen⁹, cùm ſint cõſtitutiuæ ſpecierũ & ſint cõtrariæ, cõſtituũt diſtinctas ſpecies, quæ aut ſunt verè cõtrariæ ſm ſe, vt in qualitate albedo & nigredo, aut ſunt contrarię ſaltem ratione differentiarũ contrariarum, quibus conſtituuntur, vt duæ ſpecies in prædicamento ſubſtãtiæ contentæ ſub eodem genere: nam in ſubſtãtia, vt ſubſtãtia, non eſt contrarietas, vt declaratũ eſt in prædicamẽtis: & ideo duę ſpecies, puta equus & homo, nõ ſunt ſecũdum ſe cõtrarię, niſi ratione differentiarum contrariarum diuidentium animal. Patet igitur, ꝙ illa contraria conſtituta per differẽtias contrarias diuiſiuas vniusgeneris differũt ſpecie, cùm ſint diſtinctæ ſpecies conſtitutæ diſtinctis differentiis & formalibus. Et aduerte, ꝙ ſpecies eſſe contrarias ratione contrariarum differentiarum, cõmune eſt omnibus ſpeciebus cuiuſque generis tã in prædicamento ſubſtãtiæ, quàm in prædicamentis accidentium, qm̃ competit omni generi diuidi per differentias contrarias ſicut competit materiæ diuerſificari per diuerſas formas, non ita tamẽ quod genus ſit materia & differẽtia ſit forma: nam genus & differentia dicũt totum, & prędicantur in recto de eo cuius ſunt, materia autem & forma dicunt partem, & prædicantur in obliquo de eo cuius ſunt, ſed ſimilitudo ſtat in hoc, quod ſicut formæ diuerſificant materiam, ita differentiæ diuerſificant genus.

Quædã cõtraria ſolonumero diſtinguuntur.

Quantum ad 2.aduerte quod quædam contraria nõ ſumuntur ex gradibus formalibus alicuius naturæ, ſed ex variis conditionibus materiæ indiuidualis puta quia hæc materia proxima & ſignata eſt ſub tali qualitate, & illa ſub oppoſita, ideo in eadem ſpecie producuntur indiuidua cõtraria non ratione formæ ſpecificæ, ſed ratione contrariarum qualitatum exiſtentiũ in materia indiuiduate. Hac ratione Aethiops niger & Græcus albus ſunt contrarij non gradu formali naturæ humanæ, ſed quia corpus huius eſt aduſtũ ſole, huius autem nõ: eadem ratione Socrates maſculus, & Minerua fœmina habent cõtrarietatem, quoniam ſperma humanum aliquando eſt ſub tanto calore quod eſt aptum generare maſculum, aliquãdo ſub tam remiſſo quod nõ eſt aptum generare niſi fœminam, fœmina igit̃ & maſculus licet contrarientur, nõ tamen differũt ſpecie, ſed ſolo numero, quoniam non contrariant̃ ex forma, ſed ex materia: cuius ſignum eſt quod idem homo aliquando generat maſculum, aliquando fœminam, quod non poſſet ſi differant ſpecie, nihil.n. agit vltra ſpeciem ſuã, præcipuè actione vniuoca & perfecta, vt nunc loquimur: nec obſtat quod maſculinum, & fœmininum videnſ̃ eſſe proprietates per ſe animalis, cùm in diffinitione eorum ponatur animal ſicut in diffinitione paris & imparis ponitur numerus, ex conſequenti videnſ̃ facere differentiam ſm ſpecié, ſicut volatile & greſſibile. Hoc inquam non obſtat, qm̃ ad hoc quod proprietas competens animali faciat differre ſpecie, non ſufficit quod ſit proprietas per ſe, ſed q̃d̃ ſit per ſe, & q̃d̃ ſumat̃ à gradu formali, & nõ à cõditionibus materię particularis, & ideo licet greſſibile & volatile differant ſpecie, quoniam ſumũtur à diuerſis gradibus animalitatis, non tamen maſculinũ & fœmininum, quoniam ſumuntur ab eodem gradu & diuerſificantur ſolùm ex cõditionibus materiæ particularis.

nonnulla cõtraria nõ tantũ numero, & ſpecie, ſed & genere differunt.

Quantum ad 3.aduerte quod quædam contraria nõ ſumunt̃ à diuerſis gradibus formę genericę, nec à diuerſis diſpoſitionibus materiæ particularis, ſed a potẽtia & impotentia, & à diuerſitate materiæ non particularis, ſed ſimpliciter dictæ, prout ſ. vnum cõtrariorum habet materiam, & alterum nõ, vel ſi habet non eſt eiuſdem rationis cũ materia ſui contrarij: & huiuſmodi contraria differũt genere: quoniam ſicut differentia ſecũdum ſpeciem ſumitur à forma, ita differentia ſecundum genus, ſ. Phyſicum, ſumitur à potentia & à materia. Talia contraria ſunt corruptibile & incorruptibile, & quidem quod ſint cõtraria manifeſtatur ex hoc quod alterum dicit potẽtiam, alterum impotentiã: nam, vt diximus in 5.li.in c.de poteſtate, quæcũque ſunt impoſſibilia & immutabilia & non de facili in peius mobilia dicunt potentiam, per quem modum durum & fanatiuum dicunt potentiam naturalem non patiendi à corrumpentibus: quæcunque autem mutabilia ſunt in deterius & non valentia reſiſtere cõtrariis dicũt impotentiam, vt mole, & ęgrotatiuum: & quoniam incorruptibile eſt immutabile in deterius, corruptibile autẽ eſt oppoſito modo, ideo incorruptibile dicit potentiam, corruptibile autem impotentiam, ſed potentia & impotentia, vt dictum eſt in 5.li.in eodem ca. ſe habent vt habitus & priuatio, ergo opponunt̃ priuatiuè, ſed non purè priuatiuè: quoniam impotentia nõ eſt tantum negatio ſicut nec iniuſtitia, ergo ita opponunt̃ priuatiuè quod opponunt̃ etiam contrariè ſicut duæ qualitates contrariæ, vt durities & mollities, patet igitur, ꝙ corruptibile & incorruptibile ſunt contraria. Quòd autem diſtinguantur genere probatur ſic, Quæ diſtinguuntur materia diſtinguuntur genere, quoniam genus ſumitur à materia, ſicut differẽtia à forma, ſed corruptibile & incorruptibile diſtinguuntur materia, quoniam incorruptibile vel eſt incorporeum, & ſic nõ habet materiam, vt intelligẽtia: vel eſt corporeum, vt cælum, quod licet habeat materiam, non tamen generabilẽ, ſed tm̃ localẽ, vt declarauimus in li.8. in c.3. corruptibile aũt habet materiã & gñrabilẽ, ergo diſtinguunt̃ genere. Prætereà q̃ ſũt vni⁹ generis Phyſici ſunt trãſmutabilia adinuicem: ſed corruptibile nõ ꝑt fieri incorruptibile, nec econuerſo, qm̃ vnumquodque eſt corruptibile vel incorruptibile ſm ſubſtantiã, quod aũt eſt tale per ſubſtantiã eſt neceſſario & immutabiliter tale: ergo, &c. patet igitur quod aliqua contraria differunt genere & q̃ ſint illa.

Et aduerte ꝙ ex prædictis, patet falſitas opinionis quorundam, qui opinabantur ꝙ in eadem ſpecie quædam poſſunt eſſe corruptibilia, & quædam incorruptibilia, imò q̃d̃ idem poteſt eſſe pro vno tẽpore corruptibile & pro alio incorruptibile, ſicut in eadem ſpecie poteſt eſſe aliq̃d̃ indiuiduum album & aliquod nigrum, & idẽ indiuiduum ꝑ vno tẽpore album & pro alio nigrum: ſed quod id falſum ſit patet ex dictis, quoniã corruptibile & incorruptibile, ſunt cõtraria ſubſtãtialia, albũ autem & nigrum ſunt contraria accidẽtalia. Prædicantur enim corruptibile & incorruptibile

per ſe & ſubſtantialiter de his,quorum ſunt, album autem & nigrum prędicantur accidentaliter,&ideo non eſt eadē ratio,& confirmatur per Com.in com.26. vbi inquit, Et eſt differentia inter contraria eſſentialia & accidentalia, qm̄ accidētalia poſſunt eſſe in illo,in quo ſunt & nō eſſe, eſſentialia verò neceſſario ſunt: corruptibile & incorruptibile ſunt de rebus neceſſariis in rebus, quæ diſponūtur per illa.

Patet etiam falſitas opinionis Platonicæ de ideis, dicūt enim Platonici quod ſpecies ſeparata vt per ſe homo & ſingulare illius ſpeciei,vt Socrates ſunt eiuſdē naturæ, ita qđ homo prędicatur vniuocè de per ſe homine & de Socrate, & tamen ſecundum eos per ſe homo eſt incorruptibilis & Socrates corrup. Quod quidem ex dictis apparet impoſſibile:nā probatum eſt corruptibile & incorruptibile diſtingui genere,ergo & ſpecie,ergo impoſſibile é hominé corruptibilē &hominē incorruptibilē eſſe eiuſdem ſpeciei loquēdo ſm̄ naturam:quod dico,qm̄ & ſi diuina virtute poſſit prēſeruari æternum corruptibile,ne corrumpatur,tamē non poteſt natura corruptibilis tranſmutari in naturam in corruptibilem.Quo autē genere,ſ.logico vel phyſico, differant corruptibile & incorruptibile,&quomodo materia eſt principium diſtinctionis ſecundum genus determinabimus in quæſt.noſtris.Hæc de quinto capite dicta ſint.

EPITOME

SVPER XII. LIBRO Metaphyſicæ Ariſtotelis.

POſtquàm locuti ſumus de ente & partibus,& ꝓprietatibus eius in hoc vltimo lib.conſiderandū reſtat de primis & vniuerſalibus cauſis entis:diximus enim in 1.trac.1.lib.in c.5.quod in quacunque ſcientia conſtituitur finis in cognitione cauſarum ſui proprij ſubiecti.Has autem cauſas dicimus eſſe intelligentias,quę motu cæli cauſant inferiora,& Deum glorioſum, qui eſt totꝰ entis prima & vniuerſaliſſima cauſa, & totam intentionem Ariſtotelis complectemur in vnico tractatu, quem diſtinguemus in octo capita.

Primo repetendum eſt,quod dictum eſt in lib.7. & octauo,ſcilicet quod metaphyſicus, qui eſt conſideratiuus entis,prǽcipuè habet conſiderare de ſubſtantia.

Secundò diuidenda eſt ſubſtantia in genera ſua,& agēdum eſt de principiis ſubſtantiæ ſenſibilis.

Tertiò ſcrutandum eſt, ſi ſunt eadem principia ſubſtantiæ & aliorum generum.

Quarto probandum eſt, quod vltra ſubſtātias ſenſibiles corruptibiles & incorruptibiles neceſſe eſt dare aliquam ſubſtantiam æternam ſemper agentem & mouentem,cuius ſubſtantia ſit actus & ſit immaterialis.

Quinto inueſtigādum eſt quæ ſit perfectio quam habet primum mouens immotum.

Sexto inquirendum eſt ſi ſubſtantia æterna eſt vna tantum vel plures.

Septimo ſoluenda ſunt quædam dubia,quæ accidūt circa primum mouens inquantum eſt intelligens.

Octauo inueſtigandum eſt ſi primum mouens eſt bonum & optimum totius Vniuerſi.

CAPVT I.

Primum Philoſophum verſari prǽcipuè circa ſubſtantiam oſtenditur.

à tex.c.1 vſque ad quartum

CIrca 1.c.aduerte,quod in 7.li.tex.5. propoſuit & probauit Ariſt.hanc concluſionem, conſideranti de ente vniuerſali ſufficit conſiderare de ſubſtantia: qm̄ ipſa ſola eſt ens ſimpliciter,& accidētia nō sūt entia niſi in ordine ad ſubſtantiam. Hic autē repetit idē ſub hac cōcluſione,prima Philoſophia,q̄ eſt cōſideratiua entis,habet theoriam prǽcipuè circa ſubſtantiam,cū debeat cōſiderare primas & vniuerſales cauſas ſubſtantiarum, tā corruptibiliū, q̄ incorruptibilium. Et hāc cōcluſionem probat ferè eiſdē mediis quibus vſus eſt in lib.7.& primo ſic,prima philoſophia eſt prǽcipuè conſideratiua de primo ente,primum autem ens eſt ſubſtantia,&quidem quod ſubſtantia ſit primū ens probauit in lib.ſeptimo ratione, & ſigno, vt videre poteris ſuprà, in lib.7.ca.1.hīc autem manifeſtat ſic,ſi vniuerſum eſt quoddam totum,ſicut animal aut domus,patet ꝙſi cūt in animali dāt prima pars,puta cor, & in domo fundamentum,ſic in vniuerſo datur primum ens, quod eſt ſubſtā tia:& ſi vniuerſum non eſt vt totum cōtinuum,ſed vt totū, in quo vna pars conſequenter ſe habet ad aliam, vt in exercitu,cuius forma eſt ordo, patet ꝙ ſicut in tali toto eſt prima pars,puta prima acies,ſic in vniuerſo datur primū ens, quod eſt ſubſtantia.Et ſi dicas,ꝙ accidētia poſſunt dici primum ens, ſicut ſubſtātia.Contra,ens propriè & ſimpliciter dicitur quod habet eſſe:ſed accidens nō eſt id quod habet eſſe,ſed quo aliq̄d habet eſſe,vt calore aqua habet eſſe calidum,ſubſtantia autem eſt quæ habet eſſe:ergo,&c. Si aūt dicas ꝙ ad hoc ꝙ aliquid ſit ens ſimpliciter & primum,ſufficit ens,quocunq; modo prędicari de eo:contra,ergo priuationes erunt ſimpliciter ens:dicimus enim ꝙ hoc non album,puta linea,eſt ens,& hoc non rectum, puta color, eſt ens. Hoc autem eſt abſurdum, quoniam priuatio non alio modo dicit ens,niſi quia relinquit ſubiectum, vnde potius eſt entis quàm ens , differenter tamen ab accidente , quoniam intrinſecè accidēs dicit aliquam entitatem, priuatio autem extrinſecè , id eſt ratione ſubiecti, quod concernit, & in hoc diſtinguitur à ſimplici negatione,ſic igitur manifeſtum eſt ſubſtantiam eſſe primum ens.

Prætereà, accidentia non poſſunt ſeparari à ſubſtantia, ſed bene econuersò : ergo patet, quòd eſt primum & ſimpliciter ens , ex conſequenti ſpectat ad philoſophum primum conſiderare prǽcipuè de ſubſtantia.

Et huic concluſioni teſtimonium perhibent antiqui,qui vt etiam diximus in ſeptimo cōſiderantes de ente,arbitrabantur ſe ſatis agere,conſiderando de ſubſtantia.Quærentes enim cauſas entium,quærebant cauſas ſolius ſubſtātiæ, vtpote arbitrantes ſolam ſubſtātiam eſſe ens. Tamen in inquirendis cauſis ſubſtantiæ differenter ſe habebant,nā moderni, id eſt Pla.poſuerunt vniuerſalia eſſe cauſas ſubſtantiæ particularis,antiqui autem,vt Thales &Emp.& alij poſuerunt ſubſtantiam particularem,puta aquam,aut aerem, &c. eſſe cauſam ſubſtantiæ particularis , de iis autem opinionibus ſatis locuti ſumus in primo libro , & in tertio & in ſeptimo,& in decimo.Hæc de primo capite dicta ſint.

CAPVT II.

Tria ſubſtantiarum genera ponuntur,& quæ ſenſibilis ſubſtantiæ principia ſint exponitur.

IN 2.c. diuidenda eſt ſubſtantia in genera ſua & de principiis ſubſtantiæ ſenſibilis agendum eſt. Tu igitur aduerte ſubſtantiam diuidi in tria genera.Prima eſt ſubſtantia ſenſibilis corruptibilis quam omnes confitentur vt plantæ &animalia.Secunda eſt ſubſtātia ſenſibilis incorruptibilis, mobilis tamen motu locali ſphærico,vt cælum, cuius principia motiua inueſtigabimus in hoc lib.quęrētes qualia & quot ſint, & hæc principia ſunt prima cauſa & intelligentiæ. Tertia eſt inſenſibilis immobilis & hæc, quoniam non eſt ſenſui manifeſtā , diuerſimode à diuerſis ponitur, nam Plato ponit huiuſmodi ſubſtantias eſſe vniuerſalia abſtracta à ſingularibus ſenſibilibus , & vocat ſpecies ſiue ideas, de quibus ſatis locuti ſumus in primo libro & in ſeptimo. ponit etiam mathe. abſtracta à materia ſenſibili , quæ quoniam videbat in ſui ratione non includere materiam ſenſibilem,opinatus eſt ea eſſe ſeparata etiam ſecundum ſe.Pytha.autem non poſuit ideas,ſed ſola mathe. ſeparata.Ariſt. autem,vt patebit infrà,neutrum poſuit, ſed ſubſtantias immateriales intellectuales motrices orbium & ſecundum ſe immobiles & in ſpeculatione earum terminabitur cōſideratio huius ſcientiæ. Et aduerte, ꝙ iſtæ tres ſubſtantiæ, ita ſe habent, ꝙ duæ primæ ad phyſicum pertinent ſecundum propriam rationem(ſunt enim entia mobilia).tertia autem cum ſit immobilis & immaterialis , ad hanc ſcientiam ſpectat.Quod ſi prima & ſecunda conſiderantur in hac ſcientia non conſiderātur ſecundum propriam rationem. ſed vt continentur ſub ente,quod eſt ſubiectum huius ſcientiæ& commune prædicatum de omni ſubſtantia.

Tex.c.1.

Tex.c.2.

Diuiſa ſubſtantia ī tria genera primo cōſideranda ſunt principia primi & ſecundi generis , vltimo autē principia tertij generis, & quoniam ſubſtantia ſenſibilis eſt compoſita,prius agendum eſt de principiis intrinſecis componentibus , deinde de principio ꝓductiuo ſiue de cauſa efficiēte, principia autem intrinſeca componētia ſunt materia & forma.Prius igitur agendum eſt de materia, deinde de forma:de materia autem quatuor agēda ſunt, primò quòd in omni ſubſtantia ſenſibili eſt materia, ſecūdò quòd materia

eſt

eſt ens in potẽtia,tertio ꝙ alio modo eſt materia in ſubſtãtia ſenſibili corruptili, & alio modo in ſubſtantia ſenſibili incorruptibili,quarto ſoluendum eſt quoddam dubium.

Quantum ad primum, aduerte quod Ariſt. probat propoſitum eo quod omnis ſubſtantia ſenſibilis mutabilis eſt, in omni autem mutatione requiritur materia,& id iam manifeſtatum eſt in libro octauo,c.primo:& tu vide illic,quoniam in ſententia idem dicit & hic & illic.

Quantum ad 2.aduerte quod Ariſt.iam declarauit propoſitum in li.8. & nos breuiter declarauimus in eodem li. c.1.Hic autem Ariſt.ſic manifeſtat,In omni mutatione tam ſubſtãtiali q̃ accidentali eſt ſubiectum,quod modò eſt ſub vno termino,mõ ſub oppoſito,ergo quãtũ ſit ex ſe neutrũ naturaliter habet: ſi.n.naturaliter vnũ haberet nõ eſſet receptiuum alterius, ergo ex ſui natura eſt in potẽtia vtrunque, ſicut igit̃ corpus inquantũ corpus nõ eſt albũ nec nigrũ,ſed eſt in potentia ad vtrũque,ſic materia,quæ eſt ſub iectũ in trãſmutatione ſubſtãtiali,neque hanc neque aliam formam habet inquantũ materia,ſed eſt in potẽtia ad omnem,& ad oppoſitũ,qđ eſt priuatio.Ex quo ſequitur quod nõ eſt neceſſe cõcedere aliq̃d fieri ex puro nõ ente,nec ex ente in actu,ſed ex ente in potẽtia & nõ ente in actu,vt declaratum eſt in 1.Phy.tex.68.&aduerte quod Ariſt.declarat non ſolum per rationem adductam , materiam eſſe ens in potentia,ſed etiã poſitione antiquorum, quia licet imper-
Tex.c.9. fectè videtur cognouiſſe potẽtialitatẽ materiæ , vt Anaxa. qui poſuit omnia cõfuſa & in potẽtia in illo chaos,deinde fieri actu per intellectũ ſeparantem,&Empe.poſuit omnia confundi per amicitiã & diſtingui per litẽ , præcipuè quo ad oẽs partes prĩcipales Vniuerſi, idẽ ſomniauit Anaxima. & Demo.quorũ poſitiones iam manifeſtauimus in 1.libr.

Tex.c.10 Quantum ad tertium aduerte quod in octauo libro, in capite tertio,iam manifeſtauimus propoſitum, & Ariſtoteles hîc nihil noui dicit,vide ergo illic.

Tex.c.11 Quantum ad quartũ,aduerte quod ex prædictis oritur dubium:nam,ſi generatio fit ex non ente,cũ non ens dicatur tripliciter,ſ.non ens purum,non ens quod eſt priuatio, non ens actu , dubitatur ex quo non ente fit generatio, & ad hoc quidem reſpondetur, vt reſponſum eſt in 1.Phy.tex. 75:quòd ex non ente puro,nihil naturaliter fit.Ex non ente autem, quod eſt priuatio,aliquid fit , ſed per accidens, ex non ente autem actu, ſed ente in potentia qualis eſt materia,fit aliquid per ſe.

Sed dices, ſi res fit per ſe ex materia , quærit̃ ſi oĩa fiunt ex eadem materia,vel ſi diuerſorum eſt diuerſa materia.

Ad hoc iam reſponſum eſt in libro octauo in capite tertio & tu reuide illic,& ſufficit.

De formis. De forma autem tria dicenda ſunt, primo quod forma non eſt id quod fit,ſicut nec materia,ſecundo quod formæ naturales non ſunt ſeparatæ à materia,tertio quod poſitio Platonis de ideis nullam habet neceſſitatem.

Tex.c.12 Quantum ad primum , aduerte id iam probatum fuiſſe in li.7.in c.6.& idem medium tangit in ſeptimo lib.& hic.

Quantum ad 2.aduerte,quod in lib.8.in c.3.idem propoſitum probatũ eſt, & quo ad formas artificiales & quo ad formas naturales , ſed hîc alio medio probat & de formis naturalibus, & ſic arguit. Inter cauſam mouentem & formalem hæc eſt differentia , quòd mouens ſiue producens eſt præcedens motum & productum, quoniam producens eſt principium productionis,productum autem eſt terminus: cùm igitur omnis productio naturalis ſit cũ motu, & omnis motus ſit in tempore , neceſſe eſt mouens ſiue producens præcedere rem productam, forma autem ſimul eſt cum eo cuius eſt forma,nam quando Socrates ſanatur incipit eſſe eius ſanitas & nõ p̃cedit:quoniam,vt inquit Com. in com.16. cauſæ, per quas res fit ens & vnum ſunt inſimul cum eo per quod fit totum,cum talẽ diſpoſitionem habeãt in congregato,ſicut partes in toto. Huiuſmodi autem cauſæ ſunt forma & materia , ex quibus conſtituitur ſubſtãtia ſenſibilis, loquendo de forma propria & materia propria, ergo non habent eſſe ante illud,cuius ſunt forma & materia,ex conſequenti forma non poteſt eſſe ſeparata à materia,aliter non ſolùm præcederet id cuius eſt forma,ſed eſſet æterna ad mentem Ariſt. probabitur enim in hoc libro quòd omne ſeparatum & immateriale eſt æternum.

Sed dices, ſi forma non põt præcedere id cuius eſt forma,nunquid poteſt ſubſequi,ita quòd remaneat etiam corrupto eo cuius eſt forma.

Reſpondet Ariſt.ꝙ nihil prohibet aliquam ſubſequi, & erit illa cuius eſſe non pendet à materia,& cuius operatio nõ exerceẽ organo corporeo,& talis eſt anima, nõ vt anima,quoniam omnis anima poſſet ſubſequi,ſed vt intellectiua,quaſi dicat,aĩa vt vegetabilis & ſenſitiua, & deſiderati ua nõ poteſt ſubſequi,quoniam nullam habet vt ſic operationem ſine corpore,ſola igit̃ intellectiua eſt talis,ideo dicit Philoſophus, ſed intellectus:omne nanque impoſſibile forſan,&aduerte quod ly forſan nõ ſtat dubitatiuè,ſed vtitur hoc modo loquendi,quoniam, vt inquit Com.in com. 17.demonſtratio ſuper hoc non eſt iſtius artis , ſed libri de anima, cui & concordat B.T.in expoſitione, vtrum autem ex hoc textu poſſit formiter concludi animam intellectiuam eſſe formam dantem eſſe homini & eſſe incorruptibilem,declarabitur in quæſtio.Metaphyſicalibus.

Quantum ad 3.aduerte, quod Plato,vt declarauimus in li.7.c.6.ex pluribus cauſis opinatur ideas neceſſarias,inter quas hæc fuit tertia cauſa, vt.ſ.poſſet aſſignari cauſa ꝓductiua horum ſingulariũ corruptibiliũ cui hæc ſingularia eſſent ſimilia,ſed inquit Philoſophus hoc nõ eſt neceſſe, qm̃ vt diceẽ nunc, vnumquodque fit à ſuo ſimili,homo.n.homi nem generat,& hic homo hunc hominem,& in artibus ſanitas ad extra,à ſanitate quæ habet eſſe cognitum in intellectum medici.Quapropter poſitio Plato.in hoc vana eſt.

Poſtquam conſideraũimus de principiis intrinſecis ſubſtãtiæ ſenſibilis, hîc conſiderandũ eſt de principio ꝓductiuo,quod eſt extrinſecum.Aduerte igitur,quod cum ſubſtãtia ſenſibilis ſit duplex,ſ.corruptibilis &incorruptibilis vt eſt cælum, non eſt idẽ principium productiuum proprium eſt agens ſibi ſimile in ſpecie,ita quod vnumquodque fit à ſuo ſimili & vniuoco,& id declarat Ariſt.ſicut & in 7.libr. & nos idem declarauimus diffusè in eodem lib.in ca.6.nec Ariſt.hîc aliquid noui addit:Ideo vide tu in 7.libr.cap.6.de principio autem productiuo cæli loquemur infrà. Hæc de ſecundo capite dicta ſint.

CAPVT III.

Quomodo aliquo modo eadem , & aliquo modo diuerſa ſunt principia ſubſtantiarum,& aliorum entium.

IN 3.c. inueſtigandum eſt ſi ſunt eadem principia ſubſtãtiæ &aliorum generum,puta quãtitatis,qualitatis & aliorum generum.Pro cuius reſolutione tria agẽda ſunt.

Primò præponetur dubium.

Secundò arguetur ad partem negatiuam.

Tertiò determinabitur veritas circa hoc.

Quantum ad 1. aduerte, ꝙ proponitur dubium ſub tali forma,dubitabit aliquis vtrum altera,aut eadẽ ſint principia & elemẽta ſubſtãtiarum & eorum quæ ſunt ad aliquid & cuiuſlibet prædicamenti.Et aduerte,ꝙ de prædicamẽtis accidẽtium nõ nominat niſi ad aliquid , quoniam propter debilitatem ſui eſſe, vt inquit Com.in com.19.quidam putauerunt relationem eſſe de ſecundis intellectis,id eſt eſſe ens rationis,non enim ſecundum ſe eſt ens reale, ſed ſuam realitatem trahit à fundamento,quod eſt quantitas,aut actio & paſſio,vt dictum eſt in libr.5.vtrum autem fundetur immediatè in ſubſtantia, & in qualitate determinabitur in quæſtionibus Metaphyſicalibus. *à Text. 20.vſque ad 28.*

Quantum ad 2.aduerte quod Ariſt. duplici ratione probat non eſſe eadem,Prima eſt,ſi eadem ſunt principia ſubſtantiæ & aliorum generũ,aut illa ſunt extra ſubſtãtiam & extra alia genera,aut ſunt in ſubſtãtia vel in aliquo alio genere:non poteſt dici primum,quoniam, ſi ſunt extra ſubſtãtiam & extra omnia genera accidẽtium, erunt communiora & priora ſubſtantia & aliis generibus accidẽtium,principium.n.prius eſt principiatis:ſed nihil eſt communius & prius ſubſtãtia & accidentibus, quoniam omne qđ eſt,aut eſt ſubſtantia,aut accidens,nec valet,ſi dicatur quod ens& vnum ſecundum Plato.ſunt principia rerum,& tñ ſunt cõmuniora & priora ſubſtãtia,& accidẽte:id inquam nõ valet,quoniam poſitio Plato.in hoc,quę etiam fuit Pythago. reprobata fuit à nobis in lib.3.c.7.nec poteſt dari ſecundũ, quoniam ſi ſunt in genere ſubſtantiæ , erunt ſubſtantia , & tunc principia accidentium erunt ſubſtantia , & ſi ſunt in aliquo genere accidentium erunt accidentia, & accidentia erunt principia ſubſtantiæ,vtrunque autem videtur incõueniens, quoniam principium debet eſſe homogeneum principiato, vnde inquit Comm.in comm.19. omne, cuius elementum eſt ſubſtantia, eſt ſubſtantia,& ex conſequenti, cuius elementum eſt accidens, eſt accidens : ex quibus ſequitur,quod omnia aut erũt ſubſtantia,aut erũt accidens. *Non ſunt eadẽ prĩcipia ſubſtãtiæ & ad aliq̃d.*

Secunda ratio, ſupponitur qđ elementũ & principium non ſint idem cum eo cuius eſt elementum & principium: nam ſumpto elemẽto pro principio intrinſeco, conſtat qđ elementum eſt quid ſimplex, & id cuius eſt elementum eſt compoſitum, conſtat autem quod compoſitum & ſimplex non ſunt idem, vt ſyllaba, ba, non eſt idem cum A, nec cum B, ſimiliter ſumpto principio pro principio productiuo cõſtat quod non eſt idem cum eo, cuius eſt principium, nihil enim à ſeipſo producitur. Hoc ſuppoſito arguĩt ſic, ſi ſunt eadem elementa & principia ſubſtantiæ, & aliorum generum, ſequitur ex ſuppoſito quod non ſint ſubſtantia, nec aliud genus entis: quod eſt falſum, quoniam omne quod eſt, aut eſt ſubſtantia, aut accidens eſt.

Sed videtur ſuppoſitum non eſſe vniuerſaliter verum, quoniam diceret Plat. ens & vnũ eſſe principium omnium, & tamen eſſe idem cum his, quorum ſunt principium, prędicatur enim de omnibus, ergo, &c.

Ad hoc dr, ꝙ ſi Plato ponit ens & vnum principium omnium, cogitur concedere, ꝙ nõ ſint idem cum iis quorũ ſunt principium: nam ſi ſunt principia, omnium ſunt principia & ſimplicium & compoſitorum, ergo ſi ſunt eadem cũ his quorum ſunt principia, ſequitur ꝙ ſimplex & compoſitum ſint idem, quod eſt falſum vt patet, conſequentia probatur, Quæ ſunt eadem vni tertio ſunt eadem inter ſe.

Quantum ad 3. aduerte quod huic quæſito nõ poteſt reſponderi vna reſponſione, quod ſint eadem ſimpliciter, nec quod ſint diuerſa ſimpliciter: quoniam in vno ſenſu ſunt eadẽ, in alio ſunt diuerſa: pro cuius intelligentia, aduerte qđ ſecundum proportionem vniuerſaliter ſumpta ſunt eadẽ, in ſpecie autem & in genere non ſunt eadem. Item principia prima ſunt eadem, proxima autem non ſunt eadem.

Et quod ſint eadẽ ſecundum proprotionem declaratur primo in principiis intrinſecis, ſecũdo in principiis extrinſecis, & intrinſecis ſimul. Quo ad prĩcipia intrinſeca declaraĩ duplici via, primo principia ĩtrinſeca sũt forma, & materia, & priuatio, & iſta licet propriè inueniaĩ in ſubſtantia ſenſibili, tamen ꝑ quandam proportionem inueniuntur etiam in genere accidẽtium: nam ſicut in ſubſtãtia, puta in lapide, eſt forma lapidis, & materia, quæ recipit formã, in qua materia eſt priuatio alterius formę, ſic in genere accidẽtium, puta in colore eſt albedo, vt forma, & nigredo, vt priuatio, & ſuperficies receptiua coloris, vt materia, & in diſtinctione tẽporum lumẽ eſt ſicut forma, tenebræ, vt priuatio, aer ſicut materia, in qua recipiĩ lumen, & tenebra, & ex his tribus conſtat dies & nox. Secũda principia intrinſeca communia oĩbus ſunt actus & potẽtia. omne.n.ens, aut eſt in potentia, aut in actu, aut compoſitum ex potentia, & actu, licet autem ſint communia omni enti, tamen diuerſificantur in diuerſis: nam quædam ſunt pro aliquo tempore in potentia, & pro aliquo tempore in actu, vt corrup. Quæ dã ſunt ſemꝑ actu, vt entia incorruptibilia. Iteꝝ actus, id eſt forma diuerſificatur ĩ diuerſis. alia eſt enim forma lapidis, alia hominis, alia equi, ſimile eſt de materia proxima, vt patet. & aduerte quòd Ariſt. reducit hanc ſecundam viam ad primam. nam ſub actu comprehendit formam, & priuationem, ſub potentia comprehendit materiam.

Quod autẽ principia intrinſeca & extrinſeca ſint ꝑportionaliter eadẽ in omnibus, declarat ſic. tria ſunt principia intrinſeca, materia, forma, & priuatio. Hæc.n. tria intrinſecè concurrunt in omni factione naturali. principia autẽ extrinſeca ſunt efficiens, & finis, quæ etiã concurrũt in omni factione naturali, tã ſubſtãtiali, quàm accidentali. omne.n. quod fit ab aliquo fit, & gratia alicuius fit, niſi fiat à caſu, ſicut igiĩ in productione ſubſtantiæ inueniuntur materia, & forma, & priuatio, & efficiens, ita inueniuntur proportionaliter in productione accidẽtium. nam ſi calefit aqua, materia eſt aqua, forma é calor, frigiditas priuatio, calefaciens ignis. Et aduerte, quod ideo nõ facit mẽtionem de finali cauſa, quia multoties coincidit cum cauſa formali, eſt enim forma quæ dat eſſe rei, & quæ eſt finis generatiõis. licet aũt iſtæ quatuor cauſæ inueniãtur in omni qđ fit, ſiue ab arte, ſiue à natura, tã ſubſtãtialiter, quàm accidẽtaliter, tamen contractè, & applicatè ſunt diuerſę in diuerſis. nam in ſanatione, forma eſt ſanitas, priuatio ægritudo, corpus materia, efficiens ars medicatiua, & in ædificatione, ordinatio partiũ eſt forma, inordinatio priuatio, lateres materia, ædificator agens. Tu tamẽ aduerte quod licet ſint quatuor cauſæ, tã in factione vniuoca poſſunt reduci ad tres. nam efficiens, & forma producti ſunt eiuſdẽ ſpeciei ꝑ quãto forma efficientis, quæ eſt in eo principium agẽdi, & forma rei productæ ſunt eiuſdẽ ſpeciei, vt aĩa hominis generãtis, & anima hominis geniti: & ſanitas in mente medici, & ea, quæ eſt cauſata in infirmo, ſunt eiuſdẽ rationis, licet diſtinguãtur in eſſe, ſicut albedo in pariete, & albedo intentionalis in medio. Dixi autẽ in factione vniuoca, quoniam in æquiuoca nõ eſt neceſſe effectum aſſimilari cauſæ in eadem ſpecie, vt patet in his, quæ generantur ex putrefactione, de quibus loquuti ſumus in libro ſeptimo, cap. ſexto.

Quod verò prĩcipia prima ſint eadẽ omnium, quæ fiũt, declaratur triplici via. primò, oĩa quæ producũtur, & moũetur pẽdent à prima cauſa & accipiunt eſſe per ipſam, vt declaratũ eſt ĩ li. 2. & manifeſtabiĩ j. ĩ tex. 38. vbi dicet Ariſt. ꝙ à tali principio pẽdent cęlum, & natura, id eſt ſuperiora, & inferiora. Secũdò, oĩa quæ ſunt, aut sũt ſubſtãtiæ, aut accidentia, quæ ita ſe habẽt, qđ ſubſtãtiæ ſunt ſeparabiles ab accidẽtibus, & nõ ecõuersò, qm̃ ſubſtãtia eſt ens per ſe, accidens aũt eſt ens in alio vt declaratũ eſt in li. 7. ſed principia ſubſtãtiæ ſunt etiam principia accidẽtium ſuorũ, vt ab eodem eſt ignis, & calor, & ſiccitas, & leuitas. Tertio, oĩa quæ fiunt in mũdo inferiori procedũt ex corpore cæleſti, & anima eius, quæ eſt intelligẽtia mouẽs per intellectũ, & deſideriũ, vt delarabiĩ j. Patet igiĩ, quomodo ſunt eadẽ prima principia omniũ ratione primæ, & vniuerſaliſſimæ cauſæ, à qua ſunt oẽs gradus entis, & ratione principiorum ſubſtãtiæ, quæ etiã ſunt principia accidentiũ, & ratióe corporis cęleſtis, cũ illa ſint, à ꝙbus pẽdẽt oĩa inferiora. Quod aũt principia proximo, tã intrinſeca, q̃ extrinſeca non ſint eadẽ omniũ patet, qm̃ diuerſorũ diuerſæ ſunt formæ, quarũ vnaquæque recipiĩ ĩ propria, & diſtincta materia, vt declarauimus in 8. lib. in c. 3. ſimiliter diuerſorum ſpecie, & diuerſorũ numero diuerſa ſunt productiua numero. nã ſicut eſt homo ab homine, ita hic homo ab hoc homine, idẽ dico de leone, & equo, &c. Cõſtat igitur, qũo ſunt eadem, & quomodo diuerſa principia ſubſtãtiæ, & aliorũ generum.

Nunc ſupereſt ſoluere argumenta, quibus probari videtur, quòd nullo modo ſint eadem.

Ad primum dico, quod principia prima, quę ſunt Deus, & intelligẽtia, & cælũ ſunt ĩ genere ſubſtãtiæ, id eſt in hoc communi quod eſt ſubſtãtia: & cum arguitur, ergo omnia erunt ſubſtantia: negaĩ conſequentia. & cùm probatur, qm̃ principium debet eſſe homogeneum principiato. hæc propoſitio non eſt vera, niſi in principio proximo, & pręcipuè in principio productiuo productione vniuoca.

Ad ſecundũ negaĩ cõſequentia, ſ. quod nõ ſint ſubſtãtia, nec aliud genus entis. nã licet principiũ ſit diſtinctũ numero à principiato, nõ tñ eſt neceſſe, qđ diſtinguatur gñe, aut ſpecie. nã Soc. generãs, & Plato genitus ſunt indiſtincti ſpecie, & equs generãs multũ ſunt indiſtincti gñe animalis, & ſol generãs ranã ſunt indiſtincti in gñe ſubſtãtiæ, ſimiliter nõ valet hæc cõſequẽtia, ſi ens, & vnũ ſunt principia ſimpliciũ, & cõpoſitorũ, & ſi principiũ nõ diſtinguiĩ ab his, quorũ eſt principiũ, ſequiĩ ꝙ ſint idẽ ſimplex, & cõpoſitũ. Hæc inquã nõ valet, qa cũ idẽtitate generica, ſiue ſpecifica, ſtat diſtinctio numeralis inter principiũ, & principiatũ. Quod ſi inter principiũ, & principiatũ ſtaret identitas numeralis argumentũ cõcluderet. nam bene ſequiĩ eſt idem numero principium ſimplicis, & cõpoſiti, & nõ diſtinguiĩ numero ab eis. ergo ſunt idem ſimplex, & compoſitum. Hæc de 3. c.

CAPVT IIII

Neceſſarium eſſe præter ſenſibiles ſubſtantias dari aliquam ſubſtantiam immobilem, perpetuam ſempérque actu exiſtentẽ: actũ item actũ potentia eſſe ſemper priorẽ oſtẽdit.

IN 4. c. probandum eſt, ꝙ vltra ſubſtãtias ſenſibiles corruptibiles neceſſe eſt dare aliquã ſubſtãtiã immobilẽ, æternã, ſemꝑ agentẽ & mouentẽ, cuius ſubſtãtia ſit actus & immaterialis, & pro vniuerſali reſolutione tria agẽda ſunt. à Text. 29. vſque ad 23.

Primo, probabitur concluſio quo ad ſingulas partes.

Secundo mouebitur dubium cira illã particulam concluſionis, cuius ſubſtantia ſit actus.

Tertio, ex determinatione dubij declarabitur perpetuitas generationis, & perpetuitas motus cæli, & perpetuitas motoris immobilis.

Quantum ad 1. aduerte ꝙ cõcluſio tres partes cõtinet. prima datur aliqua ſubſtãtia ęterna immobilis: ſecũda quę ſemꝑ eſt agẽs & mouẽs: tertia quæ eſt actus immaterialis.

Prima pars ſic probaĩ, cum ſubſtantiæ ſint prima entia, ita ꝙ deſtructis illis nullum eſſet ens, vt declaratum eſt in libro

lib.7.ſi nulla eſt ſubſtantia æterna,nullũ erit aliud ens æternum,ſed hoc eſt impoſſibile: nam probatũ eſt motũ localẽ circularem eſſe cõtinuum æternũ, ex 8.Phyſ.eo quod tempus,quod eſt idem cũ motu,vel ſaltẽ propria paſſio motus eſt æternũ: nã ſi tẽpus incœpiſſet prius fuiſſet non eſſe temporis,q̃ eſſe eiuſdem, & ſi defineret eſſe,poſterius eſſet nõ eſſe tẽporis,quam tẽpus,ſed nõ datur prius, & poſterius ſine tẽpore:ergo ante tẽpus eſſet tẽpus, & poſt tẽpus adhuc eſſet tẽpus,q̃d implicat cõtradictionẽ, tẽpus ergo eſt æternum,ergo & motus,cũ ſint idẽ,vel ſaltẽ ſe habẽt, vt ſubiectum,& paſſio:tũc vltra motus eſt ęternus,ergo daſ ſubſtãtia mouẽs ęterna:nã motus de neceſſitate includit mouẽs, & nõ ſolum mouens,ſed & mobile, vt declaratum eſt in 8. Phy.neceſſe eſt ergo dare aliquam ſubſtantiã æternã immobilem, & quidem quod ſit immobilis probabiſ infrà, & tu aduerte,quod licet cõcluſio ſit vera,tamen medium aſſumptũ ab Ariſt.non eſt verũ,ideo alio medio,& vera cõcluſio probanda eſt, q̃d mediũ videbis in quæſt.noſtris Meta.&c.

Secũda pars ſic probaſ,ſi ſubſtãtia æterna, à qua eſt motus æternus inceſſanter,& cõtinuus nõ eſſet ſemper,& cõtinuè mouens,ac agens motũ,ſed eſſet motiuum, & effectiuum,i.eſſet habens potentiam ad mouendum non eſſet neceſſario motus æternus continuus,non.n.eſt neceſſe motiuum ſemper mouere,&effectiuũ ſemper efficere,ſed neceſſe eſt motũ eſſe æternũ,quia neceſſario tempus eſt ęternũ: ergo,&c.Ex qua ſequitur corollariè, ꝙ cum ratio ponendi ſubſtantiã æternam ſumaſ apud Philoſophum à motu æterno,vana fuit opinio Pla. & inutiliter poſuit ſpecies ſubſtãtias ſeparatas:nam cũ ſint vniuerſalia,& vniuerſale nõ mouet,ſed ſingulare, eſt.n.actio ſingulariũ:huiuſmodi ſpecies nihil proficiunt ad motũ,ex conſequenti vanè ponũtur.Et tu aduerte,quod ſm veritatem hæc ſecunda pars cõcluſionis,&mediũ,cui innititur,ſunt falſa.Deus.n.agere ad extra incœpit in tẽpore,&ſi arguitur q̃d cũ actio Dei ſit ſubſtãtia ſua,ſicut ſubſtãtia ſua eſt æterna, ita actio ſua ẽ æterna, ergo & motꝰ,& mũdus ætrnꝰ,huic argumẽto reſpõdemꝰ in quæſt.Met.& tu q̃re in quæſtiõe,in qua quærit, ſi B.Tho. ſufficiẽter ſoluit rationes Philoſophi, de æternitate mũdi.

Tertia pars ſic probaſ,& primò quod eius ſubſtantia ſit actus:nam illud, in cuius ſubſtantia eſt potentia, ſ.paſſiua, poſſibile eſt,vt non ſit ens,dicit.n.Com.in com.30.determinatum eſt in naturalibus, quod omne,cuius ſubſtantiæ admiſceſ potentia,eſt generabile, & corruptibile:ergo ſi ſubſtantia huius ſubſtantiæ æternę non ſit actus poterit nõ eſſe,ergo non mouere:ergo poterit motus non eſſe æternus, quod reputat Ariſt.omnino impoſſibile: ſecundò probatur quod ſit immaterialis,nam ſi habet materiam eſt in potentia paſſiua,& ſi eſt in potentia paſſiua,poteſt nõ eſſe ens ex prædictis,ſi poteſt non eſſe ens non eſt æterna:ſed per primam partem cõcluſionis iam probatum eſt, quod neceſſe eſt ipſã eſſe ęternã.ergo neceſſe eſt ipſam eſſe immaterialẽ.

Et tu, aduerte q̃d licet vtraq; pars huius tertiæ partis ſit vera tñ media abſumpta ab Ariſt.non habent neceſſitatem, nam ex ſempiternitate motus probat nõ eſſe potentiã paſſiuã in hac ſubſtantia æterna,& tñ hæc ſempiternitas motꝰ non eſt vera,& propterea alio medio probandum eſt hanc ſubſtantiam nõ habere potentiam in ſubſtantia ſua ſic, hæc ſubſtantia eſt incorruptibilisſecundũ ſubſtantiam,ergo nõ eſt in potentia ſecundũ ſubſtantiam, cõſequentia patet ex eo,quod potentia paſſiua eſt potentia cõtradictionis,vt dictum eſt in li.9. antecedens autem probatur apud Theologum,vt videbis in 1.parte B.Tho.in quæſtio.50.art.5 ſimiliter medium,quo probat Ariſt.quod eſt immaterialis, quia eſt æterna non videtur concludere, aliter nullũ habens materiam eſſet æternum,& incorruptibile:&ſic cælum nõ eſſet ęternum:nec eſt diſtinguẽdum hîc de materia ſubiecta, vel non ſubiecta priuationi, quoniam Ariſt.intendit hic negare omnino materiam ab huiuſmodi ſubſtantia, aliter nõ poſſet ipſam ſaluare eſſe immobilem.Dixit enim in 8.li.tex. 4.quæcunque habent materiam mobilia,& mutabilia ſunt, & ideo immaterialitas huius ſubſtantiæ melius probatur ex intellectualitate,vt probat B.Tho.prima parte,quęſt.50. ar.2.vtrum autem Ariſt.probans dari ſubſtãtiam æternam, probet de omnibus intelligentiis,an tantum de prima cauſa,& poſito quod probet de omnibus indiſtinctè,qua procedendum eſt ad probandum primam cauſam eſſe, hæc videbis reſoluta in noſtris quæſt.Metaphyſic.

actus potentiæ prior ſit. Quantùm ad ſecundum,aduerte dubium oriri ex eo,q̃d concludit ſubſtantiam æternam eſſe actum: nam cum ſubſtantia æterna ſit prior omni alia ſubſtãtia,aliter ſi haberet priorem non eſſet æterna,& ſit actus,videtur,quod actꝰ ſit prior potentia.Quod tamen videſ dubium,& ideo Ariſt.arguit ad partes, & primo ad partem negatiuam ſic, Omne agens actu,poteſt agere,nam ſi non haberet potentiam ad agendum, non ageret,ſed non omne potens agere agit, vt patet: ergo actus non eſt prior potentia, ſed potentia eſt prior, probatur conſequentia, quoniam ab actu ad potentiam eſt bona conſequentia,& non econuerſo:ergo,&c.

Pro parte autẽ affirmatiua ſic,Si potẽtia eſt ſimpliciter, & vniuerſaliter prior actu,ſequitur quod aliquando nullũ fuerit ens actu,nec etiã nũc ſit: quod eſt manifeſtè falſum: conſequentia ſic declaratur.Quod eſt in potentia,ſ.paſſiua non reducitur ad actum per ſeipſum,ſed per aliq̃d exiſtens actu: videmus.n.in artificiatis, quod materia,puta ferrum nõ fit gladius actu,niſi per artificem, in cuius mente eſt actu forma gladij,nec menſtruum recipit formã animalis,niſi per ſemẽ,in quo eſt actu virtus generantis,ergo ſi omnia fuerunt aliqñ in potentia, ſiue in quadam confuſione ſecũdum Anaxa.ſiue in nocte,i.ſub quadam informitate,ſecundum poetas Theologos,ſequitur:quod nihil fuiſſet productum in actu,& ſic nũc nullũ eſſet ens actu, q̃d cum ſit manifeſtè falſum,patet q̃d actus eſt ſimpliciter prior potẽtia.

Pro determinatione huius dubij remittit ſe Ariſt.ad ea, quæ dicta ſunt in li.9 & tu vide ea,quæ diximus in li.9.in c. 4.& ſufficient pro reſoluta determinatione huius dubij,& inuenies ꝙ actus ſimpliciter eſt prior potentia,cui atteſtãtur plures antiquorum:nam & Anaxagoras,poſuit intellectum ſeparantem res prius cõfuſas, & Empedocles poſuit vltra quatuor elementa duas cauſas agentes litem,& amicitiam, & Leucippus, & Plato poſuerunt ſemper motum. Motus autem includit mouens, & mouens, ſicut & agens neceſſario eſt actu, cum igitur ſit actus ſimpliciter prior potentia,bene concluſum eſt primam ſubſtantiam, quæ eſt ſubſtantia æterna,eſſe actum,& non potentiam paſſiuam.

Quantum ad 3. aduerte,quod ex quo actus eſt prior potẽtia ſimpliciter arbitrabaſ Ariſt. rerũ generationẽ eſſe ꝓpetuam,vt etiam conatus eſt ꝓbare in li.2.de generatione, credit.n.ꝙ cũ vnumquodque generet à ſuo ſimili, ſicut homo ab homine in infinitum, & equus ab equo in infinitum. Quapropter apparet eſſe falſa opinio antiquorum ponentium omnia præextitiſſe in quadam confuſione,vel ſub informitate,quam appellabant noctem,eo quod ſicut in nocte nõ apparet rerum diſtinctio,& forma, ſic nec in primo rerum ſtatu,apparebant res diſtinctæ, formatæ, hãc tamen perpetuam generationem,& corruptionẽ nõ debemus exiſtimare ſecundum idem numero, ſed ſecũdum ſpeciem, & per quandam circulationem,& non in rectum,vt declaratum eſt in li.2.de generatione,in tex.70.&tu aduerte,quod pro rei veritate ex hoc antecedente vero,actus eſt ſimpliciter prior potentia,non ſequitur neceſſario hoc conſequẽs: ergo generatio rerũ,& corruptio eſt perpetua, quoniã ſecundum fidem tenemus primam rerum originem non fuiſſe naturalem,ſed diuinam ex nihilo à primo principio, q̃d eſt purus actus,& ſua æternitate omne creatum præceſſit. Rationes autem, quibus opinatur Ariſt.in 2.lib.de generatione propoſitum ſuum demonſtrare iam ſoluimus in epitome noſtra ſuper libro de generatione.

Et quoniam ꝓpetua generatio circularis requirit cauſam perpetuam,ideo Ariſt.procedit ad declarandum huiuſmodi cauſam.Tu igitur aduerte,ꝙ cum generatio apud Ariſt.ſit perpetua,& ſe habeat aliter, & aliter ſecundum diuerſa tẽpora,& diuerſa climata, neceſſe eſt aſſignare duas cauſas agẽtes perpetuas,& ſine quiete media, vna quidem eſt cauſa continuationis, & perpetuitatis generationis, & corruptionis,& hoc eſt primum cælum, quod mouetur ſolo motu diurno,quem diuidit æquinoctialis in duo media, & æquè diſtat ab vtroque polo. Altera autẽ eſt cauſa diuerſitatis, & alternationis, quam videmus in generatione,& corruptione,& iſti ſunt planetæ, & præcipuè ſol,dũ mouetur ſub zodiaco,cuius medietas declinat ad arcticũ,& alia medietas ad antarcticũ,& ĩ hemiſphærio noſtro,dũ ſol decurrit ſigna meridionalia ſit corruptio,in alio autem hemiſphærio ſit oppoſito modo,& iſtę duę cauſæ ita ſe habent, ꝙ prima eſt cauſa perpetuitatis generationis ſua propria virtute, ſecunda autẽ eſt cauſa diuerſitatis ſua ꝓpria virtute, ſed quod cauſet ꝓpetuam diuerſitatẽ, hoc habet ex virtute primæ cauſæ, & cum hæc prima cauſa ſit cælum primum motum motu diurno,ſequitur ipſum eſſe dignius,nõ enim

enim agit virtute planetarũ,ſed planetæ potius virtute primi cęli.Quare primum cęlum dignius,& ſempiternum eſt. & tu aduerte, quod in li.2 .de generatio.tex.56.57.tradidit, quaſi eandem doctrinam,vt videre poteris in epitome noſtra,& idem perſtringit Com.paucis verbis in hoc li.12.cõmen.33. cum dicit, neceſſe eſt aliquod æternũ eſſe,quod ſit cauſa actionis æternæ, quia non agit, niſi vnam actionem, & aliquod æternum,quod agat actiones diuerſas,vt ab eo ſint acta diuerſa. & hæc eſt diſpoſitio primi cæli in ſuo motu diurno,æternitas. n.actiõis prouenit ex eo,qđ ipſe facit vnam actionem ſemper.Quę autem faciunt actiones diuerſas,ſunt quæ mouentur in orbibus decliuibus, & maximus eorum eſt ſol.Remotus enim &propinquus facit cõtraria.

Et quoniã motus ꝑpetuus requirit mouens ꝑpetuũ, implicat.n.dari motum ſine mouente, ſi generatio eſt perpetua,& motus cæli ꝑpetuus,neceſſe eſt dari mouens perpetuum,quod ſit immobile,& exiſtẽs,& eius ſubſtantia ſit actus.Dico immobile,quoniam cum in ordine motorum,& mouentium datur aliquod motum,quod non mouet,& aliquod mouens, & motũ,neceſſe eſt dare mouens non motum, aliter eſſet proceſſus in infinitum, quod reprobatum eſt in li.2.huius ſcientiæ,& in 8.phy. Huiuſmodi autem mouens immobile eſt primum mouens, cuius virtute & cætera mouentia mouent,& eſt cauſa motus primi cæli, qui eſt motus diurnus.Dico exiſtens quoniã nihil agit aut mouet in ratione cauſæ efficientis,ſi non eſt actu,quoniam efficere ſupponit eſſe.Dico quod eius ſubſtantia ſit actus quoniam ſi eſſet potentia, ſcilicet paſſiua, vel ei admiſceretur paſſiua potentia ratione talis potentiæ eſſet mobile,&trãſmutabile:dictum eſt enim in lib.5.& lib.9.potentiam paſſiuam eſſe principium tranſmutãdi ab alio: vt ergo ſeruetur immobilitas primi mouentis, neceſſe eſt eius ſubſtantiam eſſe actum non admixtum potentię paſſiuę,ex conſequenti eſſe purum actum, vtrum autem hæc ſit proprietas primi principij determinabitur in quæſtionibus noſtris metaphyſicalibus.Hæc de quarto capite dicta ſint.

CAPVT V.

Quibuſdam concluſionibus primi mouentis ſumma perfectio declaratur.

à Text. 36 vſque ad 41.

IN 5.ca.declaranda eſt perfectio primi mouentis immobilis:& aduerte quod in toto hoc ca.erit ſermo de primo, & vniuerſali mouente, quam Ariſto.in text.39. appellat Deum ita quod in hoc ca.non habemus ſcrutari perfectionem ſubſtantiæ æternæ in genere,ſed applicatè conſiderabimus de diuina perfectione, quam ordinauimus per decem concluſiones.

Prima,mouens primum immobile,mouet,vt appetibile, & intelligibile.

Secunda,mouens primum immobile, cuius ſubſtãtia eſt ſimplex,& actus eſt primum intelligibile.

Tertia, mouens primum immobile eſt primum appetibile,quod eſt optimum.

Quarta,primum mouens immobile,mouet ſuum mobile,quod eſt primum cælum,vt amatum, mouet autem motu locali,& per primum mobile mouet alia, qui motus eſt neceſſarius ex fine.

Quinta,ex primo mouente immobili, pendet cælum, & natura.

Sexta,primo mobili deſideranti,& intelligenti primum mouens,ineſt diſpoſitio delectabilis optima ſemper,qualis nobis ineſt paruo tempore.

Septima,ſpeculatio,qua primum mouens intelligit ſeipſum eſt ſibi delectabiliſſima,& optima.

Octaua, primum mouens, quod eſt Deus, eſt ſua vita ſempiterna.

Nona primum mouens nullam habet magnitudinem.

Decima primum mouens eſt impaſſibile,&inalterabile.

1.concluſio, Primum mouens mouet vt appetibile.

Pro euidentia primę concluſionis,aduerte primo,ꝙprimo mouenti immoto,correſpondet primum mobile,quod eſt primum cęlum,non ſumendo primum cęlum tantũ pro corpore cæli,ſed pro aggregato ex corpore cæli,& intelligentia motrice, quæ eſt vt anima cæli,& per quam dicitur cælum animatum,cælum mouere ſeipſum,cælum diſtingui in partem mouentem,& partem motam,vt declaratum eſt in 8.phyſi.Aduerte ſecundo, quod intelligentia primi cæli mouet cælum,quia intelligit,&deſiderat aliquod optimũ, vt finem, quod non poteſt conſequi, niſi ex motu, ſicut ꝙ deſiderat ſanitatem, quam apprehendit non poſſe conſequi,nec in ea cõſeruari,niſi per exercitium. Quod quidem optimum, vt eius finis non eſt aliquod ſenſibilium, quoniã cum primum cælum ſit nobiliſſimũ inter omnia ſenſibilia, &intelligentia ſit nobilior quocunque ſenſibili,ſi finis,propter quẽ mouet,eſſet aliquod ſenſibilium moueret,vt conſequeretur aliquod indignius ſe,quod eſt irrationale,quoniam finis habet rationem perfectiui:dicendum eſt ergo,vt dicit Comm.in com.36.quod id quod appetit eſt nobiliſſimum entium, hoc autem non eſt niſi mouens primum immotum,vt dicemus intelligentiam primi cæli,ideo mouere, quia intelligit primum mouens immotum continere in ſe omnes perfectiones, omnes rerum formas immaterialiter, & deſiderat aſſimilari ei in hoc, qđ per motũ explicet in actu,i. producat in rerũ natura formas, quæ virtute ſunt in primo mouente, & hæc aſſimilatio eſt quid optimum in entibus,quoniam facit intelligentiam mouentem eſſe diuinam,& deiformem.Aduerte tertio,quòd in hoc motu,cum ſit motus deſideratiuus, & voluntarius, tria inueniuntur, quæ ponit philoſophus in 3.de anima,tex.54.loquens de potentia motiua in animali.Hæc autem ſunt appetibile,appetens, organum per quod. Inter hæc tria, appetibile, quod eſt obiectum, & bonum eſt mouens primum, & non motũ ab aliquo priori:appetens autem,ſiue appetitiuum eſt mouens,& motum : motum, quidem ab appetibili cognito,& deſiderato,mouens autem organum ad conſequendum appetibile,organũ autem in hoc ordine eſt motũ,& non mouens de neceſſitate.In propoſito appetibile eſt primũ mouens immotum, quod appetitur ab intelligentia mouente cælũ,appetens eſt ipſa intelligentia mota à primo mouente,vt fine deſiderato,& mouens cælum,vt proprium inſtrumentum,quod quidem in hoc ordine eſt motum.

Ex his prænotatis patet ſenſus & veritas primæ concluſionis.nam cùm primũ mouens ſit mouens immotũ,& motus quo mouetur intelligentia à primo mouente ſit motus deſideratiuus,vt declarauimus, ſequitur ꝙ ſit vt intelligibile, & appetibile. Et aduerte quòd dicit vt intelligibile, quoniam obiectum appetibile nõ mouet, niſi cognitum ſit & quidem ſi ſit obiectum ſenſibile poteſt eſſe cognitũ ſenſu,& intellectu:nam poſſum ſentire,& intelligere roſam,ſi autem ſit immateriale ſolo intellectu cognoſcibile eſt, & dicitur intelligibile,& quoniam primum mouens immateriale eſt,& ſine omni magnitudine,vt probabitur in concluſione nona,ideo eſt ſolum intelligibile.bene ergo dicit philoſophus,vt intelligibile,& appetibile.Aduerte etiã, quod dicit appetibile,& non dicit concupiſcibile, quoniam appetibile ,ꝓpriè eſt,quod deſideratur deſiderio intellectuali,id eſt voluntate,quæ ſequitur intellectum,concupiſcibile autẽ eſt quod deſideratur deſiderio ſenſitiuo, id eſt ſenſualitate diſtincta in iraſcibilem,& concupiſcibilẽ, & quoniam in intelligentia non ſunt niſi potentiæ intellectuales, ideo quod deſideratur,non deſideratur,niſi voluntate: exponat ergo ly appetibile pro voluntabili. & aduerte quod obiectum concupiſcibile differt à voluntabili in hoc,quod poteſt eſſe verè bonum, & apparens bonum, nam concupiſcentia ſequitur apprehenſionẽ phantaſiæ,& ſenſus, quæ poteſt eſſe vera,& falſa,voluntas autem ſequitur iudicium intellectus,prout mouetur ab intelligibili:& ideo voluntabile ſemper eſt verum bonum, cum igitur primum mouens immotum ſit intelligibile, & non ſenſibile ſit voluntabile, & non concupiſcibile, manifeſtum eſt quod appetitur, vt verè bonũ, vnde in intelligentia non accidit error in appetẽdo,vt accidit in nobis, qui ex concupiſcibili appetimus, quod non eſt bonum, ſed apparens bonum, ſequentes apprehenſionem phantaſiæ,qua res videtur magis, aut minus quàm ſit,& aliter quàm ſit.

Secunda cõcluſio, Mouens primum immobile eſt primũ intelligibile,

Pro euidentia ſecũdæ cõcluſionis,aduerte quòd ſicut in mouentibus & motis eſſentialiter ordinatis vnũ eſt cauſa mouendi alteri, ſicut ſol eſt cauſa homini generandi hominem,ita in ordine intelligibilium vnum eſt cauſa,quod alterum intelligatur,vt diffinitio eſt cauſa,quod propria paſſio intelligatur:ſicut igitur ex ordine,qui eſt inter mouentia, & mota eſt deuenire ad primum mouens, ita ex ordine intelligibilium eſt deuenire ad primum intelligibile.Talis autem eſt ordo inter intelligibilia, quod cum ens diuidatur per ſubſtantiam, & accidens, ſubſtantia eſt cauſa, quod accidens ſit intelligibile, ſicut em̃ ſe habet res ad eſſe ens, ſic ad intelligi. ſed declaratum eſt in ſeptimo libro, quod accidens non eſt ens, niſi in ordine ad ſubſtantiam, ergo non eſt intelligibile, niſi per ſubſtantiam, quæ ingreditur

ditur diffinitionem eius, ſubſtãtia autem diuiditur per ſim plicem. & compoſitam, inter quas ſimplex eſt prius intelligibilis, quàm compoſita: nam ſimplicia ſunt de ratione cõ poſitorum, ſubſtantia ſimplex diuiditur per actum, & potentiam, & actus eſt prior cognitione, quam potentia, dictum eſt. n. in lib. 9. vnumquodque cognoſci inquantum eſt actu: cum igitur primum mouens, vt declaratum eſt ſuprà, ſit ſubſtantia ſimplex, & quæ eſt actus non admixtus potentiæ, ſequitur quod ſit primum intelligibile, ex conſequenti maximè, quoniam primum in quolibet genere, vt dictum eſt in lib. 2. & in 10. eſt maximè tale, & metrum aliorum: & aduerte, quod Ariſt. hic intendit de ordine intelligibiliũ ex natura rei, & nõ ex parte noſtra, nam ex parte rei, quod eſt magis, & perfectius ens eſt magis intelligibile, ex parte autem noſtra eſt plerunque oppoſito modo, vt declaratum eſt in lib. 2. vnde ſenſibilia materialia licet ſint minus entia, quam abſtracta, tamen ſunt nobis prius, & magis cognita.

3. conclu. Mouens primũ eſt primũ appetibile & optimum.

Pro euidentia tertiæ concluſionis, aduerte quod cum vnumquodque intantum ſit appetibile, inquantum bonum & bonum eſt inquantum eſt actu, & primũ mouens ſit maximè actu, ſequitur quod ſicut eſt primum intelligibile, ſit etiam primum appetibile, & ſit bonum optimum, & q̃m bonum habet rationem finis, ſequitur quod primum mouens ſit primum intelligibile, primum appetibile, & optimus finis: nec obſtat, quod dictum eſt in 3. lib. non eſſe bonum, & finem in rebus immobilibus, nam qualiter illud intelligendum ſit, iam declarauimus in 3. lib. in c. 2. vide illic.

4. conclu. Primum mouens immobile mouet ſuum mobile.

Pro euidentia quartæ concluſionis, aduerte primo q̃d dicit mouet, vt amatum, ex quo infertur quod primum mobile amat ipſum, vt intelligatur per primum mobile intelligẽtia primi cæli, quæ ideo mouet primum cælum, q̃m amat primum mouens, quod intelligit eſſe primum intelligibile, & primum appetibile, & intelligit ſuam perfectionem conſiſtere in aſſimilatione ad primum mouens, modo quo ſuprà expoſuimus, & intelligit ſuam perfectionem non poſſe conſequi, nec conſeruari in ea niſi moueat primum cælum, & melius dicitur amans, & amatum, quàm deſiderans, & deſideratum: nam amamus quæ habemus, & quæ non habemus, modo adſit ſpes habẽdi. Deſideramus autem propriè quæ non habemus, & q̃m prima intelligentia actu mouens actu conſequitur aſſimilationem primi mouẽtis, ideo illic eſt amans, & amatum: verum, quia deſiderat cõſeruari perpetuè in hac aſſimilatione, ideo illic eſt deſiderans, & deſideratum. Aduerte ſecundo, quod intelligẽtia prima mouet primum cælum tantum motu locali, q̃m cum motus ille ſit perpetuus, neceſſe eſt primum cælum eſſe perpetuum, ergo immutabile ſecundum ſubſtantiam: ſed omnis alia mutatio facit mutabile aliter ſe habere ſecundum ſubſtantiam, vt declaratum eſt in 8. Phyſ. præter motum localem, cuius terminus eſt extrinſecus à mobili. Aduerte tertio, quod cum motus primus ſit cauſa omnis motus, & metrum, motu primo locali, quo mouet intelligentia primum cælum mouet alia, omnes. n. ſphæræ cæleſtes, vt declarabitur infrà, mouentur à motu primi cæli. Aduerte quarto, quod motus localis cauſatus à prima intelligentia eſt neceſſarius non neceſſitate violentiæ, nec neceſſitate abſoluta, ſed neceſſitate finis. nam intelligentia apprehendens perfectionem ſuam, quæ ſtat in aſſimilatione ad primum mouens, modo quo ſuprà expoſuimus non poſſe conſeruari ſine motu, ſicut neceſſariò appẽtit conſeruationem ſuę perfectionis, ſic neceſſariò mouet cælum, & id quidem dictum ſit, prout arbitratur Ariſt. & Com. nam ſecundum Theologum ſuprema perfectio non ineſt intelligentiis ex motu cęli, ſed ſpeculatione eſſentiali, qua ſpeculantur Deum optimum: ſed hoc ad negotium metaphyſicum non ſpectat.

5. conclu. Ex primo mouente cælum pẽdet.

Pro euideutia quintæ concluſionis, aduerte, q̃ dependentia poteſt cadere ſuper ſubſtantiam cæli, & ſuper perpetuitatem ſubſtantiæ cæli, & ſuper perpetuitatem motus cęli, ſecundum rectè ſentientes, qui ponũt primum principiũ eſſe cauſam effectiuã, & nõ ſolũ finalẽ oĩs entis, tenẽdũ eſt cælũ pẽdere à primo principio, quo ad tria p̃dicta: ſm autẽ phantaſiã Com. q̃ negat creationẽ, tenẽdũ eſſet cęlũ pẽdere à primo principio, nõ quo ad p̃ductionẽ in eſſe, ſed quo ad moueri p̃petuè. Quæ aũt fuerit mens Ariſt. in hoc determinauimus in quæſtionib. nr̃is metaphyſ. & tu vide quæſtionẽ in qua quærit, ſi primũ ẽ cauſa effectiua oĩum abſolutè.

6. conclu ſio.

Pro euidentia ſextę concluſionis, aduerte, q̃ primũ mobile non ſumitur pro corpore cæli, ſed pro intelligẽtia mouente primum cælum, quæ mouetur à primo mouente in ratione intellecti, & deſiderati, & more Ariſt. dicitur anima primi cæli: hæc igitur anima ex eo quod intelligit, & deſiderat, ſiue amat primũ mouens eſt in optima delectatione, eo quod intellectio, qua intelligit primũ mouens, & dilectio, qua ipſum diligit, eſt ſibi delectabiliſſima, ſicut & nos experimur dum ſpeculamur diuina. nam, vt probat Ariſto. in 10. Ethic. quæcunq; felicitas poteſt à nobis haberi pro hac vita conſiſtit in ſpeculatione entium diuinorum & præcipuè primi entis, felicitas autem duo requirit, ſ. nobiliſſimam apprehenſionem, & optimam voluntatem, differentia tamen eſt inter nos & animá primi cæli, q̃m nos pro hac vita multipliciter impediti & diſtracti paruo tempore perfiſtimus in illa optima diſpoſitione, anima verò primi cæli, quia nõ impeditur nec diſtrahitur, ſed cõtinuè ſpeculatur primum mouens & ſpeculans mouet cælum, ideo eſt ſemper in eadem diſpoſitione optima, quod probatur ſupponẽdo tria. Primo, delectatio conſiſtit in actuali & præſenti operatione: cuius ſignum eſt, quod memorantes præterita non delectamur niſi pro quanto apprehendimus aliquãdo fuiſſe in præſenti, & in futuris non delectamur, niſi quia ſperamus pro aliquo tempore nos conſecuturos. Delectatio igitur ſecundum ſe eſt circa id quod eſt actu, & comprehenſum actu ab operante, vnde, vt inquit Com. in com. 39. Deſideriũ præcedens omnem comprehenſionem, i. conſecutionem deſiderati magis videtur dolor quàm voluntas. Secundo delectatio eſt circa operationem naturalẽ & propriam vniuſcuiuſque rei, videmus enim vt inquit Ariſt. in 10. Ethic. aliã eſſe delectationem equi, aliam hominis, quoniam vtriuſque eſt diuerſa operatio. Hinc eſt, vt inquit Heraclitus, quod fœnum delectabilius eſt aſino, quàm aurum, homini aũt econuerſo. Tertio delectatio tanto melior & perfectior eſt quanto operatio nobilior, vnde Ariſt. graduat nobilitatem delectationum & puritatem ſecundum differentiam nobilitatis & puritatis, quæ eſt inter ſenſus, & inter ſenſus & intellectum, vt patet in 10. Ethic. vbi inter delectationes ſenſitiuas ponit eam, quæ eſt ſecundum viſum, perfectiorem: & ſuper omnes quę habentur per ſenſum eam, quæ eſt ſecundũ operationem intellectus: & inter eas, quæ ſunt ſecundum operationem intellectus eam quæ eſt intellectus optimi diſpoſiti in comprehẽſione nobiliſſimi obiecti. Ex his ſuppoſitis ſic p̃batur concluſio, ſicut ſentire eſt propria & naturalis operatio naturæ ſenſitiuæ, ſic intelligere eſt propria & naturalis operatio naturæ intellectualis: ergo ſicut ſentire cõcomitatur delectatio ſm ſenſum, ſic intelligere comitatur delectatio ſecundũ intellectũ: & ſicut ad nobilius ſentire ſequitur nobilior delectatio, ſic & in intellectu, cũ igitur anima cæli intelligens primũ mouens habeat nobiliſſimã operationẽ ſibi propriã & naturalẽ, quæ eſt intelligere primũ mouens, ſequitur q̃d maximè delectatur, & p conſequens eſt in optima diſpoſitione. Vtrũ aũt hæc anima cæli ſit verè animans cælum, ita quod cælum ſit verè & propriè animatum, diſcuſſum eſt in quæſtionib. noſtris metaphyſicalib.

Primum mobile op timæ diſpoſitionis eſt.

7. conclu. Speculatio qua primum mouens intelligit ſeipſum, & ſibi delectabiliſſima.

Pro euidentia ſeptimæ concluſionis, aduerte quod cum primum mouens dignius ſit anima cæli intelligente ipſum & amante, neceſſe eſt dicere quod perfectiori modo intelligit ipſum inquantũ attingit ipſum & vnitur ſibi intelligibiliter, ſed longe perfectiori modo attingit ſeipſum & vnitur ſibiipſi, q̃m idẽ eſt intelligẽs & intellectũ, ergo p̃fectiori modo delectaẽ in ſeipſo q̃ delectetur anima cæli dũ intelligit ipſum Deũ, igit̃ ſpeculatio eſt ſibiipſi abſolutè delectabiliſſima & optima, & ſi nos dũ ſpeculamur Deũ ſumus in optima diſpoſitione, & tũ non ſemp̃, multo magis Deus eſt mirabilis & ſine p̃portione, q̃ ſup̃ ſeipſum ſpeculaẽ. Et propterea inq̃t Auic. in li. 8. c. 7. ſuæ metaphy. primus eſt excellẽtior apprehẽſor cũ excellentiore apprehenſione excellẽtioris apprehẽſi: & iõ eſt excellẽtior delectator cũ excellẽtiore delectatione in excellẽtiore delectato, & hoc eſt in quo nihil cõparaẽ, & iterũ inq̃t, Tũc neceſſe eſſe q̃d eſt ĩ vltimo p̃fectionis & pulchritudinis, & decoris, eo q̃d intelligit ſeipſum in tali vltimo, & cũ p̃fectione intelligẽdi & cũ intelligentia intelligentis & intellecti q̃d vnũ ſunt p̃fectiſſimè, iõ ipſe ſuiipſius eſt maximus amator, & amatũ & magis delectãs & delectatũ, q̃m delectatio non eſt niſi apprehenſio cõuenientis ſecundũ quod eſt cõueniens. hæc Auic.

8. conclu. Primum mouens ẽ ſua vita ſempiterna.

Pro euidentia octauæ concluſionis, aduerte, quod ſicut ſentire eſt viuere, ſic intelligere ẽ viuere & intellectio, quę eſt actus intellectus, eſt vita, & ſicut intelligere eſt nobilius ipſo ſentire, ſic vita intellectiua eſt nobilior ſenſitiua: vnde homo vt intellectualis nobilius viuit cæteris animalib⁹, &

intelligentiæ nobilius homine, & primum mouens nobiliſſime,quoniam eius intelligẽtia nobiliſſima eſt, vnde inquit Comm.in com.39. Et cùm intellectus eſt vnius, & cum actio eius eſt vita,illud igitur quod intelligens eſt,quia intelligit ſe,non quia intelligit aliud,illud eſt viuum,quod&habet vitam in fine nobilitatis,& ideo vita & ſciẽtia propriè dicuntur de eo, eſt igitur viuens Deus ſapiens. hæc Com. Sed aduerte,q̃ cætera quidem viuentia,licet habeant vitã, non tamen ſunt ſua vita, quoniam non eſt actio ſubſtantia in eis,imò perficiuntur actione ſua, ex conſequenti comparantur ad eam,vt perfectibile ad perfectiuum.In primo autem mouente, cui non admiſcetur potentia aliqua paſſiua, ſed ſua ſubſtantia eſt purus actus, neceſſe eſt concedere ipſum non ſolùm eſſe viuum,ſed eſſe ſuam vitam,alioquin vt inquit Com. in com.39.dubitaretur ne in eo accideret compoſitio,quod repugnat ſimplici actui.Præterea in omni cõpoſito datur exitus de potentia ad actum:quæ omnia repugnant ſimplicitati primi mouẽtis.eſt igitur ſua vita. Et q̃m intellectio ſuiipſius eſt perfectiſſima & continua & ſempiterna,& hæc eſt vita ſua,ideo in eo eſt vita optima,&duratio continua &æterna,& hæc eſt Deus.Ex prædictis igitur patet optima perfectio primi mouentis, vnde manifeſtè errabant antiqui,vt Pythagorici & Leucippus,qui attribuebant imperfectionem primis rerum principiis, perfectionem autem & bonitatem rebus productis ex principiis.Et dabant ſignum ex eo, quod ſemina animalium & plantarum comparantur ad producta ex eis, vt imperfecta ad perfecta. Non enim ſemen animalis eſt animal actu, productum autem ex ſemine eſt animal actu.

Sed decipiebantur antiqui, q̃m ſemina non ſunt principia,ſed habent priora,ex quibus ſunt ſemina,vt homo genitus eſt ex homine generante,ex quo eſt ſperma.Huiuſmodi autem principia ſunt æquè perfecta cum ſuis productis in productione vniuoca:& perfectiora in productione æquiuoca.Cum igitur ibi ſit ſermo de primo & vniuerſaliſſimo principio, à quo pendet cælum & natura, manifeſtum eſt ipſum eſſe optimum & perfectiſſimum.

Nona concluſio, Primum mouens nullã habet magnitudinẽ.

Pro euidentia nonæ cõcluſionis aduerte,q̃ ſuprà in tex tu 30.probauit ſubſtantiam mouentem tempore infinito eſſe immaterialem,quia caret potentia paſſiua,quę eſt potentia contradictionis, hic autem probat eam ſine magnitudine,indiuiſibilem & impartibilem,eo medio, quo probauit in 8.Phyſ.tex.39.& ſtat in hoc.Primum mouens mouet tempore infinito,ergo eſt virtutis infinitæ,ergo non eſt in magnitudine,q̃m aut eſt in magnitudine finita,aut infinita:nõ finita,quia vt probatur in 8.Phyſ.In magnitudine finita nõ poteſt eſſe virtus infinita,alioquin moueret in non tempore,vel in tempore ęquali mouerent virtus finita &infinita, quorum vtrunque eſt falſum.Non infinita, q̃m illa non datur,vt probatum eſt in 3.Phyſ.&in 1.cæli.Ergo primum mouens eſt ſine magnitudine. Et tu aduerte, quod apud multos hæc ratio non concludit infinitatem vigoris in primo. Verum autem pro rei veritate concludat,determinauimus in quæſtionibus Metaphyſicalibus.

Decima cõcluſio. Primum mouens eſt impaſſibile & inalterabile.

Pro cuidentia decimæ concluſionis aduerte quod in 8. Phyſi.tex.56.probatum eſt motum localem eſſe priorem aliis motibus, ita quòd poteſt eſſe ſine aliis, alij autem neceſſario ſupponunt eum. Ex quo ſequitur, quod ſi aliquod eſt paſſibile,aut alterabile, aut generabile, eſt mutabile ſecundum locum, ergo ſi non eſt mutabile ſecundum locum, non eſt paſſibile nec alterabile, ſed declaratum eſt ſuprà quod primum mouens,ita mouet q̃ eſt immotum, ſ. localiter,ergo non eſt mobile ſecundum paſſionem & alterationem.Vnde inquit Com. in com. 41. quoniam primum mouens non mouetur in loco, nullum aliorum motuum recipit.Motus.n.in loco oẽs alios motus p̃cedit,& cũ nõ habet nobiliorem,non habet viliorem.Hæc de 5.ca.dicta ſint.

CAPVT VI.

An ſubſtantia æterna perpetuò mouens ſit vna vel plures.

IN 6.c.inueſtigandum eſt ſi ſubſtantia æterna ſemper mouens eſt tantum vna, vel plures. Pro cuius reſolutione quatuor agenda ſunt.

Primò,quid circa hoc ſenſerunt alij,præcipuè Plato.

Secundo,probandum eſt quod ſunt plures.

Tertio declarandum eſt quot ſunt.

Quarto comparanda ſunt quæ inuenta ſunt à Philoſopho de ſubſtantiis ſeparatis,his, quæ inuenta ſunt ab antiquis loquentibus fabuloſè.

Quantum ad primum aduerte,q̃ Plato in vno concordat cum Ariſt.in reliquis autem diſcordat.Concordat quidem in hoc, quod ponebat plures ſubſtãtias ſeparatas. Nã vt dictum eſt in lib.1.& 7. &10.ſecundum Plat.quot ſunt naturæ ſpecificæ tot ſunt ideæ,quas ponebat ſubſtantias ſeparatas à ſenſibilibus &immateriales.Diſcordat autem quoniam huiuſmodi ideæ non dantur ſecundum Ariſt. & poſito quod darentur,eſſent inutiles præſenti propoſito.Quærimus enim hic de vnitate & pluralitate ſubſtantiarum ſeparatarum mouentium corpora cęleſtia,ideę autem ſecundum Plato.non applicantur corporibus cæleſtibus: diſcordat etiam,quoniam non ſolùm quærimus ſi plures ſunt,ſed etiam quot ſunt. Plato autem non determinat ideas quot ſint,&poſito quod poneret ideas eſſe numeros,adhuc non poteſt certificare quot ſint. Nam ſecundũ aliquos numeri tendunt in infinitum,eo quod cuilibet numero dato poteſt addi vnitas,per quam fit noua ſpecies, ſecũdum autẽ alios numeri non progrediuntur niſi vſque ad decem, quoniam vltra decem videtur fieri repetitio præcedentium ſimul cum decem. & ratio quidem inductiua ſecundum eos eſt, quoniam denarius conſurgit ex primis numeri principiis continua progreſſione,nam vnitas non eſt numerus,ſed numeri principium. Binarius autem numerus non eſt compoſitus ex numeris, ſed duabus vnitatibus. Ternarius eſt numerus compoſitus ex vnitate & binario.Et hæc tria, ſ.vnitas,binarius,& ternarius ſimul iuncta faciunt ſex,quibus ſi addatur quaternarius conſtitutus ex duobus binariis, conſtituunt decem.Verum hæc ratio nó eſt demonſtratiua,ſed potius ſuaſiua, nos autem intendimus determinare & firmiter oſtendere,quot ſint huiuſmodi ſubſtantiæ.Relictis igitur huiuſmodi opinionibus proſequamur intentum noſtrum. Tu tamen aduerte quod Ariſt.perfunctoriè adducit ſententiam Plat.de ſeparatis. nam in doctrina ſua inuenitur quod primum ens omnino ſeparatum eſt per ſe vnum & per ſe bonum,quod eſt Deus,ſub quo conſtituit deos ſecundos,ſub quibus dęmones,ſub quibus animas humanas. Verum de poſitione Plat. in huiuſmodi ſeparatis aliàs loquuturi ſumus.

à Textu 42. vſque ad 50.

Quantùm ad ſecũdum aduerte,q̃ Ariſt.procedens à ſenſatis,ſicut ex motu cæli inueſtigauit & conclusit in tex.29. & 30.dari ſubſtantiam æternam incorruptibilem, immaterialem,ſic ex pluralitate motuum cæleſtium inueſtigat pluralitatem huiuſmodi ſubſtantiarũ,quilibet enim vnus motus eſt ab vno motore, ergo ſi plures ſunt motus cæleſtes plures ſunt huiuſmodi ſubſtantiæ mouentes. Quod autem ſint plures motus cæleſtes principium ſumamus ex hoc,cũ ſphæræ cæleſtes ſint in numero determinato, neceſſe eſt inter eas dari vnum primũ mobile, cuius motus localis ſphæric⁹ erit primus,ergo eſt ab vno primo motore,qui eſt principium primum entium immobile per ſe & per accidens, ex conſequenti æternum immateriale, & ſic iam habemus vnam primam ſubſtantiam ſeparatam mouentem primum mobile motu diurno & ſimplici. Vtrum autem hic primus motor ita moueat primum mobile quod ſit ei applicatum, determinauimus in quæſtionibus noſtris metaphyſicalibus. Sed vltra motum diurnum manifeſtè deprehendimus plures motus proprios planetarum. Senſu enim videmus planetas moueri ad motum primi mobilis ab oriẽte ad occidentem, Motu autem proprio vnuſquiſque mouetur ab occidente ad orientem ſub Zodiaco, & diuerſis temporibus perficit motum ſuum, vt Luna in menſe, Sol in anno, &c. vt patet in ſphæra. tunc vltra, cum planetæ ſint corpora incorruptibilia & moueantur motu inceſſabili & æterno,alioquin generatio & corruptio inferiorum non eſſet perpetua, cuius oppoſitum probatum eſt in lib.2.de generatione, ſequitur quod moueantur à motoribus per ſe immobilibus,quæ ſint ſubſtantiæ ſempiternæ & immateriales, alioquin non cauſarent motus ſempiternos.Manifeſtũ eſt igitur quod ſunt plures ſubſtantiæ ſempiternę per ſe immobiles & ſine magnitudine, quoniam mouent tempore infinito, & tot ſunt motus cæleſtes, & ordinantur ſecundum nobilitatem, ſicut ordinantur ſua mobilia. Quod quomodo ſit verum,determinauimus in quæſtionibus metaphyſic. Et tu aduerte, quod Ariſt. poſt primum motum diurnum non nominat niſi lationes planetarum, quoniam tempore ſuo credebatur ſphæra ſtellarum fixarum eſſe primum mobile,poſtquam nõ ſunt niſi ſeptem planetæ.Quod an ſit verum determinauimus in quæſtionibus noſtris in libro ſecundo de cælo.

Quantum

Quantum ad 3.aduerte,q̃ ſecundum Ariſt.nõ datur ſubſtantia ſeparata niſi ordinata ad motum alicuius ſphæræ cæleſtis. Determinatus ergo numerus ſubſtantiarum ſeparatarum, ſumendus eſt ex determinato numero motuum. Numerus autem motuum cæleſtium ſumendus eſt ex aſtrologia,quæ inter ſcientias mathematicas ſola conſiderat de ſubſtantia ſenſibili mobili æternanam Geometria & Arithmetica verſantur circa quantitates,quæ ſunt accidentia.Et quidem quod ſint plures motus etiam cuiuſlibet ſtellę erraticæ Aſtrologus habet pro conſtanti,& manifeſtum eſt cuilibet exercitato in Aſtrologia. Et aduerte, vt dicit Comm. in comm.44.quod motus planetarum aſſignati ab Aſtrologo ſunt tribus modis.Eſt enim motus apprehenſus à vulgo per viſum,puta quod Luna moueatur ab Oriente ad Occidentem ſingulis diebus.Eſt alius, qui non comprehenditur niſi inſtrumentis & conſiderationibus,& hic ſubdiuiditur, quoniam aliquis comprehenditur longo tempore, vt motus Saturni ſub Zodiaco, aliquis autem breui tempore, vt motus Solis, & adhuc breuiori, vt motus Lunæ. Eſt & tertius motus qui declaratur ratione.Plures enim iſtorum motuum videntur viſu ſimplices : ſecundum autem rationem & naturalia opinandum eſt illos eſſe compoſitos ex pluribus vno:v.g.quia ſtellæ erraticæ videntur quandoque velociores,quandoque tardiores,& modo directi, modo retrogradi,& hoc non poteſt eſſe verum ſecundum naturã corporum cæleſtium.Declaratũ eſt enim in naturalibus, quod omnes motus cæleſtes ſunt regulares, & quod impoſſibilis eſt eis velocitas,aut tarditas,aut directio, aut retrogradatio : vnde neceſſe fuit Aſtrologo ponere Aſtrologiam, per quam manifeſtarẽtur huiuſmodi diſpoſitiones ſine aliquo impoſſibili,quod qualiter fiat declarabitur in ſequentibus. Vt igitur ſciamus quot motus ſint planetarũ, ſcrutabimur ſententiam Aſtrologiæ, & quoniam variæ ſunt in hoc opinio.ideo remoto amore & odio adhærendũ eſt illi,quæ videtur certior. Tu igitur aduerte, quod tempore Plato. & Ariſt.duo fuerunt celebriores aſtronomi, ſ.Eudoxus & Calippus, qui ſine poſitione ſtellarum eccentricarum & epicloru, conati ſunt ſaluare irregularitates & omnes motus, qui apparent in planetis per ſolas ſphæras cõcentricas. Eudo. igitur Soli attribuit tres ſphæras, & Lunæ tres. Et prima quidem defert aſtrum Solis ab Oriente ad Occidentem motu diurno,credebat enim quod primum mobile,q̃d ſecundum ipſum eſt octaua ſphæra,non ſufficeret ad cauſandum hunc motum in planetis per modum raptus,ſecunda autem defert aſtrum ab Occidẽte ad Orientem ſub Zodiaco ſecundum longitudinem de ſigno in ſignum, & dicitur motus longitudinis, tertia verò defert aſtrum ab Occidente in Orientem ſub Zodiaco ſecundum latitudinem, prout aſtrum declinat ab ecliptica, aliquãdo verſus auſtrũ aliquando verſus Aquilonem, & tunc dicitur planeta auſtralior vel borealior,& hic dicitur motus latitudinis,quẽ Eudox.attribuit Soli & Lunæ, ſed manifeſtior eſt in Luna, ſecũdum autem Ptolemæum nullo modo conuenit Soli in Zodiaco, quoniam ſecundum ipſum nunquam declinat ab ecliptica.Iſta fuit opin.circa ſphęras & motus Solis.Conſimiliter opinatus eſt circa numerum ſphęrarum & motuũ Lunæ.Differebat tamen in hoc,quod tertia ſphæra cauſans motum latitudinis in Sole,mouebatur ab Occidente in Orientem,ſicut & ſecunda, tardius tamen quàm in ſecunda. In Luna autem mouebatur ab Oriente in Occidentem, ſicut & prima,ſed tardius quàm prima & quàm ſecunda.Figuram autem Solis & Lunæ deſcripſimus vt infrà.

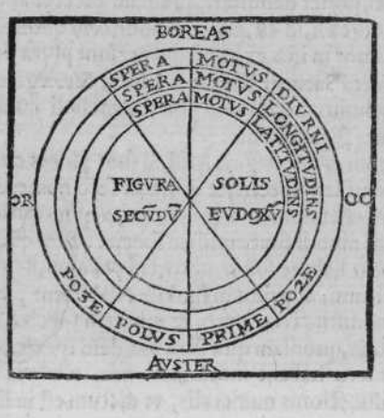

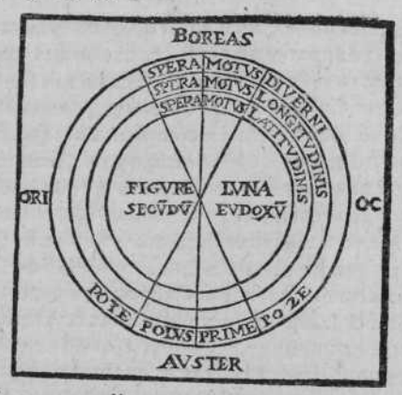

Cuilibet autem aliorum quinque planetarum attribuit quatuor ſphæras, primam attribuit propter cauſandũ motum diurnum, ſecundam propter motum longitudinis ſub Zodiaco, tertiam propter motum latitudinis, prout declinat ab ecliptica,aliquando verſus auſtrum,aliquando verſus aquilonem, cuius quidem polos ponebat in ecliptica, quartam autem ſphæram ponebat ne planeta ſecundũ motum latitudinis egrederetur Zodiacum, & pertingeret vſque ad polos Zodiaci.nam ſicut Zodiacus tranſit per polos tertiæ ſphæræ, ſic tertia ſphæra deferens planetam ſecundum motum latitudinis tranſit per polos Zodiaci. Ne igitur tertia ſphæra deferat planetam extra Zodiacum, datur quarta,quæ retorquet planetam verſus eclipticam,ſed vbi eſſent poli iſtius quartę ſphæræ Ariſt.ſecundum Eudoxum non aſſignat.Figuram autem quinque planetarum deſcripſimus,vt infrà.

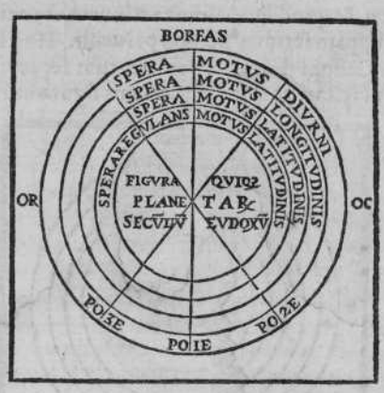

Hæc fuit poſitio Eudoxi,ex qua patet,quod Soli & Lunæ attribuit ſex ſphæras, Saturno autem & Ioui & Marti & Veneri & Mercurio attribuit 20.Sunt ergo in ſumma 26. ſphæræ planetarum ſecundum Eudox. ſecundũ autem Calippum multo plures ſunt,nam quot poſuit Eudox.tot poſuit & ipſe & eũdem ordinem ſeruauit in ſitu planetarum. Poſuit.n.Solem immediatè ſuper Lunam, ſed videbatur ſibi non poſſe ſeruari & regulari omnia,quæ apparent in planetis,niſi adderet alias ſphæras,præter eas quas poſuit Eudox.Aduerte igitur,quod Eudox.ponẽs in Sole & Luna tantum tres ſphæras pro vnoquoque non videtur reddidiſſe cauſam velocitatis & tarditatis, quæ apparent in motu eorum. Vt igitur redderetur huiuſmodi cauſa Calippus addidit Soli duas ſphæras,& Lunæ duas,vnde dicit Com. in cõmen. 47.& reputo quod addidit hìc,vt det cauſas ex eis velocitatis & tarditatis,cum ſit impoſſibile, vt motus eiuſdẽ ſtellæ ſit velox & tardus in ſimul, niſi ſit compoſitus ex motibus,Sol ergo & Luna habent decem ſphæras,ex quib.ſex ſunt deferentes, id eſt ordinatæ ad delationem aſtri, quatuor autem ſunt reuoluentes, ſ.duæ in Sole, & duæ in Luna, quas dixit eſſe neceſſarias, quia aduertit quod in quatuor quartis æqualibus Zodiaci mouetur Sol inæqualiter, ita quod in vna quarta diutius moratur, in alia autem breuius.Cauſa huius nõ poteſt eſſe ſphæra deferens,quoniam in deferente æqualiter mouetur. Attribuit igitur Soli & Lunæ duas ſphæras reuoluentes,quarum vna faciebat Solem moueri velocius in vna quarta, & altera tardius in altera quarta, idem intellige de Luna. Decem igitur ſphæras attribuebat Soli, & Lunæ. Similiter Eudox. attribuens aliis quinque planetis ſolum quatuor ſphæras non videtur poſſe ſaluare & aſſignare cauſam, quare videntur aliquando retrogradi, aliquando ſtationari, & ideo

ideo Calippus cuilibet eorũ addit quintam ſphæram, quæ eſſet prædictæ apparentiæ cauſa, & has omnes appellauit deferẽtes, & cum ſint quinque planetæ omnes ſimul habẽt 25.deferentes.Cuilibet autem deferenti,præterquam vltima,in qua eſt aſtrum planetæ complantatum faciebat correſpõdere ſuam reuoluentem eadem cauſa,ſicut in Sole & in Luna,ita quod tot ſunt reuoluentes in Ioue,quot deferẽtes vna minus. idem intellige in Saturno & Venere & Mercurio & Marte,ſicut,igitur deferentes ſunt 25.ſic reuoluentes ſunt 20.quæ ſimul iunctæ ſunt 45.quibus ſi addas 10. Solis & lunæ erunt 55.ſecundum Calippum, ſi autem non addantur Soli & Lunæ quatuor deferentes & quatuor reuoluentes erũt in ſumma 47.Sed aduerte,quod cum Ariſt. tex. nominet duos primos Planetas & quatuor poſteriores, & tamen ſint 7.ſequitur quod prætermiſerit vnum, ſiue Martem,ſiue Mercurium,ſiue Lunam. Quare autem prætermiſerit non conſtat, niſi fortè ex errore vel inconſideratione computationis,quod nõ videtur cedere in honorem Ariſt. in tãta re,& maximè quod computatio eſt modica, cũ non tranſcendat 55.vel fuit propter particularem rõem aſſignatam à Calippo,quam Ariſt.nõ adduxit,& forte eſt illa,quã adducit.D.Alb.in hoc lib.in tract.2.in ca.23.& eſt,quod Calippus non computauit ſphæras,niſi illis planetis, qui manifeſtius vidẽtur reuoluti.Iſti autem ſunt Iupiter,& Mars, & Venus, & Mercurius, quibus ſecundum Calippum ſubſunt Sol & Luna, & quoniam in Saturno iſtæ reuoluentes ſphæræ non ſunt ita manifeſtæ, licet in eo ſint realiter,ideo prætermiſit eum.Sed aduerte,ꝙ ratio Alb.non videtur congruere tex.Certum eſt.n.quod Saturnus eſt primus planetarum,& Ariſto.iam numerauerat duos primos,deinde quatuor poſteriores.Vnde melius eſt dicere,quod prætermiſerit Martem,& quod ignoramus rationem, quoniam aſtrologia Calippi in ſcriptis ad nos peruenit. Hæc igitur fuit ſententia Calippi de numero ſphærarum ſeptem planetarum.Et vt facilius pateat deſcripſimus figura infrà.

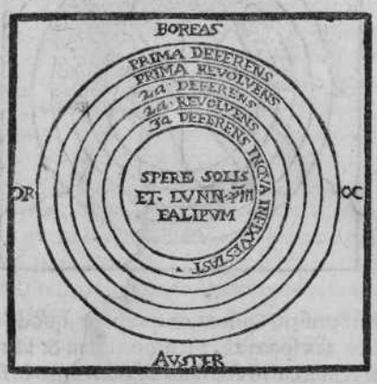

Cùm igitur cuilibet motui æterno ſphærarum cęleſtium correſpondeat aliqua vna ſubſtantia æterna immaterialis immobilis,rationabile eſt tot huiuſmodi eſſe ſubſtantias:igitur ſi credimus Calippo,ſubſtantiæ tales applicatæ motibus planetarum erunt 55.vel 47.vltra primum mouens, cui attribuit motũ primi mobilis.Dixit autẽ rationabile,i.probabile,& nõ ex neceſſitate concludi,quoniam neceſſarium circa hoc eſt relinquendum fortioribus ad inueniendum quàm ipſe fuerit, fortiores autem videntur eſſe illi, qui, vt inquit Albertus propria cęli conſiderant,vel vt inquit Cõmen.in comm.48.qui habent ſolicitudinem in iſta arte, i.in aſtrologia,ex quibus innuit Ariſt. quod in hoc nõ ſecundũ propriam ſententiam loquutus eſt,ſed ſe refert ad aſtrologum.De numero igitur ſubſtantiarum ſeparatarum hæc dicta ſint.Vtrum autem hęc aſtrologia antiquorum ſaluet apparentias planetarum,vel ſit neceſſe ponere ſphęras eccentricas & epiciclos,iuxta Ptolomęi aſtrologiam,determinauimus in quæſtionibus metaphyſ.

Sed aduerte,ꝙ hæc concluſio,ſ.numerus ſubſtantiarum ſeparatarum ſumendus eſt ſecundum numerum motuum & ſphærarum cæleſtium, poſſet infringi ex tribus. Primo, quia diceret aliquis non eſſe inconueniens dari aliquas ſubſtantias ſeparatas,non ordinatas ad motum corporum cæleſtium,ſicut dixit Socrates,Omnium deorum patrem eſſe vnum Deum ſublimem, immobilem & mouentem&cauſantem omnia,&prima entia cauſata ab eo ſunt duodecim dij incorporei immobiles non mouentes, ſed aſſiſtentes Deo ſublimi & tenentes ſenatum cæli,& ſub iſtis ſunt dij corporales,qui mouentur,qui ſunt planetæ & alia ſydera, & ſub iſtis ſunt dij terreni, qui habent numina ſua ſuper ea, quæ procedunt ex terra, & iſti ſunt homines dominantes cetæris animalibus,&c.

Sed contra hanc opinionẽ ſic arguit Ariſt.Si non eſt aliquis motus in cęlo,qui non ſit ordinatus ad aſtri lationem aliter ille motus eſſet fruſtra. Et ſi omnis ſubſtantia impaſſibilis& immaterialis ſortita eſt optimum finem,ex eo quod mouet,aliter eſſe otioſa,ex conſequenti imperfecta.neceſſe eſt ergo ſumere numerum harum ſubſtantiarum ex numero motuum &mobilium cæleſtium:omnis enim ſubſtantia ſeparata eſt finis alicuius motus cæleſtis.

Et tu,aduerte ꝙ Ariſt. hîc loquitur ſecundum meram ueſtigationem naturalem & à ſenſatis aſcendendo, ſecundum quam viam non poteſt deprehendi ſubſtantia ſeparata,niſi ex motu,vnde ſecundũ principia huius ſcientiæ non potuit aliter deprehendere numerum harum ſubſtantiarũ. & quod dicit Socrates reputaretur error in philoſophia:ſi militer id quod dicit Theologus de angelis, nec poteſt in hoc diſputare Theologus cum Philoſopho, quoniam non communicant in principiis,procedit.n.Philoſophus via naturali,ille autem via reuelationis.Licet autem nõ poſſit diſputare via argumentatiua cum Philoſopho & probatiua, poteſt tamen reſpondere vt in præſenti propoſito, diceret non eſſe neceſſe omnem ſubſtantiam ſeparatam ordinari ad mouendum cælum, nec eſt neceſſe optimam diſpoſitionem ſuam pendere ex motu,imò cõſiderata nobilitate ſua, qua excedunt omnia corporalia, conueniens eſt dicere qđ ſunt altioris ſtatus,quàm quod ſint proportionatę,vt fines cæleſtibus motibus,& quod poſſunt optimè ſe habere,etiã quod non moueant, putà ex eo quòd intelligunt primum principium & intelligunt ſeipſas.

Secundò,poteſt infringi,quia poſſet dicere aliquis dato ꝙ tot ſint ſubſtantiæ ſeparatæ quot motus cæleſtes, tamen non poteſt determinatè ſciri,in quo numero ſint motus cæleſtes.Nam fortè ſunt alij,præter eos qui inuẽti ſunt ab Eudoxo & Calippo, qui non deprehenduntur ſenſu,eo quod non cauſant in aſtro aliquam diuerſam apparentiam.

Sed contra hoc ſic arguit Ariſt.Cum omnis motus cæleſtis ſit propter aliquid,neceſſe eſt quod ſit propter ſeipſum vel propter alium motum,vel propter aſtrum motum. non poteſt autem eſſe propter ſeipſum, quoniam motus vt motus eſt alicuius mobilis, cum ſit actus eius. nec eſt propter alium motum,quoniam eadem ratione ille eſſet propter alium,& ille propter alium,& ſic in infinitum, quod eſt impoſſibile, quoniam cum ſit deuenire ad primum moũs,& primum mobile,vt probatum eſt in 8.Phyſ.eſt etiam deuenire ad primum motum,ergo neceſſe eſt omnem motũ cæleſtem ordinatum eſſe ad delationem alicuius diuini corporis,i.ſtellæ. Nõ poteſt autem eſſe ordinatus ad lationem alicuius aſtri, quin appareat aliqua diuerſitas, & variatio ſecundũ ſitum in aſtro.Quicquid.n.localiter mouetur, neceſſe eſt, vt ſit in alio & alio loco,ſed omnes motus facientes diuerſam apparentiã in aſtris,deprehenſi ſunt ab Aſtronomo : ergo rationabiliter concluſum eſt,tot eſſe ſubſtantias immateriales, quot ſunt deprehenſi motus corporũ diuinorum,i.ſtellarum,ſiue deprehendẽtur.Quod dico,quoniam ſi deprehendentur eſſe tot,quot poſuit Calippus,ſiue pauciores,vt poſuit Eudoxus,ſiue plures,vt vidẽtur ponere moderni aſtronomi, qui deprehẽderunt ſuper octauum cælum dari aliud,eo quod comprehenſum eſt octauum cælum moueri motu diuino, & motu proprio in centum annis gradu vno, rationabiliter concluditur eſſe tot ſubſtantias ſeparatas,quot ſunt motus cæleſtes.

Tertio,poſſet debilitari,quoniam diceret aliquis,quod ſunt plures cæli,id eſt,plures mundi,&in quolibet ſunt tot ſphæræ,quot in iſto,ex conſequenti ſunt plura prima mobilia,& plures Saturni,& plures Ioues, &c.ergo ex numero motuum huius mundi non poteſt concludi numerus ſubſtantiarum ſeparatarum.

Sed contra hoc arguit Ariſt.Si ſunt plures cæli, i. mundi,ſunt eiuſdem ſpeciei,& diſtincti ſolo numero, alioquin mundum eſſet nomen æquiuocum, æquiuocatione Phyſica. Si iſti mundi ſunt eiuſdem ſpeciei, cum quilibet mundus debeat habere ſuum motorem primum,ſicut habet primum motum, & primum mobile, dabuntur plures motores primi diſtincti numero, & eiuſdem ſpeciei, ſed hoc eſt impoſſibile,quoniam quæ ſunt eiuſdem ſpeciei,& diſtincti ſolo numero habent materiam. nam materia eſt principium diſtinctionis numeralis, vt dictum eſt in libr.quinto:

ſed

ſed primus motor non habet materiam, quoniam declaratum eſt, eius ſubſtantiam eſſe actum inadmixtum potentiæ paſſiuæ, ergo eſt tantum vnus primus motor, & vnus primꝰ motus, & vnum primum mobile, ex conſequenti eſt tm̃ vnũ cælum, i. vnus mundus. Quomodo aũt ſit verum hoc principium, quæcunq; ſunt eiuſdẽ ſpeciei, & diſtincta numero habẽt materiã determinatã in quæſtionib. Metaphyſicalib.

Quantũ ad 4. aduerte quod ab antiquis duo inuenimus dicta. Primo, quod iſtæ ſubſtantiæ ſunt dij, & continent naturam diuinam, & vniuerſalem, & hoc dictum eſt verum, & conſonat his, quæ ſuprà diximus: nam cum ſint illæ ſubſtantiæ æternæ immateriales intellectuales, & ſua virtute mediante motu cæli cauſæ ſint omnium naturalium, merito dicuntur dij, & habent in ſe naturam diuinam, i. nobiliſſimam & continent naturam vniuerſalem, inquantum ſunt cauſæ rerum naturalium. Et aduerte, q̃ prædictæ excellentiæ primo, & eſſentialiter verificantur de primo mouente, ſecundario autem de aliis intelligentiis, & huius primi dicti, vt dicit Com. in com. 50. fuerunt auctores Chaldæi, in q̃bus fuit ſcientia de diuinis perfecta. Secũdo, quod dij ſunt conformes hominibus, quaſi quod ſint humanæ figuræ, & conformes quibuſdam animalibus, vnde & ſigna cæleſtia denominantur nominibus animalium, vt dicunt aſtrologi, ſed hoc dictum eſt fabuloſum, & vt dicit Com. in com. 50. iſtæ fabulæ ſunt ſine veritate aliqua, & nõ fuerunt ſcriptæ, niſi vt leges inducerẽt homines ad virtutes, & reuocarent à vitiis. Si tamen ſub iſtis fabulis intendebant: quæ diximus de ſubſtantiis ſeparatis, quod ſunt dij, & quod continent naturam vniuerſalem, dictum eorum fuit diuinè dictum, & ſecundum veriſimilitudinem, & quod ſic intendebant poteſt conijecturari ex hoc, quod Philoſophia, ſicut & aliæ artes ſæpè fuit inuenta, & ſæpè fuit corrupta, & hoc infinities, ſi mundus eſt æternus. Accidit.n. ex mutatione continua, cui ſubiicitur genus humanum, vt propter peſtes, & bella, & inundationes depereant ſcientiæ, & artes, deinde recuperentur. Sicut igitur ex recuperata Philoſophia cognouimus ſupradictas excellentias ſubſtantiarum ſeparatarum, ſic & patres antiquiſſimi cognouerunt: ſed plures eorum ſub velamine, & fabulis tradiderunt ſuam Philoſophiam. Vnde tenendũ eſt, q̃ Philoſophi ſibi per ſecula ſuccedentes concorditer ſenſerunt, cælos eſſe diuina corpora & motores eorum eſſe ſubſtantias ſeparatas, & eſſe principia, & cauſas generationis in inferioribus, & ideo etiã ſecundum eos qui fabuloſam Philoſophiam tradiderunt, ſumendus eſt numerus motorum ſeparatorum ſecundum numerum motuum cæleſtium. Fabula enim aliquid Philoſophiæ eſt, & ex miris, quibus incœptum eſt Philoſophari, contexta eſt prima Philoſophia. Hæc de 6. cap. dicta ſint.

CAPVT VII.

Quorundam dubiorum ſolutio ad propoſitam veritatem conducens.

IN 7. c. ſoluenda ſunt quædam dubia, quæ videntur oriri circa primum mouens, inquantum eſt intelligens. Dictũ eſt enim ſuprà, quod eſt primum intelligibile, & quod intelligens ſeipſum eſt quid diuiniſſimum, & quod ſpeculatio ſua eſt ſibi delectabiliſſima. Propterea, Deus eſt ſemper mirabilis, ex conſequenti eſt perfectiſſimus ſeipſo, & non quocũq; alio diſtinctio à ſe. Ex his aũt inſurgũt tria dubia.

Primum eſt circa intelligere.

Secundum eſt circa obiectum intelligibile.

Tertium eſt circa modum intelligendi. Sic autem procedemus circa prædicta dubia.

Primo, ponentur dubia cum fundamentis ſuis.

Secundo, præponẽtur quædam pro ſolutione dubiorũ.

Tertio, ſoluentur dubia.

Quantum ad 1. dubium, aduerte q̃ cum intellectus dupliciter poſſit ſe habere ad ſuum intelligere, ſ. vt poteſt intelligere, & vt actu eſt intelligens. Dubitatur, ſi diuinus intellectus ſe habet ad ſuum intelligere primo, an ſecundo modo. Si primo modo, tunc ſe habet, vt ille qui habet ſcientiam, & non vtitur ea, & ſe habet, vt ſciens, dormiens, ex cõſequenti non eſt ei perfectio nobiliſſima. nam nobilius eſt eſſe ſub actu ſecundo, quàm ſub actu primo. Qui enim eſt ſub actu primo, medio modo ſe habet inter potentiam, & actum. Qui autem eſt ſub actu ſecundo, eſt ſimpliciter actu ex conſequenti ſimpliciter perfectus. Cùm igitur primum mouens ſit perfectiſſimum: & nobiliſſimũ omnium entium, patet quod intellectus eſt in potentia intelligens. Si ſecundo modo, ergo non eſt perfectiſſimum ex ſeipſo. nam intelligere eſt perfectio intellectus, & cõparatur intellectus ad ſeipſum, vt pfectibile ad ſuũ pfectiuũ. vnde p̃batũ eſt in li. 9. tex. 15. actum eſſe priorẽ potẽtia perfectione, qm̃ ordinatur ad actum, vt ad finem. Si igitur diuinus intellectus actu intelligit, perficitur ſuo intelligere, ex conſequenti aliquid eſt nobilius eo, quod eſt inconueniens. Conceſſum eſt. n. ab omnibus Deum eſſe adeo nobilem, quod nihil eſt nobilius eo, nec vt inquit Com. in com. 51. quæſtio eſt in hoc, ſed quæſtio eſt quomodo erit hoc quod eſt in fine perfectiõis in ſe, ſecundũ q̃d eſt talis diſpoſitionis, i. ſecũdum intellectum.

Quantum ad 2. dubium, aduerte q̃ cũ intelligere ſit circa aliquod intelligibile. Dubitatur circa quod intelligibile eſt diuinum intelligere: aut enim diuinus intellectus, q̃ eſt Dei ſubſtantia intelligit ſeipſum, aut aliud, & ſi aliud, aut idem ſemper, aut ſemper aliud, & aliud, ſicut & nos intelligimus. Hæc. n. omnia iã ſunt opinata à philoſophis. & ideo dubitatur quod eorum ſit verum. nam ſi intelligit ſe, & nõ aliud: ergo non intelligit omnia, quod non videtur conueniens nobilitati diuinæ. & ſi intelligit aliud, ergo perficitur per aliud. Intellectum enim eſt perfectio intellectus.

Quãtum ad 3. dubium, aduerte q̃ cùm actus intellectus ſit triplex, ſ. ſimplex apprehenſio, cõpoſitio, & diuiſio, & diſcurſus. Dubitatur qualis ſit actus diuini intellectꝰ, an ſ. ſimplex apprehenſio, an cõpoſitio, &c. ſi ſimplex apprehenſio, qũo ergo intelligit compoſita, & materialia. Si cõpoſitio, & diuiſio, vel diſcurſus, ergo tranſmutatur de vno intellectu ad aliud. Prius enim intelliguntur extrema propoſitionis, quàm formetur propoſitio: & in diſcurſu, vt declaratur in 1. Poſter. Propoſitio maior priùs cognoſcitur tempore q̃ ipſa concluſio. Minor autem ſimul tempore, ſed prius natura: ſed omnis tranſmutatio repugnat diuino intellectui, cum ſit ipſa Dei ſubſtantia, ergo, &c.

Antequam ſoluantur præpoſita dubia, duo prænotanda ſunt. Primũ eſt, q̃d multũ differt intelligere aliquod nobile vel aliq̃d vile. nã cũ intelligere, & ſcire, ſicut & oĩs operatio ſpecificetur ex obiecto: ſi ſit circa nobile obiectum, erit nobile intelligere. Si autem circa vile erit vile, cuius ſignũ eſt, quod dicimus multa eſſe, quæ melius eſt non meditari, quam meditari, q.a, ſ. ſi intellectus occupatur in illis vileſcit. Ex oppoſito, multa ſunt, circa quæ ſpeculari optimum eſt, vt circa diuina entia. vñ in huiuſmodi ſpeculatione repoſuit Ariſt. noſtrã felicitatẽ in 10. Ethic. Cũ igit̃ diuinũ intelligere ſit nobiliſſimũ, manifeſtũ eſt q̃d eſt circa diuiniſſimũ, & honorabiliſſimũ obiectũ. Secũdũ eſt, q̃d ex quo ſuũ intelligere eſt nobiliſſimũ, ñ põt mutari de vno intellecto ĩ aliud intellectũ, qm̃ illud aliud aut é digniꝰ, aut indignius. Nõ digniꝰ, qm̃ digniſſimo qualis é diuina ſubſtãtia ñ datur digniꝰ. Nõ indigniꝰ, qm̃ diuinũ intelligere ñ ſemp eſſet digniſſimum, quale. n. eſt intellectum tale, & intelligere, vt diximus. His prænotatis aperienda eſt veritas primi dubij.

Aduerte igitur, quod diuinus intellectus non eſt intelligens in potentia, qm̃ ſe haberet, vt dictum eſt, ſicut ſciens, dormiens, ex conſequenti non eſſet perfectiſſimus, ſed eſt ſemper intelligens actu, ita tm̃ quod eſt ſuum intelligere. nã in Deo intellectus, intelligere, & intellectum ſunt idem, q̃d ſic manifeſtatur. Cũ Deus de neceſſitate debeat continuare ſuum intelligere, vt ſemper ſit perfectiſſimus, ſi intellectus eius diſtinguitur à ſuo intelligere, comparatur ad ipſum: vt potẽtia ad actum. ergo laborioſum erit ei continuare intellectionem, quod eſt abſurdum in Deo. Conſequentia quidem ſic manifeſtatur. Quod eſt in potentia ad aliquid, poteſt habere illud, & nõ habere, & maximè quod eſt in potentia paſſiua, vt declaratum eſt ſuprà in text. 30. vbi dixit Ariſt. contingit potentiam habens non agere. Conſtat autẽ quod intellectus inquantum eſt receptiuus ipſius intelligere eſt potentia paſſiua, ſi ergo diſtinguitur ab ipſo comparatur, vt potentia paſſiua ad ipſum, ex conſequenti poteſt habere, & non habere illud: quod autem eſt tale videtur laborioſum ſibi continuare, vt etiam patet in ſenſib. qui qm̃ diſtinguuntur ab actibus ſuis, fatigantur in continuatione ſenſationis. Tu tamen aduerte hanc rationem eſſe tm̃ probabilẽ, & non neceſſariam: aliter intelligentiæ mouẽtes cælos non poſſent regulariter, & in perpetuum mouere ſine laſſitudine. Conſtat.n. quod mouere cælum diſtinguitur realiter ab intelligentia, non ergo hoc eſt vniuerſaliter verum quod, ſ. quando actio diſtinguitur diſtinctione reali ab operante, continuatio ſit ei laborioſa, niſi in operante materiali, & corruptibili, cuius inſtrumenta ſunt alterabilia,

vt pꝫ

vt patet in animali, dū mouetur localiter, ſicut tactum eſt in li.8.Phyſ.Contentatur autem Ariſt. ſic adducere rationē probabilem,quoniam ſuprà,cum propoſuit dubium,addu xit rationem neceſſariam,& fuit hæc:Si intelligere diuinū diſtinguitur ab intellectu, non eſt Deus ſeipſo perfectiſſimus,quoniam ineſt ei perfectio ex alio, ſ.ex intelligere. & tunc intellectus comparatur ad intelligere,vt potentia perfectibilis ad ſuum perfectiuum:non ergo ſua ſubſtantia eſt perfectiſſima,& optima.Per intelligere enim ineſt ei honorabile.Quare concludendum eſt Deum eſſe ſemper actu intelligentem,& intelligere eſſe ſubſtantiam ſuam.

Pro euidentia ſecundi dubij,aduerte q̄ cùm intelligere diuinum ſit Dei ſubſtātia,oportet ipſum eſſe digniſſimum. Dignitas autem operationis,& indignitas pendet ex dignitate,& indignitate obiecti.Cùm igitur videre,& intelligere indigna,ac vilia ſit indignum,vitandum eſt hoc à nobis, ne ſcilicet dicamus diuinum intelligere eſſe indignum.

Vt igitur ſit digniſſimum,tenendum eſt q̄ ſeipſum intelligit.eſt.n.ens potentiſſimum, & excellentiſſimum.Vtrū autem tm̄ ſeipſum intelligat,& ſi intelligit alia,vileſcat diuinus intellectus:determinauimus in quæſt.noſtris Metaphy.

Et aduerte:q̄ Ariſt. ex determinatione primi & ſecundi dubij ponit duo corollaria.Primū eſt,ex quo intelligere diuinū eſt Dei ſubſtantia,ſicut Deus per ſe intelligit ſeipſum, ita per ſe intelligit ſuum intelligere, cuius ratio eſt, qm̄ in Deo intellectus, intelligere,& intellectum ſunt idem realiter omnibus modis.ergo ſi intelligit ſeipſum intelligit ſuū intelligere:in nobis autem non ſic eſt,nam quia intelligere noſtrum,& ſentire,& meditari,& ſcire diſtinguuntur realiter à potētiis,quarum ſunt actus,ideo ſunt per ſe alterius, id eſt, obiecti intelligibilis, vel ſenſibilis, vel meditabilis, vel ſcibilis.vnde per accidēs eſt q̄ intellectus intelligit ſuū intelligere,& ſenſus ſuū ſentire.& poſito, quod intelligat ſuum intelligere, hoc erit ſecundariò, & acceſſoriè.Si autem in nobis intellectus,intelligere,& obiectum primo intellectum eſſent idem, ſicut per ſe intelligeret ſeipſum, ſic per ſe intelligeret ſuum intelligere.

Secundum eſt,ſi intelligere eſt aliud ab intellectu diuino,intelligi erit aliud ab intellecto,i.ab eo quod Dei intellectus intelligit,ſecundum quid:ergo inerit ei bonæ, i.non poterit ratio aſſignari,quomodo diuinus intellectus ſit optimus,an,ſ.ex parte actionis:quæ eſt intelligere, vel ex parte paſſionis,quæ eſt intelligi,ponatur vtrūque diſtinctum, & à diuino intellectu,& à diuino intellecto.Dicendum eſt ergo,q̄ ſicut in aliquibus rebus ſcientia eſt ipſa res ſcita,vt patet in ſcientiis practicis. Nam domus ſumpta ſine materia,i.vt eſt in mente artificis,& ſcientia ędificandi ſunt idē: & ſanitas in mēte medici, & ſcientia medicinæ ſunt idem: & de hoc iam loquuti ſumus in lib 7.& in ſcientiis ſpeculatiuis idem patet.nam diffinitio,& diffinitum ſunt idem, ex conſequenti ſcientia,& res ſcita ſunt idem .Ex diffinitione enim quæ eſt principium demonſtrationis cauſatur ſcientia rei ſcibilis,ſic in rebus non habentibus materiam,multo magis erunt idem,& maxim.è in primo mouente,intellectus, & intelligentia,i.actus intelligendi, & res intellecta. Vtrum autem de quolibet non habente materiam verificetur hæc ꝓpoſitio:q̄ in eo intellectus,intellectio,&intellectū ſunt idē,determinauimus in quæſt.nr̄is metaphyſical.

Pro euidentia tertij dubij,aduerte q̄ ſimpliciter tenendum eſt diuinum intellectum eſſe ſimplicem,& non cōpoſitum,i.intelligere ſimpliciſſima apprehenſione,& nō componendo,aut diuidēdo,& multo minus diſcurrēdo.Quod quidem triplici ratione demonſtratur.Primo ſic, Quilibet intellectus componens poteſt tranſmutari ex vno intellecto in aliud.nam partes propoſitionis poſſunt ſeparatim intelligi, antequam componantur per notam verbalem , ſed omnis tranſmutatio repugnat primo mouēti,qui eſt Deus: ergo,&c.Secundo ſic,Omnis intellectus componens accipit ſcientiam à rebus compoſitis,&materialibus:ſicut humanus intellectus, ſed intellectus Dei non accipit ſcientiā ab huiuſmodi rebus, imò nec alia ſubſtantia nō habens materiam.ſuum.n. naturale obiectum eſt quidditas abſtracta, ſicut obiectum noſtri intellectus eſt quidditas rei materialis.ergo intellectus Dei eſt penitus ſimplex.& indiuiſibilis in eſſendo,& in intelligendo.Tertio, intellectus qui eſt cōpoſitorum, & intelligens per compoſitionem, non ſemper habet ſuam perfectionem.ſed in aliquo tempore,i.per tempus acquirit eam, nam ſua perfectio non conſiſtit in intellectione huius partis,puta hominis,nec illius,puta animalis,ſed huius totiꝰ,homo eſt animal,ſed prius intelligit partes,deinde cōpoſitum:ergo ſua perfectio acquirit in tempore,& nō ſemper ineſt ſibi,ſed intellectus diuinus eſt ſemper optimus,& perfectiſſimus,aliter tenderet de perfecto ad perfectū, quod repugnat ſimpliciſſimo actui, qualis eſt Deus.Dicendum eſt ergo intelligere diuinum eſſe ſimpliciſſimum,quo intelligit ipſum primo:& in ſeipſo alia,non variabiliter,non temporaliter,non componendo.intelligit.n. in ſeipſo,materialia immaterialiter,temporalia intemporaliter,compoſita,& complexa ſimpliciter. De intellectu igitur primi, & de dubiis ſurgentibus circa ipſum quo ad intelligere,& intelligibile,& modū intelligendi,ſic determinatum ſit ad mentem Ariſt.Hæc de 7.cap.dicta ſint.

CAPVT VIII.

Primū mouēs bonū & optimū totius Vniuerſi eſſe oſtēditur.

IN 8.c.inueſtigandum eſt,ſi primum mouens eſt bonum, & optimum totius Vniuerſi.Pro cuius reſolutione proponit Ariſto. ſi vniuerſum habet bonum ſeparatum , aut bonum intrinſecum,quod conſiſtit in ordine. Pro euidentia igitur iſtius quæſiti tria agenda ſunt.

Primo,quare Ariſt.quærit ſi vniuerſum habet bonum ſeparatum,aut bonum intrinſecum.

Secundo,reſoluendū eſt quęſitū ſecūdū ſententiā Ariſt.

Tertio,videndū eſt q̄d dicerent alij antiqui ad hoc quęſitum,& quot inconuenientia ſequuntur ex poſitionib.eorum,& ſic concludendum eſt quod primum mouens eſt in toto vniuerſo,ſicut vnus princeps,&ordinans& regulans, ex conſequenti eſt totius naturæ bonum optimum.

Quantum ad 1.aduerte q̄ ratio quęſiti ſumitur ex eo q̄d dictum eſt ſuprà, quod primum mouens eſt bonum omnis boni cum ſit primum appetibile , & optimum ideo mouet omnia : & ab ipſo pendet cælum,& natura, & omne quod eſt deſiderat ipſum modo ſuo,vt bonum, & optimum ſūū, & omnia quæ ſunt participant aliquam ex ſuis bonitatibꝰ. & per illam bonitatem ſunt id quod ſunt.Et ideo quærendum reſtat, vtrum hoc bonū,quod omni natura deſiderat, & participat,ſit quid ſeparatum, & extrinſecum ab entib. ſicut locus deorſum deſideratus à graui eſt extrinſecus à graui,aut ſit conſiſtēs in ordine,qui eſt in naturis rerū,ꝓut vna ordinatur ad alteram,puta vegetabilia ad animalia,& animalia ad hoīem,ita quod ſit bonū intrinſecū naturis rerum,ſicut ordo partium eſt bonum intrinſecum exercitui, vel ſit vtroq; mō, ſicut ī exercitu, ī quo bonū extrinſecū ē dux mouēs,ordinās, & regulās exercitū.bonū aūt intrinſecū eſt ordo, ꝓut vna pars ordinat ad aliā,vt pedites ad eqtes.

Quantum ad 2. aduerte q̄ ſecundum ſententiam Ariſt. & ſecundum veritatem,exiſtimandum eſt de toto Vniuerſo,ſicut de vno dominio,& de vno exercitu,nā ſicut in dominio datur dominus,& princeps,ad quē ordinantur omnes ſtatus ſubditorum,& qui mouet,ac regulat omnes ſubditos in actionib. ſuis, dās cuilibet legem ſm modum officij,& vltra hoc, ſubditi ſic ordinati ſunt adinuicē q̄d vnus cōfert alteri,& actio vnius eſt mediū alteri.ſīr,ſicut in exercitu datur Dux regulās exercitū ad victoriā cōtra hoſtem,& vltra Ducē dat̄ ordo inter partes exercitꝰ,ꝓ quem ordinē quælibet pars exercitꝰ cōfert alteri ad victoriā obtinēdā,nō q̄dē vno modo,ſed diuerſimode, vt cōpetit officio ſuo.Aliter.n.cōferūt pedites,aliter eqtes,aliter ſagittarij,aliꝑ ꝓſonatores tubarū. Dux aūt dī bonū ſeparatū, ſiue extrinſecū,nō.n.eſt pars,ſed ꝓſidēs exercitui.Ordo aūt eſt bonū intrinſecū,qm̄ eſt forma exercitꝰ, & remoto ordine, ceſſat eſſe exercitus,& remanet cōfuſa multitudo, ſicut remoto ordine, q̄ eſt inter partes domꝰ deſtruit̄ domꝰ, & remanet cōfuſa cōgeries lapidū, ſic in Vniuerſo dat̄ bonū ſeparatū,q̄d eſt primū mouēs,à quo,ad q̄d,ꝓ q̄d ſunt oīa.Et dī bonū ſeparatū,q̄ nō eſt pars ſed auctor vniuerſi,à quo eſt largitas diuerſarū bonitatū in partib.vniuerſi.his q̄dem clarius,& æternaliter,his aūt obſcurꝰ,& tpaliter,vt dictū eſt ī li.de cælo.Eſt ēt ī vniuerſo bonū intrinſecū,q̄ eſt ordo partiū iter ſe,&oīm ad primū mouēs,vt vniuerſalē finē.nā cū oīm partiū vniuerſi ſit vnꝰ gñalis finis, neceſſe ē, vt iter ſe ſint ordinatę,ſicut q̄a finis domꝰ ē habitatio,neceſſe ē vt partes domꝰ ſint ordinatæ,aliꝑ nō eſſet cōueniēs habitatio.

Sed ex parte boni ſeparati aduerte q̄ eſt nobiliꝰ bonū,q̄ ordo ī partib.Vniuerſi,ſicut ē maiꝰ bonū ī Duce exercitꝰ,q̄ ī ordine exercitꝰ.nā exercitꝰ ē propter Ducē,& ñ ecōuerſo.

Item dux,vt inquit Com.in com.52.eſt cauſa ordinis,ſed ordo non eſt cauſa ducis,ſic in vniuerſo primum mouēs eſt

melius

melius bonum, quàm ordo partium vniuerſi. Tota.n.ordinatio vniuerſi pẽdet à primo mouẽte, & non ecõuerſo,& ab ipſo effluunt bonitates partiũ Vniuerſi, &nõ ecõuerſo.

Ex parte aũt ordinis partium Vniuerſi,aduerte qđ licet oẽs partes ſint ordinatę,non tamen æqualiter,neque ſimiliter.Se habet.n.vniuerſum,ſicut familia,quam regit,&ordinat paterfamilias,imponens vnicuique legẽ,ſm modum naturæ,& conditionis ſuæ,vnde aliter ordinat filios,aliter ſeruos,aliter beſtias.Licet enim omnes iſti gradus ordinẽtur ad bonum cõmune domus, & ad commodum domus, tñ non eodem modo recipiunt legẽ:nam paterfamilias duplicem legem ſtatuit in familia, ſ.communem,& particularem. Communis quidem lex,in qua omnes gradus conueniunt eſt,quod tam filij,quàm beſtiæ,& ſerui habeãt diſtinctas operationes,&oẽs ſint vtiles modo ſuo in iuuamento familię,& diſtinguantur ſuppoſitis.Particularis autem lex eſt,alia filiorum,alia ſeruorum,alia beſtiarum.Filiorũ quidem lex eſt, quod non licentiantur ad faciendum omnia q̃ appetunt,ſed oẽs actiones eorum ſunt ad nutum,&voluntatem patris. Et omnia aut plurima eorum, q̃ faciunt ſunt ordinata ad percipiendum bonum parentis,ideo ſm legem paternam non cadit in eis error,nec peccatum.Ex actionibus autem ſeruorum,& beſtiarum paucæ ſunt ad commune cõmodum domus,quod.n.agunt dño domus mouente, & dirigente illud ad bonũ domus ſpectat.Alia vero,&plura eorum opera, q̃ procedũt ex proprio impetu ſunt caſualia, & ſm quod euenit ex impetu concupiſcentiæ, & irrationalis iræ,non enim ſm rectam rationem,ſed ſm neceſſitatem coactionis reſpiciunt ad patrẽfamilias.Seruos enim vocat Ariſt.eos qui nati ſunt ſerui.Naſcuntur autem ſerui, qui per ſeipſos ad regimen vitæ non ſufficiunt, neque publicæ,neque priuatiuæ.Liber autem eſt qui p ſeipſum regere ſcit,& poteſt.Dominus etiã ex natura eſt qui lumine intellectus ſibi,& aliis ſufficere poteſt ad regimẽ vitę.Beſtia vero,q̃ in regimen vitæ ſemp indiget,vt agatur,& regatur ab alio, &quando ſibi relinquitur,operatur impetu concupiſcentię,& irę,ſic̃ eſt in partibus.Omnibus.n.lex iſta communis eſt poſita,quod diſtinguantur abinuicẽ ſm ſubſtantiam,&diſtinctas habeant operationes.Lex autem particularis eſt,quod vltra diſtinctionem ſubſtantiæ,& operationũ quædã ſunt,quorũ oẽs operationes ſunt ordinatæ,& regulatę ad bonum commune,ita quod neque defectus,neq; aliquid præter naturam contingat in eis.Iſta aũt ſunt corpora cæleſtia,& ſubſtantiæ ſeparatæ, indefectibiles ex propinquitate ad primũ mouens:ſe habent.n.in vniuerſo,ſicut filij in domo.Quędam aũtẽ ſunt,in quibus multa accidunt pręter naturam,&pauca ex actionib.eorũ conferunt bono vniuerſi, & iſta ſunt entia inferiora corruptibilia. Propter elongationem.n.à primo mouente plurima in eis à caſu accidunt,& defectus multi,ſe habent.n.in Vniuerſo,ſicut ſerui,& bruta in domo patrisfamilias. Patet igitur ex dictis, qũo natura vniuerſi habet bonum ſeparatum,& bonum intrinſecum. Vtrum autem Deus de omnibus , & quomodo ſolicitudinem habeat,determinatum eſt à nobis in quæſtionibusMetaphyſicalibus:nam ſuper hunc tex.52. fundata eſt quæſtio de cura,& ſolicitudine diuina.

Quantum ad 3.aduerte quod Ariſt. tres antiquorum opiniones recitat,& improbat, eo quod nulla earum ſeruat talem ordinem in Vniuerſo,quem ẽ.poſuimus. Prima opi. eſt eorum,qui poſuerunt omnia fieri ex contrariis. Secunda eſt eorum qui poſuerunt bonum eſſe principium oim. Tertia eſt eorum qui poſuerunt ſpecies , ſiue ideas ſeparatas. Qui ponunt omnia fieri ex cõtrariis peccant in tribus. Primo,quia ſola cõtraria ſunt impaſſibilia adinuicem,non enim albedo fit ex nigredine,ſed potius deſtruitur,non ergo in factione rei duo contraria ſufficiunt , ſed neceſſe eſt dari materiam,quæ nulli contrariatur,& ex qua,vt recipit vnum contrarium,&alterum abiicitur,ipſa res fit,vt declaratum eſt in 1.Phyſic.& in prin.huius 12.Nec prodeſt,quod aliqui eorum poſuerunt alterum contrariorum eſſe materiam, ponendo.n.omnia fieri ex æquali, quod inæquali, ex vno & multitudine,vt Platonici,& Pyth.dixerunt inęquale,& multitudinem, eſſe materiam , hoc inquam non prodeſt,qm̃ natura materiæ eſt,vt nulli fit contraria, ſed ſit in potentia receptiua contrariorum.Deficiunt ſecundo,quia non omnia fiunt ex contrariis, nec in ſui ſubſtantia eſt participatio contrariorum: nam cum prima contraria ſint bonum,& malũ,ét in corporib.cęleſtib.& ſeparatis eſſet malum,ſ.naturæ,puta corruptio, vel alteratio, quæ eſt via ad corruptionem, hoc autem eſt falſum, cùm ſint immutabilia ſm ſubſtãtiam,vt declaratum eſt ẽ.Deficiunt tertio,qm̃ dicentes omnia eſſe ex contrariis non vtuntur contrariis ad ſaluandum ea, quæ apparent in rerum naturis, & inter reliqua ſunt quatuor. Primò,quare aliqua ſint corruptibilia,aliqua incorruptibilia non poteſt reduci in hoc principium,quod oĩa ſunt ex contrariis:nam ex hoc potius ſequitur,quod oĩa ſint incorruptibilia,& propterea poetę antiqui, vt effugerent hoc inconueniens , dixerunt oĩa fieri ex non ente.Ex nõ ente autem aliqua fieri corruptibilia,vt inferiora,in quibus ſunt alterabiles qualitates,aliqua aũt incorruptibilia,vt corpora cæleſtia elongata à contrariis,& ſeparata à materia.Aliqui autẽ neſcientes reddere cauſam diſtinctionis in rebus,dixerũt oĩa eſſe vnum,vt dictum eſt in 1.Phyſic.ſicut Parmenides,& Meliſſus.Secundo non pñt reddere cãm,quare generatio eſt perpetua, & quæ ſit prima, & vniuerſalis cauſa generationis. Conſtat.n.neutrum contrariorum eſſe huiuſmodi cauſam , ſed aliquod perpetuum agẽs eleuatum ſuper contraria,vt primum cælum ex motu diurno,& planetæ, vt mouentur in obliquo circulo. Tertiò non pñt aſſignare cauſam,quare aliqua magis participãt de vno contrario,q̃ de alio,puta quare animalia terreſtria magis participant de calido,& ſicco,aquatica autẽ de humido,& frigido.Idẽ etiam contingit his qui ponunt ideas eſſe cauſas generationis indiuiduorum,& indiuidua participare naturam ideæ, non.n.pñt reddere cauſam,quare hoc indiuiduum prius participauit ſpeciem,nũc autem nõ participat. Quartò,ſi prima principia ſunt cõtraria,cũ hæc ſcientia,q̃ ſapientia eſt, & honoratiſſima ſit de primo principio,ſequitur quod hæc ſcientia habeat contrarium, & primum principium habeat contrarium,quod tñ eſt falſum,quia oĩa contraria habent materiam,quæ eſt in potentia ad contraria,contraria.n.ſunt, quæ ſunt apta eidem ineſſe ſucceſſiuè,ſed primũ principium non habet materiam, qm̃,vt dictũ eſt ẽ.eius ſubſtantia eſt purus actus:ergo,&c. Qui autem ponunt bonum eſſe principium omnium defecerunt generaliter, quia non dicunt in quo genere ſit principium, poteſt.n.eſſe principium, vt finis, vt agens, vt forma.Hæc.n.tria ſunt bona,materia verò ſm ſe non eſt bona, qm̃ bonum & perfectum ſunt idem, ſed materia, vt materia non eſt perfecta,ſed perfectibilis, cùm ſit ens potentiale.Deficiunt autem in particulari Empedocles,& Anaxag. Empedocles quidem in duobus deficit. Primò , quia dicit amorem eſſe bonum, & illud eſſe principium agens,& materiale in his , quæ generantur. Agens quidem inquantum vnit,& cõgregat componibilia adinuicem,materiale vero inquantum ingreditur compoſitionem.Ponit.n.rem generabilem,conſtare ex lite & amicitia,& quatuor elementis, vel quia amica facilius conueniunt in mixtura, eſt aũt impoſſibile idem ſm eandẽ rationem eſſe agens,&materiam, qm̃ agens eſt ens actu,& materia eſt ens in potentia,actus autem &potentia ſunt diſtinctarum rationum,vt declaratum eſt in 9.lib.Deficit ſecundo,quia dicit principium omnium rerum eſſe bonum,& cum hoc ponit litem,ſicut amicitiam eſſe principium, ergo ſm ipſum lis eſt quoddam bonum,ſicut amor,hoc autem eſt falſum etiam ſm ipſum,qm̃ dicit litem eſſe naturam mali, ergo non eſt quid bonum. Anaxagoras autem in duobus deficit.Primo,quia dicit bonum,quod eſt intellectus eſſe principium,&mouere oĩa,& tñ cum intellectus moueat,& agat propter finem,non aſſignat finem,propter quem mouet, niſi fortè dicat q̃ mouet propter ſeipſum,ſicut nos dicimus,quod ſanitas quę eſt in intellectu medici mouet propter ſanitatẽ acquirendam in ægro. Deficit ſecundo,qm̃ ſi vult ſequi oẽm opin.antiquorum, qui ponebant rerum principia eſſe contraria , debuit aſſignare principium contrariorũ intellectui.Qui vero ponũt ſpecies,ſiue ideas ſeparatas,in aliquo bene ſenſerũt,& in aliquibus defecerunt. Bene ſenſerunt in hoc,quod præter entia ſenſibilia materialia poſuerũt aliqua entia ſeparata,aliter non daretur primũ rerum principium optimũ,qđ eſt omnis boni principium,& non eſſet talis ordo partium vniuerſi ad vnum bonum primum ſeparatum, vt ẽ.aſſignauimus, nec eſſet ppetua generatio:nã pro cauſa perpetuæ generationis aſſignauimus ẽ. intelligentias cauſantes res inferiores,mediante cæleſti motu,nec eſſent mota cæleſtia corpora,eorum.n.motrices aſſignauimus ſubſtantias ęternas immateriales ſine magnitudine,ſed ſemper eſſet ꝓceſſus infinitus in principiis,ſi nõ daretur primũ principium, proceſſum aũt infinitũ in cauſis,& principiis deſtruximus

in 2. lib. bene ergo in hoc ſenſerunt. Defecerunt autem in hoc, q̃ poſuerunt hæc entia ſeparata, non intelligentias mouentes cælos, ſed aliq̃ naturas vniuerſales rerũ naturalium, vt ſpeciem hominis, ſpeciẽ equi, de quib⁹ ſatis dixim⁹ in 7. lib. & hæc opin. aſcribitur ab Ariſt. Platoni. Aliqui aũt ponũt mathematica ſeparata, vt numeros, & magnitudines & hæc opinio attribuitur Pythag. de qua locuti ſumus in 3. lib. ſed iſti multipliciter peccant. primo, quia entia ſeparata ponuntur vt primæ cauſæ p̃ductiuæ, & motiuæ, ſed huiuſmodi ſpecies, & numeri non p̃nt eſſe tales cauſæ, quia vniuerſalia non agunt, & mathematica, q̃ ſunt quantitates nõ habẽt virtutẽ actiuã. fruſtra igitur darent huiuſmodi entia ſeparata: ſecundo, quia iſti dicũt, magnitudinẽ cauſari à numero hoc aũt eſt falſum, quia non poteſt cõtinuum cauſari ex nõ cõtinuo, neque in gñe cauſę motiuæ, ſiue efficientis, neque in genere cauſæ formalis: tertio, ſi ſpecies & numeri ſunt prima principia, cum in eis non ſit contrarietas, ſequitur prima principia non eſſe cõtraria, neque factiua, neq; motiua, ex cõſequenti nõ erit generatio rerũ æterna. Eſt. n. generatio æterna, vt dictum eſt 3. p̃ prima principia motiua æterna, non ergo ſpẽs & numeri ſunt prima principia, ex cõſequenti vanè ponunt eſſe entia ſeparata. quarto nullus iſtorum poteſt dicere, à quo ſint iſti numeri ſenſibiles, & à quo vnũ ſenſibile: & à quo aĩa vt aĩa, & à quo corpus, vt corpus, & à quo ſunt diſtinctæ rerum ſpecies, niſi dicant, vt nos, quod ſunt ab efficiente, ſed neque ſpecies quę ſunt vniuerſalia quædam, neque magnitudines, neque numeri ſunt cauſæ efficientes, ergo vana eſt poſitio eorum. quinto peccant in hoc, q̃d auferunt ordinem partium vniuerſi inter ſe, & oĩm ad vnum primum: naturam qui ponũt numerum mathematicum eſſe primam naturam: & poſt numerum magnitudinem: & poſt magnitudinem hęc ſenſibilia: dicunt aliud eſſe principium numeri, aliud magnitudinis, aliud horũ ſenſibilium: & ponũt hęc principia nõ ſubordinari: nec reduci ad vnum primum. Similiter dicunt naturas principiatas nõ ordinari adinuicem: nec vnam alteri conferre: ex conſequenti: per accidens eſt: q̃d vna exiſtente alia ſit. Ex his autẽ aufertur totaliter ordo ab vniuerſo: ex conſequenti bona diſpoſitio entium: quæ ſe habent in vniuerſo vt partes vnius dominij: ĩ quo ſi plures ſint principes non ſubordinati: ita q̃d non fiat reductio ad vnũ primum, non bene diſponitur dominium: ſi ergo in vniuerſo darent plura principia prima: entia male diſponerẽtur: q̃d non eſt admittendum. nã ſi vnumquodque videmus optime diſpoſitum ſm modum naturæ ſuæ, multo magis diſpoſitio totius vniuerſi debet eſſe optima. Oportet igitur in dominio vniuerſi deuenire ad vnum primum vniuerſalem optimum Principem: à quo ſit omnis virtus, omnis bonitas communicata naturis entium, prout vnicuique congruit: & hic eſt Deus glorioſus, ac benedictus in ſecula, Amen.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

TRACTATVS DE Tranſcendentibus.

NOtitiam de tranſcendentibus quam veluti ianuam in negotio metaphyſico arbitramur, complectemur in vno tractatu, quem diuidimus in ſex capita.

In primo agendum eſt de Ente.
In ſecundo de Vno.
In tertio de Aliquid.
In quarto de Re.
In quinto de Vero.
In ſexto de Bono.

CAPVT I. De Ente.

COnſiderationem de Ente diuidimus in duo.
Primò videndum eſt, ſi eſt primum cognitum.
Secundò agendum eſt de diſtinctionibus eius.

Pro euidentia primi tria agenda ſunt.
Primò ponetur diſtinctio de cognitione.
Secundò ponetur concluſio, quam exiſtimamus eſſe ad mentem D. Thomæ, & probabitur.
Tertiò adducetur opin. Scoti cũ rõib. ſuis, & ſoluentur.

Aduerte igitur, quadruplicem cognitionem rei vniuerſalis, apud intellectum noſtrum.

Prima dr̃ cognitio confuſa actualis habita de re vniuerſali, vt eſt quoddam totum diffinibile, & ſic diffinitur. Cognitio confuſa actualis eſt, qua cognoſcitur res diffinibilis non penetrando, nec claro intellectu reſoluẽdo diffinibile in partes diffinientes: ſed confuſe eas apprehendendo, vel obſcuro intuitu conceptum rei diffinibilis attingendo, vt qñ cognoſcitur ſubſtãtia vel corpus, abſque hoc q̃d de eis habeatur ratio vel cõceptus, vl̃ diffinitio clara & reſoluta. *Rei vniuerſalis quadruplex cognitio eſt. prima actualis cõfuſa.*

Secunda dicitur cognitio diſtincta actualis habita de re vniuerſali, vt eſt quoddam totum diffinibile, quæ opponitur cognitioni prædictæ, ſicut opponitur diſtinctũ confuſo, & ſic diffinitur, Cognitio diſtincta actualis eſt, qua cognoſcitur res diffinibilis penetrando diffinitionem per reſolutionem in partes diffinitiuas, ſi conceptus eſt reſolubilis in aliqua priora: vel per clarum & ſimplicẽ intuitum, ſi conceptus eſt omnino ſimplex non reſolubilis in aliqua priora, qualis eſt conceptus entis, vt declarabitur infrà. *Secunda actualis diſtincta.*

Tertia dicitur cognitio cõfuſa virtualis habita de re, vt eſt quoddam totum vniuerſale contentiuum ſuorum inferiorum: & ſic diffinitur, Cognitio confuſa virtualis eſt, qua cognoſcitur res vniuerſalis, vt contentiua multorum, non tamen penetrando qũo illa multa contineat, & qũo abinuicem diſtinguantur, ſed ſiſtitur in intuitu confuſo, vt dum conſidero animal, prout ſub ſe cõtinet multas ſpecies, non tamen clare intueor differentias diſtinguentes & conſtituentes huiuſmodi ſpecies contentas ſub genere. *Tertia virtualis confuſa.*

Quarta dicitur cognitio diſtincta virtualis, & eſt oppoſita præcedenti, & ſic diffinitur, Cognitio diſtincta virtualis eſt, qua cognoſcitur res vniuerſalis, vt contentiua multorum penetrando quibus modis continet, & quibus differentiis contenta diſtinguuntur. *Quarta diſtincta virtualis*

Huiuſmodi cognitiones ſic ordinantur, q̃ prius habetur de obiecto, vt eſt diffinibile, cognitio confuſa actualis, quàm cognitio diſtincta actualis. Intellectus enim noſter, qui tendit à potentia ad actum, & ex imperfecto ad perfectum, prius apprehendit obiectum, vt quoddam diffinibile in confuſo, quàm penetret diſtincte diffinitionem, & partes eius, vt diffinientes, vt habetur ex 1. Phyſ. tex. 5. ſecundo loco ſuccedit cognitio diſtincta actualis de obiecto, vt eſt quoddam diffinibile, poſtquam enim intellectus aduertit naturam animalis eſſe diffinibilem, venatur diſtincte eius diffinitionẽ. tertio loco habetur de obiecto vniuerſali confuſa virtualis prout eſt contentiuum multorum. quarto loco habetur de obiecto vniuerſali cognitio diſtincta virtualis, vt continet multa: nã antequam diſtincte apprehendam quomodo animal continet ſpecies, & quibus differentiis conſtituuntur, prius apprehendo in confuſo ipſum dici de multis, & eſſe in multis, alioquin in intellectu noſtro cognitio perfecta præcederet imperfectum, quod tamen eſt falſum. Quoniam ex 9. Meta. via generationis imperfectiora præcedunt perfectiora, ſicut pueritia præcedit iuuentutem: patet ergo quomodo cognitio confuſa actualis præcedit omnes, & ideo illud erit primo cognitum ſimpliciter, de quo primo habetur huiuſmodi cognitio.

Quando ergo quæritur, ſi ens eſt primò cognitum, quæritur de cognitione confuſa actuali, prout ens eſt quoddam conceptibile: vt ſit ſenſus, vtrum antequam apprehendatur conceptus entis in confuſo, prius apprehendatur aliquod inferius ente, vt ſubſtantia vel corpus.

Pro reſpõſione igitur pono hanc concluſ. ens eſt primo cognitum ab intellectu coniuncto cognitione confuſa actuali quam dupliciter probo, primo apud intellectũ procedentem de imperfecto ad perfectum, conceptus imperfectiſſimus prior eſt omni alio conceptu via generationis. nã ex 9. Meta. tex. 15. imperfecta perfectis priora ſunt ex generatione, ſed intellectus coniunctus cum ſit potentialis, ex 3. de Anima tex. 5. procedit ab imperfecto ad perfectum. Et conceptus entis eſt imperfectiſſimus inter oẽs alios conceptus, qm̃ omnes addunt ſuper ipſum, vt patet, ergo comparantur ad ipſum ſicut totum ad partem. Totum autem ſemper eſt perfectius parte: includit enim partem & aliquid plus, ergo omnes alij conceptus perfectiores ſunt conceptu entis, & ſic ſequitur conceptum entis eſſe priorem in intellectu coniuncto omni alio conceptu, quare manifeſtum eſt, quòd antequam habeam conceptum de aliquo inferiori ab ente, prius in confuſo apprehendo ens dicens, ens eſt cui debetur eſſe, ſumendo ly eſſe in confuſo. *Ens eſt primum cognitũ cognitione actuali cõfuſa.*

Sed forte dices, licèt conceptus entis inquantũ obiectiualis ſit imperfectiſſimus, non tñ quo ad euidentiam, imò

ex ſe

ex ſe eſt euidens & clarus, cùm non poſſit notificari per alia ſuperiora, quoniam patet nihil eſſe ſuperius ente.

Sed contra, & probo, ꝙ etiam quantum ad euidentiam imperfectiſſimus eſt. Nam per ipſum præcisè minimam acquirimus notitiam de eius inferiorib. Cõſtat enim, quod ſi cognoſco hominẽ ſolũ, q̃ ei debetur eſſe, minima eſt hæc cognitio & confuſiſſima: per alios autem conceptus, maiorem acquirimus notitiam: nam maius eſt cognoſcere hominem per hoc, quod debetur ei eſſe per ſe & eſſe animatum, & ſenſitiuum, & eſſe rationale, quàm per hoc tãtum, quod ei debetur eſſe. Patet igitur conceptum entis etiam quo ad euidentiam eſſe imperfectiſſimum.

Secundò probatur eadẽ concluſio ſic, qualis eſt ordo in ter prima principia complexa, & propoſitiones ꝑprias, vt inter hæc, nam ſunt oppoſita in eodẽ, & homo eſt animal, talis eſt inter ens & alios terminos minus vniuerſales incõplexos, quoniam prima principia cõplexa componũtur ex ente: nã ſenſus allegati principij eſt. Nõ ſunt oppoſita entia in eodẽ ente, principia autem propria componuntur ex terminis minus vniuerſalibus, vt patet in exẽplo adducto, ſed prima principia cõplexa ſunt primo cognita, q̃ ab eis omnis alia cognitio complexa pẽdet, ex primo poſterio. & ſũt ſicut ianua in domo, ex ſecundo Meta. tex. 1. ergo, & ens ex quo componuntur prima principia eſt primo cognitum.

Cõfirmatur per Auicennam in primo ſuæ Meta. ca. 6. vbi inquit, dicemus igitur, quod ens & res, talia ſunt, ꝙ ſtatim imprimuntur in anima prima impreſſione, quæ non acquiritur ex aliis notioribus: patet ergo, quod ens eſt primo cognitum, modo expoſito in propoſitione dubij.

Opinio Scoti. Poſita & manifeſtata via, quam tenemus ad mentem B. T. adducenda eſt opinio Scoti, quæ habetur in primo Sentẽtiarum diſt. 3. q. 2. Aduerte igit, quod Scotus diſcordat à B. T. in duobus, quantũ ad cognitionẽ actualẽ confuſam. Primò negat ens poſſe cognoſci conceptu confuſo: tenet. n. cõceptũ entis eſſe conceptũ diſtinctũ & clarũ, & ſic ſm Scotum de ente habetur ſolũ diſtincta actualis cognitio, & ꝓbat ſic, Quod habet conceptũ omnino ſimplicem, & nõ reſolubilem in partes, eſt cognoſcibile ſolum cognitione diſtincta, & non confuſa, hæc patet ex cõditione cognitionis confuſæ, de cuius ratione eſt, q̃ intellectus feratur in conceptũ reſolubilẽ in partes, ita quod aliquid cognoſcat de re, & aliquid ignoret, puta q̃ cognoſcat genus, & ignoret differentiam: ſed ens habet conceptum omnino ſimplicem non reſolubilẽ in aliqua priora, nihil. n. eſt prius ente, ergo eſt cognoſcibile ſolum cognitione diſtincta & non cõfuſa.

Ad hoc negatur maior: nõ. n. eſt neceſſe ad cognitionem confuſam, quod habeatur conceptus reſolubilis in partes, ſed ſufficit hanc diſiunctiuam eſſe veram, de cognoſcibili cognitione cõfuſa neceſſe eſt haberi conceptũ reſolubilem in partes, vel conceptũ ſimplicem, ſuper quem poſſit ferri intellectus diuerſo quidẽ intuitu, puta quod prius ferat ſuper ipſum obſcuro intuitu & confuſo, ſicut fert viſus ſuper obiectum in crepuſculo, deinde ferat claro & certo intuitu, ſicut fert viſus ſuper idem obiectũ in clara luce, & ſicut fert intellectus ſuper prima principia cõplexa, & feruntur intelligentiæ ſuꝑ obiectũ naturale ſui intellectus. Dico igitur, quod licet ens non habeat conceptũ reſolubilẽ in partes priores, cum nihil ſit prius ente, tamen habet conceptũ ſimplicem, ſuper quem intellectus primo fertur intuitu debili & obſcuro, & vt ſic cognoſcit ens cognitione confuſa, deinde fertur ſuper eundem claro intuitu, & tũc cognoſcit ens cognitione diſtincta. Deceptus igit fuit Scotus, q̃ non cõſiderauit ſufficienter omnia requiſita ad cognitionẽ cõfuſam. nam habere conceptũ reſolubilem in partes priores eſt neceſſe tm̃ in contentis ſub ente & habentibus aliqua priora, in q̃ reſolutio fiat, qualia ſunt genera & ſpecies ſpecialiſſimæ: vnde cõceditur, q̃ de ſpecie huiuſmodi, nõ poteſt haberi primo cognitio cõfuſa, deinde diſtincta, niſi de ea habeat conceptus cõpoſitus ex genere & differentia, nõ penetrando propriam rationẽ generis, & propriam rationẽ differentiæ, & hæc erit cognitio cõfuſa, deinde penetrãdo ipſum conceptũ, & reducendo diſtinctè in genus & differentiam, conſiderata propria ratione vtriuſque, & hæc erit cognitio diſtincta actualis habita d̃ ſpecie ſpecialiſima.

Secundò tenet Scotus, quod primum cognitũ cognitione cõfuſa, ſit ſpecies ſpecialiſſima, & nõ ipſum ens, nos autem tenemus oppoſitũ, vt ſuprà probauimus. Conatur autem Scotus in 1. Sententiarum diſtinctio. tertia, quæſtione ſecunda, probare intentum ſuum tribus rationibus.

Prima ratio Scoti ſupponit cauſas cõcurrentes ad intellectionẽ eſſe phantaſma, & ſpeciẽ intelligibilem, & intellectum poſſibilem, quæ omnes ſunt cauſæ naturales: q̃ præcedunt actũ voluntatis, voluntas. n. ſequitur cognitionem, cum non feratur niſi in bonum præcognitum. His ſuppoſitis ſic arguit, cauſæ naturales, quando non ſunt impeditæ producunt effectũ perfectiſſimũ, quem primo poſſunt producere, quoniam agunt ſm totum ſuum poſſe, ſed concurrentes ad intellectionem ſunt cauſæ naturales ex ſuppoſitis factis: ergo producunt effectũ perfectiſſimũ, quem primo poſſunt producere, ſed ille effectus eſt cõceptus confuſus ſpeciei ſpecialiſſimę, ergo primũ cognitũ cognitiõe cõfuſa eſt ſpecies ſpecialiſſima. Quòd aũt ille effectus ꝑfectiſſimus ſit conceptus confuſus ſpeciei ſpecialiſſimę, ſic probat, Si eſt alius, puta ſi eſt cõceptus alicuius magis vniuerſalis, vt entis, vel ſubſtãtiæ, vel corporis, talis eſſet ꝑfectiſſimus, vt ratio prędicta, & cũ cõceptus ſpeciei ſpecialiſſimæ ſit ꝑfectior quàm conceptus cuiuſcunq; magis vniuerſalis (quoniam continet illum, & addit ſuprà ipſum, vt conceptus hominis continet conceptũ animalis, & addit rationale.) Sequitur, ꝙ agentia concurrentia ad intellectionẽ nunquam poterũt producere conceptũ ſpeciei ſpecialiſſimæ, quod eſt manifeſtè falſum: cõſequentia quidem ſic probat. Cauſæ naturales poſtquã produxerunt effectum perfectiſſimum nõ poſſunt producere perfectiorem, aliter daretur quid perfectius perfectiſſimo: ſed cauſæ naturales concurrentes ad intellectionem producunt effectum perfectiſſimum, vt probatum eſt, qui ſecundum te eſt conceptus alicuius magis communis: ergo, poſtquam produxerũt eum, non poterunt producere conceptum ſpeciei ſpecialiſſimæ, cum ſit perfectior, vt probatum eſt: ergo, &c.

Ad hoc concedit totũ vſque ibi, Sed ille effectus perfectiſſimus eſt cõceptus ſpeciei ſpecialiſſimæ, id quidẽ eſt falſum, imò eſt cõceptus entis. Nã per ſpeciẽ intelligibilẽ repręſentatiuam obiecti intellectus primo intelligit, quod talis res eſt ens, i. cui debetur eſſe in cõfuſo, tñ nondũ penetrando quale ſit illud eſſe. Et talis conceptus entis eſt perfectiſſimus effectus, q̃ poſſit ꝓ tunc produci ab intellectu, non tñ eſt perfectiſſimus abſolutè, ſicut forma embryonis eſt perfectiſſimus effectus, quẽ primo pôt ꝓducere forma generantis, non. n. dũ incipit agere, ꝑt perfectiorẽ formam producere, non tñ eſt eius perfectiſſimus effectus abſolutè, poteſt. n. in proceſſu generationis producere nobiliorẽ formam, puta animã ſenſitiuam, Et qñ Scotus probat q̃ ſi ille conceptus non eſt ſpeciei ſpecialiſſimæ, nũquam produceret ab illis agentibus naturalibus: negatur conſequentia. Et ad ꝓbationẽ eius dicitur, ꝙ licet agentia naturalia nõ poſſint producere effectũ ꝑfectiorẽ perfectiſſimo abſolutè, puta leo non ꝑt producere effectũ perfectiorẽ quàm ſit anima leonis, quoniam illa eſt eius effectus perfectiſſimus, quẽ poſſit abſolutè producere, tamen poſſunt producere effectum perfectiorem effectu perfectiſſimo ſecundum quid, vt dictum eſt de forma embryonis, quæ quidem perfectiſſima eſt pro tũc, q̃ in principio generationis, virtus generãtis non poteſt perfectiorẽ producere, cũ hoc tñ ſtat quod poſtea producat formam ſpecificam longè perfectiorẽ: ſic dico in propoſito, ꝙ cõceptus entis, qui primò producitur ab intellectu, eſt perfectiſſimus ſm quid, quia pro tunc nõ poteſt perfectiorem producere, cum hoc tamen ſtat, quòd poſtea producat effectũ perfectiorem, qualis eſt cõceptus ſpeciei ſpecialiſſimæ: nihil. n. prohibet produci aliquid perfectius perfectiſſimo ſecundũ quid, non tamen perfectiſſimo abſolutè: videtur ergo Scotus fuiſſe deceptus, quia nõ aduertit cõceptum magis vniuerſalis eſſe perfectiſſimum ſecundum quid, & non abſolutè, conceptum autem ſpeciei ſpecialiſſimæ eſſe perfectiſſimũ abſolutè, ideo non poteſt produci ab intellectu aliquis perfectior illo, &c.

Secundũ argumentũ Scoti. Secunda ratio Scoti eſt hæc, ſecundum Auic. c. 3. in primo ſuæ Metaphy. Metaphyſica eſt vltima ordine doctrinæ: ergo termini Metaphyſicales, vt ens, vnum, verum, &c. Qui ſunt vniuerſaliſſimi, ſunt vltimi in cognitione noſtra. Et ſic ſequitur, quod prius habemus conceptus de minus vniuerſalibus, ſicut ſunt ſpecies ſpecialiſſimæ, quàm de magis vniuerſalibus & de tranſcendẽtibus, aliter ſi primo cognoſceremus magis vniuerſalia, Metaphyſica eſſet prima in ordine doctrinæ, quod eſt contra Auicennam, & veritatem.

Ad hoc dicitur q̃ Metaphyſica nõ eſt inuẽta, vt cognoſcamus terminos vniuerſaliſſimos, quo ad conceptus cõfuſos, hæc enim eſt cognitio diminutiſſima & imꝑfectiſſima, ſed

ſed cognoſcamus quo ad conceptus diſtinctos & claros & reſolutos, & cognoſcamus eorũ amplitudiné, quo ad continentiam ſuorum inferiorum, puta omnes modos eſſendi, Omnia generaliſſima, & quæ ſub eis. Et hæc quidem cognitio eſt difficillima, ideo Metaphyſica eſt vltima ordine doctrinæ, & in hoc ſenſu locut⁹ eſt Ariſt. in ꝓœmio ſuæ Met. cum dixit, Difficilia ſunt homini ad diſcendũ quę ſunt maximè vniuerſalia. nam à ſenſibus ſunt remotiſſima. Stat ergo q̃ primo cognoſcamus terminos vniuerſaliſſimos quo ad conceptus cõfuſos: & q̃ Metaphyſica ſit vltima ordine doctrinæ, quoniam in ea non quęrimus eorum cognitionẽ confuſam, ſed diſtinctã in ratione diffinitiua & contentiua ſuorum inferiorũ. Et ſic patet q̃ ratio Scoti non concludit.

Tertium argumẽtum. Tertia ratio Scoti eſt hęc, Si oportet pręcõcipere magis vniuerſalia, vt ens & alia genera, antequã cõcipiamus ſpeciem ſpecialiſſimam, ſequitur q̃ ſuppoſito ſingulari mouẽte ſenſum & ſtante intellectu ſoluto interponatur multum tempus antequam concipiatur ſpecies ſpecialiſſima illius ſingularis ſenſati. Nam cùm inter ens & ſpeciem ſpecialiſſimam ſint multa intermedia, erit neceſſe ꝑcognoſcere omnia intermedia, cũ ſint vniuerſaliora ſpecie ſpecialiſſima. Et id nõ fiet niſi lõgo tẽpore, qđ videtur eſſe incõueniens.

Ad hoc dicitur, q̃ non inconuenit interponi multũ tem poris, quoties deſcendim⁹ ab vniuerſaliſſimis ad ſpecialiſſima in ratione diffinitiua, quoniam ſpecies intelligibilis repræſentat obiectũ intellectui noſtro primo ſub prædicato vniuerſaliſſimo, vt qđ eſt ens, ſecundo ſub prædicato min⁹ vniuerſali, vt q̃ eſt ſubſtantia, & ſic procedendo vſque ad ſpecialiſſima. Et ꝓpter has diſtinctas repręſentationes multum temporis labitur. Quòd ſi ſpecies intelligibilis repræſentaret omnia prædicata q̃dditatiua ſtatim & æqualiter, ſicut cõtingit in intellectu intelligentiæ, tunc ſine mora intellectus noſter cõciperet ſpeciem ſpecialiſſimam, quo ad omnia prædicata quidditatiua. Non ergo eſt inconueniens illud, quod Scotus reputat inconueniens, & ſic ratio ſua nihil concludit contra nos. Hæc de primo principali dicta ſint, nunc agendum eſt de diuiſionibus entis, &c.

De diuiſionibus entis ſecundum q̃ ordinantur ex ſui natura.

NVnc aſſignãdæ ſũt diuiſiões entis, vt ens eſt: & vidẽdum q̃ prioritas ſit inter eas, & agemus tria. Primò aſſignabuntur diuiſiones entis ordinatè ſm viam B. Th. Secundò aſſignabuntur ſecũdum viam Scoti. Tertiò adducentur rationes Scoti, & ſoluẽtur. Quid de his & earum ordine ſenſerit Auerroes, nihil terminatum inuenio.

Prima diuiſio, Ens primò diuidit⁹ in ens reale, & ens rationis, q̃d ſit vtrũque declarabo: ſed nota in primis, q̃ hæc diuiſio nõ eſt propriè Met. quærimus. n. hic diuiſiones entis ſubiecti Meta. quod vt probauimus in quæſt. noſtris Meta. eſt ſolum ens reale, cum ſit ſcientia realis. Item non eſt diuiſio entis vniuocè, vel analogè ſed æquiuocè ſumpti. Ens n. prædicatur æquiuocè de ente reali & de ente rationis, vñ potius eſt diuiſio vocis in ſua ſignificata. Tamen, vt habeat plena cognitio de diuiſionib⁹ entis vniuerſaliſſime ſumpti, vtrunque membrum huius diuiſionis pertractabimus, declarantes in q̃bus ꝓpriè differũt ens reale, & ens rationis.

Ens reale quid ſit. Aduerte igitur, qđ ens reale vniuerſaliſſimè ſumptum, vt diſtinguitur cõtra ens rationis propriiſſimè dictum (de mente Heruei in 3. quol. q. 1. quem in hac materia, vt tutiſſimum doctorem ſequor) eſt omne quod habet eſſe extra intellectum, vel producit à cauſa effectiua reali, & eſt in aliquo ſubiectiue. Dico primo, quod habet eſſe extra intellectum, ſicut prima cauſa: & intelligentiæ, & cælum, & elementa, & elementata, & accidentia naturalia, quę ab omnibus confeſſa ſunt eſſe entia realia, eo q̃ habent eſſe in rerũ natura remoto omni opere intellectus. Dico ſecundo vel producitur à cauſa effectiua, & eſt in aliquo ſubiectiuè. Id quidem dico, propter ſpecies intelligibiles, & actus intelligendi, cõceptus formatos ab intellectu, & habitus ſcientificos, & volitiones, de quibus omnibus conſtat, q̃ nõ habent eſſe extra animam, ideo videtur primo aſpectu q̃ ſit ens rationis de mente Philoſophi in 6. Met. tex. 8. vbi ponit ens rationis, quod habet eſſe in anima, & intendit illic vt inquit Com. declarare diuerſitatem duorum entium, ſ. entis, quod eſt in intellectu, & entis quod eſt extra intellectum, &c. Et tamen in rei veritate ſunt entia realia, primo, quia locãtur in prędicamento qualitatis, in quo non locatur niſi ens reale, quia in 6. Meta. tex. 8. ens diuiſum in decem prædicamenta, eſt tantum ens reale. Secũdo quia conſiderantur, à ſcientia reali, vt in lib. 3. de Anima: vbi agit de ſpecie, & actu intelligendi, &c. In ſcienlia aũt reali nõ cõſideratur niſi ens reale, denominatur. n. realis à ſubiecto reali, ſicut Logica dicitur ſcientia rationalis à ſubiecto, quod eſt ens ratiõis. Tertio, quia accidentia animæ habẽt nobiliorẽ entitatem, cum ſint in ſubiecto nobiliori, quàm accidentia corporea: ſed iſta, puta caliditas, frigiditas, &c. ſũt entia realia, vt ab oĩbus cõcedit: ergo & accidentia aĩæ, qualia ſunt ſpecies, act⁹ intelligẽdi, diffinitio, habit⁹ ſciẽtific⁹ ſũt entia realia.

Sed forte dices, non habent eſſe extra animam: ergo nõ ſunt ens reale, præcipuè, quia Philoſophus in 6. Meta. tex. 8. diſtinguit ens rationis ab ente reali per hoc, quod eſt habere eſſe in anima.

Reſpõdeo, vt dicem⁹ infrà ly habere eſſe in anima, nõ ẽ totalis ratio entis ratiõis cõdiſtincti cõtra ẽs reale, ſed eſt hæc, habere eſſe in anima, ſolũ obiectiuè, & nõ ſubiectiuè, nec eſſe ab aliquo effectiuè: & qm̃ prædicta efficiunt ab intellectu, & in eodẽ ſũt ſubiectiuè, iõ licet ſint ĩ intellectu, tm̃ ſunt entia realia. Dictũ aũt Philoſophi adductũ intelligẽdum eſt nõ de omni, quod quocũquè modo eſt in intellectu, ſed de vero & falſo, qđ cõſiſtit ĩ cõpoſitione & diuiſione intellectus. Quod ꝓpriiſſimè ens rationis dicit⁹, vt dicemus infrà. patet igit⁹ q̃d ſit ens reale cõmuniſſimè ſumptũ.

Ens autem rationis ſumptum ꝓpriiſſimè, & vt diſtingui tur contra ens reale, eſt illud, quod in nullo eſt ſubiectiue, ſed conſequitur rem, vt eſt obiectiue in intellectu. Pro cuius euidentia aduerte triplicem modum exiſtendi in intellectu. Primo vt in ſubiecto, ſic ſpecies & actus intelligendi & ſcientia ſunt in intellectu vt in ſubiecto, & ideo ſunt entia realia, vt declarauimus in præcedentibus. Secũdo obiectiue, & eſt illud, qđ offertur intellectui, vt obiectum intelligibile, nõ tamẽ eſt ſubiectiuè in eo: nam ſicut viſui offert̃ color, qui nõ in viſu, ſed ĩ corpore colorato eſt ſubiectiuè, & tamẽ dicitur eſſe obiectiue in viſu, quia obiicitur viſui, vt eſt in ſuo proſpectu, ita intellectui offertur res intelligibilis, vt obiectum potentiæ, non tamen eſt ſubiectiue in intellectu, ſed habet eſſe ad extra, nõ enim lapis eſt in anima, ſed ſpecies ex 3. de Anima tex. 38. Dicitur tamen eſſe obiectiuè in intellectu, prout ei obiicitur, & eſt in ſuo proſpectu, ſicut obiectum propriè potentiæ obiicitur. Et hoc modo tam ens reale, quam ens rationis, tam priuatiões, quàm negationes poſſunt eſſe obiectiue in intellectu, prout ſunt intelligibilia ab eo. Et vſque huc nõdum inuenim⁹ ꝓpriiſſimum ens rationis: qm̃ eſſe obiectiue hoc modo in intellectu poteſt cõuenire tam enti reali quàm enti rationis, cum vtrũque ſit intelligibile. Tertio aliq̃d eſt in intellectu ſicut quidam modus cõſequens naturam rei. vt obiicitur intellectui: v. gratia, natura hominis, ſi debet intelligi, oportet vt obiiciatur ſine conditionibus indiuiduantibus, nõ inquantum habet eſſe in Sorte, aut Platone, ſed vt quoddam commune, & indiſtinctũ. cõmunitas ergo & indiſtinctio. cõſequunt̃ naturam intelligibilem nõ inquantum habet eſſe in ſingularibus, ſic enim eſt indiuidua, & diſtincta, ſed inquantum obiicit̃ intellectui per ſpeciẽ depuratam à cõditionibus indiuidualibus, & repræſentantem naturam rei in vniuerſali. Et talẽ modũ, i. talẽ communitatẽ & indiſtinctionẽ, quæ cõſequunt̃ naturam rei obiectam intellectui, appellamus propriiſſimè ens rationis vt diſtinguitur cõtra ens reale. Quod quidem dicitur Secũda intentio obiectiuè, ſuper quam fundat intellectus conceptum generis vel ſpeciei, nam ex hoc q̃ natura rei obiicit̃ intellectui, vt communis & indiſtincta, intellectus apprehendit eam, vt prædicabilẽ de multis differentibus ſpecie vel numero. Et q̃ tales modi ſint verè ens rationis, probat̃ ſic. Illa communitas & indiſtinctio nõ cõueniunt rei, vt habet eſſe in ſingularibus, nec cauſantur ab intellectu poſſibili, imò præcedunt actum intelligẽdi, prius enim natura rei in communi, &c nõ, vt hæc, obiicitur intellectui p̃ receptionẽ ſpeciei intelligibilis, qua intelligatur, ergo illi modi nõ ſunt ſubiectiuè in intellectu. Quod. n. ſubiectiuè eſt in eo, cauſatũ eſt à parte intellectiua, ſi nõ ſunt ſubiectiuè ſunt obiectiuè, quia nõ datur mediũ, ſi ſunt obiectiuè ĩ intellectu, & nullo modo habẽt eſſe in ſingularibus, ergo ſunt verè ens ratiõis, vt diſtinguit̃ cõtra ens reale, hęc. n. eſt diffinitio data de ente ratiõis, ſ. Et illud, quod in nullo eſt ſubiectiuè, ſed conſequitur res rẽ, vt eſt obiecta intellectui, ſicut cognoſcibile obiicitur potentiæ cognoſcitiuæ. Sed aduerte, q̃ talis cõſecutio poteſt fieri ad primam, & ſecũdam, & tertiam operationẽ, & diuerſificatur nominatio: nam ſi fit conſecutio per primam operationem, nominatur ens rationis, his terminis, genus, ſpecies

Ens rationis quid.

Prima & ſecunda intentio.

cies,ſingulare,&c.Si per ſecundam operationem,nominatur his terminis,ſubiectum,prædicatum,&c.Si per tertiam operationem,nominatur his terminis,cõſequentia,antecedens,cõſequens,maior,minor,&c.Et huiuſmodi cõſideran tur in logica,cuius aliqua pars pertractat de ente rationis iuxta primam operationẽ, vt in vniuerſalib.aliqua de ente rationis iuxta ſecũdam,vt in lib.Peri hermenias: aliqua de ente rationis iuxta tertiam operationem, vt in arte noua. Hæc de prima diuiſiõe entis cõmuniſſimè ſumpti dicta ſit.

per ſe & per accidens primo diuidunt ens reale.

Prætermiſſo ente rationis quod eſt de cõſideratione Logici immorandum eſt in diuiſionibus entis realis,cuius prima diuiſio erit hæc. Ens reale aliud per ſe,aliud ꝑ accidẽs, & quidem quod hęc ſit prima diuiſio eius,patet per Com. in 6.Met.com.1.vbi inquit,Ens primo in hæc duo diuiditur, ſ.in ens,quod eſt per ſe,& in ens,quod eſt per accidens.

Ens autem per ſe eſt duplex.ſcilicet ſecundum naturam ſuam,& ſecundum cauſalitatem.

Ens per ſe ſecundum naturam ſuam eſt illud,cuius natura eſt ſimplex,vel ſi eſt compoſita,componẽtia ſunt eiuſdẽ prædicamẽti,quorum vnum eſt,vt potẽtia,alterum vt actꝰ. Ratione primi,Deus & intelligẽtiæ, ſm vnam opinionẽ nõ diſtinguẽtem inter eſſe & eſſentiam, & omnes formæ ſubſtantiales & accidẽtales, dicunt ens ꝑ ſe,q̃a nõ cõponunt intrinſecè ex partibus eſſentialibus,ſed ſũt entia ſimplicia.

Ratione ſecundi,oẽs ſubſtantiæ corporeæ ſuperiores in corruptibiles,& inferiores corruptibiles, tam elementa q̃ elemẽtata,ſunt entia per ſe, q̃a licet ſint entia cõpoſita,tamen partes componẽtes ſunt in eodem prædicamẽto, tam enim forma eorum,quàm materia ſunt reductiuè in prædicamento ſubſtantiæ,ex quibus materia eſt potentia,forma eſt actus,& ideo ex eis fit vnum per ſe,ſecundum Philoſophum in 2.de Anima,tex.7.& in 8.Metaphy. tex.16.ſimiliter quia ſecundum viam Diui Thomæ omnes intelligentiæ ſunt compoſitæ ex eſſe & eſſentia, dicuntur entia per ſe, quia & eſſe & eſſentia earum ſunt in eodem prædicamento, & eſſe comparatur ad eſſentiam, ſicut actus ad potentiam.Quoniam eſſe eſt prima actualitas, qua res exiſtit, vt dicemus in capite vltimo huius tractatus.

Ens per ſe ſecundum cauſalitatem,eſt omnis effectus dependens à cauſa per ſe influente in effectum ſecundũ quod eſt talis:puta ædificium comparatum ædificatori eſt ens ꝑ ſe ſecundum cauſalitatẽ:dependet.n. ab ædificatore inquãtum ædificator eſt, & animatum eſt effectus per ſe animæ, quæ eſt cauſa formalis eiuſdẽ, & elementatum eſt effectus per ſe elemẽtorum,cum ſint illius cauſæ materiales,ſic medicina eſt effectus per ſe ſanitatis in genere cauſæ finalis: ordinatur enim ad ſanitatem,vt ad finem per ſe intentum.

Ens per accidens diuiditur,ſicut ens per ſe: nam quoddam eſt ens per accidens ſecundum naturam ſuam,quoddam autem ſecundum cauſalitatem.

Ens per accidens ſecundum naturam ſuam eſt res cõpoſita ex entibus diuerſorum generum, vel quorum vnũ accidit alteri, vel duo accidũt tertio:propter primũ homo riſibilis eſt ens per accidens apud Metaphyſicum, qm̃ ſecundum viam noſtram,cũ ſit homo ſubſtãtia,riſibilitas eſt qualitas:propter ſecundum, homo albus eſt ens per accidens, qm̃ poteſt inueniri homo ſine albedine: propter tertium, muſicum album eſt ens per accidẽs, qm̃ album accidit muſico,& vtrunque accidit tertio, puta homini:poteſt.n.inueniri homo,qui non eſt albus,neq; muſicus,& dato,quod in aliqua ſpecie vnũ nõ poſſet inueniri ſine altero,adhuc cõſtitueret ens per accidẽs, dummodo ſint diuerſorum generum, propter quod nix alba eſt ens ꝑ accidẽs ratiõe dicta.

Ens per accidẽs ſecundum cauſalitatem eſt omnis effectus depẽdens à cauſa nõ cauſante ipſum,inquantũ eſt talis,& vt ſic,domus eſt effectus per accidẽs muſici,nõ.n.muſicum inquantum muſicum ædificat,ſed inquantum ædificator,& ſic omnis effectus fortuitus &caſualis & ens ꝑ accidẽs,quia eſt à cauſa non intẽdente talem effectum,vt inuentio theſauri: non. n.eſt à fodiente ſepulcrum inquantũ fodiens ſepulcrum, ſed eſt præter eius intentionem, & de hoc ente per accidens habetur in 2.Phy.tex.48.& in 6.Met. tex.4.vbi determinat Philoſophus, quod de eo non eſt ſciẽtia.Quod quomodo verum ſit, declarauimus in quæſtionibus Metaph.ſuper librum ſextum,hæc pro præſenti diuiſione entis realis dicta ſint.

ens reale, vel abſolutũ, vel

Secũda diuiſio entis realis ſit hęc,Aliud abſolutũ,aliud reſpectiuum:&q̃dem quod hęc diuiſio nõ poſſit eſſe entis diuiſi in ens reale & ens ratiõis,declarat̃ ſic,Omne ens rationis propriiſſimè ſumptum, vt de eo ſuprà locuti ſumus ad mentem Heruei, eſt formaliter reſpectus rationis:dicit enim modum conſequentem rẽ,vt obiectiuè in intellectu, qui modus eſt indiſtinctio & communicabilitas naturæ in telligibilis,vt offertur intellectui:conſtat autem huiuſmodi indiſtinctionem,& incommunicabilitatem eſſe reſpectꝰ rationis,quia non cõueniunt rei,vt habet eſſe ad extra, ſed vt obiicitur intellectui,erit ergo hæc diuiſio ſolius entis realis.Et vtraque pars ſic declaratur.

reſpectiuũ quid.

Ens abſolutũ eſt illud,quod dicit̃ ad ſeipſum , vel cuius eſſe nõ cõſiſtit in ſola habitudine ad alterum, & ſic omnes ſubſtantiæ ſunt entia abſoluta : non.n.eſſe animalis aut hominis,aut lapidis,cõſiſtit in habitudine, de accidẽtibus autem non videtur ita clarum, quoniam cũ eorum eſſe ſit ineſſe,videtur cõſiſtere in habitudine ad ſubiectum, quod tamen nõ eſt verum,nam aliud eſt eſſe ens reſpectiuum,& aliud eſt concipi conceptu relatiuo,ſtat.n.eſſe ens abſolutũ, quod tamen concipitur cõceptu relatiuo,nam ſcientia eſt qualitas abſoluta,&tamen concipitur in ordine ad ſcibile: ſic in propoſito,licet accidẽs in ſua ratione reſpiciat ſubiectum, non tamen ſequitur omne accidens eſſe eſſentialiter ens reſpectiuum,aliter nullũ accidẽs diceret perfectionẽ.

Et ſi fiat obiectio,ꝙ omnis ſubſtantia præter primam eſt effectus , ſuſtinẽdo Deum eſſe cauſam effectiuam omnium entium:Effectus autẽ dicit ordinem ad cauſam, ergo videt omnis ſubſtantia eſſe ens reſpectiuum & non abſolutum.

Reſpondeo & dico, ꝙ ad omnẽ ſubſtantiam præter primam ſequit̃ quidam reſpectꝰ cauſalitatis, vt ꝓprietas ſua, non tñ eſt de quidditatiua ratione formali ipſius. Poteſt.n. intelligi ſubſtantia ſine tali reſpectu, licet non poſſit eſſe ſine eo. Sicut poteſt intelligi hõ ſine riſibili, licet non poſſit eſſe ſine eo,illud autem,quod eſſentialiter eſt ens reſpectiuum,non põt intelligi,nec diffiniri ſine eo , ad quod habet reſpectum:vnde nihil prohibet ſubſtantiam creatã eſſe ens abſolutum,& tñ ad eam conſequi reſpectum cauſalitatis.

Ens reſpectiuum eſt illud,qđ ad alterum ſecundũ ſuum eſſe dicit̃.Vel eſt illud,quod in ſua quidditatiua ratione dicit reſpectum,vel ordinẽ ad alterum:vt pater,filius,ſeruꝰ, dominus,&c.Sed aduerte,quod ille reſpectus aliqñ eſt rationis tantum, aliquando eſt realis. Tũc eſt rationis tantũ, quando non habet fundamentum reale, vt dextrum & ſiniſtrum in columna,quoniam nihil reale eſt in ea,ſuper quod fundetur dexteritas.Huiuſmodi.n.fundamentum eſt potẽtia motiua ſecundum locum,quæ in ſolis animatis recipit̃. Propterea Ariſt.in 2.cæli,tex.13.vt ſeruaret differentias reales locales in cęlo,poſuit cælum eſſe animatum:inquit em̃, Eſt autem cælum animatum, & habet motus principium manifeſtum, quoniam habet ſurſum & deorſum, dextrum & ſiniſtrum.Quoniam igitur potentia motiua nõ eſt in columna,non dicitur realiter dextra,ſed quia intellectus apprehendit eam, vt terminantem reſpectum ; ratione cuius dicitur columna dextra, vel ſiniſtra, ipſi animali. Eſt igitur dexteritas huiuſmodi relatio rationis, vtpote non conſurgens ex natura rei,ſed conſequens ſolam apprehenſionem intellectus. Tunc verò eſt realis quando fundamentum eſt reale. Pro cuius notitia dicemus tria. Primo , quod aliqua relatio eſt realis.Secundo,quod aliqua eſt realis nõ mutua. Tertio,quod aliqua eſt realis mutua.

Ad euidentiam primi , aduerte opinionem quorundam fuiſſe,vt teſtatur Auerr.in 12.Meta.com.19. relationem non eſſe ens reale,ſed eſſe ex ſecundis intellectis, i.conſequentem apprehenſionem intellectus intelligentis plura,& cõparantis ea adinuicem, ita quod remota cõparatione intellectus nulla eſſet relatio.Sed contra eam arguitur ſic .Relatio conſtituit vnum prædicamentum: ergo eſt aliqua relatio realis, quoniã ex 6.Meta.tex.8.ens diuiſum in decẽ prędicamẽta, eſt ens extra animam.Prætereà aliqua relatio eſt de perfectione vniuerſi,quoniam apud Ariſt. in 12.Metaph. tex.52.ſicut ordo in exercitu eſt de perfectione eius,ita ordo,qui eſt in rebus,prout vna ordinatur ad aliam &omnes ad primum,eſt bonum, & perfectio vniuerſi.hic ordo autẽ eſt relatio,vt patet,& eſt ens reale, aliter ꝑfectio entis realis dependeret ab ente rationis , ex conſequenti prius dependeret à poſteriori,& effectus eſſet nobilior cauſa,ergo manifeſtum eſt dari relationem realem.

vtrũ relatio ſit ens reale.

Ad euidentiam ſecundi aduerte,ꝙ aliqua relatio realis eſt,in qua vnum extremum dependet ab altero,ſed nõ ecõuerſo,vt patet in 5.Met.c.ad aliquid,vt inquit Ariſt.Menſurabile verò,& ſcibile, & intellectuale,eo quod aliud dicit̃

tex c.19

ad ipsum ad aliquid dicuntur,sed non ꝙ illa ad aliud,&c.

Et intendit,ꝙ inter scientiam,&scibile,est relatio realis ex parte scientiæ: dependet.n.scientia à scibili realiter,sed non econuersò:potest.n.esse scibile,de quo tamen non habeatur scientia. Non autem potest esse scientia sine scibili, sicut non potest esse visio sine visibili:similiter inter mẽsuram & mensuratum est relatio realis ex parte mensurati, quoniam in ratione mensurandi passiuè pendet à mensura, non autem econuerso.

Et quidẽ,ꝙhæc relatio sit realis,manifestatur,qm̃ vbi est realis dependẽtia,& ordo,ibi est relatio realis,vt ex se patet:sed inter scientiá & scibile ex parte sciẽtiæ,& inter mẽsurá &mensuratũ,ex parte mẽsurati,est depẽdentia realis, vt declarauim⁹:ergo talis relatio est realis,licet nó mutua.

Ad euidentiá tertij,aduerte,ꝙilla est relatio mutua,q̃ in vtroque extremo est realis,& in vtroque habet fundamentum reale.Et hæc secũdum Arist.in 5.Meta.c.ad aliquid fundatur,vel super quantitatem,vt æqualitas,vel inæqualitas, &omnes proportiones numerales,vel super qualitatem,vt similitudo &dissimilitudo:vel super actionem,&passionẽ, vt paternitas,& filiatio,dominium,& seruitus.Quæ quidẽ relatio,tres conditiones requirit. Primo quod vtrunq; extremum sint ens reale, & vnum realiter ab alio distinctum propter qđ inter ens,&nó ens nõ est relatio realis,q̃a non ens nó est ens reale,licet dici possit ens ratiõis,prout ab intellectu apprehẽditur.nã ex 4.Meta.tex.2 nõ ẽs esse,nõ ens dicemus.Secundo,quod vtrunq; extremum sit ens actu,& sint actu abinuicẽ distincta: ꝓpter hoc inter duo alba actu existentia, & actu ab inuicem distincta est mutua relatio similitudinis:defectu autẽ huius inter totum,& partes,& inter partes ipsas non est mutua relatio,q̃a partes non habẽt esse actu distinctum ab esse totius,sed per esse totiꝰ existũt. Nec vna habet esse distinctum ab alia,cum nõ sint in actu, dum componũt totum, licet actu componãt. Tertio ꝙ sint eiusdẽ ordinis,qđ non sic intelligas,quasi sit necesse,ꝙ sint eiusdẽ generis prædicamẽtalis:nam inter solem generantẽ & ranam genitam est mutua relatio realis in secũdo modo relatiuorũ ex 5.Meta.& tñ constat,ꝙ non sunt eiusdẽ generis:ítelligas ergo,ꝙ sint eiusdẽ ordinis,i.ex natura sua sint adinuicẽ ordinata,ita ꝙ sicut A ex se ordinatur ad B,ita B ex se ordinatur ad A,& talis ordo seruatur inter omnes numeros, & quantitates continuas finitas adinuicẽ comparatas,vel ꝙ mutuã habeant depẽdentiam in ratióe pfectiua, quæ conditio seruat inter omne agẽs secundũ & suum passum:nam sicut agẽs perficit passum actuando ipsum, sic ex eo,ꝙ agẽs agit in passum, reducit agens de potẽtia agens ad actu agẽs , ex cõsequenti etiam propter passum perficit agẽs:perfectius est.n.agẽs actu quã agẽs in potẽtia.Ex quo sequitur,ꝙ inter primam causam,& effectum suum non est relatio mutua : quoniam agẽs primum nõ perficit actione sua, cùm sit ex se perfectum, & actio sua sit sua substantia, ex 12.Meta.tex.51.propter quod secundùm viam B.T.prima causa & omne eius productum, nõ sunt eiusdẽ ordinis,cũ perfectio primę causæ nullo modo pendeat ex suo producto.Hæc de secunda diuisione entis realis sint dicta.

Tertia diuisio, Ens diuiditur per vnum & multa.

Tertia diuisio entis realis est hæc, Quodlibet ens reale est vnũ,vel mula.Ad euidẽtiam huius dico duo.Primò quo modo est sufficiens.Secundò quomodo datur ꝓ opposita.

Quantum ad 1.aduerte, ꝙ quodlibet ens vel est indiuisum in se,& diuisum à quolibet alio,& sic est vnum,hæc.n. est propria ratio vnius intrinseca secũdum Com.in 5.Meta. c.de vno,& in 10.lib com.3. vbi inquit, hoc nomẽ vnum ſm ꝙ est vnum, est illud quod nõ diuidit aliquo modo:&notá ter dicit,secundum ꝙ est vnum : nõ.n.est necesse, ꝙ est vnũ esse omnib.modis vnum,dant.n.gradus, nam est quoddam ens,quod in se nullam pœnitus cõtinet pluralitatẽ absolutam,& hoc est maximè & omnino vnum, & est cõditio primi principij,ex 12.Meta.tex.51. Quoddam autẽ est,quod licet actu non habeat diuisionem,potest tamen diuidi in plura,sicut omne ens corporeum, vel potest habere compositionem, saltem substantiæ & accidentis, vt omne ens citra primam causam,cuius actio & proprietates non sunt substantia,sed accidens,&ideo nullum prẽter primum ens est maximè vnum.Potest ergo dici vnum & multa, vnum quidem inquantum est actu indiuisum,& indistinctum.Multa verò inquãtum diuersitatem aliquam, vel compositionem substantialem siue accidentalem secum compatitur,vel est diuisum in seipso,ita ꝙ plura continet, quorum vnum non est alterum realiter,& sic est multa.Dico autẽ realiter, qm̃ si illa plura distinguantur solũ ratione,nõ potest dici multa,nisi secundum quid,i.secundum rationem, vnde quoniã in centro finis & principium distinguuntur solum ratione, nõ dicitur cẽtrum esse multa, sed vnum. Et quoniam genꝰ, ac differentia distinguuntur solum ratione, species constituta non dicitur esse multa,sed vnum.Oppositó autem modo si distinguantur realiter,&habeant esse actu distinctum dicuntur esse actu multa,sicut duo lapides,duæ albedines, &c.Si autẽ nõ habẽt esse actu distinctum,sed solum in potẽtia,dicunt esse multa in potentia,sicut partes dum cõponunt totum,patet ergo hanc diuisionem esse sufficientem.

Quãtum ad 2.vt scias quomodo membra huius diuisionis sunt opposita,aduerte,ꝙ cùm sit duplex vnum,s.vnum, quod est principium numeri,& vnum trãscẽdens,alio modo opponit vnum numerale multitudini numerali, & alio modo vnũ transcendés multitudini transcendẽti.Nam vnũ numerale dupliciter consideratur.Primo inquantum ad ipsum consequitur ratio mensuræ: vni.n.primo competit ratio mensuræ,ex 10.Meta.tex.2.& vt sic opponitur multitudini numerali oppositione relatiua,sicut principiũ ad principiatum,sicut pars ad totum,& magis proprie,sicut mensura ad mensuratũ.Omnis.n. numerus mensurat vnitate ex 10.Meta.tex.2.Secundo consideratur ſm id quod est vnum, vt vnũ:& hoc iterũ dupliciter.Primo cum præcisione,i.inquantũ est species distincta à qualibet specie numeri,sicut etiá cõsideramus dualitatem,vt speciem distinctam à quaternario: & vt sic opponitur multitudini numerali cõsideratę ſm quálibet speciem,oppositione disparata,quę seruatur inter quascunq; duas species eiusdẽ generis, q̃ reducit ad oppositionem contrariam,q̃a ex 10. Meta.te.24.duæ species constituuntur ex contrariis differentiis diuisiuis eiusdem generis, propter quas species constitutæ dicuntur opponi contrariæ.Secundò consideratur sine præcisione,i.nõ inquantum species distincta ab omni specie numeri,sed in quantum est constitutiuum numeri aliquoties sumptum, sicut etiam possumus considerare duo & tria,non inquantũ sunt species distinctæ contra sex,sed inquantũ constituunt sex,& vt sic nulla oppositione contraria opponitur multitudini numerali,nullum.n.constitutiuum contrariatur constituto,aliter nõ constitueret constitutum. Et in hac consideratione,vnum est materia numeri:materia autem non habet oppositionem ad id,cuius est materia nisi forte oppositionẽ relatiuam,qualis est inter principinm & principiatũ. Patet igit, quomodo vnũ & multa numeraliter opponunt.

Vnum verò sumptum transcendenter opponit multitudini transcẽdenti priuatiuè,quoniam cùm vnum sit ens indiuisum, importat formaliter indiuisionẽ, multitudo verò importat diuisionem,quoniam multa sunt, quorum vnum non est aliud : indiuisio autem & diuisio se habẽt,vt priuatio & habitus, ergo vnum & multa transcendẽter sumpta, opponuntur priuatiuè,&confirmatur per Arist.in 10.Meta. tex.9.vbi & Com.inquit,Manifestum est, ꝙ vnum opponitur multitudini secundum hunc modum,s.habitum & priuationem,indiuisibilitas enim est priuatio diuisibilitatis.

Tu tamen aduerte,ꝙ vnum non est priuatio illius multitudinis,quam constituit,quia respectu illius est pars cõstitutiua,vt diximus,sed multitudinis,quæ negatur esse in eo quod est vnum : non.n.de ratione sua,vnum negat omnem diuisionem,sed tm̃ eam, quæ esset in ipso,si nó esset vnum. Pari ratione negat omnem multitudinem sibi intrinsecam inquantum vnum,extrinsecam autem nõ, imò vt diximus, eam constituit:omnis.n.pluralitas ab vnitate descendit,patet igit, quomodo præsens diuisio datur per oppositа siue sumantur vnum & multa numeraliter,siue transcendenter.

Quarta diuisio. Ens transcendens quomodo distinguatur ab aliis.

Quarta diuisio entis realis est ĩ quinque transcẽdentia, de q̃bus considerabimus tria.Primò quomodo distinguantur.ab ente, cùm non sint synonyma.Secundò quid addant super ens.Tertio quem ordinem habeant inter se.

Pro euidẽtia primi,pono tres conclusiones.Prima conclusio, Transcendẽtia nõ distinguuntur realiter ab ente.In hac conclusione omnes Metaphysici cõueniunt, quæ tamẽ probatur duplici ratione. Primo,q̃a de eis non ꝑdicaretur ens tã in abstracto,quã in concreto:quod ideo dico,qm̃ & si accidẽs distinctum realiter à subiecto prædiceturde subiecto in concreto, nõ tamẽ in abstracto(falsum est.n.ꝙ Plato sit albedo)constat autem,ꝙ ens in abstracto,& in cõcreto prædicatur de transcendentibus,nam bonum est ens, & est entitas, ergo, &c. Secundo si distinguuntur realiter ab ente,addũt super ens aliquod reale.Quæ enim distiguũtur

reali

realiter, aut ſunt duo entia realia penitus diſtincta, vt duo ſuppoſita, aut vnum includit aliquod reale, quod non concludit alterum, vt hó & homo albus, ſed tranſcendentia nõ addunt aliquod reale ſuper ens, quoniam tale additum, aut eſſet differentia, ſicut homo addit rationale ſuper animal, aut eſſet accidens, aut ſubſtantia, non addit differentiam, quia ens eſſet genus contra Ariſt. in 3. Metaph. tex. 10. nõ addunt accidens, nec ſubſtantiam, quia trãſcendentia nõ prædicarentur de quolibet ente. Quod enim addit ſuper ens, aliquid determinati generis, non conuertitur cum ente, vt patet. Conſtat autem tranſcẽdentia prædicari de quolibet ente, vnde & Comm. inquit in 4. Meta. com. 3. omne ens eſt vnum & econuerſo. Et quod dico de vno intelligendum eſt de aliis tranſcendentibus. Cùm igitur ſubſtantia, & quodlibet accidens ſint determinati generis, ſequitur, quod non conuerterentur cum ente, cuius tamen oppoſitum eſt conceſſum ab omnibus, cũ ſint paſſiones conuertibiles cũ ente.

diſtinctio ex natura rei.

Secunda concluſio, tranſcendentia non diſtinguuntur ab ente ex natura rei, qm̃ diſtinctio ex natura rei eſt diſtinctio realis, nam per auctorẽ huius diſtinctionis, qui eſt Scotus in 1. ſen. diſt. 8. eſt diſtinctio ĩ re ante opus intellectus: ergo eſt realis, ſed ex concluſione præcedenti non diſtinguũtur realiter ab ente, ergo nec ex natura rei. Nec valet ratio Scoti, quæ eſt hæc, Secluſo omni opere intellectus, voluntas, & intellectus diſtinguuntur plus quàm ratione, cum habeant diſtinctas operationes, ergo eorũ obiecta diſtinguũtur plus quàm ratione, quæ ſunt ens, & bonum, ergo diſtinguuntur ex natura rei, conſequentia vero ſic probatur, qm̃ ex 2. de Anima, tex. 33. potentiæ diſtinguuntur per obiecta, ergo qualis eſt diſtinctio inter voluntatem & intellectum, talis erit inter ens, & bonum: cum ergo intellectus, & voluntas diſtinguantur, ex natura rei diſtinguentur: ſimiliter ens & bonum. Hæc ratio in via B. Th. non valet, quoniam intellectus & voluntas, ſecundum nos diſtinguuntur, non ſolùm ex natura rei, ſed etiam realiter: negamus autem eſſe neceſſariam tantam diſtinctionem in obiectis, quantam ponimus in potẽtiis. Nec hoc dixit Ariſt. Nam ad cauſandam diſtinctionem realem in potentiis, ſufficit diſtinctio formalis vel rationis in obiectis, ſicut ad cauſandam diſtinctionem ſpecificam & realem in duabus ſcientiis, ſufficit diſtinctio formalis in obiecto, eadem enim res ſub diuerſa ratione formali, à diſtinctis ſcientiis conſideratur, ſicut terra ab Aſtrologo & à Phyſico.

Et ſi quæras, quomodo eadem res poteſt ſub diuerſa ratione eſſe obiectum intellectus & voluntatis, dico id eſſe, quoniam eadẽ res apta nata eſt diuerſimodè mouere vtrũque, mouet. n. intellectũ ſub ratione entis, quæ eſt ratio abſoluta, & mouet voluntatem ſub ratione appetibilis, quæ eſt ratio boni, quæ eſt ratio reſpectiua, vt dicemus infrà.

Tranſcendentia diſtinguuntur ratione ab ente.

Tertia concluſio, Tranſcendentia diſtinguuntur ratione ab ente. Quoniam non eſt nugatio dicere ens vnum, ens bonum, ens verum, vt omnes cõcedunt: ergo aliqua diſtinctione diſtinguuntur, non reali, nec ex natura rei, per concluſiones præcedentes, ergo à ſufficienti diuiſione, diſtinguũtur ratione, licet ſignificent eandem naturam. Quod confirmatur per Ariſt. in 4. Metaph. tex. 3. vbi inquit, Si igitur ens, & vnum idem & vna natura, eo quod ſe adinuicẽ conſequuntur, ſicut principium & cauſa, ſed non eſt vna ratione oſtenſa. Et Comm. declarans illic dictum Ariſt. inquit ſignificant eandem naturam ſubiecto, & duas diffinitiones, ſicut principium & cauſa: manifeſtum eſt ergo, quod ſm̃ viam Peripateticam diſtinguuntur ab ente ſolum ſm̃ rationem, quoniam alio modo cõcipit res, vt ens, & vt vna vel bona, &c.

Pro euidentia ſecundi aduerte, q̃ quinque tranſcendentia addũt quinque modos eſſendi generales, conuenientes cuilibet rei, & non ſunt expreſſi per cõceptum entis, vnde nota, q̃ modus eſſendi additus enti eſt duplex, nam quidam eſt ſpecialis, qui, ſ. non conuenit omni enti, ſed determinato, vt hic modus, qui eſt eſſe per ſe, conuenit ſoli ſubſtãtiæ, Et ſecũdum hos modos ſpeciales diſtinguitur ens in decem prædicamenta. De quibus inquit B. Th. in 5. Metaph. c. de ſubſtantia, q̃ diſtinguuntur per diuerſos modos prædicandi, ſumptos à diuerſis modis eſſendi, ſ. ſpecialibus, de quibus pertractabimus in quæſt. Meta. Quidã aũt ſunt modi eſſendi generales additi enti conſequentes omne ens, & iſti conſtituunt quinque tranſcendentia. Quorum ſufficientia eſt hæc, omnis talis modus conſequitur omne ens vel in ſe, vel in ordine ad alterum. Si in ſe, vel affirmatiuè, vel negatiuè: ſi negatiuè, hic modus eſt indiuiſio, quæ addit vnũ ſuper ens, eſt. n. vnum & vnum ens indiuiſum: ſi affirmatiuè, hic modus eſt eſſentia, quæ conſtituit rem. Diſtinguitur. n. res ab ente in hoc, q̃ ens imponitur ab eſſe. Res autem ab eſſentia, vel à quidditate, propterea licet ens dicatur de ente reali, & de ente rationis, non tamen res. nam ſola entia realia propriè dicuntur res, quia ſola habent eſſentiam, vel quidditatem, entia vero rationis per apprehenſionẽ rationis dicuntur entia. non q̃ ex ſe habeant aliquam eſſentiam, vel quidditatem. Si in ordine ad alterũ hoc dupliciter. Primo ſecundum diuiſionem vnius ab altero, & hic modus cõſtituit ly aliquid, dicitur. n. aliquid quaſi aliud quid, propter quod ſicut ens dicitur vnum, quia eſt indiuiſum, ſic dicitur aliquid inquantum eſt diuiſum ab alio. Ex quo ſequitur q̃ ſi aliqua duo ſint realiter idem, vnum per reſpectum ad alterum non poteſt dici aliquid, vnde hæc eſt falſa, homo comparatus rationali eſt aliquid. Secundo quantum ad cõuenientiam vnius entis cum alio, & hoc non poteſt eſſe, niſi ſumatur aliqua natura, quæ nata ſit conuenire cum omni ente. Id autem eſt anima, quoniam eſt quodam modo omnia, ex 3. de Anima, tex. 37. In anima autem eſt potentia intellectiua, & eſt appetitiua intellectiua dicta voluntas. Conuenientia autem entis ad intellectum, quæ dicitur conformitas, vel aſſimilatio conſtituit ly verum, de quo dicemus in c. de Vero. Conuenientia verò entis ad appetitum conſtituit ly bonum, de quo dicemus in c. de Bono. Ex prædictis igitur patet, quales modos addant tranſcendentia ſ. ens.

Ordo in tranſcendentibus.

Pro euidentia tertij, prępono diſtinctionem, deinde ſubiungam aliquas concluſiones. Diſtinctio eſt hæc: Ordo trãſcendentium dupliciter aſſignari poteſt. Primo quãtum ad res ſignificatas, & ſic nullũ habẽt ordinem adinuicem, nec vnum eſt prius altero. Quoniam huiuſmodi ordo ſupponit diſtinctionem realem inter ordinabilia, cum ordo iſte ſit relatio realis, quæ requirit extrema diſtincta realiter, vt dixi mus ſ. ſed tranſcendentia, vt dictum eſt ſ. non diſtinguuntur realiter ab ente, nec à ſeinuicem, ergo quantum ad res ſignificatas, nullum habẽt ordiné adinuicem. Secundo conſiderantur quantum ad rationes ſuas formales, ad hunc ſenſum, cuius tranſcendentis rõ prius apprehendatur, ab intellectu procedente ordinatè ordinante à conceptu entis ad alios cõceptus, putà an prius ei occurrat conceptus vnius poſt cõceptũ entis, an cõceptus veri, an cõceptus boni, &c. & in hoc ſenſu ibi quæritur, quem ordiné habeant inter ſe.

Præmiſſa hac diſtinctione, ſubiungo aliquas concluſiones deciſiuas quæſiti.

Vnum formaliter oĩa entia præcedit.

Prima concluſio, Vnum ſecundum rationem formalem præcedit omnia alia tranſcendentia. Quoniam primum, q̃d concipitur ab intellectu noſtro, eſt ens, vt etiá teſtatur Auicenna, in 1. ſuæ Metaph. c. 6. ſecundum eſt nõ ens, quia ex oppoſito cognoſcitur oppoſitum. tertium eſt diuiſio, Cognito. n. quid ens, & quid nõ ens, ſtatim apprehendimus diſtinctionem vnius ab altero, cum ſint oppoſita. Quartum eſt in diuiſio, quoniam omne ens in ſeipſo indiuiſum eſt: cum. n. ſecundum Ariſt. in 10. Meta. tex. 7. dicantur æqualiter ens & vnum, quod non eſt vnum, non eſt ens: ſicut quod non eſt riſibile, non eſt homo: vnum autem dicit indiuiſionem, vt ſuprà declarauimus, ergo omne ens eſt in ſeipſo indiuiſum. Cùm igitur ens vnum dicat ens indiuiſum, & in quarto loco apprehendamus indiuiſionem, quæ complet rationem vnius, ſequitur quòd poſt ens, primum quod concipitur ex tranſcendentibus, eſt vnum.

Sed dicet aliquis, In ſecundo gradu concipitur nõ ens, & in tertio concipitur diuiſio: ergo ante conceptum vnius concipitur non ens, & diuiſio, ex conſequenti primum, quod concipitur poſt ens, non eſt ipſum vnum.

Reſpondeo, Id non impedit intentũ noſtrum, qm̃ loquimur de eo q̃d dicit aliq̃d poſitiuũ, ſaltẽ quo ad ſuum materiale. Cõſtat aũt, q̃ nõ ens, & diuiſio, nõ dicũt poſitiuũ, de nõ ente patet, de diuiſione manifeſtaẽ ex ſua rõne formali, eſt enim diuiſio negatio vnius de altero. Diuiſa. n. ſunt, quorum vnum non eſt alterum, & ſic inſtantia non valet.

Vnum ſequitur aliquid.

Secunda concluſio, Intellectus ordinatè concipiens trã ſcendentia, poſtquã apprehendit rem, vt vnã, ſtatim apprehendit eã, vt aliquid, & eius conceptũ formar. nam declaratum eſt in cõcluſione præcedenti, q̃ in quarto gradu apprehendimus ens, vt indiuiſum in ſeipſo, ergo conſequenter vt diuiſum à quolibet alio. ſed in hoc ſtat rõ ipſius aliquid vt dictum eſt ſ. ergo poſt conceptum vnius, immediatè ſequitur conceptus ipſius aliquid. Quod autem ad apprehenſionẽ entis, vt ídiuiſi í ſeipſo cõſequẽter ſuccedat apprehẽſio,

vt eſt diuiſum à quolibet alio, patet ex hoc, quòd vnumquodque ex propria entitate diſtinguitur à quolibet alio.

Aliquid ſequitur res.

Tertia concluſio, Poſt conceptum ipſius aliquid ſtatim ſequitur conceptus rei. Quoniam dicitur res à ſua propria quidditate, vel eſſentia: propriam autem quidditatem, vel eſſentiam vnumquodque habet, inquãtum eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum à quolibet alio, alioquin ſua eſſentia nõ eſſet ſibi propria: ergo poſt conceptum vnius & aliquid, intellectus ordinatè procedens immediatè format conceptũ rei.

Verum ſequitur ip ſum bonũ

Quarta concluſio, Conceptus veri eſt prior conceptu boni. Quoniam qualis eſt ordo inter intellectum & voluntatem. talis eſt inter eorum obiecta, prioris enim & vniuerſalioris potentiæ obiectum prius & vniuerſalius eſt: ſed intellectus eſt prior & vniuerſalior voluntate, quoniam non fertur voluntas niſi in præcognitum. Ergo verum quod eſt obiectum intellectus, prius eſt in apprehenſione quàm bonum quod eſt obiectum voluntatis.

Prætereà, vniuerſaliora ſunt priora in apprehẽſione, ex 1. Phyſ. tex. 3. ſed verum in tota ſua latitudine eſt vniuerſalius bono, quoniam verum prædicatur de quolibet ente, tã potentiali, quàm actuali. Bonum autem propriè prædicatur de ente in actu, vt dicemus in c. de Bono. Patet ergo, ꝙ inter tranſcendentia iſte eſt ordo, non quo ad res ſignificatas, ſed quo ad rationes formales, primum eſt ens, ſecundum eſt vnum, tertium eſt aliquid, quartum eſt res, quintum eſt verum, ſextum eſt bonum.

Quinta diuiſio, Ens diuidit per finitũ & infinitũ.

Quinta diuiſio entis realis eſt hæc, Omne ens reale, præcipuè abſolutum, eſt finitum vel infinitum, circa quam conſiderabimus tria. Primo quomodo ſumitur ly finitum & infinitum. Secundo ponitur vnica concluſio, & probatur. Tertio defenſatur contra Scotum ordo huius diuiſionis ad præcedentes, ſoluenturque rationes ipſius.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ finitum & infinitum ſumũtur dupliciter. Primo in eſſentia, Secũdo in quantitate.

Finitum in eſſentia dicitur, quod eſt determinatum & limitatum ad aliquod genus eſſendi in prædicamento determinato, ſiue ſit ens corporeum, vel incorporeum, ſubſtãtia, vel accidens. Infinitum in eſſentia eſt illud, quod nullo modo eſt arctatum ad vnum genus eſſendi, ſed in ſe continet eminẽter oẽs gradus entis, & omnes dabiles perfectiones.

Finitum in quantitate eſt illud, in quo eſt aſſignare principium & finem, & hoc tam in quantitate continua, quàm diſcreta. Infinitum autem eſt in quo cum ſit diuiſibile non eſt dare principium, neque finem, vt in linea infinita, in multitudine infinita. In propoſita diuiſione intendimus de finito & infinito in eſſentia, conſtat. n. ꝙ quantitas non conuertitur cum ente. Ergo nec finitum, nec infinitum, in quantita te diuidunt ens reale abſolutum vniuerſaliſſimè ſumptum.

Quantum ad ſecundum, ponitur hęc concluſio, Quodlibet ens reale abſolutum eſt finitum, vel infinitum in eſſentia, probatur, Quodlibet ens reale abſolutum, vel habet eſſe ex ſe vel ab alio: ſi ex ſe, ergo habet eſſe interminatum. Quicquid. n. terminat, ab aliquo terminat, vel à quo pẽdet vel à quo continetur, vel à quo ſuſtentatur. ergo quod habet eſſe ex ſe, penitus independens à quocunque extrinſeco, habet eſſe interminatum: ſi interminatum, & infinitum, quoniam conuertuntur, ſi eſſe infinitum, ergo eſſentiam in finitam. Cum. n. apprehendamus eſſe, vt fluens ab eſſentia, quantum erit eſſe ſecundum perfectionem, tanta erit eſſentia, vt radix: ſi habet eſſe ab alio, ergo eſt finitũ in eſſentia. Quoniam, ſi habet eſſe ab alio, eſt eſſe productum, ſi productum, ergo terminatum ad aliquem gradum eſſendi, vel ex differentia ſpecifica, ſi eſt ſubſtãtia, vel ex ſubiecto, ſi eſt accidens: ergo quod habet eſſe ab alio eſt finitum in eſſentia. Sed aduerte, ꝙ in via Comm. in 8. Phyſ. com. 79. hæc diuiſio nulla eſt. Quoniam negat poſſe dari infinitum in eſſentia, quod dicitur infinitum in vigore, vnde apud ipſum, primũ mouens non eſt infiniti vigoris, verum, quia non ſuſtinetur à B.T. nec à Scoto, ideo ſua opinio reſeruatur reprobanda in q. noſtris metaphyſical. & nunc nõ eſt præſentis negotij.

Quantum ad tertium declarandum eſt, quem ordinem habeat hæc diuiſio inter diuiſiones entis. Et hic eſt duplex via famoſa, vna apud Thomiſtas, alia apud Scotiſtas.

Thomiſtæ tenẽt, ꝙ quẽcunq; ordinẽ contineat hæc diuiſio, non tñ eſt prior diuiſione entis, quæ fit ꝑ vnũ & multa, imò ſequit tranſcendẽs, qđ eſt bonũ, & cũ bonũ ſit poſterius vno, vt declaratũ eſt, ponẽdo ordinẽ inter rões formales tranſcendẽtiũ, ſequit hãc diuiſionẽ eſſe poſterioré illa. Qđ aũt hæc diuiſio ſequat bonũ ꝓbatur ſic, Vnũquodq; in tantum eſt finitum vel infinitum in eſſentia, inquantum habet eſſe: intantum habet eſſe, inquantum eſt perfectum, quoniam eſſe rei eſt prima rei perfectio, cum ſit prima actualitas, qua res exiſtit: intantum autem eſt perfectum, inquantum eſt bonum, quia, vt dicemus in ca. de Bono, ratio boni eſt ratio perfectiui, ergo vnumquodque intantum eſt finitum, vel infinitum in eſſentia, inquantum eſt bonum, patet ergo, quòd hæc diuiſio ſequitur bonum.

Scotiſtæ autem fundantes ſe ſuper doctrinam Scoti in 1. diſt. 8. q. 3. & in quolibet. q. 5. tenent hanc diuiſionem priorem illa, qua diuidatur ens per vnum & multa, & arguitur ſic, ens prius diuiditur in ea, quæ ſunt enti magis intima, q̃ in ea, quæ poſterius enti conuenientia, ſed finitas & infinitas in eſſentia conueniunt enti magis intimè, quàm vnitas & multitudo, ergo, &c. Maior patet. Minor aũt ad mentem Scoti, ſic probatur, finitas & infinitas conueniunt enti in eſſe quidditatiuo, id eſt, in primo modo per ſe, dicunt enim perfectionem in eſſentia rei, perfectio autem in eſſentia cõuenit enti in primo modo per ſe. Nã quælibet eſſentia comparata alteri eſt perfectior vel imperfectior, ſicut humanitas perfectior eſt equinitate, & ſic de aliis eſſentiis ſpecificis, vnitas autem & multitudo conueniunt enti ſecundo modo per ſe, quoniam apud Metaphyſicum ſunt paſſiones entis, ergo, &c.

Ad hoc ſecundum doctrinam B. Tho. negatur minor. ad probationem, quando dicitur, finitas & infinitas conueniũt enti in eſſe quidditatiuo, id poteſt dupliciter intelligi. Primo prout abſtrahit à quolibet eſſe actuali, puta ſumendo humanitatem, vt humanitas præcisè & abſtractè præſcindendo à quolibet eſſe actuali, & ſic negamus finitum & infinitum in eſſentia conuenire enti, quia eſſentia ſic præcisè ſumpta, nullã perfectionem dicit, cum prima rei perfectio ſit eſſe actuale, & vt ſic comparata alteri eſſentiæ præcisè ab eſſe, non poteſt dici hęc perfectior, & illa imperfectior, ni forte fundamentaliter, prout humanitas eſt apta recipere nobilius eſſe, equinitas autem vilius. Secundo conſideratur prout ſtat ſub eſſe: puta equinitas actu exiſtens, & vt ſic conceditur, quodlibet ens abſolutum eſſe finitum, vel infinitum in eſſentia, & dicit aliquam perfectionem, ſed quoniam hæc perfectio fundatur in eſſe, & ipſum eſſe eſt quod dam bonũ (cuilibet enim, eſſe ſuum eſt appetibile) ideo dicimus, ꝙ finitum & infinitum ſequuntur bonum. Et, quoniã ens prius diuiditur per vnum & multa, quàm per bonũ & malum, ideo ſuſtinemus diuiſionem entis per vnum & multa eſſe priorem diuiſione, quæ eſt ꝑ finitum & infinitum. Et hic terminam⁹ cõſiderationẽ de ente cũ oĩb. diuiſiõib. ſuis.

Et aduerte ꝙ ex propoſito relinquimus diuiſionem entis in decem prædicamenta, quoniam illa non conuenit enti reali abſolutè ſumpto, ſed enti reali finito in eſſentia. De hoc igitur conſiderabimus in quæſtionibus noſtris metaphyſicalibus. Sequitur conſideratio de Vno.

CAPVT II. De Vno.

SEcundum ordinem aſſignatum in tranſcendentibus, poſt conſiderationem entis ſequitur conſideratio de vno, de quo dicemus tria.

Primo, quomodo diſtinguuntur vnum tranſcendens, & vnum numerale.

Secũdo, quid addit vnũ numerale ſup vnũ tranſcẽdens.

Tertio, ſi ratio menſuræ primo conuenit vni.

Vnũ trãſcendẽs et vnum numerale quõdiſtinguntur.

Quantum ad 1. aduerte, ꝙ non eſt immorandum, vt declaretur, vtrum diſtinguantur, nam opinio Auicennæ de eorum identitate recitata à Comm. in 4. Meta. comm. 3. & ſufficienter reprobata à B. Th. in 4. Met. exponente textum tertium, iam caſſata eſt. Suppoſito ergo quòd diſtinguantur, in ueſtigandum eſt quomodo.

Ad cuius euidentiam nota, ꝙ aliqua poſſunt eſſe diſtincta dupliciter. Primo ſicut duæ res, quarum vna non eſt alia, nec de ea prædicatur, ſic Plato & Sortes diſtinguuntur, & quælibet duæ ſpecies. Et hoc modo clarum eſt, quod ens tranſcendens, & ens numerale nõ diſtinguuntur, quia licet vnum numerale non prædicetur de vno tranſcendente, cũ ſit eo inferius tamen vnum tranſcendens prædicatur de vno numerali, quoniam de quocunque prædicatur ens, prædicatur & vnum tranſcendens, cum ſint conuertibilia, ex 4. Metaph. tex. 3. Conſtat autem, ꝙ de eo prædicatur ens, ergo &c. Secundo dicuntur aliqua diſtincta, quia vnum eſt ſicut ſuperius, & alterum ſicut inferius, addens tñ aliquid ſupra rationem ſuperioris. Hoc modo diſtinguuntur animal & hõ, quoniam ſupra rationẽ animalis addit rationale, & ſic

diſtin

distinguuntur vnum transcendens, & vnum numerale, qm̃ vnum numerale est in genere determinato, i. in prædicamẽto quantitatis, vnum autem transcendẽs est super omne genus, sicut & alia transcendentia, & ideo est magis vniuersale, & propterea sicut homo addit aliquid super conceptũ animalis, necesse est, vt vnum numerale addat aliquid sup vnũ trãscendens. Quid verò sit illud dicemus in sequentib.

Quantum ad secundum, declarandum est quid addat vnum transcendens super ens, & quid vnum numerale & per consequens super vnum transcendens.

Respectu primi dico, ꝙ vnum transcendens nihil reale positiuum addit: declaratum est.n. suprà, ꝙ transcendentia nullum reale addunt supra ens, ergo nec vnum. Declaratũ est etiam, quod vnum est addens indiuisionem super ens: indiuisio autem non est quid reale positiuum, cum sit priuatio, quæ est negatio. Dicendum est ergo, quod solam indiuisionem super ens addit, vt patet ex sua ratione formali, quæ est hæc, vnũ trãscendẽs est, cui debetur esse indiuisum.

Respectu autem vnius numeralis varia est opinio: licet enim omnes concordent, quod est accidens secundum Auicennam in 3. suæ metaphysicæ, c. 3. & secundum Comm. in 4. Metaph. comm. 1. & clarius in 10. li. com. 5. Quid autem sit illud accidens est diuersa opinio. Nam Auicenna in eodẽ loco videtur sentire, quod sit esse, quod dat quantitas continua rei quantæ. Puta, si quæratur, quare lapis iste est vnus numeraliter, respondetur, quia habet esse quantitatiuũ indiuisum fluens à quantitate continua lapidis, ita quod tandiu lapis est vnus numeraliter, quandiu non est diuisus secundum quantitatem. Si.n. quantitas lapidis diuidatur, fiet alterum & alterum esse quantitatiuum, & sic fient duo lapides, & hanc sententiam videtur sequi B. Tho. in 1. sen. dist. 24. vbi recitans mentem Auicennæ, licet improbet ipsum quo ad identitatem vnius numeralis cum vno transcendenti, non tamen quantum ad hoc, quod vnitas numeralis ponitur esse quantitatis continuæ.

Quidam autem dicunt, ꝙ addit super ens rationem mẽsuræ, quoniam prima ratio mensuræ attribuitur vni ex 10. Meta. tex. 3. Quod quidem quomodo sit verum dicemus in frà. Et hanc opinionem videtur tenere B. Th. in 4. Met. exponens textum tertium, vbi arguens contra Auicennã inquit, vnum, quod est principium numeri, addit super substãtiam rationem mensuræ, quæ est propria passio quantitatis, quæ primo inuenitur in vnitate, & dicitur per priuationem & negationem diuisionis, quæ est in quantitatem cõtinuam.

Sed dicet aliquis, si secundum B. Th. vnum numerale dicit esse indiuisum quantitatis continuæ, ergo non dicit rõnem mensurę, qm̃ vnius est tantum vna ratio quidditatiua.

Respondeo, non est inconueniens, quod dicat vnum tanquam essentiale prædicatum, sicut homo dicit formaliter rationale, & alterum tanquam proprietatem suam: sicut homo dicit risibile, eodem modo vnum numerale dicit esse indiuisum quantitatis continuę, vt prędicatum essentiale. Dicit autem rationem mensuræ, vt proprietatem suam, quæ fluit à prædicato essentiali, ex hoc.n. ꝙ dicit esse indiuisum, sequitur ratio mensuræ ex 10 Met. tex. 3. vbi manifestat quãlibet mẽsurã esse indiuisibilẽ aut à natura, aut à proposito.

Quidã aũt, sicut placuit Paulo Soncinati in 10. Meta. q. 3. dicunt vnũ numerale esse accidens, & ꝙ illud accidens est quantitas cõtinua rei quantæ, puta vnitas huius lapidis est quantitas continua eius, & probat propositum dupliciter.

Primo, Res ex sua quantitate cõtinua est indiuisa in se, & diuisa à quolibet alio: ergo quantitas continua est vnitas rei quãtæ. consequentia patet à diffinitione ad diffinitum: antecedens aũt sic probatur, Diuisibilitas primo conuenit quantitati continuę, vt alias probatum est, ergo per quantitatẽ continuã res est indiuisa in se, & diuisa à quolibet alio.

Vnitas numeralis & quãtitas cõtinua.

Secundo, per solam quantitatem continuam res illa facit numerum cum alia: posito.n. lapide A, cum sua quantitate cõtinua, similiter posito B, omni alio circunscripto constituunt binarium, ergo vterque est vnus sua quantitate cõtinua. patet ergo vnitatẽ numeralẽ esse quãtitatẽ cõtinuã.

Sed contra hãc opinionẽ sic arguitur, diuisibile non habet rationem vnitatis, ex diffinitione vnitatis, quæ dicit in diuisionem ex 10. Metap. tex. 3. sed quantitas continua est diuisibilis etiam in infinitum, ex 3. Phy. tex. 34. ergo quantitas continua non habet rationem vnitatis.

Sed forte dices, quantitas continua dupliciter consideratur. Primo vt habet partem extra partem, & sic non habet rationem vnitatis, quia, vt sic est diuisibilis, sicut etiam argumentum probat. Secũdo inquantum est indiuisa in se, & diuisa à quolibet alio, & vt sic habet rationem vnitatis.

Contra, & probo, ꝙ etiam secundo modo accepta non habet rationem vnitatis, quod enim conuenit alicui ex sua ratione formali, & in suo esse quidditatiuo, quocunq; modo consideratur, semper conuenit ei, quoniam prædicata quidditatiua sunt inseparabilia: sed esse diuisibile, & habere partem extra partem conuenit quantitati continuæ, ex sua ratione formali & quidditatiuè, vt patet in 6. Phys. tex. 3. vbi Philosophus diffiniens cõtinuum inquit, Continuum est diuisibile in semper diuisibilia, & nullum continuorum diuisibile in impertibilia: patet ergo, ꝙ quantitas continua etiam considerata, vt indiuisa in se, & diuisa à quolibet alio, non habet rationem vnitatis.

Ad primum igitur argumentum, negatur antecedens, & probatio nihil valet, imò magis sequitur oppositum. Nam ex hoc, ꝙ diuisibilitas conuenit quantitati continuæ, primò sequitur, quòd indiuisibilitas constituens vnitatem non primo conuenit eidem, cùm sint oppositа.

Ad secundum negatur similiter antecedens, & sua probatio nihil valet: nam secluso esse indiuiso dato rei quantæ à sua quantitate continua, duo lapides non constituunt binarium, quia neuter eorum erit vnus.

Tenendum est ergo, quòd vnum numerale addit super ens esse indiuisum fluens à quantitate continua, ad quod sequitur ratio mensuræ.

Quantùm ad tertium agenda sunt duo. Primò videbitur, quæ sit ratio mensuræ. Secundò proponetur conclusio ad principale propositum, & probabitur.

Aduerte igitur, ꝙ rõ mensuræ est hæc, Mẽsura est id qđ ducit in cognitionẽ quantitatis rei quantæ, vñ inqt Arist. in 10 Met. tex. 2. Mẽsura est id, p qđ cognoscit rei quãtitas, vbi & Com. inqt, Rõ mẽsuræ est ducere i cognitionẽ mẽsurati.

Sed aduerte duplicẽ rei quãtitatem, s. dimensiuam & virtualem, quæ idẽ est ꝙ rei perfectio & bonitas. Quodcunq; ergo ducit nos in cognitionẽ quantitatis dimensiuæ dicetur mensura dimẽsionalis. Sicut per cubitum cognoscimus quantitatem ligni. Illud verò, per qđ cognoscimus quantitatem virtualem dicitur mensura virtualis, & hoc secundũ Philosoph. in 10 Met. tex. 3. est illud, quod est simplicissimũ, & primum, & perfectissimum in quolibet genere, vnde & albedo dicitur mensura omnium colorum, quoniam per ipsam cognoscimus quãta perfectio sit in aliis coloribus, quã to.n. magis propinquant ei tanto perfectiores sunt, & quanto magis distant, tanto imperfectiores, & in genere substantiarum, prima substãtia separata est mensura omnis substantiæ: cum.n. illa sit prima & perfectissima in tali genere, tãto aliæ substãtiæ sunt ꝑfectiores, quãto magis illi ꝓpinquãt.

Mensura vñ primo reperitur in vnitate

Declarata ratione mẽsuræ, ponitur conclusio ad principale propositum. Ratio mensurę prius reperitur in vnitate, quàm in omnibus aliis. Ad cuius probationem suppono ꝙ ī de ratione mensuræ est indiuisibilitas secundum Aristo. in 10. Meta. tex. 3. vbi inquit, In omnibus autem his metrum & principium aliquid, & indiuisibile, quoniam & in lineis vtimur, quasi indiuisibili pedali, &c. Et illic declarat Aristo. ꝙ necessariò mẽsura est aliquod indiuisibile, aut simpliciter, aut humano decreto, ita ꝙ nec ei fiat additio, nec diminutio. Si enim quid diuisibile & variabile esset non certificaret quantitatem mensurati. Hoc supposito arguo sic, Vnitati primo conuenit indiuisibilitas, ex diffinitione sua, vnde inquit Arist. in 10. Meta. tex. 2. vni esse indiuisibile est esse. ergo vnitati primo conuenit ratio mensuræ: consequentia patet ex supposito, nam bene sequitur si indiuisibilitas est de ratione mensuræ: ergo cui primo competit ratio indiuisibilitatis, eidem primo competit ratio mensuræ.

Præterea, omnem quãtitatem continuam mensuramus numero per replicationem, vel vnitate, si nó replicatur mẽsura. Numerum autem mensuramus vnitate, cum sit multitudo constituta ex vnitatibus. Vnitatem verò per nullum prius mensuramus, ergo est primum mensurans, & nullo modo mensuratum. Patet igitur, quòd ratio mensuræ primo conuenit vni. Hæc de Vno dicta sint.

CAPVT III. De Aliquid.

NVnc agendum est de Aliquid iuxta ordinẽ transcendentium assignatum suprà. Aduerte igitur, ꝙ cognitio de Aliquid pendet ex cognitione Vnius. Dictum est.n. in sufficientia transcendentium, ꝙ ly Aliquid significat distinctionẽ vnius entis ab alio propter qđ nota, ꝙ de

ratione

ratione vnius non eſt niſi eſſe indiuiſum in ſeipſo, ꝙ autem ſit diuiſum ab alio, accidit, quoniam accidit aliud eſſe, vnde dato: ꝙ ſolus Deus eſſet, adhuc eſſet vnus, quia omnino indiuiſus in ſe, nō tamen propriè eſſet aliquid, quia non eſſet diſtinctus ab alio, ſi nihil aliud eſſet. Niſi forte diceretur aliquid, quia ex natura ſua eſſet aptus diſtingui ab alio ſi daretur, vnde diceretur aliquid fundamentaliter, & non formaliter. Hæc de Aliquid dicta ſint.

CAPVT IIII.

De Re, vbi illa tractatur quæſtio, an & quomodo eſſe diſtinguatur ab eſſentia.

CIrca hoc tranſcendēs, quod eſt Res, iam patet ex ſufficientia tranſcendentium ſuprà aſſignata, ꝙ diſtinguitur ab ente propter hoc, ꝙ ens ſumit ab eſſe, Res autem ab eſſentia, & qm̄ entia rationis, vt dictum eſt ſuprà, non habēt eſſentiam, ideo competit ſolis entibus realibus. Inueſtigandum eſt ergo qualiter ſe habeat eſſentia, à qua ſumitur res, ad eſſe, à quo ſumitur ens. Et quæritur, vtrum diſtinguantur realiter, vel ſint idem re, ſed diſtincta tantum ratione, & circa hoc ſic procedendum eſt.

Primò proponentur aliquæ opiniones, & improbabunt̄.

Secundò proponetur via B. Th. & defenſabitur.

Prima opinio eſt Henrici de Gandauo in primo quolibet. q. 8. hic tenet eandem rem penitus eſſe eſſentiam & eſſe, ſed per duplicem reſpectum, quem poteſt habere, comparata primæ cauſæ denominatur eſſentia & eſſe: nam imaginatur quòd res antequam producatur, eſt ab æterno in intellectu primæ cauſæ, ſicut exemplatum in exemplari, & ideatum in idea, & ſic conſiderata dicit reſpectum exemplati ad exemplar, datō etiam caſu, ꝙ non produceretur, & vt ſic dicitur eſſentia, puta res, quæ eſt homo, vt eſt in intellectu primæ cauſæ, vt ideata, dicitur eſſentia hominis. Si autem conſideratur comparata ad primam cauſam, ſicut effectus ad cauſam ꝓductiuā, prout in actu producitur, ſic vocat̄ eſſe. vnde res, quæ eſt hō actu productus, dicit̄ eſſe ꝓ tali reſpectum, ſicut per primū reſpectum dicitur eſſentia.

Sed contra hanc opinionem dupliciter arguitur. Primò nulla ratio eſt de formali relatiōe entis abſoluti: dicitur. n. abſolutum ad ſe, & non ad alterum, ſed eſſentia puta hominis & lapidis eſt ens abſolutum, vt patet: ergo per relationem res non poteſt dici eſſentia, cùm eſſentia ſit ſignificatum diffinitionis, vt dicemus infrà. Præterea, nulla relatio eſt incluſa in ratione ſui fundamenti, qm̄ fundamentum eſt prius relatione fundata: ſed eſſentia eſt fundamentum huius relationis. quæ eſt inter rem exēplatam, & primam cauſam vt exemplar. nam eſſentia eſt id, quod eſt producibile per diuinum exemplar: ergo in ſua ratione formali non includitur reſpectus, cum ſit reſpectus poſterior fundamēto.

Opi. Sco. Secunda opinio eſt Scoti in 3. ſen. diſt. 6. & cōſiſtit in duobus. Primo, ꝙ ſunt idem realiter, & ſic probat, Duo abinuicem inſeparabilia ſunt idem realiter. Hoc eſt velut principium in doctrina ſua: ſed eſſe non ſeparatur ab eſſentia. tūc enim exiſteret eſſentia ſine eſſe, quod eſt impoſſibile & implicans cōtradictionem: ergo ſunt idem realiter. Secundo, ꝙ diſtinguuntur ex natura rei, & probat ſic, De quibuſcunque prædicantur & verificantur prædicata contradictoria, diſtinguuntur ex natura rei, hæc patet ſecundum ipſum ex diffinitione diſtinctionis ex natura rei: ſed de eſſe & eſſentia verificantur prædicata contradictoria, nā hæc duo ſunt vera, eſſe accidit eſſentiæ, & non accidit eſſentiæ: ſimiliter hæc duo. Eſſentia poteſt eſſe in potentia obiectiua, eſſe non poteſt eſſe in potentia obiectiua, ergo eſſe & eſſentia diſtinguuntur ex natura rei.

Sed iſtæ rationes in via noſtra nihil concludunt. Et ad primam negatur maior, quoniam non eſt vniuerſaliter vera, nam materia & forma diſtinguuntur realiter, & tamen materia non poteſt ſeparari à forma, ſaltem in eſſe formali, vt pro nūc dimittamus eſſe obiectiuum & ſecundum viam noſtram diſtinguuntur potentiæ animæ ab anima realiter, & proprietas à ſubiecto, & tamen ſunt inſeparabiles, ergo maior ſua non eſt vera vniuerſaliter.

Ad ſecundam negatur maior, qm̄ ad verificandū de eodē prędicata cōtradictoria, ſufficit diſtinctio rationis ſumpta ex parte rei, & nō ſolū ex parte intellect⁹ ratiocinātis. vñ de pūcto ſignato in medio lineæ, verū eſt dicere, pūctus eſt principiū & nō eſt principiū, ſ. partis ꝑcedentis, & tñ idē pūctus, vt principiū, diſtinguit̄ ſolū ratione à ſeipſo, prout non eſt principium, & ſic patet, quòd maior in via noſtra non concludit, licet apud Scotiſtas teneatur vt maxima.

Tertia opinio, quam intendimus ſuſtentare eſt B. Th. in ſecundo contra Gentes, c. 52. Ad cuius euidentiam agemus tria. Primo quid ſit eſſentia & eſſe. Secundo in quo genere ſint. Tertio ponam duas concluſiones reſponſiuas, ꝓpoſito. *Opm S. Thomæ.*

Quantum ad 1. aduerte, ꝙ eſſentia dicit ſignificatum diffinitionis ſumptum in concreto, vt ſignificatum huius diffinitionis, animal ratiōale eſt eſſentia hominis, quæ apud philoſophum in 7. Metaph. dicitur quodquid eſt, vnde id quod eſt res, eſt eſſentia rei. Dico autem in concreto, quia aliqñ ſumitur eſſentia in abſtracto dicēdo, humanitas, equinitas, &c. Sed in hoc ſenſu non ſumus locuturi hic: non enim eſſe competit rei in abſtracto, ſed in concreto, qm̄ abſtracta habent rōnem quo, & non quod eſt. Eſſe autem dicit primam actualitatem impreſſam cuilibet enti creato à prima cauſa, qua formaliter exiſtit, cum ex ſe & ſibi derelictum quocunque alio circunſcripto exiſtere non poſſit. primo dicitur primam actualitatem, qm̄ eſt primum, quo res eſt actu, & ſupponitur vt fundamentum primum cuilibet alteri prędicato perfectiuo. Nō. n. poteſt res habere eſſe per ſe neque corporeum, neque viuū, niſi ſuppoſito eſſe. merito ergo dicit primam actualitatem, qm̄ eſt primum actuans formaliter. Dicitur ſecundo, cum ex ſe exiſtere non poſſit. Oē. n. ab alio depēdens, ñ habet eſſe ex ſeipſo, ꝙa tūc nō depēderet ab alio. ergo ídiget aliquo, quo poſſit exiſtere, & id eſt eſſe, vnde ſequitur corollariè, Primam cauſam ſolam poſſe exiſtere ex ſeipſa, qm̄, cum ſit omnino independens, non indiget aliquo influente ſibi eſſe. Reliquæ partes dictæ deſcriptiōis manifeſtæ ſunt, patet igit̄ ꝙd ſit eſſentia, & ꝙd ſit eſſe.

Quantum ad 2. dico, ꝙ eſſe eſt in eodē genere reductiuè, in quo eſt ſua eſſentia. Quod probo dupliciter. Primo actus & potentia ſunt in eodē genere, ex 9. Metaph. text. 12. ſed eſſe comparatur ad eſſentiam, ſicut actus ad potētiam. Eſt. n. eſſentia ſuſceptiua eſſe, & eſſe eſt actuans eſſentiam, cum ex ſupradictis ſit prima actualitas: ergo ſunt in eodē genere. Præterea, ſumo eſſe ſubſtātiæ, puta hominis: & quæro aut eſt ſubſtantia, aut accidens, ſi eſt ſubſtantia, habeo intentū, ſi eſt accidens, contra, accidens eſt poſterius ſubſtantia, ex 7. Metap. tex. 4. ergo ſubſtantia haberet eſſe per aliqd̄ poſterius ipſa, & cum nō ſit ſuſceptiua accidētis, niſi prius actu exiſtat, ergo prius exiſteret q̄ reciperet eſſe, quod ſecundum te eſt accidens, quod patet eſſe abſurdum. Neceſſe eſt ergo dicere eſſe ſubſtantiæ, eſſe in genere ſubſtantiæ, & eſſe accidentis in genere accidentis, & eſſe quantitatis in genere quātitatis, & eſſe qualitatis ī genere qualitatis, &c. *Eſſe & eſſentia ſūt eiuſdē ge neris.*

Quantum ad 3. vt pateat propoſitum in via Thomiſtica, propono duas concluſiones.

Prima concluſio, In quolibet ente, citra primum, diſtinguuntur realiter eſſe & eſſentia ſumpta in concreto, puta eſſe hominis, & id quod eſt homo. Probatur dupliciter. Primo ſic, ſuppono quod eſſentia in concreto in nullo recipitur, cū ſit id qd̄ eſt, & ſit ens ꝓ ſe: tūc arguo ſic, ſi eſſe hoīs eſt idē qd̄ hō, ergo ſicut hō non recipitur in alio, ſic nec eſſe eſt hoīs: tunc vltra, ſi eſſe nō recipitur in alio, ergo eſt eſſe illimitatū, qm̄ oē limitatū & cōtractū ideo limitatur & contrahitur, ꝙa recipitur ab alio, ſicut accidēs in ſubiecto, vel forma ia materia, vel limitatur ꝓ aliquā differentiā contrahentē, ſicut animal limitatur ad hominē ꝓ rationale: ſed ſm te, eſſe non recipitur in aliquo, cū ſit idē per te cū eſſentia, quæ non recipitur in aliquo, nec habet differentiā contrahentem, eſt. n. eadem ratio ens & eſſe habere differētias, cum ſumatur ens ab eſſe, ſed ens non habet differētias contrahentes, ex 3. Metaphy. tex. 10. ergo eſſe remanet illimitatum. ſi illimitatum, ergo infinitum, ſi infinitum, ergo dabuntur plura eſſe infinita, ſ. eſſe primi, & eſſe rei ꝓductæ, quod cum ſit manifeſtè falſum, vt etiam probatur in 12. Metaphy. ſequitur, ꝙ non ſunt idem eſſe & eſſentia rei productæ. Secundo ſic, eſſe habet cauſam productiuam, quoniam eſt effectus agentis, quod dat eſſe ſuo productiuo, eſſentia autem non habet cauſam productiuam, ergo non ſunt idem realiter. conſequentia patet. Secunda pars antecedentis multipliciter probatur, nam ſi habet cauſam productiuam: ergo prædicata quidditatiua & eſſentialia habent cauſam productiuam, ſed hęc prædicata conueniunt rei abſq; omni cauſa productiua: remota enim omni cauſalitate productiua reſpectu roſæ, quæro an hæc ſit vera, roſa eſt ſubſtantia corporea, ſi ſic, habeo intentum, ſi non, ergo de roſa abſolutè ſumpta non poteſt haberi ſcientia, ſed tantum de roſa vt exiſtit, quod tamen eſt falſum, quoniam ex 1. Poſter. *Eſſe & eſſentia in omnib. citra primū reali ter diſtincta ſunt.*

Scientia

Scientia eſt de incorruptibilibus,& neceſſariis, roſa aũt vt exiſtit,corruptibilis & cõtingẽs eſt,vt ergo de roſa habeat ſcia, neceſſe eſt hãc eſſe ſempiternæ veritatis, roſa eſt ſubſtantia corporea,etiam remota oĩ cauſalitate productiua.

Prætereà,ſi prædicata q̃dditatiua non conueniunt ſubiecto,ſecluſa omni cauſa effectiua, ergo diffinitio non ſem per conueniret ſuo diffinito,quod eſt abſurdum. Prætereà huius ꝓpoſitionis,hoc eſt homo,nulla eſt cauſa : ergo nec huius,homo eſt animal rationale,& hæc eſt ſententia Ariſt. in 7.Metaph.tex.59.vbi tenet,quod huius propoſitionis,homo eſt homo,nulla eſt cauſa,niſi fortè,vt inquit illic Commentator aliquis dicat, quoniam quodlibet eorũ eſt vnum per ſe,& vnum non diuiditur in prędicatum & ſubiectum. Et intendit Commen.quod non poteſt aſſignari alia cauſa, niſi identitatis prædicati cum ſubiecto, manifeſtum eſt ergo:quod,ſi prædicata quidditatiua non habent cauſam effectiuam,nec eſſentia ſumpta in concreto includens huiuſmodi prædicata,habet cauſam effectiuam. Ex his ergo patet,ꝙ eſſentia & eſſe in quolibet creato diſtinguuntur realiter, & huic ſententiæ videtur aſſentire Ariſt. in 2. Poſter. vbi tenet, quod quid eſt hominis & eſſe hominis non ſunt idem. Et ſecundum doctrinam Auicennæ eſſe in omnibus, excepta prima cauſa,omnibus accidit,eſſentia autem nulli accidit:ergo non ſunt idem.

Eſſe rei creata eſt fectiuè ab agẽte,formaliter à forma dependet.

Secunda concluſio, eſſe rei creatæ eſt effectiuè ab agente, formaliter autem à forma : prima pars probatur ſic:ex ſupradictis eſſe habet cauſam productiuam : ergo eſt effectiuè ab agente ſiue producente,vel à forma:non à forma, quia omnis cauſa efficiens prior eſt ſuo effectu,ex 12.Meta. tex.16.ſed forma non eſt prior ſuo eſſe,tunc enim prius eſſet : ergo,&c. Prætereà ex 2. Phyſic.forma & efficiens non coincidunt in idem numero: ergo forma non dat eſſe effectiuè.Secunda autem pars probatur ex diffinitione formę, nam forma eſt,quæ dat eſſe rei non effectiuè, vt probatum eſt:ergo formaliter:præterea,proprium eſt formæ ex ſeipſa conſtituere ſuppoſitum : ergo dare ſibi eſſe formaliter. Hæc de re vt eſt tranſcendens dicta ſint.

Sed dicet aliquis, ſi eſſe & eſſentia in quolibet creato diſtinguuntur realiter, ergo ens, quod ſumitur ab eſſe, & res, quæ ſumitur ab eſſentia, diſtinguuntur realiter, quod eſt contra determinata ſuprà, vbi probatum eſt tranſcendentia non diſtingui realiter ab ente.

Ad hoc reſpondeo dupliciter.Primò poteſt negari hæc conſequentia, conceſſo, quod ens & res in creatis diſtinguantur realiter quantum ad id, à quo nomen imponitur: ergo tranſcendenter ſumpta diſtinguuntur realiter, nam in latitudine entis & rei inuenitur gradus, i. ens diuinum, in quo non diſtinguuntur realiter eſſe & eſſentia.Secundò dico,ꝙ licet ens imponatur ab eſſe, ſiue ab actu eſſendi,& res ab eſſentia,ſiue à quidditate,tamen vtrunque quantum ad id,cui nomen imponitur, ſignificat id,quod eſt,ex conſequenti tam ens nominaliter ſumptum,quam res,idem ſignificant, diuerſa tamen ratione ſumpta à diuerſis, à quibus nomen imponitur,quæ ſunt eſſe & eſſentia.

CAPVT V. De Vero.

CIrca tranſcendens Verum duo conſideranda ſunt.Primo quid ſit verum, vel veritas formaliter. Secundo, quia dictum eſt 3. in aſſignando ſufficientiam tranſcendentium, ꝙ verum eſt addens reſpectum ſupra ens,declarandum eſt ſi huiuſmodi reſpectus eſt realis,vel rõnis.

Quantum ad 1.aduerte duas famoſas opin. ſ. Heruei,& B.T.& volo vtranque pertractare, quoniam vtraque in ſenſu ab eis intẽto ſuſtineri poteſt.Aduerte igitur opinionem Heruei in 3.quolib.q.1.conſiſtere in tribus concluſionibus.

Heruei opinio.

Prima concluſio,Entitas rei,vt habet eſſe extra intellectum,non eſt veritas formaliter.& probatur,Si entitas rei, vt ſic, eſt veritas formaliter, ergo veritas non eſt formaliter in intellectu.Quod eſt contra Philoſophum in lib.6 Metaphyſ.tex.8.Inquit enim,non enim verum & falſum in rebus,ſed in mente.Prætereà,ſi entitas,vt ſic, eſt veritas formaliter, ergo hic terminus homo ſignificat verum formaliter : quoniam ſignificat hominis entitatem ad extra, ſed hoc eſt contra Philoſophum 1.Peri herm.qui tenet,nullum incomplexum dicere verum vel falſum,ergo,&c.

Secunda concluſio,Nulla propoſitio inquantum propoſitio,nec in mente, nec in voce, nec in ſcripto eſt formaliter veritas, ſed eſt tantum repræſentatiuè vera vel falſa, probatur. Quod ſignificat verum vel falſum eſt repræſentatiuum veri vel falſi:ſed omnis propoſitio,ex 1.Peri herm. ſignificat verum vel falſum:ergo,&c. Prætereà quod ſignificat verum vel falſum non ex ſeipſo, ſed inquantum aliud ponitur vel remouetur, eſt repræſentatiuum veri vel falſi. Talis eſt propoſitio. ſignificat enim verum vel falſum, ex eo quod res ponitur ſic eſſe, vel non ſic eſſe, ſicut eſt vel non eſt, vnde & Philoſophus in prædicamentis dixit, Ab eo quod res eſt vel non eſt,oratio eſt vera vel falſa.

Tertia concluſio, veritas formaliter eſt conformitas rei,quæ eſt ad extra ad ſeipſam,vt eſt in intellectu enunciatiuo ſecundum eſſe cognitum:hanc quidem concluſionem prius declaro,deinde probabitur.

Aduerte igitur,ꝙ entitas ſiue natura rei dupliciter conſiderari põt.Primo vt hẽt eſſe extra intellectũ in ſuis ſingularib.Secũdo vt apprehẽditur ab intellectu,vel intellectui obiicitur per ſpeciem intelligibilem. qñ igitur intellectus per ſpeciem intelligibilẽ repræſentãtem prædicata naturę obiectæ,inueſtigat aliquod eius prædicatum formãs cõceptum de natura illa,& enũciat talem cõceptum vel prædicatum de re dicẽdo, cælum eſt corpus incorruptibile, homo eſt animal,inter rem ad extra & ipſammet,vt eſt ſic apprehẽſa,vel cõcepta ab intellectu cõſurgit quædam cõformitas,quæ repræſentatur per hãc copulam,eſt,oppoſita autem modo cõſurgit difformitas, ſi aliter apprehẽdatur vel cõcipiatur,quam ſit cõueniens rei. Hãc igitur cõformitatem Herueus vocat veritatem formaliter, difformitatem verò falſitatem. Quæ quidem ſunt reſpectus nõ reales, ſed rationis cõſequentes operationem intellectus. Nam remoto omni intellectu,res nõ cõciperetur cõformiter, nec difformiter,ex cõſequenti tales reſpectus nõ cõſurgerẽt.Prætereà, eiuſdem ad ſeipſum eſt reſpectus rationis, cùm non ſint extrema realia realiter diſtincta, cùm igitur hic reſpectus ſit eiuſdem rei,vt habet eſſe ad extra ad ſeipſam,vt eſt apprehenſa ab intellectu erit reſpectus rationis.

Veritas eſt conformitas rei ad intellectum.

Poſita declaratione,ſic ꝓbo cõcluſionem, Quod diſtinguitur cõtra ens reale eſt ens rationis,quia nõ dat medium inter ens reale,& ens rationis, ſed verũ diſtinguitur cõtra ens reale,ex 6.Meta.tex.8. ergo veritas ſiue verũ eſt ens rationis.tũc vltra. Oé ens rationis eſt reſpectus vel negatio, vt poteſt elici ex 1.c.huius tract.vbi cõſideratum eſt de ente reali,& ente rationis.Cõſtat autem veritatem nõ eſſe negationem:ergo eſt reſpectus,& ab oĩbus cõmuniter cõceditur,quod eſt cõformitas,ſiue adæquatio, ſiue cõuenientia,iuxta famoſam diffinitionem qua dicitur,veritas eſt adæquatio rei & intellectus,ergo veritas eſt cõformitas,quæ eſt relatio rationis inter rem,vt hẽt eſſe ad extra,& ipſammet,vt habet eſſe cognitum in intellectu enunciante.

Sed aduerte, ꝙ Herueus non loquitur de veritate vniuerſaliter, ſed ſolum de veritate complexa, quæ ſignificatur per propoſitionem,de qua ſola pertractat Philoſophus in 1.Peri her.& in 6.Metaph.tex.8.Nunc autem,quia conſideramus de vero, vt eſt tranſcendens, conueniens eſt, vt perſcrutemur de omnibus modis veritatis. Quod & agemus pertractantes opinionem B.Tho.

Opinio D.Tho.

Secunda opinio eſt B.T.præcipuè in 1.part.q.16. pro cuius reſolutione dico duo principaliter. Primo quot ſint de ratione veritatis. Secundo quid ſit veritas tam in re quàm in intellectu.

Quantum ad 1.aduerte,vt elicitur ex doctrina B.T.præcipuè in q.de veritate,q.1.art.8.ꝙ duo includuntur in ratione formali veritatis,ſ.abſolutum & reſpect⁹: quod quidem abſolutum aliquando eſt natura rei intelligibilis, aliquando eſt ſpecies intelligibilis, aliquando eſt conceptus formatus,vt plenius dicemus 3. & reſpectus aliquando eſt rei ad intellectum, aliquando eſt intellectus ad rem, qui aliqñ eſt realis,aliqñ eſt rationis,vt declarabitur 3. Iterum aduerte,ꝙ abſolutũ incluſum in ratione veritatis,eſt veritas fundamentaliter,ſed non formaliter,fundatur.n.veritas in entitate rei.Reſpectus autem incluſus dicitur veritas formaliter, & qñ vnumquodque ſolet diffiniri per ſuum formale,inde eſt, quod ſolet allegari hæc diffinitio, vt famoſiſſima,Veritas eſt adæquatio rei & intellectus:pro eodem autem ſumuntur æquatio,conformitas,& ſimilitudo. verum, vt habeatur plena notitia diffiniemus ipſam per abſolutum & reſpectum,& vt eſt in re,& vt eſt in intellectu.

Veritas rei quid ſit.

Tu igitur aduerte,ꝙ veritas in re ſic diffinienda eſt,Veritas eſt entitas rei,vt cõformis intellectui, ſiue ſpeculatiuo,ſiue practico. dico aũt ſpeculatiuo ſiue practico, q̃a 2-lio mõ cõformat entitas rei, intellectui practico, & aliter

ſpec

ſpeculatiuo.Nam conformatur practico,vt cauſę ſuæ productiuæ,vnde dr̃ verus gladius,quia conformatur ideę gladij exiſtenti in intellectu artificis quæ eſt cauſa producẽdi gladium ad extra.econtra dicitur falſus gladius,q̃a difformis eſt eidem ideæ.& in naturalibus dicitur verus lapis,verum aurum, quia conformantur ideis exiſtentibus in mẽte primæ cauſæ agentis ad inſtar artificis.Conformatur autẽ intellectui ſpeculatiuo,quia ab eo cognoſcitur ſicut eſt,& difformatur,quando aliter cognoſcitur quàm ſit. Hæc aũt conformitas vel difformitas fit mediante ſpẽ repreſentatiua,& conceptu incomplexo vel complexo, de entitate rei formatis ab intellectu,quibus res ad extra apprehenſa per intellectũ habet correſpondere. Et idcirco,ſi vis rectè diffinire veritatẽ in artificiatis, vel in naturalibus reſpectu intellectus practici,ſic diffinies,Veritas artificiati eſt conformitas eius ad ideam,à qua pendet.Veritas rei naturalis eſt conformitas eius ad ideã primi agentis à qua pẽdet. Falſitas autem diffinienda eſt per difformitatem.ſi vero diffinire eã volueris reſpectu intellectus ſpeculatiui,ſic diffinies, Veritas in rẽ eſt entitas rei,vt conformatur ſpeciei intelligibili tãq̃ ſuo repreſentatiuo,vel conceptui incõplexo aut cõplexo,qui per actum intellectus, de re prædicãtur,ſicut eſt vel non eſt,vt cũ prædicatur vera diffinitio de diffinito.

Veritas ſ intellectu

Facta conſideratione de veritate,vt eſt in re, ſi vis eam diffinire,vt eſt ĩ intellectu,diſtingues vt ſ̃.de intellectu ſpeculatiuo & practico, ſi reſpectu practici, dicit duo,ſ.ideã, & correſpondentiam ſiue conformitatem ad ideatum, qm̃ exẽplar & exẽplatum debẽt correſpondere,& ſic diffinies eã,Veritas in intellectu practico eſt idea, vt cauſa ꝓductiua,conformis ideato vt ꝓprio effectui.Si reſpectu intellectus ſpeculatiui, dicit duo, ſ.abſolutũ, qđ erit aut ſpecies intelligibilis,aut conceptus incõplexus,putà animal rationale,aut conceptus cõplexus, vt hominem eſſe animal rationale,& dicit reſpectu conformitatis huiuſmodi ſpeciei vel conceptus ad rem cognoſcibilẽ, & tũc ſic diffinies eã, Veritas in intellectu ſpeculatiuo eſt ſpecies intelligibilis, vel cõceptus incõplexus,aut cõplexus,vt cõformes & adæquati rei ad extra, ſm quod per intellectum apprehenditur. Ex his ergo patet quid ſit veritas ſm doctrinam B.Th. tam in re,quã in intellectu,ſiue practico ſiue ſpeculatiuo.

Quantum ad ſecundum principale propoſitum in principio huius c.ſ.an reſpectus incluſus in ratione veritatis ſit realis vel rationalis,aduerte,ꝙaliter dicendũ eſt ad mentẽ Heruei,& aliter ad mentem B.T. nam ſm Herueum,vt declaratum eſt ſ̃.in 3.concluſ.ſua, ſemper eſt reſpectus rationis,qm̃ ſequitur apprehenſionem rei ab intellectu in comparatione rei ad extra,ad ſeipſam,vt eſt apprehenſa.

Secundùm doctrinam verò B.Th. ab vtroque abſtrahit, qm̃ aliquando eſt realis,aliquãdo eſt rationis. ad cuius eui dentiam aduerte,ꝙ res alio modo comparatur ad intellectum diuinũ,alio modo ad intellectũ creatũ.Quantum ad intellectũ diuinũ, vel cõparatur eſſentia ſua ad ipſum,quẽ merè ſpeculatiuè intelligit,vel cõparantur creata,q̃ practicè intelligit. Si reſpectu eſſentiæ, ſic dico ꝙ reſpectus ille eſt merè rationis ex parte vtriuſque, qm̃ intellectus diuinus& eſſentia ſua,cùm non habeant adinuicem oppoſitionem relatiuam,non diſtinguuntur realiter,ſed relatio realis,vt diximus ſ̃. in ſecunda diuiſ. entis realis, requirit extrema realia &diſtincta realiter:erit ergo inter diuinam eſſentiam intellectam,&diuinum intellectum intelligentem talis reſpect⁹,qualis eſt eiuſdẽ ad ſeipſum.Si reſpectu creaturæ,dico,ꝙ ex parte diuini intellect⁹,tam practico quàm ſpeculatiuo,eſt relatio rationis,qm̃ diuina intellectio non pendet à creatura:omnia enim intelligit in eſſentia ſua.

Et præterea,vt diximus in 2.diuiſione entis realis,Deus, vt cauſa creaturæ per intellectum,non eſt eiuſdem ordinis cũ creatura,vt illic declaratũ eſt: ergo inter intellectũ diuinũ practicũ & creaturã, ex parte diuini intellectus non eſt relatio niſi rationis,ex parte verò creaturæ,dico,ꝙ toto tempore,quo exiſtit,talis reſpectus ad diuinum intellectum practicum eſt realis. Eſt.n.ſicut reſpectus effectus ad cauſam productiuam, q̃ eſt realis ex 5.Metaph.c.ad aliq̃d, pro illo vero tẽpore,quo creatura non exiſtit,eſt reſpectus rationis:eſt.n.ſicut reſpectus non entis ad ens,qui non poteſt eſſe realis, qm̃ relatio realis requirit extrema realia,& realiter exiſtentia,ſi debet eſſe relatio realis & actualis.

Quantùm ad intellectum creatum diſtinguendum eſt, vt ſ̃.de ſpeculatiuo vel practico.De intellectu ſpeculatiuo dico,ꝙ aliquando eſt inter intellectum & rem intellectam relatio realis mutua,aliquando realis non mutua,aliquando rationis tm̃ , nam res intellecta tripliciter poteſt ad intellectum comparari. Primo vt exiſtens actu & mouens in tellectum ad ſui intellectionem,& ſic inter ea eſt talis relatio,qualis eſt inter mouens & motum. Conſtat autem in 5. Metaph.c.ad aliquid, illam eſſe relationem mutuam realẽ, nam mouens eſt agens, & motum patiens, ſed apud Ariſt. ibidem vniuerſaliter inter agens & patiens eſt relatio realis ſecundi modi,quæ eſt mutua. Secundo comparatur res intellecta ad intellectum ſpeculatiuum ſicut menſura ad menſuratum,pendet.n.ſcientia noſtra ſpeculatiua ab obiecto,ſicut menſuratum à menſura,ſed ex 5.Metaph.c.ad aliquid, inter menſuram & menſuratum datur relatio realis, ex parte menſurati,quoniam pendet à menſura,ſed non ex parte menſuræ , quoniam eſt independens à menſurato,& huiuſmodi relatio eſt tertio modo relatiuorum , vt patet ibidem. Tertio comparatur res intellecta ad intellectum, eo tẽpore quo non exiſtit,&tamen de ea intellectus enunciat aliquid ſibi competens ex rei natura , vt dum hyemali tempore enunciat de roſa eſſe florem odoriferum, & tunc ly eſſe dicit reſpectum conformitatis inter prædicatum & ſubiectum,quem conſtat eſſe reſpectum rationis,quoniam conſurgit ex apprehenſione intellectus , & quoniam obiectum non exiſtens non poteſt fundare reſpectum realem, diximus enim ſ̃.in 2.diuiſione entis,quod relatio realis requirit extrema realia exiſtentia actu.

De intellectu autem practico , inquantum per habitum ſcientiæ practicę eſt cauſa productiua rei,ſicut artifex per ſcientiam vel artem eſt cauſa ſui artificiati,dico quod ſem per eſt realis mutua,ſed aliquando potentialis, aliquando actualis.nam obiectum ſcientiæ practicæ,vel eſt actu productum vel producibile : ſi primo modo,ſic inter ipſum & intellectum practicum eſt talis relatio, qualis eſt inter cauſam & effectum , quam conſtat eſſe realem mutuam , ex 5. Metaph.c.ad aliquid.ſi ſecundo modo,ſic non erit realis actualis mutua , quoniam extremum alterum non eſt actu: erit autem talis relatio, qualis ponitur inter calefactiuum & calefactibile,& generatiuum& generabile,quam poſſumus appellare mutuam potẽtialem, quoniam etſi alterum extremum non ſit actu,eſt tamen in potentia paſſiua.Ex omnibus ergo dictis patet ꝙ ſm viam Thomiſticam reſpectus conformitatis incluſus in ratione veritatis aliquando eſt realis mutuus,aliquando realis non mutuus,aliquando eſt rationis tantum,& ideo ab omnibus abſtrahit.

Repugnantia verò,quæ vẽ eſſe inter Herueum,qui tenet huiuſmodi reſpectum eſſe tm̃ ens rationis,& B.T.tenẽtem eſſe aliquando realem, aliquando rationis , ſic concordari poteſt.Loquitur.n.B.T.de omnib.modis,quib.ſumitur veritas,ſiue in re,ſiue in intellectu diffiniente,enunciante,practico,ſpeculatiuo,diuino,& creato. Herueus autem loquitur ſolùm de veritate, vt eſt in intellectu enuntiatiuo. Loquendo ergo de hoc,non negaret B.T.quin huiuſmodi reſpectus conformitatis ſit ens rationis, vt diuiditur contra ens reale,quod dicitur ens extra animam. Dicit.n.talis reſpectus ordinem prædicati ad ſubiectum, qui ordo conſurgit ex apprehenſione intellectus comparantis id,quod intellexit de re, ad rem ipſam. intellexit. n. animal rationale de homine,& aduertit id conuenire ſibi,& hanc cõuenientiam, ſiue adæquationẽ explicat per enunciationẽ dicens, homo eſt animal rationale.Et quidem,ꝙ B.T.ſic ſentiat,patet in 6.Metaph.in expoſitione tex.8.vbi inquit,Ex quo patet,ꝙtalis compoſitio eſt ſolùm in intellectu,non in rebus. Et ideo illud , quod eſt ita ens , ſicut in tali comparatione conſiſtens, eſt alterum ab his, quæ propriè ſunt entia, quæ ſunt res extra aĩam,quarum vnaquæque eſt aut ſubſtantia, aut quale, aut quantum,&c. Patet ergo inter Herueum & B.T.nullam eſſe repugnantiam,ſumẽdo præcisè veritatem, vt eſt in intellectu enuntiatiuo.Hæc de vero dicta ſint.

CAPVT VI. De Bono.

CIrca tranſcendens Bonum conſiderabimus tria.
Primò quot ſint de ratione entis,vt bonum eſt.
Secundò duplicem eius diuiſionem.

Tertiò quia determinabitur bonũ includere reſpectum, declarãdum eſt qũo eſt nomen reſpectiuum. Reliquas eius conditiones,qũo habeat rationem finis,& primi cauſantis &felicitantis,dimittimus ꝓ nunc,quas tm̃ conſiderabimus in Theologia. Nunc autem non egrediemur limites metaphyſicales,ſm quos præſentem tractatum diſponimus.

Quan

Quantum ad 1.aduerte,quod duo ſunt de ratione Boni, vnum vt materiale,alterum vt formale, materiale quidem eſt eſſe rei, quod eſt primum fundamentum bonitatis:nam bonum,vt bonum, habet rationem perfecti:eſt enim natura boni,perficere id,cuius eſt bonum, vnũquodque autem intantum eſt perfectum, inquantum eſt actu, intantum eſt actu inquantum habet eſſe,qm̃ eſſe eſt prima actualitas trahens rem à potentia ad actum. Ergo eſſe rei actuale eſt materiale & fundamentum in ratione boni. Ex quo ſequitur, quod entia rationis non ſunt bona, vt ſic, quoniam neque habent eſſe per ſe, neque ſubiectiuè in alio, vt declaratum eſt 3.in 1.diuiſione entis:nec entia chimærica,quæ non ponunt in rerum natura, nec Mathematica, vt conſiderantur à Mathematico, i.vt abſtrahunt à materia ſenſibili, vnde in quit Ariſt.in 3.Metaphyſi.tex.3. Non poteſt eſſe principium motus,nec ratio boni in rebus immobilibus,i.in Mathematicis: ſimiliter materia prima ſm ſe non poteſt dici bona, cum ſit ens in pura potentia, & omnem ſuam perfectionem trahit à forma,per quam fit actu,vnde & Philoſophus inquit in 1.Phyſi.tex.81. Exiſtente forma quodam diuino,& optimo, & appetibili, aliud quidem contrarium ipſi dicimus, i. priuationem, cum igitur materia ex ſe ſit adiuncta priuationi, & priuatio habeat rationem mali iuxta Philoſophum ibidem, ſequitur, quod nec ex ſe inquãtum eſt ens in pura potentia,nec ratione priuationis,ſed tantum ratione formæ,per quam fit actu,& eſt cognoſcibilis, poteſt dici bona. Item nec entia, quæ ſunt in pura potentia agentis & non in potentia paſſiua, vt alter mundus producibilis, ſunt aliquo modo bona,extra cauſam agentem,quia nullũ eſſe habent extra agens,neque actuale,neque potentiale.

In Mathematicis nõ eſt bonum.

Formale autem incluſum in ratione boni eſt reſpectus & ordo ad appetitum, ſicut.n.verum reſpicit intellectum, ſic bonum eſt perfectiuum appetitus.In ratione aũt perfectiui includitur reſpectus,eſt.n.perfectiuum alicuius perfectibilis perfectiuum,ſicut calefactiuum alicuius calefactibilis calefactiuum:patet ergo,qm̃in ratione boni includitur reſpectus perfectiui,per quem diſtinguitur à quolibet alio tranſcendente,& ideo per ipſum,vt per ſuum formale diffinitur,& ſe habet vt differentia complens rationem eius.

Bonũ ſm pliciter, et bonum ſecũdum quid.

Quantum ad 2.aduerte duplicem diuiſionem boni.Prima eſt,Bonum eſt duplex,ſ.bonum ſm quid,& bonum ſimpliciter,bonum ſm quid,eſt res exiſtens ſub eſſe ſubſtantiali, præſcindendo ab omni eſſe accidentali perfectiuo. Bonum ſimpliciter eſt res exiſtens ſub ſuo eſſe ſubſtantiali, & omnibus accidẽtibus conferentibus ad perfectionẽ ſuam. v.g.Homo ſtatim genitus dicitur bonus ſm quid,pro quanto habet eſſe ſubſtantiale actu : & hæc quidem bonitas ſolet nominari bonitas entis. Cùm autem ad perfectiones ſibi conuenientes deuenerit ſiue naturales ſiue morales,tũc dicitur Bonus ſimpliciter,propter quod aduerte,qm̃ oppoſito modo ſe habet bonum ſm quid,& ens ſm quid, Bonum ſimpliciter & ens ſimpliciter : nam dr̃ ens ſm quid,quo ad prædicata accidẽtalia,ſm quæ res non fit ſimpliciter actu, ſed actu talis, & ſm hoc ſumitur generatio ſm quid, ex 5. Phyſ.tex.7.Ens verò ſimpliciter ſumitur ab eſſe ſubſtantiali,quod eſt à forma ſubſtantiali,nam per eam fit res ſimpliciter actu, quæ prius erat in pura potentia, & ſecundum hoc ſumitur generatio ſimpliciter ex 5.Phyſi.tex.7.patet ergo,quod ſe habent oppoſito modo.

bonũquõ diuiditur in honeſtũ, vtile, & delectabile.

Secunda diuiſio eſt,bonũ triplex inuenitur,vtile,honeſtum & delectabile:verũ quia hæc diſtin.non eſt Metaphyſicalis,ſed potiùs moralis,vt patet in 8.Ethic.vbi ſuper hoc triplici bono aſſignatur triplex amor, ideo breuiter me expedio. Dicitur bonum vtile,quod propter alterum, & non gratia ſui eſt appetibile,ſicut cibus & potus,& reliqua exteriora nobis deſeruientia. Bonum honeſtum eſt,quod gratia ſui eſt appetibile,vt ſcientiæ ſpeculatiuæ,& virtutes.Bonum delectabile eſt,prout quietat appetitum verè aut apparenter,etiam qm̃ nullam contineat vtilitatem nec honeſtatem.Nam delectatio formaliter eſt quies in bono adepto.

qlibonũ includat reſpectũ. Relatiua ſecũdũ dici, & ſecundum eſſe qua.

Quantum ad 3.quia determinatum eſt 3.quod reſpectus eſt de ratione boni, declarandum eſt quomodo ly bonum eſt nomen reſpectiuum:vnde aduerte, quod nomen reſpectiuum eſt duplex.Quoddam eſt,cuius ſignificatum eſt reſpectus,ita quod totum ſuum eſſe eſt ad aliud ſe habere, ſicut pater,filius,ſeruus,&c.Quæ ſolent dici relatiua ſm eſſe,& ſunt entia merè reſpectiua, quæ,vt ſic, nullam dicunt perfectionem, quia dicunt tantum ordinem ad alterum. Quoddam autem eſt,cuius ſignificatũ eſt quid abſolutum, & tamen non poſſunt concipi niſi conceptu relatiuo,& cũ ordine ad alterum. Et huiuſmodi ſolent appellari relatiua ſm dici:v.g.principium effectiuum eſt quid abſolutũ,vnũquodque. n. efficit per virtutem actiuam, quæ eſt aut ſubſtantia,aut qualitas,& tñ non concipitur in ratione principij,niſi in ordine ad principiatum,quoniam principium eſt principiati principium, & cauſa cauſati cauſa, & ſcientia ſcibilis ſcientia, & ſenſus ſenſibilis ſenſus. Ad propoſitum dico,quod bonum,ſicut & verum,ex parte rei ſunt nomina reſpectiua.Secundo modo,licet.n.dicant abſolutum, tamẽ non ſunt conceptibilia niſi in ordine ad alterum,ex conſequenti connotant reſpectum. Nam verum in re eſt natura rei,vt diximus 3.quæ tamen non apprehenditur, vt vera niſi per reſpectum conformitatis ad intellectum. Et bonum eſt eſſe rei, ſiue alia perfectio, quæ tamen non poteſt concipi vt bonum, niſi per reſpectum appetibilis ad appetitum.Hæc de Bono tranſcendenti dicta ſufficiant.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

IN LIB. DE CAVSIS Commentarij duo,

Quorum prior dilucida breuitate ſingulas huius libri propoſitiones exponit,poſterior verò fuſiùs,& copioſiùs eaſdem propoſitiones iterum excutit,& examinat.

Commentarius I.

Propoſitio 1.

OMnis cauſa primaria plus eſt influens ſuper cauſatum ſuum,quàm cauſa ſecunda vniuerſalis.

Commentum.

CVm enim remouet cauſa ſecunda vniuerſalis virtutẽ ſuam à re, cauſa vniuerſalis prima non aufert virtutẽ ſuã ab ea, qđ eſt:qa cã vniuerſalis prima agit in cauſatum cauſæ ſecundæ, antequam agat in ipſum cauſa vniuerſalis ſecunda,quæ ſequitur ipſum.Cùm ergo agit cauſa ſecunda in cauſatũ qđ ipſam ſequitur,non excluditur ipſius actio à cauſa prima,quę eſt ſupra ipſam,&qñ ſeparatur cã ſecunda à cauſato quod ſequitur ipſam , non ſeparatur ab eo prima quæ eſt ſupra ipſam,qm̃ eſt cauſa ei.Et nos quidẽ exemplificabimus illud per eſſe,& viuum, & hominem,qđ eſt,quia oportet vt ſit eſſe in primis,deinde viuum, poſteà homo,viuum verò cauſa hominis eſt propinqua, & eſſe cã eſt longinqua,eſſe igitur cauſa eſt vehemẽtius homini quã viuum,qm̃ eſt cauſa viuo,quæ eſt cauſa homini,& ſimiliter quando ponis rationale cauſam homini,eſſe eſt cauſa vehementius homini q̃ rationalitas,qm̃ eſt cauſa cauſæ eius.Et illius quod dicimus ſignum eſt, quod quando tu remoues virtutem rationalem ab homine non remanet homo,ſed remanet viuum ſpirans ſenſibile, & quando remoues viuum ab illo non remanet viuum:remanet tamen eſſe,qm̃ eſſe nõ remouetur ab eo,ſed remouetur viuum,qm̃ cauſa non remouetur per remotionem cauſati ſui, ſed eſſe eſt cauſa viui,& viuum eſt cauſatum eius:remanet ergo hominis eſſe, cùm igitur non eſt indiuiduum homo eſt animal : & ſi non eſt animal,eſt eſſe tantum.Iam igitur manifeſtum eſt & planum,quod cauſa prima & longinqua eſt plus comprehendens, & vehementius eſt cauſa rei q̃ cauſa propinqua, & propter illud fit eius operatio vehementioris adhærentiæ cum re,q̃ operatio cauſę propinquæ,& hoc non fit,niſi ſm hoc quod in primis res non patitur, niſi à virtute longinqua, deinde patitur à virtute q̃ eſt ſub prima, & cauſa prima adiuuat ſecundam cauſam ſuper operationem ſuam, qm̃ operationem quam ſecunda efficit,& prima efficit.Verũtamen efficit eam per alium modum altiorem & ſublimiorẽ,& quando remouetur cauſa ſecunda à cauſato ſuo, non remouetur cauſa prima ab eo , quoniam cauſa prima eſt vehementioris,& maioris adhærentiæ cum re, q̃ cauſa propinqua,& non fingitur cauſatum cauſæ ſecundæ niſi p virtutem cauſæ primæ : quod eſt,quia cauſa ſecunda non efficit rem,ſed influit cauſa prima,q̃ eſt ſuper ipſam, ſuper illam rem de virtute ſua,qua adhæret ei adhærentia vehe-

menti, & ſeruat eam. Iam ergo manifeſtum eſt & planum, qđ cauſa lõginqua vehemẽtius eſt cauſa rei q̃ cã propinqua quæ ſequitur eam, & quod ipſa influit virtuté ſuam ſuper eam, & ſeruat eam, & non ſeparatur ab ea ſeparatione cauſæ ſuæ propinquæ: imò remanet in ea, & adhæret ei adhærentia vehementi ſm quod oſtendimus & expoſuimus.

Propoſitio ſecunda.

OMne eſſe ſuperius, aut eſt ſuperius æternitate, & ante ipſam, aut eſt cum æternitate, aut eſt poſt æternitatem, & ſupra tempus.

Commentum

Deus eſt ante ipsã æternitatẽ, intelligentia cũ æternitate, aĩa verò poſt æternitatẽ & ſupra tempus.

ESſe verò quod eſt ante æternitatem eſt cauſa prima, qm̃ eſt cauſa ei, ſed eſſe quod eſt cum æternitate eſt intelligentia, qm̃ eſt eſſe ſm vnam habitudinem. vnde non patitur, neque deſtruitur, eſſe vero quod eſt poſt æternitatem, & ſupra tps eſt anima, quæ eſt in horizonte æternitatis inferius, & ſupra tps: & ſignificatio quod prima cã eſt ante æternitatem ipſam, eſt quod eſſe in ea eſt acquiſitum: & dico quod omnis æternitas eſt eſſe, ſed non omne eſſe eſt æternitas. ergo eſſe eſt magis commune q̃ æternitas, & cauſa prima eſt ſupra æternitatem: qm̃ æternitas eſt cauſatum ipſius, & intelligentia apponitur, vel panificatur æternitati, quoniam extenditur cum ea, & non alteratur, neque deſtruitur, & anima annexa eſt cum æternitate inferius, quoniam ſuſceptibilior eſt impreſſionis quàm intelligentia, & eſt ſupra tempus, quoniam eſt cauſa temporis.

Propoſitio tertia.

Sũt ĩ aĩa tres opatiões, diuina, intellectualis, & aĩalis.

OMnis anima nobilis habet tres operationes. nam ex operationibus eius eſt operatio animalis, & operatio intellectualis, & operatio diuina, &c.

Commentum.

OPeratio diuina eſt, qm̃ ipſa præparat naturam cum virtute, quæ eſt in ea à prima cauſa, eius autem operatio intellectualis eſt qm̃ ipſa ſcit res per virtuté intelligentiæ quę eſt in ipſa. eius aũt operatio animalis eſt, qm̃ ipſa mouet corpus primum, & oĩa corporalia, qm̃ ipſa eſt cauſa motus corporum, & cauſa operationis naturæ: & non efficit anima has operationes, niſi qm̃ anima eſt exemplum virtutis ſuperioris, quod eſt, quia prima cauſa creauit eſſe animæ mediante intelligentia, & propter illud facta eſt anima efficiens operationem diuinam. poſtquam ergo creauit prima cauſa eſſe animæ, poſuit eam ſicut inſtrumentum intelligentiæ, quo efficiat operationes ſuas, propter illud ergo aĩa intelligibilis efficit operationé intelligentiæ, & quia ſuſcipit impreſſionem intelligẽtiæ facta eſt inferioris operationis q̃ ipſa intelligentia impreſſione ſua in id quod eſt ſub ipſa, quia ipſa nõ imprimit vires niſi per motũ, & qđ eſt ſub ipſa non recipit operationé eius niſi ipſa moueat ipſum: p̃ hãc ergo cãm fit qđ aĩa mouet corpus. De proprietate nãque animæ eſt, vt viuificet corpora, qñ influit virtutẽ ſuam ſuper ea, & directè perducit eã ad operationé rectam. Manifeſtũ eſt igitur nunc q̃ anima habet tres operationes: quoniam habet virtutes tres, i. virtutem diuinam, & virtutem intelligentiæ: & virtutem ſuæ eſſentiæ ſecundum quod narrauimus, & oſtendimus.

Propoſitio quarta.

PRima rerum creatarum eſt eſſe, & ante ipſum non eſt creatum aliud.

Commentum.

QVod eſt, qa eſt ſupra ſenſum, & ſupra aĩam, & ſupra intelligentiam, & non eſt poſt cãm primã latius, nec prius creatũ ipſo p̃ illud, ergo factũ eſt ſuperius creatis rebus oĩbus, & vehemẽtius vnitũ, & non eſt factum ita, niſi p̃ propinquitatẽ ſuam eſſe vni puro, & vni vero, in quo non eſt multitudo aliquorum modorum. Et eſſe creatum quamuis vnum ſit, tamen multiplicatur, i. ipſum recipit multiplicitatem, & ipſum quidem non eſt factũ multa, niſi quia ipſum quamuis ſit ſimplex, & non ſit in creatis ſimplicius ipſo, tamen eſt compoſitum ex finito, & infinito: quod eſt, quia eſſe quod ex eo, i. immediate ſequitur cauſam primam, eſt intelligentia, quę cõpleta eſt in vltima potentia: & in reliquis bonitatibus, & formæ intelligibiles in ipſo ſunt latiores, & vehemẽtius vniuerſales, & qđ eſt ex eo, i. immediatè inferius, eſt intelligentia: verũtamen eſt ſub illo intelligentia in complemento & virtute, & bonitatibus, & non ſunt formæ intelligibiles in illa ita dilatatæ, ſicut eſt earum latitudo in illa completa intelligẽtia, & eſſe quidem primum creatum eſt in intelligentia totum, verũtamen intelligentia in ipſo eſt diuerſa ſm modum quem diximus. Et quia diuerſificatur intelligentia, fit illic forma intelligibilis diuerſa, & ſicut ex forma vna, ꝓptereà, quod diuerſificatur in mũdo inferiori proueniunt indiuidua infinita ĩ multitudine, ſic ex eſſe cauſato primo, ꝓptereà quod diuerſificatur apparent formæ intelligibiles infinitæ, verũtamen quamuis diuerſificẽtur non ſeiungũtur ab inuicem, ſicut eſt ſeiunctio indiuiduorum, quod eſt, qm̃ ipſæ vniunt̃ ſine corruptione, & ſeparãtur abſque ſeiunctione: qm̃ ſunt vnum habens multitudinem, & multitudo in vnitate. Et intelligentiæ primæ influunt ſuper intelligentias ſecundas, bonitates quas recipiunt à cauſa prima, & intendunt bonitates in eis vſquequo conſequuntur vltimum earum.

Propoſitio quinta.

INtelligentiæ ſuperiores primæ, quæ ſequuntur cauſam primam, imprimunt formas ſecundas ſtantes, quæ non deſtruuntur, ita vt non ſit neceſſe iterare eas alia vice. Intelligentiæ autem ſecundæ imprimunt formas decliues, & ſeparabiles, ſicut eſt anima.

Commentum.

Intelligibiles ſunt multæ, ſimplices tamẽ ſũt vt videre eſt etiã ĩ aĩarũ formatione, ac multiplicatiõe.

IPſa nãque eſt ex impreſſione intelligentiæ ſecundæ, quæ ſequitur eſſe creatum inferius, & non multiplicantur animæ, niſi p̃ modũ quo multiplicant̃ intelligẽtię: qđ eſt, quia eſſe aĩę habet finem, ſed quod ex eo eſt inferius eſt infinitum. Animæ igitur quæ ſequuntur intelligentiam perfectæ ſunt & cõpletæ, paucæ declinationis, & ſeparationis, & animæ quæ ſequuntur eſſe inferius ſunt in complemento, & declinatione ſub aĩabus ſuperiorib. & aĩæ ſuperiores influunt bonitates ſuas quas recipiunt ab intelligentia ſuꝑ aĩas inferiores, & oĩs aĩa recipiens ab intelligentia virtutem, plus eſt ſuper impreſſionẽ fortior, & quod impreſſum eſt ab ea eſt fixum ſtans, & eſt motus eius æqualis & continuus, & illa in qua eſt virtus ex ea intelligentiæ, minor eſt in impreſſione ſub animabus primis, & eſt quod ab ea impreſſum eſt debile euaneſcẽs deſtructibile: verũtamẽ q̃uis ſit ita: tamen permanet per generationem: Iam ergo oſtenſum eſt, quare factæ ſunt formę intelligibiles multę, & non eſt eſſe earum niſi ſimplex, & quare factæ ſunt multæ animæ, quarum quædam ſunt fortiores aliis, vel quibuſdam, & eſſe earum eſt vnum ſimplex, in quo non eſt diuerſitas.

Propoſitio ſexta.

CAuſa prima ſuperior eſt omni narratione, & non deficiunt linguæ narratione eius, niſi propter narrationem eſſe ipſius: quoniam ipſa eſt ſuper omnem cauſam, & non narratur niſi per cauſas ſecundas, quæ illuminantur à lumine cauſæ primæ.

Commentum.

cauſa prima naturã inenarrabilis ẽ, & ꝑ ipsã oĩa cõſpicua ẽt cętera fiunt.

QVod eſt, qm̃ cauſa prima non ceſſat illuminare cauſatum ſuum, & ipſa non illuminatur à lumine alio, qm̃ ipſa eſt lumẽ purum, ſuper quod non eſt aliud lumẽ. ex illo ergo ſola prima cã facta eſt, cuiꝰ deficit narratio, & non eſt ita niſi quia ſupra ipſam non eſt cã per quam cognoſcatur, quia omnis quidẽ res non cognoſcitur niſi ex ipſa ſui cauſa. cum ergo res eſt cauſa tm̃, & non eſt cauſatum, non ſcitur per cauſam primam, neque narratur, qm̃ eſt ſuperior narratione, neque conſequitur eam loquela, quod eſt, quia narratio non fit niſi per loquelam, & loquela per intelligẽtiam, & intelligẽtia per cogitationem, & cogitatio per meditationem, & meditatio per ſenſum. Cauſa autem prima eſt ſuper omnes res, qm̃ eſt cauſa eis: propter illud ergo fit quod ipſa non cadit ſub ſenſu, & meditatione, & cogitatione, & intelligẽtia, & loquela. nõ eſt ergo narrabilis. Et dico iterũ quod res: aut eſt ſenſibilis, & cadit ſub ſenſu: aut eſt meditabilis, & cadit ſub meditatiõe aut eſt fixa ſtãs ſm diſpoſitionẽ vnã, & eſt intelligibilis: aut eſt conuertibilis deſtructibilis cadens ſub generationem & corruptionem, & eſt cadens ſub cogitationem. Et cauſa prima eſt ſuper res intelligibiles ſempiternas, & ſuper res deſtructibiles, quapropter non cadit ſuper eam ſenſus, neque meditatio, neque cogitatio, neque intelligẽtia. Et ipſa quidem non ſignificatur niſi ex cauſa ſecunda, quæ eſt intelligentia, & non nominatur per nomen cauſati ſui primi, niſi per modum altiorem, & meliorem, qm̃ quod eſt eſſe cauſati, eſt eſſe, verũtamen per modum ſublimiorem: & maiorem, & meliorem, & nobiliorem, ſicut oſtendimus.

Eſſe eſt vnum multiplicatũ tamen ſecundum gradus diuerſos in creaturis

Propoſitio ſeptima

INtelligentia eſt ſubſtantia, quæ non diuiditur.

Commentum.

Intelligẽtiæ ſunt

QVod eſt, quia ſi non eſt cũ magnitudine, neque corpus, neque mouet, tunc proculdubio non diuiditur.

& iter

Substātia sine magnitudine nec motui corporū aliquo modo subiecta.

& iterum, omne diuiſibile non diuidit: niſi aut in multitudinem: aut in magnitudinem, aut in motū ſuum. Cùm ergo res eſt ſub hac diſpoſitione eſt ſub tempore: quoniam nō recipit diuiſionem, niſi in tempore, & intelligētia quidē non eſt ī tempore, imò eſt cum æternitate, quapropter facta eſt altior, & ſublimior omni corpore, & omni multitudine, qđ ſi inueniatur in ea multitudo, nō inuenitur niſi quaſi res ſit vna. Cum ergo intelligētia ſit penitus ſecundum hūc modum: diuiſionem non recipit. Et ſignificatio quidem iſtius eſt reditio ſui ſuper eſſentiam ſuam, ſ. qa nō extenditur cū re extenſa, ita vt ſit vna ſuarum extremitatum ſecunda ab alia, quod eſt, qa cum vult ſcientiam rei corporalis, nō extenditur cum ea, ſed ipſa ſtat fixa ſecūdum ſuam diſpoſitionem, quoniam eſt forma à qua nō pertranſit aliquid, & corpora quidem nō ſunt ita, & ſignificatio quod intelligentia nō eſt corpus, neque diuiditur eius ſubſtantia, & operatio eius eſt quod vtraque ſunt vna res, & intelligētia qdem eſt multa propter bonitates quæ aduenīūt ei à prima cauſa, & ipſa quamuis multiplicetur per hunc modum, tamen quia appropinquat vni eſt non diuiſibilis, & ita intelligētia non recipit diuiſionem, quoniam eſt primum cauſatum: qđ cauſatum eſt à prima cauſa, & vnitas dignior eſt quàm diuiſio. Iam ergo verificatum eſt, qđ intelligētia eſt ſubſtantia quę nō eſt cum magnitudine corporali, neque corpus, neq; mouetur per aliquem modorum mot⁹ corporum: quapropter facta eſt ſupra tempus cum æternitate, ſicut oſtendimus.

Propoſitio octaua.

Intelligētia aliæ à prima quomodo intelligāt primam, & quæ ſunt infra ipſā.

OMnis intelligētia ſcit quod eſt ſupra ſe, & qđ eſt ſub ſe: veruntamen ſcit qđ eſt ſub ſe, qm̄ eſt cauſa ei, & ſcit quod eſt ſupra ſe, qm̄ acquirit ab eo bonitates.

Commentum.

ET intelligētia qdem eſt ſubſtantia intelligibilis: ergo ſm modum ſuæ ſubſtantiæ ſcit res quas acquirit de ſuper, & res qbus eſt cauſa: ergo ipſa diſcernit qđ eſt ſupra eam, & quod eſt ſub ea, & ſcit qđ illud qđ eſt ſupra eā eſt cauſa ei, & quod eſt ſub ea eſt cauſatum ab ea, & cognoſcit cauſam ſuam, & cauſatum ſuum per modum q eſt cauſa eius, ſ. per modum ſubſtantiæ ſuę, & ſui eſſe, ſimiliter omnis ſciens nō ſcit rem meliorem, & rem maiorem, & rē inferiorem, & deteriorem, niſi ſecundum modum ſubſtantiæ ſuæ, & ſui eſſe, & non ſecundum modum ſecundum quem res ſunt. Et ſi hoc ita eſt, proculdubio bonitates, quæ deſcēdunt ſuper intelligentiam à prima cauſa, ſunt in ea intelligibiles, & ſimiliter res corporeę ſenſibiles ſunt in intelligētia intelligibiles, qđ eſt, quoniam res, quę ſunt in intelligētia nō ſunt inpreſſiones ipſæ, imò ſunt cauſæ impreſſionū. Et ſignificatio illius eſt, quod intelligētia ipſa eſt cauſa eorum, quæ sūt ſub ipſa, per hoc quod eſt intelligētia, ſi ergo eſt intelligētia cauſa rerum per hoc quod eſt intelligētia, tūc proculdubio cauſæ rerum ſunt intelligibiles in intelligētia. Iam ergo manifeſtū eſt qđ reſ ſupra intelligētiam, & ſub ea, ſunt per virtutem intelligibilem, & ſimiliter res corporeæ in intelligētia sūt intelligibiles, & res intelligibiles cum intelligētia ſunt intelligibiles, quoniam ipſa eſt cauſa eſſe earum, & qa ipſa non apprehēdit niſi per modum ſubſtantiæ ſuæ, & ipſa qa eſt intelligētia apprehēdit res apprehenſione intelligibili, ſiue intelligibiles ſint, ſiue corporeę.

Propoſitio nona.

OMnis intelligentiæ fixio, & eſſentia eius eſt per bonitatem puram, quæ eſt per primam cauſam.

Commentum.

Quæcunque perfectiones & bonitates reperta in intelligētiis, à prima ſunt bonitate.

ET virtus quidem intelligētiæ eſt vehementioris vnitatis quàm res ſecundę, quæ ſunt poſt eam: qm̄ nō accipiunt cognitionē eius, & nō eſt facta ita, niſi qa cauſa eſt ei quod eſt ſub ea: & ſignificatio eius eſt illud cuius rememoramur, qa intelligentia eſt regens omnes res, q̄ ſunt ſub ea per virtutem diuinam quæ eſt in ea, & per eam retinet res, quoniam per eam eſt cauſa rerū, & ipſa retinet omnes res quæ ſunt ſub ea, & comprehendit eas: quod eſt, quoniam omne quod eſt principium rebus, & cauſa eis eſt retinens illas res, & regens eas, & nō euadit ab ipſis aliqd propter virtutē ſuam, ergo intelligētia eſt princeps rerum quę ſub ea ſunt, & retinēs eas, & regēs eas, & ſicut natura regit res quæ ſub ea ſunt per virtutem intelligētiæ, & ſimiliter intelligētia regit naturam per virtutē diuinam, & intelligētia quidem nō facta eſt retinens res quæ ſunt poſt eam, & regens eas, & ſuſpendens virtutem ſuam ſuper eas, niſi quoniam ipſę res nō ſunt virtus ſubſtantialis ei, imò ipſa eſt virtus virtutū ſubſtantialium, quoniam eſt cauſa eis. Et intelligentia quidem comprehendit generata, & naturā, & horizōtem naturæ, ſ. animam, nam ipſa eſt ſupra naturam, quod eſt, qa natura continet generationem, & anima cōtinet naturam, & intelligentia continet animam, ergo intelligētia continet omnes res, & nō eſt facta intelligētia ita, niſi propter cauſam primam quæ ſupereminet omnibus reb⁹, quoniam eſt cauſa intelligentiæ, & animæ, & naturæ, & reliqs rebus. Et cauſa quidem prima non eſt intelligentia, neque anima, neque natura, imò eſt ſupra intelligentiam, & animam, & naturam, quoniam eſt creans omnes res, veruntamen eſt operans intelligētiam ſine medio, & creans animā, & naturam, & reliquas res mediante intelligētia. Et ſcientia quidē diuina nō eſt ſicut ſcientia intelligibilis, neque ſicut ſciētia animalis, imò eſt ſupra ſcientiā intelligentiæ, & ſcientiam animæ, quoniam eſt creās ſciētias. Et virtus quo que diuina eſt ſupra omnem virtutem intelligibilem, & animalem, & naturalem, quoniam eſt cauſa omni virtuti. Et intelligentia eſt habēs yliathim & formam, & ſimiliter anima eſt habens yliathim, & natura eſt habens eſſe yliathim, & cauſæ quidem primæ nō eſt yliathim, quoniam ipſa eſt tm̄ eſſe. Quod ſi dixerit aliquis, neceſſe eſt vt ſit yliathim, dicemus yliathimnæ: i. eſſe ſuum eſſe infinitum: & indiuiduum ſuum eſt bonitas pura: effluens ſuper intelligētiam omnes bonitates: & ſuper reliquas res mediante ea.

Propoſitio decima.

OMnis intelligētia ē plena formis, verūtamē ex intelligētiis ſunt q̄ cōtinent formas min⁹ vniuerſales: & ex eis ſunt quæ continent formas plus vniuerſales.

Commentum.

Quæ in prima intelligētia vnita ſunt, in alias diuiſa, & multiplicata recipiuntur.

QVod eſt, qm̄ formæ quę ſunt in intelligētiis ſecūdis per modū particularem ſunt in intelligētiis primis per modū vniuerſalē: & formæ quę sūt in intelligētiis primis per modum vniuerſalē ſe habēt in intelligētiis ſecundis per modū particularē, & in intelligētiis primis eſt virtus magna, qm̄ ſunt vehemētioris vnitatis quàm intelligētiæ ſecūdæ inferiores, & ī intelligētiis ſecūdis sūt virtutes debiles, qm̄ ſunt minoris vnitatis, & pluris multiplicitatis: & eſt, quia intelligētiæ quæ ſunt longinquiores ab vno puro, ſunt pluris quātitatis, & debilioris virtutis, & qa intelligētię propinquę vni puro, sūt minoris quātitatis, & maioris virtutis, & inde accidit vt formę quę procedūt ex intelligentiis primis proceſſione vniuerſali vnita. Et nos quidem abbreuiamus, & dicimus quod formæ quæ adueniūt ſecundis intelligētiis, & intelligētiis primis, ſunt debilioris proceſſionis, & vehemētioris ſeparatiōis, quod fit, quia intelligētiæ ſecūdæ proiiciūt inferius, i. debiliori modo ſuos viſus ſuper formam vniuerſalem, quæ eſt in intelligētiis vniuerſalibus, & diuidunt eam, & ſeparant eam, qm̄ ipſæ non poſſunt recipere ipſas formas ſecundum vnitatē, & certitudinem earum, niſi ſecundum modum ſecundum quem poſſunt recipere eas, ſ. per ſeparationem, & diuiſionem, & ſimiliter aliqua ex rebus non recipit quod eſt ſupra eam, niſi per modū ſecūdum quem poteſt recipere ipſum, & non per modum ſecundum quem eſt receptibile.

recipitur vnūquod que per modū recipientis.

Propoſitio vndecima.

OMnis intelligentia intelligit reſ ſempiternas quę nō deſtruuntur, neque cadunt ſub tempore.

Commentum.

Intelligētiæ minimè ſunt tempori ſubiectæ.

QVod eſt, qm̄ ſi intelligētia eſt res ſemper, q̄ non mouet, tūc ipſa eſt cauſa rebus ſempiternis, qua nō deſtruunt, neq; cadūt ſub tēpore, neq; ſub gnatione, neque ſub corruptione, & intelligentia quidē nō eſt ita niſi qa intelligit rem per eſſe ſuum, & eſſe ſuū ſempiternum eſt quod nō corrumpitur, cum ergo hoc ſit ita, dicemus quod res deſtructibiles ſunt ex corporeitate, ſ. ex cauſa corporea temporali non ex cauſa intelligibili æterna.

Propoſitio duodecima.

PRimorum omnium quædam ſunt in quibuſdam per modum quo licet vt ſit vnum eorum in alio.

Commentum.

Agens in aliquod nō eſt in eo, niſi ſecundū eſſe eius.

QVod eſt, qa in eſſe ſunt vita & intelligētia, & in vita sūt eſſe & intelligētia, & ī intelligētia sūt eſſe, & vita: verūtamen eſſe & vita ī intelligētia sūt duæ intelligētiæ, & eſſe & intelligētia in vita sūt duæ vitæ, & vita & intelligētia in eſſe ſunt duo eſſe, & nō eſt ita, niſi quod vnū quodque primorū aut eſt cauſa, aut cauſatum. Cauſatū ergo in cauſa eſt per modum cauſæ, & cauſa in cauſato eſt p modū cauſati. Et nos quidem abbreuiamus, & dicimus qđ res agēs in rem per modum cauſæ, non eſt in ea niſi per modum

dum q̃ eſt cauſa eius,ſicut ſenſus in anima per modum animalem,& anima in intelligentia per modũ intelligibilem, & intelligentia in eſſe per modum eſſentialem, & eſſe primum in intelligentia per modum intellectualem,&intelligentia in anima per modum animalem, & anima in ſenſu per modum ſenſibilem, quare redeamus, & dicamus quòd ſenſus in anima, & intelligentia in cauſa prima ſunt per modos ſuos ſecundum quod oſtendimus.

Propoſitio decimatertia.

OMNIS intelligentia intelligit eſſentiam ſuam.

Commentum.

Intelligẽtia intelligẽdo eſſentiam ſuam intelligit alia.

QVod eſt,q̃a intellect⁹ & intellectũ sũt ſimul.Cũ ergo intelligẽtia eſt intelligẽs,& intellectũ,tũc ꝑcul dubio videt eſſentiã ſuam,& q̃ videt eſſentiam ſuam ſcit qđ intelligit per intelligentiam ſuam,& q̃ ſcit quod intelligit per intelligentiam ſuã,ſcit quod intelligit per intelligentiam eſſentiam ſuam, & q̃ ſcit eſſentiam ſuam,ſcit reliquas res quæ ſunt ſub ea,q̃m ſunt ex ea, verũ tamẽ ſcit ea per modũ intelligibilem,ergo intelligentia & res intellectæ ſunt vnum:quod eſt, quia ſi res intellectæ,& intelligẽtia ſunt vnũ,& intelligẽtia ſcit eſſe ſuum,tũc proculdubio q̃ ipſa ſcit eſſentiã ſuam, ſcit reliquas res, & q̃ ſcit reliquas res,ſcit eſſentiam ſuam,& quando ſcit res,nõ ſcit eas,niſi quia ſunt intellectæ, ergo intelligentia ſcit eſſentiam ſuam,&ſcit res intellectas ſimul ſicut oſtendimus.

Propoſitio decimaquarta.

IN omni anima res ſenſibiles ſunt per hoc quod eſt exemplum eis,& res intelligibiles in ea ſunt,quia ſcit eas.

Commentum.

Senſibilia ſunt in anima per modũ exẽplj, intelligibiliare ꝛ̃ò permodum acquiſitum

ET nõ eſt facta ita,niſi q̃a ipſa expãſa eſt inter res intelligibiles quæ nõ mouẽtur,& inter res ſenſibiles q̃ mouent,& q̃a anima ſic é, fit ꝙ imprimit res corporeas, quapropter facta eſt cauſa corporum, & facta eſt cauſata ex intelligẽtia q uæ eſt ante ipſam,res igitur quæ imprimũtur ex anima ſunt in anima per intẽtionem, vel virtuté exẽplum,ſc.quia res ſenſibiles exemplificantur ſecundum exemplum animæ,& res q̃ cadũt ſupra animam ſunt in anima ꝙ modum acquiſitum.Hoc ergo cum ſit ita, redeamus & dicamus ꝙ omnes res ſenſibiles ſunt in anima per modũ cauſæ, propter quod anima eſt cauſa exemplaris , & intelligo per animam virtutem agentem res ſenſibiles , veruntamen virtus efficiens in anima nõ eſt materialis, & virtus corporea in anima eſt ſpiritualis,& virtus imprimẽs in rebus habentibus dimẽſiones,vel diuiſiones,eſt ſine dimẽſione, vel diuiſione, & res intelligibiles ĩ anima ſunt per modum accidentalem,ſ.quia res intelligibiles quæ non diuidunt̃ ſunt in anima per modum diuiſibilem, ergo res intelligibiles in anima vnitæ ſunt in anima per modum qui multiplicatur, & res intelligibiles quæ non mouentur ſunt in anima per modũ motus.Iam ergo oſtẽſum eſt quod res intelligibiles, & ſenſibiles ſunt in anima , veruntamen res ſenſibiles corporeæ motæ ſunt in anima per modum animalem ſpiritualem vnitum , & res intelligibiles vnitæ quieſcentes ſunt in anima per modum qui multiplicat motum.

Propoſitio decimaquinta.

OMnis ſciens qui ſcit eſſentiam ſuam eſt rediẽs ad eſſentiam ſuam reditione completa.

Commentum.

Intelligẽs eſſentiã ſuam eſt omnino ĩ ꝛepẽdẽs.

QVod eſt q̃a ſcientia nõ eſt niſi actio intelligibilis,cũ ergo ſcit ſciẽs eſſentiam ſuã, tũc reddit ꝙ operationẽ intelligibilẽ ad eſſentiã ſuã, & hoc nõ eſt ita , niſi q̃m ſciens & ſcitum ſunt res vna quoniam ſcientia ſciẽtis eſſentiã ſuã eſt ex eo,& ad eum.ex eo,q̃a eſt ſciẽs eſſentiam ſuam:& ad eum, q̃a eſt ſcitum:quod eſt,quia cum ſcientia eſt ſciẽtia ſcientis,&ſciens ſcit eſſentiam ſuã, eius operatio eſt rediens ad eſſentiam ſuã, ergo ſubſtantia eius eſt rediẽs ad eſſentiam ipſius iterum,& nõ ſignifico per reditionem ſubſtãtiæ ad eſſentiam, niſi q̃a eſt fixa ſtãs per ſe, nõ indigens in ſui fixione,&ſui eſſentia re alia, regente ipſam,quoniam eſt ſubſtãtia ſimplex ſufficiens per ſeipſam.

Propoſitio decimaſexta.

OMnes virtutes, quibus non eſt finis, pendentes,ſunt per infinitum primum,quod eſt virtus virtutum,nõ quia ipſa ſit acquiſita fixa ſtans in reb⁹ entibus,imo eſt virtus in rebus habentibus fixionem.

Commentum.

QVod ſi aliquis dixerit ꝙ primũ ens creatũ,ſ.intelligẽtia eſt virtus etiam,cui nõ eſt finis. Dicemus ꝙ non eſt verum, imò eſt virtus quædam, & virtus quidem eius non eſt facta infinita niſi inferius, & non ſuperius:q̃m ipſa nõ eſt virtus pura, quæ non eſt virtus, niſi q̃a eſt res quæ non finitur inferius:neque ſuperius.Ens autem primum creatum,ſ.intelligẽtia habet finem, & virtuti eius eſt finis ſuperius,ſecũdum quẽ remanet cauſa eius.Ens aũt primum creãs eſt infinitum primum purum,quod eſt, quia ſi entibus fortibus nõ eſt finis propter ſuam acquiſitionem ab infinito primo puro,propter quod sũt entia infinita,tũc proculdubio eſt ſupra infinitum. Ens autem primum creatum,ſ.intelligẽtia,non eſt finitum,imò dicitur quod eſt infinitum , neque dicitur quod eſt ipſummet quod eſt infinitũ ens,& ens primum eſt mẽſura primorum entium intelligibilium,& entium ſecundorum ſenſibilium,ſ.quia ipſum eſt quod entia creauit, & menſurauit ea, mẽſura conuenienti omni enti.Redeamus ergo,& dicamus, ꝙ ens primũ creãs eſt ſuper infinitum,ſed ens ſecundum creatum eſt infinitũ, & quod eſt inter ens primum creans, & ens ſecũdum creatum,eſt nõ finitum,& reliquæ bonitates ſimplices, ſicut vita,& lumen, & quæ ſunt eis ſimilia, ſunt cauſæ rerum omnium habentium bonitates,ſecundum quod infinitum eſt à cauſa prima.Ens verò creans eſt cauſa omnis vitæ,influens primo bonitates ſuas ſuper cauſatum primum, quod eſt intelligentia, deinde deſcẽdunt ſuper reliqua creata intelligibilia,& corporea mediante intelligentia.

virtus primi principij eſt infinita.

Propoſitio decimaſeptima

OMnis virtus vnita plus eſt infinita quàm virtus multiplicata.

Commentum

QVod eſt,q̃a infinitum primum creatum, quod eſt intelligẽtia,eſt propinquũ vni puro.propter illud ergo factũ eſt quod ĩ oĩ virtute propinqua vni puro, eſt infinitas pluſquam in virtute lõginqua ab eo, quod eſt, q̃a virtus quãdo incipit multiplicari, tunc deſtruitur eius vnitas,& quãdo deſtruitur eius vnitas, deſtruitur infinitas eius,& non deſtruitur, niſi q̃a diuiditur.Et illius quidem ſignificatio eſt virtus diuiſa: & q̃ ipſa quãto magis aggregaẽ & vnitur,tanto plus magnificatur,&vehemẽtior fit,& efficit operationes mirabiles, & quanto magis partitur & diuidiẽ,minoratur & debilitatur,& efficit operationes viles. Iam igitur manifeſtum eſt & planum, ꝙ virtus quanto magis approximat vni puro, & vero, quod fit vehemẽtior eius vnitas & eſt infinitas in ea magis apparens & manifeſtior,& ſunt operationes magnæ,mirabiles,& nobiles.

Potior eſt virtus prima cauſa, quam aliarum.

Propoſitio decimaoctaua.

RES omnes habent eſſentiam propter ens primum, & res viuæ omnes ſunt motæ per eſſentiam ſuam,propter vitam primam, & res intelligibiles omnes habent ſcientiam,propter intelligentiam primam.

Commentum.

QVod eſt q̃a ſi oĩs cauſa dat cauſato ſuo aliq̃d: tunc proculdubio ens primũ dat cauſatis ſuis eſſe: ſimiliter vita dat cauſatis ſuis motum,quia vita eſt proceſſio procedens ex ente primo quieto ſempiterno, & ſimiliter intelligẽtia dat cauſatis ſuis ſcientiam: quod eſt, quia omnis ſcientia vera nõ eſt niſi intelligẽtia, & intelligẽtia eſt primũ ſciens,quod eſt influens ſcientiam ſuper reliqua omnia.Redeamus autẽ & dicamus ꝙ ens primum eſt quietum & eſt cauſa cauſarum, & ſi ipſum dat omnibus rebus eſſe, tunc proculdubio dat eis per modum creationis. vita autem prima dat eis quæ ſunt ſub ea vitam , non per modum creationis:imò per modum formæ, & ſimiliter intelligentia non dat eis quæ ſunt ſub ea de ſcientia , & reliquis rebus,niſi per modum formæ.

Prima cauſa eſt omnibus cauſa eſſe vita , & intelligere.

Propoſitio decimanona.

EX intelligẽtiis eſt quæ eſt intelligẽtia diuina, q̃m ipſa recipit ex bonitatibus diuinis,quæ procedunt à cauſa prima,per receptionem multam : & de eis eſt, quæ eſt intelligentia tantum,quia nõ recipit ex bonitatibus primis,niſi mediante intelligentia.Ex animabus eſt,quæ eſt anima intelligibilis,quoniam eſt pendens per intelligẽtiam, & ex eis eſt,quæ eſt anima tantum. Et ex corporibus naturalibus eſt,cui eſt anima regens ipſum,& faciens directiones ſuper ipſum. Et de eis ſunt , quæ ſunt corpora tantum, non habentia animas.

Commentum.

ET hoc fit,q̃m nõ eſt intelligibilis tota,neque animalis tota,neq; corporea tota,neq; pẽdet per cauſam q̃ eſt ſuper eam,niſi quę eſt ex ea completa,& integra:ſimiliter quia non omnis intelligentia pendet per bonitates cauſæ

Quæſtque bonitates à prima pendent.

cauſæ primę, niſi qnę ex eis eſt completa in primis integra: ipſa. n. poteſt recipere bonitates deſcẽdentes ex cauſa prima, & pendere per ens, vt vehemẽs fiat ſua vnitas, & ſimiliter nõ omnis anima pẽdet per intelligẽtiam, niſi quæ ex eis eſt completa & integra, & vehemẽtius ſimilis cum intelligẽtia, per hoc qđ pẽdet p intelligẽtiam, & eſt intelligẽtia completa, ſimiliter nõ omne corp' naturale habet animã, niſi quod ex eis eſt completum integrũ, quaſi ſit rationale, & ſunt ſecũdum hanc formã reliqui ordines intelligibiles.

Propoſitio vigeſima.

CAuſa prima regit res creatas omnes, præter quod commiſceatur eis.

Commentum.

Prima cauſa omnibus omnia largitur, ſine aliqua bonitatum ſuarum participatione.

QVod eſt, qa regimẽ nõ debilitat vnitatẽ eius exhalatã ſuper omne eſſe, neq; deſtruit eam, neq; prohibet eã eſſentia vnitatis eius ſeiũcta à rebus quin regat eas: quod eſt, qa cauſa prima eſt fixa, ſtãs cũ vnitate ſua pura ſemper, & ipſa regit res creatas omnes, & influit ſuper eas virtutẽ vitę, & bonitates ſecundũ modum virtutis earum, vel poſſibilitatem earum. Prima. n. bonitas influit bonitates ſuper res omnes vna influxione, veruntamen vna quæque rerũ recipit ex illa influxiõe fm modum ſuæ virtutis, & ſui eſſe. Et bonitas prima non influit bonitates ſuper res omnes, niſi per modum vnum, quia non eſt bonitas niſi per eſſe ſuum, & ſuam eſſentiam, & ſuam virtutem, ita qđ bonitas, & virtus, & eſſe, & eſſentia ſunt res vna, ſicut ergo ens primum & ſua bonitas ſunt res vna, ſic fit quod ipſa influit ſuper res influxione vna diuerſificantur bonitates, & dona, ex cõcurſu recipientis: quod eſt, qa recipientia bonitates non recipiunt ęqualiter: imò quędam eorũ recipiunt plus quàm quædam, hoc quidem eſt propter magnitudinẽ ſuæ largitatis, & bonitatis. Redeamus ergo & dicamus, qđ inter omne agens quod agit per eſſe ſuum tm̃, & inter factum nõ eſt continuator, nec alia res media. Et nõ eſt continuator inter agens & factũ, niſi ſit additio ſup eſſe, ſ. quãdo agens, & factum ſunt per inſtrumentum, & non facit p eſſe ſuum, & ſunt compoſita, quapropter recipiens recipit per continuationem inter ipſum & factorem ſuum, & eſt tunc agens ſeiunctum à facto ſuo. Agẽs vero inter quod & factum eius non eſt continuator penitus, eſt agens verum, & regẽs verum, faciẽs res per finem decoris, poſt quod nõ eſt poſſibile vt ſit dec' aliud, & regit factum ſuum, per vltimum regiminis, quod eſt, qa regit res per modũ quo agit, & non agit, niſi per eſſe ſuum: ergo ens ſuum tm̃ eſt regimẽ eius, quapropter fit quod regit, & agit per vltimum decoris, & regimen in quo non eſt diuerſitas, neque tortuoſitas, & non diuerſificantur operationes, & regimen propter cauſas primas, niſi ſecundum meritum recipientis.

Propoſitio vigeſimaprima.

PRIMVM eſt diues per ſeipſum, & eſt diues magis.

Commentum.

Deus eſt perſeipſũ perfectiſſimus in nullo diminutus.

ET ſignificatio eius eſt vnitas eius, nõ qa vnitas ei' ſit ſparſa ĩ eo, imò eſt eius vnitas pura, qm̃ eſt ſimplex in fine ſimplicitatis. Si aũt aliquis vult ſcire quod cauſa prima eſt diues, proiiciat mẽtem ſuam ſuper compoſita, & inquirat de eis inquiſitione perſcrutata, & inueniet compoſitum eſſe diminutum, indigens quidẽ aut alio, aut rebus quibus componitur. Res auté ſimplex vna, quæ eſt bonitas eſt vna, & vnitas eius eſt bonitas, & bonitas eſt res vna: illa ergo res eſt diues magis, q̃ influit, & non fit influxio ſuper eam per aliquem modorum. Reliquæ autem res intelligibiles, aut corporeæ ſunt nõ diuites per ſeipſas, imò indigent vno vero influente ſuper eas bonitates, & omnes gratias.

Propoſitio vigeſimaſecunda.

CAuſa prima eſt ſuper omne nomen quo nominatur, quoniam non pertinet diminutio, neque complemẽtum ſolum, imò eſt ſuper omne complementum.

Commentum.

Prima cauſa ex ſua infinita perfectione eſt ineffabilis.

QVoniam diminutum eſt nõ complemẽtum, & nõ pt efficere operationẽ completam, qm̃ eſt diminutũ, & completũ apud nos. quãuis ſit ſufficiẽs per ſeipſum tamen non poteſt creare aliquid, nec influere aliquid à ſeipſo omnino: ſi ergo ita eſt apud nos, tunc dicim' quod primum non eſt diminutum: neque completum tãtum, imò eſt ſupra completum, qm̃ eſt creans res, & influens bonitates ſuper eas influxione completa: qm̃ eſt bonitas, cui non eſt finis, neque dimenſiones: bonitas ergo prima implet ſecunda omnia bonitatibus. Veruntamen omne ſecundum non recipit de illa bonitate, niſi ſecundum modũ ſuæ potentię.

Iam ergo oſtenſum eſt, & manifeſtum, quod cauſa prima eſt ſuper omne nomen quo nominaſ, & ſuperior, & altior.

Propoſitio vigeſimatertia.

QMnis intelligentia diuina ſcit res per hoc, quod eſt intelligentia, & regula per hoc quod eſt diuina.

Commentum.

QVod eſt, qa proprietas intelligẽtiæ eſt ſciẽtia, & nõ eſt eius complementũ, & integritas, niſi vt ſit ſciẽs regẽs, ergo eſt Deus benedictus, & ſublimis, qm̃ ipſe replet bonitatib. res, & intelligẽtia eſt primũ cauſarum: & eſt plus ſimilis Deo ſublimi, & ꝓpter illud regit res q̃ ſunt ſub ea, qa ſicut Deus benedictus excelſus influit bonitates ſuper res, q̃ ſunt ſub eo, ſimiliter intelligentia influit bonitatẽ ſuper res quæ ſunt ſub ea, veruntamẽ quamuis intelligẽtia regat res quæ ſunt ſub ea, tñ Deus benedictus, & ſublimis præcedit intelligentiam per regimen, & regit eas ſublimiori regimine ordinis quàm ſit regimen intelligentiæ, quoniam eſt illud quod dat intelligẽtiæ regimen, & ſignificatio illius eſt, quod res, quæ recipiunt regimẽ intelligentiæ, recipiunt regimen creatoris, & intelligẽtię: qđ eſt, quia non refugit regimen cauſæ primæ aliqua de rebus omnino, quoniam vult vt faciat recipere bonitatem ſuam omnes res ſimul: quod eſt, quia non omnis res, quæ deſiderat, intelligẽtiam deſiderat, & tamen res omnes deſiderant bonitatem ex primo, & deſiderant ipſam recipere deſiderio multo, & illo non eſt aliquis qui dubitet.

Aſſimilari cuncta deſiderãt primoprĩcipio, non autem aliis intelligentiis.

Propoſitio vigeſimaquarta.

CAuſa prima exiſtit in omnibus rebus ſecũdum diſpoſitionem vnam, ſed res omnes non exiſtunt in prima ſecundum vnam diſpoſitionem.

Commentum.

cauſa prima omĩa continet per modũ vnũ quæ in aliis multiplicantur.

QVod eſt, qa quãuis prima cauſa exiſtat ĩ rebus omnibus, tñ vnaquęque recipit eam fm modum potentię ſuæ: quod eſt, quia ex rebus sũt quę recipiũt cauſam primam receptione vnita, & ex eis ſunt q̃ recipiũt eam receptione multiplicata, & ex eis ſunt quæ recipiunt eam receptione æterna, & ex eis ſunt quę recipiunt eam receptione temporali, & ex eis ſunt quæ recipiunt eam receptione ſpirituali, & ex eis ſunt quæ recipiunt eã receptiõe corporali: & diuerſitas quidem receptionis nõ fit ex cauſa prima, ſed propter recipiẽs, quod eſt: quia recipiẽs diuerſificatur propter illud: ergo ſuſceptum eſt diuerſificatum, in fluens verò exiſtens vnũ indiuiſum influit ſuper omnes res bonitates æqualiter, bonitas náque fluit ſup omnes res ex cauſa prima æqualiter, cauſa autem diuerſitatis influxiõis bonitatis ſuper res ſunt ipſæ res, proculdubio igit nõ inueniuntur omnes res in cauſa prima ſecundum vnum modũ. Iam autem oſtẽſum eſt quod cauſa prima inuenitur in omnibus rebus ſecundum modum vnum, & nõ inueniuntur in ea omnes res per modum vnum: ergo ſecũdum modũ propinquitatis cauſæ primæ, & ſecundum modum quo res recipere poteſt cauſam primam ſecũdum quantitatem illius poteſt recipere ex ea, & delectari per ea: quod eſt, quia nõ recipit res ex cauſa prima: nec delectatur in ea, niſi per modum ſui eſſe: & non intelligo per eſſe, niſi eſſe & cognitionem: nam ſecũdum modum quo cognoſcit res cauſam primam creatam, ſecundum quantitatem illam recipit ex ea, & delectatur in ea, ſicut oſtendimus.

Propoſitio vigeſimaquinta.

SVbſtantiæ vnitæ intelligibiles nõ ſunt generatæ ex alia re, omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam eſt nõ generata ex alia re.

Commentum.

Subſtantia intelligibilis p ſe ac ſubſiſtens eſt ingenerata.

QVod ſi aliqs dicat, poſſibile eſt vt ſit generata ex re alia, proculdubio eſt ſubſtantia illa diminuta, indigens vt compleat eam illlud ex quo generatur, & ſignificatio illius eſt generatio ipſa: quod eſt, quia generatio non eſt niſi via ex diminutioue ad complementum: nam ſi inuenitur res non indigens in generatione ſui, id eſt ĩ ſua forma & ſua formatiõe, & alia, niſi ſe, & ipſa cauſa formationis ſuæ eſt completa integra ſemper, & non fit cauſa formationis ſuæ, & ſui complementi, niſi propter relationem ſuam ad cauſam ſuam ſemper: illa ergo comparatio eſt formatio eius, & ipſius complementum ſimul. Iam ergo manifeſtum eſt quod omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam, non eſt generata ex re alia.

Propoſitio vigeſimaſexta.

Subſtantia per ſe ſubſiſtens eſt incorruptibilis.

QMnis ſubſtantia ſtans per ſeipſam, non eſt cadẽs ſub corruptionem.

Commentum.

SI autem aliquis dicat, possibile est vt substantia stãs p seipsam cadat sub corruptionẽ. Dicemus,qđ si possibile est vt substãtia stãs per seipsam cadat sub corruptione,possibile est vt separetur eius essentia,& sit fixa stãs sup essentiam suam sine essentia sua,& hoc est inconueniens & impossibile, quoniam propterea quod est vna simplex non composita,est ipsa causa & causatum simul, omnis autẽ cadentis sub corruptione,non fit corruptio nisi propter separationem à causa sua. Dum verò permanet res pẽdens per causam retinentem eam:& seruantem ipsam,non perit,neque destruitur. Si ergo hoc ita est,substantiæ stantis per essentiam suam,non separatur causa semper,quoniam est inseparabilis ab essentia sua, ꝓptereà quod causa eiꝰ est ipsa informatiõe sui,& nõ fit causa subiipsius nisi propter relationem suam ad causam suam, & illa relatio est formatio eius,& propterea, ꝙa est semper relata ad causam suam,& ipsa est causa illius relationis,ipsa est causa suiipsius ꝑ modum quem diximus,& nõ perit,neq; destruif,neque corrũpitur,quoniam est causa & causatum simul, sicut nuper ostendimus. Iam verificatum est ergo, ꝙ omnis substantia stans per se ipsam,neque destruitur,neque corrumpitur.

Propositio vigesimaseptima

Substantia corruptibilis ẽ cõposita.

OMnis substantia destructibilis non sempiterna, aut est composita,aut est declarata super rem aliam.

Commentum.

PRopterea,quod est substantia,aut est indigens rebus, ex quibus est composita ex eis, aut est indigens infixi one sua deferente essentiam.cum ergo separatur defe rens eam corrumpitur,& destruitur, quod si substantia nõ est compositaneque delata, est simplex, neque destruitur, neque minuitur omnino.

Propositio vigesimaoctaua.

OMnis substantia stans per essentiam suam, est simplex:& non diuiditur.

Commentum

substãtia subsistens ſiplex & impartibilis est.

QVod si dixerit aliquis,possibile est vt diuidat. Dicemus,si possibile est vt substãtia stãs ꝑ seipsam diuidatur,& est simplex,possibile eiſt vt essentia partis eius sit stãs ꝑ essentiã suã iterũ sicut essentia totius. si ergo possibile est illud:redit pars sup seipsam,& oĩs pars eiꝰ est rediẽs super ipsam. sicut est rediens totũ super essentiã suam,& hoc est impossibile.si ergo est impossibile hoc,substantia stans per seipsam est indiuisibilis, & simplex.si autẽ nõ est simplex,sed composita,pars eius est melior parte, & pars illius vilior parte.ergo res melior est ex viliore,& res vilior est ex meliore,quoniam est omnis pars eius seiuncta ab omni parte eius: quare est vniuersitas eius nõ sufficiens per seipsam cum indigeat partibus suis ex quibus cõponitur,&hoc quidem non est natura rei simplicis,imò de natura rerum compositarum.Iam ergo cõstat, quod omnis substantia stans per essentiam suam est simplex,& non diuiditur,& quoniam non recipit diuisionem,& est simplex,non est recipiens corruptionem neque destructionem.

Propositio vigesimanona.

OMnis substantia simplex est stans per seipsam, scilicet per essentiam suam.

Commentum.

Substantia simplex ẽst per ſe ſub ſiſtens.

NAm ipsa est creata sine tpe,& est in substantialitate sua superior substãtiis tẽporalibus, & significatio illius est, quia non est generata ex aliquo, qm̃ est stãs per essentiam suam , & substantiæ generatæ ex aliquo sunt substantiæ compositæ cadentes sub generatione.Iam ergo manifestum est, quod omnis substantia stans per essentiam suam non est nisi in non tempore,& quia est altior,& superior tempore,& rebus temporalibus.

Propositio trigesima.

OMnis substantia creata in tempore,aut semper est in tempore, & tempus non superfluit ab ea , quoniam est creata,& tempus æqualiter,aut superfluit super tempus & tempus superfluit ab ea , quoniam est creata in horis temporis quibusdam.

Commentum.

ſubſtãtiæ ſempiternæ vel ſupra tẽpus, vel in tempore.

QVod est:quia si creata sequuntur se adinuicẽ:& substantiam superiorẽ non sequit nisi substantia ei similis, non substantia dissimilis:sunt substantiæ similes substantiæ superiori,& sunt substantiæ creatæ,à quibus nõ superfluit tempus , quæ similantur substantiis sempiternis, & sunt substantiæ abscissæ à tempore , causatæ à quibusdã horis temporis. nõ est ergo possibile vt cõtinuentur substãtiæ creatæ in quibusdam horis temporis cũ substantiis sempiternis, qm̃ non assimilantur eis omnino. substantiæ ergo sempiternæ in tempore sunt illæ quæ continuantur cũ substantiis sempiternis,& sunt mediæ substantiæ inter substantias fixas,& inter substantias factas in tempore, & non est possibile vt substantiæ sempiternæ quæ sunt supra tps sequant substantias temporales creatas in tempore, nisi mediantibus substãtiis temporalibus sempiternis in tẽpore,& istæ quidem sustantiæ non factæ sunt mediæ, nisi qm̃ communicant substantiis sublimioribus in permanentia,& cõmunicant substantiis temporalibus absciſſis in tempore ꝑ generationem.Ipsæ.n.quamuis sint sempiternæ, tamen permanentia earum est per generationem,& motum,&substãtiæ sempiternæ cum tempore sunt similes substantiis sempiternis quæ sunt supra tps per durabilitatem,& non similant eis in motu,vel generatione,similiter aũt substãtiæ sectæ in tempore non similant substantiis sempiternis q̃ sunt supra tempus per aliquem modum.si ergo non similant eis, tunc nõ possunt recipere eas,neque tangere eas.necessariæ ergo sunt substantiæ quæ tangunt substantias sempiternas quæ sunt supra tempus, & erũt tangẽtes substantias sectas in tempore. ergo aggregabunt per motum suum inter substantias sempiternas quæ sunt supra tempus: & substantias quæ sunt sub tempore, & aggregabuntur per durabilitatẽ suam inter substantias quæ sunt supra tempus, & inter substantias quæ sunt sub tempore,id est quę sunt cadentes sub generatione,& corruptione,&aggregabuntur inter substãtias bonas,& inter substantias viles,vt non priuentur substantiæ viles à substantiis bonis omni bonitate, & omni cõtinuitate.& non fit eis permanẽtia, neq; fixio.Iam ergo ostensum est, nunc ex hoc ꝙ duæ sunt durabilitatis species, quarum vna est æterna,& altera est temporalis:veruntamẽ vna earum durabilitatum est stans quieta, & durabilitas altera mouetur,& vna earum aggregatur : & omnes eius operationes simul,neque quædam earum est ante quandam, altera est currens, & extensa , cuius quædam operationes sunt ante quasdam , & vniuersalitas , id est totalitas vnius earum est per essentiam suam , & vniuersalitas alterius est per partes suas, quarum vnaquæque est seiuncta suæ compari per modum primum & postremum.Iam ergo manifestum est ꝙ quædam sunt substantiæ sempiternæ supra tempus,& ex eis sunt sempiternę ęquales tempori,&tẽpus nõ superfluit ab eis,& ex eis sunt q̃ abscissæ sunt à tempore,& tempus superfluit ab eis, ex superiori earum & inferiori ipsarum:id est à parte ante,& à parte post,& sunt substantiæ cadentes sub generatione,& corruptione.

Æternæ duplex tẽporale, et ſupra tẽpus.

Propositio trigesimaprima.

INter rẽ,cuius substantia & actio sũt in momẽto æternitatis, & inter rẽ, cuius substãtia & actio sũt in momẽto temporis existens est mediũ, & est illud, cuius substãtia est ex momẽto æternitatis,&operatio ex momẽto tẽporis.

Commentum.

Quorum ſubſtãtia ẽſt in tẽpore, eius actio à tẽpore mẽſuratur, & quorũ ſubſtãtia nõ eſt in tempore, nec eius actio mẽſuratur à tempore.

QVod est,qa res, cuius substantia cadit sub tempore, s.quia tps continet eam,est in omnib. dispositionib. suis cadens sub tempore,quare & eius actio cadit sub tempore , quoniam quando substantia rei cadit sub tempore,proculdubio eius actio cadit sub tẽpore. Res autem non cadens sub tempore in omnibus dispositionibus eius seiuncta est à re cadente sub tempore in omnibus suis dispositionibus.continuatio autem nõ est nisi in rebus similib.necesse est igitur vt sit res alia tertia media intervtranque,cuius substantia cadat sub ęternitate:& actio eius sub tempore.Impossibile nanque est vt sit res alia tertia,cuius substantia cadat sub tempore , & actio sub æternitate, sic enim eius actio maior esset eius substantia , hoc autem impossibile.Manifestum igitur est, quod inter res cadentes sub tempore cum suis dispositionibus,& actionibus,& sub stantiis,& inter res quarum substantiæ, & actiones sunt cadentes in momento æternitatis,sunt res cadentes sub æternitate per substantias suas,& cadentes sub tempore per operationes suas,sicut ostendimus.

Propositio trigesimasecunda.

OMnis substantia cadens in quibusdam dispositionib. suis sub æternitate,& cadens inquibusdam dispositionib.suis sub tempore est ens,& generatio simul.

Commentum.

OMnis enim res cadens sub æternitate est ens verè,& omnis res cadẽs sub tẽpore est gñatio verè: si ergo

hoc

hoc ita eſt,tunc ſi res verè eſt cadens ſub æternitate,&tem pore eſt ens,& generatio,non per modum vnum, imò per modum & modum. Iam igitur manifeſtum eſt ex eo quod diximus,q̃ omne generatum cadens per ſubſtantiam ſuam ſub tempore habet ſubſtantiam dependentem per eſſe pu rum,quod eſt cauſa durabilitatis, & cauſa ſempiternarum omnium rerum,& deſtructibilium. Neceſſarium ens eſt v num,faciens adipiſci vnitates,&ipſum non adipiſcitur,ſed reliquæ omnes vnitates ſunt acquiſitæ.Et illius quidem ſignificatio eſt quod dico,ſi inuenitur vnum faciens acqui rere nõ acquiſitum, & aliud faciens acquirere acquiſitum, tunc quæ differentia eſt inter ipſum & primum faciens ac quirere. Non enim poteſt eſſe quin aut ſit ei ſimile in omni bus diſpoſitionibus ſuis, aut ſit inter vnumquodque differentia,in alio ſuperfluitas:ſi ergo eſt ſimile ei in omnib.diſ poſitionibus ſuis:tunc vnum eorum non eſt ſimile alteri in omnibus diſpoſitionibus ſuis,tunc proculdubio vnum eo rum erit primum, & alterum ſecundum. Illud ergo in quo eſt vnitas fixa non dependens ab alio,eſt vnum purum ve rum,ſicut oſtendimus,& illud in quo vnitas eſt inuenta ex alio,non eſt vnũ purũ verũ:ſi ergo eſt ex alio,eſt ex illo pri mo acquiſita vnitas:prouenit ergo inde vt vni puro vero, & reliquis vnis ſit vnitas iterum,&non ſit vnitas iterum ni ſi propter primum verum,quod eſt cauſa vnitatis. Iam er go manifeſtum eſt & planum,quod omnis vnitas poſt vnũ eſt acquiſita creata,verũtamen vnũ verũ primũ purum eſt creãs vnitates,faciẽs acqrere nõ acquiſitũ, ſicut oſtẽdim⁹.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII, IN LIB. DE CAVSIS

Commentarius ſecundus,ſiue examen.

PRopoſitiones contentę in lib.de Cauſis,qui à plu ribus aſſeritur compoſitus à Philoſopho Arabe, ſiue ab Algazele,ſiue ab Alpharabio,ſiue ab Auẽ pace, multas cotinet ambiguitates, adeo quod difficile eſt ſcire in quo ſenſu acceptandæ, vel reprobandæ ſint plures ex eis.Propterea decreui ſingulas examinare ſecundũ qua druplicem viam, ſ. ſecundum mentem Auctoris, & Procli Platonici,qui & librum comſimilem compoſuit,quem no minauit Elementationes Theoricas, & Ariſtot. & Theologi,vt manifeſtum ſit ſecundum quam viam,vnaquęque ve ra,vel non vera ſit, & in quo ſenſu. Sed antequam deſcen dam ad Examen,præpono duo.Primo,quod in lib.de Cau ſis cuilibet Propoſitioni apponitur proprium Commẽtum, quod iudicio meo æditum eſt ab eodem Auctore quicun que fuerit. Nam quando Commentator alius eſt ab Aucto re,aliquando nominat ipſum, referens ſe ad eum. nominat dico aut in indiuiduo,ſi habetur nomen eius, aut ſaltem in hoc ti.Auctor huius libri &c.In hoc autem Commento, vt patet legenti,nunquam eſt relatio ad auctorem, imò loqui tur vt Auctor exponens dictum ſuum.Quapropter in Exa mine non diſtinguemus inter Propoſitionem,& Commen tum, ſed exiſtimabimus quod dicitur in Commento dictũ eſſe ab Auctore,& eſſe eiuſdem veritatis,vel falſitatis, vel ambiguitatis cum Propoſitione Commentata. Secundo, quod non intendo proſequi, nec exponere ſingula verba, ſed per modum reſolutorium complecti paucis ſentẽtiam Auctoris,& deinde comparare eam doctrinæ Procli,& A riſt.& Theologi.

Propoſitio prima.

OMNIS cauſa primaria plus eſt influens,&c.

IN hac prima Propoſitione intendit manifeſtare ordi nem, & differentiam inter cauſas primas & ſecundas,& intendit tres concluſiones.

Prima cauſa plus influit in effectum q̃ cauſa ſecunda.

Prima eſt, omnis cauſa primaria plus eſt influens ſuper cauſatum quàm cauſa vniuerſalis ſecunda.

Secunda eſt,cum remouet cauſa vniuerſalis ſecunda vir tutẽ à re,cauſa prima vniuerſalis ñ remouet virtutẽ ab ea.

Tertia eſt,cauſa vniuerſalis prima agit in cauſatum cau ſæ ſecundæ antequam agat in ipſum cauſa ſecunda quæ ſe quitur ipſum.

Pars prima ſecundum mentem Auctoris probatur qui dem exemplo deducto ab eſſe,& viuo,& homine,quod vt clarum relinquimus:probatur autem ab eodẽ ratione quæ conſiſtit in hoc,Cauſa prima adiuuat cauſam ſecundam in actione ſua,&non econuerſo.Item quamcunque actionem habet cauſa ſuper effectum ſuum habet & cauſa prima:qm̃ in cauſis per ſe ſubordinatis,de quibus hic intẽdimus,cau ſa media nõ cauſat,niſi cauſante cauſa prima,eſt enim cau ſa media vt mouens motum,ergo cauſa prima plus influit: nam cauſat à ſe.Secunda autem vt recipit à prima.

Secundum mentẽ Procli,qui in lib.ſuo de Elemen.Theo ric.talẽ Propoſitionem format,Omne productum à cauſis ſecundis,à prioribus & vniuerſalioribus producitur emi nentius,ſic probat,Omnis cauſa ſecunda eſt effectus cauſę primæ,ergo habet ſubſtantiam, & virtutem actiuam à cau ſa prima,ergo virtus agendi maior,&nobilior eſt in prima cauſa quàm in ſecunda,ſed virtus maior magis, & eminen tius producit effectum:vnumquodque.n. agens agit ſecun dum modum virtutis ſuæ, cum igitur idem ſit effectus qui producitur à cauſa prima,& à cauſis ſecũdis ſubordinatis, magis&eminentius producitur à cauſa prima q̃ à ſecũdis.

Secundum doctrinam Ariſt.aduerte,quod licet formali ter non habeamus hanc propoſitionem,tamen fundamen taliter haberi poteſt ex 1.Poſter.cum inquit, Propter quod vnumquodque& illud magis,ſed in propoſito,cauſa ſecun da agit propter primam,quia in virtute primæ,ergo prima magis agit in effectum quàm ſecunda.Item in 12.Meta.tex. 34 inueſtigans agẽs perpetuæ generationis determinat,qđ quoniam agens ſe habens aliter,& aliter perpetuat genera tionem in virtute primi agentis, id eſt motoris primi cæli ſemper eodem modo ſe habentis,illud primum agens dig nius, & eminentius ſe habet in perpetuando generationẽ, quæ quidem determinatio fundatur ſuper hoc, primum a gens dans virtutem ſecundo magis & dignius agit reſpe ctu eiuſdem effectus ab vtroque producti.

Secundum doctrinam Theologi.aduerte q̃ cum omnes cauſæ ſecundæ ſint à prima creatæ,comparantur ad ipſam, ſicut miniſtri ad Regẽ,& ſicut organa ad principale agens propterea mouet &inclinat omnia in proprios fines:ſed ef fectus productus à cauſa principali,& ab organica, magis & nobilius pendet à principali quàm ab organica,vnde di geſtio magis eſt ab anima quam à calore naturali,qui agit in virtute animæ.Præterea,cauſa prima agit à ſe,& indepẽ denter,cum non recipiat virtutem ab alio.Cauſa autem ſe cunda agit dependenter,ergo dignius &magis influit in ef fectum quã cauſa ſecũda. Hæc igitur concluſio acceptãda eſt ſm̃ omnem ſanam doctrinam,qm̃ eſt ſimpliciter vera.

Pars ſecunda ad mentem Auctoris ſic probatur, Cauſa prima vehemẽtius influit in effectum,& in eo imprimit vir tutem ſuam quàm cauſa ſecunda,ex concluſione pręceden ti,ergo virtus primæ cauſę magis inhæret effectui quã vir tus cauſæ ſecundæ,quod.n.intenſius imprimitur magis in hæret,ſicut calor intenſus cauſatus in aqua magis inhæret q̃ calor remiſſus, ſed quod magis inhæret tardius remoue tur,vt patet de calore intenſo,ergo virtus primæ cauſæ tar dius remouetur ab effectu q̃ virtus cauſæ ſecundæ, ex con ſequenti non eſt neceſſe ad remotionẽ virtutis cauſæ ſecun dæ ab effectu,remoueri ab eodem virtutem primæ cauſæ.

cauſæ ſe cũdæ vir tus ſi re mouetur ab effec tu nõ pro pterea re mouetur virtus pri mæ cauſæ

Secundum mentẽ Procli,qui in lib.ſuo tenet impreſſio nem primæ cauſæ vltimo recedere ab effectu ſic probatur, Cauſa perfectior extenſius & intenſius operatur. Patet de ſole,qui cum habeat lucem perfectiſſimam illuminat inten ſius,&extenſius,qm̃ quantum ſit ex ſe illuminat omnia,ſed cauſa prima perfectior eſt cauſa ſecũda.Dat.n.ſibi virtutẽ, & non econuerſo,ergo intenſius &extenſius operatur,qm̃ operatur in omnib.vt dicemus ȝ.Sed huiuſmodi operãs tar dius recedit ab operato.vt patet de ſole, cuius lux cum ſit intensè & extensè illuminans,vltimo ceſſat illuminare. nã extinctis ſiue remotis quibuſcunq; illuminãtib particulari bus, vt igne, luna, aſtris, adhuc lux ſolaris illuminat, ergo virtus primæ cauſæ impreſſa in effectu,tardius remouetur quam virtus cauſæ ſecundæ.

Secundum doctrinã Ariſt.ſic probatur.Cauſa prima cõparatur ad ſecundã,ſicut cauſa prior ad Poſterioré,cum.n. non ſit proceſſus in infinitũ in cauſis per ſe ſubordinatis ex 2.Meta.tex.6.neceſſe eſt omnẽ cauſam ſecũdã habere ratio nem medij,aut vltimi,ex conſequẽti eſſe poſterioré prima, ſed nõ eſt neceſſe ad remotionẽ poſterioris remoueri pri⁹, quoniam non pendet à poſteriori, & maximè in cauſis agẽ tibus, de quibus nunc loquimur, & verificatur in pluribus aliis, vnde Ariſtot. in 8. Phyſico. text.56. probatur motum

localem esse primum, quoniã nullus alius motus remanet motu locali remoto, sed bene econuerso. Et in 2. de anima, tex. 31. probat tactum esse primum sensum, quoniam remoto omni alio sensu, adhuc inuenitur tactus, vnde inquit, Tactus quidé inest sine aliis. Multa. n. animalium neq; visum, neque auditum habent, neque odoratus sensum. Cum igit cã secunda posterior sit cã prima, non est necesse ad remotionẽ virtutis causę secũdę remoueri virtutẽ causę primæ.

Secundum doctrinam Theologi sic probatur. Causa prima propriè & principaliter est causa rei secundum esse & secundum produci. Causa autem secũda propriè est causa secundum produci, vt patet in omnibus agentibus particularibus artificiatis, & naturalibus, licet enim sol & homo generent hominem, tamen homo genitus conseruatur à sole motu suo, & non ab homine generante, sed remota virtute causæ in fieri, non est necesse remoueri virtutem causæ in esse & in fieri, aliter completa rei productione statim desineret esse, ergo remota virtute causæ secundæ non est necesse remoueri ab effectu virtutem causæ primæ. Hæc igitur conclusio sicut & præcedens acceptãda est secundum omnem sanam doctrinam, quoniam est simpliciter vera.

causa prima prius attingit effectũ q̃ cã secunda, non secundũ durationẽ sed secundum causalitatẽ.

Pars tertia patitur difficultatem propter ly antequam si ue prius, dupliciter enim potest exponi, s. prius in quo, & prius à quo. Si prius in quo, cõclusio erit falsa, sensus enim erit, prima causa pro aliquo instanti, vel tempore producit effectum causæ secundæ, pro quo nondũ producitur à causa secunda, & id non est verũ, quoniam secunda causa non ageret in effectum suum, si iam productus fuisset à prima, aliter productum produceretur, quod implicat. si autem sumatur prius à quo conclusio erit vera: sensus enim est, prima causa agit à se in effectum causæ secundæ, sed secunda causa non agit à se. Exponatur ergo ly prius, vel antequam non secundum durationem, sed secundum causalitatem. Et hæc quidem videtur fuisse mẽs Auctoris. Nam sic eam probat, causa secunda non agit in causatum suum, nisi quia prima causa influit virtutem suam super eam, ergo causa prima facit vt effectus attingatur à causa secunda. Ergo prius attingitur à causa prima: patet autẽ hanc probationem nõ valere, nisi exponendo ly prius causaliter, & originatiuè.

Secundum mentem Procli, qui in libro suo talem propositionem format, Omnis causa ante causatum operatur, aliter probanda est, sed antequã probetur aduerte q̃ Proclus per ly omnem causam intendit causam quæ tantum est causa, & per ly causatum intendit causam quæ est effectus & causa, qualis est causa secunda, quæ est effectus primæ, & causa alterius: vt in his corporalibus, homo generans est effectus, & est causa hominis geniti: per causam igitur Proclus intendit causam primã, & per causatum intendit causam secundam, sic autem probat eam, causa prima est magis causa, quàm causa secunda, ergo est perfectioris virtutis, sed perfectior virtus ad plura se extẽdit, vt patet de luce solis, & prius aduenit ei in quod agit, ergo causa prima operatur antequam operetur causa secunda. Manifestũ est autem q̃ hęc probatio nõ concludit, nisi de prioritate causalitatis, quoniam de prioritate durationis hęc consequentia non valet, Causa prima est perfectioris virtutis, ergo prius duratione operatur in effectum causæ secundæ, quàm causa secunda. Aliter idem effectus iam productus adhuc produceretur, vel causa secunda superflueret.

Secundum doctrinam Arist. sic pobatur, qualis est ordo inter causas subordinatas, talis est inter earum effectus, q̃m vnicuique correspondet proprius effectus, vnde in 2. Phys. tex. 35. docuit reducere effectus in causas correspondẽtes, vt effectum particularem in causam particularem, & effectum vniuersalẽ in causam vniuersalem, & priorem in causam priorem, & posteriorem in posteriorem, sed inter causam primam, & causam secundam seruatur ordo prioris, & posterioris. nam cum sol, & homo generant hominem, sol est causa prior, quoniam vniuersale prius est, & hõ est causa posterior, ergo effectus causæ primæ est prior, & effectus causę secundæ est posterior, & posito q̃ idem effectus sit ab vtraque, comparatus causæ primæ fiet prius, & comparatus causæ secundæ fiet posterius, quod quidem prius intelligendum est, vt diximus quo ad causalitatem, causa eñ secunda non agit nisi præsuppositа receptione virtutis à causa prima, ex consequenti quo ad causalitatem posterius agit, licet pro eodem instanti simul agant, causa autẽ prima agit ñ suppositа receptiõe virtutis ab alio priori, ergo, &c.

Secundum doctrinam Theologi sic probatur, causalitas supponit esse, quoniam actio est existẽtis, cum vnumquodque agat inquantum est actu, ergo sicut se habet esse causæ secundæ ad esse causæ primæ, ita causalitas causæ secundæ ad causalitatem causæ primæ: sed esse causę secundę posterius est esse causæ primæ, quoniã est effectus causæ primæ, vt dicemus ꝟ. ergo causalitas causæ secũdæ super effectum suum posterior est causalitate causæ primæ. Et aduerte hãc deductionem concludere prioritate causalitatis, & nõ durationis, quoniam non repugnat dari effectum coæuũ causæ agẽti, & q̃ducenti sine motu, & ideo non est necesse q̃ esse, & causalitas causæ secundæ sint posteriora durationе esse, & causalitate causæ primæ. prædicta igitur tertia conclus. supra quo ad prioritatẽ causalitatis cõcedẽda est fm oẽm sanã doctrinam, q̃m est simpliciter vera sicut & præcedẽtes, hæc dicta sint super primam propositionẽ Auctoris.

Propositio secunda.

OMne esse superius aut est superius æternitate, & ante ipsam: aut cum æternitate, aut post æternitatem, & supra tempus, &c.

IN hac propositione intẽdit diuidere superiora entia in tria genera. primum conuenit Deo, secundum intelligentiis, tertium animę. Et aduerte quod per ly esse superius, intendit esse non subiectum tempori, nec motui, nec corruptioni, ac si dicat, omne esse rei perpetuæ, & immobilis.

Aduerte etiam q̃ huiusmodi esse diuiditur in tria: primum attribuit Deo, secundum intelligentiæ, tertium animæ, vnde in hac propositione intendit tres conclusiones.

Prima Deus est supra & ante æternitatem.

Secunda intelligentia est cum æternitate.

Tertia anima est post æternitatem, & supra tempus, & in horizonte æternitatis.

Deus est supra & ante æternitatẽ nõ essentialiter, sed antecedanter ad tempus participatã.

Prima conclusio ad mentẽ Auctoris sic probatur, Deus est ipsum esse penitus abstractum, & illimitatum, ergo est causatiuum æternitatis. probatur cõsequentia, quoniã esse est magis cõmune quàm æternitas. Nam omnis æternitas est esse, sed non omne esse est æternitas, sed magis commune est causatiuum minus communis, ergo esse abstractum quod est ipse Deus est causatiuũ æternitatis. tunc vltra, ergo est supra & ante æternitatem, quoniã causatiuum est supra & ante causatũ. Deus igit est supra & ante æternitatẽ.

Secundum doctrinã Procli Platonici in lib. suo de Elementationibus Theoricis sic probatur, Magis abstractũ, & magis commune est prius minus abstracto, & minus communi. vnde prius est ens quàm substantia, & substãtia quàm corpus, quoniam non conuertitur subsistendi consequentia vt patet, sed esse est abstractius, & communius æternitate, omne. n. æternum est ens, non autem omne ens est ęternum, ergo esse est prius æternitate, sed prima causa est ipsum esse, ergo est ante ęternitatẽ, & altius, ex cõsequẽti est supra: quoniam magis abstractum est superius minus abstracto. Aduerte q̃ nec probatio Auctoris, nec Procli concludunt secundum veritatem, sed tantum secundum nostrum modũ intelligendi. Nam falsum est, omne magis cõmune esse causatiuum minus communis, & productiuum realiter, aliter animal produceret hominem, & homo vt homo produceret hunc hominem, quod tamen est falsum, q̃m actiones, sicut & esse sunt singularum, præterea cum Deus sit suum esse, & sua æternitas, & omnis sua perfectio, aliter deperiret sua summa simplicitas, non magis causatur sua æternitas q̃ suum esse, & quàm ipse Deus. Et ideo non est verum, quod dicit Auctor causam primã esse supra æternitatẽ, q̃m ęternitas est causatum eius. Similiter probatio Procli non concludit, licet. n. magis commune secundum prædicationem sit prius minus communi, q̃m non incõuenit remoto minus communi inueniri magis commune, vt remoto homine ad huc potest esse animal, tamen in præsenti proposito fundamentum Procli non valet, q̃m Deus non est esse commune prædicabile de omnibus, sed esse contentiuum omnis gradus essendi, quod est esse illimitatũ, & de tali esse non cõceditur quod sit prius quàm æternitas, nisi forte secundũ nostrum modum intelligendi prout prius intelligimus Deum esse quàm esse viuẽtem intelligentem æternum, sed hic modus intelligendi nullam ponit prioritatem, realem autem distinctionẽ, aut causalitatem inter diuinas perfectiones.

Et ideo Arist. non acceptaret hanc conclusionem, sed diceret q̃ Deus est sua æternitas. nã sicut in 12. Metap. tex. 39. dixit Deum esse vitam suam, & in tex. 49. esse suũ intelligere sic diceret Deũ esse suam æternitatẽ. Vnde inquit in tex. 39. quare duratio cõtinua, & æterna existit Deo, hoc. n. De⁹.

Et Theo

Et Theologus idem diceret. Nam ſecundum Dionyſium in 2.c. de Di.no. quicquid pertinet ad perfectionem bonitatis, & eſſe totum Deo eſſentialiter conuenit, vt ſ. ſit eſſentia bonitatis, & vitæ, & ſapientiæ, & æternitatis cæterarumq; perfectionum, non ergo prima cauſa eſt ſupra, nec ante æternitatem eſſentialiter ſumptam, ſed eſt ipſa æternitas. Nec obſtat quod dicit Dionyſius in 10.c. de Di.no. Deus eſt ante æuum ſiue æternum, quoniam non intendit de ęterno eſſentialiter, ſic.n. ſolus Deus eſt æternus, ſed de ęterno participatiuè quod conuenit ſubſtantiis immaterialib. Vnde commentans diuus Thom. hoc dictum in d.c. inquit, Deum conuenit laudare communiter per tempus, & æuum, quia ipſe eſt cauſa temporalium, & æternorum. Et eſt ſupra æternitatem, & tempus prout æternitas, & tempus intelliguntur participata à creatura (& infrà) ipſe eſt prior non ſolũ tempore, ſed etiam æuo: i. æternitate, prout participatur à creaturis: patet igitur concluſionem Auctoris non acceptari quo ad æternitatem eſſentialiter, ſed tantum quo ad æternitatem participatam: vnde & diuus Tho. in 1.part.q.10. art.2. ad ſecundum adducens hoc dictum Auctoris non ſoluat eum niſi in prædicto ſenſu, dicit.n. Deus dicitur eſſe ante æternitatem prout participatur à ſubſtantiis immaterialibus, ex quibus habetur quod ſumendo æternitatem eſſentialiter B.Th. nec Dionyſius acceptarent concluſionem dictam: vnde non eſt neceſſe quod à Theologo & ab Ariſtot. probetur.

Intelligẽtia aliæ à primasũt æterna à parte poſt

Secunda concluſio ad mentem Auctoris ſic probatur, intelligentia nõ deſtruitur ſecundum ſubſtantiam, quoniam eſt incorruptibilis: vt probabitur ℸ. & non alteratur, quoniã non patitur variationem ſecundum virtutem, nec ſecundũ operationem, ſed ſemper ſe habet ſecundum vnam habitudinem, i. eodem modo & vniformiter, tam ſecundum ſubſtantiam, quàm ſecundum virtutem, & ſecundum operationem, ergo eſt cum æternitate, & parificatur ei. In hac probatione Auctor ſupponit antecedens vt communiter conceſſum. Nam apud Philoſophos videtur vt principium qđ omnis intellectus ſeparatus immobilis eſt ſecundum ſubſtantiam, & virtutem, & operationem, conſequentiam vero reputat veram ex diffinitione æternitatis quæ dicitur eſſe menſura rei indeficientis, & inuariabilis ſiue vniformis: vnde tanto aliqua propinquant æternitati, & elongantur à tempore, quanto reducunt à variabilitate ſecundum ſubſtantiam, & ſecundum operationem, & tanto aliqua propinquant tempori, quanto ſubiiciuntur variationi aut ſecundum ſubſtantiam, aut ſecundum operationem.

Secũdum doctrinam Procli in lib. ſuo probatur eodem modo: ſic.n. inquit, omnis intellectus, ſ. ſeparatus ſubſtantiam, & poteſtatem, & operationem habet in æternitate.

Secundum doctrinam Ariſt. probatur primo quod intelligentia habeat eſſe in æternitate. Nam in 12. Meta. tex. 30. inquit, neceſſe eſt eſſe ſempiternam aliquam ſubſtantiam, qm̃ eſt motus æternus, qui ſecundum locum, & circularis vt ꝓbatum eſt in 8. Phyſ. Et in eodem 12. tex. 44. concludit æternitatẽ ſubſtantiæ in omnib. intelligẽtiis mouentibus cælos, & dicit, palam, ita ꝙ tot ſubſtantias eſſe neceſſe eſt naturã ſempiternas. igitur quo ad indeficientiam ſubſtantiæ, patet Ariſt. ſenſiſſe intelligentiam adæquari æternitati. Secundo probatur quo ad immobilitatem propriè operationis, quæ eſt intellectio, & optima diſpoſitio ſecũdum delectationẽ in intelligendo primam cauſam. Nam in 12. Meta. tex. 39. dicit, deductio autem qualis optima paruo tẽpore nobis, ſic enim ſemper illud eſt nobis quidem impoſſibile q.d. intellectus ſeparatus intelligens, & deſiderãs primum principiũ, eſt ſemper in eadem delectabiliſſima diſpoſitione, quæ nobis pro ſemper eſt impoſſibile, ergo ſecundũ propriã operationem eſt inuariabilis, ex conſequenti eſt in æternitate, propterea concludit in tex. 41. Quod quidem igitur eſt ſubſtantia alia ſempiterna, & immobilis ſeparata à ſenſibilib. manifeſtum eſt, patet igitur quod Auctor, & Proclus, & Ariſt. concordant in dicta concluſione.

Secundum doctrinam vero Theologi præſens cõcluſio omnino refutatur quo ad ſubſtantiam, & virtutem, & operationem, quoniam operatio ſupponit virtutem, & virtus ſubſtantiam, ſed ſecundum Theologum nihil eſt ab æterno productum, vniuerſitas.n. creaturæ incœpit in tempore, & ſolus Deus caret exordio: ſed à parte poſt, i. poſt intelligentiæ productionem, aliter tenendum eſt de eius ſubſtantia, & aliter de eius operatione. Nam de eius ſubſtantia ratione indefitiente poteſt dici eſſe in æternitate, non quidem eſſentialiter, qm̃ id eſt proprium Dei, ſed participatiuè. de operatione autem diſtinguendum eſt, quoniam intelligentiæ cõpetit operatio naturalis, vt intelligere ſe, & alia creata, & Deum vt principium ſui eſſe, & vniuerſalem cauſam omnium, & operari eſſe corpora mouendo ea applicatione ſuæ virtutis, & competit ei operatio ſupernaturalis vt viſio, & fruitio diuinæ ſubſtãtiæ, quo ad operationem eius naturalem, nõ poteſt dici eſſe in æternitate, quoniam vt ſic mutabilis eſt, & ſecundum ſucceſſionem intellectionum, & volitionum, & ſecundum variam applicationem virtutis ſuæ ad corpora, vt notat diuus Th. in 1.part.q.10.ar.5. De operatione autem ſupernaturali poteſt dici ꝙ eſt in æternitate, quoniam ſecũdum illam immobilis eſt & efficitur dei formis, ex conſequenti participat diuina mẽſura: q̃ eſt ęternitas. Hęc igit concluſio, intelligentia eſt in æternitate, vel cum ęternitate, vel parificatur ęternitati, non acceptatur à Theologo niſi quo ad ſubſtantiam, & poſtquam producta eſt, & ſecundum operationẽ ſupernaturalẽ: vnde non adæquatur Deo in æternitate, Deus.n. omnino & vniuerſaliter æternus eſt. Et propterea Dionyſius de diuinis no. c. 10. inueniens hanc diuerſitatem inquit quamobrem non ſimpliciter coæterna Deo qui eſt ante ſuum cenſenda ſunt quæ nominantur æterna, ſed à ſacratiſſimis eloquiis nuſquam diſcendentes æterna: & intemporalia iuxta cognatos ſuoſq́ modos debemus accipere, & intendit ꝙ ea quæ dicuntur æterna in diuina ſcriptura non ſunt arbitranda æterna ſimpliciter, & æqualiter ſimul cum Deo, qui eſt ante æternitatẽ participatam, ſed ſequẽdo intellectũ ſacri eloquij oportet ſtelligere aliqua eſſe æterna ſm ſuos modos, i. inq̃tũ exiſtũt immutabiliter vt angelicę mẽtes, & vt beatificatę sũt.

Tertia concl. anteq̃ probetur declarãda eſt quo ad duo.

Primo, quomodo ſumitur ly anima.

Secũdo, quare dicit eã cõſtitutã ī horizõte æternitatis.

Anima humana, & nõ anima cæli ẽ ī horizõte æternitatis, in quantum participat, diuina, & terrena.

Quantũ ad 1. aduerte ꝙ ly anima non ſumitur abſolute, ſed pro anima cæli, quod ſupponitur animatum tanquam manifeſta res & conceſſa apud Philoſophos Arabes, & præcipuè apud Auic. in li. 9. ſuæ Meta. c. 4. vbi inter cætera inqt, nos iam oſtendimus ꝙ anima cuiuſque cæli eſt eius perfectio, & eius forma, nec eſt ſubſtantia ſeparata, &c. Et ꝙ Auctor intendat de anima cæli, patet ex eo quod dicit, anima eſt ſupra tempus, quoniam eſt cauſa temporis, conſtat autẽ eandem eſſe cauſam temporis, & motus cæli, qm̃ tempus conſequitur motum cæli, vt primo menſuratum, ſed ſi cęlũ eſt animatum, motus eius cauſatur ab anima cæli, ex conſequenti ab eadem cauſatur tempus, quod non poteſt dici de anima humana, cũ ſit vnita corpori corruptibili, cuius motus nõ eſt cõtinuus, nec vniformis, nec põt eſſe perpetuus.

Quantum ad 2. aduerte ꝙ ideo dicit animam cæli conſtitutam in Horizonte æternitatis: quoniam ſicut horizon terminat ſuperius hemiſphærium, & eſt principium inferioris, ita ꝙ vt medium de vtroque extremo participat, ſic anima cæli media eſt inter intelligentiam, & corruptibilia. nam ratione eſſe incorruptibilis conuenit cum intelligentia, & vt ſic participat æternitatem, ratione autem motus cæli cuius ipſa eſt cauſa conuenit cum mutabilibus, & vt ſic propinquat tempori: poſita hac declaratione aduerte ꝙ Auctor ſic probat concluſionem. Anima eſt ſubſtantiæ, & eſſe indeficientis: vt probabitur ℸ. & pro nunc ſupponatur. ergo quo ad ſubſtantiam, & eſſe annexa eſt æternitati, & propria operatio animæ cæli eſt motus cæli, qui fit in tempore ergo quo ad operationem propinquat tempori, & vt ſic dicitur annexa æternitati inferius, & inferiori modo quàm intelligentia participat æternitatem, quoniam ſecundum Auctorem eſt ſuſceptibilior impreſſionis quàm intelligentia, quoniam intelligentia recipit impreſſionem ſolum à prima cauſa, ſed anima recipit ab intelligentia, & à prima cauſa. Quod an ſit verum declarabitur ℸ. Aduerte tamen quod licet anima cæli propinquet tempori propter operationem ſuam quæ eſt motus cæli, tamen eſt ſupra tempus, quoniam cauſa eſt ſupra cauſatum, ſed anima cęli eſt cauſa temporis ſicut & motus cæli: quoniam eſt menſura motus cæli, & cõparatur ad ipſum ſicut proprietas ad ſubiectum. Eadem autem eſt cauſa, & ſubiecti, & proprietatis eius.

Ad mentem Procli probatur eodem modo: nam, & Plato, ponunt cælum animatum, vt patet in Timæo, vbi inquit Plato, Dicendum eſt hunc mundum animal eſſe idque intelligens re vera diuina prouidentia conſtitutum. Et Proclus in libro ſuo, huiuſmodi propoſitionem format: Omnis anima habens quidem ſubſtãtiam æternalem, habet operationem

aliam

aliam ſecundū tempus, quæ eſt mouere corpus cui vnitur: ex conſequenti ſecundum Proclum media eſt inter æterni tatem & tempus, qm̄ ſecundum ſubſtantiam annectitur æternitati, ſecundum operationem propinquat tempori, & hac d̄ cauſa dixit Auctor animā eſſe ī horizōte æternitatis.

Vtriuſque probatio ſecundum veritatem nō concludit de anima cæli. quoniam illa non datur, vt dicemus infrà in probatione Theologi, ſed cōcludit de anima humana, quæ ſecundum ſubſtātiam eſt indeficiēs, vt probabitur infrà, & ſua propria operatio eſt intelligere componēdo & diuidēdo, & cum diſcurſu donec vnita eſt corpori: & mouere corpus localiter, quæ q̄dem operationes non abſoluuntur à tē pore, vt manifeſtabitur infrà, ex cōſequenti ſecundum ſubſtātiā annectitur æternitati: ſm operationē ꝑpinquat tpi.

Secundum autem doctrinam Ariſt. quo ad animam cæli dubium eſt quid dicendum. Nam ſecundum aliquos tenuit Ariſt. cælum eſſe animatum, & vt ſic eodem modo probaret hanc concluſionem ſicut Auctor, & Proclus.

cælum an ſit anima tum ſecū dū Ariſt.

Secundum alios autem tenuit oppoſitum, & quoties dicit cęlum animatum pręcipuè in ſecundo cæli, tex. 13. vbi inquit, Eſt autem cælum animatum, & habet motus principiū manifeſtum, &c. Per animam intendit intelligentiam motricem quæ applicatur cælo, vt motor proprio mobili, ſicut anima ſuo proprio corpori à qua mouetur, & vt ſic Ariſto. non acceptaret dictam concluſionem applicatam animæ cæli, niſi vt dixi ſumatur anima pro intelligentia.

Quantum autem ad animam humanam, adhuc eſt dubiū. Nā qui tenent ipſum ſentire animā intellectiuam eſſe mortalem, vt Scotus, & Herueus, & quidam moderni, dicerent Ariſt. negaturum hanc concluſionem. Qui autem tenent ipſum ſentire vt veritas eſt, animam noſtram eſſe immortalē, dicerent Ariſt. acceptaturum hanc concluſionem, & probationem Auctoris applicatam non animæ cæleſti, ſed humanæ coniunctæ, & vt euidētius pateat, aſſumo dictum ſuum in 3. de Anima tex. 20. Separatus autem eſt ſolum in hoc q̄d verè eſt, & hoc ſolùm immortale, & perpetuum, &c. Ergo intellectus humanus ſecundum ſubſtantiam eſt perpetuus, & æternus à parte poſt, & aſſumo dictum eiuſdem in 3. de Anima tex. 39. & cum ſpeculatur neceſſe eſt phantaſma aliquod ſpeculari, ſed phātaſiari, vel phantaſma ſpeculari nō abſoluitur à tempore cum ſit actio virtutis organicæ, & in 12. Meta. tex. 11. declarans primum principium non intellige re componendo aut diuidendo inquit, aut quod quidem compoſitorum habet in aliquo tempore, &c. i. intellectus qui intelligit componendo, aut diuidendo habet ſuam perfectionem non ſemper, ſed in aliquo tēpore: ſed anima humana coniuncta intelligit componendo, & diuidendo, & cum diſcurſu. ergo ſecundum operationem ſuam non abſoluitur à tempore, & aſſumo dictum ſuum in ſecundo de Anima, text. 18. Anima eſt principium quo viuimus, ſentimus, intelligimus, mouemur ſecundum locum, &c. Ergo anima quo ad motum cauſatum in corpore non abſoluitur à tempore. Igitur ſecundum doctrinam Ariſto. humana anima conſtituta eſt in horizonte æternitatis, ita q̄ ſecundum eſſe annexa eſt æternitati, & ſecundum operationem rationalem, & animalem annectitur tempori. Non tamē eſt ſupra tempus: vt cauſa eius, quoniam ſicut nō eſt cauſa motus cæli, ſic non eſt cauſa temporis, niſi forte quo ad ſuum formale, vt dixit Ariſt. in 4. Phyſ. tex. 131. Quod quomodo intelligendum ſit, diximus in quæſtionib. noſtris ſuper 4. Phy.

cælum ſecundum Theologos nō eſt animatū anima informāte.

Secundum doctrinam verò Theologi, ſumēdo animam in ſuo proprio ſignificato, quod eſt eſſe actum corporis viuentis, & dantem non ſolùm motum ſed & eſſe, & applicādo concluſionem animæ cæli, non acceptatur hæc concluſio ab eo, quoniam nullus Theologorum ponit cælum ſic animatum, aliter huiuſmodi anima illic fruſtra poneretur, quoniam anima vt forma vnitur corpori propter aliquam operationem per quam indiget corpore. Conſtat autem cū cælum ſit quintæ eſſentiæ in eo nō poſſe eſſe operationem vegetatiuam, neque ſenſitiuam. Quantum ad intellectiuam non indiget corpore cum ſit non organica, niſi pro quanto phantaſmata deſeruiunt intellectui, quæ nō poſſunt eſſe in cælo cum ad partem ſenſitiuam pertineant. Quantū ad motum localem non eſt neceſſe quod vniatur vt forma, ſed vt motor tangens ſuum mobile tactu virtuali. Ad hoc autem ſufficit intelligentia applicata, & ideo vanū eſt ponere cælum animatū anima informante, nec qui poſuerūt ex Theologis cælum animatum, vt Origenes, & Hieronymus intendebant de animatione anima informante, ſed mouente more Platonico, ad quod vt diximus ſufficit intelligentia applicata, quæ ſi dicatur anima, erit impropriè dictum, & qm̄ Auctor intendit de anima cæli ſumendo animam propriè vt magis declarabitur in propoſitione ſequēte, ideo Theologus in hoc ſenſu non acceptat hanc concluſionem. Si vero applicatur animæ humanæ coniunctæ, acceptat & probat eam annexam ęternitati quo ad eſſe. Nam eſt ſubſiſtens & incorporea, vt declarabitur. ī. ergo habet eſſe per ſe, ergo eſſe ſuum non pendet à corpore, ex conſequenti nō corrumpitur ad corruptionem eius, ſed habet eſſe inconſumptibile, vnde inquit Dionyſius c. 4. de Di. no. Animæ humanæ habēt ex bonitate diuina q̄ ſint intellectuales, habeantq̄ vitam inconſumptibilem, &c. Igitur quo ad eſſe annexa eſt æternitati quo ad operationem ſiue intellectualē, ſiue motiuam, nō abſoluitur à tpe, cōiuncta. n. cum diſcurſu intelligit. Diſcurſus aūt eſt motus, oīs motus eſt in tpe ex 6. Phyſ. & motus localis corporis animati cauſatus ab anima neceſſariò eſt in tpe, qm̄ eſt inter terminos oppoſitos, ergo quo ad operationē attingit tempus, vtrū autē quo ad aliquam operationem participet æternitati dicam in propoſitione ſequenti. hæc dicta ſint pro examine ſecūdæ propoſitionis.

Propoſitio tertia.

OMnis anima nobilis tres habet operationes. nam ex operationibus eſt eius operatio animalis, & operatio intelligibilis, & operatio diuina, &c.

In hac propoſitione intendit manifeſtare quomodo anima quæ eſt tertium genus entium ſuperiorum participat operationem Dei, & intelligentiæ.

Anima cæli tres habet operationes.

Aduerte q̄ hic Auctor loquitur de anima cæli, ſicut & in propoſitione præcedenti quia non dubitat cælum eſſe animatum verè & propriè. Huic animæ attribuit tres operationes iuxta tres animæ virtutes. Nam vt anima habet virtutem viuificatiuam, directiuam, & motiuam corporis: & vt ſic attribuit ſibi operationem animalem quæ eſt viuificare & mouere corpus cæleſte: vt autem eſt naturæ intellectualis, habet virtutem intellectualem, & vt ſic attribuit ſibi operationem intelligibilem, quid autem intelligat dicem. ī. vt eſt cauſatiua rerum inferiorum per motū cæli, cui ſupponitur omnis natura elementorum, & elementatorum habet diuinam virtutem participatiuè, qm̄ ſicut Deus eſt vniuerſalis cauſa productiua omniū entium, ſic anima cæli ex virtute ſibi impreſſa à prima cauſa producit, influit, miniſtrat omnia inferiora non quidē per ſe, ſed per motum cæli, & vt ſic ſibi attribuit operationem diuinam quæ conſiſtit in cauſalitate, & adminiſtratione omnium inferiorum, quoniam in hoc imitatur primam cauſam.

Anima cæli habet diuinam, intellectualem, & animalē operationem.

Secundum mentem igitur Auctoris probatur. Primo q̄ habeat diuinam operationem. Nam imago & exemplū primæ cauſæ participat operationem eius, ſed propria operatio primæ cauſæ eſt productio, & adminiſtratio omniū entium, vt dicemus ī. Cum ergo in anima cæli, ſit impreſſa imago primæ cauſæ, qm̄ eſt naturæ incorporeæ & intellectualis ſicut prima cauſa participat eius operationem non quidem æqualiter, & vniuerſaliter, ſed ſuper ea quæ producuntur motu cæli. ergo conuenienter ſibi attribuitur diuina operatio. Secundo probatur q̄ habeat operationē intellectualē. Nā effectus participat virtutē, & operationē ſuæ cauſæ vniuocè. vñ ſicut ignis calefacit, ſic & aqua facta calida calefacit, licet nō æquè perfectè, ſed anima cæli eſt effectus intelligētiæ. nā ſm Auctorē prima cauſa creauit eſſe aīæ mediāte intelligētia, ergo aīa participat operationē intelligētiæ. Hæc operatio eſt intelligere, qm̄ intelligētiæ, vt intelligētia eſt cōpetit intelligere, ſicut ſenſui, vt ſenſus eſt cōpetit ſentire. Hæc ꝑbatio qūo ſit admittēda vel nō, dicā ī. cū adduxero ſenſum Theologi, & Ariſt. Tertio ꝑbatur q̄ habeat operationē animalē. Nā de ꝑprietate, & natura aīæ eſt vt viuificet corpora, influēdo ſup ea virtutē viuificatiuā, ſi. n. anima nō animat id cuius eſt anima, ceſſat eſſe aīa, & vt moueat corpora ꝑducēdo ad operatiōes ſuas, ſed hoc eſt habere operationē aīalē, ſiue vitalē, ergo ſi hoc eſt de ꝑprietate aīę nō eſt negandū ab aīa nobiliqualis eſt aīa cęli.

Anima diuina has tres operationes hēt.

Ad mentem autem Procli aduerte, q̄ loco animæ nobilis dicit animam diuinam, & ſibi attribuit tres operationes conformiter vt Auctor: vnde inquit in lib. ſuo, omnes diuinæ animæ triplices habent operationes, has quidem vt animæ, id eſt, operationes animales, has autem vt ſuſcipientes intellectum, id eſt, operationes intellectuales, has autem vt Diis coniunctæ, id eſt, operationes diuinas. Huiuſmodi autem animas dicit diuinas, ex maxima nobilitate, ſicut

& cæ-

& cælum dicitur diuinũ corpus propter maximam excellentiam, & virtuté cauſatiuam, & incorruptibilitatem, vt etiam teſtatur Ariſt. in 2. cæli, textu 2. vbi inquit, Vt cælũ ſit immortale, & diuinum habentium quidé motum, &c. Diuinis animabus corporũ cæleſtium Proclus attribuit primo operationé animalé, qm̃ vt diximus, Anima vt aĩa habet animare id cuius eſt anima, ſicut ſcientia, vt ſcientia habet facere ſcienté eum cuius eſt ſcientia. attribuit operationé intellectualem, qm̃ intellectu & deſiderio mouent cælos: nulla enim potentiarum animæ conuenit his animabus præter dictas, carent enim organis quibus explentur operationes vegetatiuæ, & ſenſitiuæ. Attribuit eis diuinã operationem quæ eſt vniuerſalis influentia, & cauſalitas, & productio rerum inferiorũ, qm̃ in hoc aſsimilantur primæ cauſæ quantum poſſunt, ſi enim in humanis præſidentes Reipublicæ, dicuntur diuini homines, multo magis huiuſmodi aĩæ præſidentes toti mundo inferiori per motũ cæleſté. In hac igit propoſitione ſic accipienda eſt mens Procli, vt dictum eſt.

Aĩa cæli nõ hẽt operationẽ animalẽ.

Secundum doctrinam verò Ariſtote. ſuppoſito q̃ ponat cælum animatũ non acceptatur in cælo operatio animalis viuificatiua, quoniam ex 3. de anima, tex. 61. in nullo corpore, ſiue generabili ſiue ingenerabili non manſuo datur intellectus diſcretiuus ſine ſenſu, ſenſus auté non poteſt eſſe in cęlo, quoniam in eodem loco probat Ariſt. nullũ corpus ſimplex poſſe eſſe organum ſenſus. Conſtat autem cælum eſſe corpus ſimplex, ergo non eſt in eo ſenſitiuus gradus. Minus autem eſt in eo vegetatiuus, quoniã vt probat Ariſt. in 1. cæli textu 21. neque alterabile, neque augmẽtabile, neque diminuibile eſt cælum, ex conſequenti neque vegetatiuus gradus ineſt ei. Nam ex 2. de anima, textu 35. Opera vegetatiui gradus ſunt generare, & alimento vti, quæ procul ſunt à cælo: quantumcunque igitur Ariſto. poneret cæium animatum nõ admitteret animã cæli habere operationem animalem. Præterea cùm intelligere ſit actio non organica intellectiuum, vt intellectiuũ nullius corporis eſt actus, ergo anima cæli, quæ ſi daretur eſſe tantum intellectiua, non habet operationé animalem: ſumendo autem apud Ariſto. animam cæli, pro intelligentia mouente attribuitur ſibi operatio intellectualis, & valde nobilis: vnde in 12. Metaph. textu 36. dicit q̃ primum mouens immobile mouet cælum ſicut appetibile, & intelligibile, quod eſt ſic intelligendum quod intelligentia applicata primo cælo, ideo mouet cælũ quia intelligit primum principium, & appetit ei tanquam optimo aſſimilari. Prætereà in textu 39. dicit in motore cęli eſſe nobiliſſimam delectationé quæ conſequitur eius nobiliſſimam intellectionem. Item ad mentem Ariſt. attribuitur ſibi diuina operatio, quoniam ex 12. Meta. tex. 34. intelligentia mouẽs cęlum motu diurno, cauſat perpetuam generationẽ in his inferioribus, & intelligentiæ applicatæ ſphæris planetarum mouẽtes planetas ſub Zodiaco cauſant alterationem generationis, & corruptionis per acceſſum & receſſum planetarum à nobis, cùm igitur intelligentiæ motrices cælorum habeãt vniuerſalem cauſalitatem ſuper inferiora, & hic mundus inferior gubernetur lationibus ſuperioribus ex 1. Meteor. manifeſtum eſt, quoniam ſecundũ Ariſt. habent operationé diuinam, quia. ſ. aſſimilanẽ primæ cauſæ in cauſalitate, & regimine vt etiã declarabitur infrà.

A cæli i. ītelligẽtia ex operatiõibus, intelligibilem ſtatũ hẽt.

Secundum doctrinam autem Theologi, quoniam negat vt diximus cælum eſſe verè animatum, nec per animam cæli intelligendum eſt aliud quàm intelligẽtia: non acceptat in anima cæli operationem animalem ea ratione quam adduximus ſuper doctrinam Ariſt. niſi quis extenſo vocabulo nominet operationem animalem, vel vitalem motionẽ ſui proprij mobilis, & directionẽ in proprium finẽ, ſicut enim anima mouet corpus animalis localiter p̃ determinata media in debitum, & deſideratum finem, ſic intelligentia mouet cælum ſecundũ diuerſa vbi eſt, quo motu prouenit generatio, & cõſeruatio, & tranſmutatio rerum inferiorum. Acceptat autem operationẽ intellectualem, quoniam cùm ſit ſubſtantia immaterialis per ſe ſubſiſtens, patet quòd eſt intellectualis. Immaterialitas auté eſt rõ intellectualitatis, & intelligibilitatis. Item acceptat operationẽ diuinam modo quidem altiori quàm Auctor, & Proclus & Ariſt. Nam apud Dionyſium intellgentiæ dicũtur diuinæ mentes & apud alios Theologos non ſolùm quia habent virtutem ſuper inferiora, ſed quoniam diuinæ eſſentiæ per intellectionem maximè vniuntur, quam intellectionẽ vocamus viſionem beatificam, qua efficiuntur deiformes, & eodem ſenſu animæ ſeparatæ vnitæ primæ cauſę per eſſentialem viſionẽ merentur dici diuinæ animæ, in hoc enim conſiſtit perfectior aſſimilatio ad Deum quàm habere cauſalitatẽ ſuper inferiora. Nam aſſimilatio ſecundum actionem immanentem, nobilior eſt aſſimilatione ſecundum actionem tranſeuntem, quoniam & actio immanens nobilior eſt: & iuxta hanc diuinam operationem, tam intelligẽtia, quàm anima humana dicũtur participare æternitatem, quoniam in hac operatione ſunt omnino immobiles.

Sed aduerte, quòd licèt Ariſto. & Theologus attribuant aĩæ cæli, i. intelligẽtiæ motrici operationem intellectualẽ, non tñ acceptant rationem adductam ab Auctore quam ſ. formauimus. Non. n. ſm doctrinam Ariſt. nec ſm veritatem, prima cã producit aĩam intellectiuam, nec intelligentiam mediante alia intelligentia, qm̃ cum ſint ſubſtantiæ ſimplices non producuntur ex materia ex conſequenti creantur. Creatio autem eſt ſolius primę cauſę omnino infinitæ, vnde Auctor in hoc videtur ſequi opin. Auic. in 9. ſuę Metaph. c. 4. vbi creatricem potentiæ attribuit intelligentiis.

Sed dicunt aliqui Auctorem non intendere productionem animæ ab intelligentia quo ad eſſe, aliter ſibiipſi contradiceret. nam dicet J. omnium entium principium, & primam cauſam eſſe bonam, ſed intendit de productione ſecundum informationem intellectus, quia ſcilicet intelligentia influit, & imprimit formas ſiue ſpecies intelligibiles in intellectu animæ per quas intelligit.

Sed id nõ acceptatur ab Ariſt. nec à Theologo, ab Ariſt. quidem, qm̃ in 3. de anima, tex. 17. ponit in intellectu agente potentiam animæ illuſtrantem phantaſmata, & productiuum ſpeciei intelligibilis qua actuatur intellectus poſſibilis, à Theologo autem quoniam eſſet homo inferioris conditionis cæteris animalibus. Quoniam habent in ſeipſis ſufficientia principia operationum ſuarum, ſi igitur non intelligeret homo niſi reciperet ſpecies ab intelligentia non haberet in ſe ſufficientia principia propriæ operationis, ex conſequenti eſſet deterioris conditionis cæteris animantibus. Prętereà poſſet intelligẽtia cauſare ſpeciem caloris in intellectu cæci nati, & ſic cæcus intelligeret caloré: quod experimur impoſſibile, non igitur pendet anima intellectiua ab intelligẽtia quo ad eſſe, nec quo ad informationem: manifeſtum eſt ex dictis, q̃ hæc tertia propoſitio non acceptatur ab Ariſt. applicata animæ cæli, quo ad operationem animalem, applicata autem animæ humanæ, non acceptatur à Theologo quo ad operationem diuinam niſi in ſenſu Dionyſij, ſed id non conuenit niſi animę beatę in diuina viſione. hæc de tertia propoſitione dicta ſint.

Propoſitio quarta.

PRima rerum creatarum eſt eſſe, & non eſt ante ipſum creatum aliud, &c.

Aduerte q̃ Auctor in hac propoſitione intendit aſſignare cauſam propter quam eſſe ſuperius in ſecundo gradu, quod eſt eſſe intelligentiæ, vt expoſitum eſt in ſecunda propoſitione eſt multiplicabile. nam de primo gradu, id eſt de eſſe diuino, cùm ſit puriſſimus actus, & omnino infinitum, conſtat non eſſe multiplicabile.

In hac igitur propoſitione intendit quatuor concluſiones, quarum prima eſt, vt fundamentum vniuerſale de omni re creata, & non ſolum in intelligentiis, licet Auctor intendat applicare intelligentiis.

Prima concluſio, prima rerum creatarum eſt eſſe.

Secunda concluſio, eſſe eſt factum ſuperius, & vehementius vnitum omnibus cauſatis.

Tertia concluſio, eſſe cauſatum licet ſit vnum, tamen eſt multiplicabile.

Quarta concluſio, intelligentia ſuperior differt ab inferiori, quia eſt perfectioris naturæ formaliter, & quia intelligit per vniuerſaliores ſpecies, & quia influit virtutes, & bonitates in intelligentia inferiori.

Quantum ad primam concluſionem, aduerte q̃ ly eſſe poteſt tripliciter accipi. Primo pro eſſe primæ intelligẽtiæ creatæ quæ eſt ſuprema creatura in ordine vniuerſi. Secundo pro eſſe inuento in omnibus creatis, tam incorporeis, q̃ corporeis, quod ſupponitur omnibus aliis perfectionibus. Tertio pro eſſe per ſe exiſtente ſeparato, more Platonico, ſicut per ſe homo, per ſe leo, per ſe vita, per ſe bonitas, &c.

Prima rerũ creatarũ eſt eſſe tripliciter ponitur.

Iuxta primam acceptionem, videtur ab Auctore introducta prima concluſio. Nam intendens declarare propter quid intelligentia eſt multiplicabilis. Primo voluit oſtendere quem ordinem teneat in gradibus entium cauſatorum,

& quo

& quoniam in intelligentia non ſolũ inuenitur eſſe, ſed & vita, & intellectus, & aliæ perfectiões quæ omnes cauſatæ ſunt à primo, ideo etiam intendit iuxta ſecundã acceptionem declarare ordinẽ ipſius eſſe intelligentiæ ad alias eius perfectiones. Iuxta igitur primã acceptionẽ inquit prima rerum creatarũ eſt eſſe, id eſt, in vniuerſitate creatorũ, primum creatũ & nobilius fuit intelligentia, qm̃ ſimilior eſt primæ cauſæ, & propinquior in ſuis perfectionibus participatis. Iuxta ſecundã acceptionẽ inquit, & nõ eſt ante ipſum creatum aliud, i. cùm in intelligentia ſint multi gradus perfectionum, ſc. eſſe, viuere, intelligere, velle, &c. Primus gradus vt baſis, & fundamentũ fuit eſſe cauſatum à primo ente in intelligentia, qm̃ viuere ſupponit eſſe, & intelligere ſupponit eſſe, & viuere, & non econuerſo. Iuxta tertiã acceptionẽ conſideratur à Proclo, qui in libro ſuo talẽ ꝓpoſitionẽ format, participatũ diuina ꝓprietate, & deificatorum primũ eſt ens, id eſt, inter proprietates & diuinas perfectiones participatas, i. ꝓductas prima eſt ens, i. ipſum eſſe ſeparatũ. vnde aduerte ſm doctrinam Platonicã, vt ſuprà diximus magis cõmune ponitur productiuum minus communis, vnde Proclus etiam ſuprà in propoſitione ſecunda, & Auctor probarunt æternitatẽ productam, quoniam ens eſt communius, & abſtractius quàm æternitas, Plato autẽ inter tranſcendẽtia ponit bonũ & vnum prius ente, qm̃ bonum & vnum ſm Platonẽ dicitur de ente, & de non ente, vt de materia prima, quã cõputabat inter non entia ꝓpter admixtam priuationẽ, & tamen dicebat ipſam bonã, quoniam deſiderat bonum, id eſt, formam, & eſt vna, quoniã ex ſe eſt indiuiſiua, & diuiſionẽ recipit à quantitate & à forma, ens autẽ dicitur tantum de ente: quoniã nihil prædicat de ſuo oppoſito. Iuxta igitur principium poſitũ ſcilicet ꝙ magis commune ſit productiuũ minus communis, opinatur Proclus quòd primum productũ ſeparatum ſit ens, nõ autẽ bonum, nec vnum, quoniã non habent prius à quo ꝓducantur, vnde poſſit ad mentẽ Platonis Deum eſſe ipſum per ſe bonum, & per ſe vnum improductum, primum autẽ creatum eſt eſſe, ſecundum eſt vita, tertium eſt intellectus, & ſic procedebat in productione ſeparatorum.

Verùm quia via Platonis in poſitione ſeparatorũ nõ accẽptatur ab Ariſt. vt patet in 7. Metaph. & in 12. & in 1. Ethi. nec acceptatur à Theologo, nec principiũ Platonicum eſt verum regulariter, ſcilicet ꝙ magis commune ſit productiuum minus cõmunis, vt diximus in ſecunda propoſitiõe. Nec bonũ & vnũ eſt cõmunius ente, vt dicemus infrà, ideo poſitio Procli in expoſitione huius concluſionis oĩo refutatur: ſtandum eſt igitur in prima, & ſecunda acceptione.

Secundum doctrinã Ariſt. præſens concluſio, licèt verificetur quoad primam acceptionẽ, quoniã ex 12. Metaphy. textu 29. cùm tres ſint ſubſtantiæ, duæ quidẽ naturales, vt corpora corruptibilia, & incorruptibilia vt cælũ, & tertia abſtracta vt intelligentia, hæc eſt nobilior, ex conſequenti primum locũ, & gradum continet inter producta, tñ propriè verificatur quo ad ſecundam acceptionem, prout eſſe participatur ab omnibus exiſtentib⁹. Nam quod ſimplicius eſt, & ad quod oĩa alia ſuperaddunt vniuerſalius eſt, & inter producta prius eſt, quoniã produci poteſt ſine aliis, & non ecõuerſo, ſed inter omnes perfectiones cõmunicatas à primo, eſſe ſimplicius eſt. Primum. n. quod de vnoquoque concipimus eſt ens, & eſt vniuerſalius: cuicunque enim rei creatę cõmunicatur eſſe, ſed non aliæ perfectiones, & aliæ perfectiones includunt eſſe, & non econuerſo, vt patet in latitudine entium, ergo inter producta eſt primũ, & ideo inuenitur res cui debetur ſolum eſſe, vt elementum: alicui eſſe, & viuere, &c. In nullo autẽ inuenitur viuere, nec alia perfectio, in quo non inueniatur eſſe: primum igitur inter producta eſt eſſe, ſicut ad mentẽ Ariſt. in 2. de anima, tex. 33. primus gradus in animatis productis, eſt vegetatiuus, quoniam cõmunis eſt omnibus animatis, & poteſt inueniri ſine aliis, vt in planta, & non ecõuerſo. Quoniã igitur primum fundamentũ omnium perfectionũ eſt eſſe, ſequitur contra Platonẽ quòd vnum & bonũ poſteriora ſunt ente, addunt enim in ſua ratione formali ſuper ens. Nam vnũ addit indiuiſionẽ, bonum autẽ addit reſpectum ad appetitum, ergo vanum eſt dicere bonum, & vnũ eſſe productiua entis, aliter productum eſſet prius productiuo: nec eſt verum materiam primã eſſe bonam, niſi in ordine ad eſſe. Quoniam bonũ & perfectum idem ſunt, prima autẽ perfectio eſt eſſe, quam vt diximus ſupponimus omni alij perfectioni. Ergo materia prima eo modo eſt bona quo modo eſt ens: & qm̃ eſt ens in potentia eſt bona in potẽtia, & qm̃ ex ſe nunquã ex ſe eſt bona actu, hinc patet bonũ eſſe minus cõe quàm ens, dicitur enim ens de ente in potẽtia, & de ente in actu. Bonum autem qm̃ fundatur in eſſe nõ dicitur niſi de ente in actu, vnde roſa generanda eſt ens, non tamen eſt bona.

Creaturarum gradus diuerſi.

Secundum doctrinam igitur Ariſt. hæc concluſio eſt vera, prima rerum creatarum eſt eſſe, iuxta primam, & ſecundam acceptionem. Non autem ſecundum tertiam, & à via Ariſt. in hoc non diſſentit Auctor.

Secundum doctrinã Theologi: aduerte ꝙ omnes conueniunt in vno, & diſcordant in alio. conueniunt quidem in hoc quod nullus eorum concedit ordinem, & diſtinctionẽ realem inter prima prædicata abſtracta ſiue vniuerſalia, nõ enim ponunt ens ſeparatum diſtinctũ à bono ſeparato, nec à viuo ſeparato, nec ab intelligente ſeparato, ſed omnia idem ſunt in primo, vt diximus in ſecunda propoſitione, ex conſequenti ab eodẽ primo qui eſt Deus, producit & eſſe, & bonitas: & omnis alia perfectio in creatura: differunt autem in ordine formali inter huiuſmodi ſeparata. Nam omnes Theologi ſequentes viam Ariſt. dicunt ꝙ licet Deus ſit realiter ens, viuens, intelligens, bonus, tñ prius conſideratur ꝙ eſt ens quam viuens, quàm vnus, quàm bonus, qm̃ inter omnes conceptus, conceptus entis eſt ſimplicior, ex cõſequenti eſt prior. Theologi aũt ſequentes viam Platonicã vt Dionyſ. dicunt ꝙ licet Deus ſit realiter omnia ſupradicta, tñ prius cõſideratur vt bonus, vt vnus, quàm vt ens, vnde agens de diui. no. prius agit de bono, ſed ſi conſiderem⁹ vtriuſque opinionis motiuũ, nulla eſt in re diſſenſio. Nam Theologi ſequentes Ariſt. conſiderant hæc abſtracta, vt ex natura rei conueniunt Deo, & vt ſic prius verificatur de Deo ens quàm bonum. qm̃ bonum ſupponit eſſe. Sequentes autem Platonem conſiderant hæc vt conueniunt Deo ſub ratione cauſalitatis, & vt ſic prius ei conuenit bonũ quàm ens, quoniam bonum ſignat cauſam finalem, ens autem cauſam agentem, quoniam vnumquodque agens agit inquantum eſt actu, ſed inter cauſas prima eſt cauſa finalis. ergo, &c. Non igitur inconuenit ens ſecundum ſe eſſe prius bono, & tamen in ratione cauſæ eſſe poſterius.

Bonũ prius eſt ꝙ ens in ratione cauſalitatis.

Et quoniam Auctor in hac concluſione prima rerũ creatarum eſt eſſe, conſiderat eſſe, in ordine ad cauſam creantẽ ſiue ad primã cauſam agentem, quæ eſt agens inquantum eſt ens, ideo omnes Theologi in hoc concordant quod primus effectus productus à primo ente eſt eſſe, & id quidem rationabiliter, quoniam effectus vniuerſaliſſimus eſt à cauſa vniuerſaliſſima, & prius cum ſit fundamẽtum effectuum minus vniuerſalium. Iuxta igitur primam, & ſecundam acceptionem conceditur hæc concluſio à Theologo, & ab Ariſtotele. Iuxta tertiam autem omnino reprobatur. Hæc de prima concluſione dicta ſint.

Eſſe ẽ primi entiũ primus effectus.

Quantum ad 2. concluſionem, aduerte ꝙ ly eſſe ſumitur propriè iuxta primam acceptionem, i. pro eſſe intelligentiæ, & ad mentem Auctoris probatur ſic, Quod eſt propinquius ſummè ſimplici, & puro vero quod eſt, & primum ens, eſt ſuperius, i. excellentius, & altius, & magis vnum omnibus cauſatis à primo. Effectus. n. propinquior cauſæ, magis participat perfectiones cauſæ, ſed intelligentia quo ad eſſe, & naturam ſuam eſt propinquior ſummè ſimplici, & puro vero, cum ſit eius primus, & immediatus effectus, ergo eſt altior, & ſimplicior inter creata.

Eſſe ẽ nobiliſſimũ inter oĩa creata, et eminẽter continet omnia.

In hac concluſione, & in ratione adducta cõcordat Proclus, qui in libro ſuo inquit, Omnis intellectus ſeparat⁹ impartibilis eſt, ergo ſimplex. Item eſt ſicut ſpeculum diuinæ celſitudinis, ergo primum & nobiliſſimum gradum tenet in entibus, Ariſt. idem ſentit. vnde vltimam partem ſuæ Metaphy. diſponit in conſideratione huius ſupremi gradus, & in primo cæli, text. 100. declarat intelligentias eſſe inalterabiles, impaſſibiles, intranſmutabiles, ex conſequenti immateriales, & habẽtes viam ſufficientiſſimam in toto æterno, i. ſemper ex conſequenti nobiliſſimas in eſſe. Theologus, licet diſtinguat inter intelligentias bonas, & malas ex volũtate, tñ quo ad naturam excellentiores, & ſimpliciores ponit inter omnia creata. Nam determinat eſſe ſubſtantias penitus incorporeas, immateriales, intellectuales, quibus nobiliori modo impreſſa eſt imago diuinæ naturæ, quàm in anima humana. In hac ergo concluſione apud omnem veram doctrinam non cadit ambiguitas.

Tu tñ aduerte ꝙ hæc concluſio poteſt verificari quo ad ſecundam acceptionem. Nam eſſe participatũ ab omni exiſtente ſuperius eſt, i. vniuerſalius quàm aliæ perfectiones.

in quolib

in quolibet enim existente inuenitur,nō tamen in quolibet inueniuntur aliæ perfectiones,vt patet:ité est magis vnum qm̄ minus includit.Nam aliæ perfectiones addunt super ip sū,vt patet:ergo,&c.Hæc de secūda cōclusione dicta sint.

Esse creatū etsi sit vnū, multiplicabile tamen est.

Quantum ad tertiam cōclusionem aduerte ꝙ sumendo ly esse applicatum intelligentiæ,ad mentē Auctoris sic probatur. Esse intelligentiæ licèt sit simplex,i.nō compositum ex partibus quantitatiuis, nec ex materia & forma, tamen compositū est ex finito, & infinito:ergo multiplicabile est: quod cōponatur ex finito & infinito declaratur : nā postq̄ intelligentia producta est,habet virtuté vt sit semper,ergo secundum durationē est infinita, & suum esse est participatum,ergo finitū &limitatum.Quod enim participat aliquam perfectionē nō participat vniuersaliter vt inuenitur in primo,sed particulariter,vt patet in participantib⁹ lucé Solis:cōstat ergo ex potétia,siue virtute sempiterna essendi,& ex esse limitato,ergo ex finito & infinito. Quòd autē consequentia sit vera declaratur sic, participato vt participato nō repugnat multipliciter participare,qm̄ secundū nullum modū continet vniuersalē perfectionem suā aliter non esset tale per participationē,sed per essentiam,sed esse intelligentiæ est participatū cum sit productum: ergo tali esse quamuis sit simplex non repugnat multiplicari.

Secundum autē doctrinam Procli, qui in libro suo talē propositionē format,Omne existens ens immobile,i.omne ens intransmutabile fm substantiam,& tamen entis,id est à primo ente productum,ex fine est,& infinito,sic probatur. Esse productum immobile non est esse abstractū sed receptum in eo cuius est esse. Omne esse receptū multiplicabile est, fm naturam recipientium: ergo cùm esse intelligentiæ sit esse non abstractum , sed receptum in intelligentia, erit multiplicabile. Quòd autē esse productum non sit esse abstractum,probatur,qm̄ esse abstractū est esse vt esse,ex cōsequenti cōtinet omnē perfectionem essendi, sicut albedo abstracta continet omnē ꝑfectionē albedinis,sed esse productum non est esse vt esse, sed hoc vel illud esse,ex consequenti non continet omnē gradum essendi, qm̄ omnis terminus productionis extra Deū est determinati generis,ergo nō est esse abstractum. Quòd autē omne esse receptum sit multiplicabile: ꝓbatur,qm̄ cùm non cōtineat in suo recipiente omnē gradū essendi pōt recipi fm diuersos grad⁹ ex consequenti potest multiplicari, sicut albedo recepta in subiecto,quia recipitur fm diuersos gradus,ideo pōt multiplicari, posuit autem Proclus huiusmodi ens constare ex fine,& infinito,eadem ratione quam suprà assignauimus.

Secundum doctrinā Arist.hæc conclusio acceptatur, & probat eam in 12.Metaphy.textu 43.vbi ex pluralitate motuum cælestium concludit pluralitatē intelligentiarum:ne cesse est enim omnem motum æternum esse à motore immobili,& immateriali æterno,vt illic deducit Arist.&licet non adducat rationē Auctoris, scilicet compositionem ex finito & infinito, tamen non negaret eam ad sensum supra positum.Nam Aristote.ponit has substantias æternas in 12. Metap.tex.30. ergo infinitas duratione,& multiplicat eas: ergo non sunt infinitæ secundū esse intensiuè,aliter darent plura entia simpliciter infinita quod est impossibile.

Secundum doctrinā Theologi,hæc conclusio acceptat. Nam Dionysius inquit in capite 14.cælestis Hierarc. Multi sunt beati exercitus supernarū mentium: & ratio adducta hîc ab Auctore admittitur : vnde diuus Thom. in 1. Parte, quæst.50. articulo 2.ad quartum adducens dictum Auctoris inquit, Intelligentia est infinita inferius,quia non recipitur ī materia,forma enim limitatur per materiā,& extra materiam illimitata remanet , est autē finita superius quia habet esse à superiori. Hæc igitur cōclusio secundum omnes recte sentientes vera est.

intelligētia superior nobilior est inferiori secūdū gradus perfectionales ipsis intelligētiis repertos. Differentia rerū vnde sumantur.

Quantum ad quartam conclusionem, aduerte difficultatem eius consistere in hoc : qm̄ difficile est inuestigare principium distinctiuum. Non enim est materia,nec quantitas cùm sint substantiæ incorporeæ : nec sola accidentia diuersa sufficiunt, aliter non multiplicarētur essentialiter. Igitur sciendum est quod in substantiis creatis,duplex distinctio potest assignari, scilicet distinctio realis materialis,& hæc est per materiam siue in qua, siue ex qua,& distinctio realis formalis,& fit per gradus essentiales perfectionales reperibiles in natura distinguibili:verbi gratia Socrates & Plato distinguuntur natura humana tantum materialiter, homo & leo distinguunt in natura animalis formaliter,qm̄ natura animalis partitur per gradus perfectionales in specieb⁹ suis , quorū vnus est superior ad alterum sicut in numeris:& inter eos datur primus per ꝓpinquitatem ad aliquod summū , & sequētes deficiunt à ꝑfectione primi, fm quod magis vel minus distant à primo: in ꝓposito, intelligentiæ cū sint immateriales nō distinguunt,nisi distinctione reali formali, pro quanto in earū natura dant gradus, inter quos est vnus primus ex ꝓpinquitate maiori ad primū ens, & reliqui sunt veluti potentiales, & imperfecti magis , & minus fm maiorē vel minorē elongationē à primo.His prępositis aduerte ꝙ Auctor ꝓbat conclusionem à priori, & à posteriori:à priori quidē sic,intelligētia prima quæ est immediatè post primā causam est cōpleta in virtute,& in reliquis bonitatibus,i.ꝑfectionib.suis.Intelligentiæ autē subsequentes, licet sint intelligentiæ non sunt cōpletæ, i.non participāt æquè ꝑfectis gradibus virtutem & alias perfectiones,&c.Ergo superior differt ab inferiori quia est ꝑfectioris naturæ formaliter : consequentia nota, sed probandū est antecedens,arguitur igit sic,Magis propinquū summè ꝑfecto participat ꝑfectiori gradu ꝑfectiones illius:& minus ꝓpinquum imperfectiori gradu:vt patet in calefactibilibus respectu ignis,sed intelligētia prima est ꝓpinquior primæ causæ summè perfectæ, & sequentes intelligentiæ minus propinquæ:ergo,&c. A posteriori aūt probat dupliciter:primo ab actione immanenti,secūdo ab actione transeunte:ab actione immanenti sic,Intelligentia superior intelligit per species latiores , & vniuersaliores, ergo intellectio sua est nobilior, ergo natura nobilior, qm̄ actio nobilior est nobilioris agentis.Intelligentia aūt inferior intelligit per species minus vniuersales:ergo,&c. Aduerte quod vis rationis manifestabitur ꝛ. in ꝓpositione 10. vbi declaratur positio ſpecierum magis vniuersalium in superiori intelligentia,& ex hoc concludetur nobilior natura intelligētiæ superioris.Ab actione aūt transeunte sic arguit,intelligētia superior influit bonitates suas ī intelligētia inferiori & nō ecōuerso:ergo est ꝑfectioris naturæ,ex cōsequenti distinguuntur ꝑ gradus perfectionales suæ naturæ:antecedens probatur, prima cā influit bonitates suas in intelligentia superiori tanq̄ in suo nobiliori , & propinquiori effectu:ergo cōsequens est vt intelligentia superior influat in inferiori:superius.n.influit in inferius per mediū, vt ignis calefacit manum per medium aerem, cōsequentia autem sic probatur. quod influit in aliud,respectu illius est actus,& illud est in potentia,quoniam agens actu est,& recipiens potentiale. Actus autem perfectior est potentia,ergo intelligentia superior est perfectioris naturę: ergo,&c. Constat igitur intelligentias distingui, & multiplicari fm gradus formales reperibiles ī natura abstracta,penes quos gradus sumuntur in eis differentiæ specificæ nobis ignotę.

intelligentiæ multiplicantur secūdum gradus suæ simplicitatis

Secundum doctrinam Procli, hæc conclusio sic probatur, cum prima causa sit ipsa vnitas propter omnimodā negociationē compositionis,& multiplicitatis, procedūt eo ordine intelligentiæ à Deo,quo & numeri ab vnitate:videmus aūt in numeris distinctionem,& multiplicationem assignari fm minorem, & maiorem compositionem:nam binarius vt propinquissimus vnitati minus compositus est, ternarius autem plus,& quaternarius plus, & sic successiuè:sic & in intelligentiis,natura primæ intelligentiæ minimè composita est,secundæ autem plus,tertiæ plus, quartæ plus , & sic descendendo vsque ad animam intellectiuam, quę vt infimum gradum continens in intellectualibus,multum diuersitatis habet in potentiis,in propriis operationibus suis, igitur fm viam Platonicam, quam sequitur Proclus dicemus intelligentias multiplicari secundum maiorem,& minorem simplicitatem substantiæ suæ.

Secundū doctrinā Arist.hæc conclusio ea ratione probatur qua & Auctor processit,s.ex gradibus formalibus naturæ abstractæ.Nam in 12.Meta.tex.49.pro principio hēt Ari. quod primū mouēs nō pōt plurificari numero, quia caret materia.Omnis ergo plurificatio in abstractis est formalis, i.specifica, q̄ cū non possit fieri à materia cū sint immaterialia,necessario fumitur à gradibus formalibus:vt ꝛ.diximus:vnde in 8.Meta.tex.10.assimilauit naturas specificas numeris,in quib⁹ est alia,& alia species additione, vel subtractiōe vnitatis:sic in naturis specificis estvariatio additiōe, vel subtractione gradus formalis,& id verificat tá in naturis corporeis,q̄ incorporeis,licet.n.hō multiplicetur in indiuiduis per materiam, tamen animal multiplicatur in speciebus,non per solā materiam,sed ꝑ gradus in quibus partitur natura animalis. Et ad insinuandum distinctionem ac

multiplicationem realem formalé, tam in abſtractis, quàm in corporeis, dixit Ariſt. in 1. cęli, tex. 100. vnde & aliis communicatum eſt, ſ. à primo ente, his quidem clarius, ſ. abſtractis, his autem obſcurius, ſ. corporeis eſſe & viuere, ſ. per diuerſos gradus. Declarauit etiam Ariſt. diſtinctionem in ſeparatis à poſteriori, ſc. ab effectu qui eſt motus. nam in 12. Meta. tex. 44. inquit. Quod quidem igitur ſint ſubſtantiæ, ſc. ſeparatæ, & harum quæ prima & ſecunda, ſecundum ordinem eundem lationum aſtrorum palam, &c. & intendit ꝙ manifeſtum eſt, eſſe ſubſtantias ſeparatas motrices cælorum, inter quas eſt ordo dignitatis, & perfectionis, qualis eſt ordo in motib⁹, & in ſphæris cæleſtibus, q.d. quia prima ſphæra nobilior eſt, & motus diurnus nobilior, intelligentia illi applicata nobilior, & perfectior eſt, & quia ſphæra Saturni nobilior eſt ſphæra Iouis, & minus nobilis, q̃ ſphæra prima: eodem modo ſe habet motus eius, & intelligentia applicata, & ſic deſcende vſque ad vltimam ſphæram.

Secundum doctrinam Theologi, eadem concluſio acceptatur, & probatur à priori eadem ratione quam adduximus de mente Auctoris. Vnde D. Th. in 1. parte, q. 75. art. 7. aſſignans differentiam inter animam & intelligentiam, inquit de diſtinctione intelligentiarum. In ſubſtantiis immaterialibus non pôt eſſe diuerſitas ſm numerum, abſque diuerſitate ſm ſpeciem, & abſque naturali, i. ſubſtantiali inæqualitate, quia cum non ſint compoſitę ex materia & forma, ſed ſint formæ ſubſiſtentes, manifeſtum eſt ꝙ neceſſe erit in eis eſſe diuerſitatem in ſpecie, non enim poteſt intelligi quod aliqua forma ſeparata ſit niſi vna vnius ſpeciei, ſicut ſi eſſet albedo ſeparata non poteſt eſſe niſi vna tantum. Hæc. n. albedo non differt ab illa niſi per hoc ꝙ eſt huius, vel illius, diuerſitas autem ſm ſpeciem ſemper habet diuerſitatem naturalem, i. ſit ſm gradus formales naturæ, ſicut in ſpeciebus colorum vnus eſt perfectior altero, & ſimiliter in aliis, & hoc ideo quia differentiæ diuidentes genus ſunt contrariæ. Contraria autem ſe habent ſm perfectum, & imperfectum. principium. n. contrarietatis ſunt habitus, & priuatio ex 10. Meta. &c. Patet igitur ꝙ differentia, & plurificatio in intelligentiis eſt per gradus eſſentiales formales naturæ abſtractæ ſm perfectius & minus perfectum, probat etiam theologus eandem concluſionem à poſteriori, qm̃ ſuperior illuminat, & inferior illuminatur. Item qm̃ ſuperior intelligit per vniuerſaliores ſpecies: ergo eſt perfectior, &c. Verum de his loquemur infrà & pro nunc ſupponantur, hæc pro examinatione quartę propoſitionis dicta ſint.

Propoſitio quinta.

INtelligentiæ ſuperiores primæ, quæ ſequuntur cauſam primam imprimunt formas ſecundas, &c.

In hac propoſitione Auctor tractat de diſtinctione animæ intellectiuæ prout diſtinguitur ſecundum opinionem ſuam in animam cæleſtem, & animam humanam, & intendit declarare tria.

Primò à quo imprimitur anima.

Secundò, quomodo multiplicatur.

Tertiò, aſſignat differentias inter animam cæli, & animam humanam.

Aīa ꝓducitur à ſecunda intelligẽtia

Quantum ad primum, ponit hanc concluſionem, anima eſt ex impreſſionę intelligentiæ ſecundæ. Ad euidentiam huius concluſionis aduerte, ꝙ ibi impreſſio ſumitur pro productione in alio, ſicut imago ſigilli imprimitur in cæra quia producitur in ea, & quia de ratione animæ eſt vt animet corpus & moueat, & non animat nec mouet corpus niſi ſit intrinſeca ei, ideo ſua productio conuenienter dicitur impreſſio. Intendit autē Auctor ſic arguere ad concluſionem, intelligentiæ ſuperiores primę imprimunt, i. producunt formas ſecundas, i. intelligentias ſecundas, ergo intelligentiæ ſecundæ imprimunt animam. Conſequentia videtur valere ex hoc quod ſi extremum eſt cā medij medium eſt cauſa vltimi. In genere autem intellectuali cauſato, prima intelligentia eſt extrema, ſecunda eſt media, & anima eſt vltima, quoniam obtinet infimum gradū in intellectualibus cum habeat rationem partis, antecedens autem Auctor habet pro manifeſto, licet decipiatur vt dicemus.

Aīa quo ad eſſe ꝓducitur à primo ente, quo ad intellectualitatē ab intelligẽt.

Secundū doctrinam Procli Platonici, qui tenet ad viam Platonicam effectum magis communem eſſe à cauſa magis communi, & minus communem à cauſa minus communi, cum in anima ſit eſſe, & intellectualitas, dicendum eſſet, quod anima quo ad eſſe imprimitur à primo ente, ſiue prima cauſa, quo ad intellectualitatem imprimitur ab intelligentia, vt vnum quodque producatur à ſuo vniuoco, ſicut calidum à calido, lucidum à lucido, viuum à viuo, intellectuale ab intellectuali, ens ab ente.

Aīa quo ad informationē ꝓducitur ab intelligẽtia per motũ cali

Secundum doctrinam Ariſt. hæc concluſio non accepta tur niſi in ſenſu quem dicam. nam de aīa cæleſti non poteſt acceptari, qm̃ vt diximus ꝫ. ad mentem Ariſt. non datur, niſi ſumendo aīam pro intelligẽtia, quod eſt impropriè loqui: de anima humana non poteſt acceptari quo ad eſſe ſuppo nendo ꝙ tenuerit eam immortalē: nam vt ſic creatur, creatio aût eſt opus ſolius agẽtis primi infiniti, ergo non eſt ab intelligentia, ſi aût cõſideretur aīa nõ quo ad eſſe, ſed quo ad informationē verum eſſet, ꝙ imprimitur ab intelligentia non quidem per ſe, ſed per motum cęli, quo producitur & diſponitur corpus ad receptionē aīæ. Nam ſol & homo generant hominem, de aīa aût bruti, non eſt dubium quod quo ad eſſe producitur ab intelligẽtia per motum cæli, qm̃ educitur de potentia materiæ actione agentis naturalis at tingentis eſſentiam animæ brutalis, verum quia Auctor videtur loqui tm̃ de anima cæli, & humana, ideo hæc concluſio quo ad totam ſubſtantiam aīę, & quo ad eſſe, & quo ad intellectualitatem, & oēm ſuam naturalem perfectionem negaretur ab Ariſt. & diceret ꝙ ſicut à primo ente habet eſſe, habet omnem aliam perfectionem ſubſtantialem ſibi cõuenientem. Et ratio adducta pro Auctore non valet. Negaret. n. Ariſto. antecedens ſicut & negandum eſt. Similiter ratio adducta à Proclo non valet, qm̃ illud aſſumptum de cauſa & effectu magis & minus communi, non concludit diſtinctionem realem in effectibus, & in cauſis, ſed tantum diſtinctionem formalem. Nam in 5. Metaph. docens Ariſt. in cap. de cauſis, reducere effectum in cauſam, dicit ſanitatis cauſam eſſe medicum & artificem, non tamen diſtinguuntur realiter medicus & artifex, quoniam artifex eſt vt genus, & medicus ſpecies, ſic in propoſito licet in anima ſit eſſe, & intellectualitas, & multæ aliæ perfectiones, omnes tamen ſunt ab vna prima cauſa quæ in ſe realiter continet omnem gradum eſſendi, & omnem perfectionem.

Aīa à ſe Deo ꝓ creationē ꝓducitur.

Secundum doctrinam Theologi, hæc concluſio non acceptatur, qm̃ cum anima intellectiua ſit ꝓ ſe ſubſiſtens, per ſe habet eſſe, & per ſe producitur & non ex materia, cum ſit immaterialis, ergo creatur, ergo eſt à ſolo Deo, & non ab intelligentia, qm̃ cum ſit virtutis finitæ non agit niſi ali quo præſuppoſito, & ad rationem Auctoris, & Procli reſponderet Theologus ſicut reſponſum eſt ad mentem Ariſt. Et aduerte ſicut etiam diximus in 3. propoſitione, videtur Auctor in hac concluſione ſequi viam Auicen. in lib. 9. ſuæ Metaph. c. 4. vbi imaginatur animas cæleſtes produci ab intelligentiis, & animas humanas ab vltima intelligentia quam appellat datorem formarū, ſed hęc imaginatio Auic. penitus irrationabilis eſt. Primo quia ponit cælos verè animatos ſine neceſſitate, ad cauſandum. n. motum localem, vt diximus ꝫ. non eſt neceſſe motorem vniri vt forma, ſed ſufficit tangere ſuum mobile tactu virtuali. Secundo quia creatricem potentiam attribuit creato, cum ſit ſolius virtutis infinitæ agere, nullo præſuppoſito. Tertio quia fundamentum ſuum non eſt verum, ſ. ꝙ ab vno inquantum vnum non procedit niſi vnum, hoc. n. eſt verum tantum in agente naturali, determinato ad vnum. Non autem in agente intellectuali, quia agit per ſcientiam ſuam, quæ poteſt eſſe principium multorum, ſicut ædificator per artem ſuam plura, & diuerſa ædificia producit: hæc igitur prima concluſio ab omnibus ſecundum veritatem relinquenda eſt.

Vnū in ꝑ tũ vnum non facit niſi vnū.

Quantum ad 2. ponit hanc concluſionem. Non multiplicatur anima niſi per modū quo multiplicantur intelligentiæ: & intendit ſic arguere: Modus, ſiue ratio per quā multiplicantur intelligentiæ inuenitur in anima: ergo eodem modo multiplicatur ſicut intelligẽtia: conſequentia patet, probatur antecedens. Ideo multiplicatur intelligentia, vt diximus ꝫ. in propoſitione 4. quoniam conſtat ex infinito & finito, infinito quo ad perpetuam durationē, & finito quo ad eſſe ſuum, quod eſt eſſe participatum, cui repugnat eſſe infinitum, ſic & anima intellectiua de qua nunc loquimur conſtat ex infinito, qm̃ eſt immortalis vt etiam probabitur ꝫ. ex conſequenti eſt infinitæ durationis, & ſuum eſſe eſt participatum cum ſit cauſatum, ergo eſt finitum: patet igitur quod eodem modo multiplicatur ſic intelligentia.

Aīa multiplicatur ſicut ītel ligentia.

Quantum ad doctrinam Procli ſequentis viam Platonis, hæc concluſio clarius probatur, qm̃ cum anima apud Platonem nõ ſit forma, nec ſit pars, ſed completa in ſpecie vnita corpori nõ ſicut actus, ſed ſicut motor, manifeſtū eſt ꝙ ſi multiplicatur, multiplicatur vt intelligentia quæ eſt

ſubſtan

ſubſtantia completa,& ratio de infinito & finito, ita verificatur in anima ſicut in intelligentia.

Anima multiplicatur ad multiplicationem corporũ.

Quantum ad doctrinã Ariſt.hæc concluſio nõ acceptaſ niſi quo ad modum generalem nõ aũt quo ad modum proprium. Nam cũ intelligẽtia ſit completa ſubſtantia, multiplicaſ ſine habitudine ad corpus, & per gradus formales, vt diximus in 4.propoſitione, ſed anima eſt actꝰ receptibilis in materia, ideo multiplicaſ per habitudinem ad materiam.Nam quilibet actus ſit in propria materia ex 2.de anima, tex. 26. Ratio igitur multiplicatiua animæ eſt materia quæ eſt ipſum corpꝰ, ex quo ſequitur quod ſi corpora ſunt diuerſarum ſpecierum, & animæ ſimiliter, & ſi corpora ſunt eiuſdem ſpeciei, & animæ ſimiliter. Alio igitur modo multiplicatur intelligentia,& alio modo anima.

Secundnm doctrinam Theologi, cum teneat animã intellectiuam eſſe formam dantem eſſe ei cuius eſt forma nõ eſt acceptanda niſi in ſenſu,quo acceptata eſt ab Ariſt.

Anima humana & cæleſtis diſcrimen.

Quantum ad 3. in quo intendit aſſignare differentias inter animas diſtinctas,aduerte quod ſecũdum Auctorẽ omnis anima intellectiua, aut eſt cæleſtis, aut humana. Cæleſtes appellat ſuperiores,humanas appellat inferiores,inter eas ponit tres differentias.Prima eſt ex perfectionibus ſuis intrinſecis. Secunda ex influẽtia qua influit vna ſuper alteram.Tertia ex influentia qua influũt ſup propria corpora.

Animæ ſupiores completæ ac perfectæ ſunt, & ſemp intelligunt,non autem inferiores.

Quantum ad primam differentiam dicit,qꝫ animæ ſupe riores ſunt completę perfectę,paucę declinationis,&ſepa rationis,id eſt habẽt in ſe omnem perfectionem cõuenientem animæ intellectiuæ,& præcipuè ſecundum actũ intelligendi,quoniam in eo ſunt paucæ declinationis, i.mobilitatis, non.n.eſt neceſſe quod venentur ſcientiam ex ſenſibilibus cum non habeant potentias ſenſitiuas, & ſunt paucæ ſeparationis,id eſt interruptionis quo ad actum intelligẽdi,nihil.n.impedit quin ſemper, & actu intelligant, animæ vero inferiores ſunt in complemento, & declinatione ſub animabꝰ ſuperioribus,id eſt tendũt ad cõpletã perfectionẽ intellectualem ex ſenſibus, & continuo exercitio, & ideo ſunt in declinatione,id eſt in motu quo ad actum intelligẽdi propter tres operationes intellectus, ſ.ſimpliciũ apprehenſionem,compoſitionem & diuiſionem,& diſcurſum.

Animæ ſupiores influunt ĩ inferiores & non econtra.

Quantũ ad ſecundam differentiam dicit,qꝫ animæ ſupe riores influũt bonitates ſuas ſuꝑ inferiores,ſed tu ſubintelige,& nõ econuerſo,& huius ratio ſecũdum Auctorẽ eſt, qm̃ ſicut ſe habẽt intelligẽtiæ ſuperiores ad inferiores, ita ſe habent animæ ſuperiores ad inferiores,ſed vt dixit in 4. propoſitione intelligentiæ ſuperiores influunt inferiores. Comparanť. n.ad inferiores ſicut actus ad potẽtiam, ergo animæ ſupiores influũt ĩ inferiores cõmunicãtes ſibi bonitates,& ꝑfectiões ſuas,ſicut Sol cõmunicat lucẽ ſuã Lunę.

Quantũ ad tertiam differentiã dicit,qꝫ id quod eſt impreſſum ab anima ſuperiori in corpore cæli eſt fixũ,&ſtãs, & motꝰ eius eſt motus æqualis & cõtinuus, id eſt aĩa cæli dat eſſe fixũ ſtans,id eſt incorruptibile,qa nõ vnit materię ſubiectæ priuatiõi,nec ꝑ qualitates cõtrarias, & cauſat in cælo motum æquè velocẽ,& ſine interruptione, qm̃ nõ eſt ei labor nec laſſitudo in mouendo,laſſitudo.n.prouenit ex organis alterabilibus qualia non ſunt in cælo,cũ ſit inalterabile.Id aũt quod eſt impreſſum ab anima inferiori in corpore humano eſt debile euaneſcẽs,& deſtructibile,veruntamen ꝑmanet impreſſio per generationẽ,id eſt anima humana dat homini eſſe debile corruptibile, quod paulatim deficit,qm̃ corpus hominis ex contrariis eſt,&anima ei vnitur per qualitates contrarias,ex conſequenti,qm̃ organa laſſabilia ſũt nõ mouet niſi motu irregulari,& interrupto. Tamen bonitate diuina licet eſſe hominis non ꝑmanet idẽ numero permanet idem ſucceſſione per generationem.

Secundum doctrinam Procli ſequẽtis viam Platonis tenentis cælum animatum,vt diximus ſ.Iſtæ tres differentiæ nõ acceptantur,& præcipuè prima,nec tertia: nam ſecundum Platonem in Phædro oẽs animæ intellectiuæ ſiue ſuperiores,ſiue inferiores creanť completæ,& perfectę ſecũdum habitus iutellectuales.licet quæ vniunť corpori terreno patiantur obliuionem, ſimiliter non acceptaſ tertia differentia, qm̃ ſecundum Platonem non ſolum anima cæli, ſed & anima humana nunquam deſerit corpus cui primo, & ꝑ ſe vnitur, qꝫ nõ eſt terrenũ corruptibile, ſed aereum ſubtile incorruptibile,huic aũt terreno vnitur quaſi extraneæ,& eſt animæ vt carcer,ſecũda differẽtia aliqualiter acceptatur nõ ſolum qa animę cęleſtes influunt in animabus humanis, ſicut corpora cæleſtia in corpora inferiora, ſed inter animas humanas, q̃dam ſũt aliis excellẽtiores,q̃ animabus debilibus præbent viam rectè intelligẽdi,&viuẽdi.

Secundum doctrinã Ariſt.apud eos q ſentiunt eũ tenuiſſe cælum verè animatum prima differentia acceptatur, cũ n.anima cæli careat ſenſibus,& ſit intellectiua oportet tenere eius intellectum completũ, & perfectum eſſe quo ad actum primum,& ſemper actu intelligere,qm̃ intellectu& voluntate mouet cęlum motu continuo,ex 12.Meta.tex.36. Animæ vero inferiores imperfectæ ſunt quoniam ex 3. de anima,tex.5.Intellectus humanus in ſui principio eſt in mera potentia in genere intelligibilium, nec reducitur ad actum niſi paulatim,& ꝑ intellectum agẽtem quo eſt omnia facere,id eſt ex intelligibilibꝰ in potẽtia facere intelligibilia actu,ex 3.de anima,tex.18.Apud illos autem qui ſentiunt Ariſto. tenuiſſe cælum non eſſe animatum niſi æquiuocè ſumendo intelligentiam pro anima, hæc prima differentia non habet locum,cum non dentur animæ ſuperiores.Comparare autem intelligentiam humanæ animæ in ratione animæ, cum non ſint vniuoca, comparatio impropria eſt ex 7.Phy. ex conſequenti licet intelligentia apud Ariſt.ſit cõpleta & perfecta, anima autem humana incompleta, & imperfecta,tamen hanc comparationem in ratione animę nõ admitteret, ſed in ratione ſubſtantiæ intellectualis, in qua & intelligentia,& anima humana conueniunt.Secunda autem differentia non acceptatur,quoniam ſiue ſumatur anima cæli pro vera anima, ſiue pro intelligentia, negaret Ariſt.eam agere,vel influere in anima humana inquantum intellectiua eſt,quoniam in 3.de anima, tex.18. tenet ꝓprium & naturale actiuum eius eſſe intellectum agentem qui eſt potentia animæ,cuius actio ſupponit phantaſmata,& hæc ſupponunt naturam ſenſitiuam.Tertia differentia, ſuſtinendo cælum eſſe verè animatum, acceptatur, quoniam vt ſic dat cælo eſſe perpetuum quo dicitur diuinum, & immortale corpus,ex ſecundo cæli,tex.3.Animam autem humanã clarè eſſe corruptibilem conſtat, quoniam vnitur materiæ cum diſpoſitionibus alteratiuis. Suſtinendo autem cælum non eſſe verè animatum non acceptatur, quoniam intelligentia cum ſit perfecta in ſpecie non dat eſſe cælo neque incorruptibile,neque corruptibile.

Secundum doctrinam Theologi,negantis cælum eſſe verè animatum, nulla harum differentiarum acceptanda eſt, quoniam omnis differentia eſt entium differentium differẽtia.Cum autem non detur anima cæli, non eſt entium differentium.Si autem ſumatur anima cæli pro intelligentia,vt dictum eſt,cõparatio erit nulla.Hęc igitur propoſitio quinta apud rectè ſentientes non acceptatur,ideo dimittatur.

Propoſitio ſexta.

CAuſa prima ſuperior eſt omni narratione, & deficiũt linguæ,&c.

cauſa prima ineffabilis & ĩcognoſcibilis à quocunque intellectu creato.

In hac propoſitione intẽdit auctor declarare qũo cauſa prima ẽ inenarrabilis, & indicibilis ab ĩtellectu creato, & maximè ab intellectu noſtro, & cauſa huius eſt, qm̃ prima cauſa eſt vincens omnem ſcientiam noſtram. Igitur proponit hanc concluſionem cauſa prima non ꝑt enarrari, ita quod deficiũt oẽs linguæ à narratione eius.Quam quidem cõcluſionem intẽdit ſic probare.Eſſe & ſubſtãtia primæ cauſæ non ꝑt narrari, id eſt explicari ꝑ propoſitionem affirmatiuam,ergo cauſa prima nõ poteſt enarrari. Antecedens probatur.Si ſubſtantia & eſſe ꝑt narrari, aut per cauſas priores,aut ꝑ cauſas ſecũdas,non primo modo, qm̃ eſt ſupra omnem cauſam,ergo non habet cauſam priorem, nõ ſecũdo modo, qm̃ narratio eius per cauſas ſecũdas deficiens,& diminuta eſt,non.n.per ipſas enarratur,niſi quia illuminantur,id eſt participant perfectiones primę cauſę,&ipſa non illuminatur ab alio cũ ſit lumẽ purum, id eſt pura &ſimplex perfectio,ſed ꝑ perfectiões participatas nõ ſufficienter enarratur eſſe,&ſubſtantia primę cauſę,quoniam cum ſint limitatæ & ſingulares,nõ adæquatè repræſentant vniuerſalẽ,& illimitatam, & ſimpliciſſimam perfectionem eſſe,& ſubſtantię primę cauſę.Secundo arguitur ſic,prima cauſa eſt incognoſcibilis,ergo eſt inenarrabilis, cõſequentia patet, quoniam ſicut intelligimus ſic enunciamus, ſunt enim voces ſigna cõceptuum.Antecedens autem probatur ſic,quicquid cognoſcitur aut cognoſcitur per cauſam,aut per ſeipſum, aut per effectum, ſed nullo horum modorum cauſa prima eſt cognoſcibilis: nam ſi eſt cognoſcibilis per cauſam, ergo ipſa eſt effectus, & vt ſic habet cauſam priorem, ex conſequenti non erit prima cauſa, nec erit purum lumen, nec purus actus, omnis enim effectus habet actum

admixtum potentię,nec eſt cognoſcibilis per ſeipſam,omnis.n.res quæ p ſeipſam cognoſcitur, aut eſt ſenſibilis, aut imaginabilis,aut cogitabilis,ſiue opinabilis, aut intelligibilis,ſed prima cauſa, cum ſit omnino abſtracta à materia, eſt ſupra omnia ſenſibilia,& imaginabilia,&cum ſit immobilis eſt ſupra omnia cogitabilia, ſiue opinabilia,opinio.n. eſt de his quæ aliter ſe habere poſſunt,& cum ſit ſupra ens cauſatum nō eſt intelligibilis ab intellectu noſtro. nā obiectum intellectus noſtri pro hoc ſtatu eſt quidditas rei materialis,nec eſt intelligibilis per effectū, quoniam ſi p effectum,ergo per effectum maximè ſimilem illi,hic autem eſt intelligentia, ſed nec per hunc intelligibilis eſt. nam licet Deus ſit naturæ intellectualis ſicut intelligentia, tamen eſt excellētiori modo,& præterea nullꝰ effectus adæquat virtutem primæ cauſæ,ergo nō eſt per ipſum intelligibilis, ex conſequenti inenarrabilis,ſiue ineffabilis,& aduerte q̄ Auctor intendit de perfecta cognitione,& enarratione, aliter vt patet ratio ſua nō concluderet,item licet apud omnem intellectum creatū, prima cauſa ſit incognoſcibilis p̄fecte ex puris naturalibus,& inenarrabilis,tamen Auctor intendit de homine pro hoc ſtatu,cuius ſignum eſt q̄ facit hanc deductionem,narratio non fit niſi per loquelam,&loquela per intelligentiam,& intelligentia per cogitationem,&cogitatio p meditationē,& meditatio per ſeipſam, cauſa aūt prima eſt ſuper omnes has res,ergo eſt inenarrabilis.Manifeſtum eſt autem q̄hæc deductio nō verificatur in Angelo, qm̄ caret ſenſu : ergo cū dicit cauſam primā eſſe ſuperiorē omni narratione intēdit propriè de narratione humana,licet vt dixi verificetur reſpectu cuiuſlibet intellectꝰ creati.

Secundum doctrinam Procli eadem concluſio accepta tur:format.n.in lib.ſuo talem propoſitionem,omne ens ipſum quidem propter ſuperſubſtantialem vnionem indicibile eſt,& incognoſcibile omnibus ſecundis, à principiantibus autem capibile eſt, & cognoſcibile propter quod ſolū primum penitus ignotum tanquam amathecum ens , id eſt omne p ſe ens.vt idea hominis, equi,leonis, eſt indicibile, & incognoſcibile ab omnibus ſecundis, id eſt ab omnibus aliis ſubſtantiis ſeparatis ſubſequentibus, ſed à participantibus eſt cognoſcibile, & capibile,puta ab hoc homine cognoſcitur per ſe homo, qm̄ ſecundum Platonem ideæ ſunt cauſa ſcientię noſtrę,&generationis rerum ſingulariū ſub ſpecie,ſicut etiam ſibi attribuit Ariſt.in 7.Meta.primum autem, id eſt prima cauſa eſt penitus ignotū quoniam eſt ens amathecum,id eſt nulli poſterius, ſed primum ſimpliciter, ex conſequenti excedit omne ens ſecundum q̄ eſt ens productum , ſed aduerte q̄ Auctor format concluſionem ſolū de prima cauſa,& eſt veriſſima, quoniam cum ex ſua illimitatione excedat improportionabiliter omnem intellectum creatum eſt per eſſentiam ſuam incognoſcibilis,& ineffabilis. Proclus autem extendit concluſionem ad omnem formam idealem,quæ cum nō ſint illimitatæ,nec improductæ non inconuenit ab intellectu creato perfectè cognoſci & capi.q̄ autem dicit primum eſſe penitus ignotum,intelligēdum eſt quo ad eſſentialem cognitionem : quoniam nulla creata ſpecies,nec ſubſtantia eſt ſufficienter repræſentatiua illius diuinæ illimitationis. Hanc autem illimitationem obtinet diuina ſubſtantia:quoniam vt inquit Proclus,nulli eſt poſterior, à quo poſſit limitari.

Secundum doctrinam Ariſt.concluſio acceptatur,dummodò applicet primæ cauſæ: & intellectui humano cōiuncto, ſicut videtur Auctor applicare. nam ſi apud Ariſt.in 2. Meta.tex.1.ſe habet intellectus noſter ad notiſſima naturæ, id eſt ad ſubſtantias ſeparatas, ſicut oculus noctuæ, ad lumen ſolis,multo magis deficiet in cognitione: & narratione primę cauſæ,quę eſt ſupremum intelligibile,ſupremum appetibile, & ſupremum bonum in natura ex 12. Meta.tex. 51. Item ſi eleuatur intellectus noſter ad ſeparata per hæc ſenſibilia, manifeſtum eſt q̄ pro hac vita nullum ſeparatorum quidditatiue cognoſcere poſſumꝰ, ex cōſequenti nec enarrare,ergo id lōge amplius verificatur de prima cauſa.

Deus eſt intelligibilis quoad eſſentiā ſuā à quo cūque intellectu.

Secundum doctrinam Theologi, determinātis primam cauſam penitus infinitam, & ſuperexcedentem in infinitū quodcunque creatū:acceptaē hæc concluſio. Vnde Dionyſius in 1 c.de Diui.no.inquit, Quem,ſ.Deum neque cogitare poſſibile eſt,neque dicere, neque totaliter aliquo modo contemplari, propter quod ab omnibus eſt ſegregatus, & ſuperignotus,& ſuper omnes cæleſtes mentes incomprehēſibili virtute eſt collocatus, &c.& 7.in eodem c.inquit,omnibus autem vniuerſaliter eſt incomprehenſibilis, & neque ſenſus eius eſt,neque phantaſia,id eſt imaginatio,neque opinio neque nomē,neque ſermo,neque tacitus,neque ſciētia,&c.Et tu intellige hæc omnia verificari,quo ad infinitā eſſentiam ſuam,& à priori, ſiue quo ad cognitionem eſſentialem , & quidditatiuam , quoniam ad illam nō pertingimus,niſi diuina eſſentia vniatur intellectui vt forma intelligibilis quod non datur niſi lumen diuinum eleuet intellectum ad tantam celſitudinem,ſed id nō eſt naturæ,ſed gratiæ. Dionyſius autem loquitur de virtute naturæ. De ſtatu autem gloriæ inquit in eodem ca. Tunc autem quando incorruptibiles,& immortales erimus Chriſti formā,& beatiſſimum cōſequemur finem : ſemper cum Domino erimus viſibili quidem ipſius Dei apparitione in caſtiſſimis cōtemplationibus adimpleti,manifeſtiſſimis,circa nos ſplendoribus refulgēte, ſicut circa diſcipulos in illa diuiniſſima trāſformatione, &c.Sed dices ſi de Deo nō eſt nobis naturaliter nomen,neque ſermo,neque ſcientia, quomodo de Deo verificantur nomina ſibi attributa,&quomodo à nobis laudatur,& quomodo cæli enarrant gloriam eius.

Nomina Deo attributa quo modo verificātur.

Reſponſio ſecundum doctrinam Dionyſij in eodem c.p diuina nomina quę nobis à ſacra Scriptura traduntur,duo cognoſcimꝰ, ſ. communicationem diuerſarum bonitatum, & perfectionum in creaturis, & ipſum principium communicationis : v.g.cum dicimus Deum viuētem cognoſcimus communicationem vitæ in creaturis, & principium huius communicationisꝰeſſe Deum , & hoc quidem principium non cognoſcimus per diuina nomina ſicut eſt,id eſt perfectè & eſſentialiter.nam vt ſic indicibile eſt, inſcrutabile ex creaturis ,& propterea concludit Dionyſius,melior eſt omni ſermone,& omni cognitione,& ſuper mentem vniuerſaliter,& ſuper ſubſtantiam,id eſt ſuper quodcunque exiſtēs creatum collocatur. Omnis igit diuina laus, & gloria ſibi data,ſiue ab Angelis,ſiue ab hominibus fundat non ſup facialem viſionem , ſed ſuper communicationem diuinarum perfectionum , & ſup negationem imperfectionum p quā vt poſſumus confuſe circūloquimur intrinſecas Dei perfectiōes:dixi nō ſuper facialem viſionem, qm̄ nūc loquimur de cognitione,& enarratioue naturali quā poſſit intellectꝰ creatus habere de Deo, ſed hæc cognitio pene nulla eſt:ſimiliter enarratio comparata illi diuinæ immenſitati,patet igitur hanc ſextam propoſitionem eſſe ſimpliciter veram.

Propoſitio ſeptima.

INtelligentia eſt ſubſtantia quæ non diuiditur,&c.

In hac propoſitione Auctor intēdit manifeſtare eſſentiam intelligētiæ,& quoniam à nobis quidditatiue cognoſci non poteſt,nec per propriam differentiā,ideo per negationes procedit, quibus circūloqui intendit eius ſubſtātialem perfectionem. Ponit igitur talem cōcluſionem , intelligētia eſt ſubſtantia quæ nō diuidit,i. eſt ſubſtantia indiuiſibilis, & impartibilis, quod ſit ſubſtantia pro manifeſto habet quoniam cū ſit producta,& finita in aliquo prędicamento locatur. Conſtat autem q̄ non in prædicamento accidentis,aliter accidēs eſſet nobilior pars vniuerſi,tenet enim intelligentia ſupremam dignitatem poſt primam cauſam,vt patet ex propoſitione ſecūda.Continetur igitur in prædicamēto ſubſtantiæ:& in hoc differt à prima cauſa, quæ ex ſua illimitatione nulli prædicamento aſtringit.vnde non debet dici ſubſtantia,ſed ſuperſubſtantia,ſicut ſup eſſe,ſuperuita,ſuperbonitas,&c.Quod autem ſit indiuiſibilis,& impartibilis,probat dupliciter,primo à ſufficienti diuiſione , ſecundo à ſigno. Quantum ad primum ſic arguit. Omne quod diuiditur,aut diuidit, quia habet magnitudinem ſiue per ſe,vt linea vel ſuperficies, ſiue per accidēs, vt albedo extenſa in ſuperficie diuiditur ad diuiſionem ſuperficiei,aut quia eſt corpus,aut quia eſt ſub motu , qm̄ omne mobile eſt diuiſibile,aut ſecundum multitudinem, & eſt illud quod in ſe continet multa quorum vnum eſt ſeparabile ab altero,ſicut animal continet ſentire, vegetare, &c.Et poteſt amittere ipſum ſentire,ſtante ipſo vegetare, vt patet in dormiente,& in epileptico,&c.ſed intelligētia nullo iſtorum modorum eſt diuiſibilis,ergo,&c. Minor ſic videtur probare. Omnis diuiſio eſt in tēpore , quoniam diuiſio eſt progreſſus,ſiue motꝰ ab vnitate ad multitudinem, cum de ratione diuiſionis ſit pluralitas , ſed omnis motus eſt in tempore.ergo omne diuiſibile quando diuidit menſuratur tempore, ſed intelligentia quo ad ſubſtantiam eſt in æternitate,vt dictum eſt in ſecunda Propoſitione. ergo non eſt in tempore,imò eſt altior omni tempore.

Intelligētia eſt ſubſtātia indiuiſibilis.

Quantum ad ſecundum arguit ſic,Quod redit ad eſſentiam

tiam ſuam,ſ.intelligendo ſeipſum:non habet magnitudinẽ, neque eſt corpus,ex cõſequenti nõ eſt in motu,omne enim mobile,quantum eſt,& ſic eſt diuiſibile ſecundum magnitudinem,ſecundum corporeitatem,ſecundum motum,ſed intelligentia redit ad ſeipſam intelligẽdo eſſentiam ſuã:ergo,&c.Minor probabitur infrà.Maior autem ſic probatur, Omne habẽs magnitudinem & corpus,habet partes,quarum vna diſtat ab alia ſecundũ ſitum,ergo non poteſt ad ſe ipſum redire,ſiue ſuper ſeipſum conuerti.ergo qđ redit ad eſſentiam ſuam, ſ.intelligendo ſeipſum non habet magnitudinem,nec eſt corpus,nec eſt in motu,quod autem intelligentia indiuiſibilis ſit ſecundum multitudinem intrinſecã, id eſt quod licet in ſe cõtineat multas perfectiões,puta eſſe,vitam,cognitionem,deſiderium,&c.tamẽ ſunt abinuicẽ inſeparabiles,ita quod non ꝑt remoueri cognitio,& remanere vita,vt ſit ĩ nobis, probaꝫ ſic,Intelligẽtia maximè propinquat vni,id eſt primæ cauſæ q̃ eſt maximè vna.ergo habet ꝑfectiões maximè vnitas,ergo inſeparabiles abinuicẽ. Prima conſequẽtia probatur: nam ex eo quod propinquat vni nobiliori modo habet in ſe ꝑfectiones, ſed nobilius eſt habere vnitas quàm ſeparabiles.vnitas.n. dignior eſt diuiſione.Cuius ſignũ eſt,quod in prima cauſa omnes ꝑfectiones ſunt vna ſimplex perfectio,& inſeparabiles, ſed prima conditio non potuit ſeruari in intelligẽtia: quoniam cũ ſit producta iam in ea cadit compoſitio: ergo cõueniens fuit in ea ſeruari ſecũdam propter propinquitatem ad primam cauſam. Manifeſtum eſt igitur intelligentiam nullam habere magnitudinem,neque corpus, neque motũ corporeum, neque multitudinem perfectionũ abinuicẽ ſeparabilium, ex conſequenti eſt ſubſtantia indiuiſibilis, impartibilis,nõ ſubiecta tempori,ſed æterna,vt oſtendimus ſuprà.

Intellectus eſt impartibilis.

Secundum doctrinam Procli eadem concluſio accepta tur:nam in lib.ſuo hãc propoſitionem ponit.Omnis intellectus impartibilis eſt ſubſtantia,& ſic probat.Omne partibile aut eſt partibile ſecundũ magnitudinẽ, ſiue corporeitatem:aut ſecũdum operationes,aut ſecundũ motum,aut ſecundum multitudinem modo quo expoſitum eſt ad mentẽ Auctoris,ſed intelligẽtia non eſt partibilis ſecundum corporeitatem, eſt.n.incorporea : qm̃ conuertitur intelligendo ſe ſuper ſubſtãtiam ſuam, quod repugnat omni corporeo propter extẽſionem partium,& vt magis declarabitur infrà,neq; ſecũdum operatiões, quoniam,inquit Proclus, Omnes operationes partibiles fiunt in tempore , ſi.n.partiuntur vna fit poſt aliam : ex cõſequenti interuenit tẽpus, ſed intelligentia eſt per omnia æternalis & ſecundum ſubſtantiam,& ſecundum operationem ad mentem Procli, vt dictum eſt in 2.propoſitione,neque ſecundum motum,qm̃ partibile ſecundum motum variabile eſt, intelligentia autem eſt inuariabilis,& immobillis cum ſit æternalis,neque ſecũdum multitudinem intrinſecam,quoniam intelligẽtia impartibiliter habet multitudinem perfectionum ex propinquitate ad primum vnum : & primã cauſam.Et aduerte probationẽ Procli quo ad impartibilitatẽ multitudinis co incidere cum probatione adducta ſm mentem Auctoris.

Secundum doctrinam Ariſt. hæc concluſio acceptatur: nam in 12.Meta. tex.41. loquens de ſubſtantia intelligentiæ inquit. Verum ſine parte indiuiſibilis eſt. Et ratio quidem Ariſt.eſt,quoniam in 12.Met.tex.30. probauit eam immaterialem,quoniam eius ſubſtantia eſt actus,cum ſemper actu moueat.Si immaterialis,ergo non quanta.Quantitas enim primo conſequitur materiam.Si nõ quanta ergo impartibilis quantitatiuè. Item in 12.Met.tex. 41. probat eam nullam magnitudinem habere:quoniam non magnitudinem infinitam,illa enim non datur,nec magnitudinem finitam,quoniam cum moueat tempore infinito,habet potentiam infinitam , quæ non poteſt eſſe in magnitudine finita , vt iam probauerat in 8.Phy.tex.78.& 79.Item in 2.Meta.tex.35.Probat quod eſt mouens immobilis, quoniam ſi eſt mobilis eſt in potentia,ſi in potẽtia, ergo ſubſtantia eius nõ eſt actus, ſi non eſt actus, ergo poterit non mouere , ex conſequenti motus cæli poterit eſſe non continuus perpetuus,quod Ariſt.pro inconuenienti habet,eſt igitur immobilis, ergo im impartibilis ſecũdum motum.Item in 12.Meta. tex.41.probat eam inalterabilem,& impaſſibilem, ergo perfectiones ſuæ intrinſecæ inſeparabiles ſunt , ergo eſt indiuiſibilis ſecundum multitudinem.Hæc igiſ concluſio vera eſt ſecundum Ariſt.& in ſe, licet fundamentum ſuæ probationis, ſ. motus æternus non acceptetur à Theologo,vt dicemus.

Secundum doctrinam Theologi hæc concluſio accepta tur,vnde Dionyſius in 4. c.de Diui. no.inquit,primæ creaturæ,ſicut incorporales,ita & immateriales intelliguntur, ergo ſunt impartibiles,ſecundum magnitudinem, & corporeitatem, & ſignum quidẽ carẽtiæ materiæ, & magnitudinis ſumiſ à ſua ꝓpria operatione:quę eſt intelligere,hæc enim cum nullius ſit organi corporei,ſignat intellectũ eſſe immaterialem, & incorporeum,& cũ nõ minus poſſit eſſe abſtracta natura rei,quàm eius potentia actiua, qm̃ originatur potẽtia à natura rei, ſequitur ſubſtantiam intelligẽtiæ eſſe remotam ab omni materia, & magnitudine.Itẽ intelligẽtia ex eo quod eſt immaterialis,eſt immobilis,motu Phyſico, omne enim mobile Phyſicum habet materiam,& eſt quantum vt etiam probat Philoſophus in 6. Phy. Si immobilis:ergo nõ eſt diuiſibilis,ſecundum motũ.Itẽ omnes perfectiones impreſſę à prima cauſa in intelligẽtia ſunt cõ naturales,& veluti ꝓprietates ſuæ,ergo sũt inſeparabiles, ex cõſequẽti ẽ indiuiſibilis quo ad multitudinẽ ꝑfectionũ ſuarũ , eo modo quo expoſuimus etiã ad mẽtem Auctoris.

Tu tñ aduerte quod licet Theologus concordet cũ auctore,& Proclo,& Ariſt.in concluſione, nõ tamẽ probatione:nam vt diximus ſ. licet ſecundum ſubſtantiam menſuretur æternitate participata , nõ tamen quo ad operationes ſuas naturales:nã in intellectionibus,& volitionibus,&applicationibus ſuæ virtutis ad corpora mouenda poteſt eſſe ſucceſſio,& vt ſic ſubiicitur tempori,dixi autem operationes naturales,vt ſecludam operationem beatificam, ſm quam menſurantur æternitate , patet ergo quod illa ratio Auctoris , & Procli fundata ſuper hoc quod intelligentia eſt omnino æternalis nõ cõcludit.Item ratio Ariſt.fundata ſuper motum æternum, nõ acceptatur cùm ponat motum cæli,& tempus, & vniuerſitatem creaturarũ incœpiſſe ſecundum durationem,& de hoc loquemur diffuſè in propoſitione vndecima.Hæc de ſeptima propoſitione dicta ſint.

Propoſitio octaua.

OMnis ĩtelligẽtia ſcit qđ ẽ ſupra ſe,&qđ ẽ ſub ſe,&c. In hac propoſitione intẽdit declarare modũ quo intelligẽtia intelligit qđ ẽ ſupra ſe,i.cauſam primã, & quod eſt infra ſe, i. corporea, & materialia, & intendit hanc concluſionem,intelligẽtia ſcit qđ eſt ſupra ſe inferiori modo quàm ſit id quod eſt ſupra ſe,& ſcit quod eſt infra ſe altiori modo quàm ſit illud in ſe:quam quidem cõcluſionem intẽdit ſic probare: omnis ſciens non ſcit rem meliorem,&inferiorem,& deteriorem,niſi ſecundum modũ ſubſtantiæ ipſius ſcientis:& ſui eſſe:& nõ ſecundum modũ, ſecundũ quem res ſunt,ſed ſubſtantia,& eſſe intelligẽtiæ inferiora ſunt,eo quod eſt ſupra ſe,id eſt prima cauſa,qm̃ illa infinita eſt,hæc autẽ finita,ergo inferiori modo ſcit primam cauſam,quàm ſit prima cauſa:nã eſt infinitè intelligibilis,& ab intellectu infinito comprehenſibilis,& tñ ab intelligentia finitè intelligitur, nec à ſuo intellectu finito cõprehenditur, ergo imperfectiori modo cognoſciſ ab intelligẽtia,quam ſit prima cauſa in ſe:& ſubſtãtia intelligẽtiæ, & ſuum eſſe,altiora & nobiliora ſunt,quam res corporeæ: & ſenſibiles,qm̃ actus ſunt, & æternæ, & intellectuales ex toto,ergo altiori modo,& nobiliori ſciuntur ab intelligẽtia,quam ſint illa in ſe. Minor quidẽ huius rationis manifeſta eſt:ſed ſupereſt declarare maiorẽ.Vnde aduerte ꝙ ſciẽs non fit ſciens actu, niſi inquantùm actuatur forma rei cognitæ:quæ eſt cognoſcendi principium, actuatur autem inquantum recipit eam,recipit autem ſecũdum modum ſubſtantiæ ſuæ,quia vnumquodque recipitur per modum recipientis, puta ſi recipiẽs eſt nobile, receptum dato qđ in ſe ſit nõ nobile,recipitur nobiliter, & ſi recipiẽs ſit ignobile, receptum autem in ſe nobile,recipitur ignobiliter, qm̃ trahitur receptum ad naturam recipientis præcipuè in ratione cognoſcendi,propterea entia abſtracta in noſtro intellectu habẽt ignobilius eſſe,entia vero materialia habent eſſe nobilius,quoniam immateriale,quia igitur ſciens,ſit ſciẽs: qa recipit formam rei cognitæ,&recipit ſecundum modũ ſuæ ſubſtantiæ,& non ſecundũ modũ ſubſtantię rei cognitæ,verum eſt:quod omnis ſciens non ſcit rem meliorẽ, nec deteriorem,niſi ſecundum modũ ſubſtantię ipſius ſcientis, vnde,in propoſito ad mentem Auctoris , cùm intelligentia comparetur ad primam cauſam vt cauſatũ,& ad res materiales inferiores,vt cauſa:quoniam per motum cæli cauſat eas,ſequiſ quod cũ cauſatũ ſit inferius ſua cauſa,ſciet primam cauſam imperfectiori modo:quã ſit in ſe:& ſciet materialia perfectiori modo quàm ſit in ſe:nã & ſubſtãtia ſua eſt inferior prima cauſa:& eſt ſuperior rebus materialibus.

Intelligẽtiæ ĩferiores ſuperiores & primã in ſeriorimodo quàm ſint in ſe, & inferiora altiori modo, & hoc ex parte cognoſcẽtis.

Tu tamen aduerte ꝙ hîc loquitur Auctor de modo cognitionis.ex parte cognoſcentis,&nō de modo ex parte rei cognitæ. nā ex parte cognoſcentis verum eſt quod dicit.ſ. ꝙ cognoſcit ſecundum modum ſubſtantiæ ſuæ,& nō ſecūdum modum quo res ſunt, puta prima cauſa eſt infinitè in ſe intelligibilis: & tamen ab intelligentia intelligit finitè, qm̄ ſua ſubſtantia,& ſua intellectualitas ſunt finitæ,ex parte autem rei cognitæ intelligit rem ſicut eſt,aliter falsè intelligeret,puta licet intelligat primam cauſam finitè,tamé intelligit eam eſſe infinitè intelligibilem,& licet intelligat rē materialē immaterialiter,q̄a per ſpeciē abſtractā à cōditionibus materiæ,tñ intelligit eam habere eſſe materiale.

Secundum doctrinam Procli acceptaē eadem cōcluſio. nam in ſuo lib.ponit hanc propoſitionem,omnis intellect⁹, ſ.ſeparatus eſt intellectualiter,quæ ante ipſum,& quæ poſt ipſum, id eſt in ſuo intellectu ſunt modo intelligibili & ſuperiora,& inferiora.nam ſicut quęcunq; ſunt in ſenſu,ſunt modo ſenſibili,& quæcunque ſunt in materia modo materiali,ſic quæcūque ſunt in intellectu, ſunt modo intelligibili,& ſicut quæcunque recipiunt in ſenſu,recipiuntur ſecūdum virtutem ſenſus,& quæ recipiuntur in materia, ſecundum diſpoſitiōes materiæ, ita omnia recepta in intellectu, recipiuntur ſecūdum modum,&virtutem ipſius intellect⁹, igitur ſicut lux ſolis debiliter recipitur in viſu,quia excellentior eſt ipſo viſu,& lux lampadis perfectè q̄a viſus perfectior eſt,ſic ſuperiora entia debiliter recipiunt in intellectu ſeparato, & inferiora perfectè, & altiori modo,quàm ſint in ſe,& id totum fundatur ſuper illud principium, cognitum dum cognoſcitur proportionatur cognoſcenti.

Secundum doctrinam Ariſt.acceptaē eadem concluſio. nam in 3.de anima,tex.37.pro principio habet ꝙ intelligibile in actu,quod in intellectu creato,nō eſt verū per identitatem,niſi qm̄ intelligēs intelligit ſeipſum,qm̄ aūt intelligit alia à ſe nō eſt vera idēticè, ſed receptiuè vel informatiuè ſpiritualiter,vnde in q̄t illic Ariſt.lapis nō eſt in aīa, ſed ſpecies lapidis, eſt igitur ſecundum Ariſto.res intelligibilis ipſe intellectus, q̄a recipiē in intellectu intelligibiliter, ſed quod recipitur in aliquo modificatur in eo,quia recipitur ſecundum virtutem,& capacitatem ſiue habilitatem recipiētis,ergo qm̄ ſuperius recipiē intelligibiliter in intelligētia,modificatur in ea,ergo inferiori modo, quàm ſit in ſe, & qm̄ inferius recipitur in ea,recipiē altiori modo, q̄ ſit in ſe, ex quibus ſequiē ꝙ dum intellectus recipit ſuperius,intellect⁹ quidem fit dignior, ſed ſuperius quodammodo fit indigni⁹,& qm̄ recipit inferius eſt oppoſito modo,vnde Ariſt.in 12.Meta.inueſtigans,in tex.51.quid Deus intelligat dicit,ꝙ digniſſimum,& honorabiliſſimum intelligit, id eſt ſe ipſum,& non tranſmutatur,ſ.ad intelligendum aliud,indignius eo,quaſi dicat,Cum omne extra Deum ſit indignius Deo,ſi tranſmutaretur ad intelligendum aliud,intellectus eius vileſceret, quoniam.ſ.reciperet indignius, propterea concludit ſeipſum,ergo intelligit,ſiquidem eſt potentiſſimum, quomodo autē alia intelligat quòd eius intellectus non vileſcit,non eſt opus nunc diſcutere.

Secundum doctrinam Theologi,eadem cōcluſio acceptatur, & ratio ſua eſt qm̄ intelligētia intelligit intellectione naturali,id quod eſt ſupra ſe,id eſt primā cauſam intelligit eam per ſui ſubſtantiam,& per alia creata q̄ in infinitum deficiunt à diuina perfectione repręſentanda,ergo nō intelligit eam,ſicut eſt in ſe intelligibilis,ergo intelligit eā imperfectiori modo,quàm ſit in ſe intelligibilis,&non ſolum intellectiōe naturali,ſed etiam beatifica,quoniam dato ꝙ prima cauſa efficiatur forma intelligentiæ,tamen non comprehenditur ab ea,quoniam inadæquatur ſibi, cum ſit limitata,quæ autem ſunt infra intelligentiam vt corporea, & materialia intelligit altiori modo quàm ſint in ſe,qm̄ intelligit ea per ſui ſubſtantiam quę eſt nobilioris gradus,cū ſit immaterialis,& intellectualis, & intelligit ea p̄ ſpecies cōgenitas,de quibus loquemur infrà,ſufficiētiſſime repræſentatiuas in ſpecie, & in ſingulari. verum ergo eſt dicere intelligentiam intelligere quod eſt ſupra ſe inferiori,&im perfectiori modo, quàm ſit illud in ſe, & intelligere quod eſt infra ſe altiori modo,quàm ſit illud in ſe: & aduerte ꝙ ſemper loquimur de modo cognitionis, ex parte cognoſcentis.Hæc de octaua propoſitione dicta ſint.

Propoſitio nona.

OMnis intelligentiæ fixio,& eſſentia eius eſt per breuitatem puram,quæ eſt cauſa prima.

In hac p̄poſitiōe intēdit manifeſtare q̄d eſt ſupra intelligentiā,à quo depēdet,& à quo habet eſſe p̄petuum, & intēdit hāc cōcluſionem,omnis intelligētiæ fixio, id eſt eſſe fixum,& indeficiēs eſt à prima cauſa effectiuè, quæ eſt pura bonitas,& hanc concluſionem probat dupliciter.Primo ex operatione intelligētiæ.Secundo ex conditione primæ cauſæ ibi,& quia cauſa quidem prima,&c.

Quantum ad 1.aduerte duo.Primo ꝙ licet prima cauſa multas habeat actiones.ſ.immanentem,& tranſeuntem,tamen dicit prima cauſa,quia mouet,conducit, ſeruat,regit & dominatur omnibus, ideo nominatur Princeps Rex Dominus vniuerſorum.Secūdo licet intelligētia applicata cælo habeat multas actiones,vtpote intelligēs,deſiderās,mouēs,influens,&c.tñ hîc conſideraē ab Auctore vt influit in cælo, & p̄ motū ſuū influit ī generabilibus,tā ſimplicibus, quā mixtis,& ordinat motus,&generationes, & p̄mutationes inferiores,& regit, & diſponit inferiora per tępora,& variationes temporū &retinet,& conſeruat res inferiores mō eis cōuenienti, & applicat cauſas particulares effectibus ſuis,vt ignē ad comburendū, arborem ad fructificandum, hominem ad generandū, ita ꝙ ceſſante intelligentia à motu cæli,deperiret in mundo inferiori omnis naturalis actio,& ordo,& diſpoſitio: ꝓpter qđ ſicut prima cauſa eſt vniuerſalis princeps, & moderator toti⁹ entis,ſic intelligētia mouēs cælū eſt domina,& regulatrix, & princeps mūdi inferioris,eſſe igiē dominatiuum, & gubernatiuum conuenit primo,& eſsētialiter primæ cauſæ,participatiue aūt & modificate cōuenit intelligētiæ.His ſuppoſitis ſic arguitur ad concluſionē, Quicūque participat propriam operationē alicuius,neceſſe eſt vt pēdeat ab eo, nā q̄a luna participat operationem ſolis,ſ.illuminare,neceſſe eſt vt eſſe luminoſum inſit ſibi à ſole,&ſi diſcipulus docet alium neceſſe eſt,vt recipiat doctrinam à docēte, ſed intelligentia participat propriam operationem primæ cauſæ, ſ. producere regere diſponere continere entia non quidem abſolute vt prima cauſa,ſed modificate,vt diximus,ergo neceſſe eſt vt pendeat effectiue à prima cauſa quæ eſt bonitas pura, quæ autem ſint contenta, & gubernata ab intelligentia, inquit Auctor,& intelligētia comprehēdit generata,& naturā,& horizontem naturæ,ſ.animam,& per generata intēdit vniuerſitatem rerū generabilium,& corruptibilium:quos cōprehendit,& continet, & diſponit mediante motu cæleſti, &per naturā intēdit virtutes naturales,quę ſunt principiū motus,& quietis in corporib⁹ naturalibus,inter q̄ cælū eſt primum corpus naturale,& per Horizontem naturæ,intēdit animam cæli, quod ſecūdum Auctorem eſt animatum, quam dixit ſ.eſſe in horizonte æternitatis,quoniam ſm eſſe eſt æterna,inquantum autem eſt principium motus cæli propinquat tempori. Hanc igitur dicit eſſe in Horizōte naturæ, quoniam ſecundum naturam intellectualem ſe tenet cum intelligentia, ſecundum virtutem motiuam corporis ſe tenet cum formis naturalibus, dicit igitur Auctor, ideo intelligentia continet,& diſponit generationē,quia eſt ſupra naturam,id eſt virtutem corporis cæleſtis, & continet eam,& continet naturam,id eſt diſponit virtutem cæleſtē, quia eſt ſupra animam cæleſtem, cum intelligentia ſit ſubſtantia omnino abſtracta, cum igitur ſub intelligentia non ſint niſi anima cæli & natura cæli & hæc inferiora generabilia,tam ſimplicia,quàm mixta,ſequitur quod intelligētia continet,& regit omnes res, & id obtinet intelligētia, qm̄ eſt effectus propinquiſſimus primæ cauſæ quæ ſupereminet intelligentiæ,& animæ cæli,& naturæ,& omnibus inferioribus,ſicut vniuerſaliſſimū cauſans, & regēs, & diſponens oīa, patet igitur à ſigno ſumpto ex operatione intelligentiæ,quomodo pēdet à prima cauſa,q̄ eſt pura bonitas.

Intelligētia pēdet à prima cauſa.

Secundo Auctor probat eandem concluſionem, ex eminentia primæ cauſæ.vnde nota ꝙ cū prima cauſa obtineat primatum,&ſumnitatem omnium perfectionum,eſt enim primum eſſe,primum bonum,prima vita, prima eſſentia intellectualis,prima ſcientia,prima potentia motiua, productiua principiatiua,ſequitur ex illo principio acceptato apud quencunque rectè ſentientem, primum & maximū in aliquo genere, eſt cauſa, & metrū omnium illius, ꝙ prima cauſa ſit creans omnes perfectiones inuentas extra ipſam, igitur cum ſit ſupra intelligētiam,&animam, & naturam, ſequitur ꝙ ab ea pendet eſſe omnis rei naturalis, & eſſe,& virtus animæ,& eſſe,& virtus & ſcientia, & potentia diuina, i.regitiua intelligentiæ,& ratio quidem proprer quam prima cauſa ſupereminet omnibus,ſcilicet intelligię,& animæ & naturæ eſt, quoniam habent yliathim, id eſt aliquam

quam compoſitionem materialem, vt naturalia quæ componũtur ex materia,& forma,vel per modum materiæ, vt anima,& intelligentia quæ componuntur ex eſſe,& eſſentia, & eſſe habet rationem actus, eſſentia autem rationem potentiæ,ſed prima cauſa non habet yliathim,ſed eſt ſummè ſimplex,& eſt tantum eſſe,id eſt purus actus.

Sed fortè dicet aliquis, ſi cauſa prima eſt tm̃ eſſe: ergo videtur eſſe communis eſſentia, quæ de omnibus prædicatur,quod tñ eſt falſum,qm̃ Deus eſſet vniuerſale eſſe,cui vt vniuerſali non debetur aliqua operatio,agere.n.eſt ſingulariũ,ex cõſequẽti Deus nõ ꝓduceret intelligẽtiã,nec aliud.

Deus ẽ ipſum eſſe.

Reſpondetur negando conſequentiam, dicitur.n. Deus eſſe tm̃,i.eſſe non limitatum,nec receptum in aliquo,ſed infinitum in ſe continens omnem eſſendi gradum,quod ſeipſo diſtinctũ eſt à quocũq; alio,&nõ per aliquod recipiens: nam abſtracta ſeipſis ſunt hæc, compoſita autem per materiam indiuiduantur, vnde ſicut ſi daretur albedo ſeparata, ſeipſa eſſet hæc,albedo aũt recepta,fit hæc per materiam, ſic Deus ſeipſo in ſe indiuiſus eſt,&diſtinctus à quolibet alio,in his cõprehẽdit intẽtio Auctoris in hac 9.propoſitio.

Tu tamen aduerte quod duo hic dicta ab Auctore non acceptantur vt diximus etiam ſupra,primo dictum de anima cæli:nam non tenetur ſecundum veritatem cælum eſſe propriè animatum,ſecũdo dictum ſuum, cum dixit Deum creare animam,& naturam,& reliquas res mediante intelligentia,id enim reprobauimus in propoſitione tertia.

Secundum doctrinam Procli acceptatur eadem concluſio:nam in lib.ſuo ſuper hanc propoſitionem ponit.

Omnium entium principium, & cauſa prima,bonũ eſt, & accipit ly bonum,pro per ſe bono more Platonico,quod eſt purum,& per ſe ſubſiſtens bonum,& concordat cũ Platone in Timæo, vbi inquirens rationem creãdi mundum in Deo inquit.Dicamus igitur quam ob cauſam ille rerũ Auctor generationem,&hoc vniuerſum cõſtituit bonus erat, bonus autem nulla vnquam aliqua de re inuidia tangitur, ergo cum liuor ab eo alieniſſimus eſſet, omnia ſibi quantũ fieri poterant ſimilia fieri voluit,hæc ibi,ratio autem Procli,ſecundum doctrinam Platonis eſt,quoniam quod eſt tale per eſſentiã, cauſa eſt eius quod eſt per participationẽ, ſed Deus eſt bonus per eſſentiã,qm̃ eſt à ſe bonus,ergo eſt cauſa intelligẽtiæ, & omniũ entiũ quæ ſunt bona per participationẽ,qm̃ sũt ĩæqualiter,&limitatè,&pluraliter bona.

Secundum doctrinam Ariſt.eadem concluſio acceptaĩ: nam in 2.Meta.text. 4. dixit vnumquodque maximè ipſum, aliorum dicitur,ſ.cauſa ſecundum quod eſt in aliis,puta ignis calidiſſimus,etenim eſt cauſa aliis hic caloris, ex hoc ergo principio deducitur ex doctrina ſua, quod maximè ens,eſt cauſa omnis entis, & maximè bonum eſt cauſa omnis boni,cũ igitur prima cauſa ſit huiuſmodi,ergo eſt cauſa,& intelligentię,& naturę,& omnium entium,quod confirmat Comment.in 2.Metaphyſi.comm.4.vbi inquit,omnia entia non acquirunt eſſe, & veritatem, niſi à prima cauſa, quæ eſt maximè ens,& alia ſunt entia per ipſam,& Ariſt.in 12.Metap. tex.52. inueſtigans qualiter hoc vniuerſum habet bonum,aſſignat duplex bonum, ſ. intrinſecum, quod dicit eſſe ordinem inter partes vniuerſi,& extrinſecum, ſiue ſeparatum,ad quod ordinantur omnia,ſicut exercitus ad ducem,& hoc bonum concludit eſſe vnum,&vniuerſalẽ Principem in vniuerſitate entium. Ab hoc igitur bono, vt præpoſuerat in tex.18.vt à principio primo pendent cælum, & natura,id eſt,ſuperiora & inferiora entia.

Secundum doctrinam Theologi eadem concluſio acceptatur.nam Dionyſius in 4.c.de Diui.no. oſtẽdens excellentiam huius nominis bonum in Deo inquit, & quoniam eo quod eſt bonum eſt ſubſtantiale bonum,ad omnia exiſtentia extendit bonitatem, etenim ſicut noſter ſol,non ratiocinãs,aut præeligens,ſed per ipſum eſſe illuminat omnia participare valentia lumine ipſius,ita quidẽ,& bonum omnib. exiſtentibus ꝓportionaliter immittit radios bonitatis,&c.

Deinde in particulari declarat quomodo ex primo bono ſubſiſtunt ſubſtantiæ intellectuales,& animæ,& irrationabilia,& corruptibilia vſque ad materiam primam,& cæleſtia corpora. Ratio autem Theologi ad concluſionem eadem eſt, cum ea quæ adducta fuit, ſecundum doctrinam Platonis,& Ariſt.Hæc dicta ſint de 9.propoſitione.

Propoſitio decima.

OMnis intelligẽtia plena eſt formis,verũtamẽ ex intelligentiis ſunt quę cõtinent formas plus vniuerſales,&c.In hac propoſitione intendit Auctor declarare quibus mediis intelligentiæ ſciunt quæ ſunt extra ſe præter cauſam primam. Dico autem quæ ſunt extra ſe ad differentiam propriæ eſſentiæ, de cuius intellectione loquemur in propoſitione 13 &dico præter cauſam primam, quoniam illa eſt maior omni narratione, & omni ſcientia creata, quo ad cognitionem perfectam, & eſſentialem, de qua hic intendit Auctor:in hac igitur propoſitione ponuntur duæ concluſiones ad mentem Auctoris.

Prima concluſio, omnis intelligentia plena eſt formis, id eſt,ſpeciebus intelligibilibus congenitis per quas perfectè intelligit,quæ ſunt extra ſe.

Secunda concluſio, omnis intelligentia quanto ſuperior, tanto per pauciores ſed vniuerſaliores formas intelligit,& quanto inferior,tanto per plures & minus vniuerſales ſpecies intelligit.

Intelligẽtia non intelligunt alia à ſe per eſſentiam prius, nec ꝑ alias actionem, ſed ꝑ ſpẽs concreatas repræſentatiuas rerum cognoſcibilium à ſe.

Quantum ad primam concluſionem,aduerte ꝙ Auctor non probat eam,ſed vt manifeſtum ponit: qm̃ principium intelligendi in intelligentia omnia alia creata: aut eſt ſua propria eſſentia:aut ſpecies abſtractæ à rebus,ſicut abſtrahit humanus intellectus: aut ſpecies impreſſæ ſibi à prima cauſa in ſui creatione,non propria eſſentia: qm̃ cum ſit limitata ad genus & certam ſpeciem, non eſt ſufficienter re præſentatiua omnium generum, & ſpecierum in entibus, ſed id eſt proprium diuinæ eſſentiæ,ex ſui illimitatione,& ex continentia omnis gradus eſſendi,nec ſpecies abſtractę à rebus,illæ enim ſupponunt vim imaginatiuam, ſiue phantaſiam,& illuſtrationem phantaſmatum ab intellectu agente quorum vtrunque Procul eſt ab intelligentia cum ſit ſubſtantia mere intellectualis, ergo à ſufficienti diuiſione, neceſſe eſt ponere in ea ſpecies concreatas ſufficienter repræſentatiuas rerum ab ea cognoſcibilium.

In hac concluſione concordat Proclus,qui in ſuo lib.tale propoſitionem ponit,Omnis intellectus plenus eſt ſpecierum,& ratio huius in via Platonica eſt,qm̃ Plato ponebat formas abſtractas,vt per ſe hominẽ,per ſe leonem,&c. Et ſub his formis ponebat ordinem intellectuum ſeparatorum:&hos intellectus actuari illis formis abſtractis,vt intelligant, neceſſe eſt.n.intellectum informari forma ſui obiecti in eſſe intelligibili, ſicut informatur ſenſus ſpecie rei ſenſibilis,hæc autem informatio fit per impreſſionẽ ſpecierũ, ergo neceſſe eſt in intellectu ſeparato fieri impreſſionẽ formarum abſtractarum,quas Proclus hic vocat ſpecies.

Eandem concluſionem acceptaret Ariſt. licet non habeamus eam expreſſam in doctrina ſua, certum eſt enim quod in 12.Metaphy.tex.36. ponit cælum moueri à motore ſuo per intellectum,& deſiderium,quo motu producit inferiora, ſecundum vnamquanque ſpeciem, ergo intelligit cælum motum,& inferiores naturas,ergo neceſſe eſt,vt in intellectu ſuo habeat eſſe ſpirituale rerum naturalium producibilium:eſt enim intelligentia,vt artifex,in cuius intellectu ſunt formæ artificiatorum,ita ꝙ ſicut artificiata habent duplex eſſe,ſ. in materia,& in mente artificis,ita formæ rerum producibilium motu cæli, duplex habent eſſe,ſ. naturale in materia,& ſpiritale in intelligentia, & id confirmatur perCom.q. in 12.Meta.tex.36.inquit,iſtæ enim formæ, ſcilicet rerum producibilium forte videntur habere duplex eſſe,ſcilicet eſſe in actu,quod habent in materia,& eſſe in potentia,ſcilicet actiua, quod habent in illa forma, ſcilicet intelligentia mouente,& dico potentiam,quemadmodum dicimus ꝙ formæ artificiales habent eſſe in actu in materia, & in potentia in anima artificis. Vnde hæ formæ videntur habere duplex eſſe,ſcilicet abſtractum,&materiale,&hoc quidem eſt quod facientes formas volunt dicere: ſed non perueniunt ad ipſum.Hæc Comm.& per facientes formas intendit Platonicos facientes ideas, patet igitur ꝙ ad mentem Ariſt.& Comm.intelligentia eſt plena formis,ſicut intellectus artificis potentis producere artificiata cuiuſcunque generis.

Eandem concluſionem acceptant Theologi: præcipuè Dionyſius,qui inquit in 4.c.de Diui.nomi.intellectus ſuper mundani intelligunt,& illuminantur,ſecundum exiſtentiũ rationes,id eſt formas intelligibiles,& Auguſt. in ſecundo ſuper Geneſim,ad literam, tenet rerum rationes, id eſt rerum producibilium eſſentias prius productas fuiſſe in mente Angelica, quàm in materia. Ratio autem Theologi ad hoc, ſtat in conformitate inter naturam corporalem, & ſpiritalem, videmus enim materiam inferiorem non perfici: nec repleri forma quam habet. ſed ſucceſſiua receptione formarum fit in actu : materia verò ſuperiorum

penitus perficit forma ſua,nec eſt in potentia ad aliam,ſic intellectus humanus non perficitur, nec completur aliqua ſpecie intelligibili: ſed in principio eſt in pura potentia in genere intelligibilium,& venatione ſenſuum,ac illuſtratione intellectus agentis,paulatim actuatur ſpeciebus abſtractis,intellectus aũt intelligẽtiæ, quia omnino ſeparatus eſt à rebus mſialib. recipit ex influxu primæ cauſæ in ſui creatione,formas intelligibiles quibus intelligit quę ſunt extra ſe ſicut & cælum recipit formam,quia ſeruatur in eſſe perpetuo,& poteſt agere in inferioribus actione perpetua.

Intelligẽtiæ q̃to ſupiores, tãto per pauciores ſed vniuerſaliores ſpẽs intelligũt

Quantum ad ſecundam concluſionem Auctor intendit talem propoſitionem,quod eſt propinquius maximè vni & perfectiſſimo enti eſt minus multiplex, & magis vnum, & vehementioris virtutis, quod autem eſt minus ꝓpinquũ eſt oppoſito modo.quoniam minus accedit ad conformitatem illiusprimi:ſed intelligentię ſuperiores propinquiores ſunt maximè vni,& perfectiſſimo enti cum ſint altioris gradus in entibus,intelligẽtiæ autem inferiores minus propinquãt,ergo intelligentiæ ſuperiores ſunt minus multiplices, & magis vnæ,intelligentiæ autem inferiores ſunt oppoſitõ modo,ex conſequenti intelligentiæ ſuperiores,& in ſubſtãtia,&in intellectu,& in operatione minus multiplices sũt, & vehementioris virtutis: inferiores autem oppoſito modo,ita ꝙformæ per quas ſuperiores intelligunt ſunt minus multiplicatæ,& magis perfectæ,in inferioribus autem oppoſito modo.vnde aduerte ꝙaccidit in intelligentiis,ſicut in agentibus naturalibus.nam primum agens naturale,i.cę lũ:quia ſuperius,& perfectius eſt. vna qualitate,i.luce multipliciter influit,&operatur in inferioribus.nam illuminat, calefacit,exiccat,mollificat,generat.Agentia autem naturalia ſecundaria vt elementa,& elementata multis qualitatibus multiplicant actiones.nã ignis leuitate aſcendit, calore calefacit, luce illuminat,&c. Sic eſt in intelligẽtiis inter quas ſuperiores aſſimilantur primo agẽti naturali:inferiores autem ſecundariis agentibus, & id totum prouenit ex maiori,& minori propinquitate ad purum vnum.Vnde cõcludit Auctor,ꝙ formæ intelligibiles,quæ veniunt ex intelligentiis primis, ex intelligentiis ſecundis ſunt debilioris proceſſionis,&vehementioris ſeparationis,id eſt,multiplicitatis,quoniam cũ ſint minus perfectæ ſecundum ſubſtantiam non poſſunt eas recipere in illa vnitate,& vniuerſalitate, ſecundum quam recipiuntur in primis. vnde ſe habẽt inferiores intelligentiæ ad ſuperiores, ſicut diſcipulus ad doctorem,qui recipere non põt plurium concluſionum notitiam,niſi per diſtinctas,& ordinatas & dearticulatas propoſitiones à Doctore tradatur.Doctor autem virtute ingenij, & ſufficientia habitus ſcientifici ex vno principio deuenit in notitiam multarum concluſionum,patet igitur,ſecundum Auctorem ratio propter quam intelligentię,quanto ſuperiores,tanto per pauciores,ſed vniuerſaliores,ſc.in repræſentando plura,non ſolùm quo ad prædicata cõmunia,ſed etiam propria & ſpecifica,ſpecies intelligunt,inferiores autem quanto inferiores,tanto per plures,& minus vniuerſales ſpecies intelligunt.

Eadem cõcluſio acceptatur à Proclo.nam in lib.ſuo talem propoſitionẽ format,omnis intellectus plenus eſt ſpecierum hic quidem vniuerſaliorum, hic autem particulariorum. & ratio quidem ad mentem Procli eſt hæc, virtus intellectiua,quantò eſt altior,tantò eſt vniuerſalius mediũ per quod intelligit,& quantò inferior,tantò eſt particularius medium:& id quidem patet ex parte vtriuſque extremi:nam quia diuinus intellectus altiſſimus eſt, ideo per vnicum medium vniuerſaliſſimum in repræſentando intelligit omnia:&illud eſt eſſentia ſua:intellectus autem humanus,quia infimus eſt, multiplicia, & particularia ſunt media,quibus rerum naturas intelligit,intelligit.n.vnamquanque naturam per propriam,& diſtinctam ſpeciem, ergo intellectus intermedij, quanto magis propinquant diuino intellectui, tanto per vniuerſaliores ſpecies intelligunt, & quanto magis diſtant,ac propinquant intellectui humano, tanto per particulariores ſpecies intelligunt.

Eadem concluſio,ſuppoſita prima,acceptaretur ab Ari. nam in 12.Meta.tex.44.ponit exceſſum perfectionis,& dignitatis intelligentiarum,ſecundum ordinẽ ſphærarum, mobile,& motum,vt quia ſuprema ſphæra eſt, primum intelligentia illic applicata eſt perfectior,deinde aliæ,ſecundum ordinẽ motuum, ſicut igitur intelligentia à qua eſt primus motus eſt perfectior,ſecundũ ſubſtantiam,& virtutem motiuam: eſt etiam perfectior ſecundum virtutem,& operationem intellectualem,quoniam mouet intelligens,& deſiderans ex 12.Meta.tex.36.Si eſt perfectior,ſecundum intellectionem,ergo perfectiori ſpecie intelligit, perfectior autem ſpecies eſt vniuerſalior,qm̃ eſt principium cognoſcendi plura intenſiuè,& extenſiuè:dũmodo ſit ſufficienter repræſentatiua in genere,&in ſpecie vt nunc ſupponimus de ſpeciebus non abſtractis à rebus,quales ſunt in intelligentia,igitur intelligentia quanto ſuperior, tanto per vniuerſaliores,&quanto inferior,tanto per particulariores intelligit,qm̃ quanto ſuperior,tanto vigoroſior,&quanto.inferior,tanto minus vigoroſa in mouendo,&intelligendo idẽ confirmatur de intentione Com.qui in 12.Meta.Com.44.aſſimilat intelligẽtias motricęs artificibus ſibi mutuo deſeruientibus in vno artificio, in quo neceſſarij ſunt multi artifices ſubordinati, qui tamen omnes ordinantur ad vnũ ſupremum, & dat exemplum de arte equitandi, cui deſeruit ars faciẽdi fræna,& multæ aliæ artes,in quibus artibus ſic diſponuntur artifices,ꝙquanto magis propinquant primo artifici,habent maiorem intelligentiam,&vniuerſaliorem, quanto autem magis diſtant habent minorem,& particulariorem,ſic eſt intelligendũ inquit Commenta.de iſtis corporibus,ſcilicet cæleſtibus cum ſuis formis,ſ.intelligentiis à quibus mouẽtur:& de iſtis formis adinuicem,multum.n. aſſimilantur artificiis,quæ ſeruiunt ſibi adinuicem, & quæ intelligunt adinuicem:ſed differentia inter iſta, & artificialia eſt ꝙformæ artificij mouentes artifices ſunt in materia, iſtæ autem non:q.d.ſed ſunt in intelligentia intelligibiliter, patet igitur ad mentem Ariſt.& Comm.intelligentias ſuperiores habere intellectiones vniuerſaliores ex conſequenti formas vniuerſaliores,inferiores autem oppoſito modo.

Eadem concluſio acceptatur à Theologo.nã Dionyſius in 12.c.de cæleſti Hierarchia, inquit, ſanctorum Cherubim ordo participat ſapientiam,& ſcientiam altiorem,i.vniuerſaliorem,ſub ipſis autem eſſentiarum diſpoſitiones,i.ordines ſpirituum diſpoſiti ſub Cherubim,participant quidem & ipſi ſapientiam,& ſcientiam particularem,tamen ad illos, & ſubiectam. ratio vero Theologi ad hanc concluſionem eſt hæc,in vniuerſitate entium,tanto aliqua ſunt ſuperiora,quãto ſunt vni primo,i.Deo propinquiora, & ſimiliora. Deus autem pleniſſimè intelligit omnia per vnũ vniuerſaliſſimũ medium,quod eſt eſſentia ſua:ergo inter ſubſtantias intellectuales,quę ſunt ſuperiores,ex cõſequenti ſimiliores Deo,& propinquiores Deo. licet non habeant ſufficientiam cognitionis per ſuam propriam eſſentiam,intelligunt tamen per pauciores, ſed vniuerſaliores ſpecies, & quæ ſunt inferiores,ex conſequenti minus ſimiles, & ꝓpinquæ Deo intelligunt per plures,& minus vniuerſales ſpẽs. Aliqui autem Theologi ſumunt rationẽ à ſimilitudine cõmunicationis luminis corporalis. nã ſicut à ſole vt à fonte totius luminis,maius lumẽ ꝓcedit ad lunã,q̃ ad aerẽ,&ad aerem, q̃ ad corpora colorata, ſic à primo lumine intellectuali,qđ eſt Deus,ꝓcedit maior,& vniuerſalior cognitio in primis intelligentiis,q̃ in ſecundis,& maior ac vniuerſalior in ſecundis,q̃ in vltimis,& maior ac vniuerſalior in vltimis,q̃ in intellectu humano, & maior in intellectu humano,quàm in ſenſu.Hæc de propoſitione 10.dicta ſint.

Propoſitio vndecima.

OMnis intelligentia intelligit res ſempiternas quæ non deſtruuntur neque cadunt ſub tempore,&c.

In hac ꝓpoſitione Auctor intẽdit declarare, ꝙd intelligẽdo cauſet intelligẽtia,& qm̃ oẽ cauſatũ,aut eſt in corruptibile,aut corruptibile:ponit hanc concluſionẽ, oĩs intelligẽtia intelligit,i.intelligẽdo cauſat res ſempiternas, q̃ nõ deſtruuntur, vt cælũ,& intelligẽtia,& aĩa intellectiua,neque cadũt ſub tpe, & h.d. ꝓp motũ cæli,qui licet ſit ſempiternus,ſm Philoſophos,tñ menſuratur tpe,&hic motus, ſm Auctorem non cauſatur immediatè ab intelligentia,ſed ab anima cæli,vt diximus in 3. propoſitione, quam ponit diſtinctam ab intelligentia. Hanc autem concluſionem, ſic probare intendit, intelligentia producit effectus ſuos,ſm ſuum eſſe,quia vnumquodque producit ſibi ſimile.ergo quale eſt ſuum eſſe,tales erunt eius effectus,ſed eſſe ſuum eſt ſempiternũ,& incorruptibile,& non cadit ſub tempore,ſed parificatur æternitati, vt dictum eſt in propoſitione 2. ergo eius effectus ſunt res ſempiternæ, quæ non deſtruuntur, nec cadunt ſub tempore. Ex hac concluſione ponit Auctor corollariũ.ergo res deſtructibiles,vt elemẽta,& elementata non ſunt immediatè ab intelligentia æterna,ſed ex cauſa corporea quale eſt cælum, mediãte motu, vel

Intelligẽtia producẽs ĩmediatè res ſempiternas, corruptibiles autem non niſi mediatè.

vel temporali,qualis eſt anima cæli mouens cælum,quæ licet ſecundum ſubſtantiam ſit æterna,tamen inquantum eſt cauſa temporis eſt temporalis. Hæc eſt intẽtio Auctoris in præſenti propoſitione,quæ quantam veritatem contineat, manifeſtabitur in poſitione Theologi.

Hanc concluſionem videtur acceptare Proclus:nam in lib.ſuo ponit duas propoſitiones, quarum ſenſum Auctor in vna perſtrinxit.Prima eſt omnis intellectus,ſc.ſeparatus perpetuorum eſt proxime, & intranſmutabilium ſecũdum ſubſtantiam ſubſtitutorum,id eſt omnis intelligentia proxime,& immediatè intelligit entia perpetua,& immutabilia ſecundum ſubſtantiam ſub ſe conſtituta.Secunda eſt,omnis intellectus intelligendo inſtituit quæ poſt ipſum, id eſt omnis intelligentia intelligendo producit entia ſequẽtia poſt ipſam:eiuſdem tamen rationis,ſ.æterna,&incorruptibilia, & ratio Procli identificatur rationi Auctoris,ſ.quia intelligendo eſſe ſuum producit effectum, intelligit autem eſſe ſuum æternum,& indeſtructibile: ergo producit effectum æternum,& indeſtructibilem.

Deus immortalia intelligendo produxit,cæteris verò mediis intelligẽtiis non ex ſe immortalib.corruptibilia produxit

Tu tamen aduerte quod licet Proclus ſit Platonicus,tamen in doctrina Platonis non admittitur hæc concluſio vniuerſaliter,ſed tantum in prima cauſa:nam in Timæo poſt quam Plato docuit cælos, & motores eorum: quos vocat Deos conditos à Deo æternos,&immortales intendens declarare quomodo hæc inferiora animantia producta ſunt inter quæ velut Princeps eſt homo,dicit Deum commiſiſſe hanc productionem Diis immortalibus ne ſi fierent hæc animantia à Deo eſſent immortalia ſicut ipſi Dij,&qm̃ anima humana eſt immortalis dicit Plato Deum commiſiſſe Diis formationem corporum corruptibilium, ipſe autem gignit animam,qm̃ apud Platonem eſt hoc velut principiũ quicquid à Deo ſine media cauſa producitur incorruptibile,& immortale eſt. Vnde in Timæo introducit Deum dicentẽ,quæ à me facta ſunt,nõ ita volẽte indiſſolubilia sũt, & iterum.Hæc verò,ſ.animantia inferiora ſi à me ſolo,i.ſine cauſa media fiant:vitaq́ue donentur,Diis adæquabũtur id eſt erunt æterna,& immortalia ſicut Dij, igitur ad mentem Platonis tenendum eſt quod ſolus Deus intelligendo producit res ſempiternas,& incorruptibiles,qm̃ eſſe ſuum eſt ſimpliciter,& ex ſe æternum, cæteræ autem intelligentiæ,cum non ſint ex ſe æternæ,&immortales,ſed qm̃ à Deo immediatè productæ ſunt, poſſunt producere corruptibilia compoſitione partium elementarium adinuicem.Vnde loquens in Timæo de formatione corporis humani facta à Diis inquit,itaque accepto ab illo, ſcilicet à Deo mortalis animantis, id eſt hominis immortalis principio, id eſt anima,ſui effectorem imitati,ſ.dij ignis,aeris,aquæ,terræ particulas quas rurſus redderent mundo mutuabantur, eaſq; inter ſe copulabant,&c.Conſtat ergo quòd via Platonica, nec concluſio,nec corollarium acceptandum eſt.

Secundum doctrinam Ariſt.concluſio non eſt acceptanda, quoniam æterna incorruptibilia non procedunt in eſſe ex tranſmutatione materiæ,ſed virtute creatiua,quę eſt ſolius cauſæ infinitæ,vnde intelligẽtiæ ex ſuo intelligere,nullius ſunt cauſæ niſi mediante motu cæli,propter quod opinatus eſt Ariſt.in 12.Meta.tex.48.nullam ſubſtantiam impaſſibilem quales ſunt intelligentiæ eſſe ſortitam optimum finem, id eſt,habere vltimam perfectionem niſi ex motu. & Com.in 12.Metap.com.48.inquit,nulla ſubſtantia abſtracta eſt quæ nõ moueat, quia tũc inueniretur in diſpoſitione diminuta,id eſt,non in optima,& debita perfectione,& breuiter apud Ariſt.niſi mouerent cęleſtia corpora eſſent ociоſæ,ex conſequenti nullum eſſet ab eis cauſatũ exterius:neque æternum,neque generabile, propter quod dicendũ eſt ad mentem Ariſt. ꝙ intelligentiæ excepta prima cauſa nihil producunt æternum,ſed producunt generabilia,& corruptibilia non per ſeipſa,ſed per cauſam corpoream, i.per motum cæleſtem:forma.n.abſtracta per ſe nihil imprimit in materia,ſed neceſſe eſt accedere agens medium corporeũ, ſic diceret Ariſt.& eius Com. verũ quid veritatis cõtineat doctrina Ariſt.& Com.declarabitur immediatè ſequentib.

Secundum doctrinam Theologi,quò ad primam,& vniuerſalem rerum productionem, nec concluſio nec corollarium acceptandum eſt,proceſſerunt.n.omnia à prima cauſa,quoniam per creationem iuxta ſacrã doctrinam prodierũt in eſſe. Quantum autem ad ſucceſſiuam generationem inferiorum:& conſeruationem tenendum eſt corollarium ſc.generabilia producuntur per cauſam corpoream, i. per cælum motum ab intelligentia,ita ꝙ intelligentia eſt,ſicut artifex,cælũ aũt eſt inſtrumentũ,& in hoc acceptamus dictũ Com.in 12.Meta.com.44.vbi inquit,diſpoſitio corporũ cæleſtium,i.motorũ cæleſtiũ, ſimul cũ mobilibus ſuis in iuamẽto adinuicẽ in creãdo entia q̃ ſunt hic, i.in cauſando inferiora,&conſeruando ea,eſt ſicut diſpoſitio regentium bonorum,qui ſe iuuant adinuicem in regendo bonam ciuitatem,&c.Nec valet ratio adducta ab Auctore quæ etiam eſt Procli, licet.n.intelligentia habeat eſſe æternum ſaltem poſtquam producta eſt,& intelligat ſe habere eſſe æternũ, & intelligendo operetur, quia eſt ſicut artifex agens per intellectum, non tamen eſt neceſſe ꝙ producat talem effectum,qualis eſt ipſa,qm̃ diſtinctio eſt inter agens naturale, & agens per intellectum in hoc ꝙ agens naturale agit talem effectum qualem poteſt, & quando poteſt, agens autem per intellectum, non agit iuxta poſſe, ſed ſicut decet, & ſicut vult,& quando vult,non.n.medicus dat tm̃ medicinæ infirmo quantum poteſt, nec ſemper, ſed quantum & quando expedit, cum igitur intelligentia agat per intellectum, non eſt neceſſe ꝙ agat effectum quale eſt eſſe ſuum, ſed vt apprehendit eſſe decens in vniuerſo, & qm̃ expedit, & aduerte ꝙ ſi hæc ratio Auctoris concluderet, Deus neceſſario produxit omnia ab æterno, & omnia perfectiſſima,quoniam eſſe diuinum eſt æternum,& perfectiſſimum.

Deus oĩa ꝓduxit tꝑ ilia q̃ ſẽpiterna

Item aduerte ꝙ licet Theologus admittat hæc inferiora produci ab intelligẽtia per motum cæli, vt etiam tenet Ariſt.tamen non admittit fundamẽtum Ariſt.quo opinatus eſt intelligentias fore ociоſas, niſi mouerent cælos,& non ſortiri vltimam perfectionẽ,niſi ex motu.nam cum ſint altioris ordinis,& excellentioris naturæ,q̃ corporeæ,non inconuenit ꝙ dentur aliquæ intelligentiæ non proportionatæ motibus cæleſtibus, ſed nobilioribus officiis dedicatæ, vt aſſiſtere primę cauſæ,nec etiam intelligentię applicatæ cæleſtibus corporibus ſortiũtur vltimam perfectionem ex motu,ſed contemplatione primæ cauſæ. Nam ſm Ariſto.in 10.Ethi.vltima perfectio naturæ intellectualis ſtat in actione immanenti,quę eſt actio intellectus circa diuina.Manifeſtum eſt igitur ex prædictis qualiter non eſt acceptanda hæc xj.propoſitio, licet acceptandum ſit corollarium modo expoſito,& hæc de xj.propoſitione dicta ſint.

Propoſitio duodecima.

PRimorũ oĩm quędã ſunt in quibuſdã per modũ quo licet,i.conueniens eſt vt ſit vnum eorum in alio,&c.

In hac propoſitione Auctor intẽdit declarare qũo intelligentiæ, tam ſuperiores, quàm inferiores ſe inuicem intelligunt,& qm̃ res intelligibilis intelligitur inquantum eſt in intelligente,aut per eſſentiam ſuam, aut per formam intelligibilem, aut per ſuum ſimile, aut per ſuum oppoſitum,ideo Auctor proponit hanc propoſitionem,vt principium primorũ omnium,&c. Id eſt entia prima quales ſunt intelligentiæ,ita ſe habent ꝙ vnum eſt in alio,ſecundum ꝙ conuenit ipſum in eſſe,& hoc principium declarat per vniuerſalia,& prima prædicata,quæ ſunt eſſe,viuere,intellige re,inter quæ vniuerſalius eſt eſſe,quæcunque.n.viuunt &intelligunt ſunt,ſed non econuerſo,poſt eſſe vniuerſalius, eſt viuere,quæcunque.n.intelligunt viuunt,ſed non econuerſo,dicit ergo Auctor,ꝙ in eſſe ſunt vita & intelligentia, id eſt gradus viuendi & intelligendi,& in vita ſunt eſſe & intelligentia,& in intelligentia ſunt eſſe & vita, & licet Auctor non declaret diuerſitatem eſſendi,tu tamen conſidera quod alio modo in eſſe, ſunt vita & intelligentia, qm̃ ſunt potẽtialiter,& in vniuerſali radice,ſicut homo,& leo,ſunt in altero potentialiter vt in ſuo genere,& in vita ſunt eſſe, & intelligentia,ſed eſt in vita formaliter, qm̃ vita in ſua ratione formali includit eſſe,& intelligentia eſt in vita, vt in ſua communi radice. nam quæcunque viuunt quædam cognoſcentia ſunt,quædam non, & inter cognoſcentia quædam intelligunt, quædam non, vt bruta, & in intelligentia ſunt eſſe,& vita formaliter,quæcũque.n.intelligunt formaliter viuunt, & ſunt. patet ergo ꝙ prima prædicata ſunt in ſeinuicẽ nõ eodem modo,ſed vnumquodque eſt in alio modo ſibi conuenienti, ſic in propoſito cũ intelligentiæ obtineãt primũ gradũ in entibus creatis ſuperior eſt in inferiori,& econuerſo, modo ſibi conuenienti, qui autem ſint iſti modi apud Auctorẽ difficile eſt videre propter obſcuritatem verborum quę forte vitiata ſunt ex defectu transferentium,& ſi non ſunt vitiata cõtinent manifeſtam falſitatem, quo ad duo. Primo cũ dicit,eſſe & vita in intelligẽtia ſunt duæ intelligẽtiæ,&eſſe &intelligẽtia in vita ſunt duæ vitę, & vita & intelligentia in eſſe ſunt duo eſſe:nã ſi intendit diſtinctio

ſtinctionem realem cum dicit duæ intelligentiæ, duæ vitæ, duo eſſe, nõ poteſt ſuſtineri, qm̃ ſequeretur quod intelligentia quæ vere habet eſſe, & viuere, & intelligere non eſſet vnum per ſe, qm̃ ex pluribus entibus in actu diſtinctis realiter non fit vnum per ſe, ſed vnum aggregatione, ſi autem intendit diſtinctionem formalem, poteſt admitti, qm̃ alia eſt ratio eſſe, & vitæ, & intelligentiæ. Secundo cum dicit, quia vnumquodque primorum vel principiorum, aut eſt cauſa, aut cauſatum, &c. In hoc videtur innuere qđ intelligentiæ comparatæ adinuicem ſe habent, vt cauſa & cauſatum ita quod intelligentia ſuperior eſt cauſa inferioris, ex conſequenti eſt in inferiori, vt cauſa in effectu, & intelligitur ab inferiori, vt cauſa eius, & intelligentia inferior eſt in ſuperiori, vt effectus in ſua cauſa, ex conſequenti intelligitur à ſuperiori vt effectus eius, ſicut artifex intelligit artificiatũ & hanc doctrinam de cauſa & cauſato inter intelligentias Auctor tenuit in propoſitione 3. & in quinta, & reprobauimus eum, quoniam in hoc videtur ſequi viam Auicen. vt illic diximus in li. 9. ſuæ meta. ca. 4. non ergo vere dici poteſt intelligentias ſe mutuo intelligere, quia vna eſt in alia, ſecundum modum cauſæ, vel cauſati, ſed ſecundum aliũ modum quem dicemus ad mentem Theo. vnde in hoc relinquimus Auctorem vt deficientem.

Secundũ doctrinam Procli acceptatur eadem propoſitio. nam in lib. ſuo ponit conſimilem in ſententia, inquit. n. omnia in omnibus, propriè autem in vnoquoque, i. omnia prima, ſicut eſſe, vita, intellectus ſunt ĩ omnibus primis, ſed vnumquodque eſt in alio propriè, i. ſecundũ modũ conuenientem, & exponens inquit, Etenim in ente vita, & intellect⁹, & in vita eſſe, & intelligere, & ĩ intelligere eſſe, & vita, declarans autẽ modum cõuenientem, quo vnum eſt in alio inquit, ſed alicubi quidem intellectualiter, alicubi autẽ vitaliter, alicubi vero per modum entis, & intendit quod vita, & intellectus ſunt in eſſe eſſentialiter, ſunt. n. quidã modi eſſendi, & ĩ vita ſunt eſſe, & intellectus vitaliter, & in intellectu ſunt eſſe, & vita intellectualiter. nam eſſe intellectus eſt eſſe intellectuum, & vita intellectus eſt ipſa intellectio, vita. n. proprie ſignat operationem propriam viuentis patet igitur quomodo ſecundum Proclum vnumquodque primorum abſtractorum eſt in alio, ſecũdum modum conuenientem, prima autẽ abſtracta, & ſubſiſtentia per ſe, ſunt eſſe, vita, & intellectus ſecundum viam Platonis, ſunt. n. prima, & vniuerſalia prædicata, inter quæ magis vniuerſale eſt eſſe, deinde vita vt minus vniuerſale, & deinde intellectus vt adhuc minus vniuerſale, verum quomodo in doctrina Procli ex his dictis vna intelligentia ſit in alia, ex conſequenti vna ſit intelligens aliam, elici non poteſt, ideo vidẽ dum eſt quid diceret Ariſto. deinde quid Theologus.

In intelligẽtiis qũo vna aliã intelligit.

Secũdum doctrinam Ariſt. tenendum eſt quod intelligẽtiæ ſeinuicem intelligunt. nam dictũ eſt in propoſitione 10. de mente Ariſt. & Com. quod intelligẽtiæ cognoſcunt hæc inferiora quæ producunt per motũ cæli, qm̃ ſunt vt artifices in quorum intellectibus, ſunt formæ ſecundum eſſe ſpirituale ſuorum artificiatorum, ergo multo magis cognoſcunt ſe mutuo. Maior enim eſt ſimilitudo inter intelligentiam, & intelligentiam, quam inter intelligentiã, & hęc materialia, de modo autẽ quo vna intelligit aliã, non eſt clarũ in doctrina ſua. nam aliqui volũt ad mẽtem Ariſt. quod vna intelligat aliam per ſubſtantiam ipſius intelligentis tanquã per ſimile ſubſtantiæ ipſius intellectæ, puta qm̃ ſubſtãtia intelligentiæ Saturni ſimilis eſt ſubſtantiæ intelligẽtiæ Iouis, per ſuam ſubſtantiam intelligit intelligentiam Iouis, ſed id non videtur conſonum. Nam cum oẽs differãt ſpecie ex doctrina Ariſt. in 12. Meta. tex. 49. vbi inquit, Quæcunque ſunt numero multa & habent materiam, non eſt ſimilitudo inter eas niſi ſm̃ genus, ergo mutua cognitio erit tm̃ in genere, ex conſequenti confuſa, & imperfecta. Alij autem volunt vnam ab alia cognoſci per ſubſtantiam cognitæ. Arbitrantur. n. quod ſubſtantia intelligentiæ cognoſcendæ vniatur intellectui intelligentiæ cognoſcẽtis, vt forma, ſiue ſpecies intelligibilis eo modo quo dixit Com. in 3 de anima intellectum agentem quem ponebat ſubſtantiam ſeparatam intelligi ab intellectu poſſibili quando intellectus agens vnitur ei non ſolum vt efficiens, ſed vt forma intelligibilis, ſed nec id poteſt haberi ex doctrina Ariſt. Nam ſecundum ipſũ manuducimur in cognitionem ſeparatorum quomodo intelligant, ex his quæ videmus fieri in intellectu humano, ſi ue in anima intellectiua. Dixit autem in 3. de Anima, tex. 37. Quod anima eſt quodammodo omnia, qm̃ eſt ſenſibilia ſecundum ſenſum, & intelligibilia ſecundum intellectum, & in tex. 38. declarans dictum ſuum inquit, neceſſe eſt aũt aut ipſa eſſe, aut ſpecies, i. neceſſe eſt qđ anima ſit omnia, quia omnia habet in ſe realiter, aut quia eſt receptiua ſpecierũ repræſentantium naturas ſenſibiles, vel intelligibiles, & interimens primum inquit, ipſa quidem non ſunt, non. n. lapis in anima eſt, ſed ſpecies lapidis, igitur proportionaliter intelligentia non eſt in alia intelligentia, ſed ſpecies repræſentatiua intelligentiæ, vnde videtur dicendum quod ſi in intelligentia ſunt formæ rerum materialium, quas producunt per motum, vt diximus in 10. propoſitione, multomagis ſunt formæ intelligibiles intelligentiarũ per quas vnaquæque eſt alia ſecundum eſſe intelligibile, eo modo quo dixit Ariſt. quod ſenſus in actu eſt ſenſibile in actu, & ſenſus in potentia eſt ſenſibile in potentia, & intellectus in actu eſt intelligibile in actu, & intellectus in potentia eſt intelligibile in potentia, ſic videtur tenendũ ad mentem Ari. quantum ſpectat ad hanc duodecimam propoſitionem.

Secundum doctrinam Theologi tenendum eſt intelligẽtias ſe mutuo intelligere cum ſint ſubſtãtiæ immateriales, ex conſequenti intelligibiles actu, & ſint eiuſdem ordinis, qm̃ omnes ſunt entia abſtracta, ex conſequenti adinuicem proportionata: nam ratio propter quam anima coniuncta non intelligit abſtracta quidditatiuè eſt, qm̃ vt exiſtens forma corporis, ſapit naturam materialium, licet quo ad eſſe non pendeat à materia, & ideo vt ſic improportionata eſt ſubſtantiis abſtractis, cum igitur hæc ratio ceſſet in intelligentiis, ſequitur quod mutuo, & quidditatiuè ſe intelligãt. De modo autem dicendum quod non ſe intelligunt, quia vna ſit cauſa alterius, qm̃ id non admittit Theologus, & diuus Th. in 1. par. q. 56. art. 2. ad ſecũdum, vbi introduxerat Auctorem libri de cauſis, non admittit eum in huiuſmodi cauſalitate, nec ſe mutuo intelligunt per proprias ſubſtantias rationibus, quas adduximus iad mentem Ariſt. quas & Theologus admittit, ſed per ſpecies congenitas impreſſas diuino lumine in intellectu cuiuſlibet intelligentię. nam ſi intelligentia eſt plena formis repræſentatiuis naturarum corruptibiliũ quas ꝓducit motu cæli, multo magis eſt plena formis repræſentatiuis ſubſtãtiarum immaterialium, qm̃ inter eas maior, & quaſi ſine proportione eſt ſimilitudo, & hæc fuit doctrina diui Auguſtini qui ſuper Geneſim ad literam innuit duplicem mundum, ſ. intelligibilem, & hic eſt intellectus ſeparat⁹, ſiue Angelicus in quo à diuino Verbo, vt prima arte impreſſæ: ſunt omnes rerum ſpecies modo intelligibili: ſicut ſi in oculo impreſſæ fuiſſent omnes colorũ ſpecies ſecundum eſſe intẽtionale: & mundum realem, in quo productæ ſunt ſecundum eſſe naturale, omnes rerum ſpiritalium, & corporalium naturæ, quibus integratur vniuerſum, & quæ in intellectu ſeparato intelligibiliter depictæ fuerant ſicut in corpore cæleſti ſeminaliter inditæ fuerunt oẽs materiales formæ, tu tñ aduerte qđ ſpecies repræſentatiuæ intelligentiarũ inferiorum impreſſæ ſunt in intelligentiis ſuperioribus excellentiori modo, & ſpẽs repræſentatiuæ intelligentiarum ſuperiorũ impreſſę ſunt in intelligentiis inferiorib. deficiẽtiori modo, qm̃ vt diximus. 3. vnumquodque receptum proportionatur recipienti, & eſt ſimile de conceptu diſcipuli, qui nobiliori modo recipitur in intellectu doctoris, & conceptus doctoris defectuosè, & obſcurè recipitur in intellectu diſcipuli. Hæc de propoſitione 12. dicta ſint.

Aĩa ꝓp qđ nõ in telligit abſtracta

mũdi duo ex Aug.

Propoſitio decimatertia.

OMnis intelligentia intelligit eſſentiam ſuam, &c.

In hac propoſitione intendit Auctor declarare qũo intelligẽtia intelligit ſeipſam, & ſe intelligẽs in telligit alias res, & ĩtelligẽs alias res ĩtelligit ſe. Intẽdit igit tres cõcl. quarũ prima é, Oĩs ĩtelligẽtia ĩtelligit eſſẽtiã ſuã.

Secũda, dũ intelligit eſſentiam ſuam, intelligit alias res.

Tertia, dum intelligit alias res intelligit ſeipſam.

Intelligẽtia intelligit ſeipſã perfectiſſimo mõ.

Quantũ ad primã concluſionẽ, aduerte ꝙ ſubſtãtia ſeparata, rõe immaterialitatis intellectiua eſt, & eſt intelligibilis actu. Nã naturæ corporales, ideo ſunt intelligibiles ĩ potẽtia qa materiales, & nõ fiũt intelligibiles actu, niſi ꝓ abſtractionẽ à cõditionib. materialib. virtute intellect⁹ agentis: ergo naturæ ex ſe ĩmateriales nõ indigẽt fieri intelligibiles actu: ſed ſũt ex ſe ĩtelligibiles actu. Tũc vltra: ergo ab illo intellectu ĩtelligunt, cui ſũt vnitiſſimæ. Maximè aũt vniunt ꝓprio ĩtellectui: qm̃ ĩ eadẽ ſubſtãtia cõueniũt: ergo ſeipſas nõ ſolũ ĩtelligũt: ſed & primo, & pfectiſſimè: qm̃ ſua eſſentia eſt ſuũ cõnaturale, & ꝓportionatũ obiectũ alia aũt intelligunt

intelligũt inquantũ vniuntur ſibi per ſpecies intelligibiles impreſſas,& hanc rationẽ innuit Auctor cum dicit,Quod eſt cum intelligens& intellectũ ſint ſimul:quaſi dicat,ideo intelligentia intelligit eſſentiam ſuam : qm̃ eadẽ ſubſtãtia eſt intelligẽs,& intelligibilis actu:ergo eſt intellecta à ſeipſa:& ſubdit,Cùm ergo intelligentia eſt intelligens,aut intellectum:ſ.à ſeipſa: tunc videt eſſentiam ſuam: &quando videt eſſentiam ſuam ſcit, & intelligit, id eſt cognoſcit ſe per intelligentiam,id eſt per actum intelligendi,&cæt.

Intelligẽtia intelligendo eſſentiã ſuã intelligit alia.

Quantum ad ſecundam concluſionẽ aduerte,q̃ in eſſentia intelligentiæ, vt diximus in propoſitione 10. & in propoſitone præcedenti,depictæ ſunt formæ intelligibiles repræſentatiuæ rerum immaterialium,&corporearum,ſicut imagines in ſpeculo, ſicut igitur ſi ſpeculum videret ſeipſum, videret omnia repræſentata in eo, quia ſunt ſimul cũ eo,non ſecundum eſſe reale, ſed ſecundum eſſe repræſentatiuum, ſic qm̃ intelligentia intelligit ſeipſam,cui ſunt vnitæ aliæ res per modum intelligibilem, & non ſecundũ eſſe reale,dum intelligit eſſentiam ſuam,intelligit alias res repræſentatas in ea per ſpecies impreſſas,& id intendit cum dicit, & qñ ſcit eſſentiam ſuam ſcit reliquas res quæ ſunt ſub ea,quoniã ſunt ex ea,& declarans quod non ſunt in ea ſecundũ eſſe reale, ſed intelligibiliter inquit, veruntamen ſunt in ea per modum intelligibilẽ, quia ſ.per ſpecies intelligibiles per quas intelligẽtia,& res intellectæ ſunt vnum.

Intelligẽtia intelligendo alia intelligit eſſentiã ſuam.

Quantum ad tertiam concluſionem, aduerte, quòd ſicut videns res in ſpeculo videt ſpeculum, vtpote contentiuum imaginum per quas videtur imaginata, ſic intelligẽtia intelligẽs alias res per ſpecies impreſſas in eſſentia ſua intelligit eſſentiam ſuam, vtpote contentiuam huiuſmodi ſpecierum,ex quibus omnibus ſequitur,quòd intelligentia eodem actu intelligit ſe,&alias res,& quoties intelligit alias res,intelligit eſſentiam ſuam,ſicut eodem actu videtur ſpeculum,& res in ſpeculo,& econuerſo.

Secundum doctrinam Procli eadẽ propoſitio acceptaẽ nam in libro ſuo talem propoſitionẽ format, omnis intellectus,ſc.ſeparatus intelligit ſeipſum,& ratio eſt:quoniam cũ inter omnia creata ſint propinquiores primæ cauſæ, ſimiliores ſunt eidem quoad actionẽ intellectualem,non tamen adæquãtur ei, ſed prima cauſa intelligit ſeipſam primo,& perfectiſſimè,ergo intelligentia vt propinquiſſima intelligit ſeipſam.Dixi autem,non tamen adæquantur ei, quoniã prima cauſa intelligit ſe,& omnia alia per eſſentiam ſuam vt contentiuã omnium perfectionum, ſed intelligentiæ nõ intelligunt perfectè niſi ſeipſas per eſſentias ſuas.Alia autẽ intelligunt per ſpecies impreſſas,quoniam eorum eſſentię ſunt limitatæ,ex cõſequenti non cõtinent,nec repræſentãt omnes alias perfectiones,nec id repugnat ſecundę concluſioni ſuppoſitæ, quoniã aliud eſt cognoſcere alias res,quia cognoſcitur eſſentia vt in ea depictæ ſunt ſpecies intelligibiles , &cæt. Et cognoſcere eas quia cognoſcitur eſſentia: vt realiter contenta omnium perfectionum, primum enim eſt verum,& ſecundum eſt falſum.

Secundum doctrinam Ariſt.acceptatur eadem propoſitio.Nam in 12.Meta.tex 52. inueſtigans qũo primum principium intelligit ſe,& eſt ſua intellectio, dicit qđ in non habẽtibus materiam idem eſt intellectus,& res intellecta,vbi inquit Commen.Declaratum eſt igitur quod omne carens materia,& intellectus & intellectũ in eo idẽ eſt,& dicit ꝛ. ſic debet eſſe in aliis intelligẽtiis abſtractis, ſed primus eſt ſimplicior earum. Conſtat autem quod omnes intelligentiæ ſunt abſtractæ à materia , ergo in eis intelligens, & res primo intellecta ſunt idem,ergo primo intelligũt ſeipſas.

Secundum doctrinam Theologi acceptatur eadem propoſitio.Nam diuus Auguſt.in ſecundo ſuper Geneſim ad literam dicit Angelum in ſua formatione cognouiſſe , imò ſemper ſeipſum cognoſcit, quoniam ſi forma intelligibilis actu eſt vnita intelligenti , intelligitur ſicut ſi ſpecies albi vnita eſt viſui,videtur album,ſed Angelus eſt forma intelligibilis actu cum ſit ſubſtantia immaterialis,& eſt vnita intellectui ſuo,quoniam in eadem ſubſtantia conueniunt,ergo Angelus ſeipſum intelligit,ad hoc autem quod ſeipſum intelligat , non eſt neceſſe in intellectu ſuo imprimi ſpeciem intelligibilem,quoniam ſuamet eſſentia vnitur intellectui ſuo,vt forma intelligibilis,dato quod ſit per ſe ſubſiſtens. nam ad hoc quod forma ſit principium actionis, non eſt neceſſe quod inhæreat alteri. vnde ſi calor ignis per ſe ſubſiſteret , ita eſſet principium calefactionis , ſicut inhærens igni.Hæc dicta ſint de xiij.propoſitione.

Propoſitio decimaquarta.

IN omni anima res ſenſibiles ſunt per hoc quod eſt exemplum eis,& res intelligibiles in ea ſunt quia ſcit eas.

In hac propoſitione intendit Auctor declarare quomodo omnes res ſunt in anima, ſed aliter res ſenſibiles, & aliter res intelligibiles,& intendit tres concluſiones.

Prima res ſenſibiles ſunt in anima vt in exemplo, vel exemplari,ex conſequenti vt in cauſa.

Secunda res intelligibiles,ſ.immateriales,vt intelligentiæ ſunt in anima,vt in ſciente cauſas ſuas.

Tertia tam res ſenſibiles,quàm intelligibiles aliter ſunt in anima,& aliter in ſeipſis.

ſenſibilia ſũt ī aĩa cæli vt in exẽplari.

Quantum ad 1.concluſionem,aduerte quod Auctor hic non loquitur de anima vniuerſaliter, ſed de anima cæleſti. vnde inquit, & intelligo per animam virtutem agẽtem res ſenſibiles , quæ quidem virtus per motum cæli cauſat hæc ſenſibilia,vt diximus 5.Auctor opinatur cęlos animatos anima diſtincta ab intelligentia , & motum cæli eſſe immediate ab anima,& non ab intelligentia. De hac igitur anima dicit quod res ſenſibiles ſunt in ea vt in exemplo, quoniam cum hæc anima moueat cælum, & producat ſenſibilia per intellectum:neceſſe eſt vt in ſe contineat ſimilitudines , ſiue ſpecies exemplares ad quarum ſimilitudines res ſenſibiles producuntur,& vt ſic anima aſſimilatur artifici, de quo verum eſt dicere aĩa artificiata quorum eſt artifex, eſſe in artifice vt in exemplo,quoniam in mente ſua continet ſimilitudines artificiatorum, & id intẽdit Auctor cum dicit, Res igitur quæ imprimuntur , i. cauſantur ex anima ſunt in anima per intentionem exempli , ſ. quia res ſenſibiles exemplificantur ſecundum exemplum animæ,i.producuntur ſecundum exemplum, & ideam quam habent in anima cæleſti,vt in efficiente per intellectum.

Intelligibilia ſũt in aĩa vt in ſciente cãs ſuas.

Quantum ad 2. concluſionem , aduerte ſm doctrinam Auctoris in propoſitione 5. q̃ anima eſt cauſata ab intelligẽtia,producta ſibi ſimilis,quoniam intellectualis,ex conſequenti anima eſt imago intelligentiæ , & intelligentiæ ſunt in anima, vt imaginata in ſua imagine , & vt cauſæ in ſuo ſimili effectu,& anima intelligens intelligentias,intelligit eas vt cauſas ſuas, & qũo eſt imago earum , & habet eſſe acquiſitum ab eis , & hoc innuit Auctor cum dicit, & res quæ cadunt ſuper animam ſunt in ea per modum acquiſitum,i.ideo ſunt in anima, quia anima ſcit eas eſſe cauſas ſuas:à quibus acquiſiuit eſſe ſicut imago ab imaginato.

tã ſenſibilia q̃ itel ligibiliæ ſũt aliter ī aĩa,aliter in ſeipſis.

Quantum ad 3.concluſionẽ,aduerte quod cũ vnũquodque ſit in alio ſm modũ naturæ ipſius cõtinentis : & aĩa ſit immaterialis,&incorporea,res ſenſibiles ſunt in aĩa modo immateriali,& incorporeo, & virtus aĩæ eſt immaterialis, & incorporea,licet res ſenſibiles ſint materiales,& corporeæ,& virtus aĩæ eſt indiuiſa & ſine dimenſione,& tñ producit res ſenſibiles diuiſibiles,& dimẽſionatas:& ratio huius eſt,qm̃ aĩa non eſt vt agens naturale.Quod eſt agens p̃ formam naturalem,ſed per apprehenſionẽ vt artifex, ideo ſufficit,q̃ in ſe contineat effectus materiales&corporeos, & dimenſionatos ſm eſſe ſpiritale,& indiuiſibile.Res autẽ intelligibiles,i.abſtractæ à materia cũ ſint in anima vt intellectum in intelligente,& non vt in cauſa,ſunt in anima modo quo intelligit anima. Anima autem intelligit compoſitione,diuiſione,diſcurſu,ergo licet res intelligibiles ſint in ſe ſimplices,& immobiles,& indiuiſibiles,tamẽ intelligũtur ab anima modo compoſitorum,& diuiſibilium,& quodam motu.Diſcurſus enim motum importat.Et hoc totum innuit Auctor cum dicit, Iam ergo oſtenſum eſt, q̃ res intelligibiles,& res ſenſibiles ſunt in anima,veruntamen res ſenſibiles corporeæ,& motæ ſunt in anima per modum animalem vnitum , id eſt per modũ immaterialem indiuiſum, & res intelligibiles vnitæ,i.ſimplices,& indiuiſæ,& quieſcentes,id eſt immobiles ſunt in anima per modum qui multiplicat motum , quia ſcilicet intelliguntur compoſitione, & diſcurſu,ex conſequenti quodam motu.

Secundum doctrinam Procli acceptatur eadem propoſitio.nam in li.ſuo talem propoſitionem format,Omnis anima eſt omnes res.exemplariter quidem, id eſt per modum exempli ſenſibilia , iconicè autem , id eſt, per modum imaginis intelligibilia,& declaratur eodẽ modo apud Proclum ſicut declaratum eſt in prima, & in ſecunda concluſione ad mentem Auctoris. Nam & apud Proclum anima cæleſtis eſt cauſa productiua ſenſibilium per intellectum, ergo ſe habet ad illa vt exemplar,& ſimilitudo, & eſt imago ſuperiorum entium intelligibilium, quia ſimilatur illis,

cum

cum sit conueniens cum eis in natura intellectuali.

Anima est omnia Secundum doctrinam Arist. acceptatur eadem propositio. Nã in 3. de anima, tex. 37. inquit omnia ea quæ sunt quodammodo est anima: sed apud Arist. alia ratione, q̃ ea quæ est assignata ab Auctore, & à Proclo, imò Arist. non acceptaret eam, qm̃ non est anima in cælo nisi intelligentia, & causalitatem per intellectũ mediante motu cæli super sensibilia, attributam ab Auctore, & Proclo aĩæ cælesti, Arist. attribueret intelligentiæ mouenti. Quod igitur Auctor attribuit animæ cælesti, Aristo. attribuit animæ humanæ, sed alia ratione. Nam dicit Arist. in 3. de anima, tex. 37. ideo anima est quodammodo omnia, qm̃ entia, aut sunt sensibilia, aut intelligibilia, aĩa est oĩa sensibilia ſm sensum, qm̃ est receptiuus specierũ sine materia, & intellectus est omnia intelligibilia, cum sit receptiuus specierum intelligibilium.

Manus quõ est omnia artificiata. vnde sicut manus est virtualiter omnia artificiata, qm̃ cum sit organum organorum est effectiua diuersorum artificiatorum, sic anima ratione sensus, & intellectus est quodammodo omnia entia, dicit autem quodammodo & non simpliciter, quoniã est omnia modo animæ, id est spiritualiter & nõ modo rerum, ideſt realiter & essentialiter, propterea inquit illic Arist. lapis non est in anima, sed species lapidis.

Secundùm doctrinam Theologi hæc propositio applicata cælesti animæ non acceptatur: qm̃ illa non datur, vt diximus ꝫ. nec si daretur, acceptaretur secũda conclusio, qm̃ apud Theologum anima non est imago intelligentiarum, quoniam est originata à sola prima causa, & dicitur facta ad imaginem eius. Applicata autem animæ humanæ acceptatur quod omnia sunt in anima, & sunt aliter in anima quàm in seipsis, & ratio Theologi, non est ratio Auctoris, sed ea quam assignauimus ad mentem Arist. cui in hoc concordat Theologus. Hæc de xiiij. propositione dicta sint.

Propositio decimaquinta.

OMnis sciens qui scit essentiam suam est rediens ad essentiam suam reditione completa, &c.

In hac propositione intendit Auctor declarare, qũo se habet aĩa ad seipsam quo ad intellectionẽ, & quo ad substantiam: & intendit duas conclusiones principaliter.

Prima anima scit essentiam suam, siue intelligit seipsam.

Secunda anima subsistit in seipsa, id est est substantia per se subsistens, non indigens inniti alteri.

Aĩa intelligit essentiam suã. Quantum ad primam conclusionem aduerte, quod Auctor non probat eam: forte existimans ab omnibus concessam, ex eo quod dixit in propositione præcedẽti quod scit res sensibiles, & res intelligibiles quę sunt distinctę ab aĩa, ergo multo magis scit seipsam, cũ scit magis intrinseca sibi ipsi, q̃ alia. Et qm̃ dixit in propositione xiij. quod ideo intelligentia intelligit essentiam suam, quoniam cum sit immaterialis est intelligibilis actu, & cum sit intelligens, ergo intelligens, & intellectum sunt simul. Eandem rationem putauit Auctor forte verificari de anima rationali cum sit immaterialis intellectualis, & per se subsistens vt dicetur, imperfectiori tamen modo, quàm intelligentia.

Eandem conclusionem tenet Proclus, & eius ratio est, qm̃ si ex præcedenti propositione anima scit res intelligibiles, id est entia abstracta per modũ imaginis, vt declarabimus ad mentem Procli, multo magis scit se ipsam, qm̃ est magis proportionata sibi ipsi quàm entibus superioribus.

Eandem conclusionem tenet Arist. in 3. de Anima, tex. 15. vbi inquit, Est autem ipse, s. intellectus intelligibilis sicut est alia, & rationem assignans inquit, In his, enim quæ sunt sine materia, idem est intellectus, & quod intelligitur, sed intellectus est immaterialis: ergo, &c.

Eandem conclusionem tenet Theologus, vt patet apud D. Tho. in 1. par. q. 81. art. 1. Tu tamen aduerte quod licet omnes recipiant conclusionem, differunt tamen in assignando modum quo anima seipsam cognoscit. nam ab Auctore modus nullus assignatur, licet applicando animæ cælesti possimus dicere ex propositione præcedenti quod cognoscit seipsam inquantum cognoscit se esse exemplar inferiorum sensibilium, & se esse imaginem entium superiorum intelligibilium, verum vt diximus in præcedenti propositione. Nec anima cæli, nec ratio adducta ab Auctore, acceptatur ab Arist. nec à Theologo, & de humana anima in propositione præcedenti nihil locutus est, ideo relicto eo, videamus modum quem ad mentem Platonicorum assignaret Proclus. Tu igitur aduerte quod apud Platonicos omnes intellectus separati intelligunt, & intelliguntur à seipsis inquantum participant primum intellectum dictum intellectum idealem, cuius participatio tanta est quod seipsos per essentias suas intelligunt in hoc imitantes primũ intellectum, qui se per seipsum intelligit, verum quia anima est inferioris ordinis licet participet superiora entia, tamen non est tanta participatio, q̃ se per essentiam suam cognoscat, sed per participationem superioris luminis sibi naturaliter infusi à superioribus entibus abstractis. Vnde aduerte quod se habet primus intellectus, & alij intellectus separati, & anima sicut sol, & astra, & gemma. Nam sol ex se habet lucem: quia & illuminat astra, & vt ita dicam à seipso illuminatur, astra autem recipiunt lumen à sole, quo & illuminant inferiora præcipuè terſa, & polita corpora, & illuminantur. Gemma autem quia est corpus terſum recipit quidem lumen ab astris, sed debile, quo debiliter illuminatur, & debilius illuminat, sic & anima ſm Platonicos debiliter recipit lumen intellectuale ab intellectibus separatis, quo debiliter intelligit seipsam, & debiliter intelligit alia.

ĩtellectus primus et alij intellectus separati et aĩa se habẽt sicut sol, astra, & gẽma.

Secundum Arist. autẽ in 3. de anima, tex. 5. qm̃ intellectus noster est merè potẽtialis in genere intelligibilium non est intelligibilis à seipso, nisi vt fit actu. Et pro hac vita connaturale est sibi, vt fiat actu non per participationem intellectuum separatorũ, cũ sit forma in materia, sed per species abstractas, via sensus, & illustratione intellectus agentis, iõ sicut per huiusmodi species intelligit alia à se, sic intelligit seipsum, non tñ eodẽ mõ, qm̃ intelligit alia à se directè, seipsum autem reflexe, puta intellectus directe per speciem lapidis intelligit lapidem, reflexe autem & conuersiue, intelligit se intelligere, deinde se esse intelligẽtem, deinde se esse substantiam intellectualem, ex consequenti immaterialem incorpoream independentẽ à materia per se subsistentem separabilem à corpore, vt perpetuum à corruptibili.

ĩtellectus intelligit seipsum reflexe, alia verò directè.

Secundũ Theologũ vero dicendũ quod nõ intelligit se per essentiam suam, qm̃ cum tres sint intellectus, diuinus, angelicus, humanus, primus est purus actus: ideo intelligit se, & oĩa alia per essentiam suam. Angelicus autem est actus admixtus potentiæ, & inquantum est actus intelligit se per essentiam suam, inquantum est in potẽtia intelligit alia per species impressas quibus reducitur de potentia ad actum: humanus vero est mere in potẽtia in genere intelligibiliũ. ergo necesse est vt intelligat se pro quanto reducitur ad actũ. Reducitur aũt per species abstractas à rebus, ergo non per essentiam suam q̃ est sicut materia in genere intelligibilium, sed per species abstractas intelligit alia & se, sed alia per species directe, se aũt per actũ suum, percipimus enim nos habere aĩam intellectiuam ex eo quod percipimus nos intelligere. nam ex actu intelligitur potentia, ex potentia essentia operantis. Hæc de prima conclusione dicta sint.

Quantum ad 2. conclusionem, aduerte quod apud Auctorem idem est animam per se subsistere, & animam redire, siue conuerti ad subſtantiam suam. Vnde exponens se in quit, Et non significo per reditionẽ subſtantię ad essentiam suam, nisi q̃ a est stans fixa per se non indigẽs in sui fixione, id est permanẽtia, & sui essentia re alia regente ipsam, q̃ est quia subſtantia simplex est sufficiens per seipsam, & rõ huius est, quia non per se subsistẽtia vt formæ naturales: & accidẽtia inquantũ sustentatur per subiectũ, vel materiam dicuntur conuerti ad aliud à quo, vt à fundamẽto pendet sua permanẽtia, & suum esse, quæ ergo subsistunt in seipsis non innitẽtia alteri dicuntur cõuerti ad essentiam suam, & non ad aliud. Patet ergo quod idẽ est, rem per se subsistere: & ad suam essentiam cõuerti, & habere esse per se, sic declarata cõclusione, aduerte quod Auctor intẽdit hanc probationem. Quicũque scit essentiam suam, scit eam scientiam quæ est actio intelligibilis: ergo scit se scire essentiã suam. ergo redit vel conuertitur ad operationem suam intelligibilem, qm̃ scit se scire, ergo per operationem intelligibilẽ redit ad essentiam suam: quoniam, si rediret ad operationẽ suam, & non ad essentiam, perfectior esset operatio sua quàm essentia, quoniam conuersio fit ad perfectius, sicut accidens conuertitur ad subiectum, quoniam ei innititur, quicunque ergo conuertitur ad essentiam suam, conuertitur conuersione completa: id est omnimoda, quia & secundum operationem, & secundum essentiam. Et cum dictum sit idem esse, conuerti ad subſtantiam suam, & esse subſtantiam per se subsistentem, ergo quicunque scit essentiam suam, est per se subsistens, sed per primam conclusionem anima scit essentiam suam, ergo est per se subsistens.

Redire ad essentiam suã, & per se subsistere idem est.

Aĩa est ꝙ se subsistẽs, quia scit essentiam suã.

Secundum Proclum non solum hæ duæ conclusiones accẽptantur, sed & aliæ plures, quarum prima est, Omne ad seipsum

Corporeū ſt oē q̄ ad ſe con uertitur.

ſeipſum conuerſiuum, eſt incorporeum: hæc notificata eſt in propoſitione 7. vbi dictum eſt quod corpori repugnat conuerti ſuper ſeipſum ꝑ extenſionem partium quarum vna diſtat ab alia. Quod autem ſuper ſeipſum conuertitur, ſm totum, & quodlibet ſui ſuper ipſum conuertitur. Hinc eſt quod repugnat potentiæ organicæ conuerti ſuper ſeipſam, & ſuper operationem ſuam, non.n.ſenſus ſentit ſe ſentire. Intellectus aũt qm̃ inorganicus eſt intelligit ſuum intelligere, patet ergo quod neceſſe eſt, omne ad ſe conuerſiuum eſſe incorporeum. Secunda omne ad ſe conuerſiuum habet ſubſtantiam ſeparabilem ab omni corpore, qm̃ cum repugnet corpori ad ſeipſum conuerti omne ad ſe conuerſiuum habet operationem ſine corpore. Quod autem habet operationé ſine corpore poteſt eſſe ſine corpore, quia vnũquodque ſicut ſe habet ad operari ita ad eſſe, ergo eſt ſeparabile ab omni corpore. Tertia quæ concordat cum ſe cũda cõcluſione ſuppoſita. Omne ad ſeipſum cõuerſiuum, eſt per ſe ſubſiſtens, qm̃ vnumquodque conuertitur ad id per quod ſuſtentatur, vt accidens ad ſubiectum, vitis ad arborem, diſcipulus diſputans ad Doctorem, ergo ſi aliquid ad ſeipſum conuerſiuum eſt, per ſeipſum ſubſiſtit. Quarta omne quod ſm operationem ad ſeipſum cõuertitur, etiam ſm ſubſtantiam ad ſeipſum conuertitur, qm̃ cum ſit perfectionis conuerti ad ſeipſum, ſi conuertitur ad ſeipſum ſm operationem, & non ſm ſubſtantiam, ergo operatio ſua eſſet perfectior q̃ ſubſtantia, quod eſt falſum, qm̃ illa eſt accidens: ergo, &c. Quinta omne ſui ipſius cognoſcitiuum, eſt omni quaque ad ſe conuerſiuum, qm̃ ſi cognoſcit ſeipſum, eſt conuerſiuum ad ſe ſm operationem, ſi ſm operationem, ergo ſm ſubſtantiam per concluſioné prçcedentem, & non dantur plures modi conuertendi ad ſe: ergo, &c. Sexta oĩs anima eſt ſubſtantia incorporea, & ſeparabilis à corpore, & tu intellige de anima intellectiua, qm̃ cognoſcit ſeipſam, vt viſum eſt in 1. concluſione poſita ad mentem Auctoris, & Procli, ergo conuertitur ſuper ſe ipſam, vt patet per cõcluſionem præcedentem. Ergo eſt incorporea per 1. concluſionem Procli, ergo eſt ſeparabilis à corpore per 2. concluſionem eiuſdem, patet igitur quomodo in hac 15. propoſitione concordat Proclus cum Auctore.

Secundum doctrinam Ariſt. viſum eſt quomodo acceptat primam concluſioné Auctoris, nunc videndum eſt quo modo acceptat ſecundam, ſc. quod anima intellectiua eſt per ſe ſubſiſtens. Aduerte igitur quod in 2. de Anima, tex. 12. docuit ex modo operandi venari modum ſubſiſtendi, vnde dixit ſi anima habet aliquam operationem per ſe, id eſt propriam ſibi in qua non communicat corpus vt inſtrumentum, nec recipitur in corpore, ſeparabilis eſt à corpore ex conſequenti habet eſſe per ſe, & per ſe ſubſiſtit, & in 3. de Anima, tex. 6. & 7. determinat quod habet operationem per ſe, quoniam intellectus eſt potentia non organica, ergo eſt potentia non coniuncti, ſed propria animæ, ergo intelligere eſt proprium animæ, cuius enim eſt potentia eius eſt actio, ergo anima habet eſſe per ſe, ex conſequenti per ſe ſubſiſtit, hæc fuit mens Ariſt. ſecundum rectè ſentientes, & improbationem eorum qui tenent oppoſitum diffuſè ſcripſimus in 1 parte D. Th. in q. 75. art. 6.

Secundum doctrinam Theologi, acceptatur eadem concluſio, & ſuum fundamentum non diſcordat à doctrina Ariſt. nam cum operatio ſit exiſtentis, vnumquodque operatur ſicut eſt exiſtens: ſi operatur per ſe, eſt exiſtens per ſe, ſi non operatur per ſe, non eſt exiſtens per ſe, ſed anima operatur per ſe, quoniam intelligere eſt effectiuè, & recepti uè ſolius animæ: nam ſi eſſet alicuius potentiæ organicæ, eſſet determinatum ad aliquod genus entis, videmus enim auditionem determinatam tantum ad ſonum, viſionem ad colores, tactum ad qualitates tangibiles. Intelligere autem circa ens, & quodlibet genus entis, ergo non expletur per aliquam organicam potentiam, ſed per ſolum intellectum, qui eſt potentia ſolius animæ, & non coniuncti. Ergo anima eſt per ſe exiſtens, & id confirmatur dicto D. Auguſt. in decimo de Trinit. c. 7. vbi inquit, Quiſquis videt mentis naturam, & eſſe ſubſtantiam, id eſt per ſe ſubſiſtentem, & eſſe incorpoream, &c. Hæc de xv. propoſitione dicta ſint, in qua concordant omnes rectè ſentientes.

Propoſitio decimaſexta.

OMnes virtutes quibus non eſt finis pendentes ſunt per infinitum primum, quod eſt virtus virtutum, nõ quia ipſa ſit acquiſita ſtans fixa in rebus entibus, imò eſt virtus in rebus entibus habentibus fixionem, &c.

In hac propoſitione intẽdit declarare, qũo oẽs virtutes infinitæ pendent ab vna prima virtute infinita, & aduerte quod per virtutes infinitas, intendit intelligentias q̃ dicuntur infinitę non intenſiuè, ſed extenſiuè ꝑ durationem in finitam poſtquam productę ſunt, cum ſint immateriales ex cõſequenti indefectibiles, per primam virtutem infinitam intendit creatricem Dei virtutem, quæ eſt infinita intenſiuè, & extenſiuè, & dicit quod eſt virtus virtutum, i. contentiua omnium virtutum, & ſuperior omni virtute, & ad probationem propoſiti elicio ex Auctore quatuor fundaméta, Primò intelligentia non eſt virtus abſolutè, & purè, ſed eſt quædã virtus particularis, & determinata ad talem gradũ, qm̃ ſi eſſet pura virtus, & illimitata non plurificarentur intelligẽtiæ, ſicut albedo ſi eſſet ſeparata in ſe cõtinens oẽm perfectioné albedinis eſſet implurificabilis. Prima aũt virtus infinita eſt virtus ſimpliciter, & purè, & eſſentialiter. Secundò intelligentia eſt virtus finita ſuperius, quia cum ſit quædam virtus exceditur à ſupremo quod eſt virtus pura, ſicut calor in aqua exceditur à puro calore, & remanet infinita inferius, q̃a nõ exceditur, nec cõprehenditur ab entibus quæ ſunt poſt ipſam. Inferioris.n. eſt excedi, & nõ excedere, ſed prima virtus eſt infinita ſuperius, q̃a cũ ſit prima nõ habet ſuperius à quo terminetur, & eſt infinita inferius. Qm̃ virtus abſolutè non comprehenditur à particulari virtute. Oĩs aũt virtus poſt primã eſt particularis virtus. Tertiò ens primum eſt mẽſura entium intelligibilium, i. abſtractorum, & entium ſenſibilium, qm̃ primum in vnoquoque genere eſt menſura, ex conſequenti entia intelligibilia, vt intelligentiæ ſunt menſuratæ à primo ente. Quartò ens primum ens ſupra infinitum, i. excellentius quocunque ente creato infinito. Ex his fundamentis probatur ſic propoſitum, Omnis particularis virtus, & quę eſt infinita tm̃ inferius, & quæ vt limitata menſurata eſt, & quæ licet infinita, non tamen eſt ſupra infinitũ, pendet à primo infinito quod eſt virtus pura, & infinitum ſuperius, & inferius, & mẽſura entium intelligibilium, & ſenſibilium, & eſt ſupra infinitũ, & tale primũ eſt Deus creans, & mẽſurans vnumquodque conuenienti menſura, ſed oẽs virtutes quibus non eſt finis extenſiuè, ſ. intelligentiæ, ſunt quædam virtutes, vt declarãtũ eſt, & ſunt infinitæ, tm̃ inferius, & ſunt menſuratæ à primo, & non ſupra infinitum cum non ſint omni modo infinitę. Ergo pendent à primo infinito quod eſt virtus pura, &c.

Virtutes ĩfinitæ, ĩtelligẽtiæ aliæ à prima ĩfinitæ extẽſiuè, ſũt à primavirtute infinita, intẽſiuè & extenſiuè.

Intelligẽtia nõ eſt virtus abſolutè, ſicut primavirtus

Ex hoc primo, & principali propoſito elicit Auctor corollarium quod eſt hoc, ſicut primum infinitum eſt cauſa à qua pendent oẽs virtutes infinitæ, vt intelligentiæ, & quæcunque habent durationem infinitam, ſic vita, lumen, bonitas & reliquæ primæ perfectiones ſunt cauſæ rerum oĩm habentium vitam, & lumen, & reliquas bonitates, vnde prima vita, primum lumen, prima bonitas ſunt cauſæ omnis vitæ, & luminis, & bonitatis in creatis abſtractis, & mediantibus illis deſcẽdunt in entibus corporeis. Et quoniam Deus eſt Deus eſt ipſa prima vita, prima lux, prima bonitas: ideo ab ipſo deſcendunt iſtæ, & reliquæ perfectiones ſicut omnis infinitas eſt à prima infinitate quæ eſt Deus.

Deus eſt cã oĩs bonitatis et ꝑfectiõis.

Secũdum Proclum acceptatur eadem propoſitio, vnde in lib. ſuo talem propoſitionem format. Oĩs multitudo potentiarũ infinitarũ ab vna prima infinitate exorta eſt, quæ non vt participata potentia eſt, neque in participantibus ſubſiſtit, ſed ſm ſeipſam, & huius quidem probatio ſm doctrinam Platonicam eſt, quod omne inuentum in pluribus reducitur ad vnum primum quod eſt tale per eſſentiam, quod illa plura participant, qd̃ non eſt vt participatũ, nec in participantib. ſubſiſtit, ſed eſt tale primo, & ſm ſeipſum, ſed potentia infinita quo ad durationem inuenitur in pluribus, vt in intelligentiis, & in anima, & in cælo, ergo reducitur ad vnum primum, cuius eſſentia ſecundum ſeipſam, & primo eſt infinita, hic autem eſt Deus: ergo, &c.

Secundum doctrinam Ariſt. aliqui tenent hanc propoſitionem non eſſe acceptandam niſi in genere cauſæ finalis, arbitrantur.n. quod licet ſm Ariſt. detur in vniuerſo vnum primum ad quod ordinantur omnia, ſicut exercitus ad ducem, vt habetur in 12. Metaphyſ. tex. 52. vbi dicitur, ad vnum quidem omnia coordinantur. Et Commen. exponens inquit, apparet enim quod hoc commune eſt omnibus entibus, ſcilicet quod omnia ſunt propter vnum, & quod actiones eorum ſunt erga illud vnum, & eſt prima cauſa, quemadmodum omnia quæ ſunt in domo propter dominum domus ſunt, &c. Tamen dicunt Ariſt. non poſuiſſe vnum vniuerſale efficiens, quoniam entia æterna neceſſaria perma-

A Deo nõ ſolũ finaliter, ſed effectiuè cæ ſunt.

nentia ad differentiam motus cæli, non habent esse effectiuè ab alio. Et huius opinionis videtur Comment. & sequétes eum. Nam in 12. Metaphys. cõmento 18. reprobat creationem, & in cõmen. 41. arguens contra Ioannem grammaticum dicit aliquod esse necessarium, & ęternũ ex alio non est verum nisi in motu cæli tantum, qm̃ motus habet esse à motore. Commentator ergo vult ꝙ omne ens permanens æternum, & necessarium vt sunt intelligentiæ non habeant esse necessarium, & æternũ ab alio, ex consequẽti non pendent effectiuè à primo infinito. Alij autem dicunt propositionem acceptandam ſm doctrinam Arist. in genere causæ efficientis, qm̃ Arist. sensit, quodcunque ens & omnes modos entis esse effectiuè à primo. Nam in 2. Metaphys. tex. 4. inquit, vnumquodque verò maximè ipsorum aliorum dicit secundum quod etiam aliis inest vniuocatio, puta ignis est calidissimus: etenim est causa aliis hic caloris, &c. Nec potest exponi de causa finali, quoniam exẽplificat de igne vt calidissimo, quem cõstat esse causam effectiuam caloris in aliis calidis. Et ipsemet Commentat. exponit de causa efficiente dicens, omnia enim entia non acquirunt esse, & veritatem nisi ab ista causa, sc. à causa prima, &c. Constat autẽ quòd acquirere esse denotat causam effectiuam, & hæc est veritas, & nõ est acceptandus Comment. in hoc, & negandum est ei nullum esse necessarium, & ęternum permanens ex alio. Et quidem quòd secundũ Arist. detur creatio cõtra Commentatorem, discussimus in 12. Metaphys. Similiter ꝙ non inconuenit aliquod necessarium pmanens habere causam effectiuam. Nam in 2. Metaphys. de his quæstiones particulares fecimus, & hanc viam contra Commentatorem tenet diuus Thomas, vt fidissimus Aristotelis expositor.

Æternũ ab alio esse nõ inconuenit.

Secundum Theologum, acceptatur eadem propositio, & totum corollarium, & ratio sua est hæc: Quod cõuenit alicui primo, & per se si inuenitur in aliis, inuenitur inquantũ participant ipsum, vt patet de luce, quæ quoniam primo & per se conuenit Soli, in quibuscunque inuenitur, ideo inuenitur quia participant lucem à Sole mediate, vel immediate: sed esse, bonitas, infinitas, vita, lumen, intellectuale, & reliquæ perfectiones primo & per se conueniunt primæ causæ, quoniam cùm sit prima est penitus independens ſm omnem suam perfectionem, ergo in quibuscunque huiusmodi perfectiones inueniuntur, tam in intelligibilibus, quàm in sensibilibus, inueniuntur quia participant perfectiones primæ causæ. Est enim illa, à qua, in qua, & ad quam sunt omnia. Hæc de propositione 16. dicta sint.

Propositio decimaseptima.

OMnis virtus vnita plꝰ est infinita q̃ multiplicata, &c. In hac propositione intendit declarare vnde sumitur maior infinitas, & minor in virtutibus infinitis quas dixit in propositione præcedenti pendere à primo infinito, & ponit hanc conclusionem. Omnis virtus vnita plus est infinita q̃ multiplicata, i. cuicunque virtuti creatæ cõpetit infinitas, magis est infinita existens induisa q̃ multiplicata. Antequã probetur, aduerte ꝙ ly infinitas non sumitur ſm durationem, qm̃ cùm omnes intelligentiæ, & corpora cælestia, & animæ sint indefectibilia, sunt æqualis infinitatis quo ad duraionem, licèt non sint æquè indiuisa, nec æqualis simplicitatis. Minor enim est vnitas in intelligẽtia inferiori q̃ in superiori, cùm intelligat per plures species, & adhuc minor in anima intellectiua propter pluralitatẽ potentiarum intellectiuarum, & sensitiuarum, & adhuc minor simplicitas est in corpore cæleſti, propter cõpositionẽ ex forma & materia, & propter partes quantitatiuas: sumitur ergo ly infinitas ſm perfectionem, & virtutem, quæ licet absolute non inueniatur nisi in prima causa, tamen secundum quid, & comparatiue inuenitur in ente abstracto pro quãto eius virtus est minus sparsa, & efficacior, & vniuersalior est in operando, vnde pro rei veritate propositio Auctoris sic intelligenda est. Omnis virtus permanens vnita, & indiuisa perfectior, & fortior, & vniuersalior est q̃ diuisa, & plurificata, & ad hũc sensum procedit probatio sua ex rõne assignata: ratione sic arguit, virtus permanens vnita, & indiuisa propinquior, & conformior est primo vni, i. primæ causæ quę est maximè vna, & simplicissima cuius virtus est perfectissima, & absolute infinita, & virtus diuisa remotior ac diuisior est ei, ergo virtus permanens vnita, & indiuisa perfectior est, & si aliqua infinitas cõuenit ei, est plꝰ infinita, & partita siue multiplicata imperfectior, & minus infinita est: cõsequentia patet qm̃ vnũquodque aptũ participare virtutẽ alicuius summi, quãto magis propinquat ei tanto magis participat, & quanto magis distat, tãto magis imperficitur & minus participat, & magis finitaꝫ ac arctatur, vnde vnitas est causa infinitatis, & diuisio cã finitatis.

Virtus in diuisa & magis vnita, fortior est & magis infinita, q̃ diuisa & multiplicata.

Signo autem sic arguit, virtus vnita agit fortiores, & mirabiliores operationes, & q̃to magis partitur tãto debiliores agit operationes, ergo vnita est fortior, & perfectior, & magis infinita si qua infinitas ei cõpetit, & diuisa est debilior, & imperfectior, & magis finita, cõsequentia patet, qm̃ modus operandi declarat modũ virtutis, & hoc qdẽ signũ ad sensum patet. Nã ignis vnitꝰ intẽsè calefacit, diuisus aũt debiliter. Mille homines vniti in exercitu superãt quinque millia dispersos, &c. ꝓ quod concludit Auctor ꝙ quanto vehementior fit vnitas virtutis est infinitas in ea magis apparens, & sunt operationes eius magnæ, & mirabiles.

Secundum doctrinam Procli, acceptatur eadem conclusio. Nam in libro suo format talem propositionem, Omnis virtus vnitior existens est infinitior quàm plurificata, & eadem est probatio Procli, & Auctoris.

Secundum doctrinam Arist. acceptatur eadem conclusio, sub hac forma, virtus vnita fortior, & perfectior est seipsa dispersa, hanc declarat in 1. lib. Meteo. in c. de impressionibus humidis generatis in aere, vbi agens de grandine docet eam generari ex intẽsa frigiditate cõgregata, & vnita in nube tpe calido, ꝓ diffusam caliditatẽ in æere, quã vt sibi contrariam diffugiens frigiditas, vnit se, & vnita mirabiles actiones facit, vt congelare guttas aquæ in tanta multitudine, & magnitudine & tam breui tpe vt sępe videmus in grandine. Eadem causa inquit Arist. frigida calent sub terra in hyeme, qm̃ ex frigiditate diffusa in superficie terræ congregatur & quodãmodo concentratur caliditas in viscеribus terræ, ex qua cõgregatione efficitur fortior, & ideo calefacit aquas subterraneas, & qm̃ in ęstate fugata frigiditate ab aere, & superficie terræ, paulatim disgregat caliditas prius vnita, & euaporat, ideo cessat calor ab aquis subterraneis, alia signa adducuntur vt de calce, cui si superinfundat aqua feruet, qm̃ partes ignitæ prius dispersæ ꝓ infusionẽ aquæ vniuntur, & fortiores effectæ causant ebullitionẽ, quam causare non possunt existentes dispersæ, manifestum est ergo ꝙ vnitas fortificat virtutẽ, pluralitas autẽ & diuisio debilitat, & si aliqua infinitas, siue vniuersalitas conuenit virtuti, conuenit ei vt vna, & non vt diuisa.

Grãdinis generatio.

Hyeme frigida sub terra calent.

Secundum doctrinam Theologi acceptatur eadem propositio. Nam apud eum est vt principium, ꝙ virtus quanto superior & magis vnita, tanto ad plura se extẽdit, quod quidem declaratur in potentiis sensitiuis. Nam quia sensus communis superior est ad sensus exteriores, vnus existens apprehendit omnia obiecta sensuum exteriorum, & vltra hoc cognoscit differentiam inter ipsa obiecta. Item in potentiis intellectiuis. Nam quoniam intellectus est superior ad sensus exteriores & interiores, ideo vnus existens cognoscit corporea & incorporea, substantiam & accidẽtia, sensus autem tantum accidentia apprehendit. Item in substantiis separatis in quibus non est diuisio virtutis cognoscitiuæ per intellectiuam, & sensitiuam. Intellectus earum existens vnus cognoscit superiora intelligibilia, & inferiora sensibilia in vniuersali, & in singulari, ita quod ex sua in diuisione sortitur quandam infinitatem. Item patet in forma cæli, & qualitate eius, sc. luce, quæ vna existens causat quodammodo infinitos effectus, vnde quæ aguntur ab agentibus particularibus, plurificatis formis, & qualitatibus, aguntur à cælo vna forma, & vna qualitate, manifestum est ergo ꝙ vnitas est causa maioris vniuersalitatis, & infinitatis in virtute in operando, & maioris perfectionis, diuisio autem & pluralitas causa est oppositorum. Hæc de propositione 17. dicta sint.

Virtus quo superior & magis vnita ad plura se extendit.

Propositio decimaoctaua.

RES omnes habent essentiam propter ens primum, & res viuæ omnes sunt motæ per essentiam suam propter vitam primam, & res intelligibiles omnes habent scientiam propter intelligentiam primam, &c.

In hac propositione intendit declarare qũo omnia pendent à prima causa, quo ad omnes gradus conuenientes eis secundum naturam suam, v.g. quoniam prima causa, est primum ens, & est prima vita, & est primum intelligens, siue prima intelligentia, id est primus, & purissimus actus intelligendi, ita quòd existens simplicissima absque distinctione reali, est hæc tria, & omnis alia perfectio, & quoniam in creatis inuenitur triplex ordo, quoniam quædam tantum

A primo ente oĩa sunt secũdũ gradũ sibi cõueniem.

tantum ſunt, vt elemẽta & elementata inanimata, & quædam ſunt & viuunt: eo qđ mouent ſeipſa aliqua ſpecie motus: viuentia.n. ſunt quæ ſeipſa mouent. Et quædam ſunt & viuunt, & intelligunt vt intelligẽtiæ, intẽdit probare quod omnes res vt habẽt eſſe ſunt à prima cauſa, vt eſt primum ens, & omnia viuentia mouẽt ſeipſa propter primam cauſam, vt eſt prima vita. Et omnia intelligẽtia intelligũt propter primam cauſam, vt primũ intelligẽs, ſiue prima intelligentia. Non tamẽ eodem modo, qm̃ dat omnibus eſſe per creationem, ſed dat vitam, & ſcientiam per modũ formæ.

Primum quidem intẽdit ſic probare. Cùm omnis cauſa det aliquid ſuo cauſato in quo aſſimilaẽ cauſę, cauſa prima inquantum primum ens dat rebus eſſe in quo aſſimilantur ei, vt eſt primum ens: & inquantum prima vita dat vitã, id eſt mouere ſeipſa, dat autem vitam inquãtum prima cauſa eſt primum quietum ſempiternum, id eſt primum mouens immobile, quoniam cum in mouẽtibus, & motis nõ ſit proceſſus in infinitum, neceſſe eſt omnem motũ reduci ad aliquod primum immobile. Et inquantum eſt primum intelligens dat omnibus intelligẽtibus ſcientiam, qm̃ ſcientia in creatis intellẽctualibus eſt participatio primi intelligẽtis.

Prima cauſa vitã tribuit intelligẽtibus vitã & ſcientiam. Largitur per modum informationis.

Secundum autem poteſt ſic probari. Cum ens primũ ſit immobile, & ſit cauſa cauſarum illud dat per modum creationis quod dat nullo præſuppoſito, hoc autem eſt eſſe qđ vt fundamentum præſupponitur omni alij perfectioni, & ipſum nihil prius præſupponit, vt diximus in 2. propoſitione, ergo dat eſſe omnibus entibus per modum creationis. Illud aũt dat per modum formæ, quod videtur ſuperaddi ipſi eſſe tanquã forma materiæ, hoc eſt vita, & ſciẽtia, ſiue intelligentia. Nam videnť perficere ipſum eſſe, & qualificare. Vnde interrogati quale eſſe habet planta: reſpondemus eſſe viuum, & quale eſſe habet hõ, reſpondemus eſſe ſcientificum, vel rationale, & intelligẽtia habet etiam nobiliori modo eſſe intellectuale. Ergo prima cauſa dat viuentibꝫ, & intellectualibus vitã, & ſciẽtiam p̃ modum informationis.

Secundum doctrinam Procli, acceptaẽ eadem propoſitio: nam in lib. ſuo talem propoſitionem format. Omnia q̃dem qualitercunque entia ex fine ſunt, & infinito propter primum ens, & omnia viuentia ſui ipſorũ ſunt motiua propter vitam primam, omnia autẽ cognitiua cognitione participant propter intellectum primum. Sed aduerte qđ Proclus nõ tenet concluſionem hanc eo ſenſu: quo Auctor Nã quod entia creata cõſtent ex finito, & infinito: nõ verificaẽ propriè niſi in rebus incorruptibilibꝫ, vt in intelligentia, & in anima, quoniã vt diximus in propoſitione 4. quia participant eſſe ſunt finitæ, & quia habent virtutem, vt ſint ſemper ſunt infinitæ. Proclus autem extendit conſtãtiam ex finito, & infinito ad omnia qualitercunque entia, ex conſequenti tam corruptibilia, quàm incorruptibilia: & tamẽ de corruptibilibus, patet quod non ſunt infinita in durationę niſi fortè ſecũdum ſpeciem, qm̃ apud Philoſophos ſpecies rerum ſunt æternæ. Item primum ens prima vita, prima intelligentia, ſiue primus intellectus apud Auctoré nõ diſtinguuntur realiter, qm̃ prima cauſa exiſtens ſimpliciſſima eſt hæc tria. Apud Proclum autem diſtinguuntur realiter: qm̃ primum ens eſt idea entis, & prima vita eſt idea vitæ, & primus intellectus eſt idealis intellectus. Et quoniã in hoc nõ bene ſentit, cũ ſint in rei veritate perfectiones primæ cauſæ, in qua nulla ſtat diſtinctio abſolutorum, ideo in hoc relinquendus eſt, & tenendus eſt ſenſus Auctoris, cui concordat Ariſto. & Theologus, vt manifeſtabitur infrà.

Secundum doctrinam Ariſt. acceptatur eadem propoſitio. Nam in 12. Meta. tex. 13. & in 7. lib. tex. 30. dicit palã vero ex dictis, q̃a quodãmodo fiunt omnia ex vniuoco, id eſt ex ſibi ſimili, vt hõ ex hoſe, domus ex domo intellecta, calor ex calore, &c. Ergo fit ens ex ente, vita ex vita, intellectꝫ ex intellectu. Et in li. 10. docuit vnoquoque genere dari vnum primum vt menſura, qua mẽſurantur omnia illius generis, & illud eſt cauſa menſuratorum, ergo omnia entia menſurantur, & accipiunt eſſe à primo ente, & omnia viuẽtia accipiunt vitam, & mouent ſe propter primam vitam, & omnis natura intellectiua accipit ſcientiam, & intellectum à primo intellectu, & in lib. 12. tex. 39. docuit Deum eſſe vitã ſuam & intelligentiam ſuam, & cum ſit primũ principium, ergo eſt primum ens, prima vita, primus intellectus, ergo ſecundum Ariſt. à prima cauſa, vt eſt primum ens omnia entia habent eſſe: & omnia viuentia ſunt mota inquantum eſt prima vita, & omnia intelligentia habent ſcientiam, & intellectum inquantum eſt primus intellectus.

Secũdum doctrinam Theologi, acceptãtur eadem propoſitio. Nam à diuo Dionyſio in lib. de Diui. no. c. 5. duo habemus. Primo qđ hæc tria, eſſe, vita, ſapientia in Deo ſunt vnum, nec aliquam diſtinctionem realem important, vnde inquit. Non autem aliud eſſe bonum dicit, & aliud exiſtẽs, & aliud vita, & aliud ſapientia, neque multas cauſas, & aliorum alias productiuas deitates, ſed vnius Dei eſſe omnes bonos proceſſus, & à nobis laudatas nominationes. Secundo quod Deus vt ens, ſiue exiſtẽs, verius autẽ ſuperexiſtens eſt cauſa omnium exiſtẽtium, & vt vita omnis vitæ, & vt ſapientia omnis ſapientiæ, & ſcientiæ, & cognitionis: de primo inquit in dicto 5. c. omnis quocunque modo exiſtentis præexiſtens eſt principium, & cauſa. Et omnia ipſo participant, & à nullo exiſtentium recedit, de ſecundo inquit in 6. c. Omnis vita, & viuificatiuus motus eſt ex vita quæ eſt ſuper omnem vitam, & principium omnis vitæ. De 3. inquit in c. 7. Diuina ſapientia omnis eſt mentis, & rationis, & omnis ſapientiæ, & prudentiæ cauſa, & ipſa eſt omne conſiliũ, & ab ipſa, & omnis cognitio, & prudentia, &c. Et hanc quidem cauſalitatem multiplicem manifeſtat Dionyſius in eodem lib. in c. 5. conuenienti ſimilitudine ſumpta à ſole, & inquit, ſi enim noſter ſol ſenſibilium ſubſtãtias, & qualitates, & quidem multas, & differentes exiſtentes, tamẽ ipſe vnus exiſtens, & vniforme lucendo ſuperfundens lumen renouat, & nutrit, & cuſtodit, & perficit, & diſcernit, & vnit, & reflorere facit, & germinabilia eſſe facit, & auget, & commutat, & collocat, & ex planta prodire facit, & ſurſum mouet, & viuificat omnia, & totorum vnumquodque iuxta proprietatẽ ſuam eodem & vno ſole participat, & multorum participantium cauſas vnus ſol in ſeipſo vniformiter præaccipit, multo magis in cauſa, & ipſius, ſ. ſolis & omnium exiſtẽtium, quæ. ſ. eſt Deus, præexiſtere exemplaria, ſ. eſſe, vitam, ſapientiam, bonitatem ſecundum vnam ſuperſubſtantialem vnitionem concedendum eſt, quoniam & ſubſtantias producit ſecundum exceſſum à ſubſtantia, id eſt ſecũdum virtutem qua excedit omnes ſubſtantias, &c. Hæc de propoſitione decimaoctaua, dicta ſint.

Propoſitio decimanona.

EX intelligentiis eſt, quæ eſt intelligentia diuina, quoniam ipſa recipit ex bonitatibus diuinis quæ procedunt à cauſa prima per receptionem multam, &c.

In hac propoſitione intendit Auctor declarare: quomodo entia diuerſimodè participant diuinas perfectiones ſecundum quod magis, vel minus propinquant primæ cauſę à qua pendent ex propoſitione præcedenti. Et quoniam in vniuerſo ſunt tres principales ordines: ſcilicet ordo intelligentiarum, ordo animarum, ordo corporum, ideo iuxta hos tres ordines ponit tres concluſiones.

Prima eſt. Inter intelligentias, quædam eſt intelligentia diuina, quædam eſt intelligentia tantum.

Secunda eſt. Inter animas quædam eſt anima intelligibilis, id eſt intellectualis, quædam eſt anima tantum.

Tertia eſt. Inter corpora naturalia, quædam habent animam, quædam ſunt corpora naturalia tantum ſine anima.

Intelligẽtiæ quo primæ ꝓpinquiores ſunt, eò perfectiores.

Pro euidentia harum concluſionũ, aduerte qđ cum omnes iſti ordines depẽdeant à Deo, vt declaratum eſt in propoſitione prę cedenti, ſic diſponunť quod ſupremum primi ordinis multũ participat diuinam dignitatem, & vniuerſalem cauſalitatem, & clariſſimã ac vniuerſalem per paucio ra media omnium cognitionem propter propinquitatẽ ad primam cauſam à qua perfectius, & abũdantius recipit diuinas ꝓfectiones, & ideo ſupremæ intelligẽtię ex hac propinquitate, & abundanti receptione diuinarũ perfectionũ, & multa ſimilitudine ad primam cauſam: dicuntur non ſolum intelligẽtiæ, ſed diuinæ tanquã diuina ſimulacra, ſicut primi exiſtẽtes in hoc mundo inferiori apud regem nõ ſolum dicuntur curiales, ſed regij curiales. Et qm̃ inferiores intelligentię huius primi ordinis, non ita propinquant primę cauſæ, ex conſequẽti nõ ita perfectè recipiunt diuinam perfectionem, nec vniuerſalem cauſalitatem, ſunt q̃dem in telligentiæ, qm̃ ſecundun ſe totas ſunt intellectualis naturæ, ſed non dicuntur diuinæ intelligentiæ, ſed intelligentiæ tantum, ſicut curiales ſecundarij dicũtur quidem curiales, ſed non regij, quoniam non multam dignitatem, & auctoritatem recipiunt à rege in comparatione ad primiores. Eodem modo diſponitur ſecundus ordo ſub primo, q̃ ſupremũ ſecũdi ordinis ex ꝓpinquitate ad primũ participat de natura primi qđ eſt eſſe naturæ intellectualis, vnde in ordine animarũ ſupremæ, & magis perfectæ, vt animæ humanæ

non ſolũ ſunt animæ, ſed ex propinquitate ad primũ ordinem participãt de intellectualitate, & dicuntur animæ intellectuales. Inferiores autem animæ ex diſtantia ad primũ ordinem ſunt quidem animæ. Quoniam commune eſt cuilibet animæ viuificare, dirigere, & conſeruare corpus. Eodẽ quoque modo diſponitur tertius ordo ſub ſecundo: quod ſuprema corpora ex propinquitate ad animã ſecundum pfectionem non ſolum ſunt corpora, ſed ſunt participantia animam & vitam, & dicuntur animata corpora, inferiora autem vtpote multum imperfecta, & ex diſtantia ab ordine ſecundo ſunt corpora tantum id eſt habentia tantum eſſe naturale. Et in hac declaratione comprehenditur intentio Auctoris in tota hac propoſitione.

Secundum Proclum acceptatur eadem propoſitio, cum tribus concluſionibus. Vnde in lib. ſuo talem propoſitionẽ format. Omnis intellectualis ordinationis, id eſt in ordine ſeparatorum intellectuum hi quidẽ ſunt diuini intellectus, ſuſcipientes Deorum participationes, hi autem intellectus ſolum, & omnis animarum ordinationis, hæ quidem animę intellectuales ſunt, ad intellectus ſuſpenſæ proprios, hæ autem animæ ſolum, & corporalis natura hæc quidem & animas habet aſtantes, hæ autem ſunt naturæ ſolum, animarũ expertes. Et aduerte q in ſecunda, & tertia parte propoſitionis, ſ. quo ad animas, & corpora non diſcordat à mente Auctoris, ſed in primo ordine diſcordat in hoc q Proclus vult intelligẽtias ſupremas dici diuinos intellectus ex multa participatione Deorum, id eſt primarum formarũ idealium: quæ ſunt primum eſſe, prima vita, primus intellectus, quas more Platonico appellat Deos, & ponit diſtinctionẽ realem inter eas, vt diximus in propoſitione præcedenti. Auctor autem vult q dicantur diuinæ intelligentiæ ex multa participatione tantum vnius primæ cauſæ quæ realiter, & ſimpliciſſimè eſt primum ens, prima vita, primus intellectus, prima bonitas, &c. Et quoniam mens Auctoris in hoc eſt conſona veritati, & concordat Ariſtoteli & Theologo, vt dictum eſt in propoſitione præcedenti, ideo ſenſus Procli relinquendus eſt, & ſecũdum veritatem loco eius quod dicit, ſuſcipientes Deorum participationes: dicatur ſuſcipientes vnius primæ cauſæ participationes, &c.

Secundum doctrinam Ariſt. acceptatur eadem propoſitio. Nam apud ipſum habemus hoc principium, quando aliqua plura ordinatè ab vno primo procedũt, propinquiora illi primo perfectiora, & magis illi ſimilia ſunt, vt patet de lumine procedente ordinatè à ſole ad aſtra, ad elementum aeris, ad elementum aquæ, ad elementum terræ. nam perfectius recipitur in aſtris, imperfectius in aere, adhuc imperfectius in aqua, & imperfectiſſimè in terra propter opacitatem, & multam diſtantiam. Conſtat autem quod in ordine intelligentiarum: quæ ſunt ſuperiores, propinquiores ſunt primo principio, iſtæ autem ſunt ſecundum Ariſt. quæ ſunt applicatæ ſuperioribus ſphæris, inter quas prima in nobilitate, & perfectione, & cauſalitate eſt intelligentia octauæ ſphæræ quæ ſecundum Ariſt. eſt primum mobile. Deinde intelligentia Saturni. Deinde Iouis: & ſic deſcendendo. Nam ſic ordinat eas in 12. Meta. tex. 44. vbi inquit Commen. Quoniam verò ordinatio iſtorum mouentium à primo motore: oportet vt ſit ſecundum ordinem ſtellarum orbium, manifeſtum eſt etiam q prioritas eorũ in loco, & in magnitudine facit eos priores in nobilitate, &c. Si igitur ppinquiora primo principio nobiliora ſunt & perfectiora, merito dicuntur diuina entia, & in propoſito dicentur diuinæ intelligentiæ. Habemus & aliud principium ab Ariſt. in 10. Meta. tex. 23. q medium retinet naturam extremorum. Cum igit anima humana media ſit inter intelligentias, & animas inferiores, quoniam ſecundum Ariſt. in 2. de anima, tex. 22. videtur alterum genus animæ eſſe, & hoc ſolum contingere ſeparari ſicut perpetuum à corruptibili, neceſſe eſt inquantum reſpicit intelligentias eſſe naturæ intellectiuæ, & inquantum reſpicit animas inferiores eſſe animam. Inferiores autem animæ ſint animæ tantum. Item habemus ab Ariſt. in octauo. Phyſi. tex. 27. quòd cum omne corpus naturale moueatur aliquo motu, aut mouet à ſeipſo, aut ab alio: ſi à ſeipſo, eſt animatum, diſtinguitur enim omne animatũ in partem mouentem, & in partem motam, cuius motus principium ſit anima, ſiue motus ſit alteratio, ſiue augmentum, ſiue decrementum ſiue motus localis, ſi autem mouetur ab altero eſt corpus inanimatum. Ergo ſecundum Ariſt. inter corpora naturalia, quædam ſunt animata corpora, quædam autem ſunt corpora tantum.

Secũdum doctrinam Theologi, acceptatur eadem propoſitio, & quidem q ſupremæ intelligentiæ merito dicantur diuinæ intelligẽtiæ, qm propinquæ ſunt primæ cauſæ, à qua recipiunt abundantius diuinas perfectiones teſtificat Dionyſius de cæleſti hierar. c. 7. vbi exaltans primam hierarchiam inquit: pulchrè igit prima cæleſtium hierarchiarũ, ab excellentiſſimis eſſentiis ſanctificatur, ordinè habẽs omnibus altiorem, hoc eſt circa Deum immediate collocatur: & primo operantes theophaniæ, id eſt diuinæ manifeſtationes, vel illuminationes, & perfectiones in eam tanquam proximam, id eſt Deo immediatam deferunt, hæc ille, ex quibus conſtat, q cum prima hierarchia ſit immediata Deo: & recipiat perfectiones, & illuminationes immediate à Deo, & ſit altioris ordinis: & aliæ intelligentiæ recipiant perfectiones, & illuminationes mediantibus ſupremis, merito ſupremæ dicuntur diuinæ, inferiores autem dicũtur intelligentiæ tm, ſimiliter q perfectiores animæ ſint nõ ſolum animæ, ſed etiam intellectiuę, imperfectiores aũt ſint animę tantũ, & q perfectiora corpora ſint nõ ſolum corpora, ſed etiam animata, imperfectiora autem ſint corpora tantum, declaratur ex fundamento poſito à Dionyſio in li. de Diui. c. 7. vbi inquit diuina ſapientia eſt omnium effectiua, & ſuper omnia concordans, & indiſſolubilis omnium concordationis, & ordinis cauſa, & ſemper fines primorum cõtingens principiis ſecundorum, & vnam omnium conſpirationem, & harmoniam pulchrè operãs, hæc Dionyſius. Ex quibus habetur q cũ intelligẽtię ſint in primo ordine entis, & animę in ſecundo, & corpora in tertio. Intelligẽtię vltimę, & primæ, id eſt perfectiores animæ debent eſſe coniunctæ, ita. ſ. quod participent de natura intellectuali, ex conſequẽti nõ ſolũ ſint animę, ſed etiam intellectuales, ſimiliter animæ, & perfectiora corpora debent conuenire, vt. ſ. non ſolum ſint corpora, ſed corpora habentia animam, & ſic ſeruatur vt inquit Dionyſius pulcherrima conſonantia in ordinibus vniuerſi. Hæc de propoſitione xix. dicta ſint.

Intelligẽtia ſuprema diuinæ ſunt.

In intelligentiarũ ordineali qua ſunt intelligẽtia & diuinæ: animarũ verò ordine quædã ſunt animæ intellectiuæ, quædam animæ tm tùm, in corporũ autem ordine, quædam ſunt corpora animata, quædam verò corpora tantum.

Propoſitio vigeſima.

CAuſa prima regit res creatas omnes, pręter quod cõmiſceatur cum eis, &c.

Intẽdit Auctor in hac propoſitione manifeſtare modum quo prima cauſa regit omnia creata, abſque diminutione perfectionis ſuæ quæ conſiſtit in ſimplicitate, & vnitate virtutis ſuæ, ita q ex hoc vniuerſali regimine nullam patitur diſtractionem virtutis, & licet ſua virtus ſeparata ſit, & exaltata, tamen ex hoc nõ impeditur perfectiſſimum regimen: & ad manifeſtationem ſui propoſiti tendit ex tribus, primo q prima cauſa regit omnia entia influẽdo in eis bonitates ſuas quas ex parte ſui influit vna influxione, & vno modo. Secũdo q licet prima cauſa ex parte ſui influat vno modo, & vna influxione, tamen res recipiunt huiuſmodi perfectiones diuerſimode ſecundum modum ſuæ virtutis, & ſui eſſe. Tertio quòd omne regens pręter cauſam primam regit diminute, & ſolum regimen primæ cauſæ eſt optimum, & pulcherrimum.

Prima cauſa influit bonitates & perfectionẽ immediatè.

Primum ſic manifeſtat, cauſa prima influit bonitates in rebus, nõ per aliquod accidẽs medium, ſicut agẽtia creata quæ agunt p qualitates ſuas actiuas, ſed influit per eſſentiam ſuam, & ſuum eſſe quod eſt virtus ſua, ita q eſſentia, eſſe, virtus, bonitas, non diſtinguuntur. cum igitur eſſentia, eſſe, virtus in prima cauſa ſint vna res, ſequitur q ex parte ſui influit vno modo, & vna influxione ſuper omnes res, ſicut & ſol quantum ſit ex parte ſui effudit vno modo lumẽ ſuper omnia illuminabilia, & Doctor vno modo quantum ſit ex ſe illuminat omnes diſcipulos, proponens omnibus eandem concluſionem per eadem media.

Prima cauſa licet influat vno mõ, quia tantùm eius influxũ ſuſcipitur diuerſificantur.

Secũdum ſic manifeſtat, recipientia diuerſificãtur in virtute, & in eſſe, ex conſequenti diuerſificãtur in capacitate, & aptitudine recipiendi, ergo nõ omnia ſunt æqualiter receptiua, imò aliqua plus, & aliqua minus, quæ tamen diuerſitas prouenit ex magnitudine largitatis diuinę, & bonitatis, quæ ex immenſitate ſua, non poteſt recipi in rebus niſi multipliciter, & diuiſim, & inæqualiter, ſicut quoniam nullum illuminabile eſt capax tantæ lucis, quanta eſt in ſole, neceſſe eſt quòd ſecundum plus & minus in diuerſis recipiatur ſecundum diuerſitatem naturæ, & eſſe earum.

Tertium ſic manifeſtat, ſicut omne agẽs creatũ diſtat à ſuo facto qa nõ agit p eſſentiam ſuam, ſed p inſtrumẽta, & diſpoſitiones quibus coaptat ſe facto ſuo. ſic omne regens creatũ diſtat ab eo quod regit, qa nõ regit p eſſentiam ſuã ſed per virtutes medias, putà p ſcientiã, p prudẽtiam, &c.

Sed

Sed ex eo quod agẽs creatũ agit per diſpoſitiões ſuperadditas eſſentię ſuæ nõ eſt purũ,& ſufficientiſſimum agẽs,ergo nec regẽs creatũ,q̃a regit per virtutes ſuperadditas eſſentiæ ſuæ eſt ſufficientiſſimum & verum regẽs,cum igitur prima cauſa regat omnia per virtutẽ quæ eſt eſſentia ſua, ex conſequenti eſt indiſtãs à rebus gubernatis, ſequiť regimẽ ſuũ eſſe in fine decoris,& ſine defectu & tortuoſitate.

Ex his probať ſic propoſitum.Regimen primę cauſæ nõ debilitat vnitatem eius,nec diſtrahit virtutẽ eius,regit ergo oĩa abſq; hoc q̃ commiſceatur eis.Antecedens probať. Prima cauſa regit omnia per eſſentiam ſuam quæ eſt virt⁹ ſua, & nõ per diſpoſitiones medias ſicut regentia creata: ergo, &c.Nam ideo regimẽ regẽtis creati debilitat vnitatem eius,& diſtrahit virtutẽ, q̃a regit per diſpoſitiones ſuperadditas eſſentiæ ſuæ, cũ igiť prima cauſa nõ regat, nec agat niſi per eſſentiam ſuã, ſequiť, quod regimen eius non debilitat vnitatẽ eius, nec diſtrahit virtutẽ eius.conſequẽtia aũt prima declaratur ſic.Nã ex alio prouenit q̃d regens immiſceatur rebus rectis,niſi quia regit per inſtrumẽta, & diſpoſitiones ſuperadditas quibus inclinatur & coaptat ſe rebus rectis ex qua coaptatione incurrit quandam compoſitionem ſiue commixtionem, cũ igiť prima cauſa regat omnia per eſſentiam ſuam exaltatã ſuper omnia, & per indiuiſibilem virtutem ſuam, ſequitur quod regit omnia abſq; hoc quod commiſceatur eis. Hinc patet error Auerr.in 12. Meta.com.37.qui abſtulit à Deo regimẽ, & ſollicitudinẽ in diuiduorum vt indiuidua ſunt,vbi inquit,ſollicitudo circa indiuiduum tali modo quod nullus habeat communicationem cũ eo,hoc nõ eſt fas bonitati diuinæ, &c.Iudicauit.n. Auer.de regimine diuino,ſicut de regimine humano, ĩ quo q̃a regens regit per diſpoſitiones medias,& coaptat ſe rectis ex qua coaptatione diſtrahiť virt⁹ ſua incurrit quandã vilitatẽ ex qualitate eorũ q̃ regit,&imperficitur,ſed hoc iudicium eſt penit⁹ irrationabile, quoniam vt diximus Deus regit res per eſſentiam ſuam,abſque hoc quod commiſceaťeis. Item patet error Epicurei, q̃ poſuit Deum ocioſum de nullo ente curam habere credẽs eſſe impoſſibile Deum regere,& non diſtrahi virtutem ſuam nec inquietari, q̃m videbat in regimine humano regẽtes inquietari.Non regentes autem gaudere quiete ſua,ſed vt diximus nõ eſt ſimilis ratio , q̃m Deus ſua eſſentia quæ eſt exaltata ſuper omnia, & quæ eſt virtus ſua , & vno influxu ex parte ſui gubernat omnia.Regens aũt humanũ,per inſtrumenta, per varias applicationes,& per diſpoſitiones ſuperadditas eſſentiæ ſuæ regit,ideo inquietudinis diſtractionesmultiplices patitur, & debilitatem virtutis, nobilitatẽ, & vilitatẽ recipiens ex cõditionibus eorũ quæ regit, q̃m omnis humana actio qualificať ex obiecto circa q̃d eſt,ſicut & ſciẽtia recipit nobilitatem,& vilitatẽ ex obiecto.quod non contingit in diuina ſciẽtia, q̃m ſcit omnia in eſſentia ſua,& ideo ſcit omnia: operatur in omnibus,regit omnia, ſine aliqua imperfectione ſua,quoniam ſcit,operatur & regit omnia p̃ eſſe ſuum.

Prima cauſa cõmunicat ſuã bonitatẽ præter hoc,q̃ eis commiſceatur.

Secundum doctrinam Procli, acceptatur eadẽ propoſitio:nam in lib.ſuo talem propoſitionem format. Omne diuinum,& prouidet ſecundis, & ereptũ eſt ab his q̃bus prouideť,&c.Per ly ſecundis intẽdit entia corporea,tam animata,quàm inanimata.Per ly diuinum intẽdit Deum ſummum,& ſubſtãtias ſeparatas quas Deos vocat Plato. Nam ſecũdum viam Plato.triplex eſt prouidẽtia.Prima attribuitur ſummo Deo,q̃ principaliter prouidet ſubſtãtiis intellectualibus,& toti vniuerſo quo ad genera,& ſpecies,& vniuerſales cauſas.Secunda attribuiť Diis ſecundis,qui prouidẽt indiuiduis rerum generabilium,& corruptibilium.Tertia attribuitur demonibus q̃ prouident hominibus quo ad actus humanos.In hoc ergo q̃d Procl⁹ dicit omne diuinũ, intendit non ſolũ primum Deum,ſed & Deos ſecundos,p̃ ly ereptum,intẽdit exemptum,ſiue non commixtum rebus prouiſis eo modo quo expoſuimus ſecũdum Auctorem Et ratio q̃ adducitur ſecundum mentem Procli eſt eadem cũ ratione adducta ad mentem Auctoris:quia.ſ. Dij prouidentes,prouident per eſſe ſuum,& non per aliquam habitudinem , ſiue diſpoſitionem ſuperadditam eſſentiæ eorum per quam aptentur,ſiue proportionentur rebus prouiſis,ſicut faciunt regentes humano regimine,quos neceſſe eſt commiſceri,& diſtrahi,quoniam diuerſi prouidẽt diuerſis diſpoſitionibus & mediis,vt paterfamiliàs alia lege ꝓuidet filiis, alia ſeruis,alia beſtiis. Sed Dij ſuo eſſe ſua eſſentia q̃ eſt virtus,& lex eorum prouident rebus,ideo prouidẽt & tamen ſunt erepti,id eſt nõ commixti prouiſis,nec patiunť diuerſificationem virtutis ex ſuo regimine.

Prouidentia triplex.

Tu tñ adaerte,quod ratio adducta ad mẽtem Procli,nõ verificatur niſi in prima cauſa,quoniam omnis virtus actiua in creatis eſt quid additum eſſentiæ,& eſt accidẽs ſicut actio ſua.Nam ĩ ſolo primo cui repugnat omnis cõpoſitio, & virtus,&actio eſt eſſentia ſua propter q̃d tenendum eſt intelligẽtias regere p̃ diſpoſitiones ſuperadditas eſſentiæ, nec inconuenit eas pati diuerſificationẽ virtutis,& aliquo modo commixtionem cũ his quæ reguntur, cum non ſunt purum agẽs,nec eis repugnet potẽtia,& actus.Et ideo Auctor ſecũdum veritatem proceſſit, q̃ regimen per eſſe ſuũ, & propriam eſſentiam,& nõ p̃ diſpoſitionem ſuperadditã attribuit ſoli primę cauſæ,ſimiliter triplex prouidentia ſecundum viam Plato.nõ eſt ſuſtinenda,&improbabiť infrà.

Virtus creata eſt accidens.

Secundum doctrinam Ariſt.acceptatur eadem propoſitio,Nam in 12. Meta duo habem⁹ ab Ariſt.primo q̃d partes Vniuerſi habent ordinem adinuicem ſicut partes ciuitatis, aut exercitus,& omnes habent ordinem ad vnum primum diſtinctum & ſeparatum,& vniuerſalem principem,à quo eſt ordo in partibus Vniuerſi,vnde inquit in tex.52.Omnia vero ordinata ſunt aliqualiter, & ad vnum quidem omnia coordinata ſunt,ſ.ad primam cauſam à qua ordinantur, & diſponuntur ſicut ab vniuerſali regente, & principe, ſicut partes familię diſponũtur à Domino domus,vt inquit illic Comm. Et id manifeſtè concludit in tex. 55. vbi reprobans eos qui ponebant ſubſtantiam Vniuerſi inconnexam, ita quod vnum ens non confert alteri , ex conſequenti ponebant plura prima principia, dicit, Entia vero nolunt malè diſponi , pluralitas autem principatuum mala , vnus ergo princeps:quaſi dicat,totum vniuerſum eſt ſicut vnum regimen,& dominium,ergo oportet quod ab vno principe ordinetur & regatur,conſequentia patet, quoniam videmus quod non ſtat bonitas regiminis cum pluralitate primorũ regentium,vnus ergo eſt regens omnia entia.Quod autem nõ commiſceatur eis,nec diſtrahatur virtus eius, patet ex ſecundo,quod habemus ab Ariſt.in 12. Meta.tex.51.vbi determinat quod primum principium eſt ſua intelligentia,& ex conſequenti omnis actio ſua eſt ſubſtantia ſua , ex quo habemus quod cum per intelligentiam, & ſcientiam ſuam regat entia,& producat(noſtra.n.ſcientia cauſata eſt à rebus,ſcientia autem Dei eſt cauſa entis, vt inquit Com.ĩ 12. Meta.com.51.)& intelligẽtia ſit eſſentia ſua, ſequitur quod regit res non per diſpoſitiones medias , ſed per eſſentiam ſuam,quæ cũ ſit exaltata ſuper omnes res, non eſt cõmixtibilis cum eis,nec virtus eius,quæ eſt eſſentia ſua eſt diſtrahibilis,ſicut nec radius ſolis minuitur ex eo quod tranſit p̃ varia corpora. Et ſi tu bene conſideras , ratio adducta ad mentem Ariſt.non diſſentit ab ea quam adduximus ad mẽtem Auctoris,vtrum autem prima cauſa omnia regat in vniuerſali,& particulari,&quo ad ſingulas actiones,tam in ſuperioribus,quàm inferioribus entibus ad mentem Ariſt. non ſpectat præſenti propoſitioni , de hoc vero locuti ſumus in quęſtionibus noſtris ſuper duodecimo metaphyſic.

Vniuerſi partes ordinem habẽt ad inuicem,ſicut partes ciuitatis optimè inſtitutæ.

Secundum doctrinam Theologi,acceptatur eadẽ ꝓpoſitio. Nam cũ Deus ſit cauſa creaturarum per intellectum, nõ ſolum quo ad eſſe creaturarum,ſed etiam quo ad quodcunque bonum in eis repertum,& ordo earum in debitũ finem ſit bonũ in eis , ſequitur quod Deus ſua intelligẽtia q̃ eſt eſſentia ſua ordinat,&dirigit omnia in debitum finẽ,ſic autem ordinare,& dirigere,eſt regere,&q̃m eodem agit& dirigit,patet quod ſicut omnium eſt cauſa effectiua, ſic eſt omnium cauſa ordinatiua,& ꝓptereà nõ admittit Theologus triplicẽ prouidentiã aſſignatam ad mentem Platonis. Tu tñ aduerte quod licet prima cauſa omnia ordinet,& dirigat in finẽ,tñ talem ordinem non exequitur per ſe ipſum, quo ad oĩa,ſed per cauſas ſecundas,vt gubernat inferiora p̃ ſuperiora,id eſt p̃ intelligẽtias,& corpora cæleſtia,vt dicem⁹ in ꝓpoſitio 23.per ſeipſũ aũt gubernat naturas intellectuales,vt ſibi ſimiles.Hæc de ꝓpoſitione 20.dicta ſint.

Propoſitio vigeſimaprima

PRimũ ens,eſt diues per ſeipſũ, & ẽ diues magis,&c. In hac propoſitiõe intẽdit Auctor declarare primã cauſam eſſe ſufficientiſſimã ad regẽdum oĩa,q̃ ſufficientia conſiſtit in abũdantia,&continentia omnium bonitatum,& perfectionum quas Auctor nominat diuitias,quin regit,& non continet bona diſtribuenda ſubditis, diminutè regit , vnde ad omnimodam ſufficientiam regiminis, duo requirũtur:primo debita,& certa ſapientia, qua ſciat regẽs ſubditos dirigere,& ordinare in finẽ:ſecundo abundantia

dantia mediorum conferendorũ ſubditis,vt conſequantur finem. Quid.n.prodeſſet Principi ſcire ordinare militẽ cõtra hoſtes niſi ꝓuideret ei ď mediis,vt de pecunia &armis, &equis,&c. Ad declaradam igitur ſufficientiam regiminis in prima cauſa, in hac propoſitione intendit Auctor hanc cõſequentiam. Prima cauſa eſt diues per ſeipſam,ita ꝙ nullo extra ipſam indiget,& eſt magis diues, id eſt ſuper omnia diues,ergo ſufficientiſſime regit omnes res:conſequentia patet qm̃ ex eo ꝙ eſt maximè diues ꝑ ſeipſam continet in ſe omnia media cõferenda rebus gubernatis,ergo ſufficientiſſime regit. Antecedens vero probatur ab Auctore ꝑ vtraque parte. Et primo ꝙſit diues per ſeipſam. Secundo,ꝙ magis diues q̃ omnia alia. Quantum ad 1.arguit ſic. Prima cauſa eſt vnitas,& nõ ſparſa in ſeipſa,ſed pura vnitas,quia omnino indiuiſibilis,& omnino incompoſita,cũ ſit ſimpliciſſime ſimplex,aliter non eſſet primum ens, qm̃ omne cõpoſitum poſterius eſt ſuis componẽtibus,ergo eſt diues,& ſufficiens per ſeipſam,probatur conſequentia. Vnitas,id eſt ſimpliciſſime ſimplex,&compoſitum ſunt oppoſita,qm̃ cõpoſitum indiget componẽtibus, neq; n. ex ſeipſo eſt,ſimpliciſſimè autẽ ſimplex nullo extrinſeco indiget, qm̃ à nullo pendet. ergo ſicut omne compoſitum eſt diues per aliqua ex quibus eſt,& à quibus pẽdet,ſic ſimpliciter ſimplex eſt diues per ſeipſum,ſicut habet eſſe per ſeipſum.

Prima cauſa eſt diues per ſeipſam, id eſt nullius indigens.

Quantum ad 2.ſic arguit. Prima cauſa influit bonitates in omnibus rebus,& nulla influit in ea, imò oẽs accipiunt ab ea,qm̃ poſterius accipit à priori,& nõ econuersò. ergo omnes res tã intellectuales quã corporales nõ ſunt diuites per ſeipſas, imò ſunt indigentes vno primo diuite influẽte ſuper eas bonitates,& omnes gratias,ex conſequenti eſt diues ſuper omnia,& ſic eſt ſufficientiſſimum regimen eius.

Secundum doctrinam Procli,acceptatur eadem ꝓpoſitio. Nam in lib.ſuo format talem propoſitionem. Omne diuinum primo,& maximè eſt ſimplex: id eſt licet in entibus ſint multa ſimplicia: intelligentiæ.n.habent eſſentiam quæ non diuiditur:vt dictum eſt in propoſitione 7.tamẽ ens diuinum eſt primo & maximè ſimplex: quoniam non compatitur ſecum aliquam minimam compoſitionẽ:neque ex his: neque cum his: omne autem creatum compatitur ſecum compoſitionem ſaltem ſubiecti & accidentis, deinde ſubiungit Procl. Et propter hoc,id eſt propter maximã,& primam ſimplicitatem eſt maximè per ſe ſufficiens. Ad euidẽtiam huiꝰ dicti aduerte tria. Primo, quod dicit Auctor, Per ſeipſum diues, dicit Procl.per ſe ſufficiens.nam per ſeipsũ diues nullo extra ipſum indiget.ergo ſolus ſibi ſufficit. Secundo,Proc.intendens ex ſimplicitate diuina probare ſufficientiam ſuam per ſeipſam,prius probat eius maximã ſimplicitatem,& arguit ſic. Prima cauſa eſt prima vnitas,ſicut enim eſt primum ens,&prima bonitas,ſic eſt prima vnitas, ergo pura vnitas, ergo maxima vnitas, ſicut pura albedo eſt maxima,id eſt ꝓfectiſſima albedo, ſi maxima vnitas,ergo maxima ſimplicitas. nam ſimplicitas negat diuiſionẽ in plura,&compoſitionem ex pluribus ex conſequenti ſimplicitas includit vnitatẽ, qualis ergo eſt vnitas in prima cauſa,talis eſt ſimplicitas, ſi ergo eſt prima, & maxima vnitas, eſt etiam prima, & maxima ſimplicitas. Tertio, ex maxima & prima ſimplicitate intendit concludere primam cauſam eſſe per ſe ſufficientem, ſicut etiam concluſit Auctor. nam omnia compoſita indigent ſuis componẽtibus,& agẽte vniente componentia ſimul. ergo nõ ſunt per ſe ſufficientia, ſimplicia autem non indigent his. ergo ſufficientiam ſuam habent in ſeipſis,cum igitur cauſa prima ſola ſit ſimpliciſſima in ſe vnitiſſime, & indiuiſibiliter continens vniuerſalẽ bonitatem,ſequitur quod eſt per ſe ſufficiens.

Secundum doctrinam Ariſt.acceptatur eadem propoſitio. Nam in 5.Meta.c.de perfecto inter alios modos quibus dicitur perfectum aſſignans modum quo dicitur aliquid perfectum vniuerſaliter,id eſt abſolutè,& nõ ſolum in aliquo genere inquit, Quædam.ſ.dicuntur perfecta modo vniuerſali,ita ꝙ non deeſt eis nobilitas in vnoquoque genere,& nihil eſt extra illa,ſc.quod non contineatur in illis,& Commen.ibi applicans dictum Ariſt.inquit,& ita eſt diſpoſitio primi principij,ſ.Dei. Deus igitur ĩ ſe continet omnes bonitates,& nulla eſt bonitas extra ipſum niſi vt participatio diuinæ bonitatis,ergo per ſe ſufficiens eſt,& ĩ 12.Meta. tex. 37. ponens correſpondentiam & proportionem inter ſtelligibilia,& appetibilia determinat ꝙſicut ſubſtãtia ſimplex quæ eſt purus actus vt Deus eſt primum intelligibile, ita & primum appetibile &optimũ,ex conſequenti eſt vniuerſale bonum non ſecũdum vniuerſalem prædicationem ſed ſecundum vniuerſalẽ continentiam. ergo eſt per ſe ſufficiens. Confirmatur ex eius dicto in 7.lib. Poli.vbi inquit, Teſtis eſt Deus qui beatus eſt, non propter aliquod externorum,ſed ꝑ ſeipſum,quia talis eſt ſm naturam,&c.ſed apud Ariſt.felicitas,& ſufficientia omnium bonorũ idẽ ſũt. ergo ſi Deus ꝑ ſeipſum beatus eſt ꝑ ſeipſum ſufficiens eſt. *Deus ſeipſo beatus eſt.*

Secundum doctrinã Theologi acceptatur eadẽ propoſitio. nam ſecũdum Diony. in li. de Diui. no. c. 13. Deus eſt vniuerſaliſſimè perfectus q̃a omnium perfectiones in ſe excellentiſſimè continet & in omnib. influit bonitates ſuas inceſſabili largitione, vnde inquit, Perfectum aũt rurſum dicitur,& ſicut inaugmentabile ſemper perfectũ: & ſicut nõ minorabile, ſicut omnia in ſeipſo præhabens, & ſuperamanens ſecundum vnam impauſabilem,& eandẽ: & ſuper plenam,&imminorabilem largitionẽ,ſecundum quã perfecta omnia perficit, & propria adimplet perfectione, &c. ergo ex vniuerſaliſſima ſua perfectione q̃ à nullo extrinſeco pẽdet,imò quæ communicatur extrinſecis, manifeſte concluditur, omnimoda & per ſe ſufficientia diuina. Item ſecundum Diony. in eodem li.&eodem c. Theologia laudat omnium cauſam,vnius nominatione propter excedentem totius diuinæ vnitatis ſimplicitatem, in qua omnia ſingulariter congregata ſunt & ſuperunita ſuperſubſtantialiter: ergo ſicut ad mentem Auctoris, & Procli ex diuina vnitate, & ſimplicitate concluſimus Deum per ſe ſufficiẽtem, ita ꝙ ſufficientia ſua à nullo alio pendet,ſic ſecundum Diony. eodem medio eandem concluſionem probare manifeſtè poſſumus. Hæc de propoſitione xxj. dicta ſint.

Propoſitio vigeſimaſecunda.

CAuſa prima eſt ſuꝑ omne nomẽ quo nominatur, &c. Intẽdit Auctor hic manifeſtare celſitudinem primæ cauſæ ex hoc ſigno ꝙeſt ſuper omne nomẽ quod poſſit ſibi attribui ab intellectu noſtro. Et licet ex dictis in propoſitione 6.vbi probatum eſt ꝙ eſt maior omni narratione & omni loquela, cũ loquela,& narratio fiant per nomina, poſſit eſſe manifeſtum ꝙ eſt maior omni nomine ſibi attributo,tamen hic particularem propoſitionem format de diuina nominatione, quoniam intendit eam probare medio non tacto in Propoſitione 6. Intendens igitur probare primam cauſam eſſe ſuper omne nomen, ſic procedere videtur, omne nomen à noſtro intellectu inuentum aut eſt abſtractum, aut concretum, quorum nullum propriè cõuenit primo cauſæ. ergo eſt ſuper omne nomen. Antecedens probatur pro prima parte. Omne nomen ſignificat vt quo, vel per modum formæ,& ſic eſt abſtractum, vt deitas, humanitas, albedo &c. vel ſignificat vt quod, vel per modum compoſiti, vt Deus, homo, album, &c. & ſic eſt concretum. Pro ſecunda parte probatur ſic. Nomen abſtractum ſignificat per modum diminuti, quoniam ſignatum nomine abſtracto non eſt quod ſubſiſtit, nec quod agit, ſed quo agens agit, non enim humanitas ſubſiſtit, nec operatur, ſed homo, nec calor calefacit, ſed calidum, ſed in Deo nulla eſt diminutio. ergo nomen abſtractum non propriè conuenit Deo. Nomen autem concretum licet ſignificet vt completum, id eſt id quod eſt, &q̃ ſubſiſtit,& quod agit, tamen ſignificat formam limitatam, vel ad ſubiectum, vt album, vel ad materiam, vt homo: ex conſequenti nomen concretum apud nos videtur ſignificare naturam limitatam, id autem non competit Deo: quoniam cum ſit agens creans, & influens bonitates ſuas in rebus influxione perfecta & vna, licet res diuerſimode eas recipiant ſecundum modum quo poſſunt recipere, neceſſe eſt diuinam bonitatem eſſe ſine fine & interminatam. ergo quocunque nomine nominetur imperfecte & quaſi impropriè nominatur, ergo eſt ſuper omne nomen ab intellectu noſtro inuentum.

Secundum doctrinam Procli,& Ariſt.& Theologi acceptatur eadem propoſitio, quoniam vnũquodque eo modo nominatur quo intelligitur, cum nomina ſint ſigna conceptuum, ſed Deus & ſua infinitate eſt ſuper omnẽ ſcientiam & conceptum noſtrum. ergo ſuper omne nomen,&ideo bene dixit Diony. in 1.c.de Diui.no. Deus omnium quidem exiſtentium comprehenſiuus, omnibus autem vniuerſaliter eſt incomprehenſibilis,&neque ſenſus eius eſt, neque phantaſia, neque opinio, neque nomen, neque ſermo, ſcilicet declarans immenſitatem ſubſtantiæ ſuæ, & infrà in eodem c. inquit exponens illud, quare interrogas nomen meum quod eſt admirabile,&c. Nunquid autẽ non hoc vere eſt mirabile nomen quod eſt ſuper omne nomen, quod eſt innomina-

bile

bile, quod eſt collocatum ſuper omne nomen quod nomi-
tur ſiue in ſeculo iſto, ſiue in futuro.

Propoſitio vigeſimatertia.

OMnis intelligentia diuina ſcit res per hoc quod eſt intelligentia, & regit eas, per hoc qđ eſt diuina, &c.

Quoniam nõ ſolum prima cauſa regit, ſed etiam intelligentiæ: nam per motum cæli regunt inferiora, & regulant in motu quo ad velocitatem, & tarditatem corpora cæleſtia, ideo intendit, in hac propoſitione declarare: vnde habet intelligentia quòd ſit regens, & dicit tria.

Primò, quod non regit inquantum intelligentia.

Secundò, quod regit inquantum diuina.

Tertiò, quod regimen primæ cauſa ſublimius eſt, & altioris ordinis quàm regimen intelligentiæ.

Intelligẽtia nõ eſt regere, ſed intelligere, regit autẽ inquantum diuina.

Quantum ad 1. aduerte quod ſicut eſſentiale eſt lucido lucere, calido calefacere, ſic eſſentiale eſt intelligenti intelligere, & ſcienti ſcire, non ergo eſt eſſentiale intelligentiæ inquantum intelligentia regere, ſed intelligere, & in hoc ſtat ſua perfectio, & complementum, quoniam vnumquod que perficitur ſua propria operatione.

Quantum ad 2. aduerte quod cum principium regiminis ſit auctoritas quæ conſiſtit in virtute regulatiua, & influentia bonitatis ſuper ſubditos, ex eo intelligentia eſt regens, à quo habet auctoritatem, & cauſalitatem influentiæ bonitatis, hoc autem habet à Deo vt vniuerſali Auctore & Domino, ex propinquitate & ſimilitudine quam habet ad ipſum, eſt ergo regens inquantum participat virtutem, & potentiam diuinam, ergo non inquantum intelligentia, ſed inquantum diuina, quod enim participat actionem alicuius principalis agentis denominatur nomine principalis agentis, vnde ſicut lapis comburens participat actionem ignis: ſic denominatur ab igne, dicitur enim lapis ignitus, igitur qm̃ intelligentia participat actionem Dei, quæ eſt dominari & regere, cõuenienter dicitur intelligentia diuina: ſicut lapis dicitur ignitus, non inquantum lapis, ſed inquantum comburit, vñ intelligentia quæ non regit non dicit diuina, ſed intelligentia tm̃, vt dictum eſt in propoſitione 19.

Primæ cauſæ regimẽ ſublimius eſt

Quantum ad 3. aduerte quod quadruplici ratione aſſignata ab Auctore regimẽ primæ cauſæ ſublimi⁹ eſt. Primo: quia prima cauſa dat virtutem regitiuam intelligentiæ, & non econuerſo. Secundo, quia quæcunque reguntur ab intelligentia reguntur etiam à prima cauſa: nam (vt diximus in propoſitione prima) quancunque actionem habet cauſa ſecunda ſuper effectum ſuum, habet & cauſa prima, quia non agit nec mouet niſi agente, & mouente cauſa prima. Tertio, quia prima cauſa ſicut producit omnes res, ſic etiã regit, intelligentia autem non regit omnia, ſed tantum corporea, ſoli.n. creatori natura intellectualis vt intellectualis ſubiicitur. Quarto, quia omnia deſiderant primam cauſam modo ſuo, quoniam eſt bonum vniuerſale, in quo continetur omne bonum: & cum omnia appetant bonum ſequitur quod deſiderant illud, in quo & à quo eſt omne bonum, nõ autem omnia deſiderant intelligentiam, cum ſit particulare, & determinatum bonum, conſtat ergo regimen primæ cauſæ eſſe ſublimius, & altioris ordinis, cum non habeat regimen ſupra, & ſit vniuerſaliſſimum.

Secundum doctrinam Procli, acceptatur eadem propoſitio. nam in ſuo lib. talem propoſitionẽ format. Omnis diuinus intellectus intelligit quidem vt intellectus, prouidet autem vt Deus. Vnde aduerte quod ſicut proprium eſt ſenſui ſentire, & voluntati velle, ſic proprium eſt intellectui vt intellectus eſt intelligere. regere autem & producere nõ eſt proprium intellectus, ſed inquantum intellectus practicus actuatus ſpecie ſiue forma rei ,pducibilis. puta intellectus ædificatoris eſt cauſa ædificandi, prout habet in ſe domum cognitam, cum igitur intellectus vt intellectus non regat, id habet aliunde, puta quia efficitur Deus participatiuè, recipiens à prima cauſa multam virtutem, & auctoritatem ex propinquitate ad illam, ex qua receptione participat & formã, & actionem, & nomẽ primæ cauſæ, quę ſunt virtus regitiua, regimẽ, Deus. nam & in humanis q accipiunt auctoritatẽ regendi à primo dño, dicuntur dñari, & dñi, ergo, &c.

Secundum doctrinam Ariſt. acceptatur eadem propoſitio. Et quidem quod intelligentia vt intelligentia intelligat ſecundum Ariſt. manifeſtum eſt, qm̃ ſicut proprium eſt lucidi lucere & calidi calefacere, & viſus videre, ſic intelligentiæ intelligere, & qui auferret ab intelligentia intelligere deſtrueret eam, vnũquodque. n. eſt propter operationẽ, & quod intelligentia vt intelligit non regat, patet qm̃ inquit Ariſt. in 3. de Anima, tex. 58. Scientificum autẽ non mouet, ſed manet, i. intellectus inquantum intelligens ſpeculatiua non mouet, i. non cauſat nec agit ad extra, ſed quieſcit ergo nõ regit, quod autem regat vt accipit virtutem, & auctoritatem à primo, patet, quoniam in 12. Meta. tex. 51. aſſimilauit Vniuerſum exercitui, in quo propinquiores Duci accipiunt poteſtatem à Duce, & regunt inferiores. ergo in vniuerſo entia propinquiora primo, vt ſunt intelligentiæ, accipiunt virtutem, ſicut & eſſe à primo: & regunt inferiora. Vnde dixit in 1. Meteo. quod neceſſe eſt mũdum inferiorem regi, & gubernari lationibus ſuperioribus, i. motibus cæleſtibus, ſi ergo motibus: ergo & motoribus cauſantibus motum quales ſunt intelligentiæ. Nam pro tanto iſta eſt vera, Aqua calefit calefactione, quia calor ſiue calidum calefacit. ergo à ſimili hæc eſt vera, Mundus gubernatur motu cęleſti, quia gubernatur motore influente, &c.

Intellectus regit directus à primo.

Tu tamen aduerte, qp Ariſt. in hoc diſſentit ab Auctore, quoniam non concedit intelligentias niſi ſecundum numerum motuum cæleſtium, vt patet in 12. Metap. tex. 48. vbi. & Com. inquit, Neceſſe eſt vt via numerandi iſta ſit ex numeratione motuum ſtellarum, ex conſequenti apud Ariſt. omnes intelligentiæ mouent. ergo omnes regunt. ergo omnes ſunt diuinæ, quia non dicuntur diuinæ, niſi quia regunt, in hoc imitantes primum. Apud Auctorem autem (vt patet in propoſitione 19.) quædam ſunt intelligentiæ diuinæ, vt ſupremæ, quædam ſunt intelligentiæ tantum, vt inferiores, quoniam cum ſint nobiliores tota ſubſtantia corporea, non eſt neceſſe omnes eſſe applicatas corporibus cęleſtibus, ſed deputari altiori exercitio puta aſſiſtere primo, ſed id ad Theologum ſpectat.

Secundum doctrinam Theologi, acceptatur eadem propoſitio. Et primò, quod intelligentia vt intelligentia non regat probatur, quoniam omnes regerent, cùm omnes intelligant, ſed ſecundum Theologos non omnes regunt, nec prę ſident rebus corporeis. nam ſecundum Dio. in lib. de cæleſti Hierarchia, c. 6. Primæ & ſupremæ intelligentiæ aſſiſtunt circa Deum ſemper & attentè, ipſi immediatè ante alias vnitæ. Quod autem vt diuinæ regant probatur, quoniam cũ ſint cauſæ ſecũdæ, illis cõicatur virtus regitiua, q̃ eſſentialiter cõuenit Deo, vt patet p Dionyſ. in lib. de diuinis no. c. 12. & inquantũ cõicatur intelligentiis dicũtur Dominæ, & rectrices, & d j. vnde inquit Dionyſ. in eodẽ c. Sanctos aũt & reges, & dños, & Deos vocant eloquia in ſingulis principaliores ornatus, p quos ſecundi ex Dei donis accipientes illorũ diſtributionis ſimplicitatẽ circa ſuiipſorum differentias multiplicat, i. diuina eloquia vocant illos Angelos ſanctos & reges, & dominos, & deos ſiue diuinos q̃ tenẽt primos gradus in ſingulis ordinibus, quia recipiunt Dei dona, & virtutem in maiori ſimplicitate, qm̃ Deo magis aſſimilantur, in quo eſt ſimplex & vniformis bonitas & virtus, & ſic per principaliores ex ſua ſimplicitate diſtribuit illis, & huiuſmodi dona multiplicantur in inferioribus ſm eorum differentias. Patet igitur quod intelligentiæ inquantum diuinę, i. inquantum recipientes Dei dona, vt auctoritatem & potentiam regitiuam dicũtur regere, & dominari inferioribus, tam in ordinibus Angelorum, quàm in naturis corporeis. Quod autem Dei regimen altius ſit, & melius quam regimen intelligentiæ apud Theologum manifeſtiſſimum eſt. Nam inquit in eodem c. laudare nos conuenit illum qui eſt infinitorum nominum, ſicut ſanctum ſanctorũ, regem regnantium, dominum dominorum, & Deum Deorum, &c. Et declaratis quid ſit ſanctitas, regnũ, dominium, deitas, ſubdit: Igitur hæc quidem in cauſa excedente omnia laudare conuenit, & addendum eſt, ipſam eſſe excedentem ſanctitatem, & regnum, & dominationem, & ſuperpoſitam ac ampliſſimam deitatem, etenim ex ipſa eſt diſtributa omnis munda diligentia, & omnis ſincera mundicia. Iteꝝ omnis ordo rerum, ornatuſque diſtinctus, inconcinnitatẽ, & inæqualitatem incongruentiam eliminans, & ad ordinatiſſimam identitatem rectitudinemque geſtiens. Rurſus omnium pulchrorum bonorumque perfecta poſſeſſio. Hęc de propoſitione 23. dicta ſint.

Intelligẽtiæ inquãtum diuinæ, et recipiẽtes dona Dei inferioribus domi nantur.

Propoſitio vigeſimaquarta

CAuſa prima exiſtit in omnibus rebus ſecũndum vnam diſpoſitionem, ſed res omnes non exiſtunt in cauſa prima ſecundum vnam diſpoſitionem, &c.

In hac propoſitione intendit Auctor declarare qũo entia diuerſimode reguntur à prima cauſa. Reguntur aũt inquantum influit in eis bonitatem ſuam, & inquantum entia

recipiunt, & in hac propoſitione dicit duo. Primo quod prima cauſa exiſtit, ſ. per influxum bonitatis in omnibus rebus ſecundum vnam diſpoſitionem, i. ſecũdum vnam actionem, qm̃ diuina actio eſt virtus, & eſſentia Dei, quę non poteſt plurificari. Secundo ꝙ res omnes, non autem in prima cauſa influente ſecundum vnam diſpoſitionem, i. receptionem, quoniam quælibet recipit ſecundum modum naturæ ſuæ, vt quædam recipiunt vnitæ, vel indiuiſibiliter, vt ſubſtantiæ ſimplices, quædam recipiunt multipliciter, vt ſubſtantiæ compoſitæ, quædam recipiunt æternaliter, vt incorruptibilia, quędam temporaliter vt corruptibilia, quædam corporaliter vt materialia, q̃dã ſpiritualiter, vt imaterialia.

Prima cauſa eſt in omnib. ſecũdum virtutem & eſſentiã ſuam

Hanc igitur propoſitionem Auctor probat ſic. Quando agens eſt vnum, & recipiens diuerſum diuerſitas receptionis prouenit ex parte recipientium, & non ex parte agentis, vt quoniam lux ſolis eſt vna illuminat omnia vna illuminatione actiua, non tamen omnia recipiunt lumen eode modo: quoniam recipientia ſunt diuerſa: vt corpus terſum corpus diaphanum, corpus terreſtre, ſed prima cauſa eſt vnum, & ſimpliciſſimum agens, & ſua virtus, & ſua bonitas eſt vna, ergo ex parte primę cauſæ non diuerſificatur influxus bonitatis in rebus, ſed ex parte recipientium quæ ſunt diuerſarum naturarum, & vnaquæq; recipit modo ſuæ naturæ temporaliter, vel æternaliter, & vt ſic diuerſificatur influxus diuinæ bonitatis. Quod ſi agens eſſet diuerſum, & recipiens vnum, diuerſitas receptionis proueniret ex diuerſitate agentis, vt quoniam calidum, & frigidum ſunt diuerſa agẽtia, & aqua eſt vnum recipiens, recipit à calido caloré, & à frigido frigiditatem, verum cũ in propoſito cauſa prima agens ſit penitus vna, ex parte ſua eſt in omnibus rebus vna influxione, ſed quoniam res non ſunt vnum recipiens ſed diuerſum, ex parte rerum non ſunt in prima cauſa ſecundum vnam receptionem bonitatis influxæ.

Tu tamen aduerte quod in hac propoſitione comparat Auctor primam cauſam ad res vt regentem, & non vt creantem. Nam vt regens, & dominans ſupponit res in eſſe, quoniam cum regnum, & dominium ſint relationes ſupponunt extrema actu ex cõſequenti vt regẽs influit bonitates ſuas in rebus exiſtentibus quibus deducuntur in proprios fines & quoniam ſunt diuerſæ recipiunt diuerſimodè huiuſmodi bonitates vt dedimus exemplum de luce ſolis, vt creans autem non ſupponit recipiens, quoniam creatio nihil ſupponit: vnde ſi quæraſ, cũ Deus creans ſit penitus vnus ſicut & regens, & vt creans non ſupponat diuerſitatem recipientium, vnde prouenit pluralitas, & diuerſitas creaturarum. Diceret Auctor ꝙ id prouenit ex diuino intellectu qui in diuina eſſentia, vt contentiua omnium graduum eſſendi cognoſcit ad perfectionem vniuerſi creãdi, oportere eſſe plures, & inæquales gradus entium, vnde ſicut artifex vna arte producit diuerſa artificiata, vt ędificator vna arte domificatiua producit domum paruam, magnam, triangularem & rotundam, &c. Sic prima cauſa vna ſcientia ſua adiuncta voluntate producit diuerſitatem entium.

Entia perficiũtarſecundũ ꝓpinquitatẽ ad primam cauſam.

Item aduerte quod Auctor ibi, ergo ſecundum modum, &c. Ex eo quod dixit diuerſitatem receptionis prouenire ex diuerſitate recipientium elicit hoc corollarium, entia ſecundum modum quo propinquant primæ cauſæ recipiunt bonitates eius, vnde propinquiora perfectius, & abundantius recipiunt, & quoniam entia intellectualia propinquiora ſunt, vtpote ſimiliora, ideo perfectius recipiunt, & quoniam intellectualia cognoſcũt bonitates receptas, ideo delectantur, & delectatio eſt ſecundum proportionem cognitionis bonitatis receptæ, vnde primæ intelligẽtiæ perfecti' recipiunt, perfectius cognoſcunt, perfectius delectantur.

Secundum doctrinam Procli, acceptatur eadem propoſitio. Nam in lib. ſuo, hanc propoſitionem format. Omnib. quidem dij adſunt eodem modo, non autem eodem modo omnia diis adſunt, ſed ſingula ſecundum ipſorum ordinem participant illorum præſentiam, hoc quidem vniformiter, hoc autem multiplicatim, & hoc quidem perpetuo, hoc autem temporaliter, & hoc quidem in corpore, hoc autem in corporaliter. Quam propoſitioné non eſt neceſſe aliter declarare: quoniam patet ex declaratione facta ad mentẽ Auctoris: & corollarium elicitũ ab Auctore conſonat doctrinę Platonicę quam ſequitur Proclus. Nam apud Platonem pro principio habetur quod entia ſecundum propinquitatem: & diſtantiam à primo bono: plus & minus recipiũt ab eo bonitates: & quæ ſunt naturæ intellectualis quanto propinquiora ſunt illi, tãto magis aſſimilantur illi in cognitione, & dilectione, & delectatione, ſed primum bonũ eſt maximus ſui cognitor, & amator, & ſeipſo maximè delectatur cum ſit primum intelligibile, & primum appetibile, & ſibi ipſe maximè vnitum. Ergo entia intellectualia quanto propinquiora ſunt primo bono, tanto magis cognoſcunt, & amant, & delectantur bonitatibus ab eo receptis.

Secundum doctrinam Ariſt. acceptatur eadem propoſitio. Nam in 8. lib. Meta. tex. 11. quærens vnde prouenit diuerſitas rerum ſi materia eſt vna omnium generabilium, & determinans concludit quod licet materia prima ſit vna omnium, tamen materiæ proximæ poſſunt eſſe diuerſæ. nam alia eſt materia phlegmatis, puta humidũ frigidum, alia materia choleræ, puta calidum ſiccum, vnde inquit Ariſt. ſi agẽs eſt diuerſum, & materia proxima receptiua ſit vna, fiũt res diuerſæ, vt ex ligno fit domus & fit nauis, quoniam alia eſt ars ædificatiua, & nauificatiua: & poſito quod eſſet eadem ars, & idem artifex realiter, tamen quia alia idea agit domum, & alia nauim dicitur diuerſum agens formaliter, ſi autem agens eſt vnum, & materia eſt diuerſa, fit diuerſitas rerum ex parte materiæ, vt idem artifex per eandem ideam facit duas phialas, vnam ex argento, aliam ex auro, ſi verò agens & materia ſint diuerſa, ex parte vtriuſque prouenit diuerſitas. Quod ſi agens eſt vnum & materia vna productum erit vnum. In caſu propoſito, prima cauſa regẽs eſt vna, & entia recta ſunt diuerſa, ergo diuerſitas receptionis bonitatum diuinarum, prouenit ex rebus diuerſis, & diuerſimodè recipientibus, & nõ ex vnitate primæ cauſæ influentis. Similiter corollarium poſitum ab Auctore acceptatur ab Ariſt. Nam in 1. cæli, tex. 39. Loquẽs de entibus æternis habentibus ſufficientiſſimam vitam, & quæ ſunt extra cælum dicit, vnde & aliis communicatum eſt his quidem clarius, his aũt obſcurius eſſe, & viuere, i. cum à perfectiſſimo fiat deriuatio ad minus perfecta, & cã prima ſit perfectiſſima, conſequens eſt, vt ab ea ad alia fiat deriuatio, & communicatio eſſe, & viuere non quidem æqualiter, ſed his quidem clarius, ſ. propinquioribus, his autem obſcurius, ſ. magis diſtantibus, vt corruptibilibus. Quod autem propinquiora primæ cauſæ intelligentia. & deſiderantia delectentur, manifeſtat Ariſt. in 12. Meta. tex. 39 vbi facit talem comparationẽ. Si nos intelligentes eo modo quo poſſumus. & non ſemper diuinas perfectiones optimè delectamur, multo magis entia intellectualia æterna, vt intelligentiæ delectantur, quoniam illis eſt intellectio continua, & ſemper, ex conſequenti eorum delectatio eſt ſempiterna.

Materia quo ſit vna omnium.

Prima cauſa pro piquiora maximè delectantur.

Secundum doctrinam Theologi, acceptatur eadem propoſitio. Nam cum propoſitio intelligatur nõ de productione rerum, ſed de earum regimine, & gubernatione à prima cauſa, ſumenda eſt diuerſitas ex parte rerum, & non ex parte regentis, quia vna actione, vna virtute gubernat omnia. Nam regere eſt dirigere, & producere rem per debita collata media in bonum finem, dirigere autẽ motus eſt, & motus cum ſit actus nobilis à mouente, diuerſitatem accipit à diuerſitate mobilium, & non à mouente. ſtat. n. vnum agens cauſare plures paſſiones in diſtinctis ſubſtantiis. Nam ignis A, poteſt calefacere plura calefactibilia, & licet calefactio actiua, vt eſt ab igne, ſit vna, tamen calefactio paſſio diuerſificatur, vt diuerſificantur receptiua, ſic eſt in propoſito de diuino regimine in quo ſeruatur vnitas ex parte regentis, & ſumitur diuerſitas ex diuerſitate rerũ recipientiũ diuinũ regimẽ. Quod aũt entia ſm maiorẽ, & minorẽ propinquitatẽ ad primã cauſam recipiãt maiores, & minores perfectiones, patet apud Theologum ratio, qm̃ propinquiꝰ pfectiſſimo magis participat ipſum, ſicut propinquius luci diſſimo magis illuminatur, & minus propinquum minus. Et qđ entia intellectualia delectentur in cognitione diuinarũ perfectionũ quæ ſibi cõicatæ ſunt à prima cauſa, & delectatio proportionetur pfectioni collocatæ, & cognitæ, patet rõ, qm̃ delectatio eſt de bono cognito præſenti, & vnito ipſi cognoſcenti. ergo delectatio graduatur ſm qđ graduaſ ipſum bonũ cognitũ, vt ſ. paruum bonum parum delectet, & magnũ magis, & maximũ maximè, vnde Deus eſt infinitè felix, quoniam cum ſit bonum infinitum infinitè delectatur in ſeipſo. Hæc de propoſitione 24. dicta ſint.

Propoſitio vigeſimaquinta.

SVbſtantię vnitę intelligibiles non ſunt generatę ex re alia, omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam, non eſt generata ex re alia, &c.

In hac propoſitione intendit manifeſtare quod aliquæ ſubſtantiæ ita diſponuntur à prima cauſa quod nõ indigẽt generari

generari ab aliquo generante, ſumendo generans propriè quod, ſeducit generabile de potentia ad actum per generationẽ Phyſicam quæ eſt terminus alterationis, ſed huiuſmodi ſubſtantiæ acquirunt ſimpliciter eſſe completũ à prima cauſa, ſine præcedentia alicuius eſſe imperfecti, & potentiali, ponit igitur talem propoſitionem. Omnes ſubſtantiæ vnitæ intelligibiles non ſunt generatæ ex re alia, id eſt omnes ſubſtantiæ ſimplices intellectuales quales ſunt intelligentiæ, & anima intellectiua, nõ ſunt generatæ ex re alia, id eſt nec ex materia, nec ex aliquo generante propriè dicto: hanc ſic probat. Omnis ſubſtantia ſimplex intellectualis eſt ſtans per eſſentiam ſuam, i. eſt ſubſiſtens ſecundum ſe ipſam, vt in hoc diſtinguatur à re ſubſiſtente nõ ſecundum ſeipſam, ſed q̃a habet formam fundatam in materia, vt cõpoſita materialia. Omnis ſubſtantia ſubſiſtens ſecundum ſe ipſam non eſt generata ex re alia modo expoſito: ergo, &c. Prima propoſitio fuit probata ſupra in propoſitione 15. vbi declaratum eſt, quod omne ſciens eſſentiã ſuam eſt rediens ad eſſentiam ſuam reditione completa, ex conſequenti eſt per ſe ſubſiſtens. Secũda autem propoſitio probatur hic ab Auctore ſic. Omnis ſubſtãtia generata ex re alia, ſiue ſumatur ly ex vt dicit materiam ſiue vt dicit cauſam efficiẽtem tendit ab eſſe diminuto, id eſt potentiali ad eſſe completũ, id eſt actuale. Nam generatio eſt via à diminutione ad complementum, quoniam. n. termini ſunt oppoſiti, & terminus à quo habet rationem non eſſe, terminus autem ad quẽ habet rationem eſſe. Nam ex non calido fit calidum ex nõ homine fit homo, id eſt ex homine in potentia fit homo actu. Res ergo generanda prius eſt ſub eſſe diminuto, & per actionem generantis diſponentis materiam educitur de imperfecto ad perfectum, & quoniam omnis generatio adiuncta alteratione fit in tẽpore, ſequitur quod omnis ſubſtantia generata ex re alia, prius tempore habet eſſe diminutũ quàm completum, ſed ſubſtantia ſubſiſtens ſecundum ſeipſam nõ prius habet eſſe diminutum poſtea completum, qm̃ cum ſit forma ſiue actus, & non habeat materiam partem ſui, quando producitur totaliter producitur, ſ. ex puro nõ eſſe, ex conſequenti accipit ſuum eſſe completum à prima cauſa, in inſtanti non per generationem, ſed per ſimplicem fluxum, & ſua formatio ſiue productio, non eſt via ab imperfecto ad perfectum qualis eſt generatio Phyſica, ſed eſt comparatio ſiue relatio ad primã cauſam à qua in eſſe cõpleto producitur, nullo potentiali ſuppoſito, ergo omnis ſubſtantia ſubſiſtens ſecundum ſeipſam non eſt generata generatione propriè dicta ex re alia, id eſt nec ex materia, nec ex generante Phyſ. Licet acquirat eſſe completum à prima cauſa, non præcedente aliquo eſſe diminuto, vel potentiali.

Subſtãtia aterna ſũt ex alio ingenerabiles

Subſiſtentia ingenerabilia ſunt ſecũdũ Procl.

Secundum doctrinam Procli, acceptatur eadem propoſitio. nam in lib. ſuo talem propoſitionẽ format, Omne p̃ ſe ſubſiſtens eſt ingenerabile, & accipit ly per ſe ſubſiſtens nõ abſolutè, qm̃ indiuidua ſubſtantiæ, vt Socrates Plato cum ſint per ſe ſubſiſtentes (non. n. innituntur alij, ſed habent eſſe per ſe, & completa ſunt in natura ſua) non eſſent genita, ſed accipit ly per ſe ſubſiſtens in ſenſu Auctoris, ſ. ſubſiſtẽs ſecundum ſeipſum, & nõ quia habet formam in materia, ex cuius compoſitione reſultat compoſitum ſubſiſtens, & ſic ly per ſe ſubſiſtens eſt reſtringendum ad ſubſtantiam immaterialem quales ſunt ideæ apud Platonem, & intelligentiæ, & animæ intellectuales. Et Proclus eadem via probat, qua probauit Auctor, ideo recurre ad probationem ſuppoſitã.

Numquam ſe quomodo fiat.

Secundum doctrinam Ariſt. acceptatur eadem propoſitio. Nam in 8. Meta. tex. 15. & 16. Quærens Ariſto. quid faciat diffinitionẽ eſſe quid vnum, i. ſignificatũ diffinitionis quæ eſt eſſentia rei, vt propter quid natura hominis eſt quid vnum, & natura equi, & natura intelligentiæ, & determinãs dicit in rebus compoſitis in quibus, eſt generatio, ideo res eſt vna, quia vna pars eſt potentia, ſ. materia, & alia eſt act'. & ex potentia, & actu ſine alio medio fit vnum, modo ſit agens qui per generationem educat rem de potentia ad actũ, vnde inquit. Quid igitur cauſa huius eſt. Scilicet quod eſt potẽtia ens, actu fit p̃ faciens, in quibus eſt generatio, nulla nanque eſt cauſa altera. In rebus autem non habentibus materiam neque ſenſibilem, vt naturalia, neque intelligibilem vt mathematica ſtatim, i. non per generationẽ, nec per eductionem de potentia ad actum, nec receptionẽ formæ in materia, ſed ſecundum ſe ſunt vnum, ſicut & ens, vnde inquit quapropter nulla eſt alia cauſa, ſc. intrinſeca, nec extrinſeca, faciens aũt generans, vnum eſſendi in his neque eſſendi ens aliquid, ſtatim enim, id eſt, ſine tranſitu ab imperfecto ad perfectum vnumquodque eſt ens aliquid, & vnum aliquid.

Tu tamen aduerte quod licet Ariſt. neget in his ſubſtantiis ſimplicibus generans, & eductionem, de potentia ad actum, non tamen negaret quin recipiant eſſe ſtatim perfectum per ſimplicem actionem primæ cauſæ, à qua vt diximus 3. in propoſitione 18. ad mentem Ariſt. omnia pendent effectiuè, & id conſonat dicto Com. in 12. Meta. com. 44. qui arguens quoſdam ponẽtes agens in abſtractis inquit, mos verò qui iam eſt inter modernos in dicẽdo quod à tali motore prouenit talis motor, aut conſequitur, aut præcedit, aut talia verba non verè intelliguntur de iſtis principiis abſtractis, omnia. n. iſta ſunt diſpoſitiones agentium ſuperficie tenus, non verè. Ab agente. n. nihil prouenit, vt diximus niſi extrahere illud quod eſt in potentia ad actum, ſed illic non eſt potentia, i. eſſe potentiale: vnde nec agens, quod, ſ. agit actione quę eſt motus, tantũ enim eſt illic intellectus, & intellectum, & perfectum, & perficiens, &c. Perficiẽs autem eſt prima cauſa, perfectũ verò eſt ſubſtantia ſimplex, facta in eſſe perfecto à prima cauſa non mutatione, ſed ſua ſcientia, & voluntate, & ſimplici effluxu.

Secundum doctrinam Theologi, acceptatur eadem propoſitio. Nam cùm omne generatũ generetur ex materia in qua habet eſſe in potentia, & ſ. ſubſtantiæ ſubſiſtentes ſecundum ſeipſas ſint ſimplices ex conſequenti immateriales, ſequitur q̃ non generentur ab aliquo generante propriè dicto. Omnis enim motus, & mutatio phyſica ſupponunt materiam, & generans generat ſuppoſita materia, cuius actione quod erat in eſſe potentiali reducitur ad eſſe actuale, verum non ſunt entia niſi quod per participationẽ accipiunt eſſe perfectum, nullo ſuppoſito à primo ente perficiente. Hæc de propoſitione 25. dicta ſint.

Propoſitio vigeſimaſexta.

OMnis ſubſtantia ſtans per ſeipſam non cadit ſub corruptione, &c.

Subſtantiæ ſubſiſtẽtes ſũt incorrup.

Quia in propoſitione præcedenti probauit oẽm ſubſtantiam ſubſiſtentem p̃m ſeipſam non generari ab aliquo generante propriè dicto ex conſequenti ingenerabilem eſſe generatione phyſica, in hac propoſitione oſtendit eandem eſſe incorruptibilem corruptione propriè dicta, vt excludam annihilationem, & anteq̃ ad probationem deueniam, aduerte quod ly per ſeipſam dupliciter põt exponi. Primo vt per ly per ſeipſam excludatur omnis alia cauſa, tam extrinſeca, q̃ intrinſeca, & vt ſic non verificatur niſi de prima cauſa quæ à ſe, & ex ſe ſubſiſtit, vt primũ ens penitus independens. Secundo vt per ly per ſeipſam excludatur cauſa intrinſeca formalis, nam compoſita non ſubſiſtũt niſi quia forma per quam ſunt actu, eſt in materia, & tãdiu ſubſiſtunt, quãdiu ſtat vnio formæ, & materiæ, & cauſa corruptionis eſt ſeparatio formæ à materia, & propterea non poſſunt compoſita dici ſubſiſtere per ſeipſam, i. p̃m totam eſſentiam, ſed per partem, i. per formam vnitam materiæ, ſubſtantiæ autem incompoſitæ & immateriales, quoniam ſunt formæ, & actus dicuntur ſtare per ſeipſas, i. ſuas ſimplices eſſentias, ex conſequenti ſi cadunt in corruptione non cadunt per ſeparationem partis à parte, ſed per ſeparationem eiuſdem ſimplicis eſſentiæ à ſeipſa.

Facta hac declaratione, aduerte probationem Auctoris conſiſtere in hoc, Omne quod corrumpitur non corrumpitur niſi quia ſeparatur à cauſa p̃ quam eſt actu, vt homo corrumpitur quia ſeparatur ab anima, & ſic quodcunque aliud corrumpitur, ſed ſubſtantia ſtans per ſeipſum non poteſt ſeparari à cauſa per quam eſt actu. nam eſt actu per ſuam ſimplicem eſſentiam, & non per formam in materia, & non poteſt ſeparari à ſua eſſentia, aliter id eſt ſeparatur à ſeipſo, & prætereà cum eſſentia ſua ſit cauſa ſubſiſtẽdi in hac ſimplici ſubſtantia, qm̃ ſua eſſentia eſt ens, & vnum ex propoſitione præcedenti, hæc ſimplex ſubſtantia comparatur ad eſſentiam ſuam ſicut cauſatum ad cauſam. Tunc ſic. Quando cauſa & cauſatum ſunt vnum, impoſſibile eſt cauſatum ſeparari à cauſa, vt patet, ſed ſubſtantia ſimplex eſt ſua eſſentia, & ſubſiſtit per ſuam eſſentiam, & vt ſic in idem coincidunt cauſa & cauſatum, ergo impoſſibile eſt eam ſeparari ab eſſentia, & cum per eſſentiam ſuam ſit actu ſemper erit actu, ergo non cadit ſub corruptione.

Tu tamen aduerte, quòd vt dicit Auctor ſubſtantia ſtans per ſeipſam non eſt cauſa ſuiipſius exiſtendi actu niſi per reſpectum ad cauſam primam à qua producta eſt ſecundum eſſe perfectum, vt diximus in propoſitione præcedẽti.

ex quo

ex quo ſequitur quod licet reſpectu cauſæ formalis intrinſecæ non poſſit deficere, tamen reſpectu cauſæ primæ defectibilis eſt, exiſtit enim conſeruatione primæ cauſæ, qua ſubtracta tenderet in non ens.

Secundũ doctrinam Procli, acceptatur eadem propoſitio. nam in lib. ſuo, talem propoſitionem format. Omne per ſe ſubſiſtens eſt in corruptibile. Et intendit per ly per ſe ſecundum ſeipſum, & ſecundum totã ſuam eſſentiam ad differentiam compoſitorum quæ ſubſiſtunt ratione partis, i. quia habent formam in materia. Et ſic apud Proclum ſicut etiam apud Auctorem, ly per ſe ſubſiſtens non verificatur niſi de ſubſtantia ſimplici vt eſt intelligentia, & anima intellectiua, & hãc quidem propoſitionẽ probat Proclus eo dẽ mõ quo ꝓbauit Auctor, quare ſufficit ꝓbatio auctoris.

Subſtãtiæ ſimplices neque per ſe neque per accidẽs corrũpi poſſunt

Secundũ doctrinam Ariſt. acceptatur eadẽ propoſitio. Nam in lib. de long. & breuit. vitæ, aſſignans cauſas corruptionis in compoſitis, & in ſimplicibus, dicit de compoſitis illa eſſe corruptibilia, quæ componuntur ex partibus corruptibilibus, vt elementata quæ conſtant ex elementis corruptibilibus. Quapropter ſi partes alicuius compoſiti ſunt incorruptibiles, & ipſum erit incorruptibile, ſicut corpus cæleſte, cuius forma non ineſt materiæ cum qualitatibus cõtrariis, nec materia ſubeſt priuationi. Cum aũt ſubſtantiæ ſimplices careant materia: & non inſint eis qualitates actiuæ: & paſſiuæ, conſtat quod non poſſunt corrumpi, vt corrumpuntur compoſita, loquens autem de corruptione ſimplicium, quales ſunt formæ accidentales, & ſubſtantiales dicit quod dupliciter poſſunt corrumpi, ſ. per ſe & per accidens, per ſe quidem corrumpuntur à ſuo contrario, vt ſiccitas corrumpitur ab humiditate, & ſcientia ab ignorantia prauæ diſpoſitionis, per accidens autem corrumpũtur ad corruptionem ſui ſubiecti cui innitũtur, & à quo conſeruantur, vt corrupta aqua corrumpuntur qualitates eius, & corrumpitur forma eius, ſuſtentabatur enimin materia per qualitates eius, ſed neutro modo ſubſtantiæ ſimplices poſſunt corrumpi: non quidem per ſe, qm̃ ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, niſi ratione qualitatum contrariarum, quæ nõ inſunt ſubſtantiis ſimplicibus, cum ſint extra naturam elementorum, nec per accidens, qm̃ cũ ſint immateriales non ſunt formæ innitentes materiæ, ergo omni modo corruptionis ſunt incorruptibiles, & propterea dixit Ariſt. in 1 cęli tex. 100. de huiuſmodi ſubſtantiis quod ſunt entia inalterabilia, & impaſſibilia optimam habẽtia vitam, & per ſe ſufficientiſſimam perficiunt toto æterno, i. non temporalem, ſed æternam. Et in li. 9. Meta. tex. 19. dicit quòd in eis non eſt malum, neque peccatum, id eſt, defectus naturalis, neque corruptio, etenim corruptio eſt malorum.

Secundum doctrinam Theologi, acceptatur eadem propoſitio. Nam Dionyſius ſic loquitur de intelligentiis in ca. de Diui. no. Propter iſtos, ſ. diuinæ bonitatis radios, ſunt, viuunt & vitam habent iudeficientem, & immunem à corruptione vniuerſa, Morte, materia, & generatione mũdæ exiſtentes. De animabus autem intellectiuis in eodem capite, ſic dicit, poſt illas claras, & admirabiles, mentes animæ, & quæcunque ſunt bona animarum, ſunt propter bonitatem ſupremè bonã: quod ſ. intellectuales ſunt, quod habent ſubſtantialem vitam inconſumptibilem, i. immortalem, & ratio quidem Theologi qua probatur & intelligentiæ, & animæ incorruptibilitas eſt eadem cum ea quæ adducta eſt ſecundum Auctorem, & breuiter reaſſumpta ſtat in hoc. Cũ intelligentia & anima ex propoſitione xv. ſubſiſtant ſecundum ſeipſas, & non ratione partis vt compoſita, neceſſe eſt quod ſint ſimplices eſſentiæ ſiue formæ. Igitur ſi corrũpuntur quod corrumpantur per ſe, qm̃ nulli alteri innituntur, quæcunque aũt ſubſiſtentia per ſe corrumpuntur, ideo corrumpuntur quia aliquid ab altero ſeparatur, puta forma à materia. Hoc aũt non poteſt eſſe in ſimplici forma ſubſiſtente, vt patet, ergo neceſſe eſſet, vel formam ſeparari à ſeipſa quod eſt inimaginabile, vel eſſe ſeparari à forma quod eſt impoſſibile: qm̃ eſt proprietas formæ, forma. n. dat eſſe, proprietas autem eſt ſeparabilis ab eo cuius eſt: quare ſicut habere tres eſt inſeparabile à triangulo ſic eſſe eſt inſeparabile à forma ſubſiſtente. Hæc de propoſitione 26. dicta ſint.

Propoſitio vigeſimaſeptima

OMnis ſubſtantia deſtructibilis, aut eſt compoſita, aut eſt delata ſuper rem aliam, &c.

In hac propoſitione intendit oſtendere cauſas, & conditiones propter quas ſubſtantiæ aliquæ ſunt corruptibiles, & dicit id prouenire ex altera duarum cauſarum: prima eſt compoſitio, ſecunda eſt delatio, vel ſuſtentatio ſuper rem alteram, ex prima cauſa corrumpuntur, tam elementa quàm elementata, ex ſecũda corrumpuntur formæ accidentales quæ innituntur ſubiecto, & formæ ſubſtantiales quæ innituntur materiæ ſubiectæ priuationi, & propoſitum ſuum ſic probat. Omnis ſubſtantia corruptibilis indiget aliquo quo ſtãte habet eſſe, & quo remoto definit eſſe. Illud autem non poteſt eſſe niſi, aut partes componentes, quibus ſtantibus vnitis, ſtat compoſitum, & quibus ſeparatis abinuicem deſtruitur compoſitum, vt patet de corpore elementato, & de artificiatis q̃ reſoluuntur in ea ex quibus conſtant, aut eſt ſubiectũ deferens, & ſuſtentans rem, qm̃. n. ſubiectum eſt debitè diſpoſitum cõſeruatur res innixa ſubiecto: ſiue ſit forma accidentalis, ſiue ſubſtantialis. Nam agens deſtruens aquam deſtruit accidentia aquæ, quæ innituntur aquæ, & deſtruit formam aquæ, quæ ſuſtentatur in materia. Et qm̃ omnes formæ naturales rerum inferiorum præter animam intellectiuam innitũtur materiæ, ideo ſunt corruptibiles, & tranſmutatione materiæ ad aliam formã. Patet igitur quod omnis ſubſtantia corruptibilis, ideo corrumpitur quia eſt compoſita ex partibus ſeparabilibus abinuicem, aut quia ſuſtẽtatur in eſſe per aliquod ſubiectum deferens. Ex quibus corollariè ſequitur quod ſi aliquod cõpoſitum conſtat ex partibus inſeparabilibus abinuicem, vt corpus cæleſte illud eſt incorruptibile non quia compoſitum, ſed quia tali modo compoſitionis eſt compoſitum. Itẽ ſi aliqua forma ſit non innitens materiæ, quia non educta de potentia eius, ſed eſt per ſe ſubſiſtens, talis non eſt delata ſuper materiam, & licet informet materiam, tamen non corrumpitur propter ſeparationem à materia, vt eſt anima intellectiua, de cuius incorruptibilitate ſatis pertractauimus in 1. part. diui Tho. in q. 75. ſuper quintum articulum.

Corruptibilia ſunt quæcunque ex cõtrariis cõpoſita, & non per ſe ſubſiſtentia ſunt.

Secundum doctrinam Procli, acceptatur eadem propoſitio, quam & ipſe ſententialiter ponit in lib. ſuo, & probatio ſua eſt conformis penitus probationi Auctoris, & præterea cum omnis corruptio fiat per ſeparationem alicuius ab aliquo, neceſſe eſt quod hæc ſeparatio fiat, aut ratione partium cõponentium, aut ſubſtractione ſubiecti deferentis. ergo omnis ſubſtantia corruptibilis, aut eſt compoſita, aut delata ſuper aliam rem.

Secundum Ariſt. acceptatur eadem propoſitio. nam ſecundum eum in 12. Meta. tex. 29. materia eſt cauſa non eſſendi, & corruptionis. Vnde probans intelligentias eſſe immateriales dicit, ſempiternas. n. oportet eſſe, q. d. ſi habent materiam poſſunt non eſſe, ergo non erunt ſempiternę. Omne igitur corruptibile habet materiam ex qua, vel in qua: ſi ex qua, ergo eſt cõpoſitum, ſi in qua ergo ſuſtentatur per materiam vt formæ accidentales & ſubſtantiales, ſuſtẽtari aũt idem eſt quod deferri. Ergo ſecundũ Ariſt. omnis ſubſtãtia corruptibilis, vel eſt cõpoſita, vel delata ſuper aliam rem.

corruptibile omne materiã hẽt priuationi obnoxiam.

Tu tamen aduerte quod licet materia ſecundum Ariſt. ſit principium nõ eſſendi, tamen ad hoc quod ſit principiũ non eſſendi ſecundum ſubſtantiam, neceſſe eſt vt recipiat formam cum qualitatibus contrariis, & qm̃ id non contingit in cælo, ideo in primo cæli probauit cælum eſſe inalterabile, ingenerabile incorruptibile, & tamen in cælo poſuit materiam. Quoniam in omni mutatione Phyſica, etiam ſecundum locum ſupponitur materia, ex 12. Meta. tex. 6. Cum igitur cælum mutetur ſecundum locum, patet quod in eo eſt materia, verum quia eſt alterius rationis à materia inferiori, non eſt principium non eſſendi in cęlo ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum diuerſa vbi. Item aduerte ex doctrina quam dedit in 2. li. de Anima, tex. 21. videtur anima vt intellectiua eſſe alterum genus animæ ex conſequenti non in niti materiæ ſicut vegetatiua, & ſenſitiua, aliæ formæ materiales, & ſic eſſe ſeparabile à corpore, vt perpetuum à corruptibili, cuius ſignum ſumitur quia habet operationem in qua non communicat corpus, vt organum, ex quo ſequitur quod ſicut in operando non innititur corpori, ſic, nec in eſſendo. Vnde inter omnes formas inferiores erit per ſe ſubſiſtens, & incorruptibilis. Ex doctrina igitur Ariſto. habemus quod omne corruptibile habet materiam ex qua, non ſimpliciter, ſed ſubiectam priuationi, vt ex hoc excipiatur corpus cæli, vel materiam in qua non ſimpliciter, ſed vt deferẽtem, vel ſuſtentantẽ, vt ex hoc excipiatur aĩa intellectiua.

Secundum doctrinam Theologi, acceptatur eadem propoſitio. Nam cum generatio & corruptio ſint oppoſita, habent fieri circa idem. ergo omne corruptibile eſt generabile, ſed generabile nõ eſt niſi cõpoſitũ, & quod educitur de

potentia

potentia ſubiecti, vel potentia materiæ, & omne tale inniti tur ſubiecto, vel materiæ, ex cõſequenti eſt ſuſtẽtatum ſup rem aliam, ergo corruptibile non eſt niſi cõpoſitum, & qđ de potentia ſubiecti, vel materię eductũ eſt. Minor ſic probatur, omne quod generatur, aut generatur per ſe, aut per aliud, id eſt ad generationẽ alterius. Si per ſe, ergo eſt com poſitum. In omni.n. generatione per ſe ſubiicitur materia, ex qua per receptionem formæ conſtituitur cõpoſitum, & in hoc diſtinguitur generatio à creatione in qua nihil ſupponitur, ſi per accidens: ergo eſt eductum de potentia ſubiecti, vt dum fit aqua, generatur frigiditas: vel de potentia materiæ: vt dum agens diſponit materiam educit formam aquæ de potentia materiæ: ergo oẽ genitum per accidens eſt delatum ſuper ſubiectum, vel ſuper materiam, ex conſequẽti cum omne corruptibile ſit generabile, & eo modo corruptibile: quomodo eſt generabile ſequitur omne corruptibile eſſe compoſitum, vel delatum, i. ſuſtẽtatum ſuper rem aliam, qua ſtãte ſtat, & qua remota remouetur niſi corrumpatur à ſuo contrario, ſtat.n. frigiditatẽ aquæ corrumpi à calore, & tamen aquam non corrumpi, vt diximus ꝫ. etiam ad mentem Ariſt. Hæc de propoſitione 27. dicta ſint.

Generabile oẽ cõpoſitũ eſſe oportet

Propoſitio vigeſimaoctaua.

OMnis ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt ſimplex, & non diuiditur, &c.

Quia in propoſitione 26. manifeſtauit ſubſtantiam exiſtentẽ per ſeipſam eſſe incorruptibilem, hic declaratur qũo ſe habeat quo ad diuiſionem & compoſitionem, & intẽdit duas cõcluſiones: quarũ prima eſt, ſubſtãtia ſtãs per ſeipſam nõ diuiditur, i. eſt impartibilis, & indiuiſibilis. Secũda eſt, ſubſtãtia ſtãs ꝑ ſeipſam eſt ſimplex, i. nõ cõpoſita ex multis, ſed antequã deſcendã ad ꝓbationes, aduerte duo: primo qđ ſimplex & impartibile licet ſunt idẽ re, tamẽ rõne differũt: qm̃ impartibile formaliter excludit diuiſionẽ, ſimplex aũt formaliter excludit cõpoſitionem. Re tamẽ ſunt vnũ, qm̃ oẽ partibile quoddã totũ eſt, & vt ſic cõpoſitum eſt, ergo impartibile incompoſitum eſt, & omne compoſitum partibile eſt, & vt ſic diuiſibile, ergo omne ſimplex indiuiſibile eſt. Aduerte ſecundo, vt etiam diximus in propoſitione 26. non eſt idem, ſubſtantiam ſtare ſiue exiſtere, ſi ue ſubſiſtere per ſe, & ſubſiſtere per ſe ipſam, vel per eſſentiam ſuam: nam exiſtere per ſe, verificatur de omni quod ſubſiſtit ſiue ratione partis, vt compoſita materialia quæ ſubſiſtunt ratione formę vnitę materiæ, ſiue ratione totius eſſentię vt intelligentię quę ſe totis ſubſiſtunt cum ſint formæ completæ non vnibiles materiæ. Exiſtere autem per ſeipſam, vel per eſſentiam ſuam non verificatur niſi de ſubſtantia: quæ ſe tota, ſiue ex ſe ſubſiſtit, vt per ly ex ſe excludatur cauſa formalis intrinſeca ad differentiam compoſitorum materialium, non autem excludatur cauſa prima agens à qua pendet, vt diximus in propoſitione 25.

Subſtãtia ſubſiſtentes indiuiſibiles ac ſimplices ſunt.

His præpoſitis, aduerte probationem Auctoris pro prima concluſione conſiſtere in hoc, ſi ſubſtantia ſtans per ſe ipſam eſt diuiſibilis in partes, ergo omnis pars eſt ſtans per ſeipſam, quod eſt falſum, conſequentia ſic probatur, quod conuenit alicui ſm ſeipſum, i. ſm totum, cuilibet parti eius conuenit ſi eſt diuiſibile, vt ſi ſol ſecundum ſe totum eſt lucidus ſecundum omnem partem eſt lucidus, & ſi mobile ſecundum totum mouetur ſecundum omnem partem mouetur, ergo ſi ſubſtantia ſtans per ſeipſam, i. ſecundum ſe totam diuiſibilis eſt, omnis pars ſtabit per ſeipſam, falſitas autem conſequentis ſic manifeſtatur, ſi omnis pars ſtat per ſe ipſam, ergo nulla innitetur alteri, repugnat enim aliquid per ſe ſtare, & inniti alteri, ſi nulla innititur alteri: ergo nõ conſtituent compoſitum, ergo aliquod habebit partes, & non erit compoſitum, quod eſt impoſſibile.

Secundam cõcluſionem ſic probat Auctor, ſi ſubſtantia ſtans per ſeipſam non eſt ſimplex, ſed compoſita, ergo quælibet pars ſtabit ex alia, qm̃ cum ſtet ſm ſe totam quælibet pars pendet ex alia, ſed hoc eſt falſum, qm̃ cum in quolibet compoſito ſit ordo partium, in eo eſt aſſignare partẽ melio rem & viliorẽ, vt in compoſito eſſentiali forma eſt melior materia, in compoſito elementato elementum prædominans, vt ſic melius eſt. in compoſito quãtitatiuo pars prior videtur nobilior, ſi ergo ſubſtantia ſtans ſm ſe totã eſt compoſita, & quælibet pars pendet ex alia, ſequitur meliorem pendere à viliori, & viliorem à meliori. Quapropter infert Auctor ſubſtantiam ſtantẽ per ſeipſam eſſe incompoſitam, qm̃ per ſeipſam ſibi ſufficit, ex cõſequenti non indiget partibus, à quibus recipiat ſufficientiam, ſicut compoſita accipiunt ſufficientiam, ſicut & eſſe à partib⁹. Integratur enim totum ex partibus. Et qm̃ eſt ſimplex & impartibilis, ideo eſt incorruptibilis, vt probatum eſt in propoſitione 27.

Compoſiti pies ordinẽ hẽre oportet.

Secundũ doctrinã Procli, acceptatur eadẽ propoſitio. nam in lib. ſuo, talem propoſitionem format, Omne per ſe ſtãs, i. ſm ſeipſum impartibile eſt & ſimplex: probat autem ſic, ſi omne ſtans ſm ſeipſum eſt partibile, cum ſtet ſm ſe totum, & non ratione partis, vt declaratum eſt, ergo ſtat ſm quamlibet partem, ergo quælibet pars fundatur in alia: vnũquodque.n. fundatur in eo per quod ſtat, ſi ergo ſtat ſm quamlibet partem, quælibet fundatur in alia. Nam ſic ſtans ratione partis, ideo ſtat quia vna pars fundatur in alia, puta forma in materia, ſic ſtans ſm ſe totum, ideo ſtat ſi eſt partibile, quia quælibet fundatur in qualibet, hoc autem eſt impoſſibile, quoniam fundans & fundatum ſe habent, vt cauſa & effectus, quæ cum ſint oppoſita non poſſunt conuenire eidem ſecundum idem, non ergo ſtans per ſeipſum eſt partibile, ſi impartibile ergo eſt ſimplex. Nam idem re ſunt vt diximus ſuprà, licet differant ratione.

Secundum doctrinam Ariſt. acceptatur eadem propoſitio, & ſufficienter probata eſt ꝫ. in propoſitione 7. quo ad intelligentias de mente eius. Nam hæc propoſitio, omnis ſubſtantia ſtans per ſeipſum, &c. vt diximus in propoſit. 25. non verificatur niſi de intelligentia, & anima intellectiua, & quidem quo ad intelligentias quod ſint indiuiſibiles, & ſimplices, vide probationes factas in propoſitione 7. Quod autem idem verificetur de anima intellectiua, vt intellecti ua eſt, probatur ex eo quod dixit in 3. de Anima, tex. 4. vbi inquit, Neceſſe eſt itaque, quoniam omnia intelligit immix tum eſſe, i. non habere aliquam naturam corpoream, nec materialẽ, ex conſequenti eſſe ſine organo, qm̃ ſi aliquod organum haberet ſicut ſenſitiuum, iam non cognoſceret omnia, ſed ſuum obiectum eſſet determinati generis, ſicut auditus circa ſonum, & viſus circa viſibile, &c. Et in tex. 12. inquit, Dubitabit autem vtique aliquis ſi intellectus ſimplex eſt, & impaſſibilis, & nihil nulli habet commune, &c. Vbi ſupponens intellectiuum principium eſſe ſimplex & impaſſibile, & inorganicum quærit quomodo poteſt intelligere cum intelligere ſit quoddam pati. Ex quibus dictis conſtat Ariſt. cognouiſſe animam intellectiuam, vt intellectiuam, eſſe eleuatam ſuper omnem naturam corpoream & materialem, ex conſequenti eſſe ſimplicis & inextenſæ, & indiuiſibilis ſubſtantiæ ſicut intelligentiæ, in hoc tamen differens ab eis qđ eſt actuatiua materiæ, non tamen pendens ab ea. Et id cognouit Ariſt. ex operatione intellectiua, quæ nõ expletur per aliquod organum, & ſuum obiectum non eſt tantum vnius generis, ſed ens inquantum ens.

Aĩa ſicut intelligẽtiæ ſũt indiuiſibil.

Secũdũ doctrinã Theologi, acceptaſ eadẽ ꝓpoſitio, & qđẽ ꝙ verificeſ de intelligẽtia, iam probatũ eſt in ꝓpoſi. 7. vbi & adduximus dictũ Dionyſij. Quod aũt verificetur de aĩa intellectiua ꝓbatur, qm̃ ſm Theologũ eſt tota in toto, & tota in qualibet parte corporis, nõ quidẽ quo ad totalitatẽ potentiarũ, aliter oẽs potẽtiæ aĩæ eſſent in pede, & in manu, &c. Sed quò ad totalitatẽ eſſentię. ergo eſſentia eius eſt oĩno inextenſa, & per ſe, & per accidens ex cõſequenti eſt omnino indiuiſibilis, & incompoſita, & ſignum omnimodæ inextenſionis manifeſtatur per actum intelligendi, propria.n. operatio formæ extenſæ eſt circa ſingularia tm̃, operatio aũt animæ intellectiuæ eſt circa vniuerſale, & intellectus recipit ſpeciem vniuerſalem in repræſentando, ergo conſtat animam intellectiuam ſm eſſentiam ſuam eſſe eleuatam ſuper materiam, & non extendit, in corpore extenſo ſicut extenduntur per accidens formæ ſubſtantiales materiales, & accidentales quę recipiuntur in quanto. Extenditur. n. albedo ad extenſionẽ ſuperficiei, ex conſequenti anima intellectiua eſt impartibilis, & ſimplex, & per ſe, & per accidens. Hæc de propoſitione 28. dicta ſint.

Aĩa eſt tota ĩ toto, et tota ĩ qualibet eius ꝑte.

Propoſitio vigeſimanona.

OMnis ſubſtantia ſimplex eſt ſtans per ſeipſam, ſ. per eſſentiam ſuam, &c.

Pro euidẽtia huius ꝓpoſitiõis aduerte duo, primò ꝙ cũ ꝓpoſitio præcedẽs ſit vniuerſalis affirmat. & hęc ſit vniuerſalis affirmat. non videtur hæc conuerſio valere, qm̃ vniuerſalis affirmat. non conuertitur niſi in particularem affirm. vt hic, omnis homo eſt animal, ergo quoddam animal eſt homo. nam ſi dicatur, ergo omne animal eſt homo, patet conſequentiam eſſe falſam, ſic in propoſito, licet hæc ſit vera, omnis ſubſtãtia ſtans per ſeipſam eſt ſimplex, tamen hæc videtur falſa, omnis ſubſtantia ſimplex ſtat per

ſeipſam

ſeipſam,qm̃ aliquæ ſubſtantiæ ſimplices,vt formæ naturales, & omnes animæ præter intellectiuã non ſtant,i.nõ ſubſiſtunt per ſeipſas,nec per alterum.Ad hoc igitur dicẽdum eſt,q̃ intentio Auctoris non fuit loqui de omnibus ſubſtantiis ſimplicibus,ſed de his quæ ſubſiſtunt,veluti,ſi diceret, omnis ſubſtantia ſimplex ſtans,ſtat per ſeipſam, eſt verum ad differentiã ſubſtantię compoſitæ ſtantis,quæ nõ ſtat per ſeipſam,ſed ratione partis,vt diximus in propoſit.28. Et ſic patet q̃ inſtantia adducta de formis naturalibus non valet, quia non ſtant,ex conſequẽti non ſtant per ſeipſas, nec per alterum.Aduerte ſecundo q̃ licèt Auctor hãc conuerſionẽ faciat,&conuerſam probauerit quæ fuit propoſitio præcedens,tñ conuertentẽ non probat quæ eſt præſens propoſitio,& exiſtimo id feciſſe,qm̃ in omni bona conuerſione,ab vna ad reliquam eſt manifeſta conſequentia, bene enim ſequitur q̃ ſi nullus homo eſt lapis ,nullus lapis eſt homo. Et in terminis conuertibilibus, patet vniuerſalẽ affirmat.conuerti in vniuerſalẽ affirmat. vt ſi omnis homo eſt riſibilis, oẽ riſibile eſt hõ, & qm̃ iſta duo ſunt conuertibilia, ſubſtãtia ſtans per ſeipſam,& ſubſtantia ſimplex ſtans, ideo bene ſequitur, q̃ ſi hæc eſt vera, omnis ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt ſubſtantia ſimplex ſtans, etiam hæc eſt vera, omnis ſubſtantia ſimplex ſtans,eſt ſtans per ſeipſam,hãc puto eſſe rationẽ quare Auctor non probauit eam:verũ quia in commento ponitur alia propoſitio, quæ talis eſt,ſubſtantia ſtãs per ſeipſam eſt cauſata ſine tempore, & eſt in ſubſtantialitate ſua ſuperior ſubſtantiis temporalibus. Cui concordat Proclus formãs talem ꝓpoſitionẽ,omne ſtans per ſeipſum eſt exemplum ab his quæ tẽpore menſurãtur ſm̃ ſuam ſubſtantiam,& hæc propoſitio probatur in cõmento, & ex ea poſſumus elicere probationẽ propoſitionis poſitæ ab Auctore,ideo primò formo probationẽ ꝓpoſitionis poſitæ in cõmento,deinde elicio probationem poſitæ propoſitionis ab Auctore,probatio ſtat in hoc,Nulla ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt generata,vt probatũ eſt in propoſitio.25.omnis ſubſtantia cauſata in tempore,& menſurata tẽpore eſt generata.Ex hoc enim menſuratur tempore, quia eſſe eius variatur per generationẽ & corruptionem,vnde quia cælum ſm̃ ſubſtantiam ſuam eſt incorruptibile, quo ad ſubſtãtiam non menſuratur tẽpore,ſed pro quanto eſt ſub motu. Ergo nulla ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt cauſata in tẽpore, ita ſcilicet quòd ipſa ſm̃ ſubſtantiam mẽſuretur tempore, ſed eſt eleuata ſuper omnia tẽporalia : ex hac ꝓbatione poteſt ſic elici probatio propoſitionis poſitæ ab Auctore, omnis ſubſtantia ſimplex ſtans,eſt nõ generata,nec menſurata tẽpore,ergo eſt incõpoſita.nam omne genitum,& menſuratum tempore eſt cõpoſitum. Genitum.n.cõſtat ex materia & forma,& mẽſuratum tẽpore eſt mobile, &omne mobile eſt diuiſibile,ergo cõpoſitum. Tunc vltra ſi ſtat,& eſt incõpoſita,vt dictum eſt, ergo ſtat per ſeipſam,qm̃ cùm careat partibus non poteſt dici q̃ ſtet ratione partis,hoc enim eſt proprium compoſitorum,vt dictum eſt in propoſitione 28.

Subſtãtiæ ſubſiſtentes ſunt ſimplices et ingenerabiles.

Eadem propoſitio quoniam cõuertens eſt præcedentis, & præcedens acceptatur à Proclo, & ab Ariſt.& à Theologo,vt probatũ eſt, ex conſequẽti & hæc acceptatur nec indiget alia probatiõe,niſi vt probauimus, qm̃ illa probatio ꝓcedit ex fundamento in quo conueniunt & Philoſophus & Theologus.Propoſitio autẽ poſita in cõmento, ſcilicet, ſubſtantia ſtans per ſeipſam cauſata & ſine tempore, ita q̃ non menſuratur tempore quoad eſſe ſuum vltra hoc quòd acceptatur à Proclo , vt viſum eſt acceptatur etiã ab Ariſt. Nam cùm ſit immaterialis, vt dictũ eſt ſuprà,& incorruptibilis. Incorruptibilia autem ſunt ſemper , & quæ ſemper ſunt non cõtinentur ſub tempore, nec menſurantur,qm̃ vt dicit Ariſt.in 4.Phyſ.tex.117.eſt accipere maius tẽpus omni contento ſub tempore,quare manifeſtum eſt qm̃ quæ ſemper ſunt ſecundũ quod ſemper ſunt , non ſunt in tempore, neque enim continentur tempore , neque menſuratur eſſe eorum ſub tempore,ſignum autẽ quoniam nihil patiuntur à tempore,tanquam non entia in tempore: hæc ille.Et in 1. cæli,textu 110.inquit, propter quod quidem neque in loco quæ ibi apta nata ſunt,ſcilicet extra cælum,neque tempus ipſa facit ſeneſcere. Patet igitur quòd ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt ſuperior omni tempore, nec eius productio,cũ non ſit vera generatio,menſurantur tempore.

Eadem propoſitio acceptatur à Theologo.Nam Dionyſius de diuinis nom.cap.10.aſſignans differentiam inter æuum,& tempus dicit,Aeuum appellat ſcilicet Sacra ſcriptura,ſecundum quod & proprietas æui eſt,antiquum&inuariabile atque ſecundum totũ ipſum quod dicit eſſe metiri, tempus autẽ ſcriptura in generatione & corruptione ponit aliaſque ſe aliter habens , i. Sacra ſcriptura appellat ęuum illud quod eſt menſura eſſe antiqui,i.non incipientis de nouo,& inuariabilis, & menſuratur ab æuo ſm̃ totũ, & non per partẽ poſt partem. Tempus autẽ ponitur menſura eorum quæ generanẽ & corrumpuntur,&aliter ſe habent, vnde inquit illic Dionyſius,q̃ pro hac vita menſuramur tẽpore,poſt hanc vitã autem erimus participes æui,qm̃ facti erimus incorruptibiles,&c.Ex his ergo habemus duo,primò quòd ſubſtantia mẽſurata tempore habet principium, & finem in tempore,ſecundò q̃ eſſe menſuratum tempore eſt variabile per generationẽ &corruptionem.Cùm igitur ſubſtantia ſtans per ſeipſam ſit incorruptibilis, vt ꝓbatum eſt in propoſit.26.ſequitur q̃ non habet principium & finẽ in tempore,nec eius eſſe eſt tranſmutabile.Ex conſequenti non menſuratur,nec continetur ſub tempore,ſed eſt altior omni re temporali. Hæc de propoſitione 29.dicta ſint.

Corruptibilia sũt q̃cunque mẽſurantur tpe.

Propoſitio trigeſima.

OMnis ſubſtantia creata in tempore,aut eſt ſemper in tempore, & tempus non ſuperfluit ab ea, quoniam eſt creata & tempus æqualiter, aut ſuperfluit ſuper tempus, & tempus ſuperfluit ab ea , quoniam eſt creata in horis temporis quibuſdam,&c.

In hac propoſitione intendit declarare quòd conuenienter in Vniuerſo creatæ ſunt duæ naturæ temporales quarum vna adæquantur tempori,ita quod non fuit,nec erit aliqua pars temporis in quo illa non ſit,ita q̃ ſi tẽpus eſt æternum adæquatur tempori æterno, & ſi tempus eſt finitũ antè,& poſt adæquatur toti tempori finito,ea ratione qua eſt temporalis,& hæc eſt natura corporis cæleſtis. Dixi no tanter ea ratione qua eſt temporalis,qm̃ cælum ſm̃ ſubſtãtiam,cùm ſit incorruptibile,& eſſe inuariabilis,non continetur,nec mẽſuratur tempore,vt dictum eſt in propoſitione præcedenti. Cælum autem vt motum menſuratur tempore,quoniam tempus eſt menſura motus,& prout eſt ſub motu dicitur ſubſtantia tẽporalis, quam Auctor dicit creatam in tempore inquantum, ſ. eſt ſub motu, & non quo ad eſſe. Cælum igitur vt motum , eſt natura temporalis adæquata tempori, quoniam tẽpus non fuit quin fuerit motus cæli , nec erit quin tunc ſit motus cæli. Nam ſic ſe habent quod poſito vno ponitur reliquum,& remoto vno remouetur reliquum, vt magis declarabitur ſm̃ doctrinam Ariſto. Alia natura temporalis eſt inadæquata tempori , ita quod eſt dare tempus in quo illa non eſt,nec mouetur, vt natura omnium ſub cælo quæ dicuntur generabilia,& corruptibilia quæ aliquo tempore ſunt & mouentur , & aliquo tempore non ſunt nec mouentur.Hanc igitur concluſionẽ probabimus ad mẽtem Auctoris , deinde ponitur corollarium ad mentem eiuſdem.Probatio concluſionis ſtat in hoc.Cũ ſubſtantiæ incorporeæ æternæ , & ſubſtantiæ generabiles ſint penitus diſſimiles,qm̃ illæ ſunt ſemper,& ſunt immobiles:iſtæ autẽ non ſemper ſunt,& ſunt mobiles, non ſe conſequuntur immediatè,ſed ꝑ aliquod medium,quod de vtroque extremo participat.Nam hunc videmus ordinem in rebus,quod ſimilia ſeinuicem immediatè conſequuntur,diſſimilia autem quodam medio,vnde in elementis,quoniam aqua eſt diſſimilis igni in vtraque qualitate , non ſequitur ad ignem immediatè, ſed mediat aer qui participat qualitates vtriuſque.nam eſt calidus,&vt ſic aſſimilatur igni,& eſt humidus, & vt ſic aſſimilatur aquæ , vt igitur hic ordo ſeruetur in ſubſtantiis creatis conueniens eſt, vt inter ſubſtantias æternas immobiles, & ſubſtantias temporales non æternas , & mobiles mediet ſubſtantia æterna temporalis mobilis. Nam inquantum habet eſſe æternum, i.inuariabile, aſſimilatur ſubſtantiis æternis immobilibus,& diſſimilatur ſubſtantiis temporalibus non æternis , & inquantum eſt ſub motu aſſimilatur his ſubſtantiis non æternis mobilibus, & quia eſt ſub motu dicitur temporalis, ratione autem eſſe immutabilis dicitur æterna,& hæc eſt natura cæli, vt diximus , conuenienter ergo datur natura cauſata in tempore adæquata tempori,& natura cauſata in tempore inadæquata tempori,ſed prima eſt ſub tempore non ratione eſſe,ſed ratione motus:ſecunda autem eſt ratione vtriuſque,& ideo dicitur ſimpliciter temporalis.

Cælũ motui ſubiectũ mẽſuratur tpe et ſemp ſimul cum tpe eſt:alia verò nõ ſẽp cũ tpe ſunt.

Corollarium poſitum ad mentem Auctoris incipit ibi: iam ergo oſtenſum eſt ex hoc,&c. Et intẽdit q̃ cũ duæ ſint naturæ ærernæ vna ſimpliciter æterna, & nullo modo temporalis, vt ſubſtantia abſtracta, alia æterna, & temporalis ratione

ratione motus vt ſubſtantia cæli, duæ ſunt perpetuæ durabilitates. Nam & ſubſtantia abſtracta, & ſubſtantia cæli, cũ ſint creatæ incorruptibiles in æternum ſtant, & tñ inter eas aſſignatur triplex differentia, prima eſt q̃ ſubſtantia abſtracta eſt natura fixa ſtans immobilis motu phyſico. Cùm.n. ſit ſimplex, & indiuiſibilis ex propoſitione xxviij. eſt immobilis phyſicè. Omne.n. mobile eſt diuiſibile, vt probat Ariſt. in 6. Phyſ. text 39. Subſtantia aũt cæli mouetur, vt patet, & vt ſic inſtabilis eſt, ſecunda eſt q̃ ſubſtantia abſtracta eſt tota ſimul non habens prius & poſterius, ſubſtantia aũt cæli nõ ratione eſſe, ſed ratione motus habet quandam ſucceſſionem, quoniam in motu vna pars ſuccedit alteri ſicut & in tẽpore, tertia eſt q̃ perpetuitas ſubſtantię abſtractę eſt per eſſentiam ſuam, id eſt per ſeipſam, & nullo modo ratione partium, cùm ſit ſimplex immobilis, perpetuitas autem cæli ratione eſſe, & ratione motus eſt exiſtens per partes: nam & compoſitum & mobile eſt, ſed inquantùm compoſitum exiſtit ratione partium permanentium, inquantùm autem eſt mobile & mouetur, exiſtit ratione partium ſibi ſuccedentium, quarum vna eſt prior, altera poſterior. Manifeſtum eſt igitur quòd duæ ſunt perpetuæ durabilitates creatæ, & quomodo adinuicem differunt.

Eadem propoſitio acceptatur à Procl. nam talem propoſitionem format, Omne quod ſecundum tempus exiſtit, aut eo quod ſemper in tempore eſt, aut aliquando in parte temporis, hypoſtaſim habens, i. omne temporale, aut eſt in omni tempore, vt cælum, aut pro aliqua parte temporis, vt inferiora generabilia, & q̃ hæc diuiſio ſit ſufficiens ſic inueſtigat Procl. Inter hæc duo extrema ens ſemper & immobile, ens non ſemper & mobile, poſſumus imaginari tria media. Primum ſit, ens ſemper, & mobile ſemper. Secundum ſit, ens non ſemper, ſed mobile ſemper. Tertium ſit, ens ſemper, & mobile, ſed non mobile ſemper, ſed tantùm primum eſt dabile: nam ſecundum implicat, cum enim motus ſupponat ſubiectum, impoſſibile eſt q̃ ſit mobile ſemper & non ſit ens ſemper: ſimiliter tertium non eſt dabile, nã ſi eſt ens ſemper & mobile, mobilitas ſequitur naturam eius, ex conſequenti ſemper conuenit ei. Reſtat igitur quod inter ens ſemper & immobile, & inter ens non ſemper & mobile, mediat ſolùm ens ſemper, & mobile ſemper, ſed hoc dicitur ſemper in tempore eſſe, vt cælum, ergo ſunt tantùm duæ naturæ temporales, quarum vna eſt pro omni tempore, & alia pro aliquo tempore.

Subſtãtiæ res apud Ariſt. naturæ ab aliis appellata.

Eandem propoſitionem acceptat Ariſt. Nam in duodecimo Meta. tex. 5. dicit, Subſtantiæ verò tres. Vna quidem ſenſibilis, cuius alia quidem ſempiterna, alia corruptibilis, alia verò immobilis &c. & de hac ſenſibili diuiſa in ſempiternam, & corruptibilem, reaſſumens in eodem lib. tex. 29. dicit, Quoniam aũt tres erant ſubſtantiæ. Duæ quidem quæ phyſicę, & vna quę immobilis, &c. ergo ſenſibilis ſempiterna, vt cælum eſt ſubſtantia phyſica, ergo mobilis, quia natura eſt principium motus, ergo temporalis vt mobilis, nam cùm tempus ſit numerus motus, omnis natura vt mobilis cadit ſub tempore, corruptibilem autem eſſe temporalem clarum eſt, ergo concordat Ariſt. cum Auctore duas, ſcilicet eſſe naturas temporales, vnam adæquatam tempori, aliam inadæquatam.

Diſſimilia non ſe conſequuntur niſi ꝑ medio ſimili vtriq; extremorum.

Et aduerte, q̃ ratio adducta ad mentẽ Auctoris, ſ. q̃ omnino diſſimilia non ſe conſequũtur, niſi cum aliquo medio habente ſimilitudinem cum vtroque extremo, tangitur ab Ariſto. in alio propoſito: nam in 8. lib. Phyſi. tex. 37. comparans mouens non motum ad motum non mouens, putà animam mouentem ad lapidem motum, aduertens omnimodam diſſimilitudinem inter ea, quia anima mouet & non mouetur, lapis mouetur & non mouet ponit medium communicans cum vtroque, ſ. mouens, & motum, putà manum quæ mouet lapidem, & mouetur ab anima, & inquantùm mouet ſimilatur animæ, vt mouenti, & inquantùm mouetur ſimilatur lapidi vt moto. Patet igitur quòd rerum ordo exigit vt omnino diſſimilia non immediatè, ſed cum aliquo medio ſe conſequantur, & tu applica ad concluſionem poſitam ab Auctore.

Eadem propoſitio acceptatur à Theologo, ſed alio quidem modo quàm à Philoſophis, vnde aduerte q̃ quò ad ſubſtantiam concordat cum Philoſophis, tenet.n. ſubſtantiam cæli perpetuam, & inferiorum corruptibilem ſicut & Philoſophi, quò ad adæquationem, vel inadæquationem temporis ratione motus diſcordat à Philoſopho. nam licet Theologus, & Philoſophus teneant cælum motum adæquari tpi, inferiora aũt inadæquari, tamen in hoc diſcordãt, q̃ Philoſophus credens mundũ ęternũ antè, & pòſt tenet motum cæli adæquari toti tpi, quod ſm ipſum eſt infinitum. Theologus aũt tenet ipſum adæquari toto tpi, qm̃ tps ſequitur ipſum, non ſolùm vt menſura menſuratum, ſed vt accidens proprium ſubiectũ, primum enim menſuratum à tpe eſt motus diurnus primi mobilis, & ipſo menſuramus oẽm motum, qm̃ ſimpliciſſimus, & regulatiſſimus eſt, verùm quia ſm Theologum totum tempus eſt finitum, qm̃ nõ fuit antè, nec erit poſt motum cæli, dicendum eſt quod cęlum ratione motus adæquatur toti tempori, quod tamen finitum eſt, inferiora autem ſm idem numero inadæquantur toti tpi infinito ſm Philoſophum: & toti tpi finito ſm Theologum. Dixi aũt ſm idem numero, qm̃ nulla eadẽ pars elementi eſt perpetua, licet elementa per mutuam generationem remaneant perpetua, nec aliquod elementatum idem numero eſt perpetuum, licet ſucceſſione generationis perpetuetur in ſpecie, cęli autem & ſpecie, & numero perpetui ſunt. Dicta ſint hæc quò ad propoſitionem 30.

Propoſitio trigeſimaprima.

INter rem cuius ſubſtantia, & actio ſunt in momento æternitatis, & inter rem cuius ſubſtantia, & actio ſunt in momento temporis exiſtens eſt medium, & eſt illud cuius ſubſtantia eſt ex momento æternitatis, & actio eſt ex momento temporis.

Æternarum alia ſunt æterna ſimpliciter, vt ſ telligẽtia alia non æterna ſimpliciter, vt anã

Sicut in propoſitione præcedenti manifeſtauit duas eſſe naturas temporales. Vnam adæquatam tempori, vt cælum motum. Alteram inadæquatam, vt corruptibilia, ſic in hac propoſitione manifeſtat duas eſſe naturas ęternas, ſiue perpetuas. Vna eſt omnino æterna, qm̃ & ſubſtantia, & actio menſurantur æternitate, & hæc eſt intelligentia, quæ ſm Auctorem parificatur ęternitati, ex ſecunda propoſitione. Altera eſt non omnino æterna, qm̃ eius ſubſtantia menſuratur æternitate, & actio menſuratur tempore, & hæc eſt anima intellectiua, quam dixit Auctor in propoſitione 2. eſſe conſtitutam in horizonte æternitatis, quod quomodo intelligendum ſit illic expoſuimus.

Momẽtũ quid ſit.

Sed antequã probetur propoſitio declaranda ſunt duo. Primò, quid ſignificat ly Momentum æternitatis, & ly Momentum temporis.

Secundò, vtrum hæc propoſitio poſſit ita verificari de cælo ſicut de anima.

Quantùm ad 1. aduerte, q̃ per ly Momentum videtur Auctor intelligere menſurationem, nam hanc propoſitionem traxit à Procl. vt videbitur, & Procl. loquitur manifeſtè de menſuratione, intendit ergo Auctor ſic dicere, Inter rem cuius ſubſtãtia & actio mẽſurantur æternitate, & rem cuius ſubſtantia, & actio menſurantur tpe, cadit res cuius ſubſtantia menſuratur æternitate, & actio menſuratur tpe.

Quantùm ad 2. aduerte q̃ in propoſitione præcedenti, dixit cælum eſſe naturam temporalem, qm̃ motus eius eſt in tempore. Hic autem dicit dari naturam mediam inter rem penitùs æternalem, & rem penitùs temporalem, cuius actio ſit in tempore, & ſubſtantia in ęternitate. Cùm igitur actio ſit agentis, & motus ſit rei mobilis, eſt.n. actus mobilis, & anima ſit à qua eſt actio, verius intelligendum eſt de anima quàm de cælo: qm̃ cælum vt motum magis habet rationem paſſi quàm agentis. Poſito igitur q̃ intelligatur de anima, ſic probat eam Auctor ex fundamento poſito in propoſitione præcedenti, Ordo rerum requirit quod diſſimilia ſe conſequantur cum quodam medio, vt declarauimus 3. ſed res æternæ ſm ſubſtãtiam & operationem, & res temporales ſm ſubſtantiam & operationem ſunt penitùs diſſimiles. ergo inter eas debet mediari res, cuius ſubſtantia ſit æterna, & actio temporalis, vel res cuius actio ſit æterna, & ſubſtantia temporalis, ſed hoc ſecundum eſt impoſſibile, quoniam actio ſupponit agens: ergo ſubtracto agente ſubtrahitur actio, ergo ſi agens non eſt æternum, actio non erit æterna, ergo datur primum, & hoc eſt anima intellectiua coniuncta corpori, cuius ſubſtantia quod ſit æterna ſaltem à parte pòſt, & eius actiones non abſoluantur à tempore declaraui in propoſitione 2. Vide illic.

Eadem propoſitio acceptatur à Procl. nam talem propoſitionem format, Omnis eius quod omniquaque æternale eſt ſecundum ſubſtantiam & operationem, & eius quod ſubſtantiam habet in tempore medium eſt, quod hac quidem, ſcilicet ſubſtantia æternale eſt, hac autem, ſcilicet, operatione, tempore menſuratur, & eam probat conformiter Auctori, ſicut & propoſitionem præcedentem.

Eandem propoſitionem acceptat Ariſt. ſecundum ſanio res eius Expoſitores, qui ad mentem eius tenent animam immortalem, & pro hoc ſtatu omnem operationem ſuam fieri in tempore, quod quomodo ſit declaraui in propoſitione 2. vide illic.

Eandem acceptat Theolo. cuius mentem diffusè declaraui in 2. propoſitione, vbi propoſui vtrum anima intellectiua non ſolùm quò ad ſubſtantiam: ſed etiam reſpectu alicuius ſuæ operationis ſit æterna, & id determinaui in propoſitione 3. Hæc de propoſitione 31. dicta ſint: nam totalis eius declaratio pendet ex propoſitione 2.

Propoſitio trigeſimaſecunda.

OMnis ſubſtantia cadens in quibuſdam diſpoſitionibus eius in æternitate, & in quibuſdam diſpoſitionibus ſuis ſub tempore eſt ens, & generatio ſimul.

In hac propoſitione Auctor intendit manifeſtare conditionem, & modum illius ſubſtantiæ, quam dixit in propoſitione præcedenti, quò ad ſubſtantiam menſurari æternitate, & quo ad actionem menſurari tempore, & dicit hanc ſubſtantiam eſſe ens, & eſt generatio ſimul. Sed antequam probetur declarandum eſt quid intendit per ly Ens, & per ly Generatio, & per ly ſimul.

Ens ſ. id ſud quod verè eſt.

Quantùm ad 1. aduerte, q̃ ly Ens propriè ſignificat id quod eſt, ſine aliqua variatione per præteritum & futurum, & ſine aliqua ſucceſſione, ita q̃ exiſtentia ſua eſt tota ſimul, & eſt indefectibilis, vnde ens penitùs immutabile eſt ſimpliciter ens, & vnumquodque quantò magis recedit ab immutabilitate tantò minus eſt ens, & quoniam res menſu rata æternitate ſecundum ſubſtantiam, & operationem to taliter recedit à mutabilitate, & omni variatione, ideo pro priiſſime eſt ens, & eſt tantùm ens.

Inferiora potius generatiões ſ. entiũ variatiões, q̃ entia dici digna ſant.

Quantùm ad 2. aduerte, q̃ ly Generatio ſumitur ab Auctore pro communiſſimo ſignificato, vt omnis tranſmutatio, ſiue ſecundum ſubſtantiam, ſiue ſecundum qualitatem, ſiue ſecundum operationem dicatur generatio: vnde in hoc ſenſu omnis ſubſtantia ſubiecta tranſmutationi, & quò ad eſſe, & quò ad operationem, non meretur dici ens, quoniam non eſt permanens, ſed generatio, quoniam & eſſe ſuum, & operationes variationi ſubiiciuntur, ex quo ſequitur q̃ entia inferiora impropriè dicuntur entia, ſed propriè dicuntur generationes, id eſt variationes entium.

Rerum, alia ſunt entia, i. æterna: alia ſũt generatio tũtum, i. corruptibilia alia ſũt entia ſecũdum ſubſtãtiã et ſecũdũ operationẽ generatio

Quantùm ad 3. aduerte, q̃ iuxta declarationem nunc poſitam, aliqua res eſt tantum ens, vt quæ omnibus modis eſt æterna, & aliqua tantum generatio, id eſt omnibus modis ſubiecta variationi, & aliqua ſecundum ſubſtantiam ens, quia vt ſic eſt inuariabilis, & ſecundum operationem eſt generatio, quia vt ſic variabilis eſt, & hæc dicitur ens, & generatio ſimul.

Poſita hac declaratione manifeſta eſt probatio Auctoris, ſic enim arguit, Res ſimpliciter æterna eſt verè ens, res ſimpliciter temporalis eſt verè generatio modo expoſito: ergo res media quæ partim eſt æterna, & partim temporalis eſt ens, & generatio ſimul, non tamen vno mõ, ſed duobus. Nam qua ratione eſt æterna eſt ens, & qua ratione eſt temporalis eſt generatio, id eſt in tranſmutatione poſita.

Probata concluſione Auctor infert corollarium ibi, Iam ergo manifeſtum ex eo quod, &c. in quo reducit naturam ſimpliciter temporalem in cauſalitatem naturæ quo ad ſubſtantiam æternæ, & quo ad operationem temporalis, & hanc reducit in cauſalitatẽ primi & ſupremi, qui eſt Deus, & hunc oſtendit omnino incauſatum, ſed cauſam omnium. Intendit ergo ſic dicere, Cùm optima rerum diſpoſitio requirat q̃ inferiora cauſentur à ſuperioribus, & ſuperiora à ſupremo, & illic ſit ſtatus: ita q̃ ſupremum eſt tantùm cauſa, conſequens eſt vt res quę ſunt generatio modo ſuprà expoſito, dependeant à re quæ eſt ens & generatio, quæ eſt anima cæli ſecundum Auctorem: nam animæ cæleſtes per motum cæli cauſant hæc generabilia, & animæ iſtæ pendẽt ab eſſe puro, id eſt à Deo qui eſt prima cauſa, à qua pendet duratio omnium rerum ſempiternarũ, & deſtructibilium. Cùm.n. in ſe contineat omnes gradus eſſendi eminẽter, eſt cauſa omnium graduum, & modorum entium. Quod autem Deus ſit independens, & ab eo pendeant omnia, ſic manifeſtat, Deus eſt vnitas non acquiſita, id eſt non acquirens eſſe ab alio, & omnes aliæ vnitates, id eſt omnes aliæ ſubſtantiæ ſimplices ſunt acquiſitæ, id eſt acquirunt eſſe ab alio, ergo ſolus Deus eſt independens, & ab eo pendent omnia. Antecedens probatur ſic, Cùm Deus ſit vnitas prima, eſt vnitas per eſſentiam: ergo ſi aliæ vnitates non eſſent acquiſitæ, eſſent vnitates per eſſentiam: & ſic non differunt à prima tanquã per omnia exiſtentes ſimiles primæ, & ſi prima eſſet acquiſita, iam non eſſet prima, qm̃ omne acquiſitum participat: participans autem ſupponit id quod participatur vt prius. Sic ergo Deus eſſet vnitas ſecunda ſicut & reliquæ vnitates, & ſic auferetur ordo in entibus: ordo enim requirit vnum primum à quo pendent alia. Cùm igitur hæc ſint inconuenientia manifeſtũ eſt q̃ omnis vnitas, prẽter vnum verum primum eſt acquiſita & cauſata, & ipſum vnum verum primum eſt cauſans alias vnitates, & faciens acquirere non acquiſitum, i. faciens acquirere eſſe quod non habent ex ſe, & ſic Auctor ſicut incepit librum ſuum à prima cauſa in propoſitione prima, ſic in eadem terminat ipſum, qui eſt Deus glorioſus & ſublimis.

Eandem propoſitionem acceptat Proclus: nam talem propoſitionem format, Omne quod hac quidem æternale, i. ratione ſubſtantiæ, & hac temporale, i. ratione actionis, eſt ens ſimul & generatio, & manifeſtat conformiter ſicut Auctor. Item acceptat vltimum concluſum, talem.n. propoſitionem format, Omnis Deus participat, excepto vno. Pro quo aduerte quod ad mentem Plat. ſicut Deus dicitur primum ens, primum vnum, primum bonum: ſic ſubſtantiæ abſtractæ, quas Plato vocat formas abſtractas propter propinquitatem, & ſimilitudinem ad Deum dicuntur dij, & vnitates ſecundæ, & quoniam omne poſt primum participat primo, & primum non habet prius quo participet, ideo dicit Procl. quod omnis Deus, id eſt omnis forma abſtracta participat, quia communicantur eis perfectiones à primo, excepto vno, id eſt primo ente, & primo vno quo non datur prius. Vnde omnia entia ſe habent ad Deum, ſicut omnes numeri ad vnitatem: nam omnes participant vnitate vt poſteriores. Vnitas autem non participat numeris, quoniam prior & independens eſt.

Eadem propoſitio acceptatur ab Ariſt. nam ſecundum principia ſua vnumquodque eſt ens inquantùm eſt actu, & tantò minus eſt ens, quantò magis eſt in potentia. Vnde materia prima vltimum gradum habet in latitudine entium, & ſucceſſiua parum habent de entitate, nam non ſunt niſi dum fiunt, vt patet de motu & tempore: ex quibus ſequitur quod ſempiterna ſunt verè entia, quoniam in 9. Metap. tex. 17. dicit Ariſt. in ſempiternis vt ſempiterna ſunt: nihil eſt potentiæ, quod enim eſt in potentia vt ſic poteſt eſſe, & non eſſe. Corruptibilia autem cum ſint magis in potentia, quàm in actu non ſunt verè entia, ſed potius variationes entium quas & Procl. nominat nomine Generationis, ergo quæ ſunt ſempiterna ſecundum ſubſtantiam, & temporalia ſecundum actionem ſunt ſimul entia, & variationes entium. Quod autem ad mentem Ariſt. omnia pendeant à primo, ſatis diximus in propoſitione 18.

Eadem propoſitio acceptatur à Theologo: nam apud ipſum quod eſt æternum eſt totum ſimul & perfectum, inaugmentabile & imminorabile ſecundum perfectionem, quod autem eſt temporale ſecundum ſubſtantiam, & operationem nunquam habet eſſe fixum, ſed pro tanto tempore ad perfectionem tendit, & pro tanto à perfectione paulatim recedit donec deficiat, vnde generabile potius eſt generatio & corruptio entis quàm ens: exiſtit enim in tota duratione ſua ſub motu acquiſitiuo, & perditiuo: quicquid ergo eſt æternum eſt verè ens, & quod eſt temporale eſt potius generatio & corruptio entis quàm ens: ergo natura media eſt ſimul ens & generatio & corruptio entis, quoniam eius actiones ſunt in generatione & corruptione, quoniam accedente poſteriori definit prior: nam & in cælo accedente ſole ad Meridiem definit eſſe in Oriente, & anima tranſit à ſimplici apprehenſione ad compoſitionem & diuiſionem, & ab his ad diſcurſum. Quod autem à primo vno pendeant omnia, & ipſe ſit independens declarauimus in propoſitione decimaoctaua. Et hîc termino Examinationes noſtras ſuper librum de Cauſis, ad laudem primæ & vniuerſaliſſimæ cauſæ, quæ ſuper omnia exaltatur, Amen.

Commentariorum ſuper librum de Cauſis, Finis.

ER.

FR. CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICIJ, Quæſtiones acutiſſimæ ſuper octo libros Phyſices Ariſtotelis, ad mentem diui Thomæ, Ariſtotelis, & Commentatoris vt plurimùm deciſæ.

Acceſsêre in margine ſingularum Quæſtionum Concluſiones quàmbreuiſſimæ.

Ens mobile eſt ſubiectũ in naturali Philoſophia, cũ verſetur circa ea quæ ſunt concreta materia ſecundum eſſe & rationem: non autẽ corpus mobile.

QVÆSTIO I.

Num ens mobile ſit ſubiectum in Philoſophia naturali.

IN hac quæſtione inuenio duas vias magis famoſas: vna tenet quòd ens mobile & non aliud eſt ſubiectum intelligẽdo de ſubiecto adæquato Philoſophiæ naturalis. Alia tenet ℘ corpus mobile & non ens mobile eſt ſubiectũ adæquatũ in Philoſophia naturali. Primã viam tenet B.Tho. cui cõcordat Iandunus in 1.Phyſi.q.2.& Grãdæus, ſecundã tenet Albertus in 1.Phyſic.trac.1.c.3. Et quoniam tenemus viam B. Tho. eſſe ad mentem Philoſophi & Cõmentatoris, ideo in hac q. ſic procedemus. Primo pertractabitur via B.Tho.& defenſabitur: ſecundò pertractabitur via Alberti, & ſoluentur rationes eorum qui concordant cum Alberto prout militant contra viam B.Tho. tertiò mouebitur dubium quod videtur fundari ſuper doctrinam B.Thom.& Commentatoris.

Quantùm ad primũ aduerte ℘ B.Tho. vt patet in Prooemio ſuo in principio primi libri Phyſi. tenet ens mobile eſſe ſubiectum hic: vnde inquit, De his verò quæ dependent à materia ſecundum eſſe & ſecũdum rationẽ eſt naturalis Philoſophia: & quia omne quod habet materiam eſt mobile, conſequens eſt vt ens mobile ſit ſubiectum naturalis Philoſophiæ.& parùm infrà inquit, Cuius ſubiectũ eſt ens mobile ſimpliciter: non dico autẽ corpus mobile, &c. Quare aũt ſecundum ipſum nõ ſit corpus mobile declarabitur in ſecunda ratione quam inducemus pro concluſione pro banda. Quod igitur ens mobile ſit hîc ſubiectũ & non corpus mobile firmare poſſumus duabus rationibus. Prima eſt: Supponitur ℘ motus ſit prima paſſio cõſiderata in Philoſophia naturali, nam dicitur ſciẽtia naturalis, quia eſt de naturalibus: naturalia autem ſunt quæ habent naturam, natura autẽ eſt quæ eſt principium motus & quietis, &c. Ex hoc ſuppoſito arguitur ſic, Idem eſt ſubiectum primæ paſſionis, & illius ſcientiæ, in qua talis paſsio cõſideratur. Nã ex 1.Poſter. in eadem ſcientia conſiderantur ſubiectum & paſſiones quæ per ſe inſunt ſubiecto: vt eadem ſcientia cõſiderat de numero, & de pari & impari. Sed ens mobile eſt ſubiectum motus & non corpus mobile: Non enim Philoſophus in 3. libr. in text. 6. diffiniet motum per corpus mobile, ſed per ens mobile. Dicit enim quòd motus eſt actus exiſtentis in potentia, id eſt, eſt actus entis mobilis vt mobile eſt: & ℘ non ſit actus corporis mobilis patet ex declaratione quam facit illic Philoſophus: nã declarans diffinitionem motus exemplificat de generatione & corruptione quarum ſubiectum eſt materia prima, vt declarabimus cùm loquemur de generatione ſubſtantiali. Conſtat autem quòd materia prima non eſt corpus. Cùm ergo ens mobile & non corpus mobile ſit ſubiectum & ingrediens diffinitionẽ primę paſſionis cõſideratę à Philoſopho naturali, cõſequens eſt vt ens mobile ſit ſubiectũ in hac ſciẽtia.

Secunda eſt B.Tho. in Prooemio primi Phhyſico. & intendit ſic arguere à ſufficienti diuiſione: Subiectum adæquatum in philoſophia naturali vel eſt ens mobile, vel corpus mobile: non ſecũdum, ergo primum. Quòd non ſecundum probatur: quoniam ſcientia non probat, ſed ſupponit ſuum ſubiectum adæquatum eſſe ex 1.Poſterio. ſed in lib.6. Phyſico. probat Philoſophus corpus mobile eſſe. Nam probat Philoſophus omne mobile eſſe corpus, eò quòd dum mouetur partim eſt in termino à quo, & partim in termino ad quem: ergo probat corpus mobile eſſe. Quomodo autem ſit verum quòd omne mobile dum mouetur ſit partim in termino à quo & partim in termino ad quem, manifeſtabimus in lib.6. pro nunc ſupponatur, & quomodo hęc conſequentia teneat: Philoſophus probat omne mobile eſſe corpus, ergo probat corpus mobile eſſe: manifeſtabimus in immediate ſequentibus.

Tu igitur aduerte quòd Egidius, & Iandunus, vt patet in q.2. in 1.Phyſico. conantur deſtruere hanc rationẽ B.Th. & dicunt hanc conſequentiam non valere quam ſupra poſuimus. Dicunt enim quòd non eſt idem, corpus mobile eſſe, & omne mobile eſſe corpus: quoniam poteſt alicui eſſe clarum quòd corpus mobile ſit, qui tamen non concedet omne mobile eſſe corpus. Sicut illi qui tenent formas moueri vel abſtracta entia moueri localiter.

Et quoniam aliqui Moderni aſſumentes nomen Thomiſtarum neſciunt hanc rationem B. Th. defenſare contra Egidium & Iandunum: inter quos eſt Petrus Pomponatius Mantuanus in lectura ſua ſuper libros Phyſicorum: ideo dicunt B.Tho. non fuiſſe huius opinionis niſi dum eſſet iuuenis. Tunc enim ſcripſit ſuper 8. libros Phyſicorum. Deinde in ſua ætate ſenili ſcripſit ſuper libros de Cœlo, & tenuit illic corpus mobile eſſe ſubiectum quaſi ſeipſum corrigens. Verum quia antiquiores Thomiſtæ tenent mentem B.Tho. abſolutè fuiſſe quòd ens mobile & non corpus mobile ſit ſubiectum adęquatum in hac ſcientia ideo intendo defenſare rationem B.Tho. contra Egidium & Iandunum.

Tu igitur aduerte quòd licet non ſit formaliter idẽ ꝓbare omne mobile eſſe corpus, & corpus mobile eſſe: tamen vnum ſequitur ad alterum: & ſic ſi probatur vnum cõſequenter probatur alterum. Nam ex hoc quòd Philoſophus probat mobilitatem non repugnare corpori imò cõuenire corpori eò quòd oportet omne mobile eſſe diuiſibile, vt declarat Philoſophus in 6.li. conſequenter probat corpus mobile eſſe vel actu vel aptitudine ſiue non repugnanter. Quod dico quia de ſubiecto ſcientiæ non eſt neceſſe tenere exiſtentiam actualem in omni modo ſciendi: ſed aliquando ſufficit aptitudinalis vel non repugnanter. Et id totum videre poteris in 9.Metaphy. in quæſt. noſtris, & eſt quæſtio. 19. Quòd autem ſi probatur vnum conſequenter probetur alterum manifeſtatur ſic, Quicũque de aliquo compoſito probat quòd ſua principia non repugnant quin exiſtant, conſequenter probat illud compoſitũ eſſe: vel ſaltem non repugnare quin ſit. Sed Philoſophus in lib.6. Phyſic. probat huius compoſiti corpus mobile principia non repugnare quin exiſtant. Non enim mobilitas repugnat corporeitati, nec econuersò: ergo conſequenter probat hoc compoſitum, ſcilicet corpus mobile eſſe, vel ſaltem non repugnare quin ſit. Et ſic patet quòd Philoſophus probans omne mobile eſſe corpus conſequenter probat corpus mobile eſſe. Et aduerte quòd Petrus Pomponatius non inuenit ad hanc deductionem aliam ſolutionem niſi dicere eam eſſe cauillationem, quòd non ſufficit viro docto: ſed debuit aut ſoluere, aut oſtendere quomodo eſt cauillatio.

Hæc igitur eſt intentio tenenda in via Thomeſtica quæ confirmatur ex Commentatore in 4.Metaphy. comment.1. vbi inquit, Scientiæ naturales conſiderant de quadam parte en

te entis,ſcilicet,de ente mobili, & de accidentibus eſſentialibus eius,ſecundum quòd eſt mobile. Hæc Comment. Quomodo autem intelligenda ſint dicta B.Tho. & Commentatoris in quibus videntur dicere corpus mobile eſſe hîc ſubiectum,manifeſtabimus in fine quæſtionis.

Quantùm ad ſecũdum aduerte ꝙ Albertus in 1.Phyſic. in Trac.1.in c.2.tenet ſine dubio & quaſi ꝑ manifeſto corpus mobile eſſe hic ſubiectum.Vnde inquit,Omnis ſciẽtia eſt alicuius generis ſubiecti de quo probantur paſſiones. Hoc autem in omni ſcientia naturali abſque dubio eſt corpus mobile prout motui ſubiicitur. Voco autem corpus mobile vt ſubiicitur motui, quoniam corpus in eo quòd corpus, eſt ante motum. Nam corpus mathematicum ſecundum ꝙ mathematicum eſt ante motum. Vnde ſcito ꝙ corpus ab alio habet ꝙ ſit corpus ſimpliciter,&ab alio habet ꝙ ſit hoc corpus,putà naturale vel mathematicum.Nã ꝙ ſit corpus ſimpliciter habet ex eo ꝙ vbique aptum eſt ꝙ duæ diametri ad rectos angulos ſe ſecẽt, & tertia ſecet duos diametros ad rectos angulos.Trium autẽ diametrorum prima menſura eſt longitudinis, ſecunda latitudinis, tertia profunditatis.Ab aptitudine ergo ſic ſe interſecandi tres diametros in ſua dimenſione habet corpus quòd ſit corpus. Ab actuali autem trina dimenſione trium diametrorum habet quòd ſit corpus mathematicum.A forma autem perficiente materiam ſenſibilem in aptitudine trinæ dimenſionis exiſtentem habet quòd ſit corpus naturale inquantùm naturale eſt. Et ab actuali trina dimenſione materiæ ſenſibilis quæ forma ſubſtantiali perfecta eſt, habet quòd ſit corpus naturale hoc vel illud. Sic ergo patet quòd corpus abſolutè & ſimpliciter ſumptum eſt ante mathematicum & ante naturale, & inquantum reducitur ad ens,conſiderat ipſum Diuinus.Corpus autem mathematicum ſecundum diuerſitates figurarum actualiter in ipſo inuentarum conſiderat Geometra.Corpus autem naturale in vniuerſali eſt ſubiectũ naturalis Philoſophiæ. Et corpus hoc phyſicum vel illud,ſcilicet,mobile ad locum tantùm, vel mobile ad formam & locum, vel corpus ſimplex vel mixtum,cadunt ſub cõſideratione alicuius partis Sciẽtiæ naturalis. Hæc fuit intentio Alberti qui credens ſuam poſitionem eſſe manifeſtam,non immoratus eſt ad probandum intentũ ſuum,ſed ſolùm ad declarandum in quo ſenſu corpus eſt hîc ſubiectum. Qui autem tenent cum Alberto, conantur firmare poſitionem ſuam probando quòd ens mobile non poteſt eſſe ſubiectum, ergo reſtat ſecundum eos quòd ſit corpus mobile. Quòd autem ens mobile non poſſit eſſe ſubiectũ in hac ſcientia arguunt tripliciter.

Primò, ſequeretur Phyſicam ſubalternari Metaphyſicæ, quod eſt contra Philoſophum in 6.metaphyſi.in tex. 3. vbi concludit tres eſſe Philoſophias Theoricas principales,ſcilicet, Methematicam, Phyſicam & Diuinam, id eſt, Metaphyſicam. Conſequentia autẽ ſic probatur, quoniam ex 1.Poſterio.illa ſcientia ſubalternatur alteri,cuius ſubiectum continet ſubiectum alterius, & contrahit ipſum per differentiam extraneam ſiue accidentalem, quæ, ſcilicet non oritur ex principiis illius ſubiecti,ſicut oritur propria paſſio ex principiis ſui ſubiecti.Sed ens eſt ſubiectum Metaphy.ex 4.lib.tex.1.vbi inquit Philoſophus,Eſt autem quędam ſcientia, quæ ſpeculatur ens inquantùm ens, &c. Et ens mobile continet ens,& contrahit ipſum per ly Mobile ꝙ eſt accidentale enti. Nã ens vt ens abſtrahit à mobilitate &à ſuo oppoſito,ergo ſequitur Phyſicam ſubalternari Metaphyſicæ.Sed hãc rõné non valere iã docuimus in 1.Meta. in q. 2. vbi manifeſtauimus non eſſe neceſſe alias ſcientias ſubalternari Metaphyſicæ, ſubalternatione propriè dicta, & declarauimus conditiones requiſitas ad veram ſubalternationem & oſtendimus quare nec Phyſica nec Mathema tica ſubalternantur Metaphyſicæ, licet contrahant ſubiectum Metaphyſicæ. Tu igitur vide illic, & videbis apertè hanc rationem nihil concludere.

Sequitur ſecundò, ꝙ Phyſica ſit pars Metaphyſi.c quod eſt contra Philoſophum in 6.lib.Metaph.text.3.vbi vt diximus,ponit tres principales Philoſophias Theoricas, ergo vna non eſt pars alterius. Conſequentia probatur, quia ad Metaphyſi. ſpectat conſiderare ens & primas partes entis ſubiectiuas,inter quas eſt ens mobile,ſicut & ens immobile & ens abſtractũ. Non enim contrahitur ens per differentias,vt declaraẽ in tertio lib.Metaphyſicę,ſed per diuerſos modos eſſendi,quales ſunt mobile & immobile,ergo, &c.

Ad hoc negatur conſequentia. Ad probationem dico quòd partes ſiue modi entis ſunt in duplici differẽtia:quidam ſunt generales,& ſunt illi qui non contrahunt ens ad determinatum genus,vt potentia & actus,vnum & multa, finitum infinitum, ſimplex compoſitum, neceſſarium contingens.Quidam ſunt ſpeciales,& ſunt illi qui contrahunt ens ad determinatum genus, vt ens quantum, ens mobile quod contrahit ens ad naturam ſenſibilem, Metaphyſica autem non habet conſiderare niſi partes ſiue modos generales,quia non habẽt modum abſtractionis nec diffinitionis nec diffinitiõis diſtinctũ à mõ abſtractiõis& diffinitionis Mathematicæ. Non enim in diſſinitione ſua concernũt materiam, ens autem mobile ſicut & ens quantum dicunt modos ſpeciales, ideo non ſpectant ad Metaphyſi. ſed ad ſcientias particulares,quia habent diſtinctum modum diffinitionis à modo metaphyſico. Non enim ens mobile poteſt diffiniri ſine materia, vt declarabimus in libro ſecun-Phyſicorum.Quare,&c.

Tertiò,ens per accidens non eſt ſubiectum in hac ſciẽtia,nec in alia, quoniam de eo nõ poteſt eſſe ſcientia ex 6. Metaph.Sed ens mobile dicit ens per accidens.Dicit enim aggregatum ex ſubiecto & accidente,id eſt,ex ente & mobilitate quæ accidit enti vt ens eſt. Nam ſi conueniret enti per ſe,nullum ens eſſet immobile,cuius contrarium demõſtrabitur in libr.8. Phyſic.

Ad hoc dicunt aliqui, quòd admiſſo quòd ens mobile ſit ens per accidens, tamen poteſt eſſe ſubiectum in ſcientia,& de eo haberi ſcientia,nec eſt id contra Philoſophũ in 6.Metaph.intendit enim quòd de ente per accidens cuius cauſæ ſunt interminatæ, vt ibi,Album eſt muſicum, Fodiens ſepulchrum inuenit theſaurum, non aũt intendit de ente per accidẽs cuius cauſæ ſunt determinatę,vt ibi,Homo riſibilis,lapis grauis,numerus par.Sic in propoſito dicunt quòd ens mobile eſt ens per accidẽs ſecundo modo, ideo poteſt eſſe ſubiectum in ſcientia, & de eo haberi ſciẽtia ſicut de lapide graui & de homine riſibili.

Sed hæc reſponſio in via noſtra nõ acceptatur,quia mobile non fluit ex principiis entis, ſicut fluit propria paſſio ex principiis ſubiecti vt riſibile in homine, & graue in lapide. Vnde hæc eſt per ſe, Homo eſt riſibilis. Ideo non ſequitur quòd ſi homo riſibilis poteſt eſſe quid ſcibile,etiam ens mobile ſit ſcibile, ſi mobilitas ſumitur pro paſſione:& ideo eſt alia reſponſio quam communiter tenent Thomiſtæ,& ſtat in hoc, Ly mobile non ſtat pro paſſione ſed pro ratione formali qua contrahitur ens ad conſiderationem phyſicam ſicut per quantum contrahitur ad conſiderationem mathematicam. Talis autem ratio formalis non conſtituit vnum per accidens,ſicut nec differentia addita generi,fallitur ergo arguens, quia putat ly Mobile ſumi pro paſſione, imò per ipſum circunloquimur rationem formalem & habet vicem differentiæ, ſicut ex eo quòd ignoramus differentias eſſentiales apponimus generi propriam paſſionem loco differentiæ, vt dicẽdo,Animal rudibile,Animal bipes.Patet ergo ꝙ ratio prædicta non concludit.

Quantùm ad tertium aduerte ꝙ in doctrina B. Tho. & Commentato. videtur eſſe repugnantia.Nam B. Tho. in 1. Cœli lect.1. dicit ꝙ corpus mobile eſt ſubiectum in Phyſica & Commenta.dicit in 12.Metaphyſic.commen.5.ꝙ ſubiectum ſcientiæ naturalis eſt corpus mobile & eius principium eſt ſubſtantia abſtracta, ergo vel ſibi contradicunt, vel ens mobile non eſt hîc ſubiectum.

Ad hoc dicunt aliqui & præcipuè Petrus Pomponatius quòd hæc tria ſunt idem,ens mobile, corpus mobile, ſubſtantia mobilis. Et ideo B. Thom. & Commenta. vtuntur modò hoc, modò illo: vnde nulla eſt realis repugnantia. Sed hoc in via B.Thom.ſtare non poteſt,quoniam affirmãs in hoc 1.libro eſſe ens mobile ſubiectum, probat ex propoſito non eſſe corpus mobile: ergo apud ipſum non ſunt idem ens mobile & corpus mobile, & præcipuè identitate formali.Et ideo dicendum eſt quòd apud B.Thom.ens mobile eſt ſubiectum adæquatum, corpus autem mobile eſt principale cõſideratum, eò quòd maior pars ſcientiæ naturalis eſt de corporibus mobilibus vel ſecundum locum vel ſecundum formam,&c.Principale autem conſideratũ ſolet dici ſubiectũ, vt ſyllogiſmus in Logica. Et in hoc ſenſu intelligit B.Th.in 1.Cœli corpus mobile eſſe ſubiectũ in Philoſophia naturali, eodẽ mõ intelligendũ eſt dictũ Cõment.Sed in 1.Phyſ.qñ ponit ens mobile ſubiectũ,& Commẽ.in 4.Meta.comm.1.intendũt de ſubiecto adæquato.Nõ inconuenit autẽ eiuſdem ſcientiæ eſſe duo ſubiecta,vnum

adæqua

adæquatum, alterum principale, quod tamen eſt vt pars ad æquatum: nec multiplicatur ſcientia niſi per multiplicationé ſubiecti adæquati. Quæ autem ſit ratio ſubiecti adæquati iam declarauimus in 1. Metaphyſicæ, q. 1.

Vltimò aduerte q̃ aliqui ſolent probare ens mobile nec etiam corpus mobile eſſe hic ſubiectum adæquatum: quia nullum eorũ continet ſub ſe nec prædicatur de omni cõſiderato in Philoſophia naturali. Nõ. n. prædicãtur de materia nec de forma, nec de loco, nec de tempore, nec de centro mundi, nec de polis mũdi, quoniam de ratione horum eſt immobilitas, vt declaratur in 2. Cæli, ergo, &c.

Sed hoc non eſt difficile ſoluere, quoniam ſufficit q̃ ſubiectum adæquatũ prædicetur de omni conſiderato in ſcięti a vel in recto vel in obliquo. Et in propoſito de omnibus aſſignatis prædicatur in obliquo, licet enim materia & forma non ſint ens mobile, ſunt tamen principia intrinſeca eius, & locus & tempus ſunt menſura eius, & centrum & poli ſunt termini eius vt eſt ſub motu locali ſphærico vel recto. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO II.

Num ad habendam cognitionem perfectam rei cauſatæ neceſſe ſit omnes eius cauſas cognoſcere.

Quoniam quidem intelligere & ſcire contingit, &c. Textu primo, vbi inquit Commentator, Qui dicit ſe ſcire aliquid non dicit hoc, niſi quando ſciuerit illud per ſuas omnes cauſas propinquas & remotas.

IN hac quæſt. vt plenè reſoluatur ſic procedẽdum eſt, primò ponẽtur quædam diſtinctiones de cognitione & de cauſis, ſecundò ponentur concluſiones reſponſiuæ, tertiò ſoluentur quædam dubia.

Cognitio hæc duplex, ex 3. de Anima habetur.

Quantùm ad 1. ſit hæc prima diſtinctio, Cognitio de re cauſata poteſt eſſe duplex in intellectu, ſ. incomplexa & cõplexa. Per incomplexam intelligo ſimplicẽ apprehenſionẽ, qua apprehenditur quid res ſit per formationem diffinitionis. Per cõplexã intelligo noticiã, q̃ habẽt de re per propoſitionẽ affirmatiuam, aut negatiuam, q̃ nõ perficitur niſi p diſcurſum quo deducitur cõcluſio ex præmiſſis. Nã de hoc complexo, hominem eſſe riſibilem, cognitio perfecta non habetur niſi deducendo ex eo quòd homo eſt rationalis.

Cognitio perfecta duplex. ſimpliciter & in genere, 1. & 2. Poſteriorũ.

Secunda ſit hæc, Cognitio complexa perfecta poteſt eſſe duplex in intellectu, ſ. perfecta ſimpliciter, & perfecta in genere. Per primã intelligo notitiam, qua cognoſcitur res quantùm ad omnem modum quo cognoſcibilis eſt, & quãtùm ad omnia prædicata, quæ per ſe ei cõpetunt, ſiue ſumãtur ab extrinſeco, ſiue ab intrinſeco, & in quocunque modo per ſe ei conueniant. Per ſecundam intelligo noticiam, qua cognoſcitur res quo ad determinatum prędicatum ſibi, per ſe, vel in primo modo vel in ſecundo conueniens, vt quando intelligo hominem vt ſenſitiuum vel vt riſibilem, vel vt productum à ſibi ſimili in ſpecie.

cauſa duplex, p ſe & per accidens, ex 2. Phyſi.

Tertia ſit hæc, Cauſa rei cauſatæ põt eſſe duplex, ſ. cauſa per ſe & cauſa per accidens. Cauſam per ſe dico, q̃ neceſſariò requiritur ad effectũ, & eſt illa, à qua ita effectus pẽdet q̃ non poteſt eſſe ſine ea, vt anima eſt cauſa per ſe animati, & homo eſt cauſa per ſe hominis, & elemẽta ſunt cauſa per ſe elementati. Cauſam per accidens dico, quæ non influit in effectum, nec neceſſariò requiritur, quia ſine illa poteſt poni effectus, vt licet ædificator ſit cauſa per ſe ædificij, tamen muſicũ eſt cauſa per accidens, quia etiam quòd muſica non ineſſet ædificatori poteſt ab eo eſſe ædificium, à quo tamen non poteſt eſſe ſine ædificandi arte.

Ad rei cauſatæ notitiam incomplexam per fectã non opus eſt omnes eius per ſe cauſas nõ eſſe, neque ad cõplexã notitiam in genere ẽs p accidẽs cauſas, ſed ad perfectã

Quantùm ad 2. ſit hæc prima cõcluſio, Vt habeatur cognitio perfecta incõplexa de re cauſata, non eſt neceſſe cognoſcere oẽs ſuas cauſas per ſe: probatur, Perfecta cognitio incõplexa habẽt ex p̃fecta & ſufficienti diffinitione rei indicante naturã rei. ergo nõ plures cauſas per ſe eſt neceſſe cognoſcere q̃ quæ ingrediuntur diffinitionem: iſtæ aũt non ſunt niſi cauſæ eſſentiales quæ dicuntur intrinſecæ, vt forma & materia, à quibus ſumuntur prædicata quidditatiua, quæ ſola ingrediuntur verã diffinitionẽ, vt determinauimus in 7. Meta. in q. 6. Ergo poſito q̃ ignorentur cauſæ extrinſecæ p̃ ſe rei cauſatæ adhuc de ea poteſt haberi cognitio incomplexa perfecta, quæ habetur per diffinitionem.

Secunda concluſio ſit hæc, Vt habeatur cognitio p̃fecta cõplexa in genere de re cauſata nõ eſt neceſſe cognoſcere omnes eius cauſas per ſe: probatur, Dictũ eſt q̃ cognitio p̃fecta cõplexa in genere de re cauſata non eſt reſpectu cuiuſcunque prædicati ſibi per ſe conuenientis, ſed reſpectu determinati prædicati & nõ vltrà, putà cognoſcere hominem vt eſt corruptibilis, vel vt eſt diſciplinabilis. Sed non omnes cauſæ rei cauſatæ ſunt cauſæ cuiuſlibet prædicati, ſed iſta iſtius prædicati, putà q̃ homo ſit corruptibilis eſt cauſa eius materia quæ eſt ſubiecta priuationi & q̃ ſit capax ſcientiæ, non eſt cauſa eius materia, ſed forma quæ eſt de gradu intellectualium, ergo, &c.

notitiam cõplexã ſimpliciter & vniuerſaliter omnes perſe cauſas cognoſcere neceſſariũ ẽ

Tertia concluſio ſit hæc, Vt habeatur perfecta cognitio cõplexa, ſiue in genere, ſiue ſimpliciter idẽ dico de cognitione incomplexa, nõ eſt neceſſe cognoſcere oẽs eius cauſas p̃ accidẽs, imò nec aliquã: probat̃, Cauſæ q̃ ſunt neceſſariæ ad eſſe rei, ſunt neceſſariæ etiam ad cognitionem eius, quia ſicut res ſe habet ad eſſe ita ad cognoſci, & eadẽ ſunt principia eſſendi & cognoſcẽdi. Sed vt dictum eſt in 3. diſtinctione, poteſt eſſe res cauſata ſine ſuis cauſis per accidens, ergo, &c. De cognitione aũt incõplexa patet q̃m nulla cauſa per accidens, ſicut nullum prædicatum accidentale ingreditur diffinitionem, vt patet 7. Metaphy. tex. 11.

Quarta concluſio ſit hæc, Vt habeat̃ cognitio perfecta cõplexa ſimpliciter & vniuerſaliter, neceſſe eſt cognoſcere oẽs eius cauſas per ſe intrinſecas & extrinſecas, p̃pinquas & remotas: p̃batur, Talis notitia nõ ſtat cũ dubitatione intellectus nec cũ ignorãtia ſolutionis cuiuſcũq; quæſtionis q̃ poſſit moueri de re cauſata. Nã deeſt oppoſitũ, ergo non erit cognitio perfecta cõplexa ſimpliciter. Sed ſi nõ cognoſcunt̃ oẽs eius cauſæ tã propinquæ q̃ remotæ, donec deueniamus ad primas & vniuerſales eius cauſas, nõ quieſcit intellectus, q̃m circa quãcunq; eius cauſam p̃t formare quæſitũ, & niſi eam cognouerit nõ ſciet q̃ſitum reſoluere, ergo nõ ſtat cognitio perfecta cõplexa ſimpliciter de re cauſata cũ ignorãtia alicuius eius cauſæ per ſe, vñ aduerte vt in nuimus in diſtinctione 2. 3. poſita, q̃ talis cognitio requirit noticiã omniũ prædicatorũ p̃ ſe conuenientiũ rei cauſatę & demonſtrationem omnium cõcluſionũ q̃ poſſunt de ea verificari. Conſtat aũt q̃ talis noticia nõ ſtat cũ ignorantia alicuius eius cauſæ per ſe, ſm q̃ eſt apta habere cauſam. Quod dico, quoniam non omnis res ſcibilis cauſata, habet omnes cauſas, vt mathematica prout conſiderantur à Mathematico habent ſolam cauſam formalem, vt docuimus in 3. Metaph. q. 1. Phyſica autem habent omnia quatuor genera cauſarum. Metap. autem abſtrahunt à materia. Et hæc tibi manifeſtabuntur in 2. lib. Phyſicorum.

Quantùm ad tertium: dubitatur primò de qua cognitione intendit Philoſo. cùm dicit in 1. tex. Tunc enim cognoſcere arbitramur vnumquodque cum cauſas primas & prima principia cognoſcimus & vſque ad elementa.

Reſpondeo, ſm B. T. vt poteſt elici ex ſua expoſitione, vr̃ Philoſophus intelligere de cognitione p̃fecta cõplexa ſimpliciter. Dicit. n. exponẽs, Tũc quilibet experitur ſe cognoſcere aliq̃d, cùm ſcit omnes cauſas eius à primis vſque ad vltimas. Et per primas intẽdit remotas, q̃ dicunt̃ primæ in reſolutione, per vltimas intendit propinquas: & eiuſdẽ ſententiæ videntur eſſe communiter Expoſit. Philoſophi. De Com. autem non eſt dubium, q̃m vt propoſuimus in principio quæſt. dicit in com. 1. q̃ qui dicit ſe ſcire aliquid, non dicit hoc niſi quando ſciuerit omnes cauſas eius tam propinquas quàm remotas. Sic dicunt aliqui Thomiſtæ. Mihi autem videtur dicendum, q̃ Philo. intendit de cognitione perfecta tam incõplexa q̃ complexa, tam in genere q̃ ſimpliciter. Nam non poteſt aliquis ſcire rem cauſatam cognitione incomplexa, niſi ſciat omnes cauſas ingredientes diffinitionem à prima vſque ad vltimam. Non. n. ſciam quid ſit homo, niſi quia eſt ſubſtãtia corporea animata ſenſitiua rationalis. Nec poſſum ſcire rem cognitione complexa perfecta in genere, niſi ſciam omnes cauſas eius requiſitas in cognitione perfecta cõplexa in genere, q̃ ſunt eius cauſæ proximę ſiue extrinſecæ, ſiue intrinſecæ. De cognitione autem perfecta complexa ſimpliciter patet q̃ neceſſe eſt cognoſcere omnes eius cauſas per ſe propinquas & remotas.

Dubitatur ſecundò, ſi ad cognitionem incomplexam p̃fectam ſufficit cognoſcere cauſas intrinſecas eſſentiales quæ ſunt materia & forma vel genus & differentia.

Reſpondeo. Aliqui dicunt q̃ diffinitio aliqua eſt perfecta, aliqua eſt perfectiſſima. Perfecta eſt quæ indicat naturam rei p̃ eſſentialia, & pro hac ſufficit cauſas intrinſecas cognoſcere, Perfectiſſima eſt quæ indicat naturam rei per omnia principia ſibi cõuenientia, ex quibus & à quibus dependet & ad q̃ eſt. Et pro hac neceſſe eſt cognoſcere cauſas omnes eius p̃ ſe extrinſecas & intrinſecas. Vnde ſi homo diffiniatur diffinitioue perfectiſſima, nõ ſufficit dicere

quòd eſt animal rationale productum à ſibi ſimili in ſpecie,& propter operationem propriam.

Sed hæc reſponſio nõ habet fundamentum ex doctrina Philoſophi.Nam in li.7.Meta.vbi ex propoſito & diffuſè loquitur de qd̃ quid eſt,& de diffinitione & maximè in ſubſtãtia cui ſimpliciter cõuenit quod q̃d eſt, quia ſimpliciter eſt ens,nõ facit mentionem niſi de prædicatis eſſentialibus intrinſecis q̃ quidditatiuè prædicant de eo cuius eſt.Conſtat autem q̃ nec efficiens,nec finis ſunt de eſſentia ſubſtãtiæ diffinibilis, per ſola ergo prædicata intrinſeca eſſentialia conſtituitur diffinitio non ſolùm perfecta,ſed & perfectiſſima:illa aũt diffinitio data de homine per prędicata intrinſeca & extrinſeca,non habet q̃ ſit diffinitio niſi ex prædicatis intrinſecis,prædicata autem extrinſeca potius ſunt deſcriptiua quà diffinitiua.Quapropter tenẽdum eſt ad noticiam incomplexam perfectam ſufficere cognitionẽ cauſarum intrinſecarum.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO III.

Num eadem ſint priùs & magis nota nobis & naturæ.

Non enim eadem ſunt nota nobis & ſimpliciter.tex.1.

IN hac quæſt.ſic ꝓcedemus.Primò declarabitur quæ ſint priùs & magis nota naturæ,& q̃ nobis, minus aũt & poſterius naturæ.Secũdò ponent concluſiones reſponſiuæ. Tertiò,remouebitur dubium,qd̃ oritur ex tex.Philoſophi.

Quantùm ad primum aduerte q̃ quatuor modis cõtingit aliqua eſſe priùs & magis nota naturæ,minus autem & poſteriùs nobis.Et ſua oppoſita ſunt econuersò.

In naturalibus acquirimus non ſunt eadẽ nobis,& naturæ nota, ſicut in mathematicis.

Primò, ea ſunt magis & priùs nota naturæ,minus autẽ & poſterius nobis,q̃ ſunt perfectioris entitatis & magis elongata à potẽtia paſſiua &à materia,quoniam cum vnum quodque ſit cognoſcibile inquantum eſt ens & inquãtùm eſt actu,quæ ſunt,&c.ſunt magis & prius cognoſcibilia ſecundum naturam ſuam,quales ſunt ſubſtantiæ diuinę,de q̃ bus iam determinauimus in 2.Meta.q.2.vbi quæſitum eſt ſi tota difficultas ſciendi eſt ex parte noſtri intellect⁹.Minùs autem & poſteriùs ſunt nota nobis, eò q̃ non cadunt ſub ſenſu à quo incipit noſtra cognitio:vnde &Philoſ.in 2.Meta. tex.1.aſſimilat intellectum noſtrum reſpectu talium entium oculo noctuæ ad lumen Solis. Quæ autem ſunt oppoſito modo, ſ.ſenſibilia & materialia ex cõſequenti minoris perfectionis ſunt priùs & magis nota nobis,vt potè magis proportionata noſtro intellectui,qui procedit de potentia ad actum,de imperfecto ad perfectũ.Et talia ſunt hæc ſenſibilia inferiora.

Secundò, ea ſunt priùs & magis nota naturæ, quæ ſunt priùs & magis intẽta à natura,& quę ſunt poſterius ac minus intenta,dicuntur poſteriùs nota naturæ:hoc modo ſpecies ſpecialiſſimæ ſunt priùs & magis notæ naturæ,indiuidua autẽ poſterius,eò q̃ nõ intẽdit indiuidua,niſi pro cõſeruatiõe ſpeciei,vnde in ſpecie incorruptibili, quæ poteſt ſaluari in vno indiuiduo,non plurificantur indiuidua.

Tertiò,ea dicuntur, &c.quæ poſſunt cognoſci ſine alio & non econuersò,& hoc modo ſubſtantia eſt priùs & magis nota naturæ, accidens autem poſteriùs & minùs, eò q̃ eſt apta cognoſci ſine accidente, & non econuersò,vt iam determinauimus in 7.Metaph.q.3.

Quartò,ea dicuntur, &c.quæ ſunt cauſæ rerum naturalium & cauſata ſunt poſterius ac minus nota naturæ eò q̃ cauſæ rerum naturalium nõ pẽdent vt ſic à cauſatis,ſed econuersò,vtrũ autem omnes cauſæ rerum naturalium ſint notiores naturæ ſuis cauſatis dicemus in fine quæſtionis.

Quantùm ad 2.ſit hæc prima concluſio, In naturalibus nõ ſunt eadem nobis nota & naturæ. Hæc probat vno modo ſecundum B. T.in expoſitione, & alio modo ſecundum Com.Secũdum B.T.ſic,Quæ ſunt magis nota nobis ſunt minoris entitatis,eò q̃ ſunt magis materialia & potẽtialia, q̃ autem ſunt magis nota naturæ ſunt maioris entitatis,eò q̃ ſunt magis actu vt ſubſtãtiæ ſeparatæ,ergo,&c.Secundum Com. autem ſic, Ea ſunt notiora naturæ quæ priùs natura cognoſceret ſi cognoſceret,&ea ſunt notiora nobis q̃ pri⁹ cognoſcimus.Sed nõ eadem prius cognoſcerentur à natura ſi cognoſceret,& prius cognoſcuntur à nobis, imò quæ prius cognoſcũtur à nobis poſterius cognoſcerentur à natura ſi cognoſceret, ergo,&c. Maior patet.Minor ꝓbatur, Cum natura faciat cõpoſita ex cauſis ſuis ſicut artifex artificiata ex ſuis cauſis,ſi natura cognoſceret inciperet cognitionẽ ex cauſis,aliter caſualiter ꝓduceret effectus naturales ex cauſis, ſicut ſi artifex nõ priùs cognoſceret ex q̃bus cauſis eſt producibile hoc vel illud artificiatum, non ex intentione produceret ipſum.Nos autem non incipimus cognitionem à cauſis ſed ab effectibus. Nam effectus cauſarũ naturalium ſunt magis ſenſibiles & cogitabiles à nobis, vt motus & operationes & qualitates ſenſibiles,quàm principia & cauſæ eorum,vt experimur.Ergo patet q̃ in naturalibus non ſunt eadem nobis nota & naturæ. Et propterea apud Com.in 1.Phyſ.comm. 8.motus & qualitates ſenſibiles ſunt principia doctrinæ in Philoſophia naturali.

Secunda concluſio, In mathematicis, vt demõſtrantur, ſunt eadem nota nobis & naturæ.Probatur,In math.demõſtramus ex cauſis:cùm igitur demonſtratio ſit ex notioribus cauſæ in mathemat.ſunt notiores nobis quàm paſſiões ac concluſiones.Sed & cauſæ ſunt notiores ſecũdùm naturam ſuis cauſatis, vt dictum eſt:ergo in mathemat. eadem ſunt æquè nota nobis & ſecundum naturam. Et propterea dixit Comm.in 2.Meta.comm.16. demonſtrationes mathematicas eſſe in primo gradu certitudinis.

Tertia cõcluſio, In rebus diuinis vt conſiderantur à meta.nõ ſunt eadem nobis notiora & ſecũdum naturam:probatur, Quæ ſunt notiora nobis & à quibus procedimus in Meta.præcipuè ad inueſtigandum ſubſtantias diuinas ſunt poſterioris & minoris entitatis, vt motus & generatio rerum inferiorum: ergo ſunt minus nota ſecũdum naturam, ea autem quæ inquirimus ex motu & ex his effectibus ſenſibilibus ſunt maioris & perfectioris entitatis, quales ſunt ſubſtantiæ diuinæ, ergo ſunt notiora ſimpliciter, patet ergo quòd in diuinis, vt conſiderantur à Metaphyſico, non ſunt eadem notiora nobis & ſecundum naturam.

Quantùm ad 3.aduerte, q̃ dubium oritur, quia videtur eſſe repugnantia inter 1.tex.& 2. Nam dicit Philoſ.in 1.tex. q̃ in ſcientia naturali ſicut in omni ſcientia incipiendum eſt à cognitione cauſarum, quæ tamen, vt ꝫ.diximus, ſunt minus notæ nobis,quàm earum effectus. In 2.autem tex.dicit, q̃ incipiendum eſt à nobis notioribus:cùm igitur effectus ſint notiores nobis quàm cauſæ ſuæ,non eſt incipiendum à cognitione cauſarum,ſed effectuum,&à cognitione effectuum procedere ad cognitionem cauſarum. Et ſic per 2.tex.videtur deſtruere quod dixit in primo.

Reſpondeo iuxta expoſitionem Comm.Iſta repugnãtia habet aliqualem apparentiam, iuxta expoſitionem autẽ B. Thom.nulla eſt.Pro cuius euidentia aduerte, q̃ arbitratur Comm.Ariſt.in 1.tex. intendere q̃ in ſcientia naturali debemus primò procedere ad inueſtigandas cauſas, & nõ ſupponere eas cognitas: in 2.autem tex.dat modum obſeruandum in tali inueſtigatione : & dicit q̃ debemus incipere à notioribus nobis.Et quia effectus ſunt notiores nobis quia magis ſenſibiles, ideo debemus incipere inueſtigationem cauſarum ab effectibus.Ad argumẽtum ergo dicitur ad mẽtem Comm.q̃ tex.1.malè exponitur. Exponitur enim q̃ incipiendum eſt in ſcientia naturali à cognitione cauſarum, quaſi quod ſupponãtur ipſæ cauſę cognitę nobis,quod nõ eſt verum, vt patet.Tũc enim eſſet manifeſta repugnãtia inter primum &2.tex.Sed ſic debet exponi ad mentem Com. In ſcientia naturali incipiendum eſt à cauſis naturalibus cognoſcendi.Cognoſcendæ autem ſunt per notiora nobis, & iſti ſunt effectus, ergo,&c.Et ſic patet quòd nulla eſt vera repugnantia in 1.& 2.text.

Secundum autem B.T.hæc difficultas nulla eſt:vnde aduerte q̃ pro tãto in via Com.aliqualis eſt, quia tenet q̃ Ariſt.in 2.tex.dat modum procedẽdi in cognitiõe cauſarum, ſ.ab effectu ſiue demonſtratione quia.Et ideo tex.2.videtur repugnare 1.Sed apud B.Tho.hæc difficultas ideo nulla eſt, quoniam vult q̃ Ariſt.in 1.tex.ponat ordinem procedẽdi in ſciẽtia naturali,& vult q̃ incipiamus à cauſis &principiis: in tex.autem 2.vult q̃ incipiamus ab vniuerſalioribus cauſis,qm̃ vniuerſaliora ſunt nobis primùm nota,vnde inquit, Sunt autem primum nobis manifeſta & certa confuſa magis,vnde ex vniuerſalioribus ad ſingularia oportet procedere, &c.Et ſic ſm̃ B.T.Ariſt.in tex.2.nõ dat modum procedẽdi nec demõſtrandi in hac ſcientia vt arbitratur Comm. Sed hũc modum aſſignabit in 2.li.& ſequendo hãc expoſitionem patet quòd nec apparenter 2.tex.repugnat primo.

QVÆSTIO IIII.

Num in ſcientia naturali poteſt eſſe validus proceſſus ab effectu ad cauſam cognoſcendam & econuersò,ita quòd fiat regreſſus à cauſa cognita ad effectum priùs cognitum.

IN hac quęſtiõe,aduerte q̃difficultas ſtat ĩ hoc,ſi per effectum præcognitum procedimus ad cauſam cognoſcẽdam,deinde ꝑ cauſam ex effectu cognitã reuertimur ad effect

effectum cognoſcendum, videtur concedi & approbari de monſtratio circularis quæ dicitur cum regreſſu: quam tamen reprobat Philoſophus in 1.Poſt.Prætereà, Idem numero erit magis notum & minus notum: nam vt procedimus ab effectu ad cauſam effectus eſt magis notus, vt autem regredimur erit minus notus. Omnis. n. vtilis diſcurſus eſt à magis noto ad minus notum ex 1.Poſte. Prætereà, In regreſſu à cauſa ad effectum nihil de nouo ſcitur, ergo erit inutilis. Antecedens probatur. In tali regreſſu nihil poteſt ſciri niſi effectus, ſed iſte iam ſupponitur cognitus in primo diſcurſu, qñ ꝓcedimus ab effectu ad cauſam, ergo erit regreſſus penitus inutilis, igitur pro reſolutione huius dubij duo agẽda ſunt, primò declarabiť quot modis põt fieri talis regreſsꝰ, ſcd̃ò declarabiť q modꝰ ſit vtilis & q inutilis & quo aliqñ vſꝰ ẽ Philoſ. tertiò ſoluẽť argumẽta ĩ oppoſitũ facta.

In naturalib. ab effectu ad cauſam et econtrà: validus ẽ regreſſus non eodẽ tamen de monſtrationis genere.

Quantùm ad 1.aduerte ꝙ talis regreſſus põt fieri tribus modis. Primò ꝙ ab effectu procedamus ad cauſam, deinde à cauſa ad effectum demõſtratione vniformi, ita ſ. ꝙ vtraq; demonſtratio ſit ꝓp quid & à priori. Secundò ꝙ procedamus demonſtratione difformi, ita ꝙ ab effectu ad cauſam dicatur demonſtratio ſigni vt placet Com. quæ dicitur demonſtratio quia vel demonſtratio ab effectu, ſecunda autẽ dicatur demonſtratio cauſæ & eſſe. Tertiò ꝙ procedamus ab effectu ad cauſam & econuersò ſine aliquo adminiculo: ita ꝙ ꝓ ſolũ effectũ attingam cauſam, & ꝓ ſolã cauſam cognitã tm̃ per effectũ reuertar ad cognoſcendum effectum.

Quantùm ad 2.dico, ꝙ primus modus eſt penitùs inutilis & reprobatus vniuerſaliter, qm̃ ineuitabiliter idem fm̃ idem eſſet notius & minùs notũ vt patet exercitato in diſcurſu vtili: ſecundus autem admittitur vt vtilis, qm̃ eſt diſcurſus & demonſtratio difformis, & ideo idem fm̃ idem & eodem modo non eſt, magis & minùs notũ, ſed diuerſimodè, modo tm̃ quo dicemus nunc. Tu igitur aduerte ꝙ tertiꝰ modus põt eſſe inutilis & vtilis, inutilis quidẽ, ſi remoueatur omne adminiculum per qđ poſſem venire in cognitionem maiorẽ cauſæ. Nã ꝓ ſolũ effectũ non fit adeò nota cauſa ꝙ in ſecundo ꝓceſſu, ſ. à cauſa ad effectũ mereatur dici notior ſuo effectu. Et niſi ſit notior ꝓceſsꝰ ſecũdꝰ erit inutilis. Eſt. n. oĩs vtilis ꝓceſſus à notiori ad minꝰ notũ, vtilis aũt poterit eſſe, ſi nõ tm̃ ꝓ effectũ, ſed alio adminiculo cã fiat magis nota. Tunc. n. ꝓipſam vt magis cognitã potero reuerti ad maiorẽ cognitionẽ habendã de effectu. Quod autẽ & quale poſſit eſſe hoc adminiculũ declarabo in ſolutione ſecũdi arguméti. Et hoc modo regreſſus vſus eſt Philoſ. in 2. Cæli, tex. 34. vbi probat dextrum cæli eſſe in Oriente, qa in de incipit motus. Deinde, ꝓbat cælũ moueri ab Oriente ad Occidens, quia in Oriente eſt dextrum, ſimiliter in 1. Cæli, tex. 59. probat ſtellas eſſe ſphæricas, quia ſunt immobiles per ſeipſas, probauerat autẽ ſupra eas eſſe immobiles, quia ſunt ſphæricæ, & tm̃ hic regreſſus non eſt inutilis, vt declarat illlc B.Th. defendens Alexandrum contra Simplicium, vt videre poteris in expoſitione B.Th. in 2. Cæli in lect. 16.

Quantùm ad 3.dico ad primum argumẽtum formatum in principio quæſiti, ꝙ Philoſ. in 1. Poſter. non negat circulũ & regreſſum niſi in demonſtratione vniformi, eò ꝙ non eſſet proceſſus à notiori, quod tamen eſt de ratione formali demonſtrationis. Non autem negat in demonſtratione difformi præcipuè cum adminiculo alterius diſcurſus in primo proceſſu. Aliter non eſſet vſus regreſſu in 2. Cæli, vbi ſ.

Ad ſecundum negatur conſequentia, dummodo fiat regreſſus tertio modo ſ. aſſignato, nam in primo proceſſu acquiritur aliqua noticia de cauſa. Deinde intuẽs intellectus habitudinem inter cauſam & ſuum effectum vigoratur illa cognitio per ſubtiliorem intuitum intellectus, & tunc fit regreſſus à cauſa magis cognita ad effectum perfectius cognoſcendum. Non inconuenit autem in primo proceſſu effectum eſſe magis cognitum, in ſecundo autem, i. in regreſſu eſſe minùs cognitum, eò ꝙ proceſſus non ſolùm ſunt difformes, ſed qa per primum proceſſum cũ adminiculo ſubtilioris intuitus intellectus ſuper cauſam adeò vigoratur noticia cauſæ ꝙ eſt ſufficiens principium ad acquirendum perfectiorem noticiam de effectu, in ſecundo proceſſu.

Ad tertium negatur antecedens. Ad probationem dico ꝙ effectus de nouo cognoſcitur per regreſſum, qm̃ licet in primò ꝓceſſu ſupponatur cognitus, non tm̃ tali modo nec ita perfectè vt cognoſcitur ꝓ ſecundum ꝓceſſum, & ideo poteſt dici ꝙ de nouo cognoſcitur, ſicut. n. verum eſt dicere, ꝙ calidũ vt 4. ſi calefiat vt 6. de nouo calefit, qa licet calorem penitùs nouum non acquirat, eò ꝙ calor remiſſus & intenſus ſunt idem calor in via noſtra, vt determinatum eſt in 8. Meta. in q. 6. tm̃ acquirit calorẽ nouo modo & fm̃ perfectius eſſe, ſic dico in propoſito, licet regreſſus à cauſa ad effectum non terminetur ad effectum quaſi antè nullo modo cognitum, tamen terminatur ad perfectiorem cognitionem eiuſdem. Et ſic talis regreſſus non reputatur inutilis. Hæc pro nunc dicenda occurrunt. Et tu etiam conſidera.

QVÆSTIO V.

Num expoſitio B.Th. ſuper textum 3. eſt conuenientior expoſitione Commentatoris.

Sunt autem primum nota nobis et certa cõfuſa magis. te. 2.

IN hoc tex. aduerte ꝙ B.Th. in duobus reprehendit Com. Primò quia Com. dicit ꝙ Philoſ. in text. 2. tradit viam & modum demonſtrandi, quo debet vti Phyſicus in ſcientia naturali ad cognoſcendum cauſas naturales. Secundò quia Comm. in tex. 3. exponit confuſa pro compoſitis.

In 2. lib. Ariſt. tradit modũ demõſtrãdi ꝓpriũ ſcĩẽtiæ naturali, nõ autem in primo: in quo cõfuſa. i. compoſita nobis notiora aſſerũtur. ſed cõfuſa, ideſt magis vniuerſalia & indiſtincta.

Contra primum B.Th. arguit, quia Philoſ. in lib. 2. vt declarabitur, dat modum demonſtrandi in ſcientia naturali, ergo non in 1. aliter eſſet repetitio inutilis.

Contra ſecundum arguit, quia ly Confuſa ſumũtur pro vniuerſalibus, ſic. n. corollariè concludit Philoſ. in tex. 4. vñ ex vniuerſalibus in ſingularia oportet procedere, ſed vniuerſalia non ſunt compoſita ex ſingularibus, aliter vniuerſale, putà genus non prædicaretur in recto de ſpecieb. nec ſpecies de indiuiduis. Nullum. n. realiter cõpoſitum ex partibus prædicatur de partibus in recto, præcipuè ſi diuiſim ſumantur, vnde hæc eſſet falſa, Homo eſt animal, Sortes eſt homo. Quod ſi dicas, imò totum vniuerſale prædicatur in recto de qualibet parte ſubiectiua, nõ valet, quoniam in toto vniuerſali non ſeruatur compoſitio realis ex partibus ſubiectiuis, ſed compoſitio rationis, vt aliàs videbitur.

Tu igitur vt defendas B.Tho. aduerte ꝙ aliqui fauentes Comm. & præcipuè Petrus Pomp. in lect. ſua ſuper 1. li. Phyſic. vt defendat expoſitionem Com. arguit cõtra expoſitionem B.Th. & primò probat ꝙ Ariſt. in tex. 2. det modum demonſtrandi & procedendi ad cognitionem cauſarum naturalium in hac ſcientia, & ſic expoſitio Com. erit cõueniens.

Sic igitur arguit, Ariſt. in hoc 1. lib. peruenit ad cognitionem veram principiorum naturalium, vt patet in fi. 1. li. vbi reprobatis opinionib. Antiquorum deuenit ad verã notitiã materiæ & formæ & priuationis, quæ ſunt principia requiſita ĩ omni fieri naturali, vt declarabitur loco ſuo. Ergo vel ꝓuenit ad talẽ noticiã ex aliqua via, vl̃ ex nulla: ñ ſcd̃m, qa repugnat terminũ attingi ſine via: ergo primũ. Si primũ, ergo oportet ꝙ in 1. lib. & in principio ꝓponat viã ꝓcedendi ad cognoſcẽda principia & cauſas naturales: talis aũt via eſt modus demõſtrandi cõueniẽs huic ſcĩẽtiæ. Ergo Philoſ. in 2. tex. dat modum demõſtrandi in hac ſcĩẽtia, & ſic expoſitio Com. videtur conueniens & ad mentem Philoſophi.

Sed id non concludit contra B.T. diceret. n. ꝙ Ariſt. vtique per aliquam viam & conuenientem in hac ſcientia proceſſit in 1. li. ad cognitionem principiorum naturalium: ſed non fuit neceſſe vt eam exprimeret in 1. lib. ne in ſecundo idem repeteret. ſed ſufficit quòd eam mente excogitauit: & ſecundum illam ſe regulauit in huiuſmodi inueſtigatione. Deinde in 2. lib. vt in loco magis cõuenienti eam expreſſit, & ſic patet ꝙ nihil concludit: quoniam illa conſequentia, Si primum, ergo oportet in 1. li. & principio præponat eam, nullam habet euidentiam: ideo neganda eſt.

Deinde arguit cuntra B.Tho. qui dicit in 3. textu, contra Com. ꝙ confuſa non debent exponi per compoſita, ſed per magis vniuerſalia & indiſtincta. Contra hoc igitur ſic arguit, Si confuſa exponũtur per magis vniuerſalia, ergo nõ erit proceſſus à notioribus & prioribus nobis ad notiora & priora naturæ, quod eſt contra Philoſophũ in 2. tex. Conſequentia probatur, Magis vniuerſalia ſunt priora ſecundũ naturam quã minus vniuerſalia, vt vult Philoſ. in Poſtprædicam. Prius. n. natura eſt à quo non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia. Conſtat autem ꝙ hæc conſequentia valet, Homo eſt, ergo animal eſt, & tamen non valet econuersò vt patet, ergo, animal vt magis vniuerſale eſt prius natura homine vt minus vniuerſali, ſi ergo confuſa exponantur ꝓ magis vniuerſalibus, cum Philoſ. cõcludat in tex. 4. ꝙ oportet procedere à magis vniuerſalibus ad ſingularia, ſequitur ꝙ nõ procedemus à poſterioribus ad priora naturæ, cuius tm̃ oppoſitũ docuit Philoſ. in tex. 2. & ſic ſibi cõtradiceret.

Ad hoc argumentum reſpondet B.Th. in 1. Par. q. 85. art. 3. ad primum. Nam in principio articuli ſic inquit, Videtur ꝙ magis vniuerſalia non ſint priora in noſtra cognitione

intellectuali. Quia quæ ſunt priora & notiora ſm naturam ſunt poſteriora & min⁹ nota ſm nos: ſed vniuerſaliora ſunt priora ſm naturam, quia prius eſt à quo nõ conuertitur cõ ſequẽtia eſſendi, ergo vniuerſaliora ſunt poſteriora in nr̃a cognitione: ecce argumentum virtualiter Petri Pomp. Ad quod reſpondens B.T. inquit, Duplex eſt ordo naturæ, ſ. ordo generationis & perfectionis. Ordine generationis vniuerſaliora ſunt priora, quia prius generatur animal q̃ homo, & herba q̃ fructus. Et de tali ordine intelligenda eſt ꝓ poſitio inducta in Poſtprædicam. Ordine autem perfectionis vniuerſaliora ſunt poſteriora ſm naturam, & minus vniuerſalia ſunt priora vt ſpecies, eò ꝙ ſunt magis intentæ à natura, & ſunt magis actu, quoniam intentio naturæ non ſiſtit in genere, ſed in ſpecie. Et quando dicit Philoſ. in tex. 2. Innata eſt nobis via, &c. intendit de prioribus ſecundum naturam ordine perfectionis, & non ordine generationis, quo ordine vniuerſaliora ſunt poſteriora & minùs vniuerſalia ſunt priora. Et ſic vniuerſaliora ſunt priora in noſtra cognitione, minùs autem vniuerſalia ſunt poſteriora: fallitur autem arguens, quoniam non aduertit illum duplicem ordinem naturæ, ſ. generationis & perfectionis.

Arguit iterũ contra illud, quod dicit B.T. ꝙ genera non componuntur ex ſpeciebus. Nam ſpecies diuidunt genus. Diuiditur. n. per contrarias differentias, quarum quælibet conſtituit ſpeciem. Sed nihil diuiditur quod priùs non fuerit compoſitum, ergo genus eſt compoſitum ex ſpeciebus, ex conſequenti nõ bene reprehenditur Com. exponens Genera confuſa, i. Compoſita, quoniam & B. Th. cogitur ponere genus compoſitum, cùm ſit diuiſibile in ſpecies.

Ad hoc reſpondetur dupliciter. Primò dato ꝙ B. Th. concederet compoſitionem in genere, nõ tamen qualem intendit Com. exponens Confuſa pro Compoſitis. Accipit. n. vt patet in com. 3. compoſita cauſata ab elementis, in quibus conſtat eſſe compoſitionem realem. Talem autem non admittit B.T. in genere, non. n. reſultat genus ex ſpeciebus, vt quid vnum compoſitum realiter, ſi aũt admittenda eſt cõpoſitio in genere, hoc eſt tantum ſecundum rationem. Reſpondetur ſecundò, ꝙ genus diuidi in ſpecies vt ponit Ariſ. cùm dicit in tex. 3. fiunt nobis nota elementa & principia diuidentibus hæc, &c. accipit ly Diuidentibus pro diſtinctè & applicatè conſiderantibus, putà, poſtquàm cognoui animal vt animal, procedo ad cognoſcendũ dictinctè animal vt homo, vt capra, vt leo, & hoc eſt, diuidere genus, i. diſtinctè conſiderare vt ad ſpecies cõtrahitur. Conſtat autẽ ſano intellectui, ꝙ huiuſmodi diuiſio, id eſt diſtincta conſideratio non arguit talẽ compoſitionem, qualem intendit Com. exponens Confuſum pro Compoſito, & ſic patet expoſitionem B. Tho. eſſe conuenientiorem expoſitione Comm.

Et aduerte ꝙ ſi Com. habuiſſet textum noſtrum quẽ exponit B. Th. non ſic fortè expoſuiſſet, verùm quia in tex. Arabico non dicitur, Sunt autem primũ nobis manifeſta & certa confuſa magis. Sed ſic dicit, Et illa, quæ primò ſunt apud nos euidẽtia & manifeſta ſunt mixta, ſ. cõpoſita ꝓpriè. Suę igitur expoſitionis occaſio fuit tex. Arabicus, quẽ conatus eſt ſaluare vt potuit. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

Sunt aũt primũ nota nobis, & certa cõfuſa magis. tex. 3.

Aduerte, ꝙ hic iterũ ſolet quæri quod ſit primum cognitum ab intellectu noſtro, an magis vniuerſale, an minus vniuerſale, & qua cognitione an confuſa, an diſtincta. Sed hoc quæſitum reſoluimus in Trac. de Tranſcen. vbi in 1. c. defenſauimus viam noſtrã contra viã Scoti. Tu igitur quęre illic.

QVÆSTIO VI.

Num Phyſicus poſſit diſputare contra negantem principia naturalia.

Quemadmodum igitur Geometra non habet diſputationẽ, cum eo qui negat principia Geometriæ, ſed loqui de hoc ſpectat ad aliam ſcientiam à Geometria, aut ad aliam communem omnibus ſcientiis, ſimiliter Naturalis non habet loqui in principiis an ſint. tex. 8.

Naturalis quamuis nõ tueatur ſua principia cõtra negãtes quò ad illorũ exiſtẽtiã, ea tamen efficaciter ꝓbat.

IN hac quæſtiõe, antequam deueniamus ad deciſionem, aduerte ꝙ licet aliqui diſtinguant de principiis naturalibus, qm̃ dicunt aliqua eſſe principia doctrinæ, ſiue cognitionis tm̃, vt motus & pluralitas entium, & qualitates ſenſibiles rerum naturalium, qm̃ his ducimur in cognitionem rerum naturalium: aliqua autem eſſe principia eſſendi tm̃, & non doctrinæ, vt materia prima & priuatio & motor primus. Nam materia eſt principium in eſſe & in fieri, priuatio in fieri vt declarabiaur in fi. huius 1. lib. Et primus motor eſt principium productiuum naturalium inferiorum motu cæli vt declarabitur in lib. 8. Non autem materia eſt principiũ cognitionis nec priuatio, qm̃ alterum eſt pura potentia, alterum negatio in ſubiecto apto nato: hæc autem difficillima ſunt ad cognoſcendũ propter minoritatẽ entitatis ſuæ Vnde dicet ȝ. Philoſ. ꝙ materia non cognoſcitur niſi per analogiam ad formam. Et priuatio cùm ſit negatio non cognoſcitur niſi per habitum. Similiter primus motor eſt difficillimus ad cognoſcendũ, qm̃ cum ſit maximè actu, ex cõ ſequenti maximè cognoſcibilis ſecundum naturam eſt improportionatus noſtro intellectui. Vnde nõ niſi ab effectu, i. ex motu cognoſcibilis eſt à Phyſ. Cũ igitur principia doctrinæ debeant eſſe notiora quocunque, & non habeant notificari ex aliquo priori cognito, patet, ꝙ huiuſmodi, licet ſint principia eſſendi in rebus naturalibus, non tamen doctrinæ & cognitionis. Tamen intẽtio Philoſ. quando dicit, Similiter naturalis non habet loqui de principiis an ſint, eſt de principiis doctrinæ, & non de principiis eſſendi: vnde exemplificat de Geometria, & de ſcientia communi omnibus ſcientiis, i. Meta. de qua conſtat, vt docuim⁹ in 4. Meta. ꝙ hẽt ſuſtinere prĩcipia in q̃b. fundãt ſcĩæ particulares. Vt igit̃ ad mentem Philoſophi reſoluamus p̃ſens quæſitũ, duo agẽda ſunt. Primò ponent̃ duę cõcl. reſpõſiuę, quarũ prima erit negatiua, & ſecũda affirmatiua, ſecũdò ſoluet̃ dubium.

Prima concluſio, Phyſicus nõ poteſt probare contra negantem principia ſcientiæ naturalis quò ad exiſtentiam. Hãc priùs declaro, deinde probabitur. Voco principia ſciẽtiæ naturalis, ea quæ primò occurrunt cognitioni noſtræ, & ſunt nobis prima via qua procedimus in inueſtigationẽ ſubſtãtiarũ naturaliũ, & qua ſublata nullam aliã habemus. Hæc autẽ ſunt motus & pluralitas entiũ & qualitates ſenſibiles quæ ſunt propriæ rebus naturalibus & actiones ſiue paſſiones propriæ & motus naturales, vt ignem eſſe calidum & calefacere, aquã eſſe oppoſito modo. Ignẽ eſſe leue & aſcẽdere, terram oppoſito modo. Dico quo ad exiſtentiam, qm̃ poſito, vt probabitur, ꝙ Phyſicus non poſſit probare exiſtentiam motus, nec ꝙ ignis exiſtat calidus, eò ꝙ ſenſui conſtat, tñ non inconuenit poſſe probare quiddditiuè. Nam cùm hæc propoſitio, Motus eſt, non ſit immediata, qm̃ prædicatum non eſt ratione ſubiecti, nõ inconuenit eam poſſe demonſtrari per diffinitionem motus, ſed quia ad ſenſum acceptatur ſicut iſta, Ignis eſt calidus, nix eſt frigida, ideo non eſt neceſſaria apud intellectum hæc probatio. Hæc concluſio ſic declarata probatur, Phyſicus nõ põt demonſtrare cõtra negantem principia doctrinæ in ſcientia naturali, demõſtratione oſtẽſiua, nec ducẽte ad impoſſibile: ergo, &c. Cõſequentia patet à ſufficiẽti diuiſione demonſtrationis. Antecedens ꝓbatur quò ad primã partẽ, De mõſtratio oſtẽſiua eſt ex notioribus concluſione: ſed apud Phyſicũ nihil põt eſſe notius principiis doctrinæ, & præſertim hoc principio, Motus eſt, in quo fundatur oĩs ꝓceſſus phyſicus: vñ & Philoſophus aduertens nihil eſſe notius, à quo poſſit ꝓcedere dicit ĩ tex. xj. Nobis aũt ſubiiciatur oĩa aut quędam moueri, ergo, &c. Secũda aũt pars ſic ꝓbatur, Demõſtratio ad impoſſibile ex doctrina demõſtratiua ꝓcedit ex aliquo falſo admiſſo ab aduerſario, & ex aliquo vero ſimul ſumpto. Et concluditur aliquod manifeſtius falſũ, ex cuius deſtructione fit reuerſio ad deſtructionẽ falſi admiſſi ab aduerſario, & ad concludendũ eius oppoſitũ eſſe verũ. v.g. Dicat aduerſarius, Homo eſt aſinus: ſubſumatur, Sortes eſt hõ, & concludatur, Ergo Sortes eſt aſinus. Sed hæc concluſio eſt manifeſte falſa, ergo aliqua præmiſſarum, nõ minor, ergo maior, quod eſt dictum ab aduerſario: ergo ſua oppoſita, ſ. Hõ nõ eſt aſinus, eſt vera. Sed ſi aduerſarius admittit motũ nõ eſſe, nihil poteſt ibi cõcludi qđ ſit manifeſtius falſum, ex cuius interemptione cõcludatur admiſſum eſſe falſum, ſ. motum non eſſe, & oppoſitũ eſſe verum, ſ. motum eſſe. Et probatio quidem huius minoris ſtat in hoc, qa ſicut prima principia doctrinę debent eſſe notiſſima in veritate, ſic eorum oppoſita debẽt eſſe notiſſima in falſitate. Et ideo iſta, Motus non eſt, non poteſt notificari in ſcientia naturali per aliquã magis falſam. Non igitur Phyſicus poteſt probare efficaciter contra negantem ſua prima principia doctrinæ ſtando in terminis phyſicis. Quod dico vt prę ſcindam ab habitu metaphyſico ſicut declarabo ȝ.

Secunda concluſio, Phyſicus ꝓbat efficaciter principia naturalia, i. quæ ſunt principia eſſendi rerum naturaliũ. Nã Philoſoph⁹ in hoc primo probabit efficaciter tria eſſe principia intrinſeca rerũ naturaliũ, & hæc ſunt materia, forma & priuatio. Et in 2. libr. probabit naturam agere ꝓp finem.

Et in

Et in 8.li.probabit exiſtentiam primi efficientis, qui eſt motor primus,ergo,&c.Sed aduerte quòd licet hæc ſint principia eſſendi prima rerum naturalium, quia concurrunt in omni factione naturali per ſe intenta,& licet concurrãt ad cognitionem earum, eo quòd principiatum pendet à cognitione ſuorum principiorũ, tamen non poſſunt dici prima principia doctrinæ:q̃a fiunt nota ex notioribus,vnde ex trãſmutatione cognoſcitur forma & materia & priuatio.Et ex motu cõcludetur primus motor.Ex quo ſequitur q̃ licet eadẽ poſſunt dici principia eſſendi & cognoſcẽdi,non tamen eſt neceſſe quòd ea quæ ſunt prima principia eſſendi in rebus naturalibus,ſint prima principia procedendi in ſcientia naturalium.

Probatis his concluſionibus remouendum eſt dubium, & eſt tale, Si Philoſophus naturalis non poteſt defenſare prima principia doctrinæ ſuæ, quare Ariſtoteles diſputat & repobat poſitionem Parmenidis & Meliſſi, qui negabãt huiuſmodi principia & ſoluit eorum rationes?

Reſpondeo, Ariſt. non diſputat hîc cõtra Parmenidem & Meliſſum ex virtute Philoſ. naturalis, ſed per habitum Metaphyſicæ vt ipſémet inuit hîc in tex.12.cũ dicit, Habet enim hic Philoſophia reſpectus,id eſt, etſi diſputare cum eis non oportet Naturalem, tamen oportet primũ Philoſ. & ſi dicas,Quare ergo Philoſophus non diſtulit diſputare cõtra eos in Metaphyſica? Reſpõdet ipſémet hîc in textu 12.& dicit, Sed qm̃ de natura quidam non Naturales, &c. Vbi inquit Cõment.Sed quia accidit his duob⁹ viris loqui de naturis,vt de vacuo & infinito & aliis,rectum eſt loqui cũ eis de iſtis quęſtionib⁹ & diſputare.Et ſi dicas,Vnde habet Metaphyſicus q̃ poſſit magis diſputare & conuincere negantes principia huius doctrinæ q̃ Phyſicus?Reſpõdeo, Id habet q̃a conſiderat primos & generales modos entis, vt vnũ & multa & actum & potentiam & finitum & infinitum,&c. Et ex his poſſunt formari rationes procedẽtes ex cõceſſis ab eis.Et hoc modo procedit hîc Ariſt.cõtra eos, ſicut p̃cederet in Meta.Hęc de præſenti quęſito dicta ſint.

QVÆSTIO VII.

Num qui ponunt tantum vnum ens negant omnino principium.

Non enim ampliùs principium eſt,ſi vnum ſolùm, et ſic vnum.Principium enim cuiuſdam aut quorundam eſt.textu 8.

IN hac quæſtione aduerte q̃ difficultas ſtat in ly Solùm. Nam cùm ſit dictio excluſiua, ſi quando apponitur vni relatiuo excludit aliud,profectò qui dicit tãtùm vel ſolùm principium eſſe deſtruit rationem principij,quoniam de ratione eius eſt principiatũ,eſt enim principium cuiuſdam,ſ.principiati,aut quorundam principium,vt dicit Philoſo.in tex.8.Qui ergo diceret,Tãtum principium eſt, ſi ly Tantũ excludit ſuum correlatiuum,ſequitur,ergo principiatum non eſt:tunc vltrà, Ergo principium nõ eſt:quoniã remoto vno correlatiuo remouetur reliquum.Si autem dictio excluſiua quando apponitur vni relatiuorum non excludit reliquum, ſequitur quòd dictum Philoſ. ſit falſum, quando dicit, Nõ enim amplius principium ſi vnũ ſolùm, &c.Et hocvidetur eſſe magis apparẽs,quoniam dictio excluſiua nõ excludit ea, quæ ſunt de ratione termini,cui apponitur:vt quia animal eſt de ratione hominis, non ſequitur,Tantùm homo currit,ergo animal nõ currit. Sic in p̃poſito,cum principiatum ſit de ratione principij, non ſequitur,tantùm principium eſt,ergo principiatum non eſt.

Qui vnũ tantùm ens ponũt ſuppoſito de merè principio errãt.

Vt igitur ſcias quam veritatem continet dictum Philo. ſic procedendum eſt: primò declarandum eſt quando & quot modis dictio excluſiua excludit aliud à termino, cui apponitur:& quando nõ. Secundo applicabitur ad propoſitum,&declarabitur dictum Philoſophi eſſe verum,&ſoluetur ratio facta in oppoſitum.

Quantum ad primũ aduerte quod de dictione excluſiua datur hæc regula generalis, Dictio excluſiua excludit omne aliud, q̃d diſtinguit ſuppoſito à conſortio p̃dicati.cui regulæ apponũt̃ p̃ ſua declaratione tria corollaria.

Primum eſt,Si duo relatiua diſtiguuntur nõ ſolùm realiter,ſed etiam ſuppoſito,vt pater & filius,ſeruus & dominus,principium productiuum & productũ principiatũ: dictio excluſiua appoſita vni excludit aliud, vt, Tantũ pater eſt,ergo filius non eſt.Sic.n.exponitur, pater eſt,& nullum aliud diſtinctũ ſuppoſito à patre eſt:ſed filius eſt aliud ſuppoſitũ à patre,ergo filius nõ eſt. Si autẽ ſint duo relatiua, quę nõ diſtinguunt realiter & ſuppoſito, vt quãdo idẽ mouet ſeipſum ſecundũ partẽ,putà Sortes manu percutit ſeipſum ſm̃ pectus, non eſt neceſſe vt dictio excluſiua appoſita vni excludat aliud, non.n.ſequitur, Tantũ mouens ſeipſũ currit,ergo motũ à ſeipſo non currit,nã vnũ p̃dicatur de altero,hæc.n.eſt vera,Mouẽs ſeipſum eſt motũ à ſeipſo.

Secundum eſt, Si aliquod eſt includẽs ſubiectum vel includitur à ſubiecto propoſitionis excluſiuæ, dictio excluſiua nõ excludit illud:vnde dictio excluſiua addita ſpeciei nõ excludit genus, nec alia ſuperiora,nec differentiam cõſtitutiuam ſpeciei, nec indiuiduũ quod ſpeciem includit. Vnde non ſequitur,Tantum homo eſt, ergo animal nõ eſt, ergo rationale nõ eſt,ergo Sortes nõ eſt. Et ratio omnium horũ eſt, quia eadem attributione qua prædicatum ſubiecto attribuitur omnibus huiuſmodi attribuitur.Non enim genus nec differentia conſtitutiua ſpeciei nec indiuiduũ ſunt aliud à ſpecie, quæ eſt ſubiectum prædictæ excluſiuæ.

Tertium eſt,Si aliquid eſt includẽs aliud, vt partem ſui eſſentialem vel integralem,dictio excluſiua addita vni nõ excludit aliud:vnde non ſequitur,Tantùm hõ eſt,ergo anima non eſt,tantum domus eſt,ergo paries non eſt,quia ea dẽ attributione,qua eſſe attribuitur toti attribuitur parti.

Quantùm ad ſecundum dico q̃ ratio Philo.eſt vera:q̃a principium productiuum & principiatum productum diſtinguuntur ſuppoſito,quoniam nihil ſeipſum producit:& ideo dictio excluſiua appoſita vni excludit aliud.Dico nõ tanter Principium productiuum,quoniam non eſt neceſſe principium formale nec materiale diſtingui ſuppoſito à ſuo principiato, imò ſe habet ad ipſum vt pars ad totum: & ideo nõ eſt neceſſe dictionem excluſiuam additam principio excludere principiatum.vnde non ſequitur,Tantum anima eſt, ergo homo non eſt: quoniam anima & homo non diſtinguuntur ſuppoſito.

Ad rationem in oppoſitum,quãdo dicitur, quòd dictio excluſiua non excludit terminũ,qui eſt de ratione termini, cui opponitur:hæc non eſt vniuerſaliter vera, niſi quando illa duo non diſtinguuntur ſuppoſito,vt totum & pars, genus & ſpecies,indiuiduum & ſpecies.Non ſic autem ſe habent principium productiuum& eius principiatum,vt docuimus.Quare,&c.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VIII.

Num finitum & infinitum & diuiſibilitas primò & per ſe conueniant quantitati.

Infiniti autem ratio quantitati congruit,ſed non ſubſtantiæ nec qualitati.textu 15.

IN hac q.aduerte q̃ difficultas ſtat in duobus, primò q̃a antequam diuidatur ens in x.prædicamenta diuiditur p̃ finitum & infinitum,vt oſtendimus in Tractatu de Trãſcendentibus,ergo finitum & infinitum præcedunt quantitatem,& per conſequens diuiſibilitas.Prætereà, Sumpta quacunque ſubſtantia etiam abſtracta verum eſt dicere q̃ eſt limitata vel illimitata, & per conſequens finita vel infinita, & tamen ibi nulla eſt quantitas,ergo,&c. Secũdò facit difficultatem ly Diuiſibilitas. Nam remota quacunque quantitate non inconuenit genus diuidi in ſpecies, ſaltem in abſtractis, vbi nulla eſt quantitas,ergo diuiſibilitas conuenit ſubſtantiæ etiam remota omni quantitate.Prætereà, Duæ ſpecies materiales,vt homo & leo diſtinguuntur ſubſtantialiter per differentias ſuas, quæ non ſumuntur à quãtitate,ſed à formis ſuis.Prætereà Forma ſubſtãtialis dat eſſe rei, ergo diſtinctionẽ & diuiſibilitatem. Nã per propriã formam res habet eſſe & diſtinguitur à quocunque alio.

Finitum & infinitũ dimenſiuè & in corporib. in quantitate per ſe ſunt.

Tũ igitur aduerte q̃ Moderni propter hæc argumenta fruſtrà laborant, quoniam non tendunt ad ſenſum Philoſ. Nam Philoſ.non loquitur cõtra Parmenidem &Meliſſum de finito & infinito niſi ad ſenſum eorum contra quos arguebat. Meliſſus autem ſicut cæteri Antiqui arbitrabatur ens&corpus cõuerti,ita q̃ nõ datur apud eos niſi ens corporeũ q̃d patet eſſe quantũ,vnde in 4.li.in tex.1.loquẽs de Antiquis inquit,Et ea nãque quæ ſunt,omnes.ſ. Antiqui opinantur alicubi eſſe, quaſi dicat, quia non tenent niſi ens corporeum,opinantur omne ens eſſe in loco ex conſequẽti quantum. Et qm̃ ſic opinabãtur de ente, ideo credebant non dari finitum & infinitũ niſi ſecundũ quantitatẽ molis.

Quando igitur dicit Philoſ.quòd ratio infiniti cõgruit quantitati,ſed non ſubſtantiæ,loquitur ex conceſſo à Meliſſo & non abſolutè.Nam ſecundum verum Philoſophum ſicut eſt duplex quantitas,ſcilicet,molis & virtutis, ſic eſt duplex infinitum & finitum,quorum vnum congruit quãtitati dimenſiuæ,& dicitur infinitum quantitatiuum,alterum quantitati virtuali,& dicitur infinitum formale.

Ex his

Ex his patet quid dicendum ſit ad argumenta inducta. Ad primum ergo dico ꝙ ens vt diuiditur per finitum & infinitum ad mentem veri Philoſophi non eſt ſolùm ens corporeum, ſed ens reale abſolutum, vt docuimus in tractatu de tranſcendẽtibus in quinta diuiſione entis. Tales autem modi entis non ſumuntur à quantitate dimenſiua, ſed virtuali, quam concedimus præcedere quantitatem & diuiſibilitatem in partes quantitatiuas. Idem dicitur ad ſecundum argumentum quoniam limitatum & illimitatum, vt docuimus in eodem Tractatu, in abſtractis ſumitur ab eſſentia & nõ à quantitate. Quomodo ab eſſentia vide illic.

Ad primum argumentum de diuiſibilitate dico, ꝙ duplex eſt diuiſio, ſ. formalis prout hæc eſſentia non eſt illa, & materialis in partes quantitatiuas. Tunc ad argumentũ concedo quòd in abſtractis eſt diuiſio formalis & non materialis, de qua loquimur hîc contra Meliſſum. Hæc. n. fit ꝓ ſolam quantitatem: vnde in 5. Metaph. in q. 20. diſputauimus ſi diuiſibilitas eſt propria ratio quantitatis. Idem dicitur ad ſecundum. Nam homo & leo diſtiguuntur formaliter & ſubſtantialiter ante quantitatem. Quidditas enim hominis, eſt alia ſubſtantialiter à quidditate leonis. Et aduerte ꝙ non ſolùm in rebus perfectis ſecundum ſpeciem ſaluatur diuiſibilitas formalis & eſſentialis, ſed etiam in materia cœli & in materia horum inferiorum. Nam in via noſtra vt docuimus in 8. Metaphyſic. in q. 13. remota quantitate diſtinguuntur eſſentialiter, eo ꝙ ſunt duæ potentiæ paſſiuæ diſtinctarum rationũ & eſſentialiter diſtinctæ. Cõceditur tamen ꝙ materia horum inferiorum ſolum in partes materiales diuiditur, & ſic per quãtitatem, vnde remota quantitate & forma & materiæ Sortis & Platonis omnino eſſent indiſtinctæ. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO IX.

Num totum & partes ſimul ſumptæ ſint idem realiter.

Vtrum vnum aut plura pars & totum. tex. 17.

IN hac quæſtione non eſt immorandum, quoniam eam reſoluimus in lib. 7. Metaph. in q. vltima, & pertractauimus viam B. Tho. & Heruęi & Commen. & tu vide illic.

QVÆSTIO X.

Num ratio Philoſophi in textu 19. concludit contra Antiquos.

At verò ſi omnia quæ ſunt, ratione vnum ſunt, ſicut eſt tunica & indumentum. tex. 19.

Conceſſo multa nõ dari nec ſecũdum rem, nec ſecũdum rationem ſequitur contradictoria eadem prorſus eſſe.

IN hac quæſtione aduerte, ꝙ difficultas ſtat in hoc, Philoſophus vult probare contra Antiquos, quòd ſi omnia quæ ſunt, ſunt vnũ ratione, ergo eadẽ erit ratio duorũ contradictoriorum. Et ſic ens & non ens erunt idẽ. Conſequentiam autẽ ſic deducit Philoſophus, Si omnia ſunt vnũ ratione, ergo eadem ratio erit boni & mali. Et cùm malũ ſit non bonum, ergo erit eadem rõ boni & non boni, quæ ſunt contradictoria, & cùm alterum contradictoriorũ ſit non ens, ergo erit eadem ratio entis, & non entis: & cùm illa, quorum eſt vna ratio, ſint idem, ens & nihil erũt idem.

Hæc eſt ratio philoſophi, & quòd non valeat oſtẽditur ſic, Nam ſtante eodem modo arguendi probaretur contra Philoſophum quòd inter cõtradictoria datur medium & arguetur ſic, Inter bonum & malum datur medium, & manifeſtius inter album & nigrum. Sed nigrum eſt non albũ, ergo inter albũ & nõ album datur medium. Sed album & non album ſunt contradictoria, ergo, &c. Patet autem ꝙ hoc repugnat Philoſopho in 1. Poſt. & in 10. Metaph. text. 15. vbi & formauimus quæſtionẽ q̃ eſt vndecima in ordine. Ergo ratio ꝓdicta Philoſophi contra Antiquos nihil valet.

Hic inuenio duos modos reſpondendi, primus eſt quorundam qui dicunt, ꝙ ratio Philoſophi contra Antiquos ſtat in hoc, Si album & nigrum habent eandem rationem, ergo albũ & nigrum, ſunt idem, ergo idem erit album nigrum. Et cùm nullum ens ſit albũ nigrũ, ſequitur ſtante opinione Antiquorum ꝙ ens, putà album, & nõ ens, putà album nigrum erunt idem. Sed quicquid ſit de iſto modo dicendi, niſi aliud dicatur patet quòd non ſoluit inſtantiam, qua probatur, quod ſtante eodem modo arguendi probaretur inter contradictoria dari medium.

Secundus igitur modus reſpondẽdi & verior extrahitur virtualiter ex B. Tho. qui poſtquam expoſuit text. 19. in quit, Aduertendum verò ꝙ ſicut dicit Philoſophus, &c. Ex cuius verbis & ſentẽtia poteſt colligi ꝙ ratio ſuprà poſita Philoſ. contra Antiquos nõ tenet de forma, ſed de materia ſcilicet, ex aliquo cõceſſo ab aduerſario, ideo ſtante eodẽ modo arguendi non poteſt trahiad aliud propoſitum. Cõcedebant autem Antiqui non dari multitudinem nec pluralitatem ſecundum rem, nec ſecundum rationem, ideo ſequitur ex ſuo conceſſo ꝙ entis & non entis eſt eadẽ ratio. Contingit enim non ſolùm ens, ſed etiam non ens apprehendi ab intellectu. Aliter intellectus nõ formaret hãc ꝓpoſitionem, Ens diſtinguitur à non ente. Quorum aũt eſt vna ratio, illa ſunt eadem, ergo ſtãte ſuppoſitione Antiquorum ens & nõ ens ſunt idem. Ad inſtantiam aũt factam de medio inter contradictoria patet quid dicendum ſit, concluderet vtique ſi ratio, quam format Philoſophus valeret de forma, tunc enim ſeruato eodem modo arguẽdi teneret in alio propoſito. Sed quia non tenet niſi de materia, ideo nõ oportet trahere ad aliud propoſitum. Sic dicendũ occurrit. Et tu cõſidera. Hęc de pręſenti quęſito dicta ſint.

QVÆSTIO XI.

Num ratio Meliſſi peccat in forma, & propter quid.

Eſt autem magis onerosa Meliſſi ratio & non habens defectum. textu 22.

Ratiocinatio Meliſſi vitioſa fuit, quòd in ea argumentum à deſtructione antecedentis ad deſtructionem conſequentis, quod non niſi in conuertibilibus licet.

IN hac quæſtione, aduerte quòd alio modo formatur ratio Meliſſi à B. Tho. & alio à Cõmenta. Vt igitur videas quomodo peccat & propter quid tria agenda ſunt. Primò formabitur ſecundum B. Tho. & ſecundum Commen. Secundò declarabitur propter quid peccat. Tertiò declarabitur ſi in aliqua materia talis modus arguẽdi poteſt ſaluari. Nam, vt dicemus, viſus eſt Philoſophus aliquãdo ſeruaſſe talem modum arguendi. Et ideo, ſi in nulla materia talis modus valeret qua ratione reprehendit Meliſſum, eadem & ipſe reprehendendus eſſet.

Quantum ad primum aduerte quod ratio, Meliſſi poteſt formari hypotheticè & categoricè. Hypotheticè ſic, Si ens eſt factũ habet principium, ergo ſi non eſt factũ non habet principium, ſed ens nõ eſt factum, vt probat ipſe Meliſſus: ergo nõ habet principium. Et hoc modo formatʼ eam B. T. & dicit eam peccare in forma, q̃a arguit à deſtructione antecedentis ad deſtructionẽ conſequentis, & ſic committitur fallacia conſequentis, eò ꝙ arguitur ab inferiori ad ſuperius negatiuè, quod non valet. Non. n. ſequitur, Si tu es homo, tu es animal, ergo, ſi non eſt homo nõ es animal: Nam leo non eſt homo, & tñ eſt animal. Categoricè aũt ſic formatur, Omne quod eſt factũ habet principium: ſed ens non eſt factũ: ergo nõ habet principium. Et hoc modo videtur formare eam Commentator in commen. 23. ibi, Et cùm Meliſſus habuit hoc pro vero, &c. & dicit Cõmẽt. ꝙ ille modus arguendi non valet, eò quòd nõ eſt neceſſe ſi prædicatum affirmatur in eo in quo affirmatur ſubiectum ꝙ prædicatum negetur ab eo à quo negatur ſubiectum. Patet enim quòd animal affirmatur de homine & de aſino, & tamen non ſequitur quod quia homo negatur ab aſino etiam animal negetur ab aſino. Stat enim, quòd aſinus non ſit homo, & tamẽ ſit animal. Sic eſt in propoſito, licet. n. habere principium affirmetur de omni quod generatur, non tamen eſt neceſſe quòd negetur ab omni quod non generatur. Nã corpus cœli non generatur: & tamen habet principium, ſ. magnitudinis cùm non ſit infinitum. Sicut igitur non valet hic, Omnis homo eſt animal: aſinus non eſt homo, ergo aſinus non eſt animal. Arguitur enim in prima figura cum minori negatiua: ſic non valet ratio Meliſſi.

Quantùm ad ſecũdum aduerte quòd ſi quæratur quare non valet modus arguendi à deſtructione antecedentis ad deſtructionem conſequentis, ſed bene ecõuersò reſpondẽdum eſt, quia in primo proceſſu, ſcilicet, à deſtructione antecedentis arguitur reductiuè in prima figura cum minori negatiua, ex qua nihil ſequitur, vt declaratũ eſt in Logicis. In ſecundo autem proceſſu, ſcilicet, à deſtructione conſequentis, &c. arguitur reductiuè in ſecunda figura, in qua non inconuenit minorem eſſe negatiuam. Tunc enim prędicatũ in maiore & minore ſtat ꝓ medio, & cõſequens habet rationẽ prædicati ſic arguendo, Si omnis homo currit, mouetur: ſed homo nõ mouetur, ergo non currit. Patet ꝙ hoc argumẽtũ, eſt reductiuè in ſecũda figura ſic, Omne currẽs mouetur: ſed hõ nõ mouetur: ergo homo nõ currit.

Quantùm ad tertium aduerte, ꝙ licet talis modus arguendi non valeat de forma: poteſt tamen valere de materia, vt in terminis conuertibilibus. & ratio huius eſt, quia hic modus nõ valet quoties arguitur ab inferiori ad ſuperius negatiuè: ſed duo termini conuertibiles, non ſe habẽt vt inferius & ſuperius, ſed ſunt æqualis ambitʼ, ideo quicquid attribuitur vel negatur ab vno, attribuitur alteri, vel negatur ab eo. Vnde bene ſequiʃ, Si hõ eſt lapis, rationale

eſt

eſt lapis: ſed homo non eſt lapis, ergo, &c. Et hoc modo arguendi aliqui arbitrantur Ariſt. vſum fuiſſe in 1. de Anima, tex. 13. & de hoc formauimus in 1. de Anima, q. 10. & ideo ſi Meliſſus argumentatus fuiſſet in terminis conuertibilibus poſſet tolerari, ſed argumentatus eſt in terminis non conuertibilibus. In plus eſt enim habere principium quàm eſſe factum, vt declarat Philoſophus in tex. & ideo rectè improbatur. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XII.

Num poſsibile ſit partem moueri toto quieſcente.

Poſteà, propter quid immobile, ſi vnum eſt. tex. 24.

Poſsibile eſt toto aliquo quieſcẽte partes moueri, vt in motu circulari ſ. cipué in fluxibili corpore, nõ aũt in ſolidis ęſtimuis.

IN hac q. aduerte, q̃ ſi textus Philoſophi teneatur in ſuo proprio ſenſu non habet difficultatem. Dicebat. n. Meliſſus hãc cõſequentiam eſſe verã, ſi ens eſt infinitũ, eſt immobile, q̃a qđ mouetur, extra locũ priorẽ tẽdit: ſed infinitum cùm occupet omnem locum non poteſt tendere extra priorem locum: ergo eſt immobile. Philoſophus autem improbat illam propoſitionem, Omne quod mouetur tendit extra priorem locum. non. n. eſt vera niſi in motu locali recto, qui eſt motus de loco ad locum, non autem eſt vera de motu circulari, qui eſt circa locum: vnde ſtante cælo ſemper in eodẽ loco partes cæli mutant locũ, vt declarabitur in 4. libr. Et aſſignato corpore fluxiuo, vt ſunt aqua & aer, ſtat partes per circungirationes moueri, & tamen totum non exit locum ſuum, vt patet qñ circungiratur aqua in vaſe: id aũt accidit, qñ fluxiua ſunt facilis diuiſionis. Non ſic verò poteſt fieri in ſolidis, qñ mota parte lapidis ſtante continuitate de neceſſitate totus lapis mouetur. Et de continuo ſolido propriè intelligitur dictum Philoſophi in 5. Meta. tex. 8. cum dicit, Continuum eſt cuius motus eſt vnus. Idem patet de aere, cuius pars in vno loco põt condenſari vt ſub arctico, & in alio rarefieri, vt in meridie, & per conſequens ſm partes mutat locum, non tamen totus aer egreditur ſphærã ſuã. Patet ergo q̃ textus Philoſophi in ſe non continet difficultatem. Sed expoſitores moderni fecerunt ipſum difficilẽ p̃ accidẽs, eò q̃ diſputãt multas cõcluſiões, quas ad hũc locũ reducũt, & tamẽ p̃priè diſcutiendę ſunt partim in lib. 4. partim in 6. vel 7. & principaliores ſunt iſtę.

In motu circulari nõ eſt neceſſe quamlibet partem mobilis mutare locum ſecundùm ſubiectum. Sed hæc concluſio an ſit vera & in quo ſenſu pertractanda eſt in 4. libr. quando inueſtigabimus de localitate vltimæ ſphæræ.

Si aliquid mouetur localiter circulariter nõ eſt neceſſe oĩa eius puncta moueri vt ſunt poli. Hæc diſputabitur in 4. libr. cùm agemus de immobilitate loci, & præcipue, quia huic videtur contradicere Commen. in 2. Cæli, comm. 14.

In motu circulari verò, quælibet pars mouetur ſecundùm ſubiectum. Hæc diſcutientur in lib. 4. & in quo ſenſu poſſit ſaluari: pro nunc de quæſtione propoſita & de his concluſionibus non eſt aliud dicendum.

QVÆSTIO XIII.

Num ex eo quòd diffinitio habet partes ſecundùm rationem poſsimus concludere diffinitum habere partes ſecundùm rem.

Quod autem diuiditur quod verè eſt, etc. vbi dicit Comm. Nam partes rei quæ ſunt ſecundùm diffinitionem præcedunt rem in eſſe. tex. & commen. 18.

Partes diffinitionis ſubſtãtia naturalis correſpõdẽt partibus rei, ſecundum conceptum.

IN hac q. aduerte, q̃ petit eandem difficultatem, qua ſolet quæri, Vtrum partes diffinitionis correſpõdeant partibus rei diffinitæ, putà genus materiæ, differentia formæ. Sed ſcito q̃ hanc q. ordinaui & reſolui in 7. Meta. & eſt q. 15. ſuper tex. 33. qui incipit, Vtrum aũt ratio ad rem, &c. Et Thomiſticè determinaui partẽ negatiuã, q̃ ſ. nõ eſt neceſſe partẽ diffinitiõis correſpõdere parti in re, imò q̃libet pars dicit totã naturã diffiniti ſub diuerſo tamẽ cõceptu, vt illic declarauimus, & ſoluimus ac reprobauimus ſentẽtiam Ianduni, vt illic videre poteris. Verùm, quia dictũ Comm. in hoc 1. Phyſi. com. 28. videtur aduerſari ſententiæ noſtræ, quoniam dicit, Partes rei quæ ſunt ſm diffinitionem præcedunt rem ineſſe, ideo pro nunc ſupponendo q̃ Comm. concordet cum B. T. de vnitate formæ in compoſito, debeamus declarare quem ſenſum habeat Commentator.

Hìc ergo inuenio duas declarationes, prima eſt Gregorij in 2. Sen. di. 16. q. 2. ad tertiũ, q̃ dicit dictũ Philoſophi & Comm. tã hìc q̃ in 7. Meta. debere intelligi de diffinitione data p̃ terminos in obliquo, vt hõ eſt q̃d cõpoſitũ ex aĩa & corpore, in qua diffinitione cõſtat q̃ aĩa & corpus ſunt partes non ſolùm ſm rationem, ſed etiam realiter diſtinctæ: nõ autem debet intelligi de diffinitione, cuius termini ſunt in recto, quoniam vtraque pars talis diffinitionis prædicatur de diffinito in recto, & per conſequens dicit totum.

Sed hæc declaratio non eſt ad mentem Philoſophi, nec Comm. qm̃ in hoc 1. lib. tex. & com. 28. aſſignatur diffinitio per terminos in recto, vt, Homo eſt animal bipes, vbi dicit Commen. Neceſſe eſt vt animal, quod eſt genus hominis, & bipes, quod eſt eius differentia, ſint entia in rei veritate. Patẽt ergo q̃ Philoſophus & Commenta. intendunt de diffinitione quæ etiam datur per terminos in recto, & ideo declaratio Gregorij non ſufficit.

Secunda declaratio quæ eſt magis conſona principiis Comm. ſtat in hoc, Omne cõpoſitum ex genere & differentia, põt dici cõpoſitum ex materia & forma. Non q̃ genus ſignificet ſolã materiam & differẽtia ſolã formã. ſed q̃a genus ſignificat totũ ſub cõceptu cõfuſo, & ſic habet modũ materię, quę in ſe indiſtincta eſt, differẽtia aũt ſignificat totũ ſub cõceptu diſtincto, & ſic habet modũ formæ. In hoc ergo ſenſu partes diffinitiõis ſubſtãtiæ naturalis ſignificãt partes in re, & p̃cedũt rẽ in eſſe, q̃a indicãt cõpoſitionem materiæ & formæ, quas cõſtat eſſe res diſtinctas in ſubſtantia naturali diffinita, non ſolùm vt apprehenditur & diffinitur, ſed conſiderata ſm eſſe reale & naturale. Et quoniam vt dixi totum hoc negotium terminatum eſt in 7. Metaph. q. 15. ideo hìc non eſt longiùs immorandum.

QVÆSTIO XIIII.

Num in abſolutis & relatiuis diffinitio poſsit eſſe circularis, vel ſaltem in relatiuis.

Ampliùs quæcunque in diffinitiua ratione inſunt, aut ex quibus ſunt. tex. 29. ſuper quem textum dicit Com. Illa, quæ accipiuntur in ratione diffiniente rem, impoſſibile eſt vt in diffinitionibus illorum accipiantur illæ res, quoniam partes diffinitionis præcedunt diffinitum, etc.

Tã in abſolutis, q̃ relatiuis poſsibile eſt diffinitionẽ eſſẽtialem & cõpletam eſſe circularem.

IN hac q. ſtat difficultas, qm̃ pro vtraque parte adeſt rõ. Nam pro parte negatiua ſtat auctoritas Com. inducta, & B. Th. in expoſitione tex. 29. determinat impoſſibilem eſſe diffinitionem circularem: qm̃ idem eſſet notius, vt diffiniens, & ignotius vt diffinitum. Omnis autem diffinitio eſt ex notioribus & prioribus ex 6. Topic. Pro parte autem affirmatiua ſtat Porphyrius ſaltem pro relatiuis, qm̃ in prędicabilibus in c. de ſpecie vult q̃ genus & ſpecies per ſeinuicem diffiniantur, & Com. in 9. Meta. com. 11. dicit q̃ actus & potentia ſunt relatiua contraria, & vtrunque relatiuorum accipitur in diffinitione alterius, & non accidit inde malum: hæc Commen. & confirmatur ratione, quia vnum relatiuorum non poteſt eſſe ſine alio, ergo non poteſt diffiniri ſine alio. Probatur conſequentia, quia ſicut res ſe habet ad eſſe ſic ad cognoſci ex 2. Metaph. tex. 4.

Aduerte q̃ hanc difficultatem tetigimus in 9. lib. Meta. q. 12. in reſponſione ad primum dubium: vt igitur habeas hìc plenè reſolutionem aduerte, q̃ hìc inuenio duas opiniones quarum vtraque eſt ſuſtentabilis.

Prima dicit q̃ tã in abſolutiuis q̃ in relatiuis p̃t eſſe diffinitio circularis. Sed diſtinguit de diffinitione: qm̃ aliqua eſt eſſentialis, aliqua p̃ additamentũ. In eſſentiali oĩa diffinienda ſunt p̃ ea q̃ ſunt de eſſentia diffiniti, in ea, quę eſt p̃ additamentũ, nõ oés partes diffinitiuæ ſunt de eſſentia diffiniti, vt patet qñ diffinit accñs p̃ ſubiectũ: non. n. ſubiectũ eſt de eſſentia accidẽtis. Dicit igitur hæc opin. q̃ diffinitio eſſentialis nõ p̃t eſſe circularis, eò q̃ ſemp̃ dat̃ p̃ priora & notiora ſimpliciter, & nõ ſolùm quò ad nos. Diffinitio aũt p̃ additamentũ põt eſſe circularis in abſolutis & relatiuis. in abſolutis quidẽ, vt qñ diffinimus paſſionẽ p̃ ſubiectũ. aliqñ ét diffinimus ſubiectũ p̃ paſſionẽ, vt qñ loco differentiæ incognitæ aſſumimus in diffinitione propriam paſſionem: idẽ fit ét in relatiuis, qñ. n. diffinimus patrem p̃ filium, cum filius nõ ſit intrinſecũ & quidditatiuum prædicatũ de patre, talis diffinitio eſt p̃ additamentũ, & ecõuersò, qñ diffinimus filium p̃ patrẽ. Et de talibus diffinitionibus non eſt verũ, q̃ ſemp̃ dẽtur p̃ priora & notiora ſimpliciter, ſed ſufficit q̃ dẽtur p̃ notiora quò ad nos. Et qm̃ in notioribꝰ quò ad nos poteſt accidere circulatio (accidit enim q̃ aliquando cognoſcimus paſſionẽ per ſubiectum, aliquando econuersò) ideo poteſt in talibus diffinitionibꝰ eſſe circulatio.

Et ſm hanc opin. dicendũ eſſet q̃ dictum Com. in com. 29. huius 1. lib. & dictum B. Th. allegata pro parte negatiua, debẽt intelligi de diffinitione eſſentiali, & nõ vltrà. Nec te moueat exemplũ Philoſophi de animali & bipede, p̃ quod videtur aſſignare diffinitionẽ per additamentũ, eò q̃ bipes non eſt differentia eſſentialis diuidens animal, ſed rationale & ſuum oppoſitum, ſumit enim bipes loco differentiæ eſſentialis, & hæc fuit eius conſuetudo in ſua philoſophia.

Secun-

Secũda opin.q̃ vr̃ esse Burlæi in 1.Phys.sup tex.29. dicit q̃ nullũ relatiuum p̃t diffiniri p̃ reliquum diffinitione completa, eò q̃ ois cõpleta diffinitio debet esse per notiora & priora:& ad dictũ Porphyrij & Com. in 9.Meta. dicit non esse mentem eorum, q̃ vnum diffiniatur per reliquum, sed q̃ cognoscatur cũ reliquo,& non per reliquum. Et fundat se super Auicennam,qui videtur sic dicere in Logica sua.

Sed si bene aduertis, non potest sic saluari dictum Philosophi & Comm.Nam Porphyrius in c.de specie,& Commen.in 9.Metaph. in commen.11. dicunt expressè vnum relatiuum poni in diffinitione alterius.

Vt igitur salues dictum Com.& quia videmus communiter sic fieri,q̃,s.relatiua per se inuicem diffiniuntur vt seruus per dominum,& econuersò,magister per discipulum, & econuersò,duplum per dimidium,& econuersò,melius est vt sequaris determinationem quam fecimus in 9. Meta. in q.12. quam ostendimus esse consonam expositioni B.Th. vide illic,ne inutilis fiat repetitio.

Et tu aduerte, q̃ mens Philosophi est vnum relatiuum diffiniri per alterum, nec est necesse omnem diffinitionem præcipuè in relatiuis dari per priora & notiora,& de hoc vide in lib. 6. Topic. c.5. vbi sic inquit,Oportet autem non latere,quoniam quædam fortasse non est diffiniri aliter,vt duplum sine dimidio, & quæcunque per se ad aliquid dicuntur:& infrà,Necesse est in alterius diffinitione simul sumi & alterum.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XV. *Num in omni accidente inseparabili ponatur subiectum in diffinitione eius.*

Accidens enim dicitur, aut quod contingit esse et non esse, aut in cuius ratione est hoc cui accidit.tex.28.

Inseparabilis accidentis & specifici diffinitio exigit sub iectum.

IN hac q.aduerte q̃ difficultas stat in hoc,Philosoph° volẽs sufficiẽti diuisiõe diuidere accidẽs diuidit ĩ accidẽs cõe, & in accidẽs ꝓpriũ:cõe appellat illud qđ aliq̃n in est,aliq̃n nõ,vt calor in manu. Propriũ appellat illud in cuius diffinitione ponit ꝓpriũ subiectũ, vt simũ & risibile & par,&c.Ex qua diuisione seqũtur q̃ accidẽs sufficiẽter diuiditur p̃ separabile & inseparabile,& separabile sit illud, in cuius diffinitione non ponitur subiectũ determinatum, vt Sortes sedet,Plato est albus.Non enim in diffinitione prędicati ponitur subiectum,vt patet:& inseparabile sit illud, in cuius diffinitione ponitur suum proprium subiectum,vt est simum & crispum,&c.Sed hęc diuisio non videtur sufficiens:nã nigredo est inseparabilis à coruo,& tamen in eius diffinitione non ponitur coruus,idẽ intellige de Aethiope. Ergo diuisio Philosophi assignata in tex.28.non est vera.

Resolutio huius q̃siti stat in hac distinctione, Accidens inseparabile est duplex.Nam quoddã fluit à principiis speciei,& dicitur naturalis proprietas,&illa non põt diffiniri sine suo ꝓprio subiecto,vt simitas sine naso,nec potest subiectum esse sine illa,licet possit intelligi non intellecta illa, quia est natura posterior: licet.n.possit intelligi homo non intellecto risibili,tñ non potest esse sine risibili.Et tale accidens dicitur accidens specificum inseparabile,quia non p̃t separari à specie,à cuius principiis fluit, nec ab indiuiduo talis speciei, qm̃ in indiuiduo seruantur principia speciei. Quoddã aũt fluit solũ à principiis indiuidui,vt à tali complexiõe particulari,à tali loco gñationis, sicut est nigredo in Aethiope:& tale accidens licet dicatur inseparabile respectu indiuidui,non tñ respectu speciei.Nam Aethiops vt hõ non necessariò est niger, aliter ois hõ esset niger: sicut ois hõ est necessariò risibilis,sed vt hic hõ q̃ est talis complexionis & in tali regione genitus, idẽ dico de coruo. Et in diffinitione talis accidentis inseparabilis respectu indiuidui non est necesse ponere naturam specificam vt proprium subiectum, eò q̃ respectu speciei est accidens separabile, & quoniam Philosophus in diuisione prædicta intendit de accidente inseparabili respectu speciei, vñ exemplificat de simo, in cuius ratione ponitur naris, ideo bene dixit esse illud,in cuius ratione ponitur subiectum. Ad argumentum igitur cùm dicitur,q̃ nigredo est inseparabilis à coruo,& tamen coruus non ponitur in eius diffinitione, respondetur q̃ consequentia non valet, quoniam nigredo comparata naturæ specificæ tam in coruo quàm in Aethiope est accidens separabile,Philos.autem intendit de inseparabili respectu speciei, & non solùm respectu indiuidui. Quare,&c.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XVI. *Num Philosoph.in tex.30. ponat secundam rationem contra Parmenidem.*

Sed quid verè est sic accidens nulli,et de quo ambo.tex.30.

Cõclusio magis ꝑ rõ contra Parmenidẽ ẽ ꝓpter textus.

IN hac q.aduerte q̃ Com.& sequentes eum,vt Egidius& Burlęus volunt hic formari secundam rationem contra Parmenidem,vt format Comm.in com.30.in princ.Et sic discontinuant hunc tex.à tex.præcedenti.Sed B.T.& Thæmistius volunt q̃ hic textus vsque ibi, Quidam autem rationibus vtrisque acquiescunt,&c.sit potius conclusio præcedentis textus q̃ noua ratio. Et ideo cõtinuant hunc text. præcedenti.Nec ad hoc probandum inducunt aliquam rõnem,qm̃ dicit B.Tho. id satis apparere inspicienti literam. Thæmistius aũt concludens & continuans literam sic dicit in c. 17. Multa igitur verè entia habebuntur, quamuis nec separari mutuò,nec disiungi ab eo quod verè ens sit.Atque idipsum verè ens ex indiuisibilib⁹ inseparabilibusq̃ tametsi componitur,tamen ex verè entibus constat.hæc ille.

Sed contra hanc sententiam B.Th.& Thæmistij quidam nitentes sustinere Com. arguunt. Et primò arguit Egidius exponens tex.3.& dicit in fine taxans B.T. Ex hoc aũt appa ret q̃ litera præcedens de indiuisibilibus adaptari dẽt Parmenidi,aliter non haberemus duas rationes contra Parmenidem,quibus acquiescebat Plato:hæc ille.Potest ergo sic argui ad mentem Egidij, Philosophus post textum prædictum subiungit immediatè, Quidam autem rationibus vtrisque acquiescunt, &c. Ergo signum est q̃ Philosophus præposuerat duas rationes contra Parmenidem.Et non potest assignari locus vbi incipiat secunda, nisi in textu prædicto,vbi Commentator format eam:ergo,&c.

Prætereà,Petrus Pomp.sic arguit contra B.T.Dicit Philoso.in textu prædicto ex indiuisibilibus itaque erit omne. Sed id non potest sequi ex præmissis.Non.n.sequitur,si partes diffinitionis non sunt accidẽtia, ergo omne ens erit ex indiuisibilibus,& patet q̃ hæc consequentia nullam habet euidentiam,ergo ille textus non est continuatus cum præcedenti,sed est noua ratio contra Parmenidem.

Sed tu vt defendas B. T. respondebis ad hæc argumenta,& ad argumentum Egidij aduerte q̃ B.T.virtualiter respondet in principio lect.7.huius 1.lib.ibi,Considerandum primò q̃ suprà,&c.Illic declarat B.T.quomodo Arist.ꝫ.formauerat duas rationes contra Parmenidem, quarum vna deducebat Parmenidem ad hoc q̃ non ens est ens, & hæc posita fuit in tex. 26. Altera deducebat ad hoc, q̃ si omnia sunt vnum magnitudo est indiuisibilis. Et hæc posita fuit in tex.28.Deinde in tex.30.declarat Philosophus quomodo aliqui vtrisque rationibus acquiescunt. Ex quo patet q̃ si Egidius hanc declarationem B.T.considerasset non sic argumentatus fuisset contra eum. Aduertisset.n.q̃ potest assignari locus in quo formata fuit secunda ratio, & non est textus ille super quem Comm.format eam,sed superius,scilicet,in textu 28.

Ad argumentum aũt Petri Pomp. cùm dicit, Non enim sequitur ex præmissis,s.si partes diffinitionis non sunt accidentia, ergo omne ens erit ex indiuisibilibus, concedo q̃ hoc consequens non sequitur ex antecedẽte quod formal Petr.Pomp.quod nec est ad mentẽ Philosophi.Sed ex hoc, si est tm̃ vnum ens,ergo non p̃t poni partes quantitatiuæ nec partes magnitudinis,nec partes diffinitionis,si hæc nõ possunt poni,ergo omne ens est ex indiuisibilibus,nõ quia sit compositum ex indiuisibilibus,vt exponit Com.&Petr. Pomp.sed quia erit de numero indiuisibilium,quę in se nullam continent pluralitatem,& hoc modo B.Th.exponit ly Ex indiuisibilibus.Nec valet instantia Petri Pomp.qui dicit q̃ incongruè exponitur à B.T.ly Ex indiuisibilibus,i.de numero indiuisibilium, imò congruè exponitur, & est in vsu in multis.Vt cùm dicimus,Ex hominibus,i.de numero hominum,quidam sunt magni,quidam parui,&c.Hæc de prę senti quæsito dicta sint.

infinitũ mãtitate nõisi ab intellecto diuino cõ phẽdi⁹, q̃q̃ nõsui cessiue: ab intellectu aut humano vel separato indistincte, vel succe siue simul et cognoscibile.

QVÆSTIO XVII. *Num infinitum sit ignotum & incognoscibile.*

Si igitur infinitum secundum quod infinitum est ignotum secundum multitudinem quidem et magnitudinem.tex.35.

IN hac q.aduerte q̃ Philos.non intendit loqui hic nisi de infinito materiali & quantitatiuo. Non autem intendit de infinito fm vigorem. Illud.n.cùm sit perfectissimum & maximè actu,est ex natura sua maximum& primũ intelligibile,sicut etiam est primũ appetibile,vt patet in 12.Meta.tex.37.loquendo igitur de infinito quãtitatiuo pro resolutione quęsiti quatuor agenda sunt:primò ponetur distinctio de infinito,secundò ex distinctione duę conclusiones, tertiò inuestigabimus si respectu cuiuscunque intellectus ipsum infinitũ est incognoscibile, quartò soluemus quæd̃ argum

argumenta,quæ videntur habere aliquam apparentiam.

Quãtùm ad 1.diſtinctio ſit hæc, Infinitum ꝓt cõſiderari dupliciter,primò quò ad rõnẽ ſuã formalẽ, ſiue abſtractè, ſecũdò quò ad ſubſtractũ,i.quantũ ad illud cui cõpetit rõ infiniti ſi poſſet eſſe,putà infinita magnitudo,infinit⁹ numerus,infinitũ corpus,&c. Et aduerte ꝙ eãdẽ diſtinctionẽ poſuimus applicatam enti per accidẽs in 6.lib. Meta.in q.9.in qua quærimus ſi de ente per accidẽs poteſt haberi ſciẽtia.

Quãtùm ad 2.ſit hæc 1.cõcluſio,Infinitũ ſumptũ primo modo,nõ eſt ignotũ imò de eo habeẽ notitia tradita à Philoſopho.Nã de eo format Philoſophus in 3.Phy.tex.63.diffinitionẽ.Diffinitio aũt eſt indicatiua rei diffinitæ,& nõ ſolùm diffinit,ſed & totũ particularẽ tractatũ de eo format, vt patebit in 3.li.Prẽterea,Oppoſitũ eſt cognoſcibile ꝑ ſuũ oppoſitũ,vt per rectũ cognoſcitur obliquum.Cùm igit̃ finitum & infinitum ſint oppoſita &cognoſcamus quid ſit finitum,per ipſum cognoſcemus quid ſit infinitum,ergo,&c.

Secũda cõcluſio,Infinitũ ſumptũ ſecũdo mõ ẽ ignotũ, & incognoſcibile ab humano intellectu. Probaẽ primò, ꝙa nec eſt,nec ꝓt eſſe actu,vt probat Philoſ.in 3.lib. Quod aũt nõ eſt,nec ꝓt eſſe, incognoſcibile eſt vt ſic, qm̃ vnũquodq; intm̃ eſt ſcibile inquãtũ ens,ens aũt eſt, qđ eſt, vel ꝓt eſſe, ergo,&c.Prẽtereà,Etiãſi daret̃ infinitũ actu quãtitatiuum, neceſſe eſt vt ſit incognitũ inquãtùm infinitũ. Nam non eſt cognoſcibile niſi ſciãtur oẽs partes & omnia prĩcipia ſua, quot & qualia ſunt,vt patet per Com.in com.35. Cõſtat autem ꝙ cùm partes & principia infiniti quãtitatiui ſint infinitæ,nõ poſſunt ſciri quot ſint,aliter infinita eſſent finita& numerata,quod implicat cõtradictionem,ergo,&c.Et aduerte ꝙ hîc loquimur de cognitione diſtincta & nõ de cõfuſa & in vniuerſali,qua cognoſcendo continuum cognoſcimus partes infinitas in confuſo,in quas eſt diuiſibile.

Quãtùm ad 3.aduerte,ꝙlicet reſpectu intellectus humani,qui vltimum gradũ tenet ĩ ordine intellectuum omnes rectè ſentientes cõueniant in hoc , ꝙ infinitum ſit ignotũ, dubitatur tamẽ de intellectu ſubſtãtiæ abſtractæ , & de intellectu diuino, cùm ſint excellẽtioris gradus in cognoſcẽdo:& ideo ad reſolutionem huius dubij præpono vnam diſtinctionem,ex qua formabuntur tres concluſiones.

Diſtinctio ſit hæc,Infinitũ ꝓt imaginari tripliciter &cognoſci,primò indiſtinctè & in quodã cõfuſo,& hoc eſt,qm̃ infinita cõueniunt in vno,vt infinitæ partes in continuo & infinita indiuidua ĩ vna natura ſpecifica. Tũc ꝙ cognoſcit illud vnũ,cognoſcit indiſtinctè & in confuſo infinita cõponẽtia,ſiue infinita contẽta ſub illo, nõ tm̃ ferẽdo intuitũ diſtinctè ſuper illa,vt ab inuicẽ diſtinguunt̃,ſed in illo cõi cõueniunt:ſecũdò diſtinctè,& hoc eſt, qm̃ fertur diſtinctè intuitus ſuper vnamquãque partẽ infiniti. Et hoc dupliciter: primò comprehẽſiuè,ſecũdò ſucceſſiuè, comprehẽſiuè quidem,qm̃ ſimul apprehẽdũtur, & nõ vna poſt aliam, omnes partes infiniti diſtinctè & perfectè,& nõ ſolũ in cõfuſo,vt ſi ante oculos poſita viderẽ infinita grana,ſicque viderem, ꝙ nullum eſſet à me nõ viſum, nõ tamen vnum poſt alium, ſed ſimul, ſucceſſiuè aũt, numerando partem poſt partem, & hoc eſt cognoſcere infinitum modo infiniti. Nã vt dicemus in li.3. ordo eſt de ratione infiniti quantitatiui,cognoſcere autem comprehenſiuè eſt cognoſcere modo finito.

Ex hac diſtinctione pono tres cõcluſiones.Prima eſt,Intellectus humanus ꝓt cognoſcere infinitũ indiſtinctè & in vniuerſali.Patet iſta, qm̃ poteſt cognoſcere continuum,in quo ſunt partes infinitæ componẽtes.Sicut enim eſt diuiſibile in partes infinitas vt declarabitur in 6.li.ſic ex eis componitur & ꝓt cognoſcere naturam ſpecificam,putà leonẽ, in qua multiplicabilia ſunt in infinitum indiuidua,& breuiter cognoſcens vniuerſale poteſt ſaltem in cõfuſo cognoſcere omnia ſingularia,quæ tẽdunt in infinitum. Et dehac concluſione non eſt difficultas apud rectè ſentientes. Tale enim non eſt infinitum actu,ſed potentia.

Secũda cõcluſio,Nullus intellectus ſiue humanus, ſiue abſtractus,citra primũ,qui eſt intellect⁹ diuinus,ꝓt cognoſcere diſtinctè infinita,nec cõprehẽſiuè,nec ſucceſſiuè.Prima pars ſic probatur,Si infinita debent diſtinctè cognoſci cõprehenſiuè,neceſſe eſt vt adæquẽtur à potẽtia & virtute cognoſcẽtis,qm̃ comprehenſio adæquationem, vel ſaltem ꝙqualitatem quãdam requirit:impoſſibile eſt.n.minus comprehẽdere maius.Sed nec intellectus humanus nec abſtractus citra primum ꝓt adæquari infinito , qm̃ cùm ſolus intellect⁹ primi ſit infinitus, vt determinauim⁹ in li.12. Meta. in Quæſtionib.oẽs alij intellectus ſunt limitatæ virtutis,ergo finiti,finitum aũt nõ poteſt adęquari infinito,ergo,&c. Secunda pars patet ex ſe,qm̃ infinitum diſtinctè ſucceſſiuè cognoſcere,eſt numerare partem poſt partem,ita ꝙ nõ detur pars,q̃ nõ ſit numerata,nec ſit dabilis.Sed numeratio ſi cut & trãſitus repugnat infinito,vt declaratur in 3.li.ĩ tex. 63.vbi Philoſo.diffiniens infinitũ quãtitatiuũ,de quo nunc loquimur inquit,Infinitũ hoc eſt,cuius ſecũdùm quãtitatẽ accipientibus,ſemper eſt aliquid extra accipere,ergo,&c.

Tertia cõcluſio, Intellectus diuinus poteſt diſtinctè cõprehẽſiuè cognoſcere infinita, ñ aũt ſucceſſiuè:prima pars probatur,Diuinus intellectus eſt virtutis infinitæ in cognoſcendo & medium per quod cognoſcit,ſ.eſſentia ſua,eſt infinitum cõtentiuè & repræſentatiuè vt tetigimus in lib. 12. Metap.q.25.ergo ꝓt adæquari infinito,ergo comprehẽdere ipſum,vt tñ exponatur ly Comprehẽdere in hoc ſenſu,diuinus intellectus comprehendit infinitũ , quia nulla eſt pars in infinito quę nõ cognoſcatur ab eo diſtinctè,ergo,&c.Sed cũda autem pars patet:Quia repugnat infinito numeratio & trãſitus , ergo eſt incognoſcibile à quocũque intellectu per ſucceſſionẽ,vnde ſicut Deus nõ poteſt cognoſcere hominem eſſe aſinum,ſic nec infinitum ſucceſſiuè,& hæc impoſſibilitas non eſt ex parte intellectus,ſed ex parte rei.

Quantùm ad 4.aduerte, quòd aliqui ſic arguunt intendentes probare infinitum ſecũdùm multitudinem eſſe cognoſcibile diſtinctè ab intellectu humano.

Primò,Quot ſpecies intelligibiles poſſunt eſſe ĩ intellectu noſtro,tot obiecta ꝑ illas repræſentata poſſunt diſtinctè cognoſci.Hæc eſt manifeſta,qm̃ vnaquæque ſpecies diſtinctè & determinatè repræſentat id,cuius eſt ſpecies, & nõ aliud,ergo per illam poteſt intellectus diſtinctè ferri ſu per proprium obiectũ repræſentatum.Sed in intellectu noſtro poſſunt eſſe ſpecies huiuſmodi infinitę.Quod ꝓbatur, Quia poſſunt eſſe duæ & tres & quatuor,& non eſt maior ratio de cẽtum q̃ de mille,ergo nec eſt maior ratio de finitis quam de infinitis.& probatur conſequentia,Si eſſet maior ratio,hoc eſſet,ꝙa finitę nõ repugnãt adinuicẽ,infinitę autem repugnant.Sed hoc non eſt verum, qm̃ cum ſpecies intelligibiles habeãt eſſe ſpirituale in intellectu etiam ꝙ eſſent ſpecies contrariorum non habent repugnãtiam in intellectu,vt patet ex ſecundo lib.Pery Her.ergo ſiue finitæ, ſiue infinitæ,non habent repugnantiam adinuicem, ex cõſequenti poſſunt eſſe infinitæ in intellectu.

Ad hoc negatur minor,ad probationẽ dico,ꝙ eſt maior ratio de finitis quã de infinitis,ſed illa ratio nõ ẽ repugnãtia,vt bñ ꝓbat argues.Sed eſt poſitio obiectorũ finitorũ,à ꝙbus poſſunt abſtrahi ſpecies finitæ.Et defectus obiectorũ infinitorũ.Nã ꝙa repugnat ſm̃ Philoſophũ dari multitudinem actu infinitã naturarũ,à ꝙbus poſſint abſtrahi ſpecies intelligibiles, ideo nõ poſſunt eſſe finitæ in intellectu. Addo etiam ꝙ naturæ ſpecificæ rerum materialium ſunt finitæ & non poſſunt eſſe in maiori numero ſecundùm principia Philoſophi,& ideo ſpecies intelligibiles ſunt finitæ.

Secundò arguitur ſic, Cognouit Philoſophus, & probauit in 8.Phyſicorum,tempus & motum cæli eſſe infinita,ergo infinitum eſt cognoſcibile.

Ad hoc reſpõdetur,ꝙ tẽpus & motus non ſunt infinita, ſed tẽdunt in infinitum,& hãc extẽſionem in infinitum cognouit Philoſophus.Sed hoc non eſt cognoſcere infinitum diſtinctè comprehẽſiuè, aut ſucceſſiuè. Hoc enim requirit ꝙ Philoſoph⁹ cognouiſſet omnes partes tẽporis ſimul vel numerãdo partem poſt partẽ , quorum vtrũque eſt impoſſibile,vt patet,qm̃ tempus non eſt infinitum actu, ſed poteẽtia ex duratione eius interminata ſuppoſita æternitate mũdi,vt putat Ariſt.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XVIII.

Num Commen. in commen. 35.formans primum ſyllogiſmum contra Anaxag.rectè formet eum in ſecunda figura.

Si igitur infinitum ſecundùm quòd infinitum eſt ignotum. text.35. vbi Commenta. inquit,Et iſte ſermo eſt ſyllogiſmus in ſecunda figura.

IN hac quæſt.aduerte ꝙ difficultas ſtat in hoc: In ſecũda figura nõ concluditur niſi negatiuè,& neceſſe eſt alterã præmiſſarũ eſſe negatiuã.Prætereà, In ſecũda figura nõ concludimus niſi directe. Sed in ſyllogiſmo, quem format Com.videtur cõcluſio eſſe affirmatiua,& vtraque præmiſſa affirmatiua, & concludit indirectè:& vt hæc pateant aduerte commen.ſic formare ſyllogiſmum. *Ratio cõ. non niſi reducẽdo fuit in ſecunda figura ſyllogizata.*

Omne compoſitum ex principiis infinitis in quantitate

&forma,eſt compoſitum quod nõ ſcitur ex quibus compo nitur & ex quot.Hæc eſt maior quæ eſt affirmatiua.

Omne cõpoſitum notũ eſt cõpoſitum qđ ſcitur ex quot componitur &ex quibus.Hæc eſt minor & eſt affirmatiua.

Ergo omne compoſitum ex principiis infinitis eſt compoſitum ignotum.Hæc eſt concluſio & eſt affirmatiua.

Quòd autem cõcludit indirectè patet cõſideranti,quoniam ſubiectum concluſionis eſt maior extremitas,& prædicatũ eſt minor extremitas: & debet eſſe oppoſito modo, quando concluditur directè.

Vt igitur ſalues modum prædictum pro Com. aduerte quò ad primũ ꝙ maior eſt in veritate negatiua,licet idiomate Com.ſit apparẽter affirmatiua,vñ debet ſic formari, Nullum compoſitum ex principiis infinitis in quãtitate & forma ſcitur ex quibus componitur & ex quot.Deinde formetur ſic minor, Omne compoſitum notum ſcitur ex quibus cõponitur & ex quot. Deinde cõcludatur ſic directè, Ergo nullum compoſitum notum cõponitur ex principiis infinitis.Et ſic patet quòd eſt formaliter in ſecunda figura.

Quantùm autem ad concluſionem,quam facit Com.dico ꝙ eſt æquipollenter negatiua,æquipollet enim huic,Ergo omne compoſitum ex principiis infinitis nõ eſt notum: nam eſſe ignotum & non eſſe notum æquipollent.

Quantum ad concludẽdum indirectè dico,ꝙ non ꝑt excuſari niſi in hoc, ꝙ quando arguitur in ſecunda figura,& concluditur cõcluſio negatiua vniuerſalis non refert ſiue cõcludatur directè,ſiue indirectè eò ꝙ vniuerſalis negatiua conuertitur in ſeipſam:Siue.n.dicatur,Nullus homo eſt lapis, vel nullus lapis eſt homo, nihil refert eò ꝙ ſunt æqualis veritatis.Sic in propoſito ſiue cõcludatur, Omne cõpoſitũ ignotũ eſt compoſitũ ex principiis infinitis, vel omne cõpoſitum ex principiis infinitis eſt compoſitum ignotũ, nihil refert,licet non ſeruetur formalis modus arguendi in ſecũda figura. Sufficit ꝙ poteſt reduci vt nos formauimus. Sed de hoc parùm curauit Com.qui circa modum formalizandi non multùm fuit ſolicitus. Hæc dicta ſint pro conſeruando Commentatore in hoc loco.Et tu conſidera.

QVÆSTIO XIX.

Vtrum detur minimum naturale tã in homogeneis, quã in ætherogeneis.

Manifeſtum igitur quoniam impoſſibile eſt carnem aut os aut aliquod aliud quodcunque eſſe in magnitudine aut in maius aut in minus.textu 36.

Quoduis naturale corpus ſiue hõgeneum,ſiue ætherogeneũ determinatæ quãtitatis eſt i partibus exiſtentibus tã in minus q̃ in maius.

IN hac q.in qua intendo defenſare viam noſtrã,ſic procedẽdum eſt: Primò ponẽtur aliquæ diſtinctiones,ſecũdo declarabitur illud in quo communiter cõcordant loquẽtes de hac materia,tertiò declarabitur illud in quo B.T.& ſequentes eum diſcordant,præcipuè & via Scoti,& ſuſtentabitur via B.T.& ſoluentur rationes Scoti:quartò declarabitur ſi in dictis Philoſophi tenentes partem negatiuam habent aliquod apparens fundamentum.

Quãtùm ad 1.aduerte ꝙ difficultas ſtat in hoc,Cùm omne corpus finitum ſit quoddam cõtinuum, & omne continuum ſit diuiſibile in infinitum,&nũquam poſſit reſolui in indiuiſibilia,videtur ꝙ quacũque parte data poſſit dari minor,&ſic nũquàm deueniemus ad minimum.Quod autem cõtinuum nõ poſſit reſolui in indiuiſibilia, manifeſtabitur in li.6.vt igitur videamus quomodo ſit dabile minimum in re naturali,& quomodo non,ponitur duplex diſtinctio.

Prima ẽ,Corp⁹ naturale eſt duplex,ſ.homogeneũ,vt elemẽta pura,ætherogeneũ, vt cõpoſitũ elemẽtatũ cõſtãs ex partibus diuerſarũ naturarũ,vt corpus,plãtæ,& animalia.

Secunda eſt,Minimũ naturale, ꝑt cõſiderari dupliciter, primò vt inexiſtẽs,& eſſet illud,qđ nõ põt ſeparatim exiſtere extra totum.Secundò vt per ſe exiſtens,& eſſet illud, quod ſi ſepararetur à toto,adhuc conſeruari poteſt in eſſe.

Quantùm ad ſecundum aduerte, ꝙ duo ſunt,in quibus communiter concordant loquentes de hac materia.

Primò concordant ꝙ minimum inexiſtens tam in homogeneis q̃ in ætherogeneis nõ eſt dabile,& ratio eſt,ꝙa qua cũque parte carnis data,illa eſt corpus,ergo habet partes: & cũ pars ſit minor toto,ergo nulla caro,nec vlla pars carnis poterit eſſe minima.Nã ſi ſm te datur minima pars carnis inexiſtens,quæro,Aut illa pars eſt ſubſtantia corporea, aut incorporea,patet ꝙnõ ſecundũ,ergo primũ,ſed omnis ſubſtãtia corporea eſt quãta,ergo diuiſibilis.Quãtum eſt.n. quod eſt diuiſibile in his quæ inſunt ex 5.Meta.Si diuiſibilis cùm pars ſit minor toto dabitur caro inexiſtens minor minima,quod implicat contradictionem.

Secũdò cõiter concordãt ꝙ minimũ per ſe exiſtẽs in ætherogeneis neceſſe ẽ dare:& ratio eſt,ꝙa ĩ illis forma ſubſtantialis determinat ſibi certã quãtitatem ſicut & certas diſpoſitiones in materia. Præterea,habet determinatã virtutem,ergo determinatã magnitudiné.Patet cõſequentia: qm̃ cæteris paribus in maiori corpore eſt maior virtus, & in minori minor,vt declaratũ eſt in 1.Cæli. Si determinatã magnitudinem,ergo & in maius & in minus.Quare,&c.

Quantum ad 3. aduerte ꝙ diſcordia ſtat in minimo per ſe exiſtenti in homogeneis. Nam B. T.in tota doctrina ſua præcipuè in expoſitione præſentis tex. & in 1.par. q.7.ar.3. tenet partẽ affirmatiuã vniuerſaliter tam in ætherogeneis q̃ in homogeneis.Burlæus autẽ in 1.Phy.ſuper tex.38.nõ determinat ſe,ſed vtrãque viam probabiliter ſuſtinere videt, ideo relinquatur: præcipuè qm̃ rationes ab eo adductæ sũt rationes virtualiter Scoti,quas infrà intendo ſoluere.Tu igitur aduerte ꝙ Scot.in 2.di.2. q.9.tenet ꝙ ſicut non datur minimũ inexiſtens tam in homogeneis,q̃ in ætherogeneis ſic nec datur ſeparatim & per ſe exiſtẽs. Et qm̃ intẽdo defenſare viam noſtram ideo primò ponã cõcluſionem Thomiſticam cum rationibus ſuis, ſecũdò ſoluam principales rationes Scoti,& ſic terminabitur quæſitũ.Cõcluſio Thomiſtica ſit hæc,Omne corpus naturale, qđ ſ.habet eſſe per ſe, & ſeparatim exiſtẽs, diuiſum actu à quocũque alio,ſiue ſit homogeneũ;vt hæc aqua,hęc caro,ſiue ętherogeneũ,vt hõ determinatæ quãtitatis eſt in maius & in min⁹ in partibus exiſtẽtibus:& hoc dico ad differẽtiam partiũ corporũ naturaliũ inexiſtẽtiũ,& quæ nõ dicũtur habere determinatã formã nec ꝑ ſe entia, ſed participãt formã & eſſe toti⁹: qm̃ vt patet ex ꝓdictis in his nõ datur minimũ, in aliis aũt per ſe exiſtẽtibus datur minimũ.Hãc cõcluſionem ſic ꝓbo, Suppono dictũ Philoſ.in 2.de Anima tex.24.vnuſquiſque actus nõ eſt aptus fieri niſi in potẽtia exiſtẽte diſpoſita & in materia propria. Suppono inſuꝑ ꝙ materia nullius formæ in ea de nouo generabilis eſt ſecũdũ ſe & abſolutè & quocũque modo ſe habẽs propriũ & proximũ ſuſceptiuũ ſed taliter &taliter diſpoſita:ſuppono vlterius,ꝙ inter omnes diſpoſitiones quas requirit materia ad recipiendã formam eſt quãtitas prima diſpoſitio,cuius ſignũ eſt ꝙ formæ elemẽtorum,q̃ ſunt imperfectiſſimæ in cõparatione formarũ cõpoſitorũ determinãt ſibi certas quãtitates & magnitudines ĩ materia,vt patet etiã ꝑ Com.in li.de Subſtãtia Orbis, vbi inquit,Videmus ꝙ forma caliditatis qm̃ gignit in aquã, incipit aqua augeri in dimẽſionibus,&vicinari dimenſionibus aeris. Cùm ergo ꝑuenerit ad maximã quãtitatẽ aquæ, tũc ſubiectũ denudabitur à forma aquę & quãtitate dimẽſionũ aquæ,& recipiet formã aeris, & quãtitatẽ dimẽſionũ propriarũ formæ aeris,hæc Com.Ex his arguo ſic,Si nõ datur minimũ per ſe exiſtẽs,ergo nõ quælibet forma fieret in materia determinatè ſic diſpoſita , qđ eſt cõtra primum ſuppoſitũ.Probat cõſequẽtia, qm̃ per tertiũ ſuppoſitũ quãtitas eſt prima diſpoſitio,ergo ſi nõ datur certa &determinata quãtitas nõ ſolùm in maius, ſed & in minus in materia, vt recipiat formã nõ fieret forma in materia ſic determinatè diſpoſita, ſed indifferẽter, qđ etiã repugnat ſenſui. Præterea,Si forma ñ determinat ſibi certã quãtitatẽ in materia ſecundùm maius & minus ita ꝙ poteſt ſaluari in quãtumcũque magna & in quãtumcũque parua, ergo ſuꝑflua eſſet actio naturæ in agẽdo dimẽſiones aquæ ꝑ gñatione aeris,&diminuẽdo dimẽſiones aquę ꝑ gñatiõe terræ.Præterea,Si nõ eſt neceſſe dare minimũ per ſe exiſtẽs,ergo forma elephãtis poterit ſaluari in quãtitate tam parua, quãta eſt grani ſinapis,qđ eſt abſurdum.Nec valet dicere conſequẽtiam nõ valere, qm̃ forma elephãtis requirit corpus organicum ætherogeneum,qđ debet eſſe determinatæ quãtitatis.Nam ſi partes homogeneæ,ex quibus cõponitur corpus elephãtis,vt caro,os,neruus poſſunt eſſe ſemper minores,poterũt in tam parua quãtitate ſumi ꝙ cõſtituent corpus ætherogeneũ in quãtitate grani ſinapis eiuſdẽ ratiõis cũ corpore qđ nũc habet elephas, & in illo poterit ſaluari forma elephãtis.Præterea,hæc ẽ intẽtio Philoſoſ.in 1. Phy. tex.38.cõtra Anax.g.vbi inquit,ꝙ eſt dare minimã carnẽ & minimã aquã.Et iterũ inquit, ſi omne corpus remoto quodã neceſſe eſt minus fieri,carnis aũt determinata eſt q̃titas & magnitudine & paruitate,manifeſtum eſt ꝙ ex minima carne nullum ſegregabitur corp⁹,erit.n minus minimo, vbi Com.declarãs inquit,Et cùm ſit manifeſtum per ſe,ꝙ omne corpus quando ex eo diminuitur aliquid fit minus,& etiam manifeſtũ eſt ꝑ ſe ꝙ quãtitas carnis eſt terminata in

magni

magnitudine & paruitate,manifeſtũ eſt,q̃ ex minima carne,qua nulla caro p̃t eſſe minor, impoſſibile eſt exire corpus conſimile omnino,&c.Et q̃ Com.fuerit eiuſdem ſentẽtiæ patet in 6.Phy.in com. 49.vbi inquit, q̃ minimus color eſt terminatus per ſe quẽadmodũ minima forma eſt termi nata,ſ.q̃ minimũ quod p̃t eſſe coloratum in actu eſt terminatũ quẽadmodum minimũ quod p̃t eſſe aliquod demõſtratum eſt terminatũ.V.g.Quoniã minima aqua eſt terminata, & ſimiliter de aliis corporibus ſimplicibus & cõpoſitis:& in com.32. dicit q̃ minimũ de omni generato eſt terminatæ quãtitatis.V.g.Minima pars ignis ẽ terminata,ſ.minima pars,quæ p̃t eſſe ignis.Patet igitur q̃ Com.ĩ homogeneis cõcedit minimum per ſe exiſtẽs.Quod aũt cõcedat in ætherogeneis patet in eo.li.6.in com.91.vbi inquit, Omne generabile naturale habet aliquã quãtitatẽ naturaliter ĩ initio generationis &in fine,& iſta quãtitas habet extremũ & medium.V.g.qm̃ quantitates embrionũ ſunt terminatæ, ſ.maximi & minimi:& ſimiliter hominũ quãtitates ſũt terminatæ,ſ.maximi & minimi,vñ impoſſibile eſt augeri in in finitum,aut diminui. Nã ſi trãſierit quãtitatem naturalẽ in diuiſione & additione ſtatim corrumpetur ens.Actio.n.cuiuſlibet entis perficitur per quãtitatem & qualitatem terminatã,ſicut eſt diſpoſitio ĩ entib⁹ artificialibus,hęc Com.

Scoti ſententia. Scotus aũt vbi ſ. tenet q̃ nõ daĩ minimũ nec inexiſtẽs, nec per ſe exiſtẽs,nec in homogeneis nec in ætherogeneis, & intentum ſuum probat ſic, Sicut eſſentiale eſt quãto poſſe diuidi in partes,ita eſt ei eſſentiale quod vnũquodque in quod diuiditur poſſit eſſe hoc aliquid:ergo nulli eorum repugnat per ſe eſſe, ergo quæcũqne pars in qua eſt diuiſum quantum ſub quacunque quantitate ſit in paruitate poteſt per ſe exiſtere, & ſic non eſt deuenire ad minimum per ſe exiſtens.Antecedens eſt Philoſophi in 5. Meta.& conſequẽtia nota, quoniam omne quod poteſt eſſe hoc aliquid, per ſe poteſt exiſtere.Hoc enim eſt de ratione hoc aliquid.

Ad hoc dr̃,q̃ ratio cõcludit cõſiderãdo quantũ vt quãtũ,& cõcedo q̃ ſingulũ in qd̃ diuiditur quãtum rõe quãti nõ repugnat eſſe per ſe,ſed ratione carẽtiæ formæ,qua res per ſe exiſtit.Nam partes in quas diuiditur quantũ niſi ſint terminatæ quantitatis in magnitudine & paruitate,nõ ſũt ſuſceptiuæ formæ naturalis: & ideo ex carentia formæ,& non ex carentia quantitatis repugnat ſibi per ſe exiſtere.

Prætereà,Partes ſunt eiuſdem rationis quãtùm ad formam & materiam cũ toto,ergo poſſunt habere per ſe exiſtentiam ſicut & totum.

Ad hoc negatur cõſequentia,quoniam forma in toto habet debitam diſpoſitionem materiæ,nõ autẽ quælibet pars ſi ſeparetur à toto,quia non haberet debitam quãtitatem, quæ eſt prima diſpoſitio materiæ inter cæteras.

Prętereà,Partes ſunt eſſentialiter priores toto,ergo nõ repugnat eis cõtradictoriè poſſe eẽ priorestoto durariõe.

Ad hoc negaĩ cõſequẽtia,q̃a nõ omne prius alio eſſentialiter vel natura vel cauſalitate poteſt eſſe per ſe,ſumendo per ſe ĩ tertio modo perfeitatis, niſi tale prius ſit prius cauſalitate efficientis,quod nõ cõtingit in propoſito.Et q̃ partes,licet ſint eſſentialiter priores toto, non poſſint eſſe per ſe extra totũ,vt patet de capite hominis, qd̃ nõ poteſt eſſe ante nec poteſt hominem, ſumẽdo caput vniuocè,i.vt habeat eandem formam ſubſtãtialem quam habet in toto.

Prætereà,Circũſcribatur omne cõtinẽs & omne corruptiuum,& ſit ſola aqua in Vniuerſo, & quæcũq; aqua data diuidatur ſicut poſſibile eſt,q̃a ẽ quãta.Hoc facto,illa in q̃ fit diuiſio nõ erũt nihilla,q̃a hoc eſt cõtra diuiſionis rõnẽ, nec erũt nõ aqua ex ſola diuiſione,q̃a tũc aqua cõponeretur ex nõ aquis,nõ repugnat etiam formæ aquæ illa paruitas,quæ iam eſt actu,q̃a ita parua p̃fuit licet in toto nec per ipſam diuiſionẽ corrumpetur aqua,quia circunſcriptũ eſt omne corruptiuum. Nõ ergo vr̃ aliqua ratio intrinſeca quare formæ naturali repugnet quin ſemper quocunque per ſe exiſtente poſſit aliquod minus eſſe per ſe exiſtens.

Ad hoc dr̃,q̃ cùm deuentũ fuiſſet ad minimam aquã,ſi vltrà diuidatur, diuiſiuum erit corruptiuum, ita q̃ ex ſola diuiſione in illo caſu corrumpetur. Et cùm dicitur, Circũſcribatur, &c.dico q̃ admiſſo caſu, eſt impoſſibile circunſcribere omne corruptiuum. Et cùm dicitur, Nõ repugnat formæ aquæ illa paruitas,negatur,& qñ probatur, quia ita parua p̃fuit licet in toto,ergo,&c.negatur conſequẽtia, q̃a licet nulla paruitas repugnet formæ aquæ inexiſtẽti alicui toto,aliqua tñ paruitas repugnat formæ aquæ p̃ ſe exiſtẽti, qm̃ aliquã diſpoſitionem requirit forma naturalis in ſuo primo & adæquato ſuſceptiuo, quã nõ requirit in omni parte illius ſubiecti,& hæc diſpoſitio eſt tãta quãtitas,&c.

Prætereà,Omne alterãs priùs alterat partẽ ſubiecti ,ppĩquiorẽ ſibi.Si ergo ponatur minimũ ſubiecti in quo poſſet introduci forma ab agẽte vl̃ ipm̃ erit indiuiſibile vt pũct⁹, qd̃ eſt impoſſibile, vel ſi erit diuiſibile pars eius erit ,ppinq̃or agẽti q̃ alia, & in ,ppinquiorẽ pri⁹ introducẽt forma & cũ ps ſit minor toto ſequit̃ q̃ illud nõ fuit minimũ ĩ quo potuit forma ĩtroduci,vel ẽ dare min⁹ minimo,qd̃ iplicat.

Ad hoc negaĩ q̃ agẽs ſemper priùs alteret partẽ ,ppinquiorẽ ſibi,imò aliqñ alterat totũ ſimul,& hoc eſt qñ nulla illius pars eſt ſuſceptiua p̃ ſe & ſeparatim formæ introducẽdę per ipſum agẽs.Quod cõtingit qñ deuẽtum eſt ad minimũ,quod licet ſit diuiſibile,vt quãtum, nulla tñ illius pars p̃ ſe eſt receptiua formæ introducẽdæ propter carentiam debitæ quãtitatis.Hæc dicta ſint de præſenti quæſito.

QVÆSTIO XX.

Num omne finitum tãdem conſumatur per ablationem alicuius finiti.

Omne aũt finitũ corpus reſecatur à corpore finito. text.37.

Quodnis finitũ corpus ex ablatione partis æqualisexiſtentis extra omnẽ aliũ partem ſibi æqualẽ, conſumi neceſſarium eſt.

IN hac q.aduerte q̃ difficultas ſtat in hoc,Cũ omne corpus finitũ ſit cõtinuũ,& omne cõtinuum, vt declarabiẽ in li.6.ſit diuiſibile in infinitũ,ita q̃ nunquam eſt deueni re ad indiuiſibilia,vr̃ q̃ non ſit conſumptibile quantumcũque fiat ab eo reſecato per aliquod finitum. Vt igiẽ pateat in quo ſenſu dictũ Philoſophi eſt verũ,ſic procedemus,primò ponetur vna diſtinctio de partibus infinitis in cõtinuo: ſecundò declarabitur quæ membra diuiſionis verificantur in continuo finito,tertiò reſpondebitur quæſito.

Quãtùm ad 1.diſtinctio ſit hæc, Quòd in corpore finito ſint partes infinitæ p̃t intelligi tripliciter.Primò q̃ ſint partes infinitæ æquales,putà infiniti cubiti, quorũ quilibet ſit penit⁹ extra aliũ:ſecũdò q̃ ſint partes ĩfinitę æquales,quarũ tñ vna ſit pars alterius ad ſenſum, q̃ declarabitur infra: tertiò q̃ ſint partes infinitæ eiuſdẽ ,pportiõis,& tñ inæquales,prout multiplicantur diuiſiones,vt qñ totum diuiditur in duas medietates, & vna medietatũ in duas,tñ minores, & iterum hæc in duas adhuc minores,& ſic in infinitum.

Quãtùm ad 2.aduerte q̃ in corpore finito non ſunt partes ęquales infinitę,quarũ vna ſit penitùs extra aliam.Nã ſi ſic eſſet tũc finitum eſſet infinitum actu,qm̃ vbi ſunt infinitæ partes æquales putà infiniti cubiti,illud ẽ infinitũ actu, & ſic finitũ eſſet æquale infinito,&ſicut eſt impoſſibile euacuare & conſumere infinitum actu per quamcunque ſubtractionem,ſic eſſet impoſſibile euacuare finitum.Dico igitur q̃ in corpore finito ſũt partes æquales vna extra aliam in numero determinato,putà centum,aut mille cubiti, quã tùm autẽ ad partes æquales, quarum vna eſt pars alterius, dico q̃ in corpore finito ſunt infinitæ. Quod ſic patet vt declaratur in lib.6.in tex.32.& præcipuè in expoſitione B.Th. vbi demonſtrat q̃ qñ mouet mobile localiter ſi accipiatur ſecundus locus, qui habeat aliquid primi loci, non eſt deuenire ad vltimum locum,ſed illi loci æquales mobili tendunt in infinitum,ita tamẽ q̃ vnus non omnino eſt extra alium,ſed eſt pars eius.Sic dico in propoſito,ſi aliquod mobile moueatur ſuper magnitudinem continuè, in quolibet inſtanti temporis menſurantis motum mobile eſt in parte magnitudinis ſibi æquali: nam ſi in duobus inſtãtibus eſſet in eadem parte magnitudinis, quieſceret in tempore intermedio,ſupponitur autem q̃ continuè moueatur. Cùm igitur in quolibet tempore quãtumcunque paruo ſint infinitæ inſtantia ſequitur q̃ in magnitudine finita, ſuper quam fit motus,ſint infinitæ partes æquales mobili,& ex conſequẽti partes infinitæ eiuſdẽ quãtitatis, Sed illæ partes ſunt ita copulatæ,q̃ vna eſt pars alterius, ſicut diximus de locis tẽdentibus in infinitum,qñ ſecundus eſt pars primi,&tertius pars ſecundi,&ſic ſucceſſiuè.Quantùm ad partes eiuſdem proportionis dico q̃ in corpore finito ſunt infinitæ, aliter diuiſio continui nõ procederet in infinitũ,ſed eſſet deueni re ad indiuiſibilia,cuius oppoſitum demõſtrabitur in lib.6.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ dictum Philoſophi debet ſic intelligi, Omne finitum corpus conſumitur per ablationẽ cõtinuam alicuius partis æqualis, quæ eſt extra omnẽ aliã partẽ ſibi æqualẽ,nõ aũt conſumitur per continuã ablationẽ partis æqualis,quæ eſt pars alterius,nec per continuam ablationẽ partis proportionalis.Et q̃ ſit neceſſe ſic intelligere dictũ Philoſophi probatur ſic, Si corpus finitũ debet cõſumi per ablationẽ partis poſt partem,cõſumetur ea ratione,qua habet partes finitas & nõ infinitas:ſed ſolùm primo mõ,vt declaratũ eſt ſupra, habet partes finitas,ſecũdo autem

autem & tertio modo habet infinitas, ergo per ſolã ablationem continuã partis æqualis, quæ eſt extra omnẽ aliã ſibi æqualẽ cõſumptibile eſt corpus finitũ. Ad arg. aũt poſitũ in principio quæſiti patet q̃d dicẽdum. Nã finitũ cõtinuũ, ea ratiõe, qua eſt diuiſibile in infinitũ, nõ eſt cõſumptibile, eſt aũt ſic diuiſibile ſecũdùm partes proportionales, & ſecundũ ablationẽ earũ nõ eſt cõſumptibile. Nõ eſt aũt ſic diuiſibile ſecundũ partes æquales, & ideo p̃ cõtinua abaltionẽ earũ eſt cõſumptibile. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXI.

Num ſit rationabile in infinitis eſſe infinita infinities.

Amplius autem infinitis corporibus ineſt vtique iam caro infinita, et ſanguinis et cerebrum. et infrà. Hoc autem irrationabile eſt. text. 38. vbi inquit Com Et ſic infinita erunt infinities in infinitis, quod eſt contra rationem, ſ. infinita multiplicari per infinita. Et B.T. dicit ſic, Sequitur quòd in infinitis corporibus ſint infinitæ partes carnis, etc. Sequeretur ergo quòd infinita ſunt in infinitis infinities, quod eſt irrationabile.

Infinita in infinitis infinities eſſent rationabile eſt.

IN hac q. aduerte q̃ difficultas ſtat in hoc, Philoſophꝰ & Com. & B.T. faciunt hoc conſequens irrationabile, ſ. q̃ in infinitis ſint infinities infinita. Et tamen hoc conſequens non videtur irrationabile, imò neceſſarium. Nam ſumpta linea infinita, verum eſt dicere q̃ in ea ſunt partes infinitæ in finities. Quibuſcunque. n. partibus ſeparatis adhuc remanent infinitæ ſeparandæ, & ſic in infinitum, aliter ſi partes, quæ remanent, eſſent finitæ, remaneret tandem linea infinita finita, quod eſt contra rationem infiniti. Item in qualibet parte lineæ finitæ ſunt infinita pũcta infinities, eo quòd eſt diuiſibilis in infinitum, in omni autem diuiſione aſſignatur nouus punctus, & ſic in infinitum: non ergo illud conſequens eſt irrationabile.

Pro reſolutiõe huius dubij aduerte q̃ Anaxag. vt innuit Philoſophus, volebat in vna libra carnis, quæ eſt q̃d finitũ ſecundùm extenſionẽ eſſe quodlibet immixtũ ſ̃m partes infinitas, ita q̃ in ea eſſent infinitæ partes terræ & aquæ & aliorũ omniũ. Ex quo ſequebatur, q̃ tale, putà libra carnis, q̃ erat finita ſecundùm extenſionẽ, fiebat infinita ſ̃m mixtionem & cõpoſitionem ſiue cõgregationem, & q̃ñ quælibet illarũ partium infinitarũ rerũ in carne mixtarũ eſt quanta, & ex infinitis quantis æqualibus & diſtinctis loco reſurgit quantum infinitum ſ̃m extẽſionem, ſequebatur ad poſitionem Anax. illam libra carnis eſſe finitã & infinitã ſ̃m extẽſionem, finitã quidem vt opinabatur Anax. infinitã autẽ eò q̃ ex infinito ſ̃m mixtionem ſiue congregationem, reſultat infinitum ſecũdùm extẽſionem. His poſitis aduerte, q̃ Philoſophus & Com. & B.T. intẽdunt illud cõſequens eſſe irrationabile, ſ. q̃ in aliquo infinito ſecũdùm mixtionẽ ad mẽtem Anaxa. quod tñ videmus finitum ſecũdùm extenſionẽ, ſint infinita infinities. Nam ex poſitiõe Anax. ſequitur q̃ eſt finitum & infinitũ ſ̃m extenſionem, quod eſt irrationabile, q̃ñ implicat contradictionem. Non ergo Philoſ. Com. & B. Th. reputant ſimpliciter eſſe conſequens irrationabile, ſ. q̃ in infinito ſint infinita infinities. Nã id cogimur ponere in linea infinita, in qua ſunt cubiti infiniti infinities & palmi infiniti infinities. Sed reputãt irrationabile ſuppoſita imaginatiõe Anax. vt declaratum eſt. Et ſic patet q̃ primum argumentum factum in principio quæſiti militat. Concludit enim q̃ illud conſequens ſumptum ſimpliciter non eſt irrationabile. Ad argumẽtum autem de linea finita in qua ſunt puncta infinita reſpondetur q̃ illa non ſunt in actu: & dato etiam q̃ eſſent in actu nihil mali concludit. Nã illa ſunt indiuiſibilia, quæ cùm ſint nõ quanta etiam q̃ eſſent ſimul non cauſant infinitum ſecundum extenſionem, Philoſ. autẽ & Com. & B.T. intendunt de partibus infinitis quantitatiuis, ſicut etiam intendebat Anaxag. in illo mixto. Hanc puto fuiſſe mentem Philoſophi & Comm. & B. Tho. & ſic reſpondendum eſſe propoſito quæſito. Quod ſi quis melius inuenerit, libentiſſimè cedendum puto.

QVÆSTIO XXII.

Num poſſit ſaluari Parmenides à contradictione, & vtrum in figuris ſit contrarietas.

Omnes igitur contraria principia faciunt, et dicentes quòd vnum ſit omne et immobile, Parmenides enim calidum et frigidum principia facit, et Democritus firmum et inane textu 41.

Vnum tã tũ ens poſuit Parmenides.

IN hac q. aduerte q̃ circa opinionem Parmenidis videt eſſe contradictio. Nam hęc duo contradicunt q̃ ſit tantùm vnum ens & immobile vt ponebat Parmenides, vt patet in hoc j. lib. tex. 6. & q̃ ponebat principia contraria, ſ. calidum & frigidum vt illi imponit Philoſophus in præſenti tex. 41. Conſtat. n. q̃ contraria ſunt plura entia, q̃m nihil ſibi contrariatur, patet igit quod ponit contradictoria.

Circa poſitionem Democriti cadit etiam dubium, quomodo ſit verum q̃ ponat principia cõtraria, ex eo q̃ ponit rectum & circulare. Nam ſi quantitati nihil eſt contrarium, nec figuræ, quæ eſt circa quantitatem, aliquid erit contrarium. Prętereà dicit Com. in com. 41. q̃ rotundo nihil eſt cõtrarium, ergo rectum & circulare non ſunt contraria.

Vt igit liberetur Parmenides à contradictione, & ſcias ſi pro aliquo ſenſu ſtat contrarietas in figuris, ſic procedemus. Quò ad Parmenidem ponitur diſtinctio, per quam aufertur contradictio, & hanc diſtinctionem ponit Comm. in com. 41. Entia ſecundùm Parmenidem ſunt duobus modis, ſ. vera & extimabilia, vel ſenſibilia. Ens verũ ſecundùm Parmenidem eſt tñ vnum, & putò q̃ per ens verum intelligat primum ens, quod veriſſimum eſt ens & intelligibile, entia autem extimabilia, ſiue ſenſibilia ſunt plura, & horum entium ponebat principia contraria, ſ. calidum & frigidum: & puto q̃ omnia præter primum dicat entia extimabilia, quia potius ſunt entia per extimationem, quam ſecundùm veritatem, eò q̃ non ſunt ex ſe entia: & aduerte q̃ hæc diſtinctio concordat in ſenſu cum ea, quam ponit B.T. exponens tex. 41. Dicit enim q̃ Parmenides ponebat tantùm vnum ens ſecundùm rationem, i. ſecundùm veritatem, & plura ſecundùm ſenſum, i. per extimationem. Ex hac igitur diſtinctione patet non eſſe contradictionem in poſitione Parmenidis, quoniam eſſe tantum vnum ens verum, & eſſe plura ſecundùm extimationem non contradicunt.

Quãtùm ad Democritum, ponentur duæ diſtinctiones, quas intẽdit Com. in com. 41. ex quibus apparebit ſi Democritus verè ponit cõtraria principia, deinde ſoluẽt dubiũ.

Diſtinctio 1. ſit hæc, Cõtrarietas eſt duplex: quædam vera, quædam ſecundùm extimationem & famoſitatem. Secũda ſit hæc, Contrarietas vera eſt duplex. Quædam propria & perfecta. Quędam communis & imperfecta. Ex his dico primò q̃ rectum & rotundum ſunt contraria perfecta famoſa, ſed non ſecũdùm veritatem. Hæc enim erat communis opinio & fama apud Antiquos, licet non vera. Dico ſecundò, q̃ ſecundùm veritatem ſunt contraria imperfectè, prout oppoſita priuatiuè poſſunt dici cõtraria, ex 10. Meta. eò q̃ rectum & rotundum ſe habent, vt imperfectum & perfectum. Nã ſola figura rotunda ex primo Cæli perfecta eſt. Item poſſunt dici contraria, quia diſparatè oppoſita: diuidunt enim genus ſuum, i. figuram oppoſitis differentiis. Et hoc eſt quod dicet Com. ĩ fine com. 41. vbi inquit, Et notandum q̃ hoc nomen Contrarium vſitatur hîc largè pro contrario, & pro priuatione & habitu, ſiue ſit in rei veritate, ſiue ſecundùm famam. Quod contrarium, ſecundùm q̃ ego credo, nos appellamus diſparatum, hæc Com. Ex his apparet q̃ Democritus ponebat principia contraria ſ̃m famoſitatem ſui temporis, ſed non ſecundùm veritatem, niſi ſumẽdo contraria pro priuatiuè oppoſitis, aut diſparatè.

Sed nũc dubitatur ſi ratio Com. qua probat contra Democritum in com. 41. ſecundùm veritatem rotundum non habere contrarium, ſit valida, & videtur q̃ non. Sic enim dicit, Rotundo nihil eſt contrarium, cùm ſit perfectior figurarum. Sed hæc ratio non valet, quoniam eodem modo arguerem de albedine, Albedini nihil eſt contrarium, cùm ſit perfectior colorum, & tamen conſtat q̃ non valet. Nam cũ hoc quòd eſt perfectior colorum ſtat quòd ſit contraria nigredini. Sic poteſt dici de rotundo.

Hîc datur à nonnullis reſponſio, quæ ſtat in hoc, Com. non adducit niſi cauſam apparẽtem, quæ tamen non eſt vera cauſa. Sed cauſa vera eſt, quia figura rotunda ad motum circularem ordinatur. Et quoniam motui circulari non cõtrariatur motus rectus, nec motus circularis, vt probatur in primo Cæli, ex conſequenti figuræ rotundæ, non contrariatur figura rotunda, nec figura rectilinea.

Hæc reſponſio ſuſtentabilis eſt. Si tñ ſuſtinere volueris q̃ Com. adducit veram cauſam, dices q̃ non eſt eadem ratio de albedine & de rotundo, quoniam rotundum continetur ſub figura, cui repugnat habere propriè & perfectè contrarium, ſicut repugnat quantitati. Albedo autem continet ſub colore, cui nõ repugnat habere contrarium, ſicut nec repugnat qualitati. Intendit ergo Com. talẽ rationem, Cùm repugnet omni figuræ ſecundùm veritatem habere contrarium, maximè repugnat rotundo, quoniam eſt perfectior

menidẽ ſecũdum veritatẽ, plura ſuntẽ & contraria ſecundũ extimationẽ & ſenſibilia. rectũ verè ac rotundũ contraria ſunt perfecta famoſa, non autẽ verè, niſi cõtraria imperfectè, apud Democritum.

ctior inter figuras. Et inquantũ perfectior ſibi magis repugnat,eò ꝙ habere cõtrariũ eſt ſignũ minoris perfectionis, vnde videm⁹ cælũ eſſe nobiliſſimũ corpus, ꝙa eſt maximè elõgatũ à contrarietate. Hæc de ꝓſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXIII.

Num conditiones primorum contrariorum ſint rectè aſſignatæ à Philoſopho,& ſine contradictione.

Oportet enim principia neque ex alterutris eſſe, neque ex aliis,et ex his omnia. Contrariis autẽ primis inſunt hæc. Propter id quòd prima quidem non ſunt ex aliis,ob id verò quòd ſunt contraria,non ſunt ex alterutris.tex.42.

Principia non fiunt ex alterutris nec ex aliis, ſed ex eis omnia.

IN hac q.aduerte quòd duo ingerunt difficultatem:primò quomodo ſit verum ꝙ omnia fiunt ex contrariis, etiam ſumendo contraria largo modo,prout priuatio & forma poſſunt dici contraria. Nam vnũ contrarium corrũpit reliquum,vt calidũ deſtruit frigidum, ergo vnum non fit ex reliquo, ſed potius corrũpitur.Præterea, Ens in actu fit ex ente in potentia, vt dicit Philoſophus infrà. Sed ens in potentia non contrariatur enti in actu, imò quod erat in potentia tranſit ad actũ. Secundò facit difficultatẽ textus Philoſophi,& eſt difficile ſaluare quin ſibi cõtradicat. Dicit enim in ſecunda conditione, Ob id verò quod ſunt contraria nõ fiunt ex alterutris. Sed hæc videtur repugnare tertię conditioni.Quomodo enim contrarium fit ex cõtrario vt albũ ex nigro, ſi repugnat aliqua fieri ex alterutris eò ꝙ ſunt contraria?Potius videretur ſequi oppoſitũ, vt ſcilicet ſi cõtrarium fit ex contrario per ſe, aliqua fient ex alterutris,quia ſunt contraria.

Vt igitur auferãtur hæc dubia, & appareat ꝙ Philoſophus rectè aſſignauit conditiones primorũ contrariorum, pro hac difficultate præpono hanc diſtinctionem.

Hæc propoſitio,Contrarium fit ex contrario,poteſt habere triplicẽ ſenſum, primò ꝙ contrarium formaliter trãſmutetur in ſuum contrarium, vt albedo in nigredinem.Et hoc modo non intendit Philoſophus, quoniam conſtat id eſſe impoſſibile.Secundò ꝙ cõtrarium ingrediatur vt pars conſtitutiua in alterum contrarium, ſicut forma ingreditur eſſentiam compoſiti, & lux ingreditur eſſentiam coloris.Nec hoc modo intendit Philoſophus, eò ꝙ vnum contrarium nõ cõpatitur ſecum alterum contrarium,niſi fortè in gradu remiſſo,vt pertractauimus in 10. Meta. in q.23. Tertiò ꝙ vnum fiat ex altero vt ex termino à quo concretiuè ſumpto.Nã in omni productione tam ſubſtantiali quã accidẽtali compoſitum propriè eſt id quod fit, ex 7.Meta. Et in hoc tertio ſenſu intendit Philoſophus,cõtrarium fieri ex cõtrario,quaſi dicat,Si aliquid debet fieri neceſſe eſt terminum à quo opponi cõtrariè,ſaltem largo modo,termino ad quem, ita ꝙ eadẽ materia ſiue ſubiectum dimittens terminum à quo cõtrarium recipit terminum ad quẽ contrarium,& hoc eſt quod dicit Thæmiſtius, vnum contrarium fit ex altero, quia vnũ fit poſt alterũ in eodẽ ſubiecto. Et per hoc patet reſpõſio ad primum argumentum. Nam ly Ex non denotat cauſam efficientem,nec materialẽ,nec formalẽ,ſed terminum à quo:argumentũ autẽ procedit, ac ſi diceret cãm efficientẽ vel cauſam intrinſecam conſtitutiuam. Ad ſecundum dico ꝙ ly Ex ente in potẽtia non dicit terminum à quo,ſed cauſam materialẽ,ſiue ſubiectũ. Nihil aũt prohibet aliquid fieri ex cõtrario vt termino à quo,& ex ente in potẽtia vt ex materia ſiue ſubiecto.

Pro euidentia ſecundæ difficultatis aduerte quod aliter reſpondet Burlæus, aliter Egidius, aliter puto reſpondendum quàm reſpondeant ipſi.

Burlæus tenet ꝙ ly Ex non capitur eodem modo à Philoſopho in ſecunda conditione & in tertia, nam in ſecunda dicit ſubiectum vel partem conſtitutiuã, & ſic eſt verũ ꝙ nulla cõtraria fiunt ex alterutris vt declaratũ eſt. Sed in tertia conditione dicit terminũ à quo, & ſic eſt verum cõtrarium fieri ex contrario vt declaratum eſt. Et quoniam contradictio debet eſſe reſpectu eiuſdem & eodem modo ideo Philoſophus non ſibi contradicit.

Hæc reſponſio non placet multis,eò ꝙ non eſt veriſimile Philoſophum in eodem textu cõtinuato vti ly Ex æquiuocè. Nam tunc ratio Philoſophi eſſet ex quatuor terminis,eò ꝙ terminus æquiuocè ſumptus nõ eſt vnus, ſed plures. Præterea,Quòd prima principia nõ fiant ex alterutris eò ꝙ ſunt contraria Philoſophus accipit vt quoddam ſingulare primis principiis, ſed non fieri ex alterutris vt ex ſubiecto,nec vt ex parte conſtitutiua,non eſt ſingulare primis principiis,imò eſt cõmune omni cõtrario,ergò prædicta reſponſio non videtur valere.

Egidius igitur aduertens ꝙ ſi ly Ex non tenetur eo.modo,ratio Philoſophi erit inefficax,& dicit ꝙ in vtraq; contione ly Ex denotat terminum à quo. Sed in ſecunda conditione denotat ipſum in abſtracto, nullũ enim cõtrarium in abſtracto fit ex ſuo contrario, vt calor nõ fit ex frigiditate, in tertia autem conditione denotat terminum à quo in cõcreto,&, vt declaratũ eſt, contrariũ fit ex contrario. Non ergo eſt cõtradictio, ꝙa licet teneatur tã in ſecunda q̃ in tertia pro termino à quo,non tamen eodẽ modo.Sed nec iſta reſpõſio videtur ſaluare rationẽ Philoſophi, eò ꝙ ſi ly Ex vt ſignat terminũ à quo nõ tenetur eodẽ modo in ſecunda & tertia cõditione, ergo tenetur æquiuocè. Non eñ ſunt eiuſdẽ rõis termin⁹ à quo in abſtracto,& termin⁹ à quo incõcreto,&ſic iterũ ſeq̃t rõnẽ Philoſ.eẽ inefficacẽ.

Potes ergo tu dicere pro nunc ꝙ primis principiis repugnat fieri ex alterutris,eò quòd ſunt contraria, ſed non præcisè,quia ſunt contraria, ſed quia ſunt prima contraria,quibus vt primis contrariis non conuenit fieri ex aliis, nec ex alterutris.Si enim A fieret ex B,vt fit ex B eſt poſterius B. Similiter ſi B fieret ex A, erit poſterius A, ergo primum eſſet nõ primum.Si exponatur textus Philoſophi patet ꝙ nulla ſequitur contradictio.Nam hæc duo non contradicunt,Primis principiis repugnat fieri ex alterutris eò ꝙ ſunt prima contraria.Et omnia fiunt ex cõtrariis,modò non ſint prima contraria.Nam contrario non repugnat fieri ex contrario,niſi ſint prima contraria, quibus repugnat fieri,non quia ſunt contraria,ſed quia ſunt prima.

Si tamen volueris ſuſtinere primas reſponſiones, dic ꝙ Philoſophus hîc contra Antiquos non procedit demõſtratiuè,ſed diſputatiuè, vt teſtatur Com. in com.52.vbi dicit ſermonẽ Philoſophi contra Antiquos de cõtrarietate principiorum naturalium eſſe diſputatiuum,& quoniam procedit diſputatiuũ ſufficit,ꝙ aſſumat propoſitiones in aliquo ſenſu veras, ſed non ſimpliciter veras.Et in tali modo diſputãdi ſufficit formare rationes non ad cauſandũ ſciẽtiam ſed ad contradicendum. Ideo non incõuenit ſi ſumatur ly Ex,vno modo in ſecunda conditione,& alio modo in tertia,vel vt dixit Egidius, & licet hæc ratio eſſet ineffi cax ad cauſandum ſcientiam,non tamen ad diſputandum. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.Sed & tu conſidera.

QVÆSTIO XXIIII.

Num prima principia ſemper maneant.

Principia autem ſemper manere oportet .tex.50.

Quæcũque prima principia in quocunque genere ſemper manere, id eſt ingenerabilia & incorruptibilia eſſe oportet.

IN hac q.aduerte ꝙ ſtat difficultas in hoc.Cùm probauerit Philoſophus prima principia rerum naturalium eſſe contraria,contraria autem ſe mutuò corrumpunt(nam contraria ſunt, inter quæ eſt tranſmutatio) videntur hæc duo eſſe incõpoſſibilia,ſ.ꝙ prima principia naturalia ſemper maneant,& quòd ſint contraria.

Tu igitur aduerte ꝙ circa hoc inuenio tres modos reſpondẽdi.Primus eſt Lynconienſis,quẽ recitat etiam Burlęus in expoſitione huius textus.Dicit enim ꝙ prima principia naturalia ſunt materia prima & prima forma,quę ſe cũdùm ipſum eſt forma corporeitatis, & ponit eam coæternã ac inſeparabilem à materia.Secundùm igitur Lyconiẽſem principia prima naturalia ſemper manẽt, quoniam materia prima eſt ingenita & incorruptibilis, vt dicet ꝛ. Philoſophus, & corporeitas ſemp ineſt materiæ. Sed hęc opinio nõ acceptatur in via Com. nec in via B.Th. quoniã negaſ illa forma corporeitatis inſeparabilis à materia, & hoc tã in via Com.q̃ in via B.Th.Et id iam pertractauimus in li.8.Meta.q.4.vt videre poteris.Præterea, prima principia naturalia ſunt contraria apud Philoſophum:ſed prima materia & illa prima forma non ſunt contrariæ, quoniam receptiuum nõ contrariatur ſuo receptibili,ergo hæc reſponſio nõ ſaluat dictum Philoſophi de ſempiterna permanentia primorum principiorum naturalium.

Secunda reſponſio eſt Egidij in expoſitione huius textus,& dicit ꝙ prima principia naturalia ſunt materia,forma, & priuatio,vt docet Philoſopus infrà, & ſemper manent,non quidem in particulari,ſed in cõmuni:& intendit ꝙ ſicut iſta eſt vera, Semper erit homo, non tamen ſemper erit hic vel hic homo,ita eſt vera, Semper permanent materia, forma & priuatio,non tamen ſemper permanet hæc forma, hæc priuatio.Et in hoc diſtinguuntur prima principia, quæ ſunt prima contraria à poſterioribus contrariis. Nam prima principia permanent in vniuerſali, quoniam reperiuntur in omni tranſmutatione naturali, vt dicemus infrà.Poſteriora aũt contraria non permanẽt nec in com-

muni,nec in particulari in omni transmutatione naturali. Non enim in omni transmutatione inuenitur album & nigrum,nec dulce & amarum,&c.Sed nec ista responsio videtur sufficere,quoniam illa permanentia in communi,nó est permanentia realis, sed potiùs rationis cõcipientis materiam,formã & priuationé in vniuersali.Ad Physicũ autẽ cũ sit artifex realis spectat cõsiderare permanentiã rõnis, & non ꝓmanentiã realẽ primorũ principiorũ naturalium.

Tertia igitur respõsio quæ est realium,stat in hoc,Principia prima dicũtur semper manere in hoc sensu, quia prima materia non fit ex priori materia, nec prima forma ex priori forma,nec prima priuatio ex priori priuatione,nec fiunt ex alterutris,non em̃ fit materia prima ex forma prima,nec econuersò.Et in hoc distinguuntur prima contraria à posterioribus contrariis, quoniam posteriora fiũt ex primis. Et hæc respõsio est magis naturalis &cõsona Com. qui in com.50. sic inquit,Principia autẽ sunt illa contraria, quæ nõ generãtur ex aliis nec transmutãtur vniuersaliter, principia enim debent esse permanẽtia nó transmutabilia, neque generabilia ex aliis,hæc Com.& aduerte ꝙ hæc ꝓpositio,Prima principia semp manẽt,nõ solùm est vera de primis principiis intrinsecis, sed etiam de extrinsecis.Nã primũ efficiẽs nõ fit ex alio priori.Omnia autẽ posteriora efficiẽtia pẽdent à primo, vt declarabitur in li.8. Similiter primus finis nõ pẽdet à priori fine, sed omnes posteriores à primo.Hæc de ꝑsenti q̃sito dicta sint,sed & tu cõsidera.

QVAESTIO XXV.

Num ratio secunda Philosophi in tex.52 qua probat dari tertiam naturam suppositam contrariis,concludat & sit ex veris.

Adhuc autem ampliùs et de hoc aliquis dubitabit,nisi alteram naturam supposueris contrariis.tex.52.

Philosophi ratio nõ ex veris simpliciter sed ad hominem cõcludit.

IN hac quæst.aduerte ꝙ ratio Philosophi sic formatur, Si prꝛter contraria nõ datur tertia natura supposita cõtrariis,ergo principia substãtię sunt accidẽtia,qd̃ est falsum,qm̃ cùm substantia sit prior accidentibus, vt determinatum est in 7.Metap. & de hoc iam pertractauimus in eo. li.in q.3. principium esset posterius principiato, quod constat esse falsum.Prima aũt cõsequẽtia sic probatur,Omnia contraria sunt accidentia eò ꝙ nulla substantia est alteri cõtraria:sed principia ſm te solùm contraria,ergo principia erunt accidentia.Sic formãda est ratio ſm expositionẽ B.T.Sed constat ꝙ illa propositio,Omnia cõtraria sunt accidẽtia nó est vera apud Philosophũ,sumẽdo cõtraria largè, aliter in gñatione substãtiali principia nr̃alia nõ essent cõtraria,qm̃ forma substãtialis& priuatio ñ sũt accidẽtia. patet ergo ꝙ ratio Philosophi nó cõcludit nec est ex veris.

Vt igitur scias defensare rationẽ Philosophi aduerte ꝙ aliqua propositio est vera simplr,& aliqua est vera suppositiuè, eò ꝙ aduersarius supponit eam verã, & cõtradicens vtitur ea vt vera,ad hoc ꝙ reducat aduersariũ ad aliquod inconueniens.Q̃ sermo est demonstratiuus necesse est rationem procedere ex veris simplr, q̃ aũt est disputatiuus sufficit ꝙ procedat ex his quæ reputanẽ vera apud aduersarium,& qm̃ Philosophus hìc loquitur disputatiuè,vt dicit Com.in com.52.sufficit ꝙ illa propositio, Omnia cõtraria sunt accidentia reputetur vera ab aduersario,& sic est, qm̃ Antiqui reputabant omnes formas esse accidẽtia,vt habetur in 1.de Generat.& ideo negabãt generationẽ substãtialem,& ꝓptereà siue sumatur cõtrarietas inter duas formas, siue inter formam & priuationẽ, sequit̃ ſm Antiquos omnia contraria esse accidẽtia,& hoc sufficit Philosopho ad hoc ꝙ sua ratio cõcludat contra Antiquos. Dico igitur ad quæstiũ ꝙ ratio Philosophi cõcludit & ꝓcedit ex veris non simplr,sed ex veris famosis,& hoc sufficit disputanti.

Aduerte tñ ad veram doctrinã de contrariis ꝙ si sumantur cõtraria ꝓpria & perfecta quæ sunt duæ formæ se mutuò expellentes ab eodem subiecto existente in actu, & ac quisibiles ꝙ alterationẽ,omnia talia sunt accidẽtia,& sunt qualitates circa quas ponitur alteratio, vt declarabitur in li.7 Phys.si aũt sumant cõtraria cõmuniter,prout quęlibet duo entia,quorum vnũ est vt perfectũ,reliquum vt imperfectum,sicut sunt duæ differentiæ substantiales,duæ formę substantiales distinctæ specificè, vel forma substantialis & priuatio sibi oppositæ, possunt dici cõtraria cõmuniter ex 10.Metaph.Cõstat aũt ꝙ ſm Philosophum nõ sunt accidentia, & ideo si illa ꝓpositio, Omnia cõtraria sunt accidentia,debet esse vera simplr,est necesse ꝙ limitetur ad contraria contrarietate ꝑfecta.Hæc de ꝑsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO XXVI.

Num substantia contrarietur substantiæ.

Amplius nõ esse dicẽm substãtiã cõtraria substantię.tex.51

IN hac q.non est diu immorandum,quoniam eam iam resoluimus in lib.10.Meta.& est q.18.ibi pertractaui mentẽ B.Tho.& Com.cuius sentẽtia trahitur pręcipuè ex hoc 1.lib.Phys.comm.52.ibi,Et similiter nihil prohibet,&c. vsque in finem comm. Recurre igitur ad prædictam quæstionem in 10.Metaphysicæ.

QVAESTIO XXVII.

Num ratio Philosophi prima,in tex.56.concludat quòd sunt tantùm tria principia.

Si autem quatuor existentibus duæ erunt contrarietates, oportebit seorsum vtrisq; esse alterã quandã naturam.tex.56

Cõcludit hac ratio de primis primis cõtrariis.

IN hac q.aduerte, ꝙ circa rationem Philosophi stat difficultas in hoc,Philosophus intendit hanc consequentiã, Si sunt duæ contrarietates: ergo sunt duæ naturæ subiectæ his contrarietatibus: sed hæc cõsequentia non videt valere,videm̃ enim eandẽ materiã & subiectũ subiici mõ calido,modo frigido,& dulci & amaro & graui & leui,ergo nõ solùm vni cõtrarietati,sed & duabus& trib̃&quatuor põt eadẽ numero materia subiici,nec est necesse multiplicare naturã subiectã,vt mupltilicãtur contrarietates.

Tu igitur,vt possis saluare rationẽ Philosophi,Aduerte ꝙ Burlæus in hoc 1.li.exponẽs prępositũ textũ,diuertit & trahit ad alterũ sensum.Dicit.n.non fuisse consequentiam Philosophi,quam formauimus,sed est ista,Si in omni trãsmutatione naturali sunt duo termini à quo,& duo ad quẽ & quatuor cõstituũt duas cõtrarietates, est necesse ꝙ sint duæ naturæ subiectæ,qm̃ vna mutatio est vnius termini,& vni̇ subiecti:ergo si sũt duo termini à quo & duo ad quẽ, erũt duæ mutationes,& ꝓ cõsequẽs duæ naturæ subiectę.

Hæc expositio est quidẽ vera in se, & secundùm doctrinam Aristotelis in 5.Physico.vbi ad vnitatẽ motus & transmutationis assignatur vnitas subiecti mobilis, & vnitas termini. Sed prædicta expositio in hoc loco nõ est ad mẽtem Philosophi.Cõstat enim hanc esse consequentiam sũã ad literam,Si duæ erunt contrarietates,oportebit vnicuique assignare suam naturam subiectam. Et sic quot erunt contrarietates,tot erunt naturæ subiectæ.

Melius est igitur vt exponatur text.Philosophi sicut exponunt B.Th.& Egidius.Dicũt ipsi,ꝙ Philosophus loquitur de primò primis cõtrariis, quæ sunt forma & priuatio absolutè considerata,& non in particulari:& tenet Philosophus hęc primò prima contraria esse tantùm duo.Q̃m si essent quatuor, sic vt duo prima contraria habeant vnã naturam subiectã,eadẽ ratione duo alia prima contraria haberẽt alterã naturã subiectã.Et vis cõsequẽtiæ stat in hoc, quia vna primò prima contrarietas,est tamen vnius primi subiecti.Sicut duæ primæ differẽtiæ vnius generis,& quatuor primæ differentiæ duorũ generũ,& Egidius sic dicit, Ab vno vt vno nõ nisi vnũ emanat:ergo ab vna prima materia, non nisi vna cõtrarietas procedit.Sed aduerte ꝙ impropriè dicitur cõtrarietas ꝓcedere à materia, veriùs aũt dicitur ꝙ radicatur in ea.Ex his patet ꝙ argumẽta in oppositũ nihil concludunt. Nõ.n.illæ sunt primò primæ cõtrarietates nisi respectu determinati generis, putà coloris & saporis, reducibiles aũt sunt ad primò prima cõtraria.Nõ enim albũ & nigrũ,calidũ & frigidũ, &c.sunt cõtraria,nisi qa vnũ est vt forma, alterũ vt priuatio:forma aũt & priuatio ad priora contraria non reducuntur ex 10. Meta. Nã prima radix cõtrarietatis est forma & priuatio, licet ergo nõ sit necesse multiplicare subiectã naturam ad multiplicationem secundarum contrarietatum, non tamẽ est eadẽ rõ de primò primis cõtrarietatibus, de quibus tamen loquit̃ hic Philosophus.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO XXVIII.

Quomodo sit verùm quod principia contraria non differunt genere,sed secundùm prius & posterius.

Quare in eo quòd prius et posterius sunt differunt ab invicem principia tantùm,sed non genere.tex.56.

Principia cõtraria non differunt genere, i. materia siue genere generalissimo, differunt tamen genere prædicabili

IN hac q.aduerte,ꝙ tota difficultas stat in textu pręposito.Nam cùm alia sint principia substãtiæ, alia qualitatis,alia quãtitatis:& principia substãtiæ sint in gñe substantiæ,& principia qualitatis sint in gñe qualitatis, vt̃ primo aspectu ꝙ differant non solùm secundũ prius & posterius,sed etiã gñe, cuius oppositum dicit hìc Philosophus.

Tu igitur aduerte ꝙ variè exponitur textus prępositus,aliter quidem à Commentato,aliter ab Egidio,aliter à

B.Tho.

B.Tho. & omnes ſenſus ſuſtentabiles ſunt, licet intendam determinare ſecundum ſenſum B.Tho.

Quãtùm ad Com. aduerte q̃ in cõmento 56. dupliciter exponit ly Principia, & intendit q̃ dupliciter poſſunt cõſiderari: primò vt inueniũtur in omni prædicaméto, ſecũdò vt cõtrahũtur ad prædicamentũ ſubſtãtiæ: ſi primo mõ ad huc dupliciter conſiderari poſſunt, primò quò ad genus principiandi, ſecundò quò ad genꝰ prædicaméti, ſi quò ad genus principiandi dicũtur nõ differre in tali genere: qm̃ tàm in ſubſtantia q̃ in accidentibus vnũ ſe hẽt vt forma alterũ vt priuatio. Si quò ad genus prædicaméti dicũtur differre in tali genere, quoniam principia cõtraria in genere qualitatis differunt genere à principiis cõtrariis in genere ſubſtãtiæ. Si cõſiderantur ſecũdo modo, ſ. vt contrahuntur ad prædicamentũ ſubſtantiæ adhuc poſſumus diſtinguere de genere, qm̃ vel loquimur in genere generaliſſimo, vel in gñe ſubalterno, ſi in genere ſubalterno, conſtat q̃ differũt genere. Nã in genere corporis eſt vna prima cõtrarietas, quæ eſt inter primas differentias corporis, ſimiliter in genere animati, & in genere ſenſitiui: quæ contraria differũt generibus ſubalternis, ſi aũt loquimur de genere generaliſſimo, dicũtur nõ differre gñe. Omnes.n. cõtrarietates in prædicaméto ſubſtantiæ, cõtinentur ſub genere generaliſſimo, & prædicatur de eis, differũt aũt ſecundũ prius & poſterius, i. inter has contrarietates in prædicamento ſubſtãtiæ quædã eſt prior, quædã poſterior. Nã quæ cõmunior eſt, propinquior eſt generi generaliſſimo, & p conſequens eſt prior, quæ aũt minùs cõmunis eſt, diſtãtior eſt à generaliſſimo & per cõſequens poſterior eſt, vnde cõtrarietas, quæ eſt in gñe ſenſitiui, poſterior eſt cõtrarietate, quæ eſt in genere animati. Secũdũ igitur Com. quãdo dicit philoſ. q̃ principia nõ differũt ſecundũ genus intelligendũ eſt in genere principiandi, ſi ſumãtur vt inueniuntur in omni p̃dicaméto, vel in genere generaliſſimo ſi ſumũtur cõtracta ad prædicamẽtũ ſubſtantiæ. Egidius aũt dicit Philoſ. intendere q̃ non differunt genere ſubiicibili, licet differant genere prædicabili, & per genus ſubiicibile intendit materiam ſubiectam contrariis ſucceſſiuè, per genus prædicabile intendit ordinationem prædicamentorum. Dicit ergo Philoſ. quòd principia cùm ſint contraria non differunt genere, id eſt, materia, quia habent fieri circa idem, differunt tamen genere prædicabili, quia principia qualitatis differunt genere à principiis qualitatis & ſubſtantiæ, &c.

Sed hęc expoſitio licet non ſit falſa, tamen non videtur ualuare tex. quia Philoſ. expreſsè loquitur de genere prędicabili, & in particulari de prædicaméto ſubſtãtiæ. Dicit.n. Subſtãtia enim, vnũ quoddã genus entis, q.d. cùm diuidãt ens in genera prędicamẽtalia ſubſtãtialia eſt vnũ ex his generibꝰ, & j. dicit, Semp enim in vno genere cõtrarietas eſt vna. Qd̃ quidẽ dictũ exponit̃ in 10. Meta. q.a, ſ. quodlibet genus diuiditur duabus differentiis cõtrariis. Quod quidem non eſt verũ de genere ſubiicibili, ſed genere prædicabili.

B. Th. exponit de principiis contractis ad prædicamẽtum ſubſtantiæ iuxta ſecũdam expoſitionem datã à Com. Ita quòd m.és Philoſophi fuit ſic arguere, Prima principia naturalia ſunt prima contraria. Prima contraria ſunt tantùm duo, quoniam prima contraria ſunt primi generis, primum genus eſt tantùm vnum, quod eſt ſubſtantia, ergo ſi non poteſt multiplicari primum genus, quod eſt ſubſtãtia, non multiplicantur primæ contrarietates, ex quibus ſequitur corollariè q̃ licet in prædicamento ſubſtantiæ ſint plures contrarietates, eſt tamen tãtùm vna prima, aliæ autem adinuicem comparatæ differunt ſecundum prius & poſterius, id eſt ſunt priores aliquæ, & aliquæ poſteriores, priores quidẽ ſunt quæ ſunt propinquiores primæ, poſteriores autẽ quæ ſunt remotiores à prima. Nam cõtrarietas inter differentias duiſiuas corporis eſt prior contrarietate differẽtiarũ, quæ diuidunt corpus animatũ, eò q̃ eſt propinquior cõtrarietati, quę eſt in ſubſtantia vt in gñe ſupremo. Licet autẽ differãt ſecundũ prius & poſterius, tamen non differũt gñe, quia omnes ſunt in gñe, ſiue in prædicaméto ſubſtantiæ, vt diximus pertractantes ſecundã expoſitionẽ Cõm. Ad argumẽtũ ergo poſitũ in principio q̃ſiti, dico q̃ Philo. nõ intendit de principiis in omni prædicaméto ſed de principiis contractis ad prædicamentũ ſubſtantiæ, quæ nõ differunt genere, ſ. generaliſſimo, licet differant generibus ſubalternis. Et ſi vis ſuſtinere primã expoſitionẽ Cõm. dit q̃ non differunt in genere principiandi, licet differant in genere prædicaméti. Hęc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXIX.

Num dentur dimenſiones inſeparabiles à materia.

Fiunt autem quæ fiunt ſimpliciter, alia quidem tranſmutatione, &c. tex. 63. vbi inquit Com. Et neceſſe eſt etiam vt tres dimenſiones quæ videtur inſeparabiles ab ipſo, ſcilicet primo ſubiecto et eadem numero, quę dicuntur corpus, ſint accidentia, etc. comment. 63.

IN hac q. non eſt diu immorandum, quoniam de dimenſionibus interminatis & coęuis materiæ, quas imaginatus eſt Com. iam pertractauimus in lib. 8. Meta. & q. noſtra ſecunda, & ſoluimus rationes defenſantium Com. Tu igitur vide illic. Et de forma corporeitatis coæterna materiæ poſita ab Auicenna, quam Com. reprobat in hoc cõm. 63. iam locuti ſumus & reprobauimus in lib. 8. Metaph. q. 4.

QVAESTIO XXX.

Num priuatio ſit principium per accidens, & nullo modo per ſe.

Priuatio autem et contrarietas accidens, vnum autem ſpecies. text. 66.

IN hac q. ſic procedendum eſt. Primò, ponentur tres diſtinctiones. Secundò tres concluſiones reſponſiuæ. Tertiò ſoluentur quædam dubia.

priuatio nõ eſt per ſe principium eſſe rei naturalis, ſed per accidens, fieri eius tamen principiũ eſt per ſe, quãm nõ primò, ſed ſecundariò.

Quantùm ad primum aduerte q̃ res naturalis dupliciter poteſt conſiderari, primò quò ad fieri & produci, ſecũdo quò ad eſſe, vel eſſe factum, & per fieri intelligo motũ ſiue proceſſum præcedentem eſſe rei naturalis, & ordinatum ad acquiſitionẽ formæ in materia, ita q̃ iſte motus eſt in via ad eſſe actuale rei naturalis, per factum eſſe intelligo eſſe rei naturalis per cuius acquiſitionẽ deſinit ipſum fieri, ita quòd comparatur ad fieri, vt terminus ad viam.

Secunda diſtinctio, Principium per accidẽs, poteſt eſſe duobus modis. Primò quòd ſit purè per accidens, & nullo modo per ſe. Sicut Muſica exiſtens in ædificatore eſt merè principium per accidens domus, eò quòd etiam ſi remoueatur ab ædificatore poteſt domus ædificari, ſecundò q̃ licet ſit per accidens, tamen poteſt in aliquo ſenſu eſſe per ſe, vt declarauimus.

Tertia diſtinctio, Principium per ſe, poteſt eſſe dupliciter, primò q̃ ſit per ſe & principaliter, ſiue primò, ſicut materia eſt principiũ per ſe & primum receptiuũ formæ: ſecundò q̃ ſit per ſe, ſed nõ primò, imò ſecundariò & diſpoſitiuè, ſicut quantitas & qualitates, quibus diſponitur materia, ſunt principium p ſe, ſed non primò recipiendi formã. & veriùs dñr principiũ materiale per ſe diſpoſitiuum.

Quantũ ad ſecundũ ſit hęc prima cõcluſio, Conſiderãdo rem naturalem quantũ ad eſſe, ſiue factum eſſe, priuatio nõ eſt principium per ſe. Hæc probatur, quoniam ſi eſt principium per ſe, eſt principium intrinſecum. Conſtat enim quòd eſt principium vt efficiẽs, nec vt finis, ſi eſt principium per ſe intrinſecum, ergo eſt conſtitutiuum rei naturalis, & pars eius, & cũ ſit de eſſentia rei naturalis, ſemper permanet in re naturali poſtquàm producta eſt, iſtę enim ſunt conditiones principij per ſe intrinſeci, ſed cõſtat quòd priuatio non eſt conſtitutiua rei naturalis, nec pars eius, cùm ſit negatio formæ in materia, nec permanet in re facta, aliter forma & priuatio eiuſdem eſſent ſimul in materia, quod implicat contradictionem. Ergo priuatio non eſt principium per ſe, quo ad eſſe rei naturalis.

Secunda concluſio conſiderando rem naturalẽ quo ad fieri priuatio non eſt principium purè per accidens, ſed p ſe, licet non primò, hæc ſic probatur, Nullum purè per accidens conueniens alicui, eſt ei neceſſariò coniunctũ, nec eſt neceſſariò requiſitum, vt patet de Muſica in ædificatore, ſed priuatio eſt neceſſariò præcedens formam in materia ante ipſum fieri, & neceſſario requiritur ad ipſum fieri, qm̃ eſt terminꝰ, à quo incipit ipſum fieri, vt ex non hoę fit hõ: ergo quo ad fieri nõ eſt principiũ purè p accidens.

Tertia concluſio, Quò ad fieri rei naturalis priuatio eſt principium per ſe, ſed nõ primò. Hæc ſic probatur, Quod de neceſſitate præcedit ipſum fieri & quod eſt neceſſariò coniunctũ principali ſubiecto ipſius fieri, eſt principiũ per ſe ipſius fieri, ſed nõ primò, quia nõ eſt principale ſubiectum. Sed priuatio de neceſſitate præcedit ipſum fieri, quia terminus à quo præcedit ipſum fieri, priuatio autem eſt terminus à quo. Et eſt neceſſariò coniuncta principali ſubiecto, quod eſt materia prima, qm̃ ſi materia non eſſet priuata forma rei producẽdæ, non ſequeretur productio, ergo, &c. Dixi, Non primo, quoniam primum & per ſe principium ſubiectum eſt materia, priuatio autem eſt ſicut conditio ſine qua nõ: & ideo dicitur quò ad fieri principium per ſe ſecundarium.

Quãtùm ad 3.aduerte ꝙ circa ꝑdicta oriunt tria dubia.

Primum eſt,cùm Philoſophus aſſignet in 5. Metaphyſi. omnes modos, quibus dicitur principium, dubitatur quis modus verificatur de priuatione.

Reſpondetur, Ariſt.aſſignat omnes modos, quibus dicitur principium in rebus poſitiuis,id eſt,quæ verè ſunt entia. Priuatio autem non eſt ens poſitiuum, ſed negatio.Et ideo non oportet ꝙ aliquis modus illic aſſignatus verificet ſimpliciter de priuatione , poteſt tamen vtcunque reduci ad primũ modum,qui eſt iſte,Principium primo dicitur de illo,vnde quis incipit mouere, vt principiũ viæ eſt, vnde quis incipit ambulare:à ſimili principium fieri rei naturalis eſt illud,vnde incipit ipſum fieri.Id aũt eſt terminꝰ à quo,qui dicit priuationẽ,vt ex non muſico fit muſicus.

Secundũ eſt,Si priuatio poteſt eſſe principiũ per ſe modo quo expoſitum eſt in ſecunda & tertia concluſione, quare Philoſophꝰ poſuit eã abſolutè principiũ ꝑ accidẽs?

Reſpõdetur,Licet Philoſ. in hoc 1.li. inquirat principia fiendi & eſſendi rei naturalis,principaliter tamen eſſendi. & qm̃ quò ad eſſe eſt principium per accidens,vt probatũ eſt in prima cõcluſione,ideo poſuit eam ſimpliciter principiũ per accidens.Et hoc innuit Com.in cõmẽ.66.dicẽs,Generatũ eſt ex materia per ſe cùm ſit pars eius,ex priuatiõe aũt eſt aliqd ꝑ accidẽs,cũ ñ remaneat ita ꝙ ſit pars gñati.

Tertium eſt, Si reſpectu fieri priuatio eſt principium ꝑ ſe,dubitatur in quo modo perfeitatis.

Reſpondetur,ꝙ eſt in primo modo,eò ꝙ priuatio videtur eſſe de ratione motus & fieri.Nam omne,quòd mouetur & fit,ideo mouetur, & fit, quia tendit ad aliquem terminum, quo ante complementum motus , & ante productionem priuatũ erat.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXXI.

Num materia ſit cognoſcibilis ſolum per analogiam ad formam.

Subiecta autem natura ſcibilis eſt ſecundum analogiam.textu 69.

Materia cognoſcibilis eſt analogia ad formam.

IN hac q.non eſt diu immorandũ,quoniam eam reſoluimus in lib.8.Meta.in q.vbi pertractauimus viã B.T.Scoti,&Grego.Ideo vide illic.Hoc ſolum aduerte ꝙ Com. in cõm.69. tribus rõnib.probat materiam eſſe in pura potentia,nec aliquã formã ſibi cõnaturalẽ habet. Et ex his rationibus veri Cõmentiſtæ trahunt,ꝙ ad mentẽ Com.eſt tãtùm vna forma in cõpoſito,ſicut & via noſtra tenet,vt determinauimus in 8.Meta.q.4.Et rationes Com.in hoc cõm. 69.aſſumit B. Thom. vbique ad probandum vnitatẽ formæ in compoſito.Rationes autem Commentatoris ſunt iſtæ.

Prima, Si materia prima haberet aliquã formã propriã ſibi cõnaturalẽ, tũc ipſa permanente nõ reciperet aliã formã,ſed ſtatim corrũperetur q̃ citò alia forma generatur.

Secũda eſt,Quicquid recipit aliquid, nõ recipit ipſum ſecundũ ꝙ eſt in actu,ſed ſecundum ꝙ eſt in potentia:ſi igitur prima materia innata eſt recipere omnes formas, neceſſe eſt vt ſit in potentia omnes formæ, & vt non habeat in ſua ſubſtantia formam propriam.

Tertia eſt,Si materia haberet aliquã formã ſibi propriã eſſet ens actu, & tunc omnis tranſmutatio eſſet alteratio, ꝙa omnis trãſmutatio,q̃ eſt circa ſubiectũ in actu ſiue circa ſubſtantiã cõpoſitam,eſt alteratio:& ſic ſequitur ꝙ omnis trãſmutatio in ſubſtantiã ſit alteratio,& omnes formę ſubſtantiales adueniẽtes materiæ poſt illã formã ſibi cõnaturalẽ eſſent accidẽtia,ꝙa omne adueniens enti in actu eſt accidẽs.Iſtæ ſunt rationes Cõmẽtatoris ꝑ vnitate formæ.

Nec te moueat,ꝙ ſecundum Cõm.remanent formæ elementorun actu in mixto,ex quo ſequitur, ꝙ cum quælibet pars mixti ſit mixta in eadem parte materię ſunt ſimul formæ elementorum,quæ ſunt ſubſtantiales.

Nam licet improbauerimus hanc poſitionẽ in li.8. Meta.nec poſſit ſuſtineri ad mentẽ B.Th.tamẽ Cõmentiſtæ, ſi volũt ſuſtinere vnitatem formæ in compoſito & ꝙ eadem pars materiæ non poteſt ſimul informari pluribus formis dicent ꝙ intendit Com. ꝙ duæ formæ non remiſſæ, ſed in actu ſibi debito completæ non poſſunt ſimul ineſſe materiæ,plures tamen remiſſæ,vel quarum vna eſt remiſſa,altera eſt completa poſſunt ſimul ineſſe. Nunc verò ſi materia haberet formam propriam ſubſtantialem neceſſariò ei cõiunctam,forma illa non poſſet intendi & remitti, qꝛia tũc eſſet corruptibilis,ex conſequenti materia prima eſſet corruptibilis,cuius oppoſitum tenet Philoſophus. Patet igitur,ꝙ ſi materia haberet formam propriam, illa eſſet in actu completo & non remiſſo , & per conſequens materia nunquam reciperet aliam ipſa permanente & omnis alia forma adueniens eſſet accidens,quia omne adueniẽs enti in actu completo & non remiſſo eſt accidens.Materia igitur exiſtens in actu completo non remiſſo , id eſt, per formam completam & non remiſſam,non poteſt recipere formam niſi accidentalem.Sic dicerent Cõmentiſtæ volentes ſuſtinere vnitatem formæ ad mentem Cõm. verùm in via noſtra non poſſumus ſic dicere, quoniam vt determinauimus in lib.8.Meta.nulla forma ſubſtantialis, nec etiam elemẽtaris poteſt intendi aut remitti,& tu vide in q.4.vbi reprobabimus imaginationem Cõm. vnde ſecundum viam noſtrã ſi materia haberet ſimul plures formas ſubſtãtiales etiam elemẽtares,haberet eas integras & in actu completo, vel nullo mõ haberet.Hæc de ꝑſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXXII.

Num ſit vna materia corporum ſuperiorum & inferiorum.

Vnum quidem principium eſt,non ſicut vnum exiſtens, neque ſic vnum,ſicut hoc aliquid.tex.69.

IN hac q.non eſt diu immorandum,quia nõ eſt proprius locus eius, licet multi expoſitores illam hîc pertractẽt. Tu autem vide in li.8.Meta.q. 13.vbi pertractaui viam B. Tho. & defenſaui cõtra Egidium & Durandum, ſoluendo rationes eorum. Vide etiam in q. 12. vbi determinaui contra Com.ꝙ materia,quæ eſt verè materia & pars compoſiti eſt in cælo.Nam ipſe tenet oppoſitũ in hoc 1.li.in cõm. 79.vbi inquit, Et ex hoc apparet, ꝙ omne habẽs materiam eſt generabile, & corruptibile. Nam in natura materiæ eſt priuatio formæ,(& infra)Et ex hoc declarabitur ꝙ corpora cæleſtia non habent materiam omninò , quoniam tunc eſſent generabilia & corruptibilia propter admixtionem priuationis cum natura eorum : nihil aliud enim eſt cauſa generationis & corruptionis quàm materia propter nõ eſſe,quod mixtum eſt in ſubſtantia eius,hæc Commentator.

QVÆSTIO XXXIII.

Num potentia materiæ ſit idem eſſentialiter cum materia,vel ſit proprietas ſuperaddita materiæ,& ſi ſit vna vel plures.

Poſteà videtur ipſis ſi verè eſt numero vna,et potentia tantùm vnam eſſe.text.79.

IN hac quæſtione duæ viæ perſcrutandæ ſunt:prima eſt, B.Tho.ſecunda eſt Com.Sic igitur procedemus,primò, declarabitur quid tenendum ſit ſecundum B.Tho.Secũdò quid ſecundum Comm. Tertiò ſoluentur rationes eorum,qui tenent contra viam noſtram.

potentia materiæ idem eſſẽtialiter eſt cũ materia quã pluri ficetur ſecũdũ varias habitudines ad formas diuerſas.

Quantùm ad primum aduerte quòd apud B. Th. vt patet in hoc 1.lib.in expoſitione text.79. clarum eſt quòd tenet potentiam materiæ non eſſe proprietatem additam ſuper eſſentiam eius,ſed materia ipſa ſecundum ſuam ſubſtãtiam eſt potentia ad eſſe ſubſtãtiale. Item illic tenet, quòd potentia materiæ ſubiecto eſt vna reſpectu multarum formarum, ſed ratione ſunt multæ potentiæ ſecundum habitudinem ad diuerſas formas.

Vt igitur tibi nota ſit mens B.Thom.dicemus duo. Primò,quod eſt fundamentum B.Tho.de identitate potentiæ cum materia.Secundò quomodo poteſt ſuſtinere quòd ſit idem cum materia, & plurificetur , quòd deſinat eſſe non plurificata materia,nec corrupta.

Quantùm ad primum dico, quòd fundamentum ſuum fuit vt ſuſtineret formã ſubſtantialẽ immediatè vniri materiæ , ſicut tenet in tota doctrina ſua , & nos id ſuſtinuimus in 8.li.Meta.q.2.& 3.ſi autem concederet potentiam illam eſſe proprietatem additam eſſentiæ eius, cùm mediante potentia reciperet,iam non eſt immediatè, ſed mediante potentia,forma vniretur materiæ.Præterea, ſi potentia eſſet quid additũ eſſentię materię,ex ipſa &materia fieret vnum compoſitũ, cuius pars eſſet materia,vt ens purè potentiale,altera pars eſſet illa potentia,vt forma,& ſic ſubiectum formæ ſubſtantialis non eſſet in pura potentia, ſed cõpoſitum ex materia prima & ex potentia ſuperaddita, quod non admittitur in via B. Tho. nec in via Philoſophi. Præterea, ſi potentia materiæ eſſet quid additum eſſentiæ eius, ſi haberet ad materiam vt potentia naturalis ad id, cuius eſt potentia:potentia autẽ naturalis in via noſtra eſt accidens & in ſecunda ſpecie qualitatis , ergo forma ſubſtãtialis vniretur materiæ mediante forma accidentali,qđ nõ admittit in via noſtra,vt declarauimꝰ in 8.lib.Meta.q.3.

Quãtùm ad ſecundũ,dicit B.Th.in expoſitione text.79. ꝙ potẽtia materię ſubiecto eſt vna,ſed ratione ſunt multę ſecundũ habitudinẽ ad diuerſas formas , in quibus verbis

B.Tho.

B. Th. intendit hanc distinctionem, Cùm potentia materiæ sit potentia passiua, quæ vt potentia non potest concipi nisi conceptu relatiuo, eò ꝙ potentia vt potentia dicitur ad actum potest dupliciter considerari, primò quò ad absolutum, secundò quò ad respectum siue habitudinem. Potétia materiæ quò ad absolutum est ipsa materia, & est vna, sicut materia est vna, & non multiplicatur nisi materia multiplicetur: vñ, si materia superiorũ distinguitur à materia inferiorum, erunt duæ potétiæ passiuæ diuersarũ rationum, & hoc est quod dicit B. T. ꝙ potentia materiæ subiecto, i. inq̃tùm est potétia subiectiua, siue receptiua est vna, eò ꝙ materia ex sui natura est receptiua formæ, & vt sic dr̃ potétia, vñ Philosophus diffiniens materiam in 8. Meta. dicit ꝙ non est quid, nec quale, nec quantũ, sed est potétia omnia ista. Est sentia igitur & natura materiæ est potentia, & hæc p̃dicatio est in primo modo p̃ se, ex consequéti p̃dicatũ est idem essentialiter cum subiecto. Quantùm autem ad respectũ dico, ꝙ distinguitur à materia realiter quantùm ad id, qd̃ dicit in obliquo, vnde nota ꝙ relatio, vt determinaui in 5. Meta. in q. 22. dicit vnũ in recto, & hoc est fundamentũ, vt similitudo est albedo, & dicit aliud in obliquo, id est terminum ad quem dr̃ relatiuum: quantum ad id ꝙ dicit, In recto est idem cum suo fundamento, & rõnem huius videbis in 5. Meta. q. 22. Quantũ ad id qd̃ dicit, In obliquo distinguitur realiter à fundamento, dicit. n. terminum in obliquo, & terminus distinguitur realiter à fundaméto, vt paternitas est potentia generatiua filij. Constat aũt ꝙ filius distinguitur realiter non solum à patre, sed & à potentia generatiua, quæ est fundamentum paternitatis. In proposito igitur dico, ꝙ potentia materiæ sumpta pro respectu: quantùm ad id qd̃ dicit in obliquo distinguitur à materia, nam in obliquo dicit formã, quæ distinguitur realiter à materia vt perfectio à suo perfectibili. Et vt sic multiplicãtur vt multiplicantur formæ receptibiles in materia, & definunt vt definunt formæ receptæ in materia. & potétia sumpta pro respectu est in prædicamento relationis & nõ incõuenit ꝙ fundetur in subst̃tia, vt declaraui i 5. Meta. q. 22. Et ex his dictis videbis quã facilè soluentur rões tenentium contra viam nostram.

opinio Ia dani. Quantum ad 3. aduerte ꝙ Iandunus in 1. Phy. q. 25. tenet ꝙ sicut forma substantialis p̃ficiens materiam, licet sit agẽs principale vel principalis ratio agendi, tñ non agit nisi mediante aliqua qualitate naturali actiua, quæ est eius dispositio ad agendum. Sic etiam materia, quæ est principale receptiuum, vel principalis rõ recipiendi, nõ recipit formam nisi mediante aliqua qualitate naturali passiua, quę est eius dispositio ad recipiendum, & ista potentia passiua, s. qualitas naturalis passiua, habet quendam respectũ in se ad formam hæc Iandunus. Ex quibus patet ꝙ potentia materiæ apud ipsum est qualitas includẽs respectum ad formam, ex cõsequenti distinguitur à materia sicut accidens à subst̃tia. Quod igitur non sit idem essentialiter cum materia, conatur p̃bare multipliciter, & primò rõe, secundò ex Com.

Primò, arguit sic, Illa non sunt vnum essentialiter, quorum vnũ multiplicatur, altero permanente vno, hæc est eui dens: Sed potentia materiæ multiplicatur, nam dicit Com. in 12. Meta. com. 2. ꝙ numerus habilitatum, i. potentiarũ materiæ est secundum numerum specierum generabilium. Materia autem non multiplicatur, quoniam vna numero successiuè recipit diuersas formas: ergo, &c.

Ad hoc respondetur ex distinctione data, ꝙ potentia q̃tùm ad absolutum nõ multiplicatur, sicut nec materia, qm̃ est ipsa materia, q̃tùm aũt ad respectum multiplicatur, & vt sic conceditur ꝙ distinguitur à materia, non vt qualitas, sicut imaginatur Iandunus, sed ꝑut distinguitur relatio à suo fundaméto q̃tùm ad terminum quẽ connotat, & dictũ Com. verificat in eodẽ sensu. Nã dicit ꝙ numerus habilitatum, i. respectuum materiæ, s. sumẽdo potétiam ñ ꝑ absoluto, sed respectu modo p̃exposito est fm numerũ specierũ.

Secundò, arguit sic, Si potétia est idẽ cum materia, ergo qua rõe vna est idem, eadem rõe & omnes, ergo omnes potentiæ materię sunt vna potentia, quod est impossibile, quoniam potentiæ distinguuntur per distinctionem actuum.

Ad hoc respondetur, Sumendo potentiam ꝑ suo absoluto concedo primã & secundam consequentiam, & qñ dr̃ ꝙ potentiæ distinguuntur per distinctionẽ, &c. nego, nisi sumatur potentia quò ad respectum & suum connotatum in obliquo. Sumendo autem potentiam quò ad respectum, concedo totum, nec est contra nos.

Tertia arguit sic, Si potentia est ipsa materia, ergo omnes potentiæ sunt vna potentia, qd̃ est falsum, q. qui reduceret materiam ad actum respectu vnius formæ, ad quã est in potentia, reduceret eam ad actum respectu cuiuscũque formæ ad quam est in potentia, quoniam per te omnes potentiæ sunt vna potentia, quæ est ipsa materia. Hoc autem est contra sensum, vt patet, ergo, &c.

Ad hoc respondetur, ꝙ prima cõsequétia est vera, sumẽdo potétiam ꝑ suo absoluto significato. Et negatur falsitas cõsequẽtis, ad ꝓbationẽ negatur cõsequétia, qm̃ fit transitus ad potétiam sumptam ꝑ respectu, in quo sensu potétia multiplicat & ñ est ipsa materia, modo quo expositum est.

Quartò arguit rõib. Com. sumptis in 1. Phy. com. 70. quarum prima é hæc, Si materia est sua potétia, ergo aduenien te forma corrũpet mr̃ia, q. potentiã ad talẽ formã desinit.

Secunda est hæc, Si materia est sua potentia, ergo materia est in p̃dicamento relationis, qd̃ est falsum, cùm sit pars subst̃tiæ compositæ. Consequentia autem patet, qm̃ potentia est de genere ad aliquid, cùm dicatur ad actum.

Ad vtranq; respõdetur, ꝙ cõcludunt sumẽdo potétiã ꝑ respectu ĩ quo significato mõ quo diximꝰ ñ é idẽ cũ mr̃ia. Istæ sunt fortiores rões eorum, q. tenent cõtra viam nr̃am.

Tu tamen aduerte, ꝙ non eris dñs huius quæsiti stando præcisè in Physicis. Nam de potétia & actu, & de significato suo absoluto, ac respectiuo, tractauimus in lib. 9. Meta. in Quæstionibus nostris, ideo sustine, donec dederis te studio Metaph. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XXXIIII.

Num priuatio & materia sint idem realiter.

Nos quidem enim materiam et priuationem alteram esse dicimus. tex 79.

IN hac q. non est diu immorandum, qm̃ in 10. Meta. in q. 10. determinauimus, si priuatio est ens reale & si est idem cum materia subiecto in quo est, & illic declarauimus q̃ fuerit mens Philosophi in hoc 1. lib. Phys. de vnitate & distinctione priuationis à materia: vide igitur illic.

QVÆSTIO XXXV.

Num materia appetat formam, & quo appetitu.

Aliud autem aptum natum appetere ipsum. tex. 81.

IN hac q. sic ꝓcedendum est. Primò ponetur distinctio de triplici appetitu, s. naturali & sensitiuo & intellectuali: & aduerte, ꝙ huius distinctiõis, quò ad duos primos meminit Com. in 1. Phys. com. 81. vbi inquit, Appetitus. n. alius ẽ naturalis sine sensu, vt in plãtis ad nutrimẽtum, & alius est cum sensu, vt appetitus animalium ad nutrimentum. Secundò, ponentur conclusiones respõsiuæ. Tertiò, defensabitur 1. concluſ. contra Auicen. Quartò remouebitur dubium de realitate & quidditate appetitus sensitiui & intellectiui. *Materia appetit formam quodam tantũ naturali appetitu.*

Quantùm ad 1. aduerte, ꝙ distinctionem de triplici appetitu, iam manifestabimus in 1. Meta. q. 3. vbi diffinitur qui libet appetitus, & declaratur si distinguuntur ab appetente & qũo ordinantur. Tu igitur vide illic, & sufficiet tibi.

Quantùm ad 2. sit prima conclusio, Materia appetit formam. Probatur, Materia est ens in pura potentia passiua, ergo perfectibilis, & forma est actꝰ, ac perfectio materiæ, eò ꝙ facit eam esse actu. Tunc sic, Vnumquodque ens perfectibile appetit suam perfectionem, materia est ens perfectibile, cum sit pura potentia, & forma est perfectio sua, qui actuat eam, ergo materia appetit formam.

Secunda conclusio, Materia non appetit formam appetitu animali, sed naturali, prima pars patet, qm̃ in materia non est sensus, vbi autem est appetitus animalis, ibi est sensus, vt patet per Com. in dicto eius ꝫ. allegato, & vt declarauimus in 1. Meta. q. 3. ergo appetitu animali materia nõ appetit formã. De appetitu intellectuali constat ꝙ non. Quòd autem appetat appetitu naturali probatur sic, Materia ex sui natura, i. inquantùm est ens in potétia, inclinatur ad formam, vt ad suam perfectionem, ergo appetit eam appetitu naturali. Antecedens patet, quia vnumquodque perfectibile naturaliter inclinatur in suam perfectionẽ. Consequentia etiam patet ex diffinitione appetitus naturalis, quæ est hæc, vt declarauimꝰ in 1. Meta. q. 3. Appetitus naturalis est tẽdétia, siue inclinatio rei ad suam perfectionem, & ineſt cui libet rei, quia quælibet res ex sui natura tendit in suam perfectionem. Hæc conclusio est de mente Com. 1. Phys. com. 81. vbi inquit, In materia igitur est appetitus naturalis ad recipiendum omnes formas, & recipit eas alternatim.

Quantùm ad 3. aduerte ꝙ Auic. in 1. lib. Sufficientiæ in c. 2. dicit se non intelligere in quo sensu hæc possit esse vera, Yle appetit formam, sumendo yle simpliciter & secundum

se præ

ſe præcisè conſideratam: & arguit ſic ad literam, Dicunt iſti, ſ. Ariſt. & ſequentes eum in hoc loco yle affici deſiderio formæ. Et yle aſſimilant fœminæ, formam verò maſculo. Et hoc eſt quod ego non intelligo. Nam deſideriũ animalis nemo eſt qui non remoueat ab ea, deſideriũ aũt naturale, quo trahitur res, ſicut lapis deorſum, vt ꝓficiatur poſt imperfectionẽ quã habebat ſui loci naturalis, lõgè eſt ab ea. Poſſet aũt hoc concedi, ſ. deſideriũ naturale in yle, ſi ipſa eſſet vacua omnib. formis, aut eſſet affecta tædio formæ, q̃ adiũcta eſt ei, aut ſi non eſſet contẽta formis, quæ ꝓficiunt eã, aut ſi poſſet ipſa ꝓ ſe moueri ad ſuſcipiendã formã, ſicut mouet lapis ad conſequendũ locum, aut etiam ſi eſſet in ea virtus mouẽs. Sed non eſt vacua omnib. formis, nec conuenit ei faſtidire formã habitã, vt ſtudeat eam excutere & abiicere à ſe, quia ſi ꝓp acquiſitionẽ alterius formæ venit faſtidiũ habitæ formæ, idcirco q̃a habet eã, tunc decet vt non deſideret eã, ſi aũt faſtidit eam ꝓp longæuitatẽ temporis tunc deſideriũ accidet illi ſecundum tꝑs & nõ erit de ſubſtãtia eius, ſed erit hic cauſa, q̃ facit hoc habere: q.d. Hoc deſiderium nõ conſequit̃ naturã materiæ, q̃a ſemꝑ ineſſet illi, ſed prouenit ex alia cauſa, & ſic deſiderium erit ſibi accidẽtale. Et nõ conceditur vt ſit non contẽta ea forma, quã habet quaſi deſideret vt coniungãtur contraria in ſe, i. vt in ſe habeat plures formas contrarias: q̃a hoc eſt inconueniens (& ĩ.) vñ ꝓp hęc omnia difficilis eſt mihi intellectus huius verbi, q̃a magis videtur hoc eſſe dictum figurale loquentium q̃ Philoſophorum, fortaſſe poterit hoc alius intelligere recto intellectu. Vñ in hoc conuertatur ad illum. Sed ſi eſſet loco yle ſimpliciter aliqua yle iã conſtituta à forma naturali, & contingeret ex ipſa forma naturali, q̃ eſt in ea, motus ad ꝓfectiones illius formę, ſicut terra in deſcẽſu, & ignis in aſcenſu, fortaſſis hæc locutio adhuc eſſet poſſibilis, q̃uis illud deſideriũ non attribueretur niſi formę agẽti. Sed in yle ſimpliciter deſideriũ nõ intelligo. Hæc Auic. Et intendit negare deſideriũ à materia ſimpliciter accepta, i. ſecluſa forma. Et ſi debet hoc deſiderium concedi, nõ erit niſi ratione formæ iã exiſtẽtis in materia, quæ virtutibus ſuis mouet ré ad conſequendum perfectiones ſuas ſecundarias, vt forma ignis leuitate mouet ignem ſurſum, ſed hoc deſiderium propriè non eſt materiæ. ſed formæ, vel rei compoſitæ.

Sed ſi aduertis inuenies Auicennam non intellexiſſe verbum Philoſophi, quia neſciuit rationem & naturam deſiderij naturalis. Arbitratus eſt. n. vt patet in dicto ſuo, ꝙ ſicut appetitus animalis eſt virtus & qualitas addita eſſentiæ animalis, qua mouetur animal in bonum ſibi cõueniens, ſic appetitus naturalis ſit forma aut qualitas, aut virtus addita rei, qua naturaliter, i. ſine præcognitione, tendat in bonũ ſuum vt ignis leuitate aſcendit, lapis grauitate deſcendit, & ſic ſecundum Auic. leuitas eſt appetitus naturalis in igne, grauitas in lapide. Et q̃m in yle præcisè ſumpta non eſt cognitio, nec eſt aliqua virtus addita yle, qua moueatur ad formam, vt ad perfectionem ſuam, ideo dixit ſe non intelligere verbum Philoſophi.

Tu igitur aduerte, ꝙ in doctrina Ariſt. appetitus naturalis nõ dicit formam, nec virtutem additam eſſentiæ rei, ſed ordinabilitatem rei in finem, & perfectionem ſuam, ita ꝙ rei natura vt ordinatur in talẽ finẽ dr̃ appetitus naturalis, vñ intellectus, q̃a ordinatur ad ſcire, dr̃ appetere naturaliter ipſum ſcire, vt declarauimus in 1. Meta. q. 3. Et q̃m res, q̃ ſunt actu ordinantur in fines ſuos ex earũ natura, ideo dicũtur naturaliter appetere fines ſuos, qui ſunt ſuæ propriæ perfectiones. Similiter, quia yle eſt res merè potentialis, & potentia vt potentia naturaliter ordinatur ad actum, actus aũt materiæ eſt forma, ideo dr̃ naturali deſiderio, quod eſt ipſamet yle vt ordinata ad formam, appetere formam.

Es his facilè ſolues inſtantias Auicennæ, & dices, ꝙ diuiſio ſua eſt inſufficiens, q̃a non eſt rõ huius deſiderij in yle, quia ſit vacua omnis formę, q̃m ſemper aliquam habet, nec quia faſtidit formam, quam habet, nec lõginquitas tꝑs. Tędium. n. & faſtidium ſunt propriæ conditiones appetitus animalis nec quia non cõtentatur forma, quam habet, pro tꝑe pro quo eam habet, q̃a non ꝑt ſimul cum ea aliam habere, nec quia deſiderat plures ſimul habere, q̃m deſideriũ naturale eſſet ad impoſſibile pp contrarietatem formarũ præcipuè ſpecificarum. Sed eſt, q̃a cùm ſit potentia paſſiua naturaliter ordinat ad formam, vt ꝓfectionẽ ſuam. Et q̃m nulla ex formis inferioribus cõplet & actuat totam potentialitatem ſuam, quia eſt receptiua oĩum formarum inferiorum, ſicut lignum formarum artificialium, iõ alternatim deſiderat illas, quia alternatim eſt apta actuari illis. Hinc ẽ ꝙ potentia materiæ cæli non eſt ordinata ad aliam formam, quia forma cæli vt forma vniuerſalis virtualiter euacuat potẽtialitatẽ ſuę materiæ. Qđ autẽ dicit Auic. Philoſophũ loqui figuratè, & nõ more Philoſophorum, id eſt nõ ex ſua cõſuetudine, ſed vt cõformaret ſe Platoni, cõtra quẽ diſputabat, q̃ cõſueuit tractare naturalia & diuina ſub metaphoris, vñ in Timæo inquirens & diſputãs de materia appellat eam matrẽ & receptaculũ formarũ, cauſam aũt efficientẽ, cuius actione introducitur forma, appellat patrem, & rem formatã appellat prolem. Sic in ꝓpoſito Philoſophus alludẽs Platoni, aſſimilat eã fœmine ratione imperfectionis & potentialitatis ſuæ, & formam viro, ratione perfectionis.

Quantùm ad 4. aduerte ꝙ licet appetitus naturalis non diſtinguatur ab eſſentia rei appetẽtis, tñ appetitus animalis apud oẽs, q̃ tenẽt diſtinctionẽ realẽ inter animã & potẽtias ſuas, diſtinguitur realiter ab appetente. Sed dubitatur q̃d ſit & in quo prædicamento & in quo genere. Tu igitur aduerte ꝙin via noſtra vt determinauimus in 2. de Anim. in q. 12. eſt potentia animæ & eſt in prædicamento qualitatis, & in ſecundo genere, quod dicitur naturalis potentia.

Cõtra hanc viam ſe oppoſuit Petrus Pomp. qui tenet in lectura ſua in expoſitione huius tex. appetitũ animalis non eſſe potentiam animæ, nec in ſecunda ſpecie qualitatis, ſed eſſe habitum, vel diſpoſitionẽ & in prima ſpecie qualitatis, & fundat ſe ſuper Philoſophum, eò ꝙ in 3. lib. de Ani. agens de principio motus localis in animali dicit ꝙ appetitus ſenſitiuus ſequitur cognitionẽ. Obiectum autem cognitũ cauſat quandam ardentiam in aĩa qua mouetur animal ad obiectũ cognitum. Talis aũt ardentia vt credit Petrus Pomp. eſt appetitus, & ſecundũ ipſum eſt in prima ſpẽ qualitatis.

Sed eſt deceptus æquiuocatione. Q̃m aliq̃n hoc nomen Appetitus ſumitur pro potẽtia, aliq̃n pro motu ipſius potẽtiæ, ſiue animalis appetẽtis in rẽ cognitam, ſub rõe boni, q̃ motus dr̃ deſiderium, qđ eſt ſpecialis paſſio cõcupiſcibilis vt declarauimus in Epitom. noſtro in 3. de Ani. Q̃n dicit Philoſophus ꝙ appetitus ſenſitiuus ſequitur cognitionẽ ſumitur ꝓ actu, & nõ ꝓ potẽtia, & de tali actu cõcedo, ꝙ eſt in prima ſpẽ qualitatis eò ꝙ eſt actio ĩmanẽs & oĩs talis actio eſt in prima ſpẽ qualitatis, vt determinauim⁹ in 9. lib. Meta. q. 16. Nec mirũ videatur, ſi apud Philoſophũ ſumitur aliq̃n ꝓ potẽtia, aliq̃n pro actu. Nã & intellectus apud ipſum aliq̃n ſumitur ꝓ potentia, aliq̃n pro habitu primorum principiorũ, & aliq̃n ꝓ operatione vt patet in 12. Meta. vbi agit de inteligere primi. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXXVI.

Num verum ſit, quòd materia corrumpatur per accidens.

Corrumpitur autem & fit, eſt autem vt ſic, eſt autem vt non. textu 82.

Materia nõ niſi ex trãſlatione per accidẽs corruptibilis eſt.

IN hac q. aduerte ꝙ ſtat difficultas in hoc, Dicit Philoſ. Ideo materia corrumpitur ꝓ accidens, q̃a priuatio, quę eſt in ea, corrumpitur. Sed hoc vr̃ falſum. Quia cũ priuatio ſit non ens, non põt corrũpi. Qđ. n. corrũpitur prius habet eſſe, eſt. n. corruptio ꝓceſſus ab eſſe ad nõ eſſe. Non ens aũt non habet eſſe, ergo, &c. Præterea, Ad hoc ꝙ aliq̃d corrumpatur per accidens neceſſe eſt vt aliquid aliud corrumpatur ꝓ ſe, & in ꝓpoſito neceſſe eſt vt aliquid exiſtẽs in materia corrũpatur per ſe, hoc aũt nõ eſt niſi priuatio. Et h. d. Philoſ. & Com. in com. 82. vbi inquit, Dr̃ materia eſſe corruptibilis, q̃a priuatio quæ eſt in ea eſt corruptibilis ꝓ ſe. Sed impoſſibile eſt ꝙ priuatio corrũpatur ꝓ ſe. Nã ſi q̃a non eſt ens non põt corrumpi ſequitur ꝙ nec per ſe põt corrumpi.

Vt igitur ſcias qũo dictum Philoſophi ſit verũ, ꝓpono vnã diſtinctionẽ, ex qua declarabitur ꝓpoſitũ. Tu igitur aduerte, ꝙ aliq̃d ꝑt dici corrũpi duob⁹ modis, primò verè & ꝓprièſcđo tranſumptiue ſiue ſimilitudinariè. Illud ꝓprièe corrũpitur, qđ prius exiſtẽs definit habere eſſe, ſiue habeat eſſe ꝓ ſe, vt ſuppoſitũ ſubſtãtiæ, ſiue eſſe in alio, vt accidẽs, & de tali ꝓprièe verificatur diffinitio corruptionis, ex quo ſequitur ꝙ ſi aliq̃d hẽt eſſe ſolũ potẽtiale, nec vnquã ẽ actu ꝓ ſe & ꝑcisè ſũptũ, illi ñ cõpetit corruptio ꝓprièe, nec ꝓ ſe, nec ꝓ accidẽs illud aũt dr̃ corrũpi trãſumptiuè, qđ licet ñ habeat eſſe, nec ſit ens, tñ primo denominat aliq̃d & deinde ceſſat denominare ipſum, & in tali denominatione eſt ac ſi eſſet ens actu, deinde ceſſaret eſſe ens. Ex quo ſequitur quòd ſi aliquid ſit negatio pura, non eſt verum ipſum corrumpi propriè, nec tranſumptiuè. Si autem ſit negatio cum aptitudine in ſubiecto determinato, quia vt ſic denominat ſubiectum, de eo poteſt verificari generatio

&

& corruptio per transumptionem. Vnde qñ aduesperascit dicuntur generari tenebræ,& qñ diescit,dicuntur corrũpi.

Ex his patet quid dicendum sit ad quæsitum: vnde aduerte q̃ ista non est vera nisi transumptiuè, materia est generabilis vel corruptibilis siue per se siue per accidens,qñ materiæ precisè sumptę repugnat esse actu.Generatio aũt propriè dicta terminatur ad esse actu. Corruptio verò ad non esse actu eius quod prius erat actu.Similiter ista nõ est vera nisi transumptiuè,Priuatio est corruptibilis per se vel per accidens,nam cùm non habeat aliquod esse positiuum non potest propriè dici incipere esse,nec definere esse.Trã sumptiuè autem est vera,qñ qñ materia non est informata tali forma,putà ignis priuatio illius formæ attribuitur materiæ & denominat ipsam.Nam verum est dicere,priuationem formæ ignis inesse materiæ, & materiam esse priuatã. qñ autem materia habuerit formam ignis,cessat attributio priuationis & determinatio materiæ ab ea,&vt sic dicitur quadam similitudine corrumpi,&aduerte q̃ ista corruptio transumptiua in hoc proposito est de intentione Comm.in hoc 1.lib.in com.82. vbi inquit,Illud, cui nõ attribuitur corruptio nisi secundum rem corruptibilem quæ est in ipso,attribuitur per accidens & transumptiuè.Ad argumẽta autẽ in oppositũ dicitur, q̃ concludunt de corruptione propriè dicta, sed ñ de trãsumptiua. Hæc de p̃senti q̃sito dicta sint.

Priuatio per se corruptibilis potius dicitur,q̃ ẽ essentiã corruptio est, quam transumptiuè corruptibilis nam per accidens tale redditur ad tale per se propriè & nõ ad per se trãsumptiuè

QVÆSTIO XXXVII.

Num Physicus habeat probare entia abstracta.

De principio autem secundum speciem, vtrum vnum aut plura,aut quot,aut quæ sunt per certitudinem primæ Philosophiæ,opus est determinare,tex.83.

IN hac q.non est immorandum,licet Com.in com.83.eam pertractet & determinet contra Auic.Nam in lib.12.Metaph. in q. 3. hoc quæsitum pertractauimus vbi declaramus tres vias,duas extremas,quarum vna est Comm. & sequentium eum.Altera est Auicennæ & Scoti & Albert.Tertia autem est media,& hæc est B.Th.vide tu illic.

Quæstionum primi libri Physicorum finis.

QVÆSTIONES MAGISTRI CHRYSOstomi Iauelli, super secundum lib.Physicorum.

Cuius sunt Quæstiones trigintasex.

1 *Quomodo sit verum,quòd omnia naturalia habent principium motus in seipsis intrinsecum.*
2 *Num artificialia habeant in seipsis principiũ motus. & per consequens,si forma artificiales possint dici aliquo modo naturales.*
3 *Num diffinitio naturæ sit bene assignata.*
4 *Num possit demonstrari naturam esse.*
5 *Num possit saluari Philosophus quòd sibi non contradicat cùm dicit in tex.9.aliquos posuisse terram esse principium naturalium.*
6 *Num forma sit magis natura quàm materia.*
7 *Num mathematicus considerans lineam abstractam mentiatur.*
8 *Num scientiæ mediæ sint magis physicæ quàm mathematicæ.*
9 *Num Physicus habeat considerare materiam primam vel solùm propinquam cuiuslibet rei naturalis.*
10 *Num materia & forma sint relatiua.*
11 *Num Philos.in tex.26.vbi inquit,Et circa hac,&c.sibi cõtradicat*
12 *In quo consistat causalitas causæ materialis.*
13 *In quo consistat causalitas causæ formalis.*
14 *Num in tex.28. tam species quam exemplum possint interpretari ad mentem Arist.& non solùm ad mentem Platonis.*
15 *In quo consistat causalitas efficientis.*
16 *In quo consistat causalitas finis.*
17 *Num finis sit causa vt habet esse in anima, vel extra animam.*
18 *Num idem effectus numero possit produci à pluribus causis perfectis totalibus eiusdem ordinis.*
19 *Num causæ sint sibi inuicem causæ.*
20 *Num causa in actu & effectus in actu simul sint & non sint.*
21 *Num omne quod sit raro,sit à fortuna.*
22 *Num diuisio Philosophi in tex.48.sit sufficiens.*
23 *Num diffinitio fortunæ sit rectè assignata à Philosopho.*
24 *Num Philosophus in tex.61.sibi contradicat.*
25 *Num casus & fortuna reducantur ad causas efficientes.*
26 *Num causa agens sit idem specie cum suo effectu.*
27 *Num primus motor sit de consideratione Physici.*
28 *Num agentia æterna necessariò agant.*
29 *Num Antiqui reducebant omnem effectum in causam materialem & non in agentem.*
30 *Num omnia quæ fiunt in natura fiant à casu vel propter finem.*
31 *Num aranea & formica operentur intellectu.*
32 *Num monstra sint intenta à natura.*
33 *Num consequentia Philosophi in tex.82.valeat.*
34 *Num consequentia Philosophi in tex 84 valeat.*
35 *Nũ necessitas sumpta à causa efficiẽte,sit absoluta vel cõditionata.*
36 *Num oĩum naturalium sumatur necessitas ex materia vel ex fine.*

QVÆSTIO I.

Quomodo sit verum quòd omnia naturalia habent principium motus in seipsis intrinsecum.

In vno quo istarũ est principium motus et quietis.tex.1.

Omnia naturalia habẽt sui motus principiũ in se intrinsecũ, actiuum, vel passiuũ, secũdum sui naturalem dispositionẽ sequentẽ eius formam,vel materiã.

IN hac q.sic procedendum est.Primò, ponentur quædam præuia notabilia: secundò,conclusiones respõsiuę:tertiò soluetur quoddam dubium ad mentem Commentatoris.

Quantùm ad primum aduerte primò,q̃ Philosophus non intendit omnia naturalia habere in se principium omnis motus:quoniam non quodlibet naturale mouetur quolibet motu, nam quædam mouẽtur tantum localiter, ita q̃ non sunt alterabilia, sicut corpora cælestia, & quædam alterantur,generantur & corrumpuntur,quæ tamen non augentur augmento propriè dicto,de quo iam locuti sumus in 2.lib.de Anima,vt elementa & elementata in animata:sed intendit Philosophus q̃ omne naturale habet in se principium illius motus,quo est aptum moueri.

Aduerte secundò,q̃ principium intrinsecum motus non est vniuocè,nec eiusdem rationis in omni ente naturali, vt docet Com.in hoc 2.lib.in com.1.vbi inquit, Et istud principium,quod est in alterato simplici & transmutabili simplici est aliud à principio,qđ est in mobili localiter, & in augmento secundum genus, & in generabilibus & alterabilibus compositis,quoniam illud principium,quod est in cõpositis, est secundum formam & in simplicibus est secundum materiam,hæc Com.Cui concordat B.Tho.in solutione dubij moti super præpositum textum, vult enim in aliquibus esse principium actiuum,quod Com.vocat principium secundum formam, & in aliquibus esse principium passiuum,quod dicitur principium secundum materiam.

Aduerte tertiò, quòd entium naturalium quædam sunt simplicia incorruptibilia,vt cælestia corpora.Quædam simplicia corruptibilia,vt elementa.Quædam mixta corruptibilia,sed inanimata.Quædam mixta corruptibilia,sed animata.

Quantùm ad secundum ex prænotatis sic respondendum est quæsito.Primò,cælum habet principium intrinsecum sui motus localis actiuum & passiuum,sed diuersimodè.Nam si cælum consideretur vt aggregatum ex corpore cæli & intelligẽtia,quod vt sic potest dici animatum apud Philosophum ex 2.Cæli,& vt determinauimus in lib.12.Metap.in q.16. sic intelligentia velut anima potest dici principium actiuum motus cæli. Nam vt sic mouet cælum seipsum secundum Philosophum vt declarabitur in 8.lib. Phys. Si autem cælum consideretur præcisè,id est,secluſa intelligentia, sic in eo est principium passiuum, prout in illo inquantùm est corpus sphæricum est naturalis potentia passiua,vt moueatur motu sphærico,& quoniam cælum non est mobile nisi localiter,vt declaratur in 8.Phy.ideo non est in eo principium aliorum motuum,quoniam frustrà inesset.

Secundò,corpora simplicia corruptibilia, vt elementa, quoniam sunt mutabilia localiter & secundum alterationem,& secundum generationem & corruptionem,ideo secundum tria genera mutationum inquirendum est principium in eis intrinsecum.Aduerte igitur,quòd quò ad principium motus localis differentia est inter B. Th. & Comm. Nam B. Th. vt patet in solutione positi dubij super textum præpositum tenet quòd habeant solùm principium passiuum.inquit enim, In corporibus verò grauibus & leuibus est principium formale sui motus, sed huiusmodi principium formale non potest dici potentia actiua,sed comprehenditur sub potentia passiua. Grauitas enim in terra non est principium vt moueat, sed vt moueatur, &c. Nam apud Bea. Thom. vt declarabitur in 8. Physicor. graue mouetur actiuè à principio extrinseco, id est, à generante,

Comm.

Com.autem tenet,q̃ habeant principium actiuum intrinſecum,eò q̃ ſecundum ipſum forma grauis mouet ipſum graue,& de hoc formabimus quæſt.in 8.lib. q̃m illic erit locus ꝑ prius,& pertractabitur vtraque via,ꝑ nunc ſuſtine. Quã tum aũt ad principium intrinſecũ alterationis & generat. & corrupt.concordant B.T.& Com.q̃ nõ habent principiũ actiuũ intrinſecũ,ſed paſſiuũ,eò q̃ nullum ſimplex,vt ſimplex,alterat ſeipſum,nec generat,nec corrũpit ſe ꝑ ipſum. Et hæc eſt mẽs Com.in hoc 2.lib.in com.1.vbi inquit, Et hoc ita eſt,q̃m nõ inuenitur corpus ſimplex,q̃d alteretur ex ſe, aut q̃d generetur ex ſe,ſicut inuenitur corpus ſimplex, q̃d trãsfertur in loco ex ſe.Quòd aũt in via B.T.nullũ ſimplex agat in ſeipſo,aut moueat ſeipſum quocunque motu,iã determinauimus in lib.9.Metaph.in q.4.& tu quære illic.

Tertiò , corpora mixta corruptibilia inanimata quò ad motum localem iudicanda ſunt habere principium intrinſecum,ſicut elementum prædominans,eò q̃ moueantur localiter ex elemento prædominante. Quantum aũt ad generationem & corruptionem dicũtur habere principium paſſiuum intrinſecum,i.materiam ſubiectã priuationi. Nõ aũt habent principium actiuum per ſe,eò q̃ nihil ſeipſum producit,nec corrumpit,q̃m deſiderio naturali deſiderat in eſſe conſeruari.Quantùm autem ad motum alterationis habent quidem principium paſſiuum,quoniam omne generabile eſt alterabile,cùm alteratio ſit præuia generationi.

Quartò , corpora mixta corruptibilia animata quantũ ad motum alterationis,genera.& corrupt.dicendum eſt de eis ſicut de mixtis inanimatis.Quomodo autem ſecundum diſſimiles partes habeãt principium actiuum alteratiuum, putà q̃ in animali cor contemperatur à cerebro, & hepar calefacit ſtomachum.De hoc formabimus quęſt.in lib.2.de Generatione.Quantùm ad motum localem & augmenti dico quod habent in ſe principium actiuum , q̃m anima per potentiam vegetatiuam & motiuam eſt principium actiuũ horum motuum,vt patet in 2.de Anima, tex.14.& in 8. libr. Phyſ.tex.28.dicet Philoſo.quòd animata mouent ſeipſa,& huic ſententiæ concordat Com.in hoc 2.lib.in comm.1.

Ex his igitur patet qũo in omni ente naturali eſt principium intrinſecum ſui motus,licet diuerſimodè, q̃m in aliq bus eſt paſſiuum,in aliquibus actiuum,vt declaratum eſt.

Quantùm ad tertium aduerte,q̃ quò ad elementa conſiderata ſecundum motũ localem videtur eſſe contradictio in Comm.Nam in hoc 2.lib.in com.1.innuit q̃ mouent ſe localiter per ſe , ſicut animata & corpora cæleſtia. Sed in 8. Phyſ.com.33.tenet q̃ mouent ſe per accidẽs,eò q̃ per ſe mouent medium,ad cuius motum mouent ſe per accidens.

Sed hæc apparens contradictio apud Commentiſtas ſic ſoluitur, Qñ dicit hìc, q̃ mouent ſe per ſe,ly Per ſe excludit motorem extrinſecum.Qñ dicit,Mouent ſe per ſe,i.per formas ſuas & non per motorem extrinſecum,ad differentiam motus violenti dicit.Qñ aũt dicet in 8.Phyſi. & apertiùs in 3.Cæli q̃ mouent ſe per accidẽs ſenſus eſt,q̃ mouẽt aliud putà mediũ ꝑ ſe,& ꝑ mediũ motũ mouẽt ſe ꝑ accidens,ſicut nauta mouet nauim per ſe,& per nauim motam mouet ſe per accidẽs,& ſic patet q̃ nulla eſt contradictio.

Tu tamen aduerte q̃ hæc non ſunt dicta niſi ad mentem Com.Quid autem tenendum ſit in hoc propoſito,determinabimus in lib.8.Phyſ. vbi mouebitur quæſitum à quo moueantur grauia & leuia,& illic pertractabitur via Com. & B.Th.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO II.

Num artificialia habeant in ſe principium ſui motus,& ꝑ conſequẽs vnde formæ artificiales poſſint dici in aliquo ſenſu formæ naturales

Lectulus autem et indumentum,neque vnum habent mutationis impetum innatum.textu 2.

Artificialia nõ habent in ſe principiũ motus, ſed tantũ modi, & qualitatis,motus nec earũ formæ naturales ſunt.

IN hac q.aduerte,q̃ duas partes continet, primò ſi artificialia habent in ſe principium motus, ſecundo ſi formæ artificiales, ſaltem aliquæ poſſunt dici naturales. Circa primam partem aduerte q̃ difficultas conſurgit ex duob. primò quia videmus aliquas figuras artificiatorum diuerſificare motum in eodem artificiato. Nam ſi fiat figuræ planæ cauſabit in artificiato motum rectum, & non circulare niſi cũ difficultate,ſi aũt fiat figuræ pyramidalis,aut ſphæricæ inclinabit ex tali figura ad motũ ſphæricũ, ergo, &c.

Secundò, quia videmus habitus acquiſitos ex frequentatis actibus, eſſe principia motuum in eo, in quo ſunt. Vt ſaltatio eſt ab eo in quo eſt ars ſaltandi,& cantus eſt ab eo, in quo eſt ars cantandi,ergo videntur artificialia habere in ſe principium ſuorũ motuum.Circa ſecundam partem aduerte q̃ difficultas ſtat in hoc,Sicut mẽria prima eſt potentia ad recipiendum formam ferri,ſic forma ferri eſt in potentia ad recipiendũ formã gladij, ergo eadem rõe forma gladij videtur eſſe forma naturalis,ſicut & forma ferri.

Vt igitur diſſoluas vtranque dubietatem, aduerte quantùm ad primam partem, q̃ eſt aliud habere in ſe principiũ motus, & habere in ſe principium qualitatis, aut modi motus.Nam primum conuenit ſoli formæ naturali, putà q̃ terra, aut lapis moueatur deorſum conuenit eis, quia habent grauitatem,quæ eſt qualitas naturalis. Vnde quæcunque figura imprimatur in terra vel in lapide , niſi adſit grauitas, nunquam mouebitur motu naturali deorſum.

Secundum autem poteſt cõuenire formæ artificiali.Nã licet lapis vt grauis ſub quacunq; figura ſit moueatur deorſum,tñ ſi eſt figuræ latæ mouebitur tardiùs quia non de facili ſcindet medium,ſi autem eſt figuræ ſtrictæ, aut pyramidalis velociùs mouebitur , q̃a impetuoſiùs ſcindet mediũ, cum hoc tñ q̃ forma artificialis ſemper ſit coniuncta qualitati naturali,quæ eſt principiũ motus.Qñ autem dicit Philoſophus diſtinguens artificiatum à naturali,q̃ nullum artificiatorũ habet in ſe principiũ motus,intẽdit de motu & non de modo motus vel dicas,q̃ intendit de principio per ſe motus,& nõ de principio per accidens.Nam q̃ lapis moueatur deorſum habet per ſe à grauitate,& non habet à figura ſtricta vel ſphærica, niſi quia eſt coniuncta grauitati.

Idem intellige de arte ſaltandi & cantandi. Nam q̃ Sortes ſaltet aut cantet habet à potentia naturali,putà à potẽtia motiua complantata in muſculis & neruis,de qua locuti ſumus in 3.de Anim.in tract.de Potentia motiua.Qd aũt ſic putà ordinatè ſaltet, aut cõſonãter cãtet habet ab arte, quæ tñ non ꝑficeret niſi eſſet adiuncta potẽtiæ motiuæ naturali nõ impeditæ. Vñ ſi podagra adſit aut raucedo in voce,artes nõ ꝑficiẽt.Patet ergo q̃iſtę artes ñ ſunt principia horũ motuũ,ſed proficiũt ad qualitates & modos eorum.

Quantũ ad ſecundã partẽ aduerte q̃ex ſola receptione formæ in materia nõ habet forma q̃ ſit naturalis.Sed vltra talem receptibilitatem requirunt tria, primò,q̃ recipiatur per qualitates actiuas& paſſiuas introductas ab agente naturali,ſecundò q̃ recipiatur in materia immediatè,q̃m ſubiectum formæ ſubſtantialis eſt ens in pura potentia,vt dicetur in lib.5.tertiò q̃ recipiatur per totum,& nõ ſolùm in ſuperficie.Ex his conditionibus nulla ſeruatur in forma artificiali.nam illa non per tranſmutationem materiæ, nec per qualitates actiuas & paſſiuas recipitur in materia, ſed per inciſionem,aut compaginationem,aut malleationem aut liquationem & indurationẽ, vt patet in diuerſis artificiatis, nec recipitur in toto ſubiecto,ſed in ſuperficie,vt apparet: vnde dicitur,q̃ actio naturæ eſt actio in toto ſubiecto, ſed actio artis eſt ſolum in ſuperficie, nec recipitur in materia immediatè vt eſt ens in pura potẽtia,ſed in ente actu,vt forma gladij in ferro,imago in ære,lectulus in ligno. Ad argumentum ergo dico , q̃ non eſt eadem rõ quia licet ferrum recipiat formam gladij,ſicut materia prima formã ferri,tñ non ſeruantur illæ cõditiones in receptione formæ gladij, quæ ſeruantur in receptione formæ ferri , & ideo hæc non eſt naturalis ſicut illa.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO III.

Num diffinitio naturæ ſit bene aſſignata.

Eſt igitur natura principium alicuius et cauſa mouendi et quieſcẽdi in quo eſt primũ per ſe non ſecũdũ accidẽs.tex.3.

Naturæ quoad naturalia eſt primũ & per ſe, & non ſecundum accidens motus & quietis principium.

IN hac q.ſic procedendum eſt, primò declarabitur quomodo ſingulæ particulæ ſunt conuenienter poſitæ,& nihil ſuperfluit. Secundò reprobabitur quædam diffinitio de natura data à quibuſdam volẽtibus corrigere diffinitionem Philoſophi. Tertiò arguetur contra particulas diffinitionis & ſoluentur inſtantiæ.

Quantùm ad 1. aduerte tria declaranda & probanda in diffinitione naturæ. Primò q̃ eſt principium & cauſa mouendi & quieſcendi in eo in quo eſt, i. in quo eſt motus & quies.Secundò,q̃ eſt principium primũ.Tertiò, q̃ eſt principium per ſe & non ſm accidens.Primum igitur ſic declaratur & probatur,Naturalia differunt à non naturalibus,i. ab artificiatis in hoc q̃ illa habent in ſe intrinſecum principium ſui motus naturalis & ſuæ quietis naturalis , iſta aũt vt artificialia ſunt nullũ habent principium intrinſecũ motus &quietis,ſed mouentur ab intrinſeco, i.ab arte & dico vt artificialia ſũt,vt excludã materiã artificiati,putà ferrũ,

terram,

terram,quæ cũ naturalia ſint, habẽt intrinſecũ principium ſui motus,illud ergo per quod differũt naturalia à nõ naturalibus eſt natura:dicũtur.n.naturalia,quia habẽt in ſe naturã,ſed per eſſe principium, & cauſam motꝰ & quietis in eo in quo eſt motus & quies differũt naturalia à nõ naturalibus,ergo natura eſt principium & cauſa motus,&c.Et aduerte ꝙ nihil differt vtrũ cõcludamus directè vel ĩdirectè, qm̃ in terminis conuertibilibus vt ſunt ſubiectũ & propria paſſio,diffinitio & diffinitum,concluſio directa vel indirecta,non variat veritatem, vt docuimus in primo libro.

Secundũ ſic declaratur,In re naturali ſunt duplicia prícipia ſui motus, ſ.principale & ſecũdariũ, qđ eſt proximũ & immediatũ prícipiũ. Quod ſe habet ad principale vt inſtrumentũ agẽs in virtute principalis principij, vt ĩ igne é forma ignis & leuitas,& quidé ꝙ ferat ſurſum principaliter habet à forma ſua,ſed mediãte leuitate.Quãdo đt Philoſo.ꝙ natura eſt principiũ primũ,intẽdit principale,ita ꝙ forma ſubſtãtialis digniùs dr̃ natura quam ſua qualitas naturalis.Et ratio huius eſt, Quia cùm forma ſubſtantialis ſit primum principium eſſendi rei naturalis, & primũ principium diſtinguẽdi à re nõ naturali erit etiam principaliter principium motus & quietis in re naturali, ergo erit principaliter natura.Natura ergo eſt principium primum modo,quo expoſitum eſt,motus & quietis,&c.

Tertium ſic declarat,ly Per ſe declarat per ly Nõ per accidẽs,ita ꝙ ly Nõ per accidẽs exponit ly Per ſe,vt ſit ſenſus,Natura eſt principiũ motus & quietis in eo, in quo eſt & dico principiũ primũ,i.principale,ad differentiã ſecundarij,vt expoſitũ eſt:& p ſe, ad differentiã principij intrinſeci,quod eſt in aliquo per accidẽs, i.nõ inquãtùm tale, vt qm̃ medicus infirmat & ſanat ſeipſum,tũc in eodẽ eſt principium ſanationis,& eſt ægritudo. Sed ꝙ medicus ſanet ſe ipſum eſt per accidẽs,qm̃ nõ ſanat ſe vt medicũ, ſed vt infirmũ.Ars igit medendi licet ſit aliqñ in infirmo,nõ tñ pót dici natura, quia non eſt per ſe, ſed per accidens,ꝙ idé ſit medicus & infirmus. Ad hoc igit ꝙ tale principium intrinſecũ ſit natura debet eſſe primũ, & p ſe,id eſt cõpetere rei ex ſe ſiue ex natura ſua,ſiue inquantum tale,& non per accidens. Aliqui autem has tres particulas,ſ.non per accidẽs per ſe primum ſic exponunt.Natura eſt principium,&c.nõ per accidens,i.nõ indeterminatum, ſed determinatum per ſe,id eſt,propriè primum,id eſt,principale.

Quantùm ad 2.aduerte,ꝙ B.T.exponẽs diffinitionẽ datam dicit,Vnde deridẽdi ſunt qui volentes corrigere diffinitionẽ Ariſt. naturam per aliquod abſolutũ diffininre conati ſunt,dicẽtes, ꝙ natura eſt vis inſita rebus. Tu igit aduerte ꝙ B.T.in hoc ſequit Auicẽ.in 1.Sufficientiæ in c.5.vbi conat defenſare diffinitionẽ datã ab Ariſt.& re,pbare quẽdã,qui voluit corrigere & addere ei,vñ inquit,Sed poſteà viſum fuit cuidã,q ſucceſſit,ſc.Ariſt.ꝙ hæc deſcriptio eſſet imperfecta,vnde & voluit ei addere dicens ꝙ hæc deſcriptio,ſ.Ariſt.effectũ naturæ ſignificat non ſubſtãtiam. Non.n. ſignificat niſi habitudiné eius ad id qđ venit ex illa,&ideo oportet vt addat eius deſcriptiõi & dicat ꝙ natura eſt virtus diffuſa p corpora, quæ attribuit eis formas & figuras. Et eſt principium ſic,& ſic,ſ.motus & quietis,&c.Nos aũt, inquit Auic.incipiemus declarare intentionem deſcriptionis poſitæ ab authore primo,id eſt ab Ariſt.& poſteà redibimus ad refellendã huius garruli ſuperfluã additionẽ,demõſtrantes quia qđ dixit falſum eſt & nõ eſt opus eo, hæc Auic. Et poſtq̃ declarauit diffinitionẽ Ariſt.incipit re,pbare prædictã additionẽ,& inqt,Additio illa, q̃ voluit addere ille,qui voluit corrigere primũ,i.Ariſt.eſt inanis,q̃a virtus,q̃ poſuit quaſi genus in deſcriptione naturæ,eſt vis efficiens,& cũ eã diffinierit diffiniet ꝙ eſt principiũ motus vnius in aliud, vñ eſt aliud.Et nõ eſt aliud intellectus virtutis,id eſt p virtutẽ nõ intelligit aliud niſi q̃a eſt principiũ motus,q̃ eſt ĩ re,nec habet rõné formãtis,aut figurãtis,ſed potiùs rõné mouẽtis,& nõ habet rõné conſeruãdi formas aut figuras, ſed potius quietãdi illas.Et ſi hic hõ diceret ꝙ natura eſt principiũ exiſtẽs in corporibus ad mouẽdum ea ad ſuos profectus, & quietãdũ ea ĩ eis, & ꝙ eſt primũ principium motus rei, in qua eſt & quietis eius per ſeipſam nõ p accidens ipſe,nõ eſſe niſi iterãs verba,q̃bus opus nõ eſt. Et prẽter hoc corrector ille imperfectẽ deſcriptionis,ſicut exiſtimat,putauit ꝙ cũ dixit virtutẽ, iam ſignificauit eſſentiam nõ relatiuã ad alium,qđ vtiq; nõ fecit,q̃a per virtutẽ nõ intelligit niſi principiũ motꝰ & quietis & nihil aliud:& virtus nõ deſcribit niſi ex cõparatione relationis.Quicq̃d ergo dixit hic homo,nõ fuit niſi vanũ & falſum.Hæc Auic.

Quãtùm ad 3.aduerte ꝙ Expoſitores cõmuniter arguũt & ſoluunt argumẽta cõtra ſingulas particulas quæ ex eis poſſo videre poteris. Difficilius aũt argumẽtum fit cõtra illa particulã,Mouendi & quieſcẽdi, quia nõ omnia naturalia mouent & quieſcũt,ſed aliqua ſolùm mouent,vt cęlũ ſecũdum Ariſt.cuius motus eſt inceſſabilis in futurum & æternus à parte antè.Quędam aũt ſemper quieſcũt,vt poli mũdi,quæ ſunt puncta immobilia ex 2.Cæli,& partes centrales terræ,circa quas mouetur cęlum,ergo in aliquibus natura eſt principium ſolùm mouendi,in aliquibus ſolùm qeſcendi in aliquibus vtriuſque,& ſic illa particula non videtur competere omni contento ſub diffinito.

Ad hoc inuenio plures modos reſpõdẽdi,quos nolo ſingulos referre,videre.n.poteris in Egidio,in q.2.poſt expoſitionẽ diffinitionis naturæ, ſolùm referens modũ quo vtit Auic.in ſua Sufficien.in 1.li.in c.5. Deinde dicam quid ſentiam in hoc.Aduerte igit ꝙ ſic exponit Auic.Natura eſt prĩcipium motus & quietis.Nõ quia ſit neceſſe vt omni rei naturali ſimul ſit principium vtriuſq;,ſ.motus & qetis,ſed vt p ſe ſit principiũ motus ſi fuerit, aut qetis ſi fuerit, hæc Auic.Ego aũt puto dicẽdũ ꝙ natura quãtùm ſit ex ſe eſt prícipium motus & quietis in quocũque inueniat,dummodò tale ſit capax vtriuſque.Quod ſi nõ eſt capax,ſufficit ꝙ ſit principiũ eo modo quo cõpetit tali mobili, ſiue qeſcibili. Dico vlterius ꝙ ẽt partes cẽtrales terræ,aptę ſunt moueri, deinde quieſcere ſi trahant extra cẽtrum & relinquant naturæ ſuæ,qm̃ tũc iterum mouebunt ad centrum,& ibi quieſcẽt.Reſpectu aũt cæli dico ꝙ ſufficit illic naturã eſſe principium motus,q̃a licet ex ſe poſſit eſſe principiũ vtriuſque tñ vt modificat in cęlo,cui ſecũdum Philo.repugna quies, eſt tm̃ principium motus.Hæc de præſenti q̃ſito dicta ſint.

QVÆSTIO IIII.

Num poſſit demonſtrari naturam eſſe.

Quod aũt eſt natura tentare demonſtrare,ridiculũ eſt.tex.6.

IN hac q.aduerte ꝙ Auic. diſcordat ab Ariſt.qm̃ ipſe reputat ridiculoſum tẽtare naturã eſſe demonſtrare, eò ꝙ ad ſenſum patet multa eſſe quæ habent in ſe principium motus,vt animata.Auic.aũt in 1.li.Suffic.c.5.tenet cõtra Ariſt.&dicit,Mirũ eſt aũt illud,qđ dicũt,ſ.qui inquirit,an ipſa eſt,certè deridendus eſt. Sed puto hoc eos voluiſſe intelligere, ꝙ naturalis ſi inquirit an natura eſt, deridendus eſt ideo,quia vult ex ipſa ſua arte ,pbare principia eius.Si aũt hoc noluerunt,ſed voluerũt hoc, ſ.quia eſſe huius virtutis manifeſtũ eſt per ſe hoc ego non audiã nec dicam.Quomodo.n.hoc dicam, cùm difficile ſit inuenire motorẽ vniuſcuiuſq; rei motæ,cũ iam etiam in hoc diu laborauerit ipſe, ſ. Ariſt.qui hanc ſententiam dedit.Quomodo ergo deridebit qui motũ videt & quærit rationẽ an habeat motorem?Sed verum eſt ꝙ dictio de eſſe naturæ principium eſt ſcientiæ naturalium,& naturalis non debet reſpondere neganti eã, ſed hoc pertinet ad tractatores primæ Philoſophiæ.Naturalis aũt debet ſcire per certitudiné quid eſt natura. Hæc Auic.Vt igit reſoluamus propoſitum quatuor agẽda ſunt. Primò ſi poteſt demonſtrari naturã eſſe.Secundò poſito ꝙ ſic,an vtile ſit conari demõſtrare eam.Tertiò declarabit ꝙ reprobatio Auicennæ, qua intendit arguere Ariſto.non eſt contra ſenſum Ariſto.Quartò remouebitur dubium.

Quęſquã ridiculũ & mutile ſit conari demõſtrare naturã eſſe, eam tamẽ demõſtrari poſſe certum eſt.

Quãtùm ad 1.dico abſolutè ꝙ hæc propoſitio eſt demõſtrabilis, Natura eſt,nã prædicatũ nõ eſt de ratiõe ſubiecti, quia obiectum ſcibile vt ſcibile abſtrahit ab exiſtẽtia,aliter de roſa non exiſtente nõ poſſet haberi ſcientia,cuius oppoſitum determinauimus in 11.9. Meta. ergo eſt mediata.ergo habet priorem,per quam demõſtrabilis eſt, ex doctrina data in 1.Poſterio.& ſiquæras per quam vt priorem poteſt demonſtrari, dico quòd per diffinitionem naturæ. Nam medium in demonſtratione eſt diffinito ſubiecti.

Quãtùm ad 2.dico ꝙ eſſet inutile conari demonſtare eã. Primò quia ſumitur à Phyſico, vt vnũ ex principiis ſcientię naturalis.Principia autem ſupponũtur in ſcientia. Et hanc rationem tangit Com.in com.3.vbi inquit.Naturam eſſe eſt manifeſtum per ſe,& eſt vnum principium iſtius ſcientiæ. Secũdò quia naturam eſſe eſt motum ſenſu & experientia ſicut motum eſſe, plura entia eſſe, ignem eſſe calidum, niuem eſſe albam, ſed huiuſmodi inutile eſt demonſtrari,qm̃ demonſtratio inducit vt per eã intellectus aſſentiat cõcluſioni,ſine qua nõ aſſentiret.Cùm ergo intellectus huiuſmodi propoſitionibns aſſentiat ſolo ſenſu & experientia vanè qęrit demonſtratio,vnde homines,qui quærunt in his de-

monſtrationem, nunquam potuerũt nec poſſunt bene philoſophari, vt inquit Com. in comm. 6. ſignum eſt enim quòd neſciunt diſtinguere inter latens & non latens.

Quãtùm ad 3. aduerte, q̃ Auic. ſe decepit ĩ hoc, Aliud eſt inueſtigare naturã eſſe, & aliud eſt inueſtigare cui cõpetat ratio naturæ, an formæ an mr̃iæ, an aĩæ, an qualitatibus actiuis aut paſſiuis. Nã primũ ẽ ſenſu manifeſtũ, qm̃ videm⁹ multa moueri & non à principio extrinſeco, vt animata dũ augent̃, & mouentur localiter, ergo à principio intrinſeco. Et cùm tale principium ſit ipſa natura ex diffinitione naturæ conſtat ſenſu naturã eſſe. Secundũ aũt nõ eſt manifeſtũ ſenſu, qm̃ licet cognoſcã ĩ vniuerſali, q̃ in tali motu principiũ motus ſit intrinſecum, tñ non conſtat quod ſit illud, an anima, an qualitas, vel aliud. Philo. quidem dixit naturam eſſe, ſ. in vniuerſali manifeſtum eſt, tñ non eſt notũ per ſe, cui cõueniat ratio naturæ, imò hoc inueſtigare & inuenire, p difficile ẽ, & Philo. in hoc diu laborauit. Auic. igit̃ ſeipſum decipit in hac conſequẽtia, Non eſt notũ cui competat ratio naturæ, aut quæ ſint propria principia intrinſeca motus in qualibet remota reſpectu cuiuſq; motus. ergo nõ eſt motũ naturã eſſe. Cõſtat aũt q̃ hæc conſequẽtia nõ valet, imò arguit̃ à ſecundũ q̃d ad ſimpliciter. Sicut etiã hic p̃t eſſe notum q̃ Sortes eſt interfectus ab interficiente: & tamen non erit notum quis fuerit interficiẽs. Ex his patet quòd reprobatio Auicennæ non tendit contra ſenſum Ariſtotelis.

Quãtùm ad 3. dubitabit aliquis ſi naturam eſſe eſt demõſtrabile, cur̃ Philo. dicit ridiculum eſſe, tentare demonſtrare naturam eſſe, cùm tentet id quod eſt poſſibile & verum.

Præterea, Si naturam eſſe eſt demonſtrabile, quare dicit Com. com. 6. q̃ iſti homines qui quærunt demõſtrationem in iſtis nunquam poterunt nec poſſunt philoſophari.

Ad primum dicit̃ q̃ Philoſ. nõ dicit abſolutè ridiculũ eſſe demonſtrare naturã eſſe, ſed tẽtare demonſtrare. Et hoc eſt verũ, quia nõ tẽtamus aliquid facere niſi laborioſum & difficile, vnde qui tentat vbi nõ eſt difficultas, deridendus eſt, quia laborat vbi nõ eſt laborandum, & facit difficultatẽ vbi non eſt. Cùm igit̃ nõ debeamus inducere demonſtrationem niſi vbi noticia difficilis eſt, ridiculum & vanum eſt tẽtare demonſtrare naturam eſſe, cùm ad ſenſum pateat.

Ad ſecundũ dicit̃, q̃ hoc ideo dicit Com. quia huiuſmodi propoſitiões, Natura eſt, Mot⁹ eſt, Nix eſt alba, ſunt ſufficiẽter notæ ſenſu, nec expedit hominẽ volentẽ rectè philoſophari, i. difficilia ſcrutari in his immorari, q̃a dum immoratr̃ in his manifeſtis retardatr̃ à ſcrutatione difficiliũ & pigreſcit eius intellect⁹ ꝓpter malã cõſuetudinẽ, & ideo nõ cõſequit̃ finẽ Philoſophiæ, q̃ eſt, noticia rerũ difficiliũ, & p cõſequẽs nõ p̃t philoſophari. Hæc de præſ. quæſi. dicta ſint.

QVÆSTIO V.

Num poſſit ſaluari Philoſophus quòd ſibi non contradicat, cùm dicit in tex. 9. aliquos poſuiſſe terram principium rerum naturalium.

Vñ ſanè hi q̃dẽ terrã, alii verò ignẽ, alii aerẽ dicũt, etc. tex. 9.

Nullus Philoſophorũ terrã inter principia numerauit, ſed ex Poetis alij qui qui Philoſophos præceſſerunt.

IN hac q. aduerte q̃ ſtat difficultas in hoc, Dicit Philoſophus in 1. de Anima tex. 32. q̃ omnia elementa acceperũt iudicem præter terram, eò q̃ nullus Philoſophus poſuit eam rerum principium, & tamen aliqui poſuerunt aquam, alij aerem, alij ignem. Hic autem dicit oppoſitum.

Pro ſolutione huius apparentis cõtradictionis inuenio duas vias, vna eſt Com. in hoc 2. li. in com. 9. qui dicit, Et cũ dixit Ariſt. & quidam terram, intendebat cum aliis elementis, vt dixit Parmenides terram & ignem. Null⁹ enim dicit ſolam terram eſſe principium, hæc Commentator.

Sed hæc reſponſio non vr̃ ſaluare textum Philoſophi: cõſtat. n. q̃ primò loquitur de his qui ponebant tm̃ vnum elementum principium rerum & dicit, Sanè hi quidẽ terrã, alij verò ignẽ, alij aerem dicunt. Quidam aũt aquã. Deinde loquitur de his qui ponebant plura & dicit, Quidam verò quædam horum. Sed alij omnia. ſc. quatuor elementa, ſignũ eſt ergo quòd intendit de his, qui ponebant terram ſolum, ſicut quidam alij aerem ſolum, aut ignem ſolum.

Altera via eſt B. T. in expoſitione tex. 9. qui dicit, q̃ licet null⁹ Philo. poſuerit ſolam terram eſſe principium, tñ Poetæ Theologi, vt Eſiodus poſuit eam, & de his Poetis intendit Ariſt. cùm dicit, Hi quidem terram, &c. Huic viæ adhæret Egidius poſt expoſitionem tex. 9. vbi mouet hoc dubiũ & dicit, Poſſumus dicere & fortè melius, q̃d Eſiodus hoc poſuit vt habetur in 1. Metap. tex. 14. vbi inquit Philoſ. Dicit Eſiodus terrã primam corporum factã eſſe, ſi. n. antiquã & publicã cõtingit exiſtimationẽ eſſe, & hæc opinio fuit ante Philoſophos naturales, quia Theologi Poetæ præceſſerũt eos. Cũ ergo dicit Philo. q̃ alij poſuerũt aquã, alij terram, nõ ſolũ intẽdit numerare Philoſophos ſed & Poetas, & q̃ intẽderet de Poetis patet ex tex. 14. primi Meta. vbi dicit q̃ nullas poſteriorũ, ſ. Philoſophorũ q̃ fuerũt poſt Poetas, ẽt q̃ poneret ſolũ vnũ elemẽtũ principiũ omniũ poſuit terrã propter magnitudinẽ partialitatis, i. p̃ groſſitiẽ partium, ſiqui ergo poſuerũt fuerũt Poetæ præcedentes Philoſophos, & qm̃ hæc via eſt magis ad literã Ariſt. ideo præponitur viæ Com. Ad argumentum in oppoſitum patet ſolutio, qm̃ in 1. de Anima loquitur ad mentem Philoſophorum, hìc autem ad mentem antiquorum Poetarum. Vnde nulla eſt contradictio. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VI.

Num forma ſit magis natura quàm materia.

Et magis natura hoc eſt quàm materia, vnũquodque. n. tunc dicitur cũ endelechia ſit, et magis quàm cũ potentia. tex. 12.

Forma magis & pfectius eſt natura, quàm materia.

IN hac q. aduerte q̃ difficultas ſtat ĩ hoc, Cùm natura ſit principium motus, illud, q̃d eſt vniuerſalius principium motus vr̃ eſſe magis natura. Sed materia eſt vniuerſalius principium motus. Dictum eſt enim ſ. q̃ omnia naturalia habent in ſe principium paſſiuum ſui motus, quod eſt ſecundum materiam. Non tamen omnia habent in ſe principium actiuũ, q̃d eſt ſecundum formã, vt patet in elemẽtis ſaltem quò ad motum alterationis & quò ad generationẽ, ergo videtur materia eſſe magis natura quàm forma.

Vt igit̃ habeas reſolutionẽ propoſiti aduerte, q̃ ly Magis poteſt dupliciter intelligi. Primò magis, i. communius, ſecũdò, Magis, id eſt perfectius. Si primo modo, dico, q̃ nõ inconuenit materiam eſſe magis naturam quam formam, dummodò comparemus naturã ad hoc, quod eſt eſſe principium motus. Id autem propterea dico, qm̃ ſi ſumat̃ natura pro eo quod conſtituit rem in eſſe naturali tunc forma eſt æquè communiter & ęquè amplè natura ſicut materia: qm̃ licet in qualibet re naturali forma nõ ſit principiũ motus actiuum, cõſtituit tñ eã in eſſe naturali, & magis q̃ materia, eò q̃ non dicit̃ ſimpliciter talis, niſi poſtquam formã habuerit. Et credo Philoſophũ hac de cauſa motum fuiſſe ad ponendum formam magis naturam q̃ materiam, ſi autẽ ly Magis ſumatur ſecundo modo, dico q̃ omnibus modis forma eſt magis natura q̃ materia, & quidem patet q̃ ſumendo naturam pro eo quod conſtituit rem in eſſe naturali, forma eſt magis natura, qm̃ non dicitur res ſimpliciter & actu naturalis niſi formam ſuam habuerit. Conſiderando ẽt naturã vt eſt principium motus adhuc forma eſt magis natura, qm̃ motus naturales, q̃ ſunt à principio actiuo intrinſeco, nobiliores ſunt. Nobilius eſt enim à ſeipſo q̃ ab alio moueri & intellige à ſeipſo ſecundum partem vt declarabitur in lib. 8. Et hac de cauſa animata, quia mouẽt ſeipſa, nobiliora ſunt inanimatis, & motus augmẽti nobilior eſt motu alterationis, patet igitur q̃ inſtantia facta in principio quæſiti nulla eſt, & q̃ forma ſimpliciter eſt magis natura quã materia, quia Philoſ. nõ ſumit ly Magis præcisè vt cõmunius, ſed vt perfectius. Hæc de pſen. q̃ſito dicta ſint.

QVÆSTIO VII.

Num Mathematicus conſiderans lineam abſtractam mentiatur.

Neque ſit abſtrahentium mendacium. tex. 18.

Non mẽtitur Mathematicus conſiderãdo lineam abſtractã à materia ſecũdum primam ſtellectus operationem.

IN hac q. aduerte q̃ difficultas ſtat in hoc, cùm res ſicut ſe habet ad eſſe ſic ad verè cognoſci. Nã ſi cognoſcitur aliter q̃ ſit nõ verè cognoſcitur. Sed linea ſemper habet eſſe in materia, ergo nõ poteſt cognoſci verè ſine materia, ergo non poteſt per intellectum abſtrahi à materia, & ſi qui abſtrahunt mentiuntur, id eſt, non verè cognoſcunt.

In hac q. nolo immorari qm̃ B. T. in expoſitione præpoſiti tex. ſufficienter reſoluit. Et Egidius poſt expoſitionẽ eiuſdẽ tex. in ſua q. 3. Tu aũt ſi paucis vis habere ſolutionem formalem aduerte q̃ abſtractio intellectus poteſt fieri per primam & ſecundam operationem intellectus. Abſtrahere lineam à materia per primam operationem intellectus eſt intelligere lineam non intelligendo materiam ſenſibilem, nec ponendo eam in diffinitione illius, & ſic abſtrahere nõ eſt mendacium, q̃a quantitas eſt prior qualitatibus, q̃ reddunt materiam ſenſibilem, à qua ſecũdum diffinitionem abſtrahit quantitas, vtpotè prior. Abſtrahere autem lineam à materia ſenſibili p̃ ſecundã operationem intellectus eſt intelligere eã eſſe ſine materia ſenſibili, & hoc eſt mendaciũ quia hęc eſt falſa, Linea habet eſſe ſine materia ſenſibili. Ad argumentũ ergo dico, q̃ cõcludit pro ſecũda operatiõe intellect⁹. Philo. aũt intẽdit ſm primã operationẽ. Et ideo nõ eſt ſic abſtrahentiũ mẽdaciũ. Hæc de præſen. q̃ſi. dicta ſint.

QVÆ

QVÆSTIO VIII.

Num scientiæ mediæ sint magis Physicæ quàm Mathematicæ.

Demõstrãt aũt et q̃ magis Physica quã Mathematica.te.20.

Scientia mediæ ex ipsa sua materia magis naturales sunt, ex principijs verò magis Mathematica.

IN hac q.aduerte q̃ difficultas ſtat ĩ apparéti cõtradictione, quæ vr eſſe in dictis Philoſophi, & in dicto B.T.In dictis quidem Philoſophi,qm̃ in lib.12. Meta.in tex.44.appellat Aſtrologiã præcipuã Mathematicarũ,p q̃ venat numerũ ſubſtãtiarũ ſeparatarũ.Sed Aſtrol.vt patet hic eſt media,ſi ergo abſolutè vocat eã Mathematicam,videtur q̃ ſit magis Mathematica quã Phyſ. Cuius oppoſitum dicit hĩc.

Prætereà, Scientiæ mediæ ſumunt omnẽ ſuum proceſſum à Mathematicis,vt Aſtrologia menſuras motuũ à Geometria,& numerũ ac ꝓportiões eorũ ab Arith.ergo habẽt maiorẽ colligationẽ cũ Mathematicis,quàm cũ Phyſicis.

Quod autem in dictis B.Th.vr repugnantia patet hinc. Nam exponens textũ præpoſitũ,probat q̃ ſunt magis naturales, quia vnumquodq; denominat & ſpecie habet à termino,vnde quia harum ſcientiarũ cõſideratio terminat ad materiam naturalem,licet per principia Mathematica procedant, magis ſunt naturales,quàm Mathematicæ.Oppoſitum aũt tenet ſuper Boetium de Tri.in illa q.in qua quærit de diuiſione ſcientiarum,ar.3.ad quintũ. Dicit.n.illic,Quæ dã verò mediæ ſunt,quæ principia Mathematica ad res naturales applicant,vt Muſica & Aſtrologia,quæ tamẽ magis ſunt affines Mathematicis,quia ĩ earũ cõſideratione id,qd̃ eſt Phyſici,eſt materiale,qd̃ aũt Mathematici quaſi formale.Sicut Muſica cõſiderat ſonos nõ inquãtùm ſonos,ſed in quãtùm ſunt ſecundũ numeros proportionabiles.Et ꝓpter hoc demõſtrãt cõcluſiones ſuas circa res naturales, ſed p media mathematica.Hæc ille:patet igit̃ q̃ vr ſibi ꝓdicere.

Tu igit̃ aduerte duos modos reſpõdendi,primus eſt Petri Pomp.in lect.ſua in 2.li.Phyſi.Ipſe tenet abſolutè q̃ ſunt magis Mathematicæ,&dicit q̃ B.T.ſe retractat in li.Boetij de Tri.verùm quia Philo.in tex.præpoſito dicit expreſsè q̃ ſunt magis Phyſicæ,nec etiam eſt conſuetudo q̃ B.T.de facili ſe retractet, ideo ſecundus modus reſpondendi apud verum Thomiſtã eſt q̃ vtraq; pars poteſt ſuſtineri ſine contradictione,ſ.q̃ ſint magis Phyſicæ &magis Mathematicę, ſed diuerſa ratione. Nam ſcientia ꝓt qualificari à materia circa quam eſt, qm̃ materia circa quã diſtinguit ſcientiam ſicut obiectum potentiam, poteſt qualificari à mediis vel principiis ex quibus procedit. Et qm̃ contingit in ſcientiis mediis q̃ principia non ſunt eiuſdem generis cum materia circa quam,vt patet in Muſica,cuius materia eſt naturalis, principia verò ſunt mathematica,ideo aliquando denominatur naturalis propter materiam, aliquando Mathematica propter principia,ex quibus ꝓcedit.Ex his dico ad propoſitum q̃ quãdo Philoſ.in hoc 2.lib.Phy.dicit eas magis Phyſicas conſiderauit eas quo ad materiam, quãdo autem dicit in li.12.Meta. Aſtrologiam eſſe præcipuè Mathematicam,conſiderauit quò ad principia ex quibus procedit,ſimiliter quando B.T. dicit eas magis Phyſicas vt in expoſitione præpoſiti textus,conſiderauit quò ad materiã, vñ dicit, Quia harũ ſcientiarũ cõſideratio terminat ad materiã naturalẽ ſunt magis naturales.Sed ſcribens ſuper Boetium de Tri.conſiderauit quò ad principia ex quibus procedunt quæ ſe habent in eis vt formale,ideo vt ſic ſunt magis Mathematicæ.Non igit̃ inconuenit diuerſa ratione eſſe magis Phyſicas,& magis Mathematicas,ſicut nõ inconuenit tepidum eſſe magis calidum & magis frigidum.Nam comparatum intenſo calido eſt magis frigidum quàm calidum.Cõparatum autem intenſo frigido eſt magis calidum quàm frigidum.Nulla ergo eſt contradictio, nec eſt neceſſe vt B. Th.ſe retractet.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO IX.

Num Phyſicus habeat conſiderare materiam primam,vel ſolùm propinquam cuiuſlibet rei naturalis.

Et Phyſici vtique erit cognoſcere vtraſque naturas,ſcilicet,formam et materiam.textu 22.

Phyſicus contẽplatur nõmo dõ propinquã & ꝓximã cuiuſlibet rei naturalis materiam, ſed primã ſimpliciter.

IN hac q.aduerte q̃ pugna eſt inter Auic. & Com.vt patet in com.22.Nam Auic.in 1.ſuæ Suffic.arbitrat̃,q̃ Phyſ. non habet conſiderare de materia prima, vt eſt materia prima,ſed ſolùm de propria cuilibet rei naturali.Metaphyſicus autem ſolus habet conſiderare de materia prima ſimpliciter.Com.autem vult q̃ licet nulla ars conſideret materiam communem omnibus artificiatis,ſed quælibet ars cõſiderat ſolùm materiam propriã ſui artificiati,& ratio huius eſt, quia nulla vna ars verſat̃ circa omne artificiatum, ſed hæc circa illud,& hæc circa aliud,ideo ſiſtit terminum conſiderationis in ſola materia propria proprij artificiati.

Tamen q.2 eſt vna ſcientia naturalis cõſideratiua omnis entis naturalis, ideo illa debet cõſiderare materiam cõmunem,i.receptiuam omnis formæ naturalis, & hæc eſt materia prima,vt declaratum eſt in 1.li.Phy. Et quoniam intẽdo ſuſtinere mentem Comm.ideo ſic procedendum eſt.Primò ponetur ratio qua fuit motus Auicenna. Secundò declarabitur ex Comment. quomodo illa ratio non cogit. Tertiò declarabiturquo ſigno poteſt Naturalis deprehendere naturam materiæ primæ.Quartò ſoluetur dubium.

Quãtùm ad 1.aduerte,q̃ ratio Auicẽnę,vt recitat Com. in com.22.fuit hæc,Quia audiuit Auicẽna in Poſterioribus Analyticis, q̃ nullus artifex demonſtrat cauſas ſui ſubiecti, de quo conſiderat,quia ſi demonſtraret eas,hoc eſſet p res priores illis cauſis, & tunc illæ res eſſent de genere ſuperiori,quia iſta declaratio eſt de alia arte ſuperiori,quæ cõſiderat de genere continente ſubiectum illius artis.Et cùm hoc audiuit,exiſtimauit hoc eſſe impoſſibile in tribus modis demonſtrationũ,vt in demonſtratione ſimpliciter & in demonſtratione propter quid,&in demõſtratione q.a.Hoc fuit motiuũ Auicẽnæ,quod ad formã reductã tale eſt, Nulla ſcientia probat ſua propria principia ex 1.Poſteriorũ.De principiis.n.ſupponit̃ quia ſunt.Sed materia prima eſt vnũ de principiis naturalibusvt declaratũ ẽ ĩ 1.li.Phy.ergo hęc ſcientia non conſiderat materiam primã. Sed conſideranda eſt in ſcientia ſuperiori,i.Metaphyſica,cuius eſt ſtabilire principia & fundamenta particularium ſcientiarum.

Quãtùm ad 2.aduerte q̃ Com.diſtinguit de demonſtratione ſimpliciter,& propter quid & quia.Et puto q̃ p demonſtrationem ſimpliciter intẽdat demõſtrationem potiſſimã,cuius medium dicit quid, vel propter quid & aggregat omnes cauſas rei proprias & propinquas,& per demõſtrationem propter quid intendit eam,quæ eſt per cauſam propinquã in quocunq; genere cauſæ fuerit.Et per demonſtrationẽ quia,intẽdit eã,quæ eſt ab effectu,vel à ſigno,vel à propriis accidentibus. Poſita diſtinctione de triplici demonſtratione Com.intẽdit ſic ſoluere rationem Auicennæ, Propoſitio maior cõceditur de demõſtratione ſimpliciter & propter quid, negatur autem de demonſtratione quia. Nam ex effectu, i.ex motu & tranſinutatione ſubſtantiali Phyſicus venatur primam materiam, nec eſt alia via, nec Metaphy.habet aliam viam, ſicut nec habet viam ſufficientiorem ad probandum exiſtentiam ſubſtantiarum ſeparatarũ,ſaltem in genere,quàm viam motus,vt declarauimus in libr.12. Metaphyſicæ in q.3. vnde niſi Phyſicus qui verſatur circa motum & tranſmutationem inueſtigaret materiam primam remaneret incognita in omni ſcientia.

Quantùm ad 3.aduerte, q̃ Phyſicus ex nullo ſigno certiori procedit ad inueſtigandum naturã eſſe primæ materiæ quàm ex ſucceſſiõe formarum in eodem ſubiecto, nam ſicut ſucceeſſio corporum in eodem loco fecit nos cognoſcere naturam loci,vt declarabitur in lib.4. Phy.ſic ſucceſſio formarũ in eodem ſubiecto, fecit nos deprehendere materiam primam:nec eſt alia via & neceſſaria,vnde & Meta. in lib.8. & in 12. declarat ex tranſmutatione materiam primam ineſſe omni ſubſtantiæ mobili.

Quantùm ad 4.aduerte,q̃ Philo.in tex.24.volens probare per ſimilitudinem ſumptam ex arte q̃ Phyſicus conſiderat materiam ſic arguit, Sicut ſe habet ars in operando artificiata,ſic ſe habet ſciẽtia naturalis in cõſiderando res naturales.Sed omnis ars in operando conſiderat materiã,ergo ſcientia naturalis in cõſiderando res naturales conſiderat materiã,& per conſequẽs cõſiderare de materia prima ſpectat ad Phyſicũ.Huius rationis maiorẽ Philo.relinq.t vt manifeſtã.Intẽdẽs aũt declarare minorẽ præponit q̃ artes faciunt materiam,aliæ quidẽ ſimpliciter,aliæ aũt operosè. Sed hæc diſtinctio vr falſa,qm̃ materia ſimpliciter eſt materia prima,ſed iam probauit Philoſ.in 1.lib.in tex 82.q̃ materia prima eſt ingenerabilis & incorruptibilis,ergo à nulla arte,nec ab agente naturali poteſt produci nec fieri.

Ad hoc reſpondetur q̃ materia ſimpliciter dupliciter ſumitur.Primò in naturalibus.Secũdò in artificiatis:in naturalibus quidem eſt ens in pura potentia ſuſceptiua omnis formæ & nullam propriam habens ſibi cogenitã,& de hac non intẽdit hĩc Philoſophus, ſed pertractauit in 1.li.& probauit eam eſſe infactibilem, & incorruptibilem tã ab arte quàm à natura.In artificiatis autem non eſt materia ſimpliciter ens in pura potentia,ſed eſt q̃d cõpoſitum,vt lateres, & dicit̃ fieri ſimpliciter, quia ſine arte non inuenitur ,putà

ars ædificatoria, quæ facit domum ex lateribus dicitur facere simpliciter materiam domus, quia non disponit, sed facit lateres. Ars autē, quæ supponit materiā pręexistērem ad formam artificiati aut incidendo, aut cōpaginādo, aut molificando, aut indurādo, dicit facere materiam sui artificiati non simpliciter, quia iam præexistit, sed operosè, id est dispositiuè, vnde ars carpentaria non facit lignum, sed supponit: facit autem operosè, dum disponit incisione ad formā statuæ, aut scamni. Ad argumentum igitur dico, quòd non probat nisi de materia simpliciter in naturalibus, de qua non intendit Philosophus, sed de materia simpliciter dicta in artificiatis. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO X.

Num materia & forma sint relatiua.

Ampliùs eorum quæ sunt ad aliquid materia est, in alia enim specie alia materia. te. 26.

Materia & forma non essentialiter, vel ex cōsecutione ad aliud sunt, sed quiacōtantręspectum, nec sine eo cōcipipoßūt

IN hac q. stat difficultas in hoc, Materia est substātia, similiter forma substantialis, substantia autem est ens absolutū, cùm sit prima pars entis & fundamentū omniū accidentiū, vt determinatū est in li. 7. Meta. Prætercà, relatiua se mutuò referūt. Nā dr̄ pr̄ filij pater, & ecōuersò. Sed forma & materia ñ se mutuò referūt. Nō. n. dicim⁹, Materia formę materia, nec forma mr̄iæ forma. Sed poti⁹ dicim⁹, Materia materiati materia, & forma formati, siue formabilis forma.

Vt ergo scias quā veritatem continet dictū Philosophi aduerte, q̄ aliquid p̄t esse relatiuū tribus modis. Primò, est essentialiter & per se ad alterum, ita q̄ totū suū esse est ad aliud se habere, vt paternitas, dominiū, æqualitas, &c. Secū dò quia licet sit absolutū, essentialiter tñ consequit̄ ad respectū, sic sanitas pōt dici relatiuū, q̄a consequit̄ adæquationem humorum, adæquatio aūt dicit respectū. Tertiò q̄a licet sit absolutum, tamen connotat respectū, & non potest perfectè concipi nisi conceptu relatiuo, licet non sit relatio. Sic sciētia & actus, & forma sunt relatiua. Nā licet sciētia sit ens absolutum, tñ dicitur ad scibile, & potentia ad actum, & forma ad id cuius est forma. Et hæc consueuerūt appellari relatiua secundum dici. In primo autē modo statuunt̄ relatiua secundum esse, & illa sunt essentialiter & solùm in prædicamento relationis. Hæc autem sunt in prędicamento absoluto, putà in substantia, in qualitate. Quando dicit Philo. q̄ materia est eorū, quæ sunt ad aliquid, non intelligas primo modo, quia nō est essentialiter respect⁹, nec est essentialiter in prædicamento relationis, sed in prędicamēto substātiæ reductiuè. Nec est secundo mō vt patet. Est autem tertio modo, qm̄ licet materia sit substātia, nō tñ est gratia sui, sed propter formam, & ex ordine quē habet ad formam p̄t dici ad aliquid, vel vt dicit B. T. exponens Dicitur ad aliquid, quia cuilibet formæ determinatur materia propria, ita q̄ hæc materia correspondet & proportionatur huic formæ & illa illi, &c. Et ex tali respondentia siue proportione habet materia quòd sit ad aliquid.

Tu tñ aduerte q̄ licet solus primus modus reponat rē relatiuā essentialiter in prædicamēto relationis, tñ quò ad considerationem non separant̄ ab eadem primus & secundus & tertius modus, ita q̄ eadem scientia est cōsideratiua vtriusq; relatiui, quia hoc est commune tribus modis prædictis, quòd per se inuicem notificantur, ideo ad eandem scientiam pertinent. Et hac de causa Physicus habet considerare de materia & forma & Metaphysicus de actu & potentia. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XI.

Num Philos. in tex. 26. vbi inquit, Et circa hæc, &c. sibi contradicat.

Et circa hæc, quæ sunt separatæ quidem species in materia, homo enim hominem generat ex materia. te. 26.

Anima intellectiua hominis est abstracta secundū intellectū, cui nō obstat hominem generare hominē.

IN hac q. aduerte q̄ stat difficultas in hoc, Si anima hominis est abstracta, ergo est incorruptibilis: omne enim abstractū est incorruptibile. qm̄ caret materia, quæ est causa corruptionis, ex 1. Phys. si autem homo generat hominē, ergo anima hominis educitur de potentia materiæ, aliter non produceret sibi simile, ergo non est abstracta, & sic videtur Philosophus in eodem textu sibi contradicere.

Ad auferendā hanc apparentem contradictionem inuenio tres vias respondendi, & oēs sustentabiles sunt. Prima est secundum Com. & stat in hoc, Philosophus nō dicit hic assertiuè & determinatiuè animam hominis esse abstractā, & per consequens incorruptibilem, imò quasi oppositum, quia dicit, q̄ est species in materia, & vt sic non est abstracta. Et q̄ sit forma in materia ex consequenti non abstracta probat ab hoc signo, quia homo & sol hominem generat, quasi dicat, Hoc non fieret si esset abstracta, quia forma abstracta non est terminus generationis. Quòd autem sit corruptibilis, vel non, etiam quòd habeat esse in materia, vel non habeat esse, non est præsentis loci considerare.

Secunda via est B. Th. exponentis prædictum textum & stat in hoc, Anima hominis secundùm Philosophum est abstracta vt intellectiua, nō quia sit extra materiam vt substātia separata, sed quia vt intellectiua non est affixa organo, & per consequens est incorruptibilis, vt determinauimus de mēte Philosophi in 3. de Anima, in Tractatu de Essentia Animæ intellectiuæ, & est q. 3.

Quando autem dicit Philosophus, q̄ homo generat hominem non est intelligendum q̄ homo generans attingat productiuè essentiam animæ intellectiuæ, nec q̄ educat eā de potentia materiæ. Sic enim esset secundùm se totam materialis, & nullo modo abstracta, cuius oppositū dicit Philosophus in textu prępositō. Sed dicitur generare hominē, quia disponit materiam & sufficienter operatur ad vnionem animæ cum materia dispositā, & hoc sufficit ad verificandum quòd homo generat hominem, vt iam determinauimus in 12. Metaphys. in q. 6. Quære illic.

Tertia via & fortè melior, quæ nec discordat à via B. T. est hæc, Philosophus intendit hīc declarare animam intellectiuam esse terminū considerationis Physicę quò ad formas, eò q̄ est partim abstracta, & id pro nunc tranſit vsque ad tertium de anima, vbi probat intellectum esse immixtū, & partim est in materia, quod probat signo. Quia scilicet sol & homo generant hominē, ergo forma hominis habet esse in materia, quoniam sol & alia agentia corporea nullam causalitatem habent super formas omnino à materia abstractas, quoniam sunt altioris ordinis. Patet igit̄ quod in dictis Philosophi nulla est contradictio. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XII.

In quo consistat causalitas causæ materialis.

Vno quidem modo causa dicitur, ex quo fit aliquid cùm insit, sicut æs statuæ. te. 28.

IN hac q. non est diu immorandum, quoniam eam resoluimus in lib. 5. Meta. & est q. 2. Illic declarauimus in quo consistat causalitas causæ materialis & in quo consistat modus huius causalitatis, & soluimus tria dubia, primum est quòd potentialitas non repugnat causalitati materiæ. Secundum est de sustentatione formæ. Tertium est de limitatione formæ. Vide igitur illic, & sufficiet tibi pro resolutione præsentis quæsiti.

QVÆSTIO XIII.

In quo consistat causalitas causæ formalis.

Alio autem modo species & exemplum. te. 28.

IN hac q. non est diu immorandum, quoniam iam eam resoluimus in lib. 5. Metaph. & est q. 3. Illic declarauimus in quo formaliter consistat causalitas causæ formalis. & in quo consistat modus siue proprietas huius causalitatis, & soluimus duo dubia. Primum est, quomodo dare esse competit formæ & agenti, secundum est quomodo arctare materiam siue potentialitatem suam conuenit causæ formali siue formæ. Tu igitur vide illic, & sufficiet tibi pro resolutione præsentis quæsiti.

QVAESTIO XIIII.

Num in textu 28. tam species quàm exemplum possint interpretari ad mentem Aristotelis, & non solùm ad mentem Platonis.

Alio autem modo species et exemplum. te. 28.

IN hac q. aduerte quòd prædictus text⁹ Philosophi, vno modo interpretatur ad mentem B. Th. & Egidij & communiter expositorum Latinorum, & alio modo ad mentem Thæmistij à quo non discordat Commen. & vterque modus sustentabilis est.

Quantùm ad mentem B. T. & concordantium cum eo ly Exemplum positum est propter opinionem Platon. qui rerum formas posuit abstractas, & vocabat exemplaria vel ideas, de quibus satis locuti sumus in Epitomate nostro in 7. libr. Metap. Sed ly Species ponitur secundum opinionem Philosophorum naturalium & ipsius Arist. eò q̄ vnūquodque per suam formam constituitur in tali vel tali specie.

Quantùm ad mentem Thæmistij, aduerte quòd in libris suis Physico. in lib. 2. c. 7. tenet quòd tam exemplum quàm species potest exponi & interpretari ad mentem Philoso. Nam licet secundùm viam Aristo. formæ specificæ non sint abstractæ, à singularibus, & vt sic non possint dici exemplaria, tamen quia in agente per intellectū habent esse cognitum & immateriale, & ad earum imitationem agens intellectuale

lectuale producit effectus ſuos, vt ſic poſſunt dici exéplaria, & in hoc ſenſu Philoſophus nõ negaret ideas, vt declarat Com. in lib. 12. Meta. in cõm. 36. vbi inquit, Iſtæ enim formæ videntur habere duplex eſſe, ſ. in actu, ſcilicet eſſe materiale quod habent, & eſſe in potentia, ſcilicet eſſe quod habẽt in illa forma, ſcilicet in primo principio. Et dico potentiam quemadmodum dicimus quòd formę artificiales habent eſſe in actu in materia, & in potentia in anima artificis, vnde hæ formæ videntur habere duplex eſſe, abſtractum & materiale. Et hoc quidem eſt quod facientes formas, ſcilicet Platonici volunt dicere, ſed non perueniunt ad ipſum. Hæc Com. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XV.

In quo conſiſtat cauſalitas cauſæ efficientis.

Amplius vnde principium mutationis primum aut quietis eſt. te. 29.

IN hac q. non eſt immorãdum, quoniam eam reſoluimus in li. 5. Meta. & eſt q. 4. Illic pertractauimus duas opiniones, quarum vna reprobatur & altera ſuſtinetur, quæ dicit, cauſalitatem agentis conſiſtere in hoc quod eſt efficere, vel producere rem ſecundũ totam ſubſtantiam, vel partem, vel ſecundum accidens, ſiue cum nouitate eſſendi, ſiue ſine nouitate, &c. Et ſoluuntur duo dubia, vide igitur illic, & tibi ſufficient pro ſolutione præſentis quæſiti.

QVAESTIO XVI.

In quo conſiſtat cauſalitas cauſæ finalis, ſiue ipſius finis.

Adhuc autem quemadmodum finis, hic autem eſt cuius cauſa. te. 29.

IN hac q. non eſt immorãdum, quoniam eam reſoluimus in 5. Metap. & eſt q. 5. & illic declarauimus in quo conſiſtat cauſalitas finis, vt comparatur ad agens, ſiue operans propter finem, & in quo conſiſtat vt comparatur ad media ordinata ad conſequendum finem. Deinde ſoluuntur tria dubia, vt videre poteris: & hæc tibi ſufficiant pro præſenti quæſito.

QVAESTIO XVII.

Num finis ſit cauſa vt habet eſſe in anima, vel extra animam.

Amplius autem quemadmodum finis. tex. 29.

IN hac q. non eſt immorãdum, quoniam eam reſoluimus in 5. lib. Meta. & eſt q. 6. & illic pertractauimus opinionẽ Auicennæ, & duas alias, & determinauimus iuxta tertiã & ſoluimus tria argumenta ſatis apparentia, vt illic videre poteris, & illa tibi ſufficient pro præſenti quæſito.

QVAESTIO XVIII.

Num idem effectus numero poſſit produci à pluribus cauſis perfectis totalibus eiuſdem ordinis.

Contingit autem multas eiuſdem cauſas eſſe non ſecundum accidens. textu 30.

IN hac q. non eſt immorãdum, quoniam eam reſoluimus in 5. Meta. & eſt q. 7. & eam pertractauimus ſub duplici ſenſu, vt videre poteris, quorum primus eſt, Vtrum idem effectus poſsit produci, à pluribus cauſis totalibus perfectis, ita ꝙ plures vt plures cauſent eũdem effectũ numero. Secundus eſt, vtrũ effectus, q eſt productus ab A, ſi eſſet productus à B, an eſſet idem numero vel nõ: & illic ſoluuntur omnia argumenta, quæ ſunt contra viam noſtram pro vtroque ſenſu, & illa tibi ſufficient pro præſenti quæſito.

QVAESTIO XIX.

Num cauſæ ſint ſibiinuicem cauſæ.

Sunt autem quædam et adinuicem cauſæ. tex. 30.

IN hac q. non eſt immorãdum, quoniam eam reſoluimus in 5. Meta. & q. 8. Illic declarauimus quomodo ex eo ꝙ cauſæ ſunt ſibiinuicem cauſæ non ſequuntur illa tria inconuenientia, quæ illic adducũtur, & tu vide illam q. & ſufficiet tibi pro præſenti quæſito.

QVAESTIO XX.

Num cauſa in actu & effectus in actu ſimul ſint & non ſint

Differunt autem in tantum quòd operantes quidem et ſingulares ſimul ſunt et non ſunt. textu 37.

IN hac q. non eſt immorãdum, quoniam eam reſoluimus in 5. Metap. & eſt q. 9. illic declarauimus verum ſenſum, quem intendit Philoſophus in tex. præpoſito, & ex eius declaratione manifeſtatur ſenſus huius Maximæ, Poſita cauſa ponitur effectus, & remota cauſa remouetur effectus, & ſoluuntur argumenta, quæ ingerunt difficultatem contra determinata. Tu vide illic, & ſufficiet tibi pro præſenti quæſito.

QVAESTIO XXI.

Num omne quod fit rarò, fiat à fortuna.

Sed quoniam quædam fiunt præter hæc, et omnes dicunt hoc eſſe à fortuna. textu 48.

IN hac q. aduerte ꝙ difficultas ſtat in hoc, Dicit Philoſophus, Ea, quæ ſunt ſemper ex neceſſitate, aut frequenter non dicuntur fieri à fortuna, ſed quæ fiunt præter hæc, id eſt, quæ fiunt rarò dicuntur eſſe à fortuna. Sed arguitur quòd nõ omnia, quę fiunt rarò, ſunt à fortuna, & quòd aliqua quæ poſſunt frequenter fieri fiunt à fortuna. Primùm declaratur ſic, Eclipſes & ſtellæ comatæ & multæ impreſſiones methoricæ ignitæ de quibus pertractauimus in Epitomate noſtro in 1. lib. Meteor. rarò fiunt, & tamen nullus dicit eas fieri à fortuna. Similiter rarò contingit quòd inueniatur notabilis maſſa auri tota ſimul producta, & tamen non dicitur fieri à caſu, ſi fiat.

Q uæ cum quæ non ſemper nec frequenter. ſed rarò præter cauſæ agentis in tẽtionem euenium à fortuna eſſe, vel caſu dicũ tur.

Secundum declaratur ſic, Si frequẽter exiens in agrum inuenirem ſerpentem frequenter, ſuper cuius inuẽtionem non cogitarem, nec intenderem inuenire, vtique eſſet à caſu, & tamen nõ eſſet rarò, ergo, &c. Hoc argumentum ſoluetur in quæſt. 23.

Vt igitur ſcias ſolutionẽ quæſiti quòd Auicen. in 1. ſuæ Suffic. c. 13. reſpondet huic quæſito maximè pro 1. parte, & dicit ſic, Aliquando autem putatur de multis rerum naturalium, quæ rariſſimè ſolent eſſe, ſicut aurum qđ naſcitur magni põderis, aut hyacintus, quæ excedit menſuram ſolitam, quòd inueniantur caſu, eò quòd hoc rariſſimè fit. Sed non eſt ita, quia non ponit rem ſub caſu cùm contingit eſſe abſoluto. Sed cum contingit cauſæ efficienti eſſe rariſſimè contingit eam etiam eſſe ex illa rariſſimè. Hoc enim aurum vel hæc hyacintus non prouenit rariſſimè ex cauſa efficiẽte ea, ſed ex virtute ſua & propter abundantiam multæ materiæ. Et quando quidem hic ſic eſt, tũc huiuſmodi opus non euenit niſi ex ſeipſo ſemper, aut ſæpè euentu naturali. Hæc Auicen. Et intendit paucis verbis hãc diſtinctionẽ, Rem rarò euenire poteſt intelligi dupliciter. Primò ſecundùm ſe, ſecũdò per cõparationem ad cauſam ſuam: ſi intelligatur ſecundùm ſe, non eſt neceſſe omne rarum eſſe caſuale, aliter vt arguebatur, & eclipſes, & multæ impreſſiones metheoricæ, vt ſunt ſtellæ caudatæ & parahyllij eſſent à caſu, qđ eſt falſum, quoniam licet ſint rarò ſunt tñ à cauſa determinata, & quoties ponuntur ſuę cauſæ de neceſſitate ponuntur tales effectus. Sed quia rarò ponuntur, ideò rarò eueniunt. Si autem intelligatur rarò per reſpectũ ad cauſam, dico ꝙ ſemper eſt à caſu, ſeruatis tribus cõditionibus, primò ꝙ talis cauſa non habeat ex ſe ꝙ talẽ effectum prõducat, ſicut fodiens ſepulchrum, non habet vt fodiens ꝙ inueniat theſaurũ, aliter ſemper fodiens vel frequenter inueniret theſaurum. Secundò ꝙ poſita cauſa & nõ impedita non de neceſſitate ſequatur effectus. Nã etiam ꝙ cauſa rariſſimè poneretur ſi quoties ponitur, de neceſſitate ſequitur effectus nõ poteſt eſſe à caſu, imò nec propriè dicitur rarò poni, ſed ſemper reſpectu poſitionis cauſæ. Tertiò ꝙ ſequatur ex cauſa prẽter intentionem cauſæ, & in hoc cõpletur ratio fortunæ & caſus. Vnde aduerte ꝙ raritas effectus non ponit caſum. Sed eſſe præter omnimodam intentionem cauſæ agentis. Et ſic conceditur ꝙ effectus rariſſimus poteſt nõ eſt caſualis vt exemplificauit Auic. de maſſa auri, & magna hyacinto. Quãdo igitur dicit Philoſophus ꝙ quæ fiunt præter hęc, id eſt, non ſemper nec frequenter ſed rarò dicunt omnes id eſſe à fortuna, intelligendum eſt reſpectu cauſæ & præter intentionem cauſæ & hãc conditionem expreſſit in text. 50. & 51. vbi venatur diffinitionem fortunę, vt videre poteris. Hæc de prę ſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XXII.

Num diuiſio Philoſophi in tex. 48 ſit ſufficiens.

Primum quidẽ igitur quoniã videmus alia quidem ſemper ſimiliter fieri, alia aũt ſicut frequẽter, manifeſtũ eſt, etc. t. 48.

IN hac q. aduerte ꝙ diuiſio Philoſophi eſt talis, Eorum quæ fiũt, quædam ſemper, quædam vt in pluribus, quædã rarò, & in his eſt fortuna. Auicen. autẽ in 1. li. Suffi. c. 13. ibi, Dubitari aũt põt de eo qđ eſt ad vtrumlibet, &c. Videtur innuere Ariſt. fuiſſe diminitum eò ꝙ datur mẽbrum quartum, ſ. quædam ſe habent ad vtrumlibet. Sicut potentia motiua indifferenter ſe habet ad mouere & non mouere, ſed Auic. ſtatim adducit reſponſionem poſteriorũ Peripateticorũ, inter quos eſt Thęmiſti⁹, vt recitat Com. in cõ. 48. Iſti dicunt ꝙ non fuit neceſſe Ariſt. ponere hoc quartũ mẽbrum, quoniam ab agente ad vtrumlibet nõ ſequitur actio, niſi prius determinetur ab aliquo, poſtquàm autẽ determinatũ fuerit, & ab eo egreditur actio, iam nõ erit fortuita, quoniã iã eſt intẽta ab agẽte determinato ad alterũ.

Eorum. quæ fiunt quædã rarò, quædã ſemper, nonnulla ſicut frequenter, & forte nonnulla ad vtrum libet fieri dicuntur.

oppoſitorum.V.g.Licet potentia motiua ſit indifferens ad ambulandum & non ambulandum, tamen quando fuerit determinata ab appetitu ad ambulandũ ille motus non erit caſualis imò intentus,cùm igitur ab eo qđ eſt ad vtrũlibet nõ ſit aliquod caſuale vt eſt ad vtrũlibet,non fuit neceſſe Ariſt.facere mentioné de eo.Sed hæc reſpõſio nõ placet Auic.Dicit.n. ꝙ non inconuenit eundẽ effectũ cõparatum vni cauſę eſſe intentũ & cõparatum alteri eſſe fortuitũ,vt in exẽplo dato. Nã ambulatio cõparata potentiæ motiuæ eſt fortuita eò ꝙ in ſe præcisè conſiderata non magis intẽdit ambulare quàm nõ ambulare. Comparata autem appetitui determinanti non eſt fortuita, eò ꝙ appetitus determinans potentiam motiuam intendit ambulationem.

Sed Com.in com.48.inſurgit contra Auic.&dicit quatuor.

Primò,dicit in eo qđ eſt ad vtrũlibet vt eſt ad vtrũlibet non eſſe caſum neq; fortunã, cuius cõtrarium tenet Auic. Et Com.intendit talẽ rationem,Ex hoc cõtingunt caſus & fortuna,pro quãto ex aliqua actione progreditur effectus inopinatus & rarus,cuius illa actio non eſt per ſe cauſa,vt quãdo ex foſſione ſepulchri ſequit inuentio theſauri,ita ꝙ effectus fortuitus ſupponit agens operãs aliquid ex intentione.Vnde ſi nihil operatur per ſe, nunquã ſequetur effectus fortuitus,ſed id qđ eſt ad vtrũlibet,nũquam aliq̃d ex intentione & ꝙ ſe operatur niſi determinetur per aliquod determinatiuũ ipſius.Nã ſi vt eſt ad vtrũlibet ageret, cùm vt ſic non magis reſpiciat vnũ oppoſitorũ q̃ reliquũ ſimul ageret oppoſita, quod eſt impoſſibile, ergo ſi debet ab eo egredi actio,neceſſe eſt vt determinetur à ſuo determinatiuo. Sed poſtquã determinatũ eſt nõ eſt amplius ad vtrũlibet, ergo circa ipſum vt ſic nõ poteſt eſſe effectus caſualis nec fortuitus. Et aduerte ꝙ eandem rationẽ virtualiter format B.Tho.quam Auic.in expoſitione textus prępoſiti.

Sed aliqui conantes ſuſtinere Auic.dicũt ꝙ ratio Com. quæ etiam eſt B.Tho,nõ militat cõtra ſenſum Auic.Non.n. dicit Auic. ꝙ ab eo qđ eſt ad vtrũlibet vt eſt indeterminatũ vel eſt in cõtingentia æquali procedat effectus & talis ſit caſualis : ſed dicit ꝙ ab eo quod eſt ad vtrumlibet cùm determinatũ fuerit,procedet effectus qui erit caſualis reſpectu eius qđ ſecundũ ſe,ſe habet ad vtrumlibet,putà reſpectu potentiæ motiuæ, erit autẽ intentus à determinante putà à potentia appetitiua.Stat ergo ꝙ rõ Com.ſit vera & ſimiliter B.Tho.ſed non tendit contra ſenſum Auicennæ.

Sed iſti neſciunt quid dicãt. Nam effectus caſualis ſi eſt ab eo quod eſt ad vtrumlibet aut eſt ab eo inquantùm eſt ad vtrũlibet,id eſt,indifferens,aut inquantum eſt determinatum ad alterũ oppoſitorũ, ſed neutro modo , quoniam inquãtùm indifferens eſt,ab eo nullus procedit nec intentus,nec caſualis,inquãtùm autem determinatũ ab eo procedit effectus determinatus & certus , ſed repugnat effectum determinatum & certũ eſſe caſualem.Nam cùm fortuna ſit cauſa per accidens eſt incerta,aliter quę eueniunt à fortuna euenirent opinatè & cùm certitudine. Implicat ergo contradictionem dicere effectum caſualẽ eſſe ab eo quod eſt ad vtrumlibet , ſed determinatum. Et ideo ratio Com.& B.Tho.directè militat contra Auicen.

Secundò dicit Com.cõtra Auicen. ꝙ æqualiter contingens non inuenitur in potentia actiua, eò ꝙ omnis potentia actiua vel eſt naturalisvel rationalis:ſi naturalis,eſt determinata ad vnũ,putà calor ſolũ ad calefaciẽdum per ſe: ſi rationalis determinatur appetitu ad alterũ oppoſitorũ, vt declaratum eſt in li.9.Meta.Sed aduerte ꝙhoc dictũ niſi modificetur nõ vẽ verum. Conſtat.n.ꝙ potentia motiua in Sorte eſt potẽtia actiua,& tũ ex ſe eſt indifferens ad mouendũ & quieſcẽdũ,& ſolũtas eſt indifferens ad volendũ A & volendũ B.Et ars medicinæ poteſt cauſare ſalutem & mortẽ in infirmo,poteſt enim medicus eligere ſanare Sortẽ & eundẽ interficere.Prætereà, in lib.9.Meta.tex.3. tenet Philoſophus potentias rationales ſe habere ad oppoſita.

Vt igitur hoc dictum non habeat inſtãtiam tu modificabis ſic,Potentiæ actiuæ dupliciter conſiderari poſſunt.Primò ſecũdum ſe. Secũdò vt ſunt proxima principia operationis.Primo modo nõ inconuenit ꝙ in eis inueniatur cõtingẽs æqualiter,vt patet in volũtate præſentatis ſibi duobus obiectis æqualiter extimatis bonis vel malis. Secundo autẽ modo non eſt poſſibile , quoniam potẽtiæ rationales nõ ſunt proxima principia operationis niſi prius determinẽtur,à ſuo proprio determinatiuo ad alterũ oppoſitorũ, & tunc patet quòd non remanent in contingentia æquali.

Et ſi quæras,Vtrũ voluntas poſſit determinare ſeipſam ad vnum oppoſitorum, dico ꝙ id determinatum inueniet in li.9.Meta. in q.5.vbi pertractatur via B.Th.& ſuſtinetur, & via Scoti ac ſequentium eum vt eſt Ant.Andr.in 9.Meta. q.2.& Burlæi in 2.lib.Phyſi.ſuper tex. 48.& ſoluuntur fundamenta adducta ab Anto. Andr.

Tertiò dicit Com. contra Auic. ꝙ cõtingentia æqualis inuenitur in potẽtiis paſſiuis non quidem in omnibus, ſed in his, quarũ præparatio ad receptionẽ duorũ contrariorũ eſt æqualis ſiue ſit anima concupiſcibilis,quæ eſt in potentia æquali ad recipiendũ oppoſitos affectus, ſiue ſit materia prima, q̃ ẽ indifferẽs ad recipiẽdũ oppoſitas formas.

Sed aduerte ꝙ& hoc dictũ debet modificari ſicut prędcedens.Nõ. n. eſt verũ niſi conſiderãdo materiam primam præcisè & nudam. Nã vt eſt diſpoſita iam eſt determinata ad hãc formam,ita ꝙ non ad aliam.Idem intellige de anima cõcupiſcibili, ſ.cõſiderata in pura ratione paſſiua ſiue receptiua cõtrariorũ effectuũ. Nã vt actuatur noticia huius obiecti ſub ratione boni,iam determinatur ad eliciẽdũ affectũ talis bõi,&in ſeipſa recipere,cũ ſit actio immanẽs.

Sed dices, Si potẽtia paſſiua eſt ĩ cõtingẽtia æquali ad recipiendũ duo contraria,ergo poterit ea ſimul recipere.

Ad hoc iam reſpondimus in lib.9.Metap.q.5. vbi declarauimus ꝙ potentiæ rationales pro eodẽ inſtanti poſſunt in oppoſita nõ coniunctim,ſed diuiſim, & hoc eſt quod dicunt Commentiſtæ ꝙ in potentia paſſiua ſtat ſimultas potentiæ ad duo oppoſita.Nõ autem potentia ſimultatis, & tu vide horum declarationẽ in prædicta q.& ſufficiet tibi.

Quartò Auer. damnat Auic. de diffinitiõe neceſſarij & contingentis,vt in pluribus.Nam dicit Auic.in 1.li.ſuæ Suffi.c.3.Neceſſariũ eſt quod non habet impedimentum, contingens autem vt in pluribus eſt quod habet impedimentũ vt in paucioribus.Com. autem dicit nõ eſſe ſic aſſignãdas diffinitiones eorum , ſed ſic , neceſſarium eſt quod ex natura ſua non poteſt deficere. Contingens autem vt in pluribus eſt quod in natura ſua habet, vnde poteſt deficere:& aduerte quòd Bea.Thom.exponẽs text.48.in fine ibi, Sciendum eſt quòd quidam, &c.tangit idem, & reprobat Auicennam, ſicut reprobat Auer.

Sed Com.&B.Th.non videntur iuſtè damnare Auic.diffinitionibus prædictis.Nam & Philoſophus in hoc 2.lib.in tex.85.manifeſtans quomodo natura agit propter finem dicit quòd ea, quæ fiunt à natura,fiunt ſemper vel frequẽter niſi aliquid impediat , videtur ergo manifeſtare & deſcribere id quod ſit ſemper, & vt ſic neceſſarium , & quod ſit frequenter & vt ſic contingens vt in pluribus, ex eo ꝙ nõ adeſt vel adeſt impedimentum.Non ergo debuit in hoc improbari Auicenna.

Ad hoc dicitur quòd neceſſariũ &contingens vt in pluribus dupliciter poſſunt manifeſtari, ſcilicet, à priori & à ſigno.A priori quidem debẽt manifeſtari &diffiniri vt Philoſophus diffinit in 5.li.Meta.in c.de Neceſſe, & Commẽt. diffinit hîc. A ſigno autẽ debẽt diffiniri & manifeſtari per non habere & habere impedimentum,nam hæc ſunt quaſi conſequentia naturam eorum. Ex eo enim ꝙ neceſſarium non poteſt deficere , ſequitur quòd non habet impedimentum, aliter illud impedimentum eſſet vanum. Similiter ex eo quòd cõtingẽs vt in pluribus poteſt deficere paratum fuit ei impedimẽtum. Dico igitur quòd Philoſophus ſi infra in tex.85.notificat neceſſarium & contingens vt in pluribus per habere vel non habere impedimentum illud fuit notificatum à ſigno, & non à priori : vnde bene ſequitur, quòd ſi Auicenna intẽdebat notificare neceſſarium & contingens vt in pluribus à ſigno,& nõ ex natura rei , non iuſtè damnaretur à Com. Verùm quia arbitratur Auic. aſſignare tales diffinitiones ex natura rei, ideo rationabiliter reprehenditur.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXIII.

Num diffinitio fortunæ ſit rectè aſſignata ab Ariſtotele.

Manifeſtum itaque quòd fortuna cauſa ſit ſecundum accidens in his quæ in minori ſunt ſecundum propoſitum eorum quæ propter hoc ſunt.textu 52.

Fortuna eſt cauſa per accidẽs eorũ quæ in minori parte eueniunt ſecũdũ propoſitũ eorum quæ propter finem operantur.

IN hac q.vt ſciamus defendere diffinitionem datã à Philoſopho de fortuna plura ſcrutanda ſunt. Primò quid ſecundum rẽ ſit hæc fortuna,ſ.an ſit ſubſtantia,an natura, an intellectus.Secundò quę eſt illa cauſa per accidẽs,quæ eſt idem qđ fortuna.Tertiò ſi fortuna eſt ſemp in minori,i. in paucioribus.Quartò,quomodo hæc ſtãt ſimul, quòd ſit cauſa per accidens,i.præter intentionem cauſans,& tamẽ ſit in his,quę ſecundũ propoſitũ fiunt.Quę enim fiũt ſecũ-

dùm

dùm propoſitũ Videntur intenta, & ſic vī eſſe repugnantia inter partes diffinitiõis. Demũ ſoluenť duo argumẽta.

Quantùm ad 1. aduerte, q̃ de entitate fortunæ aliter ſentiunt fabuloſi Poetę, aliter veri Philoſophi. Illi nanque arbitrantur fortunam eſſe quãdam ſubſtantiam ſeparatã, veluti deam quam fingunt duplicem faciem habere, vnam quidem lætam, quãdo homini eſt propicia, alteram triſtẽ, quando aduerſatur, & de fortuna ſic poeticè figurata loquitur Boetius in 1. de Conſol. metro 1. Sed hæc tranſeant, quoniam non ſunt digna Philoſopho.

Quid autem ſit apud Philo. aduerte duas opiniones, vna q̃dẽ eſt Boetij in li. 5. de Conſol. proſa 1. Ipſe tenet q̃ nec fortuna nec caſus ſint cauſa per accidẽs, nec cauſa per ſe, ſed effectus per accidẽs, i. qui prouenit præter intentionẽ cauſarũ operantium propter aliquod intentũ. V. g. Sortes tendit in forũ vt ludat, videns inuenit denariũ inopinatè, inuentio denarij eſt fortuna apud Boetium, vnde ſic eam diffinit, Fortuna, ſiue caſus eſt inopinatus ex fluẽtibus cauſis in his q̃ ob aliud gerũtur euẽtus. Hæc ille: & quidẽ hæc opinio clarior eſt magis conſueta apud cõmuniter loquẽtes. Altera opinio eſt Ariſt. qui fortunã non effectũ, ſed cauſam dicit. Quid igitur ſit ſecundũ ipſum ſic accipe, Fortuna eſt idẽ realiter cũ agẽte per intellectũ, ſed diſtinguitur ratione. Et caſus eſt idem realiter cum agente naturali, ſed diſtinguitur ratione & declaratur ſic, Sortes qui eſt operãs per intellectũ & voluntatẽ intendit ex ſua actione aliquẽ effectũ, puta ex plãtatione vitis intendit facere vinẽã, & reſpectu huius effectus dicitur cauſa per ſe & agens à propoſito, ſi aũt huic plantationi adiungitur aliquid præter intentionẽ Sortis, putà plantationi adiungitur inuẽtio ſerpẽtis mordẽtis pedẽ plantantis, reſpectu huius effectus inopinati dicitur cauſa per accidẽs, & ſic Sortes vt cõparatur ad id q̃d̃ præter intentũ effectũ euenit dicitur fortuna, ex quo patet q̃ Sortes & eſt agẽs à propoſito & eſt fortuna, ſed diſtincta ratione: qm̃ vt agit intendens dicitur agẽs à propoſito & eſt cauſa p̃ ſe, vt aũt agit nõ intendens dicit fortuna & cauſa per accidẽs. idem intellige de caſu. Nã idẽ agens naturale, putà virtus formatiua ſpermatis, vt agit ad generationẽ hoĩs dicitur agẽs per ſe, vt aũt producit ſextũ digitũ in manu, quẽ non intẽdebat nec ad ipſum producendũ ordinabatur dicitur cauſa per accidẽs, & eſt caſus. Hęc eſt mẽs Phil. & Com. & Peripateticorũ. Platonici aũt nõ cõueniunt in hoc. nã licet ponãt fortunã eſſe cauſam, non tñ cauſam per accidẽs, ſed ſuperiorem & diuinã: vnde Proculus Platonic⁹ ſic eã diffinit, Fortuna eſt dęmoniaca poteſtas, cauſas inordinatas adinuicem connectens.

Sed cõtra id q̃d̃ dictum eſt, ſ. q̃ fortuna ſecũdùm Ariſt. eſt cauſa agẽs per intellectum, vt comparatur ad effectum nõ intentum, videtur eſſe ipſemet Ariſt. in li. de Bona Fortuna. Nã ſi fortuna eſt ipſum agẽs per intellectũ, ergo bona fortuna eſt ipſum agẽs per intellectum cùm ſibi aduenit aliq̃d bonum nõ intẽtum, fortuna. n. prædicatur de bona fortuna ſicut cõmunis de minùs cõi. Et tñ hoc eſt contra Phil. in li. de Bona Fortuna. Nam illic vult bonã fortunã eſſe naturalem impetum factum in anima noſtra à Deo, vt eſt motor totius naturæ. Conſtat autem q̃ impetus non eſt cauſa, imò potiùs effectus. Si igitur bona fortuna eſt effectus, quomodò verum eſt fortunam eſſe cauſam?

Ad intelligentiã huius aduerte, q̃ Philo. in libris Phyſicis loquitur de rebus ſecũdũ naturã rerũ & ſuas proprias rationes, in libris autẽ Moralibus loquitur aliquãdo ſecũdũ famoſitatẽ, eò q̃ rationes & ſcientiæ morales nõ tantã habẽt certitudinẽ ex 1. Ethic. quantã habẽt ſcientiæ ſpeculatiuæ. Et qm̃ liber de Bona Fortuna, ad materiã moraliũ ſpectat, & famoſum eſt apud cõiter loquẽtes bonã fortunã eſſe talẽ impetũ, imò quaſi impreſſionẽ in anima ſine pręcognitione, ideo Phil. condeſcendẽs cõi hominum extimatiõi ſic diffiniuit bonã fortunã, quã ſi diffiniſſet hîc in Phyſicis non effectum, ſed cauſam id eius diffinitione poſuiſſet. Nam ſi fortuna eſt cauſa p̃ accidẽs, omnis ſpecies fortunæ eſt cauſa per accidens. Species autẽ ſunt bona & mala fortuna. Et q̃d̃ dictũ eſt, confirmatur per ipſum Philoſophum in Politicis, qui dicit fortunã eſſe vltimã diſtinctiuam in litibus. Nã quando duo homines habẽt liteˊ, nec ratione poſſunt terminare, determinãt eam per ſorteˊ, quã appellat fortunã. Id quidẽ dixit in Moralibus, q̃d̃ quidem non dixiſſet in Phyſicis. Nam eſſe diſtinctiuum videtur arguere quandã certitudinem & tamen fortuna ex ſua ratione eſt incerta, vt dicit Philoſ. in hoc 2. li. in tex. 55. Nõ igitur magnum fundamentum cõſtituendum eſt in dictis Philoſophi de fortuna in libris Moralib⁹, in quibus ſe accõmodat cõi hoĩm extimationi. Et ſi Petrus Põp. in lect. ſua in 2. li. Phyſi. id cõſideraſſet non dixiſſet quaſi inuolutus, Et ſic fortuna eſt certa & incerta, quare neſcio q̃d dicã: hæc ille.

Quantùm ad ſecundum, ſ. quęnam ſit illa cauſa per accidens quæ eſt idẽ cum fortuna, aduerte pro notitia huius q̃ cauſa per accidẽs eſt duplex. Quædã ex parte cauſæ eò q̃ vnitur cauſæ per ſe. Sicut Muſica in ædificatore eſt cauſa per accidens domus in hoc ſenſu, quia vnitur arti ædificatoriæ in eodẽ ſuppoſito, ſed nihil agit ad effectũ. Nã poſito q̃ ędificator nõ ſit muſicus adhuc poteſt & ęquè bene per artem ædificatoriam conſtruere domum. Quædam ex parte effectus & aliquid operatur ad effectum. Et hæc iterũ eſt duplex. Nam quædã eſt frequenter producens effectum, & eſt illius cauſa proxima, ſicut natura quoties mouet nauim per ſe, toties mouet ſeipſum per accidẽs, & quoties hõ nudis pedibus vadit per viam lutuoſam toties deturpat pedes. Quædã autẽ rarò producit effectũ, & eſt illius veluti cauſa remota, eò q̃ talis effectus nõ habet cõnexionẽ ad ipſam cauſam per accidens. Sicut licet Sortes frequenter fodiat ſepulchrũ, tamen rariſſimè inuenit theſaurum, eò q̃ inuentio theſauri nõ habet connexionẽ cum fodiente ſepulchrum. In propoſito dico primò q̃ fortuna nõ eſt cauſa per accidens ex parte cauſę, ſed ex parte effectus. Nam, vt dictum eſt, cauſa per accidens ex parte cauſę nihil operatur ad effectum, ſed fortuita cauſa aliquid operatur ad effectũ fortuitum. Nã cauſa fortuita agit aliquid, ſed non agit per ſe illud, reſpectu cuius eſt cauſa fortuita. Sed agit aliquid per ſe, quo facto ſit aliud non intentum, & quo nõ facto non fieret aliud reſpectu cuius dicit cauſa fortuita, vt quia Sortes per ſe, i. ex intẽtione vadit in forum, præter intentionẽ inuenit debitorẽ, q̃ ſi non iuiſſet in forum, non inueniſſet debitorẽ. Patet ergo q̃ cùm fortuna ſit cauſa p̃ accidens & operans, q̃ non eſt cauſa p̃ accidẽs ex parte cauſæ, ſed ex parte effectus. Dico ſcd̃ò q̃ non eſt cauſa p̃ accidens ex parte effectus qñ frequenter, vel ſemp̃ ſequitur effectus, ſed qñ rarò. Nam ſi ſequitur frequenter, vel ſemper non poteſt dici quin ſit virtualiter intentus. vanum. n. eſt dicere q̃ intendit Socra. aperire feneſtram, & q̃ non intendit lumen ingredi in cameram. Cùm igitur de ratione effectus fortuiti ſit q̃ fiat præter intentionem operantis aliquid p̃ ſe, ſequitur fortunam eſſe cauſam p̃ accidens ex parte effectus rarò contingentis. Patet ergo ex dictis q̃ cauſa per accidens quę ponitur ab Ariſt. in diffinitione fortunæ, non ſumitur in tota ſua latitudine, ſed contractè, modo quo expoſitum eſt. Quod etiam innuit Phil. dum ſubſequitur in diffinitione, in his quæ in minori ſunt. Nam hæc particula eſt quaſi differẽtia contractiua cauſæ p̃ accidẽs.

Quantùm ad 3. ſc. quomodo ſit verum, q̃ ea, quæ fiunt à fortuna, fiant rarò, aduerte, q̃ id iam declarauimus in q. 21. huius lib. 2. vbi diximus, q̃ fieri rarò & eſſe à fortuna non ſunt conuertibilia, vt patet de eclipſi, quę rarò fit, & tamen non dicitur à fortuna. Sed ea ſola rarò facta dicuntur, ad q̃ fienda cauſa per ſe non ordinatur, ſed præter intentionem agentis eueniunt, ſicut fodiens ſepulchrum non ordinatur per ſe ad inuentionem theſauri, ſed ad ſepeliendum mortuum: & qm̃ inuentio illa eſt rarò nec per ſe intenta, ideo dicitur eſſe à fortuna. Dico Nec per ſe intenta, quoniam ſi fodiens ſepulchrum ſemper intenderet hæc duo, ſepelire mortuum & inuenire theſaurum poſito q̃ illa inuentio rarò contingeret non eſſet fortuita, ſicut nec eclipſis, nec comata ſtella, licet rarò fiant, vt diximus ꝛ. in q. 21.

Quantùm ad 4. aduerte, q̃ nulla eſt repugnantia ſi partes diffinitionis bene intelligantur. Tu igitur aduerte q̃ ad fortunam duo requruntur. Primò q̃ ſit agens p̃ intellectum & ex ſua operatione intẽdens aliquem finem, ſicut fodiens ſepulchrum ideo fodit, q̃a intẽdit ſepelire mortuum. Scd̃ò requiritur q̃ ad talẽ operationem p̃ ſe ordinatam ad talem effectum p̃ ſe, ſequatur aliq̃s effectus non intentus ab agente p̃ intellectũ, nec habẽs connexionẽ ad operationẽ intentam ab agente. v. g. Ad foſſionem ſepulchri ordinatam à fodiente ad ſepeliendum mortuum ſequatur inuentio theſauri, q̃ non habet connexionem ad foſſionem ſepulchri. Si. n. connexionem haberet, id frequenter contingeret. Dico igitur q̃ fortuna eſt in his quæ fiunt p̃ p̃ aliud, i. p̃ p̃ finem, & exponatur ſic, Fortuna ideo contingit, quia effectus qui rarò euenit ſequitur præter intentionẽ agentis, ad operationem factam propter aliquem finẽ intentum. Et ſic nulla eſt repu

repugnantia,eò ꝙ intentio agentis cadit ſuper effectũ propoſitum ex voluntate agentis.Non intentio autem cadit ſuper effectum ſecundarium non propoſitum nec intentum ex voluntate agentis,& ex effectu intento agens dicitur agens per intellectum,vel à propoſito.Ex effectu autem non intento idémmet agens dicitur fortuna.

Quantùm ad vltimum aduerte ꝙ Petrus Pomp. in ſua lectura in 2.lib.Phyſ.format duo argumenta,ex quorum vno arguit ꝙ fortuna poteſt eſſe in per ſe intentis,ex altero autem quòd poteſt eſſe vt in pluribus.

Primò igitur ſic arguit, Sortes ex propoſito vadit ad ludendum.Tunc ſic,Sortes per ſe intendit lucrari,&tamen ſi lucratur eſt à caſu,ergo in per ſe intentis poteſt eſſe caſus.

Ad hoc negatur minor.Nã ſi lucratur dato etiam quòd rariſſimè lucraretur,lucratur ex propoſito,ergo nõ à caſu. Sicut qui fodit ſepulchrũ,& quoties fodit intendit & ſperat inuenire theſaurum , aliter nunquam foderet, dato ꝙ rarò vel ſemel tantùm inueniret,nõ eſſet à caſu, ſic in propoſito, quoniam Sortes quoties ludit intẽdit & ſperat lucrum,aliter non luderet, ideo etiam ſi ſemel in mille vicibus lucraretur,lucrum non eſſet à caſu.

Secundò ſic arguit, Dentur duo luſores, quorum vnus vt in pluribus lucratur , alter vt in pluribus perdit. Qui vt in pluribus perdit, perdit à caſu , nunquam enim intendit perdere,quoniam eſt contra bonum ſuum, ergo caſus poteſt eſſe in his,quæ eueniunt vt in pluribus.

Ad hoc dicitur,ꝙ qui vt in pluribus perdit poteſt conſiderari in duplici ſtatu.Primò quando incepit artem ludẽdi nondum expertus ſe frequẽter perdere. Secundò poſtquã aſſuetus eſt huic arti & expertus eſt ſe quaſi ſemp̃ perdere,in primo quidem ſtatu poteſt dici ꝙ perdit à caſu, ꝑ duabus aut tribus vicibus, in ſecundo autem ſtatu nõ poteſt dici à caſu perdere.Nã quoties aliquis effectus ſecundarius,vt in pluribus ſequitur ad primum per ſe intentum cenſendus eſt ſub eadem intentione comprehẽdi. Nam vt inquit B.Tho. exponens textum 50.ſtultum eſt dicere ꝙ aliquis intendat aliquid & non intẽdat illud quod vt in pluribus adiungitur illi. Sic in propoſito , Si aliquis vult frequenter ludere & aduertit ſe frequẽter perdere hoc cenſendum eſt,non eſſe omninò prẽter intentionẽ ſuam,ſic.n. ſe à ludo abſtineret. Nec valeret dicere ꝙ nũquam intendit perdere cùm ſit cõtra bonum ſuum,quoniam licet aduertat id eſſe contra bonũ ſuum,tamen non refugit ipſum ſub ſpe aliquando lucrandi , ſicut qui non refugit frigiditatem aquæ tempore hyemis ſub ſpe capiendi piſces. Hæc argumenta reputat Petrus Pomp.difficillima,& dicit ſe feciſſe ea vero docto & neſciuiſſe ſoluere.Nec ipſe ſoluit reputans inſolubilia.Quod tamen non eſt verum,vt patuit.

Eodem modo reſpõdendum eſt argumento facto in q. 21.quo probatur caſum poſſe eſſe in his quæ vt in pluribus fiunt, & exẽplificatur de eo qui frequẽter tẽdit in ægrum, & frequenter inuenit ſerpentem, & nunquam intendit inuenire.Nam licet non intendat inuenire, tamen poſtquam bis aut ter inuenit eum , aduertit & nollet inuenire , & ſi poſteà inuenit ipſum illa inuẽtio non eſt inopinata. De ratione autem effectus fortuiti eſt quòd ſit penitùs extra opinionem operantis.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXIIII.

Num Philoſophus in textu 61.ſibi contradicat.

Quare manifeſtum eſt quòd in his quæ ſimpliciter aliquid fiunt,cum non accidentis cauſa fiunt,quorum extrà eſt cauſa,tunc à caſu dicimus.textu 61.

Caſualiũ cauſa extra intentionẽ cauſans eſt, intrinſeca tamen naturalibus.

IN hac q.aduerte,ꝙ ſtat difficultas in hoc,Dicit Philoſophus in tex.61.ꝙ eorum quæ fiunt à caſu cauſa eſt extrà. Dicit autem infrà in tex.64.Eſt autẽ & hoc alterum, huius quidem.n.exterius eſt cauſa,illius verò interius. Quod ſic ab omnibus exponitur, Differt autem fortuna à caſu in hoc ꝙ eorum quę ſunt à fortuna cauſa eſt extrinſeca,eorũ autem,quæ ſunt à caſu,cauſa eſt intrinſeca. Hæc autẽ duo videntur manifeſtè repugnare,Eorum quæ ſunt à caſu cauſa eſt extrà,& Eorum quæ ſunt à caſu cauſa eſt intrinſeca.

Tu igitur aduerte ꝙ circa concordãtiam horũ textuũ multiplex eſt opinio ſin ꝙ multipliciter exponitur tex.61.

Nam com. in com.61. videtur innuere talem expoſitionẽ,quorum cauſa eſt extrà,i.qui effectus caſuales licet fiãt à tali cauſa non intendente eos, & per reſpectum ad illam dicantur caſuales , tamen poſſunt produci ab altera cauſa intendente eos,quę cauſa cùm ſit altera ab illa poteſt dici extra illã vel extrinſeca ab illa. Nam Extrinſecum ponitur ſæpè pro Altero. Sicut quando dicitur quòd ratio albi eſt extrinſeca,i.altera à ratione nigri.Verùm quia non omnia caſualia ſunt per ſe producibilia ab altera cauſa naturali particulari, ſicut monſtra nõ poſſunt eſſe intẽta ab aliquo agente naturali particulari , aliter non eſſet monſtrum , ideo hæc expoſitio non multùm approbatur.

B.T.ſic exponit,Quorum cã eſt extra,i.ea dicuntur fieri à caſu quando in his quæ ſimpliciter fiunt propter aliquod intentũ non propter illud quod accidit fiunt,ſed eorum cauſa eſt extrà,i.ſed fiunt gratia alicuius extrinſeci,i. gratia alterius effectus,putà in foſſione ſepulchri fit aliq̃d à caſu, quando accidit aliquid gratia cuius nõ fiebat foſſio,ſed gratia extrinſeci, i.gratia alterius effectus per ſe intenti,ſicut quando accidit inuentio theſauri, gratia cuius non fiebat foſſio, ſed gratia ſepeliendi mortuum. Hæc expoſitio ſubtilis eſt, nec ad eam aliquod incõueniens ſequitur,ſicut videbatur ſequi ad expoſitionem præcedentem.

Egidius autẽ & Bur. & Gratiadeus ſic exponunt,Quorum cauſa eſt extrà,i.quorũ cauſa non intẽdit illũ effectũ, ita ꝙ ly Extra refertur ad intentionẽ, & ex hac expoſitione aufertur omnis contradictio in dictis Philoſophi. Pro quo aduerte ꝙ cauſa eſſe extra cauſatũ dupliciter poteſt intelligi.Primò ſecundùm intentionẽ.Secundò ſecundùm eſſe:ſecundũ intentionẽ quidẽ dicitur cauſa eſſe extra aliquẽ effectum, quando nõ claudit ipſum intra ſuam intentionẽ,& hoc modo intelligit Philoſophus in tex.61.caſualium effectuum cãm eſſe extra, & ſimiliter effectuum fortuitorũ.In hoc. n. non diſtinguuntur caſus & fortuna. Secundò quidẽ dicitur cauſa eſſe extra effectũ ſecundũ eſſe, quãdo cauſa non eſt intrinſeca effectui. imò extrinſeca, & hoc modo intelligit Philoſophus in tex. 64. quando dicit huius quidem,i.caſus cauſa eſt intrinſeca , quoniam caſus eſt in naturalibus in quibus natura eſt principium intrinſecum ex diffinitione ſua , huius autem, i. fortunæ eſt cauſa extrinſeca eò ꝙ fortuna eſt in agẽtibus à ꝓpoſito,quæ nõ ſunt intrinſeca ſuis effectibus imò extrinſeca,nam fodiens ſepulchrum non eſt intrinſecum theſauro inuento. Sic patet ex dictis ꝙ in Philoſopho nulla eſt contradictio , quoniam in tex.61.loquitur de extrinſeco ſecũdùm intentionẽ in tex.aũt 64.loquitur de intrinſeco ſecundum eſſe,& hęc cõcordia vẽ manifeſtior.Hæc de ꝓſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXV.

Num caſus & fortuna reducantur tantum ad cauſas efficientes.

Sed modorum cauſarum in quibus eſt vnde principium motus,vtrumque ipſorum eſt.tex.65.

Caſus & fortuna tametſi in aliis generib. cauſarũ inueniantur à cauſa efficiẽti, in ea tamẽ prię eſſe. corum ratio dicitur.

IN hac q.aduerte,ꝙ ſtat difficultas in hoc, ſecundũ communẽ modum loquẽdi frequentamur hoc nomẽ Caſus & nomen Fortunæ in omni genere cauſæ , & primò in genere cauſæ materialis,ſi ſutor intendit incidere veſtem, & inueniat pannũ corroſum à tinea, qui eſt materia veſtis dicet ſutor,Caſus fuit,pannũ deuaſtatũ eſſe à tinea.Secũdò in genere cauſæ formalis,vt ſi pictor intendat depingere ciconiam & depingat anſerem. Tertiò in genere cauſæ efficiẽtis,vt ſi aſinus fracto fune fugiat vt vadat ad puteum,& ſic fugiens caſu euaſit manus hoſtium. Quartò in gẽre cauſæ finalis , vt ſi qs vadit Romã vt vẽdat merces & caſu factꝰ eſt Epiſcopus.Non.n.hunc honorẽ,ſed lucrũ intẽdebat. Ex his ergo patet ꝙ caſus & fortuna poſſunt reduci ad oẽ genus cauſę, & nõ ſolùm ad cauſam efficientẽ.

Vt ergo ſcias quomodo põt ſuſtineri dictũ Phil.aduerte tria.Primò ſi loqueremur ad mentẽ Boetij in 5.li. de Cõſolatione,de quo mentionẽ fecimus in q.23. cõcedendũ eſſet in omni genere cauſarum poſſe reperiri caſum & fortunã,eò ꝙ circa omne genus cauſarum poteſt aſſignari inopinatus euentus , qui ſecundùm Boetium dicitur caſus vel fortuna,& hoc declarant inſtantiæ præmiſſæ.

Secũdò dico ꝙ cùm caſus & fortuna cõputentur inter ea quæ ſunt per accidens,& cùm hęc ſint incerta non ſunt multũ cognoſcibilia ex li.6 Meta.ſufficit Phil. dare de eis noticiam non omnibus modis,ſed modo manifeſtiori.Manifeſtius autem & frequentius reducũtur ad cauſam efficientẽ q̃ ad alia genera cauſarũ, vt patet de fodiẽte ſepulchrũ & inueniente theſaurũ,de eunte in forũ vt emat panẽ & inuenit debitorẽ,& propterea Philoſophus ſequens manifeſtioré viam reduxit caſum & fortunam ad cauſam efficientem. Ex hoc tamen nõ negauit quin poſſit inueniri in aliis cauſis.Vnde dico quod inſtãtiæ factę non probãt quin reducantur ad cauſam efficientem,ſed quòd non ſolũ ad illã,licet manifeſtius & famoſius inueniantur in illa.

Tertiò

Tertiò dico q̃ ſuſtinere poſſumus ad mentem Philoſophi caſum & fortunam reduci ſolùm ad cauſam efficientẽ, eò q̃ caſus & fortuna dicunt cauſam operatiuam, licet p accidens, nec in aliis generibus cauſarum cõcedendum eſt eſſe caſum & fortunam, niſi quia concurrunt cum efficiente ad effectum caſualem, vnde ſic reſpondendum eſt ad inſtantias factas in principio quæſiti.

Ad primam dicitur, q̃ pannus non poteſt dici fortuitò corroſus niſi vt reſpicit incidentem veſtem, vnde ſtando præcisè in panno vt eſt materia veſtis ibi non eſt caſus, quoniam frequenter corroditur & ex natura ſua corroſibilis eſt, & iſtæ cõditiones repugnant caſui & fortunæ, vt dictũ eſt ſ. vt autem comparatur ad agens, qui eſt ſutor, poteſt dici à caſu corroſus, q̃n ſutor intendebat incidere veſtem in panno integro & modò in corroſo, & fuit præter intentionem eius q̃ corroſus inueniretur, & ex tali relatione ad agens dicitur caſus eſſe in panno corroſo. Diximus enim ſuprà fortunam & caſum eſſe reſpectiua & non abſoluta.

Ad ſecundam dr̃ q̃ forma anſeris depicta non eſt à fortuna niſi vt reſpicit pictorem, qui intendens effectum per ſe, i. formam ciconiæ præter intentionem dipinxit anſerem.

Ad tertiam non eſt reſpondendum, quoniam concludit pro intentione Phil. & eodẽ exemplo vtitur ipſe in tex. 60.

Ad quartam dicitur q̃ ille finis præter intentionem veniens non habet rationem caſus & fortunæ niſi vt reſpicit agens qui intendebat ire Romã vt venderet merces & non intendebat aliud. Patet igitur qũo in aliis generib. cauſarũ nõ eſt caſus nec fortuna niſi p̃ reſpectũ ad cauſam agentẽ.

Et aduerte q̃ Petrus Pomp. propter inſtãtias prædictas, quas reputat veras ſimpliciter cõcedit caſum & fortunam in omni genere cauſarum. Nec aliter defendit Philoſophũ, vnde in toto Tractatu de Caſu & Fortuna ſtat ambiguus. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXVI.

Num cauſa agens ſit idem ſpecie cum ſuo effectu.

Quod verò vñ principiũ motus ſpecie eadẽ eſt in his. te. 70.

IN hac q. aduerte, q̃ ſub multis titulis ſolet formari, aliquando ſub titulo præmiſſo, aliquando ſub tali, Vtrum vnumquodque fiat à ſibi ſimili, aliquãdo ſub tali, Vtrum vnumquodque fiat à ſuo vniuoco: verùm quia hanc quæſtionem iam reſoluimus in lib. 7. Meta. in q. 12. ideo hîc non eſt immorandum, vide tu illic.

QVÆSTIO XXVII.

Num primus motor ſit de conſideratione Phyſici.

Duplicia autem ſunt principia mouentia, quorum alterum phyſicum non eſt. tex. 73.

Primi motoris conſideratio quò ad exiſtentiã pertinere ad Phyſicum pũt, licet non quò ad quidditatem ſimpliciter.

IN hac q. aduerte q̃ eã iam determinauimus í li. 12. Meta. in q. 3. conſiderando entia abſtracta in genere & in ſpecie, & quò ad exiſtentiam & quò ad prædicata intrinſeca & quidditatiua, vide tu illic & ſufficiet tibi, verùm, quia Philoſophus in tex. præpoſito dicit abſolutè q̃ non eſt Phyſici conſiderare quęcunq; non mota mouent, & id manifeſtius dixit in tex. 71. vbi inquit, Et tenetur Phyſicus conſiderare omninò quæcunque mota mouẽt. Quæcunque autem non, non amplius phyſicæ cõſiderationis ſunt, videtur hoc eſſe falſum. Nam conſtat q̃ in 8. lib. Phyſi. probauit dari vnũ primum motorem omninò immobilem, ex motu æterno. Si ergo Phyſicus probat primum motorem immobilem eſſe, Phyſici eſt conſiderare de entibus abſtractis & de primo motore. Præterea, ratio quàm adducit Philoſophus in textu præpoſito non videtur vera. Dicit enim, Nõ. n. habet motus principium in ſeipſo, hoc autem eſt falſum. Nam habet in ſe potentiam motiuam, aliter non moueret, potentia autem motiua eſt principium motus, ergo, &c.

Ad 1. reſpondet Com. in com. 73. vbi inquit, Et intendebat Philoſophus per hoc q̃ cõſideratio de quidditate iſti' motoris non eſt Naturalis, ſed ſolummodò conſiderat de hoc motore in probando ipſum eſſe tantum. Pro cuius notitia aduerte q̃ conſiderare quidditatem ſubſtantiæ abſtractæ eſt conſiderare eam quò ad prædicata intrinſeca quidditatiua, putà q̃ eſt ſubſtantia, quæ eſt actus. & non potentia, quæ eſt immaterialis, impaſſibilis, indiuiſibilis, nobiliſſima inter entia. Et hæc conſideratio non eſt Phyſici, ſed Metap. vt patet in lib. 12. tex. 30. & vltrà, conſiderare autem abſtracta quò ad eſſe, eſt probare q̃ exiſtunt. Et q̃n non innoteſcunt nobis in genere niſi ex motu vt declarauimus in li. 12. Metap. in q. 3. ideo vt ſic ſunt de conſideratione Phyſici. Quando igitur dicit Philoſophus, Quorum alterum Phyſicum non eſt, intendit de conſideratione quidditatis & nõ quò ad exiſtentiam. Nam & Phyſicus probat ex motu primum motorem cõiunctum exiſtere. De motore aũt primo oĩno ſeparato ſecus eſt, q̃n ſui exiſtẽtia probatur motu meta phyſico, vt determinauimus in li. 12. Meta. ad mẽtẽ B. T. 1 q. 3.

Ad 2. dicitur q̃ Phil. intendit de principio paſſiuo & receptiuo motus, & id manifeſtè dixit Phil. in text. 71. vbi inquit, Non. n. in ſeipſis habentia motum, ſed immobilia ſunt. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXVIII.

Num agentia æterna neceſſariò agant.

Hoc autẽ ex hoc aut ſimpliciter eſt aut frequenter. te. 74. ſuper quem tex. dicit Com. Quoniam de generibus entium eſt, q̃ ex agẽte ſequitur actum neceſſariò, et hoc eſt in rebus æternis, et q̃ ex agente ſequitur actũ in maiori parte, et hoc eſt in rebus generabilibus et corruptibilibus.

IN hac q. aduerte q̃ non mouetur principaliter p̃p dictũ Philoſophi, q̃n hoc non ſonat expreſsè, ſed p̃p dictum Com. cui Commentiſtæ attribuunt q̃ cenſeat oĩa agentia æterna, quæ ſunt ſubſtantiæ abſtractæ includendo primã cauſam agere de neceſſitate naturæ, verũ hanc materiã ĩã ꝓtractauimus in li. 12. Meta. in q. 10. vbi diſputatur de via Scoti & Heruæi, & declaratur quid tenendũ ſecundũ Philoſophum, & ſm veritatem: vide tu illic & ſufficiet tibi.

QVÆSTIO XXIX.

Num Antiqui reducebant omnes effectus naturales in cauſam materialem & non in agentem.

In hanc enim cauſam, ſ. materialem inducunt omnes. te. 75. *Antiqui ſolam materialem nouerunt cauſam.*

IN hac q. aduerte q̃ ſtat difficultas in hoc, Philoſophus declarãs qũo Antiqui reducebant omnes effectus in cauſam materialem, dat exempla, in quibus concurrit agẽs & paſſum. Nam in tex. 75. exemplificat de calido & frigido, quæ q̃n talis naturæ ſunt, ideo fiũt tales effectus. v. g. vt exponit Com. quia calidum eſt aptum aſcendere & frigidum deſcendere, ideo in plantis ex aſcenſu caloris fiunt flores, & ex deſcenſu frigidi fiunt radices. Conſtat aũt ex 2. de Generat. calidum & frigidum eſſe actiua: ergo exempla Philoſophi inducunt cauſam agentem & non tm̃ materialẽ. Præterea, in tex. 76. inducit exemplũ de aqua ſurſum ducta & illic ingroſſata & ſic fit pluuia. Hæc aũt manifeſtè indicant agẽs. Qũo. n. ſurſum trahitur niſi ſit trahens, & qũo ingroſſatur niſi ſit condenſans, ſiue cõgelans? ergo ſignũ eſt q̃ Antiqui ponebant non ſolũ cauſam materialẽ, ſed & agẽtem.

Vt igitur ſcias ſuſtinere dictũ Philoſophi aduerte, q̃ licet dentur multæ reſpõſiones, tũ videtur mihi ſecurior ea, quæ eſt Com. nec B. Th. negaret eam, & ſtat in hoc, In agente duo poſſunt conſiderari, ſ. actio & ratio formalis agendi, & à ſecundo habet principaliter q̃ ſit & dicatur cauſa agens. Ratio aũt formalis agendi eſt intẽtio finis, quoniam agens agit propter finem, & finis mouet agens, ſiue agens apprehendat finem, ſiue moueatur ab apprehendente finẽ. Remota autem intẽtione & motione finis, nõ remanet nec dicitur cauſa agens niſi materialiter & ſecundùm quid. Sicut remota forma, quę eſt principium formale eſſendi, non remanet res niſi in potentia vel ſecundùm quid. Ex hac diſtinctione ſic dico ad quæſitum, Q̃n Antiqui negabant id quod eſt formale in agente, ſc. operari propter finem, ideo negabant cauſam agentem, nec ponebant eam niſi materialiter. Et hæc fuit mens Philoſophi in textu prædicto.

Ad inſtantias factas de calido & frigido & aqua conden ſata patet reſpõſio ex dictis q̃ non ſunt ſecundùm Antiquos agentia formaliter, ſed materialiter, vnde non conſtituunt diſtinctam cauſalitatem à cauſalitate materiæ. Nam in cauſalitate agentis includitur intentio finis, quam negabant Antiqui. Et ad inſinuandum q̃ Antiqui ponebant cauſam agentem non formaliter, ſed materialiter dicit Philoſophus in tex. 75. Et nanque ſi aliam cauſam dicant, gaudere ſinant, q. d. Inutiliter ponũt, q̃n propriam & formalẽ cauſalitatẽ ei nõ attribuunt. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XXX.

Num omnia quæ fiunt in natura, fiant à caſu, vel propter finem.

At verò natura ſunt huiuſmodi omnia. tex. 77.

IN hac. q. aduerte q̃ difficultas ſtat in hoc, Videtur diuiſio Philo. eſſe inſufficiens, quoniam datur aliquid in naturalibus, quod non eſt à caſu, eò q̃ fit rarò, nec eſt propter finem, q̃n non eſſe intentum ab agente vt corruptio. Nam omne agens ideo agit vt aliquid efficiat & non vt deſtruat, q̃n deſtructio malum eſt, & nemo intendens ad malum operatur. Præterea, finis mouet agens, nã finis habet rationem

Quæcunque in natura fiũt, vel à caſu, vel propter finẽ ſunt.

tionem boni. Corruptio autem nõ habet rationem boni cũ destruat esse rei, quod est eius prima bonitas, ergo datur tertium in natura, quod ſ. non est à casu, nec proter finem, & sic videtur diuisio Philosophi insufficiens.

Vt scias sustinere diuisionem Philosophi aduerte, q̃ hîc duplex est opinio, prima dicit q̃ non est intentio Philosophi concludere contra Antiquos q̃ omnia, quæ sunt à natura, i. quæ sunt frequenter, sunt propter finem, sed q̃ aliqua, quæ sunt à natura, sunt propter finem. Nam aliqua sunt frequenter, quæ tamen non sunt propter finem, sed ex necessitate materiæ, vt corruptio, & hanc volunt esse mentem Cõmen. in com. 77. qui inquit, Nõ. n. omne quod est à natura est propter aliquid, & Burlæus declarans dictum Com. inquit, Et fortè intendit Comm. q̃ quædam quæ sunt à natura proueniunt ex necessitate materiæ, & non sunt propter aliqd, vt mors. Et sic secundùm hanc opin. non sustinetur diuisio Phil. bimembris, imò faciunt eam trimembrem, ſ. in naturalibus quædam fiũt à casu, quædam propter finem, quædam ex necessitate naturæ. Et fundamentum eorum est, quia sequentes Com. formant rationem Phil. in 3. figura, in qua cõcludũt particularem affirmatiuam. sic. n. formant eam, Omnia quæ sunt semper vel frequenter sunt propter finem: sed omnia, quæ sunt semper vel frequenter sunt à natura, vt etiam ipsi Antiqui cõcedebant, ergo quædam, quæ sunt à natura, sunt propter finem. Est alia opinio, per quam optimè saluatur diuisio bimembris, quæ est ex expositione B. Th. in tex. 77. & secundũ eam intendo determinare præsens quæsitum. Tu igitur aduerte, q̃ B. Th. non concludit particularem affirmatiuam in 3. figura, sed arguit à sufficienti diuisione, & concludit vniuersalem affirmatiũ sic, Omnia quę fiunt, aut fiunt à casu, aut propter finẽ, quæ. n. accidunt præter intentionem finis dicuntur accidere casualiter: sed impossibile est ea, quæ fiunt semper aut frequenter accidere à casu: ergo ea, quæ fiunt semper vel frequẽter fiunt propter aliquid: sed omnia quæ fiunt secundùm naturam fiunt semper, aut frequenter, sicut etiam ipsi Antiqui confitebantur: ergo omnia, quæ fiunt à natura, fiunt propter aliquid. Supposita igitur hac conclusione vniuersali affirmatiua, dico q̃ diuisio Phil. est sufficiens, & declaro sic, Omnia quæ fiũt in naturalibus vel fiunt rarò & præter ordinẽ causæ, & sic fiunt casualiter, vel fiunt semper, aut frequenter, & sic fiunt propter finem. Sed hoc dupliciter. Nam cùm ea quæ fiunt propter finem sint intenta, possunt esse intenta dupliciter. Quædam propter se, quædam propter alterum. Sicut sanitas est intenta propter se. Sed medicina propter sanitatem. Et q̃m omnia quæ sunt à natura semper vel frequenter vel sunt fines vel ordinantur ad finem, ideo sequitur q̃ omnia talia sunt propter finem vel finis: & sic patet q̃licet aliqua fiant in natura frequenter, quæ nõ sunt fines, nec fiunt à casu, tñ non est necesse dicere q̃ fiant solùm ex necessitate materiæ. Nam licet fiant ex necessitate materiæ, tñ sunt intẽta saltem p̃ alterum, etsi non per se, vt statim declarabitur.

Ad instantiam igitur de corruptione dico q̃ non solùm prouenit ex necessitate materię, sed etiam est propter finẽ. Q̃m etsi non sit intenta p̃ seipsam, vt argumentum probat, est tamen intenta p̃ alterum, i. p̃ formam introducẽdam. Nam q̃m agens naturale non potest introducere formam nisi abiiciat oppositam præcedentẽ, eò q̃ omnis trãsmutatio Physica est inter oppositos terminos, ideo intendit corruptionem nõ propter se, sed propter alterum, i. p̃ rem generandã. Sicut Medicus intendit adustionẽ tibiæ, vt reliquum corporis saluet. Hæc de p̃senti quæsito dicta sint.

QVAESTIO XXXI.

Num aranea & formica operentur intellectu.

Vnde dubitat quidam vtrum intellectu operentur araneæ et formicæ. tex. 80.

Aranea & Formica nõe & intellectu minimè operãtur, sed imaginatiõe & naturali horum existimatiõe.

IN hac q. sic procedendum est, Primò probabitur q̃ non operantur intellectu. Secundò q̃ operantur imaginatione & extimatiua. Tertiò soluentur duo dubia.

Quantùm ad 1. ponitur conclusio negatiua, ſc. Non operantur intellectu, nec deliberatione, quod probatur primò ex Com. in com. 80. quia transferrentur de hoc in aliquid. Quod exponens B. T. dicit, Tunc nõ operarẽtur eodem modo, sed prout diuersimodè apprehenderẽt formam rei fiendæ, modò paruam, modò magnam, modò vnius figuræ, modò alterius, q̃m potentia rõnalis non determinatur ad vnũ ex 9. lib. Meta. Secundo omne agens intellectu & deliberatione in practicis processu temporis perfectius & nobilius operatur, vt patet in omni artificio: sed ista animalia, non proficiũt in opere suo. Nam videmus araneam ita perfectè texere primam telam sicut decimam & centesimam, ergo, &c. Tertiò opera, quæ fiunt intellectu & deliberatione non insunt cuilibet indiuiduo illius speciei, nec æquè perfectè, vt patet q̃ nulla ars inest cuilibet indiuiduo humano, sed diuersæ diuersis, & posito q̃ inesset cuilibet indiuiduo, nõ tamen æquè perfectè: sed congregare grana, texere telam, facere sub tali forma nidum, competit singulis horum animalium, & omnibus vniformiter, ergo, &c.

Quantùm ad 2. dico, q̃ cùm non operentur intellectu & deliberatione, necesse est vt operentur aliqua potentia sensitiua interiori, inter quas apud Phil. inuenimus imaginatiuam & extimatiuam. Nam sicut homo operatur arte & rationibus, ita animalia viuunt & operantur imaginationib. vt dicit Phil. in Proœmio Meta. Vnde sicut ouis imaginatione & extimatiua sua vocat agnum genitum & lactat, sic aranea facit telam, vt venetur escam sibi conuenientẽ. Et q̃ operentur imaginatione confirmatur per Com. in com. 80. vbi inquit, Actio. n. istorum quia prouenit ab imaginatione & comprehensione eius qđ agitur, scitur qđ agunt p̃ finẽ. Hãc aũt imaginatiuã siue extimatiuã solemus appellare instinctum naturalẽ, inclinationẽ naturalem, prudentiam naturalẽ, vt magis declarabitur in solutione dubij sequentis.

Quantùm ad 3. duo dubia insurgunt cõtra prædicta. Primum est, Quia huiusmodi animalia imperfecta non videntur habere imaginatiuam nec extimatiuam, quoniam vt declaratum est in lib. 3. de Anima, tales potentiæ habent determinata organa in capite, quæ non sunt assignabilia in aranea, nec in aliis animalibus imperfectis.

Sed hoc dubium iam determinauimus in 2. lib. de anima in q. 9. vbi distinximus de phantasia siue imaginatiua p̃ determinatã & indeterminatã, & in 3. li. ĩ tract. de Potẽtia motiua in q. 6. vbi assignauimus differentias inter phantasiã determinatã & indeterminatã, & illic inuenies q̃ huiusmodi aĩalia mouẽt localiter & operanẽt phãtasia indeterminata.

Secundũ est, Si agunt imaginatiua & extimatiua, cũ huiusmodi sensus sint interiores nec aliquid apprehendãt nisi illud prius apprehensum fuerit sensu exteriori, vt declarauimus in Epitomate nostro in li. de Anima in tract. de Sensibus interioribus, ad mentem Phil. sequitur q̃ aranea non faciet telam nisi prius senserit muscas, nec formica congregabit granum, nisi prius ipsum senserit. Quod tamen est falsum, q̃m contingit araneam & formicã in hyeme vel in vere generari, nec antequam faciat telam muscam sentit. Idem dico de formica, ergo non agunt imaginatione, &c.

Ad hoc dr̃ q̃ ĩ imaginatiua & extimatiua potest esse duplex apprehensio, ſ. causata à sensu exteriori, & congenita siue connaturalis. Prima q̃dem est in animalib. p̃fectis eò q̃ seruant spẽs receptas à sensibus exterioribus & memorant̃ absentibus sensibilibus. Secũda aũt est in animalibus imperfectis, quæ non imaginantur nisi p̃sentibus sensibilib. nec recordantur rei absentis, nec p̃teritæ, sed mouent̃ ad operandum ex sola præsentia obiecti, & hæc apprehensio naturalis siue congenita, est propinquissima inclinationi naturali, qua quælibet res etiam inanimata tendit in bonum suum directa à primo principio totius naturæ, sicut solent moueri benè fortunati ex impetu in eis facto à primo principio, vt est mouens vnumquodque in finẽ suum. Ex his dico ad argumẽtũ, q̃ imaginatiua in animali p̃fecto regulariter mouetur à sensu exteriori, vñ canis nõ mouetur ad quę rendũ panẽ in tali loco nisi prius illic senserit & gustauerit panẽ. In animali aũt imperfecto p̃ suã p̃pinquitatẽ ad res inanimatas non est necesse q̃ moueatur ex sensu exteriori, sed ex cognitione nutrimẽti cõuenientis præsentis, sibi impressa ab exteriori principio, sicut imprimitur virtus in magnete, qua trahit ferrũ, & p̃peà nõ est necesse q̃ aranea genita in vere, prius senserit muscas, si dẽt facere telã. Sed sufficit muscas præsentes esse q̃n telã facit, nec est necesse formicã prius sensisse hyemẽ si debet cõgregare grana, sed sufficit gana esse præsentia vt congreget. Nã non ex cognitione futuri, nec memoria præteriti congregat, sed ex impetu sibi facto ab altiori principio congregat. Nec id videri dẽt mirũ, q̃m vt declaratũ é ĩ li. d̃ Bõa Fortuna, & bñ fortunati impellũt ad sic vł sic operãdũ sine p̃cognitione, sed solo ipulsu quo sẽtiũt se trahi ad sic operãdũ. sic mihi dicẽdũ occurrit, & tu ẽt cõsidera. Hęc d̃ p̃senti q̃sito dicta sint.

QVÆSTIO XXXII.

Num monstra sint intenta à natura.

Monstra sunt peccata illius, quod propter aliquid fit. te. 82.

IN

Monstra non sunt primò nec secundò à natura intenta, sed tertiò & q accidẽs

IN hac q.ſic procedendum eſt. Primò,declaratur quid ſit monſtrum.Secundò,quot ſint cauſę in genere,ex quibus eueniunt monſtra.Tertiò,ponetur diſtinctio de re intenta.Quartò,reſpondebitur quæſito.

Quantùm ad 1. aduerte q monſtrum eſt ens generatum in natura rarò,& in minori parte cum diſpoſitione inconuenienti, ſiue in numero partium tam in exceſſu quàm in defectu,vt quando gñatur homo cum tribus manibus, vel cum vnica manu:ſiue ſecundum ſitum partium,vt quando generatur homo habens os & oculos in pectore:ſiue ſecundùm figuram,vt quando generatur homo cũ capite canis, aut porci,& dicuntur peccata in natura.

Quantùm ad 2.aduerte q Alb.in 2.Phyſ.in tract.3.in c.3. aſſignat quatuor cauſas generales. Prima eſt paucitas materiæ.Secunda eſt ſuperabundantia materiæ.Tertia eſt qualitas actiua vel paſſiua. Quarta eſt malicia continentis intrinſeci,vel extrinſeci.Et qm̃ Alb.ſingula reſolutè declarat, & ne coacti ſimul pertractare ſatis inhoneſta, quæ hîc interueniunt,ideo vide tu in Alb.vbi s̃.ſiue in Ianduno in 2.libro Phyſ.q. 14. Nam illic ſummariè recitat dicta ab Alb. in hac materia,& ſatis ex teipſo intelliges.

Quantùm ad 3.aduerte q aliquid poteſt eſſe intẽtum ab agente tripliciter.Primò poteſt eſſe intentum prima intentione, & eſt illud quod terminat actionem agentis ſecundum q agens ſimpliciter appetebat ſiue appetitu naturę ſiue animali ſiue rationali.Vt locus deorſum eſt intentus prima intentione à graui deſcendente,& inuentio cibi ab animali fameſcente,& ſcientia ab addiſcente.Et circa tale primò intentum nullo modo contingit eſſe caſum aut fortunam.Secundò poteſt eſſe intentũ ſecunda intentione & eſt illud quod ſecundariò terminat actionem agentis, ſicut lucrum apud verum medicum. Nam primo intendit ſanitatẽ infirmo,deinde lucrũ.Et circa hoc intentũ ſecundariò põt eſſe caſus.v.g.Si medicus intenderet ſolùm & præcisè ſanitatem infirmo & nullo modo lucrum,nec ſuper illud cogitaret,& tamen accidat q ſanato infirmo detur ſibi lucrum præter omnem intentionem ſuam,tũc lucrum erit caſuale.

Tertiò poteſt eſſe intentum tertia intentione, & erit illud, quod tertiò terminat actionem agentis præter intentionem primam & ſecundam.v.g.Agẽs intẽdebat A primò, & non potuit producere A, ſecundò intendebat B, ex quo non potuit producere A, & tñ quia non põt producere B, tertiò intendit C,qđ tñ priùs non intẽdebat. Verùm ne vana ſit actio ſua, vltimò intendit & ꝓducit C, qđ qdem eſt caſuale reſpectu A & B:qm̃ eſt præter primã & ſecũdã intẽtionẽ.Põt tñ dici intentũ tertia intentione,quæ non repugnat caſui ſtante agente in prima aut ſecunda intentione.

Quantum ad 4.aduerte q ex hac diſtinctione facile reſpondetur quæſito,& dico q monſtra non ſunt primò intenta, qm̃ omne agens intendit primò qđ eſt ſibi ſimile vt maſculus maſculum.Nec ſuat ſecundariò intenta,qm̃ agens ſecunda intẽtione intẽdit producere ſibi ſimile in ſpecie ſub conuenienti diſpoſitione partiũ,figurę,&ſitus, &magnitudinis,licet declinet à perfectione generátis,vt eſt fœmina, quæ reſpectu maſculi primò intenti dr̃ animal occaſionatũ & quaſi caſuale. Dico aũt q monſtra ſunt intenta tertia intentione eò q cùm agens nolit fruſtrari actionem ſuam, ſi non poteſt producere maſculum aut fœminam cum debita diſpoſitione producit monſtrum.Quod quidem eſt non intentum & intentum , intentum quidem tertio modo , non intentum autem primo aut ſecundo modo,ideo dicitur caſuale,& pc̃m in natura.Hęc de pręſenti quęſito dicta ſint.

Hæc conſequentia eſt formalis, Si in animalibus cõtingit dari bouigena ita m nõ mullis arbꝰ ſpecib exarmonna tura,dari contingit inſertione viti gena &c.

QVÆSTIO XXXIII.

Nam conſequentia Philoſophi contra Empedoclem valeat in text. 82.

Vtrum igitur in arboribus fiant ſicut bouigenæ,virigenæ ſic vitigenæ,oliuigenæ,te. 82.

IN hac q. aduerte q ſtat difficultas in hac conſequentia Philoſophi,Si in animalibus fiunt bouigenę,virigenæ,i. animal quod ex vna parte eſt bos,ex alia vir, ſiue hõ,cõtinget etiam in arboribus,q fient vitigenæ,oliuigenæ,i.arbor quæ ex vna parte eſt vitis, ex alia oliua, & tamen hoc non fit in arboribus,ergo nec in animalibus. Sed hoc argumentum non videtur valere, qm̃ falſitas conſequentis non videtur manifeſta.Imò videmus vt arguit Egidius q arbor vnius ſpeciei inſeritur alij alterius ſpeciei,ergo Philo.non deducit Empedoclem ad aliquod manifeſtũ inconueniens.

Tu igitur aduerte, q Egidius & Burlæus propter inſtantiam factam de inſertione arborum, formant aliter conſequentiam Philoſophi,& ſic, ſi in animalibus continget dari bouigenã,&c.continget etiam in arboribus dari vitigenam,i.quid compoſitum ex vite & homine,& oliuiperam. i.qd compoſitum ex oliua & vipera.Sed ſi bene cõſideras, hæc conſequentia habet minorẽ apparentiã ſic formata q̃ præcedens.Nam licet duo animalia poſſint ſimul coniungi tamen non ſequitur q vegetatiuum & ſenſitiuum,quæ diſtinguuntur pluſquàm quæcunque duo animalia poſſint ſimiliter cõiungi,vnde vt ſaluetur argumentum Philoſophi contra Empedoclem videtur melior expoſitio prima, quæ eſt de mente Comm.& B.Tho.exponentis.

Ad argumentum autem ſiue inſtantiam Egidij dico q licet vnio duarum arborum ſpecificè diſtinctarum fiat artificioſa inſertione,non tamen fiet à natura. Prætereà id non poteſt fieri arte nec natura in omnibus arboribus, ſicut. n. dicit Com. inopinabile eſt vt ſi vitis cuius ſuperiores partes ſint oliuæ.Dico igitur ad quæſitum,ſi conſequentia formatur vt format eã Egidius,non eſt vera nec apparens vera ex cauſa quam aſſignauimus , ſi autem formatur vt format eam Com.& B.Th.ſic eſt vera, quoniam eſt argumentum à maiori,vt dicit Com. nam ſi hoc inuenitur in animalibus,circa quæ eſt maior ſollicitudo,quantò magis in vegetabilibus, & tamen conſequens patet eſſe falſum quantùm ſit de actione naturæ,licet arte agriculturæ in aliquibus ſpeciebus arborum poſſit aliter eſſe.ergo multo magis eſt falſum antecedens,ſ.quòd in animalibus poſſint eſſe bouigenæ,&c.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXXIIII.

Num conſequentia Philoſophi contra Antiquos in textu 84.ſit vera.

Adhuc oportuit in ſeminibus fieri vt contingit.tex.84.

IN hac q.aduerte q difficultas ſtat in hoc,Conſequentia Philoſophi contra Antiquos ſic formatur ſecundùm B. T.Si natura non agit propter finem,ergo cõtingit quodcunque ſemen à quocunque animali produci,quod eſt falſum,ſit.n.hoc ſemen ab hoc determinato animali & non ab alio.ſecundum Com.autem ſic formatur, Si generatio cuiuſlibet ſpeciei eſt à caſu , ergo poſſibile eſt vt vna ſpecies generetur à quolibet ſemine , & ex qualibet mixtione elementorum.Probatur conſequentia, quoniam caſus eſt cauſa indeterminata,ergo id quod eſt caſuale,poteſt à quacunque cauſa produci.

Conſequẽtia hæc formalis eſt,Si omnes rerũ ſpecies à caſu fierent,omne ex quouis fieret, nec quip piam fieret ex determinata cauſa.

Sed nec ipſa conſequentia nec probatio videntur valere,ſi.n.quod eſt à caſu poteſt indifferẽter à quacunque cauſa ꝓduci , cùm homo monſtruoſus ſit à caſu poſſet ab alio quàm ab homine produci. Quod non contingit vt ad ſenſum patet.Et inuentio theſauri non ſolùm à fodiente,ſed à quocunque indifferenter operante,putà à ſcribente contingeret fieri,quod eſt deriſorium.

Vt igitur ſcias ſuſtinere conſequentiam Philoſophi,aduerte q multum differt aliquid fieri à caſu , & omnes rerũ ſiue naturarum ſpecies fieri à caſu.Nam cum primo ſtat agens determinatum intendens finem vel effectum determinatum , cui quia aliud præter intentum effectum adiungitur,contingit caſuale. Sic homo generans intendit generare hominẽ debitè diſpoſitũ, tamen propter maliciam continentis præter intentionem prouenit monſtrum. Cum ſecundo autem nõ ſtat agens determinatum intendens finẽ, implicat.n.omnes rerum naturas fieri à caſu,& aliquid eſſe intentum.Ex hac diſtinctione dico ad quæſitum q Philoſophus concedit caſum primo modo,ſed non ſecundo modo.Antiqui verò qui negabant naturam agere propter finẽ ponẽbant caſum ſecundo modo,& non primo modo.Cum caſu autem ſecundo modo non ſtat aliqua cauſa determinata agens propter finẽ,& ideo ſi ſic eſſet vt dicebãt Antiqui,tunc quilibet effectus indifferenter à quacunque cauſa fieret. Ad argumentum autem de monſtro & de inuentione theſauri, dico q non fiunt à caſu niſi primo modo, quo non remouetur omnis cauſa determinata , vt declaratum eſt,& ideo non valet.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXXV.

Nũ neceſſitas ſumpta à cauſa efficiente ſit abſoluta, vel conditionata.

Quod autem ex neceſſitate eſt,vtrum ex ſuppoſitione exiſtit,aut ſimpliciter.te.87.

IN hac q.aduerte q mouetur principaliter propter expoſicionem B.Thom.Nam ipſe exponens c.de Neceſſe,in 5. Metaph. dicit qnòd neceſſitas ſumpta ex cauſis intrinſecis,vt à forma & à materia eſt abſoluta & ſimpliciter.Quę autem ſumitur à cauſis extrinſecis, vt ab efficiente & à fine , eſt ex ſuppoſitione. Hîc autem exponens text. 87. in ſuo no

Neceſſitas abſoluta conſequentis & conſequentiæ non tan-

tum ex forma & materia ſuſcipitur ſed ex efficiẽte ac fine: neceſſitas verò abſoluta conſequẽtis ex forma & materia vtriuſcis cauſis rei ſumitur.

ſuo notãdo, poſtquam declarauit neceſſitatem abſoluram ſumi, primò ex materia, ſecundò à forma, adiungit, tertiò ex efficiente, & dicit, Similiter quod habet neceſſitatem ex cauſa efficiente eſt neceſſarium abſolutè. ergo vr ſibi cõtra dicere hîc & in 5. lib. Meta. qm̃ illic tenet neceſſitatem ſum ptã ab efficiente eſſe conditionatã, hic aũt eſſe abſolutam.

Vt igitur ſcias nullam eſſe in hoc contradictionem aduerte ꝙ neceſſitas abſoluta eſt duplex. Quædã conſequentis, vel propoſitionis. Quędam conſequentię vel illationis. Neceſſitas conſequentis eſt neceſſitas ex habitudine terminorum, & eſt quando prædicatum eſt de ratione ſubiecti, vel conſequitur naturam ſubiecti, & hęc non prouenit niſi ex forma & materia, quæ ſunt cauſæ intrinſecæ. Ex forma quidem vt qm̃ anima intellectiua eſt forma hominis, ió homo ſimpliciter etiam nulla ſuppoſitione facta eſt rationalis, & riſibilis. Ex materia autem, vt quia homo eſt compoſitus ex contrariis, ideo eſt alterabilis & corruptibilis. Neceſſitas conſequentię vel illationis eſt quando aliquo dato ſequitur aliud, & hæc eſt duplex. Quædam abſoluta, quædã conditionata. Abſoluta quidem, quando aliquo dato ineuitabiliter ſequitur aliud, vt dato ꝙ ſol moueatur in vtroque hemiſphærio, neceſſariò ineuitabiliter ſequitur alternatio diei & noctis. Conditionata autem, vt quando aliquo dato non ineuitabiliter ſequitur aliud, ſed cum aliquibus requiſitis, quæ tamen poſſunt deficere: vt dato ꝙ domus ſit ædificata, non ſequitur ineuitabiliter habitatio, qm̃ ex multis poteſt actualis habitatio impediri, & dato ꝙ granum ſit ſeminatum, non ineuitabiliter ſequitur fructus, qm̃ poteſt ex multis impediri, & hæc eſt neceſſitas finis. Ex his dico ad quæſitum ꝙ nulla eſt contradictio in B. Tho. quoniam in 5. Meta. loquitur ſolùm de neceſſitate abſoluta conſequentis vel propoſitionis, hic autem loquitur de neceſſitate abſoluta conſequentis & conſequentiæ. Conſequentis quidem in primo modo, vbi exemplificat de neceſſitate ex parte materiæ, & in ſecundo modo, vbi exemplificat de neceſſitate ex parte formæ: in tertio autem modo loquitur de neceſſitate abſoluta conſequentiæ, vbi exemplificat de neceſſitate abſoluta ex parte efficientis.

Patet autem ꝙ hæc duo non contradicunt, Neceſſitas ex parte efficientis non eſt neceſſitas conſequentis abſoluta: Neceſſitas ex parte efficientis poteſt eſſe neceſſitas conſequentiæ abſoluta modo quo declarauimus, & non aliter. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXXVI.

Num omnium effectuum naturalium, & omnium proprietatum naturalium, neceſſitas ſumatur ex fine, vel ex materia præcisè.

Nunc autem quidam opinantur quòd eſt ex neceſſitate in generatione eſſe, etc. tex. 87.

Naturalium effectuum neceſſitas nõ tantũ ex materia, ſed ex fine principaliter ſumẽda eſt.

IN hac q. aduerte ꝙ communiter Expoſitores ponũt tres concluſiones, quæ non continent multam difficultatem.

Prima eſt, Neceſſitas in naturalibus non ſumitur præcisè ex materia. Hãc ſufficiẽter probat Philoſophus in tex. & Com. vt videre poteris. Et additur, Si omnis neceſſitas in naturalibus eſſet ex materia præcisè, ergo omnis neſitas in eis eſſet abſoluta: quia, vt dictum eſt in q. præced. neceſſitas ex cauſa intrinſeca eſt abſoluta & ineuitabilis. Qđ tñ conſtat eſſe falſum, ga videmus multa impediri ne fiant, vt de fruméto ñ fructificãte, &c. In neceſſitate aũt abſoluta, ñ eſt aſſignabile impedimentũ, aliter nõ eſſet abſoluta.

Secunda eſt, Neceſſitas in naturalibus aliqualiter pẽdet ex materia: hæc patet, nam aliter omnis forma eſſet receptibilis cõuenienter in oĩ materia, qđ patet eſſe falſum. Qm̃ ſicut in artificiatis, talis materia eſt neceſſaria tali formæ, putà ferrum ſerræ, lignum nauí, ſic in naturalibus, vt nõ ꝑt eſſe homo ſine tali vel tali mixtione elementorum. Vnde & Philoſophus in tex. 87. dicit ꝙ in materia neceſſarium eſt.

Tertia eſt, Ratio neceſſitatis principaliter ſumitur ex fine. Nam, vt dicit Philoſophus in tex. 91. finis eſt cauſa materiæ, putà quia finis ſerræ eſt ſecare, materia eius debet eſſe ferrũ, & non econuersò. Ergo neceſſitas in naturalib. principaliter ſumenda eſt ex fine. Præterea, finis eſt nobilioris cauſalitatis quàm materia, vt dicitur ſ. in c. de Cauſis, ergo modi cauſandi, ſc. contingenter vel neceſſariò conuenientiùs ſumendi ſunt à fine quàm à materia.

Sed aduerte, ꝙ iſtæ tres concluſiones non videntur plenè ſatisfacere quæſito. Nam cum illis ſtat, ꝙ aliquorum naturaliũ neceſſitas non ſumatur ex fine. Sicut naturales proprietates, generatio, corruptio, mors, dicunt eſſe ex neceſſitate materiæ. Si. n. quæritur propter quid homo generatur & corrumpitur, reſpõdetur, quia habet materiam ſubiectã priuationi. Similiter diuiſibilitas in partes quantitatiuas cõuenit entibus naturalibus propter materiam ſubiectam quantitati, ergo non omnium effectuum naturalium & proprietatum ſumitur neceſſitas ex fine.

Hîc inuenio duos modos reſpondendi. Primus concedit ꝙ nõ omnium naturalium neceſſitas ſumitur ex fine, ſed tñ eorum, quæ ſunt per ſe intenta in natura. Quæ autem intenduntur per accidẽs, aut propter aliud eorum neceſſitas eſt ex materia tantùm & non ex fine, & talia ſunt generatio, corruptio, mors: & hęc opin. fundat ſe ſuper Com. in com. 88. vbi inquit, Illa enim quæ inueniuntur in rebus naturalibus de neceſſitate non propter aliquid, vt mors animalis, ſunt propter materiam, & illa, quæ inueniuntur in eis propter aliquid, ſunt propter formam.

Secundus modus reſpondendi, qui & melior mihi videtur, eſt, ꝙ omnium naturalium, etiam generationis & corruptionis neceſſitas non ſolùm eſt ex materia, ſed etiam ex fine, eò ꝙ generatio ordinatur vt via ad formã, vt ad finẽ: eſt. n. forma finis gñationis, corruptio aũt & mors ſunt ꝑꝑ gñationẽ alterius, niſi enim mr̃ia expoliaretur formã quã hẽt, nõ reciperet alteram. Similiter diuiſibilitas ineſt rebus naturalibus nõ ſolũ ꝑꝑ materiam ſubiectam quãtitati, ſed vt diuerſæ formæ recipiant̃ in diſtinctis partibus materiæ.

Sed in hac reſpõſione tria videntur facere difficultatẽ.

Prima quia communiter dr̃ ꝙ corruptio & mors proueniunt ex neceſſitate materiæ magis quàm ex fine. Secundò quia Com. vt adductum eſt, videtur concedere hoc idẽ. Tertiò quia Philoſophus in 3. Phyſ. vt videbitur, reducet diuiſibilitatem ad materiam, & non ad finem, ergo non in omnibus naturalibus neceſſitas ſumitur ex fine.

Ad 1. dico, ꝙ licet eorũ neceſſitas ſumatur ex fine, tñ vidẽtur magis ſequi conditionem materiæ in hoc, ꝙ ſicut naturalia non poſſunt eſſe ſine tali materia, ſic non poſſunt eſſe ſine corruptione, nec animata ſine morte. Quãdò autem neceſſitas ſumitur ex fine, nõ eſt ſimpliciter neceſſitas nec ineuitabilitas: verbi gratia, Poſſibile eſt ꝙ ſit homo, & tñ non videat nec habeat oculos. Sed non eſt poſſibile ꝙ ſit animal, & tñ non corrumpatur. Et ꝑꝑ talem ineuitabilitatẽ conſueuit dici in prædictis neceſſitatem euenire ex materia, cum qua tamen ſtat neceſſitas ex fine conditionata.

Ad 2. dico ꝙ dictum Com. poteſt ſaluari in hoc, Finis in naturalibus aliquãdo ſtat pro operatione, vt finis oculi eſt videre, aliquando ſtat pro forma, vt finis motus eſt forma acquiſita. Illa quorum finis eſt operatio, conſueuerunt dici ꝙ ſumunt neceſſitatem ex fine, quorum autem finis non eſt operatio, vt corruptio & mors, dicuntur ſumere neceſſitatem ex materia, licet etiam ſumant ex fine, ſic poteſt ſaluari dictum Com. Si autem intelligat abſolutè ꝙ nullo modo eorum neceſſitas ſumitur ex fine, non eſt ſuſtinendus in via Thomiſtica, vt declaratum eſt in q. 30. huius lib.

Ad 3. dico ꝓ nunc, ꝙ licet Phil. reducat diuiſibilitatẽ in materiam, tñ non negat quin etiam ordinetur ad formã, vt ſ. diximus, forma aũt eſt finis generationis. Sed in lib. 3. magis loquemur de hoc. Hæc pro præſenti quæſito dicta ſint.

Quæſtionum naturalium ſuper ſecundum lib. Phyſico finis.

QVÆSTIONES MAGISTRI CHRYSOſtomi Iauelli, ſuper tertium lib. Phyſicorum.

Cuius hæ ſunt quæſtiones.

1 *Num motus & terminus motus ſint idem.*
2 *Num diffinitio motus ſit bene à Philoſopho aſſignata.*
3 *Num motus ſit ſubiectiuè in mobili vel in mouente.*
4 *Num vnus motus numero ſit actio & paſſio, ita quòd actio & paſſio ſint vnum realiter.*
5 *Num actio ſit in agente vel in patiente.*
6 *Num ad Phyſicum ſpectet conſiderare de infinito.*
7 *Nunquid ſi daretur infinitum quantum actu naturale, poſſet habere principium, & per conſequens eſſe principiatum.*
8 *Num in perpetuis ſiue in æternis non differat eſſe & poſſe.*
9 *Num poſſit eſſe corpus naturale infinitum actu.*
10 *Num in naturalibus poſſit eſſe multitudo actu infinita.*
11 *Num magnitudo ſit diuiſibilis & augmentabilis in infinitum ita quòd poſſit excedere omnem magnitudinem finitam.*

QVAEST

QVÆSTIO I.

Vtrum motus & terminus motus sint idem.

Non est autem motus præter res ad quas est motus. text. 4.

Motus & terminus motus non sunt duæ res realiter distinctæ, sed tantũ formaliter.

IN hac q. sic procedendum est. Primò, ponetur distinctio. Secundò conclusiones respõsiuæ, Tertiò soluent quædã difficiliora arguméta.

Quantùm ad 1. distinctio sit hæc, Motus & terminus motꝰ dupliciter cõsiderari possunt. Primò quò ad suum reale, i. quòd ad entitatem suam. Secũdò quò ad suum formale, i. quantùm ad suas rationes formales, prout aliquid includitur in rõne motꝰ vt motus est, quod nõ includitur in ratione sui termini, vt terminus est.

Quantùm ad 2. sit hæc prima conclusio, Motus & res, ad quam est motus, non sunt duæ res realiter distinctæ, sed tã tùm vna considerata vt imperfecta & perfecta, vel sub esse imperfecto, deinde perfecto. Prima pars probabitur ratione & declarabitur esse de mente Commentatoris.

Ratio sit hæc, Si motꝰ esset res distincta realiter à re, ad quã est motꝰ, putà calefactio à calore, sequit̃ ꝙ aliquod vnum demonstratum simul & eodem tempore & primo & de nouo fieret & esset, & dum esset fieret, & dũ fieret esset: consequens est impossibile, ergo & antecedens. Impossibilitas consequentis probat̃. Nam omne quod fit in tempore, dum fit, non est, quia si esset nõ fieret, & hæc propositio est Philosophi in 1. Pery Herm. & Com. in 5. Phy. com 13. Si igit̃ aliquid est dum fit, sequit̃ ꝙ aliquid est & non est simul, qđ̃ est contradictio. Consequentia autem sic deducitur, Si motus est res distincta realiter à termino acquisito, causata & facta à motore immobili, certum est ꝙ non fit nisi pro tempore pro quo mobile mouetur. Nam antequam moueatur mobile nõ fit motus, nec fit postquam motum est, similiter non est motus nisi dum mobile mouetur, ergo simul & eodem tempore & de nouo res quæ est motus & secundùm te distincta realiter à termino suo, dum fit, est, &c.

Nec valet dicere hãc rationẽ non concludere in successiuis, quorum est talis natura, ꝙ non sunt nisi dum fiunt, & postquam facta sunt, ampliusnon sunt. Hoc inquã nõ valet, qm̃ ratio ipsa concludit vniuersaliter, & arguitur sic, Omne quod fit de nouo & in tempore, procedit à non esse ad esse, siue sit permanens, siue successiuum. Hæc est enim ratio vniuersalissima factionis & productionis. Sed dũ procedit à non esse ad esse non est, aliter non procederet ad esse, ergo impossibile est rem aliquam siue successiuam, siue permanentem fieri & esse simul.

Quòd aũt hæc sit mẽs Com. patet in 3. Phy. in com. 4. vbi inquit, Via quæ dicit ꝙ motus non differt à perfectione ad quam vadit nisi secundùm magis & minus & est de genere illius perfectionis, est verior, illa aũt, quæ dicit, ꝙ est via alia ab alia ꝑfectione, est famosior. Et dicit ꝙ necesse est vt motus qui est in substãtia inueniatur in genere substantiæ & motus qui est in quãtitate in genere quantitatis, & similiter, qui est in qualitate & vbi. Præterea, Dicit in 5. Metap. com. 9. Ire ad caloré est calor quoquo mõ, & similiter ire ad frigus. Sed ire ad calorem est motus calefactionis. Sed quia motus est actus imperfectus, vt declarabitur in quæstione sequenti, ideo Com. dicit motum ad calorem esse calorem non simpliciter, sed quoquo modo.

Secũda aũt pars cõclusionis declarabit̃ in conclusione sequẽti. Sed pro nunc sic accipe, Tu non debes imaginari ꝙ qm̃ aliquid mouetur, illic sint tria distincta realiter, sc. res q̃ mouet̃, res quæ acquiritur, res ab vtraque distincta, quæ dicitur motus. Sed debes imaginari ꝙ eadem res, quã mobile acquirit continuè secundũ ꝙ est actus mobilis incõpletus, cũ tendẽtia ad cõplementũ est motus, vnde nec illud præcisè qđ̃ mobile habet actu, nec illud præcisè quod habebit, & ad qđ̃ est in potentia, est motus, sed vtrunq; simul, & de vtroq; simul verificatur hoc nomen motꝰ: & vt de hoc habeas maiorem euidentiam, pono conclusionem sequẽtem.

Secũda conclusio, Motus & terminus motus, distinguũtur formaliter. Hæc declarat̃ sic ad métem Comm. Eadem res, quæ acquirit̃ per motum, putà calor, potest signari infinitiuo verbi, siue nomine significante actum verbi, vt calefieri, siue calefactio. Et pót signari nomine, vt calor. In primo sensu habet rationem motus, in secundo habet rationẽ termini. Item in primo sensu Com. dicit eam appellari formam mobilem, i. continuè acquisibilem, in secũdo sensu dicit eam appellari formã quiescentem, i. iam acquisitam, & non amplius acquirendam. Et ratio huius diuersæ appellationis est ista, Nam vt signat̃ nomine importante actũ verbi, stat sub esse imperfecto & cum intendentia ad esse ꝑfectius, ideo, vt sic habet rationẽ motus, vt autem signat̃ simplici nomine stat sub esse perfecto, & quiescente, i. sine tendentia & ordine ad vlteriorẽ gradũ, & vt sic habet rationẽ termini acquisiti. Ex quibus manifestè cõstat ꝙ etsi non distinguantur realiter, distinguunt̃ tamen formaliter, quia alium cõceptum format intellectus de forma, putà calore, vt habet rationẽ motꝰ. Nã vt sic includit tendentiã siue ordinem ad vlteriorẽ gradũ, & alium vt habet rationẽ termini, qm̃ vt sic non includit tendentiam ad vlteriorẽ gradũ, & hac de causa multa prædicata verificãtur eadem forma, vt habet rationem motus, quæ nõ verificantur vt est terminus motus, vt declarabitur in solutione argumentorum.

Quantùm ad tertium aduerte, ꝙ multi arguunt volentes probare distinctionem realem inter motũ & terminum eius: fortiora autem sunt hæc:

Primò, Quæ duo ita se habent ꝙ vno transeunte alterũ permanet, non sunt idem realiter: hæc est manifesta, quia si essent idem, de eodem verificaretur non esse & esse, quod implicãt contradictionem. Sed motus transit, & forma acquisita, quæ est terminus motus, permanet: nã præsentibus habitibus in materia cessat motus, ergo, &c.

Ad hoc dicit̃ in via nostra ꝙ con concludit aliud nisi ꝙ forma non quocunque modo se habẽs est motus, quod cõceditur. Nam non habet rationem motus dum est in actu completo & quieto, imò vt sic est terminus motus, sed dũ est in fieri & in continua tendentia ad vlteriorem actum. Vt autem habeas formalem solutionem præmitto ea, quæ sunt integrantia formalem rationem motus, deinde respõdebitur ad formam argumenti.

Tu igit̃ aduerte ꝙ ratio motꝰ tria includit. Primò includit actũ, i. formã, licet imperfectã, ita ꝙ hæc est vera & q. ditatiua, Calefactio est calor. Secundo includit ordinem & tendentiã ad actũ vlteriorẽ, Quæ quidẽ tendentia non est aliud quàm habitudo eiusdẽ formæ sub esse imperfecto, ad seipsam sub actu perfectiori. Tertiò includit ordinẽ posterioritatis actus imperfecti ad seipsum sub esse perfectiori, ita ꝙ tempore sequenti erit perfectior quàm nunc, & tempore præcedenti erat imperfectior quàm nunc. Ex his autẽ tribus, primum dicit in recto, & alia duo in obliquo, ita ꝙ motus est forma vt tendit ab imperfecto esse ad esse perfectius, ita ꝙ tempore sequenti perfectius esse habebit quàm nunc & in tempore præcedenti. Ad argumentum ergo dico ꝙ maior non est vera, nisi quando vnum transit quò ad id quod dicit essentialiter & in recto, & aliud remanet, modò nego minorem: nam acquisito termino stat motus materialiter, i. quãtùm ad id quod dicit essentialiter & in recto, & non transit nisi quo ad illa, quæ dicit in obliquo, à quibus trahit distinctionem formalem à termino.

Secũdò sic, Illud est motus, per quod acquiritur forma, quæ est terminus motus, sed per formã non acquirit̃ ipsãmet forma, ergo motus non est terminus motus. Alij sic arguũt, Via ad terminũ non est terminus: hæc patet, aliter q. cunq; esset in via, esset in termino & ecõuersò. Sed motus est via ad terminũ, secundũ Com. in 5. Phy. com. 9. ergo, &c.

Ad hoc dicit̃ ad minorem, ꝙ non inconuenit eandẽ formã acquiri à seipsa, vel per seipsam, dũmodò non consideretur sub eodem gradu essendi. Nam considerata vt imperfecta & cum tendentia ad vlteriorem perfectionẽ est sicut via qua acquiritur sub esse perfectiori, via autẽ ad rem acquirendã est eiusdẽ generis cũ ipsa re, differẽs ſm magis & minus perfectum, vt elicitur ex Com. in 5. Physic. in com. 9.

Ad secundum autẽ modum arguendi, dicitur ad maiorem, ꝙ licet via non sit terminus formaliter, est tamẽ idem realiter. Ad probationem negatur consequentia, quæ vtique valeret si essent idem formaliter & realiter.

Tertiò sic, Si forma imperfecta, q̃ partim est in actu, partim in potẽtia, est motus, sequit̃ ꝙ aliquid quiescens mouetur, qđ̃ est falsum, vt patet. Probatur cõsequentia, quia subiectum quiescens sub tepiditate est sub actu imperfecto, & est in potẽtia ad maiorem calorẽ acquirẽdum, ergo est sub motu secundùm te. Ad hoc respondetur ꝙ motus nõ est actus imperfectus simpliciter sumptus, sed cum tendentia non interpolata ad vlteriorem actum, & ideo negat̃ consequẽtia. Ad probationẽm dico, Licet sit sub actu imperfecto & in potẽtia ad acquirendũ perfectiorẽ, non tamẽ est sub non interpolata tendẽtia, quare, &c. Et si dicas ꝙ Phil. sufficienter diffiniuit motũ, & tũ in diffinitione nihil dicit de

tali tendentia, respondetur ꝙ imò de ea mentionẽ fecit, licet non ita expresè, & id manifestabitur in quęst. sequenti.

Quartò sic, Partibus motus repugnat esse simul sed partib⁹ formæ acquisitæ, cũ sit res permanẽs, nõ repugnat esse simul, ergo, &c. Alij sic arguũt, Null⁹ mot⁹ est ī instãti. Omnis forma vt terminat motũ est in instãti, ꝙa licet mot⁹ fiat in tpe tñ terminat in instãti, ergo, &c. Alij aũt sic arguunt, Nullus motus est ꝙ nõ sit velox, vel tardus. Sed forma acq̃sita nõ est velox, vel tarda, ergo, &c. Iterũ alij sic arguunt, Ad nullũ motũ est motus, vt declarabit in 5. Phy. Sed ad formã est motus, nã calefactio est motus ad caloré, ergo, &c.

Ad hæc omnia simul respondet, ꝙ concludũt inter formã, quæ est terminus motus, & ipsum motum distinctionẽ formalem non autem realem, sicut applicare poteris, si adverteris quæ diximus 3. includi in ratione motus, q̃ non includũtur in ratione formæ, vt est terminus. Hęc de pręsenti quæsito dicta sint. Quæ restant declaranda in hac materia, manifestabuntur in q. sequentibus. Sunt enim adeo concatenata, quòd non possunt in vnica quæstione resolui.

QVÆSTIO II.

Num diffinitio motus sit bene assignata à Philosopho.

Diuisio autem secundùm vnumquodque genus, hoc quidem esse endelechia, aliud autem potentia, in potentia existentis endelechia secũdùm quòd huiusmodi est motus, vt alterabilis quidem secundùm quòd alterabile. te. 6.

Motus est actus existentis ī potẽtia inquantùm ī potentia.

IN hac q. sic procedendum est, Primò præponẽtur duę distinctiones. Secundò manifestabitur veritas & sufficientia diffinitionis motus. Tertiò soluentur quædam dubia.

Quantùm ad 1. sit hæc prima distinctio, Subiectum receptiuum alicuius formæ, tribus modis potest se habere ad illam formã. Primò ꝙ pro nullo gradu habeat eã actu, sed sit in mera potentia ad eam, vt aqua simpliciter frigida, quæ est in mera potentia ad caloré. Secũdò ꝙ habeat eam actu perfectè, vt aqua facta simpliciter calida. Tertiò ꝙ nec sit in pura potẽtia ad eam, nec perfectè, sed diminutè habeat eam, potens tamẽ eam acquirere perfectiùs. Sicut aqua habens calorem vt 4. potest acquirere calorem vt 6.

Secunda distinctio sit hæc, Subiectum habẽs formã sub esse imperfecto cum potẽtia ad habendũ perfectius potest dupliciter cõsiderari. Primò ꝙ pro aliquo tẽpore stet sub illo gradu formæ imperfectæ, vt qñ aqua ẽ facta calida vt duo & non vltra procedit. Secundò ꝙ subiectũ habẽs formã imperfectã non quiescat pro aliquo tẽpore sub illa forma ꝑ tali gradu, sed ꝙ nõ interpolatè tẽdat & fluat ad acquisitionem perfectioris esse, vel ad vlteriorẽ gradũ, quo redditur perfectior. Et aduerte ꝙ intelligentia prædictarũ distinctionum adeò necessaria est, ꝙ sine illis est impossibile scire naturam motus, qm̃ formale in eo est tendentia ad vlteriorem actum siue perfectiorem modum habẽdi formã. Vnde si per intellectum auferatur illa tendentia aufertur formaliter motus, & remanet solùm ipsum materiale, quod est ipsa forma, vt diximus in quæstione præcedenti.

Quantùm ad 2. videndũ est primò quid sit motus Physicus absolutè sumpt⁹ & defensanda est ipsa diffinitio. Deinde ꝙa motus solet diuidi in acquisitiuũ & ꝑditiuũ, diffinimus vtrũq;. Aduerte igit ꝙ fm Phil. sic diffinit, Mot⁹ est actus existentis in potentia fm ꝙ huiusmodi. Quod sit actus probatur, Quo aliquid fit actu est actus, sicut quo aliquid fit albũ actu est actus eius. Sed motu illud qđ erat in potentia fit actu, vt calefactibile calefactióe fit actu calidũ. ergo motus est act⁹. Præterea, Motus aut est pura potẽtia, aut act⁹: nõ primũ, qm̃ qđ est in pura potẽtia tale nondũ mouetur, aliter cũ lapis existens sursum fit in pura potentia ad locũ deorsum, moueret deorsum. Quòd autẽ sit actus existentis in potentia, s. ad acquirendũ perfectiorem actũ, sic probatur de mente Phil. Motus est actus eius in quo semper inuenitur. Sicut anima est actus animati, quia semper & solũ inuenitur in animato. Sed motus semper & solùm inuenit in existente in potentia, i. in eo quod est nõ habens cõpletè aliquam formam, & est in potentia ad habẽdum eam completè, vt calefactio non inuenitur nisi in eo, quod est nõ habens calorem completè, sed est in potentia ad perfectiorẽ & perfectiorem calorem, vnde statim ꝙ adeptus fuerit cõpletum calorem cessabit calefactio. Quòd autem sit existẽtis in potentia secundùm ꝙ huiusmodi, i. fm ꝙ est in potentia & non fm ꝙ est in actu, probatur sic, Subiectum nõ mouet nisi vt tẽdit & est in via ad perfectiorem formã siue ꝑfectiorẽ modum formæ. Nam si nondum habet aliquid formæ, nõdum mouetur: si habet formã in esse completo iam motũ est, ergo ad hoc ꝙ moueat necesse est vt habeat aliquid formæ, & inquantùm nõ habet eam complete, sed est in potentia ad habendum eam mouetur. Patet autem ꝙ nõ tendit ad id quod habet eo modo, quo habet: ergo tẽdit in quantùm est in potentia, & non inquantũ est actu, & sic cõstat ꝙ motus est actus existentis in potẽtia inquantũ est in potentia, & non est actus existẽtis in actu inquãtùm est actu. & aduerte ꝙper illã particulam, Inquantũ huiusmodi, voluit Philosophus intelligere illam tendẽtiam, de qua loquuti sumus in q. præcedenti in responsione ad tertium.

Et aduerte ꝙ Com. ī com. 6. ex hac diffinitióe elicit duo corollaria. Primũ est ꝙ diffinitio prædicta conuenit motui æterno, & motui facto de nouo. Nam sicut lapis dr̃ moueri deorsum, quia est in potentia ad locũ deorsum & cõtinuè tendit ad ipsum, sic Sol dr̃ moueri ab Oriẽte ad Occidẽs, quia est in potẽtia ad ipsum, & cõtinuè tẽdit ad Occidẽs.

Secundum est, ꝙ omnis motus est continuus, verùm ꝙa hoc corollariũ vr̃ contradicere Phil. in 8. libr. vbi probabitur solùm motũ localem esse continuum, ideo quam veritatem habeat declarabitur in 8. lib. quare pro nunc sustine.

Postquàm diffiniuimus motum absolutè sumptum, declarauimusque sufficientiam diffinitionis, nũc diffinire habemus motum acquisitiuum & perditiuum.

Tu igit aduerte ꝙ possunt sic diffiniri, Motus acquisitiuus, est illud cuius pars est act⁹ alicuius, cuius priùs immediate non fuit, & immediatè pars erit actus eiusdẽ, q̃ nondũ est actus illius, vt calefactio est mot⁹ acquisitiuus, quia pars siue gradus caloris est actus calefactibilis, cuius priùs nõ fuit actus eius, s. antequã inciperet calefieri, & cui⁹ pars siue gradus perfectior erit actus illius, q̃ nondum est actus illius, sed est in potẽtia ad acquisitionẽ illi⁹ & tẽdit in illã.

Motus aũt ꝑditiuus est illud cuius immediatè pri⁹ pars fuit actus alicuius, quæ nũc non est actus illius, & alia pars siue gradus est actus eiusdẽ, quæ immediatè non erit actus eius, & sic deperdẽdo dicit motus perditiuus. Ex quibus sequitur ꝙ sicut tale, quod mouetur motu acquisitiuo est ens in potentia ad acquirendũ, & inquantũ ipsum est in potentia, motus acquisitiuus est actus eius, sic quia illud, qđ continuè aliquam rem perdit, est in potentia ad perdendũ inquantũ ipsum est huiusmodi talis res, quę continuè deperditur est actus eius & per consequens motus perditiuus.

Quid autem sit mutatio, vt distinguit à motu, & quid sit mutatio acquisitiua, & mutatio perditiua dicemus in li. 5.

Quantùm ad tertium soluenda sunt quędam dubia, quę insurgunt contra diffinitionem motus.

Primò vr̃ ꝙ hæc diffinitio non conueniat omni contento sub motu, vt hìc diffinit. Nam Phil. in hoc 3. li. diffinit motũ physicum cõiter sumptum, vt extenditur etiam ad generationẽ & corruptionẽ, cui⁹ signũ est ꝙ declarãs diffinitionẽ exemplificat de generatione & corruptione, quas dicit esse actum generabilis & corruptibilis: & tamen constat ꝙ eis nõ conuenit diffinitio motus, qm̃ quod generatur totã formam substãtialem simul recipit, & cùm sit indiuisibilis, quod generatur non est in potentia ad vlteriorem gradũ, similiter quod corrumpit totam formam simul deperdit, nec est in potentia vt deperdat gradum post gradum.

Ad hoc inuenio duas respõsiones, prima est eorũ, q̃ tenẽt oẽm formã substãtialẽ habere grad⁹ intrínsecos ꝑter aĩã ĩtellectiuã, & successiuè acq̃ri ac depdi, q̃, opinionẽ tenet Ant. And. in 11. Meta. q. vnic. Isti negãt quin diffinitio motus cõueniat gñationi, ad probationẽ negãt formã substãtialẽ totã simul recipi in materia, & totã simul deperdi. Verùm hanc opinionẽ improbauimus in li. 8. Meta. in q. 6. vbi soluimus omnia fundamenta sua, & sustinemus intensionẽ & remissionem repugnare formæ substantiali, & tu vide illic.

Secunda respõsio, quã tenemus in via nostra est hæc, Generatio & corruptio dupliciter sumi possunt, primò pro instantanea introductione totius formæ substãtialis indiuisibilis, vel instãtanea deperditione. Secundò pro alteratione præuia, quæ licet sit alteratio tñ solet dici generatio, quia non ordinat vltimatè ad solã qualitatem, sed ad formã substantialem introducendã. Quando igit arguit, nego quin eis competat diffinitio motus, vt sumuntur secũdo modo. Ad probationem dico ꝙ cõcludit pro primo modo, in quo concedo, ꝙ diffinitio motus non cõuenit eis, nec Philo. qñ exẽplificat de gñatione & corruptione intendit de eis primo modo, sed secũdo modo. Quę aũt sit diffinitio mutationis vt distinguit contra motũ sub qua cõtinent generatio & corruptio sumptæ in primo sensu, declarabimus in lib. 5.

Secun

Secundò vr q diffinitio motus non conueniat motui localí. Nam quod mouetur localiter nó eſt priùs ſub actu imperfecto tendens ad actum perfectiorem, qm̃ terminus motus localis eſt vbi, vel locus. Quodcunque dixeris, certum eſt q nec vbi, nec locus, cùm ſit quantitatis habet latitudinem perfectionalem. Et præterea, mobile per motum localem nihil in ſeipſo acquirit: non enim locus recipitur in locato, ſed eſt ſubiectiuè in locante, ergo, &c.

Pro ſolutione huius, præmitto dictum Com. in 3. Phy. in com. 4. vbi inquit, Quoniam quia motus non dr̃ vniuocè, ideo non habet diffinitionem dictã vniuocè, ſed ſecundùm prius & poſteri⁹. Quo ſtãte dico ad dubiũ q diffinitio motus primò & principaliter ſeruaꝛ in qualitatibus alterationis aptis actuare ſua ſubiecta ſecundùm latitudinem pfectionalẽ tendendo de imperfecto ad perfectũ. Secũdò ſeruaꝛ in quantitate vt per eam fit augmentum & decrementum, qm̃ licet quãtitas nõ acquiraꝛ ſecundùm magis & minùs perfectum, tñ acquiritur ſm magis & minus extenſum, & qñ corpus quod augetur eſt ſub quantitate cubitali, eſt in potentia & tendit ad vlteriorem quantitatem, quæ ſubiectiuè recipitur in augmentato. Tertiò ſaluaꝛ in motu locali, non q̃a per talẽ motũ mobile acquirat inhæſiuè priùs locũ imperfectum, deinde perfectioré, ſed q̃a magis ac magis propinquat loco intento, vnde illud, qđ facit magis & minùs intẽſum in alteratiõe, & quod facit maius & minus extenſum in augmento & decremento, id facit maior & minor propinquitas ad locum intentum in motu locali.

Sed contra hanc ſolutionem inſtaꝛ dupliciter. Primò q̃a licet mobile magis ac magis propinquet loco intento, non tamen recipitur locus in mobili, cùm ſemper ſit ſubiectiue in locante, & tamen terminus motus debet eſſe in mobili, ideo enim mobile mouetur vt aliquid acquirat, & hac ratione dicitur motus eſſe actus mobilis.

Ad hoc dicit̃ q nõ eſt de neceſſitate motus vt motus eſt q eius terminus acquiraꝛ in mobili intrinſecè ſiue inhæſiuè, ſed ſufficit hanc eſſe verã, Terminùs acquirit̃ inhæſiuè vel denominatiuè denominatione extrinſeca. Primũ ſeruatur in motu alterationis & in motu augmenti, ſed nõ aũt ſeruatur in motu locali, & id magis declarabitur in q. ſequenti.

Secundò arguit̃ ſic, Dicit Com. in 3. li. Phy. com. 4. q motus nihil aliud eſt quàm generatio partis poſt aliam illius perfectionis, ad quam tẽdit mobile donec perficiatur. Sed ad ſaluandũ hoc dictũ non ſufficit appropinquatio maior & minor ad locũ intentũ. Ergo ex ſolutione data nõ potes ſaluare qũo diffinitio data de motu cõueniat motui locali.

Ad hoc dicit̃, q dictum Com. non poteſt propriè ſaluari niſi in alteratione. In aliis autem ſufficit q ſaluetur imitatiuè, putà ſecundùm maiorem & minorem extenſionem, vt in augmento, vel appropinquationem vt in motu locali, in hoc ſenſu acceptatur in via noſtra dictum Com. aliter autem non. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO III.

Num motus ſit ſubiectiuè in mobili vel in mouente.

Vnde motus actus mobilis eſt in quantùm mobile. text. 16.

Motus nõ in mouente, ſed in mobili ſubiectiuè eſt.

IN hac qu. ſic procedendum eſt, Primò declarandum eſt quomodo motus eſt actus mouentis, & eſt actus mobilis. Secundò ponentur concluſiones reſponſiuæ. Tertiò ſoluentur quædam argumenta apparentia.

Quantùm ad 1. aduerte, q cõiter omnes conueniunt in hoc, Motus eſt actus mouẽtis, vt principij actiui, à quo eſt motus, & eſt actꝰ mobilis, vt ſubiecti receptiui, ſicut calefactio eſt actꝰ ignis vt à quo, & actꝰ aquę vt in quo: & ex hac diuerſitate prouenit diuerſitas denominationis. Nã mouẽs denominaꝛ à motu denominatione extrinſeca ſicut locatũ à loco, & agẽs ab actione, q̃ eſt ſubiectiuè in patiẽte, vt de terminauimus in li. 9. Meta. Mobile aũt ſiue motũ denominaꝛ à motu denominatiõe intrinſeca eò q eſt & ſuſcipitur in mobili. Qũo aũt differant denominatio intrinſeca & extrinſeca, iam declarauim⁹ in 5. li. Meta. q. 23. Et tu vide illic.

Quantùm ad 2. ponuntur tres concluſiones. Prima eſt, Motus non eſt per ſe in mouente, vt in ſubiecto, licet ſit vt in principio à quo. Prima pars ſic probaꝛ, Quod eſt in mouente per ſe, eſt in omni mouente, quoniam per ſe verificaꝛ de omni, ſi ergo motus eſt vt in ſubiecto in mouẽte per ſe, eſt in omni mouente. Sed hoc eſt falſum, quoniã in quocũque eſt motus vt in ſubiecto, illud mouetur. Si ergo motus ineſſet omni mouenti, omne mouens moueretur, cuius oppoſitum demonſtrabitur in li. 8. Secunda aũt pars patet, qm̃ in mouente eſt potentia motiua, aliter nõ moueret. Potentia motiua eſt principium, quo mouẽs mouet, ergo, &c.

Secunda cõcluſio, Licet motus non ſit per ſe in mouẽte, poteſt tñ eſſe per accidens. Probatur, quia eſt aliquod mouens quod etiam mouetur, ſicut ſunt mouẽtia phyſica, quæ dũ agunt repatiuntur, & corpora cæleſtia, quæ mota ab intelligentiis mouent inferiora, ex eo autem q mouetur non eſt mouens, ſed motum, ſiue mobile, ex eo q mobile recipit in ſe motum, ergo in mouente poteſt eſſe motus, ſed per accidens, quoniam accidit mouẽti vt mouens eſt quod mouetur. Nam ſi mouens vt mouens moueretur per ſe, non eſſet deuenire ad primum mouens in mobile, cuius oppoſitum demonſtrabitur in 8. lib.

Tertia concluſio, Si motus debet eſſe in aliquo q ſe ſubiectiuè, erit in mobili. Probatur ex diffinitiõe, Motus eſt actus per ſe exiſtentis in potentia vt huiuſmodi. Sed mobile vt mobile eſt exiſtens in potentia, i. quod poteſt moueri, & eſt in potentia ad conſequendum terminum motus, ergo ſi eſt in aliquo per ſe ſubiectiuè erit in mobili.

Quantùm ad tertium aduerte tria argumenta, quibus probatur quòd motus ſit ſubiectiuè in mouente per ſe.

Primò, Sicut ſe habet quies ad quieſcẽs, ſic motꝰ ad mouens. Sed quies eſt ſubiectiuè & per ſe in quieſcẽte, ergo & motus in mouente ſubiectiuè & per ſe. Ad hoc dicitur q̃ ſimilitudo tenet quò ad denominationẽ, quia ſicut dr̃ quieſcens à quiete, ſic mouẽs à motu. Sed diſſimilitudo eſt quò ad agens: quoniam quies cùm ſit priuatio non habet verè agens, motus aũt habet verè agens, & verè patiens, & ideo ſimilitudo non tenet. Ad argumentũ ergo cõcedo maiorẽ quo ad denominationem tm̃. Minor autem ſubſumitur in eo in quo non ſtat ſimilitudo, & ideo nihil concluditur.

Secundò, Actus eſt ſubiectiuè in eo cuius eſt actus, ſed motu eſt actus mouentis, vt patet in tex. 18. ergo, &c.

Ad hoc dr̃, q actꝰ põt eſſe alicuius dupliciter. Primò vt agentis. Secũdò vt recipiẽtis. Ad argumentũ, nego maior ẽ niſi ſit actus illius vt recipiẽtis, in quo ſenſu nego minorẽ.

Tertiò, Nihil dat aliquẽ actũ niſi præhabeat ipſum, q̃a ſi non habet nõ põt dare. Sed mouens dat motum mobili: ſicut calidũ dat calorem calefactibili: ergo præhabet ī ſe motũ.

Ad hoc dr̃ q maior non eſt vera niſi in hoc ſenſu, Nihil dat aliquẽ actum niſi præhabeat ipſum aut formaliter aut virtualiter: & ſecunda pars in propoſito eſt vera, quia mouẽs dat motum mobili, quia habet virtutem motiuam. Sed ex hoc non ſequitur quòd habeat actum illum formaliter & ſubiectiuè. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO IIII.

Num vnus motus numero ſit actio & paſſio, ita quòd actio & paſſio ſint vnum realiter.

Quare ſimiliter vnus vtriuſque actus. tex. 18.

Actio & paſſio quò ad id, q̃ dicunt in recto ſũt vnũ realiter, quò ad id verò, quod dicunt in obliquo, formaliter diſtinguuntur.

IN hac q. ſic procedendum eſt, Primò ponetur duplex diſtinctio. Secundò concluſiones reſponſiuæ. Tertiò ſoluẽtur quædam magis apparentia argumenta.

Quantùm ad 1. ſit hęc prima diſtinctio, Actio ſumitur aliquando pro quacunque efficientia, ſiue productione, ſiue metaphyſica ſiue phyſica. Aliquando pro productione, quę verè eſt cum motu phyſico, & cum trãſmutatione ſubiecti. Hîc intẽdimus loqui de actione ſolùm in ſecũdo ſenſu, nã actio in primo ſenſu eſt actio quaſi æquiuocè, & ideo creatio & actio immanens non comprehenduntur ſub ſecũdo ſenſu. In quo ſolùm intendit loqui Phil. in hoc 3. lib. Phyſic.

Secũda diſtĩctio ſit hæc, Actio & paſſio phyſica poſſunt conſiderari quantũ ad duo. Primò quantùm ad id quod dicũt in recto. Secũdò quantũ ad id quod dicũt in obliquo. In recto quidem dicũt motũ. Nam hęc eſt eſſentialis, Actio eſt motus, ſimiliter paſſio. In obliquo aũt dicũt reſpectum cauſæ & effectus, ſed diuerſimodè. Nã actio dicit relationẽ cauſæ ad effectũ, & ſignatur per hoc qđ eſt ab aliquo egredi vel originari, paſſio autem dicit reſpectum effectus ad cauſam, ſ. ipſius motus, vt eſt in paſſo cauſatus ab agente.

Quantùm ad 2. ſit hæc prima concluſio, Actio & paſſio quantùm ad id quod dicũt in recto ſunt vnũ realiter. Probatur, Illud idẽ quod cauſatur ab agẽte recipitur in paſſo, vt patet de calefactione, quæ cauſatur ab igne & recipitur in aqua. Ergo idẽ motus, q̃ cauſatur à mouente, recipitur in paſſo, quod habet rationẽ moti, ſiue mobilis. Sed vt cauſatur ab agente dicitur actio, vt autẽ recipitur in mobili, dicitur paſſio, ergo vt dicunt motũ in recto ſunt idẽ realiter.

Secunda cõcluſio, Actio & paſſio quãtùm ad reſpectus, quos dicunt in obliquo, non ſunt idem. Probatur, quoniam iſti reſpectus ſunt oppoſiti, vt patet, ergo non ſunt idẽ. Præ

tereà, Sunt in ſubiectis diſtinctis, qm̃ alter in agẽte, alter in paſſo: ſed idẽ nõ poteſt eſſe in ſubiectis diſtinctis, ergo, &c. Et aduerte ꝙ hæc ſecunda concluſio communiter accepta tur ab omnibus, ideo non indiget multa probatione.

Quantùm ad 3. aduerte, ꝙ multa argumenta ſolent formari ad probandum ꝙ paſſio phyſica & actio non ſunt idẽ realiter, nec ſunt motus, nec vnus numero motus. Sed omnia concludunt quantùm ad id quod dicunt in obliquo, ſc. quò ad reſpectus oppoſitos, & id nos concedimus, vt patet per ſecundam concluſionem. Nunc igitur tria formabuntur argumenta, quæ ſunt magis apparentia.

Primum eſt, Illuminatio, quæ eſt à Sole eſt actio phyſica, & quæ recipitur in aere eſt paſſio, & tamen non ſunt motus nec fundãtur in motu, qm̃ vt probabitur in li. 6. Phy. illuminatio fit in inſtãti. Sed motus non eſt in inſtanti. Item illuminatio eſt terminus motus localis. Terminus motus non eſt motus, quoniam tunc ceſſat motus, ergo datur actio & paſſio phyſica, de quibus non eſt verum dicere, ꝙ ſunt motus.

Hoc argumentũ peccat in falſo intellectu primæ cõcluſionis. Nã qñ dicimus ꝙ actio & paſſio ſunt motus, non ſumitur Motus ſtrictè, vt diſtinguetur in li 5. contra mutationem, ſed vt ſe extendit ad motum propriè dictũ & ad mutationem, ſiue vt ſe extẽdit ad mutationem ſucceſſiuam & indiuiſibilẽ ſiue inſtantaneã. Vnde generatio ſubſtãtialis vt eſt generãtis dr̃ actio, vt eſt geniti dicitur paſſio. Idẽ dico de corruptione ſubſtantiali, quia licet non ſint motus propriè dictus, ſunt tamen mutationes phyſicæ, & hoc ſufficit.

Secundum, Stat motus poſtquã ceſſauit actio, & paſſio, ergo nõ ſunt idẽ cũ motu: conſequẽtia patet, ꝓbatur antecedens, Poſtquàm lapis emiſſus eſt à Sorte, verũ eſt dicere ꝙ Sortes nõ amplius ꝓiicit, ſed ꝓiecit lapidẽ, & lapis proiectus eſt & nõ proiicitur, ergo ſtat motus nõ ſtãte actione & paſſione: videmus enim quòd lapis per longum ſpacium mouetur, poſtquam eſt emiſſus de manu proiicientis.

Ad hoc negat̃ antecedens, ad probationẽ nego ꝙ ſit verum dicere, Sortes non amplius proiicit, & lapis non ꝓiicitur. Nã quandiu ſtat virtus impreſſa lapidi à ꝓiiciente qua mouetur, & qua ceſſante ceſſat moueri, verum eſt dicere ꝙ Sortes proiicit & lapis proiicitur virtualiter, & ſic ſtat proiectio actio, & proiectio paſſio quandiu lapis mouetur.

Tertium, Quæ ſunt vnũ ſubiecto, & duo quidditate nõ ſunt idẽ realiter, qm̃ diſtinctæ quidditates arguunt diſtinctionẽ realem. Sed actio & paſſio ſecundùm Com. in com. 21. ſunt vnũ ſubiecto, & duo ſecundũ quidditatẽ, ergo, &c.

Ad hoc dicit̃ ꝙ quidditas ſumitur dupliciter. Primò pro eſſentia ſiue entitate rei. Secũdò pro diffinitione. Ad argumentũ dico ꝙ maior non eſt vera, niſi ſumendo quidditatẽ pro eſſentia. Et dico ꝙ Com. nõ intendit de quidditate niſi vt ſtat pro diffinitione. Vnde in eodem com. ſic dicit, Actio & paſſio ſignificant idem non ſicut tunica & veſtis ſignificant idem ſecundùm quidditatem. Sed intelligimus & dicimus hoc ꝙ actio & paſſio ſunt idem ſecundùm ſubiectum, & duo ſecundùm diffinitionem, hæc Com. Et intendit ꝙ licet quantùm ad ſubiectum, i. ſuum materiale quod eſt motus ſint idem, tamen ſi diffiniantur aliquod formale ponetur in diffinitione actionis, quod nõ ponitur in diffinitione paſſionis, putà reſpectus ad agẽs & econuersò, ideo diſtinguuntur quidditate, i. cõceptu quidditatiuo. Vnde aduerte ꝙ licet ſint vnũ re quantũ ad id quod dicũt in recto, tñ hęc eſt falſa, Actio eſt paſſio, quia hæc eſt prædicatio non ſolũ eſſentialis, ſed etiam formalis: licet aũt ſint idem eſſentialiter, non tñ formaliter. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO V.

Num actio ſit in agente, vel in patiente.

Sicut aũt vtraq; ī moto ſũt, et ī patiẽte actio et paſſio. te. 19

IN hac q. nõ eſt immorandum, quoniam eam reſoluimus in li. 9. Meta. q. 15. vbi poſuimus diſtinctionem de agente & de actione, & per concluſiones docuimus quomodo vtraque iſtarum eſt vera. Actio eſt in agente, Actio eſt in patiente, & ſoluimus fortiora argumenta eorum qui tenet contra viam noſtram. Tu igitur vide illlic.

QVÆSTIO VI.

Num ad Phyſicum ſpectet conſiderare de infinito.

Signum quòd huius ſcientiæ, ſcilicet Phyſicæ propriè conſideratio de ipſo, ſcilicet infinito eſt. tex. 25.

Infinitũ quantitatiuum in potentia, Phyſicæ cõſiderationis eſt.

IN hac q. aduerte ꝙ aliqui ſolent ſic diſtinguere de infinito, Quoddam eſt infinitum ſecundùm vigorem, de quo tractabitur in lib. 8. Quoddam ſecundùm durationem vt intelligẽtiæ mouẽtes, & cælum motum ſecundùm Philoſophum, & motus cæli & tẽpus, & de his infinitis duratione tractabit in 8. li. Quoddã eſt infinitũ per indeterminationẽ. q. a. ſ. nõ eſt ex ſe aliqđ ens actu determinatũ, eò ꝙ ex ſe nullã formã ſibi connaturalẽ habet, ſed eſt in potentia ad oẽs: & tale infinitũ eſt materia prima, de qua loquuti ſumus in 1. li. Sed hæc diſtinctio non vr̃ neceſſaria ad reſolutionẽ poſiti quæſiti, qm̃ Philoſophus proponens ꝙ ad hanc ſcientiam ſpectat tractare de infinito non accipit infinitũ in ſua vniuerſalitate, ſed contractum ad res quãtas naturales, vt eſt magnitudo ſiue corpus naturale, & tempus & motus, vt patet in tex. 24. Tu igitur relicta hac diſtinctione non vt falſa, ſed q. a impertinens huic propoſito, ſic procedes, Primò pones diſtinctionem de infinito quanto. Secundò concluſiones reſponſiuas. Tertiò ſoluentur quædam argumenta.

Quantùm ad 1. aduerte, ꝙ cùm infinitum ſecũdùm quãtitatem, ſit ens quantum carens terminis, poteſt dupliciter conſiderari. Primò ꝙ ſit infinitum actu, vt ſi imaginaremur corpus carens omnino terminis. Secũdò ꝙ ſit infinitum in potentia, & hoc dupliciter, ſc. vel per diuiſionem, vt linea, vel corpus pedale, quod licet actu terminatum ſit, tamẽ eſt diuiſibile in infinitum modo quo dicemus infrà, vel per appoſitionem: vt licet hæc tabula ſit cubitalis, tamen per appoſitionem poteſt augeri in infinitum.

Quantùm ad 2. ſit hæc prima concluſio, Phyſicus habet conſiderare de infinito quãto actu: probat̃, Habet cõſiderare de ĩfinito naturali quãto actu, putà de elemẽtis, de cęlo, &c. ergo & de infinito ſibi oppoſito: probat̃ cõſequẽtia, qa oppoſita ad eandẽ ſcientiam ſpectãt, qm̃ vnum per alterũ cognoſcit̃ vt obliquum per rectũ, & ſic ī propoſito infinitũ cognoſcit̃ per finitum, vt priuatio per habitum, ergo, &c.

Præterea Quod eſt poſitũ ab Antiquis naturalibus principium rerũ naturaliũ, conſiderandũ eſt à Phyſico, vt ſciat ſi benè vel malè dixerũt Antiqui. Sed vt dicit Phil. ī tex. 25. omnes qui rationabiliter videntur tetigiſſe hanc Philoſophiam, i. Phyſicam fecerũt verbũ de infinito actu, & omnes tanquam principium ponunt eorum quæ ſunt, ergo, &c.

Secunda concluſio. De quãto naturali infinito in potentia, debet Phyſicus conſiderare ſiue ſit infinitũ in potentia per diuiſionem ſiue per appoſitionem: probatur, Eiuſdem ſcientiæ eſt cõſiderare naturã rei & proprietatem ſuam, vt quæ conſiderat numerũ cõſiderat de pari & impari. Sed eſſe infinitum in potentia ſiue per diuiſionem ſiue per appoſitionem eſt proprietas magnitudinis naturalis & motus & temporis, vt declarabitur in lib. 6. ergo Phyſica quæ de his conſiderat habet conſiderare de infinito in potentia tam ſecundùm diuiſionem, quàm ſecundùm appoſitionem.

Quãrùm ad 3. aduerte ꝙ cõtra primã concluſionẽ, & cõtra ſecundam arguit̃ ſatis apparẽter, & primò cõtra primã ſic, De eo quod non eſt nec ꝑt̃ eſſe, nõ eſt tractandũ in ſciẽtia, quia ex 1. Poſterio. Quod non eſt nõ cõtingit ſcire. Sed vt probabitur infrà, infinitum quantum actu ſm̃ magnitudinem & ſm̃ multitudinẽ nec eſt nec poteſt eſſe, ergo, &c.

Ad hoc dr̃, ꝙ de aliquo ꝑt̃ eſſe ſciẽtia dupliciter. Primò per cõcluſionem affirmatiuã. Secũdò per cõcluſionẽ negatiuam, primo mõ maior eſt vera, ſecundo mõ eſt falſa. Nam de contradictoriis habetur ſcientia per cõcluſionem negatiuã, ꝙ ſ. nec sũt nec poſſunt eſſe ſimul vera: & de vacuo habẽt ſciẽtia vt declarabit̃ in li. 4. per cõcluſionẽ negatiuam. Sic de infinito in actu tractatur in hoc lib. per concluſionẽ negatiuam, & demonſtrabitur ꝙ non eſt nec poteſt eſſe. Nã licet in veritate nec ſit nec poſſit eſſe, tamẽ apud Antiquos fuit opinio de oppoſito, & ideo Phyſici eſt non ſolùm ſuſtinere rerum veritatem, ſed & reprobare falſas ſententias introductas de rebus naturalibus, ſic facit Philoſophus in hoc libro tractans de infinito in actu, & in 1. Cæli.

Cõtra ſecundã concluſionẽ arguit̃ ſic, Si eſſe infinitũ in potentia p diuiſionẽ eſt ꝓprietas magnitudinis naturalis, ergo nõ eſt dabile minimum naturale per ſe exiſtens, cuius oppoſitum eſt determinatũ in 1. li. in q. 19. Probatur conſequentia, quia repugnat ꝙ detur minimum & ꝙ diuiſio tendat in infinitum. Nam minimum terminat diuiſionem, aliter ſi minimum eſt diuiſibile, eſt dabile minus minimo.

Ad hoc dr̃ ꝙ magnitudo naturalis, putà lapis bicubitus dupliciter conſideraſ, ſ. ratione formæ naturalis, & ratione quantitatis. Si primo modo, ſic non eſt diuiſibilis in infinitum, ſed eſt dabile per diuiſionem minimum, eò quòd forma lapidis non poteſt ſeruari ſub quantumcunque parua quãtitate, ſed ſub certa & determinata, vt docuim⁹ in 1. li. Si ſecundo modo ſic eſt diuiſibilis in infinitũ, nec vt ſic da

tur

tur minimũ,qm̃ probabitur in li.6.ꝙ continuũ eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia.Ad argumentũ ergo concedo conſequentiam & nego falſitatem:nec oppoſitum eſt determinatum in 1.li.niſi ratione formæ naturalis,nũc aũt intendimus ratione quãtitatis.Hęc de pręſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VII.

Num ſi daretur infinitum quantum actu naturale,poſſet habere principium, & vt ſic eſſe principiatum.

Rationabiliter aũt &principiũ ipſum ponunt oẽs:& infrà,Infiniti aũt nõ eſt principiũ,eſſet.n.vtique finis ipſius.text.30.

Si daretur infinitum actu ꝙtum nõ eſſet primò principiũ rõe infinitæ ꝙtitatis, ſed ex ſua ſubſtãtia principiũ tãtũ eſſet nullo aũt mõ principiatũ.

IN hac q. aduerte ꝙ ſi ſermo eſſet de infinito entitatiuè, i.cuius natura nõ eſt determinata ad aliquod genꝰ entium,ſed eſt contẽtiua omnisperfectionis ſubſtatialis & accidẽtalis,ex cõſequẽti eſt omne ens perfectionaliter,clarum eſſet ꝙ nõ poſſet habere principiũ.Sed ipſum eſt omnino & ſolùm principiũ.Nã vt docuimꝰ in lib.5.Meta.hæc eſt conditio primi principij,cui repugnat omnis ratio principiati,aliter nõ eſſet abſolutè primũ principiũ, verùm quia Phil.intẽdit de infinito quãtitatiuè,ſicut ponebãt Antiqui, putà infinitã aquã,aut aerẽ,iõ dubitatur ſi poſſit eſſe principiatũ,cùm ſit determinatũ ad certũ genꝰ entiũ, & nõ cõtineat niſi perfectionẽ illius generis. Nam terra infinita ſi daretur nõ eſſet virtualiter omne ens,ſed tantùm terra cõtinẽs ſolùm omnem perfectionem terræ.Quod aũt eſt hoc determinatum ens, non inconuenit eſſe principiatũ & cauſatum ab infinito entitatiuè.Prętereà,Ratio,quam adducit Philoſophus pro Antiquis,nõ concludit.Sic.n. arguunt,Si infinitum haberet principiũ haberet finẽ. Patet aũt ꝙ hæc ratio non concludit niſi de principio magnitudinis. Cum hoc tamen ſtat,quòd poteſt habere principium originis ſiue principium productiuum vel durationis.

Vt igitur ſcias defenſare Philoſophũ in hac cõditionali,Si daretur infinitũ quantũ actu naturale,putà cęlũ infinitũ,eſſet tantũ principiũ, & nullo mõ haberet principium, ſic procedes,Primò ponet vna diſtinctio.Secundò concluſiones reſponſiuæ.Tertiò ſoluentur argumenta propoſita.

Quantùm ad primum aduerte ꝙ aliqui ſolent ſic diſtinguere, Infinitum quantum naturale ſi eſſet, poſſet quòd ad tria conſiderari.Primò quòd ad infinitatem,quę dicit carentiam terminorum. Secundò quòd ad quanticatem. Tertiò quòd ad ſubſtantiam ſubſtratam infinitæ quantitati.Iſta tria patent in elemento,putà in terra ſic eſſet infinita actu.

Quantùm ad 2.aduerte ꝙ aliqui ſolẽt reſoluere quæſitum per tres concl.ex quibꝰ prima &ſecunda non indigent probatione,qm̃ apud expertum in Philoſophia ex ſe patent.

Prima eſt, Si eſſet infinitum quantum actu nõ eſſet principium ꝓꝓ ſuam infinitatem.Hæc patet,qm̃ infinitas illa eſſet carẽtia terminorum magnitudinis,carentia eſt priuatio quæ eſt negatio, cui repugnat eſſe principium cùm ſit non ens, ergo, &c. Et aduerte ꝙ ſicut infinitum quantum actu non poteſt eſſe principium ratione infinitatis,ſic nõ poteſt eſſe principiatum,quoniam ſicut repugnat non enti,vt non ens eſt ratio principij ſic repugnat eſſe principiatum.

Nec obſtat ꝙ in 1.lib.determinatum eſt priuationem eſſe vnum ex principiis rerum naturalium,qm̃ illic determinatum eſt ꝙ eſt principium per accidens, hìc autem Antiqui & Philoſophus intendunt de principio per ſe & primò,cuius ſignum eſt, ꝙ ſibi attribuebant continere & gubernare omnia,quæ ſunt excellentiæ primi principij.

Secunda eſt, Si eſſet infinitum quãtum actu nõ eſſet omnino & primo principium ratione quãtitatis infinitæ. Hæc etiam patet,qm̃ conuenit alicui eſſe oĩnò & primò principium ratione primæ entitatis, repugnat.n. ꝙ ſit omninò & primò principium & non ſit primum ens.Sed ratione quãtitatis infinitæ non eſt primum ens, qm̃ determinatum eſt in 7.Metap.in text. 4. ꝙ primum & ſimpliciter ens eſt ſubſtantia,quæ eſt prior accidente natura,tempore,diffinitione,vt videre poteris in 7.Metaphy.in q.3. quantitas autem ſiue finita ſiue infinita eſt accidens,ergo,&c.

Tertia eſt,Si eſſet infinitum quantum actu,eſſet tantùm principium & nullo mõ principiatum ꝓꝓ ſubſtantiã ſuam ſubſtratam quantitati infinitæ:probatur ſic,Dicit Philoſ.in tex.30. Omnia entia aut ſunt principium aut ex principio, 1.aut ſunt principium aut principiatum,& Com.in com.30. ſic exponit,Qm̃ omne ens aut eſt cauſa aut cauſatum. Sed ſi eſſet infinitum quantum actu, nullo mõ põt habere principium, ergo eſſet tantùm principium & non principiatũ. Maior cõiter conceditur,quia inter principium & principiatum non datur medium.Minor autem ſic deducitur, Si habet principium, aut illud erit principium magnitudinis aut principium qđ eſt in aliquo genere cauſæ,nõ primum: qm̃ repugnat magnitudini infinitæ habere principium magnitudinis,nam haberet & finem,& ſic eſſet finita, qđ implicat contradictionẽ. non ſcđm,qm̃ ſi habet principiũ qđ ſit cauſa,vel eſt materia vel forma,vel efficiens vel finis:Nõ materia nec forma, qm̃ materia non eſt principium,niſi qa eſt receptiua formæ, & forma eſt principium, quia actuat materiam & conſtituit rem in eſſe:ſed materia non eſt receptiua formæ,nec forma eſt receptibilis in materia niſi ſub determinata quantitate.Sicut.n. requirit tales & tales qualitates & pro tanto gradu,ſic requirit determinatam quantitatem & in maius & in minus.Et de hac cauſa in 1.li.aſſignauimus maximum & minimum.Ergo nec materia nec forma poſſunt eſſe principia ſubſtantiæ quantæ infinitæ actu. Non põt habere principium cauſam efficientem, quia omnis cauſa efficiẽs aut eſt maioris aut æqualis virtutis cum ſuo effectu.Nã ſi eſt cauſa æquiuoca eſt maioris,ſi vniuoca eſt æqualis.Sed ſi eſſet ſubſtãtia quanta infinita,non poſſet ei aſſignari cauſa efficiens maioris virtutis: qm̃ cùm in magnitudine infinita, vt ꝓbabiť in li.8.ſit virtꝰ infinita,illa ſubſtantia quãta infinita actu haberet virtutẽ infinitã,ſed nulla virtus põt eſſe maior virtute infinita, ergo,&c. Nec etiã æqualis virtutis, qm̃ darentur duæ virtutes infinitæ, quod eſt impoſſibile,qm̃ virtus infinita includit quãcunq; virtutem,ergo extra ipſam nõ eſt dabilis alia virtus, neque finita,neque infinita.Sicut extra magnitudinẽ infinitã non poſſet aſſignari alia magnitudo. Nec põt habere cauſam finalem, qm̃ finis ille aut eſſet ſubſtantia corporea, aut abſtracta.Non primum, qm̃ ſubſtantia quanta infinita ſm magnitudinem non ſecum compatitur aliã magnitudinem neque finitam neq; infinitam,occuparet.n.omnem locum. Non ij. qm̃ vt declaratum eſt in li.12.Meta.per Com.in com.36.ſubſtantiæ abſtractæ ſunt principia eorum quorum ſunt principia,vt finis& mouẽs.Si ergo abſtracta ſubſtãtia eſſet principiũ vt finis magnitudinis infinitæ actu eſſet etiam vt mouens.Sed vt declaratũ eſt in 1.Cæli,ſi daret corpꝰ infinitum eſſet immobile,ergo,&c. Patet igitur ꝙ ſi daretur infinitũ quãtũ actu nullo mõ eſſet principiatũ,ſed oĩno principiũ.

Ad primũ igiť argumẽtum poſitum in prin.quęſiti dico ꝙ etſi tale infinitũ quantũ eſſet determinatũ ad vnũ genus entium,tñ non poteſt habere rationem facti nec producti, & rõnẽ huius aſſignabimꝰ infrà quærẽtes ſi põt dari infinitum actu ſiue ſm magnitudinem ſiue ſm multitudinem.

Ad 2. conceditur ꝙ ratio Antiquorum non ſufficienter concludit,qm̃ vt dicit B.T.exponens,vtuntur principio æquiuoce.Nam hæc conſequentia non valet,Infinitum quãtum non habet principium magnitudinis. ergo non habet principium.qm̃ arguitur ab inferiori ad ſuperius negatiuè. Et ideo non formauimus ad concluſionem rationem vniuerſalẽ qua probauimꝰ ex ſufficiẽti diuiſione infinitũ non poſſe habere principiũ.Hæc de præſenti quęſito dicta ſint.

QVÆSTIO VIII.

Num in perpetuis,ſiue in æternis non differat eſſe & poſſe.

Contingere enim ab eſſe non differt in perpetuis.tex.12.

IN hac q.aduerte ꝙ dictũ Philoſophi primo aſpectu habet multas inſtantias.Nam materia prima eſt æterna ſm Philoſophum ex 1.Phyſi.& tñ non ſequitur, Poteſt eſſe ſub hac forma, putà aquæ, & ſub hac, putà ignis, ergo eſt ſub illis.Patet ꝙ non ſequitur,quia eſſet actu ſimul ſub formis contrariis.Prętereà,Sol eſt æternus & poteſt eclipſari, & tamen non ſequitur,ergo eclipſatur.

In perpetuis abſtractis, & perpetuis tranſmutabilibus non differunt poſſe & eſſe ſubſtantiale.

Vt igitur ſcias defenſare dictum Philoſophi aduerte quòd diuerſimodè ſolet exponi.

Aliqui,vt Burlæus,dicũt ꝙ hæc propoſitio fuit introducta à phil.ad mentẽ Antiquorũ,& non de mẽte Phil.iõ non eſt laborãdum ad ſuſtinendũ eam in doctrina Phil.Sed hoc eſt contra cõem opin.Doctorum,qui vniuerſaliter acceptant eam vt verã,cum aliqua limitatione,vt declarabimꝰ ϳ.

Aliqui,vt Gregoriꝰ,dicunt ꝙ non verificatur niſi in natura ſimplr perpetua & æterna,qualis eſt ſolus Deus,eò ꝙ in eo eſſe & potentia ſunt idem realiter, ſicut & actio ſua eſt ſubſtantia ſua. Sed hæc expoſitio eſt magis ad mentem Theologi, qui ponit ſolum Deum æternum,& omne extra Deum creatum in tempore, apud Philoſophum autem, vt declaratum eſt in li.12.Meta.in tex.30.omnes ſubſtantiæ abſtractæ mouentes ſunt æternæ, nos autem hìc quærimus, quomodo poteſt ſuſtineri ad mentem Philoſophi.

Aliqui vt videtur dicere B.T.in Quæſt. de Potẽtia Dei,

q.3.art.14.tenet ꝙ cùm duplex ſit poſſe ſiue potentia,ſ.paſſiua & actiua,propoſitio Philoſophi in æternis non verificatur niſi de potẽtia paſſiua,qm̃ ſi potẽtia paſſiua præcederet eſſe,non eſſet ſemper cõiuncta actui,omnis aũt talis eſt principiũ corruptionis,quod repugnat æternitati. De potẽtia aũt actiua & maximè voluntariè agẽte,nõ eſt neceſſe,ꝙ verificetur,põt Deus facere multa, quæ tñ nõ facit. Sed & hæc expoſitio eſt magis ad mentẽ Theologi, quã Philoſophi, qm̃ Theologus tenet Deũ ad extrà merè liberè agere, iõ potuit mundũ ab æterno & in tẽpore ꝓducere. In via autem Philoſophi q̃ plures tenẽt Deum agere de neceſſitate naturæ,vt docuim⁹ in 12. Meta. in q.10.vt videre poteris. Et ideo dicta expoſitio nõ admitteret quò ad potẽtiã actiuã.

Vt igiſ habeas expoſitionẽ firmã & cõiter acceptatã in via Phil. & ſm veritatẽ præpono triplicem diſtinctionem.

Prima eſt,Entia perpetua in via Phil.ſunt in duplici differentia. Quædã incorporea & hęc in via Phil.ſunt penitùs intranſmutabilia,vt ſubſtantiæ abſtractæ. Quædam corporea & hęc ſunt tranſmutabilia ſolùm motu locali,vt corpora cæleſtia, aliqui addunt materiam primam,quæ ſm Philoſophum eſt æterna & tranſmutabilis ſecundum formationem, eò quòd deperdit vnam formam,& recipit aliam.

Secunda diſtinctio ſit hæc, Eſſe rei perpetuæ tranſmutabilis eſt duplex,ſ.eſſe ſubſtantiale & eſſe accidentale, vt in Luna præter eſſe ſubſtantiale eſt eſſe accidentale, ſ.eſſe illuminatam diuerſimodè, & in corporibus cæleſtibus eſt eſſe accidentale, quod diuerſimodè acquirunt ex motu locali ſecundùm quòd acquirunt diuerſa ibi ſucceſſiuè.

Tertia diſtinctio ſit hæc, Poſſe ſiue potentia poteſt reſpicere eſſe dupliciter,ſ.eſſe ſubſtantiale, & eſſe accidentale.v.g. Si dicat, Aqua eſt in potentia ad eſſe,verificatur pro eſſe ſubſtantiali. Si autem dicatur, Aqua poteſt eſſe calida, verificatur pro eſſe accidentali.

Ex his diſtinctionibus dico in propoſito ꝙ in perpetuis abſtractis nullo modo differunt eſſe & poſſe,qm̃ in quocũque differt eſſe,& poſſe in eo eſt potentia ad aliquod eſſe, quod prius non habuit,& poſteà recipit, ſed in ſubſtantiis abſtractis de mente Philoſophi in li.12.Meta.in tex. 30. non eſt talis potentia, qm̃ earũ ſubſtantia eſt actus non admixtus potentiæ prout videtur eſſe mens Philoſophi & Com. in eodem loco,prout verba ſonant. Et de hoc formauimus in 12.Meta.quæſtionem 11. vt videre poteris. In perpetuis aũt tranſmutabilibus,vt ſunt corpora cæleſtia,non differũt eſſe & poſſe,quò ad eſſe ſubſtantiale, differunt aũt quò ad eſſe accidentale. Prima pars probatur,In quocunque differunt eſſe & poſſe quò ad eſſe ſubſtantiale,hæc conſequentia non valet,Hoc poteſt eſſe,ergo eſt. Sed in perpetuis talis conſequentia valet. Nam ſi pro aliquo inſtanti eſſet verum dicere in perpetuis,Hoc poteſt eſſe & tñ non eſt.ergo non eſſet perpetuum. Secunda aũt pars probatur,qm̃ reſpectu eſſe accidentalis non valet hæc conſequentia,Hoc põt eſſe,ergo eſt. Nam de Luna verum eſt dicere,ꝙ poteſt eclipſari,& tñ nõ eclipſatur,& de Sole verum eſt dicere,ꝙ poteſt eſſe in Occidente, & tñ non ſequitur ꝙ ſit in Occidente. Tu igitur conclude breuiter ꝙ propoſitio Phil. verificatur quò ad prædicata eſſentialia & conſequentia rei perpetuæ naturam. Non autem quò ad prædicata accidentalia.

Ad inſtantias propoſitas in principio quæſiti patet ſolutio. Nam cõcludunt ꝙ non tenet reſpectu eſſe accidẽtalis, accidit. n. materiæ ꝙ ſit ſub hac determinata forma vel ſub illa. Similiter accidit ſoli quòd ſit in tali vbi, quòd eclipſetur. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO IX.

Num poſſit eſſe corpus naturale infinitum actu.

Rationabiliter quidem igitur ſpeculantibus,ex huiuſmodi videbitur nõ eſſe vtique, ſ.corpus naturale infinitũ actu. t.40

Impoſſibile eſt dari corpus naturale infinitum ſimpliciter.

IN hac q. antequàm deueniam⁹ ad reſolutionem, aduerte ꝙ non intendimus hic adducere rationem Philoſophi qua laborat probare non dari infinitũ corpus actu, vt in primo Cæli,& in hoc 3.li. Sed reſoluemus propoſitum per ſolam rationem quam adducit hic in tex.40. Sic igitur procedemus, Primò ponetur concluſio reſponſiua. Secũdò ad eius probationem aſſignabimus aliquas ſuppoſitiones & formabimus rationem Philoſophi. Tertiò ſoluemus aliqua argumenta apparentia.

Quantùm ad primum ſit hæc concluſio, Impoſſibile eſt dari corpus actu infinitum ſimp̃r. Dico Simpliciter, i. quod penitùs caret terminis ſm longitudinem & latitudinem & profunditatem. Nam ſi daretur corpus pedale in latitudine & cubitale in profunditate & longitudinis infinitæ, non eſſet actu infinitum ſimpliciter, quia non ſm omnem dimenſionem, ſed tantùm ſecundùm longitudinem.

Quantùm ad ſecundum præpono tres ſuppoſitiones antequam probetur concluſio.

Prima eſt, Corpora ſimplicia naturalia vt elemẽta ſunt adinuicem contraria, ex conſequenti ſe mutuò alterant & corrumpunt, & id probatum eſt in 2.de Generatione.

Secunda eſt, Quãdo vnum cõtrarium totaliter obtinet ſuper alterum aut dominatur alteri, alterat & corrũpit ipſum, ad hoc autem ꝙ non corrumpat ipſum, debet eſſe proportionatum illi ſecundum virtutem.

Tertia eſt, Virtus corporis infiniti excedit improportionaliter virtutem cuiuſcunque corporis finiti, ſicut magnitudo infinita excedit improportionaliter quãcunq; magnitudinem finitam. Factis his ſuppoſitionib⁹, ſic formaſ ratio ad concluſionem, Si daſ corp⁹ naturale infinitum actu ſimpliciter, aut eſt ſimplex, vt elemẽtum, aut cõpoſitum, vt elementatum. Nõ primũ, q. p tertiã ſuppoſitionẽ, virt⁹ ſua excederet improportionabiliter virtutem aliorum corporũ finitorũ ſimpliciũ, & ſic p primã & ſecundã ſuppoſitionẽ corrũperet oĩa alia finita ſimplicia, ex cõſequẽti mundus, cuius partes principales ſunt elemẽta, & cælũ deſtrueret. Non ſecũdũ, qm̃ aut tantũ vnũ ex ſimplicibus cõponẽtib⁹ eſſet infinitum, & alia finita, aut plura ex eis eſſent infinita. Non primũ, qm̃ per ſecundã ſuppoſitionẽ corrũperet oĩa alia ſimplicia cõponẽtia finita, & ſic deſtrueret cõpoſitum infinitũ: nam vt inquit Com. in hoc li. 3. in com. 42. ad hoc ꝙ compoſitũ permaneat, oportet cõponẽtia eſſe proportionata. Sed cõponẽs infinitũ nullum habet proportionẽ cum cõponentib⁹ finitis, ergo, &c. Non ſecundũ, qm̃ plura corpora infinita ſimp̃r non poſſunt ſimul eſſe in rerum natura, qm̃ vnumquodq; tale cùm ſit infinitum ſm omnem dimenſionem aliter non eſſet infinitum ſimpliciter, occupat omnẽ locũ, & ſic nõ compatitur extra ſe aliud corpus infinitum neque finitũ. Nã ſi extra ſe cõpateretur aliud corp⁹ terminaſ ex ea parte qua compateretur aliud corp⁹, & ſic ex ea parte eſſet finitum, quod implicat contradictionem. Hæc eſt ratio Philoſophi in hoc 3.lib. ad deſtruendum corpus naturale infinitum ſiue ſimplex ſiue compoſitum.

Sed tu aduerte ꝙ hæc ratio non concludit niſi de corpore nãli elemento vel elemẽtato, vbi ſimplicia ſunt contraria vt diximus in prima ſuppoſitione, ex quo ſequitur, ꝙ p hanc rationẽ nõ poteſt deſtrui infinitas cæli, qm̃ apud Philoſophum, non eſt elementum nec ex elementis. Et ideo in 1. Cæli Philoſophus proceſſit ad deſtruendum infinitatem eius non hac ratione, ſed ex motu, probans corpus infinitum eſſe immobile. Quæ ratio an ſit demonſtratiua, & de neceſſitate concludens, non eſt præſentis loci inueſtigare. Sed id pertractabimus in quæſtione ſuper libros de Cælo. Nam aliqui & famoſi vt Gregorius conantur illam rationem ſoluere, & nos defenſabimus eam. Nunc ſufficit ſuſtinere ꝙ non datur infinitum corpus actu naturale ſimpliciter, quod ſit elementum vel elementatum.

Tu tamen aduerte ꝙ ſequendo opinionem Antiquorum ratio, quàm ſuprà formauimus, eſt vniuerſalis, & concludit etiam de cælo, quoniam Antiqui ponebant cælum ex natura elementorum, vt patet in 1. Cæli.

Quantùm ad tertium aduerte, ꝙ inter argumenta, quibus ſolet probari, dari poſſe infinitum quantum actu, hæc ſunt magis apparentia. Primũ fundatur in 1. Phyſ. tex. 15. Vbi Philoſophus reprobans Meliſſum inquit, Infinitum eſt in quantitate. Item dicit ꝙ ratio infiniti congruit quantitati, ex quibus ſic arguitur, Si aliqua duo ſic ſe habent ꝙ vnum eſt ſubiectum, & alterum proprietas ſua, ſi ſubiectum eſt dabile in natura, & proprietas ſua. Sed quantitas & infinitum ſe habent vt ſubiectum & paſſio ex dicto Philoſophi adducto, & certum eſt quòd datur quantitas, ergo dabile eſt infinitum, quod eſt paſſio ſua, ſicut & finitum.

Ad ſolutionem huius aduerte, ꝙ quando dicit Phil. in 1. Phy. tex. 15. Infinitum eſt in quantitate, non eſt ſenſus ei⁹ cõcedere, ꝙ de facto ſit dabile infinitum quantum actu, quia ſibi contradiceret in hoc 3.li. Sed arguens contra Meliſſum intendit hãc conſequẽtiã. Si infinitum eſt, ergo eſt in quantitate. Et hoc iõ, quia hæc conditionalis eſt vera, ſi datur infinitum non datur niſi in quantitate. Nam ſubſtantia & qualitas non poſſunt eſſe infinitæ niſi per accidens, id eſt ratione quantitatis. Patet aũt ꝙ ex illa conſequentia non poteſt inferri, Ergo infinitum quantum actu ſimpliciter poteſt

eſſe,

esse,aliter & ex hac cõsequentia,Si datur vacuũ, datur circa locum,posset inferri,Ergo vacuum potest esse, quod tñ repugnat Philosopho in 4.Phys.Ad argumentum ergo nego minorem loquendo de infinito actu & simpliciter, ad probationem dico q̃ textus Philosophi non debet intelligi nisi conditionaliter ad destruendum errorem Melissi.

Secundò sic,Imaginatiua imaginatur infinitũ, ergo vel est vel potest esse.Probatur consequentia.Quod mouet aliquam potentiam passiuam ad actum, est, vel potest esse. Nam esse motiuum non conuenit nisi enti.Sed infinitũ mouet imaginatiuam vt potentiam passiuam ad imaginandum infinitum,ergo est vel potest esse.

Ad hoc negatur cõsequẽtia. Ad probationẽ nego minorem.Et dico q̃ si imaginatiua imaginatur infinitum, nõ est quia moueatur ab infinito,sed quia mouetur à suo opposito,id est à finito,per quod cognoscit infinitum.Nam naturale est nobis cognoscere priuationem per habitum.Præterea,aduerte q̃ maior est falsa. Nã imaginamur multa, quæ nec sunt nec possunt esse,vt chymærica & fabulosa.

Tertiò sic, Materia prima est in potentia ad omnẽ quantitatem,q̃m nullam sibi determinant naturaliter, sicut nec aliquam formam sibi congenitã habet,ergo est in potentia ad quantitatem finitam & infinitam. Sed omne, ad quod materia est in potentia potest esse,ergo,&c.

Ad hoc negatur antecedens,q̃m non est in potentia nisi in ordine ad formã naturalẽ quæ requirit determinatã quãtitatẽ,sicut & alias determinatas dispositiones:ad ꝓbationem dico,q̃ licet materia secundũ se & immediatè nõ determinet sibi aliquã quantitatẽ,tñ quia semp̃ est coniuncta alicui formæ,ió in ordine ad formas,quas succeſſiuè recipit determinat sibi modò hanc,modò illã quãtitatẽ,prout ipsę formę requirũt.Et q̃m nulla forma requirit quantitatẽ infinitã,aliter non daretur maximũ & minimũ p̃ se existẽs in naturalib⁹,ideo nec est, nec potest esse magnitudo actu infinita. Et si dicas q̃ licet nõ possit dari magnitudo nãlis actu infinita p̃p̃ formã determinantẽ sibi tantã quãtitatẽ, tñ ex hoc non sequitur quin possit dari magnitudo infinita mathematicè sumpta, quoniam vt sic abstrahit à materia,& vt sic non consideratur in ordine ad formam.

Respõd. Licet magnitudo mathematicè sumpta abstrahat à materia secũdũ rationẽ, nõ tñ secũdũ esse, quia non põt esse nisi in materia, & in materia non est nisi in ordine ad formã,& ió non potest esse realiter & existẽter infinita licet possit imaginari, vt diximus suprà. Hæc de præsenti quæsito dicta sint prout ad Physicũ hìc spectat. Nã vt diximus in 1.de Cælo faciemus aliã considerationẽ de infinito.

QVÆSTIO X.

Num in naturalibus possit esse multitudo actu infinita.

An verò nec numerus sic est,scilicet infinitus.tex.41.

ꝓmpossibile est dari in naturalib. multitudinem actu infinitam.

IN hac q.pro declaratione tituli aduerte q̃ non est intẽtio nostra hic disputare, si absolutè & vniuersaliter loquẽdo põt dari multitudo actu infinita,s.siue in absolutis siue in respectiuis, siue in substantiis siue in accidẽtib⁹ siue in separatis quæ sunt nõ quãta,siue ĩ nãlib⁹ corporeis, sed tantùm applicare ad nãlia. Nam in doctrina nostra vt patet per B.T.in li.2.Cõtra Gentes,c.81 Phil.in 3.Phys.& in 1.Cæli,non loquitur nisi de infinito materiali,vnde in 3.lib. de Anima in q.3.de Essentia Animæ intellectiuæ,quærentes si est incorruptibilis, formauimus argumentum de infinitate animarũ,& sustinuimus q̃ non repugnat doctrinæ Arist. quam tradit in hoc 3.li.Phys. dari multitudinem actu infinitam in separatis. Restringentes ergo nos ad multitudinem in naturalibus, quæ sunt quanta sic procedemus ad resolutionẽ quæsiti. Primò ponẽtur duæ cõclusiones respõsiuæ cum probationib⁹ suis. Secundò soluentur aliqua argumẽta,quæ solent fieri magis apparentia in hac materia.

Quantùm ad primum sit hæc prima conclusio, In naturalibus essentialiter ordinatis,non potest esse multitudo infinita actu:probatur,non potest in illis esse processus infinitum,sed necessariò datur primum & vltimum,ergo multò minùs potest illic esse multitudo infinita actu:consequentia nota per argumentum à maiori. Antecedens autem inuenies probatum in 2.Metaphy.quæst 5.vide illic.

Secunda conclusio, In nãlibus non essentialiter ordinatis nõ potest esse multitudo actu infinita.Probatur sic,Omnis multitudo rerum nãlium est in aliqua specie multitudinis,quia nihil est in genere q̃d non sit in aliqua specie illius generis. Sed omnis species multitudinis est ſm aliquã speciem numeri. Non.n.possumus cognoscere species multitudinis, nisi ex denominatione facta per species numeri, vtpotè notiores nobis, sed nulla species numeri est nec potest esse infinita,q̃m numerus est multitudo mensurata vnitate,mensuratio aũt repugnat infinitati,ergo est impossibile dari in naturalibus multitudinem infinitam actu.

Præterea,Omnis multitudo entium naturaliũ quæ sunt & quæ possunt esse continetur in vltima sphęra,q̃m vt probat Philosophus in 1.Cæli,text 99.extra vltimam sphæram non est nec potest esse corpus naturale nec simplex nec cõpositum. Sed in vltima sphæra non p̃t contineri multitudo entium naturalium infinita, q̃m vt probat Philosophus in 1.Cæli diffusissimè,cælum nec est nec potest esse infinitum, ergo si multitudo entium naturalium esset vel posset esse infinita, sequitur quòd infinitum possit contineri à finito, quod patet esse impossibile.Quare,&c.

Sed aduerte q̃ aliqui conantur soluere rationẽ primã, & dicunt, etiã q̃ illa ratio esset de mente Philosophi, non cõcludit,& hoc declarant dupliciter.Primò dicunt q̃ quãtitas siue cõtinua siue discreta diuidit̃ prima diuisione p̃ finitam & infinitã,& vtraq; in species suas.Sed species quantitatis finitæ denominantur à numero,non aũt species quãtitatis infinitę.Vnde licet cõcedant consequẽtiam,si datur multitudo infinita in naturalibus, ergo est in aliqua specie multitudinis,tñ negant istam,ergo est in aliqua specie multitudinis denominata à numero.Secũdò dicunt q̃ prędicta ratio non est necessaria,etiam q̃ esset Philosophi,sed tantum probabilis, aliter Philosophus sibiipsi contradiceret. Nam in 5.Meta.c.de Quãto dicit,Pluralitas quidẽ finita,est numerus:ergo ſm ipsum nõ omnis pluralitas est numerus, sed tantùm finita,quasi excipiens infinitam:ergo non est necesse omnem quantitatem siue continuam siue discretam esse in aliqua specie denominata à numero,vt videtur dicere Philosophus in 3.Physic.

Sed contra primum dictum eorum arguitur,q̃ si concedunt primã cõsequentiam habent cõcedere secundam.Nãcùm species vt species respectu generis dicat quid determinatũ.Comparatur.n.ad gen⁹ vt determinatũ ad determinabile ex doctrina Philosophi in 7.Meta.& in li.Vniuersalium, quicquid est in specie est quid determinatum, omne aũt determinatum,põt aliquo numero aut vnitate signari: ergo si est multitudo ĩfinita & est ĩ aliqua specie multitudinis,d̃ necessitate est ĩ aliqua specie denominata à numero.

Ad secundũ aũt dico q̃ non fuit intentio Phil.in 5.Meta. c.de Quãto, excipere pluralitatem infinitam à finita quasi quoddam possibile esse,q̃m determinauit oppositum hìc in 3.Phys.Sed excepit eam quò ad mẽsurationem,quasi dicat, Pluralitas finita est numerus,i.mensurabilis ad differentiã infinitæ,quæ si daretur nõ esset numerus,& hæc conditionalis vtiq; est vera. Sed ex ea non potest haberi q̃ Phil.exceperit quantitatem siue pluralitatem infinitam vt possibilem esse,& est simile huic, Omnis locus naturalis est conseruatiuus locati, & p̃ hoc intendimus excipere vacuum non vt possibile esse,sed quoniam si esset non conseruaret.

Quantùm ad 2.aduerte q̃ cõtra determinata,solent fieri multa argumẽta,quorũ solutiones ad Theologũ spectãt & p̃ aliqua arguit̃ q̃ põt dari multitudo infinita rerũ carẽtium quantitate,putà infiniti respect⁹ in eodẽ, infinitæ species intentionales,infinitæ animæ intellectiuę.Sed ista nolo adducere,q̃m hìc tantùm de multitudine rerum naturalium quæ sunt quantæ, quæritur si potest esse infinita. Tria igitur argumenta formabimus, quibus arguitur posse dari multitudinem infinitam actu in rebus quantis.

Primum est,In quolibet continuo sunt actu partes infinitæ,ergo possibile est dari multitudinem infinitam in actu in rebus quantis:consequẽtia nota,& probatur antecedẽs. In quolibet continuo sunt partes infinitæ,aliter nõ esset diuisibile in infinitum,cuius oppositum probatur in li.6.Phy. nihil.n.potest diuidi nisi in ea quæ insunt,& omnes sunt actu,quia omnes componunt,componens autem est actu,ergo in quolibet continuo sunt partes infinitæ actu. Ad hoc negatur antecedens,ad probationem concedo q̃ in continuo sunt partes infinitæ,sed sunt tantùm in potentia,& cũ arguitur,q̃ omnes actu componunt,ergo sunt actu,non cõcluditur nisi q̃ omnes sunt actu componentes,& si vlterius infertur, Ergo omnes sunt in actu, negatur consequentia, quoniam ad hoc q̃ sint in actu non sufficit q̃ actu componant, sed est necesse q̃ omnes habeant esse actu separatim quod est falsum,quandiu sunt in toto, quoniam non habẽt

esse actu,nisi per esse totius.Si aũt ſeparãtur à toto desinũt esse actu partes,quia nõ amplius actu cõponũt,&incipiũt esse in actu, id est habere esse ſeparatim à toto,ſed ſeparatæ ſunt finitæ,ſeparabiles autem tendunt in infinitum.

Secundum eſt, Ex eo q̃ ponitur multitudo infinita non implicatur cõtradictio, ergo eſt poſſibilis, cõſequentiã nota ex 5.Meta.c.de Poteſtate.Antecedẽs probaſ,q̃a infinitas non tollit rationẽ multitudinis,nã poſito quòd eſſet multitudo infinita adhuc eſſet multitudo, nec tollit aliq̃d neceſſariò cõſequens multitudinẽ,nec ecõuersò multitudo tollit rationem infinitatis,nec aliquid neceſſariò conſequens ad infinitatem,ergo,&c.

Ad hoc negatur antecedẽs,ad probationẽ dico q̃ infinitas tollit rationẽ multitudinis actu exiſtentis: repugnat.n. multitudinẽ eſſe infinitã & actu exiſtere,tollit etiã omnem ſpeciem multitudinis,quia multitudo infinita nõ poteſt cõtineri in aliqua ſpecie multitudinis,aliter infinitum contineretur in aliquo finito.Sicut igitur aliquod quod non poſſet locari in aliqua ſpecie animalis tolleret rationem animalis, ſic quia multitudo infinita non poteſt locari in aliqua ſpecie multitudinis tollit rationem multitudinis.

Tertium eſt,Tot nunc ſunt potentiæ actu in materia prima,quot ſunt formæ quas recipiet in futuro.Sed in futuro recipiet formas infinitas ſm Phil. qm̃ ponit generationem æternam antè & pòſt,ex 2.de Generatione,ergo nunc ſunt potentiæ actu infinitæ in materia prima.Minor quidem patet in via Ariſt.Maior aũt probatur,Si nunc nõ habet potentiam ad formam quam recipiet in futuro,ergo non poterit recipere eam. Implicat enim quòd aliquid ſit potens reſpectu alicuius ad quod non habet potentiam,ergo nunc materia habet potentiam actu reſpectu cuiuſcunque formæ recipiendæ in ea,& ſic tot habet,quot formas recipiet.

Ad hoc argumentũ neſciuit aliter reſpondere Iãdunus in 3.Phyſ.q.11.niſi q̃ cõcedit infinitam multitudinẽ actu potentiarũ,quas nũc habet materia ad formas recipiendas in futuro,& reputat hoc nõ eſſe inconueniẽs,quia iſtæ potentiæ nõ ſunt indiuidua diuerſa ſm quantitates continuas. Et fortè Phil.non negauit multitudinẽ indiuiduorũ infinitam niſi illam,quæ conſequitur diuiſionẽ continui,& eſt multitudo indiuiduorum corporaliũ. Sic reſpondet Iandan⁹,& fuit deductus ad hoc,quia vt videre poteris in 1.li.in q.noſtra 33.tenuit ipſe potentiã materiæ diſtinguí realiter ab eſſentia materię,& multiplicari,vt multiplicãtur formæ receptibiles vnde ex hac ſua poſitione bene ſequitur,q̃ ſi formæ receptibiles ſunt infinitæ,potẽtiæ ſunt infinitæ:verùm hoc argumẽtũ in via noſtra leue eſt, qm̃,vt determinauim⁹ in prædicta q.& reprobauim⁹ viã Iãduni, potẽtia materiæ eſt idẽ realiter,quãtùm ad id quod dicit in recto cũ materia,& nõ multiplicãtur realiter,ſed formaliter modo,quo declarauimus illic, & iõ nõ aſtringimur ad concedendum realem multitudinẽ actu potẽtiarũ in materia,qm̃ illa pluralificatio non eſt realis,ſed formalis, ſicut nec in vno patre plurificantur paternitates,etiam q̃ habeat plures filios, vt determinauimus in 5.Meta. Ad argumentum igitur ſic reſpondendum eſt in via noſtra, Potẽtia materiæ ad formam, poteſt dupliciter intelligi,aut de proxima, aut de remota, ſi de proxima,nego maiorem, aliter nunc materia eſſet diſpoſita ad omnes formas recipiẽdas in futuro.Nã qñ patiẽs eſt in potẽtia ꝓxima nõ indiget alia diſpoſitione,aliter nõ eſſet in potẽtia proxima,cõſtat aũt q̃ materia exiſtens ſub vna forma nõ eſt diſpoſita ad aliã formam,ſed per abiectionem præſentis formæ paulatim diſponitur ad aliã.Si de remotè dico q̃ maior non verificatur niſi de pluralitate formali potentiarum, ex qua nõ põt concludi infinita multitudo realis actu. Nam ex pluralitate formali non valet cõſequentia ad pluralitatẽ realem, aliter genus & ſpecies diſtinguerẽtur realiter quia diſtinguuntur formaliter. aliq̃d enim,includit ſpecies in ſuo conceptu, quod non includit genus.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

Diuiſio et appoſitio magnitudinis tendũt in infinitum non tamẽ per appoſitionẽ cõtingit excedi quæcunque data magnitudo.

QVÆSTIO XI.

Num magnitudo ſit diuiſibilis in infinitum:& augmentabilis in infinitum,ita quòd poſſit excedere omnem magnitudinem finitam.

Quod autem ſecundum appoſitionem idem quodammodo eſt,et quod eſt ſecundum diuiſionem,infinitum enim ſecundum appoſitionem fit econtrariò.tex.59.

IN hac q.ſic procedendum eſt,Primò probabitur q̃ magnitudo eſt diuiſibilis in infinitum. Secundò q̃ eſt augmentabilis in infinitum, Tertiò q̃ non eſt ita augmentabilis in infinitum quòd poſſit excedere omnem magnitudinem finitam datam.Quartò ſoluentur quædam argumenta ſatis apparentia contra determinata.

Quantùm ad primum,ponitur hæc concluſio,In diuiſione magnitudis daſ proceſſus in infinitũ. Hãc intendo probare de intentione Com.quę non diſcordat à via noſtra,& arguitur ſic,Si diuiſio magnitudinis ceſſat,aut ceſſat ad nihil,aut aliquid:nõ ad nihil,q̃a hoc nõ eſſet diuidere,ſed annihilare magnitudinẽ.Nã oĩs diuiſio poſſibilis req̃rit,maximè diuiſio poſitiua,q̃ ea,in q̃ fit diuiſio,ſint alicui⁹ entitatis.Si ad aliq̃d,quæro aut ad diuiſibile, aut ad indiuiſibile. Nom primum, quia omne diuiſibile poteſt diuidi.ergo non ceſſat diuiſio,quod eſt contra te.Non ſecundum,quia ſi ceſſat ad indiuiſibile,ergo componitur magnitudo ex indiuiſibilibus, in eadem enim reſoluitur vnumquodque ex quibus componitur. Sed probabitur in lib.6.quod impoſſibile eſt continuum componi ex diuiſibilibus,ergo,&c.

Quantùm ad 2.ponit hæc cõcl.Appoſitio ad magnitudinẽ finitã tẽdit in infinitũ.Probaſ,Secundũ q̃ vna magnitudo eſt diuiſibilis,alteri ẽ apponibilis,putà ſm q̃diuido hoc lignũ, diuiſa poſſunt apponi alteri ligno.Sed ꝑ cõcluſionẽ præcedentẽ, quælibet magnitudo eſt diuiſibilis in infinitũ, ergo & appoſitio tẽdit in infinitũ,& hoc eſt qđ đt Philoſophus in tex.59.Quod aũt ſecundũ appoſitionẽ idẽ quodam modo eſt & quod ſecundum diuiſionem,q.d.Appoſitio tẽdit in infinitum ex eo quòd diuiſio tendit in infinitum.

Quantùm ad 3.ponitur hæc cõcluſio,Licet magnitudo ſit augmentabilis ꝑ appoſitionem in infinitum, non tñ per tale augmentum poteſt excedere omnem magnitudinem finitam datam.Probatur,Si magnitudo ita poteſt augeri in infinitũ q̃ põt excedere omnẽ magnitudinẽ finitam, ergo poterit dari maior omni magnitudine finita. Sed quod eſt maius omni finito eſt infinitum,ergo poterit eſſe magnitudo actu infinita,cuius oppoſitum probatum eſt ſuprà.

Quantùm ad 4.aduerte tria arg.contra tertiam concl.

Primum eſt,Sicut ſe habet diuiſio ad diminutionem, ſic appoſitio ad augmentationẽ:nam ſicut res quanta quanto magis diuiditur tantò fit minor,ſic quantò magis ei apponitur tãtò fit maior.Sed ꝑ diuiſionẽ vt docet Phil.contingit excedere quãcunq; paruitatẽ datam,ergo ꝑ appoſitionem cõtingit excedere quãcunque magnitudinem datam.

Ad hoc negatur ſimilitudo, qm̃ licet ſit ſimile in hoc q̃ illud quod eſt acceptum ex diuiſione ſit min⁹ præexiſtenti ante diuiſionẽ,ſic illud qđ eſt conſtitutũ ꝑ appoſitionẽ eſt maius præexiſtẽti, tñ eſt diſſimile in hoc,q̃ diuiſio ſe tenet ex parte materiæ, quæ ſecundum ſe eſt infinita & interminata, & ideo non incõuenit ꝑ diuiſionem tendere in min⁹ in infinitũ & excedere omnẽ paruitatẽ datam.Additio aũt ſe tenet ex parte formæ,cuius eſt terminare quantitatẽ rei. Nam ex forma ſumitur terminus rei quantæ.

Secundũ,& eſt contra reſponſionẽ datam, Sicut magnitudini repugnat ex forma creſcere in infinitũ,ita q̃ non detur maximũ.ſic ex forma repugnat ei diuidi ĩ infinitũ ita q̃ nõ deẽ minimũ,aliter ĩ nr̃alib⁹ nõ dareẽ maximũ&minimũ cui⁹ oppoſitũ determinatũ eſt ĩ 1.li.ergo ſi magnitudo non põt creſcere ĩ ĩfinitũ ita q̃ excedat oẽm magitudinẽ datã, nec põt diuidi in infinitũ ita q̃ excedat omnẽ paruitatem.

Ad hoc dicitur q̃repugnare ex forma magnitudinẽ didi in infinitũ,ita q̃ non deẽ minimũ põt intelligi duplici ter.Primò q̃ repugnet ꝑ ſeparationẽ,ita q̃ vnaquæq; pars in infinitũ habeat eſſe extra totũ,&ſic cõcedo q̃ repugnat ex forma talis diuiſio in infinitũ a⁹r nõ dareẽ minimũ ꝑ ſe exiſtẽs,cui⁹ oppoſitũ determinauim⁹ in 1.li.in q.19.Secũdò q̃ repugnet ꝑ ſignationẽ partiũ,quæ tñ actu non ſeparanẽ abinuicẽ,&ſic nego q̃ repugnet ex forma,&vt ſic cõcedo q̃ nõ daẽ minimũ,tale.n.eſt minimũ inexiſtẽs, qđ docuim⁹ nõ dari in 1.li.q.19. Ad argumentum igiẽ nego ſimilitudinẽ ſumendo diuiſionẽ in ſecundo ſenſu,& cõcedo q̃ non datur minimum inexiſtẽs.Cõcedo autẽ ſimilitudinẽ in ſecundo ſenſu,aliter vt arguitur non dareẽ minimum per ſe exiſtens, & dico q̃ Philoſophus non poſuit diuiſionem in infinitum magnitudinis naturalis niſi in ſecundo ſenſu.

Tertium,Sicut eſt principium apud Geometram q̃ poſſibile eſt accipere lineam omni alia minorem, ſic eſt principium q̃ poſſibile eſt accipere lineam omni alia maiorem & ſic in infinitum.Sed non datur linea niſi in corpore naturali, quia quantitas non ſeparatur à materia ſecundùm eſſe,ergo ſi poſſibile eſt dare lineam per appoſitionem omni alia maiorem ſic erit etiam de magnitudine.

Ad

Ad hoc dicitur ꝙ principium Geometræ non est tale, Possibile est ad omnem lineam accipere maiorem illa. Sed est tale, Possibile est ad omnẽ lineam imaginari siue opinari maiorem illa. Constat autem ꝙ nõ omne imaginabile est possibile esse, & hæc est responsio Com. in com. 59. vbi inqt, Additio mensuræ, i. magnitudinis qua vtitur Geometra, est de c. propositionum opinabilium, & exemplificans inquit, Vt cùm imaginatur ꝙ figura habet positionem, & ꝙ cùm punctus mouetur facit lineam, & linea mota facit superficiem. Vnde patet ꝙ Geometra non sic ponit in re, aliter fal sum poneret, qm̃ in lib. 6. probatur impartibile nõ posse mo ueri, sed solùm ponit imaginariè, & sic patet ꝙ argumentum nihil concludit. Hæc de præsenti quæsito dicta sunt.

Quæstionum tertij libri Physicorum finis.

QVÆSTIONES MAGISTRI CHRYSOstomi Iauelli, super quartum lib. Physicorum.

Cuius sunt Quæstiones vigintiquinque.

1 *Num ratio Antiquorum qua probatur quòd ad Physicum spectat considerare de loco, sit sophistica.*
2 *Num locus naturalis habeat virtutem trahendi ad se locatum & conseruandi, & perficiendi ipsum*
3 *Num sursum & deorsum sint species loci, & vtrum sint extrema lon gissimæ lineæ rectæ*
4 *Num qui dicunt mundum factum in tempore necesse habeant pone re vacuum præcedere generationem mundi.*
5 *Num punctus & locus puncti sint idem, & nunquid idem sequatur de corpore & loco eius, similiter de superficie & de linea.*
6 *Num hæc consequentia sit vera, Si locus est, ergo est aliqua causa.*
7 *Num apud Commentatorem concedendum sit, quòd materia sit dimensio in potentia.*
8 *Nũ sit impossibile scire formã sine materia, vt dicit Com. i cõ 16.*
9 *Num ratio quam facit Philosophus in tex. 20. qua intendit ꝓbare locum non esse formam, nec materiã concludat contra Antiquos.*
10 *Num hæc sit vera, Amphora vini est in amphora vini.*
11 *Num locus sit æqualis locato.*
12 *Num materia possit separari à forma, ita quòd separatim existat.*
13 *Num diffinitio loci sit rectè assignata à Philosopho.*
14 *Num vltima sphæra sit in loco & quomodo.*
15 *Num vnum elementum sit locus naturalis alterius.*
16 *Nũ vnũ elemẽtũ vt locatur in alio putà aer in igne patiatur ab eo.*
17 *Num si daretur motus in vacuo, esset in instanti.*
18 *Num duo corpora possint esse simul in eodem*
19 *Num rarefactio & condensatio possint fieri sine vacuo, & sine acquisitione ac deperditione nouæ quantitatis.*
20 *Num hæc est vera, Tempus est & motus, & econuersò.*
21 *Num diffinitio temporis sit benè assignata.*
22 *Quæ sint illa quæ mensurantur tempore.*
23 *Num tempus sit tantùm vnum.*
24 *Num tempus habeat esse extra animam.*
25 *Num in toto tempore sit idem instans vel plura.*

QVÆSTIO I.

Num ratio Antiquorum, qua probatur quòd ad Physicum spectat considerare de loco, sit sophistica.

Et ea nanque quæ sunt omnes opinantur alicubi esse. Quod enim non est, nusquam est, vbi enim tragellaphus. tex. 1.

Probatio illa sophistica fuit.

IN hac q. antequam deueniam ad resolutionẽ aduerte ꝙ Antiqui sic arguebant. Quod non est, nullibi est, ergo quod est, alicubi est: & secundùm Com. sic arguebant, Cùm videtur ꝙ illud quod non est ens vt chimæra non est in loco, existimarunt ꝙ sequitur secundum conuersionem ꝙ omne quod est ens est in loco. Vt autem scias an sit sophistica vel nõ, sic procedendum est, Primò ponitur distinctio de ente. Secundò declaratur ꝙ in vno sensu non est sophistica, in alio autem sic. Tertiò declarabitur in particulari qualiter est sophistica, nam licet apud Com. & B. Th. sit sophistica, non tamen videntur concordare de modo.

Quantùm ad 1. aduerte, ꝙ ens duobus modis potest con siderari. Primò vt se extendit ad entia sensibilia corporea, & incorporea, quæ nõ habent nisi quantitatem virtualem, quæ non est repletiua, nec commensurabilis loco. Secundò vt solùm se extendit ad entia sensibilia corporea.

Quantùm ad 2. aduerte ꝙ si sumatur ens secundo modo, & teneat aliquis non dari ens nisi sensibile, ita ꝙ omne ens est sensibile, & quod non est sensibile non est ens, & vtatur ratione prędicta Antiquorum non arguet sophisticè. quoniam posito illo casu ista tria sunt conuertibilia, s. Esse ens, Esse sensibile, Esse in loco: ita ꝙ sequitur affirmatiuè, Si quid est ens, est sensibile, si est sensibile, est in loco, quoniã est quantùm. Sequitur etiam negatiuè conuertendo. Si non est in loco, non est sensibile, Si non est sensibile non est ens. Vnde nota ꝙ in terminis conuertibilibus non potest committi fallacia consequentis arguendo à destructione antecedentis ad destructionem cõsequentis, siue à positione cõ sequentis ad positionem antecedẽtis. Nam procedendo & retrocedendo affirmatiuè & negatiuè ab vno ad aliud valet consequentia, vt hîc, Si tu es homo, tu es risibilis, ergo si non es risibilis, non es homo, & hîc, Si tu es homo, tu es ri sibilis, sed tu es homo, ergo tu es risibilis. Et quoniam Anti qui reputabant nullum esse ens nisi sensibile, ideo stante opinione eorum, licet falsa, non committebant fallaciam. Si autem sumatur ens primo modo, & vt veritas est, dico ꝙ prædicta ratio est sophistica, quoniam esse ens & esse in lo co, se habent sicut magis commune & minus commune. Vn de sicut non sequitur hic, Si tu non es animal non es homo, ergo si tu es animal tu es homo: quia arguitur à destructio ne antecedentis ad destructionẽ consequentis. Sic non se quitur hîc, Quod non est ens, nõ est in loco, ergo quod est ens est in loco. stat enim ꝙ aliquid sit ens & nõ sit in loco, vt substantia abstracta, & quoniam veritas est, quòd ens se extendit ad sensibile & incorporeum, ideo Com. & Bea. Th. non considerantes illud solùm quod dicebant Antiqui, sed quid verum sit, tenent rationem Antiquorum esse so phisticam.

Quantùm ad 3. aduerte ꝙ sequentes Com. inter quos est Bur. dicunt rationem Antiquorũ esse sophisticam, quia ar guunt à destructione antecedẽtis. Pro cuius noticia aduer te ꝙ arguere à destructione antecedentis, est sumere oppo situm. v. g. Si antecedens est negatum, affirmetur, si affirma tum negetur. Nam hîc est fallacia, Si tu non curris non mo ueris, ergo si curris moueris, & similiter hîc, Si tu es homo tu es animal, ergo si non es homo non es animal. Antiqui autem arguebant primo modo. Sic enim arguebant, Si ali quid non est, non est in loco, ergo si aliquid est, est in loco. Ideo committebant fallaciam, quia arguebant à superiori ad inferius negatiuè, quia in plus est esse ens quàm esse in loco, vt diximus. Deinde conuertebant à superiori ad infe rius affirmatiuè, quæ conuersio non valet. Vnde inquit Cõ men. in com. 1. Declaratum est in Logica quòd ista conuer sio non tenet. Sunt enim entia quæ non sunt in loco.

Secundùm B. Tho. arguebant à positione consequentis, qui est alter modus committendi fallaciam consequentis, sic enim arguebant, Si id quod in nullo loco est, non est: ergo omne quod est, est in loco. Idem tenet Iandunus in 4. Physi. q 1. ad vlt. Nolo autem immorari ad inuestigandum, quis modus magis consonet textui. Sufficiat tibi ꝙ siue ar guant à destructione antecedentis, siue à positione conse quentis, ꝙ eorum ratio secundum veram Philosophiam est sophistica: quia, vt demonstrabitur in lib. 8. & lib. 12. Metap. dantur entia quæ non sunt in loco, vtpotè non quanta & si ne omni magnitudine.

Nec obstat quod dicit Philosophus in 8. lib. Phys. in tex. 84. ꝙ principium mouens primum cælum, quod est substãtia abstracta est in medio, id est, in centro aut in circulo, &c. ex consequenti videtur esse in loco. Nam esse in loco physicè vt dicemus j. est quantitatem locati commensurari loco, & replere locũ, quod repugnat enti non quanto. Primum au tem principium esse in centro, vel in circulo, id est in circũ ferentia primi mobilis, non est per commensurationem sed per contactum virtualem, de quo loquemur in lib. 8. & esse sic in loco, non est modo Physico, sed metaphysico. Sed non est præsentis loci id pertractare. Hæc de præsenti quæsito dicta sunt.

QVÆSTIO II.

Num locus naturalis habeat virtutem trahendi ad se locatum & conseruandi ipsum ac perficiendi.

Locus naturalis habet virtutem cõseruatiuam locati, & trahendi & perficiẽdi ipm finaliter.

Sed quia & habet quandam potentiam locus, ferrur enim vnumquodque in locum suum non prohibitum. tex. 4.

IN hac q. aduerte quòd non intendimus loqui quæ sint naturalia loca elementorum, vtrum, scilicet, vnum elem

elementum locetur in alio, hoc.n. quęremus ȝ. sed solùm intendimus loqui, de proprietatibus loci naturalis absolutè sumpti & sic procedemus. Primò inuestigabitur si trahit ad se locatum. Secundò si conseruat. Tertiò, si perficit. Quartò, remouebitur quoddam dubium.

Quantùm ad 1. aduerte q̃ trahens est duplex. Quoddam vt efficiens, & est illud quod mouet ad se, vt dicemus in li. 7. Quoddam vt finis, & est illud per quod tractum consequitur esse suum perfectum, qm̃ finis habet rationem boni, bonum autem est perfectiuum eius cuius est bonũ. In proposito dicitur q̃ locus trahit locatum non vt efficiens, siue vt mouens effectiuè, sed vt finis. Et quidem q̃ non effectiuè probabitur in 8. lib. vbi quæremus à quo mouetur effectiuè graue & leue. Nã omne locatum in sphæra actiuorum, aut passiuorum est graue aut leue, quia aut est elementum, aut elementatũ, & tunc inuestigabitur, si forma grauis aut generans aut locus mouent ipsum effectiuè. Quòd autem moueat & trahat vt finis, probatur, Illud mouet & trahit vt finis, ad quod cùm peruenerit tractum quiescit in eo, nec inde abstrahitur nisi violenter, finis.n. habet rationẽ quietantis & immobilitantis. Sed istæ conditiones conueniunt loco naturali. Nam videmus q̃ locatum extra locum naturalem non naturaliter quiescit, quoniam non prohibitum tendit ad locum naturalem & ibi quiescit, nec potest extrahi nisi per agens violentans, ergo, &c. Tu tamen aduerte q̃ vt declarabitur in lib 7. de mente Com. in com. 10. trahens vt efficiens & trahens vt finis non conueniunt in attractione vniuocè, quoniam trahens vt efficiens mouetur cũ tracto. Trahens autem vt finis non mouetur, sed tractum mouetur ad ipsum. Nam finis habet rationem mouentis non moti, vt determinauimus in 3. de Anima & in 12. Metaph.

Quantùm ad 2. concorditer conceditur q̃ locus naturalis habet potentiam, i. virtutem conseruatiuam locati, & ex oppositio locus non naturalis habet virtutem destructiuam locati: & primum quidem manifestatur ratione & signo. Ratione quidẽ sic, si locus naturalis, putà locus deorsum, non haberet virtutem conseruatiuam sui locati, s. rei grauis, nó magis moueretur graue ad vnum locum quàm ad alium, ex quo per te non magis conseruat hic locus quã ille. Præterea frustra inditæ essent qualitates motiuæ grauibus & leuibus. Nam nulla ratione alia habẽt in se has qualitates, nisi vt per eas moueantur ad loca sua naturalia, vt ad sua cõseruatiua. Signo autẽ id constat, qm̃ non solum videmus in diuersis locis diuersa conseruare & proficere & augeri, in oppositis autem destrui & deficere, vt patet de arboribus & multis vegetabilibus translatis de regione ad regionem, sed etiam videmus quantũ conferat locus generationi. Nã elephantes propriè in tertio climate generantur. Aromata in primo climate & vltrà. Et non solùm locus conseruat locatum, sed in humana specie maximam diuersitatẽ causat quòd ad complexiones & mores, nam Arctici fortiores sunt complexione, sed ingenio depressi, moribus rudiores. Meridionales autem oppositio modo, ergo, &c. q̃ autem locus non naturalis sit causa corruptionis, ad sensum patet. Nam respirantia viuunt in aere, & suffocantur in aqua. Non respirantia autem econuersò.

Vnde autem locus naturalis habeat virtutem generatiuã & cõseruatiuã locati, dicemus ȝ. qñ inuestigabimus qũo vnum elementum est locus alterius elementi, licet habeant qualitates contrarias. Pro nunc dico q̃ habet à primo locãte, i. à cælo influente talẽ virtutem conseruatiuam, indẽ. n. prouenit ex 1. Metheor. omnis virtus regitiua & generatiuã & cõseruatiua huius mundi inferioris, vt declarauimus in Epitom. nostro in 1 Metheororum in Trac. 1.

Quantùm ad 3. s. q̃ perficiat locatum patet ex primo & secundo. Nam finis & conseruatiuum habẽt rationem perficientis. Tu tamen aduerte q̃ perficiens est duplex, s. intrinsecum & extrinsecum: intrinsecum quidem est forma rei perfectibilis siue substantialis, vt anima est perfectio animati, siue accidentalis, vt scientia est perfectio scientis. Extrinsecum autem est, vt bonus equus perficit sessorem, & robustus exercitus ducem, & solium regem, sic naturale continens perficit contentum. Et ex hac distinctione soluitur argumentum, quo probatur locũ non perficere locatum, q̃ non est forma, nec quid inhærens locato. Hoc quidẽ non valet quia supponit omne perficiens esse intrinsecum perfectibili, quod nõ est verũ, nã assistentia intelligentię perficit cælum & magister assistens discipulo disputanti perficit ipsum inquantùm inanimat & roborat ipsum, & inferiores intellect' pficiũt ex cõuersiõe ad supiores. Sed de hoc aliàs.

Quantùm ad 4. dubiũ occurrit, quia nõ videtur verum, q̃ locus naturalis conseruet locatum, & arguitur sic, Si locus haberet virtutẽ cõseruatiuam locati, locatũ nunq̃ corrumperetur existens in suo loco naturali: hoc aũt est falsũ, qm̃ videmus animalia & plantas etiam q̃ existãt in loco sibi conuenientissimo, corrũpi, & deficere. Cõsequentia probatur, quia nihil corrumpitur in eo in quo cõseruatur, aliter nõ esset cõseruans. Nã conseruare est manu tenere inesse. Implicat autem quòd manu teneatur & corrumpatur.

Ad hoc dr̃ q̃ omne locatum naturaliter in sphæra actiuorum est corruptibile ex causa intrinseca, si est compositũ ex cõtrariis vel ex contrario extrinseco sibi approximato, siue sit simplex siue compositum, si obtinet super ipsum.

Quòd autẽ corrumpantur & deficiant locata in suo loco naturali, non est quia non conseruat, sed quia nõ potest prohibere corrũpentia intrinseca & extrinseca, quę præualent suæ virtuti conseruatiuæ. Tu tñ aduerte q̃ Locus naturalis licet ex se sit conseruatiuus locati, tñ ex aliquo superueniente extraneante ipsum fiet corruptiuus locati, vt aer recipiens cauma, & qualitates venenosas, & infectus malis vaporibus interficit aĩ alia respirantia, vnde locus naturalis quandiu stat in sua naturalitate est conseruatiuus, si aũt trahatur extra suam naturalitatẽ fit p̃ accidẽs corruptiuus. Ad argumẽtũ ergo nego cõsequẽtia. Ad p̃bationẽ dico q̃ aliud nõ cõcludit, nisi q̃ cõseruãs vt cõseruãs nõ corrũpit. & quãtũ sit ex cõseruãte nũquã corrũperetur, q̃ aũt corrũpatur aliũde p̃uenit, putà ab agẽte cõtrario superante virtutẽ cõseruatiuã loci, aut q̃a loc' extraneat' ẽ ex receptiõe malæ qualitatis, sicut & pars nutritiu' ẽ, sed ex admixtiõe alicui' nociui iterficit nutritũ. hęc dr̃ pñti q̃si dicta sint

QVÆSTIO III.

Num sursum & deorsum sint species, hoc est, nunquid sint extrema longissimæ lineæ.

Hæc sunt loci partes atque species. te. 4. non enim sursum est vt contingit, etc. tex 5. vbi inquit Com. Quia sunt in duobus extremis vnius lineæ rectæ longissimæ.

locus sursum & locus deorsum duæ sunt loci species, ac duo extrema lõgissima lineæ non absolutè, sed termi nantis mo tum natu ralẽ gra uium et le uium con uexum.

IN hac q. sunt duæ partes. Prima est, Vtrũ sursum & deorsum sint species loci. Secunda est, Vtrum sursum ad q̃d fertur ignis, & deorsum ad quod fertur terra, sint extrema vnius lineæ rectæ longissimæ.

Quantùm ad primam partem stat difficultas in hoc, Cũ sursum sit locus leuium, & deorsum locus grauium, & locus sit superficies continentis, vt diffiniemus ȝ. locus sursũ & locus deorsum non differunt nisi vt superficies superior & inferior. Sed istæ superficies nõ differunt vt duæ species, sed vt duæ eiusdem speciei distinctę situ, ergo non videtur verum, quòd sursum & deorsum sint duæ species loci.

Quantùm ad secũdam partem stat difficultas in hoc, Si protrahatur linea à centro mundi ad conuexum vltimæ, id est suprem æ sphæræ, certum est q̃ erit longior linea recta protracta à cẽtro mundi ad concauum orbis Lunæ, qui est locus ignis, ergo sursum, i. locus ignis & deorsum, id est locus terræ non sunt extrema longissimæ lineæ.

Pro resolutiõe primæ partis aduerte, q̃ Philosophus in eodem sensu intendit sursum & deorsum esse species loci, quo dixerat in tex. eodẽ locum habere quandam potentiã, s. virtutem conseruatiuã locati. Constat aũt q̃ sola superficies non est conseruatiua, qm̃ quantitas vt quantitas nullã habet virtutem actiuam nec pfectiuam, sed habet terminare, vt ergo locus habeat virtutẽ talẽ necesse est, vt sumatur pro corpore locante, cui inest à cælo huiusmodi virtus: & qm̃ alia virtus distincta specie est in corpore locãte sursũ, & alia in corpore locãte deorsum, ideo dicit Philosophus locum sursum & locum deorsum esse partes, s. subiectiuas & species loci. Ad argumentũ dicitur q̃ supponit falsum, scilicet quòd Philosophus per sursum & deorsum intendat solam superficiem superiorem & inferiorem, imò intendit corpus locans superius & inferius modo quo diximus aliter non posset sustinere locum esse conseruatiuum locati.

Pro solutione secundæ partis aduerte q̃ extrema lõgissimæ lineæ possunt esse duobus modis. Primò q̃ sint extrema lõgissimæ lineæ absolutè, quæ possint in mundo siue in hoc Vniuerso describi, secũdò q̃ sint extrema longissimæ lineæ non absolutè, sed inquantũ terminant motum rectũ naturalẽ grauiũ & leuiũ: Philosophus & Com. nõ intẽdũt in primo mõ. Nã iuxta primũ axis super quã voluitur cælũ motu diurno, cuius extrema sunt duo poli mũdi, Arcticus

&

& oppositus est longissima linea absolutè, intendunt autē secundo modo,& est verum, qm̄ graue non potest suo motu transire centrum mundi, quod est vnum extremum incipiens descendere à concauo orbis Lunæ,quod est alterum extremum,&oppositio modo contingit in motu leuium.Ad argumentum ergo dicitur ꝙ concludit de extremis lineæ longissimæ in primo sensu,sed Philo.& Com. intendunt in secundo sensu & aduerte ꝙ hæc solutio conformatur menti B.Th.in lib.5.Phys lect.3. vbi inquit, In loco inueniuntur duo termini maximè distantes per comparationem ad motum aliquem,in quorum vno incipit motus & in altero terminatur,idem tenet in 1.Cæli in lect.20.super text. 96.Hæc de præsen.quæsi.dicta sint.

QVÆSTIO IIII.

Num qui dicunt mundum factum in tempore,necesse habeant ponere vacuum præcedere generationem mundi.

Et est necessarium in existimatione eis,qui generant mundū secundū totū,s.existimare vacuum præcedere,necesse est enim vt locus præcedat corpus,et cùm totum est generatū, sequitur vt vacuū præcedat gnationē toti⁹,et ideo loquētes nostræ legis dicunt vacuum esse,quia generant mundum.et infrà, Et hoc est vnum eorum, quibus Arist.destruit corpus generari simpliciter:quoniam sequeretur vacuum præcedere ipsum,et vacuū eē apud ipm est falsū.Hęc Com.ī com.6.

Si mundus sit factꝰ ī tpe, non oportet eius generatiōē vacuū ꝓcessisse.

IN hac q.aduerte antequàm deueniamus ad resolutionē, ꝙ non mouetur propter dictum Philosophi in tex.6. cū dicit,Ampliùs vacuum esse affirmantes dicunt locum esse.Nam ex eo non potest trahi vt declarabimus ꝙ Christiani sint coacti ponere vacuum, quia dicūt mundum factum in tempore.Mouetur autem propter Com.qui accepit occasionem arguendi contra tenentes creationem mundi de nouo,vt tenent Hebræi ex lege,&Saraceni,&Christiani,vt igitur videas ꝙnec Com.nec sequentes eum inter quos est Burlæus in 4.lib.Phys.in expositione tex.6.concludunt contra nos,sic procedendum est, primò declaratur quomodo ponentes mundum creatum in tempore vitant vacuum, secundò ponetur positio Burlæi sustinentis Com. tertiò soluentur rationes Comm.& Burlæi.

Quantùm ad 1.aduerte, ꝙ veri Theologi ponentes mundum creatum in tempore dicunt locum non præcessisse mūdum, sed simul creatum cum mundo, & locum mundi dicunt esse vltimam circunferentiam locantem & circundantem omnia, & vnumquodque corpus superius locans in se corpus inferius.Nam Philos.sic docuit localitatem Vniuersi,declarans quomodo terra locatur in aqua, aqua in aere, aer in igne, ignis in concauo Lunæ,cælum Lunæ in concauo Mercurij:& sic ascendendo vsque ad vltimam circunferentiam,hæc autem nō est amplius in loco per se,qm̄ extra vltimam circunferentiam non est aliquod circundans neq; corpus,neque locus capax corporis.Qūo autē vltima circunferentia sit in loco per partes siue per accidens declarabitur ȷ. Hæc est positio veri Theologi:Si autem Theologus teneret vltimam sphæram esse in loco per se,& creatā de nouo,vt fortè tenent loquentes in lege Machumeth,qui diuinæ legi multa falsa immiscuerunt, non posset vitare vacuum, quoniam omne per se locatum habet circundans extra se. Et si pro aliquo tempore in illo circundante non fuit cælum, ergo erat vacuum. Nam vacuum est spacium non repletum,capax tamen corporis replentis.

Quantum ad 2. aduerte ꝙ Burlæus dicit difficile sibi videri,quod loquentes nostrę legis possint vitare vacuum extra mundum.Nam dicunt ꝙ sicut Deus creauit hunc mundum potest creare alium. Ponamus igitur ꝙ Deus creet alium mundum,quæritur, Aut inter cōexitates vltimarum sphærarum horum mundorum est aliquod medium,aut nihil:si primum,ergo est vacuum,qm̄ cùm sit diuisibile & nō repletum corpore est capax corporis.Si secundum, aut isti mundi tangunt se in puncto, aut in aliquo diuisibili. Non in puncto tm̄,qm̄ inter quæcunq; indiuisibilia istarū sphærarum est aliquod diuisibile medium, & non nisi vacuum, ergo,&c.Si dicatur ꝙ tangūt se in aliquo diuisibili,hoc nō potest dari,quia impossibile est sphæricum tangere sphęricum secundum aliquod diuisibile:nam superficies tangens superficiem conuexam in aliquo diuisibili quantùm ad illā partem, secundum quam tangit, est concaua, & sic vltima superficies sphæræ esset concaua, quod est impossibile: & sic videtur quòd loquentes nostræ legis habent necessariò ponere vacuum.Hæc est positio Burlæi.

Quantùm ad 3.aduerte ꝙ Com.in com.6.intendit sic arguere,Si mūdus de nouo genitus est, ergo præcessit locus in quo generatus est. Sed in illo loco ante generationē mūdi non erat corpus, & erat capax corporis, aliter mundus nō fuisset generatus in illo,ergo erat vacuus, & per consequens generātes mundum coacti sunt ponere vacuum. Cō quentia prima sic probatur, Necesse est locum præcedere corpus in eo genitum, ergo si mūdus de nouo genitus est, præcessit locus in quo genitus est.

Hæc ratio supponit falsum,s.ꝙ eiusdem rationis sit generare totum mundū,& generare corpus particulare in loco.Quod qdē non est verū,qm̄ qn̄ generatur corpus particulare gnatur in aliquo elemētorū,ideo de necessitate gnatur in loco,qn̄ aūt gnatur mūdus nō gnatur in aliquo corpore,nec in aliquo loco,sed simul cum mūdo generatur locus locans omnia,vt diximus,sc.vltima sphæra.Ipsa autem non est per se in loco,vt disputabitur ȷ. Ad argumentum igitur negatur consequentia.Ad probationem nego antecedens in generatione corporis simpliciter & vniuersaliter, quando autem genitus fuit mundus genitū fuit corpus simpliciter,quia ante mundū non erat corpus.Quod quidē an tecedēs admittitur,quando generatur corpus particulare.

Soluta ratione Com.soluenda est ratio Burlæi,quam recitauimus.Cùm igitur arguit, Ponamus ꝙ Deus creet alterum mundum,&c. conceditur casus, & dico ꝙ isti mundi possunt esse distantes,& possunt se tāgere modo quo sphæricum potest tangere sphæricū, s.in indiuisibili.Et cū arguitur,Aut habēt aliqd̄ mediū aut nihil,dico ꝙ si ꝑ mediū intelligis spaciū reale, nullū hēnt mediū,sed solū spaciū imaginatū,qd̄ non pōt dici vacuū.Nā de rōe vacui est ꝙ sit spaciū nō solū imaginatū,sed realiter q̄tū dimēsionatū cū reali aptitudine recipiēdi corpus repletiuum & occupatiuum spatij.Istę autē cōditiones nō cōueniunt illi medio imaginato.Itē cùm arguit,Si se tāgunt, aut in puncto,aut in aliquo diuisibili,dico ꝙ in pūcto:& cū arguit.Inter quæcūq; indiuisibilia istarū sphærarū est aliqd̄ diuisibile mediū. Nego d̄ medio diuisibili reali&cōcedo tm̄ d̄ imaginato,qd̄ n̄ pōt dici vacuū.Et sic patet ꝙ rō Burlæi nullā hēt efficaciā.

Et aduerte ꝙ sicut arguit Com.ꝙ tenentes mundū productum in tpe coacti sunt concedere vacuū, sic possumus arguere cōtra ipsum, Si mundus est productus ab æterno, nā sicut ipse arguit ꝙ si mundus est ꝑductus in tpe, vacuū præcedit mundum tpe,ita ego arguo,ꝙ si mundus est productus ab æterno, & oīs ꝑductio corporis secūdùm Auer. supponit locum,vacuum præcedit mundum, saltē natura, &sic sequit ex fundamēto suo ꝙ siue ponat mundus productus in tempore siue ab æterno,datur vacuum præcedens, tempore aut natura.Quod non concedit Phil.vt patet in 1. Cæli tex.99. Nec video quomodo respōderi possit ad mentem Com.huic obiectioni,nisi negando secundum ipsum ꝙ cælum sit productum à Deo,nec ab ęterno nec in tpe,eò ꝙ negat creationem absolutè,vt ei imponit B.T.in 8.lib.Phys. lect.2.& vt determinauimus in lib.12.Meta.in q.28. quam videre poteris.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO V.

Num punctus & locus puncti sint idem,& si idem sequatur de corpore & loco eius,similiter de superficie & linea.

At verò differentiam neque vnam habemus puncti & loci pūcti. Quare si neque ab hoc est locus alterum neq; ab alio rū nullo,neq; est aliqd ꝑter vnūquodq; istorum locus.te.9.

punctus & locus pūcti sūt idem.mathematicē loquendo,nō autem naturaliter, si militer corpus & eius locus

IN hac q.aduerte anteq̄ deueniamus ad resolutionem ꝙ Phil.in tex. 9.intēdit hoc mō arguere, Si locus corporis est receptaculū distinctum à corpore,eadē rōe & locus superficiei est distinctus à superficie, & locus lineæ distinctus à linea& locus puncti distinctus à puncto.Sed punct⁹ & locus eius nō distinguunt̄,ergo eadē rōe nec locꝰ lineæ distinguitur à linea,nec superficiei à superficie,nec corporis à corpore.Sed in hac rōe vidētur esse duo falsa,primò ꝙ punctus & locus eius non distinguātur,nā punctus locatus est subiectiuè in corpore locato,&punctus q̄ est locus puncti est subiectiuè ī corpore locāte.Quæ distinguuntur subiecto,n̄ sunt idē,nec sunt vnum,imò distinguūtur realiter,ergo,&c.Secundò vr̄ falsum,ꝙ sit eadē rō de corpore & loco suo,sicut ē de puncto & loco suo, ita,s.ꝙ si punctus nō distinguitur à suo,sic nec corpꝰ à loco suo.Hoc,inquā,n̄ vr̄ valere,nā punctꝰ q̄a nō hēt partē attingitur totaliter à puncto,q̄ est locus eius.Sed nō sic est de corpore, q̄a cum hēat partes & sit ꝑfundæ substātiæ,nō attingitur totaliter à loco suo, sed tm̄ secundum superficiē, vt declarabimus cum disputabimꝰ de æqualitate loci&locati,ergo stat ꝙ punctꝰ & locus puncti sint idē, nō autē corpus & locus corporis.

Vt

Vt igitur vtrûque reſoluatur ſic procedêdum eſt,primò præponitur quoddam notandum, ſecundò per diſtinctionẽ reſoluemus primũ dubium,tertiò reſoluemus ſecundũ.

Quantùm ad 1. aduerte,q̃ Philoſ.hîc arguit ex ſermonibus famoſis, & prout communiter extimabant ac tractabant Antiqui de loco,ipſi autem tractabant de loco magis mathematicè quàm phyſ.Conſiderabant.n.locum vt dicemus in ca.de Vacuo ratione quãtitatis & dimenſionum,de ſubiecto autem loci & virtute naturali quaſi nihil conſiderarunt,vnde de diſtinctione vel identitate loci & locati interpretandus eſt textus Philoſophi eo modo quo intendebant Antiq,& nõ ꝓut veritas ſe habet apud verũ Phyſicũ.

Quantùm ad 2.aduerte q̃ ſtante notabili præpoſito punctus & locus puncti,qui etiam eſt punctus,poſſunt duplici ter conſiderari,ſ.modo naturali &modo mathematico.Naturalis quidem dicit ea eſſe vnũ aut diſtincta, quorum entitas,&natura eſt eadem aut diuerſa,Mathematicus autem dicit ea eſſe vnum quæ ſunt in eodem ſitu,& diſtincta quę ſunt in diſtincto ſitu,non.n.conſiderat aliquid vt res eſt ſed vt quantum eſt,quantitas autem accipit vnitatem & diſtinctionem ex ſitu.In propoſito dico q̃ punctus & locus puncti apud naturalem diſtinguuntur realiter, quia ſunt in diſtinctis ſubiectis,vt argumentum probat:apud Mathematicum autem ſunt idem, qm̃ apud ipſum illa ſunt idem, quæ non diſtinguuntur ſitu : conſtat autem q̃ punctus & locus puncti cùm ſint indiuiſibiles nõ diſtinguuntur ſitu,& ideo ſunt vnum. Philoſophus autem hic loquitur de loco more Antiquorum,qui eum magis mathematicè quã naturaliter conſiderabãt:& ideo hæc propoſitio,Punctus & locus pũcti nullam differentiam habent, verificatur apud Mathematicum,ſed nõ apud Phyſicum,& aduerte q̃ hæc ſolutio eſt ad mentem B.Th.nam ꝛ.in c.de Vacuo,quando quæremus, ſi duo corpora poſſunt eſſe in eodem loco, & an propter hoc,ſequatur duo corpora eſſe vnum corpus replicabimus eandem diſtinctionem.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ ſimpliciter loquendo non eſt eadem ratio de corpore & loco corporis ſupponendo q̃locus ſit ſuperficies corporis continentis,vt diffiniet Philoſ. ꝛ.ſicut argumentum probat.Eſt autem eadẽ ratio accipiendo locum vt accipiebant Antiqui. Nam ipſi dicebãt locum non eſſe ſuperficiẽ continentis,ſed ſpacium, ſiue dimenſiones,quæ ſunt inter latera continentis, vt declarabitur in c. de Vacuo.Hoc autem ſpacium ſiue dimenſiones ponebant q̃ attingebant totum corpus locatum,quia ſecundum eos dimenſiones ſpacij penetrabant totum locatum, ex quo ſequebatur, q̃ dimenſiones ſpacij & dimenſiones corporis locati non diſtinguuntur ſitu,&ſic,vt diximus,apudMathematicum ſunt idem.

Quia igitur Philoſophus hic diſputans de loco ſupponit poſitionem Antiquorum & ex hoc arguit,ideo bñ dicit q̃ ſi punctus & locus puncti ſunt idẽ,ſimiliter corpus &locus corporis ſunt idem.Hęc de præſenti quęſito dicta ſint.

QVÆSTIO VI.

Num hæc conſequentia ſit vera,Si locus eſt,ergo eſt aliquæ cauſa.

Amplius&cuiusvtique quis ponet his quæ ſunt cauſam eſſe locum, neque enim vna cauſa ineſt ipſi de quatuor.te.11.

Si locus ẽ cãm eſſe oportet.

IN hac q.duo ꝓtractãda ſunt.Primò,qũo valet hæc cõſequentia, Si locus eſt, ergo eſt aliqua ex quatuor cauſis: ſecundò ſi eſt verum q̃ non ſit aliqua ex quatuor cauſis.

Ex primo quidem videtur primo aſpectu conſequentiã non valere,nam non omne ens eſt cauſa, poteſt ergo locus eſſe aliquid, & tamen non erit cauſa. Nam ad hoc quòd ſit ens ſufficit quòd ſit cauſa aut effectus.

Videtur etiã primo aſpectu q̃ ſit aliqua ex quatuor cauſis:nam dixit Philoſ.in tex.2.q̃locus habet quandam potentiam,i.virtutem conſeruatiuam, & determinatum eſt in q. 2.huius lib.q̃ locus trahit locatum non vt efficiens, ſed vt finis,ergo videtur eſſe cauſa finalis.

Vt igitur iſta duo reſoluantur,primò declarabitur,qũo illa conſequentia valet,& qũo non : ſecundò declarabitur ſi in aliquo ſenſu poteſt ſuſtineri locum eſſe cauſam,etiam quòd Philoſ.videatur dicere ipſum non eſſe cauſam.

Quantùm ad 1.aduerte,q̃ Philoſ. reliquit conſequentiã illam vt communiter conceſſam ex poſitionibus Antiquorum,ſecundum quas diſputatiuas rationes adducit hic de exiſtentia loci,nam apud Antiquos erat vt principium q̃locus continet,capit,penetrat locatum,vt declarat Philo. in c.de Vacuo.Cõtinere autem& capere & penetrare ad cauſam ſpectat & non ad effectum. Illa ergo conſequentia licet non videatur valere,ex eo q̃ ſi aliquid eſt ens nõ eſt neceſſe q̃ſit cauſa,vt argumentum probat,valet tamen ex poſitionibus Antiquorum, ſecundum quas hîc diſputat Ariſt. Dico vlteriùs q̃ loquendo de loco naturali,non ſolũ vt eſt ſuperficies ambiens locatum,ſed vt eſt generans & conſeruans locatum ex qualitate ſibi influxa à primo locante qđ eſt cælum,illa conſequentia eſt vera ex natura rei,nam non alia ratione locatur corpus in loco ſuo naturali,niſi vt conſeruetur in eo.Ratio ergo exiſtendi locum naturalem in rerum natura,non eſt niſi vt conſeruet.Conſeruare aũt dicit cauſam,ergo bene ſequitur q̃ ſi locus naturalis eſt,ſit cauſa,aliter fruſtrà eſſet.Patet ergo qũo illa conſequentia valet,&ex poſitione Antiquorum,&ex natura loci naturalis.

Quantùm ad 2.aduerte q̃ locus poteſt conſiderari modo mathematico,ſ.vt eſt quantitas ſiue dimenſio ſicut conſiderabant Antiqui vt diximus in q.præced.& poteſt conſiderari modo naturali, prout locans conſeruat locatum & ipſum mouetur ad locum ſuum vt in eo quieſcat &perficiatur ſi conſideretur primo modo, ſic de eo non verificatur propriè aliqua quatuor cauſarum, de quibus tractauit Philoſophus in lib.2.non.n.eſt materia rei naturalis locatæ, nã ex materia conſtituitur res in eſſe, ſed ex loco non conſtituitur locatum in eſſe,vt patet:nec ex forma,qm̃ ſi eſſet forma corrumperetur locatum, qñ mutatur de loco ad locũ. Nam ſicut res habet eſſe per aduentum formę,ſic deſinit eſſe per remotionem formæ. Nec eſt efficiens, qm̃ quantitas vt quantitas non eſt cauſa effectiua.Vnde in 3.Meta. declaratur q̃ Mathematica abſtrahunt à motu & ab efficiente. Nec eſt finis,quia vt dicitur in eodem 3. Meta.Mathematica abſtrahunt à bono,ergo & à fine,qm̃ finis habet rationẽ boni : & qm̃ Philoſophus hîc diſputat de exiſtentia loci ex poſitionibus Antiquorum,qui non conſiderabant locũ niſi modo mathematico,ideo bene deſtruxit illud conſequens, ſ. q̃ ſit aliqua ex quatuor cauſis. Si autem conſideretur ſecũdo modo ſic poteſt ſuſtinere q̃ſit aliqua ex quatuor cauſis, & præcipuè cauſa finalis, & id iam probauimus in q. 2. huius libri.Sed aduerte q̃ finis rei eſt duplex,ſ.intrinſecus, & hîc eſt forma,&hoc modo locus non eſt finis:probatum eſt.n.q̃ non eſt forma locati:extrinſecus & hic in corporibus ſimplicibus, vt in elementis eſt illud ad quod terminatur motus localis naturalis corporis ſimplicis,& hoc modo locus eſt finis locati ſimplicis:&hæc eſt ſententia Com. in com.11.vbi inquit, Et poſt declarabitur quod eſt tãquam finis extrinſecus i corporibus ſimplicibus.Patet igitur qũo locus eſt cauſa,conſideratus naturaliter,&qũo non,conſideratus mathematicè.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VII.

Num apud Comm.eſt concedendum quòd materia ſit dimenſio in potentia.

Cùm enim remouentur termini et paſſiones et ſpecies relinquitur nihil pręter materiam.te.15.inquit Com.Et eſt neceſſarium vt materia ſit dimenſio in potentia,quoniam cùm abſtuleris à materia vltimum et figuram,nihil remanebit in ea niſi dimẽſio nõ determinata,ſ.quæ eſt corpus in potẽtia, &cũ ſaltẽ determinatur ꝑ vltima,ſ.ꝑ ſuperficies fit corp⁹ actu.

Materia prima eſt dimenſio inpotẽtia

IN hac q.antequam deueniamus ad reſolutionem aduerte, q̃ hic non quærimus vtrum dentur dimenſiones potentiales ſiue interminatæ inſeparabiles à materia, qm̃ id pertractauimus in lib.8.Meta.in q.2. vbi ſuſtinuimus viã B.T.& ſoluimus rationes ſequentinm Com.inter quos præcipuus eſt Greg.&c.Sed quærimus qũo poteſt ſuſtineri dictum Com. cùm dicit hîc, q̃ eſt neceſſarium vt materia ſit dimenſio in potentia.Eſt autem difficultas in hoc,Com. accipit hîc dimẽſionem in potentia pro dimenſione interminata.Nã poſtquàm dixit in com 15. q̃ eſt neceſſarium vt materia ſit dimenſio in potentia,ſubiungit ſic,Qm̃ cùm abſtuleris à materia vltimum& figuram nihil remanebit in ea niſi dimenſio non determinata. Has autem dimenſiones interminatas,quas reputat eſſe in materia& inſeparabiles ab ea,ponit eſſe accidentia &non ſubſtantiam,vt manifeſtè dicit in 1.Phyſi.com.63.vbi inquit, Et eſt neceſſe etiam vt tres dimenſiones,quæ videntur inſeparabiles ab ipſo,& eodem numero, quæ dicuntur corpus ſint accidentia, qm̃ ſi eſſent de diſpoſitionibus ſubſtantiæ, non mutaretur nomen iſtius ſubiecti nẽque eius diffinitio, & eſſet tota tranſmutatio accidentalis.Prætereà diſcordat Com. ab Auic. in hoc quod Auic. ponebat corporeitatem formam ſubſtantialẽ cœternam materiæ,& ſic ſecũdũ Auic.materia erat corpus actu, ante aduentũ formæ ſubſtãtialis ſpecificæ, & in hoc Com. reprehẽdit Auic.in eodem com.vbi inquit, Et ex hoc patet

quòd

quòd q ponit hanc materiã esse corpus, peccat, & similiter qui ponit illud, qđ defert dimẽsiones subiectum habẽs formam in actu, vt extimat Auic. &c. Cùm igit trina dimensio interminata apud Com, sit corpus vt dicit in illo com. si esset substãtia apud Com. nõ discordaret ab Auic. posito ergo q apud Com. dimẽsio in potẽtia q̃ est idẽ cũ interminata, sit accidẽs, id quod dicit Com. in hoc 4. lib. s. q materia prima est dimẽsio in potẽtia non videt posse sustineri quin sibi contradicat. Nam hæc materia prima est substantia, vt determinatum est in 1. Phy. & in 7. Meta. & hæc materia prima, vt dicit Com. est dimensio in potentia, ergo dimensio in potentia est substantia, cuius oppositum tenet Com. in 1. Phys. comm. 63. vt declarauimus.

Pro cõcordantia inter dicta Com. inuenio duos modos respondendi, primus est Burlæi, qui in expositione tex. 15. in fine dicit, Ista ꝓpositio, Materia est dimensio in potẽtia, nõ est vera prædicatione essentiali, qm̃ apud Com. dimẽsio in potentia siue interminata est in materia, vt in subiecto & est accidens de genere quantitatis, materia autẽ est de genere substantiæ, est autem vera prædicatione materiali, prout materia est subiectum in quo est talis dimẽsio. Sicut ista est vera prædicatione materiali, Ferrum est gladius, quia ferrum est subiectum figuræ gladij.

Secũdus vẽ esse B. T. exponẽtis, q dicit q Antiq probãtes locũ esse materiã sic sillogizabãt, Locus est dimẽsio, & dimẽsio est materia, ergo locus est materia. Hæc ergo ꝓpositio, Dimẽsio est materia, & sua cõuertens, nõ sunt ad mentem Philosophi nec Com. sed ad mentẽ Antiquorũ, qm̃ igit Com. dicit hic q materia est dimensio in potẽtia nõ loquit ex propriis, sed ex positione Antiquorum in 1. autem Phys. loquit ex ꝓpriis, & ideo nulla est repugnãtia in dictis suis. Hæc de præsenti quęsito dicta sint. Tu tamen aduerte, q licet concordauerim hæc dicta Com. tm̃ non intendo defensare ipsum in positione de dimensionibus coæuis materiæ, imò eius viam reprobaui, vt videre poteris i li. 8. Meta. q. 2.

QVÆSTIO VIII.

Num sit impossibile scire formã sine materia, vt dicit Com. in com. 16.

Meritò aũt ex his intendẽtibus, etc. tex. 16. vbi inquit Com. circa finem, com. 16. Scire formam absque materia, et materiam absque forma impossibile est.

Formam scire absque materia impossibile est.

IN hac q. aduerte q difficultas stat in hoc, Phil. dicit in 8. Meta. in 3. tex. loquens de forma, Aliter verò, & forma & ratio, i. cognitione separabile est, ergo est falsum q forma non possit cognosci sine materia, & sic dictum Com. videtur repugnare dicto Philosophi.

Tu igitur aduerte q in 8. Meta. in q. 6. hoc dubium determinauimus, vbi quæritur si forma est separabilis à materia secundum esse & secundum conceptum, & posuimus hãc conclusionem, quæ est in tertia in ordine, Nulla forma naturalis siue materialis siue immaterialis ẽ separabilis à materia secundũ conceptum & illic exposuimus dictum Philosophi allegatum, vide illic & inuenies nullã esse repugnãtiam inter Com. & Phil. Et vltra declarationem quam illic fecimus potest respõdere q si inueniatur Phil. aut Com. dicere formam posse cognosci sine materia nõ intelligatur q possit de facto cognosci, sed quia cum forma sit actus, habet ex se suam cognoscibilitatem, materia aũt cùm sit potẽtia nõ habet ex se vnde possit cognosci, sed hoc habet à forma. Dico igitur q forma licet coexigat materiam ad hoc q cognoscatur, non tm̃ sua cognoscibilitas pẽdet à materia sicut econuersò, sicut coexigitur subiectũ ad hoc q videatur albedo non tamen præstat visibilitatẽ albedini, qm̃ hæc est p se, Albedo quia est color est visibilis ex 2. de Ani. similiter hæc est per se, Forma quia est actus, est cognoscibilis. Dictũ igitur Philo. in 8. Meta. in tex. 3. intelligatur sic, Quia aliquod ens ratione, i. cognitiõe separabile est, quãtũ sit ex natura formæ, q actus est. Hæc de ꝑsenti q̃sito dicta sint.

QVÆSTIO IX.

Num ratio quam facit Phil. in tex. 20. qua intendit probare locum non esse formam, nec materiam, concludat contra Antiquos.

Si qdẽ aut forma aut materia est locꝰ, locꝰ erit i loco. tex. 20.

Si locus esset materia, vel forma, locus esset i loco: qđ nõ conti. git apud Antiquos.

IN hac q. aduerte antequàm deueniamus ad resolutionẽ q Phil. intendit sic arguere, Si locus est forma, aut materia, locus est in loco, cõsequens est falsum, ergo & antecedẽs: Probat cõsequentia, Cùm forma & materia sint partes compositi, vbi est compositũ ibi sunt partes, & qm̃ quod cũque est compositũ ibi sunt partes, & mouetur cõpositum mouẽtur partes, sed cõpositũ est in loco, & mouetur localiter, ergo materia & forma sunt in loco & mouentur localiter. Sed secundum te materia & forma sunt locus, ergo locus est in loco & mouet localiter. Falsitas aũt consequentis sic ꝓbatur, Si locus est in loco, aut in seipso aut in alio, nõ primo, quia idẽ esset continens & cõtentum qđ est impossibile: nõ secundò, q a eadẽ ratione ille locus esset in alio loco, & ille in alio, & sic in infinitum.

Sed hæc ratio ñ vẽ deducere opinãtes locũ esse formã, aut materiam ad aliquod incõueniẽs. Nam licet reputarẽt inconueniens locum esse per se in loco, non tm̃ apparet inconueniens locum esse per accidens in loco, & nihil aliud concludit ratio Philosophi. Nam eo mõ, quo forma & materia, quæ sunt partes cõpositi, mouent localiter & sunt in loco, sic locus, si est forma, aut materia mouet localiter & est in loco. Constat aũt q forma & materia mouentur localiter per accidẽs, & sunt in loco per accidẽs, q a sunt partes cõpositi moti per se localiter, & quod p se locat. Ergo, si locus est forma aut materia, nõ erit in loco, nec mouebitur in loco nisi per accidens, qđ non reputat incõueniens. Sicut nõ reputat incõueniens q clauus infixus naui sit in aqua per accidens & moueatur per accidẽs, quia nauis est in aqua per se & mouetur per se. Et qm̃ probatur consequẽs esse inconueniens, quia aut est in seipso, aut in alio, diceret Antiqui q ex quo locꝰ est forma, aut materia esset in eo loco, in quo est cõpositũ. Nec sequitur q sit processus in infinitum ex positiõe loci in loco per accidens. Nam est status in loco compositi. Secus esset, si locus esset in loco per se.

Vt igit scias qũo ratio Philosophi deducit Antiquos ad inconueniens, siue ponatur locus in loco per se, siue per accidens aduerte vt innuit Com. in com. 20. q aliquid moueri in loco per accidens & esse in loco per accidens cõtingit dupliciter, quia aut semper aut rarò, semper quidẽ cõpetit his quæ sunt partes cõpositi, eò q sunt inseparabiles à cõposito quãdiu stat cõpositũ, vnde quandocũq; est cõpositum in loco p se, & mouetur per se in loco, etiam partes suæ sunt & mouent p accidens in loco. Rarò aũt cõpetit his quæ sunt abinuicẽ separabilia. Et quia cõtingit locũ separari à locato, ideo locus rarò mouet ad motũ sui subiecti, i. locantis & rarò est in loco cũ locãte. Stante hac distinctione dico q ratio Phil. sic debet formari vt cõcludat contra Antiquos, Materia & forma semper mouent ad motum eius cuius sunt, & semper sunt in loco licet per accidens. Sed locus nõ semper mouetur ad motum illius cuius est, s. locati. Sed solùm ad motum sui subiecti, id est, locantis & rarò, ergo locus non est materia nec forma.

Sed contra hanc deductionẽ arguitur, quia minor videtur esse falsa, & probatur q locus semper moueatur ad motum locãtis, nam accidens semper mouetur ad motum sui subiecti, sed locus est accidens locantis, cùm sit superficies sua: ergo locus semper mouetur ad motum locantis. Similiter probatur q locus semper sit in loco per accidens. Nã supponitur q locus semper sit subiectiuè in locante corpore, quod est semper & per se in loco. Tunc sic, Accidẽs semper est in eodem loco per accidens, in quo est suum subiectum per se. Sed locus est accidẽs locantis, quod est per se in loco, ergo locus est semper per accidens in loco.

Pro resolutione istorum aduerte q in sphæra actiuorũ & passiuorum loquẽdo de loco naturali, putà de aere, aut aqua, qm̃ locatũ recedit à loco suo, putà pisces à tali parte aquæ clauduntur latera aquæ, quæ prius continebãt piscẽ, & sic corrũpitur locus piscis. Quod aũt corruptũ est, non mouetur in loco, nec est in loco nec p se, nec per accidẽs: vnde bene stat aquã, in qua erat piscis, moueri & esse i alio loco, non tamen locum piscis moueri nec esse in loco etiã per accidẽs, quoniam iam corruptus est. Dico igitur ad ꝓpositum q propositio minor rationis inductæ intelligitur propriè de loco respectu corporum fluidorum, instãtiæ autem inductæ concludunt de loco, vt est superficies continentis solidi, sicut est concauum orbis Lunæ, & quoniam locus vt locꝰ abstrahit à loco corporis fluidi & à loco corporis solidi, ideò dicitur q rarò accidit ipsum moueri ad motum locantis & esse in loco cum locante, præcipuè in sphæra actiuorum & passiuorum, vbi sunt tria locantia fluida, s. ignis, aer, aqua. Patet igitur quòd siue ponatur locus in loco per se siue per accidens, sufficienter probat Philosophus contra Antiquos locum non esse materiam nec formam. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO X.

Num hæc sit vera, Amphora vini est in amphora vini.

Amphora quidem igitur non erit in seipsa, neque vinum, vini autem amphora erit, scilicet, in seipsa. tex. 24.

Amphora vini est in amphora vini, ex quadam transumptione verificatur, amphorā vini pro vino, & pro amphora sumendo.

IN hac q. aduerte, ꝙ difficultas stat in hoc, qm̃ Phil. concedit hanc esse veram, Amphora vini est in amphora vini non quidem primò, sed ratione partis, quia vinum qđ̃ est pars huius totius, s. Amphoræ vini, est in amphora, quæ similiter est pars huius totius, dubitaꝫ quomodo possit esse vera. Nam cùm amphora vini prædicetur de seipsa quia vniuersaliter idem prædicatur de seipso, vt̃ ꝙ similem suppositionē habeat in subiecto & in prædicato, & cū in p̄dicato videatur supponere ꝑ cōpositō ex amphora & vino, eodem modo supponet in subiecto. Tunc autem esset falsa & impossibile qm̃ esset, hoc totum vt totum, s. Amphora vini est in seipso, vt totū est: & sic idem esset in seipso primò, quod constat esse falsum & contra Philosophum.

Vt igit̃ scias qūo dicta propositio sit vera & qūo nō, aduerte ꝙ licet cōcedendum sit subiectū & prædicatū habere eandem suppositionem, qm̃ idem prædicatur de seipso, qm̃ in tali prædicatione nō est necesse ponere aliquam alietatē inter prædicatum & subiectum, tm̃ id nō est cōcedendum qm̃ dicitur ꝙ aliquid est in seipso, qm̃ inesse de necessitate importat alietatem inter continens & contentum. Sed si in hac propositione, Amphora vini est in amphora vini tā subiectum quàm prędicatum supponerent pro composito, nō seruaretur alietas inter continens & cōtentum, & ideo tenendum est ꝙ qm̃ terminus significat totum habens duas partes, quarum vna continet, potest indifferenter suppone re pro parte contenta & pro parte continente, & non pro toto vt seruetur alietas inter cōtentum & cōtinens. Vt igit̃ scias seruare veritatē huius, Amphora vini est in amphora vini, subiectum supponit pro contento, id est vino: & prędicatum pro cōtinente, & æquipollet huic, Vinum est in amphora, sed ex vsu loquendi dicit ꝙ amphora vini est in amphora vini, & huiusmodi sermones sumunt veritatem ex vsu loquendi, & per quandam trānsumptionem, & ꝙ huiusmodi totum possit ex communi vsu loquendi supponere ꝑ parte contenta & non pro toto patet in hac, Sortes bibit cyatum vini, certum est ꝙ non bibit hoc totum, sed tantum contentū in cyato, ergo ly Cyatum vini supponit ꝑ parte contenta & non pro toto. Quod etiam supponat pro parte continente patet in hac, Hæc amphora vini continet sex cyatos, certum est ꝙ vinū non continet, sed continetur, ergo ly Amphora vini supponit solùm pro continente. Ad argumentum ergo negatur ꝙ in hac propositione, Amphora vini est in amphora vini, subiectum & prædicatum habeāt talem suppositionem qualem habent in ista, Amphora vini est amphora vini, & rationem huius diuersitatis assignaui mus suprà Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆST. XI. *Num locus sit æqualis locato.*

Amplius primum neque maiorē neque minorē esse. text. 30.

Locus quò ad dimē siones nō æquatur locato nisi virtualiter, secūdū extensionē verò locus æqualis est locato

IN hac q. aduerte antequàm deueniamus ad resolutionē ꝙ in tex. prępositō, super quem fundatur prēsens quæsitum, loquit̃ Phil. de loco proprio, qui dicitur proprius, quia tm̃ hoc locatū & adæquatè cōtinet. De hoc igit̃ dicit Phil ꝙ non est maior nec minor, & cùm sit quātus, ergo est æqualis locato quanto. Quòd autem non sit æqualis sumitur difficultas ex hoc, Nam locatum cùm sit corpus habet tres dimensiones, locus autem cùm sit superficies tantùm corporis continentis, vt diffiniet infrà non habet nisi duas dimensiones, scilicet longitudinem, ergo, &c.

Pro resolutione huius dubij duo agenda sunt. Primò prēponitur distinctio de æqualitate. Secundò declarabitur in quo sensu locus est æqualis locato.

Quantùm igitur ad 1. aduerte vt notat Alber. in 4. Phys. in Tract. 1. c. 7. æqualitas loci potest attendi penes duo, s. penes dimēsiones & penes extensionē. Alij dicūt penes dimē siones & penes cōtinentiam, locus dicetur æqualis locato secundū dimensiones si habet tot dimensiones quot habet locatū, & dicet̃ æqualis sm̃ extensionē si nō extenditur extra quātitatē locati, & dicet̃ æqualis secundū cōtinentiam, si continet solùm locatū, nec plus nec minus est aptum cōtinere. Nam si est aptū cōtinere plus est maior, & si minus est minor, ergo non erit æqualis secundùm continentiam.

Quantùm ad 2. aduerte ꝙ omnes cōcedunt locum proprium esse æqualem locato sm̃ extentionem, quia superficies concaua cōtinentis, & superficies conuexa locati sunt cōtiguæ secundum omnes partes suas, ergo simul coextēduntur & commensurant̃. Similiter concedunt æqualitatē continentiæ, nam si locus quò ad cōtinentiam esset maior locato, tunc esset vacuus quò ad illam partem, iuxta quam excederet locatum, & si locatū esset maius suo loco, ergo secundùm illam partē, iuxta quā excederet suum locū, remanet locatū sine loco, sed est impossibile dari vacuum & corpus sine loco, vt declarabitur ꝯ. ergo, &c. Quantùm aūt ad ęqualitatem sm̃ dimensiones, aduerte ꝙ in vno sensu nō conceditur, in alio aūt ꝑt sustineri. Nam secundum ꝙ dicit Alber. vbi s. dimensiones possunt ab aliquo haberi dupliciter, s. ꝑ essentiā & formaliter, & virtualiter siue ꝑ effectū, ꝑ essentiam quidem & formaliter habentur, qm̃ de eo formaliter p̄dicantur, vt quia locus est superficies, ideo est latitudo & lōgitudo, & qm̃ locatū est corpus, ideo lōgum, latum, & profundum: per effectū aūt siue virtualiter habētur, qm̃ ex effectu æquipollent habenti formaliter, sicut calidum virtualiter siue ꝑ effectum æquipollet calido formaliter, vt Sol ex calefactione æquipollet igni. In ꝓpōsito igitur loquendo de æqualitate dimensionum dico ꝙ quò ad dimensiones ꝑ essentiam & formaliter locus est inæqualis locato, qm̃ locus est superficies, cui non conuenit essentialiter nisi longitudo & latitudo, locatum aūt est corpus, nō enim locatur aqua in cyato solū secūdùm superficiem: sed secundum substantiam, corpori aūt essentialiter insunt lōgitudo, latitudo & ꝓfunditas. Quantùm autem ad dimensiones ꝑ effectum dico ꝙ locus est æqualis locato, qm̃ licet locus non habeat ꝓfunditatem per essentiam, habet tamē per effectum, qm̃ loci continentia terminatur ad centrum locati, & sic per effectum penetrat locatum, ac si haberet ꝓ funditatem, ꝙ autem continentia loci terminetur ad centrum locati patet ex hoc ꝙ totum locatum conseruat, ergo penetrat virtualiter totum locatum. Sicut ergo locatū habet tres dimensiones sic & locus, sed differentia est in hoc ꝙ locatum habet tres dimensiones per essentiam locus autem duas per essentiam, & tertiam per effectum, vt declarauimus. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XII.

Num materia possit separari à forma ita quòd separatim existat.

Adhuc ne quę deficere vnicuique, et separabile esse. tex. 30. vbi dicit Com. Quoniam locus separatur à locato, & in hoc etiam differt à materia et à forma.

SVper hunc textū Expositores formāt quæstiōnē, vtrū materia & forma sint separabiles abinuicem, ita ꝙ possit esse materia sine forma, & forma sine materia. Sed non est immorandum hîc, qm̃ vtrumque quæsitum pertractaui mus in lib. 8. Meta. & de separabilitate materiæ à forma formauimus illic q. primam: de inseparabilitate autem formæ à materia q. quintam. Et tu vide illic, & sufficiet tibi.

QVÆSTIO XIII.

Num diffinitio loci sit rectè assignata à Philosopho.

Quare terminus contenentis immobilis primū hic est locus. tex. 41. vbi dicit Com. Et intendit per Vltimum vel Terminum superficiem continentem, etc.

Locus ꝙ superficies corporis cōtinētis immobilis, &c. & ꝓprie ad genus quantitatis

IN hac q. tria pertractanda sunt. Primò si locus est superficies. Secundo si est immobilis. Tertiò si locus est essentialiter & simpliciter in prædicamento quantitatis.

Quantùm ad 1. aduerte tres opiniones. Prima tenet ꝙ locus non est superficies, sed corpus. Secunda tenet ꝙ locus non est superficies essentialiter sed per accidens, & ꝙ essentialiter est situs siue positio. Tertia tenet ꝙ est essentialiter superficies, & iuxta hāc intendo determinare propositum.

quantita tis vt cōtinens est, & qualitatis, vt cōseruati ui locati

Quantùm ad 1. opinionem aduerte, ꝙ ponit locum esse corpus continēs & circundans aliud corpus vndiq;, ita ꝙ quælibet pars corporis cōtinentis vltima versus locatū, tāgit aliquā partē locati: & nulla est pars locati versus locātem, q̃ non tangaꝫ ab aliqua parte corporis continentis, & ꝙ locus non sit sola superficies corporis cōtinentis, hęc opinio sic ꝓbāt, Non est dabile in rerum natura aliqđ longū & latum carens ꝓfunditate, ergo locus non est superficies: cōsequentia patet, qm̃ cùm detur locus in rerum natura, si non est dabile lōgum & latum sine ꝓfunditate cōstat ꝙ locus non est superficies. Diffinitur. n. superficies per lōgum & latum sine ꝓfunditate. Antecedens autem sic ꝓbatur, Si est dabile tale longum & latum sine profunditate, cùm sit accidēs, ergo est dabile aliquod subiectum & aliqua substātia, quæ est adæquatum subiectum talis accidentis: sed consequens est falsum, ergo, &c. Consequentia patet, quia omne accidens extensum in subiecto debet habere subiectum adæquatum, ita ꝙ in nulla dimensione excedatur à subiecto & econuersò, falsitas autem cōsequentis probatur, qa omnis substantia corporea est corpus: sed de ratione corporis est habere tres dimensiones, ergo non est dabilis aliqua substantia, quæ sit longa & lata, & non profunda.

Sed

Sed hæc opinio eſt directè contra Phil. nam ſecundùm ipſum, vt patet in tex. 41. locus eſt termin⁹, ſiue vltimũ cõtinétis corporis, ergo nõ eſt corpus, cõſequentia patet, quia eſſe vltimũ & eſſe illud, cuius eſt vltimũ, repugnãt. Præterea loc⁹ ꝓprius & locatũ ꝓprium sũt æqualia, vt dixit Phil. in tex. 30. Sed corpus cõtinens & corp⁹ cõtentũ nõ ſunt æqualia. Patet. n. ꝙ corpus cõtinens acceptum ſecundum ſe totũ concludit contentum, excedit ſecundum ſuperficiem conuexam, ergo, &c. Præterea, dicet Phil. ꝙ locus eſt immobilis, & ſi mouetur, mouetur per accidẽs. Sed omne corpus eſt mobile & mobile per ſe, ergo locus non eſt corpus.

Ad argumentũ autem, in quo fundat ſe dicta opinio negatur conſequentia. Ad probationem iterum negatur conſequentia. Nam ſtat ꝙ detur ſuperficies & tamen non inueniatur niſi coniuncta profunditati, licet enim poſſit concipi ſuperficies non concepta profunditate, non tamen eſt neceſſe quòd detur ſine profunditate, ſicut licet poſſit cõcipi linea non concepta rectitudine & obliquitate, non tamen datur linea, quæ non ſit recta, aut obliqua.

Quantùm ad ſecundam opinionem aduerte ꝙ iſti dicũt duo. Primò dicunt ꝙ locus eſſentialiter & quidditatiuè eſt poſitio, ſiue ſitus, hic, vel illic. Dicunt ſecundò, quòd per accidens locus eſt ſuperficies corporis continentis.

Primum probãt ſic, Illa ſunt eadẽ eſſentialiter & quidditatiuè, quorum ſunt eædem differentiæ. Sed differentiæ loci & poſitionis ſunt eædem, ergo, &c. Maior patet, minor probatur, nam differentiæ poſitionis ſunt antè & retrò, ſurſùm & deorſùm, dextrum & ſiniſtrum. Sed iſtæ etiam ſunt differentiæ loci. Nam locus per ſe diuiditur in locum antè & retrò, ſuperiorem & inferiorem dextrum & ſiniſtrum. Confirmatur, quia huiuſmodi differentiæ non conueniunt corpori continenti inquantùm cõtinens eſt, ſed per determinatam poſitionem. Non enim continens vt continens determinat ſibi ſurſùm, nec deorſùm, nec aliam differentiam loci: ſed prout ponitur in ſitu determinato, ergo non ex alio quàm ex poſitione eſt locans, ex conſequenti locus eſt quidditatiuè poſitio. Præterea, locari non eſt niſi ſituari, ergo locus non eſt niſi ſitus ſiue poſitio.

Secundum autem probant ſic, Stat ꝙ aliquid ſit in loco, & tamen non habet ſuperficiem circundantem: ergo non conuenit loco per ſe & eſſentialiter eſſe ſuperficiem, ſed ꝑ accidens. Conſequentia patet, & probatur antecedens, Ponatur caſus ꝙ corrumpatur totum elementum ignis & aeris & aquæ & ponat̃ terra iuxta interſticium Lunæ, & moueatur ad centrũ locũ ſuum naturalẽ: poſito hoc caſu conſtat ꝙ in toto ſuo deſcenſu non erit in aliquo continente, & tamẽ verum erit dicere ꝙ modò eſt hîc, modò illic, modò ſuprà, modò infrà, ergo ſtat ꝙ aliquid ſit in loco, & tamen non habeat ſuperficiem circundantem, non ergo conuenit loco per ſe eſſe ſuperficiem, ſed per accidens.

Sed contra primũ arguit̃ ſic, Locus eſt ſubiectiuè in locante, ꝙa locus eſt, quo locans capit locatũ. Sed poſitio & ſitus ſm ꝙ dicunt ordinem partium rei locatæ in loco non ſunt ſubiectiuè in locante, ſed in locato, vt dicit author libri Sex Principiorũ, ergo poſitio nõ eſt loc⁹, nec ecõuersò.

Præterea, Secundùm Philoſophum in prædicamẽtis, & vt magis declarabitur ꝛ. locus eſt in prædicamento quãtitatis, poſitio aũt ſpectat ad prædicamẽtum ſitus, ergo, &c.

Præterea, Poſitio dicit ſituationẽ paſſiuam partium locati in loco, ita ꝙ poni eſt ſituari & ordinatè capi in loco, & ęquipollet huic ꝙ dico locari ordinatè in loco. Sed loc⁹ non dicit talem ſituationem paſſiuam, nam loci eſt actiuè capere, continere, circundare, quod eſt locare, ergo, &c.

Contra ſecundum ſic arguitur, Phil. in principio quarti Phy. quoſdam qui dicebant quod locus eſt quoddam cõtinens, ſed ponebant illud eſſe vacuum aliqui autem quod eſt materia, aliqui quod eſt forma, aliqui quod eſt corpus: & reiectis omnibus aliis concordat cum his, qui dicebant ꝙ eſt continens, licet non concordet de vacuo: & quod teneat continens eſſe eſſentiale loco & non accidentale patet ex tex. 43. vbi inquit Phil. Cui quidem igitur corpori ineſt aliquod extra corpus continens ipſum hoc in loco eſt: cui verò non, minimè. Ex quo patet quod ad poſitionem cõtinentis ponitur locus, & ad negationem negatur locus, ergo eſſe continens, vel eſſe ſuperficiem circundantem conuenit per ſe loco, & non per accidens.

Ad argumenta aũt ſua ſic reſpondendũ eſt. Ad primum inductum ꝑ primo dicto, nego minorẽ. Nam licet differentiæ poſitionis & loci eiſdẽ terminis nominentur, nõ tamen cõueniunt in ſignificato. vnde aduerte quod antè & retrò, ſurſùm, &c. ſunt differẽtiæ loci in ratione cõtinentis. Quãdo autem ſumuntur vt differentiæ poſitionis ſunt ſub ratione contenti & ſituati, ita quod vnico verbo reſpondebis, iſtas differentias ſub ratione actiui eſſe differentias loci & ſub ratione paſſiui eſſe differentias poſitionis.

Ad confirmationem nego antecedens, quoniam cõtinere ita cõtrahitur per ſurſùm & deorſùm, &c. ſicut poſitio. Nam eſt æquè verum dicere, aliquem locum eſſe ſuperiorem, aliquem inferiorem, ſicut eſt verum dicere, Quædam ſunt locata ſiue ſituata ſuperiùs, quædam inferiùs.

Ad ſm nego cõſequentiã. Nã locari ſe tenet ex parte locati, loc⁹ aũt ex parte locãtis. vñ ex hoc antecedẽte, locari ẽ ſituari, ñ ſequit̃ niſi hoc cõſequẽs. Ergo locatũ ẽ ſituatũ.

Ad argumentũ inductum pro ſecũdo dicto, negatur antecedens, ad probationem dico ꝙ dato illo caſu, nõ erit verum dicere terram deſcendentem in vacuo eſſe modò hîc modò illic, modò ſuprà, modò infrà, quia vt dicet Philoſophus in c. de Vacuo, vacuum non poteſt eſſe locus, quia in vacuo non poſſunt aſſignari differentiæ locales.

Quantùm ad 3. opinionem quam teneo eſſe ad mentem Phil. & Com. & B. T. pono hanc concluſionem, Locus eſſentialiter & quidditatiuè eſt ſuperficies continentis, &c. Hãc intendo probare, deinde ſoluentur quædam argumenta apparentia. Quòd igitur hæc ſit vera diffinitio loci probatur ſic, Illa eſt vera diffinitio loci, per quam ſoluunt̃ omnes difficultates cõtingentes circa naturã loci. Sed diffinitio, quã dat Phil. de loco, ſ. ꝙ eſt ſuperficies continentis eſt talis, ergo, &c. Maior patet per Com. in com. 31. vbi inquit, Cũ hoc tantùm ꝙ diffinitio dat quidditatẽ loco, debet habere tria, quorum vnũ eſt, vt per illam diſſoluant̃ q. accidẽtes in eo, &c. Minorem autem probat Phil. & Com. in tex. & com 47. vbi dicit Phil. Manifeſtum eſt ex his, quoniam dubitatiões omnes ſoluunt̃ ſic vtique dicto loco, ſ. ꝙ eſt ſuperficies cõtinentis, &c. Et Com. in eodem com. ſoluit argumentũ, quo probabat Zeno locum nõ eſſe. Quia ſi ſic, oportet ꝙ locus corporis ſit corpus, ſicut locus ſuperficiei eſt ſuperficies, ſed hoc eſt impoſſibile, quia ſi locus eſſet corpus & omne corpus eſt in loco oporteret locum eſſe in loco & ſic in infinitum. Reſpondetur ꝙ qui concederet corpus eſſe locũ corporis, & lineam locum lineæ, vtique eſſet proceſſus in infinitum: ponentibus autem locum eſſe vltimum continentis non accidit hæc quæſtio, & eandẽ reſponſionẽ dat opinioni dicenti locum eſſe tres dimẽſiones ſeparatas, vnde dicit Com. Ponẽtibus locũ eſſe vltimũ cõtinẽtis nõ accidit hæc q. qm̃ ſuperficies cõtinentis nõ ſeparat̃ à corpore cõtinente, &c. Cũ igit̃ ꝑ hãc diffinitionẽ Phil. ſoluat omnia dubia quæ mouent̃ de natura loci, ſignũ eſt ꝙ eſt vera, & ſic patet quòd locus eſt eſſentialiter & quidditatiuè ſuperficies, &c.

Præterea, Per hãc diffinitionem verificant̃ proprietates quæ communiter attribuunt̃ loco, ergo vera eſt. Patet cõſequentia, declarat̃ antecedens, Proprũ eſt loci eſſe æqualẽ locato, vt dictũ eſt ꝛ. & hoc cõpetit ei ex hoc ꝙ eſt vltimũ continentis, quod eſt immediatum ipſi contento. Continet enim ipſum locatum nec plus nec minus, ſed præcisè. Eſt etiam proprium loci vt dictum eſt ꝛ. eſſe conſeruatiuum locati, & hoc etiam cõpetit ei ex hoc ꝙ eſt vltimum cõtinentis ſm ꝙ eſt in tanta diſtantia ad cælum. Videmus etiam ad ſenſum ꝙ vltimum aquæ cõſeruat terram ſecundùm quòd habet virtutem influxam ſibi à cælo, ſimiliter vltimum aeris conſeruat aquam, & ſic ordinatè ad alia procedes.

Sed contra hanc determinationem ſolent fieri multa argumenta, quæ videre poteris in Burlæo in 4. Phy. poſt expoſitionem tex. 42. ne hîc tempus conteramus.

Tu tamẽ aduerte, vt ſcias in quo ſenſu Phil. diffiniuit locũ, q ꝑt ſumi multis modis. Primò cõſueuit ſumi apud cõiter loquentes pro corpore cõtinente, ſicut dicitur ꝙ doliũ eſt loc⁹ vini. Et in hoc ſenſu apud Phil. ignis eſt locus aeris, & aer eſt locus aquæ, & aqua terræ. Secũdò poteſt ſumi ꝑ eo per quod aliquid locatur, licet non circundetur ab eo, & hoc modo apud Com. vt dicemus infrà centrũ mũdi, eſſet locus cæli, ꝙa ſecũdùm Com. cælũ eſt in loco ꝑ centrũ, vtrũ aũt id ſit concedendum in via B. T. dicemus ꝛ. loquentes de localitate vltimæ ſphæræ. Tertiò poteſt ſumi pro eo, circa qđ eſt alicuius agentis operatio, etiam ꝙ ſit agẽs immateriale, & hoc modo apud Phil. in 1. Cæli, cęlum eſt loc⁹ Dei, eò ꝙ ibi maximè operatur per motum, eadem ratione dicetur corpus eſſe locus animæ, ꝙa opera animæ manifeſtãtur in corpore. Quartò poteſt ſumi pro ſitu ſiue vbi, qđ

acquiritur p motũ localẽ: vñ ſolet dici q motus localis eſt ad locũ acquirendũ, vtrũ aũt in motu locali aliquid inhæſiuè & intrinſecè acquiratᵉ in ipſo mobili, vide in 3.li. in q.2. ibi, Secundò vr q diffinitio motus nõ cõueniat motui locali. Quintò ſumiᵗ pro virtute conſeruatiua influxa locanti, qua nõ ſolùm continetᵉ, ſed ẽt ſeruatur locatũ, qũo dicimᵘ volucres cæli & piſces maris. Sextò ſumiᵗ ꝓ imediato cõtinente locatũ, ita q ſuperficies cõtinentis concaua, & ſuperficies cõtenti cõuexa ſunt ſimul, & ſunt æquales ſecundũ continentiã. Et ſic locus ſumptus hoc vltimo mõ diffinitus eſt hic à Phil. ita q prædicta diffinitio nulli ex aliis dictis modis cõuenire ꝑt. Et ſi dicas q ſi ſuperficies cõtinentis & cõtenti ſunt ſimul, ergo nõ remanebũt duæ diſtinctæ ſuperficies, ſed ſi etiam vna, hoc aũt eſt falſum, quia locatũ eſſet inſeparabile à loco, cõſequentia verò probatur, quia ſola quantitas facit diſtare quantitatiuè. Sed ſi dictæ ſuperficies eſſent ſimul, nullam haberent quantitatem mediam, per quam poſſent diſtare, ergo fierent indiſtinctæ, ex conſequenti fierent vna ſuperficies, quod eſt impoſſibile.

Ad hoc dico, q ſi vna quãtitas addaᵗ alteri ex ea parte, qua ſũt diuiſibiles, nõ poſſũt eſſe ſimul, ita q remaneãt diſtinctæ, ſi aũt vna addaᵗ alteri ex ea parte qua ſũt īdiuiſibiles, nõ inconuenit q ſint ſimul & remaneãt diſtinctæ, ſi verò denᵗ duo quanta, quæ ſm omnem dimenſionem ſunt diuiſibilia, vt duo corpora, & vnũ addaᵗ adæquatè alteri, nõ poſſunt eſſe ſimul & remanere diſtincta, & quia ſuperficies eſt diuiſibilis ſecundũ longitudinẽ & latitudinẽ, ideo ſi addatur alteri ſecundũ longitudinem, vel latitudinẽ, ita fient vnum q remanebunt indiſtinctæ. Nam ſm lõgitudinem copulabuntur eidẽ puncto, & ſecundum latitudinem eidem lineæ. Quia aũt eſt indiuiſibilis ſecundum profunditatem, ideo ſi vna ſuperponatur alteri, licet ſint ſimul, remanẽt tamen diſtinctæ, & quando dicitur q ſola quantitas facit diſtare quantitatiuè, verum eſt ex ea parte, qua quantitas eſt diuiſibilis, non autem ex ea parte, qua eſt indiuiſibilis, &c.

Locus eſt immobilis. Quantùm ad 2.partem quæſiti, ſc. ſi locus eſt immobilis aduerte q cõiter Doct. concordant in duobus. Primò q locus eſt immobilis, eſt.n. immobilitas de ratiõe ac diffinitio ne loci vt patet in diffinitiõe aſſignata à Phil. Secũdò q eſt immobilis p ſe & eſſentialiter, vt dicat Com. in com. 41. ad differentiam vaſis, licet ſit mobilis per accidens, ſ. ad motũ locantis, cùm ſit ſubiectiuè in locante. Diſcordãt aũt in aſſignando rationem talis immobilitatis, qm̃ aliqui ſequunᵗ imaginationem Com. aliqui autem viam B.T. & qm̃ intẽdo determinare ſecundum mentem B.T. quam conantur impugnare Commentiſtæ, ideo ſic procedendum eſt, Primò declarabitur mens B.T. circa immobilitatem loci. Secũdò ponetur imaginatio eorũ q ſequuntur Com. & formabuntur rationes eorũ, quibus arguunt contra B.T. & ſoluemus eas.

Quantũ ad 1.aduerte q mens B.T. ſtat in duobus. Primò q ratio immobilitatis loci conſiſtit in reſpectu, vel in ordine locati, quem habet ad totum corpus ſphæricum cæli, & ad fixionem polorũ, ac centri. Secundò q ad vnitatem numeralem loci ſufficit q ex parte locatorum ſeruetur idem ordo in ſpecie ad totum cælum, ex parte autem cęli poteſt ſeruari idem ordo ſecundùm numerum.

Primum quidem declaratur ex cõparatione quam facit Phil. in tex. 41. vbi dicit, Quando in moto mouetur & mutatur quod intus vt in flumine nauis tãquam in vaſe vertitur magis quàm in loco cõtinenti, vult aũt locus eſſe immobilis, vnde omnis fluuius magis locus eſt, quia immobilis omnis. Et intẽdit Phil. q in flumine duo videmus. Primò q quę libet pars fluuij decurrit, cò q nulla pars aquæ ſignatè permanet. Secundò q totus fluuius inquãtùm ſeruat eundem ſitum permanet immobilis, ex his duobus ſequitur q ſi nauis ligetur in flumine per anchoram, vel lignum, & comparetur ad partes aquæ quæ ſubterfluunt dicetur eſſe in alio & alio loco materialiter, ſicut in alio & alio vaſe, ſi autem cõparetur ad totũ fluuium dicetur eſſe ſemper in eodẽ loco, quia licet alia & alia aqua ſubterfluat, tamen nauis ſemper retinet eundem ordinem ad totum fluuium, & vt ſic locus nauis habet immobilitatem, ſc. per ordinem ad totum fluuium. Quod autem dictum eſt de naui locata in flumine applicari poteſt ad res locatas in Vniuerſo. Nam licet quælibet pars Vniuerſi ſit mobilis, vt patet de partibus cæli & elementorum, totũ tamen Vniuerſum non mutat locũ ſubiecto, & ideo locus ſurſũ dicitur immobilis, quia concauũ orbis Lunæ ſemper eſt in eadem diſtantia ad centrum, ſimiliter locus deorſùm eſt immobilis, quia ſemper ſtat eadem diſtantia cẽtri ad concauum Lunæ. Vnde, ſi locus ſurſùm & deorſùm deberent mutari, oporteret totum Vniuerſum trãsferri, ſicut ſi debet mutari locᵘ nauis ligatæ in flumine oporteret totũ fluuiũ trãsferri. Tu igiᵗ aduerte ex ꝓdictis q ſi Sortes in terra quieſceret, & vento ſtãte, fluat totᵘ aer qui eſt circa ipſum, non ex fluxu aeris mutaret locum, quia licet alius & alius aer circũdet eũ, permaneret tñ in eodẽ loco, q a elementũ aeris ſeruat eundẽ ordinẽ & ſitũ in toto Vniuerſo, ſicut dictũ eſt de naui in flumine. Non ſolùm aũt ſortitur locᵘ immobilitatẽ ex ordine ad Vniuerſum quod non mutatur ſm ſubſtantiam, ſed etiam ex fixione polorũ & centri. Nam licet Sorte quieſcẽte in aqua vel in aere poſſit moueri aer circundans eum vel aqua, tamen dicitur eſſe in eodem loco, quia ſemper eſt in eadem diſtantia ad centrum & ad polos, patet igitur ad mẽtem B.T. vnde ſumitur immobilitas, quæ per ſe & formaliter competit loco.

Secundùm aũt, ſ. q ad vnitatẽ numeralem loci ſufficiat, &c. declaratur ſic, ſicut Padus dr̃ continuè manere idẽ flumen propter eundem ordinẽ ſm ſpeciem ad vnicum fontẽ principiũ ipſius, nõ q aqua, quę eſt hodie in hac parte, ſit illa quæ fuit heri, nec ordo qui eſt hodie huius aquæ ad fontem ſit ille ordo idẽ numero, quẽ aqua prior habuit ad eũdem fontẽ, ſed ſit conſimilis in ſpecie & ad eundẽ terminũ numero, ſ. ad eundẽ fontẽ numero, ſic ī ꝓpoſito ad vnitatẽ numeralẽ loci ſufficit q ſeruetur idẽ ordo diſtãtiæ ſm ſpeciẽ in omnibus ſuperficiebus aeris, aut aquæ circundantis locatũ ad primũ cõtinens, qđ manet idẽ numero, & qđ nõ mutatur ſm ſubiectũ. Licet aũt ordo ſuperficierũ aeris ſuceeſſiuè locantiũ, putà turrim ad primũ cõtinẽs ſit tñ vniᵘ ſpeciei, & ſit alius & alius ꝓpter varietatẽ ſubiecti & fundamẽti, tñ ordo primi continentis ad huiuſmodi diuerſas ſuperficies, manet idem numero & non ſolùm ſpecie. Nec obſtat q ille ordo continuè habet alium & aliũ terminũ, ſ. aliam & aliam ſuperficiem, qm̃ vt determinauimᵘ in 5. Meta. in q.21. apud B.T. ad vnitatẽ relationis ſufficit vnitas ſubiecti & fundamenti, nec requiritur vnitas termini. Nam pater habens plures filios eadem paternitate refertur ad omnes, & Sortes albus eadem ſimilitudine refertur ad omnia alba. Hęc igitur dicta ſint pro ſeruanda immobilitate loci, & eius vnitate numerali ad mentem B.Thom.

Quantùm ad 2.aduerte q hæc via non placet ſectatoribus Com. inter quos ſunt Petrᵘ Aureoli, Burlæus & Ianduno, iſti tenent immobilitatẽ loci nõ attendi penes ordinẽ ad primũ cõtinens, nec penes immobilitatem cẽtri & polorũ, ſed ex eo q cùm locus contineat locatũ, nõ tñ neceſſariò mouetur ad motũ locati: nam poſito q aliqua pars ignis locata in cõcauo orbis Lunę moueatur deorſum nõ eſt neceſſe cõcauum orbis lunæ moueri deorſum. Addũt & alium modũ dicentes q ideo locᵘ eſt immobilis, quia qñ aliquid mouetur ad aliquẽ locũ in quo naturaliter habet q eſcere, ille locus non eſt mobilis eo motu quo locatũ mouetur ad ipſum, quia tunc fruſtra locatũ moueretur, nã cũ pueniret ad talẽ locũ nõ q eſceret, & tñ mouetur vt q eſcat, & ſic fruſtrà moueretᵉ. Quod patet ſic, Leue mouetur ad locum ſurſum vt ibi quieſcat, ſi igiᵗ qñ peruenerit leue ad locum ſurſum, locus ipſe moueretur ſurſum vel deorſum, patet q fruſtrà moueretur. Hos modos immobilitatis loci aſſignant prædicti ſectatores Com. Quos vtique conſtat eſſe veros & adeò manifeſtos q nullum dubium cadit ſup eos. Non videnᵗ autẽ eſſe ad intentionem Phil. qm̃ non adaptãtur cõparationi quã fecit de naui & fluuio, & iõ teneo rationem aſſignatã à B.T. eſſe propriè ad mentẽ Phil. pro qua defenſanda intendo ſoluere rationes ſectatorum Com. quibus conantur reprobare poſitionem noſtram, & licet multipliciter arguant, principalia tamen argumenta ſunt hæc.

Primò, Remota eadẽ diſtantia vel ordine locati ad totũ cælũ. adhuc ꝑt remanere idẽ locus numero, ergo diſtantia eadem & ordo talis nõ eſt formale in loco. nec ab eo habet immobilitatẽ. Cõſequentia nota, quia nihil ꝑt remanere remoto ſuo formali. Implicat.n. q remaneat homo ſine rationali. Antecedens aũt probatur, Pono caſum q aliquod corpus quieſcat in aere, & quòd Deus moueat totum cælũ & quatuor elementa motu recto verſus Oriens: quo poſito conſtat q corpus quieſcens in aere erit propinquius Occidenti & remotius ab Oriente, ergo mutata erit prior diſtãtia, & tamen remanet corpus quieſcens in eodem loco vt prius, implicat enim q quieſcat & mutet locum, ergo, &c. Sed aduerte q arguens cõſiderans caſum nõ concedendũ à Philo. inſtat q falſum eſt imaginabile & intelligibile totũ

cælum

cælum posse moueri recto motu, vt dictum est, & per cõse quens illa distantia secundum imaginationem non erit eadem, & tamen locus secundum imaginationem erit idem.

Ad hoc respõdetur dupliciter, Primò admisso casu per imaginationem non remanebit idem locus formaliter, sicut si totus alueus fluuij transferatur, dato ꝙ nauis semper esset in medio fluuij formata non diceretur nauis esse in eodem loco formaliter, in quo prius propter mutationẽ totius fluuij, qui se habet vt primum continens.

Secundò dicitur ꝙ dato per imaginationẽ totũ cælum & elemẽta moueri motu recto adhuc potest saluari per imaginationẽ eadẽ distantia, qm̃ possum imaginari puncta Orientis & Occidentis, similiter polos in eodem situ, in quo prius erant, dato ꝙ p imaginationẽ mutaretur cælum motu recto, & sic virtute illi⁹ imaginationis seruaretur ea dẽ distantia: & si dices ꝙ licet seruẽ eãdem distantiam imaginariã nõ tñ realẽ, quã habet cõsiderare Physicus: Respondeo ꝙ ex quo transis ad casum, qui est verus solùm imaginariè secundum Phyl. sic necesse est me transire ad distantiam eandem imaginariam, eandem autem distantiam realem seruo negando casum tuum, vt negaret Philosophus.

Secundò arguunt sic, Illa eadem distantia, quam tu ponis vt formale in loco, & p quã seruatur immobilitas in loco aut est subiectiuè in locãte particulari, aut in cælo, non primum, ꝙa cùm omne locans particulare sit mobile, & illa distãtia erit variabilis, aliter si remaneret in alio locante succedente priori locanti, migraret accidẽs de subiecto in subiectũ. Non secundum, ꝙa aut est in parte diuisibili ipsi⁹ cæli, aut in puncto indiuisibili. Nõ primum, ꝙa cùm omnis pars cæli moueat & talis distãtia moueret, & sic p eã non pót saluari immobilitas loci. Non secundum, ꝙa cum indiuisibile in cælo sit tm̃ pol⁹, sequit ꝙ oĩa loca quò ad suum formale erunt simul in eodẽ polo, & p cõsequẽs cùm talis pol⁹ sit inuariabilis, seq̃t ꝙ nullũ corp⁹ poterit moueri de loco ad locũ, cũ non possit mutari id qđ est formale in loco.

Ad hoc dicitur ꝙ cùm talis distantia sit relatio mutua, est in corpore locãte particulari & est in cælo, & qñ arguitur, ꝙ cùm omne locãs particulare, &c. dico ꝙ hæc distantia non habet idẽtitatẽ numeralẽ in locãtib⁹ particularib⁹ sed specificã. Et hæc sufficit ad seruandum vnitatẽ loci numeralem, & cõcedo ꝙ mutato locãte hæc distãtia mutabit, & erit alia secundum numerum, remanebit tñ eadẽ secundum speciẽ, nec vt sic mutabitur. Dico etiam ꝙ est subiecti uè in cęlo, & remanet eadem semper fm numerum, vt dixi mus suprà. Et qñ arguitur ꝙ si est in cælo aut est in parte diuisibili, &c. Dico ꝙ hæc distãtia fundatur in polo & in centro, ex quib⁹ cælum habet immobilitatẽ secundum subiectum: à polo aũt deriuat virtualiter ad totum cælũ, & qm̃ pol⁹ & centrũ nõ mouent, iõ hæc distãtia ex suo fundamẽto est immobilis: & cùm arguit, ergo oĩa loca quò ad suum formale erunt simul, dico ꝙ supponit falsum, s. hanc distantiam esse subiectiuè tantùm in cælo, vel in polo, quod non est verum. Vnde dico hanc distantiam vt est subiectiuè in corporibus locantibus posse multiplicari fm numerũ, sed non secundum speciẽ. Et cùm arguit, Ergo nullum corpus mutabit locũ formaliter, cõcedo ex ea parte qua distantia est subiectiuè in cælo, cum hoc tñ stat ꝙ pót mutare ex ea parte, qua est subiectiuè in corpore locanti particulari.

Tertiò sic arguũt, Poli sunt qđã pũcta imaginata, ergo illa distãtia ad polos nõ est qd reale, sed imaginatũ, locus aũt est quid reale: ergo illa distãtia nõ est formale in loco.

Ad hoc dicit ꝙ siue poli sint puncta, siue nõ, tñ primũ cõtinens est quid reale manẽs idẽ numero, & habẽs eundẽ ordinem ad loca, & ad quod omnis locus habet ordinem. Vltra hoc potest dici ꝙ in cælo sunt puncta realia & non solùm imaginata immobilia, quoniam omnis orbis circulariter motus mouetur super polos & centrum.

Vltimò aduerte ꝙ Iandunus in 4. li. Phys. q. 6. postquàm recitauit opinionẽ B.T. sic arguit cõtra eũ, Cùm ille ordo ad totum corp⁹ sphæricum cæli sit accidens, necesse est vt sit subiectiuè in corpore cõtinẽte siue locãte, ergo est mobilis & variabilis, ergo nõ habet ex eo loc⁹ mobilitatẽ, repugnat.n. esse aliquid immobile p aliqđ mobile. Prima consequentia probat, quia corp⁹ cõtinẽs est mobile, ergo qcquid est eo est mobile. Nõ.n. est intelligibile ꝙ aliquod subiectum moueat & accidẽs ipsum informãs non moueatur.

Ad hoc dicit sicut ad secundum, ꝙ vtiq; ille, vt est subiectiuè in locante particulari mobilis est secũdum numerũ ne remaneat accidẽs sine subiecto, remanet tamen idem secundum speciem vt dictũ est suprà, & hoc sufficit ad immobilitatem loci, & aduerte ꝙ Iandunus postquàm deuenit ad hanc vnitatem specificam nescit amplius instare, sed dicit, Quod si quis hanc positionem intelligit, placet mihi. Ex quo patet quòd argumentum suum tendit in incertum, quia non penetrauit sensum B. Thom.

Quãtũ ad 3. principale, s. in quo p̃dicamẽto sit locus, ad uerte vnam distinctionẽ, ex qua constabit tibi propositum.

Locus consideratur quantùm ad tria. Primò vt est ambiens & continẽs locatum cõmensuratione. Secundò vt est conseruans locatum, si est loc⁹ naturalis, vel destruẽs, si est innaturalis. Tertiò vt est immobilis. Respectu primi est in prędicamento quantitatis, qm̃ vt ambiens & cõmensurat⁹ locato est superficies continẽtis. Nam ambitus & commensuratio & æquatio sunt propria quantitatis dimensiuæ. Respectu aũt secundi, non est in prædicamento quantitatis, sed qualitatis & in secunda specie. Quò ad primã partẽ probatur, quia quantitas vt quantitas non est actiua, nec conseruatiua: alioq̃n, cùm omnis locus indifferenter sit superficies, indifferenter cõseruaret, quod repugnat sensui: videmus.n. in vno loco cõseruari locatũ, ĩ alio aũt destrui. Quò ad secundam partem probat, ꝙa loc⁹ conseruat locatũ propter qualitatem symbolam, quam habet cum locato, & propter virtutem influxam à cælo in locante, vt dicem⁹ infrà, ergo, &c. Quò ad tertiam partem probatur, quia qualitas actiua inexistens alicui naturaliter, & quæ non subest alicui sensui vt proprium sensibile, quod dico propter qualitates tertiæ speciei, est in secunda specie, qm̃ est in potẽtia naturalis illi, cui inest, vt aqua locans piscem habet potentiam naturalem conseruandi & generandi piscem, ergo, & cæt. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XIIII.

Num vltima sphæra sit in loco & quomodo.

Cui quidem igitur corpori inest aliquid extra corpus continens, hoc in loco est, cui verò non, minimè. tex. 43.

Vltima sphæra non est in loco p centrum, sed p partes suas intrinsecas.

IN hac q. aduerte ꝙ ex tex. præposito videtur sequi, vltimam sphæram non esse in loco, quia vltra ipsam nõ est corpus circundans eam. Quod tamen videtur impossibile, qm̃ cùm moueatur localiter est necesse vt sit in loco. Implicat.n. aliquid moueri in loco, & non esse in loco, qm̃ moueri præsupponit esse. Hæc q. est difficilis p̃p varias sententias Antiquorum & Modernorum. Nolo aũt oẽs prosequi, nec discutere, qm̃ Expositores, & præcipuè B.T. eas discutit, sufficiet tibi si substinuero mentem B.T. contra Com. & commentistas. Sic igitur procedendum est. Primò declarabitur quæ fuit mens Com. in hoc. Secundò arguetur cõtra eum, vt B.T. arguit & defensabimus rationes B. Th. Tertiò ponetur opinio Thęmistij quam sequitur B.T. & soluentur rationes, quæ fiunt contra Thæmist. Nam ex consequenti sunt contra B. Tho. Quartò soluentur quædam dubia, quæ fiunt contra B. Thom.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ opinio Com. stat in quatuor, primum est ꝙ vltima sphæra est in loco, nam mouetur localiter, & tantùm localiter, ergo necesse est ipsam esse in loco. Antecedens manifestabitur in li. 8. consequentia autem patet, qm̃ moueri in loco siue localiter supponit esse in loco. Secundum est ꝙ vltima sphæra non est in loco per se: nam esse in loco per se est concludi ab aliquo continente, sed extra vltimam sphæram non est aliquod continens, aliter non esset vltima sphæra, nec primũ continens. Tertium est ꝙ vltima sphæra est in loco p accidens. Nam cùm nõ sit p se, & sit in loco, à sufficienti diuisione, est in loco p accidens, cùm non detur medium. Quartum est ꝙ vltima sphæra est in loco p accidens, ꝙa est p centrum. Nam vlt. sphęra habet fixionem & immobilitatem fm subiectum à centro, ergo p centrum est in loco. Antecedens patet, ꝙa ꝑ nullo tpe magis aut minus ꝓpinquat centro, aliter non moueretur purè sphæricè: ergo habet fixionẽ à centro, & non mutat locum fm subiectum. Consequentia autem ꝓbatur, ꝙa p illud vltima sphæra est in loco, p qđ est quiescens & immobilis & fixa, eo modo quo sibi debetur quies, immobilitas, & fixio, sed per centrum hæc sibi debentur, ergo, &c.

Præterea dicit Com. in com. 43. ꝙ vltima sphæra est in loco p accidens, s. p̃p centrum, quod est in loco essentialiter: omne.n. quod inuenitur in aliquo p accidens, inuenitur in eo propter aliquod habens illud per se. Hęc Com. Cùm igitur vltima sphæra habeat fixionem à centro, & centrum sit in loco per se, quia continetur à circundante extrinseco, vt patet in situ elementorum & cælestium sphærarum, sequitur

quitur vt opinatur Commenta.quòd vltima ſphæra ſit per accidens in loco propter centrum.

Quantùm ad 2.aduerte q̃ B.Th.ſic arguit contra Com. Ariſt.in hoc li.4.in tex.32.declarans quid ſit eſſe in loco per accidens,vel moueri in loco per accidens dixit, Hæc.n.ſic tranſmutant locum,q̃ in quo ſunt tranſmutatur.Ex quo habetur q̃ aliquid mouetur in loco per accidens, quia mouetur illud, in quo eſt, ex conſequenti aliquid eſt in loco per accidens,quia continetur in eo quod eſt in loco per ſe.Ponere ergo aliquid eſſe in loco per accidens, quia aliquod quod eſt omninò extrinſecum ab ipſo eſt in loco per ſe,repugnat doctrinæ Philoſophi. Sed vltima ſphæra non eſt in centro, imò eſt omninò extrinſecum ab ea, vt patet, ergo ridiculum eſt dicere vltimam ſphæram eſſe in loco per centrum,quia centrum eſt in loco per ſe.

Hanc rationẽ conatur ſoluere Iand.in 4.Phy.q.9.dicẽs, Qñ dicitur q̃ nihil eſt in loco per aliquod extrinſecum ab eo,verum eſt ſi eſt penitùs extrinſecum,& ſecundum ſubſiſtentiam &ſecundũ continentiam, licet autem centrũ ſit extrinſecum ab vltima ſphæra ſecundum exiſtẽtiam, quia nec vltima ſphęra inexiſtit cẽtro,nec ecõuersò,nõ tñ ſecũdum cõtinentiam,qm̃ ſphæra vltima continet centrũ, ſaltem mediatè. Dicit etiam q̃ licet centrum ſit extrinſecum ab vltima ſphæra,tamen ipſa habet habitudinem ad ipſum quò ad motum, qm̃ recipit immobilitatem & fixionem ab eo:& ideo eſt in loco per ipſum.Hæc eſt ſolutio Ianduni.

Sed ſtante doctrina Phil. hæc ſolutio nulla eſt,& ſtat ratio B.T.in robore ſuo. Nam Phil.loquens ſuprà de loco,vt locus eſt ſiue communi ſiue proprio ſiue per ſe ſiue per accidens ſemper aſſignauit hanc conditionem inter alias q̃ locus eſt receptaculum, & ideo continens, ex hoc ergo q̃ centrum non eſt continens,imò contentum in vltima ſphęra, potius ſequitur q̃ ſit locatum quàm vltimæ ſphæræ locus,& ideo Iand.potius inuenit fugam quàm ſolutionem. Similiter quod dicit centrum eſſe locũ vltimæ ſphæræ, q̃a ſecundum motũ ſpecierum recipit immobilitatẽ &fixionẽ ab eo,nihil eſt dictu.Nam eadẽ ratione cardines oſtij poſſent dici locus eius,& anchora locus nauis.nec in tota doctrina Phil.inuenies has conditiones ita conuenire loco,q̃ remota continentia ſaluetur quocunq; modo ratio loci aſſignata à Philoſ.Vnde Com.& eum ſequentes non poſſunt per centrum ſuſtinere vltimam ſphæram eſſe in loco, niſi impropriiſſimè & æquiuocè.Et tamen cum verè &propriè moueatur motu locali,neceſſe eſt inuenire modum,quo ſit in loco propriè,ſiue per ſe,ſiue pe aliud.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ B.Th. vt patet in expoſitione tex.43. declinat ad opinionem Thæmiſtij, qui tenet cælum eſſe in loco per partes. Et ſumma opinionis Thæmiſtij ſtat in hoc,Thæmiſt. poſuit totum cælum aggregatum ex omnibus orbibus eſſe in loco ſecundum partes ,ſ. ſecundum orbes,quos cõtinet maxim⁹ orbis,ſicut etiã verũ eſt dicere de toto mundo,q̃ eſt in loco p̃ partes, put parsſuperior continet inferiorẽ, & intelligo partes principales vt quatuor eleméta & orbes cæleſtes.Differunt tñ orbes inferiores &ſuprema ſphæra in hoc,quia omnis orbis inferior eſt in loco p̃ ſe,q̃a continetur in ſuperiori aſcendendo vſq; ad ſupremum. Supremus aũt, quia non habet ſuperius continens,non eſt in loco per ſe,ſed ratione partium intrinſecarum tantum,ſ.quę ſunt in cõcauo eius,qm̃ tales partes mouentur circa conuexum corporis, circa quod reuoluit̃,qđ ſecundum Phil.eſt ſphęra Saturni,ponit.n.cęlum ſtellarum fixarum ſupremum eſſe.Ponit igit̃ Thæmi.vltimam ſphærã locari p̃ ſphæram. Saturni ſecundum partes concauas, ita q̃ conuexum Saturni eſt locus concaui octauæ ſphæræ, & quaſi continens ac circundans illud.Nam ſi ſignaueris partes concauas octauæ ſphæræ & diuiſeris imaginariè ſimiliter partes cõuexas Saturni,verũ erit dicere q̃ octaua ſphęra,quæ mouet̃ circa ſeptimam,habet partes concauas ſuccedentes ſibi inuicem in motu,& correſpondentes diuerſi modè partib⁹ conuexis Saturni.Vt facile eſt imaginari ſumptis duob⁹ circulis concentricis,quorum vn⁹ contineatur in altero & moueatur ſuperior circa inferiorem. Et ratio quidem huius opinionis eſt vt notat B. Th. in expoſitione, Quia corpori moto aſſignand⁹ eſt loc⁹ ,put ſuo motu mutat locum,&quia mota motu recto ſm totum & ſm partes mutant locum , ideo debetur eis loc⁹ p̃ ſe:nam ſm ſe tota relinquunt primũ locum,& occupant nouum, mota autem motu ſphærico,non ſecundum ſe tota mutant locum,quin ſemper ſtant in eodem loco propter immobilitatem polorum & cẽtri mutãt aũt locum ratione partiũ,vt patet, qm̃ ſibi inuicẽ ſuccedũt,ergo ſufficit corpori ſphęrico, qualis eſt vltima ſphæra,eſſe in loco nõ p̃ ſe,ſed ſecundũ partes.

Sed contra hanc poſitionem arguunt Com. & ſequẽtes eum,inter quos eſt Iand.in 4.Phyſ.q.9.& qm̃ B.Th. concordat cum Thæmiſtio,ideo volo ſoluere rationes Iaduni.

Primò arguit contra illud ſuper quod ſe fundat Thæmiſt.ex conſequenti etiã B.T.ſ.q̃ ideo vltima ſphæra nõ eſt in loco ſecundũ totũ,ſed ſecundũ partes,q̃a non mouet̃ ſe cundũ totũ,ſed ſecundũ partes.Contra hoc ſic arguit̃,Totum non eſt aliud quã omnes partes,ergo ſi vltima ſphæra mouet̃ ſecundum omnes partes,mouet̃ ſecũdũ totũ.Et cõfirmatur,quia hoc eſt cõtra Phil.in li.6.in tex.76.vbi vult q̃ tota ſphæra ſuo motu,licet nõ mutet locũ ſecũdũ ſubiectum,mutat tñ ſm formam, partes aũt ſphæræ mutant locũ &ſecundùm ſubiectum &ſecundùm formam,ergo vltima ſphæra ſicut & quodlibet ſphæricum mutat locum ſecundum totum & ſecundùm partes,licet diuerſimodè.

Ad hoc dicitur q̃ non fuit intentio Thæmiſtij nec B.Th. negare q̃ ſi oẽs partes ſphæræ mutant locum q̃ tota ſphæra nõ mutet locũ:implicat.n.omnes partes alicuius totius ſolidi moueri,& ipſum q̃eſcere.Sed intẽdũt ponere differentiã inter corpus motũ motu recto,& corpus motũ motu ſphærico , nam licet vtrumq; totum mutet locum non tñ eodem modo , qm̃ motum motu recto ita mutat locum q̃ recedit ſm ſe totum & ſm omnes partes à priori loco& occupat nouum locum,motum aũt ſphęricè non recedit à priori loco , ſed in eodem permanet & mutat locum non ſubiecto,ſed ratione: quod qualiter intelligatur declarabitur in lib.6.Nam q̃ dicit Com.ſm formam,dicit B.T. ſecundum rationem.Omnes aũt partes ſphæræ ſuo motu mutãt locum & ſubiecto & ratione ſiue ſecundum formam vt dicit Com. Ad argumentum ergo ſiue totum ſit idem quod omnes partes,ſiue diſtinguatur, vt nos tenemus, concedo q̃ſi omnes partes ſphærici mutant locum etiam ipſum totum, licet non eodem modo vt dixi, & qñ dicit Thæmi. q̃ ſphæra non mouetur ſm totum ſecundùm locum,intendit non abſolutè ſed vt declarauı,& ſic non eſt contra Phyloſ. in 6.Phyſ.vnde confirmatio nihil concludit.

Secundò ſic arguit, ſi vltima ſphæra non eſt in loco niſi per partes ſuas intrinſecas, ergo non eſt in loco ſecundum actum,ſed tm̃ in potentia quod eſt inconueniens, q̃a actu mouetur ſecundum locum,ergo oportet actu eſſe in loco. Conſequentia aũt patet,qua partes continui exiſtentes actu in continuo non ſunt actu in loco,vt vult Philo.in hoc 4.in tex.44. conſtat aũt q̃ partes quantitatiuæ exiſtẽtes in vltima ſphæra ſunt continuæ, ergo ſunt tm̃ in potentia in loco,& id expreſsè concedit Philoſ.in prædicto textu.

Ad hoc reſpondet B T.in hoc li.in expoſitione tex.43.& concedit q̃ partes vltimæ ſphæræ,cùm ſit quoddam continuum, ſunt in loco in potentia & non actu , quandiu ſunt continuæ & indiuiſæ abinuicem. Concedit ſimiliter q̃ vltima ſphæra non eſt in loco actu,ſed p̃ partes, quæ ſunt in loco in potentia , & qñ dicit Iand.hoc eſſe inconueniens, B.T.hoc negat,imò declarat id eſſe conueniens & dicit,neceſſe eſt.n.vt gradatim ab vno immobili deſcẽdat̃ ad diuerſitatẽ quæ eſt ĩ mobilib⁹,minor aũt eſt variatio,quæ eſt ſm partes exiſtẽtes in loco in potẽtia,q̃ quæ eſt ſm tota exiſtẽtia in loco in actu,vnde prim⁹ mot⁹ q̃ eſt circularis minus habet de difformitate,& pl⁹ retinet de vniformitate ,ppinquior exiſtẽs ſubſtãtiis immobilib⁹,hæc B.Th.Qñ aũt probat Iadun⁹ id eſſe inconueniens,quia actu mouetur ſm locum,ergo debet actu eſſe in loco, negatur conſequentia, quia non eſt vera niſi in moto motu recto , eò q̃ motu ſuo deſerit totum locum præcedentem & ſubintrat in locum nouum,ideo debuit eſſe actu in loco præcedenti,&actu recipi in loco nouo, hoc autem non contingit in motu ſphærico,vt patet,ideo conſequentia non valet.

Sed aduerte q̃ Iand.inſtat probãs q̃ partes vltimæ ſphęræ non ſunt in loco in potentia.Nam nunquam ſunt diuiſę in actu abinuicem & ſic nunquam ſunt in actu in loco:ſed fruſtrà eſt potentia quæ nunquam reducitur ad actum, quia eſſet ocioſa,quod eſſet maximum inconueniẽs,&præcipuè in corpore tam nobili,qualis eſt vltima ſphæra.

Et confirmat̃ hæc ratio,Partibus vltimæ ſphæræ aut eſt impoſſibile aut poſſibile eſſe in loco. Si impoſſibile , ergo nec in potẽtia, nec nõ repugnãter ſunt ĩ loco, quia nõ ſtat potentia cum impoſſibili: ſi poſſibile, ponatur ergo in eſſe q̃ ſint in loco, non debet accidere aliquod impoſſibile.

Sed

sed accideret, quia essent actu diuisæ, quod repugnat incorruptibilitati vltimæ sphæræ, ergo nullo modo propriè sunt in loco, nec potentia, nec actu.

Ad hoc dicitur, q̃ si ratio Ianduni aliquid cõcluderet, ita concluderet contra Phil. sicut contra B Th. nam in tex. 44. concedit Phil. q̃ q̃ñ est continuum eius partes vt sunt in continuo sunt in potentia in loco, cùm igitur partes vltimæ sphæræ sint partes in continuo erunt in potentia in loco. Et cùm arguit Iand. q̃ nunquam erunt actu diuisæ nec actu in loco concedo vt sunt partes talis corporis, cui repugnat diuisio p̃p naturam incorruptibilitatis, ipsi tñ ñ repugnat diuisio vt corpus est, qm̃ vt corp⁹ continuũ & partes abinuicem diuidi possunt. Et cùm arguit q̃ illa potẽtia esset frustrà & ociosa negatur. Illa.n. potentia dicitur frustrà quæ non impedita non exit in actum: modò q̃ partib⁹ vltimæ sphæræ nõ cõueniat diuisio actu & locari actu, nõ est ex parte ipsarum, qm̃ vt sunt partes continui non inconuenit q̃ diuidãtur, sed est ex parte formæ cælestis, quæ reddit cælum incorruptibile. Vnde si materia vltimæ sphæræ informaretur forma rei corruptibilis, partes suæ possent actu diuidi, sunt partes aquæ & alterius continui inferioris.

Ad confirmationem dico q̃ est possibile inquantũ sunt partes continui, & q̃ñ dicit, Ponatur ergo in actu q̃ sint in loco nõ debet accidere aliquod impossibile: dico q̃ vt sunt partes continui non potest accidere aliquod impossibile, si ponantur in actu in loco, & cùm dicit q̃ sequitur impossibile, s. q̃ essent actu diuisæ, quod repugnat incorruptibilitati vltimæ sphæræ, dico q̃ licet repugnet vltimæ sphæræ inquantùm est tale corpus, s. incorruptibile, non tñ inquantũ est corpus & continuum. Et sic patet q̃ Iandu. non concludit contra viam nostrã. Et aduerte q̃ ipsemet percepit hũc suum discursum non concludere contra nos: vnde inquit, Vtrum aũt hæc ratiocinatio sit sufficiens ad remouendum illam positionem, s. B. Tho. & Thæmistij, non determino.

Quantùm ad 4. aduerte q̃ contra determinationem factam pro Thæmistio & B. Tho. tria insurgunt dubia.

Primum est, Si ſm Thæmi. octaua sphæra quæ est vltima ſm Phil. est in loco p̃ partes intrinsecas, inquantùm mouetur circa septimã, ergo septima est locus octauæ. Sed hæc fuit opin. Auemp. quam reprobat B. T. Quo ergo ſtat B. Th. cum Thæmistio, si habet eundem sensum cum Auempace?

Secundum est, Si ſm Thæm. 8. sphæra est in loco per septimam, cùm octaua non sit in septima, sed econuersò, quo valet ratio B. T. contra Com. qua probauit centrum non esse locum octauæ sphæræ, qm̃ octaua non est in centro, sed econuersò? Et cùm centrum sit omninò extrinsecum, ideo non potest dici octauam esse in loco per centrum. Sic & ego arguam, Octaua sphæra non est in septima, sicut nec in centro, ergo non est in loco per septimam, aliter ratio B. T. nihil concludit contra Commentatorem.

Tertium est, quia B. T. in Opusculo de Natura Loci, tenet cum Auerroe & videtur declinare à via Thæmistij, ergo sibimet contrarius est.

Ad primum dico, q̃ Auemp. vt possemus elicere ex Cõment. tria dicebat in loco vltimæ sphęrę. Et contra duo prima procedunt rationes Com. & B. T. Primò dicebat Auẽp. q̃ vltimæ sphęræ debetur locus essentialiter & per se. Contra quod procedit prima ratio Com. & B. Th. quæ consistit in hoc, Omne locatum essentialiter & per se habet continens exterius, quoniam de loco per se verificatur propriè diffinitio loci data à Philosopho. Sed vltima sphæra, vt patet, non habet continens exterius: ergo, &c.

Secundò dicebat q̃ octaua sphæra ſm se totam locatur circa septimam, & sic erat in loco ſm suum conuexum & concauum. Et contra hoc procedit ratio Com. & B. T. quæ ſtat in hoc, Locus est æqualis locato: sed octaua sphæra nõ est æqualis septimæ secundùm conuexum, sed tantùm secundùm concauum, ergo octaua sphæra non secundùm se totam locatur per se circa septimam.

Tertiò dicebat q̃ 8. sphæra ex quo ſm se totam locatur circa septimam, etiam locatur ſm concauum, qm̃ ſm omnes partes concauas tangit omnes conuexas septimæ, & circa eam voluitur. Et quantùm ad hoc tertium non dissentit Thæmistius nec B. T. ab Auemp. Stant ergo Thæmi. & B. Tho. cum Auemp. in 3. dicto, sed non in 1. & 2.

Ad secundum dico q̃ ratio B. T. concludit contra Com. de centro, & non est eadem ratio de septima sphæra, qm̃ centrum non tangit octauam sphæram, nec terminat eam, nec æquatur ei. Sed septima bene tangit octauam, qm̃ correspondent partes conuexæ septimæ partibus concauis octauæ & est æqualis ſm extensionem & terminat, & potest dici circundans & firmans intrinsecum. Et propter has cõditiones septima sphęra non dicitur omnino extrinseca ab octaua sicut centrum. Et ideo B. T. potuit rationabiliter tenere cum Thæmistio & discordare ab Auerroe.

Ad tertium Thomistæ communiter dicunt illud Opusculum non esse B. Th. ideo non admittunt quod illic dicit. Tu aũt admisso q̃ illud Opusculum sit B. T. potes sic respõdere, Auer. duo dicebat de localitate octauæ sphæræ. Primò q̃ erat in loco, quia mouetur circa locum, Talis. n. loc⁹ videtur sufficere corpori moto sphæricè, quia cùm sit sem per in eodem loco non mouetur ad acquirendum nouum locum, hoc aũt competit corpori moto motu recto. Secundò dicebat q̃ locus circa quem mouetur, est centrum mundi. B. T. in 4. Phys. & in illo Opusculo nunquam concordat cum Com. in secundo dicto. Quod patet, quia in 4. Phys. arguit contra eum. Et in illo Opusculo nunquam nominauit centrum, sed locum, circa quem. Concordat aũt in primo dicto declarando qũo diuersimodè debetur locus corpori moto motu recto, & corpori motò sphæricè qm̃ sphærico sufficit locus circa quem, cùm non moueatur à medio ad medium, sed circa medium. Hunc aũt locum, circa quem Com. dicit esse centrum, Thæmist. aũt quem sequitur B. T. dicit esse septimam sphæram. Et sic potes saluare, q̃ B. T. nõ est sibiipsi contrarius, nec est necesse dicere q̃ se retractauit in illo Opusculo, vt dicit Petrus Pomp. Nec cogeris negare illud Opusculum, quin sit ad mentem B. Thomæ. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XV.

Num vnum elementum sit locus naturalis alterius elementi.

Et propter hoc quidem terra in aqua, hæc verò in aere, hic autem in æthere, æther verò in cælo, cælum autem non amplius in alio. tex. 46.

IN hac q. aduerte q̃ duplici causa difficultas est. Primò quia Com. in li. 1. de Cælo. com. 17. & in hoc li. 4. Phys. in com. 46. tenet vnũ elemẽtũ locari í alio. Et similiter B. T. Sed í tex. 42. hui⁹ quarti videt Phil. dicere q̃ mediũ mundi, i. cẽtrũ est loc⁹ elemẽti simpl'r grauis, & B. T. í expositione tex. 42. ꝺt sic, Vtiq̃ aũt Phil. hoc mõ loquẽdi, q̃a terræ, quæ est simpl'r grauis, loc⁹ est mediũ. Hæc aũt duo repugnãt, q̃ loc⁹ terræ sit aqua, & sit mediũ, qm̃ sicut vni⁹ corporis simplicis est tm̃ vn⁹ mot⁹ naturalis, vt ꝓbat in 1. de cęlo, sic est tm̃ vn⁹ loc⁹ naturalis, ad quẽ mouet, vt ad suũ cõseruatiuũ.

Secundò probatur ad sensum, q̃ superficies concaua aquæ nõ est loc⁹ nãlis terræ. Nã loc⁹ nãlis inter alias cõditiones datas à Phil. habet tres. Primò si locatũ est extra locum naturalẽ, nõ impeditũ mouet ad ipsum vt illic ɔseruetur. Secundò q̃ñ est in loco nãli quiescit in eo, & nõ mouetur ab alio nisi violẽter. Tertiò circũdat vndique locatũ, aliter nõ diceret cõtinere, nec adæquari locato. Sed nulla istarũ cõditionum cõuenit superficiei cõcauæ aquæ respectu terræ. Nã ad sensum patet q̃ terra nõ mouet ad illã superficiẽ, sed ad mediũ. nec si est í illa superficie ibi naturaliter quescit, imò remoto impedimẽto, & facto foramine tm̃ descendet quantũ poterit: nec circundat vndique, aliter tota terra esset submersa aquis. His igit̃ rationib⁹ videt non posse saluari q̃d dicit Phil. Et p̃p hoc quidem terra in aqua, &c.

Vt igitur scias, qũo aqua est locus terræ ſm superficiem concauam & etiam quomodo medium, i. centrum est locus eiusdem sic procedendum est. Primò ponitur distinctio de loco naturali. Secundò aliquæ conclusiones responsiuæ. Tertiò soluentur argumenta præmissa.

Quantùm ad 1. aduerte q̃ locus nãlis in doctrina Phil. consueuit sumi duob⁹ modis. Primò pro eo quod licet nõ contineat nec circundet locatum tñ est ratio locatiua, i. ab eo habet q̃ naturaliter locetur in tali vel tali continente, & solet dici locus quo, siue locus originatiuè, qm̃ eo posito locabitur naturaliter locatum in suo continente naturali, & eo remoto non locabitur. Secundò pro eo quod ſm superficiem concauam naturaliter continet & conseruat locatum. Et habet illas conditiones, quas suprà assignauim⁹ de mẽte Philosophi communiter attributas loco naturali.

Locus naturalis sumptus primo modo conuenit cẽtro mundi, qm̃ est ratio locatiua vnius elementi in alio. Nam quia centrum aquæ est idem cum centro mundi, ideo terra naturaliter continetur in superficie concaua aquæ. &, quia centrum aeris est idem cum centro mundi, ideo superficies cõcaua aeris est naturaliter contẽtiua elementi aquæ:

Centrum mũdi est locus naturalis elemẽtorũ id est, est ratio qua vnũquodque locatur í suo naturali loco: supposito autẽ aquæ cõcauã non præcisè sumpta, sed aduenẽte eius situ, est locus naturalis continentis terræ, omnia verò elementa sunt in suis locis naturalibus p̃ centrum, vt p̃ illorũ locatiuã rationẽ.

& ſic aſcende vſque ad concauum Lunæ. Quòd ſi centrum aquæ eſſet alind à centro mundi iam non locaretur terra naturaliter in ſuperficie concaua aquæ. Et ratio quidem eorum, quæ nunc diximus, ſumitur ex doctrina Philoſophi in 2. Cæli in tex. 101. vbi agit de motu terræ ad medium mundi, & de eius naturali quiete in eodem.

Locus aũt naturalis ſecundo modo ſumptus conuenit ſuperficiei vnius elementi ambientis aliud. Sed aduerte q̃ talis ſuperficies non eſt locus naturalis per ſeipſam præcisè, ſed vt eſt ī tali ſitu, vel diſtantia ab orbe cæleſti, à quo fluit virtus cõſeruatiua locati. Nam, vt dixim⁹ ſuprà, ſuperficies vt ſuperficies, nõ habet niſi ambire locatũ, q̃ aũt cõſeruet eſt ex virtute influxa à cælo in locante, vt dicemus infrà.

Stãtib⁹ p̃miſſis reſpõdeo ad quęſitũ p̃ tres cõcluſiones.

Prima eſt, Cẽtrum mundi eſt locus naturalis primo modo ſumptus, quo quodlibet elementũ nãturaliter locat̃ in ſuo cõtinente naturali, putà terra in aqua, aqua in aere, &c. nõ aũt eſt locus nãlis ſecundo modo ſumpt⁹. Prima pars probatur ſic, Per illud, quo ſtante, ſeruatur eadẽ diſtantia, & ordo ſitus ad orbem, vt ad vniuerſale locans, nãliter locatur quodlibet elemẽtum in ſuo cõtinente naturali: ſed centrũ eſt illud, quo ſtãte, &c. Nam ī corpore rotundo determinata diſtantia ſumitur à centro ex diffinitione circuli: oĩa aũt elementa ſunt figuræ rotundæ, vt aliàs probatũ eſt, ergo à centro ſumit̃ ratio locatiua vnius elementi in alio, & ſic eſt locus naturalis primo modo ſumptus. Secunda aũt pars ſic probatur, quia locus naturalis ſecundo modo ſumptus eſt continens & circundãs & adæquatus locato & cõſeruatiuus. Sed iſtæ conditiones non cõueniunt centro, cùm ſit indiuiſibile, ergo, &c. & ſi dicas, q̃ ex quo centrum eſt indiuiſibile, non conuenit ei ratio loci, de cuius ratione eſt continere locatum, reſpondetur, Ratio loci non propriè conuenit niſi cõtinenti, & non ei quod eſt ratio locatiua. Ad hoc aũt q̃ centrum ſit ratio locatiua ſufficit q̃ ſit illud, à quo ſumitur origo locandi, hoc autem poteſt eſſe indiuiſibile, quoniam ab eo ſumitur determinata diſtantia, &c.

Secunda concluſio eſt, Superficies concaua aquæ præcisè ſumpta nõ eſt loc⁹ nãlis ſecundo modo ſumptus ipſius terræ, idẽ dico de ſuperficie concaua aeris reſpectu aquæ & ignis reſpectu aeris, ſed eſt ip ſa ſuperficies in tali ſitu & diſtantia ab orbe. Prima pars ſic probatur, Ille eſt locus naturalis ſecundo modo ſumptus, & quem naturaliter nõ impeditum locatum mouetur, & illic quieſcit, & ab eo nõ recedit niſi ex violentia, nam iſtæ ſunt conditiones cõtinẽtis naturalis, vt ſuprà docuim⁹. Sed terra exiſtens in ſuperficie aquæ concaua nõ mouetur nõ impedita ad eandẽ ſuperficiẽ abſolutè ſumptã, aliter etiã ſi aqua eſſet ī ſphæra ignis, terra moueretur ad dictã ſuperficiẽ, & ibi quieſceret, &c. quod repugnat grauitati terræ, & hæc videtur eſſe intẽtio Com. qui dixit ſuprà, q̃ graue quærit hunc finem, ſ. locum deorſum ſecundum q̃ eſt medium totius & non ſecundum q̃ eſt finis aquæ, & ſi non eſſet ita, tunc terra moueretur ad aquam, vbicunque fuerit finis eius, i. ſuperficies concaua aquæ, ſicut ferrum mouetur ad magnetem vbicunque fuerit, ſed hoc non ſentitur de aqua.

Secunda aũt pars ſic probatur, Locus naturalis continens & circumſcribens locatum, nõ ſolùm eſt vltimũ continentis, ſed habet cõſeruare locatum, hanc aũt virtutem conſeruatiuam habet aqua reſpectu terræ, vt dicemus in q. ſeq. non præcisè ex ſua ſuperficie concaua, ſed ex tali ſitu, ſiue diſtantia ad orbem. Quare, &c.

Tertia concluſio eſt, Licet oĩa elemẽta ſint in locis ſuis naturalibus per centrum, vt per illud à quo ſumitur ratio locatiua, & p̃ ſuperficiẽ concauam ſui proprij cõtinentis, tñ elementa grauia ſunt magis in locis ſuis naturalibus p̃ centrum q̃ per ſuperficiem proprij continentis: elementa aũt leuia econuersò. Prima pars probatur, qm̃ aqua & terra ideo quieſcunt in ſuis locis naturalibus & conſeruantur, quia centrum earum eſt idem cum centro mundi, & ſi non eſſet idem non quieſcerent vt declaratur in 2. Cæli, ergo magis locantur naturaliter ratione centri quàm ratione ſuperficiei proprij continentis, nam ſuperficies illa non locat naturaliter niſi in reſpectu ad centrum. Secũda pars probatur, quia ignis licet habeat centrũ idem cum centro mundi, non quieſcit niſi pertingat ad ſuperficiem concauã orbis Lunæ. ſimiliter aer nõ quieſcit niſi pertingat & appli cetur & circumſcribatur ſuperficie cõcaua ſphæræ ignis, ergo ſignum eſt q̃ elementa leuia magis locantur ſuperficie proprij continentis quàm centro, ex hoc tamen non infringitur quin centrum ſit ratio & origo localitatis ſuæ, vt dictum eſt in prima concluſione.

Nũc ſupereſt ſoluere obiect. ꝓpoſitas ī prĩcipio quæſiti.

Ad primã dicitur quod Phil. & Com. & B.T. in li. de Cælo & in hoc 4. li. in com. 46. loquuntur de loco naturali ſecundo modo ſumpto. In tex. aũt & com. 42. loquũtur de loco naturali primo modo ſumpto. Non eſt aũt inconueniẽs eidẽ elemẽto aſſignare pro loco nãli centrũ vt rationem & originẽ locãdi, & ſuperficiẽ proprij cõtinẽtis vt locãtẽ.

Ad ſecundã dico quod cõcludit pro tertia cõcluſione, ſ. quod elementum graue magis eſt in loco ſuo nãli per centrum q̃ per ſuperficiem proprij continentis, eò q̃ mouetur deorſum & quieſcit illic, cum hoc tñ ſtat quod etiã eſt in loco nãli p̃ ſuperficiem concauam cõtinentis, ſed nõ præcisè vt dictum eſt ſuprà, qñ ergo arguitur, qd̃ loc⁹ nãlis in ter alias cõditiones, &c. dico qd̃ illæ cõditiones cõueniũt loco naturali ſumpto primo & ſecũdo modo ſimul, ſed nõ ſi ſumatur ſecũdo modo præcisè, & præcipuè quò ad primam & ſecundam conditionẽ & maximè in elemẽto graui. Tertia aũt conditio nõ obſtat, quia q̃ aqua non circundet vndequaque terrã nõ eſt p̃ ſe, ſed p̃ accidens, quia ad vitam animantiũ ſeruandã, quę nõ viuũt ī aqua, ſufficit autem quod aqua ex natura ſui eſt apta circunſcribere terrã, & vt ſic eſt loc⁹ naturalis cõtinens terrã. Sic pro nũc dicẽdum occurrit, vtrũ aũt ſit nãle aquæ circuire terrã ad modũ zonæ, vel totã cõprehẽdere vt pila vel vas rotũdũ cõtinet aquã, eſt alteri⁹ negocij. Hæc de p̃ſenti q̃ſito dicta ſint.

QVÆSTIO XVI.

Num vnum elementum vt locatur in alio, putà aer in igne, patiatur ab eo, & econuersò.

Et ſimul apta nata impaſſibilia ſunt. tex. 48.

IN hac q. aduerte, q̃ difficultas ſtat in hoc, Cùm elementum locans ſit contrarium locato ſaltem in vna qualitatum vt patet de igne locãte aerẽ, qui cõtrariatur in ſicitate & aere locante aquã in caliditate, & aqua locãte terram, ī humiditate, neceſſe eſt qñ proximantur & ſe tangũt, agant & patiantur ad inuicẽ. Hæc eſt. n. natura rerum habẽtium contrarias qualitates. Præterea, cùm omnis alteratio ſit via ad corruptionẽ & corruptio opponatur ſaluti, videtur eſſe impoſſibile q̃ vnum elementum ſit locus naturalis alterius elementi, quoniam vt dictum eſt ſuprà, locus naturalis eſt conſeruatiuus locati, aliter non moueretur ad ipſum, ſi ergo vnum elementum eſt corruptiuum alterius locati in eo, non erit locus naturalis, ſed violentus.

Vnum elemẽtũ vt alterius generẽ ac ſimile, nõ patitur ab altero in ipſo locatum, vt verò vnũ elemẽtũ ī alteri diſſimile eſt per qualitatẽ patitur ab illo ſi locetur in eo & ipſum tangat.

Vt igitur prę ſens quæſitum reſoluamus ſic procedendũ eſt. Primò ponetur diſtinctio. Secundò duæ cõcluſiones reſponſiuæ. Tertiò pertractabitur dubium quod vertitur in hoc propoſito inter B.Tho. & Egidium.

Quantùm ad 1. aduerte q̃ elementum locatiuum alteri⁹ dupliciter conſiderari poteſt. Primò ſecundum q̃ eſt contrarium elemento locato in qualitate, putà quia locans eſt humidum & locatum eſt ſiccum, qũo aqua contrariat terrę. Secundò ſm̃ q̃ eſt vnigeneum, & hẽt quandam proximitatem ſm̃ naturam cum elemento locato. nam ſicut eſt proximitas ſitus inter ea, ſic eſt proximitas naturæ, ordo. n. ſit⁹ in partibus correſpondet ordini naturæ, vnde videmus in elementis quæ proxima ſunt ſm̃ ſitum vt ignis & aer, aer & aqua, aqua & terra, eſſe ſymbola, quæ aurem non proxima ſunt vt ignis & aqua, aer & terra ſunt nõ ſymbolica, & quidem q̃ inter duo elementa, quorum vnum eſt locans & alterum eſt locatum, ſit vnigeneitas naturæ declarat Com. in com. 48. ex eo q̃ omne quod mouetur ad aliquid naturaliter eſt vnigeneum cum eo, aliter non magis moueretur ad hoc quàm ad illud. Cùm igitur videamus aquam naturaliter moueri ad ſuperficiem concauam aeris, & aerem ad concauum ignis, & ignem ad concauum orbis Lunæ, neceſſe eſt, vt inquit Comm. quòd vltimum continentis conueniat cum remota & in eo locata.

Quantùm ad 2. ſit hæc prima concluſio, Elementum locans vt habet qualitatem contrariam qualitati elementi locati agit alterando locatum & repatitur: probatur, Contraria adinuicem approximata agunt, & patiuntur adinuicẽ: hæc eſt. n. natura contrariorum vt ad ſenſum videmus. Sed elementum locans putà ignis habet qualitatẽ contrariam aeri locato, qm̃ ignis eſt ſiccus, & aer humidus, ergo, &c.

Secunda cõcluſio Elemẽtum locans prout eſt vnigeneũ locato ſm̃ ſuperficiẽ cõcauã, non agit in locatũ nec repatitur, ſed conſeruat ipſum eo modo quo conſeruabile eſt: probatur, Simile vt ſimile non agit in ſuum ſimile, quoniã

omnis

omnis actio naturalis est inter contraria: ergo vt sic inter dissimilia. Sed elementũ locãs prout est vnigeneum & proximum fm naturã elemento locato est ei simile. Nã vt dicit Com. i fi. cõ. 48. similitudo inter ea é vnigeneitas, ergo, &c.

Cùm igitur vnum elementũ locetur in alio propter vnigeneitatẽ, & non pp qualitatẽ contrariã constat quod elementum vt locus & elementum vt locatum sunt impassibilia. Cum hoc tamen stat q vt se tangunt tactu non solũ quãtitatiuo, sed physico, i. secundùm qualitates actiuas & passiuas, agunt & patiuntur adinuicem, & vnum generatur ex alio & ex eis mixtum vt pertractatur in 2. li. de generatione. & ideo benè dixit Philosophus in tex. 48.

Quæ verò tanguntur actiua & passiua sunt adinuicẽ, vbi Com. inquit, Cùm res vnigeneæ fuerint continuæ non agunt in se adinuicem, & cùm fuerint contiguæ agunt in se adinuicem, s. propter qualitates contrarias.

Quantùm ad 3. aduerte q dubium est in quo consistat illa vnigeneitas & cõuenientia inter elementũ locans & elementũ locatũ, per quã saluaẽ elementũ locatũ, & p quã elemẽtũ vt est locus, & elemẽtũ vt est locatũ sũt impossibilia.

Tu igitur aduerte q B. Th. in expositione tex. 49. in fine attribuit hoc formis substantialib. elementorũ, quas habẽt ex influentia corporis cælestis. Nam sic inquit, Considerandum tñ est q Phil. hîc loquitur de corporibus simplicibus secundùm formas substantiales quas habent ex influentia corporis cælestis, quod est primus locus, & dans virtutem locatiuam omnibus aliis corporibus. Secundum autẽ qualitates actiuas & passiuas est contrarietas inter elementa, & vnum est corruptiuum alterius. Hæc B. Thom.

Egidius autem in 4. Phys. post expositionem tex. 48. mouens dubium, quomodo sit verùm q locatum non patitur à loco, recitat sententiam B. Th. licet non nominet eum, & arguit q vnum elementum non potest dici locus alterius propter formas substantiales, secundùm quas non est alteratio inter ea, vt videtur dicere B. Tho.

Primò sic arguit, Cùm formæ accidentales sint quasi q̃dam organa formarum substantialium, licet immediata rõ alterandi sit forma accidentalis, vt aliqua qualitas actiua vel passiua, principalis tñ rõ alterationis est ipsa natura rei, ergo non solùm secundùm qualitates actiuas & passiuas sumitur ratio alterandi & transmutandi in elementis, sed etiam secundùm formas substantiales. Et sic ratio impassibilitatis vnius elementi ab altero inquantũ est locus eius naturalis non potest sumi à formis substantialibus.

Secundò sic, Si vnum elementum dicitur locus alterius propter formam sustantialem secundùm quam non est trãsmutatio, quodlibet elementum potest dici locus cuiuslibet elementi, quia secundùm hanc hypothesim, nullum elementum transmutatur ab alio elemento secundùm formã substantialem. Si ergo vnũ elementũ est in alio naturaliter tanquam in loco, qa ñ patiẽ ab eo, quodlibet poterit eé ĩ quolibet, cũ fm hunc modũ nullum elementorũ patiaẽ ab alio.

Tertiò sic, Naturalis nõ abstrahit à trãsmutatione nec à motu, nec à materia sensibili: cùm ergo quodlibet sit sensibile per qualitatem, consideratio naturalis semper coniuncta erit qualitatibus sensibilibus. Velle ergo considerare de loco præter huiusmodi qualitates, non est considerare de ipso naturale, sed est abstrahere quantùm à quali, quod nõ pertinet ad Naturalem, sed ad Mathematicum.

Et postquàm arguit cõtra positionem B. T. declarans intentionem suam dicit q vnum elementũ est locus alterius, quia conuenit in aliqua qualitate, & saluaẽ elementum locatum in eo, quia per talem qualitatem est proximũ & conueniens elemento locanti. Et sic credit saluare impassibilitatem inter locũ & locatum hac distinctione, Elementũ locans dupliciter consideratur. Primò quò ad qualitatẽ qua disconuenit cum elemento locato, & sic non est locus eius naturalis, qm̃ vt sic est corruptiuum eius. Secundò quò ad qualitatem qua conuenit cum locato, & per eam est locus, & conseruat locatum & non est actio transmutatiua per talem qualitatem inter locũ & locatum, & propter talẽ qualitatem, dicit Philosophus locum & locatum esse impassibilia: cùm hoc tamen stat q sunt passiua & actiua propter qualitatem contrariam. Et sic tenet Egidius q non alia ratione vnum elementum est locus alterius nisi quia conueniunt in vna qualitate elementari quæ dicitur symbola, puta aqua, & terra in frigiditate, & ignis cũ aere ĩ caliditate.

Sed cõtra, Cum illa qualitas symbola in aliquo elemento locante sit intensissima, & in elemẽto locato sit remissa, putà calor in igne est in summo & in aere est remissus, non est sufficiens conseruatiua locati, nec potest impedire quin agat in locatum, nam forma intensa & remissa non faciunt ea in quibus sunt ita similia quin vnum agat in aliud: videmus enim ad sensum minus calidũ pati à magis calido, ergo per solam qualitatem symbolam non potest saluari impassibilitas inter locum & locatum. Præterea, ex sola qualitate symbola non potest saluari virtus gñatiua, quam videmus in loco naturali super locatum. Et ideo teneo q sententia B. Th. est verior, & optimè saluat impassibilitatẽ, quã ponit Phil. inter elementum locans & elementum locatum quàm non penetrauit Egidius. Respexit enim ad nuda verba B. Th. & non ad sensum.

Tu igitur aduerte q non fuit intentio B. Th. dicere q elementum est locans propter formam suam substantialẽ præcisè. Nam clarum est in doctrina sua formam substãtialem non esse immediatum principium alicuius actionis, sed per qualitates, vnde ponit hac de causa potentias distinguiri ea liter ab essentia animæ. Cùm igitur elementũ locans aliud naturaliter nõ solùm habeat circũscribere per superficiem concauam, sed etiam conseruare, & attrahere vt finis, necesse est vt habeat aliquam qualitatem vltra formam substantialem, qua sit seruatiuum & attractiuum locati, ad hoc autem non sufficit qualitas elementaris symbola, vt dictum est, ergo necesse est vt ex influentia cæli tanquam ex primo & vniuersali locante recipiat virtutem conseruatiuam elementi, ita q licet per qualitatem elementarem contrarietẽ, tamen per illam sibi influxam non agit alterando sed cõseruat. Et hæc fuit intentio B. Th. Vnde quando dicit q Philosophus, hîc loquitur de corporibus simplicibus quò ad formas substantiales quas habent ex influentia corporis cælestis, intendit de formis substantialibus non adiunctis qualitatibus alternatiuis, nam vt sic sunt actiua & passiua adinuicem, sed adiuncta illa qualitate influxa, quoniã vt sic non agit alterando elementum locans in locatum, sed conseruat. Et ex his habes q forma substantialis elementi locantis, vt ab ea fluit qualitas alteratiua, est primum principium alterandi elementum locatum, vt autem est coniuncta virtuti influxæ, est principium conseruandi.

Hinc patet q obiectiones Egidij non concludunt cõtra viam nostram, quoniam credit q B. T. intendat de forma substantiali præcisè sumpta, in quo sensu obiectiones concludunt, & non aliter, ideo non est opus eas aliter soluere. Hęc de præsenti quæsito dicta sint. In quo terminantur quæsita principalia in capitulo de loco.

QVÆSTIO XVII.

Num si daretur motus in vacuo, esset in instanti, vel in tempore.

Amplius autem, & ex his manifestum est, tex. 71. vsque ad textum 75.

Si fieret motus in vacuo fieret in tpe, in instanti aũt fortè fieret, supposita Antiquorum sententia.

IN hac q. antequã ad decisionẽ deueniam, aduerte q Philosophus in hoc loco intendit destruere vacuũ destruẽdo vnam ex causis propter quas Antiqui ponebant vacuum, vna autem ex causis erat, vt grauia & leuia moueren tur localiter. Arbitrabantur. n. ea non posse moueri in spacio pleno, Philosophus verò intendit hîc manifestare q sequitur oppositum, s. q non mouerentur, eò q si mouerentur in vacuo, mouerentur in instanti. Sed motus non potest esse in instanti, quoniam de ratione motus est successio, vt probabitur in li. 6. Phy. Ergo si ponitur spacium vacuum auferetur motus localis grauium & leuium.

Quæritur ergo si hæc cõsequẽtia Philosophi. s. Si daret motus in vacuo, motus esset in instanti, sit absolutè vera, an teneat solùm ex aliquo posito & concesso ab Antiquis, putà q successio & tarditas & velocitas motus proueniant præcisè ex parte medij pleni, ita quòd remota plenitudine medij, hæc non inessent motui.

Et qm̃ præsens quæsitum habet solennes opiniones oppositas ideo est difficilis. Reducuntur autẽm hæ opiniones ad duas sectas. Prima est Comm. & sequentium eum, sicut est via Alber. in 4. Phys. Tract. 2. c. 7. & Burlæi & Iauduni, & Alber. de Saxonia. Omnes isti tenent cum Com. q consequẽtia Philosophi est absolutè vera. Secunda via est Auempace & Auic. quos B. Th. in 4. Phys. in expositione tex. 74. videtur sequi & Scotus in 2. Sen. dis. 2. q. 9. respondens ad argumenta, & Gratiadeus in Quæstionibus ordinariis super 4. Phys. Omnes isti tenent q non est vera absolutè, sed tenet ex aliquo dato & concesso ab Antiquis, per quod Philosophus concludit contra eos.

Vt igitur habeas resolutionẽ huius quæsiti in via nostra duo

duo principaliter agenda ſunt. Primò habemus manifeſtare & firmare viam noſtram. Secundò ſoluemus principales rationes eorum qui tenent viam Com. in vltimo autē quæſiti, declarabimus breuiter, gratia diſputationis, quomodo tam via Com. quàm B. Th. eſt ſuſtentabilis.

Quantùm ad 1. principale, vt habeas mentem Thomiſticam præmittuntur duo, deinde concluſio deciſiua.

Primò præmittitur q̄ in rei veritate totalis cauſa ſucceſſionis in motu locali, non eſt ſola plenitudo ſpacij: & probatur, Quæ ſunt de ratione formali alicui us conueniunt ei ex ſua natura & non per aliquod extrinſecum, q̄m prædicata formalia & quidditatiua conueniunt rei primo modo per ſe. Sed continuitas & ſucceſſio, vt probatur in li. 6. Phyſic. ſunt de ratione formali ipſius motus. ergo conueniunt motui ex natura motus, & non præcisè ex plenitudine ſpacij, quod eſt quoddam extrinſecum à motu, ergo ſiue ponatur plenitudo ſpacij ſiue vacuitas, hæc conditionalis erit vera, Si datur motus, datur continuitas & ſucceſſio & per conſequens datur de neceſſitate motus in tempore & non in inſtanti, quoniam nullū continuū ſucceſſiuum eſt menſurabile inſtanti, ſed tempore, vt declarabitur in lib. 6. Phyſi.

Et aduerte q̄ hæc ratio ſumpta ex eſſentiali ratione motus adeo ſtringit q̄ Alber. in 4. Phy. in Trac. 2. in c. 7. coactus eſt dicere motum qui fingitur in ſpacio vacuo & in inſtanti non eſſe verè motum, ſed eſſe finem cuiuſdam mutationis quæ fit in inſtanti, ſicut illuminatio inſtantanea. Hæc Alber. Ex quo ſequitur, q̄ ſi motus eſſet in vacuo, & eſſet verè motus ſecundùm Alber. ſequentem viam Com. eſſet in tempore & non in inſtanti. Quod ergo motus ſit ſucceſſiuus & fiat de neceſſitate in tempore, non eſt præciſa cauſa plenitudo ſpacij, ſed ipſa natura motus ſic exigit.

Sed contra prædicta videtur eſſe ratio Philoſ. in tex. qui ſic argumentatur, Proportio motuum in velocitate eſt ſicut proportio mediorū in ſubtilitate, &c. ergo videtur velle Philoſophus q̄ omnis determinata velocitas motus ſit ex plenitudine medij, diuerſitas autem velocitatis ſit ex diuerſitate ſubtilitatis & denſitatis medij pleni, ergo remota plenitudine medij erit indeterminata & infinita velocitas, & per conſequens motus in vacuo erit in inſtanti.

Ad hoc dicitur ad mentem B. T. & Scoti & ſequentium eos, q̄ ratio Phil. non concludit abſolutè, ſed contra Antiquos, eò q̄ ponebant totalem cauſam ſucceſſionis in motu eſſe ex plenitudine medij. Q̄d ñ eſt verū, vt nūc declarabit.

Secundò præmittitur q̄ ſola quantitas dimenſiua ſpacij etiam remota oī eius plenitudine, & remota oī reſiſtentia per qualitatē contrariam inter motorem & mobile, eſt cauſa q̄ ſucceſſio ſit in motu, & de neceſſitate fiat in tempore. Quod ſic declaro, In mobili ex ſola quantitate ſpacij ēt vacui eſt ſemper aliqua diſpoſitio oppoſita diſpoſitioni inducendæ à motore in ſuo mobili per motum localem, ergo ex ſola quantitate ſpacij etiam vacui, ſi motus fieret in eo fieret in tempore. Conſequentia patet, q̄m diſpoſitiones oppoſitæ non ſe compatiuntur ſimul in eodem, pro eodem inſtāſti. Antecedens autem probatur, quoniam mobile mouendum ſuper ſpacium quantum eſt in vbi oppoſito ad vbi acquirendū, ſe habēt. n. vt terminus à quo & terminus ad quē: ergo ſunt oppoſita, vt declaratū eſt in 1. li. Sed hæc duo vbi ſunt vt diſpoſitiones oppoſitæ comparatæ ad ipſum mobile, quibus mobile reſiſtit ſuo mouenti, ergo in mobili ex ſola quantitate ſpacij etiam vacui, &c. Quòd autem illa duo vbi ſint vt diſpoſitiones oppoſitę probatur, Sicut ſe habent duæ qualitates oppoſitæ in alteratione, ſic duo oppoſita vbi ī motu locali, q̄m ſicut alteratio eſt inter oppoſitas qualitates, ſic motus localis inter oppoſita vbi. Sed qualitates oppoſitę dicuntur diſpoſitiones oppoſitæ, eò q̄ vna exiſtēs in alterabili prohibet ne alterans ſtatim & inſtantaneè trāſferat alterabile ad oppoſitā: ſed neceſſe eſt vt transferat in tempore, ergo proportionaliter duo vbi oppoſita, dici poſſunt duæ diſpoſitiones oppoſitæ, eò q̄ vnum vbi exiſtens in mobili mouendo prohibet ne mouens inſtantaneè transferat mobile ad alterum vbi acquirendum per motum. Propter quod ſequitur q̄ motus localis etiam ex ſola quantitate ſpacij erit ſucceſſiuus, cùm non poſſit idem mobile eſſe ſimul in oppoſitis vbi pro eodē inſtanti, ſicut nō pōt idem ſubiectum eſſe ſimul pro eodem inſtanti ſub duabus qualitatibus contrariis, & maximè pro gradibus intenſis.

Et aduerte q̄ hæc rō adeo ſtringit Alber. vbi ſ. q̄ concedit, ſi lapis deſcenderet in vacuo, q̄ in eodem inſtanti ſiue momēto eſſet in vbi ſuperiori & in vbi inferiori. Sed nō ſecundū idem, q̄m in eodē inſtanti vt eſt finis præteriti erit in vbi ſuperiori, & vt eſt principium futuri erit in vbi inferiori. Sed hæc reſponſio nō euadit quin duo oppoſita vbi quę ſunt diſtincta realiter ſint in eodem mobili pro eodem inſtanti reali. Nā cōſideratio inſtantis vt eſt finis præteriti, & principium futuri facit ſolam diſtinctionem formalem ſiue rationis. Sed diſtinctio rationis nō ſufficit ad hoc quòd duo oppoſita poſitiua (vt præſeruam me ab oppoſitione contradictoria) ſe compatiantur ſimul in eodem.

Et ideo Iādu. vt effugeret hoc incōueniēs dicit duo. Primò cōcedit q̄ in eodē inſtāti ſequereť mobile eſſe ſurſum & deorſum, & q̄m hoc eſt impoſſibile, dicit eſſe impoſſibile q̄ in vacuo fiat mot⁹, q̄m ex poſſibili nō ſequit impoſſibile.

Sed hæc reſpōſio nō valet, q̄m dato q̄ eſſet impoſſibile realiter loquēdo, motū eſſe ī vacuo ñ tñ eſt impoſſibile ſm imaginationē & ſm intellectū, cū vacuū ſit ſpaciū quantū imaginariū, & ex ſua extenſione motus pōt habere ſucceſſionē, vt dictū eſt ꝛ. Idem aūt mobile ꝓ eodē inſtāti eſſe ſurſum & deorſum eſt impoſſibile & ſecūdū rem & ſecundùm imaginationem & ſecundùm intellectum, quoniam contradictoria ſimul eſſent in eodem, ſ. eſſe ſurſum & non eſſe ſurſum, quod non eſt imaginabile nec intelligibile.

Et ideo Iandu. dicit ſecundò quòd ſi motus eſſet in vacuo, non eſſet oppoſitio ſituum, eò quòd nulla differentia eſſet inter partes vacui.

Sed & hæc reſpōſio nō valet, q̄m non eſt dabile realiter ſpacium nec imaginabile niſi vt extenſum. De rōe. n. ſpacij eſt extēſio vt patet ex terminis, ſi ergo dať ſpaciū vacuum ſaltē imaginariè dať extēſio imaginaria: ſi extēſio, ergo diſtantia extremorū, implicat. n. dari extēſionē imaginariā, & non dari diſtātiā extremorū. Si diſtātia extremorū, ergo oppoſitio ſituū, q̄m nō ꝑt imaginari talis diſtātia niſi cū imaginatiōe differētiarū localiū, puta, q̄ vnū extremū ſit ſurſū & alterū deorſum, ergo ſiue dať vacuū ſpaciū reale ſiue imaginariū neceſſe é dari oppoſitionē ſituū eo mō quo dať vacuum, aliter negabis vacuū eſſe ſpacium, q̄d eſt ſtultum.

Sueſſa aūt fortè vidēs vim rōnis factæ, qua dicit eſſe factā à Cuculatis, i. à B. T. & à Scoto, cupiens euadere dicit q̄ in alio inſtāti ſi mobile moueret in vacuo eſſet in vno vbi, & in alio in vbi oppoſito. ſed nō in aliquo inſtāti determinato nec ſignabili. Et quoniā aduertit ex hoc ſeq. q̄ ſi motⁿ fieret in vacuo, fieret in tempore, q̄m inter duo inſtātia mediat tp̄s, ideo cōceſſit hoc, & dixit nō fuiſſe de mēte Com. q̄ idē ſit motū fieri in nō tp̄e & fieri in inſtāti, q̄m non tempus ſumitur pro breuiſſimo tempore & non pro inſtanti.

Sed hęc eſt fuga. Q̄m oēs Expoſitores ſumūt nō tp̄s pro inſtāti, & præterea, quantūcunq; ſit tp̄s breue, tñ determinatā ꝓportionē hēt ad quodcunq; finitū tp̄s, ergo ſi motⁿ in vacuo fieret in tp̄e ēt breuiſſimo eſſet ꝓportionalis motui facto in pleno, q̄d tamen Philoſophus & Com. negant.

Bur. aūt neſciuit aliter reſpōdere rōi factæ niſi q̄ ſi vacuum reſiſteret priuatiuè ex incōpoſſibilitate terminorū, qui imaginātur in ſpacio vacuo, ſequeretur motū in vacuo fieri ſucceſſiuè & in tempore, quod tñ Phil. & Com. negāt.

Sed nos hanc conſequētiā cōcedimus & dicimus rationem Phil. non cōcludere abſolutè, ſed contra Antiquos ponentes totalem cauſam ſucceſſionis in motu prouenire ex plenitudine medij, patet ergo q̄ nullus prædictorum, poteſt ex reſponſionibus adductis effugere ſuprapoſitam rationem quæ eſt ad mentem B. Th. & Scoti.

Prę̄miſſis his duobus ponitur hæc concluſio reſponſiua quæſiti, Si graue moueretur in vacuo, moueretur in tempore & non in inſtanti. Hanc probo duobus præſuppoſitis.

Primum eſt, Sicut in ſpacio reali pleno dātur duo extrema realia, ſ. ſurſum & deorſum vel duæ aliæ differentiæ locales oppoſitæ, ita in ſpacio vacuo imaginato dantur duo extrema imaginata oppoſita. Probatur ſimilitudo, q̄m ſicut ſe habet ſpacium reale ad extrema realia, ita ſpacium imaginatum ad extrema imaginata, vtrunque. n. vt apprehenditur extenſum habet extrema ſibi proportionata.

Secūdū eſt, Omne q̄d mouetur de extremo ad exrremū pri⁹ peruenit ad mediū. Hoc eſt Phil. in 6. li. Phyſ. Sed dices id eſſe verū, q̄ñ ſpaciū habēs extrema habet etiā mediū, nō aūt eſt neceſſe inter quælibet duo extrema dari medium.

Sed contrà, In omni cōtinuo reali vel imaginario ſi dantur extrema dať mediū, aliter nō apprehenderet vt continuū. Sed hīc iam loquimur de continuo imaginario quale ponit ſpaciū vacuū: ergo ſi in eo cōcedūtur extrema imaginaria, neceſſe eſt cōcedere mediū imaginariū. Suppoſitis his

his,arguo ad conclusionē,arguēdo semper cōditionaliter.

Si lapis descenderet in vacuo in illo instanti in quo esset in extremo sursum imaginato,nō esset in medio,nec in eodem instanti esset in altero extremo,s.deorsum imaginato quia prius imaginariè attingit medium, ergo in vno instanti attingit medium,& in alio attingit extremum. ergo talis motus de necessitate esset in tempore, quia inter duo instantia semper cadit medium tempus.

Huic rationi omnes Cōmentistæ nesciunt aliud respondere nisi ꝙ dicunt ꝙ in rei veritate in spacio vacuo non est sursum nec medium nec deorsum,ideo dicūt ꝙ si lapis moueretur in vacuo,non prius attingeret mediū quia non datur medium in vacuo,sic respondet Albert.& Burlæus.

Sed hæc responsio,licet neget & bene,sursum & mediū & deorsum esse in vacuo,vt sunt reales differentiæ loci naturalis propter variam virtutem conseruatiuam locati,tamen non est intelligibile ꝙ spacium vacuum apprehendatur vt extensum & dimensionatum imaginariè. quin apprehendantur imaginariè duo extrema & medium, ex quibus sic arguitur,Si lapis moueretur in spacio dimensionato cōtinuo secundùm imaginationem prius attingeret medium quàm extremum,loquendo de medio imaginario &nō reali.Sed si aliquid moueretur in vacuo, moueretur in spacio dimensionato continuo secundùm imaginationem:ergo si aliquid,putà lapis moueretur ī vacuo prius attingeret medium imaginarium quàm extremum, ergo de necessitate moueretur in tempore & non in instanti.

Alias rationes dimitto,quoniam ferè omnes procedunt sicut ista, supponendo quod in spacio vacuo admittantur saltem imaginariè opposita extrema & medium.

Quantùm ad 2. aduerte ꝙ omnes Commentistæ insurgunt contra hanc determinationem factam,& conantur ꝓbare ꝙ si motus fieret in vacuo, absolutè fieret in instanti. Sua autem argumenta fortiora sunt hæc.

Primum est ratio Philosophi,sic.n.arguit, Qualis est proportio medij ad medium in subtilitate,&c.talis est,&c.Vide quomodo format eam B.Th.

Ad hoc patet quid dicendum sit ex prædictis. Nam sm B.Th.&Scotum,propositio maior nō est absolutè vera,nec tenet nisi ex suppositione facta ab Antiquis,qui credebant ꝑcisam& totalē cām successionis& resistētiæ in motu ꝓuenire ex plenitudine medij,qđ ñ ē verū,vt declarauimus s.

Secundum est ratio Com.qui arguens contra Auemp.dicit ꝙ tempus in motu requiritur vel propter resistentiam mobilis,quādo,s.motor distinguitur à mobili,&mobile est in aliquo vbi & motor appetit ipsum transferre ad vbi oppositū, sicut contingit in cælo. Nā intelligētia ideo mouet Solem ab Oriente in Occidens in tempore,quia Oriens & Occidens sunt vbi opposita quæ non possunt inesse Soli ꝓ eodē instanti,vel propter impedimentum & resistentiā medij pleni,sicut patet qñ mouetur nauis in aqua,vel ꝑp vtrū que,vt est in rebus animatis. Sed in motu grauium non est resistentia mobilis ad motorem, qm̄ motor grauium non distinguitur à mobili. Mouetur.n.graue à forma sua, ergo resistentia est tm̄ ex parte medij,ergo si grauia mouerētur in vacuo,nulla esset resistentia,quia vacuum non resistit,& sic sequitur,ꝙ non esset necesse ponere tempus,si graue moueretur in vacuo.Sed motus esset in instanti.

Hoc argumentū secundùm viam nostrā peccat in duobus,primò quia dicit Com.ꝙ graue non mouetur à motore distincto à graui.Hoc negandum est,qm̄ vt determinabimus in li.8.Phy.mouetur à suo generante,& de hoc formabimus specialē quæstionē in li.8.secundò quia dicit mediū non resistere nisi ꝙa plenum,qđ non conceditur in via nostra.Nam vt dictum est s.mobile & medium sunt causa successionis in motu ratione quātitatis suæ dimensiuæ,& ꝓut mobile est in vno vbi opposito alteri vbi acquirendo, quæ non se compatiuntur in eodem pro eodem instanti.

Sed cōtra hoc instatur secundùm Auer.qm̄ si sumaī grane quò ad materiā vt est sub quātitate remota ꝑ intellectū forma grauis,graue vt præcisè q̄tum non resistit,qm̄ quantitas vt quantitas non est actiua, omnis aūt potētia resistitiua est actiua ex 9.Metap. ergo si auferatur impedimentum medij pleni,motus rei grauis in vacuo erit in instanti.

Ad hoc dicimus ꝙ graue nō solū rōe formæ &qualitatis,sed ēt vt q̄tū resistit,nō q̄dē positiue sed priuatiuè resistit,qm̄ vt quantū nō est in illo vbi ad qđ mouēs intēdit ipsum trāsferre & qñ arguit ꝙ oīs potētia resistitiua est actiua,non est verū nisi de resistētia positiua,nō aūt de priuatiua,quæ potest prouenire ex sola materia vt est sub q̄titate. Et ideo mobile vt quantum non potest moueri in instanti.

Tertia sumitur ex Arist.in 7.Phy.vbi habetur hæc relatiua, Si tāta virtus mouet tm̄ mobile per tm̄ spaciū in tanto tpe dupla virtus mouebit illud idē mobile per tantū dem spacium in medietate tpis. Tunc sic,Sed dupla virtus ideo mouet in medietate tpis quia citius scindit mediū,ergo tē pus requiritur in motu grauiū ex diuisione medij pleni, ergo si mediū esset vacuū,cū illic nulla adesset diuisio medij motus esset in nō tpe.Ad hoc dī q̄ cōcessa maiore,negatur minor.Nā ꝙ dupla virtus moueat in minori tpe nō est præcisa rō diuisionis medij, sed hæc disiunctiua, citior diuisio medij,vel citior cōsumptio distantiæ quæ est inter duo extrema,vnde dico ꝙ differentia velocitatis in motu non solum prouenit ex diuersa scissione medij,sed ex eo qđ vigorosius mouēs facit suum mobile citiuspertransire distantiā quæ est inter duo vbi opposita.Et hæc est causa diuersarum velocitatum in motibus corporum cælestium, vt etiam cōfitetur Com. in sua digressione. Et eadem ratio seruatur in mobili graui vt est quantum & vt spacium vacuum imaginatur dimensionatum habens extrema abinuicem distātia.

Quarta sumitur ab Auerroe in fine digressionis, Si motus in vacuo esset in tpe, ergo æquè velociter moueretur magis graue & minus graue,quod vī absurdum.Cōsequentia ꝓbatur,quia remota resistentia medij pleni remanet sola incōpossibilitas terminorū,quæ respectu vtriusq; mobilis, s. magis grauis & minus grauis est æqualis,dūmodò imaginemur vtrunq; moueri in spacio vacuo æquè extēso.

Ad hoc pōt negari falsitas cōsequētis sicut ēt dicemus de intēsione motus naturalis in fine,pōt etiam negari cōsequētia, qm̄ maior vel minor aut æqualis velocitas nō solū causatur ex diuersa resistētia medij,sed ēt ex inæqualitate mouentium,vt patet in motibus cælestib.Nec valet dicere, ꝙ nō est eadē rō de motu cæli &de motu grauiū,qa in motu cæli mouens &mobile distinguuntur actu,nō aūt in motu grauium,qm̄ mouentur à suis formis. Hoc inquā nō valet,qm̄ in via nostra nō est cōcedēdum graue moueri à sua forma,sed à generante vt probabimus in lib.8.Phys.ergo etiam in graui mouens & mobile distinguuntur actu.

Quinta est hæc,Si graue dū descēderet in vacuo moueret in tpe,seqtur ꝙ motꝰ naturalis nō intēderet in fine,qm̄ cū ibi nulla sit resistētia medij,à principio ad finē semp est ęqualis icōpossibilitas termīorū,ergo vniformis velocitas.

Ad hoc dici pōt ꝙ motus naturalis nō intenderetur in fine ex minori resistentia medij,quę nulla esset,sed ex maiori vigoratione virtutis ipsius mobilis,vt dicemus aliàs:pōt etiam cōcedi falsitas cōsequentis,qm̄ nō est de rōe absoluta motus naturalis ꝙ intendatur in fine,nisi quia mobile tēdit ad locum cōseruatiuum locati ex virtute sibi impressa à cælo & ex qualitate symbola,vt diximus s.agentes de loco,&qm̄ in vacuo non sunt loca diuersarum naturarū conseruatiua locati,ideo potest concedi ꝙ in vacuo motus naturalis non intenderetur in fine, & si dicis hoc esse contra Phil. Dico ꝙ Phil. intendit suppositā differentia locorum, vt habent conseruare locatum & non absolutè.

Hæc sunt fortiora argumenta tenentium contra viam nostram,quæ vt vidisti non concludunt.

Tu tamen licet vt sectator B.T.habeas tenere partem negatiuam præpositi quæsiti, si gratia disputationis volueris vtramq; viā sustinere,sic facies,Viam Com. sustinebis solū ex hoc principio, s.Ad successionem motus grauium & leuium requiritur spacium in quo sint duo extrema realia & medium reale.Hæc autem nō inueniuntur in spacio vacuo vt oēs cōcedūt. Et iō dato ꝙ sit falsum,aliquid moueri vel posse moueri in vacuo,tm̄ hęc cōditionalis est vera,Si quid moueretur in vacuo moueretur in instanti, eò ꝙ in vacuo nō sunt extrema realia nec medium reale,nec resistētia realis:quæ sunt necessaria ad successionē motus.Sic quidē posset disputatiuè teneri opinio Comm.respondendo,non tamen arguendo,nisi suppositā sententia Antiquorum,ꝙ omnis resistentia & successio sit ex plenitudine spacij.

Opinio autem B.Th.etiam faciliori modo sustinetur ex hoc principio,Ad successionē motus sufficit quantitas spacij in quo imaginariè sunt extrema & medium, & ex sola quantitate spacij causatur resistentia non quidem propter qualitates oppositas sed ꝓpter vbi opposita, quoniā si mobile esset ī vno extremo vacui, esset sub vbi oppositō ad alterum vbi acquirendū per motum:& cùm vbi opposita nō possunt inesse eidem pro eodem instanti, sequitur ꝙ si motus

BIBLIOTECA PROVINCIAL SORIA

tus esset in vacuo, fieret in tempore. Sic sustinenda est via D.Th. & potest sustineri arguendo & respondendo, quoniã rationes nostrę firmiores apparent ex eo ꝙ non possunt solui nisi incidendo in aliquod inconuenientium de quibus suprà diximus. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XVIII.

Num duo corpora possint esse in eodem loco proprio.

Quid igitur distabit cubi corp⁹ ab æquali loco et vacuo. t.76

Duo corpora possunt esse in eodem loco proprio, non quidẽ per principia intrinseca, sed ꝑ diuinã potestatem.

IN hac q.gratia vniuersalis doctrinę intendo inuestigare non solùm quid tenendum sit secundum Physicum, sed etiam secundùm absolutam veritatem. Tu igitur aduerte ꝙ apud Peripateticos est communis consensus, esse impossibile duo corpora esse in eodem loco, eò ꝙ arbitrãtur implicare contradictionem. Nam si sunt in eodem loco, nõ distinguuntur: ergo erunt vnum corpus, ergo duo corpora erunt vnum corpus, & sic erunt duo & non duo. Verũ quia ea quæ implicant contradictionem per nullam potentiam, etiam diuinam, sunt possibilia: & tamen duo corpora posse esse in eodem loco, tenetur possibile per diuinam potentiã & secundùm veritatem, & vt sic non videtur implicare cõtradictionem, ideo vt videamus quomodo est possibile & quomodo non in hoc quæsito sic procedemus, Primò ponitur quædam distinctio. Secundò duæ conclusiones respondentes. Tertiò soluẽtur fortiora arguméta tenentiũ oppositũ.

Distinctio sit hæc, Duo corpora posse esse in eodem loco, potest intelligi dupliciter. Primò ꝑ sua principia intrinseca essentialia, & quæ sint hæc principia manifestabitur in probatione primæ conclusionis. Secundò per diuinam virtutem supplentem & causantem effectum, qui naturaliter est causabilis à quantitate dimésiua, vt declarabitur in probatione secundæ conclusionis.

Prima conclusio sit hæc, Duo corpora esse in eodem loco per sola sua principia intrinseca naturalia est impossibile, & implicat contradictionem. Hanc probo ex principiis Philosophi in tex. Et suppono duo. Primò ꝙ non debetur loco corpori, ex sua nuda materia nec ex forma nec ex qualitatibus. Hæc.n. sunt indiuisibilia secundùm suam naturam nec sunt occupatiua loci sicut nec incorporea entia. Debetur autem ei locus ex sua quantitate dimensiua, eò ꝙ per dimensiones suas occupat locum, & habet partem extra partem. Secundo suppono ꝙ materiæ & formæ & qualitates duorum corporum non distinguuntur nisi per distinctas q̃titates & dimensiones, eò ꝙ qualitates distinguuntur suis subiectis, & formæ suis materiis, & materiæ suis quantitatibus, qm̃ primum distinctiuum materiæ est ipsa quantitas. Quantitates autem distinguuntur suis subiectis sicut & alia accidentia, sed vltra hoc distinguuntur propriis sitibus. Impossibile est enim imaginari duas lineas æquales distingui, nisi sint in distinctis sitibus. Ex his suppositis sic arguo ad conclusionem, Si duo corpora possent esse in eodem loco per sua principia intrinseca essentialia, ergo duo corpora essent vnum corpus, quod est impossibile. Consequentia probatur. Nam ex primo suppositio nõ sunt in loco nisi per dimensiones suas, & ex secũdo suppositio dimensiones non remanent distinctæ nisi alio & alio situ. Sed si sunt in eodem loco non distinguuntur situ. Tunc vltra, Si dimensiones duorum corporum non remanent distinctæ, ergo nec materiæ nec formæ nec qualitates, & sic sequitur ꝙ omnia principia intrinseca duorum corporũ erunt eadem, & per consequens duo corpora erũt vnum corpus. Aduerte ꝙ aliqui dicunt, ꝙ licet duo corpora si essent in eodem loco nõ distinguerentur quantùm ad corporeitates, tamen distinguerentur quantùm ad esse physicum, quoniam duorum corporum naturalium duo sunt esse.

Sed isti errant stando præcisè in principiis naturalibus, qm̃ cùm esse corporis physici causetur ex vnione formæ & materiæ, si duorum corporum naturalium dimensiones nõ distinguuntur, nec materiæ distinguerentur: primum.n. distinctiuum materiæ est quãtitas. Nec formæ distinguuntur, quoniam vnaquæque forma respicit suam propriam materiam, ergo non resultaret nisi vnum esse physicum.

Secunda conclusio sit hæc, Duo corpora possunt esse in eodem loco ex diuina virtute supplente & causante effectum qui naturaliter causatur ex quantitate dimensiua.

Antequã probetur conclusio, declarandũ est qui & quot sint illi effectus quantitatis dimensiuæ, quos Deus ꝑt supplere si duo corpora essent ī eodẽ loco. Aduerte igit ꝙ tres effectus naturaliter causantur à q̃titate dimésiua sue à corporeitate, quodã tm̃ ordine, ita ꝙ posterior pendet à priori.

Primus igitur effectus est, ꝙ corporeitas causat extensionem partium & diuisibilitatem in re cuius est corporeitas. Nam de ratione quantitatis dimensiuæ est extensio & diuisibilitas ex 5.Metaph.cap.de Quanto.

Secundus effectus est, ꝙ corporeitas & corpus physicũ per corporeitatem, naturaliter expellit aliud corpus à suo proprio loco ex aduẽtu ad locum suum, vt declaratum est in 4.Phy.tex.32.vbi dicitur quòd successio corporum in eodem loco fecit cognoscere locum.

Tertius effectus est, ꝙ distinctio corporum naturaliter causatur ex distinctione corporeitatum. Distinguuntur. n. duo corpora physica ex materia subiecta quantitati, vel saltem ex forma delata à quantitate, & hoc dico propter corpus cæleste, nam posito secundum Com. licet non concesso in via nostra, ꝙ materia non esset in cælo adhuc duo corpora cælestia distinguerentur suis formis vt stant sub quantitate, duæ autem corporeitates distinguuntur ex distinctis sitibus vt corporeitates sunt. Quod dico, qm̃ vt accidentia sunt, distinguũtur suis subiectis. Hoc. n.cõe est oĩ accidẽti.

In proposito dico, ꝙ diuina virtus non potest remouere à corporeitate primum effectum, nec potest ipsum causare sine corporeitate, qm̃ primus effectus formalis est inseparabilis à forma. Prædicatur.n. forma de suo primo effectu formali in 4.modo per se. Quæ autem per se alicui conueniũt sunt ab eo inseparabilia per quamcunq; potentiam, vnde sicut Deus non potest facere ꝙ aliquid sit animatum sine anima, nec album sine albedine, ita non potest facere quòd aliquid sit extensum & diuisibile, sine corporeitate.

Secundum autem effectum potest diuina virtus auferre à corporeitate siue suspendere, qm̃ non est primus sed secũdarius eius effectus formalis. Et potest etiam teneri ꝙ est à corporeitate, vt à causa efficiente. Diuina autem virtus licet non possit auferre primum effectum formalem potest tamen secundarium, & potest vniuersaliter suspendere omnem effectum causæ efficientis, qm̃ sicut causa efficiens secunda non agit nisi vt mota à prima, sic potest suspẽdi omnis eius actus per virtutẽ causæ primæ, vñ licet diuina virtus nõ possit impedire caloré quin det esse calidũ ei cui inest, eò ꝙ hic est ei⁹ prim⁹ effect⁹ formalis, tm̃ ꝑt impedire qn calefaciat obiectũ dispositũ & debitè approximatũ, vt tenẽt Theologi, sic dico ī ꝓposito, licet Deus nõ possit impedire corporeitatẽ quin det esse extẽsum & diuisibile corpori, tm̃ põt impedire ne expellat aliud corpus ab eodẽ loco.

Tertium autem effectum, s. distinctionem duorũ corporum põt diuina virtus manu tenere, & similiter distinctionem duarum corporeitatum dato ꝙ essent in eodem situ, qm̃ non est de ratione formali quantitatis dimensiuæ ꝙ distinguatur situ. Situs.n. non est de ratione formali quantitatis, qm̃ vnum prædicamentum non prædicatur formaliter & affirmatiuè de alio prædicamento ex 1.Poster. ergo nec distinctio per situm est de ratione formali quantitatis dimensiuæ, ergo potest diuina virtus seruare distinctionem duarum corporeitatum etiam si essent in eodem situ. Hanc consequentiam vltimam sic probo, Deus potest conseruare rem remoto omni prædicato extraneo, & quod non consequitur naturam rei vt sua proprietas naturalis. Sed distingui situ est prædicatum extraneum respectu quantitatis dimensiuæ, cùm non sit de ratione sua formali, nec consequatur ad eam vt sua proprietas naturalis, qm̃ nõ est magis ꝓprietas naturalis distingui situ, q̃ ꝙ accidens inhæreat suo subiecto actu, qm̃ inesse videtur esse de ratione accidentis, sed inhærere actu non est proprietas accidentis, sed solùm aptitudine. Nam diuina virtus potest conseruare accidens sine actuali inhærentia, vt tenet Theologus. ergo nec distingui actu secundum situm est proprietas quantitatis dimensiuæ. Et sic potest Deus manu tenere distinctionem duorum corporũ, dato ꝙ eorum dimensiones essent in eodem situ.

Sed aduerte ꝙ distinctio quam Deus seruat inter duo corpora existentia in eodem situ nõ est imaginabilis apud Metaphysicum, qm̃ secundùm eum, qui considerat quantitatem vt quantitas est, sola ratio distinguendi est situs, seruatur autem huiusmodi distinctio per diuinam potentiam apud Physicũ, qm̃ potest Deus seruare esse distincta duorũ corporũ, vt habent esse naturale sine hoc ꝙ distinguant quantitatibus distinctis secundũ sitũ. Et põt seruare esse distinctũ duarũ quantitatũ ſm ꝙ sunt accidentia, quæ distinguuntur suis subiectis apud Physicũ, vnde licet quantitas A & quantitas B non essent distinctæ apud Mathematicũ si essent in eodem situ: distinguerentur tamen apud Physicũ,

eò

eò ꝙ A eſſet ſubiectiuè in vno ſubiecto, & B in alio, ſic diceret verus Philoſophus qui non contrariatur veritati.

Ex his omnibus pót ſic probari dicta concluſio, Diuina virtus ꝑt impedire duo corpora ne ſe mutuò expellant ab eodẽ loco, & ꝑt ſeruare diſtinctionem, etiam ſuarũ dimenſionum etiam ꝙ eſſent in eodem ſitu. Diſtinctionẽ dico ſecundùm Phyſicũ licet non ſecundùm Mathematicũ, ergo non implicat cõtradictionẽ duo corpora eſſe in eodẽ loco ſm Phyſicum licet nõ ſm Mathematicũ. Cõſequentia nota, qm̃ quod implicat contradictionem per nullam potẽtiam eſt poſſibile. Antecedẽs aũt manifeſtatũ eſt in prædictis, vbi declarauimus quid ꝑt diuina virtus in 2. & 3. effectu coporeitatis. Prætereà, quia videtur minus poſſibile ꝙ diuina virt⁹ poſſit ſeparare accidẽs à ſubiecto, q̃ ꝙ faciat duo corpora eſſe in eodẽ loco, eò ꝙ inhærentia vr̃ eſſe de formali ratione accidẽtis. Quod quomodo verum ſit & in quo ſenſu iam determinauimus in li. 7. Meta. q. 1. diſtingui autem ſi tu non eſt de formali ratione quantitatis continuæ apud Phyſicum, vt dictum eſt ꝫ. ergo hoc videt magis poſſibile.

Nota tñ ꝙ apud Ariſt. hæc probatio non valeret, quoniã negaret poſſe ſeparari actu accidens à ſubiecto, vt diximus in lib. 7. q. 1. Sed hîc non loquimur pro ſecunda concluſione ſecundùm principia Ariſt. ſed iuxta veritatem abſolutã.

Sed contra determinationem factam pro 2. concluſione ſunt multa argumenta ſatis apparentia.

Primũ eſt tale, Non min⁹ neceſſe eſt duo corpora diſtingui ſitu, q̃ duas partes quantitatiuas eiuſdẽ corporis. Sed duæ partes quantitatiuæ eiuſdẽ corporis ita diſtinguunt̃ ſitu ꝙ impoſſibile eſt omnino eas eſſe ſimul ĩ eodẽ ſitu, ergo & duo corpora eſſe ſimul in eodẽ ſitu eſt omnino impoſſibile. Maior vr̃ manifeſta. Minor autem ſic probatur, De ratione quantitatis continuæ eſt ꝙ habeat partem extra partẽ, ſed habere partẽ extra partẽ eſt diſtĩgui ſitu: ergo de ratione quãtitatis cõtinuæ eſt ꝙ ſuæ partes diſtinguant̃ ſitu.

Ad hoc negat̃ minor. Ad probationẽ dico ꝙ habere partẽ extra partẽ ꝑt intelligi dupliciter. Primò ſic, Habere partẽ extra partẽ, i. habere partẽ diſtinctã realiter à parte: & ſic concedimus eſſe de ratione quãtitatis continuæ habere partẽ extra partẽ. Secundò ſic, Habere partẽ extra partẽ, i. habere partẽ diſtinctã ſitualiter à parte: & in hoc ſenſu negamus eſſe de ratione quãtitatis continuæ habere partẽ extra partem. Sed dices, De ratione quãtitatis continuæ permanentis eſt habere poſitionem ſm Phil. in Prædicamẽtis. Sed poſitio eſt ſitus, ergo, &c. Reſpondeꝫ, Poſitio de qua loquit̃ Phil. in prædicamento quantitatis non eſt ſitus, ſed dicit permanentiã partiũ ad differentiã rei ſucceſſiuæ, & cõtinuitatẽ vel copulationẽ inter eas. Poſitio aũt quæ eſt ſit⁹, dicit ordinẽ partium locatarũ ad partes loci, & talẽ ordinem negamus eſſe de ratione quantitatis cõtinuæ, qm̃ nullũ prædicamentũ eſt de ratione formali alterius prædicamenti, vnde ſolet dici ꝙ poſitio quæ eſt differentia quãtitatis continuæ dicit ordinem partium in toto. Poſitio autem quæ eſt prædicamẽtum dicit ordinem partiũ locati ĩ loco.

Secundũ eſt tale, Diuina virtus non poteſt facere ꝙ duo accidentia abſoluta eiuſdem ſpeciei, ſaltem producibilia in ſubiecto per alterationẽ, vt duo calores ſint ſimul in eodem ſubiecto, ergo multo minùs poteſt facere q̃ duo corpora ſint eodẽ loco. Cõſequentia vr̃ ex ſe euidens. Antecedens aũt ſic probatur, qm̃ illi duo calores eſſent inæqualiũ graduum aut æqualium, non primum, qm̃ idem ſubiectum numero eſſet magis & minus calidum, quod implicat contradictionem: non ſm, qm̃ ſubiectum exiſtens ſub vno calore nõ eſſet in potẽtia ad alterum calorẽ pro æquali gradu, qm̃ iam exiſtit actu ſub tali calore pro æquali gradu, & ſi non eſſet in potentia ad illum, non poſſet ipſum recipere, ergo non poſſunt eſſe ſimul æquales in eodem ſubiecto.

Ad hoc ꝑt negari antecedens, quia dato ꝙ nõ diſtinguerent̃ ex ſubiecto, diuina virtus faceret ꝙ diſtinguerent̃ ex ſeipſis. Ad probationem dico ꝙ poteſt fieri per diuinã virtutem vtroque modo, nec ad primum ſequitur contradictio, qm̃ eſſet idem ſubiectum magis & minus calidum nõ reſpectu eiuſdem caloris, ſed reſpectu duorum inæqualiũ, nec ſecundum valet, quoniam negatur conſequentia. Dato enim ꝙ iam exiſteret ſub alio calore pro æquali gradu tamen dicitur eſſe in potentia ad ipſum, non quidem ſeparata, ſed coniuncta actui. Melius eſt autem vt negetur conſequentia, nec eſt euidens ex ſe, vt putat arguens. Nam licet ſit ſimilitudo in hoc ꝙ eſt eſſe in vno ſubiecto & in vno loco, non tamen eſt idem modus inexiſtendi, imò eſt diuerſa rum rationum, qm̃ accidentia ſe habent ad ſubiectũ informatiuè, corpora aũt ad locũ cõtẽtiuè. Magis aũt repugnat duas formas eiuſdẽ ſpeciei informare idẽ ſubiectũ, q̃ duo corpora cõtineri in eodẽ loco. Et iõ cõſequẽtia non valet.

Tertium tale eſt, Non minus repugnat duo corpora eſſe in eodẽ loco, q̃ duo accidentia contraria perfecta & intẽſa eſſe ſimul in eodẽ ſubiecto. Sed hoc ſecundũ eſt omnino impoſſibile, ergo & primũ. Maior probatur, nã ſicut introducens vnũ cõtrarium in ſubiecto, expellit aliud, ſic inducens vnum corpus in vno loco naturaliter expellit corpus præexiſtens in eodem loco, ergo, &c. Minor autem eſt conceſſa ab omnibus, quoniam ex 4. li. Meta. ſi duo contraria eſſent in eodem, ergo & cõtradictoria, vt illic deducit Phil.

Ad hoc dicit ꝙ maior eſt falſa. Ad probationem dico ꝙ non eſt eadem ratio. Nam ꝙ vnum contrarium perfectum & intenſum expellat aliud cõtrarium intenſum præexiſtẽs ab eodem ſubiecto, eſt penitùs neceſſe, ne dentur contradictoria, nec Deus poteſt impedire hanc expulſionem, quoniam non poteſt in id qd̃ implicat contradictionem: Quod autem vnum corpus expellat aliud ab eodem loco non eſt penitùs neceſſe, quoniam vt diximus ſuprà hunc effectum qui eſt ſecundus in ordine, Deus põt impedire, nec ſequuntur cõtradictoria, putà ꝙ duo corpora fiant vnum corpus ſi eſſent in vno loco, quoniam Deus vt diximus ſuprà poteſt conſeruare diſtinctionem duorum corporum quò ad eſſe phyſicum dato quòd eſſent in eodẽ loco, & dato quòd eorum dimenſiones non diſtarent ſitu.

Quartum eſt tale, Cauſa repugnantiæ & incompoſſibilitatis duorum corporum in eodem loco ſunt dimenſiones diſtinctę ſitu: ergo iſta incompoſſibilitas eſt effectus formalis dimenſionum diſtinctarum ſitu. Sed effectus formalis eſt inſeparabilis à forma, ergo impoſſibile eſt quòd ſtet coexiſtentia duorum corporum in eodem loco ſine diſtinctione dimenſionum ſecundum ſitum.

Ad hoc negatur conſequentia, quoniam illa incõpoſſibilitas duorũ corporũ in eodẽ loco, nõ eſt effectus formalis dimenſionum diſtinctarum ſitu, ſed effectus quaſi cauſæ efficientis, ita ꝙ dimenſio eſt veluti cauſa effectiua illius incompoſſibilitatis, & dato ꝙ eſſet effectus illius formalis, non tamen primus ſed ſecundarius. Omnem autem effectum cauſæ efficientis, & effectum ſecundarium cauſæ formalis Deus poteſt ſuſpendere, vt diximus ſuprà. Et ideo poteſt facere quòd duo corpora ſint in eodẽ loco, dato quod eorum dimenſiones non diſtinguantur ſitu.

Quintum eſt tale, Si duo corpora poſſunt eſſe in eodem loco, & remanere diſtincta, ergo deſtruũtur principia per ſe nota apud Geometram, quorum oppoſita implicant cõtradictionem. Probatur conſequentia, nam apud Geometram eſt quaſi principium, quod duo circuli non ſe tãgunt niſi in puncto, & ꝙ inter duo puncta non datur niſi vna linea recta. Sed ſi duo corpora ſphærica eſſent in eodem loco, duo circuli ſe tangerent ſecundùm totum, quoniam nõ diſtinguerentur ſitu & inter duo puncta ſignata eſſent duæ lineæ rectæ duorum corporum locatorum.

Ad hoc reſpondet B.T. in 4. Sen. diſt. 44. q. 2. art. 2. quæſtiuncula 3. ad ſecundum, & ſtat reſponſio in hoc, Deus non põt facere duo corpora vt ſunt mathematica eſſe in eodẽ loco: qm̃ cùm Mathematicus abſtrahat à materia non ponit diſtinctionem in quantitate cõtinua ex ſubiecto in quo eſt, ſed ex ſitu, vnde remota diſtinctiõe ſitus remouetur apud Mathematicum omnis ratio diſtinctiua duarum quantitatum abinuicem, cùm hoc tamen ſtat ꝙ Deus poteſt facere duo corpora phyſica ſm eſſe phyſicum eſſe in eodem loco, qm̃ licet quantitates duorum corporum non remanerent diſtinctæ ſitu, tamen eſſent diſtinctæ ex ſuis ſubiectis. Et quando arguitur de duobus circulis, dico ꝙ diſtinguerentur non quidem ſm Mathematicum, ſed ſecundùm Phyſicum ex diſtinctione ſuorum ſubiectorum. Et de duabus lineis rectis dico ꝙ traherentur à quatuor punctis, qm̃ vtro que duorum corporũ eſſent ſignabilia duo puncta, q̃ eſſent diſtincta phyſicè ex ſuis ſubiectis, licet non mathematicè.

Sed contra hoc vr̃ inſtantia, qm̃ ſi quantitas dimenſiua diſtincta ſitu cauſat diſtinctionem corporum ſecũdùm te, ergo diſtincta corpora non ſunt cauſa diſtinctiua quantitatum, aliter idẽ eſſet effect⁹ à cauſa circulariter, vt ſi quis interroget, Quare duo lapides ſunt diſtincti, & reſpondeatur, quia habent diſtinctas quantitates. Et iterùm ſi quis interroget, Quare duæ quantitates duorum lapidum ſunt diſtinctæ, & reſpondeatur, quia ſunt in ſubiectis diſtinctis, ſ.

in duobus lapidibus,patet quòd hîc eſt circulatio.

Ad hoc dr̃ q̃ non eſt circulatio,quia hoc cõtingit diuerſa cõſideratione, nã corpora diſtinguunt ex ſuis diſtinctis quantitatibus ſm cõſiderationem mathematicam, eò q̃ diſtinctio quantitatũ ſumit̃ ab ipſo ex diſtincto ſitu. Quando aũt dicimus quantitates duorũ lapidũ diſtingui, quia ſunt in ſubiectis diſtinctis,hoc eſt verũ ſm cõſiderationem phyſicam.prout accidentia trahunt vnitatem & diſtinctionem à ſuis ſubiectis. Nõ ergo eſt incõueniens idem eſſe cauſam & effectum,ſm diuerſam conſiderationẽ,& maximè in diuerſo genere cauſæ.Nam diſtinctio corporum eſt à quantitate in genere cauſæ efficientis vel formalis mõ quo ꝫ. expoſuimus.Diſtinctio aũt quantitatis eſt à corpore, vt à ſubiecto ĩ genere cauſæ materialis vel ſubiectiuè.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint: in quo exceſſi limites Phyſicos,vt excitarem in addiſcente deſiderium ſciendi in diuina ſcientia,quid poteſt Deus glorioſus,q̃ eſt benedictus in ſecula.

QVÆSTIO XIX.

Num rarefactio & condenſatio ſint poſſibiles ſine vacuo,& ſine acquiſitione ac deperditione nouæ quantitatis.

Sunt autem quidam,qui per rarum & denſum opinantur manifeſtè eſſe vacuum.tex.79.

Rarefactio & cõdenſatio poßibiles ſunt fieri ſine vacuo & p relationẽ ad ſubiectũ ſiunt acquiſitione nouæ quantitatis & deperditione præexiſtentis.

IN hac q. (quã diſtinguimus in duas partes,quarũ prima eſt,Si rarefactio & cõdenſatio ſũt poſſibiles ſine vacuo. Secũda eſt, Si qñ fiunt an acquiratur vel deperdatur noua quantitas.)ſic autem procedemus. Primò ad reſolutionem primæ partis.Secundò ad reſolutionem ſecundæ. Pro euidentia primæ partis tria agẽda ſunt.Primò manifeſtatur q̃ rarefactio & condenſatio ſunt poſſibiles. Secũdò q̃ fiunt ſine vacuo.Tertiò quot modis contingit eas fieri.

Quantùm ad 1.ponitur hæc concluſio, Rarefactio & cõdenſatio ſunt poſſibiles. Probatur ex ratione Phil.ſupponẽdo duo. Primò q̃ eadem eſt materia ſuſceptiua ſucceſſiuè contrariorum.Secundò q̃ habentia vnã materiam ſunt adinuicem tranſmutabilia. Hæc duo diſcuſſimus in li.10.Meta.in q. 21. vt videre poteris. Ex his ſic arguitur, Raritas & denſitas ſunt qualitates contrariæ, ergo ſunt aptæ eſſe ſucceſſiuè in eadem materia ex primo præſuppoſito, & ex ſecundo ſunt apta adinuicem tranſmutari, ergo ex denſo poteſt fieri rarum & ecõuersò. Sed non fit ex denſo rarum niſi rarefiat,nec ex raro denſum niſi condenſetur,ergo rarefactio & condenſatio ſunt poſſibiles.

Quantùm ad 2.ponit̃ hæc concluſio,Rarefactio & condenſatio fiunt ſine vacuo. Hanc probare poſſumus duplici ratione.Primò ſic, Cõdenſatio fit per appropinquationem partium adinuicem: rarefactio autẽ per elongationẽ partium abinuicem,& hoc p̃t fieri ſine vacuo,ergo,&c Quòd condenſatio fiat per appropinquationem,&rarefactio per elongationem patet ex diffinitionibus earum. Nam ſic diffiniuntur, Condenſatio eſt reſtrictio partium corporis condenſabilis,ſine deperditiõe alicuius ſuæ partis, vt patet in aqua dum congelatur. Rarefactio aũt eſt dilatatio partiũ corporis rarefactibilis,ſine acquiſitione alicuius nouę partis,vt patet dum cera liquefit. Quod aũt hæc reſtrictio & dilatatio fiat ſine vacuo intrinſeco probatur ſic, nã partes corporis continui cõdenſati vel rarefacti dum cõdenſant̃ vel rarefiunt ſemper remanent cõtinuatæ adinuicem,& ad cõmunem terminũ copulatæ, aliter dũ aqua calefit & rarefit nõ remaneret vna aqua ſed fierent plures.Sed ſi vacuitates mediarent inter eas non remanerent continuatæ vt patet,ergo vt ſeruet̃ vnitas corporis cõdẽſati & rarefacti eſt neceſſe fieri condenſationem &rarefactionem ſine vacuo.

Secundo ſic, Materia ſecundùm ſeipſam eſt in potentia ad formas contrarias ſucceſſiuè,ſed rarum & denſum ſunt formæ contrariæ, ergo eadem materia eſt in potẽtia ad vtrunque ſucceſſiuè, ergo non eſt neceſſe dari vacuum intrinſecum, vt materia ſtet modò ſub maiori quantitate qđ fit per rarefactionem, modò ſub minori quod fit per condenſationem.Sed ſufficit q̃ maior quãtitas quę erat in potentia reducatur ad actum per aliquem motum vt declaratur,& hoc dum aliquid rarefit,oppoſito autem modo reducatur ad actum dum aliquid condenſatur.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ rarefactio & condenſatio in hoc vno conueniunt q̃ ſemper fiunt per aliquem motum. Nam impoſſibile eſt imaginari partes propinquari vel elongari niſi per motum.Propinquatio autem & elongatio ſunt de ratione rarefactionis & cõdenſationis, vt diximus ſuprà. Differunt autem in hoc q̃ non ſemper fiunt per eandem ſpeciem motus. Sed modò per hanc, modò per illam. Et reducuntur ſummatim ad tres.

Primò,aliqñ fiunt per ſolum motũ localẽ illius qđ rarefit & cõdenſatur,&hoc patet qñ aliquid mouet̃ in aere:nã aer condenſat̃ ante mobile,& rarefit poſt ipſum vt repleat̃ locus relict⁹ à mobili, ſed q̃a aer parũ ſenſibilis eſt, iõ hoc non eſt multũ euidens ſenſui. Magis aũt deprehendit̃ in aqua:nã ſi nauis velociter moueat̃,videmus in parte anteriori aquã cõdenſari,adeò q̃ conuertit̃ in ſpumã.A parte verò poſteriori rarefieri vt locus à naui dimiſſus ſtatim repleat̃.

Secundò,aliqñ fiunt per alterationem ſolam vt per calefactionem & frigefactionẽ paſſiuam.Quod declarat̃ multiplici experientia.Nam ſi ponatur aqua in olla vſque ad medietatem & calefiat vſque ad ebulitionem,tota olla replet̃ aqua,eò q̃ aqua ex calefactione intenſa rarefacta eſt,ſi autem ſumatur olla plena aqua calida & adeò frigefiat q̃ cõgeletur nõ remanebit plena,imò videmus q̃ in ſummo habet concauitatem vel in fundo eò q̃ ex congelatione denſior facta eſt.Præterea; videm⁹ q̃ ſi veſica plena aere,& bene obturata proximetur igni ita q̃ tota calefiat induratur eò q̃ aer incluſus rarefit ex calefactione,ſi aũt remoueatur ab igne, ponaturq̃ue in loco frigido fiet mollior, eò q̃ aer incluſus cõdenſatur ex frigiditate loci.Præterea,videmus in hyeme & manus & pedes & faciem hominis frigeſcentis conſtringi,& cum calefactus fuerit homo dilatari.Præterea, videmus q̃ ſi phiala ponatur ſuper carbones accenſos verſo ore phialæ inferius, ſic q̃ aer incluſus in phiala calefiat, deinde phiala calefacta ſtatim ponatur ſup̃ aquã frigidam,ita q̃ os phialæ tangat aquam, ex eo q̃ aer calefactus ab igne infrigidatur ex approximatione ad aquam, in tantum condenſatur q̃ vix replet medietatẽ phialæ:& huius ſignum eſt quòd videmus aquam continuè aſcendere per os phialæ, donec repleuerit totum ſpacium phialæ inferius,in quo deſinit eſſe aer ex ſua condenſatione.

Tertiò, aliquando fiunt per alterationẽ & generationẽ ſimul,vt quando ex aqua generatur aer, neceſſe eſt aquam rarefieri,& quando ex aere generatur aqua,eſt neceſſe aerem condenſari,vt declarabitur in 2.lib.de Generatione.

Sed aduerte q̃ iſti tres modi ſic ſe habẽt q̃ per primũ,ſ. per motum localẽ fit minor rarefactio & cõdenſatio,p alterationem autem qui eſt ſecũdus modus fit maior, & per tertium adhuc maior,nam per ſolam alterationẽ aqua non poſſet rarefieri vſque ad gradum raritatis aeris,niſi cũ hoc eſſet generatio aeris ex aqua. Pluribus modis nõ eſt imaginabile fieri condenſationem & rarefactionem.

Sed dices,Nunq̃d poſſibile eſt omne cõdenſabile ſimul totũ cõdenſari, & omne rarefactibile ſimul totũ rarefieri? Dico q̃ non,quia ſi omne cõdenſabile ſimul totum cõdenſaret̃,&nihil aliud rarefactibile rarefieret nõ effugeremus quin eſſet neceſſe dare vacuũ ſub concauo orbis Lunæ,vel eſſet neceſſe circunferentiã cæli reſtringi. Et ideo oportet q̃ ſi aliq̃d condenſatur in vna parte Vniuerſi,aliquid aliud rarefiat in alia parte,vt aggregatum ex omnibus quæ ſunt infra orbem Lunæ permaneat æqualiter extenſum. Et hæc eſt cauſa quam aſſignauim⁹ in Epitomate noſtro ſuper Metheo.in Tract.4.in ca.vlt.quare, ſ. Oceanum non creſcit introitu aquarum in ipſum,nec decreſcat exitu earum ab eo, quia, ſ.in Aquilone eſt perpetua & intenſa frigiditas, quæ multum de aere per condenſationem conuertit in aquam. & in meridie eſt perpetua & intẽſa caliditas,quæ multum de aqua per rarefactionem conuertit in aerem.

Quantùm ad 2.partem quæſiti,ſ. Si condenſatio & rarefactio fiunt ſine acquiſitione nouę quantitatis,aut deperditione præexiſtentis, aduerte q̃ omnes Commentiſtæ concordant in affirmatiua eò q̃ ſecundùm Com.vt manifeſtauimus in lib.8.Meta.in q.2.quantitas eſt inſeparabilis à materia,ita quòd dum res rarefit aut condenſatur, nec quantitas deperditur, nec de nouo acquiritur, & fundamenta Comm.ac rationes ſequentium eum,recitauimus ac ſoluimus in eadem quæſt.vt videre poteris.

Sed omnes rationabiliter dubitãt, qñ cùm rarefactio& condẽſatio ſint mot⁹ oppoſiti,ergo habẽt terminos oppoſitos.Terminus aũt cõdenſationis eſt minor quãtitas,rarefactionis aũt eſt maior,ergo vr̃ q̃ maior &minor quãtitas cũ ſint termini oppoſiti diſtinguant̃ realiter,ex cõſequenti q̃ per rarefactionem acquiratur de nouo maior quantitas,& per condenſationẽ acquiratur minor & deperdat̃ maior.

Hîc inuenio plures reſponſiones, quarum nulla approbanda eſt in via noſtra præter vltimam.

Prima eſt Alberti minoris dicti de Saxonia, qui dicit, q̃ termi

terminus cõdenſationis & rarefactionis nõ eſt maior quã titas aut minor de nouo acquiſita. Sed in rarefactione terminus eſt elõgatio partiũ,i cõdenſatione aũt ẽ propinquatio,q̃ vtiq; poſſunt fieri ſine acquiſitione nouæ quãtitatis.

Sed hęc reſponſio nõ videtur vera,quoniam cùm elongatio & propinquatio ſint motus locales,motus condenſationis & rarefactionis terminãtur per ſe ad motum, quod eſt contra Philoſophum in 5.lib.Phyſic.tex.10.

Secunda vr̃ eſſe Burlæi,qui dicit ꝙ per cõdenſationem & rarefactionem nullum abſolutum de nouo acquiritur, ſed tantùm relationes nouæ,ſ.maioritas & minoritas.

Sed nec id videtur,quoniam probat Phil.in 5.Phyſi.tex. 30.motum non terminari primò & per ſe ad relationem.

Tertia eſt Sueſſæ moderni,qui concedit ꝙ aliq̃d de nouo per rarefactionẽ acquirit̃,quoniam omnis motus terminatur ad aliquid quod nõ fuit ante motum,aliter motus eſſet fruſtrà: & ſic vr̃ cõcedere ꝙ per rarefactionẽ noua quãtitas acquiritur,verùm quia dicit Phil.in tex. 10.tenet ꝙ ſicut ex minùs calido fit magis calidum nullo facto in materia calido quod non eſſet calidum,ſic magnitudo & parui tas ſenſibilis corporis non accipiente aliquid materia extẽditur,hæc ille.Ideo Sueſſa.conat̃ exponere huiuſmodi dictum.Et dicit debere intelligi ſic,non accipiẽte materia aliquid,ſ.aduenientes ab extrinſeco, ſicut accidit in augmento animalium, quæ augentur ex aduentu cibi extrinſeci, hoc autem non contingit in rarefactione ſimplicium.Sed ideo rarefiunt, quoniam licet ab extrinſeco non adueniat noua quantitas,tamen de nouo educitur de potentia materiæ.

Sed hæc expoſitio nõ vr̃ cõſona doctrinę Com.quẽ Sueſſa ſequitur,qm̃ tenet Com.quantitatem inſeparabilẽ à materia, ergo nec de nouo generari nec corrũpi poteſt.Et qñ dicit Sueſſa ꝙ omnis motus terminatur ad aliquid quod prius non erat,dicerent Commẽtiſtæ,ꝙ ſufficit motum terminari ad aliquid, quod licet prius eſſet ſecundùm eſſentiam ſuam,non tamen ſecundùm talem modum eſſendi,puta ſecundùm talem determinationem & menſuram.

Relictis igit̃ his reſpõſionibus dicẽdũ eſt ĩ via noſtra ꝙ ſicut in intẽſione & remiſſione formæ,licet ſit eadẽ ſm eſſentiã forma intẽſa &remiſſa vt ptractauimus in li.8.Meta. q.6.tñ q̃a ꝑt participari à ſubiecto ñ ſolũ vno mõ, ſed magis & min⁹ perfectè ꝑ actionẽ agẽtis intẽdentis aut remittẽtis,ideo intẽſio &remiſſio dicunt̃ terminari ad terminos oppoſitos ſm diuerſa eſſe q̃ cõpetunt formę intẽſibili,ꝑut diuerſimodè actuat ſubiectũ. Et id clarè videbis ac reſolutè in 8.li.Meta.in q.6.Sic ꝑportionaliter dico in ꝑpoſito,licet quãtitas maior & minor ſit eadẽ ſm eſſentiam,tñ vt actuat & extẽdit materiã ꝑt dare eſſe magis extẽſum & minus extẽſum per actionẽ rarefaciẽtis,& cõdẽſantis: & tũc dicendũ ad argumentũ ĩ via noſtra ꝙ rarefactio & cõdenſatio habẽt terminos oppoſitos,prout rarefactio terminat̃ ad quãtitatẽ nõ de nouo acquiſitã, ſed vt dat eſſe materiæ magis extẽſum.Cõdenſatio aũt terminat̃ ad quãtitatem,vt dat eſſe minus extẽſum.Per idẽ patet q̃d dicendũ ſit ad argumentũ Sueſſæ. Nam cõcedo ꝙ omnis motus terminatur ad aliquid quod prius nõ erat ſub tali eſſe vel tali modo eſſendi,& hoc ſufficit ad ſeruandũ motus oppoſitos eſſe inter terminos oppoſitos.Hæc de præſenti quęſito dicta ſint.

QVÆSTIO XX.

Num hæc ſit vera, Tempus eſt motus, & econuerſò.

Quare aut motus,aut aliquid motus eſt tempus.tex.98.

Tẽpus & motus ſũt idẽ realiter,diſtinguuntur autẽ formaliter, quãquam diſtinguãtur realiter,ſuſtineri poſſit

IN hac q.poſtquàm multa legi & reuolui, puto ſic procedendum eſſe ad reſolutionẽ.Primò ponentur aliquæ diſtinctiones.Secundò aliquæ concluſiones reſpõſiuæ. Tertiò declarabitur an determinatio fienda cõtradicat Philoſopho.Quartò declarabitur quid in hoc ſenſerit B.Tho.

Quantùm ad 1.ſit hæc prima diſtinctio, Tempus ſm omnes Expoſitores,& pręcipuè ſm B.T.in tract.de Inſtãtibus, eſt duplex,ſ.communiter & propriè dictum. Tẽpus cõiter dictum eſt omne ſucceſſiuum quo poſſumus menſurare durationem alicuius motus,& in hoc ſenſu,motus horologij ꝑt dici tempus communiter dictum,imò ambulatio Socratis,& ſtudium & lectio,&c.poſſunt dici temp⁹ hoc modo, ſicut quando conſueuimus dicere, Poteſt eſſe meridies,q̃a tm̃ ambulaui, vel tantum ſtudui, vel tantum legi.Tempus propriè dictum eſt illud,quo primo vt vniuerſali menſuramus omnem motum ſiue ſuperiorem ſiue inferiorem.

Secũda diſtinctio ſit hæc,Tẽpus tã cõiter q̃ propriè dictum ꝑt dupliciter cõſiderari.Primò quò ad ſuum reale, i. quantum ad id quod eſt.Secundò quò ad ſuum formale,id eſt, quantùm ad id quo diſtinguitur formaliter à quolibet alio,& tale habet rationẽ differentiæ,vt manifeſtabitur ĩ.

Tertia diſtinctio quæ adhuc magis explicat ſecũdam ſit hæc,Hæc propoſitio,Tempus eſt motus, ꝑt eſſe vera dupliciter,ſ.identicè & formaliter, ſicut ẽt iſta,Motus eſt actio, Identicè quidem eſt vera propoſitio,qñ per prædicatum& ſubiectum ſignificant̃ eadem entitas ẽt ꝙ prædicatũ nõ ingrediatur diffinitionem ſubiecti,vnde hæc eſt idẽtica, Ens eſt bonũ,Intellectus in Deo eſt volũtas, &c.formaliter aũt eſt vera,qñ prædicatũ dicit eandem rem cũ ſubiecto &prędicat̃ de ſubiecto in primo modo per ſe,& tũc dr̃ prædicatio non ſolùm idẽtica,ſed etiam formalis & quidditatiua.

Quantùm ad ſecundum ex prædictis diſtinctionibus ponuntur tres concluſiones reſponſiuæ quæſito.

Prima ẽ,Tẽpus cõiter dictũ eſt idẽ realiter cũ motu abſolutè dicto:probat̃, Quolibet motu dato cõtingit per ipſum menſurare durationẽ alterius motus:ſed eſſe menſurã motus eſt vniuerſalis rõ tẽporis,vt declarabit̃ ĩ.ergo, &c. Maior acceptata eſt ex famoſitate &vſu magis quàm ex ratione.Et in hac concluſione non diſſentiunt Expoſitores.

Secunda eſt,Tẽpus ꝓpriè dictũ eſt idẽ realiter cũ motu cæli diurno,qui præcipuè nobis innoteſcit ꝙ motum Solis diurnũ:probat̃, Illud eſt tps propriè,quo primo menſuramus omnẽ motũ ex diffinitiõe tẽporis, quã ĩ. inueſtigabimus,ſed motu cæli diurno,vt primo & regulariſſimo ex li. 10.Meta.tex.2.menſuramus omnem motum,ergo,&c.

Tertia eſt,Licet tps ſiue cõiter,ſiue propriè dictũ ſit idẽ realiter cũ motu,nõ tñ formaliter,ita ꝙ hæc eſt vera identica,Tẽpus eſt motus,ſed eſt falſa formalis &quidditatiua: probat̃,De ratione tẽporis vt tps eſt, eſt mẽſura ſiue numerus,de ratione aũt motus vt motus eſt,non eſt mẽſura ſiue numerus, ſed actus exiſtentis in potẽtia, ergo hæc non eſt vera formaliter & quidditatiuè,Tẽpus eſt motus.Et aduerte ꝙ ex hac concluſione ſequit̃, ꝙ ſumendo tps pro ſuo formali, quod eſt eſſe mẽſurã vel nũmerum,comparat̃ ad motũ vt paſſio ad ſubiectũ,Qd̃ ſic manifeſtat̃, Qñ duo termini ſupponunt ꝑ eadem re,& nõ ſe habent vt inferius &ſuperius ſicut ſpecies & genus, quorũ vn⁹ in ſua ratione formali eſt magis cõnotatiuus q̃ alius, ſe habent adinuicẽ vt ſubiectũ & paſſio,ſed motus &tps ſunt idẽ re,vt dictũ eſt, & nõ ſe habẽt vt piſces & genus,& tps in ſua ratione plus connotat q̃ motus,addit.n.tps ſupra motũ,eſſe menſuram vel numerũ motus,qd̃ tñ non eſt de ratione formali ipſius motus, ſicut & bonũ addit ſupra ens eſſe appetibile,ergo formaliter ſupra ſe habent vt ſubiectum & propria paſſio.

Quantùm ad 3. declarãdum eſt ꝙ hæc determinatio nõ cõtradicit Phil.Qm̃ licet dicat in tex.97.& 98.ꝙ tps nõ eſt mot⁹,& arguat cõtra ſic tenẽtes, intelligẽdũ eſt ꝙ Phil.nõ. negat hãc vt falſam,Tps eſt motus.Sed q̃a nõ eſt vera q̃ditatiuè & formaliter, eò ꝙ mot⁹ nõ ꝑdicatur q̃ditatiuè & in recto de tẽpore. Nec motus cæli vt motus eſt tps ꝓpriè dictũ, niſi q̃a ipſi vt prim⁹ eſt cõpetit eſſe menſurã oĩs alterius motus.Et ꝙ Phil.hoc intẽderit,patet ex eo ꝙ ĩ prĩcipio Trac.de Tẽpore,incepit ꝓcedere diſputatiuè,vt clarè dicit B.T.exponẽs,& determinatio ſua incipit in tex.98. & declarãs ſuã propriã ſentẽtiam circa hoc dicit ſic ĩ tex. 101.Nõ ergo motus tps eſt,ſed ſm ꝙ numerũ habet motus. Ecce,negat tps eſſe motũ abſolutè &formaliter.Nõ aũt negat tps eſſe motũ ſm ꝙ motus habet numerũ,i.rationẽ mẽſuræ.Hanc ergo concedit Phil.Tempus eſt motus ſm ꝙ motus eſt menſura,& ſic tempus & motus ſunt idem realiter, ſed diſtinguuntur formaliter.Et hoc eſt quod dicunt alij, ſ. ꝙ tempus & motus ſunt idem ſubiecto,& re, tamen differunt diffinitione, & hac de cauſa dicuntur differre formaliter,quia vnum non prædicatur de alio quidditatiuè.

Quãtùm ad 4.aduerte ꝙ quæ dixi hucuſque, dicta ſunt diſputatiuè,vt ſcias ꝙ non eſt difficile ſuſtinere, ꝙ tempus & motus ſint idem realiter & diſtinguantur ſolùm formaliter. Nunc autem intendo manifeſtare quid ſenſerit circa hoc B. T. Tu igitur aduerte ꝙ videtur declinare modò ad vnam partem modo ad alteram. Nam aliquando videtur ſentire ꝙ nõ differant re,ſed formaliter. Dicit enim aliquoties ꝙ pars prior & poſterior in motu vt ſunt numeratæ, i. adinuicem comparatæ, prout vna præcedit alteram ſunt tempus,& cum iſtæ partes motus numeratæ ſint motus,vt ſunt numeratæ, ſunt tempus, ergo ſecundùm eum tempus eſt realiter motus.Aliquando aũt vt in lib.4.Phy.exponens diffinitionem temporis & in 1.Parte, q.10.ar.1. & in Tract. de Inſtantibus,videtur dicere ꝙ diſtinguatur realiter.Non

enim dicit in prædictis locis q̃ prius & posterius in motu vt numerata sint tempus. Sed q̃ numerus prioris & posterioris in motu est tempus. Quod sic reputo intelligendum, Anima apprehendit primã partẽ motus vt vnã, & sequentẽ vt vnam, & vnam comparat alteri ſm q̃ ei succedit, & has vnitates partium motus sibi succedentium aggregat adinuicẽ, & constituit numerum applicatum parti priori & posteriori in motu, & talis numerus est tempus. Quod autem hîc numerus distinguatur à motu manifestatur sic, Sicut se habet discretum ad cõtinuum sic numerus ad motũ, cõstat autem q̃ discretũ distinguatur à continuo sicut duo disparata genera in prædicamẽto quant. ergo, &c. Patet igitur q̃ B.T. declinat modò ad vnam partem, modò ad alteram: ideo aliquando loquitur disiunctiuè, vt patet in 4. Phy. in lec. 17. vbi in fine sic dicit, Numer⁹ prioris & posterioris in motu dicitur tempus, vel etiam ipsa quæ sunt prius & posterius numerata. Hæc ille. Et ideo vtraq; pars in via nostra potest defendi, & pars affirmatiua, ſ. q̃ temp⁹ & motus sint idem re, vr̃ consona Com. nã in 4. Phy. com. 131. circa finẽ sic dicit, Tempus nihil aliud est q̃ prius & posterius in motu ſm q̃ sunt numerata. Sententiã aũt de distinctione reali inter tẽpus & motum sequitur Capreolus in 2. Sent. di. 2. q. 2. ad primum factum contra secundam partem 6. conclusionis, vbi sic inquit, Tempus est quædam vera quãtitas & accidẽs absolutũ de genere quantitatis, à motu essentialiter distinctũ sicut res alterius generis. Eandem sequit Heruæus in 2. dist. 2. q. 1. ar. 4. vbi inquit, Nec pono q̃ ista quantitas, ſ. quæ est tẽpus sit motus, sed accidens faciens ipsum quantum, vel magis propriè dicitur accidens rei motæ, inhærens ei mediante motu, sicut qualitas inest rei mediante quantitate.

Puto igit hoc q̃situm in via nostra esse sustẽtabile ꝓ vtraq; parte, & quidẽ si volueris defensare distinctionẽ realem inter motũ & tp̃s, tu solues duo argumenta, quæ sunt Gregorij in 2. Sen. di. 2. q. 1. art. 1. in probatione secundæ conclusionis. Solues autẽ, vt Capreolus in 2. di. 2. q. 2. contra 4. conclusionem, & sunt duo vltima argumenta, ſc. nonum & decimum: alia aũt relinque, qm̃ tangunt aliud propositum.

Si aũt volueris sustinere identitatem realem inter motũ & tempus, oportet vt etiam sustineas identitatem realẽ inter prius & posterius in tẽpore, & prius & posterius in motu. Nam si aliqua duo tota sunt idẽ realiter, oportet etiam partes eorum esse idem realiter, sequitur igit q̃ si tempus est motus essentialiter, etiam pars prior & posterior in tẽpore sunt idem essentialiter cũ parte priori & posteriori in motu. Vt aũt scias hoc sustinere, formabo & soluam principalia argumẽta q̃ solent cõtra hoc fieri. Sunt aũt quatuor.

Primũ est, Si prius & posterius in tempore sunt idẽ realiter cũ priori & posteriori in motu, ergo tẽpus diffinit ꝓ prius & posterius in tẽpore, quod vr̃ inconueniens. Consequentia probatur, quoniam ſm Philosophum in textu tempus diffinitur per prius & posterius in motu. Sed secũdùm te prius & posterius in motu sunt realiter idem cum priori & posteriori in tempore: ergo tẽpus diffinitur per prius & posterius in tempore. Quod autem consequens sit inconueniens probatur, quia secundùm Phil. in 7. Meta. tex. 35. partes quantitatiuæ non ingrediunt̃ diffinitionem totius quãtitatiui, sed econuersò, non enim circulus diffinitur per semicirculum, sed econuersò, neque homo per digitum, sed econuersò: sed tempus est quoddam totum quãtitatiuum, cùm sit quantitas continua diuisibilis in partes, quarum vna succedit alteri, ergo, &c.

Ad hoc dicit q̃ Phil. non negat absolutè partes ingredi diffinitionem totius, distinguit. n. partes in 7. Meta. i tex. 35. in partes materiæ & partes speciei, & licet neget partes materiæ ingredi diffinitionem totius, non tamen negat de partibus speciei, ideo autem semicirculus non ponitur in diffinitione circuli, quia est pars materiæ, idẽ intellige de homine & de digito. Quæ autẽ sint partes materiæ & partes speciei iam declarauimus in Epitomate nostro, in 7. lib. Meta. in c. 7. & tu vide illic. Quòd aũt non sit intentio Phil. negare absolutè totum quantitatiuum diffiniri per partes suas, patet ex li. 5. Meta. tex. 18. vbi diffiniens quantum dicit sic, Quãtum verò dicit quod est diuisibile in ea quę insunt, quorum vnumquodque est aptũ esse hoc aliquid. Et in prædicamentis diffiniens quantitatẽ continuam dicit q̃ est illa cuius partes copulantur ad terminum communẽ. Et diffinitur numerus ex eo q̃ est multitudo ex vnitatibus aggregata. Cùm igitur tempus vt totũ successiuum distinguatur essentialiter & non per accidens in partem priorem & posteriorem siue præcedentem & subsequentem non inconuenit quòd diffiniatur per partes suas.

Secundũ est tale, Causa non identificat̃ suo causato. Est enim causa ad cuius esse sequit̃ aliud, ergo inter causam & causatum est distinctio realis. Sed prius & posterius in motu est causa prioris & posterioris i tpe, ergo, &c. Maior est communiter concessa. Minor autem videtur esse Philos. & Com. & B.T. in 4. Phys. in tex. 99. vbi inquit Phil. Quoniam autem in magnitudine primum & vltimum est, necesse est in motu prius & posterius esse. At verò & in tpe est prius & posterius propter id, quia sequit̃ semper alterum, alterũ ipsorum. & Com. in com. 99. dicit q̃ causa continuitatis tẽporis est continuitas motus, ergo bene sequit̃ q̃ causa prioris & posterioris in tempore sit prius & posterius in motu.

Ad hoc dr̃ q̃ causa alicuius potest esse duplex, ſ. realis & & illatiua, si est realis, concedit̃ maior, quia vt determinauim⁹ in li. 5. Meta. in q. 1. inter causam & causatũ cadit prioritas & posterioritas & dependentia realis, quæ non possunt stare cum identitate reali, si autem est causa tm̃ illatiua negat̃ maior. Nam verũ est dicere, q̃ causa propter quã Sortes est homo, est rationale. Infer̃. n. Sortes est ratiõalis, ergo é homo. Et tm̃ inter hæc tria stat idẽtitas realis, vt declaratũ est in li. 3. Meta. Ad argumentũ ergo dico q̃ Phil. & Com. & B. T. intendunt prius & posterius in motu esse causam non realẽ, sed illatiuã prioris & posterioris in tpe. Intẽdit. n. illic Phil. declarare ordinẽ qui est inter magnitudinẽ super quã fit motus localis & motũ & tp̃s quò ad cõtinuitatem & prius & posterius. Et dicit, q̃a magnitudo cõtinua est, bene sequit̃, Ergo mot⁹ super eã est cõtinuus, & q̃a motus factus super continuã magnitudinẽ est cõtinuus, bene sequit̃ & tp̃s esse continuum, q̃a quantus est motus tm̃ fieri tempus vr̃. Et similiter inquit Phil. quia in magnitudine est primum & vltimum, bene sequit̃ & in motu facto super talem magnitudinem esse prius & posterius ꝓportionaliter, quia, ſ. primæ parti magnitudinis correspondet prior pars motus, & sequenti parti posterior pars motus: & q̃a in motu est pars prior & posterior bene sequit̃ idem & in tempore, quia alterum eorum semper sequitur ad alterum.

Tertium est tale, Si prius & posterius in tempore nõ distinguunt̃ realiter à priori & posteriori in motu, sequit̃ q̃ idem sit mensura & mensuratũ, q̃d̃ est impossibile, aliter inter mensurã & mensuratũ non esset relatio realis, cuius oppositum patet ex 5. Meta. c. de Ad aliquid. Consequentia ꝓbatur, quoniam prius & posterius in motu sunt mensurata à priori & posteriori in tempore, eò q̃ priori parti motus applicatur, vt mensura prior pars temporis, & posteriori posterior, ergo si eadem sunt prius & posterius in tempore & in motu, idem erit mensura & mensuratum.

Ad hoc concessa consequentia, negat̃ falsitas siue impossibilitas consequentis, licet enim sit falsum idem ſm idem mensurare seipsum, putà q̃ dies mẽsuret seipsum similiter annus & totum tempus, tamen non est inconueniens q̃ in aliquo toto sumatur aliqua pars quãtitatiua aliquota, quæ per replicationem mẽsuret ipsum totum. Sicut per horam replicando mensuramus diem, & per diem mensem, & per mensem annum, & per annum lustrũ. Ratione igit partis aliquotæ est mensura, & ratione totius est mensuratum. Et quando probatur q̃ inter mensuram & mensuratum non esset relatio realis, negatur consequentia, qm̃ pars aliquota mensurans & totum mensuratum non sunt idem realiter, valeret autem consequentia, si idem secũdùm idem, & eodem modo sumptum esset mensura & mensuratum.

Quintum tale est, Quæ ita se habent q̃ vnũ præcedit naturaliter alterũ non possunt esse idem realiter. Sed prius & posterius in tẽpore præcedũt naturaliter prius & posterius in motu, ergo, &c. Maior nota, & probat̃ minor, Mensura naturaliter est prior mensurato, ex 10. Meta. tex. 2. sed prius & posterius in tempore sunt mensura prioris & posterioris in motu, qm̃ si tempus est mẽsura motus, proportionaliter partes temporis sunt mensura partium motus, ergo, &c.

Ad hoc dico q̃ minor est falsa, ad probationem dico q̃ sufficit hanc esse verã, mensura est prior mensurato cognitione, quoniam ex cognitione mensuræ deuenimus in cognitionem mensurati, vt pertractauimus in li. 10. Meta. in q. 2. vbi assignauimus conditiones mensurę dimensiuę. Quòd autem mensura dimensiua sit natura prior suo mensurato, verificatur præcipuè, quando per partem aliquotam mensuramus totum, sicut per vnitatem decies replicatam mensuramus numerum denarium, & per vlnam panni mẽsura-

mus

mus totam petiam pănĩ:nam pars naturaliter ẽſt prior ſuo toto.Et qm̃ in propoſito per partem temporis,putà per horam menſuramus replicatione totam diem, ſufficit in hoc caſu menſuram eſſe priorem menſurato cognitione, ꝙ aũt ſit prior naturaliter verificatur pro quanto menſura ſumitur,vt pars &menſuratum vt totum.Sic pro nunc occurrit dicendum, vt aũt habeas plenam cognitionem de diffinitione mẽſuræ & de conditionib⁹ ſuis tam de menſura extrinſeca q̃ intrinſeca, & de menſura ꝓfectionali &quãtitatiua,neceſſe eſt vt videas ĩ li. 10.Meta.q.ſecundã &tertiam.

Poſtremò aduerte ꝙ licet in via noſtra,vt prædiximus, vtraque pars quæſiti ſit ſuſtentabilis , tñ in quæſtione ſequenti in qua declarabimus diffinitionẽ de tempore bene aſsignatam à Phil.procedemus diſputatiuè ſm opinionem eorum qui tenent identitatem realem inter motum &tempus. Determinatiuè aũt procedemus ſm opinionem eorũ, qui tenent diſtinctionem realem inter ea, & præcipuè propter honorem Capreoli,quem habemus vt fidiſſimum defenſorem Diui Tho.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXI.

Num diffinitio temporis ſit bene aſſignata.

Hoc enim eſt tempus numerus motus ſecundum prius & poſterius.text.101.

Tempus eſt menſura motus ſecũdum prius & poſterius.

IN hac q.aduerte ꝙ tres modi ſunt exponendi prædictã diffinitionẽ & declarandi qũo eſt rectè aſſignata ſm ꝙ ſunt tres opiniones diuerſæ de entitate temporis. Nam aliqui tenent ꝙ tempus non diſtinguitur realiter à motu,ſicut Alber.de Saxonia,& Scot.&quaſi oẽs Cõmentiſtæ. Aliqui aũt ꝙ diſtinguitur realiter à motu:ſicut Heruæus & Capreolus,& videt B.T. declinare ad hanc viã,vt diximus ſuprà.Aliqui tenent ꝙ eſt mobile motum regulariter,&hic eſt Gregori⁹ de Arimino in 2.Sent.di.2.q.1.art.1.vbi tenet ꝙ cælum realiter motum eſt tempus propriè dictum. Omne autem corpus realiter motum vt horologium poteſt dici tempus communiter acceptum iuxta diſtinctionem quam poſuimus in principio quæſtionis præcedentis.

In hoc igitur quæſito potes procedere diſputatiuè & determinatiuè. Si diſputatiuè tenueris primam opinionẽ, expones diffinitionẽ tẽporis,ſicut exponit Alber. de Saxo. in 4.Phyſ.in q.15.Et illic inuenies quare Phil.dixit tẽp⁹ eſſe numerũ mot⁹, & nõ dixit mẽſurã, & quare dixit mot⁹ ad differẽtiã rerũ permanẽtium,& quare dixit ſm prius & poſterius,vt diſtingueret extenſionẽ mot⁹ à ſua protenſione. Et inter oĩa argumẽta quæ format illic & ſoluit Alber.aduerte vltimum : qũo licet tempus ſit idem cum motu cæli tñ hæc eſt vera, Motus cæli menſuratur tempore, tñ idem eodem modo ſumptum eſt menſura & menſuratum.

Determinatiuè autem tenebis ſecundam opinionem, quæ videtur eſſe magis ad mentem B.Th.& iuxta illam ſic expones diffinitionem datam de tempore.

Tria igitur declaranda ſunt.Primò ꝙ tempus eſt aliquid motus.Secundò ꝙ tempus concernit motum ratione prioris & poſterioris partis in motu.Tertiò ꝙ tempus concernit motum ratione prioris & poſterioris partis , quia eſt numerus prioris & poſterioris in motu.

Primum quidem probatur ſic,Non apprehendimus tẽpus niſi apprehendam⁹ aliquem motum,aut in nobis , aut extra nos,ergo tempus eſt aliquid motus,& concernit eũ. Conſequentia nota, & antecedens manifeſtat Philoſoph⁹ exẽplo dormiẽtium apud Sardos longo tempore,qui computantes nunc initium dormitionis cum nunc fine dormitionis non perceperunt aliquem motum medium, nec tempus , ideo putabant ſe pro vno inſtanti, vel quàm breuiſſimè dormiſſe : & ad confirmationem huius dicit Comm.in com.97.cùm nos non perceperimus nec imaginati fuerim⁹ motum factum inter duo extrema, ſed exiſtimauerimus ꝙ nullus motus factus fuerit in nobis nec in aliis , ſed quòd nos ſimus in eſſe indiuiſibili tunc non percipimus tempus. Patet igitur quòd cùm noticia temporis pendeat ex noticia motus,tempus concernit motum.

Secundum probatur ſic, Qñ determinamus motum parte priori & parte poſteriori apprehendimus tempus. & ſi apprehenderem⁹ motum non ordinantes partem priorem & prius factam,deinde poſteriorem non apprehenderem⁹ tempus, ergo tempus concernit motum non abſolutè, ſed ratione prioris & poſterioris.Cõſequẽtia nota.Antecedẽs declaratur communi experientia.Nam qñ aduertimus motum factum ordinatè ſuper priorem partem ſpacij,& motum factum ſuper poſteriorem partem, tunc apprehẽdim⁹ tempus,remoto aũt hoc ordine non apprehendimus tempus & hoc vnuſquiſque poteſt in ſe experiri,ergo,&c.

Tertium probatur ſic, Ratio temporis concernit prius & poſterius in motu nõ quocũque modo,ſed vt numerata vel numeralia,ergo cõcernit motũ ratione prioris &poſterioris,quia eſt numerus motus ſecundũ prius & poſterius.

Conſequentia nota,antecedẽs probatur,Qñ apprehendimus duo extrema alicuius ſucceſſionis ſiue fluxus,vnum quidem vt prius, alterum vt poſteri⁹,inter quæ neceſſariò cadit mediũ,qm̃ duo extrema indiuiſibilia,quorũ vnũ antecedit alterũ,nõ ſunt imaginabilia niſi ꝓ mediũ,percipimus tẽpus.Qñ aũt percipim⁹ tm̃ vnum nũc non percipim⁹ tempus:& qñ percipimus plura nunc,quorum vnũ eſt pri⁹ &alterum poſterius,non tamen percipimus vnum vt prius &alterum vt poſterius,non percipimus tempus,ergo ratio quidditatiua temporis requirit prius & poſterius non abſolutè,ſed vt numerata,vel numerabilia.

Sed contra tria prædicta inſurgunt tria dubia.Primum eſt contra primum. Nam videtur ꝙ tempus poſſit eſſe ſine motu.Tempus enim eſt menſura motus, ſe habent ergo vt menſura & menſuratum,quę ſunt in tertio modo relatiuorum ex 5.Meta.c.de Ad aliquid.Sed quod eſt ſic relatiuum, poteſt eſſe non exiſtente alio relatiuo, ſicut remota ſcientia poteſt remanere ſcibile:ergo poteſt eſſe tempus remoto motu.Et ſic tempus non eſt aliquid motus.

Ad hoc dicitur ꝙ temp⁹ alio modo comparatur ad motum primum,qui eſt motus cæli diurnus, & alio modo ad alios motus.Nam ad primum comparatur vt menſura &vt propria paſſio,ad alios aũt vt menſura tm̃.Ad argumentũ ergo dico ꝙ probat tempus poſſe eſſe remoto hoc motu & illo & illo,ad quos ſe habet præcisè vt menſura, ſed nõ probat ꝙ poſſit eſſe remoto primo,quia implicat poſſe inueniri paſſionem remoto ſuo ſubiecto.Nec concedendum eſt ꝙ tempus & prim⁹ mot⁹ ſe habeant præcisè vt relatiua tertij modi,qđ tñ concedim⁹ reſpectu aliorum motuum.

Secundum eſt contra ſecundum. Nam tempus eſt quid abſolutum,prius aũt & poſterius ſunt reſpectus. Sed abſolutum non eſt diffinibile per reſpectum,opponuntur enim abſolutum & reſpectus,ergo,&c.

Prætereà,Erit circulus in diffinitione.Nam prius & poſterius ſm Philoſophum & Com. infrà in com.129. diffiniuntur per tempus.Prius eſt enim quod fuit in aliquo tempore in quo non fuit aliud, ſicut bellum Troianum fuit eo tempore in quo non fuit Roma , ſi ergo tempus diffinitur per prius & poſterius erit circulus in diffinitione.

Ad hoc dicitur ꝙ prius &poſterius non ſtant pro reſpectibus qui ſunt prioritas & poſterioritas,ſed pro partibus motus,vt ſtant ſub iſtis reſpectibus.Conſtat autem ꝙ partes motus non ſunt reſpectus.Quare,&c.

Ad aliud cùm dicitur ꝙ erit circulus, &c.negatur cõſequentia.Ad probationem dico ꝙ prius & poſterius dupliciter ſumuntur. Primò vt ſunt differentiæ ordinis in re ſm generationem.Secundò vt ſunt partes ſucceſſionis ſiue fluxus, quarum vna præcedit , alia ſubſequitur.Primo modo diffiniuntur per tempus , vt declaratur infrà per Philoſophum in tex.129.ſecundo modo tempus diffinitur per ipſa & ſic patet quòd non committitur circulus.

Tertium eſt contra tertium,quo probatur ꝙ tempus nõ eſt numerus. Nam ſi eſt numerus, vel eſt numerus partium motus ,put vna eſt prior,& alia poſterior, vel eſt numerus ſm mutata eſſe,quę ſunt in motu indiuiſibilia,quorum vnũ eſt prius& alterum poſterius:non primum,quia pars prior & pars poſterior in motu cõtinuãtur adinuicẽ, & ſic nulla eſt diſcretio inter eas,nec numer⁹.Nõ ſecũdo,qa cum mutata eſſe ſint diſcreta,tẽpus eſſet numerus diſcretorũ,&ſic tempus eſſet quantitas diſcreta,qđ eſt contra Philoſophũ.

Ad hoc dicitur, quod daẽ primum , ad improbationem dico quod licet partes mot⁹ ſint continuæ , tñ poſſunt apprehendi diſtinctis apprehenſionibus,& conſiderari prout hæc eſt prior & illa poſterior, & prout cadunt ſub ordinatis apprehenſionib⁹ numerantur vt plenius declarabiẽ , qñ quæremus,ſi tempus habet eſſe ꝓ animã vel extra animã.

De tertia via quæ eſt Gregorij non curabis, qm̃ nec eſt conſona Philoſopho nec Com.nec B.Tho.nec ipſæ author probat imaginationem ſuam aliqua efficacia,& videtur in hoc magis loquutus ſm opinionem vulgi,quàm Peripateticè.Nam Philoſophus in 4.Phyſ.in tex.94. recitat hanc opinionem vt antiquam & dicit, Et quidam dixerunt tẽpus eſſe ſphæram totius,exiſtimauerũt autem hoc,quia omnia

sunt in tempore & sunt in sphæra mundi. & iste sermo est magis vanus q̃ indigeat probatione: vbi dicit Commentator, Et decipiebantur in hoc q̃ duæ affirmatiuæ non cõcludũt in secũda figura, & sic sermo eorũ est in ꝓpositionibus falsis, & figuræ inconstãtis. Hæc de ꝓsenti q̃sito dicta sint.

QVÆSTIO XXII.

Quæ sint illa quæ mensurantur tempore.

Manifestum est quòd quorum esse mensurat his omnibus inerit esse in moueri et quiescere. Quęcunque igitur generabilia et corruptibilia sunt, et omnino quæ aliquando quidem sunt, aliquando autem non sunt, necesse est in tempore esse. tex. 120.

Motus primus per se mẽ surat tempore, quies verò, ac cæteri motus ꝑ accidẽs, & extrinsecè genera bilium verò, & corruptibilium ratione accidentalis alterationis illo vũ ꝑ se.

IN hac q. aduerte, q̃ Philosophus tria assignat quæ mensurantur tempore, s. motus, quies, & quæcunque aliq̃ sunt aliq̃ nõ sunt. Tria igit cõsiderãda sunt. Primò qũo est mẽsura motꝰ. Secundò qũo quietis. Tertiò qũo eorum quæ non semper sunt, vt generabilia & corruptibilia.

Quantùm ad 1. aduerte non esse dubium quin mensuret motum, q̃m ex diffinitione sua est numerus motus. Sed dubium est de modo, putà an mensuret motum per se, & econuersò, i. posito q̃ tempus mensuret motum per se, an motꝰ mensuret tempus etiam per se. Præterea, cùm motus possit considerari inquantùm est actus imperfecti ex diffinitione sua, & vt est quantus quantitate successiua, & continuus, dubium est vtrum mensuretur tempore inquantùm est actus imperfecti, vel vt est quantus quantitate successiua. Præterea dubium est, si eodem modo mensurat motum primum qui est motꝰ primi mobilis & alios motus. Præterea, dubium est quomodo mensurat motum primum, cùm sit æternus, & tamen ſm Philosophum in textu 120. quicquid mensuratur tempore, ita se habet quòd potest accipi tempus maius duratione sui mensurati.

Vt igitur ista ordinatè resoluantur, dico ad primum simul cum Com. in com. 112. q̃ tempus mensurat motum per se, i. ex natura sui, q̃m tempus est essentialiter & quidditatiuè mensura motus. Motus aũt mensurat tempus per accidens, id est quò ad nos & non ex natura sua, q̃m non conuenit per se mensuraco mensurare sed mensurari. Contingit autem q̃ aliquando est nobis notior quantitas motus quam temporis, putà hora prima diei incepi iter, & itineratus sum per 9. milliaria, & volens scire quot horæ præterierũt, sic computo, Feci tria milliaria ꝑ hora, ergo tres horę trãsierunt, ergo est tertia hora diei, & in illo casu ꝑpter maiorem noticiam quam habeo de motu, quàm de tempore, mẽsuro tempus per motum, sed hoc non est ex natura motus vt dictum est, sed respectu nostri.

Ad 2. dico, q̃ motus mensuratur tempore vt est quantus quantitate successiua, & non vt est actus imperfecti, probatur ex 10. Meta. tex. 2. mensura debet esse homogenea mensurato, sed tempus vt mensurat motum est quantitas successiua, ergo motus vt mensuratur tempore debet est quantitas successiua, sed vt est actus imperfecti non est quantitas successiua, imò est in ꝑdicamento qualitatis, vt in alteratione, vel in prædicamento vbi, vel in prædicamento quãtitatis, & est quantitas permanens vt quæ acquiritur per augmentum. Et q̃ tempus mensuret motum vt est quantus, patet non solùm per rationem dictam, sed etiam per Philosophum in hoc 4. li. in tex. 119. vbi inquit, Quare quod mouetur non simpliciter erit mensurabile ſab tempore, ſm q̃ quantum aliquid est, sed ſm q̃ motus ipsius est quantus: vbi inquit Com. Et est manifestum q̃ tempus non mensurat rem motam secundum quòd est mota simpliciter, sed secundùm quantitatem accidentem motui.

Ad 3. dico, q̃ alio & alio modo mensurat motum primum & alios motus. Nam respectu primi dicitur mensura intrinseca, q̃m tempꝰ intrinsecè & subiectiuè est tm̃ in primo mobili. & iõ ab eo sumit vnitatem, vt dicemus ℣. Respectu aliorum motuum est mensura extrinseca, non.n. mensurat ambulationem Socratis, nisi quia applicat illi, sicut vlna aut cubitus applicatur panno mensurabili, & ideo non multiplicatur tempus ad multiplicationem aliorum motuum, q̃m vna mensura extrinseca multa possunt mẽsurari.

Ad 4. dico q̃ tempus non mensurat primum motum ſm se totum, q̃m vt dicit Philosophus in tex. 120. quod mensuratur tempore ſm se totum, ita se habet quod potest esse tempus, in quo non erit illud mensuratum. Hoc autem non contingit in primo motu sumpto secundùm se totum, quoniam est æternus secundùm Philosophum. Mensurat autem secundum partes, quia nulla pars primi motus adæquatur toti tempori quod est æternum ſm Philosophum, vnde dico quod tempus mensurat primum motum, quia mensurat omnẽ circulationem eius, quælibet autem circulatio finita est, quoniam completur die naturali, ex consequenti licet totus motus cæli sit æternus ſm Phil. quia non est assignabilis prima nec vltima circulatio, tamen nulla circulatio est æterna, & ideo est mensurabilis tempore, patet igitur quomodo tempus diuersimodè mensurat motum.

Quantùm ad secundum aduerte quod videtur difficile saluare quietem mensurari tempore, eò q̃ quies est non ens cùm sit priuatio quæ est negatio, non enti autem non est assignabilis mensura realis, quale est tempus.

Præterea, Tempus est mensura rei successiuæ, in quiete cùm sit non ens nulla est successio, ergo, &c.

Vt ergo scias propter quid quies mensuratur tempore & quomodo, aduerte quod ideo quies mensuratur tempore, quia est priuatio motus, qui ex natura sua & per se mensuratur tempore, vnde sicut ista est vera. Tenebræ videntur quia sunt priuatio lucis, quæ est per se visibilis, sic & in proposito de quiete, quæ per accidens mensuratur tempore, quia motus per se mensuratur tempore.

Modus aũt talis est, Quies mensuratur per accidens tẽpore, quia est q̃m est aliquis motus in aliquo mobili, quem mensuramus tempore: & comparantes quietem alicuius quiescentis motui alicuius moti aduertimꝰ q̃ tanta est duratio illius quietis quanta est duratio illius motus. V. g. Equitet Sortes tribus horis, & tandiu dormiat Plato, quandiu equitat Sortes, dicemus Platonem quieuisse per tres horas, & sic comparantes quietem ad motum coexistentem intelligemus quietem mensurari tempore.

Patet autem q̃ obiectiones præpositæ non cõcludunt: non prima, quia licet priuatio sit negatio non tamen simpliciter, sed ponit ſubiectum cum aptitudine ad motum, & ideo non inconuenit q̃ mensuretur tempore non per se sed per accidens, obiectio autem concludit de eo quod est negatio simpliciter. Nec secunda concludit, quoniam maior non est vera nisi de mensurato per se à tempore.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ tempus esse mensuram generabilium & corruptibilium põt dupliciter intelligi. Primò inquantùm ſubiiciuntur mutationi accidentali, vt aqua existens ſub motu alteratiuo, & lapis vt descendit, & vt sic non est dubium quin mensurentur tempore: q̃m si tempus est mensura motus est, ex ꝯsequenti mẽsura rei mobilis vt stat ſub motu. Secundò quãtùm ad ſuũ esse ſubstantiale, putà an permanẽtia & existẽtia aquę mẽsurentur tempore, & hoc est difficile dubium, q̃m cùm tempus sit mensura motus, & motus sit res successiua, ac partibilis videtur q̃ non sit mensura nisi rei successiuæ vel partibilis vel cui adiungitur aliqua successio. Sed esse ſubstantiale rei corruptibilis nõ est successiuũ nec partibile, nec admixtum successioni, q̃m acquiritur in instanti sicut & forma ſubstantialis, & ꝯsistit in indiuisibili, sicut declarauimus in li. 8. Meta. in q. 6. vbi determinauimus contra Scotum nullam formam ſubstãtialem partibiliter acquiri, nec intendi, nec remitti.

Et aduerte q̃ propter hanc rationem Heruæus diuertit à via B. T. nam B. T. in 1. Parte. q. 10. art. 5. dicit q̃ omnis motus, & esse rerũ corruptibiliũ mensurantur tempore. Heruæus aũt in 2. Quolib. q. 12. tenet q̃ mensuratur nunc temporis discreti. Quid autem & quale sit tale nunc nõ est Phỹsici, sed Theologi cõsiderare. Nunc.n. intendimus de mẽsura naturali: vt igitur scias defendere viam B. T. aduerte q̃ in ter esse ſubstantiæ incorruptibilis, & esse ſubstantiæ corruptibilis est conuenientia & differentia. Conueniunt quidem in hoc, q̃ carent omni successione intrinseca, sunt impartibilia & consistunt in indiuisibili. Differunt aũt in hoc q̃ esse ſubstantiæ incorruptibilis non est coniunctum qualitatibus actiuis & passiuis propter quas ineſt ſubstantiæ corruptibili transmutatio alteratiua qua tenditur ad corruptionẽ. oppositũ aũt videmꝰ in ſubstãtiis corruptibilib. siue siue eleméta siue elemẽtata. In ꝓposito ꝯstat quare esse ſubstantiæ incorruptibilis, vt cæli nõ mensuratur tempore, q̃a nõ est coniunctum huiusmodi qualitatibus, nec transmutationi qua tendat in non esse. Constat etiam quam rationabiliter ponit esse rei corruptibilis mensurari tempore, q̃m & si intrinsecè sit impartibile, & non de genere successiuorum, tñ quia est coniunctum continuæ transmutationi ex qualitatibus contrariis, quæ insunt ſubstantiæ elementari, ideo conuenienter mensurantur tempore. & potest sic probari propositum, Quęcunque transmutantur in tempore mensuran

ſurantur tempore ex 4.Phyſ.tex.117. ſicut ex oppoſito quæ non patiuntur à tempore non menſurantur tẽpore, vt immanentes actiones,&eſſe luminis in aere,quia tẽp⁹ nõ agit ad eorum non eſſe. Poſito.n.q̃ ſol firmaretur ſuper hæmiſphærium noſtrum per mille annos idẽ numero lumẽ ſemper conſeruaretur, q̃m nullum adeſſet corruptiuum. Sed ſubſtantia corruptibilis patitur à tempore &tranſmutatur in tempore quò ad eſſe ſubſtantiale p̃p contrarietatẽ quæ eſt in qualitatibus à quibus non poteſt ſeparari, ergo, &c. Ad argumentum aũt in quo videtur ſe fundaſſe Heruæ⁹ nego minorem. Nam ad hoc q̃ aliquid menſuretur tempore non eſt neceſſe q̃ ſit intrinſecè admixtum ſucceſſioni, ſed coniunctum tranſmutationi alteratiuæ,qua tendit ad corruptionem.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXIII.

Num tempus eſt tantum vnum.

Tempus autem vbique idem.textu 132.

Tẽpus p̃prie eſt tãtum vnum, ſecundariò aũt multa ſunt, ſicut ſunt multi motus quorũ menſura dicuntur eſſe.

IN hac q.aduerte q̃ Peripatetici conſentientes Ariſt.in 4. Phyſ.in tex.132.concordant in hoc q̃ tempus eſt tantùm vnum.Et q̃m B.T.concordat in hoc cum Com.ſ.q̃ tẽpus primo & principaliter conſequitur diurnum motum corporis cæleſtis, qui eſt primus & regulatiſſimus, vt patet in com.132. iõ vt plenè reſoluatur ſenſus Philoſophi & Com. & B.T.de vnitate vel pluralitate temporis ſic procedendũ eſt,Primò ponetur vna diſtinctio de tempore.Secũdò duæ concluſiones reſpõſiuæ.Tertiò ſoluẽt quædã argumenta, quæ videntur habere aliquã apparentiã cõtra viam noſtrã.

Quantùm ad 1.aduerte q̃ tempus apud Com.& B.T.ſolet dupliciter accipi, ſ.Tempus, principaliter & primò, & tempus ſecundariò, vnde Com.in com.132.inquit, Sed debes ſcire q̃ tempus licet ſit numerus cuiuſlibet motus tamen non eodem modo,ſed ſm prius & poſterius,q̃m eſt numerus aliorum motuum propter tranſlationem, i. motum localem,q̃m ſi tranſlatio non eſſet,non eſſet tempus.Et ſi alteratio,non eſſet,neque argumentatio neq; generatio neque corruptio, & tñ eſſet tranſlatio eſſet tempus, & ſi de modis tranſlationis non eſſet trãſlatio circularis non eſſet tempus, & de circulari velocioris circulationis, ſ. diurni motus.Tẽpus igit etſi eſt numerus cuiuſlibet motus,tñ attribuitur eis principaliter & ſecundariò,hæc Com. Aliqui aũt ſolent ſic diſtinguere,Tẽpus propriè dictũ & tẽpus cõmuniter dictum, & hanc diſtinctionem declarauim⁹ ſuprà in q.20.huius 4.vbi quæſitum eſt ſi tempus eſt mot⁹ vel nõ.

Quantùm ad 2.ponitur prima concluſio,Tempus ſecundariò vel communiter dictum non eſt tm̃ vnum numero, ſed plurificatur vt plurificantur motus. Hæc ſic probatur, In quocunque eſt prius & poſterius ſm durationem in eo eſt tempus communiter dictum,non.n.eſt intelligibile q̃ anima apprehendat in aliquo eſſe prius & poſterius ſm durationem niſi per habitudinem ad tempus: nam dicit̃ pars prior duratione,quia priori tempore facta eſt,& poſterior quia poſteriori tempore facta.Sed conſtat q̃ in omni motu cùm ſit res ſucceſſiua eſt pars prior & poſterior ſm durationem,q̃m pars vna ſuccedit alteri,ergo,&c. Prætereà,vno motu poteſt menſurari alter motus, vt deambulatione Socratis per tantum ſpacium poteſt menſurari calefactio aquæ. Sed omne menſurans motum vt ſic poteſt dici tempus largè,ergo,&c.Et aduerte q̃ in hac concluſione communiter concordant Doctores,vt Heruæus & Greg.& Capr.vnde ipſe Capr.in 2.Sen.di.2. q.2. ſoluens argumentum primum factum contra primam conclu.diſtinguit ſic,Tempus poteſt dupliciter accipi, ſ. propriè & ſtrictè, & ſic eſt tm̃ vnicum tempus, ſ.numerus motus primi mobilis. Alio modo ſumitur impropriè & largè, & ſic numerus cuiuſlibet ſucceſſionis poteſt dici tempus.Et reſpondẽns ad ſeptimum factum contra eandem conclu.inquit in fine ſolutionis,Argumentum non aliud concludit niſi q̃ in omni motu continuo eſt formaliter tempus largè & impropriè dictũ. Eandem concluſionem tenet Iand.in 4 Phyſ.q.28.vbi inq;t, Tempus ſecundariò &per poſterius dictum eſt in quolibet motu tanquã in ſubiecto, & multiplicatur numeraliter ſecundùm multiplicationem mobilium quæ mouentur.

Secunda cõcluſio ſit iſta,Tempus propriè dictũ,ſiue,vt inquit Com. primò & principaliter eſt tm̃ vnum & idem numero reſpectu omnium temporalium:probatur ſic,Nullum accidens eſt multiplicabile in plura numero niſi per multiplicationem ſui primi & p̃ ſe ſubiecti,&maximè multiplicatione naturali & reali, vt ,p nunc excludam multiplicationem intentionalem.De qua locuti ſumus ĩ 5. Metaphyſicæ,in q.18. Sed tps eſt accidens ſiue ſit idem cum motu ſiue diſtinctum,eſt.n.quantitas ſucceſſiua,ergo non poteſt multiplicari niſi multiplicẽ ſuum ſubiectum.Sed ſubiectum ſuum eſt motus primi mobilis, ſiue primũ mobile, vt eſt ſub primo motu, qđ eſt immultiplicabile ſtante vnitate mundi,ergo,& tps propriè dictum eſt immultiplicabile.Quòd autem ſubiectum temporis ſit primus motus probatur, quia motu primo menſurantur omnes alij motus vt ſimpliciſſimo ſui generis,ergo tempus propriè dictum cõſequitur primum motum vt primum menſuratum, & primum ſubiectum,ad quem comparatur,vt dixim⁹ ſ. vt menſura intrinſeca, & ſua propria paſſio. Et hæc eſt intentio Com.in com.132. vbi inquit, Tempus igitur ſequitur hunc motum, ſ. primum & iſtæ mot⁹ ſumitur in diffinitione ei⁹, & ipſum tempus menſurat illum,non ſm q̃ numerus menſurat numeratum, i. non comparatur ad ipſum præcisè vt menſura,ſed ſm quod menſurat aliquid quod eſt forma in re,i.ſed ſm q̃ eſt mẽſura quæ eſt ſubiectiuè & intrinſeca in re mẽſurata:alios verò mot⁹ mẽſurat ſecũdũ q̃ numer⁹ mẽſurat numeratũ,i.inquãtùm eſt præcisè menſura extrinſeca,q̃ mẽſurat,vt applicat̃ mẽſurato,vt vlna applicata menſurat pannũ,nõ q̃ ſit ſubiectiuè in mẽſurato. Patet igitur qũo tps propriè dictũ &principaliter eſt tm̃ vnũ.Et de hoc tpe intelligẽdũ eſt quod dicit Phil.in tex.132.ſ. q̃ non poſſent eſſe plura tempora æqualia ſimul, quorum vnum non ſit pars alterius,vt duo dies,duæ horæ,duo menſes,&c.

Quantùm ad 3.aduerte q̃ Iand.in 4.Phyſ.in q.28. in principio reſponſionis videtur mordere B.T.de vnitate temporis propter vnitatem primi motus,vnde dicit,Ad quæſtionem dicũt aliqui ſimpliciter & indiſtinctè, q̃ ipſum tps eſt vnũ numero in omnib.temporalib.q̃a primũ mot⁹ q̃ eſt ſubiectum primũ & propriũ tẽporis,non eſt niſi vnũ numero, vt notum eſt.Sed ſalua pace,&c. Et poſtquàm recitauit opinionẽ B.T.arguit dictis & rationibus contrà.Verùm, q̃a non concludunt niſi de tempore communiter ſiue ſecũdariò dicto,ideo nolo immorari ad recitandũ & ſoluẽdũ ea.

Tu tñ aduerte q̃ non eſt verum q̃ B.T.ſimpliciter & indiſtinctè ponat tps vnum numero in omnibus temporalibus proptervnitatem primi motus,ſed intendit de tempore propriè dicto. Nam & ipſe innuit & acceptat diſtinctionem de tempore propriè & communiter dicto. Vnde in 2. Sent.di.12.q.1.art.5.ad tertium,ſic dicit,Nam poteſt intelligi de tempore quod eſt numerus motus primi mobilis ſed oportet q̃ per tempus ſignificetur tempus largè ſumptum, ſi ſumatur tempus pro numero cuiuſcunq; ſucceſſionis.Ex quibus conſtat q̃ acceptat tempus propriè dictum, quod eſt numerus primi motus, & hoc ponit vnicum propter vnitatem primi motus, & tempus largè, & hoc multiplicatur,ſicut multiplicantur ſucceſſiones, & ſic Iandunus non tendit ad mentem B.Tho. nec obiectiones ſuæ aliquid concludunt contra viam noſtram.

Aliqui alij conantur deſtruere fundamentum B.T.quod etiam eſt Com.vt allegatum eſt ſuprà,ſ.q̃ tempus non fundatur in primo motu ſolùm,ſed in omni motu,& inter omnia ſua argumenta duo videntur ſibi præcipua.

Primum eſt, Indiuidua eiuſdem rationis habent paſſiones proprias eiuſdẽ rationis, q̃a propria paſſio cõſequitur ſpeciẽ,& nõ indiuiduũ.Sed oẽs motus circulares ſunt eiuſdem rationis, ſaltem in hoc q̃ eſt eſſe ſucceſſiuum, & eſſe actum admixtum potentiæ. Sed in motu primi mobilis inquantùm eſt ens ſucceſſiuum, & actus admixtus potentiæ fundatur prius&poſterius,igitur conſimiliter in omni motu circulari fundabuntur prius & poſterius inquantùm q̃libet eſt eiuſdem rationis in hoc q̃ eſt eſſe ſucceſſiuum, & eſſe actum admixtum potentiæ.Sed prius & poſterius abſolutè conſiderata in motu ſunt tempus,ergo in omni motu circulari,vt in ſubiecto fundatur tempus.

Ad hoc dicitur in via noſtra,q̃licet omnes motus circulares dicantur eſſe eiuſdem rationis inquantùm ſucceſſiui, & inquantùm ſunt actus admixtus potentiæ,&inquantùm in eis ſunt ſignabilia prius & poſterius numerabilia,nõ tñ ſunt eiuſdem rationis in hoc q̃ eſt eſſe primum motum & notiſſimum & regulatiſſimum, q̃m iſtæ conditiones ſunt propriæ motus diurni primi mobilis, & tempus fundatur in eo non præcisè propter prius & poſterius numerabilia in eo, ſed ſimul cum dictis conditionibus, quibus remotis non fundaretur in eo tempus propriè dictum, de quo nunc intendimus,ſed tantùm tempus communiter dictum,

Ad argumẽtum igitur nego minorẽ,quæ fuit hæc,Sed pri⁹ & poſterius abſolutè conſiderata in motu ſunt tempus.

Secũdum eſt,Si nõ eſſet mot⁹ primi mobilis adhuc eſſet tempus,ergo non fundatur præcisè in eo vt in ſubiecto,ſed & in aliis motib⁹. Conditionalis ſic probatur, Si non eſſet motus primi mobilis adhuc anima apprehẽderet temp⁹ in alio motu,putà in horologio,vel in motu rotæ figuli.Nam poſſet in eo numerare prius & poſterius,ergo,&c.

Ad hoc dicitur,q̃ ſtante conditionali eſſet tempus fundatum vt in ſubiecto in illo motu qui eſſet prim⁹, quicunque eſſet ille.Nã iõ tempus cõſequitur primum motũ,quia vnumquodque eſt aptum menſurari primo ſui generis.

Sed dices,Cùm tẽpus ſit accidens,&ſm te ſit vnum numero,& non ſit multiplicabile:ſi remoto motu primi mobilis q̃ nunc eſt prim⁹ mot⁹ eſſet in alio motu q̃ tunc eſſet primus putà in motu Solis,aut Lunæ, ſequitur q̃ migraret accidens de ſubiecto in ſubiectum,quod eſt impoſſibile.

Ad hoc reſpondeẽ reſpõſione Heruæi in 2.Sent.di.2.q.1.in reſponſione ad primũ, & dicit q̃ non ſequitur q̃ accidens migret de ſubiecto in ſubiectũ,ſed ſequitur q̃ accidẽs ſimul tunc exiſtens habeat quandã nouam rationem,quã pri⁹ nõ habebat, ſ.q̃ non habeat ſecum aliã ſucceſſioné vniformiorem ſe,ſicut etiã ſi Deus modo amoueret motũ primi cæli, motus ſequentis cæli qui nunc non habet rationem primi motus traheretur ad rationé primi motus,&in hoc nihil ſibi acquireretur,ſed tolleretur habitudo ad aliquid pri⁹,& ſimiliter eſſet in ꝓpoſito.Hæc de ꝓſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXIIII.

Num tempus habeat eſſe extra animam.

Dignum autem conſideratione eſt quomodo ſe habet tempus ad animam,text.136.

Tempus formaliter ac materialiter habet ſuum eſſe completũ ab anima.

IN hac q. aduerte eius difficultatem conſiſtere in parua entitate temporis,q̃ eſt maximè latẽs,& in multa diuerſitate opinionũ, vt aũt habeas reſolutionẽ in via noſtra ſic procedendũ eſt.Primò ponitur id in quo oẽs communiter conueniunt. Secundò recitabuntur tres opiniones, ex quibus tertia erit B. Tho. & ſecundùm eam terminabitur quæſitum.Tertiò ſoluentur quædam argumenta.

Quantùm ad 1.aduerte, q̃ omnes conueniunt in hoc q̃ tempus in ſui ratione duo includit,ſ.formale& materiale, formale eſt illud quo formaliter diſtinguitur tempus à motu,& hic eſt numerus, vt dixim⁹ ꝑ. qñ quæſiuimus ſi tẽpus eſt motus.Materiale eſt illud cui applicaẽ talis numerus.Sicut cùm dixim⁹ decẽ canes, ly Canes eſt materia talis numeri , ſic in ꝓpoſito motus eſt materia talis numeri quale eſt tẽpus.Tu tñ aduerte q̃ licet numerus ſit formale nõ tñ eſt vera forma tẽporis,& licet motus ſit materiale, non tñ eſt vera materia , aliter tẽpus eſſet qd realiter cõpoſitũ ex materia & forma,quod eſt impoſſibile,cùm ſit accidens,& prætereà tempus eſt ens per ſe.Sed enti ꝑ ſe repugnat componi eſſentialiter ex duabus ſpeciebus eiuſdẽ prædicamenti.Sed numerus eſt ſpecies quantitatis diſcretæ,motus aũt eſt quantitas continua, ergo, &c. Sed dicitur eſſe formale in tempore numerus , quia ſicut res naturalis habet à forma eſſe ſuum completum,ſic tempus habet rationem ſuam completam ex numero quo numerat anima prius & poſterius in motu.Motus autem eſt materiale, q̃a ſicut materia ſupponitur formæ,ſic motus ſupponitur numero & diſcretioni quam habet facere anima circa partes motus.

Quantùm ad 2.aduerte,q̃ tres ſunt ſentẽtiæ famoſæ de entitate temporis,ſ.Com.& eorum,qui ſequuntur eum,Alber.de Saxonia.& B.T.Via Com. ſtat in duabus cõcluſionibus.Prima eſt,Tẽpus quò ad ſuũ materiale eſt actu extra animã:probaẽ,Materiale in tẽpore eſt fluxus cõtinuus, quo mobile fluit ab vno vbi ad aliud in motu locali, vel ab vna parte formæ ad aliam in motu alterationis.Sed talis fluxus eſt ens extra animam , qm̃ omni homine dormiente adhuc fluit cælum ab oriente ad meridiem, & quòd calefit fluit à calore,vt tria,ad calorem intenſiorem,ergo,&c.

Secunda concluſio eſt,Temp⁹ quò ad ſuum formale nõ eſt actu extra animam,ſed ab anima: probatur ſic de intentione Com.in com.131. Cùm res numerans,quæ eſt aĩa,non fuerit,numerare,quod eſt actio numerantis,non erit,& cũ actio numerantis non erit,numerus non erit, qm̃ numerus aut eſt numeratum,aut actio numerantis,ſed conſtat q̃ nõ eſt numeratum,ergo eſt actio numerantis in numerato vel circa numeratum, vt obiectum.Sed numerans, ſ.motum q̃ eſt fluxus continuus non eſt niſi anima intelligens &apprehendens partes mot⁹,vt vna eſt antecedẽs aliã,ergo ſi anima intelligẽs nõ erit,nõ erit numerus,& cùm tempus quo ad ſuum formale ſit numerus, ſequitur q̃ tempus vt ſic nõ eſt extra animam,ſed ab aĩa. Et aduerte quod radix ſententiæ Com.ſtat in hoc,q̃ arbitratur ad numerum rei cõtinuæ neceſſariò requiri actualẽ numerationẽ quæ nõ eſt niſi per aĩam intelligentem , ita q̃ poſito continuo ſucceſſiuo numerabili niſi actu numeretur,nõ dabitur eius numer⁹ actu, ſed tm̃ in potentia,vnde concludit in ſupradicto com.Tẽpus igit̃ non erit in actu niſi anima ſit, ſ.numerans actu, in potentia verò erit ſi anima non ſit,ſcilicet actu numerans.

Secunda via eſt Alber.de Saxonia in 4.Phyſ.in q.16. Qui poſtquàm recitauit opinionem Com.tenet q̃ tẽpus eſt ens reale extra aĩam quò ad ſuum materiale,& in hoc concordat cum Com. & vltra hoc tenet etiam quò ad ſuum formale,& in hoc diſſentit à Com.& radix ſua eſt, q̃a arbitratur q̃ de ratione numeri applicati non ſit actualis numeratio,ſed numerabilitas,nec eſt neceſſe eſſe actu numerantẽ, ſed potentẽ numerare. Vnde ad hoc q̃ ſit numerus decem canum, non eſt neceſſe q̃ actu numerenẽ & q̃ ſit aĩa numerans actu,ſed q̃ ſint numerabiles,&aĩa potẽs numerare.Et q̃ ad numerũ rerũ actu nõ req̃ratur numerãs actu,ſed potens numerare,& q̃ exiſtãt res numerabiles videẽ aſſentire B.T.in expoſitione tex.131.ſoluẽs dubiũ motum. Tenet igit̃ Alber.de Saxonia q̃ quia mot⁹ primi cæli eſt ens extra animam,& eſt numerabilis,i.diſtinguibilis in partẽ præcedentem & partem ſequentẽ ꝑ apprehenſionẽ animæ,dato caſu q̃aĩa actu nõ diſtingueret nec numeraret,adhuc eſt tempus actu quò ad ſuum formale & materiale extra aĩam, & aduerte q̃ B.T.in Tract.de Tempore in Opuſculis videtur ſeq̃ hanc viã.Sed vt dicem⁹ ꝟ. Trac.ille non acceptaẽ vt editus à B.Th.Verùm hæc via videẽ contradicere Philoſopho qui in 4.Phyſ.tex.131.dicit,Impoſſibile eſt eſſe tempus ſi anima non ſit , ſed aut hoc q̃ vtcunque ens eſt tempus. Ergo Philoſophus intendit q̃ tempus pendeat ab anima, vel quò ad formale vel quò ad materiale.

Si quis vellet hanc viam ſuſtinere dicere poſſet q̃ licet Philoſophus propoſuerit hoc dubium , vtrum cùm non ſit anima,erit tunc tempus,an non, vt patet in tex.131. tñ non ſoluit niſi dubitatiuè & conditionaliter loquens , vt patet intuenti textũ prædictũ. Vel poteſt dicere q̃ licet non pendeat quantùm ad actualẽ numerationẽ,quia ſine ea adhuc eſt tempus , pendet tñ quò ad numerabilitatem , quia hæc conditionalis eſt vera , Si non eſt aliquod potens numerare,non eſt aliquod numerabile,ſicut ſi non eſt aliquod potens ſentire, non eſt aliquod ſenſibile : ſenſibile.n. reſpicit ſenſitiuum,vnde bene ſequitur,Si non eſt anima potens numerare motum,non erit mot⁹ numerabilis, ſ.motus numerabilis ſecundum prius & poſterius quod eſt tempus,ergo ſi non eſt anima non eſt tempus. Vel poteſt dicere, q̃ licet tempus non pendeat ab anima quò ad ſuam entitatem, pẽdet tñ quò ad actualem applicationem motibus ꝑ ipſum menſurandis.Non.n.tẽpus menſurat apprehenſibiliter iter Socratis,niſi anima applicet tantum tempus itineri Socratismenſurando,putà horam aut diem.Sic poſſet dici diſputatiuè,licet non intendam tenere hanc viam, ſed immediatè ſequentem,quam reputo eſſe ad mentem B.Tho.

Tertia igit̃ via,quã elicio ex B.T. in expoſitione tex.131. tenet q̃ tempus quantùm ad formale & materiale recipiat complementum ab anima,ita q̃ licet fundamẽtum habeat in re , non tñ habet rationem perfectam , niſi per animam apprehendentem.Et mens ſua ſtat in hoc, Rerum numerabilium quædam habent eſſe fixum & permanens extra omnem apprehenſionem animæ,vt lapis & lignum & alia quę dicuntur entia permanentia. Et iſta nec quantùm ad eſſe nec quantùm ad numerum pendent ab anima. Nam dato quòd nullus intellectus numeraret lapides exiſtentes in fundo maris, adhuc eſſent in numero certo & determinato : quia de ratione numeri numerati in permanentibus non eſt actualis numeratio,ſed numerabilitas.Tales igitur res permanentes habent completum eſſe extra animam. Quædam autem res numerabiles ſunt, quæ non habent eſſe permanensnec totum ſimiliter,ſed conſiſtunt in quadam ſucceſſione ita quòd eis repugnat habere partes ſimultaneas & de ſuo eſſe nihil habent extra animam niſi quoddam indiuiſibile continuatiuum partium ſuccedentium, ſicut eſt mutatum eſſe in motu & inſtans in tempore, & in his ſucceſſiuis ſi debet eſſe aliqua totalitas numerabilis, eſt neceſſe q̃ ſit intellectus apprehendens partem præcedentem quæ iam fuit,& cõparet ſequenti futurę,& diſtin-

guat

guat eas in priorem & posteriorem.v.g. Intellectus considerans mobile vt sub tali dispositione vel vt existens in tali situ,cognoscit q̄ causat priorem partem motus,& vt est in alio situ causat posteriorem partem. Cùm igitur motus non habeat in re nisi indiuisibile cōtinuatiuum si debet apprehendi vt quoddam totum habens partes, quibus repugnat simul esse,hoc non erit nisi per opus animæ,ergo motus remota anima habet esse in completum, & cùm tēpus sit idem cum motu aut fundetur in motu primo,vt dictum est ꝛ.sequitur q̄ si esset motus,vt est quoddam totum ab anima sequitur q̄ etiam esse temporis & quò ad formale,& quò ad materiale quod est motus pendet ab anima,ita q̄ sine anima habent esse imperfectum,in hoc igitur stat resolutio B.T.de cuius mente pono hanc conclusionem,Nec motus,nec tempus vt considerantur sicut quædam tota,habēt esse perfectum extra animam,qm̄ nullum totum cui repugnat habere partes simultaneas, quanuis contingat eas simul intelligere habet completum esse actu sine apprehensione. Sed tempus & motus cum sint successiua sunt talia, ergo,&c.

Quantùm ad 3.aduerte tria argumenta contra determinationem factam.Primum sumitur ex Tract.de tempore,B. T.in Opusculis, in c.1. qui expresè tenet cum secunda via, & reprehendit Com. qui tenet primam viam, & vltra hoc sic arguit,In quocunque motus habet esse perfectum illud mouetur necessariò,sed ſm te,motus habet esse perfectum in aīa,ergo aīa necessariò mouetur,quod est inconueniēs.

Ad hoc dicitur q̄ Tract.ille non est B.Th.quod patet ex duobus.Primò quia in c.3.illius Tract.in fine negat esse substantiale rei mobilis mensurari tempore,cuius contrarium tenet in prima part.q.x.vt declaratum est ꝛ.Secundò, quia leuitas rationis adductę non est attribuenda tāto ingenio. Quis.n.nescit q̄ maior propositio non est vera nisi de eo in quo est motus,vt in subiecto mobili,&nó de illo in quo est vt cognitum in cognoscente?Et hoc modo ponit B.T.motum habere esse perfectum in anima, ſ.vt obiectum cognitum in cognoscente,&ideo non sequitur animam moueri.

Secundum sumitur ex Heruæo in 2.Sen.dist.2.q.1. art.3. & arguitur sic,Si tempus est ens,secundū animā,ita q̄ non habeat esse completum extra animam vel est ens vt figmentum excogitatum,de quo fundamentū non est in re, vt chimæra:vel est ens in anima,vt vniuersale,cuius fundamentū est in re,sed vniuersalitatem facit intellectus,nō primo modo,vt cōmuniter conceditur,nec secūdo modo,quia Phil. in 6.Meta. tex. 4.diuidit ens in anima secundo modo dictū contra ens,quod diuiditur in x.prędicamenta.Sed tempus pertinet ad ens,quod diuiditur in x.prædicamenta,cùm sit spēs quātitatis,ergo nō est ens in anima,sed extra animam.

Ad hoc dicitur,q̄ non est ens in anima primo modo nec sicut vniuersale,sumendo vniuersale pro intentione vniuersalitatis,qm̄ vniuersale vt sic est ens rationis distinctū contra ens reale diuisum in x.prædicamenta.Sed est ens in aīa sicut natura,cui attribuit intellectus intentionem vniuersalitatis,quæ licet sit res, tamen non dicitur formaliter vniuersalis nisi p̄ opus intellectus,vt declarauim⁹ in 1.de Aīa, in q.7.sic dico de tp̄e,licet fundamētū sit reale, tñ formale est aīa.Argumētū aūt Heruęi p̄cedit ac si teneremus tps esse præcisè per opus animæ,sicut intentio vniuersalitatis.

Tertium sumitur ab eodem Heruæo vbi ꝛ.& est tale,Posito q̄ nullus intelligeret motū,& tñ q̄ cælum moueretur, sicut nunc mouetur, quæro aut mouetur successiuè ſm rē, aut non.Si sic,ergo erit successio ſm rem extra aīam in rerū natura,sed impossibile est ponere successionem realem extra animā in motu quin ponatur cōsimilis realitas in tpe præcipuè cùm videatur q̄ tps nō sit aliud q̄ talis successio formaliter accepta.Si nō,contrà,Illud quod nihil reale ponit in motu vel mobili impossibile est quòd det esse successiuum. Sed anima intelligendo motum nihil reale ponit in motu vel mobili, cum intelligere secundùm q̄ huiusmodi nihil ponat ī re intellecta,ergo aīa nihil facit ad hoc qđ successio sit ī motu nec p̄ cōsequēs successio motus nec ipsum tps hēt esse ab aīa, nisi sit aīa quæ sit causa motus cæli.

Ad hoc dr̄,q̄ nullo ītellectu ītelligēte motū cæli erit successio ſm rem in tali motu:q̄a erit mutatum esse vt continuatiuum partis præcedentis & partis subsequentis, & eodem modo conceditur,q̄ tps est extra animam rōe instantis continuantis præteritum cum futuro. Sed ex hoc nō sequitur q̄ tempus & motus habeant esse perfectum extra animam, si considerantur vt quædam tota, de quibus nihil est extra animam nisi indiuisibile continuatiuum vt dixim⁹ declarantes mentē B.T. Et si tu aduertes cognosces q̄ hoc argumentum non concludit nisi contra eos,qui ponunt tēpus præcisè habere esse in anima,vt purum ens rationis,q̄ nos non tenemus.Vnde via nostra est media inter duas extremas,quarum vna ponit tempus totaliter habere esse per animam,altera q̄ totaliter habet extra animam nostram,tenet quòd habet esse imperfectum extra animam,sed per animam completur modo quo dictum est ꝛ. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XXV.

Num in toto tempore sit idem instans vel plura.

Diuidit aūt potētia,&inquantū quidē huiusmodi est semp ē alterū ipm nūc,inquantū aūt copulat semp idē ē, sicut et ī mathematicas lineas.nō.n.semp idē pūctū intellectu.t.121

IN hac q.aduerte q̄ qm̄ instās est minimæ entitatis & nō pmanēs, iō cū summa difficultate pōt manifestari quid sit,& an vnū,an plura,nisi cōparetur ad aliquod indiuisibile,permanens,putà ad punctum vel comparetur ad mobile.Nam sicut punctū suo fluxu imaginario apud Geometram causat lineā,& mobile suo progressu causat motū localem.Et propter talē difficultatem Phil.in 4.Phys. tex.121. loquitur proportionaliter de puncto & de instanti:& eodē modo procedit B.Th. in Tract.de Instantibus. Vt igitur modo clariori quo possumus resoluamus præsens q̄situm,sic p̄cedemus.Primò cōsiderabimus de vnitate & pluralitate puncti in linea. Secundò de identitate & diuersitate mobilis in motu. Tertiò loquemur proportionaliter de vnitate & pluralitate instantis in tempore.Quartò soluemus quædam apparentia argumenta.

Idem instans extrinsecū est in toto tpe,nō aūt tē ē idē in trinsecū.

Quantùm ad 1.aduerte q̄ in linea assignatur duplex pūctū,ſ. extrinsecū & intrinsecū : extrinsecū est illud qđ suo fluxu apud Geometram causat lineā. Et dr̄ extrinsecū eò q̄ non est de essentia lineæ cōstituę,q̄a cū sic q̄d vnū indiuisibile nō pōt esse in diuersis partibus lineæ.Nec est termin⁹ lineæ,q̄a cū linea finita habeat duo extrema actu quæ sunt duo puncta,vt patet ex diffinitione lineæ finitæ,non pōt idē pūctū præcisè esse duo extrema.Nec est cōtinuans partes lineæ adinuicē,qm̄ idem punctum non potest continuare plures partes lineæ, aliter haberet plures situs simul in cōtinuo,qđ est impossibile,sicut impossibile est idē corpus esse simul in pluribus locis.Et hoc punctū extrinsecū est vnū numero in tota linea quā causat imaginariè suo fluxu.

Punctum intrinsecum est illud quod terminat & continuat lineam,& non est vnus tm̄,imò sunt duo actu,vt actu terminant lineam finitam,& sunt infinita in potentia vt linea est diuisibilis in infinitū.Sed dices,Quid sunt hæc puncta intrinseca,& quare dicuntur intrinseca?Dico q̄ sunt diuersa esse ipsius puncti extrinseci vt causat lineam.Nam est imaginandum q̄ secundùm q̄ fluit,acquirit diuersa esse accidentalia, prout enim est in prima parte sui fluxus acquirit vnum esse,& prout est in secunda,aliud,& differt à seipso vt fuit in prima parte fluxus,sicut differt Sortes vir à seipso puero,& hæc diuersa esse dicuntur puncta intrinseca. Quæ ideo dicuntur intrinseca quia sunt de ratione lineæ. Nam in eius diffinitione ponitur punctum,vt terminus vel vt extremum secundùm Euclidem,& ponitur & continuās & copulans partes,eò q̄ linea est de genere continuorum. Continuum autē est cuius partes copulantur ad vnum terminum communem.Patet igitur quomodo in linea est tantum vnum punctum,& quomodo plura.

Quantùm ad 2.aduerte q̄ licet mobile non sit causa effectiua motus,est tamen causa materialis eò q̄ motus est actus mobilis vt declaratum est in 3.li. Et ideo mobile vt est sub motu potest dupliciter considerari.Primò quò ad substantiam vel suum esse substantiale præcisè. Secundò quò ad esse accidentale quod sibi accidit vt est sub motu,prout aliter &aliter se habet in toto motu.Putà in 1.parte motus est in hoc vbi,& in alia in alio, &c. Si consideretur mobile primo modo,sic in toto motu est vnum & idem.Habet em̄ motus vnitatem ab vnitate mobilis vt dicetur in li.5.si consideretur secundo modo sic est diuersum & plura accidentaliter secundùm illa diuersa esse sibi accidentalia,&secundùm diuersas dispositiones quibus afficitur,dum est in mouer i.Sed dices, Hæc diuersa esse accidentalia mobilis quid sunt? Dico quòd sunt illa quæ solemus appellare momenta vel mutata esse , & hæc continuant ac terminant motum , sicut puncta intrinseca continuant & terminant lineam. Et hæc mutata esse sunt de ratione motus,

vt

vt est de genere continuorum,sicut.n.partes lineę copulantur ad punctum vt ad terminum communem,sic partes motus ad mutatum esse, quod est finis præcedentis partis & principium sequentis: & sic patet quomodo in toto motu stat idem mobile secundùm subſtantiam,& diuersum secũdùm esse accidentalia.

Quantùm ad 3.aduerte ꝙ proportionaliter instans in tẽpore est duplex,ſ.extrinsecum & intrinsecum.Extrinsecum est illud quod suo fluxu imaginario causat tempus,sicut apud Geometram punctum extrinsecum causat lineam.Sed in hoc differunt, quia punctum causat quantitatem continuam permanentem,instans autem continuum successiuũ. Et hoc instans extrinsecũ non est pars temporis nec terminus, nec continuans tempus eadem ratione, qua diximus, punctum extrinsecum non esse terminum nec continuatiuum lineæ,instans autem intrinsecum est illud quod terminat & continuat & diuidit tempus & est de rõe intrinseca temporis vt est quantitas continua conformiter per omnia sicut diximus de puncto intrinseco in linea.Si loquimur de instanti extrinseco sic est tm̃ vnum secundùm rem in toto tempore vt dicit Phil.& probatur sic,Si non est tm̃ vnũ secundùm rem,ergo ei succedit aliud instans immediatè,vel aliqua pars tpis:non primum,quia vnum instans nó potest continuari alteri instanti,vt probabitur in li.6.Phy. nec secundum,quia nulla pars tpis potest existere sicut secundũ aliquod indiuisibile cùm sit de genere successiuorum,vt diximus in q.præced.Præterea,Apud Phil.sicut se habet mobile ad motum ita nunc ad tempus. Sed mobile est tm̃ vnũ in toto motu stante vnitate motus vt declarabitur in 5.libr. ergo in toto tpe est tm̃ vnum instans secundùm rem, si autem loquamur de instanti intrinseco terminante & continuante tempus,sic non est vnum tm̃,sed plura realiter, duo quidé actu terminantia omnem signatam partem tpis.v.g. In hora est primum & vltimum instans & alia sunt infinita in potentia,,put hora est diuisibilis in partes infinitas,sicut diximus de linea.Quòd aũt hæc instãtia intrinseca sint plura ,pbatur,Quodlibet cõtinuum finitũ habet duo extrema distincta realiter,qm̃ idẽ respectu eiusdem partis nõ potest esse principium & finis.Sed quælibet pars tpis est continua & finita,vt ab oĩb conceditur, ergo habet duo extrema:extremũ aũt in tpe est instans sicut extremũ in linea est punctũ,ergo in qualibet parte tpis sunt plura instantia intrinseca terminantia & continuantia tempus. Sed terminantia sunt actu continuantia autem sunt in potentia,& si fiat diuisio in tempore, erunt actu terminantia partes diuisas sicut proportionaliter est in diuisione lineæ.

Sed fortè quæres,quid sit instans extrinsecum & intrinsecum,& in quo distinguuntur.

Dico ꝙ instans extrinsecum nõ est subſtantia primi mobilis,nec pura negatio,vt aliqui opinãtur,sed est vnitas de gñe quãtitatis,vnitas inquã,mobilis non ſm subſtantiã immediatè & simpliciter, sed vnitas mobilis accidẽtalis ,put est sub forma secundùm quam est motus,putà sub vbi fluẽte,instantia autem intrinseca sunt diuersa esse instantis extrinseci.Vnde aduerte ꝙ sicut se habent mutata esse ad ipsum mobile ita instantia intrinseca ad instans extrinsecum. Sed vt diximus mutata esse sunt diuersa esse quæ accidunt mobili,vt aliter& aliter se habet in motu,sic & instantia intrinseca sunt diuersa eẽ istãtis extrinseci, ,put suo fluxu imaginario causat tps.Distinctio aũt inter ea patet ex ꝓdictis.

Quantùm ad 4. aduerte ꝙ quia impugnantes viam nostram vt est Scotus & Greg.& Durá. nõ penetrarũt distinctionẽ datã de duplici instãti, ſ.extrinseco & intrinseco,ió formarũt plura argumenta q̃ laborãt in æquoco,q̃ tu videre poteris in Capr.in 2.di.2.q.2.cõtra secundã conclusionẽ, nec volo hĩc immorari ad recitandũ.nã cũ Capr.saluat ſm viã Thomiſt.errare ñ poteris sequẽs eiꝰ solutiões.Has quæ stiões de tpe ordinaui & determinaui vt potui,qm̃ cũ sint de minimo ente,quale est ens successiuũ, sunt multæ difficultatis & ambiguitatis.Hæc de ꝓsenti quæsito dicta sint.

Quæstionum naturalium super quartum libr. Physic.Finis.

QVÆSTIONES MAGISTRI CHRYSOstomi Iauelli,super quintum lib. Physicorum.

In 5.lib.Physi.determinanda sunt quæsita in fraſcripta.

1 *Num generatio sit motus.*
2 *Num in subſtantia sit contrarietas.*
3 *Num relatio possit aduenire alicui de nouo sine mutatione sui.*
4 *Num motus accipiat esse per motum.*
5 *Num in quãtitate & qualitate sit motus,quia est in eis cõtrarietas.*
6 *Num magis & minus perfectum in forma ad quam est motus differant specie.*
7 *Num ad hoc ꝙ sit vnus motus numero necesse sit formam secundùm quam est motus,esse vnam formam numero à principio motus vſque ad finem.*
8 *Num per motum forma corrupta possit reuerti eadem numero.*
9 *Num toto tempore quo durat sanitas, sit eadem numero.*
10 *Num motus regularis sit magis vnus,quàm irregularis.*
11 *Nũ cõtrarietas ſ motib.sit accipiẽda ex terminis cõtrariis ad quos.*
12 *Num quies contrarietur motui.*
13 *Num quies in termino ad quem est perfectio motus.*

QVÆSTIO I.

Num generatio sit motus.

Quoniam autem motus mutatio quædã est. Mutationes autem tres sunt dictæ,harum autem quæ sunt secundùm generationem & corruptionem,non sunt motus.tex.9.

IN hac q.inuenio duas vias quarum vtranque intẽdo pertractare,sed determinatio erit iuxta viam quæ est ad mentem B.Th. Prima via est Iand.in 5.Phy.q.2.fundata super doctrinam Com. quam videtur seq̃ Ant.And. in lib.10.Metap.q.vnica.Iand.igitur aduertens apud Com. in 3.Cæli formas elemẽtorum suscipere magis & minus vt patet illic in com.67.ex cõsequenti esse acquisibiles successiuè,sicut & qualitas intensibilis & remissibilis,ponit vnam distinctionem de motu,& duas conclusiones. *Generatio nõ mi ſi cõter ꝙ motus.*

Distinctio est hęc,Motus sumitur dupliciter:primò cõiter pro quacunque transmutatione successiua, & dicit ꝙ putat Phil.in lib.3. diffiniſſe motum hoc modo acceptum, cùm dicit motum esse actum existentis in potentia secundum ꝙ huiusmodi.Et Com.dicit in 3.lib. Phyſ. ꝙ motus est generatio vnius partis post aliam illius perfectiõis,ad quã est motus donec perficiatur,& sit in actu.Secundò sumitur propriè & magis strictè pro omni transmutatione per quã non variatur nomen nec diffinitio transmutati, sed manet idem secundùm nomen & diffinitionem sub vtroque termino,sicut erat ante talem transmutationem,sicut quando calefit aqua remanet essentialiter aqua post calefactionem sicut antè. Quando autem ex aqua generatur ignis, postq̃ generatus est ignis non remanet aqua nec nomine, nec re, nec diffinitione. Ex hac distinctione ponit duas conclusiones in quarum prima discordat à via nostra, vt declarabitur,in secunda autem non.

Prima conclusio Generatio sumpta pro transmutatione facta in subſtantia, qua extrahitur forma subſtãtialis de potentia materiæ,non est inconueniens ꝙ sit motus sumptus primo modo,hanc sic probat,Aliqua generatio subſtantialis,putà qua acquiritur forma eleméti est talis ꝙ forma acquiritur per partem post partem , eò ꝙ forma elementi intenditur & remittitur vt vult Com.in 3.Cæli in com.76.ergo talis generatio est successiua,& sic est motus primo modo sumptus.Quòd aũt forma elementi intendatur & remittatur,sic probatur ad mentem Com.Constat ꝙ qualitas cõsequens formas elementi putà siccitas aut frigiditas terræ intenditur & remittitur,ergo & forma subſtantialis elemẽti.Antecedens manifestum est & probatur consequentia ſi stat forma eleméti integra & ꝓfecta, iã remiſſa & in parte amiſſa qualitate sua sequitur ꝙ forma elementi poterit omnino seperari à qualitate sua,qa idẽ est iudiciũ de toto & parte,& sic poterit remanere forma ignis in materia remoto omni calore,quod repugnat sensui.

Probat etiam Iand.ꝙ hæc sit intentio Phil.nam in 7.lib. Phy.in c.de Compar.motuum,postquàm ostendit quomodo comparantur alterationes & motus locales,dicit distinctè quomodo comparantur generationes adinuicẽ secundùm velociùs & æquè velox. Nam cùm velox & velocius diffiniantur tempore,vt patet in eodem loco,certum est ꝙ transmutatio instantanea nõ potest dici velocior nec æquè velox, ſi ergo vna generatio debet esse æquè velox vel velocior altera,necesse est vt mensuretur tempore, & ex consequenti ꝙ sit successiua.Nec valet dicere,ꝙ in generatiõe est successio & velocius & tardius solum rõe alterationis

præ

præcedentis, vt aliqui fingunt, qm̃ cũ Phil. ostendisset qualiter comparantur alterationes adinuicem secundum velocius & æquè velox superuiuè repetiisset de generationibus, quod non decet Phil. qui fuit summè breuiloquij.

Et qm̃ hæc sua conclusio videtur esse cõtra Phil. in hoc li. 5. vbi ex proposito, vt patet in tex. 8. & in tex. 9. probat neque gñationem neque corruptionẽ esse motum, ideo Iand. imaginatur talem glossam & dicit, Fortè illud fecit Phil. q̃ aliqui errauerunt dicentes generationem esse motum omnino, & consimiliter sicut alij motus, sin̄ subiecto vno numero, sicut posuerunt Empedocles & Anaxag. & ideo voluit Philo. ostendere gñationem nõ esse motum illo modo, & hoc frequenter dixit vt remoueret errores illorum. Sed null⁹ errauit dicẽdo gñationẽ nõ esse motũ secũdo modo, imò fortè oẽs concedebant eam esse motum primo modo.

Secunda conclusio, Generatio substantialis non est motus acceptus secundo modo. Probatur sic de intẽtione Philosophi, Si gñatio est motus secundo modo, ergo quod generatur mouetur motu accepto secũdo modo. Sed hoc est falsum: consequentia patet, falsitas consequentis probatur, ens in pura potentia nõ mouetur motu secundo modo, q̃a quod sic mouetur manet vnum numero positiuè, & secundum actũ sub vtroque terminõ motus sic accepti, vt patet de aqua quando mouetur à frigiditate ad calorem, ita eadem actu sub vtroque termino. Sed quod generatur subsitialiter, est ens in pura potentia, vt declaratum est in 1. li. generatio nõ est motus secundo modo, & de tali motu intendit Phil. vbicunq; dicit q̃ motus non est ad substantiam, & q̃ motus nõ est nisi ad res trium generũ, s. quantitatis, qualitatis & vbi. Nã fm tales res contingit fieri transmutationẽ subiecto manente eodẽ numero secundum actum & secundum nomen & secundũ diffinitionem. Et hæc vĩ esse intentio Com. in hoc lib. 5. in com. 8. vbi inquit, Quia igit in duabus, extremitatibus istius motus, s. gñationis & corruptionis existentis in substantia nõ est aliq̃d idẽ demonstratũ dispositũ per motũ à principio eius vsq; ad finem dicit Phil. Ergo impossibile est vt gñatio sit motus supple (inquit Iandu.) in quo manet idẽ nomen transmutati & eadem diffinitio. Tamen nõ sequitur ex hoc quin gñatiq̃ sit motus prout motus dicit quancunque transmutationem successiuã. Hęc est opinio Iand. cui concordat Ant. And. in li. 11. Meta. quæst. vnica, vbi dicit q̃ gñatio & motus cõtractè acceptus non differunt penes successiuũ & instantaneũ, sed penes terminos, q̃a, s. terminus gñationis est substãtia, terminus aũt motus contractè accepti est accidens, differunt etiã penes subiectũ, q̃a subiectũ gñationis est ens in potentia, & subiectũ motus cõtractè accepti est ens actu, & fundaméta ac rões huius opinionis pertractauimus in li. 8. Meta. q. 6. & illic solumus rões eius, vt videre poteris in prædicta q. Et si aduertis, opinio Iand. & Scotistarũ procedit ex fundamento falso, s. q̃ forma substãtialis potest intendi & remitti, & p̃ consequens successiuè acquiri & deperdi, ex quo sequitur gñationẽ substantialẽ esse transmutationem successiuã, & similiter corruptionem, & per cõsequens esse motum, qm̃ de ratione motus est successio, vt declaratum est in lib. 4. Phy. in c. de Vacuo. Destructo autẽ hoc fundaméto, & tenẽdo omnem formam substantialem siue sit corporis simplicis siue compositi consistere in indiuisibili, ita q̃ sibi repugnet intẽsio & remissio, totus processus dictarum opinionum ruit. Quòd autẽ formæ substãtiali repugnet intẽtio & remissio, determinauimus in li. 8. Meta. in q. 6. & tu vide illic, & inuenies solutiões rõnum quas formãt Scotistę ꝓtra viã nr̃am.

Nunc aũt sufficit soluere rationes, super quas fundauit se Iandunus ꝓbando suam primam cõclusionẽ. Cũ igit arguit, Quia aliqua gñatio substantialis, &c. negatur antecedens nec in via nostra acceptatur dictũ Com. de forma elementi q̃ intendatur & remittatur. Ad probationẽ negatur consequentia, ad probationẽ cõsequentiæ iterum negatur cõsequentia, & nego q̃ sit idem iudicium de toto & parte: nam qualitas cõsequens formam substantialem, & qua conseruatur ipsa forma in materia nõ cõseruat pro indiuisibili, sed pro aliqua determinata latitudine, vltra quã nõ conseruat: vñ si talis qualitas remittatur vltra talẽ latitudinẽ, nõ stat forma substantialis in via nostra. v. g. Stat forma aquæ in materia, etiam q̃ remittatur humiditas p̃ duos aut tres gradus. Sed non stabit si remittatur per 7. gradus.

Et qñ dicit Iand. q̃ illa est intentio Phil. in 7. lib. de Comparatiõe motuum, dico q̃ respõsio illic data est vera & est ad mentem B. T. in 6. li. Phys. in expositione text. 59. vbi dicit Phil. Manifestum igitur, qm̃ quod factum est necesse est fieri prius, &c. Et qũ dicit Iand. q̃ Phil. superfluè repetiuisset, negatur cõsequẽtia, q̃a alteratio cuius est trñ vnus terminus vt in dealbatione & alteratio cuius sunt duo termini, intrinsecus quidem est forma accidentalis, extrinsecus aũt est forma substãtialis non sunt eiusdẽ rõis, qm̃ prima dicit absolutè alteratio, secunda autem dicitur generatio propter terminum vltimatum, & ideo inutiliter repetiuit.

Et qñ nititr Iand. exponere & glossare dicta Phil. in hoc li. 5. in tex. 8. & 9. quibus probat Phil. gñationẽ non esse motum, dicens q̃ hoc fecit Phil. quia aliqui errauerunt, &c. patet expositionem suam esse merã imaginationem, quia Philos. in hoc loco nullã facit mentionem de Antiquis, sed loquitur de generatione & motu ex natura rei, errores autẽ Antiquorum circa generationem rerum & alterationẽ, perscrutatur & reprobat in 1. de Generatione in tex. 2. 3. 4. 5. & 6. vbi & reprobat Empedoclem, Leucippum & Democritum.

Secunda via est B. T. quæ in vno sensu concedit generationẽ esse motum, in alio aũt negat. Nam & in via nostra distinguitur de motu, sicut distinguit Iand. sed alio sensu. Vnde aduerte q̃ motus sumitur dupliciter: primo ꝓ oĩ actione trãseunte, siue sit successiua, siue instãtanea, modò instãtanea sit terminus successiuè, & dr̃ motus communiter siue vniuersaliter, vnde in hoc sensu & gñatio & corruptio illuminatio dicuntur motus, & in hoc sensu Phil. diffinit motũ in 3. li. Phys. vt declarauimus in Epito. Secundò sumitur motus ꝓ transmutatione successiua, cuius subiectũ est ens actu, & terminus est diuisibiliter acquisibilis, & dr̃ motus ꝓ priè & cõtractè, & in hoc sensu distinguit Phil. in hoc lib. 5. mutationem in gñationem & corruptionem & motum, vt in species oppositas, & differt motus sic acceptus à gñatione, nõ solùm ex subiecto, nec solùm ex termino, q̃a, s. subiectũ gñationis est ens in potẽtia, & subiectũ motus est ens actu, & terminus gñationis est substãtia, terminus aũt motus est accidens, sed q̃a terminus gñationis est indiuisibilis & indiuisibiliter acquiritur, ex cõsequẽti nõ successiuè, terminus aũt motus est indiuisibilis & successiuè acquisibilis, & ex hoc vltimo habet motus q̃ distinguitur à generatione, vt successiuum ab instantaneo. Quòd autẽ terminus cuiuscunque generationis substantialis consistat in indiuisibili, iam declaratum est in lib. 8. Meta. q. 6. vt 8. diximus.

Et contra hanc determinationem nõ inuenies argumenta fortia, nam omnes arguentes procedunt ex hoc fundamento, q̃ nõ repugnet formæ substãtiali eductæ de potẽtia materiæ intendi & remitti, & partibiliter acquiri, & habere gradus intrinsecos, quod fundamentũ non concedimus, & eorum argumenta soluimus hìc, & in 8 Meta. q. 6.

Tu solùm hoc argumentum aduerte, Omnis transmutatio successiua est verè & propriè motus in via B. Th. Sed generatio substantialis est transmutatio successiua, ergo, &c.

Probatur minor, Generatio est transmutatio de non esse ad esse, aut ergo materia, qua res transmutatur de nõ esse ad esse, pro eodem instanti est sub esse nõ esse, aut pro vno instanti est sub esse, & pro alio sub non esse: nõ primum, quia sequerentur contradictoria simul in eodem, vt patet ergo secundum. Sed inter quælibet duo instantia datur medium tempus: ergo in hoc tempore medio trãsmutatur res generanda à nõ esse ad esse, hæc autem transmutatio est generatio substantialis, ergo fit in tempore, ergo est successiua, ex consequenti est motus propriè dictus.

Ad hoc negatur minor: ad probationem dico q̃ diuisio est insufficiens, nam vt declarabitur in lib. 6. rei permanentis generandæ non datur vltimum nõ esse in vltimo instanti & primum sui esse in instanti sequenti, quia sic argumentum haberet aliquam apparentiam, sed toto tempore præcedenti vltimum instans introductionis formæ est sub non esse, in instanti autem vltimo illius tpis habet primum sui esse, inter tempus autem & instans non datur medium, & ideo sequitur generationem substantialem esse instantaneã & non successiuam. Hæc de præsenti quæstio dicta sint.

Nullus est motus priè in substantia, quia ea nulla est priè cõtrarietas.

QVÆSTIO II.

Num sit contrarietas in substantia.

Secundùm substantiam non est motus propter nullum entium substantiæ contrarium esse. tex. 10.

IN hac q. non est immorandum ad inuestigandum si pro aliquo sensu est substantia cõtraria substantię quoniam id iam inuestigauimus in 10 li. Meta. in q. 18. vt videre poteris. Sed volo immorari circa rationem quam facit Aristoteles, qua probat, ideo non esse motum in substantia, quia

quia in ea non eſt cõtrarietas:& intendo declarare an hæc rõ ſit poti⁹ famoſa&ꝓbabilis q̃ demõſtratiua&neceſſaria.

Tu igitur aduerte ꝙ aliter dicendum eſt ſm Com.& ſequentes eum,& aliter ſecundũ B.T. Nam ſecundum Com. in hoc lib.5.in com.10.Ariſt.duplici ratione probat motum non eſſe in ſubſtantia. Primò, quia tranſmutatio quæ eſt in ſubſtantia non habet ꝓ ſubiecto ens actu,ſed ens in potentia,quod eſt materia prima.Motus autem pro ſubiecto habet ens actu,vt declaratũ eſt in q. præced.Et ſuper hanc dicit Com.ꝙ Ariſt.ſuſtentatus eſt improbando ꝙ in ſubſtãtia non eſt motus.Secundò,quia vbi eſt motus ibi eſt cõtrarietas,& quia in ſubſtantia non eſt contrarietas,ideò in ea nõ eſt motus,& ſm Com. licet prima ratio ſit demonſtratiua, quia ſuper eã ſuſtentauit ſe Phil.non tñ hæc ſecũda,ſed potiùs famoſa,vnde ſic inquit Com.in com.10.Et iſta declaratio qua declarauit ꝙ in ſubſtantia non eſt motus fundatur ſuper hoc ꝙ in ſubſtantia non eſt contrarietas,& ꝙ motus eſt in contrariis,& fortè iſta declaratio eſt famoſa,& illa qua ſuſtentatus eſt, eſt illa quam prædixit, ꝙ tranſmutatio quæ eſt in ſubſtantia eſt generatio & corruptio,& generatio & corruptio non ſunt motus, quia ſunt in illo quod eſt in potentia non in actu,& motum eſt in actu,hæc Com. Et Iand.in li.5.Phyſ.in q.3.ſequens Com.ſic corroborat,Quòd illa ratio ſit famoſa ſolùm,i.probabilis & non demonſtratiua ſignum ſumitur ex eo ꝙ non videtur vniuerſaliter verum ꝙ motus nullo modo ſit ad illud qd̃ non habet contrariũ,q̃a motus circularis eſt veriſſimus motus, vt patet 8. li. & tñ nõ eſt ad contrarium ꝓpriè,vt etiã dicitur in 8.huius.

Sed B.T.in expoſitione tex.10. tenet rationem illam eſſe demonſtratiuã & non ſolùm probabilem.Dicit.n.Probatio Ariſt.qua probat in ſubſtantia non eſſe motum, quia nõ eſt ibi contrarietas eſt demonſtratiua,&non probabilis tm̃,vt Com.innuere,videtur licet poſſit &alia ratione probari ꝙ motus non eſt in ſubſtantia quam ⁊.poſuit,quia, ſ.ſubiectũ formæ ſubſtantialis eſt ens in potentia tm̃:hæc B.Th.Mouetur autẽ B. T.ad ponendũ dictã rõem eſſe demonſtratiuam ex eo ꝙ cùm oĩs motus fiat in tpe,& de rõne motus ꝓpriè dicti ſit ſucceſſio impoſſibile eſt aliquid moueri ab vno termino ad aliũ,niſi inter eos ſit quædã diſtantia & aliqui gradus,ſm quos res mota ſucceſſiuè tẽdit ad terminũ,ad quẽ, ꝙ ſi immediatè & ſtatim ſit tendentia ab vno termino ad aliũ iã non erit motus,cùm ibi non ſit ſucceſſio,ſed mutatio vt diſtinguitur contra motum , vnde ſi quid tenderet à puncto A,ad punctum B, moueretur quia cadit linea inter media,per quam cõtinuè & ſucceſſiuè tenditur ab A ad B, ſi quid tenderet à puncto A,ad lineam immediatè ſequentem,nõ moueretur,ſed mutaretur in inſtanti,quia inter pũctum & lineam nulla eſt diſtãtia & nulli gradus ſucceſſiuè acquiſibiles.Cùm ergo in forma ſubſtantiali nulli ſint gradus ſucceſſiuè acquiſibiles,vt declarauimus in lib.8. Meta. non datur vera diſtantia inter formas ſubſtantiales, niſi accipiamus talem diſtantiam, inquantùm hæc forma nõ eſt illa,ſed hæc diſtantia non facit oppoſitionem contrariã, ſed contradictoriam,vel priuatiuam, inquantũ vna forma habet annexam priuationem alterius. Quòd ſi huiuſmodi oppoſitio dicatur contraria, erit largè & communiter dictũ vt diximus in lib.8.Meta.q. 18.Quia igitur in forma ſubſtantiali non eſt aſſignare talem diſtantiam cũ pluralitate graduum ſucceſſiuè acquiſibilium,quę eſt conditio neceſſariò requiſita ad veram cõtrarietatem & ad motum propriè dictum,ideo ratio qua probat Philoſ. non eſſe motum in ſubſtantia,quia in ea non eſt contrarietas propriè dicta, eſt demonſtratiua & neceſſaria, quia procedit ex natura motus.

Dictum autem Com.non acceptatur in via B.T.& quando Iand.pro ſigno adducit,ꝙ non eſt vniuerſaliter verum, &c.ſignum ſuum nihil valet,qm̃ intentio Phil.eſt dicere ꝙ in quocunq; genere vel prædicamento eſt motus, in eo eſt contrarietas, & qm̃ in prædicamento vbieſt contrarietas, quia ſecundùm locũ aſſignatur maxima diſtantia,ſ.cẽtrum mundi & circunferentia cæli,ideo in vbi eſt motus, & qm̃ in prædicamento ſubſtantiæ nullo modo propriè eſt cõtrarietas nec reſpectu cuiuſcunque ſpeciei, ideo non eſt motus in ea, licet ergo mot⁹ circularis non ſit inter loca cõtraria,ſed ab eodẽ ad idem,tñ verũ eſt dicere ꝙ motus localis poteſt eſſe inter contraria putà motus localis rectus. Hoc autem non inuenitur in aliqua mutatione ſubſtantiali,quia nulla forma ſubſtantialis contrariatur alteri.Et ideo abſolutè & vniuerſaliter in ſubſtantia non poteſt eſſe motus:& ſic patet ꝙ licet non ſit vniuerſaliter verum,omnem ſpeciẽ motus eſſe ad contrariũ,tñ eſt vniuerſaliter verũ ꝙ in quocunq; gñe eſt motus in eo eſt inuenire motũ inter contraria,& qm̃ vt diximus,hoc nõ põt ſaluari in gñe ſubſtantię, ideo in ea nõ eſt motus.Hæc de prẽſenti quęſito dicta ſint.

QVÆSTIO III.

Nũ relatio poſſit aduenire alicui de nouo nulla mutatione facta in ipſo

Neque eſt in ad aliquid:contingit enim altero mutante verum eſſe alterum nihil mutans.tex.10.

Poteſt cui piam noua aduenire relatio nulla penitùs in eo facta mutatiõe

IN hac q.aduerte ꝙ eius reſolutio pẽdet ex idẽtitate vel diſtinctione relationis & fundamẽti.Nã qui tenent identitatem optimè ſaluant, ꝙ relatio aduenit alicui de nouo ſine ſui mutatione,& nos ſaluauimus in lib.5.Meta.in q. 22.vt videre poteris,qm̃ illic ſuſtinem⁹ idẽtitatẽ relationis &fũdamẽti,&ſoluim⁹ rões ĩ oppoſitũ,nec ẽ repetẽdũ hîc.

Qui aũt tenent diſtinctionẽ inter relationẽ & fundamẽtum non ſolùm formalem,ſed etiam realem,vt ſaluent Philo.dicentem ꝙ relatio aduenit alicui de nouo ſine ſui mutatione diſtinguunt de mutatione,qm̃ aliqua eſt indiuiſibilis & inſtantanea,aliqua autem eſt ſucceſſiua:& ex hac diſtinctione dicunt duo.Primò ꝙ nulla relatio realis poteſt attribui alicui de nouo niſi aliqua tranſmutatio ſaltem indiuiſibilis facta ſit in ipſo,& hoc ſic probant, ſtante diſtinctione reali inter relationem & fundamentum, Omne quod ſe habet nunc aliter q̃ priùs, eſt tranſmutatum,vt patet per Philoſ.in 6.lib.Phy.in tex.37.Sed omne cui attribuitur de nouo aliqua relatio realis,quæ realiter diſtinguitur à ſuo fundamento, aliter ſe habet nunc quàm prius. Nam ſi ſe haberet omnino eodem modo nunc & priùs,ſicut priùs non inerat ei relatio ſic nec nunc.Secundò dicunt ꝙ relatio realis poteſt attribui alicui de nouo ſine mutatione ſucceſſiua facta in ipſo,& ſic declarant,Si Sortes hodie ſit albus&cras fiat aliquis albus in craſtino,Sortes fiet ſimilis illi albo,qui nõ eſt ſimilis hodie, & tamẽ in Sorte nulla fiet mutatio ſucceſſiua, qm̃ eo inſtãti quo terminabitur dealbatio in illo albo aduenier ſimilitudo Sorti, quæ ante illud inſtans non erat. Et erit aduentus ſimilitudinis in Sorte, ſicut aduentus luminis in aere,qui eſt inſtantaneus,vt declarabitur in lib. 6. Iſti igitur dicunt ꝙ Phil. non intendit relationem realẽ de nouo aduenire alicui nulla penitùs facta mutatione in eo, quia ratio adducta ad primum dictum concludit inſolubiliter,ſed intendit de mutatione ſucceſſiua quæ eſt verè motus,ita ꝙ Philo.intendit ſic arguere,Ad illud, quod de nouo aduenit alicui ſine ſui mutatione ſucceſſiua,non eſt motus:ſed relatio eſt talis,ergo,&c.

Sed hæc poſitio non ſaluat dictum Philoſophi,qm̃ ſi intendit ideo ad relationem non eſſe motum, quia poteſt aduenire alicui ſine mutatione ſucceſſiua,ergo cũ aliqua qualitas, putà lumen aduenĩat aeri ſine mutatione ſucceſſiua, qm̃ vt declarabitur in lib.6.illuminatio fit in inſtanti, ſequitur ꝙ eadẽ rõe nec ad qualitatem erit motus,quod eſt contra Phil.Difficillimum eſt ergo ſaluare dictum Philo.à ponentibus diſtinctionẽ realẽ inter relationẽ & fundamentũ.

Alij autem conantur ſic diſtinguere, Relatio poteſt aduenire alicui dupliciter.Primò vt ſubiecto. Secundò vt termino:ſi aduenit alicui vt ſubiecto nõ ꝓt aduenire ſine mutatione ſubiecti,quia quando aduenit de neceſſitate ſe habet ſubiectum aliter quàm prius.Si aduenit vt termino, poteſt ei aduenire ſine quacunque mutatione facta termino. Quod declarant ſic, Conſtat quòd eſſe dextrum eſſe relatiuum:modò,aliquid poteſt eſſe dextrũ nunc quod prius nõ erat dextrum nulla mutatione facta in illo,vt ſi colũna nũc eſt ad ſiniſtrum alicuius hominis,ipſo homine mutato&colũna nullo mõ mutata verũ erit dicere ipſam eſſe dextrã, & econuersò. Similiter poteſt contingere ꝙ aliquis color nunc eſt viſus ab aliquo & prius non erat viſus,& tñ nulla mutatio facta eſt in colore, qui eſt terminus viſionis, & tã eſſe viſum & vniuerſaliter eſſe cognitum vel eſt eſſe relatũ vel non eſt ſine aliqua relatione.Dicunt ergo iſti ꝙ dictum Phil.ſic debet intelligi,Ideo in Ad aliquid nõ eſt motus,q̃a põt aduenire alicui vt termino ſine mutatione ipſius, licet ñ poſſit aduenire alicui vt ſubiecto ſine mutatiõe ſubiecti.

Sed ſi aduertis ſiue ſit verũ ſiue nõ ꝙ relatio poteſt aduenire de nouo alicui vt termino,conſtat ꝙ eorum probatio non eſt ad propoſitum. Nã vt dicit B.T.in expoſitione, Dictum Philoſ. non habet difficultatem in relationibus rationis,quę nihil ponunt reale nec quòad fundamentum,in eo quo ſunt, ſicut eſt relatio ſcibilis ad ſcientiam, cognita ad cognoſcens, viſi ad videntem , & dextrum & ſiniſtrum in columna, in qua nulla eſt virtus motiua, quæ eſt fundamen

mentum dextri & ſiniſtri. Sed difficultatem patiẽ in relationibus mutuis realibus, quæ in vtroq; extremo ponunt fundamentum reale, & æqualitas & ſimilitudo. Cùm igiẽ non probent propoſitum niſi in relationibus rationis, vt de dextro & ſiniſtro in columna, de reſpectu coloris viſi ad videntem & vniuerſaliter de reſpectu cogniti ad cognoſcentem, conſtat probationem ſuam nihil valere.

Vt igiẽ dictũ Philoſophi ſuſtineaẽ vt verũ in oĩ relatione poſita ĩ prædicamẽto q̃ eſt relatio realis, melius eſt vt teneas idẽtitaté inter relationẽ & fundamẽtũ, quo poſito cõſtat q̃ nõ eſt fundamentũ in vno extremo, in eo eſt tota realitas relationis, licet nõ formalitas, & q̃n ponit̃ fundamentũ in altero extremo inſurgit formaliter relatio ĩ extremo, in quo iam poſitũ erat fundamentũ, nulla realitate relationis ſibi de nouo aduenientẽ: qa iã priùs inerat, & ideo non eſt neceſſe q̃ mutet̃. Et aduerte q̃ in præſenti q̃ſito non habebis plenam reſolutionem niſi videris in 5. Metaph. q. 22.

QVÆSTIO IIII.

Num motus accipiant eſſe per motum.

Non eſt motus motus, nec generationis generatio, nec omnis mutationis mutatio. textu 10.

Motus nõ accipit eſſe per motũ vt ſubiecti, neque vt termini.

IN hac q. aduerte q̃ non ſtat principalis difficultas in p̃batióe cõcluſionis negatiuæ, q̃ eſt hæc de mẽte Phil. Motus nõ eſt motus vt ſubiecti, i. motus non mouet̃, neq; vt termini per ſe, i. motus non terminaẽ per ſe ad motum, ſed ad formã, putà quantitatẽ, aut qualitatẽ, &c. & quod dico de motu intellige de omni mutatione, vt de generatione & corruptione. Nã hæc concluſio inſolubiliter probabit̃. Sed ſtat difficultas in rationib⁹ Philoſophi, ex q̃bus, vt dicem⁹, videnẽ aliquæ non concludere intentum. Vt ergo reſoluaẽ quæſitum ſic procedendum eſt, Primò probabitur præpoſita concluſio vnica ratione inſolubili. Secundò defenſabitur ratio ſecunda Philoſophi, quæ incipit in tex. 13. qua intẽdit probare q̃ generatio nõ eſt generationis, vt termini. Nã inter omnes rationes, quas adducit Phil. in præſenti propoſito illa patitur difficultatem. Tertiò ſoluetur dubium.

Quantùm ad 1. probaẽ q̃ motus non ſit motus ſic, Si motus eſt motus, aut eſt ſicut ſubiecti, aut ſicut termini: nõ primò, quia ſi motus eſt motus vt ſubiecti, ergo motus mouet̃ putà augeẽ aut alteratur, ſed hoc eſt falſum, quoniam motum vt quod, eſt ſubſtantia ſiue corpus quod abiiciens ſiue recedẽs à termino à quo, recipit terminũ ad quẽ. Cõſtat autem motũ nõ eſſe ſubſtantiã, neq; corpus, ergo, &c. Nõ ſm, quia ſi motus terminaẽ ad motum, vt ad terminũ per ſe (nã de termino per ſe hìc intendimus, q̃n q̃ motus terminetur ad motum per accidens non eſt difficultas, vt motus localis ad ægrotationẽ) neceſſe eſt vt terminet̃ ad motũ oppoſitũ, putà dealbatio ad denigrationẽ, & mot⁹ ſurſum ad motũ deorſum. Nã vt docuit Phil. in lib. 1. in tex. 44. motus non terminaẽ ad nõ oppoſitũ, niſi p̃ accidens vt dealbatio eſt p̃ ſe ad albedinẽ q̃ opponit̃ nigredini: ſi aũt terminaẽ ad Muſicam erit p̃ accidens. Sed impoſſibile eſt q̃ motus termine tur ad motum oppoſitum, quoniam ſequuntur duo manifeſta inconuenientia. Primum eſt q̃ idem ſubiectum mouere tur ad duo contraria ſimul & ſecundum actum. Nam ponatur q̃ calefactio q̃ eſt motus ad calorem terminetur per ſe ad infrigidationẽ quæ eſt motus ad frigiditatem, ſequitur q̃ per calefactionem tendit ad calorem, & q̃n ſecundũ te non terminatur calefactio niſi ad infrigidationẽ ſimul mouetur ad frigiditatem, & ſequitur q̃ terminata calefactiõe & frigidatione idem ſubiectum neceſſariò erit calidum & frigidum etiam ſub gradibus intẽſis, quod eſt impoſſibile, vt docuit Phil. in 10. lib. Meta. Secundum eſt q̃ idem ſubiectũ neceſſariò ſimul recedit ab vno termino, putà à nigredine, & accedit ad eundem. Nam poſito q̃ Sortes moueatur per dealbationem ad denigrationem, p̃ dealbationem recedit à nigredine, & per denigrationem accedit ad nigredinem. Hoc autem eſt impoſſibile, ergo, &c.

Quantùm ad 2. aduerte q̃ Philoſoph⁹ in tex. 13. intendẽs probare q̃ generatio, non eſt generationis, vt termini facit hanc conſequentiam, Si generatio eſt generationis, ergo nihil fit, neque mutatur aliquid. Ad probandum autem hanc conſequẽtiam præmittit duas propoſitiones, quarũ prima eſt hæc, Si generatio eſt generatiõis, ergo erit proceſſus in infinitũ in generationibus, quia eadem ratione ſecunda generatio habebit aliam generationẽ, & tertia aliam, & ſic in infinitũ: Secũda eſt hæc, Si vltima generatio erit neceſſe eſt primam eſſe. Ex his duabus propoſitionibus deducit Philoſoph⁹ ſuam cõſequentiam vt videre poteris in expoſitione

B. T. Sed hęc ratio Philoſophi vẽ nõ valere, q̃n ſecunda p̃poſitio ſuper quam ſe fundat contradicit doctrinæ ſuæ, nã ipſe ponit tempus æternum, & dies procedere in infinitũ, & tamen hæc conſequentia non valet, Si datur dies vltima datur prima: cõſtat enim q̃ datur vltima quæ eſt hodierna, & tamen apud Phil. nõ datur prima, aliter nec tempus nec motus cęli eſſent æterna, non ergo iſta conſequentia valet, Si in aliquo eſſet proceſſus in infinitum, & in eo eſt dare vltimum de facto, ergo eſt dare primum, ſic in propoſito nõ valet, Si eſt proceſſus in infinitum in generationibus, & datur vltima de facto, ergo eſt neceſſe dare primam.

Vt igitur ſcias ſuſtinere rationem Philoſophi, aduerte q̃ Phil. in hoc li. 5. in tex. 6. poſtquàm diuiſit motũ & mutationẽ in per ſe & per accidẽs, dixit ſe velle dimittere motũ & mutationẽ p̃ accidens, & intẽdere in ſequẽtibus de eo q̃d̃ eſt per ſe, idẽ replicat in tex. 17. vbi inq̃t, Hãc aũt, ſ. mutationẽ ſm accidẽs dimiſim⁹ olim, intẽdit ergo in oĩbus ſuis rationibus, q̃ nec motus eſt mot⁹ p̃ ſe, nec gñatio eſt gñationis p̃ ſe. Facto hoc fundamento dico q̃ ſecunda propoſitio Phil. eſt vera & neceſſaria, q̃n ſi gñatio eſt gñacionis per ſe inter huiuſmodi gñationes eſſet ordo eſſentialis, ea aũt inter quæ eſt ordo eſſentialis ſic ſe habent q̃ ſequẽs pendet à præcedẽti & ſupponit illud, & ſi datur vltimũ neceſſe eſt dare primũ, q̃n vt declaratũ eſt in li. 2. Meta. tex. 5. in per ſe ordinatis vltimũ & mediũ pẽdet à primo, & qui aufert primũ, aufert medium & vltimũ. Et id iã declarauimus in li. 2. Meta. in q. 5. vt videre poteris. Bene ergo dicit Phil. q̃ſi vltima gñatio erit, neceſſe eſt primã eſſe. Obiectio aũt facta de tẽpore & motu æterno, non valet, q̃n inter vltimã diem & præcedentẽ non ſtat ordo eſſentialis, ſed accidẽtalis: accidit. n. vltimæ diei q̃ infinitæ præceſſerint eam. In ordinatis autem per accidens nõ eſt neceſſe ſi datur vltimũ q̃ detur primũ, q̃n ſequens nõ pẽdet eſſentialiter à præcedenti. Patet ergo q̃ ſecũda propoſitio Philoſophi eſt vera & neceſſaria ſic intellecta, & ratio Philoſophi eſt efficax. Intẽdit. n. ſic arguere, Si gñatio eſt gñationis p̃ ſe, i. ſi generatio per ſe generatur, ita q̃ per ſe accipiat eſſe per generationẽ generationes procederẽt in infinitum. Nam qua ratione vna generaretur & alia, & ſic in infinitũ: ſi procederent in infinitum non daretur prima, ſi non daretur prima, nulla eſſet generatio neque mutatio, quoniam in per ſe ordinatis omnia pendent à primo, quo remoto, remouentur omnia ſequentia, ita quòd non eſt dabile medium nec vltimum.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ dubiũ conſurgit cõtra eandẽ ſecundam rationem Phil. & etiam contra alias ſequentes, quia Phil. aſſumpſit in his rationibus viam probandi q̃ generatio non eſt generationis nec motus eſt motus, vt termini & non vt ſubiecti, nã q̃ non ſit vt ſubiecti, iam probauit in prima ratione, vbi fecit hanc diſtinctionẽ, ſi mot⁹ eſt motus & generatio eſt generationis, vt eſt ſubiecti vel vt termini: & deſtruens vtrunq; primò probauit q̃ nõ eſt vt ſubiecti. Deinde incepit probare q̃ nõ eſt vt termini, ad quod probãdũ inducit præcipuè ſecundã rationẽ, quæ incipit in tex. 13. & tertiã quæ incipit in tex. 14. Et tñ tam in ſecunda q̃ in tertia intendit concludere, q̃ ideo generationis non eſt generatio, quia eſt impoſſibile q̃ generatio generetur, per quod vẽ concludere q̃ generatio nõ poteſt eſſe ſubiectum generationis. Nam hoc ſe habet vt quod eſt ſubiectũ, ſi aũt intenderet concludere de termino, non concluderet hanc, Generatio non generatur, ſed hanc, Generatio non eſt ad generationem, ſicut concludimus, Dealbatio non eſt ad nigredinem, ſi autem concluderemus quòd dealbatio non dealbatur, concluderemus de ſubiecto & non de termino.

Ad hoc dr̃ q̃ terminus motus ſiue generationis eſt duplex, ſ. terminus quo, & terminus quod: primũ eſt forma ſiue ſubſtantialis ſiue accidentalis, ſm eſt compoſitum quod acquirit eſſe. Quando volumus exprimere terminũ quo, ſic dicimus, Calefactio eſt ad calorẽ, Latio ad vbi, augmẽtum ad quãtitatem, Generatio ignis ad formã ignis. Quãdo aũt volumus exprimere terminum quod, ſic dicimus, Calefactione fit calidum, i. calefactio terminaẽ ad calidum, Generatione fit genitum, i. generatio terminaẽ ad genitum. In p̃poſito ergo ſicut in iſta, Ignis generatur, ly Ignis dicit terminũ quod & non ſubiectũ generationis, hoc enim non eſt compoſitum ſed materia vt declaratum eſt in 1. li. Phy. & in 1. de Generatio. Sic quando Phil. concludit quòd generatio nõ generatur, ſumitur ly Generatio pro termino quod, q. d. Generatio non generatur, id eſt generatio non poteſt eſſe via ad generationem, ita quòd generatio accipiat eſſe

per generationē,ſicut calidum accipit eſſe per calefactionem,& ignis per generationem.

Ad obiectionem ergo quando dicit, ꝙ ſe habet vt quod eſt ſubiectum,negat iſta, quoniam poteſt ſe habere vt terminus quod.Et quando dicit,Si autem intenderet,&c.dico ꝙ hic modus propriè non valet niſi de termino quo,Philoſophus autem intendit de termino quod. Et ideo obiectio non concludit.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO V.

Num in quantitate,& qualitate & vbi,eſt motus, quia eſt in eis contrarietas.

Relinquitur ſecundùm quale aut quantum & vbi,motū eſſe ſolùm:in vnoquoque enim horum eſt contrarietas.tex.18.

In quãtitate, qualitate, & vbi ẽ motus phyſicus, quia in his eſt ꝓpriè cõtrarietas ad motus rationem opportuna.

IN hac q.aduerte ꝙ Phil.intendit hanc rationem,Vbicũque eſt contrarietas,ibi eſt motꝰ.Sed in quãtitate & qualitate & vbi eſt contrarietas,ergo in eis eſt motus.Et huius quidem rationis maioré non probat hîc,quia relinquit eam probatam ex doctrina li.1.Phy.tex.45.& 47.vbi manifeſtat motum eſſe per ſe inter cõtraria,& in hoc li.5.in tex.9. aſſignans differentiã inter mutationé, quæ diſtinguit in generationem & corruptionem,& inter motum,dicit ꝙ mutatio eſt inter oppoſita cõtradictoriè: motus aũt inter contraria.Minoré etiam nõ probat hîc quaſi habens eã pro manifeſta ſm euidentiam naturalem & à ſenſatis:verùm,quia non ita cõſtat in vbi & in quãtitate eſſe cõtrarietatẽ, ſicut in qualitatibꝰ,quas videmus ad ſenſum eſſe actiuas & paſſiuas adinuicé,ſuſceptibiléſq; ſucceſſiuè in eodé ſubiecto,q̃ ſunt cõditiones contrariorũ,vt declarauimus in x.li.Meta. q.13.& 18.ideo vt appareat efficacia ratiõis inductæ à Phil. intẽdo hîc manifeſtare,ſi verũ eſt ꝙ in qualitate & quãtitate & vbi daſ contrarietas neceſſaria motui,& ſic procedẽdum eſt. Primò declarabiſ,quæ contrarietas ſufficit ad motum & quæ non.Secundò ſi in qualitate & quãtitate & vbi eſt contrarietas ſufficiens ad motum. Tertiò ſi huiuſmodi contrarietas inueniſ eodem modo in tribus prædictis prædicamentis.Quartò ſoluentur quædam obiectiones.

Quantũ ad 1.aduerte ꝙ vt diſtinximus in li.x.Meta.q.18. cõtrarietas eſt duplex, ſ.imperfecta ſiue cõis & perfecta ſiue ꝓpria, imperfecta ſiue cõis eſt illa q̃ ſolũ cõtinet cõem radicé cõtrarietatis.Hæc aũt cõis radix eſt excellẽtia & defectus,nã quæcũq; cõtraria adinuicé cõparata ita ſe habẽt ꝙ vnũ eſt nobilius reliquo.Perfecta ſiue ꝓpria eſt illa q̃ vltra cõem radicẽ cõtrarietatis dicit maximã diſtantiã inter duo gradualiter ſiue ſucceſſiuè acquiſibilia, quorũ eſſe nõ ſtat in indiuiſibili,nec ſua acq̃ſitio eſt inſtãtanea.Et hãc cõtrarietatẽ manifeſtè videmꝰ inter qualitates tertiæ ſpeciei.

Poſita hac diſtinctione de qua ét mentioné fecimus in x. Meta.q.18.& in hoc li.5.q.2.dico ꝙ contrarietas communis non ſufficit ad motũ, aliter in prædicamẽto ſubſtãtiæ eſſet motus,cuius cõtrarium determinauit Phil.5.in tex.x. Conſtat enim ꝙ formæ ſubſtantiales à quibus trahunt̃ ſpecies rerum ita ſe habent ꝙ vna eſt excellentior alia.Quare, &c. Contrarietas aũt propria eſt illa quæ eſt neceſſaria motui, eò ꝙ cũ ſit de ratione motus ſucceſſio & cõtinuitas,debet eſſe inter formas nõ inſtãtaneè & indiuiſibiliter acq̃ſibiles, ſed ſucceſſiuè & diuiſibiliter:& quoniam iſtæ conditiones ſaluant̃, vt declarabimus in quantitate & qualitate & vbi, ideo Philo.ponit motum in his tribus prædicamentis.

Quantùm ad 2.manifeſtandum eſt ꝙ in his tribus prædicamẽtis ſit cõtrarietas ſufficiens motui,arguit̃ ſic,Vbi ſunt duo extrema maximè diſtantia ſub eodem genere,ſimul in cõpoſſibilia,ſucceſſiuè acquiſibilia,ibi eſt cõtrarietas ſufficiens motui,hanc manifeſtauimus in parte precedenti.Sed in his tribus prædicamentis inueniunt̃ prædicta, ergo,&c. Hanc minorem conſtat eſſe veram in prædicamento qualitatis,vt patet in genere ſaporũ & odorũ,& tangibiliũ qualitatũ.manifeſtaſ aũt in quãtitate, deinde in vbi.Nã in qualibet ſpecie naturali daſ maxima & minima quãtitas,putà in natura hominis datur ita magna quantitas ꝙ ipſa natura hominis non poſſet ſaluari ſub maiori,& ita parua ꝙ nõ poſſet ſaluari ſub minori, & huius ratio eſt quia ſm Philoſophum in 2.lib.de Anima tex.41.Omnium natura conſtantium eſt determinata quantitas & magnitudo, ergo in quãtitate poſſunt ſumi duo extrema maximè diſtantia ſub eodem genere putà ſub linea, vel ſuperficie vel corpore determinato ad certã naturã.Quod autem talia extrema ſint incompoſſibilia ſimul in eodem patet,quia maximũ includit negationem minimi,& econuerſò, ergo ſi ſe compaterent̃ verificarentur contradictoria de eodem. Quod autem ſint ſucceſſiuè acquiſibilia patet q̃ res animata genita ſub minima quãtitate ſub qua ꝓt ſtare i materia forma animati ꝓ ſucceſſiuũ augmentũ ꝓtingit ad quãtitatẽ perfectã. In vbi aũt manifeſtaſ ſic:nam in Vniuerſo ſm motum grauium & leuium,dant̃ duo vbi maximè diſtantia,ſc.concauum orbis lunæ, vltra quod non poteſt aſcendere leue, & centrũ mũdi vltra quod nõ poteſt deſcendere graue,& ſunt ſimul incompoſſibilia,q̃m vnum eſt vbi ſurſum & alterũ vbi deorſum,quorum vnum includit negationẽ alterius,& ſunt ſucceſſiuè acquiſibilia, quoniam contingit ignem aſcenſu continuo moueri ab vbi deorſum ad vbi ſurſum.Quare,&c.

Quantùm ad 3.aduerte ꝙ non eodem modo inueniſ cõtrarietas ſufficiens motui in his tribus prædicamentis. Nã licet in eis deſ maxima diſtãtia duorũ extremorum ſub eodem gñe,vt manifeſtauimus,& ſucceſſiua acquiſitio, tamẽ iſtæ conditiones aliter inueniuntur in qualitate,&aliter in quantitate &vbi.Nam in qualitate inuenitur maxima diſtãtia duorum extremorũ abſolutè & ſimpliciter ſicut in colore album & nigrũ,in ſapore dulce & amarũ, in qualitate tangibili calidum & frigidũ, & inuenitur ſucceſſiua acquiſitio ſm intenſionẽ &remiſſionem,quę quomodo fiant iam determinauimus in 8.Meta.q.6.Et vltra has duas conditiones inueniſ tertia, qua dr ꝙ contraria ſunt duæ formæ actiuæ & paſſiuæ adinuicem, quæ ſe mutuò expellunt ab eodẽ ſubiecto,&c.Hæc conditio ſeruatur propriè in qualitatibꝰ tertiæ ſpeciei,vnde Phil.in 7.li.Phy.i tex.14. iuxta huiuſmodi qualitates ponet alterationem propriè fieri. Et propter has tres conditiones tenemus ꝙ abſolutè & perfectiſſimè inuenitur contrarietas in qualitate.In quantitate aũt,& vbi non ſeruatur ſimpliciter tertia conditio,q̃m quãtitas vt quantitas non eſt forma actiua aut paſſiua,niſi fortè vt adiuncta formæ & qualitati naturali.Similiter locus vt quantitas non agit in locatum nec patitur,niſi ſumatur locus ꝓ corpore naturali locãte ex virtute ſibi impreſſa à cęlo,qua habet ſeruare aut deſtruere locatũ,vt declarauimus in lib. 4.in q.2.&15.nec ſeruatur ſimpliciter prima,ſ.maxima diſtãtia. Nam omnis quantitas continua eſt diuiſibilis in infinitũ,& ꝓt ei fieri additio in infinitũ,modo quo declaratũ eſt eſt in 3.li. In quãtitate autem diſcreta licet detur minimus numerus, i.dualitas, non tñ maximus,ſimiliter in loco non datur huiuſmodi maxima diſtãtia ſimpliciter.Nam quocũque loco ſurſum dato poſſum imaginari ſuperiorem,& ſic in infinitum. Seruatur autem in quantitate hæc maxima diſtantia ſolùm in natura determinata ratione motus augmẽti & decrementi, prout,ſ.res naturalis exiſtens ſub minima quantitate in ſui principio poteſt ſucceſſiuè augeri vſq; ad maximam quantitatem ſibi debitam.In vbi autem ſeruatur maxima diſtantia ratione motus localis grauiũ & leuium, prout declarauimus in li.4.Phyſi.in q.3.Et tu vide illic.Nec ſeruatur ſecunda conditio ſm eandem rationem in qualitate & quantitate:nã alteratio eſt ſm intenſionẽ & remiſſionem formæ.Augmentum autẽ & decrementum eſt ſm maiorem & minorem extenſionẽ.Quod.n.eſt ſm magis & minus in qualitate,eſt ſecundum maius, & minus in quantitate.Patet igitur ꝙ non eodem modo inuenitur contrarietas ſufficiens motui in prædictis tribus prædicamentis.

Quantùm ad 4.aduerte qd̃ contra determinationẽ factã vł eſſe Phil.in prædicamentis, qui dicit,quantitati nihil eſſe contrarium. Sed dicendum ꝙ Phil.loquitur in comparatione ad qualitatem, in qua vt oſtẽdimus eſt perfectiſſima contrarietas, quoniam in ea reperiuntur omnes conditiones ſimpliciter requiſitæ ad omnimodam contrarietatem, quas declarauimus eſſe tres vltra cõem radicé contrarietatis,quæ eſt ſuperabundãtia & defectus, de qua radice loquitur Phil.in li.de Longitudine & Breuitate vitæ,& dicit ꝙ ſuperabundans contrariatur diminuto, & q̃m in quantitate nõ inueniunt̃ ſimpliciter tales cõditiões, vt declarauimus,ideo dicit Phil.ꝙ cõtrarietati nihil eſt contrariũ,q.d. Licet in quãtitate ſit cõtrarietas prout inuenitur in ea maxima diſtãtia in natura determinata &ſucceſſiua proceſſio per motũ augmẽti & decremẽti ab vno extremo ad aliud, tñ quia ibi non eſt maxima diſtantia ex natura quantitatis, nec intenſio & remiſſio, nec actiuitas & paſſiuitas, ideo in reſpectu ad qualitatem quantitati nihil eſt contrarium.

Solent ét aliqui arguere ꝙ in vbi nõ ſit cõtrarietas, q̃m licet vbi ſurſum & vbi deorſum, vt ſic opponantur cõi radice contrarietatis, non tñ contrarietate propriè dicta,eò ꝙ contraria propriè dicta ſunt apta ſuccedere ſibiinuicem in eodem ſubiecto ex lib.x.Metap.tex.14.Sed vbi ſurſum ad

quod

quod mouẽtur leuia,& vbi deorſum ad qđ mouentur grauia nõ poſſunt ſibiinuicem ſuccedere,patet.n.q; vbi deorſum non põt eſſe in cõcauo lunę,vbi eſt vbi ſurſum,nec vbi ſurſum põt eſſe in cẽtro mũdi,vbi ẽ vbi deorſum,ergo,&c.

Ad hoc dr̃ q; ſicut eſſe actiuum & paſſiuum adinuicem & ſe mutuo expellere ab eodem ſubiecto,eſt conditio conueniens propriè ex natura ſua ſolis qualitatibus cõtrariis, ſic etiam ſibiinuicem ſuccedere in eodẽ ſubiecto,vnde argumẽtum probat quòd in vbi non eſt contrarietas ita perfecta ſicut in qualitate quòd nos concedimus.

Potes etiam negare minorẽ,qm̃ licet non poſſint ſuccedere inuicẽ in eodẽ ſubiecto modo quo dr̃ in argumento, poſſunt tñ ſuccedere acquiſitiuè ab eodẽ mobili ꝓ quãto lapis qui eſt ſurſum põt moueri deorſum & ecõuersò,& ſic relinquens vbi ſurſum,acquirit vbi deorſum & hoc ſufficit ad ſuſtinendum tantam contrarietatem eſſe in vbi quanta eſt neceſſaria motui.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VI.

Num magis & minus in forma,ad quam eſt motus,differant ſpecie.

Quæ autem eſt in eadem ſpecie mutatio in magis & minus alteratio eſt.textu 19.

Magis et minus in forma, ad quam eſt motus nõ differũt ſpecie

IN hac q.aduerte q; principalis difficultas non ſtat in ꝓbatione concluſionis negatiuæ,ſed in ſolutione quorundam argumentorũ, quibus ſatis apparenter videtur poſſe probari quòd magis & minus perfectum in forma, ad quam eſt motus differant ſpecie.Pro reſolutione igitur huius quæſiti,primò probabitur concluſio negatiua,ſecũdò, ſoluentur quædam argumenta.

Sed antequàm deueniã ad concluſionẽ aduerte q; ex doctrina Phil.in hoc li.5.in tex.31.forma ad quam eſt motus põt conſiderari tripliciter.Primò in gñe generaliſſimo,ſic dicimus q; alteratio eſt ad qualitatem.Secundò in genere ſubalterno,ſic dicimus q; coloratio eſt ad coloré.Tertiò in ſpecie ſpecialiſſima,ſic dicimus q; albatio eſt ad albedinem & calefactio ad calorem.Hìc non dubitaẽ de magis & minus perfecto in forma ad quã eſt motꝰ primo & ſecũdo modo. Conſtat.n.q; ſub qualitate daẽ magis & minus perfecta qualitas,cũ differentia nõ ſolùm in ſpecie, ſed etiam in gñe ſicut motus ad qualitates primas,& motus ad qualitates ſecũdas,q̃ ſunt perfectiores primis,vt ſapor & odor & color perfectiores ſunt quatuor primis qualitatibus, vt declaratum eſt in 4.lib.Metheororũ.Idem patet in ſecundo modo. Nam ſub colore daẽ magis & minus perfectum cum differentia in ſpecie,perfectior eſt.n.albedo nigredine,& calor frigiditate. Dubium aũt vertiẽ circa tertiũ modũ & quæritur,Si quãdo Sortes dealbaẽ,cùm dealbatio ſit motus ad albedinem cum tendentia ab imperfecta albedine ad magis perfectam vtrum imperfecta & magis perfecta albedo differant non ſolùm numero,ſed etiam ſpecie.

Pro deciſione igiẽ huius tertij modi poniẽ hæc concluſio, Magis & minus in forma ad quã eſt motꝰ tertio modo nõ differũt ſpecie:probaẽ ſic,Si differunt ſpecie,ergo quando corpus dealbatur non erit vnus motus ſpecie,ſed tm̃ genere.Sed cõſequens eſt falſum,ergo,&c. Cõſequentia probaẽ, quoniam ſm doctrinam Philoſ.in hoc lib.5.in tex.31.ad hoc q; motus ſit vnus ſpecie,requiritur q; ſit ad formam vnam ſpecie & indiuiduã,i.non diuiſibilẽ in ſpecies,nã ſi ſit diuiſibilis in ſpecies,nõ erit motus vnus ſpecie ſed genere, ſi ergo quãdo corpus dealbaẽ magis & minus perfecta albedo quæ acquiritur per dealbationem differunt ſpecie illa dealbatio non erit motus vnus ſpecie,ſed tantùm genere,falſitas autem conſequentis patet per Philo.in hoc lib.5. in tex.31.vbi inquit, Omnis autem dealbatio omni dealbationi idem ſecũdùm ſpeciem erit,& omni denigrationi denigratio. Vbi inquit Com.Et quia hæc albedo conuenit in ſpecie cum hęc albedine demonſtrata,ideo hęc albificatio conuenit cum hac albificatione in ſpecie.

Quantùm ad 2.aduerte q; contra determinationem factã tripliciter arguiẽ.Primò ſic,Calefiat aqua vſq; ad ſummum caloré, tũc ſumo caloré vt ſeptẽ introductũ in aquã, & calorẽ in ſummo,& arguiẽ ſic,Calor vt ſeptẽ & calor vt in ſummo,ſunt calor imperfectus & perfectus,& differunt ſpecie, ergo perfectum & imperfectũ in forma ad quã eſt motꝰ tertio modo differũt ſpecie. Quod aũt calor vt ſeptẽ & calor vt in ſummo differant ſpecie probaẽ,quia ſe habẽt vt medium & vt extremum. Calor.n.vt ſeptem mediat inter calorem vt vnum, & calorem vt decem qui eſt calor in ſummo.Sed ex li.x. Meta.tex.23.medium & extremum quæ ſunt eiuſdem naturæ differunt ſpecie,ergo,&c.

Ad hoc dr̃ q; æquiuocatur de Medio.Nam medium põt eſſe duobus modis.Primò ſecũdùm latitudinem graduum in forma intẽſibili & remiſſibili,vt in latitudine caloris,calor vnius gradus,& calor decẽ graduum ſunt extrema,calor autem vt duo & tria & quatuor vſque ad decem dr̃ calor medius.Secundò ſecũdùm compoſitionem,& eſt illud quod ſapit naturam extremorum & componitur ex extremis. Sicut medij colores & medij ſapores,vt declaratũ eſt in 2.de Anima,ſapiunt naturam extremorũ & componunt̃ ex eis, vtrum autem componant̃ ex eis virtualiter vel formaliter determinauimus in 10.Meta.q.17.vt videre poteris. Ad argumentum igitur dico q; illa propoſitio, Medium & extremum differunt ſpecie non eſt vera niſi de medio ſecundùm compoſitionem vt rubedo reſpectu albedinis,calor autem vt ſeptem non eſt medium ſecundùm compoſitionem ſed ſecũdùm latitudinem, ideo non ſequitur quòd calor vt ſeptem differat ſpecie à calore in ſummo.

Secundò ſic,Quæ duo ita ſe habent q; vnũ corrũpit alterum differunt ſpecie,nã quæ ſunt eiuſdem materiæ ſpecificæ potiùs ſe mutuò ſeruant & corroborãt.Sed magis calidum corrũpit minus calidum.Nã dicit Phil.in li.de Cauſa longitudinis & breuitatis vitæ,q; maior flamma corrumpit minorem. Se habet autem minor flamma ad maiorem ſicut minus calidum ad magis calidum,ergo,&c.

Ad hoc dr̃ q; maior non eſt vera niſi in his quorũ vnum corrumpit per ſe alterum,illa nanque ſunt contraria ex natura ſua, vt calidum & frigidum, dulce & amarum. Modò negatur minor:q; enim flamma maior corrumpat minorem eſt merè per accidens ſecundùm Phil.in eodem li. vnde ſic inquit,Et propter hoc minor flamma currumpitur à multa ſecundùm accidens,quia alimentum quod illa multo tempore conſumit,hoc flamma multa citò.Et intendit Philo.q; ideo flamma minor per accidẽs corrumpiẽ à maiori, q; flãma maior citò conſumit illud paruum humidũ quod erat nutrimentum minoris flammæ, in quo flamma minor erat apta diu conſeruari. Ex eo igitur q; flamma maior cõſumit citò illud quod erat conſeruatiuum minoris flammæ dicit̃ corrumpere per accidens flammã minorem ſicut corrumpens oculum per accidens corrumpit viſum, & corrumpens niuem per accidens corrumpit albedinem.

Tertiò ſic,Maior differentia eſt inter magis & minus calidum quàm inter duo æquè calida, q; illa ſunt difformia, hæc autem penitùs vniformia. Sed duo æquè calida differunt ſolo numero, ergo magis calidum & minus calidum differunt pluſquàm numero. Sed non poſſunt differre pluſquàm numero,niſi differant ſpecie,ergo,&c.

Ad hoc negatur maior,q; cùm ſint eiuſdem naturæ ſpecificæ æquè formaliter differunt,& ex natura ſua.& qñ arguitur,quia illa ſunt difformia, &c.dico q; illa difformitas nõ ſumiẽ ex natura caloris, ſed ex eo q; difformiter actuat & perficit ſubiectum.Sed talis difformitas non eſt ſufficiẽs ad cauſandum differentiam ſpecificam.Dico igitur q; eſſentialiter & formaliter loquendo æquè differũt illa quatuor, & ſolo numero.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VII.

Num ad hoc quòd ſit vnus motus numero neceſſe ſit formam ſecundum quam eſt motus eſſe vnam formam numero à principio motus vſque ad finem.

Eadẽ.n.ratio eſt,&c.& infrà,Vnus.n.numero actus, ſ.motꝰ vnius,ſ.formæ numero eſt.te.38.vbi inqt Com. Si forma ita rata eſt eadẽ motꝰ q; eſt huiꝰ,ſ.ad hãc formã ẽ idẽ,ſ.numero.

Vna numero forma neceſſaria eſt ad vnum numero motum.

IN hac q.aduerte q; difficultas ſua pendet ex identitate, vel diuerſitate formæ intenſæ & remiſſę,& ex modo intenſionis & remiſſionis.Nam qui tenent formam intenſam & remiſſam non diſtingui eſſentialiter,ſed in modo actuandi ſubiectum receptiuum talis formæ:& qui tenẽt in tenſionem & remiſſionem formæ fieri non per additionem partis formæ vel gradus ad præexiſtentem partẽ ſiue gradum, ſed per eductionem de imperfecto ad imperfectũ & per maiorem radicationẽ formæ in ſubiecto,de facili ſuſtinent ſeruari eandẽ formã numero in toto vno motu numero,qm̃ licet in tota calefactione non acquiratur alius & alius calor,acquiritur tamen idem calor nouis & perfectionibus modis.Qui autem tenent formam intenſam diſtingui realiter à remiſſa, & intenſionem ac remiſſionem fieri per additionẽ partis aut gradus formæ,cum difficultate ſuſtinere poſſunt identitatem numeralem formæ in toto motu, qm̃ cùm ponãt diuerſitatẽ realem partium gradualium in forma,ad quã eſt motus, variatis partibus per additionem

aut ſubtractionem,neceſſe eſt variari totalitatē formæ: & ideo aliqui ex ſic opinantibus credunt ad ſeruādum vnitatem numeralem in motu ſufficere vnitatem ſpecificam in forma,ad quam eſt motus.Sed id videtur repugnare Philoſopho in hoc li.5.in tex.34.vbi inueſtigans quis ſit vnus motus numero,dicit q̄ tria ſunt ſecundùm numerum,quæ cō currunt ad vnum motum numero,ſ.quod & in quo,& quā do,id eſt ſubiectum vnum numero,forma vna numero,tempus vnum numero,id eſt non interruptum.

Tu igit̄ vt ſcias ſuſtinere identitatē numeralē formæ ad quā eſt motus vnus numero à principio motus vſq; in finē, neceſſe eſt vt videas quæſtionem 6.in 8.li.Meta.vbi ſuſtinet̄ identitas formæ intēſę & remiſſæ,& ſoluūtur rationes eorum q̄ tenēt intenſionem & remiſſionem fieri per additionem gradualem,inter quos eſt Scot⁹ & Ant.And.& illa tibi ſufficiet,pro nunc etiam ſufficit vt ſcias ſoluere argumētum ſequens, Quod eſt in continuo fluxu dum acquiritur non permanet idem numero in toto motu acquiſitiuo, q̄m dum fluit ſemper aliter &aliter ſe habet,ergo variatur.Sed forma ad quam eſt motus eſt in continuo fluxu dum acquiritur.Dicit enim motus tendentiam ſiue proceſſum ab imperfecto ad perfectum,& ſecundùm Com.in 3.Phy.com.4. motus nō eſt aliud quàm generatio partis poſt aliam illius perfectionis,ad quam intendit motus,ergo,&c.

Hoc argumentū apud illos q̄ tenent in forma acquiſibili per motum latitudiné graduum diſtinctorū realiter abſoluiné quos vocāt partes graduales formæ, eſt difficile ad ſoluendum.Vnde Iand.cōcedit maiorem & dicit, Verū eſt q̄ non eſt idem & vnum numero, ita q̄ nihil acquiratur in tempore illo. Sed poteſt manere idem & vnum numero acquirendo aliud ad aliud, & ſic eſt in propoſito:nā pars formæ præcedens non manet ſic eadem numero q̄ nihil acq̄ratur in mobili imò ſemper acquirit̄ aliud & aliud durāte motu.Hæc Iand.In qua reſpōſione manifeſtè apparet q̄ nō ſeruat eſſentialem vnitatem numeralem formæ, q̄ acquirit̄ per motum vnum numero,eò q̄ non ſtat identitas eſſentialis totius cū additione nouæ partis:in via aūt Thomiſtica, hoc argumentū nō eſt difficile,q̄m ſic diſtinguit maiorem, Aliquid p̄t eſſe in cōtinuo fluxu acquiſitiuo dupliciter.Primò per acquiſitionem nouæ & nouæ partis.Secūdò per acquiſitionem ſolum noui modi perficiēdi ſubiectum in quo recipit̄.In primo ſenſu cōcedo maiorem,ſed nego minorē, & ad probationem minoris dī q̄ ille proceſſus non eſt per partem poſt partem, vt imaginatur Iand.ſed per perfectiorem modum habendi formam,&dictum Com.in via noſtra non acceptat̄ niſi ſumēdo illas partes formæ pro nouis modis quibus actuatur ſubiectum à forma dum eſt ſub motu. In ſecundo autem ſenſu nego maiorem & concedo minorem.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VIII.

Num per motum forma ſiue res corrupta poſſit reuerti eadem numero.

Si quidem contingit corruptum iterum vnum fieri numero, erit et hic vnus:ſi verò non idem quidem ſecundùm ſpeciem, vnus autem numero non.textu 36.

Non p̄t idem numero corruptum reuertia-gentis naturalis virtute.

IN hac q.antequam deueniamus ad deciſionē aduerte q̄ in duplici loco poteſt pertractari,ſ.hīc & in 2.li.de Generatione,nam Phil.in fine ſecundi lib.in tex.vlti.declarans quomodo datur generatio circularis in rebus, an,ſ.ſecundum ſpeciem vel ſecundùm idem numero inquit,Principium autem intentionis rurſus hoc, vtrum ſimiliter omnia reiterantur aut non. Sed hoc quidem numero,hoc aūt ſpecie ſolùm. Quorum quidem igitur incorruptibilis ſubſtantia mota manifeſtum quoniam & numero eadem erūt. Quorum autem non,ſed corruptibilis,neceſſe ſpecie numero autem non iterari.Ideo aqua ex aere, & aer ex aqua ſpecie idem,non autem numero:hæc Phil.Licet autem principalis locus pertractandi propoſitum quæſitū ſit in 2.lib.de Generatione,tñ intendo determinarè ipſum in præſenti loco, quoniam fortè non dabitur tempus nec ocium formandi quæſtiones ſuper lib.de Generatione,quanuis aliàs promiſerimus. Aduerte inſuper q̄ præſens quæſitum ſolet formari ſub triplici titulo, & tamen redeunt in idem,nam ſolet quæri,Si idem numero p̄t bis generari.Item ſic,Si corruptum poteſt bis generari idem numero. Item ſic, Si res corrupta poteſt reuerti eadem numero.

Pro reſolutione igit̄ præſentis quæſiti ſic procedendum eſt. Primò ponitur cōcluſio negatiua reſpectu agentis naturalis cū probationibus ſuis, ſecundò declarabitur vnde ſumitur ratio huius impoſſibilitatis,tertiò declarabit̄ quid tenendum ſit de concluſione reſpectu agentis diuini, quar tò ſoluentur quædam argumenta.

Quantùm ad 1.ſit hæc concluſio reſponſiua, Nullū agēs naturale poteſt regenerare idem numero corruptum ſecūdùm ſubſtantiam.Dico Agens naturale,vt pro nunc excludam agens diuinum,de quo dicemus infrà. Dico corruptū ſm ſubſtantiam,vt excludā materiam primā quę dī pluries generari &corrumpi ſubiectiuè prout abiicit vnam formā & recipit aliam,&tamen remanet eadem numero materia. Prędicta concluſio ſic probatur,Remota forma à materia, nulla amplius potentia remanet in materia ad recipiendū illam formam,ergo,&c.Patet conſequentia,quia agens naturale non agit niſi ſuppoſita materia, & capacitate materiæ,materia aūt non eſt capax formæ niſi ex potētia ad formam.Antecedens aūt probatur,quia potentia non reſpicit præteritū ſed futurum. Sed materia iam fuit ſub forma rei præteritæ,ergo,&c.Præterea,Quando materia recepit formam rei corruptę,vel recepit ſecundùm totam potentiam quam habuit ad illam formam vel ſm partem tantùm.Non ſecundum partem tantùm,quia non poſſet oſtendi quæ potentia reduceretur ad actum & quæ non. Item ſequitur q̄ forma quam habet materia pro parte potētiæ,pro alia parte ſm quam non habet adhuc deſideraret illam,quod eſt irrationabile, ergo concedendū eſt primum,& ſic poſt corruptionē rei nullo modo remanet potentia in materia qua poſſit eadē res numero regenerari. Præterea, ſic probatur dicta concluſio,Maior eſt interruptio ſecundum eſſe q̄ ſecundum magnitudinem, vt patet.Sed interruptio ſecundū magnitudinem impedit numeralem identitatem, ergo multò magis interruptio ſecundum eſſe. Minor quidem probatur,nam ſi lignum continuum diuidatur, non remanet idē lignum numero,ſed fiunt duo,vt patet,ergo,&c.

Quantùm ad 2. aduerte q̄ ratio impoſſibilitatis in agente naturali ſumitur ex hoc,Generatio ſubſtātialis reſpectu agētis naturalis eſt terminis præuiæ alterationis. Alteratio aūt interrupta non poteſt eſſe vna numero,quia ad vnitatē numeralem motus requirit̄ tempus non interruptum ex li. 5.Phyſi.tex.41.vbi ergo eſt duplex alteratio præuia, eſt duplex generatio,vbi duplex generatio,ibi eſt duplex genitū, ex conſequenti duo compoſita terminantia duas generationes,ſi ergo agens naturale idem bis generaret,cùm non generet niſi per alterationem præcedentem,duas alterationes cauſaret ex conſequenti duas generationes ad quas ſequuntur duo genita, & ſic genitum ſecundo ſiue regenerātum non poteſt eſſe idem numero cum priùs genito & poſteà corrupto.Hæc igitur eſt ratio impoſſibilitatis.

Quantùm ad 3.inuenio duasvias,quarum vna eſt B.T.& Egidij in 2.li.de Generatione in expoſitione vlt.tex.qui tenent reſpectu agentis diuini partem affirmatiuam,& ratio eorū eſt,quia ratio impoſſibilitatis aſſignata in agente naturali non habet locum in agente diuino.Quoniam producit rē ſine motu & alteratione,ſed ſimplici emanatione,cuius actio eſt ſubſtantia ſua nec vnquam tranſit in præteritū ſicut nec ſua ſubſtantia,& ideo actio ſua vt ſic non interrūpitur tpe ſicut actio agentis naturalis, vnde Theologus ſuſtinet Deum poſſe idē bis producere q̄m actio ſua qua primo & ſecundo producit ex parte Dei eſt vna numero, & non menſuratur tempore interrupto ſed indiuiſa ęternitate.Sed hæc altius ſpeculari non eſt præſentis negocij.

Altera via eſt Marſilij Inguem in 2.de Generatione in q. vlt. Hic tenet duo, quæ iudicio meo videntur falſa. Primò dicit q̄ nec potentia naturaliter agente poteſt idem numero bis generari,eò q̄ omnes cauſæ requiſitæ ad primam generationem non poſſunt eædem numero reuerti ad ſecundam generationem,inter quas ſunt influentiæ & motus cæleſtes, qui iam præterierūt & non poſſunt iidē numero per naturam reuerti, & quantùm ad h.d.verū. Dicit vlterius q̄ nec diuino miraculo poteſt idem bis generari, & ratio ſua eſt hæc,Deus nō p̄t bis generare B ex A dum eſt,ergo nec poſtquàm corruptū eſt.Antecedēs patet. Quia res dum eſt ingenerabilis eſt.Conſequentia probatur,Quod generatur non fuit ante, aliter generatio non eſſet proceſſus à non eſſe ad eſſe.Sed B corruptum fuit ante,ergo B corruptū non poteſt generari. Præterea, Propter quid eſſet Deus potentior ad generandum B,ipſo corrupto,quàm ipſo exiſtente, non poteſt aſſignari cauſa,ergo,&c.

Hoc reputo falsè dictum,& ideo intendo ſoluere rationes ſuas.Ad primā concedo antecedēs & nego conſequentiam

tiam. Ad probationem dico ꝙ apud diuinam potentiã hæc duo non repugnant, Aliquid fuit, & tñ illud idem numero de nouo generatur. Sed ne decipiaris in hoc aduerte ꝙ aliquid fuisse potest dupliciter intelligi. Primò ꝙ toto tempore præcedente secundam generationem fuerit, & vt sic est ingenerabile etiam per diuinam potentiam. Quia quod generatur vt sic non est saltem pro aliquo tempore ꝑcedente instans generationis. Secundò ꝙ pro quo aliquo tempore fuerit, deinde defierit esse per corruptionem, & sic potest de nouo idẽ numero per Dei potentiam produci, quoniam licet fuerit antè, non tamen continuatè sed interruptè.

Ad 2.qñ quærit propter quid esset Deꝰ potentior ad generandum B, ipso corrupto q̃ ipso existente. Respondetur ꝙ hoc non est ex parte Dei nec maiorem nec minorem potentiam demõstrat in eo. Sed hoc est ex parte rei. Nam res vt existens non habet rationem generabilis vt autem non existens habet rationem generabilis, quoniam productio est deductio rei à non esse ad esse. Quare, &c.

Secundò quia tenet & benè animam hominis esse incorruptibilem dicit eam creari & non produci ab homine generante, & in hoc verum dicit. Vlteriùs dicit qñ homo generatur ab homine illa generatio non est propriè generatio, quia in generatione propriè dicta datur forma genita actione agentis naturalis, & nõ miraculosè causata, modo hominis generatio est creatio formæ humanæ, in materia, igit̃ non est gñatio naturalis & propriè dicta: similiter corruptio hóis nõ est ꝓpriè corruptio, quia in corruptione ꝓpriè dicta corrumpitur forma & subst̃tia cõpositi, sed in corruptiõe hóis nulla forma corrũpit̃, sed solùm separat̃ à subiecto aĩa intellectiua. Et ió nõ corrũpitur homo ꝓpriè cum vtraque pars remaneat, & sic concludit ꝙ si idem numero homo bis generaret̃ nec prima nec secunda generatio esset naturalis sed miraculosa & impropriè dicta.

Hoc 2.dictum reputo falsum, qñ si homo hominem naturaliter & propriè non generaret, esset imperfectior in actione naturali inferioribus animantibus. Vt igitur sustinere possis qũo homo naturaliter & propriè generat hominem etiam quòd non producat animam intellectiuam, vide quæstionem sextam quam formauimus in li.12.Meta. & in ea inuenies plenam resolutionem.

Quantùm ad quartum aduerte contra factam determinationem duo argumenta.

Primum est tale, Sit ignis eodem modo se habẽs ꝑ duas horas, sumatur vas aquæ & applicetur igni ꝑ mediam horam, quæ calefacta in fine mediæ horæ extrahat̃ ab igne & frigefiat. In principio secũdæ horæ reponatur ad igné vniformiter vt prius & calefiat æquali gradu, vt prius, quo facto ꝓbatur ꝙ caliditas prius genita & corrupta & caliditas secundò genita sunt idem numero. Nam dicit Phil.in 2. li.de Generatione tex. 56. Idem inquantùm idem & similiter se habens, semper natum est facere idem. Sed stat idem & vniformiter ignis & eadem aqua & eodem modo ꝓxima igni in prima & secunda calefactione vt supponitur, ergo bis generat eandem caliditatem numero.

Ad hoc dicitur ꝙ propositio Philosophi in loco allegato sic habet intelligi, Idem manens idẽ facit idẽ in specie, & non suum contrarium, & hanc propositionem introduxit ad probandũ ꝙ vt seruetur gñatio & suum cõtrarium, i.corruptio in mundo inferiori nõ sufficit motꝰ primi mobilis qui est motus vniformis, aliter causaret semper generationẽ, qm̃ idẽ manẽs idẽ, &c. Sed requiritur motꝰ difformis ꝑ circulũ obliquũ, qui est ꝑ accessum & recessum Solis à nobis, & ꝑ accessum causat gñationem, per recessum corruptionem. Ad argumentum ergo dico ꝙ non sufficiũt causæ & conditiones adductæ, sed esset necesse ꝙ prima & secunda calefactio essent vnus motus numero, vt habeant eundem terminum numero, non possunt aũt esse vnꝰ motꝰ numero cùm sit tps interruptũ, in quo prima caliditas desinit omninò esse vt supponit̃, sed cõtra hãc solutionẽ insta tur, Interruptio essendi, nõ impedit quin reparet̃ idẽ numero, ergo posito ꝙ prima caliditas sit interrupta in esse ꝑ secundã medietatẽ primæ horæ nõ obstat quin reparetur eadem i secũda hora. Cõsequẽtia nota, & probat̃ antecedẽs, Si aqua cõtinua diuidatur fiet eius interruptio, & tñ si reuniatur non erit alia numero à priori sed eadẽ, ergo à simili de caliditate licet interrũpatur eius esse per corruptionẽ si regeneratur est eadem numero cum priùs corrupta.

Ad hoc negat̃ antecedẽs, ad ꝓbationem nego similitudinẽ: q̃a licet aqua cũ diuidit̃ cesset eius cõtinuitas nõ tñ cessat eius esse, quia & aqua diuisa est aqua. Sed caliditas corrupta nõ remanet caliditas in esse, & ió non est simile.

Secundò principaliter arguit̃ sic, Dicit Philo.in 5.Meta. tex.12. Ea sunt vnum numero quorum est materia vna numero. Sed caliditatis hesternæ corruptæ, & hodiernæ regeneratæ est materia vna numero, putà aqua A: ergo potest idem numero regenerari.

Ad hoc dicit̃ ꝙ in illo tex. non intendit Phil. absolutè illa esse numero vnũ quorũ est materia siue subiectũ vnũ numero, aliter sequeretur albedinẽ & dulcedinẽ & grauitatẽ & figurã pomi esse vnũ accidẽs numero, cùm inhæreant eidem materiæ numero q̃ est subst̃tia huius pomi. Sed intẽdit ponere differẽtiã inter vnũ numero & vnũ specie & vnum gñe & vnũ analogia, & d̃t, Vnũ numero sunt quorum est materia vna numero, vnũ aũt specie quorũ est ratio vna, i.diffinitio, &c. Et aduerte ꝙ hoc argumẽtũ etiã soluimꝰ in li.5.Meta.in q.14.in fi. vbi mouet̃ dubiũ, de gñato & corrupto, & de duobꝰ cõtrariis, quorũ est idẽ subiectũ numero cùm habeant fieri circa idẽ. Tu igitur vide illic & videbis argumentum solutum. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO IX.

Num toto tempore quo durat sanitas in ſano, ſit eadem numero.

Vtrum vna sanitas & omnino habitus et passiones subst̃tiæ sint in corporibus. tex. 73.

Toto tempore quo durat sanitas, non diuersificatur numero, sed prorsus eadẽ est.

IN hac q. aduerte ꝙ primo aspectu videtur conclusio negatiua esse vera, qm̃ vt inquit Com.in com.37. Nos videmus hanc formam, i.sanitatem existentem in corporibꝰ & corpus moueri, i.transmutari & fluere semper: vnde necesse est vt ita sit in formis, q̃ sunt in istis corporibus, cùm sint in subst̃tia corporum transmutabilium: hæc Com. ex quibus sic arguit̃, Mutato subiecto, mutatur & forma existens in subiecto. Sed subiectum sanitatis quod est corpus præcipuè humanum semper mutatur: quia licet non semper ægrotet, tamẽ est modo magis sanum & minus sanum, ergo licet non corrumpatur sanitas per ægritudinem, non videtur perseuerare eadem numero donec durat.

Tu igitur aduerte ꝙ licet Phil.in tex.37. proponat præsens quæsitum, tñ non soluit ipsum, qm̃ vt dicit in tex.38. istæ dubitationes sunt extra præsentem intentionem, eò ꝙ considerare de identitate vel diuersitate formæ magis spectat ad primum Philosophum quàm ad Physicum. Nam vt patet in x.Meta. Metaphysicꝰ cõsiderat de ente & ꝓpriet̃ entis, quæ sunt vnũ & multa, idem & diuersum, &c.

Verùm vt habeas aliqualẽ resolutionẽ propositi quęsiti in via Thomistica, aduerte ꝙ resoluti o stat in duplici distinctione, quarum prima sit hæc, Formarum quædam cõsistũt in esse indiuisibili, sicut figuræ denominatæ à numero, & formæ substantiales, à quibus res trahit speciem suam: quædam aũt consistunt in esse fm quãdam latitudinem, vt qualitates primæ ac tertiæ speciei, iuxta quas attenditur intensio & remissio. Omnis quidem transmutatio facta quantumcunque modica circa formas primo modo dictas, destruit esse & identitatem numeralem, eò ꝙ stant in indiuisibili. Hoc autem non contingit in formis secundo modo dictis, eò ꝙ licet varientur fm magis & minùs, tñ non totaliter desinit nec totaliter interrumpitur esse eorum. Et qm̃ sanitas quę consistit in contemperantia siue in adęquatione humorum est de numero formarum habentium latitudinem fm ꝙ magis & minùs perfectè contemperantur humores, ideò non sequitur ꝙ quæcunque variatio facta in ea destruat eius identitatem numeralem.

Secunda distinctio sit hęc, Sanitas quæ est in Socra. & diluculo & nunc & in meridie, vt dicit Phil.in tex.37. dupliciter põt cõsiderari: primò fm se & ex sua natura, & sic cùm sit forma, & forma sit simplex & inuariabili essentia consistens, nõ habet vt sic vnde recipiat magis & minus. Secundò vt participatur à Socrate, & qm̃ est apta actuare ipsum magis & minùs pfectè, ió Socrat. recipit à sanitate diuersa esse sana. Quæ diuersa esse stant cum vnitate numerali sanitatis in via nostra, eò ꝙ vt determinauimꝰ in lib.8.Meta.in q.6. forma sub esse intenso & remisso qđ dat subiecto, stat vno numero. In hoc ergo quæsito habes tenere partem affirmatiuam. Et tuum fundamentum erit quia forma intensa & remissa est eadem numero, quod fundamentum inuenies firmatum & substentatum in lib.8.Metaphysi.quæst.6.

Ad argumẽtum aũt in oppositum, dico ꝙ maior potest habere duplicem sensum. Primò sic, Mutato subiecto, mutatur forma existens in subiecto, ita quòd suum esse totaliter interrumpitur, & sic nego maiorem nisi fit forma de

numero primi modi primæ diſtinctionis. Secundò ſic, Mutato ſubiecto, &c. mutatur forma exiſtés ī ſubiecto ſm magis & minùs prout ſubiectum magis & minùs participat formam, & ſic concedo maiorem. Sed nego q̄ hæc variatio auferat in propoſito, identitatem numeralem à ſanitate, & aduerte q̄ verius dicitur, Sortem variari ſm ſanitatem, quā ſanitatem variari, & hoc intendit B.T. in expoſitione text. 37. in fine cùm dicit, Quandiu ſanitas manet licet varietur homo ſm ſanitatem vt ſi fiat magis aut minus ſanus, non intercipitur eſſe ſanitatis, ſicut intercipitur, quando totaliter corrumpitur ſanitas. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint, reliqua remittentes ad Metaphyſicum.

QVÆSTIO X.

Num motus regularis eſt magis vnus quàm irregularis.

Irregularis enim non videtur vnus, ſed magis regularis. textu 45.

Regularis motus magis eſt vnus quo ad vnifor mitatem quàm irregularis

IN hac q. aduerte q̄ difficultas ſtat in hoc, Quæcunque ſunt requiſita ad vnitatem numeralem motus ita poſſunt ſaluari in motu irregulari ſicut in motu regulari, ergo nō videt̄ min⁹ vn⁹ q̄ regularis. Cōſequentia nota, probatur antecedens, Ad vnitatē numeralē requirit̄ vnū ſubiectum numero, vnus termin⁹ numero, tempus cōtinuum, vt dixit Philoſophus in tex. 41. Sed hæc tria ita poſſunt in motu irregulari ſeruari ſicut ī regulari, patet. n. q̄ ſi A & B ambulent p̄ milliare cōtinuè, licet A ambulet æquè velociter vſque ad terminū, B autem modo tardè, modò velociter, dūmodò nō pauſet, ita ſeruant̄ illa tria ī motu B, ſicut ī motu A: ergo nō videt̄ eſſe magis vn⁹ motus A, quàm mot⁹ B.

Pro reſolutione igitur præpoſiti quæſiti aduerte q̄ motus vnus numero dupliciter conſiderari poteſt. Primò quò ad quantitatem ſuam, eſt. n. de ratione motus habere partes & eſſe diuiſibile in partes quantitatiuas loquendo de motu phyſico, vt nunc loquimur. Secundò quò ad modum exiſtendi in partib⁹ q̄ modus dicit̄ vniformitas & difformitas in partibus, nā vltra quantitatem & continuitatem in motu partes poſſunt eſſe æqualis velocitatis vel æqualis tarditatis, vt patet in partibus circunferentiæ regulariter motę, & in partibus circa cētrū, poſſunt etiā eſſe aliquæ velocires aliquæ tardiores, vt ad ſenſū patet. Et ex hac diſtinctione dico ad ꝓpoſitum q̄ Phil. intendit motū regularem eſſe magis vnū nō ratione quantitatis, nec ratione cōtinuitatis, q̄a vt argumētū ꝓbat oīa requiſita ad vnitatē numeralem motus ita poſſunt ſaluari ī motu irregulari ſicut regulari: ſed intēdit eſſe magis vnū quò ad modū inuentū ī partibus qui dicit̄ vniformitas. Nam licet cōtinuitas inueniatur in vtroque, tñ q̄a in motu regulari eſt ↄtinuitas vniformis & in irregulari eſt difformis, ió dicit̄ eſſe magis vn⁹ ratione modi, ſicut linea recta videt̄ eſſe magis vna q̄ tortuoſa non ratione cōtinuitatis, ſed negatione diuerſitatis in partibus. Nam linea tortuoſa vt dt Com. in com. 43. videtur eſſe compoſita ex recta, & circulari & ſimiliter motus per illam videtur eſſe diuerſus, motus autē diuerſus videtur eſſe pluſquàm vnus, ſimiliter quia motus irregularis diſtinguitur p̄ velocitatem & tarditatē, regularis aūt non, ideo ratione huius negationis dicitur magis vn⁹ ſicut & res ſimplex dicitur magis vna quam compoſita, quia caret diuerſitate partiū, licet in vtraque ſeruetur continuitas. Ad argumentū poſitū ī principio quæſiti nō oportet aliter reſpondere, cōcludit. n. quò ad primū modū diſtinctionis Phil. autem intēdit in 2. modo. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XI.

Num contrarietas in motibus ſit accipienda ex terminis ad quos, vel à quibus.

Relinquitur qui eſt in contraria, & qui eſt in contraria ex contrariis. textu 48.

Non omnes motus ↄcipiē tes à terminis cō trariis cō trarii sūt poſſunt aūt quidam eſſe contrarij, omnes autem motus terminati ad cōtrarios motus, cō trarij ſunt,

IN hac q. aduerte: Fiet reſolutio per tres cōcluſiones, & in fine remouebitur dubium. Prima concluſio erit hæc, Non oēs motus q̄ incipiūt à terminis cōtrariis ſunt cōtrarij. Secūda erit hæc, Nō incōuenit aliquos mot⁹ q̄ incipiūt a terminis ↄtrariis eſſe cōtrarios. Tertia erit hæc, Omnes motus qui ſunt ad terminos contrarios ſunt contrarij.

Prima ſic probatur de mente Phil. Motus contrarij non poſſunt terminari ad eundem terminum ſpecie. Sed contingit q̄ aliqui motus qui incipiunt à terminis contrariis poſſunt terminari ad eundem terminum ſpecie, ergo, &c. Maior nota, & probatur minor. Contingit. n. q̄ aqua moueat̄ à calido ad tepidum, & alia aqua à frigido ad tepidum, ergo, &c. Item contingit q̄ lapis moueatur ab vbi ſurſum ad vbi medium quod ſit B, & ignis moueatur ab vbi deorſum ad B, ergo, &c.

Secunda aūt probatur ſic, Cōtingit aliquos motus qui incipiunt à terminis contrariis terminari ad terminos cōtrarios, ergo non inconuenit, &c. Conſequentia nota, & antecedens patet ad ſenſum: nam contingit aquam calefactā infrigidari, & contingit aquam frigidam calefieri. Infrigidatio incipit à calore & terminatur ad frigiditatem, calefactio autem econuersò, ergo, &c.

Tertia ſic probatur, Motus qui identificantur terminis contrariis ſunt contrarij. Hæc patet per ſe, ſed omnes motus, q̄ ſunt ad terminos contrarios, identificantur terminis cōtrariis, quia in lib. 3. in tex. 4. dicit Philo. q̄ motus non eſt præter res ad quas eſt motus, & de identitate hac formaui mus & reſoluimus primam q. in 3. libr. vt videre poteris. In his tribus concluſionibus non eſt longius immorandum, quoniam ſatis reſolutæ ſunt apud Philoſophum.

Nunc ſupereſt ſoluere duo dubia. Primum eſt cōtra primam concluſionem. Nam q̄ motus qui ſunt ex terminis cōtrariis ſemper ſint contrarij ſiue terminentur ad eundem terminum, ſiue ad contrarios arguitur ſic, Motus qui nō ſe compatiuntur ſimul in eodem, ſunt contrarij, niſi. n. eſſent oppoſiti nihil obſtaret quin ſimul compaterentur. Nam q̄a calefieri & ſanari nō opponuntur, ideo poſſunt ſimul ineſſe eidem. Sed omnes motus qui ſunt ex contrariis, &c. Minor patet ad ſenſum, aliter eſſet poſſibile idem ſimul aſcendere & deſcendere, calefieri & infrigidari.

Hoc dubium in via noſtra non eſt multùm difficile, q̄m maior non eſt vniuerſaliter vera, nam vt determinauimus in li. 5. Meta. q. 6. duo accidentia eiuſdem ſpeciei in actu perfecto non ſe compatiuntur ſimul in eodem, & tamen non ſunt oppoſita, vt duæ albedines, duo calores, & quando arguitur quod niſi eſſent oppoſiti nihil obſtaret quin ſe comparentur in eodem, hoc falſum eſt, nam vt videbis in præ dicta quæſtione vltra oppoſitionem aſſignatur alia ratio incompaſſibilitatis. Quare, &c.

Secundum dubium eſt contra tertiam cōcluſionem, & arguitur q̄ non ſit maior ratio ſumendi contrarietatem in motibus reſpectu terminorum contrariorum ad quos, q̄ reſpectu terminorum à quibus. Nam Phil. in tex. 48. probans motus non eſſe contrarios propter terminos à quibus ſic argumentatus eſt, Contingit duos motus inceptos à terminis contrariis terminari ad eundem terminum, vt mot⁹ ex calido & frigido ad tepidum, ergo non ſunt contrarij. Sed eadem ratione probatur q̄ nec reſpectu terminorum ad quos. Nam contingit duos motus terminatos ad terminos contrarios incipere ab eodem termino, putà aliquid ex palido poteſt mutari in album & ex palido poteſt mutari in nigrum, ergo non eſt maior ratio ſumendi contrarietatem ex terminis ad quos quàm ex terminis à quibus.

Ad hoc dicitur q̄ licet contingat duos motus terminatos ad terminos contrarios incipere ab eodem termino, ſicut contingit duos motus inceptos à terminis contrariis terminari ad eundem terminum, tñ maior ratio habetur ſumendi cōtrarietatem reſpectu terminorum ad quos quàm reſpectu terminorum à quibus. Hæc autem ratio ſumitur in tex. 48. vbi Philoſophus in tertia ratione probans contrarietatem in motibus non eſſe accipiendam à terminis à quibus, ſed à terminis ad quos ſic arguit, Mot⁹ accipit nomen & ſpeciem à termino ad quem, & non à termino à quō. Dicitur. n. ſanatio motus in ſanitatē, & nō motus ab ægritudine, ergo ↄuenientius accipit contrarietatem à termino ad quem quàm à termino à quo: & probatur conſequentia, q̄m contrarietas eſt differentia ſm formam ex 10. Metaphyſico. ergo ſumenda eſt à termino ad quem qui habet rationem formæ. Et q̄m hæc ratio deficit in termino à quo, ideo negatur quod ſit æqualis ratio ſumendi contrarietatem tam à termino à quo, quàm à termino ad quem. Hęc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XII.

Num quies contrarietur motui.

Quoniam autem motui non ſolùm videtur eſſe motus contrarius, ſed & quies. textu 53.

Quies ? termino à quo nō cōtrariatur motui niſi communiter & priuatiuè.

IN hac q. aduerte q̄ difficultas ſtat in duobus, primò q̄a determinauit Philoſophus motum contrariari motui, putà ægrotationem ſanationi, quia ægrotatio eſt mot⁹ ad ægritudinem, ſanatio autem ad ſanitatem, vt ad terminos contrarios. Si igitur ægrotatio contrariatur non ſolum ſanationi, ſed etiam quieti, ſub ſanitatem non poſ-

ſumus

ſumus effugere,quin vnum contrarietur pluribus.Quod videtur repugnare doctrinæ Phil.in 10.Metaph.tex.14.vbi inquit,Non contingit vni plura contraria eſſe.

Secundò,quia oppoſicio cõtraria eſt diſtincta ab oppoſitione priuatiua,qm̃ ex 10.Meta.cõtraria eſt inter duo entia poſitiua,vt inter calidum & frigidũ,quę ſucceſſiuè ſunt apta fieri circa idem,priuatiua autem inter habitum & priuationem, quæ eſt non ens.Conſtat autem ꝙ quies eſt priuatio motus in eo quod eſt aptum moueri,ergo motus nõ opponitur contrariè quieti.Præterea,Motus ordinatur ad quietem vt ad finem ſuum.Nam mouens mouet mobile ad formam,vt aliquo tempore quieſcat ſub ea, aliter inutiliter moueret. Quod autem ordinatur ad aliquid ſtultum eſt dicere quòd opponatur illi,ergo,&c.

Pro reſolutione quæſiti ponitur duplex diſtinctio, ex qua manifeſtabitur ſenſus Phil.de oppoſitione motꝰ ad quietem.Prima erit de oppoſitione cõtraria,ſecũda de quiete.

Contraria oppoſitio eſt duplex,ſ. communis & ꝓpfecta,ꝓpria & pfecta. Prima ſeruatur inter quæcunq; ita ſe habent ꝙ vnum eſt vt pfectum & alterum vt imperfectum, & quorum vnum eſt vt habitus & alterum priuatio,& hac de cauſa dicit Phil.in 10 Meta.ꝙ prima contrarietas eſt habitus & priuatio,& in eodem in tex.16.dicit ꝙ omnis contrarietas habet priuationem alterius contrariorum,ſecunda autem ſeruatur inter duo entia poſitiua, cum illis conditionibus,quas manifeſtauimus in 10. Meta.in q.18. Quas videbis tu,& eas tetigimꝰ in q.2.huiꝰ 5.li.nec eſt replicãdũ.

Secunda diſtinctio ſit de quiete, ꝓ qua aduerte ꝙ ſicut in motu eſt duplex terminus, ſ.à quo & ad quem,ſic eſt duplex quies: nam mobile antequàm incipiat moueri habet quietem in termino à quo,&poſt motum quieſcit in termino ad quem. Quies in termino à quo eſt ſtatus mobilis ſub forma abiicienda, vt qñ ſtat aqua ſub frigitate abiicienda per calefactionem. Quiès in termino ad quem eſt ſtatus mobilis ſub forma acquiſita per motum, vt quando ſtat aqua ſub calore acquiſito per calefactionem.

Ex his diſtinctionibꝰ dico tria ad ꝓpoſitum quæſitum, primò ꝙ Philoſophꝰ intẽdit motum contrariari motui cõtrarietate ꝓpria & pfecta, nam aſſignauit contrarietatem motuum ꝓ reſpectum ad terminos ad quos.Conſtat autem ꝙ termini ad quos duorum motuum contrariorum ſunt propriè & perfectè contrarij, vt calor & frigiditas q̃ ſunt termini acquiſiti calefactionis & frigefactionis,ergo,&c.

Secundò intendit motum contrariari quieti contrarietate cõiter dicta,prout conſueuit Philoſophus oppoſitionem priuatiuam appellare contrarietatem.Nam ſicut ſilentium opponitur priuatiuè ſermoni, ſic quies motui, ideo propriè opponuntur priuatiuè,communiter autem contrariè.Et ꝙ motꝰ opponatur motui contrariè,ſ.perfectè, quieti autem priuatiuè manifeſtat Com. in com.53. cum dicit, Motus non ſolummodò opponitur motui, ſed etiam quieti,quoniam motus opponitur motui ſecundùm contrarietatem,& quieti ſecundùm priuationem & habitum.

Tertiò intendit ꝙ quies,cum opponitur motus contrariè ſiue priuatiuè,vt declaratũ eſt,non eſt quies in termino ad quem, ſed in termino à quo. V.g.vt dicit Com.in com. 54.Qm̃ ſanari eſt motus de ægritudine in ſanitatem, quies igitur contraria huic motui eſt quies in ægritudine,non autem quies in ſanitate quæ eſt terminus ſanatione acquiſitus:& ſimiliter contrariorum motui de ſanitate in ægritudinem eſt quies in ſanitate,& ratio quidem huius eſt,vt inquit Com.in com.54.cui & ꝯcordat B.T.exponẽs,qm̃ quies iſta, ſ.in termino ad quem eſt perfectio & complementum motus,perfectio autem non eſt contraria ei cuius eſt perfectio.Cùm igitur altera quietũ opponatur motui,qm̃ quies eſt priuatio motus, & hæc non ſit illa, quæ eſt in termino ad quem,reſtat vt ſit illa,quæ eſt in termino à quo.

Ad obiectiones in oppoſitum pro reſpõſione ad primã vide in 10.Meta.in q.14. in qua declarabimus intenſionem Philoſophi dicentis,Non contingit vni plura contraria eſſe,ſecunda autem concludit pro ſecundo dicto, tertia concludit pro tertio dicto:ideo non eſt neceſſe eas aliter ſolue re.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XIII.

Num quies in termino ad quem eſt perfectio motus.

Qui enim in ipſo motus eſt,in quo ſtetit quietatio magis eſt. tex. 54. vbi inquit Com. Quies in termino ad quem eſt perfectio motus,& B.T.exponens inquit, Quies in termino ad quem eſt magis conſeruatio vel perfectio motus quàm quòd ei opponatur.

IN hac q.aduerte ꝙ ſtat difficultas ſ hoc,Quies vt quies eſt negatio motus in eo quod eſt aptum moueri, ergo quies vt quies ſiue in termino à quo ſiue in termino ad quem eſt priuatio motꝰ.Sed nulla priuatio cùm ſit negatio dicit pfectionẽ,ergo,&c.Præterea,pfectio rei nõ tollit rẽ cuiꝰ eſt pfectio,ſed ſeruat eã in meliori eſſe,aliter nõ eſſet perfectio ſed deſtructio rei. Sed quies in termino ad quem tollit motum,quoniam adepto eo ceſſat motus,ergo,&c. *Q. quies in termino ad quem ſub eſſe perfecto, eſt motus perfectio.*

Pro reſolutione quæſiti ponenda eſt diſtinctio de quiete in termino ad quem,ex qua ponentur duæ concluſiones deciſiuæ.Deinde ſoluentur obiectiones præpoſitæ,quæ videntur facere difficultatem.

Diſtinctio ſit hæc, Quies in termino ad quem poteſt importare duo. Primò negationem fluxus ſiue tendentiæ ad vlteriorem gradum formæ acquirendæ in ſubiecto, quem fluxum ſiue tẽdentiam docuimus eſſe de ratione motus in 3.li.Phyſ.in q.1 &2.illam permanentiam ſiue durationem eſſe formæ acquiſitæ in mobili per motum, quæ forma vt eſt terminus motus comparatur ad motum vt perfectum ad imperfectum.Diximus enim 3.li.q.1.& 2. quod motus dicit eſſentialiter formam acquiſibilem ſub eſſe imperfecto, ita quòd non diſtinguitur calor & calefactio, niſi ſicut calor in fieri & in facto eſſe.

Prima concluſio,Quies ſumpta primo modo nõ eſt perfectio motus prout motus dicit fluxum ſiue tendentiam, probatur, Quies vt ſic opponitur motui ſicut negatio fluxus,ergo eſt vt priuatio, priuatio autem non perficit id cuius eſt priuatio ſed potiꝰ imperficit aut remouet,ergo,&c.

Secunda concluſio, Quies in termino ad quem ſumpta ſecundo modo,eſt perfectio & complemẽtum motus:ꝓbatur,Motus ordinatur ad talem quietẽ vt mediũ ad finem, ergo ſicut medium recipit bonitatem & perfectionem à fine ſic motus recipit perfectionem à quiete ſecundo modo dicta.Conſequentia nota,&probatur antecedens.Ideo mobile mouetur ad formam vt acquirat aliquod eſſe à forma ſub quo aliquo tempore permaneat, ergo vt quieſcat ſub tali forma:vnde aduerte ꝙ quando aliquid mouetur, putà infirmus ad ſanitatem,prius recipit ſanitatem diminutè & imperfectè quæ vt ſic ordinatur ad receptionem ſanitatis perfectè,ſicut ordinatur diſpoſitio ad habitum:& quando receperit ſanitatem perfectè in qua continetur ſanitas diminuta ſicut forma remiſſa in forma intenſa tunc ſanatum quieſcit, id eſt permanet ſub eſſe ſano aliquo tempore. & tunc dicimus ſanationem eſſe perfectam & completam,ergo conſtat ꝙ motus ordinatur ad talem quietem ſic ſumptam,vt medium ad finem.

Ex his patet quid dicendum ſit ad obiectiones factas, nam prima concludit pro prima concluſione, ſecunda aũt ſic ſoluitur, Licet quies ſumpta ſecundo modo tollat motum,id eſt fluxum,nõ tñ tollit formam imperfectam quam dicit motus,imò includit eam ſicut calor vt 8.includit calorem vt 6. ideo neganda eſt illa minor, ſ. ꝙ quies ſumpta ſecundo modo tollat motum ſumendo motum pro forma imperfecta.Ad probationem dico ꝙ probat de motu ſumpto pro fluxu vel tendentia,non autem ſumpto pro forma imperfecta.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

Quæſtionum naturaliũ ſuper quintum librum Phyſ. Finis.

QVÆSTIONES MAGISTRI CHRYSOſtomi Iauelli,ſuper ſextum lib. Phyſicorum.

In 6.lib.Phyſi.determinanda ſunt quæſita infraſcripta.

1 *Num continuum ſit compoſitum ex indiuiſibilibus.*
2 *Num ſit neceſſe motum fieri ſuper aliquod diuiſibile, ita quòd ſibi repugnet fieri ſuper indiuiſibile.*
3 *Num magnitudo & tempus & motus ſint eiuſdem rationis quantum ad hoc quod eſt componi vel non componi ex indiuiſibilibus.*
4 *Num omne quod mouetur contingat velocius & tardius moueri.*
5 *Num magnitudo & tempus ſe concomitentur quò ad finitum & infinitum.*
6 *Num in nunc temporis contingat aliquid moueri.*
7 *Num omne quod mutatur ſit diuiſibile.*
8 *Num illud in quo aliquid primò mutatum eſt, ſit indiuiſibile.*
9 *Num in motu ſit primum mutatum eſſe à parte antè.*

QVÆSTIO I.

Num continuum ſit compoſitum ex indiuiſibilibus.

Continuum nullũ ex indiuiſibilibus componitur.

Impoſſibile eſt ex indiuiſibilibus eſſe aliquid continuũ. te. 1.

IN hac q. non intendo probare concluſionem negatiuam per rationes Philoſophi poſitas hîc in tex. qm̃ & Com. & B.T. & alij Expoſitores ſufficienter deducunt eas. Sed intendo aliis rationibus probare intentum, & declarare quid circa hoc ſenſerint Auicen. & Algazel: ſic igitur procedendum eſt. Primò ponetur concluſio negatiua & probabitur. Secundò oſtendetur quæ fuerit mens Auicen. & Algazelis in hoc. Tertiò defenſabitur concluſio ſoluendo argumenta tenentium oppoſitum.

Quantùm ad 1. ponitur hæc concluſio, Impoſſibilie eſt continuum componi ex indiuiſibilibus. Hæc concluſio ſolet probari rationibus mathematicis & naturalibus. Relictis pro nunc mathematicis ne confundamus ſcientiã naturalem cum mathematica inſiſtemus rationibus Phyſicis, quatuor igitur rationibus probatur concluſio præpoſita.

Prima ſit hæc, Si continuum, putà magnitudo ꝓponitur ex indiuiſibilibus ſequitur ꝙ mobile velox cõtinuè & regulariter motum & mobile tardum ſimiliter motum cõtinuè & regulariter pertranſirent æqualia ſpacia in tempore eodem, putà in hora, conſequens eſt falſum, & implicat contradictionem ex diffinitionibus velocis & tardi. Cõſequentia ꝓbatur, Sint duo ſpacia quorum vtrunque ſit centum punctorum, & ſuper vtrunque incipiant ſimul moueri & velox & tardum: tunc ſic, Quocunq; tempore velox pertranſit primum punctum ſpacij, tardum pertranſit aliquid ſui ſpacij, quia ſupponitur ꝙ incipiat ſimul moueri & continuè & regulariter, ſ. velox, æquè velociter, & tardũ æquè tardè. Quæro ergo an tardũ pertráſeat in eodẽ tẽpore præcisè primum punctũ ſicut velox, an minus an plus: nõ plus, quia tardum eſſet velociꝰ veloce, nõ minꝰ, quia non datur minus pũcto qđ ſupponit in indiuiſibile, ergo præcisè punctum, ſicut velox, & qm̃ ſupponitur ꝙ continuè & regulariter moueantur ea ratione qua tardum in eodem tempore pertranſiuit primum punctum ſicut velox, pertranſibit ſecundum & tertium & alia vſque in finem ſicut & velox, ergo eodem tempore quo velox attinget vltimum ſpacij, attinget & tardum, & ſic patet conſequentiam eſſe veram.

Secunda ratio ſit hæc, Si magnitudo componitur ex indiuiſibilibus ſequit ꝙ magnitudo minor ſit æqualis maiori, quod eſt falſum, vt patet ad ſenſum. Conſequentia probatur, Ponatur vt in ratione præcedenti ꝙ mobile velox & tardum ſimul moueant continuè & regulariter ꝑ vnam horam ſup ſpacium centum punctorum, tunc quæro, Aut velox acquirit primũ indiuiſibile ſpacij in tempore, vel in inſtanti, non in tpe, qm̃ immediatè illius temporis acquireret partem illius primi indiuiſibilis, & ſic indiuiſibile eſſet diuiſibile, ergo in inſtanti. Tunc quæro, Aut in illo inſtãti tardum acquirit ſimiliter indiuiſibile aut plus aut minꝰ, non plus aut minus ratione aſſignata in præcedenti ratione, ergo præcisè indiuiſibile, & ſimiliter arguatur de ſecundo indiuiſibili & de aliis. Et ſic ſequitur ꝙ in eodem tempore tot indiuiſibilia pertranſit tardum quot & velox, ex conſequenti æqualem magnitudinem. Conſtat autem ꝙ cùm ſit tardum ex diffinitione ſua pertranſibit minorem, ergo magnitudo minor erit æqualis maiori.

Tertia ſit hæc, Si magnitudo componitur ex indiuiſibilibus ſequitur indiuiſibile eſſe diuiſibile, quod implicat. Cõſequentia ꝓbatur, Sint duo mobilia quorum vnum ſit duplo velocius altero, & arguit ſic, Si in vna hora velociùs ꝑ tranſit magnitudinem ſeptem punctorum tardiùs tranſibit medietatem, medietas autem eſt magnitudo trium punctorum & dimidium puncti, ergo punctum quod ſupponitur, ex diffinitione ſua eſſe indiuiſibile erit diuiſibile.

Quarta ſit hæc, Si magnitudo componitur ex indiuiſibilibus ſequitur eſſe impoſſibile aliquod corpus rarefieri naturaliter ſecundùm omnem dimenſionem abſque acquiſitione nouæ quantitatis. Hoc autem eſt falſum, vt determinatum eſt in li. 4. Phyſ. in q. 19. in 1. parte q. Conſequentia autem ſic deducitur, Sit corpus quadratum ſiue cubum habens ſm̃ omnem dimenſionẽ magnitudinem decẽ punctorum & rarefiat vſque ad magnitudinem centũ punctorum, ſi tu dicis hanc rarefactionem eſſe poſſibilem abſque generatione nouæ quantitatis, ergo neceſſe eſt punctum extendi, vel idem punctum numero eſſe in plurib⁹ ſitibus. Vtrunque autem eſt impoſſibile vt patet: nam indiuiſibile extendi eſt fieri diuiſibile, quod implicat. Quod autem ſit impoſſibile ipſum eſſe in pluribus ſitibus ſimul patet, quoniam non minùs naturaliter repugnat idem punctum quàm idẽ corpus eſſe in pluribus locis ſimul. Conſequẽtia autem patet, quoniam non alio mõ eſſet imaginabilis magnitudo ꝙ rarefieret ſi noua quantitas non acquiritur. Quomodo autem ſit poſſibilis rarefactio ſine acquiſitione nouæ quantitatis ſuppoſito ꝙ magnitudo componatur ex magnitudinibus, iam declarauimus in 4. li. Phy. in q. 19. tam ſecundùm viam Com. quàm ſecundùm viam noſtram. Ex his igitur patet concluſio præpoſita.

Quantùm ad 2. aduerte ꝙ præpoſita concluſio non ſolũm eſt ad mentẽ Phil. ſed etiam Auic. & Algaze. Nam Auic. 1. 6. Naturalium tenet eſſe impoſſibile puncta ordinari ad compoſitionem lineæ, ſimiliter eſſe impoſſibile corpus ex punctis componi. Algazel autem in ſua Metaphyſica conatur pluribus rationibus idem demonſtrare, quas longum eſſet hîc formare. Sed tu vide ad placitum.

Quantùm ad 3. aduerte ꝙ tenentes oppoſitum multipliciter arguunt, & primò ſic, Partes diffinitionis ſignificant partes rei, qm̃ diffinitio indicat eſſentiam & principia eſſentialia rei, & in hoc diſtinguitur deſcriptio à diffinitione: ſed puncta ſunt partes diffinitionis lineæ, eſt enim linea apud Euclidem, longitudo ſine latitudine cuius extrema ſunt duo puncta, ergo puncta ſunt partes lineæ.

Ad hoc negatur maior vniuerſaliter ſumpta, qm̃ non verificatur niſi de diffinitione ſubſtantiæ completæ, cuiꝰ partes diffinitiuæ ſunt proprium genus & propria differentia, & qm̃ formæ & accidentia diffiniuntur per additamentũ, vt determinatum eſt in li. 7. Meta. ideo ꝓpoſitio maior non habet veritatem in illis, linea aũt eſt accidens, propterea non eſt neceſſe omne diffinitiuum lineæ eſſe partem lineæ.

Sed cõtrà, Hæc reſpõſio vr̃ rẽpugnare Phil. in 1. Poſter. c. de Perſe, vbi aſſignãs primũ modum dr̃, ꝙ ſubſtantia lineæ eſt ex punctis, ergo pũcta ꝓponunt ſubſtantiam lineæ.

Ad hoc dicitur ꝙ exemplũ Phil. non eſt ad mẽtem ſuã, ſed adducit ipſum, qa famoſum erat apud Antiquos, lineã cõponi ex indiuiſibilibꝰ & reſolui in indiuiſibilia, nã mos fuit Ariſt. frequenter exẽplificare iuxta ſententias Patrum.

Secundò ſic, Aut nullum punctum eſt medium inter primũ punctũ lineæ A, & oía alia pũcta eiuſdem lineæ, aut aliqđ eſt mediũ. Hæc diſiunctiua patet, qa partes mutuò contradicunt: ſi datur ſcm̃ ergo illud punctũ mediũ erit immediatũ primo puncto, ſi primũ, ergo primum punctum & oía alia ſunt immediata, & ſic ſola pũcta cõponũt lineam.

Ad hoc dicitur in via noſtra, quę eſt via realis ꝙ nullum purum punctum cadit medium inter primum & omnia alia, & negatur hæc conſequentia, Ergo primum punctum & omnia alia ſunt immediata, quoniam licet non cadat præcisè punctum cadit linea media, & mediante linea cadit punctum, quia non datur linea ſine puncto.

Tertiò ſic, Aut omni parte magnitudinis eſt aliqua minor, aut nõ: ſi primũ, aut illa eſt diuiſibilis aut indiuiſibilis, nõ diuiſibilis, qa nõ eſſet minor omni parte, qa nõ eſſet minor ſua parte, ergo indiuiſibilis, & ſic aliqđ indiuiſibile cõponit magnitudinẽ, ſi ſecũdũ, ergo ꝑ æquipollentiã aliqua parte nõ eſt aliqua minor, igit aliqua eſt indiuiſibilis, ſ. qua non eſt aliqua minor, & ſic habetur propoſitum vt priùs.

Ad hoc dicitur cõcedendo primũ, & cùm arguitur, Aut eſt diuiſibilis aut indiuiſibilis, concedo primum, & vlteriùs cõcedo, ꝙ illa nõ eſt minor omni parte magnitudinis, nec hoc repugnat vniuerſali conceſſæ, qm̃ hæc copulatiua eſt vera, Omni parte magnitudinis eſt aliqua pars minor, & illa nõ eſt minor omni parte magnitudinis, ſicut poſito ꝙ mundus eſſet ætern⁹, hæc copulatiua eſſet vera, Omni homine futuro eſſet aliquis homo futur⁹ poſterior, & ille non erit poſterior omni homine futuro, alioquin generatio nó eſſet æterna, ſic reſpondendũ eſſet logicè. Tu aũt potes te expedire breuiùs & dicere, ꝙ omni parte magnitudinis aſſignata, datur vel dabilis eſt aliqua minor, & qm̃ iſtæ aſſignationes tendunt in infinitum, ideo quacunq; aſſignata dabilis eſt adhuc minor, & ſic nunq; deueniem⁹ ad indiuiſibile. Plura alia argumenta ſolent in hac materia formari. Sed & tu quære. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO II.

Num ſit neceſſe motum fieri ſuper aliquod diuiſibile, ità quòd repugnet fieri ſuper indiuiſibile.

Si

Si igitur præsentis motus necesse est moueri per aliquam partem, &c. text. 6.

Impossibile est sup indiuisibile præcisè fieri motũ, potest autẽ motus fieri super ĩ diuisibile adiuncto diuisibili

IN hac q. aduerte quod difficultas stat in hoc, Videmus ad sensum ꝙ si sit magnitudo vel spacium duorum cubitorum, & in eius medio signetur punctum A, illi puncto potest succedsiuè applicari mobile B, motum super tale spacium, ita ꝙ vna pars prius applicabitur, deinde alia, deinde alia, & alia donec totum B pertranserit punctum A, ergo non repugnat motum fieri super indiuisibile signatum.

Pro resolutione quæsiti sic procedendum est. Primò ponitur distinctio. Secũdò duplex conclusio responsiua, & ex secunda apparebit solutio obiectionis factæ. Tertiò defenda est rõ Philosophi quæ induces ad primã cõclusionẽ.

Quantùm ad 1. sit hæc distinctio, Motũ fieri super indiuisibile potest intelligi dupliciter. Primò ꝙ fiat per se, i. considerato indiuisibili præcisè, ita ꝙ si esset separatũ à quolibet diuisibili adhuc posset fieri motus sup illud. Secũdò ꝙ fiat p accidẽs, i. nõ pp indiuisibile pcisè, sed qa est cõiunctum alicui diuisibili sup qđ fit motus, & est signabile in illo diuisibili, sicut in linea pedali est signabile pũctũ in medio, &c.

Quantùm ad 2. sit hæc prima conclusio, Nõ est possibile motũ fieri super indiuisibile sumptum primo modo, & sic probatur rõe Philosophi, si aliquid mouetur super indiuisibile sumpto primo modo, sequuntur duo impossibilia, s. vel simul erit moueri & motum esse, vel indiuisibile erit diuisibile. Consequentia probatur, Moueatur B super A indiuisibile, ergo habet in se motum, sicut. n. nihil est album sine albedine sic nihil mouet sine motu. Tunc vltrà, Aut simul mouetur & motum est, aut nõ simul, si simul ergo sequitur primum impossibile, quod probabitur esse impossibile: si nõ si mul, ergo prius mouebatur & est posterius motum, ergo A est diuisibile, quia dum mouetur in A nõ quiescit in A, nec transiuit totũ A, quia iam non moueretur in A: nihil. n. mouetur sup totũ spaciũ trãsitũ, sed motũ est, ergo necesse est in A assignare partem & partem, & sic indiuisibile erit diuisibile, qđ est impossibile, qm̃ implicat cõtradictionẽ. Quòd aũt impossibile sit aliqd simul moueri & motũ esse declaratur dupliciter, primò ex successione motus: nã vt inqt B. T. exponẽs, sicut impossibile est duo tpa esse simul, putà duas horas vt dictũ est in 4. Phys. qa ĩ successiuis repugnat simul tas partiũ, sic impossibile est esse simul moueri & motũ esse. Secũdo qa vt dicit Com. in hoc 6. lib. in com. 7. tũc moueri esset otiosum. v. g. si simul sunt, ambulare ad balneum, & ambulasse ad balneum, ergo simul sunt ire ad balneum & esse in balneo, ergo ociosè vadit ad balneum, non enim vadit ad balneum nisi quia dum vadit non est in balneo. Si ergo esse in balneo est simul cum ire, ociosus erit motus eius.

Secunda conclusio sit ista, Non inconuenit motum fieri super indiuisibile sumptum secundo modo. Hãc probat sufficienter obiectio posita in principio quæsiti. Nec oportet eam aliter soluere qm̃ concludit pro hac secunda conclus.

Quantùm ad 3. aduerte quod aliqui sic arguunt contra rationem Philosophi inductam pro prima conclusione, & volunt probare ꝙ non repugnat simul esse moueri & motum esse, & tamen super hoc fundauit se Philosophus.

Primò igitur sic arguunt, Motus potest esse totus simul ergo moueri & motum esse. Consequentia vr̃ nota, quia si motui non repugnat esse totũ simul, & tñ est de genere successiuorum non videtur maior ratio quare moueri & motum esse non possint esse simul. Antecedens autẽ probatur, qm̃ dicit Phil. in li. de Sensu & Sensato ꝙ contingit aliquod totum simul alterari. Sed alterari est motus, ergo, &c.

Ad hoc negatur antecedẽs, ad probationem dico ꝙ non est sensus Philosophi dicere motum quò ad fluxum, & quò ad receptionem formæ acquisibilis per motũ esse totũ simul, qm̃ de rõne fluxus est successio cui repugnat esse totã simul, & de rõe formæ ad quã est alteratio est tendentia ab imperfecto esse ad perfectũ. Sed intendit Philosophus alterari ꝛtingere esse simul quò ad partes alterabilis, q. d. Non est necesse ꝙ alterabile alteretur, i. recipiat formã per partem post partem pro tali gradu, sed põt totũ, i. quò ad oẽs partes simul recipere, vt aqua põt tota simul recipere calorem vel congelationem pro tanto gradu, deinde pro maiori & sic successiuè. Ad argumentum ergo dico ꝙ probatio non est ad propositum, qm̃ si consequentia debet valere est necesse ꝙ probetur antecedens esse verum nõ respectu mobilis, sed respectu fluxus & formæ acquisibilis per motum.

Secundò sic arguunt, Moueri mensuratur tẽpore & motum esse mensuratur instanti, Sed tempus & instans sunt simul, quia de tempore non est nisi instans, ergo qñ est instans est tempus & qñ non est instans non est tempus, ergo simul sunt & nõ sunt, ergo moueri & motũ esse sunt simul.

Ad hoc dicitur ꝙ minor potest habere duplicẽ sensum. Primò sic, tempus & instans sunt simul, quia partes tẽporis præterita & futura respiciunt instans vt continuatiuum, & terminatiuum vtriusq;, & hic sensus est verus. Secundò sic, Tempus & instans sunt simul, i. vnum non præcedit nec subsequitur alterum, & hic sensus est falsus, qm̃ cũ instans continuet præteritũ cũ futuro, necesse est ipsum esse posterius præterito, & prius futuro. Ad minorem ergo nego eam pro secundo sensu quo dato vtique sequeretur moueri & motum esse, esse simul, i. vnum non præcedere nec subsequi alterum. Ad probationem dico ꝙ non concludit nisi pro primo sensu q non infringit propositum nostrum, qm̃ licet de tempore non sit nisi instans, tamen pp hoc non aufertur ordo tpis ad instans, imò quia de tpe nõ habemus nisi instãs continuatiuum, necesse est partem vnam præcedere instãs, & alteram subsequi. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO III.

Num magnitudo & tempus & motus sint eiusdem rationis quantùm ad hoc, quod est componi vel non componi ex indiuisibilibus.

Similiter autem necesse longitudini et motui indiuisibile esse tps et cõponi ex ipsis nũc existẽtib. indiuisibilib. tex. 10.

Magnitudo, tẽpus, ac motus quò ad cõponi, vel non componi ex indiuisibilibus, sunt eiusdẽ rationis secundũ cõsequẽtiã.

IN hac q. aduerte ꝙ stat difficultas in hoc, Quæ sunt diuersorum generum nõ videntur posse conuenire in vna ratione compositionis. Constat autem ꝙ magnitudo distinguitur genere à motu & à tpe, qm̃ magnitudo est de genere permanẽtium, tempus autem & motus de genere successiuorum, ergo, &c. Præterea, Dixit Philos. in 4. lib. Phys. in tex. 71. ꝙ si motus fieret in spacio vacuo fieret in instanti, ergo stat spacium quod habet rationem magnitudinis & quanti esse diuisibile, & motum esse indiuisibile: ergo non sunt eiusdẽ rõis quantũ ad componi vel nõ cõponi ex indiuisibilibus, & quantùm ad esse diuisibile vel indiuisibile.

Pro resolutione quæsiti sic procedendum est, Primò ponitur quædam distinctio. Secundò duæ conclusiones respõsiuæ. Tertiò pertractabitur vis secundæ obiectionis factæ in principio quæsiti.

Quantùm ad 1. distinctio sit hæc, Aliqua pñt esse eiusdẽ rationis dupliciter, primò quia cõueniunt in aliqua natura siue specifica siue generica, & hoc modo indiuidua eiusdẽ speciei dicuntur esse eiusdem rationis, quia conueniunt in vna ratione specifica. Idẽ intellige de speciebus eiusdẽ generis, quia conueniunt in vna ratione generica. Secundò quia licet nõ conueniant in natura, cõueniunt tamen in aliqua consequentia respectu alicuius prædicati, ita ꝙ si vnũ est tale vel tale, sequitur & alterum esse tale. v. g. stomachus & caput sunt eiusdem rationis respectu huius predicati qđ est esse bene vel male dispositum: nam hæc consequentia valet, Si stomachus est bene dispositus, caput est bene dispositum, valet etiam respectu sui oppositi. Similiter mare & nauis sunt eiusdem rationis respectu huius quod est agitari & non agitari. Nam si mare non agitatur, nec nauis: idem dico respectu sui oppositi.

Quantùm ad 2. sit hæc prima conclusio, Tria prænominata non sunt eiusdem rationis primo modo. Hanc probat prima obiectio, & per se patet. Præterea. Stat vniformitas in partibus magnitudinis, & tamen contingit ꝙ non stat in partibus motus, nam mobile potest moueri super magnitudinem vniformem, putà æquè planam & tamen in vna parte mouebitur velocius & in alia tardius, ergo magnitudo & motus non sunt eiusdem rationis primo modo.

Secunda conclusio sit hæc, Tria prænominata sunt eiusdem rõis secundo modo: probatur, Hęc cõsequentia valet, Si magnitudo super quam est motus, cõponitur ex indiuisibilib. motus super eam & tempus mensurans motum cõponuntur ex indiuisibilibus: probationem formalem huius conclusionis ad mentem Phil. videbis in Epit. nostro super 6. lib. Phy. Tract. 1. & est concl. 3 & 4. in ordine. In tertia probatur ꝙ si magnitudo componitur ex punctis, motus super eam componitur ex momentis. In quarta probatur ꝙ si magnitudo componitur ex punctis vel diuiditur in puncta, tẽpus mensurans motum super talem magnitudinem componitur ex instantibus vel diuiditur in instãtia. Tu igitur vide illic, & sufficiet tibi, & postquam scieueris illas probationes, manifestum erit tibi, quomodo illa tria prænominata sunt eiusdem rationis secundo modo.

Quantùm ad 3. aduerte quòd non est necesse soluere

prim

primã obiectionem,qm̃ concludit pro prima concluſione.

Pro ſecũda aũt obiectione inuenio duas vias reſpõdendi,vna eſt Egidij,altera eſt in via Thomiſtica quã ſuſtinem⁹.

Egidius in 6.lib.Phy.in expoſitione tex.6.reſpondens q. motæ de diuiſione motus ſecundum diuiſionem magnitudinis,dicit ꝙ qñ Phil. ait motum diuidi ſecundum quantitatem ſpacij, non loquitur de quantitate ſpacij vacui, nec de quantitate mathematica, qm̃ ſola quantitas ſpacij non ſufficit ad motum ad formam,nec ad motum ad vbi,ſed vltra talem quantitatem requiritur ibi cõtraria diſpoſitio in materia, vel aliqua reſiſtentia ex parte medij vel ex parte mobilis.Vnde ſi grauia mouerentur in vacuo, non moueretur in tpe,quia non eſſet reſiſtentia in tali motu.Sed loquitur de quantitate corporis naturalis ſecundùm quã quantitatem ſemper intelligitur eſſe aliqua reſiſtẽtia vel medij ad mobile,vel mobilis ad motorem.Concludens igitur Egidius dicit,ꝙ huiuſmodi quantitas de qua loquitur Phil. ad cuius diuiſionem diuiditur motus,habet annexam reſiſtentiam, ratione cuius motus factus ſuper talem magnitudinem fit in tempore,& quãtitas motus diuiditur ſecundum quantitatem magnitudinis.Hęc eſt opinio Egidij,à quo diſcordat via noſtra quam pertractauimus in 4.li.Phy.in q.17. vbi probauimus ꝙ ſola quantitas dimẽſiua ſpacij etiam remota omni eius plenitudine,& omni reſiſtentia per qualitatem contrariam inter motorem & mobile eſt cauſa ſucceſſionis in motu,& ꝙ fiat in tempore &ex conſequenti diuidatur ad diuiſionem ſpacij, vt ſpacium quantum eſt, & non ſolùm vt eſt ſpacium naturale cum reſiſtentia,&c.

Tu igitur vide illic,ex quo ſuſtinebis ꝙ quãdo dicit Philoſophus motum & magnitudinem eſſe eiuſdem rõis quò ad diuidi & componi ex indiuiſibilibus vel diuiſibilibus accipit magnitudinem abſolutè, ita ꝙ ſi motus fieret in magnitudine vacua adhuc eſſet diuiſibilis,vt magnitudo quia fieret in tempore vt determinauimus in q.prædicta,fundamenta aũt quę facit Egidius de indiſpoſitione materiæ,de reſiſtentia per qualitatem contrariam, de motu inſtãtaneo grauium & leuium in vacuo, ſoluimus in eadem q. in reſponſione ad argumenta quæ fiunt à Commentiſtis pro defenſione Comm.quem in hac parte ſequitur Egid.

Ad ſecundã ergo obiectionẽ poſita in princip.quęſiti dico in via noſtra,vt declarauimus in prędicta q.ꝙ dictũ Philoſophi non eſt abſolutè verũ,ſed tenet ex aliquo conceſſo ab Antiqs,putà ꝙ ſucceſſio & tarditas & velocitas motus ꝓueniãt ꝓcisè ex plenitudine ſpacij,ita ꝙ illa remota motus eſſet inſtãtaneus qđ tñ poſitũ & conceſſum ab Antiqs nõ eſt verum,vt illic declarauim⁹. Et iõ loquẽdo ex natura rei,ſiue motus fiat ĩ ſpacio pleno ſiue vacuo ſeruaẽ eadẽ rõ ꝙ cõſequẽtiã quò ad diuiſionẽ & cõpoſitionẽ mot⁹ & magnitudinis vt ſuꝑ eã fit mot⁹.Hęc đ ꝓſenti q̃ſito dicta ſint.

QVÆSTIO IIII.

Num omne quod mouetur contingit velociùs & tardiùs moueri.

Omne autem illud quod mouetur contingit & velociùs moueri et tardius.tex.15.

Motũ omne ſecũdũ quod mobile cõtingit velocius vel tardius moueri, non antẽ quoduis tale motum.

IN hac q. aduerte ꝙ vt dicit Comm. in com.15.& B.Tho. exponens tex.15.ſtat difficultas in hoc,Qm̃ motus naturalis mobiliũ naturaliũ putà grauiũ & leuiũ remoto oĩ impedimento eſt terminatus à natura in tãta velocitate & tarditate.Virtus.n.naturalis quæ eſt determinata ad vnum niſi impediatur agit ſm totũ ſuũ poſſe, & in hoc diſtinguit ab agente voluntario.Prærereà, vt inqt Com.in com.15.im poſſibile eſt ꝙ cælũ moueaẽ velocius,vt declarabit ꝛ.i.in 8. li.Phyſ.ergo videt propoſitio eſſe falſa, in qua dicit Philoſophus,ꝙ cõtingit omne motũ velociùs,&tardiùs moueri.

Pro reſolutione queſiti ſic procedendũ eſt.Primò ponetur diſtinctio quæ eſt ad mentẽ Com.& quã innuit B.T.reſpondẽs huic quæſito.Secũdò duę cõcluſiones reſponſiuæ. Tertiò mouebit dubiũ contra determinationẽ & ſoluetur.

Quantùm ad 1.diſtinctio ſ. hæc,Mobile ſimiliter & motus poſſunt dupliciter conſiderari,primò mobile ſm quòd mobile,& motus ſm ꝙ motus, i.mobile ſecundum communem rationẽ mobilis non applicando ad hoc vel illud mobile,&motus ſecundum communem rationem motus non conſiderando inquantùm eſt talis vel talis motus putà motus cæli vel lapidis.Secundò inquãtùm eſt tale vel tale mobile,&motus inquantùm talis,i.ſecundum ꝙ mobile eſt determinatæ naturæ,& motus ſecundum ꝙ eſt in tali mobili, & ſi tu vis breuiùs loqui,ſic diſtingue,Mobile & motus dupliciter ſumi poſſunt,primò abſolutè,ſecundò applicatè.

Quantùm ad 2.ſit hæc 1.concluſio,Omne mobile conſideratum primo modo poteſt velociùs & tardiùs moueri q̃ moueatur:probatur ſic de mente Com.in com.15. & B. Th. Motus eſt de genere continuorum, & velocitas quæ eſt in motu eſt ſimilis diuiſibilitati in continuo.Quemadmodum igitur diuiſibilitas procedit in infinitum in continuo,ſimiliter velocitas in motu,quoniam ſi velocitas finiretur in motu ſecundum ꝙ eſt motus, eſſet poſſibile motum eſſe in inſtanti.Nõ repugnat igitur cuilibet motui quod ſit velocior & tardior vt motus eſt,idem dico de mobili, vt eſt ſub motu inquantùm mobile.

Secunda concluſio ſit iſta,Nõ omne mobile vt eſt determinatæ naturæ poteſt velociùs aut tardiùs moueri q̃ moueatur,& hoc loquendo ſecundum ordinem naturalẽ,iuxta quem habet loqui Philoſophus naturalis, vt præſcindamus abſolutam potentiam diuinam,de qua non eſt præſentis negocij conſiderare,ſed aut primi Philoſophi aut Theologi.Hæc concluſio ſic probatur ex doctrina Phil.in 8.Phy. tex.84.& in 10.Meta.tex.4.motus primi mobilis eſt velociſſimus in natura,vnde dicit in 10.Meta.tex.4.Motum regulam & velociſſimum ſupponunt eum qui cęli.Tunc ſic,Motum motu velociſſimo non poteſt velociùs moueri,hęc patet.Sed ex doctrina Philoſophi datur in ordine naturalium motum motu velociſſimo,ſ.primum cælum,ergo,&c.Prætereà,Primum mobile cum ſit inalterabile,vt declaratur in 1.Cæli,& primum mouens cùm ſit intrãſmutabile,ſunt ſemper & eodem modo diſpoſita ad motum, ergo motus primi mobilis non poteſt eſſe velocior aut tardior. Conſequẽtia patet,quoniam in motibus naturalibus non deprehenditur maior aut minor velocitas, niſi quia mobile aut motor aut medium aliter & aliter ſe habent.

Quantùm ad 3.aduerte ꝙ ſi propoſitio Philo.in qua dicit, Omne autem quod mouetur contingit velociùs & tardiùs moueri non eſt vera niſi ſecundum primam concluſionem & probationem eius,ſequitur quod non poſſit ſupponi à naturali,nec ſuper eã poſſit fundare Philoſophus hanc concluſionem,quam intendit probare,ſc.ꝙ eiuſdem rationis eſt tempus & magnitudinem diuidi in ſemper diuiſibilia, aut in indiuiſibilia. Nam ſupponere motum velocitari in infinitum,vt continuum,videtur eſſe ſuppoſitio mathematica, quæ conſiderat de continuo vt continuum, & de proprietatibus eius, Phyſicus autem non conſiderat de quanto continuo, niſi vt eſt in materia naturali determinata.Quare,&c.

Ad hoc dr̃ ꝙ conſideratio de magnitudine naturali & de motu,alio modo eſt in hoc lib.6. quàm in cæteris partibus Philoſophiæ naturalis. Hic,n.eſt conſideratio abſoluta & non applicata in aliis partibus eſt determinata,vt in lib. de Cælo.& in li.de Generatione,ex hoc dico ꝙ ſi Philoſophus faceret dictum ſuppoſitum in cæteris partibus Philoſophiæ naturalis,non eſſet conueniens, quoniam eſſet contra concluſionem ſecundam. Ex hoc autem ꝙ fecit illud in hoc 6.li. non inconuenienter fecit,quoniam non repugnat mobili naturali abſolutè ſumpto ſemper velocius moueri, & motum abſolutè ſumptum eſſe velociorem & tardiorẽ. Repugnantia autem hæc prouenit ex determinata ſpecie. Sicut dari maximum & minimum conuenit corpori naturali non abſolutè ſumpto,ſed in tali ſpecie propter talẽ determinatam formam,quæ requirit determinatam quantitatem. Et quando arguitur ꝙ ſupponere motum, &c.dico ꝙ Philoſophus non ſupponit motum velociori in infinitum, vt continuum præcisè, ſed vt continuum naturale ſine applicatione ad talem vel talem materiam conſideratum, & hęc non eſt conſideratio mathematica,nam Mathematicus conſiderat de continuo abſtrahendo ab omni materia ſenſibili tam in genere quàm in ſpecie,Phyſicus autem conſiderat de continuo aliquando concernendo materiam ſenſibilem determinatam, vt in cæteris partibus Philoſophiæ naturalis:aliquando concernendo abſolutè&vniuerſaliter materiam ſenſibilem vt in hoc lib. 6.& quando arguitur ꝙ Philoſophus non conſiderat de quanto continuo niſi vt eſt in materia naturali determinata, hoc falſum eſt, quoniã vt docuimus in 1.lib.in q.1.ens mobile non applicatum ad determinatam materiam,ſed vt concernit materiam ſenſibilẽ abſolutè ſumptam eſt ſubiectum in his primis libris Philoſophiæ naturalis.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO V.

Num magnitudo & tempus ſe concomitantur ſecundum finitum & infinitum.

Et ſi quidem quodcunque infinitum eſt & alterum.tex.18.

In

Magnitudo, tẽpus, & motus se consequũtur quòd ad finitũ, vel infinitum ex diuisione, & extremis.

IN hac q. aduerte q̃ stat difficultas in hoc, Non inconuenit idem mobile moueri semel & bis & ter, & sic in infinitum super eandẽ magnitudinẽ finitã, quia non est maior rõ q̃ moueatur ter & quater quàm millies & infinities, ergo non repugnat motum esse infinitũ & magnitudinem finitam. Præterea, Stat magnitudinem esse infinitam & motum super eam esse finitum & fieri tẽpore finito, ergo, &c. Consequentia nota, probatur antecedens, In qualibet magnitudine, sunt partes infinitæ, cùm sit diuisibilis in semper diuisibilia, ergo est infinita, q̃m sicut ex finitis finitum, sic ex infinitis resultat infinitum, ergo, &c. Prętereà, magnitudo cæli est finita ex 1. Cæli tex. 46. & secundum Philosophũ motus cæli & tempus mensurans motum sunt infinita, quia nunquam inceperunt & nunquam desinent, vt conabitur probare Phil. in lib. 8. ergo, &c.

Pro resolutione huius quæsiti sic procedendum est. Primò ponetur distinctio de infinito. Secundò duæ conclusiones responsiuæ. Tertiò soluentur obiectiones præpositæ.

Quantùm ad 1. distinctio sit hæc, Magnitudo motus & tempus possunt imaginari esse finita vel infinita dupliciter. Primò ex vltimis, i. ex terminis, & dicetur magnitudo finita ex vltimis, si in ea datur principium ante quod nihil est illius magnitudinis, & datur post quã nihil est eiusdem. Idẽ intellige de motu & tempore. Oppositè autem modo dicetur magnitudo infinita ex vltimis, q̃ caret tali principio & fine, & dico eodem modo de motu & tempore. Sed intellige de motu infinito facto semel super magnitudinẽ infinitam ex vltimis, similiter de tẽpore continuo infinito ex vltimis mensurante prædictum motum: & hoc dico vt præseruetur motus infinitus ex reiteratione, de quo loquemur in solutione obiectionũ. Secũdò ex diuisione: & dicetur magnitudo finita ex diuisione, si esset deuenire ad vltimã partem indiuisibilem. Idẽ intellige de motu & tempore: si aũt vt probatum est 3. est diuisibilis in infinitum, & in semp diuisibilia dicẽt infinita ex diuisione, similiter & motꝰ & tps.

Quantùm ad 2. sit hæc prima conclusio, Magnitudo motus & tps se consequuntur secundum finitum & infinitum ex diuisione. Hanc manifestauit Philosophus 3. in tex. 10. & nos formauimus tertiã quæstionẽ huius 6. lib. vt videre poteris. Nam eiusdẽ rõis est hæc tria componi ex diuisibilib. vel indiuisibilibus, & diuidi in semper diuisibilia vel indiuisibilia, q̃m vnumquodq; ex quibus cõponitur, in ea diuidit.

Secunda conclusio, Tria prænominata se consequuntur quòd ad finitũ & infinitũ ex vltimis, ita q̃ si magnitudo est finita motus factꝰ semel super eã nõ potest esse infinitus, nec tps mensurãs ipsum motũ, ita q̃ necesse est si vnũ est finitũ, & alia, & si vnũ est infinitũ & alia. Hãc q. dẽ cõclusionẽ resolutè pbat Phil. 1 tex. 20. & 21. & 22. vt videre poteris. Et nos in Epitom. nr̃o sup 6. Phy. in Trac. 1. 1 cõcl. 5. posuimus rõem formalẽ ad hoc, quã ñ est necesse hîc replicare. Sed vid tu.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ prima obiectio concludit de motu infinito per reiterationem, hîc autem intenditur de motu infinito semel facto super magnitudinem.

Secunda aũtẽ concludit de infinito ex diuisione in quo sensu magnitudo finita ex vltimis, & motus, & tempus sunt infinita, eò q̃ sunt continua, & vt sic sunt diuisibilia in semper diuisibilia. Philosophus autem intendit de infinito ex vltimis, vt patet per secundam conclusionem.

Tertia concludit vt prima de motu infinito per reiterationem, qui non est infinitus ex vltimis, q̃m quælibet circulatio qua mouetur tota magnitudo cæli est finita. Dicitur autem totus motus cæli esse infinitus, quia secundum Philosophum non est dabilis prima & vltima circulatio, Philosophus aũt intendit hîc de motu infinito, qui sit vnus numero & continuus, & non per reiterationẽ, qualis esset si formica moueretur continuè super lineam infinitã procedendo, & nunquam retrocedendo, de quo constat quòd sicut talis motus esset propriè infinitus sic tempus mensurans & linea siue magnitudo super quam esset motus, essent infinita. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO VI.

Num in nunc temporis possit aliquid moueri.

Impossibile est quippiam moueri in instanti motu physico ac propriè dicto.

Quod autem nihil in nunc temporis mouetur, ex his manifestum est. text. 29.

IN hac q. non est multa difficultas loquẽdo de motu propriè dicto, vt distinguitur à mutatiõe propriè dicta, quę est terminus motus propriè dicti, vt illuminatio quæ est terminus motus localis, & generatio ac corruptio substantialis quæ sunt termini alterationis, quas dicimus instantaneas mutationes, eò q̃ motus, vt dicemus 7. terminatur in instanti. Nam q̃ huiusmodi mutationes fiant in instanti iam docuimus in lib. 8. Meta. in q. 6. & in 1. q. 5. lib. Phys. vbi sustinuimus q̃ generatio substantialis non est motus propriè dictus. Quòd autem motus propriè dictus non possit fieri in instanti, nunc manifestandum est, deinde soluentur quædam obiectiones.

Sit igitur hæc conclusio responsiua, Impossibile est aliquid moueri in instanti motu physico propriè dicto. Dico Motu physico ad differentiam motus metaphysici, qui dicitur actus perfecti quales sunt actiones immanentes, vt velle, & intelligere, de quibus determinauimus in lib. 9. Meta. in q. 7. q̃ fiunt in instanti, & illic declarauimus quare dicuntur actus perfecti. Dico Motu physico propriè dicto ad differentiam mutationis substantialis de qua diximus in 1. q. 5. lib. q̃ est motus communiter dictus. Cõclusio igitur sic declarata probatur ad mentem Philosophi, & stat vis probationis in hoc, Supponitur instãs propriè acceptum esse q̃d indiuisibile, sicut punctum in linea: tunc sic, Si quid moueretur in instanti tunc si quod aliud mobile esset velocius illo modo moueretur in minori tempore per æquale spaciũ, quod est contra rationem velocioris. Velocius est. n. quod in tempore æquali pertrãsit maius spacium, vel æquale spacium in minori tempore. Consequentia autem patet, quoniam cùm instans supponatur indiuisibile non potest dari minor mensura, ergo, &c. Prætereà, cùm in instanti nõ possit assignari prius & posterius, sequitur q̃ si quid moueretur in instanti, moueri non præcederet motum esse, cuius oppositum determinatum est suprà in q. 2. huius sexti libri. Prætereà, Determinatum est in 3. lib. quòd successio & fluxus & tendentia ad vlterius est de ratione motus physici. Sed hæc requirunt mensuram partibilem, quoniam & mensurata sunt partibilia: instanti autem repugnat partibilitas, ergo in instanti nihil potest moueri.

Quantùm ad solutionem quarundam obiectionum aduerte q̃ Gregor. in 2. Sen. di. 6. q. 3. art. 2. concl. 1. tenet q̃ non repugnat aliquid moueri in instanti, & totum fundamentum suum est, quia si corpus graue descenderet de loco ad locum per vacuum descenderet in instanti: ergo non repugnat motum fieri in instanti. Antecedens autem probat, q̃a si descenderet in vacuo nullam haberet resistentiam. Sed propter resistentiam motus fit in tempore: ergo remota resistentia quæ non potest assignari in vacuo, non est necesse motum fieri in tempore.

Ad hoc applicat quandam responsionem cuiusdam doctoris dicentis, q̃ resistentia propter quam apponitur tempus in motu, est multiplex, vna est medij ad mobile, alia est mobilis ad motorem, & hæc est quoties mobile est distinctum à motore. Nam eo ipso q̃ mobile est in alio loco quã velit motor, quædam resistentia ibi attenditur. Prima tantùm est in motu simplicium, quando mouentur in medio pleno, secunda tantùm est in motu corporum cælestium, & esset in motu animalium per vacuum, sed vtraque simul est in motu animalium per medium plenum.

Hanc responsionem conatur Gregorius improbare ex eo quod dicit q̃ quotiescunque mobile est distinctũ à motore, ibi est resistentia propter quam requiritur tempus in motu. Et probat q̃ sola distinctio mobilis à motore non facit resistentiam. Quod vtique in via nostra cõcedimus. Sed dicimus q̃ hanc resistentiam facit oppositio situum vt declarauimus in lib. 4. Phys. in q. 17. vbi respondendo ad secundam rationem factam pro Com. declarauimus qualitatem huius resistentię vt videre poteris, nec ibi est replicandum.

Prętereà, Aliqui sic arguunt, Sequeretur q̃ posito vacuo si animal esset in cacumine turris, & inde se proiiceret ad terram per vacuum, non descenderet in instanti, sed in tempore, q̃m esset mobile distinctum à motore, & alibi quam vbi vellet motor, nam esset in turri, & motor vellet illud esse in terra. Sed cõsequens est falsum, q̃m causa quare in motu simpliciũ & in motu naturali aãlium requritur tps est resistentia medij, medio ergo sublato non mouebunt in tpe.

Hoc argumentum in via nostra non est alicuius difficultatis, quoniam causa propter quã requiritur tempus in motu non est sola resistentia medij sed quantitas spacij & oppositio situum & id iam manifestauimus in 4. lib. Phys. q. 17. vt videre poteris. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO VII.

Num omne quod mutatur sit diuisibile.

Quod autem mutatur omne diuisibile esse necesse est. text. 32.

In

Oē quod mutatur phyſicè, diuiſibile eſſe oportet.

IN hac q. aduerte ꝙ ratio Phil. qua probat omne qđ̄ mutatur eſſe diuiſibile, ſtat in hoc, Omne quod ſecundùm vnam partem eſt in termino à quo, & ſecundum aliam in termino ad quem eſt diuiſibile. Sed omne quod mutatur ſecundùm vnam partem eſt in termino à quo & ſm aliam in termino ad quem, ergo oē quod mutatur eſt diuiſibile. Maior nota, & minor ſic probatur, Omne quod mutaī vel eſt ſecundū ſe totum in termino à quo: & hoc non, quia dū eſt in termino à quo nondum mutatur. Vel ſecundū ſe totū eſt in termino ad quē, & hoc non, ꝙa nō amplius mutareī, ſed iam mutatum eſſet, vel ſecundum ſe totū eſt ſimul in vtroque termino, & hoc non, quia cùm termini mutationis ſint oppoſiti priuatiuè vel contrariè, vel contradictoriè, oppoſita eſſent ſimul in eodem & contraria eſſent in eodem nō ſolùm remiſſè, ſed etiam intensè, vt patet quādo calefactio incipit ab intenſa frigiditate & terminatur ad intenſam caliditatem, ergo à ſufficiēti diuiſione reſtat quòd partim ſit in termino à quo & partim in termino ad quem.

Sed contra hanc rationem inſurgit difficultas, qm̄ nō videtur minor poſſe eſſe vera, & arguitur ſic, Si oē quod mutatur, &c. aut ly Secundùm vnam partem ſtat pro parte q̄titatiua ſubiecti qđ̄ mutatur, aut pro parte formę ad quam eſt mutatio, aut vtroque modo: non primo, quia gn̄atio ſubſtantialis eſt mutatio, & tn̄ falſum eſt dicere, ꝙ id quod generatur, generetur per partem poſt partem, qm̄ agens naturale priùs diſponit totam materiam ſuſceptiuam talis formę maximè in generatione compoſitorum perfectorū: non ſecundo, qm̄ forma ſubſtantialis & maximè compoſiti perfecti, vt nunc non diſputemus de forma ſimplicis elementi, ſtat in indiuiſibili, & repugnat ei partibiliter acquiri. Quòd aūt non tertio patet, qm̄ tertium includit primum & ſecundum, ergo iſta vniuerſalis non poteſt ſaluari, Omne qđ̄ mutatur partim eſt, &c. quæ fuit minor in ratione formata.

Et qm̄ difficultas quæſiti pendet ex veritate huius minoris, (conſtat. n. ꝙ ſi minor eſt vera, bene ſequitur, Omne quod mutatur eſt diuiſibile) ideo ſic procedendum eſt, Primò relictis opinionibus quas recitat Com. & B.T. videdum eſt quomodo B.T. ſaluat illam minorem & defendenda eſt poſitio ſua. Secundò quomodo ſaluat eam Com. & ꝙ poſitio ſua non contradicit B.T. Tertiò mouenda ſunt quędam dubia & ſoluenda.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ mens B.T. eſt illam minorē verificari in omni mutatione ſiue ſit propriè motus, vt in augmēto & alteratione & motu locali, ſiue ſit mutatio diſtincta contra motum propriè dictum, vt illuminatio, & generatio, & corruptio, quæ dicuntur mutationes inſtantaneæ & indiuiſibiles: verificatur aūt, ſed diuerſimodè, qm̄ in motu propriè dicto terminus à quo & ad quē ſunt diuiſibiles, vt patet de quantitate dimenſiua circa quam eſt augmentum & decrementum, & de qualitatibus tertiæ ſpeciei quæ ſunt intenſibiles & remiſſibiles circa quas eſt alteratio, & de loco qui eſt ſuperficies, & de his verum eſt ꝙ id qđ̄ mutatur eſt per ſe & ratione extremorum partim in termino à quo, & partim in termino ad quem. In mutationibus aūt indiuiſibilibus, qm̄ eorum terminī vltimi ſunt indiuiſibiles nō verificatur illa minor rōe terminorū vltimorū, ſed rōe terminorū motuū præcedētiū ordinatorū ad acquiſitionē terminorū vltimorū indiuiſibiliū. v. g. Qn̄ gn̄atur ignis ex aqua, licet materia non ſit partim ſub forma aquæ, & partim ſub forma ignis, qm̄ hujuſmodi formæ ſubſtantiales cōſiſtunt in indiuiſibili, tn̄ eſt partim ſub diſpoſitionibus formæ aquæ, putà ſub tanto gradu frigiditatis, & partim ſub diſpoſitionib. formæ ignis putà ſub tāto gradu caliditatis: licet igitur qđ̄ mutaī mutatione indiuiſibili non ſit partim ſub termino, &c. rōe vltimi termini indiuiſibilis, eſt tn̄ rōe termini diuiſibilis adiuncti: qm̄ vt determinauimus in li. 10. Meta. q. 13. qualitates contrarię ſe cōpatiuntur in eodem in gradib. remiſſis, & ſic patet qūo verificaī illa minor tā ī mutatiōe diuiſibili q̄ ī diuiſibili, ſed diuerſa rōe, vt expoſuim⁹.

Ex his patet q. d dicendū ſit ad obiectionē poſitā in principio quæſiti. Nā pro nunc dicimus ꝙ in mutatione indiuiſibili verificatur ſecundo modo nō ratione formæ ſubſtantialis, ſed ratione diſpoſitionis adiunctæ. Quomodo autem verificetur etiam primo modo declarabitur infrà.

Sed hæc determinatio non placet Ianduno in 6. Phyſ. q. 13. & obiicit dupliciter.

Primò ſic, Licet illud, quod mutatur indiuiſibiliter, i. qđ̄ gn̄atur & corrumpitur ſubſtantialiter habeat partē de diſpoſitionibus vtriuſque termini ante inſtās generationis, tn̄ in inſtanti generationis, in quo recipiī forma ſubſtantialis indiuiſibilis in materia non habet tales partes, ſed tm̄ formam ſubſtantialē cum diſpoſitionibus ſuis. v. g. Si ex aqua debeat generari ignis verum eſt antequā genereturꝙ oportet materiā habere partem de diſpoſitione ignis, quæ eſt caliditas, & partem de diſpoſitione aquæ, quæ eſt frigiditas, ſ. in tpe præcedentis alterationis, ſed in inſtāti in quo gn̄aī forma ignis non hēt aliquas diſpōnes formæ aquæ, ſed ſolas diſpoſitiones ꝓ forma ignis & formā ignis. Ariſt. aūt intelligit ꝙ oē qđ̄ mutaī hēt partē de termino à quo, & partē de termino ad quē, & nō ſolū ante. Et iō adhuc remanet dubiū, qūo verificatur illa minor in mutatione indiuiſibili.

Secūdò ſic, Aliquæ mutationes ſunt ſm formās quæ nō ſolùm ſunt indiuiſibiles ſm ſe, ſed nec requirunt diſpoſitiones diuiſibiles in ſubiectis quæ recipiunt eas. Sicut ſunt illuminationes & immutationes ſenſuum à ſenſibilibus. Nā ad hoc ꝙ aer illuminetur nō requiruntur diſpoſitiones prę cedentes cauſatæ per alterationem (idem dico de ſenſatione) ſed ſufficit debita proximatio luminoſi & obiecti ſenſibilis. Ergo in his mutationibus indiuiſibilibus illud quod tranſmutatur dum tranſmutaī non oportet eſſe partim ſub termino à quo, & partim ſub termino ad quē, nec ſm extrema nec ſm adiunctum, quia illud non videtur ſufficere.

Ad 1. dico ꝙ intētio Philoſophi & B.T. in illa minori eſt hæc, Omne quod mutatur dū eſt in mutari, eſt partim ī termino à quo & partim in termino ad quē, non aūt dū eſt in mutato eſſe, qm̄ tūc eſt ſolū ī termino ad quē, Qđ̄ aūt gn̄atur ſubſtātialiter, nō dī ꝓpriè mutari niſi dū eſt in p̄ceden ti alteratione, qm̄ in inſtanti quo recipit formā mutatū eſt, ita ꝙ mutari non p̄cedit in his mutatū niſi rōe præcedentis mot⁹. Decipiī aūt Iand. qm̄ diſtinguit mutari ſubſtātialiter à mutato eſſe ſubſtantialiter, quaſi prius à poſteriori quod non eſt verum, qm̄ in his mutari ſubſtantialiter & mutatū eſſe ſubſtantialiter ſimul ſunt. Dico igitur ꝙ illa minor ſic intelligitur à Philoſopho, Omne quod mutatur dum mutatur eſt partim in termino à quo & partim in termino ad quem, eo modo quo poteſt eſſe dum eſt in mutari, ſ. vel ratione extremi termini, ſi eſt motus propriè dictus vel ratione termini adiuncti ſi eſt mutatio indiuiſibilis.

Ad 2. dico ꝙ intentio Philoſophi eſt loqui de eo quod mutaī motu phyſico, ſenſatio aūt ſicut nec intellectio nec volitio, non eſt motus phyſicus, vt determinauimus in li. 9. Meta. q. 7. ideo non eſt ad propoſitum. De illuminatione autē dico ꝙ cùm ſubſequatur motū localē luminoſi, ille motus localis in illuminatione ſe habet vice diſpoſitionis & alterationis præcedentis, & ideo ſicut illa minor verificatur in generatione ſubſtātiali ratione alterationis præuiæ, ſic verificatur de illuminatione rōne motus localis præuij. Hæc dicta ſint quò ad intentionem & defenſionem B.Th.

Quantùm ad 2. aduerte, ꝙ cum illa minor ſit vniuerſalis affirmatiua, Com. conatur ſaluare eā per talem diſtinctionem, Tranſmutatio eſt duplex: quędam per ſe, quædam per accidens. Tranſmutatio per ſe eſt illa, quę eſt ſucceſſiua cōtinua, cuius terminus eſt diuiſibiliter acquiſibilis, eò ꝙ eſt vel quantitas dimenſiua, vel forma habēs latitudinem graduum, & talis tranſmutatio propriè dicta eſt motus ꝓpriè dictus, qui diſtinguitur in augmentum & decrementum & alterationem & motum localē. Tranſmutatio per accidens eſt illa, quæ ſm ſe non eſt ſucceſſiua, ſed eſt terminus præcēdētis tranſmutationis ſucceſſiuę, & tales ſunt omnes tranſmutationes, quarū extremi termini ſunt indiuiſibiliter acquiſibiles. Dicuntur autem tranſmutationes per accidens, quia non ratione ſui, ſed ratione motus præcedentis merētur dici tranſmutationes: nam cùm ſecundùm ſe ſint inſtantaneæ, non diſtinguitur in eis mutari & mutatum eſſe.

Ex hac diſtinctione dicit Com. ꝙ Ariſt. intendit illā minorem de omni eo, quod mutatur mutatione per ſe, & eſt vera: & concluſio eſt vera, ſ. ꝙ omne tale eſt diuiſibile, non aūt loquitur Philoſophus de eo quod mutaī per accidēs, nec debet accuſari Ariſt. ſi omiſit illud, qm̄ de his quæ ſunt per accidens non poteſt haberi demōſtratio nec ſcientia. Hæc fuit expoſitio Com. & ꝙ non repugnet B.Th. patet ex eo ꝙ dicit B.T. Et hoc eſt quod dicere voluit Auerr. ꝙ hoc eſt per accidens aliquas mutationes eſſe in non tempore.

Et ſi quæras ab Auerroe, licet Philoſophus omiſerit id quod tranſmutatur tranſmutatione per accidēs, vtrum de eo aliquo modo verificetur illa minor: reſpondet ꝙ ſic, quoniam omne tranſmutabile tranſmutatione per ſe eſt diuiſibile, cùm eius termini ſint diuiſibiles vt diximus. Sed

omn

omne transmutabile transmutatione per accidẽs est etiam trãsmutabile trãsmutatione per se localiter vel alio motu. Nã aer illuminabilis est mobilis localiter & alteratiuè qm̃ calefactibilis & frigidabilis: & qđ̃ generaẽ substãtialiter est mobile fm̃ locũ & alterabile: ergo sequiẽ ꝙ omne qđ̃ trãsmutaẽ ẽt transmutatione per accidẽs est indiuisibile, inquã tùm est trãsmutabile per se, & hoc est qđ̃ dicit B.T. ꝙ est diuisibile & si non ratione extremi termini, qm̃ ille stat in indiuisibilia, saltẽ ratione termini adiuncti, de quo dixim⁹ s̃.

Sed contra prędictam determinationem insurgunt duo dubia, & ideo tertio loco mouenda sunt & resoluenda.

Primũ est, Tota declaratio facta à B. T. & à Com. super illam minorẽ, Omne quod transmutaẽ partim est in termino à quo, &c. tendit ad concludendũ omne quod mutatur esse diuisibile fm̃ partes formę ad quam est motus. Sed hoc non intendebat principaliter Phil. imò intendebat ꝙ esset diuisibile fm̃ partes quantitatiuas vt apparet ex his quæ dicit in tex. 32. Sic. n. concludit, Necesse igitur hoc quidem aliquid in hoc esse, aliud verò in altero mutantis. & in tex. Com. clariùs id habetur. Sic enim legitur, Sequitur necessariò vt transmutatum fm̃ quãdam partem sit in hoc, s. in termino à quo, & secundùm aliam sit in hoc, s. termino ad quẽ, & Com. exponens inquit, Sequitur necessariò vt transmutatũ in prima trãsmutatione, s. quæ est transmutatio per se fit fm̃ vnam partem in eo à quo est transmutatio & secundùm aliam in eo ad quod est transmutatio primo. Non igitur sufficit declarasse omne quod transmutatur esse diuisibile secundùm partes formæ, sed est necesse manifestare quomodo est diuisibile secundùm partes quantitatiuas, ita ꝙ dum mutatur est secundùm vnam partem quantitatiuã in termino à quo, & secundùm aliam in termino ad quem.

Ad hoc dubium non recedendo ab intẽtione B.T. quã & acceptant Commẽtistæ in solutione huius dubij, dico ꝙ vtique Phil. in hac conclusione, Omne quod mutaẽ est diuisibile intendit de diuisione in partes quãtitatiuas, & qm̃ ista diuisio patet magis in eo quod moueẽ localiter, ideo & cõclusio & illa minor assumpta intelligenda est de moto localiter: nam de eo verũ est simpliciter dicere ꝙ dum mouetur nõ habet simul & fm̃ idem aliquid de loco à quo, & aliquid de loco ad quem, quia non est intelligibile naturaliter loquendo idem fm̃ idem esse in diuersis locis, dum moueẽ: sed prout secundùm vnam partem recedit à loco A, secundùm aliam subintrat locum B, prout egregiè declarat B.T. in fine dubitationis quã mouerat. Sic igit̃ conclusio & ratio Phil. intelligenda est principaliter de moto localiter, qm̃ necesse est ipsum esse diuisibile secundùm partes quãtatiuas. De motis autem aliis motib⁹ & mutationibus per accidens verificatur ex cõsequenti & secundariò. Nã probabitur in 8. li. ꝙ motus localis est primus motuũ. & supponitur omni alij motui, ita ꝙ & augmentum & decrementũ & alteratio non possunt esse sine motu locali ex 8. li. tex. 55. vbi inquit Phil. Hæc aũt, s. augmentũ & alterationẽ sine loci mutatione non cõtingit esse. Omne ergo quod mutaẽ aliis motibus propriè dictis est mobile localiter. Sed omne mobile localiter est diuisibile fm̃ partes quãtitatiuas, vt dictum est, ergo ex consequenti omne mobile aliis motibus propriè dictis est diuisibile secundùm partes quãtitatiuas: & vlterius quia vt dictum est s̃. omne quod mutatur mutatione per accidens, est mutabile mutatione per se, & omne tale est diuisibile secundùm partes quantitatiuas, vt proximè probatum est, sequitur ꝙ omne mutabile mutatione p accidens sit diuisibile secundùm partes quantitatiuas. Ex quibus sequitur, ꝙ omne mobile motu & mutatione physica est corpus. Nam quod mouetur motu physico est substãtia, vt homo aut lapis, vt dixit Phil. in li. 5. in tex. 34. & nunc probatum est ꝙ est diuisibile secundùm partes quantitatiuas, omne autẽ tale est corpus vt patet ex diffinitione corporis apud Physicum ergo, &c. Et hoc est quod intendebat B. Th. in Proœmio 1. lib. Physic. cùm dixit, Non dico autem corpus mobile, s. esse subiectum, quia omne mobile esse corpus probatur in isto lib. sc. in lib. 6. Physi. nullã autem scientia probat suum subiectum.

Patet igit̃ quomodo illa minor assumpta in ratiõe Phil. est vera tã de partibus formalibus, q̃ de quantitatiuis modo quo declaratum est. Et sic patẽt propositi dubij solutio.

Secũdum dubium est, quia non vẽ verum qđ̃ dicit Phil. in ratione assignata pro cõclusione proposita. Dicit enim, Non enim in vtrisque neque in neutro possibile est esse. Et intendit ꝙ id quod mutatur dum mutatur non potest esse in vtroq; termino. Hoc aũt est falsum, qm̃ videmus in aqua dum calefit esse sub frigiditate pro aliquo gradu, & sub caliditate pro aliquo gradu. Nam sicut partibiliter & cum latitudine acquirit caliditatem per intensionem sic deperdit partibiliter frigiditatem per remissionem, ergo in toto isto motu aqua dum calefit est sub vtroque termino.

Ad hoc dicũt aliqui, ꝙ Phil. intẽdit ꝙ omne quod mutatur dum mutaẽ non est in vtroque termino fm̃ idem, sed secundùm partes, ita ꝙ fm̃ vnam patem est sub vno, & fm̃ aliam est sub altero, & sic isti tenent esse impossibile aliquod alterabile dum alteraẽ simul & fm̃ idem habere aliquid de vtroque termino, & dicunt hanc esse intentionem Philo. in hoc li. 6. in tex. 32. cùm dicit, Necesse igit̃ hoc quidem aliq̃d in hoc esse, hoc autem in altero mutantis, i. mutati. Et confirmant per Com. qui in 8. lib. Physi. com. 34. dicit ꝙ illud ex quo transmutatur, & ad quod transmutatur sunt opposita necessariò, & vtrunque eorum est in parte transmutabili alia ab illa in qua est reliquum, & hoc est commune omni transmutationi. Intendit ergo Com. quòd terminus à quo est in vna parte transmutati, & in alia terminus ad quem.

Sed hæc positio vẽ repugnare Phil. in li. de Sensu & Sensato, qui ponens differentiã inter motũ localẽ & alterationẽ, dicit sic, Oĩno autẽ nec similiter in alteratione se habet & latiõe, lata nanq; rationabiliter in medio prius attingũt. Quæcũq; verò alteraẽ nõ adhuc similiter. Cõtingit. n. totũ simul alterari, & non dimidiũ prius valet aquã simul omnẽ coagulari: hęc Phil. Ex q̃bus arguit̃ sic, Sumo illã totã aquã quã dicit Phil. cõtingere simul cõgelari, & diuido in duas partes A & B, & q̃ro aut in A est sola frigiditas, aut sola caliditas, aut caliditas & frigiditas simul, si dicis ꝙ é sola caliditas, ergo A est solũ in termino à quo frigefactionis, sumatur. n. cõgelatio pro frigefactione, ex cõsequenti non frigefit, q̃a dũ mobile est præcisè ĩ termino à quo, nondũ mouetur, sed ponit̃ fm̃ Phil. totã illã aquã, cuius A est pars, simul frigefieri, & sic sequit̃ contradictio, s. ꝙ aliquod totum fm̃ se totum moueatur, & tamen vna eius pars non moueatur, quod implicat: si dicis ꝙ in A est sola frigiditas, ergo ipsa sola est sub termino ad quem, & sic ipsa nõ mouetur, cuius oppositum ponitur in casu quòd tota congeletur siue frigefiat. Implicat enim aliquod totum simul moueri, & aliquam eius partem non moueri. Tenendum est ergo in A esse simul calorem & frigiditatem remissè tamen.

Dicendũ est ergo aliter ad propositũ dubiũ, & cõcedẽdum in alteratione idem fm̃ idem simul esse sub vtroq; termino remissè tamen, vt ratio adducta ꝓbat. Propositio aũt Phil. qua dicit, Non. n. in vtrisque neque in neutro possibile est esse, non verificatur omnino nisi in motu locali, qui est verè cõtinuus. Et Phil. in hoc li. 6. agit de motu sub ratione continui. Augmentum aũt & alteratio vt probat Phil. in li. 8. non sunt simpliciter motus continui, & ideo non verificatur in eis dicta propositio, nisi quãdo vna pars alterat aliã propter debilitatem & paruitatem alterantis. Quando verò totũ alterabile, putà amphora aquæ tota simul attingit̃ à vigoroso alterãte, tunc tota & quælibet eius pars est sub vtroque termino remissè, & se habet sicut quoddã indiuisibile quantùm ad hoc ꝙ simul totũ alteratur, & nõ per partem post partem, licet aũt totũ & oẽs partes eius, sint sub vtroque termino, tñ propter hoc non cessat alteratio, quia est processus ad deperdendum perfectiorem gradũ termini à quo, & ad acquirendum perfectiorem gradum termini ad quẽ. Sic igit̃ occurit dicendum ad prædictũ dubium.

Et qñ dicit allegata opinio, hanc esse intentionem Phil. & confirmari per Com. in li. 8. Phy. respondeo illud dictum Phil. & Com. non esse intelligendum simpliciter nisi in motu locali. Dixi quod occurrit, & si tu melius inuenies lætabor in te. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO VIII.

Num illud in quo aliquid primò mutatum est, sit indiuisibile.

In quo autem primò mutatum est, quod mutatum est necesse est atomum esse. tex. 44.

IN hac q. aduerte, ꝙ sicut punctũ est terminus lineę, & instans temporis, sic mutatũ esse est terminus motus, & sicut probauit Phil. motũ fieri in tempore, q̃a nihil moueẽ in instanti, vt determinauimus in q. 6. huius 6. li. sic nunc in tẽdit primũ terminũ motus, quem appellat, Primò mutatũ esse, fieri & mensurari instanti & non tempore. Difficultas autem propositi quæsiti stat in hoc, Contingit ꝙ illud ad quod aliquid primò mutatũ est esse diuisibile, putà per motum augmenti augmẽtabile mutatur primò ad quantitatẽ

Id in quõ quiꝑ primòmu tatum eſt indiuiſibile eſſe oportet.

continuam quam constat esse diuisibilem, & per motum localem mobile mutat primò ad locum A, quem constat esse diuisibilẽ, cũ locus sit superficies: ergo mensura huius primò mutati esse debet esse diuisibilis. Cõsequentia patet, qa mensura debet esse proportionata & conformis mẽsurato, aliter ñ notificaret mẽsuratũ ex x. Met. tex. 4. vbi dicit Phil. Semper aũt cognatũ est metrũ, i. Semper mensura debet esse eiusdẽ naturæ vel eiusdẽ mensuræ cũ mensurato. Ergo si id ad quod aliquid primò mutatum est, est diuisibile, id in quo vt in mẽsura primò mutatum est, debet esse diuisibile.

Pro resolutiõe igit q̃siti ponet cõclusio respõsiua de mẽte Philosophi & probabit. Deinde soluet obiectio ppposita.

Conclusio sit hæc, Primò mutatũ esse non fit in tempore sed in instanti, & sic necesse est mensurã eius esse indiuisibilem. Probatur, Si tu dicis q̃ mensura primò mutati esse est diuisibilis erit tẽpus. Sit ergo illa mensura A C, & diuidat in duas partes, s. A B, & B C, tũc quæro, vel in vtraq; est primò mutatum esse, vel in vtraq; est mutari, vel in vna est mutari, & in alia est mutatũ esse. Si primũ, cùm partes tẽporis habeant ordinem prioris & posterioris, prius fuit primò mutatũ esse in parte priori. Nõ ergo ī toto A C fuit primò mutatum esse sed in parte A B, supponebat aũté q̃ in toto A C esset primò mutatũ esse: si secundum, ergo in A C non est primò mutatũ esse, sed solùm mutari. Si tertium, sequit sicut ad primũ, s. q̃ nõ erat primò mutatũ esse in toto A C, sed in parte tm̃ quod est cõtra propositum. Nam esse aliq̃d primò in aliquo toto, est esse in omni eius parte. Præterea, Si ponitur aliquid in toto A C diuisibili esse mutatum primò, erit aliquod mutatum esse pr̃ primò, quod implicat. Consequentia probat, qm̃ cùm A C ponat diuisibile in partem priorem & posteriorem sicut & quodlibet aliud ẽps, prius erit mutatũ esse in parte priori quàm in toto A C, ponebat autem q̃ in toto A C, esset primò mutatũ esse, ergo, &c. Cùm igitur mensura primò mutati esse non possit esse diuisibilis, sequitur quòd nõ fit in tempore, sed in instanti.

Pro solutione aũt obiectionis factæ aduerte q̃ id ad q̃d aliquid primò mutatũ est, p̃t dupliciter considerari: primò secundum se, & ex sui natura, & sic contingit ipsum esse diuisibile, vt argumentũ probat de quãtitate cõtinua ad quã augmẽtabile mutat, & considerando talem quantitatẽ, vt diuisibilẽ dico q̃ debet mẽsurari mẽsura diuisibili sicut docuit Phil. in li. 10. Meta. in tex. 4. vbi dicit, Magnitudinum. n. magnitudo, s. est mensura, & secundùm vnumquodque lõgitudinis longitudo, latitudinis latitudo, &c. Secundò põt considerari quantùm ad receptionem in eo quod mutat, sumẽdo receptionem pro fine acquisitionis formæ vel rei ad quã est motus, & sic dico q̃ id ad quod aliquid primò mutatum est, est indiuisibile quo ad receptionem. Nam sicut ipsum acquiri est successiuum & mensuratur tempore, sic primò acquisitũ esse, est instantaneum, & est necesse vt mẽsuret instanti, quod est mensura indiuisibilis. Ad argumentum igit dico q̃ vtique probat propositum inquantùm id ad quod est primò mutatum esse consideratur secũdùm naturam, non autem quò ad receptionem, vt declaratum est. Philosophus verò intendit quò ad receptionem, ac si diceret, Sicut motus mensuratur tempore, sic terminus motus mensuratur instanti, qui terminus dicitur, primò mutatum esse. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO IX.

Num in motu sit primum mutatum esse à parte ante.

Quod aũt secundũ principium omnino nõ est. Non. n. principiũ ẽ mutatiõis neq; ī quo primò q̃s mutabitur, &c. te. 46.

In motu finito nõ assignabile est primũ mutatum esse ex parte principij, s. nisi illud indiuisibile ante quod nihil est d̃ tali motu à quo incipit.

IN hac q. aduerte q̃ difficultas stat in hoc, Cõcedit Phil. in tex. 46. q̃ in motu ex parte finis, i. qm̃ terminat motus est dare primum mutatum esse, sed nõ videt maior ratio quare sit dare à parte finis motus, quàm à parte principij, imò arguitur q̃ sit necesse dare ex parte principij motus & ex parte finis. Nam cuiusliber continui finiti est necesse dare duo vltima, aliter non esset finitum, vnde & linea finita diffinitur q̃ est longitudo, cuius extrema sunt duo puncta. Sed aliquis motus est continuus finitus, vt patet in ictu lapidis, ergo est necesse dare primũ & vltimum mutatum esse, aliter esset infinitus, aut ex parte vtriusque extremi, aut ex parte vnius sicut & linea si nõ terminaret punctis. Præterea, Sicut se habet instans ad tempus, sic mutatum esse ad motum. Sed in quolibet tempore finito est assignare primum & vltimum instans, vt declaratum est in lib. 4. Phy. ergo in quolibet motu finito est assignare duo mutata esse, vnum ex parte principij & alterum ex parte finis.

Pro resolutione quæsiti sic procedendum est. Primò ponitur distinctio de primo mutato esse. Secundò duplex cõclusio respõsiua. Tertiò declarabitur quare est maior ratio q̃ sit assignabile, primò mutatum esse ex parte finis motus quàm ex parte principij, & sic patebit responsio ad obiectiones positas in principio quæsiti.

Quantùm ad 1. aduerte q̃ per Primũ mutatum esse, possumus intelligere duo ex parte principij in motu, primò possum⁹ intelligere primam partem motus, antequàm non fit assignabilis prior neque diuisibilis in priorem & posteriorem, secundò possumus intelligere aliquod indiuisibile à quo initiatur motus & ante quod nihil est de tali motu, sicut in hora est assignabile indiuisibile quod est primum instans ante quod nihil est illius horæ.

Quantũ ad 2. sit hæc prima conclusio, In motu finito ex parte principij nõ est assignabile primũ mutatũ esse in primo sensu, probat, Quilibet motus propriè dictus est de genere continui successiui. Importat. n. fluxũ siue progressum vt declaratũ é in 3. li. Sed in cõtinuo successiuo nõ est assignabilis prima pars, cùm q̃libet pars sit diuisibilis in semper diuisibilia, vt declaratũ est ī. in hoc 6. li. vnde si tu dicis q̃ in motu A. prima pars sit B, quæro aut B est diuisibile aut nõ: si non, ergo A componit ex indiuisibilibus, cuius oppositũ demonstratũ est in 1. q. hui⁹ li. 6. Si sic, cũ cõtinuo successiuo fiet diuisio ī partẽ priorẽ & posteriorẽ. Ergo ī B est assignabilis pars prior, & sic prima haberet priorẽ quod implicat.

Secũda conclusio sit hęc, In motu finito ex parte principij est assignabile primũ mutatũ esse in secundo sensu: probat, Si in motu finito non esset dare primum indiuisibile ante q̃d nihil est illius motus & post quod est totus ille motus, non posset dici nouus & determinatus motus sicut proportionaliter si in tempore, putà in hora mensurante illum motum non esset dabile primum indiuisibile ante quod nihil est illius horæ, & post quod est tota illa hora, non posset dici certum & determinatum tempus, ergo, &c.

Tu tñ aduerte q̃ illud indiuisibile à quo initiat motus & ante quod nihil est illius motus, non põt dici stricto & proprio significato, Primum mutatũ esse, quoniam licet quodcunque indiuisibile in linea dicat absolutè punctũ & quodcunque indiuisibile in tempore dicatur instans, tamen in motu quodcunque indiuisibile non dicitur propriè mutatum esse, nisi ipsum præcesserit totus motus vel aliqua pars motus: nam esse motum vel mutatum supponitur præcessisse moueri vel mutari. Non enim est intelligibile aliquod esse mutatum quod prius non mutabatur. Cùm igitur ante illud indiuisibile à quo incipit motus, nihil de motu præfuerit dicitur impropriè primum mutatum esse.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ maior ratio stat in hoc, In illo indiuisibili à quo incipit motus, vt dictũ est, mobile est omnino in termino à quo, quado aũt est in termino à quo, nec mutatur nec mutatum est, quoniam ante illud indiuisibile nihil est motus, ergo nec mutatum esse propriè sumendo Mutatum esse, & post illud indiuisibile est totus motus, ergo & omnia mutata esse, qm̃ quodcunque mutatum esse signet subsequit aliquam partem motus, in vltimo autem indiuisibili in quo terminatur motus verum est dicere motũ præcessisse, & mobile esse in termino ad quem, ergo verum est dicere in fine motus mobile mutatum esse, & sic patet ex significato proprio mutari esse ratio propter quam est dabile in terminatione motus, & non in inchoatione.

Ad obiectiões aũt factas patet responsio ex dictis, cõcludunt. n. pro secunda conclusione, & Phil. intendit de prima. Item concludunt de primo indiuisibili quo incipit motus, sed non cõcludunt q̃ possit dici propriè primũ mutatũ esse: & similitudo facta de tpe nõ valet vt diximus, qm̃ licet omne indiuisibile in tempore possit dici propriè instans siue aliquid temporis præfuerit siue non, tamen indiuisibile in motu non potest dici propriè mutatum esse nisi aliquid motus præfuerit. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

Quæstionum naturalium super sextum librum Physi. Finis.

QVÆSTIONES MAGISTRI CHRYSOstomi Iauelli, super septimum lib. Physicorum.

In septimo lib. Physic. pertractantur infrascripta quæsita.

1 *Nũ aliquid possit moueri à seipso primò & per se, ita quòd secundũ*

se to

se totum sit mouens & motum, & non ratione partis.
2 *Num ex omnibus mobilibus possit fieri vnum continuum, ita quòd omnia mobilia contineantur adinuicem.*
3 *Num in motu locali sit necesse mouens & motum esse simul.*
4 *Num alterans & alteratum sint simul.*
5 *Num sit alteratio solùm ad qualitates tertiæ speciei.*
6 *Num æquinoca sint comparabilia.*
7 *Num regulæ comparationis in motu locali assignatæ à Philosopho sint veræ.*

QVÆSTIO I.

Num aliquid possit moueri à seipso primò & per se, ita quòd secundum se totum sit mouens & motum & non ratione partis.

Omne qđ mouetur necesse est ab aliquo moueri, &c. text. 1.

Nihil per se primò à seipso mouetur, sed omne qđ mouetur, ab alio mouetur.

IN hac q. aduerte q̃ in 9. li. Meta. in q. 3. determinauimus hoc quæsitum sub hoc titulo, Si potentia actiua & passiua requirãt distincta subiecta, & posuimus conclusionem hanc, Licet in eodem respectu eiusdem partis possit esse potentia actiua & passiua, non tñ eodem modo, nec formaliter, nec secundùm eandem rationem, cũ probatione sua, vt videre poteris: ex quibus sequit̃ q̃ idem vt idem non potest esse mouens & motũ per se primò, sed necesse est inter mouens & motũ cadere distinctionem realem, nũc autem supponentes rationem Phil. sufficienter formatã & deductam & defensatam contra Galenũ & Auic. à Com. & B.T. pro hac conclusione impossibile est motu physico aliquid moueri à seipso per se primò, duo habem⁹ pertractare quę ingerunt difficultatem contra rationem Philoso. vltra obiectiones factas à Gale. & ab Auic. primũ est, Si ratio Phil. sufficienter concludit q̃ nihil potest moueri à seipso per se primò: secundum est, Supposito quòd sufficienter cõcludat vtrum sit demonstratio signi, vel propter quid: nam Commen. tenet primum & B. Tho. tenet secundum.

Quantùm ad 1. videt, q̃ ratio Phil. non concludat propositum. Nam per eundem modũ arguendi, quo probat nihil moueri à seipso per se primò, potest probari q̃ nihil mouet ab alio per se primò. Quod tamen est falsum, quoniam cælum mouet ab intelligentia per se primò, i. secundùm totum, & non solùm ratione partis. Quod aũt possit eodẽ modo ꝓbari declarat sic, Phil. sic arguit ad conclusionẽ suam, Nullum quod quiescit aliquo alio quiescente mouet à seipso per se primò, quia qđ conuenit alicui per se primò, nõ remouet ab eo etiã q̃ remoueat à quocunq; alio. V.g. Quia habere tres angulos cõuenit triangulo p̃ se primò, ex hoc q̃ remouet à quadrato nõ remouet à triangulo, sic in proposito, si aliquid moueretur à seipso per se primò, non qęsceret, i. non cessaret à motu etiam q̃ aliquid aliud quiesceret. Sed omne quod mouetur quiescit ad quietẽ alterius, i. si aliquid aliud quiescit. Nam cùm omne mobile motu physico sit diuisibile, vt probatum est in li. 6. habet partes, & si pars quiescret totum vt totum quiesceret. Implicat enim totum vt totum moueri & partem eius quiescere, ergo nihil mouetur nec moueri potest à seipso primò. Sed eodem modo præcisè probatur q̃ nihil potest moueri ab alio per se primò, & arguo vt suprà, Illud non mouetur per se primò ab alio quod quiescit ad quietem alterius. Hæc patet, quia quod conuenit alicui per se primò conuenit ei etiam q̃ remoueatur à quocunque, ergo si moueri per se primò ab alio cõpeteret alicui, non cessaret moueri per se primò ab alio, etiam q̃ aliquid aliud ab eo quiesceret. Sed omne quod mouetur, quiescit ad quietem alterius, quia cùm sit diuisibile in partes, si vna pars quiesceret totum, vt totum quiesceret, ergo nihil mouetur ab alio per se primò quod tamen est falsum. Ergo ratio Philosophi est inutilis.

Ad hoc dico q̃ nõ est similis ratio in eo quod ponit̃ moueri à seipso primò, & quod mouet̃ ab alio primò. Nam posito q̃ aliq̃d moueat̃ à seipso primò esset necesse totũ moueri à seipso, & totũ mouere seipsum, similiter omnẽ eius partem moueri à seipsa & mouere seipsam, qđ est penitùs impossibile, quia, vt probabit̃ in li. 8. idem secundùm idẽ & eodem modo se habens esset in potẽtia vt motum, & in actu vt mouens, quod implicat cõtradictionem. Et quod sit penitùs impossibile iam declarauimus in lib. 9. Meta. in q. 3. Si autem aliquid mouetur ab alio primò, non est necesse totum & omnes eius partes moueri & mouere, sed sufficit moueri, ideo nõ est similis ratio. Id p̃ nunc mihi occurrit, sed fateor non quiesco. ideo & tu considera, quoniam difficultas est apparens & si alias meliàs occurrerit dicam.

Quantùm ad 2. aduerte q̃ Com. in com. 2. tenet rationẽ Phil. esse demonstrationem signi & non simpliciter, i. demõstrationem quia, & non propter quid, vnde inquit, Declaratum est igitur ex hoc sermone q̃ ista demõstratio est vera, & q̃ est de genere certorum signorum, licet non sit de genere demonstrationum simplicium, hæc Com. Sed B.T. tenet q̃ est demonstratio propter quid, quia est per causam propter quam ostendit Phil. esse impossibile aliquid moueri à seipso primò. Hanc aũt causam sic declarat B.T. Ostẽdit Phil. in lib. 6. omne mobile esse diuisibile in partes, & ex hac posteà ostendit q̃ non datur nec potest inueniri primũ in motu nec ex parte mobilis, nec ex parte magnitudinis, cum sint diuisibilia in infinitum. Et ex hac ostendit q̃ in motu non est inuenire aliquod primũ cuius motus non dependeat à priori, & cùm totũ dependeat à partibus, motus etiã totius dependet à motu partiũ. & ex hac sequit̃ q̃ si pars qescit totũ quiescit, & ex hac sequit̃, vt ex causa proxima, q̃ nihil põt moueri à seipso, per se primò. Cùm igit̃ ratio Philosophi procedat ex causis ordinatis in consequentia vsq; ad immediatam quæ est immediata causa conclusionis, & illa ordinatè resoluatur vsque ad primam, sc. q̃ omne mobile est diuisibile in partes meritò tenet B. Thom. hanc esse demõstrationem propter quid, & non solùm à signo, id est à posteriori, vt tenet Commentator.

Et aduerte q̃ Iand. in 7. Phy. in q. 1. nesciuit aliter reprobare deductionem B.T. & ostendere hanc non esse rationẽ Arist. nisi dicendo q̃ quãuis ista esset demonstratio propter quid, quam B.T. inducit, tamen Phil. in textu non vtitur illa demonstratione, sed longè alia, nam ad probandum q̃ nihil motuet̃ à seipso primò, non innititur huic medio, q̃ motus cuiuslibet totius dependet ex motibus suarum partium, vt clarum est intuenti literam Arist. sed innititur huic medio, q̃ si pars quiesceret, totum non moueretur primò, & sic nõ bene se habet ille homo in hoc, & siquis dicat q̃ motum totius dependere ex motibus partium est causa quod si pars quiesceret totum quiesceret, ex hoc habeo intẽtum, s. quòd ista sunt diuersa, & quòd non est eadem demonstratio, quę innititur super ambo hæc. Hæc Iandunus.

Cui respõdemus, q̃ licet Phil. in hoc tex. 7. li. nõ adduxerit hanc propositionẽ formaliter, q̃ mot⁹ totius pendet ex motu partiũ, tamẽ supponit̃ ex his, quæ dixit in li. 6. vt ostẽdimus in deducendo rationem per consequentias, ex q̃bus tm̃ vltima explicatur in hoc septimo, s. Si pars quiesceret, totum quiesceret: ergo nihil mouet̃ à seipso primò: illa autem conditionalis reducitur ad hanc, q̃ motus totius pendet à motu partium, & sic dico, q̃ licet ratio Phil. innitatur immediatè huic, Si pars quiesceret totum quiesceret, tamẽ resoluendo innititur huic, Mot⁹ totius pendet à motu partium, & ideo non est alia demonstratio, sed eadẽ: magis tñ explicata à B.T. quàm ab Aristo. ex his quæ dixit ibidem, & quæ vult Phil. hîc subintelligi: & quando dicit Iand. q̃ habet intentum, s. q̃ ista sunt diuersa, &c. non sequitur q̃ non sit eadem demonstratio. Quia non omnis diuersitas mediorum diuersificat specie demõstrationem, nisi ea media quę non sunt subordinata in consequentia. Modo ex eo q̃ motus totius dependet ex motu partium, sequitur quòd si pars quiescit totum quiescit, & ideo est eadem demonstratio & propoter quid, & non signi, vt tenet Commentator.

Et aduerte q̃ Iand. volẽs declarare p̃ defensione Com. q̃ hæc demonstratio non sit propter quid, sed signi, adducit hoc principium, Cùm aliqua affirmatio est causa alicuius negationis, non oportet vniuersaliter q̃ affirmatio opposita illi negationi sit causa negationis illius affirmationis. Verbi g. Aliquid esse rationale, est causa quòd non sit rudibile, sed esse rudibile non est causa huius negationis, s. nõ esse rationale. Sic in proposito, quod moueri remouetur à toto si remouetur à parte, hæc non est causa propter quam moueri primò à seipso non insit toti, &c.

Ad hoc dicimus q̃ suum principium non est verum, qũ illa affirmatio potest reduci ad affirmationem priorem dicentẽ causam. V.g. stando in exemplo suo, Licet esse rudibile præcisè & secundũ se non sit causa q̃ aliquid non sit rationale, tñ si ista affirmatiua reducat̃ in aliam priorem. V.g. Si arguatur sic, Hoc est rudibile quia est irrationale & q̃ est irrationale non est rationale, dico q̃ est ratio p̃ causam, quia ex eo q̃ est esse irrationale concluditur hæc negatiua, Ergo nõ est rationale, sic dico in proposito, q̃ ista, Si pars quiescit, totum quiescit, reducitur ad hanc, Motus totius pendet à motu partium, ideo ratio Philosophi est demonstratio propter quid, & est firmissima, & vt dicit D. Alber-

tus in lib.7.Phy.in Tract.1.in c.1.hęc demonſtratio eſt optima in qua multi hactenus errauerũt:hæc Albertus.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO II.

Num ex omnibus mobilibus poſſit fieri vnum continuum,ita quòd omnia mobilia continuentur adinuicem.

Erit enim ex omnibus vnum ipſum totum aut continuum. Hoc igitur contingens accipiatur.tex.8.

Mouẽtia omnia & mobilia vt corporea & cõtinua sũt continuari adinuicẽ poſsũt vt verò talia corpora, & ſecũdùm proprias naturas minimè.

IN hac q.aduerte ꝙ ſtat difficultas in hoc, Certum eſt ꝙ inter mouẽtia &mobilia naturalia,quædã sũt corporea, quædã ſunt perpetua,vt cæleſtia corpora,quædã corruptibilia, vt elementa & quæ ex eis ſunt, ſed impoſſibile eſt perpetuum continuari corruptibili. Et inter corruptibilia quædam ſunt contraria adinuicem ex qualitatibus contrariis, vt patet in elementis , contraria autem licet poſſint ſe tangere in extremis,non tamen cõtinuari:videtur ergo dictũ Philoſophi eſſe omnino falſum, quod tamen ſupponit, vt poſſibile.Dicit.n.Hoc igitur vt contingens accipiatur.

Pro veritate huius dicti, aduerte ꝙ ꝑcipui Expoſitores, vt D.Alber.& Egid.cõcordãt cũ expoſitione B. T.quæ ſtat in hoc,Mobilia &mouentia omnia ſimul ſumpta corporea tam ſuperiora quàm inferiora,tam contraria quàm non cõtraria, tam ſimplicia quam compoſita, tam animata quàm inanimata,dupliciter conſiderari poſſunt,ſ.vt corporea,vt ex corporeitate vnumquodque eorum eſt quantum continuum:&vt ſunt talia corporea,i.vt determinata ad ſuas ꝓprias naturas,primo modo non repugnat eis continuari,ſecũdo autẽ modo ſic,& Phil.intẽdit hîc primo modo,& nõ ſecundo modo, & obiectiones factæ concludunt pro ſecũdo modo,& nõ pro primo,& hanc expoſitionẽ virtualiter tenet D.Alber.in 7.Phy.Trac.1.c.4.vbi inquit,Si autem fortè aliquis obiecerit ꝙ hęc demonſtratio non valet,quia nõ concludit ſimpliciter,ſed cõceſſo quodam falſo,hoc eſt,ꝙ omnia mouentia & mota continuentᵉ, dicemus ꝙ non impedit noſtram demonſtrationem , quia licet hoc ſit falſum ſecundùm corpora phyſica accepta in ſpecie & forma, tñ eſt poſſibile ſm genus mobilis vt mobile,vt diximus.Dixerat autẽ ſ.in eodem ca.ꝙ mobile non cõtractum ad materiam ſed vt diuiſibile ex cõſequenti vt quantũ continuum continuabile eſt cum omni mobili inquantùm mobile, eidem concordat Egid.in 7.Phy.in tex.8.in q.1.Iand.autem in ſurgit contra B.T.quaſi contra aduerſarium Com.& intendit proſternere expoſitionem B.Th.dupliciter.

Primò dicit ꝙ ſolutio B.T.vr̃ concordare cum ſolutione Com.in hoc 7.li.in com.2.qua ſoluit illam obiectionem, qua oſtenditur ꝙ in aliquibus mobilibus pars non ꝓt quieſcere,vt in cælo.Ad hãc igitur obiectionẽ reſpõdens Com. inquit,Ad hoc aũt dicendum eſt, ꝙ partem quieſcere corporum,de quibus demonſtratum eſt, qm̃ impoſſibile eſt vt corrumpanᵗ,aut quieſcant, quodammodò eſt poſſibile, & quodammodò impoſſibile:eſt enim poſſibile vt corpus, im poſſibile autẽ ſecundùm ꝙ eſt aliquod corpus.V.g. Neque graue,neque leue,& quia conſideratio hæc eſt de corpore ſecundùm ꝙ corpus,qm̃ motum ſecundùm ꝙ motũ eſt corpus,ideo illud quod poſitũ eſt hic eſt poſſibile. Hæc Com. & recitata ſolutione Com.dicit Iand.ꝙ contra hanc ſolutionem obiicit hîc Expoſitor, ſ.B. T.authoritate Auic.quia propoſitio eſt ſimpliciter impoſſibilis,ſi prædicatum repugnat ſubiecto ratione differentiæ ſpecificæ,quãuis non repugnet ei ratione generis,eſt enim impoſſibile ꝙ ſimpliciter homo ſit irrationalis, quamuis non impediatur eſſe irrationalem ex hoc quòd eſt animal, ſic igitur ſimpliciter impoſſibile eſt quòd pars corporis mouentis ſeipſum quieſcat,quia hoc eſt contra rationem talis corporis,licet non ſit contra communem rationem corporis.

Recitata obiectione,dicit Iand.ꝙ B.T.non ſoluit illã obiectionem,quæ tamẽ eſt ſimiliter contra eum ſicut contra Com.quia ipſis mobilibus repugnat ratione naturarũ propriarum fieri vnum continuum , quamuis ex eo ꝙ mobilia ſunt vel vt ſunt corpora vel quanta non repugnet eis.Et ſic propoſitio dicens ꝙ ex omnibus mobilibus fiat vnũ eſt ſimpliciter impoſſibilis.Et ſic ex eius dictis deſtruitur reſponſio ſua,&eſt mirabile quare iſte hõ non ſoluit hanc dubitationem,cùm ſit contra eius reſponſionem manifeſtè,& fortè magis placuit ei apparenter cõtradicere Com.& ei obiicere,q̃ ſoluere dubitationẽ,quę eſt contra poſitionem ſuã, quam ſoluendo ſuſtineret dictum Com.Hæc Iand. & ſi aduertis,magis loquitur cõtra B.T.ex affectu erga Com. quã ex veritate. Nam B.T.non immoratur ad ſoluendum illam dubitationem, quia vellet contradicere Com.vt dicit Iánd. cuius ſignum eſt,ꝙ B.T.recitata reſponſione Com.dicit ꝙ reſponſio Com. eſt conueniens & non obiicit contra eum, niſi in oſtendendo demonſtrationem Phil.eſſe ꝓpter quid, & non à ſigno vt tenet Com. ſed non ſoluit duplici cauſa, primò quia B.Th.recitabat ſolutionẽ Com.quæ eſt duplex, ſ.de diſtinctione partis,& de veritate conditionalis,& aduertens Com.ſtabilire ſe ſuper ſecundam ſolutionem vt patet per verba ſua in com.2. cùm dicit, Sed diſſolutio ſuper quã ſuſtẽtandum eſt in hoc loco eſt,&c.non curauit ſoluere obiectionẽ factam ab Auic.contra primã ſolutionẽ.Secundò nõ ſoluit,quia apud intelligentem propoſitio Auic. aſſumpta,qua dr̃, Aliqua propoſitio ſimpliciter eſt impoſſibilis, &c.ſumendo ly Simpliciter, i.vniuerſaliter & omnibus modis,eſt falſa, vt declarat B. T.in ſolutione præpoſiti quæſiti dicens,ꝙ alio modo ſumitur contingens & impoſſibile,cùm demonſtratur aliquid de genere,& cùm demõſtratur aliquid de ſpecie, &c. Vide tu. Vnde poſſumus dicere quòd licet non ſoluerit eam quando recitabat ſolutionem Com. ex cauſa dicta,tamen nunc reſpondendo ꝓpoſito quæſito,ſ.ſi eſt poſſibile ex omnibus mobilibus fieri vnum continuum, virtualiter ſoluit eam. Et ſic ſtat ſolutio B.Th.ad præſens quæſitum in robore ſuo.

Secundò arguit ſic cõtra B.T. Si omnia mobilia poſſent fieri vnũ continuũ, vt quãta ſiue vt corpora,ita ꝙ vt ſic haberẽt potẽtiam qua poſſent fieri vnũ continuũ,illa potẽtia eſſet otioſa per tempus æternum,quia nunquam ex his fiet vnum cõtinuum,quod eſt impoſſibile,vt habetur ex multis locis Phil.quia non admittit aliquod ocioſum in natura.

Et confirmat idem quaſi eodem medio,quod non eſt opus recitare,quoniam laborat in æquiuoco de poſſibili.

Tu igiᵗ aduerte ꝙ apud Phil.in 5.Meta.c.de Poteſtate diſtinguit de poſſibili & impoſſibili hoc mõ,Aliqñ dicit̃ poſſibile propter potentiã actiuã aut paſſiuam , & impoſſibile propter carentiam talis potentiæ, aliquando aũt non propter realẽ potentiã,ſed ꝓp nõ repugnãtiam terminorũ, & dr̃ poſſibile logicũ,impoſſibile aũt propter repugnantiam terminorum.In propoſito,quando dicit Phil.ꝙ accipiatur vt cõtingens,i.vt poſſibile ex omnibus mobilibus fieri vnũ cõtinuũ, & quando B.T. declarat qũo poſſibile & qũo nõ, accipit poſſibile & impoſſibile nõ primo mõ,ſed ſecundo, obiectio autẽ Iand.procedit primo modo,ideo non valet.

Et aduerte ꝙ ipſe Iand. ducᵗ veritate cõcedit in illa q. tale poſſibile, vnde poſtquã arguit cõtra B. T.inquit, Bene verum eſt ꝙ mobilibᵇ vt mobilia ſunt ſiue vt ſunt corpora non repugnat fieri vnũ continuum, qa omnis repugnantia ꝓpriè eſt ratione alicuius oppoſitionis, nunc aũt mobilibᵇ non ineſt aliqua oppoſitio vt mobilia ſunt ad continuitatẽ, & ideo vt ſic non repugnat ex eis fieri vnum continuum, hæc Iand.in quibus vt vides tandem concordat cum B.T.

Vltimò aduerte ꝙ ipſe volẽs exponere dictũ Phil.dicit, ꝙ ſibi vr̃ dubium,& neſcit exponere niſi duobus modis,ex quibus vnus eſt,ꝙ Phil.nõ dixit hoc ex intentione &opinione propria,ſed ſm opinionem eorum contra quos illic arguit.Sed quia imaginatio ſua nõ eſt fundata,melius eſt ſequi expoſitionem grauium Expoſitorum,quales fuerunt B. Tho.D.Alber.& Egid.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

Mouens & motũ actu tam proximũ quam remotũ sũt ſimul tẽpore,mouens aũt corporeũ & motũ quodcunque non sũt ſimul loco poſitiuè atmouens corpareũ ꝓximũ,ſimul ẽ cũ moto loco per excluſionẽ medij corporis : remotũ mouẽs motum ſimul ẽ cũ motoſecũdum virtutem.

QVÆSTIO III.

Num in motu locali neceſſe ſit mouens & motum ſimul eſſe.

Primum autem mouens,nõ ſicut quòd cuius cauſa,ſed vnde eſt principium motus,eſt ſimul cum eo quod mouetur,ſimul autem dico,quia nihil ipſorum eſt medium,textu 9.

IN hac q.aduerte ꝙ ſtat difficultas in hoc, Cælum mouet elementa & hæc inferiora,& tamen non eſt ſimul cum illis vt patet,& præcipuè cælum & hæc elementa reſidentia circa terram,patet enim quod ſunt aliqua elementa intermedia.Præterea, Sortes proiiciens lapidem non ſemper eſt per totum motum cum lapide, ergo,&c.

Pro reſolutione quæſiti ſic procedendum eſt.Primò ponentur quędam diſtinctiones.Secundò cõcluſiones reſponſuræ.Tertiò remouebuntur quædam dubia.

Quantùm ad 1.ſit hæc prima diſtinctio, Mouens eſt duplex, ſ.proximũ & remotum. Proximũ quidem eſt qđ ſubſtantialiter eſt applicatum moto,& ſine alio mouente inter medio, vt quando manu moueo calamum ſcribens. Remotum autem eſt quod ſubſtantialiter diſtat à moto, & non mouet niſi medio alterius motoris,vt quando moueo lapidem medio baculo qui eſt mouens motum.

Secunda diſtinctio,Simultas immediata inter mouẽs &

mot

motum poteſt eſſe duplex,ſ.ſm ſubſtantiam & ſm virtutem vel ſm virtutem tm̃.V.g.Qñ man⁹ mouet calamũ,&manus ſubſtantialiter & virtus motiua quę eſt in manu ſunt ſimul immediatè cum calamo Qñ autem ſol agit in terram, & ſol & terra ſunt immediatè ſimul ſm virtutem, vt declarabitur infrà, licet non ſubſtantialiter, vt patet.

Tertia diſtinctio,Moueſ eſſe ſimul cum moto,poteſt intelligi dupliciter,primò ꝙ ſint ſimul tempore,ita ꝙ poſito vno ponitur alterum, & remoto vno remouetur alterum. Secundò ꝙ ſint ſimul loco:& hoc dupliciter,primò ꝙ ſint in eodem loco poſitiuè non ſolùm communi, ſed proprio: ſecundo ꝙ ſint ſimul loco, non quia ſint in eodem loco proprio,ſed quia inter ea non mediat corpus aliud, & ſic eſſe ſimul loco eſt eſſe contingua,vel contacta.

Quantùm ad 2.aduerte ꝙ licet Phil.intendat de mouente proximo in tex.præpoſito, ſicut communiter Expoſitores dicunt tñ pro maiori doctrina loquemur tam de remoto q̃ de proximo,quodB.T.dicit immediatum,ſit ergo hęc prima concluſio, Mouens & motum actu tam proximum quàm remotum ſunt ſimul tempore, probatur, Mouens & motum actu ſe habent,vt cauſa in actu & effectus in actu, quæ ſimul ſunt & non ſunt,vt determinatum eſt in 2.libr.in tex.Præterea,ad exiſtentiam motus neceſſe eſt ponere mouens,vt à quo eſt motus, & mobile vt in quo eſt motus,ergo,&c. Et de hac concluſione nullus dubitat.

Secunda concluſio,Mouens corporeum ſiue proximum ſiue remotum & motum corporeum non ſunt ſimul loco primo modo,probatur,Determinatum eſt in 4. libr.ꝙ duo corpora non poſſunt eſſe ſimul in eodem loco proprio,ergo,&c.Dixi mouens corporeum,qm̃ ſi mouens eſt incorporeum, vt intelligentia mouens cælum, & anima mouens corpus non eſt neceſſe ꝙ diſtinguatur loco ſuo mobili,qm̃ incorporea non ſunt occupatiuè in loco,ſed tm̃ per applicationem virtuti,ideovbi eſt corpus motum eſt anima mouens,& de his verum eſt dicere, quòd ſint ſimul loco primo modo ad bonum ſenſum.

Tertia concluſio, Omnè mouens ꝓximum eorporum eſt ſm ſubſtantiam ſimul loco ſecundo modo accepto cum ſuo moto, probatur per ſufficientem diuiſionem factam de motu locali(nam de ſimultate mouentis & moti locali ter in hac q.intendimus)Diuiditur autem motus localis ſecundùm Philoſophum in pulſum, tractum,& vertiginem. In pulſu patet,qm̃ impoſſibile eſt ad ſenſum, mouens ſiue pellens aliquid à ſe ad aliud pellere niſi tangat illud.In tractu patet,qa fit oppoſito modo ad pulſum. In vertigine patet,quia componitur ex pulſu & tractu,& hæc omnia clara ſunt in textu Philoſophi.

Quarta concluſio, Mouens remotum non eſt ſimul ſm ſubſtantiam ſed ſecundumvirtutem cum moto.Prima pars patet, quoniam inter ipſum & motum ſuum eſt vnum vel plura media, vt patet quando manus mouet lapidem per vnum aut plura media.Secunda autem probatur,quoniam media mouentia non mouent niſi in virtute primi, ergo quò ad virtutem eſt immediatum.Et hoc eſt quod ſolet dici,Mouens primum mouet immediatione virtutis,ſed non immediatione ſuppoſiti.

Ex hac quarta concluſione habes ſolutionem primæ obiectionis, quoniam ſol non eſt mouens proximum, ſed remotum,hæc inferiora.

Pro ſecunda autem obiectione habebis ſolutionem ī li. 8.in tex.85.vbi Philoſophus mouet dubium de proiectis.

Quantùm ad 3.aduerte, ꝙ contra tertiam concluſionē ſunt duo dubia ſatis apparentia. Primum eſt de magnete, qui videtur eſſe proximum mouens, & trahens ferrum ad ſe,& tamen non eſt neceſſe ꝙ tangat ferrum,imò per notabilem diſtantiam trahit,ergo,&c.

Ad hoc dubium reſpondetCom.in hoc li.7. in com.9.& in li.8.in com.85.à quo non diſcordat B.Tho.in expoſitione tex.10.vbi declarat triplicem tractum.Tu igitur aduerte ſecundùm Com. ꝙ attractio eſt duplex, quædam propria & vera, quædam impropria & metaphorica: vera eſt in qua attrahens mouetur cum attracto, & hoc qñ attractum ad ipſum non fuerit quieſcens.Neceſſe eſt.n.vt motus attrahentis ſit velocior q̃ motus attracti, & hoc inuenitur in virtutibus voluntariis,& in pluribusvirtutibus naturalibusvitalibus,& ideo poſita ſunt fila in membris animalium.Attractio autem in qua attrahens eſt quieſcens,&attractum motum,non eſt attractio in rei veritate,ſed attractum mouet ad attrahens,vt perficiat,vt lapis ad inferius &ignis ad ſuperius. Et ſimiliter oportet hoc intelligere de motu ferri ad magnetem,& nutrimenti ad membra. V.g. de motu ſanguinis ad ſuperiora corporis, & vniuerſaliter nutrimenti arborum ad ſuperiorem eorum. Sed eſt differentia inter iſta &illa quæ mouentur ad locum proprium,qm̃ illa mouẽtur ad locũ ſiue fuerit ꝓpinquius ſiue remotus,nutrimenta verò non mouentur ad nutriẽdum niſi fuerint in aliqua diſpoſitione de nutrito,& ſic ferrum non mouetur ad magnetem niſi cùm fuerit in aliqua diſpoſitione de magnete. Et ideo quando magnes fricatur cum aleo amittit virtutẽ. Nam ferrum tunc non acquirit de lapide in illa diſpoſitione qualitatem, per quam natum eſt moueri ad magnetem, & hoc manifeſtum eſt in ambra quæ attrahit paleam quando calefit. Ergo iſte modus motionis ſi dicatur attractio, non intendebatur ab Ariſt.in hoc nomine Attractio, hæc Com.ex quibus reſpondetur ad dubium motum,ꝙquando Phil.dicit primum, i.proximum mouens localiter eſt ſimul cum moto,ita ꝙ non habet intermedium,intendit de vero & proprio trahente & de vero ac proprio tractu qui non eſt inter ferrum & magnetem,ſed metaphoricè.

Secundum dubium eſt,quia Phil.in 2. de Anima in text. 113.probat ꝙ duo corpora ſolida non poſſunt ſe tangere in aere aut in aqua, quia de neceſſitate mediat inter ea aer aut aqua,ergo quando manus apprehendit lapidem in aere aut in aqua,mouens proximum,quod eſt manus,non eſt ſimul loco ſecundo modo ſumpto cum ſuo moto.

Ad hoc dicitur ꝙ intentio Phil.non eſt negare medium abſolutè & omnibus modis inter mouens proximum&motum,ſed negare maximè in duobus modis,primò in quantitate notabili 2.in imprimendo virtutem in medio, & per virtutem impreſſam in medio mouere motum, ſed neuter modus contingit in ꝓpoſito, qm̃ aer aut aqua quæ mediat inter duo corpora ſolida, eſt inſenſibilis q̃titatis, iõ eſt ac ſi non eſſet. Præterea ꝙ aer mediet aut aqua, non eſt quia manus imprimant virtutem mouendi in eis, ſed quia cùm ſunt in aere aut aqua de neceſſitate ſunt humectata, humectatio autem nõ poteſt eſſe ſine corpore humido,quale eſt aer,& etiam aqua,vnde ꝙ aqua mediet inter manum & lapidem,non eſt inquantùm mouet lapidem,qm̃ etiam ſi non mediaret manus eſſet proximum mouens ſed eſt inquantũ humectatur,quare,&c.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO IIII.

Num alterans & alteratum ſint ſimul.

At verò neque alterantis neque alterati vllum eſt medium.textu 11.

Alterant & alterãtũ quodcunque ſũt ſimul tpe, non aũt ſimul loco primò,ſed ꝙ excluſionẽ medij corporis: ſed alterãs remotũ ſimul eſt ſecundùm virtutem,nõ aũt ſecundùm ſubſtantiam

IN hac q.aduerte ꝙ ſtat difficultas in hoc,Magnes vt trahat ferrum ad ſe neceſſe eſt vt alteret ferrum imprimendo aliquam qualitatem in eo. Cuius ſignum eſt vt dixit Com.in com.9.ſi ferrum perungatur aleo,nõ trahitur, qm̃ aleum prohibet illam impreſſionem,& præterea,ſi nihil imprimeret in ferro,ergo à quacunque diſtantia traheret ferrum ad ſe,quod videmus eſſe falſum.Hanc autem alteratio nem non facit in aere medio,qm̃ non trahit aerem ad ſe,ergo vel magnes non eſt proximum alterans ferrum,vel non eſt neceſſe alterans & alteratum eſſe ſimul.

Pro reſolutione huius dubij aduerte ꝙ hîc ſupponuntur oẽs diſtinctiones factæ in q.præcedenti. Nam ſicut deſeruiunt mouenti & moto localiter, ſic alteranti & alterato.Ponentur igitur concluſiones reſponſiuæ conformiter, vt in q.præcedenti,deinde ſoluentur quædam dubia.

Prima cõcluſio,Alterans &alteratum ſiue ꝓximum ſiue remotum,ſunt ſimul tempore.Iſta probatur eodem medio ſicut probata eſt prima concluſio quæſtionis præcedentis.

Secũda cõcluſio,Alterãs & alteratũ ſiue ꝓximũ ſiue remotũ,nõ ſunt ſimul loco 1.mõ ſumpto,vt diſtinxim⁹ in q.p̃ cedẽti,hæc ꝓbat vt ꝓbata fuit 2.concl.q.præced. Hîc.n.intendimus de alterante corporeo, & ſimiliter de alterato.

Tertia concluſio,Alterans proximum & alteratum ſunt ſimul loco ſumpto 2.mõ.Hãc ꝓbat Phil.in tex. Et ratio ſua ſtat in hoc, Omnis alteratio vel eſt ſm ſenſum vel in re carente ſenſu,ſed tá in hac q̃ in illa alterãs ꝓximũ eſt ſimul,i. immediatum alterato,ergo,&c. Maior nota à ſufficiẽti diuiſione,qm̃ inter rẽ habentẽ ſenſum, & rẽ non habentẽ ſenſum,non datur mediũ.Minor aũt ſic ꝓbatur,In alteratione ſm ſenſum,vt declaratũ eſt ī 2. de Anima ſenſus mouet medium cauſando ſpeciẽ ſui in medio,& mediũ qđ pertingit vſq; ad organũ defert ſpeciẽ ad ſenſum, ita ꝙ medium eſt proximũ alterans ſenſum,& ſic patet ꝙ in hac alteratione alterans ꝓximum eſt ſimul cum alterato. In alterationibus

aliis, i. quæ sunt in his quæ carent sensu, inuenitur ꝙ sunt similes alterationibus ſm sensum, eò ꝙ omnes sunt ſm sensibiles qualitates, quæ sunt in tertia specie, vt ꝓbat Phil. in tex. 14. ergo sicut in alterationibus ſm sensum alterans ꝓximum & alteratum sunt simul, sic & in aliis. Et huius quidé conclusionis ampliorem probationem inuenies in Epitomate nostro in 7. Phys. in Trac. 1. in c. secundo & tertio.

Quarta conclusio, Alterans remotũ non est simul cũ alterato secundùm substantiam, sed secundùm virtutem. Hęc probatur eodem medio, vt conclusio quarta præcedẽtis q.

Sed contra determinata primò videtur esse obiectio facta de magnete, & de sole calefaciente elemente & elementata, & tamen non alterat calefaciendo sphæras intermedias: & de oculo fascinante puerum, qui tamen non est immediatus puero, ergo tertia conclusio non est vera.

Pro declaratione omnium istorum, qm̃ peccant in vna radice, aduerte ꝙ licet sit necesse in omni alteratione, quæ fit per mediũ, priùs alterari mediũ, q̃ vltimũ, non tñ est necesse hanc alterationẽ esse semper eiusdem rationis in medio & in vltimo, sed fit in medio ſm naturam medij, & in vltimo ſm naturã vltimi, ita ꝙ ſi vtrunque est capax eiusdem qualitatis, fiet in vtroque ſm eandem rationem, ſi autẽ nõ, non fiet ſm eandem rationem. Hinc est, ꝙ licet primum alterans alteret medium, & ꝓ mediũ, vltimum, non tñ semper causatur idem effectus in vtroque. In proposito dico ꝙ magnes priùs alterat aerem quàm ferrum, sed non est necesse ꝙ trahat aerem ex illa impressione, sicut trahit ferrũ, quia non est eadem proportio aeris ad magnetem, & ferri ad magnetem ꝓp diuersitatem naturarũ: nec est necesse ꝙ sol calefaciens elementa calefaciat sphæras intermedias, qm̃ non sunt receptiuæ qualitatem peregrinarum, sed sufficit ꝙ illuminet eas, sicut & quidem piscis captus in rete dicit obstupefacere manum piscatoris, nõ tñ obstupefacit rete, quia non est capax stuporis. De oculo autem vetulę fascinãte puerum dicendum est ꝙ in corpore vetulæ sunt mali & multi humores corrupti, à quibus resoluuntur subtiles spiritus venenosi, exeuntes maximè ꝓ oculos, vtpotè multùm porrosos, & quãdo vetula diu & fortiter inspicit puerum, fumi illi egressi recipiuntur in aere, & ab aere transeunt delati ad faciem & os pueri, & puer respirando attrahit aerẽ infectum illis fumis, & aer sic attractus inficit puerum. Et sic patet ꝙ in omnibus exẽplis datis tam de magnete quàm de sole, & de oculo fascinante semper alterans primum alterat medium quod pertingit vsq; ad vltimum alteratum. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO V.

Num sit alteratio solùm ad qualitates tertiæ speciei.

Quoniam autem quæ alterantur, alterantur omnia sensibilibus, & solùm horum alteratio est. tex. 14.

Ad qualitates quartæ speciei nõ est per se propriè alteratio sed ꝓ accidens, neque ad qualitates primæ speciei, ad habitus verò ac dispositiões omnes, est alteratio per accidens.

IN hac q. aduerte ꝙ principalis difficultas non statim cõclusionib. quas ponemus de mente Philosophi, sed in rationibus Philosophi pro illis conclusionibus, & ideo conandum est non solùm probare conclusiones, sed etiam de fensare rationes Philosophi.

Sic igitur procedemus. Primò ponetur distinctio de alteratione. Secundò conclusiones responsiuæ & defensabũ tur rationes Philosophi, quæ non videntur concludere.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ duplex est alteratio, s. per se & propriè dicta, ꝓ accidens & impropriè dicta. Alteratio per se & propriè dicta est motus ad qualitatem partibiliter acquisibilem, ſm quam videmus ſubiectum frequenter variari in magis & in minus, & de vna ad alterã qualitatẽ contrariam sensu deprehẽsibilẽ in ſubiecto, quales sunt primæ qualitates elemẽtares actiuæ & passiuæ, & hoc est vulgatum & famosum appellare huiusmodi trãsmutationẽ alterationẽ ꝓpriè dictã, eò ꝙ frequentiùs contingit in ſubiectis corruptibilibus, & est nobis ad sensum notior: & videmus res frequentiùs variari ſm calidum & frigidum, ſm humidum & siccum, q̃ ſm habitus siue corporales siue animasticos, & q̃ ſm potentias & impotentias, & q̃ ſm figuras. Accipienda autem sunt nomina pro eo quod magis est notum nobis & in quo magis consueuimus, vt declaratum est in 4. libro Metaphysicæ.

Alteratio aũt ꝓ accidens & impropriè dicta est receptio siue acquisitio cuiuscunque qualitatis de nouo, q̃ priùs nõ erat in ſubiecto, ſi nõ sit primꝰ & ꝓ se terminꝰ motꝰ, sed cõsequẽs & secũdariꝰ. Tales sunt habitus & dispositiones corporeæ & qualitates quartæ speciei, vt declarabit infrà.

Quantùm ad 2. fit prima conclusio, Ad qualitates quartæ speciei non est alteratio per se propriè dicta, probatur à Philosopho duplici ratione.

Prima ratio est hæc, Qualitates, ad quas est alteratio ꝓ se propriè, ꝓdicantur in recto de ſuo ſubiecto, in quo recipiuntur. Nam quia per calefactionem aqua recipit caloré, hæc est vera, Aqua est calida. Sed qualitates de quarta specie non prædicantur de ſubiecto, in quo recipiuntur: hæc enim est falsa. Signũ est figura, putà triãgulus, vel pyramis, nec valet etiam prædicatio econuersò, ergo ad qualitates de quarta specie, non est alteratio per se & propriè.

Sed hæc ratio videtur non valere, qm̃ aut maior intelligitur de prædicatione in abſtracto, aut in concreto. Si primo modo, est falsa, qm̃ hæc est falsa, Aqua est caliditas. Si secundo modo, maior est vera, sed minor est falsa, nam sicut iſta est vera, æs est calidum, æs est humidum, sic iſta est vera, æs est figuratum, æs est triangulatum, &c. ergo cùm prædicatio denominatiua & nullo modo in abſtracto seruetur tam in quarta specie q̃ in tertia, ratio Philoſophi nõ magis concludit pro tertia specie quàm pro quarta.

Ad hoc dicitur, ꝙ licet tã in tertia quàm in quarta specie seruetur prædicatio denominatiua non tñ eodem modo. Nam in tertia specie falsum est dicere ꝙ qualitas, putà caliditas fiat aut generetur sed ipſum cõpoſitum putà per calefactionem fit calidum ſiue aqua calida. Sed in quarta specie, verum est dicere ꝙ qualitas putà triãgulus fit, & nõ fit compoſitum, putà non fit lignum triãgulus, sed lignum triangulare. Ad argumentum ergo dico ꝙ maior debet ſic intelligi, Qualitates ad quas, &c. prædicantur denominatiuè in recto de ſuo ſubiecto ita tñ ꝙ qualitates ipſę nõ sunt quæ fiunt sed ipſa compoſita. Qualitates autem de quarta specie etſi aliquo modo denominatiuè prędicantur de ſuo ſubiecto, sunt tñ illæ quæ fiunt, & hæc est vera, Idolum fit, & pyramis & lectus. Cùm ergo non eodem modo fiat talis prædicatio in tertia & in quarta specie, ideo ratio Philoſophi magis concludit pro quarta quàm pro tertia.

Alia ratio Philoſophi est hæc, Nihil propriè & per se alteratur qm̃ accipit ſuam perfectionem, qm̃ alteratio ſuppo nit ſubiectum actu, & perfectum quò ad eſſentialia, quam perfectionem accipit per generationem. Sed qm̃ res apta figurari figura propria ſiue in naturalibus, ſiue in artificiatis recipit figuram ſuam perficitur. Conſequitur. n. figura formam propriam rei. Et ideo ſicut res non poteſt dici perfecta antequàm ſuam propriam formam habeat, ſi nec antequàm propriam habeat figuram, & de hoc conſtat ad ſenſum tam in naturalibus, quàm in artificiatis. Id autem deficit in qualitatibus tertię ſpeciei, nam poſtquàm productus est Sortes, & ædificata domus, ex hoc ꝙ dealbatur vel calefit, non recipit eſſentialiter perfectionẽ ſuã, sed iam habet ex forma & figura. Ex his autem qualitatibus tertiæ ſpeciei aliqm̃ perficitur accidentaliter, aliqm̃ imperficitur.

Sed hæc ratio non videtur valere, qm̃ omnia liquida recipiunt diuerſas figuras ſecundùm diuerſitatem continentium, cùm ſint figurabilia figuris continentium, ex 4. Cæli, & tamen tunc non recipiunt perfectionem eſſentialiter, aliter toties liquidum generaretur quoties figuraretur figuris nouis ex figuris continentium, quod est vanum dicere, ergo, &c.

Ad hoc dicitur ꝙ hæc ratio propriè concludit in rebus figuratis propriis figuris, & non inconuenit ꝙ ſit particularis: ſufficit. n. ꝙ concludat ex hoc ꝙ in aliquo genere rerum receptio figuræ est receptio ex conſequenti perfectionis eſſentialis. In nullo autem genere rerum receptio qualitatum communium de tertia ſpecie, est receptio talis perfectionis: ergo rationabilius ponitur alteratio per ſe & propriè in tertia quàm in quarta ſpecie.

Secunda cõcluſio ſit iſta, Alteratio per accidens & impropriè pòt eſſe in 4. ſpecie qualitatis, probatur ex declaratione facta in diſtinctione præmiſſa. Nam videmus quod cùm cera liquefit, aut induratur, accipit aliã & aliam figuram, & lignũ rectum curuatum accipit aliã figuram, ergo.

Tertia cõcluſio ſit iſta, Ad qualitates primæ ſpeciei quę ſunt habitus & diſpoſitiones tam corporis quàm animæ nõ est alteratio per ſe & propriè dicta: probatur ex intentione Philoſophi primò de habitibus corporis, Ad ea, quę ſunt ad aliquid, nõ est motus ꝓpriè dictus, vt probatum est in libro quinto. Sed alteratio propriè dicta est motus propriè dictus, vt viſum est in libro quinto. Et huiuſmodi habitus & diſpoſitiones ſunt ad aliquid, vt declarat Philoſophus te

xtu 17. vt videre poteris, ergo, &c.

Sed hęc ratio non videtur valere, qm̃ tales habitus cùm sint perfectiones, non possunt dici ad aliquid nisi fm dici, sed non inconuenit ad relatiua fm dici esse propriè motũ. Patet. n. ꝙ motꝰ localis est ad differẽtias locales, q̃ tñ sunt relatiua secũdũ dici, vt locꝰ sursum, & locꝰ deorsum. Præterea, cùm predicamẽta sunt impermixta, & huiusmodi habitus sint in prima specie qualitatis, impossibile est quod sint in ad aliquid.

Ad hoc dicendum admisso ꝙ tales habitus sint relatiua fm dici, ꝙ relatiua secũdũ dici sunt in duplici differentia. Quædam sunt quæ licet concipiantur relatiuè, tñ essentialiter sunt absoluta, & non fundantur in aliqua relatione, sine qua esse non possint. Quædam autem sunt, quæ licet dicant essentialiter absolutũ, tñ sequuntur immediatè: & consurgunt ex relatione & fundatur in ea, ita ꝙ nisi illa posita esse non possunt. In primo gradu sunt differentiæ locales, in secũdo sunt habitus corporei, vt sanitas, ægritudo, quæ cõsurgunt ex adæquatione & inadæquatione humorum, pulchritudo & turpido, quæ consurgũt ex debita & indebita proportione membrorum cùm aliis requisitis ad pulchritudiné, & ad suũ oppositũ. Ad ea, q̃ sunt in primo gradu nihil phibet esse motũ proprie dictum, qa non sunt relatiua essentialiter nec cõsurgunt ex relatione. Ad ea aũt quæ sunt in secundo gradu non est motus propriè dictus, quia licet non sunt relatiua essentialiter, sapiunt tñ naturã relationis eò ꝙ fundant in ea. Ex quo patet quid dicendũ sit ad obiectioné. Et si tu vis videre efficaciã rationis Phil. forma eã sic, Ad ea q̃ sunt essentialiter ad aliquid, vel fundantur immediatè & necessariò in ad aliquid, non est alteratio per se & propriè dicta, sed qualitates primæ speciei maxiè quò ad habitꝰ corporales sũt huiusmodi, ergo, &c.

Secundò probatur de habitibus moralibus existẽtibus in parte appetitiua sic, Res non alteratur per se & ꝓpriè qñ recipit perfectionem propriã. Sed virtus est perfectio rei, ergo dum recipit, virtuté non alteratur per se & propriè. Maiorem quidem probat Phil. vt patet in tex. Minorem autem sic probat Com. in com. 18. Perfectio rei non est diuisibilis, alteratio aũt est in re diuisibili secundum magis & minus, vt dictum est de motu in lib. 5. quod non inuenitur nisi in rebus diuisibilibus. Hæc Com. ergo, &c.

Sed aduerte ꝙ hæc probatio non placet B. Th. quia licet virtus consistat in quadam perfectione quæ est medium inter duo extrema, illud tñ medium non stat in puncto vt arbitrati sunt Stoici, sed habet latitudiné vt declarabitur in Ethicis, aliter pauci aut nulli essent virtuosi. Præterea, Admisso ꝙ virtus quæ est perfectio staret in indiuisibili, esse tamen malicię & vitij non stat in indiuisibili: quoniam cùm malicia stet in recessu à virtute, potest magis & minus fieri talis recessus, ergo non est neganda alteratio saltem à malicia propter rationem assignatam à Commentatore.

Tu igitur potes illam maiorem duobus aliis modis probare, primo sic, Sicut dixit Phil. in tex. 16. Si ridiculum est dicere domum accipientem finem, i. perfectionem sibi debitam quando alteratur & regitur esse alteratam, multò magis esset ridiculum dicere hominem alteratum quando recipit virtutem & propriam perfectionem.

Secundò sic, Perfectio virtutis, & imperfectio maliciæ sunt in ad aliquid fm Phil. in tex. 17. vbi inquit, Virtus autẽ & malicia omnis in ad aliquid sunt, sed in ad aliquid non est motus nec alteratio per se & propriè, ergo, &c.

Tertio probatur ꝙ ad habitus intellectuales, vt ad scientiam & prudentiam, &c. non sit alteratio per se & propriè, & arguit sic Phil. in tex. 20. Anima nostra recipit scientiam & alios habitus intellectuales, quiescens & cessans à motibus. Sed hoc non esset, si deberet accipere scientiam per alterationé, vt patet ergo in parte intellectiua nõ est alteratio per se & propriè, & maiorem manifestat sic Phil. Quæ aũt ex principio acceptio scientiæ non est gñatio neq; alteratio. Inquietari. n. & residere anima sciens fit & prudens.

Sed hæc ratio non videtur valere, qm̃ frequenter cõtingit hoiem esse in bona corporis dispositione, nec agitari inordinatis motibꝰ, nec molestari passionibꝰ appetitiuæ partis, vt patet ĩ viro sano virtuoso idiota, & tñ nunq̃ efficitur sciens neque doctus, ergo maior propositio non est vera.

Ad hoc dicitur fm Com. in com. 20. ꝙ hęc ratio Philosophi est tantùm probabilis ꝙ persuasiua, & videtur procedere vt dicit B. Thom. ex his quæ dicebantur à Platone, s. quod anima à principio creationis suæ habet scientiã omnium rerum. Sed in puericia impeditur propter multiplices motus humorũ, & passionũ, & quando sedantur huiusmodi motus, tunc expergiscitur anima, &c. De his. n. loquemur aliàs, & dicit B. T. non esse mirandum si Phil. hic fundat rationem suam probabilem super positionem Plat. qm̃ est suę consuetudinis, qantequàm probet sententiam suam vtatur sententia aliorum, sicut in li. 3. Phys. vsus est ꝙ omne corpus est graue, vel leue secundum mentem Platonis, q̃d tamen reprobabit in 1. Cæli. Quomodo autem secundùm sententiam suam generetur scientia in nobis manifestabit in Prooemio primi libri Metaphysicæ.

Sed aduerte ꝙ Egidio in 7. Phys. in q. quã mouet in tex. 20. non placet dictum B. Th. & dicit ꝙ non est credibile, ꝙ in probando veritatem Philosophus se fundet super fundamentis falsis, nunquam enim licet arguere ex positionibus falsis, nisi arguendo contra tenentes positiones falsas, quia tunc ex dictis eorum licet arguere contra eos.

Sed Egidius non considerauit ꝙ ad conclusionem propositam Phil. non vtitur sola hac ratione fundata in opinione Platonis, nam aliam fm sententiam propriam præmiserat in tex. 20. cùm dixit, Sciés. n. ad aliquid maximè dicitur. Et postquàm fundauit conclusionem super rationem propriam, non fuit inconueniens hanc vt suasibilem adducere, secùs esset si hanc solam posuisset. Dico vlterius, ꝙ B. ea. T. vt patet declarat, qũo hæc ratio potest verificari in doctrina Aristo. & declaratio quam facit Egidius concordat cum tertio susceptiuo assignato à B. T. Ideo in hoc non habuit Egidius veram causam improbandi dictum B. Tho.

Quarta conclusio sit ista, Ad habitus & dispositiones tã corporis quàm animæ, est alteratio per accidens. Hanc declarat Phil in tex. 19. ibi, Quod autem alteretur aliquid manifestum est, &c. & in tex. 20. ibi, In vtrisque autem his alterari aliquid accidit. Et quomodo fiat huiusmodi alteratio per accidens tam in parte animæ sensitiua quàm appetitiua declarat ad plenum B. Tho. vide tu.

Sed quæret aliquis, cùm sint quatuor species qualitatis, quare tacuit secundam?

Ad hoc respondet Com. recitans Alexandr. in cõm. 20. ꝙ hoc ideo fecit, quia potentia naturalis non est qualitas. Opinatur. n. ꝙ potentia rei non distinguatur à forma rei, forma autem rei sicut & materia est substantia. Sed id non acceptatur in via nostra, qm̃ in nullo prętèrquàm in primo principium proximum agendi est substantia, & de hoc iam loquuti sumus in lib. 2. de Anima in q. 12. & ideo dico cum B. T. ꝙ eam prætermisit, qm̃ manifestum est naturalem potẽtiam sequi ad formam rei, forma autem rei ponitur per generationem & remouetur per corruptionem, generatio autem & corruptio subsequuntur alterationem, & sic tam forma rei quam potentia sua naturalis non sunt termini primò & per se alterationis: vnde manifestum est ꝙ ad potentiam naturalem & ad suum oppositum non est alteratio per se & propriè, sed per accidens vt dictum est de prima & quarta specie. Reliquit igitur eam vt manifestam. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO VI.

Num æquiuoca sunt comparabilia.

Sed quæcunque non æquiuoca comparabilia sunt, putà quæ non comparabile, vtrum acutius vinum aut stilus, aut vltima, s. vox siue corda cytharæ. Quia enim æquiuoca non comparantur. textu 24.

Comparatio secundum ꝓportionem non ꝓtesse inter æquiuoca nec analoga, sed vnius cõparatio secũdum ꝓportionalitatẽ, licet inter æquiuoca esse non possit, potest tamẽ esse inter analoga.

IN hac q. aduerte ꝙ stat difficultas in hoc, Si aliqua conueniunt in vno prædicato, quod possit verificari de eis fm magis & minus, sunt comparabilia adinuicem. Hæc patet ex diffinitione comparationis. Sed aliqua æquiuoca, putà magnitudo acuta, & sapor acutus, & vox acuta, sunt æquoca in hoc qđ est esse acutũ, vt dicit Phil. in tex. & conueniunt in hoc quod est multum & citò pungere, vel penetrare, quæ est ratio acuti. Nam dicitur magnitudo acuta, quia multùm & citò mouet ac penetrat tectum, & sapor acutus, vt in pipere, quia multùm & citò mouet ac penetrat gustum, & vox acuta, quia idem facit in auditu, & verificãtur secundùm magis & minus, quia contingit quòd plus & citiùs sapor talis mouet gustum quàm vox auditum, ergo licet æquiuoca sunt comparabilia.

Pro resolutione huius quæsiti sic procedendum est, primò inuestigabitur quot sint conditiones requisitæ ad veram & propriissimam comparationem, secundò ponentur quædam distinctiones, tertiò respõsiuæ conclusiones, ex quibus apparebit solutio obiectionis præpositæ.

Quantùm ad 1.aduerte ꝙ contingit fieri comparationē tribus modis,ſ.communiter,propriè,& propriiſſimè & relictis duobus primis,qm̃ Phil.intēdit de tertio dico ꝙ tres cōditiones requirit,ſ.ꝙ prędicatum in quo fit comparatio ſit verè vniuocum,& quod recipiatur in vtroque extremo eodem modo,& ꝙ ſit eiuſdem naturæ ſm ſpeciem ſpecialiſſimam,& horum omnium reſolutam declarationem iam fecimus in Epitomate noſtro in 7.li.Phyſ. in Tract. 2. in c.1. & tu vide illic,quoniam hîc repetere foret inutile.

Quantùm ad 2.aduerte duas diſtinctiones,quarum prima ſit hæc,Eorum quæ ſunt,quædam ſunt purè vniuoca,vt quæ conueniunt in ſpecie ſpecialiſſima. Quædā purè æquiuoca,vt quę ī ſolo nomine cōueniūt. Quædā media,& hęc ſunt in duplici gradu.Quędam magis declināt ad vniuoca ſicut ea q̃ ſunt vni⁹ generis,q̃ licet nō ſint vnius naturæ,cōueniūt tñ in vna ratione ſine aliquo ordine,ideo apud Logicum gen⁹ prædicatur vniuocè de ſpeciebus ſuis. Quędā magis declināt ad ęquiuoca,ſicut analoga,quæ nec vnā naturam dicunt,nec vnam rationem æqualiter participatam.

Secunda diſtinctio ſit hæc, Comparatio qm̃ attenditur iuxta aliquam vnitatem, ex eo.n.ꝙ aliqua in vnum conueniunt ſunt cōparabilia,poteſt dupliciter ſumi,primò ſm ꝙ aliqua vniuntur ſm proportionem,ſecundò ſm ꝙ aliqua vniuntur ſm proportionalitatem. Dñr aūt illa vnīri ſm proportionem, quæ ad ſeinuicem ſeruāt aliquam habitudinē, qm̃ proportio eſt duorum adinuicem certa habitudo ſm quantitatem,vnde quæ habent proportionem adinuicem debent eſſe eiuſdem rationis vt numeri ad numerum,lineæ ad lineam,non autem lineæ ad numerum,nec numeri ad ſuperficiem,ea aūt vniuntur ſm proportionalitatem quę non ad ſe inuicem,ſed ad alia comparantur, qm̃ proportionalitas eſt duarum proportionum ſimilitudo ex quinto Euclidis,putà duæ proportiones duplæ habent proportionalitatem,dicendo,Sicut ſe habent 6.ad 3.ita 4.ad 2. Et hæc quidem proportionalitas poteſt ſeruari inter res diuerſorum generum,& quæ non ſunt eiuſdem rationis, & inter analoga,non aūt inter purè æquiuoca,qm̃ in ſolo nomine conueniunt,qđ etiam eſt ad placitum:ſicut igitur duplex eſt vnitas ſiue cōuenientia in aliquo vno, ſ.ſecūdū ꝓportionē & ſm ꝓportionalitatem,ſic duplex eſt ↄparatio eodē modo.

Quantùm ad 3.ſit prima cōcluſio,Cōparatio ſm ꝓportionem,quæ eſt verè & propriè cōparatio,non pōt eſſe inter æquiuoca, nec inter analoga, ſed ſolùm inter vniuoca, quæ non ſolùm ſint vniuoca ex ratione,ſed ex natura ita ꝙ ſint eiuſdem naturæ ſpecificæ.Probatur, Quæ ſunt cōparabilia ſm ꝓportionem,debent eſſe eiuſdem rōis non ſolùm logicè,ſed etiam phyſicè,alioquin non verè & realiter in aliquo vno conuenirent,& ꝓ conſequens non eſſet vera cōparatio ſm proportionem inter ea, ſed nec æquiuoca nec analoga,vt patet ex eorum diffinitione ſunt eiuſdem rationis logicę & phyſicæ.Sed ſolæ vniuoca ex natura,eò ꝙ talia ſunt ſpeciei ſpecialiſſimæ, & indiuidua formaliter, ergo,&c.Secunda concluſio, Comparatio ſm ꝓportionalitatem,quæ largè eſt comparatio,licet nō poſſit eſſe inter ſimpliciter æquiuoca,vt ęquiuoca ſunt,poteſt tñ eſſe inter ea quæ ſunt analoga,& quæ non ſunt omninò eiuſdem rationis. Probatur, quia talia poſſunt conuenire in ſimilitudine duarum ꝓportionum,vt q̃ comparamus magiſtrū in ſchola ad rectorem in naui,qm̃ ſicut ille imperat & regulat diſcipulos,ſic ille regulat nautas,& tñ lex in ſcholis & lex in naui non ſunt eiuſdem rationis,ergo,&c.

Ex his patet qđ dicendum ſit ad obiectionem in principio quæſiti. Cōcludit.n.ꝙ inter magnitudinem acutam & ſaporem acutum,& vocē acutā ſeruāt cōparatio ſm ꝓportionalitatem,ſic arguēdo,Sicut ſe habet magnitudo acuta in mouendo tactum,ſic ſapor acutus in mouēdo guſtū.Sed magnitudo acuta multùm & citò mouet tactū,ergo ſapor acutus multùm &citò mouet guſtum.Sed quia Phil.non intendit hîc de comparatione niſi ſm proportionem,quæ nō ſeruatur niſi inter ea,inter quæ inueniuntur tres conditiones prēmiſſę,ideo illa obiectio non concludit in hoc loco. Hoc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VII.

Regulæ cōparationis in motu locali aſſignatæ ab Ariſt. ſunt veræ.

Num regulæ comparationis in motu locali aſſignatæ à Phil.ſint veræ.

Quoniam autem mouens mouet ſemper aliquid in aliquo, & vſque ad aliquid.textu 35.

IN hac q.aduerte anteq̃ deueniam⁹ ad difficultatē,ꝙ Philoſoph⁹ ponit duas regulas,ſed poſsūt diſtingui ī 4.itaꝙ duæ ſe tenēt ex parte mobilis & duæ ex parte mouētis.

Prima ex parte mobilis eſt hæc, Si diuiditur mobile in duas medietates,& ſtat integra virtus mouentis, tunc illa virtus quæ mouebat totum mobile ꝓ tantum ſpacium,putà centum paſſus in tanto tempore, putà in hora, mouebit medietatem illius mobilis per duplex ſpacium, putà per ducentum paſſus in eodem tempore,id eſt in hora.

Secunda eſt hæc,Eadem virtus mouentis remanens integra mouebit medietatem mobilis per tantum ſpacium, id eſt per centum paſſus in medietate temporis,quia ſic ſeruatur proportio motoris ad mobile.

Prima ex parte mouentis eſt hæc,Si totavirtus motoris mouet aliquod totum mobile per tantum ſpacium in tanto tempore,mouebit medietatem illius mobilis per tantundem ſpacium in medietate illius temporis.

Secunda eſt,Si totum mouens mouet totum mobile per tantum ſpacium,in tanto tempore , media virtus mouebit medium mobile per idem ſpacium in eodem tempore, qm̃ inter adæquata ſemper ſeruatur æqualis effectus.Cùm igitur ita adæquetur medium medio ſicut totum toti,per idē ſpacium & in eodem tempore medium mouens mouebit medium mobile,ſicut totum mouet totum,iſtæ ſunt regulę Philoſophi.Sed prima non videtur vera, Quia bene ſtat ꝙ Sortes moueat ſiue proiiciat lapidem quatuor librarum ꝓ centum paſſus,& tamen non proiiciet lapidem duarum librarum per ducentum paſſus , vt patet per experientiam. Præterea, ſi ſm ꝙ diuiditur mobile augetur tranſitio maioris ſpacij,ſequitur ꝙ ſi Sortes mouet lapidem decem librarum per centum paſſus , mouebit lapidem vnius libræ per miliare,quod eſt ridiculum:ergo non videtur prima regula ſumpta ex parte mobilis eſſe vera.

Similiter ſecunda ſumpta ex parte mouentis non vī vera. Nam ſi media virtus motoris mouet medium mobile ꝓ idem ſpacium in eodem tempore , ſequitur eadem ratione ꝙ dupla virtus mouebit idem mobile per idem ſpacium in duplo minori tempore,& tripla in triplo minori,& ſic deinceps , qm̃ ſm Philoſophum quantò virtus motoris ſuperat mobile tantò velociùs mouet ipſum. Hoc autem eſt falſum, qm̃ motor infinitæ virtutis, infinitè velociter moueret & ſic moueret in inſtanti. Repugnat autem motum fieri in inſtanti,vt probatum eſt in 6.li.ergo regula Philoſophi non videtur vera. Vt igitur ſcias ſuſtinere has regulas, ſic procedendum eſt.Primò,ponenda ſunt quædam notabilia.Secundò,ex eis declarabitur quem ſenſum habet Philoſophus in illis maximis.Tertiò,ſoluētur obiectiones factæ.

Quantùm ad 1.aduerte quatuor notabilia , quæ ſunt de mente B.Tho.& Commentatoris.

Primum eſt, quod licet motor poſſit eſſe virtus in corpore & incorporea,vt ſubſtantia immaterialis,tñ Philoſophus in his regulis ſemper intendit de motore corporeo, cuius ſignum eſt quòd dicit in tex.35. Semper enim mouet & mouetur,vbi dicit Commenta.Motor enim qui quando mouet mouetur eſt corpus neceſſariò , & in fine comm.35. inquit,Et Ariſtot. non loquitur hîc niſi de motoribus materialibus.

Secundum eſt ꝙ illa maxima qua dicitur , ꝙ velocitas propria vnicuique motui ſequitur exceſſum potentiæ motoris ſuper potentiam moti,verificatur in omni motore,cuius potentia eſt finita,& hęc eſt mens Com.in eodem com. vbi ſubinfert hæc verba , Vtrum verò hoc ſit commune & potentiis mouentibus non corporalibus,ſi aliquid ſit tale, habet quæſtionem difficilem.

Tertium eſt,ꝙ ſi aliquis ex motoribus,qui ſunt in materia haberet virtutem infinitam,moueret in inſtanti,& hoc eſt ad literam de intentione Com.in eodem com.& declarabitur in lib.8.in tex.79.

Quartum eſt,ꝙ Phil.hîc tradit regulas de comparatione motuum,conſiderando motum per ſe & in ↄmuni nondum applicando ad naturam particularem, & hæc eſt intē tio B.T.in expoſitione tex.36.vbi inquit, Loquitur Philoſophus ſecundùm conſiderationem communem nondum applicando ad aliquam naturam ſpecialem.

Quantùm ad 2. aduerte ꝙ prima regula ex parte mobilis eſt vera conſiderando motū per ſe & in communi, quæ tñ poteſt falſificari per accidens ex applicatione ad materiam ſpecialem.Nam quantùm ſit ex proportione motoris vt motor eſt,&mobilis vt mobile eſt,ſemper ſicut diminuitur mobile oportet motorē obtinere ſupra mobile,&quantò pl⁹ obtinet ſuper ipſum tātò mouet ipſum ꝓ maius ſpacium inęquali tempore,vel ꝓ idem ſpacium in minori tpe.

Hæc

Hæc tamen proportio per accidens, i. ratione alicuius annexi potest impediri. Nam si figura totius mobilis & medietatis suæ non sit vniformis, & si medium putà aer non sit æquè subtile, & si spacium putà magnitudo non sit vniforme non ratione motoris & mobilis secundum se, sed ratione dictorum falsificatur regula.

Secunda regula sumpta ex parte mouentis verificatur stando præcisè in motore corporeo, & virtutis finitæ iuxta secundum & tertium notabile. Quod si fiat transitus ad motorem incorporeum regula non tenebit de proportione velocitatum iuxta ꝓportionem excessus & victorię motoris supra mobile, eò ꝙ motor incorporeus non est eiusdē ordinis cum motore corporeo, & prætereà motor corporeus, dum mouet mouetur, quod nō contingit in motore corporeo, vt declarabitur in lib. 8. Et ex eò ꝙ motor corporeus mouens mouetur semper stat aliqua resistentia mobilis ad motorem, siue sit motus naturalis siue innaturalis, & ex proportione huius resistentię stat proportio velocitatū. Nam quia magis resistit totum mobile mouenti corporeo quàm medietas, ideo tardiùs mouet totum quàm medietatem. Inter motorem autem incorporeum & suum mobile, non seruatur talis resistentia, qualis inuenitur in his inferioribus corporeis, vt aliàs dicemus.

Quantùm ad 3. aduerte ꝙ prima obiectio concludit regulā falsificari per accidens, sed non per se, nec ratione motus in communi. Nam ideo falsificatur in exemplis datis de proiectione lapidis, quia dum proiicitur lapis mouetur secundùm circulos factos in aere. Sed nō oportet ꝙ si virtus mouentis est sufficiens ad causandum circulos in aere per decem passus, ꝙ sit sufficiens per centum, aut mille, & maximè stante difformitate aliqua ex his, quæ dicta sunt ꝛ. falsificatur ergo regula non ratione motus secundùm se, sed per accidens, id est ratione eorum quę annectuntur motui.

Ad secundam concedo consequentiam, stando in motoribus materialibus iuxta secundùm notabile, & nego falsitatem consequentis iuxta tertium notabile, & quando dicis ꝙ hoc repugnat Philosopho, respōdeo, Licet hæc sit falsa, Potest esse motus in instanti, hæc tamen cōditionalis est vera, Si daretur virtus motiua infinita in magnitudine moueret in instanti: & hanc conditionalem admittit Phil. in li. 8. licet antecedens & consequens sit impossibile. Si aūt fiat transitus ad motorem incorporeum & præcipuè ad primū supposito ꝙ sit virtutis infinitæ, nego consequentiam iuxta secundùm notabile. Ad probationem dico ꝙ Phil. intendit de virtute motoris qui sit eiusdem ordinis cum suo mobili. Corporeum autem & incorporeum non sunt eiusdem ordinis. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

Quæstionum naturaliū super septimum librum Phys. Finis.

QVÆSTIONES MAGISTRI CHRYSOstomi Iauelli, super octauum lib. Physicorum.

Infrascripta quæsita hic enodantur.

1 *Num philosophus in 1. text. intendat inquirere de æternitate motus in communi, vel motus cælestis.*
2 *Num consideratio de perpetuitate motus sit omninò necessaria ad intelligendum primum principium esse.*
3 *Num creatio sit possibilis secundùm Philosophum.*
4 *Num rationes Philosophi & Commentato. quibus extimant se efficaciter probasse motum esse perpetuum, ineuitabiliter concludāt.*
5 *Supposito quòd motus esset æternus, vtrum penderet à primo mouente, vt ab agente vel efficiente.*
6 *Num augmentum quod fit in re viuente sit motus continuus.*
7 *Num alteratio sit continua & diuisibilis in infinitum.*
8 *Num in animali mouente seipsum, anima sit pars mouens, & corpus pars mota, & nunquid motus animalis, sit motus naturalis.*
9 *Num grauia & leuia moueantur à seipsis, vel à principio extrinseco, & quod sit illud.*
10 *Num motores orbium planetarum moueantur per accidens.*
11 *Num motus localis sit prior aliis motibus.*
12 *Num motus localis reflexus posit esse continuus.*
13 *Num motus circularis posit esse æternus.*
14 *Num mouens potentiæ finitæ, posit mouere per tempus infinitum.*
15 *Num in magnitudine finita posit esse virtus infinita.*
16 *Num primum mouens sit vigoris infiniti.*
17 *Num primum mouens sit tantùm vnum.*

QVÆSTIO I.

Num Philosophus in 1. tex. intendat inquirere de æternitate motus in communi, vel motus cæli.

Vtrum autem factus sit aliquando motus cùm non esset priùs. text. 1.

IN hac q. inuenio duas vias satis famosas, sc. B. T. & Com. B. T. tenet ꝙ intētio Philosophi est inquirere de æternitate motus in communi siue secundùm genus. Com. autem de motu cæli. In hac igitur quæst. sic procedēdum est. Primò defensabitur via B. T. Secundò soluentur rationes Cōmen. Tertiò declarabitur quomodo vtraque via potest concordari.

Intentio Philosophi est inquirere æternitatem motus in cōi magis q̄ motus cæli.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ B. T. non fuit primus inuentor huius expositionis, quoniam vt recitat Com. in 8. lib. Phys. in com. 1. Alpharabius in lib. suo de Entibus Transmutabilibus, & Auic. & Auempace Hispanus tenuerunt ꝙ intentio Arist. in principio istius Tract. est declarare ꝙ ante omnem motum est motus, & ante omnem transmutationem est trāsmutatio, & quòd motus non deficiet secundùm genus, vt ex hoc procedat ad declarandum esse primum motum & æternum qui cōtinet omnia, aut vnum aut plures & ipsemet Comm. vt illic dicit stetit multo tempore in perscrutatione de hac declaratione quam, s. Alex. quousque sibi apparuit intentio Arist. prout sibi videtur, ꝙ sc. Arist. intendit non de motu in cōmuni, sed de motu cæli, vtrum sit factus de nouo. Igitur B. Th. concordans cum Alexandro & aliis prænominatis probat intentum multipliciter.

Primò quia nulla ex rationibus quas infrà adducet incipiens à tex. 4. vsque ad tex. 14. continet medium proprium & particulare quo possit euidenter concludi ꝙ non intendat de motu cæli, sed de motu in communi.

Secundò Phil. inquiret infrà, vtrum aliqua semper moueantur, & in tex. 53. probabit quòd motus primus qui est motus cæli est perpetuus, ergo si hîc inquireret, & probaret æternitatem primi motus, frustrà & inutiliter inquireret & probaret hoc idem infrà.

Tertiò Philosophus volens infrà in tex. 52. demonstrare aliqua semper moueri, supponit æternitatem motus in hoc loco demonstratam suo iudicio, vnde inquit in tex. 52. Si debet sicut diximus, in his quæ sunt esse incessabilis quidam & immortalis motus, &c. Si ergo hîc demonstrasset æterni tatem motus cælestis, cùm ex hoc inferius probet cęlū sem per & perpetuò moueri, peteret principium & probaret idem per idem.

Et aduerte ꝙ Comm. vt recitat B. T. conatur respondere secundæ rationi declarans non frustrà nec inutiliter rei terari infrà hæc perscrutatio, quia hic aliquid omisit, quod sufficientius & clarius explicat infrà. Sed aduerte ꝙ Com. in com. 1. nō dicit ꝙ Phil. hic aliquid omiserit, sed dicit, Sic ego autem cum hoc quòd credebam expositionem istius loci esse istam tantùm, eram aliquantulum in errore, sc. in hoc quòd declaratio Arist. est declaratio diminuta.

Sed vt inquit B. T. hoc non valet, quia Arist. habuit copiā corrigendi & ordinandi librum, & supplendi in loco debito, si quid omisisset, ne faceret lib. suum inordinatum.

Quantùm ad 2. aduerte ꝙ Comm. in comm. 1. dicit ꝙ Aristo. intendit hîc declarare, Vtrum primus motus continens mundum, aut primi motus si sint plures vno sint facti de nouo, ita ꝙ ante eos nō fuit motus omninò. Aut si primus motus qui continet omnia existens in primo moto aut in primis motis si fuerint plures vno motu, sit æternus, qui nunquam cessauit nec cessabit, sed est sicut vita, vt dixit, eorum quæ constituuntur per naturam: hæc Comm. & qui sequuntur eum conantur exponere & firmare intentionem eius multipliciter.

Primò sic, Inquirit Arist. an motus, qui est vita quædam subsistentium in natura, sit factus de nouo, an sit æternus. Sed motus cæli est ille qui est vita his inferioribus, qm̄ per ipsum saluatur generatio in mundo inferiori, vt declarabit infrà Phil. & in 2. de Generatione, & in 12. Metaph. ergo de motu cæli, & non de motu in communi intendit Arist. inquirere.

Secundò sic, Arist. probans æternitatem motus arguit ꝙ ideo motus est æternus, quia ante omnem motum nouum, est dare motum aliquem, sed motus prior omni motu

nouo

nouo eſt motus cæli, ergo de hoc intendit Philoſophus.

Tertiò ſic, Si nõ intẽdit de motu cæli, ſuæ rationes ſunt inſufficientes, nam motus alij non continuantur, nec durãt in perpetuum, vt generatio, & corruptio, niſi per motũ cęli, ergo diminutè probaret Philoſophus æternitatem motus, niſi probaret de motu cæleſti.

Sed iſtæ rationes nõ concludunt. Ad primam dicitur ad minorem, q̃ non ſolùm motus cæli poteſt dici vita, ſed & alij motus, eò q̃ motus in animalibus eſt ſignum vitæ, & loquitur hîc Phil. vt dicit B.T. de mundo ſicut de magno animali, in quo deprehẽditur vita, quãdiu ineſt ei motus, &c. loquendo ergo de mundo, vt de quodam animali, tenendũ eſt q̃ ſicut omnis motus qui eſt in animali poteſt dici vita, & non ſolùm motus primus qui eſt motus cordis, ſic in toto Vniuerſo oĩs motus cuiuſcunque partis pót dici vita & nõ ſolũ motus cæli, q̃ eſt motus primæ & nobilioris partis.

Ad ſecundam dico q̃ Phil. probans æternitatem motus in communi, vt patet in tex. 9. facit hanc conſequentiam, Si non ſemper fuit motus, ergo datur primus mot⁹, ante quẽ non fuit alius motus, ſed hoc eſt falſum, & quoniam conſequentia eſt euidens, immoratur ad probandum falſitatem cõſequentis, & deducit ad hoc incõueniens, erit ergo quædam prior mutatio prima. Sed per illam priorem non intendit motum cæli, ſed mutationem factam, aut in mouente, aut in mobili, vt patet in tex. 9. Ad argumentum ergo nego minorem, q̃m motus prior omni motu nouo poteſt eſſe ali⁹ quàm motus circularis cæli, poteſt enim ſecundùm Ariſt. eſſe mutatio qua mutatum eſt mouens aut mobile ab vna diſpoſitione qua quieſcebãt, ad aliam qua inceperũt mouere.

Ad tertiam reſpondet B.Th. in expoſitione ibi, Sed hoc nihil eſt, &c. vide tu.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ aliqui conantur concordare vtramque opinionem dicentes, q̃ ex rationibus hîc inductis ab Ariſt. poteſt concludi & motum in communi nunq̃ incepiſſe, & ſimiliter motum cæli. Concedunt tamen q̃ rationes inductæ clariùs & ſenſibiliùs concludunt de perpetuitate motus in communi, q̃ motus cæli, & ideo hoc aduertens Phil. vt clariùs ſuum propoſitum oſtẽderet, probat determinatè & particulariter ſ. motum cæli eſſe æternum. Sed de hac concordia tene quid volueris, dũmodo vt Thomiſta ſuſtineas q̃ prima & expreſſa intentio Ariſt. fuit de p̃petuitate motus in communi, vtrum autem ſecundaria intentio fuerit loqui de motu cæli, nihil refert. Hæc enim diſcordia inter B.T. & Comm. ſtat ſuper primam intentionem Ariſt. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO II.

Num conſideratio de perpetuitate motus ſit omnino neceſſaria ad intelligendum primum principium eſſe.

Conſiderandum igitur quomodo ſe habet hoc, præopere ei non ſolùm ad naturæ conſiderationem ſcire veritatem, ſed ad ſcientiam de primo principio. tex. 3.

Perſcrutatio æternitatis motus vtilis ẽ ad inueſtigãdũ primũ principiũ eſſe. ſed non eſt ab ſolutè neceſſaria ad hoc: cùm alia adſit Metaphyſico via hoc ẽ inueniendi.

IN hac q. aduerte q̃ Com. in com. 3. & B.T. exponẽs in hoc conueniunt, q̃ conſideratio de æternitate motus eſt vtilis ad ſciendum primum principium, quia Ariſt. vtitur in 8. Phyſ. & in 12. Meta. æternitate motus ad probandum primum principium. Sed in duobus diſcõueniunt: primò quia dicit Com. in com. 3. q̃ Meta. nullam habet viam ad demonſtrandum primum motorẽ eſſe niſi accipiat ipſam pro conſtanti à Naturali. Et intendit q̃ nullo alio medio poteſt cõcludere primum principium eſſe, niſi motu phyſico. In hoc diſſentit à B.T. vt docuimus in lib. 12. Meta. in q. 3. vbi declaramus mentem B.T. fuiſſe q̃ Ariſt. in 8. Phyſ. poſuit primum fundamentum probationis de primo principio, ſ. motũ phyſicum ęternum. Sed ex hoc ſolo nõ concludit primum principium eſſe, imò ex hoc vt ex primo & magis noto fundamento aſcendit in Phyſica ad motum metaphyſicum, q̃ eſt motus deſiderij, & ex eo concludit primum principium eſſe. Et totũ p̃ceſſum Phil. & aſcẽſum à motu phyſico ad motum Metaphyſicum, & qũo concludit primum principium eſſe, videbis in lib. 12. Meta. in q. 3. & in q. 9. nec hîc replicandum eſt, vnde aduerte q̃ quando dicit B.Th. in hoc 8. lib. in expoſitione tex. 3. q̃ Phil. in 8. Phyſ. & in 12. Meta. vtitur æternitate motus ad probandum primum principium eſſe, non intelligas q̃ vtatur eo, ita quòd eo ſolo concludas, ſed vtitur eo vt primo fundamento, & concludit per motum metaphyſicum.

Secundò diſconuenit in eo q̃ tenet æternitatem motus non ſolùm vtilem, ſed omninò neceſſariam ad declarãdum primum principium eſſe. Nam in 2. lib. Phyſ. com. 21. loquẽs contra Auic. dicit q̃ eſt omnino impoſſibile, vt declaretur primum motorem eſſe niſi naturali ſigno quod arbitratur eſſe motum æternum. Sed B.T. tenet, vt veritas eſt, q̃ſiue potentia motus ęternus, ſiue non, habemus efficaciſſimam viã ad concludendum primum principium eſſe: & arguemus ſic, Si motus eſt æternus neceſſe eſt eſſe primũ principium quod ſit cauſa motus æterni, Si motus non eſt æternus, ſed incepit, neceſſe eſt primum principium eſſe, quia omne nouum indiget aliquo innouante. Non ergo ex ablatione motus æterni, aufertur omnis via probãdi motorem primum, vt putauit Com. In hoc quæſito nolo me extendere. Sed vide in 12. Metap. in q. 3. vbi declarauimus ſi ad Phyſicum vel Metaphyſicum ſpectat probare entia abſtracta tam in genere quàm in ſpecie, & illic pertractauimus viam Com. & Auicen. & Scoti. & B.Th. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO III.

Num creatio ſit poſſibilis ſecundùm Philoſophum.

Dicimus autem motum eſſe endelechiam mobilis ſecũdum quòd mobile, &c. tex. 4. vbi inquit Com. Et ex hac diffinitione motus apparet benè impoſſibile eſſe generationem ex puro non eſſe, i. ex nihilo. com. 4.

IN hac q. non eſt diu immorandum, quoniam in 12. Meta. q. 5. reſoluimus hoc quæſitum vbi pertractamus de creatione cum nouitate & ſine nouitate eſſendi, & quid tenendum ſit in via noſtra, & de poſitione Ariſt. & de poſitione Commentatoris. Ideo vide illic. Quæ autem dicit B.Th. contra Com. & quomodo ſoluit eius obiectiones patet in expoſitione ſua ſuper tex. 4. Et aduerte quòd Albert. in libr. 8. Phyſ. in Tract. 1. in c. 4. reprobat quæ dicit hîc Comm. contra creationem, vt videre poteris.

QVÆSTIO IIII.

Num rationes Ariſt. & Commẽt. quibus extimant ſe efficaciter probaſſe motum eſſe perpetuum concludant ineuitabiliter.

Ergo & hoc neceſſarium eſt, aut facta aliquando eſſe cum non eſſent, aut perpetua eſſe. textu 5.

Rões Philoſ probãtes motus æternitatem non ſunt demonſtratiuæ, ſed probabiles.

IN hac q. aduerte q̃ aliqui Expoſitores Chriſtiani nimis innitentes doctrinæ Philoſophi & Comm. audent adeò magnificare rationes Philoſophi & Com. de æternitate motus, q̃ dedignantur acceptare ſolutiones præcipuè B.T. & conantur deſtruere eas. Nos igitur in hoc q̃ſito nihil aliud intendimus quàm rationes illas, & ſingulas ſoluere, vt ſunt de B.Th. & ſolutiones ſuſtinere, ne ipſi ſoli ſcientes videantur.

Prima ratio Phil. eſt hæc, Si motus incepit poſtquàm nullus erat motus, hoc potuit eſſe vel quia mobilia & mouentia ſunt facta, cùm prius non eſſent, aut ſunt perpetua: ſi primum cùm mobile ſit prius ſuo motu, vt præmiſſum eſt, neceſſe eſt productionem mobilis prędcedere motum illũ, productio autem mobilis eſt motus vel conſequens motum, ergo ante primum motum erit motus prior.

Ad hanc primam deductionem reſpondetur q̃ mouens primum ſemper fuit: mobilia autem omnia producta ſunt, cùm priùs non eſſent, ſed hæc productio nõ eſt motus, nec mutatio phyſica, q̃m illa ſupponit materiã, ſed eſt ſimplex productio ex nihilo, quæ non eſt propriè motus, & ideo negatur illa conſequentia, Ergo ante motum primum, erit motus prior.

Contra hanc ſolutionem dicunt ſequentes Com. q̃ talis productio ex nihilo nõ poteſt probari nec manifeſtari per aliqua apparentia ſenſui nec mediatè nec immediatè, & ideo Philoſophi naturales, & vniuerſaliter Philoſophi procedentes ſecundùm humanum medium non viderunt huiuſmodi productionem.

Prætereà, Tenentes productionem ex nihilo habent cõcedere q̃ productiones ſunt æquiuocè ſtante termino vniuoco. Terra enim genita, & terra creata ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ, quod tamen eſt manifeſtè falſum.

Prętereà, Secundùm hanc productionem potentiæ actiuæ non correſponderet potentia paſſiua, cuius oppoſitum vult Phil. in lib. 5. Meta. in tex. 17. ergo Philoſophus non admittit talem productionem.

Prætereà, Si ipſum mobile incepit eſſe, aut priùs potuit eſſe, aut nõ. Si primũ, illa potentia fuit in nihilo, aut in ſubiecto præexiſtente, non. n. potuit eſſe in primo agente tãtũ, quia manifeſtũ eſt potentiã receptiuam eſſe alicuius rei, &

non

non esse in agente, aliter agens, vt agẽs, esset productibile. Sed non potest esse in nihilo, vt patet, ergo est in subiecto præexistẽte. Si secũdũ, ergo fuit impossibile produci, q̃d. n. non potest esse, est impossibile esse, & impossibile produci.

Ad 1. dicitur q̃ licet primi Phil. naturales non cognouerint hanc productionem, quia non considerabant nisi particulares factiones agentium particularium, tamen posteriores vt Plato & Arist. apertè cognouerunt. Plato quidem vt patet in Timæo. De Arist. autem iam docuimus in lib. 12. Meta. q. 5. vt videre poteris, nec est replicandum hìc.

Ad 2. nego falsitatem consequentis, quoniam in 7. Meta. in q. 11. iam determinauimus contra Com. q̃ non inconuenit ex productionibus æquinocis præcedere terminum vni uocum, vt murem genitum ex putrefactione & genitum ex propagatione. Et tu vide illic.

Ad 3. concedo consequentiam & nego quod Philosop. teneat oppositum, vt iam docuimus in lib. 5. Meta. in q. 19. vbi ex proposito de hoc loquuti sumus, & inuenies quòd Arist. intendit de potentia actiua naturali.

Solutionem quarti inuenies in 5. Meta. in q. 11. vbi recitatur idem argumentum ex opinione Ianduni, vt videbis.

Soluta prima deductione Philosophi, & defensata solutione B. Th. procedamus ad secundam deductionem quam facit Phil. quæ est hæc, Si mouens, & mobile sunt æterna, & non est motus æternus, sed posteà incepit, dicit Phil. q̃ hoc est irrationabile, & ab insicientibus dictum, q̃m si fuit mouens & mobile ab æterno & nõ mouet ab æterno, ergo mobile prius quieuit, & posteà incepit moueri. Est. n. quies priuatio motus in subiecto apto moueri quale est mobile. Priuatio aũt nunquam est in subiecto apto nisi ex aliqua causa, oportuit ergo præexistere aliquam causam illius, quietis in illo mobili, & donec causa illa stetit, stare quietem, vt ergo inciperet moueri, necesse fuit causam quietis remoueri. Sed remotio causę quietis nõ est nisi per motum, vel consequitur motum. Et sic sequitur idẽ q̃d prius, s. q̃ datur motus p̃cedẽs primũ motum, quod implicat cõtradictionem.

Respondetur q̃ mouens est æternum, & potuit producere mobile ab æterno. Sed illa productio nõ esset motus nec mutatio naturalis, vt dictum est, & posito q̃ produxisset ab æterno potuit tamen non mouere ab æterno: & conceditur q̃ mobile æternum potuit quiescere, sed causa quietis non fuisset nisi voluntas primi mouentis, quę liberè determinasset mouere in tempore & non ab æterno. Et non fuit necesse illam causam quietis remoueri per motum aut consequi motum, quoniam non est agens per naturam, sed est agens liberum, quod potest agere modo quo placet & quando placet, sine sui mutatione.

Sed contra hanc responsionem arguitur de mente Phil. in tex. 8. Nam si mobile & mouens sunt æterna, & tamen nõ semper erat motus, quæritur aut semper fuerũt adinuicem propinqua & sufficienter disposita ad mouendum, aut nõ: si primum, ergo qua ratione nunc motus est, semper etiam fuit. Si ñ, ergo vt inciperet motus oportuit ea adinuicẽ appropinquari, & acquiri in vtroque vel in altero talem dispositionem, qua posset mouens mouere, & mobile moueri. Sed non potuerunt appropinquari nec acquirere nouã dispositionem sine motu, quia vt declarat Phil. in tex. 9. relatio non potest de nouo inesse alicui nisi ipso, aut altero correlatiuo mutato, vt si quid nunc, est duplum & antè non erat duplum, oportet mutationem factam esse in eo, aut in altero, aut in vtroq;. Si igitur hoc est nũc mouens ſm actũ, q̃d priùs non erat actu mouens, & hoc motum ſm actum, quod priùs nõ erat motum actu, cùm mouens actu, & motum actu sint in ad aliquid, necesse est hanc mutationẽ, qua appropinquãt aut nouã dispositionẽ acquirũt p̃cedere eã, quæ ponebatur esse prima, quod implicat cõtradictionem.

Ad hoc dicitur posito q̃ mouens & mobile essẽt æterna, mouens semp̃ fuit in eadem dispositione in qua nũc est & semper erit vt moueat, & etiam mobile vt moueatur, & cùm d̃, Ergo qua rõe nunc est motus, semper fuit, nego cõsequẽtiã, q̃a nõ valet nisi in agẽte naturali determinato ad vnum. Agens aũt per intellectum & voluntatem nõ necessitatur ad agendum etiam q̃ sit sufficienter dispositũ & nullum adsit impedimentum, sed agit modo quo placet & q̃n placet: & sic primum mouens potest voluntate sua æterna incipere motum de nouo, nulla facta mutatione in illo: nec facta in mobili supposito q̃ sit æternum. Et quando probatur quia noua relatio, &c. dico q̃ illud principium non tenet in hoc proposito, quia mobile æternum est semper dispositum ad moueri, & ñ fit de potentia actu motum nisi voluntate primi mouentis, vnde hęc consequentia non valet, Si igitur hoc est nunc mouens secundùm actum, &c.

Sed contra hanc solutionem instat Com. in com. 8. Mouens per intellectũ & voluntatem non incipit mouere post quietem, nisi quia in hora in qua incipit mouere fit concupiscentia in agente quæ non erat antè: & illa est causa ꝓpin qua ad agendũ in illa hora, quę nõ erat antè. Et causa illius cõcupiscentiæ est præsentia tp̃is, & præsentia tp̃is quæ nõ erat antè est transmutatio necessariò aut sequẽs transmutationẽ. Concupiscẽtia igitur facta p̃ præsentiam tp̃is est trãsmutatio extra trãsmutationẽ. Ante igitur trãsmutationem quæ est posita prima est alia transmutatio, & non põt homo sanꝰ fugere hãc fidẽ existimatione præsente: hæc Com.

Ad hoc dicitur q̃ Com. idẽ iudiciũ facit de primo agente per intellectũ, & de aliis agentib. p intellectũ sicut sunt intelligentiæ & hõ: nam in ittis instãtia sua concludit, in primo aũt nõ. Et rõ differentiæ est hęc, Agentia per intellectũ alia à primo intẽdunt & appetunt actione sua cõsequi finẽ aliũ ab eis, q̃ comparãt ad ea vt ꝓfectiuum ad ꝓfectibile, & in agẽdo supponunt aliq̃d ex parte passi, & supponunt tp̃s in quo eligũt agere. v. g. Si Sortes nõ stat ad ignẽ in ęsta te, est quia nõ est ad tp̃s frigoris, ideo expectat tp̃s hyemale vt tũc faciat ignẽ. Si q̃s facit vinũ expectat Autũnum, q̃a supponit materiã ex qua extrahat vinũ, s. vuã quæ nõ est nisi in Autumno. Si quis ambulat dũ est sanus & q̃escit q̃n ægrotat, est quia mutãt de fortitudine ad debilitatẽ. Sed nullum istorũ hẽt locũ in primo mouẽte, q̃m ad nullũ aliũ finẽ ordinatur, sed est & operãt gratia sui, & in agẽdo nihil necessariò supponit ex parte passi. Nec supponit nec expectat tempus, q̃m est supra tempus & author tp̃is. Et ideo in mouendo in producendo Vniuersum non est quærenda causa extra primum mouens sed in ipso tm̃, si ergo nunc mouet aut producit & nõ prius nõ est propter mutationem factã in ipso nec in alio. Sed q̃m sic disposuit ex intellectu & libera voluntate sua & modo & quando & quantùm voluit.

Iterũ aliqui sic arguunt in fauorẽ Com. Si primũ mouẽs nunc incipit mouere & priùs non mouebat, aut ab æterno voluit mouere, aut nõ: si nõ, cũ nunc velit q̃a nunc mouet, & ab ęterno nõ habuit hãc volitionem, ergo mutatus est à nolle ad velle, & sic ante motũ primum est mutatio prior: si sic, ergo cùm ipsum adiuncta voluntate sit per se & immediata, & sufficiens causa motus, fuit motus ab æterno.

Ad hoc dicitur, q̃ ab æterno voluit mouere in hoc nunc & non antè, & sicut ab æterno prædiffiniuit, sic incepit mouere, & ideo non transiuit à nolitione ad volitionem nec à volitione antiqua ad volitionem nouam.

Sed dicit Ianduno, Hoc non est ad ꝓpositum, quia non quæro, an primus motor ab æterno voluit mouere tũc, sed absolutè vtrum ab æterno voluit mouere vel non, oportet enim alterum istorum cõcedere, cùm fit diuisio per cõtradictionem: & si dicas absolutè q̃ ab æterno voluit mouere, tunc ab æterno mouit, quia vt dictũ est posita causa sufficienti per se & immediata ponitur effectus, & si non ab æterno voluit mouere & nunc vult mouere, ergo est innouatus, quod est impossibile.

Ad hoc respõdet B. T. in 1. parte, q. 46. art. 1. ad 9. & ad 10. & tu habes concedere q̃ absolutè Deus ab æterno voluit ꝓducere mundum & mouere cælum, sed non ꝓ æterno, & q̃n arguitur, Ergo ab æterno mouit, negatur cõsequentia. Ad probationem dico q̃ illa propositio, Posita causa, &c. nõ verificatur simpliciter nisi in causa naturali, in agentib. autem per intellectum & voluntatem quod conceptum est & prædiffinitum accipitur vt forma, quæ est principium actionis, & q̃n primus motor agit per voluntatem non sequitur q̃ ex volitione eius æterna sit effectus æternus, sed qualem & quando voluit, vt scilicet haberet esse post non esse.

Item adhuc sic arguitur, Si primũ mouens voluit & potuit producere res & mouere ab æterno, quęritur quare nõ fecit cùm sit melius rem esse quàm non esse, & primũ principium cum sit optimum semper facit quod melius est.

Ad hoc respõdet B. T. q̃ sic voluit propter seipsum, sicut enim ꝓpter res fecit vt in eis suæ bonitatis similitudo manifestaretur, ita voluit eas non semper esse, vt sua sufficientia manifestaretur in hoc quòd aliis non existentibus ipse in seipso omnem sufficientiam beatitudinis habuit, & virtutis ad rerum productionem.

Sed hæc solutio nõ placet Ianduno, & dicit q̃ hæc responsio nõ est nisi persuasio rhetorica, & nullã certitudinẽ habens

habens, quod ſic manifeſtat, quoniam ſine motus & mundi nouitate poteſt hominibus per demonſtrationem conſtare ꝙ ipſe Deus eſt ſibiipſi ſufficiens, ſic ꝙ à nullo vt à principali cauſa dependet in quocunque genere cauſæ. Et ꝙ ipſe eſt prima & nobiliſſima cauſa omnium entium ſecundùm aliquem modum, vnde dicit Phil. in proœmio Metaphyſic. ꝙ totaliter optimum eorum quę in natura ſunt Deus eſt, & ĩ 12. Meta. ĩ tex. 38. ꝙ ab hoc principio cęlũ & natura pẽdet.

Sed ſi Iandu. aduertiſſet verba ſequentia B.T. non ita de facili inſurrexiſſet. Dicit. n. B. T. Et hoc quidem dici poteſt quantùm humana ratio capere poteſt de diuinis, ſaluo tamen diuino ſecreto & ſapientiæ ſuæ, quoniam à nobis cõprehendi non poteſt. Non igitur inducit hoc tanquam neceſſarium & demõſtratum, ſed vt rationabile pro humano captu, & hoc ſufficit. Et fuit melius ſic reſpondere, q̃ dicere, vt ipſe Iand. reſpõdens ad quintam rationem, qui dicit, Si eſt aliqua ſpecialis cauſa & propria nouitatis mundi, ꝑꝑ quam melius fuit ipſum eſſe nouum quam æternum ipſam ſcit Deus & fortè quidam alij habentes intellectum magis eleuatum, ſed ego ignoro ſicut & multorũ effectuum cauſas naturales neſcio, de quibus tamen mihi conſtat ꝙ habẽt eſſe in rerum natura, hæc ille. Sed laudabilius eſt ad quæſitum afferre aliquid rõnabile q̃ dicere ſe neſcire: & quando Iand. manifeſtat ꝙ ſine nouitate motus & mundi, &c. dicitur ꝙ licet ſufficientia & independentia Dei poſſit conſtare nobis etiã ſine nouitate mundi, non tñ ita manifeſtè cauſalitas effectiua reſpectu omnium entium tam incorruptibilium q̃ corruptibilium. Nam vt dicit B.T. in 1. parte, q. 46. art. 1. ſi mundus nõ ſemper fuit manifeſtius ducit nos in cognitionem diuinę potentię creantis q̃ ſi ſemper fuiſſet, qm̃ omne quod nõ ſemper fuit manifeſtum eſt habere cauſam effectiuam, & verè ſui productiuam. Sed non ita manifeſtũ eſt de eo quod ſemper fuit. Cuius ſignum eſt, ꝙ Com. & ſequentes eum, tenent Deum eſſe quidem cauſam finalẽ omnium ſed non effectiuam, vt docuimus in lib. 12. Meta. q. 28. eò ꝙ tenentes æternitatem mundi ad mentem Philoſophi neſcierunt intelligere quomodo æternum permanens proceſſerit à non eſſe ad eſſe. Conſtat autẽ ꝙ ſi nouitatẽ mundi tenuiſſet, nõ in hunc laqueũ incidiſſent, qm̃ repugnat dari nouum ſine innouante. Bñ ergo dixit B.T. ꝙ ex nouitate motus & mundi magis manifeſtatur nobis ſufficientia diuinæ virtutis ad rerum productionem. Hæc dicta ſint pro defenſione ſolutionum B. Th. ad primam rõnem Philoſophi.

Secunda ratio principalis Ariſt. ſumitur ex parte temporis, & ſupponit duo, primò ꝙ nõ datur prius aut poſterius ſine tempore, ſecundò ꝙ omne nunc eſt medium inter præteritum & futurum. Tunc arguit ſic, Si tempus eſt æternũ, motus eſt æternus. Sed tempus eſt æternum, ergo, &c. cõſequentia nota, quia aut tempus eſt motus aut per ſe conſequitur motum, vt declaratum eſt in 4. li. Phyſ. Quod aũt tps ſit æternum probatur, Si tempus eſt generatum, verum eſt dicere ꝙ nunc eſt, & prius non fuit. Sed prius & poſterius non ſunt ſine tempore per primum ſuppoſitum, ergo tẽpus fuit antequam fuit, quod implicat. Prætereà, Si tempus incepit, incepit ab ipſo nũc ſicut punctus à linea, ergo datur primũ nunc quod eſt principium futuri & non eſt finis prę teriti. ſed hoc eſt contra rationem ipſius nunc, quoniam de ratione nunc eſt ꝙ ſit continuatiuũ tẽporis, ergo ꝙ ſit medium inter præteritum & futurum, ergo neceſſe eſt omne nunc eſſe finem præteriti & initium futuri, ergo eſt impoſſibile tempus incepiſſe & tempus definere.

Hanc rationem ſoluet B. T. negando primum & ſecundum ſuppoſitum, qm̃ illa ſunt fundata ſuper æternitatẽ motus, qua ſublata iſta duo ſuppoſita non habent aliquam apparẽtiam. Et qm̃ Iand. conatur reprobare ſolutionẽ B.T. dicentis ꝙ remoto tempore reali, nõ datur prius & poſterius niſi vt ſunt differentiæ tpis imaginati, ideo defenſanda eſt, cuius defenſionem inuenies in li. 12. Meta. in q. 14. quam non eſt neceſſe hìc replicare. Hæc de præſẽti quæſito dicta ſint.

Tametſi motus eſt æternus dependeret à motore æterno effectiuè nõ quidem ſecũdũ actionẽ corruptiuam alterando, ſed perfectiuam.

QVÆSTIO V.

Suppoſito quòd motus eſſet æternus, vtrum dependeret à primo mouente, vt ab agente vel efficiente.

IN hac q. aduerte ꝙ licet ab omnibus cõcedatur motum æternum eſſe à mouente æterno, qm̃ non eſt intelligibile dari motum ſine mouente, vt à quo, & ſine mobili vt in quo, tamen non omnes concordant de modo quo eſt à mouente æterno, dicunt. n. aliqui ꝙ licet mouens æternum moueret motu æterno, nõ tamen eſt verum dicere, ꝙ ſit agens aut efficiens motũ æternum. Et rõ ſua eſt, quia credũt repugnare reꝫ æternæ habere agẽs ſiue efficiens, & arguũt ſic, Quod efficitur eſt in potentia ad eſſe, & dum efficitur exit de potentia ad actum. Sed rei æternæ repugnant iſta, quia ſi eſt æterna, ſemper eſt actu & non poteſt non eſſe: ergo ſibi repugnat habere agens & efficiens, ſi motus igitur eſſet æternus licet eſſet à mouente æterno, non tamen mouens illud eſſet agens aut efficiens motum. Et confirmatur quia ſi omne mouens eſſet agens, nõ in plus ſe haberet mouens q̃ agens: hoc autem repugnat Ariſt. qui in 1. de Generatione inquit in tex. 45. Non. n. poſſibile eſt mouens omne agere & facere, ſed mouere eſt amplius quàm agere.

Vt igitur hoc quęſitum reſoluatur iuxta mentem quam tenemus eſſe Ariſt. & Com. & B. Th. ſic procedendum eſt.

Primò ponitur diſtinctio de agente ſiue efficiente. Secũdò concluſiones reſponſiuæ cum probationibus ſuis. Tertiò ſoluentur obiectiones & declarabitur quæ fuit mens Philoſophi in 1. de Generatione.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ ex doctrina Philoſophi in 2. de Ani. tex. 57. ſicut actio ſiue agere eſt duobus modis, ſic & agens. Nam quędam eſt actio corruptiua, per quam corrumpitur aliqua forma præexiſtens in ſubiecto ſiue ſubſtantialis ſiue accidẽtalis, & introducitur alia, & huic actioni correſpondet agens remouens vnum cõtrarium à ſubiecto & introducens alterum, vt quando ignis agit in aquam corrũpens frigiditate, & introducens oppoſitum, & tale agẽs neceſſe eſt vt aliquo modo ſit contrarium paſſo, quia nihil patitur à ſuo ſimili vt ſimile eſt ex 1. de Generatione tex. 48. vbi inquit Phil. Simile. n. & omnifariè & omnino indifferens rationabile eſt non pati à ſimili. Et etiam debet in materia communicare cum paſſo vt determinauimus in x. lib. Metaph. in q. 21. Quędam etiam eſt actio quæ non corruptiua, ſed perfectiua dicitur, eò ꝙ nullũ contrarium abiicitur à ſubiecto, ſed ſubiectum actione alicuius exiſtẽtis in actu recipit aliquid ad quod erat in potentia: & huic actioni, correſpõdet agens, qđ agit in ſubiectũ nõ corrumpẽdo cõtrarium, ſed reducẽdo ipſum ad actũ reſpectu alicuiꝰ ad qđ erat in potẽtia ex natura ſui. Et hoc modo luminoſum dr̃ agẽs reſpectu diaphani, qđ fit illuminatũ actu ex illuminabili ĩ potẽtia. Et ſenſibile agit in ſenſum, & intellectus agens in intellectum poſſibilem, vt declaratũ eſt in li. de Ani. Et ſicut hęc actio dr̃ apud Phil. in 2. de Ani. tex. 57. ſalus ſiue perfectio ſic & hoc agẽs dr̃ pficiens ſiue actuans. Quantũ ad ſecundũ ſit hæc prima cõcluſio, Poſito ꝙ eſſet motus æternus depẽderet à motore æterno, vt ab agente: ꝓbatur, Oĩ potẽtiæ paſſiuæ naturali ex li. 5. Meta. tex. 17. correſpondet potẽtia actiua. Sed mobile, qđ moueretur motu æterno eſſet in potẽtia paſſiua ad motũ. Nã mobile, vt mobile, eſt qđ eſt aptũ moueri: ergo ſiue ſit mobile motu æterno, ſiue in tempore finito, & in potentia paſſiua vt moueatur: ergo ſibi debet correſpondere aliqua potentia actiua, hæc autem nõ poteſt eſſe niſi potẽtia ſui motoris æterni, eò ꝙ reducitur ad actum vel à ſeipſo, vel à motore æterno: non primo vt patet, ergo ſecundo. Sed omne habens potentiam actiuam reſpectu alicuiꝰ ſubiecti ſiue paſſi eſt agens reſpectu illius, ergo, &c.

Sed aduerte ꝙ aliqui nolunt cõcedere maiorem niſi de potentia paſſiua non coniuncta actui, dicunt aũt ꝙ ſi mobile moueretur motu æterno, potentia paſſiua mobilis ſemp eſſet coniuncta actui, i. motui æterno, & ideo non eſt neceſſe ꝙ ſibi correſpondeat aliqua potentia actiua motoris.

Sed cõtra, Hoc mobile qđ eſt motũ motu æterno, certũ eſt ꝙex natura ſua eſt in potẽtia paſſiua ad motũ, qm̃ eſt aptũ natũ moueri, q̃ro ergo vñ hẽt ꝙ ſemp ſit actu ſub motu. Nõ à ſe, q̃a nihil ſe reducit ad potẽtia ad actũ, vt declaratũ ẽ ĩ 9. li. Meta. ergo à motore, ergo ſuæ potẽtię paſſiuæ, dato ꝙ ſemper eſſet cõiũcta actui, correſpõdet potẽtia actiua motoris. Prętereà, licet motũ motu æterno nõ ſit priuatũ toto motu, tñ eſt in potẽtia remota ab actu reſpectu circulationis futuræ putà craſtinę, & qm̃ erit actu ſub circulatiõe craſtina, erit in potẽtia ſeparata ab actu reſpectu circulatiõis poſt craſtinæ, & ſic ſucceſſiuè: ergo reſponſio data nõ valet, & aduerte ꝙ hæc cõcluſio eſt ẽt de mẽte Com. nam in 12. Meta. in com. 34. dicit de mouente ſeparato ꝙ eſt mouẽs, quia agit motum, & eſt finis motus, & de hoc diffusè tractauimus in lib. 12. Metap. in q. 15. vt videre poteris.

Secunda concluſio, Si daretur motus æternus non depẽderet à primo motore vt ab agẽte primo mõ, ſed ſecundo mõ dicto iuxta diſtinctionem præmiſſam: probatur ſecundùm doctrinam Philoſ. & veritatem in 1. Cęli, Primum mobile eſt inalterabile, ergo ab eo non poteſt remoueri vnum

contra

contrarium & introduci alterum, nec primus motor communicat in materia cum primo mobili cum ſi immaterialis, ex 12. Metap. tex. 30. iſtæ autem ſunt conditiones agentis primo modo dicti, vt declarauimus ſuprà, ergo, &c.

Quod autem ſit agens ſecundo mõ probatur, qm̃ ſicut ſuminoſum per præſentiam ſuam reducit diaphanũ illumi nabile de potẽtia ad actum, & fit actu illuminatũ ſine abie ctione verè cõtrarij, ſic primus motor reducit de potentia ad actum primum mobile per applicationem virtutis ſuæ actiuæ, vt ſit actu ſub motu æterno, quod ex ſua natura, i. in quantùm mobile, eſt in potentia paſſiua ad illum, ergo, &c.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ prima obiectio nullam habet apparentiã niſi de eo qđ agitur aut efficitur ab agente primo modo dicto, eò q̃ omne tale poteſt eſſe & non eſſe & hæc repugnant rei æternæ. Si autem res agitur ab agẽte ſecundo mõ dicto, verùm eſt q̃ poteſt eſſe, & exit de potentia ad actum per virtutem actiuam agentis, quia ex ſe non fit actu, non tamẽ eſt neceſſe q̃ omne tale poſſit eſſe & non eſſe ex parte ſui, & à principio intrinſeco, ſicut id quod efficitur ab agẽte primo modo dicto. Sed ſi dicatur poſſe nõ eſſe, hoc erit reſpectu principij extrinſeci, putà ſi agens ſecundo modo dictum ſubtraheret virtutem actiuam. Ad argumentum ergo conceditur q̃ id quod efficitur ab agente ſecundo modo dicto, eſt in potentia ad eſſe, quia ſibi nõ repugnat eſſe, & ex ſe non habet eſſe, & conceditur q̃ exit de potentia ad actum, quia ex ſe non fit actu, ſed virtute agentis. Et nego q̃ iſta repugnent rei æternæ, & quãdo probatur, quia res æterna ſemper eſt actu, concedo ſed non ex ſe, & qm̃ dicitur q̃ non põt non eſſe, concedo ex principio intrinſeco, poteſt tamen deſinere eſſe ſubtractione virtutis agentis ſecundo mõ dicti, ſicut deficit lumen in aere ſubtractione luminoſi, & ideo negatur vltima conſequentia, ſ. Ergo ſibi repugnat habere agẽs aut efficiens, quod vtique eſſet verum de agente primo modo dicto. Nos autem intẽdimus de agente ſecundo modo dicto.

Ad ſecundam dico q̃ Phil. in 1. de Generatione in tex. 45. declarat ſeipſum. Nã poſtq̃ dixit, nõ. n. poſſibile & mouens omne agere & facere, ſubiungit, Si facere opponit̃ patienti. Hoc autem in omnibus in quibus eſt motus paſſio, paſſio autem ſm̃ q̃ alteratur ſolùm, v. g. calidum & album. Sed mouere ampliùs quàm agere eſt. Hæc Ariſt. ex quib⁹ patet q̃ quando dicit mouens eſſe in pluſquàm agens, non accipit Agens in ſua vniuerſalitate vt ſe extendit ad agens primo & ſecundo modo dictum, ſed vt contrahitur ad agens primo modo dictum, & non vltrà: & dicitur agens alteratiuum paſſi. Vnde exẽplificat de calido & de albo, & ideo ſecunda obiectio nihil concludit contra determinationem factam. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VI.

Num augmentum quod ſit in re viuente ſit motus continuus.

Non. n. augeri, neque diminui poſſibile eſt continuè. tex. 23.

Augmentum in re bus viuẽ tibus non eſt continuus motu, id eſt vnus numero, vel non interruptus quieteme dia, vel partialiter continuus.

IN hac q. ſic procedendum eſt. Primò poneẽ quędã diſtinctio, quam communiter ponunt oẽs qui conſiderant & tractant hoc quæſitum. Secundò ponentur quædam concluſiones reſponſiuæ, inter quas vltima tenenda eſt & defenſanda in via noſtra. Tertiò ſoluentur quædam dubia.

Quantùm ad 1. aduerte q̃ iſta propoſitio, Augmentum in re viuente eſt motus continuus, poteſt habere triplicem ſenſum. Primò q̃ ſit continuus, i. vn⁹ numero perpetuus, & ſecundum hunc ſenſum Phil. ſ. in tex. 54. accipit motum cõtinuum cùm dicit, Conſiderandum enim eſt vtrum continuum contingit eſſe aliquem motum, i. vnum numero perpetuum, & concludet in fine ſolùm motum localem circularem eſſe in hoc ſenſu continuũ. Secundò q̃ ſit continuus, i. non interruptus quiete media à primo inſtanti, in quo incipit viuens augeri vſque ad vltimum inſtans, in quo totaliter deſinit augeri. V. g. Si Sortes purè incipit augeri ĩ principio huius anni, & deſinit oĩnò augeri in fine anni, & q̃ totum annum ſine interpolatione acquiſiuit maiorem & maiorem quantitatem, diceẽ motus augmenti continuus hoc modo, ſi autẽ interpolatè auctus eſt, putà per menſem primum auctus eſt, & per ſecundùm menſem quieuit ſub illa quãtitate præcisè, & in 3. iterum auctus eſt, dicetur motus diſcontinuus conſiderando totale augmentum à primo inſtanti vſque ad vltimum. Tertiò q̃ ſit continuus partialiter, i. per vnum diem, aut menſem. V. g. Poſito q̃ Sortes in vno anno acquirat quantitatem quatuor digitorum, & q̃ pro vno menſe augeatur quantitate vnius digiti, & in alio mẽſe quieſcat, ſi in toto illo mẽſe cõtinuè acquirit pl⁹ & plus de quantitate donec in fine menſis peruẽiat̃ ad quantitatem digitalem, quã ante menſem non habebat dicetur motus continuus augmenti partialis, licet non totalis.

Quantùm ad 2. ſit hæc prima cõcluſio in qua omnes boni iudicij concordant, Augmentum rei viuentis nõ eſt motus cõtinuus in primo ſenſu. Probatur, qm̃ ſi ſic, rei viuentis eſſet indeterminata magnitudo, quod eſt contra Phil. in 1. Phy. tex. 36. & in 2. de Anima, tex. 41. Conſequentia autem patet, qm̃ ſi eſt continuus primo modo, tunc res viuens acquireret maiorem & maioré quantitaté ſine termino. Implicat. n. rem augeri & permanere in eadem quãtitate præciſè quã priùs habebat, & iuxta ſenſum huius concluſionis interpretantur aliqui dictum Com. in lib. 8. Phy. in com. 23. cùm dicit, Non eſt hic motus cõtinuus in veritate, niſi motus localis, qui eſt velociſſim⁹ motuum, vtrum autem hæc fuerit intentio Com. in ſuo dicto pro nunc non refert.

Secunda concluſio ſit iſta, nõ oportet totale augmentũ rei viuentis eſſe motum continuum in ſecundo ſenſu. Probat̃, qm̃ viuum poteſt infirmari, & ſtante infirmitate ex paucitate nutrimenti & debilitate caloris naturalis, nõ fiet tãta conuerſio in ſubſtantiam nutriti, quæ ſit ſufficiens ad nutritionem & ad extenſionem partium viuentis, ergo ſtante infirmitate non fiet augmentum, ſed diminutio. Præterea, Poſito q̃ viuum à principio augmẽti vſque ad finem ſtaret ſemper ſanum, nõ eſt neceſſe ipſum ſine interpolatione augeri, & ratio Philoſophi in textu eſt, quia licet quãtitas acquiſibilis per augmentum ſit continua & diuibilis in infinitum, tamẽ eſt deuenire ad aliquam partem, quæ tota ſimul acquiritur, & non vna eius pars priùs tempore quam alia, & poſt illud inſtans in quo acquiſita eſt tota illa pars quantitatis, incipit augmẽtabile per aliquod ſpacium temporis ſequentis diſponi ad aliam totalem partem quantitatis acquirendam, & aſſimilat augmẽtum excauationi lapidis, vt videre poteris, & ideo concludit Phil. q̃ ſi viuẽs in vno anno augeẽ digito, non eſt neceſſe quantitatẽ digitalẽ diuidi ꝓportionaliter per oẽs partes anni. Et hæc cõcluſio eſt ſm̃ mentem B. T. & Com. Nã in 3. Phy. in com. 6. ſic inquit, Videmus q̃ motus augmenti & alterationis ſunt plures motus. Non. n. poſſumus dicere q̃ augmentatum eſt motũ vno motu de initio augmenti vſq; in finem, apparet. n. motus eius in tpe ſenſibili, & ſimiliter eſt diſpoſitio in pluribus alterationibus. Et impoſſibile eſt, vt in toto tẽpore augmenti augmentatũ ſit motũ, & nõ comprehendaẽ ſenſu. Motus igit̃ augmenti de initio motus ad finem componit̃ ex pluribus motibus & pluribus quietibus, in vno aũt motu tranſlati, i. moti localiter qui eſt de principio ad finem nõ interponit̃ quies, & ideo cõtinuatio eſt manifeſtior in eo, & credimus hoc in augmento & alteratione quia videmus aliqua augeri per annum vno digito. Et remotum eſt, i. non eſt veriſimile vt ille digitus diuidat̃ per omnes partes illius temporis anni, qm̃ minimum tempus ſenſibile non habet ex eo, i. ex illo digito partem ſenſibilem. Hæc Com. & in hac concluſione communiter concordant Commentiſtæ & Thomiſtæ.

Tu tamẽ aduerte q̃ Marſilius in 1. de Generatione in q. 14. tenet cõtra hanc concluſionem, & negat Com. in dicto allegato, & in 8. Phy. in com. 23. & dicit q̃ non eſt impoſſibile q̃ continuè per vnum annum integrum acquiratur digitalis quantitas & q̃ cuilibet parti illius anni correſpõdeat aliqua pars huiuſmodi quantitatis, cum quodlibet continuum ſit ita diuiſibile in infinitum ſicut tempus quantumcunque ſit magnum, vt patet ex 6. Phyſicorum. Contra igit̃ hanc concluſionem ſecundam ponit ipſe talem concluſionem, Si viuum maneat ſemper ſanum & nutrimentum ſufficiens appareat debitum approximatum, poſſibile eſt q̃ ſine interruptione temporis à principio augmenti vſque ad finem quo non põt vlteriùs augeri, augeatur continuè, & hanc ſic probat, Cauſis ſufficientibus cõtinuè poſitis in agentibus naturalibus, cõtinuè & ſine interpoſitione ponẽt effectus. Sed in hoc caſu ſunt ſufficientes cauſæ augmenti poſitæ continuè & ſine interpoſitione, ergo, &c. Maior nota, q. a agentia naturalia tm̃ & tandiu agunt quantũ & quã diu poſſunt. Minor patet, quia cauſa ſufficiens augmenti à principio vſque ad finem in quo eſt aptum augeri viuẽs eſt corpus ſanum, quia tunc eſt anima in ſufficienti diſpoſitione cum ſufficienti calore naturali, & ſic eſt poſita ſufficiens cauſa efficiens, & nutrimentum ſufficiens debitè approximatum eſt cauſa materialis, ergo minor eſt vera.

Ad hoc pro nunc dicitur in via noſtra q̃ vltra omnes cauſas ſufficientes numeratas requiritur ad auctionẽ con-

tinuam ratio cõtinuæ producibilitatis ex parte formæ,ita ꝙ ipsa forma sit apta continuè produci, sicut spacium est aptum continuè transiri per motum localem. Hoc autẽ nõ est verum de quantitate continua,q1 sicut repugnat in via nostra qualitatem continuè intendi, sic quantitati cõtinuè extendi. Cùm hoc tamen stat ꝙ diuisibiliter acquiritur vt declarabitur infrà, aliter non esset motus, sed mutatio ad quãtitatem,vt docuimus in lib.5. in q.1.vbi posuimus differentias inter mutationem & motum propriè dictum.

Tertia conclusio sit ista,Augmentum non est motus cõtinuus iuxta tertium sensum, hæc conclusio in via nostra reputaẽ esse de mente Philosophi & Com.& B.T.Philosophi quidem, quia in 8 Phy.in tex.23.assimilat motum augmenti motui guttarum stillantium & excauantium lapidem, quẽ constat nõ esse continuum,ita ꝙ quælibet gutta aliquid lapidis extrahat,&c.& Com.in com.23.vẽ esse eiusdem intentionis, nã sic inquit, Illud quod augmentaẽ, v.g.digitaliter in vno anno,non possumus,dicere ꝙ in qualibet parte temporis demonstrata inueniamus fieri partem magnitudinis, sicut accidit in motu in vbi, & causa in hoc est, quia minima partium magnitudinis factarum est determinata in actu,& quælibet earum fit in instanti cùm sit indiuisibilis in factione.Vnde necesse est vt illę partes nõ cõtinuent in motu nisi cõtinuentur in instãti adinuicẽ, alia litera habet sic, Nisi cõtinuentur instantia ad inuicẽ.Et id clarius est.Quod autẽ id sit de mente B.T.patet in 8.Phy. in expositione tex. 23.vbi dicit, Non est possibile aliquid augeri cõtinuè ita,s. ꝙ quantitas aucti diuidaẽ secundùm tempus,ita ꝙ in qualibet parte temporis aliquid eius augeatur, sed interponit medium tempus post augmentum vnius partis in quo nihil augetur,sed fit dispositio ad augmentum sequentis partis: hæc B.T.Et quoniam aliqui exponunt Phil.& Com.& B.T. solùm ad intelligentiam secundæ conclusionis, probãdum est ratione ꝙ augmentum nec secundùm totum iuxta secũdam conclusionem,nec secundùm partẽ iuxta tertiam conclusionem potest esse motus continuus & arguitur sic, De mente Phil.vt declaratũ est in lib.6. Phy.cuiuslibet rei permanentis ex parte productionis est dare primum esse, sed quantitas secundùm quam fit augmentum rei viuentis est res permanens, vt patet: ergo in sui productione est dare primum esse. Sed si producit motu continuo sumendo continuitatem ex producibilitate formæ nõ est in ea dare primum esse, ergo non potest produci nec acquiri motu continuo. Quòd autem si producitur motu continuo non sit in ea dare primũ esse,probatur:quia in omni motu continuo, vt probatum est in lib.6.ante quodlibet moueri est motum esse & econuersò, ergo est impossibile in motu continuo dari primum, ergo nec in re acquisita per motum continuum,quoniam si continuè acquiritur,patiẽ sicut motus& tempus:ergo sicut nec in motu, nec in tẽpore est dare primum,sic nec in re acquisita per motum continuum.

Sed contra hanc cõclusionem est Iand.in lib.8.Phy.in q. 7. vbi tenet pro sua tertia cõclusione ꝙ augmentum potest esse cõtinuum iuxta tertium sensum,quia s.per aliquod tẽpus durat,putà ꝑ mensem sine quiete media & ꝑbat sic,Si augmentũ per aliquod tps non esset continuũ,non esset verè motus prout motus distinguitur contra mutationem in stantaneam, quod est contra Phil.in lib.5.vbi distinguit motum propriè dictũ in augmentũ,& decrementum & alterationem & motũ localem.Consequentia asit patet,quia motus propriè dictus differt à mutatione propriè dicta, quia de ratione eius est successio & cõtinuitas &ꝙ sit ad formã cuius esse nõ stat indiuisibili,ergo,&c.Et quoniam dictum Com.in 8 Phy.in com.23.vẽ esse contra ipsum,qñ sic dicit, Et cùm ita sit sicut narrauimus benè apparet ꝙ dictum Alpharabij in principio sui libri de Entibus Trãsmutabilibus, sc.ꝙ in diffinitione motus virtualiter apparet continuatio est sermo non verus. Sed non apparet hoc nisi in motibus localibus de quibus dicitur hoc nomen motus principaliter,hæc Com.Dicit Iand.ꝙ in illo loco Com. non intendit augmentum non esse vllo modo continuum, sed ꝙ non est continuum à principio quo incipit viuens augeri vsque ad terminum vltra quem non est natum amplius augeri.

Sed ista nõ valent,& ad probationẽ suã nego consequẽtiam: ad probationẽ concedo ꝙ de ratione motus propriè dicti est successio,& esse ad formam partibiliter acquisibilem, & ista duo conueniunt omni motui propriè dicto sed secunda conditio non conuenit ꝓpriè nisi motui locali ratione spacij continuè acquisibilis, & hæc est intẽtio B.T.in hoc 8.lib.in expositione tex.23.vbi inquit,Sed sciendũ est ꝙ Arist.in 6.determinabat de motu in communi,&c.vide tu.

Expositio aũt quã dat de dicto Com.non valet,quia nõ cõcordat rationi quã adducit Com.in 3 Phy.loquens in eodem proposito in com.6.vbi declarans quare est remotũ ꝙ ille digitus secundùm quem est factum augmentum in vno anno diuidatur per omnes partes illius anni,sic subiungit, Quoniam minimũ tps sensibile non habet ex eo parte sensibilem: & ex his vltimis verbis sic intendit Com. arguere, Si augmẽtum nõ solùm totum,sed etiam partiale esset simpliciter continuum ex parte quantitatis qua fit augmentũ sequitur, ꝙ secundùm quodlibet minimum tempus sensibile totius temporis mensurantis augmentũ partiale continuum esset assignare minimam partẽ quãtitatis acquisitæ. Sed hoc est falsum,vt illic intendit concludere Com.& experimento patet ꝙ nõ comprehendimus distinctas partes quantitatis acquisitæ in augmentato,sicut apprehendimus partes temporis mensurantis.Contra autem Com. probat, quia si augmentũ partiale est continuum sicut tota quantitas,putà digitalis fit in toto tempore,putà in mẽse:sic medietas fit in medietate mẽsis,& medietas medietatis in medietate medietatis mensis, & sic successiuè. Hoc autem nõ constat sensui:ergo irrationabile est augmentum esse continuum ex parte acquisitionis quantitatis.

Quantùm ad 3.soluenda essent quædam dubia,quę contingunt circa negatam cõtinuitatem augmẽti.Sed q1 eadẽ dubia mouenẽ circa cõtinuitatem alterationi & intẽsionis qualitatũ ad quas est alteratio, & quæ sunt intensibiles, iõ relinquunẽ mouenda & soluenda in q.seq.Nam Phil.in tex. 23.idem extimat tenendũ de alteratione quò ad cõtinuitatem,& diuisibilitatẽ,& de augmẽto:vñ & Com.in 3.Physi. com.6.& in 8.Phy.com.23.loqẽ simul & vniformiter de augmento & alteratione.Et aduerte ꝙ quando negamus continuitatem ab augmento intelligimus ratione augmẽti, & nõ ratione motus alterius requisiti ad augmentũ rei viuentis, qualis est motus localis, nã ex 1.de Generatione tex.25. licet ꝙ generaẽ aut alteraẽ nõ necesse sit moueri secũdùm locum,tamen quod augeẽ necesse est mutari localiter. Ratione igitur motus localisconcomitantis augmentum,qui est verè continuus potest dici augmentum continuum, sed non essentialiter.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO VII.

Num alteratio sit continua & diuisibilis in infinitum.

Similiter autem & in alteratione qualibet. Nõ enim si partibile est in infinitum quod alteratur, propter hoc & alteratio.Sed velox fit multoties sicut congelatio.textu 23.

Alteratio nõ est continua ex parte subiecti alterabilis, neque ex parte formæ, secundum quam fit alteratio neque secũdũ da rationẽ.

IN hac q.sic procedendũ est.Primò ponetur quædam distinctio de continuitate. Secundò conclusiones respondebuntur. Tertiò, soluentur quædam argumenta, quæ sunt contra determinationem quam facturi sumus. Multi enim tenent contra viam nostram.

Quantùm ad 1.aduerte ꝙ alteratio potest dici cõtinua tribus modis.Primò ex parte durationis, vt dicaẽ cõtinua sicut tenebat Heraclitus,quẽ reprobat Phil.in hoc 8.lib.tex. 23.& in tex.55.& in hoc sensu esset idẽ dicere alterationẽ esse continuam,& esse perpetuam. Secũdò ex parte subiecti alterabilis,& erit in hoc sensu cõtinua,si quælibet pars subiecti alterabilis quantacũque sit,successiuè & ordinatè recipit formã,ad quã est alteratio, ita ꝙ sicut in motu locali mobile nullã partẽ spacij acqrit totã simul, sed successiuè acquirit partẽ post partẽ, & prius partem minorem quàm maiorem,&c.sic successiuè alteretur alterabile ita ꝙ nulla eius pars tota simul alteraẽ, sed prius pars partis quàm tota pars:& eo modo quo alterabile est diuisibile in infinitũ, sic eodem modo seruaẽ ordo in alteratione.Tertiò ex parte formæ,ad quam est alteratio, & hoc erit si in eadem parte subiecti,quæ tota simul alteraẽ, putà in vno cyato aquæ debitè approximato igni, acquiritur continuè calor secundùm magis & magis vsque ad vltimum terminum calefactionis, ita ꝙ non sit assignare tempus in quo alterabile eodem modo se habeat respectu formæ acquisitę,sicut in motu locali non est assignare tempus, in quo mobile si mouet motu continuo eodem modo se habeat respectu spacij pertransiti,& in hoc sensu alteratio esset propriè continua,q1 sumeretur cõtinuatio ex parte producibilitatis formæ, ad quam est, sicut sumitur vera continuatio in motu locali ex parte transitionis spacij,per quod est.

Quãtùm ad secũdum non est immorandum ad probandum

dum alterationē nō eſſe cōtinuū in primo ſenſu, cōtra Heracl. hoc. n. ſufficienter impugnat Phil. in tex. & præcipuum incōueniens cōtra opi. dicētem omnia cōtinuè moueri eſt, vt ægritudo, ſicut dicit Com. in com. 23. tranſmutet in ſanitatem in tempore ægritudinis, ita ꝙ in eodem exiſtant cōtraria ſimul. Omne. n. tranſmutatum tranſmutat in tempore & nō inſtāti, vt probatum eſt in lib. 6. Si igitur tempus in quo æger trāſmutatur ad ſanitatem non eſt aliud à tempore in quo tranſmutatur de ſanitate in ægritudinem, cōtinget vt trāſmutetur ad ſanitatem & infirmitatem ſimul, quæ ſunt manifeſtè impoſſibilia. Immorandum eſt igitur circa ſecūdum & tertium ſenſum, & in via noſtra pono duas cōcluſiones negatiuas. Prima eſt, Alteratio non eſt cōtinua in ſecundo ſenſu. Probatur ſupponendo ꝙ forma ſeu qualitas ad quam eſt alteratio non poteſt ſeruari in materia quantuncunque minima. Nam in tm̄ poſſet diuidi ꝙ qualitas ad quā eſt alteratio non poſſet in ea ſeruari: & huius ratio eſt, quia quælibet forma naturalis determinata eſt ad minimū diuiſim & ſeorſum in quo, ex quo ſequitur ꝙ oportet tantam partem ſimul alterari ī qua ſeruari poſſit qualitas per alterationē inducta. Qd̄ aūt forma naturalis ſit determinata ad minimū diuiſim & ſeorſum oſtēſum eſt in 1. li. in q. 19.

Hoc ſuppoſito ſic arguiť, Tota illa pars debet ſimul alterari ſupra quam totā ſimul obtinet alterans, & ſub qua minori non poteſt ſaluari qualitas ſenſibilis diuiſim & ſeorſum. Sed aliqua pars tota eſt ſupra quam ſimul obtinēt alterās & ſub qua minori, &c. ergo alteratio non eſt continua in ſecundo ſenſu, conſequentia patet ex declaratione facta in ſecundo membro diſtinctionis poſitæ. Prima autem propoſitio euidēs eſt. Secūda verò quò ad primam partem eſt Philoſophi in tex. 23. & clarius in li. de Senſu & Senſato in tex. 70. vbi inq̄t, Primum autem ab ipſo faciente tranſmutari neceſſe eſt ſimul alterari, & ratio huius eſt, quia tota illa pars, quæ ſimul attingiť à virtute alterantis, habet ſe ſicut quoddam indiuiſibile quantùm ad hoc ꝙ ſimul alterať. Et ideo non eſt neceſſe ꝙ tota illa pars partialiter altereť, ſecunda autem pars ſecundæ propoſitionis patet ex ſuppoſito facto de determinatione formæ naturalis ad minimum ſeorſum. Et ſic patet ꝙ non eſt neceſſe alterationem eſſe cōtinuam ex parte alterabilis. Sed debes imaginari ꝙ cùm alteratio fiat per virtutē alterantis, cuius virtus quantò maior fuerit tantò maiorem partem alterabilis ſimul alterare poteſt, & quoniam eſt finitæ virtutis vſque ad tantam quātitatē corpus alterabile ſubdiť eius virtuti, & totum illud, ſuper quod obtinet virtus alterantis ſimul recipit impreſſionem eius & totum ſimul alterať pro aliquo gradu qualitatis habentis latitudinem, & non alteratur pars poſt partē, ſed totū illud alteratum alterat aliud ſibi coniunctū, & ſic ſucceſſiuè quouſq; deficiat virt⁹ alteratiua. Sicut ignis calefacit vnam partem aeris totā ſimul, ſ. propinquioré ſibi & illa calefacta calefacit aliam, & alia aliā, & ſic procēdēdo totus aer qui eſt in camera calefit. Et hęc eſt doctrina Phil. in li. de Senſu & Senſato, vbi s̄. Dicit enim, Attamen ſi multum fuerit quod calefit aut coagulatur habitum ab habito patitur, i. pars ſequens tota ſimul alteratur à parte præcedente iam ſimul tota alterata, & in hac concluſione communiter conueniunt Commentiſtæ & Thomiſ.

Secūda concluſio, Alteratio non eſt cōtinua in 3. ſenſu, quam ſic declaro, Sumať prima aeris propinquior igni & ſit pedalis quam diximus in concluſione præcedēti totam ſimul calefieri ita ꝙ receperit primum gradum caloris, & calefiat non interruptè per totam vnam horā, & in fine horæ habeat vltimū gradum caloris, dico ꝙ iſta alteratio qua intendiť calor in eadem parte aeris per totam horam vſq; ad vltimum gradum non poteſt eſſe continua ex parte formæ, probať, Si eſſet continua, ergo in fine horæ calor eſſet infinitus in eadem parte aeris, quod eſt impoſſibile, probať conſequentia, quia ſi eſt continua quò ad acquiſitionem, ergo in quolibet inſtanti horæ pars aeris eſt magis calida q̄ priùs, quia ſi in aliquo inſtanti ſe haberet in calore eodem modo vt prius non moueretur continuè, quod eſt contra te. Nam vt dictum eſt in lib. 6. moueri eſt aliter ſe habere quā prius: nō ꝑt aūt dicere ꝙ licet in quolibet inſtāti ſe habeat aliter quàm prius non tamen eſt neceſſe ꝙ ſit magis calida, quia fortè ignis nō calefacit æquè in omni parte horæ, ſed in aliqua plus, in aliqua minus. Hoc inquam non valet, quia ſupponiť ꝙ virtus ignis ſit vniformis per totā horā, & pars aeris æquè propinqua, & deductū omne impedimentum, cùm igiť ignis in principio horę tm̄ calorem impreſſerit in parte aeris, tantūdem imprimet in quolibet inſtāti ſequēti, & cùm in hora ſint infinita inſtātia, ſequitur ꝙ in fine horę erit infinit⁹ calor. Cùm igiť hoc ſit impoſſibile alteratio nō erit continua in 3. ſenſu, ſed diſcontinua in hūc modum, videlicet, cùm alterans fuerit debitum approximatū alterabili putà ignis cyato aquæ prius per aliquod tp̄s diſponit ipſum ad caloré, & in inſtanti termināte tp̄s debitæ diſpoſitionis cauſat calorem tm̄ quantum poteſt in illo inſtanti & ſub illo calore quieſcit aqua donec ignis in tempore immediatè ſequēti iterum diſpoſuerit aquā ad eſſe magis calidū, & facta ſufficienti diſpoſitione cauſat in aqua in inſtāti terminante illud tp̄s eſſe magis calidum & ſub illo quieſcit donec iterū, &c. & ſic deinceps quādiu alterās & alterabile erūt debitè approximata, vł donec alterās fecerit alterā tū ita intēsè tale, ꝙ ñ poterit ī magis, & ſic patet ꝙ alterās per nullum tp̄s eſt preſens alterabili quin agat in ipſum vel per diſpoſitionē ad formā, vel ꝑ impreſſionem formæ, poſt debitā diſpoſitionē, quāuis nō ſemper agat & cōtinuè ꝓducendo formā. Et ideo alteratio nō eſt cōtinua ex parte formæ, & in hoc ſtat determinatio p̄ſentis q̄ſiti in via noſtra.

Quātùm ad 3. aduerte ꝙ contra concluſionē ſecundam & determinationem factā in declarando qualiter alteratio non eſt continua ex parte formæ, inſurgunt tenentes viam oppoſitam, & inter cætera aduerte duo argumenta.

Primum eſt, Si nulla alteratio eſſet cōtinua ex parte formæ ſequiť ꝙ per aliquod tēpus agens naturale potens agere in aliquod ſubiectū alterabile eſſet ſufficienter approximatum illi potēti pati ab eo & in omni diſpoſitione neceſſaria ad agendū & patiendū, & nullum eſſet impediens actionem agētis in paſſum, & tm̄ non ageret, quod eſt cōtra naturā agētis naturalis, vt patet ex 1. de Generatione, & ex 9. Meta. Conſequētia probať, Sit calefactiuum approximatum corpori aliqualiter calido, & potēti ab illo magis calefieri, & ſint in omni diſpoſitione requiſita ex parte vtriuſque ad actionē & nullū ſit impediens: tunc quæro, Aut hoc calefactiuū in qualibet parte tēporis ſuæ præſentiæ agit in partē calefactibilis ſibi proximā aut nō: ſi ſic, ergo illud calefactibile ſecundū illā partē per totū tp̄s præſentiæ calefactiui fit magis calidū, & magis calidū cōtinuè, & per cō ſequens alteratio eſt continua ex parte formæ, cuius oppoſitū ſumiť in antecedēte: ſi nō, ergo in qualibet parte tēporis præſentiæ ſuæ nō agit in paſſum, & ſic patet cōſequētia.

Ad hoc patet q̄d reſpondendū ſit ex determinatione facta. Negať igiť conſequētia, ad probationē admiſſo caſu dico ꝙ calefactiuū ī qualibet parte tēporis ſuæ p̄ſentiæ agit in calefactibile, & nego ꝙ cōtinuè fiat magis & magis calidū. Nā, vt diximus s̄. alterās ſemper agit ī alterabile ſibi p̄ſens aut diſponendo ad formā aut imprimendo formā poſt debitam diſpoſitionem. Sed non ſemper & continuè agit imprimendo formam: quoniam non ſemper & continuè ad eſt debita diſpoſitio, etiam ꝙ alterans ſit approximatum.

Sed contra hanc reſponſionem ſic inſtať, Sicut calefactiuo præſente in quocunque inſtanti ſubiectū eſt ſufficienter diſpoſitum & nullum eſt impedimētum ipſum ſubiectū fit calidum ex non calido, ſic calefactiuo eodē modo præſente in quocunque inſtāti ſubiectum eſt magis diſpoſitum eo dem inquam inſtanti ſubiectum fit magis calidum q̄ priùs, & per conſequens non ſolùm in diſpoſitionibus, ſed etiam in ipſo calefieri alteratio intenſiua eſt continua.

Ad hoc dr̄ ꝙ ſimilitudo non tenet, quia licet ſubiectum continuè diſponať, putà per rarefactionem vel cōdenſationem vel alio modo ad caloré, & in quolibet inſtāti ſit maior diſpoſitio q̄ priùs, non tm̄ ſufficiens ad calorem intēſiorē, q̄ priùs, & ideo licet diſpoſitio fiat continuè, non tm̄ introductio caloris maioris, niſi qñ peruentum fuerit ad ſufficientem diſpoſitionem pro forma intēſiori introducēda.

Secundò arguiť ſic, Alteratio eſt motus, & motus de neceſſitate eſt continuus, quia eſt quantitas & non diſcreta, vt patet, ergo continua, ergo eſt impoſſibile alterationem eſſe motum & non eſſe continuam, & confirmať, quia ex 6. Phy. tempus habet continuitatem ex motu & motus ex magnitudine. Sed magnitudo alterabilis eſt quid continuum, ergo & alteratio eſt motus continuus.

Ad hoc dr̄ vt s̄. hanc propoſitionem, De neceſſitate motus eſt continuus nō eſſe ſimpliciter veram, niſi in motu locali, eò ꝙ ſpacium eſt verè continuum, & continuè acquiritur, quia priùs pars minor quàm maior. Applicando igitur ad alterationem dico ꝙ non eſt vera. Ad probationem dico ꝙ motus nō eſt ex ſe quātitas cōtinua, ſed cōtinuitatem

trahit ex mobili & ex magnitudine, ſicut diuiſibilitatem, vt declaratum eſt in li.6. & ideo ſi mobile eſſet nō quātum, & ſi res ad quam eſt motus nō ſit acquiſibilis continuè, nō eſt neceſſe motum eſſe continuum. Ad cōfirmationem dico ꝙ licet alterabile inquātùm eſt corpus, ſit cōtinuum, nō tñ in quantùm alterabile, quia vt determinatū eſt per primā concluſionem non eſt neceſſe ꝙ alterabile alteret modo quo eſt diuiſibile, quoniam contingit totam vnam partem nota bilis quantitatis ſimul alterari, & non prius partem partis, & iam determinatum eſt per ſecundam concluſionem ꝙ forma ad quam eſt alteratio non eſt continuè acquiſibilis. Quoniā igit alterabile, vt alterabile, i. ratione qua alterabi le non eſt quid continuum non ſequitur alterationem eſſe motum continuum. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VIII.

Num in animali mouente ſeipſum, anima ſit mouens, & corpus pars mota, & vtrùm motus animalis, ſit naturalis.

Quodcunq; n. ipſum à ſeipſo mouetur, natura mouetur, vt quodcunq; animaliū, mouetur. n. ipſum aīal à ſeipſo. tex. 27.

In animali mouēte ſeipſum, anima ē mouens quocorpo verò pars mota, animal verò vt quod mouetur, taliſque motus naturalis ē, quia eſt à principio intrinſeco.

IN hac q. duo videnda ſunt, primo quia ſecundū Philo. vt demonſtrat ī. in tex. 41. nihil poteſt mouere ſeipſum primò, neceſſe eſt vt mouens ſeipſum diſtinguaī in partem mouētem & partem motam, qm̄ igit tenet Phil. animal mouere ſeipſum & dicit communiter animal componi ex corpore & anima, perſcrutādum eſt, ſi anima eſt pars mouens, & corpus pars mota, ſecundò quia dicit Philoſ. in tex. præpoſito, Quodcunque mouetur à ſeipſo, natura mouetur, conſiderandum eſt ſi motus quo mouetur animal à ſeipſo poteſt dici motus naturalis.

Quantùm ad 1. partem ſunt duæ opiniones. Prima dicit, ꝙ anima eſt pars mouens & corpus eſt pars mota, & fundat ſe ſuper multa dicta Com. quorum primū eſt in hoc li. 8. in com. 27. vbi inquit, Nullus dubitat ꝙ animal mouet ab anima, & ꝙ anima eſt motor & corpus eſt motum. Et in eo dē li. in com. 30. inquit, Anima quæ eſt motor in animalibus diſtinguit à corpore quod ē motū: & in 2. de Anim. com. 37. inquit, Cùm declarauit, ſ. Phil. animā eſſe cauſam ſecūdum formā, & ſecundū finē declarauit eā eſſe cauſam mouentē ſecūdùm omnes modos motus ſiue veros ſiue exiſtimatos.

Prædicta opinio fundat ſe ét ſuper duas rationes, quarum prima talis eſt, Illud eſt primū ſubiectū alicuius accidētis cui ineſt illud accidens non per alterū principaliter, & cuicunque ineſt, ineſt per ipſum, hæc habet ab Ariſt. in 1. Poſterio. in c. de Acceptione Vniuerſalis. Sed ipſi animæ in eſt virtus motiua ſecundùm motum localem non per alterum principaliter, & cuicunq; ineſt illa virtus ineſt per naturā animæ principaliter, ergo anima habet per ſe & primò ipſam virtutem motiuam ſecundùm locum, & tale eſt principium intrinſecum mouens ipſius animalis.

Secunda ratio talis eſt, Vel anima, vel aliqua pars quātitatiua cui primò ineſt virtꝰ motiua, putà ꝙr, eſt principiū intrinſecum, mouens animal vel alias partes animalis. Non ſecundum, ergo primum. Quod non ſecundum probaī, qm̄ ſequeret ꝙ materia prima eſſet per ſe motiua ī animali, qd̄ eſt abſurdum, probaī cōſequentia, Quandocūque aliquod accidēs debet alicui ſubiecto cōpoſito per ſe & primò, oportet ꝙ conueniat cuilibet parti eius per ſe licet non primò, hęc accipitur vt manifeſta. Si igit totum ex materia prima & anima compoſitū eſt per ſe & primò motiuum ipſius animalis, ergo materia prima quæ eſt pars illius compoſiti erit motiua in animali. Quod aūt hoc ſit abſurdum, patet, quoniam dixit Phil. in li. 3. Phy. in tex. 18. ꝙ ſemper extimabit aliqua ſpecies mouens. Animal igitur ſic eſt intelligendum mouere ſeipſum quia componitur ex duabus partibus, quarum vna eſt mouens, ſc. anima, & alia mobilis, ſc. corpus.

Secunda opinio dicit ꝙ ipſa anima non eſt quæ mouet omnes partes animalis, ſed in animali aſſignantur diſtinctę partes diſtinctarum rationum & complexionum, eò ꝙ animal eſt totum ætherogeneum inter quas eſt dare vnam primam, cui primò inſidet anima ſecundùm virtutē motiuam, & hæc pars mouens & alias per calorem & ſpiritum communicatum eis ab illa parte primo mouente: & hæc opinio videt fundare ſe ſuper doctrinam Philoſophi in Paruis Naturalibus in li. de Motu Animalium, & de hac parte primo mouente alias diffusè tractauimus in Epitomate noſtro ſuper dictum li. in Trac. 2. in c. 3. & 4. vbi declarauimus ad mētem Philoſophi animam ſe habere in illa parte ſicut auriga ſuper currum, ſicut rex ſuper ciuitatem, ſicut thæmo in naui, & quomodo per ſpiritum complantatum hæc pars mouet alias partes, & quoniam in via noſtra communiter hæc opin. ſuſtinetur, ideo vt ſcias ſuſtinere eam, & ſcias qd veri aut falſi continet prima opinio, ideo ſic procedendum eſt, Primò ponetur diſtinctio de principio intrinſeco mouente. Secundò concluſiones reſponſiuæ. Tertiò reſpondebitur fundamentis primæ opinionis.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ in doctrina Philoſophi ſicut inuenimus finem quo & finem qui, vt declaratum eſt in lib. 2. Phy. in tex. 29. Nam media ad finem vltimum dicuntur finis quo, ſ. attingit vltimum: vltimum, ad quod omnia præcedentia ordinātur dicitur finis qui, ſic inuenimus duplex mouens, ſ. quo & quod, nam reſpectu inferiorum, quæ calefiunt à ſole, mouens quo eſt lux, mouens quod eſt Sol, & differunt hæc duo, quia mouens quo eſt actus, & nō ꝓpriè dicitur ens in actu niſi prout diſtinctum ab ente in potētia poteſt dici ens actu. Mouens aūt vt quod eſt ens actu, quia ſibi debetur exiſtere. Et non propriè dicit actus niſi ſit mouens ſeparatum vt intelligentia quæ dicitur actus Meta. Item mouens quo non eſt neceſſe ꝙ diſtinguatur ſecundùm eſſe à moto, ſed bene mouēs quod, & hęc eſt ratio vt dicemus in q. ſequenti, quare inanimata non mouent ſeipſa.

Quantùm ad 2. ſit prima cōcluſio, Animal eſt mouens ſe ipſum, quia anima eſt principium intrinſecum primū quo mouetur animal: probaī, Eodem modo anima eſt principiū intrinſecum primū mouendi localiter in animali & vegetandi & ſentiendi, hæc eſt Philo. in 2. de Ani. tex. 18. Sed anima, vt patet in 2. de Ani. in tex. 24. eſt principium quo viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus primò, ergo, &c.

Secunda cōcluſio, Animal nō eſt mouens ſeipſum, quia animal ſit mouens partes corporis vt qd̄, ſed qa in animali daī vna prima pars, cui primò cōicat aīa virtutē motiuā, & per hanc mouentē cæteræ partes mouent̄. Probatur, Mouens quod in iſtis materialibus non eſt actus, quia actus habet rationē quo, ſed exiſtēs in actu diſtinctū in eſſe à moto. Sed anima eſt actus, & nō eſt propriè exiſtēs in actu, qa nō ſubſiſtens niſi anima intellectiua vt intellectiua & non vt motiua. Nec diſtinguit fm eſſe ab animali moto, qm̄ idē eſt eſſe partis vt totius vt exiſtit in toto, ergo anima nō eſt mouens vt quod. Iſtæ aūt cōditiones cōueniunt vni primę parti exiſtēti in animali, ſ. cordi, eſt. n. diſtinctæ cōplexionis, & diſtincti ſitus, & diſtincti motus, & eſt primum & vltimum in motu, & eſt diſtinctæ figuræ, & videtur eſſe quodammodo animal per ſe, vt declaratum eſt in fine libri de Motu animalium. Rationabiliter igitur non anima, ſed talis prima particula eſt mouens intrinſecum in animali, vt quod.

Quantùm ad tertium dico ꝙ omnia dicta Com. allegata concludunt pro prima concluſione & non aliter.

Ad primā rationem dico ꝙ ſi aliquid cōcludit, cōcludit de mouente quo, & non vt quod, qm̄ potētia motiua nō in eſt aīæ, niſi vt primo principio quo viuimus & mouemur.

Ad ſecundā dico ꝙ eſt ſecūdum, ad improbationem nego conſequentiam, ad probationem nego illam propoſitionem quā dicit arguens eſſe manifeſtam, imò nullam veritatem habet, niſi in partibus quantitauis. Nam bene ſequitur qd̄ ſi ſol eſt corpus primò & per ſe lucidum quælibet eius pars quantitatiua eſt lucida, & ſi cælū primò & per ſe mouetur quęlibet eius pars quantitatiua mouetur, non autem habet veritatem de partibus eſſentialibus, falſum eſt enim materiam moueri, quia quod mouetur eſt ens actu ex lib. 5. Phy. tex. 8. Præterea eſſe partem, conuenit primò & per ſe binario, & tamen non conuenit alicui ſuæ parti, patet ergo ꝙ prima opinio non habet veritatem niſi de mouente quo, in præſenti autem quæſito quærimus de mouente quod.

Quantùm ad ſecundā partem quæſiti aduerte ꝙ naturale ī doctrina Philoſophi ſumitur multipliciter, primò vt diſtinguitur contra violentū, vt dicatur naturale ꝙ eſt à principio intrinſeco ſiue actiuo ſiue paſſiuo, ita quod eſt ſecūdùm rei naturam & inclinationem. Et ex oppoſito dicatur violentum cuius principium eſt extra, repugnante natura patientis. Et in hoc ſenſu accipit Philoſophꝰ in 1. Cæli. tex. 12. naturale, vbi aſſignat motum naturalem & violentum corpori ſimplici. Secundò vt diſtinguitur contra voluntarium ſiue deſideratiuum, vt dicatur naturale quod fit ſine cognitiōe & deſiderio operātis, in quo ſenſu ignis naturaliter calefacit non autē anima in hoc ſenſu naturaliter ambulat, quia ex 3. de Anima tex. 48. animal mouetur progreſſiuè phantaſia & appetitu. Voluntarium autem ſiue deſideratiuum eſt qd̄ fit apprehenſione & appetitu agentis. Et in hoc ſenſu loquitur Philoſophus in 2. lib. Phy. tex. 1. cū dicit,

Eorum

Eorum quæ ſunt alia ſunt à natura, i. ab agẽte ſine apprehenſione & deſiderio, alia verò per alias cauſas, quod cõmuniter exponitur ſic, id eſt à cauſis agentibus ex cognitione & à propoſito, vt quæ fiunt ex arte vel à caſu.

Ex his dico ad propoſitum ꝙ motus animalis poteſt dici naturalis in primo ſenſu, quia eſt à principio intrinſeco, i. ab anima, quæ vt forma dicitur natura ex 2. Phyſ. tex. 11. ſi autem ſumatur naturale in 2. ſenſu ſic non poteſt dici naturalis, quia in animali principia motiua ſecũdum locum ex 3. de Anima. tex. 48. ſunt phantaſia & appetitus, vtrum autẽ moueant ſm vnam communem ſpeciem ſiue rationem determinauimus in lib. 3. de Anima, q. de Potentia Motiua, & eſt q. 8. & aduerte ꝙ hìc intendimus de motu animalis, vt animal eſt, & non vt eſt graue vel leue, qm̃ vt ſic dicitur motus eius naturalis ex primo ſenſu, ſicut diceretur motus naturalis in elemento prædominante. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint. De aliis autem pertinentibus ad potentiã motiuam, & ad primum mouens organicum determinauimus in 3. de Anima in quæſtione 5. & 6. & 8. & 10.

QVÆSTIO IX.

Num grauia & lenia inanimata moueantur à ſeipſis vel à principio extrinſeco, & quod ſit illud.

Et nanque ipſa à ſeipſis ponere impoſſibile eſt, animalis enim hoc proprium & animatorum. tex. 29.

Grauia & leuia non mouentur ꝙ ſeſe liuè à loco naturali, vel à medio, ĩ quo ſunt, ſed mouẽtur à generãte forma liter aũt mouẽtur à ſuis formis.

IN hac q. aduerte antequam ad deciſionem deueniam, ꝙ apud Philoſophum pertractatur textualiter in 4. cæli, in tex. 25. vbi dicit Philoſophus, Mouet autem & quod à principio fecit, i. generans, & impedimentum remouens, &c. Apud Com. aũt mouetur hæc q. in 3. li de cælo, in com. 28. vbi inquit, Declaratum eſt. n. de elementis ꝙ non nominantur inter ea quæ mouent ſeipſa, cùm non mouentur ad locum niſi à generante, volo aũt hìc ordinare eam, qm̃ Philoſophus in textu præpoſito videtur negare ꝙ moueantur à ſeipſis, ergo à principio extrinſeco, & quærendũ eſt quid ſit illud, an medium, an locus naturalis ad quem naturaliter mouentur, an generãs vniuerſale vel particulare, & quoniam hoc quæſitũ ſolet à Commentiſtis & ſectatorib⁹ Scoti & nutritis in via Thomiſtica diffuſiſsimè pertractari, iõ ſtudendũ eſt q̃ breui reſolutioni. Tu igitur aduerte ꝙ intẽtum meum eſt tm̃ vnum inquirere, ſ. in quo ɔueniunt & diſconueniunt B.T. & Com. & ſic procedam, primò ponentur quædam diſtinctiones, ſecundò ponentur concluſiones ꝑ via in qua conueniunt B.Th. & Com. tertiò concluſiones in quib⁹ diſconueniunt, quartò ſoluentur argumenta eorum qui tenent contraria viam noſtram.

Quantùm ad 1. ſit hæc prima diſtinctio quam tangit Philoſophus in hoc li. 8. in tex. 32. & Com. in 3. Cæli, in com. 28. Graue mobile deorſum poteſt conſiderari eſſe in potentia ad locum deorſum dupliciter, ſ. vel in potentia eſſentiali vel in potentia accidentali. Aliquid dicitur eſſe in potentia eſſentiali, quod eſt in potentia ad formã & ad motũ q̃ conſequitur talẽ formã, ſicut Sortes antequàm habeat habitũ ſcientiæ eſt in potentia eſſentiali ad ſpeculari, ſic graue antequàm habeat grauitatem eſt in potentia eſſentiali ad locum deorſum, quia nõ habet illam eſſentiam, i. grauitatem qua poteſt moueri deorſum. Aliquid dicitur eſſe in potentia accidentali, quod actu habet formam quę eſt principiũ actionis aut motus, ſed nondum actu mouetur aut operatur. Sicut Sortes poſt acquiſitum habitum ſcientiæ eſt in potentia accidentali ad ſpeculari, ſic graue factum actu graue eſt in potentia accidentali ad locum deorſum.

Secunda diſtinctio, Mouens graue poteſt eſſe duplex, ſ. remotum quod dicitur vniuerſale & mediatum, & proximum quod dicitur particulare & immediatum, loquemur autem de vtroque, licet propriè intendamus de proximo & immediato.

Tertia diſtinctio, Mouens immediatum poteſt eſſe duplex, ſ. mouens per ſe, & mouens per accidens, & intendimus loqui de mouente immediato per ſe, quoniam de immediato mouente per accidens omnes concedunt & eſt clarum apud Philoſophum in hoc libr. 8. in tex. 32. quòd eſt remouens impedimentum, ſic enim inquit illic, Suſtinens autem & prohibens mouens eſt, vt eſt columnas diuellens, aut lapidem remouens, aut à vaſe aquam, ſecundùm accidens enim mouet, &c.

Quantùm ad ſecundum pono quatuor concluſiones in quibus conueniunt Commentiſtæ, & via noſtra.

Prima eſt, Graue non mouet ſeipſum de potentia eſſentiali ad actum, imò generans graue eſt illud quod cauſat talem motum ad quem erat in potentia eſſentiali, probatur, Quod dat formam rei, dat accidentia quę per ſe conſequuntur illam formam, ſicut dans formam homini dat riſibilitatem. & producens ignem producit calorem & ſiccitatem & leuitatem & lucem. Sed generans graue, dat formã graui, quia generatio terminatur ad formam ex 5. lib. Phyſ. & motus deorſum eſt ſtatim conſequens formam grauis ſi eſt genitum extra locum naturalem, & nihil impediat, ergo generans cauſat talem motum grauis.

Secunda concluſio, Qm̃ graue eſt in potentia accidentali ad locum deorſum, neceſſe eſt ꝙ moueatur à generante mediate, ſaltem virtualiter, probatur, Dans formam dat cõſequentia formam ſaltem mediatè & virtualiter, ſicut ignis calefaciens aerem, mediatè & virtualiter calefacit manum. Sed generans dat formam graui, ergo & motum grauis, ſaltem mediatè & virtualiter. Et hæc concluſio niſi vltrà extendatur acceptatur ab omnibus, difficultas enim eſt de mouente per ſe immediato.

Tertia concluſio, Graue non mouetur actiuè & effectiuè à loco ſuo naturali. Probatur, Locus naturalis non mouet locatũ niſi motu attractionis, vt viſum eſt in li. 4. Sed illa attractio non eſt vera ꝓpria, imò metaphorica. Nam in vero tractatu, vt declaratum eſt ĩ 7. li. tex. 10. neceſſe eſt moueri trahens cum tracto. Cùm igitur locus naturalis grauis ſit centrum neceſſe eſſet ſi centrum moueret graue actiuè ꝙ moueretur ſimul cum graui, hoc autem repugnat centro, qm̃ de eius ratione non eſt eſſe immobile. Non ergo loca naturalia ſunt cauſa effectiua ſed finalis motum naturalium in graui & leui. Et hæc eſt expreſſa intentio Comm. in lib. 7. Phyſ. in com. 22. & ab eo non diſſentit via noſtra.

Quarta concluſio, Graue & leue non mouentur per ſe à medio in quo ſunt, ſuppoſito ꝙ tale medium non ſit eorum generans. V.g. Generetur ignis in terra, & aſcendat per totam ſphæram aeris vſque ad locum ſuum naturalem ſurſum, dico ꝙ aer, vt medium non eſt per ſe mouens ignem ſurſum. Probatur, quia tunc idem actiuum naturale per ſe moueret ad plures differentias locales & ſm cõtrarios motus, quod eſt impoſſibile, quia hoc repugnat actiuo naturali ex lib. 9. Meta. eò ꝙ eſt determinatum ad vnum, & non ꝑt in oppoſita niſi per accidens, vnde in 9. Meta. tex. 3. dicitur de potentiis irrationalibus, quæ & naturalis dicitur, ꝙ eſt vna vnius, vt calefaciendi ſolùm. Conſequentia autem probatur, qm̃ per eandem partem aeris per quam leue aſcendit contingit graue deſcendere & econuersò, & ſimul dũ per vnam partem aſcendit leue, contingit per aliam propinquam deſcendere graue, ergo idem medium vt medium non per ſe mouet graue & leue, quia non poteſt ad contraria & contrariis motibus mouere per ſe. Dico, Vt medium, quoniam de medio vt eſt generans aliter dicendum eſſet vt patet per primam & ſecundam concluſionem. In his quatuor concluſionibus concordant Commentiſtæ, pro maiori parte, & Thomiſtæ.

Quantùm ad tertium ponuntur duæ concluſiones pro Com. ad iudicium Commentiſtarum, & duæ pro B.Tho.

Prima pro Com. eſt hæc, Grauia & leuia exiſtentia in potentia accidentali non mouentur immediatè à generante. In hac conueniunt Iandunus in 8. Phyſ. in q. 12. per totum & Alber. Saxo. in 3. li. Cæli, q. 8. & idem in 8. Phy. in q. 6. & Gregorius in 2. diſtin. 6. q. 1. art. 3. in concluſione quarta, & omnes tangunt eadem media, quæ virtualiter ſtant in hoc. Mouens immediatum & ꝓximum eſt ſimul cum moto, vt ꝓbatum eſt in li. 7. ſed ɔtingit lapidem generari inferiùs, & poſt tempora proiici ſurſum, deinde deſcendere, & inde ſenſu patet ꝙ generans quod eſt inferius per caſum datum, non eſt ſimul cum lapide imò multùm diſtans, ergo nullus ſanę mentis diceret lapidem illum moueri deorſum immediatè à generante, quod per caſum datum non eſt ſimul cum lapide moto.

Prætereà, Contingit olim dudum corrupto generante talia corpora ad ſua loca naturalia mouenti ſi fuerint poſita extra ea, quo dato conſtat ꝙ non mouentur à generante, quoniam quod non eſt in rerum natura non poteſt moueri, ſicut enim moueri eſt actus exiſtentis in potentia, item mouere eſt actus exiſtentis in actu.

Prætereà, Hæc eſt intentio Comm. in 3. Cæli, com. 28. vbi inquit, ſed quia motus non exiſtunt à generante niſi mediante genito, & motus primò eſſentialiter non fit niſi à motore & nullo alio mediante propter hoc iſte motus nõ eſt

primò & eſſentialiter à motore extrinſeco, ſed à forma moti: hæc Com. Et dicunt, iſti ꝙ ſi inueniatur Com. aut Philoſophus dicere quod mouentur à generante eſt intelligendũ mediatè eò ꝙ vt ḋt Com. in li. 8. Phyſ. in cõ. 32. generans eſt illud qḋ corpori ſimplici generat formã ſuam, & oĩa accidentia cõtingentia formæ, quorum vnũ eſt motus in loco.

Secunda pro Com. eſt hæc, Grauia & leuia exiſtentia in potentia accidentali mouentur immediatè à ſeipſis, & non à motore extrinſeco, ita ꝙ habent in ſeipſis principium actiuum ſui motus principale & inſtrumentale, principale quidem eſt eorum forma ſubſtantialis, accidentale aũt & inſtrumẽtale ſunt qualitates eorum & motiuæ vt grauitas & leuitas. Hanc tenẽt omnes prænominati, & probatio eorum principaliter ſtat in hoc, Sicut ſe habet aqua calefacta ad reductionem ad frigiditatem, ita & graue poſitum ſuprà ad reductionẽ ad locũ inferiorẽ, ſed aqua ſeipſam infrigidat, ergo graue mouet ſe deorſum. Maior videtur nota, & minor ꝓbatur, quia non poteſt aſſignari extrinſecum infrigidans & præcipuè tempore æſtatis exiſtente medio, putà aere calefacto. Præterea, Motus grauium & leuiũ ad loca ſua ſunt naturales, ergo ſunt à principio intrinſeco ex diffinitione naturæ. Quæ auté habent principium intrinſecum ſui motus mouent ſeipſa, ergo, &c. Greg. aũt vbi ſuprà reputat hanc concluſionem ſufficienter probatam à ſufficienti diuiſione, quia per concluſiones p̃miſſas non mouentur à loco, non à medio, non à generante immediatè, ergo non ab extrinſeco principio, ergo ab intrinſeco, ſed huiuſmodi mouent ſeipſa, ergo, &c.

Prima concluſio pro B. T. eſt hæc, Graue exiſtens in potentia accidẽtali nõ mouet à ſeipſo, ſed ab alio. Hæc eſſe videtur Philoſophi in tex. 29. & 30. & probat quatuor rationibus, vt videre poteris, B. Th. exponens clarè deducit eas. Sed tenentes viam oppoſitam dicunt ꝙ Philoſophus non negat quin moueant ſeipſa, ſed ꝙ non mouẽt ſeipſa illo modo quo animal mouet ſeipſum: nam animal mouet ſeipſum per apprehenſionem & appetitum & ſicut eſt in poteſtate ſua mouere ſe ſic eſt in ſua poteſtate ceſſare à motu & quieſcere, & qñ vult ſe mouere, non indiget motore extrinſeco ponente illud in debita diſpoſitione ad motum. Iſtę autem conditiones non competunt graui nec rei inanimatæ, & ideo dicit Phil. ꝙ non mouentur à ſeipſis, ſc. modis quibus animata mouent ſeipſa. Vnde vnico verbo ↄcludunt ꝙ motus animatorum & inanimatorũ non diſtinguũtur in hoc, ꝙ vnum mouet ſeipſum & aliud mouetur ab alio, ſed ĩ hoc, ꝙ animatum mouet ſeipſum ex ſeipſo, inanimatum autem mouet ſeipſum, ſed non ex ſeipſo, quia indiget motore extrinſeco ponente illud in debita diſpoſitione ad motum. Non enim poſſunt moueri niſi ſint extra loca propria, & non poſſunt eſſe nec ſe ponere extra loca propria, niſi generentur extra locum proprium, vt cùm generatur pluuia aut grando in aere vel quando proiiciuntur extra locum ſuum iſta grauia in terra reſidentia, & ex hac diſtinctione dicunt Philoſophum ſic exponendum in tex. 29. Et nunquã ipſa à ſeipſis moueri impoſſibile, i. ipſa à ſeipſis ex ſeipſis, quoniam hoc conuenit ſoli animato, & in hoc ſenſu concludunt rationes Philoſophi, & non in alio ſenſu.

Sed rectè conſideranti patet ꝙ iſtę gloſſæ ſunt potiùs ꝓ imaginationem quàm fundatæ in Phil. vt relinquamus Cõ. in hoc, qm̃ ſi eſt huius mentis ꝙ moueant ſeipſa, non conuenit cum via noſtra, ſtando igitur in doctrina Phil. non inuenitur eum dixiſſe ꝙ moueant ſeipſa ſiue ex ſe, ſiue non ex ſe ſed vbiq; inuenitur ꝙ mouentur ab alio, & ab extrinſeco, vnde poſtquàm in tex. 29. & 30. probauit ꝙ non mouentur à ſeipſis incepit inueſtigare in tex. 31. à quo moueantur, & in tex. 33. concludit ſic, Quæcunq; à ſeipſis mouentur ab aliquo mouentur, & quæ non à ſeipſis, vt leuia & grauia. Aut. n. à generante & faciente graue & leue, aut ab impedientia & ꝓhibẽtia ſoluẽte. Hæc fuit cõcluſio Philoſophi, & eandẽ replicat in 4. Cæli, in tex. 25. vbi inquit loquens de motu & motore grauium & leuium, Mouet aũt & quod à principio fecit, & impedimentum remouens, aut vnde reſiliit, quemadmodum dictum eſt in primis ſermonibus, i. in 8. li. Phyſ. ĩ quibus determinauimus ꝙ nihil horum ſeipſum mouet: hæc Philoſophus, ex quibus patet ꝙ intentio ſua fuit ſine diſtinctione aliqua negare grauia & leuia mouere ſeipſa, faciant igitur modo quo volũt imaginationes ſuas, ſed non oſtendent eas fundari in via Philoſophi.

Præterea, Licet poſſent gloſſare modo ſuo primam & ſecũdam & tertiã rationẽ Philoſophi non poſſunt euadere, quin quarta abſolutè concludat, ſic. n. arguit Phil. nullum continuum mouet ſeipſum, graue & leue ſunt continua, ergo, &c. Maiorem ſic probat, Sed fm ꝙ diuiditur, ſi hoc quidem aptum eſt facere, illud vero pati, & intendit ſic arguere, quia mouens & motum ſe habent, vt agens & patiens & cùm agens ſit contrarium patienti, neceſſe eſt ꝙ diuidatur id quod eſt aptum agere ab eo quod eſt aptum pati, ſed in continuo nulla pars eſt diuiſa ab alia, ergo vna non poteſt eſſe mouens alia mota, & ideo in animalibus potius eſt colligatio partiũ, quam continuatio, vt declaratur in libr. de Motu Aĩalium, vt ſit vna pars prima mouẽs aliàs, putà cor.

Præterea, Si mouet graue ſeipſum ſequitur ꝙ mouere & moueri conueniat eidem fm idem, quod eſt impoſſibile, aliter idem ſecundum idem eſſet in potentia & in actu. Cõſequentia probatur, Nam cùm graue non componatur niſi ex ſimplici materia & forma mouere non competit ei ratione materiæ, ſemper enim mouens eſt aliqua ſpecies ex 3. li. Phyſ. tex. 18. Nec etiã moueri, qm̃ omne mobile reſiſtit mouenti, ſe habet. n. mobile vt potentia & mouẽs vt actus: ſed materia non reſiſtit formæ quò ad motũ localẽ, cùm ſe habeat indifferẽter ad quodlibet vbi, ergo ſi graue mouet ſeipſum mouere & moueri cõpetit ſibi ſolùm ratiõe formæ.

Ad hanc rationem conatur reſpondere Iandun' de mente Com. dicens, ꝙ non eſt fm idem, quoniam forma vt forma mouet, vt autem eſt in materia eſt mota.

Sed contra, Cùm mouere ſupponat eſſe, forma non mouet niſi vt habet eſſe, nõ habet eſſe niſi in materia, cùm forma grauis ſit merè forma materialis, ergo nõ mouet niſi vt recepta in materia, ergo fm idem eſt mouens & mota.

Secunda concluſio pro B. Th. eſt talis, Graue exiſtens in potẽtia accidentali, mouetur immediatè à generante, ſiue ſit cælum, ſiue aer, ſiue aliud. Hanc B. T. vbique tenet, & præcipuè in 8. Phyſ. in tex. 32. & 33. & ratio ſua principalis fuit iſta, Si aliqua duo ita ſe habent, ꝙ remoto impedimento vnum naturaliter ſequitur ad alterum, à quocunque eſt vnũ ab eodẽ eſt aliud. Sicut à quocunq; eſt ignis ab eodẽ eſt forma & calor eius. Sed grauitas & locum deorſum naturali ſequela ſe conſequuntur remoto impedimento, ergo cum grauitas ſit immediatè à generante eſſe in loco deorſum vel tendere ad locum deorſum eſt immediatè à generante.

Hanc rationem omnes de via oppoſita dicunt concludere ꝙ mouetur à generante, ſed non immediatè, quoniam vltra generans vniuerſale & mouens vniuerſale, eſt aſſignandum generans & mouens proximum.

Vt igitur dicta ratio habeat apparentiam dicimus ꝙ cælum vel aliqua pars cæli eſt generans & mouens proximũ ac particulare. Sed aduertendum ꝙ alio modo eſt generãs particulare q̃ mouens particulare. Nam cælum ad producendũ determinatã formã, putà animam huius animalis determinatur per hoc animal generans ſibi ſimile, ad cauſandum verò determinatum motũ putà ſurſum aut deorſum, ſufficit ꝙ determinetur ꝓ formam naturalẽ mobilis ad quã ſequitur certa inclinatio ad talẽ locũ, & ſic cælũ vel pars cæli per grauitatẽ in graui, & per leuitatẽ in leui determinatur, vt ſit proximũ mouens in motu eorũ naturali, licet ergo nec cælum per ſe, nec grauitas per ſe ſit in graui immediatũ mouens, tñ cælum vel pars cæli, vt reſpicit hanc grauitatẽ ſub tanto gradu in hoc graui efficitur eius mouens immediatum. In his ſtat ſumma viæ noſtræ.

Quantùm ad 4. aduerte, ꝙ præcipui contra viã noſtram ſunt Sco. & Greg. & Iand. Sed argumenta Iand. non diſtinguuntur ab argumentis prædictorum, ideo conare vt ſcias eorum argumenta & ſolutiones, & quoniam Capreol. in 2. diſt. 6. q. 1. contra primam concluſionem, omnia ad literam recitat, & Thomiſticè ſoluit, ideo & tu exerce teipſum, & vide illic, ne tantùm laboremus in ſcribendo, quod alibi inuenire poteris. Pro nunc ſufficiat tibi ſi ſoluerimus rationes ſuprà poſitas in concluſio. prima & ſecunda pro Commentatore.

Ad primam igitur & ſecundã dicitur ꝙ quandocunque lapis mouetur motu naturali, mouetur immediatè à ſuo generante etiã ꝙ diſtaret, vel eſſet corruptũ, qm̃ ex quo impreſſit grauitatẽ, ſtãte grauitate ſtat mouens virtualiter, & dato ꝙ eſſet corruptum fm ſubſtantiam, nõ eſt corruptum quò ad virtutem, quam impreſſit in mobili. Et quoniam grauitas non diſtat à graui, ideo quandiu ſtat grauitas, ſtat generans ſimul cum graui, & ſi dicis ꝙ intentio Philoſophi in 7. Phyſ. eſt, ꝙ mouens proximum & motum ſint ſimul ſecũdum ſubſtantiã, vt declaratum eſt illic, reſpondeẽ

quòd

q̄ sufficit hanc simultatē fm substantiam seruari in principio motus, & maximè in motione essentiali, voco aūt motionem essentialem qua transfertur mobile à mouente de potentia essentiali ad actum, & hæc motio in hoc proposito est, quando graue generatur extra locum suum, & statim genitū mouetur deorsum à generante remoto impedimento, & tunc patet q̄ mouens & motum sunt simul fm substātiam. In omni autem alia motione, qua transfertur mobile de potentia accidentali ad actum, sufficit simultas virtualis. Nec Phil. aliter intendit, & sic tu intelliges determinationem quam fecimus in lib. 7. in q. 3.

Ad primam pro secunda conclusione, dico q̄ aqua cale facta habet à generante q̄ reducatur ad frigiditatem, ita q̄ infrigidans vt qđ est generans, in aqua autem etiam calefacta remanet frigiditas virtualis impressa in generatione aquę à generante quæ est irremouibilis ab aqua cuius virtute reducitur ad frigiditatem actualem, sic & graue per grauitatem sibi impressam inseparabilem à graui reducitur à generante ad locum suum naturalem.

Ad secundam dico, q̄ ad seruandum motum naturalem sufficit inesse mobili principium motus actiuum, vel passiuum, & alterum sufficit in animatis & est actiuum vt quò, in inanimatis est passiuum vt quo. Nā in graui est grauitas, qua mouetur non à forma sua sed à generante. Hæc de præsenti quæsito dicta sint. Tu tñ aduerte q̄ hoc quæsitum est vt problema, vnde disputatiuè vtraque via sustentabilis est. Quod si volueris sustinere, q̄ immediatè moueantur à seipsis tu solues argumenta in oppositum quæ formantur à Iand. & solues, vt ipse in 8. Phy. in q. 11. vel vt soluit Greg. in 2. di. 6. q. 1. ar. 3. post probationes omnium conclusionum. Textum autem Phil. in 8. Phys. in tex. 29. vbi inquit, Et nanque ipsa à seipsis, &c. expones per distinctionem Greg. quā præmittit in principio solutionum ad argumenta. Cùm autem volueris sustinere viam Thomisti, sequeris solutiones Capreoli in 2. dist. 6. q. 1. contra primam conclusionem.

QVÆSTIO X.

Num motores orbium planetarum mouentur per accidens.

Non est autem idem moueri secundùm accidens à seipso, & ab altero. Ab altero quidem enim inest & eorum quæ sunt in cælo quibusdam principiis, quæcunque secundùm plures feruntur motus textu 52.

Motores orbiū planetarum non nisi extrinsecè mouentur p accidens, dicuntur.

IN hac q. aduerte q̄ difficultas stat in hoc, Arist. dicit in tex 51. q̄ si aliquod mouens immobile mouetur per accidens, non potest mouere motu æterno, vt patet de anima mouente animal, quæ qm̄ mouetur p accidēs ad motū corporis, sicut nauta ad motū nauis, nō pōt cōtinuè & ꝑpetuò mouere animal. Si igit̄ motor orbis planetæ, mouet p accidens, vt videt̄ Phil. cōcedere in tex. 52. ergo non mouet orbē suū cōtinuè & ꝑpetuò. Hoc aūt ꝺdicit doctrinæ suę, qm̄ i 12. Met. tex. 48. ꝺcludit tot substātias ęternas quot motꝰ ęterni inter quos ꝓnumerat motꝰ planetarū, ergo, &c.

Vt igitur habeas resolutionem huius quæsiti, sic procedendū est. Primò ponemus omnes modos, quibus possumꝰ apprehendere substantiā immaterialem mouere corpus localiter. Secundò declarabimꝰ, quot ex his modis acceptat Arist. Tertiò declarabimus, si ex modo quo ponit Phil. substantiam immaterialem mouere orbem planetæ verum est eam moueri per accidens. Quartò remouebimus dubium.

Quātùm ad 1. aduerte q̄ possumus imaginari substantiā immaterialē mouere corpꝰ localiter. Primò de loco ad aliū locū, secūdò circa locū. Si primo mó, iterū dupliciter: primò ꝑiiciēdo corpꝰ motū, sicut Sortes proiicit lapidē, secū dò vehendo vel portando corpus de loco ad locū. Si secundo modo, iterū dupliciter: vel sicut nauta mouet nauē, vel sicut figulus mouet rotā, nauta quidē ita mouet nauem q̄ nunquam deserit eā. & est sicut mouens intrinsecū, figulus aūt mouēs rotā est sicut mouēs extrinsecū. nec ē necesse q̄ oīb. partib. immediatè adsit, sed facto impulsu in vna parte girat rota, donec debilitat̄ impulsus, & iterū impellit, &c.

Quantùm ad 2. aduerte, qm̄ ex doctrina Philosophi non dantur substantiæ immateriales nisi quæ mouent corpora cælestia, ideo non concederet primum modum, s. mouere de loco ad locum qui tñ conceditur in via Platonis, eò q̄ vltra cælites ponit dæmones. Sed de hoc aliàs. Concedit autem secundum, s. circa locum. Sed vtrum concederet tā primum quàm secundum modum mouendi circa locum est dubium. Nam vt videbis in lib 12. Metap. in q. 17. est vna opinio, quæ tenet de mente Philosophi, non repugnare in telligentiæ vniri cælo non solùm vt motor, sed vt forma, quam opinionem illic reprobauimus & soluimus rationes eius: fm istos, diceretur q̄ substantia immaterialis mouet cælum vt nauta nauem, vt motor intrinsecꝰ, vt anima corpus. Secundum autem opinionem communem, quæ tenet intelligentiam non vniri cælo, nisi vt est motor & per contactum virtualem, dicendum est q̄ motor cæli est sicut figulus ad rotam, vt mouēs extrinsecum appropriatum, applicando virtutem suam mobili per partem post partem.

Quantùm ad 3. aduerte q̄ motorem orbis planetæ moueri per accidens ab alio motore dupliciter potest intelligi, primò q̄ motus recipiatur in eo subiectiuè, ex eo q̄ mobile suum mouet̄ motu diurno à primo mobili, & sic transfertur ab vno vbi ad aliud vbi, sicut qñ nauis defertur ab aqua decurrente ad inferius, nauta per accidēs defertur ad inferius, secundò q̄ motus non recipiatur in eo, sed in orbe ipsius planetæ, & dicatur motor orbis moueri accidentaliter non ratione sui, sed ratione orbis cui appropriatur, & sic moueri per accidens est per denominationem extrinsecam, sicut lapidem videri, nam ex eo q̄ visio recipit̄ subiectiuè non in lapide, sed in vidente denominatur lapis visus. Sic ex eo q̄ orbis planetæ mouetur à motore primi mobilis denominatur extrinsecè motor orbis planetæ motus per accidens: facta hac distinctione dico in proposito q̄ si intelligentia vniretur orbi planetæ, vt forma, vt tenet opinio quam suprà recitauimus, ita q̄ cælum esset verè & propriè animatum, moueretur per accidens primo modo. Rotaretur em̄ ad rotationem sui orbis, sicut vehitur nauta ad vectionem nauis, quæ vehitur ab aqua currente ad inferi, & sicut mouetur anima de vbi ad vbi ex motu progressiuo animalis. Sed quia cælum non est verè & propriè animatū etiam ad mentem Philosophi, vt determauimus in li. 12. Metaph. q. 16. vbi pertractauimus viam Com. & Auic. & B. Th. ideo non est admittendum apud Philosophum, intelligentiam quæ mouet orbem planetæ moueri per accidens primo modo, & probat ratione etiam sic, Si aliqua duo distinguuntur fm substantiam, & non continuantur, nec contineguantur adinuicem, nec vnum cōstituitur in esse per aliud, non est necesse vnum moueri ad motum alterius ita q̄ motus recipiatur in eo subiectiuè. Et id patet in nauta qui nisi esset contiguus naui aut alicui parti: non mouereꝰ ad motum nauis nec in se reciperet motum ad inferius. Sed constat apud Philosophum orbem planetæ & intelligentiam distingui fm substantiam, cum vtrunque sit perfectum fm naturam suam, nec vnum sit pars alterius, nec sint duæ partes coniunctæ quid vnum, nec intelligentia cōtinuatur nec contiguatur orbi, cùm sit sine oī magnitudine, vt demonstratur hīc, nec cōstituitur in esse p orbem, ad differētiam animæ animalis, ergo, &c. Tenendum est ergo q̄ mouetur per accidens secundo modo, ita q̄ denominat̄ moueri denominatione extrinseca, sicut diximus de lapide viso. Sed aduerte q̄ hoc est valdè impropriè moueri per accidens, quoniam motus propriè est in eo quod dicitur moueri, siue dicatur moueri per se, siue per accidens.

Quantùm ad 4. aduerte, q̄ hic modus non videtur valere, quia qua ratione dicitur motor orbis planetæ moueri p accidens denominatione extrinseca, sic poterit dici sphæricus lucidus quantus denominatione extrinseca, eò q̄ ista insunt orbi cui appropriatur: hoc aūt est absurdum dicere. Prætereà, cùm dicatur motor cæli moueri per accidens quia suum mobile mouetur, & non alia ratione, quare non potest dici motor primi mobilis moueri per accidens ex quo suum mobile mouetur, sicut dicitur motor orbis planetæ moueri per accidens, quia orbis planetæ mouetur.

Ad primum dicitur q̄ non est eadem ratio, quia motus proprius orbis planetæ, qui est effectus sui motoris appropriati, & motus diurnus quo mouetur ad motum primi mobilis, sunt eiusdem generis, quia vterq; est motus sphæricꝰ. Alia aūt accidentia orbis planetæ, vt figura, quantitas, lux, non sunt effectus actiuè ab ipso motore appropriato producti, sed à primo rerum omnium principio, vt determinatum est in li. 12 Meta. q. 28. ideo cōuenientiùs attribuitur ei motus per accidens ratione sui mobilis, quàm cætera accidentia. Prętereà, Quia huiusmodi accidentia repugnāt naturæ incorporeæ, motus autem saltem p accidens non repugnat rei incorporeę, nam conuenit animæ etiā intellectiuæ, quæ est motiua in homine, ideo non est similis ratio.

Ad secundum dicitur, q̄ ratio dissimilitudinis stat in hoc, quia motor cuius mobile non mouetur alio motu, eō

perfectior motore cuius mobile mouetur alio motu, vltra motũ quo mouetur à ſuo appropriato motore, & vt ſic motor orbis planetæ eſt minus mobilis q̃ motor primi mobilis, & ratione minoris notabilitatis attribuitur ei aliquo modo conditio motorum in his inferioribus animatis. i. animarũ quæ mouentur p̃ accidens, licet, vt diximus, moueri p̃ accidẽs verificetur æquiuocè de anima, & de inteligẽtia mouẽte orbẽ planetæ. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XI.

Num motus localis ſit prior aliis motibus.

Tribus autem exiſtentibus motibus, &c. neceſſarium eſt hunc, ſ. motum localem eſſe primum. tex. 55.

Motus localis cæli comparatus motibus rerũ inferiorũ diuerſorũ ſubiectorum reſpectu eſt prior conſecutione tempore, ac perfectione, reſpectu autem eiuſdem ſubiecti numero prior eſt tantũ ſecundum perfectionẽ, poſterior verò tempore ac conſecutione.

IN hac q. aduerte q̃ non habemus cõparare motum localem ad omnem aliam mutationem, ſiue ſit motꝰ propriè dictus ſiue non, ſed ad alias ſpecies motus propriè dicti. Nam ſi comparemus motum localem ad generationem reſpectu eiuſdem ſm numerum patet q̃ generatio eſt prior & tempore & perfectione, quàm motus localis. Nam priùs generatur Sortes quàm moueatur localiter, & terminus generationis in Sorte eſt perfectior, cum ſit ſubſtantia, quàm terminus motus localis qui eſt accidens. Intentio igitur Philoſophi eſt comparare motum localem ad alios motus propriè dictos, & ſic procedendum eſt: primò ponentur diſtinctiones neceſſariæ huic quæſito, ſecundò concluſiones reſponſiuæ.

Quantùm ad 1. ſit hęc prima diſtinctio. Motus localis poteſt intelligi eſſe prior aliis tribus modis: primò ſm conſequentiam, dicitur autem aliquid prius ſecundum conſequentiam, quando ab eo non conuertitur conſequentia, & eſt illud quod poteſt eſſe ſine aliis, ſed non alia ſine eo, ſic duo ſunt priora ſm conſequentiam quàm tria. Nam bene ſequitur, Tria ſunt, ergo duo ſunt, ſed non conuertitur, vt patet. Secundò ſm tempus, & eſt illud quod comparatum alteri eſt in rerum natura, altero non exiſtente. Sic cauſa agens per motum, eſt prior tempore ſuo effectu. Tertiò ſm perfectionem, & hoc modo eſſe prius eſt idem quod magis perfectum & nobilius, vt actus eſt hoc modo prior potentia, vt declaratum eſt in lib. 9. Metaph.

Secunda diſtinctio ſit hæc, Motus localis poteſt comparari aliis motibus quò ad triplicem prioritatem dictã duobus modis, primò vt conſiderantur in eodem ſubiecto, putà comparando motum localem in Socrate, ad alterationem & augmentum in Socrate, ſecundò reſpectu diuerſorum ſubiectorum, putà comparando motum localem in cęlo, ad alterationem & augmentum in his inferioribus.

Quantùm ad 2. ſit hæc prima concluſio reſponſiua, Motus localis comparatus aliis motibus reſpectu diuerſorum ſubiectorum, putà motus cęli comparatus aliis motibus rerum inferiorũ eſt prior illis 1. 2. & 3. mõ prioritatis. Quòd ſit prior primo modo probatur, Motus cæli non pendet à motibus rerum inferiorum, ſed econuerſo, qm̃ vt determinauimus in lib. 12. Meta. q. 13. contra Durandum & Paulum Soncì. ſi cælum non moueretur, non eſſet in inferioribus alteratio nec generatio nec motus localis. Hæc etiã cõſequẽtia valet, Si motꝰ inferiores ſunt, motꝰ cęli eſt. Sed nõ econuers ò. Nam bene ſequitur, Si Sortes alteratur, cælũ mouetur: ſed non ſequitur, Si cælũ mouetur, Sortes alteratur, q̃a fortè Sortes non eſt. Quod aũt ſit prior tpe prbatur, quia perpetuũ eſt priꝰ tpe ſiue duratione nõ perpetuo. Sed motus cæli eſt perpetuus ſm Philoſophum, vel poteſt eſſe perpetuus ſm veritatem, & nullus alius motus vnus numero poteſt eſſe perpetuꝰ, ergo, &c. Maior patet. Minor aũt quò ad primã partem probatur infrà in tex. 73. quò ad ſecũdam partem probatur in tex. 62. de alteratione & augmento & decremento & gñatione & corruptione, & in tex. 64. probatur de motu locali recto, & tu horum omnium probationes videre poteris in litera Philoſophi. Quõd verò ſit prior ſm perfectionem probatur, quia nullo modo lædit nec imperficit quò ad eſſe ſubſtantiale, nec quò ad eſſe accidentale mobile cui ineſt: alij autem motus, vt alteratio & augmẽtum imperficiunt id cui inſunt, ergo prior eſt ſm perfectionem. Conſequentia nota. Antecedens autem probatur, nam per motum localem non videmus cælum imperfici nec debilitari, nec corrumpi nec diſponi ad corruptionem, per alios autem motus res inferiores aut corrumpuntur aut diſponuntur ad corruptionem: nam aqua poteſt tantùm cale fieri quòd corrumpitur, & aer tantùm augeri per rarefactionem quòd corrumpitur, ergo, &c.

Secunda concluſio, Motus localis comparatus ad alios motus reſpectu eiuſdem ſubiecti numero, eſt poſterior ſm conſequentiam & ſm tempus, ſed prior ſm perfectionem, probatur, nam ſumpto Sorte, alij motus poſſunt eſſe in eo ſine motu locali & præcipuè motu proceſſiuo, & non econuersò. Patet. n. q̃ Sortes prius nutritur, & prius augetur ad tantam quantitatem, antequàm moueatur motu proceſſiuo, ergo iſti motꝰ non pendẽt in Sorte à motu proceſſiuo, ſed bene econuersò, ergo, &c. Similiter patet q̃ eſt poſterior tempore, qm̃ pro aliquo tempore putà 1. anno datur in Sorte alteratio per nutritionem, & datur augmentum, & nondum datur in eo motus localis proceſſiuus. Quòd autem ſit prior ſm perfectionem, probatur, qm̃ aliis motibus diſponitur Sortes ad non eſſe, & præcipuè alteratione, motus autem localis non tranſmutat rei ſubſtantiam, qm̃ non eſt motus ad formam, ſed ad locum, qui non recipitur ſubiectiuè in locato, ſed eſt in locante, vt declaratum eſt in 4. li. Phyſ. in q. 13. Præterea, In iſtis inferioribus poſteriora ſm gñationem ſunt priora ſm perfectionem, quia via naturæ eſt procedere ab imperfecto ad p̃fectum, ſed vt diximus motus localis proceſſiuus in Sorte eſt poſterior gñatione aliis motibꝰ, ergo, &c. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XII.

Num motus localis reflexus poſſit eſſe continuus.

Quòd autem quod fertur ſecundùm rectum & finitum non feratur continuè, manifeſtum eſt, reflectitur enim. Reflexum autem ſecundùm rectum per contrarios mouetur motus. tex. 64.

Motus localis reflexus nõ eſt continuus.

IN hac q. aduerte q̃ ſtat difficultas in hoc, Si motus reflexus non eſt continuus, ſed neceſſariò cadit quies media in puncto reflexionis, ſequitur q̃ graue ſurſum exiſtens, & non prohibitum ab aliquo detinente quieſceret ſurſum, quod eſt contra naturam grauis. Conſequentia probatur, Proiiciatur lapis ſurſum, & à ſurſum deſcendat deorſum, quæro vtrum inter motum lapidis ſurſum, & motum deorſum detur quies, aut non: ſi non: ergo motus reflexus eſt cõtinuus, ſi ſic, ergo graue exiſtens ſurſum & à nullo prohibitum, non mouetur deorſum, aliter ſimiliter quieſceret & moueretur, & ſi dicas, q̃ ab aliquo detinetur, tu non poteris aſſignare illud niſi dicas aerem, quod tñ non eſt verum: qm̃ ſi non potuit prohibere lapidem quin aſcenderet violenter, minus potuit prohibere quin deſcenderet naturaliter. Præterea, ſi lapis ſurſum proiectus obuiaret molari deſcendenti, certum eſt q̃ pro nullo tempore poſſet obſtare molari, quin continuè & ſine quiete media deſcenderet, ſi molaris obuiatus à lapide ſine quiete deſcendit, ergo & lapis ſine quiete media reflectitur deorſum, quia ſtultum eſt dicere molarem grauiſſimum ſuperponi in aere lapidi paruo & non mouere ipſum deorſum, ergo neceſſe eſt dicere motum reflexum eſſe continuum, qm̃ in puncto reflexionis non datur aliquod detinens mobile. Tunc. n. conſtat dari quietem inter primum & ſecundum motum, vt ſi Sortes mittat pillam ad manum Platonis, & Plato per morulam retineat eam, deinde remittat ad manum Sortis.

Hæc quæſtio eſt difficilis propter rationes factas, & propter rationes quas intendit Philoſophus, quæ ſequuntur.

Prima eſt, Si motus reflexus eſt continuus, ſequitur q̃ idem mobile mouetur ſimul contrariis motibꝰ, quod eſt impoſſibile, & contra naturam contrariorum, quæ ſunt idem ſimul incõpoſſibilia ex 4. & 10. Meta. Cõſequentia p̃batur facta priùs hac ſuppoſitione, Si mobile mouetur motu continuo à termino ad terminum, verum eſt dicere q̃ mouetur ad illum terminum p̃ totum tempus menſurans motum illum continuum, non ſolùm qm̃ propinquat termino, ſed etiam à principio motus. Nam ſi motu continuo ęquitarem ex Francia Romam, verum eſſet dicere ſtatim q̃ incepiſſem equitare, Vado Romam. Hoc ſuppoſito arguo ſic, Si lapis proiectus à deorſum ſurſum, & per reflexionem à ſurſum deorſum mouetur motu continuo, tunc p̃ ſuppoſitionem factam per totum tempus menſurans illum motum continuum mouetur deorſum. Sed antequàm reflecteretur mouebatur ſurſum, vt patet, ergo mouebatur motu ſurſum, & motu deorſum, qui ſunt contrarij cùm ſint ad terminos contrarios, ergo, &c.

Secunda eſt talis, Mobile in motu reflexo accedit ad vnum terminũ numero, & ab eo recedit vt patet ad ſenſum, ita q̃ vtitur termino vt actu fine, & actu principio motus. Tunc quæro, aut eodem inſtanti accedit & recedit, aut vno inſtanti accedit & alio recedit: non primò, q̃a oppoſita actu eſſent ſimul in eodem, ergo ſecundò. Sed inter duo

inſtan

instantia datur tempus in quo nec accedit nec recedit, ergo in illo quieſcit, ergo in motu reflexo de neceſſitate cadit quies media,& ſic non poteſt eſſe continuus. Vides ergo ꝙ pro vtraque parte rationes ſunt multum apparentes.

Vt igitur reſoluamus quęſitum modo quo poſſumus,ſic procedendum eſt.Primò recitabitur vna opinio,quam non credo veram. Secundò ponetur opinio q̃ videtur rationabilior,& per eam manifeſtabitur,qũo rões pro vtraq; parte poſſunt ſaluari.Tertiò recitabitur quædam noua opinio quæ vtique diſputatiuè ſuſtentari poteſt,ſed non ſaluat poſitionẽ Ariſt.in litera,nec eſt acceptanda in via Thomiſtica.

Quantùm ad 1.aduerte ꝙ eſt vna opinio quæ attribuitur Egidio in 8.Phyſic.in expoſitione tex.65. vbi quærit,ſi inter duos motus cõtrarios eſt dare quietem mediam.Iſte diſtinguens ſic dicit,Aliquid moueri motibus contrariis ſine qẽ te media,poteſt intelligi dupliciter,vel motu proprio & p̃ ſe,vel motu alterius & per accidens. Motu proprio & per ſe non contingit.Motu autem alterius &per accidens non inconuenit.Vt ſi pilla proiiciatur in terram, & ex vi proiectionis eleuatur in altum, priuſquam moueatur motu ſurſum contrario motui proiectionis deorſum quieſcit in terra.Sed ſi terra in illo inſtanti in quo pilla attingit eam aſcẽderet,non eſt dubium ꝙ terra aſcendens eleuaret pillam,& tunc pilla ſine quiete aſcenderet,ſed hoc eſſet per accidẽs. Nam pilla per ſe quieſceret in terra,per accidens autẽ moueretur mota terra. Non eſt igitur inconueniens aliq̃d moueri motu contrario nõ per ſe,ſed per accidens,vel nõ motu proprio ſed alterius, ex hac diſtinctiõe dicit Egidius ꝙ rationes Philoſophi concludunt de primo ſenſu , & de eo intendit.Non autem intendit in ſecundo ſenſu,nec in eo rationes adductæ ab Ariſt.concludunt.

Sed hæc opinio non poteſt ſtare ex eo ꝙ concedit non eſſe inconueniensmotus contrarios poſſe ſimul ineſſe eidẽ per accidens tamen. Nam ſi motus contrarij poſſunt ſimul ineſſe eidem per accidens,eadem ratione duo contraria intenſa & perfecta poterunt ineſſe eidem per accidens,& ſic idem poterit eſſe calidiſſimum & frigidiſſimum per accidens,quod repugnat ſenſui. Et ſicut duo contraria intenſa ſine contrarietate perfecta non poſſunt ſimul eſſe , ſic nec motus ſurſum & motus deorſum,eò ꝙ ſicut ſurſum & deorſum ſunt differentiæ locales contrarię contrarietate perfecta,ſic & motus ſurſum & motus deorſum,&ideo niſi in ueniat alia diſtinctio,videnť rões Phil.ſtare in robore ſuo.

Quantùm ad 2.aduerte ꝙ motus reflexus poteſt duplici ter fieri. Primò quando mobile ex ſui natura reflectitur à termino quẽ prius attigerat,& non ratione nec impetu fortioris mobilis obuiantis, vt quando Sor.proiicit ſurſum in aerem lapidẽ, qui aſcendit donec ceſſat impetus proiicientis,&tunc ex ſui natura quia grauis reflectitur deorſum.Secundò quando ſtante adhuc impetu proiiciẽtis mobile dũ mouetur obuiat mobili fortiori , cuius impetu cogitur reflecti,ita ꝙ niſi obuiaret adhuc vltrà procederet,vt quãdo lapis proiicitur ſurſum , & dum aſcendit antequam deueniat ad vbi determinatum ex impetu proiicientis,præuenitur ab alio mobili grauiori deſcendente,cuius contactu repercutitur inferiùs.Ex hac diſtinctione dico ꝙ ratiões Philoſophi concludunt in primo ſenſu ſed non in ſecundo, q̃a obuians fortiùs impedit quietem mediam,&ibi non eſt p̃priè acceſſus & receſſus ab eodem termino,ſed potiùs impedimentum acceſſus.Aliter autem contingit in primo ſenſu,in quo rationes Philoſophi ſunt efficaciſſimæ.Ratio autem ſecunda in oppoſitum cõcludit pro ſecundo ſenſu.Ad primam autem dicendum , ꝙ eſt aliquod prohibens, quod non eſt generans:nec aer nec natura talis mobilis, ſed natura & ratio motus reflexi in primo ſenſu. Quoniam de eius ratione eſt ꝙ ſit acceſſus & receſſus actu ab eodẽ vbi , hæc autem non poſſunt eſſe in eodem inſtanti,quare,&c.

Sed contra determinationem factam arguitur & probatur ꝙ tam in primo ſenſu quàm in ſecundo cadit quies media in motu reflexo,& arguitur ſic,Omne quod nunc mouetur aliquo motu,quo motu non mouebatur prius quieſcebat ab illo motu.Hęc eſt p̃ ſe nota,quoniam ſi nunc mouetur motu A,& ante hoc nunc non mouebatur motu A,& erat mobile motu A,quieſcebat à motu A.Tunc vltrà,Ponamus ꝙ faba ſurſum proiecta obuians molari deſcendat,clarum eſt ꝙ deſcendẽs mouetur deorſum,& priùs, ſ.ante obuiationem non mouebatur deorſum,ergo quieſcebat quiete oppoſita motui deorſum.Sed hæc quies nõ eſt niſi quies in vbi ſurſum,ergo aliquando quieſcebat in vbi ſurſum, & ſic in motu reflexo etiam ſecundo modo datur quies.

Ad hoc dicitur ꝙ prima propoſitio poteſt eſſe vera & falſa:vera quidem ſi illud quod nunc mouetur,&c. non impeditur vel non prohibetur quieſcere quiete oppoſita illi motui per aliquod prædominans & obtinens ſuper illud quod mouetur,& in hoc ſenſu procedit probatio eiuſdem propoſitionis.Eſt autem falſa.Si illud quod mouetur prohibetur quieſcere à prædominante cui obuiat.Quare,&c.Sic occurrit dicendum:qui autem melius inuenerit,melius ſoluet.Nam,vt præmiſi,quæſitum hoc eſt valdè difficile.

Quantùm ad 3.aduerte ꝙ aliqui moderni tenent Philoſophum ſufficienter probare motum localem reflexum nõ poſſe eſſe continuum perpetuum , eò ꝙ eſt inter terminos contrarios & per eandem lineam.Sed non efficaciter probant eius diſcõtinuitatem per quietem mediam. Dicunt.n. ꝙ quando lapis proiicitur ſurſum aſcẽdit.v. g. per tempus A,vſque ad vltimum inſtans excluſiuè temporis A,& in inſtanti vltimo incipit deſcendere,& ſic nõ eſt neceſſe ꝙ pro aliquo tempore quieſcat,quoniam inter tempus A,& ſuum vltimum inſtans non datur tempusmedium,ſicut datur inter inſtans & inſtans. Philoſophus autem opinatur ꝙ in vno inſtanti vltimo tẽporis menſurantis aſcenſum terminetur aſcenſus , & in primo inſtanti temporis ſequentis incipiat deſcenſus, quod non eſt neceſſe : ſicut non eſt neceſſe ꝙ alteratio præcedens generationem ſubſtantialem termi netur in vltimo inſtanti temporis menſurantis alterationẽ, & in alio inſtanti ſit introductio formæ ſubſtantialis.Sed alteratio durat in toto tempore menſuráte alterationem, & generatio ſubſtantialis eſt in vltimo inſtanti illius temporis , & ſic non cadit tp̃s inter alterationem & generationẽ ſubſtantialem.Sed hæc opinio quantùm valeat tu conſidera,ego enim reputo hoc quæſitum problema neutrum.Hęc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XIII.

Num motus circularis poſſit eſſe perpetuus.

Quare nihil prohibet moueri continuè & nullo tempore deficere.tex.37.

IN hac q.aduerte ꝙ ſtat difficultas in hoc , Si poteſt eſſe perpetuus poteſt eſſe infinitus.Implicat.n.ꝙ ſit finitus& terminatus,&ſit p̃petuus,ſed nõ p̃t eſſe infinitus,qm̃,vt p̃batum eſt in lib.6.tex.39.motus localis cõſequitur magnitudinem quò ad diuiſionẽ.Sed nulla magnitudo mota circulariter eſt infinita,vt p̃batur in 1.Cæli,ergo nullus motꝰ circularis eſt infinitus.Vt igitur reſoluamus præſens quæſtũ aduerte ꝙ ſub triplici titulo põt p̃tractari.Primo ſi põt eſſe p̃petuus. ſecundo ſi de facto eſt perpetuus.tertio ſi neceſſario eſt perpetuus,itaꝙ non poſſit non eſſe perpetuus.

Poſſibile eſt motũ circulare eſſe p̃petuum, & de facto p̃petuus eſt, & neceſſariò apud vbi loſophum

Quantùm ad 1.aduerte ꝙ Ariſt.in tex.73. efficaciter probat eſſe poſſibile motum circularẽ eſſe p̃petuũ,nec eſt neceſſe formare hîc rõnes ſuas.Sed tu vide,vt deducit eas B. Th.& iã formatas habes in Epitomate in 8.li.Phyſ. in Trac. 3.in c.4.vide illic,&in hac cõcluſione nullus dubitat q̃a eſt in ſe vera,& eſt ad mentẽ Phil.Vñ dicit in text.73.Nullũ.n. ip̃oſſibile ꝺtígit,quaſi ſic arguat,Ex ꝺtinuitate & p̃petuitate motꝰ circularis nullũ ſeq̃ť impoſſibile,ergo eſt poſſibile.

Quantùm ad 2.aduerte ꝙ licet rationes Philoſophi videantur cõcludere poſſibilitatem perpetuitatis motus circularis & non vltrà,tamen intentio Philoſophi eſt ꝙ de facto ſit continuus & perpetuus, eò ꝙ doctrina ſua vt declaratum eſt in li.3.Phy.tex.32.in perpetuis non differt poſſe & eſſe.Prętereà,Philoſophus docuit ꝙ motus circularis non habet cõtrarium, & ꝙ inter vnam circulationem cæleſtem & aliam non cadit tempus medium,& ex his duobus putauit non ſolùm de poſſibili,ſed de facto motum circularem in cælo eſſe continuum perpetuum,&intendit ſic arguere, Quicunque motus poteſt continuari in perpetuum,ſi verò non continuatur,hoc eſt quia incidit tempus medium.Sed cum vna circulatio cæli continuetur cum alia, eò ꝙ idem punctum in Orientem eſt finis præcedentis, & principium ſequentis,non cadit tempus medium, ergo non ſolùm poteſt ſed de facto continuatur in perpetuum.

Sed aduerte ꝙ hęc ratio non concludit niſi actualẽ continuitatem motus circularis quandiu durat, eò ꝙ circulatio continuatur circulationi:ſed non concludit perpetuitatem circulationum,niſi ſupponendo non dari primam nec vltimam circulationem,quod Theologus non admittit.

Quantùm ad 3.aduerte ꝙ Comm.in lib.8.Phyſ. com.76. tenet de mente Philoſ. motum circularem in cælo non ſolum eſſe poſſibile quòd ſit continuus perpetuus,ſed ſit neceſſarium

ceſſarium ſic eſſe, vnde inquit, Et exiſtimatur ꝙ iſta cauſa quam dedit hîc Ariſt. non ſolũmodò dat ꝙ ſit poſſibile motum circularem eſſe perpetuum, imò ꝙ ſit neceſſarium. Sic igitur debet intelligi locus iſte, hæc Comm. & Iand. volens ſuſtinere dictum Com. in 8. Phyſ. in q. 18. dicit ſic poſſe intelligi, Si motus circularis terminaretur oporteret ipſum terminari ad aliquod determinatum vbi. Sed hoc nõ oportet, quia cum quodlibet vbi quod acquiritur in mobili circulari per ſuum motum ſit ei naturale, non eſt maior ratio de vno vbi q̃ de alio. Non autem ſic eſt de motu recto. Nã motus rectus naturalis incipit ab vbi non naturali & terminatur in vbi naturali, & ideo cum mobile ad illud peruenerit quieſcit in eo.

Vel poteſt ſic intelligi, In omni motu terminato neceſſe eſt vt terminus ad quẽ ſit actu diſtinctus à termino à quo. Sed in motu circulari non eſt ſic, imò ſunt vnum & idem, vt circulatio Solis incipit ab Oriente, & terminatur ad Occidentem, ergo neceſſe eſt motum circularem eſſe perpetuũ.

Sed iſtæ rationes non concludunt, quoniam quò ad primam, Theologus negabit minorem, ad probationem dicet ꝙ licet quodlibet vbi ſit naturale mobili moto circulariter inquantùm ſic mobili, tamen non inconuenit ex parte primi mouentis per intellectum & voluntatem determinari ſibi vnũ vbi à quo incipiat prima circulatio, & ad quod terminetur vltima circulatio, & ſic ex parte primi mouentis non eſt eadem ratio de quolibet vbi, ſecus autem eſſet ſi primum mouens moueret merè naturaliter, & non per intellectum. Nam in illo caſu ratio concluderet.

Ad ſecundam negaret maiorem, quoniam ex illa non infertur neceſſariò perpetuitas motus circularis, ſed continuitas in circulationibus quandiu durant, & non aliud.

Ad obiectionem factam pro principio quæſiti dico ꝙ concludit motum circularem non eſſe infinitum ex parte mobilis, quoniam non datur mobile infinitum actu, ſed nõ concludit de infinito per reiterationem, in quo ſenſu probat Philoſophus motum circularem poſſe eſſe infinitum. Non enim inconuenit mobile ſphęricum finitum infinities circunuolui. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XIIII.

Num mouens potentiæ finitæ poſſit mouere per tempus infinitum.

Impoſſibile eſt aliquod finitum mouere ſecundùm infinitum tempus tex. 78.

Mouens finitũ nõ põt mouere tpe infinito.

IN hac q. aduerte ꝙ ſtat difficultas in hoc, Corpus cęli eſt finitæ virtutis, quia in magnitudine finita non poteſt eſſe virtus infinita, vt demonſtrat Philoſophus in hoc lib. in tex. 79. probatum eſt autem in 1. Cæli, ꝙ cælũ eſt corpus finitum, & tamen ſecundùm Philoſophum in 2. de Generatione, tex. 55. & in hoc lib. tex. 53. cælum mouet inferiora tempore infinito per generationem perpetuam, ergo, &c.

Prætereà, Mouẽs potens ſemper eſſe, poteſt ſemper mouere, quia ſi poteſt ſemper eſſe poteſt ſemper habere virtutem mouendi, ergo qua ratione poteſt mouere per x. annos poteſt mouere per centum & mille, & ſic in infinitum. Sed aliquod mouens finitum, putà intelligentia Saturni poteſt ſemper eſſe cùm ſit incorruptibilis & immaterialis, vt probatur in 12. Meta. in tex. 30. ergo poteſt ſemper & tẽpore infinito mouere, & de facto mouet ſecundùm Philoſophum.

Pro reſolutione p̃ſentis quęſiti aduerte ꝙ nolo immorari ad formandum rõem, qua probat Phil. in tex. 78. nullũ mouens finitũ, i. potẽtiæ finitæ poſſe mouere tpe infinito. Hãc enim deducit B.T. & in Epitom. noſtro in lib. 8. Phyſ. tract. 4. c. 2. videbis formatã. Sed volo immorari ad declarãdum in quo ſenſu intelligat Philoſ. hanc eſſe veram, Nullum finitũ poteſt mouere fm infinitum tempus. Nã primo aſpectu videtur falſa vt probãt obiectiones poſitæ in principio q̃ſiti.

Tu igitur aduerte ꝙ hîc inueniuntur tres modi interpretandi concluſionem præpoſitam.

Primus eſt quorũdam dicentiũ ꝙ intentio Phil. in dicta concluſione eſt hæc, Mouens finitæ potentię, nõ poteſt mouere in tpe infinito vno motu numero perpetuo, non incõuenit aũt ꝙ moueat tpe infinito motu perpetuo vno ſecundùm ſpeciẽ vel fm genus: & ex hoc dicunt ad obiectionem factã de cælo, ꝙ non mouet inferiora motu vno numero p̃petuo, q̃a motus vnus numero eſt vnius mobilis numero ex lib. 5. Phyſ. Sed in inferioribus nõ eſt dabile vnũ mobile numero durãs tempore infinito ex 2. de Generatione, tex. 34. Mouet aũt motu vno ſecundùm ſpeciem tempore infinito, putà cauſans perpetuam gñationẽ hominis, aut equi, &c.

Sed hic modus dicendi non ſaluat intentionem Phil. nã intelligentia Solis, vt dictũ eſt in principio quæſiti, eſt virtutis finitæ, vt declaratum eſt in lib. 12. Meta. in q. 21. & tamẽ ſecundùm Philoſophum mouet orbem Solis, motu vno numero tempore infinito, ergo, &c. Prętereà, Ratio Philoſophi adducta pro cõcluſione ita concludit de vno motu numero ſicut de vno ſpecie ſiue genere & econuersò. Sic. n. intendit Phil. arguere, Tempus conſtans ex partibus finitis q̃qualibus eſt finitum, quoniam repugnat partes componentes eſſe finitas & totum reſultare infinitum. Sed tempus in quo finitum mouens mouet cõſtat ex partibus finitis æqualibus, quoniam cuilibet parti motoris & mobilis correſpondet aliqua pars temporis in qua mouet per determinatum ſignũ magnitudinis, & partibus æqualibus motoris & mobilis correſpondent partes temporis æquales, cùm igit̃ partes mouẽtis finiti æquales, & partes mobilis finiti æquales ſint finitæ, ſequitur ꝙ partes temporis æquales in quo mouet mouens finitum ſint finitæ, & ſic ſequitur ꝙ tempus in quo mouet mouens finitum non poteſt eſſe infinitum ſiue moueat motu vno ſecundũ numerũ ſiue ſecundũ ſpeciem.

Secundus modus dicendi eſt eorum qui dicunt ꝙ intentio Phil. eſt hæc, Nullum mouẽs finitum poteſt mouere per tempus infinitũ ſi ſit prima cauſa infiniti ſiue perpetui motus, ſecùs autem ſi ſit cauſa ſecundaria accipiens virtutem mouendi à prima infinita, nam tunc non inconuenit ꝙ moueat tempore infinito per reiterationem, & ſic intelligẽtia finitæ potentiæ accipiens virtutem mouendi à primo motore infinitæ potentiæ, poteſt mouere orbem ſuum tempore infinito, & cælum motum ab intelligentia mouere inferiora tempore infinito, quia nec intelligẽtia, nec cælũ ſunt cauſa prima huius motus infiniti per reiterationem, & hũc modum dicendi videtur approbare B.T. in vltimo ſolutionis quæſtionis motæ in tex. 78. ſic. n. dicit, Ad hoc ꝙ aliquid ſit cauſa motus infiniti per reiterationem, non oportet ꝙ habeat virtutem infinitam, ſed ſufficit ſi habet virtutem imobilem finitam, quia ſemper manente eadem virtute poterit reiterare eundem effectum. Sicut ſol habet virtutem finitam, & tamen poſſet mouere inferiora elementa tempore infinito ſi motus eius eſſet ſempiternus ſecundùm poſitionem Ariſt. Non. n. eſt prima cauſa infinitatis motus, ſed quaſi ab alio mota ad mouendum tempore infinito ſecundùm poſitionem prædictam: hoc B.Th.

Sed aduerte ꝙ hic modus dicendi non placet aliquibus ſequentibus viam Com. quia dicunt ꝙ ratio Phil. qua probat nullum finitũ poſſe mouere tempore infinito, videtur concludere de omni mouẽte finito, ſiue ſit prima cauſa motus ſiue non, fundauit. n. ſe Phil. ſuper hanc propoſitionẽ, ꝙ cùm mouens finitum mouet aliquod mobile per aliquod tempus, pars mouentis mouet partem mobilis in minori tempore per determinatum ſignum magnitudinis ſiue ſpacij ĩ quo vel circa quod fit motus, & hoc videt̃ eſſe verũ de quolibet mouẽte finito, ſiue ſit prima cauſa motus ſiue nõ.

Sed iſti decipiuntur, qm̃ intẽtio Phil. eſt loqui de mouẽte finito quod ſit prima cauſa motus & non aliter. Cuius ſignum eſt ꝙ ĵ. in tex. 86. probans primũ mouẽs eſſe virtutis infinitæ, fundat ſe ſuper cõcluſionẽ hîc demõſtratã, ſ. ꝙ nullũ mouẽs finitũ p̃t mouere tpe infinito. Sed primũ mouẽs tpe mouet ĩfinito, ergo ñ eſt mouẽs finitũ, i. virtutis finitę. Conſtat aũt ꝙ primũ mouens eſt cauſa prima motus infiniti. Et ideo qñ Phil. probat motum infinitum non poſſe eſſe à mouente finito intendit de mouente quod eſt prima cauſa motus infiniti. Nam bene notum erat Philoſopho, potentiã finitam incorruptibilem, inalterabilem, non informantem aliq̃d corpus, accipientem virtutem mouendi à primo infinito ſecundùm potentiam, poſſe mouere tempore infinito, ſicut concluſit in 12. Meta. in tex. 48. de motoribus applicatis immediatè orbib. cæleſtib. & dato ꝙ illa propoſitio Philoſ. ſuper quam ſe fundauit de diuiſione mouentis poſſet applicari cuilibet mouenti, tamẽ intentio Phil. erat loqui de cauſa prima motus, quoniam hîc ponebat fundamenta ad probandum infinitatem primi motoris, & non alterius.

Tertius modus dicendi eſt etiam B.T. in ſolutione quæſtionis motæ in expoſitione tex. 78. ibi, Ad huius aũt dubitationis ſolutionẽ, &c. Verũ q̃a hãc ſolutionẽ quã reputam⁹ ad mẽtẽ Philoſ. aliqui Cõmẽtiſtæ præſumũt impugnare, iõ defenſaui eam in libr. 12. Metap. q. 20. & eſt prima ratio, qua probatur contra Comm. primum mouens ſecundùm Ariſt. eſſe infinitum in vigore, vide tu illic, ne idem replicemus.

Ad obiectiones poſitas in principio quæſiti patet ſolutio, concludunt enim ꝙ mouens finitum incorruptibile, q̃d non

non est prima causa motus infiniti potest mouere tempore infinito, in virtute tamen motoris infiniti. Sed vt diximus Philosophus intendit q̃ nullum mouens finitum est mouẽs tempore infinito, vt prima causa motus infiniti. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XV.

Num in magnitudine finita possit esse virtus infinita.

Quòd autem infinita magnitudine non contingat esse potentiam infinitam ex his manifestum est. tex. 79.

In magnitudine finita nõ põt esse virtus infinita.

IN hac q. aduerte q̃ stat difficultas in hoc, Sicut quod habet potentiam mouendi per tempus infinitum est virtutis infinitæ, quia, vt conclusum est in quæst. præced. nulla potentia finita potest mouere per tempus infinitum, ita quod habet potentiam essendi per tempus infinitum videtur esse potentiæ infinitæ. Sed corpus cæli cùm sit incorruptibile habet potentiam essendi per tempus infinitum sicut & potentiam mouendi inferiora cũ eius motus sit æternus secundùm Philosophum & possit esse secundùm veritatem, ergo cælum est potentiæ infinitæ. Constat autem q̃ est magnitudo finita, ergo in magnitudine finita potest esse potentia infinita.

Pro resolutione huius quæsiti, aduerte q̃ non est immorandum in formando rationem Philosophi, p̃ hac conclusione negatiua, In magnitudine finita nõ potest esse virtus infinita. Nam B.T. clarè deducit eam & iá habes resolutam in Epitom. in li. 8. Phys. in Trac. 4. in c. 2. Sed considerandum est, si ratio ipsa concludat intentum, & videtur q̃ non, quia vt arguit Com. in com. 79. si ratio Philosophi concludit, nõ solùm concludit q̃ virtus infinita non sit in magnitudine, sed q̃ nec sit in rerum natura extra magnitudinem. Probat enim Phil. virtutem infinitam non esse in magnitudine, quia moueret in non tempore vel in tempore æquali mouerent potentia infinita & finita, quorum vtrunque est impossibile. Sed inquit Com. Dicet enim aliquis, vt quid Arist. dicit consequens esse si potentia corporea habet actionem infinitam ipsam agere non in tempore, & non esse consequens, si actio infinita sit potentiæ non corpore q̃ agat non in tempore, q. d. Cũ potentia incorporea sit magis libera & vigorosa, si est virtutis infinitæ ita aget in non tpe sicut virtus infinita, si esset in magnitudine. Cùm igitur repugnet dari motum in instanti sequitur q̃ non datur virtus infinita in magnitudine nec extra magnitudinem, & sic primum mouens incorporeum non est virtutis infinitæ, cuius oppositũ dicit Philosophus in tex. 86. Vel igitur ratio Philosophi nõ concludit intentum, vel concludit contra Philosophum, & aufert absolutè potentiam infinitam ab Vniuerso.

Huic obiectioni respondet B.T. vt videre poteris in expositione tex. 78. cuius summa stat in hoc, Nulla potẽtia existẽs in magnitudine agit nec mouet per intellectum, quoniam probatum est in 3. de Anima tex. 6. intellectum non esse immixtum corpori. Omnis verò potentia quæ non est in magnitudine agit & mouet per intellectum. Nã sic probat Arist. cælũ in 12. Meta. tex. 40. moueri à suo motore. Differũt autem agens q̃ intellectum & agens materiale, quia actio agentis materialis proportionatur naturæ eius, & tantùm quantùm potest, agit. Tanta enim est calefactio quantus est calor. Sed in agente per intellectum non oportet actionem suam proportionari naturæ eius, ita q̃ tantum quantum potest agat, non enim ædificator tantum ædificat quantũ potest, sed quantum exigit ratio formæ ædificij præconcepti. Ex his igitur sequitur q̃ si virtus infinita esset in magnitudine esset agens materiale & motus ab ea procedens esset secundum proportionem naturæ eius, & in hoc sensu procedit demonstratio Philo. si autem sit virtus existens infinita extra magnitudinem, motus non procedit ab ipsa secundùm proportionem virtutis infinitæ, sed secundùm rationem formæ apprehensæ, id est, secundùm quòd conuenit fini, & naturæ subiecti mobilis. Attendendum est vlteriùs q̃ sicut probatum est in li. 6. nihil mouetur nisi habens magnitudinem, quoniam omne mobile est diuisibile, vnde velocitas motus est effectus receptus à motore in aliquo habente magnitudinem. Sed constat quòd nihil habens magnitudinem potest recipere effectum proportionatũ virtuti quæ est extra magnitudinem, quia omnis natura corporea comparatur ad incorpoream, sicut particulare ad absolutum & vniuersale, vnde non potest concludi si virtus infinita non fit in magnitudine quòd ex ea sequatur infinita velocitas in aliquo corpore, quæ est effectus proportionatus tali potentiæ infinitæ, sed nihil prohibet in aliqua magnitudine recipi effectum virtutis, quæ est in magnitudine, quia causa est potior effectu. Vnde si poneretur quòd aliqua virtus infinita esset in magnitudine, sequeretur quòd effectus correspondens, sc. velocitas infinita esset in magnitudine, quod est impossibile, ergo & primum. Hæc est solutio Bea. Tho. Ex qua habetur quòd si est aliquod mouens infinitæ virtutis sine magnitudine, non oportet quòd moueat velocitate infinita, sicut moueret si esset in magnitudine, quia agit nõ sicut & quantum potest, sed vt apprehendit esse bonum tãta vel tanta velocitate moueri.

Sed contra hanc solutionem insurgunt Egidius & Iand. Egid. quidem in 8. lib. Physic. in expositione tex. 81. in q. 2. dicit quòd hæc solutio non videtur sufficere, quoniam licet virtus intellectualis non semper agat tantum quantum potest, nihil tamen prohibet nec repugnat, quin velit agere tãtum quantum potest. Posito ergo quòd apprehendat & velit mouere tantum quantum potest, sequitur vt prius quòd mouebit in instanti, quod est impossibile. Vnde licet hæc solutio sufficienter ostendat, quòd posita virtute infinita extra magnitudinem non sit necessarium motum fieri in instanti, non tamen probat quin motus possit fieri in instanti.

Ad hoc dicitur quòd si esset virtus infinita extra magnitudinem, apprehensio sua & volitio essent efficaces & non vanæ, nec ad aliquod impossibile ex parte rei: ex hoc dico, quòd talis virtus non potest apprehendere similiter & velle mouere toto suo posse, quoniam repugnat ex parte mobilis dari motũ in instanti, sicut non potest Deus velle producere maximum effectum quem potest, quoniam quocunque dato potest producere maiorem, aliter sua virtus infinita esset exhausta, & sic stat solutio B.T. quia virtus infinita extra magnitudinem agens per intellectum non mouet tantum quantum potest, nec apprehendit similiter nec vult mouere tantum quantum potest, & sic sufficienter probat non posse dari motum in instanti.

Iandu. autem multipliciter arguit contra prædictam solutionem, & primò sic, Siue mouens infinitum sit mouens per intellectum siue non oportet quòd moueat in aliquo tempore determinato, & illius temporis erit aliqua proportio ad tempus in quo mouet aliqua virtus finita, & tunc si sumatur quædam alia virtus finita habens eandem proportionem ad illam virtutem finitam sicut tempus habet ad tẽpus, necessariò mouere poterit in tempore æquali cum potẽtia infinita, quod est impossibile sicut prius, quoniam maior potentia semper mouet in minori tempore, & constat quòd potentia infinita est maior finita.

Secundò sic, Cuilibet potentiæ actiuæ debet correspondere aliqua potentia passiua ex lib. 5. Metap. tex. 17. Si igitur est aliquod mouens infinitum mouens per intellectum habens virtutem actiuam infinitæ velocitatis, ita quòd quantum sit ex se potest mouere in non tempore, oportet quòd istę potentię actiuę correspondeat aliqua potentia receptiua infinitæ velocitatis in mobili, quod est impossibile.

Tertiò, Naturalis Philosophus non debet aliquid ponere, quod non appareat ad sensum, experimentum enim sermonum verorum, est vt concordent rebus sensatis, vt dicit Commen. in hoc lib. 8. in comm. 22. Sed nihil apparet nobis ad sensum ex quo mediatè vel immediatè possit conuinci, quòd sit aliquis motor vigoris infiniti, & quòd possit mouere in non tempore, cùm omnis reuolutio & omnis motus sit in tempore determinato, & habeat determinatam velocitatem, ergo, &c.

Quartò, Cùm quilibet motor cælestis sit virtus incorporea sequitur secundùm dicta huius hominis quòd orbes inferiores non sunt nati recipere tantam velocitatem quantam sunt nati facere sui motores, imò quilibet illorum motorum potest mouere velocius, si quidem res corporea nõ est nata recipere secundum hunc hominem effectum proportionatum virtuti non existenti in magnitudine. Hoc autem est grauissimum inconueniens, ergo, &c.

Vltimò reprobat distinctionem datam de agente materiali, & agente per intellectum, & dicit, Quod autem dicitur de agente per intellectum, friuolum est. Bene quidem

dem verum eſt quòd intellectus tranſmutabilis qui nõ ſem per intelligit nec omni modo quicquid poteſt intelligere, non ſemper agit quicquid poteſt agere, ſicut intellectus meus. Sed intellectus intranſmutabilis qui ſemper intelligit quicquid poteſt intelligere, & ideo modo perfectiſſimo quo poteſt intelligere, ſemper agit quicquid poteſt agere, & quocunque modo agere. Nunc autem intellectus primi, eſt omninò intranſmutabilis ſecundum omnes, quare, &c.

Ad primum concedo quòd mouet in tempore determinato prout apprehendit eſſe conueniens in tanto tempore mouere, & concedo q̃ potentia finita poteſt mouere ęquali tempore cum potentia infinita mouente per intellectum, non autem cum potentia infinita ſi eſſet in magnitudine, quoniam illa non mouet tantum quantum poteſt, ſed vt apprehendit & vult, & ideo non inconuenit quòd moueat ęquali tempore cum finita, potentia autem infinita ſi eſſet in magnitudine moueret tantum quantum poſſet, & ideo inconueniens eſſet ſi potentia finita moueret æquali tempore cum tali infinita. Et ſi dicis q̃ Philo. reputat impoſſibile potentiam finitam mouere æquali tempore cum infinita, quia maior virtus ſemper in minori tempore mouet. Reſpõdeo, q̃ Phil. intendit de potentia finita & infinita agente & mouente tantum quantum poteſt, & non aliter. Modò iam diximus q̃ virtus infinita agens per intellectum non mouet tantum quantum poteſt, & illa propoſitio, Potentia maior ſemper agit in minori tempore, non eſt vera niſi in potentiis naturalibus, in liberis autem & intellectualibus non tenet, & ſi dicas, Si virtus agens per intellectum & infinita moueret tota potentia ſua, nunquid moueret in non tẽpore? Dico q̃ ex parte potentiæ infinitæ poſſet, ſed q̃ non moueat eſt ex repugnantia rei, quia ſ. eſt contra rationem motus, potentia autem finita non poteſt mouere in inſtanti etiam quòd non eſſet repugnantia ex parte motus, & in hoc ſtat vera differentia inter virtutem finitam & infinitam ſecundùm vigorem.

Ad 2. dico q̃ maior non eſt vera niſi de potentia actiua naturali, vt docuimus in 5. Meta. in q. 19. vnde aduerte q̃ differentia inter potentiam primi agentis & ſecundorum agẽtium ſiue agant per intellectum ſiue non, ſtat in hoc q̃ primum non agit ex ſuppoſitione potentiæ paſſiuæ, & ideo nõ oportet q̃ quicquid poteſt facere, correſpondeat ei aliqua potẽtia paſſiua, ex qua vel in qua illud poſſit fieri, nec oportet q̃ poſſit fieri effectus adæquatus potentiæ infinitæ primi agentis, agentia autem ſecunda agunt ex ſuppoſitione potentiæ paſſiuæ, & ideo in agentibus ſecundis ſiue agant per intellectum ſiue nõ ſi eſſet potentia infinita ad agendũ vel mouendum, oporteret aſſignare aliquod paſſiuum, q̃ tam velociter poſſet moueri, quàm actiuum poſſet mouere quod eſſe non poſſet niſi motus fieret in inſtãti. Hoc autem non oportet ponere reſpectu primi, quia illi non correſpondet adæquatè aliqua potentia paſſiua.

Ad 3. iam reſpondemus in lib. 12. Meta. in q. 20. in fine, vbi formatur idem argumentum, & eſt tertia ratio Ianduni, & tu vide illic, ne fiat inutilis repetitio.

Ad 4. poſſem negare illud eſſe grauiſſimum inconueniẽs quoniam illi motores non ſunt informantes orbes ſuos ſicut animæ animalium, & ideo non inconuenit ſi non mouent tanta velocitate quanta poſſent mouere, ſed quantam apprehendunt expedientem pro conſeruando Vniuerſo, & conſeruanda ſua perfectione accidentali, quã expoſuimus in li. 12. Meta. q. 9. tamen nego conſequentiam abſolutè. Ad probationem dico q̃ dictum B. T. propriè & principaliter intelligitur de ſubſtantia omninò incorporea, qualis eſt primum mouẽs infinitæ virtutis, quod nec informatiuè nec appropriatiuè poteſt dici eſſe in magnitudine, vt determinauimus contra Com. in li. 12. Meta in q. 15. Secùs eſt de aliis intelligẽtiis, quoniam cùm ſint applicatæ orbibus, vt proprij & coniuncti motores, & ſint finitæ virtutis, non inconuenit eas mouere omni velocitate qua poſſunt, quoniam cùm ſint finitæ virtutis neceſſariò mouent in tempore.

Quod autem dicit intellectum intranſmutabilem q̃ perfectiſſimo modo intelligit & ſemper quicqid poteſt intelligere, ſemper agere quęcunque poteſt agere, & quocunq; modo poteſt agere, eſt vanè dictum, quoniam ſi præciſa intellectio diuini intellectus eſſet cauſa productionis rerum & actionis in rebus eo modo quo intelligit, ſic produceret & ageret, ſed ſeipſo omnia intelligit, & ſimiliter intelligit, ergo ſeipſo omnia & ſimiliter produceret, cuius oppoſitũ videmus, non ergo ſemper agit quæcunque poteſt agere & quocunque modo poteſt. Sed ea agit, & eo modo agit, quo dictat ſapientia ſua adiuncta voluntate, & non ex mera ſua potentia, hoc enim eſt propriũ agentis materialis. Et ideo non eſt friuola diſtinctio B. Th. de agente materiali, & de agente per intellectum.

Poſtquam Iand. reprobauit ſolutionem B. T. recitat ſolutionem Com. quam etiam recitat B. T. ibi. Ad ſecundam autem dubitationem reſpondet Auer. &c. Et quoniam B. Th. reprobat ſolutionem Com. diſtinguens de infinitate, quoniam quædam eſt infinitas, magnitudinis, & hæc eſt quantitatiua, quædam eſt infinitas perfectionis, & hæc eſt ſecundùm virtutem ſiue vigorem, & licet prima ſicut ſuum oppoſitum conueniat ſoli quantitati, non tamen ſecunda, & tu vide B. Th.

Sed Iand. nitens fauere Com. dicit obiectiones B. T. pro cedere ex malo intellectu verborũ Com. Nam Com. intendit q̃ primum mouens nullo modo eſt in magnitudine nec ſubiectiuè, quia non informat corpus cæli, nec appropriatiuè, quia non applicatur cælo vt motor proprius & cõiunctus ad differentiam aliarũ intelligentiarum, quæ licet non ſint in magnitudine informatiuè ſunt tamen appropriatiuè, & quoniam neutro modo eſt in magnitudine ideo non eſt finitus nec infinitus in virtute actiua motus, propter q̃ non ſequitur ipſum mouere in non tempore. Sed ſi eſſet in magnitudine altero dictorum modorum, oporteret q̃ eſſet cauſa propria alicuius determinatæ velocitatis motus, & poſſet accipi tempus determinatum in quo reuolueret ſuũ mobile, & illud tempus haberet determinatam proportionem ad tempus in quo moueret virtus finita, & ſic deduceretur ad inconueniens, vt prius, & ideo illa inſtantia B. Th. dicit Iandun. non valet contra Comm. ſi bene intelligatur.

Tu igitur aduerte q̃ Iand. non reprobat diſt. de magnitudine & de infinitate data à B. T. quoniam ſcit eam eſſe veram & vſitatam in doctrina Philoſophi, nec reprobat obiectionem factam à B. T. contra Comm. vt falſam in ſe, ſed q̃ non tendit contra intentionem Com. quæ tamen tenderet ſicut dicit Iand. ſi primum mouens ſecundùm Com. eſſet in magnitudine appropriatiuè. Si igitur probatum fuerit q̃ Com. tenet primum mouens mouere primum cęlum immediatò, & eſſe illi applicatum, nulla erit defenſio Iandu. pro Com. contra B. Th. Quid autem Com. ſentiat primum mouens eſſe applicatum primo cælo, & vt ſic eſſe in magnitudine appropriatiuè iam determinauimus in li. 12. Meta in q. 15. vbi ſoluimus rationes Iand. tenentis oppoſitum, cùm tamen nobiliores Commentiſtæ teneant contra Iand. Tu igitur vide illic.

Ad obiectionem poſitam in principio quęſiti dico quòd concludit de potentia infinita eſſendi & mouendi ſecundùm durationem, quæ tamen non poteſt eſſe cauſa prima motus infiniti vt declarauimus ſuprà. Nos autem cum Philoſ. intendimus quòd in magnitudine finita non poteſt eſſe virtus infinita ſecundùm vigorem quæ eſt prima & per ſe cauſa perpetuitatis motus ſecundùm poſitionem Philoſophi. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XVI.

Num primum mouens habeat virtutem infinitam.

Determinatis autem his, manifeſtum eſt quoniam impoſſibile eſt, &c. tex. 86.

IN hac q. non eſt immorandum, quoniam in li. 12. Meta. in q. 20. reſoluimus eam, & defenſauimus rationes Philoſophi contra Commentiſtas tenentes oppoſitum, & ſoluimus principales rationes eorum, & tu vide illic.

QVÆSTIO XVII.

Num primum mouens ſit tantùm vnum.

Manifeſtum itaque quòd indiuiſibile eſt & impartibile. t. 86.

IN hac q. non eſt immorandum, quoniam eam reſoluimus in lib. 12. Metaph. q. 29. vbi declaratum eſt quomodo hæc concluſio ſit demonſtrata, & quomodo non, & tu vide illic.

Quæſtionum Naturalium M. Chryſoſtomi Ianelli, ſuper octo libros Phyſicorum,

FINIS.

D. CHRYSOSTOMI IAVELLI,

Canapicij, Philoſophi Acutiſſimi, Quæſtiones naturales, ſuper iij. lib. Ariſt. de anima,

Cum ſingularum Quæſtionum Concluſionibus mira breuitate nuper collectis, & iuxta Thomiſticum dogma deciſis.

Super primum librum Ariſtotelis de Anima, diſcutiuntur ſubſequentes Quæſtiones, quæ ſunt vndecim numero.

Quoniam in lib. 1. de Anima immoratur Ariſtoteles in opinionibus Antiquorum, quæ nobis parum conferunt, ſatis erit ſi quæſita quæ in toto Proœmio ſuo difficultatem ingerunt reſoluere poterimus, & erunt infraſcripta.

1 *Num anima ſit ſubiectum in libris de Anima.*
2 *Num tam ſcientia practica quàm ſpeculatiua ſit honorabilis.*
3 *Num ſcientia de Anima excedat omnes alias etiam Mathematicas, præter ſcientiam Diuinam.*
4 *Num ſcientia de Anima ſit vtilis omnis ſcientiæ, & præcipuè ad confirmationem primorum principiorum, vt dicit Commentator in comment. 2.*
5 *Num ſcientia de Anima ſit difficillima.*
6 *Num ſit vna communis via inueſtigando quod quid eſt, & quæ ſit illa apud Ariſtotelem.*
7 *Num vniuerſale nihil ſit, aut poſteriùs ſingularibus.*
8 *Num accidentia conferant ad cognoſcendum quod quid eſt.*
9 *Num intelligere ſit propria operatio animæ, an coniuncti.*
10 *Num poſſit ſuſtineri modus arguendi à deſtructione antecedentis ad deſtructionem conſequentis.*
11 *Num Logicus diffiniat per formam, & per materiam Phyſicus.*

QVÆSTIO I.

Num anima ſit ſubiectum in libris de Anima.

Et propter vtraque hæc, animæ hiſtoriam rationabiliter vtique in primis ponemus. tex. 1.

Anima, non autẽ corpus animatum eſt ſubiectũ libro rum de Anima.

IN hac qnæſtione intendo primò pertractare opinionem quam teneo eſſe de mẽte Philoſophi & Com. & B.Th. Secundò pertractabo opinionem oppoſitam, & ſoluam rationes ſuas. Tertiò ſoluam dubium.

Quantũ ad 1. dico ꝙ mens B.T. & Phil. & Com. fuit non ens mobile animatum, nec corpus animatum, ſed animam eſſe hîc ſubiectum, quod manifeſto dictis & ratione: nam Philoſophus in Proœmio & Com. & B. T. nunquam dicunt hîc tradendam eſſe ſcientiam aut notitiã de animato ente, ſiue corpore, ſed de anima, nulla facta mẽtione de animato. Vnde in 1. tex. dicit Philoſophus, Hiſtoriam animæ in primis ponemus, & Commentator in com. 1. poſtquàm dixerat quòd in ſciẽtia de Anima inueniuntur hæc duo, ſcilicet nobilitas & certitudo, ſubinfert, Et manifeſtum eſt conſiderantibus, ꝙ ſubiectum huius ſcientiæ eſt nobilius aliis: quod quidem ſubiectum ex his quæ præmiſerat oportet intelligere de anima, & in tex. 2. dicit Philoſophus, Inquirimus autem conſiderare & cognoſcere naturam ipſius, ſ. animæ & ſubſtantiam, poſteà quæcunque accidunt circa ipſam. Apud Commentatorem autem eſt clarum in 2. de Anima com. 27. vbi inquit, Artifex enim neceſſe eſt vt ponat, i. ſupponat ſubiectum de quo loquitur, & diuidit genera eius, artifex enim non poteſt demonſtrare ſubiectum ſuæ artis: hæc Commen. Patet autem quòd Philoſophus in tex. illo loquitur de anima, in quo diuidit genera potentiarum eius, ergo ſecundùm Commentatorem anima eſt hîc ſubiectum.

Quòd autem ſecundùm B.Th. ſit ſubiectum patet in lib. de Senſu & Senſato: nam in Proœmio ſuo ſic inquit, Ariſt. in libr. de Anima conſiderauit de anima ſecundùm ſe quaſi in quadam abſtractione, in Paruis autem Naturalibus conſiderat de anima in quadam concretione & applicatione ad corpus. Si ergo conſiderauit Philoſophus in lib. de Anima, de anima ſecundùm ſe & non per applicationẽ ad corpus animatum, patet quòd illic anima eſt ſubiectum.

Et aduerte ꝙ Albertus in 1. de Anima, in Tract. 1. in ca. 1. eſt eiuſdem ſententiæ, & nõ eſt verum quòd ponat corpus animatum eſſe hîc ſubiectum vt ſibi imponit Iandunus in 1. de Anima, q. 3. Nam tenet illic Albertus ꝙ inquiſitio & notitia de anima præcedit ſcientiam corporis animati, vnde inquit, Cùm autem omnium animatorum principium ſit anima, non poterunt animata cognoſci, niſi per cognitionem animarum ſuarum, ſicut & vnumquodque aliorũ cognoſcitur per formã ſuam, eò quòd forma eſt principium eſſe & cognitionis. Oportet ergo hanc de neceſſitate de anima facere inquiſitionem, antequàm de corporibus animatorum aliquid poſſimus differere: & infra, licet ergo anima & opera eius & paſſiones non ſint corpus mobile, quod eſt ſubiectum Philoſophiæ naturalis, eſt tamen anima principium eſſentiale talis corporis, & ideo in ſcientia naturali oportet inquirere de ipſa, & in fine dicti c. inquit, Animæ autem noticia eſt prior noticia corporis animati: congruè igitur ordinamus hanc ſcientiam poſt ſcientiam Mineralium, & ante ſcientiam Corporum Animatorum. Hæc Albertus, ex quibus patet quòd ſecundùm ipſum agitur hîc de anima, vt eſt principium eſſendi & cognoſcendi corpus animatum, & vt ſic noticia eius præſupponitur noticiæ corporum animatorum, ergo non corpus animatum, ſed anima eſt hîc ſubiectum.

Probatur autem ratione ſic, Secundùm doctrinam Philoſophi in 1. Poſterio. illud eſt ſubiectum in ſcientia de quo primò noticiam quærimus, cuius partes ſubiectiuas & paſſiones ſiue proprietates conſideramus: ſed in libr. 2. & 3. de Anima immoratur Philoſophus circa ſubſtantiam animæ, & non circa corpus animatum, & diuidit animam in genera ſua, & immoratur in conſideratione potẽtiarum animæ tam vegetatiuæ quàm ſenſitiuæ, & etiam intellectiuæ, nullam autem facit diuiſionem de corpore animato, nec conſiderationem de proprietatibus eius: ergo anima & nõ corpus animatum eſt hîc ſubiectum.

Aliqui ad idem ſic arguunt, Si anima non eſt hîc ſubiectum ſcientia de anima non erit nobilior aliis partibus ſcientiæ naturalis, quod eſt contra Philoſophum in hoc Proœmio, & nos declarabimus infrà Conſequentia ſic probatur, Si anima non eſt ſubiectum, ergo corpus animatum generabile, quale eſt vegetatiuum & ſenſitiuum, cuius principium eſt anima, eſt hîc ſubiectum. Sed corpus cæli eſt animatum & eſt ingenerabile & incorruptibile, ergo nobilius, ergo ſcientia libri de Cælo erit nobilior iſta.

Hæc ratio non eſt efficax, quoniam qui tenent corpus animatum eſſe hîc ſubiectum, dicerent quòd animatio eſt æquiuoca ad animationem cæli, & animationem horum inferiorum, nam illa eſt tantùm ſecundùm motum, vt determinauimus in libr. 12. Metaph. Hæc autem eſt ſecundùm motum & ſecundùm eſſe, & ideo comparatio nulla eſt.

Quantùm ad ſecundum aduerte, ꝙ eſt vna opinio oppoſita quæ tenet non animam, ſed corpus animatum eſſe hîc ſubiectum, cuius fundamentum eſt, quòd in libris de anima non conſiderantur potentiæ nec operationes animæ niſi vt reſpiciunt corpus animatum. Vnde ſi daretur aliqua actio animæ, in qua nullo modo communicaret corpus, vt

si daretur intelligere sine sensu & sine phantasmate, non considerare tur à Physico, sed à Metaphysico. Sed quia, vt dicet Philosophus in libr. 3. non datur intelligere sine phantasmate, ideo non solùm potentiæ vegetatiuæ & sensitiuæ & motiuæ & appetitiuæ, sed etiam intellectiuæ videntur respicere coniunctum, quod est corpus animatum. Conatur autem hæc opinio firmare intentum suum tribus rationibus.

Prima ratio, Illud est hîc subiectũ ex 1. Poster. cuius passiones hîc quæruntur. Sed corpus animatum est illud, cuius passiones hîc quæruntur, quoniam potentiæ & actiones hîc quæsitæ non sunt solius animæ, sed coniuncti, vt patet in hoc Procœmio, in tex. 12. & 14. ergo, &c.

Secunda, Cùm hæc scientia sit pars scientiæ naturalis suum subiectum debet esse pars subiecti scientię naturalis, sed corpus mobile est subiectum scientiæ naturalis, anima autem non est pars, sc. subiectiua (de hac enim hîc intendimus) corpus autem mobile animatũ est pars corporis mobilis, ergo non anima, sed illud est hîc subiectum.

Tertia, Illud est subiectum cuius gratia omnia hîc tradita pertractantur. Sed corpus animatum est illud, ergo, &c. Maior patet ex conditionibus subiecti. Minor probatur, quia omnia determinata sunt potentiæ & actiones animæ quæ respiciunt animam, & anima respicit corpus animatũ, & hic est status, ergo corpus animatum est illud, respectu cuius vltimatè omnia hîc tradita considerantur.

Pro solutione primæ & tertiæ rationis præmitto distinctionem de mente B. Th. super librum de Sensu & Sensato lect. 1. quæ est hæc, Potentiæ & operationes animæ duplici ter considerantur. Primò vt sunt ipsius animæ, vt principij à quo habent originem. Secundò vt sunt ipsius rei animatæ, sicut suppositi operantis, licet enim vegetare, sentire, moueri sint ab anima, vt principio formali, tamen ipsa res animata est quæ viuit, sentit, mouetur, appetit, &c. In primo sensu considerãtur in libris de Anima, in 2. sensu in Paruis Naturalibus, sed in communi, determinatè autem in libris de Vegetabilibus & de Animalibus.

Ex hac distinctione, ad primam rationem nego minorẽ. Ad probationem nego quin sint solius animæ vt principij, & sic considerantur in libris de Anima, Philosophus autem in tex. 12. & 14. intendit quòd sunt coniuncti, non vt principij, sed vt operantis, & vt sic non principaliter considerantur in hoc libro.

Ad tertiam nego minorem, ad probationem concedo ꝙ respiciunt animam vt principium, & anima respicit corpus animatum vt actus & forma eius: nego autem hanc consequentiam, Ergo corpus animatum, &c. quoniam anima nõ respicit corpus vt illud quod operatur, sed vt materiam suam, ideo arguens non concludit intentum.

Pro solutione secũdæ rationis, præmitto distinctionem sic, Aliquid potest contineri sub corpore mobili dupliciter. Primò vt inferius sub superiori ita ꝙ superius prædicatur de eo in recto, & sic non est necesse omne quod est subiectum in parte totalis scientiæ contineri sub subiecto totalis scientiæ. Patet enim quòd primus motor est subiectum in lib. 8. Phy. & tamen non est ens mobile, nec corpus mobile. Secundò aliquid continetur vt reducibile ad subiectum totalis scientiæ, putà quia est passio aut principium corporis mobilis, sicut locus, tempus, motus, infinitum, sunt passiones suæ, & primus motor est principium productiuum corporis mobilis, & forma & materia sunt principia intrinseca, sic anima continetur sub corpore mobili, quoniam est principium formale corporis animati, quod est mobile.

Ex hac distinctione ad secundam rationem, nego maiorem. Ad probationẽ dico, ꝙ non est necesse subiectum partis scientiæ Naturalis esse partem subiectiuam subiecti totalis, licet pars scientiæ naturalis sit pars subiectiua totius Philosophiæ Naturalis, sufficit autem quòd sit aut passio aut principium subiecti totalis, quare, &c.

Quantùm ad tertium aduerte quòd dubium apparens insurgit contra determinationem factam: nam ex doctrina Philosophi in 1. Poster. de subiecto scientiæ præsupponitur quid, Sed in hoc libro non supponitur quid de anima, imò suum quid inuestigatur in principio libri secundi: ergo anima non est hîc subiectum.

Ad hoc solet responderi, quòd propositio Philosophi in 1. Poste. cùm dicit, De subiecto sciẽtiæ prę supponitur quid, non sic habet text. Philosophi. Sed sic, Alia autem oportet prægnoscere quid est quod dicitur, id est, quid significatur per nomen, vt illic exponit Com. & hoc quidẽ necesse est, nam si discipulus ignoraret quid significet nomen impositum illi rei de qua instruendus est, nunquam addisceret: licet autem de subiecto sit necesse prægnoscere significatũ nominis tamen non obstat quin possit venari suum quid rei siue diffinitio, dummodo inuestigatum fuerit ante demonstrationem passionum de subiecto, quoniam cùm medium in demõstratione sit diffinitio, vt aliàs discursum est & demonstratio sit ex prius & magis notis, oportet ante demonstrationem præhabere quid. Tu igitur aduerte ꝙ in scientia possunt esse duæ partes: vna dicitur pars principiorum, alia dicitur pars scientifica. Pars principiorum est in qua inuestigantur principia propria ex quibus deducendæ sunt conclusiones in tali scientia, sicut apud Euclidem in principio præponitur quid linea, quid angulus, quid figura, pars autem scientifica est in qua ex principiis datis deducuntur conclusiones & probantur passiones de subiecto per principia posita, quę sunt diffinitiones subiecti aut passionis. Hunc ordinem tenuit Philosophus in lib. de Anima, nam in 1. parte 2. lib. vsque ad tex. 27. inuestigat quid sit anima, & hæc dicitur esse pars principiorũ In 2. parte quæ incipit in tex. 27. inuestigat diuersas passiones quæ dicũtur potentiæ animę & probat de anima similiter operationes. & hæc dicitur pars scientifica. Ad argumentum ergo dico quòd in omni scientia prægnoscitur quid de subiecto, nõ in omni parte scientię, sed in parte scientifica, & in hoc sensu nego minorem. Quoniam licet Philosophus inuestiget q̃d sit anima, non tamen in parte scientifica, sed in parte 1. quæ est pars cognoscitiua principiorum, quæ propriè non est scientia nec pars scientiæ, sed præuia ad scientiam sumẽdo Scientiam propriè, prout est habitus conclusionis in qua demonstratur passio de subiecto. Eundem modum tenuit Philosophus in lib. Pery Hermenias & in Posterior. vbi priùs inuestigauit quid enunciatio, quid demonstratio, antequàm descendat ad suas proprietates. Patet igitur ꝙ non inconuenit animam esse hîc subiectum, & inuestigari quid sit anima. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO II.

Num tam scientia practica quàm speculatiua sit honorabilis.

Bonorum honorabilium noticiam opinantes. tex. 1.

IN hac quæstione ante resolutionem aduerte quòd Expositores communiter sumunt ly Noticiam pro scientia speculatiua quæ est propriè honorabilis: scientiam autem practicam dicũt propriè esse laudabilem. Verùm quia Philosophus sumit ly Noticiam absolutè, ideo inuestigandum est, an tam practica quàm speculatiua possit dici honorabilis, & sic procedemus. Primò declarabitur ꝙ scientia practica potest dici honorabilis secundùm quid, simpliciter autem laudabilis: Secundò quòd scientia speculatiua dicitur simpliciter honorabilis, & potest dici laudabilis secundùm quid. Tertiò soluetur dubium solutione Thomistica, quæ defensabitur contra Iandunum.

Practica scientia simpliciter laudabilis ẽ, secundum quid aũt honorabilis. Speculatiua verò simpliciter honorabilis, secundum quid laudabilis.

Quantùm ad primum aduerte quòd scientia practica habet duo. Primò facit hominem scientem, & hoc est commune omni scientiæ, sicut enim homo est albꝰ albedine, sic est scientia sciens: secundò facit scire propter alterum, id est, propter opus, finis enim eius est ordinari ad opus, ex 2. Metaph. tex. 3. Ratione primi potest dici honorabilis, omnis enim sciens vt sciens honorabilis est: vnde honoramus ingeniosos artifices, qui artem aut inueniunt, aut augent, aut de artificiatis sciunt rationem reddere. Ratione aũt secundi datur laudabilis, laudamus enim bonum q̃d ad aliud ordinatur, & propter illud quæritur, vt laudamus reubarbarum nõ gratia sui, sed quia sanatiuum febricitantis, & quoniam scientia practica non quæritur simpliciter & principaliter propter scire sed propter opus, ideo est honorabilis secundùm quid sed laudabilis simpliciter.

Quantùm ad secundum aduerte quòd speculatiua opponitur practicæ in duobus. Primò quæritur propter seipsam simpliciter, practica autem secundùm quid. Secundò accidit speculatiuæ quòd quæratur propter aliud. Nam dato quòd non esset vtilis nec necessaria scienti propter aliquod bonum extrinsecum, adhuc ex natura sua appetibilis est eò quòd perficit & eleuat intellectum. Vnde Philosophus volens in Procœmio primi Metaphysic. manifestare Metaphysicam esse speculatiuam dicit quòd existentibus cunctis, quæ sunt necessaria vitæ & ad voluptatem & ad eruditionem sicut est Grammatica & Rhetorica, talis prudentia, id est, scientia Metaphysicæ cœpit inquiri. Palàm igitur

igitur est quòd propter nullam aliam necessitatem ipsam quærimus. Practicæ autem competit per se, eò quòd de ratione sua est ordinari ad opus vel esse ordinabilem. Ratione primi dicitur simpliciter honorabilis, quoniam secundùm doctrinam Philosophi in 1. Ethicorum, bonum honorabile est quod propter seipsum quæritur, vt fœlicitas & Deus, laudabile autem quod propter aliud quæritur, vt equus benè deferens. Sed scientia speculatiua propter seipsam quæritur simpliciter & principaliter vt declarauimus: ergo est simpliciter honorabilis. Ratione autem secundi dicitur laudabilis secundùm quid vel per accidens, quia non est de ratione sua quòd quæratur propter aliud, vt patet, vnde dato quòd Algazel in primo suæ Metaphysicæ dicat omnes scientias ordinari ad Metaphysicam, hoc tamen nõ facit eas simpliciter laudabiles, sed secundum quid, eò q̃ sunt secundùm se appetibiles, dato quòd non ordinarẽtur ad Metaphysicam.

Quantùm ad tertium aduerte quòd si scientia speculatiua est honorabilis per se & simpliciter, ergo est bona, quoniam dicit Philosophus, Bonorum honorabilium, &c. Sed quòd non sit bona arguitur sic, Bonum & malum sunt in rebus, verum autem & falsum in mente. Sed scientia speculatiua non est in rebus, sed in mente, ergo licet possit dici vera, non tamen bona.

Ad hoc respondetur ex dicto B. T. exponentis tex. Philosophi in 6. Metaphysicæ, textu vltimo, in quo dicit Philosophus, Verum & falsum sunt in mente, bonum autem, &c. vbi inquit B. Tho. Nihil prohibet verum esse quoddam bonum intellectus secundùm quòd intellectus cognoscens accipitur vt quædam res, sicut enim quælibet alia res dicitur bona sua perfectione, sic intellectus cognoscẽs sua bonitate: hæc B. Th. ex quibus accipio talem distinctionem, Intellectus dupliciter consideratur: primò vt res potentialis & perfectibilis, & vt sic habens rationẽ materiæ: & hoc modo perficitur scientia, sicut materia forma: vnde sicut forma est bonum materiæ, quia perficit eam, sic scientia intellectus. Secundò consideratur vt cognoscens & apprehendens actu, & sic dicitur in eo esse verum & falsum, eò quòd vel est apprehendens rem, vt est vel aliter quam sit, si primò est verus, si secundò est falsus. Cum hoc tamen stat quòd illa vera apprehẽsio & habitus scientificus causatus ex illa vera apprehensione comparatus intellectui vt subiecto perfectibili potest dici bonum & perfectio sua. Ad argumentum ergo dico quòd supponitur falsum, scilicet intellectum siue mentem in nullo sensu esse rem, nam licet vt apprehendens possit dici quòd non est res non absolute, sed vt distinguitur contra cognoscitiuum, tamen vt natura potentialis est verè res, & vt sic scientia est bonum eius.

Aduerte quòd Iandunus in 1. de Anima, q. 4. in responsione ad primum recitat hanc respõsionem, licet imperfectè, & contra eam arguit dupliciter.

Primò sic, Si scientia esset in anima, vt est quædam natura siue forma naturalis, tunc posset esse in quacunque forma narurali, quod patet esse falsum.

Secundò, Scientia est habitus verus, ergo sub illa ratione est in anima sub qua verum & falsum sunt in anima. Sed verum & falsum sunt in anima, vt cognoscens est, ergo scientia est in anima, non vt res, sed vt cognoscens, quod est contra solutionem datam.

Ad primum respondetur, quòd B. Th. non dicit animam siue intellectum accipi vt est quædam forma naturalis, sed vt est quædam res. Sed dices, Ergo scientia põt esse in quacunque re, negatur consequentia, quoniam B. Th. non accipit rem absolutè, sed quæ est de natura intellectuali, & vt sic conceditur quòd scientia potest esse in quacunque re intellectuali, non autem in quacunque re quæ propriè sit forma naturalis, aliter esset in forma terræ & lapidis, & quoniam Iandunus in sua consequentia intendit de tali re, ideo negatur consequentia. Ad secundum negatur prima consequentia, quoniam habitus verus est perfectio intellectus prout intellectus est res perfectibilis & potentialis, verum autem & falsum formaliter sumpta non sunt perfectio intellectus cùm sint ens rationis, quod non dicit perfectionem nec bonum, nam vt determinauimus in Quæstionibus nostris, in 4. Metaphysic. bonum est passio entis realis absoluti existentis in actu. Vnde patet quòd Iandunus non concludit contra responsionem datam ad mentem B. Th. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO III.

Num scientia de anima excedat omnes alias etiam Mathematicas præter scientiam Diuinam.

Propter vtraque hæc, animæ historiam in primis vtique ponemus. tex. 1.

Scientia libri de Anima excedit oẽs alias partes scientiæ naturalis certitudine & nobilitate subiecti, excedere etiam dici potest omnes alias absolutè quò ad cõsiderationem principij omnis cognitionis & certitudinis, luminis scilicet intellectus agentis.

IN hac q. aduerte quòd ex textu Philosophi non possumus elicere hanc excedentiam quò ad omnes scientias absolutè excepta sola Diuina scientia, sed sufficit ad intẽtionem Philosophi quòd scientia de anima excedat omnes alias scientias siue noticias quæ tradũtur in aliis partibus scientiæ Naturalis: verùm qa & in primo sensu & in secundo textus Philosophi sustentabilis est, & videtur Comm. in fine comm. 1. huius Prooemij tenere primum sensum, inquit enim, Scientia de anima in his duobus, scilicet nobilitate subiecti & certitudine superat alias scientias præter Diuinam, & B. Tho. simul cum Egidio videtur tenere secundum sensum, vt patet in eorum expositionibus, ideo procedemus sic. Primò sustentabimus secundum sensum ad mentem B. Tho. Secundò declarabimus quomodo ad mentem Com. potest sustineri primus sensus. Tertiò soluemus quædam argumenta insurgentia contra determinationẽ, quam facturi sumus ad mentem B. Thom.

Quantùm ad primum aduerte quòd mens B. Th. & Egidij est, scientiam de anima excedere oẽs alias partes scientiæ Naturalis primò certitudine, secundò nobilitate subiecti. Quò ad certitudinem sic manifestatur, Supponitur dictum Commentatoris in 2. Meta. com. 16. quòd demonstrationes naturales non procedunt ex notioribus simpliciter, sed ex notioribus nobis, qui sunt effectus notiores, ex quo infertur quòd cùm effectus naturales nõ omnes sint nobis æquè noti, imò datur magna latitudo in huiusmodi notitia, illa pars scientiæ Naturalis erit certior quæ procedit ex effectibus magis notis nobis, & quos experimur in nobis habere, & per quos certiùs deuenimus in noticiam suarum causarum. Talis autem est scientia de anima, quæ procedit ex obiectis ad actus, ex actibus ad potentias, ex potẽtiis ad animę essentiam. Quilibet nostrum experitur se non solùm habere animam, sed quòd nutritur, quòd augetur, quòd sentit, quòd mouet se secundùm locum, quòd desiderat, quòd intelligit: & has operationes sapiens Physicus reducit in potentias, vt in proxima principia, demum in substantiam animæ, vt in primum principium: ergo certior est hæc scientia aliis partibus scientiæ naturalis. Præterea, in aliis partibus scientiæ naturalis procedimus per effectus extrinsecos, in hac autem per effectus nobis intrinsecos & intimos, ergo est certior: nec valet quod dicunt quidam, Licet experiamur in nobis habere hos actus, non tamen facile est eos reducere in causas suas, imò in hoc est summa ambiguitas. Dico enim ad hoc quòd in tota Philosophia Naturali hæc reductio est difficilis, sed difficilior est in aliis partibus quàm in hac parte si quis bene cõsideret. Quo modo autem stante hac responsione sit verum quòd dicit Philosophus scientiam de anima esse difficillimam declarabo infrà.

Quantùm ad excedentiam ex nobilitate subiecti nõ est difficile ostendere. Nam cùm omnia naturalia sint composita loquendo de substantiis naturalibus completis in specie, & compositum trahat nobilitatem à forma quæ dat esse, anima est nobilior qualibet forma merè naturali, sicut quod aliquo modo est immateriale nobilius est omnino materiali. Inter animas autẽ intellectiua est nobilior, quoniam propinquat substãtiis abstractis ex gradu intellectuali. Sed anima intellectiua in hac parte est præcipua consideratio vt patet in toto 3. libr. ergo excedit omnes partes scientiæ Naturalis in nobilitate subiecti.

Quantùm ad secundum aduerte quòd omnes reputant difficile posse saluare sensum Commentatoris. Confessum est enim ab omnibus demonstrationes mathematicas obtinere primum gradum certitudinis & secundùm naturam & quò ad nos, ergo hæc scientia non excedit omnes præter diuinam: licet autem sit difficile, tamen potest saluari sic dictum Comm. Est intelligendum collectiuè & non diuisiuè, videlicet quòd scientia de anima superat in his duobus simul sumptis, scilicet certitudine & nobilitate subiecti omnes scientias, etiam Mathematicas præter Diuinam. Nam licet Mathematicæ superent certitudine demonstrationis, tñ plus proportionaliter hæc scientia superat Mathematicas nobilitate subiecti quàm superetur certitudine demonstrationis, & sic absolutè in his duobus simul

ſumptis ſcientia de anima ſuperat Mathematicas. Hoc modo ſolent Commentiſtæ præcipuè Burlæus ſaluare dictum Comm. Mihi autem magis videtur conſonum quod dicit Albertus in 1.de Anima Tract.1.c.2.videlicet ꝙ hęc ſcientia eſt certior, quia tradit noticiam de eò, à quo etiam Mathematicæ trahunt certitudinem, & hæc eſt lux intellectus ſiue lumen intellectus agentis. Ad illud enim lumẽ certificatur, inquit Albertus, quicquid certè ſcitur, & tunc ſciri iudicatur, quando illi conueniens inuenitur. Cùm igiť ſcientiæ non ſolùm Naturales & Morales, ſed & Mathematicæ accipiant certitudinem ab intellectu agente, cuius natura ſcrutatur in hac ſcientia, vt patebit in lib.3.hac de cauſa eſt certior. Hæc dicta ſint pro ſuſtentatione dicti Com. Quod ſi quis melius inuenerit, cedo.

Quantùm ad tertium, aduerte quòd contra determinationem factam ad mentem B. Tho. & Egidij inſurgunt tres inſtantiæ. Prima eſt, Quia libri de Phyſico auditu videntur habere demonſtrationes certiores, eò ꝙ minus applicãtur ad materiam, nam Philoſophus in eis pertractat de ente mobili ſimpliciter, id eſt, non applicantè. Quantò autem aliquid eſt minus applicatum ad materiam videtur eſſe certius, quoniam materia eſt principium tranſmutationis & variabilitatis ex 8.Metaphy.tex.4.

Reſpondetur, Hìc non loquimur de certiori demonſtratione ſecundùm naturam, ſed quò ad nos: vnde licet quod eſt minus applicatum materiæ poſſit eſſe certius ſemper ſecundùm ſe, non tamen ſemper quò ad nos, & in propoſito dico quòd in ſcientia de anima conſiderantur effectus notiores nobis: ex quibus deducimus cõcluſiones, in ſcientia autem de Phyſico auditu deducimus concluſiones ex minus euidentibus quàm ſint actus animæ. Deducimus enim ex diffinitione, formæ & materiæ & motus & naturæ & tẽporis & loci, &c. quæ non multùm conſtant nobis, inſtantia ergo non concludit niſi de certiori ſecundùm ſe, & nos intendimus de certiori quò ad nos.

Secunda eſt, quia liber 8.Phyſicorũm videtur habere nobilius ſubiectum, habet enim motorem primum, ſimiliter liber de Animalibus videtur habere nobilius ſubiectum: animal enim nobilius eſt quàm anima, eò quòd totum includens partem eſt nobilius parte.

Reſpondetur, Licet primus motor vt ſubſtãtia abſtracta & completa in natura ſua ſit nobilior anima, non tamen vt eſt primus motor & vt ſub ratione primi motoris conſideratur. Sicut enim animare & viuificare nobilius eſt quàm mouere, ſic eſſe principiũ vitæ nobilius eſt quàm eſſe principium motus: & quoniam in 8.Phy. conſideratur de primo motore vt mouet & in libro de anima conſideratur de anima, vt animat, ideo inſtãtia non valet. Ad aliud de ſubiecto in libr.de Animalibus, dico ꝙ licet anima ſit quid nobilius quàm anima, quia includit animam & aliquid plus, tamen originatiuè anima eſt nobilior, eò quòd tota perfectio, cõpoſiti pendet à forma. Vnde & Com.in 7.Metap.com.7.dicit formam eſſe magis ens quàm compoſitum, quod intelligendum eſt ſecundùm independentiam, perfectio enim principiati pendet à principio, & non econuersò.

Tertia eſt, Forma cæli quæ eſt forma merè naturalis eſt nobilior anima, quoniam complet appetitum materiæ, ita ꝙ non eſt in potentia ad aliam formam, & conſtituit cælũ incorruptibile, & vigoroſiſſimum, vt demonſtratur ex effectibus cauſatis in hoc mundo inferiori à corpore cæleſti, ergo non eſt verum quod dictum eſt, ſcilicet animam eſſe nobiliorem quacunque forma merè naturali.

Reſpondetur, Hanc inſtantiam iam ſoluimus in li.12.Metap.q.16.vbi locuti ſumus de animatione cæli, & aduerte ꝙ inſtantia oſtendit formam cæli eſſe nobiliorem quò ad modum actuandi materiam, ſed non quò ad gradum eſſendi: in quo ſenſu tenemus animam eſſe nobiliorem quacunque forma naturali: Nobilius eſt enim principium eſſendi, & viuendi q̃ eſſendi ſolùm. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO IIII.

Num ſcientia de anima ſit vtilis omnibus ſcientiis & præcipuè ad confirmanda prima principia, vt dicit Commen.

VTilitãt ad veritatẽ omnem cognitio ipſius multũ proficere.

IN hac q. non cadit multa difficultas, ideo me expediens ſic procedo. Primò ponitur diſtinctio de vtili. Secundò ex diſtinctiõe declarabitur in quo ſenſu hæc ſcientia eſt vtilis & in quo non. Tertiò remouebitur dubium.

Quantùm ad primum aduerte, quòd Auic.in primo ſuæ Meta.c 3.intendens manifeſtare quomodo Metaphyſica eſt vtilis ad alias ſcientias, ſic diſtinguit, Vtile dicitur dupliciter. Primò, Illud eſt vtile quod non eſt gratia ſui ſed propter aliud, & actiones ſuæ non ſunt propter ipſum ſed propter aliud ad quod vt ad nobilius ordinatur, & hæc vtilitas dicitur propriè ſeruitus, & quod hac vtilitate eſt vtile dicitur inſtrumentum & ſeruus: ſic gladius eſt vtilis militi, equus homini, ſeruus domino, quoniam hæc omnia ali- quod nobilius reſpiciunt. Secundò dicitur vtile quod licet ſit gratia ſui & non ordinetur ex ſui natura ad alterum, tamen prodeſt alteri aut regendo aut adiuuando aut firmando ipſum, & hæc vtilitas non eſt ſeruitus ſed profectus, & hoc modo ſuperius poteſt eſſe vtile inferiori, vt dominus ſeruo, pater filio, inquantùm regit & prouidet illi.

Eſt vtilis ſcięti a de Anima omnibus ſcięti is nõ quidẽ ſer uili vtili tate. ſed quia eo ea cõmẽdiùs acquirũtur omnes aliæ artes & ſcięti æ & præcipuè quò ad noticiam & confirmationem primi principij.

Ex hac diſtinctione dico ſcientiam de anima non eſſe vtilem aliis primo modo, quoniam cùm ſit ſpeculatiua eſt gratia ſui & ex ſe non ordinatur ad aliam nec ſeruit alteri. Iſtæ enim conditiones potius conueniunt ſcientiæ practicæ, & inter practicas ſubordinatas, inferior eſt vtilis ſuperiori vt frænefactiua equeſtri, equeſtris militari, militaris ciuili, quoniam inferior eſt ſicut inſtrumentum ſuperioris: eſt autem vtilis ſecundo modo, quoniam quæ conſiderantur in hac ſcientia proficiunt ad habendum & acquirendum alias ſcientias, &, vt dicit Alber.in 1.de Anima, Trac.1. c.2.ad veritatem quidem omnium proficit, quia in ea conſideratur intellectus agens in quo eſt examen veritatis reſpectu quorumcunque ſcibilium, proficit autem Naturali ſcientiæ, eò quòd ipſa eſt pars nobiliſſima ſcientiæ naturalis, & quoniam anima eſt principium formale omnium animatorum & ſine noticia animæ, non poteſt haberi noticia de animatis, quoniam forma eſt principium eſſendi & conoſcendi. Proficit & ſcientiæ Diuinæ, quoniam hìc traditur noticia de intellectu, per quem deuenimus in noticiam intellectuum ſeparatorum: proficit & Morali, quoniam hìc datur noticia de partibus animæ, in quibus ꝓt eſſe vicium & virtus, & in qua parte ſtat electio & conſilium & multa alia, & de paſſionibus circa quas locantur virtutes. Proficit Mathematicis, quoniam lumine intellectus firmantur principia ſua. Proficit vniuerſaliter omnibus ſcientiis, vt dicit Com.in com.2. quia facit acquirere confirmationem in primis principiis, in quibus fundantur omnes ſcientiæ. Nam ex hac ſcientia acquiritur cognitio cauſarũm primarum propoſitionum, & cognitio alicuius per cauſam eſt magis firma quàm ſui eſſe tantùm.

Sed cõtra hoc dictũ Com. inſurgit dubium. Nam ſi prima principia habent cauſam ſunt demonſtrabilia, quod eſt falſum ex 4.Meta. & in 1.Poſte. Conſequentia patet, qm̃ demonſtratio eſt eorum quorum eſt altera cauſa ex 2.Poſter.

Aduerte ꝙ Iand.in 1.li.q.5.propter hoc argumentum cõcedit ꝙ prima principia, vt ſunt quædam ſpeculabilia, & vt ſunt in intellectu poſſibili vt in ſubiecto, & vt cauſæ eorũ in intellectu ſunt intellectus agens & intentiones imaginatæ, ſunt demonſtrabilia, verùm quia apud Philoſophum in nullo ſenſu reputantur demonſtrabilia, cùm ſint primò notiſſima, ideo aliter dicendum puto. Aduerte igitur ꝙ prima principia habere cauſam poteſt intelligi dupliciter. Primò ꝙ habeant cauſam formalem, non quidẽ realiter ſed ſecundùm rationem, & voco cauſam formalem fm rationẽ omne illud ex quo, vt magis noto, aliquid deducitur, ſiue illud ſit magis notũ fm ſe & quò ad nos, ſiue quò ad nos tm̃. Secundò ꝙ habeant cauſam nõ formalem modo expoſito ſed productiuã vel ſubiectiuam, & voco productiuam cauſam omne illud, virtute cuius aliquid producit, ſubiectiuã aũt in quo recipit. Dico igitur ꝙ Com. per cognitionẽ cauſarũ primarum propoſitionum, non intendit de cauſa formali, qm̃ cùm ſint primò cognita nõ poſſunt cognoſci ex notioribus, ſed de cauſa productiua & ſubiectiua. Productiua quidem eſt lumẽ intellectus agẽtis quo ſimpliciter aſſentimus primis principiis, vt determinabimus in 3.de Anima, ſubiectiua autem eſt intellectus poſſibilis, ĩ quo recipitur omnis habitus intellectualis, & quoniam ĩ 3. de Anima pertractatur de natura vtriuſq; intellectus, dicit Com. ꝙ ex hac ſcięntia acquiritur cognitio cauſarũ primarũ propoſitionũ, ex cõſequenti dat iuuamentũ omnibus ſcientiis, qm̃ fundãtur ſuper prima principia, & illa habent ſtabilitatem ex lumine intellectus agentis, qui ſolùm in hac ſcientia cõſideratur: nã licet aliæ ſcientiæ fundentur & innitãtur primis principiis, non tamen cõſiderant cauſam huius aſſenſus: ſed hoc ſpectat ad 3.de Anima. Ad argumentum ergo negatur cõſequentia, ad probationem dico ꝙ Philoſophus intendit de cauſa

causa formali mõ quo declarauimus & non de sola causa ꝓductiua vel subiectiua. Hæc de ꝓsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO V.

Num scientia de anima sit difficillima.

Omninò autem & penitùs difficillimorum est accipere aliquam fidem de ea. textu 4.

Scientia de anima quo vegetatiua & sensitiua facilior est omnibus partibus scientiæ naturalis, vt aũt intellectiua difficilior quidẽ est omnibus scientiis non ratione sui, sed nostri intellectus.

IN hac q. aduerte ꝙ difficultas pendet ex supradictis, nã determinatum est in q. 3. ꝙ hęc scientia excedit alias partes scientiæ naturalis non solùm nobilitate subiecti, sed etiam certitudine demonstrationis. Talis aũt certitudo videtur minuere difficultatem sciendi, vnde diuinam scientiam reputamus difficillimam: quia difficillimum est probare & inuestigare abstractorum substantiam & proprietates. Hæc ergo duo videntur repugnare, ꝙ sit certior & sit difficillima. Vt igitur euitetur hæc repugnantia sic procedendum est. Primò ponentur duæ distinctiones. Secundò ex eis declaratur quomodo sit difficillima & qũo non, & sic clarum erit quòd nulla est repugnantia in textu Philosophi. Tertiò soluentur quædam dubia.

Prima distinctio est hæc, Difficultas sciendi potest prouenire ſm doctrinam Phil. & Com. in 2. Meta. tex. 1. & vt manifestauimus in li. 2. Metaph. in q. 2. aliquando ex parte rei, vt quando res imperfecta est, vtpotè potentialis aut habẽs actum semper admixtum potentiæ, aut quia non dicit aliquam realitatem, aut quia merè respectiua sunt, aut priuatiua entia. His de causis difficile est nobis scire naturã materiæ primæ & motus & infiniti & temporis & entis rationis & relationum & priuationum. Aliquando ex parte nostri intellectus, qui vltimum gradum tenet in intellectualibus, cuius cognitio incipit à sensu, & fine phantasmate nõ intelligit, vt declarabitur in li. 3. vnde hęc materialia sunt sibi proportionata, quę aũt sunt immaterialia, licet in se sint valdè scibilia ex perfectione entitatis suæ, & quia sunt semper actu & simplices actus, tñ quia non cadunt sub sensu, de eis paruam cognitionẽ & cum magna difficultate habemus: ex hoc prouenit ꝙ si datur forma informans materiam, cuius operationes non cadant sub sensu, sed sint eleuatæ super materiam, quales sunt actus intellectuales, difficultas sciẽdi nõ erit ex parte talis formę, cũ sit ꝓfectior in ter formas rerũ inferiorũ, sed ex parte nostri intellectus.

Secunda distinctio, Anima propriè dicta, s. quę est actus corporis physici, &c. diuiditur in vegetatiuam, & sensitiuã, & intellectiuam, vt pertractabimus in li. 2. ex quibus vegetatiua est parũ immaterialis, eò ꝙ exercet operatiões suas per qualitates naturales actiuas, sensitiua aũt magis immaterialis, qm̃ principiũ sentiẽdi nõ est qualitas naturalis, sed spiritualis, q̃ dicit̃ species intẽtionalis obiecti, intellectiua verò adhuc immaterialior est, eò ꝙ vt intellectiua nõ exercet actũ ꝓ organũ, nec principiũ sui actus est species intẽtiõalis repræsentatiua ídiuidui, sed soli⁹ naturæ vniuersalis.

Ex his distinctionibus dico ad propositũ quæsitũ ꝙ scię tia de anima applicando ad vegetatiuam & sensitiuam nõ est difficillima, qm̃ non excedunt multùm materiam, & actus earum cùm sint per organum, cadunt sub sensu, vnde iudicium fiendum est de illis, sicut de quidditatibus materialibus, quæ qm̃ proportionatæ sunt nostro intellectui nõ sunt difficillimæ ad cognoscendũ. Applicando aũt ad animam intellectiuam, dico ꝙ est difficillima, nõ ex parte rei, vt tenet Iaud. in 1. li. in q. 6. opinatur. n. intellectum possibilẽ esse ens in pura potẽtia vt materia, cuius error manifestabitur in li. 3. quando loquemur de natura animæ & intellect⁹ contra Auer. quem in omnib⁹ conatur Iand. defensare. Sed ex parte nostri intellectus, eò ꝙ vt intellectiua excedit omninò materiam, & eius actus non recipiuntur in corpore, nec sub sensu cadunt, ideo difficillimum est inuestigare naturam eius. V. g. Si habet esse ante corpus, si remanet post corpus, si intellectus est in sola anima, an in coniuncto. Idem dico de intelligere, si intellectus distinguitur à sensu & à phantasia, & multa alia circa quæ dubitatum est ab Antiquis & nondum sunt firmata: & hæc manifestabuntur in 3. lib. quando pertractabimus de anima, de intellectu, de actu suo, de conceptu, de specie, de obiecto. Ex his apparet ꝙ in dictis Philosophi nulla est vera repugnantia: nam licet tota scientia de Animæ sit difficilis, quia vt dicit Phil. in hoc 1. li. in tex. 4. difficile est inuenire substantiam, & quod quid est animæ & de accidentibus suis, i. potẽtiis noticiam habere, tñ scientia de anima vt vegetatiua & sensitiua cõparata aliis partibus scientiæ naturalis, & certior & minus difficilis est, scientia aũt de anima vt intellectiua est, & incerta & summè difficilis est, qm̃ semper dubitatum est à sapientibus an exeat in esse per generationem, vel aliter, an sit æterna, an incorruptibilis, an vna, aut plures, an simplex, an composita ex intellectu possibili & agente, vt ex duabus partibus essentialibus.

Sed contra hanc determinationem insurgunt dubia, & primò videtur ꝙ scientia de materia prima quę traditur in 1. Phys. & in 8. Meta. sit difficilior quàm scientia de Anima, nam materia prima est maximè elongata ab actu, aĩa autẽ intellectiua est actus. si ergo vnũquodque est cognoscibile ex 9. Meta. inquantùm est actu constat scientiam de materia prima esse difficiliorẽ hac scientia, vt etiam applicatur anima animæ intellectiuæ.

Iand. in 1. li. in q. 6. concedit hanc scientiam esse ita difficilem ex parte rei, i. ex parte animæ intellectiuę, sicut sciẽtia de materia prima, eò ꝙ sequens mentem Com. tenet animam intellectiuam respectu intellectus possibilis esse ens in pura potentia, sicut & materia prima. Sed hunc errorem excludemus cùm loquemur de natura animæ intellectiuæ contra Commentistas. Nos igitur respondentes dicimus argumentum concludere maiorẽ difficultatem ex parte rei, i. materiæ primæ cùm sit ex se nullo modo actu nec actus, non aũt concludit ex parte nostri intellectus, qm̃ substantia animæ vt intellectiua est, nec operationes suæ, quæ non explentur ꝓ organum, cadũt sub sensu. Sed materia prima licet non ſm se, tñ vt est subiectum transmutationis & motus quem dicemus in 2. li. esse sensibile per se cadit sub sensu, per transmutationem autem cognoscimus materiã primam ex 1. Phys. tex. 62. & in 8 Meta. Quia igitũr materia prima ratione transmutationis magis cadit sub sensu, quàm anima intellectiua ratione cuiuscunque operationis suæ, ideo scientia de ea ex parte nostra, sed non ex parte sua est difficilior aliis partibus scientiæ naturalis.

Secundò videt̃ ꝙ hæc scientia sit magis difficilis quàm scientia de intelligentiis, qđ tñ videt̃ repugnare Philosopho, q in 2. Meta. tex. 2. assimilãs intellectũ nostrũ oculo noctuæ facit, mentionẽ solùm de manifestissimis naturæ, i. de separatis & nõ de anima nostra. Consequẽtia aũt probat̃, qm̃ Metaphysica non est difficilis, nisi respectu nostri intellectus, cùm abstracta sint maximè intelligibilia ꝓp immaterialitatem, sicut & sol est maximè visibilis ex se. Scientia autem de anima intellectiua est difficilis ex parte sui, & ex parte nostri, quia vt dictum est non cadit sub sensu.

Iandunus concedit hanc scientiã esse difficilem ex parte animæ & ex parte nostra, quod tu non concedes, vt dixi in responsione ad præcedens, sed tm̃ ex parte nostra. Cum hoc tñ stat ꝙ non sit difficilior Metaphysica, qm̃ actio intellectualis intelligentiæ est magis elongata à sensu quàm intellectio animæ intellectiuæ, qm̃ vt coniuncta non intelligit sine phantasmate, quod est quoddam sensatum, quod non contingit in intelligentia. Qñ igitur dicit Philosoph⁹ scientiam hanc esse difficillimam non accipias absolutè, sed respectu aliarum partium scientiæ naturalis. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO VI.

Num sit vna communis via inuestigandi quod quid est, & quæ sit illa apud Aristotelem.

Fortassis alicui videbitur vna quędam methodus esse de omnibus, de quibus volumus substantiam cognoscere tex. 4.

Vna quæ dã cõmunis est via inuestigãdi quod quid est absolutè, in specie aũtnõ est vna sola, & certa via sed in omnibus scientiis specie distinctus, ꝙ prius est difficaien di modus

IN hac q. sic procedemus. Primò ponetur vna distinctio. Secundò duæ conclusiones responsiuę. Tertiò respondebitur cuidam dubio.

Quantùm ad 1. distinctio est hęc, Quod quid est duplici ter potest considerari. Primò absolutè, vniuersaliter. Secundò in particulari, vt quod quid est lineę, & hominis, & terræ, & animæ, &c.

Quantùm ad 2. sit hæc prima conclusio, Ad inuestigandum quod quid est absolutè datur certa via & vna communis doctrina: hęc declarata est à nobis in 7. Meta. in q. nostris, vbi docuimus de mente Phil. ex quibus prædicatis cõstare debet ipsum quod quid est, & quomodo ɔstat ex propria differentia, & próximo genere vel ex primo genere & differentiis pluribus, vsque ad specificam. Exemplum primi, Homo est animal rationale: exemplum secundi, Homo est substantia corporea animata sensitiua rationalis, & qua via inuestigãdũ est ꝓximũ gen⁹, ac ꝓpria differẽtia. Tu igitur vide quæ illic scripsimus. Sed de modo inuestigãdi proprium gen⁹ & differentiã dicemus in 3. loco huius quæsiti.

Secũda cõclusio, Ad inuestigandũ quod quid est in spe

cie,non ꝑt dari vna ſola & incerta via,ſed in diuerſis ſcien tiis eſt diuerſa.Probatur,Diuerſæ ſciẽtiæ habent diuerſum modum diffiniendi ſua diffinibilia, vt naturalis ꝑ materiã &formam,Mathematicus ꝑ ſolam formam,vt docet Phil.i 2.Phyſ.tex.15.& Logicus ꝑ ſolam formã. Vnde de hoc quæ remus infrà,in tex.16.Prętereà,ſubſtãtię cõpletæ in ſpecie, i.quæ non habent rationẽ partis,vt homo & leo,diffiniunt̃ per prædicata intrinſeca &quidditatiua,formæ aũt &accidentia ꝑ ſubiectũ,quod nõ eſt de eſſentia eorum,vnde dicunt̃ diffinitiones ꝑ additamentum,& de his locuti ſumus in 7.Meta. in Quæſt.noſtris, nulla aũt eſt vna cõis ſcientia, neque ſpecialis,quæ cõſideret propria & intrinſeca principia cuiuſlibet diffinibilis:prout ſunt ſibi propria,nã, vt determinauimus in 1.Meta.in quæſt.noſtris,Metaphyſica,quæ eſt cõis ſciẽtia , nõn conſiderat rerum quidditates quò ad prædicata propria,ſed vniuerſaliſſima:ſcientię aũt particulares immorãtur in ſuis ꝓpriis principiis,quia non eſt maior ratio ꝙ vna magis conſideret de ꝓpriis principiis omnium diffinibilium,quàm alia,non ergo poteſt dari vna cõmunis via diffiniendi & venandi, quod quid eſt in ſpecie, vnde Alber.in 1.de Anima, Tract.1.c.3.inquit, Quoniam rerum diuerſarum diuerſa ſunt principia eſſentialia, ſicut alia ſunt principia numerorum,& alia planarum ſuperficierum,ſecundùm illa propriè variantur diffinitiones.

Quantùm ad 3.aduerte ꝙcontra primam concluſionem inſurgit dubium,nam ſi eſt vna cõmunis via venandi quod quid eſt,dubitatur quæ ſit illa ſecundùm Philoſophum.

Ad hoc videt reſpõdere Com.in com.5.huius 1.li. vbi dicit ꝙ apud Hipocratem , videtur eſſe demonſtratio , apud Platonem diuiſio.Ariſt.autem dedit in Poſter.viam cõpoſitionis.Idẽ dicunt B.T.& Albert.& Egid.in expoſitione tex. 4.Sed difficile eſt ſuſtinere qũo hæc expoſitio & reſponſio poſſit ſtare.Nam Phil.in 2.Poſter.in tex.18.& 19.dicit perutilem eſſe diuiſionem ad inueſtigandum quod quid eſt. Sic enim inquit,Congruum aũt cùm totum aliquod aliquis negocietur departiri genus in atoma ſpecie primã.Item tex. 19.ſic dicit, Diuiſiones aũt quæ ſunt fm differentias vtiles ſunt in his.Non ergo videtur Phil.reprobare viam demonſtratiuam & diuiſiuam & tenere compoſitiuam.

Ad huius euidentiam aduerte ꝙ Phil.in 2. Poſter. tex.3. probauit quod quid eſt non poſſe demonſtrari de eo cuius eſt,qm̃ ſemper ſequeretur petitio principij,ideo hanc viam vt inutilem reliquit.In tex.aũt 4. ꝓbauit ꝙ non poteſt probari ſyllogiſmo diuiſiuo, ideo hanc viã ſyllogiſticæ diuiſionis,vt inutilem reliquit,& ſi prima via fuit Hipocratis &ſecunda Platonis,implicitè reprobauit eos,non.n.fit expreſſa mentio de eis.In tex.aũt 17.vſque ad te.22.inueſtigãs fm propriam opinionem qũovenaẽ quod quid eſt amplectitur duas vias.Prima eſt via diuiſionis,ſ.diuidendo genꝰ in differentias ſuas,vt volẽs diffinire hominẽ,cognito ꝙ eſt ens, quod eſt ſubſtãtia,diuidit ſubſtantiã ꝑ corporeã & incorporeã,habito ꝙ eſt ſubſtãtia corporea diuidit ꝑ animatam & inanimatã,habito ꝙ eſt aĩata diuidit ꝑ ſenſitiuã,& non ſenſitiuã,habito ꝙ eſt ſenſitiua,diuidit ꝑ rationalẽ & irrationalẽ,& hic eſt ſtatꝰ. Sed aduerte ꝙ hæc eſt via ſimplicis diuiſionis,& nõ ſyllogiſmi diuiſiui,&in hoc differt opinio Phil.ab opinione Platonis,ſi tñ Plato ſic ſenſit:qđ nobis nõ ꝟſtat. Via ſcđa ſumpta à Phil.eſt via ꝟpoſitionis,ſiue collectionis,ſ.ſimul colligere cũ primo genere oẽs differẽtias vſque advltimã ꝟueniẽtes diffinibili relictis oppoſitis,ſic hõ eſt ſubſtantia corporea aĩata ſenſitiua rationalis.Ex his patet ꝙ fm Phil.via venandi quod quid eſt,eſt diuiſa & collectiua,quam appellat Com. cõpoſitionis viã:ſed diuerſimodè,nam via diuiſiua eſt inchoatiua, via aũt collectiua ſiue via ꝟpoſitionis,eſt,quæ ꝑficit,format & cõplet qđ q̃d eſt.

Sed dices,Si Phil.vtitur vtraq; via,quare Com.nominat ſolùm viã ꝟpoſitionis quam attribuit Philoſopho in Poſte.

Ad hoc dico ꝙ Phil.nonvtitur via diuiſiua,niſi quia prę cedit &ordinatur ad viam cõpoſitionis,vt patet in 2.Poſt. in tex.19.vbi poſtquàm dixit ꝙ diuiſiones quæ ſunt fm differentias ſunt vtiles in his, ſubdit qũo ſunt vtiles dicens, Vtiles aũt ſunt vtique ſic ſolùm ad colligendum quod q̃d eſt. Patet ergo ꝙ ordinat diuiſionem ad collectionem per quam,vt dictum eſt,completur quod quid eſt.Vbi aũt ſunt duo & primum propter ſecũdum, videtur eſſe ſolùm vnũ. Quia ergo diuiſio non quæritur niſi propter compoſitionem,ideo Com.de mente Phil.non nominauit niſi compoſitionis viam. Patet etiam ex his falſam eſſe reſponſionem Ianduni quam dat præpoſito dubio in primo de Anima, q. 7.Arbitratur.n.ꝙ qñ Com.dicit viam Ariſt. eſſe viam compoſitionis per ly Viam compoſitionis intelligat viam compoſitam ex diuiſione & demonſtratione, quod eſt alienum à mente Philoſophi,vt tibi manifeſtum erit,ſi leges in 2.Poſter.tex.18.vſque ad tex.22.Illic.n. inuenies ꝙ accipit diuiſionem differentiarum,& compoſitionem pro collectione differentiarum conuenientium diffinibili relictis oppoſitis.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VII.

Num vniuerſale nihil ſit,aut poſterius ſingularibus.

Animal autem vniuerſale,aut nihil eſt,aut poſterius. text.8.

Vniuerſale, aut nihil eſt in rerũ natura, aut poſterius notum eſt ſuis ſingularibus: vel vniuerſale aut nihil i.vniuerſalent genus nihil eſt, cũ nõ dicat vnã natura. aut poſterius, eſt quoad ſuum cõceptum generis: vel vniuerſalent intentio poſterius eſt ſingularibus, prius aũt eſt vt natura, & res.

IN hac q. aduerte ꝙ difficultas eius pendet ex multiplici & varia Expoſitorũ ſententia:nã Com.exponit vno modo,Egid.alio,& B.T.alio,& Iandun.alio, & omnes quidem rationabiliter præter Iand. vt videbis, ideo ſolam eiꝰ opinionem relinquemus,& ſoluemus rationes ſuas.

Quantùm ad mentem Com.aduerte qñ 1.de anima com. 8.ibi,Demonſtratur per hoc ꝙ ipſe non opinatur,ꝙ diffiniones generum & ſpecierum ſint diffinitiones rerum vniuerſalium exiſtentium extra aĩam,ſed ſunt diffinitiones rerum particularium extra intellectum, ſed intellectus eſt,q agit in eis vniuerſalitatem, quaſi dicat, Et non attribuitur eſſe diffinitionum ſpeciebus & generibus,ita ꝙ illæ resvniuerſales ſint exiſtentes extra intellectum,viuum.n.vniuerſale,aut nihil eſt omninò , aut eſſe eius eſt poſterius ab eſſe rerum ſenſibilium,ſi eſt aliquid vniuerſale ens per ſe,& dicit hoc,quia apparet hîc ꝙ diffinitiones ſunt de iſtis rebus ſenſibilibus exiſtentibus extra intellectum,& tunc aut non ſunt res vniuerſales exiſtentes per ſe vt Plato dicebat, aut ſi ſunt, eſſe earum non eſt neceſſarium in intelligendo ſub ſtantias rerum ſenſibilium,quaſi diceret,ꝙ nõ curat in hoc loco quomodocunq; ſit, cùm apparet ꝙ iſtæ diffinitiones non ſunt niſi in rebus particularibus exiſtentibus extra animam fm ꝙ apparet, hinc eſt ꝙ aut non ſunt omninò, aut ſi ſunt poſtremum ſunt,i.ſunt poſteriores à rebus ſenſibilibꝰ, qm̃ ſi præcederent eas ita ꝙ eſſent cauſæ earum non poſſemꝰ intelligere ſubſtãtias rerũ ſenſibiliũ niſi poſtq̃ habuiſſemus fidẽ ſui eſſe,ſicut eſt diſpoſitio de aliis cauſis rerũ exiſtentibus in eis,ſ.forma & materia.Hæc Commentator.

Et intẽdit exponere dictũ Philoſophi hoc modo, Illud viuum,id eſt animal Platonicum , quod ponitur ſeparatũ, aut nihil eſt,quaſi dicat,Eſt chimæricum.Aut ſi eſt,eſt poſterius quò ad intellectionem,i.eſt poſteriꝰ intellectum quàm ſingularia ſenſibilia. Quod probat Com.cùm dicit, Qm̃ ſi præcederent, &c.& intendit hanc rationem, Si vniuerſale Platonicum eſſet de quidditate rerum ſenſibilium exiſtentium extra intellectum,ſicut forma vel materia,non poſſemus eas cognoſcere ignorato vniuerſali Platonico. Hoc autem eſt falſum,cognoſcimus.n.vt apparet,Sortem & Platonem ſine illo vniuerſali,ergo vel nihil eſt,vel eſt poſteriꝰ notum ſuis ſingularibus.Aduerte igitur ꝙ ly Poſterius fm Com.non refertur ad eſſe reale illius vniuerſalis,ſed ad eſſe cognitum.Vnde dixit , ꝙ Philoſophus non curat in hoc loco quomodocunque ſit, dummodò concludat ꝙ ſiue habeat eſſe prius, ſiue poſterius, tamen eſt poſterius notum ſuis ſingularibus.

Sed in expoſitione Com.ſuprà recitata,ſunt duæ propoſitiones dubiæ,quas neceſſe eſt bene conſiderare,vt earum veritas appareat.

Prima eſt hæc,Diffinitiones generum & ſpecierum non ſunt diffinitiones vniuerſalium exiſtentium extra animam, ſed ſunt diffinitiones particularium extra intellectũ. Hæc Commentator , ſed hoc videtur repugnare Philoſopho in 7.Meta.tex.35.vbi vult ꝙ diffinitiones dentur de vniuerſalibus & non ſingularibus.Vnde inquit,Singulare non eſt diffinibile,ſed ſenſu attingibile.

Ad hoc dicitur ꝙ ſingulare ſiue particulare, dupliciter poteſt cognoſci.Primo,modo particulari & ſingulari,i. vt eſt coniunctum conditionibus indiuiduantibus, & ſic de eo non eſt diffinitio,ſed cognitio ꝑ ſenſum. Secundo,modo vniuerſali, i.inquantùm conſideratur ſine conditionibꝰ indiuiduantibus & vt ſic actione intellectus fit vniuerſale & vniuerſaliter concipitur, & hoc modo de particulari ſecundùm eſſe quod eſt vniuerſale ſecundùm conceptum datur diffinitio , & ſic intellexit Commentator vt patet conſideranti illud commentum , & hoc dixit ad deſtruendum ſenſum Platonis, qui ponebat non ſolùm particulare habere eſſe extra intellectum, ſed & vniuerſale per ſe exiſtens

existens extra singularia.

Secunda est hæc, Sed intellectus est qui agit vniuersalitatem in eis: hoc videtur falsum, nã vniuersalitas, vt declaratum est in 6. Meta. in q. nostris & in Trac. de Transcendentibus, est purũ ens rationis. Tale aũt ens à nullo fit, qm̃ omne habens causam efficientem est ens reale, vt declarauimus in eodem loco de mente Heruæi in Quoli. 3. in q. 1.

Ad hoc dicitur ꝙ contingit aliquid fieri ab intellectu dupliciter. Primò per se, & primò, eò ꝙ ad ipsum terminatur actus intellectus, & hoc modo non fit ab intellectu vniuersalitas, sed potiùs conceptus & habitus scientiæ. Hæc autem sunt entia realia, quia sunt in prædicamento qualitatis, & sunt subiectiuè & nõ obiectiuè ĩ intellectu. Quid aũt sit, esse obiectiuè & subiectiuè in intellectu, iã declarauim⁹ in Trac. de Transcendentibus. Secundò fit aliquid ab intellectu secundariò & consequenter, sicut qui per se facit album consequenter facit simile, & hoc modo dicitur intellectus facere vniuersalitatem: nam ex hoc ꝙ format conceptum de homine sine conditionibus indiuiduantibus, consequitur quædam vniuersalitas prædicandi de pluribus, vnde in rei veritate magis congruum esset dicere vniuersalitatem consequi actum intellectus, quàm fieri ab intellectu quoniam fieri propriè est solius entis realis.

Quantùm ad mentem Egidij aduerte ꝙ sensus suus stat in hoc, Supponitur ex 7. Phys. ꝙ animal genus nõ dicat vnã naturam, species auté specialissima quantùm sit ex se dicit vnam naturam, nec plurificatur per differẽtias, aut gradus formales, sicut plurificatur gen⁹ in speciebus, sed solùm in indiuiduis per materiam, vt determinauimus in 12. Meta. in Quæst. nostris. licet aũt gen⁹ nõ dicat vnã naturam: dicit tñ vnũ ϙceptũ formatũ ab intellectu abstractũ à singularib⁹, & tũc sic exponit dictũ Phil. Animal vniuersale, i. vt est gen⁹, aut nihil est, s. in re quãtũ ad fundamẽtũ cũ nõ dicat vnã naturã: aut posteri⁹ est, s. singularib⁹, quãtũ ad cõceptũ genericũ cũ sit abstractũ à singularib. ꝑ actionẽ intellect⁹.

Sed aduerte ꝙ hæc expositio videtur diminuta. Nam licet declaret sensum Philosophi quantùm ad vniuersale genericum, non tñ quo ad vniuersale specificum, quod secundum se dicit vnam naturam. Cùm ergo Philosoph. loquatur de quolibet vniuersali, vt patet cùm dicit in verbis vltimis illius tex. Et si aliquod commune aliud prædicetur, debuit Egidius declarare vniuersaliter, si vniuersale nihil est, aut posterius suis singularibus.

Quantùm ad mentem B. T. aduerte ꝙ exponens dictum tex. loquitur de vniuersali tam generico quàm specifico, & intẽdit hãc distinctionẽ, Vniuersale sumitur dupliciter. Primò pro natura, vt res est, putà id quod est animal, id qđ est homo. Secũdò ꝑ natura vt subiecta intẽtioni vniuersalitatis, putà animal, vt genus, homo, vt species. Quando dicit Phil. Animal, & sic quodlibet aliud commune aut nihil est aut posterius, si sumatur secundo modo constat ꝙ est posterius, quia illa intentio vniuersalitas est collecta ex singularibus, & in hoc omnes Peripatetici cõueniunt: si aũt sumatur 1. modo dicit B. Th. ꝙ est aliquid, & est prius. Tu tñ non intelligas ꝙ sit prius & aliquid separatim existens extra singularia. Hoc enim esset Platoni. Sed dicitur esse aliquid & prius, licet sit in suis singularibus, sicut potentiale est prius actuali. vel vt alij declarant, Sicut illud dr̃ esse prius, à quo non conuertitur subsistendi consequentia, vt duo sunt priora tribus. Sic dicitur animal esse prius homine, & homo Socrate. Nam bene sequitur, Homo est, ergo animal est. Sed non econuersò. Item Sortes est, ergo homo est, non tamen econuersò.

Quantùm ad mentẽ Iand. aduerte ꝙ errauit, eò ꝙ tenẽt in 1. de Anima, q. 8. formã genericã distingui realiter à specifica. Multiplicat. n. formas in ϙposito sicut multiplicantur prædicata quidditatiua, cuius imaginationẽ reprobauim⁹ in 2 Meta. & in 8. in q. nostris. Pro expositione aũt huius dicti, Animal vniuersale aut nihil est, aut posterius, sic distinguit. Vniuersale dupliciter sumitur. Primò ꝑ intẽtione vniuersalitatis quod est esse prædicabile de pluribus. Secundò pro re siue quidditate q̃ denominatur vniuersalis ex tali intẽtione. Iterũ res vel ipsa quidditas est duplex, Quædã est reperibilis in plurib⁹ differẽtibus specie, & hæc est qđditas generica. Quædam est reperibilis in pluribus differentibus solo numero, & hæc est quidditas specifica. Post distinctionem dicit tria. Primò ꝙ vniuersale pro intẽtione est posterius singularibus. Secũdò ꝙ vniuersale pro re quæ denominatur genus est prius realiter ipsis speciebus quãtùm ad formam genericam. Tertiò ꝙ vniuersale pro re quæ denominatur species specialissima, non est priùs essentialiter ipsis essentiis suorum indiuiduorum.

Et aduerte ꝙ ex his tribus habes concedere primum, nã intentio vniuersalitatis causata est & collecta ex singularibus, vt dictum est de mente B. T. exponentis tex. 8. Philosophi. Item habes concedere tertium, qm̃ forma specifica & forma indiuidualis nõ distinguũtur realiter: hæc. n. est in 1. modo per se, Sortes est homo, vnde apud Boetium in li. Diuisionum, species est totum esse, id est tota essentia indiuiduorum. Debes aũt negare secundum, qm̃ in via nostra nõ distinguũtur realiter forma, à qua sumitur genus, & forma, à qua sumitur species, nam ab eadem anima Sortes habet quod sit animal, quia sensitiua, & ab eadem quod sit homo, quia intellectiua: & id totum iam resoluimus in 7. Meta. in q. nostris vbi defendimus vnitatem formæ in composito. Et qm̃ Ianundus in 1. de Anima, in q. 8. conatur probare hoc secundum dictum ex eò ꝙ tenet distinctionem realem inter formam genericam, & formam specificam, ideo volo soluere rationes suas, quæ sunt tres.

Prima est, Forma, qua mediante materia prima recipit formas specificas vsque ad indiuiduales, distinguitur realiter à formis specificis, quia nihil est medium respectu suipsius, sed forma generica est qua mediante materia, &c. nam dicit Com. in 1. Meta. com. 17. ꝙ materia prima prius recipit formas generales, & mediantibus illis formas specificas vsque ad indiuiduales, ergo, &c.

Ad hoc respondet Greg. in 2. dist. 16. q. 2. art. 1. ad quartũ, contra primã conclusionem, & dicit conformiter viæ Thomisticæ, ꝙ dictum Com. non debet intelligi ita ꝙ materia prius recipiat formam genericam, & deinde specificam, & simul stent in materia, sed successiuè: puta ꝙ materia actuanda forma hominis, prius recipiat vegetatiuam, quam vocat generalem, quia vniuersalior est, deinde sensitiuam corrupta vegetatiua, & hanc vocaret minus generalem, quia minus vniuersalis est, deinde intellectiuam corrupta sensitiua, & hanc vocat specificam, ex hoc tamen non habetur ꝙ sensitiua existens in homine distinguatur realiter ab intellectiua, quoniam eadem forma dat homini esse sensitiuum & intellectiuum. Vnde aliud est dicere ꝙ sint distinctæ formæ, & ꝙ vnamet forma æquipolleat distinctis formis. Primum enim fuit error Ianduni, secundum autem admittitur in via nostra, & omnium, qui tenent vnicam formam in composito. Ad argumentum ergo nego maiorem. Ad probationem dico, quòd licet idem respectu eiusdem gradus essendi non sit medium suiipsius, tamen non inconuenit respectu diuersi gradus: nam calor, vt duo receptus in aqua est medium quòd recipiatur vt quatuor, non enim recipitur vt quatuor, nisi mediante ipso, vt duo, sic dico in proposito de forma, quæ dat multos gradus essendi.

Secunda est, Forma generica est potentialis respectu formæ specificæ, ergo distinguuntur realiter: consequentia nota. Antecedens probatur ex 7. Meta. tex. 41. ex quo habetur quòd genus est potentia & differentia est forma, ergo forma generica est potentialis respectu forme specificæ.

Ad hoc dicitur, ꝙ Aristotel. vt exponit B. Thom. intendit genus esse potentiam non quidem realiter, sed conceptibiliter, quoniam conceptus genericus comparatur ad specificum, vt materiale ad formale, ex consequenti vt potentiale ad actum, ex hoc tamen non sequitur quòd forma generis sit realiter distincta à forma specifica, sicut non sequitur genus esse materiam, licet habeat modum materiæ ex 8. Metaphysi. tex. 6.

Tertia est, Aliquod accidens conuenit homini secundùm formam specificam quod non conuenit ei secundùm formam genericam, nam homo inquantum homo est risibilis, & tamen non est risibilis inquantùm animal, aliter omne animal esset risibile, ergo non est eadem forma qua homo est homo, & qua homo est animal.

Ad hoc negatur assumptum, quoniam cum teneamus vnicam formam in homine, per illam formam insunt homini omnia accidentia conuenientia homini. Ad probationẽ concesso antecedente nego consequentiam: nam ad verificandum illam consequentiam sufficit hanc disiunctiuam esse veram, Ergo non est eadem forma, vel non dat tantum esse hominem, sed esse animal & esse corpus, & secunda pars est vera, & ideo inquantùm forma dat esse hominem conuenit homini aliquod accidens inquantùm est homo,

& inquantùm dat esse animal cõuenit homini aliquod accidens nõ inquantùm est homo, sed inquantùm animal, & hoc accidens est mouere seipsum localiter modo quo determinabimus in li.3. Si aũt daret tm̃ vnum esse, argumentũ suum concluderet, verum quia forma hominis vna existens æquipollet distinctis dantibus distincta esse, ideo nihil concludit. Nam ad reduplicatiuam verificandam necesse est reduplicare sub eadẽ ratione formali, & qm̃ anima hominis non eadẽ ratione dat homini esse hominẽ qua dat esse animal, vt dictũ est, ideo stat ꝙ hõ risibilis inquantũ homo, & non inquantùm animal. Hæc de p̃senti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO VIII.

Num accidentia conferant ad cognoscendum quod quid est rei substantiam, siue quidditatem.

Sed econuersò, accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est. textu 11.

Proprio-rum acci dentium noticia quã ma-ximè vti lis est ad diffinitiuã, & di scursiuã cognitionẽ haben dã de sub stantia.

IN hac q. aduerte ꝙ non est necesse distinguere accidens in commune & proprium, vt sciamus quæ conferunt & quæ nó. Constat. n. ꝙ Phil. intendit de propriis, vnde exẽplificat de recto & obliquo, q̃ sunt propria lineæ & Com. in com. 11. inquit, Et non præparatur nobis cognitio substantiæ per cognitionem accidentium, nisi cùm sciuerimus accidentia propinqua essentialia, i. quæ consequuntur essentiam vel quæ fluunt ab essentia, qualia sunt accidentia propria, & ratio quidem huius est, qm̃ cùm accidens commune sit indifferens, vt insit multis & distinctis naturis nõ potest nos ducere in cognitionem determinatam vnius naturę. Ex oppositio autem, qm̃ accidens proprium consequitur tantùm vnam naturam, ideo potest conferre ad cognoscendum illam naturam, ad quam consequitur.

Insistendum est ergo circa accidentia propria, de quibus duo inuestiganda sunt. Primò si conferunt. Secundò de modo quo conferunt.

Quantùm ad 1. prępono duas distinctiones, deinde conclusiones responsiuas ad quæsitum cũm probationib. suis.

Prima distinctio, Noticia est duplex, diffinitiua & discursiua, diffinitiuam voco simplicem apprehensionem qua apprehenditur rei natura quid sit. Discursiua est quæ habetur per ratiocinationem, qua probatur & concluditur aliquid de substantia absolutè vel in specie, putà ꝙ existit, ꝙ est corruptibilis, vel incorruptibilis, ꝙ est materialis vel immaterialis.

Secunda distinctio, Substantia potest considerari dupliciter. Primò absolutè, secundò descendendo in genere, putà substantia naturalis, substantia naturalis corruptibilis, & naturalis incorruptibilis, vt cælum: & substantia separata, & substãtia separabilis à materia, vt anima intellectiua.

Ex his distinctionib⁹ ponunt duæ ꝯclusiones respõsiuæ.

Prima est, Accidentia propria multùm nobis conferunt ad cognitionem diffinitiuam substantiæ. Probatur, quia cùm differentię essentiales quasi pro maiori parte sint nobis incognitæ, vtimur in diffinitionibus ex doctrina Phil. in 7. & in 8. Meta. propriis accidentibus loco differentiarum. vnde per calorem in summo notificamus ignem, per par & impar & alias proprietates notificamus species numerorum, & in naturalibus per virtutes proprias & proprior effectus notificamus naturam vegetabilium & mineralium & animalium. Prætereà, propria accidentia, vt declarauimus in 4. Meta. in q. nostris, sunt vt effectus causati à natura rei in genere causæ non solum subiectiuæ & materialis, sed etiam efficientis saltem per modum naturalis sequelæ. Sed omnis proprius effectus disponit intellectum nostrum ad noticiam suæ causæ, qua scimus naturam ipsius, ergo, &c. Prætereà, ex motu circulari, vt patet in primo de Cælo notificatur nobis natura cæli, quomodo est quintum corpus simplex, &c.

Secunda conclusio, Accidẽtia ꝓpria multùm conferũt ad noticiam discursiuam substantiæ, & absolutè, & in specie. Absolutè quidem, qm̃ ex inexistentia accidentium concludimus existentiam per se substantiæ: nam cùm videam calorem & lucem & grauitatem esse, necesse est vt sit aliqđ subiectum cui insint, qm̃ cùm sint accidentia eorum esse est inesse, illud autem subiectum constat esse substantiam. In specie autem patet ꝙ per motum & transmutationem concludimus materiam primam esse ex 1. Phy. & 8. Meta. ꝙ motum sphæricum proprium cælo concludimus cælum esse incorruptibile, nõ compositum ex elementis ex 1. Cæli. Per combinationes compossibiles quatuor primarum qualitatum, ꝯcludimus quatuor esse elementa ex 2. de Generatione. Per motum æternum concludimus existentiam primi motoris, & ꝙ est actus, & ꝙ est sine materia, & ꝙ est vnus ex 12. Meta. Ex operatione intellectus non organica cõcludemus in li. 3. de Anima ꝙ est separabilis. Ex his ergo patet ꝙ accidentia propria non solùm conferunt ad noticiã diffinitiuam & discursiuam habendam de substantia, sed ita inchoant nobis viam ad Philosophiam, ꝙ sine eis vanum esset omne studiũ nostrũ, qm̃ nostra cognitio incipit à sensu, sensus aũt est apprehensiu⁹ accidentium, & ꝙ accidẽtia vt per primos nuncios paraṫ nobis via ad noticiam substãtiæ.

Quantùm ad 2. aduerte hic varias opiniones: nam q̃dam arbitrantur ꝙ primò cognoscamus accidens per propriam speciem accidentis, deinde per eandem speciem cognoscamus substantiam, ita ꝙ non cognoscimus substantiam per propriam speciem substantiæ, sed per solam speciem accidentis. Quidam autem arbitrantur ꝙ per speciem substantiæ abstractam à phantasmate accidentis cognoscamus prius substantiam, sed confusè, deinde per speciem accidentis cognoscamus accidens, & has opiniones iam pertractauimus in 7. Metaph. q. 3. & illic declaratum inuenies quam viam debeas sequi, vt Thomista.

Quantùm autem ad imaginationem Ianduni in 1. de Anima, q. 10. aduerte ꝙ imaginatur accidens hoc modo conferre ad noticiam substantiæ, sicut materia non recipit formam substantialem nisi prius disponatur per formas accidentales, quæ sunt dispositiones pro forma introducenda, sic intellectus possibilis cùm sit ens in pura potentia in genere intelligibilium, vt declarabitur in 3. li. non recipit speciem intelligibilem substantiæ nisi prius recipiat speciem accidentis per quam disponatur ad recipiendum speciem substantiæ & per quam intelligat substantiam, ita tamen ꝙ priùs intelligit accidens per speciem intelligibilem accidentis, quàm substantiam per speciem intelligibilem substantiæ: & hunc modum non aliter probat, sed dicit ꝙ concordat naturæ rei, vt declaratur similitudine sumpta inter materiam primam & intellectum possibilem.

Sed hic sensus videtur cõtradicere Philosopho in 7. Metaph. tex. 4. Dicit. n. substantiam omnium primam noticia, ratione, & tempore, si ergo est prior noticia quàm accidens primum cognitum absolutè, siue confusè, siue distinctè, non est accidens, sed substantia.

Huic instantiæ respondens Iand. in eadem q. in responsione ad vltimum factum ad oppositum & est sua vltima responsio, dicit ꝙ ipsum accidẽs priùs cognoscitur quàm substantia simplici cognitione, sic intelligendo ꝙ cognitio accidentis prior est in intellectu via generationis, quàm cognitio substantiæ, tm̃ verum est ꝙ cognitio substantię prior est via perfectionis & dignitatis & principalitatis, sicut & substantia est prius ens principalitate & nobilitate quàm accidens, & ad illam intentionem loquebatur Arist. in 7. Metaph. tex. præallegato. Hæc Iandunus.

Sed illa expositio non est ad mentem Philosophi: nam dicit Com. in com. 4. ꝙ Philosophus dat modos quibus substantia præcedit alia entia. Constat autem ꝙ ly Præcedit si propriè sumatur dicit prioritatem naturæ, aut tẽporis. Prętereà, Philosophus in eodem tex. dicit substantiã esse priorem ratione, eò ꝙ non potest diffiniri accidens sine substantia, sed benè econuersò. Cum ergo ibi loquamur principaliter de cognitione diffinitiua, quando dicit Philo. ꝙ accidentia, multùm conferunt ad cognoscendum naturam rei, sequitur ꝙ substantia sit prior quò ad conceptum quàm accidens, & sic priùs nota, non modò prioritate perfectionis, sed etiam naturæ aut temporis.

Similitudo autem data à Ianduno inter materiam primam & intellectum possibilem, non habet aliquam euidentiam nec necessitatem, cùm non sint eiusdem generis, nec est necesse eodem ordine disponi intellectum possibilem quo disponitur materia: nam intellectus hoc ordine sufficienter disponitur. Primò quòd phantasia recipiat à sensu exteriori phantasma accidentis. Secundò ꝙ intellectus agẽs illustrationem phantasmatis extrahat speciem intelligibilem substantiæ ex phantasmate accidentis. Tertiò quòd intellectus possibilis actuetur tali specie, qua actuatus est sufficienter dispositus ad intelligendam substantiam, conceptu saltem confuso antequàm intelligat accidens confusè, nec distinctè, vt declarauimus in 7. Meta. in quæst. 3. Et pro habendo conceptu confuso de substantia non conferunt accidentia propria, sed pro habendo conceptu distincto, vt declaratum est in eodem loco.

Cogni

Cognitio enim propriorum accidentium ſubſequitur cognitionem confuſam ſubſtantiæ,&antecedit cognitionem diſtinctam.Hæc de præſenti quæſitó dicta ſint.

QVÆSTIO IX.

Num intelligere ſit propria operatio animæ,an coniuncti.

Maxime autem aſſimilatur proprio intelligere. Vſque ibi,Sine corpore eſſe.tex. 12.

Intelligere eſt propria animæ operatio,cuinó cóicat corpus,vt organú,ſed vt obiectum.

IN hac q.aduerte ꝙ ibi incipit varietas exponendi textũ Philoſophi de anima intellectiua. Nam Auerroes & ſequentes eum ſupponunt animam intellectiuam non eſſe vnitam corpori vt formam dantem eſſe,ſed vt principium operandi modo quo dicemus in libr.3.de mente Com.& ꝙ intellectus agens ſit ſubſtantia ſeparata intelligens ſe intellectione æterna,quæ non pendet ab organo,nec à Phantaſmate,vt ab obiecto,ſicut nec intellectio intelligentiæ, qua ſeipſam intelligit.Sed B.T.& Egid.& Sco.& Grego. tenent animam eſſe verè formam dantem eſſe homini, & intellectum agentem eſſe potentiam intrinſecam animæ, parantẽ ſpecies intelligibiles intellectui poſſibili, vt per eas fiat intellectio, quæ non producitur ab intellectu agente, ſed poſſibili,& de his omnibus loquemur in 3.lib.pro nunc autem ſufficit proponere.

Igitur dimiſſa pro nunc imaginatione Com. & ſequentium eum,quærendum eſt ſi animæ coniunctæ,quam ſuppo nimus formam dantem eſſe,eſt aliqua propria operatio.Ad huius igitur euidentiam, Primò declarandum eſt quid importat propria operatio & communis operatio. Secundò ponetur diſtinctio.Tertiò reſoluetur propoſitum.

Quantùm ad 1.aduerte ꝙ ly Propria, excludit communicationem alterius operantis,vel cooperantis,vt propria operatio calidi eſt calefacere, quia ſolùm calidum calefacit,& nullum non calidum calefacit, communis autem eſt per oppoſitum,quia,ſ.includit communicationem alterius operantis,ſicut dum Sortes & Plato trahũt nauem,tractus ille nõ eſt operatio propria vnius, ſed communis duorum. Ad propoſitum dico ꝙ ſi aliud diſtinctum ab anima cõcurrit ad intelligere,vt cooperans animæ,puta ꝙ anima communicet corpori in hac operatione , non erit propria animæ,ſed communis corpori & animæ, ſi autem non concurrit,erit propria.

Quantùm ad 2. aduerte ꝙ aliquid diſtinctum ab anima, poteſt concurrere ad intelligere dupliciter.Primò vt organum,ſicut oculus concurrit ad viſionem.Secundò vt obiectum,ſicut ſonus ad auditionem.Si cõcurrit primo modo, anima communicabit corpori intelligere,ſi concurrit ſecũdo modo,anima non communicabit corpori, Sed communicabit ei quod communicat corpori. Pro quo aduerte, vt bene dicit Alber.in 1.de Anima Trac.1.c.6.aliud eſt communicare corpori in actione,vel paſſione animæ & aliud communicare ei, qđ communicat corpori, communicat.n.aĩa corpori in actione vel paſſione q̃ non expletur niſi organo corporali p virtutem affixam organo, ſicut ambulatio vel viſio,q̃ fiũt motu vꝑ paſſione corporis,& p virtutes affixas ipſis membris,quorum vnum,ſ. tibia explet motu operationem ſuam,alterum,ſc.oculus explet paſſione,i.receptione coloris operationem ſuam. Communicare autem ei quod communicat corpori eſt ꝙ licet aliqua operatio non fiat ſine motu vel paſſione alicuius partis corporis,tamen expletur ſine alia operatione quæ fit motu vel paſſione alicuius partis corporis, ſicut eſt intelligere ſenſibilia & mathematica.Nam licet,vt declarabitur in 3. lib. intelligere non expleatur motu vel paſſione alicuius membri corporalis, tamen non fit ſine acceptione formæ ſenſibilis&imaginabilis per phantaſiam, quæ communicat corpori ex eo ꝙ operatio ſua non expletur ſine motu & paſſione membri corporalis,quod eſt organum phantaſiæ. Oportet.n. formas imaginationis & phantaſiæ fieri per motum à ſenſu in ſpiritu animali deferente formas huiuſmodi, & eaſdẽ recipi oportet in parte cerebri,in qua complantatum eſt organũ phantaſiæ. Patet igitur ꝙ aliud eſt animam in operatione communicare corpori,hoc.n.eſt operari per inſtrumentum corporale,& communicare ei quod communicat corpori,hoc enim eſt ſine inſtrumento operari,ſed requiritur obiectum receptum in potentia organica.Et ex his elicio tria.Primũ, Poſſibile eſt ꝙ ſubſtantia incorporea exiſtẽs in corpore vt actus corporis communicet corpori in operatione ſua. Secundũ,Poſſibile eſt vt nõ cõmunicet corpori, ſed cõmunicet ei qđ cõmunicat corpori.Tertiũ,poſſibile eſt vt neutro mó cõmunicet, ſed hẽat operationes ſuas ſine nulla dependentia ad corpus &hoc inquirere de aĩa intellectiua neceſſe eſt vt ſciamus ſi eſt ſeparata in operando vel non,& hæc quæſt.eſt quam maximè deſiderãt homines ſcire de anima.

Quantùm ad 3.vt pro nunc ſuperficialiter determinetur quęſitum(nam vltimatam determinationem faciemus in 3. li.)ponuntur duæ concluſiones,quas concedunt omnes Expoſitores Philoſophi,ſiue ponant animam intellectiuam eſſe verè formam corporis ſiue non.

Prima concluſio,Anima non communicat corpori vt inſtrumento in ipſo intelligere:probatur, Anima intelligit ꝑ intellectũ poſſibilem, qui non eſt organo affixus per Ariſt. in 3.de Ani.tex.5.ergo,&c. Et ꝓ nunc nolo aliã ꝓbationem adducere,donec ꝑtractemus in li.3.de natura intellectꝰ poſſibilis & agentis,& de incorruptibilitate aĩæ intellectiuæ.

Secunda concluſio,Anima cõmunicat corpori, vt obiecto,in ipſo intelligere.Ratio huius eſt quoniam determinatur in lib.3.ꝙ neceſſe eſt phantaſiam præparare phantaſmata ipſi animæ coniunctæ vt intelligat. Nõ enim ſine phãtaſmate intelligit,vt dicet in li.3.phantaſmata autem comparantur ad intellectũ vt colores ad viſum, ex conſequenti vt obiectum,quod quomodo ſit verum, cum phantaſma ſit ſingulare,& obiectum intellectus ſit vniuerſale,declaratur in 3.lib.cùm agemus de obiecto intellectus.

Ad ꝓpoſitam ergo quæſt. dico ꝓ nunc ꝙ intelligere eſt propria operatio animæ:nam ex dictis patet ꝙ ad hoc ꝙſit communis animæ &corpori,eſt neceſſe ꝙ corpus concurrat vt inſtrumentum operans,propterea vegetare & ſentire non ſunt ꝓpria opera animæ:organa.n.ſimul cum potentiis quibus ſunt alligatæ concurrunt , & propterea dicuntur opera coniuncti. Ex hoc aũt ꝙ corpus ſiue corporeum concurrit,vt obiectũ, ſ.phantaſma non impeditur quin intelligere ſit propria operatio animæ,nam ſi ex obiecto corporeo concurrente deberet dici actio cõis,viſio diceretur cõis calori &oculo,ſi ꝓr volitio non eſſet operatio propria voluntatis,cùm ad ipſam concurrat obiectum volitum.

Tu tamen aduerte,ꝙ vt dicit Alber.in 1.de Anima,Trac. 1.c.6.ſunt quidem homines idiotæ & depreſſi ingenij nõ diſcernentes vniuerſale à particulari,ſed ꝓſequuntur rationem vniuerſalis in particulari permixtam , ita ꝙ quicquid cognoſcunt,cognoſcunt in ſingulari,& horum intelligere potius eſt phantaſiare,vel cogitare,ex conſequenti nõ habent operationem propriam animæ.Aliqui autem accipiũt vniuerſale diſtinctum à particulari, quod eſt in phantaſia, & horũ intelligere licet nõ ſit ſine phantaſia,tñ nõ eſt phãtaſiare,ſed cognitio eleuata ſupra totum ambitum cognitionis ſenſitiuæ,& iſtorũ intelligere eſt operatio per ſe ipſius animæ,& ex eo in li.3.pertractabimus de incorruptibilitate animæ humanæ.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO X.

Num poſſit ſaluari modus arguendi à deſtructione antecedentis ad deſtructionem conſequentis,quem videtur facere Philoſophus in tex.13.

Si quod igitur animæ operum,aut paſſionum proprium vſque ibi,Separabilis.tex. 13.

In cõuertibilibus poſſet argui à deſtructiõe antecedẽtis ad deſtructiõẽ conſequẽtis,tamẽ fortè Phil. non vſus fuit hac tali modo,ſed mõarguẽdi cauſis præciſis.

IN hac q.aduerte ꝙ modus arguendi,quem facit Phil. in præſenti tex.talis eſt, Si anima habet operationem propriam,eſt ſeparabilis à corpore,ergo ſi non habet operationem propriam non eſt ſeparabilis à corpore.Conſtat autem ꝙhic eſt modus à deſtructione antecedentis ad deſtructionem cõſequentis,qui reprobatur generaliter, qm̃ in eo committitur fallacia conſequentis.Prætereà ſi valeret,licet arguere ab inferiori ad ſuperius in linea prædicamentali à deſtructione,&c.vt hîc, Si tu es homo, tu es animal, ergo ſi non es homo,non es animal.Patet autem ꝙ non ſequitur,quoniam demonſtrato aſino,verum eſtdicere quòd non eſt homo,& tamen falſum eſt quòd non ſit animal.

Pro ſuſtentatione huiuſmodi poſiti à Phil.inuenio quatuor modos dicendi:primus eſt Thæmiſtij, vt innuit Com. in hoc primo lib.in com.13.vbi ſic habes,Et eſt manifeſtum, ſicut dicit Thæmiſtius,ꝙ propoſitiones hypotheticę continuatiuæ in quibus eſt cõſequens poſſibile eſſe cum antecedente,neceſſe eſt ſemper vt deſtruamus antecedens & concludamus oppoſitum conſequentis:ecõtrariò diſpoſitioni ꝓpoſitionum quarũ cõſequens ſequitur antecedẽs neceſſariò,& ideo nullũ impoſſibile cõtingit Ariſt. inquantum deſtruit antecedẽs.v.g. Si hoc viſibile eſt animal, poſſibile eſt vt ſit hõ.Sed nõ eſt animal,ergo ĩpoſſibile eſt vt ſit hõ.Hęc Com.& intẽdit ꝙ ↄditionales ſunt in duplici differẽtia,in ꝙbuſdã antecedẽs é de ineſſe, & ↄſequẽs de poſſibili, vt in exemꝑ

exemplo dato in quibuſdam antecedēs & conſequens ſunt de ineſſe, vt ſi tu es homo tu es animal: ſi curris moueris in prima diſpoſitione licet arguere à deſtructione anteceden tis, &c. In ſecunda nō licet, Ariſt. autem arguit in prima diſ poſitione. Sic. n. inquit ſecundum tex. comméti, ſi aliqua a ctionum aut paſſionum animæ, ſit propria ſibi, poſſibile eſt vt ſit abſtracta, & ſi nihil eſt ei proprium, impoſſibile eſt vt ſit abſtracta: & ideo nulla committitur fallacia, ſecus autē eſſet ſi argueret in diſpoſitione ſecunda. Vnde regula de non arguere à deſtructione antecedentis, tenenda eſt con cludere vniuerſaliter in ſecunda diſpoſitione.

Sed nec in prima diſpoſitione videtur vniuerſaliter ve ra, vt patet in hac, Si tu curris, poſſibile eſt te moueri, & ta men nō ſequitur. Sed nō curris, ergo impoſſibile eſt te mo ueri, ſtat enim quòd non curras, & tamen potes moueri.

Reſpondetur, Thæmiſtius intendit quando conſequens non de neceſſitate ſed poſſibiliter ſequitur ad antecedens ſicut ibi, Si tu es animal, licet non neceſſariò, tamen poſſibi le eſt q̄ ſis homo, ſi autem ſequitur neceſſariò non licet ar guere, ſicut in exemplo dato: nam ad currere ſequitur ne ceſſariò q̄ potes moueri, & de facto moueris, & hoc ſem per contingit quādo in antecedente ponitur ſuperius cum propoſitione de ineſſe & in conſequente ponitur inferius cum propoſitione de poſſibili, vt exemplificatum eſt.

Secundus modus dicendi eſt Egidij in expoſitione tex. 13. & ſtat in hoc, Quando conditionalis eſt de terminis con uertibilibus licet arguere à deſtructione antecedentis ad deſtructionem conſequentis & econuersò. Quando autem nō eſt de terminis conuertibilibus, vt quando in antecedē te ponitur inferius & in conſequente ſuum ſuperius non li cet. Conditionalis verò Philoſophi eſt de terminis conuer tibilib. Omne. n. habēs operationem propriam eſt ſeparabi le, i. poteſt ſeparatim exiſtere & econuersò, & ideo Phil. nō cōmittit fallaciā cōſequētis. Hæc reſpōſio ſatis euidēs eſt.

Tertius modus dicendi eſt vnius doctoris moderni q̄ te net q̄ nō fuit intētio Philoſophi arguere à deſtructione an tecedentis ad deſtructionem conſequentis. Sed arguere p̄ regulam datam in 1. Phyſ. Sicut affirmatio eſt cauſa affirma tionis, ita negatio eſt cauſa negationis, vt hīc, Si animal ha bet pulmonem, reſpirat, ergo ſi non habet pulmonem non reſpirat. Sic arguit hīc Phil. nam ſicut poſitio pulmonis eſt cauſa reſpirationis, & negatio eiuſdem eſt cā uon reſpira tionis, ita in propoſito, poſitio operationis propriæ eſt cau ſa animæ q̄ poſſit ſeparari. & negatio propriæ operationis eſt cauſa inſeparabilitatis. Hæc reſpōſio bona & reſoluta é.

Quartus modus dicendi eſt quem innuit B. Th. in expo ſitione tex. 13. & intendit q̄ Ariſt. in illo tex. non arguit à de ſtructione, &c. nec per regulam primi Poſter. Sed intendit duas concluſiones, vnam affirmatiuam, ſ. Si anima habet o perationem propriam eſt ſeparabilis, & aliam negatiuam, ſ. ſi non habet operationem propriam nō eſt ſeparabilis: & ratio quidem primę eſt, quia ſi habet operationem propriā habet operationem per ſe: ſi operationem per ſe, habet eſſe per ſe, quia vnumquodq; operatur vt habet eſſe, vel eo mo do quo eſt actu. Si habet eſſe p̄ ſe, ergo eſt ſeparabilis à cor pore, ideſt, poteſt ſeparatim exiſtere. Ratio autem ſecundę eſt, quia ſi non habet operationem per ſe, ergo nec eſſe per ſe, ergo non eſt ſeparabilis. Omnes iſti modi dicendi ratio nabiles ſunt, & ſufficienter ſaluant rationem Philoſo. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint. Et aduerte q̄ omnes iſtæ cō ſequentiæ, Si habet operationem per ſe, habet eſſe per ſe, & ſi habet eſſe p̄ ſe eſt ſeparabilis, examinabuntur in li. 3. quan do defendemus rationem B. Th. de incorruptibilitate ani mæ ad mentem Philoſophi contra Scotum.

QVÆSTIO XI.

Num Logicus diffiniat per materiam, Phyſicus autem per formam.

Differenter autem diffiniet Phyſicus & Dialecticus. te. 16. Vbi dicit Com. Naturales differunt à Diſputatoribus modo diffiniendi: Diſputatores enim dant diffinitiones ſecundùm formam, Naturales verò ſecundùm materiam.

Logicus diffinit per formā cōceptam noīe gene ris & dif ferentiæ, Phyſicus alit p ma teram, q̄ exigit na turarei.

IN hac q. aduerte q̄ magna eſt difficultas ſcire quis fue rit ſenſus Philoſophi in præpoſito tex. & Com. & B. Th. & Egidij. Omnes enim tranſeunt nec aliter declarant. Conſtat autem quod dictum Philoſophi & Com. primo aſ pectu videtur eſſe falſum. Nam & Dialecticus diffinit per materiam, vt quando diffinit ſyllogiſmum per propoſitio nes quæ ſunt materia ſua, & demonſtrationem in 1. Poſter. cùm dicit, q̄ eſt ex primis, veris, immediatis, &c. Patet etiā q̄ Phyſicus diffinit multa ſine materia, vt naturam, motum, locum, tempus, &c. Vt ergo ſcias ſenſum Philoſophi dice mus tria quantùm ad Logicum, & tria quantū ad Phyſicū.

Quantùm ad Logicū, Primò præponitur vna diſtinctio. Secundò duplex concluſio. Tertiò ſoluentur quædā dubia.

Diſtinctio ſit hæc, Forma dicit̄ dupliciter. Primo de for ma partis, quæ eſt pars compoſiti. Secundò de eo quod eſt idem eſſentialiter cum diffinito, & prædicatur de illo in re cto, & eſt prius ac notius eo, vel ſecundùm aliquos eſt cō mune omni diſtinctioni, vt ſtat ſubtali intentione: in primo ſenſu anima eſt forma, cùm ſit pars rei animatæ, in ſecundo ſenſu, genus & differentia ſunt forma, quoniam prædican tur de diffinito in recto & ſunt idem eſſentialiter cum eo, & ſunt priora ac notiora, quoniā diffinitio datur per prio ra & notiora, aliter non notificarent naturam diffiniti, & ſunt communia omni diffinitioni. Omnis enim diffinitio conſtat ex genere & differentia ex 7. Meta.

Prima concluſio, Logicus non diffinit per formam pri mo modo ſumptam. Probatur, Conſiderare formam, vt eſt pars compoſiti & actuans materiam eſt officium Philoſo phi Naturalis, vt patet in 1. Phyſ. & in 8. Meta. ergo ad Logi cū non pertinet cùm ſint diſtinctæ ſcientiæ. Prætereà. Quæ libet pars diffinitionis logicæ prædicatur in recto de diffi nito, cùm diffiniat per genus & differentiam quorum vtrū que prædicatur in recto de diffinito, ſed forma primo mo do ſumpta cùm ſit eſſentialis pars compoſiti non prædica tur in recto de diffinito, ergo Logicus nō diffinit per eam, & in hac concluſione omnes conueniunt.

Secunda concluſio, Logicus diffinit per formam ſecun do modo ſumptam. Probatur, Logicus diffinit per ea, quæ prædicantur in recto de diffinito, & ſunt idem eſſentialiter cum eo, aliter non prædicarentur in recto de eo, & ſunt no tiora, aliter non manifeſtarent naturā diffiniti, & hæc ſunt genus & differentia, vt patet in hac diffinitione, Homo eſt animal rationale, ergo, &c.

Sed hīc ſunt duo dubia. Primum vnde eſt quòd diffini tio data per genus & differentiam dicitur data per for mam, & dicitur diffinitio logica.

Ad hoc dicit Iand. q̄ ſic dicitur, quia conſueuit ſic voca ri, cauſa autem propter quam ſic vocatur, non eſt multùm exquiſita. Sed ego dicerē cauſam huius eſſe quia Logicus cōſiderat quidditatem rei, præcisè vt ſtat ſub genere & dif ferentia, quorum vtrumque dicit totam quidditatem, licet ſub diuerſo conceptu, & non conſiderat talem quidditatē, vt habet tale eſſe, vel vt eſt in tali materia ſenſibili. Hæc e nim conſideratio eſt Phyſica, & quoniam quidditas rei vt quidditas habet rationem formæ ex 7. Meta. tex. 55. ideo dif finitio logica dicitur dari per formam. Quidditas autem conſiderata à Phyſico, cōſideratur contractè ad materiam & maximè quidditas rei naturalis, circa quam negociatur Phyſicus, & ideo vt declarabitur dī diffiniri per materiam.

Aliqui autem dicunt, q̄ diffinitio logica dicitur dari per formam, quia datur per communia, commune autem habet rationem formæ, omnis enim forma ex ſe communis eſt, & tu tene reſponſionem quam volueris, quoniā vtraque pro babilis eſt, & aduerte q̄ reſponſio ſecunda eſt fundata in Alber. in 1. de Anim. in Tract. 1. c. 7. vbi inquit, Dialect. ideo diffinit per formam, quia forma de ſe communis eſt, & non appropriatur ad eſſe rei niſi per propriam materiam vniuſ cuiuſque rei.

Secundū dubium eſt, Si Logicus dicit̄ diffinire per for mam, quia diffinit per genus & differētiam, ergo diffinitio Meta. quæ etiam datur per genus & differentiam nō diſtin guetur à diffinitione logica, quod eſt falſum, vt patet, qm̄ quælibet diſtincta ſcientia hēt diſtinctū modū diffiniendi.

Ad hoc negatur conſequentia, qm̄ licet vtraque diffini tio ſit per genus & differentiam, differenter tamen, qm̄ ſi cut Logicus & Metaphyſicus diuerſa ratione conſiderant diffinitionem, ſic diuerſa ratione conſiderant genus & dif ferentiam. Conſiderat enim Logicus diffinitionem inquan tùm per ipſam, vt per inſtrumentum ducitur intellectus in noticiam quidditatis eius cui⁹ eſt diffinitio, vnde Logicus dicit diffinitionem eſſe orationem indicantem, q̄d eſt eſſe rei, Metaphyſicus autem conſiderat eam inquantùm eſt ip ſa q̄dditas rei diffinitæ, qm̄ apud ipſum diffinitio & diffini tum ſunt idem ſiue quod quid eſt & id cuius eſt, vt proba tur lib. 7. Metap. & nos id determinauimus in quæſt. noſtris, conſiderat autem & diffinit Logicus per genus & diffe rentiam inquantùm ex his conſtituitur diffinitio ducens

intell

intellectum in noticiam quidditatis rei. Diffinit autem Meta. per genus & differentiam, vt dicunt quidditatem rei diffinitæ, ita q̃ vtrunque dicit totam quidditatem, licet distincto conceptu, ſ. confuſo & determinato, vt declarauimus in 7. Meta. in Quæſt. noſtris.

Quantùm ad Phyſicum, vt ſcias quomodo diffinit p̃ materiam dicemus tria. Primò diſtinguemus de materia. Secũdò applicabimus ad propoſitum. Tertiò ſoluemus argumentum factum in principio quæſiti.

Diſtinctio ſit hæc, Materia ſumitur dupliciter. Primò p̃ materia vt eſt pars compoſiti & ſubiectum formæ ſubſtantialis. Secundò pro omni ſubiecto motus vel tranſmutationis & accidentis modo quo dicimus cor eſſe ſubiectum paſſionum, id eſt, materiam in qua, &c.

Ex hac diſtinctione applicando ad propoſitum dico qđ Phyſicus nõ ſemper diffinit per materiã, primo modo ſumptam, aliter non poſſet diffinire qualitatem ſenſibilem, conſtat. n. q̃ nõ habet materiam 1. modo ſumptam, nec formam nec motum, nec locum, nec tempus, nec etiam ſemper diffinit per materiam 2. modo ſumptam, aliter non poſſet diffinire cõpoſita naturalia, de quibus conſtat q̃ habent materiam ex qua, & nõ in qua. Dico ergo q̃ hæc propoſitio, Phyſicus diffinit per materiam, intelligẽda eſt primo vel 2. modo prout requirit natura rei diffinibilis, vnde diffiniet Philoſophus animam per materiam in qua, ſ. per corpus & diffinit paſſiones iraſcibilis per materiã in qua, putà q̃ ira eſt accẽſio ſanguinis circa cor, eodem modo diffiniet gaudiũ, amorem, & odium, vt aliàs videbimus cùm loquemur de appetitu ſenſitiuo in lib. 3.

Ex his patet quid dicendum ſit ad argumẽtum poſitum in principio quæſiti, nam nihil prohibet Logicum diffinire ſyllogiſmum & demonſtrationem per propoſitiones ex q̃bus conſtant, q̃m illæ non ſunt materia primo, aut 2. modo ſumpta, ſimiliter Phyſ. diffiniens naturam, motum, locum, tempus licet nõ diffiniat per materiam 1. modo, diffinit tamen per materiam 2. modo, vt tibi conſtare põt exercitato in lib. de Phyſico auditu. In diffinitionib. n. p̃dictorum tangitur ſubiectum in quo. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

Et quoniam Phil. in 1. lib. de Anima immoratur circa opiniones Antiquorum, quæ nobis parùm proficiunt, ideo ſuper primum librum non formabimus alias quæſt. ſed tranſferemus nos ad ſecundum librum.

Quæſtionũ naturalium ſuper primum lib. de Anima, Finis.

QVÆSTIONES MAGISTRI CHRYSOſtomi Iauelli, ſuper ſecundum lib. Ariſt. De Anima.

In ſecundo libr. Ariſt. De Anima, enodantur Quæſtiones infraſcriptæ.

1 *Num anima ſit ſubſtantia.*
2 *Num diuiſio ſubſtantiæ ſit diuiſio generis generaliſſimi in genera ſubalterna, an analogi in ſua analogata.*
3 *Num anima ſit forma ſubſtantialis.*
4 *Num prima diffinitio data de anima ſit vera, & ſi conueniat omni animæ, etiam includendo intellectiuam.*
5 *Num ex anima & corpore fiat vnum per ſe, & propter quam cauſam.*
6 *Num ablata forma dolabræ, remaneat dolabra.*
7 *Num manif. ſtum ſit animam non vniri corpori, vt nautam vnitur naui.*
8 *Num prima diffinitio de anima conuenienter demonſtretur per ſecundam, & quæ demonſtratio ſit illa.*
9 *Num in partibus animalis annoſi poſt diuiſionem remaneat anima, quæ ſit principium motus localis, & habeat phantaſiam.*
10 *Num potentiæ animæ diſtinguantur ſubiecto & loco, ita quòd plures non poſſint eſſe in eadem parte animati.*
11 *Num potentiæ diſtinguantur per actus, & actus per obiecta.*
12 *Num potentiæ animæ diſtinguantur ab eſſentia animæ, & num cauſentur ab ea.*
13 *Num genera potentiarum animæ ſint quinque & animæ tres, & genera viuentium quatuor.*
14 *Num vegetatiuum contineatur in ſenſitiuo, &c.*
15 *Num determinandum ſit priùs de actibus quàm de potentiis, & priùs de obiectis quàm de actibus.*
16 *Num generare ſibi ſimile ſit naturaliſſimum omnibus viuentibus, & ſi competat ſolis viuentibus.*
17 *Num nutritio & augmentũ ſint ab anima vegetatiua, an ab igne.*
18 *Num potentia nutritiua & augmentatiua & generatiua diſtinguantur realiter.*
19 *Num quod nutritur patiatur à nutrimento, ſicut econuerſò.*
20 *Quomodo valet hæc conſequentia, Si ſenſus eſſet actiuus ſecundùm ſe ſentiret ſine ſenſibili exteriori.*
21 *Num ſenſus ſit potentia actiua, an paſſiua.*
22 *Num ſenſus poſtquàm productus ſit, eſt in potentia ad actum primum et ſecundum, vel tantùm ad ſecundum.*
23 *Num ſenſus poſſit errare circa proprium ſenſibile.*
24 *Num ſenſibilia communia ſint ſenſibilia per ſe.*
25 *Num ſit verum quòd ſenſibilia propria ſint ſenſibilia per ſe et primò, communia autem per ſe, ſed non primò.*
26 *Num color ſit obiectum viſus.*
27 *Num color ſit per ſe viſibilis.*
28 *Num diffinitio diaphani conueniat diaphano vniuerſaliter & communiter ſumpto.*
29 *Quid ſit lumen, & nunquid habeat eſſe reale in medio.*
30 *Num aliqua videantur in tenebris, & num omnia, quæ videntur in die, videantur, vt colorata.*
31 *Propter quid ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non ſentiatur.*
32 *Quomodo hæc diffinitio cõueniat colori, Color eſt actus diaphani.*
33 *Num ſonus ita ſit ſubiectiuè in aere, quòd non poteſt generari in aqua ſine aere.*
34 *Quomodo ſe habeat echo ad ſonum præcedentem.*
35 *Num ſenatiuum rectè diffinitur à Philoſopho.*
36 *Num aer ex natura ſua eſt inſonabilis.*
37 *Num aer exiſtens in aure eſt immobilis.*
38 *Num diffinitio vocis ſit bene aſſignata à Philoſopho.*
39 *Num homo habeat peiorem odoratum cæteris animalibus.*
40 *Num homo ſit melioris tactus quam cætera animalia.*
41 *Num conuenienter nominentur ſpecies odoris nominibus ſpecierum ſaporis.*
42 *Num odor habeat eſſe reale in medio.*
43 *Num proprium ſit homini non odorare ſine reſpiratione.*
44 *Num omnia odorantia per reſpirationem melius odorent quàm odorantia ſine reſpiratione.*
45 *Num guſtus ſit quidam tactus.*
46 *Num dulce & amarum ſint extremi ſapores.*
47 *Num tactus ſit vnus vel plures ſenſus.*
48 *Quod ſit organum in tactu.*
49 *Num duo corpora diſcontinua exiſtentia in aqua aut in aere poſſint immediatè ſe tangere.*
50 *Num ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non ſentiatur.*
51 *Num diffinitio ſenſus ſit verè aſſignata à Philoſopho.*
52 *Num excellens ſenſibile corrumpat ſenſum, & organum, & propter quid.*
53 *Num inanimata non patiantur ab odore & colore & lumine & tenebra, patiantur autem à qualitatibus tangibilibus & ſapore.*
54 *Num Philoſophus ponit conuenienter differentiam inter odorare & pati ab odore.*
55 *Num ſenſus exteriores ſint tantùm quinque.*
56 *Num ſenſus exterior cognoſcat actionem ſuam.*
57 *Num detur ſenſus communis, & ſi ſit vnus.*
58 *Num vermes & apes & formica habeant phantaſiam.*
59 *Num phantaſia ſit ſenſus interior diſtinctus realiter ab aliis ſenſibus interioribus, & dato quòd ſic, vtrum diffinitio eius aſſignata à Philoſopho ſit conueniens.*

QVÆSTIO I.

Num anima ſit ſubſtantia.

Alia abſolutè ac cepta, ſubſtãtia eſt.

IN hac quæſtione aduerte quòd Philoſophus inueſtigans prædicata diffinitiua ponenda in diffinitione animæ non incipit ab ente, ſed à ſubſtantia, & immediatè diuidit eam in materiam, formam & compoſitum, vt patet in tex. 2. quoniam, vt inquit Com. in com. 2. fuit quaſi manifeſtum quòd anima collocatur in genere ſubſtantiæ, & ideo Philoſophus ſupponens hoc eſſe conceſſum ab omni rectè philoſophante, non immoratur ad inueſtigandum ſi anima eſt ſubſtantia, vel accidens, ſed pro conſtanti habet quòd ſit ens & ſubſtantia, verùm vt addiſcentes ſciant rationem aſſignare quare eſt ſubſtantia, volui præſens quæſitum formare, in quo duo agenda ſunt. Primò, ponetur concluſio affirmatiua cum probationibus ſuis. Secundò, ſoluentur quędam argumenta probantia oppoſitum.

Quantùm ad 1. ponitur hæc concluſio, Anima abſolutè ſumpta, vt ſub ſe continet vegetatiuam, ſenſitiuam, & intellectiuam eſt ſubſtantia: probatur primo ratione adducta à Com. in com. 2. quæ ſtat in hoc, Subſtantia eſt nobilior accidente, quoniam in 7. Meta. tex. 1. eſt primum & ſimpliciter

ens

ens,accidens autem ſecundum quid, quia eſt ens tm̃ in ordine ad ſubſtantiam,& anima eſt nobilior omnibus accidẽtibus exiſtentibus hîc, ergo cognitione naturali conſtat q̃ impoſſibile eſt animam eſſe accidens.Quòd autem ſit nobilior omnibus accidẽtibus patet, quia nullum accidens dat eſſe ſimpliciter ei,cuius eſt accidens,ſed eſſe quale vel quãtum.Anima autem dat eſſe ſimpliciter animato,quia ſtante aĩa habet eſſe actu, remota aĩa definit eſſe aĩatũ actu,ergo.

Secundò probatur ratione,quam adducit Alber.in 1. lib. de Anima Tract.1.c.1.& ſtat in hoc, Scitum eſt ab omnib.accidens partem ſubſtantiæ non eſſe neque perficere ſimpliciter ſubſtantiam.Anima autem eſt animati pars eſſentialis& dignior & perficit animata corpora, ergo in genere ſubſtantiæ contineri ſupponimus.

Tertiò probatur ratione Auic.in 6.Naturalium quæ particulariter probat de anima humana, Quod eſt ſuſceptiuũ contrariorum vnum numero exiſtens & primum ſuſceptiuum eſt ſubſtantia, vt patet in Prædicamentis, & dico primum ſuſceptiuum ad differentiam ſuperficiei,quæ non recipit contrarios colores,niſi in virtute ſubſtantiæ.Sed anima vna numero exiſtens recipit contraria,putà ignorantiã & ſcientiam,virtutẽ & vitium,& eſt primum ſuſceptiuum, quia homo non recipit iſta niſi ratione animæ,vt patet.

Quartò probatur ſic, In animato videmus aliquas operationes nõ reducibiles in aliquod principium,quod ſit accidens:ergo, cùm anima ſit principium primum operationum in animatis,vt determinabimus 7.neceſſe eſt vt ſit ſubſtantia.Cõſequentia nota,ꝓbatur antecedens. Videmus in animato augmentum & motum localem ad omnem poſitionem. Sed horum motuum non põt eſſe primum principium quantitas nec aliqd̃ accidens reſpectiuum, qm̃ nec quantitaseſt principium actiuum,nec reſpectus,ſed potiùs cõſequuntur actionẽ, vt determinauimus in q.noſtris Metaphyſicalibus,nec poteſt eſſe quantitasprima,nec ſecũda, nec aliqua forma merè naturalis,quales ſunt formæ corporum inanimatorum , quoniam ſunt principia actiua determinata ad vnam poſitionem tantum,vt patet in graui & leui,ergo iſtę operationes nõ poſſunt reduci in aliquod principium,quod ſit accidens:& cùm reducãtur in animam,vt in primum principium,ſicut declarabimusinfrà,quando in ueſtigabimus principium operationum vegetatiuarum,patet quòd anima non eſt accidens,ſed ſubſtantia.

Quantùm ad 2. aduerte q̃ argumenta quibus communiter probatur animam non eſſe ſubſtantiam, recitantur à Iãdun.Sed quia ſolutiones ſuæ nõ ſunt Thomiſticæ, ideo formabo illam,& ſoluam ſecundum viam noſtram.

Primum,Quod eſt ſubſtantia debet eſſe per ſe ſubſiſtẽs, dicitur enim ſubſtantia à ſubſiſtendo.Sed anima nõ eſt ſubſiſtens,quoniam habet eſſe in alio,ſubſiſtens autẽ habet eſſe per ſe:ergo anima non eſt ſubſtantia.

Ad hoc reſpondens Iand.diſtinguit maiorem. Sed tu abſolutè negabis eam,nõ.n.per ſe ſubſiſtere cõpetit omni qd̃ eſt ſubſtantia, ſed tantùm ei quæ eſt completa in ſpecie, & ſi competit alicui quod eſt pars ſpeciei illud non eſt eductum de potentia materiæ quod dico propter animam intellectiuam,de qua conceditur q̃ eſt per ſe ſubſiſtens, ex conſequenti eſt ſubſtãtia. Propria autem ratio ſubſtantiæ eſt eſſe ens per ſe,i.non in ſubiecto inhærenter, ad differentiam accidentis. Hæc autem ratio conuenit omni ſubſtantiæ, & animæ & omni formæ ſubſtãtiali, quoniam licet ſint in materia non vt inhærentes,ſed vt actuantes,& quando probatur maior,quia dicitur ſubſtantia à ſubſiſtendo, hoc negandum eſt , ſed dr̃ ſubſtantia , quia eſt ens per ſe modo expoſito.Vnde aduerte q̃ ſi dicatur ſubſtantia à ſubſtando,ſ.accidentibus,non cõuenit omni ſubſtantiæ,putà primæ cauſæ.Si à ſubſiſtendo nõ conuenit omni,vt dictum eſt,ſi à per ſe eſſendo conuenit omni,& ideo in 5.Meta.in q.noſtris aſſignauimus eſſe ens per ſe pro vniuerſaliſſima ratione ſubſtantiæ vniuerſaliſſimè ſumptæ.

Secundum,Quod eſt in ſubiecto nõ eſt ſubſtantia, quia dicit Phil.in prædicamentis,Commune eſt omni ſubſtantię non eſſe in ſubiecto. Sed anima eſt in ſubiecto , quia eſt actus corporis,ergo,&c.

Ad hoc dicitur ſecundùm viam noſtram,q̃ eſſe in ſubiecto exiſtenti in actu eſt propriũ accidentis & nulli formæ ſubſtantiali conuenit,eſſe autem in ſubiecto merè potẽtiali informatiuè & non inhæſiuè eſt proprium formæ ſubſtantialis.Ad argumentum ergo nego minorem in primo ſenſu & concedo in 2.in quo ſenſu nego maiorem.

Tertium,Quod diffinitur per additamentum nõ eſt ſubſtantia ex 7.Meta.Anima diffinitur per additamentum,quoniam vt patebit infrà corpus phyſicum quod eſt extra eſſentiam animæ ponitur in diffinitione eius,ergo,&c.

Ad hoc aduerte q̃ licet prima reſponſio data à Iand.nõ ſit vera,tamen non verè improbat eam:nam Phil.in 7.Meta ph.loquens de ſubſtantia, quæ non debet diffiniri per additamentum,non intelligit per Formam formam ſubſtantialem,ſed quidditatem rei, vt ſignificatur in concreto, putà id quod eſt homo,& talem quidditatem vocat formam,& quod quid erat eſſe.Vnde ad argumentum diceret Thomiſta quod Phil.in 7.Meta.intendit de ſubſtantia completa in ſpecie,quę ſicut eſt id quod eſt,ita eſt per ſe diffinibilis,forma autem eſt id quo aliquid eſt, ideo recipit extraneum in diffinitione ſua,& in hoc aſſimilatur accidenti.

Quartum,Illud ſolùm eſt ſubſtantia,quod ſecundũ Phi. in prædicamentis vnum numero exiſtens eſt receptiuum contrariorum. Anima non eſt talis,quia recipiens cõtraria eſt in potentia,anima nõ eſt in potentia,quoniam eſt actus, & potentia,& actus ſunt differentiæ valde oppoſitæ, ergo non poſſunt conuenire eidem.

Ad quartum diceret Thomiſta non eſſe inconueniens actum ſubſtantialem eſſe in potẽtia accidentali,eſſet autem inconueniens ſi eſſet in potentia ſubſtantiali , quoniam ſecundũ eandem rationem eſſet potentia & actus,quod implicat.Dico ergo ad argumentum,q̃ minor eſt falſa.Ad ꝓbationem dico q̃ non inconuenit q̃ ſit potẽtia & actus reſpectu diuerſorum,nec ſunt differentiæ oppoſitæ niſi reſpectu eiuſdem.

Quintum, Si eſt ſubſtantia aut materia , aut forma, aut compoſitum,non eſt materia,nec compoſitum, ſecundùm Phil.in tex.3.nec poteſt eſſe forma,q̃a talis forma corrumpitur ad corruptionem compoſiti ex 7.Meta.Sed anima ſaltem intellectiua, vt dicetur in 3.lib.non corrumpitur,ergo non eſt forma,ex conſequenti non eſt ſubſtantia.

Ad hoc reſpõdens Iand.dicit q̃ eſt forma, ſed reſpectu animæ intellectiuæ non eſt forma dans eſſe,quoniam putat vt ſequens viam Com.omnem talem eſſe corruptibilẽ, ſed forma dãs ſolùm operari,& de hac negat corrumpi ad corruptionem compoſiti.Et Philo.in 7.Meta. non intendit niſi de forma dante eſſe.Sed hanc reſponſionem deſtruemus in lib.4.probantes animam intellectiuam eſſe verè formã dantem eſſe & incorruptibilem. Et id iam determinauimus in 12.Meta.in q.noſtris de mente expreſſa Philoſophi.

Tu igitur ad argumentum reſpondens , concedes animam eſſe formam, ita q̃omnis anima etiam intellectiua eſt verè forma dans eſſe. Ad improbationem dico falſum eſſe oẽm formam eſſe corruptibilem, nec verificatur niſi de forma educta de potentia materiæ, quæ dicitur forma materialis.Et de hac propriè intendit Phil.in 7.Metap.vt videre poteris.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO II.

Num diuiſio ſubſtantiæ in materiam,formam,& compoſitum ſit diuiſio generis generaliſſimi in genera ſubalterna, an analogi in ſua analogata.

Dicamus itaque vnum quoddam genus eorum quæ ſunt ſubſtantiam. Huius autem aliud quidem eſt ſicut materia, &c. text.2.Vbi Com.inquit,Et cùm narrauit quòd ſubſtantia vniuerſaliter debet poni genus talium entium , incepit diuidere eius genera.

Diuiſio ſubſtãtiæ in materiam formã,& cõpoſitũ nõ eſt diuiſio cõis vnioci , ſed analogi ſuæ analogata.

IN hac q.aduerte, q̃ in 5.Meta.in q. noſtris declarauimus quomodo ſubſtantia poteſt eſſe genus generaliſſimum, & quomodo poteſt eſſe quid analogum , & quæ ſit eius ꝓpria ratio,vt eſt generaliſſimum genus.Hîc autem faciũt difficultatem verba Phil.q̃ Com. eò q̃ in tex.præpoſito appellat ſubſtantiam genus,quod immediatè diuidit in materiam,formam,& compoſitum,& Comm.dicit q̃ incipit diuidere ſubſtantiam genus in eius genere. Vt ergo reſoluamus propoſitum duo agenda ſunt. Primò ponemus duas concluſiones reſponſiuas& ſuſtinebimus eas.Secundò,declarabimus quòd verba Philoſophi & Comm.non obſtant determinationi,quam facturi ſumus.

Quantùm ad 1.ſit prima concluſio,Subſtantia non prædicatur de materia & forma & cõpoſito, ſicut ſuperius de inferioribus, vel ſicut genus de generibus ſubalternis , vel ſicut totum de partibus ſubiectiuis.Probatur, Omne inferius , quod ponitur ſub ſuperiori, vt genus, vel vt ſpecies, vel vt pars ſubiectiua habet rõem totius &completi modo ſibi

ſibi conuenienti ex natura,ſed materia & forma nō habent rationē totius & cōpleti,cùm ſint partes,ergo nō ponuntur ſub ſubſtantia,vt genus,nec vt ſpecies,nec vt pars ſubiectiua.Ex conſequenti non ſunt in prædicamēto ſubſtātiæ niſi reductiuè,nec ſubſtantia diuiditur in ea vt genus in genera.Minor patet.Maior probatur, Superius & inferius ī linea prædicamētali, ſe habēt vt totum magis commune & minus commune, ergo inferius habet rationē totius & nō partis.Conſequentia nota,probatur antecedēs,Si ſuperius habet rationē totius, & inferius poteſt habere rationē partis eſſentialis aut integralis, vt excludamus partē ſubiectiuam,quoniam illa habet rationem totius ſequitur ꝙ totum prædicatur in recto de parte eſſentiali : vel integrali,quod patet eſſe falſum.Sicut patet hîc,Paries eſt domus, Anima eſt animal.Et præterea in vno toto eſſent multa tota,qm̄ in vno toto ſunt multæ partes eſſentiales & integrales, & ſi quælibet pars ſuſcipit prædicationem ſuperioris in recto, ergo Sortes eſt multæ ſubſtantiæ,multa corpora,multa animalia,multi homines,quæ omnia ſunt abſurda.

Secunda cōcluſio,Subſtātia diuiditur in materiā & formam & compoſitū,vt analogū ſua analogata.Probatur, Si aliqua ita ſe habēt ꝙ vnū ſit prius altero prioritate cauſalitatis,& recipiant prædicationem alicuius cōmunis analogātur ſub illo. Hæc mānifeſtatur de ſano, nam quia ſanū dictū de animali eſt cauſa ſani,vt dr̄ de vrina & de medicina,& de omnibus his modis prædicatur ſanum, ideo eſt analogum,& illa ſunt analogata: ſed forma eſt cauſa materiæ quò ad eſſe actu,& vtraque eſt cauſa intrinſeca compoſiti,& de eis prædicatur ſubſtantia, ergo ſubſtantia diuiditur in illa,vt analogum in ſua analogata.

Sed huic rationi quidam reſpōdent dicētes ꝙ minor eſt falſa, quoniam ordo, qui eſt inter materiam & formam & cōpoſitum nō eſt ſecūdùm prioritatem cauſalitatis,ſed p̄fectionis,& licet prioritas cauſalitatis impediat vniuocationē,nō tamen prioritas perfectionis,nam manifeſtum eſt quòd homo eſt prior aſino prioritate perfectionis , tamen quia non eſt cauſa ꝙ animal prædicetur de aſino , non impeditur vniuocatio animalis.

Sed hæc reſpōſio repugnat Philoſopho in 7.Meta.tex.7. vbi comparans formā materiæ dicit ꝙ ſpecies eſt prior materia & magis ens,& eſt prior cōpoſito, & ratio eſt q̄a per formam materia fit actu,& forma dat eſſe cōpoſito.Ex q̄bus patet ꝙ cùm forma ſit prior,& per illā materia ſit ens actu,illa eſt prioritas cauſalitatis. Reſpectu aūt compoſiti clarum eſt ꝙ dicit prioritatē cauſalitatis & nō perfectionis,quoniam vt declarauimus in 7.Meta.in q.noſtris cōpoſitum eſt ſimpliciter perfectius forma,ſicut totū parte:nec poteſt dici formā eſſe magis ens q̄ compoſitum,niſi in ratione principij vel independentiæ,vt in eodem loco expoſuimus. Cùm igitur prioritas cauſalitatis impediat vniuocationem , patet quòd præpoſita diuiſio ſubſtantiæ in materiam & formam & compoſitum eſt analoga.

Quantùm ad 2.aduerte ꝙ ſi Phil.diceret ſubſtātiam eſſe quoddam genus entis, quod genus prædicatur de materia & forma & cōpoſito vt genꝰ ſuperius de inferiori vtiq; obſtaret determinationi factæ,ſed dicit ſubſtantiā eſſe quoddā genus entis,huius aūt aliud quidē eſt materia,aliud forma,q.d.Materia nō eſt ſubſtātia,q̄ eſt genus,ſed eſt pars illius,ſimiliter forma, cōpoſitū aūt eſt eſſentialiter & cōplete ſubſtātia. Qđ aūt dicit Com.ſubſtātiam diuidi ī eiꝰ gña nō accipit lyGenera in ſignificato proprio,ſed impropriè, ꝓout ſolet ſumi genus pro cōi,& qm̄ materia vt materia, forma vt forma,compoſitū vt compoſitum,vt ſic quædam cōia ſunt,ideo appellat ea gña, in q̄ magis cōe qđ eſt ſubſtātia analogicè diuidiť.Hæc de p̄ſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO III.

Num anima ſit forma ſubſtantialis.

Anima abſolutè nō modò forma ſed ſubſtātialis forma rei animata eſt.

Neceſſe ergo animam ſubſtatiam eſſe,ſicut ſpeciem.text.4.

IN hac q.aduerte ꝙ pōt dupliciter tractari.Primò de anima in genere.Secūdò de anima in ſpecie, putà de anima intellectiua.Item poteſt tractari,an ſit forma ſubſtantialis,i.de genere ſubſtantiæ, ſiue det eſſe & ſpeciem ei cuius eſt forma, ſiue non,vel an ſit forma propriè dicta dans eſſe & ſpeciem, &c. Hic intendo loqui de anima in genere, & de forma dante eſſe.Sed in 3.libr.loquēdum eſt in ſpecie de anima intellectiua, an ſit forma ſubſtantialis dans eſſe homini. In hoc enim ſtat differentia inter nos & Com. ac ſequentes eum.Tenent enim Commentiſtæ ꝙ per formā ſubſtantialem duo poſſunt intelligi.Primò poteſt intelligi forma quæ eſt de genere ſubſtantiæ ad differentiam formæ accidentalis quę eſt de genere accidentis.Et ſic tenent animā vt ſe extendit ad omnes ſuas partes ſubiectiuas includendo animam intellectiuam eſſe formam ſubſtantialem.Secū dò poteſt intelligi forma quæ non ſolùm eſt de genere ſubſtantiæ,ſed quæ dat quidditatem & eſſe ſubſtantiale ei cuius eſt forma.Et ſic tenent tantùm animam vegetatiuam & ſenſitiuam eſſe formam ſubſtātialem, nō autem intellectiuam,ſed tm̄ primo modo. Nos autem tenemus non ſolùm vegetatiuam & ſenſitiuam,ſed & intellectiuam eſſe formā primo & ſecundo modo , & id diſputabimus in 3.libr. pro nunc ne fiat confuſio tractabimus quæſitū de anima in genere.Ad cuius reſolutionē tria agenda ſunt. Primò probabitur quòd anima eſt forma.Secundò quòd eſt forma ſubſtantialis.Tertiò ſoluentur quædam argum.

Quantùm ad primum ponitur hęc concluſio,Anima eſt forma,probatur primò ratione Phil.in tex. 4.ſic, Quod eſt in ſubiecto,eſt forma,quoniam vt dicit Com.in com.4.hoc eſt proprium formæ eſſe in ſubiecto, materia enim & corpus ſunt ſubiectum, & non in ſubiecto.De compoſito autē conſtat quòd non eſt in ſubiecto,quoniam habet eſſe per ſe & nullo modo in alio,ſed anima eſt in ſubiecto, quia eſt in corpore quod animat,ergo eſt forma.Hæc eſt ratio Philoſophi & Commentatoris.

Secundò ex anima & corpore fit vnum ens in actu,ergo neceſſe eſt vtrunque eſſe in potentia,vel vtrunque in actu, vel alterum vt potentia,alterum vt actus.Primum non pōt eſſe, quia oporteret dare tertium præter animā & corpus, per quod animatum fieret actu, nullum enim potentiale fit actu niſi per actum.Nec ſecundum,quoniam vt determinatum eſt in 8. Met.in q.noſtris, ex duobus entibus in actu nō fit vnum per ſe actu.Supponimus autem ex corpore, & anima fieri vnum per ſe,vt dicit Philoſophus in hoc 2.li.tex. 8.ergo oportet dare tertium. Conſtat autem quòd corpus non eſt actus, quoniam perficitur & manu tenetur anima, ergo habet rationem perfectibilis,& anima rationem perfectiui,ſed perfectibile eſt vt potētia,ergo anima eſt actus, actus autem eſt forma,ergo, &c.

Tertiò ex anima & corpore fit animatū, q̄ro ergo, Aut ſunt partes integrales,aut eſſentiales.Non primò,quoniam omnes partes integrales ſūt quātæ,ſed anima vt anima nō eſt quanta,aliter diſtingueret ſitu à corpore,duo.n.quanta nō poſſunt eſſe in eodem ſitu. Si diſtingueret ſitu,non eſſet tota in toto,nec quālibet parte animati animaret,quod eſt falſum & repugnās ſenſui, ergo ſecundo mō.Sed ex partibus eſſentialibus altera eſt materia,altera forma.Sed corpꝰ eſt materia,quia eſt ſubiectū animæ,ergo anima eſt forma.

Quantùm ad 2.ſit hæc concluſio, Anima eſt forma ſubſtantialis rei animatæ.Probať,Per animā differt per ſe & eſſentialiter animatū ab inanimato,ergo eſt eius forma ſubſtātialis.Cōſequētia patet, qm̄ ſicut res habet eſſe à forma ſua ita diſtinctionē à quocunq; alio.Antecedēs probať,Animatū differt eſſentialiter ab inanimato , cū ſint naturæ diſtinctæ,ergo differt eſſentialiter p̄ ipsū corpus aut p̄ aliq̄d accidens aut per animā:non primo qm̄ in eo conuenit animatum cum inanimato, non ſecundò, qm̄ accidens non p̄t facere differre niſi accidentaliter,& præterea,accidens eſt poſterius natura eo,cuius eſt accidens vt determinauimus in 7.Meta.in q.noſtris:ergo nō primò & eſſentialiter diſtinguit,ſed ſupponit diſtinctum,ergo datur tertium.

Præterea,illud,quo primò animatū viuit &operatur,& quo ablato non remanet animatū nec operaťeſt forma eius ſubſtantialis , quoniam cùm omnis forma det eſſe & ea remota definit illud eſſe ſi dat eſſe ſubſtātiale eſt forma ſubſtantialis,ſi accidentale accidētalis. Sed anima vt patet ad ſenſum eſt illud,quo primo viuit animatum,ſumendo Viuere pro eſſe viuo,& quo primo operatur,& quo ablato non remanet animatum,nec operatur:ergo, &c.

Præterea,illud quo ablato auferť nomē &diffinitio rei, eſt forma eius ſubſtantialis:in hoc enim differt forma artificialis,quæ eſt accidens,à forma naturali,quoniam remota forma gladij adhuc ſtat ſubſtātia gladij, quod eſt ferrū, ſed remota forma ferri non ſtat nomen , nec ſubſtantia nec diffinitio ferri. Sed ablata anima non ſtat nomen animati, nec ſubſtantia,nec diffinitio, nam remota anima falſum eſt dicere,Hoc eſt animatum, & mouet ſeipſum, hæc eſt enim ratio animati, ex 1.de Anima,& ex 8.Phy.ergo,&c.

Præterea,ſic arguit Com.in com.4.Quod eſt in ſubiecto & non ſicut accidens eſt forma ſubſtantialis,nam vt inquit illic

illic Com.proprium eſt formæ eſſe ĩ ſubiecto, ergo ſi eſt vt accidens erit forma accidentalis, ſi non vt accidẽs erit forma ſubſtãtialis, quoniam non datur medium inter formam accidentalem & ſubſtãtialem. Sed anima eſt in ſubiecto, & nõ vt accidens: hanc declarat Com.illic, Quia accidẽs nõ eſt pars ſubſtantiæ compoſitę. Anima autem eſt pars animati quod eſt ſubſtantia compoſita, & quoniam ſubiectum accidentis eſt corpus compoſitum ex materia & forma, & eſt aliquid exiſtens in actu, & in ſuo eſſe non indiget accidente: ſubiectum autem animæ non habet eſſe in actu ſecundũ quod eſt ſubiectum, niſi per animam & indiget anima vt ſit in actu: nam corpus ante animam & poſt animam non eſt, nec remanet animatum actu, ergo conſtat quòd anima eſt forma ſubſtantialis.

Sed videtur Comm. in declaratione minoris aſſumere duas propoſitiones dubias maximè in via ſua.

Prima eſt, Subiectum accidentis eſt aliquid exiſtẽs actu.

Secunda eſt, Subiectum formæ ſubſtantialis non habet eſſe in actu ſecũdùm quòd eſt ſubiectum niſi per formam.

Prima quidem videtur falſa, & maximè in via ſua, quoniam ſm ipſum dimenſio interminata eſt accidens & ſubiectum eius eſt materia prima, quæ eſt ens in pura potentia.

In ſecunda autem videtur ꝙ fruſtrà addiderit, Secundùm quòd eſt ſubiectum: nã commune eſt omni ſubiecto, etiam formæ accidentalis, vt eſt ſubiectum, non eſſe in actu niſi per formam, ad quam eſt in potentia. Vnde manus ſecũdùm quòd eſt ſubiectum caloris receptiuum non eſt in actu niſi per calorem.

Ad primum dr ꝙ Com. intendit de accidente actuali nõ aũt potentiali, qualis eſt dimẽſio interminata apud ipſum, vt declaraui in 8. Meta. in q. noſtris de mẽte Commentiſtarum, licet in via noſtra non teneamus ſententiam Com. in hoc, nam apud nos eſt abſolutè verum, ꝙ ſubiectum cuiuſcunque accidentis eſt exiſtens actu, quoniam nullum accidens præcedit formam ſubſtantialem in materia prima.

Ad ſecundum dico, ꝙ ly Secundùm ꝙ eſt ſubiectum, dupliciter poteſt conſiderari. Primò ſimpliciter nihil addendo. Secundò addendo ſic, Secundùm ꝙ eſt ſubiectum formæ ſubſtantialis: & tunc dico, ꝙ dictum Comm. eſt intelligendũ ſecundo modo, vt ſit ſenſus, Subiectum formæ ſubſtantialis ſecundùm ꝙ eſt ſubiectum formæ ſubſtantialis, non habet eſſe in actu ſimpliciter, niſi per formam ſubſtantialem. Hoc autem ſi applicatur ſubiecto formæ accidentalis non verificabitur, nã hæc eſt falſa, Subiectum formæ accidentalis ſecundùm ꝙ eſt ſubiectum talis formæ non habet eſſe ſimpliciter, niſi per formam accidentalem, patet. n. ꝙ habet eſſe ſimpliciter per formam ſubſtantialem, eſſe autem ſecundùm quid per formam accidentalem, vt patet in exemplo dato de manu quæ eſt ſubiectum receptiuum caloris, quæ vt manus habet eſſe ſimpliciter per animam, vt calida habet eſſe ſecundùm quid per calorem.

Quantũ ad 3. aduerte ꝙ Iand. in 2. de Anima, q. 2. format multa argumenta quibus arguit animam non eſſe formam ſubſtantialem, ex quibus aliqua ſoluit ſolutionibus non declinantibus à via Thomi. vt videre poteris, 1. primũ & quartum quòd ad primam ſolutionem, & quintum & ſextum & ſeptimum & octauum: & ideo de his non me intromitto. Tãtùm ſecundũ & tertium volo formare & ſoluere nõ approbando, ſed reprobando aliquas ſolutiones Iand. Aduerte igitur quod ſecundum in ordine tale eſt, Quod patitur non eſt forma ſubſtantialis, anima patitur, ergo, &c. Maior patet, quia formæ & materiæ conueniunt proprietates oppoſitæ, ſed materiæ, quia eſt pura potentia paſſiua, conuenit eſſe principium patiendi, formæ autem, quia eſt actus, conuenit eſſe principium agendi. Minor autem patebit in hoc 2. & in 3. libr. vbi declarabitur quòd anima eſt receptiua potentiarum ſuarum, & actionum immanentium.

Ad hoc reſpõdens Iãd. dat duas ſolutiones. Prima eſt de paſſione corruptiua, & hæc non conuenit formæ, ſaltẽ per ſe: quod dico, quia nulla forma, vt determinatum eſt in 7. Meta. ſicut non fit per ſe, ſed ad productionem compoſiti, ſic non corrumpit per ſe, ſed ad corruptionem cõpoſiti: cõuenit autem ei paſſio perfectiua, vt animæ intellectiuæ, intelligere, & velle. Maior autẽ argumenti intelligi debet de paſſione corruptiua. Hæc reſponſio non declinat à via noſtra. Secunda talis eſt, Forma eſt duplex. Quædam omninò liberata à materia, vt Deus & intelligentia. Quædam coniuncta materiæ ſecundùm eſſe, vel ſaltẽ ſecundũ operationem. De prima verificatur maior abſolutè, quoniã Deus & intelligentia non patiunt paſſione primo modo dicta, nec ſecundo modo. De ſecunda negatur maior, & quoniã anima eſt forma coniuncta materiæ, ideo non inconuenit eam pati paſſione primo, vel ſecundo mõ dicta. Aduerte ꝙ hæc reſponſio quò ad intelligentiam non eſt vera in via noſtra. Nã in 12. Meta. in q. noſtris determinauimus intelligentiam fuiſſe productam à prima cauſa, ex conſequenti actio ſua eſt accidẽs in ea. Vnde perficit ex eo ꝙ intelligit & vult & mouet: & ſic paſſio ꝑfectiua nõ ſolũ eſt in forma informãte materiã, ſed ẽt in ea quæ omnino eſt liberata à materia.

Secũdum tale eſt, Quod aduenit enti in actu, non eſt forma ſubſtantialis, nam dicit Com. in hoc 2. li. in com. 4. ꝙ forme ſubſtantialis ſubiectum eſt ens in potentia, accidentalis autem eſt ens actu. Sed anima aduenit enti in actu, ſcilicet corpori organizato, ergo, &c.

Ad hoc reſpondens Iãd. quia tenet pluralitatem formarum ſubſtãtialium in eodem compoſito quarum præcedẽs cõparatur ad ſequentẽ, vt imperfecta & incõpleta ad ꝑfectã, & tenet ꝙ diſpoſitiones præuiæ nõ corrumpũtur in aduentu formæ, nec organizatio corrumpit in aduentu animæ: ideo opinatur nõ repugnare formæ ſubſtãtiali aduenire enti in actu, dummodò non ſit in actu per completã & vltimã formã dãtem eſſe ſpecificũ, qualis eſt anima ſenſitiua reſpectu vegetatiuæ & corporeitatis. Ad argumentũ ergo negat maioré. Ad ꝓbationẽ dicit dictũ Com. intelligendum ſic, Subiectũ formæ ſubſtãtialis, vel eſt ens in pura potẽtia, vt materia prima, vel ſi eſt actu per formã ſubſtãtialẽ remiſſam aut imperfectam, eſt in potentia reſpectu formæ perfectioris ſubſequentis, ita ꝙ nõ eſt actu perfectè donec vltimatam formam receperit. Verùm quia de incompoſſibilitate formarum plurium ſubſtantialium in eodem & de diſpoſitionibus ac qualitatibus nõ remanẽtibus in aduentu formæ, & ꝙ elementa nõ remaneãt ſub eſſe remiſſo, nec qualitas ſymbolica dum generatur elementũ ex elemento iã locuti ſumus in 8. Meta. in Quæſt. noſtris, & ſoluimus virtualiter omnia argumenta tenentium oppoſitum, cum quibus coincidũt argumẽta quę format hîc Iãd. de diſpoſitionibus remanentibus, ideo nõ eſt hîc immorãdum. Sed vide in 7. Meta. vbi determinauimus & defendimus viam noſtrã.

Ad argumentũ igit̃ ſic reſpondebis, ſicut reſpondent tenentes vnicã formã in compoſito, & dicũt ſubiectũ formæ ſubſtãtialis eſſe ſolã materiã primã, quæ eſt ens ſm ſe nullo modo actu, & quando arguitur ꝙ anima aduenit enti in actu, quia corpori organico, reſpondetur ꝙ nõ aduenit corpori conſtituto in actu per aliam formã præcedentẽ & permanentem in aduentu animæ, ſed per ipſammet animã, vt dat eſſe corporeũ: nã nõ incõuenit ꝙ anima vt dat eſſe corporeum præcedat ſeipſam vt dat eſſe vegetatiuum. Item vt dat eſſe vegetatiuum præcedat ſeipſam vt dat eſſe ſenſitiuum, idem dico reſpectu eſſe intellectiui, iſtæ tamen præcedentiæ non ſunt in diſtinctis inſtantibus temporis, ſed inſtantibus rationis, vnde in eodem inſtanti temporis anima adueniens materiæ primæ dat ſibi ordinatè omnes prædictos gradus eſſendi. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO IIII.

Num diffinitio animæ prima aſſignata à Philoſopho ſit vera, & nunquid vniuocè conuenit omni generi animæ includendo intellectiuam.

Anima eſt primus actus corporis phyſici, potentia vitam habentis. tex. 4.

Anima eſt actus primus corporis phyſici organici potentia vitã habentis: quæ diffinitio conuenit oĩ animæ vniuocè.

IN hac q. duæ erũt partes. Primò declarabitur veritas diffinitionis quò ad ſingulas particulas. Secundò inueſtigabitur ſi cõuenit vniuocè omni generi animæ. Tertiò mouebuntur quædam dubia & ſoluentur.

Quantùm ad primum aduerte in diffinitione animæ poni has particulas, anima eſt actus primus, corporis phyſici organici ex conſequenti potentia vitam habentis.

Quòd anima ſit ſubſtantia probatum eſt in q. 1. quòd ſit actus, id eſt forma probatum eſt in qu. 3. ꝙ ſit actus primus probatur poſita prius noticia de actu primo & ſecundo. Actus primus eſt forma, quæ ex natura ſua eſt principium alicuius operationis, & ſupponit illi operationi: quę quidẽ forma poteſt eſſe ſubſtantia, & poteſt eſſe accidens, nam formæ naturales corporum ſimplicium, ſunt prima principia, licet non proxima operationum naturalium: & qualitates naturales ſunt proxima principia operationum naturalium & omnis habitus ſiue corporalis, ſiue intellectualis, ſiue moralis eſt principium operandi & ideo formæ ſubſtãtiales, & qualitates naturales & habitus prædicti, &

po

potentiæ animæ dicunt actus primi. Actus aũt ſecundus eſt ipſa operatio egrediens ab actu primo, vnde Philoſophus in tex.4. declarauit proportionaliter actũ primũ per ſcientiam, vt eſt principium conſiderationis & actum ſecũdum per Conſiderare: ſtãte hac notitia probatur ꝙ anima ſit actus primus, Anima ſupponitur omni operationi rei animatæ, ita ꝙ ipſa inexiſtente poteſt animatum operari, & ea remota non poteſt operari, ergo eſt actus primus: conſequentia patet ex noticia data de actu primo. Antecedens autem conſtat ad ſenſum. Præterea, anima ſecundùm Philoſophũ in tex.4. proportionatur ſcientiæ, ſed ſcientia eſt actus primus, ſtat enim ꝙ aliquis habeat ſcientiam & non vtatur ea, ſimiliter ſtat quòd animatum habeat animam, & non operetur, vt patet in animali dormiente, ergo, &c.

Quòd ſit primus actus corporis probat, ꝙa nullã habet operationem ſine corpore vt declarabitur in li.3 Præterea, in hoc diſtinguitur anima ab intelligentia, quę cùm ſit ſine materia & extra omnem magnitudinem eſt ſimpliciter actus & operatio & ſua propria intellectualis, nullo modo reſpicit corpus, nec vt organum, nec vt obiectum. Oppoſitum autem declarabitur de anima in lib.3.

Quòd ſit actus primus corporis phyſici, probat, ꝙa ſi eſſet actus corporis artificialis nõ eſſet ſubſtãtia. Dictum eſt enim ꝛ. ꝙ in hoc diſtinguitur forma naturalis à forma artificiali, quia hæc eſt ſubſtantia, & illa eſt accidens. Præterea, anima eſt principium motus & quietis in animato, ergo eſt natura, ergo illud in quo eſt, eſt naturale, ſed eſt in corpore, cum ſit actus corporis, ergo illud corpus eſt naturale.

Quòd ſit organicum probatur, Corpus organicũ eſt illud quod conſtat ex diuerſis partibus quę diſtinguuntur ſitu, figura, cõplexione, & in animato perfectiori maior apparet hæc diuerſitas. Sed anima eſt actus talis corporis, vt patet etiam in plantis, ergo, &c. & in hoc apparet nobilitas animæ ſuper formas corporum ſimplicium & mineralium, quæ ſunt actus corporis homogenei, & non organici.

Quòd ſit actus, &c. potentia vitã habẽtis, probat, Quod habet principium operationis vitalis, eſt in potentia vt habeat operationem vitalem, aliter illud principium ſibi fruſtrà ineſſet, ſicut ſi quis ſcientiam haberet & non poſſet cõſiderare, fruſtrà eſſet ſciens. Sed animatũ habet animã, quæ eſt principium operationis vitalis, ergo, &c. Cùm igitur omnes particulæ verificentur de anima, conſtat eius diffinitionem eſſe veram & bene aſſignatam ab Ariſt.

Quantũ ad 2.partem, ſ. an prædicta diffinitio conueniat oĩ generi animæ ẽt intellectiuæ vniuocè inuenio duas extremas ſententias. Vna eſt eorũ, q. tenẽt animam intellectiuam eſſe verè formã informantẽ materiã & dãtem eſſe ſubſtãtiale homini, multiplicariq́ue ad multiplicationem corporum, & hanc viam tenet B.T. Egidius, Scotus, & Gregorius, nõ ſolùm vt Theologi ſed etiam ad mentem Philoſophi, vt declarabimus in 3.li. Iſti tenẽt hanc diffinitionem cõuenire vniuocè omni animæ, eò ꝙ eſſe actum primũ ſubſtãtialem corporis phyſici, vnitũ corpori vt principium eſſendi & operandi inuenitur ſm eandem rationem in omni genere animæ, vt anima eſt: ſed qm̃ hæc ratio ſupponit animã intellectiuam eſſe verè formã dantem eſſe, quod differim⁹ probandum vſque ad 3.li. vbi erit conſideratio noſtra particularis de natura animæ intellectiuæ, ideo pro nũc ſuſtine.

Alia via eſt Com. & ſequentium, vt patet in hoc 2.lib. in com.7. vbi tenet, ꝙ eſſe perfectionem, id eſt actum primum corporis dicitur ferè pura æquiuocatione de anima rationali, & aliis partibus animæ, ex quibus patet ꝙ tenet diffinitionem animæ non conuenire vniuocè animæ intellectiuæ & animæ ſenſitiuæ, nec purè æquiuocè, quia dicit ferè: ergo analogicè, & hanc viam ſequitur Iand. in li.2.q.3. & dicit ꝙ ſicut Philoſophus diffinit naturam & motum in 2. & 3. Phy. quæ non dicuntur purè vniuocè de ſuis inferioribus ſic diffiniuit vna communi diffinitione animam, licet dicatur analogice de intellectiua & aliis: & ſecundùm famoſitatem dicitur de prius ſenſitiua, qm̃ eſt nobis notior, poſterius autem de intellectiua, ſecũdum nobilitatem autem dr̃ prius de intellectiua, deinde de ſenſitiua, deinde de vegetatiua, & ad hanc viam declinat, quoniam tenet animã intellectiuam non eſſe actum primum, quo homo eſt homo, ſed quo homo intellectualiter operatur, vt finxit Com. Cùm igitur in li.3. declaratum fuerit à nobis ꝙ Philoſophus ſenſit animam intellectiuam eſſe verè formam, quæ eſt principium eſſendi & operandi in homine, tunc apparebit hanc diffinitionẽ eſſe vniuocam, & non analogam. Pro nũc igitur adducam rationes Iand. quibus probat eam eſſe non vniuocam & ſunt duæ.

Prima eſt, Corruptibili & perpetuo nihil eſt commune vniuocum ex 10. Meta. ſed anima intellectiua eſt perpetua & aliæ ſunt corruptibiles, ergo non poſſunt habere vnam diffinitionem vniuocam.

Secunda eſt, Si Philoſophus intendiſſet hanc diffinitionẽ eſſe vniuocã, nõ induxiſſet ſuum ſermonẽ in forma dubitationis, cùm inquit, ſi aũt aliquod commune in omni anima oportet dicere, erit vtique act⁹ primus corporis, &c. Sed ſic introduxiſſet, Commune igitur eſt omni animę eſſe actum primum, &c. Ex eo igitur ꝙ dubitatiuè concludit in nuit hanc diffinitionem non eſſe vniuocam, & aduerte ꝙ Com. in com.7. formauit hanc rationem, quam in fauorem ſuum aſſumpſit Iand. ſic enim inquit Com. Et hunc ſermonem in forma dubitationis induxit, cùm dicit, Si igitur aliquod vniuerſale dicendum eſt, &c. excuſando à dubitatione accidẽte in partibus iſtius diffinitionis, perfectio enim in anima rationali & in aliis virtutibus animæ ferè dicitur pura ęquiuocatione, vt declarabitur pòſt, & ideo poteſt aliquis dubitare & dicere ꝙ anima non habet diffinitionem vniuerſalẽ, & ideo dixit, Si igitur, &c. quaſi dicat, Si igitur conceſſum fuerit nobis quod poſſibile eſt inuenire ſermonem vniuerſalem comprehendentem omnes partes animæ erit iſte ſermo, &c. Hæc Commenta.

Ad primã aduerte ꝙ ꝓpoſitio Philoſophi in 10. Meta. & eſt in tex.26. verificat̃ de vniuocatione phyſica, vt ſuſtinuimus contra Iand. in 10. Meta. in q. noſtris & eſt q. vltima, qui tenet ꝙ Phil. intendit de vniuoco logico, ſed ipſum illic reprobauimus, vt videre poteris. Vnde dico in ꝓpoſito ꝙ nihil prohibet animã intellectiuam, quæ eſt alterius generis phyſici ab anima ſenſitiua & vegetatiua, conuenire vniuocatione logica in vna cõi diffinitione cum ſenſitiua & vegetatiua, ideo ratio Ianduni nullum habet fundamentum.

Ad ſecundã dico ꝙ Com. nec Iand. exponũt illum tex. ad mentem Philoſophi, quia non eſt verum ꝙ introducat ſub dubitatione, nec vt dubitans, ſed vt determinans: quod ſub difficultate propoſuerat in Proœmio 1.lib. in tex.8. vbi dixerat, Formidandum autem quatenùs non lateat vtrum vna ratio ipſius eſt ſicut animalis, i. vtrũ ſit vna generalis ratio animæ, aut ſm vnumquodque altera, vt equi, canis, hominis, &c. i. aut ſit aſſignanda alia ratio de anima, putà ſenſitiua, alia de vegetatiua, &c. Sicut aſſignatur ꝓpria ratio equi, & propria canis, &c. Hanc igitur difficultatem determinans in 2.li. in tex.7. dicit, Si igitur aliquod cõmune, &c. quaſi dicat, Cùm ordo doctrinæ requirat ꝙ prius conſideretur anima in communi q̃ in ſpecie, ex conſequenti accipiatur ſua cõis ratio priuſquã ratio ſpecifica, ſi eſt aſſignãda cõis ratio ſicut debet aſſignari, erit iſta, Anima eſt actus primus corporis phyſici, &c. & ſignum ꝙ non induxit hũc ſermonem dubitatiuè, ſed determinatiuè ſumitur ex eo ꝙ in principio ſecundi li. dicit, Iterum aũt tanquam ex principio redeamus tentantes determinare quid eſt anima, & quæ vtique erit communiſſima ratio ipſius, hæc Philoſophus. Sed non inuenitur determinaſſe quæ ſit communiſſima ratio ipſius niſi hîc. Quapropter non eſt acceptanda ex poſitio Com. in hoc: nam incipit ponere fundamentum erroris ſui circa animam intellectiuam, & ideo incipit trahere dicta Philoſophi ad imaginationem ſuam.

Quantùm ad 3. aduerte ꝙduo inſurgunt dubia. Vnũ quidem contra hanc particulã, Anima eſt actus primus. Alterum autem contra hanc particulã, Potentia vitã habentis. Primum ſic formatur, Non videtur ꝙ anima ſit actus primus, quia eſt nobiliſſimus actus, ſiue forma inter omnes inferiores actus & præcipuè anima intellectiua, vt dictum eſt in Proœmio primi li. Sed actus primus nõ eſt nobiliſſimus, imò actus ſecundus, eò ꝙ actus primus ordinat̃ ad ſecundum, vt ad finem & non econuersò. Nam in 9. Meta. inquit Philoſophus, Viſum habemus vt videamus & non videmus vt viſum habeamus, ſic in propoſito, Animatum habet animam, vt viuat, id eſt, operetur opera vitæ & non econuersò, & Com. dicit in hoc 2.libr. com.2. ꝙ actus ſecundus eſt poſtrema perfectio. Debuit ergo anima diffiniri per actum ſecundum & non per actum primum.

Ad hoc dicitur ꝙ actus primus & ſecundus dupliciter conſiderãtur. Primò quo ad entitates ſuas, & ſic primus eſt nobilior, quia eſt ſubſtantia, ſi eſt forma ſubſtantialis, licet poſſit eſſe accidens, vt ſunt qualitates naturales & habitus intellectuales & morales & naturales potentię, actus autẽ ſecun-

ſecũdus in quolibet præter quàm in primo principio eſt accidens, vt dictum eſt in 12.Meta. Præterea primus eſt principium ſecundi & nõ econuersò principium autem vt principium vr̃ eſſe nobilius principiato. Secundò conſiderãtur vt ſtãt ſub ly Primus & ſecundus, & ſic conceditur quod ly Primus eſt minus nobilis eò ꝙ ſemper ordinatur ad ſecundum & non econuersò. Ad argumentum ergo dico ꝙ ſufficit animam diffiniri per actum nobiliorem quò ad entitatem ſuam, non autem inconuenit ꝙ diffiniatur per minus nobilem, vt ſtat ſub tali ordine, eò ꝙ vt ſic melius manifeſtatur natura animæ intellectui noſtro, qui gradualiter procedit ab imperfecto ad perfectum.

Secundum ſic formatur, Conceditur cõiter ꝙ anima vegetatiua ſemper actu nutrit vſq; in finẽ vitæ, vnde & Phil. in 1.de generatione tex.41. Igitur nutrit quis quouſq; ſalua tur, augmentat aũt nõ: ergo vel vltima particula diffinitionis eſt falſa, vel diffinitio nõ competit omni generi animæ.

Ad hoc dicit Com. in com.5. ꝙ anima nutritiua nunquã inuenitur in animalibus, niſi ſm poſtremã perfectionem, i. ſm actum ſecundũ, niſi aliquis ponat ꝙ ſit quidem modus animalium, qui non nutritur in aliquo tpe, ſc. in tpe in quo manent in lapidibus, vt ranæ magnæ, quę nihil theſaurizãt, & manent tota hyeme in lapidibus, & ſimiliter plures ſerpentes: & ſecundum hoc dictũ Com. patet ꝙ argumentum nihil cõcluderet, ſed quia inquit Phil. in 1.de Generatione, tex.41. Nutritur quis ſemper quouſq; ſaluaẽ, & dicit Alber. in 2.de Anima, Tract.1.c.2. ꝙ in anima vegetatiua videmus ipſam eſſe magis ſimilẽ vigiliæ continuæ, quia ipſa quãtùm ad nutritiuę opera ſemper agit operatiões vitæ, & nunquã quieſcit ab eis quãdiu ãnima ineſt ꝯpori, ſemper em̃ vel trahit nutrimẽtum de membro ad membrum, vel diſſoluit ipſum & alterat & vnit membro, & ideo quãtùm ad hunc modũ vitæ ſemper agit vitæ actiones. Quamuis enim quędam animalia quieſcãt aliquãdo ab inquiſitione nutrimẽti exterius, vt vrſi & hirundines & ciconiæ & glires, & fortè mulieres aliquæ, & quædam alia, quæ habent calorem debilem, & eſt ipſorum viſcoſa humiditas: & nõ porroſum corpus, tamen idem calor in eodem tempore quãdo cibum extrà nõ quærũt diſſoluit nutrimentũ & humidũ qd̃ eſt circa locum digeſtionis, & alterat ipſum & cõuertit & attrahit ad membra: nam talia animalia voracia ſunt in æſtate, quãdo confortatur eorum calor, quia multi cibi appetitus cauſatur à frigiditate: & ideo quia calor eorum parum cõſumit, ſed tm̃ conuertit modica alteratione cibum, remanet in eis multa indigeſta humiditas, & pinguedo magna operiens interiora omnia eorum viſcerum & ſunt in eis venæ, &c. vaſa ſtricta multũ propter debilitatẽ caloris penetrãtis. Et ideo quoniam venit frigus extrinſecũ hyemis obturãtur pauci porri exiſtentes in corporibus eorum. Et tũc modicus calor non habens quo euaporet cum fumo humido redundat ad interiora ad locum digeſtionis & generat in eis flegma abundans & obſtruens vias nutrimenti, & ſic ceſſat in eis appetitus, & quieſcunt ab inquiſitione exterioris nutrimenti. Et humiditas groſſa euaporans cerebra eorum facit ea quaſi ebria & ſomnolentia, & ideo iacent immobilia, & ſagacitate naturę prouident ſibi de cauernis. Et huius ſignum eſt, quia egrediẽtia de cauernis inueniuntur macilenta eò ꝙ conſumpta eſt humiditas impinguans ea. Hæc Albertus, ex quibus patet ꝙ vegetatiua ſemper nutrit etiam animalia de quib⁹ loquitur Com. Et ideo Com. in eo. com.5. quaſi non ſtabiliens primum dictum, ſubiungit, ꝙnõ nocebit hoc accipere indefinitè in hac diffinitione. q.d. Et ſi eſt verum ꝙ omne animal omni tempore nutriatur, etiã quæ non videntur nutriri habitãtia in hyeme in lapidibus, tunc hæc particula, Potentia vitam habentis accipienda eſt indefinitè, quia etſi non conuenit omni animæ, quia nõ conuenit vegetatiuæ, conuenit ſaltem ſenſitiuæ, nã in ſomno eſt potentia vitam habens, & conuenit intellectiuæ, quę non ſemper intelligit. Sed quia Philoſophus in tex.8.dicit, Vniuerſaliter quidem igitur dictum ſit quid ſit anima, ideo debemus ſaluare quòd hæc diffinitio omni genere animæ conuenit.

Tu igitur aduerte ꝙ cũ operationes animæ vegetatiuæ ſint tres, ſ. nutrire, augere, generare, de qbus loquemur infrà, ad hoc ꝙ ſaluetur illa particula diffinitionis, Potentia vitam habentis ſufficit ꝙ non ſemper ſit coniuncta alicui harum operationum. Et poſito ꝙ ſemper eſſet coniuncta nutritioni quandiu animal viuit, non tamen ſemper eſt cõiuncta augmento, nec generationi, vt patet.

Potes etiam dicere ꝙ anima vegetatiua dupliciter cõſiderator. Primò vt anima eſt. Secũdò vt eſt coniuncta qualitatibus actiuis, per quas operatur, inter quas præcipuè eſt calor. Ad propoſitum dico, ꝙ vt anima eſt non repugnat eam eſſe ſeparatam ab omni actione ſua, & ſic cõſiderauit eam Phil. in diffinitione data. Secundum autem ꝙ eſt coniuncta qualitatibus actiuis concedo ꝙ ſemp eſt in actu ſecũdo, & ſi nõ reſpectu omnium operationũ ſuarum, ſaltem reſpectu alicuius, putà nutritionis. Sed id cõuenit ei per aliud, eò ꝙ qualitates naturales, quãtùm ſit ex ſe ſemp agũt propinquato paſſo ex 9.Meta. Non inconuenit ergo ꝙ hæc particula, Potentia vitam habentis verificetur de omni anima inquantùm eſt anima, & tamen ꝙ aliqua anima ratione qualitatum actiuarum ſemper ſit coniuncta alicui operationi ſuæ. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO V.

Num ex anima & corpore fiat vnum per ſe & propter quam cauſam.

Vnde non oportet quærere ſi vnum eſt anima, & corpus ſicut neque cera & figura. tex.7.

IN hac q. aduerte ꝙ hoc propoſitũ iam pertractauim⁹ in 8.Meta. & declarauimus quomodo ex materia & forma fit vnũ p ſe, nõ aũt ex ſubiecto & accidente, ſiue ſit accidens propriũ, ſiue cõmune. Ideo nõ reputo ampliùs repetẽdum, ſed vide illic. Tantùm videndum eſt, quam veritatem cõtineat dictum Philoſophi, qui eſt in text.7. poſtquã dixit, Vnde nõ oportet quærere ſi vnũ eſt anima & corpus ſicut neque figura & cera, neq; omninò vniuſcuiuſq; materia, & id cui⁹ eſt materia, ſubiungẽs rationẽ dicti ſui inquit, Hoc enim vnũ & eſſe cũ multipliciter dicãtur, quod propriè eſt actus eſt. Vbi Com. inquit, Forma magis digna ẽ vt habeat hoc nomen vnum, & ens, q̃ illud quod eſt congregatum ex materia & forma: hæc Com. Sed hoc videtur falſum qm̃ eſſe propriè eſt eius quod fit ex 7. Meta. ſed forma non eſt id quod fit, ſed compoſitum, vt probat illic Philo. ergo forma non eſt id quod propriè eſt, ſed quo aliquid eſt. Præterea, quod propriè eſt non habet eſſe in alio, ſed per ſe, ſed forma præcipuè materialis, habet eſſe in alio, & nõ per ſe, nec poteſt ſeparatim exiſtere: ergo eſſe id quod propriè eſt nõ competit formę vt forma eſt. Accipit enim Phil. actum pro forma quando dicit, Quod propriè eſt, actus eſt.

Ex anima & corpore fit vnũ per ſe, q.d. anima eſt p ſe ſubſtãtia & forma ſubſtãtialis rei animatæ.

Ad hoc reſpõdetur ꝙ dictum Philoſophi poteſt habere duplicẽ sẽſum. Primò ſic, Quod ppriè eſt vt quod eſt ſicut ſuppoſitũ, & nullo mõ vt quo eſt actus eſt: & hic ſenſus eſt falſus, qm̃ cùm forma ſit principium formale eſſendi de neceſſitate eſt id quo eſt. Secundo ſic, Quod propriè eſt vt qd̃ & quo actus eſt, & ſic verum, ſed non vniuerſaliter de omni actu, ſed de actu non educto de potentia materiæ vt eſt anima intellectiua, vt dicemus in lib.3. quæ licet informet materiam, & vt ſic fit vt quo, tamen quia poteſt ſeparatim exiſtere eſt quo & quod, quilibet actus autem eductus de potentia materiæ habet ſolùm rationem, vt quo.

Sed dices, Cùm Philoſophus loquaẽ de actu & de aĩa vniuerſaliter, qũo verificaẽ dictum ſuum, reſpõdeo debet exponi originaliter vel dependẽter ſic, Quod ppriè eſt, i. qd̃ eſt principium, & à quo pendet eſſe rei, actus eſt, qm̃ vnum quodque cõpoſitum intãtùm habet eſſe inquantũ eſt actu, eſt autem actu per actum, id eſt, per formam, ergo, &c.

Sed dices, Si dictum Philoſophi nõ eſt verùm niſi in ratione principij à quo compoſitum habet eſſe actu, ergo dictum Com. ſcilicet ꝙ forma ſit magis digna, vt habeat hoc nomen Ens quàm compoſitum eſt falſum: reſpondeo, Concedo quòd eſt falſum, nec poteſt ſuſtineri in via Thomiſtica. Et radix ſuæ falſitatis fuit, quia arbitratur ſolam formã eſſe totam quidditatem rei compoſitæ, & nomen ſpeciei priùs verificari de forma quàm de compoſito, vt dicit expreſsè in 8.Meta. in Com.7. vbi inquit, Et intendebat ꝙ hoc nomen Animal dr̃ principaliter per formam & dicitur de congregato ex materia & forma ſecundariò, ſcilicet, quia dicitur de forma. Nomen enim non ſignificat rem niſi ſecundùm quòd eſt in actu, & cauſa actus in compoſito eſt forma. Et cùm duo fuerint quorum alterum eſt cauſa reliqui, illud quod eſt cauſa dignius habebit nomẽ. Illud enim nomen eſt ſecundi propter primum. V.g. Res calidæ, quoniam non habent nomen Caloris niſi propter caloré ignis qui eſt in fine. Et ideo cũ fuerint plura quæ nomen idẽ habent propter aliud, illud aliud eſt dignius habere illud nomen, & erit cauſa illorum. Hæc Comm. Sed in 7.libr. Metaphyſic. formauimus quæſt.9. contra hanc viam, & ſoluimus rationem Comm. & ſequacis ſui Iandu. fundatam in

ſupra

ſupradicto com. ideo vide illic. Nec curabis quæ dt Iand. in hoc 2.de Anima,in q.4.ibi, Ex hoc.n.patet error,&c. Nã illic loquitur contra viam noſtram, in qua tenemus ꝙ forma non eſt propriè ens,vt quod eſt,ſed eſt quo aliquid eſt. Ipſe autem tenet oppoſitum & dicit,Forma propriè eſt,& ſm Ariſt.& ſm Com.Et ex hoc ipſo,ꝙ ipſa forma in compoſito ſola eſt illud, quod propriè eſt, & quod propriè eſt vnum,conuincitur ꝙ ex materia & forma fit vnum ſimpliciter & propriè.Et hanc ſuam imaginationem conatur probare dupliciter.

Primò ſic,Hæc propoſitio eſt vera in primo modo dicé di per ſe,Forma ſubſtantialis eſt ens, modò eſſe & ens ſunt idem realiter & eſſentialiter, vel vnum neceſſariò ſequitur ad alterum per ſe.Vnde idem eſt realiterꝙ forma ſit &ꝙ ipſa ſit ens. cùm ergo forma ſit ens per ſe,ipſa per ſe eſt,ergo quod propriè eſt,actus,id eſt forma eſt.

Secundò ſic,Sicut nõ differunt realiter ſm Phil.in 5.Meta.in c.de Ente,Homo cõualeſcit & homo conualeſcẽs eſt, ſic nihil differt dicere,Forma eſt ens ꝑ ſe, & forma eſt per ſe.Cùm igitur forma ſit per ſe ens , quia ens prædicatur de vnoquoq; per ſe,ſequitur ꝙ forma per ſe eſt.Et ideo decipiuntur iuuenes qui radicantur in hoc dicto principio,ſ. Nec forma,nec materia ꝓpriè eſt,ſed cõpoſitum eſt quod ꝓpriiſſimè eſt.hic.n.eſt error,vt patet cuilibet ſani capitis.

Sed non aduertit Iand.ꝙ in hac ſua imaginatione decliauit à doctrina Phil.in 7.Meta.tex.27.vbi tenet nec formã nec materiam ꝑ ſe fieri,nec per ſe generari,ſed compoſitũ. Conſtat aũt ex doctrina Phil. ꝙ cùm generatio ſit proceſſus à non eſſe ad eſſe, non alio modo forma habet eſſe quã ꝙgeneretur,ſed non generatur per ſe ſm Phil.ergo non habet eſſe per ſe,nec per ſe eſt.Solùm autem compoſitum per ſe generatur,ergo habet eſſe per ſe,& per ſe eſt.

Ad primam rationem Iand.concedo ꝙ hęc eſt vera,Forma eſt ens,prout ens in 5.Meta.c.de Ente ſignificat x.prædicamenta,& omnis forma eſt ſubſtantia,vel accidens.Et admitto pro nunc ꝙ eſſe & ens ſunt idem in hoc ſenſu, ꝙ ens ſtet participialiter, nam vnumquodque eo modo quo exiſtit,habet eſſe,& concedo ꝙ idem eſt quod forma ſit,& ꝙ ipſa ſit ens. Sed nego hãc ꝯſequentiã, Forma eſt ens per ſe, ergo ipſa ꝑ ſe eſt,qm̃ fit tranſitus ab ente nominaliter ſumpto ad per ſe eſſe. Nam in antecedente ly Ens per ſe, ſumatur nominaliter,concedo ipſum,quoniam ly Ens per ſe diſtinguitur contra ens per accidẽs,& contra ens in alio ſubiectiuè,& ſic eſſe ens per ſe conuenit formæ ſubſtantiali & materiæ primæ & compoſito, & tñ hoc conſequens eſt falſum,Ergo forma per ſe eſt, & materia prima per ſe eſt.Et ideo negatur conſequẽtia.Si autem tu vis ꝙ in antecedente ſumatur ens per ſe participialiter,nego ipſum,quia nõ verificatur niſi de compoſito, & de ſola forma nõ educta de potẽtia materiæ,quæ eſt anima noſtra,eò ꝙ eſt per ſe ſubſiſtens,vt declarabitur in li.3. Et breuiter decipitur Iand. ꝙa ex eò ꝙ eſt forma ens per ſe inducit ꝙ ſit per ſe,quæ inductio nulla eſt,quoniam ex ente per ſe nominaliter ſumpto, non poteſt inferri eſſe,vel exiſtere per ſe.

Ad ſecundã nego ſimilitudinẽ,ꝙa cõualeſcens ſtat participialiter,& ideo non differt à lyConualeſcit.In propoſito aũt,cùm dicit,Forma eſt ens per ſe,non ſtat ly Ens participialiter,ſed nominaliter,& ideo non poteſt inferri,Ergo forma ꝑ ſe eſt,cõſequens.n.dicit exiſtẽtiã, quã nego per ſe ꝯuenire formæ, antecedẽs aũt ꝺt entitaté quã ꝯcedo ꝑ ſe conuenire formæ ſubſtantiali,eò ꝙ nõ eſt entitas per accidens,nec entitas accidẽtis,quæ reſpicit ſubiectũ inhærenter,ſaltẽ aptitudine,vt determinauim' i 7.Meta.i q.noſtris. Non ergo decipiũtur iuuenes ex doctrina noſtra,ſed poti' ex imaginatione Iand.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VI.

Num ablata forma dolabræ remaneat dolabra.

Diuiſa aũt hac,ſ.forma,non vtique ampliùs dolabra erit,ſed aut æquiuocè.textu 8.Nunc autem eſt dolabra.

Ablata forma dolabra nõ remanet dolabra, niſi materialiter.

IN hac q. aduerte antequàm deueniamus ad deciſionem ꝙ Phil.in hoc tex 8.intẽdit declarare differẽtiã inter formam ſubſtantialẽ &formã accidentalẽ,ſiue inter formã naturalem & formã artificialem:& ſtat in hoc,Quando remouet forma naturalis nõ remanet res,nec materia proxima rei,niſi æquiuocè. Vt qm̃ remouetur anima ab homine, non remanet homo,nec idem oculus, nec eadem caro niſi ęquiuocè.Et ſignũ huius trahitur ab operatione,quę remouetur.Vnde Phil.in 4.Meteo.tex.vlt.dicit ꝙ ablata propria operatione à re,res non permanet niſi ęquiuocè. Si autem auferatur forma artificialis ab artificiato,remanet artificiatum ſaltem quò ad ſubſtantiam &materiam ꝓximam,licet mutetur quò ad talem formam,quia non remanet eiuſdem figuræ.Et dat exemplum in artificiatis,quæ reponuntur in prædicamento ſubſtantiæ quò ad materiam tm̃ , formæ. n. eorum ſunt accidentia,& ponunt in quarta ſpecie qualitatis.Et dicit ꝙ quia dolabra eſt artificiatum , cuius forma,ſ. acumen eſt accidens , ſi auferatur acumen adhuc remanet dolabra.Si autem dolabra eſſet corpus Phyſicum, remoto acumine non remaneret dolabra niſi æquiuocè.

Pro reſolutione quęſiti ſic ꝓcedendum eſt.Primò declarabitur in quo ſtat difficultas conſurgens cõtra dictũ tex. Phil.Secũdò ponetur expoſitio Com.Tertiò expoſitio B.T. & Egid.quam ſubſtinebimus,& ſic terminabitur quæſitũ.

Quantùm ad 1.aduerte,ꝙnõ videtur poſſe ſtare dictum Philoſophi,ſ.ꝙ quia dolabra eſt corpus nõ phyſicũ,ſed artificiatũ, iõ remota forma dolabræ, adhuc eſt dolabra. Nã contra hoc ſic arguitur,ſicut ſe habet corp' phyſicũ ad formam ſuam naturalẽ,ſic corpus artificiatũ ad formã artificialem,ſicut. n. illud eſt actu in rerũ natura ꝑ formã ſuam, ſic iſtud eſt actu in genere & natura artificialiũ ꝑ formam ſuam.Sed non dicitur corpus naturale eſſe tale,putà anima tum,niſi ꝑ formam,nec remanet remota illa,vt dicit Philoſophus hîc,ergo non dicitur corpus artificiatum eſſe tale, nec remanet niſi forma remaneat. Quomodo ergo eſt verum quòd remota forma dolabræ adhuc eſt dolabra.

Quantùm ad 2.aduerte,ꝙ hîc ſunt duæ expoſitiones,vna eſt Com.alia B.T.cui concordat Alber.& Egid. vt dicemus.Sed priùs pertractemus opi.Com.Aduerte igitur ꝙ in com.8.conatur ſaluare dictũ Philoſophi,vt ſonat,ſ.ꝙ remaneat dolabra quam appellat ſecurim , & quò ad nomen & quò ad diffinitionem,ita ꝙ remoto acumine vt forma,adhuc eſt ſecuris. Et fundat ſe ſuper tres propoſitiones. Prima eſt, Hoc nomen ſecuris ſiue fuerit naturale, ſiue artificiale,dicitur de congregato ex materia,ſ.ferro,& forma, ſ.acumine.Secunda eſt, Nomen compoſiti naturalis in hoc differt à nomine compoſiti artificialis,quia in naturalibus dicitur primò de forma & ſecundariò de congregato. In artificialibus autem econuersò,quia primò de materia & ſecundariò de congregato. Et hoc eſt manifeſtum in doctrina ſua, qm̃ arbitratur in naturalib' formam eſſe totam quidditatem & ſubſtantiam,vt patet in 8.Meta.com.7.In artificiatis autem ſola materia eſt tota rei ſubſtantia,qm̃ artificialis forma eſt accidens.Tertia propoſitio,quę licet non ſit in d.cõ.8.formaliter,excipitur tñ corollariè. Si illud qd̃ eſt primò ſignificatum per nomen permanet,verùm eſt dicere ꝙ illa res permanet eadem & non ſolùm æquiuocè.Et ex his ſic arguitur ad mentem Com. Remota forma ſecuris , adhuc remanet illud quod primò ſignificatur per nomen ſecuris.Sed ex ſecunda propoſitione per nomen ſecuris primò ſignificatur materia, ergo remota forma ſecuris adhuc eſt ſecuris.

Sed hanc expoſitionem tu Thomiſta non ſequeris,qm̃ ſecunda propoſitio quò ad primam partem eſt falſa inuia noſtra.Nam in 8.Meta.q.8.determinauim' Com.nomen Subſtantiæ compoſitæ prius ſignificare compoſitum quàm formam. Similiter ſecunda pars eiuſdem propoſitionis videtur contra Phil.Nam in 2. Phy.tex.11.eodem mõ comparantur naturalia & artificialia ad formas ſuas ad hoc ꝙ ſint actu. Vnde dicit illic Philo. Sicut lignum non eſt lectus niſi habeat ſpeciem,i.formam lecti,ſic nec caro eſt caro niſi habeat ſpeciẽ carnis.Ergo ad mentẽ Phil. non remanet dolabra niſi habeat ſpeciem dolabræ. Quare dictum Com.non videtur ſuſtentabile niſi in ſenſu,quem dicemus infrà.

Quantùm ad 3.aduerte ꝙ B.T.arbitratur dictum Philoſophi,ſ.Nunc aũt eſt dolabra,debere intelligi quò ad materiam proximam præcisè , quæ eſt tota ſubſtantia dolabræ. Et dicit ꝙ in hoc ſufficienter diſtinguitur forma naturalis à forma artificiali,eò ꝙ cùm illa ſit pars ſubſtantiæ rei naturalis compoſitæ mutata tali forma non remanet res ſubſtantialiter,nec eius materia proxima.Econtrà,quia forma artificialis non eſt de ſubſtantia artificiati cùm ſit accidẽs ea remota non remouetur artificiatum ſubſtantialiter:ſtat enim materia ꝓxima,quæ eſt tota ſubſtantia ſua,q̃ materia eſt corp' naturale ꝯpoſitum ex materia &forma ſua ſubſtãtiali,putà ferrũ,aut lignũ.Iuxta igit hãc expoſitionẽ dictũ Philoſophi eſt verũ,quò ad ſubſtantiá dolabræ,ſed non eſt verum formaliter ſumendo dolabram, vt eſt compoſitũ artificiatum.Non eſt enim actu artificiatum niſi per formam

ſuam artificialé,& confirmatur; Sicut corpus naturale remota ſua forma non habet ſuá propriá operationé, ſic nec artificiati materia remota forma artificiali, patet.n.q̃ ferrum non ſcindit remoto acumine: ergo ſicut in genere naturalium remota forma res non permanet,ſic nec in genere artificialium artificiatum permanet remota forma artificiali.Ad argumentum ergo diceret B.Th.q̃concludit reſpectu aggregati,non aũt reſpectu materiæ proximæ. Vnde concederet q̃ ſicut homo non eſt homo remota anima, ſic dolabra non eſt dolabra remoto acumine, remanet tñ quò ad ſubſtantiam,quæ eſt ferrum.Et ſic habet intelligi dictum Philoſophi.Idé ſenti t Egid.idé & Alber.Vnde in 2.de Anim.Trac.1.c.3.ſic inquit,Si dolabra ſit corpus phyſicũ,& corpus dolabrale,qu od eſt ferrum,ſeparetur à forma dolabræ,iam non habebit nec nomẽ,nec rationem dolabræ,niſi æquiuocè:nec ferrum habebit rationem ferri,ſed q̃ferrum adhuc eſt ferrum ſeparata ab ipſo forma dolabræ,apud vſum loquendi ideo eſt,quia dolabra eſt organũ artis,& nõ phyſicum.Et corporum artificialium ſuperius diximus,eſſe principia corpora phyſica,quæ formas phyſicas retinent in eis, hæc Alber. Ex quibus conſtat q̃ hæc propoſitio non eſt vera,Dolabra eſt dolabra remota forma ſua, niſi quia ferrum eſt ferrum poſt remotionem formæ dolabræ, quod eſt corpus phyſicum, & eſt tota ſubſtantia dolabræ. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VII.

Num manifeſtum ſit animam non vniri corpori, vt nauta vnitur naui.

Ampliùs immanifeſtum eſt,ſi ſit corporis actus anima, ſicut nauta nauis.textu 11.

Quãquã patet a nimã eſſe actũ corporis,immanifeſtum tamen eſt, numvnia tur corpo ri vt mo tor,anformaliter & perfectiuè.

IN hac q.aduerte, q̃ difficultas ſtat in hoc,Phil.in ſupradictis voluit ꝓ manifeſto haberi,q̃ anima ſit forma ſubſtantialis,quæ dat eſſe rei,cuius eſt forma.Conſtat autẽ q̃ nauta non dat eſſe naui, ergo videtur ſibi contradicere dicens in text.propoſito q̃ eſt immanifeſtum, &c.illud qđ ſuprà ſenſit manifeſtum.Quòd aũt hoc ſenſerit in ſupradictis patet, qm̃ in tex. 7. dixit animam eſſe primum actum corporis Phyſici. Primus autem actus eſt forma ſubſtantialis,quæ dat eſſe.Item in eo.tex.dixit,Non oportet quærere propter quid ex anima & corpore fit vnum.Quod dictum nullam habet apparentiam, ſi non ſupponitur q̃ anima ſit forma dans eſſe.Non.n.vanum eſt quærere, ſi per aliquod medium vnitur motor mobili,ſicut nauta naui,ſ.per virtutem motiuam.Non.n.ex motore &mobili fit vnum per ſe,ſi cut ex materia & forma.Item dixit in tex. 8. aĩam eſſe ſubſtantiam ſm rationem,i.à qua ſumitur quod quid erat eſſe viuentis.Sed à motore non ſumitur quod quid erat ſui mobilis,cùm non det imò ſupponat eſſe mobilis.patet ergo,q̃ Philoſophus ſenſit in prædictis & concludit animam eſſe formam corporis,& non tantùm motricem.Qũo igitur immanifeſtum eſt ſi anima vnitur corpori vt nauta naui?

Pro ſolutione huius dubitationis, & vt auferamus omnem repugnantiam à dictis Philoſophi,aduerte q̃ duplici ter reſponderi poteſt.

Primò poteſt dici,q̃ dictum Philoſophi aut intelligitur de anima,vt ſub ſe continet vegetatiuam,ſenſitiuam, intellectiuam,aut de anima tali,putà vegetatiua,vel ſenſitiua:ſi primo modo, ſic eſt immanifeſtum, ſ. vtrum omnis anima ſit actus,&c.qm̃ non omnis anima habet potentias,quæ eodem modo reſpiciant corpus.Nam potentię vegetatiuę & ſenſitiuæ,ſicut p atet ad ſenſum,ſunt organicæ,& vt ſic inſeparabiles à corpore. Et de his animabus conſtat, q̃ ſunt forma corporis,& non vniuntur vt nauta naui,qm̃ inſeparabiles ſunt. Potentiæ autem intellectiuæ, cùm non exerceant actiones per organa, videntur nullius corporis eſſe actus.Conſtat tamen q̃ denominant hominem eſſe intelligentem, ex conſequenti neceſſe eſt animam intellectiuam vniri homini, ſed qua vnione, vtrùm vt principiũm eſſendi vel ſolùm vt principium operandi immanifeſtum eſt, eò quòd potentię ſuę inorganicæ ſunt.Et putatur à multis hanc fuiſſe intentionemPhiloſophi.Vnde in tex.11.poſtquã dixit q̃ quædá animæ partes ſunt inſeparabiles ſtatim ſubiungit,Ampliùs immanifeſtum ſi ſit corporis actus anima, ſicut nauta nauis. Quod quidem dictum ſi referatur ad immediatè prædicta, patet quod debet intelligi de anima intellectiua,de qua ſecundum multos & ſolemnes,vt declarabitur in li.3.Philoſophus ſemper fuit dubius.Et ideo non eſt mirum ſi illud eſt ſibi immanifeſtum. Si autem dictum Philoſophi intelligatur de tali anima, putà ſenſitiua, dico q̃ fuit ſibi manifeſtum eò q̃ non habet aliquam operationem ſine organo.Et ſic de ſenſitiua & vegetatiua dicunt in telligi tex. Philoſophi adducti in principio quæſtionis, ex quibus argumentatum eſt animam eſſe actum nõ ſicut nauta naui. De intellectiua autem tantùm intelligendum eſt quod dicit, Amplius immanifeſtum, &c.Et ſic nulla eſt repugnantia in dictis Philoſophi.

Sed tu aduerte q̃ hæc reſponſio videt declinare ad viã Com. qui tenet, vt diximus ſuprà, diffinitionem datam de Anima non conuenire vniuocè vegetatiuæ & ſenſitiuæ & intellectiuæ. Et ideo ſecundum imaginationem ſuam cùm Anima intellectiua non ſit vniuocè perfectio corporis diceret eſſe immanifeſtum Ariſtot.ſi eſt actus vt nauta nauis. Verùm q̃a B.T.vt videbit in 3.li.aſſumet eam cõtra Com.& manifeſtabit quõ diffinitio de Anima vniuocè conuenit etiam intellectiuæ,ideo non quieſces in reſponſione data.

Sed ad mentem B.T. ſic reſpondebis, Qm̃ Philoſophus ſupra concluſerat animam eſſe actum corporis eò q̃ ſeparata anima non eſt actu viuens poſſet aliquis dubitare quo ſit actus. Nam aliquid poteſt dici actu tale ad præſentiam alicuius dato q̃ non ſit forma, ſed ſufficit q̃ ſit motor. Sicut combuſtibile ad præſentiam comburentis actu comburitur, & quodlibet mobile ad præſentiam mouentis actu mouetur.Simili modo aliquis poſſet dubitare vtrùm corp' ſic viuat actu ad præſentiam animæ,ſicut mobile mouetur ad præſentiam motoris,an ſicut materia eſt in actu ad præſentiam formæ, & maximè quoniam Plato poſuit animam non vniri corpori vt formam,ſed magis vt motorem & rectorem,ideo poſt præmiſſa inſinuat hanc dubitationem dicens,Amplius immanifeſtum,&c. q. d. Licet concluſum ſit animam eſſe actum corporis, tamen immanifeſtum eſt adhuc de modo, quo ſit actus, id eſt qũo facit corpus viuere actu, an vt forma,an vt motor, vt Plato tenuit. Et ideo in tex.12.incipit Phil.pręparare ſecundam diffinitionem de anima,per quam demonſtrabit primam, & manifeſtabitur qũo anima eſt actus non vt motor,nec facit corpus viuere efficienter,ſed formaliter,ex conſequenti manifeſtum erit q̃ anima vnitur corpori vt forma materiæ &non vt motor mobili,ſicut tenuit Plat. Hæc reſponſio reſoluta eſt & quadrat literæ, & aufert omnem repugnantiam à dictis Philoſophi.nam bene ſtat manifeſtum eſſe q̃ anima eſt actus corporis, ſed immanifeſtum eſſe modum, quo actuat corpus, an effectiuè& motiuè,vt tenet Plato,an formaliter & perfectiuè,vt infrà in q.ſequenti manifeſtabitur. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VIII.

Num prima diffinitio de anima conuenienter demonſtretur per ſecundam,& quæ demonſtratio ſit illa.

Quoniam ex incertis quidem;certius autem fit.textu 12.

Prima diffinitio de anima diffinitio cõuenienter per ſecundam demonſtratur demõſtratione propter quid,ſumpto principio in aptitudine.

IN hac q.aduerte q̃ difficilis eſt ad reſoluendum ꝓp varietatem Expoſitorum.Nam B.T.tenet q̃prima diffinitio de anima eſt prior ſm naturam & dicit cauſam, ſed eſt poſterior quò ad nos, id eſt quò ad cognitionem noſtram. Diffinitio autem ſecunda eſt prior quò ad noſtram cognitionem, quia datur per operationes animæ,quæ nobis notiores ſunt quàm eſſentia animæ. Et quoniam à notioribus nobis debemus procedere & probare minus nota nobis,licet fortè ſint priora & notiora ſecundùm naturam, ideo Philoſophus per diffinitionem ſecundam demonſtrat primam.

Sed contra hoc ſunt duæ inſtantiæ. Prima eſt, Si prima diffinitio eſt minus nota nobis, magis aũt nota ſm naturã, & ſecunda eſt econuerſò,ergo Philoſophus debuit incipere notificare animam per ſecundam diffinitionem, deinde ponere primam &eam probare per ſecundam.Nam iſte eſt ordo doctrinæ,quem nos docuit Philoſophus in 1.Phyſ. vt procedamus à notioribus nobis.

Ad hoc dicimus q̃ ordo doctrinæ in hac ſcientia eſt duplex, ſ.ordo ꝓponendi,& ordo ꝓbandi, ac determinandi. Ordo proponendi eſt ſm ordinem naturæ.Debemus.n. proponere q̃ de anima tractandum eſt, & de potentiis & de actibus & de obiectis.Ordo aũt probandi & determinandi eſt ſecũdum ordinem ꝓportionatum noſtro intellectui, vt ſ.,ꝓcedam⁹ in ,ꝓpoſitionibus à magis ſenſatis,quæ priùs cadunt in cognitione noſtra.Vnde ,ꝓcedentes in conſiderationem de anima quò ad viam probatiuam & declaratiuam incipimus ab obiectis,& per obiecta notificantur nobis actus

ctus & per actus potentiæ,& per potentias ſubſtantia animæ.Et hũc ordinẽ ſeruat Philoſophus in proceſſu huius 2. li.ſic fecit in diffiniendo animã.Propoſuit primò diffinitionem priorem ſecundum naturam,deinde diffinitionẽ priorem quò ad nos. Cùm aũt voluit demonſtrare alteram earum,per eam quæ nobis notior eſt, ſed poſterior ſm naturam demonſtrauit minus notam nobis,ſed priorem ſm naturam. Et ſic patet q Phil. in demonſtrando ſeruauit ordinem doctrinæ,quem ipſe docuit in 1.Phyſic.

Secunda inſtantia eſt,Si ſecunda diffinitio eſt prior quò ad nos & poſterior ſm naturam,ergo non dicit cauſam primæ diffinitionis, nec per eam , vt dicentem cauſam poteſt demonſtrari prima diffinitio,cuius oppoſitũ innuit Philoſophus in tex.12. vbi dicit, q non ſolùm oportet rationem diffinitiuam oſtendere rem diffinitam, ſed etiam oſtendere cauſam ineſſe & demonſtrare,&c.

Ad hoc diceret B.T.q ordine naturæ prima diffinitio dicit cauſam in eſſendo,& ſecunda dicit effectum.Ordine verò noſtræ cognitionis prima dicit quia , ſecunda aũt dicit propter quid,non in eſſendo,ſed in inferendo.Nam mediũ quod in probando aſſumimus etiam q ſm naturam ſit eſſe actus habet rationem illatiuæ cauſæ. Concluſio verò habet rationem effectus etiam q ſit cauſa ſm naturam, ,put eſt illata per tale medium.Et qm̃ mens Philoſophi in tex.12. ſumenda eſt ſm ordinem cognitionis noſtræ,& non ſm ordinem naturæ, ideo patet qũo ſecunda diffinitio dicit cauſam in inferendo & notificando, non aũt eſt neceſſe q dicat cauſam in eſſendo.Et ſic concedo vt inſtantia probat q non dicit cauſam ſm naturam.Nec eſt cõtra Philoſophum, qm̃ intendit de cauſa aut in eſſendo & demonſtrando , vt exemplificat de tetragoniſmo&orthogonio,aut in demonſtrando tantùm,vt in propoſito,& quandocunque per effectum demonſtramus aliquid de cauſa.

Quantùm ad 2.partem,ſ.quæ demonſtratio ſit hæc, qua demonſtramus primam diffinitionem de anima per ſecundam,inuenio varias opiniones,quæ omnes poſſunt ſuſtentari,licet intendam determinare ſm mentem B.Tho.

Com.in com.12.dicit q Phil.intẽdit hîc inueſtigare qũo anima ſit diffinienda diffinitione propria,eò q prima diffinitio eſt vniuerſalis & non ſufficit ad notificandum naturam animæ. Et ideo aſſignare oportet diffinitionem ,ppriã &ſpecificam per cauſam propriam&propinquã,per quam declaretur natura animæ in ſpecie , putà natura animæ vt vegetatiuæ,& vt ſenſitiuæ,&c.Et quando Phil. dicit q prima diffinitio animæ eſt concluſio demonſtrationis , & ſecũda eſt principium,Com.vult hoc intelligi ſm ſimilitudinem,vnde inquit,Non intendebat Phil.q iſta diffinitio inducta in anima,ſ.Anima eſt actus corporis,ſit concluſio demonſtrationis,ſed intendebat q eſt ex genere diffinitionũ, ſm q tales diffinitiones ſunt vniuerſales. Et iſtæ diffinitiones aut ſunt concluſiones , aut ſunt ſimiles diffinionibus, quæ ſunt concluſiones demonſtrationis. Neque etiam intendebat q diffinitio quærenda hîc in vnaquaque partium animæ eſt ex diffinitionibus,quæ ſunt quaſi principium demonſtrationis, ita q ſint manifeſtæ p ſe, ſed intendebat q eſt ex genere illarum diffinitionum,quæ ſunt quaſi principium demonſtrationis,aut ſunt ſimiles diffinitionibus,quę ſunt quaſi principium demonſtrationis. Et ideo ſermo Philoſophi ita debet legi,Sed etiam cauſa erit inuenta & manifeſta in c.1.Sed ſermo diffiniens animam perfectè , debet eſſe vt cauſa propinqua ſit manifeſta in ea.Et iſta diffinitio eſt ex diffinitionibus,quæ aſſimilantur diffinitionibus,quæ ſunt principia demonſtrationis,inquantum eſt propria diffinitio.Diffinitio autem,quam dedimus modo in anima,eſt ex diffinitionibus , quæ aſſimilantur diffinitionibus , quæ ſunt cõcluſiones demonſtrationum, ſm q eſt generalis omnibus partibus animæ , & non eſt inducta in ea cauſa propinqua. Hæc Com.Ex quibus elicitur q ſm Com. Philoſophus non demonſtrat primam diffinitionem per ſecundam ſed naturam animæ quam imperfectè notificauit per primam diffinitionem,vtpotè generalem, intendit perfectiùs notificare per ſecundam , vtpotè propriam & ſpecificam, & datam per cauſam propinquam. Nam eſſe principium primum nutriendi , augendi, generandi conuenit propinquè &conuertibiliter animæ vegetatiuæ:eſſe autem actum primum corporis viuentis,non conuenit alicui generi animæ conuertibiliter, ſed eſt commune omni generi animæ, ideo anima per primam diffinitionem non cognoſcitur niſi in genere.Vnde ſecundùm Com.non oportet quærere quę demonſtratio ſit iſta, quoniam non concedit primam diffinitionem demonſtrari per ſecundam , ſed naturam animæ perfectius notificari per ſecundam quàm per primam.

Egid.autem arbitratur dicendum q Phil. dat duas diffinitiones de anima,ſ.communem omni animæ,puta q eſt actus primus corporis,&c.& alteram propriam cuilibet generi animæ, putà q vegetatiua eſt primum principium nutriendi,augendi,& generandi,& ſenſitiua eſt primum principium ſentiendi:& intellectiua eſt primum principium intelligendi.Et qm̃ diffinitio propria perfectior eſt quàm cõmunis,eò q facit perfectiùs &diſtinctiùs ſcire diffinitum, ideo ſecunda poteſt dici diffinitio propter quid, & prima diffinitio quia.Et qm̃ diffinitio propria non poteſt probari per communem niſi negatiuè,communis aũt poteſt probari per propriam affirmatiuè , ideo diffinitio cõmunis eſt concluſio demõſtrationis,ſecunda aũt,quæ eſt propria, eſt principium demonſtrandi primam. Quòd autẽ communis diffinitio non poſſit probare propriam affirmatiuè,ſed negatiuè patet hîc,Non valet,Anima eſt actus primus corporis,&c.ergo eſt principium vegetandi,augendi,generandi tantùm. Negatiuè autẽ bene ſequitur,Anima non eſt actus primus corporis,&c.ergo non eſt primum principium vegetandi,&c. Quod aũt per propriam probetur communis affirmatiuè patet hîc,Bene valet,Anima eſt principium vegetandi,&c.ergo eſt actus corporis phyſici,&c.Ex Egid.igitur elicitur,q prima cùm ſit communis conuenienter demonſtratur per ſecundam,quia eſt propria,& q hæc demõſtratio poteſt dici propter quid.Nam vt Phil.dicit in 1.Poſter.demonſtratio,quia eſt duplex,quædam eſt per cauſam communem & remotam:quædam per effectum.Velle ergo inueſtigare naturam animæ per diffinitionem communem datam de anima , eſt ire per cauſam communem & remotam,&demonſtrare quia,ſed ire per diffinitiones proprias & per cauſam ſpecialem eſt incidere magis propter quid. Quare demonſtratio qua demonſtratur prima diffinitio p ſecundam,eſt magis propter quid,quàm quia.Hinc expoſitionem non reputo falſam.Determinationem tamen,quam faciam,reputo magis ad intentionem Phil.

Vt igitur determinemus propoſitum aduerte q aliter tenendum eſt ſecundùm Albertum, aliter ſecundùm B.Th. & vtraque via poteſt adaptari textui,poteriſque tenere vtranque per diſtinctionem quam formabimus.

Tu igitur aduerte q in ſecunda diffinitione,qua dicitur q anima eſt principium vegetandi,ſentiendi,mouendi.&c. ly Principium poteſt ſumi dupliciter.Primò actualiter,ita q anima actu ſit principium harum operationum.Secundò habitualiter,vel aptitudine naturali, ita q licet anima non eſſet actu principium talium operationum,tñ eſt talis naturę,q ſibi competit eſſentialiter eſſe primum principium talium operationum.Ex hac diſtinctione dico duo. Primò ſi ſecunda diffinitio datur per ly Principium ſumptum ſecundo modo,ſic ſecunda eſt prior quàm prima ordine naturæ, & dicit propter quid non ſolùm in inferendo, ſed etiam in eſſendo, & demonſtratio primæ per ſecundam eſt demonſtratio propter quid. Ratio enim propter quam anima informat & perficit corpus eſt,quia animæ competit ex natura ſua eſſe principium primum operum vitæ.Nulla enim ratio eſt quare anima actuat materiam niſi vt ab ea vt à prima radice emanãt opera vitalia, ſicut nulla ratio eſt quare ſanitas perficit corpus niſi quia dat eſſe ſanum,& eſt principium ex natura ſua operum cõuenientium ſano. Et hanc viam ſecutus eſt Albertus , ideo tenet q ſecunda diffinitio ſumpta eſt à principio ſecundo modo accepto, & ex conſequenti hæc demonſtratio eſt propter quid,quia per cauſam propinquam ſic deducendo , Cui competit ex natura ſua eſſe primum principium viuendi,augendi,&c.eſt actus primus corporis phyſici,&c.ſed anima eſt talis, ergo, &c. Et hæc quidem expoſitio videtur, conformis textui, eò q exemplificat Philoſophus de demonſtratione mathematica tetragoniſmi, quam conſtat eſſe propter quid. Et quòd hæc fuerit mens Alberti patet in ſecundo libro. in Tractatu 1. in capite 5. vbi ſic inquit , Oportet enim quod id, quod communiter rei attribuitur, ſicut animæ communiter attribuitur quòd ſit actus corporis phyſici per cauſam propriam ineſſe probetur. Et hoc non poteſt fieri niſi tali diffinitione & modo,quæ dicat cauſam,quare anima ſit actus corporis.

Hoc autem erit ſi acceperimus ſm quamlibet partem animæ quòd ipſa eſt principium & cauſa huius vitę,i.ope-

rationis vitalis,quæ exercetur in corpore phyſico, tunc.n. habebitur propoſitum.Cùm.n.habuerimus ꝙ quicquid eſſentialiter eſt principium & cauſa huius vitæ,quæ exercetur in corpore phyſico organico,eſt actus corporis phyſici organici.Et coniunxerimus iſtam,ꝙ anima eſt eſſentialiter principium & cauſa huius vitę,quę exercetur in corpore phyſico,concludemus demonſtratiuè,ꝙ anima eſt actus primus corporis phyſici organici. Et ſic concludemus ſuperiùs inductam diffinitionem per eam, quæ dicit cauſam eius, ſicut diximus in exemplo geometrico iam inducto. Hæc Albertus.

Si aũt ſecunda diffinitio ſumatur à ly Principio accepto primo modo,ſic prima diffinitio eſt prior ſecunda ordine naturæ,prius.n.natura anima informat & eſt actus corporis phyſici organici,quàm ab ea actualiter procedant opera vitæ.Et demonſtratio eſt quia,ſ.ab effectu,& non dicetur eſſe per cauſam niſi in inferendo,effectus.n.comparat⁹ cauſæ in eſſendo, ſolùm effectus eſt, in cognoſcẽdo aũt & probando aliquid de cauſa,apud noſtrum intellectum habet rationem cauſæ, & cauſa habet rationem effectus non in eſſe,ſed in cognoſci.Et de hoc iam locuti ſumus in 6.Meta.in Quęſt.noſtris,& qm̃ B.T.in expoſitione tex.12.arbitratur ſecundam diffinitionem ſumptam à principio 1.mõ accepto, ideo tenendum eſt ſm ipſum diffinitionem ſecundã eſſe poſteriorem prima ordine naturæ, & demonſtrationẽ eſſe quia.Et qñ dicit Philoſophus ꝙ oportet diffinitionem afferre quæ cauſam oſtendat,intelligendum eſt de cauſa in inferendo & probando,& illa ſufficit,vt ꝫ.diximus.Ad reſolutionem igitur vltimã quæſiti potes tenere cum Albert. & B.T.per diſtinctionem datam.De Egidio autem &Com. non multùm curabis in hoc,quoniam videntur extorquere textum.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO IX.

Num in partibus animalis anuloſi poſt diuiſionem remaneat anima,quæ ſit principium motus localis & habeat phantaſiam.

Sicut enim in plantis quædam diuiſa videntur & viuentia ſeparata abinuicem tanquam exiſtente in his anima actu quidem in vnaquaque planta,potentia autem pluribus,ſic videmus & circa alias differentias animę accidere,vt in enthomis deciſis,etenim ſenſum vtraque pars habet,&motum ſecundùm locum.Si autẽ ſenſum & phantaſiam & appetitum. Vbi enim ſenſus eſt & triſtitia & lætitia eſt. Vbi autem hæc ſunt,ex neceſſitate deſiderium eſt.tex.20.

In parte animalis anuloſi deciſa remanet anima habens non modò ſenſum, ſed phantaſiam, in determinatam tamen.

IN hac q. aduerte qm̃ Phil.in tex.præpoſito tangit tria,ſ. ꝙ pars animalis anuloſi deciſa ac ſeparata à toto habet animam, & ꝙ anima, quę erat vna actu in toto animato, & plures in potentia,ſola diuiſione fit plures actu:& ꝙ pars deciſa habet phantaſiam , ideo hæc tria inueſtiganda ſunt, qualem veritatem contineant.

Quantùm ad 1.ponit talis concluſio affirmatiua,In parte deciſa animalis anuloſi eſt actu anima per aliquale tempus,dummodò diuiſio non fiat ſm longitudinem animalis ſed per tranſuerſum,& pars ſit notabilis quantitatis.Hanc primò declarò,deinde probabitur.Dicitur Per aliquale tẽpus, qm̃ cùm in omni parte talium animalium non ſint ſufficientia organa deputata receptioni nutrimenti & nutritioni, non poſſunt diu ſeruari in eſſe,nec fieri animalia, ſicut ramus plantatus fit planta, propter maiorem imperfectionẽ repertã in animato ſolùm vegetatiuo.Dicitur Dum modò diuiſio non fiat,&c.Nam ſm Albert.animalia huiuſmodi habent dorſum proportionale cordi.Vnde ſicut læſo corde animal perfectum ſtatim deficit, ſic læſo & diuiſio dorſo in longum anuloſum animal deficit.Dicitur,Et pars ſic , &c. qm̃ ſi forma ſubſtantialis inanimati ſimplicis , vel mixti requirit determinatam quantitatem,multò magis anima,quæ eſt altior forma.Nunc ergo ſic probatur concluſio de mente Phil.Pars plãtę deciſa viuit adeò ꝙ ſi plantatur efficitur arbor,ergo habet animam,quia non datur viuere ſine anima in his inferioribus,ergo à ſimili partes animalis anuloſi viuunt & habent animam,cùm huiuſmodi animalia ſintvaldè proprinqua plãtis ꝓꝓ ſui imperfectionẽ. Prætereà vt inquit Com.in com.20.in parte deciſa videm⁹ opa vitæ, quia mouet ſeipſam localiter ꝑ dilatationem & conſtrictionem,&ſentit.Sed non datur opus vitæ ſine principio viuendi. Sed anima,vt ſuprà dictum eſt, eſt principiũ viuendi,ſentiendi,mouendi ſecundum locum,ergo,&c.

Quantùm ad 2.declarandum eſt qũo ſitverum ꝙ anima, quæ eſt vna actu & plures in potentia in toto animali anuloſo ante diuiſionem , fit plures actu poſt diuiſionem , & per ſolam diuiſionem. Nam primo aſpectu videntur ſequi duo inconuenientia. Primum eſt quòd ſi animal anuloſum diuidatur in quatuor partes , fient quatuor animalia. Nam omnis hæc anima actu informans aliquam materiam omninò diuiſam ab alia,videtur conſtituere animal vnum. Et tamen hoc videtur ridiculum,poſſet enim produci animal non ſolùm à natura,ſed ſola voluntate diuidentis. Secundum eſt,ꝙ producetur animal nouum ſine noua generatione , & introducetur forma in materia ſine alteratione præuia , & ꝙ generatio vnius non erit corruptio alterius, ſed per ſolam diuiſionem producetur nouum animal, quæ omnia vniuerſaliter reputantur falſa.

Ad euidentiam igitur huius dubij aduerte ꝙ ad conſtitutionem noui animalis nõ ſufficit animam informare materiam omninò diuiſam, niſi addatur, Ex intentione naturæ,&c.Sed requiritur vltra illud ꝙ informet ex intentione naturæ ad conſtituendum vnum ſuppoſitum,in quo ſint debita organa,per quę poſſint exerceri opera vitę debita illi animali ſecundùm ſpeciem ſuam.Et ad hoc nouum ſuppoſitum conſtituendum dico ꝙ anima non vnitur materiæ niſi per diſpoſitiones agentes pro introductione & conſeruatione formæ in materia,& per actionem alteratiuam agentis naturalis,& per corruptionem alterius ſuppoſiti.Stante hac declaratione,reſpõdendo ad primum argumentum negatur conſequentia,ad probationem cùm dicitur, Nam omnis hęc anima,&c.dico ꝙ illud non ſufficit,niſi addatur vt diximus , Ex intentione naturæ ad conſtituendum, &c. Propter quod non eſt concedendum illas 4.partes eſſe 4.animalia,ſed 4.animata partialia.Aduerte tñ ꝙ licet id negemus in animali anuloſo in partibus diuiſis, poſſumus tamẽ concedere in partibus aliquarum plantarum , quæ ex ſuæ animæ imperfectione, ſi replantẽtur conſtituunt diſtinctas arbores.Ad ſecundum argumentum negatur antecedens,ſ. ꝙ producatur nouum animal ſine noua,&c. Dictum eſt. n. ꝙ non producitur nouum animal, ſed nouum animatũ partiale , ꝙ autem recipiatur forma in materia ſine alteratione præuia, & ꝙ generatio vnius non ſit corruptio alterius non reputandũ eſt inconueniens in tali caſu,cùm non producatur tale animatum partiale ex intentione naturæ aliquo tempore conſeruandum in quo debeant exerceri opera vitæ.Potes etiam dicere ꝙ non de nouo recipitur penitùs noua forma,nec fit noua generatio,niſi ſecũdùm quid, ſicut nec fit ſimpliciter nouum animal.

Quantùm ad 3.ſc.ꝙ pars deciſa animalis habeat ſenſum & motum ſecundùm locum non progreſſiuum,ſed conſtrictione & dilatatione,patet euidenter,ꝙ autẽ habeat phantaſiam magis dubium eſt, quoniam vt determinabitur in 3. li.etiam de mente Comm.& B.T.qui in hoc ſequitur Com. huiuſmodi virtus determinat ſibi ꝓprium organũ in parte determinata corporis, ſ.in capite, ergo non põt eſſe indifferenter in omni parte deciſa animalis anuloſi.

Ad hoc patet reſponſio per Commentatorem in com. 20.vbi inquit, Sed tamen debes ſcire ꝙ in quibuſdam animalibus virtus imaginatiua eſt ſemper coniuncta cum ſenſu,non quando ſenſatum eſt abſens, & animal eſt diminutum , in eis autem quæ ſunt perfecta inuenitur in abſentia ſenſatorum.Hæc Cõmentator.Ex quibus accipitur ꝙ phantaſia eſt duplex,ſ.determinata,& indeterminata.Determinata quæ & perfecta dr̃ eſt,quę abſentibus ſenſibilibus retinet eorum ſpecies ſenſatas,& poteſt imaginari circa illa. Indeterminata eſt quæ non retinet ſpecies in abſentia obiecti ſenſati,nec mouetur niſi pro quanto obiectũ eſt ſibi prę ſens coniunctum, quod ſi eſt conueniens cauſat delectationem,ſi diſconueniens triſtitiam.Prima quidem determinat ſibi proprium organum,de quo loquemur agentes de ſenſibus interioribus.Secunda autem ex ſui imperfectione nõ determinat ſibi proprium organum.Et hæc eſt in omni parte deciſa animalis anuloſi,quæ ſe mouet localiter. Nam vt inquit Commentator in comm.20.omne habens ſenſum & motum neceſſe eſt vt habeat deſiderium& imaginationem quoniam vbi exiſtit ſenſus,illic neceſſe eſt vt exiſtat voluptas & triſtitia apud comprehenſionem rei ſenſibilis , & cũ illic voluptas& triſtitia fuerint,erit illic neceſſariò motus ad illud voluptuoſum & motus attriſtante. Et illud ad qd̃ eſt motus nõ eſt in actu delectabile aut contriſtans,niſi fuerit imaginatum & deſideratum.In omni igitur parte iſtius animalis,exiſtit anima ſenſibilis &deſideratiua & imaginatiua,& mouẽs in loco. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO X.

Num potentiæ animæ diſtinguantur,& ſeparentur ſubiecto & loco

loco,ita quòd plures non poſsint eſſe in eadem parte animati.
Reliquæ autem partes animæ manifeſtum eſt ex his quòd non ſeparabiles,ſcilicet ſubiecto.tex.22.

Oēs exteriores ſenſus atque interiores in anima li perfecto,cū tactionibus ſuis diuerſas organorū diſpoſitiones requirāt, diſtinguūtur ſubiecto, prætertactū. ſed animæ potentiæ generales reſpectu alicuius partis de neceſſitate ſeparātur ſubiecto.

IN hac q.ſic procedetur. Primò ponentur quædam diſtinctiones.Secundò concluſiones reſponſiuæ. Tertiò ſolue tur quoddam dubium.

Quantùm ad 1.ſit hæc prima diſtinctio,Potentiæ animæ ſunt in duplici differentia.Quædam ſingulares,vt viſus,auditus,guſtus,olfactus,& ſenſus interiores in animali perfecto.Quædam velut vniuerſales, quia quaſi per totum corpus expanſæ ſunt,vt vegetatiuum,ſenſitiuum,& tactiuum.

Secunda diſtinctio,Separari ſubiecto,poteſt conuenire potentiis animæ dupliciter, primò per ſe,ſecundò non repugnanter.Per ſe quidem, quando non compatitur ſecum aliam potentiam propter variam complexionem organorum quam ſibi vendicant.Non repugnāter autem, quando licet ſeparentur ſubiecto ab aliis potentiis , tamen non inconuenit ꝙ ſe compatiantur in eadem parte,vt declarabiť.

Quantùm ad 2.ſit hæc prima cōcluſio,Omnes ſenſus exteriores & interiores in animali perfecto præter tactum diſtinguuntur ſubiecto,quia requirunt in actionibus ſuis diuerſas diſpoſitiones organorum.Sicutauditus aerem,viſus aqueum humorem,olfactus ſiccum calidum, vt declarauimus in Epito.noſtro in lib.de Sēſu & Senſato.Similiter quā tam diſtinctionē requirant in organis ſenſus interiores declarauimus in Epito.noſtro in lib.de Anima,in Tract.de Sē ſibus interioribus,&ideo non ſe compatiuntur in eadē parte,ex conſequenti ſeparātur ſubiecto per ſe.Dixi autē, Præter tactum,quoniam organum quod eſt neruus,&medium quod eſt caro,vt declarabitur ȝ. expanſa ſunt per totū corpus , ideo in omni parte corporis vbi eſt neruus & caro viget tactus.Vnde & in aure ſtat auditus & tactus, & in oculo viſus & tactus,ſentimus enim calidum & frigidū & dolorem & aſperitatē & cæteras qualitates tangibiles.Et aduerte ꝙ hæc concluſio intelligitur reſpectu eiuſdē ſuppoſiti. Nam reſpectu diuerſorum ſuppoſitorum nō inconuenit ꝙ vnum inueniatur ſine alio, ſicut in talpa eſt auditus , ſed non viſus,& in ape eſt viſus,ſed non auditus,ſicut diximus in Proœmio 1.Metaph.

Secunda concluſio,Potentiæ,quæ ſunt vt generales, ſicut vegetatiuum & ſenſitiuum, reſpectu alicuius partis de neceſſitate ſeparantur ſubiecto,ita ꝙ in aliqua parte inuenitur vnum ſine alio, vt in oſſe inuenitur vegetatiuum ſine ſenſitiuo & in capillis,& id contingit propter magnam terreſtreitatem.Appropinquat.n.naturæ plantæ. Reſpectu autem alterius partis non ſeparantur ſubiecto,vt in carne eſt vegetatiuum &ſenſitiuum.Et id manifeſtius eſt in cauda la certæ diuiſæ,vt diximus in quæſt.præced.

Quantùm ad 3. aduerte ꝙ contra ſecundam concluſionem inſurgit dubium ex eo quod dicit Phil.in li.de Somno & Vigi.vbi tenet ꝙ ſenſitiuum &motiuum in loco ſunt ſub iectiuè in corde, vel in aliquo proportionali ipſi cordi,ergo non ſunt expanſa per totum corpus.

Ad hoc dicitur ꝙ Phil.in lib.illo non inueſtigat adæquatum ſubiectum ſenſus&motus,ſed primum principium,vt primam radicem,& ꝙ hæc ſit mens ſua patet ex litera,quæ ſic habet,Quare ex his omnibus ſpeculandum,quod quidē ſenſus principium ſit. Habentia quidem igitur ſanguinem hoc eſt quę circa cor pars.omnia.n.habentia ſanguiné cor habēt principium motus & ſenſus,hæc Philoſophus.Vnde licet radicentur primò in corde, tamen non ſequitur totale ſubiectum eſſe ſolùm cor,ſecus eſt de viſu, qui totaliter terminatus eſt ad pupillam,&auditus ad myringam auris.

Potentiæ non tātū notificati uè ſed eſſentialiter diſtinguūtur p actus, & actus per obiecta.

Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XI.

Num potentiæ diſtinguantur per actus,& actus per obiecta.
Senſitiuo enim eſſe &opinatiuo alterum,ſiquidem & ſentire ab ipſo opinari,ſimiliter.tex.22.

IN hac q.inuenio tres opiniones,ſ.Iand.Heruæi & B. Th. & ſingulas pertractabo,determinaturus ſecundùm B.T. cui conabor cōcordare viam Heruęi per diſtinctionem. Sed antequàm pertractem dictas opiniones præpono tres diſtinctiones.

Prima eſt, Potentiæ poſſunt diſtingui per actus duplici ter. Primò ſecundùm ſe & quò ad naturam ſuam, quæ erit diſtinctio à priori. Secundò quò ad noticiam noſtram. Et hæc diſtinctio coincidit cum illa qua ſolent vti Thomiſtæ dicentes,Aliquid diſtinguitur p alterum dupliciter.Primò eſſentialiter,vt homo per rationale. Secundò notificatiuè, vt cauſa per effectum.

Secunda eſt,Principia diſtinctiua alicuius ſunt in dupli ci differentia.Quædam intrinſeca, quædam extrinſeca. Sicut.n.eſſe rei poteſt eſſe à principiis intrinſecis,vt à forma & à materia,& ab extrinſecis, vt ab efficiente & à fine, ſic &diſtinctio,quoniam à quocunque res habet eſſe,habet vnum eſſe,ergo diſtinctum. Vnum enim importat diſtinctionem in ſe & diſtinctionem à quolibet alio.

Tertia eſt,Potentia poteſt comparari ad actum duplici ter. Primò vt coniuncta actui,vt viſus actu videns,Secundò vt ſeparata potens tamen agere,vt viſus in dormiente.

Quantùm ad viam Iand.aduerte ꝙipſe in 2.de Ani.in q. 8.dicit tria. Primò ꝙ potentiæ diſtinguuntur per actus & obiecta, quò ad noticiam nr̄am ſiue notificatiuè. Secundò ꝙ quando potentiæ non ſunt coniunctæ actibus,non diſtinguuntur realiter&ſimpliciter per actus.Tertiò quando potentiæ ſunt coniunctæ actibus,actus diſtinguunt vt fines.

Primum dictum ſic probat, Diſtinctio actuum & obiectorum eſt nobis notior quàm diſtinctio potentiarum,quoniam illa magis cadunt ſub ſenſu, ergo diſtinctio potentiarū notificaī nobis per diſtinctionē actuū, ȝſequētia patet, quoniam ꝑ magis notum notificatur nobis minus notum.

Secundū ſic probat,Non ens dum eſt non ens, non eſt ꝑ ſe cauſa entis,hæc de ſe patet.Sed qñ potentiæ non ſunt cō iunctæ actibus ſuis,actus ſunt non entes,non enim eſt viſio niſi dum viſus actu videt,ergo actus nō exiſtentes nō ſunt per ſe cauſa diſtinctionis potentiarum.Prętereà,patet ꝙ in dormiente ſunt viſus & auditus diſtincti,& tamen nō ſunt actus eorum,ergo actus non exiſtentes non ſunt per ſe cauſa diſtinctionis in potentiis.Conſequentia patet,qa remoto diſtinctiuo remoueretur diſtinctio.

Tertium probat,Aliqua ordinata ad diſtinctos fines diſtinguuntur per ipſos fines,ſicut. n. ratio eorum ſumitur à fine ſic & diſtinctio.Sed potentiæ exiſtentes ſub actibus,ordinantur ad eos & perficiuntur vt ad fines : ergo quando ſunt coniunctæ actibus,vt fines actus diſtinguunt.

Ex his tribus dictis aduerte ꝙprimum acceptatur invia Thomiſt.& Her.& Com. nō ſolùm ratione facta de mente Iand. ſed etiam quia quilibet effectus propri⁹ eſt aptus notificare non ſolùm exiſtentiam,ſed & proprietatē ſuæ cauſæ, aliter non cognoſceretur eſſe propri⁹ effectus talis cauſę.Si proprietates,ergo & diſtinctionem.Quælibet.n.cauſa diſtinguitur ab alia per aliquod ſibi proprium. Tertium ſimiliter acceptaī, & ratio adducta à Iandu.Secundum aūt non acceptatur , qm̄ actus ſiue exiſtat ſiue non,ſemper eſt finis potentiæ, qm̄ potentia etiam ꝙ actu non operetur ex natura ſui eſt ordinata ad actum,vt ad finem & perfectionem ſuam. Ad hoc aūt ꝙ ſit finalis cauſa non eſt neceſſe ꝙ ſit actu,vt determinauimus in 5. Meta. in q.noſtris agentes de cauſalitate finis.Et ſi tu conſideras aduertes Iand.deceptum fuiſſe ex eo ꝙ ȝſiderauit actum ſolùm,vt eſt effectus potentiæ,& non vt finis,qm̄ vt finis eſt prior potentia,quę ſe habet ad actum, vt ad finem ex 9.Meta.tex.15. vbi inquit Phil.Actus eſt finis,& huius gratia potentia ſumitur.Ratio autem ſumpta à fine eſt à priori ex 2.Phyſ.Et ſic diſtinctionis ratio ſumpta ab actibus vt ſunt fines,erit à priori & nō ſolùm quò ad nos,vt magis manifeſtabitur infrà.Ad argumentum autem Iand.inductum pro probatione ſecundi dicti,negatur maior in cauſa finali. Nam finis modò habeat eſſe potentiale , habet cauſalitatem ſibi debitam quod tamen non ſufficeret in cauſa formali,nec efficiente. Et huiⁿ cauſam aſſignauimus in 5.Meta.in q.noſtris.Ad aliud negaī conſequentia,quoniam actus ſiue exiſtat ſiue non,eſt ſufficiens diſtinctiuum potentiæ. Et poſito ꝙ remoueatur quò ad exiſtentiam, non remouetur quin ſit diſtinctiuum vt finis,ad quem potentia ex natura ſui ordinatur.

Quantùm ad viā Heruæi aduerte ꝙ in Quolib.1.in q.12. tenet tria.Primò ꝙ potentiæ diſtinguuntur per actus notificatiuè,i.quò ad noticiam noſtram,qm̄ cùm actus ſit effectus potentiæ,effectus vt effectus eſt nobis manifeſtatiuus cauſæ ſuæ,ꝑcipuè quia intellectus procedit in naturalibus ab effectibus ad cauſas.Scd̄ò dicit ꝙ potentię diſtinguunt̄ per actus & obiecta vt per principia extrinſeca , quæ ſunt finis & agens.Nam actus ſunt fines potentiarum,& vltimę perfectiones.Et obiectum potentiæ paſſiuæ,qualis eſt potētia cognoſcitiua comparatur ad eam vt mouens & agens, color enim mouet viſum ad viſionem,& obiectum intelligibile eſt motiuum intellectus.Obiectum autem potentiæ actiuæ,qualis eſt potentia vegetatiua, comparatur ad eam

vt fin

vt finis & terminus, vt finis generatiuæ eſt genitum ſibi ſimile, vt dicemus ℣. Tertiò dicit q̃ potentiæ non diſtinguuntur eſſentialiter & intrinſecè per actus & obiecta, ſed ſeipſis, i. ſuis eſſentiis. Et ratio huius ſecundũ Her. eſt, quia principia intrinſeca diſtinctiua ſunt priora realiter ipſo diſtincto, ſunt. n. forma vel propria ipſius differentia. Conſtat aũt q̃ actus nõ ſunt priores potentiis, cùm ſint effectus earum, ergo nõ diſtinguuntur eſſentialiter per actus. Quòd autem diſtinguantur eſſentialiter ſeipſis ſic probat, Principium diſtinctiuum intrinſecum & eſſentiale, vel eſt ipſa rei eſſentia vt in ſimplicibus, vel pars eſſentię putà forma, vt in compoſitis. Sed potentia animæ eſt quid ſimplex, putà viſus, intellectus, ergo diſtinguitur eſſentialiter non per actus cũ ſint quid extrinſecum ab eſſentia potentiæ, non per partem eſſentiæ, cùm ſit ſimplex, ergo ſeipſa, i. ſuámet eſſentia.

Aduerte q̃ in via Thomiſt. acceptatur primum & ſecundum dictum Heruæi. Nam & B. T. in 2. de Ani. in expoſitione tex. 33. declarat conformiter cum Heruęo q̃ potentiæ diſtinguuntur per actus & obiecta, vt per finem & agẽs, quæ ſunt principia extrinſeca. Tertium autem non acceptatur, quoniã eſt mens B. T. q̃ non ſolùm notificatiuè, ſed ex parte rei & eſſentialiter ſumatur diſtinctio formalis & ſpecifica potentiarum ab actibus & obiectis, vt ſtatim manifeſtabitur, & ſoluetur ratio Heruæi.

Quantùm ad viam B. Th. cui concordant conſiderantes differentiã inter entia abſoluta in quorum diffinitione non cadit aliquod extrinſecum ex eo q̃ non ſunt nec dicuntur ad alterum, & entia reſpectiua, quæ oppoſito modo ſe habent, aduerte vt patet in 1. part. q. 77. art. 3. & in 2. de Anim. in expoſitione tex. 33. q̃ mens B. T. & ſequentium eum eſt, q̃ cũ potentia non poſſit concipi niſi ꝯceptu relatiuo, quoniam vt potentia ordinatur ad alterum, i. ad actum, ideo ſuum diſtinctiuum formale ſpecificum & à priori licet ſit intrinſecum, ſumitur tamen ab extrinſeco, ad differentiam entium abſolutorum, quæ concipiuntur conceptu abſoluto. In his enim ſuum eſſentiale diſtinctiuum eſt intrinſecum & ſumitur ab intrinſeco, ſicut rationale eſt diſtinctiuum intrinſecũ in homine & ſumitur ab intrinſeco, i. à forma ſua. In propoſito igitur extrinſecum à quo ſumitur principium diſtincti uum intrinſecum potentiarũ ſunt actus & obiecta, qm̃ impoſſibile eſt ſumi rationem potentię niſi in ordine ad actũ, ex conſequenti oportet q̃ non ſolùm quò ad noſtram noti ciam, ſed ex natura rei & eſſentialiter diuerſificetur ratio potentiæ ſicut diuerſificatur ratio actus. Tu igitur nota q̃ quando dicit B. T. potentias diſtingui ſpecificè & ex natura ſua per actus, non intendit q̃ actus ſint principium diſtinctiuum eſſentiale, ſed q̃ ab actibus tale principium ſumitur, ad differentiã entis abſoluti, de quo diximus q̃ principium diſtinctiuum eſſentiale eſt intrinſecũ & ſumitur ab intrinſeco. Et qm̃ Heruæus exiſtimauit de potentia ſicut de ente abſoluto ſimplici vel compoſito, ideo defecit non peruenies ad vltimam reſolutionẽ. Non. n. ſufficit aſſignare in potentia principium intrinſecũ diſtinctiuum, ſed etiã oportet conſiderare vtrũ ſumaṫ ab intrinſeco vel ab extrinſeco.

Si vis igitur tenere q̃ Heruæus habuerit ſenſum oppoſitum B. T. reſpondebis rationi ipſius. Quando dicit q̃ principium diſtinctiuum intrinſecũ eſt eſſentia vel pars eſſentiæ, hoc non eſt verum niſi in ſubſtantiis ſimplicibus, quæ ſeipſis diſtinguuntur, & compoſitis, quæ per formas ſuas diſtinguuntur. In accidentibus autem non eſt verum, quoniam ſicut habent eſſe per ſubiectum, ita & diſtinctionem. Dico inſuper q̃ latiùs extendendo fundamentum ſuum poteſt habere veritatem tam in ſubſtantiis, quàm in accidentibus abſolutis, non autem tenet in reſpectiuis, quoniam cùm in ratione ſua reſpiciant aliquod extrinſecum, non inconuenit ſuum diſtinctiuum ſumi ab intrinſeco. Et ideo quia potentia, vt potentia eſt quid reſpectiuum non eſt mirum ſi ſuum diſtinctiuum ſumitur ab actu & obiecto, licet non ſint eſſentia nec pars eſſentiæ ipſius potentiæ.

Si aũt volueris cõcordare eos adinuicem, ſic dices, Qñ B. T. dicit q̃ diſtinctio ſpecifica potentiarum ſumitur ab actibus, iſta propoſitio poteſt habere duplicem ſenſum. Primò q̃ ſumatur ab actibus ita q̃ actus ſint principia ſpecifica diſtinctiua, & hic ſenſus non eſt verus, eò q̃ principium diſtinctiuum eſſentiale debet eſſe intrinſecũ rei diſtinctæ. Secundò q̃ ſumatur ab actib. quia ab eis ſumitur differẽtia propria & ſpecifica ipſius potentiæ, per quam diſtinguitur ſpecificè & eſſentialiter ab alia potẽtia. Et hic ſenſus eſt verus. Non. n. inconuenit in entibus reſpectiuis differentias ſumi ab extrinſeco. In abſolutis auté hoc eſſet inconueniens, quoniam in ratione ſua non reſpiciunt alterum. Quando igitur Heruæus negauit diſtinctionem ſpecificam & formalem ſumi ab actibus intellexit in primo ſenſu. Sed B. Th. ponens eam, intelligit in ſecundo ſenſu. Et ſic potes vtrunque ſaluare.

Sed contra determinationem Thomiſticam inſurgit dubium. Nam ſi potentiæ diſtinguuntur ſpecificè & eſſentialiter per actus & per obiecta, quæritur quæ diſtinctio in obiectis requiritur, & quãta ſufficit vt cauſatiua diſtinctiõnis realis, quam tenemus in potentiis. Nã vel requiritur diſtinctio realis in obiectis, vel ſufficit diſtinctio rationis. Non poteſt dici primum, quoniam tunc ens, quod eſt obiectum intellectus, & bonum, quod eſt obiectum voluntatis diſtinguerentur realiter, quod eſt falſum, vt determinauimus in 4. Meta. in q. noſtris, & in Tract. de Tranſcendentibus. Nec ſufficit ſecundum, quoniam tunc cauſa eſſet minoris entitatis & perfectionis ſuo effectu. Prætereà, remoto omni opere intellectus adhuc res reales quales ſunt potentiæ animæ diſtinguuntur realiter, ergo diſtinctio rationis in obiectis, nõ eſt ſufficienter cauſatiua diſtinctionis realis in potẽtiis.

Ad hoc in via noſtra poteſt multipliciter reſponderi. Et primò dr̃, q̃ licet diſtinctio rationis, quæ eſt ex parte intellectiua tm̃ non ſit ſufficiens cauſa diſtinctionis realis, tamẽ diſtinctio rationis ex parte rei, quam dicunt Scotiſtæ ex natura rei ſufficit eò q̃ in cauſalitate æquipollet diſtinctioni reali. Nã licet eſſe principium & eſſe finem differant ſecundùm rationem reſpectu eiuſdem puncti, tamen ſub ratione finis realiter terminat, & ſub ratione principij realiter inchoat. Tunc ad argumẽtum primum dico q̃ licet diſtinctio rationis ex parte rei videatur eſſe minoris entitatis & perfectionis formaliter, non tamen æquipollenter. Ad ſecundum dico quòd concludit de diſtinctione rationis primo modo, ſed non ſecundo modo, in quo nos loquimur.

Secundò poteſt dici q̃ licet omnes potentię diſtinguantur per obiecta, non tamen omnes eodẽ modo. Nam in potentiis non ſubordinatis, quales ſunt potentiæ vegetatiuæ & ſenſitiuæ exteriores tota diſtinctio ſumitur ex diſtinctione reali obiectorum. In potentiis autem ſubordinatis, quales ſunt appetitiuæ, quæ ſubordinãtur cognoſcitiuis diſtinctio realis inchoatur à diſtinctione obiectorum. Sed q̃a obiecta earum non ſemper diſtinguuntur realiter, vt ens & bonum, hoc ens & hoc bonũ, ideo non ſufficiunt ad complendam diſtinctionem realem in potentiis. Completur autem ordine naturæ, qui eſt inter has potentias. Nam appetitiua, vt dicemus ℣. in ſua operatione pendet à cognoſcitiua, qm̃ bonum cognitum concurrit ad actum appetendi tam in appetitu ſenſitiuo q̃ in intellectiuo. Quia ergo actus ſupponit actum ſic potẽtia appetitiua ſupponit cognoſcitiuam. Et quoniam nihil ſeipſum ſupponit, aliter eſſet prius & poſterius ſeipſo, ideo ex tali ordine completur diſtinctio realis inter huiuſmodi potentias, quæ quidem fuit inchoata ex diſtinctione rationis obiectorum. Ex his dico ad primũ argumentum q̃ ſupponit falſum, ſ. totalem diſtinctionẽ potentiarum cauſari ex ſola diſtinctione rationis obiectorũ. Sufficit enim quòd inchoetur. Nec oppoſitum habetur à B. Th. Ad ſecundum patet per idem.

Tertiò poteſt dici q̃ diſtinctio obiectorum non eſt propriè cauſa diſtinctionis in potentiis, quoniã diſtinctio aut diuerſitas aut vnitas, non ſunt proprię cauſæ, ſed potius cõditiones requiſitæ in cauſis. Vnde, propriè loquendo, dicemus q̃ obiecta diſtinguunt potentias, eò q̃ hæc potentia ordinatur ad hoc obiectum, vt finem ſuum, & illa ad illud. Diuerſitas autem eſt conditio requiſita in obiectis, ſed non eſt neceſſe tantam diuerſitatem eſſe in conditionibus cauſandi quanta eſt in effectibus. Videmus. n. q̃ ab vnitate cauſæ prouenit diuerſitas effectuum, vt patet in Sole. Non ergo inconuenit à minori diuerſitate cauſæ præcipuè in conditione cauſandi prouenire maiorem diſtinctionem in effectibus. Et ſi dicas, Ergo perfectior erit effectus quàm ſua cauſa, nego conſequentiam, quoniam, vt dictum eſt, diſtinctio non dicit cauſam, ſed conditionem cauſæ. Et ideo diſtinctio, vt ſic non dicit perfectionem. Et ſic patet quid dicendum ſit ad primum & ſecundum argumentum. Hæc de præſenti quæſito pro nunc dicta ſint.

QVÆSTIO XII.

Num potentiæ diſtinguantur ab eſſentia animæ, & num cauſentur ab anima.

Poten

Potentiarum autem animæ quæ dictæ sunt, aliis quidem insunt omnes. tex. 27.

Potentiæ animæ distinguuntur realiter ab anima essētia, quæ earū principiū est effectiuū quodāmodo, & finale, accepti um

IN hac q. duo inuestiganda sunt. Primò si potentiæ animæ sunt idem realiter, vel distinctæ ab essentia animę. Secundò posito ꝙ distinguantur, si anima est causa earum, & in quo genere causæ.

Quantùm ad 1. inuenio duas extremas opiniones, quarum vna tenet ꝙ distinguuntur realiter ab anima, altera tenet partem negatiuam. B.T. tenet ꝙ distinguuntur, cui adhęret Egid. & Iand. in lib. 2. de Anim. q. 9. Scot. tenet partem negatiuā, cui adhæret Greg. in 2. dist. 16. q. 3. Vt igitur præsens quęsitum resoluatur in via nostra, Primò pertractabo viam B.T. & defensabūtur suæ principales rationes, quas assumit in hoc proposito. Secundò soluam principales rationes tenentium contra viam nostram.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ apud B.T. vt patet in 1. part. q. 77. art. 1. reputatur impossibile potentias animæ esse idem cum essentia animæ, qm̄ tenet potentias animæ esse veras qualitates & in secunda specie. Anima autem est substantia vt s̄. probatum est. Ité tenet in nullo extra Deum essentiam esse principium proximum operandi, sed per potentiā mediam cōsequentem essentiam, quoniam in nullo extra Deū actio sua est substantia sua. Et hoc iam determinauimus in lib. 12. Meta. suppositio omne extra Deum productiuè esse à Deo. Igitur pro præsenti quęsito ponitur hęc vnica conclusio, Potentiæ animæ distinguuntur realiter ab essentia animæ. Ad quā conclusionem, licet à multis plures soleant rationes adduci, tamen fortiores sunt tres, quas oportet defensare contra Scotum.

Prima est, Actus animæ & potētia animæ sunt in eodem genere, quoniam apud Phil. in 9. Meta. tex. 1. & in 12. in text. 26. cum potentia & actus diuidant ens & quodlibet genus entis, ad idē genus refertur potentia & actus. Sed actus animæ sunt accidentia, quoniam in solo primo actu sua actio est essentia sua. Anima autem est substantia, vt probatum est s̄. ergo potentia animæ est accidens, sicut operatio sua, ergo non est idem essentialiter cum substantia animæ.

Aduerte ꝙ Scotus in 2. dist. 16. q. 1. conatur soluere hanc rationem duplici via. Primò declarat ꝙ laborat in æquoco de potētia & actu. Nam dicit ꝙ illa propositio Philosophi, Potentia & actus sunt in eodem genere, non est vera de potentia actiua, quæ est principium transmutandi alterū, nec de potentia passiua, quæ est principium transmutandi ab altero. Constat. n. apud Philosophum in Metap. tex. vltimo ꝙ licet substantia non producatur nisi à substantia, tamen accidens potest produci à substantia. Vnde vult ꝙ fiat quantum & quale non præsuppositio aliquo quanto, aut quali, ergo potentia actiua non de necessitate est in eodem genere cum suo producto.

Secundò dicit hanc rōem cōtradicere B.T. Nā B.T. vult animam esse productiuá suarum potētiarum, & tñ nō sunt eiusdem generis secundùm ipsum. Ité anima est receptiua suarum potentiarum, & sic comparatur ad eas vt potentia passiua ad actum, & tñ secundùm ipsum non sunt eiusdem generis. Ergo ratio B. Tho. nullam habet euidentiam.

Dicit aūt Scotus ꝙ illa propositio Phil. Actus & potentia, &c. est vera de potentia vt distinguitur contra actum, id est, de ente in potentia, vt distinguitur contra ens in actu, v. g. Sit A rosa ꝓducibilis, & ꝓducatur, tunc ipsa producibilis & vt producta sunt eiusdem generis, imò sunt idem specie & idem numero, quoniam eadem rosa, quæ erat producibilis actu, producitur. Et sic videtur Scoto quòd ratio B. Tho. laboret penitùs in æquiuoco.

Ad hæc dico ꝙ Scotus non habuit nec intellexit sensum B.T. Nam in doctrina sua, illa propositio, Actus & potentia sunt in eodem genere, non est intelligenda de quocunque existente in potentia, nec de quacunque comparatione potentiæ ad actum quocunq; modo siue sit potentia actiua siue passiua. Sed debet intelligi de eo quod ex sui natura & principaliter & ex primo intento primi auctoris productum est, vt sit principium actiuum, aut receptiuum alicuius actus, ita ꝙ primò & per se & non secundariò aut per accidens ordinetur ad actum illum, sicut visus ad videre, & materia ad formam substantialem, & diaphanū ad lumen. Scotus autē credidit B.T. loqui absolutè de omni eo, quod est potentia quocunque modo siue per se, siue per accidens. Tunc rñdendo ad obiectiones suas ad primam de substantia productiua accidentium, dico ꝙ non primò, sed secundariò est ordinata ad productionem accidentium, primo autē ad productionē substantiæ: ad aliā dico ꝙ anima non est ordinata primò ad productionem, siue efficientiam suarum potentiarum, nec est primò receptiua earū, sed est ordinata primò ad actuandū materiam, & vt det esse substantiale & vt constituat animatum. Hæc autem sunt in eodem genere cum anima, quia sunt substantia. Quod autem efficiat potentias suas non est verum, nisi naturali sequela, vt dicemus in secunda Parte huius quæsiti. Similiter recipit, quia sustentat eas vt subiectum propria accidentia. Quod autem dicit Scotus illam propositionem Philosophi, Actus & potentia, &c. verificari de potentia, vt distinguitur contra actum, quam quidam vocant obiectiuam, eò ꝙ illa non solùm genere, sed etiam numero est eadem cum actu suo, falsum est, quoniam termini incompossibiles & penitùs immixti distinguuntur realiter. Constat autem ꝙ rosa producibilis est terminus à quo, & ipsa producta est terminus ad quem, qui cùm sint oppositi sunt incompossibiles, & immixti, ergo distinguuntur realiter. Et aduerte ꝙ dixi Immixti, ad differētiam termini à quo & termini ad quem in intensione formæ. Nos enim tenemus terminū à quo, qui est forma remissa, & terminum ad quem, qui est forma intensa, nō distingui essentialiter, vt determinauimus in 8. Metap. in quæst. nostris.

Secunda rō B.T. est talis, Esse & operari in quolibet creato distinguuntur realiter, quia esse reductiuè est in genere substantiæ, operari autem in genere accidentis, qm̄ in solo primo actio est substantia sua, ergo essentia rei & potentia sua operatiua distinguuntur realiter. Consequentia deducitur, Diuersorum actuum distincta sunt principia, qm̄ vnusquisq; actus ꝓportionaē suo principio. Sed esse & operari sunt diuersi actus, qm̄ esse est actus essentię, operari autem est actus potentię operatiuę, ergo principia eorū, quę sunt essentia rei, & potentia operatiua sunt distincta realiter.

Contra hanc rationem datur instantia, quoniam propositio assumpta ad probandum consequentiam, s. Diuersorū actuum, &c. non est vera nisi quando diuersi actus comparantur ad diuersa principia in eodē genere causæ, putà diuersi actus formales ad diuersa principia formalia, sicut esse album, & esse dulce, vel diuersi actus effecti ad diuersa principia efficientia, sicut esse calefactum & esse infrigidatum. Modò constat ꝙ esse & operari non comparantur ad principia sua in eodem genere causæ. nam esse est actus formalis essentiæ, si admittatur ꝙ sit effectus, operari autē est actus effectus potentiæ operatiuæ. Non inconuenit autem ab eodem principio prouenire actus formalis & actus effectus. Esset autem incōueniens de duobus actib. formalibus, aut duobus actibus effectis. Vnde non inconuenit quòd ab essentia animæ fluat esse formaliter, & operari effectiuè.

Sed hæc instantia non impedit rationem nostram, quia admisso quod esse & operari non comparentur ad principia sua in eodē genere causæ, tamen adhuc efficaciter probatur illa principia distingui realiter. Nam si dantur duo principia, quorum vnum nō est expectatiuum sui actus, sed semper est ei coniunctum naturali sequela, alterum autem est expectatiuū sui actus, quia aliquando fluit actus ab eo, aliquando non, necessariò concluditur distinctio realis inter ea, quia hoc non potest reduci nisi in diuersam eorum naturam. Sed in proposito essentia animæ non est principium expectatiuum sui actus, quia semper ab ea fluit esse animati. Potentia autem animæ est principium expectatiuum, quia visus non semper videt, nec intellectus semper considerat, ergo essentia animę & potentia sua distinguuntur realiter.

Tertia ratio, Essentia animæ est vna realiter, & potentię suæ sunt plures realiter, ergo distinguuntur realiter essentia animæ & potentia sua. Consequentia nota. Antecedens pro prima parte est euidens, pro secunda parte probatur, Cùm potentia, vt potentia, ordinetur ad actum vt ad finem sicut s̄. ostendimus, necesse est ꝙ si actus sunt diuersi realiter, & potentiæ sint diuersæ realiter, aliter non quilibet actus esset à determinata potētia, sed indifferenter, quod repugnat sensui. Sed actus potentiarum animæ sunt distincti realiter, stat enim videre sine audire, &c. ergo, &c.

Huic rationi aliqui respondent dicentes, qd̄ licet actus sint distincti realiter, & etiam genere, sicut vegetare & sentire, & etiam specie, sicut videre & audire, tñ possunt esse immediatè ab essentia animæ, licet non æquè primò, sed quodam ordine, & vt seruatur talis ordo in operando, dicitur anima esse diuersa principia nō realiter, sed secundùm

ration

rationem. Nam ſub vna ratione eſt principium audiẽdi, ſub alia intelligendi, & ſub alia appetendi, &c. Nã non eſt magis inconueniens animam vnam eſſe principium productiuum & receptiuum multarum operationum quodam ordine, quàm ꝙ ſit principium productiuum multarum potẽtiarum, & receptiuum quodam ordine. Sed ſecundum cõceditur in via Thomiſtica, ergo debet cõcedi etiam primũ.

Sed hęc reſponſio non militat, quoniam non eodem modo producendi ſe habet anima ad potentias ſuas, & potentiæ ad operationes. Nam anima, vt dicemus in ſecunda parte quæſiti, nõ eſt propriè productiua potentiarum ſuarum, ab eodem. n. agente eſt res & proprietas rei, vnde, propriè loquendo, à quo eſt anima ab eodem eſt potẽtia animæ. Potentiæ autem ſunt propriè productiuæ actuum ſuorum. Et nunc non facio vim, vtrum ſola potentia, an potentia cum organo. Prætereà, anima ẽt ꝙ eſſet propriè productiua potentiarum ſuarum, non recipit diſtinctionem ſpecificam à potentiis ſuis. Potẽtiæ autem, vt dictum eſt ſuprà, recipiũt diſtinctionem ſpecificam ab actibus, & ideo maior ratio eſt ꝙ diſtinguantur realiter potentię vt ſunt productiuę diuerſarum operationum, quàm quòd diuerſificetur anima vt eſt productiua diuerſarum operationum.

Quarta ratio, Eſſentia animæ eſt actus primus corporis. Sed non omnes potentiæ ſunt actus corporis, nec partium corporis, quoniam aliquæ ſunt inorganicæ, vt declarabitur in 3. li. ergo non ſunt eſſentia animę, quoniam cùm anima ſit forma & ſimplicis eſſentiæ non poteſt eſſe actus corporis, & ſeparata niſi ſecundùm diuerſa, ita quod quò ad eſſentiam ſit actus, quia dat eſſe viuenti, & quò ad potentiam ſit ſeparata, putà quò ad intellectum.

Huic aliqui reſpondent, & dicunt ad minorem hãc propoſitionem, Sed non omnes potentiæ, &c. non eſſe verã niſi in hoc ſenſu, quia anima habet aliquas operationes exercitas cum organo, & aliquas ſine organo. Ex hoc tamen non habetur ſecundùm Philoſophum ꝙ operatio, quæ eſt ſine organo, ſit à potentia diſtincta ab eſſentia animæ, quæ realiter ſit ſine organo.

Sed hæc reſponſio eſt contra Philoſophum in 3. lĩ. in tex. 4. & in tex. 7. vbi non ſolùm intendit intelligere expleri ſine organo, ſed & intellectum eſſe immixtum & ſeparatum, quod cùm non poſſit verificari de eſſentia animæ, patet ꝙ intellectus diſtinguitur à ſubſtantia animæ, & idem dico de aliis potentiis.

Quinta ratio, Si anima eſſet potentię ſuę, vna non moueret aliam, quod eſt falſum, vt declarabitur in lib. 3. vbi dicet Philoſophus phantaſiam mouere appetitũ, &c. Conſequentia patet, quoniam probauit Philoſophus idem ſecundùm idem non mouere ſeipſum, vt patet in 8. Phyſ. & nos idem diſcuſſimus in lib. 9. Meta. in q. noſtris.

Huic rationi aliqui reſpondent, & dicunt nõ eſſe maius inconueniens ponere animam eſſe principium proximum actionis & paſſionis ſine potentia media quàm ponere ipſam eſſe proximum principium productiuum & ſubiectiuum potentiarum ſuarum. Sed hoc ſecundum conceditur in via Thomiſtica, ergo debet concedi etiam primum.

Sed hæc reſponſio nulla eſt, qm̃ eſt eadem ratio de principio actionis & paſſionis: & de principio potentiæ actiuę & paſſiuæ. Nam repugnat idem ſecundùm idem eſſe principium agendi & patiendi, aliter idem ſecundùm idem eſſet in potentia & in actu. Principium. n. agendi ſpectat ad actũ & patiendi ad potentiam. vt determinatum eſt in 9. Metap. Non autem repugnat animæ ꝙ ad eam ſequantur naturali ſequela potentiæ ſuæ, ſiue actiuæ, ſiue paſſiuæ, & ſit earum ſubiectum. Non. n. anima eſt propriè principium actiuũ ſuarum potentiarum, ſicut potentia eſt propriè principium actiuum ſuæ operationis. His rationibus probata ſit concluſio, nam fortiores non inuenies. Licet. n. Iand. in 2. de Anim. q. 9. probet eandem concluſionem multis rationibus, vt videre poteris, leuiores tamen ſunt. Nã tenentes partem oppoſitam negabunt propoſitiones minores. Quare tu conaberis defenſare rationes, quas accepimus ex doctrina B. T. & ſufficient tibi.

Quantùm ad ſecundum aduerte quòd rationes tenentium oppoſitum præcipuè ſunt quinque.

Primò, Aliquis actus primus & accidentalis & ſubſtantialis inferior anima, eſt immediatum principium operandi, ergo id non repugnat animæ, cùm ſit forma perfectior. Conſequentia nota, quia quod poteſt forma imperfectior, ꝑt & perfectior. Antecedens autem quò ad actum primum accidentalem manifeſtum eſt. Nam qualitates actiuæ elementares ſunt proxima principia agendi in elementis, vt calor in igne, frigiditas in aqua.

Quantùm ad actum ſubſtantialem primum ꝓbatur, quoniam neceſſe eſt ſubſtantiam generari ſubſtantia immediatè, eò ꝙ in generatione ſubſtantiæ, ſiue ſit generatio vniuoca, ſiue æquiuoca forma generantis eſt æquè perfecta vel perfectior forma geniti, ſed nulla forma accidentalis, quæ ſit in generante eſt æquè perfecta, vel perfectior forma geniti, ergo neceſſe eſt formam ſubſtantialem generantis eſſe immediatum principium generandi.

Ad hoc dicitur negando conſequentiam illatam ex actu primo accidentali. Nam cùm actus accidentalis non det eſſe ſimpliciter non repugnat ꝙ ſit in potentia ad actum ſecundum, qui eſt operatio, & ſic poteſt eſſe immediatũ principium operandi. Anima autem & quælibet formam ſubſtãtialis dat eſſe ſimpliciter, ideo non eſt ordinabilis ad actum ſecundum, propterea cùm ſit actus ſimpliciter repugnat ſibi eſſe in potentia ad vlteriorem actum, ſ. ad actum ſecundum, ex conſequenti non competit naturæ ſuæ eſſe immediatum principium operandi. Quantùm autem ad primum actum ſubſtantialem negatur antecedens. Ad probationem dico ꝙ hæc propoſitio, Neceſſe eſt generari ſubſtantiam à ſubſtantia immediatè, poteſt habere duplicem ſenſum. Primò ꝙ immediatè generetur à ſubſtantia, quæ eſt vt quod, & hæc eſt ſubſtantia compoſita, & ſic concedo eam. Nam homo hominem immediatè, i. non medio alio cõpoſito particulari generat, & ignis ignem. Secundò ꝙ immediatè generetur à ſubſtãtia, quæ eſt vt principium formale, & ſic nego eam, & teneo ꝙ agens naturale producit, ſibi ſimile, per virtutes naturales, quæ ſunt ſuę proprię qualitates. Et cùm arguitur, quia nulla forma accidentalis eſt æquè perfecta, &c. Nego hoc, inquantùm agit in virtute formæ ſubſtantialis. Nam calor naturalis, & virtus, quæ eſt in ſemine producit animatum, vt agit in virtute animæ. Secùs autem eſſet ſi ageret ſua propria virtute, ſicut calor receptus in aere non poteſt niſi calefacere.

Secundò, Volũtas & intellectus ſecundùm ſui mutationem recipiũt ſucceſſiuè cõtraria. Nã volũtas recipit virtutẽ & vitiũ, & intellectus verũ & falſum, habitũ, & contrarias opiniones, ergo ſunt ſubſtãtia, & ſic nõ diſtinguuntur ab eſſentia animæ. Conſequentia patet, qm̃ ſecundùm Philoſophũ in prædicamentis, eſſe ſuſceptiuũ cõtrariorum eſt proprietas ſubſtãtiæ, ergo non conuenit niſi ſubſtantiæ.

Ad hoc dr̃ ꝙ illa ꝓpoſitio. Eſſe ſuſceptiuũ cõtrariorũ, & non eſt vera niſi in hoc ſenſu, Eſſe ſuſceptiuũ primò & ꝑ ſe, & non virtute alterius, aliter diaphanũ eſſet ſubſtantia, qa eſt receptiuũ tenebræ & lucis, ſimiliter ſuperficies quia eſt receptiua albi & nigri. In propoſito dico ꝙ volũtas & intellectus nõ primò & per ſe, ſed virtute animæ cui inſunt, ſicut ſuperficies virtute ſubſtantiæ ſuſcipiunt contraria, ió negatur cõſequentia. Et ꝓbatio nõ valet niſi in ſenſu dato.

Tertiò, Eadẽ ſunt principia eſſendi & operandi. Sed anima eſt principium immediatum eſſendi in animato, ergo & immediatũ principium operandi, ergo non dantur potentiæ diſtinctæ ab anima. Minor quidem manifeſta eſt, cùm ſit forma ſubſtantialis animati. Maior autem apparet in agente naturali, nam ignis eodem eſt calidus & calefacit, & lapis eodem eſt grauis & deſcendit, ergo, &c.

Ad hoc dr̃, ꝙ maior non vera niſi ſub diſiunctione, ſ. mediatè, vel immediatè quò ad operandũ. Nã ſi principiũ immediatum eſſendi eſt accidens, ſibi nõ repugnat eſſe immediatũ principiũ operãdi, vt argumẽtũ ꝓbat de calore in igne. Si aũt principiũ immediatũ eſſendi eſt ſubſtãtia, eſt prĩcipium operandi, ſed mediatũ, qm̃ cùm ſit actus & faciens eſſe actu ſimpliciter, nõ eſt ordinatũ per ſeipſum, ſed ꝑ potentiam mediam ad vlteriorem actum, qui eſt operatio.

Quartò, Actus & potentia ſunt in eodem genere. Sed actus potentiæ vegetatiuæ videnr̃ eſſe ſubſtantiæ, nã actus iſti ſunt nutrire, generare, qui terminanr̃ ad ſubſtãtiam, i. ad nutritũ & genitũ, ergo iſtæ potẽtiæ ſunt ſubſtantia animæ.

Ad hoc negatur minor, qm̃ licet terminus formalis nutritionis & generationis ſit ſubſtantia, ipſe tñ vt ſunt actiones nutritiuæ & generatiuæ potentiæ ſunt accidentia, ſicut & ipſæ potentiæ. Nec eſt neceſſe ab eodem principio immediatè eſſe generationem & terminum formalem eiuſdem, ſed ſufficit generationem actionẽ eſſe immediatè à potentia generatiua, & terminum ab anima vegetatiua, in cuius virtute agit potentia generatiua, quoniam formæ acciden

tali

tali vt inferiori repugnat propria virtute attingere formã superiorem, quæ eſt forma ſubſtantialis geniti.

Quintò, Si anima nõ eſt principium immediatum operationum ſuarũ, ergo nõ eſt natura. Sed hoc eſt falſum, qm̃ ex 2. Phy. natura dicit maximè de forma, ſed anima eſt forma, ergo, &c. Conſequentia patet ex diffinitione naturæ. Dicitur enim, Natura principium motus & quietis primò & per ſe & non per accidens. Sed ſi anima eſt principium operationum ſuarum mediante potentia diſtincta realiter ab anima iam nõ eſt principium primò & per ſe, ſed per aliud, & ſic per accidens, ergo non eſt natura.

Ad hoc negatur cõſequentia. Ad probationem negatur iterum conſequentia, quoniam intentio Philo. eſt q̃ natura ſit principium motus & quietis primò & per ſe, & non per aliud à quo accipiat virtutem. Cum hoc tamen ſtat q̃ põt mouere & agere per aliud, vt per inſtrumentũ, cui dat virtutem agendi. Sic eſt in propoſito, Anima eſt primũ principium intrinſecum animato mouendi & agendi, & licet agat & moueat p̃ potentias, tamen non accipit virtutem agendi à potẽtiis, ſed potiùs ecõuersò, ideo nõ obſtat quin ſit natura, licet non ſit principium proximum agendi, quod eſt vt inſtrumentum. Concedo ergo q̃ anima agit & mouet per aliud, quod eſt accidens, quia ſua potentia eſt accidẽs, & nego hanc cõſequentiam, Anima eſt principium motus & quietis per aliud quod eſt accidẽs, ergo eſt principium motus & quietis per accidens, ſiue ſecundùm accidens. Patet inquam q̃ hæc conſequentia non valet. Iſtæ ſunt principales rationes eorum, qui negant diſtinctionem realem potentiarum ab eſſentia animæ, & ſic ſolutæ ſint.

Quantùm ad 2. partem quæſiti, ſ. Si anima eſt cauſa ſuarum potentiarum, & in quo genere cauſæ, eſt varia opinio inter eos, qui tenẽt diſtinctionem potentiarum ab anima, & q̃ ſe habent ad animam ſicut propria accidentia ad ſubiectum. Nam quò ad cauſam materialem omnes concordãt in parte affirmatiua, eò q̃ anima eſt ſubiectum receptiuum & ſuſtentatiuum potentiarum ſuarum. Quantùm autem ad cauſam efficientem videtur eſſe diſcordia inter Commentiſtas & Thomiſt. Nam Iand. in 2. de Anima, q. 10. tenet partẽ negatiuam, & ratio ſua eſt hæc, Si ſubſtantia animæ ageret per ſe & immediatè ſuam potentiam naturalem, putà vegetatiuam, tunc vnũ & idem & ſm̃ idem ſimul eſſet principiũ actiuum per ſe & principium receptiuum eiuſdẽ. Sed hoc eſt manifeſtũ impoſſibile vt nũc ſuppono, ergo, &c. Probat conſequentia, quia conſtat q̃ ipſa anima eſt principium receptiuum immediatum ſuæ potentię per priuationẽ medij principalis, ſi igitur ipſa eſſet principium actiuum eiuſdẽ cùm ſubſtantia animæ ſit vna indiuiſibilis in eſſentia ſm̃ omnes, ſequitur prædictum inconueniens & impoſſibile.

Thomiſtæ autem tenent partẽ affirmatiuam & fundant ſe ſuper dictum B. T. in 1. Parte q. 77. ar. 6. ad ſecundũ, vbi inquit, Subiectum eſt cauſa proprij accidentis finalis, & quo dammodò actiua & etiam vt materialis inquantùm eſt ſuſceptiuum accidentis, & ex hoc poteſt accipi q̃ eſſentia animæ eſt cauſa omnium potentiarum ſicut finis, & ſicut principium actiuum, &c.

Vt autem ſcias in quo ſenſu ſubiectum eſt cauſa efficiẽs ſui proprij accidenti s, & reſpondere poſſis rationi Iandu. aduerte ſm̃ doctrinam Heruæi in 1. diſt. 3. q. 5. quam teneo in hoc nõ diſcordare à doctrina B. T. q̃ efficiẽs eſt duplex. Ali quod eſt, quod dat eſſe efficienter ei, cuius eſt principium per actionem mediam, ſicut ignis efficit aquam calidam calefactione. Aliud eſt quo poſito ſtatim originatur aliud ab eo, vel ſequitur ad illud naturaliter ſine actione media, & id contingit, quando agens producit duo, ſed nõ attingit ſecundum niſi prius attingat primum. Sicut mouẽs cauſat motum in partibus continui propinquis & diſtantibus, ſed non cauſat motum in diſtantibus, niſi prius cauſet in p̃pinquis, & ſic mot' partis diſtãtis dr̃ originari à motu partis propinquæ. Et in hoc ſenſu dicere poſſumus motum partis p̃pinquæ eſſe principium effectiuè mot' partis diſtãtis.

Stante hac diſtinctione ponũntur duæ concluſiones. Prima eſt, Subiectum nõ eſt in primo ſenſu cauſa effectiua ſui proprij accidentis, quoniam iuxta primũ ſenſum generans efficit ſubiectum & conſequentia ad ipſum per actionem mediam. Patet enim quòd generans ignem eadem generatione producit ignem & calorem ſuum, & cætera accidentia conſequentia naturam ignis.

Secunda cõcluſio, Subiectum eſt cauſa effectiua ſui proprij accidentis in ſecundo ſenſu. Nã generans non attingit proprium accidẽs geniti, niſi priùs attingat eſſentiam geniti, cũ ſit prius natura ſuo proprio accidẽte. Prętereà, Si ſubiectum non haberet aliquam cauſalitatẽ effectiuã, ſed tm̃ materialem ſuper ſuum proprium accidens, nõ neceſſariò quantùm ſit ex parte ſubiecti ineſſet ei proprium accidens, ſicut videmus in accidentibus communibus, quæ quoniam ſubiectum eſt tantùm receptiuum eorum nõ habẽt neceſſariam connexionem ad ipſum. Prætereà, quomodo accidentia propria agerent in virtute formarum ſubſtantialium niſi originarentur ab eis, & acciperent virtutem, non quidem aliam à virtute ipſarum formarum, ſed quia agunt æquipollenter, ac ſi ipſæ formæ ſubſtantiales agerent.

Ex hac determinatione dico ad rationẽ Iand. cõſequentiam non valere. Ad probationem dico q̃ licet anima ſit eſſentiæ indiuiſibilis pro quanto non eſt compoſita ex materia, tamen in via B. T. componitur ex potentia & actu, ſicut & quælibet ſubſtantia ſeparata producta, vt declarauimus in li. 12. Meta. in q. noſtris, & ex eo q̃ eſt actu eſt productiua potentiæ ſuæ, ex eo aũt q̃ eſt in potentia eſt receptiua eiuſdem. Et hæc reſponſio trahitur ex B. T. in 1. Parte, q. 77. ar. 6.

Potes etiam dicere ſm̃ doctrinam Heruæi vbi ſ. q̃ non inconuenit in ſecundo ſenſu idem eſſe productiuum & receptiuum, qm̃ non eſt efficientia propriè dicta, ſed potiùs reſultãtia, eſſet aũt incõueniens in primo ſenſu, qm̃ idẽ ſm̃ idem eſſet in potentia & in actu. Et aduerte q̃ hæc reſponſio eſt conformis reſpõſioni B. T. in 1. Parte, q. 77. ar. 6. ad tertium. Vbi ſoluens argumentum, quod conſonat argumento Iand. inquit, Emanatio propriorum accidentium à ſubiecto non eſt per aliquam tranſmutationem, id eſt per aliquam actionem, ſiue motum medium, ſed per aliquam naturalem reſultationem, quaſi dicat, Proprium accidens emanat à ſubiecto ſeipſo & nõ actione media. Nã tali actione producit à producente ſubiectũ, & eadẽ productione.

Sed contra hanc determinationẽ videtur eſſe Com. qui in 4. Meta. com. 2. dicit q̃ prædicamenta accidẽtium attribuuntur ſubſtantiæ, non quia eſt agens aut finis eorum, ſed quia conſtituuntur per illam, i. ſubiectum eorum: hæc ille. Ergo ſubſtantia non efficit ſuum accidens.

Ad hoc dico q̃ Com. illic loquitur de accidẽtibus abſolutè & non de accidentibus propriis. Patet autem q̃ hæc conſequentia non valet, Anima non eſt cauſa effectiua accidentium abſolutè, i. cõiter, ergo non eſt cauſa propriorum accidentium. Hæc de præſenti quæſito dicta fuerint.

QVÆSTIO XIII.

Num genera potentiarum ſint quinque, & animæ tres, & genera viuentium quatuor.

Potentias verò dicimus, Vegetatiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, ſecundùm locum motiuum, & intellectiuum. te. 27.

IN hac q. tria inueſtigãda ſunt. Primò vnde ſumit ſufficiẽtia trium animarum in cõi, ſ. vegetatiuæ, ſenſitiuæ & intellectiuæ. Secũdò vnde ſumitur ſufficientia quatuor generum viuẽtium. Tertiò vnde ſumitur ſufficientia quinque generũ potentiarũ, & poſtremò ſoluẽt quoddam dubium.

Anima, tres tantùm ſũt, videlicet vegetatiua, ſenſitiua, & intellectiua: quatuor autẽ tantùm ſunt viuẽtiũ genera vegetatiuũ, ſenſitiuũ motiuum ſecũdũ locũ, & intellectiuũ: & quinque duntaxat ſunt potẽtiarũ animæ genera, intellectiua, ſenſitiua, appetitiua, vegetatiua ſecundùm locũ motiua.

Quantùm ad 1. aduerte q̃ numerus trium animarum in communi, ſumitur in via Thomi. ex eo quòd operatio animæ diuerſimodè ſupergreditur operationem naturæ merè corporeæ, qualis eſt operatio elementi, aut mixti mineralis. Nam ſecundùm q̃ operatio animæ magis aut minùs pẽdet à materia & à corpore, ſic anima magis aut min' nobilis eſt. Eſt igitur operatio aliqua, quæ non excercetur organo corporeo, nec per qualitates ſenſibiles naturales actiuas, aut paſſiuas, & hæc attribuit animæ intellectiuæ, vt intelligere, de cuius natura & cõditionibus locuti ſumus in li. 3. Eſt alia operatio, quæ licet exerceat̃ organo corporeo, tamen nõ per qualitates actiuas, aut paſſiuas, vt ſentire. Licet enim in complexione organi ſenſus, quod eſt elementatum, concurrant qualitates actiuæ & paſſiuæ, tamen ſentire, vt ſentire eſt, nõ fit per has qualitates, aliter in omni ſenſatione concurreret alteratio, quod eſt falſum, vt patet de viſu & auditu. Sed id magis manifeſtabitur cùm loquemur infrà de ſenſibus. Et hæc ſecunda operatio attribuitur animæ ſenſitiuæ. Eſt tertia operatio, quæ exerceat̃ organo corporeo & per qualitates actiuas, aut paſſiuas, vt patet in nutritione quæ exercetur calore vt patebit infrà, cùm agem' de operationibus vegetatiuis. Hæc tamen operatio in hoc excellit operationem naturæ merè corporeæ inanimatæ, quia hæc eſt à principio effectiuo intrinſeco, illa autem à principio extrinſeco. Nam animata generantur à principio intrinſeco, quod eſt in ſemine. Inanimata verò generãtur à

principio effectiuo extrinseco,vt ignis generat ignẽ, & lapis generatur à cęlo,& hęc operatio attribuit animæ vegetatiuæ. Ex triplici igit operatione eleuata diuersimodè super operationẽ naturæ omninò corporeæ & materialis sumitur triplex anima. Operatio enim naturæ omninò corporeæ &materialis,est per immersionem omninò in materia, & per principium extrinsecum,&per qualitates sensibiles: & si licet loqui per organum corporeum,quòd dico,quoniam inanimata non propriè habent organum.

Quantùm ad 2.aduerte ꝙ quatuor genera viuentium distinguuntur penes diuersas combinationes separabiles vegetatiui,sensitiui,&c. Nam cùm vegetatiuum sit primũ inter gradus viuentium, qm̃ omnes reliqui supponũt ipsum, & ipse non supponit alios,non inconuenit inueniri sine posterioribus. Vnde quæ habẽt solùm vegetatiuũ constituunt primũ genus viuẽtium,vt plantæ. Item vegetatiuum & sensitiuum priora sunt motiuo ſm locum, & ideo non incõuenit inueniri sine motiuo ſm locum. Vnde constituunt secundum genus viuentium, vt animalia imperfecta,sicut ostrea & conchilia affixa lapidibus quæ non mutãt locum nisi in sensu,vt dicemus infrà. Item vegetatiuum & sensitiuum & motiuum ſm locum sunt priora intellectiuo, ideo possunt inueniri sine intellectiuo, vnde constituunt tertium genus viuentium, vt animalia perfecta mobilia ſm locum. Ad intellectiuum autem non sequitur alius gradus in his inferioribus,quoniam tenet medium inter bruta &intelligentias, ideo constituit quartum & supremum gradum viuentium.

Sed hîc oriuntur tria dubia. Primum est,quare non assignatur vnum genus viuentium iuxta appetitiuum, sicut iuxta motiuum secundùm locum,& intellectiuum.

Ad hoc dicitur ꝙ ideo est, quia appetitiuum consequitur sensitiuum inseparabiliter. Vbicunque enim est sensitiuum,ibi est appetitiuum,vt probat Philosophus ĩ hoc 2. li. in text.27.& de hoc iam ꝫ.locuti sumus. Non sic autem est de sensitiuo & motiuo secundùm locum,quoniam separantur, vt patet in animali imperfecto, quod est immobile ſm locum. Similiter sensitiuum & intellectiuum separabilia sunt. Stat enim in bruto sensitiuum sine intellectiuo.

Secundum dubium est,quoniam nõ videtur homo constituere supremum genus viuentium. Nam intelligentiæ & prima causa viuunt,vt determinatum est in 2. Cæli & in 12. Metaph. ergo datur quintum genus viuentium.

Ad hoc dicitur ꝙ hìc quærimus sufficientiam generum viuentium in rebus mortalibus vt secludamus viuere cæli &entiũ separatorũ,quod nõ est de cõsideratione naturalis Philosophi,sed Metaphysici. Et de hoc genere viuendi, qđ est purum intellectuale iam locuti sumus in 12. Metaph.

Tertium dubium est, quia non videtur verum ꝙ secundum locum motiuum constituat tertium genus viuẽtium, quod dicitur animal perfectũ. Ex hoc enim sequitur quod vermis sit animal perfectum, cùm moueat se de loco ad locum,& tamen computatur inter animalia anulosa, quæ vt diximus suprà,ex sua imperfectione decisa viuunt.

Ad hoc dr̃ ꝙ motiuum secundum locum non quocunque modo,sed motu progressiuo constituit tertium genus viuentium & indicat animal perfectum. Vermes autem & alia,quæ dicuntur reptibilia, non mouentur propriè motu progressiuo,sed potius motu dilatationis & cõstrictionis, qui est communis omni animali imperfecto,& ꝙ moueantur motu dilatationis & constrictionis patet ex eò ꝙ videmus reptibile quãdo se mouet primò retrahit se & cõstringit secundùm partem anteriorem, & deinde trahit post se partẽ posteriorem. Et postquàm se cõstrinxit,& traxit post se partem posteriorẽ se dilatat in parte cõstricta,& sic mouet se ad vlteriorem locum. Ex quo patet ꝙ motus reptationis magis propinquat motui dilatatiuo & constrictiuo quàm motui,progressiuo, vnde non indicat in animali reptibili perfectionem,sed potiùs imperfectionem.

Quantùm ad 3.aduerte ꝙ cùm potentia dicatur ad actũ oportet secundùm sufficientiam actuum, i. operationum, quæ sunt in viuentibus, assignare sufficientiam quinque generum potentiarum animæ. Tu igitur aduerte ꝙ in viuente inferiori perfectissimo, quod est homo,inuenitur operatio penitùs immaterialis,quæ est intelligere,quæ est sine organo,sine cõditionibus indiuiduantibus, sine qualitatibus actiuis & passiuis. Et hæc est ab intellectu. Et sic habem⁹ primum & nobilissimum genus potentiarum animę. In viuentibus autẽ inferioribus ab homine, vt in brutis, inuenimus operationẽ, quæ non penitùs immaterialis est, eò ꝙ fit per organum & non abstrahit à conditionibus singularibus,est tamen immaterialis pro quanto potẽtia recipit obiectum sine materia,vt declarabimus,quando loquemur de sensu, & non exercetur per qualitates actiuas. Et hæc est à sensu. Et sic habemus secundum genus potentiarum animæ minus nobile quàm primum. In viuẽtibus autem inferioribus ab animali, vt in plantis inuenimus operationem minimè immaterialem,quoniam exercetur organo & qualitatibus actiuis, & in hoc solùm est excedens operationem naturæ inanimatæ ꝙ illa est à principio extrinseco, hæc aũt à principio intrinseco,nam animata generantur,augentur, nutriuntur à principio intrinseco,vt diximus in principio huius quęstionis. Et hęc est à potentia vegetatiua. Et sic habemus tertium genus potentiarum animæ minus quidem nobile secũdo. Quartum autem & quintum genus sic notificatur ex doctrina B. T. in 2. de Anima in expositione tex. 27. Sicut ad formam naturalem sequitur inclinatio in finem, vt ad formam ignis sequitur inclinatio ad locum sursum vbi cõseruetur: & sicut ad inclinationem in finem sequitur operatio,qua acquiritur finis,vt quia ignis inclinatur esse sursum mouetur & tendit sursum, sic ad formam apprehẽsam per sensum vel per intellectum sequitur inclinatio in rem apprehensam,& ad inclinationem sequitur tendentia in talem rem consequendam. Et hanc quidem inclinationem dicimus potentiam appetitiuam,quæ distinguetur in 3.li. per appetitũ sensitiuum &intellectiuum. Et sic habemus quartum genus potentiarum animæ. Tendentiam autem in rem apprehensam consequendam habemus per motum localem, qui est à potentia motiua secundùm locum. Et hoc est quintum genus potentiarum animæ.

Sed hîc est dubium, videt enim ꝙ sint tantùm quatuor genera potentiarum. Nam appetitiuum ita videtur inesse plantis,sicut animali imperfecto,& animali perfecto & homini, ergo si consequitur omnia genera potentiarũ animæ non constituit speciale genus. Quod aũt appetitiuum sit in plãtis patet,quia vt dictum est,ad omnem formã sequit̃ aliqua inclinatio,talis autẽ inclinatio est appetitus,ergo,&c.

Ad hoc dr̃ ꝙ appetitiuum nõ quocũque modo acceptũ, sed vt consequit̃ formam cognitã,siue sensu siue intellectu facit distinctum genus potentiarum animæ. Hoc aũt nõ inest plantis,qm̃ omni cognitione carẽt,sed solis animalibus & homini. Ad probationẽ quidẽ cõcludit ꝙ appetitiuũ inest plãtis, prout appetitiuum dicit inclinationẽ naturalem cõsequentem formam naturalem & animam, vt est quædã natura. Et non vt est cognoscitiua,& talis inclinatio dr̃ appetitus naturalis,qui cũ insit omni naturę,nõ facit speciale genus potentiarum animæ,nec distinguit̃ realiter à substantia rei. Quid autem sit appetitus naturalis,quid sensitiuus,qui intellectiuus, quomodo distinguantur,iam determinaui in 1. Meta. in Quæst. nostris. Et tu vide illic ad placitum. Hæc de præsenti quæsito dicta fuerint.

QVÆSTIO XIIII.

Num vegetatiuum contineatur in sensitiuo,&c.

Semper enim in eo quod consequenter,est potentia quod prius est. textu 31.

IN hac q. aduerte ꝙ non cadit difficultas nisi in scire declarare qualis est hæc continentia,per quam verificatur dictum Philosphi. Igitur pro decisione propositi aduerte tripliem continentiam. Prima dicitur formalis. Secunda materialis. Tertia virtualis. *Vegetatiuum continetur ĩ sensitiuo nõ quidẽ formaliter, vel materialiter, sed virtualiter.*

Prima est,quãdo consequẽs comparatur ad antecedens vt superius ad inferius, & prædicatur de eo in primo modo p se. Sic homo cõtinetur in animali,& quælibet species in suo genere. Hoc modo vegetatiuum non continetur in sensitiuo. Non enim sunt subalternatim posita, nec sensitiuum prædicatur per se de vegetatiuo, aliter non inueniret vegetatiuum sine sensitiuo, sicut non potest inueniri homo sine animali. Sed se habẽt sicut duo genera, quorum vnum est perfectius, alterum imperfectius,inter quæ est ordo naturæ,sicut inter numeros & figuras. Nam sicut non est trãsitus à trigono ad tetragonum,nisi secundũ contineat primum, sic non est transitus à vegetatiuo ad sensitiuum, nisi secundum contineat primum.

Secũda est,quando vnum fundatur in altero & nõ ecõuersò. Et hoc modo sensitiuum fundat̃ in vegetatiuo. Omnis enim gradus viuendi in his inferioribus radicatur in vegetatiuo,eò quòd omne viuẽs inferius indiget nutritione, quæ est operatio vegetatiui. Et de hac continentia non intendit hîc Philosophus,cùm dicit, Sicut trigonum in tetra-

gono

gono, sic vegetatiuum in sensitiuo. Est enim potiùs ecõuersò, cùm fundamentum omnis vitæ in inferioribus sit vegetatiuum, ex cõsequenti fm hũc modum cõtinentiæ potiùs debet dici sensitiuum esse in vegetatiuo quàm econuersò.

Tertia dr virtualis vel perfectionalis, quam philosoph⁹ vocat Potentia, i. potentialis, est quando secundum continet in se eminenter totam virtutem primi & aliquid amplius, ita ꝙ in omnem operationem in quam potest primũ potest secundum & plus. Et hęc cõtinentia virtualis ad potentialitatem actiuam & non passiuam reducitur. Et in hoc sensu Philosophus intellexit vegetatiuum contineri potẽtia, i. virtute actiua, in sensitiuo. Non quidem quòd sensitiuum producat vegetatiuum, sed quia potest in omnem operationem, ĩ quam potest vegetatiuum, s. nutrire, augere, generare, & adhuc amplius s. sentire. Et aduerte ꝙ eandem continentiam virtualem habet motiuum secundùm locum comparatum sensitiuo, & intellectiuum comparatum motiuo secundum locum. Et hanc quidem continentiam triplicem volui pręponere vt scias mentem Philosophi. Multi enim decipiuntur in primo & in secundo sensu. Et quoniam circa tex. Philosophi præpositum non cadit alia difficultas, ideo pro præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XV.

Num determinandum sit prius de actibus quàm de potentiis, & de obiectis quàm de actibus.

Priùs adhuc dicendum est quid sit intelligere & quid sentire. Priores enim potentiis actus. tex. 33.

prius de actibus ac de obiectis determinandum est, quam de potẽtiis nõ modò cognitionis nostræ ordine, sed naturæ.

IN hac q. aduerte ꝙ difficultas stat in hoc, Potentiæ videtur esse priores actibus, sicut causæ suis effectibus, cùm ergo à prioribus inchoandum sit, potiùs debuit Philosophus inchoare à potentiis quàm ab actibus. Et si dicas, ꝙ licet potentiæ sint priores quò ad esse, nõ tamen quò ad cognitionem nostram, & ideo inchoandũ est ab actibus, quoniam ex doctrina data in 1. Physi. à notioribus nobis procedendum est. Contrà, si actus sunt priores solùm quò ad cognitionem nostram, ergo modus Philosophi, quo determinat de potentiis animę, non est secundùm ordinem naturę, sed tm̃ secundùm cognitionem nostram, quod videtur irrationabile. Non enim Philosophus posuisset hanc quæstionem inter difficiles de anima, quas mouit in Proœmio 1. li. tex. 10. Notum est enim omnibus, ꝙ actus sunt notiores nobis, & vt sic sunt priores in nostra cognitione quàm potentiæ. Tu igitur vt dignifices quæstionem motam à Philosopho, & sequaris determinationem quàm s. fecim⁹, ꝙ distinctio potentiarum per actus & obiecta est distinctio specifica & à priori in via Thomistica, ideo hìc sustinebis ꝙ act⁹ sunt priores potentiis quò ad nos & secundùm naturam. Idem dico de obiectis comparatis ad actus.

Tu igit sic procedes. Primò declarandum est actum esse priorem potentia quò ad nos. Secundò ꝙ secundùm naturam. Tertiò ꝙ obiectum est prius actu quò ad nos. Quartò quòd est prius secundùm naturam.

Primum sic probat, Cùm diffinitio habeat notificare naturam diffiniti oportet ꝙ diffinitiuũ potentiæ sit prius notum quò ad nos quàm ipsa potentia. Sed actus est diffiniẽs potentiam, vt determinatum est in 9. Metaph. Et idem dicit hìc Philosophus in tex. 33. Sic enim inquit, Priores enim potentiis actus & operationes secundùm rationem, scilicet diffinitiuam sunt, ergo, &c.

Secundum sic probat, Causa finalis prior est eo quod est ad finem. Prius enim natura intẽdit finẽ quàm ea quæ sunt ad finem. Sed actus est finis potẽtiæ ex 9. Meta. Et potentiæ sunt vt organa, quibus operamur, ergo secũdùm naturam & de prima intẽtione naturę actus vt fines sunt priores potentiis. Dico Vt fines, qm̃ si comparant ad potentiam in genere causæ efficientis sunt posteriores. Sunt enim effectus, & omnis effectus causæ efficientis est posterior natura, vel tempore causa sua, vt determinatum est in 5. Meta.

Tertium sic manifestat, Anima procedit in cognoscẽdo seipsam modo resolutiuo. Nam licet potentiæ egrediantur ab anima, & actus à potẽtiis, & per actus fit progressus ad obiecta, ita ꝙ per actus attingimus obiecta, tamẽ in cognoscendo seipsam, anima primò cognoscit obiectum, & reflexiuè per obiectum cognoscit actum, & per actum potentiam, & per potẽtiam seipsam. Et in hoc ordine patet quòd cognitio obiecti est prior. Cognoscitur enim directè, & cognitio directa prior est cognitione reflexa. reflexa enim supponit directam.

Quartum sic manifestatur, Obiecta sunt aliquo modo causæ actuum, ergo sunt priora secundùm naturam, consequentia patet, quoniam causa ex sui natura est prior suo effectu. Antecedẽs probatur. Et primò quò ad potentias passiuas, quoniam obiecta earum sunt quodammodo causa efficiens ipsius actus. Nõ enim à solo visu causatur videre, sed etiam concurrit obiectum, vt dicemus loquentes de sensu quomodo fiat in actu. Sunt etiam causa finalis. Sicut enim potentia est propter actum, sic actus est propter obiectum attingendum. Vnde sicut potentia ex sui natura diffinitur per actum, sic actus per obiectum. Quantùm autem ad potentias actiuas, licet non sint causæ in genere efficiẽtis, sed potiùs effectus, vt nutritum est effectus potentiæ nutritiuæ, & genitum potentiæ generatiuæ, tamen sunt causæ in genere causæ finalis. Ordinatur enim generatiua ad genitum, vt ad finem intentum à natura. Sicut ars ædificatiua ad ædificium. Et hoc est de intentione Philosophi in 1. Ethi. vbi inquit, Quorumcunque præter operationem sunt aliqua operata, ipsa sunt fines operationum. Patet igitur ꝙ actus sunt priores potentiis quò ad nos, & secundùm naturam, idem dictum est & declaratum de obiectis. Quapropter rationabiliter secundùm Philosophum priùs determinandum est de actibus quàm de potentiis, & priùs de obiectis quàm de actibus, & hæc determinatio non solùm est respectu nostri, sed etiam secundùm ordinem naturæ.

Sed hìc oritur dubium, Si actus sunt priores potentiis non solùm quò ad cognitionem nostram, sed etiam secundùm ordinem naturæ, quæro, Vel vt non existentes, vel vt existentes. Non primò, quia vt non existentes sunt non ens. Non ens autem nullum ordinem realem prioritatis dicit ad potentiam, quæ est ens. Non secundò, quia vt existentes quædam singularia sunt & variabilia: ergo nõ sunt de quid ditatiua ratione potentiæ, vt potentia est. Diffinitio enim alicuius vniuersalis ex inuariabilibus constat, aliter de eo non haberetur scientia.

Ad hoc dicitur ꝙ diuisio est insufficiens. Nam datur tertium, sc. actus vt abstrahunt ab existentia & non existentia. Quod est cõsiderare actum quidditatiuè. Et vt sic est prior potẽtia, sicut finis quidditatiuè est prior his, quæ sunt ad finem. Nec est verum, ꝙ actus abstractiuè sumptus sit nõ ens. Nam sicut homo vt homo ens est & diffinibilis & scibilis sic potentia vt potentia ens est & diffinibilis ac scibilis per actum, vt actus est, & nõ per actum vt existentem, nec vt nõ existentem. Ibi enim cõsiderandum est secundùm Philosophum de potentiis & actibus & obiectis quidditatiuè sumptis. Hæc de præsenti quæsito dicta sint. Inferiùs autem cõsiderabimus de prædictis magis in particulari.

QVÆSTIO XVI.

Num generare sibi simile est naturalissimum omnibus viuentibus, & si competit solis viuentibus.

Naturalissimum enim operum viuentibus est, quæcunque perfecta, &c. textu 34.

Inter operationes animæ vegetatiuæ conuenientia viuentibus vt viuentia sunt, generare sibi simile naturalissimũ est.

IN hac q. duo inuestiganda sunt. Primò quomodo sit verum ꝙ naturalissimum opus in viuentibus sit generare sibi simile. Secundò si competit solis viuentibus.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ circa propositam propositionem Philosophi, tria faciunt difficultatem, ita ꝙ non videtur esse vera. Primò quia nutriri & augeri videntur esse in viuẽtibus opera magis naturalia, eò quòd sunt communia viuenti siue perfecto, siue imperfecto, generare autem sibi simile nõ conuenit omni viuenti, sed solùm perfecto & nõ orbato, vt dicit Philosophus in tex. 34. Secundò, quia sentire videtur naturalius omni animali, competit enim animali inquantùm animal & nõ inquantùm perfectum, vel imperfectum, & est perfectius opus sentire quàm opera vegetatiuæ. Est enim opus altioris gradus in ordine viuentium. Tertiò quia generare sibi simile nõ conuenit solis viuentibus. Nam & ignis generat ignem, ergo non videtur naturalissimum viuentibus. Illud enim est naturalissimum alicui, qd̃ est sibi proprium, vt igni calefacere, homini intelligere.

Vt igitur habeas resolutionem huius, & tibi manifestetur sensus, in quo propositio Philosophi erit vera, proponuntur tres distinctiones.

Prima est, Naturalissimum opus potest intelligi dupliciter. Primò aliquod opus dicitur naturalissimum viuenti, quia est communissimum omni viuenti absolutè. Et sic generare sibi simile, non est naturalissimum, sed nutrire seipsum & augeri. Secundò dicitur naturalissimum, i. perfectissimum nõ absolutè, sed comparatiuè. Et sic generare est naturalissimum: quoniam comparatum aliis operationibus

vegetatiuis generare in quocũque viuente reperiatur perfectius eſt quàm nutriri & augeri. Nam in ordinatis operationibus, quę poſterior eſt, perfectior eſt. Priores enim ordinantur ad illam & nõ econuersò. Conſtat autem ꝙ generare eſt poſterius ad nutritionem & augmentationem. Omni enim tempore nutritur viuens, ſed non omni tempore generat. Præterà, vt inquit Philoſophus in tex. 34. ꝙ ipſum generare participat viuens diuino & immortali eſſe, &c. ergo eſt perfectiſſimum inter opera vegetatiua.

Secũda diſtinctio, Ly. Operum ſumit dupliciter. Primò abſolutè, vt ſit ſenſus, Inter omnia opera, quæ inſunt viuentibus, generare eſt naturaliſſimum, i. perfectiſſimum & ſic eſt falſum, qm̃ ſentire perfectius eſt, & multò plus intelligere, quæ inueniunt in aliquibus viuẽtibus, quibus competit etiam generare ſibi ſimile, vt in homine, &c. Secundò ſumitur comparatiuè non ad quæcunque opera viuentium, ſed comparando generare ad alia opera vegetatiuæ animæ, & ſic eſt verũ. Et in hoc ſenſu loquit Philoſoph⁹, eò ꝙ vt diximus alia opera vegetatiuæ, ordinantur ad generare, & per generationẽ participamus eſſe æterno ſecundùm ſpeciem.

Tertia diſtinctio, ly Viuentibus ſumitur dupliciter. Primò vt viuentia ſunt. Secundò vt ſunt talia vel talia viuẽtia in tali natura, putà homo vt homo. Dico ꝙ Philoſophus intendit de viuentibus vt viuentia ſunt. Viuunt autem anima vegetatiua, quæ eſt fundamentũ omnis vitæ in his inferioribus viuentibus. Non autem intendit de viuentibus vt talia ſunt, putà ſenſitiua, aut intellectiua. Sic enim habẽt operationes altioris gradus quã ſint operationes animæ vegetatiuæ. Sic ergo ex prædictis diſtinctionibus ſic limitabis propoſitionem Philoſophi, Inter opera animæ vegetatiuę, quæ conueniunt viuentibus, vt viuentia ſunt, generare ſibi ſimile eſt naturaliſſimum, id eſt perfectiſſimum, dummodò non ſint imperfecta nec orbata, nec ſpontaneè genita, i. per putrefactionem. Et de genitis ex putrefactione iam determinauimus in lib. 7. Metaphy. in Quæſt. noſtris.

Quantùm ad ſecundam partem quæſiti aduerte ꝙ generare ſibi ſimile non eſt proprietas competens ſolis viuentibus. Nam in 7. Meta. & in 12. probat Philoſophus contra Platonem vnumquodque generari à ſuo ſimili tam in naturalibus quàm in artificialibus. Et id iã declarauimus in q. noſtris, in 7. Meta. oſtẽdimuſque gradualem ſimilitudinem inter generans & genitum in diuerſis naturis. Licet autem commune ſit animato & inanimato generare ſibi ſimile, nõ tamen eadem ratione, nec eiſdem modis. Tu igitur aduerte quòd generare ſibi ſimile cum conditionibus ſubſequentibus, eſt proprium animati.

Pro inanimatis etiam ſeruatis conditionibus, quas infrà numerabimus oppoſitas conditionibus, quæ inueniuntur in generante viuente, fiet proprium eis.

Prima conditio in viuente eſt, ꝙ viuens generat ſibi ſimile, per emiſſionẽ alicuius ſubſtãtiæ, quæ dr̃ ſemẽ, in quo reſidet virtus formatiua ex 2. de Generatione Animalium. Per oppoſitum autem inanimatum non generat ſibi ſimile per huiuſmodi emiſſionem, ſed per tranſmutationem materiæ ſibi proximę de potentia ad actum. Nam cùm ignis proximatur combuſtibili, nõ exit aliqua ſubſtãtia ab igne, qua mediante generetur ignis, ſed per ſuas qualitates tranſmutat materiam de potentia ad actum. Ex quo ſequit ꝙ viuẽs in generando vtitur quodam ſeparato ſecundùm eſſe ab ipſo viuente, ſ. ſemine, & in hoc aſſimilatur quodammodò intelligentiæ quæ producit inferiora medio cælo vt inſtrumento, cui tamen non copulatur vt forma, vt determinauimus in 12. Meta. in Quæſt. noſtris. Tali autem inſtrumẽto nõ vtitur inanimatum, ſed per qualitates actiuas diſponendo materiam producit ſibi ſimile.

Secunda conditio in viuente eſt, ꝙ viuens antequàm ſimile generet priùs inducit in materiam formam præuiam animæ, id eſt formam ſeminis in materia nutrimenti, deinde per virtutem formatiuam, quæ eſt ī ſemine, pertingit ad animam, qua fit animatum. Per oppoſitũ autẽ inanimatum ad hoc ꝙ ꝓducat ſibi ſimile nõ eſt neceſſe ꝙ priùs inducat in materiam aliquam formam præuiam, ſed ꝙ diſponat materiam, qua diſpoſita ſtatim inducitur in materia forma inanimati, putà ignis, ſimilis formæ ignis generantis.

Tertia cõditio in viuente eſt, ꝙ viuens habet aliquas partes organicas diuerſas ab aliis partibus deſeruientes generationi. Per oppoſitum huiuſmodi diuerſitas non datur in animato generante, quoniam omnes partes ſuæ conſimiles ſunt, vt manifeſtum eſt in elemento generante ſibi ſimile, nam partes ignis generãtis ignẽ ex aere, habet omnes partes homogeneas, quare, &c. Conſtat igitur quibus conditionibus eſt proprium viuentibus generare ſibi ſimile & quibus conditionibus conuenit etiam inanimatis. Hæc de præſenti quæſito dicta fuerint.

QVÆSTIO XVII.

Num nutritio & augmentum in rebus animatis ſint ab anima vegetatiua, an ab igne.

Vr̃ aũt quibuſdam natura ignis ſimpliciter cauſa alimẽti & augmẽti eſſe, & nanq; ipſum vr̃ ſolùm corporum & elemẽtorũ, qr̃ alitur & augmentatur. te. 40. Ignis. n. augmentũ in infinitum eſt quouſq; fuerit cõbuſtibile. Natura aũt conſtantiũ omniũ terminus eſt & ratio magnitudinis & augmẽti. te. 41.

Nutritio & augmẽtũ in rebus animatis prĩcipaliter ſũt ab anima vegetatiua, ab igne autẽ ſecũdario, & inſtrumẽtaliter: & ignis non propriè, ſed imꝓrièmutatur, et tranſeit ĩmũ extrinſeca appoſitione nouicõbuſtibilis

IN hac q. ſtat difficultas propter aliquas propoſitiones Philoſophi q̃ cõtinentur in tex. 40. & 41. quas videt difficile ſaluare. Et primo quomodo eſt verum ꝙ nutritio & augmentum ſint actiones ſolius animæ vegetatiuæ. Secundò ſuppoſito ꝙ ſic, quomodo eſt verum ꝙ ignis nutriatur & augeatur, cùm non ſit animatus. Tertiò quomodo in tex. 41. iſtæ duæ propoſitiones ſtant ſimul, Omnium natura cõſtantium eſt terminata quantitas & magnitudo, &, Ignis creſceret in infinitum ſi apponeretur combuſtibile in infinitum. Nam cùm ignis ſit aliquid natura conſtantium, videtur propoſitio ſecunda contradicere primæ.

Quantùm ad 1. dico duo. Primò ꝙ nutritio & augmentum ſunt principaliter ab anima vegetatiua & non ab aliqua virtute, ſiue forma elemẽtari. Secundò ꝙ ad huiuſmodi actiones concurrit inſtrumentaliter ignis ratione caloris.

Primum ſic probat, Motus qui ſunt ad omnem poſitionẽ localem & nõ tantùm ad vnam, non ſunt ab aliqua virtute elementari principaliter, qm̃ cùm virtutes elemẽtares ſint potentiæ naturales, determinatæ ſunt ad vnũ, & ſunt principia motus ad vnam differentiam localem tantùm, vt grauitas deorſum & non ſurſum, leuitas ſurſum & non deorſum. Et ſi mobile ſit mixtum, non mouetur niſi motu ad illam poſitionem, ad quam inclinat elementũ prædominans. Sed motus nutritionis & augmenti in viuentibus eſt ad omnem poſitionem localem, nutritur enim ſecundùm omnem partem corporis & augetur ſecundùm omnẽ diametrum, ergo nõ ſunt principaliter ab aliqua virtute naturali elemẽtari, ſed ab anima vegetatiua ex ſufficienti diuiſione.

Præterea, probat in ſpecie contra Antiquos, ꝙ augmentum in viuentibus non ſit principaliter ab igne. Nam omni viuenti debetur certa & determinata quantitas, ita ꝙ ſub maiori non poteſt ſaluari, eò ꝙ omnis forma vnibilis materiæ requirit determinatam quantitatem in materia, vt determinatum eſt à nobis in 1. Phy. Sed augmentum determinatæ magnitudinis non poteſt eſſe ab igne, quoniam ſicut ignis eſt augmentabilis in infinitum ex appoſitione combuſtibilium in infinitum, ita quantùm ſit ex ſe eſt extẽſiuus rei quantæ vltra omnem determinatam magnitudinem, niſi reguletur ab anima vt à principali cauſa augmenti. Nam non ſpectat ad cauſam inſtrumentalem ponere terminum effectui, ſed ad principalẽ, vt ars ædificatoria imponit terminum magnitudinis ædificio. Ergo augmentum principaliter eſt ab anima vegetatiua.

Secũdum autem ſic declaratur. Nutrimentum, cuius appoſitiõe nutritur & augeẽ anima, vt patet ad ſenſum in ſui principio eſt diſſimile nutrito. Non. n. panis & vinum ſunt caro, nec os, &c. ergo neceſſe eſt ipſum alterari, vt fiat ſimile nutrito. Nõ autem poteſt aſſimilari niſi per decoctionẽ, decoctio autem fit per calorem naturalem depurantem & ſegregantem partes nutrimenti groſſas à ſubtilibus, calor autem inter elemẽta maximè attribuitur igni, ergo igni ratione caloris decoquentis vt inſtrumento animæ attribuitur nutritio & augmentum in viuentibus.

Quantùm ad 2. aduerte ꝙ Philoſophus in 2. de Generatione, in tex. 50. dicit eandem ſententiam, vt hic, ſ. ignem inter omnia ſimplicia corpora nutriri. Quod quomodo ſit verum iam declarauimus ſuper eundem tex. Et diximus quòd omnes rectè ſentientes conueniunt in hoc, nec ignem nec aliud elemẽtum nutriri nutritione propriè dicta, quoniam illa eſt per calorem animati & animam vegetatiuam. Conueniunt etiam in hoc quòd nutritione communiter dicta, id eſt, qua aliquid in naturam alterius ad illis conſeruationem conuertitur, ſiue illa conuerſio fiat per calorem vt in igne, vel per alias primas qualitates vt in aliis elemẽtis, quando vnum conuertitur in alterum, non ſolùm ignis, ſed

& alia

& alia elementa possunt nutriri. Dictum est.n. in 2. de Generatione, ꝙ quodlibet elementum potest conuertere in seipsum aliud elemẽtũ immediatè, siue sit symbolicũ, siue nõ.

Sed dices, Si nutriri nutritione communiter dicta est cõmune omni elemento, quare dicit Philosophus hîc & in 2. de Generatione, Rationabile quidem solùm simplicium corporum nutriri ignem?

Ad hoc dicitur, Licet alia elementa possint in se conuertere aliud elemẽtum ad sui conseruationẽ & augmentum, id tamẽ ad sensum manifestius est in igne ex sua actiuitate intensa, qua non solùm elementa, sed & mixta combustibilia trahit in sui naturã corrũpendo & conuertendo. Quod autem alia elementa corrumpant aliud elementum, vel mixtum & conuertant in sui naturam, non est sensui ita manifestum, ideo dicit Philosophus hîc, ꝙ videtur solus ignis inter alia simplicia corpora nutriri, id est apertius est sensui, cum hoc tamen stat quòd & alia elementa nutriuntur modo dicto, licet id non ita constet sensui.

Sed dices iterum, In quo differt particulariter nutritio & augmẽtum rei viuentis, & rei non viuentis? Respondeo, Differentia stat in hoc, ꝙ in nutritione & augmento rei viuentis nutrimentum diffunditur ad omnes particulas nutriti, & quælibet eius pars nutritur & augetur, vt declarauimus in 1. de Generatione. Sed in nutritione inanimati qualis est ignis non contingit ꝙ aliquod corpus ingrediatur ad singulas particulas ignis præexistentis, & quælibet nutriatur ac augeatur, sed solùm ex materia proximata generatur alius ignis, qui continuus, aut contiguus fit ſm superficiem igni præexistenti, & fit inanimatum vnum maius quam prius ex oppositione noui ignis.

Quantùm ad 3. inuenio tres modos concordandi illas duas propositiones, quorum primus attribuitur Commentatori, secundus Egidio, tertius B. Thomæ.

Com. in 2. de Anima, in com. 41. videtur tenere ꝙ ly Natura constantium non est intelligendum absolutè, sed solùm in corporibus augmentabilibus, quæ propriè sunt animata. Vnde dicit, Et intendit per terminum & mensuram vltima naturalia, i. terminos rerum naturalium, quæ inueniuntur in quantitatibus corporum augmentabilium, hæc ille. Augmentabilia autem propriè sumpta non sunt nisi animata. Et qm̃ ignis non est de natura animatorum augmentabilium, ideo non habet ita determinatam magnitudinẽ quin possit excedere quamcunque magnitudinẽ rei animatæ. Et si dicas, Ergo si ignis potest crescere in infinitũ ex appositione cõbustibilis in infinitũ non est dabilis maxim⁹ ignis: respondent Cõmentistæ & maximè Iand. in 2. de Anima, q. 12. ꝙ qñ dicit Philosophus augmentum ignis esse in infinitum, sic est intelligendum, ꝙ potest excedere omnem magnitudinem rei viuentis, non tamẽ omnem magnitudinem simp̃r, qm̃ cùm ignis habeat formam naturalem requirit etiam determinatam magnitudinem, quæ quia indeterminatè potest excedere magnitudinem cuiuscunq; viuentis, dicitur augmentabilis in infinitum.

Hæc expositio non est falsa, sed non videtur ad mentem Philosophi. Nam ly Natura constantium, nõ videtur restringendum ad genus viuentium, sed sumendum pro omni ente naturali, cui debetur ex natura sua aliqua magnitudo & figura. Vnde melius est vt sumatur ly Natura constantium ꝓ omni ente naturali quod terminatur ꝓpria figura ad differentiam fluidorum, quæ terminanẽ nõ ꝓpria, sed continẽtis figura. Et qm̃ ignis, sicut & aer & aqua, non propria, sed continentis figura terminantur, vt dictum est 1 4. Cæli. ideo ignis non debet computari inter natura constantia.

Egidius autẽ in 2. de Anima, super tex. 41. dicit ꝙ omnia quæ constant ex natura habent terminum aut ex parte formæ vt omnia animata, aut ex parte materiæ, vt quæ cõstãt ex tota sua materia ex 1. Cæli: aut ex ordine Vniuersi, ne s. si augerentur in infinitũ destruerent alias partes Vniuersi. Intendit ergo Philosophus dicere, ꝙ quia ignis nõ est animatus, nec ignis, putà A, constat ex tota sua materia quantùm sit ex parte formę & ex parte suæ materiæ est augmentabilis in infinitum, licet id repugnet ex ordine Vniuersi. Vnde potest dari adeò magn⁹ ignis, ꝙ appositam festucam non posset comburere propter impedimentum extrinsecũ, i. ne destruatur ordo Vniuersi. Sic igitur concordabit text. Philosophi, Omnium natura cõstantium est terminata magnitudo ex parte formæ, aut materiæ, aut ordine Vniuersi. Et sic ignis habet terminatam magnitudinem. Omnium autem natura constantium, quæ sunt de genere viuentium, est terminata magnitudo ex parte formæ, i. animæ, quæ requirit determinata organa, & sic ignis, cùm non sit viuens, non habet determinatam magnitudinem ex parte formæ, imò est augmentabilis in infinitum, si apponatur combustibile in infinitum, nisi ordo Vniuersi obsisteret.

Hæc positio nõ bene saluat maximũ & minimũ ꝓ se existens in homogeneis. Nã vult nõ dari maximũ ignẽ ex parte formæ, imò maiorẽ & maiorẽ in infinitũ, nisi ordini Vniuersi repugnaret. Et tñ in 1. Phys. cõtra Anaxagorã determinatur maximũ eò ꝙ quælibet forma naturalis statutũ terminũ ꝓfigit ei, cui⁹ est forma, ergo igni debet maxima quãtitas non solùm propter conseruationem ordinis Vniuersi, sed ex sua propria forma, licet illa quantitas possit excedere omnem magnitudinem rei viuentis.

Tertius modus est respondendi, qui videtur esse de mente B. T. in 2. de Anima, in expositione tex. 46. Dicit igit̃ hæc opinio, ꝙ omniũ natura constantiũ absolutè tã viuentiũ q̃ non viuentiũ datur terminata magnitudo, & ꝙ in igne datur maximũ & minimũ ꝓ se existens. Et cũ hoc stat ꝙ ignis augeatur in infinitũ si apponatur combustibile in infinitũ. Nam ignis dupliciter ↄsideratur. primò vt ꝓ se vnus numero, putà ignis A, ignis B, ignis C. Sed ò vt est vn⁹ aggregatione plurium igniũ, q̃ est vnitas ꝓ accidens, sicut vnitas lapidum in aceruo. Et hæc vnitas aggregationis fit, qñ igni præexistenti applicatur alia materia cõbustibilis, in qua introducit̃ forma ignis. Tũc ignis de nouo genit⁹ est alius à præexistenti licet ad sensum non sic appareat. Et si applicarent̃ centũ cõbustibilia fierẽt centũ ignes, q̃ omnes nõ essent vnum ꝓ se, sed contactu, sicut quidã cumulus. Nec primus ignis, cui apposita sunt centũ cõbustibilia, põt dici esse propriè augmẽtatus, sed auctus, qm̃ ex 1. de Generatione, quod verè augmẽtatur remanet idẽ ante & pòst. Et ideo augmẽtum propriè inuenitur in solis viuẽtibus. Ex hac ergo distinctione dico ꝙ sumẽdo ignẽ vt est ꝓ se vnus numero habet determinatã magnitudinẽ, quia dato ꝙ opponatur nouum combustibile & cõburatur, nõ augetur ille idẽ numero, sed nouus generatur. Si autẽ sumatur ignis vt est quid vnũ aggregatione, sic dico ꝙ non habet determinatã magnitudinem, sed potest ex generatione nouorum ignium in infinitum augeri illud aggregatum in infinitum. Nec ex hoc sequitur aliquod inconueniens, quoniam quando dicit Philosophus, Omniũ natura constantium, &c. debet intelligi de his quæ sunt per se vnũ, sicut vnus homo, vna planta, vnus lapis. Similiter quilibet per se ignis, vna per se aqua. Quando ergo dicit Philosophus, Ignis augmentũ est in infinitũ quousque fuerit cõbustibile, exponãt de igne qui est vnus nõ per se, sed aggregatione. Aduerte tñ ꝙ illud augmentũ ignis est improprium, sicut & nutrimẽtum suum, vt exposuimus suprà. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XVIII.

Num potentia nutritiua & augmentatiua & generatiua differant realiter.

Quoniam autem est eadem potentia animæ, vegetatiua & generatiua. textu 42.

Potentiæ nutritiua augmentatiua, et generatiua differunt realiter.

IN hac q. aduerte, ꝙ omnes Expositores in hoc concordant, ꝙ licet harum trium sit vnum obiectum materiale ter sumptum, quod est ipsum nutrimentum, tñ quia diuersa ratione respiciunt ipsum, & habent distinctas operationes circa ipsum, ideo concludunt ꝙ sunt tres potentiæ distinctæ realiter. Ad resolutionem igitur quæsiti declarandum est quomodo nutrimentum alia & alia ratione formali est obiectum harum trium potentiarum, ex quo constabit distinctio realis inter eas. Deinde soluetur dubium, quod oritur ex textu Philosophi.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ res viuens indiget conseruatione in esse indiuiduo per aliquod tempus & debita quantitate, & conseruatione in specie vt perpetuetur. Conseruari autem non potest in esse indiuiduo nisi per nutritionem, in qua ad restaurationem deperditi conuertitur nutrimentum in substantiam nutriti per potentiam nutritiuam mediante calore naturali decoquente, sicut iam locuti sumus in tractatu de Morte & Vita. & in Tractatu de Causis Longitudinis & Breuitatis Vitæ. Nutrimentum igitur, vt quid, i. vt substantia conuertibilis in nutriti substantiam, est obiectum formale potentiæ nutritiuæ. Deduci non potest ad debitam quantitatem, nisi fiat maior conuersio alimenti in substantiam nutriti pro aliquo tempore, quàm fit restauratio deperditi. Ex eo autem quòd nutrimentum est sub-

ſtantia quãtz,& additur nutrito quanto fit maius quãtum. Nutrimentũ igitur vt eſt quantum & non ſolùm,vt eſt ſubſtantia,eſt obiectum formale potentiæ augmentatiuæ.Conſeruari non poteſt in ſpecie ſm perpetuitatem niſi generet ſibi ſimile,nõ generat ſibi ſimile niſi per ſemen.Semen autẽ eſt id,quod ſupereſt de alimento conuertibili in ſubſtantiã nutriti,& per illud generatur ſimile in ſpecie.Nutrimẽtum ergo vt ſupereſt nutritioni & augmento eſt obiectum formale potentiæ generatiuę.Ex his conſtat ratio quare diſtinguuntur realiter.Determinatum eſt enim ſuprà q̃ potentię diſtinguuntur per actus & actus per obiecta formaliter ſumpta.Vbi ergo ſunt diſtincti actus reales,& diſtincta obiecta formaliter, ibi eſt diſtinctio realis potentiarum. Sed in partevegetatiua diſtinguuntur vt patet realiter nutrire, augere,generare,quia ſtat vnum ſine alio,& diſtinguuntur formaliter nutrimentum vt ſubſtantia, vt quantum, vt ſuperfluum,ergo potentia nutritiua,augmentatiua &generatiua diſtinguuntur realiter.

Quantùm ad 2.aduerte q̃ex dicto Philoſophi in tex.42. vbi inquit,Quoniam eſt eadem potentia vegetatiua & generatiua,inſurgit dubium.Nam ſi ſunt eadem potentia,ergo non diſtinguuntur realiter cuius oppoſitum determinatum eſt.

Aduerte q̃ aliqui vt effugiant hãc difficultatem dicunt q̃Philoſophus per lyVegetatiua non intendit nutritiuam, ſed intendit vegetatiuam vt eſt genus, quod ſub ſe continet has ſpecies,nutritiuam,augmentatiuam,generatiuam, quod non diſtinguitur realiter ab eis, ſicut animal non diſtinguitur realiter à ſuis ſpecieb. Sic dicunt iſti, Quoniam eſt eadem potentia vegetatiua,ſ.ſumpta vt genus, & generatiua ſumpta vt ſpecies, &c. Sed hæc expoſitio deuiat à Commentatore,cui adhæret in hoc B.T. Nam Commentator in 2.de Anima tex.42.exponit vegetatiuam pro nutritiua.Vnde &eius textus ſic habet,Quoniam igitur virtus nutritiua & generatiua ſunt eædem,&c.Et B.Th. exponit vegetatiuam pro nutritiua.Suppoſito igitur q̃ accipiatur vegetatiua pro nutritiua, declarãdum eſt qũo hæc duo ſtant ſimul,quòd ſint eædem,& diſtinguantur realiter.

Egidius in expoſitione textus 42.in fine quæſtionis, dicit q̃ ſunt eædem prout nutritiua præparat &decoquit nutrimentum quo nutritiua nutrit,augmentatiua augmẽtat, generatiua generat,&ſic erunt eædem non ſimpliciter,ſed obiecto materialiter ſumpto.Et hæc expoſitio videtur eſſe ad mentem Commentatoris, qui in commento 42. exponens dictum Philoſophi inquit, Et quia ſubiectum potentiæ nutritiuæ & augmentabilis & generatiuæ idem eſt, ſcilicet nutrimentum,&c.

Sed contra, Si nutritiua & generatiua poſſunt dici eadem potentia,quia obiectum earum materialiter ſumptum eſt idem,ergo ſenſus,viſus & odoratus erunt idem ſenſus, quia obiectum eorum materialiter ſumptum eſt idem. Nam eſt idem corpus coloratum & odorabile.

Reſpondetur,Non eſt ſimilis ratio,quia actus potentiæ nutritiuæ ordinatur ad actum potentiæ generatiuæ, ideo proximiores ſunt adinuicem quàm viſus & odoratus,quorum actus vnius non ordinatur ad actum alterius, Sic dicendum eſſet ad mentem Egidij.

Tu autem dic, q̃ potentia nutritiua & generatiua ſunt eadem potentia apud Philoſophum radicaliter,quia radicantur in eadem eſſentia animæ vegetatiuæ.Item ſunt eædem ordinabilitate,qũia nutritiua ordinatur ad generatiuam vt ad nobiliorem.Sequere tu quam expoſitionem volueris,quoniam omnes ſuſtentabiles ſunt. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XIX.

Num quod nutritur patiatur à nutrimento,ſicut econuerſò.

Patitur aliquid alimentum ab eo quod alitur, ſed non hoc ab alimento.tex.45.

Nutritũ patitur à nutrimento, ſed nõ eod.modo

IN hac q.aduerte q̃ difficile eſt ſaluare præpoſitum textum Philoſophi.Primò quidem,quia contraria agunt & patiuntur adinuicem.Sed nutrimentum eſt contrarium nutrito,ſaltem in principio,aliter non decoqueretur,Præterea, dicit Philoſophus in eodem textu, Inquantùm non coctum,contrarium contrario alitur.Si ergo contraria mutuò agunt adinuicem,ſequitur q̃ nutritum repatiatur à nutrimento.Prætereà,ad ſenſum experimur ſtomachum laborare in decoctione cibi duræ digeſtionis, ergo repatitur à nutrimento. Præterea, Philoſophus in 1. de Generatione tex.44. vult alimentum comparari ad alitum ſicut aqua ad vinum,ſed conſtat aquam agere in vinum remittendo virtutem ſuam,ergo & nutrimentum agit in nutritum.

Pro reſolutione huius quæſiti inuenio tres modos dicẽdi.Primò dicunt aliqui dictum Philoſophi debere intelligi de eo quod alitur non ſm ſe totũ,ſed ratione principij formalis quo alitur:hoc autem principium eſt potentia nutritiua de qua conſtat q̃ ſm ſe non patitur à nutrimento,ſicut nec potentia viſiua ſecundùm ſe patitur à colore,imò coniunctum ex potentia ex organo patitur.

Sed expoſitio hæc non eſt ad mentem Philoſophi.Nam loquitur de eo quod alitur,vt de compoſito. Comparat.n. illud quod alitur artifici, & alimentum materiæ in quam artifex agit. Conſtat autem q̃ artifex non dicit ſolam artem ſed compoſitum,ita nec quod alitur dicit ſolam potentiam nutritiuam,ſed compoſitum animatum.

Secundò dicunt aliqui q̃ textus Philoſophi debet intelligi de nutrimento decocto & digeſto.Cùm.n.ſit iam aſſimilatum nutrito, & ſit in potentia proxima vt tranſmutetur in ſubſtantiam eius,non eſt amplius contrarium ei qđ alitur,&per conſequens alitum non patitur à nutrimento, ſed econuerſò,quia tranſmutatur in ſubſtantiam aliti.

Sed hæc expoſitio adhuc non quadrat ad ſenſum Philoſophi.Ipſe.n.præpoſuit textum prædictum, anteq̃ mentionem faceret de alimento cocto vel non cocto.Nam de huiſmodi differentiis alimenti facit mentionem in fine text. 45.vbi inquit, Secundùm.n.q̃ eſt non digeſtum cõtrarium, nutritur à contrario, ſm verò q̃ digeſtum ſimile à ſimili. Hanc autem propoſitionem,patitur aliquid alimentum ab eo quod alitur, ſed non hoc ab alimento, præpoſuerat in principio eiuſdem textus. Vnde ſignum eſt quod intendebat de alimento ſm ſe nondum diſtinguendo de cocto & non cocto,ſicut etiam comparauit fabrum ad materiam in quam agit, non ſolùm quando diſpoſuit eam ad formam ſuſcipiendam,ſed abſolutè.

Tertiò ponitur expoſitio Commẽtatoris vt melior & penitùs ad mentem Philoſophi in commento 45. & ſtat in hoc q̃ nutrimentum non agit in nutritum eo modo, quo nutritum agit in ipſum. Nam nutritum agit in nutrimentũ tranſmutando ipſum in ſui ſubſtantiam,quo modo nõ agit nutrimentum in nutritum, non.n.nutrimentum conuertit nutritũ in ſui ſubſtantiam,ſicut artifex quidẽ agit in materiam figurando ipſam, qũo materia non agit in artificem, non. n. lignum figurat artificem. Et q̃ hæc fuerit intentio Commentatoris patet in dicto commento, vbi ſic inquit, Poteſt enim aliquid dicere q̃ ſi nutrimentum eſſet contrarium nutribili oportet vt vtrunque tranſmutetur à ſuo cõpari & patiatur ab eo:quaſi dicat,reſpondendo q̃ nutrimẽtum eſt quod patitur à nutribili, non nutribile à nutrimento. Non enim eſt neceſſe vt ab omni patiente patiatur agens eo modo quo patiens patitur ab eo. Lignum enim patitur à carpentario, ſed carpentarius non patitur à ligno,niſi aliquis vocet illam tranſmutationem quæ eſt ex ocio ad operationem. Et infrà in eodem commento inquit, Nutrimentum eſt illud quod tranſmutatur in formam nutribilis, non nutribile in formam nutrimenti. Hæc Commentator.

Ex quibus patet q̃ intentio Philoſophi & Commentatoris fuit non negare omnem reactionem nutrimenti in nutritum,quoniam vt arguebatur, in principio cùm ſint diſſimilia & contraria agunt & repatiuntur adinuicem, & ſeinuicem alterant &ad ſenſum ſentimus laborem in digeſtione, ſed intentio ſua fuit negare illam actionem conuerſiuam à nutrimento, qua agit nutritum in nutrimentum dum illud conuertit in ſui ſubſtantiam. Ad ea qñæ in principio quæſtionis obiiciebantur non oportet reſpondere, quoniam ſequendo tertiam expoſitionem, concedimus nutritum pati à nutrimento,ſed non eo modo vltimato quo nutrimentum patitur à nutrito,vt declaratum eſt.Hęc de prę ſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XX.

Q̃ yomodo valet hæc conſequentia, Si ſenſus eſſet actiuus ſecundùm ſe,ſentiret ſine ſenſibili exteriori.

Manifeſtum eſt igitur quòd ſenſitiuum non eſt actu ſed potentia tantùm.Vnde non ſentiunt,ſicut combuſtibile non comburitur ipſum à ſeipſo ſine combuſtiuo. Comburere enim ſeipſum & nihil indigeret actu ignem eſſe.tex.52.

IN

Si sensus esset potẽtia actiua secũdũse, sentiret sine sensibili exterio ri.

IN hac q. aduerte ꝙ consequentia præposita non videtur valere, quia videmus multa habere potentiam actiuam, quæ tamen non agunt nisi concurrente obiecto extrinseco. Nam ignis habet potentiam actiuam ad comburẽdum, & tamen nec se nec aliud comburit nisi adsit combustile. A simili ergo posito ꝙ sensus actiu⁹ sensationis, esset in potentia actiua, nõ sequitur ꝙ sentiat sine sensibili exteriori.

Vt igitur manifestetur quomodo consequentia valet, & quomodo non, duo agenda sunt. Primò ponetur opinio Egidij, & improbabitur. Secundò ponetur opinio, quam reputo veram & sustinebitur, in qua declarabitur veritas consequentiæ.

Quantùm ad 1. aduerte, ꝙ Egid. in 2. de Anima in expositione tex. 52. in q. sua 2. dicit duplici de causa prouenire ꝙ actio non sit in agente nisi cõcurrat aliquod extrinsecum. Primò quando actio transit ab agente in exteriorem materiam. Et sic actio comburentis non potest esse sine combustibili exteriori, quia hæc actio non remanet in comburente, sed recipitur in combusto. Secundò quando illud in quo recipitur actio non est in potentia actiua, sed passiua tm̃, & ideo combustibile nõ comburitur sine exteriori combustiuo, quia combustibile est solùm in potentia passiua vt comburatur. Quòd si actio non sit transiẽs in exteriorem materiam, & illud in quo est talis actio sit in potentia actiua quò ad illam actionem nihil requiretur exterius, sed ageret in seipsum, & sine alio exteriori. Et ideo cùm sentire nõ sit actio transiens in materiam exteriorem, sed remaneat in sentiente si sensus esset in potentia actiua respectu huius actionis, i. ipsius sentire sequeretur ꝙ sensus posset seipsum sentire, & posset sentire non præsentibus sensibilibus exteriorib. E qm̃ hoc est falsum, ideo ex hoc vult ꝙ si sensus esset in potentia actiua respectu sensationis, sequeretur ꝙ sensus sentiret absque sensibili exteriori. Et quia hoc est falsum, ideo Philosophus vult sensum non esse potentiam actiuam, sed passiuam. Hæc est declaratio Egidij. Et vt scias ꝙ non est ad mentem Philosophi declaro priùs quid intendat hîc Philo. & quomodo saluanda est præposita consequentia. Deinde manifestum erit sententiam Egidij non deseruire in proposito.

Aduerte igitur ꝙ vt consequentia sit vera, oportet supponere ſm Philosophum sensum esse potentiam passiuam, & ſm Antiquos esse potentiam actiuam, & iudicare de eo sicut si esset aliquod combustibile, qđ quidem simul cum hoc ꝙ habeat potentiam passiuam vt comburatur, habeat etiam potentiam actiuam vt comburat. Hoc enim dato clarum esset ꝙ illud combustibile comburet seipsum sine exteriori combustibili. Sic in proposito arguit Philosophus, Cùm sensus sit in potentia passiua, si secundùm Antiquos esset etiam in potentia actiua ad sentiendum, sequitur ꝙ sentiat sine exteriori sensibili, sicut dictum est proportionaliter de combustibili, quod haberet in se potentiam actiuam comburendi. Hoc modo debet saluari consequentia Philosophi. vnde non est necesse distinguere de actione immanente & transeunte, vt distinguit Egidius. Patet enim in tex. Philosophi ꝙ confirmat actum sentiendi quo sensus sentiret sine sensibili exteriori, per actum comburendi quo combustibile combureret sine exteriori combustibili, & tamen actus sentiendi est actio immanens: & actus comburendi est actio transiens. Vnde quantùm ad hoc tenet consequentia in vtraque actione, dummodò vtrobique supponatur potentia, quæ sit actiua & passiua secundùm se & sufficienter. Defecit autem Egidius, quia non considerauit combustiuum vt combustibile & combustiuum, sed tantùm vt combustiuum. Et ideo bene sequitur ꝙ purum combustiuum non potest combrere nisi adsit combustibile exterius. Si autem idem esset combustibile & combustiuum combureret non indigens combustibili exteriori.

Ex his patet responsio ad argumentum in principio quæsiti, quoniam licet multa habeant potentiam actiuam quæ non agunt nisi præsente obiecto extrinseco, vt patet de igne, tamen nullum potest dari habens in se & ſm se, potentiam actiuam & passiuam, quod non possit agere sine obiecto exteriori, vt diximus de eo quod esset combustiuum & combustibile, & in hoc sensu loquitur Philosophus, & non de eo quod habet potentiam actiuam tantùm. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XXI.

Num sensus sit potentia actiua, an passiua.

Sensus autem in ipso moueri & pati aliquid accidit. Videtur enim quædam alteratio esse. textu 51.

Sẽsum nõ modò passiuam potentiã dicim⁹, sed actiuam, quanquã nõ eadẽ ratione.

IN hac q. duo inuenio, in quorum vno ferè omnes concordant, s. ꝙ sensus est potentia passiua. In altero autem discordant, s. An sit potentia merè passiua. Nam Thomistæ tenent ꝙ idem sensus numero est passiuus & actiuus. Alij autem inter quos est Ianduns tenent ꝙ in parte sensitiua est duplex sensus, vnus merè passiuus, cui correspondet sensus actiuus, ita ꝙ ponit duos visus actiuum & passiuum, similiter intellige de aliis sensibus. Pro resolutione igitur quæsiti primò pertractabitur illud in quo omnes conueniunt. Secundò via Thomistica. Tertiò via Ianduni, & ostendetur quòd nullam habet apparentiam.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ omnes in hoc conueniunt, potentias vegetatiuas esse de numero potentiarum actiuarũ, cognoscitiuas autem de numero passiuarum. Et hæc est prima differentia, quæ assignatur inter potentias vegetatiuas & sensitiuas, vt dicit Com. in 2. de Anima in com. 52. Et ꝙ sensus sit potentia passiua manifestatur primò per Com. in 2. de Anima in com. 51. vbi inquit, Primum consideratum de sensu est, vtrùm sit numeratus in virtutibus actiuis, aut passiuis. Et cùm posuit eum, s. Arist. in genere potentiarum passiuarum dedit causam istius extimationis, &c. Manifestatur secundò ratione sic, Sensus mouetur ab obiecto & actuatur specie obiecti. Cuius signum est ꝙ non sentit nisi præsente obiecto, ergo patitur ab obiecto. Item cùm sentire sit actio immanens recipitur in sensu. Virtus autem receptiua est passiua, ergo, &c.

Quantùm ad 2. s. ꝙ sensus nõ sit virtus purè passiua, nec purè actiua, sed mixtim, B. Th. innuit in expositione tex. 59. qui incipit, Sensitiui autem. Illic B. Th. cum Philosopho loquens proportionaliter de sentiente & sciente declarat ꝙ sicut in sciente potest inueniri duplex actus & duplex potentia, sic in sentiente. Nam antequàm homo scientiam addiscat est in potentia pura ad sciendum, cùm autem iam habet habitum scientiæ est in actu primo & in potentia non pura sed media. Respectu enim habitus iam actu est, respectu autem considerare adhuc est in potentia. Cùm autem actu considerat est totaliter in actu & nullo modo in potentia. Sic contingit circa sensum: Antequàm generetur animal, est in pura potentia ad sentiendum, cùm autem iam genitum est animal, iam habet actu primo ipsum sensum, sicut ille, qui actu acquisiuit scientiam, ita ꝙ per generationem cõstituitur animal in media potentia ad sentiendum. Cùm autem actu sentit est completè in actu, sicut qui considerat. Ex istis declaro ꝙ sensus est potentia partim actiua & partim passiua. Nam vt dicit Philpsophus in text. 59. habens sensum est sicut habens scientiam. Sed habens scientiam est partim in potentia actiua & partim in potentia passiua. Quod enim habet scientiam est in primo actu, ergo non est in pura potentia, & nondum est vt sic in secundo actu, ergo non est in puro actu, sed mixtim, ita ꝙ vt habet scientiam est in potentia actiua ad considerationem, & sic scientia est potentia actiua, sicut potentia materiæ est potentia passiua. Vt autem habens scientiam est receptiuus considerationis & perfectibilis per ipsam, sic scientia potest dici potẽtia passiua. licet magis propriè dicatur sciens in potentia passiua per ipsam scientiam. Non enim recipitur consideratio in scientia, sed in sciente. Ergo à simili ad mentem Philosophi postquàm animal per generationem acquisiuit sensum est in potentia actiua ad sensationem, & sic sensus est potentia actiua, quia productiua saltem partialis ipsius sensationis. Sicut enim scientia est quẽdam forma, sic & sensus est forma, potentia autem formæ est potentia actiua. Nam actui, vt actus est repugnat pati secundùm Cõment. in 1. cap. de Substantia orbis. Postquàm autem animal habet sensum adhuc est in potentia ad recipiendum sensationem, quæ quoniam est actio immanens in eodem recipitur à quo producitur, cùm ergo producatur à sensu, vel à composito ex organo & sensu in eodem recipitur, & vt sic sensus est in potentia receptiua, quæ est passiua. Patet ergo ꝙ sensus est productiuus & receptiuus sensationis, & sic est in potentia actiua & passiua. Sed dices, Nunquid secundùm Phil. sensus est totale productiuum sensationis? Respõdeo ꝙ non, imò sunt duæ causæ partiales, scilicet sensus & sensibile mouens sensum. Et quòd sensus sit causa effectiua sensationis patet in hoc 2. libr. in text. 37. vbi Philosophus vult animam esse principium vnde quo motus localis & alterationis, i. sensationis & augmenti & decrementi. Sed

constat q̃ apud Philosophum, anima non est immediatum principium operandi, sed per aliquam suam potentiam, ergo est principium effectiuum sensationis p̃ sensum. Quòd autem sensibile ad extrà sit etiam principium effectiuum sensationis patet in hoc 2.li.in tex.60. vbi dicit Philosoph⁹, Huiusmodi actiua operationis, s. sensationis extrà sunt visibile & audibile. Patet ergo q̃ sensatio est effectiuè à sensu & à sensibili. E nõ potest dici q̃ vtrunque sit principium tale, quoniam vnus effectus non possunt esse duæ causæ p̃ductiuę totales, vt determinatum est in 5. Meta. in q. nostris, ergo sunt duæ causæ partiales, quæ integrant vnam totalẽ. Hæc est sentẽtia quam cõmuniter tenẽt Thomistæ, quo sensus sit potentia actiua & passiua. Quam autẽ potentialitatẽ dicat respectu speciei sensibilis quam recipit ab obiecto exteriori dicam in q. sequentibus. Habet enim specialem difficultatem propter dicta Philosophi, vt declarabo.

Quantùm ad 3. s. quò ad phantasiam Iand. aduerte q̃ ipse in libr. 2. q. 16. tenet dari in parte sensitiua duos sensus sicut in parte intellectiua dantur duo intellectus. Vnum sensum ponit productiuum sensationis, alterum autem receptiuum eiusdem, qui non reciperet nisi disponeretur per speciem sensibilem impressam ab obiecto exteriori in sensu passiuo. Causæ autem, quæ mouerunt eum ad hanc positionem sunt principaliter tres, quas tractabimus & sigillatim euacuabimus.

Prima fuit, quia arbitratus est non posse assignari productiuum sensationis nisi cõcedatur sensus agens. Nam dicit Iand. q̃ sensus receptiuus sensationis non potest illam producere, quia idem respectu eiusdem non est actiuum & receptiuum. Item sensibile ad extrà non est productiuum sensationis, vt in via Peripatetica cõmuniter conceditur. Item animæ substantia non est immediatè productiua illius, quia aliàs nihil agit nisi mediante potentia. Item species sensibilis impressa sensui ab obiecto non est illius productiua, aliter esset nobilior sensu. Nobilius est enim producere sensationem quàm recipere, sicut omne agere, vt agere, est nobilius pati.

Hæc ratio apud B.T. & Sco. nullius est efficaciæ, qm̃ distinctio facta est insufficiens. Nam dicimus q̃ sensus actuatus specie est productiuus sensationis, ita q̃ sensus & species sunt duæ causæ partiales. Nec inconuenit idem esse actiuum & passiuum eiusdem, non tamen eodem modo acceptum. Nam sensus cum specie producit sensationem, sensus autem fm̃ se recipit eam. Distinguuntur verò sensus cum specie, & sensus præcisè sumptus.

Secunda fuit, quia arbitratus est speciem sensibilem esse receptiuam sensationis, quod sic probat, Sensus vel species sensibilis est receptiua sensationis, nõ sensus, quia cùm sit receptiuus speciei non potest simul recipere sensationem. Idem. n. non est receptiuum duorum ordinatorum ad inuicem. Ex his sic arguit, Species sensibilis non est productiua sensationis, quia vt probatum est, est receptiua eiusdem. Nec sensus receptiuus speciei est productiuus sensationis, quia est pura potentia cui repugnat agere, ergo datur sensus agens productiuus sensationis.

Hæc ratio minorem euidentiam habet quàm præcedẽs, falsum est. n. & à nemine experto in Philosophia concessum speciem sensibilem esse receptiuam sensationis. Nec inconuenit idem esse receptiuum duorum quorum vnum ordinatur ad alterum, sicut in lapide recipitur grauitas & motus deorsum. Nec est verum, q̃ sensus sit pura potentia passiua. Diximus enim q̃ sensus est quædam forma & à Philosopho comparatur scientiæ. Potentia autem formæ est potentia actiua & non purè passiua.

Tertia causa fuit, quia arbitratus est per omnia simile iudicandum in parte sensitiua sicut in parte intellectiua, & q̃a datur intellectus agens quẽ dicit esse productiuum intellectionis, vt patet in 3. de Anima, in q. sua 23. & intellectũ possibilem quẽ dicit esse parum receptiuum & non productiuum intellectionis, quam tamen non reciperet nisi disponeretur per speciem intelligibilem sibi impressam, sic per omnia reputat dicendum in parte sensitiua.

Sed qm̃ non leuiter errat attribuens actiuitatem intellectionis intellectui agenti, & auferans eam ab intellectu possibili, ideo ex falsis ad magis falsa processit. Quòd autem intellectus agens non producat intellectionem, sed intellectus possibilis actuatus specie pertractabitur in 3. lib. Considerans ergo falsa fundamenta sua & paruitatẽ rationum suarum quibus ad hoc motus est, extimo non esse tempus conterendum in sua q. quam protraxit ad formam tractatus, extimans se posse ex prolixitate sermonis hanc suam imaginationem mentibus addiscentium inserere. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XXII.

Num sensus postquàm productus est, sit in potentia ad actum primum & secundum, vel tantùm ad secundum.

Sensitiua autem prima quidem potentia mutatio fit à generante, cùm autem generatum est, habet iam sicut scientiam. tex. 59.

IN hac q. aduerte, q̃ difficile est saluare textum præpositum Philosophi. Nam ex proportione, quam ponit Philosophus inter sensum genitum & scientiam acquisitam videtur sentire q̃ sicut habens scientiam iam est in actu primo, & est in potentia solùm ad actum secundum, qui est cõsiderare, ità habens sensum iam est in actu primo, & est in potentia solùm ad actum secundum, qui est ipsa sensatio. Et hoc modo tex. exponunt B.T. & Egid. & Comm. in com. 59. vbi inquit, Opinatur. n. s. Philosophus q̃ prima perfectio sensus sit ab intelligentia agente, vt declaratur in lib. de Animalibus. Hæc Com. Prima autem perfectio apud Comm. dicitur primus actus. Vnde dixit in diffinitione animæ, animam esse primam perfectionem corporis. Intelligentia agens apud Philosophum in lib. de Animalibus sumitur pro virtute formatiua, quæ est in semine, quia occultè & mirabiliter operatur ad instar intelligentiæ. Patet igitur q̃ sensus genitus iam est in actu primo, & potest dici actus primus, sicut scientia. Sed ex alio fundamento Philosophi probatur q̃ sensus genitus sit in potentia ad actum primum & secundum. Nam dicet Philosophus infrà in tex. 121. q̃ sensus est receptiuus specierum sine materia, ergo necesse est sensum prius actuari specie quàm sentiat. Si actuatur specie, quæro actu primo, aut secundo. Non secundo, quia recipere speciem præcedit sensationem & est causa sentiendi, aliter sentire non esset effectiuè à sensu, sed à solo sensibili extrinseco, quod est falsum, vt determinatum est in q. præcedenti, ergo per speciem constituitur in actu primo, & per sensationem in actu secundo. Præterea, dicit Philosophus in 8. Phys. text. 32. q̃ quando aliquid est in actu primo statim potest operari, nisi aliquid impediat. Et hoc declarat in naturalibus & in potentiis intellectiuis. Sed postquàm animal habet sensum non potest operari nec sentire nisi actuetur specie obiecti, ergo sensus ex se non est in actu primo.

Sensus postquã productus est, est in potentia ad actum secũdum.

Propter has rationes Iand. in li. 2. in q. 15. cõcedit sensum reduci ad actum primum per speciem obiecti quam in se recipit. Et tñ non soluat tex. Philosophi 59. in quo expressè assimilat sensum genitum scientiæ, quæ est in potentia solùm ad actum secundum. Nos autem sustinere intendentes expositionem Comm. & B. Th. & Egidij, quam posuimus in principio huius quæsiti, tenemus quòd postquàm genitus est sensus, est in actu primo, antequàm recipiat speciem. Sed antequàm respondeamus rationibus in oppositum duo prænotanda sunt.

Primum est q̃ receptio speciei in sensu & sensatio nõ debent extimari sicut duo actus. Licet. n. in naturalibus receptio formæ & actus egrediens à forma sint duo actus realiter distincti vt primus & secundus non tñ in potentiis cognoscitiuis. Et ratio dissimilitudinis est, quia in naturalibus actio est transiens cuius principium, i. forma est in agente, & est primus actus agentis, actio autem & terminus actionis transit in passum, & aliq̃d ponit in passo ideo sunt duo actus realiter distincti & subiecto. In potentiis autem cognoscitiuis non est verè actio quæ fit motus physicus, nec est in prædicamento actionis, imò talis actio est in prædicamento qualitatis, vt determinauimus in lib. 9. Metaph. in q. nostris. Et est potiùs qualitas per modum actionis quàm vera actio. Vnde sentire realiter est speciem sensibilem esse præsentialiter & formaliter in sensu. Nec est imaginandum quòd sensatio procedat realiter à sensu actuato specie sicut procedit calefactio à calore, sed solùm actione Grammaticali, quæ potiùs habet modum actionis quàm sit vera actio. Vnde recipere speciem sensibilem & sentire sunt realiter idem actus secundus, distinctus tantùm ex modo considerandi.

Secundum notãdum est q̃ illa propositio in 8. Phy. Omne qđ̃ est in actu primo põt ſtatim operari nisi aliquid impediat, licet sit vera tã in naturalib⁹ quàm in cognoscitiuis tamen

tamẽ in cognoscitiuis datur latitudo, eò q̃ actus intelligẽdi & sentiendi non assimilantur in obiecto. Nam obiectũ actus intelligendi est vniuersale, quod abstrahens ab existentia est semper præsens intellectui secundùm esse cognoscibile. Et ideo habens scientiam quoties voluerit remoto impeditiuo potest considerare, quoniam in intellectu est obiectum vniuersale repræsentatum per speciẽ intelligibilem. Obiectum autem actus sentiendi est singulare ad extrà, cuius species non remanet in organo sensus exterioris nisi ad præsentiam obiecti. Et ideo licet animal habeat sensum, & per sensum sit in actu primo, tamen nõ quoties vult, potest sentire propter conditionem sui obiecti cuius species non remanet in sensu in absentia obiecti. Ex quo sequitur corollariè q̃ quia sensus interior putà phãtasia est in actu primo postquàm producta est, quoniam retinet speciem sensatam etiam absente obiecto, potest animal phantasiare quoties, & quando voluerit remoto impediente, putà infirmitate aut alio distrahente.

His prænotatis patet quid dicendum sit ad rationes in oppositum positas ꝛ. Ad primam dicitur q̃ recipere speciẽ præsentialiter non est actus distinctus ab actu secundo, & quando dicitur q̃ receptio speciei est causa sensationis, non est verum nisi Grammaticaliter. Secus esset si sensatio esset actio transiens, & quãdo dicitur q̃ actus sentiendi nõ esset effectiuè à sensu, negatur consequentia. Sed aduerte q̃ causa huius erroris est, quia iudicatur de actione immanenti sicut de transeunte: & fit idem iudicium de potentiis naturalibus & de cognoscitiuis.

Ad secundam patet quid dicendum sit. Nam q̃ habens sensum non exeat in actum sentiendi quando vult, sicut habens scientiam considerat quando vult, non est defectus ex parte sensus sed ex modo sui obiecti quod est singulare, qđ non semper præsens est sensui, sicut vniuersale est semper præsens intellectui. Et ideo Phil. aduertens hanc dissimilitudinem ex parte obiectorũ dixit in hoc 2. lib. in tex. 60. Causa aũt est, quoniam singularium quidem secundùm actum sensus, scientia autem est vniuersalium. Hæc. n. in ipsa quodammodo sunt anima. Vnde intelligere quidem est in ipsa cùm velit, sentire autẽ non est in ipsa, necessarium. n. est esse sensibile, &c. Patet ergo q̃ est magis ad mentem Phil. tenere sensum esse in potentia solùm ad actum secundum quantùm sit ex natura sua, quàm in potentia ad actum primum & secundum. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XXIII.

Num sensus possit errare circa proprium sensibile.

Dico autem proprium quidẽ, quod non contingit altero sensu sentiri, & circa quod non contingit errare. text. 63.

Sensus nõ decipitur circa proprium sensibile, debitè approximatum sensui rectè dispositò, & medio in conueniẽti dispositione se habente.

IN hac q. non inuenio magnam difficultatem, quoniam q̃ sensus non erret circa proprium sensibile est propositio quasi per se nota. Tamen pro plena resolutione tria agẽda sunt. Primò ponitur distinctio de sensibili proprio. Secũdò ponentur conclusiones responsiuæ. Tertiò remouebitur dubium.

Quantùm ad 1. aduerte q̃ sensibile proprium dr̃ duplici ter. Primò dr̃ illud, quod non sentitur alio sensu, & per se immutat sensum, & sub se continet omnia, quæ per se sentiuntur ab illo sensu tantùm. Sic color est sensibile propriũ siue visibile sensus visus, & sapor gustus, & sonus auditus. Et sensibile proprium sic acceptum dicitur obiectum proprium sensus. Secundò dicitur illud quod per se immutat sensum, & non potest sentiri alio sensu. Sic species contẽta sub sensibili proprio sumpto primo modo, dicitur sensibile ꝓprium, vt albedo. Nam ꝓ se immutat visum, quoniam imprimit speciem in visu, & non sentitur per se nisi à visu. Idẽ intellige de speciebus soni & saporis & odoris, &c.

Quantùm ad 2. pono tres conclusiones. Prima est, Sẽsus nõ decipitur circa proprium sensibile sumptum primo modo: probatur, Nam experimur q̃ visus nunquam iudicat aliquid esse coloratum, nisi sit aliquo modo coloratum. Nec gustus iudicat aliquid esse saporosum nisi aliquo modo sit saporosum. Nec auditus iudicat aliquid esse sonum, vel sonans nisi sic sit aliquo modo, & sic de aliis sensibus. Et aduerte q̃ tex. Philoso. propriè intendit de sensibili proprio sic accepto quod est obiectũ proprium & formale sensus. Vnde in tex. 63. exemplificans quomodo non decipitur sensus circa proprium sensibile inquit, Vt visus coloris, auditus soni, & gustus humoris, &c.

Secunda conclusio, Sensus non errat circa sensibile proprium sumptũ secundo modo stantibus conditionibus requisitis ad veram sensationẽ. Antequàm probetur conclusio aduerte q̃ tres conditiones requiruntur. Primò q̃ sensibile sit debitè approximatum sensui, nã si est in maiori, aut minori distantia quàm sit oportunum, iudicium sensus non erit verum. Vnde si rubeum sit multũ distans à vidente, non apparet rubeum, sed nigrum. Secundò q̃ organũ sit debitè dispositum & non deprauatum. Vnde gustus febricitantis iudicat dulce esse amarum. Tertiò q̃ medium sit depuratũ, vnde si aer, aut aqua non sint purè diaphana, visus non iudicat de visibili sicut est. Nam videns Solem per aerem admixtum vaporibus ignitis iudicat Solem esse rubeum qui tamen non est. Stante igitur debita approximatione obiecti, debita dispositione organi, & medij probatur conclusio sic, Positis causis proximis per se sufficientibus & naturalibus requisitis ad veritatem alicuius effectus, ponitur ille effectus verus. Hæc per se patet. Sed causæ veræ sensationis sunt illæ quæ allegatæ sunt, ergo quandocunque illę ponuntur, sensus non errat. Ex quo sequitur q̃ error circa proprium sensibile contingit semper, vt experientia docet ex defectu alicuius vel omnium illarum conditionum.

Tertia conclusio, Licet sensus non erret circa proprium sensibile secundo modo sumptum stantibus conditionibus prædictis, tamen errat circa subiectum proprij sensibilis & circa locum aut vbi. Hanc declarat Comm. in comm. 63. huius secundi. Nam si viso aliquo colorato iudicat videns illud esse argentum aut stannum, vel vbi sit ſ. an superius aut inferius multoties decipitur. Nam, vt inquit Com. vbi ꝛ. iudicare de subiecto quid sit, aut vbi sit, non spectat ad sensum exteriorem, sed interiorẽ quæ dicitur cogitatiua quæ habet apprehendere intẽtiones indiuiduales. Et de hac virtute loquemur inferiùs agentes de sensibus interioribus.

Quantùm ad 3. aduerte quòd videtur sensus nulla exceptione facta semper esse verus in apprehẽdendo proprium sensibile tam primo quàm secundo modo dictum, & arguitur sic, Quandocunque sensus recipit speciem proprij sensibilis eo modo quo sensibile proprium eam imprimit, tũc videtur esse verum iudicium sensus, quoniam natus est iudicare per speciem sibi impressam. Sed quando sensus sentit, semper recipit speciem, &c. ergo, &c. Maior patet, minor probatur, quoniam passum non recipit formam ab agẽte nisi quam agens inducit, nec aliter, nisi vt est aptum inducere, ergo, &c.

Respondeo, Licet sensus recipiat speciem à sensibili, nõ tamen omni eo modo recipit, quo agens est aptum inducere. Nam stat q̃ agens sit aptum inducere perfectissimè, & tamẽ patiens ex sui indispositione recipit imperfectè siue ex debilitate, sicut sol est aptus perfectè illuminare oculũ meum, qui tamen ex sui debilitate magis excæcatur quàm illuminetur. Cùm igitur in proposito possit contingere q̃ ex nimia distantia aut in dispositione medij siue organi q̃ sensus non recipit speciem modo perfecto quo sensibile causat eam, non incõuenit sensum errare. Ad probationem igitur minoris dico quòd licet sensus non recipiat, &c. non tamen omni perfecto modo, vt causatur. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XXIIII.

Num sensibilia communia sint sensibilia per se, & propter quid.

Communia autem motus, & quies, numerus, & figura, & magnitudo. text. 64.

Sẽsibilia cõia sunt sensibilia per se quæ cõiuncta sunt sensibilib. prius, & propria sunt sensui cõi.

IN hac q. aduerte q̃ est vnum concessum ab omnib. scilicet quòd sensibilia communia sunt sensibilia per se. Vnde & Com. in hoc 2. in com. 65. sic dicit, Cùm declarauit Philosophus duos modos sensibilium per se, scilicet, propriorum & communium, incepit declarare tertium modũ qui est sensibilis per accidens. Circa aliud autem, ſ. propter quid sunt sensibilia per se, est multa opinionum diuersitas. Verùm pro resolutione in via nostra, primò ponam modũ & causam assignatam à B. Tho. & defensabo. Secundò causam resignatam à Comm. & declarabo in quo sensu militant rationes B. Thom. contra Comm. & in quo non. Tertiò causam assignatam ab Alber. & ostendam si potest sustineri vel non. Sensum Egid. & Iand. pertransibo, quoniam cùm sequantur Com. & declaratum fuerit quomodo & in quo sensu potest Com. sustineri, manifestum erit quid veri aut falsi contineat sensus Egid. & Iand.

Quantùm ad primum notanda sunt duo, quæ tangit B. Th. in hoc libr. 2. in tex. 64. Primum est quòd sensibile per se

distin

distinguitur à sensibili per accidens in hoc, Sensus aliquid patitur à sensibili per se, sed à sensibili p accidens nihil patitur. Et hanc differentiam assignat Phil. in tex. 65. cùm dicit sensibile per accidens, vt Diarij filius, quoniam ab eo nihil patitur sensus. Ex quo sequitur q hæc duo repugnant, Hoc est sensibile per se, & tamen nihil imprimit in sensu, nec sensus ab eo aliquid recipit. Oportet ergo q sensibilia cómunia aliquid agant in sensu, aliter non poterimus defensare quòd sint sensibilia per se.

Secundum notandũ est q sensibile per se dupliciter potest immutare & agere in sensum. Primò quia speciem suã imprimit in sensu, & ita in vno sensu q non in alio, vt albũ in visu, sonus in auditu. Et ita sonus in auditu q non in visu, &c. Et hoc modo sensibilia propria agunt in sensum & diuersificant sicut proprium obiectum diuersificat potentiam. Secundò sensibile agit in sensum diuersificando sensationem, non quidem per speciem impressam: nam licet species sui imprimat in sensu, non tamen ita in vno, quin in alio, sicut species, figuræ, & motus potest indifferenter imprimi in visu & in tactu, sed diuersificat quò ad modũ immutandi. Nam maior figura facit q color existens in ea magis immutat visum quàm color existens in figura minori. Similiter color existens in corpore moto aliter immutat visum quàm existens in corpore quiescente. Nam ille immutat per modum decurrentis, iste autem sub esse stabili. Et hoc modo sensibilia communia agunt in sensum. Et propter hunc diuersum modum immutandi quem aliqui Thomistæ appellant modificationem sensationis B. Th. ponit sensibilia communia esse sensibilia per se.

Hanc opinionem B. T. interpretatur modo suo Iand. in lib. 2. in q. 18. & Egid. super text. 65. in sua prima dubitatione. Et attribuunt B. T. q negat sensibilia communia imprimere speciem in sensu. Sed hoc non negat B. Th. Negaret. n. quod est manifestum sensui. Nam videmus in speculo non solùm recipi speciem coloris, sed etiam speciem figuræ & magnitudinis & motus, ergo hoc non est negandum præsertim in speculo animato, quale est oculus. Sed B. T. dicit q non debent iudicari sensibilia per se, ex eo q imprimunt speciem, quoniam quò ad speciem non diuersificant sensum. Hoc. n. spectat ad sensibile proprium. Sed debent iudicari sensibilia per se quia immutant & diuersificãt sensum quò ad modum sentiendi, eò q faciunt sensibilia propria existentia in diuersa magnitudine & figura, aut sub motu, aut sub quiete alio & alio modo diuersificare sensationem. Egid. quidé & Iand. arguunt contra B. T. probantes q sensibilia communia imprimunt speciem. Et quoniam id non negat B. T. ideo transeant argumẽta eorum. Potiùs. n. iudicandum est quòd mentem B. Tho. non attigerint quàm quòd aliquid contra eum concludant.

Quantùm ad 2. aduerte q Comm. in comm. 65. duas causas assignat, propter quas reputat q sint sensibilia p se. Prima est, quia sensibilia communia sunt necessariò coniuncta sensibilibus propriis, aliter sensibilia propria non immutarent sensum. Non. n. videtur color nisi in magnitudine, quoniam superficies est immediatum subiectum eius. Sensibilia autem per accidens non sunt necessariò coniuncta sensibilibus propriis. Nam dato q albedo non sit in lapide vel in ligno adhuc potest videri, quia potest existere ĩ alio quàm in lapide. Secunda causa est, quia sensibilia communia sunt propria sensui communi, sicut sensibilia propria sunt propria sensibus particularibus. Has causas recitat B. Th. super tex. 64. & tamen non allegat Comm. quia licet quò ad verba sint Com. tamen quia fortè Com. non intendit illum sensum contra quem B. T. arguit, ideo non nominauit eum. Et propterea Egidius super tex. 65. in 2. suo dubio, & Iand. in 2. lib. in q. 18. dicunt illas causas non esse Com. sub illo sensu, secundum quẽ improbantur à B. T. vt igitur scias defendere Com. & sustinere rationes B. T. aduerte q illa propositio Com. assumpta in prima causa, s. Sensibilia communia sunt necessariò cõiuncta sensibilibus propriis, potest habere duplicem sensum. Primò q sint necessariò coniuncta sensibilibus propriis prout sensibilia propria sunt res ita q sine illis non essent. Et sic propositio Com. non est vera, & sic ratio B. T. concludit contra eum. Nam substantia ignis necessariò coniuncta est calori ignis, ita q sine tali substantia vt proprio subiecto, calor ignis non esset in rerum natura, & tamen falsum est substantiam ignis esse sensibile per se. Secundò q sint necessariò coniuncta sensibilibus propriis, vt sensibilia sunt, ita q sine sensibilibus communibus non immutarent sensum. Et sic propositio Comm. est vera, nec instantia B. Thom. concludit contra eum nec tendit ad hunc sensum. Nam dato quòd calor ignis per casum imaginabilem non esset subiectiuè in substantia ignis dummodò imaginetur esse in quantitate ignis adhuc ex se esset immutatiuus sensus, sicut tenent Theologi accidentia sacramenti immutare sensum, quæ tamen nulli substantiæ inhærent. Similiter aduerte q secũda propositio assumpta in secunda causa, scilicet, Sensibilia communia sunt propria sensui communi, potest habere duplicem sensum. Nam sensus communis dupliciter sumitur. Primò pro primo sensu interiori de quo loquemur in loco suo. Et sic propositio Commen. nullam habet apparentiam & contra hunc sensum procedit instantia B. Tho. Secundò sumitur pro sensu communi, id est communiter & in vniuersali sumpto, & sic propositio Commen. habet veritatem. Intendit enim dicere, quod sicut sensibilia propria determinãt sibi hunc vel illum sensum, quia tantùm ab vno sensu sentiuntur, ita sensibilia communia determinant sibi sensum exteriorem in communi acceptum, quia ab omnibus sensibus, aut à pluribus sentiri possunt. Et hic videtur fuisse sensus Commen. Nam in comm. 64. in fine, sic inquit, Ista enim, scilicet, Sensibilia communia sunt comprehensibilia sensuum, secundùm quod sunt sensus, id est, secundùm naturam communem eorum, non secundùm quòd sunt aliqui sensus, id est, non secundùm particularem naturam huius vel illius sensus. Sic enim ab vno solo sensu sentirentur sicut sensibilia propria. Ex prædictis patet quomodo potes sustinere & Comment. & rationes B. Tho.

Quantùm ad tertium aduerte quòd Albert. in 2. libr. in Tract. 3. in cap. 5. tenet sensibilia communia ideo esse per se sensibilia, quia imprimunt speciem in sensu, sensibilia autem per accidens nihil imprimunt, sed vt distinguantur à sensibilibus propriis, quæ etiam imprimunt speciem, dicit quòd sensibilia propria imprimunt speciem primò & per se, communia autem per se, sed non primò, quoniam imprimunt mediantibus propriis sensibilibus. Non enim videtur magnitudo nisi quia lucida aut colorata, sic nec figura nec motus, nisi sint in corporibus qualificatis qualitatibus sensibilibus.

Hæc opinio cum difficultate potest sustineri, quoniam imprimere speciem etsi conueniat sensibilibus communibus indefinitè, non tamen vniuersaliter. Nam quies cùm sit priuatio, nullam speciem causabit. Vnde sicut silentium & tenebra non sentiuntur per seipsa, sed per sua opposita, ita erit de quiete. Vt ergo detur causa vniuersalis propter quam dicuntur sensibilia per se, melius est, vt sequaris sensum B. Th. vel Comm. non in eo sensu in quo improbatur à B. Th. sed prout exposuimus.

Quantùm ad sensum Egidij & Ianduni, aduerte q nihil proprij dicunt, sed laborant declarare sensum Com. eo modo quo & nos declarauimus, & id quidem faciunt ne causæ adductæ per Comm. eneruentur per instantias B. Th. solumque declarant q apud Comm. licet sensibilia communia sint sensibilia per se, non tamen per se primò, sed per se non primò. Sed de hoc loquemur in quæst. seq. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XXV.

Num sit verum quòd sensibilia propria sint sensibilia per se & primò, communia autem per se, sed non primò.

Sensibilium autem secundum se propriè propria sensibilia sunt. tex. 65. vbi inquit Commen. Ista sunt quæ sentiuntur primò & essentialiter, illa autem, scilicet, communia licet sentiantur essentialiter, tamen non sunt prima.

Sẽsibilia propria differunt à cõib. & ea sentiũtur per se primò, hæc aũt p se, sed nõ primò.

IN hac q. aduerte q ex mente Comm. cui omnes concordant sensibilia propria differunt à communibus in hoc quòd illa sentiuntur per se primò, hæc autem per se, sed non primò. Et ratio huius assignata ab omnibus est, quia communia nõ immutant sensum nisi coniuncta sensibilibus propriis, non enim magnitudo videtur nisi lucida aut colorata, quòd ergo sentiantur non habent à se, sed à propriis sensibilibus, ergo licet per se sentiantur vt determinatum est in q. præcedenti non tamen primò. Tu igitur aduerte q in hac quæst. non stat difficultas nisi in solutione quarundã rationum, quibus apparenter probatur oppositum. Eas igitur formabimus & soluemus, & non vltrà immorabimur in præsenti quæsito.

Prima

Prima eſt, Sicut ſenſibile commune nõ immutat ſenſum niſi coniunctum ſenſibili proprio. Sic nec ſenſibile propriũ immutat ſenſum niſi coniunctum ſenſibili communi. Color enim niſi quantus non videtur, & ſonus niſi expenſus in aere non auditur. Ergo eadem ratione ſenſibilia propria non ſentiuntur per ſe primò, ſicut nec ſenſibilia cõmunia, quod eſt contra Commen.

Ad hanc negatur conſequentia, non.n. eſt eadem ratio, nam ſenſibilia propria ſunt ratio q̃ communia immutent ſenſum, & rationem formalem agendi trahunt à propriis, quia ſenſus primò & per ſe reſpicit proprium ſenſibile, vt proprium obiectum penes quod diuerſificatur. Sed ſenſibilia propria non ſumunt à communibus rationem immutandi licet neceſſariò ſint coniuncta illis, vt in quibus & cum quibus exerceant & cauſent actum ſentiendi. Et eſt ſimile de ſubſtantia ignis & calore ſuo. Nam ignis non poteſt cale facere ſine calore, nec calor ignis ſine igne, quoniam ſeparatus non haberet actionem naturalem. Et tamẽ verum eſt q̃ calor eſt ratio agendi ipſi igni, & non econuersò, quia ratio agẽdi ſe tenet ex parte cauſæ formalis. Dicemus autem ignem eſſe neceſſarium calori vt ſubiectum in quo exerceatur calefactio. Idem extimãdum eſt de ſenſibili proprio & communi, quæ ſeipſis mutuò indigent vt immutẽt ſenſum.

Secunda ratio, Si ſenſibile commune indiget ſenſibili ꝓprio vt moueat ſenſum: ergo ſecundùm naturam ſuam ſibi derelictum non eſt motiuum ſenſus, & ſic non eſt ſenſibile per ſe. Nam illud eſt per ſe ſenſibile, quod per ſe immutat ſenſum. Et eandem conſequentiam probare poſſumus per ipſum Com. qui in hoc lib. 2. in com. 67. inquit, Impoſſibile eſt dicere quod lux eſt illud quod largitur colori habitum & formam qua fit viſibilis, quoniam ſi ita eſſet, tunc comparatio viſionis ad colorem eſſet accidentalis, hæc Comm. ergo à ſimili, ſi ſenſibile proprium largitur ſenſibili communi potentiam immutandi ſenſum, ſenſibile cõmune erit ſenſibile per accidens.

Ad iſtam dicitur q̃ motiuum ſenſus eſt duplex, vnum eſt vt obiectum, ſicut color in viſu, ſonus in auditu, calidũ in tactu, & de tali motiuo conceditur q̃ debet eſſe per ſeipſum motiuũ ſenſus, nec expectare ab alio rationem aut potentiam immutandi ſenſum. Et in hoc ſenſu intelligenda eſt propoſitio Com. in com. 67. Alterum eſt vt modus obiecti, quod ſc. immutat ſenſum quantùm ad qualificationẽ actus ſentiendi. v.g. Facit q̃ ſenſibile proprium alio modo immutat ſenſum dum mouetur, & alio modo dum quieſcit & alio modo exiſtens in maiori magnitudine, & alio modo exiſtens in minori, & ſic non inconuenit q̃ tale immutet ſenſum non per ſe primò ſed per alterum cuius eſt modus. Talia ſunt ſenſibilia communia, vt diximus in q. præced. Vnde non eſt mirum ſi immutant ſenſum mediantibus ſenſibilib. propriis, quoniam modus obiecti eſt poſterior obiecto, & per conſequens ſupponit cauſalitatem obiecti.

Tertia eſt, Videtur falſum q̃ ſenſibile commune non poſſit ſentiri ſine ſenſibili proprio. Nam ſi quis approximaret manum cælo, tangeret magnitudinem ſiue quantitatẽ cæli, nec poſſet vltra extendere manum propter reſiſtentiam ſoliditatis cæli, & tamen in cælo reſpectu tactus nullũ eſt ſenſibile proprium, vt conceditur in via Peripatetica, quæ tenet cælum quantum corpus, & non de natura elementorum.

Ad iſtam dicitur, q̃ tactus poteſt fieri tribus modis. Primò quando tango aliquid primò & per ſe, & eſt quando fit per propriam ſpeciẽ proprij ſenſibilis, vt quando tango frigidum aut calidum &c. Secundò quãdo tango aliquid per ſe ſed non primò, quia mediante alio, & tamen poſitiuè, & eſt quando tango aliquod frigidum motum aut quieſcens. Tunc.n. tactus primò terminatur ad frigidum, ſecundariò ad motum. Tertiò quando tango aliquid per ſe non primò, & tamen priuatiuè aut negatiuè: & eſt quando tango aliquid reſidens manui ſine hoc q̃ manus calefiat aut infrigidetur. Tunc dicitur tactus per negationem immutationis à proprio obiecto, ſicut dr̃ viſus tenebrarũ quia non immutatur à luce, & auditus ſilentij, quia non immutatur à ſono. Et hoc tertio modo poteſt concedi ſenſibile commune ſentiri ſine ſenſibili proprio non tamen ſine negatione immutationis à ſenſibili proprio. Vnde ſi propoſitio Com. limitetur q̃ ſenſibile cõmune non poteſt tangi ſecundo modo ſine ſenſibili proprio, inſtantia de tactu cæli nulla erit, q̃m ille tactus eſt in tertio gradu. Nos autem intelligimus in ſecundo gradu. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXVI.

Num color ſit obiectum viſus.

Cuius quidem eſt viſus hoc eſt viſibile. Viſibile autem eſt color. tex. 66.

IN hac q. aduerte antequam deueniamus ad reſolutionẽ q̃ ibi eſt ſermo de obiecto adæquato primò & per ſe immutatiuo viſus. Dico de obiecto adæquato, quoniam de obiecto nobiliori conſtat eſſe lucem præcipuè cæleſtem. Item de obiecto proportionato conſtat eſſe colorem ꝓprièdictum, qui eſt qualitas ſecunda reſultans ex luce & perſpicuo terminato, vt declarabitur ꝛ. Intendo ergo de adæquato quod ſub ſe continet omne immutatiuum viſus, modo immutet per ſe & primò, vt per ly Per ſe excludatur ſenſibile ſiue viſibile per accidens, vt ſubſtantia lapidis aut ligni, quoniã vt ſubſtantia nihil imprimit in viſu: & per ly Primò excludũtur ſenſibilia communia, de quibus diximus in ſuperioribus q̃ licet ſentiantur per ſe, nõ tamen primò, q̃a non immutant ſenſum niſi mediantib. ſenſibilibus propriis, cum hoc tamen ſtat, q̃ ſint ſenſibilia per ſe, vt declaratum eſt in q. præced. in reſponſione ad ſecundam rationem.

Color proprie dictus nõ eſt adæquatum obiectum viſus, ſed color cõtinet dictus vt cõtinet colorem proprie & lucẽ, at viſibile primò & per ſe eſt obiectũ adæquatum.

Sic declarato titulo, pro reſolutione propoſiti tria agẽda ſunt. Primò ponetur diſtinctio de colore. Secũdò ponẽtur duę concluſiones, quarum vtraque ſuſtineri poteſt. Tertiò ponetur concluſio, quam reputo eſſe ad mentem Philoſophi, & verè reſponſiuam ad quæſitum. Poſtremò ſi quæ ſunt argumenta apparentia cõtra determinationem quam faciemus ſoluemus in fine.

Quantũ ad 1. diſtinctio eſt hæc, vt poteſt elici ex doctrina Philoſophi in lib. de Senſu & Senſato, Color ſumitur dupliciter, primò communiter, ſecundò propriè. Color communiter ſumitur pro omni eo quod eſt actus diaphani terminati cum opaco terreſtri, de quo dicemus ꝛ. vel non terminati ex admixtione opaci, prout dicemus lumen eſſe actum diaphani, in quo ſenſu poſſumus dicere lumẽ eſſe colorem cõmuniter dictum, eò q̃ eſt hypoſtaſis coloris. Et in quo ſenſu dixit Philoſophus in lib. de Senſu & Senſat. q̃ oĩa corpora participant colore, quoniam tam ſuperiora quàm inferiora participant lumine. Color ſumitur propriè pro qualitate ſecunda conſurgens ex mixtione primarum qualitatum, vel ex admixtione lucidi cum opaco ſecundùm aliquam proportionem, de cuius natura ſatis diximus in q. noſtris ſuper lib. de Senſu & Senſato. Et declarauimus q̃ ad eius naturam tria requiruntur. Primò lux ſiue lumen, quæ eſt vt forma coloris. Secundò perſpicuũ, vt materia in qua recipitur lux. Tertiò aliquod opacum terminans & cõdenſans ipſum perſpicuum. Lux quidẽ attribuitur igni, perſpicuum aeri & aquæ, opacum condenſans terræ. Ex quib. patet q̃ color propriè dictus eſt qualitas ſecunda elementaris, quæ non reperitur niſi in corporibus inferioribus, ita q̃ omne coloratum propriè eſt elementatũ. Et de colore proprièdicto, intelligendum eſt dictum Philoſophi in tex. 33. in lib. de Senſu & Senſato, cùm dicit, q̃ color eſt extremitas perſpicui in corpore terminato: quam diffinitionem & ſenſum eius declarauimus in q. ſupradictis ſuper lib. de Senſu & Senſato.

Quantùm ad 2. ſit hæc prima concluſio, Color propriè dictus non eſt obiectum adæquatum viſus. Nam videntur multa per ſe à viſu, quæ tamen non ſunt colorata colore ꝓprièdicto vt aſtra, & ignis, & multa ſunt quæ videntur & ſunt colorata, & tamen nõ videntur ſub proprio colore, ſicut quercus putrida in nocte, & noctiluca, & oculus cati. Hæc enim nõ vt colorata, ſed vt lucida videntur, ergo, &c.

Secunda concluſio, Color communiter dictus eſt obiectum adæquatum viſus, quoniam color ſumptus communiter continet ſub ſe colorem propriè dictũ & lucem, ſed omne quod primò & per ſe immutat viſum aut videtur vt coloratum, vel vt lucidum, ergo, &c.

Quantùm ad 3. inuenio aliam concluſionem, quæ videtur magis ad mentem Philoſophi, ſ. viſibile primò & per ſe, eſt obiectum adæquatum viſus. Nã primò & per ſe viſibile prædicatur tã in lucido q̃ de colorato & de his, quæ videntur in die colorata & in nocte lucida, ſicut noctiluca & quercus putrida. Et hæc concluſio magis conſonat textui Phil. Nam incipiens tractare de ſenſibili ꝓprio à viſu in tex. 66. ſic dicit, Cuius q̃dẽ eſt viſus, hoc eſt viſibile. Et viſibile diuidit in coloré & aliud innominatũ, de quo pertractat ꝛ. Idẽ confirmatur per Commentatorem qui in com. 66. inquit, Et manifeſtum eſt per ſe, q̃ ſenſibile, quod per ſe attribuitur viſui, eſt viſibile. Et iudicio meo hæc concluſio eſt ſecurior

quàm

quàm ſecunda de colore communiter ſumpto, quoniam viſibile prædicatur eſſentialiter de omni, quòd primo & per ſe apprehenditur viſu. Prætereà non poteſt eſſe error in aſſignando obiectum adæquatum potentiæ, vt denominatur à potentia, vt intelligibile eſt obiectum adæquatum intellectui, & appetibile appetitus & tangibile tactus, &c.

Contra hanc determinationem non inuenio argumenta difficilia, etiam ꝙ velis ſuſtinere ſecundam concluſionẽ. Nam quæ adducit Iand. in arguendo parũ valent, & quando arguit de ſenſibilibus communibus, quæ ſentiuntur à viſu, & tamen non continentur ſub colore cõmuniter dicto, dicendum eſt ꝙ ibi eſt ſermo de ſenſibili proprio, quod primo & per ſe immutat viſum, talia autem non ſunt ſenſibilia communia, vt determinatum eſt 3. quoniam non ſentiuntur niſi mediantibus ſenſibilibus propriis.

Et quãdo arguit ꝙ ſi color communiter dictus eſſet obiectum adæquatum viſus maior vnitas eſſet in viſu quã in ſuo obiecto adæquato, quoniam viſus habet vnitatem ſpecificam, color autem communiter ſumptus minus quã genericam. Nam non prædicatur genericè, ſed potiùs analogicè de luce, & de colore propriè dicto, non reſpondebis vt ipſe, ſed tu dic, ꝙ licet color vt res habeat vnitatem genericam vel minus quàm genericam, tamen vt viſibilis eſt habet vnitatem ſpecificam. Talis autem vnitas conſiſtit in hac ratione formali, quod eſt eſſe immutatiuum viſus merè intentionaliter, ſiue ſpiritualiter. Et hæc ratio æquè conuenit omnibus viſibilibus. Et ab iſta, viſus vt viſus eſt, habet vnitatẽ ſpecificam. Dico vt viſus eſt, quoniam viſus vt res eſt, genus eſt. Sicut.n. anima equi diſtinguitur ſpecie ab anima leonis, ſic viſus equi, vt radicatur in anima equi differt ſpecie à viſu leonis, vt radicatur ĩ anima leonis. Sed de hoc aliàs. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXVII.

Num color ſit per ſe viſibilis.

Viſibile enim color, hoc autem in eo quod ſecundum ſe viſibile. tex. 67.

Color eſt per ſe viſibilis, q̃q̃ ſine lumine minimè videatur.

IN hac q. aduerte ꝙ difficultas ſtat in repugnantia, quæ videtur eſſe in tex. Phil. Nam in tex. 67. dicit ꝙ color eſt ſecundùm ſe, id eſt per ſe viſibilis. Et in eodem tex. parũ ỹ. dicit ꝙ non eſt viſibilis ſine lumine, quod autem eſt viſibile per alterum, nõ eſt viſibile per ſe. Vt ergo videamus quo modo hæc duo ſtant ſimul, ꝙ color ſit viſibilis per ſe, & tamen non poteſt videri ſine lumine tria agenda ſunt. Primò ꝙ viſibilitas per ſe & ex natura coloris competit colori, ita ꝙ hæc eſt per ſe, Color eſt viſibilis, & in ſecundo modo per ſe. Secundò vnde ſumitur neceſſitas luminis ad viſionẽ coloris. Tertiò pertractabitur opinio Auicennæ, quæ videtur eſſe oppoſita Ariſt. & ſoluentur motiua ſua. Poſtremò remouebitur dubium, quod poteſt oriri ex tex. Philoſophi.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ neceſſitas luminis in viſione coloris fecit multos dubitare vtrum color ſit per ſe viſibilis. Quod. n. conuenit alicui ab extrinſeco non conuenit ei per ſe & ex natura ſua, ſed per accidẽs. Nam quia aquæ cõuenit calefacere non ex natura ſua. ſed vt recipit ab extrinſeco calorem, ideo non per ſe, ſed per accidens eſt calefactiua. Sic in propoſito, quia videtur color per extrinſecum id eſt per lumen, apparet multis ꝙ ſit viſibilis per accidẽs. Sed ꝙ hoc non obſtet declarabitur parùm ỹ. Ratio aũt propter quam eſſe viſibile competit per ſe colori eſt duplex. Primò, quia eſſentialiter color eſt lux non pura, ſed obumbrata, vt declarauimus in lib. de Senſu & Senſato. Lux autẽ vt lux eſt per ſe viſibilis, quia ex natura ſua eſt motiua viſ⁹, differenter tamen, vt pura & vt obumbrata, nam vt pura eſt motiua diaphani & viſus, vt obumbrata propter ſui debilitatem non eſt motiua diaphani, ſed ſolius viſus, & actu mouet viſum, ſi actuatũ fuerit diaphanum à luce pura. Secundò quia omnis forma ex ſui natura eſt productiua ſui ſimilis. Sed color eſt quædam forma, ergo ex ſui natura eſt productiuus ſuæ ſimilitudinis. ſed ex hoc ꝙ eſt ꝓductiuus ſuę ſimilitudinis eſt per ſe ſenſibilis, diximus enim aliquid eſſe per ſe ſenſibile, quia eſt immutatiuum ſenſus per impreſſionem in ſenſu. Cùm igitur color non minus imprimat ex ſui natura ſpeciem in oculo, quàm in ſpeculo, ſequitur quod ſit per ſe ſenſibilis, & non per aliud, neque ab alio ſenſu quàm à viſu, ergo color eſt per ſe viſibilis.

Quod autem hæc propoſitio, Color eſt viſibilis, ſit in ſecundo modo per ſe declaratur ex Com. in 2. lib. in com. 66. vbi inquit, Et eſt illud in quo ſubiectum eſt in diffinitione prædicati, &c. Et intendit hanc eſſe per ſe, ſicut iſtã, Homo eſt riſibilis, quam conſtat eſſe in ſecundo modo per ſe. Pro cuius noticia aduerte ꝙ primus & ſecundus modus per ſe in hoc differũt, ꝙ in primo modo prædicatũ eſt cauſa ſubiecti & ponitur in diffinitione ſubiecti, in 2. aũt modo ſubiectum eſt cauſa prædicati & ponitur in diffinitione eius, & ſic in primo modo prædicatum eſt prius ſubiecto, in ſecundo autem modo eſt econuersò. Cõſtat autem colorem eſſe prius viſibili, qm̃ prius intelligo colorem eſſe, quam eſſe immutatiuum viſus, quod eſt eſſe viſibile. Sicut prius intelligo hominem eſſe quã eſſe riſibilem, ergo iſta propoſitio, Color eſt viſibilis, non eſt in primo, ſed in ſecundo modo per ſe. Quòd ſi dicas illam non eſſe in primo modo, nec in ſecundo modo per ſe, contrà, qñ proprietas prædicatur de ſubiecto, conſtituitur ſecundus per ſe. Sed eſſe immutatiuũ viſus eſt proprietas coloris, nulli.n. alteri ſenſibili propriè conuenit, eſſe autem immutatiuum viſus eſt eſſe viſibile, ergo eſſe viſibile eſt proprietas coloris, & ꝙ conſequens hęc ꝓpoſitio, Color eſt viſibilis, eſt in ſecũdo modo per ſe.

Quantùm ad 2. aduerte ꝙ neceſſitas luminis ad videndum colorem non ſumitur ex parte coloris, tunc.n. vt inqt Com. in com. 67. viſio coloris à viſu eſſet accidẽtalis, ex cõſequenti color non eſſet viſibilis per ſe. Sumitur autem hęc neceſſitas ex parte medij, eò ꝙ cùm color ſit lux obumbrata admixta opaco non eſt tantæ actiuitatis quantæ eſt ipſa lux ſiue lumen non admixtum opaco. Nãm lux ex ſua claritate potens eſt actuare, i. illuſtrare diaphanum, & in eo cauſare ſui ſpeciem, & in viſu, vnde ad viſionem lucidi non requirit aliud, nec ex parte lucidi, nec ex parte diaphani medij. Color autem propter obumbrationem ſuam non poteſt actuare diaphanum nec diſponere per illuminationem. Poteſt autem ſi inuenerit illuminatum diaphanum cauſare ſui ſpeciem in diaphano & in viſu. Patet ergo ꝙ & lux & color ſunt per ſe viſibiles, ſed lux per ſeipſam ſufficit, color autẽ adiutus à luce, qua diſponitur & actuatur diaphanum. Et hanc reſolutionem omnes Peripatetici ſequuntur.

Quantùm ad 3. aduerte ꝙ Auic. in 6 Naturalium in part. 3. in c. 1. videtur tenere viam oppoſitam Ariſt. vult. n. ꝙ colores ſine lumine, ſint colores ſolùm in potentia, & non in actu. Vnde ſic dicit, Color. n. in effectu nõ accidit niſi ex cauſa luminis. Lumen. n. cùm illuſtrauerit aliquod corpus, accidit ei albedo in effectu, aut nigredo, aut viriditas, &c. Si verò non illuſtrauerit eſt tenebroſum tantùm, ſed in potentia eſt coloratum, non. n. albedo eſt albedo, nec rubedo eſt rubedo niſi ſecundùm quodlibet quod videmus. Non autẽ fit hoc, vt videamus niſi fuerit illuſtratum: & ỹ. Corpus cuius color ſolet videri cùm non fuerit illuminatum fiet obſcurum, & tunc non erit certiſſimè color in eo in effectu. Hæc ille. Ex quibus patet ꝙ arbitratur lumen dare eſſe colori & ſine eo non habere eſſe niſi in potentia. Fundamentum autem ſuæ opinionis fuit hoc principaliter, quia experimur ꝙ ſi oculus fuerit in diaphano illuminato, & color in nõ illuminato nõ videtur color. Si autem color ſit in diaphano illuminato, & oculus in nõ illuminato, color videtur. Ergo ſignum eſt ꝙ lumen facit colores eſſe actu, & ſic eſt neceſſarium nõ ſolùm ex parte medij, ſed etiam ex parte coloris. Et aduerte ꝙ aliqui ſcribentes in via Thomiſtica videntur declinare ad hanc viam. Et dicunt ꝙ non inconuenit apud Ariſt. lumen requiri & propter medium & propter colorẽ. Quod affirmant ex dicto Philoſophi in lib. 3. de Ani. in tex. 18. vbi inquit, Quodam. n. modo lumen facit potentia colores actu colores. Super quem tex. dicit Com. in com. 18. Viſus non mouetur à coloribus niſi quando fuerint in actu, quod non completur niſi luce præſente, cùm ipſa ſit extrahens eos à potentia ad actum.

Sed hæc non infringunt concluſionem noſtram, nec determinationem, quam putauimus eſſe ad mentem Ariſt. Nõ quidem fundamentum adductũ ab Auic. nam ꝙ oculus exiſtens in medio illuminato non videat colores exiſtentes in tenebris, non eſt quia lumen det eſſe actu coloribus, ſed q̃a medium, quod eſt inter oculum exiſtentem in lumine, & colores exiſtentes in tenebris nõ eſt ſufficienter illuminatum vſque ad colores, ideo colores non poſſunt generare ſpeciem ſuam in parte medij ſibi propinqua, ex conſequenti nec in parte medij diſtante, & ideo non videtur. Quando autem color eſt in medio illuminato, potens eſt generare ſui ſpeciem in parte propinqua & diſtante, & ſucceſſiuè vſque ad oculum exiſtẽtem in obſcuro, & ſic videtur, licet enim pars medij ꝓpinqua oculo exiſtẽti in obſcuro nõ illuminetur vt partes magis diſtãtes, tñ pro tanto gradu illuminat

minatur ꝙ potens est deferre speciem coloris ad oculum.

Ad aliud acceptũ ex dicto Philosophi in 3.de Anima.respondet B.T.exponens dictum tex.18.Intendit Phil.ꝙ lumẽ facit colores actu nõ secundùm esse reale actu, sed ſm esse actu motiuos visus. Nam licet sint realiter & actu colores sine lumine,non tamen actu possunt mouere visum sine lumine. Et huic sententiæ consentit Egid. exponens eundem tex. Dicit enim lumen colores existentes potẽtia visibiles, facit actu visibiles.Aduerte ꝙ nõ dicit, Facit actu colores, sed facit actu visibiles.Eodem sensu expones dictum Com.

QVÆSTIO XXVIII.

Num diffinitio diaphani posita à Philosopho in litera conueniat diaphano vniuersaliter sumpto.

Diaphanum autem dico,quod est quidem visibile, non autem secundum se.tex. 68.

Diaphanũ est susceptiuũ luminis.

IN hac q.pro decisione sua aduerte, ꝙ diaphanum tripli cem habet gradum. Nam cùm diaphanum sit idẽ quod susceptiuum luminis, aliquod est ita repletũ & actuatũ lumine, quod non est vlterius receptiuum alicuius gradus luminis,& huiusmodi diaphana sunt Sol & astra,præter lu nam.Aliquod autem est quod de se non habet lumẽ,sed est receptiuum luminis ab extrinseco per totum & in omnem sui profunditatem, & tale dr propriè perspicuum & transparẽs.Et huiusmodi sunt sphæræ cælestes,& ignis in sphæ ra sua propter raritatem, & aer,& aqua in sua naturali dispositione,& quædam mixta, in quibus prædominatur aer & aqua,vt cryſtallus, & vitrum & glacies, & aliquæ gemmæ, quæ sunt quasi quædã vitra naturalia. Aliquod autem est, quod est susceptiuum luminis solùm secundùm partes superficiales,vt terra & solida terrea, eò ꝙ partes exterio res propter sui grossitiem obumbrant interiores & prohibent à receptione luminis.In proposito diffinitio diaphani data hîc à Philosopho conuenit propriè diaphano in secũdo gradu,cuius signum est ꝙ exemplificat de aere & de aqua. Item quia dicit hoc diaphanum esse visibile non secundùm se,sed per alterum.Cõstat autem ꝙ astra & terra, & opaca terrea videntur secundùm se, ergo non intendit hîc diffinire diaphanum pro omni gradu suo.Et si dicas,Ergo hæc diffinitio non valet,quia nõ conuenit omni diaphano,respondeo, Sufficit ꝙ conueniat omni diaphano simpliciter dicto,id est omnino transparenti. Tale autem est diaphanum secũdi gradus. In primo autem & in tertio gradu est diaphanum secundùm quid, ideo non est necesse hanc diffinitionem conuenire eis,quia Philosophus non assumit hîc considerationem de diaphano secundùm totam suam latitudinem,sed vt est medium in actu videndi,quod est solùm pro secundo gradu.Hæc de præsenti quęsito dicta sint, nec maior occurrit circa illud difficultas.

QVÆSTIO XXIX.

Quid sit lumen,& vtrum habeat esse reale in medio,an tantùm intentionale.

Lumen autem est huiusmodi actus diaphani secundùm quod est diaphanum.tex.69.

Lumẽ vt visui deseruiens & habẽs esse reale ĩ medio, est actus diaphani secũdùm quòd diaphanum: lumen vero secũdũ suam naturã,non corpus, vel coloris manifestatio, aut generabilium substãtia sed vnus actuaprimi alterãtis,& influẽtis in hæc inferiora.

IN hac q.quatuor inuestiganda sunt.Primò,quomodo sit vera diffinitio de lumine assignata hic à Philosopho. Secundò quid sit lumen secundùm naturam suam.Tertiò in quo differant lux, lumen,radius,splendor. Quartò supposito quòd lumen sit qualitas causata in medio diaphano à corpore lucente, vtrum habeat esse solùm intentionale in medio,vel non.

Quantùm ad primum aduerte quòd lumen dupliciter considerat. Primò quò ad entitatem suam. Secundò vt deseruit visui illuminans medium per quod videmus. In libr.de Anima & in tex.69. non consideratur lumen primo modo nisi fortè secundariò. Id enim spectat ad librum secundum de Cælo. vbi agitur de fonte luminis , qui est Sol, & de aliis astris quomodo per lumen calesaciunt inferiora & generant.Et nos iam de hoc cõsiderationem fecimus in 2.de Cælo super tex. 44.Consideratur autem hîc & diffinitur secundo modo,sicut etiam diximus in q.præcedenti de diaphano, quod hîc non consideratur in sua tota latitudine, sed vt est medium visionis. Quoniam igitur lumen adueniens diaphano facit ipsum actu transparentem & esse medium actu ad vidẽdum actu, ideo diffinitio Philosophi hîc assignata de lumine intelligenda est prout lumen deseruit visui. Deo eo autem quid sit secundum entitatem suam statim manifestabitur.

Quantùm ad secundũ,scilicet quid sit lumen secundùm naturam suam aduerte quòd Auic. in 6. Naturalium Parte 3.cap.2. recitat multas opiniones. Inter quas famosior fuit apud Antiquos illa, quæ tenet lumẽ esse corpus,de qua sic inquit Auicenna, Quidam putauerũt ꝙ lumen descendẽs ex lucido super corpora non est qualitas quæ contingit in eis, sed sunt corpora paruissima separata à lucido corpore circunquaque comitantia longitudinem lucidi,quæ mouẽ tur motu illius,& cùm cadunt super corpora illuminantus ab illis. Rationes sic opinantium vt recitat Auic. vbi suprà sunt istæ, Radius sine dubio descendit à parte Solis,& aduenit ex parte ignis,& hic est motus, nullius autem motus est nisi corporis.Item radius mouetur motu locali,ad motum localem lucidi,motum autem localem non habet nisi corpus.Item radius offendit in aliquod,&reuerberatur ab illo ad ailud,reuerberatio autem motus localis est sine dubio.Hæc sunt argumentationes sic opinantium.

Sed hæc opinio falsa est , & sic primò reprobãda est ad mẽtẽ Philosophi,& Auic.deinde soluenr rationes adductæ.

Quòd igitr lumen non sit corpus probar dupliciter.Primò quia cùm lumen recipiatur in aere ad præsentiam lucẽtis, & non videamus aerem cedere, duo corpora essent simul,cuius impossibilitas probata est in 4.Physi.

Secũdò,Si lumẽ esset corpus,illuminatio esset motus localis,quod est falsum, quia omnis motus localis fit in tempore,vt probatur in 6.Physicorum,illuminatio autem fit in instanti. Nam ad subitam præsentiam candelæ tota domus illuminatur.Consequentia autem patet, quoniam si lumen est corpus,non aliter illuminaretur medium, nisi quia tale corpus mouerer per medium ab vna parte ad aliam, quod est moueri localiter.

Rationes autẽ sic opinantium vt inquit Auic.falsæ sunt, & propositiones quas assumunt sunt falsæ.Ad primam dicitur ꝙ descendere siue procedere siue egredi dupliciter sumitur. Primò aliquid descẽdit siue procedit à loco in quo prius continebatur ad alium locum.Secũdò aliquid descẽdit siue procedit à causa efficiente, sicut calor descendit à Sole & procedit ad inferiora. Processus & descẽsus primo modo est motus localis,non autẽ secundo modo.In proposito hæc propositio, Radius descendit à Sole, non est vera nisi in secundo sensu, ideo nõ sequitur ꝙ sit motus localis. Ad secundam dico vt ad primam. Ad tertiam dico ꝙ reuerberari & reflecti & diuidi & multiplicari sunt proprietates corporis & non conueniunt radio , nec lumini nisi impropriè & per similitudinem. Nam sicut corpus velociter motum obuians obstaculo reuertitur versus priorem locũ, à quo mouebatur,sic lumen causatũ à luminoso peruenies ad corpus tersum impeditur ne vltra diffundatur in directum & receptum in corpore terso generat aliud lumen in parte medij versus luminosum, & sic videtur illud idem lumen reflecti ad locum,à quo veniebat,quod tamen non est verum: quoniam nouum lumen generatur à lumine recepto in obstaculo, & ideo non est propriè reuerberatio, & propterea dixit Auic. vbi suprà, ꝙ hæc nomina non verificantur de radio, nec de lumine nisi transumptiuè, & sic ex eis non potest concludi quòd lumen sit corpus.

Alij opinantur vt recitat Auic.vbi suprà ꝙlumen nõ est aliud nisi manifestatio colorati, imò quidam fuerunt putãtes ꝙ lumen, quod est in Sole, nõ est nisi multa apparentia sui coloris quæ superat visum.Sed hæc opinio falsa est, qm in nocte quando videtur lux noctilucæ , non manifestatur color eius, imò occultatur. Nam cauda noctilucæ est alba, & tamen in nocte non alba , sed lucida videtur , non ergo lux est manifestatio coloris.Quod si dicas sic opinantes intelligere lucem esse euidentiam vel manifestationem coloris,non quia manifestet colores tantum, sed quia est euidẽtior & manifestior color inter omnes colores.Vnde in Sole lux sua non est nisi manifestissimus color vincens visum nostrũ,ita ꝙmaximè lucida sunt maximè colorata.Sed hãc sententiam reprobare non est difficile , quoniam si lux vel lumen est manifestior color,ergo est aliquid coloris:aut ergo est aliquid coloris in specie,aut in genere,si in specie,ergo habet cõtrarium, quia omnis color in specie habet contrarium, & concomitans vnum colorem in specie contrariatur alteri concomitãti alterum colorem in specie,vt disgregare concomitans album contrariatur congregare cõ comitanti nigrum. Lux autem non habet contrarium , sed tantùm priuatiuè oppositum,scilicet tenebrã,si est aliquid coloris in genere, cùm color in genere non differat secundùm esse à colore in specie,nam color in albedine est albedo oporteret quòd lux esset secũdùm esse color in specie; & tunc sequitur id quod prius.

Alij opinantur lumen esse formã substantialem,quæ substantificat quicquid substantificatur in his generabilibus.

Alij opinantur lumen esse substantiam spiritualem quasi mediam inter corpoream & incorpoream.

Sed in his reprobandis non est immorandum, quoniam nullam habent in se euidẽtiam, nec probabilitatem. Quod si reprobare volueris vide Albertum in secũdo de Anima, Tract.3.cap.11.

Relictis his opinionibus dico secundùm doctrinã Peripateticam ꝙ lux siue lumen est qualitas siue virtus actiua primi alterantis, i. corporis cælestis, qua agit & influit in hæc inferiora,quæ virtus est viuificatiua viuorũ,& calefactiua & motiua ad esse generabilium, inquantũ est instrumentũ intelligentiæ, quæ per motum luminarium lumine emisso mouet ad esse omne,quod hîc generatur.Et ratio ꝙ dẽ huius est,quia sicut elementa vt sunt corpora naturalia habent qualitates suas actiuas, ita cælum cũ sit corpus naturale debet habere suam qualitatem actiuam, nullam aũt comprobamus ad sensum esse qualitatem actiuam in cælo nisi lucem,adiuncto motũ,vt declaratur in 2.Cæli.

Sed aduerte ꝙ hęc diffinitio non vr̃ posse intelligi de luce vniuersaliter sumpta:ponimus enim lucẽ in igne,in carbunculo & in aliis gemmis,quam constat non esse qualitatem actiuam primi alterantis. Verificatur igitur dicta diffinitio de luce prima,quæ inest primo corpori.Si auté vis scire quid sit lux vniuersaliſſimè sumpta potes illam diffinire ſm se,& per respectum ad visum:si ſm se,sic diffinies vt Auic.i 6.Naturalium, Parte 3.c.2.Lux est qualitas quæ ex sua essentia est perfectio corporis lucentis secundùm ꝙ est lucens,si per respectum ad visum sic diffinies, Lux est qualitas in eo quod est visibile ex sua essentia & non per aliud: & qua disponuntur media ad visionem colorati.

Quantùm ad 3. aduerte ꝙ omnes Expositores in hoc cõueniunt per hæc quatuor nomina idem realiter significari, sed sub diuersis rationibus.Nam dicitur lux illa qualitas secundum quod est in suo primo & principali subiecto,putà in cælo & præcipuè in Sole, qui est fons lucis, cuius participatione extimant multi alia astra esse lucida & lucere.Et dicitur lumen secundùm quòd est receptum in aliquo perspicuo,quod ex se non est lucidum,sicut est aqua & aer.Et dicitur radius secundùm quod emittitur à lucente & multiplicatur per incessum rectum ad modum lineæ rectæ. Et dicitur splendor secundùm quòd multiplicatur iuxta aliquod corpus refrangens sensibiliter,à quo fit reuerberatio radiorum,vt videmus quando radius lucentis ferit corpus politum solidum, quale est speculum vitreum, vel æneum, vel lapideum.Tu tamen aduerte quòd licet prædicta differant ratione, tamen multoties vtimur pro eodem propter identitatem significati realis.

Quantùm ad 4.scilicet,Vtrum lumen causatum à lucẽte in medio diaphano habeat esse reale vel intentionale in ipso medio,inuenio duas sententias.Prima est B.T.in 2.lib. De Anima,in expositione tex.70.Ipse tenet ꝙ habet esse reale in medio,& probat dupliciter.Primò,A forma intentionali non prouenit actio physica, non enim essent eiusdem rationis causa & effectus.Sed à lumine quod est causatum à cælo in aere aut in aqua prouenit actio physica, scilicet calefactio ex 2.Cæli tex.46.ergo,&c.Secundò,A forma intentionali non denominatur subiectũ tale,non enim denominatur oculus albus ex eo quòd recipit speciem intentionalem albedinis, sed lumen denominat subiectum in quo recipitur,dicitur enim aer luminatus lumine,ergo,&c.

Secunda opinio est Egi.in li.2.de Anima super tex. 76.in dubitatione 2. & 3. Ipse tenet quòd lumen in medio diaphano habet esse intentionale tantùm:& probat duplici ratione,deinde soluit rationes B.T.quas formauimus.

Prima est, Lumen habet tale esse in medio quale habet in organo,quia eodem modo immutatur medium & organum.Sed in organo habet esse intentionale. Sensus enim recipit sine materia,vt declarabitur infrà,ergo recipit solùm intentionaliter. Prætereà si lumen protenderetur secundum esse reale à lucente per totum medium vsque ad organum, sequitur quòd sensibile positum supra sensum faceret sensationem, quod reprobat Philosophus in tex.73. Prætereà, omnis forma realiter recepta in materia habente contrarium, habet contrarium, quoniam omne quod recipitur in aliquo, recipitur per modum recipientis. Si ergo recipiens habet contrarium receptum habet contrarium. Sed omne corpus inferius diaphanum habet contrarium, cùm sit elementum, aut elementatum. Ergo si lumen recipitur in eo secundùm esse reale habebit contrarium. Hoc autem est falsum, quoniam lumini non opponitur nisi tenebra,quæ est priuatio.

Ad primam dicitur ꝙ lumen in medio & in organo habet esse reale & intentionale. Reale quidem vt illuminat, intentionale autem vt immutat visum. Nam cùm sensus sit potentia pro aliquo gradu spiritualis, aliter non reciperet sine materia, est necesse quòd spiritualiter & intentionaliter immutetur à suo obiecto. Ad argumentum ergo nego minorem.Ad probationem dico ꝙ stat sensum recipere sine materia, & tamen cum immutatione intentionali, concurrere receptionem realem & materialem, vt dicemus infrà de organo & medio tactus.Sed contrà, Stãte hac respõsione sequitur ꝙ visus non est altior & spiritualior inter omnes sensus.Nam dicit B.T.in tex.70.in responsione primę quæst. ꝙ ideo visus est spiritualior, quia in omni alio sensu est immutatio naturalis, in visu autem tantùm spiritualis & ex parte medij,& ex parte organi.Ergo si lũmen est realiter in medio & in organo non erit spiritualior.Ad hoc dicitur ꝙ propositio B. T. intelligenda est non repugnanter, nam aliis sensibus repugnat sentire aliquid contentum sub suo obiecto per immutationem purè spiritualem,vt declarabimus quando assignabitur sufficientia quinque sensuũ exteriorum, visui autem non repugnat, quoniã cùm suum obiectum adæquatum sit visibile, sub quo continetur color quando videt colorem à colore non fit aliqua immutatio naturalis,nec in medio nec in organo.Et sic patet quod prima ratio Egidij non concludit.

Ad secundam negatur consequentia.Intentio enim Philosophi est ꝙ sensibile positum supra sensum ſm esse reale, vt sic,non causat sensationem, & rationem huius assignabimus infrà.Si autem vltra esse reale coniungatur sensui per esse intẽtionale non prohibet sensatio, aliter sensus tactus nunquam haberet sensationem,qm̃ obiectum suum immutat medium & organũ nõ solùm intentionaliter,sed ét realiter, vt manifestabimus cùm loquemur de tactu, & qm̃ in proposito lumen recipitur realiter & intentionaliter in medio & in organo,ideo non prohibetur sensatio.

Ad tertiam negatur maior,ad probationem dico ꝙ non est necesse vt receptum assimiletur recipienti quò ad omnes conditiones recipientis,aliter anima intellectiua esset extensa: quia recipitur in materia quanta & extensa.Dicit etiam ꝙ recipiens lumen licet vt elementum vel elementatum habeat contrarium,non tamen vt est receptiuum luminis, recipit enim lumen quia est diaphanum. Diaphaneitas autem nõ conuenit elementis,vel elementatis vt elementa sunt,vel elementata,sed vt communicãt analogicè in natura superiori,id est,cum corpore cælesti.Et hæc respõsio est ad mentẽ Philosophi in tex. 68.vbi postquàm diffiniuit diaphanum subiũgit, Non enim secundùm ꝙ aqua neque secundùm ꝙ aer diaphanum est, sed quoniam est natura eadem in vtrisque & in perpetuo superius corpore.

Nunc restat declarare quòd solutiones quibus Egi. soluit rationes B.Th.inualidæ sunt.

Ad primam dicit ꝙ licet à forma intentionali debili nõ fiat denominatio,fit tñ à fortiori & intensa.Nã si radius Solis trãsit per vitrũ colorat terrã vel parietẽ,ad quẽ reflecti tur,& dr̃ paries coloratus.Quod confirmat dicto Philosophi in hoc 2.li.in tex.138. vbi concedit videntem ex eo ꝙ recipit intentionem coloris,esse quodammodo coloratum.

Ad secundam dicit ꝙ lux cæli vna qualitas existens tria agit, illuminat aerem, calefacit,& immutat visum,vt illuminat aerem & habet immutare visum, habet esse intentionale,vt calefacit habet esse reale, sed dicit quòd non calefacit vt lux,sed vt calor.

Sed istæ solutiones sunt inualidæ:& quantùm ad primã, in qua concedit denominationem realem fieri à forma intentionali intensa,mirũ est.Nam si Phil.non vult concedere in Prædicamentis, in prædicamento qualitatis denominationẽ absolutè fieri à rubore reali causato in facie ex verecundia,quomodo ergo fiet à forma intentionali etiã intensa,cum sit minoris entitatis?Nec sic deseruit dictũ Philosophi in 2.de Anima in tex.138. Patet enim ꝙ dicitur absolutè & sine cõditione diminuente aer illuminatus lumine, & tamen non concedit Phil.quòd euidens recipiens colorem intentionaliter fit coloratum absolutè.Sed dicit, Ampliùs autem & videns tanquam coloratũ est. Vbi & Com. inquit, Videns quando comprehendit colorem efficitur, quasi

quasi coloratum quoquomodò.

Quantùm autem ad secundam,vbi cõcedit trãsmutationem realem, s.calefactionem, quam dicit fieri à luce nõ vt lux est,sed vt lux calor est,dicit cõtra Com.ĩ 2. Cæli, com. 42.vbi inuestigãs causas,propter quas,Sol magis calefacit, dicit vnam esse,quia magis luminosus.Lux enim ex natura sua est calefactiua,tunc sic,Impossibile est dari effectũ naturalem realem sine causa naturali reali: sed calefactio aeris est effectus naturalis realis, & secũdùm Com.est à luce ex natura lucis, ergo necesse est hanc lucem habere in medio,quod calefacit,esse naturale reale.Arbitror autem Egi. hanc imaginationem habuisse, quia nesciuit saluare visionem luminis cum existẽtia reali eiusdem in medio.Sed hęc eadem difficultas accidet ei de odoratu,cum odor realiter & non solùm intentionaliter recipiatur in medio. Vnde, si secundùm eum hæc esse vera, Eo modo recipitur sensibile in organo quo in medio, saluare non posset actum odorandi.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XXX.

Num aliqua videantur in tenebris,& num omnia,quæ videntur in die,videantur vt colorata.

Non omnia autem visibilia sunt in lumine,sed solùm vniuscuiusque proprius color.textu 72.

Aliqua videntur in tenebris nõ simpliciter, sed aliqualiter illuminatis, & quæcunque videntur in die per lumẽ extrinsecũ, videntur vt colorata.

IN hac q. aduerte q̃ non est difficultas nisi scire saluare vtrãque partem præpositi textus.Arguemus igitur contra vtranque partem,deinde resoluemus propositum.

Contra primam partem sic arguitur,Si non omnia visibilia videnẽ in lumine, ergo aliqua videnẽ sine lumine,si sine lumine, ergo diaphanum potest esse actu sine lumine,nihil enim videtur nisi per diaphanum actu. Sed impossibile est diaphanum esse actu sine lumine,quoniam lumen est actus diaphani ex tex.69. ergo sicut non potest esse materia actu,sine forma,sic nec diaphanum actu sine lumine.

Contra secundam partem sic arguitur,In lumine diei videmus Lunam pallidam,& videmus ignem.Constat autem Lunam non habere propriè colorem, quoniam cùm sit qualitas resultans ex primis qualitatibus non inuenitur nisi in elementatis. Similiter ignis lucidus est, & non coloratus: ergo in lumine diei non solùm videtur proprius vniuscuiusque rei color,sed & lux.

Pro resolutiõe igitur propositi,aduerte q̃ Philosophus dum dicit, Non omnia visibilia sunt in lumine, intendit q̃ non omnia videntur in lumine perfectè actuante diaphanum,quale est lumen Solis,vel lumen clari ac magni ignis, sed aliqua videntur in tenebris non existentibus omninò continuatis tenebris,sed cum aliquali & imperfecto lumine imperfectè actuante diaphanum. Sicut vidẽtur stellæ & noctilucæ & quercus putrida, quæ dicuntur videri in tenebris eò q̃ lumen eorum remissum est,nec potest simpliciter fugare tenebras, fugat tamen intantùm q̃ secundùm quid actuat diaphanum, vt per ipsum fieri possit visio supradictorum.Ex his dico ad argumentum, Si non omnia videntur in lumine,ergo aliqua videntur sine lumine:respõdeo, Si in consequenti sumatur sine lumine omnino, negatur consequentia,si sumatur sine lumine perfecto,vt est lumen diei,concedo consequentiam,& nego falsitatem cõsequentis.Ad probationem, non valet quia licet sit impossibile esse diaphanum actu sine omni gradu luminis, tamen potest esse actu secundùm quid per lumen remissum,quale est lumen noctilucæ & lumen stellæ.Et quoniam tale lumen non fugat simpliciter tenebras, ideo dicit Philosophus q̃ non omnia sunt visibilia in lumine,cum hoc tamen stat quòd videntur in tenebris aliqualiter illuminatis.

Pro solutione secundi argumẽti aduerte q̃ sensus Phil. in 2. Parte tex.præpositi est, q̃ si aliqua sunt visibilia solùm per lumen extraneum & alienum, videntur quò ad proprium colorem. Si autem aliqua sunt apta videri per lumẽ proprium sibi intrinsecum, & per lumen alienum, non inconuenit q̃ videantur, non quidem quò ad colorem proprium,si non sunt colorata, sed quò ad lumen remissè quidem apparentem, eò q̃ lumen fortius, vt est lumen Solis remittit eorum lucem.In primo gradu sunt omnia colorata,quæ non sunt lucida, quoniam illa non videntur nisi lumine extraneo, quale est lumen Solis & ignis. In secundo gradu sunt Luna & ignis & gemmæ lucidæ.Nam prima de necessitate videntur lumine alieno, ideo videntur solũ vt colorata,& de his propriè intendit Philosopus cum dicit, quòd in lumine, scilicet alieno videtur vniuscuiusque color. Secunda autem videntur & lumine proprio & alieno,& de his non intendit Philosophus loqui,accidit enim quòd videantur lumine alieno. Ad argumentum ergo patet quid dicendum sit ex dictis. Hìc non accidit alia difficultas,ideo hæc sufficiant pro præsenti quæsito.

QVÆSTIO XXXI.

Propter quid sensibile positum supra sensum non facit sensationem, sed indiget medio,in quo sui speciem causet.

Si quis enim ponat habens calorem super ipsum visum non videtur.textu 73.

Sensibile positũ supra sensum non facit sensationem.

IN hac q. aduerte q̃ oẽs Peripatetici in hoc conueniunt, q̃ sensu indiget medio, in quo prius recipiatur species quàm in organo, aliter non fieret sensatio. Dico autem Quòd omnes Peripatetici,quoniam Auic.in 6.Naturalium, Parte 2.c.5.non concedit medium esse necessarium absolutè,sed tantùm sub conditione, vnde inquit, Sensatum etenim si posset occurrere sentienti, sentiretur etiam sine medio.Hæc Auic.Nõ tamen huius rationem assignat. Sed nec Philosophus in tex.73.rationem adducit propter quid medium sit necessariũ,sed dicit experientia constare,q̃ si sensibile ponitur super sensum non sentitur. Et dicit id esse verum in omni sensu,vt patet in tex.75. Ex quo infertur quòd sensus indiget medio ex necessitate.

Vt igitur ad mentem Philosophi resoluamus propositum, aduerte q̃ alia ratio & causa videtur assignari ad mẽtem Com.& sequentium eum,alia in via nostra : & secundùm hanc intendo resoluere propositum.

Quantùm ad Comm.aduerte quòd in comm. 74.ibi, Et est sustentatus super hoc,&c.videtur dicere quòd Philosophus propositum dupliciter probat.Primò experientia:experimur enim quòd sensibilia posita supra sensum non sentiuntur.Secundò ratione:nam visio non fit sine lumine.Lumen autem non datur sine medio in quo recipitur, cùm sit actus medij diaphani,ergo non datur nec potest dari visio sine medio.

Sed experientia adducta & ratio nõ videntur sufficienter probare propositum. Nam siquid probant, probant tãtùm de visu.In aliis enim sensibus hoc non apparet.Nam in odoratu videtur q̃ si odoriferum posset tangere organũ, vt dicit Auic. adhuc sentiretur. Experimur enim q̃ quantò propinquius est odoriferum odoratui, tantò perfectius odoratur. Item, id est magis occultum in gustu & tactu, in quibus videntur obiecta tangere sensum,quoniam non sentiuntur per medium extraneum. Similiter ratio de lumine non videtur concludere nisi in visu. Sed nec fortè in visu, posset enim dici quòd licet visus indigeat lumine actuante diaphanum, tamen non est necesse q̃ illud diaphanum sit medium, sed sufficit q̃ sit organum. Verbi gratia, Pupilla quæ est diaphana terminata,vt aliàs dicemus.Ideo diceret Auic. q̃ si aliquod lucidum ex contactu pupillæ illuminaret eam adhuc remoto medio posset sentiri,dummodò tale lucidum ex contactu non offenderet pupillam, sicut offenderet lucidum excellens,& lucidum igneum.

Dimissis igitur his causis & rationibus particularibus quęrenda est causa vniuersalis,proprer quam necesse est in omni sẽsu assignare causam de necessitate medij receptiui speciei intentionalis.Aduerte igitur q̃ causa vniuersalis in via nostra,quam reputamus verè Peripareticam, est assimilatio sensibilis ad sensum.Vnde notandum tibi est, q̃ sensibile ad extrà est purũ materiale, sensus autem cùm sit potentia animæ, quæ eleuata est super formas naturales est quid spirituale & immateriale,non quidẽ in supremo gradu, hunc enim obtinet potentia intellectiua. Ad hoc ergo q̃ sensibile sentiat̃ est necesse q̃ fiat aliquo modo spirituale,quoniam omnis cognitio fit per assimilationem.Non potest autem transire ab esse purè materiali, quale habet in se,ad esse multùm spirituale,quale habet in sensu nisi prius deueniat ad esse minus spirituale quod est in infimo gradu in latitudine esse spiritualis. Tale autem esse spirituale infinitum habet sensibile in medio. Vnde imaginandum est vt tenet Commẽ.in suo libr. de Memoria & Reminiscentia q̃ sicut species sensata in phantasia est spiritualior, quàm in sensu communi & in sensu communi spiritualior quàm in sensu exteriori, sic in sensu exteriori est spiritualior quàm in medio. Vt ergo seruetur ordo inter gradus spiritualitatis necesse est in sensatione dari medium susceptiuum minimi gradus. Quod si dicas obiectum habere esse æquè spirituale in medio & in organo,ergo ratio nulla, id negãdum est. Nam quòd habeat esse magis spirituale ĩ organo quàm in medio sumitur signum ex hoc quòd organum est susca-

ptiuum potentiæ ſenſitiuæ, quæ eſt ſpiritualior ſpecie ſenſibili: medium autem non eſt ſuſceptiuum potentiæ ſenſitiuæ, ergo organum eſt receptiuum ſpiritualioris formę quã ſit medium. Patet igitur propter quid omnis ſenſus indiget medio, &c. Quòd ſi id tibi non ſatisfacit, exerce & tu teipſum. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXXII.

Quomodo hæc diffinitio conueniat colori, Color eſt motiuus diaphani ſecundum actum, id eſt, diaphani illuminati.

Hoc autem erat ipſi colori eſſe, motiuum eſſe diaphani ſecundum actum. textu 73.

Color eſt eſt motiuus diaphani ſecundum actum, i. diaphani, & medij illuminati.

IN hac q. aduerte antequàm deueniamus ad deciſionem quòd color poteſt dupliciter conſiderari. Primò quò ad quidditatem ſuam, & ſua prædicata quidditatiua, putà inquantùm eſt qualitas ſecunda facta ex proportione primarum qualitatum, modo quo declarabimus infrà. Secundò vt eſt viſibilis, & immutatiuus viſus, quæ conſideratio eſt reſpectiua.

Pro reſolutione quæſiti duo conſideranda ſunt. Primò quomodo diffiniendus eſt color iuxta ſecundam conſiderationem. Secundò quomodo diffiniendus eſt iuxta primam conſiderationem.

Quantùm ad primum dico, q̃ diffiniendus eſt, vt diffinit hîc Philoſophus. Nam hæc diffinitio non conuenit colori, niſi vt reſpicit viſum, & ratione qua viſibilis eſt. Quod declaratur de mente Com. & B.T. Nam Com. in com. 73. inquit, Et intendit per hoc, ſcilicet Philoſophus, q̃ iſta diffinitio non declarat eſſe, id eſt naturam coloris niſi ſecũdùm quòd apparuit nobis, quod impoſſibile eſt vt color videatur ſine luce. Sed manifeſtius id habes à B.T. in expoſitione tex. 77. vbi ſic inquit, Vnde eſt alia conſideratio ipſarũ qualitatum ſecundùm ſe, & ſecũdùm q̃ immutãt ſenſum: & parùm pòſt inquit, In hoc autem lib. ſcilicet de Anima, non intendit determinare de ſenſibilibus niſi ſecundùm quod immutant ſenſum, hæc ille. Ex quibus elicitur q̃ diffinitio coloris hîc aſſignata à Philoſopho nõ ꝓuenit ei niſi vt reſpicit viſum. In libr. autem de Senſu & Sen. inueſtigatur quid ſit ſecundùm naturam ſuam, vt declarabimus. Ex his patet error quorundam ſcribentium in via noſtra qui arbitrãtur hanc diffinitionem, Color eſt motiuus diaphani ſecundùm actum dari de colore ſecundùm naturam coloris, eò q̃ opinantur non dari coloré actu niſi per lumen. Sed quia iam ſ. docuimus hoc non eſſe de mente Philoſophi nec Comm. nec B.Th. qui tenent lumen non requiri ad eſſe coloris, ſed ad actuandum diaphanum, vt ſit medium ſufficiens, per quod fiat viſio, ideo hanc opinionem relinquo, vt deuiantem à mente Philoſophi.

Quantùm ad ſecundum tria agenda ſunt. Primò declarabitur quot requirantur ad generationem & naturam coloris propriè dicti. Secundò ex his formabuntur diffinitiones, quæ dari conſueuerunt de colore exprimentes naturam eius. Tertiò ſoluentur quædam dubia.

Quantùm ad 1. dico q̃ ad naturam & productionem coloris tria requiruntur. Primò lux, vel lumẽ, quod eſt vt forma & eſſentia coloris. Hęc enim eſt vera & eſſentialis, Color eſt lux licet non ſimpliciter, vt dicam. Vnde Alber. in li. de Senſu & Senſato, Tract. 2. c. 1. dicit q̃ lumen eſt hypoſtaſis & forma coloris: & probatur ratione ſic, Viſus eſt vnus ſenſus, ergo eſt vnius obiecti. Hoc obiectum eſt lux & color, vt conueniunt in hoc quod eſt eſſe per ſe viſibile. Omne enim per ſe viſibile eſt lucidum vel coloratum, ergo eſt neceſſe q̃ lux & color ſint idem omninò, vel vnum reducãtur in aliud vt in principium eſſentiale. Conſtat autem q̃ lux nõ reducitur ad colorem, cùm ſit prior & communior, inuenitur enim in ſuperioribus & inferioribus. Nõ autem color vt declarabitur, ergo color reducitur ad lucem, eſt ergo color lux. Secũdò requiritur perſpicuum, vt materia, in qua recipitur lumen. Si enim color eſſet lux ſimpliciter, omnia lucida eſſent colorata. Et ſic color eſſet in aſtris, cuius oppoſitum declarabitur infrà. Requiritur ergo receptiuum luminis. Tale autem receptiuũ eſt ipſum perſpicuum, id eſt, diaphanum ex 2. de Anima text. 65. vbi dicit Philoſophus lumen eſſe actum diaphani, ergo diaphanum eſt ſicut materia receptiua luminis & tenebræ. Tertiò requiritur aliquod terminans & condenſans ipſum perſpicuum. Nam ſi nõ treminatur & condenſatur recipit lumen in toto ſui profundo, & non reuerberat ipſum, & tunc dicitur perſpicuum illuminari & nõ colorari, vt quando recipitur lumẽ in aere, aut in aqua. Si autem terminatur perſpicuum, tunc recipit lumẽ in ſui extremitate & reuerberat ipſum. Et tũc dicitur colorari. Primum autem terminans & condenſans materialiter eſt terra in his inferioribus, eò q̃ alia tria elementa ſunt perſpicua ſecundùm partes profundas. Terra autem eſt minimè perſpicua, q̃a tantùm ſecundùm ſuperficiem. Ad cõpletam ergo naturam & generationis coloris requiritur lumen non quidem cæleſte, quoniam licet illud influat in his inferioribus, nõ tñ incorporatur, erit ergo lumen elementare quod attribuit igni. Et requiritur diaphanum aeris, vt aquæ, quod eſt receptiuum luminis, & requiritur opacum, quod ex ſua groſſitie terminet diaphanũ, & hoc attribuitur terræ. Ex quibus patet q̃ omne coloratum vero colore eſt mixtum ex 4. elemẽtis, nec aliquod purum elementum eſt vere coloratum, nec cælum nec aſtra, cùm non ſint ex natura elementari, patet etiam quomodo color computatur inter qualitates ſecundas.

Quantùm ad ſecundum aduerte q̃ ex principiis datis Com. & Alber. & B.Th. diuerſimodè diffiniunt colorem, licet in ſententia concordent: nam Com. in ſuo lib. de Senſu & Senſato, ſic diffinit, Color eſt perfectio diaphani terminati, ſicut lux eſt perfectio diaphani interminati. Et per hoc diſtinguitur color à luce.

Albertus autem in libr. de Senſu & Senſato, Tractat. 2. cap. 1. ponit duas diffinitiones, quarum prima eſt hæc, Color eſt lux incorporata, & retenta in perſpicuo terminato. Secunda eſt hæc, Color eſt participatio lucis à perſpicuitate terminata.

B.Th. in 2. de Anima, in lect. 14. circa fi. ſic diffinit, Color eſt lux obumbrata ex admixtione corporis opaci.

Præter has diffinitiones aduerte q̃ Philoſophus iſt libro de Senſu & Senſato, ſic diffinit colorem, vt patet in tex. 33. Color eſt extremitas perſpicui in determinato corpore. Vt autem ſcias quomodo hæc diffinitio verificatur, aduerte q̃ color dupliciter ſumitur. Primò color in actu. Secundò color in potentia. Color in actu eſt tantũ in extremitate corporis colorati, ſecundùm q̃ eſt in extremitate, id eſt in ſuperficie poteſt actu mouere viſum, non autem ſi eſſet in ꝓfundo corporis terminati. Color autem in potentia eſt per totum corpus terminatum, & fit in actu per ſolam diuiſionem corporis, non quidem in actu naturæ, ſed in actu motiui. Non enim color exiſtens in profundo corporis terminati actu mouet viſum niſi corpus actu diuidatur. Stante hac diſtinctione dico, q̃ Philoſophus diffinit colorem non quocunque modo conſideratum, ſed vt actu poteſt mouere viſum. Conſtat autem q̃ actu non mouet viſum niſi vt in extremitate perſpicui terminati. Et ſic patet q̃ Philoſophus in prædicta diffinitione potius conſiderauit colorem quantùm ad ſui apparentiam, quàm quantùm ad ſua eſſentialia, vnde ſic eſt exponenda dicta diffinitio, Color eſt extremitas perſpicui terminati, id eſt, Color eſt id quod ſuperapparet in extremitate perſpicui terminati. Et quòd Philoſophus ſic intelligat patet per ea, quæ dixerat in tex. 31. vbi confirmauit ſenſum ſuum auctoritate Pythagoricorum, qui dicebant colorem eſſe epyphaniam, id eſt, ſuperapparentiam, quaſi ſit ſuperficialis apparentia. Ex his omnibus potes habere quid ſit color eſſentialiter per diffinitiones ſuprà poſitas Comm. & Alberti, & B.Th. & quid ſit in comparatione ad apparentiam viſui per diffinitionem Philoſophi.

Quantùm ad tertium aduerte quòd contra prædicta inſurgunt duo dubia.

Primò, Illa tria principia aſſignata in generatione coloris non videntur neceſſariò requiſita. Nam Commen. in libr. ſuo de Senſu & Senſato, non adducit niſi duas naturas, ex quibus conſtat color, ſcilicet naturã luminoſi quam attribuit igni, & naturam diaphani, quam attribuit aeri, & aquæ, ergo non eſt neceſſe apponere tertium, ſcilicet opacum terræ terminatiuum.

Ad hoc dicitur q̃ Com. conſiderauit colorem ſolũ quò ad formam & materiam receptiuam, quæ quidem forma eſt ipſa lux ſiue lumen, materia autẽ eſt diaphanum. Et hæc duo ſunt principia eſſentialia coloris. Illa autem terminatio eſt conditio materię. Vnde eſt prorſus conditio ſine qua nõ, quàm quid intrinſecum colori. Non ergo Com. negaret tertium principium niſi ſub hac ratione, quòd non concurrit ſicut forma vel materia ſed vt conditio materiæ.

Sed cõtrà, Si lumẽ eſt forma coloris & diaphanum materia, ergo color non eſt qualitas ſimplex, ſed potius quid

com

compositum ex materia & forma, quod tamen est falsum, quoniam compositio partium essentialium conuenit soli substantiæ compositæ ex 7.& 8. Meta. & iam determinauimus in li.12.Meta.in Quæst.nostris, ꝙ accidens non componitur intrinsecè ex materia & forma.

Ad hoc dicitur etiam de mente Alberti in li.de Sensu & Sensato in Trac.2.c.2. ꝙ aliquid dicitur includere formam & materiam dupliciter.Primò vt resultans ex compositione formæ & materiæ, & tale est verè est compositum sicut substantia materialis.Secũdò vt fluens ab eis& hoc non est necesse esse compositum intrinsecè,sed potest esse simplex essentialiter,& erit illud quod est vt forma. Nam alterum ꝙ est vt materia concurrit vt recipiens & terminans.Exemplum habemus qñ diffinitur accidens in concreto.Dicit.n. formã in recto,& in obliquo subiectũ vt receptiuũ.Nam album albedinem significat,non quidem ſm se,sed vt receptam in subiecto.Sic in proposito color significat lucem nõ ſm se,sed vt receptam in diaphano vt in materia,ita ꝙ diaphanum dicit materiam non ex qua,sed in qua.Et ideo non sequitur quòd sit quid compositum ex materia & forma.

Secundò dubitatur de diffinitione coloris data à Philosopho,qua dicitur ꝙ color est extremitas perspicui in terminato corpore. Nam si color est extremitas, &c.ergo res mixta non habet colorem in sui profunditate, quod est falsum. Nam marmor & nix sunt alba in superficie & in tota profunditate.Idem apparet in aliis mixtis coloratis.

Ad hoc respondetur ad mentem B.Th.in li. de Sensu & Sensato,in expositione tex.33.ꝙ hæc diffinitio datur de colore prout est in actu.Color autem est in actu quando existente medio illuminato potest per seipsum mouere visum. Id autem potest solùm vt est in specie, quoniam visus non attingit profunda rei visæ nisi per accidens,&ideo licet in profunditate rei sit color, non tamẽ actu,sed in habitu vel in potentia proxima,eò ꝙex sola diuisione corporis potest actu mouere visum.Sicut etiam in profundo corporis sunt multæ superficies virtualiter, q̃ sola diuisione fiunt ĩ actu.

Potest etiam dici ꝙ diffinitio Philosophi datur de colore magis ſm apparentiam & essentiam,quàm ſm essentiam tantùm,& quoniam color in profundo corporis,terminati non apparet, ideo licet insit ſm essentiam , quia est lux incorporata, non tamen secundùm apparentiam. In superficie autem est secundùm apparentiam & essentiam, quare, &c.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XXXIII.

Num sonus sit subiectiuè in aere,& solùm in aere,ita quòd non possit generari in aqua sine aere.

Hoc aũt est ipsius medii & auditus facere sonũ actu. tex.77.

Sonus est aliter in corpore sonatiuo est, in aere autem subiectiuè, ita ꝙ non nisi in aere generari potest:possibile aũt est fieri in aqua, vt ei admisceatur aer

IN hac q. aduerte ꝙ circa primam partem non inuenio discrepantiam inter Expositores.Omnes.n. in hoc concordant ꝙ causaliter quidem sonus est in corpore potẽte facere sonum,quod dicitur sonatiuum,sicut sanitas causaliter est in medicina. Subiectiuè autem & formaliter est in aere medio inter percutiens & percussum, sicut sanitas est subiectiuè in aĩali. Quod & ratione sic probatur,Sonus vel est subiectiuè in percutiente & percusso , vel in altero tm̃,vel in aere medio.Non primò,quia cùm sit accidens vnum numero,putà hæc vox Socratis,non potest esse ĩ duobus subiectis.Non secundò,quia non est maior ratio quòd sit in vno quàm in alio , ergo est subiectiuè in aere medio. Quod &signo confirmatur.Experimur enim ad motionem aeris deferri sonum,nam si ventus fiat versus non defertur intensiùs sonus ad auditum:opposito autem modo contingit si ad partem oppositam ventus spirat.Prætereà,si videmus à longè duo corpora dura adinuicem percuti,non ita tim audimus sonum donec aer motus ad nos detulerit sonum, ergo signum est sonum esse subiectiuè in aere & non in corpore sonatiuo.

Quantùm autem ad secundam partem,scilicet vtrũ solùm in aere possit generari,est dissensio,nam Albert.in hoc cap.vult quod sit subiectiuè in solo aere,ita quòd non potest generari in sola aqua, nisi sibi admisceatur aer. Cuius signum accipit ex hoc quòd si fiat sonus in fundo aquæ,est necesse supernatare aerem & apparere super aquam in quibusdam ampullis.Item sumitur signum ex hoc quòd pisces velociter natantes in fundo aquæ & in medio etiam quòd percutiant branchas non faciunt strepitum , faciunt autem quando natant in superficie aquæ, eò quòd sit contigua aeri. Et hanc sententiam Alberti sequuntur Caietanus Vincentius,& Iandunus in 2.de Anima,in q.22.

Auicenna autem in 6.Naturalium,in Parte 2.in c. de Auditu , tenet ꝙ commune est aquæ & aeri in eis fieri sonum, eò quòd aqua est mollis , impetuosa constringibilis inter duo dura sicut aer, minùs tamen propter sui grossiciem. Si ergo sonus generatur in aere,quia mollis est,& quia impellitur,& quia strigitur inter duo corpora dura,eadem ratione potest generari in aqua. Vbi inquit Auicen. Sonus ergo accidit ex commotione mollis corporis impetuosi & & constricti inter duo corpora dura sibi resistentia secundùm quòd sic est.Et sicut aqua & aer &cælum conueniunt in natura reddendi colores , quæ natura vocatur claritas siue diaphaneitas, sic aqua & aer conueniunt in hoc quòd accidit eis sonus. Cuius nomen sit receptio commotionis. Hæc ille.

Quid autem tenendum sit ſm Philosophum,non est clarum.Nam in tex.79. dicit, Non est autem proprius soni aer neque aqua.Quod aliqui, vt Egidius sic exponunt, Nec aqua nec aer est proprius effectiuus soni, sunt autẽ talia media in sono,& sunt ea in quibus formaliter potest esse sonꝰ. Est ergo commune vtrique eò ꝙ non solùm aer,sed &aqua habet illas conditiones,per quas potest esse subiectum soni,ſ.esse fluxiuum,posse percuti,& posse resilire. Verùm in eodem textu dicit Philosophus , ꝙ oportet firmorum fieri percussionem adinuicem & ad aera.Ecce quod dicit Ad aera,& non amplius replicat Ad aquam.Et per totum tex.79. &80.declarat ꝙ sonus ex eo fit ꝙ aer resilit inter percutiẽs & percussum. Et declarat fieri echo in aere ex reflexione, &c.Et in tex.90.declarans quid sit vox inquit,Percussio respirati aeris ab anima, ad arteriam vocalem vox est. Ergo signum est quòd mens Philosophi fuit sonum posse generari solùm in aere.

Propter igitur duo dicta Philosophi recitata in tex. 79. quæ videntur quasi opposita facta est varia determinatio. Aliqui Thomistæ scribentes propter primum dictum declinauerunt ad hoc ꝙ sonus potest fieri in aere & in aqua. Et ne videatur dictum secundum repugnare primo dicunt ꝙ ideo Philosophus declarat sonum fieri in aere,non quia id sit proprium aeris ita ꝙ non conueniat aquæ, sed quia nobis habitantibus in aere id manifestius est.Et quoniam scientia de sensibilibus debet tradi per magis manifesta,ideo declarauit propositum in aere solo.

Mihi autẽ videtur tenenda via opposita, ſ.ꝙ sit subiecti uè in aere solo, & ꝙ nunquam generetur in aqua nisi concurrente aere.Hoc enim est de mente Commenta.Nam dicit sic in comment. 81. Cùm declaratum est ex hoc quòd aer est materia soni qui impossibile est fieri nisi per illum. Hæc ille.Et huic viæ fauet B.Thom. qui in expositione tex. 77.sic inquit,Necessarium est ad soni generationem in aere vel in aqua, quòd aliqua corpora dura percutiant seinuicem & percutiant aerem. Hæc ille. Ecce quòd dicit siue generetur in aqua, siue in aere necessaria est percussio aeris , ergo non potest generari in aqua nisi concurrente aere.

Sequendo igitur hanc viam quam reputo esse ad mentem B.T.dico ꝙprimum dictum malè exponitur.Sed sic debet exponi ſm B.T.Aer non est proprius soni, neque aqua, id est nec aer,nec aqua habent proprium sonum,quia cùm sint corpora mollia secundùm se carent sono.

Ad Auic.autem dicerem , ꝙ quia sententiam suam non firmat sensibili experimento, quòd plurimùm valet in his, ideo non recipitur opinio sua.Ad rationem autem suam dicerem , quòd illæ conditiones non inueniuntur in aqua in tanta perfectione quòd possit in ea sola generari sonus: quæ tamen inueniuntur in aere.

Sed contra determinationem factam videtur esse Philosophus in tex.77.vbi inquit,Sonus in actu est medij &auditus,ergo non solùm est in medio,quod est aer vt in subiecto,sed etiam in auditu.

Ad hoc dicitur quod sonus potest esse in aliquo subiectiuè dupliciter.Primò ſm esse naturale,&sic est in aere in quo generatur saltem quò ad partem propinquam corpori sonatiuo.Secundò quò ad esse intentionale, sic potest esse subiectiuè in parte aeris multùm remota à sonatiuo &in organo auditus,vt dicemus infrà. Dico ergo quòd sensus Philosophi est iste , Sonus est medij naturaliter pro aliqua parte,& auditus intentionaliter.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XXXIIII.

Q. quomodo se habeat echo ad sonum præcedentem.

Echo autem fit cùm ab aere vno facto propter vas determinans & prohibens diffundi, iterum aer repellitur ſicut ſphæra. tex. 80.

Echo fit ex reuerberatione aeris deferentis ſonum primum, à quo tamẽ realiter & ſolo numero differt.

IN hac q. tria ſunt agenda. Primò declarandum qũo generatur echo. Secundò ſi differt realiter à ſono præcedenti. Tertiò ſi differt ſpecie, an ſolo numero.

Quantùm ad 1. aduerte q̃ Philoſophus & Comm. intendunt echo ſic generari, Quando aer fortiter expulſus à corporibus ſolidis, quorum alterum eſt percutiens, & alterum percuſſum, deferens ſonum deuenit ad aliquod corpus concauum & firmum, quod ſe habet vt vas continens aerem vnitum, & prohibens ipſum diffundi, ab illo corpore concauo repellitur idem aer & reflectitur ad locum priorem à quo fuit expulſus: ſicut quando pila proiecta ad parietem repercutit à pariete, & retrocedit ad locum à quo fuit proiecta. In huiuſmodi autem aere ſic retrocedente generatur ſonus quaſi omnino ſimilis priori ſono, & quaſi eodem modo formatus, qui dicitur echo, & nos dicimus reſonantiam. Corpora autem apta generare reſonãtiam ſunt corpora concaua & præcipuè rotunda, vt fornices, eiſternæ, putei profundi & valles. Talia enim detinent aerem incluſum multo tempore, & ſunt repercuſſiua aeris deferentis ſonos, ex qua repercuſſione formatur echo. Ex his tibi conſtare poterit deſcriptio echo aſſignata à Com. in com. 80. cùm dicit, Echo eſt iteratio ſoni conſeruando ſuam figuram, vt accidit in domibus inhabitatis.

Quantùm ad 2. aduerte q̃ vniuerſale conceſſum eſt priorem ſonũ & echo eſſe duos ſonos diſtinctos realiter. Quod probatur primò per Com. deinde ratione. Inquit Comm. in com. 80. Et aſſimilauit, ſ. Philoſophus iſtud ſphærę expulſæ, quoniam quando ſphæra expellitur contingit in ea motus ſimilis primo motui, & echo auditur poſt primum ſonum quaſi reſpondens, quia declaratum eſt q̃ inter omnes duos motus eſt quies. Hæc Com. Ex quibus habetur q̃ echo ſe habet ad præcedentem ſonum, ſicut ſecundus ad primum, ergo ſunt diſtincti realiter. Ratione autem ſic probatur, ſm Philoſophum in litera, ideo cauſatur echo, quia iterum aer repellitur ad priorem locum, ſicut pila repercuſſa à pariete: ergo echo conſequitur motum reflexum aeris, ſed ex 8. Phyſ. tex. 62. motus reflexus non eſt idem cum priori motu, quia in puncto reflexionis cadit quies, vt ſuſtinebimus in 8. Phyſic. ergo nec echo eſt idem motus cum priori. Et hoc eſt communiter conceſſum.

Quantùm ad 3. eſt difficultas: nam aliqui volunt q̃ ſint eiuſdem ſpeciei & differant ſolùm numero, & rationem huius aſſignant maximam ſimilitudinem & figuram ſyllabarum: & quoniam in eodem aere generantur.

Aliqui autem volunt q̃ differant ſpecie & numero, eò q̃ primus ſonus eſt vox, echo autem non videtur vox cùm nõ fiat ab ore animalis, ſed à loco concauo repercutiente aerem ad locum primum. Sed ſonus vox & ſonus non vox differunt ſpecie, cùm diuidant ſonum formaliter.

Mihi autem videtur dicendum q̃ differant ſolùm numero, & tenendum q̃ quando fit echo ex voce animalis, fit vox licet ſecundaria & reiterata, & dico q̃ tunc echo fit ab ore animalis, non quidem formaliter, vt vox præcedens ſed virtute, eò quòd in aere repulſo à corpore concauo ſeruatur virtus impreſſa ab ore animalis. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXXV.

Num ſonantium rectè diffiniatur à Philoſopho.

Sonatiuum quidem igitur quòd motiuum vnius aeris continuitate vſque ad auditum. tex. 82.

Sonatiuũ eſt quod eſt motiuum vnius aeris vſque ad auditum continuitate.

IN hac q. aduerte difficultatem eius in hoc conſiſtere, q̃ ſingulæ diffinitionis particulæ videntur falſæ.

Primò contra ly Motiuum. Nam contingit vt audiamus ſonum in parte aeris multũ remota à ſonãte, ad quam non peruenit motio realis aeris facta à ſonante. Ad ſenſum enim patet quòd machinam belli ſentimus per 30. milliaria in circuitu, irrationabile autem videtur dicere machinam illam facere commotionem in aere realem per tantum ſpatium. Non igitur eſt verum quòd ſonatiuum ſit motiuum aeris vſque ad auditum.

Secundò contra ly Aeris. Nam contingit q̃ ſonus audiatur in aqua. Dixit enim Philoſophus in text. 79. Auditur ſonus in aere & in aqua, ergo ly Aeris non ſufficienter explicat medium in auditu.

Tertiò contra ly Vnius continuitate, i. vnius aeris exiſtentis continui & non interrupti. Nam experimur ad ſenſum q̃ audimus ſonum factum in loco vndique clauſo vt in cauernis terrę, & in camera clauſa, & in vaſculo obturato Nam ſi claudatur lapillus in tympano obturato & circunuoluatur tympanum, audimus ſtrepitum cauſatum ex motione lapidis. Conſtat autem q̃ aer clauſus in tympano non continuatur aeri ad extrà, propter interpoſitionem corporis continentis aerem concluſum, ergo, &c.

Quartò contra ly Auditum. Nam remoto quocunque auditu adhuc datur ſonatiuum, putà æs & argentum. Sicut remoto quocunq; viſu adhuc poteſt dari coloratum, non enim color ſecundùm eſſe pendet à viſu, ergo nec ſonus, nec ſonatiuum pendet ab auditu.

Tu igitur vt ſcias defendere diffinitionem Philoſophi de ſonatiuo prænotabis duo. Primò q̃ ſenſibile vt ſenſibile non eſt neceſſe vt ſit motiuum medij, nec organi, niſi intentionaliter. Et ideo ſenſibili, vt reſpicit ſenſum, conuenit eſſe motiuum intentionaliter. Si autem contingat quòd moueat medium realiter hoc non competit ei vt reſpicit ſenſum, quoniam cùm medium ſentiendi deſeruiat ſenſui, non eſt neceſſe quòd aliter immutetur à ſenſibili quàm immutatur ſenſus. Senſus autem cùm ſit receptiuus ſpeciei ſine materia non immutatur niſi intentionaliter. Omnis ergo immutatio realis facta in medio ab obiecto ſenſibili eſt per accidens in actu ſentiendi. Et id magis manifeſtabimus cùm loquemur de tactu.

Secundò notabis q̃ in li. de Anima non conſideratur de ſenſibilibus propriis niſi vt reſpiciunt ſenſum, putà color vt viſibilis, ſapor vt guſtabilis. De eis autem ſecundùm ſe & quò ad naturam ſuam, vt diximus ſuprà, agentes de colore vt cõſideratur in li. de Senſu & Senſ. & de tangibilibus qualitatibus primis agitur in li. de Generatione & Corrup. & de qualitatibus ſecundis in 4. Meteo. Per accidens autem fuit q̃ hîc tractaretur de generatione ſoni, quoniam non habet eſſe permanens, cùm fiat ex motu, & non auditur niſi dum fit. His prænotatis ſoluenda ſunt argumenta formata contra particulas diffinitionis.

Ad primum dicitur, q̃ ly motiuum prout ſonatiuum reſpicit ſenſum auditus, dicit motionem intentionalem, quã eſt neceſſe diffundi quaſi ſphæricè per medium totum vſque ad auditum. Argumentum verò procedit de motione reali, quam concedimus eſſe in parte propinqua percutienti. In parte autem valdè remota medij ſufficit quod ſonus cauſet ſuam ſpeciem intentionalem, quę deferturvſque ad auditum, ſicut ſpecies coloris ad pupillam. Aduerte tamen q̃ non reputamus inconueniens ſonum in illa parte medij, in qua habet eſſe reale habere etiam eſſe intentionale, præcipuè quando ſonatiuum eſt propinquum audienti, ita q̃ aer ſphæricè commouetur vſq; ad auditum. Diximus enim ſuprà, in q. 31. quòd neceſſe eſt obiectum ſenſibile incipere habere eſſe ſpirituale in medio, vt tranſeat ad eſſe magis ſpirituale in organo ſenſus.

Ad ſecundum dico, q̃ Philoſophus de medio in auditu viſus eſt variè loqui. Nam loquens de viſu in tex. 76. dicit q̃ medium in ſono eſt aer, & in tex. 79. dicit q̃ auditus fit in aere & in aqua. Et in tex. 81. videtur approbare Antiquos dicentes vacuum eſſe proprium medium audiendi. Videtur enim eſſe vacuum aer, hoc autem eſt faciens audire. Cùm igitur Philoſophus dicat modò aerem, modò aerem & aquam eſſe medium in auditu, tenendum eſt vtrunque eſſe verum, ſed diuerſimodè. Nam aer & aqua ſunt medium adæquatum reſpectu auditus vniuerſaliter ſumpti, tam in terreſtribus quàm in aquatilib. Nam piſces per aquam audiunt. Aer autem ſolus eſt medium reſpectu terreſtrium. Et quoniam Philoſophus ex experientia tractat de ſenſibilib⁹ ſufficit ſibi aſſignare illud medium, quod non experimur in nobis & in aliis terreſtribus & volatilibus. Concedimus igitur q̃ ly Aer non ſufficienter explicat medium vniuerſaliter in auditu, ſed ſufficit quòd explicet medium notius nobis & expertum. Nam per hoc ex conſequenti cognoſcere poſſumus aquam eſſe medium.

Ad tertium dicendum q̃ ſi debet ſonus audiri quamtuncunque videatur fieri in loco vndique clauſo neceſſe eſt eſſe aliquas rimulas, aut parua foramina, aut poros, vt per huiuſmodi continuetur aliqualiter aer interior aeri exteriori. Sed quoniam multoties hæc latent viſum propter

pter ſuam paruitatem,ideo iudicat vulgus aerem diſconti nuari. Exemplum habemus ſi ponatur muſca in tympano vndique clauſo adhuc ſentitur eius ſtrepitus, eò quòd aer exterior & interior continuantur per poros pellis circundantis tympanum.

Ad quartum dicendum ꝙ licet remoto auditu detur ſo natiuum ſm ſe, non tamen vt audibile. Nam vt ſic reſpicit auditum. Sicut etiam dicendum eſſet de colore, qui licet daretur ſm ſe,non tamen vtviſibilis niſi detur viſus.Eſt.n.vi ſibile viſuviſibile.Et quoniam vt diximus in ſecundo notan do,agitur hîc de ſenſibilibus,vt ſenſibilia ſunt. Sunt autem ſenſibilia vt immutatiua ſenſuum,ideo Philoſophus conue nienter diffinit ſonatiuum ex hoc quòd eſt immutatiuum medij & auditus.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXXVI.

Num aer ex natura ſua ſit inſonabilis,& num ſonus ſit idem quod motus aeris.

Per ſe quidem igitur inſonabilis eſt aer, propter id quod ceſ ſibilis eſt facile.Cùm verò prohibetur diffluere, huiuſmodi motus ſonus eſt.textu 83.

Aer præcisè conſideratus, ſecundùm ſe,eſt inſonabilis:ſonus verò non eſt motus aeris forma liter, ſed cauſatur ex illius motu.

IN hac q.aduerte, ꝙ difficultas conſiſtit in ſcire ſaluare vtranque partem textus præpoſiti. Nam ꝙ aer ſit per ſe ſonabilis, ſic arguitur, Videmus in aere alto dum ſpirat ventus generari ſonum, & tamen ibi ſolus aer exiſtit, nec ad aliquod durum percutitur.Supponitur enim ꝙ ventus ſit altior quocunque ædificio, aut monte, aut ſpiret in medio mari.Prętereà,ad motum virgę,aut corrigię cauſatur ſonus in aere,& tamen non videtur aliquod prohibens aerem fluere,ergo aer eſt per ſe inſonabilis.

Quòd autem ſonus non ſit motus aeris ſic arguitur,Do cuit Philoſophus in tex.78. ꝙ percuſſio fortis duorum ſoli dorum adinuicem eſt faciens ſonum,percuſſio autē eſt mo tus:eſt igitur motus cauſa ſoni. Sed cauſa non eſt effectus, vt patet: ergo ſonus non eſt motus aeris,ſed effectus eius. Prætereà differentiæ ſoni ſunt graue &acutum,differentię autem motus ſunt tardum & velox.Sed iſtæ diſtinguuntur ab illis, quoniam differentiæ ſoni cauſantur ex differentiis motus,ſonus enim acutus cauſatur ex motu veloci, & ſo nus grauis ex motu tardo,quorum autem ſunt diſtinctę dif ferentiæ & illa ſunt diſtincta,ergo ſonus non eſt motus.

Pro ſolutione primi dubij,aduerte ꝙPhiloſophus inten dit aerem per ſe,i.ſm naturam ſuam præcisè cō ſideratum, ſinquantùm mollis & fluxibilis eſt,eſſe inſonabilem,ſi aūt aeri inferatur ab extrinſeco aliqua violentia, tunc non per ſeipſum, ſed ratione alterius cauſabit motum. Quod contingit in duobus caſibus adductis in argumēto. Nam dum ſpirat ventus,vapor ſic eleuatus,qui eſt materiaventorum, vt diximus inMeteoris,impetuosè percutit proximam par tem aeris,& illa ſecundam,& ſecunda tertiam. Ex tali autem impetuoſo motu partes aeris ſunt quaſi ſibi mutuò ob ſiſtentes,ac ſi adinuicem colliderentur ſicut accidit in vndis marinis tempore tempeſtatis. Et ſic patet ꝙ aer non p ſe, ſed vt agitatus eſt ſonabilis.Similiter in motu virgæ ne detur vacuum partes aeris velociter recurrunt ad locum, vbi virga dituidit partes aeris.Et qm̃ illæ recurſus cum tan ta velocitate non competit aeri dimiſſo in ſua naturali diſ poſitione, ideo non per ſe, ſed quaſi extraneatus & fun gens vice corporis ſolidi cauſat ſonum reſiſtens virgæ ce denti. Et ſic patet ſolutio primi dubij.

Pro ſolutione ſecundi dubij aduerte ꝙ in doctrina Phi loſophi inuenimus huiuſmodi prædicationes aliquando eſ ſe cauſales,aliquando formales.Cauſales quidem,ſicut dif finiuit phantaſiam in tex.161.cùm dicit, Phantaſia eſt mot⁹ factus à ſenſu ſm actum,quod qūo debeat intelligi declarabimus cùm diſputabimus de ſenſibus interioribus. Et in libro de Senſu & Senſa.diffiniens odorem dixit in tex. 26. ꝙ odor eſt fumalis euaporatio,i.eſt qualitas cauſata ex fu mali euaporatione,vel fundata in tali euaporatione, vt a liàs declarabimus. Formales quidem ſicut diffiniuit echo quod eſt ſonus reiteratus, &c. In propoſito igitur dico ꝙ cùm dicit Philoſophus ſonum eſſe motum aeris,eſt intelli gendum cauſaliter & non formaliter. Quod confirmatur per Com.in com.83.qui exponens textum Philoſophi dicē tis.Cùm igitur prohibetur à diuiſione, tunc motus eius e rit ſonus,ſic inquit, Et cùm contingit in eo mot⁹ per aliud qui prohiberet eum à diuiſione,& eſt motus qui ſit à per cutiente in percuſſum,tunc iſte motus faciet in eo ſonum. Hæc ille.Ecce ꝙ non dicit,Motus erit ſonus,ſed motus fa ciet ſonum.Patet igitur quid dicendum ad ſecundum du bium.Et aduerte ꝙ eodem modo exponendus eſt tex.85. in quo dicit Philoſophus,Sonus eſt motus illius quod poteſt moueri,id eſt,aeris,id eſt,ſonus cauſatur à motu illius,&c. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXXVII.

Num aer exiſtens in aure ſit immobilis.

Hic autem eſt in aure complantatus immobilis.tex.83.

Aer cōplantatus in aure benè diſpoſitus eſt omninò immobilis vt omnes ꝙcipiat motus, indiſpoſitus aūt mobilis eſt.

IN hac q. ſtat difficultas propter apparentem repugnan tiam,quæ videtur eſſe in textu Philoſophi.Nam dicit in tex.83. ꝙ aer complantatus in aure eſt immobilis, & in tex.84.dicit ꝙ ſemper quodam proprio motu aer mouetur in auribus.Hæc autem vt patet repugnant,ſcilicet eſſe im mobile,& ſemper moueri quodam proprio motu.

Pro concordantia huius apparentis repugnantiæ inue nio duas ſententias.Prima eſt Com.& ſequentium eum.Se cunda eſt B.Tho.iuxta quam intendo determinare præſens quæſitum.

Quantùm ad Commentatorem aduerte,ꝙ ipſe in com mento 84.dicit ꝙ aer in aure ſemper mouetur quodam mo tu proprio cauſans tinnitū in aure,vt accidit homini quan do poſuerit in aures cornu,& aſcultauerit ſonū in eo pro pter aerem incluſum in cornu & propter duritiem cornu. Et dicit ꝙ ſignum verificationis,id eſt veri & boni auditus in homine eſt, vt dicunt medici ꝙ ſemper audiat tinnitum in auribus. Et hunc ſenſum Commentatoris ſequitur Egi dius &Caietanus Vincentinus.Verùm quia Comment.ex ponens tex.83.dixerat cum Philoſopho,ꝙ natura poſuerat in aure aerem valdè quieſcentem, & ꝙ non eſt motus, vt ſentiat perfectè omnes modos motus factos in aere extrin ſeco, ideo niſi aliud dicatur, videtur ſtare repugnantia in dictis Philoſophi & Commentatoris. Vt igitur ſequentes Commentatorem remouerent talem repugnantiam inue nerunt hanc diſtinctionem, Aer poteſt moueri dupliciter. Primò per fluxum& refluxum,ſiue per ingreſſum & regreſ ſum,vt quando egreditur ex camera,& reuertitur ſiue ali⁹ ſubintrat.Et iſte motus competit aeri extrinſeco ab aure& deferenti ſonum ad auditum.Non autē competit aeri exi ſtenti in aure. Nam ſi ille egrederetur corrumperetur audi tus,ſicut ſi egrederetur humidum aqueum incluſum in pu pilla corrumperetur viſus,& tali motu intendit Philoſop. & Commentator aerem in aure eſſe immobilem.Secundò poteſt moueri in ſeipſo quaſi circulariter,ſicut aqua in va ſe quando agitatur, ita tamen ꝙ nunquam exeat, ꝙ ſicut mouetur aer in tympano incluſus quando percutitur tym panum.Et hoc motu intendit Philoſophus & Commenta tor in commento 84. aerem in aure ſemper moueri. Et ſig num adducitur ꝙ ſi manum ſuperponimus auri ſentimus ſonum obſcurum profundum, ſicut ſonum tympani lenè percuſſi.Dicunt autem illum aerem ſic moueri propter ca lorem capitis, vel ſecundùm Albertum, vt conſeruetur in aure,& quantùm ad hunc motum intendit Philoſophus & Commentator aerem in aure moueri,& ſic conātur euade re repugnantiam quæ inſurgit in Philoſopho & Commen tatore.Nam hæc duo non repugnant,Aer in aure complan tatus eſt immobilis quò ad fluxum & refluxum,& eſt mobi lis circulariter ſemper exiſtens in aure.

Quantùm ad mentem beati Thomæ aduerte ꝙ omninò diſſentit à Commentatore & ſequentibus eum. Arbitratur enim vt patet in Expoſitione text.83. ꝙ ſicut pupilla debet carere omni colore vt percipiat omnes differentias colo rum,ita aer exiſtens in aure,vt eſt organum auditus,debet carere omni motu locali tam proprio quàm communi, vt auditus percipiat omnes differentias motum localium & ſonorum.Et hanc cauſam adduxit Philoſophus in text. 83. cùm dixit,Hic autem eſt in auribus ædificatus,vt immobi lis ſit quatenùs certè ſentiat omnes differentias motus, ex quibus ſequitur ꝙ bonitas auditus conſiſtit in omnimoda quiete aeris complantati in auribus ita ꝙ neque motus ne que tinnitus ſit in aure. Quod autem dicit Philoſophus in text.84.Semper enim quodam proprio motu mouetur aer in auribus, B.Thomas non vult id debere intelligi de aere in aure exiſtente in ſua bona diſpoſitione, quoniam vt ſic eſt quietus & immobilis ex textu 83.ſed de aere in aure exiſtente in mala diſpoſitione.Vnde ad mentem B.Thomæ Philoſophus, in text. 84. intendit declarare aerem in aure debere eſſe omninò immobilem hoc modo, Si aer ille habet tinnitum in aure,ſicut eſt in cornu,quando apponi-

mus āūrì,eſt ſignum mali auditus, ergo vt bonus ſit audit⁹ debet eſſe immobilis & ſine tinnitu.Et ſic exponēdo patet ꝙ nulla eſt repugnantia in dictis Philoſophi.Nam hæc duo non repugnant, Aer in aure exiſtens benè diſpoſitus eſt immobilis vt omnes differentias motuum & ſonorum percipiat. Et idem exiſtens malè diſpoſitus ſemper mouetur & cauſat tinnitum,ideo vt ſic malè percipit differentias motuum &ſonorum.Et hæc expoſitio eſt magis continuatiua textus,& videtur euidentior ad ſenſum.Quilibet enim experitur ꝙ quandiu ſentit ſtrepitum aut tinnitum in aure malè audit ,& quantò magis ſentit quietem in aure tantò melius audit.Nec valet ſignum quod à multis allegatur.Dicunt.n. ꝙ ſignum continui mot⁹ in aere complantato ſumitur ex hoc, Si opponatur manus ad aurem ſemper ſentim⁹ tinnitum in aure & ſtrepitum profundum quaſi aquarum decurrentium. Et hoc nunquam fallit. Hîc autem tinnitus ſiue ſtrepitus non eſſet niſi aer in aure moueretur per tortuoſitates auris:ergo non ſolùm quando organum auditus eſt malè diſpoſitum,ſed ſemper aer in aure mouetur.

Hoc,inquam, ſignum non valet, quoniam ſtrepitus ille nō ſolùm poteſt procedere à motu aeris in aure circungirantis,ſed à calore à corde ad caput aſcendentis,& ſpirante ꝑ aures, vel ab aſcenſu vaporū,vel à venis pulſatibilibus locatis iuxta aurem. Hęc mihi videntur dicenda pro defenſione B.T.Qui autem meliùs inuenerit, benedicatur à Deo glorioſo.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXXVIII.

Num diffinitio vocis ſit benè aſſignata ab Ariſtotele.

Quære percuſſio reſpirati aeris ab anima quæ eſt in his partibus ad vocalem arteriam,vox eſt cum imaginatione aliqua.Significatiuus enim quidam ſonus vox eſt.textu 90.

Vox eſt percuſſio reſpirati aeris ab anima in his partibus exiſtẽte ad vocalẽ arteria cum imagina tione aliqua.

IN hac q. inſurgit difficultas contra ſingulas particulas præpoſitæ diffinitionis, ideo formandæ ſunt obiectiones contra ſingulas. Deinde per ſolutiones ad mentem viæ Thomiſticæ terminabimus quæſitum.

Contra ly Percuſſio ſic arguitur,Vox eſt ſon⁹,ſonus autem non eſt percuſſio, quia percuſſio eſt motus localis. Sed ſonus non eſt motus localis, vt determinauimus ſuprà,ergo vox non eſt percuſſio.

Contra ly Reſpirati aeris ſic arguitur,Nam aer eſt id in quo fit vox,quia omnis ſonus fit in aere,vt determinauim⁹ ſuprà,ergo aere eſt ſubiectum in quo recipitur vox. Si eſt ſubiectum, ergo non habet rationem percuſſi. Sed in hoc quod dicit Reſpirati aeris ad arteriam vocalem, inſinuat Philoſophus ꝙ aer reſpiratus percutitur ad arteriam,ſicut pila ad parietem,ergo,&c.

Contra ly Ab anima ſic arguitur,Aer reſpiratus attrahitur formaliter & realiter à pulmone,vt patet in li.de Inſpiratione & Expiratione, ergo non ab anima exiſtente in his partibus,ſcilicet in corde & in pulmone.

Contra ly Ad arteriam vocalem ſic arguitur,Nam grilli ſm Albert.cantāt ſine arteria vocali,in cuius ſignū dī ipſe ꝙ expertus eſt grillum cantare etiam amputato capite.

Contra ly Significatiuus ſic arguitur,Nam apud omnes Logicos vox diuiditur per ſignificatiuam & non ſignificatiuam,& acceptatur hæc diuiſio etiam à Boetio, ergo non eſt neceſſe vocem vt vox eſt eſſe ſonum ſignificatiuum,ſed abſtrahit à ſignificatiuo & non ſignificatiuo.

His non obſtantibus tenendum eſt diffinitionem prępoſitam eſſe bene aſſignatam,& ſufficienter diſtinguentē naturam vocis à quocunque,quod non eſt vox. Pro cuius intelligentia aduerte ꝙ in animalibus habentibus ſanguinē, vt declarauimus in li. de Inſpiratione & Reſpiratione,neceſſe eſt fieri attractionem aeris per pulmonē ad cor, quæ quidē attractio ad duo ordinatur.Primò ad refrigerādum cor,cùm.n.in his animalibus cor ſit valdè calidum,niſi per aerem attractum &emiſſum reciperet refrigerium ſuffocaretur animal,vt videre poteris in Epitome noſtra,ſuper librum de Inſpiratione & Reſpiratione.Secundò ordinatur ad formandam vocem.Nam quando aer trahitur per os & cannam pulmonis ad pulmonem & cor,deinde eadem via remittitur,ad os remiſſus percutitur ad arteriam vocalem & vt ſic percutitur in eo cauſatur vox.Et per hoc quod dicitur,Vox eſt percuſſio reſpirati aeris,differt vox à ſono facto in animali,ſed non per reſpiratum aerem,vt quādo homo manu percutit pectus & per ly Ab anima, diſtinguitur à ſono facto in re inanimata, & per ly In his partibus, denotatur mēbrum percutiens ſiue emittēs aerem inſpiratū, & ꝑ ly Ad arteriā vocalē , denotatur mēbrum percuſſum. Ex his patet quid reſpondendum ſit obiectionibus factis.

Ad primam dicitur, vt dictum eſt ſuprà de ſono , Sicut iſta diffinitio,Sonus eſt motus, intelligenda eſt cauſaliter, ita iſta,Vox eſt percuſſio,id eſt,ex percuſſione cauſata.

Ad ſecundam dico,ꝙ non eſt inconueniens,in formatione vocis aerem fungi vice duorū,ſ.percuſſi & ſubiecti,aut medij in quo recipitur : vox percuſſi quidem,vt expellitur à pulmone & repercutitur ad arteriam vocalem. Subiecti aūt aut medij,vt in quo ex tali percuſſione cauſat vox.nec id contingit ſolùm in voce,ſed etiam in motu baculi ꝑ aerem.Nam quando baculus ducitur velociter ꝑ aerem, aer reſiſtit baculo,&ſe habet vt corpus percuſſum à baculo,& tamē in eodē aere recipitur ſon⁹ fact⁹ ex motu fortì ipſius baculi.Dico ergo ad obiectionem ꝙ non incōuenit aerem habere rationem percuſſi & rationem ſubiecti aut medij.

Ad tertiam dico ꝙ vtrunque eſt verum,ſ.ꝙ attrahitur ab anima & pulmone,ſed ab anima, vt à primo mouente, & à pulmone,vt ab inſtrumento immediato. Et ideo Philoſophus quaſi complectens primum mouens & inſtrumentum dicit ab anima,quę eſt in his partibus.Quod intelligas non præcisè,quoniam in omni parte animati eſt anima.Verùm quantùm ad virtutem motiuam viget prę cipuè in corde& pulmone.

Ad quartam dicitur præcipuè ſm Alber.ꝙ cum grilli & cicadæ careant ſanguine,non faciunt vocem, nec ſuum ſonum formant ore per aerem reſpiratum , ſed frequentatis ictibus percutiēdo aerem exterioré cum diafragmate ſeu parte pectorali:vnde ab obiectionem nego quòd habeant ſonum qui ſit vox,nec habeant arteriam vocalem.

Ad quintam dico ꝙ omnis vox eſt ſignificatiua , ꝙa aut ſignificat ſeipſam ex imaginatione & appetitu formatam ab anima.Niſi.n.homo aut brutum imaginaret aliquid,non formaret vocem vt placet Com.in com.90.vbi inquit,Non omnis ſonus factus ab animali eſt vox,vt ſonus qui fit ſine voluntate apud tuſſim & apud motum linguæ, ſed vox eſt ſonus qui fit cum imaginatione & cum volūtate. Et innuit Ariſtoteles ꝙ iſta actio completur duabus virtutibus animę,quarum vna eſt cōcupiſcibilis,altera imaginatiua.Hęc Com.Ex quibus conſtat ꝙ ſi animal non imaginatur nō ꝑfert vocem,licet poſſit ore facere aliquem ſonum ex motu linguæ.Ex hoc aūt ꝙ imaginatur profert vocem repræſentatiuam rei imaginatæ , quam non eſt neceſſe diſtingui ab ipſa voce.Nam quia imaginor hanc vocem buſ, ideo illam profero, & ſic eſt ſignificatiua ſuiipſius. Aut ſignificat aliquid extra ſe vel præter ipſam, & hoc dupliciter , quia vel naturaliter vt interiectiones & voces brutorum quibus indicant ſuos affectus, vel ad placitum vt termini diuerſorū idiomatum. Dico igitur ꝙ mens Philoſophi fuit omnem vocem eſſe ſignificatiuam ſub hoc diſiuncto,quia vel ſignificat ſeipſam tantùm imaginatam priùs,vel aliquid præter ſeipſam naturaliter, vel ad placitum. Ad obiectionem dico ꝙ Logici non curant de ſignificato vocis quo ſignificat ſeipſam,ſed quo ſignificat aliquid præter ſeipſam, eò ꝙ aſſumit vocem vt ſignum conceptus , & propterea vocem quæ ſolùm ſeipſam ſignificat reputat non ſignificatiuam, non quidem abſolutè,ſed quoniam nihil ſibi deſeruit. Hæc tibi ſufficiant pro diffinitione vocis. De qua tamen aduerte ꝙ Philoſophus non adduxit niſi tria inſtrumenta cauſantia vocem,ſ.pulmonem vel animam exiſtētem in pulmone, & aerem reſpiratum , & arteriam vocalem , quoniam non ꝓſiderat de formatione vocis niſi abſolutè,& illa tria ſufficiunt.In conſideratione autem vocis in particulari, putà dearticulatè vt deſeruit ſermoni additur palatum & lingua & dens & labium,quia ſine his non diuiditur per literas & ſyllabas.Sed de his aliàs tractabitur. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XXXIX.

Num homo habeat peiorem odoratum cæteris animalibus.

Senſum hunc non habemus certum,ſed peiorem quàm in multis animalibus.tex.92.

Homo deterioriſ odoratu, quā multa alia a nimalia quò ad odores cor reſpondẽtes ſapori bus , & quia non percipit tanta diſtantia.

IN hac q.aduerte ꝙ difficultas eius cōſurgit ex eo quòd Commenta. videtur contradicere Philoſopho. Nam in libro ſuo de Senſu & Senſato dicit quòd homo melius diſtinguit differentias ſenſibilium olfactus quàm cætera animalia, impoſſibile eſt aūt ꝙ melius diſtinguat niſi melio rem habeat odoratum.Hoc autem cōtradicit Philoſopho, qui

qui non ſolùm in 2.de Ani.in text.92.dicit nos habere hunc ſenſum peiorem quàm ſit in multis animalibus, ſed etiam in lib.de Senſu &Senſa.in tex.44.dicit naturam ſaporis eſſe nobis manifeſtiorem quàm ſit natura odoris,eò q̃ peiorem habemus odoratum,& hac de cauſa ſpecies odoris non eſ ſe nobis multùm manifeſtas.

Pro reſolutione huius quæſiti præpono duas diſtinctiones,ex quibus manifeſtabitur nullam eſſe repugnantiam inter Philoſophum & Comm.

Prima diſtinctio de odore ſit hæc, Odor dupliciter ſumitur.Primò eſt odor qui ſecundùm ſe eſt delectans vel cõtriſtans odoratũ,dato q̃ non ordinetur ad cibum quærendum vel fugiendum,ſicut odor roſarum & lilij & aromatum.Secundò eſt odor qui ordinatur ad cibum, & correſpondet ſapori,&per huiuſmodi odorem excitantur animalia & homines ad quærendum cibum.Inde videmus animalia viuentia ex venatione & rapacitate venari cibum ex odore,vt canis leporem,catus murem,lupus ouem.

Secũda diſtinctio eſt de meliori aut peiori odoratu.Aduerte igitur q̃ trib. modis poteſt dici odoratus melior vel peior.Primò quia vnus fluit à nobiliori anima ſenſitiua,alter autem à viliori,vt ſi dicatur odoratus leonis melior odoratu canis,quia anima leonis nobilior eſt quã anima canis. Secundò quia vnus percipit plures ſpecies contentas ſub ſuo obiecto,alter autem pauciores,ſicut diceretur intellectus Philoſophi nobilior intellectu ruſtici,quia plures entium ſpecies cognoſcit.Tertiò quia vn⁹ licet tot ſpecies ſui obiecti apprehendat quot alter,tamen perfectiùs &ſub remiſſiori gradu vel à maiori diſtãtia percipit quàm alius. Sicut dicitur viſus in iuuene perfectior quàm in ſene, non quia videat aliquam ſpeciem coloris aut lucidi,quam non videre poteſt ſenex, ſed quia à maiori diſtantia videt, & quia ſub minori gradu,& ſub minori quantitate.

Ex his dico ad quæſitum,q̃homo non habet peioré odoratum cæteris animalibus primo modo,imò habet nobiliorem:quoniã fluit ab anima ſenſitiua humana,quæ non realiter diſtinguitur ab intellectiua,vt determinauimus in lib. 7.Meta.in q.noſtris. Vnde in hoc ſenſu non ſolùm odoratũ, ſed omnes potentias habet homo nobiliores aliis animalibus. Sed aduerte q̃ hæc conſideratio non facit potentiã vt potentiam nobiliorem aut viliorem, ſed potentiam vt res eſt.Nam potentia vt potentia reſpicit obiectum & non ſub iectum in quo eſt,& nobilitas potentiæ debet trahi ab obiecto,aliter non poſſemus ſaluare maiorem perfectionem in viſu aquilæ quàm in viſu hominis.Dico etiam q̃ non habet peiorem odoratum ſecundo modo,imò habet vt ſic perfectiorem,quia poteſt percipere ſpecies odoris 2.modo ſumpti,aliter non alliceretur ad cibum ex odore,ſicut alliciuntur bruta modo ſibi conuenienti,percipit etiam ſpecies odoris primo modo ſumpti, quas non odorat brutum. Non enim curat brutum de odore roſarum aut aromatum quia non deſeruiunt ſuo nutrimento.Patet ergo q̃ homo in hoc ſenſu habet meliorem odoratum, quia non ſolùm tot, ſed & plures ſpecies odoris percipit. Dico tertiò, q̃ ſumendo odoratum in tertio modo, & reſpectu odoris conſiderati ſecundo modo,homo habet peiorem odoratum multis animalibus, quia non percipit odorem in tali gradu remiſſo, nec tanta diſtantia vt multa animalia,ſicut patet de animalibus venatitiis quæ ſubtiliſſimè odorãt & de vulturib.qui per multa ſtadia trahuntur ad odorem cadauerum. Cauſa autem huius in homine communiter aſſignatur indiſpoſitio organi odoratus.Nam cùm odor fundetur in calido & ſicco,vt dicemus 3.neceſſe eſt vt organum odoratus nõ ſit intensè frigidum humidum, vt ſit bene perceptiuum odoris. Inde videmus q̃ multùm reumatizantes quaſi nullum ſentiunt odorem.Cùm autem homo habeat cerebrum valde magnum quod eſt ex ſua complexione frigidum humidum &habeat organũ odoratus propinquum cerebro quę ſunt caruncułæ mamilares, quæ à cerebro recipiunt multas humiditates frigidas,ſequitur q̃ homo habeat naturaliter indiſpoſitum organum odoratus, ex conſequenti non percipit odores niſi in gradu intenſo & à debita diſtantia, hac igitur de cauſa homo non bene odorat.

Ex his declaratur q̃ nulla eſt repugnantia inter Philoſophum&Commentatorem.Nam quando Commentator dicit q̃ homo meliùs diſtinguit differentias odoris,ex conſequenti vt ſic habet meliorem odoratum intendit de odoratu in ſecũdo ſenſu,& quò ad differẽtias odoris primo modo ſumpti. Quando autem dicit Philoſophus quod homo habet peioré odoratum,intendit de odoratu in tertio ſenſu & quò ad differentias odoris ſumpti ſecũdo modo.Cui concordat Commentator in lib.de Senſu &Senſ.Nam poſt quàm dixerat q̃ homo meliùs diſtinguit differentias ſenſibilium olfactus quã cætera animalia,ſtatim ſubiungit, Tamen multa animalia ſentiunt odorem magis à remotis & ſenſibilibus.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XL.

Num homo ſit melioris tactus quàm cætera animalia,& vtrum ex hoc poſſit argui bonitas mentis,non autem ex alio ſenſu.

Secundùm autem tactum differẽter certificat,vnde & prudentiſſimum eſt animalium. Signum autem in genere hominum ſecundum ſenſum hunc ingenioſos eſſe & non ingenioſos,ſecundùm alium autem nullum,tex.94.

IN hac q.tria conſideranda ſunt.Primò ſi homo eſt perfectioris tactus inter cætera animalia. Secundò ſi ex hoc poteſt argui homo ingenioſus. Tertiò ſi poteſt argui idem ex alio ſenſu. *Melioris eſt tactus homo cæteris animalibus, ex quo tantùm ſenſu bõitas mentis indicatur.*

Quantùm ad 1.aduerte,q̃ organum tactus differt ab organis aliorum ſenſuum in hoc,q̃ illa debent eſſe denudata à qualitatib⁹ ſenſibilibus,quarũ ſunt receptiua, vt pupilla debet eſſe ſine colore,miringa ſine ſono,caruncułæ in naribus ſine odore,lingua ſine ſapore. Organum autem tactus &guſtus non vt guſtus,ſed vt quidam tactus,non poteſt eſſe denudatum à qualitatibus tangibilibus ſed ſufficit q̃ ſit denudatum ab excellentiis earum. Conſurgit enim ex qualitatibus tangibilibus redactis ad medium,ſiue ad quoddã temperamentum. Vnde quantò magis in animali huiuſmodi qualitates ſunt contemperatæ tantò magis in eo eſt perfectus tactus.In illo verò animali tales qualitates ſunt perfectius temperatæ cuius compoſitio & mixtio magis reducta eſt ad medium.Hic autem eſt homo,quoniam cùm materia ſit propter formam,qualis eſt forma hominis talis debet eſſe materia in qua recipitur. Conſtat autem animam humanam eſſe nobiliorem formam in his inferioribus, ergo mixtum & complexionatum in quo recipitur debet eſſe non nobiliſſimum inter mixta,aliter anima humana non poſſet exercere nobiliſſimas operationes, quas videmus in corpore humano.In illo ergo animali tactus eſt perfectior cuius corpus eſt magis temperatum, hic autem eſt homo propter nobilitatem formæ,ergo in homine eſt nobilior & certior tactus.Tu tamen aduerte q̃ licet homo vt homo reſpectu aliorum animalium habeat nobiliorem tactum, ita q̃ imperfectiſſimus homo habet nobilioré tactum quocunque bruto quantuncunque perfecto in genere ſuo,tamẽ in hominibus dantur gradus huiuſmodi perfectionis,quoniã complexio humana magnam habet latitudinem in nobilitate,vnde qui habent complexionẽ nobiliorem in quã perfectiùs qualitates primæ contemperatæ ſunt,habent nobiliorem tactum,& qui habent minus nobiliorem,ſic habent & tactum.

Quantùm ad 2.aduerte q̃ non iudicatur homo ingenioſus vel non ingenioſus niſi ex faciliori & certiori & ſubtiliori actione intellectuali tam in practicis quã in ſpeculatiuis.Vnde Architectos dicimus ingenioſos,& Metaphyſicos ingenioſos. Huiuſmodi autem actio non exercetur ab anima niſi in corpore pro hoc ſtatu.Cuius igitur corpus liberiùs & expeditiùs deſeruit animę in tali actione illud nobilius erit.Tale autem eſt quod eſt nobiliùs complexionatum, & hoc eſt quod nobiliorem habet tactum, eò q̃ in eo qualitates primæ reductæ ſunt magis ad medium. Rationabiliter igitur ex bonitate tact⁹ arguitur homo ingenioſus. Vnde dicit Com.in com.94.Complexio conueniens bonitati iſtius ſenſus,conuenit diſcretioni intellectus.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ aliud eſt ſenſum deſeruire intellectui, & ſenſum oſtendere bonitatem intellectus. Nam primum eſt cõmune omni ſenſui, quoniam cùm nihil ſit in intellectu quin prius fuerit in ſenſu & ſi defecerit nobis aliquis ſenſus, neceſſe eſt vt deficiat nobis ſcientia illius ſenſus, omnis ſenſus ſubminiſtrat nobis phantaſma ſui proprij obiecti,à quo virtute intellectus agẽtis poteſt abſtrahi ſpecies intelligibilis,qua actuatus intellectus fertur in cognitionẽ obiecti cuiuſlibet ſenſus. Et inter oẽs ſenſus nobiliùs deſeruiũt viſus & auditus.Viſus quidẽ in ſciẽtia quæ habetur per inuentionẽ,&auditus in ea quę habetur per doctrinam,vt pertractabimus in Prooemio Meta,in quęſt.noſtris.

Secun

Secundum autem conuenit ſoli tactui. Nam non declaratur aliquis q̃ ſit boni intellectus, quia offeruntur ei p ſenſum multa intelligibilia, ſed quia circa illa ordinatè & ſubtiliter negotiatur & veraciter ea intelligit, & de intellectis vera enunciat. Id autem declaratur ſola bonitate tactus, quoniam per ipſum manifeſtatur corpus mixtum nobiliſſima mixtione, qua redditur aptum animæ ad exercendum opera intellectualia, vt ſ. diximus. Et propterea rarò fallit, q̃ qui ſunt boni tactus non ſint ingenioſi, quod non contingit ex bonitate aliorum ſenſuum. Vnde inquit Com. i com. 94. Bonitas diſcretionis non videtur conſequi bonitatem aliorum ſenſuum. Boni enim viſus homo poteſt eſſe indiſcretus & ſimiliter boni auditus, ſed boni tactus ſemper videtur eſſe diſcretus. Bonitas aũt tactus declaratur ex molli carne, & quoniam homo eſt mollioris carnis quàm cætera animalia, ideo ſolus homo eſt ingenioſus, & inter homines qui ſunt duræ carnis reſpectiuè non ſunt ita ingenioſi ſicut illi qui ſunt molles carne. Quod tu intelliges quando talis mollities prouenit ex bona contemperantia miſcibilium, & non ex ſuperabundanti humido, vt prouenit in muliere, quæ potius dicenda eſt laxæ cutis, quam mollis carnis. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XLI.

Num conuenienter nominentur ſpecies odoris nominibus ſpecierum ſaporis.

Eſt autem quemadmodum humor hic quidem dulcis, ille verò amarus, ſic & odores ſunt. tex. 95.

Nominatur odoris ſpecies nomin. ſaporum, q̃ bus aliquomodo correſpondent ac ꝓportionales ſunt.

IN hac q. aduerte q̃ non poteſt reſolui, niſi ſciamus quæ ſint principia odoris, & quomodo generatur & quid ſit. Vt igitur reſoluamus quæſitum, ſic procedemus. Primò declarabuntur principia concurrentia ad generationem odoris. Secundò declarabit modus generationis ſuæ. Tertiò aſſignabitur diffinitio odoris. Quartò declarabitur quo modo ſpecies odoris correſpondent ſpeciebus ſaporis. Quintò ſoluetur dubium.

Quantùm ad 1. aduerte, vt ponit Alber. in lib. de ſenſu & Senſat. Tract. 2. c. 9. ea quæ ſunt principia ſaporis ſunt etiam principia odoris, quoniam odor ſupponit ſaporem in odorabili. Vnde Comm. in lib. de Senſu & Senſat. dicit q̃ materia odoris eſt ſapor, quoniam omne habens odorem habet ſaporem. Tu verò intelliges ſaporẽ eſſe materiam odoris, i. humidum ſaporoſum, de quo dicemus cùm loquemur de ſapore, q̃ eſt humidum aqueum admixtum ſicco. Ad odorẽ igitur concurrunt humidum & ſiccum & calidum, ſicut ad ſaporem. Sed in hoc eſt differentia, q̃ in ſapore prædominatur humidum, in odore autẽ ſiccum. Vnde diſponenda ſunt hęc principia in generatione odoris oppoſito modo quàm in generatione ſaporis. Dicendum ergo ſecundùm B. Th. & Albertum q̃ in ſapore humidum eſt principium paſſiuum, actiuum autem eſt ſiccum terreſtre & calidum decoquens humidum ac permiſcens ſicco terreſti. In odore autem ſiccum eſt paſſiuum, actiuum autem eſt humidum enchimum, id eſt, incorporatũ ſicco, quod idem eſt q̃ humidum ſaporoſum, & calidum reſoluens. Nam calor agens cum humido ſaporoſo reſoluit ſiccum calidum, quod non eſt aliud quàm quidam ſpiritus. Et hic ſpiritus qui eſt pars ignea ſicca reſoluta eſt primum ſubiectum odoris. Vnde Commen. dicit in lib. de Senſu & Senſat. q̃ Philoſophus attribuit odori ſiccitatem & caliditatẽ, quæ fit ex humiditate ſaporoſa.

Quantùm ad 2. ſcilicet quomodo generetur odor, dico q̃ ordine naturæ ſubſequitur ſaporem. Vnde imaginandum eſt quod ex humido aqueo & aereo quando admiſcentur ſicco terreſtri, & quando humidum aqueum decoquitur à calore fit ſapor. Cùm autem ſapor productus eſt tunc calor agẽs in illud humidum ſaporoſum, quod eſt idem cum enchimo reſoluit ex eo ſiccum calidum, quod eſt idem cũ odore, vel primum ſubiectum odoris.

Quantùm ad 3. ſ. quid ſit odor, aduerte q̃ difficile eſt inuenire eius diffinitionem. Nec Philoſophus nec Com. nec Albertus nec B. T. formaliter ipſum diffiniunt. Stantibus tamen principiis prædictis poteſt de eo formari talis diffinitio, Odor eſt impreſſio, id eſt qualitas cauſata ex humido ſaporoſo per calorem reſoluentem, exiſtens ſubiectiuè in ſicco ſubtili calido euaporãte à corpore odorabili. Sed aduerte q̃ ſecundùm B. T. in 2. de Anim. in expoſitione tex. 95. exiſtit ſubiectiuè in ſicco aereo contemperato, ſicut ſapor exiſtit ſubiectiuè in humido aqueo aliqualiter digeſto, ſecundùm autem Albertum exiſtit ſubiectiuè in ſpiritu, i. in parte ignea tamen contemperata, quæ reſoluitur ab humido ſaporoſo. Clariorem non inuenio diffinitionem, nec poteſt à nobis inueſtigari, eò q̃ imperfectum habemus odoratum. Vnde dixit Philoſophus in tex. 92. Et immanifeſtũ nobis eſt quale quid ſit odor, cauſa autem eſt quia ſenſum hunc non habemus certum.

Quantùm ad 4. aduerte aliud mouiſſe Philoſophum in 2. de Ani. in tex. 95. & in lib. de Senſu & Senſato, in tex. 63. ad aſſignandum ſpecies odoris proportionales ſpeciebus ſaporis, & nominare nominibus eiſdem, quibus nominantur ſpecies ſaporis, niſi quia vt dicit Philoſophus in eodem textu, propter id quod non multùm ſunt manifeſti odores ſicut ſapores ab his acceperunt nomina. Et id quidem rõabiliter, q̃m nobis naturale eſt manifeſtare & nominare minus notum per magis notum. Viſum eſt igitur Philoſopho facere ſatis ſi manifeſtaret ſpecies odoris proportionaliter per ſpecies ſaporis, præcipuè cùm cauſetur odor ex humiditate ſaporoſa vt diximus ſ. Tu tamen aduerte q̃ licet ſpecies odorum nominentur nominibus ſpecierum ſaporum, non tamen eſt vniuerſaliter verum q̃ ſpecies odoris correſpondeant in re ſpeciebus ſaporis. Nam licet aliqua habeant ſuauem ſaporem & ſuauem odorem, non omnia ſic ſe habent, imò vt dicit Philoſophus in text. 95. Quædam habent odorem contrarium ſapori, putà ſunt dulcia in ſapore & acuta in odore. Et huius quidem cauſa eſt, quoniam ſapor fundatur in humido aqueo groſſo. Odor autem in ſubtili aereo contemperato ipſi humido aqueo, & in ſicco ſubtili debitè proportionato, quando ergo in corpore eſt bene digeſtum humidum aqueum groſſum & bene temperatum eſt illud ſubtile aereũ, ibi erit dulcis ſapor & dulcis odor. Sed ſi in eodem corpore vnum quidem ſit malè digeſtum, alterum autem bene temperatum, odor non correſpondebit ſapori, quoniam habebit ſaporem acrem, odorem verò dulcem, aut econuerſò. Et quod dicitur de ſaporibus & odoribus extremis intellige tu de mediis. Igitur de ſpecieb. odoris quomodo correſpondeant ſpeciebus ſaporis ſic pertrãſeo. Nam & Alber. in 2. de Ani. in Tract. 3. in c. 24. incepit declarare ſuperficialiter quomodo correſpondeant & quomodo diuerſificentur promittens ſe de his ſufficienter determinaturum in lib. de Senſu & Senſa. ſed nec illic compleuit. Et arbitror id eueniſſe, quoniam nec ipſe potuit id ſufficienter inueſtigare.

Quantùm ad 5. aduerte q̃ videtur eſſe repugnantia in dictis Philoſophi. Nam in 2. de Anim. in tex. 95. facit correſpõdere dulcem ſaporem dulci odori & amarum amaro. In li. autem de Senſu & Senſa. amaro ſapori non facit correſpondere amarum odorem, ſed putridum. Inquit enim, Et amaris ſcilicet ſaporibus proportionales dicat vtique quis putridos, ſcilicet odores. Putridos autem fœtores dicimus.

Ad hoc dicitur q̃ Philoſophus in libr. de Anim. aſſignat correſpondentiam inter ſapores & odores ex parte rei, & ideo amaro ſapori correſpondet amarus odor. In li. autem de Senſu & Senſa. aſſignat correſpõdentiam ex parte offenſionis ſenſus præcipuè humani. Nam ſapor amarus & odor putridus in hoc conueniunt q̃ maximè offendunt nos: ille quidem guſtum, qui eſt ſenſus nutrimenti, quod quidẽ maximè ſaluatur in dulci, eò q̃ benè nutrit, vt dicit Philoſophus in lib. de Senſu & Senſa. Odor autem putridus maximè offendit odoratum humanum, non autem aliorum animalium. Nõ enim fugiunt fœtores niſi ſint corruptiui complexionis. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XLII.

Num odor habeat eſſe reale in medio.

Eſt autem olfactus per medium aerem vt aquam. tex. 97.

Odor eſt in corpore odorifero realiter tantũ, in medio autem intentionaliter tantũ, at in medio ꝓpinquo corporis odorabili intẽtionaliter & realiter.

IN hac q. aduerte, quòd omnes Expoſitores ſuper textũ præpoſitum quærũt, Cùm obiectum priùs recipiatur in medio quam in ſenſu quomodo ſuſcipitur odor in medio, aut realiter, an intẽtionaliter? Et circa hoc inuenio omnes Expoſitores Philoſophi concordes, eò quòd omnes aſſentiunt Com. in 2. de Anima, in com. 97. ſolus Auic. in 6. Naturalium in parte 2. in cap. de Odoratu, videtur aliter ſentire, licet ex difficultate & obſcuritate vix percipi poſſit ſenſus eius. Vt igitur reſoluatur præſens quæſitum ſic procedendũ eſt. Primò recitabitur opin. Auic. Secundò argumentabitur contra eum ex rationibus Comm. Tertiò declarabitur quid tenendum ſit ſecundum Philoſophum. Quartò ſoluetur dubium.

Quan

Quantùm ad 1.aduerte, ꝙ Auic. opinatur à corpore odorifero reſolui vaporem ſubtilem & illum fieri odorem, odoremque illum ſiue vaporem ſubtilem diffundi in aere, & deportari ad organum odoratus. Et ſic non concedit neceſſitatem medij propter receptionem intentionalem obiecti prius quàm deferatur ad ſenſum, imò dicit ipſe, Si ſenſatũ poſſet occurrere ſenſui ſentiretur ſine medio. Quòd autẽ odor pertingẽs ad odoratum ſit realiter diffuſus in medio & non intentionaliter probat ſigno & ratione. Signo quidem, quoniam experimur ꝙ quando frequenter odoramus pomum paulatim extenuatur, & odor adhæret manibus, & remoto pomo adhuc remanet odor in medio, putà in aere clauſo in camera. Quomodo autẽ poſſit realiter diffundi in tanto ſpacio putà per miliare in circuitu, dicit ipſe exemplificans de camphora acutiſſima in odore, ꝙ ſi euaporaremus camphorã adeò ꝙ videretur tota eius ſubſtantia reſoluta, partes illæ reſolutæ diffunderentur vſque ad certum ſpacium, putà 10. cubitorum. Iterum autem illæ partes redderẽtur ſubtiliores actione caloris, qui eſt in medio & ex eis aliquæ aliæ particulæ ſubtiliores præcedentibus euaporarent, quæ in vlteriori ſpacio diffunderentur, & ſic ſpacium duplo maius odoriferum redderent. Et hoc modo non inconuenit odorem realiter diffundi per multum ſpacium. Ratione autem ſic intendit probare intentum. Quando obiectum immutat medium intentionaliter, ſpecies intentionalis ſtatim ceſſat remoto obiecto, vt patet de colore, quo ſublato non remanet ſpecies eius in oculo, nec in ſpeculo, nec in medio. Sed remoto odorabili adhuc remanet odor eius in medio, vt patet ad ſenſum, ergo non immutat medium intentionaliter, ſed realiter.

Quantùm ad 2. aduerte ꝙ Com. in 2. de Ani. in com. 97. reprobat Auic. tribus rationibus, quas intendo hîc formare & defendere. Deinde ſoluam ſignum ſumptum ab Auicenna & rationem eius.

Prima ratio Com. talis eſt, Quædam aues, vt vultures in bello facto in Græcia venerunt per multas dietas, vtpotè per 50. milliaria attractæ ex odore cadauerum ad deuorandum occiſorum corpora, ergo odor cadauerũ non fuit realiter, ſed intentionaliter in tanto ſpacio medio. Antecedẽs quidem acceptatur ex hiſtoriis, conſequentia autẽ probatur, quoniam ſi illa corpora reſoluta fuiſſent in rariſſimum elementum, quale eſt ignis, quo non datur rarius, non potuiſſet ignis ille ad tantam diſtantiam ſphæricè diffundi, ergo multò min⁹ vapor ſubtilis effluẽs à corpore odorifero.

Aduerte ꝙ Auic. conatur hanc rationem ſoluere & dicit ꝙ potuit contingere in illo tempore quo putreſcebant cadauera flare vehementem ventum, qui deportare potuit aliquam partem aeris infectam vſque ad odoratum huiuſmodi auium, & ſic non oportuit illa cadauera rarefieri vltra raritatẽ ignis ad hoc ꝙ deueniat odor realiter ad odoratum illarum auium. Stante. n. caſu de vento flante, non fuit neceſſe ſphæricè diffundi odorem realiter ad tantã diſtantiam, ſed per lineam rectam ſimul cum aere deportari.

Sed hæc ſolutio nulla eſt. Nam ſumpto modico odorabili, putà modico ſulphure, ſi inflammatur à valde remotis ſentitur etiam nullo flante vento, & ſentitur ſphæricè, & tamen conſtat ꝙ ſi ad raritatem ignis deueniret nõ poſſet ad tantam diſtantiam ſphęricè diffundi, ergo ſignum eſt quòd non eſt neceſſe odorem eſſe realiter in medio.

Secunda ratio talis eſt, Dum reſoluitur fumalis euaporatio à corpore odorifero, & recipitur in aere, aut aer cedit aut non, non eſt dicendum ꝙ cedat per totum ſpacium intermedium inter corpus odoriferum & odoratum, vt patet ad ſenſum, aliter animal odorans non reſpiraret, ergo ſi per totum illud ſpacium eſſet fumalis euaporatio duo corpora eſſent ſimul, ſ. ille fumus & aer, conſequens autem eſt impoſſibile. Ergo ſequitur ꝙ cùm per totum illud ſpacium poſſit odor ſentiri nõ eſt in eo realiter, ſed intentionaliter.

Aduerte ꝙ aliqui conantur hanc rõnem ſoluere dicẽtes ꝙ eo modo immiſcet odor aeri, quo immiſcentur vapores eleuati à terra, qñ aũt vapores immiſcentur, nec aer totaliter expellit, nec plura corpora ſunt ſimul. Vñ ſicut naturaliter & realiter cõtingit vapores eleuatos immiſceri aeri p multũ ſpaciũ, putà centũ milliaria, ſic idẽ dicẽdũ eſt de fumali euaporatione ſubtili, quæ eſt odor ſecundũ Auicẽnã.

Sed hæc ſolutio non valet, quia ſpecies obiecti ſenſibilis non multiplicat ſe per medium, ſicut vapores immiſcẽt ſe aeri, nã vbi eſt vapor ibi non eſt aer, aliter duo corpora eſſent ſimul. Non autem eſt neceſſe ꝙ vbi eſt ſpecies odoris ibi non ſit aer, imò ſe compatiuntur vt declarabitur, & ideo ſolutio non valet.

Tertia ratio talis eſt, Simplex corpus vt eſt elementum non recipit qualitates ſecundas ſecundum eſſe reale. Sed odor eſt qualitas ſecunda, vt patet, ergo non recipitur realiter in aere, quod eſt corpus ſimplex, ſed ſe habet vt color cuius ſpecies intentionaliter eſt in medio, & non realiter.

Aduerte quod aliqui ſic reſpondent huic rationi, Conceditur tota ratio, quia nihil cõcludit contra Auicennam. Non enim dicit Auicenna, odorem recipi ſubiectiuè & immediatè in aere, ſed dicit fumalem euaporationem ſubtilem immiſceri aeri, in qua eſt odor.

Sed hæc ſolutio non valet, quia cùm odor ſit accidens, quod eſt paſſibilis qualitas, neceſſe eſt ſi habet eſſe reale in medio ꝙ ſit in aliquo ſubiecto, quæro ergo, Aut eſt in aere, aut in alio corpore, nõ in alio corpore, quia aut expelleret aerem, aut eſſet ſimul cum aere: non poteſt eſſe ſimul, quia plura corpora non ſe compatiuntur ſimul, nec patet ꝙ expellat aerem, ergo eſt immediatè in aere, vt in ſubiecto. Et ſic patet quòd ratio concludit contra Auicennam.

Poſitis rationibus contra Auic. reſpondendum eſt ſigno & rationi ſuæ. Ad ſignum igitur datum de camphora dico ꝙ illa ſecunda reſolutio in partes ſubtiliores non conſtat ſenſui, & ideo non acceptatur à Peripatetico. Ad rationem dico ꝙ maior eſt vera quando medium immutatur ſolùm intentionaliter ſicut accidit in viſione. Non ſic autem eſt in odoratu. Nam vt dicetur 7. medium ſecundùm aliquam diſtantiam immutatur ab odore realiter & intẽtionaliter, eò ꝙ pro tanta diſtantia recipiuntur in aere vapores illi fumales, in quibus vt in cauſa proxima cõtinetur odor. Vltra autem illam diſtantiam odor, qui continetur in illis vaporibus fumoſis, cauſat ſpeciem intentionalem in vlteriori medio vſque ad odoratum.

Et tu aduerte ꝙ Auic. videtur deceptus, quia credidit totum medium realiter immutari ab odore. Nec potuit cadere in mentem eius quomodo idem obiectum poſſit immutare medium mutatione reali & intentionali.

Quantùm autem ad tertium, ſ. quid tenendum ſit ſecundùm Philoſophum, dico ꝙ odor in aliquo eſt realiter tantùm, in aliquo intentionaliter tantùm, in aliquo realiter & intẽtionaliter. Primo modo eſt in corpore odorifero. Nam in tali corpore experimur ꝙ ab eo exit fumalis euaporatio in qua continetur odor, cuius ſignum eſt ꝙ odorabile per emiſſionem odoris paulatim deficcatur. Secũdo modo eſt in medio, vt in aere præcipuè multùm diſtãte ab odoratu. Nam vt dictum eſt per Com. arguentem contra Auic. corpus ſimplex, quale eſt aer, non eſt immediatũ ſuſceptiuum odoris realiter. Tertio modo eſt in medio propinquo corporis odorabili, non quidem immediatè, ſed mediatè, nam aeri propinquo odorabili immiſcentẽ fumales vapores exalantes ab odorabili in quibus odor continetur realiter, qui & ſuam intentionalem ſpeciem cauſat in medio, quo deferatur ad odoratum receptiuum odoris ſine materia. Sic tenendum eſt ſecundùm Philoſophum & Commen.

Quantùm ad 4. aduerte ꝙ cõtra hanc determinationem vr̃ militare rõ ſecunda Com. quam aſſumpſit contra Auicen. Et arguit̃ ſic, Si vapores fumales exalantes ab odorabili immiſcentẽ aeri propinquo odorabili fm aliquem terminum, putà per duos cubitos in circuitu, quæro, Aut ſunt ſimul cũ aere, aut aer cedit. Nõ primò, qa plura corpora eſſent ſimul. Non ſecũdò, qa ſequeretur ꝙ totus aer in circuitu odorabilis expelleret, qd̃ eſt falſum, qm̃ homo exiſtens prope odorabile non poſſet reſpirare: aut igit̃ odor in nulla parte medij eſt realiter nec mediatè, nec immediatè, aut ratio Com. facta contra Auicennam nulla eſt.

Ad hoc dicitur ꝙ terminatio facta bona eſt, nec contra eam militat ratio Com. ſicut militat contra Auic. pro cuius euidentia ſcito, ꝙ ratio Com. pro tanto militat contra Auic. quia ſupponit ꝙ Auic. opinetur illos vapores receptos in aere eſſe continuos vel contiguos adinuicem, ex quo ſequitur, ꝙ neceſſe eſt vel plura corpora eſſe ſimul, vel totum aerem expelli. In determinatione autem quam fecimus, non ſupponimus illos vapores eſſe continuos, nec contiguos, imò inter illos mediare aerem, ita ꝙ non eſt neceſſe aerem cedere niſi pro quanto occupat pars illorum vaporum, & ſic reſpondendo ad argumentum dico quòd nec plura corpora ſunt ſimul, nec aer totaliter cedit, ſed ſolùm pro tanta parte pro quanta occupat vnus ex illis vaporibus, qui dicuntur eſſe corpuſcula parua ſiue ſpirituoſa.

Ex

Ex his igitur aduerte q̃ non habetur pro inconuenienti q̃ ſpecies intentionalis odoris diffundatur continua in toto intermedio ſpacio inter odorabile & odoratum,non autem odor realis, quoniam non poteſt immediatè recipi in elemento puro,nec illa corpora ſpirituoſa poſſunteſſe continua nec contigua,quin totus aer medius inter odorabile & odoratũ expellatur. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XLIII.

Num proprium ſit homini non odorare ſine reſpiratione.

Sed ſine reſpiratione non ſentire proprium eſt hominũ.t.98.

Proprium eſt homini nõ odorare, neq; q̃fectè neque imperfectèſine reſpiratione.

IN hac q.aduerte q̃ difficultas ſtat in hoc,Quod eſt commune omni animali habenti ſanguinem & reſpiranti,nõ eſt proprium homini.Sed non odorare ſine reſpiratione eſt commune omni animali habenti ſanguinem & reſpiranti,vt patet per Comm.in 2.de Ani.com.98.ergo,&c.Vt igitur reſoluatur propoſitum aduerte q̃ alio modo exponitur à Com.tex.præpoſitus, quàm ab Alber.& à B.Th. Nam Com.in com. 98. non exponit eum de ſolis hominibus, ſed de hominibus & animalibus anhelantib.Sic.n. inquit, Hoc verò q̃ homo& alia animalia anhelantia impoſſibile eſt vt olfaciant abſque inſpiratione manifeſtum eſt per ſe. Hæc Com.Vnde aduerte q̃ ſecundùm Com.quando dicit Philoſophus,Proprium eſt hominum, ly Hominum non ſtat pro homine vt homo eſt præcisè,ſed vt reſpirãs eſt.In quo prædicato non diſtinguitur ab aliis animalibus reſpirantibus. Verùm quia & Alber.& B.Th.& Egidius exponunt ly Hominum, vt homo eſt, videndum eſt quomodo ſit proprium hominum cùm id ſit commune omni animali reſpiranti.

Tu igitur aduerte q̃ Alb.in lib.2.de Anima,in Tract.3.in c.26.dicit q̃ odorare nõ ſine reſpiratione eſt proprium hominum,quia conuenit omni homini,ſed non ſoli,conuenit enim aliis animalibus reſpirantibus.Verùm quia illud verè eſt proprium q̃ conuenit omni & ſoli,ideo melius eſt vt ſe quaris intentionem Egidij, quam non negaret B. T. Et ſtat in hoc, Aliqua animalia ſunt quæ nullo modo indigent reſpiratione vt odorent,vt carentia ſanguine,quæ habent organum odoratus diſcoopertum vt viuẽtia in aquis.Aliqua autem animalia ſunt,quę odorant ſine reſpiratione,ſed nõ perfectè, eò q̃ habent organum odoratus aliqualiter coopertum, ſed non tantùm quin aliqualiter odorent etiã non trahendo aerem.Ad hoc autem q̃ perfectè odorent,neceſſe eſt vt reſpirent,quia reſpiratione diſcooperitur in eis organum odoratus. Et hæc ſunt omnia animalia reſpirantia excepto homine.Aliqua autem ſunt,quæ nullo modo odorare poſſunt ſine reſpiratione,eò q̃ habent organum odoratus penitùs coopertum, ita q̃ niſi reſpiratione diſcooperiatur,neque perfectè , neque imperfectè odorare poſſunt. Et hoc eſt proprium hominum, quia conuenit omni & ſoli homini habere organum odoratus omninò coopertũ. Cuius cauſa eſt magnitudo cerebri abũdantis in humiditate & frigiditate,ex quibus tanta prouenit opilatio ad organũ odoratus, q̃ viæ illius ingroſſantur,&ideo niſi homo attrahat aerem per nares nullo modo odorat , quod non contingit in aliis animalibus.Dictum igitur Philoſophi ſic intelligendum eſt,Sine reſpiratione non ſentire, i.non odorare neque perfectè,neque imperfectè proprium eſt hominũ quia vt ſic conuenit omni & ſoli homini &ſemper. Hęc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XLIIII.

Num omnia odorantia per reſpirationem melius odorent quàm quæ odorant ſine reſpiratione.

Videtur autem in hominibus differre hoc ſenſitiuum ad ea, quæ aliorum animalium,ſicut oculi ad ea,quæ durorum oculorum ſunt.tex. 100.

Odorantia per reſpiratiõẽ melius odorãtnõ reſpirantib. quia perfectè, & imperfectè,non quia ſint in meliori diſpoſitione ad odorãdũ.

IN hac q.aduerte q̃difficultas ſtat in dubio quod mouet Com.in com.100.ſuper textum præpoſitum.Quod dubium tale eſt, Non videtur ſimilitudo Philoſophi tenere. Nam in textu præpoſito intẽdit talem ſimilitudinem,Odoratus in reſpirantibus, differt ab odoratu in non reſpirantibus,ſicut viſus in habentibus oculos coopertosdiffert à viſu in non habentibus oculos coopertos,ſed duros, quales ſunt in locuſtis.Tunc Com.ſic ſubſumit, Sed habentia oculos coopertos habent viſum melioré,vt ſupra dixerat Philoſophus, ergo ſi ſimilitudo Philoſophi tenet, odoratus in non reſpirantibus melior & perfectior erit , hoc autem eſt falſum de homine reſpirante , cuius odoratus eſt imperfectior odoratu formicæ & apum , quæ non reſpirant , quoniam carent ſanguine.

Huic dubio reſpondet ipſemet Com.in eodem com.ibi, Sed hoc quod dixit ampliantur venæ,&c. Et reſponſio ſua ſtat in hoc,Illa ſimilitudo nõ fuit poſita à Philoſopho quã tùm ad bonitatem vel defectum odorat⁹, ſed quantùm ad diſpoſitionem organi. Nam ſicut habentia oculos velatos palpebris non vident niſi diſcooperiant oculos , habentia autem oculos duros & diſcoopertos ſtatim vident ſine diſcoopertura,ſic reſpirantia quia habent organum odoratus coopertum non odorant ſaltem perfectè vt animalia bruta,vel nec perfectè nec imperfectè vt homo,niſi per reſpirationem diſcooperiatur.Non reſpirantia autẽ,quia habẽt organum odoratus diſcoopertum odorant etiam perfectè ſine reſpiratione.Nõ ergo debet ſubſumiilla minor quò ad bonitatem ſiue malitiam odoratus, quia eſſet arguere à ſimili in eo quod nõ eſt ſimile.Hæc ſufficiant quò ad ſenſum odoratus.Reliqua aũt quomodo generetur odor & quotuplex ſit , & quomodo proportionantur odores ſaporibus, iam pertractauimus,& præcipuè in lib.de Senſu & Sẽſato.

QVÆSTIO XLV.

Num guſtus ſit quidam tactus.

Guſtabile autem eſt quoddam tangibile.tex.101.& tex. Aristicus dicit,Guſtus autem eſt aliquis tactus.

Guſtus quoadiẽ tiendimo dũ quidẽ tactuseſt, non autẽ formaliter.

IN hac q. aduerte q̃ difficultas ex eo conſurgit q̃ guſtus & tactus ſunt duo ſenſus ſpecificè diſtincti,conſtat autẽ q̃ vna ſpecies nõ prædicatur de altera,cũ opponanẽ diſparatè,& ſint contrariè,vt determinauimus in 10.Meta.ergo hæc prædicatio eſt falſa,Guſtus eſt q̃dam tactus.Vt igitur ſcias qũo põt ſaluari ponemus diſtinctioné, ex qua eliciemus tres concluſiones, deinde mouebiẽ dubiũ & ſoluetur.

Quantũ ad 1.diſtinctio ſit hæc,Hæc prædicatio, Guſtus eſt quidã tactus,põt tripliciter intelligi.Primò q̃ ſit prædicatio ,pportionalis,vel vt aliqui dicũt ſit modalis,vt ſic exponatur,Guſtus eſt quidã tactus, i. Guſtus eſt perceptiuus ſui obiecti,ſicut ſi eſſet quidã tactus.Nã ſicut omnis tactus ſentit obiectum ſuum per medium coniunctũ,quod eſt caro,ita guſtus ſentit obiectũ ſuũ p mediũ coniunctũ,q̃ eſt caro linguæ.Secũdò q̃ ſit prędicatio formalis,ita q̃ tactus prædicetur eſſentialiter de guſtu in primo modo p ſe. Sed hoc dupliciter.Primò q̃ ly Tactus teneaẽ genericè,& prædicetur de guſtu vt prædicatur animal de homine.Secũdò q̃ teneatur ſpecificè, vt facit quintum ſenſum condiſtinctũ contra guſtum,ſicut diſtinguitur odoratus contra guſtum.

Quantùm ad 2.ſit hæc prima concluſio,Si exponatur& teneatur iuxta primum ſenſum,poteſt optimè ſaluari,ſicut &ſaluat B.T.in expoſitione præpoſiti tex.vbi & hoc dubiũ mouet,& ſoluẽs dicit, Guſtus eſt quidam tactus quantùm ad modum ſentiendi, quia ſentit per medium coniunctum ſicut tactus. Eodem modo ſaluat & exponit Com. in com. 101. vbi inquit,Et q.d. Guſtus autem eſt aliquis tactus, cùm comprehendat ſuum ſenſibile non per medium quod ſit corpus extraneum ſicut tactus.

Secunda cõcluſio, Si exponatur ſecundo modo iterum poteſt ſaluari,quoniam ſi guſtus in ſentiendo ſaporem nõ ſentiret humidum,quod eſt quoddam tangibile,non ſentiret ipſum ſaporem.Sapor enim fundatur in humido,vt declarauimus agentes de odore,& magis expreſsè in libr. de Senſu & Senſato.Et quoniam tactus genericè ſumptus prædicatur de tactu apprehenſiuo humidi & ſicci, & de tactu apprehenſiuo calidi & frigidi,ideo cùm guſtus apprehendens ſaporem apprehendat etiam humidũ,poteſt vt ſic dici quidam tactus , ſicut homo quoddam animal. Sed vt ſic non diſtinguitur contra tactũ,ſicut nec ſpecies contra genus & in hoc ſenſu etiam Com. ſaluat eam in com. 101. vbi inquit,Et alio modo dicimus etiam q̃iſte ſenſus eſt aliquis tactus.Corpus. n. in quo exiſtit ſapor non eſt guſtabile niſi ſecundùm q̃ ille ſapor exiſtit in eo humore,cuius proportio ad illum ſaporem eſt ſicut materiæ ad formam. Et ideo iſte ſenſus non comprehendit ſaporem niſi comprehendat humorem,cùm ſit impoſſibile vt denudetur ab eo,& comprehendere humorem eſt aliquid tangere.Vnde iſte ſenſus videtur aliquis tactus.Hæc Commentator.

Tertia concluſio, Si exponatur tertio modo non poteſt ſaluari,qm̃ qualis eſt proportio inter obiecta,talis eſt inter potentias.Sed obiectum formale tactus nõ prædicatur formaliter de obiecto guſtus vt guſtus eſt , nam hæc eſt falſa, Sapor eſt caliditas vel frigiditas vel humiditas vel ſiccitas quoniam nulla qualitas ſecunda eſt aliqua primarum qualitatum niſi radicaliter,quia fundatur in primis vtpatet ex quarto Meteororum. Ergo hæc eſt falſa formaliter , Guſtus

ſtus diſcretiuus ſaporum eſt tactus, vt diſcretiuus primarũ qualitatum. Et ſic B.T. & Egidius ſuper tex. 101. tenent eam eſſe falſam, & in hoc ſenſu argumentum factum in principio quæſtionis concludit.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ ſecunda concluſio videtur cõtradicere tertiæ. Dictum eſt enim in ſecunda concluſione q̃ guſtus non ſentit ſaporem niſi ſentiat humidũ, ergo guſtus vt diſcretiuus ſaporum eſt quidam tactus vt diſcretiuus primarum qualitatum, cuius oppoſitum dictum eſt in tertia concluſione.

Ad hoc dicitur, q̃ in tertio modo conſiderare debemus guſtum & tactum quò ad primariam immutationé, quam patiuntur à ſuis obiectis, falſum eſt autem q̃ guſtus vt cognoſcitiuus ſaporis, immutetur primò ab humido, ſed conſequenter, pro quanto in humido radicatur ſapor. Quia ergo guſtus vt guſtus immutatur primò à ſapore, tactus autem vt tactus primò à qualitatibus primis, ideo ſunt condiſtincti vt duo ſenſus, nec vnus prædicatur de altero. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XLVI.

Num dulce & amarum ſint extremi ſapores.

Species autem humorum ſicut & in coloribus ſimplices quidem contrariæ ſunt, ſicut dulce & amarum. textu 105.

Dulce & amarum extremos ſapores eſſe probatur.

IN hac q. inuenio duas vias, vna eſt Philoſophi, altera Galeni. Philoſophus & Commentator, & omnes ſequentes viam Philoſophi tenent dulce & amarum eſſe extremos ſapores. Galenus autem tenet non dulce & amarum, ſed acutum & ponticum eſſe extremos ſapores. Vt autem reſoluamus quæſitum in via Philoſophi. Primò declarãdum eſt fundamentum huius diuerſitatis. Secundò pertractabitur via Philoſophi. Tertiò via Galeni & arguetur contra eam, vt arguit Commentator. Quartò gratia exercitij ſoluentur rationes Commentatoris contra Galenum, vt ſcias quòd præſens quæſitum pro vtraque parte ſuſtentabile eſt. Vltimò ſoluemus dubium.

Quantùm ad 1. aduerte q̃ fundamentum huius diuerſitatis ſumitur ex eo q̃ cùm ad generationem ſaporis concurrãt caliditas, frigiditas, humiditas & ſiccitas, vt declaratum eſt ſuprà, & etiam in libro de Senſu & Senſato, contrarietas & extrema ſaporum videntur poſſe aſſignari non ſolùm penes humidum & ſiccum, ſed etiam penes calidum & frigidum, vt dicamus illos ſapores eſſe extremos, in quorum vno maximè dominatur caliditas, in altero autem frigiditas. Vel in quorum vno maximè dominatur humiditas non abſolutè, ſed bene digeſta à calido, & non conſumpta, in altero autem maximè dominatur ſiccitas non abſolutè, ſed per cõſumptionem humiditatis factam à calido potiùs adurente quam decoquente.

Quantùm ad 2. aduerte q̃ Ariſtoteles & Comm. in com. 105. & B. Th. ſuper libr. de Senſu & Senſato in lect. 11. tenent quòd penes humiditatem & ſiccitatem aſſignandi ſunt extremi ſapores. Et ratio eorum præcipua eſt, quia ſapor propinquius conſequitur humidum quàm calidum, eò q̃ humidum aliqualiter paſſum à ſicco & calido eſt materia ſaporis. Idem dicit Comm. in comm. 105. vbi inquit, Et videtur quòd ſapor magis ſequitur humidum & ſiccum quàm calidum & frigidum. Et ex hoc fundamento dicunt quòd extremi ſapores ſunt dulce & amarum, eò quòd in dulci eſt maximè de humiditate non abſolutè, ſed optimè decocta, & bene commixta cum ſicco proportionali. In amaro autem eſt minimum de humiditate, eò quòd eſt cõſumpta forti actione caloris, & prædominatur ſiccitas. Quomodo autem inter amarũ & dulce ordinentur medij ſapores ſecundùm Philoſophum patet in lib. de Senſu & Senſato tex. 54. Quod vt tibi manifeſtum ſit declarabimus quomodo & quando generatur ſapor amarus & quando dulcis, deinde quando & quomodo ordinatè generantur medij ſapores reſpicientes dulcem & declinantes ab eo. Deinde quando & quomodo generantur medij ſapores reſpicientes amarum & declinantes ab eo, & ſic habebis ſummam & ordinem ſaporum ſecundùm viam Peripateticam.

Tu igitur aduerte q̃ ſapor dulcis generatur quando calor temperatus ſuauiter decoquit humidum non conſumẽdo ipſum, ſed ſubtiliando quaſi reducens ad humidum aereum quod eſt ſubtile, & bene commiſcẽdo ſicco terreſtri. Vnde dulcia ſunt ſubtilis ſubſtantiæ, & leuia & optimi nutrimenti, ſicut dicit Philoſophus in libr. de Senſu & Senſato in tex. 53. quod omnia nutriuntur dulci ſimplici aut mixto. Sapor autem amarus generatur, quãdo calor intenſus obtinet ſuper humidum conſumendo potiùs quàm decoquendo & ſubtiliando, vnde ſiccum remanet aduſtum, & hac de cauſa amara ſunt calida & ſicca & multùm terreſtria, vnde & Com. dicit in libro de Senſu & Senſato, Amaritudo attribuitur caliditati & ſiccitati. Medij autem ſapores generantur ſecundùm quòd magis vel minus decoquitur humidum, aut conſumitur. Vnde aduerte q̃ ſecundùm quòd magis vel minus decoquitur humidum ſine conſumptione ſic multiplicantur ſapores medij reſpicientes ſaporem dulcem & declinantes ab eo, ſecundum autem q̃ humidum magis aut minus conſumitur à calido intenſo multiplicantur ſapores medij reſpicientes amarum à quo declinant. Sequendo igitur hæc fundamenta ordinandi ſunt medij ſapores, vt innuit Philoſophus in libro de Senſu & Senſato, in tex. 55. hoc modo,

Dulcis) Pinguis vel vnctuoſus immediatè ſequitur
Pinguis) ad dulcem. Conuenit enim cum dulci in perfe
Ponticus) cta digeſtione humidi à calido tẽperato facta.
Auſterus) Sed diſconuenit in ſicco terreſtri. Nam in dul-
Stipticus) ci ſiccum terreſtre non tenet humidum ita cõ-
Acutus) cathenatum ſicut in pingui & vnctuoſo. Et hoc
Salſus) indicat ſua viſcoſitas quæ eſt quaſi concathe-
Amarus) natio partium humidarũ per ſiccum bene cõmixtum, vt dictum eſt in 4. Meteoro.

Salſus immediatè ſequitur amarum. Conueniunt enim in humido conſumpto ex intẽſo calore, & in ſicco aduſto. Diſconueniunt autem, quia in amaro eſt maior cõſumptio humidi, vt declarat B.T. in lib. de Senſu & Senſato, in expoſitione tex. 55. Vnde & Albertus dicit quòd non differunt niſi per maiorem & minorem conſumptionem humidi.

Ex parte dulcis ad pinguem ſequitur ponticus, i. mordicatiuus. Ad ponticum ſequitur auſterus, id eſt acris. Et iſti duo cauſantur non ex cõſumptione humidi, ſed ex indigeſtione eius, eò q̃ calor debilis eſt, qui eſt cauſa indigeſtionis, vt dr̃ in 4. Meteoro. Differunt tamen in hoc vt dicit Alber. Ponticus cauſatur ex multo terreſtri, quod propter defectum caloris non eſt ſubtiliatum. Auſterus autem cauſatur ex calido alterante ſiccum, quod alteratum alterat humidum, ſed non perfectè decoquitur. Vnde fructus ante maturitatem habent ſaporem auſterum, id eſt acrem.

Ad auſterum ſequitur ſtipticus, qui eſt multi terreſtris, & magnæ ſiccitatis. Sed plus habet de calido digerente. Nam quædam etiam matura ſunt ſtiptica, vt fructus ſorbæ, & ſemen mirti.

Ad ſtipticum ſequit̃ acutus, qui ſe tenet magis ex parte ſalſi, non quidem propter conſumptionem humidi, ſed propter intenſum calorem non comburentem, ſed acuentem ſiccum terreſtre. Et iſte ſapor ineſt calidis multùm virtualibus, vt piperi, raphano, aleo, zinziberio, ſinapi.

Sed videt̃ Philoſophus diminutus, non. n. poſuit acetoſum, qui tamen vr̃ ab aliis diſtinctus, vt guſtu diſcernimus.

Ad hoc dicitur ſecundùm B. Th. quòd non diſtinguitur ab auſtero, vnde ipſe exponit auſterum, id eſt acetoſum. Si tamen id nõ placet, quia videtur repugnare ſenſui guſtus, dicere potes cum Alberto q̃ differunt in hoc, quia auſterũ eſt ante completam digeſtionem. Acetoſum eſt poſtquàm ex acutis aut euaporabilibus humidis euaporarunt partes ſubtiles calidæ, vt ex vino, vnde acetum eſt frigidæ ſubſtantiæ licet ſit acutæ actionis. Dico ergo q̃ quò ad humidum & defectum calidi non diſtinguuntur. Diſtinguuntur autem in hoc ſolùm, quòd auſterum dicit defectum calidi ante completam digeſtionem. Acetoſum autem dicit defectum calidi per euaporationem poſt completam digeſtionem & maturationem. Vnde q̃a conueniunt in defectu calidi, Philoſophus non curauit eos diſtinguere. Hæc dicta ſint de extremis & mediis ſaporibus quantùm mihi occurrere potuit in via Philoſophi, & ſequentium eum.

Quantùm ad tertium aduerte q̃ Galenus, vt Commentator refert in ſecundo de Anima, in comm. 105. tenet penes calidum & frigidũ in extremo debere aſſignari extremos ſapores. Vnde apud ipſum acutum ex parte calidi, & ponticum ex parte frigidi ſunt extremi ſapores. Et vt habeas vniuerſalem ordinationem ſaporum ſecundùm mentem Galeni aduerte quòd corpus ſaporoſum diſtinguitur in tria: quia vel eſt complexione calidum, vel complexione frigidum, vel temperatum inter calidum & frigidum: ſi eſt complexione calidum, hoc tripliciter, quia vel eſt ſubtilis ſubſtãtiæ, vel groſſæ, vel mediæ. Si ſubtilis, eiꝰ ſapor eſt acu-

tus,& eſt extremus ex latere calidi.Si groſſæ,eius ſapor eſt amarus. Si mediæ eius ſapor eſt ſalſus. Si eſt complexione frigidum,hoc tripliciter, quia vel eſt ſubſtantiæ groſſæ,vel ſubſtantiæ ſubtilis,vel ſubſtantiæ mediæ.Si groſſæ, eius ſapor eſt ponticus,qui eſt extremus ex latere frigidi. Si ſubtilis,eius ſapor eſt acetoſus.Si mediæ, eius ſapor eſt ſtipticus.Si verò corpus eſt temperatum inter calidum & frigidum,hoc poteſt eſſe tripliciter,quia vel eſt ſubſtantiæ ſubtilis,& ſic eius ſapor eſt pinguis vel vnctuoſus:vel eſt ſubſtantiæ groſſæ,& ſic eius ſapor eſt dulcis:vel eſt ſubſtantiæ mediæ, & ſic eius ſapor eſt inſipidus, vt eſt in albumine oui. Et ſic patet quòd apud Galenum, ſapores ſunt nouem ſpecie diſtincti. Tres ex dominio calidi. Tres ex dominio frigidi.Tres ex contemperamento.

Aduerte quòd opinio Galeni non placet Com. nam in ſecundo de Anima com. 105. arguit contra eum tripliciter. Primò ibi,Et ſi nos conceſſerimus,&c.Et intendit talem ratione, Si opinio Galeni eſſet vera ſequeretur q̃ idem ſapor in ſpecie, putà amaritudo non poſſet cauſari aliquãdo ex prædominio caloris,aliquando ex prædominio frigiditatis.Sed hoc eſt falſum,ergo,&c.Cõſequentia patet, quia ſecundùm Galenũ,amaritudo ſe tenet ex latere caliditatis prædominantis,ſicut põticitas ex latere frigiditatis prędominantis,ergo nec amaritudo poterit ſequi dominium frigiditatis,nec ponticitas dominium caliditatis.

Quòd autem conſequens ſit falſum, Commentator ſic probat, Sicut albedo aliquãdo cauſatur ex caliditate vt in calce & oſſe combuſto,aliquando ex frigiditate vt in niue & pruina. Sic amaritudo & dulcedo. Vnde in quibuſdam fructibus non maturis inuenitur amaritudo, vt in perſicis, & illa ſequitur frigiditatem,eò q̃ calor decoquens nondũ obtinuit ſuper frigiditatem in humido indigeſto, in rebus autem combuſtis, vt in pane aduſto & in vrina eſt amaritudo,quę ſecuta eſt ad caliditatem potiùs conſumentem,quã decoquentem humidum. Similiter dulcedo aliquando ſequitur caliditatem, vt patet in quibuſdam fructibus, qui cùm ſunt maturi ſunt amari, & tamen in principio antequàm calor decoquens obtineat ſuper frigiditatẽ ſunt veluti dulces. Aliquando autem ſequitur caliditatem vt in melle,quod eſt calidum à prædominio.

Secundò ibi, Et ſignum eius,&c.Et intendit talem rationem, Ex eo q̃ aliquod corpus non transfertur de albedine in nigredinem,niſi trãſeat per medios colores,aut omnes, aut aliquos,arguimus quòd albedo & nigredo ſunt extremi colores.Ergo à ſimili cùm videamus quòd fructus plantarum non tranſeunt ab amaritudine ad dulcedinem, nec econuersò niſi per medios ſapores debemus arguere dulce & amarum eſſe extremos ſapores.

Tertiò ibi,Et ſi conceſſerimus q̃ omne dulce eſt calidũ, &c.Et hæc ratio eſt quaſi ſolutiua experimenti,quod ponebat Galenus, Qui dicit omne dulce & omne amarum eſſe calidum,eò q̃ inducunt ſemper calorem in corpore humano. Huic quaſi reſpondens Commentator inquit, Licet amarum ſit calidum reſpectu humani corporis, quoniam ipſum calefacit,non tamen iudicandum eſt eſſe calidũ ſimpliciter & ex natura ſua.Quod enim calefacit hominẽ poteſt infrigidare leonem,& econuersò.Vnde breuiter dicẽdum eſt,q̃ ſi aliquid eſt in reſpectu tale,non eſt ſimpliciter tale ex ſe,ſicut granum fabæ eſt magnum reſpectu milij,nõ tamen abſolutè. Nam reſpectu montis eſt quid paruum. Iſtæ ſunt rationes quas intendit Comm.contra Galenum.

Quantùm ad 4.aduerte q̃ rationes inductæ à Com.contra Galennm non demonſtrant. Vnde ſi diſputatiuè velles ſuſtinere Galenum,poteris eas ſoluere vt Medici ſoluunt.

Ad primam ergo dicunt Medici, q̃ amaritudo ſemper ſequitur calidum à prædominio, & dulcedo calidum temperatum,& non negant quòd fructus non maturi ſint amari ſimpliciter, imò pontici vel ſtiptici. Similiter negant quod aliqui fructus antequam calor decoquens obtineat ſuper frigiditatẽ ſint dulces, imò dicendi ſunt inſipidi propter aquoſum indigeſtum.

Ad ſecundam dicunt q̃ vtique probat amarum & dulce non eſſe ſapores immediatos,quoniam conſtat quòd habent medios ſapores,non tamen ſequitur quòd ſint ſimpliciter extremi.Aliter eodem modo probaretur croceum & viride eſſe colores extremos,quoniam inter eos mediat rubeum & puniceum.

Ad tertium ſecundũ doctrinam Galeni eſt facilis reſpõſio. Nam ipſe poſuit complexionẽ hominis temperati eſſe medium in tota latitudine complexionum, & per conſequens in ordine ad illam cætera habent graduari & menſurari, ita quòd omne calefaciens, vel infrigidans hominẽ iudicandum eſt ex natura ſua,& non ſolùm in reſpectu calidum vel frigidum.

Quantùm ad vltimum aduerte q̃ B. T.in 2.de Anima in expoſitione tex.105.videtur eſſe contrarius Com.&ſibiipſi. Nam in libro de Senſu & Senſato tenet cum Com.q̃ ſapores extremi non ſunt aſſignandi penes proportionem calidi & frigidi, vt voluit Galenus, ſed penes proportionem humidi & ſicci,vt ſuprà declarauimus.In libro autem 2.de Anima, in expoſitione text.105.negat vtrunque, & dicit q̃ maxima diſtantia inter ſapores ſumenda eſt,ſecundùm ordinem ad guſtum prout natus eſt immutari à ſapore, vel cum horrore vel cum ſuauitate. Conſtat autem quòd maxima diſtantia & contrarietas in ſaporibus non eſt niſi inter extremos ſapores,ergo,&c.

Ad hoc dẽ q̃ ſapores dupliciter conſideranẽ.Primò quò ad naturas ſuas. Secundò vt guſtabiles ſunt. Primo modo conſiderantur in lib.de Senſu & Senſato.Secundo autẽ modo in lib.de Anima.Vnde diximus ſuprà quòd hîc non conſiderantur ſenſibilia obiecta niſi vt immutatiua ſenſuum. Dico ergo q̃ ſapores ſecundùm naturam ſuam conſiderati debent accipi extremi penes humiditatem & ſiccitatẽ, modo quo ſuprà expoſuimus,ſecundùm autem q̃ guſtabiles ſunt debent accipi extremi penes horrorem & ſuauitatem,vt dicanẽ extremi ſapores, quorum vnus maximè delectat guſtum, alter autem maximè horrorem inducit. Et quoniam Com.in com.105. & B.T.in lib.de Senſu & Senſato conſiderauerunt ſapores in primo modo.Et B. T.in hoc 2.deAnima conſiderauit eos ſecundo modo,ideo ceſſat omnis repugnantia. Et hæc ſufficiant de guſtu & guſtabili. Reliqua enim quæ ad ſapores ſpectãt iam pertractata ſunt in libro de Senſu & Senſato.

QVÆSTIO XLVII.

Vtrùm tactus ſit vnus,vel plures ſenſus.

Habet autem dubitationẽ,vtrũ plures ſint aut vnus.te.106.

IN hac q. vt habeatur plena reſolutio ſic procedendum eſt. Primò ponentur quædam diſtinctiones de vnitate ſenſus & obiecti & ſubiecti. Secundò ex his diſtinctionibus ponentur concluſiones reſponſiuæ. Tertiò remouebuntur duo dubia.

Tactus à parte obiecti forma liter ac materialiter vnus eſt,& ſimiliter materiali vnitate ſui organi vnus eſt, nõ autem formali.

Quantùm ad 1. ſit hæc prima diſtinctio, Vnitas ſenſus poteſt eſſe generica & ſpecifica. Nullꝰ dubitat quin ſenſus tactus ſit vnus ſenſus genere, eò q̃ in eo ſeruatur vnus modus ſentiendi qui eſt per medium intrinſecum, qui modus ſeruatur in omni tactu. Sed dubium eſt de vnitate ſpecifica.Nam conſtat quòd viſus vt viſus, eſt vnus ſenſus ſpecie propter vnicam rationem formalem ſui obiecti,quæ eſt immutare ſenſum & medium purè intẽtionaliter, & propter vnam primam contrarietatem repertam in ſuo obiecto,putà inter album & nigrum. In ſenſu autem tactus, ex parte obiecti inueniuntur duæ primæ contrarietates. Vna calidi & frigidi altera humidi & ſicci, & ideo meritò dubitatur ſi tactus eſt vnus ſpecie vel plures.

Secunda diſtinctio, Vnitas ſenſus poteſt attendi vel ex parte generis ſubiecti,id eſt organi in quo radicat vt ſi dicatur q̃viſus eſt vnus ſenſus,quia habet vnum organum in quocunque inueniatur,ſcilicet pupillam.Vel ex parte generis obiecti quod reſpicitur à ſenſu,vt auditus eſt vnus ſenſus propter vnitatem ſui generis obiecti quod eſt ſonus.

Tertia diſtinctio,Vnitas obiecti eſt duplex,quædam materialis quædam formalis.Vnitas materialis eſt quando omnes ſpecies contentæ ſub tali obiecto poſſunt ineſſe eidem ſaltem ſub gradibus remiſſis, formalis eſt quando omnes ſpecies talis obiecti continentur ſub vno genere proximo, in quo tantùm vna prima contrarietas inuenitur,vt declarauimus in libr.10 Metaphyſicæ.

Quarta diſtinctio,Vnitas organi eſt duplex,ſ.materialis & formalis. Vnitas materialis eſt qñ eſt vna numero ſubſtãtia organi,nec diuerſificatur in plures, & per illam omnis ſpecies obiecti proprij à ſenſu percipit.Vnitas formalis eſt quando non ſolùm eſt vna numero ſubſtãtia organi, ſed & per eandem diſpoſitionem ſentitur à ſenſu omnis ſpecies ſui proprij obiecti. Quod ſi per vnam diſpoſitionem ſentit vna ſpecies, & per aliam alia, tunc dicetur organum eſſe vnum materialiter ſiue ſubſtantialiter,ſed non formaliter.

Quantùm ad ſecundum,ſit hæc prima concluſio reſponſiua,Tactꝰ eſt vnus ſenſus vnitate materiali ſui obiecti.Hęc

ſic

ſic manifeſtatur, Dictum eſt in tertia diſtinctione ꝙ vnitas materialis obiecti eſt quando omnes ſpecies talis obiecti poſſunt ineſſe eidem ſaltem ſub gradibus remiſſis. Sed omnes qualitates tangibiles cõueniunt in vno ſubiecto ſecundùm gradus remiſſos, id eſt in vno compoſito elementato, vt declaratum eſt in 2. de Generatione, ergo prout ſic conueniunt habent vnitatem materialem, & à tali vnitate pót dici tactus eſſe vn⁹ ſenſus vnitate materiali ſumpta ex parte ſubiecti, in quo qualitates tangibiles conueniunt vt dictum eſt ſaltem in gradibus remiſſis. Et aduerte quòd B.T. in 2. de Anima in expoſitione tex. 108. declarans quomodo tactus eſt vnus vel plures ſenſus acceptat hunc modum vnitatis, determinans quòd tactus eſt plures ſenſus formaliter, ſed vnus ſubiecto, prout, ſcilicet ſenſus tactus eſt diſcretiuus qualitatum tangibilium quæ conueniunt in conſiſtentia vnius corporis compoſiti naturalis.

Secunda concluſio, Tactus non eſt vnus vnitate formali ſui obiecti. Hanc intendit ſic probare Philoſophus, Senſus qui eſt vnus formaliter, eſt vnius primæ contrarietatis, ad quam reducũtur aliæ contrarietates ſi quæ ſunt in illo genere, & exẽplificat in tex. 107. de viſu qui primò eſt albi & nigri, & de auditu qui primò eſt grauis & acuti ſoni, & de guſtu qui primò eſt dulcis & amari ſaporis. Sed tactus non eſt vnius primæ contrarietatis ſed plurium quarũ vna non reducit ad aliã. Non enim contrarietas calidi & frigidi reducitur ad contrarietatem humidi & ſicci, habent enim oppoſitionem adinuicem, eò ꝙ duę ſunt actiuæ, ſ. caliditas & frigiditas & duæ aliæ paſſiuæ, vt declaratũ eſt in 2. de Generat. ergo tactus non eſt vnus vnitate formali ſui obiecti.

Et aduerte ꝙ Com. in 2. de Anima in com. 108. aliter probat dictam concluſionem ibi, Vnde neceſſe eſt, &c. Et intẽdit ſic arguere, Senſus qui eſt formaliter vnus eſt vnius obiecti quod prædicatur vniuocè de ſuis inferioribus cõprehenſibilibus à ſenſu. Sed ad calidum & frigidum humidum & ſiccum, graue & leue, quæ ſunt comprehenſibilia tactu nullum eſt ſuperius vniuocè dictũ. Nam quale quod de eis prædicatur, nõ dicitur vniuocè, quoniam frigidum & calidum, humidum & ſiccũ, ſunt in prædicamento qualitatis, graue autẽ & leue in prædicamento ſubſtantiæ, ergo, &c.

Hæc ratio habet inſtantias. Primò quia non ſeruat vera vniuocatio niſi in ſpecie ſpecialiſſima, vt declaratum eſt in 7. Phy. ex hac ergo ratione Com. nullus ſenſus eſſet formaliter vnus, quoniam obiectum ſuum eſt genus, vt color, odor, ſonus, ſapor, & inquantùm genus non prædicatur ſimpliciter vniuocè. Latent enim iuxta genera æquocationes, ergo, &c. Secũdò quia falſum eſt grauia & leuia eſſe in prędicamento ſubſtãtiæ, aliter eſſent formæ ſubſtãtiales, & ſic non eſſent per ſe ſenſibiles, qm̃ nulla ſubſtantia vt ſubſtantia eſt per ſe ſenſibilis, ergo nõ eſt admittẽda ratio Com. Si tñ aliquo modo ſuſtinere volueris eam, vide Egidium in 2. de Anima in expoſitione tex. 108. & eſt ſua prima dubitatio.

Tertia cõcluſio, Tactus eſt vnus ſenſus vnitate materiali ſui organi, probat, Nã per experientiã cognoſcim⁹ ꝙ quacũque parte corporis ſentiamus calidũ & frigidũ, eadem ſentimus humidũ & ſiccũ. Siue ergo organum tactus ſit caro, ſiue neruus, ſiue cor (nam de hoc formabimus ſequentẽ quæſtionem) patet ꝙ omnes tangibiles qualitates ſentiunt ab vno organo, quod eſt vnum vnitate numerali, ergo, &c.

Quarta concluſio, Tactus non eſt vnus vnitate formali ſui organi. Hæc concluſio fundat ſuper dictum Commentatoris in 2. de Anima in com. 107. vbi inquit, Vnũ inſtrumentum non eſt niſi vnius virtutis. Conſtat autẽ apud Philoſophũ ꝙ tactus non eſt vna virtus ſenſitiua ſimpliciter. Et tamen habet vnum organum numero, quoniam eodẽ neruo & eadem parte corporis ſentimus omnes qualitates tangibiles. Vt ergo pluribus ſenſibus tactus correſpondeant plura organa, dicendum ꝙ vnus neruus numero ſecundùm vnam diſpoſitionem ſentit calidum & frigidum & ſecundũ aliam humidum & ſiccum: & ſic organum tactus licet ſit vnum ſubſtantialiter, tamen diuerſificatur formaliter. Patet ergo quomodo tactus eſt vnus & plures ſenſus.

Quantùm ad 3. aduerte ꝙ contra determinata duo præcipuè inſurgunt dubia. Primum eſt, Si tactus eſt plures ſenſus formaliter, ita ꝙ diſtinguatur ſpecie tactiua virtus qua tangimus calidum & frigidum, à tactiua qua tangimus humidum & ſiccum, dubitatur quot ſunt iſtę virtutes tactiuę diſtinctæ ſpecie, an tantum duæ, vel plures.

Reſpondetur in hoc non mueniuntur Doctores concordes. Nam B.T. non expreſſit niſi duas. Vnam calidi & frigidi, alterã humidi & ſicci. Idem tenere videt Egid. in expoſitione tex. 107. in ſua 3. q. vbi declarat alias qualitates tangibiles reduci ad motum & figurã, vt ad ſenſibilia cõmunia. Licet tu poſſis ſuſtinere, ꝙ durum & molle, aſperum & lene reducuntur ad humidum & ſiccum, & ſic ſentiuntur eo tactu qui eſt humidi & ſicci. Nam durum reſiſtens tãgenti declinat ad ſiccum, molle autem cedens declinat ad humidum. Aſperum in pluribus ſuis partibus reſiſtens tangenti eſt aliquid ſicci. Et lene quod ſe habet oppoſito modo eſt aliquid humidi. Similiter Com. in com. 107. videtur non ponere niſi duos prædictos tactus licet aliqui ſibi attribuant ꝙ ponit tertium, ſcilicet tactum grauis & leuis. Solus Auicenna in 6. Naturalium, in c. de Tactu videtur ponere duos alios tactus diſtinctos ſpecie à prędictis, ſcilicet tactum diſcontinuitatis & continuitatis, ſiue diſſolutionis & conſolidationis quæ non proueniunt ex calido, aut frigido regulariter, ſed ex verbere aut alio læſiuo extrinſeco. Itẽ addit tactum ſecundum voluptatem Veneris. Aliqui tenent idẽ de tactu quò ad voluptatem comeſtiõis & potationis. Sed hoc non eſt neceſſe, quoniam vt inquit Alber. in 2. de Anima, Trac. 3. c. 29. q. a delectatio cibi eſt calidi & ſicci, prout reſpondet fami, & delectatio potus eſt humidi & frigidi, prout reſpondet ſiti. Verùm quia in his penè nullam certitudinem habemus, ideo ſequere quem volueris.

Secundum dubium eſt, quia communiter tenetur ſenſus exteriores eſſe tantùm quinque, quod non ſtat cum pluralitate tactuum.

Reſpondetur, Non eſt neceſſe æqualem vnitatem ſeruari in omni ſenſu. Nã ſufficit ꝙ ſeruetur vnitas formalis vel materialis. Et quoniam in tactu ſeruatur ſaltem vnitas materialis obiecti & organi vt declarauimus ſuprà, ideo poteſt dici vnus ſenſus. Et hoc ſufficit ad ſeruandum determinatum & famoſum numerum ſenſuum exteriorum. Hęc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO XLVIII.

Num ſit organum in tactu.

Vtrùm autẽ eſt ſenſitiuũ intus, aut nõ, ſed mox caro. te. 109.

IN hac q. aduerte quòd magna eſt diuerſitas opinionum in hoc propter rei ineuidẽtiam. Inuenio autem quatuor præcipuas opiniones.

Neruus magis quàm caro, vel caro neruoſa, vel cor eſt organũ ſenſus tactus.

Prima fuit ipſius Philoſophi in libro de Animalib⁹, qui dixit carnem eſſe organũ in tactu. Quam opinionem etiam aliqui moderni Thomiſtæ ſcribentes ſuper hũc librum tenent. Et tamen patet ꝙ Philoſophus hîc, in tex. 109. expreſsè negat, & vult eam eſſe medium. Idem tenet B.T. in expoſitione eiuſdem textus. Idem tenet Com. in com. 108. vbi excuſat Ariſtotelem quare tenuit contrarium in libro de Animalibus. Et verba ſua ſunt hæc, Et ideo oportet opinari qđ velit Ariſtoteles ꝙ ſenſus tactus eſt plus quàm vnus, & ꝙ caro eſt quaſi ei medium, licet iſte ſermo ſit contrarius ſermoni in lib. de Animalibus. Sed tamen fortè ille ſermo fuit ſecundùm ꝙ apparuit illic, ſcilicet quod ſciuit de membris animalium in illo tempore, tunc enim aduc neſciebat neruos, & dixit ꝙ inſtrumentum ſenſus iſtius eſt caro, &c.

Secunda opinio eſt Philoſophi in libro de Anima, & cõmuniter Expoſitorum ſuorum, ꝙ neruus eſt organum in tactu. Vnde dicit Comm. in ſecundo de Anima, com. 108. Poſt apparuit per anatomiam, ſcilicet quòd nerui habẽt introitum in tactu & motu.

Tertia eſt Auicennæ in ſexto Naturalium in c. de Tactu. qui arbitratur nec carnem, nec neruum eſſe organũ in tactu, ſed carnem neruoſam. Vnde inquit, Ex proprietatibus autem tactus eſt, quod habet inſtrumentum naturale, quod eſt caro neruoſa. Et fundamentum ſuum, licet falſum ſit in via Ariſtotelis, fuit ꝙ arbitrabatur qualitatem tangibilem ſentiri ſine medio. Non enim reputat medium neceſſarium in actu ſentiendi niſi quando ſenſibile non poteſt contingere organum ſenſus vt in viſu. Si enim coloratum tangeret pupillam, non videretur. Vult autem ꝙ qualitas tangibilis coniungatur immediatè organo tactus & tamen non impediatur in ſua operatione. Idem voluit de odore, vt dixim⁹ ſuprà. Verùm quia ſuprà in quæſt. 31. determinauimus contra Auicẽnam in omni ſenſu eſſe neceſſarium medium, & cauſam illic aſſignauimus, ideo hic non eſt immorandum contra Auicennam.

Quarta opinio ponit organũ tactus eſſe cor, & à Moderns attribuitur Ariſtoteli & B.T. eo quòd Philoſophus in libro de Senſu & Senſato, in textu qui incipit, Et ideo iuxta cor ſenſitiuum eſt ipſorum, videtur eſſe huius opinionis,

&B.T.exponens inquit,Propter quod oportet organum tactus quod terreũ est, esse principaliter in loco calidissimo corporis,vt per caliditatem cordis ad temperiem terræ friditas reducatur. Veruntamen si rectè cõsideretur textus ille,non habent intentũ. Aliud enim est dicere quod sit cor & quod sit iuxta cor,posset enim esse aliquid iuxta cor,puta aliquis neruus primus & principalis vel proportionale, quod sit primum organum tactus,&à quo extendatur per totum corpus, nec tamen erit cor nec quid sit illud Philosophus expressit. Vnde vel dicamus neruum esse organum in tactu, vel quòd Philosophus in hac re nihil certi expressit. Sed tamen supposito, vt communiter tenetur, mentem Philosophi esse quòd sit neruus soluenda sunt quædam argumenta in oppositum.

Primũ,Caro est magis reducta ad medium tangibilium qualitatum quàm neruus, vt communiter conceditur, eò ꝙ neruus multùm declinat ad naturam terræ,ergo caro debet esse organum tactus magis quàm neruus. Consequentia patet,quia cùm tactus sit perceptiuus qualitatũ tangibilium organum suum debet esse denudatum ab omni excellentia qualitatum tangibilium,aliter non sentiret eas.

Ad hoc dicitur quòd etsi absolutè temperatior sit caro, quàm neruus,non tamen pro operatione tactiua.

Secundũ,Si caro esset medium,ergo qualitas tangibilis priùs immutaret carnẽ quã sentiremus eam, qđ est falsum. Nam experimur statim ꝙ pungitiuũ tangit carnẽ sentimus dolorem,idem dico de calido & frigido. Consequentia patet,qa non immutat organum nisi priùs immutato medio.

Ad hoc negatur falsitas consequentis.Ad probationẽ dicitur, ꝙ licet simul tempore immutetur caro & sentiamus qualitatem tangibilem,tamen priùs natura vel causalitate immutatur caro.Et hæc prioritas sufficit.

Tertium, Eodem signo potest probari ꝙ neruus non est organum, quo probat Philosophus carnem non esse organum. Nam dicit Philosophus, ꝙ ideo caro non est organũ in tactu,quia statim tacta carnẽ sentimus,sed sensibile positum supra organum non sentitur,vt diximus suprà,in ca. de Visu, ergo, &c.Sed idem accidit de neruo. Nam si neruus denudetur & tangibile tangat eum,statim sentitur,ergo eodem signo nec neruus est organum.

Ad hoc dicitur ꝙ id non contingit ratione nerui,sed qa est admixtus carni. Vnde si daretur neruus in aliqua parte corporis omninò denudatus à carne non sentiret tangibile, sicut nec os omninò denudatum à carne. Hæc sunt quæ de organo tactus occurrunt,quæ nec multam habent euidentiam.Et tu considera si meliùs inuenire poteris.

QVÆSTIO XLIX.

Num duo corpora discontinua existentia in aqua,aut in aere immediatè se tangere possint.

Si autem hoc verum,impossibile est tangere aliquid aliud in aqua.textu 113.

Duo corpora discõtinua dura, vel quorum vnum est durũ,alterũ molle existẽtia in aqua, vel in aere immediatè se tangere non possunt.

IN hac q.quatuor principaliter agenda sunt. Primò inuestigandum est an sit vniuersaliter verum, ꝙ semper in tactu concurrat medium extrinsecum.Secundò declarandum est quomodo differenter concurrit medium extrinsecum in aliis sensibus & in tactu. Tertiò ponetur conclusio responsiua quęsito.Quartò soluentur quædam argumenta.

Quantùm ad 1.inuenio duas sententias. Prima est Alberti & communiter Thomistarum. Isti dicunt ꝙ intentio Philosophi fuit ponere & manifestare differentiam inter sensum tactus & alios sensus alio modo quàm ponebant Anti qui. Illi enim extimabant alios sensus semper sentire per medium extrinsecum, i. quod non est pars, nec substantia animalis sentientis,vt per aquam aut aerem. Sensus autem tact⁹ semper sentit per medium intrinsecum,i.per carnem, ita ꝙ inter tangens & tangibile secundùm Antiquos non mediat medium extrinsecum.Philosophus ergo ostendere volens hãc differentiam nõ esse bene assignatã,probat ꝙ tactus sit etiam cum medio extrinseco,vt patet in tex.114.vbi inquit, Hoc autem non est, sed durum & molle per altera sentimus,quasi dicat,Quando durũ tangit durum,aut molle tangit durum mediat medium extrinsecum. Ex hoc tamen non potest concludi quod semper sic fiat,vtputà quãdo manus tangit elementum fluidum vel aliud corpus fluidum, quod nec est durum nec molle, non est necesse inter manum & corpus fluidum esse medium extrinsecum.Conclusio ergo Philosophi non est intelligenda nisi inter corpora dura discontinua, vel inter durum & molle,vel inter molle & molle,& quando duę petiæ panni se tangunt,vel duæ ceræ molles.In hoc ergo stat vera differentia ad mentem Aristotelis,inter tactum & alios sensus includendo etiam gustum,vt est quidam tactus,quoniam alij sensus sem per sentiunt per medium extrinsecum, tactus autẽ aliquãdo sic,aliquando non, semper autem & de necessitate concurrit medium intrinsecũ, i.caro,vel proportionale carni.

Secunda est Com.in 2.de Anima,com.155.qui principaliter dicit duo. Primò ꝙ tactus semper fit per mediũ extrinsecum etiam quãdo ponimus manum in corpore fluido, vt in aqua sentientes eam calidam vel frigidam : & fundat se super hoc ꝙ extimat aerem & aquam in sua naturalitate existentes non sentiri à nobis,nec animal viuẽs in aqua sentit aquam quandiu est in sua naturali simplicitate,quam debet habere secundùm ꝙ est locus naturalis illius,cuius dicti ratio talis assignatur de mente Com.Sensibile secũdùm tactũ est contrarium nobis ante passionem,nam secundùm Philosophum similiter calidum vel frigidum sicut nos sumus calidi vel frigidi non sentimus,sed eorũ excellentias. Sed aer quandiu est in ipsa dispositione naturalissima quã debet habere secũdùm ꝙ est locus naturalis nullam habet contrarietatem qualitatum tangibilium ad nos,imò est similis nobis,qa locus naturalis est similis locato, ergo,&c. Maior quidem est Philosophi.Minor autem sic probatur,Si aer vt est locus naturalis animalis quod continetur in eo haberet contrariam qualitatem prohiberet animal comprehendere qualitates tangibiles contrarias ipsi animali,quod est manifestè falsum. Cõsequentia quidem patet, quoniam sicut si aliquod medium in videndo haberet colorem contrarium colori alicuius visibilis impediret comprehensionem illius coloris sic esset in proposito.Vnde experimur ꝙ cùm videtur album per medium rubeum, videtur esse rubeum. Secundò dicit ꝙ elementa existentia in sui puritate non possunt calefieri nec infrigidari, sed hoc fit per admixtionem corporum calidorũ & frigidorum, quæ sunt extranea à pura natura aeris & aquæ.Ex hoc autem concludit ꝙ animal non sentit calorem nec frigiditatem in aere, nec in aqua nisi quando eis admiscentur prædicta corpora extranea,& tunc totum illud commixtum sentitur mediantibus illis corporibus admixtis, quæ cùm non sint de substantia animalis dicuntur medium extrinsecum.

Cùm igitur quicquid per se tangitur sit durũ,aut molle, aut fluidum, & omnia ista tangantur per medium non solum intrinsecum, sed etiam extrinsecum secundùm opinionem Commentatoris, ideo videtur tactus fieri semper & de necessitate per medium extrinsecum.

Sed aduerte ꝙ B.T.in 2.de Anima,in expositione tex.113. aduersaf Com.& reprobat eum in tribus.Primò in hoc qđ dicit nos nõ pati,nec alterari ab elemento vt est locus noster naturalis,qm̃ vt sic est simile nobis.Contra hoc arguit duabus rationibus, quas videre poteris quas nec Egid.nec Iand.nec Caietan.Vicen.soluunt,licet imitantur vię Com. & conentur defensare doctrinam suam.Secundò reprehendit eũ de ignorãtia,quia vr̃ nescisse distinguere de elemẽtis,vt sunt contraria & vt sunt locantia.Nam primo modo alterant seinuicem,&etiã locata in eis.Secundo aũt modo cõseruant se & mixta naturaliter locata in eis. Sed nõ sunt locãtia ſm suas qualitates contrarias actiuas aut passiuas. Nam vt sic alterant & corrumpũt seinuicem,& in eis contenta.Sũt autem locantia ſm suas formas substãtiales quas consequuntur ex impressione corporis cælestis,& vt sic nõ sunt alterantia,sed conseruantia,&similia contentis in eis, quoniam locus naturalis vt naturalis ex 4.Phy.est contentiuus & conseruatiuus & conformis locato.

Sed aduerte ꝙ Egid.in 2.de Anima,in expositione textus 113. in sua secunda quæstione reprobat hanc distinctionem datam à B.T. Dicit enim ꝙ sola forma substantialis non est principium motus,nec alicuius operationis nisi per qualitates medias. Et hoc etiam tenet doctrina Thomistica : ergo ad hoc quòd elementa locẽt se & mixta non sufficiunt eorum formæ substantiales.

Hæc instantia non militat contra B.T.non enim dicit ꝙ elementa sint locantia per solas formas substantiales, sed ꝙ non locant per qualitates contrarias.Cũ hoc tamen stat ꝙ locant per aliquam qualitatem,quæ consequitur eorum formas substãtiales ex impressione corporis cælestis,quod est locans naturale primum, sicut est primum generans. Et hanc qualitatem Bea.Thom.in 4.Physic.nominat virtutem locatiuam, quam dicit dari à corporibus cælestibus omnibus corporibus naturaliter locantibus.Patet ergo quòd

instan

inſtantia Egidij proceſſit ex eo quòd non habuit ſenſum B. Th. expreſſum ab ipſo in 4. Phyſ.

Tertiò arguit Com. in hoc quod dicit aerem & aquam non alterari, ex ꝯſequenti non calefieri nec infrigidari niſi per admixtioné corporum calidorum & frigidorum, quæ ſunt extranea à ſimplici natura elementorum. Patet. n. ꝙfm naturam ſuam ſunt corruptibilia, cùm ſint contraria, ergo etiam fm naturam ſuam ſunt alterabilia. Alteratio. n. præcedit corruptionem ex 1. de Generatione. Prætereà elementa ſunt ex natura ſua miſcibilia, aliter omnis mixtio eſſet violenta & innaturalis, ergo alterabilia. Mixtio enim eſt alterarum miſcibilium vnio, ergo remota omni admixtione corporum extraneorum aer & aqua poſſunt alterari per calefactionem & infrigidationem.

Et aduerte ꝙ Ianduns in 2. de Anima, in q. 28. vidés præ dictas rationes eſſe fundatas in 1. de Generatione, vt poſſet apparenter euitare eas, conatur modificare dictum Com. Et dicit ꝙ Commen. non ſimpliciter negat alterationem in puro elemento, ſed alterationem cognoſcibilem à tactu. Eodem modo exponit eum Egidius in q. 2. ſuprà dicta. Sed ꝙ hæc non fuerit mens Commentatoris, patet ex eo ꝙ in fine commenti 115. attribuit exiſtimationem vulgi, aquam exiſtentem in ſua puritate calefieri, quaſi dicat, Aqua in veritate non calefit, licet extimet vulgus aliter, quia non intelligit admixtionem corporum calidorum. Prætereà, ſi Com. intellexiſſet aquam puram poſſe calefieri ſiue intensè ſiue remiſsè, non oportuiſſet eum dicere abſolutè ꝙ non eſt opinandum aquam calefieri dum fuerit aqua pura, ſed hoc accidit propter corpora admixta cum ea calida. Non igitur valet gloſſa Ianduni nec Egidij.

Quantùm ad 2. ſ. qûo differenter concurrit medium extrinſecum in aliis ſenſibus & in tactu dico duo. Primò ꝙ in aliis ſenſibus medium extrinſecum concurrit per ſe & de neceſſitate, in tactu autem ꝑ accidens & contingenter. Et in hoc omnes Expoſitores conueniunt, cuius ratio eſt, quia in aliis ſenſibus obiectum non mouet ſenſum, niſi priùs moueat medium extrinſecum, & medium motum mouet ſenſum, vtpotè deferens ſpeciem obiecti ad ſenſum, ita ꝙ ſi non eſſet medium extrinſecum deferens non eſſet ſenſatio. Non ſic autem contingit in tactu, imò ſi non mediaret medium extrinſecum eſſet perfectior ſenſatio in tactu, quia tangibile eſſet proximus tangenti. Quòd igitur tactus fiat per medium extrinſecum non eſt per ſe, nec ex neceſſitate, ſed ex conditione corporum ſe tangentium, quæ cùm ſunt in aqua aut in aere non poſſunt humectari. Et quoniam huiuſmodi medium non concurrit per ſe, ideo dicit Com. in com. 115. ꝙ medium, ſ. extrinſecum nihil facit in hoc, ſ. in tactu, ſed eſt aliquod accidens, quia non eſt neceſſe ineſſe ſenſus, i. ad hoc ꝙ tactus ſentiat, ſicut eſt neceſſariũ ineſſe aliorum, i. ad hoc ꝙ alij ſenſus ſentiant. Dico ſecundò ꝙ in aliis ſenſibus mouẽs remotũ eſt ipſum ſenſibile, mouẽs aũt proximum eſt ipſum medium extrinſecum deferens ſpeciẽ obiecti ad ſenſum, & ſic medium ſe tenet ex parte agentis, ſolus aũt ſenſus ex parte patientis. In tactu verò mouens ꝓximum eſt ipſe tangibile ſolùm quod ex natura ſua aptum eſt agere in tangens ſine medio extrinſeco. Et medium extrinſecum non eſt mouens proximum nec remotum, eò ꝙ nec per ſe, nec cauſaliter concurrit ad tactum, imò, vt dixi mus impedit perfectionem tactus. Propter quod ſicut clypeus ſe tenet ex parte percuſſi, vt dicit Philoſophus in tex. 115. ſic medium extrinſecum in ſenſu tactus ſe tenet ex parte paſſi. Ex his ſeq̃tur corollariè ꝙ non erat neceſſe Ianduno in 2. de Anima, in q. 28. circa finem tm̃ laborare ad declarandum quódnam ſit mouens proximum, aut remotum in tactu. Nam cùm medium extrinſecum concurrat in tactu merè per accidens, nullam habet cauſalitatem, vt etiã dicit Commentator in commento 115. ex conſequenti nullam hãbet motionem actiuam, nec proximam, nec remotam, omnis enim motio actiua dicit aliquam cauſalitatem.

Quantùm ad 3. ponitur hæc concluſio reſpõſiua, Si duo corpora dura, aut vnum durum, & alterum molle ſint in aqua, vel in aere non poſſunt ſe tãgere immediatè. Probatur, Illa propriè & immediatè ſe tangunt, vt declaratum eſt in 5. Phyſ. quorum extrema ſunt ſimul, ita ꝙ inter ea non mediat aliquid, quod ſit eiuſdem, nec alterius generis. Sed qñ dura corpora, aut durum & molle ſunt in aqua, aut in aere eorum extrema non poſſunt eſſe ſimul, quoniam ſemper mediat aqua, aut aer: quæcunque enim ſunt in aqua, aut in aere neceſſe eſt vt humectentur: non poſſunt autem humectari niſi per corpus humidum, non enim datur humiditas, cum ſit accidens, ſine ſubiecto. Subiectum autem ſuum eſt corpus humidum, ſicut ſubiectum caloris eſt corpus calidum, ergo de neceſſitate mediat corpus humidum quod erit aqua, ſi ſunt in aqua, vel aere, ſi ſunt in aere. Et quod dico de aqua & aere intellige de omnibus exiſtentibus in corpore fluido, vt in vino, vel cera, vel melle liquato, hæc enim ſapiunt naturam aquæ, quoniam, vt dictum eſt in 8. Meta. Materia humidorum eſt aqua.

Quantùm ad 4. aduerte ꝙ duo ſolent fieri argumenta contra concluſionem reſponſiuam, alicuius apparentiæ, quæ intendo hîc formare & ſoluere.

Primũ, Si inter duo corpora dura exiſtentia in aere ſem per mediat aer, ergo graue non impeditum ſtabit ſurſum, quod repugnat naturæ ſuæ. Conſequentia probatur, Sit lapis A, in ſuꝑficie terræ, ſit lapis B, in aere & deſcendat dire ctè ſuper A, tunc quæro quando deſcenderit ſuꝑ A, Aut inter eos mediat aer, aut non. Si non, habetur intentum: ſi ſic, ergo non tantum deſcendit quantum poteſt, quoniam ſecundùm te mediat corpus, per quod tenetur ſurſum.

Secundum, qñ B, deſcendit ſuper A, in principio motus eſt magis de aere inter A, & B, & eſt maioris reſiſtentiæ q̃ in fine motus, & tñ in principio motus aer non poteſt impedire quin B, deſcendat, ergo in fine motꝰ non impedit quin B, immediatè tangat A, & ſic non mediat inter A, & B.

Ad hæc argumenta duobus modis reſpondetur. Primò ꝙ B, impeditur ne tantum deſcendat quantum pôt inquantùm graue, non quidem ab aliquo reſiſtẽte particulari, ſed à natura vniuerſali, ex cuius ordine eſt ꝙ exiſtẽtia in aqua, aut in aere humectentur & per conſequens mediat inter ea aqua, aut aer. Secundò dicitur ꝙ aer medians adeò modicꝰ eſt ꝙ non ſufficit ad denominandum lapidem ſtare ſurſum, vnde apud Philoſophum pro nihilo reputatur. Cuius ſignum eſt ꝙ Philoſophi nominant ſenſum quintum nomine Tactus, quaſi obiectum ſuum & ſenſus ipſe in ſentiendo ſint ſimul (ea enim propriè ſe tangunt, quorum extrema ſunt ſimul) cùm tamen in veritate medient aqua, aut aer, ſed quoniam ſunt in tam parua quantitate, ideo præſuppo nunt ac ſi nihil mediaret. Nullus autem ex aliis ſenſibus poteſt denominari tactus niſi guſtus, quoniam à remotis & per medium multùm extrinſecum poteſt ſentire proprium obiectum. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO L.

Num ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non ſentiatur.

Appoſita enim ſupra ſenſum non ſentiunt. tex. 116.

IN hac q. tria agenda ſunt. Primò videndum eſt, ſi hoc eſt commune omni ſenſui. Secundò ſuppoſito ꝙ ſic, ſi id cõpetit omni ſenſui per accidens, an per ſe, & poſito ꝙ per ſe, quæ ſit ratio huius. Tertiò ſoluam aliqua argumenta, quæ videntur habere aliquam apparentiam.

Cõmune eſt omni ſenſui per ſe vt non ſentiat ſua ſenſibilia ſuprà ſe poſita, ſed ad hoc medio egeat, in quo ſenſibile ſuſciꝑiat eſſe ſpirituale, quo ſenſum immutare valeat.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ Alexander vt refert Commentator in commento 116. putat medium eſſe neceſſarium ſolùm in tribus ſenſibus, ſ. viſu, auditu, & odoratu, eò ꝙ eorũ obiecta ſunt diſtantia, & per conſequens eſt neceſſe inter obiecta & ſenſus cadere mediũ. Sed contra eum ſic arguit Commentator, Si cadit medium eò ꝙ ſunt diſtantia & non alia ratione, ergo cùm ponerentur ſuper ſenſum ſentirentur, tunc enim non indigerent medio, cùm fiant in diſtãtia, & tamen vt patet non ſentirentur, ſicut experimur in viſu. Dicit enim Philoſophus in tex. 116. Ipſo autem ſenſitiuo tacto, neque ibi, neque hîc vtique fiet ſenſus, vt ſi quis ponat in oculo corpus album. Tenendum eſt igitur fm veritatem ꝙ in omni ſenſu requiritur medium, ſicut etiam tenet Commentator in commento 116. vbi inquit, Ergo omnis ſenſus indiget medio in ipſo ſentire, non quod medium eſt in iſtis tribus ſenſibus tantùm, quia ſenſibilia eorum ſunt remota, vt putat Alexander.

Quantùm ad 2. aduerte ꝙ vt Commentator dicit in cõmento 116. ſenſus indigent medio propter ipſum ſentire, ita ꝙ non ſentirent niſi adeſſet medium, & cùm ſenſus ordinẽtur per ſe & ex natura ſua ad ipſum ſentire ſicut potentia ad proprium actum, patet ex conſequenti ꝙ medium non per accidens, ſed per ſe & neceſſariò requiritur. Cuius quidem cauſam & rationem puto eſſe illam, quam Commentator in dicto commento allegat, ſcilicet quòd indigent medio non alia cauſa niſi quòd ſunt ſenſus. Ergo indigentia medij ad ſenſus eſt eis in hoc quòd ſenſus, non ſecundùm quòd quidam ſenſus. Hæc Commentator. Quæ ſic intell

intelligenda extimo, vt ipsémet innuit in libro suo de Sensu & Sensato, Sensus est potentia spiritualis, & aliquo modo spiritualis. Obiecta aũt extra animam habent esse purũ corporeum & materiale. Vt ergo percipiantur à sensu est necesse ꝙ fiant aliquo modo spiritualia. Nam si nõ proportionarentur sensui non sentirentur. Indigent igitur medio in quo causatur species intentionalis obiecti, & ab ipsa iterum magis spiritualis fit in organo. Ratio ergo necessitatis medij est spiritualitas, quæ est communis omni sensui, licet non æqualiter. Hanc autem rationem diffusius pertractaui mus suprà, cùm loqueremur de visu, in q. 31. Eandem rationem tangit Iandunus in 2. de Anima, q. 29. & Egidius in eodem libro post expositionẽ tex. 121. & est sua secunda q̃stio.

Quantùm ad 3. aduerte ꝙ per experientiam in quolibet sensu videtur posse probari ꝙ posito sensibili supra sensum sentiatur. Nam experimur in visu ꝙ percipimus fulgorem existentem in oculo quando comprimimus oculum. Præterea, dicit Philosophus in libro de Sensu & Sensato, in tex. 15. ꝙ ipse seipsum videt oculus, & tamen constat ꝙ oculus non distat à seipso. Secundò experimur in auditu ꝙ percipimus sibilum existentem in aure. Tertiò experimur in odoratu ꝙ sentimus odorem existentem in naribus. Quartò experimur in gustu quòd febricitans sentit amaritudinem respersam super linguam. Quintò experimur in tactu quòd sentimus carnem calefactam immediatam neruo. Item si neruus nudus pungitur fit maximus dolor, ergo, &c.

Ad primum aduerte ꝙ de fulgore illo, qui videtur esse in oculo & videri ab eodem satis diximus in libro de Sensu & Sensato. Nam ex eo probare volebant Antiqui ignem esse in oculo, & organum visus attribuendum igni & visionem fieri extramittendo, quasi ꝙ oculus emitteret radium siue fulgorem vsque ad obiectum visibile. Verùm ꝙ hæc non concludant iam docuimus in præfato libro. Nunc autem quantùm ad propositum spectat nego ꝙ compresso oculo fiat visio realis illius fulgoris. Nam illud accidit ex concursu spirituum. Vnde illud apparet nobis sicut quando videtur nobis quòd lignum existens in aqua sit fractum vel tortuosum.

Ad aliud dico ꝙ oculus dupliciter consideratur. Primò ſm se & præcisè. Secundò vt emittit fulgorem ex sua leuitate in quo repræsentatur ipse oculus: sicut in speculo, q̃n quis respicit speculum, & oculus videt figuram suam in speculo, & per illam reflexiuè videt seipsum, sic in proposito dico quòd oculus celeriter motus videt in tenebris fulgorem suum, quem emisit antequàm fulgor ille euanescat, & per fulgorem sibi similem videt seipsum. Ad argumẽtum ergo nego quin oculꝰ in illo casu distet à seipso. Nam distat, vt effectus à causa, & sicut distat ab oculo imago sua impressa in speculo, sic distat ille fulgor emissus ab oculo, per quem oculus videt reflexiuè seipsum.

Ad secundum nego ꝙ ille sibilis sit in aere immediato ipsi organo auditus, imò est in aere respersо in concauitatibus auris.

Ad tertium nego ꝙ odor qui immediatè tangit carunculas sentiatur, imò necesse est vt sit parùm distantior.

Ad quartum nego ꝙ ille vapor amarus in ore tangat immediatè neruum, qui est organum, sed priùs respergitur in carne linguæ, quæ est medium in gustu, inde ad neruum peruenit.

Ad quintum dico ꝙ neruus non sentit immediatam caliditatem, sed à caliditate extrinseca multiplicatur species ad neruum per quam ipsa sentitur. Ad illud de neruo nudo dico quòd si non esset colligatus carni nullum sentiret dolorem. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO LI.

Num diffinitio sensus sit verè assignata à Philosopho.

Sensus est receptiuus specierum sine materia, quæ sunt proximũ principiũ cognitionis sensitiuæ, nõ tamen abstractæ ab hic & nunc.

Sensus est susceptiuus specierum sine materia. tex. 121.

IN hac q. duo principaliter pertractanda sunt. Primò q̃a dicit Philosophus ꝙ sensus est susceptiuus specierum, ergo supponit species intentionales obiectorum sensibilium, quæ recipiuntur in sensu, & quibus mediantibus apprehendit obiectum suum. Quærendum est ergo à quo causatur huiusmodi species. Secundò inuestigandum est quomodo esse susceptiuum specierum sine materia possit esse propria diffinitio sensus, cùm & medium & speculum & intellectus recipiant etiam speciem sine materia.

Quantum ad primã parté inuenio duas opiniones. Prima est Commentatoris in secundo de Anima, in commento 60. vbi mouens hoc dubium inquit, Et potest aliquis dicere ꝙ sensibilia non mouent sensus illo modo, quo existũt extra animam. Mouent. n. sensus ſm ꝙ sunt intentiones, &c. Et determinans dubium in eodẽ commento inquit, Et cùm ita sit necesse est ponere motorem extrinsecum in sensibus alium à sensibilibus, sicut fuit necesse ponere in intellectu. Ex quibus verbis plures Commentistæ duo eliciunt. Primò ꝙ fuit opinio Commentatoris obiectum sensibile non posse producere speciem intentionalem in sensu. Secundò ꝙ necesse est ponere agens extrinsecum distinctum à sensibilibus, quod sit causatiuum specierum intentionalium, sicut in parte intellectiua datur intellectus agens producens species intelligibiles eò ꝙ phantasmata non sufficiunt. Et hoc quidem agens plures Commentistæ ponunt esse quandam intelligentiam, sicut & intellectum agentem.

Quòd autem obiectum sensibile non possit producere speciem intentionalem sic conantur probare. Primò, Obiectum sensibile & species sua intentionalis differunt specie, eò ꝙ vnum est materiale omninò, alterum autem immateriale, quando autem duo differunt specie, vnum non producitur ab altero, quoniam nihil agit vltra speciem suam, vnde albedo non producitur à nigredine.

Secundò, Materiale & immateriale se habent, vt minùs & magis nobile. Sed minùs nobile non est productiuum magis nobilis, aliter causa productiua principalis esset minùs nobilis suo effectu.

Tertiò, Magis distant obiectum sensibile & species sua intentionalis quàm phantasma & species intelligibilis. Vtrunque est spirituale, licet non æqualiter. Obiectum autẽ sensibile nullo modo est spirituale, species verò intentionalis est pro aliquo gradu spiritualis. Sed phantasma non potest producere speciem intelligibilem, producitur enim ab intellectu agente illustrante phantasmata, vt declarabit infrà, ergo multominùs potest obiectum sensibile producere speciem sensibilem intentionalem. Hæ sunt rationes Commentistarum, quas intendo soluere postquàm pertractauero viam Thomisticam & declauero illam esse ad mentem Philosophi.

Secunda opinio est beati Thomæ qui tenet obiectũ sensibile esse causam productiuam speciei intentionalis, ita ꝙ non est necesse recurrere ad agẽs extrinsecum separatum, vt putat Commentator. Intentionem autem beati Thomæ habemus in Quæstionibus de Potentia Dei, quęstione quinta, articulo octauo, qui dicit causam speciei intentionalis esse obiectum sensibile non ex sua proprietate, qua corpus est, sed vt participat aliquid de modo substantiarum separatarum & formarum superiorum. Et verba quidẽ sua sunt hæc, Sciendum quòd corpus habet duplicem actionem. Vnam quidem secundùm proprietatem corporis, vt scilicet agat per motum. Hoc enim proprium est corporis vt motum moueat & agat. Aliam autem actionem habet secundùm ꝙ contingit ad ordinem substantiarum separatarum & participat aliquid de modo ipsarum. Sicut naturæ inferiores consueuerunt aliquid participare de proprietate naturæ superioris, vt apparet in quibusdam animalibus, quæ participant aliquam similitudinem prudentiæ, quæ propria est hominum. Hæc autem est actio corporis quæ non est ad transmutationem naturæ, sed ad quandam diffusionem & similitudinem formæ in medio secundùm similitudinem spiritualis intentionis, quæ recipitur de re in sensu vel in intellectu. Et hoc modo sol illuminat aerem, & color speciem multiplicat in medio. Hæc beatus Thomas. Dicemus ergo secundùm ipsum ꝙ obiectum sensibile in se præcisè consideratum non est sufficiens productiuum suæ speciei intentionalis, cùm sit inferioris ordinis vtpotè materiale comparatum spirituali. Si autem consideretur participatiuè, prout scilicet omne per se sensibile est quædam forma simplex participans vtcunque superiorem naturam simplicis & separatæ formæ à materia secundùm rem sic est sufficiens productiuum, nec est inferioris ordinis. Nam licet sit realiter materiale, tamen sub tali participatione censetur spirituale virtualiter. Et quòd hæc via sit consona doctrinæ Philosophi declaratur sic, Dicit Philosophus in 2. de Anima text. 121. Sensus patitur ab habente colorem, aut humorem aut sonum. Sed non est intelligibile ꝙ visus patiatur à colorato nisi coloratum aliquid causet in visu. Constat aũt ꝙ non causatur secundùm esse materiale, aliter sensus denominaretꝝ talis, ergo causaꝝ ſm esse intẽtionale, quale habet ipsa species intẽtionalis. Præterea

dicit

dicit in c.de viſu q̃ color eſt per ſe viſibilis, eò q̃ habet in ſe cauſam viſibilitatis, ſcilicet eſſe motiuum diaphani actu. Item ſequitur nullum eſſe ſenſibile per ſe. Nam Philoſoph⁹ in 2.de Anima, in tex. 64. diſtinxit ſenſibile per ſe à ſenſibili per accidẽs in hoc, quia ſenſus nihil patitur à ſenſibili per accidens, ergo ex oppoſito ſenſibile per ſe eſt quando ab eo patitur ſenſus, conſtat autem q̃ non patitur materialiter, ergo intentionaliter. Prætereà, videmus ad ſenſum obiectum cauſare ſui ſpeciem in ſpeculo, ergo non inconuenit etiam in viſu, cùm ſit ocul⁹ vt ſpeculũ naturale viuum.

Stante hac determinatione non eſt difficile ſoluere rationes factas in fauorem Commentatoris.

Ad primum dicitur q̃ aliqua poſſunt differre ſpecie dupliciter. Primò ſm naturam, vt duæ eſſentiæ diſtinctæ gradibus formalibus, vt homo & leo, albedo & nigredo. Et ſic conceditur q̃ vna non poteſt producere alteram, quoniam opponuntur contrariè, vel diſparatè. Secundò aliqua differunt ſpecie quantùm ad modum eſſendi, putà quia vnum habet eſſe materiale, alterum autem immateriale, & ſic negatur quin vnum poſſit producere alterum. Sic eſt in propoſito. Nam licet domus in mente artificis & domus ad extrà differant ſpecie, quantùm ad modum eſſendi tamen domus in mẽte eſt cã dom⁹ ad extra, ex 7. Meta. ſic eſt in ꝓpoſito. Vnde nego illã ꝓpoſitionem eſſe veram vniuerſaliter, Si aliqua differunt ſpecie, vnum non producit alterum.

Ad ſecundam dico, q̃ licet minùs nobile ex ſua præciſa proprietate non producat magis nobile, tamen poteſt producere vt participat ſuperiorem naturam, ſicut ſuprà declarauimus de mente B.T. Et habemus exemplum de colore naturali, qui vt calor habet alterare, vt autem participat virtutem animæ habet nutrire & ſeruare animatum.

Ad tertiam nego maiorem. Nam licet ſpecies ſenſibilis comparatiuè poſſit dici immaterialis, non tamen ſimpliciter, quia non abſtrahit à conditionibus materię. Idem dico de phantaſmate. Vnde loquendo abſolutè, hæc tria, Obiectum, Species, Phantaſma continentur in genere materialium. Non aũt hoc eſt verũ de phantaſmate & ſpecie intelligibili, q̃m ſpecies intelligibilis eſt omninò immaterialis, phantaſma autem materiale eſt. Vnde non eſt vtrobique eadem ratio, propter quod ſequitur q̃ neceſſe eſt ponere intellectum agentem propter omnimodam immaterialitatẽ ſpeciei intelligibilis, non autẽ eſt neceſſe ponere agens extrinſecum productiuum ſpeciei intentionalis ſenſibilis in medio & in ſenſu, cùm illa non ingrediatur genus materialium ſimpliciter, ſed tantùm comparatiuè. Et tamen ſuper hanc ſimilitudinem fundauit ſe Com. in com. 60. cum dicit, Et cùm ita ſit, neceſſe eſt ponere motorem extrinſecum in ſenſibus animalium à ſenſibilibus diſtinctum, ſicut fuit neceſſe in intellectu. Hæc Com. Patet autem ex dictis quòd hæc ſimilitudo nullam habet firmitatem. Et ideo quaſi aduertens infirmitatem ſuæ rationis dicit ſic in fine commenti, Ariſt. tacuit hoc in ſenſu, quia latet, & apparet in intellectu. Et tu debes hoc conſiderare, quia indiget perſcrutatione. Hæc Commentator.

Quantùm ad ſecundam partem principalem ſic procedendum eſt. Primò ponetur quædam diſtinctio. Secundò manifeſtabitur q̃ eſſe ſuſceptiuum ſpeciei ſine materia nõ eſt proprium ſenſui, niſi limitetur. Tertiò quomodo hæc diffinitio Philoſophi eſt ſupplenda, vt conueniat ſoli ſenſui. Quartò ſoluetur dubium vnum.

Quantùm ad 1. aduerte q̃ text. Philoſophi in quo inquit ſenſum eſſe receptiuum ſpecierum ſine materia poteſt dupliciter exponi. Primò ſic, Senſus receptiu⁹ eſt ſpecierum, i. formarum ſine materia, i. nõ recipiendo materiam in qua eſt talis ſpecies, puta odoratus recipit odorem non recipiendo odorabile, & in hoc ſenſu non loquitur Philoſophus. Eſt enim cõe omni patienti. Nam ignis communicat aquæ calorem dum calefit, & tamen non communicat aquæ materiam ignis. Secundò ſic, Senſus eſt receptiuus ſpecierum ſine materia, i. ſine eſſe materiali, eò q̃ ſenſibilia habent in ſuis ſubiectis eſſe materiale & naturale, & denominant ea eſſe talia, in ſenſu autem habent eſſe intentionale & per conſequens pro aliquo gradu ſpirituale ac immateriale, nec denominant ſenſum talem, putà album vel nigrũ. Et hæc fuit intentio Philoſophi, quaſi dicat, Senſus eſt receptiuus ſpecierum ſine materia, id eſt, modo immateriali ad differentiam corporum inanimatorum, quæ recipiunt modo naturali & materiali. Et hanc intelligentiam ſuper dictum tex. ſequitur Commentator in commen. 521. vbi inquit, Et opinandum eſt, q̃ receptio formarum ſenſibilium ab vnoquoque ſenſu eſt receptio abſtracta à materia. Si.n. reciperet eas cum materia, tunc idem eſſe haberent in anima & extra animam, & ideo in anima ſunt intentiones & comprehenſiones, & extra animam non ſunt intentiones & comprehenſiones, ſed res materiales. Declarato textu Philoſophi per diſtinctionem datam, probare de facili poteris ſenſum eſſe receptiuum formarum ſenſibilium ſine materia modo præexpoſito. Sic autem probare poteris. Senſus recipit à ſenſibili per ſe & proprio aliquam formam, aliter ſenſibile non reduceret ſenſum de potentia ad actum, cuius oppoſitum docuit ſuprà Philoſophus, aut igitur recipit ſm eſſe materiale, vel immateriale: non primo modo, quia forma haberet idem eſſe in anima & extra animam, ergo ſicut extra animam non eſt principium proximum comprehenſionis, ſic nec in anima, quod eſt falſum, vt patet. Prætereà, ſi reciperet ſecundùm eſſe materiale, ergo viſus recipiens albedinis ſpeciem poteſt dici albus, ſicut paries aut charta quod eſt abſurdum dicere, ergo ſequitur quòd recipiàt ſecundo modo.

Quantùm ad 2. ſ. q̃ recipere ſpeciem ſine materia nõ ſit proprium ſenſui non indiget multa inquiſitione. Conſtat em̃ q̃ mediũ recipit intẽtionaliter, & licet non ſit ita manifeſtum in medio cuiuſlibet ſenſus, hoc tñ conſtat in medio viſus & in ſpeculo. Conſtat etiã apud Philoſophum quòd intellectus recipit ſpecies ſine materia. Vnde dicit Philoſophus in 3. lib. q̃ anima eſt locus ſpecierum non tota, ſed intellectiua, & eſt tex. 6. Quare circa hoc nõ eſt immorandũ.

Quantùm ad 3. aduerte, q̃ Philoſophus cùm dicit ſenſum eſſe ſuſceptiuum ſpecierum ſine materia, videtur inuehi contra Antiquos, qui ponebant animam compoſitam ex omnibus entibus realiter, vt cognoſceret omnia entia, vnde in viſu ponebant omnes colores realiter vt ſuprà declarauimus. Contra quos dicit Philoſophus, Senſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum modo immateriali, & non modo materiali ſiue naturali. Et exponendo ſic textum, hæc non eſſet propria deſcriptio, nec diffinitio ſenſus, ſed potiùs declaratio quomodo recipit ſenſibilia. Nam deſcriptio & diffinitio non debent alteri cõpetere, quàm deſcripto aut diffinito. Verùm quia Commentator in commento 121. videtur innuere hanc eſſe vniuerſalem deſcriptionem de ſenſu, & B. Thom. exponens dicit quòd Philoſophus oſtendit hìc quid ſit ſenſus, & ex diffinitione data de ſenſu ſoluit infrà quaſdam quæſtiones ſiue dubitationes, ideo iudicio meo ſic extendẽda eſt prædicta diffinitio vt fiat propria ſenſui: Senſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia, quæ ſunt proximum principium cognitionis ſenſitiuæ, non tamen abſtrahunt ab hic & nunc. Per hoc quod dicitur, Sine materia vel immaterialium, differt ſenſus à patiente naturali, quod naturaliter & ſecundùm eſſe materiale recipit & nõ ſecundùm eſſe intentionale. Per hoc quod dicitur, Quæ ſunt proximum principium cognitionis ſenſitiuæ, differt à medio, quoniam licet aer aut aqua recipiant intentionales ſpecies colorum, tamen vt ſunt in medio non ſunt proximum principium ſenſationis niſi immaterialiores recipiantur in organo ſenſus. Potes etiam dicere quòd ſenſus recipit ſpecies immaterialiter ſubiectiuè, medium autem non ſimpliciter ſubiectiuè, ſed magis per modum deferentis, ideo dupliciter differt ſenſus à medio, vt patet ex dictis. Per hoc autem quòd dicitur, Non tamen abſtrahunt ab hic & nunc, differt ſenſus ab intellectu, eò quòd ſpecies intelligibiles ſunt in vltimo abſtractionis, cùm abſtrahant ab omnibus conditionibus materiæ & ab omnibus circunſtantiis indiuiduantibus. Vnde imaginandum eſt ſecundùm Alber. & Com. quòd infimum gradum immaterialitatis & abſtractionis obtinet ſpecies ſenſibilis in medio, ſecundum in organo ſenſus exterioris, tertium in ſenſu cõmuni, quartum in phantaſia, quintum in cogitatiua, ſupremum obtinet ſpecies intelligibilis in intellectu abſtracta à phantaſmate illuſtratione intellectus agentis. Tu igitur aduerte q̃ ſi hoc modo prædicto formaueris diffinitionem de ſenſu fiet vera diffinitio, aliter autem non, eò q̃ non conuertetur diffinitio cum diffinito. Eſt enim in plus eſſe ſuſceptiuum ſpecierum ſine materia quàm ſenſus.

Quantùm ad 4. aduerte quòd diffinitio data de ſenſu non videtur competere omni ſenſui. Nam guſtus & tactus vt experimur recipiunt ſpecies non intentionaliter, ſed naturaliter. Verè enim alterantur à qualitatibus tangibilibus & denominantur tales, putà manus tangendo calidum

sit calida & lingua gustando humidum humectatur, ergo diffinitio sensus non competit omni,&c.

Ad hoc respondetur quòd etiã in tactu & gustu est susceptio specierum intentionaliter, quæ est per se ratio sentiendi. Sed verũ est quòd tactus & gustus cùm sint minùs spirituales q̃ alij sensus recipiunt etiam mõ materiali. Sed hæc receptio materialis nõ est p se ratio sentiendi,imò magis imperficit sensationem tactus.Non. n. tactus sentit nisi quia est sensus,est aũt sensus quia pro aliquo gradu est spiritualis. Sensus. n. vt sensus est potentia pro aliquo gradu spiritualis.Quòd ergo sentiat, est quia spiritualiter & non quia naturaliter recipit.Patet igitur quòd argumentum nõ aliud concludit nisi quòd gust⁹ & tactus non recipiunt purè intentionaliter. Quod vtique conceditur, cum hoc tamen stat quòd eis competit diffinitio data de sensu.hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO LII.

Num excellens sensibile corrumpat sensum & organum, & ꝓp quid.

Manifestum autem ex his & propter quid sensibilium excellentiæ corrumpunt sensitiua:si nanque sit fortior sensitiuo motus, soluitur ratio,hoc autem erat sensus.tex.123.Et hoc idem infrà in tex.143.Inquit enim, Et sensus est similis proportio, & cùm fuerint intensa, scilicet sensibilia, nocebunt & corrumpent.

Excellens sensibile, cùm destruat sensus ratio nem,i.proportionẽ, corrũpit sensum.

IN hac q.aduerte,ꝙ ɔclusio in se non est difficilis,ſ.ꝙ excellens sensibile corrumpit sensum. Nam ab effectu constat, & experimur, ꝙ excellens sensibile destruit actum sensus, & impedit ne rectè iudicemus de ipso, vt quando defixo intuitu conamur videre Solem, nec iudicare rectè possumus qualis aut quantus sit, imò nec post defixum intuitum iudicare possumus de aliis coloratis.Non solùm autem corrumpit sensum quò ad actum suum, sed etiam destruere potest substantiam organi,& per consequens potẽ tiam sesitiuam.Nam tãdiu posset aliquis intueri solem ꝙ efficeretur cæcus.Difficultas autem huius quæsiti stat in redditione causæ, quam adducit Philosophus in tex.123.Dicit enim hoc ideo esse quia ab excellenti sensibili soluitur ratio,& per rationem intẽdit proportionem,vt patet in tex. 143.in qua proportione consistit organum sensus, vt tonus in consonantia vocum.Et Com.in com.123.vocat illam proportionem intentionem.Inquit.n. Quando motus sentientis à sensibili fuerit fortior q̃ sentiens possit tollerare dissoluetur illa intẽsio,p q̃ sentiẽs est sentiens, & remanebit corp⁹ sine illa intensione, q̃ est sensus. Hæc Commentator.

Sed hæc ratio assignata à Philosopho non videtur valere in omni sensu,imò valet tm̃ in actu.Solum.n. instrumentum tactus habet medietatem &proportionem sui proprij obiecti, quæ sunt principaliter quatuor primæ qualitates tangibiles, & dico proportionem per participationem vt dictum est supra,in q.de Tactu.Organa autem aliorum sensuum sunt omninò denudata à participatione sui obiecti. Vnde dictum est in c.de Visu, diaphanum & pupillam debere esse sine omni colore. Similiter aer complãtatus in aure sine omni sono.Ergo ratioPhilosophi non concludit nisi de tactu,& tamen intentio sua est assignare causam vniuersalem in omni sensu,quare corrumpitur ab excellenti sensibili,cuius signum est ꝙ infrà,in tex.143. dicit vniuersaliter, quod in omni sensu extrema contristant, eò quòd soluunt simphoniam & contemperantiam sensus.

Vt igitur appareat qũo ratio Philosophiverificatur pro quolibet sensu,quo viso resolutum erit præsens quæsitum, præponenda est quædam distinctio, ex qua manifestabitur sensus Philosophi.Deinde soluentur duo argumẽta,quę videtur apparẽtia contra determinationem quam faciemus.

Quantùm ad 1. sit distinctio hæc, Proportio in organo & in sensu potest dupliciter accipi.Primò per participationem sui proprij obiecti, putà quia obiectum remissè sumptum ingreditur cõstitutionem organi,vt in tactu organũ confluatur ex contemperamento calidi & frigidi,humidi, & sicci. Et hoc modo non intelligit Philosophus rationem siue proportionem,sicut sufficienter probat ratio adducta in oppositum. Secundò sumitur proportio per comparationem ad ipsum pati sensum ab obiecto. Vnde aduerte ꝙ licet sensus possit pati à proprio obiecto fm totam latitudinem ipsius obiecti, putà gustus potest immutari à sapore quantumcunque intenso & etiam remisso,tamen naturale est ipsi sensui vt immutetur ab obiecto mediocriter sumpto,sic enim perficitur & saluatur sensus,eiusque operatio redditur delectabilis, vt experientia constat. Et quoniam organum & sensus naturaliter respiciunt proprium obiectum sub tali mediocritate,ideo dicit Philosoph.ꝙ si motus obiecti fortior sit sensitiuo, i. q̃ naturaliter possit pati organum & sensus soluitur ratio,i.proportio,qua naturaliter pro tanto gradu & non fm totam latitudinem sensus & organum sunt apta perfectiuè & delectabiliter immutari ab obiecto.Et hoc secundo modo sumit Philosophus proportionem,quæ saluatur in omni sensu. Aduerte tm̃ ꝙ hæc proportio non est eiusdem rationis in omni specie animalis.Nam lumen quod pro tanto gradu est delectabile oculo humano erit imꝓportionatum oculo noctuæ.Et huius quidem diuersitatis primam radicem putandum est esse diuersitatem complexionis organi in animalibus distinctis specie,ex quo sequitur quòd lumen proportionatum oculo humano est contristatiuum in oculo noctuæ.

Quantùm ad secundum aduerte duo argumenta satis apparentia contra determinationem factam.

Primum,Omnis immutatio intentionalis,vt intentionalis est perfectiua,est.n.sine alteratione physica, immutatio sensus ab obiecto est intentionalis dato ꝙ obiectũ sit valde excellens.Recipit.n.sensus speciem sine materia,& hoc præcipuè patet in visu, in quo sola intentionalis immutatio inuenitur: ergo excellens sensibile non debet corrumpere,sed potius perficere sensum.

Ad hoc respõdetur ꝙ immutatio realis & alteratiua in hoc per se differt ab immutatione intentionali, ꝙ illa est p se corruptiua, eò ꝙ est de contrario in contrarium, & per abiectionem formę oppositæ,vt calefactio est per abiectionem frigiditatis & receptionem caloris,immutatio autem intentionalis per se est perfectiua, eò ꝙ per se est productiua alicuius formæ sine abiectione contrarij. Cùm enim albedo causat sui speciem in medio,aut in sensu,aut in speculo nulla forma vt sic abiicitur.Et ideo,quia immutatio intẽtionalis est per se productiua & non abiectiua, ideo dicitur perfectiua, vt intentionalis est. Cum hoc tamen stat ꝙ est corruptiua non fm se,sed ratione alicuius adiuncti,putà quia tanta immutatio excedit naturalitatem patientis. Sic est in proposito, quia immutatio intentionalis, quæ fit ab excellenti obiecto, non est naturalis tali sensui in tali animali,ideo per accidens est corruptiua.

Secundum,Potẽtia quæ adæquatè respicit aliquod obiectum vt sui perfectiuum, respicit totam latitudinem ipsius obiecti vt perfectiuam.Quod.n.simpliciter & adæquatè dicitur, totam gradualem latitudinem comprehendit. Sed sensus, putà visus, respicit colorem simpliciter & adęquatè,eò quòd color,vt color est eius obiectum adæquatum,vel visibile vt diximus suprà,ergo respicit omnem gradum coloris siue visibilis vt perfectiuum. Non ergo debet corrumpi ab excellentia sui obiecti,quoniam & illa excellentia sub ipsa latitudine comprehenditur.

Ad hoc respondetur ꝙsensus vt sensus est,& in toto suo ambitu consideratus; obiectum suum simpliciter & secundum suam totam latitudinem respicit. Omnis.n.gradus coloris siue ipsius visibilis naturaliter ab aliquo visu percepti bilis est.Sic omnis gradus soni,&c.Si tm̃ cõsideretur sensus vt in tali specie animalis dico, quòd non respicit obiectum suum fm totam latitudinem,sed sub certis gradib. Et ideo vltra illos gradus patitur & corrumpitur. Ad argumentũ ergo nego minorem considerando sensum non abstractè & simpliciter, sed physicè & applicatè ad hanc vel illam speciem animalis.Sic enim de sensibus apud Physicum considerandum est.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO LIII.

Num inanimata non patiantur ab odore & colore & sono & lumine & tenebra:patiantur tamen à tangibilibus & saporibus.

Dubitabit autem aliquis, si patiatur aliquid ab odore quod impossibile est olfactum habere,aut à colore non possibile videre,&c.textu 125.& 126.

Inanimata non ꝓprie immutãtur ab odore, colore, sono,ac lumine & tenebra, patiũtur tamen à tangibilibus & saporibus.

IN hac q. aduerte, quoniam dicit Philosophus in prædicto tex. ꝙ ea, quæ non habent olfactum non patiuntur ab odore, & quæ non habent auditum, non patiuntur à sono, & quæ non habent visum, non patiuntur à colore, nec à lumine,nec à tenebra,sequitur quòd inanimata quæ carent his sensibus non patiuntur à prædictis, quod tamen videtur falsum.Nam odor receptus in aqua,vel in aere facit ipsam odoriferam,ergo aqua & aer, quæ carent odora tu patiuntur ab odore. Similiter vehemens sonus, vt tonitruum, scindit lignum, quod caret auditu. Similiter lumen

lumen Solis calefacit aerem ex ſecundo Cæli, qui caret vi ſu, ergo, &c. Et quoniam dicit in tex. 126. ꝙ tangibilia & ſapores agunt in re inanimata, videtur falſum, maximè de ſapore, quoniam nullum videmus effectum, quem faciat ſapor in re inanimata.

Vt igitur appareat quomodo dicta Philoſophi vera ſunt, loquemur primò de odore & ſono & colore. Secundò de lumine. Tertiò de ſaporibus.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ apud Com. in com. 125. & 126. differentia eſt inter viſum, auditum, & odoratũ ex vna parte, & tactum ac guſtum, vt eſt quidem tactus ex alia parte. Nam tres primi ſunt in genere relationis per ſe, ita ꝙ viſibile refert videns, ſonus auditum, odor vt odor olfactum, & econuerſò. Et ideo apud ipſum color & odor & ſonus nõ immutant per ſe niſi ſenſum. Vnde quæ non habent ſenſum non dicuntur immutari per ſe & formaliter ab illis, ſed ratione adiuncti. v.g. Quia odor eſt in corpuſculis euaporatis, quæ immiſcentur aeri, aut aquæ, dicimus ꝙ odor non vt odor, ſed per admixtionem odorabilis reddit aerem odoriferum. Similiterſonus vt ſonus ſicut dicit Philoſophus in tex. 126. nõ agit in corporibus actione alteratiua, ſed reſpectu adiuncti, id eſt motus localis, qui ad ſonum concurrit vt patet in c. de Auditu. ſicut tonitruum ſcindit lignum, non vt tonitruum, ſed propter vehementiſſimum motũ aeris. Dico autẽ, Alij ſenſus, ſ. tactus & guſtus vt eſt quidã tactus ſecundùm Com. in com. 125. ſunt in genere actionis & paſſionis per ſe, in genere autẽ relationis per accidens. Qđ ſic intelligo, Quia obiectum tactus principaliter ſunt quatuor primæ qualitates: & illæ ſecundũ ſe ſunt actiuæ & paſſiuæ ex 2. de Generatione, ex conſequenti ſunt alteratiuæ. Alteratiuum autem reſpicit alterabile. Alterabile verò indifferenter conuenit animato & inanimato. Et ideo qualitates primæ tangibiles per ſe immutant alteratiuè tam inanimata quàm animata. Quòd autem reſpiciant tangens aut tactum inquantùm ſunt alteratiuæ, eſt per accidens, q̃m remoto tactu adhuc ſunt alterius immutatiuæ, ſ. corporis alterabilis. Et ideo dicit Com. ꝙ per accidens ſunt in genere relationis, i. per accidens reſpiciunt tangens, aut tactum. Et quoniam ſermo Philoſ. eſt intelligendus de per ſe, ideo dicit colorem vt color eſt, ſonum vt ſonus eſt, odorem vt odor eſt nõ agere niſi in habente ſenſum. Tangibilia verò & ſapores agere in habente ſenſum & in non habente.

Quantùm ad 2. ſ. de lumine, aduerte ꝙ duæ ſunt actiones luminis ſolaris, ſ. illuminare & calefacere. Prima nõ eſt alteratiua, nec cum abiectione contrarij, quoniam lumini opponitur ſolùm tenebra, quæ eſt priuatio & non qualitas contraria. Secunda eſt alteratiua, ſed non competit lumini præcisè, imò concurrit motus localis. Nam vt determinauimus in lib. 12. Metap. in illa quæſt. Quomodo cælum agat in hæc inferiora, ſi cælum quieſceret Sol quidem illuminaret partem terræ ſibi oppoſitam, ſed non calefaceret. Et quoniam vt diximus, ſermo Philoſophi intelligendus eſt per ſe cùm lumen vt lumen non alteret niſi adiuncto motu locali, ideo computauit lumen, & tenebram in eodem gradu cum ſono & odore.

Quantùm ad 3. ſ. de ſaporibus, aduerte ꝙ aliter exponendus eſt tex. Philoſophi 126. vbi inquit, Sed tangibilia & ſapores agunt. Si enim non, à quo vtique patientur inanimata & alterabuntur ſecundùm B.T. & Egid. & aliter ſecundũ Com. Nam B.T. & Egid. volunt dictum Philoſophi eſſe verum materialiter, vt ſit ſenſus, Sed tangibilia & ſapores agunt, &c. non inquãtùm ſapores, ſed inq̃tùm fundantur in humido, vt declarauimus in lib. de Senſu & Senſ. humidum autem cũ ſit qualitas tangibilis & alteratiua per ſe, agit indifferenter in habente ſenſum & in nõ habente, ſecundùm Com. verò in com. 126. põt exponi de ſapore, vt ſapor eſt. Et cùm arguitur, quòd non videmus aliquem effectum cauſatum à ſapore in re inanimata falſum eſt. Nam vt adducit Com. in eodem comm. Platonem in Timæo, videmus, quòd diuerſi ſapores habent in corporibus inanimatis diuerſas paſſiones adiunctas calefactioni & infrigidationi. v.g. Exaſperare, quod eſt pontici, lenificare quod eſt vnctuoſi, & alia multa quę dicta ſunt in Timæo, quę Galenus laborat exponere. Hæc Com. Et hæc dicta ſint pro præſenti quæſito.

QVÆSTIO LIIII.

Num Philoſophus ponat conuenienter differentiam inter odorare & pati ab odore

Quid igitur eſt odorare præter pati aliquid. tex. 127.

IN hac q. aduerte ꝙ difficultas ſtat in hoc, cùm odorare ſit idem formaliter ꝙ ſentire odorem non videtur Phil. quieraſſe intellectum dubitantis. Si enim quæreret dubitans, in quo differunt ſentire odorem & pati ab odore non poteſt reſponderi niſi quòd odorem ſentire eſt odorare & ſic remanet quæſt. dubia, vt ſuprà.

Odorare eſt odorẽ ſentire ad uertẽter. pati verò ab odore eſt quõcũque immutari ab odore.

Vt igitur cognoſcas ꝙ per ly Sentire odorẽ ponit Philoſophus ſufficientem differentiam inter odorare & pati ab odore aduerte ꝙ odor, ſimiliter quodcunque aliud ſenſibile proprium poteſt tribus modis eſſe in alio. Primò naturaliter, ſicut accidens in ſubiecto, vt odor in pomo, color in colorato, calor in calido, ſonus in aere. Et hęc dicitur receptio materialis, quia ſecundùm eſſe materiale. Secũdò intentionaliter, id eſt ſecundùm eſſe ſpirituale. Sic recipitur color in diaphano, & in ſpeculo, & in organo viſus. Et huiuſmodi non denominantur colorata à colore ſic recepto. Similiter recipitur intentionaliter odor in medio ad magnam diſtantiam vt diximus in c. de Odoratu. Tertiò ſenſibiliter, quod quidem eſt idem ꝙ recipi intentionaliter in organo ſenſus. Dixit n. Philoſ. ſ. ꝙ ſenſus eſt receptiuus ſpecierum ſine materia. Sed ſupra ly Intentionaliter addit, Aduertenter. Nam dato ꝙ color recipiatur intentionaliter in medio illuminato & in pupilla, ſi homo eſſet fixus imaginans circa aliud obiectũ cogitando de ſeipſo intensè non videret colorem, nec coloratũ ante ſe poſitum. Et ꝙ non videat non eſt alia cauſa niſi quia non aduertit ſe immutari à colore ante ſe poſito. Recipi ergo obiectum ſenſibiliter in ſenſu eſt recipi intentionaliter aduertenter. Et hoc tale recipi coagente ſenſu actiuè eſt idem ꝙ ſentire. Dico autem Coagẽte ſenſu actiuè, quoniam vt determinauimus ſ. ſenſatio non eſt purè actiuè ab obiecto, nec eſt ſenſum purè pati ab obiecto, ſed ſenſus concurrit paſſiuè in recipiendo ſpeciẽ, & actiuè in eliciendo ſenſationem. Ex his declaro differentiam poſitam à Philoſopho inter odorare & pati ab odore eſſe conuenientem. Nam pati ab odore & odorare ſe habẽt vt magis commune & minus commune. Pati enim ab odore indifferenter verificatur de triplici modo ſ. aſſignato recipiendi odorem. Nam aqua effecta odorifera patitur ab odore & aer multum diſtans ab odorabili, & propinquus odoranti recipiens ſpeciem odoris patitur ab odore. Et organum cui eſt alligata potentia odoratiua recipiens ſpeciẽ odoris aduertenter patitur ab odore. Odorare autem verificatur ſolùm tertio modo. Vnde ſolutio Philoſophi ſic eſt interpretãda, Odorare differt à pati ab odore, quoniam odorare & ſentire odorem, eſt recipere odorem ſenſibiliter. Hoc autem eſt recipere odorem immaterialiter aduertenter. Aduertenter autem eſt per virtutem animæ cognoſciti uam. Sed pati ab odore eſt recipere odorem vel purè materialiter, ſicut recipit pars aeris propinqua odorabili, vel intentionaliter tantùm, ſicut pars aeris multum diſtans ab odorabili. Et ex his receptionibus licet aer patiatur ab odore, non tamen odorans, q̃a deficit ſibi tertia receptio. Et aduerte ꝙ Com. in com. 127. in fine paucis verbis explicat hãc differentiam dicens, Si igitur aliquis quæſierit & dixerit, Cùm olfacere ſit paſſio, & receptio odoris à medio ſit paſſio etiam, quæ igitur eſt differentia inter vtranque paſſionem? Dicemus ei, ꝙ cùm aer patiatur velociter à ſenſibili efficitur per hanc paſſionem ſenſatum illi ſenſui. Senſus autem fit per hanc paſſionem ſentiens nõ ſenſibile. Hæc Com. Patet igitur quomodo differentia aſſignata à Philoſopho inter odorare & pati ab odore fuit conueniens. Nam odorare eſt pati ab odore & non econuerſò. Limitat enim odorare ly Pati ab odore, ſicut homo limitat animal. Vnde odorare eſt pati ab odore nõ abſolutè, aliter aer odoraret, ſed eſt pati ab odore ſenſibiliter aduertenter, vt expoſuimus. Et hoc eſt idem ꝙ ſentire odorem, & ſic quietatur intellectus dubitantis. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO LV.

Num ſenſus exteriores ſint tantùm quinque.

Quoniam autem non ſit ſenſus alius præter quinque. t. 128.

Quinque tantùm ſunt exteriores ſenſus.

IN hac q. aduerte, ꝙ Phil. à text. 128. vſque ad textum 134. immoratur ad probandum ꝙ non ſunt niſi quinque ſenſus exteriores. Probat autẽ quadruplici via, ſ. ex mediis, ex organis, ex ſenſibilibus propriis, ex ſenſibilibus communibus. Et q̃m in ſuis probationib. Philoſophus aſſumit plures propoſitiones, quæ primo aſpectu videnẽ falſę, ideo ſic procedemus. Primò aſſignanda eſt ſufficientia quinque ſenſuum exteriorum. Secundò ſuſtinendæ ſunt quinque propoſitiones Philoſophi, & declarandæ in quo ſenſu ſint veræ.

Quantùm

Quantùm ad 1.aduerte, q̃ sufficientia quinque sensuum solet à diuersis diuersimodè assignari. Tu tamen sequere B. T. in 2. de Anima in expositione tex. 135. vbi formaliter ponit eorum sufficientiam sumptam ex parte obiectorum, quam & formaliùs & distinctiùs ponit in 1. parte, in q. 68. in art. 3. Et vide tu, quoniam difficultatem non continet. Quod si vis iuxta viam Com. incedere, quæ non repugnat B. Th. sequere Iand. in 2. de Ani. in q. 32. Illud solùm caue circa finé quæst. vbi dicit q̃ sensus actiuus & passiuus debent cõputari pro vno, inquantum sunt vnum secũdùm analogiam, vel inquantùm ordinantur ad vnum finem, &c. Id quidem nos non concedimus, nec celebriores Commentistæ, quoniam non acceptamus sensum actiuum distinctum realiter à sensu passiuo, sed eundem sensum esse actiuum & passiuum vt determinauimus s̃. cõtra Iand. in q. 21. Et aduerte q̃ fortiùs argumentum probans dari plures sensus quàm quinque sumitur ex tactu, qui cùm sit plurium primarum contrarietatum, videtur esse plures sensus. Sed illud iam soluimus s̃. in q. 47. vbi inuestigabimus de vnitate & pluralitate tactus.

Quantùm ad 2. aduerte q̃ prima Philosophi propositio quæ videtur esse falsa est in tex. 128. vbi dicit q̃ tactu sentimus omnes tangibiles qualitates, vbi Com. dicit q̃ similiter est de qualitatibus visibilib. & audibilibus & olfactiuis. Sed hoc apparet falsum, quia multa animalia habẽt visum, quæ tamen non apprehendunt omnes differentias colorũ, sicut pisces & habẽtia oculos duros, & sicut noctua. Et homo per odoratum non sentit omnes species odoris, eò q̃ homo malè odorat ex 2. de Anima, tex. 92.

Ad hoc respondetur q̃ propositio Philosophi est vera considerando sensum ex natura sensus, cuius obiectum est color vniuersaliter sumptus, vel odor vel sonus eodẽ modo. Quòd autem in aliquo animali visus non percipiat omnes differentias coloris, vel odoratus omnes differẽtias odoris, hoc non prouenit ex sensu secundũ se, sed ex tali dispositione organi in tali animali, vt exemplificatum est de habentibus oculos duros. De homine autem q̃ non percipiat omnes differentias odoris ex indispositione organi, non est concessum ab omnibus, & id iam determinauimus suprà in q. 39. vbi exposuimus illud dictum Philosophi, Prauè enim odorat homo.

Secunda propositio, quæ videtur falsa est in tex. 129. vbi dicit Philosophus, Quæcunque quidé ipsi tangentes, id est sine medio extrinseco sentimus, tactu sensibilia sunt. Sed hoc videtur falsum. Nam per sensum communem, vt dicemus j̃. cognoscimus omnia sensibilia quinque sensuum, ergo non est necesse q̃ ea quæ sentimus sine medio extrinseco sentiamus tactu, cùm possint sentiri sensu communi.

Quantùm ad hoc respondetur q̃ propositio Philosophi debet intelligi de sensu sentiente primò qualitates tangibiles, hîc autem non potest esse nisi tactus. Quod autem arguitur de sensu communi non valet, quoniam ipse non primò immutatur à sensibilibus, sed supponit immutationem iam factam in sensu exteriori, vt dicemus j̃. quando quæremus si datur sensus cõmunis. Vnde cæcus natus nullo modo per sensum communem apprehendit colorem.

Tertia propositio, q̃ videtur falsa est in tex. 129. vbi dicit Philosophus, Et ita est s. q̃ si per vnum fiant sensibilia plura vno, quæ differunt abinuicem genere, necesse est habens istũ sensum q̃ sentiat vtrunque. Et intendit Philosophus dicere q̃ si per vnum medium cognoscuntur plura sensibilia, vt per aerem color & sonus, habens organum conforme illi medio, cognoscet per illud organum illa plura sensibilia. Sed videtur hoc esse falsum, nã per aerem cognoscitur color & sonus, & organum auditus est conforme aeri. Constat enim ex aere complantato, vt diximus s̃. & tamen per organum auditus non cognoscitur color & sonus.

Ad hoc respondetur q̃ dictum Philosophi sic debet intelligi, Si plura sensibilia distincta genere cognoscantur p̃ idem medium, habens organũ conforme illi medio prout est medium vtriusque illorum sensibilium per illud organũ cognoscit illa plura sensibilia. Sed non est sic de organo auditus. Nam licet aer sit medium in sentiendo colorem & sonum, tamen non per eandem dispositionem, imò per diuersas. Nam aer prout diaphanus est medium in videndo colorem, prout verò condensabilis & rarefactibilis est medium in sentiẽdo sonum. Organum autem auditus est conforme aeri non secundùm q̃ diaphanus, sed vt est condensabilis & rarefactibilis, ideo per ipsum cognoscitur solùm sonus, & non color, secus esset si conformaretur aeri secundũ vtranque dispositionem, tunc. n. per ipsum & sonum & colorem cognosceremus. Et sic patet dictum Philosophi esse verum, si rectè, vt declarauimus, intelligatur.

Quarta p̃positio, quæ videtur esse falsa est in tex. 130. vbi Philos. declarans quomodo organa sensuum à prædominio sunt attribuenda elementis, dicit, Pupilla quidé aquæ, auditus verò aeris, olfactus verò horum alterius est; ignis autem aut nullius est, aut communis omnibus. Sed oppositum huius dicit in lib. de Sensu & Sens. vbi attribuit organum visus aquæ, auditus aeri, odoratũ verò attribuit igni.

Ad hoc respondetur q̃ Phil. in lib. de Sensu & Sens. non dicit odoratum attribuendum igni simpliciter & ex propria sententia, sed quasi condescendens Antiquis, qui sic existimabant. Et q̃ hæc fuerit mens Philosophi patet ex eo q̃ conditionaliter loquitur. Sic. n. inquit, Quòd si oportet fm̃ hunc modum, id est vt dicebant Antiqui attribuere & assignare vnũquodque sensitiuorum vni elementorum, oculi q̃dem visiuum aquæ extimãdum, aeris verò sonorũ sensitiuum, ignis aũt odoratum. Cũ igit̃ in 2. de Ani. loquat̃ ex p̃pria sentẽtia, & in li. de Sensu & Sens. nõ ex p̃pria sentẽtia, sed aliquo mõ condescendens Antiquis & conditionatè loquatur, patet non esse veram repugnantiam in dictis suis.

Quinta propositio, quæ videtur esse falsa est in text. 133. vbi dicit Phil. q̃ sensibilia communia sunt sex, s. motus, status, magnitudo, figura, numerus, vnum. Nam s̃. in tex. 64. posuit tãtùm quinque, dimisit enim vnum, ergo aut suprà fuit diminutus, aut hîc non videtur verum dicere.

Ad hoc respondetur q̃ vnitas cõprehenditur in numero, vt pars in toto. Vnde Philos. tractans s̃. de Numero q̃o est sensibile cõe implicitè tractat de vno, & ideo nõ fuit diminutus. Aduerte tñ q̃ solus numerus quantitatiuus est sensibile cõe & non numerus transcẽdens, vel metaphysicalis, eò q̃ ille non causatur diuisione continui, vt declarauimus in 8. Meta. in q. nostris, & est q. 11. sic solùm vnum quantitatiuum & non vnum transcendens intelligitur hîc à Philoso. esse sensibile commune. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO LVI.

Num sensus exterior cognoscat actionem suam.

Quoniam autem sentimus quod videmus & audimus. Necesse est aut visum sentire quia videt, aut altero. tex. 136.

Sensus exterior nõ cognoscit actionem suam nisi vt continuatur sẽ sui cõi.

IN hac q. aduerte q̃ Philosophus in hac conclusione, Sensus exterior cognoscit actionem suam, purè disputatiuè procedit ad vtranque partem arguens, & quasi indeterminatus transiit. Se tamen magis determinauit in li. de Sõno & Vigilia ad partem negatiuam, vbi inquit, Est autem quædam potentia communis, quæ sequitur omnes, quia & q̃ videt sentit & audit. Non. n. sensus quidem videt, quoniá videt: hæc Philosophus. Quia tamen vtraque opinio sustineri potest, sc. q̃ sensus exterior cognoscit actionem, & q̃ non cognoscit, ideo procedes media via, quæ erit hæc, sensus exterior vt immutatur ab obiecto suo non cognoscit actionem suam, vt autem continuatur & per consequens aliquo modo fit vnum cum sensu communi cognoscit eam. Pro cuius euidentia aduerte, q̃, vt dicemus, cùm loquemur de parte intellectiua, sola potentia omninò immaterialis, qualis est intellectus, seipsa p̃cisè cognoscit actum suum. Cognoscit enim intellectus lapidem, & se cognoscere lapidem. Cùm autem sensus exterior non sit potentia omninò immaterialis, est enim affixa organo, nõ potest seipso vt immutatur ab obiecto cognoscere actionem suam, ergo vel nullo modo cognoscit eam, sed hoc pertinet ad altioré potentiam, vel cognoscit vt fit vnum cum sensu communi. Fit autem vnum prout sensatio exterior nõ completur donec terminetur ad sensum communem, sicut non completur linea protracta à circunferentia donec terminetur ad centrum. Dicemus igitur q̃ sensus, putà visus, videt coloré, & videt se videre colorem nõ p̃cisè inquantùm immutatur à colore, quia visio non est colorata sed prout visio terminatur ad sensum communem. Tunc. n. per talem continuationem est æquipollenter visus. Et quod dico de visu intellige de aliis sensibus, vt continuantur sensui communi. Nã sicut idem centrum æquipollet distinctis punctis, ad quæ terminarentur distinctæ lineæ, si nõ vnirentur in centro: sic idem sensus communis æquipollet omnibus sensibus exterioribus, prout eorum sensationes complementum habent in sensu communi. Patet igitur quomodo cognoscit sensus & non cognoscit actionem suam. Non cognoscit quidem per seipsum, cognoscit autem, vt fit vnum cum sensu cõi. Nam vt sic est vna actio vtriusque. Et hoc est quod dicunt

alij

alij,ſ.q̃ ſenſus exterior per ſeipſum& directè non cognoſcit actionem ſuam. Indirectè tamen cognoſcit inquantùm immutat ſenſum communem.Senſus verò communis directè percipit actionem ſenſuum exteriorũ,eò q̃ directè immutatur ab immutationibus factis in ſenſibus exteriorib.

Ex prædictis concordare poteris Philoſophum in libr. de Anima,& in lib.de Somno & Vigilia.Nam ſi videtur in lib.de Anima declinare ad partem affirmatiuam intelligendum eſt q̃ indirectè.Cùm autem in lib.de Somno & Vigilia,tenet abſolutè partem negatiuam, intelligendum eſt directè & in ſe, prout, ſcilicet eſt diſtinctus à ſenſu communi.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO LVII.

Num detur ſenſus communis,& nunquid ſit vnus.

Neque vtique ſeparatis contingit diſcernere quod alterum ſit dulce ab albo ſed oportet aliquo vno vtraque manifeſta eſſe.text.147.

Præter quinque exteriores sẽſus datur vnus sẽſus cõis numero, diuerſus tamẽ vt ad ipſum terminãtur & copulantur immutationes exteriorum ſenſuum.

IN hac q.quatuor agenda ſunt,Primò conſiderandum eſt ſi neceſſe eſt dare ſenſum cõmunem.Secundò ſi eſt vnus vel plures.Tertiò ſuppoſito q̃ ſit vnus, quem modũ vnitatis habet. Quartò ſuppoſito q̃ habeat vnitatem admixtam diuerſitati,à quo trahit hãc vnitatem & diuerſitatem.

Quantùm ad 1.ponitur hæc concluſio, in qua omnes Peripatetici conueniunt, Præter quinque ſenſus particulares exteriores,de quibus iam pertractatum eſt, neceſſe eſt dare alium ſenſum,ad quem terminentur omnes immutationes ſenſuum exteriorum, vt ad communem terminum. Et ſic probatur, Si non datur,&c.ergo differentia inter obiecta diſtinctorum ſenſuum,putà inter album & dulce,remaneret nobis incognita ſecundùm ſenſum, cuius cõtrarium experimur. Nam conſtat q̃ ad ſenſum iudicamus album & dulce diſtingui, quorum vnum apprehendimus viſu& alterum guſtu.Conſequẽtia quidem ſic probatur, Quæcunque virtus cognoſcitiua ponens differentiam inter aliqua duo, neceſſe eſt vt vtrunque apprehendat:hæc de ſe patet, quoniam iudicium inter aliqua ſupponit cognitionem eorum. Sed nullus ſenſus particularis exterior apprehendit obiecta diſtinctorum ſenſuum,aliter non reſpiceret determinatè ſuum proprium obiectum, nec vnitatem & diſtinctionẽ ſorti retur ab eo,cuius oppoſitum determinauimus ꝫ.Ergo ſi non daretur alius ſenſus cognoſcitiuus omnium obiectorum ſenſuum particulariũ, differentia inter obiecta diſtinctorum ſenſuum remaneret nobis incognita ſecundùm ſenſum.Neceſſe eſt igitur dare ſenſum communem,vt per ipſum cognoſcamus dictam differentiam. Quem quidem appellamus ſenſum communem, nõ prædicatiuè,ſed propter omnem immutationem quinque ſenſuum exteriorum , qui terminantur ad ipſum, & vt ſic poteſt dici q̃ videt vt vnitur viſui,& audit vt vnitur auditui,& idem intellige de aliis ſenſibus.

Quantùm ad 2.ponitur hæc concluſio,Senſus communis neceſſariò eſt vnus,& huius rationem aſſignans Philoſophus fundat ſe ſuper hanc cõſequentiam, Si non eſſet vnus non poſſet cognoſcere differentiam inter obiecta diuerſorũ ſenſuum : ſe haberet.n.ſicut ſi eſſent duo homines, quorum vnus cognoſceret album &alter dulce,de quibus conſtat q̃ neuter cognoſceret differentiam inter album & dulce,quia neuter vtrunque cognoſcit.Et hęc ratio euidẽs eſt.Quam & Com.in com.146. ſic format, Si eſſet poſſibile iudicare hæc duo eſſe diuerſa per duas virtutes diuerſas, quarum vtraque ſingulariter comprehendit alterum duorum illorum,tunc neceſſe eſſet quando ego ſentiré hoc eſſe dulce,& tu illud eſſe album, & ego non ſentirem, quod tu ſenſiſti,neque tu quod ego,vt ego comprehenderẽ ſenſibile meum eſſe aliud à tuo,licet non ſentiam tuum.Et vt tu comprehenderes ſenſibile tuum eſſe aliud à meo,&hoc eſt manifeſtè impoſſibile.neceſſe eſt ergo ſenſum communem iudicantem & ponentem differentiam inter obiecta diſtinctorũ ſenſuum eſſe vnam animæ potentiam & non plures.

Quantùm ad 3.aduerte q̃ licet ſenſus communis ſit vna potentia, tamen neceſſe eſt vnitatem ſuam eſſe admixtã alicui quali diuerſitati ſiue pluralitati , vt arguit Philoſophus in text. 147. eò q̃ ſenſus communis ſimul immutatur ſenſibilibus contrariis , vt albo & nigro , dulci & amaro, & per conſequens immutationibus contrariis.Sed in eodem &in diuiſibili non ſimul poſſunt recipi contraria,ergo eſt neceſſe ſenſum communem,vt recipit nigrum diuerſificari,vt recipit album.Sic dico de aliis ſenſibus contrariis.Qualis autem ſit hæc diuerſitas inuenio duos modos dicendi. Vnus ponitur à Philoſopho in tex.148.qui dicit q̃ ſenſus communis eſt vnus numero & eſſentialiter,ſed diuerſus ſecũdùm eſſe. Nam prout immutatur ab albo recipit aliud eſſe , accidentale tamen, quàm quando immutatur à nigro, quoniam diſtinctæ formæ dant diſtincta eſſe.Sed iſte modus dicendi nõ placet Philoſopho, imò eum improbat in eodem tex.eò q̃ contraria non poſſunt eſſe ſimul in eodem numero, licet diuerſificentur ſecundùm eſſe.Nam licet calor & frigiditas dent diuerſa eſſe accidentalia aquæ , tamen non poſſunt ſimul ineſſe eidem aquæ numero.

Sed tu aduerte q̃ iſte modus non reprobatur à Philoſopho vt falſus.Nam in lib.de Senſu & Senſat.ponit eundem modum circa finem libri & non reprobat , imò in ſecundo loco ponit eum approbatiuè,vt patet ibi, vel quemadmodum in rebus ipſis contingit, &c. Nec ratio quam adducit Philoſo.hîc contra talem modum concludit. Nam licet album & nigrum ad extrà ſint contraria,tamen ſpecies eorũ intentionales in medio &in ſenſu non ſunt contrariæ ſicut nec in intellectu,eò q̃ illic ſunt ſolùm quò ad eſſe intẽtionale.Et per conſequens motus,qui fiunt ab his ſpeciebus in ſenſu communi , non ſunt contrarij. Propter quod non ſequitur contraria eſſe in eodem.Et aduerte q̃ B.T. exponẽs prædictum tex.in lib.de Senſu &Senſa.ſoluit eandem rationem ex verbis eiuſdem Philoſophi tractis ex 2.de Anim.ex tex.148.ibi,Quare neque ſpecies pati ipſorum,ſi huiuſmodi eſt ſenſus & intelligentia.Ex quibus patet q̃ illa improbatio Philoſophi non fuit niſi apparens.Alter modus diuerſitatis in ſenſu communi eſt ille quem ponit Philoſophus in tex.149.exemplificans de centro.Et hanc diuerſitatẽ nominat Com.in com.149.diuerſitatem ex inſtrumentis particularium ſenſuum copulatis ſenſui communi,ſicut multę lineæ copulantur centro,ex quibus centrum accipit diuerſitatem.Vnde inquit,Et quaſi opinatur,ſc.Ariſt.q̃ virtus primi ſentientis,id eſt ſenſus communis melius eſt vt dicatur vna forma &multa inſtrumentis copulatis cum ea,per quę tranſeunt motus ſenſibilium quouſq́ue copulẽtur cum ea, quàm dicere ipſam eſſe vnam ſubiecto,&multa ſecundùm formam.

Quantùm ad 4. aduerte q̃ ſenſus cõis non habet ex eodem vnitatem & diuerſitatem.Nam pro nũc duo ſunt eius officia.Primum eſt recipere ſpecies propriorum ſenſibiliũ quinque ſenſuum.Secundũ eſt cognoſcere & iudicare differentias dictorũ ſenſibilium.Prout recipit diuerſa ,ppria ſenſibilia debet eſſe diuerſus,vt auté ponit differẽtiã inter talia ſenſibilia & iudicat de eis, debet eſſe vnus. Et hoc eſt quod dicit Com.in com.149.vbi ſic inquit,Illud.n.eſſe, ſ.eſſe vnũ eſt dignius ei ſecundũ q̃ eſt iudicans.Illud autem,ſ. eſſe diuerſum conueuit ei ſecundũ q̃ eſt recipiens.Hæc de ſenſu communi dicta ſint.Reliqua autẽ, ſcilicet quomodo ſituatur in anteriori parte capitis,quomodo ab hac virtute vt ab vniuerſali fonte emanant ſpiritus animales ad organa ſenſuum exteriorum, quomodo comparatur ad ſenſus exteriores,vt rex ad nuncios ſuos,iam manifeſtauimus in Epitomate noſtro ordinato ſuper lib. Ariſt. de Anima,& illic tetigimus mentem Auicen.& Algazelis.

QVÆSTIO LVIII.

Num vermes & apes & formicæ habeant phantaſiam.

Si verò ei quod actu idem, omnibus vtique contingeret beſtiis phantaſiam ineſſe,videtur autem non,vt formicæ, aut apes,aut vermes.tex.156.

Vermes ac muſcæ imaginatione ac phãtaſia prorſus carent, quã habẽt apes & formicæ, ſed ꝺ determinatam.

IN hac q.inuenio duas opiniones,quarũ prima eſt Com. cui concordat Alber.Secunda eſt B.Tho. cui concordat Egid.quò ad concluſionem, licet non quò ad rationem vt declarabitur infrà.

Quantùm ad Com.aduerte q̃ in com.156.facit differentiam inter vermes & muſcas,& inter apes ac formicas.Nã quò ad muſcas &vermes tenet negatiuam,quò ad apes & formicas tenet affirmatiuam.Vnde inquit, Extimatur.n. q̃ non omne animal imaginatur,& eſt animal quod non mouetur ad ſenſibilia niſi apud præſentiam eorum in actu , vt vermes & muſcæ.Apes verò & formicæ neceſſariò imaginantur. Apes quidem propter artificium , formicæ autem propter depoſitionem , ſed non curatur de exemplo. Hæc Com. Vult ergo q̃ apes & formicæ habeant phantaſiam perfectam & determinatam,& quòd non ſit curandum de exemplo Philoſophi.Non enim exempla ſemper vt vera inducuntur,ſed cauſa notificationis.

Cum Com.autem concordat Alb.qui in ſuo 3.li.de Anima.tra.1.c.7.tenet qnò ad vermes & muſcas partem negatiuã,

&

& quò ad apes & formicas partem affirmatiuam. Sic enim inquit, Si actu & essentialiter idem essent sensus & phantasia hoc modo dicta, s. perfecta & determinata, tunc quibuscunque inesset sensus inesset & phãtasia hoc modo dicta, i. perfecta & determinata, & secundùm omnem suam operationem, & hoc non est verum: quia vermes, qui sunt lumbrici terræ & muscas & cimices & pediculos & huiusmodi animalia immunda & incõpleta nihil videmus ad phantasiã operari eo modo quo ꝫ. determinauimus opera phantasiæ, ineſt tamen talibus imaginatio aliqua. Superiùs enim hoc probatum est. Videtur tamen Arist. dicere formicas & apes nõ habere phantasiam. Quod omninò falsum est, cùm talia animalia artificiosè operentur casas, & si prouideant in futurum & operentur in communi. Puto autem hoc non ex vitio esse Philosophi, sed ex vitio trãslationis, q̃a translator non intellexit vllum animalium, quæ Arist. dixit phantasiam non habere, & loco eorum transtulit formicas & apes, & corrupit veritatem ex mala translatione. Hæc Alb.

Quantùm ad viam B. Th. aduerte q̃ in expositione text. 156. tenet partem negatiuam, & soluit rationem super quã fundarunt se Com. & Alber. quia, s. operantur artificiosè & congregant sibi prouidentes in futurum. Et dicit, Quòd autem operantur propter finem quasi prouidentes sibi in futurum, non contingit ex hoc q̃ habeant imaginationem ipsius futuri, sed imaginantur actus præsentes, qui ordinantur ad finẽ ex naturali inclinatione magis quàm ex apprehensione. Et sic concludit q̃ apes & formicæ operantur opera sua, quæ videntur fieri quadam admirabili prudentia, non ex hoc q̃ habeant phantasiam determinatam & distinctam à sensu, sed naturali inclinatione, q̃a non phantasiantur aliquid nisi dum mouentur à sensibili.

Sed aduerte q̃ Egid. post expositionem text. 156. in sua q. 2. licet videatur in conclusione non discordare à B. T. tamẽ non approbat rationem ab ipso allegatam. Dicit enim Egidius q̃ operari ex instinctu siue ex inclinatione naturali est commune omnibus animalibus tam habẽtibus phantasiam determinatam quàm non habentibus, eò q̃ non habent dominium suorum actuum, ex consequenti excepto homine omne animal operatur inclinatum in sic vel sic agendũ ex naturali instinctu, ergo per id quod est commune omnibus bestiis non potest probari formicam & apem non habere phantasiam determinatam.

Verùm si aduerteris dicta B. Th. cognosces q̃ Egid. non efficaciter impugnat eum. Non. n. B. T. ex illo solo communi omnibus bestiis concludit phantasiam determinatam nõ inesse formicæ & api, sed ex hoc toto. Videlicet quia imaginantur tantùm actus præsentes, s. congregare & fabricare, qui actus ordinantur ad finem, id est ad sustentationem suã nõ ex apprehensione futuri, sed ex naturali inclinatione tali modo existente in formica & ape. Et quando dicit Egidius qnod api inest memoria, per quam reuertitur ad locũ vbi fabricare inceperat. Et formicæ inest memoria per quã reuertitur ad foueam, in qua frumentum congregare cæperat. memoria autem est absentium, hæc omnia neganda sunt in via nostra. Nam non reuertitur quia memoratur, sed quia est in continuo exercitio. Vnde videmus q̃ si interrũpatur semita facta à formicis, & cessent ab actuali & continuato exercitio nesciunt ad pristinum locum reuerti. Et aduerte q̃ & ipse Egid. in fine suæ quæst. ad idem se resoluit. Inquit enim, Apes habent phantasiam de loco vbi fabricant dum sunt in cõtinuo exercitio, & dum sunt præsentia illa sensibilia quę ordinant ad huiusmodi fabricã. Sed si posita extra exercitiũ & existẽtia extra locũ fabricæ incipere de fabrica habere memoriã, & imaginarent qualiter deberent fabricare, nõ posset hoc eis cõtingere nisi haberent determinatã phantasiam. Et quia hoc nõ inest apibus & formicis non dñr habere phantasiam determinatã, sed indeterminatam. Hęc Egidi. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

Incertum est apud Philo. nũ phãtasia sit ĩterior sensus realiter distinctus ab oĩbus interiorib. sẽ sib. apud multos alios tamẽ distinctus sensus interior est, quæ ẽ motus factus à sensu secundum actum.

QVÆSTIO LIX.

Si phantasia sit sensus interior distinctus realiter ab aliis sensibus exterioribus. Et dato quòd sic, vtrum diffinitio eius assignata à Philosopho sit conueniens.

Erit vtique phantasia ipsa motus non sine sensu contingens. tex. 161. Et infrà in eodem tex. Phantasia vtique erit motus à sensu secundùm actum factus.

IN hac q. duo principaliter pertractanda sunt. Primò si phantasia est sensus interior distinctus realiter ab aliis, secundò qũo verificatur diffinitio eius assignata à Phil.

Quantùm ad 1. aduerte q̃ alio modo tenendum est secundùm mentem Auic. & Algazel. & Albert. & Com. & B. T. & alio modo secundùm Philosophum. Nam secundũ illos verè & realiter distincta est ab aliis. Ponunt enim Auic. & Algazel & Alb. sensus interiores esse quinque distinctos realiter. Com. autem & B. T. ponunt quatuor. Et de his opinionibus copiosè tractaui in Epitomate nostro super libr. de Anima, in Trac. de Sensibus Interioribus, vt videre poteris, nec hîc replicandum est. Secundùm autem Philosophũ difficile est videre q̃d expresè trahi possit ex doctrina sua. Vnde aduerte q̃ quantùm ad id quod possumus extrahere ex libris suis de Anima, nõ accipit phantasiam vt virtutem distinctam realiter ab imaginatiua, nec à cogitatiua, nec ab extimatiua, nec à memoria. Sed sumit eam pro toto genere animæ phantastico, quod comprehendit omnes sensus interiores præter sensum communem. Constat enim q̃ Philosophus in tex. 136. & ĵ. determinat seorsum de sensu communi, deinde de phantasia. Quòd autẽ sumat eam modo prædicto patet consideranti dicta sua, in quibus aliquando sumit phantasiam, vt est conseruatiua specierum sensibilium, vt cùm dicit, q̃ in ipsa permanẽt simulacra similia sensibilibus: aliquando sumit eam pro cogitatiua, vel extimatiua, sicut dicet ĵ. in lib. 3. in tex. 38. q̃ multi præter scientiã sequuntur phantasiam, & in tex. 49. q̃ phantasia cùm moueat non mouet sine appetitu. Et q̃ hoc dictum debeat intelligi de phantasia vt extenditur ad cogitatiuam & extimatiuã manifestabimus cùm loquemur in lib. 3. de Potentia motiua.

Tu tamen aduerte, q̃ licet in libris de Anima nõ agat seorsum de phantasia & de memoria, id tamen facit in lib. de Memoria & Reminiscentia, vbi declarat q̃ memoria est eius cuius est phantasia, & ea sunt bene memorabilia, quorum est phantasia. Vtrum autem distinguat phantasiam realiter à memoria non constat. Nam in prædicto lib. nõ concludit aliud nisi q̃ memoria pertinet ad eandem partem animæ ad quam & phãtasia: cuius signum adducit q̃ ea sunt memorabilia, quorum est phantasia. Propter hoc apud Peripateticos communiter tenetur q̃ licet vulgata sit & famosa distinctio realis quinque vel quatuor sensuum interiorum, tñ quid super hoc senserit Arist. non constat, quia quasi penitùs indistinctè loquitur de eis. Similiter intellige de eorum organis & situatione in capite, & q̃vẽ magis mirũ licet distinguat sensum cõem à phantasia, tamen in li. de Somn. & vigil. videtur ponere organum eorũ indistinctum.

Quantùm ad secundam partem, sc. quomodo diffinitio data à Philosopho de phantasia est conueniens & vera, difficile est videre propter tria. Primò, quia ita videtur posse conuenire sensui communi, sicut phantasiæ. Nam etiam sensus cõmunis potest dici quantùm ad actum suum q̃ est motus factus à sensu, i. ab immutatione sensus exterioris. Non enim sensus cõmunis sentit nisi ad eum terminetur immutatio exterior. Secundò quia potẽtia animæ non est motus vt patet, sed phantasia ponitur potẽtia animæ, cùm sit vnus ex sensibus interioribus, ergo non est motus. Tertiò contingit homini phantasiari etiam nullo sensu exterioti actu sentiente, vt patet in somniante: ergo non bene dicitur quòd phantasia est motus factus à sensu secundùm actum.

Ad primum respondet Egidius post expositionem text. 161. q̃ hæc diffinitio conuenit soli phantasiæ propter illam particulam, Et multa agunt ac patiuntur propter ipsam. In hoc. n. distinguitur sensus communis à phantasia. Sed hæc responsio non valet, quoniam illa particula nõ ingreditur diffinitionem datam à Philosopho: cuius signum est q̃ ĵ. in eodem text. 161. concludens diffinitionem phantasiæ dicit, Phantasia vtique erit motus à sensu secundùm actum factus. Nec replicat amplius illam particulam vnde tenendũ est illã particulam potiùs sequi addiffinitionem q̃ ingredi.

Dicendum est igitur, q̃ conuenit soli phantasiæ per illã particulam, factus à sensu secundùm actum, dummodò sic intelligatur quòd phantasia est motus distinctus realiter à motu sensuum exteriorum iam completo & perfecto, & p hoc distinguitur à sensu communi. Nam motus sensus cõmunis non est totaliter distinctus à motu sensuum exteriorum, imò immutationes sensuum exteriorũ non complentur nisi per sensum communem. Sicut lineæ ductæ à circunferentia ad cẽtrum terminantur nisi per centrum, sic actus videndi inchoatur à visu & completur in sensu communi. Idem intellige de aliis. Vnde sensatio sensuum exteriorum, & sensatio sensus communis non sunt extimandæ vt duæ disparatæ sensationes, sed potiùs vt vna

contin

continuata & perfecta. Sed id non pôt dici de motu phantaſiæ, quoniam iam completa eſt ſenſatio ſenſus communis & ſenſuum exteriorum, antequam phantaſia ſpecies iam ſenſatas recipiat, & ideo eſt alia immutatio. Patet ergo q̃ hæc diffinitio competit ſoli phantaſiæ ſi ſic intelligatur, Phantaſia eſt motus cauſatus à ſenſu exteriori ſecundùm actum, id eſt, qui habet vel habuit ſenſationem completam & perfectam. Hoc autem non verificatur de ſenſu communi, quoniam non immutatur à ſenſu exteriori habente iam completam ſenſationem ſuam, imò per ſenſum communem perficitur, vt diximus.

Ad ſecundum dicitur, q̃ phantaſia poteſt tripliciter diffiniri. Primò vt eſt potentia animæ, & hoc modo diffinit eam Com. in 2. de Anima, in com. 160. Phantaſia eſt animæ virtus, quæ innata eſt ſe aſſimilare ſenſationibus, quæ ſunt in ipſo ſenſu communi. Secundò vt eſt operatio ipſius potentiæ phantaſticæ, & ſic diffinit eam Philoſophus cùm dicit, Phantaſia eſt motus factus à ſenſu ſecundũ actum. Vnde ly Phantaſia ſumitur pro phantaſiari, ſicut ſumitur aliquando voluntas pro ipſo velle. Tertiò vt eſt potẽtia ſtans ſub actu, & ſic diffinienda eſt ſecundùm Alber. in ſuo lib. 3. de Anima, Tract. 1. c. 8. Phantaſia eſt potentia, in qua eſt motus ſenſus ſecundùm actum, id eſt, in qua eſt motus factus à ſenſu exteriori ſecundùm actum, id eſt eò q̃ apprehendit ſenſibile exterius. Et aduerte vt illic dicit Alber. q̃ ſi phantaſia dicatur motus à ſenſu factus, & non potentia in qua ſiue in quam fit huiuſmodi motus, erit deſcriptio potentiæ per ſuum proprium actum. Ex his igitur patet, q̃ argumentum non concludit, quia diffinitio Philoſophi intelligitur de phantaſia non vt eſt potentia, ſed quò ad actum ſuum.

Ad tertium dicitur quòd ly Secundùm actum, aliter verificatur in phantaſia indeterminata, quæ eſt in animali imperfecto & aliter in phantaſia determinata. Nam reſpectu primæ neceſſe eſt ſenſum exteriorẽ præſentialiter eſſe ſub actu, non enim mouentur animalia imperfecta niſi ad præſentiam ſenſibilium. Reſpectu autem ſecundæ ſufficit ſenſum exteriorem eſſe vel fuiſſe ſub actu ſecundùm totũ ſenſibile, vel ſaltem ſecundùm partem. Patet igitur q̃ in dormiente poteſt eſſe actus phantaſiandi, quia etſi ſenſus exterior non ſit actu dum dormit, potuit tamen fuiſſe in vigilia, & quoniam ſpecies illæ ſenſatæ remanent, ideo in dormitione poteſt homo phantaſiari. Dicetur ergo phantaſia motus factus à ſenſu ſecundùm actum, id eſt ex eo q̃ actu de præſenti apprehendit vel in præterito apprehẽdit ſuum ſenſibile, circa q̃ etiam in abſentia ſenſibilis poteſt eſſe actus factus phantaſiæ ſiue dormiat homo ſiue vigilet. Hæc de phantaſia dicta ſint. Et quoniam Philoſophus in lib. ſuis de Anima, non diſtinctè pertractat de aliis ſenſibus interioribus ſequentibus phantaſiam, ideo hîc terminare conſtitui dubitabilia ſuper totum 2. lib. de Anima, iuxta ſignationem Com. In ſequentibus pertractare intendo de q. contingentibus circa animam intellectiuam, vt intellectiua eſt, & circa intellectum, & circa potentiam motiuam.

Quæſtionum naturalium ſuper ſecundum librum de Anima, Finis.

QVÆSTIONES MAGISTRI CHRYSOſtomi Iauelli, ſuper tertium lib. Ariſt. De Anima.

PROOEMIVM.

DEcreueram ordinare ac reſoluere quæſtiones, quæ formandæ occurrunt circa ſubſtantiam animæ intellectiuæ & intellectum tam poſſibilem quàm agentem, & actũ intelligendi & obiectum intelligibile, ſequendo ordinem textuum & com. ſicut & obſeruatum eſt in 2. lib. & obſeruabitur quando incipiemus agere de potentia motiua cuius conſideratio incipiet in text. 40. huius 3. libr. Verùm quia quæſita de anima intellectiua non ſolùm à Philoſopho naturali, ſed etiam & ſubtiliùs & diffuſiùs pertractantur à Theologo, ideo vt ordinatè diſponantur & reſoluantur ad mentem viæ Thomiſticæ prætermiſſo proceſſu textus diſputabimus, primò de ſubſtantia & eſſentia animæ intellectiuæ. Secundò, de intellectu poſſibili. Tertiò, de intellectu agente. Quartò, de ſpecie intelligibili. Quintò, de actu intellectus. Sextò, de conceptu. Septimò, de obiecto. Et quoniam laborioſiſſimum mihi foret opiniones, quas allegaturus ſum, ſingulas proſequi, ideo tibi ſufficiet ſi direxero te ad propria eorum loca, vbi fideliter & completè inuenies quicquid allegabitur ſiue recitatiuè, ſiue impugnatiuè, ſiue defenſiuè, ſiue reſolutiuè. Et vt verbo concludam mens mea eſt in infraſcriptis quæſitis formare tibi directorium, quo exercere poteris ingenium, occaſioq́ue tibi præſtabitur multa videndi compendioſè & citò, quæ nec multa reſolutione librorum fortè inuenire potuiſſes. Et id quidem feci, vt pateat tibi via nõ ſolùm in Philoſophia naturali, ſed Metaphyſicè & Theologicè reſoluendi te & defenſandi viam Thomiſticam. Incipiendo igitur ab eſſentia animæ intellectiuæ formantur quæſita, vt infrà.

QVÆSTIONES,

De anima intellectiua.

1 *Num anima intellectiua ſit forma dans eſſe homini.*
2 *Num anima intellectiua ſit tantùm vna.*
3 *Num anima intellectiua ſit incorruptibilis.*
4 *Num anima intellectiua componitur intrinſecè ex partibus eſſentialibus, quæ ſunt realiter diſtinctæ.*
5 *Per quid indiuiduatur anima intellectiua.*
6 *Num anima intellectiua ſit tota in toto, & tota in qualibet parte corporis.*

De intellectu poſſibili.

1 *Num intellectus poſſibilis ſit ſeparatus non ſolùm ab omni organo, ſed ita quòd ſit extra corpus.*
2 *Num intellectus poſſibilis ſit aliquod ens actu.*
3 *Num intellectus poſſibilis diſtinguatur realiter à voluntate, & à memoria.*
4 *Quæ & quot ſint proprietates ac denominatiões intellectus poſſibilis.*

De intellectu agente.

1 *Num ſit potentia animæ, vel ſubſtantia ſeparata.*
2 *Num ſit neceſſe ponere intellectum agentem.*
3 *Quæ & quot ſunt operationes intellectus agentis.*

De ſpecie intelligibili.

1 *Num ſit neceſſe ponere ſpeciem intelligibilem.*
2 *A quo producatur ſpecies intelligibilis.*
3 *Num plures ſpecies intelligibiles ſe compatiantur in eodẽ intellectu.*
4 *Num ſpecies intelligibilis remaneat in intellectu poſtquàm ceſſat intelligere.*

De actu intelligendi.

1 *Num actus intelligendi differt realiter à ſpecie intelligibili.*
2 *Num intelligere ſit formaliter & eſſentialiter agere vel pati.*
3 *Num actus intelligendi ſit à ſola ſpecie, vel à ſolo intellectu poſſibili, vel ab vtroque.*
4 *Num poſſit eſſe actus intelligendi ſine conuerſione ad phantaſmata.*

De conceptu intellectus.

1 *Quid ſit actus intellectus, & an diſtinguatur ab actu intelligẽdi.*
2 *Num conceptus verè diſtinguatur in intentionẽ primã & ſecundam.*

De obiecto intellectus.

1 *Num obiectum primum intellectus poſſibilis ſit ens inquantùm ens.*
2 *Num obiectum intellectus noſtri coniuncti ſit quidditas materialis, ita quòd non poſſit aliquod abſtractorum intelligere.*

QVÆSTIO I.

Num anima intellectiua ſit forma dans eſſe homini.

Anima intellecti ua eſt for ma verè dans eſſe homini.

IN hac q. quam intendo ordinare ſub forma directorij, ſicut & pro maiori parte ſequẽtes, quatuor videnda ſunt. Primò quid in hoc ſenſerit Com. Secundò q̃d ſenſerit Philoſophus. Tertiò quid tenendum ſit ſecundùm veritatem. Quartò quis recitat & ſoluit pro veritate, principalia argumenta Commentiſtarum.

Tenemus enim in via Thomiſtica imaginationem Commentatoris non eſſe ad ſenſum Philoſophi. Quantùm ad primum eſt varietas opinionum. Nam aliqui arbitrantes ſe loqui ad mentem Com. tenent q̃ eſt forma dans eſſe, & q̃ ſic ſentit Com. Et hanc opinionem cum ratione, ſuper quam ſe fundat recitat Ioan. Bach. in 2. Sent. diſt. 19. q. 1. art. 2. ibi, Sequitur de 2. art. Et poſtquam videris hãc opinionem argues contra eam, vt arguit Ioan. Bacho. vbi ſ. ibi, Contra iſtã viam arguo. Secunda opinio eſt communiter omnium aliorum ſequentium viam Com. qui dicunt ad mentem Auer. q̃ forma dans eſſe homini & qua eſt ſentialiter differt à bruto eſt intellect⁹ paſſiuus, quia apud Com. eſt imaginatiua humana ſiue cogitatiua. Animam verò intellectiuam eſſe formam hominis vt principium operandi, ſed non eſſendi. Hanc declarat Ioan. Bac. vbi ſuprà, ibi, Dico ergo quòd opinio Com. &c. Eandem declarat Iãd. in 3. de Anima, q. 5. Totum autem ſenſum Comm. circa hoc

ponit resolutè Grego. de Arimi.in 2. Sent. dist.19.& 17. q.1. art.1. in principio quæstionis.

Quantùm ad secundum dico ꝙ Philosophus sensit manifestè animam intellectiuam esse formam dantem esse homini,& non solùm principium formale operandi,sicut proportionaliter aïa sensitiua leonis est forma eius, &c. Hanc conclusionem esse de mente Philosophi iam manifestauimus in lib.12.Meta.in q.nostris,vbi de hoc particulare quæsitum formauimus. Nunc autem probabis vt probat Greg. vbi suprà,ibi,Quod igit Philosophus senserit.Et tu defensabis dicta Philosophi improbando expositiones Auer. vt reprobat Grego.in eodem loco.

Quantùm ad 3.scilicet quid sit tenendum secundùm veritatẽ,tu tenebis partẽ affirmatiuam,& probabis vt Greg. vbi suprà, ibi, Nunc secundò per rationem, &c.Et aduerte ꝙ ratio illa est etiam B. T.in 1. Parte q.76.art.1. Et defendit eam egregiè Greg.contra distinctionem imaginatã à Iand. in 3.de Anima, in qu.5.de forma quæ est principium essendi & operandi,& de forma quæ est principium operandi tantùm. Item Greg.arguit contra illum modum quo fingit Auer. intellectum qui est separatꝰ ab homine secundùm esse continuari homini, quia recipit intentionem à specie imaginata,quæ est in homine.Vide Greg.vbi suprà,ibi, Consequenter arguo contra modum dicendi Com.Et aduerte ꝙ prima ratio Greg. est etiam B.T.in 1. Parte q.76. art.1 circa medium ibi,Hãc autem vnionem Com.in 3.de Anima,&c.

Quantùm ad 4.aduerte ꝙ B.T.in 1.Par.q.76.art.1.recitat sex argumenta & soluit. Cætera autem quæ videtur posita pro maiori parte ab Auer.recitantur à Greg.vbi suprà, ibi, Cõtra istã conclusionẽ arguo multipliciter, & soluunt, licet in responsionibus eorum, aliquãdo deuiet à via Thomistica,sicut cuilibet exercitato in via nostra cõstare poterit.

Pro hoc quæsito postquàm te firmaueris in 1.Par.B.T.in q.76.ar.1,non laborabis nisi in studio Ioan.Bach.& Gregorij. Isti sufficientes sunt, nec deuiant in hoc quæsito à via nostra,nisi in responsione quorundam argumentorum, qui bus respondent secundùm eorũ propria principia. Sic sufficiat te direxisse in præsenti quæsito.

QVÆSTIO II.

Num anima intellectiua sit tantùm vna.

Anima intellectiua, siue intellectus humanus nõ est vnus numero omniũ hominũ, sed numeratur ad numerationẽ corporũ, vel hominũ.

IN hac q.aduerte antequàm deueniamus ad resolutionẽ, ꝙ idem est quærere,an anima intellectiua sit tantùm vna numero hominum omnium,& an sit tantùm vnũ numero principium intellectiuum humanum,& an sit tantùm vnus numero intellectus humanus, & sub hoc vltimo titulo proponitur à Cõmentistis præsens quæsitum.Vt autem digaris in resolutionem verã primò pertractabis imaginationem Com.qua arbitratus est intellectum humanum esse tantùm vnum numero omnium hominũ,& declarabis modum positionis suæ,quomodo,s.fingebat esse possibile vnũ intellectum numero posse copulari omnibꝰ hominibus, & per ipsum omnes homines intelligere. Hoc totũ inuenies apud Ioan.Bach.in 2.dist.20.q.1.ar.3.ibi, Dubitatur rationabiliter,&c.Secundò adduces omnes rationes Com.quibus conatur colorare imaginationem suam, quas adducit B.T. & soluit in 1.Par.q.76.ar.2.Et Greg.in 2. Sen.dist.17.q.1.ar.2. in principio.Et Ioan.Bach.in 2.Sen.dist.20.q.1. Et soluit eas mira facilitate in ar.4.de quo facit particularem q.Illic inuenies quomodo ex dictis & concessis à Com.soluit rationes eiusdem.Tertiò pones conclusionem negatiuam cõtra Com.& pro veritate,Non est tantùm vnus intellectus omnium hominum,sed numeraf ad numerationem hominum. Hanc probabis primò ex ratione B.T.in 1.Par.q.76.ar.2.vbi deducit ad hoc inconueniens ꝙ omnium hominũ esset vna tantùm intellectio, nec potest diuersificari ex diuersitate phantasmatum,quę sint in distinctis hominibus,vt putabat Com.Secundò probabis eandem vtGreg.in 2.dist.17.q.1.ar.2. vbi declarat ꝙ nec Com. nec sequentes eum possunt fugere hanc cõsequentiam, Plato potest intelligere aliquid, & tamen Sortes nõ intelligit illud, ergo intellectus Sortis & Platonis nõ est tãtùm vnus numero.Et aduerte, vt dictũ est in titulo q.ꝙ apud Com.semper sumitur pro eodem,Intellectus vnus numero,& anima intellectiua vna numero. Hæc tibi sufficiant pro directione in præsenti quæsito.

QVÆSTIO III.

Num anima intellectiua sit incorruptibilis.

Anima intellectiua ad mẽ

IN hac q.tria principaliter cõsideranda sunt.Primò,quid circa hoc senserit Com.Secundò quid senserit Philosophus.Tertiò quæ sit veritas.

Quantùm ad mentem Com.distinguendum est,quia aut loquimur de anima intellectiua,siue de intellectu secundũ essentiam suam,vel vt est sub speciebus intelligibilibus, & actu intelligendi,quem vocat Com.intellectum speculatiuum.Si primo modo,sic patet secundùm eum quòd est incorruptibilis, nam vt notatum est in q.præcedenti, posuit ipsum abstractum ab omni materia informatiuè,&est sicut substantia separata.Quæ autem carent materia sunt incorruptibilia ex lib.12.Metaph.tex.33.ergo,&c. Si secundo modo, sic ponit eum generabilem & corruptibilem, non quidem absolutè, sed respectu signatorum indiuiduorum corruptibilium,cum quibus definit,& cum aliis incipit copulari.Et huius resolutam declarationem in via Com. vide in Ioan. Bach.in 2.Sen.dist.20.qu.1.ibi, Sequitur de intellectu speculatiuo,&c. *tẽ Philosophi, est immortalis.*

Quantùm ad secundum, scilicet quid senserit Philosophus,aduerte quòd quia omnes, qui non tenẽt viam Com. attribuunt Philosopho quòd senserit animam intellectiuam esse verè formam informatiuè,& plurificari secũdùm humana corpora, ideo an posuerit ipsam immortalem, est multa dissentio inter præcipuos. Nam B.Th.in 3.de anima, super tex.20.determinat de mente Philosophi,quòd est immortalis,& perpetua, non quidem à parte antè, sed à parte pòst. Heruæus autem in 1. Quodlib.in q.11.ibi, De tertio autem, vtrum anima intellectiua remaneat,&c.determinat quòd Philosophus in hoc semper fuit dubius,& glossat omnia dicta Philosophi, quibus videtur dicere quòd sit in corruptibilis.Similiter Scot.in 4. Sen.dist.43.q.2.ibi, De secunda propositione principali, quæ est ꝙ anima, &c.concordat cum Heruæo, & glossat omnia dicta Philosophi, & determinat quòd Philosophus declinabat modò ad partem affirmatiuam,modò ad negatiuam.Et non solùm tenet Philosophum in hoc fuisse varium, imò ꝙ rationes aliquæ nondum inuentæ sunt, quæ sufficienter probent intentum. Et quoniam B.Tho.in hoc plurimùm laborauit,ideo conatur Scot.rationes eius soluere,sed nos defensabimus infrà. Ad viam Heruæi & Scoti declinauit Thomas Caiet. quem secutus est Pet.Pompona.Mantuanus,in trac.quem edidit de Immortalitate.

Prædictas igit opiniones intendo ventillare in hoc quę sito,vt scias viam nostram defensare & aliorum fundamenta destruere,&sic procedam.Primò sustinebo cum B.T.partem affirmatiuam. Secundò pertractabo mentem Heruæi. Tertiò mentem Scoti. Quartò mentem Thomæ Caietani. Et quoniam Pet. Pompona.nihil noui dicit,quod non fuerit tactũ à Thoma Caiet.ideo simul improbabitur. Quintò soluentur fortiora argumenta, quæ solent induci à tenentibus partem negatiuam. Et ne labores in multiplici studio pro hoc quæsito ordinabo ipsum non per modum directorij,sed cum sufficienti resolutione quantùm spectat ad Philosophum Naturalem.Quod dico,quia nõ intendo hîc me intromittere de rationibus B.T.quas pro hoc quæsito format in 1. Parte q.75. ar.6. Illas enim defensare est officium Thomistæ,in lect.primæ Partis, sicut & nos defensauimus, in lect.nostra,quam & reduximus in scriptis.

Quantùm ad 1.pono hanc conclusionem cum B.T.& sequentium eum,Philosophus in libr.suis de Anima sensit & determinauit absque hæsitatione animã intellectiuam quã tenuit esse formã hominis informatiuè, esse incorruptibilem secundùm substantiam. Hanc sic deduco ex processu Philosophi,Arist.in 1.de anima,in tex.12.declarans difficultatem scientiæ de Anima,ponit hanc conditionalem,Si intelligere est phantasia,aut non sine phantasia, non est propria operatio animæ,quia non est sine corpore.In tex.13.ponit aliam conditionalem, Si est aliqua operatio propria animæ contingit eam separari,si non est, non contingit eam separari. Positis autem his duabus conditionalibus, in 1.li. nullã earũ affirmauit,nec distruxit,vt appareret difficultas scientiæ de anima,& sic suspendit determinationem suam.

In 2.autem li.à tex.152.vsque ad tex.155.destruit primam partem primæ conditionalis,scilicet, Intelligere est phãtasia.Illic enim probat differre sensum ab intellectu,& intelligere à sentire.Vnde dicit in tex.153.phantasia enim alterũ est & à sensu,scilicet exteriori & ab intellectu.

In 3.autem lib.in tex.4.vsque ad tex.8.probat intellectũ esse non organicum,& intelligere esse operationem nõ expletam per organum & per cõsequens intellectum esse separatam ab omni organo,& intelligere non recipi in organo, ad differentiam ipsius sentire. Deinde in textu 20.ex eò quòd

quòd intelligere non eſt phantaſia & intellectus & intelligere non ſunt organica concludit intellectum eſſe immortalem & perpetuum.

Ex prædictis elicio ꝙ licet Philoſophus in primo li. proponens difficultatem ſcientiæ de Anima formauerit primã conditionalem cum duabus partibus, tamen determinare volés & aduertés ꝙ ſola pars prima excludebat propriam operationem ab anima, & per conſequens reddebat ipſam totam inſeparabilem, quia tota & ſecundùm omnem virtutem eſſet organica, ideo non curans ſecundam partem, vtpotè non obſtantem, poſtquàm deſtruxit primam partem, concluſit intellectum eſſe immortalem. Cuius ſignum eſt, ꝙ poſtquàm concluſit in tex. 20. ipſum eſſe immortalem diſtulit vſque ad text. 30. declarare quomodo ſine phantaſia non intelligit anima, comparans phantaſmata ad intellectum ſicut colores ad viſum. Vnde pro conſtanti tenendum eſt Philoſophum ſenſiſſe animam eſſe immortalem ex eò præcisè, quòd intelligere non eſt phantaſia, ſed eſt à ſolo intellectu, & recipitur in ſolo intellectu. Quòd autẽ non intelligat ſine phantaſia, prouenit ex tali ſtatu, in quo nunc eſt coniuncta materiæ.

Sed fortè obiicies, Ariſt. in tertio de Anima, tex. 30. dicit abſolutè quòd anima nihil intelligit ſine phantaſmate, ergo vel ſecundùm ipſum corrumpitur, vel remanet poſt corpus ocioſa, quod repugnat principiis ſuis.

Ad hoc dico ꝙ Philoſophus in toto libr. de Anima non conſiderauit animam intellectiuam niſi phyſicè, id eſt, niſi prout actuat corpus, & ideo non tractat de intelligere niſi vt eſt non ſeparata. Cuius ſignum eſt ꝙ in tex. 36. quærit vtrum intelligat aliquid ſeparatorũ exiſtens intellectus non ſeparatus. Dico ergo ꝙ quando dicit, Non ſine phantaſmate, non intendit de intelligere abſolutè, ſed de tali intelligere, vt eſt forma corporis phyſici.

Sed dices, Ariſt. i nullo alio loco doctrinæ ſuæ attribuit intelligere animæ alio modo, nec pro alio ſtatu, niſi hîc: ergo tenuit, ꝙ omne ſuum intelligere eſt cum phantaſmate.

Ad hoc reſpondetur & negatur ꝙ Ariſtoteles non attribuerit animæ intelligere niſi pro hoc ſtatu. Nam in nono Metaphyſicæ, tex. 22. pertractans quomodo ſimplicium ſubſtantiarum quidditates non cognoſcuntur compoſitione, aut diuiſione, ſed ſimplici attingentia, aduertẽnſque ꝙ pro hoc ſtatu non poſſumus intelligere niſi admiſcendo compoſitionem & diuiſionem, etiam venãdo ipſum quod quid eſt, & ſic ſequebatur quòd pro hoc ſtatu ignoramus ſimplicium ſubſtantiarum quidditates, declarauit ꝙ hæc ignorãtia non eſt ſicut cæcitas, quæ non poteſt remoueri & eſt priuatiua viſus, eò quòd permanet principium intellectiuum, vnde inquit, Cæcitas enim eſt vt vtique ſi quis principium intellectiuum non habeat, &c. patet ergo quòd Philoſophus attribuit intellectui noſtro poſſe intelligere quidditates ſeparatas, & nõ pro hoc ſtatu, vt declarauimus de mente ſua in 2. Metaphyſicæ, in Quæſt. noſtris quoniam ſine cõpoſitione hîc nihil intelligit, ergo conceſſit poſſe eas intelligere pro alio ſtatu.

Quòd autem non aſſignauerit alium doterminatũ modum concedo. Non id mirandum eſt, nam certum eſt ꝙ in 12. Meta. poſuit entia abſtracta eſſe intelligentia, vt patet in tex. 36. Quomodo autem intelligant, an per ſpecies, an per ſubſtantiam ſuam, an per eſſentiam rei intellectæ ab eis, ne ſciuit exprimere præter in primo, cuius intellectionem cognouit eſſe ſubſtantiam ſuam & nó accidẽs. Hoc. n. erat penitùs ſupra ſenſum. Quid ergo mirum ſi neſciuit exprimere modum, quo intelligit anima poſt hunc ſtatũ? Sed & Theologus in hoc ſatis laborat, ſed nõ eſt præſentis negocij. Sufficit ergo ꝙ Philoſophus attribuerit intelligere animæ ſeparatæ, licet modũ inueſtigare non potuerit, niſi hanc negatiuam, Nõ intelligit cum phãtaſmate. Et qui voluit attribuere Philoſopho ꝙ poneret talem vel talem modũ cadũt in multa deriſoria, ſicut Niphus in trac. ſuo, quem compoſuit contra Pet. Pomponatium de animæ Immortalitate.

Heruæi ſententia.

Quantũ ad 2. in quo pertractãda eſt opinio Heruæi aduerte ꝙ ipſe in 1. Quoli. in q. 11. attribuit tria Ariſt. in hoc ꝓpoſito, primò ꝙ expreſsè poſuit principium intellectiuum eſſe formam dantem eſſe homini cõtra Auer. Et id probat dictis Philoſophi. Primò ex diffinitione communi data à Philoſopho de Anima. Et tu præcipuè nota tex. Philoſophi in 2. de Anima tex. 30. & 31. vbi cõparat figuris gradus contentos in anima. Secundò probat idem ex 2. Meta. in tex 16. ibi, Mouentes igitur cauſæ. Super quẽ tex. & nos in Quæſt. noſtris Meta. determinauimus idẽ. Secundò dicit ꝙ Phil. ex preſsè poſuit animã eſſe ſubiectum, in quo recipitur actus intelligendi, eò quòd ſecundùm Phil. & veritatem, intellectus & intelligere ſunt inorganica. Tertiò dicit quòd Philoſophus ſub dubio reliquit an anima remaneat poſt corpus. Et conatur hoc multipliciter declarare.

Primò ex dicto Philoſophi in 12. Meta. tex. 16. vbi inquit, Vt ſi eſt anima talis, ſcilicet ꝙ remaneat pòſt. Cùm autem loquatur conditionaliter patet, quòd non fuit certus.

Hoc dictum non concludit in propoſito, quoniam vt bene exponit B. T. dicit, Forſan & ſi, nõ quia dubitet, ſed quia non erat intentionis ſuæ in illo loco id determinare, ſed in lib. de Anima, ſicut & fecit, vt docuimus in prima Parte huius quæſiti.

Secundum dictum allegat ex 1. de Anima, tex. 13. vbi Philoſophus comparat animam ad corpus quò ad ſeparationem ſicut cõparatur ænea ſphæra ad planum, quò ad contactum ſecũdùm punctum, & dicit, Si verò nullum eſt proprium ipſius, i. ſi verò nullum eſt proprium opus animæ, nõ erit vtique ſeparabilis: ſed ſicut recto inquãtùm rectũ multa accidunt, vt tãgere æneam ſphæram ſecundùm punctũ, non tamen tanget ob hoc ſeparatum rectum. Inſeparabile, id eſt, ſiquidem ſemper cum quodam corpore eſt.

Hoc dictum etiam non concludit in propoſito. Nam diximus in 1. parte huius quæſiti, ꝙ Philoſophus in 1. de Anima, in tex. 13. ſolùm proponendo difficultatem ſcientiæ de anima, format hanc conditionalem, Si anima habet operationem propriam contingit eam ſeparari, ſi non habet, non contingit, ſed erit ſicut ænea ſphæra in tangendo planum, &c. Deinde in libro tertio determinans illud quod conditionaliter propoſuerat probat in tex. 4. quòd habet operationem propriam, ſcilicet, intelligere, vt diximus in parte 1. huius quæſiti, & in tex. 20. concludit quòd eſt intellectus immortalis & perpetuus, nulla dictione dubitatiua, nec conditionali appoſita. Sic enim concludit, Separatus autem eſt ſolùm in hoc, quod verè eſt, & hoc ſolùm immortale & perpetuum.

Deinde Heruæus ad propoſitum ſuum format argumẽtum, quo Philoſophus videtur ſenſiſſe ꝙ anima omninò ſit corruptibilis. Quia oppoſitum videtur repugnare principiis ſuis. Poſuit enim Philoſoph⁹ generationem hominum æternam, vt patet in 2. de Generatione, & in 12. Meta. Ergo animæ eſſent infinitæ, quod quidem repugnat Ariſt. negãti in tota doctrina ſua infinitũ actu. Et ad hoc Heruæus reſpondens inquit, Non eſt neceſſe quicquid implicitè continetur in principiis doctrinæ alicuius Auctoris ſit expreſſa ſententia ſua. Vnde licet Ariſt. ſit magis declinans ad mortalitatem animæ, quàm ad oppoſitum conſideratis principiis doctrinæ ſuæ, tamen non ſequitur ꝙ hæc ſit expreſſa mens ſua. Et ſic Ariſt. remanet dubius. Hoc modo reſpõdet Heruæus. Nos autem infrà, ad hoc argumentum reſpondebimus aliter & declarabimus quomodo non repugnat abſolutè principiis Ariſt. concedere infinitum actu in nó quãtis. Ex conſequenti non poteſt concludere Heru. Philoſophum fuiſſe dubium ex hoc argumento.

Demũ conaẽ Heruæus exponere duo dicta Philoſophi, ex quibus vĩ omninò ſenſiſſe animæ incorruptibilitatem.

Primum eſt in 2. de Anima tex. 21. Vbi inquit, Videtur, ſ. intellectiuum genus alterum animæ eſſe, & hoc ſolùm cõtingere ſeparare, ſicut perpetuum à corruptibili. &c. Quomodo exponat vide tu. Verùm aduerte ꝙ non fuit neceſſe Heruæo laborare in exponendo tali dicto. Nam pro rei veritate Philoſophus non determinat illic, ſed ſolùm ꝓponit quod prima facie apparebat. Siquidẽ ꝓpoſuerat in tex. 19. Vtrum omnes partes animæ, id eſt, potentiæ ſint ſeparabiles adinuicem ſolùm ratiõe, vel etiam loco, aut ſubiecto. Et dicit ꝙ de quibuſdam patet, ꝙ non ſeparantur loco, de quibuſdam autẽ eſt dubium. Et ſubdit, De intellectu autem & perſpectiua potentia nõ eſt adhuc aliquid manifeſtũ. Concedimus ergo ꝙ nõ eſt agendum efficax fundamentum ad probandum animam incorruptibilem ſuper dictum illud.

Secundum dictum eſt in 3. de Anima, tex. 20. vbi inquit, Separatus autem eſt ſolùm in hoc quod verè eſt, & hoc ſolùm immortale & perpetuum, &c.

Heruæus hoc dictum dupliciter gloſſat. Primò dicit ꝙ Philoſophus illic nõ intẽdit de anima, ſed de intellectu ãgente, qui ponitur à quibuſdam putatus ab Ariſt. ſubſtãtia, ſeparata, inter quos eſt Com. & Th. Caietanus, vt dicemus agentes de intellectu agente. Sed ꝙ hæc ſolutio non teneat

ad mentem Philoſophi manifeſtabimus infrà, quando quæremus ſi intellectus agens eſt potẽtia animæ, an ſubſtantia ſeparata. Secundò dicit Heruęus, dato ꝙ intellectus agens, de quo intendit Philoſophus illic loqui eſſet potentia animæ, & quantùm ſit ex ſe exiſtat incorruptibilis, quia nõ habet contrarium, tamen corrumpitur, quia fundatur in anima, quæ eſt forma innixa materiæ ſubiectæ priuationi.

Sed hæc ſolutio non valet. Primò quia manifeſtabimus infrà ſenſiſſe Philoſophum intellectum agentem eſſe potẽtiam animæ & non ſeparatũ extra animam. Secundò nõ valet, quia ex operatione animæ intellectiuæ nõ organica, & quæ recipit in ſola anima, vt diximus ꝛ. ipſa anima nõ initiatur materiæ, licet eam informet. Hæc eſt ſumma opinionis Heruæi in hoc ꝓpoſito, qui tñ meliùs ſe habuiſſet ſi cõcordaſſet cum B.T. qm̃ nullum dictum Philoſophi ab ipſo allegatum cogebat ad hoc qđ relinqueret eũ dubiũ in tãta re.

Scoti opi. Quantùm ad 3. ſ. ad mentem Scoti aduerte ꝙ in 4. Sent. diſt. 43. qu. 2. tenet ꝙ poteſt ſuſtineri Philoſophum expreſsè poſuiſſe animam immortalem, ſed non habuiſſe rationes efficaces ad hoc. Sicut tenet expreſsè in 2. Cæli tex. 60. aliqua circa aſtra, præcipuè quòd ſphæræ planetarum non pluribus motibus mouentur quantò magis elongantur a primo mobili, quam intermedia, & tamen ad hoc non habuit vt ipſe confitetur niſi paruas ſufficientias, quæ debent ſatis eſſe Philoſopho in tali materia. Dicit vlteriùs, ꝙ poteſt ſuſtineri ipſum ſemper fuiſſe dubium. Et quòd declinabat modò ad hanc partem, modò ad illam, prout materia requirebat, quam tractabat, putà moralis vel naturalis.

Relicta tamen ſententia prima ſequitur ſecundam, ſcilicet ꝙ declinauerit potiùs ad partem negatiuam, quàm affirmatiuam, & adducit duas rationes ſumptas ſuo iudicio ex Ariſt. quas intendo recitare & ſoluere.

Prima ſumitur ex 7. Meta. tex. vltimo, ibi, Quoniam verò ex aliquo, &c. vbi vult Philoſophus ꝙ oẽs partes, quæ poſſunt remanere ſeparatæ à toto, ſunt elementa, i. Partes materiales, ſicut ipſe accipit elementa, & præter tales neceſſe eſt ponere in toto aliquam formam, quæ eſt totum illud quod eſt, quæ non poſſet manere ſeparata à parte materiali toto non manente. Ergo ſi conceſſit animam intellectiuã eſſe formam hominis informatiuè, prout veritas eſt, nõ ponit eam remanere ſeparatã à materia toto non remanente.

Huic rationi reſpondetur ꝙ Philoſophus nõ facit illic hãc vniuerſalem, Omnes partes remanentes deſtructo toto ſunt elemẽta, i. partes materiales. Sed ſolùm intendit declarare, ꝙ in compoſitis, quæ ſunt vnum per ſe, ipſum totũ eſt aliud à partibus, qm̃ contingit remanere partes deſtructo toto. Et gratia exempli ponit B, & A, componentia B, & ignem & terram componentia carnem. Patet autem ꝙ hæc conſequentia non valet, Ignis & terra componentes carnẽ remanent, ergo omnes partes remanentes poſt totum ſunt partes elemẽtares. Dico inſuper, Quãdo dicit Scotus ꝙ ſecundùm Philoſophũ neceſſe eſt illic ponere aliquã formã, quæ eſt illud totũ, quæ nõ remanet ſeparata à partibus materialibus, intelligendum eſt de forma totius, quã concedimus corrumpi, vt humanitas. Sed anima non eſt forma totius, nec pars materialis, ideo poteſt remanere poſt totum.

Secunda ratio Scoti talis eſt, Habet Philoſophus cõtra Platonem in 1. Cæli tex. 116. & vltrà, ꝙ omne genitũ eſt corruptibile, & ingenitum incorruptibile. Conſtat autem ꝙ ſi anima eſt forma dans eſſe homini eſt genita, qa incæpit eſſe, quia non fuit ante illud, cuius eſt forma, ex 12. Meta. tex. 16. ergo eſt corruptibilis.

Ad hoc reſpondetur dupliciter. Primò ꝙ Philoſophus accipit genitũ pro producto generatione phyſica, & ingenitum pro nõ producto cõſimili generatione, poſito ꝙ alio modo incæperit eſſe. Conſtat autem ꝙ anima, quam ponimus incorruptibilem, licet ſit producta, non tamen productione phyſi. quia nõ eſt de potentia materię. Et ideo vt ingenita productione phyſica poteſt eſſe incorruptibilis. Verùm hæc reſpõſio nõ videtur ad mentem Philoſophi, quoniam nec B.T. exponens tex. 115. videtur ei fauere. Sic enim dicit, Ingenitum eſt propriè, quod eſt impoſſibile eſſe & nõ eſſe, & quod nõ poteſt fieri quocunque tali modo, ꝙ priùs non fuerit, ſicut diametrum eſſe ſimetrum.

Tu tamen aduerte ꝙ ſi gratia exercendi ingenij volueris dictam reſponſionem ſuſtinere, dicere poteris ꝙ B.T. nõ dicit Quocunque modo, ſed Quocunque tali modo, & poteſ exponere ſic, Quocunque tali, id eſt naturali modo, putà ſubſtantiali, vel accidentali generatione. Et in hoc ſenſu poſſes ſuſtinere ꝙ Phil. intendit de genito non quocunque modo, ſed phyſico, & ſic nõ includitur anima intellectiua.

Reſpondeẽ ſecundò & huic reſponſioni adhæreo, ꝙ Philoſophus intẽdit nõ de quolibet ente vniuerſaliter, ſed de quolibet ente determinante ſibi cõtrarium, id eſt habente cõtrarium, vel qualitates cõtrarias, ſicut calor habet frigiditaté cõtrariam & ſiccum humidũ. Hoc. n. quocunque mõ incæperit eſſe, eſt corruptibile, qm̃ habet contrarium, ſicut elementum & elementatum. Et quia Plato ponebat cælum ex elementis quocunque modo incæperit eſſe vel per generationem phyſicam, vel per creationem, ſequitur ꝙ ſit corruptibile, & de facto corrumperetur ſecundùm curſum naturæ. Ex his ſequitur ꝙ ens de nouo productum non habens contrarium intrinſecum, nec determinans ſibi contrarium, aut contrarias qualitates, vt lumen, poteſt perpetuari quantùm ſit ex ſe, dummodò non relinquatur à ſuo conſeruãte. Et qm̃ tale ens eſt anima intellectiua, cuius eſſe nõ eſt ex potentia materię, ad differentiam aliarum formarum inferiorum, nec eſt ex contrariis, nec determinat ſibi contraria pro gradu intellectiuo, eò ꝙ vt intellectiua formaliter excedit materiam, ideo non incõuenit eam de nouo ꝓduci & ꝓpetuari in eſſe ſtante conſeruatione à ſuo producente. Quòd autem lumen de nouo productum poſſit perpetuari declaro ſic, Formo talem cõditionalem, Si ſol & luna in hac hora inciperent quieſcere in ſitibus oppoſitis & in ęternum quieſcerent, conſtat ꝙ lumen hodie impreſſum à ſole in luna idẽ numero perpetuaretur, & tñ de nouo eſſet ꝓductum, ergo, &c. Quòd autem perpetuaretur patet, qm̃ non corrumperetur à cõtrario, cùm non habeat: nec receſſu Solis illuminantis, ſi in æternum quieſceret: ergo, &c.

Sed fortè dices, Hic cas⁹ repugnat doctrinæ Ariſt. qa nõ concederet Solem & Lunam poſſe in æternum quieſcere.

Sed hoc nõ obſtat. Stat enim conditionalem eſſe veram, nec eam negaret Philoſophus, licet nõ admitteret antecedens & cõſequens extra conditionalem. Nam in 7. Phy. tenet ꝙ motus totius pendet à motu partium, quoniam hæc cõditionalis eſt vera, Si partes quieſcerent totum quieſceret: conſtat tamen ꝙ antecedens & cõſequens nõ admitterentur à Philoſopho in cælo extra cõditionalem, & tamen verum eſt dicere quòd motus totius cæli pendet à motu partium. Patet igitur quòd ratio Scoti non cogit.

Caietani opinio. Quantùm ad 4. ſ. ad opinionem T. Caie. qui in hoc declinauit à via B. T. aduerte ꝙ exponens li. 3. de Ani. in c. de Intellectu agente proponit quid iudicio ſuo Phil. ſenſerit de immortalitate animæ intellectiuæ. Et tenens partẽ negatiuam in toto ſuo ꝓceſſu quatuor principaliter facit. Primò declarat Philoſophũ ſenſiſſe intellectũ agentẽ eſſe ſubſtantiam ſeparatam, & nõ potẽtiam intrinſecã animæ. Sed hæc ſua declaratio diſſolueẽ infrà, qñ loquemur de intellectu agẽte. Secũdò ꝓbat ex duobus fundamẽtis Philoſophi, animã eſſe mortalẽ. Tertiò reprobat quaſi p ſingula verba expoſitionẽ B.T. ſuper tex. 20. ibi, Nõ reminiſcimur autẽ, &c. Quartò declarat expoſitionẽ ſuã cõſonare Ariſt. & adducit quædam eius dicta, in quibus vꝫ expreſsè tenere mortalem eſſe animã. Nos igit̃ primò ſoluemus rationes ſuas. Secũdò defenſabimus expoſitionẽ B. T. Tertiò declarabimus quomodo dicta Philoſophi nõ concludunt mortalitatẽ animę.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ ratio ſua prima ſtat in hoc, Ariſt. 1. 1. de Ani. tex. 12. facit hoc fundamẽtum, Si aĩa habet operationem propriam eſt ſeparabilis, & ſi nõ, nõ. Sed Ariſt. non inuenit operationẽ propriam animæ, qm̃ in omni operatione ſua etiam in ipſo intelligere admiſceẽ corpus, nam ſiue ſit phantaſia, ſiue nõ ſit ſine phantaſia, patet ꝙ corpus concurrit, & per cõſequens intelligere non eſt operatio ꝓpria animæ, ſed communis animæ & corpori. Conſtat autẽ ꝙ non inuenit intelligere, in quo non concurrat phantaſia. Tertiò ſequitur quòd non potuit ponere animam immortalem, quia non potuit inuenire ſuum proprium opus.

Hæc ratio iam ſoluta eſt ex his, quæ diximus in 1. Parte huius quæſiti. Supponit. n. arguens ꝙ Ariſt. teneat intelligere nõ eſſe proprium opus animæ, ſi ei concurrat corpus vt obiectũ, quoniam vt ſic nõ erit ſine phantaſia. Sed hoc ſuppoſitum eſt falſum, qm̃ licet propoſuerit illam conditionalem ſub duplici parte, tamen in 3. lib. determinans, vt ꝛ. diximus inuenit ꝙ intelligere non eſt phantaſia. Et ex hoc cõcluſit in 3. lib. in tex. 4. vſque ad 8. intellectum & intelligere non eſſe organica, ex conſequenti intelligere eſſe à ſola anima & recipi in ea ſola. Et quoniam vt diximus ꝛ. aduertit Philiſophus ſecundam partem cõditionalis nõ obſtare, quin

quin intelligere sit ꝑpriũ opus animæ,ió non destruens illã secundã partem conclusit in tex.20.intellectum esse immortalem.Et ꝙ ad mentem Philosophi non debeat illud dictum exponi de intellectu agente,quasi de substantia separata,ostendemus cùm loquemur de intellectu agente.

Secũda ratio sua fundatur super separationẽ q̃ Philosophus diuersimodè attribuit intellectui possibili & intellectui agẽti.Nã loquẽs de possibili in 3.li.de Anima,in tex. 7. & absolutè,Hic aũt separat⁹, s.ad differẽtiã sensus:loquẽs aũt de intellectu agẽte in tex.20.nõ dicit absolutè ꝙ sit separatus,sed dicit ꝙ est separatus in hoc ꝙ verè est,id est in essendo. Ex his vult ꝙ Philosophus de intellectu possibili intellexerit solã separationẽ formalẽ.De agente aũt & formalẽ & quò ad existentiã.Et vt scias imaginationẽ suã nota ꝙ per separationẽ formalẽ vt ipsémet exponit in 3.li.de Anima,super tex.7.intẽdit separationẽ quidditatiuã,ita ꝙ intellectus in sua essentia nõ est corporeus,nec perficit corpus ratione qua intellectus,quia nõ est mixtus,& est nõ organicus, cum quo tamen ſtat ꝙ non potest esse separatus quò ad existentiã.Sicut dicitur de sphæra ænea,quæ quidditatiuè est abstracta ab omni materia naturali. Neque eñ vt sphæra est linea aut ænea, & tñ nõ potest existere nisi in aliqua materia naturali,nec tangere planum nisi sit existẽs in aliqua materia naturali. Et qñ argues persuadet sibi Arist.nõ inuenisse proprium opus intellectus possibilis,vt suprà diximus,ideo credit Arist.sensisse hunc intellectum nõ esse separatum nec separabilẽ nisi formaliter, sicut æneam sphæram,&propterea dicit Arist.absolutè ꝙ est separatus. Verùm quia inuenit proprium opus agentis, vtpotè substãtiæ semper intelligentis, ideo de illo dixit ꝙ est separatus in eo quod verè est,i.in essendo.Hæc sua est secunda ratio.

Sed hæc ratio non concludit,qñ exponit tex.Arist.modo & iudicio suo,& super tales expositiones fundat rationem,& vult hanc esse mẽtem Philosophi.Sed quia aliter& rationabiliter potest exponi ideo ratio non habet euidentiam.Tu igitur aduerte ꝙ Philosophus in tex.7.intendit de separatione in essendo,sicut in tex.20.Quod sic manifestatur,Dixerat Philosophus in tex.6.intellectum possibilẽ esse immixtum & separatum.Et has easdem conditiones sub eisdem terminis attribuit intellectui agenti quasi arguẽs à minori,nã si patiens intellectus est immixtus & separabilis multò magis intellectus agens,qm̃, vt inquit Philosophus honorabilius est agens patiente.Tunc sic, Secundum expositionẽ arguentis,istę conditiones sub eisdem terminis arguunt separationem in essendo de intellectu agente, ergo & in intellectu possibili.Probatur consequentia,qm̃ & eędem & sub eisdem terminis attribuuntur vtrique à Phil.vt dixim⁹,ergo vel vterque est separabilis in essendo, vel neuter.Præterea iuxta æquiuoca nõ fit comparatio ex 7.Physi. Sed separatio formalis & separatio in essendo sunt æquiuocę,ergo quando Phil.comparauit vtrunque intellectum quò ad separationem, & innuit ꝙ cùm honorabilius sit agens patiente, si possibilis intellectus est separatus multò magis intellectus agens, hæc comparatio non valeret nisi sumatur in eodem sensu illud in quo fit comparatio pro vtroque intellectu. Nec valet quod dicit, s. ꝙ de intellectu agente non dicit Philosophus ipsum esse simpliciter separatum,sed adiungit in hoc ꝙ verè est,id est in essendo.Hoc inquam non obstat,qm̃ in tex.19.dixerat absolutè ꝙ intellectus agens separabilis & impassibilis & immixtus est.Illud autem verbum,s.in eo ꝙ verè est,apposuit in tex.20.in quo non ampliùs de solo intellectu agente loquitur,sed de tota anima intellectiua, vt intellectiua est.Et hoc quod verè est non debet exponi in essendo,sed sic, In hoc quod verè est,i.ex eo quod est substantia.Nam apud Aristo.quod verè est ſtat pro substantia,vt in 1.Phys.Quod verè est nulli accidit.Vnde secundùm expositionem B.T.quam veriorem reputamus,sic intendit Phil.vt diximus.

Quantùm ad 2.aduerte ꝙ Th.Caie.destruit totam expositionem B.T.super illum tex. Non reminiscimur autẽ, &c. Et primo dicit quòd non potest exponi de ſtatu post mortem,sicut B.T.exponit, quoniam dicit, Non reminiscimur, scilicet nos homines. Nam si de anima intenderet,diceret, Non reminiscitur.

Sed id non cogit.Nam vt dicit Philosoph⁹ in 9.li. Ethi. Illud potissimum est vnumquodque,quod est principale in eo.Et qm̃ principale in nobis est anima, ideo potuit dicere Philosophus. Non reminiscimur nos homines post mortem,sumendo hominem pro anima.Et hæc etiam est sententia B.Tho.in 1.Parte,q.75.art.4.ad 1.vbi adducit prędictum Philosophi tex.9.lib.Ethicorum.

Secundò dicit,ꝙ iuxta expositionem,quæ est B.Th.non potest saluari ly Quia in tex. Philosophi. Est est enim nota causalis.Et iuxta expositionem B.T.nihil desernit.

Sed si bene consideretur cõtextus & expositio B.T.aduertes quòd optimè deseruit,vt causalis nota. Ratio enim quare non reminiscimur post mortem est, quia intellectus passiuus corrumpitur.

Tertiò dicit ꝙ ly Intellectus passiuus non bene exponi tur pro cogitatiua,quia in nullo Arist.lib.hoc nomen Intellectus sumitur nisi pro intellectu propriè dicto.

Sed &hoc non cogit.Nam sicut in fine 1.Ethic.dicit partem sensitiuam in homine esse rationalẽ,quia est apta obedire rationi, sic potuit dicere cogitatiuam esse intellectũ, quia propinquat intellectui,adeò ꝙ dicitur ratio particularis,discurrit.n.ab vno singulari ad aliud. Dico insuper ꝙ & in li. Philosophi aliquando inuenimus phantasiam sumptam pro intellectu.Vnde in 3.de Anima,tex.48.dicit Philosophus,Videntur aũt duo hæc mouentia,aut appetitus intellectus,si aliquis posuerit phantasiam, vt intellectũ quendam.Si igitur phantasia apud Philosophum potest poni ꝑ quodam intellectu,multò magis cogitatiua, quæ altior & propinquior est intellectui.Et si tu inuestigabis inuenies ꝙ Philosophus in sua Meta.cogitatiuam appellat intelligentiam.Sed locus nunc non occurrit.

Quartò dicit,ꝙ si ly Intellectus passiuus exponitur pro cogitatiua,non debuit Philosophus dicere, ꝙ sine hoc nihil intelligit anima,sed quòd sine hoc nihil cogitat.

Sed nec id cogit,qm̃ ly Sine hoc,debet referri ad partẽ sensitiuam & in particulari ad cogitatiuam, quam dixerat intellectum passiuum,quo cessante cessat reminiscẽtia,qm̃ ad actum reminiscentiæ concurrunt omnes sensus interiores,vt declarauimus in Epitomate nostro, in Paruis Naturalibus in lib.de Memoria & Reminiscentia.Et sine quo nihil intelligit anima ꝺiuncta, sicut sine eo non reminiscitur. Credit autem T.Caie.ꝙ B.T.accipiat ly Nihil intelligit,absolutè,cùm tñ accipiat solùm pro hac vita.Erat enim notũ B.Th.ꝙ.si anima separata intelligit,intelligit sine cogitatiua,quæ ad partem sensitiuam spectat.

Quintò dicit ꝙ verba Philosophi in 1.de Anima tex. 66. quæ adducuntur hîc à B.T.& sunt hæc,Quare & hoc corrupto nõ reminiscitur neq; amat.Non.n.illius erant,sed cõmunis,&c.adducuntur autem à B.Th. in expositione illius tex. Non reminiscimur autem, &c. ad insinuandum ꝙ quæ illic disputauit Phil.& hîc determinat,sunt extra propositum,quoniam in 1.li.loquitur de anima vt distinguitur contra compositum,vnde dicit quòd non sunt illius passiones sed habentis,hîc autem loquitur de nobis hominibus cùm dicit,Non reminiscimur.

Sed nec id cogit,qm̃,vt iam dixi,Philosophus, intendit loqui hîc de anima post mortem,quæ potest dici homo,qa est principale in nobis,vt iam dictum est ex 9.li.Ethic. Vnde & in 1.li.& hîc intendit de Anima & non de composito. Et sic B.T.adduxit verba illa ad propositum.Non ergo debemus relinquere expositionem B.T. propter has nouas expositiones,quas & alij nostri reprobauerunt.

Quantùm ad 3.T.Caie.adducit quinq; dicta Philosophi. Duo quidem assumit ad intentum suum. Tria autem glossat,quoniam non deseruiunt sibi.

Primum per se est hoc,Philosophus in 1.Ethi.ponit hominẽ fœlicitari ſm quid & non simpliciter. Sed si anima esset immortalis posset fœlicitari simpliciter, ergo non fuit mens Philosophi animam esse immortalem.

Respondetur conformiter cum B.T.exponente,ꝙ Philosophus in omnibus libris moralium loquitur de homine ꝑ præsenti ſtatu.Nam dicit in 1.Ethic.lec.15. vbi Philosophus quærit vtrum bonæ fortunæ amicorum conferant defunctis.Quare vtrum homines viuant post mortem aut cognoscant quæ hîc fiunt, non pertinet ad propositum cùm hic agat de fœlicitate præsentis vitæ.Hæc B.T. Sed dices vtrũ Philosophus concesserit fœlicitatem post mortem.Dico ꝙ sic,& in cognitione separatorum ex 9.Meta.in tex.22.vt ostendimus suprà. Sed modum illius cognitionis nescit, nec potuit inueniri nisi ex reuelatione.

Secundũ pro se,Dicit Philosophus in li.12.Meta.tex. 29. Deductio autem optima qualis,nobis paruo tempore,illis autem,s.intelligentiis continua & perpetua.Sed si essemus immortales secundùm animam haberemus & nos semper per

illam diſpoſitionem optimam.

Reſpondetur q̃ Philoſophus refert ſe ad illud quod dixerat in x. Ethic. c. x. vbi inquit, Diis quidem omnis vita beata, hominibus autem inquantùm quædam ſimilitudo talis operationis, id eſt ſpeculationis exiſtit. Conſtat autem q̃ in moralibus loquitur de fœlicitate pro præſenti ſtatu, & hominibus illa ſpeculatio eſt paruo tempore, quoniam citò deficiunt, & dum viuunt diſtrahuntur in multis, & in actu ſpeculatiuo admiſcetur phantaſia, quæ cùm ſit organica alterabilis eſt. Et ideo multo tempore perſiſtere non poſſumus in ſpeculatione. Patet ergo quòd hæc duo dicta Philoſophi non concludunt animæ mortalitatem.

Primum dictum Philoſophi contra ſe & quod gloſſare conatur eſt in 2. de Anima, tex. 41. Separatur autem vt perpetuum à corruptibili, &c.

Sed non fuit neceſſe ipſum laborare in gloſſando tale dictum. Nam & nos concedimus per illud dictum non concludi immortalitatem animæ, quoniam Philoſophus illic non determinat, ſed proponit quod prima facie apparet, vt diximus ſuprà. Expoſitionem autem ſuam de ſeparatione formali non acceptamus, q̃m̃ vt diximus ſuprà Ariſt. deuenit in cognitionem operis, quod eſt proprium animæ, & q̃ conſequens cognouit ſeparabilitatem animæ in eſſendo.

Secundum contra ſe, eſt in lib. de Generatione Animalium, cap. 3. Mens autem de foris eſt, &c. Dicit ipſe quòd ly Mens non ſtat pro anima, ſed pro intellectu agente, quem reputat ſubſtantiam ſeparatam.

Hæc expoſitio eſt contra Philoſophum. Nam illic loquitur ordinatè de anima vegetatiua, qua plantæ, & ſenſitiua, qua animal, & intellectiua qua homo. Et ponit duas quæſtiones. Prima eſt, Vtrum oēs animæ præfuerint, an nulla, an aliqua ſic, aliqua non? Secunda eſt, Vtrum oēs veniāt ab extra, vt poſuit Auic. vel oēs ſint in materia, ita q̃ educanē de potētia materiæ, vel aliqua de foris veniat, aliqua autē non? Et concludit q̃ ſola mens de foris venit. Patet ergo q̃ mens ſumitur pro anima, qua homo eſt homo, aliter ille proceſſus de generatione hominis non ſtaret, in quo ordinatè proceditur ab vltima forma animati ad ſupremam.

Tertium contra ſe eſt in 12. Metap. tex. 16. Vt ſi eſt anima talis, non eſt omnis, ſed intellectus eſt.

Sed nec in iſto erat ſibi laborandum, quoniam concedimus quòd non concludit intentum cùm ſit conditionalis. Sed hoc non obſtat vt dicit illic B. Th. exponens, quoniam illic non erat locus proprius, ſed in 3. de Anima, vbi, vt ſuprà diximus, determinauit abſolutè in tex. 20. quòd eſt incorruptibilis. Hæc ſufficiant quantùm ad reprobationem prædictæ opinionis.

Quantùm ad 5. & vltimum principale ſupereſt ſoluere tria argumenta vltra ea, quæ ſoluimus contra Scotum & Tho. Caiet. His enim ſolutis non inuenies aliquid noui aut difficilis in Tractatu Petri Pompona. Mantua. Philoſophi, quem edidit de Immortalitate Animæ. Nam tota vis ſua ſtat in 5. argumentis, quorum vnum fundatur in 1. de Cælo ſuper illud, Omne genitum eſt corruptibile, &c. Et iam ſoluimus ipſum contra Sco. Aliud eſt, Si intelligere eſt phantaſia, &c. Et id iam ſoluimus contra Tho. Caiet. Superſunt adhuc tria ſoluenda.

Primum, Si anima eſt incorruptibilis, & forma dans eſſe homini, & generatio eſt æterna vt arbitratur Philoſophus, ergo animæ ſunt infinitæ actu, quod repugnat principiis Philoſophi negantis infinitum actu.

Ad hoc dicit Heruæ. in 1. Quo. q. 11. q̃ licet id repugnet principiis Ariſto. cum hoc tamen ſtat non fuiſſe expreſſam ſententiam ſuam animam eſſe corruptibilem, quia fortè non aduertit hanc repugnantiam.

Sed pro honore Philoſophi dico cum B. Th. in 2. Contra Gent. c. 81. q̃ Philoſophus non probauit in 3. Phyſ. & in 1. Cæli, non dari infinitum actu, niſi in corporalibus.

Sed contrà, Dicit Philoſophus tertio Phyſicorum text. 36. Separatum quidem igitur eſſe infinitum à ſenſibilibus impoſſibile eſt, ergo nec in incorporeis, & ſeparatis concedit infinitum.

Reſpondeo, Intendit Philoſophus per ſeparatum infinitum, Pythagoricum ſeparatū infinitum, quod Pythagoras ponebat eſſe principium, quod ſm Pythagoram eſt quantum infinitum ſeparatum ab omni materia ſenſibili, ſicut ſi imaginemur ſpatium infinitum extra mundum. Nos autem intendimus de infinito ſeparato ſecundùm multitudinem in natura intellectuali. In qua vtrū poſſit dari infinitū dicit Philoſoph⁹ in 3. Phy. in tex. 39. Sed fortaſſis eſt vniuerſalior q. (q. d. Quam naturalis) ſi ꝺtingit in mathematicis & in intelligibilibus, & in nullam habentibus magnitudinem infinitum eſſe. Nos autem intendimus nunc de ſenſibilib⁹: hæc ille. Ex quibus patet, q̃ ſi hæc quæſtio eſt vniuerſalior ſpectat ad Meta. & tamen illic non determinauit oppoſitum.

Sed dices, Imò determinauit. Nam in li. 11. Meta. in lect. 11. ſm ſignationem B. T. probat & concludit non dari infinitum actu in naturis ſenſibilibus, nec in ſeparatis, vt videre poteris. Reſpondeo, loquitur illic in eodem ſenſu quo & in 3. Phyſ. contra Pythagoram. nam eſt quaſi idem tex. & quaſi eadem verba, & eſt potiùs repetitio q̃ noua determinatio.

Sed contra, Ratio Philoſophi in 3. Phyſi. tex. 37. non dari infinitum in actu in rebus ſenſibilibus & corporeis, concludit vniuerſaliter etiam in intellectualibus ſeparatis. Sic. n. arguit, Si datur corpus infinitū, dantur duo corpora infinita, quoniam in infinito ſunt infinities infinita. Duo autem corpora eſſe infinita eſt impoſſibile, quoniam vnum infinitum occupat omnia. Sed eadem ratio concludit in abſtractis. ſi. n. datur infinitum abſtractum, erunt duo infinita, q̃m̃ in infinito ſunt infinities infinita. Sed non poſſunt eſſe duo infinita abſtracta, quoniam infinitum omnia continent.

Reſpondeo, Licet eadem ratio cōcludat de infinito abſtracto Pythagorico, q̃d̃ eſt quantum, q̃m̃ infinitum quantū vt quātum occupat omnem locum & continet omnē quantitatem, non tn̄ eſt eadem ratio in abſtractis intellectualibus non quantis, quæ non habent virtutem occupatiuam. Et ſi tu aduertes inuenies q̃ Ariſtot. in ratione illa arguens contra Pythagoram ſemper ſupponit quantitatem. Sic em̄ concludit in fine tex. 37. Sed impoſſibile eſt eſſe actu infinitum, quantitatem enim aliquam eſſe neceſſe eſt.

Secundum eſt, Si anima poſt corpus manet, cùm ſit imperfecta, vtpotè pars extra totum, aut ſtabit extra corpus in æternum, quod eſt cōtra Ariſt. q̃m̃ ponit in Vniuerſo cauſas ſufficienter ablatiuas imperfectionis. Et prætereà dare tur violentum perpetuum contra Philoſophum in ſecūdo Cæli tex. 18. Violentum eſt. n. animæ ſeparari à corpore, aut dabitur reſurrectio naturaliter, quod repugnat Philoſopho, quoniam à priuatione ad habitum non eſt reuerſio.

Huic argumento reſpondetur, vt diceret Ariſto. qui eſt extra fidem. Concederet igitur q̃ anima ſtabit ſeparata in æternum. Et cùm arguitur, q̃ daretur violētum perpetuum, negatur conſequentia. Nam violentum propriè eſt illud, quod eſt conſtitutum in oppoſita diſpoſitione ſuæ naturæ, & habet principium ſibi intrinſecum, quo poteſt reduci ad ſtatum ſuum naturalem. Si terra eſſe ſurſum eſt violentum, quoniam eſt extra ſuum locum naturalem & habet principium ſibi intrinſecum, putà grauitatem qua poteſt reduci ad locum ſuum, & eſt locus deorſum naturaliter receptiuus ipſius terræ. Si autem poneretur res extra locum ſuum, & deſtrueretur locus eius, & non poſſet reparari per agens naturale, & non haberet principium ſibi intrinſecum, quo poſſet reduci ad locum ſuum, tale non diceretur propriè violentum, & non eſſet inconueniens apud Philoſophum ſic perpetuari. Primo autem ſenſu eſſet inconueniens. Et in primo ſenſu loquitur Philoſophus in 2. Cæli. Nam ſemper loquitur de corporibus naturalibus habentibus principium intrinſecum, quo poſſunt reduci ad locum ſuum proprium, & ſtat locus naturalis eorum. Et quoniam anima ſeparata eſt in ſecundo ſenſu, quia non habet in ſe qualitates, quibus poſſit ſe reunire corpori, nec datur agens naturale potens reparare idem corpus numero: ideo non inconuenit hoc violentum eſſe perpetuum, licet non ſit propriè violentum, vt dictum eſt, nec de tali intendit Philoſophus in 2. Cæli.

Tertium eſt, Si anima eſt immortalis ſuppoſito q̃ ſit forma corporis, ergo creatur, & de nouo, ſed hoc contradicit Philoſopho in 8. Phyſ. à tex. 6. vſque ad tex. 13. quoniam vult ab agente æterno & à voluntate antiqua non poſſe prouenire effectum nouum, ſine mutatione ipſius agentis ęterni. Conſequentia quidem patet, quia ſi non creatur educitur de potentia materię, omne autem tale eſt corruptibile, & ſi non creatur de nouo non erit forma corporis, quia cauſa formalis non præcedit id cuius eſt forma ex 12. Metaphyſi. text. 16.

Ad hoc reſpondent Heruæus in primo Quolib. quæſt. 11. & Scotus in 4. diſt. 43. q. 2. in examine ſecundæ propoſitionis, & cōcordant, & ſtant in hoc, Effectus nouus product⁹ ab agente æterno poteſt eſſe duplex. Primò qui ſit complē

tus

tus in ſpecie,& ad ſui productionem non requirat nouum ſuſceptiuum,ſicut ſi Deus hodie produceret lapidem.Et ſic Ariſt. reputaret impoſſibile talem effectum produci de nouo ab agẽte ęterno ſine mutatione ſui.Secundò q̃ ſit incõpletus& ad ſui productionẽ requirat nouum ſuſceptiuum, quod quidem producitur à cauſis ſecundis,cum mutatione earum, vt quando generatur corpus ſuſceptiuum animæ,& tunc dico ad argumentum,q̃ Ariſt.non reputaret inconueniens talem effectum de nouo produci à Deo,nec erit neceſſe ponere mutationẽ in Deo,ſed ſufficit ponere in ſuſceptiuo. Vnde ſufficit hanc propoſitionem eſſe veram apud Ariſt. Ab agente æterno non prouenit effectus nouus ſine mutatione ipſius agentis,vel ipſius paſſi,id eſt,recepti ui.Et ad propoſitum de anima,ſecunda pars eſt vera.

Aduerte tñ q̃ ferè oẽs Philoſophi moderni dicunt creationem cum nouitate & ſine nouitate,&reſpectu cuiuſcũque effectus ſiue completi in ſpecie ſua, ſiue incompleti repugnare Ariſt.Sed de hoc formaui quæſtionem in 12.Meta. q.5. vbi determinatur ex doctrina Philoſophi ipſum cõceſſiſſe creationem etiam cum nouitate eſſendi.Licet Com.vt ſibi imponit B.T.abſolutè negauerit eam.Tu quęre quęſtionem illam ſi vis ſuper hoc pleniorem habere reſolutionem. Puto q̃ ad præſens hæc ſufficiant pro præſenti quæſito.Superesſet formare rationes B.T.in hoc propoſito quas adducit in 1.Parte, q.75.art.6. ſed vt dixi in principio quæſiti,q̃a Scot.in 4.diſt.43.q.2.in examine ſecundæ propoſitionis impugnat eas, & ego iam defenſaui in Lectura noſtra ſuper primam Partem, ideo quære tu illic, ne præſens quæſitum inuoluatur.

QVÆSTIO IIII.

Num anima intellectiua componatur intrinſecè ex partibus eſſentialibus,quæ ſint partes realiter diſtinctæ.

Nulla anima, ſiue vegetatiua, ſiue ſenſitiua, aut intellectiua intrinſecè cõponitur ex materia & forma vera.

IN hac q.quam intendo ordinare ſolùm per modum directorij vt ſcias te reſoluere, & defenſare viã Thom. ſic procedendum eſt.Primò aduerte pro euidentia tituli,q̃ partes eſſentiales dicuntur, quarum vna eſt verè potentia, altera verè actus:quæ eſt potentia,eſt perfectibilis,quæ eſt actus,eſt perfectio,vel altera eſt materia, & altera eſt forma. Quæritur ergo,ſi anima eſt vera compoſita ex duabus partibus realibus realiter diſtinctis,vt ex potentia &actu, vel ex materia & forma. Poſita hæc declaratione formantur duæ concluſiones reſponſiuæ,quarum prima eſt vniuerſalis,ſecunda eſt particulariter de anima intellectiua.

Prima concluſio,Nulla anima ſiue vegetatiua ſiue ſenſitiua ſiue intellectiua,eſtverè &intrinſecè compoſita ex materia & forma,nec ex actu & potentia,vt ex partibus eſſentialibus.Hãc ꝓbat B.T.in 1.Parte,q.75.art.5.&nos iam idem determinauimus in 12.Meta.in Quæſtionibus noſtris.

Secunda concluſio, Anima intellectiua nõ componitur intrinſecè ex vera materia nec vera forma vt partib⁹ eſſentialibus.Hanc probat B.Th.ibidem,& deducit hanc conſequentiam, Si componeretur intrinſecè, cognoſceret tantũ indiuidualiter, & per conſequens ſolùm ſingularia & non vniuerſalia apprehenderet.

Poſtquàm concluſionem probaueris,aduerte q̃ Aureolus,vt recitat Capræolus in 2.Sent. diſt.3.q.2.contra primã concluſionem conatur probare animam intellectiuam cõponi ex materia & forma, & vſque ad quartum argumentum probat ex dictis Philoſophi illam componi ex intellectu poſſibili,vt ente in pura potentia,& ex intellectu agente,vt actu.Tu igitur vide argumẽta ſua in Capræ.in 2. diſt. 3.q.2.contra primã concluſionem,quæ licet probent de ſubſtantiis intellectualibus abſtractis,tñ applicantur eadẽ ratione ad animam intellectiuam, cùm ſit in genere intellectualium.Dimittes aũt 1.& 2.& 3.argumentum,qm̃ ſoluentur qñ quærem⁹ de intellectu poſſibili ſi eſt ens actu vel in pura potentia. Pro præſenti verò quæſito ſolues 4.5.6 7.8. Nonum propriè applicatur intelligentiis,quæ dicuntur ſe totis intellectuales. Auctoritates Com. quas illic adducit Aureolus,aut negabis aut expones vt Capræolus.Tu tñ aduerte q̃ dicta Com. in hac materia parùm veritatis continent,propter errorem,quem habuit deAnima intellectiua. Hæc tibi ſufficiant pro directione in præſenti quæſito.

QVÆSTIO V.

Per quid indiuiduatur anima intellectiua.

Indiuiduationis animæ ra

IN hac q. antequàm fiat reſolutio aduerte q̃ ſi anima intellectiua non eſſet forma informatiuè,ſed vt ſubſtantia ſeparata,fingit Com. eodem modo indiuiduaretur quo & intelligentiæ,de quarum indiuiduatione ordinaui q.24. in 12.Meta.& determinatum eſt q̃ ſeipſis indiuiduãtur. Verùm quia non ſequimur fictionem Com. ſed ponimus eam verè formam corporis & vnibilem materiæ,ideo ratio ſuæ indiuiduationis ſumenda eſt ex corpore,vt ex materia propria,quam informat.Vt autem cognoſcas in via noſtra reſolutè quomodo indiuiduatur ex corpore tria principaliter agenda ſunt.Primò ponetur vna diſtinctio.Secũdò tres concluſiones reſponſiuæ. Tertiò defenſabitur via noſtra contra Scotum & ſoluemus rationes ſuas, quas format contra determinationem quam facturi ſumus.

tio ex vnibilitate & cõmenſuratione ad corpus informabile ab ipſa ſumenda eſt, at nec corpus, nec mutua q̃ portio præciſa ratio ſunt q̃ anima haberet indiuiduatũ eſſe,ſed retinet eſſe indiuiduatũ ex tali gradu eſſendi acquiſitum incorpore

Quantùm ad 1.aduerte q̃ indiuiduatio animę poteſt dupliciter conſiderari. Primò quò ad rationem indiuiduandi. Secundò quò ad indiuiduatum eſſe. Quò ad rationem indiuiduandi voco illud,ſine quo non indiuiduaretur:quò ad indiuiduatũ eſſe voco illud quo anima indiuiduata remanet intrinſecè indiuiduata tam coniuncta quàm ſeparata,etiã q̃deſineret eſſe illud,q̃ fuit ratio indiuiduationis.

Quantùm ad ſecundum ex hac diſtinctione pono tres concluſiones,in quibus ſtat reſolutio viæ noſtræ.

Prima concluſio,Ratio indiuiduationis animæ ſumitur ex vnibilitate vel commenſuratione ad corpus informabile ab ea : putà anima Sortis ideo indiuiduatur, quia habet proportionem &commenſurationem ad corpus Socratis. Hæc ſic probatur ex doctrina B.T.Sicut ſe habet corpus in formabile ab anima ad productionem animæ, ſic ad vnitatem numeralem eiuſdẽ.Nam productio animæ nõ terminatur ad eſſe animæ, niſi quia terminatur ad hoc eſſe animæ, quod eſt eſſe indiuiduale vel vnum numero.Sed corpus eſt ratio q̃ producatur anima, hac enim ratione producitur forma,vt materia propriam informet, & formatum conueniẽtem operationem habeat,ergo corpus eſt ratio q̃ anima producta habeat vnitatem numeralem.Tunc vltrà,Sed corpus non eſt ratio q̃ producatur anima niſi quia proportionatur ipſi animæ & econuersò. Nam proprius actus & propria materia naturaliter proportionantur ex 2. de Anima,tex.26.ergo nec corpus eſt ratio indiuiduandi animam niſi quia mutuam habent proportionem,quare,&c.

Secunda concluſio, Nec corpus, nec mutua proportio ſunt præciſa ratio q̃ habeat anima indiuiduatum eſſe.Probatur,Si hęc eſſet præciſa ratio,ergo deſtructo corpore & ceſſante actuali mutua proportione quæ ceſſat in mortedum corpus corrumpitur (hæc enim relatio ex parte corporis fundatur in eo)deſtrueretur ipſa anima:non enim remanet vt ſpecifica,ſed vt hæc, & ſic non poſſemus ſeruare permanentiam eius poſt corpus.

Tertia concluſio,Anima habet & retinet eſſe indiuiduatum etiam poſt ſeparationem à corpore per talẽ gradum eſſendi ſignatum,vel tale eſſe terminatum acquiſitum animæ in corpore,non tñ per dependentiam ad corpus. Hæc concluſio eſt B T.in 1.Sent.diſt.8.q.5.arti.2.ad 6.Et intendit q̃ remotis corporibus adhuc remanet cuilibet animæ eſſe ſuum terminatum nõ tantùm ſm affectiones vel diſpoſitiones,quę cõſecutæ ſunt ipſam prout fuit perfectio talis corporis. Et manifeſtatur per exemplum ſenſibile, Si aliquod vnum non retinens figuram diſtinguatur per diuerſa vaſa, ſicut aqua non congelata , quando vaſa remouebunt non remanebunt multæ aquæ diſtinctæ , ſed tantùm vna aqua, quia non permanent figurę,quas ſortitę erant ex figuratione vaſorum.Ita eſt de formis materialibus &animatorum, quæ eductæ ſunt de potentia materiæ,quæ non habent nec retinent eſſe per ſe , ſed earum eſſe pendet ex materia ſic, vel ſic diſpoſita. Et ideo remotis diſpoſitionibus materiæ remouetur eſſe earum. Si autem ſit aliquod retinens figuram &diſtinguatur ſecundùm diuerſas figuras per diuerſa inſtrumenta, etiam remotis inſtrumentis remanent diſtincta figurata,vt patet in cera,quæ acquirit & retinet varias figuras ſecundùm varia vaſa, quibus infunditur & tamen fractis vaſis remanent illæ figuræ in cera indurata. Idem intellige de omni liquabili. Et ita eſt de anima , quæ acquiſiuit determinatum eſſe ſibi intrinſecum & ſubſtantiale in corpore , cuius eſt perfectio , & permanet in ea poſt ſeparationem, ſicut figura in cera ſolidata etiam remoto vaſe figurante. Aduerte tamen quòd dictum eſt, Licet huiuſmodi eſſe acquiratur animæ in corpore , non tamen per dependentiam ad corpus. Quoniam ſi tale eſſe dependeret ex corpore conſeruaretur etiam ex corpore,ergo remoto corpore tale eſſe deſtrueretur ſicut deſtruitur figura corporis liquidi , remoto vaſe figurante.

Aptiſſimũ exemplum eſt hoc de indiuiduali eſſe animæ à corpore ſeparatæ.

Et sic esset impossibile seruare incorruptibilitatem animæ.

Quantùm ad 3.aduerte q̃ Scotus contra determinationem factam sic arguit, Si anima indiuiduatur p̃ materiam vel corpus cui vnitur, hoc est vel per habitudinem & commensurationem ad tale corpus, vel per esse quod acquirit in tali vel tali corpore, sed neutro modo, ergo, &c. Et q̃ nõ per habitudinem & commensuratione probat tripliciter.

Primò sic, Hęc habitudo est ens respectiuum, ens autem respectiuum præsupponit absolutũ, ergo illa habitudo iam supponit substantiam huius animæ vt suum fundamentum, ergo non constituit nec indiuiduat hanc animam, sed supponit iam constitutam & indiuiduatam.

Secundò sic, Indiuiduatiuum animæ est de ratione animę. Est enim sicut differentia huius animę. Sed habitudo & commensuratio non est de ratione huius animæ, quia hæc anima est quid absolutum, respectiuum autem non est de ratione absoluti, ergo, &c.

Tertiò sic, Hęc habitudo in morte corrumpitur, q̃m corpus quod est terminus eius, corrumpitur, ergo si per illam indiuiduatur anima post corruptionem eius, non remanebit anima indiuiduata, ex consequenti non seruatur secundùm hanc viam incorruptibilitas animæ intellectiuæ.

Ad primum quia teneo q̃ relatio est idem realiter cum suo fundamento, vt determinaui in 5. Meta. in Quæstionibus nostris, dico quòd respectiuum non supponit absolutum suppositione reali, sed tantùm secundùm materiam in telligendi, eò quia res absoluta vt fundat conceptum relatiuum supponit seipsam vt fundat conceptum absolutum, sicut albedo, quæ realiter est similitudo supponit seipsam vt fundat conceptum similitudinis formaliter. Stante hoc nego omnes ꝺsequentias Scoti. Nam hoc concludit & non plus, q̃ illa habitudo supponit substantiam huius animæ quò ad modum intelligendi, non autem realiter, quoniam illa est realiter essentia huius animæ, vt respicit hoc vel illud corpus.

Ad secundum nego q̃ anima sit purum absolutum, imò cùm sit forma & sit pars, semper habet annexum respectũ, sicut & accidens vt accidés semper respicit subiectum. Vnde vt determinaui in 7. Meta. in Quæstionibus nostris, inhærentia est de ratione accidentis. Similiter dico q̃ de ratione animæ, vt est forma, est respectus ad suum formabile. Et ideo Philosophus in diffinitione animæ ponit corpus non vt de essentia eius, sed vt propriam materiam, cuius est perfectio & actus.

Ad tertium respondeo dupliciter. Primò q̃ licet q̃n corrumpitur corpus corrumpatur illa habitudo quò ad suum formale, vel quò ad suum cõnotatum, non tñ quò ad suum reale intrinsecum. Hoc.n. est essentia animæ sicut similitudo est realiter & identicè albedo. Dico secundò, Dato q̃ illa habitudo corrumperetur realiter ad corruptionem corporis, vt tenent illi, qui arbitrantur relationem distingui à fundamento, tamen ex hoc non sequitur, quin remaneat anima indiuiduata: nam remanebit indiuiduata per determinatum esse sibi intrinsecum, & sibi acquisitum in ipso corpore, cuius fuit actus. Scotus autem supponit q̃ nos teneamus totalem & pręcisam rationem indiuiduationis animę esse illam solam habitudinem, quod non est verum, vt declaratum est in secunda conclusione. Et ideo argumentum suum non concludit.

Quod autem anima non indiuiduetur per esse, sibi acquisitum in corpore, probat Scotus duplici argumento.

Primò sic, Tale esse prę supponit determinationem & distinctionem essentiæ huius animæ ab essentia cuiuscunque alterius animæ, ergo non indiuiduat hanc animam, sed supponit iam indiuiduatam. Consequentia patet. Antecedens autẽ probatur, quia esse existentiæ non est ex se distinctum nec determinatum, alioquin haberet proprias differentias alias à differentiis esse essentiæ, quod est falsum, quia oportet ponere coordinationem existentiarum aliam à coordinatione essentiarum, quæ omnia falsa sunt.

Secundò sic, Esse existentiæ non est de ratione huius animę, sicut nec de ratione animæ. Circunscripta enim existentia potest concipi singulare, ergo non est indiuiduatiuum huius animæ. Consequentia patet, quoniam indiuiduatiuũ est distinctiuum, & distinctiuum habet rationem differentiæ. Differentia verò est de ratione eius cuius est differentia, ergo, &c.

Ad primum, Transeat pro nunc antecedens. Consequentia autem in vno sensu est vera, in alio est falsa. Nam si sumatur indiuiduatio pro ratione indiuiduãdi, sic concedo eã, nec est contra nos vt patet in prima ꝺclusione. Si autem sumatur pro permanentia in indiuiduato esse, sic negatur cõsequentia: & solùm in hoc sensu concedimus q̃ anima indiuiduatur per tale esse, vt patet in conclusione tertia.

Ad secundũ dicitur q̃ non est necesse omne indiuiduatiuum esse de ratione indiuiduati nec habere se vt differentiam, nisi sit illud à quo sumitur prima ratio indiuiduandi, hoc autem non est ipsum esse, sed illa habitudo, quam diximus esse de ratione huius animæ, & realiter esse substantiã huius animæ. Hæc de præsenti quæsito dicta sint. Quæ si non sufficiunt dedi saltem viam exercendi ingenij.

QVÆSTIO VI.

Num anima intellectiua est tota in toto & tota in qualibet parte corporis.

IN hac.q. aduerte q̃ Iand. in 2. de Anima pertractat eandem quæstionem, & est sua quęst. 7. sed sub titulo animæ in cõi, & non applicat se ad aĩam intellectiuam, q̃n cũ sequatur viam Com. si non est forma corporis dans esse nõ potest propriè dici q̃ sit tota in toto, nec ſm partem. Nos aũt q̃a tenemus ipsam esse verè formam informatiuè, meritò quærimus si est tota in toto, &c. Vt ergo habeas in via nostra resolutionem propositi sic procedendum est. Primò ponetur distinctio de totalitate. Secundò ponentur conclusiones responsiuæ. Tertiò soluentur tria dubia. Quartò soluentur principalia argumenta Commentistarum quæ militant contra determinationem quam acturi sumus.

Anima intellectiua, & quæuis alia anima est in qualibet parte corporis animati, at non est tota in omni parte corporis totalitate essentialiter. anima verò non est vt totũ potestatiuum in quauis parte corporis, nec vt totum quantitatiuũ, sed vt perfectionale totum, est tota in toto, & tota in qualibet parte corporis.

Quantùm ad 1. aduerte q̃ aliquid potest intelligi totum quadruplici totalitate. Primò totalitate essentiali & est illud quod verè componitur ex partibus essentialibus realiter distinctis, quarum vna est materia, altera forma: & in hoc sensu omnes substantiæ sensibiles hãbent totalitatem. Secundò totalitate quantitatiua, & est illud quod diuiditur in partes quantitatiuas, vt linea, corpus, lapis, &c. quæ dicuntur quanta per se, vel saltem quanta per accidens, vt albedo, quæ diuiditur, vt diuidit superficies. Et in hoc sensu omnes substãtiæ corporeæ, & accidentia sensibilia recepta in quanto habent hanc totalitatẽ. Tertiò totalitate potestatiua siue virtuali, & est illud quod multas virtutes siue qualitates q̃ sunt principia diuersarũ operationũ siue motuũ, cõtinet. Et in hoc sensu ignis cõtinẽs caliditatẽ, sicitatẽ, leuitatẽ, & lucẽ, habet hãc totalitatẽ. Quartò totalitate perfectionali, & est illud cuius natura perfecta est perfectione sibi debita, & vbi est, ſm totã perfectionẽ est. Hæc totalitas non includit partes reales, quia non dicitur totũ in hoc sensu, nisi quia perfectum, & hæc totalitas inuenitur in omnibus substantiis simplicibus, vt in Deo & in aliis abstractis & in qualitatibus simplicibus, nam tota albedo, i. perfecta est in quolibet pugillo niuis, & tota dulcedo in omni parte mellis, & tota caliditas in omni parte ignis.

Quantùm ad 2. ponuntur quinque conclusiones responsiuæ. Prima conclusio, Anima intellectiua & quælibet alia anima est in qualibet parte corporis animati. Hæc non habet difficultatem, quia forma inest omni illi quod habet esse formaliter per ipsam, nihil enim habet esse formaliter p̃ aliquod separatum ab eo. Sed quælibet pars corporis animati habet esse formaliter per animam, quia anima est forma substantialis animati. vt determinatum est in secundo libro, in q. 3. forma autem substantialis dat esse toti & cuilibet parti, toti quidem primò & per se, partibus autem vt sunt in toto, vel respiciunt totum, & sic secundariò.

Secunda cõclusio, Nec anima intellectiua, nec alia anima est tota in omni parte corporis animati totalitate essentiali. Probatur, quia nulla anima vt determinatũ est in 4. q. huius 3. li. & in 12. Meta. in Quæstionibus nostris, cõponitur intrinsecè ex partibus essentialibus distinctis, vt ex materia & forma. Repugnat.n. animam esse formam, quia est actus corporis & eã componi ex materia & forma, ergo talis totalitas non conuenit animæ intellectiuæ, nec alij animæ.

Tertia conclusio, Anima intellectiua non est tota totalitate potestatiua in omni parte corporis. Probatur, quia cũ diuersæ potentię animę requirant diuersa organa, & diuersam complexionem in organis, vt visum est in secundo libro de visu, auditu, tactu, &c. vbi est anima secundùm visum, putà in pupilla, non est secundùm auditum. Quædam etiam potentiæ vt intellectus & voluntas in nulla corporis parte sunt, vt dicemus infrà, ergo, &c. Aduerte tamen quòd Iandunus in secundo li. de Anima, quæst. septima adducit

ducit opinionem tenentem oppositum huius conclusionis vt videre poteris, sed potiùs est derisibilis quā reprobāda.

Quarta conclusio, Anima intellectiua non est tota in toto, nec tota in parte, nec pars in parte totalitate quantitatiua. Probatur quia nullo modo est quāta, nec per se, nec per accidens, ergo non potest dici tota quantitatiuè, nec habere partes quantitatiuas, ergo hac totalitate non potest dici tota in toto, &c. Quòd autem nullo modo sit quanta, ꝓbatur, quia non intelligeret vniuersale, sicut patet de sensu qui quoniam est quantus per accidens & organicus non recipit nisi indiuidualiter & cognoscit tantùm singulare. Idē accideret de anima intellectiua, nihil. n. reciperetur in ea nisi situaliter, & illud non duceret in cognitionem nisi alicuius situaliter existentis hîc & nunc.

Quinta conclusio, Anima intellectiua totalitate perfectionali est tota in toto & in tota in omni parte corporis. Probatur, Perfectio essentialis animæ intellectiuæ est indiuisibilis ex 4. concl. ergo vbi est, tota est, i. perfecta est. Sed est in omni parte corporis per primam conclusionem, cùm sit forma substātialis totius animati, ergo, &c. Simile habemus in niue, de qua est verū dicere ꝙ tota albedo est in omni parte niuis, non quidem secundùm quantitatem, quoniā per accidens extenditur vt superficies, sed secundùm perfectionem, quoniam albedo vt forma est simplex & ex se indiuisibilis. Sed aduerte ꝙ totalitas perfectionalis debet exponi potiùs negatiuè, quàm positiuè, vt quando dicitur, Tota albedo est in pugillo niuis, sic exponatur, Essentia albedinis est in pugillo niuis, non secundùm partem & partem sed indiuisibiliter. Similiter cū dicitur, Tota anima est in capite & in corde & in epate, sic exponatur, Essentia animæ est in capite & in corde non secundùm partem & partem, quia non habet partes, sed indiuisibiliter. Hoc modo exponit Heruæus & est expositio vera.

Quantùm ad 3. aduerte tria dubia, quæ insurgunt cōtra determinationem factam secundùm viam, quam tenemus.

Primò dubitatur si sola anima intellectiua inter omnes formas informantes materiam siue sint formæ inanimatorum, siue animatorum tam imperfectorum quàm perfectorum, caret omni totalitate quantitatiua tam per se quā per accidens, ita quòd omnes aliæ sint quantæ & extensæ per accidens præter solam animam intellectiuam.

Pro euidentia huius dubij inuenio quinque modos dicendi, & quilibet modus habet propriam opinionem.

Prima opinio dicit, ꝙ nulla forma substantialis est quanta, nec extensa, nec per se, nec per accidens. Et ratio sua prę cipua est hæc, Quia ratione sui nō est extensa, quoniam omnis forma vt forma est simplex non habens in se partes ad differentiam quantitatis, nec ratione sui subiecti quod est materia prima, quæ vt materia prima non est extensa, sed extenditur per quantitatem. Nec potes dicere in via Thomist. suum subiectum esse materiam existentem sub quantitate, quoniam quantitas pro forma corrūpenda non remanet in instanti introductionis formæ generandæ, & quantitas subsequens pro forma generanda est posterior natura ipsa forma, ex consquenti forma substantialis non recipitur in materia existente sub quantitate.

Sed hæc rō nō cōcludit: possumus. n. dicere ꝙ licet non sit extensa rōe sui, nec rōe materiæ primæ, tñ fit extensa q. a est pars compositi recipientis extensionem. Sed aduerte ꝙ nisi aliud addat, aīa intellectiua esset extensa, qm̄ est pars hominis recipientis extensionem. Et ideo ℣. assignabitur aliud vt videbis. Ité aduerte ꝙ licet in instanti introductionis formæ non remaneat quantitas actu in materia, remanet tñ virtualiter, ac si eam haberet actu, & est in potentia ād consimilem per aduentum formæ generandæ. Et dico ꝙ illa virtualis quantitas sufficit ad distinctionem materię ꝓ illo priori, æquipollet. n. quantitati actuali, quam materia haberet si non deesset in illo priori subiectum quantitatis, quod est ens actu in via nostra. Pro nunc extimo sic respondendum. Tu autem si vis scire determinationem quam feci de materia quanta siue distincta in aduentu formæ, vide in 8. Meta. in quæst. nostris.

Secunda opinio dicit, ꝙ omnis forma informans materiam est quanta & extensa. Et hic est Com. & sequentes eū, & ideo tenent, quod si anima intellectiua informaret materiam esset extēsa. Et ratio eorum præcipuus est hæc, Quòd recipitur in quanto fit quantum, vt patet de albedine recepta in superficie: & ratio huius est, quia quod recipitur in aliquo recipitur per modum recipientis, ergo si anima intellectiua recipitur in quanto fiet quanta.

Sed hæc ratio non concludit, quoniam maior sumpta vniuersaliter est falsa. Ad probationem dico ꝙ illa maxima potest habere duplicem sensum, s. verum & falsum, falsum quidem si intelligatur quod receptum fit tale quale est recipiens. Nā aqua recepta in vase solido fieret solida. Verum autem si intelligatur quod receptum recipitur in recipiente secundùm ꝙ recipiens est capax & dispositum. Sed sic intellecta non deseruit arguenti, quoniam licet anima recipiatur perfectiùs vel imperfectiùs secundùm dispositiones materiæ, vt determinauimus in 8. Meta. in q. nostris, non tamen ex hoc fit extensa, quoniam ex sui perfectione est penitùs impartibilis.

Tertia opi. dicit, ꝙ non omnis forma substantialis informans materiam est extensa, sed tm̄ illa, quæ educitur de potētia materiæ. Et quia omnes præter animam intellectiuam educuntur de potentia materiæ, ideo tenent solam ipsam esse inextensam. Et ratio sua prę cipuè est, quia sicut tota educitur de potentia materiæ, ita pars de parte.

Sed hæc ratio non concludit, quia illa propositio, Sicut totum de toto, ita pars de parte, nō est vera, nisi vbi totum est habens partes. Vbi autem est totum non quia habet partes, sed quia perfectum, sicut dicitur, Totus Deus est vbique, non est vera. Et quia non omnis forma educta de potētia materiæ, vt dicemus de anima bruti perfecti, est totum habens partes, sed sumitur totum pro perfecto, ideo non est necesse quòd pars educatur de parte.

Quarta opinio dicit ꝙ omnis forma inanimati est extensa, non autem aliqua anima. Et ratio sua est, quia omnis anima supergreditur materiam, ita ꝙ non totaliter immergitur, forma autem inanimati totaliter immergitur. Ité forma inanimati æquè respicit & denominat singulas partes sicut totum. Omnis enim pars lapidis est lapis, sed non omnis pars animalis est animal.

Sed hæc ratio non concludit, quoniam non quælibet supergressio materiæ facit formam inextensam, sed requiritur, vt dicemus in sequentibus ꝙ nullo modo forma perficiat nec actuet partem extra totum, & quia non solùm forma inanimati, sed etiam anima vegetatiua & sensitiua brutorum imperfectorum perficiunt & actuant partem extra totum, vt declarabimus in sequentibus, animæ verò brutorum perfectorum nullo modo actuant partem extra totū, ideo non inconuenit illas esse extensas, has autē nō. Quantùm verò ad respectum & denominationem dico ꝙ nō solùm forma inanimati respicit & denominat partes sicut & totum, sed etiam anima animati imperfecti, licet non æquè perfectè. Nam sicut pars lapidis decisi à lapide est lapis, sic pars animati imperfecti vt lacertæ & vermis decisa est animata. Quòd autem non dicatur animal sicut ipsum totum, non est quia careat anima sensitiua, sed quia non habet sufficientia organa requisita ad ipsum animal.

Quinta opinio dicit, ꝙ nō solùm anima intellectiua, sed & animæ omnium animalium perfectorum sunt inextensæ, imperfectorum autem sunt extensæ, & dicuntur animalia perfecta, quorum partes decisæ non viuunt, imperfecta autem quorum partes extra totum viuunt. Et ratio huius opinionis est hæc, Quod aliquod vnum diuidatur in plura eiusdem rōis & diuisa pmaneant, nō est possibile nisi sit q̄tum, vel per se, vel per accidēs. Ex oppositō aūt si aliquod vnum non potest diuidi in huiusmodi, necesse est vt sit non quantū & inextensum per se & per accidēs. Sed animæ imperfectorum animalium diuidunt̄ in plura animata, & diuisa permanent, vt patet in partibus animalis anuloſi, quæ separatæ à toto viuunt. Animæ autem perfectorum animaliū non sic se habent, vt patet ad sensum, quoniam non animāt partes nisi coniunctas toti: ergo necesse est ponere animas animatorū imperfectorum extensas per accidens, perfectorum autem & non solùm animam humanam inextensas.

Et hanc opinionē sequor, quæ est Heruæi in primo Sen. dist. 8. quæst. 4. Et est consona B. Thom. in prima par. quæst. 76. artic. 8. vbi sic habes, Sed forma, quæ requirit diuersitatem in partibus, sicut est anima, & præcipuè animalium perfectorum non æqualiter se habet ad totum & ad partes, vnde non diuiditur per accidens, s. per diuisionem quā titatis. Et aduerte quòd beatus Thomas intendit ꝙ quando forma non est nata perficere partem separatam à toto, & dico Perficere nec totaliter, sicut forma elementi, quæ quantum sit ex se æquè perficit materiam bicubitam & vnicubitam si abscindatur à bicubita: nec secundùm

quid

quid, ſicut vegetatiua, quæ perficit ramum abſciſſum ſecundùm quid quidem formaliter, ſed ſecundùm totum virtualiter, quoniam ramus abſciſſus ſi plantatur fiet arbor, vt patet in ſalice. Similiter ſenſitiua brutorum imperfectorum ꝙ ficit partem abſciſſam ſecundùm quid ſolum virtualiter & formaliter, quoniam non poteſt fieri animal, licet pro aliquanto tempore viuat, vt patet de cauda lacertæ. Et quoniam anima intellectiua & ſenſitiua brutorum perfectorũ nec totaliter, nec ſecundùm quid poſſunt perficere nec viuificare partem extra totum, ideo ex hoc B.T. infert ꝙ non ſunt extenſæ, nec diuiduntur per accidens, ſc. per diuiſionem quantitatis.

Sed dices ꝙ B.T. tenet omnem formam inferiorum præter, animam intellectiuam ſituari in materia, ergo extendi tur in materia & fit quanta per accidens.

Reſpondetur negando conſequentiam, quoniam per ly Situari non intendit ꝙ extendatur, ſed ꝙ ita complantatur in materia ꝙ non poteſt ab ea ſeparari, eò ꝙ eſt de potẽtia illius educta. Et per oppoſitum anima intellectiua non ſic ſituatur. Cum hoc tamen ſtat ꝙ vtraque ſit inextenſa propter rationem dictam, quia ſcilicet non poſſunt informare partem extra totum, nec ſecundùm quid, nec ſimpliciter.

Secundò dubitatur quomodo B.T. poteſt ſaluare id qđ dicit in 1.par.q.76.art.8.ſ.ꝙ anima eſt tota in qualibet parte corporis ſecundùm totalitatem eſſentiæ. Nam Iand. in 2.de Anim.q.7.ſic arguit, Totum eſſentiale habet partes. Omne enim totum partes includit. Sed anima in eſſentia ſua non habet partes, quia eſt actus, ergo, &c.

Ad hoc dico ꝙ licet reſponderi poſſit animam habere partes eſſentiales non quidem reales, ſed rationis, quę ſunt partes diffinitionis, meliùs tamen dicitur ꝙ B.T. per totalitatem eſſentiæ non intendit incluſionem partium, ſed perfectionem eſſentiæ, vt ly Totum ſit idem quod perfectum, vt expoſuimus in 5.concluſione. Argumentum autem Ianduni procedit iuxta ſenſum primæ concluſionis, quam poſuimus negatiuam.

Tertiò dubitatur, quomodo poteſt ſaluare B.T. ꝙ anima vegetatiua ſit eadem eſſentialiter cum intellectiua, ſi intellectiua eſt inextenſa. Nam communiter tenetur ꝙ omnis vegetatiua eſt extenſa, ſi igitur eſt eadem cum intellectiua, ergo eadem forma erit extenſa & inextenſa, quod implicat contradictionem.

Ad hoc reſpondetur ꝙ vegetatiua dupliciter conſideratur. Primò vt vegetatiua præcisè, & ſic non repugnat ſibi eſſe extenſam, vt patet in planta & in animali imperfecto. Secundò cõſideratur vt adiuncta intellectiuæ, & eſt eiuſdem eſſentiæ cum ea, & ſic ſibi repugnat eſſe extenſam.

Sed dices, Forma cuius actus recipitur in extenſo videtur extenſa. Sed vegetare recipitur in extenſo, quia in corpore & in omni parte corporis, ergo, &c.

Ad hoc dicitur ꝙ vegetare in homine non eſt actus immediatus animæ vegetatiuæ, ſed potentiæ nutritiuæ, quam concedo eſſe extenſam. Concludit ergo inſtantia ꝙ potentia ipſa nutritiua eſt extenſa, non autem concludit de anima vegetatiua, vt eſt idem cum intellectiua. Vnde in via B. Th. hæc inſtantia non eſt grauis, difficilior autem eſt in via eorum, qui negant diſtinctionem realem inter eſſentiam animæ & eius potentias, & tenent identitatem realem inter vegetatiuam & ſenſitiuam & intellectiuam.

Quantùm ad 4.aduerte, ꝙ Com. pro indubitato tenet ꝙ omnis forma informans materiam ſecundùm eſſe ſit extenſa & diuiſibilis, vnde inquit in 8. Phyſ. com. 78. Omni formę in corpore cõuenit diuiſibilitas. Et ex hoc fundamento negauit animam intellectiuam eſſe formam corporis ſecundùm eſſe, credens ipſam eſſe inextenſam. Et ꝙ hæc duo repugnent, animam intellectiuam eſſe inextenſam & eſſe formam corporis informatiuè, ſic arguitur ad mentem Com.

Primò, Oẽ quod recipitur in quanto & extenſo fit quantum & extenſum, vt patet de albedine, quæ recipiẽ in ſuperficie, ſed ſi anima intellectiua eſt forma corporis informatiuè recipiẽ in quanto, quia in corpore, & in materia diuiſa à quacũq; alia materia, qm̃ proprius actus ſit in materia propria, ergo de neceſſitate anima intellectiua erit extenſa.

Ad hoc negatur maior vniuerſaliter ſumpta niſi formetur ſic, Omne quod recipitur in quãto ſiue in materia quãta, & eſt rõ recipiendi quantitatem, eſt quantum. Et in hoc ſenſu conceditur maior, ſed negatur miñor, qm̃ in homine anima intellectiua non eſt ratio recipiendi quantitatẽ, ſed materia tm̃, quamuis.n. compoſitum ſit ſubiectum quantitatis & omnium accidentium conſequentium quãtitatem, tamen ratio propriè receptiua eſt ſola materia. Et id iã determinaui in 8.Meta. in q. noſtris, vbi declaratũ eſt qũo differunt hæc duo, ſ. eſſe ſubiectum quantitatis & eſſe rõnem recipiendi quantitatẽ. Et ex hoc elicitur ꝙ ſi in quolibet cõpoſito præterquã in homine rõ receptiua quãtitatis ſit forma & nõ ſola materia, oĩs alia forma diſtincta ab anima intellectiua erit extenſa. Si autem non ſolùm in homine, ſed etiam in aliis, putà in animalibus perfectis, rõ recipiendi q̃titatẽ ſit ſola mr̃ia, poterit alia forma, putà aĩa eq, recipi in materia extẽſa, & tñ nõ erit extẽſa, nec ꝑ ſe, nec ꝑ accidẽs.

Secundò ſic, Omne quod recipitur in aliquo, recipitur per materiam recipientis, ergo ſi anima intellectiua recipitur in quanto & extenſo, recipitur vt quanta & extenſa.

Ad hoc iam reſpondimus ſoluentes rationem ſecundæ opinionis, quam ſuprà recitauimus.

Vltimò aduerte ꝙ Heru. in 2.Quoli.q.10. contra hoc fundamentũ, quo tenemus in homine ſolam materiam eſſe rationem recipiendi quantitatem & non animam intellectiuam format 22. argumenta & ſoluit. Inter quæ aduertes ſolutiones argumentorum, 14.15.16.& 17. Quæcunque autem argumenta probant ꝙ ſola materia non eſt ſubiectum quantitatis, concedes, cum hoc tamen ſtat ꝙ eſt ratio recipiendi quantitatem, quoniam non eſt idem eſſe ſubiectum quantitatis & eſſe rationem recipiendi quantitatem. primũ enim conuenit compoſito ſecundùm viam Thomiſt. ſecundùm autem conuenit materiæ, vt iam declaraui in 8.Meta. Hæc pro præſenti quęſito dicta ſint. Et hîc terminanť quęſita occurrẽtia, circa naturã & ſubſtantiã aĩæ intellectiuæ. Et trãsfero me ad quęſita circa naturã intellect⁹ poſſibilis.

QVÆSTIONES NATVRALES
De intellectu poſſibili.
QVÆSTIO I.

Num intellectus poſſibilis ſit ſeparatus, non ſolùm ab omni organo, ſed etiam ſi eſt ſeparatus, ita quòd ſit extra corpus.

IN hac q. tria principaliter conſideranda ſunt. Primò quę fuerit mens Com. in hoc. Secundò quæ fuerit mens Phil. ſecundùm B.T. cuius ſenſum tenemus eſſe ad mentẽ Philoſ. Tertiò quantũ concludat rõ Phil. probantis ſeparationẽ intellectus, quæ fundať ſuper hanc maximã, Omne receptiuũ oportet eſſe denudatũ & ſeparatũ à natura recepti.

Intellectus poſſibilis eſt ſeparatus non modò ab oĩ corporeo organo, ſed eſt omnino incorporeus, et immaterialis.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ Com. opinatur ipſum eſſe ſeparatum & extra corpus, & omninò immixtum materiæ, ſicut ſi eſſet aliqua intelligentia. Et id conſtat in 3.de Anima, com. 4. vbi inquit, Manifeſtũ eſt ꝙ iſta ſubſtantia, quæ dr̃ intellectus materialis, non eſt corpus neque forma in corpore, eſt igitur non mixtus omninò cum materia. Prætereà Com. in eodem com. ponit intellectũ poſſibilẽ & agentem eſſe duas virtutes in anima intellectiua, quas appellat virtutes actionis & paſſionis: ſed conſtat ex doctrina ſua & ſequentiũ eũ, ꝙ anima intellectiua nõ eſt forma corporis informatiuè, vt dictũ eſt 5. ergo & intellectus eſt ſeparatus & extra corpus. Idẽ ſibi imponit B.T. in 3.de Anim. in expoſitione tex. 7. vt videre poteris, ſed de hoc ſatis pro nunc.

Quantùm ad 2. ſequendo mentẽ B.T. in expoſitione tex. 4.& 5. in 3. de Ani. dico ꝙ Phil. duo intẽdebat cõtra Antiquos errãtes circa naturã intellectus. Primò intẽdit ꝙ intellectus ſit immixtus, i. nõ cõpoſitus intrinſecè cõpoſitione reali ex naturis corporeis ſenſibilib⁹, nec ipſe eſt aliqua talium naturarũ, eò ꝙ eſt cognoſcitiuus omnium earũ. Et ſi eſſet aliqua talis natura vel compoſitus ex eis impediretur eius cognitio: ſicut ſi in oculo eſſet aliquis connaturalis color, impediret viſionem aliorum colorum, qm̃ cognoſcitiuum aliquorum oportet vt nihil eorũ habeat in ſui natura. Secundò intendebat contra Antiquos hoc corollariũ Si intellectus poſſibilis non eſt aliqua natura corporea determinata nec intrinſecè compoſitus ex eis, ergo nõ miſcetur corpori, ſicut ſenſitiuum, quoniam ſi miſceretur corpori, vt ſenſus, eſſet qualis, putà calidus vel frigidus, qualificať. n. ſenſus ex organo cui alligať. Quod quidem quomodo verum ſit declarabitur 7. Ex hoc autem ꝙ non miſcetur corpori, vt ſenſus, deducit Philoſophus, in tex. 6. ꝙ nullum habet organum, ſicut habet ſenſus. Ex quo patet ꝙ Philoſophus comparans intellectum ſenſui intendebat illam ſeparationem attribuere intellectui, quam negat ſenſui, ſenſui autem negat ſeparationem ab organo, ergo oppoſitum intendebat de intellectu. Cum quo tamen ſtat ꝙ ſit virtus animæ intellectiuæ, quam tenemus de mente

Phil

Philoſophi eſſe formam corporis informatiuè, non tamen complexionalem, nec eductam de potentia materiæ.

Quantùm ad 3. declarandum eſt primò in quo ſenſu illa maxima ſit vera, qua declarata formabitur ratio Philoſophi qua probat intellectum eſſe immixtum & ſeparatũ ab omni natura ſenſibili corporea. Secundò ſoluentur quatuor dubia. Sed quartum erit circa hanc conſequentiã Philoſophi, Si intellectus eſt mixtus, i. habens organum, vt ſenſus, ergo eſt qualis, putà calefactus, aut frigidus.

Pro euidentia igitur illius maximæ (quæ ſolet dupliciter formari: primò ſic, Omne receptiuum aliquorum debet eſſe denudatum à natura recepti: ſecundò ſic, omne cognoſcitiuum aliquorum, oportet vt nihil habeat eorum in ſui natura, & hîc hoc ſecundo modo declarabitur) nota diſtinctiones ſequentes, ex quibus extrahetur veritas eius.

Prima diſtinctio, Cognoſcitiuum, ſimiliter receptiuum cùm importent potentiam, poſſunt importare dupliciter. Primò potentiam eſſentialem & accidentalem ſimul. Secundò potentiam ſolùm accidentalem. Voco Potentiam eſſentialem & accidentalem ſimul, quando cognoſcitiuum eſt cognoſcitiuum in pura potentia, & nullo modo in actu. Voco Potentiam accidentalem, quando iam actu habet principium cognitionis ſuæ, ſed nõ actu cognoſcit. Intellectus pueri dicitur cognoſcitiuus potentia eſſentiali & accidentali ſimul. Intellectus autem dormientis Philoſophi in potentia accidentali tantùm.

Secunda diſtinctio, Obiectum cognoſcibile dupliciter conſiderari poteſt. Primò ſecundùm eſſe ſuum reale & naturale. Secundò ſecundùm eſſe intentionale. Hæc patent in albedine, & intentionali ſpecie albedinis.

Tertia diſtinctio, Obiectum cognoſcibile aliquando eſt natura determinata & contracta per materiam, vt naturæ ſenſibiles, aliquando eſt natura communis, vel ſecundùm prædicationem, vt ſubſtantia, actus, bonum, vnum, &c. vel ſecundùm continentiam perfectionis, vt intelligentiæ, & proportionaliter natura animæ intellectiuæ, quæ in ſe eminenter continet gradus inferiorum formarum.

Quarta diſtinctio, Obiectum cognoſcibile conſideratũ ſm eſſe reale poteſt eſſe in cognoſcitiuo dupliciter. Primò inexiſtenter, ſicut forma in materia, vel accidens in ſubiecto. Secũdò cõpoſitiuè, q. a, ſ. cõponitur ex ea cognoſcitiuũ nãliter, vt cõponit̃ oculꝰ vidẽs ex tot humorib. & tunicis.

Stantibus his diſtinctionibus dico, ꝙ illa maxima ſic debet intelligi, Omne cognoſcitiuum, quod eſt in potentia eſſentiali, debet eſſe denudatum ab omni obiecto ab ipſo cognoſcibili ſecundùm eſſe naturale & intentionale, quod ſit determinatæ & contractæ naturæ. Et dico Denudatum, ita ꝙ nec naturaliter inhæreat, nec componatur ex eo. Dico primò ꝙ eſt in potentia eſſentiali, quoniam cognoſcitiuum quod eſt ſolùm in potentia accidentali, poteſt in ſe habere ſpeciem ſui obiecti cognoſcibilis, vt patet in intellectu Philoſophi dormientis, in quo ſunt ſpecies intelligibiles in habitu. Dico ſecundò ſecundùm eſſe naturale vel intentionale, quoniam ſi naturaliter tale obiectum eſſet in cognoſcitiuo ſiue realiter ſiue intentionaliter impediret cognitionẽ, vt dicam. Dico tertiò ꝙ ſit determinatæ naturæ & contractæ, quoniam natura communis ſiue ſecundùm prædicationem, ſiue ſecundùm perfectionem non impedit cognitionẽ. De prima patet, quoniam licet anima intelligat ſubſtantiam & actum & bonum & alia tranſcendentia, non tamen eſt neceſſe quòd ſit carens his prædicatis. De ſecunda etiam patet, quoniam licet intelligentia cognoſcat ꝑ eſſentiam ſuam inferiora entia, non eſt neceſſe ꝙ careat eſſentia ſua, quoniam eſt veluti communis ſecũdùm perfectionem & continentiam virtualem. Idem dico de anima cùm ſeparata fuerit, quæ ſe per ſeipſam intelliget, nec eſt neceſſe ꝙ ſit denudata à ſua propria eſſentia, quoniam eſt quaſi vniuerſalis & contentiua perfectionaliter reſpectu formarum inferiorum. Dico autem Cùm ſeparata fuerit, quoniam vt coniuncta non eſt apta cognoſcere ſeipſam niſi reflexiuè, i. aliquo priùs cognito. Dico quartò, Ita ꝙ non inhæreat naturaliter, nec componatur ex eo, qm̃ vtroque modo poterit impediri cognitio. Nam ſi oculo inhæreret naturaliter aliquis color ſiue realis ſiue intentionalis oculum impediret ne alios videret colores. Sicut ſapor amarus reſperſus ſuper linguam febricitantis tandiu impedit apprehenſionem aliorum ſaporum quandiu linguæ inhæret, ꝙ ſi lingua generaretur cum tali ſapore omni tempore careret apprehenſione aliorum ſaporum. Idem ſequeretur ſi lingua comporetur intrinſecè ex aliquo ſaporoſo, aut oculus ex aliquo colorato, quoniam extrinſeco cõponente determinaretur & reſtringeretur ad cognitionem intrinſeci componentis.

Ex his declaratis ſic debet formari ratio Philoſophi, Cognoſcitiuum ſecũdùm potentiam eſſentialem omnium naturarum ſenſibilium, quæ ſunt determinatæ & cõtractę, debet eſſe denudatum & per inhæſionem & per compoſitionem naturalem ab omni natura ſenſibili ſm eſſe naturale & intentionale: ſed intellectus poſſibilis eſt cognoſcitiuus ſm potentiam eſſentialẽ, &c. ergo, &c. Minor eſt communiter conceſſa. Maior autem ſic probat̃, quia ſi haberet in ſe aliq̃ naturam ſenſibilem non eſſet in potentia eſſentiali. Si.n. haberet in ſe actu aliquod obiectum ſenſibile poſſet cum eo illud cognoſcere. Et vt ſic conſtitutum in actu primo non eſſet in potentia eſſentiali cognoſcitiuum, ſed accidentali, eo modo quo ꝫ. expoſui potentiam accidentalẽ.

Poſtquàm declarauimus illam maximam & formauimus rationem Philoſophi ſoluenda ſunt quatuor dubia.

Primũ eſt, Si cognoſcitiuum dẽt eſſe denudatũ à natura ſui cognoſcibilis, ergo tactꝰ nõ cognoſcit qualitates tãgibiles, q. a organũ tactꝰ cõponit̃ ex eis, vt dictũ eſt in 2. lib.

Ad hoc dicitur ꝙ cognoſcitiuum debet eſſe denudatũ à natura ſui cognoſcibilis pro illis gradibus, pro quib. eſt aptum cognoſcere: vnde concedo ꝙ tactus Sortis non cognoſcit qualitates tangibiles ſecundùm illos gradus, ſecũdùm quos ingrediuntur contemperamẽtum organi tactus in Sorte, ſed prout deficiunt aut excellunt, vnde & Phil. dixit in 2. de Anima, ꝙ ſimiliter calidum aut frigidum, aut durum, aut molle, quale ſ. eſt organum tactus non ſentimus.

Et ſi dicas, Ergo dabunt̃ qualitates tangibiles, quæ non cognoſcuntur tactu, quod eſt contra Philoſophum in 2. li. vbi dixit ꝙ omnes tangibiles inquantùm tangibiles paſſiones nobis ſunt manifeſtæ tactu.

Ad hoc negat̃ conſequentia: alind eſt.n. dicere ꝙ tactus non cognoſcit oẽs qualitates tangibiles, & ꝙ non cognoſcit oẽs ſub quolibet gradu, nam primum eſt falſum, & ſm eſt verum. Poteſt etiam dici ꝙ licet non cognoſcantur oẽs ſub omni gradu à tactu ſingulari, putà tactu Socratis, cognoſcuntur tñ à diſtinctis tactibus, quoniam non omnes tactus componuntur ſub eiſdem gradibus, vnde temperamẽtum in tactu leonis, non eſt temperamentum in tactu equi, & in hominibus diuerſificatur ſecundùm complexiones, ꝑpter qđ gradus qui non cognoſcuntur à Sorte melancholico cognoſcunt̃ fortè à Platone cholerico, & ſic de aliis.

Secũdùm eſt, Si illa maxima eſt vera, ergo cogitatiua remanebit omninò incognita: nam nõ cognoſcetur à ſeipſa, qm̃ eſt cognoſcitiua indiuiduorum ſenſibilium & ipſa non eſt denudata ab omni natura ſenſibili, cùm ipſa ſit ſenſus interior, ergo nõ poterit cognoſcere ſeipſam nec cognoſcet̃ ab intellectu, qm̃ eſt propriè cognoſcitiuus vniuerſalium.

Ad hoc dr̃ ꝙ ſeipſam nõ cognoſcit, qm̃ nullus ſenſus ſe ipſum cognoſcit cũ ſit organicus, & non poſſit reflecti ſupra ſeipſum, ſed cognoſcit̃ ab intellectu, fortè hoc mõ, q. a licet ſit indiuidua, tñ eſt tantæ ſpiritualitatis, ꝙ ipſa cũ virtute intellectus agẽtis eſt ſufficiẽs cauſare ſui ſpeciẽ intelligibilẽ in intellectu poſſibili: nec id debet videri extraneũ qm̃ ſi phãtaſma recipiẽs ſpiritualitatẽ ab intellectu agẽte, qđ eſt minùs ſpirituale q̃ cogitatiua, pôt cauſare ſpeciẽ in telligibilẽ multò magis cogitatiua. Nec obſtat ꝙ intellectꝰ eſt propriè cognoſcitiuus vniuerſalium, qm̃ conceditur ꝙ intellectus per ſpeciẽ cogitatiuæ cognoſcere pôt cogitatiuam, vt cogitatiua eſt, indirectè autem hanc, aut illam. Et ſi dicas, Ergo hæc cogitatiua ſingularis à nulla potẽtia cognoſcit̃ directè. Dico ꝙ hoc nõ eſt incõueniens. Sic mihi occurrit dicẽdum ad hoc dubium, & tu etiam conſidera, quoniam in huiuſmodi non poteſt haberi multa euidentia.

Tertium eſt, Sequitur ꝙ intellectus non poteſt cognoſcere intellectualia & incorporea, quoniam non eſt denudatus ab eis, cùm ſit naturæ incorporeæ & intellectualis.

Ad hoc iam dictum eſt in declaratione illius maximę: ꝙ non oportet cognoſcitiuum eſſe denudatum niſi à natura determinata & cõtracta, qualis eſt natura ſenſibilis. Natura autem intellectualis & incorporea eſt quaſi determinata non contracta per materiam imò vt vniuerſalis ſecundùm continentiam virtualẽ, ideo non impedit cognitionẽ.

Quartũ eſt contra conſequentiam, quam videtur facere Philoſ. in tex. 6. ſ. Si intellectus habet organum, ergo eſt calefactus aut frigidus, ſicut ſenſus: falſum eſt enim ſen-

ſum

sum posse calefieri aut infrigidari. Non.n.est quid elementatum, sicut nec anima sensitiua, licet id possit dici de organo sensus, quoniam est corpus elementatum.

Ad hoc dicitur q̃ licet sensus non sit nec possit esse calidus aut frigidus, vt sensus est, sicut nec anima, vt anima, quoniam non est elementum, nec elementata, vt quid compositum tamen, quia alligatur organo, quod est calidum, vel frigidum, potest dici esse & fieri conformis suo organo, & quoniam ex organo & sensu fit vnum, potest dici sensus qualis propter organum quale, sicut albedo recepta in superficie denominatur quanta non ex se, sed ratione superficiei, cui inhęret. Idem dico de sensu, qui denominatur qualis ex organo, cui alligatur. Idem verificaretur de intellectu, si organo alligaretur. Sed dices, Nunquid ex hoc q̃ organum præcisè habet aliquam determinatam qualitatẽ, sensus impeditur à cognitione aliarum qualitatum eiusdẽ generis, dico quod sic. Vnde B.T. in expositione tex. 6. dicit quòd similiter impediretur visio, siue potentia visiua, si pupilla haberet determinatum colorem. Hęc de præsenti quę sito dicta sint.

QVÆSTIO II.

Num intellectus possibilis sit aliquod ens actu.

Intellectus possibilis ī genere intelligibiliũ est pura potentia, sed in genere entiũ, ẽ ens in actu, virtus, scĩa, & potentia.

IN hac q. intendo procedere per modum directorij, vt detur tibi occasio studendi. Aduerte igitur q̃ difficultas stat in ea propter verba Philosophi in 3. de Anim. in tex. 5. vbi inqt, Quare neque ipsius est esse naturã, neque vnam, sed aut hoc q̃ possibilis est vocatus. Et propter Comm. qui in 3. de Anim. com. 18. dicit q̃ intellectus materialis nullam habet naturam nisi possibilitatis, &c. Et ideo tenent aliqui q̃ Philosophus & Comm. senserint hunc intellectum esse ens purum potentiale, sicut materia prima, vt possit recipere & cognoscere quæcunque entia actu tam materialia q̃ immaterialia. Inter istos præcipuus fuit Aureol. vt recitat Capræol. in 1. dist. 3. q. 3. art. 2. ad primum Aureol contra primam conclusionem. Tu ergo vide Capræo. illic. Et tua resolutio stabit in hoc, Intellectus possibilis in genere intelligibilium est in pura potentia, quia nullam habet speciem intelligibilem sibi congenitam, nec potest seipsum per seipsum, nec per propriam speciem naturaliter se intelligere, nisi reflexiuè, aliquo, s. obiecto priùs cognito. Et hoc quandiu anima est in hoc statu. Vtrùm autem separata se directe cognoscat, est alterius negocij. Id enim ad Theologum spectat. In genere autem entium dico, q̃ est ens actu, quia est virtus & potentia animæ. Et qualitas in secunda specie secundùm viam nostram. Et aduerte q̃ huius distinctionis declarationem in Capræol. inuenies vbi suprà, in principio responsionis ad primum Aureoli.

Data hac distinctione solues quinque argumẽta Aureoli, quibus replicat contra distinctionem, quam præmisimus & probat ex dictis Philosophi & Comm. q̃ intellectus possibilis est ens in pura potentia in genere entium, & in genere intelligibilium. Vide illa in Capræol. vbi s̃. post responsionem ad primum, ibi, Sed adhuc replicat.

Solutis argumentis Aureol. declarabis quem sensum habuit Philosophus in tex. 5 cũ dixit, Quare neque ipsius esse naturam neque vnam. Et sequeris expositionem B.T. quam & Iand. approbat in 3. de Anim. in q. 6. in fine, ibi, Postmodùm percepi quendam doctorem Theologum, &c. Nam in q. illa tenet cum B.Th. quòd est ens actu in genere entium.

Sed fortè dices, Quid cõduxit Aureolũ ad hũc sensum, vt negaret omnẽ actualitatem ab intellectu possibili, cũ sit actiuus intellectionis, & vnumquodque operet, vt est actu? Dico q̃ duo falsa supposita, quæ reputabat vera, deduxerunt eum. Primò q̃ intellectus possibilis non est actiuus, sed merè passiuus & receptiuus intellectionis, quam reputat esse actiuè à specie intelligibili, sed id reprobabitur, cũ agemus de actu intelligendi. Secundò q̃ omne recipiens & cognoscitiuum debet esse denudatũ à natura recepti & cognoscibilis, & quia intellectus est cognoscitiuus oĩs entis actu tam corporei, quàm incorporei, quia eius obiectũ est ens, vt ens, ideo non põt esse aliq̃d ens actu. Sed qũo hẽat intelligi illa maxima iam declaratum est in q. præced. Hæc tibi sufficiant pro directione præsentis quæsiti.

Intellectus possibilis distinguitur realiter à voluntate, à memoria, ab intellectiua verò non realiter, sed ratione dumtaxat.

QVÆSTIO III.

Num intellectus possibilis distinguatur realiter à voluntate & à memoria.

IN hac q. sequendo viam mágis consonam Philosopho pono duas conclusiones, deinde mouebitur dubium, quod habet fundamentum ex doctrina B.Tho.

Prima conclusio, Intellectus possibilis differt realiter à voluntate. Huius cõclusionis probatio in via nostra sic formatur, Intelligere & velle sunt motus meraphysici oppositi, ergo habent principia actiua opposita, principia autem eorum sunt intellectus & voluntas, ergo vt principia horum actuũ sunt opposita, & per consequens distincta realiter. Antecedens autem probatur, quoniam intelligere est motus rei ad animam. Ex hoc enim aliquid intelligitur, q̃a in anima recipitur res ipsa, vel species eius, velle autem est motus animæ ad rem. Ex hoc enim aliquid est volitũ, quia anima eo cognito vt bono inclinatur ad ipsum, ergo patet q̃ sunt oppositi. Quòd autẽ si sunt motus oppositi habeant principia electiua opposita, probatur, supponendo intellectum & voluntatem esse principia vniuoca actionum suarum, tunc sic, Effectus vniuoci oppositi habent principia actiua vniuoca opposita: hæc patet, quoniam causa vniuoca potest tãtùm in vnum effectum per se, vt patet de igne, qui per se tantùm calefacit, ergo duo effectus oppositi vniuoci nõ possunt esse ab vno principio actiuo, sed à distinctis, & signanter loquor de principio actiuo vniuoco, vt cesset instantia Scoti, qui dat instãtiam de Sole, quem experimur causam effectiuam contrariorum effectuum in his inferioribus, nam est mollificans ceram, indurans lutum. Est enim causa æquiuoca, quare, &c.

Secunda conclusio, Intellectus possibilis & memoria in tellectiua non distinguuntur realiter, sed solùm ratione. Dico Intellectiuam, quoniam non est dubium de distinctione reali à sensitiua, cùm sit organica, intellectus autem non organicus. Probatur sic, Intellectus respicit ens vt ens vt suũ formale & adæquatum obiectum, sicut visus respicit visibile, vt visibile. Quòd autẽ respiciat ens, vt præsens, vel vt cognitum in præterito, accidit sibi, sicut accidit visui q̃ respiciat visibile, vt album, vel nigrum. Et ideo sicut non diuersificatur visus in plures potentias realiter distinctas vt respicit album & nigrum, quoniam sunt differentiæ accidentales ipsius visibilis, sic non diuersificatur potentia intellectiua vt respicit ens in præsenti intellectum, & in præterito. Tales enim differentiæ accidunt enti, vt est obiectum intellectus. Intellectus ergo & memoria sunt vna potentia realiter, sed distincta ratione, vt dicatur intellectus inquantùm apprehendit, & memoria, vt retinet apprehensum.

Pro prima conclusione, vt possis eam defensare aduerte q̃ Capræol. in 1. Sen. dist. 3. q. 3. art. 2. contra secundam cõclusionem recitat & soluit plurima argumenta, inter quæ notabis & solues duo prima: quorum alterum est Scoti, alterum est Aureoli. Et illud Aureoli apparentius est, quoniam procedit ex dictis Philosophi & Commentatoris.

Pro secunda conclusione insurgit dubium ex doctrina B.T. qui in 1. Sen. dist. 3. q. 4. art. 1. videtur tenere oppositum. Illic.n.tenet q̃ intellectus, & volũtas, & memoria sunt tres potentiæ. Sic.n.inquit, Cùm proprietas animæ consequatur naturam animæ, omnis talis proprietas potest dici potẽtia aĩæ. Et ideo sicut sunt tres proprietates, sunt etiã tres potentiæ distinctæ abinuicem, vnde videtur sibi contrarius.

Capræolus dicit q̃ in 1. Sen. sequebatur intentionem Magistri, & non propriam sententiam, vnde in 1. part. vbi loquitur ex propria sententia, in q. 79. art. 7. determinat oppositum quòd ad intellectum & memoriam, & in responsione ad primum non approbat quod dictum est in 1. Sen. dist. 3. Et sic non est verè sibi contrarius, quia in vtroque loco non loquitur secundum propriam sententiam, sed tm̃ in 1. parte, vbi tenet partem negatiuam.

Tu tamen aduerte q̃ si rectè consideras non dicit in 1. Sent. q̃ sint potentiæ distinctæ realiter, sed q̃ sint potentiæ distinctę, ad quod sufficit distinctio rationis. Sicut terminare & principiare sunt distinctæ proprietates puncti continuantis lineam. Et q̃ B.T. non intendat in 1. Sent. ponere distinctionem realem inter intellectum & memoriam, patet ex hoc, q̃ eandem auctoritatem Philosophi quam adducit in 1. part. q. 79. art. 7. in arguendo, sed contra ad probandum q̃ nõ distinguuntur realiter cùm dicit, Anima est locus specierum nõ tota, sed intellectus, &c. adducit etiam in 1. Sen. vbi s̃. Potest ergo facilè sustineri q̃ nec verè, nec apparẽter sit sibi contrarius. Licet in 1. par. vbi s̃. in responsione ad primum, non approbet declarationem factam à Magistro super verba Augustini. Nam licet Magister dicat quòd sunt tres proprietates, & quòd sunt à seinuicem differentes, non tamen explicat qua distinctione, an reali, an rationis. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAEST

QVÆSTIO IIII.

Quæ & quot sint proprietates ac denominationes intellectus possibilis.

Intellect' possibilis denominatur materialis, intellectus ℈ habitu, intellect' in actu, & intellectus adeptus.

IN hac q. aduerte, ꝙ licet intellectus possibilis sit tantùm vna potentia, apud Philosophos secundùm diuersas cõsiderationes multipliciter denominatur. Et quoniam ali quæ huiusmodi denominationes ab aliquibus falsò exponuntur, vt declarabimus præcipuè ab Auic. & ab Auer. ideo vt scias quæ communiter sint, & quomodo debeant exponi secundùm mentem B. Tho. quam tenemus esse mentem Philosophi, formamus præsens quæsitum.

Tu igit̃ aduerte ꝙ prætermissis denominationibus, quas solent Theologi attribuere intellectui possibili, apud Philosophos sunt præcipuè quatuor. Primò dr̃ intellectus materialis. Secũdò intellectus in habitu. Tertiò intellectus in actu. Quartò, Intellectus adeptus, dr̃ intellectus mat. cõsideratus, vt ex natura sua nullã habet in se speciem intelligibilẽ & nullũ habitũ scientificũ, sed est vt materia prima quæ ex se nullam formam habet, sed est in pura potentia, vnde & intellectus dicitur materia in genere intelligibilium.

Tu tamen aduerte ꝙ licet sit ens in pura potentia & velut materia in genere intelligibilium non tamen in genere entium vt arbitrat̃ Com. Et id iam declaraui in q. 2. de Intellectu Possibili. Dicitur intellectus in habitu, quando est reductus ad actum primum ex potentia essentiali per receptionem speciei intelligibilis productæ per actionem intellectus agentis, vt manifestabimus, quando loquemur de intellectu agente, nam sicut per formam constituitur materia in actu primo, sic intellectus possibilis per speciem intelligibilem. Sed aduerte ꝙ constituitur in actu primo per speciem intelligibilem, & etiam per habitum scientiæ acquisitum, nam sicut potest exire in actum secundum actuatus specie intelligibili, ita etiam per habitum scientiæ iam acquisitum. Est enim habitus quo quis operatur quãdo voluerit remoto impedimento.

Tu tamen aduerte ꝙ intellectus possibilis potest dici intellectus in habitu secundùm duos gradus, quorum secundus est perfectior primo. Nã quàm primùm receperit speciem intelligibilem dr̃ in habitu etiam ante omnem intellectionem, quoniam existens in actu primo potest se reducere ad actum secundum, postquàm etiam intellexerit & scientiam acquisierit cessante consideratione adhuc est intellectus in habitu, sed perfectiori modo, quoniam si actuatus sola specie potest exire in actum secundum, multò magis actuatus specie & acquisito habitu scientiæ.

Sed iterum aduerte ꝙ Auic. quia negat conseruari species in intellectu cessante intellecti õe, diceret intellectum in habitu esse ipsum intellectum potentialem habilitatum ad recipiendum speciem sibi defluxã ab intelligẽtia agente ex frequenti conuersione ad ipsam. Quæ autẽ sit hæc intelligentia agẽs secundùm imaginationem Auic. iam diximus in 12. Meta. in q. nostris. Dicitur intellectus in actu quãdo intellectus potentialis actuatus specie, aut cum habitu scientiæ acquisito reducit se ad actũ secũdum & diceretur intellectus considerans, vel actu intelligens. Dicitur intellectus adeptus, qñ inuenitur vt iam perfectus ex receptione omnium specierum intelligibilium & acquisitis omnibus habitibus scientificis. Tunc enim dr̃ adeptus quasi constitutus in fine adeptionis suę perfectionis possibilis acquiri ab intellectu humano. Sed hũc statum sibi attribuit Com. in 3. de Anima, com. 36. quando secũdùm Com. intellectus agẽs quem ponit separatum vnietur possibili non solùm vt efficiens intelligibilia in potẽtia esse intelligibilia actu, sed vt forma intelligibilis, & quidditatiuè intelligetur ab intellectu possibili & per ipsum intelligentur aliæ substantiæ separatæ, ita ꝙ secundùm Com. non meretur dici intellectus adeptus, nisi postquàm perfectus fuerit totus motus eius in acquirendo omnes habitus scientificos non solùm generales, vt communiter sciunt homines, sed distinctos & specificos q possint acquiri de naturis materialibus & corporeis siue simplicibus siue cõpositis siue animatis siue inanimatis. Sed vsque ad hunc statum non est adeptus nisi diminutè. Omnibus autem scientiis rerum materialium acquisitis si eidem copulatus fuerit intellectus agẽs tãquam propria forma non informans, sed vt forma intelligibilis, ita ꝙ intelligat eum vt proprium intelligibile & quidditatiuè, & alias substantias separatas, tunc erit perfectè intellectus adeptus. Et in tali statu dr̃t Com. consistere humanã fœlicitatem per quam efficitur homo diuinus. Et Auer. concordat cum Alber. in 3. de Anima, Tract. 3. c. 11. vbi sic habetur, Et in hoc conueniemus in toto cum Auer. & cum Auempace, in parte cum Alpharabio dicentes ꝙ intellecta speculata dupliciter fiunt in nobis. Quędam fiunt per naturam ita ꝙ nõ accipimus ea per aliquod, nec ab aliquo doctore, nec per inquisitionem inuenimus ea, sicut sunt dignitates demonstrationum, quæ sunt prima vera, ante quæ omninò nulla sunt, quæ non scimus ex sensu nisi inquantùm terminos cognoscimus. Quædam autem speculata fiunt in nobis ꝑ voluntatem, quia. s. studemus inueniendo & audiẽdo à docto re. Et hæc omnia fiunt intellectu agente influente eis intellectualitatem, & faciendo hæc intellecta in potẽtia esse intellecta secundum actum, & intellectus agens cõiungitur nobis vt efficiens. Et quia in omnibus his influit intellectualitatem & denudationem, s. à conditionibus materialibus sunt omninò sibi similia in hoc ꝙ separata sunt & nuda. Et ideo in omnibus his accipit continuè intellectus possibilis lumen intellectus agentis, & efficitur sibi similior de die in diem. Et hoc vocatur à Philosophis moueri ad continuitatem & coniunctionem cum intellectu agẽte, & sic cùm acceperit omnia intellecta, habebit lumen intellectus agẽtis in formam sibi adhærentem, & cùm ipse sit lumen suum eò ꝙ lumen suum est essentia sua, & non est extra ipsum, tunc adhæret intellectus agens possibili vt forma. Et hoc sic cõpositum vocatur à Peripateticis intellectus adeptus & diuinus, & tunc homo perfectus est ad operandum opus illud quod est opus suum inquantum est homo, & hoc est opus quod operat̃ Deus, & hoc est, perfectè per seipsum cõtemplari, & intelligere separata. Et iste modus & ista coniunctionis operatio cõcordat cũ Arist. in 11. Ethicæ suæ, vbi ferè dicit ista, Et præcipuè cõcordant cũ Eustracio & Michaele Effesio, q ferè in hunc sensum exponũt Arist. ibidẽ, & ℣. Mirabilis aũt & optimus est iste status intellectus adepti, per eum. n. fit homo quodammodo similis Deo, eò ꝙ ꝑt operari sic diuina & largiri sibi & aliis intellectus diuinus & accipere anima intellecta quodammodo, & ille solus in veritate est mod⁹, quo oẽs homines natura scire desiderãt, quia isto solo modo homo est homo, & operat̃ quæ sunt hominis. Vides. n. eos qui sic intellectum non sunt adepti, si dicas aliquid de contemplabilibus non intelligunt plus quã bestiæ quæ in singularium semper remanent cognitione, & infrà, Cùm autem hæc sit coniunctio intellectus adepti cũ homine, oportet scire ꝙ quidam nobilioris animæ existentes quasi omnia quærẽda de philosophia quasi per se ipsos facilè intelligũt sicut dicebatur de Hypocrate. Et horũ intellect⁹ est sanctus vocat⁹ à Philosophis, eò ꝙ possibilis eorum intellectus plurimum accidit ad intellectum verũ qui est intellectus agens. Hęc autem aptitudo vera dicitur subtilitas. Et adepto vero subita inuentio medij termini q est causa quæsiti vocatur solertia quæ vna est virtutum intellectualium, qñ autem adeptus quasi totus est perfectionem luminis agentis ita ꝙ per se facit intellecta, tunc ille proximus est ad cognoscendum futura ex præsentibus. Et etiam illi efficiuntur Prophetæ frequenter. Quando enim duo extrema habent coniungi per gradũ, tunc multi gradus tam ex aptitudine naturæ quàm ex speculatione inueniuntur medij. Et secundùm eorum diuersitatem & nobilius & minus nobiliter coniunguntur extrema, hæc Alber. Vtrum autem hic stat⁹ sit possibilis homini ꝑ hac vita, inuenio duos modos respõdendi. Nam qui sequuntur viam imaginatam ab Auer. dicũt ꝙ sic, inter quos dicit Alber. in eodem loco, Et si fortè diceretur ꝙ hæc coniunctio secunda est impossibilis refellitur hoc, per hoc ꝙ nos videmus anima fœliciũ, sicut quãdo perficiuntur animæ eorum secundùm optimũ statum sapientiæ, quando videlicet sapiunt diuina quæ sapit Deus, & habent delectationem in his. Per effectum igitur probat̃ ꝙ hęc cõiunctio erit hîc in multis & est possibilis. Sed nobis adhuc deest modus & causa huius coniunctionis. Hæc Alber. quæ nec aliter probat, & potiùs videntur imaginationes quam euidentiæ, secundùm doctrinã autem quam sequimur & cõsonã rationi, hic status est impossibilis homini pro hac vita, quoniam vt determinauim⁹ in 2. li. Meta. in q. nostris, impossibile est homini ꝑ hac vita intelligere quidditatiuè entia separata. Vnde secundùm B. T. & experientiam vel nõ datur pro hac vita talis intellectus adeptus, vel si datur est valde diminutus, quoniam solùm per scientias speculatiuas & à posteriori possumus vtcunque ascendere in cognitionem separatorum. Pro nunc dimitto illam fictionem de intellectu agente quòd sit separa

tus,& possit vniri intellectui possibili vt forma intelligibilis.Nã q̃ hæc non sint ad mentẽ Phil. declarabimus in quæstione immediatè sequẽti.Hæc de præsenti q̃sito dicta sint.

QVÆSTIONES NATVRALES

De intellectu agente.

QVÆSTIO I.

Num intellectus agens, sit potentia animæ, an substantia separata.

Intellectus agens non est substãtia separata, sed ītrinsecè est potẽtia animæ, qua formaliter animæ, vt principio formali ītrinseco facit intelligibilia ī potẽtia intelligibilia in actu.

IN hac q. aduerte antequam deueniamus ad resolutionẽ quam intendo facere completè,& nõ per modum directorij q̃ apud præclaros Philosophos nullum inuenio q̃ posuerit animam intellectiuam esse formam hominis,& intellectum agentem potentiam animæ sibi intrinsecam.Nã qui ponũt animam intellectiuam esse formam informãtem ponunt intellectum agentem esse substantiam separatam& nullo mõ potentiam animæ. Inter hos præcipui sunt Alex. & Auic.sed differenter.Nam Alex.in lib.suo de Anima,c.de Intellectu Agente,tenet q̃ est prima causa.Vnde inquit,Sicut 1.causa dr̃ bona,quia est causa bonitatis aliorum ita dr̃ intellectus,quia est causa q̃ alia cognoscãtur.Et hæc est cõditio intellectus agentis ſm Arist. Et dicit q̃ cõditiones in tellectus agentis assignatæ à Philosopho sunt propriæ cõditiones primæ causæ. Auic.aũt vult in 9.li.suæ Meta.c.4.q̃ sit vltima intelligentia præsidens mũdo inferiori,quã dicit esse datorẽ formarũ prout ſm ipsum causat formas in materia disposita per agens naturale. Et dicit eandem vocari intellectum agentẽ prout in anima nostra ſm ipsum influit species intelligibiles ex eo q̃ anima nostra ad ipsam se conuertit.Qui autem arbitrati sunt animam intellectiuam non esse formam informatiuè,sed tãtùm assistenter, inter quos est Auer. dicunt intellectum agentem esse separatum sicut anima. Et tamen Auer.nõ negat quin dicatur virtus animæ sicut & intellectus possibilis vt patet ī 3.de Anima,in com. 18.vbi appellat vtrunque intellectum partem animæ. Sic.n. inquit,Necesse est vt in ea sit pars quæ dr̃ intellectus secũdùm q̃ efficitur omne modo similitudinis & receptiõis,& q̃ in ea sit etiam secunda pars quæ dicitur intellectus secũ dùm q̃ facit istum intellectum qui est in potentia intellige re omnia actu.Tu tamen aduerte q̃ in quo sensu secundùm Auer.sit pars animę dubium est apud Commentistas, dum aliqui tenent q̃ Com.intellexerit agentem intellectum esse ipsum Deum,qui vt motor 1.cæli potest dici apud Com. pars primi mobilis sumendo primum mobile pro aggregato.Nam vt manifestauimus in lib.12.Meta.in q.nostris arbitratus est Com.Deum esse applicatum primo mobili, ita etiam vt est causa speciei intelligibilis & intellectionis dr̃ pars animæ.Aliqui autem tenent de mente Com.q̃ sit pars essentialis componens animam intrinsecè,ita q̃ sicut in natura sensibili dantur materia & forma vt vera potentia & verus actus, vt partes componentes essentiales naturam sensibilem, ita in anima intellectus possibilis & intellectus agens sint partes verè essentiales, alter quidẽ vt potentia, alter vt actus.Et hanc viam sequitur Iand.in 3.de Anima,q. 26.Et id sequitur, vt saluare possit quomodo intellectio sit actio immanens,sed plura falsa supponit vt manifestabim⁹ infrà. Primò q̃ solùm phantasma producat speciem intelligibilem quod est falsum,vt dicemus in Quęst.de Specie Intelligibili.Secundò q̃ abstrahere speciem sit intelligere,qd̃ non est verum,vt dicemus quando loquemur de actu intelligendi.Tertiò q̃ intelligere sit effectiuè ab intellectu agẽte, quod est falsum, vt dicemus infrà. Relinquentes igitur omnes supradictas opiniones & imaginationes pro resolutiõe præsentis quæsiti,duo principaliter agẽda sunt.Primò probabimus intellectum agentem esse verè potentiam animæ intrinsecam, & non quid separatum à nobis. Secundò declarabimus hanc esse mentem Phil.soluendo fundamenta & rationes Th. Caie.qui in hoc deuiat à via B.Tho.sicut etiam in incorruptibilitate animæ,vt visum est suprà.

Quantùm ad 1.aduerte q̃ supponimus de mente Philosophi animam intellectiuam esse verè formam informatiuè.Et id iam determinatum est à nobis in libr.12.Meta.in q. nostris ex tex.16.Quo supposito ponitur hæc cõclusio contra Alex.& Auic.Intellectus agens est verè potentia animę sibi intrinseca,quo formaliter anima vt principio intrinseco formali facit intelligibilia in potẽtia esse intelligibilia actu. Hæc cõclusio est B.Th.in 1.Parte, q.79.ar.4.cuius mẽs stat in hoc,Super animã intellectiuam est necesse dare vnũ superiorem intellectũ,quem dicimus Deum,à quo sortitur anima virtutem intelligẽdi:sicut omne mouens secundum supponit mouens primum à quo recipit virtutem mouẽdi. Hic autem intellectus Dei dr̃ intellectus agens vniuersalis siue primum & vniuersale principium intellectiõis.Et si de hoc intellexissent Alex.& Auic.& Auer.verũ dixissent, sed de hoc vniuersali principio nõ intelligebant,imò de intellectu agente quo vt principio proximo anima, &c.sicut & de eodem intẽdebat Phil. in 3.de Anima, tex.18. Loquendo ergo de tali intellectu dico q̃ est potentia intrinseca animę intellectiuæ & non substantia separata. Et probatur sic de mente B.T.& Phil.In omni natura perfecta præter agentia vniuersalia inditę sunt propriæ virtutes actiuæ ad perficiẽda opera ,ppria illius naturę.Sicut patet de homine in quo ad causandam generationem sui similis in specie vltra vniuersalem virtutem Solis inserta est virtus seminalis generatiua.Sed anima humana,& homo per animam est natura perfecta,imò perfectior omnium animatorum inferiorum, ergo in anima & in homine p̃ animam sunt propriæ virtutes inditæ actiuæ suæ propriæ operatiõis, vt est homo,hæc autem est intelligere vt ab omnibus conceditur.Sed ad intelligere requiritur q̃ ea quæ sunt intelligibilia in potẽtia fiant intelligibilia actu qualia sunt materialia de quibus dicemus ī. fiunt autem intelligibilia actu per intellectum agentem,vt manifestabimus,quãdo loquemur de operationibus ipsius,ergo intellectus agẽs est virtus intrinseca animæ,& est in homine per animam,vt fiant huiusmodi intelligibilia in potentia intelligibilia actu.Alioquin si anima& homo per animam non haberet in se hanc virtutem , esset imperfectior aliis naturis inferioribus,q̃bus non deficiunt sufficientia principia operationis propriæ.

Quãtùm ad 2.aduerte q̃ T. Caie.in 3.de Anima exponẽs tex.18.tenet q̃ ex litera Philosophi nõ potest deduci intellectum agẽtem esse potẽtiam animæ intrinsecã, sed potiùs &indubiè oppositum,& id conatur probare multipliciter.

Primò ex litera Philosophi nõ habetur q̃ intellectus agens & possibilis sint in anima nisi sicut agẽs & patiens in omni natura.Cõstat autem q̃ in omni natura nõ sic sunt agens & patiens q̃ vna numero natura habeat in se vtrũque eo modo quo subiectũ habet in se accidẽtia sua,&compositũ habet materiam & formã.Sed sufficit q̃ in omni natura producẽda insunt agẽs & patiens, sicut causæ insunt effectui,ergo nõ concluditur q̃ in anima intellectiua quantùm ad esse intellectiuum , aliter sint hi duo intellect⁹ quã vt causæ in suo effectu,ergo nõ est necesse q̃ iiint essentialiter &formaliter per inhærentiã,quod tamen requiritur si debet concludi quòd sit propriè virtus & potentia animæ.

Ad hoc dico,q̃ supponit falsum, ſ. q̃ quãdo Philosoph⁹ dicit in tex.17. Quoniam aũt in omni natura, &c.intendat absolutè & vniuersaliter de omni natura. Manifestè enim patet q̃ non in omni natura sunt agens & patiens intrinseca vt patet in generatione inanimatorum,quorum generatio est à principio extrinseco actiuo, vt declarabitur in 1.li. de Generatione.Dico igitur q̃ Philosophus intendit de omni natura animatorum perfectorum quæ producenda sit ad esse.Nam cũ talis generatio & productio ex 5.Meta.ca. de Natura,fit à principio viuente cõiuncto, cõstat q̃ agẽs &patiens siue materia sunt intrinseca ipsi genito,vt virtus seminis in materia ex qua animatum perfectum producit in esse. Ex hac ergo natura animati perfecti deducenda ad esse arguit Philosophus de anima intellectiua deducenda in esse non quidem naturali sed intelligibili. Et intendit sic arguere,Si in omni natura animati perfecti deducenda ad esse naturale inuenitur hæc quidem materia, illud verò vt factiuũ,multò magis id inuenitur in anima intellectiua deducẽda ad esse intelligibile quò ad actum primum.Sed illa inueniuntur intrinseca & nõ solùm , vt causæ in effectu in omni natura animati perfecti quod generatur à principio cõiuncto,ergo multò magis in anima intellectiua & in homine per animã,cùm sit dignior natura inter omnia animata perfecta. Et ne videar somniasse hãc responsionem vide B.T.in q.disputatis de Anima, q.5.& illic inuenies vt infrà. Quidam Catholici posuerunt q̃ intellectus agens sit ipse Deus,eò q̃ est lux vera illuminans omnẽ hominem,sed hęc positio si q̃s diligenter consideret non videtur cõueniens. Comparantur enim substantiæ superiores ad animas nostras,sicut corpora cælestia ad inferiora corpora, sicut eñ virtutes superiorum corporum sunt quædam principia actiua vniuersalia respectu inferiorum corporum,ita virtus diuina & aliarum substãtiarum separatarum si quæ influentia ex eis fiat ī nos cõparantur ad animas nostras sicut prin

cip

cipia actiua vniuerſalia. Videm⁹ autem ꝙ præter principia actiua vniuerſalia quæ ſunt virtutes cæleſtium corporum, oportet eſſe principia actiua particularia quę sũt virtutes inferiorum corporũ determinatè ad proprias operationes huius vel illius rei. Et hoc præcipuè requirit in animalibus perfectis. Inueniuntur enim quædam animalia imperfecta ad quorum productionẽ ſufficit virtus cæleſtis corporis, ſicut de animalibus generatis ex putrefactione. Sed ad generationem animalium perfectorum præter virtutem cæleſtem, requirit etiam virtus particularis quæ eſt in ſemine. Cùm igitur id quod eſt perfectiſſimum in omnibus corporibus inferioribus ſit intellectualis operatio præter principia actiua vniuerſalia quæ ſunt virtus Dei illuminantis vel cuiuſcunq; alterius ſubſtãtiæ ſeparatæ, requiritur in nobis principium actiuum proprium per quod efficiamur intelligibiles actu, & hic eſt intellectus agens. Hæc B.Th.

Secũdò Ariſt. in 3. de Anima, tex. 18. appellat hanc virtutẽ in oĩa facere, ergo dicit duo, ſ. intellectum & agentẽ oĩa, ergo inquantùm intellectus intelligit, & inquantũ agẽs facit intelligibilia in potẽtia eſſe intelligibilia actu in intellectu poſſibili. Sed nullus eſt intellectus intelligẽs in hoĩe inexiſtẽter niſi intellectus poſſibilis, ergo intellectus agens non exiſtit in homine, ſed eſt ſeparatus ſm mentem Philoſophi.

Ad hoc conceſſa prima cõſequentia nego ſecundã, ſ. Ergo inquantùm intellectus intelligit, loquendo de intelligere formaliter. Nã ad hoc ꝙ dicatur intellectus ſufficit hanc diſiunctiuam eſſe veram, Intelligit, vel eſt cauſa intellectionis pro quantò facit intelligibilia actu. Et ꝙ hæc ſit mens Philoſophi patet ex eo ꝙ comparat ipſum lumini, cuius actio eſt facere apparere, ſit hæc virtus dicitur intellectus non quia formaliter intelligat, ſed quia facit intelligibilia apparere, quæ vt velata ſub conditionibus ſingularibus reſident in phantaſmatibus. Vnde apud Philoſophum dicendus eſt intellectus cauſaliter, & vt ſic eſt eminentior intellectu poſſibili, ſicut agens vt agens patiente vt patiens eſt.

Tertiò, Ariſt. in 3. de Anima, tex. 19. ponẽs differentiam inter intellectum agentem & poſſibilem dicit ꝙ intellectus agens eſt ſubſtantia actu ens, ergo eſt naturæ intellectualis actu cũ ſit immaterialis & immixtus vt prædixerat, ſed natura intellectualis actu non eſt potentia animæ. Tunc enim potẽtia animæ eſſet perfectiori modo intellectualis quàm ipſa ſubſtantia animæ, quæ eſt potentia intellectualis in genere intellectualium.

Ad hoc dico ꝙ ly Subſtãtia ſtat in obliquo, vt ſit ſenſus, Intellectus agens ſecundùm ſubſtantiam ſuam eſt actu ens. Et non ſtat ſubſtãtia hic vt diſtinguitur contra accidẽs, ſed prout quælibet rei natura ſiue eſſentia poteſt dici ſubſtantia, vt declarauimus in 5. li. Meta. Et ly Actu ens nõ ſumitur pro ente actu ĩ genere entium naturalium. Sic enim differret ab intellectu poſſibili cùm vterque ſit potentia animæ intellectiuæ, & in ſecũda ſpecie qualitatis, ſed ſumitur pro ente actu in genere intelligibilium, in quo genere intellectus poſſibilis eſt ens in pura potentia, vt patet in 3. li. de Anima, tex. 4. & iam declarauimus ſ̃. Sed iterum aduerte, ꝙ actu ens in genere intelligibiliũ poteſt eſſe dupliciter. Primò formaliter & cauſaliter ſimul. Secundò cauſaliter tantùm. In propoſito dico, ꝙ Philoſophus intendit ipſum eſſe actu ens in genere intelligibilium cauſaliter tm̃ & nõ formaliter. Tunc dico ad argumẽtum & ad illã cõſequentiam, Ergo eſt naturæ intellectualis actu, cõcedo cauſaliter, ſed nõ formaliter. Et quando dr̃, ſed natura intellectualis actu non eſt potentia animæ, nego de natura intellectuali actu cauſaliter. Et quando dr̃, Tunc enim potentia animæ eſſet perfectiori modo intellectualis quàm ſubſtantia animæ, cõſequentiam nego, quoniam ſubſtãtia animæ eſt formaliter intellectualis, hæc enim eſt vera, Anima intelligit, & quoniam cõtinet intellectũ agẽtẽ, ex hac parte eſt intellectualis etiam cauſaliter, ſed intellectus agens ſolum cauſaliter.

Quartò Ariſt. in 3. de Anima, tex. 20. attribuit intellectui agenti ꝙ ſua ſcientia eſt idem rei ſcitæ, & ꝙ non priùs intelligit in potentia, deinde in actu, ſed ꝙ ſemper intelligit. Sed iſtæ conditiones non poſſunt verificari de potentia animæ. Non enim intellectus humanus eſt idem abſolutè cũ re ſcita ſed tantùm vt ſcita. Nec datur intellectus in nobis vt experimur qui ſemper intelligat, ergo ex dictis Philoſophi conſtat, ꝙ non eſt potentia animæ ſed ſubſtantia ſeparata. Et ſic patet ꝙ Thomas Caietanus conuenit cum Auer. qui in 3. de Anima, comm. 18. inquit, Et intẽdat Philoſophus per iſtum intellectum intelligẽtiam agentem. & infrà in eo dem commento, Et fuit neceſſe attribuere has duas actiones animę, ſ. abſtrahere & recipere, quamuis agens & recipiens ſint ſubſtantię ęternę. Verùm quia Comm. in materia de intellectu maximè errauit, ideo nec dicta eius in hoc recipimus, nec concordantem cum eo acceptamus.

Ad hoc dicimus cum B.Th. in 2. contra Gentiles, in c. 78. & in q. diſputatis de Anima, q. 5. ad primum ꝙ illę tres cõditiones nõ attribuũtur à Philoſopho intellectui agẽti ſed intellectui poſſibili exiſtenti ſub actu intelligẽdi. Et appellatur intellectus in actu, de quo diximus ſuprà quando inueſtigauimus proprietates intellectus poſſibilis. Et prima quidem conditio ſic verificatur, Cùm potentia cognoſcitiua apud Ariſt. ſit ipſum obiectũ cognoſcibile ſi eſt cognoſcẽs in potentia, eſt ipſum obiectum cognitum in potentia, ſi eſt cognoſcens in actu, eſt ipſum obiectum cognitum in actu. Vt ergo Philoſophus poneret differentiam inter intellectum poſſibilem vt potentialis eſt, & ipſũmmet vt actu intelligit, dicit ꝙ intellectus in actu & ſcientia rei, id eſt, res ſcita actu ſunt idem. q. d. In hoc diſtinguitur intellectus potentialis ab ipſómet exiſtente ſub actu, quia ille eſt res ſcita in potentia, iſte autem eſt res ſcita in actu.

Sed dicit arguens ꝙ Philoſophus non dicit hunc intellectum eſſe idem cum re ſcita vt ſcita, ſed abſolutè, quod non verificatur niſi in ſubſtãtiis abſtractis, in quibus apud Philoſophum intelligẽs & intellectum ſunt idem pro quãto tendunt in eſſentiam ſuam vt in proprium obiectum.

Sed hoc nõ impedit propoſitum noſtrũ, qm̃ dato ꝙ Philoſophus non dicat expreſsè hunc intellectum eſſe idẽ cũ re ſcita vt ſcita, tamen debet ſubintelligi, quia nõ eſt conſuetudo Philoſophi in tali materia facere reduplicationẽ, licet neceſſariò ſubintelligatur. Nam in 3. de Anima, tex. 37. dicit ꝙ anima ſecundùm intellectum eſt intelligibilia & ſecundùm ſenſum eſt ſenſibilia, quod tamẽ nõ eſt verum niſi inquãtùm intellecta & ſenſata. Secũda autem cõditio manifeſta eſt, quoniã intellectus in actu vt eſt in actu, nõ priùs intelligit in potẽtia, deinde in actu, ſed ſolùm intelligit actu. Tertia ſimiliter clara eſt, qm̃ intellectus cõſtitutus ſubintelligere, vt ſic, nõ quãdoque intelligit & quãdoque nõ.

Sed dicit arguẽs ꝙ hęc expoſitio eſt puerilis. Verũ id nõ dixiſſet ſi cõſideraſſet cõſuetudinem Philoſophi. Nã apud ipſum eſſent multę expoſitiones pueriles in 9. li. Meta. ĩ tex. 11. volẽs exponere q. d ſit aliquid eſſe actũ dicit, Eſt aũt act⁹ rem exiſtere nõ ita ſicut in potẽtia dicimus. Patet autem ꝙ in mẽte alicuius recti iudicij, nõ põt eſſe dubium quin eſſe actu ſit aliter q̃ eſſe in potẽtia, ergo & hæc declaratio Philoſophi eſſet puerilis. Similiter in 2. Phy. & ĩ 5. Meta. in c. de Cauſis, declarãs differẽtiam inter cauſam in potẽtia & cauſam in actu dicit, Agẽtia ſimul ſunt & nõ ſunt cum his, quorum sũt cauſæ, q̃ verò ſecũdùm potẽtiam nõ ſemper. Quis verò dubitaret, circa hæc? Cùm igit̃ talis fuerit cõſuetudo Philoſophi, nõ debet magis æſtimari ridiculoſa hæc expoſitio B.Th. quàm illæ allegatæ ex Philoſopho. Et aduerte ꝙ B.T. in q. diſputatis, de Anima, in q. 5. ad primũ, quaſi pronoſticãs hãc arguẽtis inſtãtiam, & ab aliquo ſuã expoſitionẽ fore reputãdam ridiculoſam, tali opinioni obuiãs dicit, Et ſimilẽ differẽtiam oſtẽdit Ariſt. in 2. Phy. inter cauſas in potentia & cauſas in actu. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO II.

Num ſit neceſſe ponere intellectum agentem.

Præter ĩtellectum poſſibilẽ in anima neceſſe eſt alterius ponere in tellectum agentem, quo materialia q̃ ſunt intelligibilia in potentia, fiant intelligibilia in actu.

IN hac q. antequàm veniamus ad deciſionem aduerte ꝙ omnes Peripatetici concordant in hoc ꝙ eſt neceſſe ponere intellectum agentẽ, ſed non concordant in aſſignãda ratione huius neceſſitatis. Nam Iãd. in 3. de Anima, in q. 23. tenet ideo eſſe neceſſariã poſitionem intellectus agẽtis, vt aſſignetur intellectioni principium actiuum. Hoc aũt dicit nõ poſſe eſſe ſpeciem intelligibilẽ nec intellectum poſſibilem, ſed intellectum agentem. Alij autem & præcipuè B. Th. tenet ꝙ ratio ſuæ neceſſitatis ſumitur ex hoc ꝙ res ſenſibiles materiales non poſſent intelligi niſi fierent actu intelligibiles per intellectum agẽtem. Vt igitur quæſitum reſoluatur. Primò pertractabitur & confirmabitur ſententia B.T. vt conſona Philoſopho & Com. Secundò pertractabitur imaginatio Ianduni & ſoluentur rationes ſuæ.

Quantùm ad primum aduerte ꝙ apud B.Th. in 1. Parte, q. 79. ar. 3. ratio ſuæ neceſſitatis ſumitur ex hoc ꝙ res ſenſibiles materiales vt materiales ſunt & indiuiduatæ & adiunctæ conditionibus materiæ non poſſunt mouere intellectum poſſibilem ad earum intellectionem niſi denudentur à conditionibus materiæ, eò ꝙ intellectus eſt penitùs im-

materialis nõ affixus organo. Eſt ergo neceſſe, vt in anima ſit potentia actiua immaterialis, quæ denudet & abſtrahat hæc ſenſibilia à cõditionibus materię, & per cõſequens faciat ea intelligibilia actu. Hæc aũt potẽtia apud Phil. dr̃ intellectus agẽs. Et huius concluſionis aſſignatur talis ratio, Omne quod eſt in potẽtia nõ reducitur ad actum niſi per aliquod ens actu, ſed intellectus poſſibilis eſt in potẽtia ad intelligẽdum ſenſibile materiale, puta lapidem, ergo nõ reducitur ad actum niſi per intelligibile in actu. Sed intelligibile ĩ actu quãtùm ſpectat ad res ſenſibiles nõ inuenitur in eis ſecundùm eſſe ſuum ad extrà, quoniam ſunt coniunctæ cõditionibus materiæ & ſingulares. Ergo oportet eas fieri actu intelligibiles per aliquam potẽtiam animæ immaterialem. Sed hæc nõ poteſt eſſe intellectus poſſibilis, quoniam ex natura ſui eſt potentia paſſiua, eſt. n. quo eſt omnia fieri. Ergo vltra intellectum poſſibilem eſt neceſſe ponere ĩ anima intellectum agẽtem, qui faciat ſenſibilia & materialia, quæ ſunt intelligibilia in potentia, eſſe intelligibilia actu.

Et aduerte ꝙ B.T. in aſſignãda ratione neceſſitatis in poſitione intellectus agentis cõcordat cum Auer. in 3. de Anima, in com. 18. licet nõ concordet in ponendo ipſum ſeparatum & extrinſecum ab anima, vt docuimus in q. præced. Sentẽtia autem Com. in com. 18. eſt hæc, Et quia hæc intentio cogẽs ad ponẽdum intellectum agẽtem alium à materiali & à formis rerũ, quas intellect⁹ materialis cõprehendit, eſt ſimilis intentioni propter quam viſus indiget luce, cum hoc ꝙ agens & recipiens alia ſunt à luce, contentus fuit Ariſt. in notificãdo hũc modũ per hoc exemplum, q. d. Et modus qui coegit nos ad ponendum intellectum agentem, idem eſt cum modo propter quem indiget viſus luce. Quemadmodum enim viſus non mouetur à coloribus, niſi quando fuerint in actu, quod nõ completur niſi luce præſente, cùm ipſa ſit extrahens eos à potentia in actum, ita etiam intentiones imaginatæ nõ mouent intellectum materialem niſi quãdo fuerint intellectę in actu, quod nõ perficitur in eis, niſi aliquo præſente quod ſit intellectus in actu & in fine commenti ſic concludit, Et omnia dicta ab Ariſt. in hoc ſunt ita ꝙ vniuerſalia nullum habent eſſe extra animam quod intendit Plato, qui ſi ita eſſet non indigeret ponere intellectum agentem. Hæc Commentator.

Quantùm ad ſecundùm aduerte ꝙ Iand. in 3. de Anima, q. 23. tenet neceſſitatem intellect⁹ agentis, rationem autem neceſſitatis dicit eſſe, vt intellectio habeat principium actiuum, quod non poteſt eſſe aliud quam intellectus agens, quod probat ratione & ex Comm.

Ratio ſua eſt hęc, Principium actiuũ intellectiõis à ſufficienti diuiſiõe, vel eſt res materialis extra animam vel eius phãtaſma, vel eius ſpecies intelligibilis, vel intellectus poſſibilis, vel intellectus agens: nõ primum, quia ſecundùm doctrinã Phil. eſt intelligibilis tãtùm in potentia, ergo ex ſe ſola nõ poteſt intellecta fieri actu nec eſſe principiũ intellectionis ſuæ niſi aliud concurrat. Non ſecũdum quia eſt materiale, & non repræſentat niſi ſingulare, intellectio autem cadit ſuper vniuerſale. Nõ tertiũ, qa eſſet nobilior intellectu poſſibili, qui recipit intellectionem. Nobilius eſt enim producere intellectionẽ quam recipere, ſicut ſecũdùm Philoſophũ præſtantius eſt agere quam pati. Non quartũ, quia cũ ſit ex natura ſua potẽtialis & materia, eius eſt pati & nõ agere, ergo habet recipere & nõ ꝓducere, ergo à ſufficiẽti diuiſione erit quintum, & ſic habeť intentum. Quòd cõfirmatur ex doctrina Com. qui ĩ 3. de Anima, com. 17. vult ꝙ intellectus agens ſit ille qui facit ex potentia intellectis actu intellecta, propriiſſimè autem facit ex potentia intellectis actu intellecta, qa perficit & complet ipſam intellectionẽ.

Ad hoc dr̃ ꝙ diuiſio eſt inſufficiens, nam conceſſo 1. & 2. & 3. & 4. adhuc nõ ſequitur quintum, quoniam vltra omnia illa membra datur aliud, ſ. intellect⁹ poſſibilis actuatus ſpecie intelligibili. Nam licet intellectus poſſibilis præcisè conſideratus ſit tantùm receptiuus intellectionis, tamẽ ſimul cum ſpecie eſt ſufficienter actiuus eiuſdem eò ꝙ per ſpeciem, vt per formam conſtituitur in actu primo, & poteſt ſe reducere ad actum ſecundum, remoto impedimento, patet ergo quòd ratio ſua inſufficiens eſt.

Dictum autem Commentatoris nõ concludit propoſitum ſuum, nam facere intelligibilia in potẽtia eſſe intelligibilia actu nõ eſt producere nec perficere nec complere intellectionem, ſed cauſare ſpeciem intelligibilem per abſtractionem à phãtaſmate, qua ſpecie cauſata & actuãte intellectum poſſibilem poſſunt intelligi actu: vnde dr̃ facere in telligibilia actu, quia per actionem intellectus agẽtis poſſunt actu mouere intellectum poſſibilem ad eorum intellectionem. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO III.

Quæ & quot ſint operationes intellectus agentis.

Tres operationes attribuũtur intellectui agenti: prima, ſui præſentia illumina re phantaſmata: ſecunda, facere in telligibilia ĩ potẽtia intelligibilia in actu: tertia, producere ſpeciẽ intelligibilẽ, ſed prius fit natura intelligibile in actu quã ſpecies.

IN hac q. eſt multa difficultas ꝓpter rei ineuidentiã & varietatem opinionum, tñ vt reſoluatur ſecundùm viam quã reputo ad mentẽ B.T. duo principaliter agẽda ſunt. Primò declarabitur, quot ſunt eius operationes, quæ ſibi communiter attribuuntur. Secundò ſuppoſito ꝙ inter alias ſit producere ſpeciem intelligibilem, & facere obiectum materiale intelligibile actu, quid prius ex his duobus fiat.

Quantùm ad primum aduerte, ꝙ communiter ſibi attribuuntur tres operationes. Primò illuminat phantaſmata, ſed quomodo fiat hęc illuminatio eſt duplex opinio. Prima dicit ꝙ illuminat imprimendo phantaſmati aliquam formam ſpiritualem, per quam phantaſma poteſt mouere intellectum poſſibilem, & ſimul cum intellectu agente producere ſpeciem intelligibilem.

Sed hæc via nõ vr̃ eſſe ad mentẽ Phil. & Com. vt patet ĩ 3. de Anima tex. & com. 18. vbi cõparãt intellectũ agentẽ ad phãtaſmata, ſicut lumẽ ad colores, ſed lumẽ nõ dr̃ illuminare colores aliq d imprimẽdo in coloribꝰ, qm̃ ſunt per ſe viſibiles, vt determinatũ eſt ĩ 2. de Anima. Præterea, hoc nõ cõſonat doctrinæ B.T. Dicit. n. in 1. Parte, q. 85. ar. 1. ad quartũ, ꝙ phãtaſmata illuminãtur, qa ſicut pars ſenſitiua efficitur virtuoſior ex cõiunctione ad intellectiuã, ita phãtaſmata ex virtute intellectus agẽtis redduntur habilia, vt ex eis abſtrahãtur ſpecies intelligibiles, ſed cõſtat ꝙ pars intellectiua nõ facit ſenſitiuam virtuoſiorem imprimendo aliq d in ea, ſed tm̃ ex eo ꝙ vniuntur in vno ſubiecto, ergo, &c. Idem tenet Her. in 2. Sent. diſt. 17. q. 2. vbi dicit ꝙ fm ordinem naturæ ſpecies & forma intentionalis nõ poteſt imprimi in organis ſenſuum exteriorũ, nec interiorũ niſi à ſenſibilibꝰ, vnde Philoſophus diffinit phãtaſiam per motum factum à ſenſu fm actũ. Idem tenet Io. Bac. in 1. Sen. q. 2. Prologi, vbi vult ꝙ intellectus agens dicatur agens ſine actione media, & ex cõſequenti nihil imprimit, ſed ſuum agere eſt facere ex ſua præſentia ꝙ phãtaſmata moueant intellectum, ſicut lumen facit ex ſua præſentia colores actu mouere viſum.

Secunda opinio dicit ꝙ intellectus agens dr̃ illuminare phãtaſmata nõ imprimẽdo, ſed aſſiſtentia & præſentia ſua, eo modo quo fm Ariſt. in 3. de Anima tex. 18. lumẽ illuminat colores exiſtẽtes in tenebris, q̃ quidẽ illuminatio fit ex ſola præſentia luminis. Nã licet colores ſint ex ſe viſibiles & motiui ipſius viſus, tñ vt in tenebris ſunt nõ mouẽt actu: ſi aũt præſentatur lumẽ, remouentur tenebræ & actu mouẽt viſum. Sic obiectũ intellectus exiſtẽs in phãtaſmate eſt motiuum intellectus, ſed qa eſt cõiunctum cõditionibus materialibus, quæ obſiſtũt intelligibilitati, ſicut tenebræ viſioni, ideo vt actu moueãt neceſſe eſt præſentari intellectũ agentẽ, vt lumẽ, ex cuius præſentia prouenit ꝙ obiectũ mouet ſine materialibꝰ cõditionibꝰ, licet ſint cõiũctæ eidẽ obiecto exiſtenti in phãtaſmate. Vnde phantaſma ſic illuminari nõ eſt aliud q̃ facere ꝙ præſentet intellectui quidditatem vniuerſalem nõ præſentatis cõditionibus materialibus & indiuiduantibus. Hoc aũt facit intellectus agens ſua præſentia. Nã ſi lumẽ facit ꝙ albedo in lacte coniuncta dulcedini præſentatur viſui nõ præſentata dulcedine, hoc excellentius aget intellectus agens ſuo lumine. Et hãc viam ſequitur Heru. & Ioan. Bacho. & Capræol. & Th. Caie. vt magis conſonam Philoſopho & doctrinæ Thomiſticæ.

Sed cõtra obiicitur, Si intellectus agens eſt agens, qua illuſtrat phantaſma, & ſecundùm te nihil imprimit in phantaſmate, ergo non eſt agens, & videtur conditio.

Ad hoc dico ꝙ nõ omne verè agẽs habet imprimere niſi agat actione media, qua aliq d ꝓducitur ſiue imprimitur, ſed ſufficit ꝙ ex ſui præſentia confert id, cui fit præſens, & poſſit aliquid ex tali præſentia quod ex ſe nõ poſſet. Et hęc eſt nobiliſſima actio, qua ſuperiora confortant inferiora.

Secũdò facit intelligibilia in potẽtia eſſe intelligibilia actu. Et hæc eſt operatio, quã ſibi attribuit Com. in 3. de Anima com. 18. Et eſt eadẽ cum illuminatione phãtaſmatis, vel cõcomitatur illam. Nam ex eo ꝙ lumen illuſtrat, i. præſentatur colori, facit colorem, qui exiſtens in tenebris erat motiuus viſus tantum in potentia mouere actu, ſic intellectus agens ex eo ꝙ præſentatur phantaſmati, facit ꝙ obiectum, quod erat motiuum intellectus in potentia, vtpotè ſtãs ſub conditionibus materialibus, mouet actu, & ſic ex tali præſen

ſentia tranſit ex intelligibili in potentia ad intelligibile actu. Et iſta actio coincidit cum illa, quæ ſolet dici abſtractio quidditatis vniuerſalis à conditionibus indiuiduantibus. Quæ quidem non fit per realem ſeparationem, vel remotionem, ſed per repræſentationem vnius non repræſentando aliud, licet ſint coniuncta. Et talis repræſentatio dicitur abſtractio, quia fit acſi illæ conditiones remouerentur, ſicut quando remouentur tenebræ ex præſentia lucis.

Tertiò producit ſpeciem intelligibilem in intellectu poſſibili per abſtractionem à phantaſmate. Sed hæc operatio multam ambiguitatem continet, quoniam aliqui volunt q̃ hæc ſpecies producatur à phantaſmate ſolo, dummodò ſit ſibi præſens lumen intellectus agentis, ſicut ſpecies viſibilis ꝓducitur à ſolo colore ꝓ aſſiſtentiã luminis.

Sed contra arguitur, Phantaſma quantuncunq; ſit ſibi pręſens lumẽ intellectus agentis nõ ingreditur genꝰ materialiũ, cùm receptũ ſit in potẽtia organica, ergo nõ poteſt per ſeipſum producere ſpeciem intelligibilẽ, quæ eſt penitùs immaterialis. Exẽplũ aũt adductũ de colore nõ valet, qm̃ ſpecies viſibilis nõ egredit genus materialiũ, ergo, &c. Omnes rectè ſentientes in hoc ꝯueniunt q̃ non põt produci à ſolo intellectu agente, quia niſi phantaſma cõcurreret poſſet produci ſpecies de omninò non phantaſiato, & ſic deficiente nobis aliquo ſenſu adhuc poſſemus habere ſcientiam obiecti illius ſenſus, quod eſt ꝯ Phil. in 1. Poſteriorũ. Opinio aũt Thomiſtica eſt q̃ non producaẽ ab vtroq; ſed ab intellectu agẽte principaliter, & à phantaſmate inſtrumentaliter, vel invirtute intellectus agẽtis ſibi aſſiſtẽtis, nõ qa recipiat aliquam virtutem ꝓ impreſſionẽ ab eo, ſed qa non poteſt niſi concurrente & aſſiſtente ipſo intellectu.

Sed fortè obiiciet aliquis, Quod ex ſe nõ põt ĩ aliq̃d, ꝓ nullã virtutẽ poterit ĩ illud, ſed phãtaſmati ex ſe repugnat ꝓducere ſpeciẽ intelligibilẽ, cũ ſit materiale, ergo nec per virtutẽ intellectꝰ agẽtis ſibi aſſiſtẽtis poterit ꝓducere eã.

Ad hoc dico q̃ dupliciter cõtingit impoſſibilitas effectus ab aliquo agente. Primò quia habet oppoſitionẽ advirtutem actiuam agẽtis, ſicut impoſſibile eſt homini volare, quia opponitur volatus potẽtiæ progreſſiuæ, quæ eſt in homine, & talis effectus per nullam potentiam põt fieri à tali agente. Secundò qa agens habet virtutem imperfectam, & tamen ſi ei adiungatur aliquid, per quod fiat vigoroſius & virtuoſius poterit in illum effectum, in quem per ſe non poteſt, ſic eſt in propoſito, vt declarauimus: quare, &c.

Quantùm ad 2. ſcilicet quid prius faciat, an intelligibile actu, an producat priùs ſpeciem intelligibilem, inuenio tres opiniones in hoc negocio.

Prima eſt negantiũ ſpecies intelligibiles, inter quos eſt Ioan. Bac. in 1. Sent. q. 2. Prologi. Ipſe tenet q̃ intellectus agens dicitur agere non ex parte intellectus poſſibilis, quia ſm ipſum nihil cauſat ĩ eo, ſed ſolùm ex parte obiecti. Vult enim q̃ ſolùm illuminet phantaſmata, quæ illuminata dicuntur intelligibilia actu, & ſic ſufficiunt ad mouendum intellectũ poſſibilẽ, vt exeat in actũ intelligendi, & ſic arbitratur non eſſe dandã ſpeciem intelligibilem. Vnde ſm hãc viam licet intellectus agens dicatur diuerſimodè agere, vna tñ & nõ plures eſt actio ſua. Nam illuminare phantaſmata, facere intelligibilia actu, ꝓducere ſpeciẽ, abſtrahere ſpeciẽ à phantaſmate, mouere intellectũ poſſibilẽ, omnia facere æquipollent ly Illuminare phantaſmata, & ſic apud iſtos præſens dubium nullum eſt. Nam ſi non datur ſpecies intelligibilis vanũ eſt quærere, quid prius fiat ab intellectu agẽte, an ſpecies, an intelligibile in actu. Verùm de neceſſitate ſpeciei dicemus, cùm loquemur de ea in q. ſequenti.

Secunda opinio eſt quorundam Thomiſtarũ, qui tenent q̃ intelligibile in actu fit poſteriꝰ ipſa ſpecie, ita q̃ nũquam eſt intelligibile in actu niſi producta ſit ſpecies. Et intellectus agens ex eo q̃ illuminat phãtaſmata non facit ex hoc pręcisè intelligibile in actu, ſed ex eo q̃ illuminat phantaſmata, & ſimul cum phantaſmate illuminato producat ſpeciẽ, & per eam fit res intelligibilis actu, quæ priùs erat intelligibilis in potentia, eò q̃ per ſpeciem obiectum repræſentatur tantùm in vniuerſali, & ſic ſecundùm iſtos priùs natura producitur ſpecies, ſecundariò fit intelligibile actu ex vniuerſali repræſentatione.

Sed hęc opinio non videtur conſona doctrinę B.T. nam in q. diſputatis de Anima, q. 15. inquit q̃ intellectus agens per phantaſmata facta intelligibilia actu cauſat ſpeciem intelligibilem in intellectu. Ergo priùs videtur velle produci actu intelligibile quam ſpecies.

Tertia opinio, quæ videtur cõformior doctrinæ Thomiſticæ tenet, q̃ priùs natura fit obiectum intelligibile actu, deinde producitur ſpecies. Et id quidem ſic imaginandum eſt fieri, Intellectus agens ſuo lumine illuminat phantaſmata nõ ſicut mediũ, ſed ſicut obiectũ. Et illuminare hoc modo eſt facere apparere quod prius non apparebat, ſicut lumen facit apparere colores, qui priùs non apparebant in tenebris. Proportionaliter phantaſma ſic illuminari eſt facere q̃ in phantaſmate appareat quidditas rei ſine cõditionibus materialibus ꝓ tale lumẽ, quæ conditiones non ſunt apparibiles intellectui, ſed ſenſui, ſicut licet cũ albedine ſit in lacte coniuncta dulcedo, tñ mediãte lumine apparet viſui ſola albedo, nõ apparente dulcedine, q̃ nõ viſui, ſed guſtui eſt apparibilis. Per talẽ aũt illuminationẽ fit obiectũ intelligibile actu, id eſt potẽs mouere actu intellectũ poſſibilem quãtum ſit ex ſe, qm̃ apparet intellectui per tale lumẽ non apparentibus conditionibus ſingularibus. Deinde intellectus agens ſimul cum phantaſmate illuminato obiecti ue producit ſpeciem intelligibilem repræſentatiuã ipſius obiecti vniuerſalis, quæ recipit̃ in intellectu poſſibili, & eſt illud, quo formaliter obiectũ vnit̃ intellectui, & eſt principium actuãs & determinãs intellectum ad intelligendum.

Et ſi fortè dicas q̃ ex quo ꝓ illuminationẽ phãtaſmatis fit res intelligibilis actu vt̃ ſpecies intelligibilis ſupfluere.

Reſpondetur q̃ non ſuperfluit, qm̃ licet per illuminationem fiat obiectum intelligibile actu, tñ vltra hoc eſt neceſſe vt obiectum vniatur intellectui, ſed non poteſt vniri per ſubſtantiam ſuam, hoc enim eſt proprium diuinæ eſſentiæ, q̃ ſ. vniatur alieno intellectui per ſeipſam, nec poteſt vniri per phantaſma, quoniam etiam q̃ ſit illuminatum nõ egreditur ordinem rerum materialium, ideo nõ poteſt eſſe forma intellectus, ergo neceſſe eſt produci formam penitùs immaterialem, quæ conſtituat intellectum poſſibilem in actu primo & quæ repræſentet obiectum vniuerſale, & quæ vniat obiectum intellectui, & hæc eſt ſpecies intelligibilis, quæ poſterior natura producitur vt declarauimus. Et id videtur conſonare dicto B.T. in 3. li. contra Gent. c. 77. vbi dicit q̃ actio intellectus agentis in phantaſmate præcedit receptionem intellectus poſſibilis, ergo illuminatio, qua fit obiectum intelligibile actu, præcedit ſpeciem, quæ recipitur in intellectu poſſibili. Quoniam igitur hic modꝰ dicendi videtur conformior ordini operationum intellectus agentis, quas ſuprà aſſignauimus, ideo talem modum præpono cuicunque alteri, vt magis conſonum doctrinę Thomiſticæ. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIONES NATVRALES

De ſpecie intelligibili.

QVÆSTIO I.

Vtrùm ſpeciem intelligibilem ponere ſit neceſſe.

præter phantaſma neceſſe eſt in intellectu poſſibili produci ſpeciẽ intelligibilẽ diſtinctã realiter à phantaſmate, qua intellectus poſſibilis actuatus formaliter intelligat.

IN hac q. aduerte q̃ antequam deueniamus ad reſolutionem, inquirendum eſt quid ſit ſpecies intelligibilis & cuius entitatis ſit. Duo igitur agenda ſunt. Primò quęretur de entitate ſua. Secundò de neceſſitate.

Quãtùm ad 1. aduerte circa hoc duas opiniones. Prima eſt Henrici quem ſequitur Ioan. Bac. in 2. Sen. diſt. 6. q. 1. Hic non concedit dari ſpeciem intelligibilem diſtinctam realiter à phantaſmate, nec productam ab intellectu agente cũ phantaſmate, ſiue à phantaſmate virtute intellectus agentis, ſed tenet q̃ phantaſma, poſtquàm illuſtratum eſt ex pręſentia intellectus agentis, videtur ſpecies intelligibilis, eò q̃ poteſt actu mouere intellectum poſſibilem. Et qm̃ Philo. & Com. frequentant hoc nomen Species, dicit q̃ ſemper accipiunt ſpeciem pro illuſtrato phantaſmate, vel pro actu intelligendi. Illud aũt phantaſma illuſtratum dicunt eſſe ſpeciem intelligibilẽ expreſſam, i. per quam exprimitur & pręſentatur intellectui poſſibili quidditas rei ſine conditionibus materialibus, non autem dicunt impreſſam, quia negant tale phantaſma recipi in intellectu poſſibili.

Secunda opin. eſt B.T. & Scoti & Iand. in 3. de Anima, q. 15. Iſti tenent, q̃ hæc ſpecies eſt quædam forma intentionalis realiter producta virtute intellectus agentis recepta in intellectu poſſibili, vt ſit ipſum actuans, quoniam eſt ex ſe in pura potentia in genere intelligibilium. Vnde eſt ſicut primus actus in intellectu poſſibili, ſicut anima eſt primus actus in corpore phyſico. Et ſine hac ſpecie non eſſet intellectio, ſicut ſine ſpecie ſenſibili non eſſet ſenſatio. Et ratio quidem huius noſtrę poſitionis aſſignabitur ſimul cum neceſſitate ſpeciei.

Quantùm ad 2.aduerte ꝙ omnes concordant neceſſe eſſe eam ponere,ſed vnuſq; ſq; modo ſuo.Nam Henric.& Ioã. Bac.dicunt eam non neceſſariam, vt actuetur per illam intellectus poſſibilis, qui ex natura ſua eſt in potentia eſſentiali ad intelligendum. Sed tenent ꝙ ſufficienter actuatur per phantaſma illuſtratum factum intelligibile actu, quod vocant ſpeciem expreſſam.At B.Th.& Scotus dicunt ꝙ eſt neceſſe eam ponere impreſſam in intellectu poſſibili & producta ab intellectu agente diſtinctamq; realiter à phantaſmate etiam illuſtrato, qm̃ cùm intellectus poſſibilis ſit in pura potentia ad intelligendũ, neceſſe eſt vt cõſtituatur in actu primo ꝑ aliquam formam,quæ recipiatur in eo, & qua ſit formaliter intelligens.Et qm̃ phantaſma etiam illuſtratum non poteſt recipi in intellectu, quia licet illuſtratum,tñ materiale eſt,cùm ſit idem fm rem illuſtratum&nõ illuſtratum,ſicut eſt idem color in luce & in tenebris,ideo vltra phantaſma eſt neceſſe ponere vnam formam omninò immaterialem productam virtute intellectus agentis & receptam in intellectu,qua formaliter actuetur.Et nota ꝙ fundamentum poſitionis noſtræ ſtat in hoc, Impoſſibile eſt ali quod potentiale eſſentialiter fieri actu formaliter niſi per aliquod in eo receptum & intrinſecum, ſicut impoſſibile eſt aliquid fieri actu calidum niſi per calorem ſibi intrinſecum. Et hoc principium accepimus ſuprà contra Com. volentes probare animam intellectiuam eſſe formam hominis informatiuè.

Vtraque opinionum diſputatiuè ſuſtinetur,licet negantes ſpeciem impreſſam multùm extorqueant dicta Phil. & Com. Tu autem ſuſtinebis viam Thomiſticam, quæ dat de mente Philoſophi ſpeciem intelligibilem impreſſam & expreſſam,quę quomodo differant dicemus ꝯ.Et vt defendas viam noſtram fundabis te ſuper quatuor, ex quibus ruent argumenta tenentium oppoſitum.

Primũ eſt, Intellectus poſſibilis actiuè producit & non ſolùm recipit actũ intelligendi. Et qm̃ dicit Philoſoph' ꝙ intelligere eſt pati, & ſuper hoc dictũ fundant ſe tenentes oppoſitũ viæ noſtræ, ideo dices ꝙ eſt verũ antecedenter,i. quia primo requirit ꝙ intellectus recipiat ſpeciem qua actuetur.Et illud recipere qđ eſt pati,dicit à Philoſopho in telligere non formaliter,ſed cauſaliter, ſiue antecedenter.

Secundum eſt, Phantaſma, quamuis illuminatum, cùm non egrediatur ordinem materialium, non poteſt actuare intellectum poſſibilem ad eliciendum intellectionem.

Tertium eſt, Solum phantaſma etiã illuſtratũ nõ poteſt præſentare intellectui qdditatẽ vniuerſalẽ in eſſe obiectiuo niſi ꝑducat ſpecies,q̃ ſit vniuerſalis in repræſentando.

Quartum eſt,Primum quod recipitur in intellectu poſſibili non eſt ipſum intelligere.Et qm̃ Ioan.Bach. ſuper hoc facit magnum fundamentum, eò ꝙ Philoſophus dicit in 3. de Anima,tex.5. Intellectus nihil eſt eorum, quæ ſunt ante intelligere, dices ꝙ ſumit ly Intelligere cauſaliter, & non formaliter.Eſt autem cauſaliter intelligere actuari ſpecie, qua poteſt intellectus iam poſitus in actu primo exire in actum intelligendi.Nam & hoc modo Com.accipit Intelligere in 3. de Anima, comm.18. cùm dicit, Intelligere nihil aliud eſt,quàm recipere has intentiones.

Poſitis his fundamentis videbis ſoluta omnia argumenta Io.Baco. in 2.diſt.6.q.1. art. 3. ibi, Contra Scotum primò oſtendo, &c. Similiter videbis ſoluta argumenta Henrici, quibus probat ꝙ non dentur ſpecies impreſſæ,cuius argumenta & reſponſiones videbis in Cꝓreolo,in 1. diſt.35.q.1. contra iſtam concluſionem ibi,Contra eandem concluſionem arguit Henricus. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint, quod partim reſolutiuè,partim directorie pertractauimus, vt & tu habeas occaſionem exercendi ingenij.

QVÆSTIO II.

A quo producatur ſpecies intelligibilis.

Species intelligibilis ab intellectu quidem agente principaliter producitur, à phantaſmate autem inſtrumentaliter.

IN hac q.aduerte, ꝙ omnes tenentes ſpeciem impreſſam concordant in hoc ꝙ producitur à phantaſmate, & ab intellectu agente, quoniam vnum non poteſt ſine reliquo.Nam intellectus agens requirit phantaſma, à quo abſtrahit ſpeciem, phantaſma autem requirit intellectum agentem, vt color lumen vt illuſtretur.

Sed de modo huiũs productionis magna eſt opinãtium diuerſitas. Nam aliqui opinantur ꝙ phantaſma cauſat vt purum inſtrumentum,intellectus agẽs vt principale & proximum.Alij opinantur ꝙ phantaſma eſt agens proximũ tale,dummodò illuſtretur ab intellectu agẽte,ſicut ſpecies ſenſibilis cauſatur ab obiecto ſolo,putà colore,dummodò adſit lumen,ita ꝙ lumen non eſt actiuum ſpeciei, ſed eſt ratio ſine aqua non. Alij opinantur ꝙ ſpecies eſt partialiter ab vtroque ſecundùm vtriuſque propriam virtutem naturalem, ita ꝙ phantaſma exiſtens in phantaſia hominis habet virtutem producendi ſpeciem,ſed non ſufficientem ex ſe,niſi concurrente virtute intellectus agentis. ſicut homo habet virtutem generandi hominem, concurrente tamen Solis virtute. Similiter intellectus agens habet virtutem producendi ſpeciem, ſed vt agens vniuerſale, eſt neceſſe vt determinetur ab hoc,vel illo phantaſmate.

Iterum aduerte diuerſitatem opinantium in modo,quo intellectus ſe habet in illuſtrando phantaſma. Nam aliqui opinantur ꝙ illuſtrat aliquid imprimendo in phantaſmate, puta aliquam ſpiritualitatem, qua redditur phantaſma potens ad producendum ſpeciem. Aliqui autem opinantur quòd nihil imprimit, ſed ſola præſentia, vel vt ita loquar quaſi contactu virtuali facit quòd quidditas rei apparet intellectui in illa ſpecie,vt in idolo ſuo,& vtranque harum opinionum iam tetigimus in q.3.de Intellectu Agente.

Cum igitur in hoc tãta ſit opinionum diuerſitas,& vna quæque ſe defendit ſuis fundamẽtis,videtur mihi hoc quæſitum eſſe purum problema.Et ideo potiùs eſt tibi inſiſtendum auctoritati B.T.quem ſequimur,quàm rationib',quæ pro vtraq; parte ſolubiles ſunt. Tu igitur aduerte ꝙ mens B.T.fuit ſpeciem produci ab intellectu agente, & à phantaſmate,ſed ab intellectu vt principali agente, & phantaſmate vt inſtrumento. Et quòd hæc ſit mens ſua patet in 1. Quolib.q.2.art.2.vbi quærit vtrùm anima cognoſcat ꝑ ſpecies,quas accipit à rebus extra animã.Vbi ſic habes,Phantaſmata mouent intellectum poſſibilem,non autem ad hoc ſibi ſufficiunt ex ſeipſis,cùm ſint in potentia intelligibilia, intellectus autem non mouetur niſi ab intelligibili in actu. Vnde oportet ꝙ ſuperueniat actio intellectus agentis, cuius illuſtratione phantaſmata fiant actu intelligibilia. ſicut illuſtratione lucis corporalibus fiunt colores actu viſibiles.Et ſic patet quòd intellectus agens eſt principale agẽs, quod agit rerum ſimilitudines in intellectu poſſibili,phantaſmata autem, quæ à rebus exterioribus accipiuntur,ſunt quaſi agentia inſtrumentalia.Hæc B.Tho.

Verùm vtrùm intellectus agens dum illuminat phantaſma aliquid in eo imprimat,vel non,B.Th.non explicat. Tu tñ debes ſequi partem negatiuam iuxta doctrinam quam poſuimus in q.3.de Intellectu Agente.Nec te moueat dictũ B.T.in 2.Contra Gentiles,c.77.vbi inquit, Per actionem intellectus agentis ſimilitudines rerum eleuantur ad aliquid altius, vt ſcilicet ſint abſtractæ à conditionibus indiuiduantibus.Ex quo dicto aliqui ſic arguunt,Eleuari nõ eſt niſi ꝑ impreſſionem alicuius formæ, qua id, quod eleuatur,fit nobilius & altius,ergo ſi intellectus agens eleuat phantaſma, imprimit in eo.Sed hæc ratio non cogit. Contingit.n. aliquid eleuari & nobilius fieri non ſolùm impreſſione,ſed aſſiſtentia & coniunctione alicuius ſuperioris. Vnde dico, ꝙ intellectus agens eleuat phantaſma ſecundo modo,&nõ primo, iuxta doctrinam, quam dedimus in quæſtione tertia de Intellectu Agẽte.Hęc de præſenti quęſito dicta ſint.

QVÆSTIO III.

Num plures ſpecies intelligibiles ſe compatiantur ſimul in eodem intellectu.

Impoſſibile eſt plures ſpecies intelligibiles eſſe ſimul in actu perfecto in eodem intellectu.

IN hac q.antequàm ad reſolutionem deueniam aduerte, ꝙ cùm ſpecies intelligibilis ſit repræſentatiua naturæ ſpecificę,de eadem natura ſpecifica non producitur niſi vna ſpecies intelligibilis in vno intellectu:ex quo ſequitur, quòd cùm omnes naturæ ſpecificæ diſtinguantur ſpecie, etiam in eodem intellectu omnes ſpecies intelligibiles diſtinguuntur ſpecie.Si ergo duabus naturis ſpecie diſtinctis repugnat ſe ſimul compati in eodem, etiam repugnabit pluribus ſpeciebus intelligibilibus primo aſpectu ſe ſimul compati in eodem intellectu,licet,vt dicemus, non ſit omnimodè eadem ratio.

Pro ſolutione igitur quæſiti duo principaliter agenda ſunt. Primò ponentur duæ concluſiones reſponſiuæ cum probationibus ſuis.Secundò ſoluenda ſunt quædam argumenta,quæ formantur à contradicentibus viæ noſtræ.

Prima concluſio,Sicut duabus naturis ſpecie diſtinctis repugnat ſimul eſſe in eodẽ ſecundùm eſſe actu perfectũ, ita pluribus ſpeciebus intelligibilibus repugnat eſſe ſimul in actu perfecto in eodem intellectu, ita ꝙ ſimul actuent intellectum,vt ſimul plura inquantùm plura intelligat. Pri-

ma

ma pars iam probata eſt à nobis in 10.Meta. q. 13. vt videre poteris.Secunda autem pars probatur à B.Th.in 1.Parte,q. 85.art.4.ſic,Impoſſibile eſt idem ſubiectũ perfici ſimul pluribus formis vnius generis & diuerſarum ſpecierum, ſicut eſt impoſſibile idem corpus ſimul colorari diuerſis coloribus & figurari diuerſis figuris.Sed omnes ſpecies intelligibiles ſunt vnius generis,quia ſunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ. Impoſſibile eſt ergo quòd idem intellectus ſimul perficiatur pluribus ſpeciebus intelligibilibus ad intelligendum ſimul diuerſa actu. Hæc ratio quantum valeat declarabitur in ſolutione argumentorum.

Secunda concluſio,Dato ꝙ duę formę contrariæ diſtinctę ſpecie non ſe compatiantur ſimul in eodem ſm eſſe reale naturale, poſſibile tñ eſt ꝙ ſe ſimul compatiantur in eodem ſm eſſe intentionale.Probatur, Ideo nõ ſe compatiũntur ſm eſſe naturale,qm̃ ſe mutuò corrũpunt,cùm ſint qualitates contrariæ. Sed hæc actio corruptiua non competit eis ſm eſſe intentionale. Vanum enim eſt dicere ſpeciem intentionalem caloris calefacere. Vnde & apud Philoſophum ſpecies contrariorum in anima non ſunt contrariæ. Et aduerte ꝙ hęc concluſio eſt de mente B.Th.in li.de Senſu & Senſato, in expoſitione text.vltimi, qui incipit, Vel quem ad materiam. Nam ſic inqt, Non omninò ſe habet in ſenſu & in intellectu ſicut in corporibus naturalibus.Corpus enim naturale recipit formas ſecundùm eſſe naturale & materiale ſecundùm ꝙ habent inter ſe contrarietatem, & ideo non poteſt idem corpus ſimul recipere albedinem & nigredinem. Sed ſenſus & intellectus recipiunt formas rerum ſpiritualiter & intentionaliter ſecundùm eſſe quoddam intentionale,ſecundùm quod non habent contrarietatem.Vnde poſſunt ſimul recipere ſpecies cõtrariorum.Cuius ſimile poteſt videri in diaphano,quod in vna & eadem ſui parte immutatur ab albo & à nigro,quæ immutatio nõ eſt materialis,ſed ſecundùm eſſe intentionale:hæc B.Th.ex quibus patet ꝙ ad mentem eius poſſumus concedere duo accidentia intentionalia ſe compati in eodem ſubiecto, & in eodem medio. In quo autem ſenſu ſe ſimul compatiantur, an vt res & qualitates licet habeant eſſe intentionale vel vt ſpecies:ſimiliter an in actu perfecto,vel imperfecto, vel in habitu,declarabimus in ſolutione argumentorum.

Quantùm ad 2.aduerte quòd Scotus contra illam propoſitionem B. Tho. aſſumptam in probatione primæ concluſionis,ſcilicet,Impoſſibile eſt idem ſubiectum perfici ſimul diuerſis formis eiuſdem generis, ſic arguit. Primò, In eodem puncto aeris contingit eſſe plures ſpecies intentionales,ergo,&c.

Ad hoc dico, ꝙ ſpecies intentionales dupliciter conſiderantur. Primò vt ſunt res & qualitates in genere entiũ, ſic conceditur ꝙ ſunt actu in medio. Secundò vt ſunt ſpecies ſenſibiles, id eſt vt ſunt principium ſentiendi ipſi ſenſui, & ſic nunquam ſunt in actu perfecto,niſi quando ſenſus actu ſentit,vnde nego ꝙ vt ſic ſint in actu completo in ipſo medio, ſed ſunt ſolùm, vt in deferente ſecundum doctrinam B.Th.in q.de Veritate,q.8.art.14.Nam B.Th.intendit quòd impoſſibile eſt idem perfici ſimul pluribus formis eiuſdem generis ſecundùm actum perfectum & completum.Nam de actu incompleto,ſiue vt in habitu,non reputat impoſſibile, vt dicemus. Sicut non eſt inconueniens duo contraria ſe compati in gradibus remiſſis, vt determinauimus in 10.Metaph.in Quæſtionibus noſtris.

Scdò, Impoſſibilitas formarũ exiſtẽdi ſimul ſumitur ex oppoſitione:ſed ſpecies oppoſitorũ ĩ intellectu nõ ſunt oppoſitæ,qm̃ ibi non ſunt ſecundùm eſſe naturale,ergo,&c.

Ad hoc dico ſm doctrinam B.Tho. ꝙ cauſa ſufficiens & totalis huius incompoſſibilitatis non eſt ſola oppoſitio,vel repugnantia ſm eſſe,aut ſm diuerſum ſitum in partibus,vt reperiuntur in diuerſis corporibus realiter receptis in corpore,& in figuris propter diſtinctionem ſitus,ſed etiam vnigeneitas formarum,i quia ſunt vnius generis proximi,ſicut ſunt omnes ſpecies colorum. Et ſi quæras, Vnde fit ꝙ tales formæ vnigeneæ dato quòd non ſint oppoſitæ non ſe compatiuntur?Dico ſm doctrinam B.Tho.in q.de Veri.q.8. art.14. ꝙ cauſa huius eſt vnitas potentiæ receptiuæ in ſubiecto.Nam formæ diuerſorum generum recipiuntur in ſubiecto ſecundùm diuerſas potentias, vt color recipitur in corpore propter diaphaneitatem,& ſapor propter humiditatem,vnde in pomo ſtant ſimul album & dulce : formæ autem vnius generis proximi reſpiciunt ſubiectum ſecundùm vnámmet potentiam receptiuam,ſicut omnes colores reſpiciunt corpus ſecundùm diaphaneitatem.Eſt enim color actus perſpicui, vt declarauimus in lib. 2. Et quoniam ſicut potentia reſpicit actum, ſic vna potentia vnum actum,& plures potentiæ plures actus,ideo eſt impoſſibile, vt vna potentia ſimul plures actus reſpiciat. Nam ſi plures reſpiceret iam non eſſet vna. Dico ergo argumentum, quod non adducit cauſam ſufficientem & totalem talis incompoſſibilitatis,ideo non concludit.

Tertiò, Species intelligibiles ſeruantur ſimul in eodem intellectu & ſunt actu,quia ſunt ſubiectiuè in intellectu ſecundùm B.Thomam,ergo,&c.

Ad hoc dico ꝙ intellectus dupliciter conſideratur.Primò vt eſt res & natura quędam.Secundò vt intellectus eſt, ſimiliter ipſa ſpecies intelligibilis dupliciter cõſideratur. Primò, vt res & qualitas quædam eſt. Secundò vt eſt ſpecies intelligibilis, id eſt vt poteſt conſtituere in actu intellectum,vt intellectus eſt,i.in eſſe intelligibili non in eſſe naturæ.Tunc dico ad argumentum,licet conſeruentur & inhæreant intellectui vt res & qualitates ſunt, & vt intellectus res eſt quãdo etiam intelllectus non intelligit, tñ non ſunt in actu perfecto,vt ſunt ſpecies intelligibiles, & vt intellectus eſt,niſi qñ actu mouent ipſum ad intellectionem. Et qm̃ plures non mouent ſimul ad intelligendum pluravt plura ſunt,ideo plures ſpecies intelligibiles,vt intelligibiles,non ſunt in actu perfecto ſimũl in eodem intellectu, vt intellectus eſt.Et aduerte quòd neſcientia huius diſtinctionis præpoſitæ decepit arguentem. Non enim conſiderauit de ſpecie & de intellectu, niſi ſicut formam naturalem & ſubiectum ſuum.Et tamen cõſiderare debebat de eis in ordine intelligibilium & non ſolùm in ordine naturalium.

Quartò arguit contra illud,quod dicit B.T.ſ.omnes ſpecies intelligibiles eſſe eiuſdem generis.Nam non minus diſtant ſpecies lapidis & ſpecies cæli, quàm lapis & cælum. Si enim cauſæ vniuocæ diſtinguuntur genere, & effectus earum ſimiliter, ſpecies autem cauſatur ab obiecto, ergo ſpecies lapidis & cæli non ſunt eiuſdem generis.

Ad hoc dico ꝙ arguens deficit ex inconſideratione diſtinctionis, quam præpoſui in reſponſione ad præcedens. Nam admiſſo ꝙ ſpecies lapidis & cæli vt effectus & qualitates diſtinguantur genere, nego tamen vt ſunt ſpecies intelligibiles,id eſt, vt reſpiciunt intellectum, vt ipſius formæ in eſſe intelligibili, quòd diſtinguantur genere : quoniam intellectus noſter eſt forma ſimplex,& vno modo reſpicit ſuas ſpecies intelligibiles. Ex quo ſequitur, quòd ſi duo intellectus non ſunt eiuſdem ordinis nec ſpecies eorum erunt eiuſdem generis:vnde ſpecies intellectus angelici & humani non ſunt eiuſdem generis.

Quidam autem ſequentes viam Scoti ſic arguunt, Qñ duę formę,aut duę actiones nihil abiiciunt à ſubiecto,poſſunt ſimul ineſſe,vt patet in aere,in quo ſimul recipiuntur calor & lumen.Sed plures ſpecies nihil abiiciunt ab intellectu,ergo,&c.Prætereà, ratio B.Tho.non videtur valere, quoniam non eſt idem iudicium de figuris &de ſpeciebus. Nam figuræ habent repugnantiam adinuicem propter diuerſos ſitus partium, & ideo non poſſunt ſimul eſſe, ſed ſpecies non habent repugnantiam,ergo,&c.

Ad primum dico ꝙ maior eſt falſa,ſi formæ ſunt eiuſdẽ generis proximi & ſm eſſe perfectum. Ad probationem nego,quòd calor & lumen ſint eiuſdem generis proximi.

Ad ſecundum datur eadẽ reſponſio, quæ data eſt ad primum,quia non aſſignat ſufficientem & totalem cauſam in compoſſibilitatis.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO III.

Num ſpecies intelligibilis remanet in intellectu poſtquàm ceſſat intellectus intelligere.

IN hac q.duo ſunt agenda. Primò probabitur ꝙ ſpecies intelligibilis poſtquàm eſt recepta in intellectu poſſibili non corrumpitur,etiam ꝙ intellectus ceſſet omninò ab intellectione,vt patet in Philoſopho dormiente.Secundò ſoluetur dubium quod oritur ex dicto Commẽtatoris. *Speciesintelligibilis ceſſante intellectu intelligere, remanet ſimplicter & in*

Quantùm ad 1.aduerte ꝙ B.Tho.in 1.Parte,q.89.artic.5. probat nec habitum ſcientiæ, nec ſpeciem intelligibilem corrumpi, etiam ceſſante omni intellectione : & fundat ſe ſuper doctrinam Philoſophi in lib.de Longitudine & Breuitate vitæ, vbi ſic inquit, Sunt.n.& propriæ corruptiones multas exiſtentium, vt ſcientia, ſanitas,ægritudo, hæc eſt corumpuntur, etiam non corruptis ſuis ſuſceptiuis, ſed ſaluatis,vt ignorantiæ corruptio,reminiſcẽtia & eruditio. *trinſecè incorruptibilis.*

Scientiæ aũt obliuio & deceptio, ſm accidens corrumpuntur corruptis naturalibus ſubiectis. Corruptis.n.animalibus corrumpitur & ſanitas & ſcientia quæ eſt in animalib. Hæc Phil.ex quibus ſic arguitur, Subiectum ſcientiæ & ſpeciei eſt intellect⁹, qui eſt incorruptibilis, vt determinatum eſt ſuprà: & non habent contrarium, prẽcipuè quantùm ad primam operationem intellectus, in qua non eſt per ſe verum, nec falſum niſi per accidens. Et præterea, vt dictũ eſt in q. præcedenti, ſpecies contrariorum in potentiis cognoſcitiuis nõ ſunt cõtrariæ, nec habent repugnantiam, ideo ſe ſimul compatiũtur in habitu, ſiue in actu imperfecto, vt diximus ꝫ. Si ergo ex doctrina Philoſophi, omne ꝙ corrũpitur, corrumpitur à ſuo contrario, vel ad corruptionem ſui ſubiecti, & neutra harum cauſarum inſit ſpeciei intelligibili, ſequitur ꝙ permanet in intellectu poſt intellectioné, imò ꝙ indelebiliter perſeuerat in intellectu poſtquàm producta eſt, loquendo de incorruptione intrinſeca & reali. Et id dico, qm̃ ſi conſideretur ſpecies vt reſpicit phantaſma à quo productum eſt, poteſt dici ꝙ corrumpitur corruptione extrinſeca pro quanto corrumpitur phantaſma. Sicut & potentia materiæ realiter & intrinſecè eſt incorruptibilis, eò ꝙ eſt ipſa ſubſtãtia materiæ, vt determinauim⁹ ĩ Quæſt. noſtris Meta. corruptibilis autem eſt vt reſpicit hanc vel illam formã, quæ abiicitur à materia. Et hæc poteſt dici corruptio ex connotato, vt quãdo corrumpitur relatio ex corruptione termini in via noſtra. Cùm igitur remaneant poſt intellectionem principia actiua propinqua ſpeciei, & ſubiectum eius, & nulla adſit contrarietas, nulla videtur ratio ſuadere ꝙ poſt intellectionem non remaneat. Conſtat autẽ ꝙ in intellectu Philoſophi dormientis remanent principia actiua propinqua ſpeciei, ſ. phantaſma in phãtaſia, & intellectus agens vt lumen. Nec poteſt dici ꝙ humiditas quę eſt cauſa dormitionis impediat conſeruationem ſpeciei in intellectu, qm̃ non eſt ſubiectiuè in phantaſia, ſed in intellectu qui eſt virtus non organica, qui nec denominatur calidus nec humid⁹, vt dictum eſt ſuprà qm̃ pertractauimus de abſtractione intellectus. Secus aũt eſſet de ſpecie ſenſibili quæ ſigillat in organo, vnde ſi organũ eſt humidũ licet bene recipiat, tñ malè retinet vt declarauimus agentes de ſenſibus interioribus in Epitomate noſtro in tertio de Anima.

Quantùm ad 2. aduerte ꝙ Com. in 3. de Anim. in com. 39. videtur eſſe contra hanc determinationem. Nam ſic inquit, Neceſſe eſt vt formæ ſint exiſtentes in intellectu ſm velocitatem, & rem velocis tranſmutationis non fixam. Et ꝙ illæ eædem formæ ſint exiſtentes extra animam in rebus ſenſibilibus ſm ꝙ habitus exiſtit in habente habitum, & res fixa in re patiente. Ex quibus verbis conſtat ꝙ ſi formæ exiſtentes in intellectu quæ ſunt ipſæ ſpecies ſunt ſecundùm velocitatem & rem nõ fixam, ſed velocis tranſmutationis, non recipiunt indelebiliter ĩ intellectu, ſed potiùs vt in trãſitu.

Ad hoc dicunt qui negant ſpeciem impreſſam, ꝙ in intellectu non eſt alia forma nec ſpecies, niſi actus intelligendi quem conſtat non habere eſſe fixum in intellectu, eò ꝙ ceſſamus quando volumus, & eſt velox quia cùm ſit actio immanens producitur in inſtanti. Et ſic ſecundùm iſtos dictum Com. non habet difficultatem. Verùm quia in via noſtra ſuſtinemus ſpeciem impreſſam, ideo apud nos hoc dictum eſt difficilius.

Tu igitur relictis multis opinionibus exponentibus verba Com. dic ꝙ ſpecies intelligibilis dupliciter conſiderari poteſt. Primò ſm ſe. Secundò vt coniuncta actu intelligendi: vel ſic, primò vt recepta eſt in intellectu, ſecundò vt plenè actuat intellectũ ꝑ actu ſecundo: vel ſic primò quò ad naturam ſuam, ſecundo quò ad vſum. Si primo modo, dico ꝙ eſt fixa & permanens per rationem iam allegatam. Si ſecundo modo, non habet maiorem fixionem quàm actus intelligendi, in quo diu perſiſtere non poſſumus propter laborem phantaſiæ. Et in hoc ſecundo ſenſu intelligendũ eſt dictum Com. Quod ſi tu velis intelligere quò ad primum ſenſum, non eſt concedendum à Thomiſta. Sic mihi occurrit dicendum. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIONES NATVRALES
De actu intelligendi.
QVÆSTIO I.

Actus intelligendi & ſpecies intelligibilis diſtinguuntur realiter.

Num actus intelligibilis diſtinguatur realiter à ſpecie intelligibili.

IN hac q. inuenio duas extremas opiniones. Quarum prima eſt tenentium ſpeciem intelligibilem impreſſam. Secunda eſt negantium eam. Qui tenent primã viam concedunt diſtinctionem realem inter actũ intelligendi & ſpeciem. Qui autem tenẽt ſecundam viam, negant hanc diſtinctionem. B. Tho. & Scot. & Iand. tenent primam viam. Henricus Aureolus & Ioannes Bachon. tenent ſecundam. Tu igitur primò formabis viam B. Tho. & ſequentium eum. Secundò ſolues rationem tenentium oppoſitum.

Quantùm ad 1. ponitur hæc concluſio, Actus intelligendi & ſpecies intelligibilis diſtinguuntur realiter. Hæc concluſio eſt de mente B. Th. in q. de Potentia Dei, q. 8. art. 1. vbi inqt, Differt actus intelligendi à ſpecie. Nam ſpecies intelligibilis qua fit intellectus actu, conſideratur vt principiũ actionis. Et ad hanc cõcluſioné adducitur multiplex ratio.

Prima, Species reducit intellectum de potentia ad actũ intelligendi, ergo diſtinguitur realiter ab intellectione. Antecedens patet, quia intellectus cùm ſit in pura potẽtia ſm ſe non poteſt ſe reducere ad actum niſi per illud, per quod conſtituitur in actu primo. Hoc autem eſt ſpecies, vt dictũ eſt ſuprà, ergo, &c. Conſequentia aũt probatur, qm̃ principium actus intelligendi & ipſe actus ſe habent vt cauſa & effectus, inter quę neceſſariò interuenit diſtinctio realis, vt determinatum eſt in 5. Metaph. in Quæſt. noſtris.

Secunda, Si ſpecies eſt idem cum intellectione, ergo qđ eſt principium ꝓductiuum ſpeciei, eſt etiam intellectionis, quod eſt falſum. Conſequentia manifeſta eſt: falſitas conſequentis, probatur, Nam phãtaſma ſimul cum intellectu agente, eſt principiũ ſpeciei productiuũ, vt dictũ eſt ſuprà, & principiũ productiuũ intellectionis eſt intellectus poſſibilis actuatus ſpecie, vt determinabitur infrà, ergo, &c.

Tertia, Species intelligibilis, vt determinatum eſt ſuprà, remanet in intellectu ſaltem habitu, remota omni intellectione, ergo patet quòd diſtinguuntur realiter. Sed aduerte ꝙ apud negantes ſpeciem impreſſam, iſtæ rationes non concludent, quoniam tenent quòd phantaſma illuſtratum eſt immediatum motiuum intellectus ad intellectionem. Eſt ergo neceſſe, vt priùs ſuſtineat dari de neceſſitate ſpeciem impreſſam iuxta determinationem, quam fecimus in 1. quæſt. de Specie intelligibili.

Quantùm ad 2. aduerte ꝙ tenentes oppoſitum fundant ſe ſup duo. Primò dicunt ꝙ non datur alia ſpecies nec alia forma in intellectu niſi actus intelligendi, & quando Philoſophus & Com. nominant ſpeciem in intellectu, per ſpeciẽ non intendunt niſi actum intelligendi. Secundò dicunt ꝙ poſito ꝙ concederent dari ſpeciem impreſſam non datur actus intelligendi, vt quid productum realiter ab intellectu actuato ſpecie. Sed dicunt ꝙ per ſpeciem intelligibilem res ſufficienter apparet intellectui in eſſe cognito, & hoc eſt ſecundùm eos formaliter intelligere.

Quòd igitur non detur ſpecies diſtincta realiter ab actu intelligendi probant tripliciter.

Primò, Supponitur ꝙ intelligere non eſt aliud qđ̃ menti habere præſens obiectum per modum apparentis ſiue manifeſtati. Sicut videre non eſt aliud quàm habere præ oculis obiectũ viſibile, vt apparens. Ex hoc ſic arguitur, Si ſpecies diſtinguiẽ realiter ab intelligere, ſe quiẽ ꝙ res bis intelligit, & bis apparet intellectui, qđ eſt ſuperfluũ. Conſequẽtia probat, qm̃ cùm ſpecies intelligibilis ſit repræſentatiua & ſimilitudo obiecti, per ipſam apparet obiectum intellectui, & ſm te apparet per ipſum intelligere, ergo bis apparet, & ſic bis intelligitur: ſufficit ergo ſpecies, & non eſt ponendum aliud diſtinctum à ſpecie in intellectu.

Ad hoc dicitur ꝙ res apparet intellectui per ſpeciẽ habitualiter, & apparet per intellectionem actualiter, & ſic conceditur ꝙ bis apparet, ſed negatur ꝙ bis intelligatur, non enim intelligitur niſi actualiter appareat. Et cùm dicitur ꝙ hoc eſt ſuperfluum, negatur. Superfluum quidem eſſet ſi bis appareret actualiter, non autem ſi ſemel actualiter & ſemel habitualiter, ſicut non eſt ſuperfluum, Philoſophum dormientem ſcire lapidem habitualiter, & dum vigilans conſiderat ſcire actualiter.

Secundò, Intelligere vel eſt ſimilitudo obiecti, ſicut ſpecies, vel non. Si datur primum, ergo duæ ſimilitudines eiuſdem obiecti erunt ſimul in eodem intellectu, qđ̃ videt ſuperfluum. Si ſecundum, contra, quia actus magis imitatur obiectum quam quæcunque alia ſimilitudo, ergo vanum eſt ponere intelligere diſtinctum realiter à ſpecie.

Ad hoc dicitur ꝙ datur primum, & conceditur in eodẽ intellectu reſpectu eiuſdem obiecti eſſe duas ſimilitudines, ſed vnam in habitu, aliam in actu, nec id eſt ſuperfluum, vt dictum eſt ad primum.

Tertiò

Tertiò dicit Com.in 2.de Ani.com.122.q̃ intentiones rerum in anima ſunt comprehenſiones, ſed intentiones ſunt ipſę ſpecies,ergo ſpecies eſt intellectio.Et in 3.de Ani.com. 31.dicit q̃ intelligere non eſt aliud quàm recipere intentiones,ſed intentiones quas recipit intellectus poſſibilis ab intellectu agente ſunt ipſę ſpecies,ergo ſpecies receptę ſunt actus intelligendi.

Ad hoc dicitur in via noſtra q̃ ſi Com.intẽdit hanc prædicationem eſſe eſſentialem,Intentiones ſunt comprehenſiones,& hanc,Intelligere eſt receptio intentionis,negan da ſunt dicta eius,quoniam ex eis ſequitur intellectum poſſibilem eſſe merè potentiam paſſiuam,quod nos non ↄcedimus, quoniã eſt verè productiuus intellectionis actuatus ſpecie. Si autem intendit prædicationem illam eſſe cauſalem,conceditur vt ſic exponatur,Intentio eſt comprehenſio,i.eſt cauſa comprehenſionis:eodẽ modo exponatur ſecunda. Sed ex hoc non ſequitur identicè intentionem eſſe comprehenſionem,nec receptionem intentionis eſſe intellectionem,imò ſequitur oppoſitum:quoniam cauſa non identificatur effectui.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO II.

Num intelligere ſit formaliter & eſſentialiter agere, vel pati.

Intelligere eſt eſſẽtialiter agere vt eſt ab intellectu actuato ſpecie intelligibili.

IN hac q.inuenio tres vias,& volo ſingulas diſcutere ex quibus tertia eſt B.T.iuxta quam determinabo quæſitũ. Prima tenet q̃ intellectus poſſibilis nullo modo producit intellectionem,ſed tãtùm recipit,producitur autem ab intellectu agente ſecundùm hanc viam , ſed alio modo ſecundùm Aureo. & alio modo ſecundùm Iand. Nam vult Aureolus q̃ actus intelligendi non diſtinguatur à ſpecie in telligibili, cuius argumenta iam ſoluimus in q. præced. & vult ſpeciem produci ab intellectu agente, & in hoc benè dicit.Et arbitratur q̃ intelligere non ſit aliud quàm intellectum poſſibilem recipere ſpeciem, & ſic apud ipſum intelligere eſt eſſentialiter pati, qm̃ recipere eſt pati, & fundat ſe ſuper dictum Com.in 3.de Ani.com.18.qui dicit q̃ intelligere non eſt aliud quàm intentiones recipere. Sed dictum Com.in quo ſenſu concedendum,& in quo ſenſu negandũ ſit in via noſtra,iam expoſuimus in q.præced. Iand.autẽ in 3.de Ani.q.24. tenet q̃ vltra hoc q̃ agens intellectus producit ſpeciem producit etiam actum intelligendi qui recipit in intellectu poſſibili , & ſic reſpectu intellectus poſſibilis eſt eſſentialiter pati.Et dicit Iand.Doctores Latinos nó potuiſſe vel non inueniſſe hanc viam , magis occupati circa Theologalia.Sed dicat quomodo vult,cõſtat q̃ volens ſeruare imaginationẽ ſuam,incidit in manifeſta inconuenientia.Nam non poteſt ſaluare q̃ intelligere ſit verè actio immanens contra Philoſophum in 9.Meta.tex.16. Si enim intelligere eſt actiuè ab intellectu agente & recipitur in poſſibili,ergo actio immanens non eſt ſubiectiuè in ſuo agente:&quoniam Iand.propter ſuam imaginationem cogitur concedere conſequentiam,ideo contradicitPhiloſopho in 9.Meta.in tex.16.vbi inquit, Quorum verò non aliud opus præter actionẽ in ipſis exiſtit actio,vt viſio in videnteſpeculatio in ſpeculante,fœlicitas in fœlice.

Dicit etiam Iand.q̃ intellectus agens eſt vnitus poſſibili ſecundũ eſſe,ſicut forma ſuo ſubiecto.Hoc autẽ eſt contra Commen.in 3.de Anim.comm.35. qui vult quòd intellectus agens copuletur poſſibili vt agens paſſo donec completa fuerit adeptio totius habitus ſcientifici,&tunc copulatur vt forma.Prętereà ex reſpõſione Iand.ſequitur q̃ omne agens in ſeipſum agat actione immanẽti,quia tunc non diſtinguitur ſubiecto,principium actiuum à ſuo paſſiuo.Et ſic aqua cálida infrigidans ſe, & animal mouẽs ſeipſum habent actionẽ immanentẽ,q̃ nullus recte ſentiens cõcedit.

Secunda tenet q̃ reſpectu intellectus poſſibilis eſt pati partialiter,ſed non totaliter agere,eò q̃ intellectus poſſibilis eſt cauſa partialis intellectionis,& ſpecies alia cauſa & producunt diſtincta cauſalitate.Et hæc videtur eſſe opinio Sco.de qua loquemur ꝛ.quando quęremus ſi intelligere eſt à ſola ſpecie vel à ſolo intellectu,vel ab vtroque. Et ſic ſecundùm Scotum intelligere non eſt pati niſi concomitãter prout intellectus recipit in ſe intellectionẽ productam actiuè ab intellectu & à ſpecie,vt à duabus cauſis partialib.

Et ſi dicas q̃ ſecundùm Sco.intellectus priùs recipit ſpeciem quam producat actum intelligendi , ergo intelligere ſecundùm Sco.non ſolùm concomitanter,ſed antecedẽter eſt pati.Reſpondeo q̃ apud Sco.per accidens eſt q̃ ſpecies vt productiua partialiter ipſius intellectionis informet intellectum,& ideo ſecundùm ipſum non niſi per accidẽs intelligere eſt antecedenter pati , nunc autem loquimur de per ſe. Hæc autem opinio quomodo concordet cum via noſtra dicemus infrà,& quomodo non.

Tertia via tenet intelligere eſſe eſſentialiter agere , qm̃ ſolus intellectus producit intellectionem,ſed non per ſeipſum præcisè,cùm ſit vt materia in genere intelligibiliũ,vt declaratum eſt ꝛ.ſed mediante ſpecie intelligibili per q̃,vt per formã ſuam conſtituitur in actu primo,nó vt res & natura quædã eſt,ſed vt potentia cognoſcitiua eſt.Et tunc cũ ſit in potentia accidentali põt ſe reducere ad actum ſecundum.Et hæc ſenſetur eſſe ſententia,& mens B.Tho.&Com.

Sed aduerte q̃ hæc poſitio poteſt benè & malè intelligi. Malè quidem ſi imaginemur q̃ intellectus ſub ſpecie exiſtens producit intellectionem ſicut aqua exiſtens ſub calore calefacit.Nã licet aqua denominetur calefaciens,tñ verum eſt dicere q̃ calefactio eſt à ſolo calore. Nec poteſt dici eſſe ab aqua niſi quia ſuſtentat calorem.Sic& intellectio eſſet à ſola ſpecie,denominatiuè autem ab intellectu.Item poteſt malè intelligi ſi imaginemur q̃ ſicut ex forma &materia fit vnum tertium,quod non ſe toto ſed ſolùm ratione formæ eſt actiuum , ſic ex intellectu & ſpecie fiat tertium, quod tm̃ rõe ſpeciei ſit actiuum,nam hoc eſt falſum in genere cognoſcentiũ,licet ſit verũ in genere naturalium.Bene autẽ intelligitur ſi imaginemur q̃ ex eò q̃ ſpẽs quæ eſt ipſum obiectum cõtentiuè in eſſe cognoſcibili recipitur in intellectu non fit aliquod tertium,ſed ipſe intellectus fit ipſum intelligibile in eſſe cognoſcibili, tunc intellectus factus totus in actu ſe toto & non ratione partis exit in actum intelligendi. Et ſecundùm hunc ſenſum dicendum eſt q̃ intelligere eſt agere eſſentialiter. Nec debet dici eſſe eſſentialiter & permixtim agere &pati,ſed q̃ eſt agere eſſentialiter,& eſt pati antecedenter, & concomitanter, vt expoſuimus ꝛ.Et aduerte q̃ ſi propriè volumus loq̃,debemus potiùs dicere q̃ intellectus intelligens ſe habet modo actui eſſentialiter & modo paſſiui antecedenter & concomitanter q̃ q̃ ſit verè agens &patiens.Tales.n.termini non ꝓpriè verificãtur niſi de agente &patiente actione & paſſione prædicamentali.Intelligere aũt & oĩs actio immanens, non ſunt in prædicaméto actionis ſed qualitatis, vt determinauimus in li.9.Meta.in q.noſtris.Vñ intelligens & agẽs immanenti potiùs habet modum agentis quam ſit propriè agens. Et ſi tu hanc viã ↄſideras dignificat animã intellectiuam,&eleuat eam ſupra ordinẽ agentium actiõe naturali.

Contra hanc viam nr̃am non inuenies argumenta difficilia niſi hæc duo q̃ immediatè formabimus & ſoluemus.

Primò,Si intellectus ſe toto &non partialiter producit intellectionem, & illam in ſeipſo recipit, ergo efficiens & materia coincidunt in idem numero reſpectu eiuſdem,q̃d eſt contra Philoſophum in 5.Meta.in c.de Cauſis.

Secundò cũ inter agens & patiens ſit relatio realis in 5. Meta.c. de Ad aliquid, ergo eiuſdem ad ſeipſum erit relatio realis, quod eſt falſum, qm̃ relatio realis requirit extrema diſtincta realiter,idẽ aũt nó diſtinguitur realr̃ à ſeipſo.

Ad hæc duo argumenta dicunt aliqui Thomiſtæ concedendas eſſe conſequentias, nec vllũ ſequitur incõueniens. Eſſent aũt inconuenientia,ſi intellectus eſſet verè & ꝓpriè agens,ſicut cõtingit in naturalibus per actiones tranſeuntes. Sed in huiuſmodi actionibus quæ ſunt actus perfecti non ſunt inconuenientia,nec illa principia adducta ex Philoſopho de non coincidẽtia efficientis & materiæ in idem numero,&de relatione reali eiuſdem ad ſeipſum verificantur in huiuſmodi actionibus permanentibus.

Sed hæc reſponſio ſit vera vel falſa,tranſeat,ego autem puto tutius eſſe in via noſtra negare vtranque conſequentiam.Nam prima non concludit reſpectu eiuſdem,quia intellectus actuatus ſpecie eſt efficiens intellectionis , & vt nudus eſt receptiuus eiuſdem, ſi r̃ ſecunda non concludit, qm̃ relatio illa non eſt eiuſdem ad ſeipſum eodem modo ſumptum, Nam intellectus vt actuatus ſpecie,& vt præcisè intellectus,non ſunt idem realiter,aliq̃d. n. reale includit intellectus actuatus ſpecie, quod non includit intellectus vt p̃cisè intellectus.Hæc de præſenti q̃ſito dicta ſint.

QVÆSTIO III.

Num actus intelligendi ſit effectiuè à ſola ſpecie, vel à ſolo intellectu poſſibili, vel ab vtroque.

Sola ſpeciei nõ eſt totale productiuũ intellectionis, nec ſo

IN hac q. inuenio diuerſitatem & vnitatem opinionum. Sed aliter & aliter,Nam omnes Commentiſtæ & Scotiſtæ &Thomiſtę concordant in tribus concluſionib.vt ꝛ.

Prima

lus intellectus possibilis præcisè sumptus remota quacũ que specie intelligibili actuãte ipsum, sed intellectus possibilis actuatus specie intelligibili, ẽ sufficiens ꝓdu ctiuũ intellectionis.

Prima, Sola ſpecies non eſt totale productiuum intellectionis. Hæc probatur duplici ratione. Primò, Si ſpecies ſola produceret intellectionem, ergo intellectus poſſibilis tãtùm reciperet, ergo dignior eſſet ſpecies ipſo intellectu, quod nullus rectè ſentiens concederet, quoniã intellectus vel eſt idem cum eſſentia animę intellectiuæ, quę eſt digniſſima inter formas inferiores, vel eſt nobiliſſima potentia fluens ab eſſentia animæ. Species autem eſt forma intentionalis tantùm, ergo, &c. Conſequentia autem probatur, quoniam cuius actus nobilior & ipſum eſt nobilius, ſed ſi ſpecies producit intellectionem & intellectus ſolùm recipit, conſtat ꝙ actus ſpeciei eſt nobilior. Nobilius eſt enim agere quam pati. Et dicit Philoſophus in 3. de Anima, tex. 19. ꝙ honorabilius eſt agens patiente, & principium, ſ. actiuum q̃ materia, id eſt receptiuum, ergo, &c. Secũdò ſic, Si ſpecies ſola producit intellectionem, ergo cauſa principalis & totalis imò æquiuoca eſſet indignior ſuo effectu, quod eſt falſum, vt patet ex ſe. Conſequentia autem ſic probatur, Conſtat apud omnes ꝙ intellectio eſt nobilior ſpecie intelligibili, quoniam perficit intellectum vltima perfectione, ſi ergo ſpecies eſt totalis cauſa intellectionis, patet quòd cauſa prícipalis & totalis & æquiuoca erit indignior ſuo effectu.

Secunda concluſio, Solus intellectus poſſibilis præcisè ſumptus, & remota quacunque ſpecie actuante ipſum intelligibiliter non eſt totalis cauſa intellectionis. Hæc concedi tur ab omnibus ſequentibus viam Ariſt. eò ꝙ ſecundùm ipſum, eſt pura potentia in genere intelligibilium, vt declaratum eſt 3. Quicquid autem eſt in pura potentia paſſiua, non reducitur ad actum per ſeipſum, ſed indiget aliquo ente actu vel actuante ipſum, vt determinauimus in q. noſtris Metaphyſicalibus.

Tertia concluſio, Intellectus poſſibilis ſimul cum ſpecie eſt ſufficiens principium productiuum intellectionis. Omnes Thomiſtæ & Scotiſtæ concordant in hac concluſione, qm̃ cùm non ſit ſola ſpecies nec ſolus intellectus, reſtat à ſufficienti diuiſione quòd ſit intellectus ſimul cum ſpecie.

Sed tu aduerte ꝙ non concordant in vno aliquo ſenſu concluſionis. Nam Scotus in 1. diſt. 3. q. 7. ibi, Ad quæſt. reſpõ deo, tenet expreſsè ꝙ vtrunque concurrit actiuè. Sed partialiter, & non ex æquo. Sed principaliter cauſa eſt intellectus. Species autem eſt cauſa inferior. Nec ſunt verè ſubordinatæ, quia ſpecies non accipit cauſalitatem ab intellectu nec econuersò, ſed vterque habet cauſalitatem ſuam, & prout ſpecies producit intellectionem, accidit ei ꝙ informet intellectum. Vnde licet ibi ſit vnitas ordinis per ſe inq̃ tùm tali ordine concurrunt ad eundem actum producendum admiſcetur tamen vnitas per accidens prout ex ſpecie & intellectu fit vnum ꝑ accidens, ſicut ex accidente & ſubiecto, licet autem ſpecies non accipiat cauſalitatem ab intellectu nec econuersò, tamen dicuntur duæ cauſæ partiales, quia intellectio non poteſt produci niſi ſimul cõcurrant, ſicut eſt de patre & matre reſpectu generationis. Et q dem ꝙ intellectus producat actiuè habet pro manifeſto. Alioquin non eſſet in poteſtate noſtra intelligere qñ volumus deductis impedimentis. Quòd autem non ſolus intellectus producat iam manifeſtum eſt per ſecundam concluſionem. Quòd verò ſpecies actiuè concurrat non probat, quia videtur ei neceſſariò ſequi. Nã ſi ſolus intellectus non ſufficit requirit obiectum vel per ſeipſum ſi põt immediatè vniri intellectui vel ꝑ ſpeciẽ mediã q̃ ſit vice obiecti, ergo obiectũ vl̃ ſpẽs obiecti ꝯcurrit actiuè ad intellectionẽ.

Hæc eſt opi. Scoti, quæ quantã veritatẽ cõtineat declarabitur 7. Inter Thomiſtas aũt de ſenſu tertiæ concluſionis eſt apparẽs diuerſitas. Nã aliq̃ videtur tenere ſenſum Scot. etiam ad mentẽ B. T. Vnde Capræo. in 1. diſt. 35. q. 1. reſpondens ad quintũ Scoti factũ contra primã cõcluſionẽ, dicit ꝙ ſpecies intelligibilis nõ eſt totale principium intellectionis, ſed partiale, & ſic vl̃ declinare ad ſenſum Scoti. Tamen reſpondens ad quartum Scoti factum cõtra eandem concluſionem dicit, Species intelligibilis non habet rõem potentiæ, ſed ipſe intellectus hẽt rõem potentiæ, cuius cauſa eſt, quia licet tam intellectus quam ſpecies concurrant in actu intelligendi tamen intellectus principaliter reſpicit ſubſtantiã actus. Species aũt modũ actus, vnde ꝙ ille actus ſit intellectio habet ab intellectu, ꝙ autem ſit huius vel illius obiecti habet à ſpecie: hæc ille, ex quibus patet ꝙ Capræ. videtur declinare modò ad vnum, modò ad alium.

Mihi autem videtur tenendum de mente B. T. ꝙ intellectio ſit effectiuè à ſolo intellectu, non quidem nudo, ſed actuato ſpecie, quæ requiritur, vt conſtituat intellectum in actu primo, & ſic actu conſtitutus producit intellectionẽ: vnde ponimus, ꝙ tota ſubſtantia intellectionis eſt ab intellectu effectiuè & non partialiter à ſpecie, ita ꝙ ſpecies vel obiectum repreſentatum per ſpeciem non cogit, ſed determinat ac ſpecificat operationem cognoſcentis, quod ex ſe eſt differens ad cognoſcendum hoc vel illud obiectum.

Tenendo igitur hanc viam declarandum eſt ꝙ opinio Scot. non eſt acceptanda, nec fundamentum ſuum validũ eſt. Vnde aduerte ꝙ Scotus in duobus ſe decipit. Primò credidit hanc conſequentiam valere, Species requiritur ad intellectionem, ergo requiritur vt concurrat actiuè, & tamẽ non valet quoniam ſpecies nullam actiuitatem habet reſpectu intellectionis. Sed dico ꝙ propter duo concurrit. Primò, vt repræſentet obiectum, vniatque obiectum intellectui, quod non poteſt vniri per eſſentiam. Non enim lapis eſt in anima, ſed ſpecies lapidis. Secundò, vt actuet intellectum ita quòd educat ipſum de potentia eſſentiali ad actum primum. Sicut & forma ſubſtantialis actuat materiam in genere entium naturalium.

Secundò videtur deceptus, quia non conſiderauit natũ intellectus poſſibilis. Si enim aduertiſſet ꝙ eſt merè potentia eſſentialis in genere intelligibilium, & quòd potentiæ eſſentiali repugnat actiuitas non potuiſſet intellectum nudum habere actiuitatem partialiter. Quòd autem intellectus nudus ſit in potentia eſſentiali: patet per Ariſto. in 3. de Anima, tex. 4. quando dicit quòd habet hanc ſolam naturam, quòd eſt poſſibilis vocatus.

Contra hanc determinationem non inuenies argumenta fortia, nam quæcunque probant ſpeciem concurrere ad intellectionem, peccant in hac conſequentia, Ergo cõproducit intellectionem, hæc neganda eſt, ſed concedendũ eſt quòd determinat & ſpecificat intellectionem, & in hoc vi debis ſoluta argumenta Scoti & aliorum quæ recitantur, & Capræ. in 1. diſt. 35. q. 1. contra primam concluſionem. Hęc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO IIII.

Num poſsit eſſe actus intelligendi ſine conuerſione ad phantaſmata, vel ſine vſu phantaſmatum.

Non põt intellectus coniũctus intelligere ꝙ piũ niſi ꝑ conuerſionẽ ad phãtaſmata.

IN hac q. tria agenda ſunt. Primò ponetur concluſio reſponſiua. Secundò declarabitur quomodo ſe habet intellectus ad phantaſmata ante abſtractionem ſpeciei, & quando ſe conuertit ad illud, vt intelligat. Tertiò ſoluentur dubia aliqua.

Quantùm ad 1. ſit hæc concluſio reſponſiua, Intellectus humanus vt coniunctus non ſolùm quando de nouo acquirit ſcientiam, ſed etiam poſt acquiſitam ſcientiam non poteſt producere actum intelligẽdi niſi vtatur phantaſmate, in quo relucet & fundatur obiectum ſuum: hanc probat B. Th. in 1. Part. q. 84. art. 7. ſic, Si in actu intelligendi ſiue in acquiſitione ſcientiæ, ſiue pòſt, non requireretur phantaſma ſequitur ꝙ intellectus non impediretur in actu ſuo propter læſionem alicuius corporalis organi, quod eſt falſum. Conſequentia quidem patet, quoniam intellectus eſt virtus non organica, non vtens organo corporali ad differentiam ipſius ſentire, ergo, &c. Falſitas autem conſequentis experientia patet. Nam videmus phreneticum propter læſionem imaginatiuæ, & lytargicum propter læſionem memoratiuæ impediri in acquiſitione ſcientiæ, & in vſu ſcientiæ acquiſitę, ergo, &c. Confirmatur ſigno, nam quilibet experitur quando vult aliquid intelligere ꝙ format ſibi aliqua phantaſmata aut exempla, vt in eis quodammodò aſpiciat id quod ſtudet intelligere. Et quando volumus diſcipulum docere, admonemus, vt formet ſibi per imaginationẽ, ſic vel ſic, & proponimus ei exempla. Quod vtique non eſſet neceſſe ſi poſſet intellectus ſine phantaſmate intelligere. Et aduerte ꝙ ibi ſumitur Phantaſma pro ſpecie exiſtente ſiue in imaginatiua, ſiue in cogitatiua, ſiue in memoria, omnes enim deſeruiunt intellectui, & impeditę impediũt, & indiſpoſitæ aut diſtractę faciunt intellectum laborare in ſpeculando, vt experimur. vnde Auicenna in 6. Naturalium dicit animam eſſe in continuo labore propter naturalem mutabilitatem phantaſiæ.

Quantùm ad ſecundum aduerte ꝙ in doctrina quam tradit B. T. in 2. Contra Gent. c. 73. alio & alio modo reſpicit intellectus phantaſma ante productionem ſpeciei, & quando ſe cõuertit ad illud vt intelligat. Et hęc differentia

ſtat

ſtat in duobus. Primo in abſtractione ſpeciei phantaſma ſe habet vt cauſa & mouens intellectum. Diximus.n.ſuprà q̃ phantaſma virtute intellectus agentis cauſat ſpeciem, & intellectus poſſibilis recipit:vnde comparatur intellectus ad ipſum vt motum ad mouens.In cõuerſione autem ad ipſum ſe habet vt fundamentum & ſpeculum in quo relucet ſpecies intelligibilis,ita q̃ quodãmodò modificata in phãtaſmate repræſentat non ſolùm naturam communem, ſed etiam modũ exiſtendi in particularib. Secunda differentia ſtat in hoc,Phantaſma à quo abſtrahitur ſpecies,eſt cauſatum ab obiecto exteriori,vt declaratum eſt in Epitom.noſtro,in 3.de Ani.in Trac.de ſenſib.interiorib.Illud autem ad quod fit conuerſio cauſatur ab imaginatiua,tanquam exẽplum & ſpeculum deſeruiẽs intellectioni.Cauſatur autem ex propoſitione intellectus & imperio volũtatis.Proponit enim intellectus voluntati q̃ ſine tali phantaſmate non poteſt exire in actum intelligendi circa tale obiectum,& tũc voluntas præcipit imaginatiuæ vt formet tale vel tale phãtaſma. Hoc enim ad ipſam pertinet, vt diximus loquentes de ſenſibus interioribus.

Quantùm ad 3. aduerte quòd circa prædictam determinationem inſurgunt tria dubia.

Primò,Poſito q̃ non poſſimus intelligere pro hoc ſtatu intellectus coniuncti ſine phantaſmate,dubitatur ſi hoc eſt naturale nobis,vel ſit ex alia cauſa.

Aduerte q̃ Sco.in 1.diſt.3.q.3.vult pro nullo ſtatu eſſe naturale homini intelligere per conuerſionem ad phantaſmata,ſed id eſſe potiùs pœnale,quàm naturale.Verum in hoc non videtur fuiſſe verus Philoſophus.Nam ſi conſideraſſet quòd anima intellectiua eſt media inter ſenſitiua & intellectualia &ex conſequenti q̃ debet habere intelligere pro hoc ſtatu participans de ſenſitiuo vt cognoſcat modum naturæ vniuerſalis,prout exiſtit in particularibus,& tamẽ eſt verum intelligere,quoniam attingit naturam vniuerſalem, cognouiſſet hunc modum intelligendi eſſe nobis naturalem & non pœnalem.

Secundò dubitatur,Si concluſio reſponſiua intelligenda eſt de omni intellectione tam perfecta & completa quã imperfecta,& ratio dubitandi eſt quia B.T.in 1.par.vbi s̃.videtur loqui ſolùm de intellectione perfecta. Dicit.n.q̃ natura lapidis & cuiuſcunque corporei non poteſt completè & verè cognoſci,niſi ſecundùm q̃ cognoſcitur vt in particulari exiſtens.Particulare autem apprehendimus per ſenſum & imaginationem,& ideo neceſſe eſt vt intellectus cognoſcat obiectũ ſuum,quod conuertat ſe ad phantaſmata.

Ad hoc dicitur q̃ concluſio intelligenda eſt vniuerſalitur.Nam B.T.intẽdit arguere à minori ad maius ſic, Minus videtur q̃ in intellectione completa & perfecta indigeat intellectus conuerſione ad phantaſmata quàm in imperfecta,qm̃ intellectus quantò perfectior eſt in actu ſuo, tantò eleuatior & immaterialior eſt. Si ergo in intellectione perfecta indiget tali cõuerſione,multò magis in omni alia imperfecta.Licet igitur B.T. abſolutè concluſionem poſuerit & ſolùm de cognitione completa probauerit,tamen ſufficienter ex hac completa intellectione innuit q̃ multò magis verificatur in omni alia etiam imperfecta.

Tertiò dubitatur, quia ſi intellectus nihil intelligit ſine phantaſmate,ergo neceſſe eſt omne intelligibile à nobis eſſe phantaſiabile,quod eſt falſum, quoniam ſolum ens corporeum eſſet à nobis intelligibile, & ſic deperiret Metap. nec intellectus ſeipſum intelligeret,nec entia abſtracta.

Ad hoc dicitur q̃ intelligibile eſt duplex,quoddam qdditatiuè,quoddam per effectum.Si primo modo ſic dico q̃ neceſſe eſt ipſum eſſe phantaſiabile & materiale, quando, vt dicemus ĩ. proprium & proportionatum obiectum intellectus coniuncti eſt quidditas materialis.Si ſecundo modo ſufficit ipſum eſſe phantaſiabile per ſeipſum,ſi eſt cadẽs ſub ſenſu,vel habere effectum phantaſiabilem & corporalem per quem deducatur intellectus in cognitionem illius. Et hoc modo cognoſcit anima ſeipſam,& quæ ſunt remota à ſenſu vt ſuperiora entia. Non autem cognoſcit ea primo modo,vt determinauimus in 2.Metap.in q.noſtris.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIONES NATVRALES

De conceptu intellectus.

QVÆSTIO I.

Conceptus intellectus quid ſit,& an diſtinguatur ab actu intelligendi.

IN hac q.tria agẽda ſunt.Primò declarabitur quid ſit hic conceptus & quomodo nominatur.Secundò quomodo ſe habet ad actum intelligendi. Tertiò ſoluetur dubium quod videtur fundari in doctrina Philoſophi.

Cõceptus intellectus eſt qd productũ per actũ intelligẽdi, quod eſt terminus intellectionis, in quo primò res intellecta cognoſcitur & manifeſtatur intellectui.

Quantùm ad 1. dimiſſis aliorum opinionibus quas longum eſſet referre,&tu videre poteris in Io.Bac.in 1.diſt.27. q.1.&in Capr.in 1.diſt.27.q.2.dico q̃ in via B.Th.conceptus eſt quid productum per actum intelligendi,&eſt terminus intellectionis, in quo primò res intellecta cognoſcitur & manifeſtatur intellectui.Et hic conceptus apud Theologũ dicitur Verbum intellectus de quo nunc non eſt præſentis conſiderationis conſiderare.Dicitur apud Logicum Intentio,quæ diuiditur in primam &ſecundam:vt declarabimus in q.ſeq.Dicitur apud Philoſophũ, Ratio vel diffinitio vel Similitudo,aut Imago rei intellecta,in qua relucet & manifeſta fit intellectui.Dicitur in via noſtra,Species.Sed aduerte q̃ apud B.T.datur in intellectu ſpecies præuia intellectioni,de qua loquuti ſumus s̃.quę producitur illuſtratione intellectus agentis, qua conſtituitur intellectus in actu primo, quæ eſt cauſa intellectionis vel comproductiua vel determinatiua.Et dicitur ĩ via noſtra ſpecies impreſſa,quoniam per intellectum agentem imprimitur in intellectu,vt forma in ſubiecto.Datur ẽt ſpecies ſubſequens intellectionem,vt terminus eius quæ eſt imago & ſimilitudo rei intellectæ,& dicitur ſpecies expreſſa,non ad ſenſum eorum,de quibus diximus s̃.qui opinantur phantaſma illuſtratum eſſe ſpeciem expreſſam, quia exprimit & manifeſtat ſiue patentem facit rem intelligibilem intellectui. Sed ſecundùm viam B.T. dicitur conceptus ſpecies expreſſa, quia eſt expreſſa & producta ab intellectu per actum intelligendi & eſt veluti proles genita ab intellectu, ideo apud Theologum dicitur verbum,ſed de hoc aliàs.

Quantùm ad 2.aduerte q̃ non omnibus ſcribentibus in via noſtra eſt clarum quid B.T.in hoc ſenſerit.Nam licet dicat in q.de Potentia,q.8.art.1 q̃ intellectus in intelligendo habet ordinem ad quatuor, ſ.ad rem intellectam ad ſpeciẽ præuiam ad actum intelligendi ad conceptum.Et dicat ibidem, q̃ conceptus differt ab actu intelligendi quia conſideratur vt terminus actionis & quaſi quoddam per ipſam cõſtitutum,tamẽ dicunt aliqui Thomiſtæ q̃ ex hoc non ſequitur ipſum differre realiter ab actu intelligendi, ſed ſufficit diſtinctio rationis.Quòd autem nõ poſſit differre realiter, probat ex eo q̃ intellectio & cõceptus ſe habent vt motus & terminus motus.Sed apud B.T.hæc duo ſunt idem realiter,vt patet in expoſitione ſua,in 3.Phyſ.declarãs naturam & diffinitionem motus,ergo intellectio quæ eſt vt motus, & conceptus,qui eſt vt terminus,ſunt idem realiter.

Sed hæc ratio non cogit,quoniã maior ſi eſt vera,eſt vera tantùm in motibus phyſicis cõtinuis, intellectio autem nõ eſt motus phyſicus,ſed motus qui eſt actus perfecti.Vnde falſum eſt q̃ intellectio ſit via ad conceptum eo modo quo motus phyſicus eſt via ad terminum,nec ſe habet vt actus melius inter potentiam & actum. Nec oportet vt ceſſet intellectio completo conceptu,ſicut ceſſat motus phyſicus acquiſito termino. Propter quod velle concludere identitatem realem inter intellectionem & conceptum ex identitate motus phyſici cum termino ſuo, eſt laborare in æquiuoco.dico ergo,q̃ in motu,q̃ eſt actus perfecti,maior nõ eſt vera,aliter actus moralis & habitus moralis,ad quẽ acquirendum ordinatur, eſſent idem. Dico vlteriùs quòd maior in motibus phyſicis,non eſt vniuerſaliter & abſolutè vera. Nam illuminatio eſt terminus motus localis ſecundùm Philoſophum, & tamen vt patet, non ſunt idem realiter.

Alij autem,vt Capræolus &Heruæus,quos reputo prę-cipuos in hoc ,ppoſito,tenent,q̃ diſtinguuntur realiter. Et quidem quod Capræolus id ſentiat,patet in primo diſt.27. quęſtione ſecunda ad primum,factum contra primam concluſionem ſecundo loco.Illic declarans quomodo non eſt contra mentem Philoſophi per actionem immanentem aliquid produci,tenet conceptum eſſe quid aliud ab actu intelligendi, & quod comparatur ad ipſum vt habitus moralis ad actum moralem, & vt habitus intellectualis ad actũ intellectus. Sed diſſimile eſt in hoc, quod habitus moralis permanet remoto actu,nõ autem conceptus. Quòd autem Heruęus ad id declinet patet in ſecundo Quolib.q.8.vbi inquit,Teneo vt probabilius,q̃ in intellectu formetur quędã forma, quæ non eſt actus intelligendi, licet talis forma ſit in eo. Et id ſic probatur, Reſpectu complexorum omnis

actus

actus intelligendi vel est dubitare, vel assentire, vel dissentire. Sed conceptus mentis nullum est istorum, ergo, &c. Maior videtur manifesta. Minor sic probatur, Quod stat cũ quolibet horum actuum, non est aliquod illorum, quia cũ isti actus sint oppositi non stat vnus cum alio, puta enim dubitans nec assentit, nec dissentit, nec dissentiens assentit, nec econuersò. Sed similis conceptus mentis stat cum quolibet eorum, nam formando conceptum istum, quem ista propositio significat, s. Stellæ sunt pares, vel istum, Stellæ non mouent motibus propriis, quandoque conuenit dubitare, quãdoque dissentire, quandoque assentire, ergo, &c. Teneo igitur hanc viam cum Capræolo & Heruæo.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ cõtra hanc determinationem non inuenies argumentum alicuius apparentiæ, nisi illud, quod fundatur super Philosophum in lib. 9. suæ Meta. tex. 19. vbi ponens differentiam inter actionem transeuntem & immanentem videtur dicere, q̃ per actionem transeuntem aliquid vltra actionem constituitur, quod est finis actionis, per immanentem autem nihil vltra ipsam constituitur, sed ipsa est finis. Cùm igitur intelligere sit immanens actio secundùm Philosophum, nihil producitur distinctum realiter ab ipso intelligere.

Huius argumenti vim, & quæ fuerit intẽtio Philosophi in 9. Metap. & in quibus stat essentialis differentia actionis transeuntis ab immanenti & econuersò diffusè & ex proposito pertractaui in quæst. nostris Meta. Ideo vide illic, & facilè te resolues, & inuenies q̃ non repugnat actioni immanenti producere aliquid vltra actionem, aliter non daretur habitus moralis, nec intellectualis. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO II.

Num conceptus vere diuidatur in intentionem primam & secundam.

Cõceptus intellectus diuiditur in primã & secũdam intentionẽ formaliter sumptas, non autẽ obiectiuè.

IN hac q. aduerte q̃ difficultas stat in hoc, Cùm secunda intentio ponatur communiter ens rationis, vt distingui tur contra ens reale, & omnis conceptus formatus ab intellectu sit quid reale, sicut & actus intelligendi, vel sicut terminus actionis realis, videtur q̃ sit falsum diuidere conceptum in primam & secundam intentionem. Prætereà est dictum Auicennæ, & B. Tho. in 4. Meta. in expositione tex. 5. quòd Logica est de secundis intentionibus, quæ dicuntur entia rationis.

Vt igitur scias quomodo sit verũ & quomodo non conceptum intellectus diuidi in primam & secundam intẽtionem tria agenda sunt. Primò ponetur vna distinctio. Secundò duæ conclusiones responsiuæ. Tertiò soluentur quædam argumenta.

Quantùm ad 1. distinctio est hæc, Intentio tam prima quàm secunda sumuntur dupliciter, sc. obiectiuè & formaliter. Prima intentio obiectiuè est res intelligibilis, putà quidditas hominis, vt obiecta & præsentata intellectui, in quam cognoscendam tendit intellectus actuatus specie, & ad quam ordinat actum intelligendi & conceptũ formandum. Et sic prima intentio idẽ est quod obiectum actu præsentatum intellectui per speciem intelligibilem, siue illud sit substantia, siue accidens, vnde lapis obiectus intellectui est prima intentio obiectiuè.

Prima intentio formaliter est cõceptus formatus ab intellectu de re obiecta, qui dicitur ratio, vel diffinitio rei in intellectę, & fundatur immediatè in re obiecta, vt in fundamento suæ veritatis. Vnde animal rationale vt est diffinitio hominis comparatur ad naturam hominis sicut prima intentio formalis ad primam intentionem obiectiuè.

Secunda intẽtio obiectiuè est respectus rationis, qui cõsequitur rem, vt est obiecta intellectui, & per primã intentionem formalem cognitam. Quòd quomodo & quo ordine fiat aduerte vt declarat Heruæ. in 3. suo Quolib. q. 1. & in suo Tract. de Secundis Intẽtionibus, q̃ quando intellectus quidditatem rei in vniuersali intelligit non intelligit eam vt respicit singularia, imò vt abstrahit ab eis, & sic in quadam communitate & indistinctione obiicitur intellectui, vt autem est sic obiecta & cognita per primam intentionẽ formalẽ intellectus aduertit, q̃ ad eam sic obiectam consequitur quidam respectus, qui dicitur communitas, vel indistinctio, eò q̃ quidditas rei vt sic intellecta, est communis omnibus suis inferioribus & indistincta, siue inferiora sua sint species, siue indiuidua. Et hic quidem respectus est resolutio rationis, eò q̃ non consequitur rem, vt habet esse ad extrà, qm̃ ad extra est determinata & distincta in singularibus, sed vt est obiecta intellectui sine conditionib. materialibus, & hic respectus qui est verè ens rõnis, vt distinguitur contra ens reale secundùm q̃ declarat Heruę. vbi 3. dicitur secunda intẽtio obiectiuè, quia, s. intellectus aduertit secundariò, q̃ ad quidditatẽ rei vniuersalem primo cognitam per primam intentionem formalem consequitur talis respectus, cui est immediatum fundamẽtum secundi cõceptus, quem appellamus secundam intentionem formalẽ, vt dicemus. Sicut res primo obiecta est fundamentum immediatũ primæ intẽtionis formalis, quæ dr̃ prim⁹ cõcept⁹.

Secunda intentio formaliter est secundus conceptus p̃ ductus & formatus ab intellectu de re, vt stat sub illo respectu rationis & immediatè fundatur in illo respectu, virtute tamen rei sic obiectę. Vnde aduerte, q̃ postquàm intellectus aduertit naturam rei sic intellectam in vniuersali esse communem suis inferioribus secundùm prædicationem format conceptum generis, si est communis multis speciebus, vel conceptum speciei, si est communis multis indiuiduis actu vl̃ aptitudine, & hæc é secũda ītẽtio formaliter.

Quantùm ad 2. formantur duæ conclusiones responsiuæ. Prima est, Conceptus intellectus non diuiditur in primam & secundam intentionem sumptas obiectiuè. Probatur, Intentio prima obiectiuè, non fit per opus intellectus, sed est ipsa rei quidditas obiecta intellectui. Sed ois conceptus intellectus fit per opus intellectus, cũ sit terminus intellectionis, vt declaratum est in q. præced. ergo, &c. Secunda autem intentio obiectiuè est purum ens rationis, quod à nullo est effectiuè, nec in aliquo est subiectiuè. conceptus autem intellectus est ens reale & in prædicamento qualitatis, & in prima specie: neque. n. est minoris entitatis q̃ actus intelligẽdi, cùm sit quid p̃ ipsum productum, & est subiectiuè ī ītellectu, sicut ītellectio & habit⁹ scię, ergo, &c.

Secũda cõclusio, Conceptus intellectus conuenienter, diuiditur in primam & secundam intentionẽ sumptas formaliter. Probatur, Omnis conceptus intellectus vel fundatur immediatè in re obiecta intellectui, & sic est prima intentio formaliter, quæ dicitur diffinitio, vel ratio rei: vel fundatur immediatè in illo respectu, qui dicitur communitas vel indistinctio, aut in re, vt stat sub tali respectu, & sic est secunda intentio formaliter, quæ, vt diximus, est ens reale & in prima specie qualitatis, ergo, &c.

Quantùm ad 3. aduerte, q̃ multi non aduertentes distinctionem datam credunt, q̃ nos teneamus conceptum intellectus diuidi in primam & secundam intẽtionem sumptas obiectiuè. Et super hãc falsam credulitatem fundant argumenta sua probantes, q̃ prima intentio & secunda nõ sunt conceptus, quod vtique concedimus, si sumantur obiectiuè: & quoniã laborant in æquiuoco, & vtraque pars est vera, s. q̃ sunt conceptus & non sunt cõceptus, vt declarauimus in distinctione suprapositа, ideo nõ est immorandum ad recitandum & soluendũ ea. Si tñ videre volueris inuenies ea in Capræo. in 1. dist. 23. q. 1. cõtra primam conclusionẽ, & sunt argumẽta Aureo. Hæc de p̃senti q̃sito dicta sint.

QVÆSTIONES DE OBIECTO primo intellectus possibilis.

QVÆSTIO I.

Num obiectum primum intellectus possibilis sit ens, inquantùm ens.

Ens inq̃tum ens, quamuis non sit formale obiectũ nostri intellectus quo sed quod, nec motiuum, est tamen primum & adæquatum obiectum tpe non autẽ primũ primitate p fectionis.

IN hac q. aduerte, q̃ intendimus loqui de primo obiecto intellectus possibilis, considerando ipsum absolutè, i. nõ inquantùm est coniunctus, vel pro statu, in quo erit sẽparatus, sed simpliciter, vt est natura intellectualis. Vt igitur resolutè procedamus, primò proponemus tres distinctiones. Secundò tres conclusiones responsiuas. Tertiò soluentur aliqua argumenta, si soluenda sunt hîc.

Quantùm ad 1. distinctio prima sit ista, Obiectum potest esse primum quadruplici primitate, scilicet adæquationis, temporis, resolutionis, perfectionis.

Primitas adæquationis est in obiecto, quãdo potest potentia in ipsum & non in plus, & aliquo modo in quodlibet cõtẽtũ sub ipso. Sic visibile est obiectũ vis⁹ vt visus est.

Primitas temporis in obiecto est quãdo potẽtia potens in aliqua plura quodam ordine, primo potest in vnum ex his, & ex eo in alia & sine eo non pt in alia, illud vnum dicitur obiectum primum primitate temporis siue generationis. Sic literæ sunt obiectum primum in Grammatica, quia Grammaticus priùs cognoscit literas, & per eas syllabas, & per syllabas dictiones, & per dictiones orationem, &c.

Primitas resolutionis est quando potentia potens in aliqua plura ordinatè resoluit omnia ad aliquod vnũ & in eo

est

eſt ſtatus, ſicut Grammaticus reſoluit dictiones in ſyllabas & ſyllabas in literas, & in illis eſt ſtatus, & ſic literæ ſunt etiam primum obiectum primitate reſolutionis.

Primitas perfectionis eſt quando potentia poteſt in aliqua plura, inter quæ eſt vnum perfectiſſimum: tale dicitur ſubiectum primum primitate perfectionis, ſic albedo eſt primum ſubiectum viſus hac primitate.

Secunda diſtinctio, Obiectum eſt duplex, ſc. formale & materiale. Item formale eſt duplex, ſc. quo & quod. Obiectum formale quo, eſt illud, per quod aliquid obiicitur potentiæ & mouet eam. Sic lumẽ eſt obiectum quo obiicitur color viſui & mouet eum. Obiectum formale quod, eſt illud quod obiicitur potentiæ, & ad quod potentia vt potẽtia talis terminatur, nec terminatur ad aliud niſi quia cõtinetur ſub obiecto formali. Sic color vel viſibile eſt obiectũ formale viſus, quia ad colorẽ ſiue ad viſibile primò terminatur viſio, nec terminatur ad albedinem, ſiue nigredinem, niſi quia continẽtur ſub colore, qui eſt per ſe viſibilis, vt de terminauimus in 2. lib. Obiectum materiale eſt illud, quod obiicitur potentiæ non inquantũ potentia eſt, ſed vt eſt in tali natura, vel ĩ tali ſtatu, & tale obiectũ materiale eſt qua ſi pars ſubiectiua obiecti formalis, ſicut viſibile remiſſum eſt obiectum materiale viſus, non inquantùm eſt viſus, ſed inquantùm eſt viſus in noctua, quoniam vt ſic eſt ꝓportionatum & connaturale viſui exiſtenti in tali natura.

Tertia diſtinctio, Obiectum potentiæ eſt duplex, ſ. motiuum & terminatiuum. Et hæc ſic diſtinguunt̃, quia obiectũ vt motiuum aliquando minus commune eſt, quàm obiectũ vt terminatiuum. Nam vt declarabitur in q. ſeq. licet omne motiuum potentiæ intellectualis poſſit eſſe terminatiuum non tamẽ omne terminatiuum poteſt eſſe motiuum. Et hæc tibi manifeſta erunt in quæſt. ſequenti.

Quantùm ad ſecundum ſit hæc prima concluſio reſpõſiua, Ens, vt ens, id eſt vniuerſaliſſimo modo ſumptum prout in ſe comprehendit omnes modos entis, eſt primum obiectum intellectus primitate adæquationis ꝙ temporis ſiue generationis & reſolutionis, ſed non perfectionis.

Quòd primitate adæquationi probat̃. Nam vnũquodque intelligibile eſt inquãtùm eſt ens. Vnde dixit Philoſophus in 1. Phy. Quod non eſt non contingit ſcire, & intẽdit ſic, Quod nullo modo eſt ens, nec re, nec ratione, non poteſt intelligi. Ideo Philoſophus in 4. Meta. numerat priuationes & negationes inter entia, prout apprehenduntur ab intellectu, & vt ſic intelliguntur, aliter intellectus non formaret has propoſitiones, Priuatio eſt negatio formæ in ſubiecto apto, Non eſt ens, non ens, &c.

Quòd primitate tẽporis & reſolutionis probatur: Quia ſicut in demõſtrationibus fit reſolutio ĩ aliqua prima principia complexa per ſe nota intellectui, in quibus eſt ſtatus in diſcurſu intellectus, ita in inueſtigando quid eſt vnumquodque, fit reſolutio ad vnum primum primò apprehenſum, & cõceptum ab intellectu, aliter eſſet proceſſus in infinitũ & periret omnis certa & determinata cognitio. Sed illud, qđ primò concipit intellectus, vt notiſſimum eſt ens, & in ipſum omnes alios conceptus reſoluit, vt inquit Auic. in prin. ſuæ Metap. ergo ens eſt primum obiectum intellectus, & tempore, & reſolutione. Et aduerte, quod hæc eſt doctrina B. Thom. in q. de Veritate, q. 1. artic. 1.

Quòd autem nõ ſit primum obiectum primitate perfectionis, probat̃. Quia ſub ente vniuerſaliſſimè ſumpto dantur gradus, quorũ vn' eſt perfectior reliquo, & inter quos datur vnum ens perfectiſſimum continens eminenter omnes gradus entis. Et hic eſt Deus benedictus apud Meta. ergo Deus eſt primum obiectum intellectus primitate perfectionis, & non ens, vt ens. Et in hac ſententia conueniunt omnes veri & rectè ſentientes de Deo.

Secunda concluſio, Ens vt ens nõ eſt obiectum formale quo, ſed qđ noſtri intellectus abſolutè conſiderati. Probatur prima pars ſic, Verũ eſt obiectum formale quo intellectus, ergo nõ eſt ens vt ens. Conſequentia patet, quia vnius potentiæ nõ ſunt duo obiecta eiuſdem rationis. Antecedẽs autem ſic probatur, Sicut luce aliq̃d eſt viſibile, & ideo lux eſt obiectum quo in viſu, ſic veritate aliq̃d eſt intelligibile. Nam ideo aliquid ab intellectu intelligitur, q̃a intellectus ei aſſimilatur per ſpeciem. In aſſimilatiõe autem ſtat ratio veri, ergo, &c. Secunda pars ſic probatur, Ad rationem entis ſemper in omni intelligibili terminatur intuitus intellectus, quia vnumquodque eſt intelligibile & intelligitur inquantùm eſt ens, & inquantùm ei debetur eſſe, ergo eſt obiectum, vt quod, noſtri intellectus, id eſt, vt quod attingitur & ad quod terminatur actus eius.

Tertia cõcluſio, Licet ens vniuerſaliſſimo modo ſumptũ ſit obiectum adæquatũ terminatiuum, nõ tamen motiuum. Hæc concluſio manifeſtabitur in q. ſequenti, vbi ponemus concluſionem, quod quidditas materialis eſt propriè obiectum motiuum, ſed non terminatiuum.

Quantùm ad 3. aduerte ꝙ non inuenio argumenta directè militãtia contra determinationem factã, ſed ſolùm reductiuè ſic arguẽdo, Si ens eſt primum obiectũ intellectus, ergo de eo ꝑt formari vnus cõceptus diſtinctus à cõceptu ſubſtãtiæ & accidẽtis & aliorũ inferiorum, ſed hoc eſt falſum. Conſequentia quidem vr̃ manifeſta, q̃m ratio ſubiecti eſt medium ad demõſtrandũ paſſiones de ſubiecto, falſitas autem conſequentis multipliciter probatur à cõtradicentibus viæ noſtræ. Verùm, quia, vt ſcias quem & qualem cõceptum habet ens, ſ. vniuocum, vel analogum, eſt neceſſe, vt videas in 4. lib. Meta. in Quæſtionibus noſtris, de Cõceptu Entis, vbi determinauimus, quòd licet non habeat conceptum vniuocum, tamen non obſtat quin ſit ſubiectum in ſcientia. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO II.

Num quidditas materialis ſit obiectum intellectus noſtri coniuncti, ita quòd non poſſit aliquod abſtractorum intelligere.

Quidditas reimaterialis ẽ proportionatũ obiectum intellectus humani ꝓ hoc ſtatu nõ qui dẽ terminatiuum, ſed motiuum: & ĩtellectus nõ poteſt ꝓ hoc ſtatu quiddi tatiuè cognoſcere ſubſtantias ſepa ratas, ſed ex ſenſibi libus eſſe ctibus eas eſſe, & illarũ multa prædicata cognoſcere poteſt.

IN hac q. aduerte, ꝙ intendimus loqui de obiecto intellectus noſtri nõ abſolutè conſiderati, ſic enim de eo loquuti ſumus in q. præcedẽti, ſed de obiecto eius, vt coniunctus eſt, ſiue pro ſtatu præſentis vitæ. In hoc igit̃ propoſito aduerte, ꝙ plures, vt Sco. & Aur. & Auer. impugnant B.T. potiùs verbis quàm ſenſu, eò ꝙ non habuerunt nec intellexerunt mentem B.T. Arbitrantur enim ꝙ B.T. teneat quidditatem materialem eſſe primum & formale & adæquatũ obiectum intellectus noſtri coniuncti, quod tamen eſt falſum, nec iſta fuit mens B.T. Pro reſolutione igitur quæſiti ſic procedendum eſt. Primò manifeſtabitur in quo ſenſu apud B.T. quidditas materialis eſt obiectum intellectus cõiuncti. Secũdò declarabitur ſi hæc duo ſtant ſimul, ꝙ quidditas materialis ſit obiectum intellectus noſtri coniuncti, & quòd pro hac vita poſſit intelligere entia ſeparata.

Quantùm ad 1. reſoluo propoſitũ per duas cõcluſiones. Prima eſt, Quidditas materialis eſt obiectum proportionatum & cõnaturale intellectus noſtri coniuncti. Hæc cõcluſio eſt de mẽte B.T. in tota doctrina ſua præcipuè ſup Boetium de Trinitate, q. 1. ar. 3. cuius declaratio & probatio ſtat in hoc, Cùm anima, per quam intelligimus, nõ ſit ſubſtãtia ſeparata, ſed forma alicuius materiæ, & in ea ſint duæ potentiæ intellectiuæ, ſ. paſſiua, quæ eſt intellectus poſſibilis, & actiua, q̃ eſt intellectus agẽs, illud eſt obiectum proportionatum & cõnaturale intellectui poſſibili pro hac vita, quod exit in actum, i. fit intelligibile actu per potentiam actiuã, id eſt intellectũ agẽtem, quia potẽtiæ paſſiuæ debet reſpõdere ſuum actiuum. Sed intellectus agẽs nõ facit quidditatẽ ſubſtãtię abſtractæ intelligibilem actu, q̃m cùm ſit immaterialis eſt ex ſe intelligibilis actu, facit aũt intelligibilem actu quidditatem ſubſtãtiæ materialis, q̃m cùm ſit materialis neceſſe eſt vt abſtrahatur à cõditionibus materiæ, lumine intellectus agẽtis modo, quo diximus 3. agẽtes de operationibus intellectus agẽtis, ergo quidditas ſubſtãtiæ materialis eſt primũ primitate, ſc. generationis & proportionatũ & cõnaturale obiectum intellect⁹ cõiuncti. Et aduerte ꝙ per quidditatẽ ſubſtãtiæ materialis ĩtelligo q̃ditatem ſumptã in vniuerſali rei compoſitæ ex materia & forma, đ qua ꝑt haberi phãtaſma, à quo ꝑt abſtrahi ſpecies intelligibilis lumine intellectus agẽtis. Et hæc eſt doctrina, quam communiter tenent & defenſant veri Thomiſtæ.

Secunda concluſio, Licet quidditas ſubſtãtię materialis ſit primum obiectum motiuum intellectus noſtri cõiuncti, non tamen eſt totale & adæquatum terminatiuum. Prima pars probatur, Quia intellectus poſſibilis cùm ſit potentia paſſiua, cui correſpondet intellectus agẽs, vt proprium actiuum, non poteſt ab aliquo moueri niſi in virtute intellectus agentis, ſed virtus intellectus agentis non ſe extendit niſi ad illud, de quo poteſt haberi phantaſma, vt dictum eſt ſuprà: tale autem eſt ſola natura materialis, vt patet, quoniam immateriale, vt ſic, non cadit ſub ſenſu, nec ſub phantaſia. Ergo ſola quidditas ſubſtantiæ materialis eſt primò motiua intellectus coniuncti. Secunda autẽ pars manifeſta eſt, quoniam actus intelligendi poteſt terminari ad relationem & priuationem & ad ens rationis, & poteſt terminari

ad exiſtentiam ſubſtantiæ ſeparatæ, quoniam ex ſenſatis & præcipnè ex motu ęterno concludimus illã exiſtere, vt cõcluſit Philoſophus in 8. lib. Phy. & in libr. 12. Meta. Et de hoc formauimus quæſt. in lib. 12. Meta. vt videre poteris.

Contra hanc determinationem arguit multipliciter Aureo. in Capræo. in 1. diſt. 2. q. 1. contra tertiam concluſionem. Sed nolo in eis immorari. Laborãt enim in æquiuoco, quoniam concludit ꝙ quidditas materialis non eſt obiectum terminatiuum adæquatum intellectus coniuncti, quod & nos tenemus. Cum quo tamen ſtat, quòd ſit motiuum proportionatum & cõnaturale. Nec B.T. aliud ſentit. Ideo trãſeant ſua argumenta, quæ per teipſum & videre & ſoluere poteris ex concluſionibus præmiſſis.

Quantùm ad 2. licet de eo iam loquuti ſimus in li. 2. Meta. in q. noſtris, tamen pro præſenti doctrina tria agemus, & præcipuè quia Iand. in 3. lib. de Anima, q. 37. inſurgit contra B.T. Primò igitur pertractabitur opinio B. Th. Secundò opinio Scoti. Tertiò defenſabitur via B.T. Quartò quid ſentiunt in hoc antiqui Expoſitores Philoſophi.

Opinio B.T. ſtat in duabus concluſionibus, quarum prima eſt, Intellectus coniunctus nõ poteſt intelligere quidditatiuè ſubſtantias abſtractas. Antequàm probetur cõcluſio declarandum eſt quæ ſit cognitio propriè quidditatiua in via B.T. Vnde aduerte ꝙ aliud eſt cognoſcere quidditatem & cognoſcere quidditatiuè. Nam cognoſcere quidditatem eſt per aliquem conceptum ſiue à priori ſiue à poſteriori attingere rei quidditatẽ. Vnde ille qui cognoſcit cauſam per effectum dr̃ attingere quidditatẽ cauſæ, quoniam omnis effectus infert cauſam. Sed cognoſcere quidditatiuè eſt per eſſentiam rei cognitæ vel per ſpeciem ſufficienter repreſentatiuam & propriam differentiam attingere rei quidditatem. Et aliqui addunt, Vel per effectũ adæquãtem virtutem ſuæ cauſæ. Et hæc propriè dr̃ cognitio quantùm ad quid eſt. Prima autem dr̃ cognitio quia eſt. Stante hac declaratione probatur concluſio ad mentem B.Th. ſic, Omne quod intelligitur pro præſenti ſtatu intelligitur per ſpecies abſtractas à phantaſmatibus. Sed nulla ex huiuſmodi ſpeciebus eſt ſufficiens ad repræſentandum naturam & quidditatem ſubſtantiæ abſtractæ, quoniam quidditates rerum ſenſibilium quarum ſimilitudines ſunt tales ſpecies abſtractæ, ſunt alterius rationis & inferioris ordinis ab eſſentiis ſubſtantiarum immaterialium, ergo impoſſibile eſt intellectum coniunctum cognoſcere quidditatiuè ſubſtantias ſeparatas, ſumendo cognitionem quidditatiuam in ſuo proprio ſignificato, vt declarauimus.

Secunda cõcluſio, Intellectus coniunctus poteſt ex effectibus & à ſenſatis cognoſcere entia abſtracta, q̃a ſunt multa prædicata ſibi intrinſeca & eſſentialia. Hæc concluſio eſt de mente Philoſophi & Com. & nos probauimus eam in 2. Meta. & i 12. in Quæſt. noſtris, vbi docuimus quomodo Philoſophus ex motu æterno deuenit in cognitionem motoris æterni, cuius ſubſtantiam neceſſe eſt eſſe actum & nõ potẽtiam, immaterialem, indiuiſibilem, inalterabilem, &c. Hæc omnia inuenies in lib. 12. Metap. in q. noſtris.

Opinio Scoti eſt à nobis pertractata in lib. 2. Meta. in q. noſtris, vbi declarauimus quomodo Scotus nõ verè diſſentit à via B.T. Sed decipitur Sco. in hoc ꝙ credit omnem cognitionem, qua attingitur rei quidditas poſſe dici quidditatiuã quod nos negamus, vt eſt declaratum in prima concluſione. Tu igitur vide eius opinionem & ſolutionem rationum ſuarum in 2. Meta. in q. noſtris.

Et quoniam Iand. in 3. de Anima, in q. 37. inſurgit contra viam noſtram pro Auerroiſtis, ideo non ſufficit ſoluere rationes Sco. Sed intendo ſoluere etiam rationes Iand. ne videatur ipſe ſolus prævalere contra viam noſtram.

Aduerte igitur quòd recitans opinionem B.T. dicit, Opinio quorundam Expoſitorum Latinorum, & præcipuè fratris Th. fuit ꝙ intellectus noſter vnitus corpori non poteſt intelligere ſubſtantias abſtractas quantùm ad earum quiditates. Addunt tamen iſti quòd poteſt eas intelligere quãtùm ad eſſe. Cõtra igitur ſic arguit, primò, Nulla forma impeditur à ſua nobiliſſima operatione per vnionem eius ad propriam materiam, quia illa vnio non eſſet naturalis ipſi formæ. Sed intelligere quidditatem ſubſtantiæ abſtractæ eſt nobiliſſima operatio animæ humanæ, ſtat enim in hoc eius fœlicitas ex 10. Ethic. Corpus autem humanum eſt eius propria materia, &c.

Ad hoc nolo adducere reſpõſionem quam ipſe adducit & contra quam inſtat, quoniam impertinens eſt viæ noſtrę: ſed reſpõdens dico quòd anima non impeditur coniuncta corpori à ſua nobiliſſima operatiõe eo modo quo eſt apta habere illam, eſt autem apta per effectus ſenſatos habere & non aliter pro præſenti ſtatu, & ſic eam habet vt declarauimus in concluſione ſecunda.

Secundò, Anima humana aut eſt nata intelligere ſubſtãtiam ſeparatam per ſubſtantiam ipſius animæ, aut per ſpeciem impreſſam à ſubſtãtia ſeparata, aut per ſpeciem cauſata à phantaſmate. Si primo modo, tunc cùm vnio eius ad corpus non remoueat ſubſtantiam animæ, nõ impediet cognitionem ſubſtantiæ ſeparatę. Si ſecũdo modo, corpus nõ impediet receptionem illius ſpeciei, quia receptio alicuius ſpeciei non impeditur per corpus niſi habeat diſpoſitionẽ contrariam diſpoſitioni quam requirit illa ſpecies. Sed corpus humanum non habet diſpoſitionem impeditiuam receptionis illius ſpeciei, niſi quis fingat ſine ratione.

Ad hoc dr̃ ꝙ eſt nata intelligere per ſpeciem ſibi impreſſam à primo principio, vel ab ipſa ſubſtantia ſeparata ſuffi cienter eiuſdem repræſentatiua: & quando probat ꝙ corpus non impedit receptionem talis ſpeciei, quia non habet diſpoſitionem contrariam, &c. dico ꝙ non eſt quia corpus habeat diſpoſitionem contrariam, ſed quia intellectus poſſibilis ex ordine naturæ non eſt aptus, vt coniunctus actuari niſi virtute intellectus agentis, cuius virtus non ſe extendit niſi ad ſpeciem extrahibilem ex phantaſmate.

Tertiò, quæratur ab iſtis, Si q̃ditas ſubſtantiæ ſeparatæ differt ab eſſe, vel non: ſi nõ, ergo ſi intellectus coniunctus cognoſcit eſſe, cognoſcit quidditatem, cùm ſint idem realiter. Si ſic, quæritur vtrum cognoſcat hanc alietatẽ vel non. Si non, ergo loqueris de eo quod non cognoſcis, & ſic non eſt diſputandum tecum: ſi ſic, & non per ſenſum, ergo per intellectum. Sed non poteſt cognoſci diuerſitas inter duo niſi cognito vtroque eorum, ergo ſi cognoſcit intellectus coniunctus eſſe diuerſum à quidditate in ſubſtantia ſeparata, cognoſcit quidditatem.

Ad hoc dr̃ ꝙ eſſe eſt diuerſum ab eſſentia in omni abſtracto ſm̃ viam noſtram præterquàm in primo principio, & cõceditur ꝙ intellectus cognoſcit hãc diuerſitatem, & cognoſcit vtrunq; extremum, ſed nõ cognitione quidditatiua in ſenſu declarato ĩ prima cõcluſione, vnde Iãd. defecit eodẽ fundamẽto quo & Sco. vt patet per ſecundã cõcluſionem.

Vltimò aduerte ꝙ Iand. in eo ꝙ dicit, Dicũt enim. ſ. Thomiſtæ, ꝙ intellectus noſter vnitus nõ intelligit ſubſtantias abſtractas, ex quo ſequitur contra eos, ꝙ nullo modo intelligit eas, nec quò ad quidditatẽ, nec quò ad eſſe, quod eſt contra poſitionem eorum: qm̃ cõcedunt quò ad eſſe, & cõ ſequẽtia patet per locum à toto in modo ad partem ſuam negatiuè. Hæc Iand. in quibus oſtendit ſe non habuiſſe nec penetraſſe ſenſum viæ noſtræ. Nos enim non dicimns non poſſe intelligere ſubſtantias abſtractas, ſed ꝙ nõ poſſumus quidditatiuè. Vnde 5. poſuimus duas concluſiones, vnã negatiuam, alteram affirmatiuam. Quapropter ſi Iand. facit hãc conſequentiam. Nõ cognoſcimus eas quidditatiuè, ergo nullo modo cognoſcimus eas, patet ꝙ non eſt vera. De illo modo arguendi à toto in modo ad partẽ negatiuè non curamus, quia non tangit viam noſtram, nam concedimus quòd cognoſcimus abſtracta, ſed non quidditatiuè.

Quãtùm ad id quod ſenſerũt, antiqui Expoſitores Ariſt. de cognitione abſtractorum pro hac vita, aduerte ꝙ apud eos eſt magna ambiguitas, & præcipuè q̃ fuerit mens Philoſophi in hoc. Nam licet in 3. de Anima, tex. 36. promiſerit ſe id tractare poſteriùs, tamen quomodo, & vbi id determinauerit non clarè conſtat ſecundùm eos ex eius libris, quoniam, vt inq̃t Alber. fortè ille liber in quo id pertractat excidit ex manibus noſtris, vel ſi id determinauit, hoc fecit in li. 10. Ethic. ſecundùm Alber. vbi aſſerit fœlicitatem humanam pro hac vita conſiſtere in ſpeculatione diuinorum entium. Verùm quia Philoſophus non expreſſit modum talis cognitionis, ideo inter Poſteriores fuit maxima diuerſitas, qui licet conueniant in hoc ꝙ cognoſcere poſſumus abſtracta quidditatiuè, diuerſos tamen modos inuenerunt, quos recitat Com. in 3. de Anima, com. 36. ac reprobat modo ſuo. Demùm ſuum proprium ponit, quem credidit præſtantiorem cæteris. Sed nec ipſe demonſtrat. Et quoniam de his opinionibus Tractatum ordinaui, & eas reprobare conatus ſum, qui incipit, Quoniam apud Philoſophos veteres, & Theologos, &c. ideo recurre ad ipſum. Si tamen diffuſiùs videre volueris Antiquorum ſenſus & præcipuè Com. vide Io. Bachonem in 1. Sent. q. 1. Prologi, per totum primum

arg

artic. Illic inuenies ꝙ attribuit Comm. intellectum possibi lem non aliter intelligere separata nisi vt relucent in phan tasmatibus, vel in suis effectibus. Quod si sic esset, non longè distaret à sensu BTh. Idem videtur sentire Iand. in 3. de Anima, q. 37. circa fi. ibi, Ad primam rationem in principio quæst. adductam. Et sit patet quod quasi ratione & veritate coactus credens impugnare B.T. incidit in sensum eius, licet obliquè. Hæc de præsenti quæsito dicta sint. Et hîc ter mino quæsita de Ani. Intellectiua. In quibus ideo diffusior fui, vt prętetur addiscenti via paulatim ascendendi ad sub tiliora pertractata à Theologo in hac materia.

QVÆSTIONES DE ANIMA, VT MOtiua est corporis.

POstquàm determinauimus dubia de anima vt intelle ctiua est, in vltimo loco huius 3. libr. determinabimus dubia de animavt est motiua corporis. Et incipit pars hæc in tex. 40. Quæsita autem quæ hîc determinantur patent infrà.

1 *Quot sint genera potentiarum animæ, similiter & species.*
2 *Num potentiæ animæ sufficienter diuidantur per rationales & irrationales.*
3 *Num in homine sint tres appetitus realiter distincti, scilicet voluntas, irascibilis, & concupiscibilis: & non sint plures, nec pauciores.*
4 *Num intellectus & voluntas sint potentiæ realiter distinctæ, similiter sensus & appetitus sensitiuus.*
5 *Num potentia appetitiua sit motiua secundùm locum.*
6 *Num phantasia sit motiua secundùm locum.*
7 *Num intellectus practicus differat realiter à speculatiuo, an tantùm ratione.*
8 *Quomodo sit verum, quòd intellectus & appetitus secundùm vnam communem speciem mouent.*
9 *Quomodo sit verum quòd intellectiuum & consiliatiuum magis differant quàm irascibile & concupiscibile.*
10 *Num Philosophus per organicum mouens, à quo est principium & finis motus in animali intendat cor: & posito quòd sic, quomodo in corde est principium & finis motus, & quomodo motus cordis est sicut motus in circulo, & quomodo omnis motus in animali incipit à corde.*
11 *Nũ animalia imperfecta moueantur localiter, & quid mouet ea.*
12 *Num omne corporeum habens intellectum habeat etiam sensum siue sit generabile, siue ingenerabile, siue corruptibile, siue incorruptibile.*
13 *Num ratio Philosophi, qua probat tactum necessarium animali, concludat.*
14 *Num omnes sensus sentiant tangendo.*
15 *Num ea, in quibus dominatur terra, possint habere sensum tactus.*
16 *Num solus tactus sit necessarius animali.*
17 *Num præter tactum sit necessarius animali sensus communis.*

QVÆSTIO I.

Quot sint genera potentiarum animæ, similiter & species.

Habet autem dubitationem mox, quomodo oportet partes animæ dicere & quot. textu 41.

Tot sunt generapotentiarũ animæ, quot sũt obiecta formalia

IN hac q. aduerte, ꝙ de numero potentiarum animæ possumus loqui in genere & in specie. In genere quidem iam determinauimus in 2. li. in q. 13. ꝙ animæ sunt tres, & quatuor gene ra viuentium, & quinque genera potentiarũ animæ, scilicet vegetatiuum, sensitiuum, intellectiuum, appetitiuum, secũdùm locum motiuum. Quantùm autem ad numerum potentiarum in specie inuenio duas opiniones, quarum vtranque pertractabo improbans primam & sustinens secundam.

Prima dicit quòd tot sunt species potentiarum animæ, quot sunt obiecta distincta specie in rerum natura, & intẽtum suum probat dupliciter. Primò sic, Potẽtiæ distinguun tur per actus & obiecta, ergo qualis est distinctio in obiectis, talis est in potentiis: ergo distinctio specifica obiectorum causat distinctionem specificam in potentiis. Prætereà adducit hæc opinio pro se dictum Philpsophi in 3. Phy. tex. 11. Posse sanari & posse infirmari non sunt idem, sicut sanari & infirmari non sunt idem. Constat autem ꝙ sanari & infirmari distinguuntur specie & sunt quasi motus contrarij, ergo potentiæ ad hos motus sunt distinctæ specie. Idem iudicium dicit esse de potentiis animæ, & sic concedit quòd potentia videndi albedinem distinguitur specie à potentia videndi nigredinem, eò quòd istæ visiones sunt contrariæ. Hæc fuit opinio Iand. in 3. de Anima, qu. 38. vt videre poteris.

Sed hæc opinio continet absurda, & est contra Phil. Ab surda quidem continet, quoniam sequitur quòd in vno or gano, putà in oculo Socratis sint centum potentiæ visiuæ distinctæ specie, imò tot quot colorum species videri pos sunt. Idem sequitur de odoratu & aliis sensibus. Item quòd tot sint intellectus in Socrate distincti specie, quot intelligit intelligibilia distincta specie, quæ nullus sani capitis cõ cederet. Quòd autem sit contra Philosophum patet. Nam in lib. 2. de Anima, tex. 107. inuestigans pluralitatem specificam tactus dicit sic, Vnusquisque sensus est vnius totius contrarietatis, vt visus albi & nigri. Et clarum est apud om nes Expositores, quòd loquitur de vnitate specifica, quæ dicitur atoma, id est formaliter indiuisibilis, ergo hæc opinio est relinquenda. Ad probationes suas respondebitur in fine quæsiti.

Secunda opin. quæ est Thomistica & Peripatetica tenet partem negatiuam. Et quoniam Iand. in fine suæ prædictæ q. dicit hanc opinionem non fundari in ratione, sed in quadam consuetudine qua sic opinantes, sunt consueti audire, quòd visus est vna potentia, similiter auditus, &c. ideo intendo adducere rationem super quam fundatur.

Aduerte igitur quòd potentiæ sunt in duplici differentia. Quædam sunt contractæ ad naturam materiæ & pos sunt dici potentiæ naturales. Quædam sunt contractæ ad naturam animæ, & possunt dici potentiæ animasticæ. Primæ quidem multiplicantur specificè secundùm ꝙ multiplicantur species formarum quas recipiunt. Et huius ratio est, quia natura materiæ, s. proximæ diuiditur secundùm sin gulas rerum species quas respicit propria potentia vt pro prium actum. Nam cùm quilibet actus recipiatur in propria materia formæ distinctæ specie requirunt materias proprias siue proximas distinctas, specie, vt determinauimus in 8. & in 12. libr. Metap. Et hac de causa Phil. in 3. Phy. tex. 11. loquens de his potentiis naturalibus dicit quòd pos se infirmari & posse sanari distinguuntur. Et Com. in 12. Me ta. in com. 11. dicit quòd numerus habilitatum in materia, est secundùm numerum specierum. Secundæ autem, i. contractæ ad naturam animæ non de necessitate sic multiplicantur, eò ꝙ anima est altioris gradus quàm sit ipsa natura. Nam anima vna numero existens, mouet corpus ad contra rias differentias locales, quod non facit natura, vt patet in igne, qui ex sui natura mouetur sursum tãtùm. Cùm igitur anima sit altioris gradus consequens est vt potentię suę e tiam sint altiores, ita ꝙ non diuersificentur specie propter distinctionem specificam obiectorum in esse naturali, sed propter distinctionem specificam obiectorum in esse sen sibili. Sensibile autem vt sensibile diuersificatur specificè secundùm diuersum modum immutandi sensum: & quo niam omnes colores quantumcunque distincti specie se cundùm esse naturale, eodem modo immutant visum, s. pu re intentionaliter tam ex parte medij quàm ex parte orga ni, ideo spectant ad visum vnum specificè. Idem dico de so no respectu auditus. Patet igitur quòd hæc opinio non ex consuetudine audiendi sed ex conuenienti ratione procedit. Nunc supereſt soluere rationem inductam pro alia opi nione, & exponere dictum Philosophi in 3. Physi.

Ad rationem igitur quæ fuit Ianduni dico quòd obie ctum sumitur dupliciter. Primò vt est res. Secundò vt est obiectum. Potentiæ autem non distinguuntur per obiecta vt res sunt, sed vt obiecta. Stat autem duo distingui specifi cè vt res & naturæ sunt, non autem vt obiecta, quoniam possunt respici ab vna potentia animæ sub vna ratione for mali. Sic est in proposito de albedine & nigredine respectu visus, & de amaro & dulci respectu gustus.

Ad auctoritatem adductam ex 3. Physi. patet quòd Phi losophus loquitur de potentiis contractis ad naturam materiæ. Non autem idem potest trahi ad potentias animæ, quoniam ille & istæ non sunt eiusdem ordinis. Et hac de causa deceptus fuit Iand. iudicans eodem modo de vtriuſ que: qui si aduertisset quoniam potentia rationalis vna exi stens est duorum contrariorum vt scientia medicinæ sani & ægri. Et tamen est alia potentia naturalis ad sanitatem, & alia ad ægritudinem, secundùm illud adductum ex 3. Phys. posse sanari est aliud à posse infirmari non fecisset i dem iudicium de potentia naturali & de animastica. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO II.

Num potentiæ animæ ſufficienter diuidantur per rationales & irrationales.

Hi autem ſcilicet duidunt per rationem habentem & irrationabilem. tex. 41.

Potentiarum animæ non abſolutè, ſed humanæ, aliæ rõnales, aliæ irrationales.

IN hac q. aduerte q̃ difficultas ſtat in hoc, Quia Philoſophus in eodem tex. 3. de Anima improbat hanc diſtinctionem, vbi dicit q̃ vegetatiuã quæ plãtis ineſt & omnibus viuentibus, & ſenſitiuam, neque ſicut irrationabilem neq; ſicut rationem habentem ponet quis vtique facile. In 1. autem Ethi. in fine approbat hanc diuiſionem, & memoratur eiuſdem in 3. de Anima. Vnde inquit, Dicunt autem de hac, ſ. de anima & in exterioribus ſermonibus, id eſt in libris de Anima quædam ſufficienter, & vtendum ipſis, putà hoc q̃dem irrationabile ipſius eſſe, hoc verò rationẽ habens. Et poſtquàm declarauit ac ſubdiuiſit vtrunq; membrum diuiſionis fundat virtutes intellectuales & morales ſuper prædictã diuiſionẽ. Cùm igit̃ hîc improbet eam & illic approbet, vr̃ ſibi contrarius. Prætereà omnis animæ potentia vel eſt cum ratione, & ſic eſt rationalis, vel ſine ratiõe, & ſic eſt irrationalis, ergo non debuit eam Philoſophus improbare.

Vt igitur videas q̃ nulla eſt repugnantia in dictis Philoſophi, præponitur diſtinctio, deinde duæ concluſiones, & vltimo loco manifeſtabitur quòd Philoſophus non eſt ſibi ipſi contrarius.

Diſtinctio eſt hæc, Diuiſio potentiarũ animæ poteſt fieri dupliciter. Primò conſiderando animam abſolutè. Secũdò conſiderando animã contractè, putà vt eſt anima humana.

Prima cõcluſio, Si fiat primo mõ hæc diuiſio per rationale & irrationale nõ eſt conueniens, quia non verificatur in qualibet anima. Nam vegetatiua, vt patet nõ habet potẽtias quarum aliquæ ſunt rationales, aliquæ nõ, ſimiliter ſenſitiua in bruto, ergo, &c. Antecedens patet, cõſequentia p̃batur, quia omnis bona diuiſio debet ſufficiẽter euacuare naturam diuiſi. Nam ideo hæc eſt cõueniens, Animalium aliud rationale, aliud irrationale, quia nõ poteſt inueniri animal, quod nõ contineatur ſub altero membro diuiſionis.

Secunda cõcluſio, Si fiat ſecundo modo, eſt cõueniens. Nam in anima humana, vt declarat Philoſoph⁹ in fi. 1. Ethi. omnis eius potentia vel eſt irrationalis vel rationalis. Sed irrationalis eſt duplex, quędam quę nec habet rationẽ, nec participat ratiõe, nec eſt apta obedire rationi, & hæc eſt potẽtia vegetatiua, q̃ dr̃ irrationalis negatiuè, ſicut lapis non videns, qui non videt, nec eſt aptus videre. Quædam autem licet non habeat rationem eſt tamen apta obedire rationi imperanti ſicut filius patri, aut ſeruus domino, & hæc eſt potentia appetitiua ſenſitiua ex conſequenti potẽtia ſenſitiua & motiua ſecundùm locum, & de his loquemur infrà. Vnde hæc pars animæ licet eſſentialiter ſit irratiõalis, quia nõ habet rationem, tñ non dicitur irrationalis merè negatiuè ſicut pars vegetatiua, ſed dicitur irratiõalis priuatiuè quia eſt apta obedire ratiõi. Similiter rationalis eſt duplex, quædã eſt rationalis ī ſeipſa & eſſentialiter, & hæc eſt pars intellectiua, quædã rationalis participatiuè, & hæc eſt quæ licet nõ ſit rationẽ habẽs eſſentialiter, tñ rationẽ audit, & eſt apta ei obedire, & hęc eſt pars ſenſitiua nõ abſolutè ſed in homine in quo poteſt eſſe virtus moralis. Ex quibus patet q̃ pars ſenſitiua præcipuè appetitiua in homine dr̃ irrationalis per eſſentiam & rationalis per participationem.

Ex prædictis cõſtat nullã eſſe repugnantiã in dictis Philoſophi. Nam in 3. de Anima reprobans prædictã diuiſionẽ, ideo fecit quia cõſiderabat de anima & de potẽtiis animæ abſolutè & vniuerſaliter: iuxta quã cõſiderationem nõ verificatur prædicta diuiſio, vt declaratũ eſt per primã concluſionẽ. In 1. aũt Eth. approbãs dictam diuiſionem ideo fecit, quia cõſiderabat de anima & potentiis eius nõ abſolutè ſed contractè, ſc. de anima humana vt humana, i. vt in ea põt eſſe habitus virtutis. Vnde in eodem loco inquit, Contẽplandum itaque & ciuili de anima, contemplandum autem horum gratia, & inquantùm ſufficienter habet ad quę ſita, i. non abſolutè ſed pro quanto ſufficit negocio morali. Et iuxta hanc conſiderationem verificatur prædicta diuiſio, vt patet per ſecundam concluſionem.

Ad argumentum autem cùm dr̃ q̃ omnis potentia animæ vel eſt cum ratione, vel non cum ratione, reſpondetur q̃ hæc diuiſio non eſt vera ſtrictè loquendo & propriè niſi in anima humana, quæ vna exiſtens eſt realiter vegetatiua, & ſenſitiua, & vt ſic eſt ſine ratiõe eſſentialiter, & eſt intellectiua, & vt ſic eſt ratiõalis eſſentialiter, & vt ſenſitiua adiuncta gradui intellectiuo eſt rationalis participatiuè. Hęc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO III.

Num in homine ſint tres appetitus realiter diſtincti, ſcilicet, voluntas irascibilis, & concupiſcibilis, & non ſint plures, nec pauciores.

In ratiocinatiua volũtas ſit. In irrationali aũt cõcupiſcẽtia & ira. Si aũt tria in anima, in vnoquoq; erit appetitus. te. 42.

Diſtinguũtur in anima tres appetitus: rõnalis, qui dicitur volũtas, ſenſualis cõcupiſcibilis, & ſenſualis ira ſcibilis realiter abinuicẽ diſtincti.

IN hac q. ſic procedendum eſt. Primò declarabitur quomodo diſtinguitur appetitus intellectiuus, qui dicit volũtas ab appetitu ſenſitiuo, qui dicitur concupiſcentia & ira. Secundò declarabitur per quid diſtinguitur concupiſcentia quæ ſolet appellari concupiſcibilis, ab ira quæ ſolet appellari iraſcibilis. Tertiò declarabitur quare appetitus intellectiuus non diſtinguitur in duos appetitus ſicut appetitus ſenſitiuus. Quartò ponetur concluſio reſponſiua ad quæſitum. Quintò remouebitur dubium.

Quantùm ad primum aduerte q̃ appetitus inclinationem importat rei in finẽ vel in bonum ſuum. Talis inclinatio formam rei conſequitur, forma autẽ rei vel eſt naturaliter impreſſa vel eſt apprehenſa. Si eſt naturaliter impreſſa ad eam ſequitur inclinatio naturalis in bonũ ſuum, quæ dicitur appetitus naturalis, quo appetitu naturaliter inclinatur vnumquodque in bonum ſuum, vt graue deorſum & leue ſurſum, & vnumquodque agens in ſuam propriam operationem. Si eſt forma apprehenſa, vel eſt apprehenſa per intellectum vel per ſenſum. Si primo modo ad eam ſequitur inclinatio quæ dicitur appetitus intellectiuus, & hic eſt voluntas, quæ proſequitur bonum & refugit malum apprehenſum per intellectum. Si ſecundo modo ad eam ſequitur inclinatio quæ dicitur appetitus ſenſitiuus, quia proſequitur bonum & refugit malum apprehenſum per ſenſum, & dicitur concupiſcibilis & iraſcibilis. Patet igitur in quo diſtinguuntur appetitus intellectiuus & ſenſitiuus.

Quantùm ad ſecundum eſt duplex opinio. Prima dicit quòd in hoc differunt, quia concupiſcibili proſequimur bona ſenſualia, id eſt, quæ ſenſum delectant, & iraſcibili diffugimus ac repellimus mala ſenſualia.

Sed hæc opinio nõ eſt vera, quoniam ſicut per eundem appetitum naturalẽ, natura rei putà lapis recedit à loco diſconuenienti, putà loco ſurſum, & tẽdit ad locũ cõuenientem, i. deorſum, quę duo loca ſe habent ad lapidem, vt malum & bonum. Et ſicut idem intellectus eodem deſiderio naturali refugit ignorantiam vt malum, & quærit ſcientiã vt bonum & perfectionem ſuam, ſic animal eodem appetitu ſenſitiuo refugit malum, putà ægritudinem & deſiderat ac proſequitur bonum & ſanitatem.

Et ideo ſecũda opinio dicit q̃ in hoc differũt, q̃ animal per concupiſcibilẽ proſequit cõuenientia ſenſui, & abominat diſconuenientia ac contriſtatiua: per iraſcibilẽ aũt aggreditur impedientia, & propulſat contraria reſiſtentia, q̃ nos prohibere contendunt ne conſequamur optata. Aduerte tamen q̃ iraſcibilis ita habet proſecutionem boni & fugam mali ardui, ſicut & cõcupiſcibilis reſpectu boni & mali nõ ardui. Nam ſi vr̃ nobis quod poſſumus ſuperare impeditiuum boni deſiderati, iraſcibilis inſurgit & per eam punamus ȝtra ipſum cum ſpe victoriæ. Et hæc eſt proſecutio, quæ fit per ſpem & audaciã q̃ ſunt paſſiones iraſcibilis. Si autẽ iudicamus nõ poſſe ſuperare nec obtinere, tũc iraſcibilis refugit & cedit. Et hæc ex eius fuga q̃ fit p̃ diſperationem & timorẽ. Et de his paſſionibus ſatis loquuti ſumus in Epitomate noſtro ſuper 3. de Anima in Trac. de Potẽtia motiua. Patet igit̃ in quo differũt cõcupiſcibilis & irãſcibilis, & qũo vtraq; habet proſecutionem & fugã ſibi propriam.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ ideo non multiplicatur, quia ratio propter quam plurificatur appetitus ſenſitiuus deficit in appetitu intellectiuo. Nam ideo plurificatur appetitus ſenſitiuus, quia ſequitur apprehenſionem particularem boni, quæ apprehenſio multiplicatur, ſicut etiam multiplicantur ſenſus. Et ideo quia alio modo apprehendit̃ bonum particulare vt cõueniens & delectabile, & alio modo vt arduum ad obtinendum, ideo ad bonum particulare apprehenſum vt conueniens ordinabitur concupiſcibilis, ad bonum autem particulare apprehenſum vt difficile ad cõſequendum, ordinatur iraſcibilis. Sed hæc ratio deficit in appetitu intellectiuo, quoniam reſpicit bonum vniuerſale apprehenſum ab intellectu. Quando autem aliqua potentia reſpicit ſuum obiectum ſub ratione vniuerſali, non diuerſificat̃ per differentias particulares contentas ſub illa ratione

ne communi. Vnde quia visus respicit visibile inquantùm coloratum,& non inquantùm album vel nigrum,non plurificatur secundùm diuersas species colorum.Sic in proposito quia voluntas respicit bonum vniuersale, & non hoc bonum vt conueniens vel arduum, ideo non est necesse vt plurificentur appetitus in parte intellectiua sicut plurificantur in parte sensitiua.

Quantùm ad 4. ponitur conclusio responsiua quæsito, Sunt tm̃ tres potentiæ appetitiuæ in anima,vna in parte rationali,siuæ intellectiua,duæ in parte sensitiua,& oēs sunt realiter distinctæ. Prima pars sic probatur, Omnis potentia animæ appetitiua sequitur bonum apprehensum, quia non tendit per desiderium animal in incognitum.Apprehēsio aũt boni vel est super bonum vniuersale,vel particulare.Si primo modo sic ad eam sequitur appetitus intellectiuus qui non plurificatur ratione supradicta.Si secundo modo sic ad eã sequitur appetitus sensitiuus qui distinguit in duos vt 3.dictum est, & ratione supra allegata,ergo,&c.

Quòd autem omnes sint realiter distinctæ manifestatur sic,Volũtas est in gradu intellectiuo,appetit⁹ sensitiuus in gradu sensitiuo:sed intellectiuum & sensitiuum distinguũtur genere,quę autem distinguuntur genere distinguuntur realiter,ergo,&c.Præterea, sicut se habet intellect⁹ ad sensum,sic voluntas ad appetitum sensitiuum.Constat autem ꝙ intellectus & sensus distinguuntur realiter,ergo,&c.

Quòd autem in appetitu sensitiuo distinguatur realiter concupiscibilis ab irascibili probatur dupliciter. Primò quia aliud est obiectum concupiscibilis, s.bonum delectabile, & aliud obiectũ irascibilis, s.bonũ arduum,sed distincta obiecta arguunt distinctas potentias,vt declaratum est in li.2.Secundò sic,Passiones ɔcupiscibilis & irascibilis repugnant adinuicem. Nam experimur ꝙ accensa concupiscentia minuit iram,& accensa ira minuit cõcupiscentiam, ergo signum est quòd distinguuntur realiter,quia nihil sibiipsi secundùm idem repugnat & contrariatur.

Quantùm ad 5. aduerte quòd determinationi factæ videtur obstare appetitus naturalis qui est in homine, sicut & in quacunque alia natura, de quo dicit Philosophus in principio suæ Metaph. quòd omnes homines natura, id est naturali appetitu scire desiderant,ergo in homine non tantùm tres,sed quatuor sunt appetitus.

Ad hoc dicitur ꝙ hìc quærimus de appetitu, qui est specialis potentia animæ, & non qui inuenitur in quacunque natura tam animata quàm inanimata.Appetitus autem naturalis consequitur omnem rei naturam,nec est quid particulare in animali nec in homine,nec est potentia fluens ab anima sensitiua nec intellectiua, ideo non ponit in numerum cum appetitu intellectiuo nec cum sensitiuo. Nam vt voluntas & concupiscibilis & irascibilis sunt quædam naturæ habent appetitum naturalem,id est, inclinationem in suam propriam operationem. Et de hoc appetitu naturali quid sit,quomodo distinguatur ab intellectiuo & sensitiuo iam loquuti sumus in q.nostris Metaphy. super 1. Meta. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO IIII.

Num voluntas & intellectus sint potentiæ realiter distinctæ, similiter appetitus sensitiuus & sensus.

Videntur autem hæc duo mouentia aut appetitus aut intellectus.textu 48.

Voluntas & intellectus sunt duæ potentiæanimæ distinctæ realiter,similiter sensus & appetitus sensitiuus

IN hac q.inuenio duas opiniones. Prima quidem est eorum qui tenent distinctionem realem inter essentiam animæ & potentias suas,inter quos annumeratur B.T.vt iam determinauimus in li.2.in q.12.Et isti tenent partem affirmatiuam.Secunda est eorum qui negant pluralitatem in potentiis animæ realem, ad quos videtur declinare Iand. in 3.de Anima,in q.39.isti tenent partem negatiuam.In hac igitur quæst.sic procedendum est.Primò firmabitur opinio tenentium partem affirmatiuam,quæ est etiam B.T. Secundò recitabitur opinio opposita, & soluentur fundamenta sua quæ adducit Iandunus.

Quantùm ad 1.ponitur hæc conclusio responsiua, Intellectus & voluntas,sensus & appetitus sensitiuus distinguuntur realiter:probatur,Potentiæ subordinatæ, inter quas est ordo naturæ,& quarum vna pendet ab alia in operatione sua,ita ꝙ actusvnius supponit actum alterius distinguuntur realiter.Hæc est manifesta,qm̃ nihil ordinatur ad seipsum,nec pendet à seipso,nec supponit seipsum,sed aliud: sed voluntas subordinatur intellectui,qm̃ subsequitur apprehensionem boni factam ab intellectu.Et appetitus sensitiuus subordinatur sensu, qm̃ subsequitur apprehensionẽ boni particularis factam à sensu,putà à cogitatiua.Et volũtas pendet in operatione sua ab intellectu, quoniã bonum intellectum concurrit ad volitionem, vt determinauimus in lib.9.in q.nostris, idem dico de sensu & appetitu sensitiuo. Et actus voluntatis supponit actum intellectus vt patet ex conditione præcedenti. Idem seruatur inter sensum & appetitum sensitiuum,ergo patet apud intellectum bene dispositum quòd distinguuntur realiter.

Præterea,Potentiæ quæ habent obiecta diuersa formaliter distinguuntur realiter.Sed voluntas & intellect⁹,sensus & appetitus sensitiuus habent obiecta diuersa formaliter,quoniam obiectũ intellectus est ens, obiectũ voluntatis est bonum.Constat autem ꝙ alia est ratio entis, alia ratio boni,obiectũ sensus est ens particulare obiectũ appetitus sensitiui est bonũ particulare, quorũ est ratio diuersa proportionaliter sicut entis& boni,ergo,&c.Et aduerteꝙ hanc rationẽ defensauim⁹ in li.2.q.11. vbi declarauim⁹ qũo duo obiecta licet non sint distincta realiter sed solùm formaliter sufficiunt ad realem distinctionem potentiarum, & soluta sunt argumenta tenentium oppositum:vide illic.

Quantùm ad 2.aduerte ꝙ Iand.in 3.deAnima,in q.39.declinat ad quosdam qui dicunt intellectum & voluntatem esse idem realiter & distingui sola ratione.Idem dicunt de appetitu sensitiuo & potentia sensitiua iudicatiua boni & mali in homine,quæ dicitur cogitatiua. Et modus quidem positionis eorum quò ad intellectum & voluntatem talis est,Eadem potentia dicitur intellectus secundùm quòd est virtus naturalis substantiæ immaterialis & abstractæ. Sed dicitur voluntas inquantùm ad eius actum, scilicet ad intelligere bonum vel malum sequitur aliquis motus qui est prosecutio vel fuga boni vel mali intellecti. Et similiter isti dicunt quòd intelligere bonum humanum & ipsum vel le sunt vnus actus realiter, sed differunt ratione. Nam ille actus dicitur intelligere inquantùm est actus secundus receptus in potentia abstracta,&dicitur velle inquantùm ad ipsum consequitur motus ad prosequendum vel fugiendum bonum vel malum humanum intellectum.

Modus autem positionis eorum quò ad potentiam sensitiuam iudicatiuam boni & mali humani quę est ipsa cogitatiua & appetitiuum sensitiuum talis est, Eadem potentia dicitur sensitiua cognoscitiua boni particularis,&mali humani inquantùm est virtus animæ receptiua speciei rei. Et eadem dicitur appetitus inquantùm ad eius actum consequitur motus localis animalis. Et similiter idem est actus realiter cogitare,& appetere bonum cogitatum.Sed dicit cogitare,prout est à virtute cogitatiua.Et dicitur appetere,prout ad ipsum consequitur motus localis aut toti⁹,aut partis.Hic est mod⁹ positionis eorũ,qui poti⁹ est imaginatione q̃ ratione fundat⁹,quę sit alicui⁹ efficacię.Nã ad probandum identitatẽ realem inter volũtatem & intellectum Iand.in fauorem illius positionis sic arguit, Nunquam saluanda sunt per plura quæ possunt saluari per pauciora & æquè bene ex 1. Phys. Sed supposito ꝙ sit eadem potentia intellectiua boni & mali humani &volũtas,saluãtur æquè bene omnia apparentia ficut si essent distinctæ realiter.Nã sicut supposito ꝙ istæ duæ virtutes sint diuersæ motus hominis procedit ab eis, scilicet intelligere & appetere bonum,sic si esset vna sola virtus.Motus enim procedit ab ea ita quòd statim cùm homo intelligit aliquod bonum sub ratione boni, & possibilis acquiri, & non considerat aliquod malum quod debeat inde accidere, statim mouetur ad illud nisi aliquid prohibeat, ergo non est necesse ponere distinctionem realem inter intellectum & voluntatem.

Præterea,si voluntas differt realiter ab intellectu, tunc cùm ipsa potentia intellectiua iudicat determinatè aliquod esse bonum & non iudicat malum quod debeat contingere ex illo,voluntas pro illo tunc & stante illo iudicio non posset non velle,illud bonum quod est falsum,& hanc rationem non aliter fortificat.

Quòd autem sensus & appetitus sensitiuus sint idem re & distincti solùm ratione, sic probat ad mentem Philosophi,Dicit Philosoph⁹ in 3.li.de Anima,tex. 29. Et nõ alterũ appetitiuum & fugitiuum neque abinuicem,neque à sensitiuo sed esse alterum est.Hæc Philosophus.Tunc sic,Si appetitiuum &fugitiuum quę videntur esse partes appetitus sensitiui, non differunt realiter abinuicem, nec à sensitiuo ergo potentia appetitiua sensitiua &potẽtia cognoscitiua

ſenſitiua non diſtinguuntur realiter.

Sed iſtæ rationes apud nos parui momenti ſunt vt ſtatim apparebit ex reſponſionibus.

Ad primam de entitate intellectus & voluntatis nego minorem. Ad ꝓbationẽ nego ꝙ ſi intellectus & voluntas eſſent vna ſola virtus ita procederet ab eis motus, ſ. intelligere & appetere bonum ſicut ſi eſſent diuerſæ. Et ratio huius eſt quia intelligere eſt motus rei ad animam, appetere autem eſt motus animæ ad rem, & ſic ſunt oppoſiti. Non inconuenit autem motus oppoſitos eſſe à duabus potentiis diſtinctis realiter quod vtique eſt impoſſibile eidem.

Ad ſecundam nego conſequentiam. Nam vt determinatui aliàs, voluntas non neceſſitatur ab intellectu pro hac vita reſpectu cuiuſcunq; boni propoſiti quò ad exercitium, licet neceſſitari poſſit quò ad ſpecificationẽ actꝰ. Sed Iãd. loquitur de exercitio, ideo ↄſequentia ſua nõ valet. Poteſt enim voluntas etiam pro illo tunc ſuſpendere actum ſuum ita quòd nec velit nec nolit. Dici etiam poteſt quòd conſequens non eſt falſum, quoniam radis libertatis & neceſſitas eſt ab intellectu vt declarauimus in lib. 9. Metap. in q. 4. Quid ergo inconuenit ſi voluntas non poteſt non velle bonum, quando intellectus offert ſibi bonum ex quo non poteſt contingere aliquod malum, puta ſummum bonum?

Ad rationem qua ꝓbat ſenſum & appetitum ſenſitiuum eſſe idem realiter ex dicto Philoſophi, reſpondetur ꝙ Philoſophus ꝓly Non alterum, non intendit identitatem realẽ ſed identitatem in ſubiecto vt exponit Com. in com. 29. & B.T. & Egid. & intendit Phil. in hoc contradicere Platoni, qui vt inquit B.T. in alia parte corporis ponebat organum appetitiui, & in alia organum ſenſitiui. Contra quem replicat Philoſophus quod iam probauerat in lib. 2. in tex. 19. videlicet quòd ſenſitiuum & motiuum ſm locum, & appetitiuum non diſtinguuntur ſubiecto, quia inueniuntur in eadem parte deciſa ab animali imperfecto, vt in verme, & in cauda lacertæ. Et de hoc iam loquuti ſumus in 2. lib. in q. 9. vt videre poteris, Stat autem quòd aliqua ſint idem ſubiecto, & tamen ſunt diſtinctæ res, vt patet de caliditate & ſicitate in igne. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO V.

Num potentia appetitiua eſt motitiua ſecundùm locum.

Videntur autem hæc duo mouentia, ſcilicet, ſecundùm locum aut appetitus aut intellectus. tex 48.

Potentia appetitiua anima eſt potentia motiua directiua, & imperatiua, nõ autem motiua exequutiua.

IN hac q. aduerte ꝙ ſtat difficultas in hoc, Phil. in lib. 2. in tex. 27. diſtinguens ſiue numerans genera potentiarum, dixit ea eſſe quinque, ſ. vegetatiuũ, ſenſitiuũ, appetitiuũ, ſm locum motiuum & intellectiuum: hîc autem dicit ꝙ appetitiuum eſt motiuum ſecundùm locum, ergo ſunt tantùm quatuor, & ſic videtur Philoſophus ſibi contrarius.

Pro concordantia Philoſophi inuenio duas vias, quarũ prima dicit ꝙ diuiſio potentiarum poſita in 2. lib. in tex. 27. fuit ſecundùm famoſitatem. Vtrum autem eſſet vera ſicut & famoſa tunc Philoſophus non curauit ſcrutari. Sed in 3. lib. poſtquàm de omnibus animæ potentiis conſideraverat inuenit quòd non eſt neceſſe diſtinguere motiuum ſecundùm locum ab appetitiuo. Cuius ſignum eſt quòd in 3. li. in tex. 52. replicans eandem diuiſionem dimittit motiuum ſecundùm locum, & tamen in illa diuiſione comprehenduntur omnia genera potentiarum. Sic enim inquit, Diuidentibus autem animæ partes ſi ſecundùm potentias diuidunt & ſeparant, & valdè multę fiunt: vegetabile, ſenſitiuum, intellectiuum, conſiliatiuum, adhuc appetitiuum.

Sed hæc opinio nõ eſt ad mẽtem Com. qui tenet ea quæ dicit Philoſophus in li. 2. in tex. 27. eſſe manifeſta, ea autem dicuntur manifeſta, quæ patent per ſe eſſe vera, & non ea ex eo ſolo ꝙ ſunt famoſa. Et verba Com. in cõ. 27. ſunt hęc, Et ſermo eius, ſcilicet Ariſt. in hoc c. eſt manifeſtus. Nec ſuffragatur huic opinioni dictum Philoſophi in 3. libr. tex. 52. quoniam illic non intendit replicare diuiſionem generum potentiarum ex integro. Sed excludere diuiſionem quam faciebant Antiqui, diuidentes potentias animæ in tres & non plures, ſcilicet, irrationalem, iraſcibilem & concupiſcibilem, contra quos dicit Philoſophus quòd plures ſunt, & exemplificat de vegetatiuo & ſenſitiuo, &c.

Alia eſt igitur opinio quã credo eſſe verã. Et dicit ꝙ triplex eſt potentia motiua, ſ. directiua vel impulſiua. Secunda eſt imperatiua motꝰ. Tertia ẽ executiua motus. potentia directiua eſt potentia cognoſcitiua, vt intellectus vel phantaſia. Vnde aduerte quòd intellectus dicitur potentia cognoſcitiua, vt apprehendit obiectum, putà bonum, & dicitur potentia motiua directiua, quia offert & proponit appetitui bonum cognitum, vel malum ſub ratione proſequendi vel fugiendi. Idem intellige de potentia phantaſiæ, vt ſub ſe ↄprehendit imaginatiuã & cogitatiuã vel extimatiuã. Potentia imperatiua motꝰ eſt appetitꝰ intellectiuus vel ſenſitiuus. Potentia executiua motus eſt virtus diffuſa in membris & muſculis, cõplantata in corde vt in primo principio vel in aliquo ꝓportionali. Dico igitur ꝙ Phil. in li. 2. in tex. 27. diſtinguens motiuum ſecundùm locum ab appetitiuo intendit de motiuo executiuo, & non de imperatiuo nec directiuo, in 3. autem lib. in tex. 48. ſumit motiuum directiuum quod realiter eſt idem cum intellectu vel phantaſia, & motiuum imperatiuum quod realiter eſt idẽ cum voluntate aut appetitu ſenſitiuo. Et ſic nulla eſt repugnantia in dictis Philoſophi. Et aduerte quòd infrà ĩ tex. 55. tanget aliqualiter de motiuo executiuo. Sua tamen conſideratio completa eſt in Paruis Naturalibus, in lib. de Motu Animalium. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VI.

Num phantaſia ſit motiua ſecundùm locum.

Multi enim præter ſcientiam ſequuntur phantaſias, & in aliis animalibus non intellectus neque ratio eſt, ſed phantaſia. textu 48.

Phantaſia vt apprehẽdẽs aliquod nociuum, vel cõmodum vitat motiua eſt ſecundùm locum.

IN hac q. aduerte ꝙ non eſt dubium vtrum phantaſia ſit motiua ſm locũ imperatiua vel executiua motus, id. n. iam declaratũ eſt in q. præcedenti ꝙ nõ, ſed dubiũ eſt an ſit motiua directiua impulſiua vt vĩ innuere Philoſophus in hoc tex. in quo ponit intellectũ & phãtaſiam in eodẽ ordine motiui. Dicit. n. Si aliquis poſuerit phantaſiã ſicut intellectũ quendã. Cõſtat aũt ꝙ ponit intellectũ vt motiuũ directiuum, ergo & phantaſiã. Difficultas aũt ſtat in apparenti repugnãtia quæ videt eſſe in dictis Philoſophi. Nã dicit hic in tex. 48. ꝙ multi, ſ. homines dimiſſa ſcientia, i. dicta mine rationis ſequũtur in motibꝰ, id eſt actionibꝰ ſuis phantaſias, & ſunt illi qui non ratione ducuntur ſed impetu, & phantaſia impellit & incitat ad aliquid agendum. In aliis autem animalibus id conſtat, qm̃ cùm careant intellectu & ratione mouentur ſola phantaſia. Sed oppoſitum huius videtur dicere in 2. li. in tex. 154. vbi aſſignans rationem quòd opinio differt à phantaſia ſic arguit, Cùm opinamur diffici le aliquid aut terribile ſtatim compatimur, ſimiliter autem & confidendum, ſecundùm phantaſiam autem ſimiliter nos habemus, ſicut ſi eſſemus conſiderantes in pictura difficilia & confidentia, & intendit quòd quando opinamur aliquod difficile aut terribile ſtatim commouemur paſſione timoris ad fugiendum & euitandum illud, & quando opinamur aliquod confidendum ſiue ſperandum, ſtatim mouemur ex paſſione ſpei ad conſequendum, ergo opinio eſt principium motiuum. Sed quando imaginamur aut phantaſiamur aliquod terribile aut confidendum non commouemur ad euitandum vel fugiendum nec ad proſequendũ, ſed habemus nos ſicut qui vident terribilia aut appetibilia depicta, qui ex huiuſmodi non commouentur, ergo ſicut pictura non eſt principium motiuum ſic nec phantaſia. Videtur igitur Philoſophus ſibiipſi contrarius.

Pro concordantia huius apparentis repugnantiæ propono diſtinctionẽ de phantaſia & actu ſuo ꝑ quã apparebit ſolutio repugnantiæ. Aduerte igitur ꝙ ſicut apprehenſio intellectꝰ de aliquo terribili vel ↄuenienti põt fieri duobus modis, ſic & actus phantaſiæ. Primò cõtingit qd̃ intellectus apprehendit ſimpl̃r aliqd̃ terribile vel confidendum & tñ non iudicat nec concludit illud eſſe fugiendũ vel proſequendum, ſicut qui ↄſiderat atrocitatẽ belli naualis, & dignitatem principatus, & tñ non deliberat illud fugiendum & hoc procurandum, & ad talem ſimplicem apprehenſionem nec ſequitur compaſſio nec motus: quia eſt apprenſio modo ſpeculatiuo. Secundò contingit ꝙ intellectꝰ ſic conſiderat de re terribili, vel conuenienti ꝙ concludit hoc eſſe fugiendum illud autem proſequendum, tunc ad talem apprehenſionem ſequitur compaſſio & motus, ꝙa huiuſmodi conſideratio eſt modo practico, eodem modo dicendum eſt de phantaſia. Nam aliquando occurrit phantaſiæ aliquod terribile vel confidendum, ſuper quo phantaſiatur quid, quale, quantum ſit abſque hoc quod exiſtimet tale eſſe fugiendum vel proſequendum, ſicut qui imaginatur terribilem exercitum inimicorum, vt victoriam ducis contra inimicos ſuos, & vltra imaginationẽ non procedit, & tunc per phantaſiam ſic conſiderantes non compatimur nec

commo

commouemur,ſed habemus nos vt intuentes imagines terribilium aut delectabilium. Aliquando aũt occurrit phantaſiæ aliquod terribile vel delectabile circa quod non ſolùm immoratur in imaginãdo,ſed etiã extimat illud nobis nociuum vel proficuũ iõ eſſe fugiendũ,vel proſequẽdum, & tunc ſequitur in nobis compaſſio & motus aut fugę aut proſecutionis, & ſe habet in illo caſu phantaſia vt intellectus non ſolùm ſimpliciter ꝺſiderans,ſed opinãs & cõcludens de intellectu aut fugiendum aut proſequendum eſſe.

Ex his patet ꝙ in dictis Philoſophi nulla eſt repugnantia.nam in 2.li.in tex.152.intendit de phantaſia in primo ſenſu.In lib.autem 3.in tex.48.intendit de ea in ſecundo ſenſu, quare,&c.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVÆSTIO VII.

Num intellectus practicus differat realiter à ſpeculatiuo,vel tantùm ratione.

Et quid practicus eſt,differt à ſpeculatiuo fine.tex.49.

Intellectus practicus & ſpeculatiuus non ſunt duo intellectus realiter diſtincti,ſed vnus ſecundũ duas rationes diuiſus.

IN hac q.inuenio duas vias. Vna quidem tenet partẽ negatiuã,& hæc eſt via,in qua cõiter conueniũt Expoſitores,inter quos eſt B.T.vt declarabit.altera aũt tenet partẽ affirmatiuã,& eſt via particularis,q̃ ſequtur Iãd.Igit̃ pro reſolutiõe q̃ſiti primò ꝓtractabitur via,quã ſequtur B.T. Secundò via,quam ſequitur Iand.& ſoluentur rationes ſuæ.

Quantùm ad 1.aduerte ꝙ B.T.in 1.Parte,q.79.art.11.pertractans hoc quæſitũ ponit hanc concluſionẽ, Intellectus practicus & ſpeculatiuus non ſunt diuerſæ potentię:cuius ratio eſt hæc, Differentiæ accidentales alicuius obiecti nõ diuerſificant potentiam.Hæc patet,nam quia accidit colorato,qđ eſt obiectũ viſus,eẽ hominẽ, aut aſinũ magnũ,aut paruũ, hęc nõ diuerſificant viſum,ſed ab eadẽ potẽtia viſiua apprehenduntur. Sed apprehẽdere rẽ, vt ordinabilẽ ad opus,aut nõ ordinabilẽ,ſunt differẽtiæ,quę accidũt apprehenſo ꝓ intellectũ.Sed intellectus practicus & ſpeculatiuꝰ non differunt niſi his differẽtiis accidentalibus.Nam intellectus ſpeculatiuus eſt qui quod apprehendit non ordinat ad opus,ſed ad ſolã ꝺſiderationẽ veritatis. Practicus autẽ eſt oppoſito modo,vt patet ex 2.& 6.Meta. Non ergo ſunt duæ,ſed vna potentia realiter,quæ ſecundùm vnam rationem dicitur ſpeculatiuus,& ſecundùm aliam practicus.

Quantùm ad 2.aduerte ꝙ Iand.in 3.de Anima,in q.36.tenet ꝙ ſunt duæ potentię diſtinctę realiter,& probat dupliciter.Primò quia actus ſunt diuerſi, ſ.intelligere ens ordinabile ad opus, & intelligere ens non ordinabile ad opus, ergo diuerſificant potentiam. Antecedens notum, probatur conſequentia, quia apud Philoſophum vt viſum eſt in 2.lib.Potentię diuerſificantur per actus.Et ſcito,quòd tantum magnificat hãc rationem,quòd ponit tot potentias animæ, quot ſunt obiecta ſpecifica, vt res ſunt, & ſic ponit tot viſus in homine,quot ſunt ſpecies colorum,& tot odoratus,quot ſunt ſpecies odorum, & de hoc iam locuti ſumus ſuprà contra Iandunum.

Ad hanc ſuam rationem reſpondentes dicimus,ꝙ ignorauit quæ ſit diuerſitas actuum & ex qua cauſatur diuerſitas realis in potentia.Non.n.omnis,ſed illa tãtum,quæ procedit à diuerſa ratione formali ipſius obiecti,nõ vt res eſt, ſed vt obiectum eſt,ſicut iam docuimus in 2.li.Et quoniam operabile & non operabile non diuerſificant ens, vt eſt obiectum intellectus,ſed vt res eſt, iõ non infertur diſtinctio realis potentiarum intellectiuarum ex intelligere operabile & intelligere non operabile. Vnde ad antecedens ſuum, dico,quòd illi actus non ſunt diuerſi diuerſitate procedente ex diuerſa ratione formali obiecti intellectus, vt obiectum eſt,& propterea ratio ſua nulla eſt.

Secundo probatur idem ex dicto Philoſophi in 6.Ethic. vbi inquit,Supponantur duo rationem habentia,i. duæ potentiæ rationales.Vnum quidem quo ſpeculamur talia entium,quorum principia non cõtingit aliter ſe habere.Vnũ autem,quo contingentia.Ad ea enim quæ altera genere,& animæ particularium alterum genere ad vtrunq; aptum natum.Hæc Philoſophus.Et intendit talem rationem,Ad obiecta,quæ ſunt diuerſa genere neceſſe eſt adaptare diuerſa genera potentiarum animæ.Sed neceſſarium & contingẽs ſunt obiecta diuerſa genere, ergo diuerſum eſt genus partium animæ rationalis,quo cognoſcit neceſſaria & contingentia. Sed in propoſito intelligibile ordinabile ad opus, & intelligibile non ordinabile ad opus differunt genere,ergo potentiæ animæ, quæ ſunt intellectus practicus & ſpeculatiuus differunt genere ex conſequenti realiter.

Ad hoc dicitur ꝙ intentio Philoſophi eſt,vt entia neceſſaria cognoſcantur intellectu. Entia autem cõtingentia,& in particulari cognoſcantur potentia ſenſitiua,vt cogitatiua : & q̃m intellectus & cogitatiua ſunt diuerſorum ordinum,iõ diſtinguuntur realiter ſicut ens neceſſarium & ens contingens.Sed non eſt ſimile in propoſito,q̃m ens ordinabile ad opus&non ordinabile ad opus cognoſcuntur intellectu practico &ſpeculatiuo,quorum vterque eſt eiuſdem gradus,ſ. intellectiui,ideo non eſt neceſſe ꝙ diſtinguantur realiter. Et q̃n dicit Philoſophus, Ad ea.n.quæ ſunt altera genere,&c.intendit q̃n obiecta ſunt diſtincta genere,&nõ ſunt apta cognoſci niſi à potentiis diuerſorum ordinum, quales ſunt ſenſitiua & intellectiua. Non ſic autem eſt in propoſito noſtro,quare,&c. Nam ſi quæcunque ſunt diſtincta genere oporteret cognoſcere diſtinctis potentiis,ergo non eadem potentia viſiua videretur ignis&ſol,nec homo & lapis. Nec eodem intellectu Socrates cognoſceret ſubſtantiam & accidens, ſubſtantiam materialem & immaterialem,quæ omnia ſunt abſurda.Cùm igitur nulla ſit neceſſitas diuerſificandi realiter intellectum practicum & ſpeculatiuum,melius eſt vt dicamus,ꝙ differunt ſolùm ratione,ſicut idẽ intellectꝰ dicit̃ intellectus,vt ſimpliciter apprehendit,& ratio vt diſcurrit.Hæc de ꝑſenti q̃ſito dicta ſint.

QVÆSTIO VIII.

Quomodo ſit verum quòd intellectus & appetitus ſecundùm vnam communem ſpeciem moueant.

Si enim duo intellectus & appetitus mouebant,ſecundùm communem ſpeciem mouebant.tex.50.

Intellectus & appetitus dicũtur mouere ſecũdum vnã communem ſpeciem, vt reſpiciũt appetibile.

IN hac q.aduerte,ꝙ difficultas ſtat in hoc:Si mouent f̃m cõmunem ſpecié hoc eſt vel inquãtùm potẽtiæ ſunt, vel vt mouẽt moti ab appetibili.Nõ primo,q.a cũ intellecti uum & appetitiuũ diſtinguãtur genere , nõ poſſunt intellectus & appetitus eſſe potẽtiæ f̃m vnam communem ſpeciẽ. Non ſecundo,q̃m appetibilia non ſunt vnius ſpeciei,vt patet,ergo non videtur poſſe ſaluari dictum Philoſophi.

Vt igitur ſcias in quo ſenſu verificatur dictum Philoſophi aduerte,ꝙ ſpecies dupliciter ſumitur. Primò pro vno quinque prædicabilium,& ſic non ſumitur hîc , q̃m in hoc ſenſu concluderet obiectio facta.Secundò ſumitur pro ratione formali.Et ſic ea dicuntur vnius ſpeciei,quæ ſub vna ratione formali continentur.Vt omnes ſoni,vt immutatiui ſunt auditus ſunt eiuſdem ſpeciei,habent enim eundẽ modum immutãdi auditum.Similiter oẽs colores vt immutatiui ſunt vſus ſunt eiuſdem ſpeciei,quia cõueniunt in eodẽ modo immutandi.Qui autem ſint modi proprij, quibus ſonus immutat auditum & color viſum & odor odoratum, &c.iam de his diximus in li.2.in q.55. vbi remittimus te ad declarationem B.T.in 2.de Anima,poſt expoſitionẽ tex.135. & clariùs in 1.Parte in q.78.art.3.Et hoc 2.mõ ſumit̃ ibi ſpecies.Vnde intentio literæ apud Philoſophum eſt hæc,Intellectus &appetitus mouens f̃m communem ſpeciem,i.vt reſpiciunt appetibile,quod vt appetibile, eſt vnius ſpeciei,i. vnius rationis formalis,ſicut color vt eſt viſibilis, & ſonus vt eſt audibilis.Quod autem apperibile vt appetibile ſit vnius rationis formalis patet ex hoc, ꝙ nihil eſt appetibile niſi vt perfectiuum & bonum verum,vel apparens. Intellectus ergo & appetitus mouent ſecundùm communem ſpeciem,id eſt vt conueniunt in hoc quòd per appetibile perficiunt appetentem. Ad obiectionem ergo dicitur quòd mouent ſecundùm communem ſpeciem vt reſpiciunt appetibile , & cùm dicitur quòd appetibilia non ſunt eiuſdem ſpeciei,verum eſt ſumendo ſpeciem primo modo,non autem ſecundo modo in quo verificatur dictum Philoſophi vt docuimus.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

Intellectiuum & conſiliatiuũ ſimul cõparata appetitiuo plus differunt quam irascibilis & concupiſcibilis,cũ differant genere: vel intellectiuum & conſiliatiuum i.cogitatiua , plus differunt quã illa.

QVÆSTIO IX.

Quomodo ſit verum quòd intellectiuum & conſiliatiuum magis differant quàm irascibile & concupiſcibile.

Diuidentibus autem partes ſi ſecundùm potentias diuidunt & ſeparant vnde multæ fiunt,vegetabile,ſenſibile intellectiuum,conſiliatiuum,adhuc appetitiuum : hæc enim plus differunt abinuicem,quàm cõcupiſcibile &irascibile.tex.52.

IN hac q.aduerte,ꝙ ſtat difficultas in hoc,Intellectiuum & conſiliatiuum , quæ Philoſophus appellat ſcientificũ & ratiocinatiuum in 6. Ethic. non ſunt potentiæ diſtinctæ realiter in via noſtra,vt patet per B. Tho. in 1. Parte,q. 79.art.9.ad tertium vbi inquit,Philoſophꝰ poſuit duas particulas animę,ſcientificum & ratiocinatiuum,non ꝙa ſunt duæ potentiæ diſtinctæ, ſed quia diſtinguuntur ſecundùm diuerſam habitudinem ad recipiendum habitus , quorum diuerſi

diuersitatem illic inquirere intendit. Cõtingentia eñ & necessaria etsi differant ſm propria genera, conueniunt tñ in communi ratione entis, quam respicit intellectus ad quam diuersimodè se habent, ſ. scientificũ & ratiocinatiuum ſm perfectum & imperfectum. Hæc B.T. Sed irascibilis & concupiscibilis sunt potentiæ distinctæ realiter, vt determinauimus in hoc li. 3. in q. 3. Ergo non magis differunt intellectiuum & ɔsiliatiuũ q̃ irascibilis & ɔcupiscibilis, imò minùs.

Pro resolutione huius dubij inuenio duos modos dicendi, qui omnes sustentabiles sunt.

Primò dicitur, ꝙ licet Philosophus numeret vegetabile & sensibile, intellectiuum & consiliatiuum & appetitiuum, non tñ intendit ꝙ omnia adinuicem comparata plus differant quam irascibilis & ɔcupiscibilis. Sed intendit sic comparando, Vegetabile comparatum sensibili, sensibile comparatum intellectiuo & consiliatiuo simul, intellectum & consiliatiuum simul comparata appetitiuo. Nam patet sic comparando ꝙ magis differunt, quoniam differunt genere. Irascibilis autem & concupiscibilis licet differant realiter, non tamé genere, quoniam continẽtur sub appetitiuo.

Secundò dicitur, ꝙ ly Consiliatiuum non stat ꝓ potentia intellectiua negociante circa contingentia, sed pro cogitatiua, quæ dicitur ratio particularis, quæ considerat & ratiocinatur circa contingentia singularia, de q̃bus consiliamur vt inquit Philosophus in 6. Ethic. Ly aũt Scientificũ siue intellectiuum stat pro intellectu negociante circa necessaria, quæ non contingit aliter se habere, & de quib⁹ haberi potest scientia, quæ opponitur ɔsilio, sicut perfecta cognitio imperfectę. Constat aũt ꝙ plus differunt intellectus & cogitatiua quàm irascibilis & concupiscibilis. Nam illa est diuersorum generum, sc. intellectui & sensitiui, ista autem vnius generis, ſ. appetitiui. Ex his duobus modis tenequem volueris. Aduerte tñ ꝙ primus modus videtur magis conformis viæ Thomisticæ quæ attribuit intellectiuum & consiliatiuum potentiæ intellectiuæ. Secundus autem est magis conformis viæ Com. Nam in 3. de Anima, in tex. Arabico 52. loco Consiliatiui habet Cogitatiuam. Et Com. commentans inquit, V.g. Nutritiuam sensibilem intelligibilem & cogitatiuam. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO X.

Num Philosophus per organicum mouens, à quo est principium & finis motus in animali, intendit cor: & posito quòd sic, quomodo in corde sit principium & finis motus, & quomodo motus cordis sit sicut motus in circulo, & quomodo omnis motus ī animali incipiat à corde.

Nunc autem, vt in summa dicatur mouens organicè vbi principium & finis illud velut in circulatione, &c. tex. 55.

Primum mouens organicũ in aĩali est cor, ꝙ principiũ & finis omnismotus est, quivt motus aßimilatur circulo moto.

IN hac q. aduerte duas partes principaliter considerandas. Prima erit, Si Philosophus per Organum mouens intendit cor. Secunda erit, Posito quòd sic, quomodo in corde est principium & finis motus, &c.

Quantùm ad primam parté inuenio duas sentẽtias. Prima est Com. quam sequitur B.T. & Egid. Secunda est Alberti. Intentio Com. est ꝙ Philosophus per mouens organicũ, à quo est principium & finis motus, intendit cor. Vnde dicit in com. 55. Et membrum quod est tale in animali est cor ſm ipsum, ſ. Aristot. Et in fine commenti inquit, Et quia videmus ꝙ vltimum membrum quod quiescit in motu locali est cor, necesse est vt eius principium sit ex eo. Sic igitur est in telligendus iste locus. Hęc Com. Quem sequens B.T. in expositione tex. 55. inquit, Oportet ꝙ in ipso organo motus, quod est cor, sit aliquid quiescens inquantùm est principiũ motus, &c. Et infrà, Sic etiam est in omni motu cordis. Ná cor in eadem parte corporis confixum manet, sed mouetur ſm dilatationem & ɔstrictionem vt causet motum pulsus & tractus. Et Egidius in expositione tex. 55. inquit, Determinat Philosophus de organo ipsius motus, cuius principale organum est cor, quia in eo est principium & finis motus. Et ratio quidem, super quam fundarunt se Com. & B.T. & Egid. fuit quia sicut Philosophus in tex. 54. declarauerat ꝙ sit mouens immobile, & mouens motum, & motũ non mouens in motu locali animalis, & dixit mouens immobile esse ipsum appetibile, ideo in hoc ordine esse primum mouens, deinde mouens motum esse ipsum appetitum, sic volens inuestigare qualitatem organi, quo appetitus mouet animal, non intendit communiter de organis, sed de primò, à quo, vt à fonte emanat virtus mouendi ad alias partes corporis. Primum autem constat esse cor. Vnde quando Com. incipit declarare tex. 55. dicit ꝙ Philosophus loquitur hìc quomodo corpus mouetur à primo instrumento, quod constat esse cor. Sed Albertus in 3. de Anima, in Tract. 4. in c. 8. tenet ꝙ Philosophus non intendit hic de corde, sed de omni instrumento loquendo generaliter, à quo est principium & finis motus in animali per expulsionem & attractionem eiusdem partis, vt patet in ambulatione, in qua priùs expellitur tibia, deinde trahitur, sicut in apprehensione manus, sic in motu capitis, sic in agitatione brachij. Et reprehendit Auerroem, qui dicit in commento 55. ꝙ cor est quiescens in animali, vnde fit expulsio & ad qđ fit attractio. Et verba Alberti sunt hęc, Et ideo meo iudicio mentitur Auerroes dicens cor esse quiescens, vnde fit expulsio & ad quod fit attractio, &c. Et ratio Alberti contra Auerroem ex consequenti contra B.T. & Egid. talis est, Immobile & quiescens à quo est motus, oportet esse coniunctum organo, per quod expletur mot⁹. Constat aũt ex anatomia ꝙ cor non est cõiunctum cum organis, quibus expletur motus localis in animali. Certum est. n. omnium mẽbrorum motum perfici musculis animalium. In omni aũt musculo motiuo mẽbri videmus neruum egredientẽ ad membrum, qđ mouetur, per quẽ expellitur à loco suæ fundationis, & videmus chordam in alia parte ad radicem mẽbri deriuari à fine musculi ꝓ quem attrahitur ad locum suum. Patet igitur non esse cor huiusmodi membrũ. Hæc Albertus.

Sed si tu bene consideras aduertes rationem Alberti nõ procedere, qm̃ intentio Com. & B.T. est loqui de primo & vniuersali mouente organico, à quo egreditur virtus motiua ac quodcunque aliud organum, siue sit neru⁹ siue musculus, per quos expletur motus localis in partibus animalium, & in quibus necesse est dare partem quiescentem, super quam innititur pars mota, sicut videmus ꝙ dum mouetur digitus quiescit manus, & dum mouetur manus quiescit brachium, & dum mouetur brachium quiescit humer⁹. Hoc autem primum mouens in animali est cor, à quo deriuatur virtus motiua ad alias partes motiuas, de quib⁹ concedo ꝙ debent esse coniunctæ cum partibus motis, vt videmus cõiungi digitum manui, manum brachio, brachiũ humero, sed primum mouens organicum non est necesse ꝙ sit coniunctum situ omnibus particularibus organis, sed sufficit coniunctio virtualis pro quanto virtus motiua diffunditur à corde ad alia organa, sicut virtus primi mouentis ad secundaria mouentia. Ex his dico ad rationem Alberti, Si intelligat maiorem de coniunctione situali, nego eam applicando primo mouenti organico, de quo intendit Com. sufficit enim coniunctio virtualis. Conceditur autem applicando eam mouenti secundario & particulari, sed de hoc non intendit Commentator. Et ideo stat primum mouens organicum esse cor, & tamen non esse coniunctum situaliter aliis organis, sed sufficit coniunctio virtualis.

Quantùm ad secundam parté tria declaranda sunt, quę sunt tres propositiones Philosophi in texu 55. Prima est, Si dicatur mouens organicè vt principium & finis. Secunda est, Propter quod oportet sicut in circulo manere aliquid. Tertia est, Et hìc incipere motum. Et qm̃ sustinuimus quòd Aristo. per primum mouens organicum intendit cor, ideo manifestanda sunt hæc tria de corde. Primò qũo in eo est principium & finis motus localis in animali. Secundò qũo oportet in corde moto ponere vt in circulo moto. Tertiò quomodo oportet incipere motum in animali à corde.

Quantùm ad 1. aduerte ꝙ ideo in corde est principium & finis motus, quia ad oculum videmus cor moueri per dilatationem & ɔstrictionem, & dum dilatatur eleuatur, dũ constringitur deprimitur: eleuatio autem fit per motum pulsus, depressio verò per motum tractus. Cor ergo mouetur pulsu & tractu. Dum autem mouetur pulsu est principium motus, dum mouetur tractu est finis motus. Nam pulsus ex septimo Physicorum differt à tractu in hoc, quòd pellens remouet aliquid à se, & vt sic est principium motus pulsi, & trahens trahit aliquid ad se, & vt sic est finis motus tracti. Tractus enim incipit ab aliquo distante, & finitur ad trahens, cui approximatur. Patet ergo quomodo in corde est principium & finis motus. Et hac de causa cor est gibosum & concauum, vt declarabimus infrà. Quomodo autem motus pulsus & tractus est naturalis cordi, & quomodo mouetur per spiritus, & quomodo à corde diffunduntur ad alias partes corporis, iam declarauimus in Epitomate nostro super librum de Causa Motus in animali, in Paruis Naturalibus.

Quan

Quantùm ad 2. aduerte q̃ propter duo cor assimilatur circulo. Primò quò ad mutationem & quietem in loco. Secundò quò ad motum. Quò ad primum quidem assimilatur, quoniam sicut corpus circulare dum mouetur aliquo modo quiescit, & aliquo modo mutat locum, quiescit quidem secundùm totum, sed mutat locum secundùm partes, vt declaratum est 8. Phy. sic cor secundùm totum non mutat locum, quoniam complantatum est in vna determinata parte animalis, vt declaratum est in Tract. de Causa Motus animalium, in Paruis naturalibus: secundùm partes autem mutat locum, pro quãto in motu suo dilatatur & constringitur, eleuatur & deprimitur. Quò ad secundùm assimilatur, quoniam sicut motus circularis ex 7. Phys. componitur ex pulsu & tractu, pulsu quidem ex motu semicirculi superioris, & tractu semicirculi inferioris, sic & motus cordis. Nam in eleuatione seruatur pulsus, in depressione seruatur tractus. Et hac de causa cor est gibosum & concauum, vt secundùm q̃ gibosum moueatur pulsu, & secundùm q̃ concauum moueatur tractu. Et simile huic est, si tu imaginatus fueris motorem residere super centrum circuli, & manu apprehendere flexibilem circunferentiam, & trahere ad se deinde expellere à se, per tractum circunferentia fiet concaua, per pulsum gibosa.

Quantùm ad 3. aduerte q̃ sicut mundus inferior conseruatur & regitur incessabili motu cæli, ita & animal incessabili motu cordis. Vnde sicut motus cæli est causa & principium omnis motus in inferiorib. sic motus cordis est causa & principium omnis alterius motus in animali: cuius signum est, q̃ cessante motu cordis cessat omnis operatio & motus in animali & destruitur animal, sicut si cessaret motus cæli, cessaret omnis motus in inferioribus, vt determinauimus in lib. 12. Metap. in quæst. nostris. Et propterea bene dicit Philosophus in tex. 55. Oportet hinc, id est, à corde incipere motum, scilicet in animali. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XI.

Num animalia imperfecta moueantur localiter, & quid moueat ea.

Considerandum autem & de imperfectis quid mouens est, quibus tactus solùm inest sensus. Vtrùm phantasiam contingat inesse his, aut non. tex. 56.

Animalia imperfecta mouentur localiter, nõ quidẽ motu progressiuo, sed motu dilatatiuo, & cõstrictiuo à phantasia indeterminata.

IN hac q. aduerte, q̃ difficultas stat in apparenti repugnãtia in dictis Philosophi. Nam in lib. 2. tex. 27. & 29. dixit aliqua animalia moueri secundùm locum, aliqua autem non, vt ostrea & conchilia, &c. In 3. autem lib. in tex. 48. dicit, q̃ in animalibus perfectis motiuum secundùm locũ est intellectus & appetitus, si aliquis phantasiam posuerit sicut intelligentiam quandam. Deinde in tex. 56. inuestigat principium motiuum secundùm locum in animalibus imperfectis. Cùm ergo animal sufficienter diuidatur p perfectum & imperfectum, sequitur quod omne animal mouetur secundùm locum, & per consequens videtur repugnantia in dictis Philosophi.

Ad hoc respondet, q̃ in animalib. inuenitur duplex motus localis. Primus dicitur progressiuus, quo tẽdit animal siue gressu, siue volatu, siue natatione, siue alio modo de loco ad locum distanté determinatum. Secundus dicitur dilatatiuus & constrictiuus, quo dilatat se animal & constringit permanens in eodem loco. Primus est tantùm in animalibus perfectis, quæ ad distans mouentur, quoniam non habent necessaria sibi vnita. Et de his intelligendum est dictũ Philosophi in 2. libr. Secundus autem est in animalib. imperfectis: & quoniam Philosophus in 3. lib. intendit pertractare de potentia motiua vniuersaliter, & sufficienter, ideo quærit quod sit motiuum secundum locum in animali non solùm progressiuè, sed quocunque alio modo, putà dilatatiuè, &c. Et ideo non est repugnantia in dictis Philosophi.

Tu tamen aduerte, q̃ in animali inuenitur duplex motus dilatatiuus & constrictiuus, s. naturalis & animalis. Naturalis est in corde, qui dicitur naturalis, quia non sequitur intellectum, nec phantasiam, nec appetitum siue intellectiuum, siue sensitiuum, in quo etiam sensu potentiæ vegetatiuæ dicuntur habere motus naturales. Animalis autem est ille, qui causatur à phantasia & appetitu imperante, siue sumatur phantasia, vt est determinata, qualis est in animali perfecto, siue indeterminata, vt in animali imperfecto. Quæ autem differentia sit inter vtranque statim declarabitur.

Quantùm ad 2. propositum in titulo quæsiti, quid, sc. sit motiuum secundùm locum dilatatiuè & constrictiuè in animali imperfecto, dicit Phil. q̃ est phantasia indeterminata. Tu igitur aduerte, quòd phantasia determinata & indeterminata differunt in quatuor, scilicet organo, tempore, situ, loco.

Organo quidem, quia determinata habet certam particulam in animali, putà in capite pro instrumento suo, indeterminata autem est quasi confusè in corpore, nec certam partem sibi vendicat.

Tempore, quoniam determinata respicit prẽsens & futurum, indeterminata autem præsens tantũ: non enim speciem seruat post absentiam rei sensatæ.

Situ, quia determinata est ad coniunctum & ad distans, indeterminata autem ad coniunctum tantùm.

Loco, quia determinata mouet ad certum & præextimatum locum, indeterminata autem ad incertum, vel ad circundantem tantum, prout animali imperfecto applicatur aliquod delectabile vel tristabile. Hæc de præsenti quę sito dicta sint.

QVÆSTIO XII.

Num omne corporeum habens intellectum habet etiam sensum, siue sit generabile, siue ingenerabile, siue corruptibile, siue incorruptibile.

Non potest autem corpus habere quidem animam & intellectum discretiuum, sensum autem non habere, non manifestum existentis, generabile autem: at verò neque ingenerabile. text. 61.

Quodnis corporeũ habẽs intellectum siue generabile & corruptibile, siue ingenerabile & incorruptibile sit, necesse est habere sẽsum, supposita imaginatione Platonis de incorruptibili & generabili corpore aptato animæ humanæ.

IN hac quæst. inuenio duas vias. vna est Commentatoris, quem sequitur Albertus in 3. de Anima, in Tractat. 5. in c. 1. Altera est B. Th. quem sequitur Egidius post expositionem tex. 61. in 3. de Anima.

Quantùm ad viam Com. aduerte q̃ aliud sentit de corporeo generabili & corruptibili, quale est animal terrenũ, & aliud de corporeo ingenerabili & incorruptibili, quale est animal cæleste secundùm viam Philosophi, qui tenent cælum animatũ, de cuius animatione iam pertractauimus in lib. 12 Meta. in q. nostris. Nam de corporeo generabili tenet partem affirmatiuam propter rationẽ adductam à Philosopho, quia si non haberent sensum, non perciperent singularia conuenientia & nociua sibi, & citò corrumperentur: vt igitur cõseruentur in esse oportet eis inesse sensum, quo prosequantur cõuenientia & refugiant nociua. Et qm̃ homo habens intellectum continetur in genere corporeorum generabilium, ideo necesse est vt habeat sensum cum intellectu. De corporeo autem ingenerabili & incorruptibili tenet partem negatiuam. Tale autem corporeum repugnat esse cælum, quod vt animatum, licet habeat intellectũ propter intelligentiã, quæ est vt anima eius, tamen non habet sensum, quia si haberet sensum nullũ ex eo haberet iuamentum. Vnde dicit, Iuuamentum enim, quod est per animam, non habet, quia anima sensibilis impedit in maiori parte intellectum. Iuuamentum autem virtutis sensibilis, quæ est per corpus, non habet etiam, quia sensus in maiori parte non est causa longitudinis vitæ & durationis. Nam sensibilia sunt minoris vitæ, quàm multæ plantæ. Cùm igit̃ sensus nihil ꝓficiat corpori ingñabili & incorruptibili, quale est cælũ, non est necesse illic ponere sensũ cũ intellectu.

Hæc fuit intentio Commentatoris quæ non reprobatur à B. T. vt falsa, quoniam vtraque conclusio cum ratione adducta est vera, sed reprehenditur, quia non continuat textum Philosophi. Dicit enim Philosophus q̃ non potest corpus non mansiuum habere animam & intellectum, & non habere sensum, generabile autem, at verò neque ingenerabile: q.d. Siue sit generabile siue ingenerabile, ita q̃ ly Generabile & ingenerabile faciunt vnum copulatum. Quod & manifestius est in textu Arabico, in quo sic habetur, Siue fuerit generatum, siue non fuerit generatum etiam. Intentio ergo Philosophi est, q̃ nullũ corpus generabile & corruptibile, nec ingenerabile & incorruptibile potest habere intellectum sine sensu, & quoniam id non potest verificari de cælo, ideo vt continuetur textu Philosophi dimisso cælo, inuestigandum est si datur aliud corpus ingenerabile, in quo sit inconueniens ponere intellectum & non sensum.

Quantùm ad viã B. T. & Egidij vt continuent tex. Philosophi dicunt Philosophum per corpus ingenerabile nõ intellexisse cælum, sed corpus imaginatum à Platone, qui tenet animã intellectiuã vniri dupliciter corpori, s. grosso & terreno, ac corruptibili, quale nos videmus corpus humanũ, & corpori subtiliori ac simplici, qd̃ ponebat ingñabile

& incorruptibile, vt proportionatum animæ, cuius natura est simplex & incorruptibilis. Intendit ergo Philosophus q; data imaginatione Platonis esset necesse corpus illud in corruptibile habere sensum, quia secundùm Platonem illud corpus est magis proportionatum animæ, quàm hoc corpus terrenum: ergo sicut hoc terrenum corpus, quia est magis proportionatum animæ intellectiuæ, quàm corpus bruti, habet meliorem tactum cæteris animalibus, sic quia illud corpus subtile incorruptibile est magis proportionatum animæ intellectiuæ, quàm corpus terrenum, debet habere sensum tactus, etiam nobiliorem, quàm sit in corpore terreno: ergo corpus habens animam, si habet intellectum habet etiam sensum, siue sit generabile, siue ingenerabile, i. siue sit corruptibile, siue incorruptibile, vnde patet quòd meliùs continuatur textus Philosophi tali expositione, quàm via Com. Et hoc quod dixi de illo corpore Platonico respectu animę, potes adaptare ad corpus aereum attributum dæmoni, in via Platonica, vt adaptat B.T. sicut videbis. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XIII.

Num ratio Philosophi, qua probat tactum necessarium animali, concludat.

Quoniam enim animal corpus animatum est, corpus autem omne tangibile, tangibile autē quod sensibile tactu necesse & aīalis corpus tactiuū esse, si debet saluari aīal te. 63.

Cuiuis animali necesse est in esse sensū tactus, cū quo duis aīal corpus existens non sine sensu necessariū sit esse tactiuum.

IN hac q. aduerte, q; difficultas stat in hoc, Per eandē rationē adductam à Philosopho ita potest probare, plantam habere tactū, sicut & animal. Sic enim videtur Philosophus arguere, Animal est corpus animatum, ergo est tāgibile, quia sc. est corruptibile, & per consequens continet qualitates contrarias elementares: si est tangibile, ergo oportet esse tactiuum, i. habere tactum, aliter non posset saluari. Nam nisi per tactum discerneret corrumpentia vt calida, aut frigida excessiuè, non ea vitaret, ex consequenti non saluaretur. Sed hæc ratio ita videt concludere de planta, sicut de animali. Nam planta est corpus animatum, ergo tangibile: si tangibile, ergo sensibile tactu: si sensible tactu, ergo oportet esse tactiuum, quia cùm sit tangibile est corruptibile, ergo oportet esse tactiuum, aliter planta non posset saluari, & tamen cuilibet naturæ insitum est appetere sui salutem. Non ergo videtur ratio Philosophi magis concludere de animali quàm de planta.

Vt igitur scias quomodo ratio concludit aduerte, quòd supponitur vnum iam præmissum & probatum à Philosopho in tex. 60. s. Necesse est aīal habere sensum, vnde & sensitiuum est de ratione quidditatiua animalis. Hoc supposito & non aliter, dico q; ratio Philosophi concludit. Nā incipiēdo à tex. 60. sic intēdit arguere, Animal de necessitate habet sensum: hæc patet ex præsuppositio, ergo sensum tactus. Probatur consequentia, Sensus datur animali vt saluetur in esse animal: sed non potest saluari nisi habeat sensum tactus, quod sic probatur, Animal est corpus animatum, ergo tangibile: si tangibile, ergo corruptibile, sumendo Tangibile propriè: si corruptibile, ergo nisi habeat sensum, per quem cognoscat corrumpentia, non poterit ea vitare, & p consequens non poterit se saluare: sed per solum sensum tactus cognoscuntur corrumpentia, vt calidum, frigidum, &c. ergo cùm sit necesse q; habeat sensum, necesse est vt habeat sensum tactus. Et hoc est quod cōcludit Philosophus dicens, Necesse & animalis corpus tactiuum esse, si debet saluari. Patet autem q; prædicta ratio sic deducta non concludit de planta, eò q; non supponitur plantam habere sensum nec posse habere p.p sui terrestreitatem, & quia nō est p aliquā suā potentiam susceptiua specierum sine materia.

Et si quęras, Quare natura non dedit sensum tactus plāt æ, vt se saluare possit à corrumpentibus, cùm vnumquodque appetat se saluare in esse: respondetur, q; gradus naturæ vegetatiuæ nō est capax virtutis sensitiuę propter suam materialitatem. Sufficit autem ad sui salutem, quod habeat qualitates actiuas mō debito naturæ suæ, q.b. p.t reagere in agēs sibi cōtrariū. Nec est capax altioris saluatiui, nisi trāsferaī vegetatiuū ad sensitiuū. Hęc ď p̄senti q̄sito dicta sint.

QVÆSTIO XIIII.

Num omnes sensus sentiant tangendo.

Et tamen alij sensus tactu sentiunt. tex. 66.

Omnes sensus sentiunt tangēdo, q̄q̄ nō eadem ratione.

IN hac q. non cadit multa difficultas. Nam tria declarada sunt, quibus notificatis constabit veritas huius dicti, Alij sensus tactu sentiunt. Primo enim aspectu videtur falsum, quoniam omni alio sensu cognosceremus qualitates tangibiles, quod constat esse falsum præcipuè in visu & auditu. Prætereà ī omni alio sensu interueniret immutatio alteratiua, sine qua nō fit tactus, vt declaratum est in 2. lib.

Vt igitur habeas huius resolutionē tria declarāda sunt. Primò quomodo sit verum, q; oēs sensus sentiunt tangendo. Secundò q; iste tactus non est eodem modo in sensu, q propriè dicitur tactus, & in aliis sensibus. Tertiò declarandum est, quare non omnes sensus dicuntur sensus tactus, si sentiunt tangendo, sed tantùm vnus appellatur tactus.

Quantùm ad 1. aduerte illud ideo esse verum, quia inter agens & patiens, vt proueniat actio, necesse est esse proximationem & vnionem, ita q; sint simul, quam quidem vnionem possumus appellare tactum: diffinitum est enim in 27. Phys. q; illa se tangunt, quorum extrema sunt simul. Et quoniam sensibile proprium agit in sensum, vt declaratum est in 2. lib. ideo necesse est inter sensibile & sensum, vt sequatur sensatio, esse tactum, i. vnionem. Et quidem q; necesse sit omne agens tangere passum, vt sequatur actio & passio diffusè declarauimus in Epitomate nostro super 1. de Generatione, Tract. 3. in c. 2. exponētes illud dictum Philosophi, in 1. de Generatione, tex. 44. Omne agens agit per cōtactum. Verum, quia in 2. lib. de Anima, in q. 50. iam docuimus q; sensibile positū suprà sensum non sentitur, ideo tu intelligens quòd sensus sentiunt tangendo suum sensibile non immediatè, sed per speciem intentionalem, quæ causatur ab obiecto in medio & in organo, ita quòd sicut ignis tangit manum mediante calore causato in aere vsque ad manum, sic sensibile tangit sensum mediante specie causata in medio vsque ad sensum.

Quantùm ad 2. aduerte, q; cùm sensibile non tangat sensum ad hoc q; fiat sensatio nisi per medium, tale mediū vel extraneum est à natura sentientis, vel est intrinsecum & de substantia sentientis. Primo modo sentiunt tangēdo visus, auditus, odoratus, horū enim sensationes fiunt in aere, aut aqua, vt iam declarauimus in 2. li. quæ sunt medij extra substantiam sentientis. Secundo modo sentiunt tangendo, tactus & gustus, horū enim medium est caro, quæ est de substantia sentientis, sicut declarauimus agentes de tactu & gustu. Patet igitur quòd non eodē modo sentiunt tangendo tres primi sensus, & gustus & tactus.

Quantùm ad 3. aduerte q; licet omnes sensus sentiant tangendo modo ꝫ. expositō, tamen solus quintus dicit propriè tactus, quia sentit per medium intrinsecum & connaturale, & tanta est vnio cum obiecto suo, quòd videtur immediatè sibi vniri. Neque enim distans obiectum sentitur à quinto sensu, nec à quarto, vt est quidam tactus, in visu autem & auditu & odoratu sentitur obiectum etiam distans notabili distantia. Hac igitur de causa solus quintus sensus appellatus est tactus, & obiectum tangibile. Hęc de prę sen ti quæsito dicta sint.

QVÆSTIO XV.

Num ea in quibus dominatur terra possint habere sensum tactus.

Neque itaque terrenum, omnium enim tangibilium tactus est sicut medietas. tex. 66.

Non oportet corpus in quo terra mole & virtute dominatur habere sensum tactus, sed in quo dominatur terra mole tantùm.

IN hac q. aduerte, q; difficultas stat in hoc, Cùm omnia inferiora composita moueantur deorsum videtur in eis dominari terra. Motus enim compositi consequitur naturam elementi prædominātis ex primo Cæli. Si igitur corpus terrenum non potest habere tactum, eò q; in corpore terreno prædominatur terra, sequitur q; in nullo animali sit tactus. Corpus enim animalis est corpus terrenum.

Ad hoc inuenio duos modos respondendi. Quidam dicunt q; non est intentio Philosophi loqui hîc nisi de corporibus simplicibus elementorum, & declarare q; nullum simplex elementum potest esse organum tactus. Vnde in principio tex. 66. dicit manifestum esse q; impossibile est animal esse corpus simplex. Et quando dicit Philosophus, Putà igneum aut aereum neque terrenum, non intendit corpora in quibus dominatur ignis aut aer, aut terra, sed intendit simplicia elementa, vt est ignis, aer, terra. Quod & patet p textum Commentatoris in quo sic habetur, Impossibile est vt corpus animalis sit simplex, sicut ignis aut aer. & infrà, Nullum istorum elementorum est corpus animalis neque terra. Cùm igitur Philosophus non intendat probare nisi de simplici elemento quòd non potest esse corpus animalis, ex consequenti non potest esse organum tactus, non

incon

incõuenit compoſitum in quo dominatur terra ſiue aliud elementum poſſe eſſe organum tactus & eſſe anima, aliter non daretur complexio cholerica in qua dominatur calidum ſiccum attributum igni. Nec complexio ſanguinea in qua dominatur calidum humidum attributum aeri, nec cõplexio flegmatica, in qua dominatur humidum frigidum attributum aquæ, nec complexio melancholica, in qua dominatur frigidum ſiccum attributum terræ.

Sed ꝙ Philoſophus intendat ꝙ non ſolùm eſt impoſſibile corpus animalis & organum tactus eſſe ſimplex elementum, putà terra ſed nec compoſitum in quo dominatur terra patet in eodem text. 66. vbi aſſignans cauſam quare per oſſa & capillos non ſentimus inquit, Et propter hoc non ſentimus oſſibus & capillis, & huiuſmodi partibus, quia terreæ ſunt, vbi inquit Commentator, Et ideo nõ ſentimus per oſſa neque per pillos propter dominium qualitatũ terreſtrium in his corporibus. Et in fine eiuſdem commenti inquit, Et inſtrumentum tactus neque eſt ignis neque aliud corpus elementorum, neque eſt corpus attributum eis ſecundùm dominium. Iſti ergo non ſaluant intentionem Philoſophi nec Commentatoris.

Et ideo eſt alius modus reſpõdendi quem credo verum & fundatum ſuper doctrinam Philoſophi in lib. 2. de Gñatione, in tex. 48. vbi probat ꝙ in generatione cuiuſlibet mixti reſidentis circa terram conueniunt de neceſſitate quatuor elementa. Et nos id iam manifeſtauimus in Epitomate noſtro, ſuper 2. de Generatione, in Tract. 2. in c. 1. vbi docuimus ad mentem Philoſophi ꝙ mixtio non fit ſolo vno modo, ſed pluribus, in quibus dominatur modò hoc, modò illud elementũ. Et tu vide illic. Non recedens igitur à fundamento præfatæ doctrinæ dico ꝙ terra in compoſito poteſt dupliciter prædominari. Primò ſecundùm molem vel quantitatem, vt ſc. plus ſit in eo de ſubſtantia terræ quàm de ſubſtantia alterius elementi, non tamen ꝙ dominetur ſecundùm virtutem quæ eſt per qualitates ſuas, ſcilicet per frigiditatem & ſiccitatem, imò quantùm ad virtutem dominetur aliud elementum, putà ignis aut aer. Secundò põt prædominari & ſecundùm molem & ſecundùm virtutem, ita ꝙ in mixto præualeant ſubſtantia terræ & qualitates eius omnibus aliis elementis. Si dominatur terra tantùm primo modo, non obſtat quin poſſit illud mixtum eſſe animal & habere ſenſum tactus. Nam ſi ſic obſtaret, cùm in omni compoſito perfecto inferiori dominetur terra ſecundùm molem, vt declarauimus in ſecundo de Generatione, in Epitom. noſtro, vbi ſuprà, & huius rationem euidentem illic aſſignauimus, vt videre poteris, ſequitur ꝙ in nullo mixto inferiori quantumcunque perfecto poſſet eſſe tactus, & ſic non daretur in natura gradus ſenſitiuus. Si autem dominatur ſecundo modo, ita quòd in tali mixto non poſſit ſeruari media proportio tangibilium qualitatum, omnino obſtabit ſenſui tactus. Tale enim dominium propter ſui groſſiciem & ſiccitatem & frigiditatem repugnat omni gradui ſpiritualitatis, ex conſequenti prohibet receptionem ſpecierum ſine materia, quæ eſt de ratione ſenſus, & quoniam in planta, in oſſe, in capillo prædominatur terra ſecundo modo, ideo non habent ſenſum.

Ad quæſitum ergo dico ꝙ intentio Philoſophi eſt nec ſimplex elementum, nec compoſitum in quo dominatur terra ſecundo modo, poſſe habere tactum ratione dicta. Et argumentum poſitum in principio quæſtionis patet ꝙ non concludit, quia ex motu deorſum quo mouentur omnia in feriora compoſita, non poteſt argui dominium terræ niſi ſecundùm molem. Et Albertus in 3. de Anim. Tract. vlt. ca. 3. vocat dominium terræ ſecundùm medietatem, quæ vocatur arithmetica, quia videlicet plus quantitatis terræ & aquæ dominatur in corporibus animatorum quàm aliorum elementorum, ſecundùm autem medietatem quæ vocatur geometrica non datur hoc dominium terræ ſuper alia elementa, aliter non conſtaret natura animalis. Hęc de præſenti quæſito dicta ſint.

Solus tactus neceſſarius eſt animali, cui nõ obſtat guſtus neceſſitas, qa ꝙdam tactus eſt.

QVÆSTIO XVI.

Num ſolus tactus ſit neceſſarius animali.

Neque cùm ſit animal, alium neceſſe eſt habere præter hunc. text. 67 Quia neceſſe ſolùm hunc habere. text. 68.

IN hac q. aduerte ꝙ difficultas ſtat in apparenti repugnãtia quæ primo aſpectu videtur in dictis Philoſophi. Nam in hoc 3. lib. in tex. 64. dixit, Hi quidem igitur, ſc. tactus & guſtus neceſſarij ſunt animali. In textu autem 68. dicit, Neque cùm ſit animal alium neceſſe eſt habere præter hunc ſcilicet tactum, ergo videtur manifeſta repugnantia.

Vt ergo auferatur hæc repugnantia aduerte quòd guſtus dupliciter conſiderari poteſt. Primò vt eſt guſtus. Secundò vt eſt quidam tactus. Conſideratur guſtus vt guſtus prout reſpicit ſaporem vt proprium obiectum diſtinctum ab obiecto tactus. Obiectum enim tactus ſunt primę qualitates actiuæ & paſſiuæ: obiectum autem guſtus vt guſtus eſt ſapor qui eſt qualitas ſecunda fundata in primis, vt declarauimus in lib. 2. in q. 41. vbi pertractauimus de generatione odoris. Guſtus igitur vt guſtus eſt ſenſus condiſtinctus contra quemcunque alium ſenſum apprehenſiuus ſaporis, vt ſapor eſt. Conſideratur autem guſtus vt quidam tactus prout ſicut obiectum guſtus quod eſt ſapor fundatur in humido quod eſt obiectum tactus, ſic guſtus fundatur & ſupponit tactum, ideo poteſt dici in hac conſideratione quòd guſtus eſt tactus fundamentaliter. Sed aduerte quòd non fundatur in tactu diffuſo in omni parte animalis, ſed ſolùm in parte ex qua ſumit cibum quæ dicitur os & guttur vel aliquid proportionale. Et quia non fundatur abſolutè in tactu, ſed in tactu determinatæ partis, ideo dicitur quidam tactus, i. qui eſt in tali parte. Ex hac diſtinctione patet quòd nulla eſt repugnantia in dictis Philoſophi. Nam quando dixit in tex. 64. guſtum & tactum eſſe neceſſarios animali conſiderat guſtum vt eſt quidam tactus. Vnde dicit in eodem textu, Quare neceſſe eſt guſtum eſſe tactũ quendam: quia tangibilis & vegetatiui, id eſt alimenti ſenſus eſt. Vt autem eſt quidam tactus non condiſtinguitur cõtra tactum, ſicut non cõdiſtinguitur ſpecies contra genus, vt determinatum eſt in libr. 2. q. 45. Quando autem dicit in tex. 68. Quia neceſſe ſolùm hunc habere, ſ. tactum conſiderat tactum vt diſtinctum contra guſtum, prout guſtus eſt diſcretiuus ſaporis vt ſapor eſt. Nam vt ſic ineſt animali ad bene eſſe, vt ſ. delectetur cibo, & moueatur ad illum. Quòd autem vt guſtus non ſit neceſſarius animali abſolutè patet ex eo quòd non ineſt niſi animali perfecto, in imperfecto autem non eſt niſi vt quidam tactus. Sed contra. Si in animali imperfecto non eſt guſtus vt guſtus, ergo non mouebitur ad cibum & ſic deficiet. Patet conſequentia, quia niſi delectetur cibo non mouebitur ad illum, ſed non delectatur, niſi apprehendat ſaporem, ergo ſi non ineſt guſtus vt guſtus non mouebitur ad cibum.

Reſpondetur quòd cibus & potus non ſolùm eſt delectabilis guſtu vt guſtu, ſed etiam tactu, qui viget in ea parte animalis ex qua ſumit cibus. Quod declaratur ex doctrina Philoſophi quam tradit in 3. Ethic. agens de temperantia, & ſuo oppoſito, vbi inquit, Temperantia & intemperantia ſunt circa delectationes quæ ſunt tactus & guſtus. Quę quidem delectationes ſunt maiores in cibo ratione tactus quàm ratione guſtus, quod Philoſop. ibidem manifeſtat ex eo quòd intemperati non multùm gaudent guſtantes lingua ſaporem vini aut pulmenti, ſed magis gaudent ſumentes vinum & bibentes & comedentes pulmentum, eo quòd delectationem maiorem ſentiunt in gutture, vbi eſt propriè tactus nutrimenti quã in ore. Vnde vt refert illic Philoſophus orauit quidam Philoſenus Erichius Pultiuorax exiſtens, guttur ipſius longius gruis fieri, vt magis delectaretur tactu. Ad argumentum ergo negatur conſequentia. Ad probationem nego quòd ſi non apprehendit ſaporem non delectetur cibo. Poteſt enim delectari tactu qui eſt in parte ex qua ſumitur cibus, & hæc delectatio vt dictum eſt, communis eſt animali perfecto & imperfecto. Sed in animali perfecto eſt delectatio cibi ſecundùm guſtum, vt guſtus eſt, & ſecundùm tactum, qui eſt in gutture. In animali autem imperfecto eſt delectatio ſolùm ſecundùm tactum, qui eſt in parte ex qua ſumitur cibus. Hæc de præſenti quę ſito dicta ſint.

QVÆSTIO XVII.

Num præter tactum, neceſſarius eſt animali ſenſus communis.

Quia neceſſe ſolùm hunc habere. tex. 68.

IN hac quæſtione aduerte quòd difficultas ſtat in hoc, Quia ſenſus communis apud Philoſophum in 2. de Anima, tex. 149. dicitur eſſe primum ſenſitiuum. Et idem dicit in lib. de Somno & Vigilia, Et quia non poteſt animal ſentire ſine primo ſenſitiuo, videtur quòd non ſolùm tactus, ſed & ſenſus communis ſit neceſſarius animali.

Præter ſenſumtactus neceſſe eſt animalibus ineſſe ſenſum communem.

Vt igi

Vt igitur præſens difficultas auferatur, aduerte, quòd ex falſo ſuppoſito procedit. Supponitur enim à dubitante, quòd ſenſus communis ſit ſenſus omninò diſtinctus à ſenſibus exterioribus quod non eſt verum, imò, vt diximus ſuprà, eſt conſummatio & perfectio ſenſuum exteriorum. Sicut centrum non eſt omninò diſtinctum à lineis terminatis ad ipſum ſed eſt communis earum terminus. Vnde diximus ſuprà, Licet viſio incipiat ab oculo, tamen non terminatur niſi per ſenſum communem. Similiter dico de ſenſationibus aliorum ſenſuum exteriorum. Stantibus his dico quòd mens Philoſophi fuit docere ſolùm ſenſum tactus eſſe neceſſarium animali, ſic exponendo, Tactus eſt neceſſarius animali, & nullus alius ſenſus omninò diſtinctus à tactu eſt neceſſarius animali, ergo, &c. Per hoc quod dicitur Omninò diſtinctus, non excluditur guſtus vt eſt quidam tactus, nec ſenſus communis, imò nec phantaſia ſiue terminata ſiue interminata. Nam cùm omne animal moueatur localiter ſaltem dilatatiuè vel conſtrictiuè, & principium motiuum poſitum fuerit eſſe phantaſiam etiam in animali imperfecto, neceſſe eſt omni animali ineſſe tactum & ſenſum communem & phantaſiam. Et quòd intentio Philoſophi fuerit nõ excludere ſenſum communem patet ex eo quòd ſubiungit in tex. 68. Poſtquàm dixerat, Quia neceſſe ſolùm hunc habere, deinde ſequitur, Alius autem ſenſus habet animal, ſicut dictum eſt, &c. Et exemplificat ſolùm de ſenſibus exterioribus.

Dictum autem Philoſophi in 2. de Anima, tex. 149. & in lib. de Somno & Vigilia, debet ſic intelligi, Senſus communis dicitur eſſe primum ſenſitiuum, non qa ſit primus ſenſus condiſtinctus contra omnes alios, ſed quia eſt primum ſine quo nullus alius ſenſus perficit actum ſuum. Item poteſt dici primum ſenſitiuum non formaliter ſed virtualiter, eò quòd ab eo tranſmittuntur ſpiritus animales ad organa ſenſuum, & ipſo ligato vt patet in dormitione nullus ſenſus exterior habet actum ſuum. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint: quod erit vltimum in tertio libro de Anima, Ad laudem Datoris omnis vitæ omniſque boni, Dei benedicti & glorioſi in æternum, Amen.

Quæſtionum naturalium M. Chryſoſt. Iauelli, ſuper tres libros Ariſt. De Anima, Finis.

QVÆSTIONES
CHRYSOSTOMI
IAVELLI, CANAPICII,

Super duodecim Metaphyſices Ariſtotelis libros, ad mentem Ariſt. & D. Thomæ vtplurimùm deciſæ.

Adiectis in margine ſingularum quæſtionum abſolutis concluſionibus.

Procœmium in Quæſtiones primi libri Metaphyſices.

QVoniam primus liber verſatur tantum circa recitationes & reprobationes ſententiarum antiquorum de primis cauſis & principiis entium, ideo pertractabimus ſolùm illa quæſita, quæ fundamentum habent in procœmio Ariſt. ante quæ pertractabimus illa duo quæſita famoſa, quorum primum eſt de ſubiecto huius ſcientiæ, ſecundum eſt de ſubalternatione aliarum ſcientiarum huic ſcientiæ, erunt igitur numero decem.

1 *Si ens, vt ens abſolutè & vniuerſaliſſimè ſumptum, eſt ſubiectum in hac ſcientia.*
2 *Si Metaphyſica ſubalternat ſibi alias ſcientias.*
3 *Quomodo hæc eſt vera, Omnes homines natura ſcire deſiderant.*
4 *Si ſenſus viſus eſt nobilior aliis: & ſi eſt magis cauſa ſcientiæ: & ſi deſideramus ipſum præ aliis ſenſibus.*
5 *Si in brutis eſt prudentia.*
6 *Quomodo ex experimento generatur ars & ſcientia.*
7 *Si omnis actio eſt circa ſingulare.*
8 *Si obiectum ſenſus eſt vniuerſale, vel ſingulare.*
9 *Si Metaphyſicus conſiderat omnium rerum quidditates tantùm in vniuerſali: an etiam in ſingulari.*
10 *Si maximè vniuerſalia ſunt difficillima ad cognoſcẽdũ.*

QVAESTIO I.

Si ens, vt ens abſolutè, &c. eſt ſubiectum Metaphyſicæ.

Cõcluſio. Ens inquantum ens reale per ſe eſt ſubiectũ adæquatũ ſ. Metaphyſicæ nõ autem Geõ abſtractorũ, vel ens prædicamẽtale

CIrca hanc quæſtionem, ante determinationem aduerte duo. Primò quod hæc quæſtio habet fundamẽtum in 4. libr. in tex. 1. vbi inquit Ariſt. eſt autem quædam ſcientia, quæ ſpeculatur ens inquantum ens, vbi Com. dicit, quòd prima pars quarti libri eſt in diffiniendo, id eſt de terminando ſubiectum huius artis, verùm quia ex primo poſteriorum, in omni ſcientia de ſubiecto præcognoſcere oportet quid & quia, ideo notitiam ſubiecti huius ſcientiæ extimamus neceſſariam, vt in primis immoremur circa ipſum. Secundò aduerte, quo præſens quæſtio proponenda eſt ſub tali tit. Vtrũ ens inquantum ens ſimpliciter ſumptũ, ſit ſubiectum primum, primitate adæquationis in Metaph.

Ad huius igitur quæſiti reſolutionem, tria agenda ſunt. Primò delarabitur titulus. Secundò adducentur tres opiniones, ex quibus duæ relinquentur, & tertia ſuſtinebitur. Tertiò ſoluentur quædam dubia, quæ ſolent verti inter Thomiſtas.

Igitur pro declaratione tituli aduerte primo, qđ ly inquantum põt teneri reduplicatiuè, & ſpecificatiuè. Reduplicatiuè tenetur, quando reduplicat rationem formalem termini, cui apponitur, vt homo inquantum homo intelligit, id eſt homo ſub ratione qua homo intelligit. Si autem dicatur homo inquãtum homo ſentit, falſum eſt: quoniam non inquantum homo, ſed inquantum animal ſentit: ſpecificatiuè tenetur, quãdo modificat terminum, cui apponitur: vt homo inquantum bipes ambulat, & vt ſpecificat non relinquit terminum, cui apponitur in ſua ratione formali abſolutè ſumpta, ſed reſtringit. Aduerte ſecundo, quod ly ſimpliciter, ſtat pro non contractè: vt ſit ſenſus, vtrum ens, ratione qua ens, ſimpliciter, id eſt non contractum per aliquã diuiſionem, ſed vniuerſaliſſimo modo ſumptum, vt ſe extẽdit ad ens reale & rationis, ad ens per ſe & per accidẽs, ad ens finitum & infinitum, ad ens diuiſum in decem prædicamenta, ſit ſubiectũ, &c. Aduerte tertio circa ly primum primitate adæquationis, quoniam duplex primitas poteſt aſſignari in ſubiecto ſcientiæ, ſ. perfectionis & adæquationis, primitas perfectionis dicit nobiliorem entitatem ĩ aliquo conſiderato in ſcientia, quod excedit quodcunque aliud conſideratum in illa ſcientia, vt cælum eſt primum hac primitate in ſcientia naturali. Primitas adæquationis dicit p̃ciſam æqualitatem ſubiecti ad ſcientiam & econuerſo, ita quod omne conſideratum in ſcientia cadit ſub ratione formali ipſius ſubiecti, & quicquid participat rationẽ formalem ſubiecti cõſideratur in illa ſcientia. Eſt ergo titulus talis, Vtrum ens ſub ratiõe entis ſumptum vniuerſaliſſimè ſit ſubiectum adæquatum Metaphyſicæ, ita quod nullum participans rationem entis ſubterfugiat conſiderationem Metaphyſicam, & Metaphyſicus nihil conſideret niſi ſub ratione qua ens. Poſita declaratione ti. aduerte circa hoc quæſitũ tres opiniones. Vna dicit, quod ens nõ eſt ſubiectum, ſed genus ſubſtantiarum ſeparatarũ, & hãc opinionẽ aliq̃ attribuunt Com. eo quod in 1. Phy. com. vlt. arguens cõtra Auic. qui poſuit ens inquãtum ens ſubiectum huius ſcientiæ ſic dicit: Qui dicit quod prima Philoſophia nitit̃ p̃bare entia ſeparabilia eſſe, peccat. Genus. n. entium ſeparatorũ eſſe nõ demonſtratur niſi in ſcientia naturali. Hæc enim entia ſunt ſubiectum primæ Philoſophiæ, & impoſſibile eſt aliquam ſcientiam demonſtrare ſuum ſubiectum eſſe, ſed concedit ipſum eſſe, aut quia eſt manifeſtum per ſe, aut quia probatum eſt in alia ſcientia: vnde peccauit Aui. qui dicit primũ Philoſophũ demõſtrare primũ principium eſſe. Hæc Com. Vltra authoritatem Com. tenentes hanc concluſionem, ſic arguunt ad eam: Totum negocium Metaphyſicum videtur apud Ariſt. ordinari ad lib. 12. in quo de ſeparatis agitur: cũ ergo tota hęc ſcientia ad entium abſtractorum cognitionẽ ordinetur, videntur huiuſmodi ſeparata eſſe hîc ſubiectũ. Prætereà dicit Ariſto. in prologo huius ſcientiæ, quod hæc ſcientia conſiderat primas & vniuerſales cauſas entium, & quod eſt maximè diuina & honoranda, quoniam eſt conſideratiua diuinorum entium: & in lib 6. tex. 2. inquit, Prima verò, ſ. Philoſophia, circa ſeparabilia & immobilia, &c. videtur ergo quod entia ſeparata ſint ſubiectũ ĩ hac ſcientia.

Sed hæc opinio falsò attribuitur Com. nã ſi ſic eſſet ſibi ipſi contradiceret: quoniam in 3. li. Met. com. 64. & in 4. lib.

com.1.& in 12.li.com.1. etiam authoritate Alex.dicit Meta. esse de ente inquantum ens,& de his,quæ consequunt ens: nec obstat dictum suum allegatum in 1.Phys.contra Auic. non enim illic intendit entia separata esse in hac scientia, subiectum adæquatum.Primo, quia in eodem com.præmiserat hanc scientiam esse de ente simpliciter:secundo,quia loquitur de separatis in plurali, vna autem scientia, qualis est Meta.debet esse vnius& nõ plurium subiectorum.Intẽdit ergo cum dicit,q̃ sunt subiectum,q̃ sunt principaliores & perfectiores partes sui adæquati subiecti, quod est ens: & hoc sufficiebat Com.cõtra Auic.opinãt.n. Com. q̃ sicut nulla scientia probat suum subiectum adæquatum esse, sic nec ꝓbat suas principales partes.Quod aũt dicit hæc opinio, totũ negocium metaphysicũ ordinari ad cognitionẽ entium separatorum,non concludit intentum:nam hoc admisso,aliud non probat nisi q̃ ens separatum est primũ subiectum,primitate perfectionis:idem concludunt dicta allegata Arist.in procœmio,& in li.6.huius scientiæ, nos autem quærimus de subiecto adæquato,quod necesse est esse vniuersale cõsideratũ:& hoc vt sustinebimus ꝫ.est ens inquantũ ens cũ proprietatibus suis conuertibilibus& disiunctis.

Secunda opinio est,quæ tenet subiectum huius scientiæ esse ens,non quidem simpliciter sumptum,sed ens reale finitum diuisum in x.prædicamenta,quod solet dici ens prædicamentale:& hãc opinionem sequit̃ Dominicus flandrus in quæstionibus suis Metaphysicalibus,& dicit eam esse ad mentem B.T.& quoniam peritiores Thomistæ reputant id esse falsum,ideo adducã rationes suas& soluam.Sed prius aduerte,q̃ aliqui tenent hanc opinionẽ esse etiam ad mentem Com. Quod tamen patet esse falsum inspectis principiis Com. Certum est enim vt allegatum est in 1.phy.com. vlt.q̃ Metaphysicus considerat entia abstracta,quæ tamen apud Com.non sunt in prædicamento substantię,q̃m̃ arbitratur sola corruptibilia reponi in prædicamento. Præterea entia abstracta apud Com.non componuntur ex potentia & actu,sed sunt purus actus, vt declarabitur de intentione sua in lib.12.Hæc autem opinio dicit,quòd substantia prædicamentalis componitur ex potentia & actu,ergo nõ est ad mentem Com.Quantũ igitur ad rationes Flandrensis aduerte,quòd modicæ sunt efficaciæ,& sunt istæ.

Prima,subiectum in metaph.est illud,cuius principia & causas quærimus:sed in ea quęrimus principia & causas solius entis prædicamentalis, eo quòd ens vt ens, non habet causas,aliter omne ens haberet principium,&sic principia & non esset deuenire ad primum ens,cuius oppositum demonstrabitur in libro 12.

Respondeo,negatur minor,nam manifestabitur in lib.6. quomodo hæc propositio est vera,ens vt ens habet principia,& declarabitur tam de principiis complexis,quàm incomplexis,& tu sustine,donec in libr.6.resoluamus quæ illic formabuntur quæsita.

Secũda,si ens commune Deo & creaturis est subiectum in hac scientia,pari ratione,ens commune enti reali,& enti rationis, quoniam vtrunque sub ente vt ens est,continetur,& tamen hoc est falsum,quoniam Logica tantum considerat de ente rationis, cùm sit subiectum in ea, & quoniam Arist.in lib.6.excludet ipsum à metaphy.

Respondeo,negatur consequentia:non enim est eadẽ ratio,quoniam cum metaphysica,sit scientia realissima,cõuenit ei subiectum reale,ens autem commune enti reali & enti rationis,non est quid reale,sed ab vtroque abstrahit.

Tertia,omnes cõditiones subiecti adæquati,ita possunt attribui enti prædicamentali, sicut enti communi, Deo & creaturæ,ergo,&c.

Respondeo,negatur antecedens,quod nec ipse probat, falsitas autem eius constat ex hoc, quoniam ens prædicamentale non adæquat considerationem Metaphysici:considerat enim de passionibus entis,vt declarabitur in li.4.quæ non cõuertuntur cum ente prædicamentali:imò præcedũt ens diuisum in x.prædicamenta,vt declarabitur in lib.4.

Tertia opinio,quam reputamus ad mentẽ Arist.& Com. & Auic.in 1.suæ Meta.&Algazellis,& domini Alber.& B.T. & Scoti est hæc,ens reale pe se commune finito & infinito, id est creato & increato, est subiectum adæquatum in hac scientia. Declaro primo titulum, deinde probo conclusionem.dicitur ens reale,ad differentiam entis communis enti reali & rationis,quoniam vt sic in nulla scientia est subiectum,nullam enim dicit vnitatem,sed tantum vnitatem vocis, ens autem reale dicit vnitatem vniuocationis secundum Scotum,vel analogiæ secundum B.T.& propterà potest esse subiectum in Metaphysica,sicut & in Logica subiectum est ens rationis,quod Arist.in lib.6.tex.3.dicit prętermittendum à metaph.vbi dicit Com.vtrunque, scilicet ens per accidens, & ens verum numeratur in genere entis diminuti, & ideo perscrutandum est de ente perfecto, quod est ens extra animam,hæc Commentator.

Nec obstat quod dicit Philosophus in 4.lib.tex.5.q̃ Metaph.& Logicus loquuntur de omnibus, & sic conueniunt in ente, vbi & Com.ait, q̃ conueniunt in subiecto, illud.n. intelligendum est de subiecto materialiter& non formaliter sumpto: nam alia ratione considerat Metaphysicus de ente & de quolibet ente,& alia ratione Logicus.Metaphysicus quidem scrutatur veram entitatem cuiuslibet entis, vt entitas est, Logicus autem ideo considerat de omnibus prout cuilibet enti attribuit aliquam ex intentionibus secundis: vel considerat de omnibus procedendo ex aliquibus communibus,Meta.autem procedendo ex propriis,& ideo discursus meta.scientiam generat, Logicus autem opinionem tantum. Loquendo ergo de subiecto adæquato, & secundũ suam rationem formalem non conueniunt meta.& logicus:& tu aduerte,quòd aliqui breuius respondẽtes dicunt Arist.& Com. intelligere de subiecto communissimo, & non de adæquato. Sed id non videtur consonum, quoniam Arist. in 1.tex. eiusdem libri, iam proposuerat, q̃ est aliqua scientia, quæ speculatur ens inquantum ens, & secundum Com. illic agit de subiecto propriè huius artis, vt distinguitur à subiectis aliarum scientiarum: ergo continuando tex.philosophi rationabile est, quòd in sensu eodem loquatur de subiecto in tex.5.Ideo tu tene primam responsionem,quæ etiam consonat B.T.illic exponenti.

Dicitur ens reale per se,quoniam Arist.in li.6.in tex.3.excludit ens per accidens, de quo probat illic Arist.q̃ nõ põt sciri,sicut nec ens fortuitũ,vnde in fine sexti libri, quasi pu rificãs subiectũ huius scientiæ inquit, Quapropter dimittãtur,ſ.ens per accidẽs,& ens verũ,vbi Com.inquit, dimittamus ergo perscrutari ens per accidẽs,& ens,quod est in anima,q̃m̃ vtrunq; numerat̃ ī genere entis diminuti,& ideo perscrutandũ est de ente ꝑfecto,quod est ens extra animã.

Dicitur cõmune enti finito & infinito,quod tu nõ intelliges quantitatiuè,sed essentialiter, quod exponit̃ per creatum & increatum, siue per productum & improductum, q̃m̃ vt rationes pro conclusione probabunt, Metaphysicus non solum versat̃ circa ens prædicamentale, sed circa ens reale,prout verificat̃ de quolibet ente reali per se: constat aũt q̃ nõ solũ ens finitũ est ens reale ꝑ se,sed & infinitũ.vt Deus est ens reale ꝑ se,imò realissimũ,cũ sit perfectissimũ.

Sed dices, ergo tu tenes ly inquantum specificatiuè, & sic coincidis cum opinione secunda.

Respondeo,nõ inconuenit specificare ly ens,non tamen sicut secũda opinio:nã illa cõtrahit ad ens x.prædicamẽta, q̃ dicũt speciales modos essendi,vt declarauimus in tract. de trãscendentibus,nos autẽ nõ sic contrahimus,sed relinquim⁹ ipsum in sua maxima vniuersalitate tractum ad ens reale per se, qđ est longè maioris ambitus,q̃ ens prædicamentale:vnde pro nostra opinione,sic formetur conclusio, ens reale per se inquantũ tale est subiectum in hac scientia.

Sic declaratam conclusionem probamus duplici ratione:primo sic,Illud est subiectum in Metap.cuius passiones, primo & per se conuenientes ei considerãtur in Meta.Hæc patet, quoniam est cõditio requisita in subiecto cuiuslibet scientiæ: sed entis realis per se passiones primo & per se ei conuenientes considerantur in Metap.hæc patet, quoniam vt declarabitur in quarto libro passiones primo & per se entis, sunt transcendentia, & actus & potentia,& finitum & infinitum entitatiuè, & istæ considerantur in metaph.vt patet in libr.4.9.& 10.ergo,&c.

Sed aduerte quòd Flandrensis conatur hanc rationem soluere dicens,q̃ meta.non considerat passiones entis, nisi vt diuiditur in x. prædicamenta.similiter nec ipsum ens,cuius signum dicit esse. quòd philosophus in libro quinto in c.de ente,diuidit ens,quod posuerat in 4.li.subiectum metaphy.in x.prædicamenta.

Sed hæc resp̃sio rudis est,q̃m̃ philosophus in lib.4.tex. 1.dixit q̃ est quædam scientia,quæ speculat̃ ens inquantum ens,& quæ huic insunt secũdum se, exẽplificans autẽ ī tex. 3.de his q̃ per se insunt enti,nominat vnũ, & ꝫ.nominat species vnius:& dicit ad eandẽ scientiã pertinere considerare de ente & vno,sed vnũ & alia trãscendẽtia nõ cõsequũtur

per

per ſe,ſumendo per ſe conuertibiliter ens prędicamen tale. imò ens reale. Aliquod enim eſt ens & vnum & bonu m & verum,qđ tamen nō eſt in prædicamento,puta prima cauſa:falſum eſt etiam, quod Philoſophus in 5.lib.c.de ente,di uidat ens ſolum in x.prædicamenta, quoniam in eodem cā pite diuidit per potentiam & actum,& conſtat quod vtran que diuiſionem proſequitur:eam quidem,quæ eſt in x.prædicamenta in libr.7.& 8.reliquam autem in libr.nono. Stat igitur ratio adducta pro concluſione in robore ſuo.

Secundò ſic arguitur, cum ens inquantum ens habeat paſſiones de ipſo demonſtrabiles, vt declarabitur in 4.libr. eſt verè ſcibile,ergo in aliqua ſcientia debet eſſe ſubiectū: non in Phyſica,nec in Metaphyſica, qm̃,vt inquit Ariſto.in 4.lib.tex.1.cum ſint ſcientiæ particulares,partem entis con ſiderant, ſi ergo non eſt ſubiectum in hac ſcientia, oportet dare aliam ſcientiam vniuerſalem diſtinctam ab hac ſcien tia:quod eſt falſum:quoniam tunc eſſent quatuor Philoſo phiæ ſpeculatiuæ, quod eſt contra Ariſt.in lib.6.tex.2.& il la quarta eſſet prima,& vniuerſalis ſcientia,quoniam eſſet de primo & vniuerſaliſſimo ſubiecto, ex conſequenti falſo attribuiſſet Ariſt.huic ſcientiæ nomen primæ Philoſophię, & nomen ſapientiæ, cum igitur hæc ſit apud Ariſt. prima Philoſophia, eius eſt de ente inquantum ens ſpeculari, & non ſolùm de ente prædicamentali.

Probata concluſione aduerte,quod inter Thomiſtas eſt diſcrepantia,quoniam aliqui tenent cum Flandrenſi,aliqui autem cum tertia opinione, quam credo eſſe ad mentem B.Th.Qui tenent cum Flandrenſi,fundant ſe ſuper duo dicta B.Th. Primum eſt ſuper Boetium de tri. in quæſtio. qua quærit de diſtinctiōe ſcientiarum ſpeculatiuarum: illic ſic dicit,Theologia,ſiue ſcientia diuina eſt duplex:vna, in qua conſiderantur res diuinæ nō tanquam ſubiectum ſcientiæ, ſed tāquam principia ſubiecti,& talis eſt Theologia,quam Philoſophi proſequuntur, quæ alio nomine Meta.dicitur: alia vero,quę res diuinas cōſiderat propter ſeipſas,vt ſubiectum ſcientiæ,& hæc eſt Theologia, quæ ſacra ſcriptura dicit. Theologia ergo Phyſica determinat de ſeparatis, ſicut de principiis ſubiecti,Theologia vero ſacræ ſcripturæ, conſiderat de ſeparatis,vt de ſubiecto.Hæc B.Th.Tunc iſti ſic arguunt. Principia ſubiecti nō cōtinentur ſub ſubiecto, aliter cauſa contineret ſub ſuo effectu ſecundum B. T. ſubſtantiæ ſeparatę conſiderantur à Metaphyſico,vt principia entis, quod eſt ſubiectum in Meta.ergo non continent ſub ſubiecto Meta.ex conſequenti ens reale per ſe acceptum in ſua maxima vniuerſalitate,non eſt ſubiectū in hac ſcientia.

Secundum dictum B.T.eſt in prologo,quem præponit in principio Meta.vbi circa fi.ſic inquit,ex quo apparet,quod quamuis iſta ſcientia,prædicta tria conſideret,non conſide rat quodlibet eorum vt ſubiectum,ſed ipſum ſolum ens cō mune. Hoc enim eſt ſubiectum in ſcientia, cuius cauſas & paſſiones quærimus,non autem ipſæ cauſæ generis quę ſiti. Hæc B.T.& parum ante præmiſerat,quod ſubſtantiæ ſepa ratæ ſunt omnes & vniuerſales cauſæ entis cōmunis, quod eſt genus,id eſt ſubiectū in hac ſcientia.Tūc iſti ſic arguūt, illud ens cōe eſt ſubiectum in Metaph.cuius cauſæ & prin cipia ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, hæc eſt B.Th. ſed entis cōis Deo & creaturæ ſubſtantiæ ſeparatæ nō ſunt cauſæ & prin cipia,aliter & Dei & ſui eſſent cauſæ, ergo ſecundum B.T. ens cōmune Deo &creaturæ,nō eſt ſubiectū in hac ſciētia.

Ad primum dictum B.T.reſpondeo,& dico,quod ex eo non intendit negare quin ſeparata contineantur ſub ſubiecto Metaphyſicæ,ſed innuit modum,quo cognoſcuntur ab ea:vnde aduerte quod licet omnia entia realia p ſe cōſiderent à Metaphyſico, & vt ſic cōtineantur ſub ſuo ſubiecto, nō tamen eodem modo omnia cōſiderantur, ſed quædam à priori & per eſſentias ſuas,vtpote proportionata intelle ctui noſtro,quędam à poſteriori &per effectus,quorū ſunt principia vt entia ſeparata &immaterialia:cum ergo dicit B.Th.quod Metaphyſicus conſiderat ſeparata vt principia entium,dedit modum cognitiōis, quaſi dicat per effectus, ex quibus aſcendimus ad cognoſcēdum hæc prædicata de illis,ſ.prīcipia,cauſæ,primi motores,æterni,immateriales, intellectuales,&c.Tunc ad argumentum, diſtinguo Maiorem. Principia ſubiecti cōtineri ſub ſubiecto poteſt eſſe du pliciter,primo in ratione productiua,vel cauſalitatis,&ſic eſt vera,aliter effect⁹ eſſet ꝓductiuus ſui principij, ſecūdo in ratiōe cognoſcitiua,vel cognoſcibilitatis, & ſic nego ipſam maiorē: nā qñ cognoſco cauſam per effectū,effectus in ratiōe cognoſcitiua habet rationem principij & cauſæ, & vt ſic continet ſub ſe principium & cauſam ſuam produ ctiuam , & ſic patet quod nō inconuenit ſubſtantias ſepa ratas eſſe realia principia entium , & tamen contineri ſub ente,vt principia ſub ſuo effectu in ratione cognoſcitiua.

Ad dictum ſecundum dico,quod minus eis ſuffragatur, qm̃ licet quodlibet horum trium, ſubſtantiæ ſeparatæ, ens cōmune, paſſiones & partes entis, nō ſit ſubiectum in hac ſcientia, eo qđ vna ſcientia eſt vnius ſubiecti, ex hoc tamē nō ſequitur,quin ens commune Deo & creaturæ ſit ſubie ctum adæquatum:& ad argumentum nego minorē,ad pro bationem nego conſequentiam: qm̃ iſta propoſitio ſubſtā tiæ ſeparatæ ſunt cauſæ entis communis,nō eſt neceſſe qđ verificetur vniuerſaliter, ſed partialiter, ſufficit.n.quod a liqua pars entis ſubiectiua, puta ens corruptibile ſit cauſa tū ab eis. Et præterea hoc argumentū eſt cōtra arguentes: nā ex eo ſequit,quod nec ens prædicamentale ſit ſubiectū, cum.n.ſubſtantiæ ſeparatæ excepta prima,contineantur in prędicamēto,& ſecundū ipſos ſolum illud ens cōmune cu ius ſunt principia ſubſtātiæ ſeparatę ſit ſubiectū ī hac ſcien tia,ſequitur quod vel illæ ſubſtātiæ producant ſeipſas, vel quod ſubiectum Metaphyſicæ nō ſe extendat ad omne ens prædicamētale,qđ eſt cōtra ſic arguētes. Patet ergo quod dicta B.T.nō eis ſuffragātur. Et aduerte laqueum eorū fuiſ ſe, quia neſcierūt intelligere quomodo ſit verū, quod ens inquantū ens habet principia,& tñ Deus, quī continet ſub ente,nō habet principium.Id autem nos reſoluemus in lib. 6.& tu ſuſtine vſque illic,ne inutilis fiat repetitio.Hæc pro præſenti quæſtione ſufficiant. In recitādis autem argumen tis & ſoluendis,quæ ſolent adduci cōtra huiuſmodi deter minationē nō eſt vtile nobis immorari,quoniam apud An ton.Andr.& Paulum Soncinatem, & Io.Iandunū & plures alios, quæſtiones formātes ī hac ſcientia videri poſſunt,& idem modus ſeruabitur à nobis ī quæſtionibus ſequētibus.

QVAESTIO II.

Si aliæ ſcientiæ ſubalternantur Metaphyſicæ.

CIrca hanc q.aduerte quod oritur à præcedenti: nam qui tenēt ens cōmune Deo & creaturæ eſſe ſubiectū in hac ſcientia,videntur compelli ad talem ſubalter nationem, eo quod aliæ ſcientiæ cōtrahunt ſubiectū Meta phyſicæ per differētiam additam,licet nō ſit differētia pro priè ſumpta,cum ens nō ſit genus:vnde ſicut linea viſualis cōtrahit lineā, & propterea proſpectiua ſubalternat Geo metriæ,ſic vī ens mobile cōtrahere ens,& ideo vī Phyſica ſubalternari Metaphyſicæ.Idem vī de Mathematica,cuius ſubiectum eſt ens quantum.Vt igitur id reſoluatur,& appa reat quod ad id nō compellimur,agemus tria:primo pone mus aliquas diſtinctiones,ex quibus apparebit quid ſit pro priè ſubalternari,ſecundo ponemus duas concluſiones,ex quib⁹ reſoluetur totū q̃ſitum,tertio ſoluētur quædā dubia.

Cōcluſio. Nullaſciē tia ſubal ternatur ſpriè Me taphyſi cæ, ſed i. propriè.

Prima diſtinctio eſt de cōtractione ſubiecti.Aduerte igit̃ qꝑ cōtractio fit dupliciter,primo per cōtractiuum per ſe,ſe cūdo per cōtractiuum accidentale. Secūdum primum ſen ſum ex cōtractiuo,& contracto fit vnū per ſe in primo,vel ſecūdo mō per ſe.Et hæc contractio ſeruatur inter differē tiam eſſentialē & ſuū genus:vt animal rōnale, vel inter ge nus,& ſpeciē,vt aīal hō, & breuiter inter ſuperius & infe rius in ordine prædicamētali.Similiter inter ſubiectū & ꝑ priam paſſionē,& præcipuè diſiuncta, vt numerus par, vel numerus impar.In ſecūdo ſenſu ex cōtractiuo & cōtracto fit vnū ꝑ accidēs:vt ex linea & viſuali,nō.n.viſuale eſt dif ferentia vel propria paſſio lineæ,nec vnū eſt de ratione al terius. Secus autem eſſet ſi diceretur linea longa, vel linea breuis,quoniam eſſet contractio iuxta primum ſenſum.

Secūda eſt de varia ſubalternatione.Aduerte igit̃,quod vna ſciētia ꝑt dici ſubalternari alteri dupliciter, primo de nominatiuè & quaſi extrinſecè tm̃,& fit quando finis infe rioris ordinatur ad finem ſuperioris vel qñ ſubiectum infe rioris cōtinetur ſub ſubiecto communioris. Primo modo, omnes ſcientiæ vel artes ſubſeruientes,poſſunt dici ſubal ternari principali, iuxta quem modum dicit Philoſoph⁹ in primo Ethicorum frænefactiuam, equeſtrem,& militarem ordinari ad politicam.Secūdo modo, omnes ſcientiæ,quæ ſunt de partibus ſubiectiuis alicuius ſubiecti cōmunis poſ ſunt dici ſubalternari ſcientię,quę eſt de ſubiecto cōmuni, puta quod ſcientia de cælo,de elementis,de mixtis,de ani matis ſubalternantur Phyſ.iuxta eundem modum,ſcientiæ de ſubſtantia,de accidente,de actu,de potentia, de vno,de multis,poſſunt dici ſubalternari ſcientiæ,cuius ſubiectū eſt ens.Sed hæc ſubalternatio eſt communiter dicta& impro-

pria, nec iuxta eam formatur præsens dubium: secundo dr vna alteri subalternari intrinsecè & essentialiter, ita q; si nõ subalternaretur alteri, non esset scientia, nec haberet viam ad probandum cõclusiones suas, & hęc est vera & propria subalternatio, quæ tria requirit. Primo q; subiectum subalternatæ contineatur sub subiecto subalternantis: & defectu huius, physica nõ subalternatur Geometriæ. Secũdo q; subiectum subalternatæ addat super subiectum alternantis ali quod accidentale, & extraneum, & non aliquod per se: & defectu huius scientia de specie non subalternatur scientię de genere. nec scientia de passione, scientię de subiecto: tertio q; scientia subalternans dicat quid de proximis principiis subalternatæ, ita quod non potest reducere conclusiones in principia sua, nisi auxilio scientiæ subalternantis, vel sic. quod de principiis sui proximis nullã habet euidẽtiam, nisi probata sint ĩ subalternãte. & vt ꝓbata recipiat. & hæc est perfectissima subalternatio, de qua locutus est philosophus in 1. poste. & potest sic describi, subalternatio est suppositio vnius scientiæ alteri scientię, cuius subiectum contrahitur per differentiam accidentalem & extraneam, & probat principia proxima scientiæ sibi suppositæ.

His præmissis pro determinatione quæsiti proponũtur duæ conclusiones. Prima est, Subalternatione denominatiua, siue extrinseca alię scientiæ subalternantur metaphysicæ, nam aliæ sunt de aliqua parte entis, vt patet in 4. li. huius scientiæ tex. 1. Quælibet autem pars entis contrahit, vt ens mobile, ens quantum continuum, ens quantum discretum: cum ergo subiecta aliarum scientiarum contineantur sub subiecto meta. & addant super ipsum, possunt vt sic dici subalternari Meta. Prętereà videntur omnes ordinari ad eam, vt ad nobiliorem: ideo appellatur sapientia, ergo vt sic subalternat sibi alias.

Secunda conclusio, Subalternatione propria dicta, non subalternant. nam subiecta earum nõ addũt supra ens aliquod extraneum ab ente. enti enim nihil est additum, quod in eius ratione nõ includatur ens, & ipsum non sit de ratione entis. qm̃ nihil subterfugit rationẽ entis. aliter esset non ens. Ad veram aũt subalternationem ratiõe illius quod addit subiectum subalternatæ super subiectum subalternãtis, requiritur q; vnum nõ sit de ratione alterius, nec econuerso. nam linea non est de ratione visualis nec ecõuerso. Prætereà aliæ scientiæ habent sua principia proxima sibi euidẽtia aut ex sensu, aut notitia suorum propriorum terminorum, vt prima principia mathematica, & plura principia, s. physica, vt motꝰ est, natura est, plura entia sunt. Hæc & plura alia sunt sufficienter nota in scientia, in qua sunt principia, ita q; Mathematicus & physicus possunt ex eis deducere cõclusiones suas, absque hoc q; innitant superiori scientiæ: ergo conflat q; aliæ scientiæ non subalternantur Meta.

Vltimo aduerte duo dubia cõtra prædictam determinationẽ. Primũ est, q; Metaphysica probat principia omnium scientiarum, & habet firmare, vt patet ĩ 4. li. huius scientię: & Arist. dicit in 1. Physi. tex. 8. & 12. q; si quis negat principia Geometriæ, non est Geometræ, sed primi philosophi probare. ergo videntur aliæ scientiæ subalternari huic.

Respondetur dupliciter, primò q; primus philosophus non probat principia proxima aliarum scientiarum, qm̃ illa supponunt vt manifesta in illa scientia, pro tanto autem dr probare principia aliarum scientiarum, quia probat prima & vniuersalissima principia complexa, quibus vtuntur scientiæ particulares, non quidem in sua communitate, sed vt eis opus est, vt declarauimus in 4. li. Ad hoc autem q; vna scientia subalternetur alteri necesse est vt principia proxima subalternatæ sint conclusiones probatæ in subalternante, quibus deducuntur conclusiones in subalternata, aliter scientia subalternata non esset scientia. Dico secundo, q; dato & non concesso quòd Metaphysica probaret principia proxima aliarum scientiarum. adhuc non esset verè subalternans, quoniam subiecta aliarum scientiarum, non addunt differentiam extraneam ab ente, quoniam ens est de ratione differentiæ additæ. Quare, &c.

Secundum dubium est, quia B.T. in opusculo de natura generis dicit in c. 5. quod incipit, de metaphysica & logica, &c. q; physica subalternatur metaphysicæ, & videtur loqui de subalternatione propriè dicta. nam si legis dictum opusculum inuenies quòd eo sensu, quo prospectiua subalternatur geometriæ, physica subalternatur metaphysicæ.

Ad hoc dr ab aliquibus Thomistis, Illud opusculum nõ esse B.T. & præcipuè quia ratio, quam adducit ad hoc, non valet. Dicit enim, Isto modo Naturalis scientia, quæ applicat naturam entis ad naturã sensibilem, est sub Metaphysica, quæ considerat de ente absolute, quia ens mobile nõ est species entis, cum ens nõ sit genus. patet autem q; hoc non valet: non enim ad veram subalternationem sufficit q; non sit species, sed est necesse vt ille modus contractiuus sit ita extraneus à subiecto subalternantis, q; non diffiniatur per ipsum: sicut patet q; linea non est de ratione visualis, neque numerus de ratione sonori. est autem impossibile inueniri aliquid, de cuius ratione nõ sit ens: & ideo similitudo, quæ adducitur de prospectiua, & Geometria, & de Physica, ac Metaphysica nulla est, vnde non est verisimile B.T. ita incõsulte locutum fuisse. Potest etiam dici, admisso, quod opusculum sit B.T. q; illic non loquitur de propria subalternatione, de cuius ratione est, q; nõ solum subiectum subalternatæ addat extraneum super subiectum subalternantis, sed quod subalternans probet principia proxima subalternatæ. quod non facit Metaphysica respectu Physicæ. Nec obstat quòd dicit illo modo subalternari Physicam Metaphysicæ, quo prospectiua geometriæ. Hæc enim similitudo currit solum quantum ad hoc, quòd sicut linea visualis nõ est species lineæ, sic nec ens mobile est species entis. Sed vt diximus, hoc non sufficit ad veram & propriam subalternationem. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO III.

Si hæc est vera, Omnes homines natura scire desiderant.

CIrca hanc propositionẽ, vt appareat eius veritas, quatuor agenda sunt. Primo quomodo sumitur ly natura. Secundo distinguendum est de multiplici appetitu, siue desiderio. Tertio ponentur aliquæ conclusiones responsiuæ. Quarto soluentur quædam dubia.

cõclusio. Oẽs homines naturaliter appetunt scire, nõ tellectua li appetitu, vel sẽ su, sed naturaliquodam desiderio appetũt scire vt sui perfectionem.

Quantum ad primum aduerte q; ly natura, vt patet in 5. lib. multipliciter sumitur, s. pro generatione viuentium, & dicitur natura quasi nascitura, vel quia est via ad naturam, id est ad formam: sumitur etiam pro forma, & pro materia, quia sunt principium motus intrinsecum. Sumitur etiam pro rei essentia, sicut cum dicimus, natura hominis est esse animal rationale. Sed nullo horum modorum sumitur hîc natura. videtur autem sumi pro quadam essentiali proprietate consequente inseparabiliter ipsum hominem, qua inclinatur ad scientiam: sicut cum dicimꝰ, lapis natura, id est sua naturali proprietate inclinatur in centrum, & in hoc sensu ly natura solet exponi pro naturaliter.

Quantum ad 2. aduerte q; ex doctrina B.T. in prima parte q. 80. ar. 1. & 2. triplex est appetitus, s. naturalis, sensitiuus, & intellectualis: naturalis consequitur rei naturam, sensitiuus sensum, siue cognitionem sensitiuam, & diuiditur per irascibilem, & cõcupiscibilem, vt declarauimus in 3. de anima in trac. de potentia motiua. Intellectualis sequitur intellectum, siue cognitionem intellectiuam, & dr volũtas, siue appetitus liber, quo potest appetens in oppositа. Naturalis est tẽdentia siue inclinatio rei in perfectionem suam, & inest cuilibet rei. qm̃ vnũquodq; ex sui natura tendit in suam perfectionem. & hic appetitus non distinguitur realiter ab essentia rei, nec dicit potẽtiam, vel actum additũ essentiæ, sed est ipsa rei essentia, vt ordinatur & tendit in suum proprium finẽ. vnde appetitus naturalis ĩ lapide est ipse lapis, vt inclinatur in centrum. Sensitiuus autem est potentia animę, qua tendit animal in bonum apprehensum per sensum, vt sibi conueniens. & diffugit malum apprehensum, vt disconueniens. Intellectualis verò est potẽtia animę, siue naturæ intellectiuæ, qua tẽdit in bonum & refugit malũ, vt apprehenditur intellectu, & quoniam in natura creata intellectuali, secundum viam nostram distinguitur potentia à rei essentia, sequitur appetitum intellectualem distingui realiter ab essentia rei. Idẽ intellige de sensitiuo. Et aduerte hos appetitꝰ sic ordinari, q; prior & communior est naturalis, est. n. in qualibet natura, vnde & sensus & intellectus & volũtas vt sunt quædã naturæ, dicunt habere appetitum naturalem, prout inclinant in perfectionem suam, posterior autem & minus cõmunis est appetitus sensitiuus, qm̃ inest omni & soli animali ex secũdo de anima, postremꝰ & adhuc minus cõis, est intellectualis, qui inter mortalia, inest omni & soli homini, absolute autem inest soli naturæ intellectuali. Nam, vt declarabitur in libro 12. in substantiis separatis datur nobilissimæ substantiæ intellectus & voluntas.

Quantum ad tertium, pro determinatione quæsiti ponuntur tres conclusiones responsiuæ.

Prima cõclusio, Propositio philosophi nõ verificatur de appe

appetitu intellectuali, quoniam cum sit formaliter potentia libera, posset in oppositum, & sic posset homo appetere non scire, quod est falsum, aliter propositio Philosophi non esset necessaria, sed contingens.

Secunda conclusio, non verificatur de appetitu sensitiuo, nam iste appetitus sequitur apprehensionem sensus. Sed sensu non apprehendimus vniuersale, de quo propriè est scientia. Præterea, sensu cognoscimus tantum sensibilia. Sed non appetimus cognoscere tantum sensibilia, imò & magis quæ non cadunt sub sensu: ergo, &c.

Tertia conclusio, verificatur propriè de appetitu naturali. Hæc conclusio patet à sufficienti diuisione data de appetitu, quam & B.T. probat tribus rationibus exponens textum. Prima est, sicut se habet materia ad formam in genere entium, sic intellectus noster ad scientiam. Nam ex tertio de anima, sicut materia est ex se in pura potentia ad formam & non perficitur nisi per formam, sic intellectus noster est in pura potētia ad sciētiam, & non perficitur nisi p̄ receptionē scientiæ. Sed ex eo, qđ materia est in potētia ad formā naturaliter appetit eā ex 1. Phys. tāquam suum perfectiuum, ergo idem ꝺtingit ex parte intellectu respectu sciētiæ. Secunda est. Quælibet res naturalē inclinationē habet ad propriam operationem, vt calidum ad calefactionem, lucidum ad illuminationem, lapis ad descensum. Sed propria operatio hominis inquantum intellectualis est intelligere & scire: ergo, &c. tertia est, vnicuique rei inest desiderium naturale vt coniungatur suo principio, quoniā in hoc est vltimata perfectio sua: sed principium hominis inquantum est naturæ intellectualis est ipsa prima substantia separata, id est Deus, cui non potest homo vniri nisi per intellectualem cognitionem, cum sit penitùs immaterialis, ergo naturaliter desiderat intelligere & scire Deum, vnde in huiusmodi reponit humana felicitas ex decimo Ethicorum.

Sed aduerte quod Ant. And. in 1. li. q. secunda, impugnat B.T. non de falso, sed de pluralitate harum rationum. Dicit em̄ q̄ tres coincidunt in vnam tantum, & arguit sic, Omne appetens primam perfectionem, id est scientiam appetit propter secundam, id est propter scire, & secundam appetit propter tertiam, id est propter vnionem ad obiectum suum, siue principium: vbi autem vnum p̄ alterum est tm̄ vnum, si ergo prima perfectio, à qua sumitur prima ratio est p̄ secundam perfectionem à qua sumitur secunda ratio, & secunda perfectio est p̄ tertiam perfectionē, à qua sumitur tertia ratio vidētur realiter esse tantum vna ratio.

Ad hoc dicitur quod B.T. plurificat has rationes non ea ratione qua vna perfectio ordinatur ad alteram, sed prout distinctæ perfectiones hēnt distinctas appetibilitates: scientia enim cum sit habitus perfectiuus, est ex se appetibilis, idem dico de scire, & vnione ad obiectum. Ant. And. autem opinatur harum trium perfectionum esse tantum vnam appetibilitatem, ita quod non sint appetibiles nisi in ordine vnius ad alteram, ideo credidit tres rationes ad vnam reduci. Dicemus ergo quod secundum appetibilitatem sunt tres & in hoc sensu formauit eas B. Th. & plurificauit.

Quantum ad 4. aduerte tria dubia, primum est de appetitu naturali, & est tale, si appetitus naturalis non distingui tur ab ipsa essentia rei, ergo intellectus vt inclinatur ad scientiam vt ad sui perfectionem, est appetitus naturalis. Sed hoc est falsum, quoniam cum obiectum appetitus sit bonum, esset etiam obiectum intellectus, quod patet esse falsum, quoniam eius obiectum est verum est non bonum.

Respondeo intellectus dupliciter consideratur, primo vt natura quædam perfectibilis, secundo vt intellectus est: primo modo suum obiectum est bonum & ipsum verū siue scientia vt perficiunt intellectum sunt bonum suum, 2. modo suum obiectum est verum, vt declarauimus in trac. de transcendentibus, patet igitur non esse inconueniēs, quod intellectus sit appetitus naturalis inquantum inclinatur in scientiam vt in suam perfectionem, & vt sic suum obiectū esse bonum, idem dico de sensu vt inclinatur in obiectum suum, similiter de voluntate, vt ex vi naturæ suæ tendit in obiectum suum, vnde voluntas vt natura est appetitus naturalis, vt voluntas est appetitus rationalis.

Secundum dubiū est cū homo naturaliter appetat scientiam vt primam perfectionem & considerare siue speculari vt secundam perfectionem, dubitatur si eodem aut diuerso appetitu desiderat vtranque perfectionem, & videtur quod diuerso. Nam antequam habeat primam perfectionem est in potentia essentiali, qua habita est in potentia accidentali respectu secundæ. Sed non videtur esse eadem potentia essentialis & accidentalis, cum non dicatur de eis potentia vniuoce, ergo non videtur esse idem appetitus, quo appetimus scientiam & speculari.

Respondeo secundum doctrinā B.T. dico quod eodem appetitu reali. nā sicut vna materia numero appetit formā substātialē primo, deinde formas accidētales, q̄m accidēta lis supponit substantialē. Sic idē intellect⁹ eadē inclinatione reali inclinatur primo ad scientiā deinde ad speculari, quoniam hoc p̄supponit scientiam. Ad argumentum dico qđ distinctio potentiæ in essentialem & accidentalem, non est distinctio realis, sed secundum rationem, vnde licet concedamus intellectum alia ratione inclinari ad scientiam, alia speculari, tn̄ negatur hæc consequentia, ergo alia & alia potentia siue alio & alio appetitu. Nec obstat quod potentia non dicitur vniuocè de essentiali & accidentali, quoniam ad prædicationem nō vniuocam sufficit distinctio ratiōis.

Tertium dubium est, si omnes homines natura scire desiderant, vnde est quod aliquid desiderant scire naturalia, & diffugiunt Mathematica, & aliqui econuerso, & aliqui tantum Physicalia, aliqui tantum rethoricam, aliqui tantum poeticam, aliqui tantum historiam, &c.

Respondeo. Hoc dubiū diffusè resoluimus in epitome nostra in secundo Meta. in capite tertio, quære illic, ne plures idem inutiliter repetatur. Hæc de tertia q. dicta sint.

QVAESTIO IIII.

Si visus est nobilior sensus, & si est magis causa sciendi, & si ipsum magis diligimus.

Ipsum videre præ omnibus diligimus, quia hic maximè cognoscere nos facit. In proœmio.

CIrca hoc quæsitum sic procedemus. Primò probabitur quòd visus est nobilior cæteris sensibus. Secundò quòd per se magis facit scire. Tertiò quòd ipsum magis diligimus. Quartò soluentur quædam dubia.

Cōclusio.
Sensus visuomniū sensuū nobilissimus est, & maximè vtilis ad sciētiam, quæ per inuentionē est, & ipsum maximè diligimus.

Quantū ad 1. aduerte quadruplicē viā qua notificat nobilitas visus sup̄ alios sensus. Prima sumit̄ ex obiecto, respicit. n. lucē & coloré, q̄ est q̄dā lux licet nō pura, vt declarauim⁹ in li. de sensu & sensato, lux aūt nobilior est inter oēs qualitates sensibiles, cuius signū est qđ in nobilissimo corpore inuenit̄, & dicit̄ qualitas primi alterātis, nā ex 2. li. de cælo, cælū agit ī hæc inferiora motu & lumine, & hāc rationem tāgit Philosoph⁹ in 2. li. de gñatione tex. 7. vbi probat visum esse priorē tactu ex prioritate visibilitatis ad tāgibile. Item color inest omni corpori formaliter vel radicaliter, put in omni corpore potest recipi lux. Item visus cognoscit magnitudiné & figurā cōius siue extensius q̄ cęteri sensus. cognoscit. n. eas vt sunt in cælo & in his inferioribus, cę teri autem sensus vt sunt in his inferioribus tantum. Tunc sic, sensus qui est vniuersalioris obiecti videtur esse nobilior, visus ex prædictis est vniuersalioris obiecti: ergo, &c.

Secūda via sumit̄ ex organo, cùm. n. visus sit potētia organica, ex nobilitate organi oſtēdi pōt nobilitas ei⁹, nobilitaté aūt organi, manifestāt nobis plura, primò facillima læsio quorūcunque ꝺtingētiū ipsum, etiā qđ sunt minima: secundo mirū artificiū ꝺpositionis suæ: constat. n. ex diuersis humorib⁹ & pelliculis, de quarū diuersitate nō est ad præsens ꝺsiderandū: id. n. ad Physicū & prospectiuum spectat, tertio ex multiplici defensiuo, quod natura ei præparauit, vt sunt palpebræ & supercilia & concauitates ossium, &c.

Tertia via sumitur ex excellētia medij quod est diaphanum, qđ non solum inuenitur in his inferioribus, sicut media aliorū sensuum sed etiā in cæleſtibus, qđ quanto simplicius & puri⁹ est, tanto perfectius per ipsum fit visio, verum quia diaphanū est medium in auditu & in odoratu sicut in visu, ideo ex hoc non possumus concludere nobilitatem visus super alios sensus, propterea sequitur quarta via.

Quarta via sumitur ex notabilitate visionis, q̄ est actus purè spiritualis, eo qđ ad ipsam nō cōcurrit aliquis motus aut mutatio realis, nec ex parte obiecti, quoniā obiectū nō causat nisi speciē intentionalem, nec ex parte medij nec organi, quoniā illa species tantū intentionaliter immutat & medium & organū. In aliis aūt sensibus, semper interuenit aliqua mutatio realis, siue ex parte obiecti, siue ex parte medij, siue ex parte organi, vt declarauimus in lib. 2. de anima. Iteé visio se extendit ad superiora corpora & inferiora, actus aūt aliorū sensuum solū ad inferiora. Itē magis tristatur homo priuatione huius act⁹ & magis delectatur positione sua circa obiectū ꝓportionatū. Patet ergo ex his omnibus excellētia & nobilitas visus sup̄ omnes alios sensus.

Quantum ad 2.dico ꝙ facit magis ſcire per ſe.Dico per ſe ad differentiam auditus qui magis facit ſcire per accidens in ſcientia quæ habetur per doctrinam vt diximus in li.de ſenſu & ſenſato. Quod quidem ſic intelligendum eſt. Auditus nõ confert doctrinæ niſi ex aliquo qđ eſt acciden tale obiecto audibili vt audibile eſt,nõ.n.vox iſta hõ vel lapis habet ex ſe ꝙ ſit repræſentatiua conceptuum,ſed ex inſtituto humano, qđ qdé accidit voci vt vox eſt. Quia igit voces audibiles,magis q̃ alia ſenſibilia puta colores aut odores, iudicatæ ſunt eſſe pr̃optiores & magis accõmodatæ ad manifeſtandũ conceptũ,iõ dicitur audit⁹ magis deſeruire ſcientiæ q̃ habeꝫ ꝑ doctrinã, ꝑ accidẽs tñ qa nõ ex ſuo obiecto, ſed ex inſtituto humano, quo ordinatum eſt, obiectum auditus eſſe manifeſtatiuum conceptuum.

Hanc igitur concluſionem,ſ.viſus magis facit ſcire ꝑ ſe ſic probo.Magis deſeruit priori ſciẽtiæ,quæ eſt illa quæ habetur per inuentionem. Doctrina.n.vltimate ſupponit inuentionem & nõ econuerſo,ergo,&c. Quod autem magis deſeruiat inuẽtioni probaꝫ ex Ariſt. in tẽx.cum dicit cauſa autem eſt, quia hic maximè ſenſum nos cognoſcere facit, ſuper quem tex.B.T.fundat duas præeminentias viſus.Prima eſt,ꝙ obiectum ſuum certius cognoſcit, propter ſuam maiorem ſpiritualitatem,ergo magis deſeruit ſcientiæ quę importat certitudinem cognitionis. Secunda eſt, quia per ipſum plures rerum differentias cognoſcimus,niſi em̃ fuiſſet viſus,de cæleſtibus & metaphyſicalibus nullam habuiſſemus notitiam:vnde & Plato in Timæo inquit rerum ſub limium notitiam hi oculi nobis attulerunt.

Quantũ ad 3.aduerte ꝙ ſic diſtinguendũ eſt.Homo dupliciter conſideratur,primo vt animal,ſecũdo vt homo:vt animal magis diligit tactum & guſtum, his.n.ſeruatur vita ex 2.de Anima, &animal eſt animal primo propter tactum, vnde homo appetens ſeruari in vita, præeligit excæcari q̃ comburi,combuſtio enim tactum deſtruit.Vt homo autem magis diligit viſum,quoniam vt homo intellectiuus eſt,& ſcire deſiderat,& quoniam viſus magis deſeruit ſcientiæ, vt probauimus, ideo homo vt homo magis diligit ipſum, & in hoc propoſito philoſophus adduxit illam propoſitionem,Ipſum videre præ aliis eligimus.Præpoſuerat enim ꝙ omnes hoĩes vt homines natura ſcire deſiderant,ex quo bene ſequitur quòd homo vt appetens ſcire, magis diligit viſum, eo quòd per ipſum certius & plura quàm per alios ſenſus cognoſcit,vt declaratum eſt.

Quantum ad 4.aduerte duo dubia,primum eſt circa illud,ꝙ viſus facit magis ſcire:nam videtur aliquibus, ꝙ tactus faciat magis ſcire eo ꝙ videtur eſſe magis cognoſcitiuus q̃ viſus intenſiuè & extenſiuè:intenſiuè quidem quoniam ſenſus certiſſimus eſt perfectiſſimè cognoſcitiu⁹.Sed vt dicit philoſophus in 2.de anima tex.34.hunc ſenſum tactus certiſſimum habem⁹ ergo,&c. Prætereà ſenſus tactus in nobis maximè deſeruit intellectui nam dicit philoſoph⁹ in 2. de anima tex. 34. In genere hominum ſecundum tactum ingenioſos eſſe & non ingenioſos iudicamus. Duri enim carne inepti mente.Molles autem bene apti, ergo videtur eſſe magis cognoſcitiuus:extenſiuè autem:quoniam per tactum plures cõtrarietates cognoſcimus,ſcilicet calidi & frigidi,humidi & ſicci, duri & mollis,&c. Viſus autem eſt tantum vnius primę contrarietatis ſub colore ergo per tactum plura cognoſcimus.

Reſpondeo,nego tactũ eſſe magis cognoſcitiuum intenſiuè,qm̃ comparando ipſum ad alios ſenſus in homine,non eſt certiſſimus,ſed viſus eſt certiſſimus ex ſua maiori immaterialitate,ergo.Ad dictum philoſophi,dico ꝙ non comparat tactum ad alios ſenſus in homine ſed tactum hominis ad tactum aliorum animalium ſicut in eodem tex. comparauit odoratum hominis,ad odoratũ aliorum animalium. Item nego ꝙ tactus magis deſeruiat actui intellectus ex actu tangẽdi,vel ex obiecto tãgibili. Ad dictum philoſophi dico ꝙ non dẽt intelligi homo ingenioſus vel nõ ingenioſus ex tactu niſi pro quanto bonitas tactus arguit nobiliorem cõplexionẽ,& nobiliorem naturã ſenſitiuam,quæ perfectius confert animę intellectiuę pro hoc ſtatu,in quo ſine phantaſmate nihil intelligit,viſus aũt dicitur eſſe deſeruiens magis intellectui,ꝑ quãto cognitio naturæ intellectiua pẽdet à cognitione ſenſitiua,& maxime ab ea quæ eſt ꝑ viſum.Similiter nego ꝙ tactus ſit magis cognoſcitiuus extenſiuè, nam licet per tactum cognoſcamus plures contrarietates ſui obiecti.Suũ tñ obiectũ eſt minus vniuerſale,qm̃ qualitas tangibilis inuenitur ſolum in generabilibus,obiectum autem viſus inuenitur etiam in generabilibus, propter quod conſtat viſum eſſe vniuerſaliorem & communiorem ſenſum ex obiecto.

Secundum dubium eſt contra illud ꝙ viſum magis diligimus,& probatur ꝙ magis diligimus tactum. Magis odimus oppoſitum tactus, id eſt deſtructionem tactus, quam oppoſitum viſus, ergo magis diligimus tactum quàm viſum:conſequentia probatur per regulam Ariſt.in 2.li.priorum vbi dicitur magis eligendo magis fugiendum opponi tur.Antecedens verò patet, quoniam cum oppoſito viſus ſtat vita,non autem cum oppoſito tactus.

Reſpondeo dupliciter.Primò ꝙ argumentum cõcludit conſiderando hominẽ vt aĩal eſt,nõ aũt conſiderãdo homi nẽ vt homo eſt,i.vt cognoſcitiuus eſt vt diximꝰ in corpore quæſtionis. Secundo dico regulam illam non eſſe veram, niſi quando vnum bonum eligendum non includit alterũ, v.g.quia fama non includit diuitias,ſi proponatur,quid eſt magis eligendum & quid magis diligimus naturaliter an famam an diuitias. Reſponetur ꝙ famam qm̃ magis odim⁹ oppoſitum famę,quàm oppoſitum diuitiarum:ſi aũt vnum includit alterum regula non valet:v.g.ſi proponatur,Quid eſt magis eligendum,an ſanè viuere,an abſolutè viuere,Repondetur ꝙ ſane viuere,qm̃ viuere cõmune eſt ſane viuere & infirmiter viuere,& tñ nõ eſt verũ ꝙ magis odiam⁹ oppoſitũ bene viuere,q̃ oppoſitũ viuere,qm̃ cũ oppoſito bene viuere,id eſt cũ male aut infirmiter viuere ſtat viuere: non aũt cum oppoſito viuere quod eſt mori,ſtat cum viuere,&qm̃ in propoſito viſus includit tactum,vbi.n.eſt viſus, ibi eſt tactus,& non econuerſo non ſequitur quod & ſi magis diligimus viſum q̃ tactum,quod magis odiamus oppoſitum viſus q̃ oppoſitum tactus,quoniam cum oppoſito viſus ſtat tactus & vita,non autem cum oppoſito tactus ſtat viſus & vita.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO V.

Si in brutis eſt prudentia.

Et propter hoc alia quidem prudentia ſunt,alia vre ò diſciplinabiliora.In prologo.

CIrca hanc quæſt. duo inuenio,in vno omnes concordant,in alio diſcordare videtur Anto.And.à B.Tho. Illud in quo oẽs concordãt eſt quod in brutis daꝫ prudentia,non quidé proprie dicta qm̃ illa ex 6.li.Ethic.eſt cum diſcurſu & eſt bene conſiliatiua,conſilium aũt eſt quę dam inquiſitio de contingentibus agendis.Hæc aũt nõ poſſunt eſſe in bruto qm̃ caret rõne : eſt aũt in bruto prudẽtia metaphoricè dicta quæ dicitur eſſe naturalis extimatio,de conuenientibus proſequendis & nociuis vitãdis.Illud aũt in quo diſcordare videtur B.T.& Ant.And.eſt an talis prudentia ſit circa ea,ad quæ bruta naturaliter &determinatè inclinantur,puta an dicaꝫ formica prudẽs,qa in æſtate cõgregat grana pro hyeme,& apes mellificant, & ouis fugit lupũ & lactat agnũ. Ad huiuſmodi.n.naturaliter inclinanꝫ & agũt ſine errore.Vel an ſit circa ea reſpectu quorũ bruta poſſunt aliter ſe habere.Puta,licet formica naturaliter inclineꝫ ad congregãdũ grana poteſt tñ ea aſportare ex parte vel ex magno cumulo,& licet hirũdo naturaliter inclinetur ad formandũ nidum,põt tñ eũ locare in loco vbi ſit facilis vel difficilis acceſſus.Qđ ſi locat ipſum in loco difficilis acceſſus,dicimus ipſam eſſe prudẽtẽ ꝓp maiorẽ natorũ tutelã,& primã qdé viã videꝫ tenere B.T.in expoſitione tex.vbi exẽplificat tm̃ de his ad quæ naturaliter &determinatè inclinaꝫ brutũ vt agn⁹ ſequitur matrẽ &fugit lupũ,ſecundam aũt viam tenet Ant.And.in q.3. primi li. vbi inquit prudentia metaphorica non dicitur eſſe in brutis reſpectu illorum ad quæ naturaliter inclinantur, ſed reſpectu contingentiũ ad q̃ ſic ſe poſſunt habere vel aliter.Puta ꝙ formica reponat grana in hocvel ĩ illo loco,ꝙaſſumat ex hoc vel illo cumulo, ꝙ aranea faciat telam vbi eſt maior copia muſcarum.Hęc eſt opin. Ant. And.quã tñ aliter nõ probat.Sed contra ſententiam B.Th.arguit dupliciter, verum antequam ſoluam argumenta ſua,aduerte duo.

Cõcluſio. Eſt in brutis prudẽtia nõ quidem proprie, ſed imitatiuè ſiue ſecundùm metaphorã reſpectu eorum ad que naturaliter inclinãtur.

Primũ eſt:ſi Ant.And.conſideraſſet ꝙ ſicut bruta naturaliter & determinatè in fines ſuos inclinantur & tendunt in illos ſic naturaliter inclinantur ad media quibus ꝙ ſequunꝫ tales fines, nec reſpectu mediorũ ſicut nec reſpectu finium eſt in brutis aliter & aliter ſe habere(nam hirundo ſemper facit nidũ vbi naturali inſtinctu cognoſcit eſſe maiorẽ natorum tu telam, & aranea ſemper facit telam, vbi extimat crebriorem & faciliorem capturam muſcarum, & tales prudentias ponimus naturales, eo ꝙ conſequuntur naturam

naturam,prudentiam vero propriè dictam ponimus ex lib. 6.Ethic.esse habitum acquisitum circa agibilia bene disponenda)non laborasset arguere cõtra B.T.nam licet B.T.hic exponens non exemplificet nisi de finibus,tñ intelligit etiã de mediis,vt potest haberi ex 2.2.q.47.art.15.ad tertium qđ erat tale prudentia magis conuenit naturæ humanæ quàm naturæ brutorum.Sed bruta animalia habent quasdam prudentias naturales vt patet per Philosophum in 8.de historiis animalium,ergo prudentia est naturalis, sequitur responsio, Ad 3.dicendum,quod etiam in brutis sunt determinatæ viæ perueniendi ad finem,vnde videmus quod omnia animalia eiusdem speciei, similiter operantur sed hoc non potest esse in homine propter rationem,quę cum sit cognoscitiua vniuersalium ad infinita singularia se extendit.Hęc B.T.ex quibus elicitur quod in brutis ponit prudentiam respectu viarum determinatarum, quæ non possunt intelligi nisi vt media : patet igitur, quod secundum mentem Beati Thomę,ponitur prudentia in brutis & circa finem & circa media ad finem.

Secundum est quod in prudentia metaphorica non est necesse istas ◇ditiones realiter & formaliter seruari, s.memorari pręterita,prouidere de futuro & ex his procedere ad operandum.Hæc enim sunt propria rationantis,sed sufficit quod saluentur imitatiuè in hoc sensu, quod quædam animalia ita procedunt in operationibus suis ac si memorarentur de præteritis,& præuiderent futura,& quoniam operantur ficut homo prudens,dicitur esse prudentia.

His præmissis intendo soluere argumenta Anto.Andr.

Primum est.Prudentia est prouidentia de futuris ex memoria præteritorum. Sed formica generata in æstate non recordatur hyemis,quia nunquam vidit hyemen,& tamen colligit grana,ergo prudentia non est in bruto respectu eorum ad quæ habet naturalem instinctum.

Respondeo. Maior non verificatur de prudentia metaphorica nisi imitatiuè,vt exposui,& id consonat B.T.qui in 3.de anima exponens textum 156.dicit formicæ congregantes in futurum prouidentes,non præuident futurum,sed imaginant actus pręsentes q̃ ordinantur ad sustentationem suam magis ex naturali inclinatione q̃ apprehensione futuri.Præterea dico quod si argumentum aliquid valet,cõcludit qđ prudentia in bruto est respectu mediorum , qđ nos non negamus,sed negamus qđ sit tantũ respectu mediorũ.

Secundum est,prudentia ex sexto Ethicorum est habit⁹ consiliatiuus, consilium aũt non est de fine sed de his quæ sunt ad finem , quæ possunt aliter & aliter se habere : ergo prudentia in brutis ponẽda est circa talia quę possunt sic& aliter agere,& nõ circa ea ad q̃ naturaliter inclinantur,qa huiusmodi ñ sunt ◇tingẽtia sed necessario se habẽt ad illa.

Respondeo. Antecedens non seruatur nisi in prudentia ꝓpriè dicta.In metaphorica aũt nõ seruatur nisi imitatiuè in hoc sensu. Sicut prudẽs se habet intelligendis mediis optimis ad ◇sequendum finem,quæ tñ possunt aliter se habere , sic formica se habet circa media sibi tñ determinata à natura quibus ◇sequitur finẽ suũ.& sic cõcedo ꝙ prudentia in bruto est circa media ad finẽ. quæ tñ non sunt eiusdẽ rationis cum mediis humanis vt diximus. Sed ex hoc non sequitur quin etiam sit circa ea ad quæ naturaliter inclinat brutũ,vnde negatur hæc ◇sequẽtia,ea ad q̃ brutũ naturaliter inclinatur nõ sunt ◇tingẽtia.sed necessario se habet ad illa.ergo circa illa nõ est prudentia hæc inquam cõsequentia nõ valet nisi in prudentia ꝓpriè dicta qm̃ est habit⁹ cõsiliatiuus.& aduerte ꝙ Ant.And.respõdens ad tertiũ in oppositum ponit prudentiã in bruto circa ea ad quæ naturaliter inclinatur vnde videtur sibimet cõtrarius. sic enim inquit ouis vidẽs lupũ statim apꝓhẽdit inimicitiã lupi.& hoc modo põt habere actũ prudẽtiæ circa taliã,s.fugiendo vel prosequendo.hæc ille.Hæc pro præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO VI.

Si & quomodo ex experimento sit ars,& scientia.

Hominibus autem ars & scientia per experimentum euenit.In prologo.

Conclusio Artes & scientiæ fiunt ex experimẽto formali,vel virtuali,non quidem

CIrca hanc q.quinque agenda sunt.Primo ponentur aliquæ distinctiones.Secundo aliquæ cõclusiones.Tertio declarabitur in quo discordant Thomistæ &Scotistæ. Quarto declarabit ad mentẽ Philosophi quo mõ ex experimẽto gñatur ars & scientia.Quinto soluã q̃dã dubia.

Quantum ad primum aduerte tres distinctiones.

Prima cũ in arte & sciẽtia ◇fideretur principia & ◇clusiones, q̃ deducunt ex principiis, ꝓpositio Philosophi põt versari circa vtrunque,vt quæratur an experimẽto genere tur notitia principiorũ & conclusionis,an alteri⁹ tantum. *essentialiter sed originatiuè ac dispositiuè.*

Secunda cum in principiis & conclusionibus seruet̃ notitia terminorũ incõplexa , & notitia ꝓpositionũ cõplexa põt quæri an dictũ Philosophi verificet̃ de vtraq; notitia.

Tertia causa cognitionis est duplex quædam principalis in qua fundat̃ notitia sciẽtifica,quædã dispositiua & iuuatiua q̃ qdam dicunt occasionalem vel instrumentalem.

Quantum ad 2. ponuntur & probantur 4. concluſ. Prima , Omnis cognitio sensitiua interior, & oĩs intellectiua ortum habet à sensu exteriori.Prima pars manifestata est à nobis in 3.de Anima. vbi declaratũ est sensum interiorẽ nõ immutari nisi prius immutato sensu exteriori.nã sensus cõmunis est terminus sensationũ exteriorũ,& phantasia seruat species sensatas & cogitatiua vel extimatiua elicit ex sensato nõ sensatũ.& memoria seruat speciẽ nõ sensatã. & proptereà dicũtur sensus interiores quia supponunt exteriores in actib⁹ suis.Secũda aũt pars sic declaratur.Omnis cõgnitio intellectiua vel est ꝑ inuẽtionẽ vel ꝑ doctrinã. Si ꝑ inuentionẽ necesse est rẽ intelligibilẽ mouere intellectũ non põt mouere nisi ꝑ suam speciẽ aut alterius.nõ põt esse huiusmodi species sine phãtasmate.qm̃ ab eo abstrahitur ꝑ intellectum agentem vt declarauimus in 3. de Anima. non potest esse phantasma sine sensatione exteriori.& em̃ secũdum Arist. phantasia est motus factus à sensu exteriori secundum actum,ergo non potest esse notitia intellectiua ꝑ inuentionem sine sensu exteriori. Et de hac propriè verificatur illud. Nihil est in intellectu quin pri⁹ fuerit in sensu. Quod quidẽ multã habet latitudinẽ,qm̃ sufficit ꝙfuerit in sensu vel ꝑ se vt color ꝑ suam propriam speciem , vel per partes vt mons aureus,vel in aliquo simili vt antichristus, vel in suo effectu vt intelligentia,quæ cognoscitur per motum,vel in suo opposito vt priuatio quæ cognoscitur ꝑ habitum,vt qm̃ ꝑ rectum cognosco obliquum,& per lucẽ tenebrã,& ꝑ bonũ malũ,& ꝑ cõpositum simplicia.Si per doctrinam,probatur idẽ.Nã impossibile est addiscentem doceri nisi per aliquem sensum,& præcipuè per auditũ apprehendat sibi proposita signa à docente quæ instituta sunt ad docendum & ad res significandas, vnde cæcus non potest doceri de coloribus, nec surdus de sono,proptereà dicit philosophus in prologo. Addiscunt autem quæcunque cùm memoria habent sensum,scilicet auditum.

Secunda.Tam in scientia q̃ in arte,necessaria est notitiã sensitiua ad habendam notitiam incomplexam de terminis ex quibus componuntur principia & conclusiones,vtrum autem hæc notitia sensitiua sit experimẽtalis dicem⁹ infrà. Veritas huius conclusionis pendet ex præcedenti,si.n.omnis cognitio intellectiua pẽdet à sensitiua ergo & ista.Præterea,si intellect⁹ debet cõcipere ꝑ notitiam incõplexam quid totum, quid pars, quid homo,q̃d risibile , est necesse ipsum actuari & moueri ab aliqua specie intelligibili,quę nõ põt fieri sine phantasmate,&hoc non ꝓt fieri sine sensu exteriori:ergo,&c.Prætereà philosophus in 1.Post.c.3.docens qũo non omnia sunt demonstrabilia, ponit statum in primis principiis de quibus dicit.Ipsa quidem cognoscim⁹ inquantum terminos cognoscim⁹,&c.Sed prima terminorum cognitio,nõ est ab intellectu,qm̃ si nihil est in intellectu quin prius fuerit in sensu ergo hæc cognitio terminorum incomplexa prius fuit in sensu quàm in intellectu.

Tertia,vt habeatur notitia complexa tam de principiis quàm de conclusionibus vtilis,& coadiuuans est frequentata cognitio sensitiua, & experimẽtalis de eodẽ cõplexo. Hanc conclusionem vt sonat oẽs cõiter concedunt qm̃ experimur,ꝙ qñ cognoscimus in singularibus extra animam terminos coniungi vel disiungi,sicut sæpe vtdemus, citius & firmi⁹ intellect⁹ illi cõplexo essentit:v.g.quia sensu experimur totalitatẽ & maioritatẽ respectu partiũ semper coniungi,statim essentimus huic cõplexo.Omne totũ est mai⁹ sua parte.& quia experimur lapidẽ & motũ deorsum coniungi,iõ intellectus huic ◇clusioni assentit, lapis naturaliter mouet deorsum.inde prouenit ꝙ intellect⁹ cũ difficultate assentit his q̃ parũ sensibilia sunt eo ꝙ nõ adiuuat̃ nec solidat̃ suo naturali principio qđ est expimẽtalis cognitio.

Quarta,cognitio experimẽtalis nõ est principalis causa sciẽtię & artis,sed deductio ◇clusionis ex principiis suis ꝑ demõstrationem.Prima pars sic manifestatur, qm̃ cõclusio scibilis ex 1.post. est vniuersalis & demõstrabilis,& non habetur scientia de ea nisi deducatur ꝑ demonstrationẽ. Demonstratio autem non est ex singularibus sensatis , sed ex

primis veris,&c.vnde ſequitur q̃de hac ꝯcluſione,Rhabarbarum purgat choleram,non habetur ſcientia niſi deducatur à principiis intrinſecis,& cognoſcatur virtus à qua talis effectus procedit,& ſic patet prima & ſecunda pars huius ꝯcluſionis. Inde prouenit q̃ neſcientes deducere concluſiones,& reducere ad ſua principia ſed ſolo ſenſui inſiſtunt,nõ ſciẽtes ſed experimẽtatores dicẽdi ſunt.Dicemus ergo experimẽtum nõ eſt generatiuum ſcientiæ ſed inductiuum & confirmatiuũ,& in hoc ſenſu accipiendũ eſt dictum Philoſophi cũ dicit,Hominibus aũt ſcientia & ars ꝑ experimẽtum euenit, ſ. inductiuè & confirmatiuè ſed non principaliter, q̃m ſcientia non à ſenſu ſed ab intellectu eſt principaliter,vnde aliq̃ ſic exponunt dictũ Philoſophi,hominibus fit ſcientia per experimentum,i.poſt experimentũ quoniam prius habitum experimentum confirmat intellectum in aſſenſu,& tu aduerte q̃ in his concluſionibus communiter concordant commẽtiſtæ & Scotiſtæ & Thomiſtę.

Quantum ad 3.aduerte q̃in 2.& 3.concl.Scotiſtæ &Thomiſtę ꝯcordant in eo ſenſu in quo poſitę ſunt.Mouẽt tñ dubia ꝺ eas & primo ꝺ ſecundam. Quæritur ſi illa cognitio ſenſitiua neceſſaria pro habenda cognitione intellectiua complexa terminorum debeat appellari experimentalis.

Quantum ad hoc,Scotiſtæ vt patet in q.4.Anto. And.in ſua 1.concl.ponunt indifferenter talem cognitionem neceſſariam,eſſe ſenſitiuam ſeu experimentalem,ita q̃ſuper hoc non faciunt vim.Thomiſtæ aũt non admittunt illic propriè ſeruari experimentum, q̃m vt dicemus in dubio ſequenti, exprimentum propriè dicit cognitionem complexam,ſ.cõferendo vnum alteri puta rhabarbarum choleræ.Terminus verò incomplexus vt incomplexum cognoſcitur cognitione incomplexa ſicut complexus complexa,ergo ibi non cadit experimentum propriè dictum.&proptereà dicũt Thomiſtæ q̃ illic requiritur multiplicata apprehenſio termini incomplexi in parte ſenſitiua, & illa videtur ſufficere, q̃m cognitio incomplexa terminorum requiſita ad cognoſcendum principia complexa,non eſt notitia perfecta quid rei terminorum, ſed eſt notitia confuſa paruum excedens cognitionem quid nominis.Ad talem aũt notitiam habẽdam, oportet frequentẽ cognitionẽ ſenſitiuam præcedere. Quia verò huiuſmodi cognitio eſt confuſa, ideo non eſt neceſſe concurrere experimẽtum,q̃ ꝺ ꝯplexionem terminorum includit vt declarabit.Hæc eſt mens Thomiſticarum circa ſuprapoſitam concluſionem ſecundam.Contra tertiam ꝯcluſionem mouent dubium,vtrum illa cognitio experimentalis requiraꝫ ſolũ vt vtilis &adiuuãs,an etiam vt neceſſaria.

Ant.And.in q.4.in concl.2.&4.dicit q̃ licet ſit vtilis non tamen neceſſaria,Thomiſtæ autem tenent quòd eſt vtilis& neceſſaria.ſic ergo procedam.Prius firmabo viam noſtram deinde ſoluam rationem Ant.And.

Quantum ſpectat ad viam noſtram,aduerte primo q̃ experimentum eſt cognitio ſenſitiua cõplexa eo q̃ eſt collatio multorũ particulariũ. Nam dicit Philoſophus in textu q̃ experimentũ eſt cognoſcere hanc herbã curaſſe Socratẽ & Caliam,& multos ſingulares,ergo manifeſtè patet,q̃ experimentum eſt notitia ſenſitiua cõplexa.&per conſequẽs deſeruit notitiæ intellectiuè cõplexæ tam principiorum q̃ cõcluſionũ.Quod aũt huiuſmodi notitia non ſolùm ſit vtilis ſed&neceſſaria probatur.Nã oportet aſſignare aliquod motiuum &determinatiuũ intellectus,ad formãdam hanc vniuerſalem ꝓpoſitionẽ. Rhabarbarum purgat choleram, vel hanc ſi ab æqualibus æqualia demas q̃ remanẽt ſunt æqualia. Hoc autẽ motiuũ & determinatiuũ non poteſt eſſe ſola notitia terminorũ incõplexa,quoniam vt incomplexa non magis determinat intellectum ad hanc complexionẽ quàm ad illam.Nam experimur q̃ habẽtes notitiam terminorum niſi cognoſcamus ſenſu tales terminos coniungi in re, neſcimus formare principium complexum. nam ſtat q̃ ſciam quid æquale, quid demere, quid remanere. & tñ niſi per experientiam cognoſcam,q̃ ſi ab his lineis bicubitis demo cubitum remanet cubitum,& ſimiliter ab aliis æqualibus,neſciam formare hoc principium ſi ab ęqualibus ęqualia demas,&c.Patet ergo hanc notitiam experimentalem, non ſolùm vtilem eſſe ſed & neceſſariam.

Præterea,Cùm particularia extra animam incomplexa & vniuerſale intellectu cõplexũ ſint duo extrema, & ad alterum nõ perueniaꝫ niſi ꝑ medium vt declarat Com.in lib. de ſenſu & ſenſato,hoc mediũ non poteſt inueniri niſi ipſa cognitio ſenſitiua complexa,quæ frequentata dicitur experimẽtalis. nam incomplexa cognitio ſenſitiua terminorũ, nimis diſtat ab vniuerſali complexo, eo q̃ non determinat intellectũ,magis ad hoc cõplexum q̃ ad illud. Igitur neceſſaria eſt & non ſolùm vtilis cognitio experimentalis vt intellectus habeat notitiam de principiis & concluſionibus.

Nunc ſuper eſt ſoluere rationem Ant.And.Arguit.n.ſic. Intellect⁹ ꝯceptis modo præexpoſito terminis ſimplicibus ꝑpõt virtute ꝓpria ipſos cõponere vel diuidere,ita q̃ conceptus tales cõplexi ſi ſint primorũ principiorũ cognoſcũtur eſſe veri lumine naturali intellect⁹.q̃a principia cognoſcimus,inquantũ terminos cognoſcim⁹ ex primo poſter.ergo cognitio ſenſitiua experimẽtalis non eſt neceſſaria ſimpliciter pro tali notitia complexa principiorum habenda.

Reſpondeo nego q̃intellectus ſit ſufficiens ſua propria virtute ꝯceptis terminis ſimplicibus ad cõponendum vel diuidendũ hoc vel illud determinatũ cõplexum:licet.n.ſit verum q̃ poteſt abſolutè cõponere vel diuidere non tñ de terminatè hoc ita q̃ conſtet ſibi de veritate eius,niſi fuerit adiutus & determinatus cognitione ſenſitiua cõplexa frequentata quę dicitur experimẽtum.dictum aũt Philoſophi in 1.poſte.ſic debet intelligi.Principia cognoſcim⁹ inquantum terminos ſic coniunctos in re vel diuiſos ſenſus cognoſcim⁹.Vnde aduerte q̃Philoſoph⁹ nõ intẽdit excludere ſenſitiuã ꝯplexionẽ terminorũ,ſed reſolutionẽ ad aliud principiũ vniuerſale vt in hoc diſtinguãtur principia demõſtrationis & ꝯcluſio demõſtrabilis, q̃m cõcluſio ꝑ mediũ pri⁹ cognoſcitur hæc autẽ per ſolam cognitionem ſenſitinam experimentalem & lumine naturali intellectus agentis.

Quantùm ad 4.aduerte q̃ Philoſoph⁹ arbitratur ex ſenſatione alicui⁹ fieri memoriã:ex multis memoriis eiuſdem rei fieri experimẽtum:ex multis experimẽtis fieri vniuerſale:nam ſe habet vniuerſalis propoſitio ad multa experimẽta ſicut concluſio inductionis ad inductionem.v.g.prius video hoc rhubarbarum purgare choleram.2.video q̃in multis infirmis idẽ operatur. Tertio ex his concludo q̃ eſt choleræ purgatiuum. Quartò ex multis experimentis facio in intellectu hanc vniuerſalẽ,omne rhubarbarum purgat cholerã & hic incipit ſcientia & ars:verùm quia non contenta tur intellectus reducere concluſionem ſolùm ex ſingularibus, ſed conatur reducere eam in cauſam intrinſecam ex qua prouenit talis effect⁹(purgat.n.choleram ex ſua naturali proprietate) ideo ars & ſciẽtia propriæ & principaliter acquiritur ex tali reductione in cauſam, & ſic patet q̃ inchoatiuè & inquiſitiuè ars & ſcientia fiunt experimento eſſentialiter aũt ex reſolutione in cauſam rei ſcitæ. Confirmatiuè iterũ ꝑ editionem ad ſenſum.Experimur.n.q̃ poſtquam concluſio ex cauſis propriis deducta fuerit cõfirmamus eam exẽplo ſenſibili vt ſuffragante ſenſu intellect⁹ facilius & firmius cõcluſioni deductæ eſſentiat : patet ergo q̃ initium artis & ſciẽtiæ eſt ſenſus principale verò productiuum eſt intellectus inquirens cauſas rei ſcitæ.Confirmatiuum aũt iterum eſt ſenſus.Vnde videmus quoſdã qui propter veras&ſubtiles rationes non inclinantur ad aſſenſum concluſionis,& tamen ſenſibili exemplo adducto,facile illi acquieſcunt. Quod tñ in eis prouenit propter debilitatem ingenij. De quibus inquit Philoſophus in ſecundo libro Metaphyſicæ textu decimoquinto.Alij verò,ſi non exemplariter eis proponatur non acquieſcunt.

Quantum ad 5.aduerte, quòd contra determinationem factam tria inſurgunt dubia.

Primum eſt,quia non videtur verum artem &ſcientiam generari ab experimẽto,q̃m incertum & fallax non poteſt generare id de cuius rõne eſt certitudo, ſed experimẽtum eſt incertum &fallax propter variationem &diuerſitatem ſingularium. Ars autem & ſcientia dicunt certitudinem, quoniam in hoc diſtinguuntur ab opinione:ergo,&c.

Reſpondeo licet incertum non generet eſſentialiter certum,q̃m cauſa eſſet ignobilior ſuo effectu, tñ poteſt generare inchoatiuè & inquiſitiuè vt declarauimus.Dat.n.experimentũ viã intellectui inquirendi cauſam & principium neceſſariũ à quo principaliter generatur ars & ſcientia,& aduerte,q̃omnia argumẽta,quibus ſolet probari experimẽtum non generare artem & ſcientiã ex eo q̃experimentum dicit quia & ars dicit propter quid, ſed quia nõ manifeſtat quid aliter minor cognitio cauſaret perfectioré, & ex eo, q̃ cauſa productiua eſſet imperfectior ſuo effectu,& ex eo q̃ ex multis non poteſt inferri omne aliter committeretur fallacia continentis.Omnia inquã hæc argumenta concludunt, q̃ experimentum non eſt cauſa eſſentialis & principalis artis& ſcientię,non autem quin ſit cauſa initiatiua&

occaſion

occaſionalis. Vn de nego quin ipſum quia manifeſtet initia tiuè ipſum q uid: &eodem modo cauſa imperfectior occaſionaliter & inſtrumentaliter poteſt producere effectum p fectum, & ex multis probabiliter põt inferri omne, qñ non datur mani feſta inſtantia, non autem poteſt inferri neceſſario & eſſentialiter, vnde qñ ex multis experientiis infertur vniuerſalis concluſio, eſt illatio probabilis & occaſionalis.

Secundũ eſt. Dubitatur in propoſitione Philoſophi, qua dicit, hominibus autem ſcientia & ars per experientiam, intelligenda eſt vniuerſaliter an indefinitè, & videtur quod nõ debeat intelligi vniuerſaliter. Nam ſi non poſſet acquiri aliqua ars & ſcientia ſine experimento, ſequitur quod omnis artifex & ſciens eſſet expertus, quod eſt contra Philoſophum in litera, qui dicit, expertos magis proficere videmus, ſine experientia rationem habentibus: conſequentia autem patet, qm̃ in quocunque præcedit experientia, ille eſt expertus, ſed p te in quolibet artifice & ſciente præcedit experientia gñatiua vniuerſaliter artis &ſcię: ergo, &c.

Reſpon. ſolet diſtingui de arte & ſciẽtia, quia aut habẽtur per inuentionem, aut per doctrinam, ſi per inuẽtionem conceditur qđ vniuerſaliter generantur experimento, cuius fundamentum poſitum eſt in corpore quæſiti in cõcluſione ſecũda, & tertia, ſi per doctrinam, ſoler diſtingui, qm̃ in habitu acquiſito per doctrinam poſſunt eſſe aliquæ concluſiones, quæ poſſunt eſſe addiſcenti certæ per ſolam doctrinam, qua addiſcit reducere tales concluſio. in ſua propria principia, etiã remota experientia: v.g. In ſcientia medicinæ, Iſtæ coclusiones poſſunt eſſe certæ addiſcenti per ſolum doctorem aſſignantem cauſam, æſtas calida & ſicca ꝓficit phlegmaticis. Hyems frigida & humida proficit cholericis: & cauſa quidem primæ eſt, qm̃ caliditas & ſiccitas æſtatis temperat humidũ frigidum phlegmatici. Cauſa autem ſecundæ eſt, qm̃ frigiditas & humiditas hyemis temperat calidum ſiccum in cholerico. Quædam autem ſunt concluſiones in prædicto habitu, quæ per ſolum doctorem aſſignantem cauſam, non poſſunt fieri certæ addiſcenti, niſi firmentur experientia: v.g. In ſcientia medicinæ habetur ꝙ piper nigrum ſumptum in magna quantitate conſtipat, in parua quantitate laxat ventrem. De hac quidem concluſione, & multis aliis ſimilibus, nunquam certus eſt addiſcẽs, quantumcũque audiat vel legat in li. cauſam huius, niſi accedat experientia. Dico igitur ad dubium quod propoſitio Philoſophi intelligitur vniuerſaliter quo ad ſcientiam & artem habitã p inuentionẽ, ñ aũt quo ad acq̃ſitam p doctrinam niſi reſpectu cõcluſionum, quæ nõ poſſunt certificari addiſcẽti niſi ſuperueniente experientia. Ad argumentum autem fundatum ſuper dictũ illud Philoſophi, expertos magis proficere videmus, &c. dico quod verificatur illud dictum de arte & ſcientia per doctrinam, & reſpectu cõcluſionũ quarũ certitudo ñ hr̃ niſi accidẽte experiẽtia.

Tertium eſt, ſi qñ ars & ſcientia acquirunt̃ per inuentionem, neceſſe eſt vt ſemper acquirantur per experimentum: & vr̃ quod non, nã ſi quis ſemel tm̃ viderit, quomodo triangulus habet tres æquales duob. rectis, vel quomodo contingit ſuper lineam datam, triangulum conſtituere æquila terum, per certitudinem cognoſcet ſemper ſic eſſe: ex cõſequenti de hac concluſione, triangulus habet tres, &c. habebit ſcientiam, & non per experimentum, qm̃ non fit experimentum per vnam ſenſationem vel per vnam memoriam tm̃, ſed per multas, vt dicit Philoſophus in textu: ergo, &c.

Reſpondeo, dico ꝙ ſemper requiritur experimentũ. Sed aduerte ꝙ eſt duplex, ſ. formale & virtuale, formale eſt qđ fit ex pluribus ſenſationibus eiuſdem rei, & multis memoriis eiuſdẽ. virtuale aũt eſt, quod fit vnica ſenſatione & vnica memoria, quæ licet in ſe ſit vna tm̃, æquiualet tñ multis. nam ſunt quędam res adeo ſtabiles, ꝙ ſemel vidiſſe quomodo ſe habent, eſt ſemper vidiſſe, ſicut & motus diurnus cõpletur 24. horis. ꝙ dies æſtatis ſunt longiores, ꝙ hyemis breuiores. Quædam autem ſunt adeò variabiles, ꝙ niſi multiplicentur earum ſenſationes reſpectu eiuſdem effectus parua aut nulla poteſt haberi de eis certitudo. & tales ſunt rerum inferiorum naturæ. In primis ſufficit experimentũ virtuale. In ſecundis autem requiritur formale. & quoniam in gradu primo reponuntur Mathematica, ideo in eis ſufficit experimentum virtuale. In naturalibus autem requiritur formale. & per hoc patet quid dicendum ſit ad argumentum. Tu igitur tene quòd in omni arte & ſcientia per inuentionem, neceſſarium eſt experimentũ aut virtuale, aut formale. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VII.

Si omnis actio eſt circa ſingulare.

Actus autem & generationes omnes circa ſingularia ſunt. In prologo.

CIrca hanc q. tria agenda ſunt. Primo ponũtur aliquæ diſtinctiones. Secundo aliquæ concluſiones. Tertio ſoluentur quædam dubia.

Cõcluſio. Actiones tranſeuntes ſunt circa ſingularia ſubiectiuè & obiectiuè: actiones autẽ immanẽtes nõ omnes ſunt circa ſingulare obiectiuè.

Quantum ad 1. aduerte duas diſtinctiones. Prima eſt, actio poteſt dupliciter conſiderari. Primo vt reſpicit agens, à quo egreditur. Secundo vt reſpicit obiectum circa quod eſt. & quidem propoſitio Philoſophi ventilãda eſt de actione, vt reſpicit obiectum. nã quo ad agens ſine diſtinctione & abſolutè conſtat, ꝙ omnis actio eſt ab agente ſingulari. vnumquodque. n. agens eſt agens inquantum eſt actu. In tm̃ eſt actu inquantum habet eſſe, eſſe autem eſt primo & p ſe rei ſingularis. nam vniuerſale, vt declaratur in lib. 7. contra Platonem, nõ exiſtit niſi in ſingulari: ſecunda diſtinctio eſt hæc, actio eſt duplex, ſ. immanens, vt actio intellectus & voluntatis & actio ſenſus & appetitus ſenſitiui, & actio tranſiens, & de hac diſtinctione acturi ſumus in lib. 9.

Quantum ad 2. conſiderando actionem reſpectu obiecti, pono tres concluſiones.

Prima cõcluſio. Actio prima & directa intellectus nõ eſt circa ſingulare. nã obiectũ intellectus eſt ipſa natura vniuerſalis abſtracta à conditionibus indiuidualib. ſiue ipſum quod q̃d eſt, vt manifeſtauimus in 3. de Ani. & non eſt circa ſingulare niſi ſecũdario & reflexè, vt manifeſtabimus in 7. li. huius ſcientiæ, qñ quæremus vtrũ ſingulare ſit intelligibile. De actiõe aũt volũtatis patet, ꝙ cũ ſequatur apprehẽſionẽ intellectus, eſt circa bonũ ſimpliciter, vt declarauim⁹ in tract. de potentia appetitiua in 3. de ani. & qm̃ de hac cõcluſione non eſt dubium apud Thomiſtas, ideo pertranſeo.

Secunda concluſio. Actio ſenſus non eſt circa hoc vel illud ſingulare, vt circa ſuum primum & p ſe obiectum. nam obiectũ viſus eſt color vniuerſaliter ſumptus, & ſonus eſt obiectum auditus, vt declarabitur in q. ſeq. in qua manifeſtabitur quomodo natura cõis eſt obiectum tam in ſenſu q̃ in intellectu, licet alia & alia ratione, & alio modo ſenſus attingat vniuerſale q̃ intellectus. Hanc igitur concluſionem videbis reſolutã in q. ſeq. ideo ſuſtine. De actione appetitus ſenſitiui eſt idem iudicium, qm̃ ſequitur apprehenſionem ſenſus. Determinatio igitur, quæ fiet in q. ſeq. de actione ſenſus, extendetur etiam ad actionẽ appetitus ſenſitiui.

Tertia concluſio. Actio tranſiens, de qua propriè intendit hic philoſophus, eſt p ſe circa ſingulare, nec verificatur de vniuerſali, niſi mediante ſingulari in quo habet eſſe natura vniuerſalis. & hæc cõcluſio ſic ꝓbatur, nullũ ſingulare exiſtit vt in ſubiecto niſi in aliquo ſingulari. nullum. n. vniuerſale eſt ſubiectum accidẽtis, niſi rõe alicuius ſingularis, ſed omnis actio tranſiens eſt ſingularis, vt hæc ædificatio, hæc ſanatio. ergo vt in ſubiecto non exiſtit nec recipitur niſi in aliquo ſingulari, recipitur autem in eo, circa qđ eſt, vt ſanatio in ſanabili, motus in mobili. 3. Phyſic. ergo eſt ſemper circa ſingulare, ſumẽdo ly circa ſubiectiuè, & non tantum obiectiuè quod ideo dico. quoniam licet intellectio ſit circa vniuerſale obiectiuè, eſt tamen in intellectu ſubiectiuè, prout intellectus ſingularis eſt.

Quantum ad 3. aduerte quòd contra hanc tertiam concluſionem ſunt quædam argumenta ſatis apparentia, quæ ſoluere debemus.

Primum eſt Ariſt. in 2. Phyſ. c. de cauſis, docet reducere effectum ſingularem in cauſam ſingularem, & effectum vniuerſalem in cauſam vniuerſalem, & exemplificat in actionibus tranſeuntibus. ergo eſt aliqua actio ſingularis, & aliqua vniuerſalis, puta generatio ſortis, & gñatio hominis. Sed ſicut actio ſingularis eſt circa ſingulare, ſic actio vniuerſalis circa vniuerſale, ñ ergo oĩs actio ẽ circa ſingulare.

Reſpondeo, & dico ꝙ philoſophus per cauſas vniuerſales pt̃ intelligere vniuerſales, in cauſando, ſicut eſt Deus & intelligentiæ, & cælũ, & per effectum vniuerſalem ipſum eſſe: quod ſupponitur cuilibet ſuperadditæ perfectioni.

Item poteſt intelligere vniuerſales in prædicamento, ſi militer effectũ: & id eſt magis ad mentem ſuam. Sicut enim hic ædificator agit hoc ædificium. ſic ædificator agit ædificium. Sed aduerte, ꝙ hęc vniuerſalitas ñ eſt realis, ſed rationis attributa p intellectum ædificatori, & ædificio in communi. vñ ñ datur actio illius cauſæ vniuerſalis niſi reſpectu cauſę particularis & effect⁹ particularis. ñ. n. hæc ẽ vera, ædificator ędificat, niſi qa hic ędificator hoc ędificiũ ędificat.

Dico

Dico ergo q̄ Philosophus docuit reducere effectum vniuersalem ſm prædicationem in causam vniuersalem secundum prædicationem, & non effectum vniuersalem secundum rem in causam vniuersalem secundum rem, & in hoc sensu determinatum est actiones omnes transeuntes, non esse circa vniuersale, sed circa singulare.

Secundum est dicit Auic. in 1. lib. sufficientiæ q̄ natura intendit producere speciem, ergo productio terminatur ad vniuersale: species enim dicit naturam.

Respondeo. Dictum Auic. sic debet intelligi, natura intendit producere speciem nō quidem per se subsistentem, sic.n. argumentum concluderet, sed intendit, mediante indiuiduo producto, ita tñ q̄ non producitur indiuiduum nisi vt saluetur species, vnde si species rei corruptibilis, posset perpetuo saluari in vno indiuiduo, non producerentur plura indiuidua. In productione ergo indiuidui, natura ꝑ tanto intēdit speciem, quia ratio producendi indiuiduum non est ipsum indiuiduū, sed natura specifica in indiuiduo. Patet autem q̄ hæc consequentia non valet, natura in productione indiuidui intendit speciem, ergo species est primus & per se terminus ꝑductionis, licet.n. sit primū intentum in ꝑductione, nō tñ est necesse q̄ sit primo productū.

Tertium est logicum sic, sortes per se sanatur, sortes per se est homo, ergo homo per se sanatur, ergo non per accidens, quod est contra Philosophum in textu, qui dicit q̄ medicus non sanat hominem nisi per accidens.

Respondeo. Ant. And. dat plures resp̄ōsiones, quæ an valeant non curo, ego autem ad mentem B.T. respondeo dupliciter, primo q̄ argumentum non valet, eo q̄ ly per se nō tenetur vniformiter in maiori & in minori, nam in ma. tenetur subiectiuè, sortes.n. per se sanatur, quia per se, inquātum hoc sanabile recipit sanitatem, in minori autē stat prædicatiuè & essentialiter, qm̄ hæc est in primo modo per se, sortes est homo, & in conclusione fit transitus à per se prædicatiuè, ad per se subiectiuè. Ideo argumentum nō valet. Dico secundo, q̄ admisso argumento, Minor est falsa, nam licet sortes vt sortes per se sit homo, tamen vt sanatur non per se est homo. Accidit.n. sanato esse hoīem, & id videtur esse ad mentem Philosophi, nam dicit in textu. Sed Caliam aut Socratem aut aliquem dictorum, cui accidit esse hominem, cui s. vt sanatur accidit esse hominem. nam, vt inquit B.T. exponens, licet hęc sit per se. Socrates est homo, hęc tamen est per accidens, curatus, vel sanatus est homo.

Quartum est, si duo sunt eadem realiter, quæcūque passio realis conuenit vni ꝑ se conuenit & alteri, quia passio fluit ex ꝑpriis principiis subiecti, ex 1. Poste. & quorūcunque sunt eadē principia ꝑ consequens sunt eædem passiones. Sed vniuersale & singulare sunt eadē realiter, vt conceditur ab omnibus, & corruptio ac generatio per se competunt singulari secundum Arist. hic ergo & vniuersali. ergo gñatio ita est ꝑ se circa vniuersale sicut circa singulare.

Respondeo, dico ad maiorē ly per se potest sumi dupliciter, primo pro secundo modo per se, secundo vt distinguitur cōtra ꝑ aliud. si sumitur ly ꝑ se in maiori pro secundo modo ꝑ se, concedo eam: nā in hoc sensu, vtraque istarum est ꝑ se, sortes est risibilis hō est risibilis: & cōcedo totū argumentū, nec est cōtra nos. Concedimus.n. q̄ vtraque istarū est ꝑ se, sortes est gñabilis, Hō est gñabilis, si sumitur ly ꝑ se in ma. vt distinguitur cōtra ꝑ aliud nego maiorem, & præcipuè in his quę non sunt idem conuertibiliter, sicut contingit in proposito, licet.n. singulare & vniuersale sint idē realiter, nō tñ ꝙuertibiliter, vt patet. & iō non inconuenit, q̄ eadē passio conueniat vni ꝑ se, i. non ꝑ aliud & alteri non ꝑ se, sed ꝑ aliud, sicut homo ꝑ se, i. non ꝑ aliud est risibilis. Sortes aūt non ꝑ se, sed q̄a participat hominē est risibilis. Sic est in ꝑposito, nā sortes ꝑ se, i. non mediante alio gñatur, q̄a singulari ꝑpriè competit esse. Homo aūt non ꝑ se, sed ꝑ aliud, i. mediante indiuiduo generatur, quia homini non conuenit existere nisi in indiuiduis. & propterea dicit Arist. in textu, q̄ medicus sanat hominem per accidēs, i. per aliud, quia mediante Calia aut Socra. qui sanatur per seipsum. Patet ergo, q̄ argumentum non concludit, quoniā ly per se vt distinguitur contra per aliud in eo quod est generari ita conuenit singulari, q̄ non conuenit vniuersali.

Et aduerte q̄ Ioan. Iand. in 1. Meta. in q. 16. adeo extimat hoc argumentum, q̄ concedit vniuersale esse primo & per se gñabile & corruptibile. Ad qđ non fuisset astrictus, si cōsiderasset distinctionem de ly per se, sicut nos exposuimus.

Iterū aduerte, q̄ Iand. ad id deductus est, quia non considerauit, quomodo stat q̄ aliquid sit per se intentum, & tamen non per se generatur, & aliquid per se generatur, qđ tamen non est per se intentum. nam primum verificatur de specie, & secundum de indiuiduis. Iand. autem existimauit, omne per se intentum, per se generari, & omne non per se intentum non per se generari, quod tamen est falsum, vt de clarauimus. nam natura in generatione intēdit speciem. & tamen non per se, sed mediante indiuiduo genito, generat speciem. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO VIII.

Si obiectum sensus est vniuersale, an singulare.

Amplius autem sensuum, neque vnum sapientiam ponimus. cum his singulorum, id est, singularium cognitiones maximè propriæ sint. In prologo.

Cōclusio. Obiectū sensus est vniuersale seu sub rōe sub cōditiōe singularitatis.

Circa hanc quæstionem tria agenda sunt. Primo probatur q̄ obiectum primum tam in sensu quàm in intellectu est vniuersale. Secūdo declarabit in quo stat distinctio inter obiectum intellectus & obiectum sensus, licet vtriq; obiectū sit vniuersale. Tertio soluētur q̄dā dubia.

Quātum ad 1. probatur multipliciter vniuersale esse obiectum sensus. nam quo ad intellectum communiter conceditur. Arguo igitur primo auctoritate Philosophi, deinde rōe. Dicit Philosophus in 2. poste. sensus est vniuersalis, sentire autem singulare. & in 2. de Ani. tex. 63. visus non decipitur circa colorem quoniam color, neque auditus circa sonum quoniam sonus: sed circa coloratū. ex quo videtur intendere, q̄ sensus visus versatur nō solum circa hunc vel illum colorem, sed circa colorem communiter & vniuersaliter sumptum, similiter auditus circa sonum.

Ratione autem sic, si singulare est primum obiectū sensus, cum prima obiecta diuersificēt potentias & idē sensus feratur in multa singularia, puta visus in hunc & illum colorem. ergo vel erunt multæ potentię visiuæ, sicut sunt multa singularia visa, vel videbit tantum vnum singulare, quorum vtrunque est falsum, vt patet. Prætereà si singulare est obiectum sensus. ergo vel singulare inquantum hoc singulare, & hoc non. qm̄ tantū hoc singulare sentiretur. vel singulare in q̄tū abstrahit ab hoc & ab illo singulari, si sic, cū illa singularitas sit quædam cōitas habetur intentū, ex hoc enim seq̄tur q̄ singulare vt singulare nō est obiectū sensus.

Quantum ad 2. declarandum est, in quo sensu vniuersale est obiectum intellectus & in quo est obiectū sensus, vt seruet distinctio inter obiectū formale intellectus, & obiectum formale sensus. Aduerte igit q̄ stat distinctio in duob⁹. Primo ī duplici acceptiōe ipsi⁹ naturę vniuersalis. Sc̄do ī diuerso mō attingēdi & ferēdi ī ipsam naturā vniuersalē.

Pro euidēcia primi, aduerte q̄ B.T. in prima Secundę q. 29. art. 6. format hanc distinctionē, De vniuersali contingit loqui dupliciter, vno modo secundū q̄ subest intētioni vniuersalitatis, alio mō dr̄ de natura, cui talis intētio attribuitur. alia est.n. consideratio hominis vniuersalis, & alia hominis ī eo q̄ hō. Si igitur vniuersale sumatur primo modo, sic nulla potētia sensitiuæ partis, nec apprahēsiua, nec appetitiua ꝑt in vniuersale, quia hoc vniuersale fit ꝑ abstractionē à materia indiuiduali, in qua radicatur oīs potētia sensitiua, pōt tñ aliqua potentia sensitiua, tam apprahensiua q̄ appetitiua ferri in aliqđ vniuersaliter, sicut dicimus in obiectum visus est color ſm genus, nō quia visus cognoscat colorē vniuersalem, sed quia q̄ color sit cognoscibilis à visu nō cōuenit colori in q̄tū est hic color, sed inquantū est color simpliciter. Hæc B.T. ex quib. elicitur q̄ licet tam sensus q̄ intellect⁹ ꝑ obiecto habeāt vniuersale, diuersa tñ rōe: qm̄ obiectum intellectus est vniuersale formale, obiectum autem sensus est vniuersale, i. natura communis communiter & vniuersaliter considerata, & non singulariter, q̄ naturam communem vt sic dicimus vniuersale actu: hoc.n. fit per intellectum, sed ꝑxima aptitudine. est.n. talis natura cui potest intellectus intētionē vniuersalitatis attribuere.

Pro euidentia secūdi, aduerte q̄ licet vniuersale sit obiectum in sensu & in intellectu, tñ alia rōe attingitur ab intellectu & alia à sensu, intellectus.n. attingit vniuersale, sub ratione vniuersalitatis, sensus autem nō, sed ratiōe singularitatis. ita q̄ singularitas est ratio sine qua nō. & hæc diuersitas attingentiæ ꝑuenit ex diuersitate speciei intelligibilis, & speciei sensibilis. Nā quia species intelligibilis est abstracta à phātasmatib. & repræsentat rem sine ꝙditionib. in diuiduātibus, iō intellectus actuatus tali specie, fertur sup naturā vniuersalem, vt vniuersalis est, i. vt abstracta à singularib. & qm̄ species sensibilis remanet cōiūcta cōditionib.

indiuid

indiuiduantibus,ideo non repræſentat vniuerſale niſi con tractum ad hoc vel illud ſingulare,& quia ſenſus non fertur in obiectum niſi actuatus ſpecie ſenſibili,inde eſt quod ſenſus non cognoſcit naturam vniuerſalem, niſi mediante ſingularitate. Hinc patet quod licet ſonus ſecũdum genus ſit obiectum auditus,tamen non audit ſonum niſi median te hoc vel illo ſono,&gratia huius dixit Philoſophus in 2. poſter.ſenſus eſt vniuerſalis,ſ.obiecti, ſentire autem eſt ſin gulare,q.d.Tam intellectus quàm intelligere eſt circa vniuerſale,vt vniuerſale eſt, ſenſus autem licet habeat vniuer ſale pro obiecto , tamen per actum ſentiendi non attingit vniuerſale,niſi mediante ſingularitate.

Quantum ad 3.aduerte,ꝙ contra hanc determinationẽ ſic declaratam nõ inuenies argumenta difficilia, quoniam licet apud Philoſophum,& B.T.& Com.inuenias ꝙ ſenſus eſt tantùm ſingularium,vel quod tantum ſingularia cogno ſcit , vel quod cognitiones ſingularium ſunt maximè propriè ſenſuum, ex his non concluditur aliud, niſi quod non fertur in vniuerſale vt vniuerſale,ſed mediante ſingularita te:vel potes dicere,quod obiectum quidem ſenſus eſt vniuerſale,quantum aũt ad attingentiam eſt ſingulare,eo qđ vniuerſale non attingitur à ſenſu,niſi quia aliquod ſingula re ſub vniuerſali contentũ attingitur : non.n.color videtur niſi quia hic,vel ille color videtur:& tñ color,vt color, in telligitur,dato quod nullus ſingularis color intelligatur.

Tu tamen aduerte quod illud argumentum ſolitum fun dari ſuper dictum Philoſophi in lib.de Som.& vigil.cuius eſt actus eius eſt potẽtia:ſed ſentire eſt ſingulare ex primo poſteriorum,ergo ſenſus eſt ſingularis,ſ.quo ad obiectum. Hoc inquam argumentum non eſt difficile. Nam dictum Philoſophi in li.de Somno & vi. intelligitur quo ad ſubiectum,vt ſit ſenſus,in eodem ſubiecto eſt actus,&potentia, à qua eſt actus:v.g.ſicut intellectus eſt tantùm in anima,& non in coniuncto,quia eſt potentia non organica,ſic intelligere eſt ſubiectiuè tantum in anima, & econuerſo.In pro poſito non poteſt concludi aliud niſi quod in quo recipitur ſentire in eodem recipitur ſenſus ſcilicet in coniuncto, & non in ſola anima.

Aduerte etiam,quod ſi dictum Philoſophi exponeretur quo ad obiectum, vt ſit ſenſus, Actus & potentia à qua eſt actus ſunt eiuſdem obiecti, nullum ſequitur inconueniẽs. Tenemus.n.quod obiectum ſenſus & ſenſationis eſt vniuer ſale,nec intendit Philoſophus cum dicit,ſentire eſt ſingula re, quod obiectum ſenſationis ſit ſingulare , ſed quod ſenſus,cuius obiectum eſt vniuerſale,non exit in actũ ſentien di niſi mediante aliquo ſingulari, contento ſub illo vniuer ſali, vt in hoc diſtinguatur actus ſentiendi ab actu intelligendi.Hæc de præſenti qæſito dicta ſint.

QVAESTIO IX.

Si Metaphyſicus conſiderat omnes quidditates tantum in vniuerſali vel etiam in particulari.

Sapiẽtem ſcire omnia vt decet accipimus,&c.In prologo.

cõcluſio. Metaphyſicus cõſiderat oẽs rerum quidditates ĩ vniuerſali, non autẽ oẽs ĩ particulari, quidditates tamẽ ſeparatas ſpeculatur in vniuerſali, & ĩ particulari.

Circa hanc q.intendo declarare quid ſenſerit Com.& B.Th.& Scotus dimiſſis friuolis quorundam modernorum.Sic ergo procedendum eſt.Primò præponentur aliqua pro declaratione tituli.Secundò ponentur concluſiones deciſiuæ.Tertio declarabitur differẽtia inter Metaphyſicam & aliàs particulares ſcientias in conſiderando eaſdem quidditates.Quarto ſoluentur quædam dubia.

Quantum ad 1.pro notitia tituli aduerte quinque.

Primo aduerte, ꝙ duplex eſt quidditas:quædam in materia,vt entia corporea tam ſimplicia,qualia ſunt elementa,quàm compoſita vt elementata.Quædam ſeparata à materia,vt Deus & intelligentiæ.

Secundo aduerte ꝙ de quidditate ſeparata à materia ſecundum eſſe poteſt haberi quadruplex conceptus.Primus eſt tranſcendens,vt Deus eſt ens,vnum,verum bonum,&c. Secundus eſt generaliſſimus,vt Deus eſt ſubſtantia,&intelligentia eſt ſubſtantia. Tertius eſt ſubalternus,vt Deus eſt ſubſtantia incorporea.Quartus eſt veluti ſpecificus,in quo natura abſtracta ſub propria & formali ſua differentia concipitur,puta ſi concipiatur Deus ſub rõe deitatis, ſicut qñ concipitur homo ſub ſua ſpecifica differentia. Sed aduerte, ꝙ pro nunc nõ eſt diſcutiendum, an Deus cõtineaẽ ſub gñaliſſimo & ſubalterno:nã mihi ſufficit ꝑ nunc,ꝙ ea,quę prædicantur de Deo,vt ſubſtantia incorporea,vel ſunt genera,vel ſe habẽt ad modum generum,ex his conceptibus tres poſſunt à nobis haberi naturaliter &ex ſenſatis,vt manifeſtabimus in li.2.quartus autem ꝑ hac vita eſt nobis impoſſibilis.Tunc.n.cognoſceremus pro præſenti ſtatu abſtractæ qdditatiuè,qđ manifeſtabimus eſſe impoſſibile in 2.li.

Tertio aduerte, ꝙ quatuor gña cauſarum pertractãtur à Metaphyſico &à Phyſ.vt patet in 5.Meta.& in 2.Phyſ.ſed diuerſa rõe, nã pertractantur à Phyſico vt concernunt mõtum,vnde non cõſiderat de efficiente,niſi vt agit ꝑ motum: nec de materia,niſi vt eſt ſubiectum tranſmutationis,& vt eſt receptiua formæ introducendæ per motum:nec de forma,niſi vt eſt terminus trãſmutatiõis,vel vt eſt principium formale actionis phyſicæ : nec de fine conſiderat niſi vt eſt acquiſitus per motum.Metaphyſicus autem conſiderat effi ciens,vt producẽs,& nõ vt tranſmutans phyſicè, Datur.n. actio ſine motu,vnde inquit Com.in lib.9.com.1. potentia & actus dñr in pluribus q̃ in rebus tranſmutabilibus.materiam verò cõſiderat inquantum eſt ens & potẽtia , & pars quidditatis,formam verò inquantum eſt ens & actus &qd ditas,vel pars qdditatis:finẽ autem inquantum eſt bonũ& perfectio naturæ , ad quod rei natura ordinatur. Vñ dato ꝙ nulla res attingeret finẽ ſuum niſi per motum , prior tñ eſt ratio ordinis in re ſecundum eſſe,quam ſecundum operationem. Sed dices, ſi Metaphyſicus quatuor cauſas pertractat,quare dicit Com.in 1.Phyſ.comm.1. Metaphyſicum tantum tres cauſas conſiderare?excludit enim materiam.

Reſpõdeo,pro tanto excludit materiam,quia magis cõcernit motum & tranſmutationem, quàm aliæ cauſæ.vnde per motum & tranſmutationem cognita eſt , vt patet in 1. Phyſ.& in 8.Meta.cum hoc tamen ſtat,quòd poteſt conſiderari,vt ens,vt potentia,vt pars quidditatis.

Quarto aduerte ꝙ ly cõſiderare quidditates in vniuerſali,vel in particulari intelligitur quo ad prædicata vniuerſalia,vel ſpecifica,puta conſiderare lapidem, vt eſt ſubſtantia,vt corpus,vt vnus,vt compoſitus ex materia & forma, eſt cõſiderare quidditatem lapidis in vniuerſali, eò ꝙ in illis prædicatis plura alia cõueniunt. Cõſiderare verò lapidem vt ſic mixtum,vt grauem, vt aptum deſcendere ad cẽtrum,eſt cõſiderare qdditatem eius in particulari, eò ꝙ talia ꝓdicata ducũt nos in cognitionẽ diſtinctam de lapide.

Quinto aduerte,ꝙ ly conſiderare quidditates rerum in particulari poteſt intelligi dupliciter.Primò abſolutè, ſ. vltimatè ſiſtẽdo in tali conſideratione:vt ſi cõſiderarem qdditatem hominis,vt eſt quidditas hominis, ſecundò reſolutiuè, id eſt reducẽdo talem conſiderationem ad ens, & ad principia entis vel proprietates entis:vt ſi conſidero quid ditatem hominis,vt ens,vt actus,vt res, &c. His prænotatis deueniendum eſt ad concluſiones.

Quantum igitur ad ſecundum ponuntur tres concluſiones reſponſiuæ.

Prima cõcluſio.Metaphyſicus cõſiderat oẽs rerum qdditates in vniuerſali:ꝑbatur ſic, ſcientia conſiderans ſubiectum communiſſimum & paſſiones communiſſimas , quæ ſaltim diſiunctim cõueniunt omnib. rerum quidditatibus, cõſiderat oẽs qdditates ſecundum illas rationes communes.Hæc patet ex ratione ſubiecti adæquati & communiſſimi:nam de ratione eius eſt,vt omnia,de quibus ipſum & paſſiones ſuæ prędicantur cõſiderẽtur in ſcientia,aliter nõ eſſet adæquatio inter ſubiectũ & ſcientiam. Sed ens & paſſiones entis conueniunt ſaltem diſiunctim omnibus quidditatibus.Omnis enim quidditas eſt ens,& vnum vel multa, eſt ſimplex vel compoſita, eſt neceſſaria vel contingẽs, eſt finita,&c.ergo omnes quidditates ſub hac conſideratione vniuerſali conſiderantur à Metaphyſico.

Secunda concluſio.Metaphyſicus nõ conſiderat omnes rerũ qdditates in particulari , id eſt quo ad ꝓdicata ꝓpria & ſpecifica.Probatur,ĩ particularẽ & diſtinctam notitiam omnium qdditatum nõ poteſt nos deducere rõ entis , nec rõ ꝓprietatũ entis,eo ꝙ oĩbus entib. ꝓueniũt,ſaltẽ diſiunctim:ergo ꝑ habitum metaphyſicum non ꝑt haberi de oĩb. qdditatibus particularis & diſtincta notitia.Antecedẽs patet.Cõſequentia verò ꝓbatur,qa formalis ratio obiecti eſt illa,ꝑ quam attingitur quicquid eſt attingibile per potentiam,ſiue ꝑ ſcientiam.vt patet in obiecto viſus,nam vnumquodque intantum eſt viſibile, inquantum participat naturam & rationem coloris,aut lucis:cum ergo per rationem entis & proprietatum eius , nihil ſit cognoſcibile , niſi inquantum ei conuenit ens & proprietates eius& non vltra, manifeſtum eſt,ꝙ per habitum metaphy.non poteſt haberi particularis notitia omnium quidditatum.

Tertia concluſio,licet Metaphyſicus conſideret omnes qdditates in vniuerſali & non omnes in particulari,tamen

quiddi

quidditates ſeparatas conſiderat in vniuerſali & in particulari, ſaltem ſecundum conceptus aggregatos illis tantũ conuenientes. Quod conſideret in vniuerſali patet per primam concluſionem. Quod autem in particulari per conceptus aggregatos, probatur. nam ſubſtantia ſeparata cognoſcitur ſub hoc conceptu, quo eſt ſubſtantia ꝙterna, immaterialis, actus, intellectualis, ſine magnitudine, immutabilis, inalterabilis, infinitæ virtutis: & iſte conceptus quo ad omnes partes ſimul iunctas conuenit ſoli Deo, & ſi remoueatur illud infinitæ virtutis, competit aliis intelligentiis & nulli alteri. Sed hunc conceptum non format alius niſi Metaphyſicus, vt manifeſtum erit in lib. 12. eò ꝙ trahitur ex conceptu entis & ſubſtantiæ & neceſſarij & ſimplicitatis, & independentiæ, & actus, quæ omnia ſunt de conſideratione Metaphyſici: ergo quidditates ſeparatæ conſiderantur à Metaphyſico, nõ ſolùm in vniuerſali, ſed etiam in particulari, ſignanter autem dixi, quo ad conceptum aggregatum, quoniam conceptum ſimplicẽ quidditatiuum à priori de ſeparatis habere non poſſumus. & ideo licet ad Metaphyſicam ſecundum ſe dictam id pertineret, non tamen ad Metaphyſicam, quam habet Philoſophus, nec vt viator poteſt habere, ſed id relinquitur alteri ſtatui.

Quantùm ad 3. declarandum eſt reſolutè quomodo differant Metaphyſica & aliæ ſcientiæ in conſideratione q.ditatum. Aduerte igitur, ꝙ Metaphyſicus conſiderat hominem vt eſt ens, vt ſubſtantia, vt compoſitus ex materia & forma, Phyſicus autem conſiderat, vt eſt ens mobile ſecundum generationẽ & corruptionem propter principia ſua intrinſeca, ſ propter materiam annexam priuationi, propter qualitates actiuas & paſſiuas, propter formam nõ perficientem totaliter potentialitatem materiæ, & ꝙ eſt mobile motu vegetationis, inquantum eſt corpus animatum. Item Metaphyſicus conſiderat lineam, ꝙ eſt accidens, ꝙ eſt quantitas, ꝙ eſt totum compoſitum homogeneum. Geometra autem conſiderat ꝙ cauſatur à puncto, ꝙ eſt ſola longitudo, ꝙ eſt recta, vel obliqua, ꝙ eſt principium omnis figuræ. Et quoniam impoſſibile eſt concipere rem quo ad prædicata propria niſi prius concipiatur quo ad prædicata vniuerſalia, eò ꝙ illa prius cadunt in noſtro intellectu, ideo Metaphyſica fundat & firmat omnes ſpecificos conceptus ita ꝙ meretur dici, ipſam ſolam conſiderare quod quid eſt vt dicet Philoſophus in 6. lib. verùm quomodo ſit verũ dictum Philoſophi, declarabimus in lib. 6.

Totam determinationem huius quæſiti reputamus de mente Com. qui dicit in 6. lib. com. 1. Iſta ſcientia habet cõſiderare de omnibus ſpeciebus entium inquantum ſunt entia & de mente B.T. qui dicit in 4. lib. exponens textum ſecundum, in quo dicit Philoſophus, Quapropter & entis in quantum ens eſt, quaſcunque ſpeculari ſpecies vnius ſciẽtiæ eſt. Super quem inquam textum inquit B.T. Hoc autem dicit, quia non oportet ꝙ vna ſcientia conſideret de omnibus ſpeciebus vnius generis ſecundũ proprias rationes ſingularum ſpecierum, ſed ſecundum ꝙ conueniunt in genere. Secundum autem proprias rationes pertinent ad ſcientias ſpeciales, ſicut eſt in propoſito, nam omnes ſubſtantiæ inquantum ſunt entia, vel ſubſtantiæ pertinent ad conſiderationem huius ſcientiæ, inquantum autem ſunt talis aut talis ſubſtantia, vt leo, vel bos pertinent ad ſcientias ſpeciales, &c. Et etiam eſt de mente Scoti, qui in 1. ſen. in q. 1. prologi in 3. argumento contra Philoſophos inquit, Hoc eſt quod dicit Philoſ. in 1. Metap. ꝙ oportet ſapientem omnia cognoſcere aliqualiter, i. in vniuerſali & non in particulari: & ſubdit, qui enim nouit vniuerſalia, nouit aliqualiter omnia ſubiecta, &c. ecce ꝙ per ly in vniuerſali, &nõ in particulari, patet quod concordat cum determinatione facta.

Quantum ad 4. aduerte quòd contra determinationem factam plura inſurgunt dubia.

Primum eſt propter quid eſt, ꝙ Metaphyſicus conſiderat ſubſtantias abſtractas in vniuerſali & in particulari quãtum poteſt, materiales autem tantùm in vniuerſali, cum videatur eadem ratio. nam quidditas materialis vt quidditas, ita abſtrahit à motu, ſicut quidditas immaterialis.

Rñdeo non eſt eadẽ rõ, qm̃ cum ſit ꝓprium Metaphyſici cõſiderare abſtracta à motu & à materia maximè debet cõſiderare ea, quæ ſunt abſtracta ſm eſſe & ſm rõem: talia aũt ſunt entia ſeparata, quę dicuntur entia diuina, entia verò materialia, licet vt ſunt quidditates abſtrahant à motu ſm conſiderationem, tñ vt ſunt in rerum natura & in particulari vt leo, lapis, &c. cõcernunt motũ & etiam materiã, vt eſt ſubiectũ tranſmutationis, & ideo non eſt eadẽ ratio.

Poteſt etiam dici, ꝙ Metaphyſica eſt duplex, ſ. cõis & applicata. Cõis eſt illa, q̃ traditur in libris præced. lib. 12. Qm̃ in illis agitur de ente, de cõibus diuiſionib. entis, & ꝓprietatibus eius. Applicata eſt in lib. 12 in quo agitur de ente ſeparato à materia ſm eſſe. Dico igitur ꝙ licet non pertineat ad Metaphyſicam communem conſiderare de quidditate abſtracta in particulari, ſicut nec de quidditate materiali, tamen id pertinet ad applicatam, quo propriè verſatur circa abſtracta, vt manifeſtabitur in lib. 12.

Secundum eſt ſtante determinatione facta videtur Metaphyſica eſſe imperfectior Phyſica. nam cognoſcere in vniuerſali eſt cognoſcere confusè, & vt ſic imperfectè, cognoſcere aũt in particulari, eſt cognoſcere diſtinctè, & vt ſic perfectè. Sed ſm determinationẽ factã, Meta. cognoſcit q.ditates in vniuerſali & Phyſica in particulari: ergo, &c.

Reſpondeo, dignitas Metaphyſicæ debet attendi penes modum conſiderandi ens, & quæ enti per ſe inſunt & cognoſcendi ſubſtantias ſeparatas. & qm̃ iſta ſunt difficillima cognitu, & maximè perficiunt intellectũ, ideo eſt perfectior aliis ſcientiis. nam & aliæ ſcientiæ præſupponunt cognitionem entis, & eorum, quę enti ꝓ ſe inſunt. cum autem comparatur Metaphyſica Phyſicæ quo ad cognitionẽ quidditatum in particulari, illa comparatio eſt ꝓ accidens & ideo non inconuenit vt ſic ꝙ ſit imperfectior Phyſica, ſed hoc eſt ſm q.d. nam cognitio entis, & ꝓprietatum eius, & cognitio ſubſtantiarum ſeparatarum ꝓponderat huic imꝓfectioni. Quare cõcedimus, ꝙ Metaphyſica reſpectu Phyſicæ eſt ꝓfectior ſimpliciter, & imperfectior ſecundum q.d.

Tertium eſt, Quia videtur ꝙ Metaphyſica habeat conſiderare hominem non ſolùm in vniuerſali, ſed inquantum homo eſt: & ſimiliter alia naturalia. nâ vt quidditates ſunt præcedunt motum, & omnem mutationem. comparantur enim ad motum & mobilitatem, ſicut comparatur ſubſtantia ad accidens. Cõſtat autem ex 7. li. ꝙ ſubſtantia eſt prior accidente & tempore & cognitione, in lib. ergo priori cognoſcibilis eſt, & non à Phyſico: quia in illo priori abſtrahit à motu, ergo à Metaphyſico.

Reſpondeo. Hoc argumentum eſt tantæ efficaciæ apud Scotum, vt negauerit ens mobile eſſe ſubiectum in Phyſica, eò ꝙ credidit ly mobile eſſe paſſionem, & ſic conſtituit vnum per accidens, cum dicitur ens mobile. Sed apud Thomiſtas eſt facilis ſolutionis, nâ ly mobile vel mobilitas dupliciter accipitur, primo vt eſt formalis & quidditatiua rõ entis mobilis, ſicut rationale vel rationalitas in homine, & vt ſic præcedit omnem demõſtrationem naturalẽ, præſupponitur ei, ſicut in ſcientia quæ habetur de homine præſupponitur animal rõale, vt principium demõſtrandi paſſionẽ de homine. alio modo ſumitur mobilitas, ꝓut eſt paſſio entis mobilis, quæ nõ eſt niſi aptitudo ad motum, ſicut riſibilitas eſt aptitudo ad riſum, & in hoc ſenſu non præſupponit, ſed demõſtratur de ente mobili, ſicut paſſio de ſubiecto. Cognitio ergo humanitatis & aliarum quidditatum naturalium, in illo priori pertinet ad Phyſicũ, qm̃ licet abſtrahat à mobilitate, vt eſt paſſio, non tñ vt eſt rõ formalis ſui ꝓprij & adæquati ſubiecti. Hæc ꝓ ꝓſenti q̃ſito ſufficiãt.

QVAESTIO X.

Si maximè vniuerſalia ſunt difficillima ad cognoſcendum.

Ferè autem & difficillima ſunt ad cognoſcendum quæ maximè ſunt vniuerſalia. In Prologo.

Cõcluſio. Maximè vniuerſalia incautando difficillima ſunt ad cognoſcẽdũ, vniuerſalia verò inꝝ dicendo quo ad cognitionẽ confuſam faciliora, quo addita ſimplicem difficillima ſunt ad cognoſcendum.

CIrca hanc q. aduerte ꝙ ſua difficultas ſtat in diuerſis dictis Ariſt. in quibus videtur ſibi contrarius, nam in 1. Phy. tex. 2. dicit ꝙ magis vniuerſalia ſunt nobis prinota, ergo facillima cognitu: non. n. à difficiliorib. inchoandum eſt vt patet. Hîc autem dicit ea difficillima cognitu. Pro reſolutione igitur huius apparentis cõtrarietatis tria agenda ſunt, primo ponentur quædam diſtinctiones, ſecundo concluſiones reſolutiuæ, tertio ſoluentur quędã dubia.

Quantum ad 1. aduerte, ꝙ aliqua poſſunt dici maximè vniuerſalia dupliciter, ſ. ſecũdum cauſalitatem & ſecundũ prædicationem, iuxta primum membrum, Deus & intelligentiæ ſunt maximè vniuerſalia, quoniam ſunt prima & vniuerſaliſſima principia entium, vt manifeſtabitur in lib. 12. iuxta ſecundum membrum, ens & reliqua tranſcendentia & actus & potentia, &c. ſunt maximè vniuerſalia, quoniam de omnibus prædicantur ſimpliciter vel diſiunctim.

Iterum aduerte ꝙ maximè vniuerſalia ſecundũ prædicationem dupliciter conſiderari poſſunt. Primo quo ad cognitionẽ cõfuſam. Secundo quo ad cognitionẽ diſtinctam,

quarum

quarum vtraque quid ſit conſiderando vniuerſale inquantum totum diffinibile & inquantum totum contentiuum ſuorum inferiorum videbis in tractatu noſtro de tranſcendentibus in primo ca.vbi inueſtigamus primum cognitum.

Quantum ad 2.ponuntur tres concluſiones reſponſiuæ. Prima,Maximè vniuerſalia ſecundū cauſalitatem ſunt difficillima ad cognoſcēdum ꝓbatur,cū omnis noſtra cognitio ortum habeat à ſenſu, quæ maximè ſunt remota à ſenſu difficillima sūt cognitu.Sed maximè vniuerſalia in cauſando vt declarabitur in li.12.cum ſint immaterialia, nullā habētia magnitudinē, ſunt maximè remota à ſenſu,ergo,&c. Confirmatur dicto Philoſophi in 2.Meta.vbi comparat intellectum noſtrū in intellectione huiuſmodi vniuerſalium ad oculum noctuæ in viſione luminis ſolaris,&aduerte qđ de talibus vniuerſalibus intēdit ꝓpriè Philoſophus in ꝓlogo cum dicit, Sed ferè aūt & difficillima ea ſunt hominib⁹ ad cognoſcēdum quæ maximè ſunt vniuerſalia. Nam à ſenſibus ſunt remotiſſima,verum qa & de maximè vniuerſalibus in prædicando ꝑt dictum Philoſophi intelligi qm̄ cum ſenſus ſit tm̄ ſingularium,& licet eius obiectum ſit vniuerſale vt declarauimus 5. tm̄ non attingit vniuerſale niſi mediante ſingulari, maximè vniuerſalia videntur eſſe remotiſſima à cognitione ſenſuum,ex cōſequenti videtur eſſe difficillima cognitu,ideo ponuntur concluſiones ſequentes.

Secūda,Maximè vniuerſalia ī prædicādo,quo ad cognitionem cōfuſam,nō ſunt difficillima nobis ad cognoſcendum,imò faciliora: ꝓbatur à maximè vniuerſalibus innata eſt nobis via ꝓcedendi,nam de vnoquoq; primo apprehendimus quod eſt ens,qđ eſt vnum vel multa,quod eſt ſubſtātia vel accidēs, quod eſt in potentia vel in actu,qđ eſt ſimplex vel cōpoſitum,&c.Sed via huiuſmodi ꝓceſſus neceſſe eſt vt fit à notioribus nobis ex cōſequenti à faciliorib⁹ cognitu aliter eſſet via inutilis,qm̄ ex ignoto non notificatur nobis alterum ignotum,neceſſe eſt ergo vt prima apprehēſione,quæ eſt apprehenſio cōfuſa vt declarauimus in trac. de Tranſcendentibus,maximè vniuerſalia nō ſint nobis difficillima cognitu , & de hac cognitione cōfuſa intendit in 1.Poſte.tex.3.cum dicit,Sunt autem primum nobis manifeſta & certa confuſa magis,vnde ex vniuerſalibus ad ſingularia oportet procedere,&c. Quod autem magis confuſa, id eſt magis vniuerſalia ſint primo manifeſta nobis probat Ariſt.triplici ſigno quod nunc prætermittimus quoniām id ſatis declarauimus,in epitome noſtra ſuper libros Phyſi.

Tertia,Maximè vniuerſalia in prædicādo quo ad cognitionem diſtinctā vt habēt rationē totius plura ſub ſe cōtinētis explicitè,ſunt difficillima ad cognoſcendū, ꝓbatur, ſi maximè vniuerſalia,quo ad explicitā continentiam ſuorum inferiorū debent diſtinctè cognoſci, eſt neceſſe vt cognoſcantur omnes gradus entium &naturarum q̄ ſub ipſis continentur,& quibus differentiis ſingula à ſeinuicē,differunt,præcipuè aūt difficillima eſt continentia entis diſtincta ad intelligendum qm̄ inter purum actum & purā potētiam difficillimum eſt oēs gradus medios diſtinctè apprehendere. Quos ſi quis apprehenderit ſecundum Auic.in li. 9.ſuæ Meta.reputabitur felix, & iuxta hanc diſtinctam cognitionem dixit Ariſt. in prologo Meta.quod maximè vniuerſalia ſunt difficillima ad cognoſcendum. Tu igiť aduerte ex his concluſionibus Philoſophum non eſſe ſibi contrarium qm̄ in 1.Phy.loquitur ſecundum ſecundam concluſionem , in ꝓlogo autem huius ſcientiæ loquitur iuxta primā concluſionem,&pōt interpretari iuxta tertiam,quare,&c.

Quantùm ad 3. aduerte tria argumenta quibus videtur poſſe concludi, quod maximè vniuerſale nulla cognitione ſit notius aut prius notum minus vniuerſali, ex cōſequenti ſiue ꝺfuſè ſiue diſtinctè cognoſcatur, nunquam erit facilè ad cognoſcendum,quod eſt contra ſecundam cōcluſionē.

Primò igitur arguitur ſic.Quæ ſunt priora ſecundū naturam ſunt poſterius nobis nota, ſecundum Philoſophum in 1.Poſte.Sed maximè vniuerſalia ſunt priora ſecundū naturam.Prius eſt enim ſecundum naturam,à quo non cōuertitur conſequentia ſubſiſtendi, patet autē quod licet à minus vniuerſali ad maximè vniuerſale valeat conſequentia ſubſiſtendi,nō tamen econuerſo,nam bene ſequitur, homo eſt, ergo ens eſt,nō tamen ſequitur, ens eſt,ergo homo eſt. Patet igitur quod minus vniuerſale eſt poſterius ſecundum naturam,ex conſequenti prius notum, & facilius notum,ſiue confuſè ſiue diſtinctè apprehendatur.

Reſpondeo.Ad maiorem,ly ſecundum naturam pōt habere duplicem ſenſum.Primò ſecundum naturam, id eſt ſecundum perfectionē naturæ. Secundò ſecundum naturam id eſt ſecūdum proceſſum naturę,qui eſt ab imperfecto ad perfectum, vt patet in generatione viuentium, ſi ſumať ly priora ſecundum naturam in primo ſenſu,concediť maior ſed negatur minor.Ad probationem eius dico quod illa ꝓpoſitio,prius eſt enim,&c.intelligēda ē de prioritate naturæ ſecundū proceſſum naturę,& nō de prioritate ſecundū perfectionem naturæ, ſi aūt ſumatur in ſecundo ſenſu,nego maiorem.Ad probationem eius dico quod Ariſt. intendit de priori ſecundum naturam iuxta primum ſenſum in quo cōceſſa maiore negauimus minorem.Et qm̄ in ꝓceſſu naturę magis vniuerſale eſt prius,prius.n.generatur anima tū quā ſenſitiuū &ſenſitiuū quā intellectiuū,ideo prius cognoſcimus &facili⁹ magis vniuerſale quā min⁹ vniuerſale.

Secundo. Compoſita prius & facilius cognoſcunť quā ſimplicia,qm̄ magis cadunt ſub ſenſu.Sed minus vniuerſalia ſe habēt ad maximè vniuerſalia, ſicut compoſita ad ſimplicia : addunt enim ſuper ea,vt ſubſtantia addit ſuper ens & corpus ſuper ſubiectum,& ſic deſcendendo:ergo,&c.

Reſpondeo. Maximè vniuerſale pōt conſiderari inquantum diffinibile,& inquantum eſt cōtentiuum ſuorum inferiorū.In textu Philoſophi,cùm dicit.Difficillima sūt homini ad cognoſcendum,quæ maximè ſunt vniuerſalia,cōſiderantť vniuerſalia, vt ſunt contentiua ſuorum inferiorum,in quo ſenſu nego minorem,imò eſt oppoſitum,qm̄ magis vniuerſale eſt totum,& min⁹ vniuerſale eſt pars ſubiectiua.

Probatio aūt minoris reſpicit maximè vniuerſale,vt eſt quoddam diffinibile de quo nunc non eſt conſiderandum. Quòd quidē an prius cognoſcatur cognitione confuſa in concipiendo ipſum, iam declarauimus in trac.de tranſcendentibus in ca.primo,vbi determinauimus contra Scotum.

Tertio cauſę & principia sūt poſteriora cognitiōe quo ad nos, qm̄ per effectus deuenimus in cognitionem cauſarum &principiorum,eò quòd ſunt manifeſtiora ſenſui.Sed maximè vniuerſalia ſunt cauſæ & principia:ergo,&c.

Reſpondeo,primò pōt,negari minor de maximè vniuerſali in prædicando,& de facto eam negauit Ariſt.cōtra Platonem in li.10. in tex.6.ſecundo pōt negari minor, licet em̄ multoties cognoſcamus cauſas per effectus, non tm̄ eſt vniuerſaliter verū,vt patet Mathematicis in qbus ſunt demōſtrationes à priori,q̄ procedunt ex primis veris notioribus & cauſis concluſionis,& in ꝓpoſito à magis vniuerſali deuenimus in cognitionem minus vniuerſalis,ita qđ in tali ꝓceſſu, cognitio magis vniuerſalis eſt cauſa & principiū cognitionis minus vniuerſalis.Hæc de ꝑſenti q̄ſito dicta ſint. Quia verò ñ actiua palā ex primis philoſophātib.In ꝓlog.

SVper hūc textū quærendū eſſet, ſi hæc ſcientia eſt practica an ſpeculatiua, verū quia in li.6.quærem⁹ de numero ſcientiarū ſpeculatiuarū,inter quas Ariſt.numerat hanc ſcientiam ſub nomine Theologiæ, cōſiderabimus etiam de praxi & ſpeculatione, & vnde ſumať ſcientia practica & ſpeculatiua, an ex obiecto,an ex fine. Ideo ſuſtine vſque ad librum ſextum ne fiat eiuſdem inutilis repetitio.

Et quoniam in toto 1.li.immoratur circa ſentētias antiquorū de principiis & cauſis primis entium, nec cadūt dubia circa huiuſmodi alicuius momenti. Ideo ſufficiat ꝓtractaſſe quæſtiones principaliores fundatas in procœmio huius 1.li.nunc igitur ad quę̄ſita ſecundi lib.tranſeundum eſt.

Quæſtionum ſuper primum librum Metaphyſices finis.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

QVAESTIONES SVPER

ſecundum lib.Metaphyſices.

1 *Si prima principia ſunt naturaliter cognita.*
2 *Si tota difficultas inueniendæ veritatis eſt ex parte intellectus noſtri.*
3 *Si poſſumus cognoſcere quidditatiuè entia abſtracta.*
4 *Si ex textu quarto poſſumus elicere eſſe plura principia improducta.*
5 *Si eſt proceſſus in infinitum in cauſis efficientibus.*
6 *Si eſt proceſſus in infinitum in cauſis materialibus.*
7 *Si eſt proceſſus in infinitum in cauſis formalibus.*

QVAESTIO I.

Si prima principia ſunt naturaliter cognita.

Quare ſic videtur habere, vt prouerbialiter dicitur, In ianuis quis delinquet tex.1.vbi commentator inquit, Et iſta ſunt principia cognita naturaliter habita à nobis in quolibet genere entium. Et B.T. exponens inquit, Huiuſmodi autem ſunt prima principia naturaliter cognita, vt non eſt ſimul affirmare & negare de eodem, &c.

Cõcluſio. Prima principia sũt nobis naturaliter cognita nõ quidem ſecũdũ actũ perfectũ ſed impfectũ, vel ſecũdum potẽtiam propinquam.

CIrca hanc q. ſic procedemus. Primo ponemus diſtinctionem de naturaliter cognito. Secundo recitabimus duas opiniones, ex quibus ſecunda eſt peripatetica, & illam ſuſtinemus. Tertio ſoluentur quædam dubia, quæ inſurgent contra determinationem.

Quantum ad 1.aduerte, quod aliquid põt dici naturaliter cognitum dupliciter. Primo ſecũdum actum perfectũ. & hoc eſſet quando ſemper & à principio noſtri eſſe & neceſſario illud cognoſceremus. & hoc modo dicuntur intelligentiæ cognoſcere ſeipſas naturaliter, eo q̃ ſemper ſibi ipſis præſentes ſunt ſecundũ eſſe intelligibile. ſecundo non ſecundum actum perfectũ, ſed ſecũdum potẽtiam propinquã & hoc eſt quando in nobis eſt ſufficiens principium talis cognitionis abſq; expectatione principij extrinſeci dato q̃ talis cognitio non ſuper actu & à principio noſtri eſſe ſit in nobis. Nam ſicut dicimus motũ lapidis deorſum eſſe naturalem lapidi, non quia ſemper actu mouetur deorſum. ſed quia in ſe habet ſufficiens principium huius motus, ſc. grauitatẽ ſine expectatione alicuius impetus cauſati ab extrinſeco, qualis requiritur in motu violento aut in ꝑiectis, ſic dicimus illud nobis naturaliter cognitũ reſpectu cuius habemus intrinſecũ principium & ſufficiens cognitionis ſine priori cognitione intellectiua. & ſine expectatione alicuius diſcurſus. quod quomodo fiat declarabimus ſtatim.

Quantum ad ſecundum aduerte q̃ Plato in Phædro tenet primum membrum diſtinctionis poſitæ non ſolùm quo ad principia prima ſed etiam quo ad habit⁹ ſcientificos, eo q̃ ſecũdum ipſum anima creatur cũ habitibus ſcientificis, ſed quod eorum obliuiſcatur, aut non poſſit vti, non eſt defectus ex parte animæ: ſed ex eo q̃ anima includitur in hoc corpore corruptibili, ſicut in carcere. Sed contra hanc opinionem nunc non eſt diſputandum, locus enim eſt in fine 2. poſte. vbi inueſtigat Ariſtot. vnde prouenit nobis cognitio primorum principiorum.

Ariſtot. autem & omnes veri Peripatetici tenent ſecundum membrũ diſtinctionis reprobantes primum, cuius reprobatio ſtat in hoc.

Quod eſt cognitum naturaliter primo mõ, eſt ſemper & neceſſario cognitũ, & quã primũ cognoſcés exiſtit in rerũ natura, ſicut exẽplificauimus de intelligẽtia intelligente ſe naturaliter. Sed prima principia, nõ ſunt ſic à nobis cognita, nã in ſui principio, intellectus poſſibilis eſt merè potentialis in genere intelligibiliũ, vnde videmus q̃ infans nõ cognoſcit ea. Præterea, cognitio primorum principiorum eſt intellectiua, nam circa ea ponitur habitus intellectus in 6. Ethi. Omnis autem cognitio intellectiua præceditur à ſenſitiua ex 1.poſte. ergo non eſt nobis naturalis primo modo. Quod autem ſit naturalis, ſecundo modo manifeſtatur ſic. Quando obiectum mouet ſenſum, puta hæc magnitudo, & ſenſus phantaſiam, & phantaſmata conſeruatum in phantaſia illuſtratũ lumine intellect⁹ agẽtis mouet intellectũ poſſibilem ad cognitionẽ incõplexi puta totius deinde partis, idem intellectus facit hoc cõplexum, totum eſt minus ſua parte, & huic cõplexo aſſentit ſtatim per principium ſufficiens intrinſecum, qđ eſt lumen naturale intellectus agẽtis quo fit ſibi euidentiſſimum prædictũ complexum, ſine ſuppoſitiõe alicuius prioris noti apud intellectũ, & expectatione alicuius diſcurſus, & hoc eſt cognoſcere naturaliter ſecundo modo, & ex hoc ꝑt tibi eſſe manifeſtũ, quare cognitio concluſionum non eſt naturalis hoc modo, nam poſita tota virtute intellectus agentis non fiet concluſio euidens intellectui niſi deducatur ex aliquo prius noto apud intellectum & ſic cognitio cõcluſionis nõ põt eſſe prima apud intellectum, ſed ſupponit aliam. ſ. cognitionem principij à quo deducitur ex conſequenti non poteſt dici naturaliter cognita ſed ratiocinatiuè, ex his igitur patet in quo ſenſu prima principia ſunt naturaliter cognita, & in quo non.

Quantùm ad tertium aduerte quòd contra hanc determinationem, quædam inſurgunt dubia.

Primum eſt, An eodem actu apprehẽdamus principium & aſſentiamus illi.

Reſpondeo dico q̃ non, quoniam aſſenſus ſupponit apprehenſionem. Sed idẽ nõ ſupponit ſeipſum. Præterea, Stat q̃ eodem actu intellectus apprehendam duo contradictoria, & tamen eis non poſſum ſimul aſſentire aliter reputarẽ vtrunque eſſe verum, quod eſt impoſſibile vt declaratur in 4.lib. Quod ſi inueneris Auic. pro eodem accipientem ſcire & aſſentire, interpretandus eſt, q̃ ſunt idem ſubiecto. nam eiuſdem intellectus eſt ſcire & aſſentire non tamen ex hoc ſequitur quòd ſint vnus actus realiter.

Secundum eſt, An aſſenſus principiorum ſit actus intellectus agentis vel poſſibilis.

Reſpondeo, Hic eſt duplex opinio, quidam dicunt q̃ eſt actus intellectus agentis: nam arbitrantur q̃ intellectus agens faciat prima intellecta, quæ dicuntur prima principia & ad eorũ cognitionem intellectus poſſibilis ſe habet merè receptiuè, & ſecundùm eos apprehendere prima principia eſt actus intellectus agentis: ſed aſſentire illis eſt actus intellectus poſſibilis, & fundant ſe ſuper dictum Com. in 3. de Anima com.36. dicentis, Neceſſe eſt vt intellecta habita à nobis naturaliter, ſint ab aliquo, quod eſt in ſe liberatum à materia, & eſt intellectus agens. Hæc Comm.

Sed hæc opinio falſa eſt, eò quòd etiam de mente Com. in 3.de Anima, comm.19. Intelligentia agens nihil intelligit eorum quæ ſunt hic: & ſecundum beatum T. non eſt ſubiectum alicuius habitus. Ad dictum Com. reſpondetur quod verificatur in hoc ſenſu, q̃ prima principia ſunt intellecta nõ formaliter, ſed virtualiter ab intellectu agente pro quãto ſola virtute luminis eius fiunt euidentia intellectui poſſibili, & non virtute priorum propoſitionum, ex quibus deducantur ſicut deducuntur concluſiones.

Alij ergo melius dicunt q̃ apprehenſio & aſſenſus primorum principiorũ, eſt elicitiuè ab intellectu poſſibili eo q̃ ipſius actio propria eſt intelligere. Apprehendit autem ea adiutus lumine intellectus agentis, quo ſibi manifeſtatur veritas primorum principiorum & eodẽ lumine adeo perficitur, q̃ ſtatim non expectato alio diſcurſu eis aſſentit & id confirmatur per D. Alber. in j. de Anima dicentem, nihil eſt manifeſtius in natura quàm fons & origo omnis cognitionis, quod eſt lumen intellectus agentis: per illud em̃ lumen certificatur quicquid ſcitur & tunc iudicatur ſciri quando illi conueniens reperitur.

Tertium eſt, an idem ſit principium formale, id eſt ſit eadem euidentia, qua aſſentimus principiis & concluſioni.

Hic ſunt duo modi reſpõdendi, primus eſt Pauli Sõcinatis in 4.meta.q. vltima, qui arbitratur q̃ euidentia nec vna nec plures eſt principium formale huius aſſenſus, & ratio ſua eſt, quia euidentia eſt relatio: dicitur enim euidentia alicui euidentia ſed nulla relatio eſt principium formale actionis ſicut nec motus ex 5. Phyſicorum: ergo, &c.

Sed decipit, qm̃ euidentia eſt qualitas originatiue ꝑducta ab intellectu agẽte nec eſt verũ qđ dicit eam eſſe relationẽ, qa dr̃ ad alterũ ſic. n. ſcientia eſſet relatio erit igit̃ euidẽtia relatiuum ſecũdum dici qđ nõ incõuenit eſſe principium actionis ſicut ſcientia eſt principium conſiderandi.

Secũdus eſt melior, quẽ ſequor, & dico q̃ ꝑt teneri eſſe vnã & eſſe plures, nã ſi loquamur de principio formali proximo, quo aſſentimus principio & proximo quo aſſentim⁹ cõcluſioni ſi ſunt plures, nã euidẽtia cauſata præciſe lumine intellect⁹ agẽtis, aſſentim⁹ principio & euidẽtia cauſata ex diſcurſu fundato in principio per ſe noto, aſſentimus cõcluſioni, patet aũt iſtas euidẽtias eſſe diſtinctas, qm̃ vna ſupponit aliam, & qm̃ ſunt à diſtinctis cauſis quales ſunt lumẽ intellectus agẽtis. & diſcurſus, ſi vero loquamur de principio formali remoto quo aſſentim⁹ cõcluſioni, ſic eſt idem cũ eo quo aſſentimus principio per ſe noto, nã eadẽ euidẽtia qua aſſentimus principio virtualiter aſſentim⁹ cõcluſioni, eo q̃ euidẽtia cauſata lumine intellectus agentis prouenit ſeruatur in principio ex quo deducimus concluſionem, eſt cauſa q̃ aſſentiamus cõcluſioni & ſic poteſt dici q̃ eadem euidẽtia primo aſſentimus principio, ſecũdario autem cõcluſioni: verum quia ibi loquimur de principio formali ꝓximo tenendum eſt quòd iſtæ euidentiæ ſunt plures.

Quartũ eſt, ſi prima principia ſunt naturaliter nobis cognita, vnde eſt q̃ non omnes aſſentiũt eis nam dicit Com. in 2.lib.meta.in com.14. q̃ aliqui homines ſunt qui non poſſunt recipere primas propoſitiones propter tres cauſas. ſc. propter cõſuetudinem quia ſunt nutriti à iuuentute in falſis & propter malam diſpoſitionẽ indiuidualẽ & propter

pau

paucitatem exercitij in logica. Non ergo videntur esse homini naturaliter cognita. Quod enim naturaliter conuenit homini conuenit omni homini sicut esse risibile.

Respondeo prima principia sunt duplicia, quędam sunt primo prima, quæ dicuntur dignitates quas Arist. defensat in 4. libro, contra proteruientes, super quas omnis scientia fundatur, quædam sunt secundaria, quæ innotescũt ex primo primis vt quod naturaliter ex nihilo nihil fit. Quod omnis forma recipitur in propria materia, &c. Quantũ ad primo prima, dico quod omnes potentes vti ratione, vt excludantur pueri & insensati eis assentiunt de necessitate. Quãtum ad secundaria dico quod si sunt bene dispositi & recti iudicij eis assentiunt, verum quia multi sunt mali iudicij, vel debilissimi ingenij, vel malè assueti, ideo non est necesse quod omnes potentes vti ratione, eis assentiãt. & de his principiis secundariis intelligendum est dictum Com. Aduerte tamen qđ etiam si inuenirentur aliq, q negarẽt principia primo prima, propter hoc non sequitur quin sint naturaliter cognita: nam quod est naturaliter cognitum non est necesse quod verificetur pro quolibet indiuiduo, nisi sit naturaliter cognitum in primo sensu vt distinximus in quę stione. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO II.

Si tota difficultas intelligendi est ex parte nostri intellectus vel ex parte rei.

Forsan autẽ & difficultate duobus modis existente. Text. 1.

Cõclusio. Difficultas cognoscendi immaterialia est ex parte nostri intellectus, cognoscẽdi verò materialia ex parte rei.

IN hac quæstione intendo primo pertractare opinionem Beati Thomæ, & Comm. qui in hoc concordant. Deinde opinionem Scoti & Anto. Andr.

Sententia B. T. & Com. stat in duobus, primo quia intelligere stat in quadam habitudine inter intellectum & obiectum intelligibile sicut comburere dicit habitudinẽ inter cõburens & combustibile, in talibus potest prouenire difficultas ex parte vtriusque, nam si comburens sit debile, & combustibile sit ex se dispositum ad cõbustionem vt stipula sicca, difficultas combustionis erit ex parte cõburẽtis, si autem comburens sit potẽs, & combustibile sit indispositũ puta lignum viride, erit difficultas ex parte combustibilis. Quod si comburens est debile & combustibile indispositũ, erit difficultas ex parte vtriusque simul, sic in proposito applicandum est circa difficultatem cognoscendæ veritatis.

Secundo quia cognoscibilitas non consequitur ens vt ens est, sed ens in actu, ex 9. lib. huius scientiæ, tex. 20. vbi inquit Philosophus palam quia potentia entia ad actum reducta inueniuntur, id est cognoscuntur, sequitur quod cũ sint multa entia, quæ minimum habent de actu, vt materia, motus, tempus, infinitũ, priuationes, negationes, &c. quod sint parum cognoscibilia quod ex consequenti difficultas cognoscendi sit ex parte rei. Cùm etiã sint aliqua entia quæ ex natura sua sunt perfectissima & maximè actu vt entia diuina, & nobis sint difficillima ad cognoscendum manifestum est id prouenire ex debilitate nostri intellectus, qui se habet ad illa vt oculus noctuæ ad solem. & hæc est intẽtio Com. in hoc 2. lib. in com. 1. vbi inquit, Cùm difficultas comprehensionis est duobus modis rectum est vt difficultas in rebus, quæ sunt in fine veritatis, scilicet in primo principio & in principiis abstractis à materia sit, scilicet ex defectu ex nobis & non ex illis quoniam cum sint abstracta sunt ex se intellecta naturaliter, & non intellecta quia nos facimus ea intellecta, sicut formæ materiales. Difficultas enim in istis, magis est ex se quàm ex nobis, &c.

Sententia autem Scoti & Anto. Andr. opposita est B. Th. & Commentatori, circa quam duo agenda sunt. Primo ponentur eorum fundamenta. Secundo soluentur eorum rationes quas formant contra Beatum Thomam, & Comm.

Quantum ad 1. aduerte q̃ sententia Scoti & Ant. And. in hoc 2. lib. q. 2. stat in hoc quod tota difficultas cognoscendi est ex parte nostri intellectus, respectu cuiuscunque rei tam materialis quàm immaterialis, & quia quo ad immaterialia cum eo conuenimus, ideo idem manifestare conatur de re materiali, & facit hoc fundamentum cognoscibilitas sequitur rei entitatem, eo quod vt inquit Philosophus in hoc 2. lib. res sicut se habet ad esse, ita ad cognosci, ex hoc autem fundamento deducit, quod æquè perfectè proportionaliter res materiales potentionales, quantum sit ex parte earũ sunt cognoscibiles ab intellectu nostro sicut res immateriales, licet non æquè perfectè simpliciter, & ꝓbat sic. Quia æquè ꝓfectè ꝓportionaliter motiuæ sunt nostri intellectus sicut res immateriales, vnumquodque. n. mouet intellectum secundum gradum entitatis suæ. Et confirmat exemplo. Paruus ignis ęquè perfectè proportionaliter cõburit paruum combustibile, sicut magnus ignis manum cõbustibile, & æquè faciliter proportionaliter, licet nõ æquè perfectè simpliciter, eo quod magnus ignis citius & intensius aget.

Hæc est sententia Scoti, quæ peccat in duobus, primo in fundamento adducto, nõ. n. cognoscibilitas sequitur entitatem vt entitas est, sed vt est actu vel ordinabilis ad actũ vt adduximus in 9. Meta. & ideo dicit Philosophus in hoc 2. li. tex. 4. vnumquodque sicut se habet vt sit ita & ad veritatẽ: & tu aduerte quod non dicit ad entitatẽ, sed vt sit, esse autem dicit actum, & bene exponit Com. illic dicens, quanto magis fuerit perfectum in esse, tanto magis erit perfectum in essendo verum, ex quibus elicio quod sicut actus adiuuat cognoscibilitatem, sic potentialitas impedit & difficultat, sicut ī exemplo Scoti siccitas adiuuat combustionem, & humiditas impedit & difficultat ita quod difficultas est ex parte combustibilis humidi, & non ex parte ignis etiam parui, secundo peccat in deductione. Cùm enim res materiales sint sub conditione opposita intelligibilitati, quæ cõditio est ipsa materialitas siue potentialitas, nõ sunt æquè perfectè proportionaliter motiuæ intellectus sicut immateriales, nec suum exemplum iuuat: nõ enim exemplum est verum, nisi in paruo combustibili inueniãtur dispositiones facientes pro combustione puta siccitas & caliditas, sicut supponuntur esse in magno combustibili. Vnde si in paruo combustibili sit intensa humiditas adeo impediet paruum ignem, quod non aget in ipsum, exemplum ergo non valet nisi supposita vniformitate dispositionũ ex parte vtriusq; combustibilis. Sic in proposito, si res materiales non essent sub oppositio cognoscibilitatis, æquè perfectè proportionaliter cognoscerentur sicut res immateriales, non tamen æquè perfectè simpliciter, quoniam cum in abstractis dent gradus actualitatum quanto superiora tanto magis intelligibilia sunt, vnde Deus est in supremo intelligibilitatis. Sic dico in rebus materialibus cum sint diuersorum graduum dato casu qđ nõ essent sub oppositio ītelligibilitatis adhuc non sequitur quod essent æquè perfectè intelligibiles.

Nunc igitur soluendæ sunt rationes Scoti, pro quanto militant contra Beatum Thomam, & Commentatorem.

Prima est talis, si res materiales sũt secundũ se difficiles ad intelligendũ ergo ad quemcunq; intellectum cõparentur erũt difficiles qđ est falsum, vt patet dũ cõparantur intellectui diuino, probatur consequentia. Quod secundum se est tale, cuicunque comparetur est tale, vt patet de risibili in homine, qui ad quodcunque comparatus est risibilis.

Hæc ratio nihil valet, nã admittaẽ primo qđ si Deus acciperet scientiã à rebus, vel eas per suas ꝓprias naturas cognosceret, cõcedimus qđ cũ difficultate res materiales potentiales cognosceret. Sed q̃ scientia sua est æquoca sciẽtiæ nostrę, rõ nihil cõcludit. Dico secũdo qđ consequentia non valet. Ad probationẽ dico quod illa maxima verificaẽ solum in prædicatis absolutis. In respectiuis autẽ nõ valet quale est esse cognoscibile, esse visibile, &c. Patet enim qđ hæc est vera. Sol est secundum se cum difficultate visibilis propter abundantiam suæ lucis, & tamen non sequitur qđ cõparatus cuilibet oculo sit talis vt patet in oculo aquilæ.

Confirmãt aũt Scotus & Antoni. Andreas opinionẽ suã per ipsummet Arist. qui loquitur dubitatiuè cum dicit, forsan aũt & difficultate duob⁹ modis existẽte. Deinde determinãdo se subdit, Nõ ī reb⁹ sed ī nobis est ei⁹ cã: ergo, &c.

Sed huic respondetur quod licet trãslatio nostra habeat ly forsan tamẽ ea quæ est ex arabico est absoluta. Sic enim dicit & cũ difficultas eius sit duobus modis, &c. nec est verum quod Philosophus determinet se ad nos tantũ in omni genere rerum. Determinat autẽ se ad nos quo ad immaterialia, cũ enim dixisset, non in rebus sed in nobis est eius causa, statim subdit. Sicut enim nicticoracum oculi ad lucẽ diei, sic & animæ nostræ intellectus ad ea quæ sunt omnium naturæ manifestissima. Patet igitur sententiam Beati Thomæ, & Comm. esse magis consonam menti Arist.

Aliam rationẽ in defensionẽ Scoti adducit quidam modernus Scotista, & est talis, Intellectus habet difficultatem in cognoscẽdo quando est improportionatus obiecto. Sed hæc improportio est aut propter excedẽtem & perfectam entitatem obiecti vt in abstractis, aut propter minimã entitatem vt in rebus materialibus. Sed vtraque harum improportionũ est ex defectu nostri intellectus, & de prima quidem

dem conceſſum eſt ab omnibus. De ſecunda autem ſic probatur,Dicit Ariſt.in lib,de ſenſu & ſenſato,ꝙ ſi viſibile decreſcit in minus in infinitum, neceſſe eſt viſum creſcere in maius in infinitum,ſi debet tale viſibile videre ergo ad cognitionem minimi cognoſcibilis, neceſſe eſt potentiam cognoſcitiuam eſſe perfectiorem.Quod ergo intellectus noſter nō poſſit cognoſcere minima intelligibilia qualia ſunt materialia potentialia eſt ex imperfectione eius. Omnis ergo difficultas intelligendi eſt ex parte intellectus, & non ex parte rerum,ſiue materialium ſiue immaterialium.

Reſpondetur.Hæc ratio peccat in duobus,primò nō eſt eadem ratio de viſu & de intellectu, nam cum viſus,ſit potentia organica ꝑt debilitari & cōfortari ex diuerſa diſpoſitione organi,& ſimiliter viſio ꝑt reddi facilis & difficilis ex tali diſpoſitiōe & nō ſolū ex parte viſibilis ſic vel ſic diſtantis,aut tātæ,vel tātæ quātitatis:intellectus aūt inorganicus eſt, & ideo nō variatur facilitas aut difficultas intelligēdi rē materialē ex parte intellectus,ſed ex parte rei potētialis parū motiuæ intellectus noſtri. Dico ſecūdò ꝙ nō cōcludit intentū,licet.n.paruum viſibile cū difficultate videatur propter defectū viſus, nō tamē ſolum propter hoc ſed ꝓpter defectū parui viſibilis,eo ꝙ nō eſt ſufficiens motiuum viſus.Idem dicendum eſſet ſecundū ſuum argumentum de intellectu & re materiali. Propter qđ vel nihil cōcludit vel cōcludit ꝙ difficultas non ſolùm eſt ex defectu intellectus ſed etiam ex defectu obiecti parum cognoſcibilis ex conſequenti ex parte rei quod eſt contra Scotum.

Alia dubia quæ ſint difficilia ꝓ præſenti quæſito nō occurrūt, niſi illud quod ſolet adduci ad probandum ꝙ videtur intellectui noſtro eſſe minus difficile intelligere immaterialia quàm materialia,eo quod cū ſit immaterialis maiorem conformitatem habet cum immaterialibus, &c,Sed id non eſt difficile ad ſoluendū,quoniam licet quo ad ſubſtātiam ſit conformis immaterialibus, tñ quo ad modū intelligēdi magis declinat pro hoc ſtatu ad materialia, nihil.n. intelligit ſine phātaſmate & ſua intellectio originaī à ſenſu, & ideo quo ad modum operandi elōgatur à ſubſtantiis immaterialibus,&c.Hæc de præſenti quæſito dicta ſunt.

QVAESTIO III.

Si poſſumus quidditatiuè intelligere ſubſtantias ſeparatas.

Sicut enim nicticoracum oculi ad lucem diei ſeſe habent,&c.Tex.primo.

Cōcluſio. Impoſſibile eſt hominē pro hac vita quidditatiuè cognoſcere ſubſtantias ſeparatas.

IN hac q.tria agenda ſunt. Primo, Quæ fuerit mens B.T. Secundo quæ fuerit mens Scoti.Tertio quæ fuerit mens Commentatoris.

Quantum ad mentem B.T.aduerte ꝙ ſtat in hac concluſione negatiua non poſſumus pro hac vita intelligere ſeparata quidditatiuè,&id clarum eſt in expoſitione ſua ſupra præmiſſum tex.& in 1.parte.q.12.ar.12.verum antequam prę dictam concluſionem deducam,declaro quæ ſit quidditatiua cognitio in via B.T.Aduerte igitur,ꝙ quidditatiua & ꝓfecta idem ſunt.Perfecta autem habetur tribus modis. Primo quando res cognoſcibilis vnitur per eſſentiam cognoſcenti, ſicut quādo intelligentia eſt intelligens ſeipſam per ſuam eſſentiam apud philoſophum.Secundo quando in cognoſcente eſt ſpecies intelligibilis ſufficienter repræſentatiua eſſentię rei cognoſcibilis,vt ſi per ſpeciem hominis intelligerem hominem. Tertio quando cognoſcitur effectus adæquans virtutem ſuæ cauſæ,& per ipſum cognoſco cauſam , vt ſi cognoſcerem effectum adæquātem virtutem ſolis,perfectè cognoſcerem ſolem & quidditatiuè.

Ex his deduco concluſionē præmiſſam,primò quia nullum ſeparatorū , poteſt nobis vniri per eſſentiam ſuam qm̄ ſecundum doctrinam Ariſt.in 3.de Anima,intellectus poſſibilis, qui eſt omnia fieri, nullam formam recipit,niſi quam facit intellectus agens qui eſt omnia facere:conſtat autem quòd non facit eſſentiam rei ſeparatæ, actu intelligibilem, quoniam cum ſit immaterialis eſt ex ſe intelligibilis,ſecundò intellectus poſſibilis nullam ſpeciem recipit niſi abſtractam à phantaſmate virtute intellectus agentis , nulla autem talis eſt ſufficienter repræſentatiua ſubſtantiæ ſeparatæ,quoniam cū ſit ſufficienter repræſentatiua obiecti materialis , à quo eſt ſumpta , non poteſt exprimere naturam perfectioris ſubſtantiæ , qualis eſt ſubſtantia ſeparata cum ſint diuerſorum ordinum , tertio nullus effectus ſenſibilis cognoſcitur à nobis poſſe adæquare virtutem ſubſtantiæ ſeparatæ , præcipuè virtutem primi principij quam in lib. 12. ſuſtinebimus de mente philoſophi eſſe infinitam : omnis autem effectus ſenſibilis limitatus eſt , ergo non poſſumus quidditatiuè ſiue perfectè cognoſcere ſeparata.

Hoc eſt vniuerſale fundamentū B.T.vbicunq; loquit̄ de hac materia, qđ & Scotus & Ant.And.neſcierunt infringere,vide Ant.And.in 2.meta.q.3.in ſolutione rationū, quæ ſa ctę fuerāt pro opinione B.T.ſoluens illam de effectu in adæquato ſic dicit, non plus concludit niſi ꝙ effectus ſubſtātiæ ſeparatæ,non ducit nos in cognitionem perfectam ſuæ cauſæ,cum hoc tamen ſtat ꝙ ducit nos in aliquā cognitionem imperfectam.Hæc ille. Sed cum nos teneamus cognitionem quidditatiuam eſſe perfectam,& econuerſo, patet quòd Scotiſtæ non poſſunt ſuſtinere intentum ſuum contra B.T.loquendo de cognitione vere quidditatiua.

Quantum ad opinionem Scoti faciem⁹ quatuor. Primo declarāt̄ modus poſitionis ſuæ.Secundo oſtendetur, quòd non diſſentit à B.T.niſi in terminis. Tertio declarabitur in quo fuit deceptus Scotus. Quarto oſtendetur quòd rationes ſuæ non tangunt ſenſum B.Th.

Circa primum aduerte ꝙ Ant.And.in 2.meta.q.3.per diſtinctionem ſeximembrem declarat mentem ſuam & Scoti.Quæ quidē diſtinctio talis eſt. Cognitionis intellectiuæ ſex ſunt gradus.Prima eſt intuitiua,quæ dr̄ notitia viſionis quę eſt de obiecto præſenti,vt prę ſens eſt in ſua exiſtentia, qualis eſt cognitio beatorum in patria.Secunda eſt abſtractiua,q̄ eſt obiecti præſentis ī ſua ſpecie genita ab obiecto, quod ꝑt eſſe abſens in ſua exiſtentia: vt cū intelligo roſam abſentem per ſpeciem roſæ.Tertia eſt cognitio obiecti oppoſiti obiecto primi modi,vt cum intelligo aliquod oppoſitum cōtrariè,vel priuatiuè obiecto intuitiuè viſo:vt cum intelligo iniuſtitiam exiſtentem in tyrāno,vt opponitur iuſtitiæ exiſtenti in rege vero.Quarta eſt cognitio obiecti oppoſiti obiecto ſecundi modi,vt cum intelligo obliquum ꝑ ſpeciem recti.Quinta eſt cognitio alicuius ex conceptibus aggregatis, vt cum intelligo aliquod eſſe ens infinitum neceſſarium ſempiternum. Sexta eſt per accidens,qñ aliquid cognoſcit̄ per ſpeciē illius:qđ ſibi accidit,vt qñ cognoſcit̄ ſubſtantia per ſpeciem accidentis. Poſita hac diſtinctione dicit Ant.And. ꝙ quidditas ſubſtantiarū ſeparatarū nō intelligit̄ primo,nec ſecundo mō, nec tertio,nec quarto,ſed quinto,& aliqualiter ſexto.ſ.per effectus ſuos,cognoſcunt̄ enim per hoc,ꝙ multa apprehenſa ſimul cōcipiuntur,quæ oīa ſimul nulli alij cōueniunt, & iſte eſt cōceptus aggregatus, puta de Deo, qđ eſt ens infinitum, neceſſarium primū &c. quæ oīa ſimul accepta nulli cōueniunt niſi Deo, & ſic de aliis intelligentiis.Hæc eſt mens Scoti & Ant.Andr.

Circa ſecundū aduerte,ꝙ cū Scotus & Ant.And.teneāt ſubſtantiam ſeparatā nō cognoſci niſi 5 & 6.mō,& ī doctrina B.T.concedatur idem,& primo de cōceptu aggregato, vt declarauimus in 1.lib.in q.9.ſecundo de effectibus inadę quatis,vt manifeſtabitur in lib.12.vbi ex motu æterno inuēſtigatur ſubſtantia mouens æterna,conſtat quòd nō eſt diſſenſio niſi in terminis,eo ꝙ Scotus vult cognitionem quinti & ſexti modi eſſe quidditatiuam, B.autem T.non vult niſi ſit primo,aut ſecundo modo.

Circa 3. aduerte ꝙ Scotus fuit deceptus in eo ꝙ nō diſtinguit inter cognoſcere quidditatiuè,& cognoſcere q̄ditates,& tñ multum refert. Nam cognoſcere quidditates eſt per aliquem conceptum, vel effectum attingere quidditates quod contingit per quintum & ſextum modum aſſignātum ab Ant. And.cognoſcere autē quidditatiuè, eſt tñ illis tribus modis, quos aſſignauimus in principio quæſtionis.Vnde bene concludit Scotus,ꝙ cognoſcimus quidditates ſubſtantiarum ſeparatarū, non tamen quidditatiue,vel quantum ad quod quid eſt.Propterea bene concludit B.T. exponens præſentem tex.dicit enim,Impoſſibile eſt vt anima humana vnita huic corpori apprehendat ſubſtantias ſeparatas,cognoſcendo de eis quod quid eſt:hæc ille.Quod ſi inueneris B.T.dicentem, ꝙ anima vnita corpori per hæc materialia non poteſt tantum eleuari quòd cognoſcat q̄ditates ſubſtantiarum immaterialium,intelliges per cognitionem quidditarum,cognitionem quidditatiuam.

Circa 4.aduerte,ꝙ Ant.And.in 2.meta.q.3.arguit multipliciter nitens probare ꝙ cognoſcimus ſeparata quidditatiue,quę nolo hic recitare nec ſoluere,quoniam ſi bene aduertes,cognoſces ꝙ concludunt nos cognoſcere eorū q̄ditates,nō aūt quidditatiue,nec quantū ad quod quid eſt. Si tñ vis figillatim eorū ſolutiones videre claras & Thomiſticas quære c.in 1. diſt.2.q.1. contra ſextam concluſionem. Illic recitat omnia ſub nomine Scoti in 2.Metaphyſicæ.

Quantum ad mentem Comm.clarum eſt ex 3.de anima.

com

com.36.quod arbitratus est nos posse intelligere ea quidditatiuè, & per seipsa & modum imaginatum ab ipso habes in dicto com.quem nolo hic replicare,qm̃ spectat ad quæstiones tertij libri de anima,& nos id pertractauimus in lectu.nostra super tractatum de anima in 1.parte B.T.in q. 88. articulo 1.vbi declarauimus imaginationem Com. & sustinuimus rationes B.Th.contra Iandu. defensantem Com.& soluimus rationes factas in fauorem Commentatoris.

Nunc intendimus pro negotio Metaphysico reprobare Com.quo ad expositioné præsentis textus. Aduerte igitur quod in hoc 2.li.in tex.1. vbi dicit Arist. sicut nicticoracum oculi,&c.commentans Auerr.inquit,& quia dispositio intellectus de re intelligibili, est sicut dispositio sensus de re sensibili,assimilauit virtutem intellectus in comprehendendo intellecta abstracta à materia modo debilissimo visus in sentiendo,s.vespertilionis in non comprehendendo maximum sensibilium,s.solem.Sed hoc non demonstrat res abstractas intelligere esse impossibile nobis,sicut inspicere solem est impossibile vespertilioni:qm̃ si ita esset,tunc otiosè egisset,quia fecit illud quod est in se naturaliter intellectũ non intellectum ab alio,sicut si fecisset solem non comprehensum ab aliquo visu.hæc Com. Contra quem dupliciter arguit B.T.exponens,vt videre potes.Primo quia cognitio nostri intellectus non est finis substantiarum separatarum, aliter finis esset ignobilior his,quæ sunt ad finem:non ergo sequitur quod sint frustra,si non cognoscantur à nobis.Secundo, quia etsi non cognoscuntur à nobis cognoscuntur tamen ab aliis intellectibus separatis:sicut licet sol non videatur à vespertilione,videtur tamen ab alio oculo. Quare,&c.& aduerte,quod eandem improbationem approbat Antonius Andreas,in secundo Metaphysicæ,quæstione tertia,in responsione ad primum argumentum.

Auerroistæ verò & præcipuè Iand.in 2.Meta.q.4.nitentes defendere Com.dicunt nec B.T.nec Scotum intellexisse virtutẽ rationis Com.laborãs aũt Iand.declarare & deducere eam inquit,Com.non intendit intellectum nostrum esse finé substantiarũ separatarũ, sed supponit duo, primo quod potentia actiua respicit passiuã , eo qd̃ non pót esse sine passiua ex 5.Meta. 2, quod intelligẽtiæ naturaliter sunt aptæ intelligi ab intellectu nostro , eo quod continentur sub obiecto intellectus, quod est ens:ex quo trahitur quod intelligentiæ comparantur ad intellectum nostrum sicut motiuum ad passiuum,& per consequens vt potentia actiua ad passiuam , & nisi potentia passiua intellectus nostri reduceretur ad actum recipiẽs cognitionem substantiarũ separatarum esset frustra. Ex his sic deducit rationẽ Com. substantiæ separatæ sunt de se intelligibiles ab intellectu nostro:intellectus noster debet habere potentiam receptiuam huius cognitionis,q̃ potentia esset frustra, si nõ reciperet dictã cognitionẽ ex pri⁹ suppositis, ergo p̃t intellige re & de facto intelligit substãtias separatas.Sic deducit,& dicit,qd̃ cum Com. dicit tunc otiosè egisset, &c.ly otiosè nõ debet exponi ex parte intelligẽtiarum,quasi qd̃ fuissent factæ otiosè,si non intelliguntur à nobis,sed debet exponi ex parte nostri intellectus, quasi quod potentia nostri intellectus receptiua cognitionis substantiarum separatarum esset otiosa si non posset reduci ad actum.

Sed hæc defensio nulla est , primo quia falsum est quod substantiæ separatæ sint aptę mouere intellectũ nostrũ coniunctum,nec est verũ quod contineantur sub obiecto proportionato.Illud em̃ non est ens,sed quidditas rei materialis:& sic patet,quod oĩa sequentia sunt falsa,non em̃ separata comparantur ad intellectum nostrum vt motiuum ad passiuum,nec econuerso,nec intellectus noster coniunct⁹ est aptus recipere cognitionẽ quidditatiuam substantiæ separatæ.De hac em̃ nunc loquimur.Dico secundo ad deductionem , quod primum antecedens est falsum, assumit em̃ quod debet probare loquendo de intellectu coniuncto.Dico tertio quod non sequit , si potentia passiua nostri intellectus nõ pót recipere cognitionẽ quidditatiuã separatorum ꝓ isto statu,quod sit frustra:qm̃ sufficit quod possit actuari pro isto statu modo cognitionis sibi proportionatæ, scilicet imperfectè & quantum ad quia est. In alio autẽ statu,quantum ad quid est.Dico quarto quod extorquet sensum Com.exponendo ly otiosè. Patet enim ex verbis eius, quod ly otiosè,se tenet ex parte intellecti, & non ex parte intelligentis. Dicit em̃ sic,quoniam fecisset illud quod est in se naturaliter intellectum non intellectum ab alio,&c.

Et aduerte quod Iand.in eadem quæstione format plurima argumenta,quæ vanum esset adducere & soluere,qm̃ & si concludunt aliqualem cognitionem separatorum esse nobis possibilem pro hoc statu , non tamen quidditatiuam & perfectam, vt intendebat Commentator.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO IIII.

Si ex tex. Philosophi possumus habere esse plura principia improducta.

Quapropter semper existentium principia esse verissima necesse est,non enim quandoque vera, quandoque non vera nec illis causa aliqua est vt sint, sed illa aliis. Textu 4.

Cõclusio. Nõ cõcluditur ex hoc textu esse plura principia improducta.

CIrca hoc quæsitum aduerte,quod hic non intẽdimus absolutè quærere, vtrum omnia pẽdeant à primo nõ solum in gñe causæ finalis,sed etiam in gñe causæ efficientis & verè productiuæ:de hoc.n.formabimus particulare quæsitum in lib.12.Sed quia tenentes viam oppositam, vt communiter Comm.qualis est Iand.in 2.Meta.tex. 45.& Greg.de Arist.in 2.sen.dist.1.q 1.inter cætera dicta Philosophi fundant se sup̃ prẽsentẽ tex.iõ intendo declarare,quod ex hoc tex.nõ possunt ɔcludere intentũ suũ.Tria igit agenda sunt.Primò argumentandũ est,qd̃ hic tex.nõ fauet illis. Secũdò exponẽd⁹ est tex.vera expositiõe,ne fit alicui causa erroris.Tertiò soluẽd dubiũ ꝙ p̃t oriri ex expositiõe B.T.

Quantum ad 1.sic arguit,si apud Arist.dant plura principia,quæ non habent causam efficientem, neque productiuam secũdum esse, sequitur contradictio in eodem contextu Philosophi,nam immediatè prẽmiserat dicens:vnũquodque verò maximè ipsum dicitur aliorum , &c. quod exponens Com.de prima causa inquit, Omnia em̃ entia non acquirunt esse & veritatem nisi ab ista causa, est igitur ens p̃ se,& verum per se,& omnia alia sunt entia & vera per esse & veritatem eius, nec valet glossa Gregorij de Arimino in 2.sent.distinctio.1.q.1.qui dicit quod Com.intelligit acquirere esse genere causæ finalis:non enim Philosophus fecerat illic mentionem de causa finali, sed de efficiente, alioquin exemplum de primo calido non fuisset conuenienter introductum ab Arist.Tunc sic. Hæc duo repugnant, quod omnia capiant esse ab vno primo & quod sint aliqua plura,quibus non sit aliqua causa vt sint,sed in aliis.Cùm ergo non sit admittendum Philosophum in eodem contextu sibi ipsi contradicere , debemus exponere textum tali modo, quòd contradictio non sequatur.

Quantum ad 2.aduerte ꝙ tripliciter potest exponi.Primò sic, Principia semper existentium cum sint semper non habent aliquam causam vt sint aliquo tempore , & aliquo non,sed illa sunt causa aliis,id est his inferioribus per motum cæli,quæ cum sint gñabilia,aliqñ sunt,aliqñ non sunt. Cùm hoc tñ stat, quod recipiunt esse sempiternũ à primo. Secundo sic.Principia semper existentium, id est intelligentiæ, quæ sunt principia motiua corporum cælestium , non habent causam vt sint, s.mobilia, vel quod moueantur,sed sunt causa aliis, s.corpori cælesti & his naturalibus , quod moueãtur.Tertio sic,licet Philosophus loquatur in plurali, tñ intelligit pro singulari,quasi dicat cum principium primum semp existentiũ quales sunt intelligentiæ & corpora cælestia,sit primũ &maximũ ens,nõ habet causam vt sit,id est à nullo pẽdet,sed eit causa aliis,qm̃ dicet in li.12. qd̃ ab hoc principio pẽdet cęlũ & natura,&hęc tertia expositio videt magis ɔsona ɔsuetudini Arist. Consueuit.n.dũ loquitur de separatis sæpe transferre se à plurali ad singulare & econuerso,vt patet in li.12.in tex.29.& 30. vbi loquitur de substãtia separata in singulari,ꝓbans ꝙ daẽ substãtia æterna semp mouẽs,in tex.verò eodẽ trãsfert se ad plurale,ꝓbans oẽs tales substãtias esse sine materia.Deinde in tex,35. reuertit̃ ad singulare,&hoc ideo agebat,qm̃ secundum dominum Herueum in 2.Sen.dist.15. loquebatur Philosophus de omnibus separatis tanquam de vno genere,paruum distinguens inter ea ꝓ maximum elongationem à sensatis.

Quantum ad 3.aduerte quod contra hanc tertiam expositionem, quam reputamus meliorem, videtur esse expositio Beati Thomę.Nam si Philosophus sumit plurale pro singulari,quare Beatus Thomas exponit in plurali?

Respon.B.Th.vt literalis expositor,noluit immutare textum Philosophi,præcipuè aduertens quod plurale põt saluari non repugnanter,non.n.repugnat in genere separatorum, inueniri aliquod, quod sit causa vt sint alia, ipsum tñ non habet causam vt sit.Repugnat autem id inueniri in ge-

nere materialium vnde patet ꝙ aliqua propoſitio formata ex terminis in numero plurali eſt vera ſimpliciter, vt anima lia ſunt ſenſitiua, eſt enim vera pro omnibus, aliqua autem eſt vera non repugnanter, vt animalia ſunt volantia: nã ſub genere animalium non repugnat inueniri aliquod volatile. Sic eſt in propoſito. Quare, &c. Hæc pro præſenti quæſito dicta ſint. Abundantius autem dicturi ſumus in lib. 12.

QVAESTIO V.

Si eſt proceſſus in infinitum in cauſis efficientibus.

At vero, quòd ſit principium quoddam, & non infinitæ cauſæ exiſtentium. Textu 5.

cõcluſio. In efficiẽtibus eſſẽtialiter ordinatis, nõ eſt proceſſus in infinitum neque in accidẽtaliter ordinatis ſimul exiſtentibus, ſed accidentaliter ordinatis ſibi inuicem ſuccedentibus.

CIrca hanc q. tria agenda ſunt. Primo prẽponent quædam diſtinctiones. Secundo reſpondebitur per concluſiones. Tertio ſoluentur quædam dubia.

Quantũ ad 1. aduerte duas diſtinctiones. Prima eſt. Multitudo cauſarum efficiẽtium eſt duplex, quædam eſt in qua vna cauſa eſſentialiter depẽdet ab alia in ratione cauſandi, quædam aũt eſt in qua vna non pẽdet ab alia in cauſando. primę dñr eſſentialiter ſubordinatę, ſecundæ aũt accidentaliter. Inter quas triplex aſſignatur differẽtia. Prima eſt, ꝙ in eſſentialiter ordinatis, inferior ſupponit ſuperiorem in eſſe, à qua, vt cauſat recipit virtutem cauſandi, ita ꝙ niſi ſuperior influeret in ea, nullo modo cauſare poſſet, hoc mõ ſe habet baliuus ad regẽ in politicis: & in naturalibus, Deꝰ, intelligentia, cælũ, homo generãs. In accidẽtaliter aũt ordinatis nõ eſt neceſſaria talis ſuppoſitio. Nam licet vna poſſit depẽdere ab alia quo ad eſſe, quia, ſ. vna eſt producta ab alia, puta ſortes à Platone, tñ nõ eſt neceſſe ꝙ pendeat, quo ad cauſalitatem: poteſt.n. ſortes generare remoto Platone. Secũda eſt, ꝙ omnes cauſæ ſubordinatæ eſſentialiter ſunt diuerſarum naturarum, qm̃ vna eſt eſſentialiter perfectior altera, vt intelligẽtia, cælum, homo. Quæ aũt ſunt accidentaliter ordinatæ, poſſunt eſſe eiuſdem naturæ, & perfectionis ſpecificæ, vt omnes homines generãtes: Omnes mallei inquantum percutientes. tertia eſt, Oẽs cauſæ ſubordinatæ ſimul cõcurrunt, & cooperanꝰ ad effectũ, aliter nõ ſeruaretur cõnexus cauſalitatis inter eas. Cauſæ aũt accidentaliter ſubordinatę nõ neceſſario ſimul cõcurrunt, nam vna remota, alia poteſt cauſare, vt artifex deſtructo vno malleo, põt operari cũ alio. Hæc eſt cõis ſentẽtia omniũ ſapientũ.

Tu tñ aduerte, ꝙ Iand. in 2. meta. q. 6. arbitratur non eſſe neceſſe in cauſis eſſentialiter ſubordinatis, ꝙ omnes ſimul cooperentur ad effectum, ſed ſufficit ꝙ vna præſupponat aliam ſimul operanꝰ, vel iam operatam fuiſſe: & exemplificat de ſenſu, & intellectu. Intellectus.n. neceſſario ſupponit ſenſum, qm̃ ſua cognitio ortum habet à ſenſu, non tñ eſt neceſſe ꝙ quoties intellectus intelligit ſenſus operetur, ſed ſufficit ꝙ iam in actu fuerit: ſicut patet ꝙ poſſum intellige re roſam in hyeme, quam tunc nullus ſenſus ſentit.

Sed decipitur Iand. quoniam aliud eſt vnam cauſam ſupponere aliam in opere, vel in præſenti, vel in præterito, & vnã eſſentialiter ſubordinari alteri, nã reſpectu primi ſtat ꝙ cauſa prior ſiue quæ ſupponiꝰ ſit imperfectior, nec dat virtutem poſteriori ſed materiam ſubminiſtrat, vt patet de nutritiua, & generatiua, de arte ſubſeruiente & architectonica, de ſenſu præparante obiectum intellectui. Reſpectu autem ſecundi, ſemper cauſa prior eſt perfectior, & præſtat virtutẽ poſteriori, ita ꝙ eſt velut inſtrumẽtũ prioris. Inſtrumentum aũt nõ mouet nec operatur niſi vt mouetur à principali agẽte, & propterea neceſſe eſt in cauſis eſſentialiter ſubordinatis hæc duo eſſe vera, cauſa prior influit in poſteriorem, & cauſa prior cooperatur poſteriori. Nec valet exemplum de ſenſu, & intellectu, quoniam non ſubordinantur eſſentialiter cũ ſenſus ſit imperfectior, nec influit virtutem intelligendi, imo eſt inſtrumentum intellectus. Relinquatur igitur imaginatio Ianduni, quam nec ratione, ꝓbat.

Secunda diſtinctio, cauſæ accidentaliter ordinatæ poſſunt eſſe duobus modis. Primò ꝙ omnes ſint ſimul in rerũ natura. Secundo quòd non exiſtant niſi continua, & ſucceſſiua generatione, quæ tamen tendit in infinitum.

Quantum ad ſecundum aduerte tres concluſiones.

Prima eſt. In cauſis eſſentialiter ordinatis neceſſario eſt ſtatus. Huic oẽs adhærẽt, & licet multiplices adducant rationes, tñ euidẽtior eſt talis, ſi non eſt ſtatus oẽs cauſæ ſunt mediæ, quia vnaquæque habet cauſam ante ſe, à qua accipit virtutẽ cauſandi. Si oẽs ſunt mediæ, tollitur omnis cauſa, & cauſalitas, q̃a media non cauſat à ſe, ſed vt recipit à prima, vel immediate, vel tãdẽ reductiue. Omnis ergo cauſalitas pẽdet à prima. Sed ſi oẽs ſunt mediæ nõ daꝝ prima, ergo remouetur omnis cauſalitas, quod eſt manifeſte falſum. Et aduerte, ꝙ Auic. in lib. 8. ſuæ meta. c. 1. tenet eandem concluſionem, quam probat ſicut & Ariſt. hic, Huic rationi potes addere aliam ſic, In cauſis eſſentialiter ſubordinatis vna eſt prior alia, & perfectior alia, ſ. quę dat virtutem cauſandi, ſed in nulla multitudine datur priꝰ, & perfectius niſi in ordine ad vnum primum, & perfectiſſimum: ergo, ſi debet ſeruari multitudo cauſarum eſſentialiter ſubordinatarum, neceſſe eſt inter eas aſſignari primam, & perfectiſſimam, & ſic erit ſtatus.

Secunda concluſio. In cauſis accidentaliter ordinatis ſimul exiſtentibꝰ, non eſt proceſſus in infinitum: probatur, cum ex 3. phyſ. impoſſibile ſit dari infinitum in actu neceſſe eſt omnem multitudinem cauſarum ſimul exiſtentium eſſe finitam, ex conſequenti in ea dari duo extrema, inter quæ repugnat poſſe dari proceſſum in infinitum.

Tertia concluſio. In his accidentaliter ordinatis quarũ vna ſuccedit alteri, ſi gñatio eſt æterna, eſt proceſſus in infinitum, probatur. Si gñatio eſt æterna infiniti homines geniti ſunt, ergo & infiniti generantes fuerũt: ergo nõ tot quin plures, ergo non eſt deuenire ad primum, ergo non eſt in illis ſtatus. præterea ſi generatio eſt æterna, infinitæ reuolutiones cęli fuerũt, quæ ſunt cauſæ horum generabilium, ex conſequenti non eſt aſſignabilis prima: ergo, &c.

Quantum ad 3 aduerte ꝙ omnia argumenta, quæ videntur habere aliquam apparentiam contra determinata, nihil cõcludunt contra primam concluſionem, & præcipuè diuiſio, continui, quæ tẽdit in infinitum, & multiplicatio in numeris. Nã neceſſe eſt omnes cauſas eſſentialiter ſubordinatas eſſe actu ſimul, & poſteriorem accipere virtutem à priori. Iſtæ autem conditiones nõn ſeruantur in diuiſione continui & in multiplicatione numerorum, vt patet. Et propterea, hæc conſequentia non valet, Eſt proceſſus in infinitũ in diuiſione continui, & in multiplicatione numerorum, ergo & in cauſis efficientibus eſſentialiter ſubordinatis.

Tu inter omnia aduerte argumẽtum, qđ ſolet fieri contra ſecundam ↄcluſionem. Nam ſi gñatio eſt æterna, & aĩa humana eſt perpetua, & eſt forma hominis ſecundũ eſſe, & plurificata, vt plurificantur homines, videtur impoſſibile euadere, quin ſit proceſſus in infinitum in cauſis accidentaliter ordinatis ſimul exiſtentibus, & ſi non ſecundum totũ, tamen ſecundum nobiliorem partem, quę eſt anima, & quę fuit principium operandi in quolibet homine genito.

Reſponde. Hoc argumẽtum de infinitate animarum pertractabitur à nobis in li. 12. qñ inueſtigabitur ſi mundus eſt vel potuit eſſe æternus. Pro nũc ↄcedõ ſtãte gñatione æterna, ꝙ ſecundum Ariſt. aĩæ ſunt infinitę, ex parte vnius extremi, ex ↄſequenti eſt ꝓceſſus in infinitum in cauſis accidẽtaliter ordinatis ſimul exiſtentibus immaterialibus, & carẽtibus ſitu. nec. i. contra ſecundã concluſionem, qm̃ illa debet intelligi de cauſis corporeis habẽtibꝰ ſitum. Neç in 3. phyſ. probauit Ariſt. eſſe impoſſibile dari infinitũ actu niſi in infinito quantitatiuo, vt ſuſtinebimus in li. 12. Et aduerte ꝙ hic loquor de mente Ariſt. & non de mente B. Tho. quoniam in 1. parte. q. 7. art. 4. negat abſolutè contra Auicen. poſſe dari multitudinem infinitam actu. Quid autem reſponderet ad argumentum de infinitate animarum, declarabitur in libr. 12. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VI.

Si eſt proceſſus in infinitum in cauſis materialibus.

Vtroque aũtẽ modo impoſſibile eſt in infinitum ire. Tex. 7.

cõcluſio. Suppoſita generatione æterna in generatione ſecundum ſpeciem non eſt proceſſus in infinitum ſecũdũ rectũ, ſed ſecundum circulum, in indiuiduorum autẽ ſp.

CIrca hãc q. aduerte, ꝙ cùm in gñatione ſubſtãtiali materia prima ſit ſubiectum, quæ ſecundum ſe eſt vna, & ſola q̃titate diuiditur, clarũ eſt non eſſe proceſſum in infinitum in cauſa materiali prima: verũ, q̃a in omni gñatione, vt manifeſtaꝰ in lib. 9. vltra primã materiã aſſignatur materia ꝓxima, ex qua res fit, vt ignis ex aere, aer ex aqua, &c. & ſimiliter in mixtis, eo ꝙ ex 2. de aĩa vniuſcuiuſq; actꝰ fit in propria materia, ideo poteſt eſſe dubium, ſi eſt proceſſus in infinitum in cauſis materialibus proximis. & quidem philoſophus in præſenti textu cito ſe expedit, ↄcludens, & probans pro parte negatiua, verum quia idem iudicium eſt eſſe proceſſum in infinitum in cauſa materiali prima: verũ, q̃a in omni gñatione, vt manifeſtaꝰ in lib. 9. vltra primã materiã aſſignatur materia ꝓxima, ex qua res fit, vt ignis ex aere, aer ex aqua, &c. & ſimiliter in mixtis, eo ꝙ ex 2. de aĩa vniuſcuiuſq; actꝰ fit in propria materia, ideo poteſt eſſe dubium, ſi eſt proceſſus in infinitum in cauſis materialibus proximis. & quidem philoſophus in præſenti textu cito ſe expedit, ↄcludens, & probans pro parte negatiua, verum quia idem iudicium eſt eſſe proceſſum in infinitum in cauſis materialibus proximis, & generationem tendere in infinitum, ideo vt prę ſens quæſitum plene reſoluatur, videndum eſt, ſi generationes rerum corruptibilium tendunt in infinitum, vel non.

Pro cuius reſolutione tria agenda ſunt. Primo præponentur quædam diſtinctiones. Secundo concluſiones reſponſiuæ. Tertio ſoluentur quædam dubia.

Quan

neratione non eſt ꝓceſſus in infinitum circulari ter, ſed in rectũ. In cauſis verò materialibus proximis ſecũdum æternam ꝺiuiduorum generationem ſub eadẽ ſpecie eſt infinitũ in rectũ, ſed ꝛpropriis materialibus cauſis ſecũdum generationem ſpeciei, nõ eſt infinitũ.

Quantum ad 1. ſit hęc 1. diſt. Generatio poteſt dici tendere in infinitum dupliciter. Primò ſecundum ſpeciem, vt ſc. poſt vnam ſpeciem generetur alia, & poſt illam alia, & ſic in infinitum. Secundò ſecũdum indiuidua eiuſdem ſpeciei, puta in ſpecie humana poſt Sortem generatur Plato, & poſt illum alius, & ſic in infinitum. Secunda ſit hæc, Generatio ſiue ſecundum ſpeciem, ſiue ſecundum indiuiduum pót imaginari fieri dupliciter. Primò ſecundum rectum, id eſt quod poſt vnum generetur aliud in infinitum, & nunquam fiat reuerſio ad pri⁹ genitum iterum generãdum. Secundò ſecundum circuitũ, id eſt qđ poſt vnum generetur aliud in infinitum, ita tñ quod fiat reuerſio ad ſpeciem prius genitã iterum generandam per conſimilia indiuidua, vel ad indiuiduum prius genitũ & corruptum de nouo generandum.

Quantum ad 2. aduerte quatuor concluſ. reſponſiuas.

Prima concluſio, ſtante generatione æterna. In gñatione ſecundũ ſpeciẽ nõ eſt proceſſus in infinitũ ſecundum rectum ſed ſecundum circulum. Prima pars ſic probatur, ſi eſſet ꝓceſſus in infinitum ſecundum rectũ, ſpecies rerum generabilium nõ eſſent in numero certo, ex ↄſequenti non daretur prima & vltima: qđ eſt falſum: cõſequentia patet, qm̃ ſi daretur prima & vltima eſſet ſtatus in rectum poſtquam genita eſſet vltima, cum poſt vltimam non detur vlterior generanda: falſitas autem conſequentis probatur: qm̃, ſi in huiuſmodi naturis ſpecificis nõ datur prima & vltima, cũ vna ſit perfectior altera eſſentialiter, quæcunque aſſignet, puta formica, habet ſupra ſe infinitas perfectiones ſpecificas, cum ſecundum te non ſit deuenire ad primam: hoc autem eſt impoſſibile, quoniam cum tota multitudo ſpecierum generabilium ſub determinatis generibus cõtineatur, neceſſe eſt, vt dicat limitatam perfectionem: ergo, &c.

Secunda pars euidens eſt, ſuppoſito ꝙ ſit generatio ęterna, nam dato caſu ꝙ hodie ſit genita infinita ſpecies, puta in elementis ſit terra, ſi debet continuari generatio inter elementa, cum poſt terram non ſit aliud inferius elementum neceſſe eſt fieri regreſſum ad generationem alterius elementi, puta quod ex terra generetur aer.

Secunda ↄcluſio. In gñatione indiuiduorum ſub eadem ſpecie, ſi gñatio eſt æterna non eſt proceſſus in infinitũ ſecundum circulum, ſed ſecũdum rectum. Prima pars probatur, ſi eſſet proceſſus ſecundum circulum, ergo idem numero prius corruptum, iterum generaretur, qđ eſt impoſſibile, vt habetur in 2. li. de gñatione, in textu vltimo, & id eſſe penitus impoſſibile agenti naturali, nos manifeſtauimus in eodem li. in q. vlt. Secunda pars euidens eſt, qm̃ hæc duo repugnant. Gñatio hominis eſt æterna, & generatur vltimum indiuiduũ ſub ſpecie humana, vltra qđ nõ generatur aliud.

Tertia concluſio. In cauſis materialibus ꝓximis ſecũdũ gñationem æternã indiuiduorum ſub eadẽ ſpecie in rectũ eſt ꝓceſſus in infinitum. Probatur, ſi gñatio indiuiduorum eiuſdem ſpeciei eſt æterna, eſt proceſſus in infinitum in formis indiuidualibus, qm̃ quælibet ſignata gñatio terminat ad ſingularẽ formam: ſi eſt proceſſus in infinitum in formis indiuidualibus eſt etiã ꝓceſſus in proximis & propriis materiis, qm̃ ex 2. de Ani. tex. 27. vniuſcuiuſque actus in ꝓpria materia aptus eſt fieri, ex hoc tñ nullum ſequitur inconueniens, ſicut nec ex proceſſu in infinitum cauſarum efficientium accidentaliter ordinatarum non ſimul exiſtentium. nam ſicut indiuidua eiuſdem ſpeciei tendẽtia in infinitum ſi mundus eſt æternus non ſunt omnia ſimul actu, ſic nec eorum formæ, nec eorum propriæ materiæ, ſed ſucceſſiuè ponuntur, ſicut ſucceſſiuè generantur indiuidua.

Quarta concluſio, In cauſis materialibus propriis ſecũdum gñationem ſpeciei, non eſt proceſſus in infinitum. Probatur cum ſpecies generabilium vt dictum eſt in 1. conclu. ſint in numero determinato, datur prima & vltima, ergo patur prima materia proxima primæ ſpeciei, puta ignis, & vltima materia proxima vltimæ ſpeciei puta terræ. Sed prima & vltima repugnat proceſſui in infinitum. ergo, &c. & aduerte ꝙ intentio Philoſophi negantis proceſſum in infinitum in cauſis materialibus, eſt loqui ad ſenſum huius quartæ concluſionis, ſicut & manifeſtè innuit in textu ſeptimo, vbi pro fundamento habet, quòd inter generabilia & corruptibilia ſit reflexio, nam ex igne generatur aer, ex aere aqua, & econuerſo. & hoc iuxta ſecundum modum illic aſſignatum ab Ariſtotele, quo vnum fit ex alio, vt declarauimus in noſtra epitome in ſecundo libro Metaphyſicæ.

Quantum ad 3. aduerte duo argumenta, quæ videntur habere aliqualem apparentiam contra determinata.

Primum eſt, non datur materia ꝓxima alicuius ſpeciei, nec alicuius indiuidui, ſine q̃titate continua, aliter eſſet in diſtincta à materia cuiuſcunque alterius ſpeciei ſiue indiui dui: ſed in quantitate continua eſt proceſſus ſecundum diuiſionẽ in infinitũ, cum ſit diuiſibilis in infinitũ. ergo & in materia eſt proceſſus ſecundum diuiſionem in infinitum.

Reſpondeo, Hoc argumentum primo peccat in minori: licet. n. quantitas continua vt continua ſit diuiſibilis in infinitum, nõ tñ vt eſt in materia proxima naturali, qm̃, vt probauim⁹ in 1. Phyſ. datur maximum & minimum naturalib⁹. Secundo dico, ꝙ concludit pro tertia concluſione, ſi quid concludit, nec ex hoc ſequitur aliquod inconueniens, qm̃ huiuſmodi proceſſus in infinitum ſecundum diuiſionem non ponit omnes partes ſimul exiſtentes actu.

Secundum eſt, In quolibet infinito eſt ꝓceſſus in infinitũ, qm̃ infinitum eſt, in quo eſt accipere partem poſt partem in infinitum ex 3. Phyſ. Sed materia eſt infinita ſecundum Philoſophum in hoc 2. lib. in tex. 12. ergo in materia & per conſequens in cauſa materiali eſt proceſſus in infinitum.

Reſpondeo, Maior non eſt vera, niſi de infinito q̃titatiuo, vel perfectionali, vt ſi eſſet corpus infinitum, vel calor infinitus, & qm̃ materia non eſt infinita q̃titatiuè nec perfectionaliter, ſed tantum negatiuè ad hunc ſenſum, ꝙ ex ſe non habet aliquod eſſe determinatum, cùm non habeat aliquam determinatam formam, ideo argumentum nihil concludit. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VII.

Si eſt proceſſus in infinitum in cauſis formalibus.

Sed nec quod quid erat eſſe, conuenit reduci ad aliquam diffinitionem multiplicantem rationem. Tex. 10.

cõcluſio. In formis ordinatis ſecũdum magis, & minus cõmune, nõ eſt ꝓceſſus in infinitũ, ſed eſt deuenire ad vnã primam in quouis genere, & ordine.

Circa hanc q. aduerte, ꝙ ſolet ſub duplici titulo tractari. Primo ſi eſt proceſſus in infinitum in cauſis formalibus, i. in formis, & naturis ſpecificis, ita ꝙ vltra quã cunq; ſpeciem productam produci poſſunt alię ſine fine, & meo iudicio non eſt hic locus talis quæſiti, ſed potius in 3. Phyſ. vbi quęrendum eſt, an detur infinitum ſecundum multitudinem, & apud Theologum in 1. ſent. diſt. 43. quæri ſolet ſi Deus producere poteſt ſpecies rerum in infinitum. Secundo ſolet moueri ſub tali titulo, ſi eſt proceſſus in infinitum in cauſis formalibus aſcendendo à minus communi ad magis cõe, ſine fine in linea prędicamẽtali, q̃ ſolent eſſe partes diffinitionis, & hæc videt eſſe mẽs Philoſophi in præſenti loco, vt patet in tex. 11. qui iudicat idẽ eſſe iudiciũ de proceſſu ꝑdicatorũ eſſentialiũ in infinitũ, & dẽ ꝓceſſu cauſarum formaliũ. Ponẽs aũt ſtatũ in prædicatis eſſentialib⁹ ponit ſtatum in cauſis formalibus, vnde Com. in com. 10. inq̃t, ſi apparuerit ꝙ natura diffinitionum ſit finita, i. ꝙ conſtet ex finitis prædicatis quidditatiuis, neceſſarium erit vt ita ſit in formis. Pro determinatione igitur præſentis quæſiti duo agenda ſunt. Primo probandum eſt, ꝙ ſit ſtatus in prædicatis quidditatiuis in linea prædicamentali aſcẽdendo, & deſcendendo, ex conſequenti in cauſis formalibus, vnũquodque enim prædicatum eſſentiale ab aliqua forma ſumitur. Secundo ſoluentur quædam dubia.

Quantum ad 1. aduerte, ꝙ Philoſophus in textu probat ꝓpoſitum quatuor rõnibus, quas iam formauim⁹ in noſtra epito. in 2. meta. & ne fiat inutilis repetitio, vide tn illic.

Quantum ad 2. aduerte tria dubia, quæ videntur pugnare contra determinationem præſentem.

Primum eſt, ſi eidem eſt procedere ī infinitum in prędicatis eſſentialibus, & in formis, ergo videtur ꝙ in eodem multiplicantur formæ, ſicut multiplicantur prædicata eſſentialia, ex conſequenti in homine tot ſunt formæ, quot prædicata generica, & differentiæ verificantur de eo, qđ tamen in via noſtra non eſt concedendum, quoniam tenemus tantum vnam formam in vno compoſito.

Reſpõdeo, Iand. in 2. Meta. q. 9. credit hoc argumentum cõcludere, & dicit, ꝙ ſi formæ genericæ, puta corporeum, animatũ, ſenſitiuũ, & forma differẽtiæ, puta rationale non differrent realiter, demõſtratio Ariſt. nõ valeret, probat enim finitatem in diuerſis formis ꝑ finitatẽ in diuerſis prædicatis diffinitiuis. Et cõfirmat propoſitum ſuum per Cõmentato. & Linconienſem. Dicit enim Com. in 2. phyſ. com. 28. ꝙ genus dicit formam magis generalem, & differentia formam magis ſpecialem, & Linconienſis dicit in 1. poſter. ꝙ genus eſt forma materialis, vel materia formalis. Sed ſi tex. philoſophi bene conſideretur non poteſt Iandunus ex eo ↄcludere intentum ſuum. Vnde aduerte, quòd dupliciter exponitur, primo à B. Tho. exponente, & incendit quòd

eſt verum diuerſa prædicata quidditatiua ſumi à diuerſis formis nõ quæ ſint in eodẽ diffinito,cum vna forma poſſit largiri multos gradus eſſendi eidẽ ꝓpoſito,vt patet de aĩa humana,quæ dat eſſe corporeũ,vegetabile,ſenſitiuũ intellectuale,ſed quæ inueniũtur ſeparatim in rerum natura,eſt eñ aliqua forma,q̃ nõ eſt forma corporis,vt intelligentia, vel intellect⁹,& ab ea ſumit hoc ꝑdicatũ incorporeũ:& eſt alia forma,q̃ eſt forma corporis,ſed nõ aĩati:& ab ea ſumi tur hoc prædicatũ corporeũ:& eſt alia forma, q̃ eſt forma corporis aĩati,ſed non ſenſitiui, & ab ea ſumitur animatũ, ſiue vegetatiuum,& ſic deſcende vſque ad ſpecialiſſima.

Secũdo exponitur à Gregorio de Arimino in 2.Sen.diſt. 16.&17.q.2.ad quartũ,qui vult dictũ Philoſophi debere intelligi ſub hac ꝺditionali,ſi eſt procedere in infinitũ in formis,eſt etiam procedere in infinitũ in prædicatis quidditatiuis & diffinitiuis,eo ꝙ à qualibet forma ſumitur aliquod prædicatum quidditatiuũ.Sed nõ eſt proceſſus in infinitũ, in prædicatis quidditatiuis,aliter non compleretur diffinitio & omnis ſcientia deſtrueret, vt probat Philoſophus in textu. Cum hoc tñ ſtat, ꝙ non multiplicãtur formæ in eodem ſecundũ multiplicationẽ prædicatorũ quidditatiuorum,eo ꝙ ab eadem forma poſſunt ſumi multa huiuſmodi prædicata prout dat diuerſos grad⁹ eſſendi,ſicut patet de anima intellectiua,à qua ſumũtur animatũ, ſenſitiuũ, ratio nale,&hanc expoſitionẽ ꝙ ꝺditionalẽ videt innuere Com. in hoc 2.li.com. 19.cum dicit,Quod ſi apparuerit ꝙ natura diffinitionũ ſit finita,neceſſario erit vt ita ſit de formis.Ex his patet conſequẽtiam factam à Ianduno nihil valere,ſtat eñ ꝙ per finitatem prædicatorum quidditatiuorũ demonſtret Philoſophus finitatem in formis, & ꝙ diuerſa prædicata ſumantur à diuerſis formis,non tñ quodlibet prædicatum à diſtincta forma , præcipuè qñ vna forma dat eidem multos gradus eſſendi.Ad dictum Com.in 2.Phyſic.dico ꝙ ſic debet intelligi,genus dicit formam generalem, i.ſumit à forma vt dat gradum eſſendi magis cõmunem.Differentia autem dicit formam magis ſpecialem, i. ſumitur ab illa forma, vt dat gradum eſſendi minus communem , puta ab anima humana vt dat eſſe ſenſitiuum ſumit animal , vt dat eſſe intellectiuum ſumitur rationale.Ad dictum Linconiẽ. dico ꝙ per formam materialem intendit formam vt dat eſſe genericum, vt quoddam imperfectum & potentiale, ſicut eñ materia perficitur per formam , ſic eſſe genericum perficitur & determinatur per eſſe ſpecificum , & tamen vtrunque eſſe eſt ab eadem forma.Quare,&c.

Secundum dubium eſt,quia ſtante finitate prædicatorũ diffinitiuorũ,adhuc ꝑt probari proceſſus in infinitũ in formis, nã ſumpta ſpecie humana,&ſuppoſito ꝙ generatio ſit æterna , conſtat ꝙ indiuidua humana procedunt in infinitum,ergo & materia ſua propria & forma ſua,quæ eſt anima humana,quæ ſecundũ viã noſtram eſt forma dans eſſe.

Reſpondeo.Non eſt intentio Philoſophi in hoc loco negare proceſſum in infinitũ in formis indiuidualibus , ſicut nec negare ꝓceſſum in infinitũ in cauſis efficientibus eiuſdem ſpeciei ſtante gñatione æterna, ſed intẽdit de formis, quarum vna eſt ſuperior ad alterã,ſicut forma corporis,anima vegetatiua, aĩa ſenſitiua, &c. nam huiuſmodi formæ videntur eſſe per ſe ordinatæ ſecundum magis commune, ex conſequenti neceſſe eſt deuenire ad primam.Argumentum igitur nihil concludit contra determinationem factã.

Tertium dubium eſt,Quia in numeris eſt ꝓceſſus in infinitum ꝑ appoſitionem ſicut in continuo per diuiſionem ſiue ſubtractionem ex 3.Phyſic.textu trigeſimo quarto,ſed numeri ſunt formæ vt communiter tenetur.ergo,&c.

Reſpon.Ianunus in 2.Meta. q. 9. vt ſolueret hoc argumentũ dixit oẽs numeros eſſe eiuſdẽ ſpeciei ſpecialiſſimæ, & diſtingui ſolo numero abinuicem ſicut linea maior & linea minor diſtinguunt ſolo numero & ſicut eſt proceſſus in infinitũ in formis indiuidualibus eiuſdem ſpeciei ſtante gñatione æterna,ita nõ incõuenit in numeris eſſe ꝓceſſum in infinitũ.Quod aũt omnes numeri ſint eiuſdẽ ſpeciei,Ianunus declarat per Com.in 8.li.Meta.com.10.vbi Com.dicit.Quemadmodum quando alicui numero additur vnum, aut ab eo diminuitur vnum transfertur ad aliam naturam numeri,&c. Sed ſi Ianunus rectè conſideraſſet,hoc dictũ eſt ɔ ſeipſum,nã ſi numerus aliquo addito puta duo,transfertur ad aliam naturã puta ad tria, neceſſe eſt duo & tria eſſe diſtincta ſpecie:nam quæ ſunt eiuſdẽ ſpeciei,ſunt eiuſdem naturæ & non alterius & alterius.Dicũtur eñ duo in diuidua diſtingui materia,cum tñ ſint eiuſdem naturæ formaliter,& prætereà in li.8. quando quæretur de forma numeri manifeſtabitur diſtinctio ſpecifica inter numeros. Reſpondeo ergo aliter & ꝺcedo numeros eſſe formas,& differre ſpecie,& in eis eſſe proceſſum in infinitum.Sed nego hãc ɔſequentiã. ergo in cauſis formalib⁹ quarũ vna eſt ſuperior ad alterã,& à quibus ſumunt prædicata qdditatiua diffinita eſt ꝓceſſus in infinitũ.Nam vt diximus in quæſtione,in hoc ſenſu ꝓpriè loquitur Ariſt. & ſi dicas, quod in ꝑ ſe ordinatis nõ eſt ꝓceſſus in infinitũ, numeri aũt videtur per ſe ordinati qm̃ conſequenter ſe habent:ergo,&c. Dico ꝙ per ſe ordinata ſunt in triplici differentia.Quædam ſunt per ſe ordinata ſecundum cauſalitatẽ de quibus pertractauimus in 5.q.huius libri.Quædam ſunt per ſe ordinata ſecũdum perfectionem eo ꝙ non ſunt reparabilia duo æqualis perfectionis formaliter, ſed ſequens excedit præcedens in aliquo gradu perfectionis eſſentialis quo modo ſe habent ſpecies vniuerſi. Quædam ſunt per ſe ordinata ſecundum prius &poſterius,vt patet in numeris,&in figuris&in partibus temporis.Modo dico q̃d illa propoſitio,In per ſe ordinatis nõ eſt ꝓceſſus in infinitũ nõ verificat vniuerſaliter niſi in primo ſenſu , nam non eſt negandus omnibus modis proceſſus in infinitũ,in numeris nec in figuris nec in partibus temporis.In iſtis eñ non eſt ordo ſecundũ magis & minus cõe in linea prædicamentali ſecundum quem ſuprà negauimus ad mentem Philoſophi proceſſum in infinitum in cauſis formalibus.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

Non eſt aũt neceſſe quærere , Si ſit proceſſus in infinitũ in cauſis finalib⁹;qm̃ cum finis habeat rationem vltimi,quicunque ɔcedunt cauſam finalem coacti ſunt ſtatim negare proceſſum in infinitum. Vltimum enim repugnat infinito.

Quæſtionum ſuper ſecundum librum Metaphyſices finis.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

QVAESTIONES SVPER tertium lib.Metaphyſices.

QVoniam tertius liber eſt diſputatiuus, & nos in noſtra epitome formauim⁹ dubia illic mota ab Ariſt. & argumẽtati ſumus ad partes in quolibet dubio ꝑ rationes Philoſophi, & determinauim⁹ q̃d tenẽdũ in via Ariſt.& ſoluimus rationes adductas,quæ ſoluendæ erant. Nunc tantum tria ſuperſunt dubia,quæ in præſenti diſcutienda ſunt.

1 *Si in mathematicis eſt cauſa efficiens & finalis.*
2 *Si genus prædicatur de ſua differẽtia prædicatione ꝑ ſe.*
3 *Si propoſitio per ſe,conuertitur in propoſitionẽ per ſe.*

QVAESTIO I.

Si in Mathematicis eſt cauſa efficiens & finalis

Vnde in Mathematicis per hanc nihil oſtenditur cauſam ſcilicet efficientem & finalem.Textu 3.

CIrca hanc q.aduerte,ꝙ Ant. And. in 3.lib.Meta.q.1.pertractans hoc quæſitũ præponit plures diſtinctiones, ex quib⁹ multas elicit ɔcluſiones,ac ſi ꝓpoſitio Philoſophi multis indigeret limitationib⁹ vt poſſit verificari. Sed conſiderata intentione Philoſophi,propoſitio ſua vnica diſtinctione fiet euidens, vt igitur quæſitum reſoluatur tria agemus, primo ponitur vnica diſtinctio. ſecundo duæ concluſiones.tertio ſoluentur quædam dubia.

Quantum ad 1.aduerte, ꝙ Mathematica dupliciter conſiderari poſſunt,primo vt res ſunt,ſiue ſeparatæ ſecundum eſſe à materia ſenſibili more Pythagoricorum, ſiue ponantur exiſtentes in rebus naturalibus,vt termini earum,ſecundo vt ſunt ſubiectum ſcientiæ Mathematicæ, in qua conſiderantur ſecundum ſuam rationem formalem, vt linea inquantum eſt longitudo ſine latitudine, & circulus eſt figura in qua principium & finis idem ſunt,&c.

Quantum ad 2.aduerte duas cõcluſiones,prima eſt, Mathematica iuxta primum membrum diſtinctionis habent efficiens & bonum & finem,efficiens quidem,quoniã producens lapidem , producit ɔſequenter figuram ſuperficiẽ corporeitatẽ vt vnitatẽ quantitatiuã lapidis,bonum autem quoniam vt ſic ſunt entia realia actu perfectiua rei naturalis ergo bona finem verò qm̃ producuntur vt diſtinguant, & term

cõcluſio. In Mathematicis vt res ſunt,efficiens & bonum inuenitur vt autem conſiderãtur mathematicè minimè.

& terminét & compleant res naturales quibus insunt. Sed aduerte quod in hoc sensu non considerantur hic à Philosopho. Talis.n.cõsideratio est Physici. vnde Arist. dixit in secundo Phys. quod Physicus cõsiderat Mathematica vt terminos rerum naturalium. Secunda conclusio in Mathematicis consideratis iuxta secundum membrum distinctionis non est efficiens nec bonum, nec finis. Qm̃ cùm abstrahant vt sic à materia sensibili secundum rationem, & per consequens à motu Physico, abstrahunt etiam ab efficiente Physico, quod est principium vnde motus ex 2. Phys. Dixi notá ter à motu Physico, vt non excludam motum discursiuum intellectus à principiis ad cõclusionem. Hoc.n. vtuntur omnes scientiæ, & principium Mathematicũ est causa efficiés notitiæ conclusionis. Quod autẽ in eis sic consideratis non sit bonum, nec finis, patet ex hoc quod abstrahunt à motu. Quodlibet. n. bonum Physicum similiter & finis acquiruntur p motum, vñ habent rationem termini motus, vbi ergo non est motus non est efficiens Physicum nec bonum Physicum, nec finis Physicus: sed in Mathematicis vt considerá tur à Mathematico, non est motus: ergo, &c. & aduerte qđ sub hac intentione considerantur hic à Philosopho. Quod patet ex eo quod inq̃t, vnde in Mathematicis, per hanc nihil ostenditur causam, per ly ostenditur intendit prout cõsiderantur à Mathematico non. n. considerat si triangulus est melior quadrato nec in qua materia, nec à quo nec propter quid sit triangulus, sed considerat solam rationem eius formalem per quam demonstrat passiones eius secundum esse quidditatiuum & non alia ratione.

Quantum ad 3. aduerte duo dubia contra prędictam determinationem. Primum est, qa dicit Philosophus in immobilibus non esse motum nec principium motus, id est mouens siue efficiens nec boni naturam, hæc autem videntur esse falsa, qm̃ apud Philosophum in intelligentiis & in prima causa, quæ dicuntur entia immobilia est motus, qm̃ mouent corpora cælestia, & est finis, qm̃ non per accidens sed ex intentione mouent, aliter non essent prima mouentia & per cõsequens in eis est bonum, qm̃ finis & appetibile & bonũ idé eé vidét. Qđ aũt ĩ eis sit efficiés patet qm̃ sũt prima agentia, & prima ꝓductiua rerũ infer. p motum cęli: ergo.

Respondeo dupliciter. Primò q̃ Phil. hic non loquit absolutè & vniuersaliter de immobilibus, sed de immobilibus Mathematicis, vt patet per Comm. ibidem in com. 3. vbi sic inquit, In rebus immobilibus non debet quis quærere causam mouentem & intendebat Mathematica, quoniam licet sint in re mota tamen nõ mouentur nisi accidentaliter. hęc ille. Dico secundo quod etiam extendendo immobilia ad Metaphysicalia propositio Philosophi potest esse vera in hoc sensu, quod non est in eis motus subiectiuè nec terminatiuè sed tantum causatiuè. Item nõ est in eis bonũ nec finis, qui, s. sit productus per motum, sicut producitur sanitas per sanationem. Huiusmodi. n. diuina entia vt declarabitur in lib. 12. intransmutabilia inalterabilia & impassibilia sunt & de tali bono ac fine intendit hic Philosophus. Dicit enim finis autem & cuius causa, actus cuiusdã est finis. Sed actus omnis cum motu &c. Cum hoc tñ stat q̃ intelligẽtię suo motu attingant finem iam prędexistentem, i. primã causam. vt declarabitur in li. 12. similiter non põt dici q̃ intelligentię habeant ꝓpriè efficiens qm̃ efficiens ꝓpriè est illud qđ extrahit aliquid de potentia ad actum. & id propriè reperitur in naturalibus corruptibilibus quæ ex esse in potentia prodeunt per transmutationem physicam in esse actu, cũ hoc tñ stat vt declarabit in li. 12. qđ habeãt verũ agẽs & verũ ꝓducẽs à quo fine motũ acq̃runt esse incorruptibile.

Secundum dubium est, qm̃ dicit Philosophus hic, q̃ in immobilibus, s. mathematicis sicut non cõtingit esse principium motus sic nec aliquid esse auto agaton, i. ipsum bonũ. Hoc autem videtur falsum, qm̃ in eis sunt proportiones & commensurationes & ordo, & figuræ & hæc omnia videntur esse bona, vnde & in lib. 12. Arist. cõstituet bonum intrinsecum vniuersi in ordine, sicut in exercitu: ergo, &c.

Respondeo, ibi committitur fallacia accidentis, sic arguendo, scientia mathematica considerat proportiones cõmensurationes & ordines figurarum ac numerorũ & hæc sunt bona. ergo considerat bona. Hoc inquam nõ sequitur, qm̃ licet in se sint bona, non tñ considerantur in mathematica sub ratione boni, sed sub ratione entis & inquantũ sunt proprietates quantitatis cõtinuæ aut discretæ, vnde Arist. in hoc 3. lib. in tex. 3. inquit Mathematicas verò nullã de bonis aut malis rõem facere. Hęc de ꝑsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO II.

Si genus prædicatur de sua differentia prædicatione per se.

Impossibile autem prædicari aut species generis de propriis differentiis aut genus sine suis speciebus. Tex. 10.

Cõclusio. Genus nõ prædicatur per se de differẽtia.

CIrca hanc q. tria agenda sunt. Primo pertractabitur opinio B.T. cui concordat Ant. And. Secundo pertractabitur opinio Iand. qui tenet oppositum. Tertio soluentur quædam dubia.

Quantum ad 1. aduerte quod B.T. exponens textum præsentem, tenet partem negatiuam, & adducit vnicam rationem quæ stat in hoc, Genus non prædicatur de differentia primo modo per se, nec secundo modo. ergo non prædicatur per se. Constat. n. quod non tertio nec quarto modo. Antecedens probatur. Genus non ponitur in diffinitione differentiæ, quoniam ex quarto top. differentia non participat genus. ergo non prædicatur de differentia in primo modo per se, nec differentia ponitur in diffinitione generis, aliter in quocunque reperiretur genus inueniretur & differẽtia: quod patet esse falsum. non. n. in quocunque est animal, in eo est rationale. ergo genus non prędicatur in secundo modo per se de differentia. Est. n. secundus modus per se, quando subiectum est de ratione prædicati. B.T. concordat Anto. And. in 3. Meta. q. 2. vbi inquit: Genus non prædicatur per se de differentia, quod patet per Auic. in 5. Meta. dicentem quod licet genus & differentia prædicentur de toto, i. de specie, non tamen significat totum per se, sed genus significat materiale, differẽtia autem formale, vtrunque aũt significat partem speciei per modum totius, & sicut materiale est extra formale, sic conceptus generis est extra conceptũ differentiæ, patet ergo q̃ non prædicatur per se primo modo de differentia. Quod autem non prædicetur per se secũ modo videtur omnibus clarum: cõstat enim genus non esse proprietatem nec habere nomen proprietatis respectu differentiæ.

Tu tamen aduerte, q̃ Arist. in 6. Top. adducit aliam rationem, & stat in hoc, si animal genus prędicatur per se de differentia, ergo vnum animal puta homo esset plura animalia, quod est falsum, consequentia probatur. Animal quod secundum te includitur in cõceptu rationalis, aut est idem cum eo, quod includitur in conceptu speciei, aut non est idem: si idem, ergo est nugatio dicendo homo est animal rationale, nam si idem animal, quod prædicatur vt genus de homine, includitur diffinitiuè in rationali, idem bis inutiliter repetitur, si non est idem habetur intentum, nam homo est aĩal, & est illud animal, qđ includit̃ in rõali, & hoc non est idem cum primo, ergo idem homo erit multa animalia.

Quantum ad 2. aduerte q̃ Iand. in 3. Meta. q. 12. tenet partem affirmatiuam, & licet multipliciter arguat hæc tamen est principalis ratio sua. Quod est animal per formam suã, est per se animal. Hæc est de mente Philosophi in lib. 5. c. de per se, vbi ponit primum modum per se esse quando aliq̃d est tale per suam formam. Sed rationale est animal per formam suam: non. n. est animal per materiam suam sed quia habet talem formam, puta animam sensitiuam ad quam sequitur esse animal ergo rationale per se est animal & sic genus per se prædicatur de differentia.

Sed quoniam Philosophus in 3. Metap. & in 6. top. tenet oppositum ideo ne videatur negare philosophum, dicit q̃ in 3. Meta. procedit mere disputatiue, & nõ determinatiue, ideo rationes suæ non sunt conclusiuæ, & hoc innuit Commen. in 3. Meta. com. 1. vbi inquit, intendit in hoc tractatu inducere sermones disputatiuos, qui affirmant & destruunt idem in omnibus quæstionibus difficilibus huius scientiæ, hæc ille. Quod autem in topicis disputatiue procedat patet quoniam ex probabilibus, quæ non inferunt necessario alteram partem. Hæc est opinio Ianduni.

Sed vt rudis laborat in æquiuoco de ly, per se. Est. n. duplex, s. entitatiuum, & prædicatiuum, alij dicunt logicum, & metaphysicum, eo q̃ logicus prædicatiões obseruat, metaphysicus autem quidditates, per se quidẽ prædicatiuum est, quando prædicatum est de ratione subiecti, vel subiectum de ratione prædicati, per se autem entitatiuum est, quando res de se & secundum suam naturam talis est sicut Sol per se est lucidus, Luna autem non, sed per alterum, & Deus per se bonus est, creata autem non per se sed per alterum, vnde ly, per se videtur coincidere cum secundum se, & per essentiam. Sed non inconuenit aliquid esse per se tale entitatiue, & non prædicatiue, vt hic Deus est per se pater, eo quòd paternitas diuina est essentia diuina

uina, non tamen prædicatiuè vel formaliter eſt per ſe pater, qm̃ prædicatum non eſt de ratione ſubiecti, nec econuerſo cum ſe habeant vt abſolutum & reſpectiuum, ſic in propoſito. Hęc eſt per ſe entitatiuè, rationale eſt animal nõ tamen prædicatiuè propter rationem adductam à B.T. Ian dunus autem, non diſtinguit inter per ſe entitatiuè & per ſe prædicatiuè, credit enim omnem prædicationem ſumptam à forma, eſſe per ſe prædicatiuè. Quod non eſt verũ, ni ſi ly forma ſumatur pro quod quid eſt vel diffinitione, in quo ſenſu loquitur Philoſophus in lib. 5. in c. de per ſe: inq̃t enim, vno quidem enim modo, ſecundum ſe quod quid erat eſſe vnicuique vt calias & quod quid erat eſſe caliam, id eſt calias, & diffinitio caliæ ſunt idem per ſe.

Tenemus ergo q̃ licet hæc ſit identica, rationale eſt animal tamen non eſt per ſe formaliter & p̃dicatiuè. & quantum ad hoc dicimus q̃ Philoſophus non diſputat in 3. Meta. ſed determinatè cõcludit, nec obſtat dictum Com. licet enim vt in plurib. diſputet, tñ nõ inconuenit q̃ reſpectu alicuius concluſionis determinet & aſſumat aliquas propoſitiones ſimpliciter veras ſicut in q. præce. viſum eſt, q̃ in mathematicis non eſt efficiens nec bonum, nec finis, &c.

Pro ratione autem adducta ex 6. top. quam conatur Iandun. declarare q̃ non valeat, aliter per eandem rationẽ concluderetur q̃ animatum nõ prædicatur de homine, nam cũ prædicetur de animali, ſi prædicatur de homine, homo erit vnum animatum & animal aliud animatum ſi ratio Philoſophi concludit. Hoc autem eſt falſum. ergo ratio Philoſophi non concludit. Pro hac inquã ratione dicere poſſumus duo. Primo q̃ concluſio ſit de mẽte Philoſophi, ſ. Genus nõ prædicatur per ſe de differentia, & ad hanc q. aliqua ratio ſimpliciter vera adducitur, ſ. illa quam hic B.T. adduxit. Alia autem tantum probabilis & apparẽs eſt. vt iſta quæ adducta eſt ex 6. top. Non. n. eſt neceſſe omnem rationem pro concluſione adductam, ſimpliciter concludere. Dico 2. q̃ poteſt ſuſtineri rationem illam ſimpliciter concludere. & quando inſtat Iand. q̃ eadem ratione animatum non prædicaretur de homine, aliter homo eſſet multa animata, dico quod quando prædicatur animal de homine, non prædicatur formaliter animatũ de homine, vanum. n. eſt dicere, homo eſt animatum animal, vel animal animatum, eo q̃ in ly animal includitur animatum. Inſtantia ergo Iand. nulla eſt.

Quantum ad 3. aduerte quòd quædam ſunt argumenta ſatis apparentia contra determinationem factam.

Primum eſt, Rationale per ſe eſt homo, homo per ſe eſt animal ergo rationale per ſe eſt animal. Tenet argumẽtum per regulam. Qñ alterum de altero prædicatur, &c. Quod minor ſit vera patet quoniam prædicatũ eſt de ratione ſubiecti. Quod autem maior ſit per ſe probatur. Hæc eſt per ſe hõ eſt rationalis vt patet. ergo hæc eſt per ſe. Rationale eſt homo. Tenet conſequentia. quoniam ſicut propoſitio neceſſaria conuertitur in neceſſariam, præcipuè in terminis conuertibilibus ſic ꝓpoſitio p̃ ſe cõuertit̃ in ꝓpoſitionẽ p̃ ſe.

Reſpõdeo, hic ſunt duo modi reſpõdendi, prior eſt Ant. And. in 3. Meta. q. 2. ad primum, ipſe negat hanc ſimilitudinem. Sicut neceſſaria conuertitur in neceſſariam, ſic per ſe in per ſe, & ratio eſt, quoniam ad propoſitionem neceſſariã ſufficit neceſſaria connexio terminorum, dato q̃ vnum extremum non ſit de ratione alterius. Ad per ſe autem prædicatiuum & in primo modo, de quo loquimur quando quærimus ſi genus prædicatur per ſe de differentia duo requiruntur, ſ. neceſſaria connexio terminorum & q̃ prædicatũ ſit de ratiõe ſubiecti. Conſtat autem q̃ dum hæc, homo eſt rationalis, conuertitur in iſtam, rationale eſt homo ſecunda non eſt per ſe primo modo. & ideo per ſe non conuertitur in per ſe, ſaltem reſpectu eiuſdem modi. vtrum autem reſpectu diuerſorum modorum dicemus in q. ſeq.

Secundus modus reſpondendi clarior eſt iſte. Qua ratione rationale per ſe eſt homo, eadem rõne, rationale p̃ ſe eſt animal. Prima autem eſt per ſe entitatiuè ſiue Metaphyſicè vt declarauimus 3. & non eſt per ſe prædicatiuè primo modo, de quo hic intẽdimus, ſic iſta, ratiõale eſt animal, eſt p̃ ſe eodem modo. Sed nihil concluditur, contra determinationẽ, inqua intendimus de p̃ ſe primo modo p̃dicatiuè.

Secundum eſt tale. Homo per ſe eſt animal. Homo per ſe eſt rationalis. ergo rationale per ſe eſt animal.

Reſpõdeo negatur argumentum. qm̃ ly per ſe in prẽmiſſis tenetur prædicatiuè, in concluſione tenetur entitatiuè: & qm̃ non tenetur vniformiter in p̃miſſis & in concluſione, ideo negatur ſimilis modus arguendi & ſi dicas. q̃ in concluſione etiam tenetur prædicatiuè. nego quoniam nõ eſt neceſſe extrema comparata ad medium, habere eãdem habitudinẽ quã habent, qñ cõparant̃ adinuicẽ & econuersò, vt patet hic. Homo neceſſario eſt animal. Homo neceſſario eſt ſubſtãtia. ergo ſubſtãtia neceſſario eſt animal nõ ſequitur, qm̃ põt eſſe ſubſtãtia remoto quocunque animali.

Tertium eſt tale: ſi genus nõ prẽdicatur p̃ ſe de differentia. ergo p̃ accidẽs, qm̃ non dat̃ medium, ſicut nõ datur medium inter ens p̃ ſe, & ens p̃ accidẽs. Tunc vltra, ergo rationale & animal faciunt vnũ p̃ accidẽs, qd̃ eſt falſum, conſtituunt. n. ſpeciem quæ eſt vnũ p̃ ſe: cõtra verò ꝓbatur, qm̃ ex 7. Meta. prædicatio per accidens fit, qñ accidens prædicatur de ſubiecto, aut econuerſo aut accidens de accidente. ſed in his omnibus fit vnum per accidens. ergo, &c.

Reſpondeo hic eſt duplex reſponſio. primo dr̃ q̃ prædicatio accidentalis fit duobus modis, primo qñ alterum eſt verè accidens. & tunc ſemp̃ fit vnum per accidens, ſecũdo qñ alterũ nõ eſt verè accidẽs ſed eſt extra rõem alterius vt motus eſt actio & tũc nõ fit vnũ p̃ accidens & talis p̃dicatio eſt, qñ prædicatũ licet ſit eiuſdẽ p̃dicamenti cũ ſubiecto & ſit idẽ re, tñ nõ eſt diffinitiuũ ſubiecti. & hic modus prædicationis ſeruat̃ inter genus & differentiã. & aduerte q̃ ibi ſemp̃ loquimur de primo modo p̃ ſe. & de modo accidentalis prædicationis oppoſito primo modo per ſe.

Secundo dr̃ & breuius, qñ prædicatio eſt accidentalis Metaphyſica quæ requirit q̃ extrema ſint diuerſorum p̃dicamentorum, ſicut hõ & muſica fit vnũ per accidens: qñ autem p̃dicatio eſt p̃ ſe Meta. quæ eſt qñ prædicatũ & ſubiectum ſunt eiuſdem prędicamẽti licet ſit prædicatio accidẽ talis logica non fit vnũ per accidens, ſic eſt in ꝓpoſito, qm̃ genus prædicat̃ per ſe Meta. de differẽtia nõ ſequitur q̃ ex eis fiat vnũ per accidens. & aduerte q̃ hæc reſpõſio eſt magis reſoluta, & p̃ eam ſolues multa argumenta, ſi tu noueris bene applicare. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO III.

Si propoſitio per ſe conuertitur in propoſitionem per ſe.

CIrca hanc q. aduerte q̃ proponitur propter reſponſionem datam primo argumento præcedentis quæſtionis. Diximus. n. q̃ licet hæc ſit per ſe entitatiuè & prędicatiuè, homo eſt rationalis. hæc tamen nõ eſt per ſe prædicatiuè, rationale eſt homo. Hæc reſponſio facit dubiũ & videtur q̃ tam cõuerſa q̃ conuertens ſint per ſe ſecundum doctrinam Phil. in 1. poſte. Illic. n. vult Philoſ. q̃ quando prędicatum eſt de rõe ſubiecti, ſit primus modus per ſe qñ autem ſubiectum eſt de rõe prædicati, ſit ſecundus modus p̃ ſe. Sed in iſta, homo eſt rationalis prædicatũ eſt de rõe ſubiecti & in iſta rationale eſt homo ſubiectum eſt de rõe prædicati. ergo prima eſt in primo modo per ſe, & ſecunda in ſecundo ex conſequenti per ſe conuertitur in per ſe.

Cõcluſio. Q̃uis propoſitio per ſe in terminis conuertibilib. conuertitur in ꝓpoſitionẽ per ſe.

Hic inuenio duas opiniones, vnam affirmatiuã quorundam Thomiſtarum. Iſti dicunt q̃ licet conuertens & cõuerſa non ſint per ſe reſpectu eiuſdem modi, ne detur circulus in diffinitionibus. tñ non inconuenit reſpectu diuerſorum modorum, ſ. primi & ſecundi. & ſuum principale fundamentum ſtat in ratione adducta ex doctrina philoſophi in 1. poſte. limitant tñ ſe dicentes q̃ tunc ſolum conuertitur p̃ ſe in per ſe, qñ ſubiectum & prædicatũ ſunt termini conuertibiles vnde tenent q̃ hæc nõ eſt per ſe, animal eſt hõ. hæc aũt eſt p̃ ſe animal rõale eſt homo. & confirmant opinionẽ ſuã ex hoc q̃ philoſ. & prẽcipui doctores demonſtrãtes vtũtur indifferenter conuerſa & conuertente vt propoſitionibus per ſe. Aſſumũt. n. iſtam, omne intellectiuum eſt liberum. & ſuam conuertentem, ſ. omne liberum eſt intellectiuum. & iſtam, omne neceſſarium eſt æternum & econuerſo. & iſtam omne generabile eſt corruptibile & econuerſo. ergo ſignũ eſt q̃ & conuerſa & conuertens ſunt per ſe, & ſic patet propoſitionẽ p̃ ſe q̃uerti in ꝓpoſitionẽ p̃ ſe. licet id non ſit verum in omnib. & ab hac ſententia nõ vr̃ diſſentire Ant. And. in 3. Meta. q. 2. ad primum, dicit. n. in fine reſponſionis, propoſitio ergo p̃ ſe, non neceſſario conuertitur in per ſe. q. d. licet contingat aliquam conuerti, non tñ neceſſarium eſt in omnibus. vt quando termini non ſunt conuertibiles.

Alia opinio eſt quorundam Scotiſtarum præcipuè Antonij Trombetæ in ſuis quæſtionib. metaphyſicalibus. Hic tenet partem negatiuam abſolutè, ita quod ſecundum ipſum nulla propoſitio per ſe couuertitur in per ſe, & fundat ſe ſuper hoc, quòd omnis propoſitio per ſe eſt illa, cuius prędicatum habet rationem formalem intrinſecam inhærentiæ in ſubiecto. Quæcunque autem non dicit talem rationem

form

formalem eſt propoſitio per accidens, & intendit dicere q̃. omnis propoſitio per ſe habet cauſam intrinſecam in ſubiecto, per quam prædicatum ineſt ſubiecto, & hoc fundamentum dicit eſſe de mente Scoti in 3.ſen.di.7.nec aliter ꝓbat. Tunc arguit ſic, Cuiuſcunque propoſitionis prædicatũ dependet à ſubiecto, quantum ad rationem formalẽ inhærentię intrinſecam in ſubiecto, ſubiectum ipſius non poteſt conſimili dependentia dependere à prædicato. Hæc videt manifeſta, quoniam non datur circulus in dependentia in eodem genere cauſæ. Patet.n. quod forma dependet à materia in genere cauſæ materialis, materia verò non dependet à forma in eodem genere, ſed in genere cauſæ formalis. Sed prædicatum propoſitionis per ſe dependet à ſubiecto ſecundum rationem formalem inhærentiæ intrinſecam in ſubiecto, quoniam hæc eſt ratio propoſitionis per ſe, ergo econuerſo ſubiectum non poteſt depẽdere conſimili dependentia à prædicato, ergo per ſe nõ conuertitur in ꝑ ſe.

Sed hæc ſua ratio non eſt efficax, eo quod ſuum fundamentum non eſt verum, nec poſitum ab Ariſt. Non.n. eſt neceſſe arctare nos, ad dependentiam in genere cauſæ formalis tantum, ſed ſufficit prædicatum dependere à ſubiecto, vel in genere cauſæ formalis, vt in primo modo, vel in genere cauſæ materialis, ſiue effectiuæ, vt in ſecundo modo, ſubiectum.n. cauſa eſt paſſionis ſuæ vt materialis, & vt effi ciẽs, vt dicemus aliàs: negamus igitur illam eſſe rationem ſiue deſcriptionẽ propoſitionis per ſe quæ dicitur eſſe Sco ti, & dicimus cum Ariſt. quod ad propoſitionem per ſe ſufficit prædicatum eſſe de ratione ſubiecti, vel econuerſo.

Tenendum eſt ergo cum opinione prima in terminis cõ uertibilibus tantum, & quoniam genus & differentia non ſunt conuertibilia ideo hæc non eſt per ſe, animal eſt ratio nale, imò nec neceſſaria, ſtat.n. animal eſſe, & tamen rationale non eſſe, ſimiliter hæc non eſt per ſe, rationale eſt animal qm̃ vt probauimus in q. præced. nec prædicatum eſt de ratione ſubiecti nec ſubiectum eſt de ratione prædicati.

Tu tamen aduerte, quod aliqui vt videantur quid noui excogitaſſe, concedunt ſecundum modum per ſe conuerti in primum modum, vt ibi. Homo eſt riſibilis, riſibile eſt homo, prima eſt in ſecũdo modo, ſecunda autem eſt in primo modo, quoniam prædicatum eſt de ratione ſubiecti: nolũt autem concedere, primum modum poſſe conuerti in ſecun dum eo quod prædicatum ſecundi modi, vel eſt paſſio, vel quid habens modum paſſionis. Sed cõſtat quod diffinitum non eſt paſſio nec induit modum paſſionis, cum non prædi cetur in quale, & propterea dicunt, quod hæc non eſt in ſe cundo modo per ſe, animal rationale eſt homo, eo quod ꝑ dicatum non denominat nec qualificat ſubiectum, & hæc opinio non videtur irrationabilis, verum quia hæc animal rationale eſt homo, eſt neceſſaria ex connexione terminorum, & in via Thomiſtica, omnis neceſſaria vr̃ eſſe per ſe li cet non apud Scotiſtas vt viſum eſt in q. præced. in reſpon ſione ad primum, poſſumus dicere, propoſitiones ſecundi modi per ſe, eſſe in duplici differẽtia. Quædam ſunt in quibus ſubiectum eſt de ratione prædicati, & prædicatum de nominat ſubiectum quale, vt ibi, homo eſt riſibilis. & iſtæ ſunt propriæ. Quædam autem ſunt in quibus licet ſubiectũ ſit de ratione prædicati, tamen prædicatum non denominat ſubiectum quale. vt ibi animal rationale eſt homo. & iſtæ ſunt impropriæ. Dicemus ergo q̃ ſecundus modus con uertitur in primum propriè. & primus in ſecundum ſaltem ¡mpropriè. & hoc ſufficit. Hæc de ꝑſenti quæſito dicta ſint.

Quæſtionum ſuper tertium librum Metaphyſices finis.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

QVAESTIONES SVPER quartum lib. Metaphyſices.

1 *Si ens eſt vniuocum vel analogum.*
2 *Si ens habet veras & proprias paſſiones.*
3 *Si paſſiones entis, ſunt idem cum ente.*
4 *Si paſſiones entis, ſunt conuertibiles cum ente.*
5 *Si ens prædicatur quidditatiuè de paſſionibus ſuis, & de vltimis differentiis.*
6 *Quomodo ordinandæ ſunt paſſiones entis, ſecundum prius & poſterius.*
7 *Si vnum tranſcendens, quod eſt paſſio entis, eſt idem cum vno quod eſt principium numeri.*
8 *Si ratio vnius tranſcendentis, & vnius numeralis eſt formaliter poſitiua.*
9 *Quod ſit principium complexum ſimpliciter primum.*
10 *Si tale principium eſt cognoſcibile per demonſtrationem, vel cognitione ſenſitiua.*

QVAESTIO I.

Si ens eſt vniuocum, vel analogum.

Ens multis modis dicitur, ſed ad vnum, &c. Tex. 2.

Cõcluſio. Ens non vniuocũ, nec æquiuocũ purum, ſed analogũ eſt.

CIrca hanc q. aduerte primo, q̃ Com. in hoc 4. lib. in com. 2. expreſsè tenet ipſum nõ eſſe vniuocũ, nec æquiuocum ſed medium, ex conſequenti analogum, ſic.n. inquit, vult declarare q̃ hoc nomen ens, non eſt æquiuocum, ſi.n. eſſet æquiuocum nõ conſideraret de eo vna ars, neque dr̃ vniuoce, vt animal de homine & de aſino, ſed eſt de nominib. q̃ dicunt̃ de reb. attributis eidẽ, & ſunt media inter vniuoca & æquiuoca. hæc ille. Quare q̃d de hoc ſenſerit Com. nõ eſt laborandũ, nã & Commentiſtæ præcipuè Iand. in 4. lib. Meta. tenent de mente Com. ipſum ñ eſſe vniuocũ ſed analogũ, ſimiliter q̃ Scotus poſuerit ipſum vniuocũ, & qũo, ſ. Metaphyſicũ & non Phyſicũ. patet ꝑ Ant. And. in 4. lib. Meta. q. 1. vbi declarat q̃d ſit vniuocatio Phyſica & Logica & Meta. ſimiliter manifeſtũ eſt, q̃d B.T. tenet ipſum eſſe analogũ analogia, q̃ eſt vni⁹ ad alterũ, & nõ analogia, q̃ eſt pluriũ ad vnũ, qualis eſt ana logia huius nominis ſanũ: & hoc videre poteris in Capreo lo in 1. di. 2. q. 1. in ꝓbatione 9. concl. & in reſponſionibus ar gumentorũ contra eandẽ concluſionẽ, & in Paulo Sócina te in 4. Meta. q. 4. & in Tho. Caie. ſuꝑ de ente & eſſentia. Sed ĩ his q̃ ꝑdicti ſcripſerũt nolo referẽdo immorari, vi3̃ tu ad placitũ, volo aũt ꝓ huius q̃ſiti euidẽtia agere quinque, primo q̃d req̃ratur ad vniuocũ reale, ſecundo q̃d ad vniuocũ logicũ, tertio ponẽtur aliquæ cõcluſiones reſpõſiuæ, quarto oſtendã q̃ opinio Scoti non diſcordat in re ab opinione B.T. quinto ſoluẽtur argumẽta Scoti, & maximè quæ videbũtur repugnare cõtra determinationẽ quã facturi ſum⁹.

Quantum ad 1. aduerte, q̃ æquiuocũ reale requirit 4. cõditiones. Primo q̃ dicat vnum conceptum vt comparatur ad ſua cõtenta & ꝑdicatur de eis. Q̃d̃ q̃dem dico qm̃ ſi aliquod cõe dicat vnũ cõceptũ q̃ditatiuum, vt in ſe præciſe cõſideraſ̃, vt ſic nõ erit vniuocũ formaliter, eo q̃ vt poſſumus elicere ex philoſopho in anteprædicamentis, vniuocũ vniuocata reſpicit. Quod & declaraſ̃ ꝑ Simplicium ſuꝑ prędicamenta, q̃ inquit, eiuſmodi nomẽ, ſ. vniuocum q̃dem de rebus principaliter ꝑdicatur, & cõe, & proprium, vniuocè aũt prædicari, nõ ineſt principaliter, ſed per talẽ, vel talẽ communicatam rõem. Quare qm̃ participantibus non ſolum nomen, ſed & natura cõis eſt, talis eſt vniuocus participationis modus. Ex his elicio q̃ ſi cõſideretur animal prę ciſe in ſe, vt dicit vnum conceptum antequam comparetur ad ſua inferiora, nõ eſt vniuocũ nec æquiuocum nec analogum. Idẽ dico de ente, ſi in ſe ꝑciſe cõſideret̃, vt dicit vnum cõceptũ, puta, ens eſt cui debeat̃ eſſe & non cõpareat̃ ad ſubſtantiam & accidẽs, ad Deum & creaturã, in illa prima & abſoluta cõſideratione, nõ erit vniuocũ nec analogũ, &c.

Sed dices, licet gen⁹ & ſpẽs poſſint in ſeipſis ↄſiderari ñ reſpiciẽdo ↄtẽta nõ tñ ens, qm̃ ſm Com. in 10. Meta. com. 8. ens ſignificat x. prædicamenta immediatè ſignificato reali.

Sed ↄtra. De quolibet poſſum⁹ ↄſiderare prius q̃ ſit ens, quã q̃ ſit tale ens, puta ſubſtãtia vl̃ accidẽs, ergo ĩ illo priori ens dicit vnũ cõceptũ antequã cõpareat̃ ad ſua cõtenta.

Prætereà conceptus abſolutus prior eſt conceptu relatiuo. Sed conceptus entis in ſe eſt abſolutus, cum autem cõparatur ſuis cõtentis, fit relatiuus, reſpicit enim inferiora, de quibus prędicatur, ergo poteſt haberi de ente vnus conceptus, antequam comparetur ſuis inferioribus.

Prætereà, ſi primum quod cadit in noſtro intellectu eſt ens patet q̃ antequam ſciam de aliquo q̃ ſit ſubſtantia vel accidens, prius ſcio q̃ eſt ens, neſcirem autem ipſum eſſe ens, niſi in illo priori haberem conceptum entis.

Ad argumentum ergo dico, q̃ hoc non eſt contra Com. ſtat.n. q̃ ens ſignificet immediate ſignificato reali x. prædicamenta, & q̃ antequam cõparẽ ipſum x. prædicamẽtis. habeam de ipſo vnũ cõceptũ cõmuniſſimũ quẽ pono ſaluari in quolibet ꝑdicamẽto ex hoc aũt nolo inferre, q̃d̃ ille cõceptus ſit q̃d reale prius omni realitate ꝑdicamentali. Sed q̃ iſte eſt ordo in intellectu, vt prius, cõcipiat ens cõmune in ſe quàm comparet ipſum ſuis cõtentis, & in illo priori,

vt dixi

vt dixi,non habet rationem vniuoci,nec analogi,eo ꝙ conſideratio in illo priori eſt abſoluta,cõſideratio autem vniuoci vel analogi eſt reſpectiua: concernuntur.n.inferiora, quibus nomen & ratio ſuperioris communis attribuitur.

Secundo requiritur,ꝙ vniuocum participetur à ſuis cõtentis ſecundum vnam rationem, ita ꝙ ratio illius communis in ſe conſiderati antequam comparetur ſuis contẽtis, quando attribuitur eis ſeruetur eadem in omnib.ſuis contentis,& per hoc differt vniuocum ab æquiuoco, quod reſpicit contenta ſecundum diuerſas rationes.

Tertio requiritur,ꝙ illa ratio ęquè repręſentet oĩa contenta, & ſine ordine, puta ꝙ ratio animalis quantum ſit ex ſe,æquè conueniat homini & leoni, ita ꝙ in ratione animalis vnum non ſit prius,nec perfectius altero,licet adinuicẽ comparata nõ inconueniat vnum eſſe prius, vel perfectius altero,vt patet in ſpeciebus numerorum. Sed hoc non impedit vniuocationem, aliter numerus non eſſet vniuocũ dictum de ſpecieb.nec aĩal dictũ de homine & aſino,conſtat em̃ hominẽ eſſe ꝙd ꝑfectius aſino. Itẽ ꝙ repræſentet oĩa, de quibus dr̃ ſine ordine,puta ꝙ non repræſentet vnum vt tale reſpicit alterum. Hæc enim eſt propria ratio analogi.

Quarto requiritur, ꝙ illa ratio æquè conueniat contentis vt res ſunt,& hoc dico qm̃ in vniuoco logico, hæc conditio non requritur,vt dicemus ꝛ. Declaro aũt hanc conditionẽ ſic. Rõ animalitatis cõuenit hoĩ & leoni,vt res ſunt, qm̃ vterque vere naturam ſenſitiuam habet:æquè autẽ conuenit,qm̃ ſi Deus annihilaret naturã ſenſitiuã ĩ homine,nõ annihilaretur tota rõ animalitatis, adhuc.n.ſaluareť in leone,& econuerſo,& ió animal eſt vniuocum. Si aũt annihilato homine,tota rõ animalitatis deſtrueret in leone & in aliis animalibus,non eſſet animal vniuocum,ſed analogum.

Ex his ergo formo talem diffinitionem de propriiſſimo & reali vniuoco,Vniuocum reale eſt illud, quod vt comparatur ſuis vniuocatis inquantum res ſunt participatur ab illis ſecundum eandem rationem æquè repræſentantem vnũ quodque eorum,& ſine ordine vnius ad alterum vt comparantur ſuo vniuoco.

Quantũ ad 2.dico,ꝙ ad vniuocũ logicũ requiritur prima & ſecunda & tertia conditio,non autem quarta.Nã remota omni cõuenientia reali,& ſeruato eodem modo prædicandi,adhuc ſtat vniuocatio logica,eo ꝙ Logicus nõ cõſiderat res quo ad ſuas realitates,ſed vt ſtant ſub intentionib.ſecũdis & quo ad modos ꝑdicandi. Sic.n.prædicabilia & res prædicamẽtales conſiderat. Et ꝙ ſeruetur vniuocatio logica,ſine conuenientia reali probatur, nã differentia prædicatur vniuocè de duabus differentiis ſpecificis & tñ cum ſint primo diuerſę in nullo reali conueniunt ex lib.10. Meta.Prætereà. Qualitas prædicatur vniuoce de prima & tertia ſpecie qualitatis, & tñ in nullo reali conueniunt,eo ꝙ in prima locantur qualitates ſpirituales, in tertia autem ſenſibiles, q̃ non communicant cum illis. Prætereà, Quantitas prædicatur vniuoce de continua diſcreta,& tñ in nullo reali conueniunt.Patet ergo,ꝙ 4.conditio non requiriť. Requiritur tamẽ tertia,ſ.ꝙ vniuocum Logicum dicat vnũ conceptum conuenientem æqualiter ſuis contentis,non tamen differentiis,quibus ſua contenta abinuicem differunt. Nam conceptus animalis conuenit homini & leoni in primo modo per ſe,non autem rationali & irrationali, qm̃,vt determinauimus in 3.lib.nec genus,nec conceptus generis prædicatur per ſe primo modo de differentiis.&propterea Philoſophus in 3.li.cõcluſit ens non eſſe genus,& patet, ꝙ ibi loqtur logicè:qm̃ totũ illũ ꝓceſſum ꝓſequiť modo logico,ſ.ꝙ ꝑdicationẽ & modũ ꝑdicandi.Ex his igiť manifeſtũ ſit,qũo differunt vniuocũ reale, & vniuocum logicum.

Quantum ad 3.ſtantib. prædictis,aduerte quatuor concluſiones reſponſiuas.

Prima eſt ens,in ſe præcisè & abſolutè conſideratũ,dato ꝙ haberet vnum conceptum, qui poſſit conuenire omnibus ſuis contentis,non eſt vniuocum,nec æquiuocũ, nec analogum:nam vniuocum non eſt,nec æquiuocum,nec analogum niſi vt comparatur ſuis contentis,ſecundum vnũ aut plures conceptus vt diximus ꝛ. hæc.n.eſt prima conditio.ſed ens ſic conſideratum in illo priori,non comparatur ſuis contentis prius enim conſidero ens vt ens, quàm ens, vt ſubſtantia, vel accidens, ergo vt ſic non eſt vniuocum, nec æquiuocum,nec analogum.

Secunda eſt,ens comparatum ſubſtantiæ &accidenti vt res ſunt non eſt vniuocum reale:nam conceptus entis,licet conueniat ſubſtantiæ & accidenti,vt res ſunt,non tñ æquè & ſine ordine conuenit eis, ſed gradatim deſcendit in eis. ergo nõ eſt vniuocũ reale.Cõſequẽtia patet ex cõditionibus ſuprapoſitis de vniuoco reali.Antecedẽs probatur,annihilata tota entitate ſubſtantiæ totũ ens annihilatur,eo ꝙ accidentia nõ ſunt niſi entis ex 7.Meta.& in prædicamẽtis dicitur, ꝙ deſtructis primis ſubſtãtiis impoſſibile eſt aliqd remanere: ſi vero annihilatur tota entitas accidentium nõ repugnat quin remaneat ſubſtãtia, eo ꝙ eſt ens ſimpliciter & eſt prior accidente.ergo conceptus entis non æquè conuenit ſubſtantię &accidenti,ſed primo gradu deſcendit in ſubſtantia,ſecundo gradu in generibus accidentium,in quibus etiam gradualiter deſcendit,quoniam primo in quantitate,ſecũdo in qualitate,tertio in ad aliquid,&c.Cùm ergo iſta gradualitas non ſtet cum vniuocatis, vt reſpiciunt cõmune vniuocum,ſequitur ꝙ ens nõ eſt vniuocum reale.

Nec valet dictum Ant.And.in 4.Meta.q.1.ad primum & vltimum.inquit.n.ꝙ, Cum vnitate vniuocatiõis ſtat vnitas analogiæ,vel attributionis,eo ꝙ Philoſophus in 10.Metap. ponit eſſentialem ordinem inter ſpecies vnius generis, & tamen ex hoc non tollitur vniuocatio.Patet enim numerũ eſſe genus,& tamen inter ſpecies numeri eſt eſſentialis ordo prioris & poſterioris. ſic inquit in propoſito in ratione entis,in qua eſt vnitas attributionis ipſaattributa,ſ.ſubſtantia & accidens habent vnitatem vniuocationis.

Hoc inquam non valet,quoniam aliud eſt ponere ordinem inter aliqua vt adinuicem comparantur, & vt comparãtur ad aliquod commune,cuius rationem participãt,primum non impedit vniuocationem,qm̃ ſtat cum tali ordine ꝙ aliqua participent æqualiter rationem ſui communis,vt ad ipſum comparãtur,aliter propoſitio non eſſet genus ad affirmatiuam & negatiuam.eſt.n.affirmatiua prior,nec animal ad hominem & brutum eſt.n.homo perfectior. ſecundum verò impedit eo ꝙ ratio ſuperioris deſcenderet gradatim in inferioribus. Aduerte igitur, ꝙ licet Philoſophus ponat ordinem eſſentialem inter ſpecies vnius generis, vt adinuicem comparantur,non tamen vt comparantur generi prout participant rationẽ illius generis,in propoſito autem patet ꝙ ſubſtantia & accidens ſiue inter ſe comparentur ſiue ad ens,ſemper retinẽt ordinem.quoniam ens prius dicitur de ſubſtantia & per ſubſtantiam verificatur de accidente & ſubſtãtia comparata accidenti,prior eſt, vt declarabitur in lib.7.ſtat ergo ratio noſtra in robore ſuo.

Tertia cõcluſio eſt,ens non eſt vniuocum logicum.nam vniuocum logicum non prædicatur formaliter &in primo modo ꝑ ſe de differentiis,vel modis,quib.vniuocata adinuicem diſtinguuntur.Hanc declarauimus in li.3. ſecundum Philoſophum in q.vlt.Sed ens formaliter prædicatur de omnibus differentiis & modis, quibus ſua inferiora diſtinguuntur.Quod.n.eſt,ens eſt. & ſi non eſt ens,eſt nihil. Non em̃ datur medium inter ens ſumptum in ſua maxima communitate,& ipſum nihil.ergo non eſt vniuocum logicum, & hæc ratio ſumpta eſt ex 3.Metap.tex.10.

Et aduerte ꝙ Ant.And.in 4.Metap.q.1. in reſponſione argumentorum,neſciuit aliter fugere hanc rationem, niſi negando ꝙ ens prædicetur formaliter de differẽtiis vltimis, & paſſionibus ſuis. Sed ꝙ hoc ſit contra Philoſophum , & ſit falſum in ſe, manifeſtabitur in q.5.huius libri,& ſoluentur argumenta Scotiſtarum.

Quarta cõcluſio, ens eſt analogum reale:nam ens dicit vnum conceptum, gradualiter & quodam ordine participatum à ſubſtãtia & accidẽte,ita ꝙ primò cõuenit ſubſtãtiæ,& per ſubſtãtiam cõuenit accidenti,nam ſubſtãtia non pendet ab accidẽte,ſed ecõuersò.ergo,&c.patet cõſequẽtia,quoniam vt declarauimus in 1.par.q.iſtæ ſunt conditiones analogi,vt diſtinguitur contra vniuocum.

Quod autem nõ ſit æquiuocum,eſt communiter ab omnib.conceſſum.& ſi Porphyrius vel Philoſophus alicubi dicat ens eſſe æquiuocũ,ſumũt æquiuocum pro analogo, eo ꝙ analogum magis propinquat æquiuoco quàm vniuoco.

Quantum ad 4.declarandum eſt,ꝙ Scotus non diſcordat à via noſtra,niſi in nomine.Aduerte igiturꝙ in 1.ſen.di. 3.q.1.intẽdẽs manifeſtare qũo poteſt cõcipi Deus cõceptu vniuoco ſibi & creaturæ,declarat prius q̃d intendat ꝑ cõceptum vniuocũ:& dicit,& ne fiat cõtentio de nomine æquiuocationis,cõceptum vniuocum dico,q̃ ita eſt vnus ꝙ eius vnitas ſufficit ad cõtradictionem affirmãdo & negando ipſum de eodem,ſufficit etiam pro medio ſyllogiſtico, vt extrema vnita in medio ſic vno ſine fallacia æquocationis ꝯcludanť inter ſe vnum.Hæc Scotus.Ex quibus patet ꝙ

Scot

Scotus contentatur ponere tantam vnitatem in ente quanta ſufficiat ad contradictionem ponẽdam,& vt ſit medium efficax in ſyllogiſmo. Sed non ſolum vniuocum ſufficit ad hoc imò & analogum,illo quidem modo analogiæ,in quo ponimus ens. Quod ergo Scotus dicit vniuocum, Beatus Thomas dicit analogum.Declaro autem modos analogiæ, vt ſciamus in quo reponitur ens,& ſecundum quem ſit cõtradictio,& poteſt eſſe medium in ſyllogiſmo.

Aduerte igitur, ſecundum doctrinam Thomiſticam,vt patet per B.T.in primo Sen.diſtinctio.19.q.5.ar.2.ad idé, qđ triplex eſt analogia:prima eſt quando analogum dicit plures rationes,& eius ſignificatum ſolum in primo analogato reperitur.Sicut ſanum, quod alia ratione prædicatur de animali, & alia de medicina, & alia de dieta, ſuum autem ſignificatum tantum in animali ſaluatur,ſtat tamen analogia,qm̃ conſeruatiuum,cauſatiuum,indicatiuum ſanitatis reſpiciunt animal ſanũ,&hoc modo dictum analogum eſt propinquiſſimum æquiuoco, ideo facit propoſitionẽ multiplicem,& aufert contradictionem, quoniam vtraque harum eſt vera, animal eſt ſanum, medicina non eſt ſana,ſcilicet ſanitate quæ ſubiectiuè eſt in animali.

Secũda eſt, qm̃ analogum dicit vnam rationem & tamẽ diuerſum eſſe & difforme habet in analogatis. Sicut corp⁹ dum prædicatur de cæleſti,& de inferiori,licet enim cõueniant in ratione corporeitatis,tamen non cõueniunt in eſſe,cum eſſe cæli ſit incorruptibile, eſſe autẽ corporis inferioris eſt corruptibile, & hic modus non aufert,imò ponit contradictionem.Nam hæc eſt ſemper vera,elementum eſt corpus: & hæc ſemper eſt falſa, cælum non eſt corpus, eo quod ratio corporis vtrique conuenit,licet nõ conueniant in eſſe.Tertia eſt,qm̃ analogum dicit tantum vnam rationẽ, in qua nõ parificãtur analogata, nec in eſſe importato per illam rationem,eo quod in vno analogato reperitur illa ratio,& illius eſſe,vt connexionem habet cum alio analogato.Sicut accidẽs eſt ens,vt habet connexionẽ ad ſubſtantiã & non econuerſo,& creatura eſt ens non ex ſe,ſed vt participat eſſe à Deo,cui primo & p ſe cõpetit eſſe,& hoc tertio mõ ens eſt analogum,& hic tertius modus ponit cõtradictionem & eſt medium efficax in ſyllogiſmo: ſi.n.ponat̃ hæc cõcluſio, calidũ & frigidũ nõ ſunt in eodẽ, & probat̃ ſic nulla entia oppoſita ſunt in eodem:calidũ &frigid.ſunt oppoſita:ergo,&c.patet quod illa maior eſt abſolutè vera, & ꝓt ſub ea fieri deſcenſus diſtributiuè tam in ſubſtantiis, quam in accidentibus.Ex his igitur patet,quod opinio Scoti quo ad rem non diſcordat à B. T. nam quod dicit Scotus ens eſſe vniuocum dicit B.T.eſſe analogum tertio modo.

Quantũ ad 5.aduerte quod Ant.And.in 4.Meta.q.1.multis argumẽtis probat ens eſſe vniuocum,quæ recitantur & clare ſoluuntur à Capreolo in 1.diſt.2.q.1.cõtra 9. concluſ. Vide tu eum.Scotus autem in 1.diſt.3.q.1. Poſtquam declarauit quid intendat per vniuocum probat tripliciter talem vniuocationem.Primo ſic. Omnis intellectus certus de vno conceptu & dubius de alio, habet conceptum de quo eſt certus,aliũ à cõceptu de quo eſt dubius. Hæc eſt manifeſta, quoniam idem intellectus non poteſt eſſe dubius & certus de eodem conceptu, aliter ſequitur contradictio, quod ſcilicet certus & non certus reſpectu eiuſdem. Sed intellectus viatoris poteſt eſſe certus de aliquo quod ſit ens,& dubius an ſit ens finitum vel infinitum,vel an ſit ſubſtantia vel accidens, ergo conceptus entis de aliquo eſt alius à conceptu iſto vel illo,ergo vniuocus.

Reſpon. Scotus deceptus fuit in hac conſequentia, ens dicit vnum conceptum alium à conceptibus ſuorum contentorum,ergo eſt vniuocum, negatur conſequentia:quoniam vt diximus in corpore quæſtionis ad vniuocum non ſufficit vnitas conceptus,ſed requiritur, ꝙ illud commune habeat vnum conceptum,non ſolum in ſe cõſideratum,ſed vt reſpicit inferiora,& ꝙ ille conceptus æqualiter participetur à ſuis inferioribus.Quorum ſecundum deficit in ente,quoniam conceptus eius non conuenit accidenti niſi in ordine ad ſubſtantiam,nec enti creato niſi in ordine ad ens increatum. Vnde ad formam argumenti,cõceſſa maiore & minore,dico quod non poteſt concludere quod ſit vniuocum,ſed quod ſit analogum tertio modo analogiæ.

Secundo ſic,ſi eſt alius conceptus entis vt dicitur de ente creato,& alius analogus,vt dicitur de ente increato,ſequitur quod per ens creatum nõ poſſemus aliquid cognoſcere de ente increato, quod eſt falſum, vt patet in libr.12. conſequentia probatur,quoniam ſicut ens creatum nõ cõtinet increatum,cũ ſit poſterius eo,ſic cõceptus entis creati non continet virtualiter cõceptum entis increati,ſi ſunt alius &alius.Sed per nullum cõceptum proprium alicuius obiecti,cognoſcitur aliud obiectũ,niſi talis conceptus cõtineat virtualiter conceptum alterius obiecti:ergo,&c.

Reſpon.Hoc argumẽtum ſupponit falſum,ſcilicet quod ens dicat plures cõceptus,ſicut analogum primo mõ.Hoc enim dato,argumentum haberet aliquam apparẽtiam. Sed nos dicimus quod ens,vt eſt commune creato & increato, dicit vnum conceptum, inæqualiter tamen participatum, quo conſtituitur analogum tertij modi,& tunc nego conſequentiam,cuius probatio nulla eſt, quoniam ſupponitur quod conceptus entis, vt dicitur de increato, ſit alius, vt dicit̃ de creato, & præterea negari poſſet, quod ens creatum non contineat increatũ in ratione cognoſcitiua, quoniam effectus ducit in cognitionem cauſæ,& breuiter ſi bene aduertis,percipies quod Sco.non conſiderauit niſi naturam analogiæ primi modi, quæ dicit plures conceptus, vt ſanum,& ſecundum hoc ſemper laborauit ad declarãdum ens non eſſe analogum primo modo analogiæ.

Tertio ſic, Omnis inquiſitio de Deo Meta.procedit ſic, ſcilicet conſiderando rationem formalem alicuius,puta ſapientiæ & auferendo à tali ratione imperfectionem quam habet in creatura,& attribuẽdo ſibi omnino ſummam perfectionem & ſic attribuendo illud Deo,ergo omnis inquiſitio de Deo, ſupponit intellectum habere conceptum eundem vniuocum quem accipit à creaturis,quem remota omni imperfectione attribuit Deo.

Reſpon.nego conſequentiam,quantum ad habere conceptum vniuocum. Sed ſufficit illum conceptum eſſe analogum,& res de qua dicitur, puta ſapientia,eſt analoga tertij modi.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO II.

Si habet ens veras & proprias paſſiones.

Si igitur ens & vnum idem,&c.Tex.3.

CIrca hãc q.aduerte, quod Scotiſtæ & Thomiſtæ in vno conueniunt,in alio diſcordant. Cõueniunt quidẽ in hoc,quod ens habet proprias paſſiones, quę dicũtur per ſe accidentia entis,vt ens eſt:& id quidem expreſsè dicit Philoſophus.Nam in principio lib.4.inquit, Eſt autem quædam ſcientia,quę ſcrutatur ens inquantum ens,& quę huic inſunt ſecundum ſe, & in tex.5.inquit, Quemadmodũ enim numerus ſecundum quod numerus,habet accidentia propria,ſ.par & impar,æquale & inæquale, ſic etiã ens habet accidentia propria, de quibus Philoſophum oportet ꝙ ſcrutari,hæc ille.Diſcordant autem in alio,ſ.an iſtę paſſiones ſint verè paſſiones, ſicut par & impar ſunt verè paſſiones numeri,& quidem Thomiſtæ ſic diſtinguunt,Vera paſſio eſt duplex.Quædã demonſtrabilis,ſed non realis.Quædam realis & demonſtrabilis, & partes huius diſtinctionis ſic differũt.Vera paſſio demõſtrabilis,ſed nõ realis duo tãtũ requirit,primo qđ ratio ſubiecti ſit prior cõceptibiliter ratione paſſionis,& hoc ideo,qa ſubiectum ingreditur diffinitionem paſſionis:ergo neceſſe eſt prius concipere ſubiectum. Secundo quod ipſa paſſio cõſequatur per ſe rationẽ formalem ſui ſubiecti,paſſio autẽ realis demonſtrabilis vltra illa duo requirit alia duo ſecũdum viam noſtrã, primo quod diſtinguat̃ realiter à ſuo ſubiecto, ſecundo quod ſubiectum ingrediatur diffinitionem paſſionis vt additum, & non vt eſſentiale & intrinſecum,&hoc ſecundum ſequitur ex primo, quoniam ſi ſubiectum diſtinguitur realiter à paſſione diffinitio paſſionis erit per additamẽtum. Dicunt igitur Thomiſtæ & Scotiſtæ, ens habere veras & proprias paſſiones demõſtrabiles.Diſcordãt autem in alio,quoniam dicunt Thomiſtæ ens nõ habere paſſiones reales,eo quod nõ diſtinguitur realiter ab eis, vt probabitur in quæſtione ſequen.Scotiſtæ autem tenent oppoſitum, quoniam opinantur omnem paſſionem eſſe idem cum ſuo ſubiecto.

Cõcluſio. Ens habet veras de ſe demonſtrabiles paſſiones, nõ autẽ reales realiter diſtinctas.

Vt igitur præſens quæſitum reſoluatur ſecundum viam noſtram,tria agenda ſunt. Primò probabitur quod ens habet veras paſſiones demonſtrabiles. Secundò quod non habet veras paſſiones reales.Tertiò ſoluentur principalia argumenta Scotiſtarum.

Quantum ad primũ probatur duplici ratione,primo ſic, ſuppono Metaphyſicam eſſe verè ſcientiam ſiue ſapiẽtiam: De hoc nõ curo,quoniam vtraque eſt habitus per demonſtrationẽ acquiſitus,licet vna procedat ꝙ cauſas altiſſimas, alia ꝙ cauſas inferiores.Tunc arguo ſic,ſi ens nõ habet veras paſſiones demõſtrabiles,ergo in Metaphyſica nulla eſt

demonſtratio,quod falſum,cũ ſit verè ſcientia, vel ſapientia. Conſequentia probatur, nam ex doctrina Philoſophi in 1.poſte.c.10.In omni demonſtratione neceſſario includitur primus, & ſecundus modus per ſe eo quòd concluſio demonſtrationis eſt in 2.modo per ſe.Cõcluditur enim paſſio de ſubiecto per diffinitionem ſubiecti, vel paſſionis, ſi ergo ens non habet paſſiones, de ente non formabitur cõcluſio demonſtrabilis, & per conſequens in metaphyſica non fieret aliqua vera demonſtratio.

Secundo ſic. Quod eſt commune omni ſubiecto ſcibili, nõ eſt negãdum à ſubiecto Metaphyſicæ,cum ſit ſubiectum nobiliſſimæ ſcientiæ: ſed habere paſſiones demonſtrabiles eſt commune omni ſubiecto ſcibili, vt vult Philoſophus in 1.poſte.c.22.ſic enim inquit, vna autem ſcientia eſt, quæ eſt vnius generis,id eſt,vnius ſubiecti,cui' ſunt principia partes,& paſſiones. Pro hac concluſione nolo plures rationes adducere,quoniam communiter eſt conceſſa.

Quantum ad 2.arguitur ſic,omnis paſſio vera realis diſtinguitur realiter à ſuo ſubiecto:ſed paſſiões entis,vt probabitur in qu.ſeq.non diſtinguuntur realiter ab ente: ergo non habet paſſiones veras reales. Minor quidem probabitur in q.ſeq.Maior autem tripliciter probatur.

Primò ſic, cauſa ꝓductiua realis & effectus eius realis diſtinguuntur realiter.Hæc eſt manifeſta, quoniam nihil ſe ipſum producit,& qm̃ inter cauſam,& effectum eſt relatio realis ex 5.meta.c.de ad aliquid,&eſt in 2.mõ relatiuorum, ergo diſtinctio eſt realis,nam eiuſdem ad ſeipſum eſt relatio rationis, quoniam idem nõ diſtinguit̃ realiter à ſeipſo: ſed ſubiectum eſt cauſa productiua realis ſuæ paſſionis:ergo,&c.Minorem quidem tenet,& probat Ant.And.in 9.meta.q.1.ſua ratio talis eſt,omnis potentia pure paſſiua,eſt potentia contradictionis,vt dicitur in 9.meta.Sed ſubiectum non eſt in potentia contradictionis ad paſſionem,aliter ineſſet ei contingenter, & per cõſequens nõ eſſet ſcibilis per demonſtrationem. Habet ergo ſubiectum aliquam potentiam intrinſecam actiuam reſpectu ſuæ paſſionis.Hæc Ant. And.ad literam,& aduerte,ꝙ hæc ratio procedit ex cõceſſis ab aduerſario:nec Ant. Trõbeta in ſuis quæſtionibus metaphyſicalibus ſciuit euadere hãc rationem noſtrã,niſi per diſtinctionẽ agentis metaphyſici,& remoti,phyſici,&propinqui,Dicit.n.ꝙ nõ eſt neceſſe agens metaphyſicum,& remotum diſtingui realiter à ſuo effectu,quoniam nõ eſt neceſſe ipſum exiſtere ad hoc ꝙ agat. De propinquo autẽ, & phyſico bene eſt neceſſe ꝙ realiter diſtinguatur eo ꝙ eſt neceſſe ipſum exiſtere ad hoc ꝙ agat ex hac diſtinctiõe,dicit ad rationem noſtram, ꝙ maior eſt falſa de agente remoto, & metaphyſico,& in propoſito dicit ſubiectum eſſe agens remotum, & metaphyſicum ſuæ paſſionis, ex conſequenti non eſt neceſſe,quòd diſtinguantur realiter.

Sed hæc ſunt ita irrationabiliter dicta, vt nõ mereantur improbari. Quod enim dicit nõ eſſe neceſſe agens remotũ diſtingui realiter à ſuo effectu, eſt cõtra doctrinam Philoſophi in 5.li.meta.c.de ad aliquid,tenet.n.ꝙ inter omne actuum,& paſſiuũ eſt relatio realis,ergo diſtinguunt̃ realiter. Patet conſequentia etiam in doctrina Scoti,ꝙ tenet ꝙ relatio realis requirit extrema diſtincta realiter, & q̃ ſint actu. Quod etiam dicit nõ eſſe neceſſe agẽs remotum,ſiue metaphyſicum exiſtere dum agit,eſt penit' abſurdum,qm̃ apud Philoſophum in prooemio 1.li.Meta.actiones ſunt ſingularium,& rationẽ aſſignat Ant.And. qm̃ vniuerſalia non exiſtunt niſi in ſingularibus,ꝙbus cõpetit primo,& ꝑ ſe exiſtere:ergo actio requirit exiſtentiã in quocunq; agẽte, ſiue ꝓpinquo,ſiue remoto. Præterea:Quod ponat diſtinctionem inter agens propinquum,ſiue phyſicum,& agẽs remotum; ſiue metaphyſicum,ex eo ꝙ non eſt neceſſe metaphyſicum exiſtere,ſed phyſicum,eſt voluntariè dictum,nec eſt ad mẽtem Philoſophi. Ipſe enim ponit differentiam hãc inter ea, quoniam metaphyſicum ſine motu, phyſicum autem cum motu agit:& id innuit in principio lib.9. meta.vbi loquens de potẽtia,& actu dicit.In plus enim eſt potentia,& actus eorum,quæ dicuntur ſecundum motum ſolum.

Forte Scotiſtę dicẽt ſubiectum nõ eſſe realiter actiuum ſuæ paſſionis,ſed tm̃ ſecũdum modum intelligendi &ideo ſi cauſalitas non eſt realis,non requiritur diſtinctio realis.

Sed hoc eſt cõtra doctrinã ſuam vt patet in Ant. And.in lib.9.quæſt.1.cuius rationem adduximus in prȩcedentibus: nam ex eo quòd dicit ſi ſubiectum eſſet ſolum in potentia paſſiua reſpectu ſuæ paſſionis, paſſio contingenter ineſſet ſubiecto, patet quod intendit de potentia actiua reali, & non ſolum ex modo intelligendi.

Secũdo ſic.Paſſio realiter multiplicat̃, & nõ ſubiectum ergo diſtinguuntur realiter:conſequentia patet. qm̃ ſi duo ſunt finitæ entitatis,& ſunt idẽ realiter, implicat vnũ multiplicari & nõ alterum.Dico finitæ entitatis,vt ſecludã diuinam ſubſtãtiam & relationes perſonales,de ꝙbus hic nõ eſt ſermo.Antecedens verò ſic ꝓbatur.In igne A eſt leuitas & caliditas in tãto gradu,quæ ſub tali gradu ſunt paſſiões ignis, de quibus conſtat ꝙ diſtinguuntur realiter:qm̃ leuitas eſt principium motus localis,caliditas autem eſt principium motus alterationis,& tamen ignis A,cui inſunt,nõ multiplicatur:ſuppono enim ꝙ remaneat vnus numero, ergo ſubiectum & paſſio diſtinguuntur realiter.

Tertio ſic,quæ ſunt eadẽ vni tertio,ea vnitate, qua ſunt eadẽ in tertio,sũt eadẽ inter ſe:ſed riſibile & flebile sũt ea dẽ homini ſecũdũ te:ergo sũt eadẽ realiter inter ſe. Quod eſt manifeſte falſum.qm̃ ſunt principia cõtrariorũ actuum, ſ.ridendi & flendi,nam licet ex 2.phyſ.idem ſit cauſa cõtrariorum,vnius quidem per ſe, alterius autem per accidens, non tamen vtriuſque per ſe,& præcipuè in potentiis naturalibus, vt dicetur in lib.9.Meta.quales ſunt potentia ridẽdi,& potentia flendi.Ex his igitur conſtat,paſſionem realẽ & ſubiectum diſtingui realiter. & quoniam paſſiones entis non diſtinguuntur realiter ab ente, vt probabitur in q.ſeq. concludimus quòd ens non habet veras paſſiones reales.

Quantum ad tertium aduerte,quòd duo ſunt extimata argumenta fortiora à Scotiſtis, quibus arbitrantur ſe probare non diſtingui realiter paſ.à ſubiecto.

Primum eſt,quæ realiter diſtinguuntur,ſunt abinuicem ſeparabilia:ſed ſubiectum & paſſio non ſunt abinuicem ſeparabilia,aliter ineſſet contingenter ſubiecto &nõ eſſet demonſtrabilis de ſubiecto:ergo,&c. Maiorem probat Anto. And.in 4.li.q.3.ſic, ſicut ex ſeparatione aliquorum cõcludi tur diſtinctio realis inter ea, alioquin contingeret eidem ſimul eſſe & non eſſe, ita ex inſeparabilitate aliquorum cõcluditur indiſtinctio realis.

Reſpondeo, negatur maior,nec ſua probatio valet,qm̃ non ex ſola ſeparabilitate concluditur diſtinctio realis inter aliqua,ſed quia remoto omni opere intellectus, vnum non eſt alterũ,eo ꝙ ſunt diuerſarum entitatum,puta vnum potentia alterum actus, vnum ſubſtantia alterum accidẽs, vt in propoſito ſubiectum eſt ſubſtantia,paſſio eſt accidẽs.

Et ſi q̃ras ꝑ ꝙd nõ oía diſtincta realiter sũt ſeparabilia.

Reſpondeo,non poteſt aſſignari vnica cauſa.Aliquando enim eſt,qm̃ vnum eſt pura potẽtia,cui repugnat per ſe exiſtere & ideo materia eſt inſeparabilis à forma,aliquãdo eſt propter naturalem connexionem, vt relatio non poteſt ſeparari ſtante fundamento & extremis relatiuis. vnde non poſſet Deus facere duo alba,inter quæ nõ eſſet ſimilitudo: aliquando eſt propter naturalem ſequelam vnius ad alterum,vt ad ignẽ naturaliter ſequitur calor,& ideo non poteſt ſeparari ab igne. Idem accidit de ſubiecto & paſſione, quæ naturaliter fluit à principiis ſubiecti.

Secũda ratio eſt, ſi paſſio diſtinguit̃ realiter à ſubiecto, ergo eſt proceſſus in infinitũ in paſſionibus, qd̃ eſt impoſſibile,cõſequentia aũt ſic probat̃, ſumo hominẽ præſcindendo ab omni accidẽte & qualitate,& quęro ĩ illo priori aut eſt apt' recipre riſibilitatẽ, aut nõ:ſi nõ,ergo ei repugnat, quod eſt abſurdũ,ſi ſic,aut eſt aptus aptitudine media, aut ſeipſo,ſi ſeipſo ergo eſt aliqua aptitudo in homine,quæ eſt ipſe homo,& per conſequens eadem ratione poteſt dici,ꝙ homo eſt ipſa riſibilitas,quæ eſt aptitudo ridendi:ſi aptitudine media,quæro,vt prius,aut homo eſt aptus recipere aptitudinem mediam per aliam aptitudinem, aut ſeipſo, vt prius,ergo nõ eſt neceſſe paſſ.diſtingui realiter à ſubiecto.

Reſpõdeo,Scotiſtæ magnificant hãc rationem ſuam,ſed apud Thomiſtas eſt parui põderis.Aduerte igitur,ꝙ dupliciter ſumitur aptitudo. primo pro principio formali poſitiuo & ꝓximo alicuius actus,ſic ſemper eſt accidẽs,& qualitas ĩ agẽtibus creatis,eo ꝙ ĩ via noſtra,nulla ſubſtãtia creata eſt proximũ principiũ agẽdi,licet poſſit eſſe principium primũ,ſicut aía eſt principium primũ,nõ tm̃ proximũ, quo ſentimus & intelligimus:ſecundo ſumitur pro nõ repugnãtia ad recipiendum illam aptitudinem poſitiuam, & ſic nõ ẽ accidẽs,nec ꝓpriè ſubſtãtia,cũ ſit negatio,nec diſtinguitur realiter à rei ſubſtãtia,ſed eſt ipſa cõſiderata,ꝙeſt talis naturæ, cui non repugnat tale principium proximum, nec actus egrediens à tali principio.Tunc dico ad argumentũ, ꝙ homo in illo priori eſt aptus recipere riſibilitatem non

apti

aptitudine positiua, sed aptitudine nō repugnantiæ,eo qđ est talis naturæ,cui nō repugnat risibilitas, &qñ tu quęris, aut aptitudine media,aut seipso. Respon.seipso,& qñ tu dicis,ergo est aliqua aptitudo in homine,quæ est ipse homo, concedo de aptitudine non repugnantiæ, & qñ tu dicis,ergo eadem ratione, risibilitas est idem cum homine, nego. qm̄ tu transis ab aptitudine non repugnantiæ,ad aptitudinem positiuam,quæ est proximum principium agēdi,& aduerte quod ex hac solutione soluitur argumentum Scoti, quo arguit quod intellectus nō distinguitur ab essentia animæ,eo quod anima ex se est apta intelligere,ergo illa aptitudo,quę est ipse intellect⁹,nō distinguit̄ ab anima.Patet autem ex distinctione data quod anima ex se non est apta intelligere aptitudine positiua,sed aptitudine nō repugnātiæ,eo quod est talis naturæ,ſ.intellectualis.Similiter solui tur argumentum de corpore naturali, quo probatur quod est ex se mobile & nō per mobilitatē sibi intrinsecam. Probatur autem sic, corpus naturale includit materiam, quæ cum sit natura est principium motus,ergo mobilitas nō est passio distincta realiter à corpore mobili. Dico quod non est ex se mobile nisi non repugnanter, eo quod materia nō potest esse principium motus proximum, tale enim principium sunt qualitates alteratiuę,aut motiuę.Hęc pro nūc sufficiant de præsenti quæsito, nec expedit alias rationes Scotistarum referre,quoniam debiliores sunt prædictis.

Tu igit̄ aduerte,qđ si quærat̄ an sit necesse omne subiectum scibile habere proprias passiōes, respondendū est qđ debet habere passiones demonstrabiles, eo qđ aliter de eo nō posset haberi scientia, nō aūt est necesse habere passiones reales,sed accidit ei inquātū est scibile,aliter de ente& de Deo nō habere t̄ scientia.Hæc est resolutio Thomistica.

QVAESTIO III.

Si passiones entis sunt idem cum ente

Cōclusio. Ens & vnū trāscēdēsūt idem realiter, distinguuntur tamē ratione. Ens & verū materialiter et re sunt idem sed ratione diuersa. Similiter ens & bonū sēm quid realiter idē, formaliter autē distincta sunt.

Circa hanc qu.aduerte, quod passiones entis sunt hæc transcendentia:vnum,verum,bonum,aliquid,res: & quidē istæ duę,aliquid,& res nō videnť habere difficultatem quin sint idē cū ente.Nam non videtur addere aliquid positiuum super ens, qm̄ omne ens dicitur aliquid, quasi aliud q.d, eo quod comparatum alteri enti est distinctum ab eo. Dicitur aūt res à rat⁹ rata, eo quod omne ens reale est certæ & firmæ entitatis præter opus animæ. Difficultas igit̄ est de vno,de vero,de bono,qm̄ non videť manifestum,quodlibet ens esse vnum & verum & bonum seipso & nō aliquo superaddito.Pro resolutione igitur huius quæsiti quatuor agenda sunt. Primò probabitur quod vnū transcendens est idem realiter cū ente. Secundò idem probandum est de vero. Tertio idem probandum est de bono. Quartò soluenda sunt quædam argumenta.

Quantum ad 1. ponitur hic conclusio,ens & vnum trāscendens sunt idem realiter,sed distinguuntur formaliter.

Prima pars probat̄ à Philosopho in hoc 4.li.tex.3. dupli ci ratione,& B.T.exponens & Com.conformiter adducūt eas.Quarum prima talis est.Quæ simul generantur & corrumpūtur sunt idem:sed ens& vnum sic se habent,quia dū generatur ens,generatur vnum, nam cū generatur homo, generatur ens homo,& vnus homo,ergo sunt idem.

Sed dicet aliquis, maior nō v̄ vera apud Thomistas:nā subiectum & passio simul generantur & corrumpuntur,de necessitate enim passio inest subiecto,&tamen nō sunt idē.

Respon.,ppositio Philosophi debet ītelligi de simultate nō solū temporis,sed etiam naturæ:modo dico,quod licet subiectū & passio sint simul tpe,nō tn̄ natura,qm̄ cum subiectum sit causa suę passionis,omnis causa est prior natura suo effectu,non tamen necesse est quod sit prior tēpore, vt patet in effectu coeuo.Sic igitur intellecta ,ppositione Philosophi sequitur cōclusio,qđ ens & vnū sunt idē realiter.

Secunda ratio,quam format B.Th.exponens & Com.in com.3.Quælibet res est vna per essentiam suam,& non per aliquod additum reale super essentiam: ergo ens & vnum sunt idem realiter. Antecedens probatur, si res est vna aliquo addito, quæro de illo addito, quoniam cum sit ens est vnum: sunt enim conuertibilia ens & vnum : aut igitur est vnum seipso,aut aliquo addito:si seipso, ergo simili modo ſtandum erat in primo:si per aliquod additum,iterum quæritur de illo,& sic erit processus in infinitum.

Aduerte quod Ant. Andr. reprobat hanc rationem in 4. Meta.q.3.& dicit in ea esse fallaciam figuræ dictionis, quoniam mutatur quo in quod.Cum enim dicitur.Quęro de illo addito,&c.dicēdum est quod non est id,quod est vnum, sed quo res est vna,sicut patet cum dr̄, Homo est albus,vel seipso,vel albedine.Si albedine,quęro quo albedo est alba. Certum est quod non sequitur,qm̄ mutatur quo in quod.

Sed non considerauit qđ alia ratio est de prædicatis trā scendentibus,quæ de omnibus,siue sint quo,siue qđ prædicant̄,& de formis specialibus, quæ sic denominant sua subiecta quod ipsæ non denominant̄. Dico igitur qđ non mutatur quo in quod,qm̄ in hoc loco, quod est quo,est etiam qđ,vnde licet illud additum esset quo res est vna,esset etiā quod est vnum,qm̄ esset ens, vnum autem & ens sunt conuertibilia.Nec valet instantia de hoīe albo:qm̄, vt dixi,alia est ratio de transcendentibus, alia de formis specialibus. Quicquid enim est,ens est:ergo indiuisum in se & diuisum à quolibet alio, ergo est vnum.De formis autem specialib⁹ non est necesse quod de quolibet prædicentur, vel sua opposita,vnde licet albedo sit ens vel nō ens, vna vel nō vna, non tn̄ est alba,sed quo aliquid est album.Deceptus est aūt Ant. And.qm̄ tenet ens non prædicari quidditatiuè de passionibus suis,ideo apud ipsum non valet. Illud additum est ens, ergo est vnum, qm̄ non concedit antecedens secundū prædicationem quidditatiuam, sed tantum virtualem, verum quod sua imaginatio sit falsa, manifestabimus in qu.5. huius lib.vbi probabitur ens prædicari quidditatiuè,&formaliter de passionibus suis,& de vltimis differentiis.

Secunda pars, scilicet ꝙ ens & vnum distinguantur ratione,est admissa ab omnibus.Primò quia subiectum &passio non sunt idem formaliter.Secundò quia vnum addit super ens,saltem indiuisionem. Tertiò quia prius cōcipimus ens quàm vnum.Est enim primum impressum in anima.

Quantùm ad 2.ponitur hæc conclusio, ens & verū sunt idem re,sed distinguunt̄ ratione.Pro euidentia primæ partis aduerte ꝙ verum sumitur dupliciter,primò formaliter, secundò materialiter,verum formaliter dicit adęquationē, vel conformitatē rei ad intellectū, quæ quidem est relatio aliqñ realis,aliqñ rationis,vt declarauimus in trac.de transcendentibus.Verum materialiter dicit rei naturam,vt habet ordinē ad intellectū, ꝙ ordo manifestatur per ly intelligibilitas, vel cognoscibilitas. Vnde verū materialiter est rei natura, vt intelligibilis vel cognoscibilis ab intellectu. Posita hac distinctione aduerte,qđ conclusio debet intelligi de vero materialiter,& non formaliter sumpto.Nam cū verū formaliter sit relatio, quæ abstrahit à relatione reali, & relatione rationis patet ꝙ nō identificatur enti reali de quo hic intendimus,qm̄ intētio nostra est loqui de ente qđ est subiectum in hac scientia & de passionibus eius declarauimus aūt in 1.li.qđ ens reale est subiectū in ea,& nō ens commune enti reali & enti rationis.Quòd igit̄ ens reale& verum materialiter sumptum sint idē re,sic probat̄, Quod libet ens est intelligibile seipso, ergo est verū seipso, ergo nullo addito reali super ens ergo sunt idē ens & verū. Prima consequentia patet,qm̄ esse verum materialiter & esse intelligibile sunt idē,ergo si quodlibet ens est materialiter verum seipso,est intelligibile seipso. Antecedēs aūt sic probatur,vnumquodque est intelligibile per suam entitatē, cuius signum est quod res quæ suut maioris entitatis sunt ex sui natura magis intelligibiles, vt declaratum est in libr.2. Quæ autē sunt minoris entitatis minus,& quæ nullius,nullo modo,vnde in 1.Poste.dicitur, Quod non est non contingit scire ergo vnumquodque est intelligibile seipso quoniam non distinguitur res & entitas rei, & sic patet quod ens &verum materialiter sumptum sunt idem re.Imaginādum est enim quod sicut ad entitatem coloris sequit̄ visibilitas, ita ad entitatē cuiuscūque rei sequit̄ intelligibilitas, eo quod est apta conformari intellectui, cū anima sit quodammodo omnia,ex 3.de anima, nec de hoc est assignanda alia causa,nisi entitas rei.Aduerte tamen quod per ly visibilitas vel intelligibilitas non intelligo veras & reales passiones,quæ secundum viam nostrā,distinguunt̄ realiter à subiectis suis, sic enim intelligibilitas adderet aliqd reale sup ens,quod nō admittit̄ in via nostra.Sed per visibilitatem& intelligibilitatem intelligo aptitudinem,quę nō distinguitur realiter à re cuius est,& de qua locutus sum in quæstione præcedenti,pro solutione secundæ rationis Scotistarū.

Secunda autem pars conclusionis, ſc.quod distinguantur ratione patet, quoniam dicendo ens verum non committitur nugatio. Prætereà conceptus entis est absolutus, conceptus autem veri,est respectiuus. Prætereà ens & verum se habent vt subiectum & passio, ergo manifestum est quod distinguuntur ratione.

Quantum ad 3.ponitur hæc conclusio ens & bonũ sunt idem re,sed distinguuntur ratione.Pro euidẽtia primæ partis,aduerte q̃ bonum dupliciter sumitur,s.simpliciter & secundum quod bonum simpliciter est illud,quod est perfectum suis perfectionibus vltimis, quæ sunt qualitates sibi debitæ,vt pomum est bonum simpliciter,cum ad maturitatem peruenerit & homo est bonus simpliciter, cum ad sibi debitam perfectionẽ per habitus intellectuales & morales peruenerit bonum secundum quid est illud, in quo iam reperitur prima perfectio quæ omni alij perfectioni supponitur,& hoc est ipsum esse siue existere.vnde quæcunque habent esse,dicuntur bona secundum quid. Aduerte igitur q̃ prima pars conclusionis intelligenda est de bono secundũ quid.Non autem de bono simpliciter, quoniam tale multa addit super ens puta debitas qualitates, debitas operationes, debitum finem. Quod autem addit aliquod reale sup ens contrahit ens,vnde bonum simpliciter videtur contrahere ens ad prædicamentum qualitatis. & per consequens non est idem re cum ente, intelligendo de identitate conuertibili,qualem ponimus inter ens,& alia transcendentia. conclusio igitur intellecta de bono secundum quid sic probatur, Quælibet res intantum est bona,inquantum est appetibilis,nam bonum ex 1.ethi.per appetibile diffinitur, intantum est appetibilis inquãtum perfectiua appetitus, nam vnumquodque appetit,vt ex suo appetibili perficiatur, non enim potest esse appetitus ad sui destructionem, intantum est perfectiua, inquãtum habet esse quoniam esse est prima actualitas & prima perfectio,intantum habet esse inquantum est ens,est enim ens cui debetur esse, vnde materia prima & Deus sunt duo extrema in latitudine entis,quoniam materia prima nullum habet esse nisi potentiale.& ideo est propinqua nihil,Deus autem ex se habet perfectissimum esse,ideo est maximè ens,ergo à primo ad vltimum,res intãtum bona,inquantum est ens ex consequenti ens & bonum sunt idem re,intelligendo de bono secundum quid.

Secunda autem pars cõclusionis vẽ manifesta,quoniam conceptus entis est prior cum sit simplicior, & est conceptus absolutus & ens est subiectum, conceptus autem boni est posterior & respectiuus:nam sicut verum addit super ens, ordinem ad intellectum, sic bonum addit ordinem ad appetitum. & bonum est passio entis: demonstratur enim de ente sicut vnum & verum, patet igitur quòd licet sint idem re,tamen distinguuntur ratione.

Quantum ad 4.aduerte aliqua argumenta, quæ videtur facere aliquam apparẽtiam cõtra determinationem factã.

Primum est de ente & vno,& arguitur q̃ non sint idem, nam vnum & multa diuidunt ens,ergo contrahunt ens,ergo addunt super ens, ergo non sunt idem re identitate conuertibili,de qua facta est determinatio.

Respõdeo,licet ens diuidatur per vnum & multa, tamẽ vnum est conuertibile cum ente.qm̃ quæcunque sunt multa,sunt aliquo modo vnum vt quæ sunt multa partib⁹,sunt vnum toto : & quæ sunt multa numero sunt vnum specie, &c.Non tamen est necesse q̃ quæcunque sunt vnum sint aliquo modo multa quoniam est deuenire ad simplicissimum simplex. Diuisio igitur entis per vnum & multa non est diuisio ex æquo,sed in vnum simpliciter & in multa secundũ quid. Nam & multitudo non contineretur sub ente nisi cõtineretur in aliquo modo sub vno. Ad argumentum igitur nego primam consequentiam.Ad hoc enim quòd contraherent ens esset necesse vt multitudo nullo modo contineretur sub vno. vt accidens nullo modo continetur sub substantia,quoniam nullo modo accidens est substantia.

Secundo sic.Quæ sunt idem re,diuiduntur eisdem modis siue eisdem differentiis. Sed ens & vnũ non diuiduntur eisdem modis, vt patet in 5.lib.nam ens diuiditur in x.prædicamenta,vnum autem in idem,simile & æquale.

Respondeo, Quæ sunt idem inquantũ sunt idẽ re, eisdẽ modis diuiduntur & vt sic dico q̃ vnum diuiditur in x.prę dicamenta sicut ens cum hoc tamen stat q̃ inquantum distinguũtur ratione, possunt diuidi diuersis modis sic est in proposito,quoniam ens dr̃ ab esse:ideo secundum diuersos modos essendi,diuiditur in x.prędicamẽta:nam modi prędicandi sumuntur à modis essendi vt dicetur in li.5.& quoniam vnum dicitur ab indiuisione. ideo secundum diuersos modos indiuisionis diuiditur in idem simile æquale.Nã quæ sunt indiuisa in substantia,sunt idem quæ in qualitate sunt similia.quæ in quantitate sunt æqualia.

Quod autem ens & verum non sint idem arguitur sic, verum verificatur tam de ente quàm de non ente.Quod enim est, verum est esse. & quod non est verum est non esse. ens autem non verificatur nisi de ente. hæc enim est falsa, non ens est ens.ergo,&c.

Respondeo nego maiorem ad probationem dico quòd hæc non posset formari ab intellectu.Quod non est,verum est non esse.nisi non ens esset comprehensum ab intellectu & vt sic. non ens est aliquo modo ens. Quoniam non ens apprehensum est ens rationis. Et hæc videtur responsio B. Th.in 1.parte quæst.16.art.3.ad secundum.

Potest etiam dici, q̃ verum materialiter, est idem cum ente non autem verum formaliter. quoniam illud habet esse in intellectu, & negatur q̃ verum materialiter verificetur de non ente & quando probatur. quoniam hæc est vera, Quod non est, verum est non esse.dico q̃ probatio tendit ad verum formaliter, quod præcipuè consistit in compositione & diuisione vt declarabitur in libr. 6.& aduerte quòd in quæst.sequenti id magis ventilabitur.

Quod ens & bonum nõ sint idẽ re, probatur. Quoniam ens est obiectũ intellectus,bonum autem volũtatis.Sed intellectus & volũtas distinguuntur realiter, cum sint potentiæ distinctæ genere.ergo, &c. Probatur consequentia qm̃ ex 2.de anima,potentię distinguuntur per obiecta.Si igitur obiectum intellectus & obiectum volũtatis nõ distinguuntur realiter, sed tm̃ ratione.ergo minor distinctio est causa maioris distinctionis quod est falsum. patet consequentia quoniam intellectus & voluntas distinguuntur realiter.

Respondeo , Dico q̃ distinctio realis inter intellectum & voluntatem non causatur præcisè ex distinctione rationis siue formali suorum obiectorum , sed ex ordine reali quem habent inter se.Nam voluntas supponit intellectum, & subsequitur actum eius. nihil autem supponit seipsum, aliter idem esset prius & posterius.

Tu tamen aduerte.q̃ plenam resolutionem de distinctione potẽtiarum ex obiectis fecimus in quæstionibus nostris super 2.de Anima. Hæc de præsenti quæsito dicta fuerint.

QVAESTIO IIII.

Si passiones entis sunt conuertibiles cum ente.

IN hac q.sic procedemus.Primo assignabitur triplex conuertibilitas & dicemus de qua intendimus loqui hic. Secundo mouebitur difficultas circa singulas passiones q̃ sunt hæc trãscendentia,vnum,verum,bonũ,res, aliq̃d.Tertio determinabitur difficultas circa vnamquanque earum.

Quantum ad 1.aduerte triplicem conuertibilitatem, sc. secũdum rem,secũdum cõceptum,secundũ prædicationẽ.

Conuertibilitas secundum rem est, quando duo dicunt eandem naturam adæquatè,vt homo & rationale.Vnde licet species & genus dicant eandem naturam non tamen conuertibiliter.quia in plus est genus quàm species.

Conuertibilitas secundum conceptum est quando duo habent eundem conceptum omnino. ita q̃ sunt idem re & ratione vt duo synonyma.vnde quæcunque non sunt synonyma,non sunt conuertibilia secundum conceptum.

Conuertibilitas secundum prædicationem est quando duo adæquantur in suppositis. ita quòd de quibuscunque prædicatur vnum , prædicatur & reliquum vt homo & risibile,par vel impar & numerus.

Aduerte igit̃ q̃ hic nõ intendimus loqui de conuertibilitate secundũ rem qm̃ probatum est in q. præcedenti q̃ dicunt eandem rẽ adæquato,eo q̃ nulla passio entis addit aliquod reale supra ens. Nec de cõuertibilitate secũdum cõceptum qm̃ probatum est in q.præcedenti,q̃ ens & passiones suæ licet sint idem re,tm̃ distinguunt̃ per diuersas rationes.Intendimus ergo loqui de tertia conuertibilitate,& inuestigare si de quocunq; prædicatur ens,prædicatur vnum & ecõuerso.& idem intellige de vero,bono,re,aliquo,&c.

Cõclusio. Ens & vnum cõmuniter accepta cõuertũtur, Ens & verũ in sua latitudine accepta similiter conuertibilia sũt. Ens factum,et bonum per se, vel in ordine ad alterũ cõuertibilia sunt. Ens res,& aliquid consimiliter conuertibilia inuicem sunt.

Quantum ad 2.aduerte q̃ primo cadit difficultas super vnum , quoniam cum ens diuidatur per vnum & multa vt per oppositа,alterum diuidentium nunquam adæquatur secundum prædicationem ipsi diuiso , ergo vnum non conuertitur secundum prædicationem cum ente sed vnum vel multa sicut par vel impar adæquatur numero.

Secũdo cadit difficultas super verũ, qm̃ priuationes & entia ratiõis sunt intelligibilia,ergo sũt vera.& tm̃ vt patet nõ sunt ens reale, de quo nũc loqmur vt est subiectũ metaphysicæ.ergo verũ nõ adæquat̃ enti secũdũ prædicationẽ.

Tertio cadit difficultas super bonum,quoniam non esse, & via ad non esse,aliqñ sunt appetibilia.vt patet de homine se occidente,ergo sunt bona:bonum enim & appetibile

con

conuertuntur &tamen non ſunt entia realia vt patet,ergo ens & bonum non adæquantur ſecundum prædicationem. Præterea Mathematica ſunt entia, & tñ vt patet in tertio Metaphyſi.textu tertio,in illis non eſt bonum:ergo,&c.

Quartò cadit difficultas ſuper rẽ,qm̃ ſecũdum Porphyrium in vniuerſalibus,prædicatur de quinque vniuerſalib. Inquit.n.Harũ rerũ,id eſt quinque vniuerſaliũ compendioſam traditionẽ faciẽs,&c.Cõſtat aũt qđ vniuerſalia de quibus agit Porphyri⁹ cũ ſint intẽtiones ſecũdę,nõ ſunt entia realia,ergo in plus eſt res q̃ ens reale de quo hic intẽdim⁹.

Quintò cadit difficultas ſuper aliquid. Nam aliquid importat diſtinctionem vnius entis ab alio ente.Eſt.n.aliquid, quaſi aliud quid.Sed ita diſtinguuntur abinuicem duo entia ratiõis,ſicut duo entia realia,puta dexteritas in columna diſtinguitur ab idẽtitate eiuſdem ad ſeipſum,ergo hæc eſt vera dexteritas in colũna eſt aliqd ſicut lapis eſt aliqd, ergo aliqd nõ ꝺuertiť ſecũdũ prædicationẽ cũ ente reali.

Quantum ad 3.pro reſolutione difficultatis cadẽtis ſuper vnũ,aduerte q̃ in vno ſenſu eſt paſſio cõuertibilis cum ente,in alio autem eſt paſſio diſiuncta,nam vnum aliqñ cõſideratur communiter & abſolutè,aliqñ ſtrictè ſiue cõtractè,vnum communiter dicitur quod importat aliquam indiuiſionem & vt ſic cõuertitur cum ente quoniã nulla ſunt adeo diuiſa quæ nõ ſint aliquo modo vnum, vnde adducit illud magni Dionyſij de diuinis Nominibus,nõ eſt multitudo nõ participãs vno,ſed quæ nõ ſunt multa partibus,ſunt vnum toto & quæ ſunt multa accidentibus ſunt vnum ſubiecto, & quæ ſunt multa numero ſunt vnum ſpecie & quæ ſunt multa ſpeciebus, ſunt vnum genere & quæ ſunt multa proceſſibus,ſunt vnũ principio.hæc ille.ſic ergo cõſideratum vnum,de quolibet ente verificatur &vt ſic,omnis multitudo eſt aliquo modo vnum,ſtrictè aũtẽ ſiue cõtractè ſumitur,prout opponitur multitudini, ſicut indiuiſum diuiſo,&vt ſic nõ cõuertitur cum ente,ſed eſt paſſio diſiuncta. Hæc enim eſt falſa, omne ens habet eſſe indiuiſum & hæc eſt falſa omne ens habet eſſe diuiſum. Hæc autem eſt vera, omne ens habet eſſe indiuiſum vt ſimplicia, vel diuiſum aut diuiſibile vt cõpoſita & iõ ſignãter diuiſit Philoſoph⁹ ens per vnum & multa vt ſunt oppoſita & nõ prout multa ſunt aliquo modo vnum.Tunc enim diuiſio nulla eſſet quoniam vnum membrum prędicaretur de altero,nam hęc eſt vera ex prædictis,omnia multa ſunt vnum aliquo modo.

Aduerte vlterius q̃ diuiſio entis per vnum & multa eſt magis per oppoſitas rationes quam per oppoſitas res nullum.n.ens ea ratione eſt vnũ qua eſt multa cũ vnius & multitudinis ſint oppoſitę rationes.Quodlibet tamen ens ſecũdum rem eſt vnũ cũ & multa ſint aliquo modo vnũ & tñ nõ omne ens eſt multa ſecũdũ rem qm̃ datur ſimpliciſſim⁹ actus vt Deus & ſimpliciſſima potentia vt materia prima.

Ad argumentum ergo dico quod diuiſio illa eſt magis per oppoſitas rationes,quàm per oppoſitas res:& qñ diuiſio nõ eſt per oppoſitas res nõ incõuenit alterum diuidentium cõuerti ſecundum rem cum diuiſo:exemplum habemus de motu qui diuiditur per actionem & paſſionem, vt per oppoſitas rationes & non per oppoſitas res,cum idem motus ſit actio & paſſio vnde ſecũdum rem vtraque iſtarũ eſt vera,omnis motus eſt actio &omnis motus eſt paſſio diuerſa tamen ratione,vt declaratum eſt in 3.Phyſicorum.

Pro reſolutione difficultatis cadẽtis ſuper verum,dico quod verum cõuertitur cum ente reali. Sed aduerte quod ſicut ſunt plures gradus entis realis,ſic & veri.Quędã ſunt entia realia perfecta per ſe exiſtentia,vt ſubſtantiæ abſtractæ & cõpoſita ſiue incorruptibilia vt cælũ,ſiue corruptibilia vt elemẽta & elemẽtata & iſta ſunt vera per ſe, quoniam ſunt cognoſcibilia per ſe. Quædã ſunt entia realia habentia eſſe nõ per ſe,ſed in alio vel ſuppoſito vt materia& forma, vt ſubiecto vt accidentia & iſta ſunt vera per alterum,qm̃ ſicut habẽt eſſe per alterum,ſic ſunt cognoſcibilia per alterum.Quædam ſunt entia realia nõ eſſentialiter ſed ſuppoſitiuè vel fundamentaliter,ſicut priuatio, quæ fundatur in ſubiecto,& entia ratiõis,q̃ fundãtur mediate in ente reali,qm̃ ꝺſequũtur rem vt eſt obiectiuè in intellectu,ſicut declarauimus in tractatu de trãſcendẽtibus, puta prædicari de pluribus cõſequitur naturam communem, vt obiicit intellectui per ſpeciem intelligibilem abſtractam à ꝺditionibus indiuiduantibus & nõ vt habet eſſe in ſingularibus, quoniam vt ſic eſt ſingularis, & iſta ſunt vera per alterum ſicut & cognoſcibilia,nam priuatio cognoſcitur per habitum,& negatio per affirmationem,& entia rationis ſuppo nunt apprehenſionem naturæ realis obiectæ intellectui, quoniam ſecundæ intentiones fundantur in primis.

Ex his dico ad argumentum quod licet verum cõſidera cum tãtum ſecũdum vnum modum, puta verum per ſe, nõ cõuertatur cum ente reali, cõſiderato ſecũdum oẽs gradꝰ ſuos tamẽ verum cõſideratum in ſua latitudine,cõuertitur cum ente reali cõſiderato in tota ſua latitudine, faciendo correſpondere cõſimiles gradus adinuicem, ita quod hæc regula nõ fallit.Vnumquodque ſicut ſe habet ad ens,ita ad verum &ſic dico quod entia rationis,ſunt vera per alterũ, & ſimiliter priuationes ſicut ſunt entia realia non per ſe& eſſentialiter ſed fundamentaliter vt declarauimus.

Pro reſolutione difficultatis cadẽtis ſuper bonũ dico, quod bonum nõ cõuertitur cum ente reali abſolutè ſumpto,ſed cum ente reali in actu,vnde ſicut vnumquodque eſt ens reale actu,ita eſt bonum. Quæ autem nõdum ſunt, aut ampli⁹ nõ ſunt nõ dicũtur bona,vt roſa generãda,vel quæ iam præteriit,nec ſunt appetibilia niſi extẽdatur appetitus ad illud tempus,pro quo fuit vel erit præſens ſimiliter materia prima nõ eſt bona niſi vt reſpicit formam per quã fit actu. Quomodo autẽ in Mathematicis non ſit bonum,ſatis diximus in li.3.q.1.Dico ergoq̃ cùm primũ appetibile ſit ipſum eſſe quod eſt prima perfectio & prima actualitas, ens reale actu conuertitur cum bono, ex quo ſequitur, quod maior eſt amplitudo conuertibilitatis inter ens & verum, quàm inter ens & bonum.

Ad argumentum igitur cùm dicitur q̃ nõ eſſe eſt bonũ, quoniam eſt appetibile vt patet de homine ſe occidente,re ſpondeo qđ aliquod eſt bonum tripliciter, primo aliquod eſt bonum per ſe eo quod ex natura ſua eſt appetibile vt ſanitas,ſcientia,aurum.ſecundo aliquod eſt bonum per alterum,& eſt illud,quod licet ex ſe nõ ſit appetibile, tamẽ q̃a ordinatur ad aliquod per ſe bonum dicitur bonum,vt medicina amara ordinata ad ſanitatem. tertio aliquod eſt bonum nõ quia ſit per ſe bonum nec quia ordinatur ad per ſe bonum,ſed q̃a eſt ratio ſiue via fugiẽdi nõ appetibile.Hoc modo mors eſt bona interficiẽti ſeipſum, quoniam eſt via qua affugiat infamiam aut inopiam, aut ſeruitutem, quæ nõ ſunt appetibiles,ex hac diſtinctiõe dico ad argumẽtum q̃ bonum primo & ſecundo modo quoniam dicit aliquod eſſe reale, conuertitur cum ente reali,non autẽ tertio modo quoniam vt ſic non dicit aliquod eſſe,nec meretur dici bonum niſi quia fuga mali ſumitur ſub ratione boni.

Pro difficultate cadẽte ſuꝑ rẽ, dico q̃ abſolutè conuertitur cum ente reali,eò q̃ res dicitur ens habens aliquã quidditatẽ.Quodlibet aũt ens reale, eo modo quo eſt ens reale dicit aliquam quidditatem,& qm̃ entia rationis non dicunt aliquam quidditatem,cùm habeant eſſe tãtum obiectiuè in intellectu,ideo nõ ꝓpriè dicũtur res.Ad argumentum dico quod Porphyrius extẽdit hũc terminum Res ad entia rationis,nõ vt deriuatur à ratus rata.Sic enim verificatur tãtum de ente reali,ſed vt deriuatur à reor reris, qđ ſignat actum animæ,& vt ſic poteſt attribui entis rationis.

Pro difficultate cadẽte ſuꝑ aliquid, dico ſicut dictum eſt de re,nam aliquid propriè eſt illud, quod comparatum alteri dicit aliam quidditatem ab eo,& ſic verificatur abſolutè tantum de ente reali,communi tñ neceſſitate loquendi,extenditur etiam ad entia rationis verum quia ſicut nõ ſunt entia ſimpliciter, ſed ſecundum quid ſic non ſunt aliquid ſimpliciter ſed ſecundum quid.

Tu tñ aduerte, quod licet omnia trãſcẽdentia ꝓpriè cõſequantur ens reale,tñ extẽſo termino & impropriè, & ſecundum vſum loquendi ſolẽt applicari enti & nõ enti,enti reali &enti rationis,nam dicimus vnum lapidem,vnam negationem,vnam priuationem.Idem dico de vero quod applicatur enti reali & enti rationis & priuationi. Idem dico de Bono,nam ſolemus dicere,hæc nox eſt bona. Hęc eſt bona febris,&c.Idem intellige de re & de aliquo,vt exemplificaui.ſed de his applicationibus impropriisMetaphyſicus non curat, ſufficit enim ſibi ſi ſeruat proprium ſignificatum & propriam applicationem termini. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO V.

Si ens prædicatur quidditatiuè de paſſionibus ſuis & de vltimis differentiis.

CIrca hanc q. aduerte quod Thomiſtæ penitus diſſentiunt à Scotiſtis.Perractabitur igitur.Primò opinio Thomiſtica.Secundò opinioScotiſtica.Tertiò ſoluentur rationes eorum. *Cõcluſio. Ens eſſentialiter quidditatiuè*

& per se primo modo prædicatur de suis passionibus & vltimis differentiis.

Quantum ad 1. pono hanc conclusionem, ens prædicat quidditatiuè, id est in primo modo per se de differentiis vltimis & de suis passionibus. Hãc tenet Thomistæ ꝓbare variis rationib⁹, nũc adducẽtur tres, quę reputãtur firmiores.

Prima sumpta est ex 3.li.meta.tex.10. philosoph⁹ illic probat ens non esse genus eo ꝙ nõ prædicatur genus de differentiis suis. Sed ens prædicatur de differentiis suis, eo ꝙ nihil subterfugit prędicationem entis. ergo ens nõ est genus. Modo probatur maior ꝙ sit vera. Nam si intelligat̃ prædicatione idẽtica est falsa. qm̃ cum genus vt animal sint idẽ realiter, hæc est vera idẽtice. Rationale est animal, & econuerso: si autem intelligatur de prædicatione quidditatiua & formali sic est vera, vt declarauimus in lib. 3. in q. 2. ergo in eodem sensu debet subsumi minor, s. ens prædicatur formaliter de differentiis, aliter ratio philosophi non concluderet, sed esset ex quatuor terminis, eo ꝙ in maiore staret pro prædicatione formali, in minore autem pro identica, quàm Scotistæ appellant realem vel essentialem. Et hanc rationem reputamus euidentẽ stante auctoritate philosophi.

Secunda ratio, Omne superius prædicatur de suis inferiorib⁹ in quid, ergo formaliter, nã etiã apud Scotistas prædicatio quidditatiua & formalis idem sunt. Sed ens est superius ad vltimas differentias, quia est vniuersalissimum prædicatum, ergo prædicatur de illis quidditatiuè.

Huic rationi respondent Scotistæ, & dicunt ens nõ esse superius ad omnia formaliter, sed tãtum ad ens creatũ & increatum, & ad 10. prędicamẽta & ad partes essentiales. quæ sunt genera & species eò quòd de omnibus his prędicatur quidditatiue, quantum autem ad differentias vltimas & ad passiones suas dicunt quòd est superius tantum virtualiter eo quòd continentur in his de quibus prædicatur formaliter, puta passiones entis reperiuntur in ente creato & increato. & differentiæ continentur in speciebus.

Sed contrà, tam passiones entis quàm differẽtiæ vltimæ sunt diffinibiles vel saltem descriptibiles, ergo diffiniuntur vel describuntur formaliter per ens vel per nihil quoniam non datur medium inter ens communissimum & nihil non est dicendum ꝙ per nihil. ergo per ens prędicatur ergo ens quidditatiue de differentiis vltimis & de passionibus suis quoniam omne diffiniens siue describens saltem intrinsecum prædicatur in primo modo per se.

Tertia ratio quæ probat particulariter de passionibus entis vnum in suo conceptu dicit indiuisionem ex 10. meta. Quæro ergo aut dicit indiuisionem tantum, aut vltra indiuisionem dicit in suo conceptu aliq̃d positiuum. nõ primũ. qm̃ sola negatio non potest esse passio entis ergo secundũ. Sed illud positiuum non est nisi ens, qm̃ nihil est commune omni enti nisi ens. Cum igitur vnum & reliquæ passiones entis conueniant omni enti, sequitur ꝙ ens sit de formali conceptu earum ex consequenti prædicaretur de eis quid ditatiue. Ad hanc rationem dicũt Scotistę, ꝙ licet ens poneretur in cõceptu vnius, adhuc nõ prædicaretur de eo quid ditatiue, id est in primo modo per se, qm̃ passio diffinitur per subiectum, vt per additamentum ex 7. meta. Huiusmodi autem diffinientia non prędicantur per se primo modo. sed solum diffinientia intrinseca & essentialia.

Sed hæc responsio nõ est ad mentem philosophi, qm̃ in 1. post. ca. de modis per se. Non ponit in primo modo solum diffinientia intrinseca essentialia, sed dicit vniuersaliter. & quæcunque insunt in ratione dicente quid est, & dat exemplum de puncto, qui licet sit terminus lineæ, non tamen est de essentia eius, sicut nec instans est de essentia temporis.

Præterea non recte fundant se super philosophum in 7. meta. Non enim ponit diffinitionem additamentum nisi in accidentibus. & pro rei veritate non vtimur diffinitione per additamentum nisi in accidentibus vel in substantiis, quę habent rationem partis, vt quando diffinimus animam per corpus sicut diximus in nostro epitomate super 7. meta. Constat autem ꝙ passiones entis non sunt accidentia, nec habent rationem partis, ergo non diffiniuntur per additamentum. Tenendum est ergo in via Thomistica quòd ens essentialiter quidditatiue, & in primo modo per se prędicatur de passionibus suis & vltimis differentiis.

Quantum ad 2. aduerte ꝙ Anto. And. in li. 4. meta. q. 3. cõcordans cum Scoto. in 1. sent. dist. 3. q. 3. tenet partem negatiuam, vult tamen ꝙ prædicetur de eis essentialiter siue realiter. Appellat autem Scotus prędicationem quidditatiuam, eam quæ est in primo modo per se quæ apud ipsum dicitur formalis secundum quam sola diffinientia essentialia prædicantur de diffinito. Appellat prædicationem essentialem prædicationem identicam, quando prædicatum est idem cum subiecto non tamen est diffinitiuum subiecti vt hęc est prędicatio essentialis. Motus est actio. vult ergo Scotus quod ens non ingrediatur formaliter conceptum vni⁹, nec conceptum vltimæ differentiæ & quando prædicatur de passionibus suis & de differentia vltima sit prædicatio identica. & non quidditatiua. Et quo ad vltimas differentias probat Ant. And. in 4. meta. q. 3. duplici ratione.

Prima ratio, sint duæ differentiæ A & B, tunc vel A & B includunt ens quidditatiuè vel non: si non, habetur propositum, si sic, cùm non sint omnino idem inter se habent quo conueniunt & quo differunt. ergo A & B non erunt primo diuersa nec erunt vltimæ differentiæ sed differentes. ergo differunt aliis differentiis. Sint illæ aliæ C & D, tunc arguitur de istis sicut de prioribus, quia vel includunt ens quid ditatiue vel nõ: & sic ꝓcedendo vel erit ire in infinitũ differentiis, vel stabit̃ ad aliquas nõ includẽtes oĩno ens quiddi tatiue quod est propositum quia solæ illæ erunt vltimæ.

Secunda ratio. Sicut est in compositione reali ita est in compositione conceptuum. quia sicut ens componitur ex actu & potentia in re, ita conceptus compositus per se vnus componitur ex conceptu potentiali & actuali, seu determinabili & determinãte. Sicut ergo resolutio entis compositi stat vltimo ad simpliciter simplicia, s. ad actum vltimum & potentiã vltimã quæ sunt primo diuersa, ita ꝙ nihil vni⁹ includit aliquid alteri⁹ alioquin nec hoc esset primo actus nec illud primo potentia: nã qd̃ includit aliquid potẽtialitatis non est primo actus nec econuerso. Similiter oportet etiam in cõceptibus, ꝙ omnis cõceptus cõpositus per se vnus resoluatur in conceptum determinabilẽ & determinãtem. ita ꝙ illa resolutio stet ad cõcept⁹ simpliciter simplices, s. ad cõceptum determinabilẽ tãtum qui nihil determinãs includit. & ad cõceptum determinantem tãtum qui nihil determinabile includit, conceptus ille determinabilis est conceptus entis: conceptus autem determinans est conceptus vltimæ differentiæ. Isti ergo cõceptus erunt primo diuersi. ita quòd vnus nihil includit alterius. & sic ens non poterit prædicari in quid de vltimis differentiis.

Quãtũ aũt ad passiones ꝓbat̃ ꝓpositũ trib⁹ rationibus.

Prima ratio subiectum ponitur in diffinitione passionis vt additum ex 7. meta. ergo non prędicatur in primo modo per se, quia talis prædicatio est per intrinseca & quidditatiua prædicata, quæ sunt de rei essentia. Sed ens comparatur ad vnum sicut subiectum ad passionem: ergo, &c.

Secũda ratio, ens diuiditur sufficienter in ens creatum & ens increatum & in 10. prædicamẽta & in partes essentiales & de his omnibus quidditatiuè prædicatur, cùm ergo passiones entis non contineantur sub aliquo diuidentium sequitur ꝙ ens non prædicatur quidditatiue de eis. Quod autem non contineantur sub aliquo vno diuidentium probatur. nam si vnum cõtineretur sub ente increato. ergo omne vnum esset increatum & si sub ente creato ergo omne vnum esset creatum & cum vnum conueniat Deo, sequitur Deum esse creatum & quòd dico de vno intelligendum est de aliis passionibus entis. Quare &c.

Tertia ratio, si vnũ quidditatiuè includit ens quæro aut includit ens pręcisè, aut aliquid vltra: nõ primum quia idẽ esset dicere, ens est vnũ. & ens est ens. Si secundum quæro illud vltra aut includit ens, aut non: si includit, ergo vnum bis includit ens. si nõ ergo illud erit passio entis & sic quic quid dicat̃ esse passio entis non includet ens quidditatiue.

Quantum ad 3. soluendæ sunt rationes præmissæ. Ad primam, de differentiis dico ꝙ A & B includunt ens quidditatiue & ꝙ conueniunt in ente & ꝙ distinctæ sunt. Sed nego ꝙ differant & quin sint primo diuersæ. Ad hoc enim quod sint primo diuersæ, non est necesse ꝙ in nullo conueniunt aliter decem prædicamenta non essent primo diuersa, quia cõueniunt in ente & in passionibus entis sed sufficit ꝙ nõ cõueniãt in aliquo vniuoco, nego ergo illam ↄsequẽtiam: ergo A & B nõ erũt primo diuersæ nec vltimæ differentiæ sed differẽtes, imò nõ erũt differẽtes, sed sunt quib⁹ aliqua differũt & sic nõ oportet assignare alias differẽtias quibus differãt A & B & per ↄsequẽs nõ est procedere in infinitũ. Tu tñ aduerte ꝙ in via Scoti tenentis ens vniuocum hæc ratio esset difficilis ad soluendum. quoniam non posset sustineri ꝙ essent primo diuersæ, apud nos autem conuenientia in analogo non repugnat primo diuersis.

Ad secundam, nego similitudinẽ ad probationem nego illam

illam conſequentiam quæ ſtat in hoc ſicut reſoluitur vltimate ens compoſitum in ſimpliciter ſimplicia, ſic oportet conceptum compoſitum vltimate reſolui in conceptus ſimpliciter ſimplices, ita quod vnus nihil includat alteri⁹. Hoc inquam non ſequitur, qm̃ licet nō repugnet dari in entibus duo ſimpliciter ſimplicia tm̃ repugnat in conceptibus, qm̃ omnis conceptus reſoluitur in conceptum entis qui ingreditur quemcũque alium conceptũ. Sicut omnis veritas cõplexa, ad veritatem primi principij cõplexi reſoluitur. Negatur igitur qđ poſſint dari duo cõceptus ſimpliciter ſimplices ita quod vnus nihil includat alteri⁹: & ſi dicas, ergo nõ dabuntur duo cõceptus primo diuerſi nego cõſequentiam, quoniam conuenientia in ente non impedit primo diuerſa cum non ſit vniuoca ſed analoga conuenientia, alioquin Deus & creatura, non eſſent duo primo diuerſa.

Ad primam rationẽ de paſſionibus, nego cõſequentiam quoniam in primo modo p̃ ſe ponũtur omnia diffinientia ſiue intrinſeca, ſiue addita, qm̃ dato quod ſint extra eſſentiam diffiniti, vt ſubiectum extra eſſentiam accidentis non tm̃ ſunt extra rationem quidditatiuam eo quod ex natura ſua ſic ſunt diffinibilia. Prætereà poteſt negari antecedens quoniam non eſt verum niſi de paſſionibus determinati generis & quæ realiter diſtinguuntur à ſubiecto, vt riſibile in homine. In paſſionibus tranſcendentibus quæ diſtinguuntur tantum ratione ab ente, antecedens non eſt verum.

Ad ſecundam nego antecedens: diuiditur enim ens per vnum & multa, priuſquam per creatum & increatum & per decem prædicamenta, vt dicemus infrà. Vnde ſicut ens prius diuiditur in tranſcendentia ſic prius quidditatiuè prædicatur de tranſcendentibus.

Ad tertiam Dico quod includit aliquid vltra, ſ. indiuiſionem & cum quæritur ſi illud additũ includit ens, dico qđ non quia eſt negatio, & cum infertur, ergo illud additum eſt paſſio entis nego conſequentiam, quoniam paſſio entis non eſt indiuiſio, ſed ens vt ſtat ſub indiuiſione. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VI.

Quomodo ordinandæ ſunt paſſiones entis, quæ ſunt tranſcendentia ſecundum prius & poſterius.

Cõcluſio. Nullus eſt ordo ī entis paſſionibus ſecundum rem acceptis, vt intellectu autem apprehenſis vnũ omnes præcedit, quod ſequitur aliquid, deinde res, veritamen cõceptᵘ⁹ præcedit bonum.

IN hac q. duæ viæ pertractandæ ſunt, prima eſt via B.T. ſecunda eſt via Scoti. Prius igitur pertractabitur via Beati Thomæ pro cuius reſolutione duo principaliter agenda ſunt. Primo ponitur quædam diſtinctio. Secundò ponentur reſponſiuæ concluſiones, cum probationibus ſuis.

Quantum ad 1. aduerte quod ordo in trãſcẽdentibus, poteſt dupliciter conſiderari. Primò quantum ad res ſignificatas. Secundò quãtum ad rationes formales, ſub hoc ſenſu. Cuius trãſcendẽtis ratio prius apprehẽdatur ab intellectu procedẽte ordinatè à conceptu entis ad conceptus aliorũ tranſcendẽtium illud eſt prius quo ad rationẽ formalem, & quidem quãtum ad res ſignificatas nullus eſt ordo inter ea, quoniã huiuſmodi ordo ſupponeret diſtinctionem realem cum ſit relatio realis, quæ requirit extrema diſtincta realiter vt dicemus in li. 5. Sed trãſcendẽtia non diſtinguuntur realiter ab ente, vt ſuprà diximus, nec realiter inter ſe, eo q̃ ſi ſunt idem in ente, ſunt idem inter ſe. ergo quoad res ſignificatas nullus eſt ordo inter ea. Quantum autem ad rationes formales, nõ incõuenit eſſe ordinem inter ea: nã cũ primũ qđ cõcipim⁹ ſit ens, meritò dubitari põt, ſi poſt ens immediatè cõcipim⁹ vnũ vel verũ, vel bonũ. In hoc igit̃ ſenſu quærim⁹, qũo ordinãt̃ paſſiones entis ſm̃ pri⁹ & poſteri⁹.

Quantum ad ſecundum aduerte, quòd ex hac diſtinctione manifeſtabuntur quatuor concluſiones.

Prima concluſio. Vnum ſecundum rationem formalem eſt prius aliis paſſionibus trãſcendẽtibus, & probatur ſic, vnum eſt primum poſitiuum, quod cõcipimus immediatè poſt ens, ergo, &c. Probatur aſſumptum, nam primũ quod cõcipimus eſt ens, ex communi ſentẽtia, ſecundum eſt non ens, quia ex oppoſito cognoſcitur oppoſitũ, ergo ex ente p̃ceditur, in nõ ens: tertium eſt diuiſio, nam cognito q̃ ens nõ eſt nõ ens, ſtatim apprehẽdimus diſtinctionem inter ens & nõ ens, cùm ſint oppoſita: quartum eſt indiuiſio, quoniã omne ens in ſeipſo indiuiſum eſt indiuiſum aliquo modo indiuiſionis: vnde dicit Philoſophus in 10. Meta. tex. 7. quod non eſt vnum, nõ eſt ens, quintum eſt conceptus vnius: cùm em̃ omne ens ſit diuiſum à nõ ente, & indiuiſum in ſeipſo, ſequitur q̃ poſt ens, cõcipimus vnum. Notãter dixi, Primũ poſitiuum quod concipimus immediatè poſt ens, quoniam ante vnum apprehenditur diuiſio entis à non ente, & indiuiſio in ſeipſo. Sed hæc nõ dicunt aliquod poſitiuum, vt patet, quoniam diuiſio dicit negationem vnius de altero. & in diuiſio dicit negationem negationis.

Secunda concluſio, Poſt vnum ſtatim apprehendimus aliquid. nam declaratum eſt q̃ apprehẽdimus vnum ex eo q̃ apprehendimus ens indiuiſum ex ſeipſo: ergo ex cõſequenti & immediatè apprehendimus ipſum diuiſum à quolibet alio. Sed in hoc ſtat ratio ipſius aliquid. Dicitur. n. aliquid, quaſi aliud quid. vnde ſi duo eſſent idem realiter, vnum non poſſet dici aliquid comparatum alteri, ſicut ſi compararetur homo rationali, non eſt aliquid.

Tertia concluſio, Poſt ly aliquid, immediatè concipitur res, quoniam dicitur res à ſua propria quidditate vel eſſentia: vnumquodque autem propriam eſſentiam habet, inquã tũ eam habet, vt indiuiſam in ſe, & diuiſam à quolibet alio: alioquin ſua eſſentia non eſſet ſibi propria, ſed communis: ergo poſt aliquid concipitur res.

Quarta concluſio, Conceptus veri eſt prior cõceptu boni: nam qualis eſt ordo inter intellectum & voluntatem, talis eſt inter eorum obiecta: ſed intellectus eſt prior voluntate, cùm ſequatur apprehẽſionem intellectus: ergo verũ, qđ reſpicit intellectum, eſt prius cõceptum, quàm bonũ, quod reſpicit volũtatem. Præterea vniuerſaliora ſunt priora in apprehẽſione noſtra ex 1. Phyſ. tex. 3. ſed verum eſt vniuerſalius bono, eo q̃ conſequitur ens abſolutè: bonum autem cõſequitur ens actu, vt dictum eſt ſuprà. ergo bonũ eſt poſterius vero ſecundum conceptum, & ſic patet ſecundum viã Thom. qualis ſit ordo non realis, ſed ſecundum ordinatam apprehenſionem intellectus, inter ens & paſſiones ſuas. & inter eas adinuicem comparatas.

Poſita via Tho. inueſtigãdum eſt, quid circa hoc ſentiãt Scotiſtæ, aduerte igit̃, q̃ ipſi ſequentes viam Scoti. in 1. diſt. 8. q. 3. & in quolibet q. 5. prius diuidunt ens per quantum & non quantum, quam per vnum & multa. & pro euidentia huius opinionis tria agenda ſunt. Primò declarabitur talis opinio, & adducentur præcipuę rationes ſuę. Tertio arguetur contra hanc opinionem, & ſoluentur rationes ſuæ.

Quantùm ad 1. aduerte, q̃ Scotus vbi ſuprà diuidit ens reale vniuerſaliſſimum prima diuiſione per quantum & nõ quantum. Deinde ens quantum per finitum & infinitũ. Deinde per vnum & multa, ita q̃ apud eum diuiſio per vnum & multa eſt in tertio loco, & apud B.T. eſt in primo loco. Declarat autem Scotus, quomodo ſumat ly quantum, & intendit per quantum quantitatem virtualem, quæ eſt rei perfectio, & nõ quantitatem dimenſiuam. & per infinitum intendit ens infinitæ perfectionis, qualis eſt Deus, & per finitum intendit ens finitæ perfectionis, qualis eſt homo & lapis. Intendit ergo Scotus, q̃ ens reale diuidatur per quantum & non quantum, quoniam entium quoddã dicit aliquam perfectionem formaliter, vt ſubſtãtia, qualitas, &c. Quoddam nullam perfectionem dicit formaliter, ſed identicè tãtum, vt relatio: nam ſi relatio diceret formaliter aliquam perfectionem, in diuinis aliqua perfectio eſſet in patre, quæ non eſſet in filio, dicit tamen relatio in Deo aliquam perfectionem prout idem eſt cum eſſentia. & vt ſic eſt in filio: ens autem quantum perfectionaliter, aut dicit perfectionem infinitam, aut finitã. Poſita hac declaratione adduco rationes Scotiſtarum principaliores ad hoc propoſitum.

Prima ratio, ens prius diuiditur in ea quæ ſunt cuilibet enti magis intima. Sed finitas & infinitas virtualis ſunt magis intima cuilibet enti, quam vnitas & multitudo, ergo prius diuiditur per finitũ & infinitum, quam p̃ vnũ & multa. Maior eſt euidẽs. Ideo. n. pri⁹ diuiditur genus p̃ differentias eſſentiales, eo q̃ intimiores ſunt & priores, quam per proprietates, quæ cõſequuntur differentias. Minor autem probatur, finitas & infinitas conueniunt rei in eſſe quidditatiuo, & in primo modo per ſe, eo q̃ duæ entitates vel qđ ditates præciſe ſumptæ, & adinuicem comparatæ, vna eſt perfectior altera, ſe habent enim rerum quidditates, ſicut numerorum ſpecies ex 8. meta. & prætereà conſtat, q̃ humanitas præciſe ſumpta eſt nobilior equinitate, ergo finitas & infinitas conueniunt rei in eſſe quidditatiuo. Vnitas autem & multitudo conueniunt in ſecundo modo per ſe, cum ſint paſſiones entis. ergo intimius inſunt enti, ex conſequenti prius diuiditur ens in finitum & infinitum, quam in vnum & multa.

Secunda ratio, finitas & infinitas perfectionis ſupponũtur vnitati & multitudini, ergo prius diuidunt ens q̃ vnum & multa. Antecedens probatur. Perfectius eſt eſſe vnum

quàm multa, aliter in prima cauſa potius poneretur multitudo quàm vnitas, cùm in illa ponatur ſumma perfectio. ergo vnum ſupponit perfectionem, & p cõſequens poſterius ſequit ad ens q̃ finitum & infinitum ſecũdum perfectioné.

Quantum ad 3. arguitur cõtra hanc propoſitionem ſic, Vnumquodque eſt finitum, vel infinitum perfectionaliter, inquãtum eſt perfectum: ibi.n.agit de quantitate perfectionali, vnumquodque intãtum perfectum inquãtum bonum: ratio em̃ perfectiui eſt ratio boni, vnumquodque intãtum bonũ inquãtum habet eſſe, nã prima perfectio eſt eſſe. quæ em̃ nullum habẽt eſſe, ſunt in pura potẽtia, & p cõſequens oĩno imperfecta: ergo finitum & infinitum ſupponunt eſſe, ex conſequẽti poſterius conſequuntur ens quam vnum & multa, eo q vnum conſequitur ens ſimpliciter: finitum autem & infinitum, ſicut & bonum, conſequuntur ens actu.

Ad primam igitur rationem reſpondeo, & nego minorem. Ad probationem, nego q finitas & infinitas conueniant rei in eſſe qdditatiuo præſcindẽdo ab omni eſſe actuali: & probatur, quoniam duæ quidditates præcisè ſumptæ vna eſt perfectior altera nego, imò vt ſic nulla eſt pfectior altera, & cum dicitur, quoniã quidditates rerum ſe habent vt numeri, &c. ex hoc non habetur q vna ſit perfectior altera formaliter & ex ſe, niſi fortè fundamentaliter prout vna, puta humanitas, eſt apta recipere nobilius eſſe quàm equinitas. propter quod concludo, q cum prima perfectio ſit ipſum eſſe, per quod res eſt primo bona, q finitum & infinitum cõueniunt enti poſt cõceptum boni eſt enim neceſſe prius cõcipere rem bonam, quàm bonam finitè vel infinitè. Hoc.n. eſt ex additione ad bonum abſolutè ſumptum.

Ad ſecundam, nego antecedẽs, ad probationem nego q vnum præcisè ſumptum, vt abſtrahit à quolibet eſſe, ſit perfectius quàm multa. & comprobatur quoniam aliter multitudo potius quàm vnum poneretur in prima cauſa, hęc probatio nihil valet. quoniam non ideo vnitas ponitur in prima cauſa, quia præcisè ſumpta ſit perfectior. ſed quia perfectius eſt habere eſſe indiuiſum, quã diuiſum ſiue partitum. & ſic patet quòd vnitas ſumit perfectionem ab eſſe. Vnde ex ſe non eſt perfectior, niſi fundamentaliter, vt dixi de quidditate præcisè ſumpta.

Alias rationes ſolent adducere Scotiſtæ, quæ parum valent in via noſtra, puta q eſſentialis perfectio rei eſt idem cum re realiter & formaliter, eo q conuenit rei in ſuo eſſe quidditatiuo, vtrunque horum eſt falſum in via noſtra. quoniam eſſe rei eſt ſua perfectio eſſentialis. & eſſe in omni creato diſtinguitur realiter & formaliter ab eo cuius eſt eſſe: ſimiliter falſum eſt, vt diximus, ad primam rationem, q perfectio conueniat rei in ſuo eſſe præcisè quidditatiuo. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VII.

Si vnum tranſcendens, & vnum, quod eſt principium numeri ſunt idem.

Cõcluſio. Vnũ tranſcendens diſtinguitur realiter ab vno quod eſt principium numeri.

CIrca hanc q. quatuor agẽda ſunt. Primò ponetur quædam diſtinctio. Secundò recitabitur opinio Auicennæ. Tertiò arguetur contra eum. Quartò recitabuntur rationes Auicennæ, & ſoluentur.

Quantum ad 1. aduerte, q aliqua poſſunt eſſe diſtincta dupliciter: primò, quia ſunt duæ res, & vna non eſt altera, nec prædicatur de ea, vt duæ ſpecies, duo indiuidua eiuſdem ſpeciei. & hoc modo clarum eſt q vnum tranſcendẽs, & vnum quod eſt principium numeri non diſtinguuntur: quoniam licet vnum numerale nõ prædicetur, ſaltem directè de vno tranſcendenti, tamen vnum tranſcendens prædicatur directè de vno numerali: nam vnum numerale eſt ens. ergo eſt vnum tranſcendenter. Probatum eſt em̃ ſuprà q ens & vnum ſunt conuertibilia ſecundum prædicationem. Secundò aliqua diſtinguuntur, quia comparata tertio ita ſe habent, q vnum nihil reale addit ſuper tertium, alterum autem aliquid reale addit. vt ſi homo & ſenſitiuum cõparentur animali, poteſt dici q homo diſtinguitur à ſenſitiuo, quoniam ſenſitiuum nihil reale addit ſuper animal: homo autem addit rationale. & hoc modo inueſtigandum eſt, ſi vnum tranſcendens & vnum numerale diſtinguuntur, vel ſunt idem. nam ſi vnum numerale nihil reale addit ſuper ens, ſicut non addit vnum tranſcendens, profecto eſſent idem. Si autem addit, non ſunt idem. Quid verò addat ens numerale dicemus in quæſtione ſequenti.

Quantum ad opinionem Auicennæ aduerte, q non inuenies eam eo modo, quo allegatur à Comm. in hoc 4. lib. com. 3. vbi inquit, Et etiam quia exiſtimauit q vnum dictum de omnibus prædicamentis eſt illud vnum, quod eſt principium numerorum. Numerus autem eſt accidens: vnde exiſtimauit q hoc nomen vnum ſignificat accidens in entibus. Commentatori concordat beatus Thomas, exponens textum tertium: ego autem in tota Metaphyſica Auic. duo tantùm dicta inuenio, quæ videntur aliquatenus tangere propoſitum, licet imperfectè. Primum dictum eſt in 3. li. ſuę Meta. c. 2. vbi ſic dicit, Dico igitur q vnitas dicitur de accidentibus, vel de ſubſtantia: cùm dicitur de accidentibus, nõ eſt ſubſtãtia, & hoc nõ eſt dubium. cùm verò dicitur de ſubſtãtiis, nõ dicitur de eis ſicut genus, nec ſicut differentia. Non em̃ recipitur in certificatione quidditatis alicuius ſubſtantiarum, ſed eſt quoddam comitãs ſubſtãtiam, ſicut iã noſti. Non ergo dicitur de eis ſicut genus, nec ſicut differentia, ſed ſicut accidens: vnde vnum eſt ſubſtãtia, vnitas vero eſt intentio, quæ eſt accidẽs. In li. autem 7. in c. 1. ſic dicit, Scias aũt q vnum & ens parificantur in prędicãtione ſui de reb⁹. ita q de quocũque dixeris q eſt ens vno reſpectu, eſt vnum alio reſpectu: nam quicquid eſt vnum eſt, & ideo fortè putatur, quia id quod intelligitur de vtroque, ſit vnum & idẽ. Sed non eſt ita, ſunt autem vnum ſubiecto, ſcilicet quia in quocunque eſt hoc, eſt & illud. hæc ille, nec aliud inuenio.

Quia tamen credere debemus, quòd Com. & B. T. verè & fideliter adducant ſententiam Auicennæ, ſiue eam extraxerint ex ſua Meta. ſiue ex alio loco & optimè cognouerint fundamenta, quibus mouebatur ipſe Auicenna, ideo arguendum eſt contra ipſum.

Primò igitur arguitur ſic, Quod eſt determinati generis, non eſt paſſio entis tranſcendentis, nam paſſio eſt conuertibilis cum ſubiecto, eo q fluit à principiis ſubiecti. Sed vnum numerale eſt determinati generis reductiuè: eſt em̃ in genere quantitatis, ſicut numerus quantitatiuus. ergo non eſt paſſio entis tranſcendentis: ſed vnum tranſcendens eſt paſſio entis, vt declaratum eſt ſuprà: & præcipuè quia eſt æquale enti ſecundum prædicationem. ergo vnum tranſcendens & vnum numerale non ſunt idem.

Secundò, Quod eſt vnius prædicamenti, non reperitur in omni prædicamento, aliter prædicamenta non eſſent impermixta: ſed vnum numerale eſt vnius prædicaméti, ſ. quãtitatis, ſicut & numerus: vnũ aũt tranſcendens inuenitur in omni prędicaméto, cũ ſit ęqualis ambit⁹ cũ ente. ergo, &c.

Tertiò, Ante omnem quantitatem, res põt intelligi vna. ergo non omnis vnitas eſt de genere quantitatis. Conſequẽtia nota. Anteeedens probatur. Quælibet res per eſſentiam ſuam eſt indiuiſa in ſe, & diuiſa à quolibet alio. ergo circunſcripta omni quantitate, poteſt intelligi vna. Præterea, Intelligentia ſolis eſt vna, & non vnitate quantitatiua, cùm ſit penitus inextenſa, ergo, &c.

Nunc ſupereſt adducere rationes Auicennæ, & ſoluere. Tu igitur aduerte, quod tam ex tertio ſuæ Metaphyſicæ, quàm ex Comm. hîc in quarto comm. 3. & beato Thom. exponente, reducuntur ad tres.

Prima, vnum non eſt genus, nec differentia entis, nec ponitur in diffinitione quidditatiua alicuius ſubſtantiæ. ergo eſt accidens.

Reſpondetur, Accidens eſt duplex, ſ. prædicamentale & prædicatiuum: prædicamentale eſt illud, quod ponitur in aliquo nouem generum accidentium. & ſic nego conſequẽtiam: prædicatiuum eſt omne illud, quod non prædicatur de re in primo modo per ſe. & dicitur prædicatum extraneum, i. quod nõ ingreditur formalem rationem rei, & ſic cõcedo cõſequentiam, q̃m vnũ nõ prædicatur de ente, nec de aliis in primo modo per ſe, ideo poteſt dici accidẽs prędicatiuũ, nec eſt neceſſe huiuſmodi accidens addere aliq̃d reale ſuper naturã rei, cuius eſt accidẽs: addit autem aliq̃d reale accidẽs prædicamentale, & in hoc deceptus fuit Auic. qui credidit, vt inquit Cõm. hîc in comm. 3. quòd ens & vnum dicant diſpoſitiones additas eſſentiæ rei, ita quòd dicant aliquid diſtinctum ab eſſentia rei, quod eſt falſum, & præcipuè de vno tranſcendenti: quod, vt declarauimus ſuprà, nihil addit ſuper ens, niſi indiuiſionem.

Secunda, ſi eſt idem aliquid eſſe ens & vnum, ergo eſt nugatio dicere ens vnũ. quoniã per ly vnum nõ dicitur, niſi ens ſecũdũ te. idẽ ergo eſt dicere ens vnũ, & dicere ens ens.

Reſpondetur, Ad hoc dicit Com. in commento terrio, q non ſequitur nugatio, quoniam licet ſignificent eandem eſſentiam, modis tamen diuerſis, id eſt, diuerſa ratione, ideo non committitur nugatio. Decipitur autem Auic. q̃m non videtur facere differentiam inter nomina ſignificantia

idem

idem ſecundum rem,& ſecundum eandem rationem,& no mina ſignificantia idem,ſed diuerſa ratione.

Tertia,vnum numerale & vnum tranſcendens,per multiplicationem conſtituunt numerum,qui eſt accidens,ergo ſignificant accidens.Antecedens probetur, ſicut bis vnum numerale conſtituunt binarium,ita bis vnum tranſcendẽs.

Reſpondetur, licet vtrunque ſit conſtitutiuum numeri non tñ eiuſdem generis,nam ſicut duplex eſt vnum,& diſtinguuntur ſicut accidens & non accidens, ſic duplex eſt numerus tranſcendens,qui dicitur formalis,vel eſſentiarũ, & hic conſtituitur ex vnitatibus tranſcendentibus, & non eſt accidens,ſed abſtrahit à ſubſtãtia & accidẽte,ſicut ens, & numerus quantitatib.qui conſtituitur ex vnitatib. quantitatiuis, & eſt accidens de prædicamento quantitatis, & non inuenitur niſi in rebus quantis,eo quod cauſatur ex diuiſione continui,ex 3.Phyſ.Decipitur ergo Auicen.quoniã opinatur omnem numerum eſſe accidens, ex conſequenti omnem vnitatem eſſe accidens,& hoc eſt,quod dicit Commen. in com.3.vbi inquit,Et etiam decipitur,quia exiſtimauit ꝙ illud vnum, quod de omnibus prædicamẽtis dicitur, eſſet illud vnum, quod eſt principium numerorum, numerus autem eſt accidens,vnde opinatus eſt iſte, quod vnum ſignificat accidens. hæc Commentator.

Alias rationes pro Auic.ſolent aliqui adducere vt Iand. in 4.Meta.q.5.quę nullius ſunt apparentię,ideo eas pertranſeo.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VIII.

Si ratio vnius tranſcendentis & numeralis eſt formaliter poſitiua vel negatiua.

Cõcluſio. Ratio vnius trãſcẽdentis materialiter ſumpti eſt poſitiua,ſed formaliter accepti eſt negatiua: vnius autẽ numeralis ratio poſitiua formaliter eſt.ſ. eſſe indiuiſum q̃titatiuũ.

CIrca hanc q.aduerte quod difficultas ſtat in hoc,cum ratio vnius diſtinguatur à ratione entis, ſicut ratio ſubiecti à ratione paſſionis quæritur quid addat vnũ ſuper ens.Nam ſi illud additum eſt poſitiuum, cum per ipſum diſtinguatur vnũ formaliter ab ente,ſua ratio erit poſitiua formaliter.Si autem additum eſt negatio,ratio vnius eſt negatiua formaliter, non quod ſit tota negatiua, aliter vnum eſſet mera negatio,ſed quia formale, quo diſtinguitur vnum ab ente,eſt negatio.Igitur pertractabimus primo de vno tranſcendenti,ſecundo de vno numerali.

Circa rationem vnius tranſcendentis inuenio duas opiniones.Prima eſt Thomiſtica,ſecunda eſt Scotiſta.

Quantum ad opinionem Thomiſt.prępono vnam diſtinctionem.Deinde concluſionem reſponſiuam.

Diſtinctio eſt hęc.Ratio vnius duo includit ſ.materiale, per quod non diſtinguitur ab aliis tranſcẽdentibus, tale.n. ſe habet vt genus & commune prædicamentum,in quo omnia tranſcendentia conueniunt,& formale,per quod diſtinguitur ab aliis tranſcendentib.&ſe habet vt differentia.

Ex hac diſtinctione ponam hanc concluſionem reſponſiuam.Ratio vnius tranſcendentis, quo ad materiale eſt poſitiua, quo ad formale eſt negatiua.Prima pars probaꝫ,ens eſt de ratione vnius,qm̃ eſt illud,in quod omnes conceptus reſoluuntur, & quod de omnibus quidditatiuè prædicatur,vt probatum eſt ꝫ.contra Scotum, & non eſt formale in ratione vnius,qm̃ per ens non diſtinguitur ab aliis trãſcendentibus. ergo eſt materiale. Sed ens, de quo intendimus hîc, eſt poſitiuum. Intendimus.n.de ente reali, quod eſt ſubiectum ſuarum paſſionum.& eſt de quo Meta. conſiderat:ergo ratio vnius,quo ad materiale eſt poſitiua.ſecunda pars ſic probatur,formale incluſum in ratiõe vnius,aut eſt poſitiuum,aut negatio, non poſitiuum, qm̃ cùm omne poſitiuum ſit ens,erit etiam vnum:ens.n. & vnum ſunt conuertibilia ſecundum prædicationem,vt dictum eſt ꝫ.Quæro ergo de illo vno,aut eſt vnum formaliter per poſitiuum aut per negationem:ſi per negationem,eadem ratione ſtandum erat in primo:ſi per poſitiuum,iterum quæro, cùm tale poſitiuum ſit ens, erit etiam vnum. & ſic vel procedetur in infinitum:vel dicendum eſt, ꝙ formale in vno eſt negatio,ex conſequenti ratio vnius tranſcendẽtis,quoad formale eſt negatiua. & aduerte ꝙ hæc ratio eſt B.T.in 1.par.q.11. art.1.ad primum,quam traxit à Com.in 4 Meta.com.3. quoniam Ant.And.in 4.Meta.q.3.conatur hanc determinationẽ improbare,ideo adducam hic rationem ſuam principalem & ſoluam.Sic igitur arguit.

Nulla negatio eſt idem realiter alicui poſitiuo, quoniã idem eſſet realiter poſitiuum, & realiter negatiuum, quod implicat cõtradictionem. Sed vnum eſt idem realiter enti, quod eſt poſitiuum.ergo vnum non eſt formaliter negatio.

Reſpondetur. Deceptus fuit Ant. And. in ly formaliter, accipit.n.ipſum pro tota ratione formali vnius,& non pro eo ſolo, quod complet rationem vnius. Nam ſic argumentum cõcluderet.Sed nos accipimus ſolum pro eo quod cõplet ſtante materiali poſitiuo:ideo ratio ſua nihil valet cõtra nos.Imaginatur.n. ꝙ dicamus vnitatem eſſe puram indiuiſionem.Sed decipitur,quoniam apud nos,vnitas eſt entitas,vt ſtat ſub indiuiſiõe.& in hac falſa imaginatione peccant aliæ rationes ſuæ,ideo eas prætermitto. Deinde conatur ſoluere rationẽ, per quam probauimus ſecundam partem concluſionis,quam diximus eſſe Com.& B. Th.Sed tu illam defende,ſicut nos defendimus in hoc 4.lib.in q.3.vbi eandem rationem adduximus ad probandum hanc concluſionem, ens & vnum tranſcendens ſunt idem realiter, ſed diſtinguuntur formaliter.

Quantum ad opinionem Scotiſticam aduerte,ꝙ dicunt duo:primo dicũt,ꝙ vnum tranſcendẽs eſt formaliter poſitiuum,i.non dicit puram negationem.Quod probant multipliciter.Primo,quia vnitas eſt perfectio ſimpliciter,aliter non poneretur in primo ente.Secundò,quia priuationes& negationes non reducuntur ad vnum ſummum,ſed omnes vnitates reducuntur ad ſummam vnitatem.Tertiò,quia negationes non ſuſcipiunt magis & minus,ſed vnum ſuſcipit magis & minus. Quod.n.eſt actu, vnum eſt magis vnum, quàm quod eſt potentia vnum.Quartò,quia numerus,cùm ſit, quid poſitiuum, non poteſt componi ex partibus, quæ ſint negationes,ergo vnum non eſt formaliter negatio.Dicunt ſecundò, ꝙ formale importatum per vnum eſt poſitiuum.Quòd ſic probant,vnũ eſt paſſio entis.ergo vel ratione fundamenti, vel ratione additi:non ratione fundamenti,quoniam,cum fundamẽtum ſit ens, idem eſſet paſſio ſui ipſius.ergo ratione additi : ergo additum non eſt negatio, quoniam cum negatio ſit non ens,non poteſt eſſe paſſio entis.ergo additum eſt poſitiuum:& ſic patet, quòd formale in vno eſt poſitiuum.

Sed ſi aduertis,Scotiſtæ in primo dicto nõ attingunt ſenſum noſtrum.Nos.n.non tenemus per ly formaliter negatiuum, ꝙ vnum ſit pura priuatio,vel negatio, ſed ꝙ de ratione vnius eſt priuatio,ſiue negatio, ita tamen ꝙ materiale ſiue fundamẽtum eſt paſſiuum.& illud eſt ens,formale autẽ, quo diſtinguitur ratione ab ente,eſt negatio.Cùm igiẽ non attingant ſenſum noſtrum non ſunt eorum rationes ſoluendæ. Verè.n.concludunt ꝙ vnum non poteſt eſſe mera negatio,ſecundum autem dictum eorum eſt falſum,quoniam ſecundum viam noſtrã,id quod eſt formale in ratione vnius, eſt negatio,&dicitur indiuiſio.& ideo reſpõdendo rationi ſuæ negatur diuiſio tanquam inſufficiens. Datur enim tertium,ſ.ens.vt ſtat ſub illo addito,quę eſt indiuiſio,&eſt paſſio entis.vnde non ens ſolum,nec indiuiſio ſola,ſed ens, vt ſtat ſub indiuiſione,eſt vnum tranſcendenter.

Circa rationem vnius numeralis, aduerte ꝙ communi ſententia,dicitur poſitiua formaliter,eo ꝙ addit ſuper ens aliquod poſitiuum reale, quod eſt accidens, de quo inquit Com.in 4.lib.in com.3.& in lib.10.com.5. licet vnum, quod eſt ſynonymum enti,ſit ſignificans ſubſtantiam rei,tamẽ vnum,quod eſt principium numeri,dicit accidens.

Quid vero ſit illud accidens eſt diſſenſio inter Thomiſtas:nam quidam tenent ꝙ ſit illud eſſe,quod dat quantitas continua rei quantæ. Puta ſi quæratur quare lapis ſit vnus numeraliter dicitur,quia habet eſſe quantitatiuum indiuiſum fluens à quãtitate continua lapidis, ita ꝙ tandiu lapis erit vnus quandiu eſt indiuiſus.ſi.n. quantitas lapidis diuidatur fit alterum & alterum eſſe quantitatiuum, ex conſequenti fiunt duo lapides. Hanc ſententiam videtur tenere B.T.in 1.ſen.in di. 24. vbi refert opinionem de vno poſitam ab Auic.& licet improbet ipſum quantum ad hoc, ꝙ vnum numerale non diſtinguitur ab vno tranſcendenti,nõ tamen quantum ad hoc quòd vnitas numeralis eſt eſſe quantitatis continuæ.

Quidam autem dicunt vt Paulus Soncinas, vt patet in quæſtionibus ſuis in lib.10 Metaph.in q.13. quòd vnum numerale eſt accidens,ſed illud accidens non eſt eſſe quantitatis continuæ,ſed eſt ipſa quantitas continua,puta vnitas lapidis eſt quantitas continua lapidis.& probat hoc dupliciter.

Primo,quãtitate ↄtinua,res eſt indiuiſa in ſe, &diuiſa à quolibet alio,ergo quantitas continua eſt vnitas rei quantę.cõſequentia paret à diffinitione ad diffinitũ.Antecedẽs probatur. Diuiſibilitas primo ↄuenit quãtitati cõtinuæ, vt alias ꝓbatum eſt, ergo per quãtitatem cõtinuam res quãta

eſt in

eſt indiuiſa in ſe,& diuiſa à quolibet alio.

Secundò, per ſolam quantitatem continuam, quocunque alio circunſcripto,res quãta facit numerum cum alia. Poſito enim lapide A,& ſua quantitate continua, ſimiliter poſito lapide B, conſtituunt binarium:ergo ſola quantitas continua eſt ipſa vnitas numeralis.

Verùm,quia credendum eſt mentem B.Th.fuiſſe, ꝙ ipſa vnitas ſit eſſe indiuiſum quantitatis continuæ, ſtudebimus arguere cõtra hãc poſitionem,deinde ſoluemus rões ſuas.

Arguitur ergo ſic,nullum ex natura ſua diuiſibile,&cui repugnat indiuiſibilitas, poteſt habere rationem vnitatis ex diffinitione ſua.eſt enim vnum quod non diuiditur. Sed quantitas continua eſt diuiſibilis etiam in infinitum, ita quod repugnat deuenire ad indiuiſibilia, ex 3.Phyſic. ergo non poteſt habere rationem vnitatis.

Fortè reſpondetur, quantitatem continuam dupliciter conſiderari poſſe. Primò vt habet partem extra partem, & vt ſic eſt extenſa & diuiſibilis, nec vt ſic poteſt habere rationem vnitatis. Secundò, vt eſt indiuiſa in ſe, & diuiſa à quolibet alio,& ſic habet rationem vnitatis.

Sed contrà, & probatur ꝙ nec ſecundo modo habet ratio nem vnitatis: nam quod conuenit alicui ex ſua ratione formali,& in ſuo eſſe quidditatiuo, quocunque modo conſideretur,ſemꝑ conuenit ei:prædicata.n.quidditatiua ſunt inſeparabilia, & ſecundum eſſe, & ſecũdum cognitionem. Sed habere partem extra partem,& eſſe diuiſibilem conuenit quantitati continuæ ex ſua ratione formali & quidditatiua,vt patet in 6. Phyſ.tex.3.vbi Philoſophus diffiniens cõtinuum dicit,Continuum eſt, quod eſt diuiſibile in ſemper continua,& nullum continuorum eſt diuiſibile in impartibilia:ergo quantitas continua quocunque modo conſideretur,non poteſt habere rationem vnitatis.

Ad primam autem rationem,negatur antecedens.&probatio ſua nihil valet, imò potius ſequitur oppoſitum. Nam ex hoc quod diuiſibilitas primò conuenit quantitati continuę,ſequitur quòd indiuiſibilitas cõſtituens vnitatem non conuenit ei,cùm ſint oppoſita.

Ad ſecundam negatur antecedens.& probatio non valet.dico.n.ꝙ ſecluſo eſſe indiuiſo dato rei quantæ à quantitate continua duo lapides non conſtituunt binarium,quoniam neuter eorum eſſet vnus.Tenendum eſt ergo ſecundũ mentem B. T.vnum numerale addere quid poſitiuum.& illud eſt eſſe indiuiſum quantitatiuum, quod dat quantitas continua rei quantæ. Et aduerte ꝙ eiuſdẽ ſententia eſt Capreo.in 1.Sen.diſt.24.q.1.arti.1. in probatione primæ concl.

Sed contra hanc determinationẽ duo inſurgunt dubia: primũ eſt,ꝙa dicit B.T.in 4.Meta. lectione ſecunda improbans Auic.vnum, quod eſt principium numeri, addit ſuper ſubſtantiam rationem menſuræ,quæ eſt propria paſſio quãtitatis,quæ primò inuenitur in vnitate,&dicitur per priuationem & negationem diuiſionis ſecundum quantitatem continuam. Hæc B.T.non ergo illud quod addit vnum numerale,eſt eſſe indiuiſum,&c.

Reſpondetur,non eſt inconueniens quod addat vtrunque diuerſa ratione. nam addit eſſe indiuiſum quantitatis continuæ,vt prædicatũ eſſentiale de vno numerali.Addit aũt menſuram, vt ꝓprietatem conſequentem & fluentem à prædicato eſſentiali.nam ex hoc qđ dicit eſſe indiuiſum,dicit cõſequenter rõem menſuræ, qm̃ ex 10.Meta.tex. 3.neceſſe eſt menſurã eſſe indiuiſibilem,aut à natura,aut ex poſito ſiue decreto humano.& ideo primò ꝓuenit vni.

Secundum eſt, ſi indiuiſio eſt de ratione formali,tam vnius numeralis,quã vnius tranſcendentis:ergo cùm indiuiſio ſit negatio,&non quid poſitiuum,ita ratio vnius numeralis erit formaliter negatiua, ſicut ratio vnius tranſcendentis,cuius oppoſitum determinatum eſt.

Reſpondetur.Ratio vnius numeralis non dicitur poſitiua formaliter,quaſi nõ includat negationem.hoc.n.falſum eſt,cùm de ratione ſua ſit indiuiſio. Nam quod non eſt indiuiſum,nõ eſt vnum.Sed ideo poſitiua formaliter, qm̃ id qđ addit ſuper rei ſubſtantiam,eſt verè poſitiuum,quale eſt,eſſe indiuiſum quantitatis continuę.Id autem,ꝙaddit vnum tranſcendẽs, eſt ſola indiuiſio:propterea poſſumus verè dicere rationem vnius tranſcendentis eſſe formaliter negatiuam:rationem autem vnius numeralis eſſe formaliter poſitiuam, quoniam additum eſt poſitiuum, licet concipiatur cum negatione. Apprehendimus enim ſimplicia per negationem.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.Et hic terminatur conſideratio noſtra de paſſionibus entis.

QVAESTIO IX.

Quod ſit primum principium complexum, ſimpliciter primum.

Circa hanc q. duo pertractanda ſunt.Primò,Quod eſt principium primum.Secundò, Quod eſt principium primo primum.

Cõcluſio. principiũ primo primum cõplexũ ſecundũ intẽtionem realẽ, & veriſsimum eſt hoc, Impoſsibileẽ idẽ ſimul eſſe,& nõ eſſe: hoc autẽ, De quolibet eſt affirmatio, vel negatio vera, primũ eſt ſecũdum intentionẽ Logici,et huic æquipollet.

Circa 1.inuenio duas opiniones: prima dicit ꝙ principium primum complexum eſt hoc, De quolibet eſt affirmatio vel negatio vera. & id manifeſtare conatur dupliciter. primò,Com.in 4.Meta.com.9.dicit,manifeſtum eſt ꝙ affirmatio & negatio non congregantur ſimul, & loquitur de primo principio.Secundò,vel eſt hoc,quod dictum eſt,vel eſt illud.Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe,& non eſſe.Sed nõ eſt illud,quoniam neceſſe eſt primum principium eſſe propoſitionem affirmatiuam. nam omni negatiua eſt aliqua affirmatiua prior.Sed hęc,impoſſibile eſt,&c.eſt negatiua,vt patet exponendo:ergo non eſt primum principium, ſed illud,De quolibet,&c.

Secunda autem opinio dicit ꝙ eſt hoc. Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe,& non eſſe,& probat ex eo quod Philoſophus in 4.Meta. pertractans de primis principiis non dicit aliud eſſe primum & firmiſſimum niſi hoc, & ꝙ ad ipſum reducuntur omnia alia,vnde dicit in tex.9.Quapropter omnes demonſtrantes, in hanc reducunt vltimam opinionẽ: natura nanque principium & aliarum dignitatum hæc omnium.vbi & Comm.dicit,& ideo hæc dignitas eſt prior omnibus dignitatibus, & communis naturaliter omnibus. Impoſſibile.n.eſt,vt diſputatio aut ratiocinatio fiat ſine ea.

Et quoniam hæc ſecunda opinio videtur magis ad mentem Philoſophi,ideo ſuſtinemus eam,licet pro veritate nõ diſcordet à prima in ſenſu,ſed tãtùm in verbis.Pro quo aduerte,ꝙ idem principium deſignatur per has duas propoſitiones.De quolibet eſt affirmatio,&c.Impoſſibile eſt,&c. ſed diuerſa conſideratione. Nam quia primum principium complexum conſideratur à Logico & à Metaphyſico,quorum alter conſiderat res per ſecundas intentiones, alter per primas:ideoLogicus enunciat primum principium per intẽtiones ſecundas,vt per affirmationem & negationem, Metaphyſicus autem enunciat per primas, vt per eſſe & non eſſe.Vnde patet has opiniones diſſentire verbis,&non ſenſu.Nam ex parte rei bene ſequitur, Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe : ergo de quolibet eſt affirmatio vel negatio vera.

Quod autem prima opinio dicit hanc eſſe negatiuã,Impoſſibile eſt,&c.non eſt verum, quoniam ſecũdum ſenſum æquipollet iſti,neceſſe eſt,idem non ſimul eſſe, & non eſſe, quæ quidem eſt affirmatiua de modo, ex conſequenti non eſt neceſſe quòd habeat aliquam priorem,aut notiorem.

Circa 2. aduerte duas opiniones:vna eſt Thomiſtarum. Ipſi tenent, quòd principium primo primum complexum eſt hoc,Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe,& non eſſe : & fundamentum eorum eſt.quoniam tres conditiones aſſignatæ à Philoſopho in 4.Meta.tex.8.quarũ prima eſt,ꝙ circa principium primo primum non contingit deceptio propter ſui euidentiam:ſecunda eſt, ꝙ eius veritas eſt abſoluta & non conditionata:ita ꝙ ſi omnis alia propoſitio eſſet falſa, adhuc principium primo primum eſſet verum:tertia eſt,quòd non cognoſcatur per demonſtrationẽ, eo ꝙ principio primo primo, non poteſt eſſe aliquid notius, ex quo deducatur.Iſtæ, inquam, tres conditiones non attribuuntur ab Ariſt.vt patet in 4.Meta.tex.9.niſi huic complexo, Impoſſibile eſt idem,&c. Ergo vel non datur principium primo primum,& ſic tolletur omnis demonſtratio,vel eſt hoc complexum.Impoſſibile eſt,&c.Et confirmatur dicto Com.dicentis in com.9. Iſta dignitas eſt prior omnibus dignitatibus,ergo eſt primo prima.

Alia opinio eſt Scotiſtarũ,vt patet ꝑ Ant.And.ĩ 4. Meta. q.5.Iſta opinio dicit duo:primò,ꝙprincipium primo primũ ſi datur eſt hoc cõplexum,ens eſt ens:ſecũdò ꝙ nõ eſt hoc, Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe,& non eſſe.Primum dictum ſic probat. De ratione principij primo primi eſt ꝙ habeat terminos,ex quibus componitur,primo primos,& non reſolubiles in priores. Sed iſtæ conditiones conueniunt huic cõplexo.ens eſt ens.qm̃ ens eſt termin⁹ primo primus,& ſi reſoluitur in priores, vt patet:ergo hoc complexũ eſt principium primo primum. ſm autem dictum ſic probat. Hoc complexũ,Impoſſibile eſt idem,&c.habet terminos reſolubiles in priores cõceptus.Nam ly idem eſt reſolubile in cõceptum relatiuum.eſt.n.identitate idem quæ eſt relatio,& in conceptum abſolutum,ideſt conceptum entis:qm̃ idem

includ

includit ens, ergo non eſt principium primo primum. Præterea, omni propoſitione modali prior eſt aliqua de in eſſe cum poſſit reſolui in eam, quæ eſt de in eſſe. Sed impoſſibile eſt idem, &c. eſt propoſitio modalis, ergo habet priorē, ex conſequenti non poteſt eſſe principium complexum primo primum.

Sed ſi bene conſideras iſta opinio non attingit mentem Ariſt. Multum.n. differt, eſſe complexum primo primum, & eſſe principium primo primum. Nam complexum primo primum requirit quod componatur ex terminis primo primis, & qui non ſint reſolubiles in priores conceptus, & ſit propoſitio de in eſſe & affirmatiua. Principium autem primo primum non requirit de neceſſitate iſta, ſed ſolum tres cōditiones ſ. aſſignatas ſecundum Ariſt. & præcipuè, quod ſit illud, per quod firmat veritas cuiuſcunq; alterius complexi, ſi de eo dubitare contingit, & ſit illud, ad quod reſoluitur quodcunque aliud complexum reſolubile.

Ex his reſpondeo ad rationes Ant. And. & dico quod omnes ſoluuntur hoc verbo, ly ens eſt ens eſt complexū primo primū, ſed non eſt principium primo primum, qm̄ non deducitur ex eo omnis alia propoſitio, nec ad ipſum eſt ſtatus in demonſtrationibus, imò hoc complexum ens eſt ens poteſt ſuſtineri per hoc principium. Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe, nam omne ens vel eſt ens, vel non ens, vel ens & non ens: non ſecundum, quoniam oppoſitum non prædicatur de oppoſito: nō tertium, quia impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe: ergo primum, ly autem impoſſibile eſt idem, &c. eſt principium primo primum. Sed nō eſt complexum primo primum, eo quod termini componētes nō ſunt primo primi, &c. & ſic patet, quod Ant. And. in hoc decipitur, quia non ponit differentiam inter complexū primo primum, & principium complexum primo primum.

Ad illam de modali dico ſimiliter, quod licet non poſſit eſſe complexum primo primum, nō tamen incōuenit quod ſit principium primo primum, nec obſtat quod ſit reſolubilis in vnam de ineſſe. Hoc enim licet tollat rationem primi complexi, non tamen rationem primi principij complexi.

Sed aduerte, quod contra hanc determinationem inſurgūnt duo apparentia argumenta, quorum vno probatur quod hoc complexum non ſit veriſſimum, altero quod non ſit principium primo primum.

Primo igitur arguit̄ ſic, poſſibile eſt idē ſimul eſſe & nō eſſe: ergo hoc complexum, Impoſſibile eſt idem, &c. nō eſt veriſſimum. Conſequentia nota. Antecedens probatur. Aliquod eſt generabile, quod nunquam generabitur, aliter omnia euenirent de neceſſitate, quod tm̄ improbabitur in li. 6. & prætereà cōcedit Ariſt. in 2. de generatione tex. 94. quod futurus quis incedere non incedet, ergo poſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe. Conſequentia probatur, ſit A generabile, ergo in aliquo inſtanti poteſt eſſe. Sit illud inſtans B, ergo in B poteſt eſſe: ponatur quod nūquam generetur, ergo in B non habet eſſe, ſi non habet eſſe in B, poteſt non eſſe in B, ergo pro eodem inſtanti poſſibile eſt idem eſſe & non eſſe, ſi pro eodem inſtanti, ergo ſimul.

Reſpondetur ly ſimul poteſt ſe tenere ex parte poſſibilis, vel potentiæ, vt ſit ſenſus, idem per eandem potentiam poteſt eſſe & non eſſe, puta Sortes per voluntatem poteſt ſedere & non ſedere, & poteſt ſe tenere ex parte eſſe & nō eſſe, vt ſit ſenſus, poſſibile eſt vt idem qm̄ habet eſſe habeat non eſſe, ita ꝙ hæc erit vera. Idē eſt & non eſt. In primo ſenſu. Hoc cōplexum, poſſibile eſt idē, &c. eſt verū vt dicet̄ in lib. 9. quando agemus de potentia rationali, & vt ſic nō opponitur principio primo. In ſecūdo ſenſu eſt falſum, nec poteſt eſſe verum, & vt ſic opponitur principio primo. Ad ꝓbationem concedo antecedens, & nego conſequentiam in ſecundo ſenſu dato de ly ſimul. Ad probationem dico, ꝙ nihil aliud concluditur niſi ꝙ A generabile habet potentiam qua poteſt habere eſſe in B & pro eodem poteſt habere nō eſſe diuiſim, ſed non coniunctim. & hoc eſt ꝙ dicunt aliqui, ꝙ iſta ꝓpoſitio, A poteſt eſſe & nō eſſe in B, eſt vera in ſenſu diuiſo & falſa in ſenſu compoſito, & in ſenſu compoſito tm̄ opponitur principio primo. Et aduerte ꝙ huic argumēto neſciuit aliter reſpondere Iand. in 4. Meta. q. 7. niſi ſequēdo viam eorum, qui dicunt ꝙ impoſſibile eſt ſecundum doctrinā Ariſt. aliquid eſſe generabile, quin generetur. Sed de poſitione iſtorum, diſcutiemus in lib. 9. quærendo ſi aliquid eſt poſſibile, quod tamen nunquam fuit nec erit.

Secundo arguitur ſic, Ariſt. in 4. Meta. tex. 8. docet nos & probat hoc complexum. Impoſſibile eſt idem, &c. eſſe primum principium. ergo hoc complexum non eſt euidentiſſimum, vanum.n. eſt docere & probare propoſitionē euidentiſſimam, ergo non eſt principium primo primum.

Reſpondetur, Ariſt. non docet nos nec probat hoc complexum eſſe verum in dicto tex. qm̄ eius veritas manifeſtiſſima eſt homini ſanè mentis. ſed docet & declarat ꝙ conditiones conuenientes primo principio conueniunt huic cō plexo. Impoſſibile eſt, &c. Et id non præiudicat quin ſit primum principium, imò magis corroborat. Secus autē eſſet, ſi probare conaretur eius veritatem & ſi dicas imò ꝓbat eius veritatem contra negantes. Reſpondeo, non probat niſi elenchicè, vt declarabitur in q. ſeq. Sed hic modus probationis, non ꝓiudicat dignitati, & firmitati primi principij.

Vltimo aduerte, qm̄ diximus ſ. non eſſe idem primum principium & primum complexum, vt id manifeſtius appareat, ꝙ intellectus hoc ordine procedit: primo concipit primos terminos incomplexos qui ſunt ens & non ens, deinde format ex eis, tres propoſitiones affirmatiuas, quib. correſpondent tres negatiuæ. Primo format hanc, ens eſt ens, cui correſpondet hæc nega. ens non eſt ens. Secūdo hāc vniuerſalem, Omne ens eſt ens, cui correſpondet hæc nega. nullum ens eſt nō ens. Tertio hanc, oē ens eſt vel nō eſt, cui correſpōdet hæc, nihil eſt, & nō eſt. Tūc quarto loco intellect⁹ inſpicit hoc principiū eſſe veriſſimū, Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & nō eſſe. Hæc de p̄ſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO X.

Si principium primum eſt cognoſcibile cognitione ſenſitiua vel demonſtratione.

PRo reſolutione huius quęſiti pono tres concluſiones. Deinde ſoluam quædam dubia.

Cōcluſio. Primum principiū cōplexū non poteſt demōſtrari abſolute, ſed ad hominem redarguitiuè, et ad illius notitiam neceſſaria ē cognitio ſenſitiua nō ſolum interior, ſed exterior vt ratio ſine qua non.

Prima concluſio ſit iſta, pro notitia primi principij neceſſario requiritur cognitio ſenſitiua non ſolum interior, ſed etiam exterior. Pro qua aduerte, ꝙ requiſitum ad alterum eſt triplex. Quoddam propter cauſalitatem in aliquo genere cauſæ, vt ferrum requiritur ad productionem gladij, eo ꝙ eſt materia ſua: & anima requiritur ad productionem animati, eo ꝙ eſt cauſa ſua formalis. Quoddam, ꝙa eſt ratio, ſine qua non, vt approximatio requiritur inter agens & patiens eo ꝙ niſi approximentur non ſequitur actio. Quoddam propter neceſſariam connexionem duorū, ita ꝙ ſe mutuo ponunt, & ſe mutuo remouent. & ſic vnum relatiuum requirit aliud correlatiuum.

His prænotatis, dico ꝙ cognitio ſenſitiua requiritur in propoſito, vt ratio ſine qua non: nam niſi apprehendant̄ termini per ſenſum, nunquam apprehendetur complexio illa, qua conſtituitur primum principium complexum. & huius ratio eſt, quia apud Philoſophum in 3. de Ani. tex. 30 ꝓ hoc ſtatu nihil intelligit anima ſine phantaſmate. eſt ergo neceſſe vt phantaſia habeat operationem ſuam ad hoc quod intellectus exeat in actum ſuum, phantaſia aūt non habet operationē ſuā ſine ſenſu exteriori, eo ꝙ ſenſus interiori ſupponit immutationem factā in ſenſu exteriori, vt declarauimus in 3. de ani. vnde Ariſt. diffiniens phātaſiam inquit eam eſſe motum factū à ſenſu exteriori, qui eſt vel fuit in actu, eſt ergo neceſſe ꝙ apprehenſio ſenſitiua terminorum incōplexorū p̄cedat apprehēſionem intellectiuam primi principij, vnde communi ſentētia dicitur ꝙ primum principium apprehenditur lumine naturali, ex euidentia terminorū. Tu tamen aduerte ꝙ illa cognitio ſenſitiua, nullam cauſalitatē dicit ſuper apprehenſionem primi principij. Tunc.n. illa cognitio ſenſitiua eſſet ſicut principiū à quo deduceret primū principiū vt cōcluſio. & ſic cognitio primi principij eſſet acq̄ſita ꝙ diſcurſum. qđ eſt impoſſibile. qm̄ ñ eſſet naturaliter cognitū, nec ſup ipſum fundaret oīs deductio & diſputatio, cuius oppoſitū dt phil. & Com. in hoc 4. li. tex. & com. 9. Patet igit̄ ꝙ ad apprehenſionem primi principij req̄ritur cognitio ſenſitiua non vt cauſa, ſed ratione qua non.

Secunda concluſio. Primum principium non poteſt demonſtrari abſolutè. Aduerte ꝙ circa hāc concluſionem nō eſt immorandum, conſtat.n. ꝙ demonſtratio abſoluta ex 1. poſter. eſt ex prioribus & notioribus, nihil autem eſt prius & notius hoc primo principio aliter poſſet contingere deceptio circa ipſum & ſic non eſſet firmiſſimum, nec primū principium, ergo eſt impoſſibile ꝙ demonſtretur abſolute, vnde benedixit philoſophus in 4. Meta. text. 9. Qui volunt hoc principium demōſtrare, oſtendunt ineruditionem ſuā, neſciunt enim quorum ſit, & quorum non ſit demonſtratio. & Commenta. in commento nono dicit, Quidam exiſtimant poſſibile eſſe demonſtrare hanc propoſitionem

dicent

dicentem, quòd duo contradictoria non congregantur. & hoc contingit eis, quia non fuerunt instructi in dialectica.

Tertia conclusio, Primũ principium potest demonstrari redarguitiuè. Aduerteq; demonstratio absoluta differt à redarguitiua in hoc q; absoluta est ex notioribus simpliciter. Redarguitiua autem est ex concessis ab aduersario, minus quidẽ notis simpliciter, magis autem ipsi aduersario. ex his sic probo conclusionem. Qui negat hoc principium, impossibile est idem, &c. potest deduci ad aliquod inconueniens sibi magis notum, quam primum principium ergo potest demonstrari redarguitiuè. Consequentia nota. Antecedens probatur, Potest deduci ad hoc, q; cõtrariæ opiniones erunt in eodem intellectu. Quod quidẽ reputatur manifestius inconueniens apud negantem primũ principium. Nam quilibet potest aduertere q; si contrarias formas esse in eodem subiecto simul & in actu perfecto repugnat sensui, eo q; vna corrumpit alteram, multo magis repugnat intellectui habere in seipso opiniones contrarias simul de eadem re. Quod autem negans primum principium, possit deduci ad hoc inconueniens declaratum est in lib. 2. Peri her. vbi manifestat Arist. opiniones contradictoriorum sunt cõtrariæ, ergo si quis opinetur duo contradictoria esse simul vera, habet in suo intellectu duas opiniones contrarias simul, non solùm autem ad hoc inconueniens deducit Arist. negantem primum principium sed ad plura alia vt manifestauimus in nostro epito. in 4. Meta. in tract. 2. in ca. 1. vbi sex rationibus arguitur contra negãtem primum principium.

Positis & probatis his tribus conclusionibus, soluenda sunt duo dubia, primum est contra conclusionem secundam, & secundum est contra tertiam.

Dictum est in secunda conclusione, q; primum principium nõ est demonstrabile absolutè. Contrà, p; p; quod vnũ quodque & illud magis, sed p; p; primum principium ad q̃d reducũtur ꝯclusiones, ipsę ꝯclusiones sunt demõstrabiles. ergo multo magis primum principium est demonstrabile.

Respõdetur, Illa regula propter quod, &c. non valet ni si prædicatum in quo fit comparatio conueniat & verificetur de vtroq; comparatorum, q; si tantum vni conuenit, argumentũ non valet, v.g. si arguatur sic, propter quod vnũquodq;, & illud magis, sed propter ignem aqua est calida, ergo ignis est magis calidus. argumentum valet quoniam vtraque istarum est vera. Ignis est calidus, & aqua est calida, si autem arguatur sic, propter quod, &c. sed propter albedinem paries est albus. ergo albedo est magis alba. Argumentum non valet, quoniam hæc est falsa, albedo est alba. Sic in proposito argumentum non valet, quoniam licet hæc sit vera, Cõclusio est demonstrabilis. Hæc tamen est falsa, Primum principium est demonstrabile.

Dictum est in tertia concl. q; est demõstrabile redarguitiuè, quia negãs potest deduci ad hoc inconueniens, q; contraria essent simul in eodem. Sed hæc ratio non videtur efficax, qm̃ videtur petitio. Nam omnis ratio deducẽs ad impossibile, cuius cõclusio nõ est manifestior in falsitate quã præmissa interimenda, est petitio. Sed consequens rationis Arist. non est magis inconueniens, quàm antecedens. Nam qui concedit contradictoria esse simul vera, multo magis concedet contraria posse simul esse in eodem.

Respondetur, Ant. And. in 4. q. 4. dicit q; Philosophus nõ inducit hanc rationem contra negantes, sed contra recipientes primum principium probando q; sit firmissimum.

Sed hæc responsio non est ad mentem Philosophi, quoniam Com. introducit hanc rationem contra negantes. Vnde inquit in com. 9. Contingit enim dicenti hoc, scilicet q; contradictoria sunt simul vera opinari quòd duo contraria existant simul in eodem in actu.

Et ideo aliter respondeo, & dico q; negans primũ principium, existimat maius incõueniens duo contraria esse simul, eo q; hoc repugnat ad sensum, videmus. n. q; vnum expellit alterum, non autem repugnat sensui nisi quia contraria in actu perfecto, habent repugnãtiam adinuicem, ergo in quocunque inueniantur, siue in materia, siue in sensu, siue in intellectu erunt repugnantia & p; consequens notius erit neganti primum principium contraria nõ posse esse simul in eodem quam q; contradictoria non sint simul vera. Nam duo contradictoria non cadunt sub sensu, cum alterũ sit non ens, quod non cadit sub obiecto alicuius sensus. sed bene duo contraria vt patet de duabus qualitatibus sensibilibus contrariis. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

Quæstionum super quartum librum Metaphysices finis.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

QVAESTIONES SVPER quintum lib. Metaphysices.

1 *Si principium & causa sunt idem conuertibiliter.*
2 *In quo consistat causalitas siue ratio causæ materialis.*
3 *In quo consistat causalitas formæ.*
4 *In quo consistat causalitas efficientis.*
5 *In quo consistat causalitas finis.*
6 *Si finis est causa vt habet esse in anima vel extra.*
7 *Si idem perfectus numero, potest produci à pluribus causis perfectis & eiusdem ordinis.*
8 *Si causæ sunt sibiinuicem causæ.*
9 *Si causa in actu, & effectus in actu, simul sunt & nõ sunt.*
10 *Si materia prima est propriè elementum.*
11 *Si Philosophus sufficiẽter numerauit oẽs modos naturę*
12 *Si necessaria habent causam efficientem.*
13 *Si diuisio secunda vnius est logica.*
14 *Si hæc propositio, vnum numero sunt quorum est materia vna, est vera vniuersaliter, vel tãũ particulariter.*
15 *Si materia signata vel hecheit as est principium indiuiduationis in rebus materialibus.*
16 *Si prædicamenta distinguuntur secundum diuersos modos prædicandi.*
17 *Quæ substantia sit genus generalissimũ, & quę sit võ sua.*
18 *Si plura accidentia eiusdẽ speciei possunt esse in eodem.*
19 *Si cuilibet potentiæ actiuæ, correspõdet potẽtia passiua.*
20 *Si diuisibilitas est propria ratio quantitatis.*
21 *Si modi relatiuorum sunt bene assignati à Philosopho.*
22 *Si relatio distinguitur realiter à fundamento.*
23 *Si vltima prædicamẽta, dicunt absolutum vel respectũ.*

QVAESTIO I.

Si principium & causa sunt idem conuertibiliter.

Omnes enim causæ principia. Tex. 1.

Circa hanc q. aduerte, q; difficultas consurgit ex eo q; Philosophus dixit in 4. Meta. text. 3. q; ens & vnum se adinuicem consequuntur vt principium & causa, &c. Igitur pro resolutione quæsiti, quatuor agenda sunt. Primò declarabitur ratio principij & causæ, loquendo absolutè & Meta. Secundò declarabitur mens Philosophi circa hoc propositum. Tertiò ponentur duæ conclusiones responsiuæ. Quartò soluetur quoddam dubium.

Cõclusio. principiũ & causa non sunt idem conuertibiliter sed cũ additi prioritatẽ & distinctionẽ: apud Philosophũ tamẽ principiũ productiuum conuertitur cũ causa pro doctrina.

Quantum ad 1. aduerte q; principium vt principium importat processum vnius ab altero, inter quæ est distinctio realis vnde quocunque modo processus ille ponatur, siue secundum ordinem, vt dies procedit à mane, siue secundũ doctrinam, vt scientia procedit à suis principiis, & conclusio à præmissis, siue secũdum efficientiam, vt calor in aqua procedit ab igne, in quolibet talium modorum id q̃d procedit, dicitur principiatum, id à quo procedit dicitur principium. Abstrahit autẽ à prioritate, & efficientia, & distinctione essentiali. A prioritate quidem, qm̃ nõ est necesse in omni natura principium esse prius principiato, sicut tenent Theologi patrem esse principium filij, non tamen priorem filio. Ab efficientia verò, quoniam nõ est necesse omne principiatum esse à suo principio effectiuè. Constat. n. q; dies principiatur à mane, & motus à termino à quo, & tñ dies est effectiuè à sole moto, & motus à mouẽte. A distinctione essentiali verò, quia stat principiatum distingui sola relatione à principio, & non essentialiter vt tenent Theologi de p; sonis diuinis. Dicemus ergo q; absolutè principiũ est illud à quo alterum quocunque modo ꝓcedit, sine specificatione prioritatis aut efficientiæ, aut distinctionis essentialis.

Causa verò, vt causa absolutè dicit dependentiam vnius ab altero, cum prioritate & distinctione essentiali. Dico dependentiam, quoniam causa est illud ad cuius esse sequitur aliud, & quod influit super causatum. Dico cum prioritate, quoniam necesse est causam præcedere effectũ saltem prioritate naturæ. Dico cum distinctione essentiali, qm̃ nihil seipsum causat, ideo inter causam & causatum necessaria est distinctio realis & essentialis, & per consequens causatũ est

poster

posterius causa,qm̃ nihil seipsum communicat alteri distincto essentialiter nisi supponatur esse,& per consequens est prius natura.Constat igitur ꝙ causa duo addit super rationem principij,i.prioritatem & distinctionem essentialem.

Quantum ad secundum, s.quid circa hoc senserit Philosophus,aduerte ꝙ Philosophus de ratione principij tria cognouit.Primò ꝙ est communius quàm causa.Cognouit em̃ punctũ esse principium lineæ,non tamen causam quoniam maximè esset causa materialis, puta pars componens lineam, sed hoc est falsum, quoniam ex 6. Physicorum, nullum continuum componitur ex indiuisibilibus. Cognouit mane esse principium diei , non tamen causam vt patet. Et ideo dicit Com. in 5.lib. Meta.com.4.Principium autem est quasi vniuersalius causa, cum dicatur de principiis transmutationis,& de quatuor causis.Cognouit secundo quod inter principium & principiatum est necessaria distinctio realis,cum inter ea sit relatio realis.Cognouit tertio quod principium est prius principiato,eo quod apud ipsum non fuit notum,quomodo sit possibile principium & principiatum esse idem essentialiter. Hoc enim verificat apud Theologum solum de diuinis personis, & propterea apud Philosophum principium productiuum & effectiuum non distinguitur à causa productiua & effectiua, sed sunt idem conuertibiliter , quoniam non cognouit aliam productionem nisi per distinctionem essentialem inter producens & productum,vnde apud ipsum omne principium productiuum est causa productiua & econuerso , & sic patet quod licet apud ipsum,principium i sua vniuersalitate sit communius quam causa, tamen principium in specie, puta principium productiuum nõ est communius quam causa productiua, non enim potuit altius ascendere ex sensatis.

Quantum ad 3.ponuntur duæ conclusiones responsiuæ.

Prima conclusio.Principium vt principium nõ conuertitur cum causa.Quoniam causa contrahit rationem principij, addit enim prioritatem & distinctionem realem essentialem, vt declarauimus : ergo, &c. Præterea, principium prædicatur de his quæ non sunt causa, vt punctus est principium lineæ, & instans temporis, & terminus à quo, motus,ergo non conuertitur cum causa.

Secũda cõclusio. Principium productiuum secundũ Philosophum non tñ secundum veritatem conuertitur cũ causa productiua,nam Philosophus non potuit deprehendere ex sensatis , ꝙ producens sit eiusdem essentiæ cum producto,ergo secundum ipsum omne principium productiuum est causa productiua & econuerso. Dixi non tamen secundum veritatem , quoniam fides tenet oppositum , cui non subest falsum.Sed id considerare est altioris negotij.

Quantum ad 4.aduerte qđ dubium insurgit contra primam conclusionem.Quod est tale, stante prima conclusione videtur Philosophus sibi contradicere in libr.4.in tex.3. vbi inquit, ens & vnum sibiinuicem consequuntur vt principium & causa,vnum autem & ens sunt idem conuertibiliter,vt probatum est in 4.libr.ergo similiter principium & causa,ergo principium non est communius causa.

Respondetur.Dicũt aliqui,qđ Philosophus posuit illud gratia exempli,nõ quod ita sit.Sed melius est dicere,quod Philosophus illic accipit principiũ,non in sua vniuersalitate, sed secũdum suam famosiorem acceptionem:famosior autem acceptio est de causis extrinsecis,qualis est causa efficiens.vt dicit Com.in li.5.com.4.Sumptum ergo pro principio productiuo dico quod secũdum Philosophum vt declaraui,est idem conuertibiliter,cum causa productiua, volo enim qđ sicut accipit principium contractè,sic accipiat causam contractè, & sic patet quod nulla est contradictio in Philosopho.Nã hæc duo non contradicunt, principium vt principium & causa vt causa non sunt idem conuertibiliter , principium cõtractum ad principium productiuum, & causa contracta ad causam productiuam sunt idem conuertibiliter.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO II.

In quo consistat causalitas,siue ratio causæ materialis.

Causa verò,vno modo dicitur,ex quo fit aliquid,vt in existente, vt æs statuæ.Tex.2.

Cõclusio. Materiæ causalitas consistit in re sepre for

IN hac q.tria agenda sunt. Primò videndum est in quo essentialiter consistat causalitas causæ materialis. Secundò in quo consistat modus huiusmodi causalitatis. Tertiò soluentur quædam dubia.

Quantum ad 1.aduerte, ꝙ in eo cõsistit essentialiter causalitas materiæ , sumendo materiam pro quolibet recepti-

uo formæ tam substantialis quàm accidẽtalis, per quod est causa condistincta contra causam efficientem formalem & finalem.Hoc autem est recipere & cõseruare formam siue sustinere ita quod materiam causare,non est aliud quam recipere & sustinere formã.Quod sic declaratur. Materia est causa,vel quia producit formam,& hoc non,quia hoc spectat ad agens, vt declarabitur in li. 7. producens enim totũ siue compositum per accidens producit formam ei us , vel quia dat esse formaliter ipsi formæ & hoc nõ,quia hoc spectat ad actum. Dicemus enim infrà ideo forma dat esse ꝙa est actus,materia autem est potentia & non actus.Vel quia ad ipsam ordinat forma, & hoc non quia id ad quod aliud ordinatur perfectius est eo , constat autem materiam esse imperfectiorẽ forma. Vnde forma verius dicitur finis materiæ quam econuerso.Vel quia recipit &sustẽtat formam, & hoc est verum à sufficienti diuisione.Præterea,cùm materia sit potentia passiua in eo consistit sua causalitas quòd conuenit potentiæ passiuæ ex natura sua. Potentiæ autem passiuæ conuenit recipere:ergo,&c.

mã secũdũ suam capacitatẽ vel dispositionẽ

Quantum ad 2.dico ꝙ modus causalitatis materiæ consistit in limitare & restringere amplitudinem formæ quam recipit, pro quo aduerte, quod si daret forma receptibilis in materia extra materiam haberet omnem perfectionem & omnem gradum debitum naturæ suæ, vt si esset calor separatus,esset perfectissimus calor ex hoc autem quod recipitur in materia , necesse est vt proportionetur capacitati materiæ, ex cõsequenti quod non recipiatur secũdum omne esse debitũ sibi ex natura sua, sed secũdum dispositionẽ materiæ. Hinc est, qđ formæ separatæ à materia, dicuntur habere quandam infinitatem quia nullo modo terminãtur nec arctantur ex materia ex opposito formæ materiales dicuntur finitæ quia restringuuntur ex diuersa capacitate. Dicimus igitur ꝙ materia ideo est causa quia recipit & sustinet formam.Ex hoc aũt ꝙ recipit formam,ad ipsam consequitur talis modus , qui est limitare formam & per ly limitare,non intelligas quòd materia aliquid det formę,nec influat, nec perficiat formam , sed limitare formam est recipere eam secundum suam capacitatem,&non secundum totum esse debitum naturæ talis formæ. Et in his stat causalitas & modus causalitatis ipsius causæ materialis prout distinguitur contra alia genera causarum.Et aduerte quod in hac determinatione secutus sum doctrinam Capreoli in primo sent. distinct.43 q.1.art.1.ad argumenta facta contra tertiam conclusionem in primo loco.

Quantum ad tertiam aduerte tria dubia quæ consurgũt contra determinationem factam.

Primò vr̃ quod materia nullo mõ sit causa, qm̃ materia vt materia potentialitatẽ dicit, potẽtialitati aũt repugnat causalitas, qm̃ causare supponit esse actu. Cũ igit̃ materia vt materia non habeat esse actu,nullo modo est causa.

Respondetur,potentialitas significat esse in potentia,qđ non repugnat nisi causalitati agentis,eo quod vnumquodque est agens,inquantum est actu ex li.9.Meta.Agere enim supponit esse,&causalitati formæ,eo quod forma est actus & dat esse actu. Non autem repugnat causalitati materiæ, eo quod materia est causa inquãtum est receptiua formæ, esse autem receptiuum , dicit potentiam passiuam & esse potentiale,nec repugnat causalitati causæ finalis,vt declarabimus infrà agentes de causalitate finis.

Secundò non videtur ꝙ sustentare formam sit de causalitate materię,nam si esset de causalitate eius ergo omnem formam in se receptam sustentaret, hoc autem est falsum respectu animæ intellectiuæ, quæ non pendet à materia propter sui incorruptibilitatem.

Respondetur,licet sustentare formam conueniat materiæ vt est receptiua formæ , non tamen eadem ratione nec eodem modo respectu cuiuscunque formæ. Nam quo ad formas eductas de potentia materiæ, sustentat eas,quo ad esse,& quo ad actum informandi, quoniam si separantur à materia desinunt esse,& desinunt informare. Quantum autem ad animam intellectiuam , non sustentat eam quo ad esse,supposito enim quod sit incorruptibilis, separata à materia adhuc stat in esse: vtrum vero sit incorruptibilis manifestauimus in libro de anima & iterum manifestabitur in li.12.Meta.ad mentem Aristotelis:sustentat autem eam quo ad actum informandi , eo quod separata non est actu forma corporis. Dicemus ergo quod causalitas materiæ consistit in receptione formæ , & sustentatione eiusdem quo ad esse,vel quo ad actum informandi.

Tertiò, nõ videtur q̃ materia habeat limitare formam, omne enim qđ ex ſui natura habeat eſſe limitatum non indiget aliquo extrinſeco limitãte. Sed omnis forma creata, ſiue materialis, ſiue immaterialis, cum ſit finitæ & determinatæ naturæ ex ſui natura limitatum eſſe habet: ergo, &c.

Reſpondetur, eſſe limitatum ſumitur dupliciter, primo vt opponitur illimitato ſimpliciter, quod eſt abſolute infinitum. & ſic conceditur omnem formam creatam habere eſſe limitatum nec indigere aliquo intrinſeco limitante, quaſi q̃ ipſa ſit ſimpliciter & ſecundum ſe illimitata. ſecundo vt opponitur illimitato ſecundum quid, puta albedo vt tria opponitur ſummæ albedini, ſicut limitatum illimitato ſecundum quid. & ſic nego omnem formam creatam habere eſſe limitatum ex ſui natura, imò ex ſe habet eſſe illimitatum ſecundum quid, quoniam ſi exiſteret nõ recepta in materia haberet omnem gradum perfectionis conuenientis ſibi ex natura ſua. Ad hoc ergo quod limitetur ad certũ gradum indiget materia, quæ non recipit niſi ſecundum quòd eſt capax formæ, verum eſt ergo materiam limitare formã. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO III.

In quo conſiſtat cauſalitas formæ.

Alio verò ſpecies & exemplum. Tex. 2.

Cõcluſio. Forma cauſalitas eſt facere rem exiſtere actu quæ ſalis erat in potentia, arctãdo potentialitatẽ materiæ.

IN hac q. tria agenda ſunt. Primo in quo conſiſtat cauſalitas formæ, ſiue cauſæ formalis. Secundo in quo cõſiſtat modus ſiue proprietas huius cauſalitatis. Tertio ſoluentur quædam dubia.

Quantum ad 1. dico q̃ conſiſtit in hoc q̃ eſt facere rem exiſtere actu, quæ prius erat talis in potentia. Pro quo aduerte, q̃ vt dicit Ariſt. in 2. phyſi. tex. 11. tam in artificialibus quàm in naturalibus nihil eſt actu tale ĩ ſpecie ſua ante aduentum formæ ĩ ſubiecto vel in materia: nullus enim dicet lignũ eſſe ſcannum niſi receperit formam ſcãni neque carnem eſſe actu carnem, niſi habeat formam carnis. Idẽ intelige in accidentalibus. Non. n. aqua eſt actu calida, niſi per actualem receptionem caloris ex hoc ergo q̃ nos videmus artificiata & naturalia ꝓpoſita ſiue ſubſtãtialia vt lapis, hõ, lignũ: ſiue accidẽtalia, vt hõ albus; aqua calida, &c. nõ priꝰ tranſire ab eſſe potentiali ad eſſe actuale quam habeant in ſe actu formam ſuam, deprehendimus formã ideo eſſe cauſam quia facit rem eſſe actu, quæ prius erat in potentia: facit autem rem eſſe actu, quia dat ſibi eſſe tale. Ex hoc autẽ quod facit rem eſſe actu, eſt conſtitutiua rei in ſua propria & determinata ſpecie & ab eadem ſumitur differentia cõpletiua diffinitionis. Dicemus ergo q̃ cauſalitas formæ cõplectitur hæc omnia. Dare eſſe rei, facere rem exiſtere actu quæ prius erat in potentia. Conſtituere rem in propria ſpecie, ex eo quòd ab ipſa ſumitur differentia ſpecifica.

Quantum ad 2. aduerte q̃ ſicut modus cauſalitatis materiæ ſtat in hoc quod eſt limitare amplitudinem formæ, vt declarauimus in q. præcedẽti ſic modus cauſalitatis formæ ſtat in hoc quod eſt arctare materiam, ſiue potentialitatem ſuam. Pro quo aduerte ſecundum doctrinam B. T. in 1. parte q. 7. art. 1. q̃ ex receptione actuali formæ in materia, materia arctatur pro quãto ante aduentum huius formæ erat in potentia ad varias formas poſt quam aũt hãc recepit, quãdiu eſt ſub iſta, non ꝑt aliam recipere, aliter oppoſita diſparata ſe compaterentur in eodem. & id intellige non ſolum de materia prima in naturalibus, ſed & de materia artificiati. & de ſubiecto accidentis, nam poſtquam lignum eſt ſub forma arcæ non poteſt aliam formam recipere quandiu eſt ſub illa. & poſtquam paries recepit albedinem non poteſt aliam colorem recipere quandiu ſub albedine ſteterit.

Arctare ergo materiam eſt proprietas conſequens cauſalitatem formæ.

Quantum ad 3. aduerte duo dubia. primum eſt contra cauſalitatem formæ. ſecundũ eſt cõtra modũ cauſalitatis.

Contra determinationem cauſalitatis arguitur ſic facere rem eſſe actu, ſiue dare eſſe conuenit cauſæ efficienti. Nã homo generans hominem, facit hominem eſſe actu q̃ prius erat in potentia. Cum igitur debeant eſſe diſtinctæ cauſalitates formæ & efficientis, videtur fuiſſe male aſſignata cauſalitas formæ.

Reſpondetur vtrunque dat eſſe ſed diuerſa ratione, nam forma dat eſſe formaliter, id eſt ſeipſa & non per actionem, nam eſſe naturali ſequela fluit à forma, efficiens autem dat eſſe effectiue per actionem quæ erigitur ab efficiente. vel ſic, forma dat eſſe vt quo, efficiens autem vt quod: vel ſic forma dat eſſe vt principium intrinſecum, efficiens autem dat eſſe vt principium extrinſecum.

Contra modum ſiue proprietatem cauſalitatis, arguitur ſic, ſi eſt proprietas formæ arctare materiam, ergo arctabit omnem materiam in qua recipitur, quod tamen eſt falſum, quoniam non poteſt forma cæli arctare materiam cæli, cõplet enim & omnino perficit ipſam, ita quod tantum perficit, quantum perfectibilis eſt.

Reſpõdetur, & dico q̃ hæc proprietas conuenit formæ particulari, quales ſunt formæ inferiores, q̃ non adæquant totam potentialitatem materiæ, forma autem cæli eſt forma vniuerſalis continet enim virtualiter omnes formas inferiores materiales, & ex ſua vniuerſalitate terminat omnẽ potẽtialitatem materiæ cæli. Poteſt etiam aliter dici quòd hæc proprietas verificatur reſpectu cuiuſcunque materiæ capacis plurium formarum ſucceſſiuè, quod non conuenit materiæ cæli ſuppoſito quòd ſit alterius rationis à materia inferiorum. De hoc autem loquemur in libr. 8. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO IIII.

In quo conſtat cauſalitas cauſæ efficientis.

Amplius, vnde principium permutationis primum aut quietis. Tex. 2.

Cõcluſio. Agentis cauſalitas eſt efficere, ſeu producere rem ſiue ſecundũ totam ſubſtãtiã, ſiue ſecũdum partem.

IN hac quæſtione tria agenda ſunt. Primo pertractabitur quædam opinio quam non credo veram. Secundo pertractabitur opinio quam credo eſſ de mente B. Th. Tertio ſoluentur quædam dubia.

Quantum ad 1. aduerte q̃ cauſalitas agentis ſecundum oẽs in eo conſiſtit, quo poſito eſt cauſa conditincta cõtra alia gña cauſarũ, & quo remoto, nulla alia ratione eſt cauſa. Quid aũt ſit illud eſt vna opinio, quã recitat Heruæus in 4 quolibet. q. 8. Hæc dicit qđ actio eſt cauſalitas agẽtis, q̃a agẽs actione agit. Itẽ denominaꝰ agẽs ab actione. Itẽ quia actione poſita, ponit agẽs. & ea remota remoueꝰ, ergo, &c.

Sed hæc opinio non eſt vera, qm̃ cauſalitas agentis, non eſt effectus agentis, ſed actio eſt effectus agentis cũ ſit realiter idem cum re facta, vt probabitur in li. 9. ergo, &c. Maior autem ſic probatur, cauſalitas agentis eſt ratio ipſi agẽti vt ſit cauſa. Sed ratio rei præcedit omnem effectum ſuum vt patet: ergo, &c. Præterea, remota actiõe, adhuc ſtat cauſa agens & efficiens, nã de rana genita, adhuc eſt verum dicere q̃ pẽdet à ſole vt ab efficiente, ergo in actione nõ ſtat cauſalitas agentis. Et ad rationes huius opinionis, reſpondetur vnico verbo, q̃ concludunt actionem ſiue in præterito ſiue in præſenti, ſiue poſſibilẽ ĩ futuro eſſe neceſſario requiſitã in cauſa efficiente, non tamen concludunt q̃ ſit primum præſtans cauſalitatem efficienti, ſicut non datur mouens ſine motu, tamen non dicitur primo mouens propter motum ſed propter potentiam motiuã, nec eſt verum, qđ remota actiõe actuali, remoueaꝰ cauſa agẽs, vt diximus de rana genita, ſufficit em̃ q̃ actio ſit vel fuerit vel poſſit eſſe.

Quantũ ad 2. aduerte q̃ apud Thomiſtas cauſalitas agẽtis conſiſtit in hoc q̃ eſt efficere vel producere rem ſiue ſecundum totam ſubſtantiam ſiue ſecundum partem, ſiue ſecundum accidens. Primo dr̃ efficere vel producere rẽ. qm̃ in hoc diſtinguitur à materia cuius cauſalitatem diximus conſiſtere in recipere formam. & diſtinguitur à forma cuius cauſalitatẽ diximus conſiſtere in hoc q̃ eſt dare eſſe formaliter ei cuius eſt forma. & diſtinguitur à fine, cuius cauſalitas, vt dicem⁹, cõſiſtit in hoc qđ eſt eſſe id gratia cuius, &c. Et aduerte quod hæc tria videntur eſſe idem, dare eſſe rei productiuæ & non formaliter, deducere rem ad eſſe, efficere rem. & per vnumquodque iſtorum ſolemus manifeſtare cauſalitatẽ agentis, vt diſtinguitur ab aliis generibus cauſarum. Dicitur ſecundo ſiue ſecundũ totam ſubſtãtiam qm̃ agentium quoddam producit totam rem, vt agens primum. Quoddam producit partem puta formã vt agens naturale quod materiam ſupponit in generatione ſubſtãtiali. Quoddã producit tm̃ accidẽs, vt ignis calefaciens aquam in generatione accidentali. Item aduerte q̃ ly efficere rem multipliciter cõtingit, ſc. cum nouitate eſſendi vt ſi mũdus eſt productus in tẽpore: vel ſine nouitate, vt ſi mundus eſt productus ab ẽterno per ſimplicẽ emanationẽ quę eſt propria actio Dei vel per motum & mutationem inſtãtaneam, quæ cõueniunt agenti naturali per generationem ſubſtantialẽt vel per ſolum motum, vt qm̃ agens ſupponit rei ſubſtãtiam cauſans in re quantitatẽ vel qualitatem, &c. Et aduerte q̃ in hac determinatione ſecutus ſum doctrinã Heruæi in 2. quolibet. q. 1. vbi inueſtigat cauſalitatem cauſæ efficiẽtis & finalis, & hanc viam puto eſſe ad mentem B. Th. vt patet in

quin

quinto Meta. in expoſitione tex. 2. ibi, Et adinuicem cauſæ, vbi exponens inquit, efficiens eſt cauſa finis, finis autem eſt cauſa efficientis, efficiens eſt cauſa finis quantum ad eſſe quidem, quia mouendo producit efficiens ad hoc quod ſit finis, finis autem eſt cauſa efficientis, non quantum ad eſſe ſed quãtum ad rationem cauſalitatis. Nam efficiens eſt cauſa inquantum agit, non autem agit niſi cauſa finis, &c. & intendit per agere, rem efficere, vel ad eſſe producere vél tribuere eſſe effectiuè & non formaliter.

Quantùm ad tertium aduerte duo dubia quæ inſurgũt contra determinata.

Primò videtur quod ſecunda opinio coincidat cum prima, nam hæc videntur eſſe idem. Actio, agere efficere rem, dare eſſe effectiuè, cauſare effectiuè, ſed per ſecundam opinionem, cauſalitas agentis conſiſtit in agere ſiue efficere rem, ergo conſimiliter conſiſtit in actione.

Reſpondetur cum actio & agere ſiue efficere ſe habeãt vt abſtractum & concretum, dico quod differunt quantum ad modum ſignificandi, actio enim ſignificat formam quæ eſt actio, agere autem ſignificat habere actionem, & efficere rem ſignificat habere efficientiam ſuper rẽ. Ad argumentum ergo nego quod ſint idem quantum ad modum ſignificandi & ideo non inconuenit quod in concreto dicant cauſalitatem agentis, non autem in abſtracto.

Secundò vr, quod efficere ſiue agere rem nõ dicat cauſalitatẽ agentis, nam cauſalitas agentis, verificari debet de quolibet agente ſed efficere rẽ nõ verificatur de quolibet agente, dicemus enim in libr. 9. quod ſunt quædam agentia quorum finis non eſt aliquod operatum ſed ipſa operatio, vt citharizare, videre, audire, appetere. De his ergo non eſt verum quod efficiant rem cùm nihil præter operationem efficiant, nec alicui effecto ſiue ꝑducto dant eſſe: ergo, &c.

Reſpondeẽ efficere rem, principaliter verificatur de agẽte aliquid producente vltra actionem, quale eſt agens primum & agentia naturalia: ſecũdario autem verificatur de agente nihil producẽte vltra actionem, quale eſt agens actione immanenti, nam actio immanẽs, æquipollet rei productæ, & eſt verus effectus agentis in quo & ſubiectiuè recipitur. Ad argumentum nego minorem. Ad probationem dico, quod reſpectu agẽtium, quorũ finis eſt ipſa operatio, res effecta, & cui agens dat eſſe, eſt ipſa operatio, cum ſit effectus agẽtis, & ſic patet, quod cauſalitas aſſignata agenti, verificatur de quolibet agẽte. Vtrum autem per actionem immanentem aliquid vltra actionem producatur, manifeſtabitur in libro nono. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO V.

In quo conſiſtat cauſalitas cauſæ finalis.

Amplius vt finis hoc autem eſt quod eſt cuius cauſa. Tex. 2.

Cõcluſio. Finis cauſalitas reſpectu agentis eſt ipſum affectum eius amore & deſiderio vt agat: reſpectu medij eſt tribuere appetibilitatẽ medijs in ipſum ordinatis.

IN hac qu. tria agenda ſunt. Primò præponitur quædam diſtinctio. Secundò ponuntur duæ concluſiones reſponſiuæ. Tertiò ſoluentur quædam argumenta.

Quatum ad 1. aduerte, quod finis poteſt ad duo comparari. Primò ad agens intendens & operans propter finem. Secundò ad media ordinata ad conſecutionem finis, puta ſanitas poteſt comparari ad medicum, & ad medicinam.

Quantum ad 2. ſit hæc prima concluſio. Comparando finem ad cauſam agentem propter finem cauſalitas eius eſt eſſe illud, cuius amore, vel deſiderio, vel delectatiõe aliquid agitur ab alio. Hanc concluſionem primo declaro, deinde probabitur. Aduerte igitur, quod de natura finis eſt imprimere ſui amorem & inclinationem in ipſo agente, quibus trahitur ad operandum & id patet ad ſenſum, niſi enim finis alliceret agentem agens non ageret, & propterea cõſuetum eſt dici, quod finis mouet agenté. Aduerte inſuper qđ ly agitur ab alio non ſumitur ſolum pro fieri, vt diſtinguit ab eſſe, ſed etiam ꝑ eo quod eſt eſſe effectiuè ab alio, quod competit rei creatæ ſecundum totam ſuam durationem in eſſe reſpectu primi agentis. Hanc concluſionem ſic probo, cauſalitas finis ſecundum Philoſophum vbicunque loquitur de fine eſt eſſe id, gratia cuius aliquid fit: ſed eſſe id, gratia cuius, non eſt aliud, quam eſſe illud, cuius amore aliquid agitur ab alio, & effectiuè habet eſſe ab alio: nã eſſe id gratia cuius eſt eſſe amatum ab agente, eſſe amatum ab agente infert quod ex amore agitur ab agente: ergo, &c.

Secunda concluſio eſt. Comparando finẽ ad media ad finem eius cauſalitas conſiſtit in hoc qđ eſt dare rei ordinatæ in finẽ quandã bonitatẽ & amabilitatẽ ex hoc quod ordinatur in finem præter eam, quã habet ex natura ſua. Hãc ſic declaro, ſanitas deſiderata ab infirmo, dat medicinę dulci quandam bonitatẽ, & amabilitatem inquantum ordinat ad cauſandam ſanitatem, ita qđ etiam ſi non ſit dulcis, imò abominabilis & fœtida, amatur & deſideratur ī ordine ad ſanitatem, ſublato autem hoc ordine, reiicitur vt quid horrendum. Idem experimur in quibuſcunque aliis mediis arduis & difficilibus, quæ in ordine ad finem deſideratum minuunt difficultatem ſuam. Hæc concluſio adeò eſt manifeſta omni vtenti ratione, quod non indiget alia probatione.

Quantum ad tertium aduerte tria argumenta contra determinationem factam ſatis apparentia.

Primò agere amore alicuius, conuenit agenti per intellectum & voluntatem. Sed non omne agens eſt agens per intellectum & voluntatem, vt patet de agente naturali, & irrationali, ergo non omnis finis correſpondens agenti eſt illud amore cuius aliquid agitur.

Reſpõdetur, cũ dicimus finẽ eſſe illud, cuius amore, &c. non ſumit ly amore pro actu appetitus ſequẽte cognitionẽ, ſed pro appetitu naturali impreſſo in omnibus agẽtibꝰ & mouẽtibus effectus ſuos in determinatũ finẽ præſtitutũ ſibi ab agẽte primo, qđ eſt agẽs ꝑ intellectũ & voluntatẽ.

Secundò imprimere amorẽ & inclinationem in agente, dicit cauſalitatẽ cauſæ effectiuæ, ſic enim imprimere, eſt rẽ puta amorẽ efficere, ergo cauſalitas finis coincidet cũ cauſalitate agẽtis, qđ eſt falſum, cũ ſint diſtincta gña cauſarũ.

Reſpondetur, imprimere amorem in agente dicit cauſalitatem effectiuã metaphoricè, ſed non propriè. Metaphoricè dico, quoniam finis trahit agentem, ac ſi eſſet cauſa efficiẽs, nõ repugnant autem cauſalitas finalis, & cauſalitas effectiua metaphorica, vel poteſt dici, quod nõ incõuenit idem habere cauſalitatem effectiuam & finalem diuerſa tamen ratione, ſicut non inconuenit idem habere cauſalitatem formalem, & effectiuam diuerſa ratione. Nam calor in igne dat igni eſſe calidum formaliter, & dat aquæ eſſe calidum effectiuè. Sic ſanitas, inquantum imprimit ſui amorẽ in infirmo, habet cauſalitatem effectiuam, inquantum eſt perfectiua infirmi, & propter ipſam ſuſcipit medicinam, quam facit eſſe amabilem, habet cauſalitatem finis.

Tertiò mouere ſupponit eſſe. Sed finis vt cauſa nõ ſemper eſt, quoniam plerũque actione agentis producitur, vt dicemus in quæſtione ſequenti, ergo non eſt verum vniuerſaliter, quod finis moueat agentem.

Reſpondetur. Ad motionem metaphoricam ſufficit eſſe potentiale cũ apprehẽſione, ad motionem realem requirit exiſtentia finis & ſi non proximi, ſaltem præcedentis: v.g. Sortes infirmus deſiderat ſanitatem & hanc ꝑ conſeruationẽ ſui in eſſe, & hãc ꝑ filios paruulos, licet aũt ſanitas non ſit, ipſe tamen eſt, & filij ſunt. Ad argumentũ ergo dico ad minorẽ, qđ licet finis proximus non ſemꝑ ſit, aliquis tñ præcedens eſt, & ſufficit, & dato quod finis proximus nõ ſit in actu, eſt tñ in potẽtia cũ apprehẽſione qđ eſt poſſibilis acquiri, & hoc ſufficit. Aduerte tñ qđ id magis clarũ erit ex quæſt. ſequenti. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VI.

Si finis eſt cauſa vt habet eſſe in anima, vel extra animam.

Amplius autem quemadmodum finis. Tex. 2.

cõcluſio. Finis extra animam prius ductus mouet agens, eſſe autẽ apprehenſũ eſt cõditio ſine qua non.

IN hac q. pertractandæ ſunt opiniones, & ſecundum tertiam determinabitur quæſitum, deinde ſoluentur quædam argumenta.

Prima opinio eſt Auicennæ in libro ſexto ſuæ Metaphyſicæ, capite decimoquinto, qui tenet, quod eſt cauſa vt habet eſſe in anima, & probat duplici ratione.

Primò finis vt habet eſſe actu extra animam eſt cauſatus, quoniam eſt effectus agentis propter finem, vt ſanitas cauſata in infirmo, ergo non eſt cauſa.

Secundò ideo finis eſt cauſa, qa eſt cauſa quod aliæ cauſæ cauſent. Nam propter finem intentum agẽs agit, & forma dat eſſe, & materia recipit formam: ſed poſtquam productus eſt finis non eſt cauſa, quod aliæ cauſent, quoniam iam cauſarunt: ergo, &c. Hanc opinionem communiter ſequuntur moderni Thomiſtæ vnde & Paulus Soncinas in 5. Meta. q. 3. idem probat quatuor rationibus, quę coincidunt cum rationibus Auicennæ, verum quid veritatis contineat hæc opinio declarabitur in tertia opinione.

Secunda opinio eſt cuiuſdã moderni, qui dicit duas eſſe conditiones, ſc. mouere agentem ad operandum, vt conſequatur finem, & quietare deſiderium agentis: quantum ad primam conditionem, dicit quod finis mouet non vt productus ad extra, ſed vt habet eſſe in anima per apprehẽſionem, & probat vt probauit Auicen. Quantum ad ſecundam

dicit,ꝙ neceſſe eſt ipſum eſſe actu,& acquiſitum ab agẽte. Nam donec producibilis aut acquiſibilis eſt nõ quietat, vt patet de mercatore non quieſcente,donec lucrum fecerit.

Sed hæc nihil ſunt ad rem.Nõ enim finis vt cauſa habet quietare,ſed mouere agens,&facere media amabilia.Quietare autem conſequitur ſui productionem ſiue acquiſitionem. Non differt ergo hæc opinio à prima quantum ad id, in quo conſiſtit formaliter ratio cauſalitatis finis.

Tertia opinio,quam reputo veram & reſolutam ad mẽtem B.T.& Com.dicit, ꝙ finis complectitur duo.Primo id per quod eſt cauſa.Et eſt illud,per quod mouet agẽs.Secũdo illud, ſine quo non moueret agens & dicitur conditio neceſſario requiſita.Cauſa finalis habet primũ ab eſſe reali ad extra producibili,vel acquiſibili.Puta, ſanitas poſſibilis realiter cauſari in infirmo,eſt id quod mouet medicũ.Ideo enim medetur,vt ſanitatem potẽtialem reducat ad actum, & athleta pugnat, vt acquirat brauium propoſitum,ſecundum autem habet ab eſſe in anima.Nam,ſi medicus non apprehenderet ſanitatem vt poſſibilem cauſari in Socrate nõ moueretur ad medendum,& athleta niſi apprehenderet ſe poſſe conſequi brauium, non decertaret.Et hanc opinionẽ reputo magis reſolutam nec realiter diſcordat à prima, ſed eam magis explicat. Senſus enim primæ opinionis non eſt,ꝙ finis ſit cauſa ſolum quo ad eſſe in anima, ſed intẽdit quòd finis poſſibilis produci vel acquiri, ita tamen quòd ſit apprehenſus poſſibilis produci habet rationem cauſæ.

Et aduerte ꝙ ſequendo hãc determinationem,clarè exponitur & verificatur dictum Com.in 12.Meta.cõm. 36.vbi inquit,Forma balnei ad extra mouet vt finis,& vt eſt in intellectu agit deſideriũ.Sic exponitur, forma balnei producibilis ad extra,vel attingibilis aliqua actiõe noſtra,mouet vt finis, id eſt habet rationẽ cauſæ finalis,cuius eſt mouere agens.Vt aũt eſt in intellectu agit deſideriũ id eſt &qm̃ nõ ꝓt cauſare deſiderium in agente niſi apprehẽdatur,ideo vt habet eſſe in intellectu agit deſiderium.Ex eſſe ergo potentiali producibili vel attingibili ad extra , habet quod ſit finis,ex apprehenſione aũt habet ꝙ actu appetatur,propterea dicitur apprehenſio conditio neceſſario requiſita.

Quantum ad vltimum,aduerte quòd contra hanc determinationem ſunt tria argumenta apparentia.

Primo ſic,cauſa realis realiter refertur ad effectũ ſuum, finis eſt cauſa realis, q; realiter cauſat. ergo inter finem vt eſt cauſa &effectum ſuum,eſt relatio realis.Sed relatio realis, requirit extrema realia actu, vt dicemus ꝛ.ergo finis vt eſt cauſa, debet eſſe actu ad extra,& non ſolum in potẽtia.

Reſpondetur ad hoc ꝙ inter cauſam finalem,&ſuum effectum ſit relatio realis,non ſufficit ſolũ eſſe potentiale ad extra, nec ſolum eſſe actu apprehenſum, ſed eſſe potẽtiale ad extra,vt ſtat ſub actuali apprehenſione: & dico ꝙ vt eſt ꝓducibilis & actualiter apprehenſus eſt ſufficiens ad fundandum relationem realem. Ad argumentum ergo nego illam conſequentiam , ergo finis vt eſt cauſa debet eſſe actu ad extra.Hoc inquam non eſt neceſſe,ſed ſufficit quòd habeat eſſe potentiale cum actuali apprehenſione. Ex his enim duobus ſimul iunctis tantam habet actualitatem,quanta ſufficit ad relationem realem.

Secundo ſic,cauſa non cauſat niſi inquantum eſt ens,eo ꝙ cauſare ſupponit eſſe.ergo ſi finis debet eſſe cauſa eſt neceſſe quòd ſit. Sed antequam producatur non eſt,ergo antequam producatur non poteſt eſſe cauſa.

Reſpondeẽ licet hic inueniãtur plures reſponſiones melior vr̃ eſſe iſta,non tãta entitas requirit in cauſa materiali & finali,quãta in cauſa formali & effectiua.quoniam in his requiritur eſſe actu,eo ꝙ forma,quæ non eſt,non poteſt dare eſſe: ſimiliter vnumquodque agit inquantum eſt actu. In materiali autẽ ſufficit eſſe potentiale eo ꝙ materia eſt cauſa inquantum recipit formam.Recipit autem inquãtum eſt in potentia:ſimiliter finis eſt cauſa inquantum mouet agẽs ad ſui productionem, vel acquiſitionem:ad hoc autem ſufficit quòd ſit apprehenſus poſſibilis produci , & cum productus fuerit ſit bonum perfectiuum ipſius appetentis.

Tertio ſic ex 2. phy. tex.31.finis vt eſt cauſa habet rationem optimi. Sed antequam producatur non habet rationẽ optimi,cum tantum habeat eſſe potentiale.ergo antequam producatur non eſt cauſa.

Reſpondetur.Non dicit Ariſt.ꝙ habet rationem optimi, ſed ꝙ inter cauſas eſt optima cauſa,eo ꝙ dat quoddammodo cauſalitatem aliis cauſis.vnde dicitur eſſe cauſa cauſarum:ſtat autem ꝙ habeat optimam cauſalitatem,& tamen non habeat optimum eſſe, niſi poſt productionem, aut acquiſitionem.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VII.

Si idem effectus numero poteſt produci à pluribus cauſis perfectis eiuſdem ordinis.

Contingit autem multas eiuſdem cauſas eſſe non ſecundum accidens.Tex.2.

CIrca hanc q. aduerte ꝙ poteſt ſub duplici ſenſu pertractari.Primo ſic, vtrũ idẽ effectus numero poſſit ꝓduci à cauſis perfectis , & totalibus eiuſdem generis & eiuſdem ordinis, puta ꝙ tres ignes quorum quilibet eſt ſufficiens ad producendum ignem B , poſſit producere ipſum B. Secundo ſic vtrum effectus , qui eſt productus ab A, ſi eſſet productꝰ ab alia cauſa, an eſſet idem numero.Vtroque ſenſu intendo eam pertractare.

Cõcluſiõ. Eiuſdem effectus numero nõ poſſũt eſſe multæ cauſæ totales eiuſdẽ generis, & eiuſdem ordinis, & quæ ſint agentia ꝓ ſe.

Quantum ad 1.ſenſum duo agenda ſunt.Primo declarãdus eſt titulus quæſiti.Secundo ponẽt concluſio reſpõſiua.

Quãtum ad titulum aduerte,ꝙ per ly perfectis &totalibus,intẽdo cauſas, quarum vnaquæque eſt ſufficiens ad ꝓducendum effectum, ita ꝙ non indiget alia cauſa concauſante.nã ſi idigeret alia,ſi totalis, ſed partialis eſſet.vt duo trahẽtes nauem:per ly eiuſdẽ generis intẽdo ꝙ omnes ſint efficientes,vel omnes formales,&c.Nãm ſi vna ſit efficiens alia formalis iam non ſunt eiuſdem generis.Per ly eiuſdem ordinis,intendo quòd omnes ſint immediatæ, & non ſubordinatæ, vt duo homines generantes. Nam ſi vna ſit vniuerſalis,vt ſol,&alia particularis vt homo non eſt vtraque immediata,nec ſunt eiuſdem ordinis.

Quãtum ad 2.ponitur hęc concluſio reſponſiua,licet eiuſdem effectus numero poſſint eſſe multæ cauſæ non totales nõ eiuſdem generis,nõ eiuſdem ordinis,nõ tamẽ multæ totales eiuſdem generis & eiuſdem ordinis.Prima pars clara eſt & ad ſenſum conceſſa. nam eiuſdẽ tractus nauis contingit eſſe multos trahẽtes.eiuſdem ſtatuæ eſt æs cauſa materialis,figura cauſa formalis, artifex cã efficiens:eiuſdem hominis geniti cauſæ,ſunt Deus,ſol & homo.Secũda aũt pars ſic probatur communiter ab omnibus& pręcipuè ab Ant.And.in 5.meta.q.1.quẽ ad literã ſequitur Paulus Sõcinas in 5.meta.q.6. Si eiuſdem effectus, &c.ergo effectus à nulla talium cauſarum dependeret eſſentialiter conſequẽs eſt falſum. quoniam de ratione determinati effectus eſt vt eſſentialiter & per ſe à ſuis propriis cauſis dependeat , qm̃ effectus alicuius cauſę eſt effectus.Conſequentia autem ſic deducit , ſint A & B totales & eiuſdẽ generis ac ordinis ipſius C.Tunc ſic,C non dependet ab A,quoniam cum ſufficienter habeat eſſe à B totali cauſa ſua, põt eſſe ſine A:nec depẽdet à B,quoniam,cum ſufficienter habeat eſſe ab A totali cauſa ſua poteſt eſſe ſine B:ergo C non dependet ab A, nec à B eſſentialiter.Et aduerte, ꝙ hæc ratio non valeret ſi A & B eſſent diuerſorum ordinum,vt quæ sũt eſſentialiter ſubordinatæ,vt ſol & homo:quoniam, vt determinauimus in 2.libr.omnes ſimul requiruntur in productione effectus, aliter non ſeruaretur connexio cauſalitatis inter eas.

Quãtum ad ſecundum ſenſum proponitur quædam diſtinctio,deinde concluſio reſponſiua.

Diſtinctio eſt hæc, agens reſpectu alicuius effectus poteſt eſſe duplex,ſ.agens per ſe & agens per accidens:agens per ſe eſt illud,quod ex ſua virtute cauſalitatẽ influit in effectum , vt ignis A per ſuam formam influit in igne B ab ipſo producto deducens ipſum ad eſſe,agens autem per accidens, eſt illud quod nihil influit in effectum , vt muſicus inquantum muſicus ædificans nihil influit in ædificatum.

Concluſio reſponſiua ſit hæc,licet effectus A qui eſt à B agẽte per accidens poſſit idem numero produci à C agẽte per accidẽs non tamen id verificatur reſpectu duorũ agẽtium per ſe. Prima pars eſt communiter cõceſſa & ad ſenſum patet.nã idem leo, qui occiſus eſt à Platone,potuit occidi àSocrate.ex conſequẽti eadem numero forma cadaueris cauſata à B potuit cauſari à C:q; diſpoſitio materialis, quæ eſt in materia bouis & virtute cuius generatur forma cadaueris, eſt eadem numero à quocũque bos interficeret ꝓpter qđ oportet ꝙ forma cadaueris eius virtute genita etiam ſit eadem:ſimiliter Sortes componens ligna per accidens generat ignem A: & ſi Plato eſſet componens eadem ligna generaret per accidens A, ſecũda autem pars ſic probatur à Capreolo in 2.diſt. 20.q. 1.ad tertium Scoti factum contra tertiam concluſionem,cauſa & effectus ſibi proportionaliter correſpondent,ergo ſicut calidũ eſt à calido,ſic hoc calidum eſt ab hoc calido præciſe,&hic homo,ab hoc

hom

homine præcisè,aliter inter causam efficiẽtem & suum proprium effectum nõ esset ordo per se,sed à casu,nec effectus determinatº haberet causam determinatam,sed indifferentem ex quo potest esse ab hoc agente & ab alio. Alias probationes adducit Capreolus in eodẽ loco, quas omnes formalizat Paulus Soncinas in 5.Meta.q.6.&tu vide eas ad placitum,ne tempus conteram.Et aduerte, quod hæc conclusio consonat Philosopho,in 8.liMeta.tex.12.vbi tenet quod diuersitas effectuum prouenit propter diuersitatẽ materię proximæ,& propter diuersitatem agẽtis proprij.Distincta ergo agentia non possunt eundem numero effectum ꝓducere. Præterea distincta agentia habẽt distinctas actiones, distinctæ actiones terminantur ad distinctos terminos, qui sunt effectus ipsarum actionum, ergo distincta agentia necessario producunt distinctos effectus, intelligendo de agentibus non partialibus,nec subordinatis, sicut hic intelligimus.Et aduerte,quod in epitomate in secundo de generatione in fine tenui oppositum,nunc autem melius considerans determinaui pro parte negatiua.

Sed cõtra hanc determinationem sunt aliqua argumenta apparentia:& quidem contra primum sensum sic communiter arguitur, sit minima materia cõbustibilis summè disposita,& applicentur tres ignes,quorum quilibet sit sufficiens ad generãdum ignem A, ex dicta materia. Tunc arguo sic, A ignis aut generabitur ex distincta materia, aut non:si nõ,ergo agẽte naturali debitè approximato & materia debitè disposita non sequitur actio, quod est manifestè falsum,vt probabiẽ in li.9.Si sic,cum nõ possit assignari ratio quare sit magis ab vno igne q̃ ab alio, sequitur quod à tribus generabitur,quorum quilibet ponitur sufficiens.

Ad hoc argumentum & Paulus Sonci. vbi suprà ac Capreolus vbi suprà quasi eodem modo multipliciter respondent,&omnes concedunt,quod illa materia igniretur,ego autem dico quod nõ, & causa huius nõ esset quod dicti ignes nõ essent debite approximati, nec qd̃ materia esset indispositа,sed qa implicaret̃ contradictio,s.quia daretur effectus, q̃ à nulla causarum suarum dependeret, supposito, vt supponiẽ,quod quælibet earum esset totalis & sufficiẽs.

Contra secundum sensum arguitur sic,idem effectus numero est corruptibilis ab hoc agente,&ab alio,vt patet qd̃ idem ignis potest extingui ab hac aqua,& ab alia, ergo potest generari ab hoc agente,& ab alio,tenet consequentia, quia non videtur maior ratio hic quàm ibi.

Ad hoc negatur cõsequentia,ad probationem dico, qd̃ est maior ratio hic quàm ibi. Nam quod res designat esse, contingit pluribus modis,quod aũt producatur, contingit tantum vno modo,vnde videmus solum ædificatorem ædificare domum,quam contingit pluribus modis destrui.Prę tereà,si omnes causæ corruptiuæ essent generatiuæ:sequitur equum posse generari ab igne & ab aqua, & à ligno, quoniam ab his omnibus potest corrumpi.

Item arguitur sic, si idem effectus numero, puta Sortes genitus à Platone,non potuisset produci ab alio homine, ergo inter indiuidua eiusdem speciei, esset ordo per se & essentialis,cuius oppositũ probatum est in 2.li.qm̃ in per se & essentialiter ordinatis nõ est ꝓcessus in infinitũ, in indiuiduis aũt eiusdẽ speciei est ꝓcessus in infinitũ,quare,&c.

Ad hoc respondetur, concedo qd̃ inter indiuidua eiusdem speciei,est ordo per se causalitatis in hoc sensu, quod A ita est à B, qd̃ nõ põt esse nisi à B, & B ita est à C qd̃ non potest esse nisi à C,&c.non tñ concedo quod inter ea sit essentialis ordo,qm̃ vt diximus in 2.li.causæ essentialiter subordinatæ, sunt diuersarum naturarum & vna est formaliter perfectio altera, negatur ergo hæc consequentia A est per se à B.ergo A essentialiter subordinatur B.

Plura alia argumẽta solent adduci, quæ videbis in quæstionibus Marsilij super librum primum de generatione in quæstione octaua.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO VIII.

Si causæ sunt sibiinuicem causæ.

Et adinuicem causæ sunt.Textu 2.

Cõclusio. causæ sibi inuicem causæsũt, sed nõ eo dem genere causæ.

CIrca hanc q. aduerte quod difficultas stat in quibusdam inconuenientibus,quæ videnẽ sequi ex hoc textu,& sunt tria.Primò,si causę sunt sibiinuicem causę, ergo idẽ respectu eiusdẽ est causa & effectº, puta finis apprehẽsus possibilis produci mouet agẽtem & vt sic respectu agẽtis est cã, inquantũ aũt producit̃ in esse est effectus agẽtis,ergo finis est causa agentis &est effectº eiusdẽ.Hoc aũt videtur incõueniens, quoniam cum causa sit prior effectu,sequitur quod idem respectu einsdẽ sit prius & posterius,puta finis cõparatus agẽti,vt est causa agẽtis,est prior agente,vt autem est effectus agentis,est posterior agẽte,& augetur difficultas ex eo, quod causa est naturaliter prior effectu, & effectus naturaliter posterior, ex quo sequitur quod si idem respectu eiusdem est causa & effectus, ergo idem erit prius & posterius natura seipso,quod videtur penitus impossibile.

Secundò sequitur,quod cum effectus possit demonstrari per causam,si causę sunt sibiinuicem causę,quod efficiẽs potest demõstrari ꝑ finem, inquantũ finis est causa efficientis,& finis ꝑ efficientẽ,inquãtũ efficiẽs est causa finis,Hoc autem est inconueniens, quoniam tunc demonstratio esset circularis,quæ non admittitur ex primo posteriorum.

Tertiò sequitur,quod idem sit causa suiipsius,nam finis est causa agẽtis,& finis causatur in esse ab agẽte,ergo finis causat seipsum.Tenet ɔsequẽtia ex illa maxima, Quicquid est causa causæ, est causa causati à causa. Repugnat autem ex natura rei,idem esse causam sui ipsius:ergo,&c.

Respondetur.Ad primum cõ[illegible]quod idem est causa &effectus,sed nõ in eo[illegible]ge[illegible]ę,vnde finis est causa agẽtis vt finalis,&finis est effectus agẽtis,vt effectus causæ productiuæ,& cõcedo,quod idem est prius& posterius respectu eiusdem,sed non eodem modo,nec eadẽ ratione. Nam finis est prior agẽte secundum intẽtionem & desiderium.Prius em̃ agẽs intẽdit & desiderat finem,quàm agat, est autem posterior quo ad esse actu, producitur em̃ vel attingitur actione agẽtis,nec augetur difficultas ex eo quod idem erit prius & posterius natura seipso. Nam prius natura dicitur multipliciter,& pro nũc duo modi sufficiãt. Primò aliquid est prius natura, quia est illud , quod natura in sua actione supponit.Sic materia est prior natura q̃ forma, & forma est posterior,& finis est posterior natura q̃ agẽs, qm̃ agẽs supponit finem,aliter nõ induceretur ad agẽdum. Secundò aliquid dicitur prius natura, quia est illud, quod natura prius intẽdit,vt perfectius.Sic forma est prior natura,ordinat em̃ materiam ad formam,& nõ ecõuerso, & agens est prius natura,quàm finis, vt mouet:agens em̃ vt agens est actu,finis autem vt mouet est in potẽtia producibilis vel acq̃sibilis,perfectius est autem esse actu, q̃ esse in potentia.Dico ergo nõ esse incõueniẽs idem esse prius & posterius seipso natura,dummodo sumatur prius &posterius natura distinctis modis, vnde finis vt supponitur agẽti, est prior natura primo modo assignato,vt autem est producibilis ab[illegible]e,est posterior natura secũdo modo assignato.

Ad secundum cõcedo cõsequẽtiam,& nego quod sit in conueniẽs,ad probationem nego quod esset demonstratio circularis talis,qualem reprobat Philosophus in primo posteriorum.Nam illic reprobat demõstrationem circularem in eodem genere causæ,puta si demonstrarem A per B,&B per A in genere causę effectiuę,si autem demonstratur A ꝑ B vt ꝑ causam finalẽ, & B ꝑ A vt ꝑ causam effectinam,non est inutilis demonstratio,nec talem reprobat Philosophus.

Ad tertium,negatur cõsequẽtia.Ad probationem dico, quod illa maxima nõ verificatur nisi in eodem genere causæ,puta quia ignis est causa effectiua caloris in aqua, & calor in aqua est causa effectiua caloris manus, verè dicitur, qd̃ ignis est causa caloris manº. In ꝓposito autem,licet finis sit causa agẽtis,& agẽs causa finis, nõ tñ in eodem gñe causæ,vt patet per prædicta,ideo non sequitur quod idem sit causa suiipsius.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO IX.

Si causa in actu,& effectus in actu simul sunt & non sunt.

Differunt autem intantum,ꝙ agentia quidem singularia simul sunt & non sunt cum his, quorum sunt causæ.Textu 3.

Cõclusio. Causa in actu & effectus in actu simul sunt & nõ sũt causatiuè non autẽ entitatiuè.

CIrca hanc q.aduerte,quod licet multi multa dicãt,tñ habito sensu Philosophi,nõ est magna difficultas,tria igitur agẽda sunt.Primò declarabitur sensus Philosophi,ex quo apparebit qũo hæc conclusio est vera, causa in actu & effectus in actu simul sunt & non sunt.Secundò declarabitur, qũo ex dicta conclusione verificantur istæ duæ maximę,posita causa ponitur effectus.Remota causa,remouetur effectus.Tertiò soluentur quædam argumenta.

Quantum ad 1.aduerte, quod sensus Philosophi est iste, causa in actu eo modo, quo est causans, & effectus in actu eo modo quo causatur à causa, simul sunt & non sunt:nam quædam est causa effectus in fieri & in esse &in ɔseruari&

reſpectu talis cauſæ, clara eſt propoſitio philoſophi: nã bene ſequitur. Sol actu illuminat aerem, ergo aer actu illuminatur & econuerſo, ſimiliter valet ſi arguaẽ negatiue. Quædam autẽ eſt cauſa ſolum in fieri, ſicut ædificator reſpectu domus & omnia agentia naturalia inferiora. & reſpectu talis cauſæ vera eſt propoſitio philoſophi, ſolum in fieri, vel in cauſari. Nã bene valet. Hic ædificator ædificat hanc domum, ergo hæc domus ędificatur, ſimiliter valet negatiue. Non aũt valet quo ad eſſe, non enim ſequitur. Sortes genitor Platonis eſt, ergo Plato eſt, nec econuerſo. Stat enim genitorem eſſe & genitum non amplius eſſe. & econuerſo. Id autem non contingit in cauſa effectiua & conſeruatiua, qm̃ ipſa remota definit effectus omnino. Hoc modo ſe habent inferiora reſpectu motus cæli, quoniam illo ceſſante deſtrueretur omnis generatio & eſſe rerum compoſitarum corruptibilium vt manifeſtabimus in libro 12.

Quãtum ad 2. aduerte, ꝙ ex dicta declaratione patet veritas huius maximæ, Poſita cauſa ponitur effectus. Hæc eſt vera in hoc ſenſu, poſita cauſa eo modo quo eſt cauſa ponitur effectus. Nam ſi eſt cauſa in potentia, id eſt potens cauſare, ponitur effectus in potentia, id eſt poteſt cauſari. Si eſt cauſa in actu, vel quo ad fieri, vel quo ad eſſe, vel quo ad conſeruari ponit̃ conſimiliter effectu in actu, ſimiliter veri ficatur iſta, Remota cauſa remouetur effectus. Nam eo modo, quo eſt cauſa ſiue in potentia, ſiue in actu quo ad fieri, vel quo ad eſſe, ſi remouetur, remouetur & effectus. Et aduerte, ꝙ multę eueniunt circa hoc deceptiones ex eo ꝙ nõ ſumuntur cauſa & effect⁹ quo ad cauſalitatem, ſed quo ad entitatẽ, ſicut aliq arguũt. Sol eſt actu, ergo aer noſter illuminatur. Cõſtat ꝙ hæc cõſequentia non valet. qm̃ licet ſol quo ad ſubſtãtiã ſuam actu exiſtat, tñ nõ ſemp actu cauſat lumen in noſtro aere, vt qñ eſt in oppoſito hemiſphærio, negaẽ ergo hæc ꝯſequẽtia, ſol eſt actu, ergo eſt actu cauſa.

Quantum ad 3. aduerte tria argumenta apparentia. Primum eſt, ſtat cauſam eſſe in actu & tñ effectum nunquam eſſe actu, puta ignis actu calefacit lignum, vt generet ignẽ dum calefacit ſuperfunditur aqua extinguens ignem, quo caſu poſito, patet cauſam eſſe in actu & tamen effectus non eſt actu.

Reſpondetur, licet non ſit effectus in facto eſſe, eſt tamẽ in fieri. nam illa calefactio vt ordinatur ad ignem generandum poteſt dici factio, ſiue generatio ignis, ſumendo generationem pro alteratione præcedenti. vnde dico, ꝙ hæc cõſequentia eſt bona, cauſa eſt in actu, ergo effectus vel quo ad fieri, vel quo ad factum eſſe eſt actu, ſufficit autem huius diſiuncti alteram partem eſſe veram.

Secundo, omnis cauſa eſt prior ſuo cauſato, vt dictum eſt in 1.q. huius libri, ergo repugnat cauſam eſſe ſimul & nõ eſſe cum ſuo cauſato. Simultas. n. & prioritas opponuntur.

Reſpondetur, cauſa dupliciter ſumitur, vel quo ad enti tatem ſuam, vel quo ad relationem, vt referẽ ad effectum. Quo ad entitatem eſt prior, quo ad relationem eſt ſimul. In 5. quidem meta. in q. 1. locuti ſumus quo ad entitatem, hic autem loquimur quo ad cauſam, vt ſtat ſub relatione ad effectum.

Tertio ſi poſita cauſa in actu ponitur effect⁹ in actu vel quo ad fieri, vel quo ad factum eſſe, ergo omne quòd fit fieret ex neceſſitate, qd̃ eſt falſum, qm̃ nulla eſſet productio contingens, ex conſequenti omne productum eſſet neceſſarium, cuius oppoſitum probabitur in lib. 6. probatur conſequentia, ſi hęc eſt vera poſita cauſa in actu, ponitur effectus in actu, ergo eſt neceſſaria illatio, qm̃ omnis illatio vera eſt neceſſaria, ergo illatum eſt neceſſarium, illatum autem eſt effectus, vel quo ad fieri, vel quo ad factum eſſe: ergo, &c.

Reſpondetur, hoc argumentum, ſi quid concludit, pbat ꝙ poſita cauſa in actu, de neceſſitate ponitur neceſſitate conſequentię effectus in fieri, vel in facto eſſe, ex hoc tñ nõ ſequitur omne fieri vel factum eſſe neceſſarium abſolute, quoniam neceſſitas conſequentiæ non infert neceſſitatem conſequentis, vtrum autem à cauſa agente neceſſario poſſit prouenire effectus contingens, determinabitur in lib. 6. vbi quæremus, ſi prima cauſa ageret de neceſſitate naturæ, an omnia euenirent de neceſſitate. Hęc de prẽſenti quẽſito dicta ſint.

QVAESTIO X.

Si materia prima eſt proprie elementum.

Elementum dicitur illud, ex quo componitur res primò & eſt in ea exiſtenter, indiuiſibili ſpeciei in aliam ſpeciem.

Conclu. Materia prima nõ eſt ꝓprie elementũ cum nullã habeãt ſpeciem.

CIrca hãc q. tria agẽda ſunt. Primo, Quid ſentiat Com. Secundo, Quid ſentiat B. Tho. Tertio ſi B. Th. realiter diſſentit à Commentatore.

Quantum ad 1. aduerte, ꝙ Com. tenet partem affirmatiuam. Nam in fine com. 4. ſic dicit, Manifeſtum eſt ꝙ verum elementum eſt commune omnibus compoſitis, quod eſt primum, ex quo componuntur omnia, & eſt exiſtens in vno quoque eorum & in quod diſſoluuntur omnia. & iſtud elementum debet eſſe cauſa aliorum elementorum. & ad hoc, quod dixit, eſt materia prima. Hæc Com. & aduerte fundamentum Com. fuit ꝙ arbitratus eſt de ratione veri & proprij elementi eſſe tantum tria. primo ꝙ ſit illud, ex quo res primo componitur. Secundo ꝙ remaneat in compoſito. Tertio ꝙ non diuidatur in priorem ſpeciem: & quoniam hæc tria propriiſſime ſeruantur in materia prima, ideo credidit ipſam eſſe vere & proprie elementum, quatuor autem corpora ſimplicia eſſe elementa ſecundum famoſitatem, & prę cipuè quoniam antiqui credebant ipſa eſſe prima componentia ſimpliciter: non enim peruenerunt ad cognitionem materiæ primæ, vt patet ex 1. lib. huius ſcientiæ.

Quantum ad 2. aduerte, ꝙ B. T. in expoſitione huius tex. tenet partem negatiuam, & fundamentum ſuum fuit, quoniam vltra tres conditiones aſſignatas in opinione Com. arbitratur elementum includere quartam, ſ. ꝙ habeat aliquã ſpeciem, ita ꝙ ſit corpus, ſed non ſit reſolubile in priora corpora, quæ ſint diſtinctarum ſpecierum, ſiue naturarum: & quia materia prima præcisè ſumpta non habet aliquam ſpeciem, nec eſt corpus, ideo licet nõ ſit reſolubilis in priora, tñ non eſt verè elementum. & ſenſus quidem B. Th. videtur magis conformis literæ. Dicit enim philoſophus, Indiuiſibili ſpecie in aliam ſpeciem, ly aliam videtur præſuppone, ꝙ habeat propriam ſpeciem. & ideo tenendum eſt diffinitionem elementi datam ab Ariſt. non proprie conuenire materiæ primæ, ſed 4. corporibus ſimplicibus.

Quantum ad 3. aduerte ꝙ Paulus Soncinas in 5. meta. in expoſitione huius tex. arbitratur B. T. nõ diſſentire à Com. & adducit dictum B. T. in 1. de cælo, lect. 18. vbi dicit ꝙ materia prima eſt elementem, & quoniam hic exponens præſentem tex. dicit oppoſitum. (Sic enim inquit. Quartum eſt vt dicat aliquam ſpeciem quæ non diuidatur in ſpecies diuerſas in quo differt elementum à materia prima quæ nullam habet ſpeciem) ideo Paulus conatur exponere hoc dictum & dicit ꝙ B. T. accipit elementum ſecundum commune vſum loquendi, ſecundum quem conſueuimus appellare elementa, quatuor corpora ſimplicia. Quæ dicuntur ſimplicia, non quòd ſint omnino ſimplicia componuntur enim ex materia & forma, ſed quia non componuntur ex prioribus corporibus.

Sed ꝙ prouroque dicto non habeat mentem B. T. declaro & primo ab auctoritate B. Th. in 1. de Cælo, dico ꝙ B. T. illic accipit elementum ſimilitudinarie. Nam in tex. 91. philoſophus dicit, tribus enim entibus elementis corporalib⁹, quæ ſunt cælum terra & intermedia, &c. Conſtat autem ꝙ cælum non eſt proprie elementum, cum non veniat in veram compoſitionem alicuius, niſi ipſius vniuerſi. Quod quidem non eſt totum ex compoſitione, ſed ex ordine. Sicut ergo Ariſt. impropriè dixit cælum eſſe elementum, ſic B. T. dicit materiam primam eſſe elementum. Præterea dicit illic B. T. ꝙ Philoſophus accipit elementum pro quocunque corpore ſimplici, & dicitur elementum corporale ad differentiam materiæ primæ quæ eſt elementum. ſed non corporale prout conſideratur abſque omni forma: hæc ille. Accipit ergo omne ſimplex ex quo res componitur poſſe dici elementum. Sed hoc eſt accipere elementum large vt etiam illic dicit B. Tho. cùm ergo hic in quinto metaphy. ſcrutetur elementum ſecundum propriiſſimam rationem & in primo cæli in tex. nonageſimoprimo, loquatur de elemento large dicto non debemus facere fundamentum ſuper dictum in 1. cæli. ſed ſuper dictum hic in quinto metaphyſices, conſtat autem quòd hic negat materiam eſſe elementum. Quare, &c.

Quod etiã expoſitio, quam dat dicto B. T. in 5. meta. non valeat, ſic declaratur: philoſophus & B. T. diffiniunt elementum in ſuo propriiſſimo ſignificato, ergo falſum eſt ꝙ ſumat elementum ſecundum communem vſum loquendi, & cõfirmatur. qm̃ philoſophus illic exemplificat de propriiſſimis elementis in diuerſis generibus vt in vocibus & ſyllabis, & in deſcriptionib⁹ geometricis & in demõſtrationib. Tenendum eſt ergo ꝙ B. Th. diſſentiat à Comm. quia, ſ. non

conce

concedit materiam primam dici elemẽtum, niſi vt quoddã ſimplex & primum componens. Sed verum elementũ vltra hoc requirit quod habeat propriam ſpeciem, quod non verificatur de materia prima ſecundum ſe conſiderata.

Et aduerte quod Iand. in 5. Meta. q. 5. pro defenſione Commentator. ſic arguit, Qñ aliquod prædicatum vniuocum conuenit cauſæ & cauſato prius conuenit cauſæ quàm cauſato. Sed eſſe elementũ, & ſubſtare conuenit mixtis, & ſimplicibus, & materiæ primæ & omnibus aliis conuenit per materiam primã, qñ eſt primum ſubiectum ergo mꝫia prima pri⁹ & magis propriè eſt elementũ q̃ corpora ſimplicia.

Reſpondetur non eſt idem eſſe elementum & ſubſtare, nam ſubſtare conuenit alicui inquantum eſt in potẽtia paſſiua, & quia materia prima, eſt propriè potẽtia paſſiua, ideo prius conuenit ei, & ſic conuenit aliis conuenit inquantum participant potentiam paſſiuam. Sed eſſe elementum, conuenit rei ſimplici habẽti aliquam determinatam ſpeciem, non diuiſibili in diuerſas ſpecies, & quoniam materia prima nullam habet determinatam ſpeciem ex ſe, prima aũt, corpora componibilia adinuicem habent determinatã ſpeciem, & ſunt indiuiſibilia in diuerſas ſpecies, ideo illa ſunt propriè elemẽta, materia autem prima impropriè, ad argumentum ergo concedo quod ſubſtare primo conuenit materiæ primæ, & ſi inferatur, ergo & eſſe elementum, nego conſequentiam, quam non probat deceptus eſt autem Iãd. quoniam arbitratur cui primo conuenit ſubſtare eidem primo conueniat eſſe elementum, quod eſt falſum vt declarauimus. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XI.

Si Philoſophus ſufficienter enumerauit omnes modos naturæ.

Natura quidem dicitur vno modo naſcentium generatio. Textu 5.

Cõcluſio. Philoſophus enumeravit eos tantũ naturæ modos q̃ ſatis fuerant Metaphyſico

CIrca conſiderationem de natura ſatis immorati ſum⁹ in 2. Phyſ. ſupereſt nunc declarare quod pluribus modis dicit̃ quam hic dicitur à Philoſopho, nec tñ ꝓp hoc fuit diminutus, quoniam non aſſumpſit prouinciam de clarãdi omnimodam multiplicitatem terminorum communium qui cadunt ſub cõſideratione Metaphyſici, ſed ſolum vt expedit Metaphyſico, cuius ſignum eſt quod agẽs de modis entis non enumerauit omnes: non. n. diſtinxit per reſpectiuum & abſolutum, per ſinitum & infinitum & agens de ſubſtantia non poſuit expreſſe modum vt dicitur de materia, ꝓ vniuerſali igitur doctrina numerabimus omnes modos quibus ſolet dici natura, & in ſumma ſunt decem.

Primò natura dicitur generatio viuentium, quaſi naſcitura vel à natiuitate dicta & hic modus ſatis patet in text.

Secundò natura dicitur illud quod eſt intrinſecum principium motus primo & per ſe in re naturali, ſiue hoc ſit materia ſiue forma & ſic conſiderata eſt & diffinita in 2. Phyſ.

Tertiò natura ſumitur pro quacunque eſſentia vel quiditate, vt cùm dicimus alia eſt natura ſubſtantiæ, alia quantitatis, alia qualitatis, &c.

Quarto natura ſumitur pro quacunque differentia ſpecifica eſſentialiter diſtinguente, vt cum dicimus, natura hominis eſt eſſe rationalem, equi verò eſſe himnibilem.

Quinto natura ſumitur pro quacũque proprietate conſequente rem inſeparabiliter, ſicut dicimus, homo natura, id eſt, naturali inclinatione ſcire deſiderat, natura lapidis eſt deſcendere, ignis autem aſcendere.

Sexto natura ſumitur pro cauſis motiuis vniuerſalibus ipſius vniuerſi, tam intellectualibus quàm corporalibus, ſicut cum dicimus tota natura comparatur Deo, vt inſtrumẽtum principali agenti. Item cum dicimus, conſeruatio ſpeciei eſt per ſe intenta à natura. Item cum dicimus, corruptio & mors ſunt intentæ à natura vniuerſali, non autem particulari.

Septimo natura ſumitur pro eſſentiali rerum ordine cõ currẽtium ꝓ ſe, & principaliter ad perfectionem vniuerſi, ita q̃ talis ordo eſt firmatus & immutabilis, vt cum dicim⁹ ſolem ſtare eſt contra naturam. Mortuum refugere eſt contra naturam, Dari vacuum eſt contra naturam.

Octauo natura ſumitur pro Deo non in ſe conſiderato, ſed prout eſt dirigẽs oẽs cauſas ſecundas in actionib⁹ ſuis naturalibus & inquantum eſt omnium motuum primũ principium iuxta ordinẽ reb⁹ inſtitutũ firmũ & ſtabilẽ, vt cũ dicimus natura inſtituit ſolem declinare ab æquinoctiali ꝓpter alternam generationem & corruptionem in inferioribus, vnde aduerte q̃ in actionibus miraculoſis Deus non debet dici natura, ſed naturæ dominator.

Nono natura ſumitur à medicis pro ꝯplexione, vt cum dicitur Rhabarbarũ eſt calidæ naturæ. Aliqñ ꝓ virtute formatiua quæ deſeruit generatiuæ vt diximus in 2. de Anima, vt cum dicimus, natura in gñatione animalis incipit à formatione cordis, aliquando ſumitur pro collo matricis.

Decimo natura ſumitur apud Philoſophum moralẽ pro conſuetudine, vt cum dicimus, natura veri regis eſt ſeruare ſubditos, tyrãni aũt natura eſt opprimere. Et aduerte, q̃ hic mod⁹ ꝯcordat cũ quinto. Hęc de ꝓſenti q̃ſito dicta ſint, nec occurrunt apparentia argumenta, quæ indigeãt ſolutione.

QVAESTIO XII.

Si neceſſaria habent cauſam efficientem.

Horum quidem altera cauſa eſſendi neceſſaria, horum autem nulla. Tex. 6.

Cõcluſio. cõplexũ neceſſarium conſtans ex terminis, quib⁹ nõ correſpondet aliquod eſſe cauſam efficientẽ nõ habet nec ulla cõplexa, quæ ſignificant ens diuinum: ſed complexa neceſſaria ſignificantia ens ꝓductum quo ad eſſe reale actu, non autẽ ex habitudine terminorũ, habent cauſam effectiuam.

CIrca hanc q. pro declaratione tituli præpono duas diſtinctiones. Prima eſt, Neceſſariũ eſt duplex, ſ. incomplexum & cõplexum, incõplexum vt De⁹ & entia incorruptibilia, & de his vtrum habeant cauſam effectiuã dicemus in li. 12. quando quæremus ſi omnia præter primum habent eſſe effectiuè à primo. Aliud eſt complexum & præcipuè in primo modo per ſe, vt hominem eſſe animal, & de tali neceſſario quæritur hic: & eſt ſenſus, vtrum ſit aliqua cauſa effectiua quæ facit hominem eſſe animal. Secunda diſtinctio eſt de cauſa. nam cõplexi neceſſarij ſaltẽ in ſecũdo modo per ſe poteſt aſſignari cauſa formalis, puta q̃ homo ſit riſibilis cauſa formalis eſt, quia eſt rationalis. Sed dubiũ eſt de cauſa effectiua, licet. n. clarum ſit, q̃ riſibilitas cauſatur in homine à producẽte hominem, tñ adhuc dubitatur, vtrum hoc totum enunciabile, neceſſarium, hominem eſſe riſibilem, habeat cauſam efficientem. Pro reſolutione igitur huius dubij tria agenda ſunt. Primo quia intendo ſequi Herueum in quodlibet 1. q. 10. cuius ſenſum in hoc dubio reputo eſſe Thomiſticum, præpono aliquas diſtinctiones. Secundo reſpondebitur per concluſiones. Tertio ſoluentur rationes Pauli Soncinatis qui in 5. meta. q. 10. tenet contra Herueum.

Quantum ad 1. præpono quatuor diſtinctiones.

Prima eſt. Complexa neceſſaria affirmatiua ſunt triplicia. Quædam componuntur ex terminis quibus nullum correſpondet eſſe, vt chimæra eſt chimæra. Quædam ex terminis diuinis intrinſecis vt Deus eſt infinitus, omnipotens, ſummum bonum. Quædam ex terminis ſignificantibus ens productum vt homo eſt animal.

Secunda eſt complexa neceſſaria, 3. modo dicta dupliciter conſiderãtur, ſ. quo ad habitudinem terminorum & quo ad eſſe reale actu, puta hoc cõplexum homo eſt animal poteſt conſiderari prout prædicatum ex natura ſua eſt aptum conuenire ſubiecto ſiue homo & animal exiſtant ſiue non, eo q̃ animal eſt de ratione hominis: poteſt etiam conſiderari prout homo & animal ſunt actu & non poteſt eſſe homo actu quin ſit animal actu: & hæc connexio ſignificatur per copulam, vnde hoc complexum, Actu homo eſt actu animal, eſt complexum reale actu ex parte ſignificati.

Tertia eſt, neceſſitas complexorum poteſt eſſe duplex, ſ. abſoluta & connexionis ſiue comparationis. Illud eſt neceſſarium abſolute quod ſecundum ſe impoſſibile eſt aliter ſe habere, vt Deus eſt infinitus. illud aũt eſt neceſſarium connexione quod nõ poteſt eſſe ſine aliquo alio ad quod comparatur, in ſe tñ poteſt non eſſe. Sicut nõ poteſt eſſe curſus ſine motu nec homo ſine animali nec ſubiectum ſine ꝓpria paſſione: & hæc non dicuntur neceſſaria abſolutè eò q̃ homo & curſus & ſimilia in ſe conſiderata poſſunt non eſſe.

Quarta eſt, ſubiectum complexi neceſſarij puta huius homo eſt animal poteſt conſiderari in ſenſu diuiſo vt conſiderando hominem vt hominem præciſe & in ſenſu compoſito vt conſiderando hominem vt actu exiſtentem: ita q̃ ſicut album poteſt accipi pro ſubiecto albedinis & album vt ſtat ſub albedine, ſic poteſt conſiderari homo vt homo & homo vt exiſtens.

Quantum ad 2. ex his diſtinctionibus ponuntur quatuor concluſiones.

Prima concluſio. Complexum neceſſarium conſtans ex terminis quibus nullum eſſe correſpondet neque actuale neque potentiale non habet cauſam efficientem: probatur omnis cauſa effectiua eſt reſpectu alicuius producti vel producibilis. ſed complexum conſtans, &c. non eſt productum nec producibile vt patet: ergo, &c.

Secunda concluſio. Complexa neceſſaria compoſita ex

terminis significãtibus ens diuinum nullam habẽt causam effectiuam,probatur,quod Deus sit nulla est causa eo q̃ est penitus independẽs cum sit ens à se:ergo q̃ Deus sit Deus & bonus & sapiens,&c.nulla est causa effectiua, quoniam sua perfectior est sua substantia quæ non pendet ab alio.

Tertia conclusio,Complexa necessaria significantia ens productum,vt homo est animal,si cõsiderẽtur in habitudine terminorum nullã habẽt causam effectiuã:probatur,talis habitudo est relatio rationis vt declarabitur in li.6.cum disputabitur de ente vero,sed relatio rationis cum sit ens rationis nullam habet causam effectiuam, declabitur enim in li.6.q̃ ens rationis vt distinguitur contra ens reale à nullo est effectiuè & in nullo est subiectiuè:ergo,&c.

Quarta conclusio, Cõplexa necessaria significantia ens productum si considerentur quo ad esse reale actuale habent causam effectiuã,probat̃,esse reale actuale huius complexi homo est aĩal, homine existente & animali existente, est ens reale actu vt patet.ergovel est ens increatũ vel creatum:non increatum quoniam essetDeus,ergo creatum:sed omne creatum habet causam effectiuam vt patet.ergo,&c.

Huic rationi conatur respondere Paulus Socinas & dicit , qñ dicitur homo est animal ly est non signat aliq̃d ens reale,sed ens rationis p opus intellect⁹ cõponentis q̃d qui dem cõpetit homini &aĩali etiã si nõ essent in rerũ natura.

Sed constat q̃ non respondet ad propositum quoniam sumere hoc cõplexum homo est animal in habitudine terminorum est iuxta sensum tertiæ conclusionis. Hic autem loquimur iuxta sensum quartæ conclusionis quæ requirit actuale esse reale quod necesse est esse creatum vel increatum,laborat ergo Paulus in æquiuoco,quoniam non attingit sensum Heruei pro quarta conclusione.

Sed dices,quę est causa effectiua huius complexi homo est animal quo ad esse reale actuale?

Respon.eadem causa quæ dat homini & aĩali existentiã dat hoi existere animal & probat̃ sic. Quod conuenit alicui secũdum id quod est eodẽ mõ habet causam sicut illud cui cõuenit.Sed ista cõplexa cõsiderata secundũ esse actuale reale cõueniũt reb⁹ secundũ illud q̃d sunt. Cõuenit em̃ homini existere animal secundũ q̃ homo existit quia non potest aliter existere.Repugnat enim q̃ homo existat,&nõ existat animal,ergo hoc totum homo est animal eodẽ modo habet causam , sicut homo existens & animal existens. Constat autem q̃ homo existens & animal existens habent causam effectiuam quia non existunt à se:ergo,&c.

Et aduerte q̃ huic rationi,quæ est Heruei nescit Paulus aliter respõdere nisi negãdo maioré.Dicit.n. Ad tertiũ negatur maior si id quod alteri conuenit sit ens rationis. Sed iterũ deuiat à sensu Heruei.nõ.n.cõsiderat Herueus in hac quarta cõclusione necessaria cõplexa nec sua cõponentia quo ad haditudiné terminorũ.Sed quo ad esse reale actuale,&sic patet q̃maior nõ infringitur ad sensum Heruei.Patet.n.q̃ complexa necessaria significantia ens productum, considerata quo ad esse reale actuale,nõ sunt ens rationis.

Quantum ad 3.aduerte,q̃ Paulus contra Herueum formatsex rationes ex quibus nõnullæ formaliter soluuntur ab Herueo.Omnes aũt virtualiter ex distinctionibus datis.

Prima,omne habẽs causam agentem habet causam finalem , quoniam omne agens per se intendit finem propter quem agit.Sed hoc complexum homo est homo non habet causam finalem.Dicit enim Philosophus in 7.Meta.text.59. Quærere propter quid homo est homo nihil est quærere.ergo hoc complexum non habet causam agentem.

Respondetur, Philosoph.in 7.Metaphysices, considerat hoc complexum in habitudine terminorum , & vt sic per conclusionem tertiam positam suprà non habet causam efficientem nec finalem,Dici etiam potest q̃ Arist.in illo tex. non sumit ly propter quid pro causa finali,sed pro q.propter quid in ratione demonstrandi prædicatum de subiecto, nam in secundo poster. enumerans quæstiones quibus vtimur in demonstratione dicit. Quærimus quatuor, quia est,propter quid est,si est,quid est,vnde ly propter quid potest dicere causam formalem vt propter quid homo est risibilis quiã est rationalis.

Secunda identitas quæ est inter hominẽ & animal non hẽt causam efficientẽ, ergo hoc cõplexũ homo est animal nullã habet causam efficiẽtẽ.Cõsequẽtia patet, probat̃ antecedẽs,Talis idẽtitas est relatio rationis eò q̃ est eiusdem ad seipsum:relatio rationis est ens rationis,sed ens ratiõis non habet causam efficientem , eo q̃ causalitas efficientis est causalitas realis. ergo debet terminari ad aliquod reale,aliter terminus esset minoris entitatis q̃ ipsa productio.

Respondetur,Herueus virtualiter soluit hãc rationẽ.nã loquẽs de cõplexo necessario significante aliquod possibile esse vt rosam possibile est esse rosam dicit q̃ possibilitas nõ habet causam efficientẽ sed fundamentũ possibilitatis quod est res possibilis ,pduci habet causam nõ quidẽ actu agentem,sed potentẽ agere.Sic dico in proposito.Illa identitas vt relatio nõ habet causam efficientẽ,fundamẽtum tñ identitatis,quod est hominem existentem esse animal existens habet causam efficientem , eam scilicet quæ est causa extremorum. Nam quodcunque agens facit q̃ homo existat & q̃ animal existat facit etiam q̃ homo existat animal.

Tertia si per impossibile Deus non esset nec aliqua creatura esset,adhuc esset verum q̃ homo est animal, eò q̃ propositio per se secundum Linconiensem est perpetuæ veritatis:ergo talia complexa non habent causam efficientem.

Respondetur,Antecedens est falsum sumẽdo ipsum cõplexum quo ad esse reale actu , in quo sensu loquitur Herueus,ad dictum Linconiensis,concedoq̃ est perpetuæ veritatis solum ex habitudine terminorum,& concedo q̃vt sit̃ non habet causam efficientem.Sed non est ad propositum.

Quarta, Deum esse Deum non habet causam efficientẽ. ergo hominem esse animal non habet causam efficientem. Antecedens patet & consequentia probatur sunt æquè necessaria eo q̃ sua opposita sunt quæ impossibilia.Implicant enim contradictionem,scilicet Deum non esse Deum &hominem non esse animal.

Ad istam respondet Herueus & dicit q̃ non sunt æquè æquè necessaria nec sua opposita sunt æquè impossibilia , nam ista, Deus non est Deus est impossibilis in sensu diuiso & in sensu composito. Diuiso quidem , quoniam Deus vt Deus non potest non esse,composito autem,quoniam Deus vt existens non potest non existere. Hæc autem, homo non est animal non est impossibilis in sensu diuiso , homo enim vt homo potest non existere , & per consequens non existere animal, est autem impossibilis in sensu composito. Impossibile est enim quòd homo vt existens non existat animal.

Sed aduerte,q̃ Paulus conatur hanc respõsionem infringere dicens,Hoc complexum,Homo est animal non potest exponi per sensum compositum & diuisum.Primo quia ibi non est aliquis terminus exponibilis per sensum diuisum & compositum. Secundo quia secundum beatum Thomam, sensus diuisus , & compositus non possunt inueniri nisi in his quæ sunt abinuicem separabilia secundum rem vel secundum intellectum. Sed animal cum sit de ratione hominis non est separabile ab homine re nec intellecta.ergo responsio Heruei nulla est.

Sed hæc non infringunt propositum. nam ad primum dico q̃ ly homo est exponibilis per sensum diuisum &compositum eo q̃ potest considerari vt homo præcisè & vt homo existẽs,idem dico de ly animal.Nam & ista lapis est immaterialis est similiter exponibilis , quoniam potest considerari vt lapis &vt lapis intellectus,vnde dicitur esse falsa in sensu diuiso &vera in sensu composito.Ad secundum dico q̃ licet homo & animal præcisè considerata sint inseparabilia tamen animal existens potest separari ab homine præcisè sumpto, licet enim homo vt homo sit animal, non tamen homo vt homo existit animal.quoniam homo vt homo potest non existere. Hæc tamen est impossibilis , homo existens non existit animal.

Quinta,Quod est commune possibilibus, & impossibilibus non habet causam efficientem , quoniam impossibilia non possunt fieri. Sed complexa necessaria sunt communia possibilibus & impossibilibus,qm̃ ita est necessaria ista,Chimæra est chimæra,sicut ista,Homo est homo.ergo,&c.

Ad hoc respondet Herueus& concedit non oẽ complexum necessarium habere causam efficientem,vt patet in cõclusione prima & secunda suprà positis, non tamen ex hoc sequitur,q̃nullum complexum necessarium habeat causam efficientem,vnde mirum de hoc homine, qui non aduertit se impugnare Herueum rationibus solutis ab Herueo.

Sexta,Hoc complexum,Antequam rosa generetur possibile est rosam esse rosam est necessarium,& tamen non habet causam agẽtem,quia nõ dicit aliquod reale. Quod probatur,quoniam si dicit aliquod reale productum vel est ipsa rosa & esse rosæ,vel ista oratio, rosa est rosa,non primũ, quia per casum rosa non est:non secundum, quia enunciabile distinguitur ab enunciatione.

Ad hoc

Ad hoc reſpondet Herueus & dicit quod ſicut roſa antequam generetur eſt ens poſſibile produci ita habet cauſam agentem in potentia: ſimiliter hoc complexum poſſibile eſt roſam eſſe roſam conſideratum ſecundum ſuum eſſe reale potentiale habet cauſam agentem in potentia: & qñ dicit Paulus qđ hoc complexum non dicit aliquod reale ſi intendit reale actu concedo quia ſumitur roſa antequã generetur, ſi reale potentiale, nego: & ſua probatio nõ valet: non.n.dicimus quod ſit quid reale productum, ſed producibile. Et ſic patet quod opinio Heruei nullum continet incõueniens nec declinat à via Thomiſtica ī eo ſenſu in quo illam pertractauimus. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XIII.

Si diuiſio ſecunda vnius eſt logica.

Amplius autem alia ſecũdum numerum ſunt vnum. Tex. 12. vbi inquit B. Tho. Ponit aliam diuiſionem quæ eſt magis logica, &c. exponẽs B. T. tex. 8. dixerat, Primò diſtinguit modos vnius realiter, id eſt ſecundũ conditiones in reb. inuentas. Secũdò verò logicè, id eſt ſecũdũ intẽtiones logicales.

Cõcluſio. Prima diuiſio vnius eſt realis, ſecunda verò ẽ logica.

CIrca hanc q. aduerte, quod difficultas ſtat in declaratione, quam facit Philoſophus circa modos vnius tã in prima, quam in ſecunda diuiſione, nam in prima diuiſione quæ tenetur realis declarat tertium & quartũ modum per terminos logicos: vnde declarans tertium inquit dicuntur autem vnum quorum genus vnũ differens oppoſitis differentiis. Hęc quidem videtur declaratio logica, cũ genus & differentia dicant intentiones ſecundas: ſimiliter declarans quartum inquit, vnum dñr quorumcunque rõ in diuiſibilis, id eſt quæ habent vnam diffinitionem, huiuſmodi autem termini ad logicum ſpectant. In ſecunda autẽ diuiſione exponit primum & quartum modũ non logicè ſed realiter. Primum quidem cum dicit vnũ numero ſunt quorum eſt vna materia, quartum autem cum dicit proportione & quæcunque vnum proportione. Conſtat autem quod remoto quocũque opere intellectus aliqua ſunt vnum proportione puta 4. & 2. 6. & 3. ſunt vnum proportione qm̃ cõueniũt in proportione dupla. Pro reſolutione igitur huius dubij tria agenda ſunt. Primò declarabitur quomodo prima diuiſio eſt realis. Secundò quomodo ſecunda eſt logica. Tertiò ſoluetur quoddam dubium.

Quantum ad 1. dico duo, primò quod nõ incõuenit primam dici realem, ſed non purè realem, ſecundam verò dici logicam ſed non purè logicam, quia tñ prima eſt magis realis quam logica ideo dicitur realis & quia ſecunda eſt magis logica quam realis ideo dicitur logica & vt Philoſophus inſinuaret primam non eſſe merè realem ideo in declaratione modorum inſerit aliquos terminos logicales ſicut ſunt genus differentia diffinitio ratio. Idem dico de ſecunda quam vt declaret non eſſe merè logicam inſerit aliqua realia ſicut ſunt materia proportio: & id quidem artificiosè fecit, quoniam Philoſophus primus & logicus in ſubiecto & in omnium conſideratione conueniunt vt dicit in lib. 4. & reputo hanc meliorem rationem quæ poſſit aſſignari in præſenti propoſito.

Dico ſecundo, quod aliquo modo poteſt ſaluari primã diuiſionem eſſe mere realem & ſecundam mere rõnis, ſiue logicam, eo ꝙ prima datur per res primæ intentionis quæ ponuntur remoto omni actu intellectus, ſecũda aũt datur per ſecundas intentiones, & quidem ꝙ prima detur ꝑ res primæ intentionis ſic declaratur, primus modus eſt vnitas continuitatis, quam conſtat eſſe in linea, & in motu etiam remoto omni actu intellectus, ſecundus modus eſt vnitas formæ præcipuę in homogeneis, quam conſtat eſſe realem omnis.n.pars aquæ eſt aqua, & omnis pars ligni eſt lignum: tertius modus eſt vnitas generis quæ quidẽ poteſt eſſe realis ſi ſumatur natura generis non vt ſtat ſub intentione vniuerſalitatis, ſed vt habet eſſe in re, puta animal vt habet eſſe in homine & leone, patet.n.ꝙ remoto omni opere intellectus adhuc habet eſſe in eis & licet non habeat aliquam indiuiſibilitatem in ſpeciebus poteſt tñ fundare hunc modum vnitatis eo ꝙ eſt apta ex ſe obiici intellectui indiſtinctè & ſine differentiis, ſi verò ſumatur pro intentione vniuerſalitatis ſic eſt vnitas rõnis in natura generica, & iuxta talem intentionem aſſignabitur particularis modus in ſecũda diuiſione. Hæc dicta ſint diſputatiuè, determinatiuè aũt melius eſt dicere iuxta primũ modũ reſpondendi, primã diuiſionẽ non eſſe mere realẽ. & ꝑ cõſequẽs tertius modus erit magis logicus q̃ realis. Difficile.n.eſt videre apud Thomiſtas, qũo natura generica, ꝙ nullã hẽt vnitatẽ realẽ in ſuis inferioribꝫ ꝓt fundare modũ realẽ vnius. Quartꝰ modus eſt vnitas diffinitionis. Hic põt eſſe realis ſi conſidereꝰ diffinitio vt dicit naturã & ꝙdditatẽ diffiniti, eſt aũt logicus, ſi ꝺſideretur vt ꝺſtat ex gñe & differẽtia. Quintus modus eſt indiuiſibilitas in ſubſtãtia, ita ꝙmaximè ſunt vnum quorũ ſubſtãtia non componiꝰ cum aliis, nec ex aliis, ſicut eſt diſpoſitio primi entis, in quo nulla eſt pluralitas realis abſoluta. Conſtat aũt ꝙ hic modus eſt realiſſimus, qm̃ ſimplicitas ſubſtantiæ incompoſitæ non pendet ex actu noſtri intellectus: patet igitur qũo prima diuiſio vnius eſt realis.

Quomodo autem ſecũda diuiſio ſit logica, declaro ſic, De 2. & 3. modo conſtat, qm̃ genus & ſpecies ſunt, termini ſecundæ intentionis. De 1. aũt & 4. eſt difficile videre ſtante tex. Philoſophi qm̃ quando exponit primum modũ, non exponit per terminos ſecundæ ſed primæ intentionis. Hoc enim quod eſt habere vnam materiam pertinet ad conſiderationem realem & non logicam. Aduerte igitur ꝙ ſi Philoſophus expoſuiſſet ly vnum numero per hoc quod eſt eſſe ſingulare vel indiuiduum ſua expoſitio manifeſtè fuiſſet ꝑ ſecundas intentiones, verũ quia conſiderauit Philoſophus expoſitionem debere dari per manifeſtiora, datur aũt per manifeſtiora ſi datur per principia ſua, principium autem vnius numero eſt materia, ad quam vt ad cauſam ſequitur ſingulare & indiuiduum, ideo potius expoſuit per terminum primæ intentionis ad quem ſequitur ly ſingulare. Dico igitur ꝙ primus modus eſt logicus, licet expoſitio non ſit formaliter logica, ſufficit autem ꝙ ſit logica conſecutiuè, ſimiliter difficilè eſt ſaluare quomodo quartus modus ſit logicus ſtante tex. Philoſophi. dicit.n. vnum proportione quæcunque ſe habent vt aliud ad aliud. Conſtat autẽ ꝙ talis comparatio conuenit rebus vt res ſunt, & non ſolũ vt cadunt ſub noſtra apprehenſione, nam ex parte rerum, qualis eſt habitudo inter 4. & 2. talis eſt inter 6. & 3. Dico igitur cum Ant. And. ꝙ hic modus poteſt eſſe realis, ſi conſideretur proportionalia vt res & poteſt eſſe logicus, ſi conſideratur modus prædicãdi qui ſeruatur inter ea, modus.n.prædicandi nõ eſt ſine opere intellectus qm̃ prædicari eſt per actum intellectus attribuentis aliquid alicui vel remouentis aliquid ab aliquo, & ſic dico ꝙ phil. accipit vnitatẽ proportionis iuxta modũ ꝑdicãdi: vñ eſt modus vnius logicus ſm hũc ſenſum, patet igitur, qũo ſecũda diuiſio eſt logica.

Quantùm ad 3. aduerte ꝙ circa ſecundam diuiſionem inſurgit dubium: nam videtur inſufficiens, quoniam non ſolùm aliqua ſunt vnum numero, & aliqua ſpecie, & aliqua genere, & aliqua proportione, ſed etiam differentia, vt omnes homines ſunt vnum in rationali: & proprio, vt omnes aſini ſunt vnum in rudibili: & in accidente, vt omnes corui ſunt vnum in nigredine. & tamen iſti modi non aſſignãtur à Philoſopho in ſecunda diuiſione, ergo eſt inſufficiens.

Reſpondetur, & dicit ꝙ oẽs iſti modi aſſignati ſunt virtualiter in illis quatuor: nam oĩs differentia vel eſt indiuidualis, & ſic quæcunque conueniunt in ea, ſunt vnum numero, vel ſpecifica, & ſic conuenientia in ea ſunt vnum ſpecie, vel generica, & ab ea ꝓuenit vnitas generica: vel analogica, & ab ea ꝓuenit vnitas ꝓportionis. Idẽ intelligẽdũ eſt đ ꝓprio & accidẽte, quare, &c. Hęc đ ꝑſenti q̃ſito dicta ſit.

QVAESTIO XIIII.

Si hæc propoſitio, Vnum numero ſunt quorum eſt materia vna eſt vera vniuerſaliter, vel tantum particulariter.

Vnum numero ſunt, quorum eſt materia vna. Tex. 12.

cõcluſio. Vnum numero ea eſſe, quorũ eſt vna materia, verificatur tantũ particulariter in materialibus.

CIrca hanc q. aduerte ꝙ difficultas ſtat in hoc ſi eſt vniuerſaliter vera, cum intelligentia Saturni ſit vna numero (eſt.n. ſingularis, aliter nõ moueret) ergo habet materiam, quod tamen eſt contra philoſophum in lib. 12. q. tex. 29. dicit, oportet autem tales ſubſtantias eſſe ſine materia, ergo non eſt vniuerſaliter vera: ſi autem eſt vera particulariter tantum, ergo philoſophus non ſufficienter notificat quid ſit eſſe vnum numero nam cum ſumpſerit prouinciam diuidendi vnum in modos ſuos abſolute & meta. debuit etiam dare deſcriptionem & notificationem de eo quod eſt vnum numero in omni genere entium in quo inuenitur vnitas numeralis. Vt igitur præſens quęſitum reſoluatur intendo pertractare tres opiniones, ſcilicet Comm. & B. Tho. & Scoti.

Quantũ ad viã Com. aduerte ꝙ Com. in 5. lib. & in com. 12. ibi & vnũ numero dr̃, &c. intẽdit ꝙ dictum phil. ſit verũ vniuerſaliter, non.n. concederet Com. ꝙ in abſtractis ſit vnũ numero, ſed principiũ numeri, vñ dicit in eodẽ com. & differentia inter illud & vnũ qđ eſt principium numerorũ, eſt qu

est quia hoc vnum est in materia & vnum quod est principium numeri, non est in materia, hæc Com. & debet sic intelligi, per ly vnum numero intendit vnum quidditatiuum, quod inuenitur in solis materialibus. & est principium numeri quantitatiui vel materialis, cum autem dicit vnũ principium numerorum accipit vnum transcendens quod est principiũ numeri transcendentis, qui dicitur numerus formalis vel quidditatũ. & hic inuenitur in abstractis quæ prò priè dicuntur vnitates, & quidditates, & actus propter sui perfectionem, & simplicitatem. Dico igitur ꝙ apud Com. esse vnum numero modo expositò, & habere materiam vnã conuertuntur, ita ꝙ in quocunque genere inuenitur vnum numero, ibi est materia vna & econuerso, & negandum est secundum Comm. quòd in abstractis inueniatur vnum numero. in eis enim singulare dicitur vnitas propter substantiæ simplicitatem.

Sed contra Com. dupliciter arguit Ant. And. in 5. Metap. q. 6. & 1. contra illud dictum Comm. vnum quod est principium numeri, non est in materia, nam hoc dictum vel æquipollet vniuersali negatiuæ, vel particulari negatiuæ, si primo modo, ergo nullum vnum principium numerorum erit in materia, quod est falsum: quia si nullũ vnum principium numerorũ est in materia nullus numerus est in materia qđ est falsum. nam numerus causatus ex diuisione continui ex 3. Phys. est in materia, si æquipollet particulari negatiuæ ita ꝙ loquatur de vno transcendenti, contra, illud vnum non tantũ propriè est in rebus immaterialibus, sed etiam in materialibus: nam cum vnum transcendens conuertatur cũ ente verum est dicere de lapide, ꝙ sicut est ens ita est vnus transcendẽter. secundo sic, in immaterialibus est aliqua vnitas maior vnitate specifica, sed nulla alia est maior quam vnitas numeralis, ergo vnum numero est in rebus immaterialib. maior patet qa aliquis angulus ita est vnus, ꝙ nõ prędicatur de pluribus, ergo est magis vnus, quã vnus specie.

Respondetur, Ad primum possumus respondere dupliciter: Primo ꝙ æquipollet particulari negatiuæ, ad probationem diceret Com. ꝙ licet lapis sit vnus etiam transcendenter, tamen non denominatur vnus propriè & vsitatè, ni si vnitate quantitatiua, oppositum autem contingit in abstractis, quæ verè & propriè dicuntur vnum vel plura transcendenter. Secundo dicitur, & fortè melius, ꝙ dictũ Com. non æquipollet vniuersali negatiuæ nec particulari negatiuæ, sed est destructiuum cuiusdã quod prædixerat, nam dixerat ante, ꝙ vnum numero, i. vnum quantitatiuum est in materia, ita ꝙ non reperitur extra materiam. Destruens autem hoc, de vno transcendenti dicit, Vnum principium numerorum non est in materia, i. non arctatur ad materiã, sed reperitur in non habente materiam. Et est simile, sicut si diceretur, sensitiuum est in materia, quoniam arctatur ad materiam. Intellectiuum non est in materia, quoniam non arctatur ad materiam, reperitur. n. extra materiam sicut in intelligentiis, cum hoc tamen stat ꝙ reperiatur in materia, sicut patet de anima intellectiua quæ est forma materiæ.

Ad secundã dr, ꝙ vnitas numeralis potest dupliciter accipi. Primo vt distinguitur contra vnitatem specificam, & sic cõceditur esse in abstractis, & similiter conceditur ꝙ in eis est vnum numero, prout distinguitur contra vnum specie, nec vnquam negasset in hoc sensu Com. vnum numero ab abstractis. Secũdo sumitur vnitas numeralis pro hac vnitate quantitatiua, & sic Com. negat eam, & vnum numero, esse in abstractis. Ad argumentũ igit dico qđ cõcludit vnitatẽ numeralẽ & vnũ numero ĩ primo sensu eẽ ĩ abstractis, nõ aũt secũdo mõ in quo sensu loquebat Com. Hæc ꝙ opinione Com. dicta sint, quæ vt declarata sunt, non discordãt à via Thomistica, vt magis patebit in immediatè sequẽtib.

Quantum ad viam B.T. aduerte, ꝙ arbitratur dictũ Philosophi esse verum particulariter tantum, s. in solis materialibus, eo ꝙ vt ipse dicit exponens dictum Philosophi, materia prima vt stat sub dimensionibus signatis est principium indiuiduationis formæ, & propter hoc singulare habet ex materia, ꝙ sit vnum numero, hæc ille. Cum autem singulare reperiatur in abstractis in quibus non est materia, cõstat dictum Philosophi non esse vniuersaliter, sed particulariter verum. Et cum arguitur ꝙ Philosophus non sufficiẽter notificasset quid sit vnum numero, respondetur ꝙ sufficit philosopho notificasse per exemplum manifestũ in his materialib. non. n. describit ibi qd sit vnum numero. Tunc. n. esset necesse, si id, quod est vnum numero haberet vnam materiam, ex descriptio. ꝙ habere vnam materiam cõuertatur cum eo quod est vnum numero. Exemplũ aũt nõ est necesse esse cõuertibile cum eo qđ notificat. Si aũt quæras, q̃ sit descriptio eius quod est vnum numero vniuersaliter. dico ꝙ est esse singulare siue incõmunicabile, siue hoc aliquid.

Sed aduerte, ꝙ Ant. And. in 5. Meta. q. 6. conat instare cõtra hanc determinationem B. Th. & sic arguit. In rebus immaterialib. etiam secundum ipsum, s. B. T. est vnum numero & tamen ibi non est materia sub dimensionibus signatis ergo non bene saluat dictum Philosophi.

Respondetur Ant. And. decipitur in hoc ꝙ credit Philosop. & B. T. per ly habere vnã materiam, describi vnum numero, quod si esset verum, vtique sua instantia cõcluderet, quoniam necesse est descriptionem conuerti cum descripto. Dico igitur ꝙ est exemplificatio quam nõ est necesse cõuerti cum exẽplificato. Sicut si dicerem, fortes sunt, qui pugnant ꝙ patria, & tñ pugnare ꝙ patria non conuertitur cũ esse fortem, potest. n. esse fortis, qui aduersam fortunam bene tolerat, qui pro virtute, pro amico, pericula aggreditur.

Quantũ ad opinionẽ Scoti, aduerte ꝙ Ant. And. in 5. Meta. q. 5. & 6. tenet dictum Philos. esse verum vniuersaliter, & ꝙ ly habere vnam materiam est descriptio cõuertibilis, cũ ly esse vnum numero. & fundamentum suum est, quod materia non sumitur hic à Philosopho, vt est pars compositi, sed vt est differẽtia indiuidualis, quam appellat materiam totius, imaginatur. n. ꝙ sicut est duplex forma, s. partis & totius, quæ dicitur quidditas, ita sit duplex materia, sc. partis quæ est pars compositi, & ens in pura potentia, & materia totius quæ opponitur quidditati, eo ꝙ est extra rationem quidditatis specificæ. & hanc vocat proprietatem indiuidualem. & ponit eam principium indiuiduationis tã in materialibus, quàm immaterialibus. & dicit ꝙ de tali materia loquitur hic Philos. vnde sic exponit dictum Philosoph. vnum numero sunt quorum est materia vna, i. vna differentia indiuidualis, sed hanc imaginationem suam non aliter probat esse de mente Phil. & ideo est nostrum inuestigare, si ex doctrina Philosophi, debet admitti materia sub tali sensu.

Aduerte igitur, ꝙ mens Philosophi fuit loqui de materia quæ est pars compositi, quod manifestatur duplici via.

Primo sic, Illa materia quę ex pluralitate sua causat pluralitatem numeralem ex sua vnitate causat vnitatẽ numeralem. Sed materia quæ est pars compositi ex sua pluralitate causat pluralitatem numeralem, ergo ex sua vnitate causat vnitatem numeralem. Maior patet quia eodẽ principio, quo res plurificatur ipso plurificato, remanet vna ipso non plurificato. Minor est Philo. in 7. Meta. tex. 28. vbi loquẽs cõtra Platonem de ideis dicit, ꝙ generans est sufficiẽs causare in materia. & loquitur de materia receptiua formæ, quã constat esse partem compositi, & subiungit, Omnis verò talis species in his carnibus & ossibus, Callias & Socrates, diuersi quidem propter materiam, diuersa nanque, s. est eorũ materia, super quẽ tex. dicit Com. in com. 28. causa in multiplicatione generabilium ab vno generante est multiplicatio materiarum in quas agit. Patet ergo, ꝙ Philosophus illic loquitur de materia partis, eodem modo intelligendum est quod loquatur hic in 5. libr. aliter non sufficienter declararet distinctionem & vnitatem numeralem, si vteretur materia æquiuocè.

Secundo sic. Materia in eo sensu est causa vnitatis & pluralitatis numeralis apud Philosophum, quam assignat pro causa propter quam primum principium non plurificatur, vt patet in lib. 12. tex. 49. Sed illic loquitur de materia partis, loquitur. n. de illa materia, quam in eodem lib. tex. 30. negauerat esse in mouentib. æternis, illam autem constat esse materiam partis. Dicit enim, Tales substantias, oportet esse sine materia. Quod si dicas ly sine materia sumitur pro hæcheitate. Hoc est contra ipsum Ant. And. qui in intelligentiis concedit hæcheitatem, & quidem ꝙ illic loquatur de materia partis, apertè monstrat Com. qui in com. 49. dicit, & iam declaratum est ꝙ in primo non est materia, nõ fuit autẽ declaratum nisi in tex. 30. in quo expresè loquebatur de materia partis, quã remouet ab intelligentiis, &c. patet igitur ꝙ positio de materia totius quam Scotus ponit principium diuiduationis, fuit inuẽtio sua, sed nõ peripatetica.

Sed remanet dubium, nam si quę habẽt vnam materiam sunt vnum numero, ergo generatum & corruptum sunt vnum numero & duo contraria erunt idem numero. quoniam contraria habent fieri circa idem & ex primo de Generatione eadem est materia geniti & corrupti.

Respondetur secũdum viam Thomisticã, non est eadem mater

materia prout eſt principiũ indiuiduationis niſi remaneat ſub eiſdem dimenſionibus:& quia apud B.T.non remanent eædem dimenſiones in genito & corrupto, ideo non ſunt idem numero. Ad illud de contrariis dico ad hoc ꝙ ſint vnum numero requiruntur duo, primo eadem materia cum eiſdem dimenſionibus,ſecũdo ſimultas temporis, ita quod eadem generatione generentur:& quoniam non ſimul tempore generantur, nec recipiuntur in materia, ſed ſucceſſiuè, ideo non ſequitur quod ſint vnum numero.

Sed Ant.And. inſtat quod non requiratur ſimultas tẽporis, nam ſi talis ſimultas requiritur, ſequitur quod mathematica,quæ abſtrahunt à tempore & à motu ex libr.3. non poſſent eſſe diſtincta numero:quod eſt falſum,quoniã duæ lineæ rectæ ſunt eiuſdem ſpeciei,& diſtinctæ ſolo numero.

Hæc inſtantia nulla eſt,quoniam mathematica ſecundũ eſſe naturale non abſtrahunt à tempore, nec à motu,cũ ponatur motus ad quantitatem:quando autem dicit Philoſophus,in 3.lib.quod abſtrahunt à tempore & à motu accipit mathematica vt cadunt ſub conſideratione Mathematici, ſicut declarauimus in 3.li.in q.1.Hìc autem loquimur de vnitate numerali& diſtinctione,quæ rei competit ſecũdum eſſe ſuum reale, & non vt cadunt ſub apprehẽſione noſtra. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XV.

Si materia ſignata, vel hæcheitas eſt principium indiuiduationis in rebus materialibus.

Vnum verò numero ſunt, quorum eſt materia vna numero. Textu 12.

ẽcluſio. Non materia præcisè ſed materia ſignata, & indiuiduali differentia ẽ collecta ẽ principiũ ꝺiuidua orinis.

IN hac q.Thomiſtæ & Scotiſtæ,diffusè ſcribunt,reſolutiuè autem procedendo,tangenda ſunt fundamenta & rationes vtriuſque opinionis ſuſtinendo Thomiſticas & ſoluendo oppoſitas,igitur agenda ſunt quatuor. Primò declarabitur titulus quæſiti. Secundò pertractabitur opinio B.T.Tertiò opinio Scot.Quartò ſoluetur quoddam dubiũ.

Quantum ad 1.aduerte,ꝙ indiuiduum materiale dupliciter conſiderari poteſt.Primò vt res eſt,ſecundo vt reponitur in prædicamento ſub ſpecie ſpecialiſſima, ſicut ſpecies reponitur ſub genere, in primo ſenſu eſt conſideratio realis,in ſecundo eſt conſideratio logica,& ſecundũ vtrũque ſenſum hic procedemus. Aduerte etiam quod cum indiuiduum duo includat,ſ.incommunicabilitatem,& diſtinctionem ab alio, idẽ eſt quærere de principio indiuidui ac ſi quæratur,ꝑ quod natura ſpecifica,quæ eſt ex ſe cõmunicabilis,fit incommunicabilis in Socrate, & ꝑ conſequẽs fit hæc deinde ꝑ quid Socrates habens hanc naturam incommunicabilem,diſtinguitur à quolibet alio homine,diſtinctione ſubſtantiali,& non ſolũ accidentali.Cùm.n.ſortes ſit hæc ſubſtantia,& reponatur in prædicamento ſubſtãtiæ,ſicut ens per ſe,nõ ſpecificè,ſed numeraliter ſumptum, quærendum eſt ꝑ quid ſortes,vt hæc ſubſtantia eſt,vt antecedens ſaltem natura omne ſuum accidens, diſtinguatur à quolibet alio ſubſtantialiter. Non poteſt aũt dici qđ hoc diſtinctiuum ſit quãtitas,qm̃ cum ſit accidens poſterior eſt ſubſtantia Sortis. Nec poteſt dici quod ſit ſubſtantia ſortis cum quantitate,qm̃ ex his duob.non fit vnum niſi per accidens.Supponitur autem indiuiduum eſſe vnum ꝑ ſe,&hęc conſideratio erit realis. Quantũ aũt ad conſiderationẽ logicam,quærendum eſt,ꝑ quid contrahitur ſpẽs ad indiuiduum vt reponiť in ꝓdicamento, ita ꝙ principiũ cõtractiuum dicat totã naturã indiuidui,& de eo ꝓdiceť in recto.

Quantum ad opinionem B.T.quatuor agenda ſunt.Primo præponetur intentio ſua.Secundo declarabitur.Tertio probabitur.Quarto ſoluentur quædam dubia.

Circa 1.aduerte ꝙ B.T.conſiderans duo conuenire indiuiduo materiali,ſ. incommunicabilitatem oppoſitam communicabilitati,qua communicatur ſuperius inferiori,&diſtinctionem à quolibet alio,poſuit materiam & quantitatẽ eſſe principium indiuiduationis, vt habeat incommunicabilitatem ex materia,& diſtinctionem ex quantitate. Inuenimus autem in dictis eius aliquando quod materia vt ſtat ſub dimenſionib.ſignatis eſt principium indiuiduationis,vt patet in expoſitione illius tex.12.in 5.Meta. vnũ vero numero ſunt,&c. Aliqñ ꝙ materia in ordine ad hanc vel illam q̃titatem,vt patet in tract.de principio indiuiduationis.Aliquando ꝙ materia vt ſub certis dimenſionib.conſideratur. In omnib.autem his dictis non intendit aliud,niſi exponere quid intelligat per materiam ſignatam, vnde ďt in li. de ente & eſſentia.Materia nõ quomodolibet accepta eſt principium indiuiduationis,ſed ſolum materia ſignata, & dico materiam ſignatam,quæ ſub certis dimẽſionib.conſiderať.

Circa 2.aduerte,ꝙ in declarando poſitionem B.Th.non concordant Thomiſtæ, nã licet per materiam ſignatam omnes apprehendant materiam&quantitatem,non tñ eodem modo.Qm̃ aliqui dicunt, ꝙ per materiam ſignatam B.T.intendit materiam cum quantitate,quaſi vnum aggregatum. Sed hoc non poteſt eſſe,qm̃ entis & vnius per ſe non eſt aſſignandum principium,quod ſit vnum per accidens,ſed aggregatum ex materia& quantitate eſt vnum per accidens, cum ſint res diuerſorum generum & prædicamentorũ:ergo,&c.Alij dicunt, ꝙ materia ſignata importat materiam actu ſtantẽ ſub quantitate, ita ꝙ oportet materiam iam habere quantitatem, ſi debet eſſe principium diſtinctiuum in diuidui à quolibet alio.Diſtinctio.n. numeralis in his materialibus primo& per ſe ſit per quãtitatem.Sed nec iſtud eſt verum.Quoniam in via B.T.in qua tenemus nullũ accidens præcedere formam in materia,ſequitur ꝙ in primo inſtanti,in quo Sortes per generationem habet primũ ſui eſſe,terminat gñationem vt compoſitum ſingulare in gñe ſubſtantiæ, & tñ in illo priori nulla q̃titas actu eſt in materia.nam quantitas pro forma corrumpẽda in illo priori non eſt, eo ꝙ forma corrumpenda tunc habet primum ſui non eſſe,ad cuius definitionem & quantitas ſua, & alia ſua accidentia definunt eſſe, ſimiliter q̃titas pro forma introducenda tũc non eſt,eo ꝙ ſubſequitur formam ſubſtãtialem. ergo in illo priori nulla quantitas actu eſt in materia.& tñ in illo priori terminatur gñatio prẽcisè vt ſubſtãtialis,cuius terminus eſt ſubſtantia ſingularis, eo ꝙ actiones ſunt ſingulariũ ex 1. Meta.ergo ſingulare materiale eſt ſingulare ante omnem q̃titatem receptam &permanentem in materia:non eſt ergo neceſſe,ꝙ materia ſignata includat actu q̃titatem. Alij dñt ꝙ materia ſignata ďt materiam cum potentia receptiua ita huius quantitatis ꝙ non alterius:quæ quidem potentia & ordo determinatur ſibi ab agente particulari, diſponente materiam ad talem,vel talem formam,exigentem tantã, vel tantam quantitatem in materia pro ſui diſpoſitione cõſeruatiua:& ſic ly ſignata non addit aliquid reale ſuper materiam in recto,ſed ordinem ad talẽ quantitatem:ſicut potentia materiæ non addit aliquid ſuper materiam diſtinctũ realiter,ſed tantum ordinem,vel reſpectũ ad talem vel talem formam.Qui reſpectus non diſtinguitur realiter à materia,vt dicemus agentes de relatione &fundamẽto.Sic dico in propoſito.Et materiam ſignatam ſic intellectã dicunt eſſe principium indiuidui,qm̃ ſi indiuiduum diffinireť poneretur in eius diffinitione materia,vt receptiua huius q̃titatis & non alterius.&hic ſenſus meo iudicio verior eſt eo ꝙ ante omne accidens aſſignari poteſt principium diſtinctiuum indiuidui vt ſubſtantia eſt, & per hunc ſenſum ſoluẽtur multa argumenta aduerſantium vt patebit infrà.

Circa 3.aduerte,ꝙ poſitio ſic declarata poteſt ſic probari,Materiæ ſignatæ, id eſt vt habet potentiã ad hanc quantitatem & nõ ad aliam repugnat primo communicari pluribus:ergo ex ſe primo incommunicabilis eſt.Sed quod eſt ex ſe primo tale eſt cauſa &principium ꝙ aliquod aliud ſit tale,in quo reperitur. Sed materia ſignata eſt in quolibet indiuiduo,cui conuenit eſſe incommunicabile,ergo per materiam ſignatam vt ꝑ principium intrinſecum indiuiduum eſt incommunicabile &per conſequens indiuiduum eſt indiuiduum.Quod materiæ ſignatæ,id eſt vt reſpicit hanc q̃titatem repugnet communicari,probatur.qm̃ vt ſic,fit propria huius indiuidui,& exit rõem materiæ communis. Proprio autẽ condiſtincto contra cõe repugnat cõicari, ſicut huic albedini.Qđ aũt hæc incommunicabilitas ꝓueniat ex primo ꝓbatur.Qm̃ quocunque alio circunſcripto ab indiuiduo materiali adhuc remanet ſubſtãtia incommunicabilis.Si aũt auferatur materia ſignata loquẽdo realiter & nõ logice non poteſt aſſignari rõ. quare indiuiduũ fiat incommunicabile:nam ex forma nõ habet, qm̃ formæ ſm̃ ſe cõpetit cõicabilitas:ex materia ſecundũ ſe nõ habet,qm̃ materia ſecundum ſe cõis eſt omni indiuiduo materiali,ex nullo autem cõis redditur res incõicabilis:ex quantitate & aliis accidentib.nõ habet,qm̃, vt diximus,ſ.ſaltẽ natura ſub ſequũtur ſubſtantiã indiuidui,ergo hoc ſolũ habet ex materia ſignata& per conſequens ei primo repugnat cõicari.

Sed dices ꝙ hæc rõ non probat totale principium indiuidui: ſolum.n.probat principium incõmunicabilitatis vel indiſtinctionis in ſeipſo:ſed vltrà hoc requiritur quòd aſſignetur principium diſtinctionis à quolibet alio.

Reſpondetur, Materia vt ſignata eſt principiũ ſufficiẽs

vtriuſ

vtriusque:ex hoc.n.q ponitur capax tantùm huius quantitatis sit incommunicabilis & indistincta: ex hoc autem q per agens disponens respicit talem quantitatem,& non aliam,signatur distinctio à quacunq; alia materia respiciẽte quãcunq; aliam quantitatẽ, & p talem distinctionẽ signatam in materia,distinguitur indiuiduum à quocunq; alio.

Circa 4.aduerte,q contra prædicta quædam insurgunt dubia.& primò contra dicta immediatè,&arguitur sic,Cũ hæc signatio in materia secundum te causetur,prout materia respicit hanc quãtitatem, quæro aut hæc quantitas supponitur esse actu in materia,aut non:si sic,oppositum dictũ est ꝫ.si non,ergo effectus prȩcedit causam.Hæc enim signatio ponitur in illo priori, & tamen secundum te non ponitur quantitas,quæ est eius causa.

Ad hoc respondens quidã Thomista, dicit q in illo priori indiuiduum non est distinctum à quolibet alio distinctione numerali,sed transcendenti.& intendit per distinctionẽ numeralem,distinctionem quantitatiuam, & per transcendentem distinctionem essentialem. Sed contrà, secundum viam Thomisti. in quolibet materiali ponitur vnitas transcendens,& vnitas numeralis: sed in illo priori hoc indiuiduum,puta Sortes, est quid materiale:cõponitur.n.ex materia & forma:ergo &c.præterea materia in se nullam habet distinctionem,cùm sit pura potentia,& actus est qui distinguit:si ergo materia A debet distingui à materia B, hoc erit vel per formam,vel per quantitatem:non per formam, quoniam forma particularis non recipitur, nisi in materia distincta, aliter omnem aut nullam materiam informaret: ergo distinguitur per quantitatem,& per consequens indiuiduũ in quo est materia distincta,distinguitur ab aliis, distinctione nõ solum transcendenti,sed etiam numerali.Prȩterea non esset maior distinctio in illo priori inter sortem & hunc lapidẽ,quàm inter duo entia immaterialia, in quibus apud Thomistas est sola distinctio transcendens,& numerus transcendens,quod tamen est falsum ex se, & propterea teneo, q in illo priori est distinctio quantitatiua indiuiduo materiali comparato ad quodcunque aliud indiuiduum,& cum arguitur,quod in illo priori quãtitas nõ est, ergo non potest causare illam distinctionem.Dico q in illo priori quantitas non est in genere causæ materialis,qm̃ nõ dum est inhæsiuè in indiuiduo, sed vt sic non est causa signationis materiæ,imò econuerso materia signata est causa materialis quantitatis,eo q est receptiua eius. Dico autem q in illo priori quantitas est in genere causæ formalis, & vt sic est causa signationis materiæ, & est prior materia signata,sicut patet in simili de forma substantiali receptibili in materia vt est in potentia ad ipsam, forma.n.in genere causæ materialis est posterior quã potentia materiæ, prius enim saltem natura, materia habet potentiam receptiuam formæ quam recipiatur forma,in genere tamen causæ formalis,forma est prior quam potẽtia materiæ,eo q talis potentia est in materia in ordine ad formam. ergo vt sic forma est prior. Sic in proposito. Quia talis signatio non esset in materia si non respiceret hanc quantitatem & nõ aliam, ideo vt sic hæc quantitas est prior.Si autem inferas si vt sic est prior,ergo hæc q̃titas in illo priori est simpliciter,&cũ non sit extra materiã,ergo est in materia,negat consequentia,qm̃ tu transis à causa formali ad causam materialem.

Sed iterũ instatur, qm̃ effectus in actu req̃rit causam in actu,signatio materiæ ī illo priori ẽ actu ī materia & ẽ effect⁹ causat⁹ à q̃titate:ergo ī illo priori q̃titas ẽ, qđ est ⅁ te.

Ad hoc dico, q sufficit effectum in actu habere causam formalem existentem non in se,sed in radice sua,nam illa q̃titas etsi non sit actu in se,est tamen in materia vt in radice prout sit capax huius quãtitatis & nõ alterius actione agẽtis,& tu aduerte,q illa quantitas existẽs vt in radice in materia non debet dici forma talis signationis, sed rõ formalis, sine qua non esset talis signatio, & ideo concesso q sit necesse omnem verè formam esse actu, si effectus eius est actu,non tñ id à quo sumitur ratio formalis,necesse est esse actu sicut patet in potentiis actiuis,quarum rationes formales sumuntur ab actibus,vt declaratum est, in 2. de Ani. & tamen sunt priores,saltem natura suis actibus.

Sed iterum est dubium contra prædicta.Dictum est.n.q per materiam signatam intelligitur materia cum potentia receptiua huius quãtitatis:nam ex hoc sequitur materiam signatam dicere aggregatum ex substantia &accidente,cuius contrarium dictum est ꝫ.Consequentia probatur, quoniam potentia ad hanc quantitatem est in eodem prȩdicamento cum quantitate:nam ex 12.libr.Metaph. potentia ad rem alicuius prædicamenti est in eodem prædicamento,& dicit Com.in 3.Physi. potentia ad vnumquodque prædicamentum est in illo genere prȩdicamenti,quod est actu.Sed quantitas est in prædicamento accidentis. ergo & potẽtia receptiua quantitatis.cũ ergo materia sit substantia & potentia receptiua quantitatis sit accidens,sequitur q materia signata dicat aggregatum ex substantia & accidente.

Ad hoc negatur consequentia, ad probationem dico q illa propositio,potentia est in eodem genere cum actu, cuius est receptiua,non est vera nisi respectu illius actus,quẽ primo & per se respicit, non autem quem secundario respicit,aliter sequeretur q anima vt receptiua suarum potentiarum,q̃ cõparantur ad animam sicut actus ad potẽtiam, esset in prædicameuto qualitatis,sicut potentiæ suæ. Dico igitur q potentia materiæ,quæ est receptiua huius quantitatis,est substantia,& est idem re cũ materia,quoniam primo & per se respicit formam hanc, vel illam substãtialem, sed quia non potest recipere talem formam nisi sit receptiua talis quantitatis,ideo secũdario respicit hanc vel illam quantitatem.Sed,vt diximus p p actum secundario respectu nõ est necesse potentiam esse in eodem genere cum tali actu,& si hanc distinctionẽ de actu primo & secundario respectu considerasset T. Caie.Super primam partem B.T. q.29.art.2.nõ retractasset id quod dixerat de materia signata in suo Commento super lib.de ente & essentia,capite 2.

Hæc dicta sint de principio indiuidui ad mentem B. T. secundum considerationem realem, nunc autem q.d dicendum sit secundum considerationem logicam inuestigandum est. Aduerte igitur quòd principium indiuidui secundum considerationem logicam est illud, per quod indiuiduum vt est vnum numero reponitur in prædicamento sub specie specialissima. Illud autem est gradus indiuidualis, à quo sumitur differentia indiuidualis, contrahens speciẽ ad indiuiduũ.Imaginãdum est.n.q sicut gradus specificus,à quo sumit̃ differentia specifica cõtrahit genus ad speciẽ, sic gradus indiuidualis contrahit speciẽ ad indiuiduum.Qui gradus differt à materia signata,qm̃ illa est pars indiuidui,iste aũt grad⁹ đt totã substantiã indiuidui,à quo gradu sumit̃ differẽtia indiuidualis,quæ p̃dicat̃ in recto de indiuiduo,sicut differẽtia specifica p̃dicat̃ in recto de speẽ.

Sed dices,si tu ponis differentias indiuiduales,ergo coincidis cum opinione Scoti, quod est contra communem opinionem Thomistarum.

Respondetur,licet concedamus differentias indiuiduales,tamen non conuenimus cum Scoto quantum ad principia vnde sumuntur. nam Scotus imaginatur q differentia indiuidualis sumatur ex parte formæ,credit.n.q sicut differentia specifica contra naturam genericam, ita differentia indiuidualis contrahit naturam specificam, etiam si nõ esset materia signata, & propterea tales differentias indiuiduales ponit etiam in separatis,vnde tenet q in eis possunt esse plura distincta numero sub eadem specie, nos autẽ dicimus q assignantur ex parte materiæ signatæ,quoniam remota materia signata nõ possumus assignare modum, quo natura specifica sit plurificabilis in plura numero, cum nõ sit distinguibilis per differentias formales, sicut est distinguibilis natura generica, vnde sicut nesciremus contrahere animal ad hominem & leonẽ nisi essent formæ partium, puta anima intellectiua, & anima leonis, à quibus sumuntur differentiæ specificæ,sic nesciremus contrahere naturã hominis ad hunc vel illum hoĩem nisi essent materiæ signatæ,à q.b.sumunt̃ diuersæ differẽtiæ indiuiduales, q.b. vnumquodq; indiuiduũ cõstituit̃ in p̃dicamẽto sub spẽ sua, & à quolibet alio distinguit̃,est.n.natura differentię apud Porphyrium constituere & distinguere id,cuius est differẽtia.

Quod autem secundum considerationẽ logicam sit necesse ponere principium indiuidui talem differentiam indiuidualem sic probatur,Sortes vt est ens per se substantialiter,id est,ante omne suum accidens ponitur in prædicamẽto substantiæ,quoniam si consideratur substantia Sortis cũ accidentibus suis non est vnum per se &per consequens vt sic non est in prædicamento, ens enim diuisum in decem prædicamenta est ens per se,ex 6.Metap.ergo est necesse vt in Sorte sit aliquod contractiuum naturæ communis ad indiuiduum. Sed hoc non est quantitas, cùm enim sit accidens,est posterior Sorte sumpto substantialiter, nec est materia signata, quoniam contractiuum alicuius in linea recta prædicamentali cõtenti dicit totũ & prȩdicat̃ in recto

sicut

ſicut patet de ſenſitiuo contrahente animatum ad animal, & de rationali contrahente animal ad hominem. Sed materia ſignata cùm ſit pars non prædicatur in recto, prædicatur aũt in recto differentia indiuidualis, eo quod differẽtia totũ dicit: ergo à ſufficienti diuiſione neceſſe eſt ponere differentiam indiuidualem principium indiuidui.

Sed aduerte, quod ſicut ignoram⁹ differẽtias ſpecificas & propterea non poſſumus eas nominare niſi imperfectè, ita ignoramus differẽtias indiuiduales indiuidualiter, ideo neſcimus eas nominare niſi per hæcheitates ſumptas ex diuerſa ſignatione materiæ, vt in hoc diſtinguatur via noſtra à via Scoti. Hæc de opinione Thomiſtica dicta ſint.

Quantum ad opinionem Scoti, duo agenda ſunt. Primò ponetur mens ſua & declarabitur. Secundò ponentur fortiores rationes ſuæ & ſoluentur.

Circa primum aduerte, q̃ Scotus in ſecundo Sen. diſt. 3. q. 6. tenet indiuiduum fieri indiuiduum, vel naturam ſpecificam trahi ad indiuiduum per aliquam entitatem poſitiuam incommunicabilẽ ſimpliciter, quæ dicitur hæcheitas, quam non ponit eſſe materiam, nec formam, nec compoſitum, ſed eſt modus omnium, quaſi modificans ea, & eſt vltima realitas eorum, non tamen diſtincta realiter ab eis. Hæc eſt mens Scoti, quam intendo declarare aliquibus concluſionibus ſicut declarant ſequentes viam Scoti.

Prima concluſio, natura ſpecifica contrahitur ad eſſe in diuiduale per aliquid poſitiuum: probatur, duo induidua ſub eadem ſpecie conueniunt in natura ſpeciei & differunt abinuicem: ſi differunt differentiis differunt, ſed differentia eſt aliquod poſitiuum, cùm etiam ſit paſſio entis ex lib. 10. Meta. ergo, &c. Prætereà negatio vt negatio non eſt contractiua entis realis, cũ igit̃ indiuiduum ſit illud ad quod contrahitur natura communis, ſequitur quod non poteſt cõtrahi per negationẽ, ſed per aliquod poſitiuum. Prætereà conſtitutiuum ſpeciei eſt poſitiuum, ſ. differentia ſpecifica, ergo conſtitutiuum indiuidui eſt aliquod poſitiuum: probatur conſequentia, vnitas numeralis maior eſt vnitate ſpecifica, ergo ſi ſpecies redditur vna & indiuiſibilis per aliquod poſitiuum multo magis indiuiduum.

Secunda concluſio. Illud poſitiuũ cõſtituens indiuiduũ eſt de ſe hoc, & indiuiſibile, & incõmunicabile. Probatur, cõſtituens communicabile nõ cõſtituit incommunicabile, aliter conſtitueret ſibi oppoſitum. Sed indiuiduum eſt conſtitutũ incommunicabile: ergo poſitiuum cõſtituens eſt incõmunicabile, & p̃ cõſequens eſt de ſe hoc & indiuiſibile.

Tertia cõcluſio, differẽtia indiuidualis in aliquibus conuenit & in aliquib⁹ differt à differentia ſpecifica. Probatur, conuenit quidem in hoc, quod ſicut differẽtia ſpecifica cõparatur ad genus ſicut actus ad potentiã, eo q̃d genus determinatur & cõtrahitur per ipſam, ſic differẽtia indiuidualis cõparatur ad naturã ſpecificam, vt actus ad potentiam & contrahit ipſam, differt autem in hoc quod differentia ſpecifica non remouet omnem diuiſibilitatem à natura ſpecifica: licet enim remoueat diuiſibilitatem in vlteriores ſpecies, nõ tamẽ impedit, quin poſſit diuidi in plura numero, differẽtia autem indiuidualis remouet omnem diuiſibilitatem, eo quod conſtituit hõc, cui repugnat diuidi in plura. Item conueniunt in hoc q̃d ſicut differentia ſpecifica ſumitur à forma, vel realitate formæ, ſic & differẽtia indiuidualis, ſed differũt in hoc, quoniam differentia ſpecifica aliquãdo ſumitur à forma diſtincta realiter à forma, à qua ſumit̃ genus, vt rationale ſumitur ab anima intellectiua & corp⁹, vt genus à corporeitate: quæ ſecundum Scotũ ſunt formæ diſtinctę etiam in eodem compoſito, aliquãdo autem ſumitur ab eadem forma, à qua ſumitur genus, ſed ab alia & alia realitate formę eiuſdem vel alio & alio conceptu formali, ſicut ſuppoſito q̃ anima intellectiua nõ diſtinguatur in homine ab anima ſenſitiua, ab eadẽ vt dat eſſe ſenſitiuum ſumitur genus animal ab eadẽ vt dat eſſe intellectiuũ rationale differẽtia, differẽtia autem indiuidualis ſemp̃ ſumitur ab vltima realitate formæ, & habet conceptum ſimpliciter ſimplicem, & eſt primò diuerſa ab omni alia differentia.

Item differunt in hoc q̃ differentia ſpecifica eſt de eſſe quidditatiuo, & de ratione ac intellectu formali ipſius ſpeciei, & ideo dr̃ forma, differentia autem indiuidualis non eſt de eſſe quidditatiuo, nec de intellectu ſpeciei, poteſt enim homo vt homo intelligi ſine omni differẽtia indiuiduali, ſicut poteſt intelligi genus ſine differentiis ſpecificis, vnde differentia indiuidualis, reſpectu ſpeciei dicitur materia, quia eſt extra rationem ſpeciei & de hac materia intelligit Philoſophus in 5. Meta. tex. 12. cùm dicit, Vnum numero ſunt quorum eſt materia vna numero.

Hæc fuit imaginatio Scoti de principio indiuidui, quæ potius eſt narratiua, quam probatiua, quoniam hæc declaratio ſupponit illas differẽtias indiuiduales ſumptas ab vltima realitate formæ, quod Thomiſta negat vt diximus declarantes mentem Beati Thomæ.

Circa 2. aduerte, q̃ Scotus format aliquas rationes pro poſitione differentiarum indiuidualium, quas ponit principia indiuiduorum, & format aliquas rationes ad deſtruendum poſitionẽ B.T. quibus conatur probare quod materia cum quantitate nõ eſt principium indiuidui. Propoſitione differentiarum indiuidualium formantur duæ rationes.

Prima ratio. Ad differentiã indiuidualẽ ſequitur primo vnitas numeralis, ergo eſt primum principium vnitatis numeralis, & per conſequens indiuidui. Cõſequentia eſt de ſe manifeſta, antecedẽs probatur: vnitas numeralis nõ ſequit̃ ad quidditatem, qm̃ de ſe non eſt hæc: nec ad differentiam ſpecificam, quoniam non eſt principium niſi vnitatis ſpecificæ, quæ eſt minor vnitate numerali: nec ad aliquod accidens, etiam ſi illud ſit hæc determinata quantitas: qm̃ ſicut entitas ſubſtantialis indiuidui præcedit natura omne ſuum accidens, ſic vnitas ſubſtantialis numeralis: ergo, &c.

Reſpondetur, nego antecedens, ad probationem dico q̃ diuiſio eſt inſufficiens, non.n. eſt propter aliquam ex cauſis aſſignatis, ſed propter materiam ſignatam, quæ, vt diximus ſupra, eſt primum principium conſtitutiuum indiuidui materialis & diſtinctiuum eiuſdem à quolibet alio.

Secunda ratio, duo indiuidua p̃priè differũt, ergo eorũ differentia reducenda eſt ad aliqua primo diuerſa. Sed hęc nõ poſſunt eſſe niſi ſuæ hæcheitates, ergo ſunt principia, q̃ bus conſtituunt̃ & differũt indiuidua. Quod aũt primo diuerſa nõ poſſint eſſe alia, quam ſuæ hæcheitates, probatur: nõ eſt natura ſpecifica, qm̃ in illa conueniunt, non eſt materia prima in hoc & in illo, qm̃ illa eſt eiuſdem rationis in vtroq;, non eſt quãtitas in hoc & in illo, qm̃ ſi iſtæ duæ quãtitates eſſent primo diuerſæ, aut ſeipſis, & hoc non, quia diſtinguerentur ſpecie, aut ſitibus, & hoc non, quia vel ſitu, quod eſt prædicamentũ, & hoc non, q̃a conſequitur quantitatem, ſicut relatiuum conſequitur abſolutum, vel ſitu, qui eſt differentia quantitatis, & hoc non, quia illi ſitus aut diſtinguuntur ſeipſis, aut aliquo alio, non ſeipſis, q̃a ex ſeipſis non ſunt hi, ſi aliquo alio, q̃ro de illo alio, & ſic in infinitũ.

Reſpondetur q̃ duo indiuidua differunt numeraliter p̃ ſuas quantitates, vt per principia prima diſtinctiua, quanti tates autem differunt ſuis ſitibus prout ſitus dicit ordinem partium in toto, ſitus autem differunt ordinibus partium, ordines autem diſtinguuntur ſeipſis, eò quòd de ratione ordinis eſt diſtinctio, & hic eſt ſtatus.

Contra autem viam B.Th. de principio indiuiduationis Scotus & ſequentes ipſum multipliciter arguunt: & qm̃ vt in pluribus eorum argumenta concludunt quod nec materia eſt principium indiuiduationis, nec quantitas, quod cõcedimus ſumendo materiam præcisè & quantitatem præciſè, ideo talia argumenta tranſeant: non enim militant contra nos qui tenemus non materiam præciſè, ſed materiam vt reſpicit hãc quantitatem mõ quo ſupra declarauimus, quã ſolemus nominare materiam ſignatam eſſe huiuſmodi principium. Tu tamen ſi vis videre & Scoti & Aureoli & Durandi argumenta, quibus ſuadent ſibi impugnare mentem Beati Thomæ, quamuis nec ſenſum attingant, lege in Capreolo in 2. li. diſt. 3. q. 1. contra ſecundam concluſionem, & quoniam non aſſumpſi onus recitandi, ſed reſoluendi, quam reſolutionem pro hac materia arbitror ſufficienter contineri in prædictis, ideo pertranſeo.

Sed tu aduerte adhuc vnum remanere dubium, quod conſurgit ex dictis Bea. Thomæ, in quibus videtur repugnãtia. Nam quoniam B.T. concedit quantitatem eſſe principium indiuidui eo modo, quo ſupra expoſuimus, quæritur vtrum ipſe intelligat de quantitate interminata vel terminata. Non primo, quoniam in hoc aduerſatur Com. nolens concedere aliquam quantitatem præcedere formam in materia. Non ſecundo, quia ſequitur quod Sortes puer, & Sortes vir non ſit idem indiuiduum: nam quantitas terminata, puta cubitalis, quæ in Sorte puero, non remanet in Sorte viro, ſit enim bicubita, variato autem principio formali indiuidui variatur ipſum indiuiduum. Videtur ergo quod in via Beati Thomę, non poſſit ſuſtineri, quantitatem vllo modo eſſe principium indiuidui.

Reſpondetur. Quantitas terminata poteſt ſumi duplici ter: primo pro quantitate, quæ eſt ſub certo termino, nec poteſt fieri maior, aut minor per rarefactionem, vel condenſationem, ſicut eſt quantitas cæli: ſecundo pro quantitate vt eſt ſub certo gradu, vel termino, poteſt tamen fieri maior aut minor, vt quantitas bicubita huius aquæ. Quantitas interminata poteſt dici tripliciter: Primo q̃a ſit actu infinita, ſecundo quia nullius ſit certi termini, licet non ſit actu infinita, puta quia non eſt cubitalis, nec bicubitalis, nec ab aliquo alio numero poteſt denominari: tertio quia licet ſit ſemper in rerum natura ſub aliquo termino, tamen conſideratur vt non ſub hoc, vel illo termino, ſed ſecũdum quandam latitudinem, vt declarabitur. Ex his dico ad argumentum, quòd quantitas interminata non primo, nec ſecũdo, ſed tertio ſenſu eſt principium indiuidui: nam eſt imaginandum, quòd licet quantitas qua redditur materia Sortis diuiſa à quacunq; alia materia ſit ſemper ſub certo termino, quia in principio eſt puta vnius digiti, deinde vnius palmi, deinde vnius cubiti, &c. tota tamen hæc quantitas conſiderata ſecũdum totam latitudinem, quę eſt inter maximum & minimum, ſub quibus poteſt ſeruari natura talis ſpeciei in tali indiuiduo eſt principium indiuidui. Dico inſuper, quòd quantitas terminata vt opponitur interminatę primo & ſecundo modo, eſt principium indiuidui, eò quòd omnium naturalium eſt terminata magnitudo: ex his concordantur dicta B.T. Quando dicit ſuper Boetium de Tri. quòd quantitas terminata non eſt principium indiuidui accipit terminatam, vt opponitur interminatæ in tertio ſenſu: nam quantitas ſic terminata eſt q̃ eſt ſub certo termino, & cõſideratur præciſe vt eſt ſub tali termino: & verum eſt, quòd vt ſic non eſt principium indiuidui, quoniam cum illa varietur & accipiat alium terminum non remaneret idem indiuiduum. Quando aũt dicit in Opuſculo de principio indiuiduationis, q̃ quantitas terminata eſt principium indiuidui, accipit terminatam vt opponitur interminatæ primo & ſecundo ſenſu & ſpecialiter vt contradicit Com. non enim B.T. concedit dimenſiones interminatas, vt præcedunt formam, & ideo cum neget eas, negat etiam in eodem ſenſu quòd ſint principia indiuidui: patet ergo quomodo poteſt ſaluari in via B.Th. quòd quantitas terminata & interminata ſunt principia indiuidui. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XVI.

Si prædicamenta diſtinguuntur ſecundum diuerſos modos prædicandi.

Et dicuntur entia per ſe quæcunque ſignificant figuræ prædicamentorum: ſunt enim ſecundum numerum eorum quæ dicuntur. Tex. 14.

cõcluſio. Prædicamenta & rebꝰ prædicamẽtalibus p̃ ciſe ſumpta nõ diſtinguuntur niſi ſe ipſis: ſed vt ſubiecta ſecundis intentionibus ac modis prædicandi diſtinguuntur fundatis ſup rem prædicamentalẽ: reſolutiuè autem & vltimatè per varios eſſendi modos vel actu diſtinctos ex modo correſpõdẽdi

IN hac q. aduerte, quòd tres inuenio opiniones. Prima eſt Scotiſtarum, vt patet in Ant. And. in 5. Meta. q. 7. qui tenet quòd non diſtinguuntur per diuerſos modos prædicandi, ſed per diuerſos modos eſſendi, non quidem diſtinctos realiter, ſed ex natura rei: cuius probationes ſoluam infrà. Secunda eſt Heruei, qui in quolibet. 1. q. 9. innuit quod prædicamenta non neceſſario diſtinguuntur realiter, ſed per operationem intellectus ſpeculatiui poſſibilis, quæ operatio eſt intellectio, vnde per diuerſos modos intelligendi eandem rem formari poſſunt diuerſa prædicamenta, ſicut dicemus infrà de relatione & fundamento, non autem concedit quod diſtinguantur per diuerſos modos eſſendi, imò contra hoc arguit in quolibet 2. q. 7. cuius argumenta addu cemus infrà & ſoluemus. Tertia opinio eſt B.T. qui tenet q̃ diſtinguuntur per diuiſos modos prædicandi & intelligẽdi & eſſendi. Circa igitur mentem B.T. immorantes tria agemus. Primò præponentur quędam diſtinctiones. Secũdò quædam concluſiones reſponſiuæ. Tertiò ſoluemus argumenta Ant. And. & Heruei.

Quantum ad primum aduerte quatuor diſtinctiones in hoc propoſito.

Prima, prædicamentum ſumitur tripliciter, primo pro intentione quæ dicitur prædicamẽtalitas, quæ eſt ordo vel relatio inter genera & ſpecies ſecundum diuerſum modũ prædicandi ſecundum ſub & ſuprà, & hoc modo nõ intendimus hic loqui de prædicamento, quoniam vt ſic eſt ſecũda intentio, & eſt de mera conſideratione logici: ſecundo ſumitur pro rebus prædicamẽtalibus, vt res ſunt, vt ſubſtãtia, quantitas, qualitas, &c. nec ſic etiam loquimur, quia vt ſic nõ ſunt prædicamenta formaliter, ſed entitates, 3. ſumitur pro rebus vt ſtant ſub intentione prædicamentalitatis, & ſic intendimus loqui hic, puta pro re quæ eſt ſubſtantia vt fundat intentioné generaliſſimi & ſubalterni & ſpecialiſſimi, & hoc tertio modo eſt complectens ens reale & ens rationis: nam primo modo eſt ens rationis, ſecundo modo eſt ens reale, tertio modo eſt complectens vtrunque.

Secũda, modi prædicãdi ſunt in duplici differẽtia. Quidã ſunt cõſtituti ſiue excogitati p̃ opus intellectus diſcurſiui nõ fundati in aliquo reali correſpondente, & dicũtur excogitati, vel fictitij, vt chimæra eſt animal, Saturnus eſt Deus. Quidã ſunt fundati ſuper rem diuerſimode correſpõdentem ex ſui natura iſtis modis prædicandi, vt eſſe principium, & eſſe finem prædicatur de puncto, eo q̃ ſuper naturam puncti vterque modus prædicandi verè fundatur.

Tertia, modi eſſendi in re ſunt in duplici differentia, quidam ſunt diſtincti actu, ſicut eſſe album & eſſe dulce in pomo: ſumunt enim à diſtinctis qualitatibus dantibus diſtincta eſſe: quidam ſunt diſtincti non actu, ſed ex modo correſpondendi diſtinctis cõceptibus, & hoc eſt quando eadem res habet quidem vnum modum realẽ & eſſentialem eſſendi, tamen vt cadit ſub intellectu poteſt fundare plures conceptus, & vt fundat vnum conceptum diſtinguitur ratione à ſeipſa prout fundat alium conceptum: & hæc fundamenta diſtincta ratione dicunt diſtincti modi eſſendi, non actu, ſed correſpondenter.

Quarta, principia diſtinctiua aliquorum ſunt duplicia. Quædam proxima, quædam vltimata, & hæc ſunt illa, in q̃bus fundantur principia proxima, ſicut in elementis principia diſtinctiua proxima ſunt qualitates contrariæ, vltimata autem ſunt formæ ſubſtantiales eorum.

Quantum ad 2. aduerte tres concluſiones reſponſiuas.

Prima prædicamenta ſumpta præciſe pro rebus prædicamẽtalibus nõ diſtinguuntur niſi ſeipſis: probat quoniam ſunt primo diuerſa: in nullo enim vniuoco conueniunt, & quoniam propoſitio in qua vnum prædicamẽtum negatur de alio, eſt immediata ex primo poſteriorum.

Secunda, prædicamenta ſumpta pro rebus prædicamentalibus vt ſtant ſub intẽtionibus ſecundis proximè & immediatè diſtinguuntur per modos prædicandi fundatos ſuper rem prædicamentalem.

Probatur quo ad primam partem, nam prædicaméta ſumuntur formaliter à prædicatione, ergo ſecundum diuerſas prædicationes habent diſtingui: vnde & categoriæ dicuntur. Quantum ad ſecundam partem probatur: nam ſi non fundarentur ſuper rei naturam, ita poſſet reponi ens fictitium & ens rationis in prædicamento, ſicut ens reale, quod tamen eſt falſum, quoniam ex 6. meta. ens diuiſum in x. genera eſt ens extra animam.

Tertia, prædicamenta diſtinguunt reſolutiue & vltimate p̃ diuerſos modos eſſendi, vel actu diſtinctos, vel diſtinctos ex mõ correſpondendi, vt declarauimus in 3. diſtinctione: probatur, nã modi prædicãdi fundãtur ſuper modos intelligendi, ſicut. 2. intelligimus ſic prædicamus & enunciamus, modi aũt intelligendi fundantur ſuper modos eſſendi quoniam conceptus fundatur in re niſi ſit vanus, ergo diſtincti modi prædicandi & diſtincti conceptus nõ vani fundãtur ſuper diſtinctas res, vel ſuper eandem rem diuerſimode ex ſui natura conceptibilem. Dixi autem vel diſtinctos ex modo correſpondendi, quoniam non eſt neceſſe omnia prædicamenta diſtingui realiter, ſicut declarabitur infra de relatione & fundamento, & de actione & paſſione.

Ex his ergo patet quòd non fuit mens B.T. prædicamenta diſtingui tantum per modos prædicandi vel tantum per modos intelligendi vel tantum per modos eſſendi, ſed per hæc omnia, diuerſa tamen ratione vt docuimus in ſecunda & tertia concluſione.

Quantum ad tertium aduerte quòd Ant. And. non pene trauit mentem & ſenſum B. Th. & ideo ſatis leuiter arguit contra eum, ſimiliter Herueus, ſoluemus igitur eorum argumenta.

Primò ſic arguit Ant. And. modi prædicandi ſunt tantũ duo ſcilicet in quid & in quale, &, tantum 4. prædicata ex 1. topicorum: ergo tantum ſex erunt prædicamenta.

Reſpondetur negatur antecedens ſumendo modos prædicandi nõ ſimpliciter, ſed vt fundatos ſuper modos eſſendi. Dico enim quod illi ſunt x. & nõ tantum 6. vnde æquiuocat de modis prędicandi, nęc argumentum ſuum tendit ad ſenſum noſtrum de modis prædicandi diſtinctiuis prædicamentorum.

Secundò ſequitur quòd in omni prędicatione de tertio

adiacente ſit nugatio:nam cum dr̃ homo eſt ſubſtantia per copulam intelligitur eſſe & ly ſubſtantia dicit eſſe:nam ſecundum te modus prædicandi ſubſtantiam de homine,fundatur in modo eſſendi ſubſtantiam, ergo bis dicitur eſſe.

Reſpõdetur eſſe ſignatum per copulam eſt ens rationis, vt declarabitur in li.6. quando loquemur de ente vero,eſſe autem vel modus eſſendi,in quo fundatur prædicatum,eſt ens reale,& ideo non committitur nugatio.

Tertiò,res primę intẽtionis non diſtinguuntur p̃ res ſecundæ intẽtionis,ſed prędicamenta ſunt res primæ intẽtionis & modi prædicandi ac modi eſſendi ſunt res ſecũdæ intẽtionis:nam eſſe quandã compoſitionem ſignificat, quam nõ eſt intelligere ſine extremis ex primo Perih. ſed illa cõpoſitio cauſatur ab intellectu,ergo &eſſe:quod autem cauſatur ab intellectu eſt ens ſecundæ intentionis:ergo,&c.

Reſpondetur,nego qd̃ illi modi eſſendi ſint ens ſecũdæ intentionis. Ad probationẽ nego qd̃ eſſe in quo fundantur prædicaméta de prima ſubſtãtia ſignificet compoſitionẽ factam ab intellectu: & ad dictũ Philoſophi in primo Perih. dico quod non loquitur niſi de eſſe ſignato per copulã verbalem,quod eſt ens rationis:quod nõ eſt intelligere ſine extremis,quoniam cum ſit ens verum conſiſtit in compoſitione vel diuiſione,quæ non poſſunt intelligi ſine extremis.

Quartò ſequitur quod in omni prædicamento ſunt duo prædicamenta, nam in quolibet prædicamento ſunt duo modi prædicandi,ſcilicet abſtractiuè, vt albedo eſt color, & concretiuè vt Sortes eſt coloratus:ergo,&c.

Reſpondetur,prædicamenta non diſtinguunt̃ per quoſcunque modos prædicandi, ſed per modos prædicandi de prima ſubſtantia, nego autem quod res alicuius prædicamenti prædicetur de prima ſubſtantia in abſtracto.Hæc enim eſt falſa,Sortes eſt albedo.

Quintò ſequitur ex reſponſione ad quartum quod accidentia ſumpta in concreto ſint prædicamenta, puta quantum & non quantitas: ſic enim prædicantur de prima ſubſtantia,& tamen hoc eſt falſum,&eſt contra Auic.in tertio ſuæ Meta.ca.2. vbi probat quod ſi aliquod eſt genus eſt inquantum prædicatur in quid: ergo ſi quantitas ſiue qualitas eſt genus eſt inquantum prædicatur in abſtracto & in quid de ſuis inferioribus, & non inquantum prædicatur in concreto de prima ſubſtantia.

Reſpondet̃ in prędicamento ſunt duo,primo eſt modus prædicandi de prima ſubſtãtia,ſecundo eſt modus prædicã di de ſuis inferioribus: nã qualitas prædicat̃ de ſorte & de habitu & de naturali potẽtia,&c.A modo primo ſumit̃ ratio diſtincti prædicamenti, niſi.n.alio modo prædicaretur qualitas de prima ſubſtãtia,alio modo quãtitas,alio modo relatio,nõ poſſet aſſignari ratio quare ſint diſtincta p̃dicamenta. A modo ſecundo ſumit̃ ipſum prædicamentum intrinſecè, nã ſi ĩ qualitate nõ eſſet aſſignare generaliſſimum ſubalternũ & ſpecialiſſimum nõ eſſet prædicamentum.Dico ergo ad argumẽtum quod conſequẽtia eſt falſa, ad probationem dico,qd̃ non eſt neceſſe quod eo modo ſint prædicamenta,quæ prædicantur de ſubſtantia prima,ſed qd̃ à tali prædicatione ſumat̃ ratio diſtincti prædicaméti, eſt autem prædicamẽtum vt in tali natura fundatur generaliſſimum ſubalternum,& ſpecialiſſimum,& ſic patet quod opinio noſtra non eſt contra Auic.imò ſaluamus eum.

Sextò, ſi diſtinguuntur per diuerſos modos prædicandi aut illi modi ſufficiunt ad cauſandã diſtinctionẽ p̃dicamentorum, aut vltra illos requiritur diuerſitas rerũ,à q̃bus illi modi ſumuntur:non primum,quoniam magis diſtinguerẽtur homo & aſinus,cũ diſtinguantur realiter,quã duo prędicamenta quæ ſecundũ te nõ neceſſario diſtinguunt̃ realiter, ſed per ſolos modos prædicandi:non ſecundum,quoniam ſequitur quod diſtinctio prædicamentorũ ſecundum diuerſos modos prædicandi nõ erit prima, quod eſt cõtra te,& hæc conſequentia probatur,quoniam res quæ prædicatur eſt prior quam modus prædicandi, ergo aliquid diſtinguit prædicamenta,priuſquam modus prædicandi.

Reſpõdetur diuiſio eſt inſufficiens, quoniam nõ ſufficit præciſa diſtinctio ſecundũ modos prædicandi,ſumptos abſolutè,nec requirit̃ de neceſſitate diuerſitas in rebus in quibus fundantur diſtincta prædicaméta,ſed requiritur diſtinctio ſecundũ modos prædicandi ſumptos à modis eſſendi, q̃ modi ſint diſtincti aut actu aut correſpõdẽter, ſicut iam declarauimus:vnde argumentum ſuum nõ tãgit nos:ſed dices,ſaltem ſequitur qd̃ ſortes & aſinus magis diſtinguãtur quàm aliqua duo prædicamenta.Reſpon.cõceditur quo ad diſtinctionem realem,non autem quo ad formalẽ, quæ eſt maxima inter prædicamenta, cuius ſignum eſt quod quando negatur prædicãtum à prædicãto, eſt propoſitio immediata ex primo poſteriorum, non autem quãdo negatur ſpecies à ſpecie,quoniam cõueniunt in genere,nec quãdo negatur genus ſubalternũ ab alio genere, quoniam cõueniunt in generaliſſimo:ſed dices, ergo diſtinctio entis p̃ ſe in decem prædicamenta non erit diſtinctio in entia diuerſa realiter,quod videtur eſſe contra Philoſophum in 6. Meta. Reſpondetur dicemus infra de hoc, quando quæremus quomodo diſtinguuntur ſex vltima prædicamenta à quatuor primis & quomodo inter ſe.

Et quoniam Ant.And.vltimò probat q̃ diſtinguũtur per diuerſos modos eſſendi.Quod & B.T.concedit in quæſtionibus de Veritate,q.1.ar.1.qd̃ debet intelligi, ſicut diximus ſupra,ſ.non immediate &formaliter,ſed vltimate ſiue reſolutiuè,eo quod modi prædicandi reducuntur ad modos intelligendi,& modi intelligendi ad modos eſſendi,ideo argumentum illud non eſt à nobis ſoluendum,licet deducat ad probandum quod primo & immediatè diſtinguuntur per modos eſſendi : hoc quidem negamus & concedimus in ſenſu prædicto,ſcilicet vltimate & reſolutiue.

Herueus aũt in quolibeto ſecũdo in q.7.arguit quatuor mediis qd̃ non diſtinguuntur per diuerſos modos eſſendi.

Primò,quæro aut in ratione iſtorum modorum includit̃ ens cõmune,aũt nõ:ſi ſic,cõtra cõtractum nõ eſt de ratiõe cõtrahentis,aliter genus eſſet de ratione differẽtiæ, cuius oppoſitum tenet Philoſophus in 3.Meta.ſi nõ,ergo iſti modi ſunt diuerſi ab ente communi, ergo ſunt non ens, ergo prędicamenta diſtinguuntur per nõ ens,quod eſt abſurdũ.

Reſpondetur,dico q̃ includitur,& cùm probatur q̃nõ, dico q̃ illa propoſitio,cõtractum nõ eſt de ratione cõtrahentis,nõ eſt vera,niſi in differentiis propriè dictis,quales non ſunt iſti modi, & iam determinauimus in libr.4. q.5.q̃ ens ingreditur rationem cuiuſcunque conceptibilis, dico ergo quòd ad hoc quòd iſti modi contrahant ens, ſufficit quòd dicant aliquid formaliter, quod non explicatur per conceptum entis communis, ſicut etiam diximus in libro quarto loquentes de tranſcendentibus.

Secundò,quando dicitur ſubſtantia eſt ens per ſe,quæro ly p̃ ſe aut tenetur poſitiuè,aut negatiuè,nõ poſitiuè,quoniam dicere q̃ hoc ſit ens per ſe poſitiuè, idem eſt ac ſi diceretur quod eſt cauſa ſui ipſius : quod eſt impoſſibile in quolibet genere cauſæ, non negatiuè quia ens contraheretur ad ſubſtantiam per aliquod negatiuum, & ſic idem eſſet de ratione ſubſtantiæ,quod eſt falſum.

Reſpondetur,poteſt teneri poſitiuè & negatiuè:& quãdo probatur quod non poſitiuè,dico quod ly per ſe non dicit cauſalitãtem,ſed modum proprium eſſendi ſubſtantiæ, quo diſtinguitur ab accidente : nam eſſe ens per ſe & eſſe ens in alio ſunt modi oppoſiti, & quando probatur quod non tenetur negatiuè, dico quod non inconuenit aliquid negatiuum eſſe de ratione ſubſtantiæ vt cadit ſub noſtro intellectu:nam prima genera &ſimplicia ſicut & abſtracta per negationem apprehendimus.

Tertiò quando dr̃,accidens eſt ens in alio, ly in alio dicit habitudinem quæro de illa habitudine aut dicit relationem realem,aut relationem rationis : nõ rationis,quia ens rationis nõ contrahit ens reale,nec eſt de ratione eius,non realem,quia aut contrahit ens abſolutum,aut relatum,non relatum quia nihil ſeipſum contrahit:non abſolutum, quia cum relatio & abſolutum ad diuerſa genera pertineant,vnum genus non contrahit alterum genus:ergo,&c.

Reſpondetur illa habitudo eſt realis,nõ quidem ad,ſed in:& dico quod contrahit ens reale commune vt abſtrahit ab abſoluto & relatiuo,& quando dicit quod relatio & abſolutum ad diuerſa genera ſpectant, non eſt verum niſi de relatione & abſoluto prædicamentali, habitudo autem de ſignata per ly in alio, eſt relatio tranſcendens, ideo argumentum non ſequitur.

Quartò, iſti modi eſſendi,aut ſũt de intranea formalitate cõtentorũ,aut nõ:ſi ſic,ergo eſſe in alio eſt ita de ratiõe formali quantitatis,ſicut rationale de ratiõe hoĩs:ſed hoc eſt falſũ,vt patet ĩ ſacraméto:ſi nõ, ergo ñ eſſentialiter cõtrahũt eos ad prædicaméta,nec eſſentialiter diſtinguũt ea.

Reſpõdetur,loquendo Metaphyſicè,ſecluſa via fidei apud Phil.eſſe in alio actu & nõ ſolũ aptitudine eſt inſeparabile à quãtitate,ita quod non poteſt dari quantitas actu, niſi actu ſit in alio, vnde iſti modi eſſentialiter diſtinguunt

& contrahunt ens, ſed de hac inhærentia quæſtio fiet in li. 7. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XVII.

Quæ ſubſtantia ſit genus generaliſſimum, & quæ ſit ratio ſua.

Dicuntur autem hæc omnia ſubſtantia quia non de ſubiecto dicuntur. Tex. 15.

Cõcluſio. Subſtãtia quæ gen⁹ generaliſ ſimũ eſt, eſt ens p ſe alia ſu ſtentans ſi nitæ enti tatis & perfectio nis.

CIrca hanc q. aduerte, q̃ apud philoſophum in prædicamentis, & in hoc 5. lib. non eſt expreſſus modus ſubſtantię, quo ſit genus generaliſſimum. nam ſubſtantia diuiſa in prædicamentis per primam & ſecundam non eſt generaliſſimũ genus. eſt enim vt ſic diuiſa dicta à ſubſtare, quod quidem primo & principaliter conuenit ſubſtantiæ primæ, ſecundæ autem conuenit per primam in qua eſt, ergo ſubſtantia vt ſic diuiſa eſt quid analogum, & per conſequens non eſt generaliſſimum, quoniam omne genus quod dam vniuocum eſt ſecundum logicum. Præterea, omne generaliſſimum prima diuiſione diuiditur in genera ſubalterna, quorum quodlibet vniuerſale eſt: conſtat autem primã ſubſtantiam non eſſe quid vniuerſale: ergo, &c. ſimiliter in ſpicienti hic in 5. li. cõſtat q̃ nullus modus aſſignatus à philoſopho, eſt genus generaliſſimum. Vt igitur propoſitũ reſoluatur primo inueſtigabimus per diuiſiones genus generaliſſimum ſubſtantiæ, ſecundo quæ ſit ſua formalis ratio.

Quantum ad primum aduerte quòd ſubſtantia dupliciter ſumitur: primò pro qualibet rei eſſentia, etiam ſi ſit accidens, & ſic eam ſumit Ariſt. in anteprædicamentis diffiniens vniuoca & æquiuoca: ſecundò ſumitur pro re ſubſiſtente in ſe, & ſuſtentante alia, quæ ſunt accidẽtia: & in hac diuiſione ſubſtantia eſt terminus æquiuocus. ergo non eſt genus generaliſſimum.

Subſtantia ſecundo modo dicta prima diuiſione diuiditur in primam & ſecundam, prout dicitur ſubſtantia à ſubſtando, & vt ſic eſt quid analogum, quoniam ſecunda non ſubſtat niſi per primam in qua eſt: ſecũda diuiſione diuiditur per finitam & infinitam ſecundum perfectionem, & etiam vt ſic eſt quid analogum, eo q̃ prius dicitur de infinita, quæ quoniam continet perfectiones omnium generum non determinatur ad vnum genus entium. Relicta infinita quæ non poteſt in plura diuidi, aduerte q̃ finita diuiditur per corpoream & incorpoream, & ſub incorporea cõtinetur omnes intelligentiæ præter primam cauſam, ſuſtinẽdo illam eſſe virtutis infinitæ, corporea autem diuiditur per animatum, & inanimatum: & animatum diuiditur per ſenſitiuum & non ſenſitiuum, & ſenſitiuum diuiditur per rationale & irrationale, &c. Ex his diuiſionibus elicio q̃ ſubſtantia vt eſt genus generaliſſimum eſt ens per ſe, alia ſuſtẽtans diuiſa per corpoream & incorpoream finitæ entitatis & perfectionis: dico finitæ entitatis, quoniam licet incorporea infinita non determinetur ad aliquod prædicamentum propter vniuerſaliſſimam continentiam perfectionum omnium generum, tamen ſi daretur ſubſtantia corporea infinita dimenſiuè, finita tamen ſecundum entitatem adhuc eſſet in prædicamento: vnde Auic. in lib. 2. ſuæ meta. c. 2. ſic dicit, finito accidentale eſt corpori & cõcomitans. & ideo ad imaginandum corpus non eſt neceſſe imaginari ipſum finitum, qui autem imaginatur corpus infinitum non imaginatur corpus non corpus, hæc ille.

Quantum ad 2. aduerte q̃ vt ſubſtantiæ prædicamẽtum diſtinguatur à prædicamentis accidẽtium debet de eo formari talis ratio, ſubſtantia eſt ens non in ſubiecto inhærenter exiſtens in eſſe participato, dico non in ſubiecto inhærenter, quoniam & forma ſubſtantialis eſt in materia vt in ſubiecto, non tamen inhærenter, & ideo propter hoc non deſinit eſſe ſubſtantia, accidens autem quia eſt in ſubiecto & inhærenter, ideo non eſt ſubſtantia. Dico in eſſe participato, vt excludatur à prædicamento prima cauſa quæ eſt ens per eſſentiam & eſt ſua eſſentia, omne autem contentum in prædicamento habet quidem eſſentiam & quidditatem, ſed non eſt ſua eſſentia, nec ſua quidditas.

Aduerte tamen q̃ hæc ratio nõ cõuenit primo & per ſe niſi ſubſtantiæ cõpletæ in ſpecie ſua, quales ſunt intelligẽtiæ & ſubſtantiæ compoſitæ, illis autem, quæ habent rationem partium ſiue eſſentialium, vt formæ & materiæ, ſiue integralium vt capiti & pedi conuenit ſecundario & ſecundum quid, eo q̃ non ſunt in prædicamento niſi reductiue.

Hæc de præſenti q̃ſito dicta ſint, nec maior difficultas occurrit circa prædicamentum ſubſtantiæ, niſi defenſare q̃ ſubſtãtia incorporea infinita, qualis eſt Deus Benedictus non continetur in prædicamento ſubſtantiæ: & id quidẽ de ſenſauimus ſcribẽtes ſuper primam partem B. T. in q. 3. ar. 5. Quare vide illic ne idem in diuerſis locis pertractemus.

QVAESTIO XVIII.

Si plura accidentia quæ ſint eiuſdem ſpeciei poſſunt eſſe ſimul in eodem.

Et quæcunque in eadem ſubſtantia entia, differẽt etiam habent. Tex. 15. Super quem tex. dicit B. T. Quintus modus differendi ſpecie eſt, quando aliqua accidentia ſunt in eodem ſubiecto, & tamen differunt adinuicem, eo quòd impoſſibile eſt plura accidẽtia vnius ſpeciei eſſe in eodem ſubiecto.

Cõcluſio. Impoſſibile ẽ duas formas eiuſdam generis et ſpeciei ſiue ſint cõtrariæ, ſi ne non & quomodocũque eẽ habeant, eſſe in eo dẽ ſubiecto ſecundum eſſe reale, actu perfecto.

CIrca hanc q. aduerte q̃ varietas opinionum reddit ipſam difficilem: nam Scotiſtæ tenẽt dictum philoſophi non eſſe vniuerſaliter verum. Aliqui Thomiſtæ vt Paulus Sõcinas in 7. li. meta. q. 4. tenet ipſum eſſe vniuerſaliter verum. Aliqui alij Thomiſtæ vt Cap. in 2. di. 3. q. 2, in reſponſione ad argumenta facta contra nonam concluſionẽ tenet q̃ in aliquo ſenſu cõcedi poteſt duo accidentia eiuſdem ſpeciei eſſe ſimul i eodem & in aliquo nõ. Vt igitur dicam q̃ videtur mihi tenendum ſecundum doctrinam B. Th. ſic procedam. Primo, declarabitur quæ ſit mens B. T. in hoc quæſito. Secundo, Quæ ſit mens Scotiſtarum & ſi quæ rationes eorum ſunt contra mentem B. Th. ſoluentur. Tertio, Quæ ſit mens Ianduni. ſequentis viam Comm.

Quantum ad mentem B. T. aduerte quòd in diuerſis locis videtur diuerſimode loqui: nam in 5. metaph. exponens textũ præmiſſum huic quæſito, videtur tenere abſolute & ſine aliqua diſtinctione partem negatiuam, & in prima parte q. 85. ar. 4. tenet abſolute, quòd formę eiuſdem generis ſiue ſint oppoſitæ, ſiue non, non poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto, ergo multo minus plures formæ eiuſdem ſpeciei & diſtinctæ ſolo numero: probatur conſequentia, quoniam maior eſt diſtinctio ſpecifica, quàm ſola diſtinctio numeralis. Si igitur formæ diſtinctæ ſpecie nõ poſſunt eſſe ſimul in eodem. multo minus formæ diſtinctæ ſolo numero, quæ omnem diſtinctionem videntur trahere à diſtinctione ſubiecti. In libro autem de ſenſu & ſenſato exponens textum qui incipit, vel quemadmodum in rebus ipſis contingit, &c. videtur concedere q̃ plures formæ eiuſdem generis ſecundum eſſe intentionale poſſunt eſſe ſimul tam in ſenſu quàm in intellectu, vt ſpecies albi & ſpecies nigri, vnde ſic inquit: Corpus naturale recipit formas ſecundum eſſe naturale & materiale ſecundùm quòd habent in ſe contrarietatem, & ideo non poteſt idem corpus ſimul recipere albedinem & nigredinẽ. Sed ſenſus & intellectus recipiunt formas rerum ſpiritualiter & immaterialiter ſecundum eſſe quoddam intentionale prout non habent contrarietatem, vnde ſenſus & intellectus ſimul poteſt recipere ſpecies ſenſibilium contrariorum: cuius ſimile poteſt videri in diaphano, quod in vna & eadem ſui parte immutatur ab albo & nigro, quia immutatio nõ eſt materialis ſecundum eſſe naturale vt dictum eſt: hæc ille, ex quibus patet quòd videtur eſſe contrarius his, quæ dixit in prima Parte, vbi abſolute negat formas eiuſdem generis ſiue oppoſitas, ſiue non, nõ poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto.

Vt igitur auferatur omnis apparens contrarietas ex doctrina B. Th. aduerte quòd in quæſtionibus de Veritate, q. 8. artic. 14. declarans mentem ſuam proponit hanc diſtinctionem: formæ eiuſdem generis poſſunt tripliciter conſiderari. Primo vt ſunt in potentia, & ſic poſſunt ſimul eſſe quia vna potentia eſt contrariorum & diuerſarum formarum vniús generis. Secundo prout ſunt in actu imperfecto, vt quando ſunt in fieri, & ſic etiam poſſunt ſimul eſſe vt in motu dealbationis albedo eſt in eodem, vt in fieri & nigredo vt in corrumpi. & vt dicit in eodem articul. in reſponſione ad octauum, duæ formæ intentionales ſunt in eodem puncto medij non abſolute, & perfecte, ſed vt in deferente, ex conſequenti in actu imperfecto. Tertio prout ſunt in actu completo & perfecto, vt quando albedo eſt in fine dealbationis & quando forma intentionalis actuat perfecte ſenſum, aut intellectum vt exeat in actum ſentiendi vel intelligendi, & vt ſic non poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto, quia oporteret eandem potentiam ad diuerſos actus terminari, quod eſt impoſſibile, ſicut vnam lineam ex vna parte ad diuerſa puncta terminari. Hæc eſt determinatio B. Tho. pro cuius notitia aduerte quòd ſecundum doctrinam B. T. cauſa ſufficiens huius incompoſſibilitatis ſecundum actum perfectum non eſt ſola oppoſitio, vel repugnantia ſecundum eſſe, quæ reperitur in ſpeciebus colorum & ſaporũ in ſuo eſſe reali, vel diuerſitas ſitus in partibus, quæ

repe

reperitur in ſpeciebus figuræ, ſed etiam vnigeneitas formarum, id eſt quę ſunt vnius generis proximi: nam in ſubiecto reſpectu talium formarũ ſeruatur vnitas potẽtiæ receptiuæ, licet.n. formæ diuerſorum generum recipiãtur in ſubiecto ſecundum diuerſam potentiam, vt color propter diaphaneitatem & ſapor propter humiditatem, propter qđ ſimul ſtant in eodem ſecundum actum perfectum, tñ formæ vni⁹ generis proximi reſpiciunt ſubiectum ſecundum vnam potentiam receptiuam, vt omnes ſpecies colorum reſpiciunt corpus ſecundum diaphaneitatem: & qm̃ ſicut potentia reſpicit actum ita vna potẽtia vnum actum, & plures potentiæ plures actus, ideo eſt impoſſibile vt vna potentia ſimul plures actus recipiat, nam ſi plures reciperet, iam non eſſet vna. Impoſſibile eſt igitur, quod duæ formæ eiuſdẽ generis ſiue ſint cõtrariæ ſiue nõ ſiue ſecũdum eſſe reale, ſiue intentionale ſub actu perfecto, ſe compatiãtur in eodẽ ſubiecto & multo minus poſſibile eſt de duabus formis diſtinctis ſolo numero, quæ ex ſui natura minorẽ ſecum diſtinctionem ferunt. Et ex hac determinatione aufertur omnis contrarietas, quę videtur eſſe in dictis B. Th. nam in expoſitione textus præmiſſi in principio huius quæſiti, loquitur de accidẽtibus eiuſdem ſpeciei ſecundum eſſe perfectum, ſiue illud eſſe ſit intẽtionale, ſiue reale, in eodẽ ſenſu loquit in prima parte de formis eiuſdem generis, in li. aũt de ſenſu & ſenſato loquit de formis intẽtionalib⁹ ſecũdum eſſe imperfectũ, non.n. ſpecies intẽtionales ſunt in actu perfecto in ſenſu & in intellectu, niſi dum actu mouent ſenſum ad ſentiendum, vel intellectum ad intelligendum, ita ꝙ quandiu ſunt in actu perfecto, tandiu ſenſus vel intellectus ſunt coniuncti actui ſecundo, & quando ceſſant ab actu ſecundo, iſtæ formæ intẽtionales nõ remanẽt niſi in habitu, quod eſt eſſe in actu imperfecto: & ſimile acceptum ex diaphano nõ aliud concludit niſi quod in eodem puncto aeris ſunt plures ſpecies intentionales ſub actu imperfecto, qm̃ non ſunt niſi vt in medio deferente, vt dicit B. T. in q. de Veritate, q. 8. artic. decimoquarto, ad octauum.

Quantum ad 2. aduerte quod Ant. And. in 5. Meta. q. 8. tenet dictum Philoſophi non eſſe verum niſi de accidentibus realibus abſolutis, eductis de potentia materiæ, generatis per motum, vt duo calores diſtincti ſolo numero, & ad intentum ſuum peruenit quinque concluſionibus.

Prima, Duo accidentia diſtincta ſolo numero intentionalia, vt duæ ſpecies duarũ albedinũ poſſunt eſſe in eodẽ, puta in eodem puncto aeris in pupilla oculi, in imaginatiua, &c. Hanc probat vt videre poteris, & nos quidem concedimus hãc cõcluſionem & oẽs probationes ſuas quo ad eſſe in actu imꝑfecto. Qđ ſi intẽdit de actu ꝑfecto, negantur concluſio, & oẽs probationes ſuæ, nam quando probat quod ſunt in eodem puncto aeris, concedo vt in medio deferente, & ſi arguis, ergo in actu perfecto, nego cõſequentiam: & qñ probat qđ ſunt ſimul in eadem parte pupillæ & in imaginatiua, ↄcedo in habitu, non aũt in actu perfecto, qm̃ tm̃ tunc ſunt in actu perfecto, qñ viſus exit in actum & imaginatiua imaginatur. Non poteſt autem eadem viſio terminari ad duo obiecta, vnde quãdo viſus videt albedinem A, ſpecies A eſt in actu perfecto in oculo, ſpecies autem albedinis B eſt in habitu, & quando videt albedinem B ſpecies ſua eſt in actu perfecto in oculo, & ſpecies A remanere poteſt ſolum in habitu. Idem intellige ex parte imaginatiuæ. De reſponſionibus, quas illic adducit Antonius Andr. & ſuis improbationibus non curamus, quia non ſunt ſecundum doctrinam Beati Thomæ.

Secunda, duo accidẽtia reſpectiua diſtincta ſolo numero vt duæ paternitates ſunt in eodẽ, puta in eo qui genuit duos filios. Hãc ſic ꝓbat, ꝑter dicit ꝙa genuit, ergo ſi multis actibus genuit eſt pater multis paternitatibus. Hãc concluſionem nõ tenemus, nec probatio valet, ſupponit.n. relationem realiter multiplicari ex actibus, vel ex terminis nos aũt tenem⁹ nõ multiplicari niſi ex fundamẽto, & ꝙa Sortes eadẽ potẽtia gñatiua generat multos filios, iõ vna paternitate reali, refert ad plures filios. De reſponſionib⁹ aũt, quas ipſe adducit & improbationib⁹ ꝓ nũc nõ curam⁹, qm̃ infra quæremus, vnde relatio habet vnitatem & pluralitatem.

Tertia, duo accidẽtia diſtincta ſolo numero realia & abſoluta non educta de potẽtia materiæ ꝓ motum poſſunt eſſe ſimul in eodẽ; & exemplificat de multis memoriis generantibus experimentum, quæ ſunt plures cognitiones eiuſdem ſpeciei, qm̃ ſunt multorum ſingularium eiuſdem ſpeciei, aliter non generarent experimentum, & exemplificat de multis ſpeciebus inſenſatis retentis in memoria cauſatis à ſingularibus eiuſdem ſpeciei, &c. Et nos quidem hanc concluſionem & probationes ſuas acceptamus in eodem ſenſu in quo acceptamus primam, & non aliter, & concedimus huiuſmodi memorias & ſpecies memoratas ſeruari ſimul in habitu, non autem in actu perfecto.

Quarta, duo accidentia realia abſoluta producta ſine alteratione diſtincta ſolo numero, vt duo lumina, poſſunt eſſe in eodem. Probatur, ponãtur duæ candelæ, vna hic & alia ibi, ponatur etiam corpus medium denſum, fient duæ vmbrę, ſi ergo amoueat illud corp⁹ denſum lumen vtriuſq; candelę incedet inceſſu directo ad locũ vbi erat corp⁹ denſum, & ita in eadem parte aeris erunt duo lumina, nam vmbra eſt priuatio luminis, ergo amoto obſtaculo lumẽ vtriuſque candelæ erit vbi vmbra præfuit, quia habitus & priuatio fiunt circa idem. Hanc concluſionem non concedimus, ad probationem dicimus quod poſito illo caſu lumen cauſatum ab vtraque candela in vna & eadem parte erit vnum lumen, magis tñ intenſum quam ſi cauſaretur ab vna candela tm̃, & vtraque cãdela ſe habet vt cauſa partialis, vnde nõ acceptamus illam reſponſionem, quam illic adducit, & contra quam arguit, ſ. quod ſunt duo lumina per comparationem ad candelas, à quibus ſunt effectiuè & ſunt vnum per comparationem ad medium, in quo recipiuntur. Hanc inquam reſponſionem non acceptamus, qm̃ à duabus cauſis partialibus non ſunt duo effectus ꝑ comparationem ad ipſas cauſas, cum habeant vim vnius cauſæ. Cùm igitur hoc lumen intenſum non poſſit produci vt ſupponimus ab altera candela, ſequitur ꝙ vtraque habeat vim vnius cauſæ, & producant tantum lumen vnum, ſicut duo ignes applicati aquæ producunt vnum calorem.

Quinta, duo accidentia realia abſoluta producta ꝑ motum diſtincta ſolo numero, vt duo calores, duæ albedines, &c. non poſſunt eſſe in eodem. Hanc probat diffuſè, & qm̃ hanc concluſionem acceptamus & ſimiliter probationes ſuas ideo non eſt hîc immorandum, vtrum autem duo contraria, in eſſe remiſſo ſe compatiantur, vt tenet illic Anto. Andr. determinabimus in libro decimo.

Quantum ad 3. aduerte ꝙ Iand. in 5. Meta. q. 36. tenet dictum Philoſophi verificari tm̃ de accidẽtibus naturalibus & intrinſecis, quæ inſeparabiliter rei conueniunt, vt lux in ſole, riſibilitas in Sorte. De his.n. tenet qđ non poſſunt plura eiuſdem ſpeciei & diſtincta ſolo numero eſſe in eodem, qm̃ cùm vnum ſufficiat, alterum ſuperflueret. De accidentibus aũt aduentitiis, qualia ſunt plura lumina in eadem parte medij & plures ſpecies intentionales in eodem puncto medij, & plures relationes eiuſdem ſpeciei, vt plures paternitates, concedit quod poſſunt eſſe ſimul: & qm̃ probat intentum ſuum in his omnibus, ſicut probauit Anto. Andr. ideo non adduco eius probationes.

Solum aduerte duas rationes, quas adducit, vltra eas, quæ adducuntur ab Antonio Andrea.

Prima, Quando calor aquæ calefactione agentis intenditur, additur gradus gradui, qui ſunt, vt patet, eiuſdẽ ſpeciei, & qñ ſubſequẽs grad⁹ introducit, præcedẽs nõ corrũpitur, aliter idem eſſet generans & corrumpens, reſpectu eiuſdẽ, ergo duo calores diſtincti ſolo numero ſunt i eodẽ.

Reſpondetur. Hæc ratio apud nos nullã habet apparentiam, qm̃ negam⁹ intẽſionem formæ ꝑ additionẽ grad⁹ ad gradũ, ſed ꝑ eductionẽ eiuſdẽ formę de imperfecto ad perfectum, vt aliàs dicem⁹, & poſito qđ fieret ꝑ additionẽ gradus ad gradũ, dico qđ adueniẽte ſubſequẽti, præcedẽs corrũpit, nec incõuenit idẽ reſpectu eiuſdẽ eſſe generãs & corrũpens, ſed dico qđ eſt generans ꝑ ſe & corrũpens ꝑ accidẽs, quia eſt intẽdens producere ſequentem gradum, cum quo non poteſt ſtare præcedens, cum ſint eiuſdem ſpeciei.

Secunda. Duæ formæ ſubſtantiales ſtãt ſimul in eodem, vt in Sorte eſt forma ꝑ quam eſt homo, & alia ꝑ quam eſt animal, &c. ergo multo magis duo accidentia eiuſdem ſpeciei ſtant ſimul in eodẽ. Cõſequentia videtur manifeſta, qm̃ ſi diſtinctæ formæ ſubſtantiales, quæ dant diſtincta eſſe ſimpliciter, ſtant in eodem, multo magis duo accidẽtia eiuſdẽ ſpeciei, quæ dant eſſe ſecundum quid, antecedẽs autẽ probatur, qm̃ ſi eſſet tantum vna forma in homine, per quam eſt homo, & per quam eſt animal, quicquid conuenit homini inquantum eſt homo, conueniret homini inquantum eſt animal, & ſic riſibile conueniret homini inquantum eſt animal, quod eſt falſum, quoniam omne animal eſſet riſibile.

Reſpondeꝑ negando antecedens, ad probationem, nega

tur conſequentia,quoniam,vt diximus in 2.li.in q.7. contra Iandunum multiplicantem formas ſubſtantiales in eodem iuxta numerum prædicatorum quidditatiuorum,licet vna tantum forma ſit in homine, ipſa tamen largitur ei multos gradus eſſendi,vt eſſe intellectiuum,eſſe ſenſitiuum,eſſe animatum,& hinc eſt,q̃ nõ eſt neceſſe omne quod conuenit homini inquantum eſt homo conuenire eidem inquantum eſt animal. Quod.n.conuenit homini inquantum eſt homo, conuenit ei ſecundum gradum intellectiuum,vt eſſe docibile,eſſe riſibile,quod autem conuenit ei inquantum eſt animal conuenit ſecundum gradum ſenſitiuum, vt mouere ſeipſum, vterque tñ gradus fundatur in eſſentia eiuſdẽ formæ, patet igitur q̃ ſtante vna forma in homine largiente diuerſos gradus non ſequitur,q̃ ſi riſibile conuenit homini inquantum eſt homo conueniat ei inquãtum eſt animal. Relicta igitur opinione Ant.And.& Ianduni ſtandum eſt de terminationi quam fecimus ſecundum mentem B.Th. Qui optimè ſaluat dictum philoſophi.& non eſt audiendus Ianduns qui in 5.li.q.36.dicit q̃licet hoc nomen diuerſum ſpecie ſignificet aliqua diuerſa in ſpecie in eodem ſubiecto,nõ tñ eſt neceſſe q̃ita ſit in rei veritate q̃ ſemper accidentia in eodem ſubiecto ſint diuerſa ſpecie,imò poſſunt eſſe eiuſdẽ ſpeciei & diuerſa numero, nec inconuenit q̃ aliquod nomen ſignificet aliquid,quod tamen in reiveritate non eſt in rerum natura, vt ſubſtantia ſignificat ideam, quæ tamen in rei veritate non eſt.Hæc Iand.

Sed nõ conſiderauit Iandun. q̃ in c.de diuerſo,philoſophus aſſignat omnes modos ſecundum propriam intentionem ex conſequenti doctrinaliter & verè,&non facit mentionem de opinionibus antiquorum,ſicut fecit qñ aſſignauit modos ſubſtantiæ, & ideo non oportebat Iandunum fundare ſe ſuper hoc nomen ſubſtantia, quod licet dicatur de idea non tamen ſecundum mentem philoſophi. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XIX.

Si cuilibet potentiæ actiuæ correſpondet aliqua potentia paſſiua.

Principium permutationis,aut motus dicitur poteſtas in diuerſo inquantum diuerſum.Textu 17.

cõcluſio. Potentia actiua naturali correſpondẽt potentia paſſiuana turalis& econtra: at nõ cuiuis potentiæactiuæ metaphyſicæ correſpondet potentia paſſiua propriè dicta.

IN hac q. vt reſolute procedamus quatuor agenda ſunt. Primo quid ſit potentia actiua vniuerſaliſſimè ſumpta. & ſimiliter quid ſit potentia paſſiua.Secundo quotuplex eſt potentia actiua &potentia paſ.Tertio ponentur concluſiones reſponſiuæ.Quarto ſoluentur quædam dubia.

Quantum ad 1.aduerte,ne idem ſępe pertractemus q̃ in epitome noſtra in 5.meta.in ca. de poteſtate declarauimus ad mentem Ariſt.quid ſit potentia actiua & paſſiua, ſimiliter in principio noni libri,ideo vide illic.

Quantum ad 2.aduerte,q̃ vt innuit Ariſt.in 9.li.tex.1.potentia actiua eſt duplex,quædam phyſica & hæc eſt quę eſt in rebus mobilibus,quæ agunt per motum & tranſmutationem phyſicam,ſicut corpora cæleſtia & elementa & elemẽtata, & in corpore cæleſti includo intelligentiam non inquantum intelligentia,ſed inquantum mouens, ita q̃ex intelligentia & cælo fiat vnum agens, vnum mouens, quod Ariſt.in 8.phyſ.appellat primum mouens ſeipſum.Quædam metaphyſica, quæ eſt in ſubſtantiis ſeparatis, quæ vt intellectuales abſtrahunt à materia & à motu phyſico, & poſſunt agere ſine motu phyſico,vt intelligere velle,delectari: vtrum autem poſſint ad extra aliquid operari ſine motu, &ſine materia,in quam agãt,determinabim⁹ in ſequentib⁹.

Potentia paſſiua ſimiliter eſt duplex.Quædam naturalis & hæc eſt potentia receptiua materiæ ſiue ſubiecti, quam ſupponit tam generans q̃ alterans naturale.nã ignis agens in aquam vt ex ea generet ignem ſupponit in materia quæ eſt ſub forma aquæ potentiam paſſiuam ad formam ignis& calidum agens in frigidum ſupponit in ſubſtantia frigidi, potentiam paſſiuam ad calorem.Quædam eſt meta. & hæc eſt in omni ente, quod non eſt ſua perfectio, ſed aptum eſt perfici aliquo diſtincto ab ipſo realiter, ad quod comparatur vt potẽtia ad actum,& hæc maximè inuenitur in abſtractis,excepta prima cauſa.Dicemus.n.in lib.12.quod in ſolo primo,actio ſua eſt ſubſtãtia ſua. In aliis aũt & in anima intellectiua,ſubſtãtia ſua cõparatur ad id q̃ eſt ſua pfectio, ſicut potẽtia paſſiua ad actum,vnde intellectus cõparatur ad intelligere,q̃ in ſe recipit,vt potẽtia paſſiua ad actum. Propterea Ariſt.in 3.de anima,tex.17.ponit intellectum poſſibilem ſicut materiam, quoniam eſt in potentia paſſiua ad omnia intelligibilia,ſicut materia prima ad omnes formas naturales.Et quod dico de intellectu,idem eſt de ſenſu reſpectu ſenſibilium & de appetitu reſpectu appetibilium, & de ſubſtantia animæ reſpectu potentiarum ſuarum.

Quantùm ad tertium pono duas concluſiones de mente philoſophi.

Prima eſt,Cuilibet potẽtię actiuę naturali correſpõdet aliqua potẽtia paſſiua naturalis,&ecõuerſo.Hęc ſic probatur per ſeinuicem diffiniũtur,ergo ſibiinuicem correſpondent:conſequentia patet,antecedens probatur, nam ſecundum Philoſophum in hoc 5.tex.17.& in 9.tex.2.potentia actiua eſt principium tranſmutandi actiue aliud inquantum aliud,potentia autem paſſiua eſt principium tranſmutandi paſſiuè ab alio inquantum aliud.& intelligitur ly tranſmutandi in quolibet genere motus vel mutationis phyſicæ. Prętereà idem manifeſtatur inductiuè.videmus enim q̃om ne agens naturale aut agit generando, & ſic ſupponit generabile: aut corrumpendo, & ſic ſupponit corruptibile: aut mouendo localiter, & ſic ſupponit mobile localiter, aut agendo,vel diminuendo & ſic ſupponit augmentabile, vel diminuibile,aut alterando & ſic ſupponit alterabile,& pluribus modis non poteſt agere agens naturale,cum agat per motum & non ſint plura genera mutationis & motus phyſici,ergo,&c.Et aduerte quòd in hac concluſione,omnes conueniunt, tam Thomiſtæ quàm Scotiſtæ, & Commentiſtæ.

Secũda cõcluſio eſt,Nõ cuilibet potentiæ actiuæ meta. correſpõdet aliqua potẽtia propriè dicta paſſiua.Hæc concluſio acceptatur ab his,qui tenẽt Deum eſſe potẽtię &virtutis infinitæ & eſſe cauſam productiuam totius entis per creationem.Cõſtat eñ omnem potẽtiam paſſiuam proprie dictam eſſe potẽtiam materiæ,vel ſubiecti:in productione autem totius entis per creationem nec materia,nec ſubiectum ſupponitur,quoniam creatio eſt productio nullo ſuppoſito,ergo nõ correſpõdet potẽtiæ actiuæ Dei aliqua potentia paſſiua propriè dicta.Dico autem propriè dicta,qñ ſi ſumatur potẽtia paſſiua pro potẽtia logica,quæ eſt nõ repugnãtia terminorum,prout omne nõ implicãs cõtradictionem dicitur poſſibile eſſe, vel fieri, ſic potentiæ actiuæ Dei correſpõdet potẽtia paſſiua,ſumpta pro omni eo quod nõ implicat cõtradictionem. Quod eñ cõtradictionem implicat,eſt ex ſe impoſſibile.quod eſt ex ſe impoſſibile per nullam potẽtiam actiuam eſt factibile,vnde Deus nõ poteſt facere q̃ paralellæ concurrant,q̃ homo ſit aſinus,&c.Et hoc eſt quod ſolet dici,licet diuinæ potentiæ actiuæ non correſpondeat ædæquatè poſſibile naturale, correſpõdet tamen poſſibile logicum, quod prædicatur de poſſibile naturali & de omni non implicante contradictionem.

Qui autem tenẽt Deum eſſe virtutis finitę,&negãt creationem,nõ acceptãt hãc cõcluſionem ſecũdum viam Peripateticam,ſicut ſunt Commentiſtę.Inter quos eſt Iand.qui in 5.meta.q.37.dicit,licet ſecundum fidem & veritatem,ali cui potẽtiæ actiuæ,vt potentiæ primi principij quæ totum ens producit,nõ correſpondeat aliqua potentia paſſiua,tamen hoc negaret Ariſt.quia ad hoc ponendum,non potuit conuinci ex ſenſatis,verum quia in libr.12. ſuſtinebimus ad mentem Ariſt.Deum eſſe virtutis Infinitę,& cõceſſiſſe creationem,ideo ſuſtine donec ſimus in 12.lib.Et aduerte q̃ Iandu.vbi ſuprà ſatis debili ratione probat intẽtum ſuum. Sic eñ arguit,omne quod producitur, aut potuit eſſe aut non potuit eſſe:ſi non potuit eſſe eſt impoſſibile,impoſſibile autem nulli potentiæ actiuæ ſubeſt, ſi potuit eſſe, ergo prius fuit aliquid,in quo fuit potentia paſſiua.

Reſpondetur.Concedo q̃potuit eſſe,ſed nego hanc conſequentiam, ergo prius fuit, &c.nam ſufficit q̃ potuit eſſe potentia logica eo modo,quo expoſitum eſt.

Quãtum ad 4.aduerte,q̃ ſunt aliqui doctores, qui licet concedant ſecundam concluſionem reſpectu creationis& productionis abſtractorum à materia, tamen negant eam quo ad materiam in hoc ſenſu quo negant in materia eſſe potentiam paſſiuam ad aliquam formam, cui non correſpondeat aliquod agens naturale potens ſua potentia actiua naturali talem formam imprimere, & nituntur propoſitum ſuum probare.

Primo ſic, impoſſibile eſt vt ignobilior differentia ſit in natura quin ſit nobilior,nã extrema oppoſita debẽt eſſe infra eundem ordinem.Sed actus &potẽtia opponũtur.&pura potentia quæ eſt potentia materiæ diſponibilis per omnem actum & formam ſibi vnibilem eſt in rerum natura,

ergo

ergo alterum oppositum, s. actus siue agens potens imprimere omnes formas ad quas materia est in potentia debet esse in rerum natura: nec valet si dicatur quod talis actus siue agẽs est ipse Deus, qui opponitur materię primę, sicut purus actus puræ potentiæ, nam extrema opposita debent esse eiusdem ordinis, Deus autem est extra ordinem naturæ, materia autem prima non, ergo infra ordinem naturæ debet sibi assignari aliquod agẽs carens omni potentia passiua, & illud est corpus cæli, quod non est in potentia passiua nisi ad vbi, & est virtualiter actu omnes formæ receptibiles in materia, siue ad quas materia est in potentia.

Secundò, materia prima nõ est receptiua nisi formarum simplicium elemẽtarium & mixtarũ, quæ proueniũt ex elementaribus, & animarum non subsistentium & accidentalium corporearum, quæ cõsequuntur formas substãtiales. Sed omnes istę formę possunt produci in materia per agẽs naturale vniuersale, quale est corp⁹ cæli immediatè vel mediatè, puta coagente sibi generante vniuoco particulari, præcipuè in his quæ fiunt per propagationem, ergo materia non est in potentia ad aliquam formam, quæ sibi non possit imprimi ab aliquo agente naturali.

Tertiò, si materia esset in potẽtia ad aliquã formã, quã agẽs naturale nõ posset inducere, hoc maximè esset ꝓp formas eductas per miraculum, & ꝓp animam rationalẽ, quæ à solo Deo creatur. Sed neutrum istorum cogit: non primũ, quoniam formæ eductæ ꝓ miraculum, sunt educibiles per agẽs naturale ordine quodam, nam qñ ex mortuo fit viuũ immediatè subuertitur ordo naturæ, quem tangit Com. in 8. Meta. com. 18. vbi inquit, Quando ex mortuo fit viuum, nõ fit nisi reuertaẽ in quatuor elemẽta, deinde formę quę sunt inter quatuor elemẽta & vitam generabũtur, & sic vita ne cessariò generabitur, hęc illæ: non igitur inducitur in materia aliqua forma quæ nõ sit naturaliter producibilis, quam uis alio & alio ordine, nec secũdũ, qm̃ anima rationalis sola inter formas est ꝓ se subsistẽs, ideo nõ est extrahibilis de potẽtia materię, nec vnitur ad modum aliarum formarum, sed quodã altiori modo, qm̃ nõ solũ est perfectio materiæ, vt aliæ formæ, sed res in se manens sine materia: ergo, &c.

Pro responsione istorum præmitto quod in materia põt assignari duplex potentia s. passiua naturalis, & passiua siue receptiua obedientialis. Prima dicit substantiam materiæ cum habitudine ad formam sibi vnibilem per potentiam actiuam agentis naturalis. Secunda dicit substantiam materiæ cum habitudine ad formam sibi vnibilem per solum agens diuinum modo non naturali.

Ex hac distinctione, dico qđ primum argumẽtum concludit de potẽtia passiua naturali tantum, nõ autem de obediẽtiali, nam sufficit quod illi correspondeat potẽtia actiua diuina. Ad secundum dico similiter. Respectu autem potentiæ obediẽtialis, nego qđ materia sit in potẽtia solũ ad formas elemẽtares & mixtas, &c. Ad quas autem sit in potentia obediẽtiali est officium Theologi cõsiderare. Ad tertium dico, quod nõ est propter animam intellectiuam, qm̃ licet non sit extrahibilis ex materia, est tñ naturaliter vnibilis actione agentis naturalis inducentis in materia dispositiones pro introductione animæ in materia & conseruatione in eadem. Concedo autem ꝓ est propter formas miraculosas, siue miraculosè introductas, licet enim materia sit in potentia naturali ad eandem formam in specie, & per multas generationes. nõ tñ ad eandem numero, quam pri⁹ habuit & immediatè, sed respectu illius est solùm in potentia obediẽtiali, & vt sic respicit solùm agens diuinum. Hęc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO XX.

Si diuisibilitas est formalis ratio quantitatis.

Quantum verò dicitur, quod est diuisibile in eis, quæ insunt, quorum vnumquodque, &c. Textu 18.

Cõclusio. Diuisibilitas est formalis & quidditatiua ratio quãtitatis.

IN hac q. quatuor, agenda sunt primo declarandus est titulus, secundo pertractabitur opinio B. Th. tertio opinio Scotistarum, quarto soluentur quædam dubia.

Quantum ad 1. aduerte, ꝓ per formalem rationem intelligo conceptum quidditatiuum datum per prædicamenta per se in primo modo, vt sit sensus, vtrum diuisibilitas in partes eiusdem rationis prędicetur de quantitate in primo modo per se & non in secundo, ita quòd se habeat proportionaliter ad quantitatem sicut differentia, & non sicut propria passio.

Quantum ad 2. aduerte, ꝓ res conceptibilis, aliqñ concipitur per prædicamenta quidditatiua, aliqñ per proprietates, qñ sunt nobis notiores quàm prædicaméta quidditatiua, aliqñ ꝓ proprias operationes, qñ sensu manifestiores sunt quàm proprię passiones, aliqñ per respectum ad aliqđ extrinsecum, sicut manifestatur locus vt respicit locatum. Hinc prouenit ꝓ B.T. ad mentem Arist. diuersimodè concipit quantitatem: nam aliqñ sub ratione mensuræ, puta ꝓ quantitas est mensura substantiæ, aliqñ sub ratione diuisibilitatis, puta ꝓ quantitas est ens primo & per se diuisibile, & ꝓ substantia est diuisibilis per quantitatem. Quæ autem sit ratio quidditatiua eius, an ea, quæ datur per mensuram, an ea, quę datur per diuisibilitatem, perscrutandum est. Vnde aduerte, ꝓ cum Meta. consideret vnumquodque secundum sui naturam & entitatem, & non tantum per respectum ad alterum, rationabile est, vt illa sit quidditatiua ratio quantitatis, quam sibi Meta. attribuit. Constat autem in præsenti tex. ꝓ sibi attribuitur ratio sumpta à diuisibilitate, & non à mensura. Hæc ergo erit quidditatiua ratio quantitatis, cuius signũ est, ꝓ B.T. incipiés exponere 5. Meta. ca. de quanto dicit primo ponit rationem quantitatis dicés, ꝓ quantum est, quod est diuisibile in ea quæ insunt. Præterea, esse diuisibile in partes eiusdem rationis, cõuenit quãtitati primo & per se, & immediatè, i. nõ per aliquid prius, ergo conuenit ei quidditatiuè, sicut esse rationale cõuenit homini, cõsequentia nota, antecedens probatur. Esse diuisibile in partes eiusdem rationis, aut cõuenit primo & per se substãtiæ materiali, aut quãtitati, nõ substãtię materiali, quoniam secundum Com. de substãtia orbis, c. 1. materia est secũdum se indiuisibilis, similiter forma, & diuidi siue habere partes nõ cõuenit eis nisi per quãtitatem. ergo cõuenit primo & per se quãtitati, & ꝓ cõueniat ei, nõ per aliquid prius declaratur sic, quãtitati quatuor cõueniunt, scilicet esse diuisibile, esse finitum vel infinitum, esse æquale vel inæquale, esse mẽsuram: & hæc sic ordinãtur, quartum supponit tertium, necesse est eñ omnem mẽsuram esse æqualem vel inæqualem mẽsurato. & tertium supponit secũdum, quoniam omne æquale, vel inæquale est finitum vel infinitũ. Et secũdum supponit primum, qm̃ omne finitum vel infinitum quantitatiuum necessario habet partes, ergo est diuisibile, non est autem assignabile aliquid prius, per quod esse diuisibile cõueniat quãtitati, sed ei cõuenit ex sui natura, vnde sicut ista est immediata & indemonstrabilis, homo est rationalis, ita ista, quantitas est diuisibilis in partes eiusdem rationis. Tenẽdum est ergo, ꝓ diuisibilitatis est formalis ratio quantitatis cõsiderata quãtitate ɔsideratione meta. quod dico, quoniam si cõsideretur cõsideratione logica, vt considerauit eam Arist. in prædicamentis, non inconuenit rationem quantitatis sumi à mensura, & propterea distinxit Arist. in prædicamentis superficiem à loco, licet non distinguantur realiter vt diximus in epitome nostra in 5. meta. Vnde si alicubi inueneris B.T. dicentem, mẽsuram esse rationem quantitatis, intellige consideratione logica, & non meta. Et sic nulla discrepantia est in dictis B. Thomæ.

Quantum ad 2. aduerte, ꝓ Ant. And. in 5. meta. q. x. tenet nullam rationem assignatam à philosopho esse rationem quidditatiuam quãtitatis, siue sumatur à diuisibilitate, siue à finito vel infinito, siue ab æquali vel inæquali, siue à mensura, tenet eñ ꝓ ista quatuor sint quatuor passiones quantitatis, & prædicãtur de ea in 2. modo per se, inter quas concedit diuisibilitatem esse primam, & quidem ꝓ diuisibilitas in partes eiusdẽ rationis nõ sit essentialis ratio quantitatis, ita ꝓ prædicetur in primo modo per se de quantitate sic probat, nullus respectus formaliter est essentialis ratio alicuius absoluti: Sed diuisibilitas est formaliter respectus, dicit enim aptitudinem ad diuisionem, & quãtitas est quid absolutum, ergo, &c. maior patet ex quarto meta. vbi philosophus deducit ponentes omnia apparentia esse vera ad hoc inconueniens, ꝓ omnia essent formaliter ad aliquid. Præterea potentia & actus sunt eiusdem generis & eiusdẽ essentiæ, quia diuidunt omne ens, sed actu diuidi non est essentiale quantitati, quia omnis quantitas esset actu diuisa. ergo nec potentia ad diuidi, quod significatur per ly diuisibile, est de essentia quantitatis.

Hæc est intẽtio Ant. And. & quidẽ cõuenimus cum eo, ꝓ ratio quãtitatis sumpta à mẽsura, siue ab equali vel inæquali, & sumpta à finito vel infinito, nõ est qdditatiua, qm̃ illæ sunt passiones ɔsequẽtes naturã quãtitatis: negamus aũt ꝓ ratio sumpta à diuisibilitate ñ sit essentialis, & ꝓ distinctio

quantitatis in ſpecies ſuas, ſumpta à diuerſa diuiſibilitate, non ſit diſtinctio eſſentialis, & propterea dicitur ad primũ q̃ licet nullus reſpectus totalis ratio alicuius abſoluti, tñ non inconuenit ipſum ingredi rationem alicuius abſoluti. Sunt.n. quædam, quæ non poſſunt concipi niſi conceptu relatiuo, & tñ non dicunt reſpectum, ſed abſolutum, ſicut bonum non poteſt concipi niſi per reſpectum ad appetitum, & intelligibile ad intellectum, & potẽtia ad actum, & quantitas ad partes, & tñ conſtat q̃ iſta quo ad naturam ſuam ſunt abſoluta. Dico igitur q̃ ratio quidditatiua quantitatis ſumitur à diuiſibilitate, non q̃ quantitas ſit ſola diuiſibilitas, vt eſt aptitudo, ſed quia natura quantitatis non poteſt concipi quidditatiuè ſine diuiſibilitate, ſicut non põt concipi bonum ſine appetibilitate. Ad ſecundum dico, q̃ maior poteſt habere duplicẽ ſenſum. Primo potentia & actus ſunt eiuſdem generis & eſſentiæ, i. eiuſdem prædicamenti & ſic concedo eam, vt ſubſtantia in potentia, & ſubſtantia in actu ſunt eiuſdem prædicamenti, & qualitas in potentia & qualitas in actu ſunt eiuſdem prẽdicamenti. Similiter in propoſito, poſſe diuidi in partes & actu diuidi primo & p̃ ſe, ſunt eiuſdem prædicamenti, quia vtrunque conuenit quantitati, & nulli alteri niſi per quantitatem. Secundo potentia & actus ſunt eiuſdem generis, i. eiuſdem rationis, quo ad ingredi rationem quidditatiuam alicuius, & ſic nego eam, nã eſſe mobile eſt de eſſentia entis naturalis non tñ eſſe motũ vel actu moueri, hoc.n. ſeparabile eſt ab ente naturali. Sic in propoſito eſſe actu diuiſum eſt ſeparabile à quantitate, vt patet, non aũt eſſe diuiſibile. Omnis.n. quantitas diuiſibilis eſt, non autem omnis eſt actu diuiſa. patet igitur q̃ rationes Ant. And. non concludunt contra viam noſtram.

Quantum ad 4. aduerte, q̃ tria faciunt difficultatẽ contra determinationem poſitam. Primo, eſſe diuiſibile non ſolùm ſimpliciter, ſed etiã in infinitum demõſtratur de quantitate continua in 6. Phyſ. ergo eſſe diuiſibile non eſt ratio formalis & quidditatiua quantitatis, antecedens manifeſtum eſt ex diffinitione continui, conſequentia patet, q̃m cùm ratio quidditatiua ſit medium demonſtrandi paſſionem de ſubiecto, ipſa eſt indemonſtrabilis, vnde cum prẽdicatur de eo cuius eſt ratiò, efficitur propoſitio immediata ex primo poſteriorum.

Reſpondetur, aliud eſt quantitatem eſſe diuiſibilem, & eſſe diuiſibilem in infinitum. Primum.n. primo & per ſe, & non per aliquid prius conuenit quantitati, ideo eſſe diuiſibile primo & per ſe eſt indemonſtrabile de quantitate, ſecũdum autem conuenit quantitati, non abſolutè, ſed ratione continuitatis, ideo demonſtrari poteſt, ex eo enim q̃ continuum non poteſt componi ex indiuiſibilibus prouenit continuum eſſe diuiſibile in infinitum.

Secundò ratio formalis alicui⁹ generis vniformiter conuenit ſpeciebus illius generis, vt patet pro quanto conueniunt in genere, ſed eſſe diuiſibile non vniformiter conuenit ſpeciebus quantitatis, putà diſcretæ & continuę. Quantitas enim diſcreta habet partes actu diuiſas, vt binarius lapidum, continua autem habet partes non diuiſas abinuicem, ſed diuiſibiles, cuius ſignum eſt, quod copulantur ad vnum terminum communem.

Reſpondetur, licet partes quantitatis diſcretæ non copulentur ad vnum terminum communem, tñ vt partes ſunt & actu conſtituunt vnum totum, puta ternarium, nõ ſunt actu abinuicem diuiſæ, alioquin numerus non eſſet vnum per ſe, cuius oppoſitum manifeſtabimus infrà, nego igitur quin eſſe diuiſibile conueniat vniformiter quantitati continuæ & diſcretæ, vt ſunt quoddam totum.

Tertio videtur, q̃ eſt diuiſibile primo & per ſe conueniat quantitati, nam ante omnem quantitatem ſecundum viam noſtram recipitur forma ſubſtantialis in materia. ergo ante omnem quantitatem materia eſt diuiſa, vel diuiſibilis, alioquin determinata forma ſubſtantialis, aut in nulla, aut in omni materia reciperetur.

Reſpondetur, dico iuxta determinationem quam fecimus in q. de principiò indiuiduationis ſuprà in hoc 5. lib. licẽt forma ſubſtantialis præcedat natura omne accidens in materia, non tamen reciperetur in ea niſi eſſet ſignata, ex conſequenti diſtincta à qualibet alia materia, quam diſtinctionem non habet à ſe, ſed ex ordine ad hanc determinatam quantitatem. Dico igitur, q̃ eſſe diuiſibile, primo & per ſe conuenit quantitati, quoniam nihil quantitatiuè diuiſibile eſt niſi ſit quantitas, vel ſub quantitate, vel ordinem habeat ad quantitatem.

De loco & motu & tempore an ſint quantitates per ſe iam determinauim⁹ in noſtra epitome, in capite de quanto in 5. li. Meta. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XXI.

Si modi relatiuorum ſunt ſufficienter aſſignati.

Ad aliquid dicuntur alia per ſe, vt duplum ad dimidium. Textu 20.

PRo reſolutione quæſiti, licet de relatione iam locuti ſumus in tractatu de tranſcendentibus, ad præſens pertractanda ſunt ſeptem. Primo ſi relatio eſt ens reale. Secundo, ſi relatio realis ſufficienter diuiditur per mutuam & non mutuam. Tertio quid requiritur ad mutuam & non mutuam. Quarto quotuplex ſit fundamentum relationis realis. Quinto, ſi prædicamentum ad aliquid continet in ſe omnem relationem realem. Sexto ponitur concluſio reſponſiua quęſito. Septimo ſoluentur quædam argumẽta.

c. cõcluſio. Omnes modi relatiuorũ ſunt ſufficienter aſſignati.

Quantum ad 1. aduerte, q̃ vt recitat Auic. in 3. li. ſuæ Met. a. c. x. quidam dixerũt q̃ non eſt relationum certitudo niſi in anima, cum intelligit res. & in hanc opinionem conueniunt quidam poſteriores, vt Petrus Aureoli, qui dixit illud quod eſt in re de relatione non eſt niſi fundamentum termini, habitudo verò inter illa eſt ſolum obiectiuè in anima cognoſcente. & hanc ſuam imaginationem conatur ſic declarare. Relatio realis non dicitur eo q̃ eſt actu in re, ſed eo quod eſt in re ſecundum potentiam propinquam, ita q̃ cogitur intellectus illam reducere in actu non ab extrinſeco, ſed ex intimis fundamẽti, ſicut per oppoſitum, relatio dextri in columna, eſt relatio rationis, eo q̃ nihil in columna ponitur, quod cogat intellectum ad concipiendem relationem dexteritatis circa ipſam, dicuntur ergo reales quia ſunt propinquiſſimæ rei, intantum q̃ intellectus neceſſitatur à re ad concipiendum eas, quaſi in re eſſent repertæ, ſicut p̃ oppoſitum dicuntur relationes rationis, eo q̃ intellectus non neceſſitatur à re ad eas concipiendum, imò eas fabricat per ſe. Et quidem q̃nulla relatio ſit in re, ſed in anima probat in omni modo relatiuorum.

Primo probatur de relatione primi modi ſic, identitas, ſimilitudo, æqualitas & aliæ relationes modo numeri, non ſunt aliud quàm quædam vnitates quæ vnitas nõ eſt aliud niſi quædam indiuiſio & indiſtinctio. Sed huiuſmodi indiuiſio & indiſtinctio non poſſunt fundari in aliqua re communi à natura, quia talis non eſt, nec in duabus rebus indiuidualibus, quia ſic vna res eſſet in duobus ſubiectis, ergo huiuſmodi relationes non ſunt in re ſed in intellectu.

Secundo probat de relatione ſecundi modi ſic, paternitas & filiatio nõ fundãtur niſi in actu qui tranſit. Sed actus qui tranſit nihil fundat in re, quia nõ eſt. ergo paternitas & filiatio nõ ſunt in re, ſed in intellectu. Præterea paternitas à quo produceretur? non à patre quia ſequitur abſurdum, ſc. q̃ aliquid actione tranſeunte agat in ſeipſo nec à filio, quia recipit & non imprimit in partem, non ab actione profluente à patre quia illa recipitur in filio, & ſic quicquid de relinquitur eſt in filio & non in patre. cum igitur paternitati non poſſit aſſignari principium productiuum, patet q̃ non eſt in re ſed in intellectu.

Tertiò probat de relatione tertij modi ſic, Impoſſibile eſt rem realiter dependere à non re, quia dependeret à nihilo. Sed hoc ſequeretur in tertio modo relatiuorum, ſi relatio eſſet res, ſtat enim ſcientia etiam deſtructo ſcibili. ergo inter ſciẽtiã & ſcibile nõ relatio in re, ſed in intellectu. Vltimo p̃bat p̃poſitũ gñaliter ſic, illud nõ eſt res extra intellectũ, q̃ fit ſine omni agẽte reali, ſed albo exiſtẽte in oriente, ſi fiat aliud albũ i occidẽte, intelligit̃ ſimilitudo p̃ in tellectũ inter ea, & non fit p̃ aliud reale agẽs, imò ſm Philoſophum in 5. Phyſ. tex. 10. contingit aliquid de nouo relatiuè dici ad alterum, altero mutato, ipſo tamen non mutato.

Hęc fuit phantaſia Petri Aureo. cui cõtradicitur de mente Ariſt. & Com. & Auic. nam Ariſt. in 12. li. Metaphyſ. tex. 19. quærens, vtrum ſubſtantiarum & aliorum prædicamentorum ſint eadem principia inter prædicamenta cõnumerat ad aliquid, imò de eo ſolo mẽtionem expreſſam facit, inq̃t enim, vtrum altera, aut eadẽ ſunt principia & elemẽta ſubſtantiarum & eorum, quæ ſunt ad aliquid, &c. Conſtat aũt q̃ in 6. li. tex. 4. diuiſit ens in ens verum, quod eſt ens in anima, & in ens diſtinctum in prædicamenta, quod neceſſe eſt eſſe ens extra animam, alioquin membra diuiſionis non eſſent oppoſita. Cum igitur connumeret ad aliquid inter prędicamenta, patet ſuam intentionem fuiſſe, q̃ ſit ens reale

Commẽt.

Com.autem in 12.lib.exponens textum decimumnonũ, & reddens rationem quare Philo.quærens, vtrum ſint eadem principia ſubſtantiarum & aliorum prædicamentorum, ex aliis prædicamentis nullum nominat niſi ad aliquid, dicit ſic, & dicit propriè relationem, quia eſt debilioris eſſe aliis prædicamentis, ita quod quidã reputauerunt eam eſſe ex ſecundis intellectis:hæc ille.q.d. ideo nominat ſolum ad aliquid, vt manifeſtet quod eſt ens reale, de quo poſſet eſſe maius dubium ꝓp debilitatẽ ſui eſſe.Auic.vero in tertio lib.ſuæ Meta.c.10. manifeſtè ſentit aliquam relationẽ eſſe realem & habere eſſe, nullo intellectu cogitante, ſic enim inquit,Nos ſcimus quod hæc res in eſſe eſt pater illius,& ille filius illius,ſiue intelligaẽ ſiue non,& ſcimus quod planta accipit nutrimentum ſic,quod ibi eſt agens& patiens,& ſcimus quod cælum eſt ſuper terrã,& terra eſt inferior eo, ſiue hæc intelligantur ſiue nõ,& iſtud quod aſſignamus eſt ſimile in aliis relatiuis. Vltra expreſſam mentem Ariſto. & Com.& Auic.eſt manifeſta ratio ad propoſitum,quam adduximus in tractatu de tranſcendentibus, quod ordo, qui eſt relatio,eſt de perfectione vniuerſi.Specialiter autem arguitur ſic contra imaginationem Aureoli.quando intellectus cogitur ad intelligendum dominum in habitudine ad ſeruũ aut præceſſit ex natura rei,& in actu primo talis habitudo,aut non:ſi ſic,ergo eſt ens reale,quoniam ſecũdum te præcedit actum intellectus:ſi non,ergo q̃tum ſit ex parte rei poteſt intellectus intelligere dominum ſine habitudine ad ſeruum, quia ſecundum te non præcedit actum intellectus,ex conſeq. non cogit intellectus ad intelligendũ huiuſmodi habitudinem, quando vult intelligere dominum, quod tñ eſt contra ipſum Aureolum, vt patet ex prædictis.

Nunc igitur reſpondendum eſt argumentis ſuis, iuxta viam noſtram.

Ad 1.nego minorem, nam ſicut inter duo alba eſt vnitas rationis in qualitate, ſic & illa vnitas põt fundari in natura ſpecifica albedinis, quæ eſt communis ſecundum rationem,& ſi dicas,ergo relatio realis qualis ponitur ſimilitudo, fundabitur ſuper vnitatẽ rationis quod videtur impoſſibile cum relatio trahat realitatem à fundamento.Reſpondeo:non fundatur præcisè ſuper vnitatem rationis naturæ communis,ſed inquantum talis vnitas adiuuatur diuerſitate reali ſuppoſitorum.Poſſet etiam dici, quod fundamentum ſimilitudinis non eſt vnitas naturæ communis, ſed res ſingulares non abſolutè, ſed vt ſunt vnum ſpecie. Ad primum inductum contra ſecundum modum nego maiorem, nam fundamentum eſt potẽtia generãdi vt ſunt ſub actu,& ille actus permanet in virtute,& hoc ſufficit. Ad ſecũdum contra eundem modum dico, quod producitur à patre & à filio,non quidem directè,ſed per quandam reſultantiam, nam ex hoc quod pater generat &filius generatur reſultat in patre paternitas,& in filio filiatio.Et aduerte, quod hæc reſponſio non placet Paulo Soncinati in 5.Meta.q.25 & qđ filius non producat paternitatem in patre probatur tripliciter, primo ſi filius producit paternitatem in patre,ſequit quod eam producat in primo inſtanti ſui eſſe. Sed hoc eſt falſum.Tum quia nullũ agens naturale producit in inſtanti formam accidentalẽ.Tum quia nullum tale agit in principio ſui eſſe,licet incipiat agere.Probatur autem illa prima conſequentia,qm̃ in primo inſtanti, in quo filius eſt, in eo filiatio eſt.ergo & paternitas,qm̃ relatiua ſunt ſimul natura. ſecundo vel filius ꝓducit paternitatem eadem actione,qua pater,vel alia,nõ eadem,qm̃ à duobus agentib.non egreditur eadem actio,ſi alia.ergo datur aliqua productio quæ per ſe terminatur ad relationem,ſ.illa, qua filius producit paternitatem in patre,tertio,agere præſupponit eſſe. ergo filius prius natura eſt, quam cauſet paternitatem, ſed in illo priori,filius habet relationem producti.ergo relatio producti ſiue filiationis eſt prior natura relatione paternitatis,quod eſt falſum.Quod etiam pater nõ producat in ſe paternitatem,ſic arguitur,quælibet productio prius natura terminatur ad terminum rectum,ſiue ſit per ſe,ſiue ſit ꝑ accidens,quàm ad terminum reflexum.ergo pater prius natura cauſaret filiationem q̃ paternitatem in ſe reflexè, qđ eſt abſurdum. Verum quia reſponſionem datam teneo eſſe veram,ideo ſoluendæ ſunt prædictæ inſtantiæ. Ad primam nego falſitatem conſequentis.Ad probationes dico, ꝙ non concludunt niſi de agente actione propriè dicta,non autẽ de agente per modum reſultantiæ,quo modo agendi,filius cauſat paternitatem in patre,& de tali modo agendi nego antecedens ſiue aſſumptum vtriuſque probationis.

Ad 2.dico ꝙ eadem actione,& ꝙ pater & filius poſſunt dici ſuo modo duæ cauſæ partiales paternitatis, & nego quin eadem actio poſſit eſſe à duabus cauſis partialib. nec propoſitio quam aſſumit eſt vera, niſi in agentibus totalibus & diſparatis.

Ad 3.dico, ꝙ antecedens poteſt dupliciter intelligi,primo agens ſupponit eſſe, i.prius eſt eſſe agentis q̃ ſuum agere,& hoc non eſt neceſſarium, aliter non daret effectus coæuus cauſæ ſuæ. ſecundo agens ſupponit eſſe in cõſequentia,nã bene ſequit hoc agit, ergo eſt & in hoc ſenſu antecedens eſt verũ & neceſſarium,& nõ in alio ſenſu:& ſic intellecto antecedẽte,nego conſequentiam,vñ nihil concludit.

Ad illud,quo probat patrem non producere in ſe paternitatem,dico ꝙ aſſumptum non eſt verũ niſi in agente propriè dicto,& non in agente per modum reſultantiæ. Itẽ verificatur de agente abſoluto,vt ignis prius calefacit,quàm rarefaciat.In agente autem relatiuo, eo modo, quo poteſt eſſe agens,aſſumptum non eſt verum.quare,&c.

Ad illud quod inducitur cõtra tertium modum,dico ꝙ maior poteſt habere duplicẽ ſenſum, primo ꝙ non dependeat à non re in actu,quæ tñ eſt res in potentia.ſecundo ꝙ non dependeat à non re in actu, quæ nec eſt res in potẽtia, in primo ſenſu negat maior præcipuè in reſpectiuis.nam q̃ ſunt ad finẽ,pendent à fine, q̃ non eſt in actu,ſed ꝓducibilis, ſic eſt in propoſito, licet ſcibile deſtruat actu, remanet tñ in potentia,vt roſa in hyeme.vñ non inconuenit ſcientiã ab eo dependere.& negatur illa conſequentia. ergo dependeret à nihilo,põt etiã dici,ꝙ quãdiu ſcibile eſt actu, inter ſciam & ſcibile eſt relatio realis actu,deſtructo aũt ſcibili, qđ tñ remanet in potẽtia,eſt relatio realis potẽtialis,& de hac nõ incõuenit dicere,ꝙ depẽdet à nõ re,nõ tñ à nihilo.

Ad illud qđ gñaliter inducit, nego minorẽ, teneo.n.vt manifeſtabit ℣.ꝙ relatio non diſtinguitur realiter à fundamento. vñ producẽs albũ in oriente ꝓducit ſimilitudinem quo ad ſuam realitatem,qñ aũt fit albũ in occidente,ſimilitudo nõ recipit niſi ſuum formale,ſ.dici ad alterum,ad qđ ſufficit productio alterius albi in occidente.Hoc.n.poſito, naturali ſequela ſequitur albũ in oriente aſſimilari formaliter albo exiſtenti in occidente.Hæc de primo dicta ſint.

Quantum ad 2.dico,ꝙ ſufficienter diuiditur per mutuã & non mutuam,nam cum omnis relatio realis ſit inter extrema realia, &trahat realitatem à fundamẽto,vt dicemus ℣. vel in vtroque extremo eſt fundamentum reale, vel in altero tantum. Si in vtroque, erit relatio mutua. quales ſunt relationes primi modi,vt identitas duorum indiuiduorum in ſpecie nam ſicut ex natura rei ſubſtantia Socratis continetur ſub homine,ſic ſubſtantia Platonis.Similiter ſicut ex natura rei duplum reſpicit dimidium,ſic & econuerſo: & ſicut ex natura rei album aſſimilatur albo b. ita & econuerſo.Tales etiam ſunt relationes ſecundi modi,vt dominium & ſeruitus, ſicut.n.in domino eſt potentia actiua regendi, ita eſt in ſeruo potentia paſſiua, qua regitur.idem intellige de oi actiuo &paſſiuo naturali,&c.Dico naturali,vt excludam agens diuinum & paſſiuum naturale, quoniam inter ea non ſeruatur relatio realis mutua,& ratio huius aſſignabitur ℣.Si in altero tantum:erit non mutua,quales ſunt relationes tertij modi:nam licet vnum extremum dependeat ab altero,non tamen econuerſo.vt ſcientia noſtra depẽdet à ſcibili,& non econuerſo. & ſentire à ſenſibili, non econuerſo,& menſuratum à menſura non econuerſo.propterea inquit Ariſt.in 5.Meta.cap.ad aliquid. Menſurabile vero & ſcibile & intellectuale,eo ꝙ aliud dicitur ad ipſum,ad aliquid dicunt.Sed non ꝙ illa ad aliud, &c.Et ſi quæras quomodo differunt,mutua,& non mutua vel quot requirãtur ad mutuam.Reſpond.tria requiruntur,quæ iam expreſſi in tract.de tranſcendentibus.in ſecunda diuiſione entis realis & illic inuenies, quare inter primã cauſam & effectum ſuũ nõ ſit relatio mutua cum in vtroque extremo ſit fundamentum reale. Quot autem requirantur ad non mutuam, dico ꝙ requiruntur extrema actu diſtincta, & ꝙ fundamentum ſit ſaltem in vno extremo,vel ſi ſit in vtroque extremo non tamen habeant mutuam dependentiam nec mutuo ſe perficiant. Et per hoc patet quid dicendum ſit ad tertium propoſitum.

Quantum ad 4.aduerte, ꝙ de fundamento poſſumus loqui dupliciter,primo quo ad mõdum.ſecundo quo ad entitatẽ.Si primo mõdo,ſic ſunt tm̃ duo modi præcipuè in relatione mutua, ſ.modus quantitatis,qui conſtituit primum modum relatiuorum, & modus potentiæ ſiue actionis,

qui

qui constituit secundum modum. Si vero loquimur de entitate fundamenti sic dico, quòd non solùm quantitas & potentia siue actio fundat, sed etiam substantia sicut in creatione, & in distinctione numerali & specifica substantiali. Similiter quantitas fundat, vt in æqualitate: & qualitas, vt in similitudine: & actio & passio, vt patet in relatione quæ est inter agens & patiens, & in potentia actiua & passiua, vt inter calefactiuum & calefactibile, & de his omnib. magis loquemur infrà.

Quantum ad 5. aduerte, ꝙ aliqui Thomistæ non audent determinatè tenere partem affirmatiuam, sed tu sine dubio tene eam, & ratio tua erit hæc, quia ens finitum sufficiéter continetur in decem prædicamentis. Omnis autem relatio in creatura, est quoddam finitũ, saltem ratione fundamenti, quod dico, quoniam relatio vt relatio non est quid finitum, nec infinitum entitatiuè. ergo sufficienter continetur in prædicamento ad aliquid. Nec contra hanc resolutionẽ inuenies obiectionem difficilem, nisi quia sic tenueris relationem identificari fundamento sequitur substantiam esse in prædicamẽto accidentis, puta si relatio distinctionis specifice substantialis, est in prædicamento ad aliquid, & si est idem cum substantia rei quę est fundamentum huius distinctionis sequitur manifestè substãtiam esse in ad aliquid, qđ est prædicamentum accidentis. sed quod hoc nõ obstet declarabitur cum agemus de identitate relationis & fundamenti. Et aduerte ꝙ ratio fortior eorum, qui tenent oppositum est hæc. Relatio contenta in prædicamento ad aliquid fundatur in accidente. ergo quæ fundatur in substantia, erit transcendens. Sed hæc ratio non cogit. quia non est necesse relationem prædicamentalem fundari in re quæ sit accidens, sed sufficit quòd habeat modum accidentis, puta quantitatis vel actionis, &c. Sic substantia potest fundare relationem vt induit modum vnitatis vel potentiæ actiuæ vel passiuæ, vt manifestum erit quando agemus de relatione & fundamento.

Quantum ad 6. ponitur hæc conclusio responsiua, Modi relatiuorum sunt sufficienter assignati. & huius conclusionis duplex ratio potest assignari. Primo tot sunt modi relatiuorum, quot modis contingit vnam rem ordinari ad aliam, quoniam relatio dicit ordinem. Contingit autem vnam rem ordinari ad aliam tribus modis. Primò secundum esse, prout esse vnius dependet ab alia, vel essentialiter, vel mensuratiuè, & maximè mẽsura perfectionali, & sic est tertius modus, dico essentialiter, vt ideatum ab idea, scientia à scibili, sensus à sensibili. Dico mensuratiuè, vt omnes colores ab albedine, omnis substantia à prima & nobilissima substantia. Secundo secundum virtutem actiuam vel passiuã, prout vna res patitur ab alia, & illa aliquid sibi cõfert, & sic est secundus modus, qualis est inter generans & genitum, inter docentem & addiscentem, ædificantem & ædificatum. Tertio secundum quantitatem, prout quantitas vnius, potest mensurari per quantitatẽ alterius, & sic est primus modus. ad quem reducũtur relationes fundatæ super vnitatem, quæ est principium quantitatis, vnde identitas fundata in vnitate substantiæ, & similitudo fundata in vnitate qualitatis continentur sub primo modo.

Secunda ratio, Quoniam relatio trahit suam realitatem à fundamento, tot sunt modi relatiuorum, quot sunt fundamenta quo ad modum fundandi. Hæc autem sunt tantum tria in genere, sc. quantitas, actio, mensura perfectionalis. si quantitas, sic est primus modus, sumendo quantitatem pro vera quantitate, vel pro habente modum quantitatis ꝙ vera quantitate, vt omnes proportiones numerales fundãtur super eam, pro habente modum quantitatis, vt substantia considerata vt vna fundat identitatem, vt plures fundat distinctionem, qualitas vt vna in specie fundat similitudinẽ: vt plures, dissimilitudinem, si actio, sic est secũdus modus, sumendo actionem vniuersaliter, vt se extendit ad omnem motum & productionem, & quoniam passio est supponẽs actionem, ideo relationes fundatæ super passionem in hoc secundo modo continentur, vt seruitus & filiatio. Similiter relationes fundatæ super principia actiua & passiua in eodem modo continentur, siue huiusmodi principia sint substantiæ, siue qualitates, siue mensura perfectionalis, sic est tertius modus, sumendo mensuram perfectionalem, pro omni eo quod in quocunque genere est mensura aliorum, & quoniam omne scibile est mensura scientiæ secundum veritatem & perfectionem, ideo omnis relatio inter scientiam & scibile in hoc tertio modo continetur. Patet igitur ꝙ isti tres modi generici sufficienter diuidunt relationẽ realem, quoniam nulla potest inueniri quæ non contineatur sub aliquo istorum modorum vt declaratum est.

Quantum ad 7. aduerte, ꝙ non videtur primus modus bene assignatus, nam de quolibet ente cõparato alteri, verum est dicere, ꝙ est idem cum eo, vel diuersum, & hoc tã in substantia q̃ in quantitate, & qualitate, &c. Ergo non bñ dixit Arist. eadem sunt, quorum vna est substãtia. Præterea, Omne ens cõparatum cuilibet enti, vel est simile, vel dissimile illi. Et secundum perfectionem, vel est æquale, vel inæquale illi. ergo similitudo non solùm potest fundari in qualitate, & æqualitas non solùm in quantitate, sed in quolibet genere entis absoluti.

Respõdetur, Quando dicit Arist. ꝙ eadem sunt quorum vna est substantia, non sumit substantiam vt distinguitur cõtra accidens, sed vt verificatur de qualibet essentia, prout intellectualiter illud vniuoca sunt quorum ratio substãtiæ est eadem, nec quando dicit similia sunt quorũ qualitas est vna, sumit qualitatem vt distinguitur contra alia prædicamenta, sed pro omni habente modum qualitatis. & qm̃ formæ substantiales & differẽtiæ & actiones & passiones qualificant rem, ideo iuxta hæc omnia, potest attendi similitudo & dissimilitudo. Nec qñ dicit, æqualia sunt quorũ quantitas est vna, sumit quantitatẽ vt distinguiẽ contra alia prædicamenta, sed pro omni habente modum quãtitatis, vt albedo, sex graduum, & albedo, decẽ graduum, & quoniam omnis forma intensibilis & remissibilis potest induere modum quantitatis, ideo iuxta eas vt sic potest attendi æqualitas, & per hoc patet quid dicendum sit ad argumentum.

Aduerte etiam, quia non vr̃ secundus modus bene assignatus. nam secundum Philosophum potentia actiua refertur ad passiuam, vt calefactiuum ad calefactibile & refertur ad actum suum, vt ad calefacere & visus ad videre. Sed id vr̃ falsum, qm̃ vni relatiuo corresponderent plura correlatiua in eodem genere relationis, quod non potest esse, aliter sequiẽ ꝙ idem relatiuum esset & non esset, v.g. si A refertur ad B, & ad C, remoueaẽ B, & remaneat C, dum remouẽ B, remouẽ A, & dum remanet C, remanet A, per regulam, Relatiua posita se ponunt, & perẽpta se perimũt. ergo, &c.

Respondetur, & concedo, ꝙ vni relatiuo possunt correspõdere plura relatiua partialia, vt vni patri plures filij, vni magistro plures discipuli, vni continẽti plura contenta, nõ tñ plura totalia, qm̃ vt argumẽtum ꝓbat idem simul esset, & non esset. Itẽ possunt correspondere plura, non tñ æquè primo, sed vnum primo & per se, alterũ aũt per se, sed non primo, vt species refertur per se primo ad genus, & ad individua per se non primo. Et cum arguiẽ, ꝙ idem esset & non esset, negaẽ cõsequentia, quæ tñ valeret si idem diceret ad plura æquè primo. nam relatiuum respicit primo & per se suum primum & totale correlatiuum. Vnde si remoueatur secundarium correlatiuum, non definit esse relatiuum, nisi respectu illius ordinis, quẽ habet ad secundarium correlatiuum. In proposito igitur dico, ꝙ non inconuenit potentiam actiuam dici ad passiuam & ad agere, sed ad vnum per se primo, ad aliud autem per se, sed non primo.

Prętereà, Aduerte ꝙ tertius modus, nõ vr̃ bñ assignatus. Nam assignaẽ iuxta rõem mensuræ & mensurabilis, sed id videtur pertinere ad primum modum. nã duplum est mensura dimidij, & omnes duæ quantitates finitæ habẽtes proportionem adinuicem, ita se habent, ꝙ vna potest esse mensura, & alia mensurata, pro quãto vna est maior vel minor, vel æqualis alteri, non videtur ergo tertius distingui à primo. Præterea, Relatio inter scientiã & scibile ponit in hoc tertio modo, & tñ est in secundo modo, quoniam scientia causatur à scibili, vnde scibile se habet vt factiuum, & scientia vt factum. ergo non distinguitur tertius à secundo.

Respondeẽ, & dr̃, ꝙ non omnis relatio inter mensuram & mensurabile est in primo modo, sed tm̃ illa, quæ est mutua, & est illa, quæ fundaẽ super quantitatẽ continuam vel discretam. Illa autem, quæ non est mutua, sed vnum extremum pendet ab altero, & non econuerso, cõstituit tertium modum. Ad secundum dico, quòd relatio inter scientiam & scibile, aliquando est in secundo modo, aliquando est in tertio, nam scibile potest comparari ad scientiam sicut causa ad causatum in scientia speculatiua, vel sicut causatum ad causam in scia practica, & tũc est relatio secundi modi, & potest cõparari vt obiectũ terminatiuũ scię & mensuratiuum, nõ quidem quãtitatiuè, sed quo ad veritatem, & sic relatio erit tertij modi. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAEST

QVAESTIO XXII.

Si relationes distinguuntur realiter à fundamento.

cõclusio. Relatio nõ distinguitur realiter à suo fundamento.

PRo completa consideratione relationis quantum spectat ad Metaphysicũ, intendo inuestigare de relatione & suo fundamento si sunt idem vel non, & præcipuè quæ fuerit mens Philosophi & Com. & B.T. circa hoc, sic igitur procedam: primo propono de hoc varias opiniones, secundo intendo sequi Herueum, & declarabo determinationem suam esse ad mentem Phil. & Com. & B.T. tertio soluam rões, quæ sunt cõtra determinationem Heruei, quam reputo esse ad mentem B.T. & exponam quædam dicta Phil. & B.Th. in quibus fundant se tenentes oppositum.

Quantum ad 1. aduerte, quod circa hoc sunt tres famosæ opiniones. Duę quidem extremæ, & vna media, prima extrema est Ioan. Capr. in 1. sen. dist. 30. q. 1. & Th. Caie. exponentis in 1. par. B.T. in q. 28. in art. 2 isti tenent omnem relationẽ realẽ distingui realiter à suo fundamento, & hanc esse mẽtem B.T. Secunda extrema est Heruei in 1. sen. dist. 30. q. 1. ar. 1. & Greg. de Arim. in 1. sen. dist. 28. q. 2. isti tenent omnem relationem realem identificari suo fundamento. Tertia, quæ est media, attribuitur Scoto, qui in 2. sen. dist. 1. q. 5. & in quo libetis, q. 3. tenet omnem respectum extrinsecum distingui à suo fundamento, intrinsecum autem identificari, sed hanc Scoti opinionem pro nunc relinquimus, quoniam controuersia versatur circa Thomistas, & ideo videndũ est, si prima extrema, vel secunda est ad mentem B.T. Sic. n. loquitur in diuersis locis, vt difficilè sit videre, quid de hoc determinate sentiat.

Quantum ad 2. quoniam intendo sequi Herueum, quem extimo loqui ad mentem B.T. in hoc, ideo præpono vnã distinctionẽ, ex qua eliciam duas conclusiones, quas defensabo. Aduerte igitur quod vt notat Herueus in 1. sen. dist. 30. q. 1. art. 1. Relatio dupliciter considerari potest, primo quantum ad id quod dicit in recto & intrinsecè, secundo quantum ad id quod dicit in obliquo ex connotato, quod est terminus. Et quidem quantum ad secundum sensum manifestum est, quod distinguitur realiter à suo fundamento, quoniam fundamentum cum sit quid absolutũ, nonincludit terminum, relatio autem cum sit ad alterum ipsum includit. Constat aũt quod fundamentum & terminus distinguuntur realiter: quare, &c. Quãtum autem ad primum sensum, de quo propriè intendimus, probo quod relatio & fundamentum sint idem realiter, ita quod hæc est identica. Albedo est similitudo, non autẽ formaliter, quoniam fundamentum est ad se, relatio autem ad alterum. Et pro hac conclusione sic arguo, vult Arist. in 5. Phys. tex. 10. relationẽ realem aduenire subiecto sine mutatione subiecti, ex quo sic arguitur, impossibile est, & omnino non intelligibile aliquid de nouo aduenire alicui subiecto, diuersum realiter ab omni eo, quod prius inerat eidem subiecto, & quod subiectũ nõ sit mutatum secundum tale sibi de nouo aduenies, nam tale subiectum recipiens rem nouam quã prius non habebat, vel se habet eodem modo quo prius, vel aliter, si eodẽ modo, ergo nihil noui & distincti realiter recepit: si aliter, ergo mutatum est, mutari enim est rem aliter se habere quàm prius, sed relatio aduenit de nouo alicui subiecto secũdum Arist. sine mutatione subiecti, vt patet si hodie sit tantum vnum album in mundo, & cras fiat aliud album, verum erit dicere cras hoc album est simile illi, & tamen hodie nõ est verum cum nondum sit positum suum correlatiuum. ergo similitudo de nouo aduenit priori albo, non facta mutatione in priori albo, sed ex sola ꝓductione alterius coalbi, ex qb. manifestè sequitur ꝙ relatio non est quid realiter distinctum à fundamento quod prius inerat subiecto, vñ posito vno solo albo in mũdo, ponitur tota realitas similitudinis, sed non formalitas, donec alterum coalbum producatur.

Et aduerte, ꝙ Th. Caie. vbi 3. conatur hanc rationem soluere & dicit, ꝙ posito fundamento, ponitur relatio incompletè, & ꝙ completur sola positione termini. & ideo potest aduenire de nouo sine mutatione eius in quo est, & adducit exemplum de actióe, quæ ponit ex sola positione passi.

Sed contra, Si completur sola positione termini, vel cõpletur quo ad suum formale præcisè, vel quo ad suam realitatem: si primo modo. ergo tota realitas similitudinis inerat subiecto ante positionem termini, in subiecto autem non erat nisi fundamentum, puta albedo. ergo est eadẽ realitas albedinis & similitudinis, si secundo modo, non est intelligibile ꝙ posito termino compleatur, nisi quia realitas relationis, quæ erat in potentia posito fundamento, fiat actu in subiecto ex positione termini, sed hoc est impossibile sine mutatione subiecti. Quod. n. transit ab esse in potentia ad esse in actu, necessario se habet aliter quam prius. ergo stat ratio inducta pro cõclusione. Exemplum autem de actione non iuuat: nam ideo posito passo sequitur actio, quia est productiuè ab agente, & recipitur in passo. sed relatio vt patet non est productiuè realiter à subiecto, & recepta in termino. ergo, &c.

Quod autem hæc determinatio sit ad mentem Philosophi & Commentatoris, & B.T. ostendo sic, Philosophus in 5. Physic. tex. 10. tenet ꝙ ad relationem non est motus, quia potest aduenire alicui, altero solo mutato sed si relatio esset res diuersa à fundamento, oporteret ꝙ aliqua mutatio accideret ei, cui aduenit, & non solùm in altero extremo quod de nouo producitur, aliter Philosophus in hac sua ratiõe peteret principium. Si. n. supponit ꝙ relatio sit alia res à fundamento, & cum hoc velit probare, ꝙ ad eam non est motus per hoc medium ꝙ aduenit vni extremo altero solo mutato, patet ꝙ principium petit. Restat enim probandum, ꝙ noua relatio possit alicui aduenire, per solam mutationem factam in altero extremo. Prętereà, Philosophus in 7. Phys. tex. 17. probans non esse alterationem ad primam speciem qualitatis, sic arguit, in ad aliquid nõ est alteratio, sicut nec motus, sed habitus est ad aliquid. ergo, &c. Patet autem ꝙ si relatio fundata super habitum, esset alia res ab habitu, ratio Philosophi non valeret, non enim sequitur in ad aliquid non est motus. ergo in habitu non est motus, nisi in virtute istius medij Habitus & sua relatio sunt eadẽ res, & ad relationem non est motus. ergo ad habitũ non est motus. Prætereà ꝙ sit de mente Com. ostendo sic, Dicit Com. in libr. de substantia orbis, quòd potentia materiæ est ipsa substantia materiæ & in 1. phys. tex. 70. vult quòd potentia differat à materia, quia potentia est de prædicamento ad aliquid. Si igitur dictum primum debet concordare cum secundo, necesse est dicere, quòd relatio & fundamentum sunt idem re. licet differant ratione, siue prædicamentaliter. Prætereà, quòd sit de mente B. Thom. patet intuenti verba sua in 5. phys. in expositione tex. 10. vbi sic arguit in illis, in quibus relatio inuenitur realiter in vtroque extremorũ videt difficile, ꝙ aliquid relatiuè dicatur de vno per mutationem alterius, absque mutatione sui, cum nihil de nouo adueniat alicui, absque mutatione eius cui aduenit. Respõdens autem dicit quòd si aliquis per sui mutationem efficiatur mihi æqualis me non mutato, ista æqualitas primo erat in me quodam modo, sicut in sua radice, ex qua habetur esse reale: ex hoc enim quòd habeo talem quantitatem competit mihi quòd sim ęqualis omnibus illis, qui eandem quantitatem habent. Cùm ergo aliquis de nouo accipit illam quantitatem, ista communis radix æqualitatis determinatur ad istum. Et ideo nihil aduenit mihi de nouo per hoc quòd incipio alteri esse æqualis per eius mutationem. hæc ille. Ex quibus sic arguo, si dictum vltimum est verum, scilicet, Et ideo nihil aduenit mihi, &c. vel verificatur de subiecto æqualitatis secundum esse reale æqualitatis: vel secundum esse formale. non secundum esse formale, quoniam qñ ego solus habeo talem quantitatem, non dicor formaliter æqualis, posita autem eadem quantitate in alio, statim dicor formaliter æqualis illi: æqualitas ergo quo ad esse formale de nouo aduenit mihi. Si igit dictum B.Th. est verum, necesse est vt verificetur de esse reali. q. d. Statim ꝙ habeo talem quantitatem habeo ęqualitatem quo ad esse reale, & ideo quando incipio esse æqualis alteri id est dici formaliter æqualis, nihil de nouo quo ad esse reale aduenit mihi, ex ꝙsequenti relatio æqualitatis nõ differt realiter à quantitate, super quam fundatur. Patet igitur hanc esse mentem philosophi & Comm. & B.Thom.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ tres sunt fortiores rationes tenentium oppositum, quas intẽdo soluere. Prima est hæc. Relatio & fundamentum sunt in distinctis prædicamentis. ergo sunt duæ res. antecedens patet. consequentia probatur. nam ex sexto Metaphysic. distinctio entis in decem prædicamenta, est distinctio entis realis. ergo quodlibet prædicamentum est ens reale. ergo sunt decem res ergo relatio & fundamentum sunt duæ res, cum sint in prædicamentis distinctis.

Respondetur, dico ꝙ non est necesse prædicamenta vt res sunt distingui realiter, aliter actio & passio non essent duo prædicamẽta, cũ sint vnus motus numero ex 3. phys. Vt aũt prædicamẽta sunt, id est vt stãt sub rõe formali, necesse

est vt

est vt distinguantur formaliter, ita ꝙ sub eadē ratione formali, vna res non potest locari in prædicamentis distinctis. Ad argumentum igitur nego consequentiam. Ad probationem concedo totum vsque ad illud quod dr. ergo sunt decem res. nam hoc potest habere duplicem sensum. Primus est, sunt decem res, quia omne prædicamentum signatū est res, & est verus sensus, sed nego vltimam consequentiā. Secundus sensus est, sunt decem res, quia omne prædicamentum signatum comparatum alteri est res & res distincta. Et hic sensus est falsus, qm̄ si illum concederem, necessario cō cedenda est vltima consequentia. Exēplum habemus in diuinis perfectionib. de quib. loquemur in lib. 12. nam de qualibet verū est dicere ꝙ est res, non tn̄ sunt distinctæ res, sed sufficit quòd distinguantur suis rationibus formalibus.

Secunda, substantia & accidens non sunt eadem res, sed fundamentum alicuius relationis est substātia, vt distinctio numeralis Sortis & Platonis fundatur super vtriusque substantiam, & tamen omnis relatio realis est accidens, qm̄ secundum te continetur in prædicamento ad aliquid: quod est vnum ex prædicamentis accidentium.

Respondetur, accidens sumitur dupliciter. Primò, vt in hærens & superadditum substantiæ, quales sunt quantitates & qualitates. Secundò, vt id quod est extra rationē rei, & sine quo res potest intelligi secundum suam propriā rationem formalem, sicut locus potest dici hoc modo esse accidens superficiei, quia nō est de ratione superficiei esse locum, sed econuerso. Ad argumentum igitur dico ad maiorem, ꝙ licet substantia & accidens primo modo nō sint eadem res, tat tn̄ ꝙ substantia & accidēs secundo modo sint eadem res, & qm̄ dicitur in minori, ꝙ fundamentum alicuius relationis est substantia, concedo, & ꝙ omnis relatio est accidens, concedo primo vel secundo modo. Nam relatio fundata in quantitate vel qualitate est accidens primo modo, quia non distinguitur à fundamento, & est accidens secundo modo, quia non est de ratione sui fundamēti: potest em̄ intelligi quantitas sine æqualitate. Relatio autē fundata in substantia, vt creatio passiua, est accidēs tm̄ secundo modo, cum non addat aliquod reale super fundamentū. & si dicas, cum oīs relatio realis contineat in prædicamento ad aliquid, & aliqua relatio sit substātia, ergo substātia erit in prædicamento accidētis: qđ vr̄ absurdū. Respōdeo, imò hoc est necesse concedere: nā cū motus & terminus motus sint idē realiter, gn̄atio passiua, & substātia genita erunt idē. Cōstat aūt ꝙ gn̄atio passiua est in p̄dicamēto passionis. ergo substātia est in p̄dicamēto accidētis, nō ergo incōuenit id, qđ est substātia, esse ī p̄dicamēto accidētis, n̄ tn̄ rōe substantiæ: qm̄ prædicamenta formaliter sunt impermixta.

Tertia rō fundatur in dicto B.T. in 1. par. q. 28. art. secundo, ad secundum vbi ponens differentiam inter relationes in creaturis, & relationes in diuinis inquit, Id quod inuenitur in creatura præter id quod continetur sub significatione nominis relatiui est alia res, ex quibus sic arguo, in creaturis constat ꝙ fundamentum non continetur sub significatione nominis relatiui, ergo fundamentum est alia res distincta ab ea, quæ significatur nomine relatiuo.

Respondetur, B.T. in illo loco nō comparat relationem ad fundamentum, sed ad subiectum, quod signatur nomine relatiuo, & concedo ꝙ cōparata subiecto, est alia res à subiecto, dummodo sit fundata in accidente, puta in potentia actiua vel passiua, vel in actiōe aut passione. Quod ideo dico, qm̄ fundata in substantia vt supra dixi non distinguitur à subiecto, nec à fundamento, Vnde aduerte ꝙ B.T. in loco præalleg. & in 1. sent. dist. 33. q. 1. art. 1. non intendit loqui de relationibus creaturarum vniuersaliter, sed de fundatis super actionem & passionem creaturæ, cōstat autem ꝙ actio & passio in creatura sunt accidentia, & vt sic distinguūtur à suo subiecto quod est substantia. & ex consequenti relationes fundatæ super huiusmodi actionem & passionē sunt accidentia, & distinguuntur à suo subiecto, quod est substantia, non tamen à fundamento suo. Et ꝙ fuerit mens B. Th. loqui de relationibus creaturarū fundatis in actione & passione, patet ex hoc ꝙ proportionaliter loquitur de relationibus diuinis non absolutè, sed fundatis super communicationē diuinæ naturæ signatā per generare & generari.

Quarta ratio fundatur super dictum B.T. in q. de potentia Dei q. 8. art. 2. ad primum, vbi habetur ꝙ nulla substantia in genere potest esse idem realiter quod relatio. Cōstat autem ꝙ aliqua relatio fundatur in substantia, vt distinctio substantialis inter duo individua eiusdem speciei, ergo sal tem in relationibus fundatis in substantia est distinctio realis à suis fundamentis.

Respondetur, non dicit B.T. in illo loco, ꝙ nulla substantia in genere potest esse idem realiter ꝙ relatio, sed dicit ꝙ nulla substantia in genere est relatio: quæ propositio intelligenda est secūdum prædicationem formalem, nam argumentum erat tale, nulla substantia est relatio, hæc. n. est immediata, sicut ista, nulla substantia est quantitas, sed diuina essentia est substantia, &c. Patet autem ꝙ quando prædicamentum negatur à prædicamento, intelligēdum est de prædicatione formali & non identica, aliter ista nō esset vera, & identica, actio est passio quæ tamē de prædicatione formali non est vera. Sed hæc est vera, nulla actio est passio. Cum igitur dicat B.T. ꝙ hæc propositio est immediata, nulla substantia est relatio, intelligenda est secundum distinctionem formalem & non vltra.

Quinta ratio fundatur super dictū Phil. in 12. Meta. tex. 19. vbi vult ꝙ diuersorum generum, id est prædicamentorum diuersa sunt principia & elemēta, sed relatio est aliud genus à quantitate & qualitate & actione, & passione quæ sunt fundamenta relationis, ergo relationis & eius fundamēti sunt alia & alia principia, ex cōseq. distinguunt̄ real'r.

Respondetur Arist. in dicto loco & præcipuè in text. 22. declarans mentem suam dicit ꝙ per principia & elementa intendit formam, & priuatione, & materiam, quæ licet proportionaliter inueniantur in omni genere, tamen sunt alia aliorum generum, vt in genere colorum, forma est albedo. priuatio, nigredo, materia superficies, in distinctione temporum, forma est lumen, tenebra priuatio, aer materia, siue subiectum. Ex quibus elicere possumus, ꝙ relatio si debet habere alia & alia elementa, non est comparanda fundamēto, sed materiæ, vel subiecto, in quo recipitur, quādo suum fundamentum est accidens, & tunc cōcedo ꝙ relatio vt includit fundamentum, quod est accidens, est alia res à suo subiecto, pura similitudo quæ identicè est albedo, est alia res à corpore albo. Ad argumentum dico, ꝙ supponit falsum, credit. n. secundum Arist. in dicto loco relationem cōparandam fundamento quo ad diuersitatem elementorum, & tn̄ est comparanda subiecto, respectu cuius concedo quod realiter distinguitur ab eo, qm̄ fundat̄ in accidēte.

Plura alia argumenta possent adduci & solui, verū quia ab aliis soluuntur & præcipuè à Paulo Socin. in 5. Metap. q. 28. ideo pertranseo. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO XXIII.

Si vltima prædicamenta dicunt rem absolutam, vel respectum.

IN hoc quæsito difficilis est resolutio ad mentem Philosophi & Comm. & B.Th. nam Philosophus parum de eis locutus est, & vt patet in prædicamentis consideratione suā terminauit in quatuor primis, & in tota Metaphysica, quoties diuidit ens in prædicamenta pro maiori parte exemplificat de quatuor primis, & si vltra procedit nūquā peruenit ad 10. nam in 5. Meta. cap. de ente, exemplificat vsque ad prædicamentum quando, & non vltra, & posito ꝙ omnia numeraret, Quod tamen vltima dicant nō habemus ab eo expressum, & propterea multi putātes se sequi viam Arist. variè locuti sunt, nō intendo autem recitare singulas opiniones, præcipuè Scoti, & Heruei, & Cap. in his enim satis immoratus est Paulus Soncinas in 5. Meta. Mea intentio est inuestigare quid ad hoc diceret B.Th. pro cuius resolutione tria agenda sunt. Primo ostēdetur, quàm variè super id locutus est. Secundo quid tenendum est. Tertio soluentur quædam argumenta.

Cōclusio.

Reliqua prædicamenta à primis quatuor nec purū respectū, nec absolutū simpliciter, neque absolutū cū respectu, sed absolutū cum denominatione extrinseca, ad q̄ respectus consequitur.

Quantum ad 1. aduerte tria dicta à B.Tho. nam in 5. Metaph. in cap. ad aliquid, postquam assignauit sufficientiam trium modorum relatiuorum, loquens de vltimis prædicamentis inquit, Alia verò genera magis relationē cōsequuntur, quàm possint relationem causare. nam quādo consistit in aliquali relatione ad tempus, vbi verò ad locum, positio autem ordinem partium importat, habitus autem relationem habentis ad habitum: hæc ille, ex quibus constat ꝙ videtur sentire illa dicere respectum & non rem absolutam. In tertio autem Physicorum, in text. 22. assignans sufficientiam prædicamentorum & in libro decimo Metap. videtur sentire quòd dicant absolutum vt tamē denominant aliud denominatione extrinseca, id est, vt denominant illud in quo non sunt subiectiuè puta tempus vt denominat rem temporalem, ad quam non comparatur vt accidens ad subiectum, sed vt mensura ad mensuratum, constituit prædicamentum

mentum quando, locus autem vt denominat locatū in quo nō eſt ſubiectiuè conſtituit prædicamentum vbi. Veſtis aūt vt denominat habētem puta veſtitum, in quo nō eſt ſubiectiuè, ſed ſolum circūdatiuè, conſtituit prędicamētum habitus. In quinto autem Meta. in c. de habere, exponens primum modum vbi dicit Philoſophus (& veſtimentum induti) vī ſentire ſpecialiter de habitu, quod dicat abſolutū & reſpectiuum, puta qđ eſſe veſtitum dicat veſtem nō abſolutè, ſed vt coaptaſ & cōfiguratur veſtito, coaptatio aūt reſpectū dicit, & qđ dicit de habitu præſumendū eſt qđ diceret de aliis, vt de quando & vbi & ſitu. Propter hanc ergo diuerſitatē loquendi difficile eſt videre, q̄ fuerit mens B.T.

Quantum ad ſecundum aduerte quod illud tenendum eſt, quod tamen non repugnet doctrinæ Philoſophi & B.T. & vt reſoluamus quæſitum, pono quinque concluſiones.

Prima, Prædicamenta vltima nō dicunt purū reſpectū, quoniam cum motus localis ſit in prædicamento vbi, ſi vbi dicit ſolum reſpectum, motus eſſet in primo & per ſe ad relationem, quod repugnat Philoſopho in 5. Phyſ. tex. 10. illic Philoſophus nō cōcedit motū in ad aliq̄d niſi per accidēs, puta qñ aliquis per ſe dealbatur p̄ accidēs ſit ſimilis alteri. Accidit. n. qđ Sorte dealbato, ſit aliud albū cui fiat ſimilis.

Secunda, nō dicūt abſolutum ſimpliciter, id eſt nullo addito qm̄ non diſtinguerentur à tribus primis prædicamentis, ſi enim quando dicit tēpus ſimpliciter & vbi & ſitus dicunt locum ſimpliciter & habitus dicit indumētum ſimpliciter, cum tempus & locus ſint in prædicaméto quātitatis, & indumentum in prædicamento ſubſtantiæ, conſtat quod non conſtituerent prædicamenta diſtincta à tribus primis.

Tertia, nō dicunt abſolutum cum reſpectu, quia cū omne ens abſolutum ſit ſubſtātia, vel quantitas, vel qualitas & omnis reſpectus realis ſit in prædicaméto ad aliquid, vt declaratum eſt ꝫ. ſi dicunt abſolutum cum reſpectu, nō dicūt niſi aggregatum ex duobus prædicamentis, hoc autē repugnat ſimpliciter rationi prædicamentali, & prætereà dicerent vnum per accidens, quoniam vt declaratū eſt in 4. lib. res diuerſorum prædicamētorum, apud Metaphyſicū conſtituunt vnum per accidēs. Nullum autē vnum per accidēs eſt prædicamentū, nec reponitur in p̄dicamento: ergo, &c.

Quarta, dicunt abſolutū cū denominatione extrinſeca, p̄ cuius euidentia aduerte vt notat Herueus in primo quo libeto, q. 9. quod denominatio poteſt fieri tribus modis, primo ab aliquo abſoluto intrinſeco ipſi denominato, quod. ſ. eſt intrinſecum ipſi denominato, vel per idētitatem, vt Sortes eſt ſubſtātia, Sortes eſt rationalis, vel per inhærentiam, vt Sortes eſt quātus, eſt qualis, & ſecundo ab aliquo intrinſeco ipſi denominato, importante tamen aliquod extrinſecum vt terminum, ad quod denominatum ſe habet relatiuè, vt Sortes eſt pater, tertio ab aliquo extrinſeco, quod nō eſt idem cum denominato, nec eſt ſubiectiuè in denominato, vt Sortes eſt locatus, conſtat enim locum non eſſe ſubiectiuè in locato, ſed in locāte. prima denominatio fit p̄ prædicamentū ſubſtātiæ & quātitatis & qualitatis, ſecūda per prædicamentum ad aliquid, tertia per vltima prædicaméta, & aduerte quod hanc denominationem extrinſecā fieri ab vltimis prędicamentis eſt de intentione expreſſa B.T. in 3. lib. Phyſ. ſuper tex. 22. vbi inquit, Tertius modus prædicandi eſt, quando aliquod extrinſecum de aliquo prædicatur per modum alicuius denominationis & exēplificat de agere & pati, de quando & vbi & ſitu & habitu. Ex quibus ſequitur corollariè, quod vltima prædicamenta, licet non differant à tribus primis quantum ad rem denominantem, differunt tamen quantum ad modum denominandi & prædicandi, quoniam à tribus primis fit prędicatio & denominatio ab intrinſeco abſoluto, & ab iſtis fit ab extrinſeco abſoluto, & iſta diuerſitas ſufficit ad diſtinctionem formalē prædicamentorum, non enim eſt neceſſe omnia prædicamenta diſtingui realiter, vt declaratum eſt ſuprà.

Quinta, Licet vltima prædicaméta dicāt abſolutum cū denominatione extrinſeca, ad talem denominationem cōſequunt̄ quidam reſpectus inter denominans & denominatum: quos tamē non ſignificant hæc vltima prædicamenta, & quidem quod tales reſpect⁹ conſequant̄ patet, quoniam non dr̄ denominans niſi quia aliquid denominat, nec dicitur denominatum niſi quia ab aliquo denominatur. Quod autem nō ſignificent̄ per vltima prædicamenta, patet, qm̄ cum ſignificēt abſolutum, ſi ſignificant etiam reſpectum, ſignificarent aliquod vnum per accidens, vt dictum eſt in tertia concluſione. Tenendum eſt ergo, quod ſignificant purum abſolutum cum denominatione extrinſeca, ad quam conſequuntur quidam reſpectus, & ſi tenueris hanc viam, optimè ſaluabis motum in vbi, & ſimplicitatem & perfeitatem & formalem diſtinctionem prædicamentorum.

Quantum ad 3. aduerte, quod tria videntur obſtare dictæ determinationi, primò authoritas B.T. nam vt patet in 5. Meta. in c. ad aliquid, vt adductum eſt in principio quęſtionis, vī ſentire quod dicant reſpectum, & confirmaſ qm̄ in lib. 10. Meta. in lectione 12. inquit, Habitus importat habitudinem indumenti ad indutum, & quod dicit de habitu, eſt rationabile vt intelligat de aliis. Secundo obſiſtunt diffinitiones datæ ab authore ſex principiorū, ex q̄bus cōſtat quod dicunt nō abſolutum, ſed reſpectum, vt patet de qñ, inquit enim, Quando eſt quod ex adiacentia temporis relinquit, vbi autē eſt circunſcriptio corporis, ex loci circūſcriptione procedens, tertio obſiſtit tractatus de relatione compoſitus à B.Th. in quo determinat quod dicunt reſpectum fundatum nō ſuper abſolutum, ſed ſuper reſpectum.

Reſpondetur cum habeamus clare ex doctrina Ariſt. qđ non eſt motus ad reſpectum, & in lib. 11. Meta. in tex. qui incipit, Si igitur prædicamenta diuiſa ſunt, dicit neceſſe eſſe tres motus, qualis quāti & loci manifeſtum eſt cum ponat motum ad locum, non diſtingui realiter locum ab vbi, ex conſequenti vbi non dicit reſpectum. Similiter cùm B.T. ex propoſito aſſignans ſufficientiam & diſtinctionem prædicamentorum, declaret ea diſtingui ex denominatione extrinſeca, quod & manifeſtauit in lib. 11. Meta. in lect. 9. vbi inquit, Prædicamenta diuerſificantur ſecundū diuerſos modos prædicandi. Vnde idem ſecundum quod diuerſimodè de diuerſis prædicatur, ad diuerſa prædicamenta pertinet. Locus enim ſecundum quod de locante prędicatur, ad prędicatum quantitatis pertinet. Secundum autē quod denominatiuè de locato prædicatur conſtituit prædicamentum Vbi. Similiter motus ſecundum quod prædicatur de ſubiecto, in quo eſt conſtituit prædicamentum paſſionis, ſecundum aūt quod prædicatur de eo à quo eſt, conſtituit prædicamentum actionis, hæc ille, ſtādum eſt in determinatione facta. Et ad primū B.T. dicendū eſt q̄ non verificatur niſi cōnotatiuè vel conſecutiuè, ex eo enim quod denominant denominatione extrinſeca conſurguit reſpectus inter denominans & denominatum, qui tamen reſpectus non ſignificatur ab huiuſmodi prædicamentis, aliud eſt enim ſignificare, & aliud connotare, ſicut accidens concretum connotat ſubiectum, ſed non ſignificat ipſum.

Ad authoritatem Authoris ſex principiorum, dico, quod non eſt acceptanda in hoc, quoniam nō poſſet ſaluari, quia eſſe motus primo & per ſe ad relationem.

Ad inſtantiam fundatam ſuper tractatum de relatione, dico quod ille tract. non eſt B.T. Nam ſi difficile eſt ſaluare relationem realem fundatam in re abſoluta, vt declarauimus in q. 22. huius libri, multo minus poſſet ſaluari ea, quæ fundaretur ſuper aliam relationem, & propterea illa poſitio non eſt ſuſtinenda à vero Thomiſta. Et confirmatur, qm̄ B.T. in 12. Meta. exponens tex. 19. in quo Ariſt. exēplificat de ſubſtātia & ad aliquid dicit, Ea quæ ſunt ad aliquid, remotiora videnſ eſſe à ſubſtantia quā alia genera, eo quod ſunt debilioris eſſe. Vnde & ſubſtātiæ inhærent mediantibus aliis generibus, ſ. abſolutis, ſi inhærēt ſubſtātiæ mediantibus aliis generibus abſolutis, ſignum eſt quod nō fundantur niſi in generib⁹ abſolutis. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

Quæſtionum ſuper quintum librum Metaphyſices finis.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

QVAESTIONES SVPER ſextum lib. Metaphyſices.

1 *Si ens inquantum ens habet principia & cauſas.*
2 *Si ſolus Metaphyſicus conſiderat quod quid eſt ſubiecto rum ſcientiarum particularium.*
3 *Si textus ſecundum tranſlationem Arabicam poteſt ſaluari, in quo ſic habetur, Et ipſa ſcilicet Phyſica ſpeculatur de ente, quod impoſſibile eſt moueri.*
4 *Si aliquis actus intellectus poteſt dici praxis.*
5 *Si ſcientia practica, eſt practica ex obiecto vel ex fine.*

6 *Si omnis scientia est practica vel speculatiua.*
7 *Si tantum tres sunt scientiæ speculatiuæ.*
8 *Si omnes speculatiuæ sunt nobiliores omnibus practicis.*
9 *Si de ente per accidens potest esse scientia.*
10 *Si de modo inferiori datur aliquis effectus contingens.*
11 *Si à causa proxima, effectus contingens habet contingentiam.*
12 *Si effectus contingens, dum est sit contingens.*
13 *Si ens verum excluditur à metaphysico.*

QVAESTIO I.

Si ens inquantum ens habet principia & causas.

Principia & causæ quæruntur entium, palam autem, quia inquantum entia. Tex. 1.

Cõclusio. Ens inquantum ens, cùm sit subiectum in hac scientia, habet principia & causas ex quib. procedit, ad quippiã demõstrãdũ de eo.

IN hac q. quatuor agenda sunt. Primo declarandum est, qd intendit philosophus per principia & causas. Secundo declarandum est in quo sensu, ens inquãtum ens, habet principia & causas. Tertio ponetur conclusio responsiua. Quarto soluentur quædam argumenta.

Quantum ad primum aduerte, q̃ Arist. per principia & causas intendit omne, quod potest esse verè medium ad demonstrãdum aliquam passionem de subiecto, omne autem tale habet rationem principij formalis, saltem secũdum nostrum modum cognoscẽdi: quod ideo dico, quoniam si est medium à priori habet rationem principij formalis ex natura rei, vt quando per quod quid est trianguli demonstro ipsum habere tres angulos æquales duobus rectis: si autem est medium à posteriori, vt quando in naturalibus demonstro causam per effectum habet rationem principij formalis secundum nostrum modum cognoscendi, necesse est. n. omnem conclusionem ex aliquo principio deducere, à quo licet non semper pendeat secundum esse, pendet tamen secundum cognitionem, cum omnis demonstratio procedat à notiori ei cui fit demonstratio, ex quibus sequitur, q̃ cũ demonstro in naturalibus aliquid de causa per suum effectum, effectus vt sic est causa formalis secundum rationem suæ causæ in demonstrãdo, & id consonat doctrinæ B. T. ex ponentis præpositum tex. in 6. Meta. vbi inq̃t, Omnis scientia intellectualis, siue sit solum circa intelligibilia, vt scientia diuina, siue circa imaginabilia, vt mathematica, siue circa sensibilia, vt naturalis, siue etiam ex vniuersalibus principiis ad particularia procedat, in quibus est operatio, vt sunt scientiæ practicæ semp̃ oportet q̃ talis scientia sit circa principia & causas, quæ quidem principia aut sunt certiora quo ad nos, sicut in naturalibus, quę sunt propinquiora sensibus aut simpliciora & priora secũdum naturam, vt in mathematicis: hæc ille, ex q̃bus constat, q̃ in omni scientia illa, ex quibus procedimus ad conclusiones, sunt principia & causæ in illa scientia, constat autem quòd in naturalibus ex effectibus procedimus: effectus igitur habent rationem principij, & causæ in demonstrando causas suas.

Quantum ad secundum aduerte, q̃ ens inquãtum ens & sumptum in illa vniuersalitate, qua est subiectum metaphysicæ, de qua vniuersalitate iam pertractauimus in 1. lib. in q. 1. non habet principium effectiuum, nec materiale nec formale proprie sumptum, nec finale, ad qđ vt ad quid melius ordinetur. aliter quodlibet contentum sub ente vt est subiectum meta. haberet huiusmodi principia p̃ illud principiũ, Quod conuenit alicui tali inquantum tale, conuenit omni tali. constat autem consequens esse falsum, quoniam, vt diximus in 1. lib. Prima causa continetur sub ente vt est subiectum in metaphysica: & tamen illi non est assignabile principium effectiuum, cum sit primum ens & causa omnis entis, nec principium materiale vel formale cum sit omnino simplex, nec principium finale, ad quod ordinetur, cum ad ipsam ordinẽtur omnia vt declarabimus in li. 12. Cum ergo dicit philosophus q̃ principia & causæ quæruntur entium inquãtum entia per causas & principia entis quod est subiectum in metaphysica intendit media quibus probantur proprietates entis de ente, quæ vt sic possunt dici causæ & principia formalia in cognoscendo.

His prænotatis ponitur conclusio responsiua, ens inquãtum ens habet principia & causas: probatur, cuiuscunque scientię subiectum habet principia & causas, vt declarauit Arist. in 1. Poste. ex quibus demonstrantur quę demonstranda sunt de subiecto & modo conuenienti vnicuique scientiæ, s. vel à priori vel à posteriori. Sed ens inquãtum ens vt stabilitum est in 4. lib. Meta. est subiectum in ea, ergo habet principia & causas. Præterea Philosophus in 1. text. huius sexti probat inductiuè, omnẽ scientiam particularem considerare principia & causas sui subiecti, quod ergo commune est omni scientiæ non est negandum à metaphysica. Habet igitur ens in quãtum ens causas & principia modo quo declarauimus.

Ex hac cõclusione sequitur corollariè primam causam vt cadit sub consideratione metaphysici habere causas & principia formalia apud intellectum nostrum, quæ sunt vel cõceptus, vel effectus primæ causæ, ex quibus aliqua de ea demonstramus, vt magis manifestabitur in lib. 12.

Quantum ad vltimum propositum, aduerte quòd duo videntur obstare prædictæ determinationi factæ.

Primò quia videtur repugnare perfectioni vniuersali primę causę quod habeat principia. Repugnat enim primo principio habere principium vt patet.

Respondetur, licet primo principio totius entis repugnet habere principium in genere entis, quoniam vt sic esset aliquid prius eo, tamen comparando ipsum ad intellectum nostrum in ratione cognoscendi, non inconuenit assignare sibi principium, & est illud à quo incipit nostra cognitio de prima causa, quod quidem secundum rem est posterius, vtpote effectus illius, secundum cognitionem autẽ nostram est prius, quoniam prius cadit in nostro intellectu quam cognitio primæ causæ.

Sed contra. Si primæ causæ competit principium secundum rationem, licet non secundum rem. ergo non erit omnibus modis, primũ, plus est. n. esse primum secundum rẽ & secundum rationem quàm tantum secundum rẽ, ergo, &c.

Respondetur. nego consequentiam & ad probationem dico quod esse primum secundum rem & secundum rationem ex parte rei intelligibilis, plus est quam secundum esse primum solum secundum rem. sed esse primum secundum rem & secundum rationem ex parte rei intelligibilis, non autem ex parte nostri intellectus qui plerunque accipit cognitionem à posteriori non minuit omnimodam primitatẽ conuenientem primæ causæ, quoniam prioritas rationis sumpta ex parte intellectus nostri, prouenit ex debilitate ipsius intellectus. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO II.

Si solus Metaphysicus considerat quod quid est subiectorum scientiarum specialium.

Nec de ipso quod quid est, vllam faciunt mentionem. Tex. 1.

Cõclusio. Solus Metaphysicus considerat qđ quid est rerum quo ad p̃dicata cõmunissima & vniuersalia, alia verò scitę quo ad propinqua & appriã differẽtiam auxilio Metap.

PRo resolutiõe huius q̃stiõ quinque agẽda sunt. Primo declarabit̃ titulus. Secũdo ponet̃ distinctio de p̃dicamentis, quę ingrediunt̃ ipsum quod q̃d est. Tertio ponentur conclusiones responsiuæ. Quarto extrahetur quod dam corollarium. Quinto soluentur quædam argumenta.

Quantum ad primum aduerte primò quid significet ly quodquid est, secundo ly scientiarum specialium.

Quodquid est vt declarauimus in nostra epito. i 7. meta. c. 3. apud logicum est idem quod rei diffinitio, apud meta. est significatum diffinitionis. Huiusmodi autem significatum est rei essentia siue quidditas sumpta in concreto, puta quodquid est hominis est esse animal rationale. nam esse animal rationale est id quod est homo. Dico autem in concreto, quoniam si sumatur quidditas hominis in abstracto puta humanitas non prædicat̃ in recto de homine, sed habet rationem principij formalis. Quodquid est aũt prædicatur in recto de eo cuius est, quoniam est id qđ respondemus ad interrogationẽ factam per quid. Et propterea q̃ditas sumpta in abstracto non est ipsum quodquid est. In titulo igitur quęsiti sumit̃ quodquid est tam pro diffinitione quàm pro significato diffinitionis vtroque enim modo pertractatur à meta. Nam vt diximus in epitome in 7. meta. cõsideratur in li. 7. modo logico, & in lib. 8. modo reali. Scientiæ speciales non dicuntur quasi distinctæ specie, sed quia specialiter considerant de ente, & non vniuersaliter. Considerare autem specialiter de ente, est cõsiderare tantum de vna parte entis subiectiua. puta de ente mobili, de quãtitate continua, de quantitate discreta, &c. Iuxta quam considerationem distinguũtur physica, geometria, arithmetica. Considerare autem de ente vniuersaliter est cõsiderare de ente inquantũ ens, ex consequenti de omni ente inquãtum ens, & de primis passionibus entis, quæ de omni ente verificantur, saltem disiunctim, iuxta quã considerationem distinguunt̃ metaphysica & logica ab omnibus aliis. In titulo

igitur ſumitur ly ſpecialium, pro ſcientiis conſiderantibus partem entis, quæ ſolent appellari ab Ariſt. vt patet in quarto Metaphyſi. tex. 1. ſcientiæ in parte, id eſt particulares.

Quantum ad ſecundum aduerte, quod ſumendo quodquid eſt pro diffinitione, cum diffinitio conſtet ex multis prædicatis, vt declaratur in 7. Metap. huiuſmodi prædicata ſunt duplicia, quędam communiſſima, ad quæ vnumquodque tandem reſoluitur, ſicut omnia complexa ad primum principium complexum. Communiſſima autem ſunt ipſa tranſcendentia, actus & potentia, neceſſarium & contingens, finitum & infinitum, ſubſtantia & accidens, materiale & immateriale, &c. Quædam autem ſunt propria & particularia, quæ complent ipſam diffinitionem, faciúntque eam conuertibilem cum diffinito, ſicut eſt proprium genus cum propria differentia.

Quantum ad 3. ponuntur tres concluſiones reſponſiuæ.

Prima. Scientiæ ſpeciales non conſiderant quodquid eſt ſuorum ſubiectorum quo ad prædicata cõmuniſſima, quæ ſumuntur in quodquid eſt, vt prima genera, probatur, eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare quodquid eſt quo ad prędicata communiſſima, & conſiderare ipſa prædicata communiſſima vt patet, ſed nullius ſcientiæ ſpecialis eſt conſiderare prædicata communiſſima, quoniam cum conſequantur ipſum ens, ſicut tranſcendentia, & actus & potentia, &c. eſt illius ſcientiæ conſiderare hæc communiſſima, quæ conſiderat ens inquantum ens. Hæc autem eſt ſola Metaphyſica, vt dictum eſt in libro quarto textu primo: ergo, &c.

Secũda. Scientiæ ſpeciales cõſiderant quodquid eſt ſuorum ſubiectorum, quo ad prædicata ꝓpria & particularia, quæ ſunt proprium genus & propria differẽtia, vel aliquid loco eius, probatur. Hoc nõ ꝓtinet ad ſcientiam Metaphyſicæ, ergo ad ſciẽtias ſpeciales, cõſequẽtia nota, antecedẽs probatur, ſi Metaphyſica cõſideraret ꝓpria genera & proprias differentias quibus conſtituũtur & diſtinguuntur rerum quidditates, ergo conſideraret quidditates rerum particulari, cuius oppoſitum manifeſtum eſt ī primo líbro, nam cum Metaphyſica conſideret prima prædicata, ſi conſideraret etiam propria, tunc aliæ ſcientiæ eſſent ſuperfluæ.

Tertia, licet ſcientiæ ſpeciales cõſiderent prædicata ꝓpria ingredientia ipſum quodquid eſt ſuorum ſubiectorũ, tñ dictum Philoſophi dicentis, de ipſo quodquid eſt nullã mẽtionem faciunt adhuc verificatur, nam ad prædicatorũ propriorum cognitionem procedere nõ poſſumus, niſi ex cognitione primorũ & maximè vniuerſalium, in q̃bus virtualiter totũ quodquid eſt continetur, ſicut cõtinetur tota ſcientia virtualiter in primis principiis complexis, cum igitur ſolus Metaphyſicus conſideret communiſſima prædicata, in quibus totum quodquid eſt cõtinetur virtualiter, verum eſt dictum Philoſophi non abſolutè, ſed in ſenſu dicto.

Quantum ad 4. aduerte, quod per B.T. ī expoſitione huius primi textus, clare habere poſſumus quod medium in demõſtratione non eſt quid nominis vt quidam Thomiſtæ minus cõſiderantes, & in hoc ad viam Aegidij declinantes poſuerunt, ſed illud eſt quid rei, nam ex B.T. exponente habemus quod illud quid, quod à Metaphyſico cõſideratur, eſt medium in demonſtratione, ſed quid rei & non ſolum quid nominis conſideratur à Metaphyſico, cum ſit cõſiderans rerũ quidditates: ergo, &c. Et illud idẽ quid præſupponitur ī qualibet ſciẽtia ſpeciali de ſuo ſubiecto, ſicut & q̃a.

Quantum ad quintum aduerte duo argumenta apparentia contra determinationem huius quæſiti.

Primò, quælibet ſcientia habet conſiderare principia & cauſas ſui ſubiecti, vt per eas demonſtret paſſiones ꝓprias de ſubiecto, ſed principia & cauſæ per quas paſſiones demonſtrantur ſunt ipſum quod quid eſt, ergo quælibet ſcientia conſiderat quod quid eſt ſui ſubiecti, & non ſolus Metaphyſicus, maior eſt Philoſophi in hoc ſexto libro, in textu primo, minor eſt nota ex primo poſteriorum.

Reſponendetur, aliud eſt conſiderare quod quid eſt, & aliud eſt quærere ipſum, nam conſiderare propriè eſt venari aliquo ex illis modis quib⁹ venari poteſt, ſiue compoſitione, ſine diuiſione, quærere autem eſt conari vt habeatur ſiue inueſtigatum in eadem ſcientia, ſiue in alia. Ad argumentum dico quod licet quælibet ſcientia indigeat quod quid eſt ſui ſubiecti vt per illud demonſtret paſſiones de ſubiecto, nõ tamen eſt neceſſe quod venetur ipſum, ſed q̃ habeat venatum in alia ſcientia puta in Metaphyſica, vnde dicit Philoſophus in 1. tex. huius 6. lib. quod ſcientię ſpeciales, aut accipiunt quodquid eſt manifeſtũ ſenſu, aut ſuppo-

nunt ipſum. ſ. venatum in alia ſcientia. Nego ergo quamlibet ſcientiam conſiderare, id eſt inueſtigare quodquid eſt ſui ſubiecti nec hoc dicit Philoſophus, ſed ſufficit quod eo vtatur.

Secundò, Phyſicus inueſtigat q̃d eſt anima, & natura & motus, & Mathematicus, quid ſit linea, q̃d ſuperficies & figura, &c. ergo nó ſolus Metaphyſic⁹ cõſiderat q̃d quid eſt.

Reſpõdetur dupliciter, primo qñ dicit Philoſophus q̃d ſcientiæ ſpeciales nullam faciunt mentionem de quodquid eſt, intelligendum eſt de ſuo primo & adæquato ſubiecto. De illo enim ex primo poſteriorum, ſupponitur quid & q̃a, de aliis autem contentis ſub adæquato ſubiecto, non incõ uenit inueſtigare quid. Conſtat autem quod natura & motus & anima non ſunt adæquatum ſubiectum in Phyſica.

Dicitur ſecũdo, quod non inconuenit in ſcientia ſpeciali inueſtigare quod quid eſt ſubiecti adæquati, quo ad prædicata propria, quantum autem ad prædicata communiſſima, accipit à Metaphyſico. Vnde diffinitio de anima inueſtigatur habitu Metaphyſico inquantum eſt actus primus, & habitu Phyſico, inquantum eſt corporis Phyſici, &c. Idẽ dico de natura inquantum eſt principium, & de motu inquantum eſt actus, &c. Aliam etiam reſponſionem dedi in quæſtionibus noſtris ſuper libros de anima, in quæſtione qua quæritur, ſi anima eſt ſubiectum in libro de anima, vide eam. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO III.

Si textus ſecundum tranſlationem Arabicam poteſt ſaluari, in quo ſic habetur, & ipſa ſcilicet Phyſica ſpeculatur de ente, quod impoſſibile eſt moueri, textu primo. Textus autem noſter ſic habet, Phyſica Theorica quædam eſt, ſed Theorica circa tale ens quod eſt poßibile moueri.

CONCLVSIO.

Vtroque modo legi poteſt tex. iſte.

CIrca repugnantiam horum textuum aduerte quod ſi ly tale ens, ſumatur pro ſubiecto adæquato Phyſicæ, nõ poteſt ſaluari textus Arabicus. Illud enim eſt ens mobile vt etiam dicit Cõmentator in 4. Metaphyſicę, com. 1. Sed de ente mobili falſum eſt dicere, quod eſt impoſſibile moueri, ſi autem ly tale ens, non ſumatur vt eſt ſubiectũ, ſed pro aliquo ente, de quo tractat Phyſicus, puta de primo motore, de forma, de anima, quæ licet ſint principia motus, non tamen ſunt per ſe & eſſentialiter mobilia, ſic poteſt ſaluari textus Arabicus, & in hoc ſenſu Com. ſaluat textum Arabicum, nam commentans inquit, Et intendit per hoc quod dixit, formam & animam, ſunt enim immobiles per ſe & eſſentialiter. Tu tamen aduerte, quod ipſe Comm. ſuper hunc textum dubitauit, an deberet ſic legi, quod non eſt impoſſibile moueri, vel ſic quod eſt impoſſibile moueri, nã ſi legitur primo modo, comprehenduntur omnia quæ conſiderat ſcientia naturalis. Si autem legatur ſecundo modo, exponitur de forma & anima, quæ licet ſint vt diximus principia entis mobilis, tamen ſunt ſecundũ ſe immobiles & eſſentialiter, verba autem Comm. ſunt iſta, Et ſi fuerit lectus iſte locus ſic, & de ſubſtantia quæ impoſſibile eſt moueri, addito illo aduerbio Non, tunc poterimus intelligere ex eo, omnia de quibus conſiderat ſcientia naturalis, ſed in libris à quibus correximus iſtum librum quem gloſſamus, inuenimus ſiue non, hæc ille. Pro præſenti quæſito difficultas alia non occurrit.

QVAESTIO IIII.

Si aliquis actus intellectus poteſt dici praxis.

Quare tres erunt Philoſophiæ theoricæ: Mathematica, Phyſica, Theologia. Textu 2.

CONCLVSIO.

Nullus actus intellectus ſpecificatiuè eſt praxis, ſed quo ad exercitium non inconuenit aliquem actum eius eſſe ſecundum quid praxim

ANtequam aſſignemus numerum ſcientiarum ſpeculatiuarum, vt diſtinguuntur à practicis, quædam præcedẽtia cõſideranda ſunt, & primo ſi aliquis act⁹ intellectus ꝓt dici praxis. Pro cuius euidentia tria agenda ſunt, primo declarandum eſt quid ſit praxis propriè dicta, & ſpeculatio, ſecundo reſpondebitur quæſito ſecundum viam noſtrã, tertio defenſabitur via noſtra contra impugnantes.

Quantum ad 1. aduerte, quod praxis propriè eſt operatio regulabilis & dirigibilis per habitum practicum. Talis autem operatio in via B.T. eſt actus alterius potentiæ ab intellectu, naturaliter poſterior intellectione, natus conformiter elici intellectui recto, vt ſit actus rectus, primo dicitur quod eſt actus alterius potẽtiæ ab intellectu, quoniam ex tertio de anima, intellectus extenſione fit practicus, ſed

ſtando præcisè in actibus intellectus, non extenditur intellectus, quoniam extendere eſt extra ſe tendere, neceſſe eſt igitur ad hoc q̃ intellectus ſit practicus, reſpiciat actum alterius potentiæ regulabilem per ipſum intellectum, & ille actus propriè eſt praxis: ex quo ſequit, q̃ cum volũtas moueatur ab intellectu finaliter & directiuè, praxis ꝓpriè erit actus volũtatis elicitus, aut imperatus: ſecundo dr̃ naturaliter poſterius intellectione. Hæc cõditio ſequitur ex prima, nam ſi praxis eſt actus voluntatis regulabilis ab intellectu comparatur ad intellectionem ſicut regulatũ ad regulam ſuam. Regulatum autem ſupponit regulam, ergo eſt naturaliter poſterius ea. tertio dr̃ natus cõformiter elici, &c. Hæc conditio ſequitur ad ſecundam, quoniam regulatum eſt aptum conformari regulæ ſuæ, vt ſit rectum.

Speculatio autem, vt diſtinguitur cõtra praxim propriè dictã, eſt actus ſolius intellectus nõ ordinatus ad aliquam operationem alterius potentiæ ab intellectu regulandam, ſed eſt gratia ipſius ſcire. dr̃ actus ſolius intellectus, quia ipſe ſolius eſt potẽtia ſpeculatiua. ergo ſolius eſt intellect' ſpeculatio ſicut ſolius viſus eſt videre, q̃a ſolus eſt potẽtia viſiua. Dicitur nõ ordinatus ad aliquã operationẽ alterius potentię regulandam. nam dato q̃ ordinaret ad regulandũ aliam operationẽ intellectus, propter hoc non perdit quin ſit ſpeculatio, licet remiſsè. Vnde licet ſyllogizare ſit ordinatum ad regulãdum intellectum in acquirendis ſcientiis, tamen non eſt extra genus ſpeculationis omnino.

Quantùm ad 2. aduerte, q̃ in via Thomiſtica talis ſit diſtinctio, Actus intellectus dupliciter conſideratur. Primo quo ad ſpecificationem quam trahit ab obiecto. Secundo quo ad exercitium, & vt ſic ſubiicitur imperio voluntatis. Mouet enim voluntas intellectum ad intellectionem. Et ipſa intellectio, licet ſit elicitiue ab intellectu, tamen vt imperata à voluntate, poteſt dici actus voluntatis quo ad imperium. Ex hac diſtinctione eliciuntur duæ concluſiones. Prima nullus actus intellectus, quo ad ſpecificationem, eſt praxis. quoniam vt ſic eſt intrinſecus intellectui, omnis autẽ praxis vt ſic eſt alterius potẽtiæ ab intellectu. ergo, &c. Secunda, non inconuenit actum intellectus quo ad exercitium eſſe praxim ſecundum quid, quoniam vt ſic eſt imperatus à voluntate, & vt imperatus poteſt dici actus voluntatis. ergo vt ſic eſt alterius potentiæ ab intellectu, & cum omnis actus voluntatis ſiue elicitus, ſiue imperatus ſit regulabilis per ipſum intellectum, ſequitur q̃ non incõuenit actum intellectus quo ad exercitium eſſe praxim ſecũdum quid. Dico ſecũdum quid, quoniam ad praxim ſimpliciter requiritur q̃ ſit actus elicitus à voluntate, aptus conformari rationi rectæ pro quanto eſt regulabilis ab intellectu. ex quo ſequitur, quòd nullus actus imperatus à volũtate, ſiue ſit actus intellectus, ſiue alterius cognoſcitiuæ potentiæ tã exterioris quàm interioris poteſt dici prima praxis. Ad quæſitum igitur abſolute reſpondendo, dicẽdum eſt in via noſtra, q̃ null' actus intellectus, etiam ſi ſit regulabilis per alium actum ipſius intellectus poteſt dici praxis eſſentialiter, ſed tm̃ ſecundũ quid, id eſt quo ad exercitium & prout ſubeſt poteſtati voluntatis. quoniã non fit intellectus practicus eſſentialiter, niſi inquantum eſt regulatiuus alicuius actus, ad quem extrà ſe extenditur, non autem ſe extendit extra ſe reſpectu actus ipſiuſmet intellectus. quare, &c.

Quantum ad 3. aduerte q̃ Io. Bac. in 1. Sent. q. 4. prologi. ar. 2. tenet omnino oppoſitum huius determinatiõis. Dicit enim duo. primo q̃ praxis quidditatiuè & eſſentialiter eſt operatio intellectus, qua dictat aliquid agendũ, vel fugiendum. ſecundo q̃ nullus actus voluntatis ſiue elicitus ſiue imperatus, pertinet eſſentialiter ad praxim, ſed antecedenter, aut conſequenter. Et primum quidem ſic declarat, ſicut habitus practicus diſtinguitur contra ſpeculatiuum ꝑ hoc q̃ generaliter eſt circa ſcibile operabile, ſpeculatiuus autẽ circa ſcibile præciſe, ita proportionaliter operatio practica, quæ vocatur praxis, accipitur pro omni operatione intellectus, qua conſiderat ſcibilia vt operabilia, & quia in intellectu ſunt multi huiuſmodi actus, vt conſiderare quo modo debemus conſulere, præcipere, vitare tale periculum, quomodo ædificare, quomodo ſcribere, &c. ideo ſunt propriè eſſentialiter praxes. Et hanc ſuam opinionem ſic probat Ariſt. in 6. Ethi. enumerans habitus intellectuales, vnicuique attribuit propriam operationem intellectualem, aliter habitus huiuſmodi nihil nobis conferrent, ergo ſicut habitui ſpeculatiuo conuenit ſpeculatio ſic habitui practico conuenit operatio intellectualis practica, puta prudentiæ conuenit bene conſiliari, & bene præcipere, & arti dirigere circa factibilia, ſed operatio practica ẽ ipſa praxis, ergo praxis eſſentialiter eſt operatio intellectus. Et confirmatur qm̃ in 3. de anima dicit Ariſt. practicus intellect' differt à ſpeculatiuo fine, qm̃ practicus ratiocinat̃ quid fugibile & quid proſequibile. Speculatiuus autẽ nihil dicit de fugibili & proſequibili ſed ratiocinari de fugibili & proſequibili eſt intellectualis operatio practica, ergo eſt praxis, quoniam pro eodem ſumitur operatio practica & praxis.

Secundum autem ſic declarat, quãdo voluntas imperat intellectui vt cõſideret & dictet de aliquo, an ſit agẽdum, & quomodo & quando vel ſit fugiendum, & quomodo & quãdo & quo fine, &c. illa operatio intellect', quæ eſt praxis eſſentialiter, dr̃ eſſe antecedẽter voluntatis. quoniam niſi volũtas imperaret, non poneretur in eſſe, & hoc eſt pertinere praxim ad voluntatem antecedẽter, & diſpoſitiue & generatiue, nõ autem eſſentialiter. Quando autem volũtas acceptat & eligit id quod eſt dictatum & concluſum per intellectum de agẽdo vel fugiendo, dr̃ illa operatio intellectualis practica, ꝑtinere conſequenter ad voluntatẽ, prout iam dictatum acceptat. ſed ex his non poteſt cõcludi quòd praxis eſſentialiter ad voluntatem pertineat. nã ſicut multa ad actum intelligendi concurrunt, puta ſenſus exterior, & interior & phantaſma & ſpecies, quæ tamen non ſunt eſſentialiter ipſa intellectio, ſic accidit in propoſito. & q̃ ad praxim propriè dictam non pertineat eſſentialiter aliqua operatio voluntatis, neque elicita neque imperata, ſic probat. quod eſt præter actum voluntatis, habet quidditatem ſuam excluſo omni actu voluntatis. Sed ſic eſt de praxi. ergo, &c. maior pater. minor autem ſic oſtẽditur. nam Com. in 2. Meta. com. 3. loquens de habitu practico vt diſtinguit̃ à ſpeculatiuo dicit, Scientia enim operatiua quamuis vtatur ratiocinatione & ſpeculetur de cauſis, tamen nõ eſt digna vocari ſpeculatiua, quia non perſcrutatur de cauſis rerum niſi vt ſcientes eas agant & non vt ſciant. ſicut eſt in ſcientiis ſpeculatiuis. Ecce hic loquitur de operatione practica, quæ eſt praxis, & vocat eam ratiocinationem, & tamen nullam facit mentionem de voluntate. ergo datur praxis quidditatiue, excluſo actu voluntatis.

Sed hæc imaginatio Io. Bac. fundatur in falſo. quoniam credit operationem practicam & praxim propriè dictã eſſe idem conuertibiliter. quod non eſt verum. nam operatio practica duplex eſt: primo ea, quæ eſt ab habitu ꝑdicto, & comparatur ad ipſum ſicut actus ſecundus ad primum. vt conſiderare ad ſcientiam. & dr̃ intellectio, vel cõſideratio practica, & denominatur ab habitu practico, ſicut calefacere à calore. ſecũdo ea, quæ regulatur ab habitu practico mediante conſideratione vel ratiocinatione practica, v.g. Actus voluntatis in principe, quibus mouet quemlibet ſubditum ad operandum iuxta propriam virtutem regulãtur notitia & ſcientia politica exiſtente in intellectu principis mediante intellectione, qua intellectu conſiderat quomodo & quales debent eſſe actus motiui ſubditorum in volũtate principis. Primo modo non dr̃ operatio practica quia ſit praxis ſed quia eſt à ſciẽtia practica, & denominatur ab ea, ſicut effectus à cauſa. Secundo modo concedo q̃ ſunt idẽ. nam ſecundo modo dr̃ operatio practica, quę eſt regulata per ſcientiam practicam, mediante cõſideratione practica, & hæc eſt vera praxis, & eſt actus voluntatis, vt diximus ꝫ. Ex his patet, q̃ rationes Io. Bac. non concludunt niſi de operatione practica ſumpta primo modo, quã nego eſſe praxim, vt declaraui. Vnde ad primam rationem cõceſſa maiori, nego minorem, qua dicit, ſed operatio practica eſt ipſa praxis. Et ad confirmationem, cõceſſo q̃ ratiocinatio de ꝓſequibili & fugibili ſit intellectualis operatio practica, non tamen conceditur q̃ ſit praxis, quia non eſt practica niſi primo modo. Ad ſecundã nego minorem. Ad probationem ex dicto Comm. dico q̃ non aliud concludit: niſi q̃ ratiocinatio, quæ fit per ſcientiam practicam, eſt operatio practica primo modo, quam nego eſſe praxim propriè dictam. De ſuis declarationibus tam pro primo quàm pro ſecundo dicto, non curamus. dicimus enim primam eſſe veram, ſed ex ea nõ poteſt concludi vera praxis ex diſtinctione quam dedimus. Secundam autem recuſamus. nã admiſſo q̃ intellectio practica antecedenter pertineat ad voluntatem vt imperatur. & conſequenter vt acceptatur ex hoc tamen non habetur quod vt eſt operatio intellectus practici ſit eſſentialiter praxis, imò eſt praxis ſolum quo ad exercitium. vera aũt praxis eſt aliquis actus voluntatis elicitus

regu

regulatus vel regulabilis per habitum practicum mediãte ꝯsideratione practica. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO V.

Si scientia est practica ex obiecto vel ex fine.

CONCLVSIO.

Scientia quòd habitu sit practica, vel speculatiua ex solo obiecto habet, ex modo tamen & proposito operandi habet quòd sit actu & completiuè practica.

POstquam inquisiuimus si aliquis actus intellect⁹ põt esse vera praxis, inquirendũ est, vnde hẽt scientia qđ sit practica, an ex obiecto, an ex fine. Pro relatione q̃ siti tria agenda sunt. Primò præponetur quædã distinctio. Secundò ponentur duæ conclusiones responsiuæ. Tertiò defensabitur determinatio nostra.

Quantum ad 1. aduerte quod scientia potest esse practica dupliciter, primò in habitu, siue virtualiter, secundo in actu simpliciter & cõpletiuè tñ. Practica in habitu dicitur, quæ licet non actu ordinetur ad opus, nec ex proposito, tñ ordinabilis est, sicut ille q̃ addiscit scientiã medendi, nõ tñ intendens mederi: dicit practica actu & cõpletiuè, quæ ex modo ꝯsiderãdi & ex ꝓposito ordinat ad opus, sicut ille q̃ addiscit scientiã politicam intendens gubernare ciuitatẽ.

Quantũ ad 2. sit 1. cõclusio, scientia habet ex obiecto solo, quod sit practica habitu, ꝓbatur, Omnis sciẽtia ex 6. Meta. tex. 1. aut practica, aut speculatiua. Speculatiua secundũ Philosophũ ibidẽ exẽplificans de Physica est circa rẽ, cui⁹ principiũ mot⁹ est sibi intrinsecũ. Naturalia. n. circa quæ est Physica, habent in se principiũ mot⁹. Actiua aũt & factiua, quarũ vtraque dicit practica, id est operatiua, est circa rẽ, cui⁹ principiũ est in ipso operãte, siue tale principiũ sit intellectus, siue ars, siue aliqua alia potẽtia, ergo ſm Philosophũ in dicto textu, practica distinguit à speculatiua ex obiecto, sed ab eodẽ res habet esse distinctionẽ, ergo sicut distinguit à speculatiua ex obiecto, sic habet qđ sit practica habitu ex obiecto. Præterea, sciẽtia practica distinguitur à speculatiua, q̃a ꝑ practicã põt attingi vel acquiri vel ꝓduci obiectum, circa qđ est, per speculatiuam aũt solum cognosci: ergo sicut speculatiua hẽt ex obiecto qđ sit speculatiua, sic practica hẽt ex obiecto qđ sit habitu practica.

Secunda conclusio. Scientia nõ est practica actu simpliciter & cõpletiuè ex solo obiecto, sed ex modo considerãdi & ex proposito operãdi. Pro cuius euidẽtia aduerte qđ obiectum scientiæ practicæ tripliciter põt considerari. Primò quo ad prædicata diffinitiua & suas ꝓprietates, vt qñ considero quid est virt⁹ moralis, & in qua parte animæ est subiectiuè & qũo diuidit in species. Secundò qũo acquisibile aut producibile sit, vt qñ ꝯsidero q̃bus actib⁹ acquirit iustitia, & qũo expellit suum oppositum & qũo perficit habẽtem, & op⁹ suum: ergo qñ ꝓponimus in animo & deliberamus applicare huiusmodi notitiã ad operationẽ, vt ad finẽ, ad quẽ ordinat notitia practica. His propositis dico qđ nõ ex 1. ꝯsideratione, sed ex 2. & 3. simul iunctis est actu & completiuè practica: & quidem quod nõ ex prima patet, qm̃ ex eo quod est commune scientiæ practicæ & speculatiuæ nõ fortitur practica quod sit practica actu & completiuè, sed potiùs quod sit speculatiua ex modo considerandi speculatiuo, licet non ex obiecto. sed considerare obiectum quo ad prædicata diffinitiua & suas proprietates est cõe speculatiuæ & practicæ: ergo, &c. Quod autem ex 2. & 3. simul, probatur: nam Arist. vbicunque ponit differentiam inter habitum practicum & speculatiuum, assignat differentiã non solum per obiectum, sed vltimate per finem, quæ est operatio. Vnde in secundo Meta. tex. 3. inquit. Nam Theoricę finis est veritas & practicæ opus, vbi inquit Com. practica non perscrutatur de causis & diffinitionibus rerum, nisi vt sciẽtes eas agant, & in 2. Ethic. volens probare moralem Philosophiam esse practicam, inquit, Morale negotium non est contemplationis gratia, non enim perscrutamur quid sit virtus, vt sciamus, sed vt boni efficiamur, vbi & Comm. inquit, Non est intentio nostra in hoc libro, perscrutari quid sit virtus, vt sciamus, sed vt operemur eam, & simus boni. Et in 3. de anima, tex. 49. non assignat differentiam inter intellectum practicum & speculatiuum ex obiecto, sed ex fine, inquit enim, Intellectus, qui practic⁹ est, differt à speculatiuo secundum finem, vbi dicit Com. Finis speculatiui est scire tantum, operatiui est operari. Ex quibus omnibus patet, quod completa differentia inter practicum habitum, & speculatiuum non stat in obiecto solo, sed in modo considerandi, vt operemur, & in proposito operandi. Dico in

proposito operandi, qm̃ non est necesse vt quis actu operetur, aliter quoties scientes cessaret ab opere, nõ persisteret scientia sua simpliciter practica, & quoties iterum operaretur, toties fieret simpliciter practica, quod est vanum opinari. Tenendum est ergo quod duo complent habitũ practicum, s. obiectũ operabile, & intẽtio operãdi, ita qđ nullum horum per se sufficit. Hæc est determinatio nostra.

Quantum ad 3. aduerte, quod duo inter cæteros conãtur impugnare determinationẽ nostrã. Prim⁹ est Io. Baco. q̃ in q. 4. prologi. in 1. sent. in art. 1. duo dicit, & in 1. discordat à nobis, in secundo aũt videt concordare. Primo dicit, qđ ista quæstio, vtrum habit⁹ practic⁹ distinguatur à speculatiuo ex obiecto, vel ex fine nulla est, licet multi ponderẽt eã, qm̃ in practicis eadem est ratio finis, & ratio obiecti, nam formalis ratio finis, est ratio boni, & hæc eadẽ est ratio obiecti in practicis, dt. n. Philosoph⁹ in 2. Ethic. c. 2. qđ sciẽtia moralis nõ est vt sciamus, sed vt boni efficiamur, & apud Com. obiectum scientiæ moralis est melioratio toti⁹ hoĩs.

Secundò dicit, qđ ad scientiam simpl̃r practicam ista 4. req̃runtur ꝑ ordinem, primo quod habitus practic⁹ sit notitia & ratiocinatio de causis rei operabilis, ita tñ qđ huius modi ratiocinatio sit præcisè propter ipsum agere & non propter scire. Vnde Com. in 2. Meta. com. 3. dicit quod scientia operatiua non ratiocinatur de causis & diffinitionibus rerum, nisi vt eas agant. Secundò quod sit actualis dictatio intellectus de re agenda siue fugienda. Tertiò quod voluntas eligat quod ab intellectu dictatum est. Quartò quod voluntas imperet prosequi vel fugere dictatum. Ex his autem quatuor dicit primum & secundum pertinere ad quid ditatiuam rationem habitus practici, reliqua autem consequuntur siue complent.

Sed relictis his, quæ dicit requiri ad scientiã simpl̃r practicam, qm̃ nõ aduersanť appertè determinationi nostræ, respondendum est ad primũ dictum suum. Aduerte igitur quod obiectum scientiæ dupliciter accipi potest, primo ꝓ eo circa quod versatur scientia, vt in Physica obiectum est ens mobile, in Metaphysica ens vt ens, in Medicina corpus sanabile, secũdo ꝓ eo quod est principaliter intentũ à sciẽte, & ad qđ dirigit totum studium suum, vt Physicus intendit scire causas & proprietates entis naturalis, Metaphysicus autem entis vt ens est, & qñ sciens ad hoc peruenerit, quiescit desiderium suum. Qñ igitur dicit Bac. quod eadem est ratio finis & obiecti, nego si sumatur obiectũ primo modo, concedo autem si sumatur 2. modo, & probationes suæ ex dicto Philosophi & Com. procedunt de obiecto secundo modo, & non primo modo. Vnde quæstio nostra non est vana, sed ponderanda. Quærimus enim si scientia practica est practica ex obiecto primo modo, vel ex fine, id est ex eo quod vltimò intendit sciens practicus, quod est operatio, qua attingit obiectum dictum primo modo, quod quidem vltimo intentum est obiectum secundo modo.

Secundus est Ant. And. qui in 6. Metaphy. q. 1. tenet quod practica est practica ex obiecto, & non ex fine. Et aduerte antequam adducam sua argumenta quod non propriè vadit contra sensum nostrum. Credit enim nos tenere scientiam practicã nullo modo esse practicã ex obiecto, sed tantum ex fine, quod tñ nõ dicemus vt patet in prædictis, imò quod radicaliter & primo est practica ex obiecto, cõpletiue aũt ex fine, ita quod esse practicum ex fine, supponit esse practicũ ex obiecto, sicut posteri⁹ supponit suum primũ. ex his videbis quod argumenta sua nihil cõcludunt ꝯ nos: arguit igitur dupliciter, primo si scientia dicitur practica propter extensionem ad finem quæro aut propter extensionẽ actualẽ, aut aptitudinalẽ, nõ primo mõ, qm̃ eadẽ scientia, etiam vna die esset modo practica, puta qñ sciens actu operatur & modo speculatiua, puta qñ cessat operari, hoc autem videtur absurdum, ergo erit practica secundo modo: tunc sic, nunquam aptitudo conuenit vni naturæ nisi propter aliquod absolutum intrinsecum tali naturæ, quia enim natura est talis, conuenit ei talis aptitudo: ergo præsupponitur in scientia aliqua conditio intrinseca ꝑ quam conuenit ei talis aptitudo. Hæc autem cõditio scientiæ, est ab aliqua eius causa priore. Causæ aũt priores eius, sunt intellectus & obiectum, ergo esse practicum conuenit scientiæ ex intellectu & ex obiecto, non ergo ex fine.

Respondetur, dico quod est practica completiuè ꝑ ꝑ extensionem ad finem, qui est in proposito & intentione sciẽtis practici, dato quod actu nõ operet, & ad bonũ sensum potest finis intentus dici finis aptitudinalis, & cum arguit,

nunquam aptitudo,&c.concedo,& cum infertur,ergo prę ſupponitur in ſcientia,&c. concedo totum vſque ibi,ergo non ex fine.Hoc vltimum nego,qm̃ ſtat q̃ iſta aptitudo ſiue intentio finis fundetur in obiecto niſi enim obiectum eſſet operabile,non poſſet intendi operatio qua aſſequimur ipſum obiectum,& tamen q̃ ſcientia practica quæ radicaliter eſt practica ex obiecto vt ex cauſa priori, fiat ſimplr practica ex fine intento,non ergo ex ſolo obiecto, ſed ex obiecto & ex fine,habet ſcientia q̃ ſit ſimpliciter practica.

Secundo ſi finis facit ſcientiam eſſe practicam, quæro aut finis iam habitus,aut cognitus,aut intentus, nõ primo modo,quia vt ſic eſt effectus ſcientiæ & poſterior ea, effectus autem non diſtinguit nec ſpecificat ſuam cauſam. ſi ſecundo modo habetur propoſitum, quia finis vt cognit⁹ habet rationem obiecti,non tertio modo, qm̃ iam per argumentum prędcedens improbatum eſt,dictum eſt enim quòd antequam finis intendatur,iam ſcientia talis eſt.

Reſpondetur,dico q̃ eſt finis tertio modo acceptus, ad improbationem dico,q̃licet antequam finis intendatur,ſit radicaliter practica ex obiecto, non tñ eſt ſimpliciter practica,niſi poſt intentionem finis.Et hoc idem videtur ſentire ipſe in eaden quæſtione, nam reſpondens ad primam rationem ſic dicit Ariſt.ponit tres gradus intellectus, quorũ primus eſt, conſiderare tantum ſpeculabilia. ſecundus eſt, conſiderare agibilia in vniuerſali, non dictando proſequi vel fugere.tertius eſt,iam proſequi vel fugere, vel dictare proſecutionem vel fugam in particulari. Intellectus ergo exiſtens in ſecũdo gradu, in quo imperfectè eſt practicus, extendit ſe ad tertium,& ſit perfectè practicus.Dicendo ſe velle proſequi vel fugere, ita q̃ illa extenſio eſt intellectus imperfectè practici, ad conſiderationem perfectè practicam,puta ab apprehenſione agibilium ad dictamen completũ,de ei præcipiẽdo ꝓſecutionẽ vel fugam,hæc ille.Ex quibus conſtat qđ & ipſe ſentit,ex ſola cognitione obiecti agibilis habitũ eſſe practicũ imperfectè,ex dictamine autẽ & volitione ꝓſecutiõisvel fugę circa tale obiectũ fieri perfectè practicũ,& hoc eſt quod nos dicimus ex fine fieri cõpletiuè practicum.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VI.

Si omnis ſcientia eſt practica,vel ſpeculatiua.

Cõcluſio. Omnis humana ſcientia eſt practica,vel ſpeculatiua.

IN hac q.tria agenda ſunt,primo ſi practicum & ſpeculatiuum ſunt differentiæ eſſentiales habitus ſcientifici in communi.ſecundo reſpondendum eſt ad quæſitum,tertio ſoluenda ſunt quædam argumenta.

Quantum ad 1. aduerte q̃ practicum & ſpeculatiuum poſſunt ſumi ex fine,& ex obiecto,ſi ſumantur ex fine.practicum dicit reſpectum ad op⁹. Speculatiuum aũt dicit negationem talis reſpectus. ſi ſumãtur ex obiecto practicum dicit conditionem intrinſecam ex natura rei ipſi obiecto, ex eo q̃ eſt operabile, &ſuper quam fundatur talis reſpect⁹ ex eo enim q̃ obiectum ſcientiæ practicæ eſt operabile,ſequitur q̃ eſt attingibile per operationem agentis practici. Speculatiuum aũt dicit conditionem intrinſecam ipſi obiecto ex natura rei ex eo q̃ non eſt operabile, & ſuper quã fundatur priuatio talis reſpectus ad opus,ita q̃ ſicut habitudo ad opus,conſequitur obiectum inquantum operabile,ita priuatio huius habitudinis,conſequitur obiectum in quantum non eſt operabile ſed tantum cognoſcibile.

Poſita hac diſtinctione,dico q̃ practicum & ſpeculatiuum primo modo non ſunt differentiæ eſſentiales habitus ſcientifici in communi, quia relatio vel reſpectus non eſt differentia eſſentialis entis abſoluti. Diuerſorum enim generum diuerſę ſunt ſpecies & differentię,ſed habitus ſcientific⁹ eſt ens abſolutũ,cũ ſit in prædicamẽto qualitatis. ſed practicũ ſumptũ ex fine, & reſpectũ vt declarauim⁹,ergo, &c.Similiter ſpeculatiuũ ſũptũ ex fine, & priuationẽ ſiue negationẽ talis reſpect⁹,nulla aũt negatio vel priuatio põt eſſe differẽtia eſſentialis entis abſoluti.vt patet,ergo,&c.

Practicum aũt & ſpeculatiuum ſecundo modo,id eſtvt ſumunt ex obiecto,ſunt differẽtiæ eſſentiales habitus ſcientifici in communi:qm̃ quæ diuidunt aliquod commune,& ſub quo eſſentialiter conſtituuntur ſpecies illius communis,ſunt differentiæ eſſentiales non.n.ꝓ differentiam eſſentialẽ poſſum⁹ intelligere niſi diuiſiuũ eſſentialiter alicuius cõmunis, & conſtitutiuũ eſſentialiter aliquorũ ſub illo cõmuni ex doctrina Prophyrij in vniuerſalib⁹ ſed practicum & ſpeculatiuũ ſumpta ſecundo mõ diuidunt eſſentialiter habitum ſcientificũ in cõmuni & ꝺſtituunt,&c.Omnis eñ ſciẽtia vel eſt de obiecto operabili,& ſic eſt practica ex obiecto vel non operabili,& ſic eſt ſpeculatiua ex obiecto, ergo,&c.Et aduerte quòd ibi loquimur de habitu ſcientifico inuento lumine naturali, vt non intromittamus nos de ſcientia diuinitus reuelata quæ vna exiſtens ponitur in via noſtra practica & ſpeculatiua.

Quantum ad 2. aduerte q̃ ex immediate dictis conſtat omnem ſcientiã humanã eſſe practicã vel ſpeculatiuã,quia vt dixim⁹ vel eſt de re operabili vel nõ operabili.ergo ſaltẽ ex obiecto,oĩs eſt practica vel ſpeculatiua.Prẽterea,Diſtinctio intellect⁹ ꝓ practicũ & ſpecu. ſumit ex ſciẽtia practica & ſpecu.Dicit.n.practic⁹ intellectus,vt habet notitiam ordinabilẽ ad opus.Speculatiuus aũt oppoſito mõ.Cũ igit̃ ex doctrina Ariſt.in 3.de aĩa.Oĩs intellectus ſciẽs ſit practicus aut ſpeculatiuus, ſic dicendũ eſt etiã de ſciẽtia humana.Et propterea Auic. in principio ſuæ meta.ponit ſciẽtias primo diuidi ꝓ practicas & ſpeculatiuas, & aſſignãs earũ differẽtias inq̃t,Speculatiuæ ſunt illę,in q̃bus finis eſt certitudo ſciẽtiæ & opinionis.Practicæ vero ſunt illę,in q̃bus primũ quærit ꝓfici virt⁹ aĩę ſpeculatiua,ꝓ adeptionẽ ſcientiæ imaginatiuæ & creditiuæ,de reb⁹ q̃ ſunt noſtra opera.

Quantum ad 3. aduerte duo argumenta,quorum primo probatur nullam ſcientiam eſſe practicam.ſecundo autem probatur non inconuenire vnam &eandem eſſe practicam & ſpeculatiuam.

Primo igitur ſic arguitur.finis ſpeculatiuæ, & cuiuſcunque ſcientię eſt ſcire.Deſideramus.n.ſcientiam vt ſciamus, & in omni ſcientia demonſtratione vtimur,vt ſciam⁹.eſt.n. ſcire demonſtrationis effectus. ergo omnis ſcientia eſt ſpeculatiua antecedens patet,conſequentia probatur,quoniã ſpeculatiua in via philoſophi dicitur cuius finis eſt ſcire, practica autem cuius finis eſt opus. Si igitur omnis ſcientiæ,finis eſt ſcire,omnis ſcientia eſt ſpeculatiua.

Reſpondetur.non diſtinguitur ſpeculatiua à practica ꝓ ſcire & non ſcire,ſed per ſcire tantum, & per ſcire ordinatum ad opus. vnde ad argumentum nego conſequentiam. Ad probationem dico quod finis ſpeculatiuæ eſt ſcire tantum , finis autem practicæ eſt ſcire ordinatum ad opus, & qm̃ multæ ſunt huiuſmodi ſcientiæ, vt ædificatiua, politica,œconomica,&c.ideo non omnes ſunt ſpeculatiuæ.

Secundo arguit ſic.Poſſibile eſt inuenire in habitibus intellectualibus humanitus inuentis , vnum habitum continentem in ſe duos habit⁹ intellectuales omnino diſtinctos, ita quod non eſt præcisè iſte, nec præcisè ille, eſt tñ ſpecie diſtinctus ab vtroque eorum , ſicut diſtinguitur idem medius color ab extremis. ergo eadẽ ratione poſſibile eſt inuenire habitũ vnũ, qui cõtineat habitũ practicũ & habitũ ſpeculatiuũ.ita qđ nõ eſt præcisè ſpecu.nec præcisè practicus,& ſit ſpecie diſtinctus ab vtroque eorum. antecedens q̃dem patet in 6.Eth. vbi philoſophus ponit ſapientiã habitum ſpecie diſtinctũ ab aliis habitib⁹ intellectualib⁹ , & tñ in ſe continentem habitum principiorũ & ſcientiam.vnde inquit Ariſt. Oportet ergo ſapientẽ non ſolũ quæ ex principiis ſcire,ſed & circa principia verum dicere.Quare vtique erit ſapientia intellectus & ſcientia.ergo,&c.

Reſpondetur vbicunque Ariſt. ponit vnũ habitũ continentem duos habit⁹ ſpecie diſtinctos,loquitur de habitib, eiuſdem rationis,puta quia vterque eſt ſpeculatiu⁹.vt ſi dicamus metaphyſicã cõtinere ſcientiã de ſubſtãtia & ſcientiam de accidẽte.vel q̃a vterque eſt practicus,puta ſi dicamus ſapientiam cõtinere habitum principiorũ practicabilium,& ſcientiã concluſionũ practicabiliũ. Eſt autẽ maior ratio,quod inueniaturvnus habitus continens duos habit⁹ eiuſdẽ rationis,q̃ duos diuerſarum & oppoſitarum rationum.Conſtat autem practicum &ſpeculatiuum eſſe diuerſarum & oppoſitarum rationum. Vnde ad argumentum conceſſo antecedente neganda eſt conſequentiã de ſcientiis humanis vt excipiã diuinã reuelatã de qua nõ eſt præſentis negocij ꝓtractare.Hæc de ꝓſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VII.

Si ſunt tantùm tres ſcientiæ ſpeculatiuæ.

Quare tres erunt philoſophiæ theoricæ,mathematica,Phyſica & theologia.

Cõcluſio. Tres tantum ſunt genere ſcientiæ reales ꝓpriæ lumine natu-

IN hac q. tria agenda ſunt.primo ponentur quædam diſtinctiones. ſecundo ponetur concluſio reſponſiua. tertio ſoluentur quædam argumenta.

Quantum ad 1.ſit hæc prima diſtinctio.Scientia ſpeculatiua quædam realis & eſt illa quæ verſatur circa ens reale. vt phyſica circa ens naturale,& mathematica circa quantitatem continuam vel diſcretam , quædam rationalis,

& eſt

rali inuẽta: Mathematica, Phyſica, & Diuina.

& eſt illa quæ verſatur circa eñs rationis vt logica ſumpta in ſua vniuerſalitate, quæ in via noſtra continẽt ſub ſcientia ſpeculatiua, qm̃ licet ordinetur ad opus, puta ad ſyllogizandũ & diſcurrendũ in aliis ſciẽtiis ad quas cõparãt ſicut regula & modꝰ ſciẽdi, tñ qa nõ ordinãt ad regulandũ opus alteriꝰ potẽtiæ ab intellectu, iõ non eſt locanda inter practicas, ſicut etiam diximus in 4. q. huius ſexti libri.

Secunda diſtinctio, ſcientiarum ſpeculatiuarũ realium, quædam eſt ſpeculatiua verè & ꝓpriè, & eſt illa quæ ex natura ſui, & ex parte ſui obiecti, ordinatur ad ſcire tm̃, eo qđ circa obiectum ſuum non poſſumus niſi ſpeculari. Quædã autem eſt ſpeculatiua, nõ propriè, ſed potius ex vſu loquẽtium, & eſt illa quæ ex natura ſui & ex parte obiecti non ordinatur ſolum ad ſcire, ſed ad operandum circa obiectum ſuum. Et hoc modo medicina quæ eſt de regulis vniuerſalibus ſolet dici ſpeculatiua. Quæ autem applicata eſt ad curam, ſolet dici practica, licet ex obiecto quod eſt corpus ſanabile, vtraque poſſit dici practica.

Tertia diſtinctio, ſcientiarum ſpeculatiuarum propriè & realium, quædam eſt intenta via ſenſus & lumine naturali, quædam autem ex diuina reuelatione.

Quarta diſtinctio, pluralitas ſcientiarũ ſpeculatiuarũ propriè & realium, poteſt aſſignari ſecundũ diſtinctionẽ genericam, & ſecundum diſtinctionem ſpecificam. Et quidem ſi conſideretur ſecundum diſtinctionem ſpecificã patet qđ non ſunt tm̃ tres, nam Mathematica ſub ſe continet Geometriam & Arithmeticam, vt duos habitus diſtinctos ſpecie. Similiter Phyſica ſub ſe continet ſcientiam de mobili ad vbi, & ſcientiam de mobili ad formam, & ſcientiam de aĩalibꝰ, &c. vt huiꝰ partiales diſtinctos ſpecie. Si aũt ↄſiderent ſecundũ diſtinctionẽ generică, ſic dictũ Philoſophi erit verum, vt ſtatim apparebit ꝑ concluſionẽ reſponſiuã.

Quantum ad 2. aduerte, quod intentio Philoſophi eſt loqui de ſcientiis ſpeculatiuis realibus, vt excludamus logicam & propriis, vt excludamus Theoricam medicinæ, & inuentis via naturali, vt excludamus diuinam reuelatam, & de pluralitate earum ſecundum genus, & non ſecundum ſpeciem. Vnde ponitur hæc concluſio reſponſiua.

Sunt tantum tria genera ſcientiarum ſpeculatiuarum realium propriarum, inuentarum lumine naturali.

Hanc concluſionem, aliter ꝓbant Thomiſtæ, aliter Scoti. Thomiſtæ quidem fundantes ſe ſuper ſcientiam B. Th. in procemio 1. Phyſ. ſic probant, cum diſtinctio ſcientiæ ſumatur ex diſtinctione formali ipſius obiecti, quot ſunt obiecta formalia generica ſciẽtiarum ſpeculatiuarum tot ſunt & ipſe ſcientię ſpeculatiuę. Obiecta aũt earũ ſunt tm̃ tria, qm̃ obiectum eſt ens aliquo mõ abſtrahibile à materia. Materia. n. obſtat intelligibilitati, vnde iſta ſenſibilia non ſunt intelligibilia niſi in potẽtia propter ſuam materialitatem, & ad hoc quod fiant intelligibilia in actu, neceſſe eſt vt fiant immaterialia per intellectum agentem vt alias declarabitur, ſecundum igitur quod ens diuerſimodè abſtrahit à materia, ad diuerſas ſcientias pertinebit. Aduerte igitur ꝙ aliquod ens abſtrahit à materia ſecundum eſſe & ſecundum rationẽ, qualia ſunt entia ſeparata, quæ nunquã ſunt in materia, & ſic eſt ſubſtantia & actus & potentia, quę nõ ſunt vniuerſaliter in materia, vt declarabiť in li. 12. De ente aũt ſic abſtracto eſt Metaphyſica, vnde Philoſophꝰ in 6. Meta. tex. 2. ponẽs differentiã Meta. à Phyſica & Mathema. inquit. prima vero, i. Meta. circa ſeparabilia & immobilia, vbi inquit Com. neceſſe eſt vt prima ſcientia in eſſe ſit ſcientia rerum abſtractarum. Et eſt aliud ens quod licet non ſit extra materiam, tñ in ſui diffinitione non recipit materiam ſenſibilem, vnde dicitur abſtractum non ſecundũ eſſe ſed ſecundum rationẽ, & tale ens eſt q̃titas ſiue continua ſiue diſcreta, nõ. n. linea aut ſuperficies diffinitur ꝑ materiã ſenſibilẽ, neque par neque impar, neque rectũ, neque curuum vt dicit in 2. Phyſ. tex. 19. Et de huiuſmodi ente eſt Mathem. vnde inquit Ariſt. in li. 6. Meta. & Mathem. quidem circa immobilia ſed inſeparabilia, ſ. ſecũdum eſſe, quia non habent eſſe niſi in materia, vbi inquit Com. Mathematica eſt de rebus abſtractis ſecundũ diffinitionẽ, ſed non ſecũdum eſſe. Et eſt aliud ens, qđ vt ſcibile licet poſſit abſtrahere à materia indiuiduali, non tñ à materia communi, qm̃ non poteſt eſſe niſi in materia, & non poteſt diffiniri ſine materia cõmuni, & huiuſmodi ſunt entia naturalia. nã licet hõ poſſit diffiniri ſine hac carne & hoc oſſe, non tamen ſine carne, & ſine oſſe, & de hoc ente eſt Phyſica, vnde inquit Philoſophus in 6. Meta. Phyſica namque circa inſeparabilia, ſc. à materia & ſecundum eſſe & ſecundum rationem. Cùm igitur non poſſint eſſe plures modi abſtrahendi à materia, patet quòd non ſunt niſi tria obiecta ſpeculabilia generica diſtincta formaliter ex diuerſo modo abſtrahendi à materia, ex conſequenti non ſunt niſi tria genera ſcientiarum ſpeculatiuarum realium, &c.

Scotiſtæ aũt vt patet ꝑ Ant. And. in 6. Meta. q. 3. alia via procedunt in aſſignando tria obiecta ſpeculabilia generica, iuxta q̃ ↄcludunt tria genera ſcientiarũ ſpeculatiuarũ realium & ꝓpriarũ. Aduerte igiť ꝙ apud eos dantur hæc tria obiecta, ens, ſubſtãtia corporea, cui abſolutè ↄſideratę ineſt primo q̃titas continua, deinde diſcreta: ſubſtãtia corporea ↄſiderata inquantum habẽs formã, q̃ eſt principium determinatę operationis & motus & quietis. Circa ens vt habet paſſiones demõſtrabiles de ipſo ex principiis cognitis via ſenſus ponit Meta. circa ſubſtantiam corpoream vt ſibi ineſt q̃titas ponit mathemat. circa ſubſtantiam corpoream vt habet formam, quæ eſt principium motus, &c. ponitur Phyſica. Et præter has non poteſt dari alia, quæ non contineatur ſub iſtis, vel ſub aliqua iſtarũ. Et ſi dicas, Quare nõ põt dari vna ſciẽtia ſpeculatiua de ſubſtantia incorporea, ſicut dať de ſubſtantia corporea, & vna de q̃titate, ſicut datur de ſubſtantia corporea vt ſibi ineſt q̃titas? Reſpondent ꝙ licet ſubſtantia incorporea habeat paſſiones ſibi primo inhærentis, non tñ ſcibiles à nobis via ſenſus ſed ſic ſunt notæ nobis de ipſa ſolæ paſſiones entis. Vnde verũ eſt ꝙ illa ſubſtantia eſt ſubiectum alicuius ſcientiæ ſpeculatiuæ poſſibilis intellectui potenti cognoſcere eã ſub propria ratione, ſed non nobis. Ad illud de quantitate dicunt, ꝙ nullum genus accidentium poteſt eſſe primum ſubiectũ in aliqua ſcientia, qm̃ quodlibet genus accidentium & quę libet ſpecies cuiuſlibet eorum continetur in aliqua ſpecie ſubſtantiæ virtualiter mediatè vel immediatè. Qportet ergo diuidere ſubſtantiam præciſe, vt habeatur primum ſubiectum alterius ſcientiæ à metaphyſica, &c.

Sed hic modus dicendi non videtur conueniens intentioni Ariſt. nam ipſe aſſignans determinatum numerũ ſcientiarum ſpeculatiuarum, ſemper fundauit ſe ſuper ens vt diuerſimode abſtrahabile à materia. vnde in 2. Phy. oſtendens differẽtiã inter phy. & meta. à tex. 16. vſque ad tex. 18. proceſſit hac via, & in 6. Meta. vt etiam declarauimus eadem via proceſſit. Aſſignatio autem trium ſubiectorum adducta ab Ant. And. eſt potius voluntaria quàm fundat in doctrina Ariſt. imò quantum ad illud, quod dicit ſubſtantiam incorpoream non poſſe eſſe ſubiectum alicuius ſcientiæ ſpeculatiuæ poſſibilis nobis, videtur ſibi contradicere. Determinauit. n. in 2. li. meta. q. 3. ꝙ ſubſtãtias abſtractas cognoſci quid ditatiuè ab intellectu viatoris nõ eſt impoſſibile. Præterea Philoſophus in li. 12. deuenit ad multas proprietates primi principij, quæ non explicantur ꝑ paſſiones entis, puta qđ eſt purus actus, quod eſt maxime intelligibile. quod intellectio ſua eſt ſubſtantia ſua, quæ maxime in ſeipſo delectatur quod eſt vita ſua, quod eſt totius naturæ bonum quod omnia ordinata ſunt ad ipſum: falſum eſt ergo, qđ de ſubſtantia incorporea non poſſumus cognoſcere via ſenſus niſi ſolas paſſiones entis, & quod non poteſt eſſe ſubiectũ alicuius ſcientiæ ſpeculatiuæ poſſibilis nobis, quod autem dicit de quantitate, nullam apparentiã habet. Aliud eſt eñ quodcunque genus accidentis contineri in ſubſtantia quo ad eſſe, & aliud quo ad intelligibilitatem, licet eñ primum ſit verum: quoniam accidentis eſſe eſt in eſſe, non tamen ſecundum, quoniam poteſt habere propriam ſpeciem intelligibilem, per quam primo & per ſe poteſt intelligi. vnde in doctrina Scoti vt declarabimus in 7. libro non cognoſcitur à nobis ſubſtantia niſi per ſpeciem accidentis: licet ergo repugnet accidenti eſſe primum ſubiectum inhæſionis, non tamen ſibi repugnat eſſe primum ſubiectum, circa quod verſatur aliqua ſcientia ſpeculatiua.

Quantum ad 3. aduerte ꝙ pro maiori parte argumenta quę ſolent fieri in hoc quæſito ſoluuntur per diſtinctiones quas præpoſuimus in principio quæſiti. Tu tamen aduerte illud argumentum quo ſolet ſic argui, Diuiſio prima cuiuſlibet generis debet eſſe ſolum per duas differentias ex conſequenti bimembris. Nam ex 10. meta. in vnoquoque genere eſt vna prima contrarietas, quę eſt per duas primas differentias, ſed ſcientia ſpeculatiua eſt quoddam genus continetur eñ in prædicamẽto qualitatis & in primo gñe. ſ. in habitu: ergo vel vt genꝰ, vel vt ſpecies, nõ vt ſpecies, aliter phyſica & mathematica different ſolũ numero. ergo prima

diuiſio ſcientiæ ſpeculatiuæ non debuit eſſe trimembris.

Reſpondetur,aliqui tenent ſcientiam ſpeculatiuam eſſe analogum ad diuinã & naturalẽ, &mathematicã,eo ꝙ per prius dicitur de diuina,tãquam de nobiliori, vnde ſolet ab Ariſt.dici prima Philoſophia,ſicut animal primũ ſanum.Diuiſio aũt analogi prima,nõ oportet eſſe bimẽbris.Sed hæc opinio nõ videt vera,qm̃ quod in vno ſolo prædicamento continet,nõ põt eſſe analogũ ſicut nec æquiuocũ,coordinatio.n.vnius prædicamẽti cõſtituitur ex gñaliſſimo & ſpecialiſſimo,& ſubalternis generib⁹,ac differentiis eſſentialibus,ſecundũ doctrinã Porphyrij.Conſtat aũt ꝙ ſcientia & inferiora ſua,vt practica & ſpeculatiua,& partes ſpeculatiuæ cõtinentur in prædicamẽto qualitatis & in primo genere.ergo nõ eſt analogũ,necvalet obiectio,qm̃ licet vt ad inuicẽ ↄparantur vna ſit prior altera, puta diuina,tñ cõparatæ gñi ſuo,æqualiter participãt rationẽ ſpeculatiui. Dicendũ eſt ergo ꝙ eſt gen⁹, cui⁹ prima diuiſio dẽt eſſe bimẽbris vel reducibilis ad bimẽbrẽ. In ꝓpoſito dico,licet Philoſ.aſſignet trimẽbrẽ,vt breui⁹&clari⁹manifeſtaret differẽtiã inter ſciẽtiam diuinã & phyſicã & mathematicã, tñ ſic põt reduci ad bimẽbrẽ. Omnis ſcientia ſpeculatiua,vel eſt de omnino abſtractis à materia.&hæc eſt metaphyſica, vel de abſtractis non omnino. Et hoc dupl'r,ꝙa de abſtractis à materia ſenſibili tã vniuerſali quã particulari,&hęc eſt mathematica,vel de abſtractis ſolũ à materia ſenſibili ſingulari,& hæc eſt phyſica.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VIII.

Vtrum ſpeculatiuæ ſint nobiliores practicis.

Ergo theoricæ aliis ſcientiis deſiderabiliores ſunt.Tex.2.

CONCLVSIO.

Scientiæ ſpeculatiuæ ſunt ſimpliciter nobiliores practicis.

IN hac q.tria agenda ſunt.Primo ponitur quædam diſtinctio, ſecundo quædam concluſiones reſponſiuæ, tertio ſoluentur quædam argumenta.

Quantum ad 1.aduerte, ꝙ ſpeculatiuæ poſſunt in nobilitate ↄparari practicis rõe obiectorũ , vel ratione finium. Ratione quidem obiectorum, vt ſ.illæ ſint nobiliores, quæ ſunt de nobiliori obiecto, & ex parte finium illæ ſint nobiliores,quæ ad nobiliorẽ finẽ ordinantur.finis autem põt eſ eſſe communis & proprius. Communis q̃dem vt ſi dicam⁹ ſpeculatiuas ordinari ad ſcire tm̃, practicas aũt ad operari,ſiue ad vſum noſtrum.Proprius verò vt ſi dicamus hanc ſpeculatiuam,puta metaphyſicã,ordinari ad tale ſcire,quale eſt ſcire diuina.hanc autem practicã,puta moralẽ,ordinari ad tale operari,quale eſt operari ſecundum virtutem.

Quantum ad 2. aduerte ꝙ ſi ſpeculatiuæ comparantur practicis quo ad finem communem nobiliores ſunt,qm̃ finis ſpeculatiuarum eſt ſcire,practicarum autem eſt noſtrũ operari,ſed ſcire nobilius eſt noſtro operari,qm̃ per ipſum ſcire conuenimus cum nobiliſſimis ſubſtantiis intellectualibus,non aũt per noſtrum operari,vt patet ꝙ noſtra artificia non conueniunt eis,ergo &c. Si aũt comparentur quo ad ſermones proprios,puta quo ad tale ſcire & tale operari,aliqua ſpeculatiua eſt nobilior aliqua practica.& aliqua practica eſt nobilior aliqua ſpeculatiua, qm̃ ſcire alicuius ſpeculatiuæ,vt notitia de cælo,de anima,de homine,excedit in nobilitate vſum ſiue operari alicuius practicæ, puta ſcientiæ frænefactiuæ.Et operari alicui⁹ practicæ.puta ſciẽtiæ moralis,vt bene regulare ſubditos,& operari ſecundũ virtutẽ excedit in nobilitate aliquod ſcire,puta ſcire triangulũ habere tres.& ſcire formicã,vnde dixit Philoſophus in li.12.Meta.tex.51.ꝙ inconueniens eſt de quibuſdam mediari & digni⁹ eſt quædam nõ videre quã videre, ergo, &c. Si aũt ſpeculatiuæ,cõparẽtur abſolutè & ſimpl'r practicis, dico ꝙ ſpeculatiuę ſunt nobiliores,qm̃ in genere ſpeculatiuarũ inuenitur aliqua,puta diuina, excedens in nobilitate omnes practicas. Verſatur enim circa ens diuinum, qd̃ eſt nobiliſſimum,&in tali ſcire ſtat humana felicitas ex 10. Ethicorum. nulla autem practica eſt nobilior toto genere ſpeculatiuarum,nec ex parte obiecti,qm̃ nullum obiectum cuiuſcunque practicæ eſt nobilius ente diuino,nec ex parte finis,quoniam actiones noſtræ practicæ,etiam morales, ſunt media ad felicitatem,& non ſunt ipſa felicitas.

Quantum ad 3.aduerte, ꝙ hæc determinatio non videt ſaluare dictum Philoſophi, quo dicit, Ergo theoricæ aliis ſcientiis deſiderabiliores ſunt. nam qm̃ cõparat theoricas aliis,& nullam excipit,videtur hæc cõparatio eſſe vniuerſalis,vt ſit ſenſus.ergo omnes theoricæ ſunt deſiderabiliores,ex conſequenti nobiliores aliis ſcientiis,ſcilicet practicis, non ergo oportebat tot diſtinctiones & concluſiones ponere,ſed probare quòd omnes theoricę ſunt nobiliores practicis,aliter non ſaluatur dictum Philoſophi.

Reſpondetur Paulo Sonci.in 6. Meta.q.6. ꝑ hoc argumentum dꝛt,ꝙPhiloſophus non comparat theoricas practicis in nobilitate,ſed comparat theoricas, quas enumerauerat inter ſe dicens,ꝙ Meta.eſt dignior mathematica & naturali,&dictum ſuum manifeſtat per tex.com.& per Com. in fine 2.com.Verum ſi intendebat vt Thomiſta non deuiare à mente B.T.non potuit ſic reſpondere,qm̃ B.Th. exponens dictum Philoſophi manifeſtè cõparat theoricas practicis,& non ſolùm theoricas inter ſe, ſic enim inquit, Ergo cum hęc ſcientia,ſcilicet Meta.ſit honorabiliſſima inter omnes. quia eſt honorabilior theoricis , vt prius oſtenſum eſt, quæ quidem ſunt honorabiliores practicis vt in primo libro habitum eſt.hæc ille.

Propterea tenendo ꝙ comparet theoricas practicis dicendum eſt , ꝙ non intendit concludere omnes & ſingulas ſpeculatiuas eſſe nobiliores omnibus practicis,niſi quo ad finem communem vt declarauimus,ſed ꝙ abſolutè & ſimpliciter loquendo ſpeculatiuæ ſunt nobiliores practicis in hoc ſenſu,qm̃ aliqua ſpeculatiua ratione obiecti,& ratione ꝓprij finis eſt nobilior omni practica.Nulla aũt practica eſt nobilior omni ſpeculatiua.& ſic nulla eſt difficultas in dicto Philoſophi,nec repugnat determinationi factæ.

Alia argumenta,nec difficilia ſunt,&ab aliis ſoluuntur. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO IX.

Si de ente per accidens eſt ſcientia.

Nulla ſcientia ſtudioſa eſt de eo,nec practica,nec theorica,non enim faciens domum,&c.Tex.4.

CONCLVSIO.

De ente per accidens ſecundum inhærentiam,& cauſalitatem, formaliter tamen ſumpto , ſiue quo ad rationem communem poteſt eſſe ſcientia,non autem de ente pro re ſubſtracta accepto.

IN hac q.cito expediemus nos qm̃ in epitome noſtra ſuper 6.li.Meta.ſatis de hoc locuti ſumus. Pro vniuerſali tñ reſolutione hîc duo agemus. primo præponentur duæ diſtinctiones.ſecundo duæ concluſiones reſponſiuæ.

Quantum ad 1.aduerte aliquos formare talẽ diſtinctionem,ens per accidens poteſt eſſe quadrupliciter.Primo accidentalitate prædicationis, vt qñ prædicatum dꝛ de ſubiecto, ſed non in aliquo modorum per ſe aſſignatorum in primo poſteriorum. Secundo,accidentalitate rei, ſed non prædicationis , & hoc reperitur quando prædicatum eſt paſſio ſubiecti, licet enim riſibile prædicetur per ſe de homine, eſt tamen accidẽs in homine ſecundum viam noſtrã. Tertio quia ſunt diſtinctę res,quarum vna accidit alteri,vt homo albus,muſicum album.Quartò dicitur ens per accidens accidentalitate cauſalitatis,vt album ædificat,fodiẽs ſepulcrum inuenit theſaurum,ſub cane pluit.Et huius quidem diſtinctionis primum membrum non eſt alicuius momenti in propoſito noſtro nec ſecundum habet difficultatem,nullus enim dubitat quin iſta,homo eſt riſibilis,ſit cõcluſio ſcibilis & demonſtrabilis, & homo vt de eo propria paſſio prædicatur eſt ſubiectum ſcibile: tertium autem & quartum membrum deſeruiunt ꝓpoſito noſtro , quoniam de tali ente per accidens & non alio modo intendit Philoſophus cum dicit de eo non eſſe ſcientiam.

Secunda diſtinctio quam innuit B.Th.exponens textum 5.in hoc 6.li. & quam communiter adducũt expoſitores ſit hæc,ens per accidẽs tertio &quarto modo,dupliciter conſiderari poteſt,primo formaliter,ſiue pro conceptu, quem per ſe importat hoc quod eſt ens per accidens, ſecũdo materialiter ſiue pro re ſubſtracta,cui ineſt & de qua prædicatur denominatiuè. Alij ponunt eandem diſtinctionem ſub his verbis,ens ꝑ accidens ſumit⁹ dupliciter,primo ſecundũ rationem cõem quam importat hoc nomẽ cõe,ens per accidens, ſecundo ſecundũ rationẽ ſpecialẽ & determinatã, inquantũ importatur ꝑ ſpeciale nomẽ , vt fodiẽs ſepulcrũ inuenit theſaurum, muſicum ædificat,ſub cane pluit,&c.

Ex his diſtinct.pono duas concluſiones reſponſiuas.

Prima, de ente ꝑ accidẽs tertio & quarto modo formaliter ſumpto , ſiue quo ad rationem ſuam communem,põt haberi & habetur ſcientia,vel ſaltem certa notitia.nam Ariſt. in textu quinto, inueſtigat quæ ſit eius natura , & quæ eius cauſa ſicut diffusè pertractauimus in epitome noſtra: ergo de eo formaliter ſumpto habetur certa notitia.

Secunda

Secunda de ente per accidens tertio & quarto modo ſumpto pro re ſubſtracta nō poteſt haberi ſcientia, nec certa notitia, nā ex 1.poſt. Quicquid ſcitur aut eſt ſemper, aut frequenter, & habet determinatam cauſam. Quod autē eſt ens per accidens tertio modo & quarto modo, nullam harum conditionum habet, imò oppoſitas, vt patet de fortuito & caſuali: ergo, &c. Et aduerte quod in 2. Phyſ. tex. com. 55. agens de fortuna, tangit idem, dicit. n. fortunam dicere eſſe extra rationem rectè eſt. Ratio enim id eſt ratiocinatio per quam acquirimus certam notitiam, aut eſt eorum, quę ſemper ſunt, aut eorum, quæ ſunt frequenter, ſed fortuna, ſiue effectus fortuitus nec eſt ſemper nec frequenter, imò vt in paucioribus: ergo, &c.

Contra hanc determinationem ſolent fieri duo argumenta alicuius apparentiæ.

Primò quod eſt cauſa determinata agente vt in plurib. videtur ſcibile, hæc eſt manifeſta, ſed ens per accidens præcipuè quarto modo eſt huiuſmodi, dicit. n. Philoſophus in tex. 5. Quod eſt ſecundum magis, id eſt vt in pluribus, hoc principiū & hæc cauſa eius qđ eſt accidens eſſe: ergo, &c.

Reſpon. Ariſto. non dicit quod cauſa agens vt in plurib. inquantum agit vt in pluribus, ſit cauſa entis per accidens quarto modo, ſed inquantum deficit aliquando, nam inq̄tum agit vt in pluribus agit ex intentione, & effectum proprium ac per ſe, inquantum autem aliquando deficit, agit præter intentionem & effectum per accidēs. nego ergo minorem & ad dictum Philoſophi, patet quid dicendum.

Secundo quod eſt à cauſa neceſſaria & immutabili videtur eſſe neceſſarium & immutabile, ſicut quod eſt à cauſa contingente eſt contingens, & à mutabili eſt mutabile, ſed ens per accidens quarto modo eſt à cauſa neceſſaria & immutabili, quoniam eſt à cauſa prima, quæ eſt neceſſaria & immutabilis. Omnis enim effectus poſitiuus, eſt à cauſa prima mediatè vel immediatè ergo eſt neceſſarius & immutabilis ex conſequenti ſcibilis quoniam huiuſmodi non contingit aliter ſe habere.

Reſpondetur negatur maior, de cauſa remota, & conceditur de cauſa proxima, neceſſitas. n. & contingentia effectus attenditur penes cauſam proximam vt dicemus infra & quoniam ens per accidens quarto modo, non eſt proximè & immediatè à cauſa prima immutabili, ideo nihil cōcluditur, vtrum autem ſi prima cauſa ageret de neceſſitate naturæ, cauſæ ſecundæ de neceſſitate agerent, ex conſequenti nullus eſſet effectus contingens, diſcutiemus infrà. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO X.

Si ſecundum doctrinam Ariſtot. poteſt ſaluari ens per accidens quarto modo, quod eſt effectus contingens per reſpectum ad cauſam ſuam proximam.

Cōcluſio. Quæcunque euenīūt à cauſis proximis cauſis, aut ne ceſſario, aut cōtingenter eueniunt.

CIrca hanc q. aduerte, quod idem eſt ac ſi quęratur, an omnes effectus ſint neceſſarij vel aliqui neceſſarij & aliqui cōtingentes. Hanc q. multi pertractant ſed nō reſoluunt. Tu igitur ſic procedes, effectus contingens dupliciter conſiderari poteſt primo quantum ad eſſe ſuum, quod eſt eſſe corruptibile & definibile, & ſic patet ad ſenſum, ꝙ effectus voluntarij & cauſarum inferiorum ſunt cōtingētes qm̄ pro aliquo tempore habent eſſe & pro aliquo non eſſe: & de hoc fuit dubium apud Philoſoph. nec Commen. vt patet in hoc lib. 6. com. 7. Secundo quantum ad cauſalitatem & ſenſus huius eſt. vtrum dentur aliquæ cauſæ contingēter cauſantes, vel omnis neceſſario cauſent. Et in hoc ſenſu ſtat tota difficultas quæſiti, & totum pendet ex modo cauſandi quo prima cauſa cauſat, nam ſi ad mentem Philoſophi prima cauſa cauſat & agit liberè, facile erit ſecundum Philoſophum ſaluare contingentiam effectus per reſpectum ad cauſam proximam, ſi autem cauſat & agit de neceſſitate naturæ, difficilius erit, vt igitur ad quæſiti reſolutionem deueniamus, tria agenda ſunt. Primo, ſi eſt tenendum ad mentem Philoſophi, primam cauſam agere de neceſſitate naturæ. ſecundo ſuppoſito ꝙ ſic, vtrum cum hoc ſuſtinere poſſimus non omnia euenire de neceſſitate, ſed ſeruari contingentiam effectus per reſpectum ad cauſam proximam. tertio ſoluetur ratio Scotiſtarū tenentium oppoſitum determinationis quam facturi ſumus.

Quantū ad 1. aduerte, ꝙ Deum agere de neceſſitate naturæ dupliciter poteſt intelligi. primò quia agit per naturā vt præueniens intelligere & velle, ita ꝙ non agit per intelligere & velle, ſed per aliquod antecedens ad iſta, ſicut homo de neceſſitate naturæ digerit cibum & ignis calefacit, & ſol illuminat, & hoc modo nullus Philoſoph. qui veram de Deo cognitionem habuit, poſuit Deum agere de neceſſitate naturæ, cognouerūt. n. veri Philoſophi, ꝙ omne agēs aut agit à caſu, aut propter finem, cōſtat autem ꝙ Deus nō agit à caſu, quia agens à caſu eſt cauſa per accidens, Deus autem cum ſit prima cauſa, non poteſt eſſe cauſa per accidens, eſt. n. cauſa per accidens poſterior cauſa per ſe, igitur Deus eſt cauſa agens propter finem omne autem huiuſmodi agens, aut proſtituit ſibi finem, aut proſtituitur ſibi finis ab alio, Deo non poteſt proſtitui finis ab alio, qm̄ non eſſet primum agens ſimpliciter & nobiliſſimum, proſtituens. n. finem alteri prius & nobilius eſt, vtpote regulans & dirigens. igitur Deus proſtituit ſibi finem ergo eſt agens per intellectum & voluntatem non. n. poſſet ſibi finem proſtituere niſi intelligeret & vellet finem, quicquid ergo Deus agit per extra agit ad intellectum & voluntatem. ita ꝙ productum eſt intellectum & volitum. & per conſequens non agit de neceſſitate naturæ, ꝓut natura præintelligitur actui intelligendi & volendi. Secundò poteſt intelligi, ꝙ agat de neceſſitate naturæ, non prout natura præintelligitur actui intelligendi & volendi, ſed prout voluntas vult neceſſario quædam volita, ſicut primum vult neceſſario bonitatem ſuam, & homo vult neceſſario felicitatem, ita ꝙ hæc neceſſitas ſit quædam habitudo neceſſaria voluntatis ad aliqua. vt volita, & ſic Deū agere de neceſſitate naturæ eſt ipſum volendo neceſſario bonitatē ſuam, velle etiam neceſſario omnia reducibilia in bonitatem ſuam, ſecundum ꝙ ſunt reducibilia in ipſam, & velle neceſſario cuilibet communicare bonitatem ſuam, quantum vnumquodque eſt capax, ad quōd velle ſequitur de neceſſitate effectus, & in hoc ſenſu tenendum eſt philoſophum putaſſe Deum agere de neceſſitate naturæ. nam in 8. phyſ. probauit motum cæli eſſe æternum de neceſſitate, ergo motorem primum de neceſſitate mouere, & in 2. de generatione probauit generationem inferiorum de neceſſitate eſſe æternā, & hanc cauſari ex motu diurno & motu erraticorum, ergo primum de neceſſitate producit inferiora mediante motu, & 12. Meta. vbi idem ex ꝓpoſito ꝑtractabitur, probat philoſophus in motore ę̄terno non eſſe potentiam ſed actū, & facit hanc conſequentiam, ſi in eius ſubſtātia eſt potētia, cōtinget nō eſſe motū quod. n. eſt in potētia pōt non eſſe & huius q̄dā conſequētiæ ita reputat falſitatē cōſequētis eſſe manifeſtā, ꝙ nō immoratur circa eū reputauit ergo motū cæli, & ꝓductionē rerū eſſe neceſſariam & ſempiternā ex cōſequēti primum de neceſſitate naturæ mouere & producere. Qđ aūt Com. eiuſdem fuerit ſententiæ, manifeſtabimus in lib. 12.

Quantum ad 2. aduerte, ꝙ cum Deum agere de neceſſitate naturæ ſecundo modo, idem ſit ꝙ voluntatē ſuam habere neceſſariam habitudinem ad ea, quæ vult facere ita ꝙ non pōt non velle ea facere, hoc poteſt habere duplicem ſenſum: primo ſic, Deus vult neceſſario hoc, ſ. cælum ꝓducere, & cælum neceſſario habere, id eſt ꝙ habeat eſſe neceſſarium & immutabile, & ꝙ cælum habeat cauſalitatem, id eſt virtutē cauſandi neceſſariam, quo ad ea, quæ pōt cauſare, & ſicut dico de cælo, intellige de quocunque alio, quod Deus vult producere. Secūdo ſic. Deus vult neceſſario aliqua producere, quæ habeāt eſſe neceſſarium & virtutē cauſandi neceſſariā, & vult neceſſario aliqua ꝓducere quæ tñ habeant eſſe nō neceſſariū nec virtutē cauſandi neceſſariā, ſed cōtingentē. iuxta primū ſenſum, ſi Deus agit de neceſſitate naturæ, oīa de neceſſitate eueniūt: nec ꝓt ſaluari cōtingentia effectus ꝑ reſpectum ad cauſam propriam & proximā, q̄a iuxta primū ſenſum, tam cauſa prima, q̄ oēs cauſæ ſecundæ haberēt cauſalitatē neceſſariam, cum qua nō ſtat contingentia effectus, ideo. n. effectus habet contingentiā, quia cauſa contingenter cauſat. ſi ergo omnes cauſæ de neceſſitate cauſant, omnes effectus de neceſſitate eueniūt. iuxta ſecundum ſenſum poteſt ſaluari ꝙ non de neceſſitate omnia eueniunt, quia licet Deus quicquid vult producere, neceſſario velit producere, non tamen vult quicquid producit habere neceſſariam cauſalitatem ſuper effectū ſuum: ſed aliquod neceſſariam, & aliquod contingentem ex conſequenti ſtat, ꝙ cum voluntate primæ cauſæ volente neceſſario contingentiam cauſæ proximæ in cauſando, ꝙ cauſa contingenter cauſat. & ꝙ effectus contingenter cauſatur, & non neceſſario. & iuxta hunc ſecundum ſenſum, tenendum eſt, ꝙ philoſophus opinatus fuerit Deum agere de neceſſitate naturę, & tñ non omnia euenire de neceſſitate, & quidem ꝙ teneat Deum agere de neceſſitate naturæ iam

proba

probauimus,quòd autem arbitratus sit,non omnia de necessitate euenire,patet hic in lib.6.in tex.7.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ Scotistæ tenent hanc consequentiam, esse simpliciter veram, si quicquid agit Deus agit de necessitate, omnia eueniunt de necessitate. vnde si Arist. admittit antecedens, de necessitate admittit consequens, ex consequenti sibi contradicit in eo ꝙ vult saluare contingentiam in causatis stãte antecedente. Ratio autem eorum est hæc, si prima causa necessario causat a, necessario mouet a,ſ. ad causandum, si a est necessario motum ad causandum,necessario mouet b,similiter b,necessario motum,necessario mouet c,&sic vsque ad proximam causam, quoniam posterior nunquam mouet, nisi mota à priori. Si ergo prima causa necessario causat& mouet,seq̃tur ꝙ omnes aliæ necessario causabunt & mouebunt,ex consequenti omnia necessario eueniunt à proximis suis causis.

Respondeo, & dico ex determinatione facta ꝙ prima consequentia potest dupliciter intelligi,primo sic,si prima causa necessario causat a,necessario mouet a,ſad causandum necessario,& sic nego eam,quia non est necesse, ꝙ eo modo quo prima causa causata a, moueat a, ad causandũ, quoniã causalitas necessariò impressa à prima causa in a, recipitur & modificatur in a,secundum ꝙ conuenit naturæ ipsius a, secundo sic, si prima causa,&c. necessario mouet a,ad causandum necessario vel contingenter,& sic cõcedam eam,quoniam si natura ipsius a, est talis,ꝙ ei cõpetat causalitas necessaria, prima causa necessario mouebit a, ad causandum necessario: si autem competit ei mouere cõtingenter,prima causa necessario mouebit ipsam ad causandum contingenter, & sic nihil concluditur, nisi ꝙ omnia eueniunt à proximis causis necessario vel contingẽter. Et aduerte, ꝙ causa erroris in Scotistis fuit, quia opinati sunt,omnem causam secundam causare, eo modo quo causatur & mouetur à prima,quod non est verum quia vt dixi mus causalitas actiua,non recipitur in secunda,nisi vt com petit naturæ suæ.Patet ergo,quomodo hæc duo possumus sustinere,Deus agit de necessitate naturæ,& tñ non omnia eueniũt de necessitate.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO XI.

Si effectus contingens habet contingentiam à causa prima,vel à causa proxima.

Cõclusio. Tales effectus nõ modo à secundis & proximis causis eueniunt sed etiam à prima.

IN hac q.sic procedemus.primo ponetur distinctio de effectu cõtingente.secundo de effectu contingente,in primo sensu,probabitur ꝙ habet contingẽtiam à causa proxima.tertio de effectu cõtingente in secundo sensu pertractabitur opinio B.Tho.& Scoti,& determinabimus secundum mentem B.Tho.& soluemus rationes Scoti.

Quantum ad 1.aduerte, quòd effectus potest dici contingẽs dupliciter.primo quia casualis,siue fortuitus,& est ille qui producitur à causa præter intentionẽ,&vt in paciorib.& propriè dicitur ens per accidens,de quo ꝫ.locuti sumus ad mẽtem Philosophi, ꝙ de eo nõ habetur scientia. secundo dicitur cõtingens,non solùm quia habet esse defectibile, sed quia est à causa, quæ potest causare & nõ causare,& vt sic opponit effectui necessario, qui est à causa,quę non potest non causare, in quo sensu dicemus productionẽ rosæ esse contingẽtem,& motũ Solis esse necessarium.

Quantum ad 2.pono hanc cõclusionem,effectus cõtingẽs in primo sensu nõ habet cõtingentiam, à prima causa. Hæc est de mẽte Philos.in hoc lib.6.in tex.5.vbi inuestigans principium& causam entis per accidens,id est effectus fortuiti,dicit ꝙ causa necessaria,i.quæ non contingit aliter se habere & quæ est vt semper,i.infallibilis nõ est principium & causa entis per accidẽs,sed quæ secundum magis, id est quæ vt in plurib.producit effectum,& aliqñ deficit,sed secundum doctrinam Aristo. prima causa vt docuimus in q. præced.est causa necessaria de necessitate agens,& infallibilis. ergo ab ea effectus cõtingẽs in primo sensu nõ habet cõtingentiam.Præterea, effectus cõtingens in primo sensu habet contingentiam à causa agente præter intentionem, sed vt videbimus in lib.12. prima causa nihil põt agere præter intetionem.ergo,&c.Patet ergo ꝙ contingentia, i. casualitas effectus cõtingentis in primo sensu, reducenda est in causam proximam potentem deficere, sicut monstrum reducitur in deficiẽtem virtutem formatiuam generantis.

Quantum ad 3.aduerte, ꝙ ibi non habemus inuestigare quid in hoc sentiant B.Th.& Scotus inquantum Theologi, sed inquantum innituntur doctrinæ & fundamentis Arist. puta si B.T.& Scotus teneant Arist.sensisse Deum esse causam necessariam, & necessario agentem quæcunque agit, & necessario mouentem quæcũque mouet, vtrum effectus contingens sit contingens propter primam causam, an propter cãm proximam. Ad huius igitur resolutionem aduerte,ꝙ mens B.T.fuit vt patet in 1.par.q.14.art.13.in responsione ad primũ, ꝙ licet prima causa sit necessaria, tñ effectus potest esse ☽tingẽs,propter causam proximam ☽tingẽtem. & exemplificat de germinatione plantæ,quæ est ☽tingens propter causam proximam ☽tingẽtem, licet motus solis ꝙ est causa prima sit necessarius,causa autem proxima est radix plãtæ.Similiter quæ sunt scita à Deo, sunt cõtingentia ꝙꝙ causas proximas,licet sciẽtia Dei,quæ est causa prima, sit necessaria, & huius ꝙdem ratio est qm̃ naturaliter effectus assimilatur causæ suæ propriæ,quæ est eius causa proxima,☽sequẽs ergo est vt effectus cõtingẽs reducaꝫ in causam ꝓximam ☽tingentem,&effectus necessarius in causam proximã necessariam.Mẽs autem Scoti fuit, ꝙ secundũ doctrinam Arist.necessitas & contingentia effectus principaliter reducẽdæ sint in causam primã. Arbitratur.n.vt patet in 2.sen.dist.2.q.2.ꝙsi causa prima necessario agit & mouet causas secũdas,omnẽ effectũ esse necessariũ,& causam secũdam nõ posse dare ☽tingẽtiam effectui suo, si aũt causa prima ☽tingẽter siue libere agit & mouet causas secũdas, seruari poterit ☽tingentia in effectu causæ secũdæ,ita ꝙ necessitas & ☽tingẽtia rerũ pendẽt ex modo agẽdi causę primæ.Vñ tenet Arist.inaduertẽter posuisse cõtradictoria,ſ.ꝙ prima causa agat & moueat de necessitate naturæ, ad qđ seq̃tur ꝙ oĩa eueniant de necessitate,& tñ in 6.Meta.tenet ꝙ non omnia eueniunt de necessitate. Hanc autem imaginationem suam,conatur Scotus probare duplici medio.

Primo,causa quæ mouet inquãtum mouet,si necessario mouet, necessario mouet, sed oĩs causa secunda mouet & agit inq̃tũ mouet à prima, ergo si causa prima necessario mouet secundã,ipsa quoq; necessario mouet & agit,ex cõsequẽti nulla remanet causa ☽tingens,nec effect⁹ ☽tingens.

Respondetur,iã diximus in q.præced.hoc argumentum nõ concludere, & de nouo formaliter respondendo negatur maior, qm̃ licet causa secũda nõ moueat nisi inquantũ mouetur à prima,nõ tñ est necesse ꝙ in se recipiat virtutẽ motiuam eo modo, quo est in prima, sed vt proportionatur naturæ suæ,sicut aer recipit lumẽ à sole,& luna similiter recipit virtutem illuminatiuam à sole,nõ tamen eo modo quo est in sole,sed modo competẽti naturæ lunari.Vnũ quodque enim recipitur in aliquo,non per modum quo est in dante,sed per modum conuenientem recipienti.

Secundo,causa prior prius naturaliter & simpliciter respicit effectũ quàm causa posterior.ergo in illo priori causa prima,si de necessitate agit & mouet, dabit effectui necessitatẽ,ergo in secũdo instãti naturæ,causa proxima non potest eidem effectui dare cõtingẽtiam,necessitas ergo & cõtingẽtia in effectu causæ proximæ pẽdet à causa prima.

Respondetur,si antecedens sic intelligatur,causa prior prius naturaliter,&c.i.pro aliquo instãti respicit effectum pro quo nondũ attingitur à causa secũda,nego ipsum,qm̃ simul & pro eodem instãti ab vtraque attingitur.Si aũt sic intelligatur,causa prior prius,&c.id est à se &propria virtute,causa autem secunda posterius,i.virtute sibi impressa à priori,ita ꝙ prius & posterius non respiciunt durationis ordinem,sed ordinem causalitatis,sic cõceditur, sed nego vtranque consequentiam, quoniam ex quo effectus simul attingitur à causa prima & secunda, ab vtraque simul habet contingentiam.posito enim quòd causa prima agat de necessitate quæcunque immediatè agit, tamen non coagit causæ secundæ nisi modo competenti causæ secundæ.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO XII.

Si effectus contingens, dum est,est contingens.

Cõclusio. Effectus cõtingens ex natura sua cõtingens ẽt dũ est, cõtingẽs est non incõuenit tamen ꝓpter tempore necesse esse.

IN ista q.aduerte,ꝙ nõ est difficultas de cõtingenti ante quam producatur, quia potest causari & non causari à causa sua impedibili, nec etiam postquam est productũ dubitatur quin sit contingens pro tempore futuro, potest enim deficere ab esse,cum habeat esse transmutabile.Difficultas ergo solùm est,pro isto instãti,pro quo est actu vtrũ possit esse & non esse, videtur enim pro tunc esse necessarium,quoniam res dum est,necesse est esse.

Pro resolutionẽ huius,pono duas conclusiones,deinde soluam quoddam dubium.

Prima

Prima concluſio. effectus contingens qui ex natura ſua eſt contingens, puta quia ex natura ſua & intrinſecè poteſt eſſe & non eſſe, etiam dum eſt, eſt contingens, probatur. Qđ ex natura ſua eſt tale, & à principio ſibi intrinſeco, puta ex materia ſubiecta priuationi, vel ex compoſitione contrariorum, ad quodcunque comparetur, & ad quamcunque differentiam temporis, ſemper eſt tale, prędicamenta. n. per ſe inſeparabilia ſunt, ſed effectus contingens, qui ex natura ſua eſt contingens, eſt tale, quod ſ. ex ſe poteſt eſſe & nõ eſſe. Hæc eſt. n. diffinitio contingentis, vt patebit in li. 9. ergo ad quodcunque, & quãcunque differentiam tp̃is cõparetur, ſemp eſt tale, ergo dũ eſt adhuc contingens eſt. Præterea, neceſſitas & contingentia ſunt generales modi entis quorum alterũ neceſſe eſt de vnoquoque ex ſui natura verificari, nam cum ens ſit cui dentur eſſe, vel ex natura ſua non poteſt non eſſe, & ſic eſt ens neceſſarium, vel poteſt eſſe & non eſſe, & ſic eſt contingens ſed de contingenti dum eſt, non poteſt ex natura ſui verificari neceſſitas, qm̃ cõtingens ex natura ſui poteſt eſſe & non eſſe: ergo, &c. Dico autem ex natura ſui, qm̃ licet natura contingentis nunquam tranſmuteť in neceſſariam abſolutè tamen non inconuenit quod fiat neceſſaria ex aliqua conditione, & per comparationem ad alterum, quæ tamen in ſe, ſemper remanet contingens, & hoc declarabitur in concluſione ſequenti.

Secunda concluſio, effectus contingens, licet ex natura ſua ſemp̃ ſit contingens, ſiue ſit, ſiue non ſit, tamen non inconuenit qđ pro tali menſura temporis, pro qua eſt ſit neceſſe eſſe. Pro cuius euidentia aduerte qđ res contingens poteſt dupliciter conſiderari, primo ſecundũ ſe & abſolutè, id eſt quantum nõ eſt determinata, ad aliquã differentiã tp̃is, ſecundo inquantũ iã eſt determinata ad tale tp̃s, puta inquantũ iã extitit in tali tp̃e præterito, vel inq̃tum exiſtit in tp̃e præſenti. Et quidé ſi primo modo conſideretur ſemper eſt cõtingens, qm̃ & in ſe, & p̃ reſpectũ ad cauſam ſuã, poteſt eſſe & non eſſe. Si aũt ſecundo modo, dico quod eſt contingens & neceſſaria, contingens quidem quo ad naturam ſuam, neceſſaria autem p̃ reſpectum præſentialitatis, & ſic probatur, ſicut ſe habet res contingens præterita ad tempus præteritum, ſic res contingens præſens ad tẽpus præſens, ſed illa non poteſt non fuiſſe, ex reſpectu præteritionis, ergo iſta non poteſt non eſſe, ex reſpectu præſentialitatis, ergo pro tali mẽſura temporis, pro qua eſt neceſſe eſt eſſe. Prętereà, ſi res contingens, quę vt prę̃ſens eſt, poteſt nõ eſſe, ponatur in eſſe ergo ſimul erit & non erit quod implicat, erit ergo & contingens & neceſſaria. Cõtingens quidem ex ſe, neceſſaria autem per reſpectum ad alterum, nec id eſt inconueniens, quoniam licet contingens abſolutè, & neceſſarium abſolutè repugnent eidem, non tamẽ neceſſarium ex conditione, & contingens abſolutè.

Sed contra determinationẽ hanc videtur eſſe dubium, qm̃ ſi contingens quando eſt, eſt contingens, ergo quando eſt põt eſſe & nõ eſſe, ex diffinitione contingentis, ſed hoc eſt falſum, quoniam quãdo eſt nõ poteſt eſſe quin ſit, aliter contradictoria verificarentur de eodem ergo neceſſarium eſt, ergo non eſt contingens, propterea dixit Ariſt. in primo peri her. res dum eſt, neceſſe eſt eſſe.

Reſpondeť, nõ inconuenit, q̃ aliq̃d verificetur de re cõſiderata ſub vna rõe. quod tñ non verificatur, ſi cõſideratur ſub alia rõe, v. g. ſi cõſiderať lapis, vt habet eſſe in intellectu p̃ ſpeciem intelligibilẽ, eſt immaterialis, ſi aũt cõſideratur, vt hẽt eſſe ad extra eſt materialis & non immaterialis, ſic in ꝓpoſito ſi contingens qñ eſt conſideretur vt contingẽs, i. rõe qua contingẽs, ſic p̃t eſſe & non eſſe, qm̃ hæc eſt natura ſua, quæ immutabiliter manet, ſi aũt cõſideretur vt exiſtẽs, vel vt pñs. ſic ñ p̃t ñ eſſe, & vt ſic eſt neceſſe eſſe, ex hoc tñ nõ definit eſſe cõtingẽs ex ſui natura ſicut licet lapis vt intellectus ſit immaterialis, p̃ hoc tñ nõ definit ex natura ſua eſſe materialis. Hęc de p̃ſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XIII.

Ens verum excluditur à Metaphyſico.

Et quod vt verum ens, prætermittendum. Tex. 8. vbi inquit Com. Ens quod eſt veridicãs nõ habet cauſam, niſi animam: & ideo vtrũque, ſ. ens p̃ accidens, & ens veridicans numerãtur in genere entis diminuti, & ideo perſcrutãdum eſt, ſ. à Metaphyſico, de ente p̃fecto, qđ eſt ens extra animã.

cõcluſio. Veritas fundamẽ

IN hac q. ſic procedemus, Primo aſſignabimus tres modos veritatis. Secũdo relictis duob. modis, ꝓſequemur tertium, de quo propriè Philoſophus intendit, quando dicit ens verum prætermittendum. Tertio pro deciſione quęſiti, ponemus tres concluſiones reſponſiuas. Quarto ſoluemus quædam argumenta.

talis, & quæ repræſentatiuè dicitur nõ excluduntur à Metaphyſico, ſed veritas formaliter, quæ eſt in intellectu enunciati uo excluditur à Metaphyſico.

Quantùm ad 1. aduerte, q̃ iuxta doctrinam Heruei in 3. quolibeto, q. 1. veritas dicitur de tribus, primo de rei entitate, ſicut dicimus hoc eſt de veritate humana, quod ad entitatem & quidditatem hominis p̃tinet, vt anima intellectiua eſt de veritate hominis, ſecũdo de actu cognoſcẽdi cõplexo, ſiue de voce ſignificatiua complexa. tertio de obiecto intellectus enũciatiui, ſignato p̃ complexum infinitũ, ſicut cũ dicimus, hominẽ eſſe riſibilem eſt verum, veritas quidem dicta de entitate rei, eſt veritas materialiter, ſiue fundamẽtaliter, nõ aũt formaliter, qđ ſic patet, ſi eſſet veritas formaliter, ergo voces incomplexæ ſignificãtes rerum entitates ſignificarẽt verum, vel falſum, qđ eſt cõtra Philo. in 6. Meta. tex. 8. vbi inq̃t circa vero ſimplicia, i. terminos ſimplices, nõ eſt veritas, & in 3. de Ani. tex. 21. inq̃t, indiuiſibiliũ intelligẽtia in his eſt, circa quæ nõ eſt verũ neque falſum, in q̃bus aũtẽ verum & falſum, compoſitio quædam eſt, veritas autem ſecũdo modo dr̃ veritas repræſentatiuè vel ſignificatiuè, voces. n. complexæ ſignificãt cõceptus complexos, cõceptus aũtẽ complexi ſignificat rem ſic eſſe vel non ſic eſſe, vnde dicitur propoſitio ſiue in mente, ſiue in voce ſignificare verum vel falſum, veritas tertio modo dr̃ veritas formaliter, quod ſic patet, quod correſpõdet vero repræſentatiuè eſt verum formaliter, ſicut quod correſpondet ſano repræſentatiuè puta vrinæ eſt ſanum formaliter, ſed obiectum intellectus enũciatiui puta hominem eſſe riſibilem in ſui natura correſpõdet huic ꝓpoſitioni, quam diximus eſſe veram repræſentatiuè, homo eſt riſibilis, ergo in obiecto intellectus enunciatiui ſtat formaliter veritas.

Quantum ad 2. relicto primo & ſecundo modo, inueſtigandum eſt de tertio, de quo propriè intendit philoſophus hic in li. 6. tex. 8. cum dicit, quod autem vt verum ens, & nõ ens vt falſum, quoniam ſecundum compoſitionem, & diuiſionem, &c. ex quibus innuit, q̃ nõ intendit niſi de veritate ſignata per enũciationem, quàm diximus eſſe veritatem formaliter. De hac igitur inueſtigãdum eſt, quid ſit, & quoniam communiter tenetur q̃ eſt ens ratiõis, ideo prius perſcrutandum eſſet, quid ſit ens rationis, vt diſtinguitur contra ens reale, verum quia de hoc ſatis locuti ſumus in tractatu de tranſcendentibus: ideo reſolue te illic.

Poſtquam cognoueris quid ſit propriiſſimum ens rationis quod philoſophus hic in 6. appellat ens verum & diſtinguit contra ens reale, erit tibi via ad ſciendum quid ſit veritas formaliter. Tu igitur aduerte q̃de ea ſunt duæ opiniones. prima dicit, q̃ eſt conformitas ſiue adæquatio, quæ eſt relatio realis, inter actum intelligendi complexum & rem intellectam, ſecundum q̃ eſt obiectum intellectus enũciatiui, puta adæquatio quæ eſt inter hoc enũciabile ex parte rei, hominem eſſe animal & complexum actum intelligendi, quo intellectus componens intelligit ſic eſſe, ſicut intelligit, dicitur veritas formaliter. & hanc opinionem recitat Herueus in 3. quoli. q. 1. art. 2. in prin. & multipliciter improbat verum, quia hęc opinio cõtradicit philoſopho in 6. Meta. tex. 8. & Comm. q̃ ens verum diſtinguitur contra ens reale, relatio autem realis nõ diſtinguitur contra ens reale ideo relinques hanc opinionem, quæ non poteſt fortius improbari quam per dictum philoſophi, ſecunda opin. dicit quod eſt relatio rationis & in hoc conueniunt B. T. & Herueus, ſed diſſentiunt in hoc q̃ B. Tho. in 6. Metap. exponens tex. 8. vult quòd huiuſmodi veritas conſiſtat in ordine ſiue in comparatione duorum conceptorum ab intellectu, ſiue illa duo concepta ſint idem ſecundum rem, ſiue diuerſa, nam intellectus conceptionem formans vtitur aliquando vno vt duobus, vt cum dicitur homo eſt homo, ex quo patet inquit B. Thom. quòd talis compoſitio eſt ſolum in intellectu, ideo illud, quod eſt ita ens, ſicut in tali comparatione conſiſtens eſt alterum ab his, quæ propriè ſunt entia extra animam, ergo eſt mere ens rationis. Herueus autem in tertio quoli. quæſt. prima, artic. ſecundo, tenet quòd huiuſmodi veritas eſt conformitas rei quæ eſt ad extra ad ſeipſam, vt eſt in intellectu enunciatiuo ſecundum eſſe cognitum, & ſuam quidem opinionem prius declaro. deinde probo huiuſmodi veritatem eſſe mere ens rationis.

Tu igitur nota entitatem rei dupliciter conſiderari poſſet. Primo vt eſt habens eſſe extra intellectum, & in rerum natura. ſecundo vt obiicitur intellectui per ſpeciem intelligib

ligibilem. Quando igitur intellectus per ſpeciem intelligibilem repræſentantem prædicata rei obiectæ, apprehendit aliquod ex ſuis prædicatis, & format conceptum de natura obiecta, deinde enunciat talem conceptum vel prædicatum de re, puta dicendo homo eſt animal inter rem ad extra, & ipſammet vt eſt ſic apprehenſa vel concepta, conſurgit quædam conformitas, quæ repræſentatur per hanc copulam eſt, per oppoſitum autē conſurgit difformitas ſi aliter apprehendatur vel concipiatur quàm ſit conueniens rei. Hanc igitur conformitatem Herueus vocat veritatem formaliter, Difformitatem verò, falſitatem. Quæ quidem ſunt reſpectus non reales, ſed rationis conſequentes operationem ſecundam intellectus. nam remoto intellectu res non conciperetur conformiter, nec difformiter, ex conſequenti rales reſpectus nō conſurgerent. Prætereà eiuſdem ad ſeipſum eſt reſpectus rationis cū non ſint extrema realia realiter diſtincta: ſed hæc ꝓformitas eſt reſpectus eiuſdem ad ſeipſum, eſt enim eiuſdem rei vt habet eſſe ad extra ad ſeipſam, vt eſt apprehenſa ab intellectu: ergo, &c.

Poſita declaratione ſic probo propoſitum, quod diſtinguitur contra ens reale eſt ens rationis, quoniam non dar̄ medium inter ens reale & ens rationis, ſed ens verum, qđ conſiſtit in compoſitione & diuiſione, & de quo intendit Philoſoph⁹, diſtinguitur contra ens reale ex 6. Meta. tex. 8. ergo, &c. Tūc vltra omne ens rationis vel eſt reſpectus, vel eſt negatio, v. declarauimus in tract. de tranſcendentibus, conſtat autem ens verum ſiue veritatem formaliter non eſſe negationem, ergo eſt reſpectus & ab omnibus communiter cōceditur ꝙ eſt conformitas ſiue adęquatio, ſiue conuenientia iuxta famoſam diffinitionem, qua dr̄, Veritas eſt adæquatio rei & intellectus. ergo veritas formaliter eſt cō formitas, q̄ eſt reſpectus rōnis inter rē, vt hēt eſſe ad extra, & ipſammet vt habet eſſe cognitū in intellectu enūciatiuo.

Et aduerte, ꝙ Her. non loquitur de veritate vniuerſaliter, ſed ſolùm de veritate cōplexa, quę ſignificatur per propoſitionem, & de qua ſola loquitur Philoſophus in 1. peri her. & in 6. Meta. & id dico, quoniam non omnib. modis, q̄bus dicitur eſt ens rationis, ſed abſtrahit ab ente reali & ab ente rationis, vt videre poteris in tract. de tranſcendentib. in capite de vero, vbi pertractauimus mentem B. Tho.

Quantum ad tertium ponuntur tres concluſiones reſpōſiuæ præſenti quæſiti.

Prima, veritas fundamentalis non excluditur à Meta. ꝓbatur, vt declaratum eſt in 1. li. Meta. conſiderat omnium rerum quidditates in vniuerſali. ergo omnium rerum veritates fundamentales, conſequentia patet, qm̄ vt prædiximus ipſa veritas fundamētalis eſt rei quidditas ſiue entitas. Prętereà verum fundamētale eſt conuertibile cum ente reali, cum vtrunque ſit tranſcendens, nec addit ſuper ens reale niſi ordinem ad intellectū. Dr̄. n. verum id, qđ ex ſui natura eſt manifeſtatiuum ſui cuicunque intellectui potēti cognoſcere ipſum: ſed ens reale cō ſideratur à Meta. vt probatum eſt in 1. lib. in q. de ſubiecto huius ſcientiæ, ergo, &c.

Secunda, veritas repræſentatiuè non excluditur à meta phy. probatur. Talis veritas dr̄ de actu intelligendi complexo, quæ eſt ſecunda operatio intellectus, & de propoſitione, ſed tā actus intelligendi, quam propoſitio formata ſunt entia realia, cum ſint effectiuè ab intellectu, & ſubiectiuè in eodem. Omne autem ens reale inquantum ens reale, eſt de conſideratione metaphyſ. quoniam continetur ſub obiecto ſuo. Tu tamen aduerte, ꝙ quo ad rationes proprias conſiderari debent in lib. de An. quoniam eiuſdem eſt conſiderare potentiam animæ, & propriam eius operationem.

Tertia, veritas formaliter, quæ propriè eſt in intellectu enūciatiuo, excluditur à Meta. ꝓbatur. Talis veritas quam Phil. appellat ens verū & Com. ens veridicās eſt ens diminutū & cōtractū ad ens logicū, qđ eſt ens rōis, qđ propriè cōuenit ſecundis intentionib. conſiderare aūt ens rōis & ſecundas intēriones ad logicum & nō ad Meta. ſpectat. cum Meta. ſit digniſſima & realiſſima ſcientia. ergo, &c.

Quantum ad 4. aduerte, ꝙ argumenta, quæ communiter fiunt contra hanc determinationem, procedunt de veritate fundamentali, ſicut eſt illud, quod eſt commune cuilibet enti, eſt de conſideratione Meta. ſed eſſe verum, eſt cōmune cuilibet enti, quoniam omne ens eſt intelligibile, ergo, &c. Prętereà, verùm conuertitur cum ente, ergo ſi verū excluditur à metaphy. & ens quod eſt falſum. Prętereà, Meta. eſt ſcientia veritatis ex 2. li. ergo eſt conſideratiua de veritate. Prætereà, hæc ſcientia verſatur circa prima principia & primas cauſas, quas neceſſe eſt eſſe veriſſimas, ergo, &c. Patet autem ꝙ hæc & his ſimilia, concludunt de veritate fundamentali, nam veritas complexa, quæ ſola excluditur à Meta. nō eſt communis cuilibet enti, quædam enim intelliguntur ſimplici intelligentia, nec conuertitur cū ente, cum ſit ens rationis, & Metaphyſica non dicitur ſcientia veritatis, niſi quia eſt ſpeculatiua & verſatur circa maximè intelligibilia, quæ vt ſic dicuntur veriſſima fundamentaliter. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

Quæſtionum ſuper ſextum librum Metaphyſices finis.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

QVAESTIONES SVPER ſeptimum lib. Metaphyſices.

1 *Si inhærentia eſt de eſſentia accidentis.*
2 *Si accidentia in abſtracto ſunt entia vel non.*
3 *Si ſubſtantia eſt prior tempore accidente & diffinitione & natura & cognitione.*
4 *Si forma eſt prior & magis ens, quàm materia & quàm compoſitum.*
5 *Si materia eſt ens, quod eſt ſubſtantia: ita tamen, quòd eſt ens quod eſt pura potentia.*
6 *Si ſola prędicata eſſentialia conſtituunt quod quid eſt ſubſtantiæ compoſitæ, ita ꝙ excludantur omnia prædicata accidentalia, tam propria quàm communia.*
7 *Si dicendo, Naſus ſimus committitur nugatio.*
8 *Si quod quid eſt. eſt idem cum eo cuius eſt.*
9 *Si materia eſt pars quidditatis ſubſtantiæ compoſitæ.*
10 *Si genita ex putrefactione poſſunt dici genita à caſu.*
11 *Si omnia producta cum ſemine, poſſunt produci ſine ſemine, & ſi producta ſine ſemine ſunt eiuſdem ſpeciei cum productis ex ſemine.*
12 *Si vnumquodque generatur à ſuo ſimili.*
13 *Si forma generanda præexiſtit in materia, vel aliqua pars eius, vt cooperetur agenti extrinſeco ad productionem eius.*
14 *Si agens naturale ſolùm diſponit materiam, & agens ſeparatum producit formam, vel ſi ad vtrumque ſufficit agens naturale.*
15 *Si omnis diffinitio habet partes, quę correſpondeant partibus diffiniti.*
16 *Si ſingulare eſt diffinibile, & per ſe intelligibile.*
17 *Si ſolis ſubſtantiis ſeparatis, quod quid eſt idem ſi ficatur ei, cuius eſt.*
18 *Si ex genere & differentia fit vnum per ſe.*
19 *Si in animali pluralificantur formæ ſecundum partes organicas.*
20 *Si totum diſtinguitur à partibus ſimul ſumptis.*

QVAESTIO I.

Si inhærentia eſt de eſſentia accidentis.

Alia verò dicuntur entia, eò quòd totaliter entis. Tex. 2.

IN hac q. ſic procedemus. Primò præponentur quædam diſtinctiones. Secundò tractabuntur tres opiniones famoſæ, & rationabiliter. Tertiò ſuſtentabitur, & ſecundum illam determinabimus quæſitum.

Cōcluſio. Aptitudinalis inhærentia eſt de formali rōe accidētis.

Quantum ad 1. aduerte tres diſtinctiones. Prima eſt, Cū inhærētia ſit formaliter reſpectus, hic reſpectus eſt duplex ſ. actualis & aptitudinalis. Actualis eſt qui conſurgit ex eo ꝙ accidens actu receptus eſt in ſubiecto, & durat quandiu remanet accidens in ſubiecto. Aptitudinalis eſt, qui ex natura accidentis conuenit accidenti, poſito per poſſibile vel impoſſibile, quod non eſſet actu in ſubiecto, nam ſi daretur albedo ſeparata, adhuc ex natura ſua reſpicit ſubiectum. & in hoc diſtinguitur aptitudinalis ab actuali, quoniam aptitudinalis ſemper verificatur de accidenti, ſiue actu inſit ſubiecto, ſiue non, nam actu eſſe, ſupponit aptitudinem. Actualis autem non verificatur, niſi accidens actu inſit.

Secunda

Secũda eſt, Aliquid põt eſſe de eſſentia alicuius duplici ter: primo quia eſt idem eſſentialiter cum eo, nõ tamen eſt de ſuo conceptu quidditatiuo, ſicut verum & bonũ & alia trãſcendentia ſunt idem eſſentialiter cum ente, ſed nõ ſunt de ratione formali ipſius, cũ ſe habeãt ad ipſum ſicut propriæ paſſiones, vt declarauimus in 4. lib. 2. quia eſt de conceptu quidditatiuo, non ſicut additum, ſed quod eſt idem re cum eo, ſicut animal eſt de eſſentia hominis hoc ſecundo ſenſu. Dico nõ ſicut additum, vt excludamus diffinitiones per additamentum: nam licet ſubiectum ſit de conceptu quidditatiuo accidẽtis, tamẽ nõ põt dici hoc ſecundo ſenſu de eſſentia accidẽtis, quia non eſt idẽ re cũ accidẽte.

Tertia eſt, aliud eſt pertractare hoc quæſitum ad mentẽ Philoſophi & aliud ſecũdum veritatem, nam ſecũdum Philoſophũ pertractãdum eſt, vt poteſt cõuinci ex ſenſatis, & non aliter, ſecũdum veritatem autem vt habemus ex fide, cui non ſubeſt falſum, & quoniam ex ſenſatis nõ poteſt cõuinci q̃ poſſit dari accidẽs ſine actuali inhærentia, ideo vel vtraque inhærentia eſt de eſſentia accidentis in primo, vel in ſecũdo ſenſu, ſecundum Philoſophum, vel neutra. Quoniam autẽ ex fide tenemus actualem eſſe ſeparabilem, aptitudinalem aũt inſeparabilem, ideo cõſtat ſecundum veritatem, actualẽ non eſſe de eſſentia accidentis nec primo nec ſecundo modo, de aptitudinali autem inueſtigandum eſt.

Quãtum ad ſecũdum aduerte quod circa hoc quæſitum ſunt tres opiniones. Prima eſt Ant. And. in li. 7. q. 1. Iſte tenet duas cõcluſiones, prima eſt, neutra inhærentia eſt de eſſentia accidentis in ſecundo ſenſu, & probat tripliciter, primo reſpectus nõ eſt de eſſentia in ſecundo ſenſu abſoluti, inhærentia eſt reſpectus & accidens eſt quid abſolutum, puta quantitas & qualitas, aliter nullum accidens diceret perfectionem formaliter: ergo, &c. ſecundo reſpectus non eſt de ratiõe formali ſui fundamẽti, quoniam eſt poſterior eo, inhærentia eſt reſpectus, & fundatur ſuper naturam accidentis: ergo, &c. tertio, quia cum inhærẽtia ſit quid commune quantitati & qualitati ſi eſt de ratione ſua formali, ergo eſt genus ad quantitatem & qualitatem, ex cõſequenti quantitas & qualitas non eſſent genera generaliſſima.

Et aduerte q̃ Paulus Socinas concordat in hoc cũ Ant. And. vt videbis in 7. li. q. 1. & eſt ſua concl. 2. quam dupliciter probat. Primò impoſſibile eſt aliq̃d cõcipi, abſque his quæ ingrediunt̃ formalem conceptum eius: ſed accidẽs poteſt concipi abſque inhærẽtia: ergo, &c. Maior patet, minor dupliciter probatur. Primò quãtitas eſt accidens & tamẽ cõſideratur à Mathematico per abſtractionem ab omni ſubiecto: ergo, &c. Secundò quia ante demõſtrationem habetur cõceptus paſſionis, nam diffinitio paſſionis eſt medium ſaltem in aliqua demõſtratione potiſſima vt dr̃ in ſecundo poſteriorum, ſed tunc nõ habetur conceptus inhærentiæ paſſionis ad ſubiectum, quia hoc demonſtratur: ergo, &c.

Secũdò, ſi inhærentia eſt de formali ratione albedinis & cuiuſlibet alterius accidentis, ergo omne accidens eſt formaliter reſpectiuũ. Sed hoc aperte eſt falſum: ergo, &c. cõſequẽtia patet quia illud eſt formaliter reſpectiuum, quod in ſua ratione formali includit reſpectum.

Verũ quia intendo determinare oppoſitum, ſaltem quo ad inhærentiam aptitudinalem, ideo volo ſoluere rationes Ant. And. & Pauli Soncinatis.

Ad primam Anto. Andr. dico, quo abſolutum eſt duplex. Quoddam eſt abſolutum omnino, ita quod nõ dicit reſpectum ad terminum, nec ad ſubiectum. Quoddam eſt nõ omnino abſolutum, quoniam & ſi nõ reſpicit terminum, reſpicit tamen ſubiectum, in quo eſt, vel eſt aptum eſſe. Ad argumentum ergo nego maiorem de abſoluto ſecũdo modo dicto: & quoniam accidẽs eſt abſolutum ſecũdo modo, ideo nihil concludit: & cum dicit, quod aliter nullum accidens diceret perfectionẽ formaliter, negatur, quoniam ad hoc quod aliquid dicat perfectionem formaliter, ſufficit eſſe abſolutum primo vel ſecundo modo.

Ad ſecundam dico quod maior non habet veritatem niſi in reſpectu ad terminum, inhærentia autem dicit reſpectum ad ſubiectum & nego huiuſmodi reſpectum eſſe poſteriorem natura accidentis, quoniam & realiter eſt idem cum accidente, & eſt de ratione formali eiuſdem.

Ad tertiam nego conſequentiam, q̃m ad hoc quod aliquid ſit genus nõ ſufficit quod ſit commune his, de quibus dr̃ & prædicetur in quid & vniuocè, ſed quod dicat determinatam naturam, puta ſubſtantiam, vel quantitatem, vel qualitatem, &c. Cõſtat autem quod inhærẽtia in communi non dicit determinatam naturam, q̃m inhærentia quantitatis eſt quãtitas, & qualitatis eſt qualitas, &c. vnde ſicut abſolutũ q̃ prædicatur de ſubſtãtia & quãtitate & qualitate, non eſt genus ad ea, cũ ſint generaliſſima ſic nec inhærẽtia.

Ad primam rationem Pauli Sonci. nego minorem ſi concipiatur vt accidens. Ad primam probationem dico, quod Mathematic⁹ nõ abſtrahit niſi à ſubiecto ſenſibili, quod dicitur materia ſenſibilis, nõ autẽ à ſubiecto ſiue materia intelligibili, vt patet in 8. Meta. in tex. 15. & hoc ſufficit Mathematico: conſiderare enim accidẽs vt reſpicit materiam ſenſibilem ſiue naturalem ad Phyſicum ſpectat. Ad ſecundam probationem nego quod ante totalem & reſolutam demõſtrationem habeatur conceptus paſſionis, vt eſt accidens, ad probationẽ nego ſolam diffinitionem paſſionis eſſe medium in demonſtratione aliqua potiſſima: nam ſecundum doctrinam B. T. in 2. poſte. neceſſe eſt demõſtrare diffinitionem paſſionis per diffinitionem ſubiecti, vnde vltimate inhærentia paſſionis demonſtratur, per diffinitionem ſubiecti, & non per diffinitionem paſſionis quare non eſt neceſſe eam ſimpliciter præcognoſcere ante demonſtrationem.

Ad ſecundam conceſſa conſequentia, nego falſitatẽ conſequentis, quoniam licet accidens non includat reſpectum ad terminum, includit tamen reſpectum ad ſubiectum.

Secunda opinio eſt Commentiſtarum, & præcipuè Io. Bac. in 1. Sen. diſt. 28. q. 1. ar. 3. Iſti tenent q̃ ad mentem Philoſophi vtraque aptitudo eſt idem cũ accidente, & eſt de ſua ratione formali, ita q̃ eſt formali differẽtia, qua diſtinguitur accidẽs à ſubſtantia. Et quidem quod ſit vt differentia formalis ſic arguit̃, Philoſophus in prædicamentis diſtinguit eſſentialiter & formaliter ſubſtãtiam ab accidẽte, per nõ eſſe in ſubiecto, & eſſe in ſubiecto, ergo ſicut eſt de ratione formali ſubſtãtiæ nõ eſſe in ſubiecto, ſic eſt de ratiõe formali accidẽtis, eſſe in ſubiecto, q̃ æquipollet cum inhærere ſubiecto. Quod autem ſit de eſſentia primo modo, arguitur ſic, ſi hæc inhærẽtia eſt aliud ab accidẽte, aut eſt ſubſtãtia aut accidẽs, nõ ſubſtantia, quia vanum eſt dicere, accidens inhærere ſubſtãtiæ per ſubſtantiam, ſi eſt accidẽs: cũ accidẽtis ſit inhærere, ergo illa inhærẽtia inhęret ſubiecto, & tũc quæro de illa vel eſt idem cum accidẽte, vel aliud: ſi idem, ergo eadẽ ratione, prima inhærẽtia erat idẽ, ſi aliud, quæro vt prius, & ſic vel ibi̇ in infinitum, vel confitendum eſt quod eſt idem cum accidente, ſecũdo arguitur ſic, Per inhærẽtiam formaliter accidẽs eſt ens, & non eſt alia ratio quare ſit ens, ſed per nullum extrinſecũ ab eſſentia rei res eſt ens formaliter: licet enim aliquid poſſit eſſe tale effectiuè per extrinſecum, non tamẽ formaliter: ergo, &c. Maior quidem eſt Philoſophi in hoc ſeptimo, in tex. ſecundo: alia quidem dicuntur entia, eo quod totaliter entis, id eſt quia reſpiciunt ſubſtantiam, vt ſubiectum.

Et quoniam intẽdo determinare quęſitũ ſecundum tertiam opinionem, quę, vt videbis, quo ad inhærẽtiam aptitudinalem nõ diſcordat ab iſta ſecũda, ideo volo ſuſtinere ſupradictas rationes adductas pro ſecũda opinione. Tu igiſ aduerte q̃ rationi fundatæ ſuper Philoſophũ in prædicamentis, qua arguitur quod inhærẽtia ſit de ratione formali accidẽtis nec Ant. And. nec Pau. Socin. reſpõdent. duas aũt probantes quod ſit idem cum accidente conantur ſoluere.

Ad primum dicit Ant. And. quod inhærẽtia illa differens ab accidẽte vtique inhæret, nõ quidẽ alia inhærẽtia, ſed eadem ſibi realiter, quia eſt idem cum fundamẽto ſuo, quod eſt prima inhærẽtia, & ſic nõ eſt proceſſus in infinitum, ſed hæc ſolutio nõ valet, quia cum vtraque inhærentia ſit relatio, oportebit eũ cõcedere q̃ relatio fundat̃ in relatione, quod eſt cõtra Philoſophum in li. 5. in capite de ad aliquid, qui in omni modo relatiuorum aſſignat aliquod abſolutũ pro fundamento, & ipſemet Ant. And. illic idem tenuit.

Secundam rationem aliter ſoluit Ant. And. & aliter Paulus, nam Ant. And. ſic exponit dictum Philoſophi. Alia dicũtur entia eo quod taliter entis, id eſt accidens eſt ens in eo, quod eſt taliter entis, id eſt talis cauſæ & in tali ordine caũſandi, quaſi dicat accidens eſt ens, quia cauſatur à ſubſtantia, ex hoc autem non hr̃, quod ly ex eo, quod dicat rationem vel principium formale. Sed hæc expoſitio non valet, quoniam mens Philoſophi eſt quod ſint entia, eo quod accidunt enti per ſe, quod eſt ſubſtantia, & ſic exponit Com. in com. 2. Accidentalitas ergo vel inhærentia eſt ratio formalis quod ſint entia & non quia cauſantur à ſubſtantia.

Pau. autem Soncinas dicit quod ly eò q̃ taliter entis nõ intelligit̃ in ratiõe principij formalis, ſed efficiẽtis vel ſub-

iectiui, ſed hæc ſua expoſitio contradicit expoſitioni B.T. nam B.T.exponens dictum tex.inquit,eo ꝙ ſunt talis entis, id eſt, eo ꝙ habent aliquam habitudinem ad ſubſtantiam, &c. ergo talis habitudo eſt ratio formalis quòd ſint entia. Sed huiuſmodi habitudo, eſt ipſa inhærentia vel accidentalitas vt declarauit Commentator.Quare,&c.

Tertia opinio eſt B.Th.& Capreo.& Heruei. Iſti tenent ſecundum veritatem ꝙ inhærẽtia actualis, nec eſt idem cũ accidente, nec eſt de ſua ratione formali, quoniam tenent ꝙ diuina virtute poteſt dari accidens non actu inhærens ſubiecto,aptitudinalem autem eſſe idem & de ratione formali.vnde B.T.in 4.Sen.diſt.12.q.1.ar.1. quæſtiuncula prima ad ſecundum ſic dicit, Diffinitio ſubſtantiæ eſt res habens quidditatem, cui debetur eſſe non in alio, & ſimiliter eſſe in ſubiecto non eſt diffinitio accidẽtis ſed res cui debetur eſſe in alio.& hoc nũquam ſeparatur ab aliquo accidente, nec ſeparari poteſt,quia illi rei quæ eſt accidens, ſecũdum rationem ſuæ quidditatis ſemper debetur eſſe in alio, hæc ille.& aduerte ꝙ Cap. in 4.ſen.di.42.q.1.ad primum factum contra 5.& 6.concluſionem,conuenit cum B.T.Herueus autem in quoli.4. q.9. quærens ſi accidens diuina virtute poteſt retinere terminos propriæ eſſentiæ ſine ſubiecto determinans quæſitum circa finem ſic inquit, Rationi illius de cuius ratione eſt habere habitudinem ad eſſe in ſubiecto non repugnat eſſe in actu ſine ſubiecto.quia iſta duo nõ repugnant ꝙ vnum & idem non ſit actu tale.& ſit aptitudine tale.Sed hoc videtur ſufficere ad rationem accidentis,ſcilicet ꝙ aptum natum ſit in eſſe,&c.hæc ille.ex quibus omnibus conſtat,ꝙ concedunt inhærentiam aptitudinalem eſſe de ratione formali accidentis. Quod negauerunt Anto. And.& Pau. Sõcinas & quoniam hanc tenemus eſſe mentẽ B.T.ideo determinamus quæſitum ſecundum hanc tertiam opinionem. & licet B. T.& Herue.non adducant nouas rationes.quoniam in locis præallegatis ſunt reſpõdentes, tu tamen probare poteris rationibus adductis pro ſecunda opinione, quas ſuſtinuimus contra Anto.Andr.& Paulum Sonci.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO II.

Si accidentia in abſtracto ſunt entia, vel non entia.

Vnde & vtique dubitabit aliquis vtrum videre & ſanare &ſedere,vnumquodque eorum ſit ens aut nõ ens.Tex.3.

CONCLVSIO.

Accidentia in abſtracto non ſunt ſic entia quòd per ſe ſubſiſtant,ſed ſunt entia in alio quia inhærent ſuis ſubiectis.

IN hac quæſtione ſic procedemus.Primo declarabitur in quo differunt accidens in concreto &accidẽs in abſtracto. Secundo ponetur vnica diſtinctio de ente. Tertio duæ concluſiones reſponſiuæ.

Quantum ad primum, aduerte ꝙ in hoc aliter ſenſit Auic.aliter Com.cui cõcordat B.T. nã Auic. vt recitat Com. in 5.meta.in c. de ente tenuit ꝙ accidens in concreto putã album ſignificat ſubſtantiam in qua eſt accidens, ita ꝙ res ſignificata per accidens in concreto principaliter eſt ſubiectum,ſecundario autem eſt natura accidentis.Accidens autem in abſtracto ſignat ſolam naturam accidentis.Sed contra Auic.ſic arguitur,ſi accidẽs in concreto ſignificat principaliter ſubiectum, ergo album ſignificaret ens per accidens,id eſt quid aggregatum ex ſubſtantia & accidente ex conſequenti accidens in concreto non locaretur in aliquo prædicamento quod contradicit Ariſtoteli qui in prædicamentis dixit album ideo eſſe in prædicamento,quia puram qualitatem ſignificat. Prætereà Ariſt.in 5.meta.in c.de ente ponens diuiſionem entis in prædicamenta exemplificat de accidẽtibus in concreto,dicit enim alia quid eſt ſignificat, alia quale, alia quantum,alia ad aliud.

Comm.igitur & B.T.in eodem loco contra Auic. tenẽt ꝙ quãtum ad rem ſignificatam non differunt quoniam tam in concreto quam in abſtracto ſignificant puram naturam accidentis. vnde ſicut albedo puram qualitatem ſignificat ſic & album.quantum autem ad modum ſignificandi differunt.quoniam concretum ſignificat naturam accidẽtis per modum inhærentis ex conſequenti connotat ſubiectum nõ autem abſtractum.verum aduerte ꝙ hic modus prædicandi eſt per opus intellectus, & nõ præciſe ex natura rei ſignificatæ,intellectus autem poteſt ea quę ſunt cõiuncta in re, intelligere ſeparatim.vnde licet accidẽs nõ detur niſi inhæreat ſubiecto, poteſt tñ intelligi per modum inhærentis & per modum non inhærentis, ex hoc tamen non falsè intellectus intelligit,non enim intelligit accidẽs eſſe & non inhærere, ſed accidens per modum non inhærentis licet realiter inhæreat.

Quantum ad ſecundum aduerte, quòd cum quæritur, vtrum accidens in abſtracto ſit ens vel nõ ens, id poteſt habere duplicem ſenſum : primo quod ſit ens per ſe ſubſiſtẽs: ſicut ſi imaginaretur calor exiſtens ſeparatus ab omni ſubiecto,ſicut ponitur idea hominis ſeparata ab omni materia ad mentem Plato.ſecundo quòd ſit ens in alio vel inhærẽs alij.licet non ſignificetur per modum inhærẽtis,ſed potius per modum per ſe exiſtentis.

Quantum ad tertium ex hac diſtinctione ponuntur duę concluſiones reſponſiuæ.

Prima concluſio. Accidẽs in abſtracto nõ eſt ens primo modo: probat̃,ſi haberet eẽ & eſſet ens primo modo,oppoſitum diffinitionis cõueniret diffinito.nam diffinitio accidẽtis eſt ꝙ habeat eſſe ĩ alio.ſed ſi ergo eſſet ens primo modo non haberet eſſe in alio vt patet ergo, &c. prætereà inquit Ariſt.in tex.2.ꝙ alia sũt entia quia ſunt totaliter entis. & per ly alia intendit accidentia & per ly entis intẽdit ſubſtantiam vel ſubiectum ergo ratio exiſtentiæ accidentis ſumendo accidens condiſtinctum contra ſubſtantiam,ſiue in concreto ſiue in abſtracto ſumitur ab inhærentia ſubiecti: impoſſibile eſt ergo loquẽdo merè ad mẽtem philoſophi, vt etiam locuti ſumus in quæſtione præcedẽti accidens abſtractum habere eſſe vel quòd ſit ens primo modo.

Secunda cõcluſio. Accidẽs in abſtracto eſt ens ſecundo modo, probatur eſt ens, cum ſignificetur nomine generis vt color & ſpeciei vt albẽdo, nam ratio generis & ſpeciei non verificatur de non ente. ſed non eſt ens primo modo per concluſionem præcedentem.ergo ſecundo modo.

Nec obſtat,ꝙ in abſtracto nõ videtur importare inhærẽtiam ſed potius per ſe exiſtentiam, qm̃ vt diximus, hoc eſt ex parte modi ſignificandi quæ fit per intellectum,qui poteſt coniuncta ſeparatim intelligere,& nõ, eſt ex parte rei ſignificatæ. qm̃ natura accidentis quo ad ſuam realitatem nõ poteſt ſeparari ab habitudine ad ſubiectum.In hoc quæſito non cadunt difficilia argumenta.Ideo dicta ſufficiant.

QVAESTIO III.

Si ſubſtantia eſt prior tempore accidente.

Subſtantia omnium primum eſt tempore,ratione, natura & notitia.Tex.4.

CONCLVSIO.

Subſtantia eſt prior accidente tempore,diffinitione, natura & cognitione.

IN hac q. Primo inueſtigãdum eſt quomodo ſubſtãtia eſt prior accidẽte tempore. Secũdo quomodo diffinitione. Tertio quomodo natura.Quarto quomodo cognitione.

Quantum ad prioritatem temporis, aduerte ꝙ ſi Ariſt. nõ poſuiſſet mũdum æternum,facile eſſet ſaluare huiuſmodi prioritatem : nam cum eſſe prius tempore vt habetur in poſtprædicamentis,ſit eſſe antiquius, id eſt eſſe pro aliqua duratione pro qua nondum eſt aliud.vt patet de patre & filio,de ſene & iuuene.ſi mundus non eſt æternus patet ꝙ aliqua ſubſtantia, puta prima cauſa quæ eſt æterna vt probabitur in 12.lib.eſt prior tempore ſiue duratione quocunque accidente,quoniam omnis ſubſtantia & omne accidens eſt effectiue à prima cauſa, vt probabitur in libr. 12. & nullum eorum eſt æternum,ſi mundus nõ eſt æternus, ergo &c.verum quia Ariſt.poſuit mundum æternum, non eſt aſſignare aliquod inſtãs nec tempus in quo prima cauſa fuerit & accidens non fuerit,ideo difficile eſt ſaluare dictum philoſophi. Vt igitur videamus quam veritatem cõtinet pertracta bimus opinionem Comm.& Scoti.& B.Th.

Quantum ad Comm. aduerte ꝙ cum quædam ſint ſubſtantiæ æternæ & incorruptibiles,vt aſtra & cælum:& quędam ſint temporales ac corruptibiles vt elemẽta & elemẽtata: & quædam ſint accidentia æterna, vt accidentia cæli. & quædam de nouo genita,vt accidentia ſubſtantiarum inferiorum ex quibus aliqua ſunt congenita vt propriæ paſſiones,& accidentia inſeparabilia vt albedo in niue,nigredo in æthiope.Quædam aũt accedunt & recedunt vt accidentia communia ſeparabilia,arbitratur Com.propoſitionem philoſophi,alio modo verificari de ſubſtantia comparata accidẽtibus communibus ſeparabilibus. & alio modo comparata accidentibus propriis & inſeparabilibus. nam reſpectu primi tenet ſubſtantiam compoſitam ſecũdum ſe eſſe priorem tempore,quoniam ſtat quòd pro aliquo tempore ſit rei ſubſtãtia pura aqua,& tamen non ſit in ea acci-

dens

dens ſeparabile commune puta calor & quod dr̃ de aqua, intelligẽdum eſt de qualibet ſubſtãtia inferiori comparata accidẽti communi. Reſpectu autem ſecundi tenet ſubſtantiam compoſitã nõ ratione totius, ſed ratione materiæ primæ, quæ eſt ingenita & æterna, eſſe priorem tempore, quoniam licet ſortes nõ ſit prior tempore ſua proprietate, nec nix albedine, tamẽ materia ſortis, quæ fuit ante ſortem, & materia niuis, quæ fuit ante niuem, eſt prior tempore accidente proprio ſortis & accidente inſeparabili à niue: nam materia ſortis præcedit tempore formam ſubſtãtialem ſortis, cũ illa ſit æterna & hæc de nouo producta, ergo & accidentia propria ſortis. Hæc enim conſequuntur formam ſubſtantialem, idem intellige de niue.

Sed hęc ſententia Com. non videtur cõſona textui Philoſophi: nam Philoſophus dum comparat ſubſtãtiam accidenti ſecundum prioritatem temporis, comparat ſubſtantiam ſecundũ ſe, non accidenti communi, vel proprio vel inſeparabili, ſed omnibus categoriis accidẽtium, ita quod cõſiderata natura ſubſtãtiæ vt eſt ens ſimpliciter, & ens primum, & cõſiderata natura accidẽtis, vt eſt ens in habitudine ad ſubſtãtiam intẽdit Philoſophus quod ſubſtãtia vt ſubſtãtia eſt prior accidẽte vt accidẽs eſt. Prętera licet Com. poſſet aliquo modo ſaluare poſitionem ſuam quo ad accidens propriũ & inſeparabile in ſubſtãtiis inferioribus qm̃ ſaltem ex parte materię ſunt priores tempore, id tamen nõ ſaluabit ĩ corpore cæli, quoniam ab eo remouet materiam quæ eſt ens in potentia & pars compoſiti, vt declarabitur in 8. lib. Præterea, ſicut Philoſophus ponit ſubſtantiam eſſe priorem tempore ipſo accidente, ponit etiam eſſe priorem diffinitione & perfectione & cognitiõe, ſed falſum eſt ſubſtantiam ratione materiæ eſſe perfectiorem & prius ac magis cognoſcibilem accidente cùm ſit ens in pura potentia accidens autem ſit forma & actus quidam. Quare, &c.

Quãtum ad Sco. aduerte vt patet ꝑ Ant. And. in 7. li. q. 2. quod arbitraꝛ dictum Philoſophi alio mõ eſſe verum, quo ad accidẽtia cõmunia, & alio mõ quo ad accidẽtia ꝓpria: nã reſpectu primi dicit eſſe verum, quia ſubſtãtia nõ pẽdet ab accidente communi, ideo nõ repugnat quãtum ſit ex ſe poſſe eſſe ſine tali accidente vt patet de aqua reſpectu caloris. Item quia ſubſtãtia nõ eſt cauſa accidẽtis communis non. n. fluit à principiis ſubſtãtiæ: ſed eſt penitus à cauſa effectiua extrinſeca. Reſpectu autẽ ſecundi dicit eſſe verum, quia ſubſtãtia non pendet à proprio accidente ſed potius econuersò, vnde verificaꝛ quo ad cauſalitatem, qm̃ ſubſtãtia eſt verè cauſa intrinſeca ꝓductiua ſui ꝓprij accidẽtis.

Sed ſi bñ aduertis, Scotus ex hac declaratione nõ ſeruat niſi prioritatem naturæ, illud enim dr̃ propriè prius ſecundum naturam, quod comparatum alteri nõ pendet ab eo, ſed ecõuerſo, dato, quod vnum nõ præcedat alterum duratione quæ prioritas ſeruaꝛ inter ſubiectum & proprietatẽ ſuam, inter cauſam & effectũ ſuum coæuum. Præterea ſi ex hoc quod vnum non dependet ab alio, ſeruaꝛ prioritas temporis ergo poſſemus dicere motorem primum eſſe priorẽ tempore cælo ſecundum Philoſophum, quoniam dicit Philoſophus in li. 12. tex. 15. quod ab hoc princi. cælum & natura pendet quod tamen eſt falſum, quoniam cum cælum ſit æternum nihil eſt prius eo duratione, ergo nec tempore.

Quantum ad B. T. aduerte, quod vt patet in expoſitione textus, intendit dictum Philoſophi pro tãto eſſe verum qa in tota latitudine accidentium non inuenitur accidens ſine ſubſtãtia, ſed in latitudine ſubſtantiarum, inuenitur ſubſtantia vt Deus, ſine accidente, vnde Deus reſpectu accidẽtium quę nullo mõ poſſunt eſſe in eo ex conſequenti nullo tempore dicitur prior tempore ſiue duratione accidente: nam verum eſt dicere, Deus nunc eſt, & nunc nullum accidens eſt in eo, ergo eſt prior tempore accidente ſumendo tempus vt ſe extendit ad quamcunque durationem.

Sed contra hanc determinationẽ tripliciter arguit Ant. And. primo ſic non ſequitr̃ ſi prima ſubſtantia quæ eſt Deus eſt prior accidente, quod ſubſtantia poſterior puta producta, ſit prior accidente tempore.

Ad hoc dr̃ quod argumentum ſupponit falſum, ſc. quod ſi ſubſtantia vt ſubſtantia eſt prior tempore accidẽte quod omnis ſubſtantia ſit prior tempore accidente. Hoc non dicit Philoſophus ſed ad veritatem propoſitiõis ſuæ, ſufficit quod detur aliqua ſubſtantia quæ ſit prior tempore omni accidente, & non econuerſo, ſicut & ipſe An. An. in 1. Meta. q. ſua vlt. quando declarauit tex. 3. in 6. Meta. vbi inquit Philoſophus, Theoricæ aliis ſcientiis ſunt deſiderabiliores dicit An. An. ad veritatem huius dicti non eſt neceſſe omnem ſpeculatiuam eſſe nobilorem omni practica, ſed ſufficit qd̃ detur aliqua ſpeculatiua puta Metaphyſica q̃ ſit nobilior omni practica & non econuerſo ſic dico in propoſito, &c.

Secundò ſic, Deus non eſt in aliquo genere ergo ex hoc qd̃ Deus eſt prior tempore omni accidente non poteſt cõcludi ſubſtantiam quæ eſt primum genus comparatum generibus accidentium eſſe priorem tempore accidente.

Ad hoc dr̃ quod quando Philoſophus dicit ſubſtantiam priorem tempore accidente non accipit ſubſtantiam vt eſt genus ſed vt eſt analogum, ſub quo continetur Deus, nam nec accidens eſt genus ſed analogum, alioquin prædicamẽta accidentium, non eſſent generaliſſima.

Tertiò ſic Deus non præcedit tempus & eſt prior omni tempore qm̃ nõ menſuraꝛ tpe, vt patet cùm ſit extra omnẽ mutabilitatem, ergo non eſt prior tempore omni accidente, patet conſequentia, quoniam tempus eſt accidens, &c.

Ad hoc dr̃ quod ſufficit Deum eſſe priorem omni accidente & ipſo tempore aliqua duratione quæ largo modo poteſt dici tps nec Philoſophus dum dicit ſubſtãtiam priorem tempore accidẽte, accipit tempus propriè dictũ, vt & ipſe Ant. And. dicit ĩ fine quæſtionis ſuæ, vbi inquit nõ accipitur hic tempus propriè vt eſt numerus motus ſubſtantiæ ergo præcedit temp⁹ propriè dictum, tempore impropriè dicto. Hæc ille. Hæc de prioritate temporis dicta ſint.

Quãtum ad prioritatem diffinitionis aduerte, quod dictum Philoſophi poteſt dupliciter pertractari, primo ſi eſt verũ vt iacet, ſecũdo ſi ita eſt verũ quod ſit neceſſe abſolutè & ſecundum ſe accidens diffiniri per ſubſtantiam, & nõ econuerſo, ſiue ſumaꝛ accidẽs in cõcreto, ſiue in abſtracto.

Quantum ad primum ſenſum ponitur cõcluſio affirmatiua ſubſtãtia eſt prior accidẽte diffinitione probatur ſubſtantia ponitr̃ in diffinitione accidentis de neceſſitate & nõ ecõuerſo ergo eſt prior diffinitione, cõſequentia patet qm̃ eſſe prius diffinitione alio eſt cadere in diffinitione eius & non econuerſo. antecedens autem probatur qm̃ illud ponitur in diffinitione accidentis per quod accidẽs eſt ens, ſed per ſubſtãtiam eſt ens cum nõ ſit ens niſi quia eſt entis, ſubſtãtia aũt non eſt ens per ipſum accidẽs, vt patet: ergo, &c.

Quantum ad 2. ponitr̃ hæc cõcluſio ſi debet haberi ꝑfecta cognitio de accidẽte neceſſe eſt vt diffiniaꝛ per ſubſtãtiam: probaꝛ, diffinitio cauſatiua perfectè cognitiõis habet ſufficienter explicare naturã diffiniti, ſed nõ ꝓt ſufficiẽter explicare naturã accidẽtis, niſi in ea includaꝛ inhærẽtia ad ſubſtãtiam, diximus. n. ſupra inhærẽtiam eſſe de ratione formali accidẽtis, ergo neceſſario in diffinitione qua debet accidẽs perfectè cognoſci, & quæ habet quietare intellectũ, cadit ſubſtãtia & ꝓpterea Philoſophus infra declarabit qd̃ accidẽtia nõ habẽt ſimpliciter qd̃ qd eſt niſi ex additione, eo qd̃ ſicut ens, ſic habẽt diffiniri, cũ igitr̃ nõ ſint ens niſi ꝑ ſubſtantiã nõ poſſunt perfectè diffiniri niſi per ſubſtãtiam.

Sed aduerte quod contra hanc determinationem formantur tria argumenta apparentia.

Primõ ſic arguitr̃, accidens habet proprium genus & ꝓpriam differẽtiam ergo poteſt diffiniri ſine ſubſtãtia, cõſequentia patet qm̃ vt dicit Philoſophus in hoc 7. diffinitio conſtat ex proprio genere & propria differentia, ergo ſi accidens habet proprium genus & propriam differentiã põt per ſeipſum habere propriam diffinitionem antecedẽs aũt probaꝛ & quidem quod habeat proprium genus patet, qm̃ in prædicamentis accidentium datur ſpecies ſpecialiſſima vt in qualitate albedo: ſpecies autem eſt quæ ponitr̃ ſub aſſignato, id eſt determinato & ꝓprio genere vt albedo ſub colore, quod autem detur propria differentia probatur qm̃ diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorum, diuerſæ ſunt ſpecies & differentię, ergo albedo non ſolum habet proprium genus colorem, ſed & propriam differentiã diuiſiuam coloris, & conſtitutiuam albedinis.

Ad hoc, negatur conſequentia quoniam nõ ſufficit diffinitionem conſtare ex proprio genere & propria differẽtia, ſed habet manifeſtare modum & qualitatẽ diffiniti quo ad naturam: hoc autem non poteſt fieri in propoſito, niſi aſſumatur ſubſtantia in diffinitione accidentis, quoniam ex habitudine ad ſubſtantiam ſcimus naturam accidentis.

Secundò ſic, ratio quam ſignificat nomen eſt diffinitio, ſed nomen accidentis non ſignificat ſubſtantiam, ergo ratio accidentis non debet includere ſubſtantiam.

Ad hoc, licet nomẽ accidentis non ſignificet ſubſtãtiam tamen in concreto connotat ſubſtãtiam, & in abſtracto nõ

absoluitur ab habitudine ad substantiam quoniam accidés vt accidens,licet non dicat respectum ad alterum dicit tñ respectũ in alio,& ideo non potest diffiniri sine substantia.

Tertio sic,accidés ꝑt produci à causa prima sine subiecto, ergo potest diffiniri sine subiecto, consequentia nota quia nõ est alia ratio quare diffiniatur accidens per subiectum q̃a secũdum philosophũ nõ ꝑt esse ens sine subiecto. Antecedés autem probatur.quoniam quicquid potest causa prima cum secũda potest per seipsam,aliter non esset omnino perfecta, & penitus independens.ergo sicut causat accidens mediante subiecto,potest causare sine subiecto.

Ad hoc,licet argumẽtum concludat secũdum veritatẽ, tñ Arist.vt diximus in q.1.huius lib.non admitteret antecedés.Ad probationem, negaret antecedés & diceret,ꝙ hoc non est ex imperfectione primæ causæ sed ex natura accidentis,quæ non seruaretur sine subiecto quoniam inhærentia est de ratione formali eiusdem vt declarauimus in qu.1. huius li.Tu etiam aduerte ꝙ ista propositio,Quicquid põt causa prima cum secũda, &c. nõ tenet in causa formali & in causa materiali, vnde posito ꝙ posset producere calorẽ sine igne nõ tamẽ posset producere, ita ꝙ nulli inhæreret, loquendo ad mẽtem philosophi, subiectum enim licet possit esse causa productiua sui proprij accidentis tamen est semper causa materialis cuius vicem non potest habere causa prima.Hæc de prioritate diffinitionis dicta sint.

Quantum ad prioritatem naturæ,quæ dicitur prioritas perfectionis nõ est difficultas, quoniam cum substantia sit ens primum & absolutè &non per respectum ad accidens. & sit sustinens accidentia. & sit causa accidentis & nõ econuerso,constat quòd est perfectior accidente. Quare in hoc non est immorandum.

Quantum ad prioritatem cognitionis,multæ insurgunt difficultates & vt resoluant sic procedemus,primo ponemus aliquas distinctiones,secundo aliquas conclusiones responsiuas,tertio soluentur quædam dubia.

Prima distinctio,cognitio substãtiæ ẽ duplex,prima est conceptiua, qua.s.apprehenditur quid est substãtia vel qua formaẽ conceptus substãtiæ, secunda est discursiua, qua.s. concluditur aliquid de substãtia vt cum probaẽ esse susceptiuam contrariorum vel non recipere magis & minus.

Secunda,cognitio substãtiæ conceptiua est duplex quædam quo ad cõceptum confusum, quædam quo ad conceptum distinctum, conceptus confusus est quo apprehendũtur prædicata vniuersaliora vt quãdo apprehẽdo de homine ꝙ est ens vnum,substantia,corpus: Distinctus autem est quando apprehendo prædicata proxima & propria, vt cũ de homine apprehendo quòd est animal rationale.

Tertia cũ hic intẽdamus de prioritate cognitionis quo ad cognitionem cõceptiuam,aduerte ꝙ prioritas cgnitionis substãtiæ respectu cognitionis accidẽtis potest attendi secundum ordinem perfectionis vel secũdum ordinem generationis: primo quidem mõ dicitur cognitio prior,quæ magis perficit intellectum & quæ est de perfectiori ente,secũdo autem modo dr̃ cognitio prior,quæ est obiecti prius apprehensi ab intellectu.vnde si substãtia prius cadit in nostro intellectu quam accidẽs est prior cognitione secundũ generationem si autẽ prius cadit accidens,erit posterior.

Ex his distinctionibus ponit cõclusio quo ad prioritatẽ cognitiõis secundũ perfectionẽ substãtia ẽ prior cognitione accidente,probaẽ, obiecti perfectioris perfectior est cognitio: trahit.n.cognitio nobilitatẽ à nobilitate obiecti ex 2.de anima, sed vt confessum est ab omnibus substãtia cum sit primũ & absolute ens perfectior est accidẽte, ergo,&c. præterea,cuius perfectius est quicqd est, eius cognitio est perfectior qm̃ cognitio quidditatiua est cognitio perfecta sed substãtiæ est perfectius quodquid est. Dicet enim infrà philosophus ꝙ sola substantia habet quodquideſt primo & per se accidentia autem aut nõ habent aut secundario qm̃ vnumquodque eo modo quo est ens habet quod quid est& aduerte ꝙ philosophus comparans substantiam accidenti quo ad prioritatem cognitionis in tex.4.videtur semper loqui de prioritate perfectionis sic.n.arguit.quãdo cognoscimus rem secundum substãtiam magis cognoscimus quàm quãdo cognoscimus quo ad accidẽtia puta qualis aut quãta sit. ergo substantia prior est cognitione quam accidens, cõstat autẽ hanc rationem nõ concludere nisi quo ad prioritatem perfectionis quod & manifeste apparet per Com. exponentem prædictum tex. dicit enim scire indiuiduum substantiæ per sua vniuersalia prædicata substantialia perfectius est scire quam scire illud per vniuersalia accidentium & in hac conclusione omnes conueniunt,

Quantum autem ad prioritatẽ cognitionis conceptiuæ secundum generationem est varia opinio: nam Herueus in 3.quoli.q.12.& Ant.And.in hoc 7.in q.4.& Iandunus in hoc 7.in q.3.tenẽt ꝙ prius apprehẽdimus accidens quàm substãtiam & prius cadit in intellectu nostro conceptus accidentis quàm cõceptus substantiæ,sed B.T.& veri Thomistę tenẽt oppositum.Vt igitur resoluatur propositum pertractabimus primo viam Thomisticam, deinde soluem⁹ rationes tenentium oppositum.

Igiẽ pro via nostra pono duas cõclusiones,prima est substãtia quæ ad prædicata communia à q̃bus trahiẽ cognitio confusa prius apprehendiẽ ab intellectu nostro quàm accidens probatur conceptus substantiæ necessariò supponitur conceptui accidentis ergo, &c. consequentia nota & probaẽ antecedés, secũdum philosophum in hoc 7.in tex.4.necesse est in diffinitione accidẽtis esse diffinitionem substantiæ Com.inquit exponens necesse est vesubstantia accipiaẽ in diffinitione accidentis & in diffinitione substantiæ non accipitur illud quod est extra naturam suam, ex his habemus ꝙ diffinitio accidentis supponit diffinitionem substãtiæ,ergo necesse est conceptum accidentis supponere in intellectu nostro conceptum substantiæ ex cõsequenti prius cognitione conceptiua saltem quo ad prædicata cõmunia apprehendiẽ substãtia q̃ accidens præterea in scientia cuius subiectum est substantia necesse est ante omnia præcognoscere de subiecto quid vt in li.de anima & in li.de cælo ergo ante apprehensionem cuiuscunque accidentis conuenientis animæ aut cælo, neçesse est præcõcipere substantiã animæ & cæli saltẽ quo ad prædicata communia cõsequentia nota & antecedens.qm̃ ex 1. poster. De subiecto præcognoscitur quid. Et confirmatur propositum per Com. in 1. phy.com.3.dicit enim,illa quæ sũt nota apud nos primo de rebus naturalib⁹ sunt composita causata ex elemẽtis.&aduerte ꝙ ex dicto Com.excluditur declaratio quam dat hic tex.Arist.cum dicit sunt autem prius nota nobis cõfusa magis dicit Herueus in 3.quoli.q. 12.ꝙ per ly confusa magis intendit accidentia sumpta in magis vniuersali quæ prius ab intellectu apprehenduntur quàm in particulari, & quàm substantia patet autem ex intentione Comm. quòd Arist.loquitur de substantiis & non de accidentibus, quoniam accidentia non sunt composita causata ex elementis.

Secũda cõclusio substãtia quo ad cõceptum distinctum quo apprehẽdimus eius proprium genus & differẽtiam, cognoscit posterius accidẽte,probaẽ, non innotescunt nobis præcipuè in naturalibus genera rerum & differẽtiæ,nisi ex effectibus & ꝓpriis qualitatibus ita ꝙ iste est ordo intelligẽdi in nostro intellectu,primo qñ virtute intellectus agentis formata est species intelligibilis repræsentatiua substãtiæ per talem speciem cognosco repręsentatam substãtiam quo ad prædicata confusa essentialia. secundo quia nostra cognitio distincta incipit à sensu q̃ est cognoscitiuus accidẽtium per viam sensus ꝓcedo ad cognoscẽdum accidẽtia ꝓpria substãtiæ prius apprehẽsæ in cõfuso,puta qualitates ignis.tertio ex his accidẽtibus iam notis deuenio in cognitionem specificam & distinctam ipsius substantię,& sic patet ꝙcognitio accidẽtium est in 2.gradu& in 3.est distincta cognitio substãtiæ & hanc cõclusionem nõ negat Herueus vbi s̃.sed solũ discrepat in prima:vult.n.in primo gradu esse cognitionem confusam non substãtiæ sed accidentis apprehensi in confuso,in secundo esse cognitionem accidentis distinctam in 3.esse cognitionem distinctam substantiæ.

Posita hac determinatiõe soluẽdę sunt ratiõesAnt.And. & Ianduni & Heruei.aduerte igiẽ qd̃ Ant.And. & Iãdunus vbi s̃.duas rationes formant eiusdẽ sententiæ & sunt tales.

Substantia notificatur per accidens ergo est posterior cognitione consequentia patet.quoniã notificans est prius cognitum notificato.Antecedens probatur quoniam ex cognitione accidentium propriorum & essentialium innotescit nobis substantia vnde Com. inquit in 6.meta.com.1.in scientiis naturalibus nõ cognoscunt substantiæ rerum nisi ex posterioribus,sc.accidentibus. Præterea inquit philosophus in procemio 1.de anima, Accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quodquideſt, id est quidditatem substantiæ,ergo accidẽtia præcognoscuntur.His rationibus non oportet aliud respondere nisi ꝙ concludunt de distincta & propria cõceptiua cognitione substantię,quãtum autem ad cognitionem cõfusam,quam posuimus esse

in

in primo gradu,negatur antecedés primæ rationis.Ad probationem dico dictũ Com.verificari de cognitione distincta,&nõ de ϙfusa,similiter dico dictũ Philosophi in proœmio primi de anima, debere intelligi de quodquidest propriè & distinctè apprehenso,& nõ aliter.Rationes aũt Heruei vbi supra sunt tres,prima est intellectus cuius cognitio pendet à sensu, & ortum habet à sensu, occurrit primo illud quod est per se sensibile,nõ.n.alia ratione nostra cognitio incipit à sensu nisi quia.1.intelligimus quod est apprehẽsum sensu,sed intellectus noster est ille ex primo posterior. cuius cognitio pendet à sensu, ergo illi primo occurrit qđ est per se sensibile. Hoc autem vt patet est accidés qm̃ sensus propriè est cognoscitiu⁹ accidẽtium:ergo,&c. Ad hoc negatur maior ad probationem, dico qđ illa nõ est ratio, sed est quia necesse est intelligẽtem phãtasmata speculari, phãtasma autem pẽdet à sensu nõ tm̃ est necesse quod intellectus illud primo intelligat,qđ est primo causatiuum phãtasmatis,sed quod primo sibi pręsentatur ꝑ speciem intelligibilem abstractam à phãtasmate.Hoc aũt vt dicemus infra nõ est accidés,sed natura substãtiæ.Deceptus est autem Herueus quia credidit ex eo quod nostra cognitio habet ortum à sensu primo sensatum sit primo intellectum & qualis est ordo in sensu talis sit in intellectu,qđ nos nõ admittimus vt declarauimus infra pertractantes quomodo à phãtasmate abstrahitur species repræsentatiua substantiæ.

Secunda ratio imago alicuius sensibilis nõ prius mouet ad cognitionem alterius quàm illius cuius est imago, cum igitur sit imago obiecti per se sensibilis quod est accidens prius mouet ad cognitionem accidentis quàm substantiæ.

Ad hoc dico quod talis imago vel comparatur ad sensum quem actuat,vel ad intellectum:si ad sensum concedo quod prius mouet sensum ad cognitionem accidẽtis à quo causata est quam ad cognitionem substãtiæ,qm̃ sensus primo & per se cognoscit accidés & tm̃ per accidés cognoscit substãtiam præcipuè sensus exterior vt præseruetur cogitatiua:si ad intellectum nego assumptum,qm̃ imago siue species sensibilis non põt actuare nec mouere intellectum cum sit materialis, & ideo non potest mouere intellectum prius ad cognitionem accidentis quam substantiæ & si tu aduertis supponit Herueus à phãtasmate prius abstrahi speciem intelligibilem repræsentatiuã accidẽtis quam speciẽ repręsentatiuã substãtię qđ nos non cõcedim⁹ vt dicem⁹ ĵ.

Tertia ratio circa illud quod primo occurrit intellectui non potest esse dubium vel error de existentia eius sed multi dubitant de existentia substantiæ,&c.

Ad hoc negatur maior & ratio est qa species repręsentatiua substãtiæ cũ sit denudata ab oĩbus ϙditionibus individuãtibus abstrahit ab existẽtia & nõ existentia.Ideo,&c.

Sed cõtra prædicta dubiũ insurgit ſ. vtrum substãtia cognoscatur per propriam speciem an per speciem accidẽtis.

Pro cuius resolutione aduerte duas opiniones, vna est eorũ, qui tenẽt accidés prius cognosci quam substãtia, isti dicũt speciem substantiæ vel nullo modo causari in nostro intellectu,sed per solam speciem accidẽtis substãtiam cognosci,quę quidem species est repręsentatiua primo accidẽtis,secũdario autem substãtię,vel speciem accidẽtis primo causari in intellectu,eo quod est primo phãtasiata, deinde causari speciem substantię.Arbitrantur.n.intellectum agentem sua illustratione,extrahere à phantasmate speciem substantiæ inuolutam cum specie accidẽtis. Et qm̃ Herue⁹ vbi supra tenet accidens prius cognosci quam substantia,ideo declinat ad hanc opinionem quod substantia non cognoscitur nisi per speciem accidentis & id elicio ex quolib.3.q.12. ad octauum,vbi tenet phãtasma quod est accidés nõ imprimere in intellectu substãtię speciem,sed sufficere quod suã imprimat,& per ipsam cognoscatur accidés & substantia. Ant.And.in 7 Meta.q.4. videtur circa hoc indeterminatus, & tandem respondens vltimo argumento dicit,quod substantia est perfectius cognoscibile simpliciter,cum hoc tamen stat quod perfectius intellectus noster cognoscat accidés,eo quod est ei magis proportionatum,nec videtur negare speciem substantiæ, nec speciem accidentis vt patet de exemplo quod adducit de albo intenso & albo remisso, & constat quod vtrunque videtur per propriam speciem, non enim album intensum potest videri per speciem albi remissi cum species illa naturaliter repræsentet, ex consequenti vno modo. Alia opinio, quæ est Thomistica tenet, quod substantia cognoscitur quo ad conceptum confusum prius accidente,& per propriam speciem & hanc abstrahi à phantasmate priusquam species accidentis,& hoc in virtute substantiæ à qua causatum est ipsum phantasma, & in virtute intellectus agentis illustrantis phantasma, cuius lumine separatur species substantiæ à specie accidentis,quarum vtraque latebat vt ita dicam in phãtasmate & quidem quod sit necesse intelligere substantiam per propriam speciem & non solum per speciem accidentis probatur sic, si cognoscitur solum ꝑ speciem accidẽtis, nulla substãtia cognoscitur perfectè & quidditatiuè qđ est incõueniens maximè de substãtiis materialibus proportionatis intellectui nostro,consequentia autem patet,qm̃ perfecta & quidditatiua cognitio non habetur nisi ex eo quod obiectum vnitur intellectui vel per essentiam vel per propriam speciem.Præterea species entis inferioris gradus nõ est sufficienter representatiua entis superioris gradus.Cùm.n.fit repræsentatiuum naturale, nõ repræsentat supra speciem suã:sed species accidẽtis respectu substãtiæ est species entis inferioris gradus,vt patet,ergo per ipsam nõ potest haberi cognitio perfecta & qdditatiua substantiæ.Tenendum est ergo substantiam quo ad conceptũ confusum, prius cognosci quã accidés,& per propriam speciem.Hęc de pręsenti quęsito dicta sint,argumẽta aũt tenẽtium,qđ substãtia nõ cognoscitur per propriam speciem soluuntur à Paulo Sonci. in 7. lib.Metaphysicæ,q.14.vide tu ad placitum.

QVAESTIO IIII.

Si forma est prior & magis ens quàm materia & compositum.

Quare si species materia est prior, & magis ens,& ipso quod ex vtrisque prior erit.Tex.7.

CONCLVSIO.

Forma vt actus,est prior natura,& tempore & magis ens quàm compositum,quod tamen est ipsa forma perfectius ens.

IN hac q.vt plenè resoluatur, conclusiones tres responsiuas ponemus,deinde soluemus quædam dubia.

Prima conclusio.Forma inquantũ actus, est prior natura & tempore & est magis ens quam materia inquantum potentia.Hæc manifestabitur in li.9 in tex.13. vsque ad tex. 21.vbi probabitur actum esse priorem potentia tempore,natura,diffinitione,& perfectione,pro nunc autem sic probatur,nullum potentiale reducitur ad actum,nisi per aliquod prius existens actu, generatur enim homo in potẽtia ab homine præexistente actu,ergo forma vt actus prior est materia vt potentia.Quod autem sit magis ens patet,qm̃ forma est perfectio materiæ, & facit eam esse actu & non econuerso,nisi occasionaliter, prout forma educta de potentia materiæ non potest habere esse nisi in materia, sed hoc est potius sustentare quam perficere formam.

Secunda conclusio.Forma est prior composito,probat: principium & causa vt sic est prior causato & principiato, & pars est prior toto, sed forma est principium & causa formalis,& pars essentialis respectu compositi:ergo,&c.

Tertia conclusio.Licet forma sit prior composito,nõ tm̃ est magis ens, nec perfectior, probatur.Cum esse sit prima perfectio,& perfectius cõueniat composito quam formæ, vt forma est,quoniam compositum est quod est, forma aũt quo est,vnde dicet infrà Philosophus,quod non forma,sed compositum est quod per se generatur,sequitur quod forma non est magis ens nec perfectior composito.

Sed contra prædicta,duo dubia insurgunt,primò, quia tertia conclusio videtur repugnare textui Philosophi:dicit em̃ formam esse priorem eo,qđ est ex vtrisque,id est cõposito propter eãdem rationem,id est eo modo quo est prior materia:sed dixit formam esse priorem & magis ens quam materia,ergo forma est prior & magis ens quã ϙpositum.

Ad hoc dicit Ant.And. quod dictum Philosophi non est verum nisi ratiõe indepẽdẽtiæ,vt dicatur forma magis ens quam cõpositum non quia habet perfectius esse,sed qa cũ sit principium compositi & non econuerso,verum est formam in ratione principij nõ depẽdere à composito, sed econuerso,& vt sic perfectiorem esse, & non aliter:ego aũt dico,quod vt patet in textu,Philosophus nõ comparat formam composito nisi secundum prioritatem, & non quod sit magis ens, cuius signum est, quod comparans formam materiæ dixit eam esse priorem & magis ens,comparãs autem formam ϙposito dicit eam esse priorem, sed non dicit quod sit magis ens,vnde non habuit Ant.And.causam laborandi in hoc. Tu tamen aduerte quod Comm. in comm. 7.

videtur tenere formam esse priorem & magis ens q̃ compositum. Dicit enim & intendebat quod cum forma sit prior composito ex materia & forma & compositum est substantia, sequitur ꝙ forma sit magis substantia q̃ compositum: hæc illę. verùm hoc dictum Com. non potest expresse fundari in tex. philosophi vnde nec B.T. exponens comparat formam composito nisi secundum prioritatem, si tamen vis saluare Comment. dices ipsum esse verum solum ratione independentiæ, vt dixit Ant. And.

Secundo dubitaꝫ de prima conclusione, nam cum prius non dependeat à posteriori, sed econuerso, sequitur ꝙ prius potest esse sine posteriori, & non econuerso: si igitur forma est prior materia forma poterit esse sine materia, quod est falsum, quoniam sola anima intellectiua, vtpote non educta de potentia materiæ, potest esse sine materia.

Ad hoc, dico ad primam consequentiam, ꝙ non valet, nisi quando priori & posteriori debetur esse actu per se & distinctum vt duobus suppositis, puta quia elementum est prius elementato, & vtrique debetur esse per se actu, non inconuenit esse elementum dato ꝙ nullum esset elementatum, si autem prius & posterius non habent esse actu per se, sed prius sustentatur in posteriori, & posterius non est actu, nisi per prius prima consequentia non valet: sic est in proposito de forma & materia, quare argumentum non concludit. Vtrum autem saltem materia possit esse sine forma discutiemus in li. 8. Hæc de præsenti quæsito sufficiant.

QVAESTIO V.

Si materia est ens, quod est substantia, ita tamen quòd sit ens in pura potentia.

Et adhuc materia substantia sit (& infra) Dico autem materiam, quæ est secundum se nullatenus, neque quid, neque quantitas, neque aliud eorum dicitur, quibus est ens determinatum. Tex. 8.

CONCLVSIO.

Materia est ens reale de genere substantiæ.

IN hac q. vt resolute videamus quæ sit natura materiæ, ponemus aliquas conclusiones responsiuas, deinde soluemus aliqua dubia.

Prima conclusio, materia est ens, in probatione huius non est immorandum, qm̃ omnes recte sentientes de materia, tenent esse subiectum, ex quo aliquid fit, & quod subiicitur omni transmutationi, subiectum autem non est non ens. Præterea, si materia esset non ens cum diceretur aliquid fieri ex materia, fieret ex non ente & sic productio naturalis esset ex nihilo, sumo enim non ens vt distinguitur absolute contra ens.

Secunda conclusio, materia est ens reale, quod est substantia prima pars probatur, qm̃ est pars substantiæ sensibilis, vt probabitur in li. 8. & est subiectum omnis transmutationis physicæ, vt probatum est in 1. phy. & est primum receptiuum formarum: constat autem ꝙ hæc non possunt conuenire nisi enti reali apud recte sentientes: ergo, &c. secunda autẽ pars sic probatur, materiæ cùm sit primum subiectum, repugnat esse in subiecto, ergo repugnat sibi esse accidens: ergo est substantia: patet consequentia, qm̃ ens reale sufficienter diuiditur per substantiam & accidens, & aduerte ꝙ apud antiquos hæc conclusio ita erat euidens, vt patet ex 1. de generatione & ex 1. phys. & in 7. meta. tex. 8. ꝙ arbitrabantur solam materiam esse substantiam, formas autem etiam quas dicimus substantiales esse accidentia. vnde & Comm. in comm. 8. dicit, Materia videtur esse magis substantia quàm alia.

Tertia conclusio, materia ita est substantia, ꝙ tamen est in pura potentia: hanc conclusionẽ, vt sonat, omnes videntur concedere, qm̃ apud Arist. & Com. non aliud dicitur de materia, nisi quod est ens in potentia, vnde in hoc 7. text. 8. postquam negauit omnia prædicamenta à materia, quia, s. non est aliquod eorum actu conclusit, ꝙ est vnumquodque eorum in potentia, & in 8. li. in tex. 15. dissoluẽs dubium, qũo fit possibile ex materia & forma fieri vnum per se, dixit huius causam esse, quia materia est potentia & forma est actus, &c. verum quia Sco. & Greg. de Arimi. tenent materiã esse quid actu, ne videantur tenere contra philosophum: Sco. inuenit vnam distinctionem de potentia & aliam inuenit Greg. Sco. quidem vt patet per Ant. And. in 7. meta. q. 6. distinguit potentiam per obiectiuam & subiectiuam, & correspondenter distinguit actum per formalẽ & obiectiuum & dicit philosophum intelligere materiam esse substãtiam in potentia subiectiua, non autem obiectiua, imo est in actu obiectiuo, verum q̃a tota vis Scoti est ī positione potentiæ obiectiuæ quam impugnabimus in lib. 9. Ideo pro nunc differo arguere contra eum, si enim probabimus ꝙ ad mentem philosophi non datur potentia nisi actiua & passiua, & ꝙ non datur actus nisi formalis cõstabit ꝙ materia ita est ens in pura potentia secundum philosophum, ꝙ nullo modo est actus, nec actu ex seipsa, sed omnem actualitatem habet à forma. Quid intendat Sco. per potentiam obiectiuam & per actum obiectiuum, declarabimus in libro nono.

Prætermissa igitur pro nunc opinione Scoti aduerte ꝙ Greg. in 2. Sent. dist. 12. q. 1. art. 1. tenet ꝙ materia prima est actu existens ex seipsa, ita ꝙ est in actu existentiæ, & non solum in actu obiectiuo, vt tenet Scotus: & tamen ne videatur contradicere philosopho & Com. tenet ꝙ est ens in pura potentia ad omnem formam & ad sui declarationem ponit distinctionem de actu & de potentia, quæ stat in hoc. Aliq̃d est actu dupliciter, primo vt de illo verificatur propositio de in esse de secundo adiacente in præsenti, vt lignum est per oppositum dicitur aliquid in potentia de quo verificatur propositio de possibili tantum, vt Antichristus est possibilis: hæc autem est falsa, Antichristus est: secundo aliquid dicitur actu quod est perfectum in specie, simplex vel compositum, vel est perfectio quæ cum alio constituit rem actu in specie determinata, sic omnes substantiæ compositæ & abstractæ, & formę substantiales, dicuntur esse actu. Per oppositum illud est in potentia hoc secundo modo, quod non est perfectum in specie, sed est quasi essentia quędam partialis perfectibilis per aliam, sicut lignum licet sit actu primo modo, quia verum est dicere, lignum est, tamen in genere artificiatorum est in pura potentia secundo mõ, quoniam ex se nullam habet formam artificiati, sed est in potentia vt perficiatur per hanc vel per illam: sic intendit Greg. ꝙ licet materia sit actu in genere existentium naturalium, eo ꝙ hæc est vera, mꝛia est, tñ est in pura potentia in genere informabilium, eo ꝙ ex se nullam habet formam determinatę speciei, sicut dixim⁹ de ligno respectu formarum artificialium, & hanc suam imaginationem conatur asserere duplici conclusione: prima est ꝙ materia est ens in actu primo modo, quo expositum est: secunda est ꝙ materia non est ens actu secundo modo, sed ens in potentia tantum: ex quibus conclusionibus nos concedimus secundam in hoc sensu, ꝙ materia ex se nullam formam habet, sed est in potentia ad omnem formam, quoniam si aliquam ex se haberet non reciperet aliam. Receptiuum tantum debet esse denudatum à natura recepti, sed primam conclusionem per quam attribuit materiæ ex se actualem existentiam negamus & intendimus nunc soluere rationes suas.

Dupliciter igitur arguit ad propositum suum sic, substãtia corporalis per se subsistens naturaliter genita est & existit, vt patet de Sorte, qui nunc est & de planta, quæ nunc est, & de lapide, &c. ergo materia est & per consequens est actu primo modo. Antecedens ad sensum patet & consequentia probatur. Omnis substantia naturaliter genita habet aliquam partem essentialem, quæ præfuit suæ generationi, & hæc non est forma: quoniam illa non est terminus generationis, ergo non præfuit: ergo talis pars est materia si præfuit ergo fuit verum dicere, Materia est. Assumptum probatur si nulla pars præfuit ergo totum totaliter genitum est, ergo omnis pars eius simul genita est, ergo ex penitus non ente genitum est, ergo non naturaliter genitum, sed potius creatum, quoniam physicè ex puro non ente nihil fit.

Secundo sic, philosophus ponit materiam ingenerabilẽ & incorruptibilem ergo materia est. Antecedens patet ex 1. phys. consequentia probatur, si materia non est & tñ non potest esse, ergo est generabilis, illud. n. est generabile qđ non habet esse, & tñ potest habere esse, consequens autem est falsum secundum philosophum, ergo & antecedens, ergo materia est, & confirmatur, quoniam Comm. in 4. meta. comm. 15. dicit quod non est actu, est non ens: sed materia non est non ens, ergo est actu primo modo.

Ad primam negatur consequentia. Ad probationem dico ꝙ assumptum potest habere duplicem sensum: primo ꝙ aliqua pars præfuerit, ita ꝙ ex se haberet esse actu, vel ex se existeret, & sic nego assumptum, secundo ꝙ aliqua pars præfuerit, non quidem ex se existens actu, sed per formam præcedentem, à qua actuabatur, & post generationem per formam rei genitæ, & sic concedo assumptum,

ſed nego illam cõſequentiam, ſi præfuit, ergo verum eſt dicere, Materia eſt. Hæc.n. cõſequentia non valet, niſi concedatur aſſumptũ in primo ſenſu, in quo nos negamus ipſum, & ſi arguatur quod totum eſt, puta ignis genitus, ergo partes ſuæ ſunt, inter quas eſt materia, ergo materia eſt. Reſpõdetur ↄcedo ↄſequentiã, ſed nego qđ partes ſint eo modo quo eſt totũ, nã totũ eſt qđ eſt, & eſt ꝑ ſe exiſtẽs, partes aũt nõ ſunt ſimpliciter, ſed ſunt in toto. Et ꝓpterea nego hanc, materia eſt, & cõcedo iſtã, materia eſt in toto, & nõ aliter.

Ad ſecũdam nego ↄſequentiam, ad probationem nego cõſequentiam, qm̃ ad hoc qđ aliqđ ſit gn̄abile, oportet qđ poſſit eſſe ꝑ ſe exiſtẽs, vnde Ariſtoteles đt qđ forma & materia nõ generãtur, ſed cõpoſitum, qm̃ de eo propriè verificatur ꝓpoſitio de in eſſe de ſecũdo adiacẽte nullo addito vel ſubintellecto. De materia aũt & forma verificaī in hoc ſenſu. Materia eſt ſcilicet in cõpoſito, idem dico de forma.

Ad confirmationem dico Com. ſic intelligere contra antiquos, quod non eſt actu, eſt non ens, i. non eſt ens determinatum, cum hoc tamen ſtat, quod ſit ens interminatum, quia eſt in potentia ad terminum, id eſt ad formam quę terminat id cuius eſt forma, & tale ens eſt materia. Tenendum eſt igitur materiã ita eſſe in potentia, qđ nullo mõ eſt actu ex ſe, neq; in genere exiſtentiũ, neq; in gn̄e informabilium.

Sed contra prædicta inſurgunt duo dubia, primo ſi materia eſt ens in pura potentia, excludẽs omnem actum tam obiectiuum quàm exiſtentiæ, videtur quod non diſtinguatur actu à forma. Omnis enim diſtinctio videtur fieri per aliquem actum, quoniam vt dicet infra Philoſophus, actus eſt qui diſtinguit & ſeparat. quare, &c.

Pro ſolutione huius dubij, aduerte ſecũdum doctrinam Gregor. in 2. Sent. diſt. 12. q. 1. art. 1. quod aliqua duo poſſunt dici diſtincta actu dupliciter: primo quia mutuo ſe negant, ita quod vnum non eſt alterum & econuerſo, ſecundo quia vtrunque eſt ſeparatum & diſcretum, ita quod vtrunque habet primum eſſe, nec cõſtituunt aliquod vnum, ſicut ſunt duo ſuppoſita. Ex hac diſtinctione dico materiam diſtingui actu à forma, non quidem ſecundo modo, ſed primo. Nam ſi ſecundo modo ex materia & forma non fieret vnum per ſe, quoniam vt ſic tam materia quam forma eſſent completa entia in actu, nec haberẽt rationem entium particulariũ, ſed vt duo ſuppoſita, ex his autẽ impoſſibile eſt fieri vnum per ſe. vt dicetur infra, vbi Philoſophus concludet ideo ex forma & materia fit vnum per ſe, quoniam alterum eſt actus, & alterum eſt potentia. Quod autem primo modo ſint actu diſtincta, probatur ſic, ſumo ſubſtantiam compoſitam, cuius materia ſit A, & forma ſit B, conſtat A, & B, eſſe aliquas entitates, quoniam non entia non poſſunt eſſe partes componentes, & A, non eſt B. Aliter ſubſtantia compoſita non eſſet compoſita, ſed ſimplex. Omne enim compoſitum aliqua includit, quorum vnum non eſt alterum. Tunc vltra A, non eſt B, ergo eſt aliud à B, ergo diuerſum, ergo diſtinctum, omnes conſequentiæ patent, quoniam ex 10. Metaphyſicæ textu vndecimo, omne comparatum ad omne, aut idem, aut diuerſum.

Ad argumentum igitur dico omnem diſtinctionem fieri per actum ſumendo diſtinctionem actualem ſecundo modo, non autem primo modo, vt nunc loquimur. Poteſt etiam dici quòd in propoſito fit per actum, non quòd materia dicat actum, ſed quia ordinatur ad actum.

Secundo dubitatur, qm̃ ſit materia eſt ens in pura potentia, quæro de potentia materię, aut diſtinguitur à materia, aut non, ſi non ergo cum remaneat eadem materia ſub forma generanda, quæ fuit ſub forma corrumpenda, ſequitur materiam adhuc eſſe in potentia ad formam abiectam à materia, quod eſt falſum, qm̃ per agens naturale idem numero corruptũ poſſet regenerari, ſi ſic, ergo materia comparatur ad potentiam ſuam, vt ſubiectum ad formam, ex conſequenti non eſt ens in pura potentia, ſed quid aggregatum ex ſubſtantia materiæ & potentia ſua.

Ad hoc dubium reſpondebitur in lib. 8. vbi ex propoſito inueſtigabimus, quomodo ſe habet potentia ad materiam, an ſit ſubſtantia vel accidens, an diſtinguatur vel non, an dicat reſpectum vel abſolutum. Hæc pro præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VI.

Si prædicamenta tantum eſſentialia, conſtituunt quodquideſt ſubſtantiæ compoſitæ, ita quòd excludantur omnia prædicata accidentalia, tam communia quàm propria.

Et primo dicemus quædam de eo logicè. Tex. 11.

CONCLVSIO.

Prædicata eſſentialia tantum, & quæ in primo modo per ſe ſunt, pertinent ad diffinitionem quidditatiuam, non autem prædicata communia, vel propria

IN hac q. ſic procedemus. Primo declarabimus quid Philoſophꝰ intendat ꝑ quodquideſt, ſecundo ponemus conclũſionẽ reſponſiuã, tertio ſoluemꝰ quædam argumenta.

Quantum ad 1. aduerte, qꝑ vno modo ſumitur à logico, alio modo à Meta. nam à logico ſumitur pro diffinitione indicante rei naturã, data per genus & differẽtiam propriam, qualis eſt hęc, homo eſt animal rationale. A Meta. aũt ſumitur pro ſignificato diffinitionis, quod eſt ipſa quidditas, ſiue eſſentia rei ſumpta in concreto, puta id quod ex parte rei correſpõdet diffinitioni hoīs, eſt quodquideſt hominis metaphyſicũ. Dico aũt, ſumpta in concreto, qm̃ quodquid eſt prædicaī in recto de eo, cuiꝰ eſt, quidditas aũt in abſtracto non prædicatur in recto de eo, cuiꝰ eſt, non, n. homo eſt humanitas, nam eſt id quo & nõ qđ eſt homo, & qm̃ Ariſt. proponit in textu vndecimo, loqui de quodquideſt logicè, ideo conſtat qꝑ ſumit ipſum pro diffinitione, pertractans quæ prædicata ingrediantur ipſum quodquideſt.

Quantum ad 2. pono vnicam concluſionem reſponſiuã, nullũ prædicatũ qđ ſit accidens cõe, nec proprium ingreditur quodquideſt ſubſtãtiæ ſenſibilis cõpoſitæ probatur, ſicut quodquideſt ſubſtãtiæ ſenſibilis prædicaī eſſentialiter & q. ddatiuè de ea, ſic & quælibet pars eius, qm̃ quodquid eſt indicat eſſentiã. Sed nullũ accidẽs ſiue cõe ſiue ꝓpriũ, prædicatur eſſentialiter de ſubſtantia ſenſibili, qm̃ quodcũque accidẽs dicit aliam eſſentiam ab eſſentia accidẽtis, ergo, &c. Præterea ſine prædicatis ingrediẽtibus quodquideſt, nõ poteſt intelligi id cuius eſt. Sed ſine prædicato ſumpto ab accidẽte, ſiue cõmuni ſiue proprio, poteſt intelligi id cuius eſt, qm̃ ſubſtãtia eſt prior accidente ratione & cognitione ſaltem confuſa, vt determinatum eſt eſt ſuprà, ergo, &c. Præterea, ſicut quodquideſt prædicatur in quid de eo cuius eſt, ita & quæ ingrediũtur in quodquideſt. Sed nullum prædicatum ſumptũ ab accidẽte ſiue cõmuni ſiue proprio prædicatur in quid de ſubſtãtia ſenſibili, ſed potius in quale, vt cum quæritur qualis eſt homo, reſpondetur qꝑ eſt albus, qꝑ eſt riſibilis. Patet ergo, qꝑ ſi quodquideſt ſubſtãtiæ ſenſibilis, verè & propriè aſſignatum fuerit, nullum accidẽ tale ꝑdicatum eſt ingrediẽs quodquideſt, ſed ſola prędicata primi modi per ſe, quæ dicuntur quidditatiua. Ex quo ſequitur corollariè, qꝑ diffinitiones datæ per propria accidentia, ſiue per proprias operationes, non ſunt verè quodquideſt, niſi vtamur huiuſmodi loco propriæ differentiæ.

Quantum ad 3. aduerte, qꝑ hæc determinatio videtur repugnare doctrinæ philoſophi, nam ipſe in 2. phyſ. tex. 19. aſſignans differentiam inter phyſ. & mathema. dicit qꝑ mathematicus diffinit ſine materia ſenſibili, phyſicus autem in diffinitione aſſumit materiam ſenſibilem, quam conſtat eſſe ſubiectum qualitatibus, vt caro, os, neruus: ergo in quodquideſt phyſico ingrediuntur accidentia.

Præterea, ſi accidentia propria non ingrediũtur ipſum quodquideſt, non magnam partem conferunt ad cognoſcendum quodquideſt, id eſt, rei quidditatem, quod eſt contra philoſophum in proœmio primi de anima.

Ad primum conceditur totum, vſque ad vltimam conſequentiam. Aliud eſt enim materiam ſubiectam qualitatibus ingredi quodquideſt & qualitates ſiue accidentia ingredi: primum enim eſt verum non ratione qualitatum, ſed ratione materiæ non abſtrahentis à qualitatibus, ſecundum autem eſt falſum, quoniam non poſſet verificari niſi ratione qualitatum, quæ non ſunt de eſſentia ſubſtantiæ phyſicæ. Materia autem ſubiecta qualitatibus eſt de eſſentia eius, ideo non eſt par ratio.

Ad ſecundum nego conſequentiam: nam ideo cõferunt, non quia ingrediuntur quodquideſt, ſed quia phyſ. cognoſcit rem naturalem à poſteriori, & vt ſic vtitur propriis operationibus ac propriis accidentibus loco differentiarum. & propter hoc phyſicus quaſi nullam format veram diffinitionem. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VII.

Si dicendo naſus ſimus committitur nugatio.

Eſt autem & alia dubitatio de eis. Tex. 16.

CONCLVSIO.

Nulla prorſus nugatio committitur dicendo, Naſus ſimus, cùm naſus ſit extrinſecum à ſimo.

IN hac q. aduerte in primis, ꝙ Philosophus inuestigans si accidentia propria, quæ vocat accidentia copulata, habent quodquidest, arguit ꝙ non, quia cum huiusmodi accidentia non possint intelligi sine proprio subiecto semper cõmittetur nugatio, vt dicendo nasus simus. nam in simo intelligitur nasus, est enim simus nasus concauus. Dicẽdo ergo nasus simus est ac si diceretur nasus, nasus concauus. Ad euidentiam igitur propositi dubij, sic procedemus. Primo probabitur ꝙ non committitur nugatio. Secundo assignabitur ratio, quare non committitur. Tertio soluemus quoddam argumentum.

Quantum ad 1. sic probabitur intentum, si hic committitur nugatio, hoc ideo est quia non potest intelligi simus sine naso, sed nec non est sufficiẽs ratio, aliter sequeret quod cum non possit intelligi relatiuum sine suo correlatiuo ꝙ committeretur nugatio dicẽdo, Dominus serui, pater filij: nam in domino intelligitur seruus, & tamen nullus rectè sentiens dicit nugationem in huiusmodi relatiuis committi, ergo nec in proposito.

Quantum ad 2. aduerte, ꝙ duplici ratione non committitur nugatio, dicendo, Nasus simus dato ꝙ nasus sit de intellectu simi. Primo si in ratione simi ingrederetur nasus vt quid essentiale & sibi intrinsecum, sicut animal ingreditur rationem hominis, non esset via effugiendi nugationẽ, sed quia ly nasus est quid extrinsecum à simo, dicit. n. nasus substantiã, & simum accidens, & ingreditur rationẽ simi sicut subiectum rationẽ accidentis, quod tñ est extrinsecũ ab accidente: ideo dum dicitur simus non oportet replicare nasum, sunt. n. essentialiter & intrinsece idem simitas & concauitas, & non differunt nisi vt contractũ & non contractũ, dicemus ergo ꝙ nasus simus est nasus curuus, quia in ly simo non intelligitur nasus vt quid intrinsecũ, sed vt extrinsecum & si dicas ꝙ subiectũ est de diffinitione proprij accidentis. ergo est sibi intrinsecũ, negatur consequentia, qa accidẽs propriũ non diffinitur nisi ꝑ additamentũ, & ideo non inconuenit ꝙ per extrinsecum diffiniatur, secus esset de diffinitione substantiæ, quę est diffinibilis per prędicata essentialia. Secundo dicitur, ꝙ ideo non committitur nugatio, dicendo nasus simus, quia ly simum non significat essentialiter & primariè nasum, sed essentialiter curuitatem, connotando nasum: per solum aũt connotatum non committitur nugatio sicut committit ꝑ significatum essentiale, vt dicendo hõ aĩal. Patet igitur ꝙ sicut non committitur nugatio dicendo homo risibilis, sic nec dicendo nasus simus.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ inter omnia argumenta, quæ solent fieri contra determinata, hoc est præcipuum: sumo diffinitionẽ simi, quæ est hæc, simus est nasus concauus, tũc sic, loco simi sumatur diffinitio eius, & applicetur naso, & nasus cum diffinitione simi prædicetur de Sorte tunc manifesta erit nugatio. Dicetur enim sic, Sortes habet nasum, nasum concauum, ergo, &c.

Ad hoc, Dico ꝙ loco simi non potest sumi diffinitio eiꝰ, nec illa propositio est vniuersaliter vera, qua dicitur ꝙ sem per loco nominis, potest poni diffinitio. Hoc inquam non est verum nisi de diffinitionibus datis per essentialia & intrinseca, aliter esset impossibile dare diffinitionem proprij accidentis sine nugatione. Quando ergo quæritur quid est nasus simus, respondendum est, quod est nasus concauus, & non debet replicari nasus, quia non significatur, sed connotatur per simum. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO VIII.

Si quodquidest est idem cum eo cuius est.

Singulum enim non aliud videtur esse, & à suimet substantia. Textu 20.

CONCLVSIO.

In latitudinem entium per se contingit inueniri entia in quibus quodquidest identificatur ipsis quorum sunt.

IN hac q. aduerte in primis, ꝙ Philosophus comparat hic quodquidest ad id cuius est absolutè & non descendens ad aliquod genus entium, dummodo sit ens per se. & id dico, qm̃ infrà text. 41. excipiet à determinatione quam facit non solùm entia per accidens, sed etiam omnes substantias materiales, & concludet qd̃ in solis separatis est idem penitus quodquid est cum eo cuius est. Et qm̃ id non aduerterunt Iand. & Ant. And. ideo præsentem quæstionem confuderunt volentes comparare quodquidest & id cuius est non absolutè, sed in particulari secundum diuersa genera entium. Nos autem id faciemus infrà in textu 41. vbi comparabimus ea secundum viam beati Thomæ, secundum diuersa genera substantiarum. Hic autem quęremus absolutè in entibus per se, & sic procedemus. Primo ponemus tres distinctiones. Secundo aliquas conclusiones. Tertio soluemus duo argumenta.

Quantum ad 1. sit hæc prima distinctio, entium quoddã per se, quoddam per accidens, ens ꝑ se est quodcunque genus & species & indiuiduum cuiuscunque prædicamenti, siue sit simplex, siue compositum, ens per accidens est aggregatum ex rebus diuersorum prædicamentorum, vt homo albus, superficies colorata.

Secunda distinctio aliqua sunt idem realiter tantum & distincta ratione, vt genus & differennia, aliqua sunt idem re & ratione, vt homo & animal rationale.

Tertia distinctio, aliqua sunt idem ratione ex parte rei tm̃ & non ex parte intellectus, & sunt illa, quæ dicunt eandem præcisè naturam, super quam fundat intellectus vnicum conceptum, & vt sic dicuntur esse idem ratione metaphysicali. Cum hoc tñ stat ꝙ intellectus negocians circa illa potest diuersimode concipere & nominare illa, puta licet homo & animal rationale sint idem ratione metaphysicali, tñ intellectus potest concipere hominem inquantum est species, & inquantum est diffinitum, & animal rationale inquantum est diffinitio, & vt sic, inquantum est prius cognitione ipso homine, & vt sic apprehenduntur ab intellectu dicuntur distincta ratione non ex parte rei, sed ex parte intellectus conferentis vnum ad alterum aliqua sunt idẽ ratione ex parte rei & ex parte intellectus, vt omnino synonyma, vt tunica & vestis, Marcus Cicero.

Quantum ad 2. sit hæc 1. concl. In ente per accidens, puta in homine albo, quodquidest non est idem cum eo cuius est. Hæc patet, qm̃ ens per accidens vt sic non potest diffiniri, omnis. n. vera diffinitio significat vnum per se, cum constet ex genere & differentia, quæ dicunt vnam naturam, vt declarauimus in 3. li. Sed ens per accidens, vt sic non dicit vnam naturam, imò plures, cum sit aggregatum ex rebus diuersorum prædicamentorum, ergo, &c. Præterea cum quælibet natura, quæ est ens ꝑ se, habeat suum proprium quodquidest, necesse est vt quodquidest hominis sit aliud à quod quidest albedinis, ergo impossibile est assignare vnum quodquidest, quod sit idem cum homine albo.

Secunda conclusio, in ente per se, Quodquidest, est idẽ realiter cum eo cuius est. Ad probationem huius ꝑtermissa ratione, quam adducit Philosophus in textu, quam & formauimus in epitome nostra, assumo rationem Philosophi ex 4. li. text. 3. vbi intendens probare ens & vnum esse idem realiter sic arguit, Quæcunque prædicantur de aliquo & nullam diuersitatem faciunt in eo, sunt idem realiter. Hæc est euidens, qm̃ hæc duo non stant simul, nullam diuersitatem faciunt & sunt distincta realiter, si enim nullam diuersitatem faciunt non sunt diuersa, nec distincta. Sed in ente per se, quodquidest, & id cuius est prædicantur de aliquo puta homo & animal rationale prædicantur de Sorte & nullam diuersitatem faciunt in eo. Nam sicut homo prædicatur in quid de Sorte, sic & animal rationale, ex quo sequitur quod sicut homo & animal rationale sunt idem re in Sorte. sunt etiam idem re inter se.

Tertia conclusio, Quodquidest & id cuius est sunt idem ratiõe ex parte rei, licet nõ semper ex parte intellectus. Prima pars sic probatur, eadem præcisè natura & secundum eundem modũ obiectiuè correspõdet intellectui ꝑ ipsum quodquidest, & ꝑ illud cuius est, vt patet de homine, & de animali rationali. Nam illud præcisè, quod cõpetit intellectus de hoĩe, cõcipit de aĩali rationali. ergo quantum sit ex parte rei sunt idem ratione metaphysica, quodquidest & id cuiꝰ est, secũda aũt pars manifesta est, qm̃ intellectus enunciat aliquid de eo cuius est, quod nõ verificatur formaliter de quodquidest. Nam hæc est vera, Id cuius est, est species vel genus, & tñ quodquidest nõ est genus nec species, sed quid compositum ex genere & differentia, ergo, &c.

Quantum ad 3. aduerte duo argumẽta inter cætera quæ solent fieri contra determinata. Primo dicit Philosophus in 3. de Anima tex. 9. & aliud est magnitudo & magnitudinis esse, & aliud est aqua, & esse aquæ. Sed per esse magnitudinis & ꝑ esse aquæ secundum oẽs expositores intelligit qd̃ quidest magnitudinis & aquæ, ergo in his, quæ sunt entia ꝑ se, nõ est verum vniuersaliter ꝙ quodquidest & id cuius est sint idem. Nam & magnitudo & aqua sunt entia per se.

Ad hoc, relictis aliorum responsionibus dico secũdum B. Tho. exponentem dictum textum, quòd in text. 41. huius

septim

ſeptimi libri,purgabit determinationem factam hic,& declarabit quod in omnibus habentibus formam in materia, qualia ſunt naturalia & Mathematica, non eſt idem, quod quideſt & id cuius eſt propter principia indiuiduantia & accidentia, quæ non excludũtur à re, cuius eſt quodquid eſt,vnde concedo quod non eſt idem aqua & quodquideſt aquæ & ſimiliter in magnitudine,& cum infertur,ergo in his quæ ſunt entia per ſe non eſt verum vniuerſaliter, concedo conſequentiã,qm̃ non intendit hic Philoſophus probare quod in omni ente per ſe,eſt idem quodquideſt, & id cuius eſt. Sed intendit abſolutè id eſt quod in his quæ ſunt per ſe non repugnat inuenire identitatem inter quodquid eſt, & id cuius. Repugnat autem in his quæ ſunt entia per accidens, quoniam in nullo genere ſiue modo entium per accidens ſunt idem,in aliquo autem genere entium per ſe, puta in immaterialibus ſunt idem.

Secundo ſi quodquideſt,&id cuius eſt ſunt idem eſt proceſſus in infinitum in quidditatibus,cuius oppoſitum probatum eſt in libr.2.conſequentia probatur vt probat Com. ſecundum opinionem quorundam ſophiſtarum in com.21. ſumo hominem,& quidditatem hominis,& arguo ſic,ſicut homo habet quidditatem,&quidditas hominis habet quidditatem : ſi enim aliqua duo ſunt idem , ſicut vnum habet quidditatem & reliquum:ſed per te homo & quidditas hominis ſunt idem:ergo,&c.

Tunc quæro de quidditate hominis,aut eſt idem cũ ſua quidditate,aut non:ſi non,ergo pari ratione homo & quiditas ſua non ſunt idem:ſi ſic, ſumo quidditatem quidditatis hominis, cum & ipſa habeat quidditatem eadem ratione qua quidditas hominis habet quidditatem, & quæro vt prius aut eſt idem cum ſua quidditate, aut non:ſi non, pari ratione dicendum erat in principio:ſi ſic,iterum quæro vt ſupra & ſic procedam in infinitum.

Ad hoc facilè reſpondetur ſecundum viam noſtram & nego conſequentiam,ad probationem, nego quidditatem hominis habere quidditatem,& vt loquamur in propoſito ſumo quidditatem, pro quodquideſt logicè , quod eſt ipſa diffinitio:nam diffinitionis non eſt diffinitio,& cum probatur ſi aliqua duo ſunt idem, &c. dico hanc propoſitionem non eſſe vniuerſaliter veram , aliter ſequeretur quod ſicut genus habet differentias,ita differẽtia haberet differentias: nam genus & differentia ſunt idem eſſentialiter , & tamen hoc eſt falſum,vt patet.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO IX.

Si materia eſt pars quidditatis ſubſtantiæ compoſitæ.

Quidditas hominis eſt homo vno modo , & homo alio modo:eſt homo,id eſt forma hominis,& non eſt homo,qui eſt congregatus ex materia & forma.Hæc Com.in com.21.

CONCLVSIO.

Materia, quæ pars potentialis eſt in ſubſtantia compoſita abſolutè accepta.& non contracta ad materiam indiuidualem,pertinet ad quidditatem ſpecificam ſubſtantiæ compoſitæ.

IN hac q.duas inuenio ſententias extremas:vna eſt Com. & Commentiſt.alia eſt B.T. & Scoti.& vt ordinatè procedamus,primo pertractabitur opinio Comm.Secundo opinio B.T.&Scoti.Tertio ſoluemus rationes& fundamenta Comm.& ſequentium eum.

Quantum ad 1.aduerte,q̃ vt patet in Com.21.Com.ſoluẽs rationem ſophiſtarum,qua probatur q̃ ſi quodquideſt, eſt idem cum eo cuius eſt erit proceſſus in infinitum in q.d quidditatibus,dicit, q̃ quidditas hominis eſt homo vno modo, &c.vt allegatum eſt,& ſic intendit Commentator q̃ ſi q.ditas hominis eſſet idem quod homo aggregatus ex materia & forma tunc quidditas haberet quidditatem, & ſic in infinitum.Sed quia quidditas hominis eſt homo ſecundum formam tantum, & forma non habet quidditatem, cum ſit ipſa quidditas,ſed ipſum compoſitum:ex eo.n. q̃ habet formam habet quidditatem,ideo nõ proceditur in infinitum, & ſic Com.determinat q̃ ſola forma eſt tota quidditas ſubſtantiæ compoſitæ.& dicunt Cõmentiſtæ vt Iand.in 7.q.12. licet ſecundum Com. materia non ſit pars quidditatis, eſt tamen pars ſubſtantiæ compoſitæ : & ſi quæras, quomodo materia ſe habet ad quidditatem,ſi non eſt pars,reſpondẽt quod eſt deferens quidditatem,quæ eſt ſola forma,eo q̃ talis quidditas non eſſet niſi ſuſtentaretur à materia , in qua recipitur,& ſic ſecundum Com.quodquideſt quod eſt ſignificatum diffinitionis importat ſolã formam,quæ eſt forma partis.Hæc fuit ſententia Com.cuius fundamenta adducemus & ſoluemus in fine quæſtionis.

Quantum ad 2.aduerte,q̃ ſententia B.T. & Scoti eſt q̃ in ſubſtantia compoſita ſint duæ formę realiter diſtinctæ,i. forma partis vnibilis materiæ,& quæ eſt perfectio materię puta in homine eſt anima,quæ eſt actus corporis:& eſt forma totius,quæ reſultat ex vnione formæ partis cum materia, ita q̃ in ſui ratione includit formã & materiam & differt à forma partis ſicut compoſitum à ſimplici,puta in homine forma totius eſt humanitas , quæ non eſt ſola anima, ſed quid reſultans ex materia & forma hominis , & hanc formam totius dicunt quidditatem,ſiue eſſentiam, quæ licet ſignificet per modum partis , tamen in rei veritate non eſt pars,aliter eſſet forma ſimplex,ex conſequenti eſſent in homine duæ formæ partis,quod non admittitur in via noſtra.Et quidem qđ hæc ſit mens B.T.patet in 4.contra gentes in c.81.vbi ſic inquit,dicunt quidam,q̃ forma partis eadem eſt cum forma totius, ſed dicitur forma partis ſecundum q̃ facit materiam eſſe in actu,forma verò totius dicitur ſecundum quod complet rationem ſpeciei,& ſecundũ iſtos humanitas non eſt aliud quàm anima rationalis. Sed quia humanitas eſt eſſentia hominis , eſſentia autem rei eſt quam ſignificat diffinitio,Diffinitio autem rei naturalis nõ ſignificat ſolam formam,ſed formam & materiam,neceſſe eſt q̃ humanitas ſignificet aliquid compoſitum ex materia & forma,ſicut homo.Differenter tamen, nam humanitas ſignificat principia ſpeciei eſſentialia tam materialia quam formalia cum præciſione principiorum indiuidualium.Dicitur.n.humanitas ſecũdum quam aliquis eſt homo: homo autem non eſt aliquis ex hoc q̃ habet principia indiuidualia,ſed ex hoc q̃ habet principia eſſentialia ſpeciei.Humanitas igitur ſignificat ſola principia eſſentialia ſpeciei.Vnde ſignificat per modum partis.Homo autem ſignificat quidem principia eſſentialia ſpeciei , ſed non excludit principia indiuiduantia à ſui ſignificatione : homo.n. dicitur qui habet humanitatem, ex quo non excluditur quin alia habere poſſit:& propter hoc homo ſignificat per modũ totius. Hæc ille, ex quibus conſtat eſſentiam rei compoſitæ naturalis,non eſſe nec ſignificare ſolam formam,ſed formam& materiam.Declarata igitur poſitione B.T.à qua non diſcordat Scotus vt patet p Ant.And.in hoc lib.7.q.12.pono hanc concluſionem.Materia,quæ eſt pars potentialis in ſubſtantia compoſita, accepta abſolute & non contracta ad materiam indiuidualem,pertinet ad quidditatem ſpecificam.& probo ſic.Quod eſt eſſentia & quidditas alicuius, illud eſt ſufficiens ratio intrinſeca eſſendi illi cuius eſt eſſentia,circunſcripta quacunque alia re realiter differente ab eo, ſed ſecundum te forma ſola hominis,puta anima,eſt tota eſſentia& quidditas hominis,ergo ſola anima eſt ratio ſufficiẽs intrinſeca homini eſſendi hominem, ergo homo eſt homo ſine materia.quod eſt abſurdum. Minor quidem eſt poſitio tua.Maior autem patet,qm̃ albedo eſt ſufficiens ratio ſupficiei eſſendi albam, ergo multo magis quidditas & eſſentia eſt ratio ſufficiens eſſendi tale ens ei,cuius eſt eſſentia.

Prætereà. Cuius eſſentia non pendet nec cauſatur à materia in genere cauſę materialis,nec illud cuius eſt eſſentia pendet à materia nec cauſat ab ea in genere cauſæ materialis.Sed parte eſſentia,&quidditas ſubſtantiæ compoſitę naturalis non pendent nec cauſantur à materia in genere cauſæ materialis, quoniam ſecundum te materiam non ingreditur quidditatem illius,ergo nec ſubſtantia naturalis cõpoſita cauſat à materia i genere cauſæ materialis quod eſt falſum quoniam materia non eſſet cauſa nec pars ſubſtantiæ naturalis compoſitæ, cuius oppoſitum tenet hæc poſitio vt dixim⁹ ſ.Minor quidem eſt poſitio tua. Maior autem patet ex eo q̃ ſecundum philoſophum quidditas eſt idem cum eo cuius eſt quidditas,ergo ſi vnum eſt in cauſatum à materia & reliquum.

Quantum ad 3.aduerte, q̃ fundamenta opinionis Com. & ſequentium eum ſtant in duob.primo qa ſi ſubſtantia cõpoſita haberet q.ditatẽ cõſtantẽ ex materia &forma eſſet ꝓceſſus in infinitũ in q.ditatib.qđ reprobatũ eſt in 2.li.Meta.Contrariã aũt probant vt nos probauimus in q.præced.

Sed q̃ hæc ratio nihil valeat in via noſtra iam manifeſtauimus in q.præcedent.vbi ſoluimus eam vt videre poteris.

Secundo fundant ſe ſuper dicta philoſophi,qui in diuerſis locis loquens de forma appellat eam quodquideſt & quodquiderat eſſe.vnde in hoc lib.7.in tex.x. inquit, Quoniam autem in principio diuiſimus quot modis determinauimus ſubſtantiam, & horum quidem vnum vꝫ eſſe quodquiderateſſe ſpeculandum eſt de ipſo , & ꝓ quodquiderat

eſſe

eſſe intendit formam, ergo forma eſt ipſa quidditas, & in tex.11.inquit, Quod autem vt ſpecies & forma, quodquiderat eſſe & in 2.de Ani.tex.8.dicit, ꝙ anima quâ conſtat eſſe formam eſt quodquiderat eſſe corporis, & ita in omnib. locis vbicunque loquitur de forma vt eſt cauſa diſtincta in aliis generibus cauſarum, appellat eam quodquiderat eſſe.

Quod vtique non faceret niſi pro conſtanti haberet ꝙ forma eſt tota quidditas in ſubſtantiis compoſitis.

Sed nec ex his auctoritatibus Commentiſtæ poſſunt cõcludere intentum, qm̃ Phil. cum dicit formam eſſe quodq; d erat eſſe non aliud intendit niſi ꝙ cum à forma ſumatur ꝑ pria differentia quæ eſt principalior pars diffinitionis, & completiua eiuſdem poteſt dici appropriatè ſed non ſimpliciter ꝙ eſt quodquideſt ſiue quidditas ſicut & aliquando apud Philoſophum anima dicitur homo, quia eſt princi palior pars in eo. Nam quod eſt principalius in aliquo dici tur eſſe illud. Hæc de præſenti quæſito dicta ſufficiant.

QVAESTIO X.

Si genita ex putrefactione poſſunt dici genita à caſu.

Horum autem quædam fiunt & à caſu & à fortuna, ſimiliter vt in factis à natura. Text.22.

CONCLVSIO.

Animalia ex putri materia genita ſi agenti particulari & proximæ materiæ comparentur à caſu ſunt, virtuti verò cæleſti collata, per ſe generata eſſe dicuntur.

IN hac q. inuenio duas opiniones. Prima eſt B.T. exponentis prępoſitum tex. Secunda eſt Iand. in hoc 7. in q.13. procedemus igitur ſic. Primo pertractabimus opinionem B.Th. Secundo opinionem Iand. & ſoluemus rationes ſuas. Tertio declarabimus quomodo vanè & extortè exponit præpoſitum textum Philoſophi.

Quantum ad 1.aduerte, ꝙ mens B.Th. eſt ꝙ generata ex putrefactione comparata ad diuerſa poſſunt dici genita ꝑ ſe, & genita à caſu. nam ſicut ſe habet ſanitas cauſata per confricationem, ita animalia genita per putrefactionẽ: ſed ſanitas cauſata per cõfricationem eſt caſualis & per ſe cau ſata, nam reſpectu confricantis eſt caſualis, non.n. principa liter intendit ſanitatem, ſed depellere pruritum, ſi autẽ cõparetur ad virtutem regitiuam animalis ſic fit per ſe à virtute regitiua, quoniam confricatio excitat calorem, & ca lor eſt pars ſanitatis. Sic dicẽdum eſt de animali genito ex putrefactione, quoniam ſi comparatur ad caloꝛẽ putredinalem fit à caſu, quoniam calor ille extrahendo humidum, non intendit generationem animalis, ſi autem comparetur ad virtutem cæli, quæ eſt regitiua totius vniuerſi, ſic produ citur per ſe, quia virtus cæleſtis intendit producere omnes formas, quæ ſunt in potentia materiæ: & ideo illas formas, quas poteſt per ſe ſolam producere, producit per ſe, ſed q.a materiæ quorundam vt animalium perfectorum maiori in digent diſpoſitione quam virtus cęleſtis poſſit facere, ideo non immediatè producit omnes formas puta animalium perfectorum. Hæc eſt intentio B.Tho.

Quantum ad 2.aduerte, ꝙ Iand. in hoc 7.in q.13.tenet ꝙ animalia generata ex putrefactione non poſſunt dici genita à caſu, & dicit hanc fuiſſe mentem Ariſt. & Comm. Nam Com.in com.22.dicit ꝙ nulla ſpecies fit à caſu, conſtat autem ꝙ animalia generata ex putrefactione ſunt ſpecies, vt muſca, rana, mus, ergo, &c. Corroborat autem intentum ſuum ratione ſic. Quod fit tempore determinato, & à cauſa determinata non fit à caſu, quoniam iſtæ conditiones re pugnant caſui, ex 2.Phyſ. Sed animal generatum ex putrefactione fit tempore determinato, vt quando generans appropinquat materiæ diſponendo eam, & educendo formã de potentia eius, & fit à cauſa determinata vt à conſtellacione determinata, quæ agit per calorem putrefacientem, vt per inſtrumentum, ergo, &c.

Præterea, Quod producitur vt in pluribus non eſt à caſu, vt patet in 2.Phyſ. Sed animalia generata ex putrefactio ne producuntur ex putrefactione, vt in pluribus, vt patet de vermibus & de muſcis, ergo, &c. Præterea, Quod poteſt agẽs minoris virtutis poteſt etiam agens maioris virtutis, dummodo habeat cauſalitatem & proportionem ſuper ef fectum. Sed agens particulare, puta mus generans poteſt ꝑ ſe producere murem, ergo & cælum, quod eſt agens vniuerſale & maioris virtutis, poteſt per ſe producere. ergo non erit à caſu. Dixi dummodo habeat, &c. propter anima lia perfecta, ſuper quorum generationem cælum nõ habet plenam cauſalitatem & proportionem, niſi concurrente agente particulari, quoniam non ſolus ſol, ſed cum homine generat hominem.

Hæc eſt poſitio Iand. & quoniam intendo ſuſtinere men tem B.T. ideo volo ſoluere quæ adducta ſunt, & primo ad dictum Com. licet poſſem ipſum negare prout contrariari videtur menti B.T. tamen ſic declaro ipſum, Com. intelligit nullam ſpeciem fieri à caſu ſecundum ſe totam, cum hoc tamen ſtat, aliqua illius indiuidua fieri à caſu, & dato quòd omnia illius indiuidua fierent à caſu, non tamen ſimpliciter à caſu, quoniam comparata cælo vt diximus ſuprà, non fiunt à caſu, ſed per ſe, nec oppoſitum huius ſcit Commentator.

Ad primam rationem nego minorem reſpectu caloris putredinalis, concedo autem eam reſpectu virtutis cæleſtis regitiuæ omnium quę fiunt in hoc mundo inferiori. Vn de ſi hęc ratio aliquid concludit, concludit huiuſmodi ani malia, habere tempus & cauſam determinatã reſpectu cæli, & reſpectu illius non fieri à caſu, cuius contrarium non tenet B.Tho. vt patet ſuprà.

Ad ſecũdam dico eodem modo. Ad tertium patet quòd concludit reſpectu cæli, cum hoc tamen ſtat quòd ſint à ca ſu reſpectu caloris putredinalis, quid habet rationem agen tis particularis.

Quantum ad 3.aduerte ꝙ Iand. exponens textum Philo ſophi præpoſitum quæſtioni, ſic dicit. Ariſt. non vult dicere in litera, quam pro ſe allegant ꝙ ſicut aliqua poſſunt generari ab arte & à caſu vt ſanitas, ſic aliqua animalia poſſunt fieri à natura & à caſu. Sed tantum vult dicere, ꝙ ſicut con tingit diuerſitas in illis quòd aliqua ſanitas fit ab arte, & aliqua à caſu, ſic etiam diuerſitas contingit in factis à natura, quia aliqua animalia fiunt per putrefactionem, & aliqua per propagationem.

Sed hæc expoſitio penitus extorta eſt, quoniam cum di cit Philoſophus, Similiter vt in factis à natura, ly ſimiliter refert id quod prædixerat, ſ. à caſu & à fortuna, & non refert diuerſitatem productionis ex ſemine, & ſine ſemine. Nam de huiuſmodi diuerſitate nondum mentionem fecerat, ſed incipiet de ea agere in tex.23. Et aduerte ꝙ cauſa er roris Iand. fuit, quia ſecutus eſt expoſitionem Com. in fine com.22. quæ expoſitio videtur parum valere, quoniam tex. arabicus non concordat cum græco. Nam in Arabico non ponitur aliqua ſimilitudo, nec ponit hunc terminum ſimili ter, ideo expoſitio B.Th. eſt propriè ad mentem Philoſoph. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XI.

Si omnia producta ex ſemine poſſunt produci ſine ſemine: & ſi producta ſine ſemine ſunt eiuſdem ſpeciei, cum productis ex ſemine.

Quædam enim & illic eadem & ex ſpermate & ſine. Tex.23.

CONCLVSIO.

Non omnia producta ex ſemine produci ſine ſemine, quia non animalia perfecta: & producta ex ſemine ſunt eadem ſpecie productis ſine ſemine.

IN hac q. primo ꝓtractabitur 1.pars, deinde 2.ad euidentiam 1.partis, Primo pertractabitur opinio Auic. Secundo opinio contraria Auic. Tertio opinio Philoſophi & Comm. quam ſequitur B.Th. in hoc 7.lib. in tex. præpoſito.

Quantum ad opinionem Auic. aduerte, ꝙ vt ſibi imponit Com. in 8.Phyſ.com.46. & quem videtur ſequi Albert. in 3.lib.Meteo. opinatus eſt omnia animalia tam perfecta quã imperfecta poſſe generari non ſolum ex ſemine, ſed etiam ſine ſemine, vnde vt recitat Com. in 8.Phyſ.com.46. opinatus eſt homines poſt diluuium genitos fuiſſe ex terra per virtutem & determinatum aſpectum ſtellarum, & qui ſequuntur Auic. conantur probare intentum ſuum ſic, Quod poteſt virtus inferior poteſt virtus ſuperior, & etiam amplius. Sed agens particulare vt homo licet ſit virtutis inferioris, poteſt generare hominem, & equus equum, ergo multo magis cælum, quod eſt ſuperioris virtutis. Prętereà, corpora cæleſtia ſecundum varios & determinatos aſpectus producunt inferiora, ergo ſecundum ꝙ aſpectus eſt magis aut minus nobilis, ſic produci poterit animal magis aut minus nobile, ergo ſicut ſecundum aſpectũ parum nobilem producitur à cælo animal imperfectũ vt rana, ſic ſm aſpectum magis nobilem produci poteſt animal perfectũ puta leo, & ſm aſpectum nobiliſſimum, animal perfectiſſimũ, vt homo. Hæc eſt poſitio Auic. & ſequẽtium eũ, cõtra quam arguemus pertractantes mentẽ Ariſt. & Com. & B.T.

& ſol

& ſoluemus rationes adductas pro opinione Auicennæ.

Quantum ad opinionem cõtrariam Auic. aduerte, quod aliqui tenent, non ſolum animalia perfecta, ſed nec imperfecta poſſe produci ſine ſemine, eo quod arbitrantur vnum quodque de neceſſitate in naturalibus produci à ſibi ſimili, ſicut videtur etiam dicere Ariſt. in hoc 7. lib. Sed hæc poſitio repugnat ſenſui, videmus.n. ex cadauere generari diuerſa animalia, fatuum autem eſſet dicere animalia generãtia, ex quibus deciſum fuiſſet ſemen, præextitiſſe in cadauere. Repugnat etiam Philoſopo in hoc 7. li. in tex. 23. qui expreſſe dicit quædam illic, id eſt in naturalibus eadem & ex ſperm ate & ſine.

Quantum ad opinionem Philoſophi & Com. & B.T. aduerte quod eſt opinio media inter Auic. & contrariam Auicen. Tenent.n. quædam generari cum ſemine, ita quod non poſſunt generari ſine ſemine, vt animalia perfecta. Quædã autem cum ſemine, & etiam ſine ſemine, vt animalia imperfecta, & quidem, ſecunda pars non indiget probatione, qm̃ vt diximus ad ſenſum patet, ſicut de rana in æſtate dũ poſt multum cauma & lõgam ſiccitatem, videmus cum pluuia, aut parum poſt, ranas penè infinitas ſaltantes in via & mures genitos in naui, & formicas genitas ex vino, & muſcas egredientes ex ſepulchris. Prima igitur pars probat rationibus ſumptis ex Com. qui in 8. Phyſ. com. 46. arguens contra Auic. innuit tres ratiões, quarum primam relinquimus, quæ ſtat in hac conſequentia, ſi homo poſſet generari ex ſemine & ſine, puta ex terra, ergo homo genitus ex terra, nõ eſſet eiuſdem ſpeciei cum homine genito ex ſemine. Hanc autẽ conſequentiam negaret B.T. vt manifeſtabitur in parte ſecunda huius quæſtionis, & ideo primam rationem Cõmen. relinquimus. Secũda ratio, ſi homo poteſt generari ex terra, aut erit neceſſarium aut cõtingens: non neceſſarium, quia non poſſet aliter eſſe, nec fieri, ex cõſequenti non poſſet generari homo ab homine, cuius contrarium videmus: conſequentia patet, quoniam neceſſarium eſt quod non poteſt aliter ſe habere: ſi contingens, aut vt in pluribus, aut vt in paucioribus: non vt in pluribus, quoniam videmus oppoſitum, regulariter.n. homo eſt ab homine: non vt in paucioribus, quoniam quæ in naturalibus vt in paucioribus fiunt non naturaliter fiunt, ſed potius monſtrosè, præcipuè in animalibus: igitur homo genitus ex terra non naturalis, ſed potius monſtroſus homo dicendus eſſet.

Tertia ratio ſi homo & alia animalia perfecta poſſunt produci ſine ſemine non eſſent neceſſariæ proprię & diſpoſitæ materię correſpondentes propriis formis, quod eſt falſum, quoniam naturaliter proprius actus recipitur in propria & determinata materia. Conſequẽtia autem patet, qm̃ ſi forma, puta equi, poteſt actuare materiam aliam, puta terream, & non ſolum diſpoſitam ex ſemine equi, manifeſtum eſt propriam materiam non eſſe neceſſariam, ex conſequenti aufertur naturalis ordo in generationibus Phyſicis. Tenendum eſt igitur animalia perfecta non poſſe produci ſine ſemine, quia cum ſint nobiliora animalibus imperfectis plura requiruntur ad eorum productionem, & ideo licet cælum cum calore putreſcente ſufficiat ad imperfectorum generationem, non tñ ad gñationem perfectorum.

Reſpondẽtes igitur ad rationes inductas pro opinione Auic. ad primam dicimus, q̃ maior non eſt vera niſi quãdo virtus inferior & ſuperior ſunt virtutes totales & diſparatæ potentes habere cauſalitatem ſuper eundem effectum. V.g. Quicquid poteſt comburere ignis, vt decem poteſt cõburere ignis vt 20. Conſtat autem q̃ agens particulare, vt homo, & vniuerſale, vt cælum non ſe habent in generatione hominis vt duæ virtutes totales, ſed partiales, & ideo nihil concluditur.

Ad ſecundam, ſi antecedens intelligatur q̃ corpora cæleſtia ſecundum varios aſpectus producunt vel producere poſſunt per ſeipſa omnia inferiora negamus ipſum, ſi autẽ intelligatur q̃ mediantibus agentibus ſecundis ſecundum varios aſpectus producunt inferiora, totum concedimus, quia nihil aliud concluditur niſi q̃ in eadẽ ſpecie, puta humana cælum ſecundum nobilem aſpectum concurrente homine generante poteſt producere nobilem hominẽ & ſecũdum nobiliorem, nobiliorem, & ſecundum nobiliſſimũ nobiliſſimum, ſemper tñ concurrente generante particulari.

Ad euidentiam ſecundæ partis aduerte q̃ Comm. tenet partem neg. & B.T. ac Scotus partem affir. primo igitur pertractabitur opinio Com. ſecundo opinio B.T. & Scoti, tertio mouebo dubium in doctrina B.Th. & ſoluam.

Quantum ad 1. aduerte, q̃ Com. in 8. Phyſ. in com. 46. arguens contra Auicennam vt viſum eſt in q. præced. tenet q̃ ſi daretur homo genitus ex terra, vt dicebat Auic. & homo genitus ex ſemine, de vtroque diceretur homo æquiuocè, & non eſſent eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ, quod ſic probat. Materia propria diſtincta ſpecie ab alia materia ꝓpria requirit formam diſtinctam ſpecie ab alia forma, quoniam ꝓpriæ formæ ꝓprias materias requirunt. ſed conſtat q̃ ſemen & materia putrefacta, ſunt materiæ propriæ diſtinctæ ſpecie, ergo forma hominis quæ introducetur in materia putrefacta diſtinguetur ſpecie à forma hominis, quæ introducetur in materia ſeminali, ex conſequenti hic & ille homo diſtinguentur ſpecie. Sed quòd hæc ratio non concludat manifeſtabimus infrà & ſolue eam.

Quantum ad 2. aduerte, q̃ B.Th. in hoc lib. 7. in expoſitione tex. 23. & Scotus vt pertractat Ant. And. in 7. in q. 8. tenent partem affirmatiuam quam ſic probare conantur. Quæ generantur ex ſemine & ſine ſemine ſunt eiuſdem figuræ, habent eundem motum, & conſimiles operationes, & conſimiles proprietates, vt patet de rana genita ex putrefactione, quæ eſt eiuſdem figuræ, & format vocem & mouetur localiter, & producit ranam, ſicut rana producta ex ſemine. Idem patet in plantis, ergo ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ. Conſequentia probatur, quoniam in naturalibus venamur vnitatem, vel diſtinctionem ſpecificam ex propriis accidentibus, & propriis operationibus, & propriis effectibus, & qui negat hoc, negat viam ſtudendi in ſcientia naturali, & Iand. in 7. Meta. in q. 15. nitens ſoluere rationem inductam, negat ea, quæ ad ſenſum patent. negat.n. q̃ animal generatum ſine ſemine, puta, mus, vel rana habeat eundẽ motum localem ſpecificum cum mure generato ex ſemine, quod eſt contra ſenſum: nam manifeſte videmus q̃ eodem modo graditur, ſaltat, aſcendit & deſcendit parieti inhærens: negat etiam q̃ eũdem effectum ſpecificum producat, & tamen videmus eum eodem modo rodere & conſimilem penitus murem generare. Quare Iandun. in hoc, non vt philoſophus, ſed vt aſtrictus ratione Comm. ad hoc ponendum deductus eſt.

Sed ratio illa non cogit: nam negatur conſequentia, ad probationem nego minorem, quoniam in materia putrefacta eſt calor putredinalis, qui adiutus virtute cæli, ita diſponit materiam putrefactam ad formã muris, ſicut diſponit calor ſeminis materiam menſtrualem ad eandem formam ex conſequenti iſtæ duæ materiæ ſunt eiuſdem rationis ſpecificæ, vt reſpiciunt formam vnam ſpecie.

Quantum ad 3. aduerte, q̃ B.T. in 1. Sen. di. 10. q. 1. art. 5. videtur tenere oppoſitum & concordare cum Com. inquit enim vna res habet tantum vnum modum quo oritur ex alio: non.n. idem in ſpecie eſt à natura & ab arte, nec per putrefactionem & ſeminationẽ. & ideo erit vna perſona, quæ eſt ab alio per generationem & hic eſt filius. & alia, quæ eſt ab alio per ſpirationem, & hic eſt ſpiritus ſanctus.

Pro reſolutione huius dubij, aduerte q̃ contingit aliqua duo produci ab vno agente particulari, vel à duobus agentibus diſparatis: vnum quidem per propagationem, & alterum per putrefactionem: puta Sortes producit Platonem per propagationem, & vermem per putrefactionem. Contingit etiam duo produci ab agente vniuerſali & particulari ſubordinato, vnũ quidem ab agente vniuerſali tm̃ per putrefactionem, vt rana ex luto, alterum ab agente particulari concurrente agente vniuerſali, vt rana ex rana per propagationem: ex hac diſtinctione dico, q̃ in primo ſenſu duo producta vnum per putrefactionem, & alterum per ꝓpagationem, non poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei; & in hoc ſenſu loquitur in 1. ſent. cuius ſignum eſt, q̃ dicit idem ſpecie non poſſe produci à natura & ab arte. Conſtat autem q̃ agens à natura, & agens ab arte ſunt vt duo agentia diſparata, & non vt ſubordinata. In ſecundo autem ſenſu, non inconuenit q̃ ſint eiuſdem ſpeciei. quoniam ibi non ſunt propriè duo agentia condiſtincta, imò particulare eſt ſicut inſtrumentum reſpectu vniuerſalis & in hoc ſenſu loquitur in lib. 7. Meta. vt patet: nulla ergo eſt repugnantia in doctrina B. Tho. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XII.

Si vnumquodque generatur à ſuo ſimili.

Palam vero ex dictis quiã modo quodam omnia fiunt ex vniuoco, id eſt, à ſuo ſimili. Text. 30.

CONCLVSIO.

Quæcũque generãtur ſecũdũ ſpeciẽ pfecta ſiunt à ſibi ſimili in ſpecie.

In hac

IN hac q.ſic procedemus. Primo ponentur quædam diſtinctiones. Secundo concluſiones reſponſiuę. Tertio ſoluentur quædam argumenta.

Quantum ad primum ſit hæc prima diſtinct. aliqua ſunt ſimilia dupliciter, primo formaliter, ſecundo virtualiter, primo modo illa ſunt ſimilia, quæ habent eandem formam ſpecificam, vt duo calida, duo alba, homo generans, & homo genitus, conueniunt. n. in anima intellectiua: ſecundo modo illa ſunt ſimilia, qñ in vno eſt forma formaliter, in alio autem eſt virtualiter, vt quando ſol calefacit mediũ, calor eſt tantum virtualiter in ſole, & formaliter in medio.

Secunda diſtinctio ſimilia formaliter poſſunt eſſe duobus modis, primo ſecundum formam ſpecificam, vt leo generans, & leo genitus, ſecundo ſecundum formam communiorem, vt animal generans & animal genitũ, equus generans & mulus genitus, conueniunt. n. in forma animalis & in forma iumenti. Idem modus ſeruatur etiam in prædicatis vniuerſaliorib. vt corpus generat corpus & ſubſtantia ſubſtantiam, & ens ens, & bonum bonum, & res rem, &c.

Tertia diſtinctio ſimilia formaliter ſecundum formam ſpecificam poſſunt eſſe duobus modis. Primo ſecundũ formam ſpecificam & ſecundum eſſe reale formæ, vt in naturalibus homo generans & homo genitus, vterque. n. habet animam & ſecundum eſſe reale. Secũdo ſecundum formam ſpecificam, ſed non ſecundum modum eſſendi reale, qm̃ in vno forma habet eſſe reale, in alio eſſe intentionale, vt quãdo ædificator ædificat, forma domus eſt realiter in ædificato, in ædificantis autem mente tantum intentionaliter.

Et aduerte, ꝙ omnes iſti gradus ſimilitudinis ordinãtur ſic ſecundum perfectionem & imperfectionem. Primus perfectiſſimus eſt, quando in vtroque ſimili eſt eadem forma ſpecifica, & ſecũdum eundem modum realem eſſendi. Imperfectiſſimus autem eſt, quando in vno eſt forma formaliter, in alio autem ſolum virtualiter.

Inter hos duos mediant alij duo, vnus quando in vtroque eſt eadem forma, non tñ ſecundum eundem modum eſſendi, & hic magis propinquat modo perfectiſſimo. Alter eſt quando in vtroque eſt eadem forma communis ſignata per terminum generis, vt iumentũ, animal, corpus, ſubſtantia, ens, & hic magis propinquat imperfectiſſimo, ſic ergo ordinentur conuenientia in forma ſpecifica formaliter, & ſecundum eundem modum eſſendi ſunt in primo gradu perfectiſſimo. Conuenientia in forma ſpecifica, ſed non ſecundum eundẽ modũ eſſendi ſunt in ſecundo gradu. Conuenientia in forma communi ſignata per terminum generis cum ſunt in tertio gradu. Conuenientia in forma, ita quod in vno eſt formaliter & in alio virtualiter ſunt in quarto gradu, qui eſt imperfectiſſimus.

Quantum ad 2. ſic hæc prima concluſio, ſubſtantiæ naturales, qualia ſunt animalia perfecta, generantur à ſibi ſimili ſecundum primum gradum ſimilium. Probatur, quia non producuntur niſi per propagationem, vt patet ex præcedentibus quæſtionibus, ergo, &c.

Secunda concluſio, nõ omnia quæ generanť tam in ſubſtantiis quàm in accidentibus generantur à ſibi ſimili ſecundum primum gradum, probatur quia videmus genita per putrefactionem, & mulum, & ignem excuſſum à lapide, & calorem cauſatum radiis ſolaribus non generari à ſibi ſimili ſecundum primum gradum, ergo, &c.

Tertia concluſio, Quæcunque generantur tam in ſubſtãtiis quàm in accidentibus, generantur à ſibi ſimili ſecundũ aliquem ex quatuor gradibus prænotatis. Hæc de ſe patet cuilibet exercitato in philoſophia, & propterea Philoſophus in textu præpoſito, nõ dixit ſimpliciter omnia fieri ex vniuoco, ſed dixit modo quodam omnia fieri ex vniuoco, q.d. ſufficit ſaluari aliquem ex prænotatis gradibus, ſimpliciter autem ſaluatur dictum Philoſophi, vt inquit Com. in hoc 7. in com. 30. in his quæ generantur ex patre & matre.

Quantum ad 3. aduerte ꝙ argumenta, quæ communiter fieri ſolent in hoc quęſito, ſoluuntur per diſtinctiones 3. notatas, & quoniam recitantur ac ſoluuntur à Paulo Soncinate in li. 12. q. 14. nec alia difficultas occurrit, iõ pertrãſeo.

QVAESTIO XIII.

Si forma generanda vel aliqua pars eius præexiſtit in materia, vt cooperentur agenti ad prõductionem eius.

Cauſa verò eſt quia horum quidem eſt materia (& paucis interiectis) in qua exiſtit aliqua rei pars. Tex. 29.

CONCLVSIO.

Impoſſibile eſt in materia præexiſtere formam generandam, vel eius partem vt cooperetur agenti ad ſui productionem niſi in potentia.

IN hac q. ſic procedemus. Primo ponetur quædã opinio, quam non admitteret Com. nec B. T. nec Scotus. Secũdo pertractabitur opinio Com. & B. T. Tertio declarabitur in quo ſenſu debeat intelligi textus Philoſophi prępoſitus. Quarto ſoluentur quædam argumenta.

Quantum ad 1. aduerte, quę eſt vna opinio, quæ attribuitur D. Albert. & poteſt elici ex his, quæ dicit in 1. Phy. in tra cta. 3. in c. 3. vbi tenet, principia naturalia eſſe verè cõtraria, & mutationem naturalem ſemper fieri de forma contraria in formã cõtrariam, arbitratur. n. quod ſicut in genere ſunt differentiæ in habitu confuſo, & eſſe indiſtincto, ſic in materia ſunt formæ contrariæ ſecundum eſſe confuſum. Quæ quidem formæ ſic conſideratæ ſunt principia tranſmutationis Phyſicæ, & quoniã tales formæ ſub eſſe confuſo habent aptitudinem ad eſſe perfectum, ideo forma conſiderata ſub tali eſſe confuſo, vt eſt apta eſſe ſub eſſe perfecto cõparatur vt priuatio ad formam, eſt tamẽ eadem ſecundum eſſentiam ſub vtroque eſſe, & hanc formam ſub eſſe confuſo cum aptitudine ad eſſe perfectum, arbitratur eſſe priuationem, quam Philoſophus ponit vnum ex principiis naturalibus, ita ꝙ ſecundum Albertum priuatio non dicit negationem formæ in materia cum aptitudine, ſed dicit formã cum negatione eſſe perfecti & aptitudine ad eſſe perfectum. Hanc igitur formam ſecundum eſſe imperfectum, ſolent aliqui nominare inchoationem formæ, & dicunt hãc eſſe partem rei præexiſtẽtem in materia & coadiuuantem agens extrinſecum ad productionem rei, ſicut tepiditas cõfert igni, vt citius & facilius deducat aquam tepidam ad ebullitionem, & aduerte ꝙ qui hanc opinionem ſequũtur, videntur moti duplici fundamento. Primo quia ſecundum eos non videtur aliter poſſe ſaluari motus ſiue mutatio naturalis, credunt. n. neceſſario exigi principium intrinſecum nõ ſolùm paſſiuum quod eſt materia, ſed etiam principium actiuum, quod putant eſſe formam inchoatam modo quo diximus, ſecundo putant ſi forma non præexiſteret inchoata, ſiue in eſſe confuſo in materia, non poſſent vitare, quin forma crearetur. Verum ꝙ huiuſmodi inconuenientia non ſequantur, etiam ꝙ non præexiſtat forma inchoata in materia manifeſtabimus poſtquam pertractauerimus ſentẽtiam Com. & B. T. à qua non diſcordat Scotus, vt pertractat Ant. And. in hoc 7. in q. 11.

Quantum ad 2. aduerte, ꝙ Ariſt. nec Com. nec B. T. negarent quin omnes formę naturaliter receptibiles in materia præexiſtant in ipſa materia in potentia merè paſſiua, quia in ipſa eſt aptitudo & potentia eſſentialis ad formas recipiendas, nec negarent, quin in materia proxima, i. iã diſpoſita præexiſtat forma recipienda, non quidem ſecundum eſſentiam ſuam, ſed ratione diſpoſitionum, in quibus poſſumus dicere ꝙ forma virtualiter exiſtit, nec negarent quin in materia, ex qua generatur res animata, puta in ſemine præexiſtat aliqua virtus actiua, quę operetur intrinſecè ad productionem rei animatæ, quam tamen vim actiuam, negarent eſſe formam, vel partem formæ generandæ. Negarant autem ꝙ in materia, in qua introducenda eſt per generationem ſubſtantialem forma ſubſtantialis ſiue rei animatæ, ſiue inanimatæ præexiſtat ipſa forma actu ſecundum eſſe imperfectum, nec ſecundum ſe totam, nec ſecundum partem, quæ cooperetur agenti, vt producatur ſecundum eſſe perfectum. Et hanc quidem concluſionem ſic probare poſſumus, ſi ipſa forma præexiſtit actu, ſed imperfectè ſecundum ſe totam, ergo generatio rei naturalis, puta hominis non erit ſubſtantialis, ſed potius accidentalis, nam ex 5. Phyſic. tex. 7. dicit Philoſophus ponens differentiam inter generationem ſimpliciter & generationem ſecundum quid. Quæ verò ex non ente ſimpliciter in ſubſtantiam eſt generatio ſimpliciter, ex quo habetur quòd in generatione ſimpliciter, quæ dicitur in ſubſtantiam ſiue ſubſtantialis, termi nus à quo eſt non ens ſimpliciter, id eſt, nullo modo ens actu, neque imperfectè, neque perfectè: nam ſi eſſet actu imperfectè non eſſet non ens ſimpliciter. Si igitur tu ponis formam generandam præexiſtere ſecundum ſe totam in materia ſecundum eſſe imperfectum, non potes ſaluare generationem huiuſmodi eſſe ex non ente ſimpliciter, ex cõſeq. negas gñationem ſubſtantialem, ſi dicis ꝙ non tota forma, ſed pars præexiſtit. Contrà omnis forma ſubſtantialis. vt dicemus in lib. 8. conſiſtit in indiuiſibili, & ſecundum ſui

naturam

naturam ſimplex eſt, eſt.n. forma ſimplici & inuariabili eſſentia conſiſtens, ergo in ea nō eſt aſſignabilis pars & pars. Præterea, ſi in mētia præexiſtit vna pars formæ, vt cooperet̄ agenti ad productionem eius, quæro aut cooperatur ad ꝓductionem ipſius partis præexiſtētis, aut alterius, ſi præexiſtentis, ponis contradictionem, quoniam vt cooperat̄ præexiſtit per te, vt producit̄ non præexiſtit, ergo præexiſtit & non præexiſtit: ſi alterius, ergo dum res generatur non tota ſua forma producitur, quod eſt abſurdum: ſi dicis, quod tota generatur, q̄a tota educitur de eſſe actu imperfecto, ad eſſe actu perfectum. Contra, ergo forma ſubſtātialis habet intenſionem & remiſſionem, quod eſt falſum, q̄m in ſubſtātia non datur magis & minus, & id cōtradicit Philoſopho in li. 8. in tex. 10. Conſequentia autem probatur, q̄m formam intendi non eſt aliud quam ipſam iam exiſtentē aliquo modo actu, educi de eſſe imperfecto ad eſſe imperfectum.

Quantum ad 3. aduerte quod quando dicit Philoſophus partem rei præexiſtere nō eſt intelligendum quod pars rei fiendæ, nec eius inchoatio præexiſtat, ſed quod aliqua virtus actiua intrinſeca materiæ, per quā res fit præexiſtat, vnde aduerte quod vt inquit Com. in hoc 7. in com. 29. eſt in generabilibus ſicut in mobilibus localiter, in motu autem locali videmus q̄ aliqua mouentur naturaliter à mouente extrinſeco, vt grauia & leuia à generante, aliqua à mouente intrinſeco, vt animata, quæ dicuntur mouere ſeipſa ex 8. Phy. tex. 30. Sic & in generatione rerum naturalium, nam in animata generātur ab agente extrinſeco, vt ignis: vnde Philoſophus comparat materiam ignis, materiæ domus, ī hoc quod vtraque mouetur ad formam ab agente extrinſeco, animata autem generantur ab agente intrinſeco materiæ, pro quāto virtus formatiua quæ eſt in ſemine mouet materiam ad formam, ſicut in augmēto virtus augmentatiua animæ intrinſeca ipſi quanto mouet ipſum ad maiorem quātitatem, q̄ in alteratione puta in ſanatione, eſt aliqua virtus in corde, quæ mouet cæteras partes, & totum animal, ad ſanitatem, quæ poteſt dici pars ſanitatis non formaliter, ſed virtualiter, ſicut Philoſophus dicit calorem eſſe partem ſanitatis, & vt breuiter te reſoluas dic quod Philoſophus in textu præpoſito non loquitur vniuerſaliter de rebus generabilibus, ſed tantum de animatis, in quibus dicit aliquam partem præexiſtere pro quanto aliqua virtus actiua intrinſeca materiæ præexiſtit, vt in ſemine, quæ mouet ad formā, quam non formaliter ſed virtualiter appellat partem, modo quo diximus.

Quantum ad 4. aduerte quod ponētes partem formæ ſiue formam inchoatam ī materia vt cooperetur agēti, ideo poſuerunt, q̄a videbatur eis non poſſe ſaluari differentiam inter generationem naturalem, & generationem artificialem, nec differentiam inter motum naturalem & motū violentum, nec differentiam inter creationem & generationē phyſicā, niſi ponatur huiuſmodi forma inchoata ī materia. Sed quod ſufficiens differētia ſaluet̄ inter prædicta abſque poſitiōe huiuſmodi formæ inchoatæ, ſufficiēter declaratum habes à Paulo Soncinate in 7. q. 27. in reſpōſione ad argumenta, & à Ianduno in q. 18. & ab An. And. in qu. 11. & à Scoto in ſecundo ſen. diſt. 18. qu. 1. Nam omnes formant eadem argumenta, & quaſi concorditer ſoluunt & ſufficienter, ideo nolo immorari in recitatione & ſolutione eorum. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XIIII.

Si agens naturale ſolum diſponit materiam, et agens ſeparatum inducit formam, vel ſi ad hoc ſufficit ſolum agens naturale.

Similiter itaque his, & quæ ſunt natura conſtituta ſe habent, nam ſperma facit ſicut quæ ab arte, habet enim potentiale ſpeciem. Tex. 31.

CONCLVSIO.

Agens naturale non tantum diſponit materiam, ſed formam educit de potentia materiæ.

IN hac quæſtione aduerte primò, quòd Paulus Soncinas in lib. 7. q. 29. format idem quæſitum, vbi recitat opinionem Auicennæ, quę habetur in lib. 9. ſuę Metaphyſicæ, c. 4. Deinde ponit opinionem Ariſt. cum rationibus probatiuis, poſtremo ſoluit rationes inductas pro Ariſt. & defendit Auicennam, & ſic quæſtio remanet interminata pro Ariſtotele, nos autem arbitrantes viam Philoſophi, quam tenet Comm. & B. Th. eſſe viam veritatis, ſic procedemus. Primò dimiſſis opinionibus antiquorum circa hoc quæſitum, quæ recitantur à Commentatore in hoc 7. li. in com. 31. & in li. 12. in com. 18. quæ fuerunt Pla. & Auic. & Thomiſtij, vt ad plenum & diffuse videre poteris in Iand. in li. 7. in q. 19. intē dimus pertractare viam Scoti, cum rationibus ſuis, ſecūdo ꝓtractabimus viam Com. & B. T. Tertio ſoluem⁹ rōes Sco.

Quantum ad primum aduerte q̄ ex doctrina Scoti in 2. ſen. di. 18. q. 1. & Ant. And. in hoc 7. in q. 11. tria eliciuntur, primo quid ſit ſemen ſiue ſperma, ſecundo ad quid ponitur ſemen, tertio à quo producit̄ forma geniti ex ſpermate. Quātum ad primum dicit, q̄ ſemen eſt corpus imperfectum ꝓductum à generante, cuius forma non eſt intenta à natura propter ſe, ſed propter alterum, vt ex ipſo generētur aliqđ ſimile generāti, nam in proceſſu generatiuo natura incipit à ſemine, ſed ibi nō ſiſtit: ſed mediante ſemine, vlterius procedit ad formam ſpecificam vltimo intētam, puta aſini aut equi, & ibi quieſcit intentio naturæ, vnde patet, q̄ ſemen ideo à generante producitur, vt ſit via aſcendēdi ad formā vltimò intētam & perfectam ſecundum ſpeciem ſuam. Dico vltimò intentam, q̄m per ſemē proceditur aliquādo ad plures formas medias, vt ad formam ſanguinis, deinde embryonis, deinde animalis, puta equi, & ibi eſt ſtatus, & completur actio ſiue operatio virtutis, quæ eſt in ſemine. Et aduerte quòd vſque huc non diſſentit à via Com. nec B. Th.

Quātum ad 2. aduerte, q̄ duo poſſūt attribui ſemini, primò q̄ſit actiuū diſpoſitionū, quibus diſponit materia ad receptionē formæ geniti, puta q̄ ſit formatiuū mēbrorū & figuræ talis animalis, qualē habet ipſū generās, ſecūdo q̄ ſit productiuū formæ ſpecificæ ipſius geniti, puta q̄ ſemē eq decīſi ab equo generāte producat animam equi generādi.

Quantum ad primum, tenent Sco. & Ant. And. vbi ſuprà, q̄ agit quidem vt concauſa, ſed non vt ſufficiens actiuum, & ratio eorum talis eſt, virtus actiua agētis vniformis, nō ꝑt cauſare effectum difformem ī paſſo vniformi. Sed virtus ſeminis eſt vniformis, vt patet, & materia in quā agit, eſt vniformis ſimiliter: ergo virtus ſeminis nō poteſt cauſare tā tam difformitatem, quantā videmus in organis animalium. Maior patet, quoniam difformitas in effectu ꝓuenit ex difformitate agētis vel paſſi. Hæc eſt ratio eorum, & ſi quęras ab eis, Quę ſit virtus agens tantam difformitatem organorum in animali, reſpondent quòd eſt agens difforme, & illud eſt actio difformis influentiæ, ſiue caloris cæleſtis, quæ quantum ad hoc, eſt conſona virtuti diuinæ.

Quantum ad 2. tenent, quod ſemen non eſt principium actiuum, ita q̄ attingat formam geniti, & id probant dupliciter: primò, quod non eſt, nō eſt principium productiuum ſubſtantiæ, quoniam agere præſupponit eſſe: ſed ſemē in inſtanti generationis nō eſt, quoniam generatio huius eſt corruptio alterius. Dices forte, quòd eſt principium dum eſt. Contrà, quia ſemen eſt aliquid de proximo conuertibile in illud, quod debet generari, ſed omne tale habet magis rationem paſſiui, quàm actiui: ergo, &c.

Secūdò ſic. Nullū imperfectū eſt principiū efficiens ꝓducēdi perfectius. Sed ſemē eſt q̄d imperfectius re generāda: vt patet: ergo, &c. Maior patet: q̄a omne principium ꝓductiuum, vel eſt vniuocū vel ęquiuocū. Quicquid dat̄, vel eſt æquè perfectū vel perfectius producto, & nullo mō imperfectius: ergo, &c. Dices forte, q̄ ſemē agit nō virtute ꝓpria, ſed virtute eius à quo decidit: & ſic poteſt producere formā geniti. Cōtra, in virtute nō entis eo mō quo nō eſt, nihil agit. Sed decidēs cum nō ſit in rerum natura, puta q̄a mortuus eſt pater, vel etiam ſi viuit, tamen quia nō eſt præſens corpori, in quo debet ſemē agere, ideo vt ſic, eſt ſicut nō ens, ergo ſemē ī virtute illius nō agit: ſi ergo agit, vel agit virtute propria, vel virtute alicuius ſubſtantiæ coexiſtētis. Confirmat̄, quia in cauſis accidētaliter ſubordinatis nō oportet oēs ſimul cōcurrere ad effectū, vt oſtēſum eſt in 2. c. huius li. Sed decidēs & ſemen ſunt accidentaliter ſubordinata: ergo, &c. Semen ergo non agit in virtute decidētis.

Quantum ad 3. tenet Ant. And. vbi ſuprà, q̄ forma ſpecifica animalis perfecti, quod gignitur per ꝓpagationem immediatè producitur à Deo, nam probatum eſt, inquit, q̄ nō producitur à ſemine, nec à patre, quia ei mortuo poteſt filius generari: nec à virtute cæli, nec à forma cęli, q̄a eſt imperfectior quàm forma animati. Viuens enim præſtātius eſt nō viuēte: nec producit ab intelligētia, quia ſecūdum communem ſcholam, nō ꝑt inducere per ſe, nec educere formā de potētia materiæ, q̄a nō agit niſi mediāte motu cæli, ſi ergo cælum nō pōt, nec intelligētia mediante motu cæli poterit: ſi ergo nec ſemē, nec decidēs, nec cælū nec intelligētia ꝑ ſe, nec mediāte motu cęli poſſunt producere formam

ſpecificam animalis perfecti,relinquit,q̃ ſolus Deus,p̃ducit.Hæc fuit opinio Scoti & Ant.And.vbi ſuprà, quæ quòd non ſit vera,manifeſtabitur in vltima parte quæſtionis.

Quãtum ad viam Com.& B.T. aduerte q̃ ſententia eorũ eſt,q̃ ſemẽ nõ ſolũ diſponit materiam ad formam, ſed etiã p̃ducit formam animati educibilem de potentia materiæ, cõcurrente tñ influxu cæli, vt cauſa vniuerſali. Ratio autẽ propter quam ſemẽ p̃ducit formã animati ſecũdum Com. in li.7.meta.com.31.eſt hæc,in ſemine eſt virtus communicata à generante à quo decidit,per quã vt per inſtrumentum generãs producit ſibi ſimile,ſicut formæ ſubſtantiales elemẽtorum agũt per qualitates actiuas,vt per inſtrumẽta,& calor naturalis generat ex cibo carnem,vt eſt inſtrumẽtum animæ vegetatiuæ. Hæc autẽ virtus ideo diſponit materiã ſecundũ formationẽ diuerſorũ organorũ,& p̃ducit formã animati,qa virtualiter eſt ipſum generãs,&ſe habet vt ars, vel vt forma artificiati in mẽte artificis,à qua,& p quã artifex diſponit mẽriã artificiati,&introducit formã artificialẽ ĩ materia. eadem.n.arte fabricator idoli diſponit metallũ, & figurat oĩa membra idoli,ſimul compaginat:& tñ ars in mẽte fabricatoris,cùm ſit q̃d ſpeciale,nullam habet diuerſitatẽ nec difformitatẽ partium:& q̃m hæc virtus quæ eſt in ſemine,eſt à Deo mirabilis in formatiõe membrorũ,&figurarum, cum tñ in ſe nullã difformitatẽ formaliter cõtineat (eſt.n.vt homogeneum)ideo apud Ariſt. & Com. dr̃ virtus diuina,& virtus agẽs per modũ intellectus. virtus quidem diuina per ſimilitudinem dr̃:q̃m ſicut diuina virtus eſt occulta,& cõducit rem ad finẽ & ſuum cõplementum,ſic virtus in ſemine occultè,& ſup omnẽ ſenſum operat̃ &deducit animatũ generãdum ad cõplementũ: virtus autẽ agẽs p̃ modum intellectus dr̃ per ſimilitudinem, q̃m ſicut intellectus p̃ nullũ organũ corporeum operat̃ ex 3. de Anima, ſic virtus ſeminis per nullũ determinatũ organum agit difformitatem membrorũ:&producit formam animati,q̃m cum ſperma ſit q̃d vniforme & cõfuſum, q̃libet pars ſpermatis eſt ſperma & p quẽlibet partẽ virtus ipſa operat̃, & in hoc diſtinguit̃ virtus ſpermatis à cæteris virtutib⁹ animæ:videmus.n.auditum operari per auré,viſum per oculos,guſtum per linguã,&c.virt⁹ autẽ ſeminis,vtpote vniuerſalis,virtualiter nõ operat̃ per determinatam partem,ſed vt in ſe cõtinẽs oĩa mẽbra generãtis, & formam generãtis nõ actu,ſed potẽtia productiua.Hæc quidẽ eſt intẽtio ſummaria Com. à quo nõ diſſentit B.T.in expoſitione tex.31.vnde nõ oportet p̃pter productionẽ formarũ ſubſtãtialium, eorum quæ generant̃ ex ſemine recurrere ad ideas,nec addatorem formarũ,nec ad Deum,vt Sco.recurrit quãtum ad generationem naturalem, & quãtum ad formas educibiles de potentia materiæ,vt ſecludamus primam rerum productionem,q̃ fuit immediatè à Deo,vt ſuſtinebimus in li.12. & animã rationalem,quam tenemus nõ educi de potẽtia materiæ, ſed à ſolo Deo creari,& hãc opinionẽ poſſumus ſic probare:Si formæ ſubſtãtiales generatorum ex ſemine, nõ educuntur de potẽtia materiæ per virtutem ſeminis agẽtis loco generantis,ſed à Deo producũtur:ergo creantur:q̃d eſt falſum. q̃m generatio naturalis condiſtinguitur contra creationẽ. Probatur conſequentia:nam nulla alia ratione dr̃ anima intellectiua creari, niſi quia licet agẽs naturale diſponat materiam ſuſceptiuam, nõ tamẽ attingit ipſam,nec educit eã de potẽtia materiæ,ſed à ſolo Deo producit̃ in materia diſpoſita,ergo in propoſito, ſi agẽs naturale nõ attingit animam generati ex ſemine,puta animam aſini, ſed tñ diſponit materiam,&Deus eam producit,ſequit̃ q̃ creat̃ ſicut anima intellectiua, vel q̃ magis nõ creatur anima intellectiua,quã anima bruti. Poſſent adduci ad hoc propoſitũ plures rationes, ex quibus aliquas format Iandu. vbi ſuprà de mente Comm.& aliquas Paulus Socin. vbi ſuprà. ſed quia de facili ſolubiles ſunt, vt videre poteris,ideo pertranſeo.

Vltimo reſtat ſoluere rationes ſ. inductas pro opinione Scoti, & Ant.And.Ad primam, qua probãt virtutẽ ſeminis nõ eſſe ſufficiens actiuum tãtæ difformitatis,quãtam videmus in organis animalium.negat̃ minor,quam nec probãt, nã virtus ſeminis & ſi nõ formaliter,virtualiter tñ eſt multiformis, ita q̃, cùm ſit ipſum generans, virtualiter poteſt cauſare cõſimilem multiformalitatẽ in organis geniti qualem videmus in generante, vnde ſe habet vt lux ſolis, quæ licet ſit vniformis,difformes tamẽ,& aliquando cõtrarios effectus cauſat,vt mollificat gummatica,& indurat lutum.

Ad primam,qua probant, ſemen non producere formã, ſubſtãtialem animalis geniti ex ſemine,negatur minor. Ad probationem dico,q̃ &ſi corrumpitur actu,quo ad ſubſtãtiam, remanet tamen in virtute in materia geniti, ſicut remanent eleméta in mixto,& virtus ſeminis grani corrupti, remanet in herba.

Ad ſecũdam nego minorẽ,licet.n.ſemen pro quanto eſt ſecundũ ſubſtãtiam animatum in potẽtia, ſit quid imperfectius animali genito,eo q̃ eſt animatum actu:tamẽ virtualiter eſt æquè perfectum, quoniam virtualiter eſt ipſum generans vniuocum,quod eſt æqualis perfectionis cũ genito.

Ad illã,qua probãt ex ſufficienti diuiſione,formã aĩalis, generãdi ex ſemine p̃duci à Deo,negatur q̃ licet nõ p̃ducatur ex ſemine cõcurrente,tñ cælo moto, vt vniuerſali & primo agente in his inferioribus,& hæc reſponſio eſt ſententialiter ipſius phil.Dicit enim in tex.31. Nam ſperma facit ſicut quæ ab arte:habet.n.poteſtate ſpeciem,&à quo ſperma eſt aliqualiter vniuocũ. Vbi inquit Com. forma.n.generati in ſemine in potentia, quemadmodum forma artificiati eſt in artifice in potentia.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XV.

Si omnis diffinitio habet partes,quæ correſpondeant partibus rei diffinitæ.

Vt aũt ratio ad rem,& pars rationis ad partem rei. Tex.33.

CONCLVSIO.

Q̃ num oĩs diffinitio ſit ratio inueſtigeturque diuiſione & cõpoſitione quæ non dantur ſine partibus,eam habere partes neceſſe eſt:quarũ quælibet in ſubſtantiis ſeparatis dicit totam naturam diffiniti:in ſubſtantiis verò compoſitis dubium maius eſt,explicabiturque octauo lib.

IN hac q. duo principaliter perquirẽda ſunt. Primo ſi eſt neceſſe omnem diffinitionem conſtare ex partibus.Secũdo ſi quælibet pars diffinitionis totam naturam diffiniti ſignificat vel ſi pars partem.

Quantum ad 1.non inuenio diſcrepantiam.Omnes.n.rectè ſcientes concordant in parte affirmatiua,quæ non ſolũ manifeſtat̃ dicto philoſophi ĩ hoc 7.in tex.33.Inquit.n.Omnis diffinitio eſt ratio,& omnis ratio habet partes: ſed etiã probatur ratione ſic,Diffinitio ex 2.poſte.inueſtigatur diuiſione & compoſitione.Diuiſione quidem generis in differẽtias,compoſitiõe autem generis cum altera differẽtia. Sed cõpoſitio & diuiſio non dãtur ſine partibus,vt patet, ergo diffinitio formata cõpoſitione generis& differentiæ,habet neceſſariò partes. Prætereà per diffinitionem notificat̃ eſſentia diffiniti, omnibus illis modis q̃bus poteſt notificari. Sed põt notificari nobis primo cõfusè, deinde diſtinctè & cõpletè,ſed per vnum ſolum terminum,nõ poteſt nobis notificari cõfusè & diſtinctè,vt patet: ergo neceſſe eſt ipſam cõſtare ex termino magis cõi,quo notificat̃ diffinitum confusè: & termino conuertibili, quo notificatur diſtinctè,ex conſequenti neceſſe eſt diffinitionem habere partes.

Quãtum ad 2. aduerte q̃ ſi loquamur in ſubſtantiis ſeparatis,quæ ſunt ſimplices actus, & in quibus non eſt compoſitio formæ & materiæ ab omnibus cõceditur, q̃ quælibet pars diffinitionis dicit totam naturã diffiniti,licet diuerſimode, puta gen⁹ dicit naturam ſeparatam in vniuerſali, & differẽtia dicit eãdem ſub gradu diſtincto.Totum ergo dubium eſt de ſubſtãtiis cõpoſitis,de q̃bus duas inuenio opiniones,quæ pẽdent ab vna radice,ſ.ab vnitate vel pluralitate formæ in compoſito.Nam qui tenẽt quod in eodem plurificantur formæ,vt plurificantur prædicata quidditatiua, dicũt,q̃ genus ſignificat formam vniuerſalem,puta animal ſignificat formam,quæ eſt anima ſenſitiua,& differentia ſignificat formã ſpecificã,& nihil pl⁹,&ex his opinãtibus eſt Iand.in 2.li.huius ſcientiæ in q.9.Cuius rationes nos ſoluimus in eodem lib.in noſtra q.7.Qui verò tenent tãtum vnã formam in cõpoſito, dicũt quod & genus & differẽtia habent totam naturam diffiniti,quia prædicantur in recto de diffinito & diuiſim & coniunctim. Eſt tamen verum,q̃ genus ſumit̃ à natura,vt habet modũ determinabilis,& materiæ,nõ q̃ ſignificet ſolam materiam, & differentia ſumitur ab eadem natura,vt habet modum determinãtis.Et hãc ſententiam tenet B.T.in hoc 7.in lect.9.vt videre poteris. Quia ergo tota reſolutio pẽdet ab vnitate vel pluralitate formæ in ſubſtãtia cõpoſita, ideo protrahemus determinationem præſentis dubij vſque ad lib.8.vbi de vtroque inquiremus.

Pro nũc tamẽ intẽdo defenſare rationem B.T. quam ponit in expoſitiõe tex.vbi ſic inquit,partes diffinitionis prædicantur.ſ.in recto de diffinito ſicut de homine animal rationale, nulla autẽ pars integralis nec eſſentialis prædicat̃ de toto,ſcilicet in recto,ergo partes diffinitionis non ſignificant partem diffiniti,ſed totam naturam.

Huic

Huic rationi dat Iandu.in 2.li.Meta.in q.10.in fine, duas rationes,quarum prima eſt,quod negat tã genus quàm differentiam prædicari in recto de diffinito:& ſi inſtaſ, Quia communiter iſta prædicatio acceptatur, homo eſt animal, homo eſt rationalis:dicit ipſe,ꝙ iſta non acceptatur ex natura rei,ſed ex famoſitate,quam introduxerunt, tenẽtes vnitatem formæ in cõpoſito,vnde ſicut conſueuimus,ſic dignamur dici. Et ſic ſecundum ipſum hæc eſt vera,Ex natura rei homo eſt q̃d cõſtans ex animali & rationali.Hæc autem reputatur vera ex conſuetudine loquentium,homo eſt animal:& hæc,homo eſt rationalis.Dicit ſecundò,ꝙ genus poteſt ſumi dupliciter :Primò,vt dicit formam generalem, quæ eſt in potẽtia,&ordinaſ ad aliam formam,puta formã ſpeciei,& ſic eſt pars ſpeciei & non prædicaſ in recto,ſed ĩ obliquo de ſpecie.Idẽ intelligas de differẽtia. Alio modo genus dicit cõpoſitum ex materia & forma ſpeciei,& formis præcedẽtibꝰ formã ſpeciei,& ſic dicit totã eſſentiã ſpeciei,&prædicaſ in recto,ſicut dicũt tenẽtes vnitatẽ formę.

Sed neutra harum reſpõſionum valet. Nã prima eſt contra doctrinam Philoſophi,in li.5.in c.de ſecũdum quod, vtiſ tali prædicatione in recto,&dicit,ꝙ eſt prædicatio ſecũdum ſe,& in primo modo per ſe, quæ eſt prædicatio quidditatiua & ex natura rei.Dicit.n.Alia verò quæ in eo quod quideſt exiſtunt quæcũque, vt animal Callias ſecũdum ſe, nã in ratiõe ineſt animal.Animal.n.quoddã eſt Callias:ex q̃ bus patet,ꝙ ſi iſta eſt,q̃dditatiua,Callias eſt animal,& hæc eſt quidditatiua,homo eſt animal,quoniam,Callias eſt hõ.

Secunda autem reſponſio,contradicit ipſi Iand.quoniã ſi in ſecundo ſenſu dicit totum,& prædicatur in recto,concordat nobiſcum,& contradicit ſibiipſi.

Quare vt inconſtans relinquendus eſt. Hæc pro præſenti quæſito dicta ſint.Reliqua dicemus in libro octauo.

QVAESTIO XVI.

Si ſingulare eſt diffinibile & per ſe intelligibile.

Horum autem non eſt diffinitio,ſed cum intelligentia, &c.Vſque ibi,Sed ſemper dicuntur & cognoſcuntur vniuerſalis ratione.Tex.7.

CONCLVSIO.

Singulare,ſiue corruptibile,ſiue incorruptibile non eſt propriè diffinibile.Singulare verò vt ſingulare eſt intelligibile per ſe : ſecus verò vt materiale. At præcipuè materiale non poteſt cognoſci ab intellectu coniuncto directè,ſed ſolùm reflexè.

CIrca tex. præpoſitũ aduerte ꝙ intẽtio Philoſophi eſt declarare,ꝙ non daſ diffinitio niſi de vniuerſali, ſingularia verò nõ diffiniunſ, ſed cognoſcunſ sẽſu exteriori,ſi ſunt ſenſibilia,vel imaginatiua,ſi sũt Mathematica: ſi aũt dicanſ intelligi, hoc erit quia cõtinentur in ſuo vniuerſali, nam ſi intelligo hominẽ, intelligo implicitè Sortẽ. Eandem ſentẽtiam tenent Philoſophus & Com. ī.in tex.53. vbi tenent contra Platonem, nullum ſingulare, nec ideam poſſe diffiniri.Vt igiſ ſciamus quid veritatis cõtinet ſentẽtia Philoſophi in hac quæſtione duo ventiláda ſunt.Primò ſi ſingulare poteſt diffiniri.Secũdò ſi eſt per ſe intelligibile.

Quantum ad 1.aduerte,ꝙ ſatis conſtat ſingulare corruptibile,nõ poſſe propriè diffiniri,quoniam quod poteſt diffiniri de eo,poteſt eſſe demonſtratio,cùm diffinitio ſit medium in demonſtratione.Sed ex 1.poſte.non eſt demonſtratio de corruptibilibus : ergo, &c.Præterea inquit Com.in hoc 7.libr.in comm.53. Cum diffinitio ſit permanentium,id eſt,quæ non poſſunt aliter ſe habere,neceſſe eſſet ſingulare corruptibile fieri,& eſſe incorruptibile.Hoc autem eſt impoſſibile,vt patet:ergo,&c. Magis autem dubitatur de ſingulari incorruptibili,q̃m ratio aſſignata de ſingulari corruptibili,nõ habet locum hic,& ideo pono hãc concluſionẽ, ſingulare etiam q̃d eſſet incorruptibile, nõ poteſt diffiniri, nam talis diffinitio aut cõſtabit vnico nomine,aut pluribꝰ: nõ vnico,quoniam iã probatum eſt ſuprà,ꝙ neceſſe eſt diffinitionem habere partes,ergo pluribus nominibus:ſi pluribus,aut illa ſunt communia : & hoc nõ,quia diffinitio non cõueniret ſoli diffinito: aut ſingularia ſiue ꝓpria:& hoc ñ, ꝙa eſſent ſicut ſynonyma, quæ nõ ſufficienter notificãt naturam diffiniti,aut vnum eſſet cõmune &alterũ proprium: & hoc nõ, quia cum ſpecies ſpecialiſſima non diuidaſ per differẽtias,illud proprium eſſet accidẽs indiuiduale,ſed ꝓdicata accidẽtalia ſiue cõmunia ſiue propria ñ ingrediunſ diffinitionẽ,ſed tm̃ quidditatiua,vt dictum eſt ꝛ.ergo,&c.

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ multam difficultatem cõtinet,propter varietatem opinionum,& diuerſimodè exponũtur à diuerſis dicta B.T. Tu tamen vt te reſoluas ſic procedes.Primò inueſtigandum eſt, quomodo intelligibilitas conuenit ſingulari ex ſui natura, & hoc eſt loq; Metaphyſicè,ſiue ratione ſuæ entitatis. Secundò quomodo intelligibilitas ei cõuenit de facto reſpectu intellectus noſtri pro hac vita:& hoc eſt loqui Phyſicè, vel vt dicunt alij animaſticè,id eſt cõſiderata conditione intellectus coniuncti.

Ad euidentiam primi, præpono aliquas diſtinctiones, deinde aliquas concluſiones reſponſiuas.

Prima diſtinctio.Singulare ſumitur dupliciter.Primo,vt ſingulare præcisè.Secũdò,vt ſingulare materiale.Et aduerte,ꝙ ſingulare materiale,comparaſ ad ſingulare,vt ſpecies ad genus.Prędicatur enim ſingulare de ſingulari materiali & immateriali. Et ſingulare materiale de hoc & de illo ſingulari materiali.Idem intellige de ſingulari immateriali.

Secunda diſtinctio,per ſe intelligibile,ſumiſ dupliciter. Primò,vt idem eſt ꝙ ex ſe, ſiue ex natura ſua eſt intelligibile.Secũdò, vt idem eſt quod quocũque alio remoto vel nõ mediante alio,&vt ſic eſt idem q̃d primo Iſti duo modi nõ cõuertuntur.Nam accidẽs eſt per ſe intelligibile iuxta primum modum:ſed nõ iuxta ſecũdum:quoniam, vt diximus ſuprà,ſubſtantia eſt prior accidente cognitione. Ex his diſtinctionibus ponuntur & probantur tres concluſiones.

Prima cõcluſio,ſingulare vt ſingulare, eſt intelligibile ꝙ ſe,i.ex natura ſua, probatur. Singulare vt ſingulare, eſt ens per ſe,ergo eſt intelligibile per ſe,cõſequentia patet q̃m vnumquodq; intãtum eſt intelligibile inquantũ eſt ens, cùm ens ſit obiectũ intellectus,ergo q̃d eſt ens per ſe, eſt intelligibile per ſe. Antecedẽs aũt probaſ, q̃m ſingulare includit entitatem omnium ſuperiorum in linea prædicamentali,& non addit niſi proprietatem indiuidualem. Sed ex hoc non ſit vnũ per accidẽs, aliter dum dico homo riſibilis eſſe vnũ per accidẽs,quod patet eſſe falſum,cùm ſit quid demõſtrabile:ergo,&c. Prẽterea ſi ſingulari vt ſingulare repugnaret eſſe per ſe intelligibile, ergo intelligentia nõ ſe ipſam ꝙ ſe, nec Deus ſeipſum per ſe intelligeret, q̃ omnia sũt abſurda.

Secunda cõcluſio. Singulare vt materiale,in neutro mõ diſtinctionis datæ eſt per ſe intelligibile,probaſ,vnũquodque intãtum eſt intelligibile inquãtum eſt aut ſit immateriale.Hac enim de cauſa ponit ab Ariſt.intellectus agens vt denudet quidditatem materialem à cõditionibus materialibus,aliter nõ eſſet intelligibilis actu.Sed ſingulare vt materiale,nullo modo eſt nec fit immateriale,nõ.n.abſtrahit à materia communi,cùm illa ſit de ratione ſubſtantiæ materialis, vt diximus ſuprà, nec à materia indiuiduali, cùm ſit conſtitutiua indiuidui materialis, vt diximus ꝛ.ergo,&c.

Tertia cõcluſio, ſingulare vt ſingulare,nõ eſt intelligibile per ſe,id eſt primò,ſiue nõ mediãte alio prius intellecto. Antequam probeſ aduerte,ꝙ eſt cõtra Scotũ,& Ant.Andr. eſt quidẽ cõtra,ſi ſumaſ,ly primò,reſpectu ſpeciei intelligibilis quo ad repræſentatiuitatẽ,vult enim Scotus Ant.And. & Gregori.ꝙ ſit primo repræſentatiua ſingularis,q̃a ſumiſ à phãtaſmate ſingulari. Sed B.T.vult ipſã eſſe primo repræſentatiuã naturæ vniuerſalis, ſecũdariò aũt ſingularis,probaſ igitur cõcluſio ſic,Illud eſt primo intelligibile ab intellectu,quo primo diſtinguiſ intellectꝰ à ſenſu,q̃m diſtinguũtur potẽtiæ per obiecta propria, ſed in hoc diſtinguiſ ĩ via Philoſophi intellectus à ſenſu,quod ſenſus,primo apprehẽdit ſingulare, ergo intellectus nõ eſt aptus primò intellegere ſingulare,ſed vniuerſale.Præterea,ſi ſingulare eſt primò intelligibile ab ĩtellectu, ergo ſpecies ſẽſibilis poſſet actuare intellectũ,cùm ſit naturaliter repræſentatiua ſingularis: hoc aũt falſum eſt, q̃m nõ eſſet neceſſe ponere intellectum agẽtem.Nõ igitùr ſingulare vt ſingulare eſt primo intelligibile ab intellectu,ſed primo ſẽſibile.Et aduerte quod apud nos,idem eſt ſingulare eſſe primò intelligibile,& eſſe intelligibile propꝛia ſpecie primo repræſentatiua ſingularis.

Ad euidentiam ſecundi,præponitur diſtinctio de cognitione.Deinde quædam concluſiones reſponſiuæ,poſtremo ſoluentur quædam argumenta.

Diſtinctio eſt hæc, Cognitio eſt duplex, ſ.directa & reflexa,directa eſt,q̃ terminaſ primo ad aliquod obiectũ ſua ſpecie repꝛælentatum,vt q̃n video albedinẽ per ſpeciẽ propriam albedinis , & intelligo lapidem per ſpeciem lapidis. Reflexa eſt, vt q̃n intelligo aliquid vel video ĩ aliquo prius cognito, vt quando video directè imaginem in ſpeculo,& reflexè per talem imaginem video faciẽ meam vel alterius.

Ex hac diſtinctione ponunſ duæ cõcluſiones reſpõſiuæ.

Prima cõcluſio. Singulare præcipuè materiale ñ poteſt cognoſci ab intellectu cõiuncto directè,ſed ſolùm reflexè:

probatur, ſingulare materiale nō poteſt abſtrahi à materia indiuiduali, q̄ directè repugnat intelligibilitati, qm̄ cū ītellectus ſit immateriale vel factū immateriale, ergo ñ p̄t directè attingi ab intellectu cōiuncto. Dixi aūt præcipuè materiale, qm̄ de immateriali ſecus eſt nam cū ſit abſtractum ab omni materia, nihil ſibi ineſt, q̄d repugnet intelligibilitati.

Secūda cōcluſio, Singulare materiale cognoſcit ab intellectu reflexè, à ſenſu autē directè, & q̄dem q̄ à ſenſu cognoſcat directè, patet, qm̄ cognoſcitur per ſpeciem ſenſibilem cauſatā in ſenſu à ſingulari materiali, quæ repræſentat obiectum, vt hic & nūc, ex cōſequenti vt exiſtēs, ergo directè. Quomodo aūt & quo ordine cognoſcat ab ītellectu reflexè, aduerte q̄ in doctrina B. T. hæc ſe habēt per ordinem intellectus per ſpeciem intelligibilē repræſentatiuā primo naturæ vniuerſalis, directè ītelligit naturam vniuerſalē, vt ſuum ꝓprium obiectū. Deinde redit ad cognoſcendū actū ſuū intelligēdi, & aduertit q̄ hic actus cauſatus eſt à ſpecie intelligibili ſimul cum ipſo intellectu. Deinde redit ad cognoſcendum ſpeciem intelligibilem, & aduertit illā fuiſſe extractā à phātaſmate. Deinde redit ad conſiderandū phātaſma, & aduertit fuiſſe cauſatū à ſingulari & repræſentatiuum eiuſdē. Tūc cognoſcit ī hoc vltimo gradu reflexionis ſubſtantiam ſingularem cōcurrente etiam cogitatiua, quæ dr̄ ratio particularis, eo q̄ ſubſtātiam particularem apprehēdit. Hæc eſt mēs B. T. in quæſtionibus de Veritate, q. 2. ar. 10. à qua diſſentit Ant. And. in 7. ī q. 13. Sed ratio ſua nō valet: ſupponit enim falſum, ſ. q̄ ſingulare poſſit obiici intellectui ſine cōditionibus indiuiduantibus, quæ ſunt differentia tēporis, & ſitus, & figuræ. Id nos non admittimus, ideo ratio ſua nulla eſt. Aduerte etiam: q̄ & ipſæ in tertia ſua concluſione ponit ſingulare ſignatum cognoſci reflexè, ſed nō ad ſenſum noſtrum. Tenet enim indiuiduum vagum primo cognoſci per ſpeciem intelligibilem, ſecūdo cognoſci per naturam ſpecificam, tertiò per reflexionē ad indiuiduum vagum cognoſci indiuiduum ſignatum. Sed hūc ordinem nos non admittimus, vt patet ſuprà. Quia primum cognitum p̄ ſpeciem intelligibilem eſt natura communis primo repræſentata per ipſam ſpeciem, ideo ſuam concluſionem in ſuo ſenſu nō acceptabis, nec ſimilitudo quam adducit, eſt valida, licet enim natura nō intēdat producere vniuerſale, quoniam actio eſt ad eſſe huius entis, tamen ſpecies intelligibilis poteſt primò repræſentare vniuerſale, vt deputata à cōditionibus materialibus & indiuiduantibus.

Vltimo loco ſoluenda ſunt quædam argumenta, quibus probant aliqui etiam ex fundamentis B. T. intellectum directè intelligere ſingularia.

Primò igitur ſic arguunt ſecundum doctrinam B. T. Intellectus antequàm intelligat vniuerſale, neceſſario cōuertit ſe ad phantaſmata, quæ ſunt ſingularia & repræſentatiua ſingularium. Sed hæc cōuerſio nō eſt aliud quàm intuitus ſiue intellectio phantaſmatum, ergo nō prius intelligit vniuerſale, ſed ſingulare ergo directè intelligit ipſum.

Ad hoc reſpondetur, ſecundum doctrinam B. T. negatur minor, quoniam intellectum conuerti ad phantaſmata, non eſt niſi accipere ſpeciem à phantaſmate, in qua ſpecie directè intuetur vniuerſale, reflexè autem ſingulare.

Secūdo ſic, neceſſe eſt intelligētem phātaſmata ſpeculari, ex 3. de Anima, ſed ſpeculari non eſt niſi intelligere, ergo cum phantaſmata ſint ſingularia & repræſentatiua ſingularium, intelligens neceſſario intelligit ſingularia, ergo directè, quoniam intellectio reflexa non eſt neceſſaria.

Ad hoc negat minor, nam ſpeculari communiter attribuit imaginatiuæ, & cogitatiuæ & intellectui, vnde quādo dicit philoſophus intelligētem neceſſe eſt, &c. intēdit q̄ ſi homo debet intelligere, neceſſe eſt vt ſpeculetur, id eſt imaginetur, vel phātaſietur phātaſmata, à quibus accipiat ſpeciem intelligibilem vt principium intelligendi, & aduerte q̄ non dicit philoſophus, neceſſe eſt intellectum, ſed intelligentem, qui eſt homo, phantaſmata ſpeculari.

Tertio, formare ſyllogiſmum expoſitorum eſt actus intellectus, diſcurrere. n. vr̄ eſſe ſolius rationis, ſed medium in tali ſyllogiſmo eſt ſingulare, ergo prius & directè intelligit ſingulare, cum ex ſingulari medio cōcludat vniuerſale.

Ad hoc dr̄ quod cum cogitatiua ſit propinquiſſima intellectui, intātum quod dr̄ ratio particularis nō incōuenit illam formare ſyllogiſmum expoſitorium, vnde dico q̄ cogitatiua format maiorem & minorē ſyllogiſmi expoſitorij: intellectus autē iam adiutus cogitatiua facit cōcluſionem, ex cōſequenti argumētum nō cōcludit aliud, niſi q̄ formās ſyllogiſmū expoſitorium cognoſcit directè ſingulare, huic autem formans non eſt intellectus, ſed ratio particularis.

Quarto intellectus per inductionē procedit, à ſingulari b⁹ ad vniuerſale, ergo prius & directè cognoſcit ſingulare.

Ad hoc dr̄, quod intellectus per ſe ſolum nō facit inductionē, ſed vt diximus adiutus cogitatiua, q̄ numerat ſingularia vt cōuenientia in aliquo p̄dicato, ideo nihil cōcludit.

Quinto, intellectus cognoſcit hāc propoſitionē eſſe veram, Sortes eſt homo, ergo cognoſcit Sortem & hominem, quæ ſunt extrema, ergo ſingulare, ſicut & vniuerſale.

Ad hoc dr̄, admiſſo q̄ hanc propoſitionem cognoſcat & extrema, non eſt neceſſe, q̄ vtrunque extremum cognoſcatur directè, & poſito quod cognoſcatur directè, non eſt neceſſe, ab eadem potētia: vnde poteſt dici quod Sortes directè cognoſcitur à cogitatiua, & homo ab intellectu.

Sexto, ſenſus directè cognoſcit ſingulare, ergo & intellectus probatur cōſequentia, quoniam quicquid poteſt virtus inferior, poteſt virtus ſuperior.

Ad hoc negat cōſequentia, ad probationem dico quod quicquid poteſt virtus inferior poteſt virtus ſuperior, ſed nō eodē modo, vnde ibi eſt fallacia, qm̄ mutat q̄d in quale.

Septimo, intellectus ponit differentiam inter ſingulare & vniuerſale, ergo cognoſcit vtrunque directè.

Ad hoc negat conſequētia, ſufficit enim ad cognoſcēdā talem differētiam, quod vtrūque cognoſcat ab intellectu, ſed non eſt neceſſe quod eodē modo p̄t dici, quod cognoſcit talē differētiam, q̄a cogitatiua cognoſcit ſingulare, & intellectus vniuerſale, nec eſt neceſſe potētiam cognoſcentem differētiam inter duo extrema cognoſcere illa duo extrema, niſi quādo nō ſunt apta cognoſci, niſi cognitione vnius generis, puta ſola cognitione ſenſitiua, vt hoc albū, & hoc nigrum, vel ſolā cognitiōe intellectiua, vt duæ ſpecies ſpecialiſſimæ, & qm̄ ſingulare eſt aptum cognoſci à cogitatiua, & vniuerſale ab intellectu, & cogitiua habet continuitatem & maximā propinquitatem cum intellectu, ideo pōt intellectus ponere differentiam inter vniuerſale & ſingulare, dato, q̄ nō intelligeret niſi à cogitatiua, & propter hoc nō infringitur ratio philoſophi in 3. de anima, qua venatur ſenſum communē, fundata ſup hoc principium, neceſſe eſt potentiam cognoſcētem differentiam duorum extremorū eſſe vnam, & vtrunque cognoſcere. Hoc inquā principium intelligitur, qm̄ vtrūque extremum eſt aptum intelligi cognitione vnius rationis, puta vtrunq; ſenſitiua, vel vtrūque intellectiua. & ñ aliter. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XVII.

Si in ſolis ſubſtantiis ſeparatis quodquideſt eſt idem cum eo cuius eſt.

Et quodquiderat eſſe, & vnumquodque in quibuſdā idē vt in primis ſubſtantiis (& infrà) omnia aūt quæ ſunt ſicut materia, aut ſicut congregata ex materia, nō ſunt idem, neque ſecundum accidens vnum & Sor. & muſicum. Tex. 41.

CONCLVSIO.

In ſolo principio, id eſt, in Deo, ſunt omnia idem quodquideſt, & id cuius eſt.

Circa hāc q. antequā deueniam⁹ ad deciſionē aduerte, q̄d phil. ī hoc 7. ī tex. 20. determinauit abſolutè, q̄ ī oī ſubſtātia q̄ eſt ens. Per ſe, ſunt idē q̄d quideſt, & id cuius eſt, & ſolū excepit ea quę ſunt vnū per accidēs. Hic aūt quaſi ſe corrigēs, excipit ſubſtātias cōpoſitas de quarū diffinitione eſt materia, & excipit ens p̄ accidēs, & vult q̄ in ſimplicibus, vt in ſeparatis ſint idē, in aliis aūt nō. Vt igit̄ reſoluamus ꝓpoſitū ſecūdum doctrinā B. T. ſic procedemus. Primo, ponit̄ hæc cōcluſio, In ſolo primo principio, i. ī Deo ſunt oīno idē quodquideſt, & id cui⁹ eſt. Secūdò declarabit̄ in quo ſenſu tā ſubſtātiæ ſeparatæ q̄ materiales, nō sūt idē cum ſuo quodquideſt. Tertiò ſoluentur quędam argumenta opinātium, quod abſolutè omnis ſubſtantia ſiue materialis ſiue immaterialis, eſt idem cum ſuo quodquideſt.

Cōcluſio quidē propoſita ſic manifeſtatur, ſubſtātia cōpoſita ſpecifica, puta homo, licet nō explicitè includat hāc materiam & hāc formam & alia accidētia indiuidualia, tamē non excludit ea, quia cum in homine includātur implicite Sortes & Plato, etiā includūtur & continētur implicite principia indiuidualia. In quodquideſt aūt ſubſtātiæ cōpoſitæ, continētur ſolùm prædicata per ſe primo modo, ſc. materia & forma in communi, & excludit omnia alia prædicata, etiam p̄dicata ſecūdi modi per ſe, vt dixit ſupra philoſophus: ergo quodquideſt ſubſtātiæ cōpoſitæ ſpecificæ & id cuius eſt, nō ſunt idē, cū quodquideſt præſcindat omnia

præd

prædicata indiuidualia, & id cuius eſt, nõ præſcindat illa. Ex quo patet, ꝙ ſolùm quo ad prædicata quidditatiua ſunt idem: ſubſtantiæ verò ſeparatæ præter primam, licet nõ includant hãc materiam, quia nõ indiuiduãtur per materiã, tñ includunt exiſtentiam implicitè, quæ eſt extra rationem formalem ipſarum, & includunt ſuas proprietates, & proprias actiones, quæ ſunt accidẽtia, qm̃ in ſolo Deo proprietates, & actio ſunt ſubſtantia ſua. Quodquideſt verò earũ, includit ſola prædicata quidditatiua, & omnia alia præſcindit, ſ. exiſtẽtiam, proprietates, & actiones, ergo nõ ſunt idẽ, cum id cuius eſt, magis includat quàm ipſum quodquideſt, in ſolo autem Deo nihil eſt quod non ſit eſſentia ſua, ibi em̃ eſſe eſt ſua eſſentia, & proprietates, & actio eſt ſua ſubſtantia, nullum ergo prædicatum extraneum includit id quod eſt Deus, ſed tantum prædicata quidditatiua, quæ ſola etiã includuntur in ſuo quodquideſt, ergo in ſolo Deo penitus ſunt idem. Et aduerte ꝙ hæc concluſio ſupponit ꝙ de mente Philoſophi, cæteræ ſubſtantiæ ſeparatæ non ſint purus actus, nec infinitę virtutis, nec actio ſua ſit ſubſtantia, quæ an ſint, de mente ſua, diſputabitur in libro duodecimo.

Quantum ad 2. aduerte, ꝙ aliqua dicuntur differre & nõ eſſe idem duobus modis. Primò, quia ſunt diſtinctæ naturæ, ita quod vnum nõ includit aliud, & ſic differunt duæ ſpecies, duo indiuidua, tam in genere ſubſtantiæ, quàm in genere accidentium. Secundò, quia licet ſint quidditatiuæ, ſiue quo ad eſſentialia intrinſeca, vna res, tñ quia vnũ connotat aliquid reale & extraneum, quod non cõnotat aliud, vel quia vnũ præſcindit à quolibet extraneo, à quo nõ præſcindit aliud, ideo dicuntur differre, ſicut Sortes, & Sortes albus: licet em̃ ſint eſſentialiter idem, non tñ ex connotato ſiue ex prædicato extraneo. Sortes. n. vt Sortes non connotat album, ſicut connotat Sortes albus. In propoſito dico, ꝙ in abſtractis circa primũ & in ſubſtantiis materialibus, Quodquideſt & id cuius eſt, non differũt primo modo. Nã homo eſt eſſentialiter idẽ cum animali irrationali. Sed differunt ſecũdo modo, qm̃ homo connotat implicitè aliqua, quæ ſunt extranea à ſua quidditate, vt eſſe & accidentia, ſiue propria, ſiue cõmunia, & omnino præſcinduntur à ſua quidditate, & ſi bene aduertes, videbis ꝙ ex hac diſtinctione ſoluuntur penè omnia argumẽta tenentium oppoſitum.

Quantum ad 3. aduerte, q. tenentes contra determinationem factã, arguũt multipliciter, & primo ſic, ſi in oĩbus habentib⁹ quodquideſt, nõ eſt idẽ cũ eo cui⁹ eſt, ergo falſum eſt, qd̃ dicit Philoſophus in 7. Meta. ſ. ꝙ ſingulũ nõ eſt aliud à ſui ſubſtantia, i. à ſua quidditate, ſiue ſuo quodquideſt.

Ad hoc patet quid dicendum ſit, ex his quæ diximus in principio quæſtionis, nam in text. 20. qui eſt text. allegatus ab arguente, determinauit abſolutè & in genere. Sed infrà in tex. 41. conſiderans materiam ſubſtantiæ compoſitæ, & naturam ſubſtantiæ abſtractæ, excepit ſubſtantias compoſitas: ideo nulla eſt contradictio in dictis Philoſophi.

Secundò ſic. Si in aliquo ente per ſe, non eſt idem quod quideſt cum eo cuius eſt, illud nõ poſſet eſſe formaliter ſcitum, neque ens, quod eſt manifeſtè falſum, qm̃ tunc de nulla ſubſtãtia cõpoſita haberemus ſcientiã, nec eſſet ens. Conſequentia autem ꝓbatur, qm̃ vnumquodque eſt ſcitum & eſt ens per intrinſecum ſibi, & hoc eſt ſuum quodquideſt, ergo non eſt intrinſecum nec diſtinctum ab eo cuius eſt.

Tertiò ſi ſic, ergo idem eſſet ſeipſum & nõ ſeipſum, qd̃ implicat, conſequentia probatur, quia vnũquodque eſt bonum per naturam ſiue quidditatem boni, ſicut homo eſt homo per humanitatem. Sed ſi natura boni, ſiue quidditas eſt ſeparata, iam non eſt illud: ergo, &c.

Quartò, quia eſſet proceſſus in infinitum. Quærẽtur em̃ de illo quodquideſt ſeparato, vtrum habeat quodquideſt, vel non, & tenet argumentum ſi ponitur alia res.

Ad hęc tria ſimul reſpondetur, ꝙ fundantur in falſa imaginatione. Opinatur enim arguens, ꝙ teneamus in ſubſtantiis compoſitis quodquideſt diſtingui ab eo cuius eſt, iuxta primũ ſenſum diſtinctionis poſitæ in q. quod nos non dicimus, ſic. n. eſſet incidere in opinionem Platonis, cõtra quam militant dicta argumenta, & virtualiter ſunt rationes Philoſophi diſputantis contra Platonem. Sed nos dicimus ea diſtingui, quia licet quo ad prædicata per ſe primi modi, ſint idem, non tamen quo ad prædicata ſecundi modi, & alia accidentalia, & quo ad eſſe, qm̃ hæc præſcinduntur à quodquideſt, ſed nõ ab eo cuius eſt, vt declarauim⁹ ſuprà.

Quintò, ſi ſic eſt, hoc ideo eſt, quia id cuius eſt, includit eſſe, quod nõ includitur in ſuo quodquideſt, hoc aũt eſt falſum, conſequentia patet, quia eſt ratio ſic tenẽtium, falſitas aũt conſequentis probatur. Quia poſſumus loqui & diſputare de roſa & de aliis cõcretis, & ſimiliter de quolibet ſuppoſito angelico & materiali, ignorãdo vtrum ſint, & ꝙ conſequẽs ſub indifferẽtia ad eſſe & ad nõ eſſe, ergo nec cõcretum, nec ſuppoſitũ angelicum, nec materiale includit eſſe.

Ad hoc dicitur, ꝙ arguens imaginatur nos tenere, ꝙ eſſe includatur in ratione, ſiue in conceptu concreti, aut ſuppoſiti immaterialis vel materialis, & excludi à quodquideſt. Id nos non tenemus. Sed dicimus, ꝙ licet non includat eſſe explicitè, includit tamen implicitè, inquantum ſignificat vt habens & vt totum, excluditur autem explicitè & implicitè à quodquideſt, qm̃ conſtat ex ſolis prædicatis quidditatiuis, excludens quodcunque extraneum, & quoniam in via noſtra in quolibet circa primam cauſam, eſſe eſt extraneum & diſtinctum à quidditate, ideo omnino excluditur à quod quideſt. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XVIII.

Si ex genere & differentia ſit vnum per ſe.

Propter quod quidem vnum eſt, cuius rationem diffinitionem eſſe dicimus. Textu 42.

CONCLVSIO.

Cum genus & differentia non diſtinguantur realiter, ex eis ſit vnum per ſe: quum verò ſubiectum & accidens diſtinguantur realiter, & neutrum eorum ſit ens in pura potentia, ex eis non fit vnum per ſe.

CIrca hanc q. antequam deueniamus ad deciſionem aduerte, ꝙ Philoſophus in text. præſenti intendit declarare, qũo diffinitio ſignificat vnum per ſe, cum cõſtet ex genere & differẽtia, quæ videntur ſignificare plura, vnde ſicut ex ſubiecto & accidẽte nõ cõſtituitur vnũ per ſe, ſic nec ex genere & differẽtia videt̃ poſſe cõſtitui vnum per ſe. Pro reſolutione igit̃ huius dubij ſic procedemus. Primò, declarabit̃ ſecundum B. T. quæ eſt ratio quod ex genere & differẽtia fit vnum per ſe, nõ aũt ex ſubiecto & accidente. Secundò examinabit̃ ratio, quam ad idem adducit Iand. in 7. Meta. q. 23. Tertiò ſoluentur quædam argumenta.

Quantum ad 1. aduerte, quod ratio B. Th. ſtat in hoc. Qñ differentia addit̃ generi, nõ addit̃ vt forma, vel natura diſtincta realiter à natura generis, ſed vt determinatum inde terminato, ita tñ ꝙ eadem natura concepta indeterminatè fundat conceptum generis, concepta autem determinatè, fundat conceptum differentiæ. Sed non ſic eſt in ſubiecto & accidente, qm̃ accidens ſiue proprium ſiue commune, eſt quid extraneum & diſtinctum realiter à ſubiecto, & tam accidens quàm ſubiectum ſunt in actu, ideo ex eis non fit vnum per ſe. Nam dicemus infrà, ꝙ ex duobus entibus in actu diſtinctis realiter nõ fit vnum per ſe. Sed neceſſe eſt alterum eſſe ens in potẽtia. Hac enim de cauſa ex materia & forma fit vnũ p ſe, vt patebit infrà. Quia igit̃ genus & differentia non diſtinguunt̃ realiter nõ inconuenit ꝙ ex eis fiat vnũ per ſe, & qm̃ ſubiectũ & accidens diſtinguunt̃ realiter, & neutrũ eorũ eſt ens in pura potẽtia, iõ ex eis, nõ fit vnum per ſe. Hæc eſt ratio B. Thom. Et aduerte, ꝙ cum teneamus genus & differẽtias medias & vltimam eſſe vnum eſſentialiter, nõ poſſumus dicere, ex genere & differentia fieri vnũ per ſe compoſitione reali, qm̃ compoſitio realis requirit extrema diſtincta realiter. Sed verius dicitur, quod ſit vnum per ſe compoſitione rationis, quoniam genus & differentia diſtinguuntur ſolùm ratione, & vnum prædicatur de alio identice, licet non formaliter, vt diximus in tertio libro.

Quantum ad 2. aduerte qd̃ Iand. in 7. lib. in q. 23. ſequens imaginationem ſuam, ꝙ ſcilicet in ſubſtantia compoſita multiplicentur formæ, vt multiplicantur prædicata quidditatiua, tenet ideo ex differentia & genere, præcipuè ex differentia finali, & genere proximo, fieri vnum per ſe, quoniam genus dicit formam generalem, puta animal animam ſenſitiuam, & differentia finalis dicit formam ſpecificam, puta rationale animam intellectiuam, & tenet quod differentia finalis ſumpta à forma ſpecifica comparatur ad genus proximum ſumptum à forma generali, ſicut actus perfectus & completus ad actum imperfectum, qui vt imperfectus, eſt vt ens in potentia ad actum, & tunc arguit ſic, Ex illis fit vnum per ſe, quorum vnum addit ſuper aliud actum perfectum & ſubſtantiam perfectam, quia actus completus cum ente in potentia facit vnam naturam per ſe. Sed hoc eſt in partibus diffinitionis, nam quando diffinitio conſtat ex genere remoto & omnibus differentiis, vltima differentia addit ſuper alias actum completum: quando autem conſtat ex genere proximo & differentia vltima, idem

ſequitur, qm̃ genus importat formam generalem & poten tialem, differentia aũt vltima, formam ſpecificam vt actum vltimum & completum, vnde ſicut ex forma & materia fit vnum per ſe, alterum, actus alterum potentia, ſic in propoſito quia genus eſt potentia, & differentia vltima actus.

Sed hæc poſitio partim deſtructa eſt ī li.2. Meta. vbi quæ ſiuimus ſi eſt proceſſus in infinitum in cauſis formalib⁹, & partim deſtrueret in li.8. vbi determinabimus vnitatem formæ ſubſtãtialis in cõpoſito. Et infrà, in hoc 7. ſuper text.56. quærem⁹, ſi dãtur diuerſæ formæ ſubſtantiales in aĩali ſecũdum diuerſa organa. Pro nũc ſufficit reſpõdere rationi factæ à Iad. negaſ igit̃ maior, niſi illud cui addit act⁹ perfect⁹, ſit ens in pura potẽtia, qualis eſt materia prima: cõſtat aũt ꝙ gen⁹ nec differẽtię medię dicũt ens in pura potentia. Negatur etiã minor, ad probationẽ, nego ꝙ gen⁹ dicat formã generalẽ, diſtincta realiter, vt ſupponit argues à forma ſpecifica, nego ſimiliter ꝙ differẽtia vltima addat ſup differẽtias medias, actum ꝓfectũ, ita ꝙ vt ſupponit argues, differẽtiæ mediæ dicãt actũ ſiue formã imperfectã, diſtincta realiter à forma importata per differentiam vltimã. Et aduerte ꝙ Ant. And. in 7. li. in q.14. videtur declinare ad mentẽ Iand. nam in fine quæſtionis concedit, ꝙ genus poteſt ſumi ab vna forma, & differentia ab alia, & explificat de homine in quo ſecũdũ ipſum ſunt plures formæ, verũ cũ quælibet forma ſit act⁹, & faciat eſſe actu id cui⁹ eſt forma, ſequit ꝙ genus & differentia in homine ſumantur à duobus actib⁹. Sed ex duob⁹ actib⁹ aut ex duob⁹ entib⁹ in actu nõ fit vnũ ꝑ ſe, vt declarabit infrà: ergo ſtante poſitione Ianduni & Anto. And. non poterit aſſignari ratio, quare ex genere & differẽtia fiat vnũ per ſe. Melius eſt ergo tenere ſentẽtiã B.T. à quo nec Com. diſcordat, nã in hoc 7. in com.42. Declarans, quare homo albus nõ ſignificat vnum ꝑ ſe, ſicut aĩal bipes, quę ponitur diffinitio hominis, inquit. Dicere verò quare homo albus non ſignificat vnum, qm̃ alterum iſtorũ non eſt reliquum eſſentialiter, ex quibus innuit, ꝙ iõ genus & differentia conſtituunt vnum per ſe, quia ſunt idem eſſentialiter, & qm̃ in ſubiecto & accidente non eſt identitas eſſentialis, ideo ex eis non fit vnum per ſe, ſi ſunt idem eſſentialiter ergo non ſumuntur ab alia & alia forma, vt patet. Sed ab eadem diuerſimode concepta, vt diximus ſuprà.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ omnia argumenta quę ſolent fieri contra determinationem factam ſupponunt in eodem plures formas ſubſtantiales, & qm̃ hoc quæſitum differim⁹ vſque ad 8. li. ideo ne multoties eadem argumenta & ſolutiones replicemus, non eſt hic immorandum. Hæc de præſenti quæſito dicta fuerint.

QVAESTIO XIX.

Si in aĩali pluriſicantur formæ ſubſtantiales ſecundũ partes organicas.

Maximè autem aliquis animatorum partes ſuſpicabitur, &c. vſque ibi, Eò quòd principia motus habeant ab aliquo in iuncturis. Tex.56.

CONCLVSIO.

Non ſunt plures formæ ſubſtantiales in eodem animali partium heterogenearum, nec diuerſorum organorum: ſed ſolum eſt vna forma totius animalis & quarumcunque partium donec vniantur in toto.

CIrca hanc q. antequam veniamus ad reſolutionem aduerte ꝙ Phil. in text. propoſito intẽdit declarare, qũo ſubſtantia cõpoſita cõponatur ex partib⁹, & ꝺt ꝙ nõ cõponitur ex partibus exiſtentibus in actu, ſed in potẽtia, eo ꝙ partes non ſunt actu exiſtentes ex ſeipſis dum compoñũt totũ, ſed exiſtũt ꝑ ſe eſſe totius, & id quidem clarũ eſt in rebus inanimatis, in quibus nõ ſunt diuerſæ partes organicæ ordinatæ ad diuerſas operationes, ſed in animalibus videtur dubiũ, nam ex quo diuerſæ partes habẽt diſtinctas operationes, vt cor, ſtomach⁹, cerebrũ, videnſ exiſtere actu non ſolũ ꝑ formã toti⁹ aĩalis q̃ eſt aĩa, ſed ꝑ formã ꝓpriã, ita ꝙ alia ſit forma ſubſtantialis cordis, alia ſtomachi, alia cerebri, alia carnis, alia oſſis. Item aduerte, ꝙ hic nõ intendimus quærere, vtrũ in vno cõpoſito ſint plures formæ totius cõpoſiti, puta ꝙ ī homine ſit corporeitas, aĩa veg. ſenſi. intellectiua, quarũ q̃libet totã cõpoſita materiã informet. De hoc. n. quæremus in li.8. vt diximus ſuprà. Sed hic intendimus quærere ſolũ vtrum in animali perfecto in quo ſunt varia membra diſtinctarum operationum, ſint plures formæ partiales ſubſtantiales, vt in corde, in ſtomacho, &c.

Pro reſolutione igitur præſentis quæſiti, in quo inuenio opiniones duas extremas, ſcilicet B. Tho. & Anto. And. cum Scoto, ſic procedetur.

Primò pertractabitur opinio B.T. & eorum qui concordant cum eo. Secundò pertractabitur opinio oppoſita, & ſoluentur rationes ſuæ.

Quantum ad 1. aduerte quod mens B.T. eſt, vt patet in 1. parte q.76. art.4. cui concordat Greg. in 2. ſen. diſt.17. q.2. & Her. in q. magna de pluralitate formarũ, ꝙ non ſint plures formæ ſubſtãtiales in eodem animali partium heterogenearũ, nec diuerſorũ organorũ, imò eſt tm̃ vna forma toti⁹ animalis, & quarũcunq; partiũ, donec vniunt in toto. Hac cõcluſione ſic probare poſſumus. Organizatio corporis, & diſtinctio partiũ heterogenearũ prę̃uenit aliquo modo ꝓductionẽ aĩæ. Eſt. n. aĩa actus corporis, nõ qualificũque, ſed phyſica organici. Igit̃ ſi huiuſmodi partes habent proprias formas ſubſtãtiales, ſequit̃ ꝙ præuemũt tales formæ ipſam aĩam, & tũc quæro, aut in aduẽtu aĩæ corrũpuntur, aut permanent, ſi corrũpunt̃, aut aliæ ſimiles inducunt̃, aut non. ſi primo modo, ergo fruſtra corrũpunt̃, ex quo illæ ſufficiebant, ſicut ſuæ cõſimiles: ſi ſecũdo modo, habeẽt ꝓpoſitum, qm̃ poſt aduentũ aĩæ, erit verũ dicere, ꝙ eſt tm̃ vna forma totius aĩati, & oĩum organorũ & oĩum partiũ heterogenearum, ſi permanẽt, ſequit̃ ꝙ erit vera gñatio ſubſtantialis alicuius, abſq; cuiuſqua ſubſtãtiali corruptione, qđ repugnat philoſophiæ Ariſt. Qđ & confirmat ꝑ Com. in 1. Phyſ. com. 69. vbi inquit, ſi materia haberet ꝓpriã formã, nulla alia reciperet ipſa permanente. Sed ſtatim corrũperetur, quã cito alia forma generaretur, præterea, ſi manet, ſequit̃ ꝙ productio illa non erit vera gñatio ſimpliciter, ſed alteratio tm̃, qm̃ ſubiectũ differens tranſmutationem, retinebit ſub vtroque termino idem nomẽ, & eandẽ diffinitionẽ, cum quælibet forma ſubſtantialis conſtituat in eſſe ſpecifico. Nec refert quantũ ad hoc, vtrũ illa forma ſit perfecta vel imperfecta, qa quælibet cõſtituit hoc aliq̃d vnũ ſecundũ ſpeciẽ, & ꝑ cõſequẽs manẽte eadẽ forma, ipſum erit idem nõ varia tum ſecundũ ſubſtãtiam ſuã, ac ꝑ hoc quęlibet trãſmutatio ſuperueniẽs erit ſolũ accidẽtalis, & hoc ipſum confirmatur per Com. qui in 1. phyſ. com. 69. per hoc probat, ꝙ materia non eſt aliquid exiſtens actu habens propriam formam ſubſtantialem, qm̃ tunc gñatio in ſubſtantia eſſet alteratio, & formæ receptæ eſſent accidentia. Vt igit̃ nõ ſequatur huiuſmodi inconuenientia, tenendũ eſt, ꝙ nõ ſunt plures formæ ſubſtantiales in aĩali ſecundum pluralitatẽ organoũ, &c.

Quantum ad 2. aduerte, ꝙ Ant. And. in 7. li. in q.17. tenet partem affirmatiuam. Dicit enim ꝙ in quolibet viuo præter formam animati, quæ eſt anima, eſt alia forma totius, quæ eſt forma corporis & forma mixti, & præter has quæ ſunt communes toti animali ſiue viuo, ſunt aliæ partiales ſpecificè diſtinctæ, & ſunt tot, quot organa diſtincta, & hanc ſuam opinionem conatur probare tribus rationibus.

Prima eſt, pars aliqua animalis poteſt ſeparari ab anima li, vt ſi pars oſſis abſtrahaẽ ab animali, & remanet actu poſt ſeparationẽ, vt patet, & nõ remanet actu per formã totius, cùm ſit extra totũ, nec remanet per formam de nouo genitã, quia tam ſubito, ſicut poteſt eſſe illa diuiſio ſi ſit in inſtanti, nõ poteſt ab agente naturali noua forma introduci ſinè alteratione præcedẽte, ergo remanet per formam propriam, quam prius habebat, dum eſſet vnita in toto.

Ad hoc conceditur totum, vſque ibi, Nec remanet per formã de nouo genitã, hoc negatur, ad probationẽ dico, ꝙ quocũque paruo tẽpore fiat diuiſio, fit cũ alteratione, quæ vt præuia, ſufficit pro gñatione nouæ formæ ab agente naturali ī parte diuiſa, nã forma illa eſt forma cadaueris, quæ eſt forma vilis, & vt via in reſolutionem ad 4. elementa. Ad cuius generationem propter vilitatem ſuam, nec multum temporis, nec multæ diſpoſitiones, nec ordinata alteratio requiritur. Sicut oppoſito modo contingit, qm̃ debet generari animal propter nobilitatem animæ, quæ comparatur ad formas inferiores ea, vt perfectum ad imperfectum.

Secunda, Vna forma mixti non videtur poſſe informare materiam diſpoſitam contrariis, & repugnantibus mixtionibus. Sed in corpore animalis ſunt tales mixtiones ex 1. de Anima, & patet, quia cerebrum eſt frigidum, & cor calidũ.

Ad hoc reſpondẽt Her. & Greg. vbi ſuprà, & negãt maiorem. Dicunt. n. illam non habere veritatẽ, niſi in forma, quæ ita eſt vna, ꝙ non eſt multiplex virtute, vt forma elementi, modo forma mixti animati eſt multiplex virtute, æquipollet. n. formis 4. elementorum, & ideo ſicut forma ignis eſt principiũ calefaciẽdi, & aquæ infrigidãdi, ſic forma mixti in diuerſis partibus mixti, ad exercendũ diuerſas & cõtrarias operationes prout conuenit, mixto aĩato, & præcipuè

anima

animali perfecto. Et aduerte ꝙ consimiliter soluitur argumentū,quo Ant.And.arguit in prin.illius quæstionis.Sic em̄ arguit:Actiones specie distinctę,sunt à formis specie distinctis, qm̄ cùm format det esse & agere, actio notificat formam.Sed in partib⁹ animalis sunt actiones specie distinctę, vt patet,qđ cor calefacit,& cerebrū infrigidat:ergo,&c.

Hoc inquā soluit vt præcedens,qm̄ maior non habet veritatem,nisi in hoc disiuncto.Actiones specie distinctę sunt à formis specie distinctis,vel à forma æquipollente formis specie distinctis.Et 2.pars verificat ī casu ꝓposito,quare,&c.

Tertia secundum Aristo.in lib.de animalibus,Cor prius etiam tępore generatur,q̄ aliæ partes animalis, & sic est assignare multas mutationes completas, vnam ante aliam in gnatione animalis terminatas ad plures formas:ergo,&c.

Ad hoc concorditer respōdetur à tenentibus vnitatem formæ in cōposito,ꝙ Philosoph.p gnationem cordis ante alias partes intēdit figurationē eius, nō tn̄ est verè & essentialiter cordis,nisi ī eo initāti in quo introducit forma animanti,quę est aīa,quę informat totū &singulas ei⁹ partes.

Vltimò aduerte ꝙ Ant.And.volens seruare pluralitatem formarum partialium secundum partes organicas, ne videatur tenere contra Philosophum,qui vult ꝙ manus mortua non sit manus,nisi æquiuocè. Quod vtique verum non esset,si manus habet propriā formā,distinctam à forma totius animati,nā hoc concesso,manus siue coniuncta siue separata retinebit suam propriā formā, & sic erit eadem manus vniuocè & viua & mortua ex quo stat eadē forma propria manus.Vt igit̄ Ant.And. nō videtur tenere contra Philosophū, sic distinguit:Manus potest dupliciter cōsiderari. Primò,manus vt manus.Secundò manus vt organū officio sum ad exercendum opus vitæ, sicut est de oculo & aliis similibus,si primo modo,sic est manus vniuocè,quandiu manet sub propria forma manus,sic secundo modo,sic est manus æquiuocè,q̄a sine aīa non potest exercere opus vitæ,& in secundo sensu intendit Philosophus, cùm dicit, manum mortuam sicut & oculū mortuum,esse manum,æquiuocè.

Sed bene cōsideranti patet,ꝙ stante sua distinctione nō seruatur propria & vera æquiuocatio inter manum viuam & mortuā,& similiter inter oculū viuum & mortuum,nam æquiuoca ꝓpriè dicuntur,quorum solum nomen est cōmune & ratio substātiæ est diuersa,sed secūdū te stat eadē ratio substātialis,q̄a stat eadē ꝓpria forma. Cōstat aūt quod Philosoph.in 2.de Anima tex.9.intēdit de ꝓpria æquiuocatione. Dicit.n. ꝙ si oculus esset aīal, anima eius esset visus, quo deficiente nō esset adhuc oculus, nisi æquiuocè, sicut lapideus & depictus.Si igitur oculus mortuus est ita æquiuocè oculus,sicut lapideus,patet ꝙ nullā formā substantialem retinet , quam habuit in corpore animato, sed tantum figuram,vt inquit Com.in com. eiusdem textus. Nō igitur valet distinctio Ant.And.Hæc de præsenti q̄sito dicta sint.

QVAESTIO XX.

Si totum distinguitur à partibus simul sumptis.

Quoniam verò ex aliquo compositum fit vsque ibi,
Sed & alterum fit.Textu 60.

CONCLVSIO.

Totum differt realiter ab oībus suis partibus vnitis & simul sumptis.

IN hac q.aduerte,quod solet pertractari hîc,& in 1.Phys. in tex.17.vbi inquit Philosophus,Vtrum vnum aut plura pars & totum.Et inuenio duas opiniones extremas.Prima tenet partem affirmatiuā,& est B.Th. vt patet in expositione,quam sequitur Herueus in 2.quol.li.q.14.Alteram tenent pro maiori parte Commentistæ, eo ꝙ Com.in 1.Phys. com.17.dicit vnaquæque partium dicitur esse aliud à toto, sed omnes insimul nō possunt dici esse aliud à toto. Primo igitur pertractabitur opinio B.Th.& Heruei.Secundo opinio Com.& soluentur rationes,quæ induci solent pro eo.

Quantum ad 1. aduerte resolutionem opinionis nostræ stare in hoc. Totum differt realiter ab omnibus suis partibus vnitis &simul sumptis,non per aliquam partem,qm̄ implicat dari partem in toto , præter omnes eius partes , nec per aliquam passionem totius , qm̄ passio est natura posterior,& supponit totum constitutum ex partibus, nihil autem distinguitur essentialiter ab alio per suum posterius,sicut.n.diffinitiuum non est posterius diffinito. Sic distinctiuum non est posterius distincto,nec per ipsam vnionē partis cum parte,qm̄,cùm vnio dicat priuationem diuisionis, siue habitudinem,sequitur ꝙ totum dicat formaliter talem priuationem, vel habitudinem, quod est falsum, hæc enim consequūtur naturā totius. Totū aūt dicit formaliter compositū ex his.Sed differt seipso toto,i.ex sui natura,nam sicut natura partiū est,ꝙ cōponāt hoc.Sic natura totiꝰ,est ꝙ sit cōpositum ex his,licet aūt differat seipso à partibꝰ, non tn̄ differt quolibet sui,i.quolibet incluso in toto, quia cum totū,includat partes,differret à partibus per partes, quod est impossibile,sed differt seipso,quia est talis naturæ,quia sc.est cōpositum & non cōponēs.Et si quæras, vtrum totū differens realiter à partibus addat aliquid supra partes,vel sit aliquid præter partes. Dico quod neutrū est concedendum propriè loquendo : non primū,quia illud propriè est præter alterū,quo nō est ipsum,nec ipsum est aliquid eius, sicut diximus,qđ in substātia cōposita, præter materiā datur forma,qm̄ materia non est forma,nec forma est aliquid materiæ.Constat aūt ꝙ licet totū non sit aliqua pars , tn̄ pars est aliquid totius, & ideo nō potest propriè dici esse aliqd præter partes.Non secundum, q̄a illud propriè addit super alterū,quod includit ipsum, deinde dicit aliquid sui supra illud,sicut hō albus addit supra hominē.Sed,vt dictum est, Totum,qđ est ex his,non addit aliquid quod sit sui, supra oēs partes,q̄a non partem, non passionē, non vnionem,ergo,&c.Et si quæras q̄d ergo dicit totū, per qđ non sit suæ partes simul sumptæ.Dico, ꝙ dicit naturam sui ipsius, quæ non est partes,sed ex partibus,facta hac declaratione resolutiua ponit hæc cōclusio.Totum cōpositum ex partibus sive integralibus siue essentialibꝰ,qđ est vnum per se(de hoc em̄ toto hîc propriè quærimus,) non est suæ partes simul sumptæ.Probatur primo sic,si huiusmodi totū est suæ partes,ergo nō differt à toto vniuersali,quod est manifeste falsum,qm̄ partes totius vniuersalis,nō sunt integrales nec essentiales,sunt aūt subiectiuæ,ergo totū integrale & essentiale differunt à toto vniuersali.Consequentia aūt sic probatur:Totum vniuersale est suæ partes,& non est ex partibus,non.n.genus componitur ex speciebus.Totum aūt integrale & essentiale sunt ex partibus,quoniam verè componuntur ex partibus,ergo si totū integrale & essentiale sunt ex partibus , ergo si totum integrale & essentiale sunt suæ partes,non differunt à toto vniuersali.

Secundo, si huiusmodi totum est suæ partes simul sumptæ,nō est vnū simpliciter,sed tm̄ secundū q̄d,vt aceruus lapidum,quod est manifeste falsum, probatur consequentia, Quod est plura non est vnū simpliciter , licet.n.vnū simpl'r possit esse ex pluribus,nō tn̄ plura.Sed secundum te,omne totum integrale & essentiale est plura, quia est suæ partes, quæ vnitæ & non vnitæ sunt plura,ergo,&c.

Tertio,sequitur ꝙ non poterit assignari terminus per se generationis substantialis nec corruptionis,nam apud Philosophum materia non per se generatur, cùm sit ingenita, nec forma,sed tantum per accidens,s.ad generationē compositi,vt docuit Philosophus in hoc 7.li.tex.26.nec vnio,si ue compositio, siue aggregatio partium potest esse terminus,cum dicant respectum.Si ergo non datur tertia entitas consurgens ex partibus vnitis, non poterit assignari terminus per se generationis substantialis.Idem patet rectè intelligenti ex parte corruptionis,quare,&c.

Quantum ad viam Com.aduerte,ꝙlicet Com.videatur clarè tenere partem negatiuam, vt patet in 1.phys.com.17. vbi inquit,totum est aggregatio partium,& in 4.Phy.com. 43.Totum nihil aliud est , quàm partes eius,tn̄ Commentistæ non concordant,qm̄ aliqui ex eis,vt Burleus in 1. Phys. post expositionem tex 17.tex.tenet, quod distinguitur, aliqui vero vt Iand.in 1.Phys.q.10.tenet,ꝙ non distinguitur,aliqui tenent vtranque viam, vt Petrus Pomponac.& Paulus Sonc.in 7.meta.q. vltima. Tn̄ quia communiter via negatiua attribuitur Com.ideo volo principales rationes solitas induci pro hac opinione formare & soluere.

Aduerte igitur,ꝙ principales rationes suę sunt istę,Si totum distinguit̄ à partibus insimul sumptis, includit aliquid vltra partes,vel dicit aliqd præter partes,vel addit aliquid supra partes. Non.n. est imaginabile duo distingui abinuicem,nisi vnū includat aliquid quod non includit aliud,vel addat super aliud, vel dicat aliquid præter aliud. Sed non potest assignari quid includat totū vltra partes,nisi aut vnionē,q̄ est relatio,& sequtur totū constitutū, nec q̄d dicat præter partes,nec q̄d addat,nisi ipsam vnionē,q̄ vt dictum est subsequtur,ex consequenti nō est,de ratione formali totius,cùm relatio non sit de ratione formali rei absolutè.

Ad hoc iam patet responsio , ꝓ declarationem positam in quęstione,& negandę sunt omnes cōsequentiæ,& dicē-

dum,ꝙ totum ideo diſtinguitur à partibus,quia ex natura ſua eſt alia entitas ab entitate partium, eſt.n.tertia entitas reſultans ex partibus,partes aũt non reſultant ex partibus.

Præterea arguitur argumẽto recitato à Com.in 1.Phyſ. com.17. Hæc pars eſt aliud à toto, & hæc, & hæc, & ſic de ſingulis,ergo oẽs ſunt aliud à toto.Valet ꝯſequẽtia à ſingularibus ſufficienter numeratis ad vniuerſalẽ. Quod aũt cõſequens ſit falſum patet,quia ſi omnes ſunt aliud à toto,ergo totũ eſt aliud ſeipſo:qm̃ totum eſt cõgregatio partium.

Huic reſpondens Com.dicit,ꝙ peccat per fallaciam cõpoſitionis & diuiſionis,eo ꝙ & ſi omnes partes ſimul ſumptæ ſunt idem cum toto,non tñ diuiſim ſumptæ.Et ideo cũ arguitur,Hæc & hæc, & ſic de ſingulis eſt aliud à toto,ergo oẽs ſunt aliud à toto,negaſ cõſequentia,quia fit tranſitus à diuiſim ad ꝯiunctim,vel à diſtributiua ad collectiuã.

Sed Thomiſtæ aliter reſpondent,ꝙ omnes partes tam diuiſim q̃ coniunctim ſumptæ,ſunt aliud à toto,& cùm infertur,ergo totum eſt aliud à ſeipſo,negatur conſequentia:& qm̃ probatur,qm̃ totũ non eſt aliud q̃ congregatio partiũ, hoc negatur in via noſtra.Nam totum apud nos eſt quid reſultans ex congregatione partium,& dicit tertiam entitatem.Ideo hoc argumentum apud nos habet paruam apparentiam,licet Commentiſtæ ipſum magnificant.

Præterea,arguitur per Philoſophum in 2.de Ani.tex.10. vbi inquit, Et ſicut oculus eſt pupilla & viſus, & ibi anima & corpus animal,ſi ergo hæc eſt vera,animal eſt corpus & anima,cum animal ſit totum, & illæ partes eſſentiales, ergo totum eſt ſuæ partes.

Ad hoc reſpondeẽ,ꝙ licet Philoſophus vtatur prædicatione in recto,tñ debet intelligi eius veritas prædicatione in obliquo,vt ſic exponatur:Sicut oculus cõponitur ex pupilla & viſu,ſic animal ex corpore & aĩa. Sic exponit B.T. & Com.in com.10.innuit idem:inquit enim, Sicut hoc nomen oculus dicitur de illo membro,quod eſt compoſitum, & de virtute viſibili,quę eſt in eo,ſic animal dicitur de corpore & anima.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

Quæſtionum ſuper ſeptimum librum Metaphyſices finis.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII, QVAESTIONES SVPER octauum lib.Metaphyſices.

IN 8.lib. in quo Philoſophus pertractat de ſubſtantia compoſita modo reali, & de partibus eius, quæ ſunt materia & forma,reſoluenda ſunt dubia infrà notata. Sed aduerte, ꝙ multas quęſtiones formabimus de materia & forma,ad plenam notitiam metaphyſicalem de eis habẽdam, quæ non ſunt expreſsè fundatæ in textu Philoſophi, ideo ſingulis non pręponeſ textus.Cùm aũt expedita fuerit hęc conſideratio,pertractabim⁹ quæſtiones textuales hui⁹ 8.li. Hũc verò ordiné ſeruare volum⁹,ne confundãtur quæſita.

Agentes igiſ prius de materia,primo conſiderabimus ſi eſt ſeparabilis à forma ſecũdũ eſſe,& ſecũdũ cognitionẽ.

1 *Si materia poteſt eſſe actu & cognoſci ſine forma.*
2 *Si materia prius recipit quantitatem,vel habet eam inſeparabiliter,antequam recipiat qualitates,vt diſpoſitiones ad formam ſubſtantialem.*
3 *Si aliqua qualitas quæ ſit diſpoſitio ad formam introducendam,præcedit formam, ita quod non corrumpitur in aduentu formæ.*
4 *Si materia poteſt ſimul informari pluribus formis ſubſtantialibus.*
5 *Si forma eſt ſeparabilis à materia ſecundum eſſe vel ſecundum conceptum.*
6 *Si intenſio & remiſſio ita conuenit formæ accidentali, quòd repugnat ſubſtantiali.*
7 *Si ex materia & forma fit vnum per ſe, & propter quid, & an immediatè.*
8 *Si nomen ſpeciei ſignificat ſolam formam, & dato quòd non ſi prius ſignificat formam,quàm compoſitum.*
9 *Si numerus habet eſſe reale extra intellectum, & ſi eſt vnum per ſe & entitas diſtincta à numeratis.*
10 *Si vltima vnitas eſt forma numeri.*
11 *Si numerus quantitatiuus inuenitur ſolùm in rebus materialibus an etiam in abſtractis.*
12 *Si materia quæ eſt pars compoſiti eſt in cælo.*
13 *Si materia cæli & horum inferiorũ ſunt eiuſdẽ rationis.*
14 *Si forma cæli vniretur materiæ horum inferiorum, vtrum cælum eſſet incorruptibile.*
15 *Si materia omnium corporum cæleſtium eſt eiuſdem rationis ſicut materia omnium inferiorum.*
16 *Si accidentia componuntur ex materia & forma.*
17 *Si materia concurrit actiuè ad generationem.*

QVAESTIO I.

Si materia poteſt eſſe actu, & cognoſci ſine forma.

CONCLVSIO.

Materia non poteſt eſſe actu, & cognoſci ſine forma.

IN hac q.inuenio tres opiniones famoſas:prima eſt B.Th. Secunda Soti,& Ant.And.Tertia Gregorij.Prima eſt mere negatiua.Secunda & tertia ſunt affirmatiuæ, & quoniam intendo ſuſtinere primam, ſic procedendum eſt.

Actus tripliciter ſumitur.Primò actus formalis,& eſt idem qđ eſſe datum à forma.Secũdò actus exiſtentiæ,& eſt ipſum exiſtere ſignatum ꝑ ly eſt in propoſitione de 2.adiacente.Tertiò actus entitatiuus,de quo quid ſit,dicet infrà.

Quãtum ad eſſe actu in primo ſenſu,omnes concordãt, ꝙ materia non eſt,nec poteſt eſſe ſine forma,ſed pura potentia,vt patet per Philoſophum in hoc 8.li.in tex.3.materiam dico, quæ non hoc aliquid ens actu, poteſtate aũt eſt hoc aliquid,imò eſt contradictio ponere oppoſitum.Nam eſſet actu primo modo per te, & non eſſet actu, quia eſſe actu primo modo, eſt tantum à forma, & per te in caſu,eſt ſine omni forma, ergo non eſſet actu primo modo, & ideo in hoc ſenſu loquens Com.in li.de ſubſtantia orbis dixit,materia nunquam denudatur ab omnibus formis, ſed ſemper ſtat ſub aliqua.Quantum ad eſſe actu in ſecundo ſenſu concordant in negatiua B.Th.& Scotus,quoniam omnem exiſtentiam materiæ tenent eſſe à forma.Gregorius autem tenet partem affirmatiuam, qm̃ diſtinguit inter exiſtentiam & exiſtentiam formalem, verum quia hanc ſuam imaginationem poſuimus in lib.7.in q.5. & ſoluimus rationes eius, ideo non eſt hîc repetenda.

Quantum ad eſſe actu tertio modo,diſcordat B.T.tenẽs partem negatiuam à Scoto tenente partẽ affirmatiuam. ná conſiderans B.T.quod ſecundum Philoſophum & Comm. eſſe actu in naturalibus non eſt niſi à forma,ideo non concederet poſitionem Gregorij nec Scoti.

Reſtat ergo vt videam⁹ quid veritatis habet opinio Scoti,& in quo differt ab opinione noſtra.Pro notitia ergo huius,declarabitur opinio Scot.de potentia obiectiua & ſubiectiua,de actu obiectiuo & formali,deinde videbitur differentia inter opinionem ſuam & noſtram.

Tu igitur aduerte ex his quæ dicit Ant.And.in 7.li. in q. 6. apud Scotũ, potẽtia obiectiua eſt omne illud qđ nondũ eſt,põt tñ ab aliqua potẽtia ꝑductiua poni in eſſe, vt rana gñanda eſt in potẽtia obiectiua cæli, & roſa gñanda eſt in potẽtia obiectiua radicis. Et breuiter, obiectũ cuiuſcũque potẽtiæ ꝑductiuæ,antequã ꝑducat,eſt in potẽtia obiectiua.Huic potẽtiæ correſpõdet act⁹ obiectiu⁹, & eſt illamet res, q̃ erat in potẽtia obiectiua.Nã poſtquã ꝑducta eſt,dicitur eſſe in actu obiectiuo, qa qđ poterat ꝑduci & habere eſſe, ꝑductũ eſt,& habet eſſe extra cauſam ſuam ꝑductiuã. Dicit etiã act⁹ entitatiu⁹,qa poſtquã ꝑducta res eſt,iam eſt extra nihil,ex cõſequẽti eſt in gñe entiũ.Potẽtia aũt ſubiectiua eſt omne illud ꝑ qđ aliq̃d recipit in altero,vt in ſubiecto,& ſic quicquid eſt receptiuũ formæ,ſiue ſubſtãtialis, ſiue accidẽtalis,dicitur eſſe in potẽtia ſubiectiua, vnde qa ſubſtãtia recipit colorẽ mediãte ſuperficie, dicit eſſe in potentia ſubiectiua.Huic potẽtiæ correſpõdet act⁹ formalis, qui eſt ipſa forma,ſiue ſubſtãtialis ſiue accidẽtalis,recepta vel receptibilis in aliquo mediãte potentia ſubiectiua,ſtante hac declaratione,intẽdit Scot⁹,ꝙ materia præcisè ſumpta,& denudata ab omni forma,q̃ ante ſui ꝑductionẽ ab agente primo erat in potẽtia obiectiua, poſt ſui ꝑductionẽ eſt in actu obiectiuo ſiue entitatiuo,eo ꝙ poſt ſui ꝑductionem eſt extra nihil,& extra cauſam ſuã ꝑductiuã,& iam eſt in genere entium.Non tñ eſt, nec poteſt eſſe in actu formali,niſi vt ſtat ſub aliqua forma,qm̃ actum formalem recipit à forma ſicut ſubſtantia corporea non poteſt eſſe actu alba,niſi ſubſit albedini. Si igitur ponatur materia ſine omni forma,erit quidẽ in actu entitatiuo & in potẽtia ſubiecti-

ua,

ũa,ſed non in actu formali.Hæc fuit imaginatio Scoti,quæ tota fundat ſuper potẽtiam obiectiuã,qua reprobata totũ fundamentum Scoti ruet. & qm̃ in lib.9.diſputabimus,ſi apud Philoſophũ & Com.admittenda ſit huiuſmodi potentia,ideo ſuſtine vſque ad libr.9.ne iterum repetamus idem.

Pro nunc ſufficiet tibi,ſi declarauimus differentiam inter viam Scoti & noſtram.Aduerte igitur ꝙ quo ad ſenſum paruã inuenimus differentiam ſiue repugnantiã,nam Scotiſtæ tenent triplicem potẽtiam,ſ.actiuam & paſſiuã quam vocant ſubiectiuam,& obiectiuam,& Thomiſtæ tenent,ſimiliter tres,ſ.paſſiuam & actiuam ex parte agentis, qua,ſ. agens poteſt aliquid producere vel ex parte producibilis, qua,ſ.producibile poteſt ab agente produci, nam alio modo roſa generanda in vere eſt in potentia actiua agentis naturalis, & alio modo intelligentia producibilis ab agente primo,ſic.n.roſa eſt in potentia agentis naturalis,quod ſibi correſpondet paſſiua,ſ.potẽtia materiæ,qua poteſt recipere formam roſæ, intelligentia autem eſt in mera potẽtia actiua primi agentis,quoniam ei non correſpondet potentia materiæ ex qua producatur, vnde in via noſtra dr̃ roſa generanda eſſe in potentia paſſiua materiæ, & in potentia actiua agentis, intelligentia autem eſt tantum in potentia actiua agentis,ideo autem aliquid eſt in potentia actiua agentis,quia eſt obiectum producibile ab eo, ex quo patet, ꝙ illud quod Scot.dicit eſſe in potentia obiectiua,nos dicimus eſſe in potentia actiua agentis. Quod etiam patet per conditiones quas attribuit Sco. potentiæ obiectiuæ, ſic.n. verificantur de potentia actiua, ſicut de potentia obiectiua.Sunt autem iſtæ, primò per potentiam obiectiuã res ponitur poſſe eſſe, licet non ſit, idem verificatur de potentia actiua agentis.Quod.n.eſt in potentia actiua agentis, licet non ſit productũ,poteſt tñ produci.Secundò,potentia obiectiua nõ eſt vna plurium : alia eſt.n.potentia qua roſa eſt producibilis,& alia qua homo,& alia qua leo, &c.Idem ſecundũ nos attribuitur potẽtiæ actiuæ proximæ,qm̃ diſtincti effectus ſunt à diſtinctis agentibus, qui agunt diſtinctis potentiis actiuis.Dico aũt proximo quoniam non inconuenit ab vna potentia actiua ſuperioris & remoti agentis, vt ab vna potentia ſolis, plures effectus in his inferiorib. ꝓduci.Cùm ergo ea quæ attribuit Sco.potentiæ obiectiuæ,poſſint ſaluari per potentiam actiuã,qua res ꝓducibilis eſt ab agente,non eſt neceſſe ponere huiuſmodi potentiam:vnde via noſtra vt magis declarabitur in lib.9.eſt conſona Philoſophiæ Ariſt.& Comm.

Quantum ad ſecundam partem quæſtionis,ſ. vtrũ ſit cognoſcibilis ſine forma, i.vtrum poſſit cõcipi ſine hoc quod apprehendatur forma,aduerte ꝙ tota difficultas pẽdet ex præcedentibus, nam qui tenent materiam eſſe in actu ſine forma,vt Sco.& Greg. tenent ex conſequenti eam eſſe cognoſcibilẽ ſine forma,eo quod ens actu poteſt mouere intellectum ad ſui cognitionem. Qui verò tenent eam nullo modo eſſe actu,dicunt eam non cognoſcibilem,niſi per reſpectum ad formam.Et quia Thomiſtæ negant omnem actũ à materia,ideo negant eam eſſe cognoſcibilem niſi per formam,& pro hac concluſione ſic arguitur:Quocunque conceptu concipiat̃ materia,non erit ꝓprius materiæ,niſi concipiatur vt potentia,vbique.n.Phil.&Com.dicunt eſſe potentiam.Sed potentia non poteſt cõcipi nec apprehendi niſi in ordine ad actum,cum reſpiciat actum,vt videbitur in lib.9.Actus aũt materiæ eſt ipſa forma,ergo eſt impoſſibile cognoſcere materiam niſi ꝓ formã.Quod confirmatur per Com.in 1.Phyſ.com.69.Sic.n.inquit:Materia quæ eſt ſubiecta ſubſtãtiæ, nõ poteſt intelligi per ſe, cum nõ ſit aliqd in actu habẽs quidditatem,ſed intelligit̃ ſm̃ comparationem propter latentiam ſuæ ſubſtãtiæ, & ideo cũ voluerimus dare ſubſtãtiam eius,dicemus ipſam eſſe id,cuius ꝓportio ad ſubſtãtiam eſt,ſicut proportio cupri ad idolum.Quomodo autem intellectus veniat in cognitionem materiæ, iam declarauimus in epit.noſtra in 8.li.Meta & Com.in lib.de ſubſtãtia orbis in c.1.idem pertrac. & eius ſentẽtia ſtat in hoc. Tranſmutatio in ſubſtãtia fecit cognoſcere materiam primam,ſicut trãſmutatio ſm̃ locũ,fecit ſcire materiã localẽ, vñ per abiectionẽ & receptionẽ formarũ ſubſtãtialium, deuenimus ĩ notitiã eius,ná cognouim⁹ ꝙ oportet aliqd ſubiici ĩ trãſmutatiõe & ꝑmanere,& ꝺ̃riis ſubeſſe ſucceſſiuè.Ex ꝑdictis igit̃ patet,qd̃ mr̃ia ñ ꝓt eẽ,nec cognoſci ſine forma.

Poſtremò aduerte aliqua argumẽta apparentia, quibus arguitur quòd poſſit eſſe ſine forma.

Primo ſic, vnumquodque poteſt ſeparari ab eo qd̃ non eſt ſibi eſſentiale nec proprium,qm̃ ex 1.poſte. quæ ſunt primi & ſecundi modi ꝑ ſe,ſunt inſeparabilia,ſed nulla forma eſt eſſentialis nec propria materiæ,cum ex ſui natura ſit indifferens ad oẽm formã,nec aliquã ſibi ex natura determinat. ergo ꝓt ſeparari & ꝑ conſequens eſſe actu ſine forma.

Ad hoc dr̃, ꝙ licet nulla forma ſignata ſit eſſentialis & propria materiæ, & per cõſequens poſſit eſſe ſine hac & illa,& illa, &c.non tñ ſine oĩ,& ſic arguere, eſt arguere à diuiſim ad coniunctim,qd̃ nõ tenet in hoc ꝓpoſito, vñ dico quod licet nõ ſit eſſentiale & ꝓprium materiæ,eſſe ſub aliqua vna forma ſignata,eſt tñ proprium materiæ eſſe ſemꝑ ſub aliqua:ita,qd̃, vt dr̃ Com. in li.de ſubſtãtia orbis,nunq̃ denudat̃ ab oĩbus formis ſimul,ſed ſemper ſtat ſub aliqua.

Secundò, quod accidit materiæ eſt ſeparabile ab ea per diffinitionem accidentis,ſed forma accidit materiæ, cum non ſit de eſſentia materiæ,ergo, &c.

Ad hoc dicitur,ꝙ maior eſt falſa, nam & riſibilitas accidit homini,& tamen non poteſt eſſe ſine ea,poteſt etiam negari minor,quia licet forma ſit extra eſſentiam materiæ, tamen quo ad eſſe pendet à forma.

Tertio,Si omnis forma ſepararet̃ à materia,aut materia remaneret,aut non:ſi ſic,habet̃ intentum, qm̃ eſſet ſine omni forma,ſi non,ergo corrumperet̃, qd̃ eſt contra Philoſophũ,q̃ ponit eã ingenitã & incorruptibilẽ in 1.Phyſ.tex.82.

Ad hoc dr̃,ꝙ ſi poneretur antecedẽs, materia nõ remaneret,ſequeretur cõtradictio,vt dictum eſt ꝛ. Et cũ dr̃, ꝙ hoc eſt cõtra Philoſop.ponentẽ materiam ingenitam & incorruptibilẽ.Reſpõdetur,ꝙ Philoſ.intẽdit materiam ingenitam & incorruptibilẽ cõſiderata natura ſua,cum hoc tamen ſtat ꝙ poſito antecedẽte impoſſibili,ſequatur cõſequẽs impoſſibile,vt ſtat ſub illo antecedente, ſicut licet ponatur cælum incorruptibile,hæc tñ conditionalis eſt vera, ſi cælum eſſet alterabile,eſſet corruptibile.Sic ĩ propoſito: Si materia denudatur omni forma,definit eſſe:verùm quia eſt impoſſibile,vt denudetur omni forma, ſic eſt impoſſibile vt definat eſſe.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO II.

Si materia prius recipit quantitatem, vel habet eam inſeparabiliter antequam recipiat qualitates vt diſpoſitiones ad formã ſubſtãtialem.

CONCLVSIO.

Materia prius admittit quantitatem, vel eam habet inſeparabiliter, priuſquã recipiat qualitates veluti diſpoſitiones ad formã ſubſtantialẽ.

CIrca hanc q. aduerte,ꝙ difficilis eſt propter ſolennes defenſores Com.inter quos eſt Grego.in 2.ſen.diſt.12. q.2.art.1.vbi ponit tres concl.Prima, Quantitas materiæ dum rarefit aut condẽſatur nõ corrumpitur. Secunda, Cùm aliqua res corrũpitur,quantitas nõ corrumpitur.Tertia,Qñ aliqua res augetur, nulla quãtitas noua acqrit̃,nec præcedens augetur.Prima concluſio non contrariatur doctrinæ B.T.vt ſuſtinebimus ꝛ.qñ quæremus, vtrum quantitas poſſit intẽdi & remitti:aliæ duę ſunt cõtra B.T.ideo omnes rões Gregorij ſoluendæ ſunt quibus conatur defenſare viam Com.Tu igitur vt defendas viam B.T. ſic procedẽdum eſt.Primo declaranda eſt via Com. cum fundamentis ſuis.Secundo ponetur concluſio Thomiſtica contra Cõmen.& probabitur rationib.B.T. Tertio recitabuntur rationes Gregorij in fauorem Commentatoris,& ſoluentur.

Quantum ad 1.aduerte ꝙ vt ponit Greg.in 2.Sen.diſt.12. q.2.opinio Com.fuit &multorum ſequentium eum,ꝙ licet nulla forma ſit inſeparabilis à materia,necaliqua qualitas, quoniam modo eſt ſub vna forma,modo ſub alia, idem dico de qualitate,tñ quantitas materiæ ſibi coæuæ inſeparabiliter adhæret,ita ꝙ in materia nunquam quantitas quantitati ſuccedit,& hæc videtur expreſſa intentio Com. in li. de ſubſtantia orbis,c.1.qui inquit,Materia prima nunquam denudatur à dimenſionibus interminatis.Item inquit, Dimenſiones ſimplices,quæ appellantur corpus ſimplex,non denudantur à prima materia, fundamentum autem Com. fuit,vt patet in eodem lib.quia credidit ꝙ ſi in corruptione rei corrũpitur quantitas,ꝙ corpus generandũ fieret ex nõ corpore,dimenſio ex nõ dimenſione,& materia A,remaneret indiuiſa &indiſtincta quantitatiuè à materia B.Itẽ non poteſt imaginari Com.à quo poſſit corrumpi quantitas lapidis dũ corrumpitur lapis,qm̃ vel corrumpitur à ſuo contrario:& hoc non,quia quantitati nihil eſt contrarium, vel concomitanter,puta quia corrũpitur forma lapidis ex conſequenti corrumpatur quantitas,& hoc non eſt neceſſe,q̃a licet nõ poſſit introduci alia forma in materia, niſi præcedẽti remota,tñ quãtitas nõ obeſt quin alia forma introducatur

catur,imò confert,vt recipiatur forma in materia, à diſtincta à quacũque alia materia, ſicut quando generatur ignis ex aere, non eſt neceſſe qualitatem ſymbolicam corrumpi ex 1.de generatione.Hæc eſt ſententia Com.& ſequentium eum,inter quos præcipuus eſt Greg.vbi ſuprà,cuius principaliores rationes adducemus & ſoluemus infrà.

Quantum ad 2.aduerte, ꝙ mens B.T. eſt in generatione ſubſtantiali formam recipi immediatè in materia,ita ꝙ nulla quantitas nec qualitas rei generandæ præcedit formam ſubſtantialem, quoniam ſubiectum formæ ſubſtantialis eſt ens in pura potẽtia,quale eſt materia prima,ſimiliter in corruptione ſubſtantiali, ad corruptionem formæ corrumpuntur omnia accidentia,inter quæ eſt quantitas,qm̃ cuiuſcunque accidentis ſm viam Peripa.ſubiectũ eſt ens actu,remota autem forma ſubſtantiali,non remanet ens actu,qm̃ ſola dat eſſe actu ſimiliter ipſi materiæ,& ideo corrupta ſiue ſeparata à materia forma ſubſtantiali deſinunt eſſe omnia eius accidentia.Ex hac doctrina B.T. ponitur cõcluſio contra Com. Nulla quantitas eſt coæua & inſeparabiliter inhærens materiæ.Sed cùm res generatur, noua quantitas recipitur in materia,& præcedens corrumpitur,& hanc quidẽ concluſionem conabimur probare ex fundamentis Ariſt.& primo ſic, Si quantitas immediatè inhæret materiæ, ergo accidens ad quod eſt motus pro ſubiecto habet ens in potentia & non ens in actu:quod eſt falſum ſecundum doctrinam Philoſophi, conſequentia nota, falſitas conſequentis declaratur.Nam philoſophus in 5.Phyſ.in tex.8.ponens differentiam inter mutationem ſubſtantialem & motum, aſſignat pro differentia, quoniam illa eſt ex nõ ſubiecto in ſubiectum, vel econuerſo, & per non ſubiectum intendit non ens actu,ens autem in potentia. Motus autẽ eſt ex ſubiecto in ſubiectum & per ſubiectum intendit ens actu. Cum igit motus & terminus motus non diſtinguantur realiter,neceſſe eſt ſi ſubiectum motus eſt ens actu,& ſubiectum termini motus eſſe ens actu. Cõſtat aũt ad quantitatem eſſe motũ: ergo quantitati repugnat pro ſubiecto, habere ens in potẽtia,quale eſt materia prima, ſicut formæ ſubſtantiali repugnat apud Philoſophum habere pro ſubiecto ens actu.

Secundò ſic:Cùm quantitas ſit accidens, & forma ſubſtantialis ſit ſubſtantia,ergo quantitas eſt ens ſm q̃d,& forma ſubſtantialis eſt ens ſimpliciter,ſecundũ doctrinam Ariſto.in 7.Meta.tex.3. & cùm ex accidente & ſubiecto fiat vnũ,& ens per accidẽs ex 5.lib. Meta.c.de ente, ergo ex q̃titate & materia fit vnũ & ens p̃ accidẽs.Tũc vltra.Si q̃titas immediatè inhæret materiæ,ita ꝙ p̃cedat formam ſubſtantialem,ſequitur ens ſm quod præcedere ens ſimpliciter, & ens per accidens eſſe prius ente per ſe, quæ omnia ſunt manifeſtè falſa,qm̃ ens ſecundum quod non eſt ens niſi in ordine ad ens ſimpliciter.& omne p̃ accidens ſupponit p̃ ſe.

Tertiò ſequit ꝙ potẽtia materiæ intimius& eſſentialius reſpiciat accidens,q̃ formam ſubſtantialem,& maiorẽ colligationem habeat ad accidens q̃ ad ſubſtantiam,quæ omnia ſunt falſa.Cõſequẽtia p̃batur,qm̃ ſecundũ hanc viam, materia reſpicit quantitatem inſeparabiliter,formam autẽ ſubſtantialem ſeparabiliter,falſitas aũt cõſequẽtis ſic probatur:qm̃ materia eſſentialius & intimius reſpicit actũ ſui generis,quam actũ alterius generis,maiorẽ.n.affinitatẽ habet cum illo,q̃ cum iſto. Sed forma ſubſtãtialis eſt actus eiuſdem generis cum materia,cõueniunt.n.in ſubſtantia,q̃titas autem,cùm ſit accidens,eſt actus alterius generis,qa non conueniunt in generaliſſimo,vt patet,ergo,&c.

Plures rationes ad hanc concluſionẽ adducere poſſem, quas & alij adducere cõſueuerunt.Sed has puto ſufficere.

Quantum ad 3.aduerte,ꝙ licet multę fiant rões à Greg. & aliis Commentiſtis in fauorem Com. quas recitat & ſoluit Capr.in 2.ſen.diſt.18. q.1. contra ſextam concluſionem, tñ rões ſuper quas expreſſe fundauit ſe Comm.loquens cõtra Auic.ſunt iſtæ,quas etiam tetigimus in hac q.declarantes mentem Comm.& eas intendimus ſoluere.

Prima eſt,Diuerſæ formę ſubſtantiales recipiũtur in diuerſis & diſtinctis partib.materiæ,ſed nõ eſt aſſignare ī materia diſtinctas partes,niſi p̃ q̃titatẽ,ergo neceſſe eſt q̃titatẽ p̃cedere formã ſubſtãtialẽ ī materia, aꝛr q̃libet forma ſubſtantialis totã materiã informaret, ex conſeq.ſimul eſſent formæ ɔ̃riæ,vl̃ tota mr̃ia vnicã formam haberet,ergo,&c.

Qm̃ hæc rõ vr̃ totum fundamentũ Com.& pro rei veritate eſt difficilis ad ſoluendum,ideo intendo declarare,q̃d optimè ſeruatur diſtinctio in partibus materiæ per quantitatem:ita ꝙ non daꝛ inſtans,in quo materia non ſit quanta, dato ꝙ omnis quantitas,quæ erat in materia cũ forma corrumpenda, corrũpatur eodem inſtãti, in quo compoſitum corrumpit, & dato ꝙ quantitas non ſit coæterna materiæ, imò nec præcedat formam ſubſtantialem,vt ergo id manifeſtetur,adduco declarationem Heruei in q.de pluralitate formarũ,cuius relatio ſtat in hoc, ſuppono ꝙ in permanentibus ex parte corruptionis,quæ eſt rei diffinitio,nõ datur vltimum ſui eſſe,ſed primum ſui nõ eſſe:ex parte verò gñationis daꝛ primum ſui eſſe,ſed nõ datur vltimũ ſui nõ eſſe, &hæc iam cognoſcere potuiſti in tract.de primo& vltimo inſtanti,ſuppono inſup,ꝙ in eodẽ inſtanti,in quo definit eſſe ſubſtantiale rei,ex conſequenti & p̃ naturalẽ ſequelã definit oẽ eſſe accidẽtale eiꝰ, qm̃ eſſe accidẽtis ſupponit eſſe ſubſtantiæ, ſicut accidẽs ſupponit ſubſtantiam, ſimiliter in eodẽ inſtanti in quo incipit eſſe rei ſubſtantiale, incipit & oẽ eſſe eius accidẽtale, naturaliter ſequẽs eſſe ſubſtãtiale, ſicut riſibile rõale ſequitur. His ſuppoſitis dico,ꝙ cũ in aliqua parte materiæ eſt introducẽda forma ſubſtãtialis,toto t̃pe præcedẽte inſtans introductionis, materia eſt q̃ta q̃titate quæ eſt cũ forma abiiciẽda, in vltimo aũt inſtanti illiꝰ t̃pis,quod eſt inſtans introductionis,eſt q̃ta quantitate cõ comitante formam generandam.Nam in eodemmet inſtanti,forma corrũpenda & ſua q̃titas habẽt primũ ſui non eſſe,forma verò generanda & ſua q̃titas habent primũ ſui eſſe ex primo ſuppoſito.Cũ igitur inter t̃ps & inſtans nõ detur t̃ps nec inſtans mediũ, & idẽ inſtans ſit in quo materia definit eſſe q̃ta q̃titate formæ corrũpendæ p̃ negationem de præſenti,& poſitionẽ de præterito & in eodẽmet inſtanti,materia incipit eſſe q̃ta quantitate formæ generandæ p̃ poſitionẽ de præſenti,& negationẽ de præterito,ex his ergo conſtat,quod ad ſeruandam diſtinctionẽ q̃titatiuam in partib.materię,non cogimur ponere quantitatem inſeparabilem à materia, nec eandem remanere in genito & corrupto.Ad argumentum ergo conceſſa propoſitione prima & ſecunda,nego conſequentiam,ad probationem nego ꝙ aliquod eorum ſequatur:quia non datur inſtans in quo materia non ſit diuiſa in partes quantitatiuas modo ſ̃.expoſito.

Sed hîc ſolet fieri inſtantia dupliciter,primò, qa cũ ſubſtantia ſit prior natura accidente ex 7.Meta.tex.4.ergo forma ſubſtantialis gñanda prior eſt natura in mr̃ia, q̃ q̃titas ſua.Quęro ergo in illo priori naturę,ſi mr̃ia eſt q̃ta,vl̃ nõ, ſi nõ,ergo nõ ſemꝑ mr̃ia remanet diuiſa, & ſic nõ recipiet hanc formã in hac parte & illam in illa,ſi ſic,ɔ̃,qa nõ q̃tita te formæ corruptæ,qm̃ ī illo inſtanti introductionis nõ eſt amplius,nec quantitate ſequẽte formam generandam, qm̃ eſt prior natura ſua quantitate.ergo ſi nõ ponis quantitatẽ inſeparabilem à materia, non potes ſeruare indefectibiliter diſtinctionem quantitatiuam in partibus materiæ.

Secundò ſequitur ex hac poſitione,ꝙ duæ formæ diſparatæ & ſpecificæ,& duæ quantitates eiuſdem ſpeciei, ſint ſimul ꝑ eodẽ inſtanti in materia.nam dicis ꝙ in eodem inſtanti forma p̃cedẽs & q̃titas ſua corrũpitur.Qd̃ aũt corrũpitur ẽ,qa ñ eſt corruptio niſi entis exiſtẽtis,& dicis qd̃ in eodẽ inſtanti forma ſequẽs & q̃titas ſua gñantur:ergo ī illo iſtãti ſũt,qm̃ ſm te ī ꝑmanẽtib.ī primo inſtãti gñatiõis dat primũ ſui eſſe.Hæc autẽ ſunt manifeſtè falſa,ergo,&c.

Ad primam dr̃,ꝙ in illo priori naturæ,materia eſt diuiſa,non tñ eſt quanta quantitate formæ corruptæ,nec quantitate formæ generandæ, ſed eſt diuiſa quantitate extrinſeca ab hac materia,quæ ſ.eſt in alia materia ad hũc ſenſum, Hæc materia eſt indiuiſa in ſe,& diuiſa ab alia materia, qa illa habet quantitatem,quam non habet hæc materia,ita ꝙ talis diuiſio in illo priori erit per habere & non habere, in inſtanti autẽ introductionis erit diuiſio per habere, in hoc ſenſu.Hęc materia in hoc inſtanti habet hanc quantitatem concomitantem hanc formam ſubſtantialem,& alia materia habet aliam,ergo ſunt diuiſæ abinuicem,& ſunt quãtæ.

Ad ſecundam nego conſequentiam,ad probationem cũ dr̃,ꝙ corrumpitur eſt,dico ꝙ hæc propoſitio propriè verificatur, ſumendo corruptionem pro alteratione præuia ad non eſſe,ſi aũt ſumatur pro definitione rei in vltimo inſtãti terminãte alterationẽ,ſic eſt falſa,&ſua oppoſita ẽ vera. Sic.n.exponitur,Res p̃manẽs corrumpitur,ergo definit eſſe,ergo nunc nõ eſt & ante hoc,nunc fuit,ergo, &c.Patet ergo ꝙ non ſequitur duas formas diſparatas,& duas quantitates eſſe ſimul pro eodẽ inſtãti in materia,fundatur.n.in hoc falſo, Rei permanẽtis corrũpendæ daꝛ vltimũ ſui eſſe.

Secunda ratio Com.fuit,quia ſi quantitas & dimenſiones non præcedunt in materia formam ſubſtantialem, puta formam

formam ignis, qui eſt ſubſtantia corporea, fieret corpus ex non corpore, & dimenſio ex non dimenſione, fieret.n. ignis ſecundum te, ex materia non quanta, & forma non quanta, hoc autem eſt inconueniens: ergo, &c.

Ad hoc dicitur dupliciter, primo negatur cõſequentia, qm̃, vt patet ex dictis, quando generatur ignis, in nullo inſtanti, materia eſt ſine quantitate. Secundò dico, ꝙ non eſt inconueniens corpus fieri ex non corpore in actu, corpore autem in potentia, ſicut calidum in actu, fit ex calido nõ in actu, ſed in potentia, in propoſito dico, ꝙ non inconuenit corpus, puta lapis fieri ex materia, quæ non corpus actu, ſed corpus in potentia, inquantũ eſt receptiua formæ corporeitatis & quantitatis, eadem enim potentia materiæ eſt primò ad formam ſubſtantialem, ſecũdariò eſt ad formam accidentalem, ſcilicet ad quantitatem & qualitatem.

Vltra rationes Com. adhuc ſunt duæ rationes tractæ ex doctrina B.Th. quibus videtur materiam eſſe immediatum ſubiectum quantitatis, & primò ſic ſecundum B.T. vbicunque ponit ſufficientiam prædicatorum vt in 3. Phyſ. & in 5. Meta. in ca. de ente, quantitas conſequitur materiam & qualitas formam, ſi conſequitur materiam, ergo non concomitatur formam in generatione rei, ſed præcedit eam in materia. Præterea ſuppoſito, ꝙ in homine non ſit alia forma diſtincta ab anima intellectiua, quæritur, Aut quantitas conſequitur animam intellectiuam: & hoc non, quia fieret extenſa & quanta per accidens, ex conſequenti eſſet corruptibilis. Aut conſequitur compoſitum: & hoc non, quia qđ conſequitur aliud poſterius eſt eo, quantitas autem non eſt poſterior homine, cum de ratione hominis ſit eſſe corpoream ſubſtantiam, ergo conſequitur ſolam materiam, ex conſequenti præcedit formam.

Ad hoc dr̃, ꝙ conſequitur ſolam materiam, ſed negatur illa conſequentia, ergo præcedit formam: nam non conſequitur materiam vt ſuum ſubiectum, ſed vt rõnem receptiuam, vnde aduerte ſecundum doctrinam Heruei in 2. quoli. q. 10. eſſe ſubiectum q̃titatis, eſt habere q̃titatem ſibi inhęrentem qua fit quantum primò & per ſe, & vt quod: & ſic ſubiectum q̃tatis eſt corpus, quod eſt ſubſtãtia corporea. Eſſe autẽ rõnem ſuſceptiuam quantitatis eſt eſſe illud, quo q̃tum eſt quantũ ſubiectiuè, & hoc eſt materia, qm̃ remota materia nõ poſſet aſſignari, ſaltẽ in ſubſtantiis inferioribus principium eſſentiale quo ſubſtãtia cõpoſita ſit ſubiectum quantitatis, & præcipuè in homine, aliter, vt argumentum probat, ſi in eo principium & ratio recipiendi quantitatem eſſet anima intellectiua, eſſet quanta per accidens, ex conſequenti educta de potentia materiæ.

Secundò ſic, B.T. in 4 lib. contra gentes 81. tenet expreſsè, ꝙ remanet materia ſub eiſdem dimẽſionibus in mortuo & in viuo. Dicit.n. ſic, nullum principiorũ eſſentialium hominis per mortem omnino cedit in nihilum, nam anima rationalis manet poſt mortem, materia etiam quæ tali formæ fuit ſubiecta, manet ſub eiſdem dimenſionib. ex quibus habebat vt eſſet materia indiuidualis, hæc ille, ex quib. patet, ꝙ concedit quãtitatem immediatè inhærere materiæ. Nec põt reſpondere, vt aliqui Thomiſtæ reſpondent, quod licet B.T. in primis operib. ſuis, vt in ſententiis ſi tenuerit, tñ melius conſiderans in vltimis operibus, vt in 1. part. tenuit oppoſitum, & ſtandum eſt vltimæ determinationi ſuæ. Hoc in quam non valet, qm̃ ſumma contra gentes computatur inter vltima & præcipua opera ſua, tenẽr pro teſtamẽto ſuo.

Alij dicunt, ꝙ in illo loco tenet cum Com. non ꝙ ſic ſentiat, ſed quia ſcribi[illegible]ontra gentes negantes reſurrectionẽ, voluit vti conceſſis ab eis ad declarãdum reſurrectionẽ eſſe poſſibilem. Sed nec id vr̃ valere, qm̃ in eodẽ cap. ſoluens eandẽ rõem inductã poſtquam diſtinxit de duplici corporeitate, loquẽs de corporeitate quæ nõ eſt aliud q̃ tres dimẽſiones, dr̃ ſic, & ſi hæc corporeitas in nihilũ redit corpore humano corrupto, tñ idẽ homo reſurget: quia corporeitas primo modo dicta, i. quæ eſt forma ſubſtantialis, & idẽ eſt cũ anima intellectiua manet, hæc ille. & aduerte qđ ly, & ſi, nõ ſtat ꝺditiõ aliter, ſed ꝓ q̃uis, vt patet, qm̃ ſubinfert, tñ idẽ hõ, &c. Quare vr̃ in eodẽ cõtextu ſibi contradicere.

Ad hoc igit̃ dico qđ fuit intẽtio B. T. eaſdẽ dimẽſiones nõ remanere actu: cũ hoc tñ ſtat, ꝙ non omnino reddant in nihilum, qm̃ ſtant in materia vt in radice. Nã ex eo ꝙ remanet forma corporeitatis vnibilis materię, ſtant potẽtialiter & radicaliter dimẽſiones in materia, vñ qñ B.T. dixit, ꝙ materia etiã q̃ tali formæ ſubiecta fuit, manet ſub eiſdẽ dimẽſionib. intelligẽdũ eſt ñ actu, ſed radicaľr, ſicut vegetatiuũ remanet radicaľr ĩ aĩa ſeparata. Hæc đ pñti q̃ſito dicta ſit.

QVAESTIO III.

Si aliqua qualitas, quæ ſit diſpoſitio ad formam introducendam, præcedit formam, ita quod non corrumpatur in aduentu formæ.

CONCLVSIO.

Nulla qualitas diſpoſitiua præcedit formam in materia, ita vt remaneat in aduentu formæ.

POſtquã quæſiuimus quomodo materia ſe habeat ad quantitatem, nunc quæritur quomodo ſe habeat ad qualitates diſponentes materiam ad formã recipiendam, & quærit an recipiantur immediatè in materia, & maneant in aduẽtu formæ. Aduerte igit̃, ꝙ hæc quæſtio trahit difficultatem ex eo ꝙ neceſſe eſt materiam diſponi ante aduentum formæ, qm̃ actus recipit̃ in patiente diſpoſito, & ſi in aduentu formæ diſpoſitiones corrumpuntur, ita ꝙ remaneat materia nuda, vr̃ eſſe indiſpoſita ſicut ante, ex quo nullæ diſpoſitiones remanent. Hoc eſt præcipuũ fundamentum tenentium oppoſitum. Sed hoc non te moueat, verum vt verus Thomiſta ſic procedes. Primo pones cõcluſionem pro parte negatiua. Secũdo declarabis qũo ſtat materia diſpoſitè, poſito ꝙ oẽs diſpoſitiões corrũpanť in aduẽtu formæ. Tertio ſolues q̃dã, q̃ inſurgũt ℈ determinationẽ fiẽdã.

Quantũ ad 1. ponitur hęc cõcluſio, Nulla qualitas diſpoſitiua præcedit formã in materia, ita quod remaneat in aduentu formæ. Pro notitia huius aduerte, quod cum ex aliquo debet gñari aliq̃d, puta ex ligno ignis, neceſſe ẽ materiam ſtantem ſub forma ligni, diſponi per agẽs calidum cũ introductione caliditatis & ſiccitatis ad formam ignis, & cum tanta ſiccitas & caliditas receptæ fuerint in ligno, ꝙ cum eis in quinto gradu, non ſtat forma ligni, ſed ſunt pro forma ignis, corrũpitur lignũ, remouetur forma ligni à materia, & comitanter corrũpuntur caliditas & ſiccitas introductæ pro expulſione formæ ligni, & ꝓ receptione formæ ignis, & eo inſtãti quo obiicitur forma ligni cũ oĩb. diſpoſitionib. introducitur forma ignis in materia nuda, quæ eſt in mera potentia, & accipit eſſe actu à forma ſubſtãtiali introducta, & nõ ab aliquo accidẽte præuio. Hanc cõcluſionẽ ſic declaratã ꝓbo tali rõe. Suppono primo ꝙ forma ſubſtantialis dat eſſe ſimpliciter, ita qđ quam primũ eſt recepta in materia, verũ eſt dicere, Talis res eſt abſolutè & ſimpliciter, forma aũt accidẽtalis dat eſſe nõ ſimpľr ſed tale, puta calidũ, ſiccũ, &c. Et rõ huiꝰ ſuppoſiti eſt, qm̃ ſicut ſubſtantia eſt ens ſimpľr, & accidẽs eſt ens ſecundũ quid, ex 7. Meta. ſic ꝓportionaliter forma q̃ eſt ſubſtãtia, dat eſſe ſimpliciter & forma quę eſt accidens, dat eſſe ſm̃ q̃d, ſuppono ſecundo ꝙ in accidẽtalib. ꝓpoſitio de tertio adiacẽte ſupponit veritatem propoſitionis de ſecundo adiacente. Nam hæc ideo eſt vera, Hõ eſt albus, q̃a homo eſt, ita ꝙ eſſe albũ ſupponit eſſe ſubſtãtialẽ hominis. Ex his arguitur ſic, Si accidẽtia diſpoſitiua præcedunt formã introducẽdam in materia, & remanent, dant eſſe actu ipſi materiæ, omnis.n. forma dat eſſe ei in quo recipitur, & tũc quæro, aut dant eſſe actu materię ſimpliciter, vel ſm̃ quid: nõ ſimpliciter: qm̃ ex primo ſuppoſito hoc conuenit formæ ſubſtantiali, cùm ſit ſubſtantia, quę eſt ens ſimpliciter: non ſm̃ quid, qm̃ ex ſcđo ſuppoſito eſſe accidẽtale, quod eſt eſſe ſm̃ q̃d, ſupponit eſſe ſimpliciter cuius ſignũ eſt, quod in accidentalibus propoſitio de tertio adiacẽte ſupponit propoſitionem de ſecũdo, ergo ſi materia debet eſſe calida vel ſicca, &c. neceſſe eſt vt prius ſit ſub forma ſubſtãtiali, per quam primo trahitur extra potentialitatem, & ſit actu ſimpliciter. Impoſſibile eſt ergo in aduentu formæ præſupponi aliquas diſpoſitiones, quę non corrũpantur, & hęc eſt vera via Peripatetica. Cõſideranti.n. ꝙ materia quodã ordine reſpicit formas, ſtatim apparet rationabile, ꝙ ſuſcipiat prius eam, per quam ſit actu ſimpliciter, quàm eam, per quam ſit actu ſecundũ quid.

Quantum ad 2. aduerte, ꝙ ſi illæ diſpoſitiones non cauſãrentur, quandiu res corrumpenda alteratur, & materia diſponitur ad remotionem formæ quam habet, & ad receptionem formæ quam non habet. Et ſi cõſimiles diſpoſitiones nõ concomitarẽtur formam introducendã, quales fuerũt cauſatæ ante inſtans introductionis formæ. Materia vtique remaneret indiſpoſita: verũ quia materia iam fuit ſub præcedentib. & erit ſub cõſimilibus concomitantib. ex tali ordine ad præcedentes, & ad ſubſequẽtes, remanet ſufficiẽter diſpoſita, qm̃ eſt ac ſi eas haberet, cõſiderato qđ de facto haberet, ſi nõ deficeret ſubiectum ſuſceptiuum, qđ vt dictũ eſt, debet eſſe ens actu & qm̃ remota forma corrũpẽda ñ remanet materia actu, ſed fit actu ꝓ formã gñandam,

hinc

hinc est quod non remanent actu dispositiones præcedentes. Cum hoc tamen stat, vt dictum est, ꝙ materia remanet disposita & designata ad talem formam, pro cuius receptione præcesserunt dispositiones. Et si dicas, ergo si corrũpuntur in instanti introductionis, vanè fuerunt introductæ pro receptione formæ generandæ, nego consequentiam, quoniam sic requirit ordo corruptionis & generationis naturalis, & si dicas si materia remanet disposita ex ordine ad dispositiones præcedentes, vanè concomitantur consimiles ad formam generandam, nego consequentiam quoniam consimiles concomitantur non pro introductione, sed pro conseruatione formæ in materia.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ contra determinationem factam, videtur esse Phil. in 2. de generatione, in tex. 25. vbi assignans rationem facilioris transmutationis inter elementa symbolica dicit, ꝙa facilius est vnum quam multa transmutare, vbi Com. inquit, ignis fit aer corrupta siccitate tãtum & remanente caliditate, ergo secundum Philosophum non corrũpuntur omnia accidentia in aduentu formæ, sed quædam remanent quæ prius fuerunt in re corrupta, illa scilicet quæ faciunt pro forma generanda.

Pro resolutione huius dubij aduerte, ꝙ qui sequuntur Com. vt Marsilius in 2. de generatione q. 10. & Albertus Saxo. in q. 8. tenent ꝙ qualitas symbolica remanet eadem numero in generato & corrupto, quia existimant non aliter posse saluari faciliorem transitum inter elementa symbolica. Nã si vtraque qualitas corrumpitur, vt in elemento non symbolico, non videtur ratio facilioris transitus, cùm tot corrumpantur in generatione elementi symbolici, sicut nõ symbolici, & præterea, quomodo saluabitur dictum Philosophi dicentis, Facilius est vnum quàm multa transmutare.

Sed contra hanc viam est B. Th. & omnes qui tenent determinationem factã. Isti dicunt, ꝙ qualitas symbolica corrumpitur sicut non symbolica, aliter eadem qualitas numero migraret de subiecto in subiectum. nam qm̃ ex igne generatur aer, si caliditas non corrumpitur, sicut prius inerat igni, sic deinde inerit aeri, nec valet dicere (vt Marsilius in 2. de generatione q. 10.) qui tenet, ꝙ qualitas symbolica est tantũ in vno subiecto, i. in materia prima, quæ remanet eadem in elemento corrupto & ingenito, duorum autem est tantum denominatiuè, sicut. n. caliditas aeris denominabat aerem calidum, antequam cõuerteretur in ignem: sic eadẽ numero denominat ignem calidũ generatum ex aere. Hæc inquam responsio non euadit argumentũ, quoniam caliditas sicut dabat formaliter esse calidum aeri, ita si remanet eadem in igne genito ex aere dat igni formaliter esse calidum. Sed non potest dare sibi formaliter esse tale, nisi realiter insit illi. ergo non solum denominatiuè est duorum, sed formaliter & realiter: & sic migrat realiter de subiecto in subiectum, quod apud omnes est impossibile. Hęc est mens B. T. in 2. de generatione in expositione tex. 25 contra quam instatur dupliciter. Primò, quia, vt tactum est, si tot corrũpuntur sicut in elemento symbolico, non poterit assignari ratio facilioris transitus. Secũdò non poterit saluari dictũ Philosophi dicentis, Facilius est vnũ quàm multa transmutare.

Ad 1. inuenio duas responsiones rationabiles, vna est Egidij in 2. de generatione in expositione text. 25. & intendit, quod licet tot corrũpantur, quot in non symbolico: tamen est facilior transitus, quia in non symbolico vtraque qualitas corrumpitur per se & à suo contrario: in symbolico aũt vna tm̃ per se & à suo contrario, altera verò tm̃ per accidens, quia ad corruptionem sui subiecti quod est ipsum cõpositum ex materia & forma substantiali. Alia responsio est B. T. in eodem loco & intẽdit, ꝙ ideo est facilior transitus, licet vtraque qualitas corrũpatur, quia qualitates non symbolicæ corrumpunt̃ cum resistentia, eo quod vt contrariæ resistunt corrũpentib. suis cõtrariis, & regunt q̃tũ possunt, qualitas autẽ symbolica sine aliqua resistentia & reactione corrumpit̃, non. n. caliditas aeris corrumpendi resistit aut reagit in caliditatem ignis generandi, cũ simile nõ agat in suum simile nec ei resistat. Quia igitur in gn̄atione symboli ci est resistẽtia solũ per vnã qualitatẽ, in nõ symbolico aũt ꝑ duas, ideo gn̄atio huius facilior est, illius aũt difficilior.

Sed contra hanc responsio. instatur argumento Marsilij vbi ꝛ. in nõ symbolicis duo agunt, & duo resistunt, in symbolicis vnum agit, & vnum resistit, sed talis est proportio vnius ad vnum, qualis est duorum ad duo cæteris paribus, ergo ęquè velox erit trãsit⁹ inter symbolica, vbi vnũ agit & vnũ resistit, & ĩter ñ symbolica vbi duo agũt & duo resistũt.

Ad hoc dicitur, ꝙ cætera non sunt paria, nam in duobus symbolicis minus resistit suæ contrariæ qualitas non symbolica, q̃ in non symbolicis duæ non symbolicæ suis contrariis. Puta minus resistit humiditas aeris siccitatis ignis, quã humiditas & frigiditas aquæ siccitati & caliditati ignis, & ratio est hæc, qm̃ càliditas ignis coadiuuat siccitatem ad corrumpendum humiditatem aeris: siccum. n. adiunctũ calido fortius excitat. Quando autem siccitas ignis corrumpit humiditatem aquæ, nõ ita coadiuuatus à caliditate, qm̃ frigiditas aquæ, retardat caliditatem ignis, est & alia rõ euidentior, qm̃ caliditas aeris coniuncta caliditati ignis ad iuuat siccitatem ignis ad corrumpendum humiditatem aeris, non quidem per se, quoniam vt sic est naturalis aeri, sed per accidens, i. quia fit innaturalis aeri ex coniunctione ad caliditatem ignis, & tunc facta innaturalis, i. excedens proportionem debitam aeri, destruit humiditatem aeris. Id autem nõ contingit in non symbolicis, non. n. frigiditas aquæ adiuuat calorem ignis ad corrumpendum humiditatem aquæ, nec humiditas aquæ adiuuat siccitatem ignis ad corrumpendum frigiditatem aquæ, qm̃ non symbola & cõtraria potius se mutuo corrumpunt, quã adiuuent, aut se mutuo conseruent. Patet ergo ꝙ non seruatur talis proportio vnius ad vnum in corrumpẽdo, qualis est duorum ad duo, ad quod resistentia non est æqualis, vt declaraui.

Ad 2. aũt dr̃, quod dictũ Phil. sic habet intelligi, Facilius est vnũ quàm multa transmutare, qm̃ licet pro veritate tot corrũpantur in gn̄atione symbolica quot in nõ symbolica: tm̃ est ac si vnum tm̃ corrũperetur, qm̃ symbolicæ qualitas sine resistẽtia corrumpitur, in non symbolicis autem multa per se & cum resistentia corrumpuntur: propterea verum est dicere, quod facilius est vnum cum resistentia, quàm multa cum resistentia transmutare.

Aduerte, ꝙ contra determinationem factam multa formantur & soluuntur argumenta, recitata à Capr. in 2. dist. 15. q. 1. & ex eis magis apparentia adducit Paul. Sonci. in lib. 8. Metap. q. 9. Sed in his nolo immorari, quoniam & Capre. & Pau. Sonci. tibi sufficient. Hæc de p̃senti q̃sito dicta sint.

QVAESTIO IIII.

Si materia potest simul informari pluribus formis substantialibus.

CONCLVSIO.

Quum nullo modo plurificentur formæ in homine, neque ex consequenti in quocunque alio composito, materia non potest informari à pluribus substantialibus.

IAm expediuimus quomodo materia respicit formas accidentales, nunc autem considerabimus quomodo respicit substantiales. & quoniam ꝛ. probauimus, ꝙ materia prima immediatè recipit formam substãtialem, restat considerãdum, si potest simul informari pluribus formis. Ex hoc enim manifestum erit, si in eodem composito possunt esse plures formæ vel non, & qm̃ hæc quæstio prolixam discussionem requirit propter multiplices opiniones circa plura litatem formarum in eodem, ne fiat cõfusio, cum sit eadem rõ de vno cõposito, & præcipuè de animato, sicut de aliis, assumo illud compositum in quo vr̃ maior ratio plurificandi formas propter multiplicitatem suarum operationum, & hic est homo, secundum omnes, si ergo constabit, quod in homine est tantum vna forma, de aliis compositis non erit dubium. Pono igitur hanc diuisionem, & de quolibet diuisionis membro erit consideratio particularis.

Si in homine sunt plures formæ, vel est forma corporeitatis coæterna & inseparabilis à materia secundum Auic. & anima qua homo constituit in specie, vel est forma corporeitatis, quæ & forma mixti dicitur, separabilis tñ à materia, & anima qua homo cõstituit in specie, vel istæ plures formæ sunt formæ elementorũ, vel sunt ſm̃ prædicata q. ditatiua, vel secundum numerũ operationum vitalium puta quia differunt vegetare, sentire, intelligere, it. [illegible]runt realiter anima vegetatiua, sensitiua, intellectiua, ve[illegible]undum numerum & diuersitatem partium organicarum. Sed nullo istorũ modorum plurificant̃ formę in homine, nec ex cõsequenti in quocũque alio composito, vt apparebit ꝛ. pondo ꝙ singulis mẽbris diuisionis conclusiones negatiuas.

Quantũ ad 1. mẽbrũ diuisionis aduerte q. Auic. in 1. lib. Sufficiẽtię c. 2. distinguẽs de corpore, vt est in gn̄e substantiæ, & vt est in gn̄e quantitatis, q. non est aliud quàm trina dimensio extimat quod forma corporeitatis, quæ est substantia, ita inest materiæ, ꝙ non mutatur nec separatur ab illa: dimensiones autem permutantur, ita quòd materia existens inseparabiliter sub corporeitate, recipit alias

& alias

& alias diméſiones ſecũdum quod exigunt formæ ſpecificæ, quas materia ſucceſſiuè recipit, & exẽplificat de cera, dicés, Quia cera aut pars aquæ aliquãdo habet diméſiones in effectu, ſ. longitudinem, latitudinem, profunditatem definitas ſuis terminis. Sed quando commutatur figura ceræ, corrumpũtur vnaquæque illarum diméſionum aſſignatarum, & ſuccedunt loco illarum aliæ diméſiones, & corpus remanet in ſua corporeitate, nec permutatum nec corruptum: forma enim, quam aſſignauimus, ſc. q̃ ipſum eſt eiuſmodi, in quo poſſibile eſt intelligi has dimenſiones, nec eſt permutata nec corrupta. Ratio autem quæ mouit Auicennam, extimatur eſſe, quia cognouit neceſſe eſſe partes materiæ diſtingui quãtitatiuè, vt ſit ſecũdum diuerſas partes receptiua diuerſarum formarum: extimauit autẽ corporeitatem de genere quãtitatis nõ poſſe ineſſe materiæ, niſi prius inſit corporeitas de genere ſubſtantiæ, eo q̃ accidens ſupponit ſubiectum in actu, in quo recipitur, & in hoc differt opinio Auicennę de corporeitate, ab opinione Commentatoris, de dimenſionibus. Quia enim extimauit Commentator diméſiones poſſe ineſſe materiæ, immediatè poſuit eas coæuas & inſeparabiles à materia, & negauit corporeitatẽ poſitam ab Auicenna. Sed imaginationem Commentatoris reprobauimus ſuprà, nũc autem reprobabimus Auicennæ ſub hac cõcluſione, Corporeitas non eſt coæterna nec inſeparabilis à materia, imò nec ſecum compatitur aliam formam ſubſtantialem in homine, nec in alio compoſito. Pro prima parte arguitur ſic, Si corporeitas eſt coæterna & inſeparabilis à materia, quęro, aut illa corporeitas eſt vniuerſalis vel ſingularis: nõ vniuerſalis, q̃a vniuerſalia nõ dãt eſſe, nec habẽt eſſe, niſi per ſingularia, aliter coincides cũ Platone, & multo minus informãt materiam. Nõ ſingularis, aliter ſequitur, q̃idem indiuiduum locatur ſub duplici ſpecie in genere ſubſtãtiæ: nam accepto Socrate, verum eſt dicere, q̃ eſt in ſpecie hominis propter animam rationalem: & probo, q̃ ſi corporeitas ineſt materiæ Socratis in aduentu animæ, Socrates eſt in alia determinata ſpecie, & arguo ſic, Omnis forma ſubſtãtialis ſingularis & indiuidua coniuncta materiæ conſtituit hoc aliquid & compoſitum determinatæ ſpeciei: ſed corporeitas exiſtẽs inſeparabilis à materia Socratis eſt forma, &c. ergo, &c. Nec valet dicere, q̃ maior non eſt vera, niſi de forma perfecta: corporeitas autem velut fundamẽtum ſuperuenientium formarum eſt imperfecta. Hoc, inquã, nõ valet, quoniam licet forma imperfecta nõ cõſtituat hoc aliquid ita perfectum, ſicut facit forma perfecta, tamẽ verum eſt dicere, q̃ proportionaliter cõſtituit hoc aliquid ita perfectum in genere ſuo, ſicut forma perfecta in genere ſuo: ſicut forma terræ ita conſtituit terram perfectam perfectione debita terræ, ſicut forma ignis ignem perfectione debita igni. Et aduerte, vt exerceas te in ſuſtinendo hoc principium: Quælibet forma ſubſtantialis quantumcunque imperfecta, facit hoc aliquid, & cõſtituit in ſpecie determinata, ex hoc enim corruit tota vis ponentium pluralitatem formarum.

Secũdam partem cõcluſionis ſic manifeſto, Si ſecum cõpatiẽ aliam formam, quæro aut forma ſuperueniens trahit materiam extra potẽtialitatem, aut nõ: ſi nõ trahit eam: ergo corporeitas nõ dat materiam eſſe actu, ex conſequenti ita eſt ens in potentia exiſtens ſub corporeitate ſicut ante, quod eſt contra Auicẽnam: & præterea, fruſtra poneretur in materia, ſi trahit eam, ergo materia iam eſt actu per corporeitatem, ex conſequẽti forma ſuperueniẽs aduenit enti in actu, ergo ſecundum illam non eſt generatio ſubſtantialis, quoniam Philoſophus in 5. Phyſicorum, tex. 8. ponens differentiam inter motum & mutationem ſubſtantialem, aſſignat pro ſubiecto motus ens actu, & pro ſubiecto mutationis ſubſtãtialis ens in potẽtia, ponere ergo aliam formam aduenire materiæ actuatæ per corporeitatẽ, non eſt aliud, quàm deſtruere generationem ſubſtantialem.

Aduerte quòd contra hanc determinationem fiunt multa argumenta in fauorem Auicennæ, quæ ſoluemus poſt reſolutionem ſecundi membri diuiſionis, quoniam vtrique deſeruiunt, vt declarabitur.

Quantum ad ſecundum membrum diuiſionis aduerte, q̃ Scotus vt patet in quarto ſentẽtiarum, di. 11. & Ant. And. in lib. 7. Meta. q. 17. licet non concordent cum Auicẽna quo ad modum ponẽdi formam corporeitatis diſtinctum à forma vltimata, & propria, qua cõſtituitur compoſitum in ſua propria ſpecie, concordãt tamen in poſitione: vnde aduerte, q̃ in vno conueniunt cum Auicenna, & in tribus diſcordant. cõueniunt quidem in hoc, q̃ ſicut Auicennã ponit diſtinctionem realem inter formam corporeitatis, & formam ſpecificam in eodem, ſic Scotus in aliquibus compoſitis tenet eãdem diſtinctionem, & maximè in rebus animatis. Diſcordant autem in duobus, primò quia Auicẽnas, in omni compoſito tam in elemento quàm in elementato, tã in animato quàm nõ animato, poſuit formam corporeitatis diſtinctam à forma ſpecifica, & ratio ſua fuit, quia cùm extimauerit, vt dictum eſt ꝫ. formam corporeitatis eſſe inſeparabilem à materia, ſi eſſet idem cum formis ſpecificis ſubſtãtiarum inferiorum, nõ poſſet reddere rationem, quare tã eleméta quàm elemẽtata ſubſtãtialiter corrumpuntur, non enim eſt corruptio ſubſtantialis, niſi quia forma dans eſſe ſubſtantiale remouetur à materia, ſi ergo formæ ſpecificæ horum inferiorum non diſtinguerentur a corporeitate, iuxta poſitionem Auicennæ, non eſſent ſubſtantiæ corruptibiles: Scotus autem in ſolo viuente ponit formam corporeitatis diſtinctam realiter à forma ſpecifica quæ eſt anima, & ratio quidem Scoti fuit, q̃a anima quæ videtur eſſe forma intenſa, non poteſt cauſare in viuente ea quæ cauſantur à forma corporeitatis. Hæc autem ſunt façere rem quãtam & extenſam. Non enim videt poſſibile, q̃ forma inextenſa, qualis eſt anima, det eſſe extenſum & quãtum, & ideo cum videamus viuentia inferiora habere eſſe extẽſum, cùm ſint corporea, credidit Scotus neceſſe eſſe ponere in viuente vltra animam formam corporeitatis, quam appellat formam mixti, eò q̃ conſurgit ex mixtione elementorum: in elemẽtis autem & elemẽtatis inanimatis, vt in lapidibus, nõ poſuit formam mixti diſtinctam à forma ſpecifica: quoniam, cùm forma elemẽti & elemẽtati inanimati, nõ ſit nullo modo immaterialis nec ſpiritualis, poteſt dare eſſe ſpecificũ, & eſſe corporeum, quod eſt eſſe extenſum & quantum, ita q̃ virtualiter poteſt quicquid poteſt forma corporeitatis: ex conſequẽti non eſt neceſſe q̃ diſtinguat̃ à corporeitate, vnde apud Scotum eſt hoc vt principium, Cuicũque debẽtur plura eſſe, ſi illa poſſunt cauſari ab vnica forma, nõ plurificanẽ in eo formæ: ſi autem nõ poſſunt cauſari ab vna, neceſſe eſt formas in eo plurificari. Diſcordat ſecundò, quia Auicẽna poſuit eam coæternam & inſeparabilem à materia, Scotus autem nõ: nam ſecũdum ipſum, quãdo generat̃ Sortes, per additionem agẽtis naturalis ante formam ſpecificam & vltimatam, introducit̃ in materia forma corporeitatis, qua Sortes habet eſſe corporeum, quam tenet remanere in Sorte mortuo, donec paulatim reſoluit̃ in elemẽta, tũc enim ſoluit̃ forma mixti, & quoniam poſt ſeparationem animæ adhuc ſecũdum Scotum ſtat forma mixti, ideo ſecũdum ipſum, corpus, viuum & corpus mortuum eſt idẽ numero corpus. Hæc fuit imaginatio Scoti, & rationes ad eam formabimus in vltimo huius partis, & ſoluemus.

Nũc autẽ reprobãda eſt poſitio ſua, quo ad duo: primo, quãtum ad illud qd̃ dicit, formam ſpecificam in viuẽtibus, quæ eſt aĩa, nõ poſſe cauſare in viuẽte ea quę cauſat forma corporeitatis, ſ. eſſe extẽſum & quãtum, qm̃ anima eſt inextẽſa. Cõtra hoc q̃dem arguit̃, qm̃ licet de anima intellectiua verum ſit, q̃ eſt penitus inextẽſa: tñ id vniuerſaliter ſuſtinere nõ poteſt Scotus de anima vegetatiua & ſenſitiua. nã anima, cuius omnes potẽtiæ ſunt organicæ, & actus organici, vẽ eſſe extẽſa & quãta per accidẽs. Hac enim ratione tenemus animam intellectiuam vt intellectiuam, eſſe penitus inextẽſam, qm̃ potẽtiæ intellectiuæ & act⁹ intelligẽdi ſunt non organici, ſed conſtat quod potẽtiæ & actus animæ vegetatiuæ & ſenſitiuæ ſunt organici: ergo, &c.

Prętereà, poſito quod Scotus poſſet ſaluare dictũ ſuum, quo ad animam ſenſitiuam animalis perfecti: nõ tamẽ quo ad vegetatiuam in plãtis, nec quo ad ſenſitiuam in imperfectis, vt in animali anuloſo: & arguo ſic, Anima, q̃ indifferenter animat partem in toto, & ſeparata à toto, eſt extẽſa per accidens: quia niſi diuideret̃ ad diuiſionem partis, non animaret partem extra totum. Hac enim ratione multi tenent ſenſitiuã animalis perfecti eſſe inextẽſam omnino, q̃a non animat partem extra totum. Sed conſtat q̃ vegetatiua in plata, animat partem extra totum, aliter ramus deciſus & plantatus non viueret ſimiliter ſenſitiua in animali anuloſo, vt in lacerta animat partem extra totum: ergo, &c. & hoc confirmatur per Philoſophum in 2. de anima tex. 19. vbi ſic inquit, Sicut enim in plantis quædam videntur diuiſa viuentia, & ſeparata abinuicem, tanquam exiſtente in his anima, actu quidem vna in vnaquæque planta, potentia autem pluribus ſic videmus, & circa alteras animæ differen-

tias accidere vt in entomis decisis,&c.Ex quibus constat q̃ si in planta,& in entomo,est anima vna actu,& plures potentia,quòd est quanta per accidés,aliter non diuideretur, nec fieret actu plures ad diuisionem partium à toto.

Secundò arguitur contra Sco.quantum ad hoc,q̃ tenet in homine formam specificam quę est anima iniellectiua& formam corporeitatis distinguit realiter,& formam corporeitatis præcedere tempore animam intellectiuam & remanere in aduentu animæ, ita q̃ anima aduenit materiæ iam existẽti, & aduenit composito iam extẽso per formam corporeitatis & per trinam dimensionem commutantem formam corporeitatis. Contra hoc igitur sic arguitur, Anima quæ recipitur in subiecto existenti actu,& iam extenso inquantum extenso de necessitate fit extẽsa per accidés.Hæc patet quoniam non alia ratione albedo recepta in subiecto quãto fit extensa per accidens,nisi quia recipitur in extẽso per superficiem inquantum extenso.Sed secundum Sco.anima intellectiua distincta realiter à corporeitate, recipit in subiecto iam existenti actu & extenso,inquantum extenso, quoniam secundũ ipsum recipitur in cõposito ex materia, &forma corporeitatis:ergo de necessitate fit extẽsa per accidens,quod est contra ipsum Sco.& contra veritatẽ,quoniam communiter tenetur,formam extensam educi de potentia materiæ, non ergo tenendum est formam corporeitatis distingui realiter ab anima intellectiua.

Vltimò soluendæ sunt rationes principaliores quæ solent induci pro opinione Scoti,& sequentium viam suam.

Prima, Homo verè est corpus, & est prædicatio in primo modo per se, ergo essentialis ergo per aliquam formã est corpus,& non per animam intellectiuam,ergo per formam corporeitatis distinctam ab anima intellectiua.

Ad hoc potest dupliciter responderi, primo concesso,q̃ homo verè & essentialiter & ī primo mõ per se sit corpus, nego hanc consequentiam,ergo per aliquam formam,nam aliqua prædicata essentiam sumunt à materia,quæ est pars essentiæ in substãtia composita,sicut ibi homo est corruptibilis, non per formam quæ est anima intellectiua, sed propter materiam subiectam priuatiõi.Sic in proposito,homo est corpus propter materiã quæ licet nõ sit subiectũ trium dimẽsionum, est tñ ratio receptiua earum in homine & nõ forma hominis,vt diximus in q.2.huius octaui.Secundò,cõcesso q̃d homo sit corpus per aliquam formam. nego quin per animam intellectiuam, nec constat quia est spiritualis, nam licet inquantum intellectiua sit mere spiritualis: tamẽ quia secundum substantiam ęquipollet formæ corporeitatis & veg. & sensitiuæ, non inconuenit q̃ per ipsam homo habeat esse corporeum &sit corpus,nec est necesse ad hoc q̃anima det esse corporeum,sit formaliter corporea,id est extensa siue quanta per se vel per accidens, sed q̃ sit pars quanti per se,& quoniam substantia animæ intellectiuę est pars quanti per se,id est hominis,qui est quantus per se propter materiam, quam diximus esse rationem recipiendi in homine quantitatẽ,ideo per ipsam homo est corpus.Quòd si anima esset spiritualis, vt substantia separata non posset per ipsam homo esse corpus, quia substantia separata non est apta esse pars essentialis rei quantæ.

Secundò, Homo componit ex corpore & anima,igitur aut corpus est materia sola:& hoc nõ:quia possemus dicere elemẽtum esse cõpositum ex corpore &forma sua,quod nullus dicit. Aut est materia cum aliquo accidẽte, puta cũ quãtitate : & hoc nõ,quia nullũ accidẽs est de essentia hominis,sed esse corpus est essentiale homini.Aut est materia cum anima intellectiua,&hoc nõ.quia cum dr̃,est compositꝰ ex corpore & anima intellectiua,ly anima cõdistinguitur vt pars contra ly corpus , ergo est materia cum forma corporeitatis,quæ est alia forma ab anima intellectiua.

Ad hoc dr̃, q̃ est anima intellectiua cum materia, nõ ꝑ gradu intellectiuo, sed vt dat esse corporeum. Nec est verum q̃ anima & corpus sint duæ partes ita cõdistinctæ, q̃ corpus non includat animã:imò dico,q̃ly corpus est quoddam totum compositum ex materia & anima intellectiua secundum substantiam suam,licet nõ secundum intellectiuam,nec concedendum est hominem componi ex corpore & anima, vt duabus partibus, quarum vna non includit aliam, licet apud vulgus videatur sic esse:sed potius dicendum est quòd corpus est quoddam totum,& anima pars.

Tertiò,Quando animal morit̃,materia pro nullo instãti est sine forma corporeitatis,quæro ergo,Aut est eadem numero quæ fuit in materia,dum animal viueret, aut noua introducta,non noua introducta,q̃m nullus effectus vnus secundum speciem producitur indifferenter à quouis agẽte vno,vel pluribus secundum speciem,nec etiam indifferẽter secundum quamlibet mutationem præuiam,sed à determinato agẽte, & per determinatã mutationem præuiam. Sed videmus q̃ si animal moritur gladio vel fuste, vel suffocatur,vel morbo intrinseco,vel quocũque alio modo semper cadauer eius est eiusdem rationis, ergo non tunc de nouo producitur illa forma corporeitatis, sed præerat in viuẽte, producta à determinato agente.

Ad hoc dr̃, q̃ est producta de nouo, ad improbationem nego maiorem, quãdo effectus est via ad definitionem rei. Talis enim effectus ordinatur ad formam cadaueris, quæ est forma vilis,& cum sit vilis non inconuenit, q̃ à diuersis agentibus, & diuersis modis siue mutationibus producat̃, præcipuè quia conueniunt in hoc, quod licet diuersimodè agant,tamen semper causant alterationem,qua disponitur materia ad remotionem animæ & receptionem formæ cadaueris,quæ ex vtilitate sua de facili producitur, & veluti naturali sequela sequitur obiectionem animæ.

Quartò, Mortuo animali, remanent eadem accidentia, vt quantitas,figura,color, &c.ergo remanet eadem forma corporeitatis,per quam insunt.

Ad hoc negatur antecedens, licet enim similia introducantur concomitantia formam cadaueris, non tamen sunt eadem,licet sensus aliter iudicet:sicut non sunt eadem accidentia præcedentia & concomitantia formam generandam seu similia,vt diximus suprà.

Alia argumenta recitat Paulus Socinas in 8.Meta. q.1.& soluit ea contra Scotum ac sequentes eum, quæ videbis ad placitum.Mihi sufficit soluisse ea,in quibus principaliter se fundat opinio Scotistarum.

Quãtum ad 3. membrum diuisionis aduerte quod & Auic.& Com.ponunt in elemẽto vltra formam specificã, remanere formas elemẽtorum actu. Sed differẽter, q̃m Auic. voluit eas remanere integras. Cogitauit.n.q̃d cùm sint substãtia,nõ recipiũt magis & minus,vnde consistãt in indiuisibili,necesse est in mixto dũ generat̃ aut eas corrumpi aut remanere integras. Sed nõ est dicẽdum q̃ corrumpant̃,q̃m hæc esse falsa,elementatum componit̃ ex elementis,partes enim cõponentes necesse est saluari in composito,remanẽt igit̃ integrè, verùm quia aduertit, q̃ si formæ elemẽtorum remanent integrè in mixto,& si qualitates eorum remanerent in suis excellentiis intẽsè,non posset fieri in mixto (necesse est enim mixta iuxta naturam suam esse temperata, pro quãto vnum declinat magis ad siccitatem, alterum ad oppositum , vnum ad caliditatem, alterum ad oppositum) ideo voluit Auic.qualitates elementorum corrumpi per alterationem adinuicem,& ex eis constari qualitatem vnam, quam dicebat complexionalem continentem in se virtualiter omnes quatuor qualitates,non tamẽ æquali gradu, sed pro diuersa complexione, aliquando declinat ad calidum, aliquando ad oppositum. Hæc fuit imaginatio Auic. cõtra quam arguemus infrà,& soluemus rationes suas.

Auerroes autem licet in primo de generatione com. vltimo videat̃ tenere cum Auic.tamen in 3.lib.de cęlo com.67. penitus recedit à via Auic. Et dicunt Commentistæ id non esse mirum,quoniam in iuuẽtute composuit super li.de generatione,in senectute autem super lib.de cælo. Igit̃ vt sustineret mixtionẽ non esse corruptionẽ,posuit elementa & formas eorum saluari actu in mixto.Credidit.n.q̃ si nõ saluat̃ actu,mixtũ nõ esset mixtum, quæ.n.miscent̃ non corrũpuntur. Nam dicit Philosophus in primo de generatione, tex.84.Quæ miscentur,neque corrumpuntur, neque vnum neque ambo, vt autem sustineret mixitionem non solum secundum sensum , sed veram mixtionem , in qua secundum doctrinam Philosophi in primo de generatione, tex.85. & 86.nulla pars distinguit̃ situ ab alia, sed fit mixtio secũdum totum, ita q̃ miscibilia conueniunt in vnam formam compositi quod fit vnum per se.& aduertens hoc esse impossibile, si formæ elemẽtorum remanerẽt actu integrè in mixto, vt magis declarabitur quãdo arguemus cõtra Auic.posuit ipsas remanere refractas siue remissas. Dicit enim q̃ suscipiunt magis & minus, & sunt contrariæ, & sunt mediæ inter formas substãtiales &accidentales propter suam imperfectionẽ, cùm sint propinquissimæ materiæ primæ, & ideo nõ est mirum si vt accedunt ad naturã formarum accidentalium possunt intẽdi &remitti.Hæc fuit imaginatio Com. contra quem arguemus,& soluemus fundamentum suum.

Contra

Contra Auicennã arguitur duabus rationibus,quas tangit Beatus Thomas, in primo de generatione in expositione textus octogesimiquarti,& subsinebo eas.

Prima est, Si elemẽta sunt actu in mixto in esse integro vel nõ,saluatur vera mixtio,vel plura corporea sunt in eodem situ,quorum vtrunque est falsum &reprobatum ab omnibus,consequẽtia probatur.Quæro de formis elementorum existẽtium actu in mixto, aut sunt informãtes eandem partem materiæ,aut diuersas,non eãdem, quoniam licet apud multos eadem materia possit informari simul pluribꝰ formis, quarum vna est ordinata ad aliam, vt corporeitas ad animam & forma generis ad formam speciei,tamen nullus ponit eam posse informari simul pluribus formis specificis, quarum vna non ordinatur ad aliam, constat autem formas elementorum esse formas specificas: quare, &c. Si informant diuersas, ergo constituuntur distincta corpora, quoniam non diuiditur materia nisi per quantitatem. Sed ex forma substantiali & materia quanta constituitur corpus. Cùm igitur sint distinctæ materiæ & distinctæ formæ, erunt distincta corpora. Tunc vltra aut ista distincta sunt in distincto situ, & sic non erit vera mixtio, sed distinctorum iuxta positionem,quam Philo.in 2.de generatione,dicit esse mixtionem ad sensum,aut sunt in eodẽ situ,& tunc sequitur multa corpora esse simul,quod apud omnes tenetur impossibile,vt probatur in quarto Physicorum.

Secunda est,Si Auic.debet saluare veram mixtionem,necesse est vt ponat quatuor formas elementorum informare eandem materiam,aliter vt deduximus in prima ratione non esset mixtio secundum totum, sed per iuxta positionem.Sed si informat eandem materiam,cùm quælibet forma requirat proprias dispositiones,id est,tantam quantitatem & tales qualitates, & in tanto gradu & formæ elementorum requirant vnam qualitatem contrariam qualitati alterius elementi vel vtraque sequitur, quod in eodem subiecto erunt contraria intensa, vt pro forma ignis calidum & siccum,& pro forma aquæ humidum & frigidum.

Rationes autem Auicennæ, vt tangit Beatus Thomas,in primo de generatione super tex.84.fuerunt duę,quas intendo simul soluere.

Prima est,Si elemẽta non remanent actu in mixto,ergo corrumpuntur:si corrumpuntur, ergo non miscentur:ergo mixtio non erit mixtio,sed corruptio,& hæc ratio vī fundata in doctrina Philosophi in secundo de generatione, in tex.octogesimosecundo,vbi inquit Philosophus,Altero autem corrupto non mixta esse,sed hoc quidem esse,hoc autem non esse,mixtionem autem similiter habentium esse.

Secunda est,Si elemẽta non manẽt actu in mixto,amittunt rationẽ elemẽti, & falsum erit dicere mixtum compositum esse ex elementis,nam diffinitio elementi est hæc,elementum est ex quo aliquid primò fit cùm insit, & est indiuisibile in diuersas species,vt declaratum est in 5.Metaphy.

Ad vtrãque simul respondendo, negatur consequentia, stat enim quod actu non remaneant,& tamen non simplicitcr corrũpantur,& quod ex eis fiat mixtio,dicit enim Philosophus in primo de generatione, tex.84. neque manẽt actu,vt corpus & album:neque corrumpuntur, neque alterum,neque ambo,saluatur enim virtus eorũ,ex quibus habetur quod saluantur virtute in mixto, & propterea nõ dicuntur corrumpi,nam illud propriè corrũpitur quod simpliciter desinit esse scilicet actu & virtute.Qualiter autem saluantur virtute, declaro secundum doctrinam nostram, quam sequitur Gregor.in secundo sententiarum,dist.15.q.1. & Herueus in quæstione de pluralitate formarum,& resolutio stat in hoc:Mixtio sumitur tripliciter, primò pro congregatione elementorum abinuicem,quæ vt sic nec est generatio nec corruptio elementorum:secundò pro elementorum alteratorum vnione, quæ nec sic est corruptio,sed alteratio tantum: tertiò pro generatione mixti consequente duos modos prædictos mixtionis,& in ea necesse est elementa desinere actu & saluari virtute. Quod qualiter fiat, aduerte,quod elementa simul congregata,alterant seinuicem, ita quod corrumpuntur quo ad formas substantiales & qualitates suas.Quibus corruptis resultat virtute alicuius agẽtis alterius,ab elemẽtis per se intẽdentis generationem alicuius mixti,siue illud agẽs sit aliqua virtus existens in continente, vel aliquis calor, vel secundum B.Th.virtus corporis cælestis resultat(inquam)aliquod mixtum & aliqua qualitas media inter extrema differẽs ab eis. Quæ quidem secundum Herueum est simplex secundum essentiam suam, continens in virtute omnes qualitates elemẽtorum, sicut mollities cõtinet in virtute humiditatem & siccitatẽ, secũdum autem aliquos Thomistas illa qualitas media, est composita,ita quod formaliter cõtinet aliquid de calidita te & frig.& sicci.& humid.& ratione huius qualitatis mediæ dicuntur qualitates elementorum remanere in mixto remissè,quia continentur formaliter in gradu remisso in illa qualitate media,cuius sunt partes,&quãdoque vna pars remittitur & alia intenditur,& secũdum hoc,mixtum magis appropinquat huic elemẽto quàm illi, sicut cùm calor dominat, appropinquat igni:quãdo frigiditas,aquæ. Vtrũ autem in qualitate media seruentur extremæ formaliter, quæ sunt contrariæ,determinabimus in libr.10.& pro nunc teneo cum Herueo, scilicet quòd talis qualitas media non est composita ex pluribus partibus secundum rem,sed tantum virtualiter, quia habet aliquid inquantum conuenit cum vno extremo,& aliquid inquantum cõuenit cum alio, & hæc media qualitas est dispositio ad formam mixti,& diuersificatur in diuersis mixtis,&in ea seruantur virtualiter qualitates elementares,quæ agunt in mixto in virtute formarum substantialium elementorum, ita quòd virtualiter sunt elementa, sicut calor naturalis generans carnem est virtualiter anima & virtus formatiua seminis est virtualiter generans, & ratione huius qualitatis mediæ sapientis naturã qualitatum elementarium,quæ continent virtutem formarum substantialium elementorum,dicuntur elementa manere in mixto virtualiter,quia sunt & operantur ac si essent realiter in eo: & hac de causa licet in mixtione vera contingat elementorum corruptio, tamen non propriè dicitur corruptio.Quia corruptio propriè est quando fit trãsitus ab vno extremo ad aliud totaliter. Hic autem non fit talis transitus, quia generatur medium cõtinens virtute extrema,nec obstat quod dicit Philosophus. Mixtio est miscibilium alteratorum vnio,intendit enim de mixtione 2.modo, & non 3.modo in quo nos nunc loquimur. Patet igitur quòd neutra ratio concludit, & ad hoc q̃ ratio elementi saluetur in elemẽtato,sufficit ipsum inesse actu vel virtute.

Contra Comm.arguitur rationibus B.T.primo de generatione in expositione tex.84. & sunt tres quas intendo defensare contra Commentistas.

Prima est,Si forma substantialis elementorum est media inter substantiam & accidens, ergo datur medium inter affirmationem & negationem,quod est impossibile,vt probatum est in 4.lib.Consequentia probatur:nam omne ens præcipuè reale & absõlutum est substantia vel accidens,sed accidens est non substantia, & secundum Comm. forma elementi est media inter substantiam & accidens, ergo est media inter substantiam & non substantiam.

Ad hoc respõdent quidam Commentistæ,præcipuè Aug. Suessa, quod Comm.intendit medium secundum conditiones,vel secundum assimilationem, sicut simia est media inter brutum & hominem,& non intendit medium per participationem. quasi quod forma elementi participet de substantia & de accidente secundum naturam & esse suum.

Sed hæc responsio non est ad mentem Com. nam si videbis Comm. in 3. cæli, comm. 67. ibi si igitur aliquis dixerit, &c.illic inuenies quod apud Com. esse formæ elementaris est medium inter formas, scilicet substantiales compositorum & accidentia. Tunc sic, si esse formæ elementaris est medium inter substantiam & accidens, etiam natura talis formæ erit media,quia natura rei & esse eius sunt eiusdem generis.Intendit ergo Com.quòd sint mediæ secundum esse,& non tantum per assimilationem.

Secunda est,Medium est inter extrema eiusdem generis, sed substantia & accidens, vt patet,non sunt eiusdem generis, ergo vanum est dicere formam elementi esse mediam, inter substantiam & accidens.

Ad hoc dicit Suessa, quod maior non est vera nisi de medio per participationem & non de medio per assimilationem, & quoniam tenet quod forma elementi est media per assimilationem:ideo dicit quòd ratio B.T.non concludit.

Sed hæc responsio peccat vt prima. Dictum est enim ex verbis Commentator.quod arbitratur eam esse mediam secundum participationem &non solum per assimilationem, dicit enim vbi supra quod habent esse medium,& cum sint formæ diminutæ admiscentur adinuicem, & fit ex eis forma compositi sicut cum admiscent albedo &nigredo fiunt multi colores,hæc Commentator,ex quibus clare constat, quod loquitur de medio p̃ participationem, aliter simili-

tudo de coloribus ei non deseruiret.

Tertia est si forma elementi intenditur & remittitur, ergo successiuè acquiritur, quia erit partibilis gradualiter, si successiuè acquiritur, ergo per motum, ergo generatio & corruptio substantiæ erit motus propriè dictus, & sic concedis motum in prædicamento substantiæ contra Philosophum in 5.physic.

Ad hanc Suessa. respondens, & nolés concedere generationé esse motum propriè dictũ, declinauit ad hoc incõueniens, q̃ de ratione motus non est vt sit successiuus, qđ tamẽ videt esse cõtra philosophum & Com. in 4.phy. in c.de vacuo. & in lib.6. probat, q̃ omne quod mouet, mouetur in tpe, ergo de ratione motus est successio. Præterea, motus sicut & tempus est de genere successiuorum, ergo repugnat motui non esse successiuum: ſtãdo ergo in principijs Philosophi, non p̃t Suessa. subterfugere quin ponat motum propriè dictum in substantia. & sic ratio B.T. stat insoluta.

Rationes autẽ Com. quæ stant in hoc q̃ si nõ remanerẽt actu, ñ fieret mixtio sed corruptio, & si remanerẽt integrè, nõ fieret vera mixtio, ergo remanẽt refractè, soluunt clarè ex solutione data rationibus Auicennæ, vt videre poteris.

Et aduerte q̃ cum via nostra concordat Scotus in 2.dist. 15.q.1. & Gre. in 2.di.15.q.1. & Herueus in 2.di.15.q.1. & Capr. in 3.dist.15.q.1.conclusione secunda, quos videre poteris.

Quantum ad 4.membrum diuisionis aduerte, q̃ nõ inuenio opinionem solennem pro parte affir. solus Iandunus apparuit qui in 1.de anima q.8. & in 2.meta. in q.10. id tenet de mente Com. cum tamen Com. in nullo loco id expressè dicat, suum fundamẽtum accipit à Com. in 1.meta. com.17. vbi dicit quod materia primo accipit formas vniuersales, & mediantibus illis formas vsque ad indiuiduales, ergo videtur Com. distinguere inter formam genericam & specificam, cùm nihil sit medium recipiendi seipsum.

Sed ex hoc dicto Com. nihil potest concludere contra pluralitatem formarum simul in materia, nam quocunque mõ intelligat Com. illas formas vniuersales, nõ dicit Com. illas formas esse simul in materia, sed quod vnã recipit mediante alia, quia prius vnam, puta in generatione hominis formam vegetatiuam, deinde aliam, quia facta dispositiõe pro sensitiua, abiicitur vegetatiua, & recipit sensitiua continens vegetatiuam, & sic producendo vsque ad indiuiduales, s. specificam, quam dicit indiuidualem, quia est indiuisibilis per gradus formales. Aliud fundamentũ facit Iãd. in 1.de anima q.8. & est quod forma generica est vt potẽtia siue potentialis respectu formæ specificæ, eo q̃ genus est vt materia, potentia autem & actus distinguunt realiter, sed nec id cogit, quoniam vt aliàs dicemus, potentialitas illa non debet intelligi realiter sed conceptibiliter, qui tñ conceptus habet correspondẽtiam ex parte rei: Tu igitur, vt te resoluas, pone conclusionem negatiuam, quam sufficienter probat Greg. in 2.di.16. & 17.q.2. & quoniam Paulus Sõcinas ĩ li.8.meta.q.12. quasi ad literam probat conclusionẽ, & soluit argumẽta in oppositum, vt Greg. ideo nolo immorari in hoc, vide quem volueris, quoniam vterque determinat Thomisti. nec aliquid noui dicẽdum occurrit. Tu tñ aduerte q̃ in 2.Metap. in q.7. soluimus principalem rationem Ianduni conãtis probare huiusmodi pluralitatem formarum secundum prædicata quidditatiua.

Quantum ad sextum membrum diuisionis iam resoluimus in libr.7. in q.19. ideo vide illic. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO V.

Si forma est separabilis à materia secundum esse, vel secundum conceptum.

CONCLVSIO.

Nulla forma naturalis materialis est separabilis à materia nec secundum esse nec secundum conceptum. At anima intellectiua, quæ forma est naturalis immaterialis est separabilis à materia secundum esse.

EXpeditis quæstionibus quæ motæ fuerunt circa materiam, transeundum est ad dubia quæ accidunt circa formam. Diuidentes autem præsentem considerationem in tres partes: primò considerandum esset, quid sit forma, & quæ sit causalitas sua. Sed id iam expediuimus in li.5. Secundò an sit separabilis à materia secundũ esse vel saltem secundum conceptum. Tertiò an esse intensibilem & remissibilem ita conueniat formæ accidentali quod repugnat formæ substantiali.

Nunc igitur quærentes an sit separabilis à materia secũdum esse vel saltem secundum cõceptum sic procedemus. Primò ponitur distinctio de formis. Secundò tres conclusiones respondeo. Tertiò soluetur dubium.

Quantum ad 1.aduerte, q̃ formarum vnibilium materię de quibus in hoc octauo propriè intendimus vt præseruemus nos à formis abstractis de quibus cõsiderabimus in li.12. quædã é immaterialis, id est q̃ licet sit vnibilis materiæ, tamen secundum esse non pendet à materia nec educitur de potentia materiæ, & hæc est sola anima intellectiua, de cuius immaterialitate & incorruptibilitate determinauimus in 3.de anima. Quædam est materialis, id est cuius esse pendet à materia & educitur de potentia materiæ, & istæ sunt oẽs formæ substantiarum inferiorum, tam viuentium quàm non viuentium excepto homine, verum quia euidentia huius distinctionis pendet ex eo q̃ sciatur quid sit formam educi de potentia materiæ, ideo id declarandum est, antequam ponantur conclusiones responsiuæ.

Tu igit aduerte q̃ hæc propositio, Forma educitur de potentia materiæ, potest habere triplicem sensum. Primò, quia est in materia secundum esse inchoatum & imperfectum & quasi potentiale, de illo esse educitur per agẽs naturale ad esse perfectum secundum quod perfecte actuat materiam, & hic sensus est falsus, quoniam in li.7. reprobauimus formam generandam imperfectam secundum partem vel secundum totum præexistere in materia. Secundò, quia producit ab aliquo principio actiuo materiali & corporali indito rei materiali, quomodo diceretur forma grani educi de potentia materiæ, quia producit à virtute actiua quæ est in semine, & secundum hũc modum facile esset ostendere quę formæ educuntur de potentia materiæ, & q̃ nõ, vt dicantur illæ educi quæ producũtur ab agente vel à virtute corporali, & illæ nõ educũtur, quæ sic non producũtur. Tertiò & propriè educi de potentia materiæ est, q̃ a in potentia passiua materiæ est, siue in ipsa materia passiuè est, q̃ talis forma tendat ad esse & non aliter, ita q̃ sicut dicimus q̃ in sole est illuminare actiuè, quia ab eo actiuè dependet lumen: sic etiam dicimus q̃ in potentia materiæ est forma, quia in potẽtia passiua illius est, vt deducat ad esse, siue à potentia passiua illius depẽdet q̃ forma pertingat ad esse, & hic est verus modus quẽ clarius sic manifestare potes, vt Greg. in 2.dist.16. & 17.q.1.ar.ad sextum educi formã de potẽtia materiæ non est eam recipi actu in materia, quæ prius erat receptibilis, sed est per naturales transmutationes materiæ, & per agẽs naturale exire ad actum, & in hoc distinguitur anima intellectiua ab aliis formis, quoniam illæ exeunt in actum, id est deducũtur ad esse & recipiuntur in materia, id est informant materiam per transmutationes naturales & per agens naturale. Anima verò intellectiua non deducitur ad esse nec exit in actũ per huiusmodi trãsmutationes, nec per agens naturale, licet per tales transmutationes & per agens naturale disponens recipiatur in materia & informet eam.

Quantum ad secundum pono tres conclusiones responsiuas quæsito. Prima est, Nulla forma naturalis materialis est separabilis à materia secundum esse. Probatur, quia innititur materiæ, & educitur de potentia materiæ tertio modo suprà posito, ergo repugnat quòd possit esse sine materia.

Præterea esset incorruptibilis & per se existens, si adhuc posset esse separata à materia. Præterea, secundum Com. in 8.Phys. com.79. & in lib.de substantia orbis, c.1. Omnis forma materialis est constituta in esse per materiam, ergo est inseparabilis à materia.

Præterea, nullam habet operationem eleuatam omnino super materiam, cum nec id competat animæ sensitiuæ, in cuius omni sua operatione communicat corpus, vt declaratum est in libro de anima: ergo, &c. Patet consequentia, quia Philosophus in primo de anima, textu decimotertio, non ex alio venatur separabilitatem animæ intellectiuæ, nisi ex hoc, quòd si est animæ aliqua operatio propria in qua non communicat corpus, contingit eam separari. Si autem non est aliqua operatio propria, non contingit eam separari. Cum igitur non possit assignari aliqua operatio propria formæ naturalis, materialis, non erit separabilis à materia secundum esse.

Secũda est, Forma naturalis immaterialis qualis est aĩa intellectiua est separabilis à materia secundum esse. Probat quia nõ educitur de potẽtia materiæ tertio modo suprà exposito, & non cõstituitur in esse per materiam & esse incorruptibilis, & habet operationẽ propriam, quæ est intelligere, ergo, &c. Sed aduerte q̃ hoc antecedẽs ñ potes firmare

nisi

nisi per resolutionem quam fecimus in 3.de anima in q.qua determinauimus incorruptibilitatem animæ ad mentem Philosophi. Constat tantum quod si est incorruptibilis, est separabilis à materia secundum esse.

Tertia est,Nulla forma naturalis siue immaterialis est separabilis à materia secundum cõceptum.Probatur,non diffinitur diffinitione Physica sine materia,vnde Philosophus in 7.Meta.tex.34. ponens differentiam inter formas naturales qualis est simitas, & formas Mathematicas, qualis est concauitas siue curuitas,dicit ꝙ naturales concernunt materiam in diffinitione sua,illæ autem abstrahunt secundum rationem, licet non secundum esse. Et confirmatur,quia si aliqua forma naturalis abstrahit à materia secundum rationem,maximè esset anima quæ videtur eleuata supra materiam, formæ autem corporales totaliter sunt immersæ in materia, & tamen Phil. in 2.de anima tex.7. formans diffinitionem animæ,diffinit eam ꝑ esse actum corporis Physici. Patet ergo ꝙ nulla forma naturalis nec etiam immaterialis abstrahit à materia,secundum conceptum. Et si quæras,cũ forma sit actus quare non potest concipi absque omni qđ non est de essentia eius:dico id esse,quoniam licet sit actꝰ, tñ nõ est ens ꝓpletũ in specie,sed solũ cõpositũ:&iõ necesse est,vt ī ꝯceptu suo,ꝯcernat ꝑpriã materiã, sicut accidẽs qđ est ens diminutũ respectu substãtiæ, cõcernit subiectũ.

Quantum ad 3.aduerte, ꝙ contra determinationem factam videtur esse Philosophus,qui in hoc 8.in tex.3.loquẽs de forma inquit,Aliter verò & forma & ratio,quia aliquid ens ratione separabile est:ergo falsum est formam non esse separabilem à materia secundum rationem.

Ad hoc dico,ꝙ si sumatur materia, pro materia indiuiduali,forma specificè sumpta est separabilis ab ea secundũ rationem,ꝙa non diffinitur ꝑ illam,similiter si sumatur materia sensibilis etiam cõmunis forma Mathe. est separabilis ab ea secundum rationem.& in vtroque sensu potest intelligi dictum philosophi.Hic aũt determinauimus de forma vt forma, & de materia vt materia:& sic diximus,ꝙ nõ separatur à materia vt materia secundum rationem,qm̃ licet forma specifica naturalis abstrahat à materia sensibili indiuiduali,non tñ à materia communi sensibili.Et licet forma mathematica abstrahat ab omni materia sensibili, non tamen ab intelligibili.Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO VI.

Si intensio & remissio ita conuenit formæ accidentali, quòd repugnat substantiali.

CONCLVSIO.

Nulla forma substantialis est extensiua intensione propria. Intensione verò communiter dicta,non inconuenit formam substantialem intendi, & remitti.

PRo resolutione huius quæsiti quatuor agenda sunt. Primò inuestigabitur, vnde habet forma ꝙ possit intendi & remitti:& per oppositum ꝙ non possit intendi & remitti.Secundò,per quem modum forma intenditur & remittitur. Tertiò ponetur conclusio responsiua. Quartò,posito ꝙ repugnet formæ substantiali intendi & remitti, inuestigabitur si repugnat duabus formis substantialibꝰ q̃ sunt eiusdem speciei,inęqualitas essentialis perfectionis.

Quantum ad 1.aduerte,ꝙ secundum doctrinam Thomisticam,radix intensionis& remissionis in formis est indeterminatio vel indifferentia formæ,pro qua sciendum, ꝙ forma accidentalis potest imaginari sub triplici indeterminatione.Primò,ꝙ sit indeterminata ad extendendum in diuersis substantiis:& hæc non facit eam intensibilem & remissibi.sed dat ei ꝙ sit accidens commune, & oppositum dat ei ꝙ sit accidens proprium.Secundò, ꝙ sit indeterminata ad esse & ab esse à subiecto:& hæc non facit eam intensibi. & remissibi.sed ꝙ sit accidens separabile, & oppositum facit eam esse accidens inseparabile.Tertiò,quod sit indeterminata,vt participet à subiecto magis perfectè & minus perfectè,& sit acquisibilis per motum in subiecto, & ex hac indeterminatione habet forma originẽ intensionis & remissio.nam formam intendi & remitti propriè est esse talis naturæ ꝙ est apta diuersimodè siue diuisibiliter per motum recipi in subiecto,ex consequenti actuare ipsum secundũ magis& minus,&educi actione agentis de imperfecto ad perfectum stante vnitate non solùm specifica,sed numerali ipsius formæ,vt declarabimus infrà. Ex opposito autẽ forma redditꝰ nõ intensibilis nec remissibilis, vnde cuicunque formæ repugnat acquiri ꝑ motum,& diuersimodè participari in subiecto,&c. repugnat intendi & remitti, & breuiter quęcunque consistunt in esse indiuisibili,vt numeri,&quantitates denominatæ à numero, & quæ largiuntur esse substantiale, non possunt intendi nec remitti, quoniam stant sub oppositio indeterminationis tertio modo dictæ.

Quantum ad 2.aduerte ꝙlicet omnes cõueniant in hoc, ꝙforma ideo intenditur,quia diuersimodè actuat subiectũ & magis ꝑfectè participaꝫ à subiecto, nõ tñ cõueniunt in modo:nam aliqui, vt recitat Heru.in 1.distin.17.q.4.art.2.& Gregor.in 1.dist.17.q.4.art.1. dicunt ꝙ intensio fit per additionem gradus ad gradum in esse formę,pro quo aduerte, ꝙ isti dicunt dum intenditur calor,nõ additur calor calori,quia in essentia caloris non dantur gradus, sed additur esse perfectius calidum,esse minus perfectè calido, quæ diuersa esse dantur formaliter à calore subiecto receptiuo,secundum quod est magis vel minus dispositum,&per consequens magis vel minus participat ipsum,& hãc suã opinionem conantur sic probare.Intensio & remissio aut fit secũdum gradus in essentia formæ,aut in esse formæ,quia non est imaginabile ꝙ fiat alio modo:nõ in essentia,vt probabitur,ergo in esse.Quòd gradus nõ sint in essentia, probatur quadrupliciter,primò,Si forma intensa est maior & perfectior secundum gradus in essentia q̃ qualitas remissa, hoc est quia forma remissa virtute continetur in intẽsa,sicut sensitiuum in intellectiuo,aut quia gradui præexistenti additꝰ alius gradus:non primo modo,quia gradꝰ essentiales, quorum vnus continetur in alio,differunt specie,vt patet in exemplo dato de sensitiuo &intellectiuo.Sed forma intensa &remissa sunt eiusdem speciei secundum omnes:ergo,&c.

Secundò, forma diffinitur ꝙ est simplici & inuariabili essentia consistens,ergo non habet gradus in essentia,repugnat enim quòd habeat gradus in essentia,& sit simplex & inuariabilis secundum essentiam.

Tertiò,ex 9.Meta.tex.10.formæ rerum sunt sicut numeri,sed in essentia numeri non dantur gradus:ergo,&c.

Quartò,Res per formam habet certitudinem,& est determinatæ naturę:ergo est indiuisibilis secundum essentiã, probatur consequentia, qm̃ secundum Philosophum in 10. Met. id à quo res habet certitudinem debet esse minimum &indiuisibile,vt patet de mensura certificante mensuratũ.

Sed hæc opinio,vt sonat, videt irrationabilis,& arguit sic,Subiectum,qđ fit magis tale per aliquam formam,transmutatur secundũ illã,aliter nõ magis haberet illã q̃ prius. Si transmutatur,aut transmutatur ab illa,aut ad illam, patet cõsequentia, qm̃ in transmutatione omnis terminus est vel à quo vel ad quem:non ab illa,quia non fieret magis tale per illam sed minus,supponimus autem ꝙ fiat magis tale: ergo ad illam,ergo in termino intensionis habet magis illam.Sed non potest imaginari quomodo subiectũ habeat magis illam, vel participet illa, vel illa magis actuet aut in hæreat subiecto,aut magis radicetur in eo, aut ꝙ ipsa det subiecto perfectius esse formaliter,nisi ipsa facta sit perfectior,quoniam nobilitas effectus formalis pendet à nobilitate causæ formalis.Si ergo tu concedis gradus in esse,concedes gradus in essentia formæ intensibilis.

Præterea,Latitudo proprietatis maximè intimę rei consequitur latitudinem,quæ est in re quam consequitur,videmus.n.ꝙ in similitudine non datur latitudo,nisi quia in fundamento,puta in qualitate daꝫ latitudo. Sed esse est ꝑprietas maximè intima formæ,quia est immediatus eius effectꝰ formalis,ergo nõ datur in esse nisi ꝙa datur in forma. Nec valet dicere, vt quidam dicunt, ꝙ non est eadem ratio de esse formæ accidentalis, & de ipsa forma, qm̃ esse respicit subiectum,est.n.esse accidentis in esse subiecto,forma autẽ non respicit subiectum,cùm igitur non detur intensio &remissio, nisi quia subiectum magis & minus participat esse formæ,ideo datur latitudo in esse,& non in forma.Hoc inquam non valet,qm̃ cùm esse fluat naturaliter à forma,qualis est forma,tale dabit esse ei cui inest,ergo si forma est indiuisibilis nullam habens latitudinem,dabit ei cui inest esse vno modo:ergo non secundum magis & minus.

Respondendo autem rationibus factis pro hac opin. aduerte ꝙ omnes soluuntur hac distinctione,forma intensibilis,puta albedo,dupliciter consideratur, primò vt est forma specifica condistincta contra aliam speciem, & constituta ꝑ differentiam suam essentialem:secundò vt est forma indiuidualis, puta hîc, albedo apta actuare manum.Primo modo est nõ intensibilis, qm̃ vt species stat indiuisibilis nõ eꝫ posset diuidi, nisi ꝑ gradus formales, ꝙ non stant cum

vnitate ſpecifica,vnde vt ſpecies,habet eſſe indiuiſibile, & eſt ſicut numerus,vt ponit philoſoph⁹ 8.meta.tex.x. Secundo modo eſt intenſibilis,qm̃ vt reſpicit ſubiectum perfecti bile poteſt magis & minus perficere illud ſecundum quod &ipſa per actionem agentis educitur de potentia ad actũ, & quæ prius fuit imperfecta, poſtea fit magis perfecta, & vt ſic dat ſubiecto eſſe imperfectum,deinde perfectius,ipſa facta magis perfecta non ſecundum ſe & ſpecificè conſiderata,ſed vt recipitur diuerſimodè in ſubiecto.

Ad primam igitur dico, q̃ forma vt remiſſa continetur virtute in ſeipſa intenſa, quia quamcunque perfectionem habet vt remiſſa,habet vt intenſa,& plus non:tñ continetur vt ſenſitiuum in intellectiuo,qm̃ illa differunt & ſpecie & genere,forma autem remiſſa eſt eiuſdem ſpeciei cum intenſa,negatur autem q̃ vniuerſaliter gradus eſſentiales quorũ vnius continetur in alio,differant ſpecie, hoc enim non eſt verum niſi ſumantur ex parte formæ ſecundum ſe,quando autem ſumantur ex parte formæ vt reſpicit materiam quã actuat,non eſt verum,vt magis declarabitur infrà,& quoniam forma non intenditur niſi vt reſpicit ſubiectum,ideo magis & minus non differunt ſpecie.

Ad ſecundum dico, q̃ illa diffinitio datur de forma ſecundum ſe & in ſuo eſſe ſpecifico, & non vt diuerſimodè actuat ſubiectum,ideo non concludit.

Ad tertiam dico,vt ad ſecundam.

Ad quartam dico q̃ aſſumptum non eſt verum, niſi de forma ſubſtãtiali,p̃ quam res locat̃ in ſpecie determinata.

Remota hac opinione,aduerte q̃ alij dicunt intenſionẽ & remiſſionẽ fieri per additionem gradus ad gradum:qui ſunt in eſſentia formæ,non quidẽ vt eſt ſpecifica,ſed vt indiuidualis,qm̃ ſecundum rationem ſpecificam eſt vt numerus ex 8.meta. tex.10. ſecundum autem q̃ eſt indiuidua ponunt in ea quandam latitudinem graduum, ex hoc q̃ ſi nõ haberet vt indiuidua latitudinem graduum,non poſſet eſſe ſimul in diuerſis ſubiectis ſecundum aliam & aliam rationem,videmus autem in niue & in pariete albedinem ſecundum aliam & aliam rationem,ergo,&c.Et hæc eſt opinio Scoti & Ant.And.in 8.Meta.q.6. Quæ quantum ad hoc q̃ forma vt ſpecifica,non habet latitudinem:ſtat cum B.T. & q̃ vt indiuidua habet latitudinem,pro quãto actuat hoc vel illud ſubiectum magis vel minus, ſtat cum B. T. Quòd autem hæc intenſio fiat per additionem graduum, ita q̃ iſti gradus diſtinguantur realiter & ſignatè, & q̃ ſecundus adueniat primo diſtincto actu à ſecundo,& ex illis conſtituatur forma vna per ſe,eſt contra B.Th. & intendo arguere contra hanc viam,deinde ſoluam rationes ſuas.

Arguo igitur ſic,Si intenditur calor in aqua per additionem gradus caloris ad gradum caloris,qui ſunt diſtincti& ſignabiles,puta quia primus eſt tantus calor,& ſecund⁹ eſt tantus,ergo in aqua erunt duo calores graduales,de q̃bus quæro,aut differunt ſpecie,aut numero, non primo,q̃a nõ fieret intenſio,fit.n.intenſio per ſuum ſimile:quæ autem differunt ſpecie,non ſunt ſimilia,taliter q̃ vnum augeat alterum, vnde ſicut per dulcedinem nõ augetur amaritudo ſic nec ibi ſi eſt diſtinctio ſpecifica,non ſecundo,quia duo accidẽtia eiuſdem ſpeciei acquiſibilia per motum ſecundum Sco.neceſſario diſtinguuntur ſubiecto.Cõſtat autem quod idem ſubiectum & eadem pars ſubiecti poteſt intendi ſecũdum calorem:ergo impoſſibile eſt duos calores diſtinctos numero ineſſe eidem.Et aduerte q̃ Sco. & Ant.And.videntur non poſſe ſaluare hanc realem diſtinctionem graduum quin ſibi contradicant.Nam Ant.And.in 5.meta.q.8.tenet q̃ eſt impoſſibile duo accidentia abſoluta educta de potentia materiæ per motum differentia ſolo numero eſſe in eodem ſubiecto quia termini motus ſunt incompoſſibiles. Conſtat autem q̃ ſi intenſio fiat per additionem gradus ad gradum, qui ſint realiter diſtincti, & vnus non corrumpatur adueniente alio,vt tenet Sco. duo accidentia realia abſoluta quæ ſunt differentia ſolo numero,& acquiſibilia per motum,erunt in eodem ſubiecto,ergo ſibi contradicunt.

Rationes pro hac opinione recitat Capr.in 1.diſt.17.q.2. contra ſeptimam concluſionem,& Her.in 1.diſt.17.q.5.& recitantur pro ſecunda opinione.Paulus autem Sonc.in 8.meta.q.21. reſolutè format in princi.quæſtionis,& ſoluit conformiter Capr.& Her.& quoniam reſponſiones ſunt Thomiſticæ, ideo vide eas in Paulo ne tempus conteramus, ex quo nihil noui ſuperaddendum occurrit.

Alij vt Burl.dicunt q̃ intenſio fit per ſucceſſionem graduum,ita tamen q̃ adueniente poſteriori,prior corrumpitur.Sed contra hanc opinionem arguit ſubtiliter & calculatoriè Greg. in 1. diſt.17.q.4. art.2. per totum, vbi & ſoluit rationes eius,verùm hæc opinio iam periit,ideo nolo immorari contra eam,ſed vide tu Gregorium.

Relictis his opinionibus, inueſtigandum eſt quæ fuerit mens B.T.vnde aduerte q̃ ex tota doctrina ſua elicio tria.

Primò,Forma non intenditur per additionem partis formæ vel gradus ad perexiſtendum formam, quoniam ſecundum Phil.& Comm.in 4.phyſ.tex.84.calidum fit magis calidum abſque eo, q̃ in eo efficiatur aliquid calidum, quod ante non erat calidum : vbi & Com.inquit, materia veniet ex hac caliditate demonſtrata ad maiorem caliditatem, nullis partibus calidis in actu aduenientibus,ſed transfertur in maiorem caliditatem ex intenſione caliditatis,& ſimiliter materia transfertur de minori quantitate ad maiorem,nulla quantitate in actu adueniente.Ex quibus conſtat q̃ mens philoſophi & Com. fuit q̃ dum intenditur forma, nihil noui aduenit ſubiecto,diſtinctum realiter à præcedenti forma.

Secundò,forma non intenditur præcisè ex hoc q̃ magis radicatur in ſubiecto, ita q̃ non augetur eſſentialiter. Hæc enim duo implicant contradictionem:nulla em̃ forma poteſt intelligi magis radicari in ſubiecto,niſi quia habet maiorem victoriam ſuper ſubiectum.maior autem victoria indicat maiorem virtutem : maior autem virtus eſt à perfectiori eſſentia,quoniam cùm diſtinguatur ab eſſentia:oportet q̃ commenſuretur eſſentiæ, ſicut effectus cauſæ proximæ. Cùm igitur formam magis radicari ſubiecto, inferat maiorem perfectionem in eſſentia formæ,hæc duo contradicunt,forma magis radicatur, & non efficitur perfectior in eſſentia ſua,non ergo tali modo intenditur.

Tertiò, Forma intenditur ex eo q̃ educitur de imperfecto ad perfectum , quod intelligas & ſecundum eſſentiam & ſecundum eſſe quod ſtat ſubiecto. pro cuius euidentia aduerte ſecundum doctrinam B.Tho.in primo Senten.diſt. 17.q.2.aric. 2. q̃ qualitates ſecundæ intenduntur ſecundum intentionem primarum,ſicut ſapor & odor , & aliæ intenduntur ad proportionatam intenſionem caliditatis & frigiditatis & ſicci. & humi. Qualitates autem ſimplices ſiue primæ intenduntur ex cauſis ſuis, vt ex agente & recipiente. Nam agens intendit reducere patiẽs de potentia ad actum ſuę ſimilitudinis quantum poteſt,vnde non contenta tur calidum inducere in calefactibili calorem imperfectiſſimum , quem poſſumus dicere primum gradum,ſed poſtquam reduxit calidum omnino in potentia ad calorem imperfectiſſimum,iterum conatur de imperfectiſſimo ad perfectiorem reducere non addendo calorem calori, ſed magis educendo de potentia ad actum , nam ſicut per actionem calidi efficitur de non calido calidum,ita efficitur de calido imperfecto perfectius calidum : & ſic ordinatè vſque ad ſummum calidum, in quo ordine, calor præcedens comparatur ad ſequentem, vt potentia ad actum, quodlibet enim imperfectum reſpectu perfectioris eſt vt potentia. Calor igitur intenditur ex eo q̃ actione calidi educitur calor,qui erat in ſubiecto,vt imperfectus actus ad maiorem perfectionem:& ſic calor factus eſt perfectior, quia magis actu,&facit ſubiectum perfectius calidum,quod eſt dare perfectius eſſe calidum.Ex quibus ſequuntur tria.primò , q̃ formam intendi per eductionem de potentia ad actum,idem eſt quod eam magis radicari in ſubiecto,&eam magis participari à ſubiecto , & eam educi de imperfecto ad perfectum, & eam magis actuare , ſiue dare magis eſſe ſubiecto,nam hæc omnia in doctrina B.Tho.quo ad ſenſum æquipollent.ſecundò, ſequitur q̃ in via noſtra non dantur gradus diſtincti realiter,ſed apud nos gradus dicuntur ipſa forma , vt diuerſimodè educitur de minus perfecta ad magis perfectam vſque ad ſummum , non per additionem ſed per nouos modos habẽdi ipſam formam, puta quando ſubiectum educitur de potentia calidum ad actu calidum quantumcunque imperfectum dicitur habere primum gradum caloris , & qñ adhuc calefit & recipit perfectiorem calorem,habet ſecundum gradum,ita q̃ primus calor q̃ eſt terminus à quo , non diſtinguitur realiter à ſecundo q̃ eſt terminus ad quem,niſi ex nouo modo &perfectiori.tertiò ſequitur , q̃ oés rationes probantes formam intenſam diſtingui à remiſſa p̃ additionem partis aut gradus aut nouæ realitatis, alioquin p̃ motum intenſionis nihil acq̃reretur, nec intenſum & remiſſum poſſunt eſſe termini motus, &c. ſoluuntur ex hoc q̃ licet nulla pars nec gradus nec noua

realitas

realitas acquiratur, acquirit tamen eadem forma nouis & perfectioribus modis. In his puto consistere modum intensionis & remissionis, secundum doctrinam Beati Thomæ.

Quantum ad 3. aduerte quod alio modo respondẽdum esset quæsito secundum Comm. alio modo secundum Scotum, & alio modo secundum B. Th. Nam secundum Commentato. ponenda esset conclusio hæc. Non solùm forma accidentalis sed & substantialis simplex, qualis est forma elementi, est intensibilis & remissibilis. Verùm quia hanc opinionem pertractauimus in q. præcedenti, & reprobauimus eam: ideo non est immorãdum in ea. Scotus autem & Anton. And. vt patet in 11. Metaphysicæ, q. 1. tenent quòd indifferenter omnis forma substãtialis, præter animam intellectiuã intenditur & remittitur, eo ꝙ forma generanda sm eos succesiuè introducitur & corrũpenda succesiuè abiicitur, & quoniam hæc opinio directè est cõtra viam nostrã, ideo immorãdum est cõtra eam, & sic procedemus. Primò ponentur fundamenta sua. Secũdò rationes suæ. Tertiò arguetur contra fundamenta sua. Quartò soluẽtur rationes suæ. Vltimò ponemus conclusionẽ responsiuam in via B. T.

Quantum ad primum aduerte ꝙ suum primum fundamentum est hoc. Tenet ꝙ forma substantialis licet quo ad esse specificum non intendatur nec remittatur, tamen secũdum quod est indiuidua intenditur & remittitur, eo ꝙ intrinsecè cõtinet plures gradus indiuiduales, quibus diuersimodè & succesiuè potest informare materiam, & dicunt id esse de mente Philosophi in 8. Metaphysicæ, tex. 10. vbi inquit, Et quemadmodum nec numerus habet magis vel minus, nec quę secundum speciem substantia, id est forma substantialis vt specifica. Sed si quidem cum materia, id est inquantum indiuidua, secundum est hoc. Tenet ꝙ generatio est motus, & est succesiua vt generatio est, ita ꝙ non distinguitur à motu in 5. Physicor. ex eo ꝙ generatio sit instantanea, & motus succesiuus, sed ex termino & ex subiecto, nam generatio propriè est ad substantiam, motus autẽ ad accidens, & subiectum generationis est ens in potentia, subiectum aũt motus est ens actu. Hęc sunt fundamẽta eorum.

Quantum ad 2. aduerte ꝙ Ant. And. vndecimo Meta. q. 1. ponit hanc conclusionem, Forma substantialis habet gradꝰ intrinsecos essentiales secundum quos suscipit magis & minus, & intrinsecam diuisionem. Hanc probat quatuor rationibus.

Prima est, Calidum intenditur in igne, ergo & forma ignis. Antecedens patet de igne gñato ex quercu, & gñato ex palea, siue ex alia materia rara. Cõsequentia aũt ꝓbatur si effectus naturalis dissimiliter se habet & causa naturalis dissimiliter se habet: quia omnis causa naturalis agit quantum potest. Sed calor ignis, qui est effectus naturalis formę ignis dissimiliter se habet, vt dictum est in antecedente, ergo & forma ignis quę est causa naturalis dissimiliter, se habet, ex consequenti potest esse minus & magis perfecta.

Secunda est, In alteratione præcedente corruptionem aquæ in ignem introducitur calor, ergo & forma ignis nõ intẽsa, ergo remissa. Antecedẽs patet ad sensum. Prima autẽ consequentia ꝓbatur, Nullũ propriũ accidẽs est sine forma sui proprij subiecti, qm̃ cõsequitur ipsam, vel est ad ipsam. Sed calor est proprium accidens ignis, ergo, &c. secunda aũt consequentia probatur, qm̃ impossibile est formas specificas repugnantes, esse simul in eadem materia secũdum esse intensum, sed forma aquæ & forma ignis sunt repugnãtes, vt patet ex suis contrariis dispositionibus, ergo cùm in alteratione præcedente, &c. introducatur forma ignis & adhuc sit in materia forma aquæ, necesse est, vel vtranque esse remissam, vel saltem formam ignis esse remissam.

Tertia est, Omne quod mutatur, ex 6. Phys. est partim in termino à quo, & partim in termino ad quem: tunc quæro, ly partim & partim, aut accipitur pro diuisibilitate formæ secundũ quam est motus, aut pro diuisibilitate subiecti, qd̃ mouetur: non secundo, quia ex 8. Phy. contingit aliquod totum simul alterari, ergo primo modo, ergo forma substantialis est diuisibilis, & sic habetur propositum.

Quarta est, Omnis perfectio quæ põt numerari in pluribus, maiorem perfectionem dicit in pluribus, quàm in vno, sed forma ignis est numerabilis in pluribus indiuiduis, vt patet. Si igitur duo ignes iungantur & fiat vnus, non est dubium, quin ille ignis perfectiorem & intensiorem formã habeat, quàm duo ex quibus componitur, seorsum sumpti, nam duo perfecta simul iuncta, perfectius aliquid ponunt, quàm vnum tantum cæteris paribus.

Quantum ad 3. sic arguitur contra primum fundamentum, Forma secundum quam aliqd constituitur sub specie, est indiuisibilis, qm̃ secundum Philosophum in 8. Meta. tex. 10. se habeat vt vnitas ad numerum, quæ licet sit minima & indiuisibilis addita vel subtracta variat speciem numeri. Sed per formam substantialem indiuidualem, indiuiduum constituitur sub specie, qm̃ aut constituitur sub specie per formam specificam, aut per indiuidualem: non per specificam, qm̃ specifica constituitur species, non potest aũt eodẽ constitui species & indiuiduum, cùm se habeant vt totum & pars subiectiua, si est indiuisibilis, ergo non habet gradꝰ intrinsecos essentiales nec suscipit magis & minus, qm̃ in doctrina Scoti intensio fit per additionem graduum, & dictum Philosophi in 8. Meta. tex. 10. vbi inquit, Sed si quidem cum materia, &c. non fauet ei, nam sensus Philosophi est, ꝙ forma substantialis siue specifica siue indiuidua non habet magis & minus in essentia sua. Sed si quidem cum materia, id est, si consideretur cum dispositionibus quę tenent rationem & modum materiæ, quia sunt ratio recipiendi formã, potest dici recipere magis & minus, non quidem secũdum se, sed ratione dispositionum, quæ sunt qualitates intensibiles. Sed quia Commentator in 8. Metaphysices textum prædictum exponens videtur fauere viæ Scoti. Dicit. n. ita, forma substantialis non recipit magis & minus, non enim est hõ maioris humanitatis quàm alius homo secundum formam. Sed si fuerit, erit secundum quod forma est in eo in materia, ideo declarandum est ꝙ pro veritate non fauet ei. Aduerte igitur ꝙ Com. intelligendus est, sicut intendit Philo. Phil. autem loquitur de formis contra Platonem qui dicebat formas esse numeros & esse separatas, & licet secundum Phil. non sint numeri, tñ assimilantur numeris in quatuor proprietatibus, quæ patent in eodem tex. & 4. similitudo est, ꝙ sicut numeri non recipiunt magis & minus, sic nec forma secundum speciem: qm̃ vt species non habet principium intrinsecum, nec gradum quo diuersificetur. Sed si habet magis & minus, est cum materia, i. quoniam materia est principium diuersificandi formam specificam, ratio maioris apparentiæ suscipiendi magis & minus est ipsa materia, quàm sumpta vt species vel vt separatio, sicut accipiebat Plato. Tñ ex hac conditionali non sequitur quod Philosophus aut Commẽtator concedant eam suscipere magis aut minus, nec posse suscipere, sed solum sequit, ꝙ habeat minorem repugnantiam ex materia quæ ex se, si susciperet magis aut minus. non inconuenit autem conditionalem esse veram, cuius antecedens & consequens sunt impossibilia. Cõstat autem ꝙ philosophus dum dicit, Sed si quidem loquitur conditionaliter, & non vi vnius termini, de Com. aũt constat, ꝙ format conditionalem, vt patet intuenti dictum suum suprà positum: non ergo super dictum philosophi possunt Scotus & Ant. And. ponere fundamentum opinionis suæ.

Contra secundum fundamentum arguitur sic, Motus vt distinguitur contra mutationem propriè dictam, quæ est gñatio & corruptio simpliciter, nullo modo est in substantia: gñatio aũt & corruptio est in substantia, ergo generatio non potest dici motus propriè dictus. Minor patet, qm̃ generatio est via ad substantiam. Maior probat̃, vbi est motus propriè dictus ibi est contrarietas, ex quinto physico. textu decimo, sed in substantia non est contrarietas, vt patet in prædicamentis & in quinto Phys. textu decimo, ergo, &c. fortè dices, licet philosophus neget cõtrarietatem propriè dictam in substantia, non tamen communiter dictam, & hæc sufficit ad motum. Contrà, hoc est expressè contra Comm. in quinto Phys. commenr. decimo, qui tenet quòd ad motum requiritur contrarietas propriè dicta, & ait, Et intendit Arist. hic per contraria, &c. vsque ibi, & quomodocunque concedatur quod in substantia est contrarietas destruetur signum Philosophi, &c. Patet ergo ꝙ si in substantia non est motus propriè dictus, quod ibi non est introductio formæ succesiua, & per consequens non est ibi intensio nec remissio.

Quantum ad 4. soluendæ sunt rationes eorum, quas suprà recitauimus. Ad primam negatur consequentia, ad probationem dico ad minorem, quòd calor qui est intensior in igne genito ex materia magis solida, puta ex quercu, non est effectus solidus formæ ignis: sed prouenit ex materia solida in qua magis vigoratur. Vnde dico quòd ex parte formæ non est intensior, ex consequenti dissimilitudo caloris in diuersis ignibus generatis ex diuersa materia, non

arguit magis & minus intrinsecè in forma ignis.

Ad secundam nego primam cõsequentiam, ad probationem dico ad min. q̃ calor non pro quolibet gradu est proprium accidẽs ignis, sed calor pro tanto gradu sub quo nõ potest stare nisi forma ignis, vnde in casu ꝓposito dico qd̃ calor in alteratione productus pro gñatione ignis & corruptione aquæ est subiectiuè in aqua, mediãte forma aquę, quę non repugnat ipsi calori nisi ꝓ tali gradu, sub quo non posset saluari forma aquæ: & pro tunc non est in materia nisi forma aquæ, & nullo modo forma ignis, & ideo de secunda consequentia non curamus. Et aduerte, q̃ eos decepit hæc consequentia, Forma aquæ repugnat calori ꝓ tanto gradu, ergo pro omni gradu, patet quòd non valet.

Ad tertiam dico secundum doctrinam B.Th. q̃ dictum Phil. non verificatur eodem modo in omni mutatione. Sed primo & propriè verificatur in mutatione locali, & in alteratione quæ est inter contraria mediata, vt quod mutatur de albo in nigrum prius peruenit ad fuscum, quod participat de albo & nigro: in illis verò mutationib⁹, inter quorũ terminos nõ est aliquod mediũ, dictum phil. non saluat respectu principalis termini, sed respectu alicui⁹ adiuncti, vt dum mutatur materia de forma aquæ ad formã ignis, est quidem toto tempore alterationis vsque ad vltimum instãs excluſiuè sub forma aquæ, & nullo modo sub forma ignis secundum ipsam formã, potest tñ dici esse partim sub forma ignis non secũdum seipsam, sed ratione dispositionum quæ sunt ꝓ forma ignis introducenda & ꝓ forma aquæ remouẽda. Ad arg. igit̃ nego diuisionẽ qm̃ non est partim & partim ratione formæ substantialis, nec ratione subiecti, sed ratione dispositionum in generatione substantiali.

Si dices, q̃ Com. vult dictum Phil. verificari in quatuor generibus mutationum, ergo in mutatione substantiali.

Respondeo, Si Com. intendit q̃ verificatur in mutatione substantiali modo quo dictum est, s. ratione dispositionum, acceptatur: si autem intendit ratione formæ substantialis, negat auctoritas sua, quam nec B.T. tenet in 6. Phys. exponens textum 92. & approbat dictum Alexandri, q̃ omnis mutatio est diuisibilis, scilicet vel secundum seipsam, vel secundum motum ei adiunctum.

Ad quartam dico q̃ non concludit formam substantialem intendi & remitti, sed q̃ vna est perfectior altera, licet sint vnius speciei, quod & nos concedimus ad sensum quem dicemus infra in hacmet q. Ratio autem quare nõ intenditur, ponetur in probatione conclusionis sequentis.

Quantum ad 5. ponit̃ hæc conclusio resp̃siua in via beati Thomę. Nulla forma substantialis extensibilis intensione ꝓpriè dicta, nã in via beati Thomæ ad verã intensionẽ tria requiruntur. Primo qd̃ à tali forma res nõ sortiatur speciẽ.

Secundò, q̃ illamet forma numero sit apta diuersimodè actuare suum subiectum, scilicet modo imperfecto, deinde perfectiori & perfectori secundum q̃ ab agente magis & magis educitur de potentia ad actum. Tertiò, q̃ sit diuisibiliter acquisibilis per motum, sed vt probauimus contra Scotum & Ant. And. quælibet forma substantialis constituit id cuius est forma in propria spẽ, nec est apta diuersimodè actuare materiam, cum non habeat gradus intrinsecos essentiales, vt probauimus contra Scotum, nec est acquisibilis per motum, sed per instantaneam transmutationem substantialem, quam probauimus contra Scotum, non esse motum, ergo, &c. Dixi aũt intensione propriè dicta qm̃ sumendo intentionem communiter dictam quæ ponitur in duabus formis eiusdem speciei, & informantibus distincta substantia non inconuenit formam substãtialem intendi & remitti prout vna est perfectior & alia imperfectior, vt declarabimus in parte sequenti.

Sed contra hanc determinationem videtur esse Aristot. in 5. Phys. tex. 3. antequam diuidat motum communiter dictum in suas species, scilicet in mutationem propriè dictã, & in motum propriè dictum dicit, quòd in omni motu est tempus, ergo successio. Sed generatio est motus communiter dictus, ergo in generatione est tempus, ergo successio, ergo forma substantialis est successiuè acquisibilis, ergo intensibilis.

Ad hoc respondetur per Com. in 5. Phys. comm. 3. vbi inquit ommem motum esse in tempore, declarabitur etiam perfectè in lib. 6. constat autem quod in li. 6. dicet Phys. omnem motum esse in tempore tam motum propriè dictum, quàm mutationem, in substantia, non quidem ratione instantaneæ introductionis formæ substantialis, sed ratione præuiæ alterationis, ideo dicet, omne quod generatur, prius generabatur. Quare, &c.

Quãtum ad 4. principale s. posito q̃ repugnet formæ substantiali intendi & remitti, vtrum repugnat duabus formis substantialibus eiusdem speciei inæqualitas perfectionis substantialis, aduerte q̃ inter Thomistas est discrepantia, nam Capr. in 2. dist. 32. q. 1. tenet hanc conclusionem in animabus intellectiuis, licet omnes sint eiusdem speciei, sunt diuersi gradus essentiales. Hanc probat de mente B. Tho. in 1. sent. dist. 8. q. 5. artic. 2. & intendit talem rationem formæ naturaliter proportionatæ suis subiectis secundum inæqualitatem suorum susceptiuorum habet inæqualitatem inter se sed animæ vniuntur corporibus vt formæ proportionatæ, cum actus recipiatur in materia secundum dispositionem materiæ, constat autem q̃ corpora non sunt æqualiter disposita ꝓpter inæqualitatem virtutis generantium & complexionum, ergo ex inæqualitate essentialiũ corporum, põt concludi inæqualitas essentialis animarum. Tu tñ aduerte q̃ hæc inæqualitas non competit animæ ex se, qm̃ induceret distinctionem specificam. Sed competit huic animæ & illi, prout hæc respicit hoc corpus & illa illud, & ideo licet hæc distinctio possit dici formarum, non tñ formalis, sed potius materialis: non. n. conuenit animæ ex se, quæ tñ est forma, sed ratione materiæ quã respicit. Et hæc est mês Capr. vbi suprà, quam sequuntur excellentiores Thomistæ. Sed Paul. Sonci. non placet, vt patet in 8. Metaphysices q. 26. vbi in fine declarat, q̃ vnam animam esse perfectiorem alia, non est secundũ essentiam nec secundum esse substantiale, sed secundum nobiliores dispositiones conseruantes eam in materia, sed nos dicimus declarationem suam esse veram, sed non sufficientem. Admittimus, em̃ perfectionem accidentalem inæqualem inter animas, quam nullus habet negare, sed vltra illam tenemus inęqualitatem perfectionis essentialis, eo q̃ vnaquæque anima in suo proprio susceptiuo habet esse determinatum secundum mensuram perfectionalem corporis qd̃ informat, & hæc est expressa scientia beati Thomæ, in primo sententiarum distinctione 8. q. 5. arti. 2. ad 6. Constat autem quod corpora humana non habent æqualem nobilitatem, & ideo vna anima quæ creatur vt vnibilis huius corpori digniori, sortitur à Deo nobilius esse, & illa oppositò modo.

Quoniam igit̃ tenem⁹ partẽ affirmatiuã, soluẽdę sunt rationes quæ inducunt̃ à Paulo Soncinate, vbi 3. & sunt tres.

Prima, Anima intellectiua prius natura habet esse quàm vniatur materiæ, ergo vna non dat nobilius esse quàm alia. Antecedens patet, quia anima cõmunicat suum & ꝓprium esse materiæ, prius autem est rem habere perfectionẽ in se, quàm communicare eam alteri. Cõsequentia aũt sic probatur: Si vna anima dat nobilius esse quã alia, vt hoc est, quia entitas vnius animæ est perfectior entitate alterius, & hoc etiam tu negas, aut est ꝓꝓ dispositiones, vt tu dicis, & hoc non, quia sequitur q̃ anima ex sui vnione ad materiam consequeretur imperfectionem in suo esse, quod est falsum, q̃a forma non vnitur materiæ, nisi propter bonum formæ.

Ad hoc dico q̃ peccat ex fundamento falso, qm̃ imaginatur q̃ Deus creat animam, & det illi esse, non respiciendo materiam sic vel sic dispositam, quam debet informare. Hoc quidem est falsum, nam Deus dum creat hanc animã, respicit hoc corpus & ꝓportionaliter terminat eam ad talem gradum essendi, & ex hoc patet, q̃ sua consequentia non valet: & ad probationem dico, q̃ est propter primum, sed illa perfectior entitas non conuenit animæ vt anima, sed vt huic, est autem hæc vt respicit hanc materiam, & has dispositiones. Et cum dicit ergo anima ex sui vnione ad materiam consequitur imperfectionem, negatur consequentia, quæ vtique valeret, si anima haberet esse ante vnionem & produceretur à Deo, non respiciendo ad hanc materiã, imò dico q̃ ex vnione perficitur, eo q̃ non haberet aliquod esse nisi vniretur, quoniam ratio occasionalis creandi hanc animam, est vt vniatur huic corpori.

Secunda, Producat Deus animam vnam separatam à materia, deinde vniat eam materiæ optimè dispositæ. Tunc quæro, Si esse illius animæ est factum perfectius ex vnione, vel non: si sic, ergo illud esse est intensum, quia ad intensionem, in via Thomistica sufficit quod actus deducatur de imperfecto ad perfectum, si non, ergo illæ summæ & optimæ dispositiones non faciunt, quòd vna anima det perfectius esse quàm alia.

Ad hoc dicitur q̃ peccat eodem fundamento vt præcedens.

dens. Dico igitur ꝙ Deus non crearet vnam animam ante informationem, niſi reſpiciẽdo diſpoſitiones materiæ, quæ ſunt vel futuræ ſunt in tali materia, & iuxta illas terminat hanc animã ad tale eſſe ſibi inuariabile, ſiue ſit vnita materię, ſiue nõ. Et ſi daretur caſus ꝙ Deus crearet vnam animã ſine habitudine ad materiam determinatam, dico ꝙ illa nõ eſſet anima niſi æquiuocè. Nam de ratione animæ eſt eſſe actum corporis, ergo de ratione huius animæ, eſt eſſe actum huius corporis.

Tertia, ſequitur, ꝙ forma ſubſtantialis poſſit intendi & remitti. quod eſt contra doctrinam Thomiſt. Conſequentia probatur, ſequitur quod forma ſubſtantialis poſſit habere perfectius eſſe quàm haberet, ergo poteſt intendi & remitti. Conſequentia eſt clara in via B. Th. vt patet ex prædictis in hac q. Antecedens probatur, eſſe forma ſubſtantialis, ſecundum te eſt tanto perfectius quanto diſponens pro forma introducenda, & quæ ſimul introducuntur cum forma, ſunt perfectiores, ſed iſtæ poſſunt intendi poſtquam forma eſt introducta, & effici perfectiores, ergo forma poterit habere perfectius eſſe, q̃ prius ex conſequenti fieri intẽſior.

Ad hoc dico quod, vt recitat Capr. vbi ſ. fuit argu. Durandi, & eſt quintum in ordine, & Capr. ſoluens inquit, negatur conſequentia, ad probationem, non oportet quod ſi ſecundum diuerſitatẽ diſpoſitionum præcedentium formã in materia, vel ſimul omni forma incipientium ſit inæqualitas formarũ ſubſtantialium, quod à ſimili ſecundum diuerſitatem diſpoſitionum ſequentium formam, forma ipſa intendat vel remittatur, poſito quod poſt introductionẽ formæ fiãt perfectiores vel imperfectiores, & ratio huius eſt, quia diſpoſitiones præcedentes, vel ſimul incipientes cum forma, habent aliquẽ modum cauſalitatis reſpectu formæ ſubſtantialis, non autem poſteriores, ideo ad variationẽ ſequentium non variat forma nec eſſe eius, ſed bene accidentaliter variat ipſum cõpoſitũ modò in melius, mõ in peius.

De reſpõſione quã dat Paul. & contra quã arguit, nõ curamus, quoniam nõ eſt ad viam noſtrã. Diximus. n. quod ad intenſionẽ ꝓpriè dictam requiritur, ꝙ forma ſit acquiſibilis per modum, & per eam nõ conſtituatur res in ſpecie, & quod eadem numero ſit apta plus & minus actuare ſubiectum, & non indiuiſibiliter, & ꝙ actione agentis magis & magis educatur de imperfecto ad perfectũ, quæ omnia repugnant formæ ſubſtantiali, vt patet in ſupradictis. Tenemus igitur inæqualitatem ſubſtantialem duarum formarũ ſubſtantialium eiuſdem ſpeciei, non tamen intenſionem & remiſſionem. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VII.

Si ex materia & forma ſit vnum per ſe, & propter quid & an immediatè.

CONCLVSIO.

Ex materia & forma ſit vnum per ſe, & propter quid, (cuius tamen nulla eſt cauſa intrinſeca, niſi quod materia eſt potentia & forma eſt actus) & immediatè. Ex ſubiecto verò & accidente communi non fit vnum per ſe.

EXpeditis quæſtionibus eueniẽtibus circa materiam & formam, reſoluenda eſt nunc quæſtio, quæ accidit circa naturam compoſiti, & eſt hæc, vtrum ex materia & forma fiat vnum per ſe, & propter quid, & an immediatè. Pro reſolutione tria agenda ſunt. Primò declarandũ eſt, quid ſit fieri vnum per ſe. Secundò ponentur duæ concluſiones reſponſiuæ. Tertiò aſſignabitur ratio, quare ex ſubiecto & accidente communi non fit vnum per ſe.

Quantum ad 1. aduerte, ꝙ aliud eſt eſſe vnum per ſe, & fieri vnum per ſe, nam eſſe vnum per ſe, eſt eſſe indiuiſibile ex ſui natura, & hoc modo res ſimplex eſt vna per ſe, ſicut punctus: ſicut intelligentia, & in ſupremo gradu eſt prima cauſa, fieri vnum per ſe eſt ex pluribus adunatis reſultare vnam naturam, quę reponitur in determinato genere & determinata ſpecie, vnde aduerte, ꝙ ad fieri vnum per ſe non ſufficit ex pluribus adunatis reſultare quid vnum, aliter aceruus lapidum & homo albus poſſent dici facta vnum per ſe. Sed requiritur ꝙ ipſum totum conſtitutum reponatur in genere & ſpecie determinatis, vt numeri, & quantitates cõtinuæ, & figuræ, & ſubſtantiæ compoſitæ, &c.

Quantum ad 2. ponuntur duæ cõcluſiones, prima eſt, Ex materia & forma fit vnum per ſe, Probatur, Sicut ſubſtãtia ſimplex ſeipſa eſt vna per ſe, quia nõ habet principia intrinſeca ex quibus fiat vna. Sic per oppoſitum ſubſtantia compoſita fit vna per ſe, quia habet principia intrinſeca, ex quibus fit vna per ſe. Hæc autem principia non ſunt niſi materia & forma, quæ ſolæ ſunt cauſæ intrinſecæ, ergo, &c.

Secunda cõcluſio, propter quid ex materia & forma ſit vnum per ſe, nulla eſt cauſa intrinſeca, niſi quia materia eſt potentia, & forma eſt actus. Hæc concluſio non poteſt demonſtrari aliter, niſi quia de natura potentiæ & actus eſt, vt ex eis coniunctis conſurgat vnum per ſe. Sed materia & forma ſunt actus, ergo, &c.

Quòd ſi quis negat ex potentia & actu fieri vnum per ſe, non eſt diſputandum cum eo, ſicut nec cum negãte principia per ſe nota, dico autem cauſa intrinſeca, ad differentiam cauſæ agentis, quæ ideo neceſſaria eſt, quia educit materiam de potentia ad actum, & ſua actione diſponit materiam ad receptionem formæ.

Ex hac autem determinatione eliciuntur duo corollaria, primum eſt, quod ex ſubiecto & accidente communi non fit vnum per ſe. Dico ex accidente communi, quoniam ex ſubiecto & accidente proprio, ſiue ex propria paſſione, licet non fiat vnum per ſe entitatiuè, vt declarauimus in 4. lib. tamen fit vnum per ſe prędicatiuè, quod non contingit, non in accidente per accidens, ſiue communi. Ratio autem propter quam non fit vnum per ſe, ſecundum Ant. And. non eſt alia, niſi quia ſubiectum & accidens commune ſunt tales naturę, ꝙ ex ſe non conſtituunt vnum per ſe, ſicut ex oppoſito materia & forma ſunt tales naturæ, ꝙ conſtituunt vnum per ſe. Sed hoc nihil eſt dictu, imò cauſa eſt, quia ex actu & pura potentia, aptum eſt fieri vnum per ſe, non autem ex duobus, quorum vnũ eſt actu, & alterum eſt actus, ſiue quia vtrumque eſt actu. Et hanc cauſam aſſignauit Philoſophus contra Plato. in lib. 7. tex. 49. vbi inquit, Duo nanque ſic actu, nunquam ſunt vnum actu, actus enim ſeparat. Secundũ eſt, ꝙ ex materia & forma fit vnum per ſe immediatè, id eſt, nullo interpoſito medio, & ratio quidẽ huius eſt quoniam vt inquit philoſophus in hoc 8. lib. tex. vlti. poſtquam reprehendit antiquos, qui diuerſimodè aſſignabant medium, quo ex materia & forma fit vnum per ſe, nullum eſt aſſignandum medium, eo ꝙ forma adueniens materiæ, ſicut ſeipſa dat eſſe & conſtituit ens, dummodo agens moueat potentiam ad actum, ſcilicet diſponẽdo materiam ad actum, ſic ſeipſa adueniens materiæ facit vnum, & confirmatur, quoniam cùm ens & vnum ſint idem, vt determinatum eſt in lib. 4. eodem modo res fit ens & fit vna. cùm igitur forma, ſeipſa det eſſe, ſeipſa faciet vnum, & non per medium.

Sed contra prædicta ſunt tria dubia, primò dubitatur quomodo ſit poſſibile, ꝙ ex materia & forma fiat vnũ per ſe, cum maximè diſtent, quoniam ſunt vt potentia & actus, quæ ſunt extremè diſtantia, quæ autem ſunt conformia, videntur magis vnibilia, ex conſequenti magis facere vnum.

Ad hoc dicitur, quod aliud eſt aliqua fieri vnũ, & aliud eſt ex aliquibus fieri vnum. Item ex aliquibus fieri vnũ contingit dupliciter. Primò, ꝙ illud vnum ſit eiuſdem rationis, cum his ex quibus fit, ſicut eſt totum homogeneum. Secundò, ꝙ illud vnum ſit alterius rationis ab his, ex quibus fit, vt eſt totum, heterogeneum, ſtantibus his diſtinctionibus, dico quod ſi poneremus actum & potentiam fieri vnum, ſi militer ſi ex potentia & actu fieret vnum eiuſdem rationis ſicut ex duabus aquis fit vna aqua, argumentum procederet, quoniam quæ minus diſtant, & ſunt magis conformia, ſunt magis apta fieri vnum, & ex eis reſultat totum, quod eſt eiuſdem naturæ cum his ex quibus reſultat, vt patet cũ duæ lineę coniunguntur, duę aquæ, duo ignes, &c. Sed nos ponimus ex materia & forma fieri vnum quod eſt alterius rationis, & non illa fieri vnum. Ad hoc autem conſtituendum dico, ꝙ quę magis diſtant, ſunt magis apta, dummodo vnum ſit vt perfectibile, & alterum vt perfectiuum, & quoniam forma vt actus, & materia vt potentia ſic ſe habent, ideo non inconuenit ex eis fieri vnum per ſe.

Secundò dubitatur, Si hæc eſt vniuerſaliter vera, quando ex aliquibus fit vnum per ſe, neceſſe eſt vnum eſſe potentiam & alterum eſſe actum, nam videtur habere inſtantiam in toto quantitatiuo vt in linea bicubitali, quę conſtituitur ex cubitali & quæ cum ſint eiuſdem rationis, non videntur ſe ſic habere, ꝙ vna ſit actus, & altera ſit potentia, ſed vel vtraque eſt actus, vel vtraque eſt potentia, & tamen conſtituunt vnum per ſe, ſcilicet lineam bicubitalem.

Ad hoc dicitur ꝙ illa propoſitio, Quando ex aliquibus, &c. non eſt vniuerſaliter vera, niſi in conſtitutione vnius per ſe, quod eſt alterius naturæ à ſuis principiis componẽtibus

tibus. Instantia autem procedit de vno per se, quod est eiusdem naturæ cum suis componentibus. nam tunc sufficit, q̃ omnia componẽtia sint vt potentia: vnde quando A, & B, componunt C, sicut duæ lineæ tertiam, dico q̃ A, & B, sunt partes potentiales. Quando autem ex elementis componitur elementatum, dico q̃ elementa sunt vt potentia, & forma mixti est actus. Vt igitur fiat principium quod teneat in omnibus, formetur sic, Quando ex aliquibus fit vnũ per se, necesse est vel illa esse potentialia, vel vnum esse potentiam & alterum esse actum.

Tertio dubitatur quomodo sit possibile, q̃ ex materia & forma fiat vnum sine medio, cùm videamus ea quæ multũ distant non vniri sine medio: vnde & duo extrema contraria non vniuntur nisi in medio, vt calidum & frigidum in tepido, constat autem quòd materia & forma multum distant, ergo, &c.

Ad hoc dicimus, q̃ si sunt duo multum distantia, quorũ vtrunque habeat esse separatim, sicut duo corpora, illa non vniuntur sine medio colligãte, vt patet in ædificatione domus: si autem illa duo non habeant esse seorsum, sed vnum actuat alterum, & nullũ habet esse, nisi per illud, non est necesse, q̃ vniantur per medium, & quoniam materia nullum habet esse, s. actuale: sed ipsum accipit à forma, nec forma habet aliud esse, nisi illud quod communicat materiæ, ideo non inconuenit, q̃ vniantur sine medio. Argumentum autẽ procedit, ac si materia & forma haberent distincta esse, sicut duo extrema contraria habent distincta inesse. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO VIII.

Si nomen speciei in substantiis compositis, significat solam formam & dato quòd non, si prius significat formam, quàm compositum.

Oportet autem non ignorare, &c. Tex. 7.

CONCLVSIO.

In substantiis compositis nomen speciei non significat formam solùm, priusque compositum quàm formam declarat.

IAm expeditis quæstionibus, quę emergebant circa considerationẽ materiæ & formæ & compositi, nunc superest discutere quæstiones aliquas supra textum Philosophi: & primò supra hũc textum septimum, Oportet autem non ignorare, &c. in quo Philosophus intendit determinare, q̃ in substantiis compositis nomen speciei non significat formam solam, sed formam in materia, cuius rationẽ principalem assignat in tex. 8. vbi inquit, Nã quodquiderat esse, &c. & intendit talem rationem, si nomen speciei in substantiis compositis significat solam formam, ergo in eis idem erunt res & quodquid est rei: quod est falsum, quõniam vt dicit Philo. in tex. 8. anima & esse animæ idem, hominis verò esse & homo non idẽ, nisi & anima homo dicatur. Quæritur igitur, Si nomen speciei in substantiis compositis significat solam formam, & posito quod non, vtrum significet prius formam quàm compositum.

In hac q. sic procedendum est. Primo probandum est, q̃ nomen speciei in substantia composita vt homo, non significat solam formam sed compositum. Secundò ad declarandum quod prius significat compositum quàm formam, ponentur aliquæ distinctiones. Tertiò respõdebitur quæsito, s. an prius significet formam quàm cõpositum. Quartò soluetur ratio tenentium oppositum.

Quantum ad 1. sic probatur propositum: Quod prædicatur in recto de indiuiduo, significatur nomine speciei, quoniam species de indiuiduo prædicatur. Sed non sola forma prædicatur in recto de indiuiduo, sed in obliquo: compositum autem prędicatur in recto de indiuiduo. Hęc enim est vera: Sortes est quid compositum ex corpore & anima, ergo compositũ, & non sola forma significatur nomine speciei. Præterea, significatum per nomen speciei, & significatum per diffinitionem sunt idem, quoniam species est quæ diffinitur, & ratio quam significat nomen est diffinitio. Sed significatum per diffinitionem nõ includit solam formam, imò & formam, & materiam, quoniam substantia composita naturalis diffinitur per formam & materiam ex 7. huius tex. 33. ergo, &c.

Quantum ad 2. aduerte, q̃ aliqui sic solent distinguere, forma est duplex, s. forma totius vt humanitas, quę includit formam & materiam: & forma partis, vt anima. Item sic distinguunt, nomen potest considerari quantum ad id quod significat, vel quantum ad id quod est ratio significãdi: vel breuius, in nomine potest considerari quod, & quo, vt homo potest significare id quod est homo, & id quo homo est homo. Item alij sic distinguunt, Nomen potest considerari quantum ad id cui nomen imponitur, & quantum ad id à quo nomen imponitur.

Quantum ad 3. aduerte, q̃ sequentes Commentatorem tenentem solam formam esse totam essentiam substantiæ compositæ, vt visum est in li. 7. dicunt, q̃ nomen speciei primò significat formam partis, quæ dicitur esse ratio significandi, & id à quo nomen imponitur, secundario autem significat compositum, quod est id quod est, & cui nomen imponitur: & inter istos est Iand. in 8. libr. in q. 3. Et probat intentum suum sic: Quando duo sic se habent, q̃ vnum est causa alterius, & aliqđ nomen debetur eis, principalius & dignius debetur causæ, quàm causato. Sed forma est causa compositi, & nomen speciei debetur vtrique, ergo principalius & dignius significat formam, quàm cõpositum. Maior nota, & minor, quo ad primam partem. Quo ad secundam partem probat per Commentatorem, qui in hoc 8. lib. in commento 7. inquit, Hoc nomen animal dicitur principaliter formam, & dicitur de congregato ex materia & forma secundario: scilicet quia dicitur de forma, nomen enim non significat rem, nisi secundum quod est in actu, & causa actus, in composito est forma, & cùm duo fuerint, quorum alterum est causa alterius, illud quod est causa dignius habebit nomen. Illud enim nomen est secundi propter primum, verbi gratia. Res calidæ, quoniam non habent nomen caloris, nisi propter calorem ignis, qui est in fine, & ideo cum fuerint plura, quæ non habent idem nomen nisi propter aliud, illud aliud est dignius habere illud nomen, & erit causa illorum, hæc Commen. Patet igiur quòd fuit intentio Philosophi & Commen. nomen speciei prius significare formam quàm compositum, nos autem, qui sequimur B. Tho. tenentem, vt declarauimus in libr. 7. materiam & formam esse partes quidditatis in substantia composita, sustinemus nomen speciei prius & dignius significare compositum, quàm formam: nam nomen impositum ad significãdum essentiam & quidditatem rei, prius & dignius significat totam quidditatem quàm partẽ. Sed nomen speciei impositum est, &c. significat homo id quod est homo, ergo prius & dignius significat totam quidditatem quàm partem, tota autem quidditas non est forma (vt probatum est in 7. libr.) sed quid resultans ex materia & forma, quod signatur per compositum, ergo nomen speciei prius & dignius significat compositum quàm formam, & aduerte, quòd tota vis in hoc est, vt sustineas quòd forma non est tota quidditas & nos conati sumus sustinere in li. 7. in quęstione nona.

Quantum ad 4. soluenda est ratio Ianduni. Ad quam B. Th. responderet, q̃ minor pro secunda parte est falsa, sc. q̃ nomen speciei conueniat in recto formę & composito, nã hæc est falsa, Anima est homo, nisi anima esset tota quidditas, quod nos negamus. Ad probationem quæ est sententia Com. B. T. qui in hoc tenet contra Com. diceret, q̃ illa propositio, Cùm duo fuerint, quorum vnum est causa reliqui, &c. non est vera, nisi inter causam effectiuam vniuocam & effectum suum, pura quia hoc nomen calidũ dicitur de igne, & de aqua calefacta, principalius & dignius dicitur de igne, quàm de aqua, & non dicitur de aqua nisi propter ignem, non autem verificatur de causa formali: nõ enim sequitur q̃ si homo est homo propter animam rationalem, q̃ anima sit principalius & dignius homo, & si tu aduertis. Comm. non notificat propositionem suam nisi in causa effectiua vniuoca. Constat autem q̃ forma non est causa cõpositi in genere causæ efficientis, igitur ratio Ianduni nulla est. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO IX.

Si numerus habet esse reale extra intellectum, & si est vnum per se & entitas distincta à rebus numeratis.

Et quemadmodum nec à numero aliquo addito aut ablato. Tex. 10.

CONCLVSIO.

Numerus secundo modo sumptus non habet esse reale nisi in anima: secus de numero primo modo accepto. Estque numerus vnum simpliciter & non solum secundum quid, & est etiam vnum per se, & non solùm per accidens, & entitas distincta à rebus numeratis.

PHilosophus in hoc loco cõparat quidditates rerum significatas p̃ diffinitiones, & præsertim p̃ differẽtias specificas numeris, ẽm quatuor ꝓprietates, q̃ patent in expos

in expoſitione B.T.& quoniam Philoſophus in tota ſua Metaphyſica de numero parũ pertractat, niſi in præſenti tex. & in lib.10.vbi agit de vno & ſuo oppoſito in vniuerſali,ideo expediens eſt hîc diſcutere quæſtiones,quæ communiter pertractantur circa naturam numeri, & primo pertractabitur ſi numerus habet eſſe reale extra animam, & ſi eſt quid vnum per ſe , & ſi eſt entitas diſtincta à rebus numeratis.Secundò quæretur de forma numeri.Tertiò,ſi numerus de prædicamento quantitatis inuenitur in abſtractis.

Quantum ad 1.quæſitum, conſiderabitur quo ad ſingulas partes & quo ad primam partem,ſ. ſi numerus habet eſſe reale extra intellectum,ſic proceditur.Primò ponitur opinio tenens parté negatiuam. Secundò determinabiſ contra eam.Tertiò ponentur rões illius opinionis & ſoluẽtur.

Quantum ad 1.aduerte,quod vt recitat Grego. in 1.ſen. diſt.24.q.2.in 1.art.Opinio Petri Aureoli fuit,ꝙ quãuis multæ vnitates rerum ſint extra animam , quoniam ad ſenſum patet eſſe in rerum natura hunc vnum lapidem & illum vnum,& illum vnum,tamẽ iſtæ vnitates nõ ſunt,nec faciunt numerum in rerum natura extra animam,quoniam illę vnitates ſunt tantum materia numeri,quantitas autẽ ſiue ſumma ſiue concluſio eſt forma numeri.Hæc autem ſumma,ſiue concluſio,non eſt niſi ab anima ſummante & concludente dictam multitudinem vnitatum,ita ꝙ ſecundum prædictam opinionem nullus numerus quo ad formale ſuum,habet eſſe extra animam,ſed ſolum quo ad materiam.

Quantum ad 2.ponitur concluſio oppoſita. Non omnis numerus etiam quo ad ſuum formale eſt per ſolam apprehenſionem animæ,probatur,& accipio rationem Greg. vbi ꝫ. Aliquæ res eſto ꝙ non apprehendantur ab anima ſunt tot & tot finitæ,puta quatuor, vel ſex, & ſic de aliis, ergo aliquæ res eſto ꝙ non apprehendantur ab anima , ſunt numerus , ex conſequenti non omnis numerus habet eſſe tm̃ per apprehenſionem animæ. Vtraque conſequentia eſt nota,& probatur antecedens.Nõ plus depẽdet ab anima multitudo rerum in eſſe tot & tot, quàm dependeat magnitudo in eſſe tanta vel tãta, puta cubitalis vel bicubitalis,&c. Sed cõſtat ꝙ magnitudo ĩ hoc ñ depẽdet ab aĩa:ergo,&c.

Alias rationes adducit Paulus in lib.10.q.8.quas vide ad placitum.

Quantum ad 3.aduerte quod Petrus Aureoli multipliciter conatur probare intentum ſuum,cuius rationes recitat & ſoluit Greg. vbi ꝫ.Sed ſolutiones ſuę vſque ad ſextã non ſunt Thomiſticæ, ideo vide eas in c.in 1.diſt.14. q. 1. contra primam concluſionem quarto loco,quas &Paulus recitat ac ſoluit,vt c.in lib.10.q.8.vide Paulum & ſufficit tibi,quoniam non poſſunt aliter ſolui,ſtando in via Thomiſtica.

Tu tamen aduerte ꝙ Paulus non recitat nec ſoluit rationem ſextam Petri Aureoli, quæ videtur apparens, quia fundatur in dicto Philoſophi & Commentator. Hanc igitur formabimus & ſoluemus.

Sic ergo arguit,Dicit Philo.in 4.Phyſ.tex.131.ſecundum tranſlationem Com.Dicamus v.g.ꝙ cùm numerans nõ fuerit,numerare non erit,ergo manifeſtum eſt etiam ꝙ numerus non erit. & cùm nihil aliud aptum natum ſit numerare quàm anima,& animæ intellectus,impoſſibile eſt vt ſit numerus cùm anima non fuerit.Hæc verba adeò clara ſunt,inquit Aureolus, vt non indigeant expoſitione, ergo ponere numerum quo ad ſuum formale habere eſſe extraanimam, eſt contra Philoſophum.

Idem confirmatur per Comm.in eodem libr.in com.131. qui ait,Numerus non eſt niſi actio numerãtis in numerato, & manifeſtum eſt, ꝙ cùm numerans non fuerit , actio eius non erit.Impoſſibile eſt autem aliquod aliud numerare præter animam & animæ intellectum, ergo manifeſtum eſt, ꝙ cùm anima non fuerit,nõ erit numerus,(&infrà)eſſe verò numeri in anima non eſt eſſe omnibus modis,quoniam eſſet fictum,ſicut chimæra. Sed eſſe eius extra mentem eſt in potentia,propter ſubiectum proprium,eſſe verò eius in anima eſt in actu,quando ſ.anima egerit actionem,quæ dicitur numerus in ſubiecto præparato ad recipiendum illam, ex quibus patet,quòd numerus non eſt actu abſque apprehenſione animæ.

Pro reſolutione huius præmitto duas diſtinctiões, quarum prima eſt,Numerus eſt duplex, quidam eſt multitudo vnitatum non continuarum ſeu diſcretarum in rerum natura,vt duo homines,duo lapides,de quibus conſtat, ꝙ adinuicem non continuantur,quidam eſt multitudo vnitatum, quę in rerum natura ſunt continuæ,ſed fiunt non continuę ſeu diſcretæ, per ſignationem ſeu diuiſionem animæ, ſicut multitudo partium quantitatis continuæ ſeorſum & diuiſim ſignatarum,per deſignationem animę notantis illam& illam partem,ſine diuiſione actuali & reali abinuicem.

Secunda eſt,Numerare quod eſt actio animę,dupliciter ſumitur, pro vt idem eſt quod aliquam multitudinem diſcretam per replicationem vnitatis menſurare,&eius quantitatem cognoſcere,& hoc modo dicitur in 10. Meta. text. 8.quod numerus menſuretur & numeretur per vnũ,ſecundò vt idem eſt,quod aliquod vnum diuidere & multiplicare quaſi quod idem ſit numerare,quod de vno numerũ facere.Vnde Com.in 4.Phyſi.com.104. vbi Philoſophus vult, quòd inſtans multiplicetur ſecundum eſſe, dicit quòd numeratio eius ſcilicet inſtantis eſt ex hoc quod tranſlatum numeretur,id eſt,multiplicatur,ecce quòd exponit numerare per multiplicare.

Ex his diſtinctionibus dico ad argumentũ & confirmationem ſimul,quod non eſt intentio Philoſophi & Comm. loqui de quolibet numero,nec de numero primo mõ ſumpto,ſed ſecundo modo ſumpto, qualis numerus eſt tempus, de quo concedimus,ꝙ quo ad ſuum formale pendet ab anima,i.quo ad numerare ſecũdo modo ſumpto,quia tempus non eſt niſi prius & poſterius motus continui diuiſa & numerata ſeu multiplicata per animam numerantem , vnde Com.in com.131.inquit,Tempus nihil aliud eſt,quàm prius & poſterius in motu ſecundo,ꝙ ſunt numerata & diuiſa ſiue diſcreta,& ideo indiget in hoc,quòd ſit actu anima,ſicilicet ſecundum quod eſt prius & poſterius numerata. hæc Commentator.

Ex his autem patet, ꝙ non ſequitur omnem numerũ habere eſſe per ſolam apprehenſionem animæ, nam numerus primo modo ſumptus, qui ſimpliciter & verè eſt numerus ,ppriè dictus habet eſſe perfectũ extra animã, eo ꝙ aggregatur ex rebus non continuis,vt duo lapides,&c. quorum quilibet eſt vnus,& ſimul ſumpti remota omni operatione animæ ſunt tot&tot,patet igitur ꝙ aliquis numerus habet eſſe per apprehenſionem animæ, vt numerus quo numeramus,de quo inquit Auic.in 3.ſuæ Meta.c.5.Verum eſt,ꝙ numerus expoliatus,i.non applicatus rebus ſignatis,non habet eſſe niſi in anima , & numerus applicatus rei continuæ & maximè rei ſucceſſiuæ, quale eſt tempus & numerus inſtãtis,materiale enim ſolum eſt in re, formale autem quod eſt numeratio,eſt per animam, aliquis autem habet eſſe extra animam,quo ad materiale,& formale: vt numerus rerum permanentium,non continuarum adinuicem. Hæc de prima parte quæſiti dicta ſint.

Quantum ad ſecũdam partem, ſ.ſi numerus eſt vnũ per ſe, an tm̃ per accidens, vt aceruus lapidum, inuenio duas ſententias,prima eſt B.T.quam defendit Capr.in 1.ſen. diſt. 24.q.1.& eſt cõcluſio 5.&ſtat in hoc,ꝙ numerus eſt vnũ ſimpliciter & non ſolum ſecundum quid,& eſt vnum per ſe & non ſolum per accidens,vt aceruus lapidum,& fundamentum ſuum,vt patet in 8.Meta.in expoſitione tex.8. & ſtat in hoc, Si numerus eſſet vnum ſecũdum quid & per accidẽs, non eſſet genus,nec aliquis numerus eſſet ſpecies entis,qđ eſt falſum,quoniam reponitur per ſe in prædicamento,cõtinetur enim ſub quantitate diſcreta,quicquid autem reponitur per ſe in prædicamento eſt genus,aut ſpecies,aut differentia,cõſequentia probatur, quoniam tam genus quàm ſpecies dicit certam & determinatam naturam, ergo vnum per ſe, prætereà ſicut de ente per accidens non poteſt eſſe ſcientia, ſic nec de vno per accidens, ergo de numero non eſſet ſcientia,ſic nec demonſtratio,nec aſſignabiles ,pprietates,& ſic deſtrueretur Arithmetica, & aduerte ꝙ licet Com.teneat numerum,ſicut & alia compoſita,non eſſe quid reſultans ex partibus, ſed eſſe ſuas partes ſimul iunctas,tamen non negaret quin ſit vnum per ſe,prout ly per ſe opponitur per accidens , eo ꝙ componitur ex potentia & actu, ſiue ex materia & forma. Quomodo autem quilibet numerus componatur ex materia & forma,declarabimus, agentes de forma numeri.

Secunda ſententia eſt Gregor.qui in 1. Sent. diſt.24.q.2. art.2.tenet,quòd nullus numerus propriè loquendo, eſt aliqua entitas per ſe vna , ſed plures , ita quòd ſicut nulla res per ſe vna eſt populus vel exercitus , ſic nulla res vna inquantum huiuſmodi eſt numerus , & ſententiam ſuam conatur probare dictis philoſophi &Comm.nam in 10.Metap.in tex.4.dicit philoſophus,ꝙ numerus eſt pluralitas vnitatum,i.plures vnitates,vt illa ſit cõſtructio intranſitiua,

& in

& in 3.Phyſ.text.ſecundum nouam tranſlationem dicit,qđ numerus eſt plures vnitates,vbi Com.dicit,quod numerus eſt coaceruus vnitatum,& in 10.Meta.comm.21.dicit, ꝙ numerus eſt multitudo compoſita ex vnitatibus,& in 4.Phyſ. com.132.dicit, ꝙ quia vnum eſt menſura homogenea numero,numerus eſt plures vnitates,conſtat autem quod plures vnitates,nec coaceruus vnitatum eſt aliquod vnum per ſe, ergo nec numerus.

Ab aliquibus autem ſic probatur propoſitũ. Omnes vnitates componentes numerum realem, i.applicatum rebus, vt decem canes videntur eſſe actu, & vnaquæque hoc aliquid,&ſeparatim exiſtens,ſed ex 7.Meta.tex.49.ex entibus huiuſmodi in actu non fit vnum per ſe,ergo numerus 10.canum,non eſt vnum per ſe.

Pro reſolutione iſtorum præmitto diſtinctionem,quam tangit B.T.in 7.Meta.exponens tex.60.& eſt talis, Compoſita quæ ſunt vnum per ſe,ſunt in triplici differentia, quædã ſunt quæ ſortiuntur ſpeciem ab altera parte,qua comparata alteri parti eſt forma eius,& hoc modo quæcunque cõponuntur ex materia & forma,& elementa,& elementata, &aĩata,ſunt vnum per ſe,quędam ſunt q̃ ſortiũtur ſpeciem ab ipſa compoſitione,vt quæ cõtinuantur adinuicem,ſicut linea tricubitalis in qua tres cubitales componuntur,ita ꝙ continuantur, quædam ſunt quæ ſortiuntur ſpeciem non à continuatione,ſed ab ordine partium, & ſunt illa quorum partes ſunt diſcontinuæ,ſed tamen ſunt ordinatæ,ita ꝙ tandiu ſtat totum,quandiu ſeruatur ordo inter partes, & hoc modo exercitus,oratio,ſyllaba,numerus ſunt vnum per ſe, quęcunque autem conſtituuntur ex multis partibus diſcõtinuis non habentibus ordinem adinuicem,dicuntur vnum ſecundum quid & per accidens,vt turba inordinata,cumulus lapidum,multitudo arenæ in littore maris.

Ex hac diſtinctione dico, ꝙ Gregorius deceptus fuit ex hoc, ꝙ credidit nullum compoſitum eſſe vnum per ſe, niſi compoſitum ex forma & materia, quod nos non admittimus,vt patet ex diſtinctione data ad dictũ,ergo ex 10. Meta.dico, ꝙ ſic debet exponi, Numerus eſt pluralitas vnitatum,i.pluralitas conſurgens ex ordinatis vnitatibus, & nego ꝙ illa conſtructio ſit intranſitiua,ad illud de 3.Phyſ.dico ꝙ ſic debet intelligi,Numerꝰ eſt plures vnitates quo ad materiam,ſicut domus eſt multi lapides quo ad materiam. negatur autem hæc conſequentia, Numerus eſt plures vnitates materialiter,ergo eſt plures vnitates formaliter, imò eſt quid reſultans ex pluribus vnitatibus ordinatis, ad dictum Comm.in 3.Phyſ.dico ꝙ per aceruum vnitum,intendit vnitates ordinatas adunatas, quia vt declarauimus ĩ li. 7. tenet Comm. ꝙ totum non eſt aliud quàm partes ſimul ſumptæ,idem dico ad dictum eiuſdem in 4.Phyſ.ex hoc autem ꝙ tenet Com.compoſitum eſſe partes ſuas, & numerũ eſſe vnitates,non ſequitur, quod negaret numerum eſſe vnum per ſe:nam tenet compoſitum ex materia & forma eſſe vnum per ſe,& tamen eſt partes ſuæ ſecundum ipſum.

Ad rationem autem diceret B.T.falſum eſſe, vnitates vt componunt numerum applicatum, puta decẽ lapidum eſſe actu & hoc aliq̃d, imò vt ſic habent rõem partium,quandiu ſtant ſub tali ordine, & omnes vnitates componentes comparatæ ad vltimam ſe habent vt materia ad formam, vt dicemus ĵ. Et ſi dicas, ꝙ lapis A, eſt hoc aliquid, & lapis B,&c.ergo vt componunt numerum ſunt hoc aliquid : negatur conſequentia, nam licet in ſe ſit hoc aliquid & perfectum in ſpecie, tamen vt componit eſt pars & eſt quid imperfectum, ex conſequenti vt componens non eſt hoc aliquid.Hæc de ſecunda parte dicta ſint.

Quantum ad tertiam partem, aduerte ꝙ non quærit de numero tranſcendenti,ſed tantũ de numero quantitatiuo, an ſit entitas realr diſtincta à rebus numeratis, in hoc igit inuenio duas ſententias,vna eſt Greg.in 1.ſen.diſt.24.q.2.artic.2.qui tenet partem negatiuam,altera eſt B.T.quam proſequitur & defendit Capr.in 1.ſen.diſt.24.q.1. in prima concluſione & eſt pro parte affirmatiua,& aduerte,ꝙ vtraque opinio pẽdet ab vna radice,ſ.à natura vnius quod eſt principium numeri,nam quia Greg.tenet, Vnum quod eſt principium numeri, nihil ſuperaddere rei quæ eſt vna, nec ſecundum ipſum eſt accidens de prædicamento quantitatis, conſequenter tenet, ꝙ numerus quantitatiuus qui ſecundum ipſum non eſt aliud quàm plures vnitates,vt patuit ſ. nihil addit,nec diſtinguitur à rebus numeratis,&quia B.T. de vno quod eſt princip. numeri, ſentit oppoſitum, vt declarauimus in 4.lib. conſequenter tenet oppoſitum de numero quantitatiuo,ita ꝙ ſicut vnitas quantitatiua huius lapidis eſt accidens,& lapis eſt ſubſtantia,ſic binarius quantitatiuus lapidum eſt accidens,vt pote quantitas diſcreta, lapides autem ſunt ſubſtantia.& aduerte ꝙ in via B.T.hæc cõcluſio, numerus quantitatiuus addit aliquid reale ſuper res numeratas, & diſtinguitur realiter ab eis, non pót alia via efficaciter probari,niſi ſuſtinendo, ꝙ vnum principium numeri diſtinguitur realiter ab vno tranſcendente, & addit aliquid reale ſupra ens.nam bene ſequitur,ꝙ ſi vnitas q̃titatiua quæ eſt componens numerum quantitatiuum, addit quid reale ſuper ſubſtantiam rei,quæ eſt vna quantitatiuè,etiam numerus conſtãs ex huiuſmodi vnitatibus,addit quid reale ſuper res numeratas, & diſtinguitur realiter ab eis.Quòd auté vnum principium numeri diſtinguatur,&c. determinauimus in 4.lib.in q.7. Nec facies fundamẽtum in rationibus, quibus conatur Paulus Sonci,in lib.10.q.11.probare dictam cõcluſionem:quoniam Greg.vbi ſ.format eas contra ſe ad literam,& ſoluit ex ſuis principiis, quibus tenet non omnem quantitatem diſtingui realiter à ſubſtãtia.

Relinquitur ergo vt ſoluamus rationes Greg.quas formatvbi ſupra,& ſunt duæ.

Prima eſt,Quæcunque ſunt tot & tot,ſunt ſeipſis,&non per aliquam entitatem ſuperadditam eis inhærentem tot & tot.ergo nullus numerus addit entitatem rebus numeratis.Conſequentia nota, probatur antecedens, vnumquodque eorum,quæ ſunt tot & tot,eſt vnum ſeipſo, & non per entitatem ſibi ſuperadditam,vt probatum eſt aliàs.ergo vnumquodque eorum,& quodlibet aliud,puta A, & B,ſunt duo ſeipſis,& non per entitatem ſuperadditam, idem dico de quolibet alio numero quantitatiuo,ergo,&c.

Confirmatur,quia ſi aliqua eſſent tot,puta duo per entitatem ſuperadditam,accipio vnum illorum duorum & ipſam dualitatem, tunc ſic. illud vnum & dualitas ſunt duæ entitates,quæro,aut ſunt duæ ſeipſis,aut entitate ſuperaddita, ſi ſeipſis, ergo eadem ratione prima duo & quælibet alia duo,ſunt ſeipſis duo.ſi entitate ſuperaddita, ergo ſimiliter illa,& illud primo ſumptum ſunt duæ entitates per aliam entitatem ſuperadditam,& ſic in infinitum.

Pro ſolutione huius aduerte,ꝙ Greg. in hoc decipitur, quod credit,ſicut vnum tranſcendens &numerus tranſcendens,nihil addunt reale ſuper rem vnam & res numeratas, ſic nec vnum principium numeri quantitatiui,nec ipſe numerus,propterea ad argumentũ nego antecedens ad probationem nego antecedens,qm̃ vnũ principium numeri addit ſuper ſubſtantiam rei accidens,quid autem ſit illud accidens,determinauimus in 4.lib.in q.8.

Ad confirmationem dico,ꝙ illud vnum &dualitas ſunt duæ entitates ſeipſis,ſumendo illud vnum vnitate tranſcendenti, nam in quolibet quanto eſt vnitas tranſcendens, & vnitas quantitatiua, & nego illam conſequentiam, ſi ſeipſis,ergo eadem ratione prima duo, quoniam vnumquodq; primorum duorum eſt quantum,& vnũ quantitatiuè,dualitas autem non eſt vna quantitatiuè,ſed tranſcendenter.

Secunda eſt, Si numerus dicit entitatem diſtinctam realiter à rebus numeratis,quæro aut eſt entitas omnino ſimplex & indiuiſibilis, aut eſt copoſita & diuiſa in partes:nõ primum,quia numerus non eſſet quantitas diſcreta,cũ omnis quantitas ſit diuiſibilis:non ſecundum,quia vel illæ partes ſunt adinuicem continuæ,& hoc non, quia numerus eſſet quantitas continua,vel ſunt non continuæ:& hoc non, quia vel ſunt numeri vel vnitates,nõ ſunt numeri, quia omnis numerus diuideret in numeros,quod eſt falſum, vt patet in binario,non ſunt vnitates,quia de illis quæretur,aut ſunt ſeipſis numerus,aut per aliquod eis additum,ſi per additum quærendum eſt, vtrum ſit ſimplex vel compoſitum, vt prius,ſi ſeipſis,illæ vnitates ſunt numerus, cum vnitates numerales non ſint res ſuperadditæ rebus numeratis, ſed quælibet talium rerum ſit vna ſeipſa, ſequitur ꝙ numerus non dicat rem ſuperadditam rebus numeratis.

Ad hoc dicitur, ꝙ illa entitas ſuperaddita eſt compoſita & diuiſibilis in partes, & ꝙ partes non ſunt continuæ, ſed diſcretæ,& ꝙ ſunt vnitates,quoniam numerus eſt multitudo aggregata ex vnitatibus, & quando arguitur ꝙ vel ſunt ſeipſis numerus,vel per aliquod additum, dico ꝙ non ſunt numerus,ſed ex eis eſt numerus, & quod addunt entitatem diſtinctam de genere quantitatis ſuper res numeratas, vt diximus in libro 4. & falſum eſt, rem quantam eſſe vnam vnitate quæ eſt in principio numeri quantitatiui per ſeipſam, hoc enim tantum verum eſt de re vna vnitate

tranſc

transcendenti. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO X.

Si vltima vnitas est forma numeri.

CONCLVSIO.

Vltima vnitas non est in numero forma totius: est tamen forma partis in numero.

IN principio huius quæstio. aduerte, q̃ in via nostra prę cipui mouentes hanc quæstionem, sunt Io. Capreolus in 1. dist. 24. q. 1. in 5. conclusione, & Paulus Soncinas in li. 10. q. 9. fundant autem se super Beatum Thomam in 8. Metap. vbi exponens textum decimum inquit, Est enim per se vnũ numerus, inquantum vltima vnitas dat numero speciem & vnitaté, sicut etiam in rebus compositis ex materia & forma, per formam est aliquid vnum, & ab ea vnitatem & speciem sortitur, hæc ille.

In hac autem quæstione sic procedemus. Primò ponetur distinctio de forma. Secundò duæ conclusiones respon siuæ. Tertiò soluentur quædam argumenta, quibus videtur posse probari oppositum.

Quantum ad 1. aduerte, vt notat Capreolus vbi suprà in probatione quintæ conclusionis, q̃ si vt est duplex forma hominis, s. forma partis, & hæc est anima, q̃ materia actuat, & est forma totius, & hæc est humanitas resultans ex anima & ex forma sua, sic in numero apprehendere possumus duplicem formam partis quæ verè est pars numeri, & non est totus numerus, sed ab ea numerus sortitur speciem, sicut homo ab anima, & formam totius quæ resultat, ex eo quod est forma partis in numero, & ex illis vnitatibus, ex quibus vt ex materia aggregatur numerus.

Quantum ad 2. ponuntur duæ conclusiones. Prima est, vltima vnitas, nõ est in numero forma totius, hãc licet omnes concedãt, declaro sic, forma totius in via nostra in quã nũc loquimur est tertia entitas distincta ab omnibus partibus diuisim & simul sumptis, vt diximus in li. 7. Sed vltima vnitas non est distincta ab oĩbus vnitatibus componẽtibus numerũ, aliter distingueret à seipsa, quia & ipsa componit.

Secunda conclusio, Vltima vnitas est forma partis in numero. Hanc probo esse de mente Philosophi & Com. in 8. lib. Metap. in tex. 10. & arguo sic, Numerus sortitur speciem ab vltima vnitate, ergo est forma numeri: nõ totius, vt probatum est, ergo partis, consequentia patet, quoniam vnum quodque sortitur speciem sicut & esse à propria forma. Antecedens autem est de mẽte Philosophi & Commentator. in eodem loco, nam secundum Philosophum per aduentũ vltimæ vnitatis constituitur talis species numeri, puta ternarius, & si subtrahitur mutatur species, sicut in rebus per aduentum & subtractionem vltimæ differentiæ, mutatur species, vnde dicit illic Commentator, & quemadmodum quando alicui numero additur vnum, aut ab eo diminuit vnum, transfertur ad aliam naturam numeri, similiter diffinitionis compositæ ex 1. genere, & pluribus differẽtiis, quã do ab eis diminuit aliqua differentia, transfertur diffinitio ad diffinitionem alterius naturæ: & similiter cùm addit eis aliqua differentia: v. g. quoniam cũ dixerimus in diffinitione animalis, quod est corpus nutribile, sensibile, si diminuerimus vltimã differentiam, remanebit diffinitio vegetabilium: & si additur alia differentia, puta rationale, fiet diffinito homine, & similiter quatuor cùm eis additur vnũ, fiẽt quinque & cùm ab eis diminuitur vnũ, fiunt tria, hæc Cõmentator, ex quibus constat, quod sicut vltima differentia dat speciem rei, & ea mutata, mutatur species, sic vltima vnitas dat speciem numero, & ea subtracta, fit alia species numeri, ex consequenti est forma partis in numero.

Sed hîc remanent duo declarãda. Primum est: Si vltima vnitas nõ est forma totius in numero, videdum est, quæ sit forma toti⁹. Secũdũ est: Cũ vltima vnitas sit pars cõponẽs numerũ sicut aliæ, quare est magis forma numeri, quã aliæ.

Quantum ad primum aduerte, q̃ secundum Auicennam in 3. suæ Meta. c. 5. forma totius in numero, id est quod significatur nomine abstracto illius numeri, puta forma ternarij est ternitas, & quaternarij quaternitas, sicut in naturalibus forma lapidis lapideitas, forma hominis humanitas: & si quæras quid importat ternitas & quaternitas, dico quod non importat solùm multitudinem cõsurgentem ex tribus vnitatibus, nec solùm ordinem & discretionem trium vnitatum. Sed multitudinem trium vnitatum discretarum & ordinatarum adinuicem, vel multitudinẽ trium vnitatum, vt stant sub discretione & ordine.

Quantum ad secundum aduerte, q̃ vltima vnitas non est forma numeri, vt vnitas, sed vt vltima, id est, vt habet ordinem ad præcedentes tanquam terminus & conclusio numeri, & vt stat sub tali ordine, & sub ratione, & sub ratione termini comparatur ad alias vnitates, vt formale ad materiale. Quòd enim rem terminat & complet est formale in re, & ex hac declaratione videbis quàm facilè soluẽtur argumenta Petri Aureoli tenentis oppositum.

Quantum ad 3. principale, aduerte, q̃, vt recitat Capreolus in 1. dist. 24. q. 1. contra 5. conclu. Petrus Aureolus arguit quatuor rationibus, quòd vltima vnitas non sit forma numeri, ex quibus Paulus Socinas accipit ad probationem sui intenti, 4. 5. & 6. rationes, quas format in libr. 10. q. 9. Verùm quia Capreolus soluit eas, & Paulus contra solutiones non instat, ideo sibi nihil proficiunt. Prima ratio, nulla forma entis realis quam tu ponis numerum, est incerta & voluntaria, sed determinata ex natura rei. Sed vltima vnitas quam tu ponis esse terminum & concludere numerum est incerta & voluntaria, nam quæcunque ponatur vnitas terminans, potest numerans incipere ab ea, & sic quæ erat vltima, fiet prima: ergo, &c.

Ad hoc respondetur, & negatur minor, ad probationem dico q̃d ante opus animæ numerantis in numero applicato est aliqua vnitas vltima secũdum relationẽ, &c. ordinẽ realem ad alias vnitates, si autẽ numerans incipiat numerare ab vltima vnitate, non seruato reali ordine, quem habẽt vnitates inter se, non ideo vltima fiet prima, nec ecõuerso, loquendo de numero applicato, de numero autem, quem facit anima, secus est, quia ille non est numerus de genere quantitatis, sed habet esse per apprehensionem animæ, non autem est necesse quod sic sit in re, sicut apprehendimus.

Secunda ratio, Omnis forma alicuius totius est in eo vbi est suum totum, patet enim quòd vbi est homo, ibi est anima hominis, sed vltima vnitas non est in eo, vbi est numerus, est enim numerus in omnibus vnitatib⁹ simul sumptis. Sed vltima vnitas, vt patet, non est in omnibus præcedentibus vnitatibus: ergo, &c.

Respõdetur: Maior nõ est vera nisi de forma intrinseca naturali, non autem de forma extrinseca, vnitas autem vltima est forma numeri extrinseca, nõ enim est forma, quia vere actuet præcedentes vnitates, sed quia habet rationẽ termini & cõcludentis. Non autem est necesse terminum esse intrinsecum rei quam terminat, vt patet de loco & locato.

Tertia ratio, Si vltima vnitas ẽ forma numeri, vel inquãtum vnitas, vel ipsa distãtia, siue ordo ad præcedẽtes vnitates fundatus in ipsa vnitate, vel vnitas cum tali distãtia, nõ primum, quia inquantum vnitas est æquè materialis, sicut & aliæ: non secundum, quia distantia siue ordo est relatio, numerus autem est ens absolutum, cùm sit de prædicamento absoluto, relatio autem non potest esse forma absoluti, non tertium, quia tale aggregatum cum sit ens aggregatũ ex rebus diuersorum prædicamentorum, esset ens per accidens, secundum Metaphysic. quod non potest esse forma entis per se, numerus autem est ens per se, cùm sit in prædicamento quantitatis: ergo, &c.

Respondetur, negatur diuisio, nam datur quartum, s. vnitas, vt stat sub tali distantia vel ordine ad præcedentes, & vt sic est forma numeri, vnde si remoueat talis ordo per aduentum alterius vnitatis, definit esse forma. Ratio enim quare sit forma, nõ sumitur ab ipsa vnitate simpliciter, sed vt stat sub tali ordine, & si arguas quòd id quod est forma, semper & cuicunque comparata est forma, dico quòd hoc non est verum, nisi de forma intrinseca, quales sunt formæ rerum naturalium.

Quarta ratio, Inter vnitates componentes numerum nõ seruatur aliquis ordo, ergo vltima vnitas non est forma numeri, vt stat sub tali ordine vel distantia. Consequentia nota, antecedẽs probatur, vnus numerus, puta quaternarius, non respicit vnitates in quibus consistit secũdum prius, & posterius, sed simul & sine ordine: qui enim intelligit trinitatem, non concipit vnam vnitatem præcedere aliam, sed absolutè apprehendit vnitatem in tribus, ergo vltima vnitas non est forma numeri quaternarij, cùm ibi non sit vnitas vltima, nec prima, nec aliquis ordo.

Respondetur, negatur antecedens ad probationẽ, nego assumptum, ad probationem dico, q̃ licet apprehendens ternarium, nõ intelligat ordinem vnitatum, putã primam, secundam, & vltimam, tamen supponit talem ordinem, sine quo non esset ternarius, sicut qui intelligit hominem, nõ intelligit vnionẽ animæ & corporis, licet supponat illã, quia

niſi anima vniretur corpori, non intelligeretur natura hominis. Sic in propoſito. Patet igit quòd rationes Petri Aureoli non concludunt contra viam noſtram, & ſcias me in hac determinatione, ſecutum fuiſſe doctrinam Capreoli, ne forte credas me determinaſſe ex propria imaginatione. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XI.

Si numerus quantitatiuus reperitur ſolum in rebus corporeis, an etiam in abſtractis.

CONCLVSIO.

Numerus quantitatiuus aggregatus ex vnitatibus numeralibus, non inuenitur niſi in rebus quantis & corporeis.

IN hac q. ſuenio duas opiniones, Prima eſt B.T. cuius mẽs eſt, ꝙ ſicut vnũ, quod eſt principium numeri quãtitatiui, non inuenitur, niſi in re quãta, qm̃ tale vnum, vt declarau i in trac. de tranſcendentibus, vel eſt continuitas rei quãtæ, vel eſt eſſe quantitatis cõtinuæ, quo res corporea eſt in diuiſa in ſe, & diuiſa ab alio, ſic numerus quantitatiuus aggregatus ex vnitatibus numeralibus, nõ inuenitur, niſi in rebus quãtis & corporeis. Et fundamentum B.T. eſt, quia philoſophus in 3. Phy. docuit quãtitatem diſcretam cauſari ex diuiſione continui, vbi ergo non eſt ratio cauſatiua numeri quãtitatiui, nõ eſt talis numerus. Conſtat autem ꝙ in ſeparatis nõ eſt cõtinuitas, ergo &c. Et ſi quæras, Cùm de ſeparatis verificẽtur vnũ, & termini numerales, vt vna intelligentia, duæ, tres, &c. qualis numerus, & quæ vnitas eſt in illis? Reſponderet B.T. ꝙ eſt vnum tranſcendens & multitudo tranſcendens. & de hoc locuti ſumus in libro quarto.

Secũda opinio eſt Greg. in 1. Sen. di. 24. q. 2. ar. 3. qui tenet partem affir. Pro cuius reſolutione tria agenda ſunt. Primò declarabitur mens ſua. Secũdò ſoluentur rationes ſuæ, pro quãto ſunt contra B.T. Tertiò ſuſtinebimus fundamentum B.T. ſumptum ex 3. Phy. quod Greg. conatur deſtruere.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ Greg. tria intendit. Primò intẽdit ꝙ numerus ſimpliciter verificatur ſolum in abſtractis. Dicit autem numerum ſimpliciter eſſe vnitates ſimpliciter, vnitas verò ſimpliciter, ſecundũ ipſum, verificatur ſolum de re in qua nulla eſt cõpoſitio, quales ſunt ſubſtãtiæ abſtractæ ſecũdum philoſophos, & propterea negat Greg. quodcunque totum vel compoſitum poſſe dici vnum ſimpliciter, ſed tãtum cum aliquo addito, puta ꝙ Sortes eſt vnus, nõ abſolutè, ſed vnus homo, & ſic patet, ſecũdum principia ſua, ꝙ cum numerus ſit ipſæ vnitates, talis numerus ſimpliciter reperitur ſolùm ĩ abſtractis. Hoc ſuum dictum, licet ipſum nõ concederet B.T. quoniam cùm compoſitum ſit tertia entitas, poteſt dici vnum per ſe & ſimpliciter, vt declaraui in 7. libr. q. vlt. tamen ad propoſitum huius quæſtionis nihil refert. Secũdò intẽdit, ꝙ numerus ſecundũ qd eſt tãtum in rebus corporeis, vocat autem numerum ſecũdum quid vnitates ſecundum quid, quæ ſunt vnitates cõpoſitorum, & quoniam tenet, ꝙ omne compoſitum eſt vnum ſolum ſecũdum quid & plura ſimpliciter, qm̃ ſecundum ipſum eſt ſuæ partes, ideo ex conſequenti, vbi eſt eõpoſitio, ibi ſeruat numerus ſecundum quid. Sed nec id cõcederet B.Th. ſicut nec prius dictum ex eadẽ cauſa. Verùm pertranſeo, quoniam ad præſentem quæſtionẽ nihil refert. Tertiò intẽdit, ꝙ numerus qui eſt ſpecies quãtitatis diſcretæ, inuenietur in abſtractis, vnde inquit, vbi ſuprà. Ex his patet quàm irrationabiliter loquunt̃, qui dicunt, ꝙ numerus nõ inuenitur, niſi in rebus materialibus & corporeis cùm multo verius inueniatur in ſpiritualibus vt probatum eſt, nec valet ſi dicatur, ꝙ numerus rerum ſpiritualium nõ eſt ſpecies quãtitatis diſcretæ, ſed tãtum numerus corporum. Ipſi verò loquuntur de numero, qui eſt quantitas diſcreta, non valet inquam, quoniam illud dictum eſt tãtum ad placitum, & ſine ratione, & conatur probare in tantum dupli ci ratione, quas ſtatim formabimus & ſoluemus.

Quantùm ad ſecũdum aduerte, ꝙ ratio prima Greg. eſt talis, Interrogãti de aliqua multitudine abſtractorũ, quot ſunt, ita bene reſpondetur, ꝙ ſunt 3. aut 6. ſicut interrogãti de lapidibus, reſpondetur quòd ſunt 3. vel 6. ergo ſicut de lapidibus verificatur numerus, qui eſt ſpecies quantitatis diſcretæ, ſic verificatur de abſtractis.

Secũda eſt, æquè benè paſſio q̃libet ternarij vel ſenarij, aut cuiuſlibet alterius numeri verificaꝫ de talibus terminis ſupponẽtibus pro ſubſtãtiis immaterialibus, ſicut cum pro corporalibꝫ, ita enim ternarius abſtractorum eſt numerus impar vtrobiq; primus, & ſenarius eſt numerus perfectus, ſicut lapidum & lignorum, & vniuerſaliter quæcũque per ſe conueniunt numero, ita verificantur in abſtractis, ſicut in corporeis, ergo, &c.

Ad primam ſequendo principia B.T. dicit̃, quod ſi quot & tot propriè ſumãtur, ſ. ſecundũ quod ſunt interrogatiua de prædicamento quantitatis, negatur antecedens: quoniam talia interrogatiua non excludũt ambitum ſui generis. ſc. quãtitatis non reperibilis in immaterialibus, cùm ſit diſpoſitio materia, ſi autem ſumantur generaliter, prout interrogant de quacunque multitudine, ſiue illa ſit de genere quantitatis, ſiue non, conceditur antecedens, ſed negatur conſequentia.

Ad ſecundam negatur antecedẽs, quoniam tales paſſiones, prout important relationem fundatam in quantitate, non verificantur de abſtractis, vel ſi verificantur de eis, nõ cõueniunt ternario, & ſenario, vt ſunt ſpecies numeri quãtitatiui, ſed vt ſunt ſpecies multitudinis tranſcendentis, ſicut paſſiones iſtæ, imparitas, primitas, &c. & tunc negatur conſequentia.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ Greg. vbi ſuprà conaꝫ deſtruere fundamentum B.T. ſumptum ex 3. phy. in tex. 68. ſ. quòd numerus quantitatiuus cauſatur ex diuiſione continui. ergo reperitur ſolum in his, in quibus eſt continuitas, hæc autẽ ſunt ſola corporea, quare, &c. ad hoc dicit Greg. ꝙ non fuit intentio philoſophi, dicere omnem numerum quantitatiuum cauſari ex diuiſione continui, ſed aliquem, puta, dum diuiditur lignum, fit numerus partium ligni: & corroborat, quia certum eſt corpora cæleſtia eſſe ĩ aliquò numero quantitatiuo, & tamen non conſtituitur ex diuiſione continui, cùm nulla diuiſio poſſit fieri in cælo propter incorruptibilitatem ſuam.

Sed contra Greg. ſic arguit̃, Cùm Philoſophus in 3. Phy. quærat de infinito, vt attribuit̃ magnitudini & numero, qd̃ quidem infinitum ſecundum Philoſophum in 1. Phy. tex. 15. clarum eſt eſſe proprium quãtitatis, ea ratione qua quærit de magnitudine quantum ad infinitatem, inueſtigat etiam de numero. Conſtat autem ꝙ ibi diſputat de magnitudine abſolutè & vniuerſaliter, quomodo ꝓcedit in infinitũ ſecũdum diuiſionem, & nõ ſolùm de hac vel illa magnitudine, vnde ait in tex. 69. In magnitudinibus autẽ contrarium eſt, &c. ergo & de numero abſolutè conſiderat, quomodo ſecũdum additionem tẽdit in infinitum. Additionem autem dicit fieri ĩ numero, ex diuiſiõe cõtinui, vnde & Com. inqt ſuper eũdem tex. Diſpoſitio in additione numerorũ eſt, ſicut diſpoſitio in diminutione mẽſuræ, ergo & à dimẽſione magnitudinis numerus quãtitatiuus vniuerſaliter cauſaꝫ, ab eodem. n. eſt eſſe rei & ſua proprietas, ſi ergo à magnitudine cauſatur finitas & infinitas in numero quãtitatiuo, abſolutè ab eadem cauſatur eſſe etiãſdẽ numeri, falſum eſt ergo dicere, quòd Philoſophus in 3. Phyſi. non tendit omnem numerum quantitatiuum cauſari ex diuiſione continui.

Quãdo autem dat inſtantiam de numero corporum cæleſtium, dico ꝙ & ille numerus cauſatur ex diuiſione cõtinui, nõ quidem de nouo facta nec factibili, ſed ex diuiſiõe materiæ, vt ſtat ſub hac quãtitate cõtinua, nam quia forma lunæ ſtat ſub hac materia quãta, & forma ſolis ſub illa materia quanta, ideo conſtituitur binarius de genere quãtitatis, decipitur autem Greg. quia credit B.Th. tenere numerum quantitatiuum cauſari ſolum ex diuiſione facta de nouo in aliquo continuo, quaſi ſi non diuidatur actu, & de nouo, quòd non fiat numerus, id non ſomniauit B.T. nec veri Thomiſtæ. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

De materia cæli.

In naturalibus quidẽ & ſempiternis, alia ratio. Forſan. n. quædam nõ habẽt materiam, aut non talem, &c. tex. 12. Philoſophus hîc declarat quomodo materia eſt in cælo, & dicit, ꝙ forſan cælũ nõ habet materiam, vel ſi habet, non talẽ qualem habẽt hęc inferiora, vide tu expoſitionem Com. & aduerte ꝙ B.Th. exponẽs, videtur in hoc loco concordare cum Com. vtitur enim termino Com. ſcilicet quòd materia cæli dignius eſt nominari ſubiectum quàm materia: & ſi non ſumatur pro ſubiecto, qd̃ eſt corpus cæli actu, prout eſt ſubiectum motus, non eſt in cælo materia.

Circa igit̃ hûc tex. quatuor inueſtiganda ſunt, Primò ſi materia quæ eſt pars cõpoſiti eſt ĩ cælo. Secũdò ſuppoſito ꝙ ſic, ſi materia cæli & horũ inferiorũ ſunt eiuſdẽ rationis. Tertiò, ſi forma cæli vniret̃ materiæ inferiori, vtrũ poſſemus ſuſtinere ipſum eſſe incorruptibile. Quartò, vtrũ materia vnius cęli ſit eiuſdẽ rationis cum materia alterius cęli.

QVAE

QVAESTIO XII.

Si materia quæ eſt pars compoſiti eſt in cælo.

CONCLVSIO.

Materia quæ eſt pars compoſiti eſt verè in cælo.

IN hac q. inuenio differẽtiam inter B.T. & alios expoſitores Ariſt. nam B.T. attribuit Com. ꝙ negauerit materiam in cælo, vt eſt pars compoſiti, & ꝙ ſecundũ ipſum, materia cæli eſt corpus cæli actu, vt eſt ſubiectum motus, & vt potentia ad diuerſa vbi, id autem ſibi attribuit in primo cæli, lectio. ſexta, & in 8. Phyſicorum lect. 21. & in prima parte. quæſt. 66. articulo 2. & dato quòd B. Th. id non diceret, patet hanc fuiſſe mentem Comm. in 8. libro Metaphyſic. in comm. 12. vbi inquit, Materia enim in rei veritate cuius eſſe eſt in potentia, non inuenitur niſi in ſubſtantiis generalib⁹ & corruptibilibus, ſubſtantiæ verò æternæ, quia in eis non eſt potentia ad corruptionem, non eſt in eis materia, ſed materia eorum eſt aliquid exiſtens actu, ſcilicet corpus, ideo dignius habent hoc nomen ſubiectum, quàm hoc nomen materia. Et infrà, & cùm narrauit quòd iſtæ ſubſtãtiæ cæleſtes non habent materiam, ſcilicet quia non ſunt compoſitæ ex materia & forma, ſed ex corpore & forma animata intelligibili (& infrà) & ideo dixit Themiſtius, quòd Sol, & Luna, & ſtella aut ſunt formæ ſine materiis, aut habent materias per æquiuocationem, ſicut eſt diſpoſitio in materia intellectus, hæc Commen. licet autem B. Th. id attribuat Com. non tamen Ariſtotel. vnde tenet Com. in hoc deuiare à via Ariſt. & nos idem ſuſtinebimus.

Alij verò expoſitores credentes mentem Commen. eſſe mentem Ariſto. dicunt, quòd ſecundum Philoſophum & Comm. non eſt materia in cælo, vt eſt pars compoſiti, quoniam credunt hoc eſſe vt veriſſimum principium apud Ariſt. & Com. omnis materia quæ eſt pars compoſiti, eſt principium corruptionis: in cælo autem non eſt corruptio: ergo, &c. Inter expoſitores qui hanc viam ſequuntur, inuenio Ant. And. in 8 lib. Metap. q. 4. qui id ſimpliciter attribuit Philoſopho, cuius rationes ſoluam infrà. Inuenio & Iandunum in 8. Metap. q. 7. qui nullam rationem adducit, niſi eam quæ communiter ſolet fieri, ſcilicet quia cælum eſſet corruptibile. Sed & hanc ſoluam infrà. Vt igitur reſoluatur propoſitum relinquendo prolixitates, ſic procedemus. Primò probatur quòd ſecundum Philoſophum & veritatem, materia quæ eſt pars compoſiti eſt verè in cælo. Secundò ſoluentur rationes tenentium oppoſitum. Tertiò declarabuntur quædam dicta Philoſophi, quæ videntur fauere tenentibus oppoſitum. De Com. autem, vt ſis verus Thomiſta, teneas pro certo, quòd negauit materiam partem compoſiti eſſe in cælo, & noli imitari in hoc Paulum Socin. qui in lib. 12. q. 7. tenet propter quædam dicta Com. Com. conceſſiſſe verè materiam in cælo, & ſic facit B. Tho. ignoraſſe ſenſum Com. quòd Thomiſtæ, vt blaſphemiam, deuitãt, verumtamen infrà declarabimus, quẽ ſenſum habuerit Com. in dictis illis.

Quantum ad primum, probo propoſitum duplici ratione, & primò ſic arguo, vt arguit B. Th. in 8. Phyſicor. lect. 21. contra Com. Corpus cæleſte eſt aliquid actu, alioquin non moueretur, ſubiectum enim motus non eſt ens tantum in potentia, vt declaratum eſt in 5. & 6. libro Phyſicorum. Sed omne quod eſt actu, vel eſt forma ſubſiſtens vt ſubſtantiæ ſeparatæ, vel habet formam in alio, quod ſe habet ad formam ſicut materia, & ſicut potentia ad actum, non poteſt dici quòd corpus cæli ſit forma ſubſiſtens, quoniam eſſet intellectuale, & intellectum in actu, non cadens ſub ſenſu, nec ſub quantitate, ſicut & ſubſtantia ſeparata, ergo eſt habens formam in materia.

Huic rationi reſpondet Iand. in lib. 8. Metap. q. 7. & dicit ꝙ cælum eſt actus, & tamen non ſequitur ꝙ ſit intelligens & intellectum actu, & non cadens ſub ſenſu, quia hoc non eſt verum, niſi de actu ſeparato à magnitudine & incorporeo. Sed cælum eſt actus corporeus, quia extendit & ſentitur ꝓpter accidẽtia ſenſibilia, q̃ habet, & nõ eſt intelligẽs.

Sed contra, Si cælum non eſſet compoſitum ex materia & forma, non poſſet eſſe extenſum nec dimenſionatum, qđ eſt falſum, vt patet ad ſenſum. Conſequentia autem probatur, quoniam per Comm. in 1. c. de ſubſtantia orbis, ſi forma præcederet dimenſionem in materia, tunc non eſſet extenſa omnino, ſed indiuiſibilis, quia forma non extenditur niſi extenſione materiæ, ergo ſi cælum eſſet ſine omni materia corporali, eſſet inextẽſum, nec haberet partem extra partẽ.

Huic inſtantiæ reſpondens Iandunus vbi ꝫ. dicit, quod Commen. in illo loco intendit de forma generabili & materiali, quæ non eſt nata extendi, niſi per materiam ſubiectam quantitati: forma autẽ ingenerabilis, quale eſt ipſum cælum, non eſt nata extendi per materiam corpoream, ſed per quantitatem, quæ ineſt ſibi, vt ſubiecto ſimplici.

Sed contrà, Com. in eodem 1. c. de ſubſtantia orbis ſic dicit, Inuenit ſcilicet Ariſt. quòd ſubſtantia omnium accidentium ſunt indiuidua ſubſtantiæ, quæ ſunt actu, de q̃bus declaratum fuit ab eo eſſe compoſita ex formis, & ſubiecto, quod eſt in potentia, & accipit ſignum ex hoc, ꝙ hoc ſubiectũ recipit accidentia contingentia, in eo ꝙ non eſt ſimplex, quoniam ſi eſſet ſimplex actu, non poſſet recipere accidentia, pati enim contrarium eſt actui. hæc ille. in his dictis patet, ꝙ loquitur de ſubiecto accidentium ſenſibilium abſolutè, & non ſolùm in natura rerũ corruptibilium. Tunc ex vltimis verbis ſuis ſic arguo, nullum ſimplex quod eſt actus, recipit accidentia ſenſibilia, quia recipere eſt pati: pati autem, vt dicit Com. eſt contrarium actui. Cùm ergo videamus accidens ꝙ eſt quantitas recipi in cælo, cælum nõ eſt ſimplex actus, ſed compoſitum ex actu & materia, qua mediante recipit quantitatem, & ſic patet, quòd ex dictis Com. concludimus contra Comm. & Commentiſtas.

Secũdò ſic, arguo, Qualitates ſenſibiles, vt patet, ſunt in cælo, ergo materia q̃ eſt pars cõpoſiti: patet conſequentia, q̃a qualitates ſenſibiles in ſua diffinitione concernũt materiam ſenſibilem, ſicut ſimitas, & in hoc diſtinguuntur à quãtitatibus, ex modo diffiniendi, vt patet in 6. Metap. tex. 2.

Sed aduerte, ꝙ Iandun. vbi ſuprà, reſpondens ſecundæ rationi Egidij dicit, q̃d accidentia ſenſibilia in cælo, vt raritas & denſitas, nõ conſequunt̃ materiam, ſicut in inferioribus, & dicit ꝙ rarum & denſum eſt quaſi æquiuocum in ſuperioribus & inferioribus. Tota ergo vis eſt, vt ſuſtineas primam rationem, ſ. ꝙ quantitas abſolutè conſequitur materiam, quoniam ſi id non ſuſtineris, nihil concludes contra Commentiſtas, in defenſionibus & rationibus Pauli Sõcinatis in lib. 12. q. 7. præcipuè in ratione ſumpta ex diffinitione rari & denſi non confidas. Dicit enim Iandunus vbi ſuprà, ꝙ raritas & denſitas licet in inferioribus accipiãtur penes plus & minus habere de materia, non tamen in ſuperioribus, quoniam illæ ſumuntur penes terminare & non terminare viſum, quia illa pars cæli eſt denſa, quæ ſi interponatur inter viſum noſtrum & partem ſuperiorem prohibet partem ſuperiorem videri, vt quando luna interponitur inter viſum noſtrum & ſolem, prohibet ſolem videri. Illa autem eſt rara, quæ non impedit videri partem ſuperiorem. Vnde raritas ſecundũ ipſum eſt diaphaneitas, qua poteſt recipi ſpecies in profundo, non impediens videre partem vlteriorem. Denſitas aũt eſt ſpiſſitudo, qua prohibetur ſpecies recipi in profundo, & viſio partis vlterioris. Cũ igitur neget diffinitionem rari & denſi, datam per plus & minus habere de materia, verificari in ſuperioribus, patet ꝙ eneruat rationem Pauli, quæ etiam fuit Egidij: & miror ꝙ Iandunum non viderit, vt ſe defenſerat.

Quantum ad 2. aduerte, ꝙ Capreo. in 2. diſt. 12. q. 1. contra 1. concl. adducit multa argumenta tenentium oppoſitum, in quibus continentur argumenta Ant. And. & Iand. & quæ dam fundantur ſuper dicta Com. Quædam ſuper dicta Philoſophi. Quædam innituntur propriæ imaginationi. Quæ fundantur ſuper dicta Com. nolo adducere, nec ſoluere, quoniam ſecũdum mentem B. T. quam debemus ſuſtinere, declinauit Com. in hoc à via Ariſt. Quæ autem fundantur in dictis Phil. apparebunt ſoluta infrà, quando exponam talia dicta. Nunc igitur adducam argumenta, quę innituntur propriæ imaginationi, & reducuntur ad duo principaliter.

Primò ſupponitur ſecundum doctrinam Philoſophi, ꝙ materia propriè dicta, q̃ eſt pars compoſiti, ſit ens in pura potẽtia ad eſſe ſimpliciter, niſi ex ſui natura actualitatis includens. Tunc arguitur ſic, ſi in cælo eſt materia pars compoſiti, ergo cælum eſt generabile & corruptibile ſecũdum naturã, quod eſt falſum, vt conceditur ab omni peripatetico. Conſequentia ſic deducitur, Quòd includit ens in pura potentia ad eſſe ſimpliciter, niſi ex ſui natura actualitatis includẽs, eſt in potentia ad eſſe, & ad non eſſe, q̃m illud ens in pura potentia ad eſſe ſimpliciter, eſt indifferens quantum ſit ex ſe, ad eſſe & ad non eſſe. Sed ſecundum te, cęlum includit ens in pura potentia ad eſſe ſimpliciter; cùm includat materiam partem compoſiti, ergo poteſt eſſe & nõ eſſe: & ſic eſt generabile & corruptibile.

Ad hoc negat cõſequentia, ad probationẽ, dico ad ma-

iorem,q̃ ens in pura potentia ad eſſe ſimpliciter poteſt eſſe duobus modis. Primò, q̃ ſit in potentia, coniuncta tamẽ ipſi eſſe, ſiue vt iã habet eſſe, eo modo quo materia habens formam comparatur ad eam, vt potentia ad actum, quem iam habet. Secundò, q̃ ſit in potentia ad eſſe ſimpliciter, q̃ eſt eſſe ſubſtantiale nondum habitum, ſicut materia exiſtẽs ſub forma aquæ, eſt in potentia ad formam, ignis vel vt dicunt aliqui, potentia ad eſſe eſt duplex, quædã ad eſſe coniunctum, quædam ad eſſe remotum, ex hac diſtinctione dico, q̃ maior non eſt vera, niſi de ente in potentia ſecundo modo. Tale autẽ ens in potentia non ponimus in cælo, ſed ens in potentia primo modo: & ideo non ſequitur, quòd cælum poſſit eſſe & non eſſe ſubſtantialiter.

Sed contrà, Si tua diſtinctio valet, hoc ideo eſt, q̃ materia cæli, licet ſit ens in pura potentia: tñ determinat ſibi talem formam, per quam ſemper eſt coniuncta ipſi eſſe, ſed hoc eſt falſum, quia quod eſt in pura potentia, impoſſibile eſt q̃ includat habitudinem ad determinatã formam, imò eſt indifferens ad omnem formam, ſed materia cæli ſi eſt pars compoſiti, eſt ens in pura potentia, quia hæc eſt diffinitio materiæ primę vniuerſaliter ſumptę, ergo non poteſt determinare ſibi talem formam, &c.

Ad hoc dr̃, q̃ aliud eſt ſumere materiam ſimpliciter, & aliud materiam cæli. quia ſi dico materiã ſimpliciter, id eſt in generatione, dico potentiam puram abſolutè: ſicut cùm dico animal, dico habens animam ſenſitiuã abſolutè, ſi autem dico materiam cæli dico potentiam purã, nõ ad omnẽ formã, ſed ad formã cæli: ſicut cùm dico animal, quod eſt homo, dico habens animam ſenſitiuam, quæ eſt etiam rationalis. Tunc dico ad argumentum, q̃ maior non eſt vera, niſi de ente qđ eſt pura potẽtia abſolutè, quale eſt materia prima ſumpta ſimpliciter. Applicando autem ad minorem nego q̃ materia cæli ſit pura potentia abſolutè, quoniam eſt pura potentia ad formam cæli, & non aliter, & ideo poteſt includere habitudinem ad determinatam formam.

Et ſi quæras, Quid appropriat materiam hanc huic formæ, ita quòd non includit habitudinem ad aliam. Dico q̃ hoc eſt ex exigentia formæ, quæ requirit materiam talis naturæ, cùm materia ſit propter talem formam.

Secundò ſi materia propriè dicta eſt in cælo, vel eſt propter corporeitatẽ cæli, vel p̃p quantitatẽ, vel p̃pter qualitates ſenſibiles, vel q̃a formas abſolutas à materia neceſſe eſt eſſe intellectuales, vel q̃a cælũ eſſet nobili⁹ anima, quæ materiæ vñitur, vel propter motũ localẽ, aut propter alterationẽ, ſiue varietatem lucis, prout videmus lunam modò lucidam, modò obſcuram. Sed nullum horum cogit, ergo vanum eſt ponere materiam propriè dictam in cælo.

Primò corporeitas non cogit, quoniam forma dat eſſe corporeum, & non materia.

Ad hoc dicitur, q̃ licet materia nõ det eſſe corporeum, tamen nulla forma dat eſſe corporeum, niſi compoſito, & ratio dandi huiuſmodi eſſe compoſito eſt materia, q̃ ideo vbi non eſt materia, non ſeruatur ratio dandi eſſe corporeum à forma, niſi dicatur quòd forma dat ſibi ipſi eſſe corporeum: quod eſt vanum dicere.

Secundò, quantitas non cogit, quoniam licet quantitas interminata inſit ratione materiæ, non tamen quãtitas terminata, hæc enim ineſt ratione formæ, in cælo autem eſt tãtum quantitas terminata.

Ad hoc dicitur, q̃ imò quantitas ſiue terminata ſiue interminata neceſſariò requirit materiam, vt patet in 7. meta. tex. 8. vbi & Com. ipſa veritate coactus, tenet quòd materia non aufertur per ablationem trium dimenſionum. Sed bene auferuntur illæ per ablationem materiæ, & loquitur de dimenſionibus abſolutè. ergo neceſſariò requirunt materiam vt ſubiectum, vel vt rationem recipiendi eas.

Tertio, qualitas ſenſibilis non cogit, quoniam ſola qualitas ſecundum quam immutatur ſubſtantia rei, quæ dicitur qualitas alteratiua, vt caliditas, frig. humid. &c. requrit materiam. Talis autem qualitas non eſt in cælo, cùm cælum ſit inalterabile, motus autem localis diaphaneitas, raritas, dẽſitas, & lux, non ſunt alteratiuæ, ideo poſſunt eſſe in cælo ratione formæ, & non ratione materiæ.

Ad hoc dr̃, q̃ imò qualitas omnis ſenſibilis, ſiue alterati ua ſiue non, requirit materiam: quoniam, vt dictũ eſt, mens philoſophi fuit in 7. meta. tex. 8. & Com. illic, q̃ materia ſit ſubiectum decem prædicamẽtorum, & quòd eſſe ſuum eſt aliud ab eſſe cuiuſlibet iſtorum, prædicamenta enim accidentium dicuntur de prædicamento ſubſtantiæ, & prædicamentum ſubſtantiæ dicitur de hoc quod eſt materia.

Quartò, non cogit formã abſolutam à materia eſſe intellectualẽ, quia habitus intellectus ſunt abſoluti à materia, & tamen non ſunt intellectuales, id eſt, potentes intelligere. Præterea ad hoc quòd forma abſolutè à materia ſit intellectualis neceſſe eſt vt ſit remota à quantitate, ex conſequenti ſit incorporea: operatio enim intellectualis nobilior eſt actione ſubſtantiæ corporeæ, licet autem forma cæli ſit abſoluta à materia, non tamen à quantitate, ideo non ſequitur cælum eſſe intellectuale.

Ad hoc dicit, q̃ ad hoc q̃ forma abſoluta à materia ſit intellectualis vel intellectiua, oportet vt ſit ſubſtantia: ideo inſtantia de habitibus intellectus non valet, cùm ſint qualitates, nec valet ſecunda inſtantia de quantitate, quoniam iam dictum eſt etiam per Com. in 7. meta. com. 8. quod ſi aufertur materia, auferuntur dimenſiones, vnde bene ſequitur, quòd ſi forma cæli eſt abſoluta à materia, eſt abſoluta & à quantitate, ex conſequenti remanet incorporea & intellectualis.

Quintò, non cogit, q̃ cælum eſſet nobilius aĩa, quia vnĩ materiæ: nõ. n. inconuenit, id quod eſt ſimpliciter nobilius, altero eſſe ignobilius, ſecundũ aliquã conditionem. Sic. n. cælum eſt nobilius verme propter ſui incorruptibilitatẽ, & tamẽ ignobilius eo, prout vermis eſt animatus, ſic cælũ eſt nobilius anima, quia eſt abſolutũ à materia, & quia eſt perfectum in ſpecie. Anima autem, præcipuè intellectiua, eſt nobilior cælo, propter operationem intellectualem.

Ad hoc dr̃, q̃ imò cælum eſt nobilius ſimpliciter & ſecũdum omnem conditionẽ, q̃ anima, ſi cælum eſt abſolutum à mr̃ia. Quia ſi in cælo nõ eſt mr̃ia, non pẽdet à materia ex qua, nec in qua, nec per informationẽ, & habet operatiões penitus abſtractas à mr̃ia, & nõ cõicabiles materiæ. Cuius oppoſitũ eſt anima, quæ nec integrã ſpeciem habet, quę cõcernit materiã in qua, per informationem, cuius operationes exercẽtur per organum, præter intelligere, quare, &c.

Sextò, non cogit motus ad vbi, quia talis motus non ineſt ratione materiæ abſolutè, ſed ratione corporeitatis. Natura igitur corporea abſque hoc quòd habeat materiã, poteſt eſſe in loco, ergo moueri ad locum, & talis natura, quę eſt corporeitas, habebit potentiam ad vbi, ſed nullo modo ad formam ſubſtantialem.

Ad hoc dicit, admiſſo q̃ talis motus inſit ratione corporeitatis, negatur poſſe dari corporeitatem naturalem, qualis eſt corporeitas cæli ſine materia, quoniam remota materia remouentur tres dimenſiones, vt dictum eſt ſuprà ex 7. meta. Præterea motus cæli localis eſt motus naturalis, cuius principium eſt natura: natura autem ex 2. Phyſic. aut eſt materia aut forma in materia. ergo cælum vt moueatur naturaliter ad locum requirit materiam.

Septimò nõ cogit variatio ſecundum illuminoſitatẽ, vt videmus in luna. Hæc enim variatio non trãſmutat intrinſecè ſubſtãtiam lunæ, nec abiecit ab ea aliquid poſitiuum, ſed tãtum priuationem lucis, ergo non eſt neceſſe propter huiuſmodi variationem, ponere materiam in cælo.

Ad hoc negatur conſequentia, quoniam non ſolùm qualitates ſecundum quas fit alteratio obiiciens à ſubſtantia rei requirunt materiam, ſed etiam omnis qualitas ſenſibilis, vt dictum eſt ſuprà. Patet igitur quòd propter omnes cauſas allegatas in argumento, neceſſe eſt, ponere materiam propriè dictam in cælo.

Quantum ad dicta phil. quibus videtur poſſe concludi, non eſſe materiam propriè dictam in cælo, aduerte q̃ ſunt tria. primum eſt in 1. lib. de cælo tex. 20. vbi probans cælum non eſſe corruptibile, probat ex hoc q̃ non habet contrarium, ergo non habet materiã: quoniã ex 1. phy. tex. 69 materia eſt ſubiectum contrariorum. ſecundum eſt in 1. Phy. tex. & in 7. meta. tex. Dico autem materiam per quã res poteſt eſſe & non eſſe. Sed cælum cùm ſit æternum, nõ põt eſſe & non eſſe, ergo &c. Tertium eſt in 9. meta. tex. 17. Omnis potentia paſſiua eſt potentia contradictionis, ſed in cęlo cùm ſit ſempiternum, non eſt potẽtia paſſiua, ergo nec materia: quoniam materia dicit potentiam paſſiuam.

Ad primã dico q̃ licet philo. probet cælum non habere cõtrarium, ex eo quòd motus circularis non habet motum contrarium, tamen non negat quin habeat materiam, & cũ arguitur, quoniam materia eſt ſubiectum cõtrariorum, dico, q̃ non verificatur ſubſtãtialiter, niſi de materia inferiorum, quæ eſt annexa priuationi. Abſolutè autem ſumendo materiam. ſufficit quòd verificeẽ hæc diſiunctiua, Materia

eſt ſub

eſt ſubiectum contrariorum ſubſtantialiter, vel ſaltem accidentaliter, & ſecunda pars verificatur de materia cæli, quę eſt in potentia ad contraria vbi.

Ad ſecundum dico, ꝙ per materiã res poteſt eſſe & non eſſe ſimpliciter vel ſecundum quid, ideo conceditur quod cælum pro quanto habet materiam, eſt in potentia ad aliquod eſſe accidentale, & ad aliquod non eſſe accidentale, ſecundũ qđ acqrit vnũ vbi, & perdit aliud, nõ aũt oportet omne habẽs materiã eſſe in potẽtia ad nõ eſſe ſimpliciter.

Ad tertium reſpondebitur in lib. 9. quando quęremus, ſi omne habens potentiam paſſiuam eſt corruptibile. Patet igitur ꝙ nec ratione nec ex dictis Phil. debemus negare materiam, quæ eſt pars compoſiti, eſſe in cælo.

Vltimò aduerte quod quoniam Paul⁹ Socin. adducit in li. 12. Meta. q. 7. multa dicta Com. quibus tenet Com. ſenſiſſe materiam eſſe in cælo, & in hoc contradicit B.T. ided volo declarare, quem ſenſum habuerit, quãdoque dicit materiã eſſe in cælo, ne videatur B.T. falsò imputaſſe Comm. quod negauerit materiam propriè dictam eſſe in cælo.

Aduerte igitur **quod materia in doctrina** Com. tripliciter ſolet accipi. **primò pro hyle, ſiue pro materia** quę eſt potentia contradictionis, & quę propriè eſt ſubiectum formę ſubſtantialis, de qua locutus eſt Philoſophus in 1. Phyſ. ponens eam vnum ex principiis naturalibus. Secundò accipitur pro natura illa, qua aliquid conſtituitur in eſſe mobili, & hæc eſt natura corporea, qm̃ ex 6. Phyſ. omne mobile eſt corpus. Tertiò accipitur pro eo quod habet quodammodo proprietatem materiæ, quæ eſt eſſe ſubiectum receptiuum formæ. Ex hac diſtinctione dico, quod nullum dictũ Com. poteſt intelligi in primo ſenſu: quoniam apud ipſum fuit vt principium materiam in primo ſenſu in quocunque inueniatur eſſe cauſam eſſendi & non eſſendi ſubſtantialiter, vnde in 1. cæli com. 5. dixit, quod ſi corpus cæleſte ſit compoſitum ex materia & forma, continget vt ſit generabile & corruptibile, & dicit infrà in eodem com. quod iſte locus eſt fortior omnium locorum facientium errare, quod corpus cæli ſit compoſitum extra materiam & formam. In ſecundo autem ſenſu & tertio debent intelligi, ſicut illud 12. Meta. com. 10. Omnia quæ tranſmutantur habent materiam, id eſt ſunt naturæ corporeæ, propter quam ſunt in potẽtia ad oppoſitos terminos, & illud in 9. Meta. com. 17. cælum ſemper habere potentiam in vbi, non prohibet vt ſit materia, ſed bene prohibet ipſum eſſe formam, ſic debet intelligi apud Comm. ꝙ cælum eſt materia localis, & ſubiectum ſimplex & non eſt forma generabilis & corruptibilis, eſt tamẽ forma inquantum eſt per ſe exiſtens, &c. Et illud in primo cæli. com. Cælum eſt ſenſibile, impoſſibile eſt autem aliquid eſſe ſenſibile per formam, per formam enim aliquid eſt intelligibile, igitur ſenſibile ꝑ materiam. Hoc inquam ſic habet intelligi ſecundum Comm. Omne ſenſibile eſt ſenſibile per materiam, accipiendo materiam in ſecundo ſenſu, id eſt naturam ſubiectam quantitati, & qualitati ſenſibili, & per quantitatem, & quoniam forma quæ eſt ipſum cælum eſt ſubiectum quantitatis & raritatis, & denſitatis, & lucis, ideo dicitur ſenſibile per materiam ſecundum quod imaginatur Commentator. licet imaginatio ſua ſit falſa (vt diximus ſuprà.) Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XIII.

Si materia cæli & horum inferiorum ſunt eiuſdem rationis.

CONCLVSIO.

Materia cæli & horum inferiorum ſunt diuerſarum rationum.

IN hac q. ſtat diſcordia inter B.Th. & Aegidium quem ſequuntur Duran. & Petr. Aureo. Nam B.T. vt patet in prima parte, q. 66. art. 2. tenet, ꝙ ſunt diuerſarum rationum. Aegid. autem, licet concordet cum B.T. ꝙ materia propriè dicta, quæ eſt pars compoſiti ſit in cælo, tñ tenet ꝙ illa & iſta ſunt eiuſdem rationis, & tñ cum hoc tenet cælum eſſe incorruptibile. Vt igitur ſoluamus propoſitum, ſic procedemus. Primò declarabitur quid importat materiam cæli & horum inferiorum eſſe eiuſdem vel diuerſarum rationum. Secundò ponemus mentẽ B.T. cũ fundamentis ſuis, vbi manifeſtabimus qũo iſtæ materiæ diſtinguuntur intrinſecè & non ſolùm extrinſecè, id eſt per habitudinẽ ad formas. Tertiò ponemus mentẽ Aegidij cum declaratione ſua. Quartò ponẽtur rationes Aegidij, & Durãdi, & Aureoli, & ſoluentur.

Quantum ad 1. aduerte ꝙ materiam cæli & inferiorum eſſe eiuſdem rationis apud Meta. eſt eſſe eiuſdem ſpeciei, & diſtingui tantùm numero non ex ſe, ſed ex quantitatibus & formis ſub quibus ſunt prout diuerſæ formę diuerſas materiæ partes informant, eſſe diuerſarum rationum eſt eſſe diuerſarum ſpecierum ab intrinſeco, & ſecundum eſſentiam, ita ꝙ alia natura formaliter eſt materia cæli, & alia inferiorum: & cùm materia prima abſolutè ſit ens, quod eſt pura potentia, in genere ſubſtantiæ ſunt duæ primæ potentiæ diſtinctæ realiter & formaliter: vtrum aũt diſtinguantur ſeipſis, vel per aliud, dicemus infrà, Aegid. vt patebit infrà, tenet ꝙ ſunt eiuſdem rationis, iuxta declarationem factam, ita quod ſi abſtrahatur quantitas ac forma cæli à materia cæli, erit vna materia numero, & penitus indiſtincta. Sed B. Th. tenet ſecundum declarationem factam, ꝙ ſunt diuerſarum rationum, ita quod expoliatæ per impoſſibile omni quantitate & propriis formis, adhuc diſtinguuntur realiter & formaliter, quæ diſtinctio non eſſet quantitatiua, ſed eſſentialis, ita ꝙ eſſent plures pluralitate tranſcendenti.

Quantum ad 2. aduerte, ꝙ mens B.T. ſtat in duobus, primò ꝙ cælum eſt alia natura à natura quatuor elementorũ, quod declarat Philoſophus in 1. Cæli, ex motu proprio cæli, qui non eſt naturalis alicui elemento, ex quo ſequitur, cę lum eſſe incorruptibile, vtpote carens contrario, & formã cæli eſſe alterius naturæ quàm forma elementaris, & materiam cæli diſtingui à materia inferiorum: & quidem ꝙ cælum ſit alterius naturæ ab elementis, & ꝙ ſit incorruptibile, & formam cæli non eſſe de natura formæ elementaris Egid. & ſequentes eum concedunt, negant aũt de materia, & ideo in via Beati Thomæ ſic arguitur, Si materia cæli, & materia lapidis ſunt eiuſdem rationis, & diſtinctæ ſolùm numero cum materia, vt materia ſit ens in pura potẽtia ad formam, ſequitur ꝙ ad quamcunque formam eſt in potentia materia lapidis, ad eandem ſit in potentia materia cæli. Sed materia lapidis eſt in potentia ad formas inferiores, quas non habet, & ideo eſt ſubiecta priuationi, & lapis eſt ex natura ſua corruptibilis, ergo materia cæli eſt in potentia ad formas inferiores quas non habet, & ſic eſt ſubiecta priuationi, & cælum non eſt ex natura ſua incorruptibile, quod eſt contra Philoſophum.

Nec valet ſi dicatur, ꝙ licet materia cæli ſecundum ſe conſiderata ſit in potentia ad formas quas non habet, tamen inquantum eſt ſub forma cæli, tota eius potentia eſt terminata: ita quod vt ſic non remanet in ea potentia ad aliam formam, eo quòd forma cæli ex ſua perfectione complet totam potentialitatem materiæ.

Hoc inquam non valet, qm̃ potentia paſſiua non terminatur niſi per adeptionem formæ quam non habet, quantumcunque ſit ſub forma perfecta, aliter illa potentia ad formam, quã nõ habet, eſſet fruſtra, ergo cũ materia cæli ſi eſt eiuſdem rationis cum materia inferiorum, ſit in potentia ad formas inferiores, ſequitur ꝙ non terminatur ei⁹ potentia, niſi per adeptionẽ formarum quas non habet, quantumcunque ſit ſub perfecta forma, quæ eſt forma cæli.

Præterea, tu non potes ſubterfugere, quin materia lapidis ſi eſt eiuſdẽ rationis cũ materia cæli, ſit in potẽtia paſſiua naturali ad formã cęli: & cùm omni potentię paſſiuę naturali correſpondeat potentia actiua naturalis, ſequitur ꝙ aliquid agẽs naturale, poſſet introducere formã cæli in materia lapidis, & ſic cælum eſſet generabile, quod reprobatum eſt in 1. Cęli. Et propterea tenendum eſt, ꝙ materia cęli eſt alterius rationis, & ꝙ non eſt in potentia, niſi ad formã, quam habet, & dicitur eſſe in potentia coniuncta actui.

Secundò aduerte, ꝙ iſtæ duæ materiæ apud B.T. non diſtinguuntur præcisè per habitudinem ad formam, puta, ꝙa materia cæli perficitur per formam non habentem contrarium, & ſine diſpoſitionibus contrariis, materia autem inferiorum oppoſito modo. Hæc enim fuit oppoſitio Egidij. Sed diſtinguuntur eſſentialiter, & per principium intrinſecum diſtinctiuũ, ita ꝙ materia cæli habet propriã differentiam intrinſecã eſſentialẽ, ſimiliter materia inferiorũ, quæ quidem principia intrinſeca ſumuntur ab extrinſeco, eo ꝙ materia vt eſt potentia, eſt ens reſpectiuum. Potentia enim vt potentia dicitur ad actum. In hoc autem diſtinguuntur abſoluta à reſpectiuis, quoniam in abſolutis ſumitur diſtinctio per principium intrinſecum ſumptum ab intrinſeco, vt homo diſtinguitur à bruto per rationale, quod ſumitur ab anima homini intrinſeca, in reſpectiuis autẽ ſumitur diſtinctio per principium intrinſecũ, id eſt, per differentiam propriam, quę tñ ſumitur ab extrinſeco, vt potentiæ ſenſitiuæ ſumunt differentias eſſentiales ab obiectis. Sic in ꝓpoſito dico, quod materia cæli & inferiorum diſtinguuntur eſſen

essentialiter per differentias sibi intrinsecas, quæ sunt duæ primæ potentiæ passiuæ, nihil ex se actualitatis habentes, quę tamen sumuntur ab extrinseco,id est,ex habitudine ad formas.Et hæc est determinatio Beati Thomæ,in primo Cæli,lectione sexta, vt videre poteris.

Quantum ad 3.aduerte,q̄ mens Egidij,vt patet in tract. quem edidit de materia cæli,& in 2.sen.dist.12.stat in trib⁹, primo tenet, q̄ cælum etiam secluſa intelligentia est verè compositum ex materia prima & forma perficiente materiam secundum esse.Quod quidem probat rationibus conformibus viæ nostræ,quas posuimus in q.præcedenti cōtra Com.& sequaces suos,&in hoc concordat cum B.T.Secūdo tenet,q̄ materia cæli est eiusdem rationis cum materia inferiorum quantum sit ex se & intrinsecè, quod conatur probare multipliciter,vt patebit infrà.Tertiò tenet q̄ licet materia cæli quantum sit ex se & intrinsecè,sit eiusdem rationis & naturæ cum materia inferiorum,tñ differt quo ad formam,siue p principium extrinsecum, quod quidem sic manifestat,Forma cæli non habet contrarium,ideo non relinquit in materia potentiam & appetitū ad aliam formā. Materia.n.stans sub vna forma, non habet appetitum ad aliam,nisi illa forma habeat cōtrarium,& alia possit sibi succedere:& quidem q̄ forma cæli non habeat contrarium patet ex eo q̄ motus eius circularis non habet contrarium ex 1. Cæli, ex quo sequuntur duo corollaria secundum Egid.1. q̄ cælum est ingenerabile & incorruptibile,quia generatio & corruptio est de contrario in contrarium,sed forma cæli non habet formā contrariam,ergo,&c.Secundò,Materia cæli non est sub priuatione, quia non est subiecta formæ habenti contrarium,ergo,&c.vnde Egid.in quoli.q.12.inquit, non est cælum incorruptibile per aliquod principium passiuum præseruans ipsum à corruptione, sed per remotionē principij corruptiui, vt quia ibi non est priuatio respectu formæ,& quia ibi non est contrarietas,quę est causa corruptionis.Ex quibus omnibus patet,q̄ Egid.tenet,cælum esse incorruptibile,non ex principio passiuo intrinseco,sed defectu agentis contrarij potentis ipsum corrumpere, & aduerte q̄ ad hanc viam videtur declinare Sco. in 2.dist.14.q. 1.vbi inquit, secundum theologos ponetur materia secundum se, & quantum est ex se eiusdem rationis in quocunque,&ita habentur ipsi discordare à philosopho in hac ꝓpositione,Cælum est necessarium& incorruptibile,quantū enim est ex natura sua,esset simpliciter corruptibile,quia si bi esset illa potentia ad contrarium,quia tamen forma cæli non habet contrarium potens vincere istam formam, ideo non potest corrumpi ab agente naturali,hæc ille.

Quantum ad 4.aduerte q̄ rationes Egid.principales sunt tres,in q̄b⁹ virtualiter includunt rationes Duran.&Pet.Aur.

Prima est, In pura potentia nulla potest esse distinctio. Sed materia cæli & materia inferiorum sunt in pura potentia,ergo in eis non potest esse aliqua distinctio,ergo quantum sit ex se,sunt eiusdem rationis.Minor nota est ex diffinitione materiæ primæ. Maior probatur, qm̄ ex 7.Meta.actus est qui distinguit.sed pura potentia nullum dicit actū, ergo in pura potentia quantum sit ex se & intrinsecè,nulla potest esse distinctio.Si igitur datur aliqua distinctio inter eas,erit per extrinsecum,id est,per formas, prout materia cæli est sub forma non habente contrarium,materia autem inferiorum opposito modo.

Ad hoc dicitur q̄ maior potest habere duplicē sensum: primus est, in pura potentia nulla pōt esse distinctio, ita q̄ distinctiuum sit intrinsecum,& sumptum ab intrinseco, & sic concedimus eam,nec dicimus oppositum.Secundus est, in pura potentia, nulla potest esse distinctio,ita q̄ distinctiuum sit intrinsecum,sumptum tñ ab intrinseco, & sic negamus ea,qm̄ tenemus,q̄ licet istæ materiæ nullum dicant actum,tñ q̄ ordinantur ad diuersas formas,quæ non solùm sunt diuersæ essentialiter,sed diuerso modo actuant materiam,puta vna cum priuatione,alia sine priuatione,ideo intrinsecè distinguūtur, ita q̄ ex ordinatione ad diuersas formas sumuntur duæ differentiæ,quę sunt duę primæ potentiæ passiuę,quibus intrinsecè & essentialiter distinguuntur istæ duæ materiæ, quæ tñ differentiæ sumuntur ab extrinseco,id est,per comparationem ad formas diuersas modo exposito. Cùm enim materia sit propter formam secundum exigentiam formarum debent diuersificari materiæ.

Ad argumentū igitur nego maiorē in duplici sensu. Ad probationem dico q̄ concludit in primo sensu &non in secundo:licet.n.istę duæ materię nullū dicant actum intrinsecè, ordinantur tñ ad diuersos actus à quibus sumit prin. distinctiuum earum,& est eis intrinsecum.& in hoc distinguitur positio nostra, à positione Egidij, vt diximus suprà declarantes mentem B.Tho.& mentem Egidij.

Secunda est,Si materia cæli & horum inferiorū sunt diuersarum rationum,i.diuersarum specierum vel generum, ergo vna magis distat à puro actu q̄ alia. sed hoc est falsū, probatur consequentia, quia cùm species & naturæ sint sicut numeri,ex 8.meta.sicut impossibile est duas species numerorum æquè distare ab vno,sic impossibile est duas materias primas distinctarum rationum æquè distare à puro actu.ergo necesse erit vnā magis distare q̄ alia.falsitas aūt consequentis sic probatur, sicut in supremo ente non possunt assignari gradus,sic nec in infimo simpliciter, sed materia prima vniuersaliter & in tota sua latitudine accepta est infimum ens,inter hæc enim duo extrema,scilicet inter supremum ens qui est Deus, &materiam primam concluditur tota vniuersitas entium,ergo sicut in Deo non sunt assignabiles gradus,nec in materia prima.

Ad hoc negatur falsitas consequentis, ad probationem negatur similitudo,qm̄ supremum ens non ordinatur ad aliud,& ideo nec ab intrinseco, nec per comparationem ad extrinsecum possunt in eo esse gradus.Sed materia prima licet non possit habere gradus per actum,quem dicat intrinsecè, cùm sit pura potentia:tñ potest habere per comparationem ad extrinsecū,vt s.dicat materia cæli minus distare à primo &puro actu,quia ordinat ad perfectiorē formam, quæ minus distat à puro actu q̄ imperfectior forma.materia aūt inferiorū magis distat, nō quia dicat minorē actū, sed quia ordinat ad formam imperfectiorem,quę magis distat à puro actu:vnde qualis est ordo, vel gradus distantiæ inter formam cæli & formas horum inferiorum à puro actu,talis est inter has materias correspondentes.

Tertia Quæcunque conueniunt in eadem differētia substantiali,sunt eiusdem rationis. Sed materia cæli & inferiorum conueniunt in eadem differentia substantiali, nam sicut differentia substantialis hominis est rationale,sic materia est pura potentia,ergo,&c.

Ad hoc dico ad maiorem, si conueniunt in differentia substantiali specifica,concedo eam,sed nego q̄pura potentia in qua conueniunt materia cæli & inferiorum, sit specifica,si conueniunt in differentia substantiali generica,nego eam:& quoniam teneo q̄ potentia pura in qua conueniunt materia cæli & inferiorum,est generica,sub qua accipiuntur duæ differentiæ speciales, scilicet potentia pura ad formam complentem potentialitatem materiæ, ita q̄ non relinquitur in ea priuatio, & potentia pura ad formam non complentem, &c.ideo distinguuntur essentialiter istæ duæ materiæ, & sic patet, quòd argumentum non concludit. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO XIIII.

Virum si forma cæli vniretur materiæ horum inferiorum,cælum esset incorruptibile.

CONCLVSIO.

Si forma cæli vniretur materiæ rerum inferiorum cælum non esset incorruptibile ex se,nec ex sui natura,sed per alterum.

IN hac q.sic procedes.Primo pones distinctionem de incorruptibili. Secundò duas conclusiones. Tertiò solues quoddam argumentum contra primam conclusionem.

Quantum ad 1 aduerte,q̄ aliquod potest esse incorruptibile dupliciter.Primò ex natura sua,vel ex suis principiis intrinsecis,sicut intelligentiæ,quæ sunt actus simplices, & carent omni materia.Secundò per alterum:&hoc dupliciter,primò quia non habet agens contrarium corrumpens, vel si habet,non propinquat sibi, puta si pugillus ignis poneretur super cælum, nam licet ignis in quocunque situ ponatur,sit ex natura sua corruptibilis ab agente habente qualitates contrarias, vel saltem vnam ex ipsis qualitatibus ignis, sicut est aqua vel aer, tamen quia super cælum huiusmodi agentia non dantur,ideo in casu dato, ignis esset incorruptibilis per alterum.

Quantum ad 2.pono duas cōclusiones:prima est, Si forma cæli vniretur materiæ inferiori,cælum non esset incorruptibile ex se,nec ex sui natura, probatur, Quia haberet principium passiuum intrinsecum,quo res potest substantialiter esse & non esse,sc.materiam inferiorum,ergo,&c.

Ad hoc dicit Egidius, q̄ materia inferiorū nō est causa

corru

corruptionis, niſi quia remanet vnita priuationi. Ideo aũt remanet ſub priuatione, quia nulla forma rei inferioris terminat potentialitatem materiæ, nec complet capacitatem eius, & ideo quando eſt ſub vna forma eſt priuata alia, & vt ſic in potentia ad aliam, & quia forma cæli terminat potentialitatem, vt faciat appetitum materiæ ſuæ, ideo licet ſit eiuſdem rationis cum materia inferiorum, nõ remanet ſub priuatione, ex cõſequẽti nõ eſt cauſa corruptionis in cęlo.

Sed contra. Nulla forma terminat potẽtialitatẽ, nec cõplet appetitũ ſuæ materiæ reſpectu alterius formæ, niſi q̃a dat actum oppoſitũ priuationi illius formæ, puta ignis, aut lapidis. Sed forma cæli non dat actum oppoſitum priuationi formæ cæli ignis, aliter hæc eſſet vera, cælum eſt ignis: ergo, &c. Minor patet, maior probatur. Quia ſi materia cæli eſt eiuſdem rationis cum materia inferiori, puta cum materia ignis, ita eſt ex ſe in potentia ad formam ignis, ſicut materia ignis, ergo nulla forma complet appetitum ſuum, niſi det actum oppoſitum priuationi illius formæ.

Præterea. Nulla forma complet appetitum ſuæ materiæ, niſi contineat in ſe formaliter vel virtualiter oẽs formas, ad quas ſua materia in ſe ꝺſiderata eſt in potẽtia. Hæc patet de ſe. Sed forma cęli nõ ꝺtinet formaliter nec virtualiter oẽs formas inferiores, ad quas materia cęli ſecundum ſe cõſiderata, ſi eſt eiuſdẽ rationis cum materia inferiorum eſt in potentia: ergo, &c. Minor probat. Quòd nõ cõtineat formaliter, patet, aliter cælum eſſet formaliter ignis lapis, aſinus, &c. Quòd non virtualiter, probat, non continet virtualiter animã intellectiuam, quia non eſt cælum productiuum aĩæ intellectiuę, cũ ſit de formis, & prẽterea anima intellectiua eſt perfectiſſima inter formas, cùm ſit ſubſtantiæ intellectualis, ergo non continet à forma cæli, niſi quo ad vnionem cum corpore, ratione diſpoſitionum: ergo, &c.

Secunda concluſio, Si forma cęli vniret materiæ inferiori, eſſet incorruptibile per alterum. Probatur, non haberet contrarium agens, corrumpens, potens vincere formam ſuam, quoniam & forma cæli, quæ non eſt elementaris, non habet formam, cuius ſignum eſt motus eius, cui non eſt motus contrarius, vt probatur in primo Cæli.

Aduerte, ꝙ aliqui aſſignant aliam rationem, & dicunt ꝙ forma cæli poſſet vniri materiæ inferiori ſine qualitatibus contrariis actiuis & paſſiuis, quæ ſunt cauſa corruptionis in his inferioribus, quo conceſſo, forma cæli eſſet inſeparabilis à materia.

Sed Philoſophus hoc non cõcederet, nam quia tenet ꝙ Deus agit de neceſſitate naturæ, vt etiam declarabimus in lib. 12 diceret ſecundũ ordinẽ, qui apparet in rebus naturalibus, ꝙ huiuſmodi qualitates cõtrariæ, quæ ſunt principia gñationis & corruptionis in inferiorib. naturaliter ſequuntur materiam annexam priuationi, de qua nunc loquimur.

Propter quod ſequitur, ſecundum Philoſophum. Si Deꝰ produceret cælum compoſitum ex materia inferiori & forma ſua, de neceſſitate ineſſent qualitates contrariæ, ex his omnibus patet, ꝙ non poteſt ſeruari naturalis & eſſentialis incorruptibilitas cæli, niſi ponatur materia cæli, eſſe alterius rationis à materia inferiorum.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ contra primam concluſionem poteſt ſic argui: Dato ꝙ forma cæli vniretur materiæ inferiori, non relinqueret priuationem in ea, nec potentiam ad aliam formã, ergo cælum eſſet ex natura ſua incorruptibile. Conſequentia patet, & antecedens probatur. Ratio propter quam priuatio remanet in materia eſt, quia forma actuans materiam habet formam contrariam, quæ eſt apta ſuccedere in materia, ſed forma cæli non habet contrarium, vt declaratum eſt ſuprà, & tenet Philoſophus in primo cæli, ergo non relinquit priuationem in materia, nec potentiam ad aliam formam.

Ad hoc negatur antecedens, ad probationem dico ad maiorem, ꝙ habere formam contrariam, non eſt totalis ratio, ꝙ priuatio remaneat in materia, ſed ſolùm partialis. Nã pro totali ratione duo aſſignanda ſunt. Primò, ꝙ materiæ naturaliter conueniat ſubici priuationi. Secundò, ꝙ forma inhærens habeat contrarium. Et per oppoſitum, ad hoc ꝙ priuatio non remaneat in materia, duo requiruntur: primò, ꝙ materiæ naturaliter repugnet ſubiici priuationi, ſecundò, ꝙ forma inhærens non habeat contrarium. Modò dico, ꝙ materia rerum inferiorum naturaliter ſubiicitur priuationi: vnde dato ꝙ reciperet formam non habentem contrarium, qualis eſt forma cæli, non poteſt ſaluari compoſitum eſſe incorruptibile ex natura ſua: vnde tenendum eſt, materiam cæli eſſe alterius naturæ à materia inferiorum, aliter non ſaluabitur naturalis incorruptibilitas cæli. Hęc de prę ſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XV.

Si materia omnium corporum cæleſtium eſt eiuſdem rationis, ſicut materia omnium inferiorum.

CONCLVSIO.

Materia omnium corporum cæleſtium eſt eiuſdem rationis, ſicut omnium inferiorum.

IN hac q. aduerte, ꝙ difficultas ſtat in hoc, ſi ſunt eiuſdem rationis, ergo materia lunæ, ſi eſt eiuſdem rationis cum materia ſolis, & non habet formam ſolis, eſt in potentia ad formam ſolis, & econuerſo, & ſic cælum lunæ eſt corruptibile. Materia. n. ſubiecta priuationi eſt cauſa priuationis, ſi ſunt diuerſarum rationum, ergo tot erunt materię primę in cælo, quot ſunt ſphæræ, & aſtra: quod non cõceditur, qm̃ quæ differunt materia, differunt gñe. Sed cęli non differunt genere. Concludit. n. Philoſophus in 2. cæli, tex. 59. ꝙ ſi vna ſtella eſt ſphærica, oẽs ſunt ſphęricę, & dicit illic Commentator, ꝙ hæc conſequẽtia fundatur ſuper hoc, ꝙ omnia corpora cæleſtia ſunt eiuſdem ſpeciei. Quod licet ſit falſum ſecundum B. Th. vt dicemus, tamen hæc conſequentia fundatur ſuper eandem naturam genericam, vt tenet illic beatus Thomas exponens textum 59. non ergo differunt genere, ex conſequenti nec materia.

Pro reſolutione huius quæſtionis, in qua intendo ſequi intentionem Capr. in 2. diſt. 12. q. 1. ad primum Durandi contra ſecundam concluſionem ſic procedam. Primò videndũ eſt quid diceret Com. ſi poneret materiam in cęlo. ſecundò quid dicendum ſecundum B. T. deinde ſoluemus argumentum in oppoſitum cum replica.

Quantum ad 1. dico, ꝙ ſi Com. teneret materiam eſſe in cælo, quæ eſt pars compoſiti, diceret materiam omnium corporum cæleſtium eſſe eiuſdem rationis, quia ſecundum ipſum non plus differunt duo cæli & duo aſtra, quàm Sortes & Plato, cùm ſint eiuſdem ſpeciei ſecundum ipſum in 2. cæli, comm. 59. ſed quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, ſi habent materiam, eſt eiuſdem rationis, vt ab omnibus conceditur. ergo, &c.

Verùm quia B. Th. in 2. cæli, in expoſitione tex. 59. arguit contra Com. & ſoluit rationes ſuas, oſtendens eſſe falſum, omnia corpora cæleſtia eſſe eiuſdem ſpeciei, ideo videndũ eſt ſecundũ Beatum Tho. ſtante diſtinctione ſpecifica corporum cæleſtium, ſi materia illa eſt eiuſdẽ rationis, vel nõ.

Quantum igitur ad ſecundum dico, ꝙ B. T. tenet partem affirmatiuam, cuius ratio in doctrina ſua ſtat in hoc, Sicut communis ratio materiæ, vt potentia eſt, ſumitur ex eo ꝙ poteſt actuari forma, qm̃ ſecundum ſe nihil actualitatis habet: ita diſtincta ratio ſumitur ex eo, ꝙ diuerſimodè actuatur à forma, & vna ratio ſumitur ex eo, ꝙ vno modo actuatur à forma, ſed omnes formæ corporum cæleſtium vno modo actuant materiam ſuam, ſcilicet totaliter replendo capacitatem ſuam, non relinquẽdo priuationem in ea, nec potentialitatem ad aliam formã, ergo materia corporum cæleſtium, licet actuetur formis diſtinctis ſpecie, eſt eiuſdẽ rationis ex eodem modo actuandi. Et quia omnes formæ inferiores quantumcunque diuerſæ vno modo actuant materiam ſuam, ſcilicet non replendo capacitatem eius & relinquentes in ea priuationem, ideo materia omnium inferiorum eſt eiuſdem rationis. Quia autem iſti duo modi actuandi ſunt diuerſarum rationum, ideo materia ſuperiorum & inferiorum ſunt diuerſarum rationum, ita ꝙ non ſumitur diuerſitas materiæ, ex ſola diuerſitate formarum, aliter materia lapidis & materia aſini eſſent diuerſarum rationũ ſed ex diuerſo modo informandi, vt declaratum eſt. Stante igitur hac determinatione, dicendum eſt ad argumentum poſitum in principio quæſtionis, ꝙ ſunt eiuſdem rationis: & cùm arguitur contra, negatur conſequentia, quoniam licet materia lunæ ſit eiuſdem rationis cùm materia ſolis: tamen ex modo actuandi forma lunæ non relinquit in materia ſua priuationem, nec potentialitatem ad formam ſolis, nec ad aliam formam, idem dico de materia ſolis.

Sed contrà, Quę conueniunt in materia, ſunt adinuicem tranſmutabilia, ex 2. de generatione, vt patet de elementis, ergo ſi cæli conueniunt in materia, eiuſdem rationis ſunt adinuicem tranſmutabilia, & ſic erunt corruptibilia.

Reſpondetur, negatur antecedens, niſi materia ſit ſubiecta priuationi, vnde licet elemẽta cõueniãt in materia, niſi

eorum materia eſſet ſubiecta priuationi, non eſſent adinuicem tranſmutabilia, & qm̃ forma cæli ex modo actuandi non relinquit in materia priuationem, ideo non ſequitur, q̃ poſſint tranſmutari adinuicem. Ex quo ſequitur, q̃ Aegidius non poteſt fugere, quin concedat materiam inferiorum, quæ ſecundum ipſum, eſt eiuſdem rationis cum materia cæli, & eſt ſubiecta priuationi, reſpectu formæ quam nõ habet, ſit in potentia ad formã cæli, & cùm nullũ agens naturale poſſit eam actuare forma cæli, cogitur cõcedere dari potentiã naturalẽ paſſiuã, cui non correſpõdet actiua naturalis. Quod Philoſophus vt ocioſum & vanum negat, vt declarauimus in lib. 5. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XVI.

Si accidentia componuntur ex materia & forma.

Nec quæcunque ita natura quidem, non ſubſtantia verò non eſt his materia. Text. 12.

Philoſophus in hoc tex. declarat, q̃ in accidentibus quę licet ſint naturalia, non tñ ſunt ſubſtantia, non eſt quærenda materia ex qua fiant, ſed eorum materia eſt ſubiectum in quo. Quæritur ergo, Si in accidentibus eſt compoſitio formæ & materiæ intrinſecè & eſſentialiter.

CONCLVSIO.

Accidens eſt forma ſimplex ſimplicitate oppoſita, primæ compoſitioni non autem ſecundæ.

IN hac q. aduerte, q̃ eam format Landu. in 8. Meta. q. 8. Sed determinatio ſua pro 2. concl. quæ eſt hæc, accidentia habent aliquid ex quo componũtur ſicut ex materiali, qđ eſt ſimile materiæ, eſt contra doctrinam B. Th. Tenet. n. q̃ in forma intenſa, ſunt gradus diſtincti reales integrantes eã, ſicut plures partes materiales, & q̃ genus & differentia dicunt diſtinctas formas, & q̃ media qualitas cõponitur realiter ex extremis, quæ omnia præter vltimum, de quo diſputabimus in lib. 10. ſunt contra viam noſtram, ideo dimittes eum. Vt autem fiat reſolutio ſecundum doctrinam B. Th. ſic procedes. Primò pones diſtinctionem de compoſitione. Secundò duas concluſiones. Tertiò ſolues duo argumenta.

Quantum ad 1. aduerte, q̃ compoſitio in accidente pót eſſe dupliciter. Primò, Cõpoſitio rei & rei, quæ dicitur cõpoſitio realis. Secundò, Compoſitio ſecundum diuerſas rationes, quibus correſpondet natura rei, vt diuerſimodè cõcipitur: & dicitur in via noſtra compoſitio rationis ex parte rei, compoſitio rei & rei eſt illa, quæ eſt ex aliquibus diſtinctis, remoto omni opere intellectus, dato q̃ non eſſent abinuicem ſeparabilia. Nam forma & materia faciunt compoſitionem realem, & tñ ſecundum viam noſtram, materia eſt inſeparabilis à forma. Idem dico de ſubiecto, & proprio accidente. Compoſitio rationis ex parte rei eſt ex aliquib⁹, quæ licet ſint idem realiter, diſtinguũtur tñ formaliter: qm̃ vnum non includit aliud in primo modo per ſe, & poſſunt eſſe diſtincta obiecta formalia, & diſtincta cõceptibilia termĩantia actũ intellectus, & talis cõpoſitio eſt, quæ eſt ex genere & differentia, quæ licet ſint idẽ realiter, non tñ formaliter, vt declarauimus in libr. tertio, quæſtione ſecunda.

Quantum ad 2. pono duas concluſiones. Prima eſt, Accidens eſt forma ſimplex ſimplicitate oppoſita primæ compoſitioni, probatur, Si accidens componeretur compoſitione primo modo dicta, ergo vna pars eſſet materia prima, alia eſſet forma, aliter non eſſet vnũ per ſe, niſi vna pars eſſet potẽtia, & altera act⁹, vt viſum eſt ſuprà, ſed hoc eſt falſum: primò, quia forma accidẽtis reciperetur in materia prima, quod eſt contra Com. 2. de Anima commento quarto, differunt enim ſecundum ipſum, formæ accidentales & ſubſtantiales, quia ſubſtantiales ſunt in ente in potentia, accidentales aũt in ente in actu. Secundò quia ſicut ex aqua fit ignis ꝓpter materiam ſuſceptiuam formæ aquæ & formæ ignis, ſic ex caliditate naturæ frigiditas, ſic caliditas & frigiditas habent materiam ex qua, quod eſt contra Philoſophum in 1. Phyſic. Tertiò aliquod accidens, puta calor eſt immediatum principium, quo primo agens agit, ergo tale accidens eſt tantum actus. Antecedens patet, vt de calore quo primo ignis calefacit, conſequentia autem probatur, quia non eſſet quo primo agens agit, ſed ageret per eam partem, quæ calore eſt actus.

Secunda concluſio, Accidens non eſt forma ſimplex ſimplicitate oppoſita ſecundæ compoſitioni. probat, accidens eſt verè diſſimibile, licet non primo, vt dictum eſt in libr. 7. ergo componitur ex genere & differentia. Omnis enim diffinitio conſtat ex genere & differentia (vt declaratum eſt in 7.) Sed genus & differentia, licet non diſtinguantur realiter, diſtinguuntur tamen ratione, cum fundamento correſpondente ex parte rei (vt dictum eſt in lib. 3.) ergo antecedens componitur compoſitione rationis ex parte rei, ergo non eſt forma ſimplex ſimplicitate, &c. Et quoniam genus ſe habet vt materia, licet non ſit verè materia, quia prædicatur in recto de re: & differentia ſe habet vt forma, licet non ſit verè forma, quia prędicatur in recto de re, ideo poſſumus dicere, q̃ accidens componitur nõ ex materia & forma, ſed ex genere & differentia, vt ex forma & materia, vtrum aũt accidens componatur ex vero potentiali & vero actu, determinabimus in libr. 12. ſuper textu 26. vbi inquit Philoſophus, Principia eadem potentia & actus, &c.

Quantum ad 3. ſoluenda ſunt duo argumẽta, quæ videntur facere difficultatẽ, contra determinationẽ factã, & primum eſt. Dicit Philoſophus in li. 12. tex. 21. q̃ omniũ generũ ſunt eadem principia intrinſeca, vt ſpecies, priuatio, & materia, ergo ſicut ſunt principia componentia, materia & forma in genere ſubſtantiæ, ſic ſunt in genere accidentium.

Ad hoc dicitur, q̃ non eſt intentio Philoſophi, omnium generum eſſe eadem principia intrinſeca vniuocè, ſed per quandam proportionem & ſimilitudinem: vnde exemplificat in genere accidentium, calidum vt formam, frigidum vt priuationem, ſubiectum vt materiam, conſtat autem nec calidum eſſe verè formam, quæ eſt pars compoſiti, nec ſubiectum eſſe materiam ex qua, nec frigidum eſſe verè priuationem, quare argumentum non concludit.

Secundum eſt, Si accidens non eſt compoſitum intrinſecè ex materia & forma, ſed ſit forma ſimplex, ergo eſt perfectius ſubſtantia compoſita, quod conſtat eſſe falſum. Conſequentia probatur, quoniam ſimplicitas eſt perfectio ſimpliciter, aliter non eſſet formaliter in primo ente, quod eſt perfectiſſimum, ergo in quocunque inuenitur, reddit ipſum perfectius compoſito.

Ad hoc dicitur, q̃ nec compoſitio nec ſimplicitas abſolutè ſumptę ſint perfectio ſimpliciter, aliter forma eſſet nobilior compoſito, & elementum elementato. Sed ad hoc q̃ ſit pfectio ſimpliciter, eſt neceſſe, q̃ ſit in re ſubſiſtente, & in natura, cuius tota perfectio ſit apta ſtare indiuiſa, i. non reſultare ex partibus integralibus, nec eſſentialibus, propter primam conditionem excluduntur formę materiales, & materia, & accidentia quæ non ſunt apta per ſe exiſtere nec ſubſiſtere, propter ſecundam excluduntur omnes naturæ corporeæ, à cælo vſque ad elementum, vt aliàs declarauimus. Ad argumentum igitur negatur conſequentia. Ad probationem nego, q̃ ſimplicitas ſit perfectio ſimpliciter, niſi cum conditionibus prædictis, quarum prima non ſeruatur in accidente. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XVII.

Si mater concurrit actiuè ad generationem.

Vt omnis quæ cauſa vt materia, equidem menſtrua, quid autem vt mouens, equidem ſperma. Tex. 12.

CONCLVSIO.

Mater non concurrit actiuè ad generationem ſed paſſiuè.

IN hac q. diſcordant Scot. & Ant. And. à B. Th. qm̃ Scot. in 3. ſent. diſt. 4. q. 1. quem imitatur Ant. And. in 8. Meta. q. 2. ſequens viam Galeni, tenet partem affirmatiuam. Sed B. Tho. vt patet in tertia parte, q. 3. ſequens viam Auic. tenet partem negatiuam. Vt igitur defendamus viam quam ſequitur B. Tho. ſic procedemus. Primò ponetur opinio Ariſt. Secundò opinio Galeni. Tertiò ſoluentur rationes Galeni & Scoti, quas etiam adducit Anton. Andr.

Quantum ad 1. aduerte, q̃ Ariſto. in lib. 15. de animalibus quem ſequitur Auer. Auic. & Alber. in lib. 15. de animalibus, c. vlt. tenet q̃ ſolus pater habet virtutem actiuam, & mater tantum paſſiuè concurrit, eo q̃ ipſa ſolam materiam prolis miniſtrat, & in ſolo ſemine patris eſt vis actiua, vnde Ariſt. in lib. 15. de Animalibus comparat arti virtutem ſeminis in patre, & comparat ligno de quo artifex facit ſtatum materię miniſtratę à matre. & fundamentum quidem eorum eſt, q̃ fœmina non habet ſperma, niſi quaſi æquiuocè. Vnde humiditas illa quam vocant ſperma mulieris, non differt à menſtruo, niſi ſicut magis & digeſtum & magis purum à minus digeſto & minus puro, & vtrũque eſt materia in formatione prolis, ſed ſperma mulieris eſt materia munda, menſtruum aũt immunda, & licet ſperma mulieris nõ ſit neceſſarium ad gñationem, confert tñ, qm̃ virtus actiua ſeminis virilis agens in ſperma mulieris & in menſtrum, formac

conceptum

conceptum pulchriorem & nobiliorẽ, & quod ſperma fœminæ nõ ſit neceſſarium, accipit Auic. ſignum ex hoc, quod aliquæ fœminæ concipiunt ſine delectatione, & quædam contra voluntatem coeuntes conceperunt, & mulier quædam concepit in balneo matrice attrahente ſperma ſpermatatum in aqua, in qua praui homines balneantes ſperma tizauerant.

Quantum ad 2. aduerte, quod Hippocrates & Galenus cum Aliabba, qui fuit fidelior imitator Galeni, dicunt, ꝙ fœmina habet ſperma proprium & vniuocum ſpermati virili, remiſſioris tamen virtutis & vigoris, & dicunt ꝙ ingreditur actiuè formationem prolis, cauſam huius dicũt eſſe, vt ex vtroque ſemine ſimul mixto fiat conueniens tẽperamentum in formando fœtu: ſperma.n. virile eſt groſſum & calidum, muliebre autem eſt ſubtile & frigidum, & ſic ex vtroque cõflatur vna cauſa totalis cõueniẽter formatiua prolis. Ad probandum autem, ꝙ fœmina habeat verum ſperma arguunt, quia fœmina habet teſtes ab intrinſeco, qui vtique eſſent fruſtra. Dati ſunt.n. à natura ad attrahẽdũ ſperma, ad vaſa ſeminalia, & dicũt hoc ſperma eſſe neceſſarium in conceptu, ita ꝙ ſine eo non poteſt fieri conceptus, & eſt neceſſe, vt emittatur, quando emittitur ſperma viri, aliter non grauidatur fœmina, & quod habet virtutem formatiuam fœtus, remiſſiorem tamẽ quam ſperma virile, eo quod fœmina in virtutibus naturalibus eſt debilior viro, propter quod frigiditate conſtringente ſunt in ea ſtrictiores venæ & caro magis humida, & plerũque corpora minora quàm corpora virorum. Hac de cauſa contingit in eis ſuperfluitas multa indigeſta, &c.

Quantum ad 3. aduerte quod Auic. euacuat ſignum ſumptum ex teſticulis intrinſecis in fœmina, & dicit ꝙ nõ ſunt dari ad attrahendum ſemen in fœmina, ſed ad cauſandum deſiderium in matrice ad recipiendum ſemen virile, ſimiliter negat ſperma fœmineum eſſe neceſſarium vt contemperet groſſitiem & caliditatem ſeminis virilis, quoniam non eſt adeò groſſum, vt indigeat ſubtiliante: nec adeo calidum vt indigeat infrigidante, & ſic patet quod fundamenta Galeni non valent.

Sco. autem & Ant. And. in fauorem Galeni arguunt tripliciter, primò, formam eiuſdem ſpeciei conſequitur potentia naturalis eiuſdem ſpeciei. Sed maſc. & fœmina habent formam eiuſdem ſpeciei ex 10. Metap. & potentia naturalis vegetatiua conſequitur formã maris, ergo & formam fœminæ, ergo fœmina nõ tantũ concurrit paſſiuè ſed actiuè.

Ad hoc dicitur quod Sco. ſupponit falſum, ſ. ꝙ B. Th. teneat matrem in omni requiſito ad generationem concurrere tm̃ paſſiuè: hoc non tenet, imò cũ in generatione tria requirant̃, ſ. præparatio materiæ, formatio fœtus, maturatio fœtus: reſpectu primi & tertij potentia vegetatiua fœminę eſt actiua, reſpectu autem ſecundi eſt merè paſſiua: nec tamen ex hoc ſequitur quin habeat potentiam vegetatiuam eiuſdem rationis cum viro, licet imperfectiorem, vt potẽ potens attingere ad formationem. Hoc.n. non conuenit fœminæ, cùm ſit quid imperfectum in ſpecie humana reſpectu viri. Vnde ad argu. concedo totum: & ſi inferat, ſi actiuè concurrit, ergo quo ad formationem prolis, nego conſequentiam, nam ſe habet mater in generatione ſicut ars deſeruiẽs in ædificatione arti architectonicæ: verum eſt enim ꝙ deſeruiens concurrit actiuè in ædificio, quia præparat materiam, non tamen quo ad formationem, quia hoc ad architectonicam ſpectat, ſic eſt in propoſito.

Secundò, pater diligit filium vt opus ſuũ, & mater magis diligit filium quàm pater, ex 8. Ethi. ergo filius eſt opus matris, ergo concurrit actiuè.

Ad hoc dico, ꝙ filius eſt opus matris actiuè, quo ad prę parationem materiæ, ſicut ædificium eſt opus artis deſeruientis, nec tamen ſequitur, ꝙ ſit opus eius quo ad formationem. Nec poteſt concludi, ex eo ꝙ magis diligit filium. Illud enim prouenit, quia eſt magis certa, quòd ſit filius eius, quàm pater, & quia ex nutritione cauſatur maior & certior amor.

Tertiò, filius aliquãdo magis aſſimilatur matri quã patri, ergo in matre eſt aliqua virtus in gñatione actiua. Tenet cõſequentia. Quia agẽs intẽdit aſſimilare ſibi effectum.

Ad hoc dr̃, ꝙ cauſa ſimilitudinis geniti pôt eſſe triplex, prima dr̃ eſſe virtus cæleſtis, præcipuè ſecundum ſigna Zodiaci, vnde ſecundum Ptolemæum, ſi naſcatur homo in primo puncto Arietis, aliquãdo habebit caput porci, vel aliud monſtrum generabitur, ſecunda eſt intenſa imaginatio matris, aut fœminæ dum generat, vnde ſecundum Auic. mulier concipiens imaginans, ſiue intensè intuens figuram Aethiopis peperit fœtum nigrum, tertia eſt virtus informatiua in ſemine patris. Quæ ſi eſt cõueniẽter fortis, producet in genito accidentia patris, vnde aliq̃n caluus caluum, podagro ſus podagroſum, ſtultus ſtultum generat. ſi autẽ debilis eſt, ibi poſſunt aſſignari plures gradus: quia ſecundum aliqualem debilitatem cauſantur accidentia matris, ſecundũ maiorem accidentia aui, & ſecundum maiorem accidentia alicuius magis remoti, & aliquando tm̃ debilitatur, qđ non producitur niſi monſtrũ. Ad arg. ergo, nego cõſequentiam.

Ad probationem dico ꝙ agens intendens aſſimilare ſibi effectum, eſt virtus informatiua maris, quæ ſi eſt fortis aſſimilat genitum mari, ſi debilis aſſimilat propinquiori, quæ eſt mater, vel alteri de cognatione, ſecundum gradum debilitatis. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

Quæſtionum ſuper octauum lib. Metaphyſices finis.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

QVAESTIONES SVPER nonum librum Metaphyſices.

1 *Si diuiſio entis per potentiam & actum eſt realis.*
2 *Si potentia ſufficienter diuiditur in actiuam & paſſiuã.*
3 *Si potẽtia actiua & paſſiua requirunt diſtincta ſubiecta.*
4 *Quot ſunt potentiæ rationales & liberæ.*
5 *Si potẽtiæ rõales poſſunt in oppoſita, nõ aũt irrationales.*
6 *Si potentiæ rationales ſunt actiuæ vel merè paſſiuæ.*
7 *Si potentia rationalis producit actum ſuum in inſtanti vel in tempore.*
8 *Si potentia actiua præcedit actum ſuum.*
9 *Si diffinitio poſſibilis eſt bene aſſignata à Phil. ſumendo poſſibile vt diſtinguitur præcisè contra impoſſibile.*
10 *Si aliqđ eſt impoſſibile, qđ tamẽ nunquam fuit, nec erit.*
11 *Si conſequentia poſſibilium vel impoſſibilium, Antecedens & conſequens debent eſſe ſimilia.*
12 *Si actus eſt prior potentia ratione & cognitione.*
13 *Si actus eſt prior tempore potentia.*
14 *Si in potentiis quę acquiruntur exercitio, actus eſt prior tempore potentia etiam reſpectu eiuſdem potentiæ ſecundum numerum.*
15 *Si actio tranſiens eſt ſubiectiuè in paſſo.*
16 *Si actio immanens eſt ſubiectiuè in agente, & in quibus differt à tranſeunte.*
17 *Si omne quod habet potentiam paſſiuã, eſt corruptibile.*
18 *Si materia prima eſt principalior cauſa corruptionis.*
19 *Si ad hoc quòd de aliquo habeatur ſcientia, neceſſe eſt vt ſit actu, vel reducatur de potentia ad actum.*
20 *Si compoſitioni & diuiſioni intellectus correſpondet compoſitio & diuiſio realis in re.*
21 *Si contingit deceptio circa quodquid eſt, & circa ſubſtantias incompoſitas ſiue abſtractas.*

QVAESTIO I.

Si diuiſio entis in potentiam & actum eſt realis.

Aliud ſecundum potentiam & actum & ſm opus. Tex. 1. Philoſophus in hoc 1. tex. reſumit diuiſiones entis, de q̃bus 5. tract. ſ. de diuiſione in prædicamenta, & ſubiungit ꝙ in lib. 9. agendum eſt de ente vt diuiditur per potentiam & actum metaph. & non ſolum vt applicantur motui phyſico, nam ſic conſiderare de potentia & actu eſt officium phyſ. Quæritur ergo ſi hæc diuiſio eſt in re aliter diſtincta, ita ꝙ ſit impoſſibile illud idẽ omnino quod eſt potẽtia, ſit actus.

CONCLVSIO.

Cùm potentia & actus non poſſint eſſe idem, diuiſio entis in potentiam & actum eſt diuiſio realis, hoc eſt, in res diſtinctas: quocũque modo accipiatur potentia & actus.

IN hac q. aduerte, ꝙ ex hoc tex. trahitur illa propoſitio allegata communiter: Actus & potentia diuidunt quodlibet genus entis, & habetur in li. 12. tex. 26. Aduerte iterũ ꝙ oẽs Com. & Thomiſt. ſunt ɔcordes in deciſ. huius q̃ſiti, eo ꝙ nõ acceptãt aliã diſtinct

ſtinctionem entis in potentiam & actum, niſi potentiam actiuam & paſſiuam, & quoniam conſtat ꝙ actiuum vt ſic, opponitur paſſiuo, ideo non dubitant, quin hæc ſit diuiſio realis & indiſtincta realiter. Solus autem Scot. in 2. ſen. diſt. 6. inuenit potentiam obiectiuam & actum obiectiuum, & dicit ꝙ dictum philoſophi, ſ. ens diuiditur per potẽtiam & actum, vel potentia & actus ſunt in eodem genere, non eſt intelligendum de potentia actiua & actu ſuo, nec de potentia paſſiua & actu ſuo, quem recipit, ſed de potentia obiectiua & actu obiectiuo, puta ꝙ roſa generanda & roſa genita ſunt in eodem genere ſubſtantiæ, imò ꝙ ſunt idẽ realr.

Tu igitur vt reſoluas te in via noſtra, ſic procedes: primò declarabis imaginationem Scoti. Secundò pones concluſionem contra Sco. Tertiò ſolues rationes Scotiſtarum. Quartò declarabis, in quo ſenſu hæc eſt vera: Actus & potentia ſunt in eodem genere, qua declaratione facta, ſolues omnes inſtantias Scoti.

Quantum ad 1. aduerte, ꝙ Scotus in ſubiecto receptiuo formæ, ſiue ſit materia prima reſpectu formæ ſubſtantialis materialis, ſiue ſit ſubiectum reſpectu formæ accidentalis, imaginatur duo. Primò ipſum ſubiectum inquãtum poteſt moueri ſiue tranſmutari ab agente ad recipiendam formã, ad quam comparatur vt potentia paſſiua ad actum formalem, & hanc potentiam paſſiuam dicit eſſe ipſammet materiam, ſiue ipſum ſubiectum, & de hac concedit, ꝙ diſtingui tur realiter ab actu formali, quoniam nihil actuat nec perficit ſeipſum nec recipitur in ſeipſo, nec facit compoſitionẽ cum ſeipſo. Conſtat autem ꝙ formalis actus ſiue ipſa forma actuat & perficit materiam, recipitur in ea. & ex forma ac materia fit ſubſtantia compoſita. Secundò imaginatur ꝙ in materia ſiue in ſubiecto eſt potentia formæ, pro quanto forma poteſt eſſe in materia, & per actionem agẽtis poteſt educi de potentia ad actum, & dicit ꝙ hîc potentia eſt ipſamet forma, producenda ab agente, & conſtat ꝙ nõ eſt potẽtia paſſiua, ſiue receptiua formæ, ſed obiectiua, quia forma producenda eſt obiectum, quod poteſt produci à potẽtia actiua agentis, & diſtinguitur à potentia paſſiua in hoc ꝙ potentia paſſiua eſt ſubiectum motus, ſiue tranſmutationis, obiectiua autem eſt terminus à quo, nam ex roſa in potentia fit roſa actu, & hæc diſtinctio eſt realis, quoniam ex 1. Phy. ſubiectum manet, terminus autem à quo non manet, & dicit ꝙ hic potentia obiectiua non diſtinguitur realiter ab actu ſibi correſpondente, qui dicitur actus obiectiuus, qui eſt terminus ad quem, puta roſa antequam producatur eſt potentia obiectiua, poſtquam eſt producta eſt actus obiectiuus, & ꝙ non diſtinguatur realiter ab actu obiectiuo, probant Scotiſtæ rõib. quas recitabimus infrà, & ſoluemus.

Quantum ad 2. pono concluſionem contra Scotum, Idẽ non poteſt eſſe potentia & actus, imò diuiſio entis in potentiam & actum eſt diuiſio in res diſtinctas, quocunque modo ſumatur potentia & actus.

Iſta concluſio conceditur à Scoto de potẽtia paſſiua & actu formali, vt patet ex prædictis: negatur autem de potẽtia obiectiua & actu obiectiuo. contra quem arguitur ſic, Termini per ſe motus & tranſmutationis non ſunt idẽ realiter cùm ſint oppoſiti, ex 1. Phy. tex. Sed potentia obiectiua quam imaginatur Scotus, & actus obiectiuus ſunt ſecundũ ipſum termini motus & trãſmutationis, potentia. n. obiecta eſt termin⁹ à quo, & actus obiectiuus eſt terminus ad quẽ. ergo non ſunt idem realiter. Prætereà non eſt imaginabile aliqua duo eſſe idem realiter, & vno tranſeunte realiter, aliud remanere realiter. Conſtat autem, ꝙ potentia obiectiua, quæ eſt terminus à quo, dum res generata eſt tranſit, & actus obiectiuus permanet, ergo, &c. Prætereà, Quæcũque ſunt idem realiter, quãdo ponitur vnum, ponitur alterum, quia oppoſitum huius implicat contradictionem. Conſtat autem ꝙ quando ponitur potentia obiectiua, non ponitur obiectiuus actus, aliter roſa generanda poneretur antequã generaretur. Impoſſibile eſt ergo potentiam & actum quocunque mõ ſumantur eſſe idẽ realiter. Et confirmatur, quia Com. in 1. de Ani. com. 6. dicit, Potentia & actus ſunt differentiæ, quæ cõtingunt omnibus prædicamentis, & ſunt valde oppoſitæ: ergo potẽtia & actus quæ diuidunt omne prædicamentum, non ſunt idem numero, ſic ꝙ illa potentia qñ que ſit actus, cùm dicat Com. ꝙ ſunt differentiæ valde oppoſitæ. Et conſtat ꝙ ad mentem Scoti dictum Com. eſt intelligendum de potentia obiectiua, & de actu obiectiuo, quoniam de his ſolùm concedit, ꝙ diuidunt ens, & ꝙ ſunt in eodem genere, vtrum autem detur talis potentia obiectiua & actus obiectiuus declarabitur in q. ſequen.

Quantũ ad 3. aduerte, ꝙ Scotiſtæ conantur probare multipliciter, ꝙ potentia obiectiua ſit idem cum actu obiectiuo. Sed, vt videbis, ſemper procedunt ex fundamento falſo. Credunt. n. ꝙ in materia ſiue in ſubiecto, ſint duæ potentiæ diſtinctæ realiter: vna, quæ eſt ſuſceptiua formæ: alia, quæ eſt ipſa forma in eſſe potentiali, quæ per actionem agentis educitur de eſſe potentiali ad eſſe actuale, & recipitur in materia. Hoc inquam fundamẽtum eſt falſum, quoniam in materia non eſt niſi potentia paſſiua, & non eſt aliud formam eſſe in potentia, ſiue potentialiter in materia, quã poſſe recipi in materia, ſicut non eſt aliud formam eſſe in potentia agentis, quàm poſſe produci ab agente.

Primò igit̃ ſic arguũt, In materia ſiue in ſubiecto eſt potẽtia, qua poteſt moueri ab agente, vt recipiat formã, & eſt potentia ad eſſe formæ, i. ipſa forma vt habet eſſe potentiale, quæ diſtinguunt̃ realiter. Sed potentia materiæ, qua põt moueri ſiue tranſmutari ab agẽte, eſt ipſa materia: & potẽtia ad eſſe formæ, eſt ipſa forma, quæ eſt actus. ergo potentia obiectiua & actus obiectiuus ſunt idẽ. Quòd autem illæ duæ potẽtiæ diſtinguant̃ realiter, probat̃, Quod põt eſſe forma deinde eſt forma, eſt idẽ cum forma. Quod autẽ poteſt moueri ad formam, nõ eſt forma, quia receptiuum non eſt ipſum receptũ, ergo iſtæ duæ potẽtiæ diſtinguunt̃ realr.

Ad hoc nego maiorẽ, quia in materia non eſt niſi potentia, qua põt tranſmutari ab agente, quæ dicit̃ potentia paſſiua, & forma nõ eſt alio modo in materia, niſi in potentia paſſiua: vñ nego ꝙ in mr̃ia ſit potentia, quæ eſt ipſa forma, qm̃ oĩs potentia mr̃iæ eſt ipſa mr̃ia, & ſic nõ concedo duas potentias diſtinctas realr in mr̃ia. Ad ꝓbationẽ dico, ꝙ procedit ex fundamẽto falſo, ſ. ꝙ in mr̃ia ſit potẽtia formę, quę poſtea eſt forma, qd̃ nego, quia forma nõ alio modo eſt potentialiter in materia, q̃ per potentiam paſſiuã, quare, &c.

Secundò ſic, Si idẽ eſt potentia paſſiua materiæ & potẽtia formæ in materia, ergo eſt idem formam eſſe receptibilem in materia, & formam educi de potentia materiæ, ſed hoc eſt falſum, quia anima intellectiua educeretur de potẽtia materiæ, cùm ſit receptibilis in materia: ergo, & primũ.

Ad hoc nego conſequentiã, quia educi de potentia materiæ non eſt hoc ſolum, ꝙ potẽtia formæ ſit in materia, nã per potentiam formæ in materia non intelligimus aliud q̃ ꝙ poteſt forma recipi in materia & actuare eam, ſed per educi de potentia materiæ intelligimus formam per naturales tranſmutationes materiæ, & per agens naturale exire in actum, ita ꝙ agens naturale non ſolùm diſponit materiam ad receptionẽ formæ, ſed etiam attingit ipſam formã produciuè, & in hoc diſtinguit̃ anima intellectiua ab aliis formis, qm̃ illæ educunt̃ in actũ, & recipiunt̃ in mr̃ia per tranſmutationes naturales & p agens naturale. Aĩa verò intellectiua non deducit̃ ad eſſe p huiuſmodi trãſmutationes nec p agens naturale, ſed p agens diuinũ, licet p tales trãſmutatiões diſponat̃ mr̃ia ad receptionem animæ intellectiuæ.

Tertiò, dicit Phil. in 8. Meta. tex. 15. ꝙ illud quod eſt in potentia, fit in actu, ſuper quem tex. inquit Com. eſt igit̃ hîc aliquid vnum, quod primo eſt in potentia, & poſt transfert̃ ad actum, & ne quis credat, quod id quod erat in potentia ſit aliud ab eo quod poſtea fit actu, ſubiungit Com. Tranſlatio. n. eius non largitur ei multitudinem, ſed perfectionem in eſſe, q. d. Quod erat in potentia & poſtea fit actu, non ſunt duo, ſunt vnum. ergo potentia eſt actus.

Ad hoc Philoſophus & Com. intendit in illo tex. reddere cauſam, quare ex materia & forma fit vnum per ſe, quod eſt ipſum cõpoſitum, puta ænea ſphæra, & reddens cauſam dicit, quia hoc, i. materia, puta æs, eſt potentia: & hoc, i. forma, puta ſphæra, eſt actus, quæ adinuicem coniuncta faciũt vnum per ſe, quæ eſt ænea ſphæra, quæ quidem nõ eſt duo, ſed vnum reductum de potentia ad actum, nam ænea ſphæra quæ poterat produci ab agẽte per vnionem æris & ſphæræ, fit actu ænea ſphæra per actionem agentis, ex quibus patet, ꝙ tex. ille & dictum Com. extorquetur. Quia non intenditur illic de potentia formæ, & de forma actu, ſed de compoſito, quod prius eſt in potẽtia agentis potentis vnire formam cum materia, illud idem fit in actu ex vnione formæ cum materia per actionem agentis, non ergo ex prædicto textu, nec ex Com. poteſt concludi identitas potentiæ obiectiuæ & actus obiectiui.

Quantum ad 4. aduerte, ꝙ cùm potẽtia recipiat actum, ille actus propriè correſpondet potentiæ, quem primo & per ſe reſpicit, vnde aduerte, quòd ſicut potentiæ poteſt

aſſig

aſſignari duplex obiectum,ſ.primum & ſecundarium, & à primo ſumit vnitatem ſiue diſtinctionem nõ à ſecundario, vt patet de viſu, qui accipit ſpeciem & vnitatem à colore vt primo obiecto & ñ ab albedine vel nigredine. Sic potentiæ poteſt aſſignari duplex actus,ſc.actus quem primo & p ſe reſpicit,& actus quem ſecundario & conſecutiuè reſpicit,vt anima,primò,& per ſe reſpicit animare, ſecundariò operari opera vitæ.Ex his dico, q̃ illa propoſitio, Actus & potentia ſunt in eodem genere, vera eſt de potentia paſſiua & actu formali,quem primò & per ſe reſpicit,non autẽ quem ſecundariò reſpicit.Idem dico de potentia operatiua & actu ſuo.V.g. Quia materia prima primò reſpicit formam ſubſtantialem,ſecundariò autem formam accidentalem:ideo eſt in eodem genere cum forma ſubſtantiali,quia vtraque eſt ſubſtantia, nõ autem eſt in eodem genere cum forma accidentali:& quia viſus primò & per ſe reſpicit videre,ideo vtrunque eſt in eodem genere,quia viſus & videre ſunt in prædicamento qualitatis.

Ex hac declaratione videbis ſolutas inſtantias Scoti,q̃bus intendit probare illam propoſitionem, Actus & potentia ſunt in eodem,non poſſe verificari de potentia paſſiua, qualis eſt potentia materiæ,& potentia ſubiecti, ſed ſolùm de potentia obiectiua.Arguit igitur ſic,ſubſtantia eſt in potentia paſſiua quantitatis,puta materia,& ſubſtantia materialis eſt in potentia paſſiua accidentium,& ſuperficies eſt in potentia paſſiua coloris,& anima eſt in potentia paſſiua ſuarum potentiarum,& tamen conſtat,q̃ materia nõ eſt in eodem genere cum quãtitate,nec ſubſtantia materialis cũ ſuis accidentibus, nec ſuperficies cum colore, nec anima ſecũdum viam Thomiſticam cum potentiis ſuis:ergo,&c.

Ad hæc patet quid dicendum ſit ex declaratione facta, nam in his inſtantiis non comparatur potentia paſſiua ſiue receptiua ad actum,quem primò & per ſe reſpicit,ſed quẽ ſecundariò.Nam materia prima primò reſpicit formã ſubſtantialem,& ſubſtantia materialis primò reſpicit eſſe ſubſtantiale,& ſuperficies nõ primò reſpicit colorem.Sed diaphanum primò reſpicit colorem,eſt.n.color actus diaphani,diaphanum autem & color ſunt in prædicamento qualitatis, & aïa non primò reſpicit potẽtias ſuas, ſed eſſe:comparatur.n.eſſentia animę ad eſſe,ſicut potentia ad actũ proprium.Patet ergo,q̃ per nullam inſtantiam cogimur concedere illam propoſitionem,Actus &potentia ſunt in eodem genere,debere intelligi de potentia obiectiua & actu obiectiuo.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO II.

Si potentia ſufficienter diuiditur in actiuam & paſſiuam.

Quòd eſt principium tranſmutationis in alio.Tex.2.

Philoſophus in hoc textu declarat, quot modis dicitur potentia,tã propriè quàm ſimilitudinariè,& innuit, q̃ propriè non dicitur niſi de actiua & paſſiua,non quidem exæquo,ſed primò de actiua,deinde de paſſiua,quoniam paſſiua reſpicit ex ſua ratione actiuã, ſicut motus includit mouens.Quæritur ergo,Si hæc diuiſio,quamuis non ſit vniuoca,ſed potius analoga,ſit ſufficiens,ita q̃non ſit neceſſe dare tertiam diſtinctam realiter ab actiua & paſſiua.

CONCLVSIO.

Verum eſt potentiam rectè diuidi in actiuam & paſſiuam.

IN hac q.aduerte,quòd omnes expoſitores Philoſophi& Commentiſtæ concordant in parte affirm.ſolus Scotus, cui videtur Henricus fauere, imaginatus eſt potentiam obiectiuam diſtinctam realiter ab actiua & paſſiua.Verùm quia intentio noſtra eſt in his quæſtionibus loqui ad mentem Ariſt.& determinare ex doctrina Ariſt.ideo non multũ curamus imaginationes aliorum.Vt igitur fiat reſolutio ad mentem Ariſt. ſic procedẽdum eſt. Primò declarandum eſt quid ſit potentia obiectiua ad imaginationem Scoti, & id videbis iam manifeſtum à nobis in 8.lib.in q.1.Secundò declarandum eſt,q̃ nulla eſt neceſſitas ponendi talem potentiam diſtinctam realiter ab actiua & paſſiua,& id iam manifeſtauimus in 8.lib.in q.1.vbi declarauimus q̃ omnes conditiones quas attribuit Scotus potentiæ obiectiuæ, ita verificantur de potẽtia actiua, ſicut de obiectiua:vnde vanum eſt multiplicare diſtinctionem potentiarum ſine neceſſitate.Tertiò declarandum eſt,q̃ Ariſt.in tota ſua doctrina,nullam fecit mentionem de tali potentia. Quòd optime declarat Cap.in 1.diſt.3.q.3.art.2.reſpondens primę inſtantiæ Scoti,factæ contra primam rationem B.Tho.in probatione primæ concluſionis.Cuius intẽtionem ſummauit Paulus Soc. in lib.9.Meta.q.1.& eſt 4.& 5 ratio ſua, & quoniam nihil intendo addere ad hoc,ideo nolo immorari in recitando.Tu igitur vide quem volueris,ſiue Capr.ſiue Paul.Quartò ſolùenda ſunt motiua Sco.quibus videtur poſuiſſe potentiam obiectiuam diſtinctam ab actiua & paſſiua.

Primùm fuit hoc,Potentia & actus ſunt in eodem genere:ſed hoc non poteſt verificari de potentia actiua & paſſiua,aliter anima,quæ eſt principium actiuum operationum vitalium, eſſet in eodem genere cum actibus & operationibus ſuis:quod eſt falſum,cùm anima ſit ſubſtantia, & actus ſint accidentia,& ſuperficies eſt in potentia paſſiua ad colorem,& tamen non eſt in eodẽ genere cum colore,vt patet.ergo præter actiuam & paſſiuam datur tertia,ſ.obiectiua,de qua dicta propoſitio verificatur.

Hoc iam ſolutum eſt in quæſtione prẽcedenti, nec replicandum eſt.

Secundum eſt,Sumo niuem generandam in hyeme futura,de qua verum eſt dicere,antequã producatur,eſt in potentia ad eſſe aliter non poſſe produci,quicquid enim producitur exit de potentia ad actum & poſtquam eſt producta eſt in potentia paſſiua ad albedinem , licet ſit potentia coniuncta actui.Quęro igitur,aut eſt eadem potentia albedinis antequam producatur & poſtquam producta eſt,aut alia,& alia,non eadem, aliter eſſet ſubiectum albedinis ante ſui productionem,ſicut poſt, ergo alia & alia, ſed antequam producatur,non eſt in potentia paſſiua, aliter poſſet eſſe ſubiectum accidentis antequam produceretur : quod eſt impoſſibile,quoniam eſſe ſubiectum ſupponit eſſe.ergo eſt in potentia obiectiua:ergo præter actiuam & paſſiuam datur obiectiua.

Ad hoc dicitur,q̃ eſt alia & alia,& cùm arguitur,q̃ ante ſui productionẽ non eſt in potentia paſſiua vel ſubiectiua,concedo:& cùm infertur ergo eſt in potẽtia obiectiua, nego conſequentiam:&dico q̃ debet inferri,ergo eſt in potentia actiua agentis, potentis producere niuem, vnde nõ eſt neceſſe concedere potentiam aliam ab actiua & paſſiua,poteſt etiam dici,q̃ eſt eadem potentia in genere, ita q̃ ante productionem eſt in potentia paſſiua materiæ ex qua generanda eſt nix,&poſt productionem eſt in potentia paſſiua,quam propriè dicimus receptiuam ſiue ſubiectiuã reſpectu accidentis,quæ tamen reducitur ad paſſiuam.

Tertium eſt ſubiectum tranſmutationis,quod eſt materia.dicit potentiã,& terminus à quo dicit potẽtiam.Quòd enim fit procedit à potentia ad actum:ſed potentia materiæ,quę eſt potentia paſſiua,non eſt potẽtia termini à quo, quia materia manet,terminus autem à quo non manet.ergo potentia termini à quo non eſt potentia paſſiua,nec actiua vt patet.ergo obiectiua.

Ad hoc dicitur,vt habemus in 1.Phyſ.tex.78.q̃ terminus à quo eſt duplex,ſ.per ſe & per accidẽs:terminus à quo vel ex quo per ſe,eſt ipſa materia,quę intrat ſubſtantiam rei & permanet in re facta. Terminus à quo vel ex quo per accidens, eſt ipſa forma præcedens quæ abiicitur, vel priuatio rei generãdæ adiuncta materiæ,ex hoc.n. q̃ materia eſt ſub forma aquæ,eſt priuata forma ignis. Tunc ad argumẽtum, concedo q̃ materia dicit potentiam,&terminus à quo per ſe dicit potentiam,quę eſt ipſa materia:& cùm probatur q̃ non,quia materia manet & terminus à quo non manet,concedo de termino à quo per accidens,non autem de termino à quo p ſe,quoniam ille ſecundum philoſophum eſt ipſa materia,ex qua per ſe aliquid fit & permanet in re facta. Sed nego, q̃ terminus à quo per accidẽs dicat potentiam, quoniam aut eſt forma abiicienda aut priuatio,quorũ neutrum eſt potentia,cùm forma dicat actum &priuatio negationem.Et ſi dicas, Quomodo ergo hæc eſt vera,In generatione ſubſtantiali ex ente in potentia fit ens actu. Reſpondeo, Eſt vera in hoc ſenſu.ex materia quę eſt ens in potẽtia, vt recipit formam per actionem agentis,quæ erat in potentia paſſiua materię,fit ens actu,quod eſt ipſum cõpoſitum.

Patet igitur, quòd nõ cogimur ex doctrina Philoſophi ponere potentiam obiectiuam diſtinctam realiter ab actiua & paſſiua. Ad quam autem reducatur potentia reſiſtitiua,dico quòd ad actiuam quamuis diſtinguatur ratione ab actiua, nam eadem potentia dicitur actiua inquantum corrumpit,vel remittit contrarium. Sed dicitur reſiſtitiua, inquantum retardat actionem agentis contrarij.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAEST

QVAESTIO III.

Si potentia actiua & passiua requirunt distincta subiecta.

Palàm igitur, quia est quidem vt vna potentia faciendi & patiendi, nã possibile est & habere ipsum potentiam patiendi, & eo quod aliquid pati potest ab ipso. Text. 2. vbi & Commen. inquit, & intendit, q̃ non est necesse vt hoc principium sit in subiecto diuerso à subiecto in quo est potentia passionis in loco.

CONCLVSIO.

Quamuis potentia actiua & passiua possint esse in eodem, & respectu eiusdem partis: non tamen eodem modo, nec formaliter, idest, nec secundum eandem rationem.

IN hac q. sic procedes. Primò declarabis q̃tam distinctionem requirunt potentia actiua & passiua in his, in quibus sunt. Secundò pones conclusionẽ resp̃onsiuam. Tertiò solues quędam argumenta, & declarabis quædam dicta philosophi.

Quantum ad 1. aduerte, q̃ non est necesse ea in quibus sunt potentia actiua & passiua distingui suppositò, potest enim idem suppositũ agere in seipso, prout in vna eius parte est in potentia actiua, & in alia potentia passiua, & hoc modo animatum distinguitur in partem mouentem & in partem motam, & manus percutit pectus, & cerebrum infrigidat stomachum: nec est necesse q̃ sint distinctæ partes quæ distinguantur situ, siue subiecto. potest enim idem respectu eiusdem partis agere in seipso, vt oculus causat visionem & recipit eam in seipso, & intellectus causat actum in telligendi, & recipit eum in seipso. Sunt. n. actiones immanentes, quæ sunt substantiæ in agente, vt dicemus infrà: est autẽ necesse q̃ vel sint in distinctis suppositis vel distinctis subiectis, vel si sunt in eodem, necesse est vt est actiuum distinguatur realiter à seipso, vt est passiuum siue receptiuũ. Nam licet oculus causet & recipiat visionem in seipso, non tamen causat eam, nisi vt actuatus specie obiecti vt visibilis, recipit autem vt oculus est. Sed distinguuntur realiter oculus præcisè, & oculus actuatus specie, sicut minus & magis includens, sicut Sortes & Sortes albus. Idem dico de intellectu intelligente seipsum: intelligit enim se vt actuatus, & recipit intellectionem in seipso præcisè.

Quantum ad 2. pono hanc cõclusionem, Licet in eodem & respectu eiusdẽ partis possit esse potentia actiua & passiua, non tamen eodem modo, nec formaliter, i. nec secundum eandem rationem. Hæc conclusio quo ad illas partes in eodem & respectu eiusdem, declarata est & concessa ab omnibus. Quo ad partes sequentes, s. non eodem modo nec formaliter, concessa est etiam communiter. Nam licet Ant. And. in lib. 9. q. 1. chimærizet, q̃ in eodem potest esse potentia actiua virtualis & potentia passiua formalis, vt quando forma ignis producit in igne genito leuitatem secundum ipsum, & quando aqua calefacta infrigidat seipsam: tamen non concedit posse esse in eodem respectu eiusdem potentiam actiuam formaliter, & potentiam passiuam formaliter, quoniam vt probabitur, sequeretur contradictio.

Hanc igitur conclusionẽ sic probo, Sicut se habet agens ad patiens, sic potẽtia actiua ad passiuam: est. n. agens quia ei inest potentia actiua, & est patiens, quia ei inest potẽtia passiua, sed idem secundum idem & eodem modo, & formaliter esse agens & patiens est contradictio, ex diffinitione contradictionis, sequitur. n. q̃ idem, &c. sit agens & non agens, patiens & non patiens: ergo in eodem, &c. esse potentiam actiuam & passiuam est contradictio.

Præterea, si in eodem, &c. ergo idem secundum idem & eodem modo & formaliter est similiter in potentia & in actu, quod est impossibile, cùm potentia & actus sint oppositi, quæ non se compatiuntur vniformiter in eodem propter sequelam cõtradictionis. Cõsequentia patet, quoniam secundum quod aliquid habet potẽtiam passiuam, est in potentia, & secundum quod habet actiuam est in actu, vnde vnumquodque agit inquantum est actu, & patitur inquantum est in potentia.

Præterea, Si, &c. sequitur, q̃ in eodem se compatiuntur actu duo accidentia absoluta distincta solo numero, acquisibilia per alterationem, quod est impossibile, vt probauimus in lib. 5. in q. 18. Consequentia sic probabitur, Sit A, infrigidabile, quod secundum te infrigidat seipsum, necesse est vt infrigidet se inquantum habet potentiam actiuam infrigidandi, quæ formaliter non est nisi frigiditas, & infrigidetur à seipso inquantum à seipso recipit frigiditatem, & sic in eodem erit principium & terminus infrigidationis per acta infrigidatione. Tunc quæro, frigiditas quæ est principium infrigidandi, & frigiditas quæ est terminus infrigidationis, aut sunt eædem, aut distinctæ: nõ primum, quia nihil seipsum causat, ergo secundũ, & sunt eiusdem speciei, vt patet, quoniam semper intelligo de frigiditate formali, ergo in A, erunt similiter duo accidentia absoluta eiusdem speciei, &c. Huic conclusioni non inuenio Com. nec sequaces eius contradicere. Nam licet Com. teneat in tertio cæli, cõmen. 28. & in 4. cæli, com. 22. quod graue mouet seipsum, nõ tamen eodem modo sumptum, tenet enim q̃ forma grauis est mouens, & vt sic non est mota, vt autem est forma existens in materia est mota.

Quantum ad 3. aduerte, q̃ fortiora argumẽta quæ fiunt contra hanc determinationẽ sunt ea, quæ format Ant. And. in li. 9. q. 1. ex quibus conatur probare, quod ea in quibus est potentia actiua & passiua, non est necesse distingui realiter, sed sufficit distinctio formalis. Verùm quia huiusmodi argumenta recitat Paulus Sonc. & soluit Thomisticè, declarás quomodo in omni exẽplo & omni casu adducto ab Ant. And. seruat distinctio realis inter agẽs & patiẽs, iõ nolo hîc immorari: vide tu Paulum. Tantum aduerte quædã dicta philosophi q̃ videtur repugnare determinationi factę.

Primum est in li. 9. Meta. tex. 2. vbi inquit. Quapropter in quantum simul natum est, nihil patitur ipsum à seipso, & in 1. de generatio. tex. 48. facit hanc consequentiam, Si simile à simili pati possibile est, & ipsum à seipso: patet autem quod reputauit consequens impossibile, aliter ratio sua nihil valeret, & in 5. Meta. diffiniens potentiam actiuam & passiuã dixit, potestas dicitur alia quidẽ principiũ motus aut mutationis in diuerso inquantum diuersum, vt ædificatiua potestas, quæ non exiſtit in ædificato. Alia, s. passiua à diuerso inquantum diuersum, ex quibus patet, q̃ repugnat doctrinæ Arist. idem esse actiuum & passiuum. ex consequenti necesse est illud in quo est potentia actiua distingui & esse aliud ab eo, in quo est potentia passiua.

Ad hæc dico, quod Phil. in 9. Meta. & in 1. de gñat. intendit, q̃ ipsum inquantũ ipsum, i. nullo modo diuersificatum, sed penitus eodẽ modo se habens non patit à seipso. Quod nos cõcedimus, vt patet in ꝓbatione ꝯclusionis resp̃õsiuę.

In diffinitione autem potentiæ actiuæ & passiuæ, nõ sumit diuersum, siue aliud pro distincto essentialiter, sed pro distincto realiter.

Quæ distinctio realis potest esse inter duo suppositа, inter partem & totum, inter magis includens & minus includens, & dummodo seruet aliquis horũ modorũ inter agẽs & patiens verificatur diffinitio potẽtiæ actiuæ & passiuæ, q̃a ly diuersum siue aliud, stat pro distincto realiter aliquo modo distinctionis realis. Hæc de præsenti q̃sito dicta sint.

QVAESTIO IIII.

Quot sunt potentiæ rationales ac liberæ.

Palàm quia & potentiarum aliæ erunt irrationales, aliæ cum ratione. Text. 3.

Philosophus hîc distinguit potentiam actiuã in rõnalẽ, quæ & libera dr̃, & in irrationalem quæ & naturalis dicit̃, & q̃m in 3. de anima & in 9. Meta. de potentiis rationibus ꝓ functarię tractat, ideo vt plenior habeatur de eis intelligẽtia, pertractabimus quæsita, vt infrà, & primò quærendum est de numero potentiarum rationalium.

CONCLVSIO.

Duæ sunt potentiæ, rationales & liberæ, intellectus scilicet & voluntas.

IN hac q. aduerte q̃ de numero harum potentiarum habemus determinatum à philoso. nam in 3. de ani. & in 9. Meta. videtur indistinctè loqui de potentiis liberis, parum distinguens inter voluntatẽ & intellectum practicum sed quasi in genere loquitur, q̃ potentia rationalis est oppositorum, licet autem à Philoso. non habeamus expressum numerum potentiarum rationalium, tamen omnes expositores eliciunt ex doctrina philos. q̃ sunt duæ, sc. intellectus & voluntas. Ratio, enim libertatis est immaterialitas: & cùm vtraque potentia sit immaterialis, quia non organica, ergo vtraque est rationalis & libera. Præterea, Intellectus est ex se indeterminatus ad intelligẽdum A, & B, vt declarabitur infrà, ergo est liber, cùm possit in vtrũque, licet autem concordent in hoc q̃ tam intellectus quàm voluntas sunt potentiæ rationales & liberæ, tamen discordant in modo libertatis, nam aliqui tenent, quòd intellectus est liber solum radicaliter & originatiuæ, voluntas autem formaliter, aliqui tenent æqualitatem libertatis tam in intellectu quam in voluntate, aliqui tenent, intellectum

ctum esse magis liberum quàm voluntas.

Vt ergo resoluamus præsens quæsitum secundum viam B.Th.sic procedemus. Primò declarabimus, quòd libertas radicaliter & originatiuè est in intellectu. Secundò, quòd formaliter & completè non est in intellectu, sed in voluntate. Tertiò, quòd licet tam intellectus quàm voluntas sint potentiæ rationales & liberæ, tamen voluntas est liberior intellectu. Quartò soluemus rationes eorum, qui tenẽt cõtra determinationem nostram.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ mens B.T. est vt patet in 1.par.q.83.art.1.quod radix libertatis in homine, qua pót in oppositа, proueniat ex ratione, id est ex intellectu ratiocinante, inquantũ est indeterminatus & indifferens ad posse concludere de aliquo agibili, si debet fieri vel nõ, si hoc vel illo modo, si hac vel illa causa, si in hoc vel illo tempore, possunt enim intellectui præsentari diuersa, & secundũ vnum iudicabit fiendum, secundum aliud non, vt patet in his de quibus quærimus consilium, & quoniam actus voluntatis subsequitur iudicium & determinationem factam ab intellectu, ideo ab intellectu, vt à prima radice prouenit tam necessitas quàm libertas in voluntate, nam si intellectus concludit hoc simpliciter & absolutè fiendum, puta quòd Sortes cadens in manus volentis ipsum occidere, debet conari ad occisionem illius vt seipsum liberet, voluntas determinatur & specificatur ad illud: si autem diuersa iudicia facit propter diuersas circunstantias, voluntas libere tendit in hoc vel illud vel in suum oppositum, & propter hoc rationabiliter ponimus radicem libertatis esse ex indifferentia vel diuersitate iudicij, quam facit intellectus de agendis contingentibus, & hoc insinuat B.Th. in 1. Parte, q.83.ar.1. vbi inquit, quia ratio circa contingentia habet viam ad oppositа, vt patet in dialecticis syllogismis, & rhetoricis persuasionibus, particularia autem operabilia sunt quædam contingentia, ideo circa ea iudicium rationis ad diuersa se habet & non est determinatum ad vnum, & pro tanto necesse est, quòd homo sit liberi arbitrij, ex hoc ipso quòd est rationalis, id est discursiuus in agendis.

Quantum ad secundum aduerte, quòd completa potentia rationalis & libera libertate cõtradictionis, de qua hic propriè intendimus, prout scilicet potest in oppositа contrariè vel cõtradictoriè, quatuor conditiones requirit. Primò, quòd non possit cogi, liberum enim posse cogi, est liberum non esse liberum.

Secundò, quod nõ necessitet absoluta necessitate, vnde volũtas respectu summi boni nõ est potentia libera libertate in oppositа, intellectus respectu primorũ principiorum.

Tertiò, ꝙ non habeat causam mouentem intrinsecam in genere causæ efficientis necessitatem ipsam ad agendam. Quartò, quòd sit motiua omnium aliarum potentiarum & sui ipsius ad agendum.

Ex his quatuor conditionibus, prima & secunda conueniunt intellectui, quo ad considerationẽ, circa agibilia cõtingentia, quæ non habent necessariam connexionem ad finem consequendum, tertia autem & quarta, non conueniunt intellectui, sed voluntati. Nã licet intellectus sit motiuus voluntatis in genere causæ finalis prout præsens obiectum sic vel sic volibile, puta contingẽter vel necessariò: tamen voluntas est motiua effectiuè intellectus, & aliarum potentiarum, & sui ipsius, ad agendum.

Ex quibus habetur, ꝙ licet intellectus per primam & secundam cõditionem sit prius liber voluntate, qa per notitiam intellectus regulatur voluntas: tñ completè & formaliter voluntas sola est libera, quoniam ratio libertatis non completur, nisi per esse motiuum effectiuum sui & aliarum potentiarum, quod conuenit soli voluntati, licet igitur radicaliter & originatiuè intellectus sit liber, non tamen completè & formaliter, sed id conuenit soli voluntati.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ patet ex 2. nam cùm ex quatuor conditionibus prædictis integretur completa & formalis libertas agendi in oppositа, & omnes conueniant voluntati, & tantum duæ primę intellectui, constat ꝙ licet radicaliter intellectus sit prius liber, non tamen magis, vnde si quæratur quæ potentia sit absolutè libera & formaliter, respondetur, quòd est sola voluntas, quæ se habet vt regina in toto regno animæ.

Quantum ad 4. aduerte, quod tria determinauimus. Primò, ꝙ intellectus radicaliter est liber etiam præcisè sumptus, & non solùm vt connexus voluntati: Secundò, ꝙ intellectus licet sit prius radicaliter liber, non tamen prius formaliter, sed id conuenit soli voluntati: Tertiò, quòd voluntas est liberior intellectu.

Contra primum videtur esse Ant.And. in 9.Meta.q.2. qui de mente Soti tenet, ꝙ intellectus in se consideratus & respectu proprij actus, qui est intelligere, est potentia irrationalis, id est naturalis, eo ꝙ est de se determinatus ad intelligendum, & non habet in potentia sua intelligere & non intelligere, assentire & non assentire proposito obiecto, & sic in doctrina Scoti intellectus in se consideratus non est potentia rationalis nec libera radicaliter ne formaliter & ratio huius secundum Sco. est hæc, Quicquid intellectus intelligit ante actum voluntatis, id est ante electionem naturaliter intelligit, ergo ante actum voluntatis nulla est libertas in intellectu.

Respondeꝛ in actu intelligendi ꝙ est circa agibilia, quæ non habent necessariam cõnexionem ad finẽ vniuersalem, qui est summum bonum, & respectu quorũ ponimus libertatem radicalem, in intellectu tria possunt considerari. Primò, obiectum præsens motiuum intellectus: & hoc est naturali, quia est motiuum naturaliter ipsius intellectus ad intellectionem, sicut obiectum visibile præsens visui, mouet naturaliter visum ad videndũ. Secũdò, ꝓductio ipsius actus intelligendi, & hæc etiã est naturalis. Tertiò, iudiciũ ipsius intellectus super tale obiectum agibile de fiẽdo, vel nõ de sic fiendo, vel non de fiendo in tali tempore, vel non, & sic de aliis circunstãtiis, & hoc non est naturale, id est determinatum, quoniam intellectꝰ circa huiusmodi agibilia, potest diuersimodè concludere affirmatiuè & negatiuè.

Nam de medicina tali sumẽda ab infirmo secũdum vnã circunstantiã cõclude affirmatiuè, secundũ aliã negatiuè. Ex his patet ꝙ ratio Scoti nõ cõcludit, qm̃ concesso ꝙ quo ad primum & secundũ, actus intelligẽdi sit naturalis, & respectu primi ac secũdi nulla sit libertas in intellectu, tñ negaꝛ antecedens, quo ad tertium, respectu cuius ponit̃ libertas radicaliter in intellectu ante actũ voluntatis. Cõtra secundũ arguunt quidam conãtes ostendere, ꝙ aliquis actus intellectus est prius & principalius liber q̃ aliꝗs actus voluntatis, ex consequenti intẽdunt inferre, ꝙ intellectus est formaliter liber, & prius q̃ voluntas. Sic igit̃ arguunt: Per duos actus sumus domini aliorum actuum ĩ nobis. Primus est cognitio intellectus de nõ necessaria cõnexione aliquorũ in particulari volibilium in ordine ad finẽ. Secũdus est, actus volũtatis, q̃ nõ necessariò vult hoc aut illud cognitũ ab intellectu nõ habere necessariam connexionẽ ad finem.

Sed per primum regulaꝛ voluntas & nõ econuerso: qm̃ si intellectus concludit, ꝙ hoc, puta medicina rhubarbari est necessaria ad consequendum sanitatẽ, & concludat iudicio completo & vltimato, voluntas necessariò tẽdit in illud. Si autẽ concludit q̃ nõ est necessaria voluntas, liberè tẽdit in illud: ergo primus actus formaliter liber, est actus intellectus, qui dr̃ iudiciũ de agibili, vel conclusio consilij.

Respondeo & dico, ꝙ arg. nõ cõcludit intellectum esse prius formaliter liberum, sed prius radicaliter, nã vt diximus 3. non stat libertas formaliter in aliqua potẽtia, ex eo ꝙ regulat & dirigit voluntatem: sed ex eo ꝙ est motiua effectiuè aliarum potentiarũ, & quia id conuenit solꝛ voluntati, ideo sola est formaliter libera. Ad arg. igitur, si intẽdit concludere prioritatem libertatis radicalis in intellectu, conceditur totum, quia non idem tenemus, si autẽ intẽdit de prioritate libertatis formalis, negatur consequentia.

Contra 3. quidam conantur probare, voluntatẽ nõ esse magis liberam intellectu, & arguunt sic, conditiones sufficientes ad hoc ꝙ potẽtia sit perfectè libera, sunt tres. Primò, ꝙ sit potentia immaterialis: & hæc conceditur ab omnibus. Secundò, ꝙ habeat obiectũ vniuersale, & hæc simili ter cõcedit̃. Tertiò, ꝙ indifferẽter se habeat ad cõtẽta particularia sub illo obiecto vniuersali, & hæc sim̃r cõceditur.

Sed istæ conditiones ita & æquè perfectè cõueniunt intellectui, sicut voluntati, nam vtraq; est potẽtia immaterialis nõ alligata organo, & vtriusq; obiectum est vniuersale, obiectum. n. intellectus est ens siue verum: voluntatis autẽ est bonum, & sicut intellectus licet necessariò tendat in verum, tñ nõ necessariò assentit huic conclusioni vel illi, nisi deducaꝛ euidenter ex primis veris, sic licet voluntas necessariò tendat in bonum, quia quicquid vult, vult sub ratione boni, tñ non necessariò adhæret huic vel illi bono, nisi constet quòd habet necessariam connexionem ad vltimum finẽ. Cùm igitur istæ conditiones æquè perfectè conueniant intellectui & voluntati, erũt potẽtiæ æquè liberæ.

Reſpondetur, Iſti decipiuntur in ſufficientia conditionum potentiæ perfectè liberæ:nã vltra tres aſſignatas,duæ aliæ requiruntur,primò ꝙ talis potentia non poſſit neceſſitari,vt exeat in actum.Secundò,ꝙ ſit motiua effectiuè aliarum potentiarum,&has duas habet voluntas ſupra intellectum,& non econuerſo:nec valet dicere, ꝙ ſicut voluntas mouet intellectum,ſic & econuerſo,quoniam nõ ſunt motiones eiuſdem rationis, nam intellectus mouet voluntatẽ in genere cauſæ finalis,proponendo obiectũ:voluntas autem mouet intellectũ in genere cauſæ efficientis imperando,vt intelligat,&in hac motione effectiua perficitur libertas.Præterea,intellectus quo ad agibilia non habentia neceſſariam connexionem ad finem concludendum eſt indeterminatus ex parte obiecti,quia ꝑt concludere hoc vel illud fiendum,vel non: voluntas autem circa huiuſmodi eſt indeterminata ex parte obiecti &ſubiecti,obiecti quidem, quia poteſt velle hoc & velle illud:& non hoc,ſubiecti verò,quia non poteſt neceſſitari,ab intellectu, vt exeat in actum,ipſa autem poteſt neceſſitare intellectum ad conſiderandum, vnde patet,quod eſt magis libera, & ſi dicas, Concludat intellectus quòd nunc eſt amandum A, & quòd neceſſe eſt ipſum nunc amare, & hoc ſit completum & vltimatum iudicium intellectus, ergo voluntas neceſſitabitur ab intellectu,vt exeat in actum amandi ipſum A.

Reſpondeo & dico,quòd caſus non conceditur niſi intellectus oſtendat voluntati ipſum A, vt ſummum bonum euidentia clariſſima,quod non poteſt fieri in hac vita.

Et ſi dicas pono ꝙ intellectus faciat iudicium falſum,tamen apparens ſibi verum, ſcilicet ꝙ in A puta in tyrannide eſt ſumma felicitas:ergo voluntas neceſſitabitur ad actum volendi & deſiderandi tyrannidem.

Reſpondeo & dico,ꝙ poſito illo caſu,non neceſſitatur ab intellectu, ſed à ſeipſa interpretatiuè, quoniam non repreſſit intellectum,ne tale iudicium faceret,nunc autẽ loquimur de motione intellectus præcisè, quam poteſt habere pro hac vita ſupra voluntatem. Nam põt voluntas moueri multipliciter:aliquãdo enim ab appetitu inferiori, aliquãdo à ſeipſa præſtante occaſionem intellectui vel potentiæ extimatiuæ,quod ſic vel ſic proponant obiectũ,ad quorum propoſitionem ſeipſam indirectè neceſſitat ad actum. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO V.

Si potentiæ rationales poſſunt in oppoſita,irrationales verò non.

CONCLVSIO.

Potentiæ rationales poſſunt in oppoſita contrariè vel contradictoriè reſpectu eiuſdem ſubiecti:& pro eodem inſtanti,licet diuiſim præſentato & proximato ſuo obiecto,poſſunt agere vel non agere in ipſum: atque poſſunt in oppoſita agere per ſe,licet non æquè primò,in vno ſcilicet prius,in altero verò poſterius:ſententiæ verò irrationales non poſſunt in oppoſita niſi reſpectu diuerſorum,nec pro eodem inſtanti:præſentato & debitè approximato ſuo obiecto non poſſunt non agere in ipſum,deducto omni impedimento, neque etiam prius & poſterius poſſunt per ſe in oppoſita:ſed ſi poſſunt,poſſunt in vnum per ſe,in alterum per accidens.

IN hac q.aduerte,ꝙ difficultas non ſtat in probãdo,ꝙ potentiæ rationales poſſunt in oppoſita,hoc enim euidens eſt,& conceſſum ab omnibus vt pote clarum in tex.3.huius libri,vbi inquit Philoſophus,Et quæ quidem cum ratione omnes cõtrariorum ſunt eædem,& quæ irrationales vna vnius, vt calidum calefaciendi ſolum, medicatiua autẽ ſanitatis & infirmitatis. Sed difficultas ſtat in aſſignando modum proprium agendi in oppoſita, quo diſtinguuntur potẽtiæ rationales actiuæ à potentiis irrationalibus id eſt, naturalibus actiuis, nam poſſe in oppoſita , videtur etiam competere potentiæ naturali, videmus enim ſolem indurare lutũ &mollificare cerã,& ſcammoneã calefacere &corpus infrigidare,nec valet ſi dicaſ,ꝙ potentia rationalis ꝑt in oppoſita per ſe,naturalis aũt in vnum per ſe, & in ſuum oppoſitum per accidens.Hoc inquam,non videtur valere, quia Philoſophus in tex.3. declarans modum, quo potẽtia rationalis eſt contrariorum,inquit,Quare neceſſe & tales ſcientias eſſe quidem contrariorum , ſcilicet factiuas, eſſe verò huius quidem ſecundum ſe , illius verò non ſecundũ ſe,& enim ratio huius quidẽ ſecundum ſe,illius verò quodam modo & ſecundum accidens, hæc Philoſophus. ergo potentiæ rationales non diſtinguunt à naturalibus,ex hoc quod poſſunt in oppoſita per ſe. Vt igitur inueniamus veram differentiam inter eas, ſic procedes. Primò declarandum eſt vnde ſumitur vera differentia inter potentiam rationalem & irrationalem.Secundò,declarandum eſt,vnde habent potentiæ rationales , ꝙ poſſint in oppoſita modis quibus dicemus,naturales autem non,ſed ſunt determinatæ ad vnum. Tertiò ſi poſſunt in oppoſita pro eodem inſtãti.Quarto, à quo determinatur potentia rationalis ad alterum oppoſitorum.Quintò ſoluetur dubium.

Quantum ad primum aduerte , ꝙ ſufficiens differentia inter has potentias notificatur ex quatuor.Primò,potentia rationalis poteſt in oppoſita contrariè vel contradictoriè, reſpectu eiuſdem ſubiecti, nam medicus arte medicinæ ꝑt ſanare Sortem,& facere ipſum ægrotare,& tu potes amare &non amare Platonem,potentia autem naturalis nõ ꝑt in oppoſita,niſi reſpectu diuerſorum:nam ſol non poteſt indurare & mollificare lutum, nec poteſt ſui præſentia illuminare & non illuminare aerem.Secundò, potentia rationalis pro eodem inſtãti licet diuiſim,vt dicemus infrà,poteſt in oppoſita. Hoc autem non poteſt potentia irrationalis,quia principium actionis ſuæ eſt qualitas naturalis,quæ ſicut quędam natura eſt determinata ad vnum.Principium autem actionis in potentia rationali eſt ſcientia ſiue cognitio,qua ſicut cognoſcuntur oppoſita, ſic poſſunt agi. Tertiò , potentia rationalis præſentato & proximato ſuo obiecto & remoto omni impedimento , poteſt agere & non agere in ipſum, vt Sortes præſentato cibo & non impeditus, & famelicus põt velle comedere & nolle, & non velle, potentia autem irrationalis præſentato obiecto & debitè approximato,non poteſt non agere in ipſum deducto omni impediméto.Quartò,potentia rationalis poteſt in oppoſita per ſe, licet non æquè primò , ſed in vno prius & in alio poſterius,vt medicus arte medicinæ poteſt prima intẽtione ſanare Sortem,& ſecundaria facere ipſum ægrotare. Nam ſicut ars medicinæ eſt per prius cognoſcitiua ſanitatis,quæ ſe habet vt habitus,per poſterius autem infirmitatis,quæ ſe habet vt priuatio,ſic per prius eſt factiua ſanitatis, & per poſterius oppoſiti , potentia autem irrationalis nec prius nec poſterius poteſt per ſe in oppoſita:ſed ſi poteſt,poteſt in vnum per ſe,in alterum per accidens,vt ignis tantùm per ſe calefacit, per accides autem ex operatione pororum frigefacit,nec obſtat ꝙ dicit Philoſophus in tex. 3.rales quidem ſcientias eſſe contrariorum,eſſe verò huius ſecundum ſe, illius verò nõ ſecundum ſe. per ly ſecundum ſe intendit per prius ſiue de prima intentione, & per ly nõ ſecundum ſe intendit per poſterius, ſiue de ſecunda intentione , & quòd ſit hæc mens ſua patet , ex eo ꝙ ſubiungit, & enim ratio huius quidem ſecundum ſe, illius verò quodam modo &ſecundum accidens:vnde aduerte,quòd per accidens dupliciter ſumitur , primo vt idem eſt quod non ſecundum primam intentionem,& ſic verificatur in potentia rationali,quòd poteſt in alterum oppoſitum, quod habet rationem priuationis. & rationem huius iam diximus eſſe, quia ſicut diffinitio ſanitatis primò facit cognoſcere ſanitatem, ſecundariò ægritudinem, ſic ars medicinæ primò eſt factiua ſanitatis,ſecundariò ægritudinis:& ly ſecũdariò explicat Philoſophus,per non ſecundum ſe,& per ly per accidens,& B.T.loco ly non ſecundum ſe, exponit per poſterius.ſecundò ſumitur ly per accidẽs, id eſt,præter naturam rei , ſed aliquo alio facto ſequitur talis effectus , & ſic verificatur de potẽtia irrationali,nam ignis vt calidus, neque prima neque ſecunda intentione poteſt frigefacere,& tamen aliquo alio facto per ſe ab igne,puta facta calefactione & apertione pororum ſequitur frigefactio,quæ eſt effectus purè per accidens, reſpectu ignis calidi. Patet igitur ex his vera differentia inter potentias rationales & irrationales.

Quantum ad ſecundum dico , ꝙ non aliunde habẽt niſi ex natura ſua, & nõ eſt quærenda alia cauſa intrinſeca,vnde ſicut iſta eſt per ſe in ſecũdo vel quarto modo,calidum calefacit, ſic hæc eſt per ſe potentia rationalis poteſt in oppoſita:potentia irrationalis eſt tantùm ad vnum oppoſitorum.Sic enim exigit natura earum. Tu tamen aduerte, ꝙ ſi quæratur particulariter de potentia perfectè libera, quam diximus eſſe voluntatem in via B. Tho. reſpondere poſſumus, ideo eſſe liberam quia ſequitur cognitionem intellectus,qui non determinatur nec arctatur ad vnum genus intelligibilium, ſicut arctatur ſenſus ad vnum genus ſenſibilium, ſed indifferenter ſe habet ad diuerſa genera intelligibilium,ita ꝙ poteſt intelligere hoc & illud,ideo in quæſtione præcedenti poſuimus radicem libertatis ex parte intellectus. Si autem quæras quo formaliter voluntas eſt

libera

libera,dico q̄ ſe ipſa,i.ſecundum eſſentiam ſuam, ita q̄ libertas ſua non dicit aliquid additum voluntati,nec actum nec habitum nec proprium accidens,ſed ſunt idē realiter, ita q̄ eadem potētia quæ vt vult finem dr̄ voluntas,vt vult media ad finem,quæ poteſt diuerſimodè velle,dicitur potentia libera, nam reſpectu mediorum poteſt velle hoc & velle illud,& nō velle, ſtante volitione finis.Sicut infirmus poteſt velle hanc medicinam & non velle, vel velle oppoſitam,ſtante volitione ſanitatis. Et quidem q̄ voluntas ſeipſa ſit libera manifeſtat B.T.in 1.par.q.83.art.4. nam ſicut in parte animæ cognoſcitiuæ ſe habet intellect⁹ ad eſſe ratiocinatiuum, ſic in parte appetitiua ſe habet volūtas ad eſſe liberum. Conſtat autem q̄ intellectus noſter ex ſui natura eſt ratiocinatiuus & nō ex aliquo ſuperaddito, & ſic volūtas ex ſui natura eſt libera: & ſicut inter intellectū & rationem non eſt diſtinctio niſi rationis, pro quanto dr̄ intellectus,vt ſimpliciter fertur in obiectū,& dr̄ ratio vt diſcurſu tendit in obiectum, ſic nec inter voluntatem & liberum arbitrium eſt diſtinctio, niſi rationis. Dicitur enim voluntas vt vult finem.Dicitur liberum arbitrium vt eſt electiua mediorum ad finem. Patet igitur q̄ potentia rationalis non aliūde habet, niſi ex natura ſua,q̄ poſſit in oppoſita.Similiter quòd potētia irrationalis ſit determinata ad vnum,non habet ex aliquo ſibi ſuperaddito,ſed ex natura ſua.

Quantum ad 3. aduerte, quòd licet omnes concedant, præcipuè Ant.And.in lib.9.q.2. & Herueus in 2.quolib.q.1. quòd potentia rationalis poteſt in oppoſita pro eodem inſtanti,cuius ratio eſt,quia ex ſua natura eſt indeterminata, pro quocunque inſtāti,& antequam determinetur ita,poteſt in hoc oppoſitum ſicut in illud, & poſtquam eſt determinata & agit alterum oppoſitorum,licet non poſſit ſimul determinari & agere alterum oppoſitum, tamē ſemper dicitur poſſe in oppoſita pro eodem inſtanti,quia eſt talis naturæ,quòd pro eo inſtanti pro quo fuit determinata ad A, potuit determinari ad B,quod non datur in potentia irrationali, nam ignis ita eſt determinatus ad calefaciendum, quòd non poteſt determinari ad oppoſitum,tamen difficile eſt ſaluare hanc concluſionem, nam ſi pro eodem inſtanti poteſt in oppoſita,cùm in eodem inſtāti non detur prius & poſterius, ſed ſimultas, videtur neceſſariò ſequi, quòd poſſit ſimul in oppoſita,quod eſt falſum,vt patet,aliter cō tradictoria poſſent ſimul eſſe vera,puta quòd Sortes ſedet & non ſedet,vel contraria poſſent eſſe ſimul in eodem, puta quòd Sortes amat & odit Platonem, ergo & antecedēs eſt falſum.Conſequentia probatur,quia habens potētiam, poteſt in illud cuius eſt illa potentia:ergo habens pro hoc inſtanti potentiam ad oppoſita, poteſt pro hoc inſtanti in oppoſita, ſed in hoc inſtanti non datur prius & poſterius, ergo poteſt ſimul in oppoſita.

Sed aduerte,quòd Ariſt.in li.9.in tex.10.reſpondet huic difficultati & dicit, Non enim ita ſimul habent ipſorum, ſ. contrariorum potentiam, nec eſt ſimul faciendi potentia, quaſi dicat potentia rationalis non eſt oppoſitorum ſimul agendorum, ſed eſt quia poteſt determinari, tam ad hoc, quàm ad illud,& in hoc diſtinguitur à potentia irrationali, quæ quando exit in actum, exit determinatè in hoc, ita quòd non poteſt determinari in oppoſitum.

Sed adhuc inſtatur,ſumo potentiam rationalem determinatam in hoc inſtanti ad A,& quæro, ſi pro hoc inſtanti poteſt in B,aut non, ſi ſic, ergo poteſt ſimul in A, & in B,ſi non,ergo non pro quolibet inſtanti poteſt in oppoſita.

Reſpondeō & dico, q̄ poteſt in b.& ad conſequentiam dico,qd̄ ly ſimul pōt dupliciter accipi. Primò vt determinat actum:& ſic nego conſequentiam,impoſſibile eſt enim contrarios actus eſſe ſimul in eodem.Secundò,vt determinat potētiam:& ſic cōcedo conſequentiam,ſenſus.n.eſt,q̄ eadem potētia ſimul,i.pro eodem inſtanti,poteſt in oppoſita,non in ſenſu compoſito,ſed diuiſo.Quod eſt dictum,licet potentia rationalis vt eſt ſub A, non poſſit eſſe ſub B, quod eſt oppoſitum ipſi A, quia res dum eſt,neceſſe eſt eſſe:tamen potentia conſiderata in natura ſua poteſt in A,& in B,quoniam cùm ex natura ſua ſemper ſit libera, non repugnat ſibi poſſe in oppoſita. Et aduerte q̄ diſtinctionem quam fecimus de ſimul,innuit Commentator in primo Cæli,comm.119.vbi inquit, Duplex eſt ſimultas,ſcilicet ſimultas potentiæ,quæ eſt vera, quam & Philoſophus concedit in 9.lib.Meta.text.19.dicit enim,poſſe quidē cōtraria ſimul exiſti & potentia ſimultatis, & hæc eſt impoſſibilis, quoniam reſpicit actus incompoſſibiles contrarios,& hanc etiam negat Philoſophus in 9.Metap.eodem tex.vbi inquit, Contraria verò impoſſibile ſimul exiſtere.Patet igitur quo modo potentia rationalis poteſt in oppoſita pro eodem in ſtanti,& quomodo non.

Quantum ad 4. aduerte, q̄ de potentia rationali loqui poſſumus,vel de intellectu,quem diximus ē.eſſe potētiam liberam radicaliter.Vel de voluntate, quæ eſt completè & formaliter libera. Si lòquimur de intellectu, eſt ſententia Philoſophi,quod determinatur à voluntate,ſeu ab electione,quæ eſt actus voluntatis.Vnde, inquit in tex.10. neceſſe ergo alterum aliquid eſſe quod proprium eſt. Dico autem hoc appetitum aut prohæreſim.Vbi Com.ſic exponit:Ergo neceſſe eſt,vt in iſtis ſit principium,prius potentiis mouentibus,quæ ſit cauſa in hoc,quod agunt, alterum contrariorum quandoque,& alterum quādoque,&vniuerſaliter neceſſe eſt,vt aliquid ſit,quod faciat magis agere alterū contrarium,quàm alterū,& hoc eſt verum principium,& hoc eſt appetitus & voluntas,quæ eſt ab intellectu,i.electio,appetitus enim cùm fuerit alterius contrariorum,tunc actio agentis pendet ex illo contrario, & ſimiliter à voluntate. Iſtæ enim potentiæ non agunt de cōtrariis, niſi illud quod magis appetunt,aut appetitu intellectus,aut appetitu imaginationis, hæc Com. & confirmatur propoſitum ratione, A cauſa indeterminata non procedit determinatus effect⁹, niſi ab aliquo determinetur,hęc patet ex ſe,vnde videmus q̄ cauſa vniuerſalis & indeterminata non producit determinatum effectum,niſi per cauſam proximam & determinatam determinet, puta Sol qui eſt cauſa vniuerſalis horū inferiorum,nō producit effectum talis vel talis ſpeciei,niſi determinet per generantia particularia, vt Sol & homo generāt hominē.Sed intellectus qui eſt potētia rationalis, eſt cauſa indeterminata ad intelligendum hoc vel illud, ergo neceſſe eſt vt determinet ab aliquo, vt determinatè intelligat hoc vel illud, vel magis hoc quàm illud. Hoc auré determinās nō eſt niſi volūtas & electio,qm̄ vt diximus ē. voluntas eſt motiua intellectus& aliarū potētiarum ad actum ſuum in gñe cauſæ efficientis.Si motiua ad actum,ergo determinatiua,quare,&c. Si loquimur de voluntate,aduerte q̄ in hoc eſt diſcrepantia inter viam Scoti & viam B. Th.Nam Ant.And.de mente Scoti vt patet in li.9.Meta.q.2. tenet nullum extrinſecum determinare voluntatē,ſed ipſa ſeipſam determinat,qd̄ declarat aſſignās duplicē indeterminationem,vna quidem eſt ex inſufficiētia,quæ eſt ex potentialitate & defectu actualitatis.Sicut materia nō habēs formam eſt indeterminata ad actum formæ.Alia eſt ex ſup abundāti ſufficientia,quæ eſt ex illimitatione actualitatis, vel ſimpliciter vel quodammodo,primo modo indeterminatum non reducit ad actum,niſi prius determinet per formam ab alio, ſecundo modo indeterminatū p̄t ſeipſum determinare,alioquin Deus qui eſt ſummè indeterminat⁹ ad quamcūque actionē, in determinatione illimitationis non poſſet aliquid agere,qd̄ eſt falſum.Indeterminatio aūt quę ponit in volūtate,nec eſt materialis,nec imperfectionis,in quātum ipſa eſt actiua,ſed eſt excellētis p̄fectionis& potētię aliqualiter illimitatæ nō alligatę ad determinatū actū, & iō p̄t ſeipſam determinare. Hæc eſt opinio in via Scoti, cui contradicit via noſtra,quā intēdo declarare & probare,deinde ſoluere fundamēta Ant.And. quib⁹ motus eſt ad ponēdum volūtatē determinare ſeipsā ad alterū oppoſitū.

Tu igitur aduerte ſecundum doctrinam B.T. in 1. par.q. 82.ar.4.quòd voluntas reſpectu mediorum,quæ non habēt neceſſariam cōnexionem ad finem volitum, determinatur ab intellectu ratiocinante & concludente hoc eſſe agendum & non ſuum oppoſitum, vel magis hoc quàm illud, cuius ratio eſt, quia cùm voluntas ſit potentia appetitiua, & nullo modo cognoſcitiua, indiget dirigi & regulari in hoc vel illo obiecto appetēdo, ab intellectu apprehendente obiectū ſub ratione boni vel mali,vel ſub ratione maioris aut minoris boni, aliter ita appeteret minus bonum,ſicut maius, neceſſe eſt ergo, vt determinetur ab intellectu iudicante & proponēte voluntati, quid eligendum ſit vel non. Aduerte tamen quòd hanc determinationem intellectus ſupra voluntatem ponimus quo ad ſpecificationem actus,& nō quo ad exercitium.Quòd ſic intelligas, intellectus non determinat voluntatem, ita quòd moueat eam effectiuè ad eliciēdum actum affirmatiuum,qui eſt velle:vel actum negatiuum,qui eſt nolle, circa tale obiectū præſentatum ſibi ab intellectu.Ipſa enim reſpectu ſui actus ſemp eſt libera,& poteſt illum ſuſpendere, vt aliàs dicemus.Sed

determinat quo ad ſpecificationem actus, id eſt, ſi volũtas vult elicere actum circa obiectum præſentatũ, vel erit velle reſpectu boni, vel erit nolle reſpectu mali, ita ꝙ non poteſt reſpectu boni habere nolle per ſe, niſi reſpectu alicuius adiuncti per accidens, puta propter difficultatem, aut propter maius inconueniens vitandum, nec reſpectu mali poteſt habere velle, niſi præſentetur, vt apparens bonum.

Verùm, quia inconueniens videtur, quòd ſi duæ potentiæ ſunt ex ſe indeterminatæ, ſe mutuo determinẽt, ió aduerte ꝙ licet hoc ſit inconueniens in eodem gñe cauſæ, nõ tamẽ in diuerſo genere. Sic contingit in propoſito. Quoniam intellectus determinat & mouet volũtatem in genere cauſæ finalis, proponit enim voluntati obiectum cognitum ſub ratione boni, ad quod inclinatur voluntas. Sed aduerte ꝙ reſpectu eorum quæ ſunt ad finem, neceſſe eſt vt proponat ſub ratiõe maioris & minoris boni, nam ſi proponeret duo penitus æqualia in omni circũſtantia vt æquè bona, remaneret voluntas indeterminata, & ad neutrum ſe inclinaret, voluntas autem determinat intellectum in gñe cauſæ efficientis, puta imperando, vt hoc intelligat nunc & nõ illud, vel hoc intẽſius quàm illud. Hinc patet ꝙ fundaméta Ant. And. nihil ſunt. Dicit enim ꝙ indeterminatio voluntatis nõ eſt ex defectu actualitatis, qualis eſt indeterminatio materiæ primæ, ſed eſt ex ſuperabundanti ſufficientia, &c. Hoc, inquam, non valet, quoniam voluntas præcisè ſumpta non eſt ſufficiens principium agendi nec eliciendi actum ſuum niſi actuetur bono cognito apprehenſo per intellectum, ergo hæc indeterminatio nõ arguit ſuperabundantem ſufficientiam voluntatis quocunque alio remoto. Et qñ probat intentum ſuum ex illa conſequentia. Alioquin Deus, &c. negatur conſequẽtia, qñ non eſt eadem comparatio voluntatis diuinæ ad actum & obiectum ſuum, & voluntatis creatæ ad actum & obiectum ſuum, nam in Deo voluntas & actus eius idẽ ſunt, ideo non eſt neceſſe eam ab alio determinari, nec volũtas Dei perficiꝫ aliquo volito extra Deum, & ideo illa indeterminatio in Deo arguit omnimodam ſufficientiam, vtraque autem conditio, vt patet, deficit in volũtate creata, & ideo meritò negatur conſequentia.

Quãtum ad 5. aduerte, ꝙ ex determinatis, videtur ſequi proceſſus in infinitum in intelligere & velle, ita ꝙ nõ erit ſtatus in aliquo primo intelligere, nec primo velle, nam ex determinatis quodcũque velle præcedit aliquod intelligere, quia voluntas nõ ferꝫ in incognitum, ergo primum velle præcedit aliquod intelligere, & quodcunque intelligere præcedit aliquod velle, ꝙa intellectus non exit in actũ, niſi moueatur effectiuè à voluntate, volũtas autem mouet per velle: ergo primũ intelligere præcedit aliquod velle, ergo ante primum velle datur prius velle. Et nõ datur hoc prius velle niſi per aliquod intelligere, ergo anre primum intelligere datur prius intelligere. Et ſic patet ꝙ ſi voluntas determinat & mouet intellectum, & intellectus determinat ac mouet voluntatem, erit proceſſus in infinitum in volitionibus & intellectionibus, quod eſt impoſſibile.

Pro ſolutione huius dubij aduerte ꝙ in doctrina B. T. vt vitemus proceſſum in infinitũ, neceſſe eſt vt reducamus primam apprehẽſionem intellectus practici, quæ eſt de vltimo fine nõ in volũtatem, ſed in primum mouẽs exterius, ꝙ eſt Deus, & id manifeſtè dicit in 1. par. q. 82. ar. 4. ad tertium, ſimiliter primam volitionem quæ eſt de vltimo fine reducimus non in intellectum ſimpliciter, ſed in Deum, ſicut & primam apprehenſionem, & id clarè dicit in prima ſecundæ, q. 9. ar. 4. Vt igitur pareat talis reductio, Primò declarabimus de prima apprehẽſione. Secũdò de prima volitione.

Quantum ad primam apprehenſionem, dico cum Ariſt. in lib. de bona fortuna, ibi, Aut eſt aliquod principium, cuius non eſt aliud extra ipſum, &c. quòd cauſa huius reductionis eſt ordo inter mouẽtia & mota, ſiue inter ipſos motus, videmus enim omnes motus corporeos reduci ad primum, & omnia mota corporea ad primum mouens, ergo proportionaliter omnes motus intellectuales ad primum, qui eſt diuina intellectio, & omnem intellectum ſecũdum ad intellectum primum, & propterea Ariſt. illic reducit intelligere & conſiliari in Deum, vt in primum, quod & probat triplici ratione. Primò, quia Deus ſemper actu intelligit, ergo poteſt mouere intellectum noſtrum, vt nunc intelligat, & intelligat hoc, & deinde illud, & incipiat ab hoc, puta ab vniuerſali bono, & poteſt facere impetum in animo noſtra, vt ſic conſiliemur, & ſic eligamus. Secundo, quia ſicut Deus eſt motor vniuerſalis in mundo, quo ad motus corporeos, ſic conuenit vt ſit motor vniuerſalis in animis & in mũdo intellectuali, qui eſt creatura intellectualis, vt de inquit, Mouet enim aliquo modo omnia. Tertiò, ꝙa principium rationis non eſt ratio nec ſcientiæ ſcientia, nec conſilij conſilium, nam eſſet proceſſus in infinitum, ergo aliqd melius ratione, hoc autem Deus, inquit Ariſt. vnde concludit illic, quod intellectus ſe habet ad Deum ſicut organum ad primum agens, ergo ſicut omnis virtus & actio organi pendet à principali agente, ſic omnis virtus & actio intellectus pendet à Deo. Connexio igitur & ordo ſeruandus inter motus duxit Ariſto. ad poſitionem huius reductiõis, quam B. Th. acceptat in 1. par. vbi ſuprà, & per ipſam ſaluat non eſſe proceſſum in infinitum in intellectionibus noſtris, ſed eſt deuenire ad primam, cui⁹ cauſa motiua intellectus non eſt voluntas, ſed Deus, vt primus intellectus.

Quantum ad primam volitionem, quę eſt volitio vltimi finis, dico ex doctrina B. T. in Prima ſecundæ q. 9. ar. 4. ꝙ eadem ratione qua prima apprehenſio reducitur in Deum ſecundum Ariſt. in lib. de bona Fortuna, reducatur & prima volitio, quia ſcilicet omne agens aliquando in potentia aliquando in actu, indiget moueri ab agẽte primo, quod ſemper eſt actu. Sed intellectus & voluntas, noſtra aliquando ſunt in potentia, aliquando in actu, ergo, &c. Reductio autem primæ volitionis in Deum, poteſt imaginari fieri duobus modis. Primò, quòd reducatur mediante prima apprehenſione, ita quòd Deus moueat quò ad exercitium ipſum intellectum ad apprehenſionem ſummi boni, & intellectus apprehendens ſummum bonum & primum appetibile offerat illud voluntati, & voluntas inclinet ſe ad illud per actum ſuum, qui eſt volitio, & hoc modo tam prima apprehenſio quàm prima volitio reducuntur in Deum. Sed prima apprehenſio immediatè, prima autem volitio mediante prima apprehenſione. Aliæ verò apprehenſiones & volitiones nõ reducuntur in Deum, niſi vt in cauſam agentem vniuerſalem coagẽtem cuilibet cauſæ ſecũdum modum naturæ ſuæ, nam in aliis apprehenſionibus mouetur intellectus per imperium voluntatis, iam actuatæ prima volitione, qua vult vltimum finem, & voluntas in aliis volitionibus mouetur ab intellectu offerente ſibi hoc vel illud medium, quod eſt bonum ad finem, quod intellectus apprehendit imperante ſibi voluntate.

Secundò poteſt imaginari fieri hæc reductio in Deũ immediatè, ſed alia & alia ratione, nã in prima apprehẽſione mouet Deus intellectum in gñe cauſæ efficientis, quia impellit & excitat ipſum ad primum actum intelligẽdi practicum, puta ad conſiderandum ſummũ bonũ, & ſic prima apprehẽſio eſt illicitiuè ab intellectu, & impulſiuè ſiue excitatiuè à Deo. In prima aũt volitione Deus mouet voluntatẽ in genere cauſæ finalis, id eſt, eo modo quo intellectus, ſ. ꝙ ponendo ſibi bonum ſummum & in tali motione ac propoſitione. Deus ſupplet vicem intellectus, & talis propoſitio obiecti, conſtituit voluntatem in actu primo, & ſic conſtituta producit in ſe volitionem primam, ex his duobus modis reputo primum eſſe magis conſonum doctrinæ B. T. nã ꝙ primum modum ſaluat ſubordinatio voluntatis ad intellectum, vt ſuum ordinarium motiuum in genere cauſæ finalis, & ſic ſaluatur, ꝙ omnis volitio etiã prima reducit ad apprehenſionem pręcedentem, ſed non econuerſo, ꝙa prima apprehenſio non reducitur ad velle præcedens, ſed ad Deum, vt diximus, & hæc eſt doctrina B. T. in prima par. q. 28. ar. 4. ad tertium, vbi inquit. Non oportet procedere in infinitum, ſed ſtatur in intellectu, vt in primo. Omnem enim voluntatis motum neceſſe eſt ꝙ præcedat apprehẽſio. Sed non omnem apprehenſionem præcedit motus voluntatis. Sed principium conſiliandi & intelligendi eſt aliquod intellectiuum principium altius intellectu noſtro, quod eſt Deus, vt etiam dicit Ariſt. in libro de bona fortuna.

Ex his reſpõdetur ad argumẽtum, & negatur conſequẽtia, ad propoſitioné cõcedo, ꝙ omne velle præceditur ab aliquo intelligere, & etiam primũ velle, quia repugnat volũtati ferri in penitus incognitum. Sed nego ꝙ omne intelligere præcedatur ab aliquo velle, quod ſit volũtatis noſtræ, qñ primum intelligere noſtrũ reducitur in Deum, vt in primum intellectũ, & cum arguitur, quia ex determinatis intellectus nõ exit in actum, niſi moueatur effectiuè à voluntate, volũtas autem nõ mouet, niſi per velle, ergò omne intelligere præceditur ab aliquo velle. Reſpõdetur, ꝙ antecedens nõ verificatur niſi in intellectionibus ſecundis, & qñ non determinauimus, voluntatem determinare ac mouere

intelle-

intellectum, intelligimus quo ad apprehenſiones ſequẽtes apprehenſionem primam, quę ſunt circa media conſideranda, quibus cõſequamur ſummum bonum apprehenſum prima apprehenſione, & volitum prima volitione. Patet igitur ꝙ non eſt neceſſe procedere in infinitum in apprehenſionibus & volitionibus. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VI.

Si potentiæ rationales ſunt actiuæ, vel merè paſſiuæ.

CONCLVSIO.

Potentia rationalis reſpectu actus ſui non eſt merè paſſiua, ſed etiam actiua: nec ex ſeipſa ſola eſt ſufficiens principium productiuum ſui actus.

IN hac q. aduerte, ꝙ ex varietate opinionum difficilis eſt ad reſoluendum, ne aũt ex multiplicitate opinionũ confundaris, ſic procedes, ſequendo viam, in qua cõcordant B. Th. & Scot. & reputatur eſſe ad mentem Philoſophi & Commentator. pones primò duas concluſiones. Secundò, poſtquam probaueris, ꝙ licet volũtas ſit actiua volitionis, non tamen ipſa ſola ſufficit, ſed requiritur notitia obiecti, declarabis propter quid huiuſmodi notitia requiritur. Tertiò ſolues quoddam dubium.

Quantum ad 1. ſit hęc prima concluſio, Potentia rationalis reſpectu actus ſui non eſt merè paſſiua, ſed etiam actiua. Probatur, Si eſt merè paſſiua, ergo actus eius eſt effectiuè à ſolo obiecto, quod eſt falſum, conſequentia patet, falſitas conſequentis probatur, nullum agens, ꝙ ſe elicit actionem, quæ tranſcendit ſpeciem ſuam, quia effectus non tranſcendit cauſam ſuã. Sed intellectio & volitio ſunt operationes vitales, tranſcendentes operationem cuiuſlibet agentis nõ viui. Conſtat aũt ꝙ obiectum intelligibile & volibile abſtrahit à viuo & non viuo, ergo impoſſibile eſt huiuſmodi obiectum eſſe cauſam actiuam actus potentiæ rationalis.

Prætereà, actus immanens, vt dicetur infrà, ſecundum Philoſophũ, eſt ſubiectiuè in ſuo agente. Sed nõ eſt ſubiecti uè in ſuo ſubiecto, ſed circa obiectũ, ergo eſt ſubiectiuè in potẽtia rationali, ex cõſequẽti eſt effectiuè & actiuè ab ea.

Prætereà ſi ſolùm obiectum eſſet cauſa productiua actꝰ potentiæ rationalis, ſequitur, ꝙ non poteſt generari aliquis habitus voluntarius, qm̃ ſi ſolum obiectum ſit agens mouebit modo naturæ: ſi mouet modo naturæ, agit actum merè naturalem, ſed ex actibus naturalibus non poteſt generari. niſi habitus naturalis, & tunc deſtruetur maior pars ſcientiæ moralis. Tenendum eſt ergo, ꝙ licet potentia rationalis ſit paſſiua, id eſt receptiua ſui actus, eſt etiam actiua eiuſdem, & hoc eſt quod dicunt aliqui, potentiam rationalem eſſe eſſentialiter actiuam, concomitanter paſſiuam.

Secunda concluſio, Potentia rationalis ex ſeipſa ſola nõ eſt ſufficiens principiũ productiuum actus ſui. Hanc concedunt omnes, tenentes potentiã rationalẽ eſſe actiuã, & non merè paſſiuam, vt ſunt B. T. Scot. Heru. Capreo. & ratio prę cipua eorum eſt hæc, ſi potentia rationalis ſola eſt ſufficiẽs principium productiuum actus ſui ſequitur ꝙ animal vel ſemper intelligat, vel intelligat quoties, & quandocunque voluerit, quod eſt falſum, vt experimur. Conſequentia probatur, Cùm non ſint niſi quatuor genera cauſarum, oportet ꝙ in quocunque priori ponitur cauſa naturalis effectiua, & materialis diſpoſita & approximata ſequatur actio, vel ſaltem poſſit ſequi, ſi eſt cauſa voluntaria, quia cùm cauſa formalis & finalis inquantum huiuſmodi ſequantur productionem, ipſæ neceſſariò præſupponunt actum.

Cùm igitur per te intellectus ſolus ſit actiuus & ſufficiens principiũ productiuũ actus intelligendi, & ipſe intellectus ſecũdũ ſe ſemper ſit vltimatè ſubiectũ receptiuũ actꝰ ſui diſpoſitũ & approximatum ſibi ipſi, ſequitur, ꝙ ſemper intelligat vel ſaltem quoties, & quandocunque homo voluerit. Quòd cùm ſit falſum, vt experimur, neceſſe eſt vt cõcurrat obiectũ per ſpeciẽ intelligibilẽ, actuantem intellectum, & repræſentantẽ obiectũ intelligibile, ꝙ concurrat notitia obiecti cum voluntate ad productionẽ volitionis.

Quantum ad 2. aduerte, ꝙ licet Scot. & omnes Thomiſtę teneant, ꝙad volitionem neceſſaria eſt notitia obiecti: quia ſicut appetitus ſenſitiuus ſequitur notitiam ſenſitiuam de obiecto ſuo, ſic appetitus intellectiuus ſequitur notitiam intellectiuam de obiecto ſuo, diſcordant tñ in modo poſitionis. Nam Capr. in 2. diſt. 24. q. 1 in reſponſione ad argumẽta contra quintã concluſionẽ tenet, ꝙ notitia obiecti nõ cõcurrit cũ volũtate vt cauſa partialis ꝓductiua volitionis, ſed locũ vt ratio agẽdi, id eſt nõ qua formaliter volũtas agit, ſicut ignis formaliter agit calore, ſed ꝙa volũtas ſpecificatur, vel actus voluntas recipit ſpecificationẽ, vt dictum eſt in q. præcedenti, vbi declarauimus intellectũ determinare voluntatẽ, quo ad ſpecificationẽ, & non quo ad exercitium. Herue. quoque in 2. diſt. 24. q. 1. videt declinare ad hãc viam. Paul. aũt Sonc. in 9 lib. q. 13. licet ꝙ concurrit vt cauſa partialis effectiua, minus tamen partialiter quàm voluntas, ita quod ex voluntate & notitia obiecti cõſtituitur vna ſufficiens cauſa volitionis, & intentionem ſuam manifeſtat dicto B. T. & pluribus dictis Com. verum quia dicta illa poſſunt interpretari, tam de cauſa partiali effectiua, quàm de ratione agendi, ideo tenere potes, quam partem volueris: ſi ſuſtinere volueris, ꝙ notitia obiecti non eſt cauſa partialis, ſed ratio agendi, dices ꝙ ſicut ſe habet ſpecies intelligibilis ad intellectionem, ſic notitia obiecti ad volitionem. Sed ſpecies non cooperatur ad ſubſtantiam intellectionis, ſed ad determinationem, vt tenet Capr. in 1. diſt. 35. q. 1. ad argumenta in ſecundo loco contra primam concluſionem, vbi inquit, Species non eſt princ. elicitiuum actus, ſed determinatiuum, nam cùm obiectum intellectus ſit intelligibile vniuerſale, non magis hoc quàm illud intelligere, niſi determinaretur à ſpecie, ſic repræſentante hoc, quod non illud. A ſimili, tota ſubſtantia volitionis eſt à voluntate, determinatio autem à notitia obiecti, nam cùm obiectum voluntatis ſit bonum vniuerſale, non magis hoc quàm illud vellet, niſi determinata eſſet ab obiecto cognito ſub ratione boni pro tali vel tali gradu, & ſi dicas, quod omnis forma intentionalis ideo ponitur, vt ſit principium alicuius actionis, non eñ alia ratione ponitur ſpecies ſenſibilis, niſi vt ſit principium ſentiendi, nec alia ratione ſpecies ſenſatę referuantur in phantaſia, niſi vt ſint principium phantaſiandi & memorandi, vt declaratum eſt in libris de aĩa. Reſpondeo & dico, quod forma intentionalis eſt propter operationem quæ elicitur à ſolo ſubiecto, in quo recipitur talis forma, vt ſpecies viſibilis recipitur in oculo, non vt ipſa partialiter, nec ſecundũ totũ eliciet viſionẽ, ſed vt oculus videat. Qui tñ cũ reſpiciat colorẽ in cõi pro obiecto, nõ exiret in actũ, niſi determinaretꝰ hac ſpecie repræſentatiua tantum huiꝰ coloris, & illa illiꝰ. Idẽ intellige de ſpecie intelligibili reſpectu intellectꝰ, & de notitia obiecti reſpectu volũtatis. cõcedo igit oẽm formã intentionalẽ eſſe principium actionis, non tamen elicitiuum, ſed ſufficit eſſe determinatiuum.

Quantum ad 3 aduerte, ꝙ contra primam cõcluſionem, ſiunt multa argumenta ab his, qui tenent potentiam rationalem eſſe merè paſſiuam, quæ formantur & ſoluuntur à Capreo. in 2. diſt. 24. q. 1. contra quintam concluſionem, ea in parte format Paulus Sonc. in lib. 9. q. 10. & ſoluit, vide quem volueris. Contra ſecundam concluſionem ſolet fieri argu. apparens, quo probatur, ad actum voluntatis, non ſemper requiri notitiam obiecti: & arguitur, ſic, Volitio aliquando præcedit notitiam, vt patet, quando volumus addiſcere incognita, ſicut artem, quam penitus ignoramꝰ, ergo volitio poteſt eſſe ſine notitia obiecti Sed fortè dices, ꝙ licet volitio poſſit præcedere notitiam diſtinctam & perfectam obiecti, non tñ cõfuſam, quia oportet habere aliqualem, licet enim neſciam Philoſophiam & medicinam, quas volo addiſcere, ſcio tñ ſaltem ꝙd nominis, quo cognito deſidero addiſcere, & tunc voluntas imperat intellectui vt incumbat & addiſcat. contrà, ſumo primam volitionem, & quæro, aut cauſatur ab obiecto cognito ſaltem confusè, aut non, ſi non, habetur intentum, ſi ſic, ergo ante primam volitionem datur volitio, quod implicat. Conſequentia probatur, quia intellectus nihil intelligit niſi moueatur effectiuè à voluntate, vt viſum eſt ſuprà, ergo ſi prima volitio cauſatur à notitia obiecti ſaltem confuſa, neceſſe eſt ante primam volitionem dari priorem, eam, ſcilicet qua voluntas imperat intellectui, vt diſtinctius cognoſcat obiectum cognitum, ſolum in confuſo.

Ad hoc arg. licet iam reſponſum fuerit in q. præcedenti, iterum volo reſpondere, non recedendo à reſponſione data, ſed addendo. Aduerte igitur, ꝙ ſi tenueris primam volitionem cauſari à Deo modo quo in q. præcedenti declarauimus, videbis, ꝙ prima volitio reducitur immediatè in primam apprehenſionem, & prima apprehenſio non reducitur in priorem volitionem, ſed in Deum, & illic eſt ſtatus. Si autem tenueris primam volitionem cauſari ab intrinſeco, id eſt ab aliqua potentia animæ cognoſcitiua, dices ꝙ cauſatur à notitia obiecti, ſed hæc notitia non eſt imperata à voluntate, qm̃ licet ordinarium mouens effectiuè intellectum ſit ipſa voluntas, tamen aliquando exercitaꝫ ad intelligen

ligendũ à ſenſu interiori,putá cogitatiua,nam cùm habeat maximâ propinquitaté ad intellectũ,ita ꝙ dicit ratio particularis apprehendit rationé boni particularis,& bonũ particulare cognitũ offert appetitui ſenſitiuo,& appetitus ſenſitiuus inclinat voluntatem,vt illud acceptet & quærat.

Tunc voluntas imperat intellectui,vt circa illud conſideret quo diligentius & vniuerſalius conſiderato ab intellectu,intellectus efficacius mouet voluntaten,oſtendens ei bonum ſub perfectiori cognitione quàm fuerit oſtenſum à cogitatiua, & in tali ordine, patet ꝙ prima notitia obiecti intellectiua cauſatur à prima volitione,&primavolitio nõ à priori notitia intellectiua,ſed à ſenſitiua, quæ eſt à cogitatiua,& illic eſt ſtatus,manifeſtum eſt ergo,ꝙ in omni volitione neceſſaria eſt prȩcedens,ſaltem aliqualis notitia obiecti, quæ ſit notitia habita per intellectum, vel ſaltem per ſenſum interiorem mouentem appetitum ſenſitiuum,&ille moueat voluntaté,&c.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VII.

Si potentia rationalis producit actum ſuum in inſtanti vel in tempore.

CONCLVSIO.

Cùm actus potentiæ rationalis ſit in prædicamento qualitatis, neceſſe eſt eum fieri in inſtanti.

IN hac q.aduerte,antequam deueniamus ad deciſionem, ꝙ ſua difficultas pendet ex natura actionis immanentis. Nam qui tenent actionem immanentem eſſe in prædicamento actionis dicunt eam eſſe verè motum, ex conſequenti ſucceſſiuam,& ſic de neceſſitate fieri in tempore.

Qui verò tenent eam eſſe in prædicamento qualitatis, negant ꝙ ſit verè motus , niſi ſumendo motum meta. ſ.pro qualibet actione perfecta , vel quæ dicitur actus perfecti, cuius naturam manifeſtabimus in parte vltima huius quęſti,& iſti tenent, quod fit in inſtanti, & non in tempore, & qm̃ B.Th.tenet eam eſſe in prædicamento qualitatis, tenet ex conſequenti, quod fit in inſtanti. Tu igitur vt defendas viam Thomiſticam, ſic procede : primò ponitur concluſio, quod actio potentiæ rationalis eſt in prædicamento qualitatis,ſecundo ponitur concluſio, quod fit in inſtanti,tertio declarandum eſt,quare tantum laboramus & multum temporis expendimus in ſpeculatione, ſi fit in inſtanti, quarto ſoluemus argumenta eorum,qui tenent,quod non ponitur in prædicamento qualitatis,ſed in prædicamento actionis.

Quantum ad 1.ponitur hæc concluſio , Actus potentiæ rationalis eſt in prædicamento qualitatis,probatur, Huiuſmodi actus eſt actio immanens,vt patet infrà in tex.16.Sed actio immanens eſt in prædicamento qualitatis, ergo, &c. probatur minor,&qm̃ eadem ratio eſt de vna ſicut de omnibus,ſumo delectationem de qua pertract.Phil.in 10.Ethi. & arguo ſic,vel delectatio eſt in prædicaméto actionis vel qualitatis,qm̃ conſtat,ꝙ non eſt ſubſtantia, nec quantitas, nec relatio,nec aliquod de quatuor vltimis prædicamẽtis, ſed non eſt in prædicamento actionis , quod ſic probatur, Actio prædicamentalis eſt motus phyſ.ſecundum philoſophum in 3.phyſ.tex.19. ſed delectatio non eſt motus phyſicus,vt tenet expreſsè philoſophus in 10.Ethic.in c.4. vbi inquit,propter quod neque motus eſt,ſcilicet delectatio.

Quod etiam ſic probat,Motꝰ eſt de genere imperfectorum, cùm ſit actus imperfecti,id eſt exiſtentis in potentia, & eſt via ad perfectionem,& nõ eſt motus perfectus in omni parte temporis menſurantis motum,ſed in vltimo.Sed delectatio eſt de genere perfectorũ, qm̃ in omni parte temporis in quo eſt,habet cõplementum ſuæ ſpeciei,ergo delectatio non eſt motus phyſicus, ex conſequenti,nõ eſt actio phyſica.Vnde philoſophus illic concludens contra tenẽtes delectationem eſſe motum,dicit,ex his autem manifeſtum, quoniam non bene dicunt delectationẽ eſſe motum vel generationem, quoniam ratio motus & generationis non poteſt cuilibet attribui,ſed ſolum diuiſibilibus, quæ non ſunt tota , i. quæ non ſtatim habent ſuum complementum. Non enim poteſt dici ꝙ generatio attribuatur viſioni, ita, ſcilicet ꝙ ſucceſſiuè compleatur , ſicut etiam non poteſt attribui puncto,nec vnitati.Hæc enim non generantur, ſed conſequuntur quorundam generationem : vnde cùm delectatio ſit quoddam totum,id eſt,in diuiſibili habens perfectionem ſuam , non poteſt dici quòd ſit motus nec generatio. Cùm igitur delectatio ſecundum Philoſophum non ſit motus phyſicus, & actio prædicamentalis ſit motus , patet ꝙ non eſt in prædicamento actionis:ergo à ſufficienti diuiſione,eſt in prædicamento qualitatis.

Quantum ad 2.ponitur hæc concluſio, Actus potentiæ rationalis ſit in inſtanti.Hæc concluſio eſt de mente Philoſophi in 10. Ethicor. vbi agens de delectatione , ſic arguit, viſio ſit in inſtanti,ergo &delectatio,conſequentia eſt manifeſta,quoniam ſicut viſio eſt actio immanens,ſic delectatio.Antecedens aũt ſic manifeſtat.Quæcunque fiunt in tempore , ideo fiunt quia non ſtatim habent perfectionem ſuã, ſed acquirunt eam terminato tẽpore,menſuráte eorũ ꝓductionem, ſed viſio ſecundũ quodcũque tẽpus perfecta eſt, non.n.indiget aliquo poſterius adueniente,qđ perficiat eã, ſed in inſtanti cõpletur eius productio,ergo non fit in tempore,ſed in inſtanti,& quod probauit de viſione applicans ad delectationem,inquit,Tale autem videtur &delectatio, totum enim quoddam eſt,id eſt,eſt quid completum &perfectum in primo inſtanti,in quo incipit eſſe.

Prætereà Philoſophus illic probans delectationem non eſſe motum,aſſumit hanc propoſitionem,Omnis motus eſt in tempore ſub qua neceſſe eſt hanc ſubſumere. Delectatio non fit in tempore,& concludere,ergo non eſt motus.

Prætereà,parum infrà ſic inquit,Non contingit moueri in non tempore.Delectari aũt contingit in non tẽpore,quoniam & in ipſo nunc eſt quoddam totum , i. in inſtanti habet complementum ſuum. Manifeſtum eſt igitur, ꝙ mens philoſophi fuit,actionem immanentem fieri in inſtãti, cùm igitur actus potentiæ rationalis ſit actio immanens, ſequit ꝙ fiat in inſtanti,& ſi quæras,licet poſſit fieri in inſtanti,nũ quid eſt apta fieri etiam in tempore.Reſpondeo ꝙnon,&ratio huius eſt:Actio immanens eſt actus perfecti,id eſt agentis actuati, ſicut viſio eſt actus oculi actuati ſpecie viſibili, & intellectio eſt actus intellectus actuati ſpecie intelligibili,ergo non eſt apta fieri in tempore.Antecedens patet,qm̃ actio immanens eſt motus Meta. qui eſt actus perfecti, vt declarabitur infrà, conſequentia autem probatur , Omnis actus qui fit in tempore eſt actus imperfecti,id eſt,exiſtentis in potentia ad perfectionem,ſicut enim in tempore ſunt partes ſucceſſiuæ, ita actus factus in tempore ſucceſſiuè perficitur,& ſucceſſiuè perficit ſuum receptiuum,vt patet in calefactione & ſanatione:ſed actio immanens non eſt actus imperfecti, aliter eſſet motus phyſicus , cuius oppoſitum probatum eſt de mente philoſophi: ergo non fit , nec aptꝰ eſt fieri in tempore.

Et ſi quæras dato ꝙ fiat in inſtanti & non ſit apta fieri in tempore, vtrum poſſit conſeruari in tempore. Reſpondeo ꝙ ſic,quoniam ſicut illuminatio fit in inſtanti,& tamen cõſeruatur in toto tempore,in quo ſtat præſentia luminoſi ſuper illuminabile,remoto impedimento,ſic viſio qua video Sortem,licet fiat in inſtanti,poteſt tandiu conſeruari quandiu ſtat ſpecies viſibilis in oculo,à ſtante obiecto ad extra debitè proximato,remoto omni impedimento. Idem dico de intellectione & delectatione, & triſtitia. Temporis autem longitudo & breuitas in conſeruatione huiuſmodi pẽdet quidem per ſe ex imperio voluntatis,per accidens autem à multis cauſis,puta à poſitione vel remotione impedimenti extrinſeci vel intrinſeci,à bona vel mala diſpoſitione corporali videntis vel ſpeculantis,vel delectantis,&c.

Quantum ad 3.aduerte,ꝙ ſi noſtrum intelligere eſſet ſine phantaſia adminiſtrante phantaſmata, & non eſſemus perturbati,nec diſtracti à ſpeculatione ꝓp paſſiones appetitus ſenſitiui trahens nos ad ſenſibilia & delectabilia ſecundum ſenſum,nullus ineſſet nobis labor in ſpeculando,ita ꝙ in inſtanti,& ſine difficultate præuia eliceremus actum intelligendi , & poſſemus in eo perſeuerare ad libitum noſtrum, ita ꝙ intelligere noſtrum eſſet ſicut intelligere ſubſtantiæ ſeparatæ.Cùm igitur intelligamus cum phantaſmate & neceſſe eſt ordinare phantaſmata , vt deſeruiant intellectui, ſitq; phantaſia potentia organica, ſiꝛ appetitus ſenſitiuus neceſſe eſt vt laborem⁹ in phãtaſiando,& in ſedãdo paſſiones,& hic multũ expendamus tẽporis, in phantaſiando q-dem,vt præparemus ordinata phantaſmata deſeruientia intellectui,in ſedãdo verò paſſiones,vt remoueamus impedimenta,vnde aduertè, ꝙ intellectio in nobis ſe habet vt illuminatio, quæ licet fiat in inſtanti, tñ neceſſe eſt præcedere motum localẽ ſolis, donec cõtingat punctũ horizõtis noſtri,q mot⁹ fit in tẽpore,vt patet,& poſtquã attingit horizõté noſtrũ, neceſſe eſt remouere impedimẽta,ſi qua ſunt, puta caligo,ſiue nubes, aliter radi⁹ ſolis non apparebit, & hæc remotio neceſſe eſt vt fiat in tẽpore,puta ꝑ ventũ ſpirantẽ aut ꝑ conſumptionẽ vaporũ ſole calefaciente, ſicut igitur aer pro quolibet inſtanti eſt apt⁹ illuminari peracta

appro

appropinquatione ſolis ad punctum noſtri horizontis,& remoto impedimento caliginis,aut nubis,ſic intellectus noſter eſt aptus pro quolibet inſtanti recipere ſpeciem intelligibilem elicere intellectionem facta ordinata præparatione phantaſmatum quietata perturbatione paſſionũ : patet igitur qua de cauſa tantum laboramus& tantum temporis expendimus in ſpeculatione, cùm tamen actus intelligendi eſſentialiter fiat in inſtanti,&nõ ſit aptus fieri niſi in inſtãti.

Quantum ad 4.aduerte,q̃ qui tenent actum potentię rationalis eſſe in prædicamento actionis,faciunt conatum in argumentis.

Primò,Si non eſt in prędicamẽto actionis,hoc ideo eſt, quia de ratione actionis prædicamentalis videtur eſſe, qđ per ipſam aliq̃d fiat,ſicut patet de ædificatione,calefactione, ſanatione, &c.Sed hæc conditio non eſt neceſſaria,q̃m licet Philoſophus in lib.9.Meta.tex.16.videatur diſtinguere actionem tranſeuntem ab immanente,ex eo qđ immanens eſt finis, Tranſiens aũt non:ſed aliquid operatum per eam, tamen Philoſoph.in primo Ethic.diſtinguit actiones tranſeuntes, aſſignans , quomodo in aliquibus ipſa operatio eſt finis,in aliquibus autem finis eſt aliquod operatum, exemplum primi,vt citharizare, & cantare:exemplum ſecundi, vt ædificare.

Ad hoc dicitur,q̃ illa non eſt ratio,ſed eſt illa, quam aſſignauimus in probatione primæ cõcluſionis, quia ſcilicet eſt motus Phyſicus,vt declarauimus de mente Philoſophi, in quibus autẽ & in quot differant actio tranſiens & actio immanens , manifeſtabimus infrà, quando quæremus ſi actio immanens eſt ſubiectiuè in agente.

Secundò,Si non eſt in prædicamento actionis,hoc ideo eſt,quia actio potentiæ rationalis,quę eſt actio immanens, eſt motus,qui eſt actus perfecti,actio aũt prædicamentalis eſt motus,qui eſt actus imperfecti,ex 3.Phy.Sed falſum eſt, actionem immanentem eſſe actum perfecti, imò eſt actꝰ imperfecti.Nam eſt perfectio agentis, vt declarabimus infrà, ergo agens comparatur ad ipſam , vt perfectibile ad ſuum perfectiuum , non ergo vt perfectum, ſed vt imperfectum, omne enim perfectibile vt ſic imperfectum eſt.

Ad hoc conceditur, q̃ illa eſt ratio , & negatur quin actio immanens ſit actus perfecti. Ad improbationem dico, q̃ non dicitur actus perfecti,quia agens à quo eſt & in quo recipitur fit perfectum, imò,vt dicitur in argumento,perficitur tali actione , ſed dicitur actus perfecti, q̃a talis actio eſt perfecta,& eſt complementum & perfectio, vt diximus de mente Philoſophi de viſione & delectatione, quæ in vno inſtanti in quo producuntur, habent omnem perfectionem ſuæ ſpeciei,& in hoc diſtinguitur ab actione tranſeunte,quæ dicitur actus imperfecti,quia non eſt perfectio,ſed via ad perfectionem per corruptionem contrarij,ſicut calefactio eſt via ad calorem per corruptionem frigiditatis. Et hæc actio eſt motus Phyſicus,quem dixit Philoſophus in 3. Phyſ.q̃ eſt actus exiſtentis in potentia ad vlteriorem perfectionem,&quoniam omne exiſtens in potentia vt ſic,eſt imperfectum,ideo dicitur actus imperfecti.

Tertiò, Non eſt in prædicamento qualitatis, ergo eſt in prædicamento actionis,patet conſequentia,q̃m non appareret ratio,quare debeat eſſe in aliquo alio prędicamento,antecedens autem eſt Philoſophus in 10.Eth.c.3.vbi inquit,neque enim virtutis operationes qualitates ſunt,neque felicitas. Conſtat autem quod operationes virtutis & felicitas apud Philoſophum ſunt actiones potentiæ rationalis , aut eſſentialiter , aut participatiuè, ſi non ſunt qualitates, non ſunt in prædicamento qualitatis.

Ad hoc dicitur , q̃ illam propoſitionem adduxit Philoſophus,non determinatiuè, ſed potius afferendo inſtãtiam apparentem contra eos,qui argumentati fuerant, delectationem non eſſe bonum, quia non eſt qualitas , quaſi quod bonum non inueniatur niſi in qualitate.Cui argumento reſpondens Philoſophus inquit , non tñ ſi delectatio non eſt qualitas,propter hoc non ſequitur,q̃ non ſit bonum, quaſi dicat,ſtat q̃ non ſit qualitas,& tamen ſit bonum,& dat inſtantiam, quia operationes virtutis & felicitas non videntur eſſe qualitas,& tamen ſunt bonum, & quod non ſit loquutus determinatiuè,patet:quia infrà in capite quarto p̃bat,operationem immanentem,vt viſio & delectatio, non eſſe motum phyſicũ,q̃a ille ſit in tempore, &c.& ſi non eſt motus,non eſt actio,vt declarauimus in 1.concluſione, ergo non eſt de mente Philoſophi in prędicamento actionis, ergo eſt in prædicamento qualitatis , quia conſtat qđ non eſt ſubſtantia nec quãtitas, nec poteſt eſſe relatio,aliter nõ eſſet perfectio. De aliis quatuor vltimis conſtat , q̃m in eis nõ cõtinentur niſi corporalia.Dico ergo,q̃ ſecundũ doctrinam Philoſophi, quantũ ad rẽ ſignificatã,q̃ſunt qualitas,licet quantum ad modũ ſignificãdi habeat modum actionis.

Quartò,Si ſunt in prædicamẽto qualitatis, non poſſunt eſſe niſi in prima ſpecie,quæ dicitur habitus & diſpoſitio, quod eſt falſum,conſequentia patet,quia non ſunt in ſecunda:huiuſmodi.n.non ſunt naturalis potentia nec impotentia,nec in ſecundo,quia non ſunt paſſio vel paſſibilis qualitas,huiuſmodi.n. qualitates ſunt ſecundum quas fit alteratio ſenſibilis,conſtat autem q̃ ſecundum actus potentiæ rationalis nõ fit alteratio ſenſibilis,multo minus ſunt in quarta ſpecie,vt de ſe patet,ergo ſi ſunt,ſunt in prima vel in nulla.falſitas aũt conſequentis probatur,intelligere,& omnis actio immanens ſunt actus ſecundi , quia quo ſcimus vt actu primo eſt ſcientia,actu aũt ſecundo eſt ſcire ſiue conſiderare. Sed quæ ſunt in prima ſpecie qualitatis, ſunt actus primi & non ſecundi, ergo intelligere nec alia actio immanens ſunt in prima ſpecie qualitatis. Minor probatur, nam ſi ea quæ ſunt in prima ſpecie qualitatis eſſent actus ſecundi, ſuperfluè Philoſophus in 7.Phyſ.tex.17.probaſſet ſpeciali proceſſu,quod ad ea quæ ſunt in prima ſpecie qualitatis non eſt motus , cum ſpeciali proceſſu iam probaſſet in 5. Phyſ.tex.10.quod ad actum ſecundum,ſcilicet ad actionem non eſt motus,ſed vna eſſet probatio vtriuſque.

Ad hoc conceditur conſequentia , & negatur falſitas conſequentis, ad probationẽ nego minorem,q̃m ſunt in ea actus primi,qui ſunt habitus,&actus ſecundi,qui ſunt diſpoſitiones ad habitum, & qui etiam poſſunt eſſe ex habitu. Ad probationem minoris,nego conſequentiam,q̃m aliavia proceſſit in 7.phyſ.& alia in 5.nam in 5.vt patet à tex.12.vſque ad 17. probat de prædicamẽto actionis & paſſionis,qđ in eis non eſt motus,q̃m cùm actio & paſſio ſint motus eſſet motus in motu,& mutatio in mutatione in infinitum.In 7.aũt aduertens,q̃ probatio facta in 5.non concludebat de his quæ ſunt in prima ſpecie qualitatis,q̃m actus ſiue primi ſiue ſecundi illic repoſiti non ſunt actio vel paſſio phyſica. ex conſequenti non ſunt motus , præceſſit alia via puta vel quia ſunt ad aliquid, vel quia conſequuntur alterationem, vt virtutes & actus morales,vel quia acquiruntur quiete& reſidentia paſſionum , vt habitus intellectuales , & eorum actus.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VIII.

Si potentia actiua præcedit actum ſuum.

Sunt autem quidam qui dicunt,vt Megarici,quando operatur ſolum poſſe. Tex.5.

Philoſophus hîc improbat opinionem dicentium, nullũ agens habere potentiam actiuam,nec poſſe agere,niſi dum actu agit.Determinat autem Philoſophus,quòd nihil prohibet potentiam actiuam præcedere actum ſuum. Circa quod quæritur,an & quomodo ſit verum.

CONCLVSIO.

Potentia actiua, non naturâ ſolùm ſed etiam tempore actum ſuum præcedere poteſt.

IN hac q.non inuenio diuerſitatem opinionum in via peripatetica,nec euidentem & magnam difficultatem. Tu igitur ſic te reſolue. Primò pones vnam diſtinctionem de præcedentia. Secundò concluſionem reſponſiuam cum probatione ſua. Tertiò ſolues duo argumenta, quæ videntur habere aliqualem apparentiam.

Quantum ad 1.aduerte,q̃ hęc propoſitio philoſophi,potentia actiua præcedit actum ſuum,eſt vera ſub hac diſtinctione,natura vel tempore.Nam datur aliqua potentia actiua ſemper coniuncta actui , vt potentia illuminatiua ſolis, & potentia motiua intelligentiæ quæ ab æterno & in æternum continuè mouet actũ ſuum mobile,& in his ſufficit,vt potentia actiua præcedat actum ſuum natura ſicut & cauſa,vt cauſa eſt prior effectu ſaltem natura, vt diximus in li. 5.in q.1.vbi aſſignauimus diſtinctionem inter principium& cauſam.Datur inſuper aliqua potentia actiua,quæ neceſſariò præcedit tempore effectum ſuum, vt in corruptibilibus & in artificiatis, & prius tempore animal habet viſum quàm videat,& potentiam gradiendi quàm gradiatur.

Quantum ad 2.ponitur hæc concluſio, Potentia actiua, non ſolùm natura,ſed & tempore poteſt præcedere actum ſuum.Prima pars probatur,niſi communicat ſeipſum alteri diſtinctio eſſentialiter, niſi ſupponatur eſſe, ſed agens per potentiã actiuã cõmunicat ſe alteri diſtincto eſſentialiter,

quia effectui ſuo.ergo agens ſupponitur eſſe cum potentia actiua effectui ſuo,actio autem ſiue actus eſt effectus agentis,ergo ſupponitur eſſe. quod autem ſupponitur, prius eſt ſaltem natura.ergo,&c.

Secunda autem pars probatur à Philoſopho per totum textum quintum 4.rationibus quas videbis in epitome noſtra in 9.lib.Meta.tract.vnico.c.2.Illic reſolutè formauimus eas,nec expedit hîc inutiliter repetere.Ibidem videbis rationes motiuas opinantium Megaricorum,qui negant,potentiam actiuam præcedere actum,quas & illic ſoluimus.

Quantum ad 3.aduerte duo argumenta contra determinationem factam.

Primum eſt, Si potentia actiua præcedit actum , aut eſt ſufficiens aut non, ſi ſufficiens, ergo ſicut poſtea producit actum,eadem ratione &nunc,quocunque enim inſtanti ponitur cauſa ſufficiens,ponitur effectus,aliter non eſſet ſufficiens.Si non eſt ſufficiẽs,ergo ad hoc,ꝙ fiat ſufficiens trãſmutabitur, vt ſcilicet aliter ſe habeat quàm prius.Si tranſmutabitur.ergo fiet paſſiua,quia omne circa quod eſt trãſmutatio, eſt paſſiuum : & ſic potentia actiua erit paſſiua, quod eſt impoſſibile,cùm ſint oppoſita.

Ad hoc dicitur, quod aliquando eſt ſufficiens, aliquando inſufficiens,ſicut potentia generatiua in viro,& generatiua in puero,& quando eſt ſufficiens,nego illã conſequentiam,ergo ſicut poſtea,&c. qm̃ vltra ſufficientiam virtutis in cauſa,requiritur debita approximatio & debita diſpoſitio in paſſo,quæ non pro quolibet tempore adſunt,ſed aliquando ſic,aliqñ non,& inde eſt,ꝙ non quocunque inſtãti ponitur cauſa ſufficiens,ponitur effectus,quia nõ quolibet inſtãti ponũtur circunſtãtiæ requiſitæ ad actionẽ,& qñ eſt inſufficiens concedo,ꝙ neceſſe eſt, vt tranſmutetur,ſumendo tranſmutationẽ pro quocũque modo alio ſe habere, puta ꝙ vniatur cum alia potentia actiua, vt in tractatu nauis, in quo potentia vnius non ſufficit, vel ꝙ intendatur , puta calor vt tria,non eſt ſufficiens ad calefaciendum aquam,& intenſus vt b.erit ſufficiens,& cum arguit, ergo actiua fiet paſſiua,reſpondetur ꝙ non eſt inconueniens, diuerſa ratione , vt declaratum eſt ſuprà de agente actione immanenti, quod eſt actiuum,& paſſiuum,reſpectu ſuæ actionis.

Secundum eſt,Si potẽtia præcedit actum,ergo vt exeat in actum,neceſſe eſt vt determinetur ab alio,ſed hoc eſt falſum,quia omne determinans aliud , habet potentiam actiuam.Tunc quęritur,ſi illa potentia præcedit actum,vel nõ, ſi ſic,ergo vt prius, neceſſe eſt vt determinetur ab alio , & ſic erit proceſſus in infinitum , ſi non, ergo eadem ratione ſtandum erat in primo, prima autem conſequentia ſic probatur , quia omnis potentia præcedens actum oportet determinari ad illum actum per aliud.

Ad hoc dicitur , ꝙ cum potentia actiua diſtinguatur in naturalem & rationalem, ſi argumentum intendit de naturali,nego primam conſequentiam,ad propoſitionem dico, ꝙ illa propoſitio,Omnis potentia præcedens actũ,&c. nõ eſt vera de potentia naturali , qm̃ vt dictum eſt ſuprà , eſt tantum vnius oppoſiti,ex conſequenti ex natura ſua eſt determinata,ad illud, & ſemper exit in actum, ſtantibus circunſtantiis requiſitis ad actionẽ,vt debita approximatione & diſpoſitione in paſſo,&c.Si intendit de potẽtia rationali,cõceditur prima conſequentia, & negatur falſitas conſequentis.Diximus.n.ſuprà,ꝙ potentia rationalis cognoſciti ua vt intellectus determinat ab appetitu intellectiuo , quæ eſt voluntas in genere cauſæ efficientis, voluntas autẽ determinatur ab intellectu in gñe cauſæ finalis,& ſic non eſt, proceſſus in infinitum. Quomodo etiam non ſit proceſſus in infinitum in intellectionibus & volitionibus,vide in q.5. huius libri.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO IX.

Si diffinitio poſſibilis eſt bene aſſignata à Philoſopho,ſumendo poſſibile vt diſtinguitur præcisè contra impoſſibile.

Eſt autem poſſibile hoc cui ſi extiterit actus cuius dicitur habere potentiam,nihil erit impoſſibile.Tex.7.

Philoſophus in hoc tex. diffinit poſſibile quod ſolet ſic diffiniri,Poſſibile eſt illud,ad quod non ſequitur impoſſibile.Item ſic poſſibile,eſt illud, quod qui ponatur in actu,nullum ſit impoſſibile.Circa quod quæritur,ſi eſt verum.

CONCLVSIO.

Poſſibile eſt illud ad quod ſi eo modo ad actum reducitur,& non aliàs nihil impoſſibile ſequi poteſt.

IN hac q.ſic procedetur.Primò ponentur duę diſtinctiones.Secundò,concluſio reſpõſiua cum probatione ſua. Tertiò ſoluentur duo argumenta.

Quantum ad 1.ſit hæc prima diſtinctio, Poſſibile eſt duplex. Quoddam in ſenſu diuiſo tantum, quoddam abſolutè, exemplum primi, albũ poſſibile eſt eſſe nigrum,quod tñ eſt falſum in ſenſu compoſito,nam ſi poneretur in actu, ſequeretur impoſſibile, ſ. album eſt nigrum, exemplum ſecundi, poſſibile eſt Sortem eſſe regem,nam abſolutè loquendo,ad iſtam,Sortes eſt rex,nihil ſequitur impoſſibile.

Diſtinctio ſecunda, Poſſibile iterum eſt duplex. Quoddam quod ſecundum ſe totum eſt reducibile ad actum, vt ens poſitiuum permanens finitum. Quoddam cui ſecundũ naturam ſuã repugnat ſecundũ ſe totum reduci ad actum, qm̃ ex ſui natura competit ſibi actus admixtus potentię,vt enti ſucceſſiuo,quale eſt tempus,& motus,& enti infinito ſecundum magnitudinem & multitudinem. Et aduerte, ꝙ hæc diſtinctio tracta eſt ex 3.li.Phyſ.text.56.vbi Philoſophꝰ declarat,qũo infinitum in potentia eſt reducibile ad actũ.

Quantum ad 2.ex diſtinctionibus datis,ponitur hæc cõcluſio,Poſſibile eſt illud,ad quod ſi eo modo quo eſt poſſibile,reducitur ad actum, &non aliter,nihil ſequitur impoſſibile. Hæc concluſio, qũo ſit intelligenda,patet ex diſtinctionibus prædictis,nam ſi id quod eſt poſſibile in ſenſu diuiſo tantum,ponitur in actu pro ſenſu diuiſo,nullum ſequitur impoſſibile,nam licet ſic impoſſibile album vt album eſſe nigrum,tamen nihil prohibet,ſubiectum quod eſt album amota albedine eſſe nigrum, ſimiliter ſi id quod eſt poſſibile in ente ſucceſſiuo & in ente infinito quanto ponatur in actu non quidem ſecundum ſe totum,ſed cum admixtione potentiæ,nullum ſequitur impoſſibile. Sic ergo intellecta, cõcluſio probatur.Poſſibile vt poſſibile reſpicit actum. Dicitur enim poſſibile,aliqua potentia poſſibile,omnis autem potentia reſpicit actum,aliter eſſet fruſtra.Tunc vltra,Si omnis potentia reſpicit actum,& ſecundum te,ex hoc quod ponitur actu, ſequitur impoſſibile , ergo potentia reſpicit impoſſibile, ſed hoc eſt abſurdum. Dicere enim potentiam reſpicere impoſſibile, eſt negare potentiam, quia reſpectu impoſſibilium nulla eſt potentia,vnde Philoſophus in tertio Phyſ.tex.69.manifeſtans,quomodo potentia reſpicit actum,inquit,quantum enim potentia contingit eſſe,&actu contingit tantum eſſe.

Quantum ad 3. aduerte duo argumenta contra diffinitionem de poſſibili,per quæ probatur,quod in aliquo caſu, ſi poſſibile ponitur in actu,ſequitur impoſſibile.

Primum eſt,Hæc eſt de poſſibili,Poſſibile eſt omne corruptibile corrumpi,& tñ ſi ponitur in actu, ſequitur impoſſibile , nam poſito ꝙ omne corruptibile de facto ſit corruptum,ſequitur, quòd materia remanebit ſine omni forma, quod eſt impoſſibile,vt probatum eſt ſuprà:ergo,&c.

Ad hoc dicit,ꝙ hæc propoſitio,Poſſibile eſt omne corruptibile corrumpi,eſt vera diuiſiuè.Signato enim quocunque corruptibili poteſt corrumpi:& ſi ponatur in actu,nõ ſequitur impoſſibile,qm̃ ſi illud corrumpitur,aliud generatur , ex conſequenti non remanet materia ſine forma , non autem eſt vera collectiuè , ſiue ſimultaneè, ſenſus enim eſſet,ꝙ pro aliquo inſtanti,omnia corruptibilia ſimul ſumpta,ſimul poſſent corrumpi,quod non admittitur, quoniam tunc argumentum procederet.Patet igitur, ꝙ ad poſſibile eo modo quo eſt poſſibile non ſequitur impoſſibile.

Secundum eſt,Dictum eſt ſuprà,quod potentia rationalis pro eodem inſtanti poteſt in oppoſita, ex quo arguitur ſic,poſſibile eſt voluntatem Sortis in hoc inſtanti velle ſtare,& velle ſedere.Sed ſi ponatur in actu, ſequitur impoſſibile,ſcilicet ꝙ in hoc inſtanti ſtabit,& ſedebit,ergo,&c.

Ad hoc reſponſum eſt ſuprà in q.5.huius libri, vbi declarauimus,in quo ſenſu ſit verum,potentiam rationalem poſſe ſimiliter in oppoſita,& tamen quòd de facto non ſint ſimiliter oppoſita, vide tu ne fiat inutilis repetitio. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO X.

Si aliquod eſt poſſibile,quod tamen nunquam fuit nec erit.

Nihil prohibet poſſibile aliquod ens eſſe aut fieri non eſſe vero,aut non futurum eſſe.Text.8.

Philoſophus in hoc textu,deſtruit opinionem eorũ,qui tenent omnia eſſe poſſibilia , licet nunquam fierent aut eſſent , vnde ponebant coſtam commenſurabilem diametro, licet id nunquam fieret,contra quos, dicit Philoſophꝰ,licet aliqua

aliqua ſint poſſibilia quæ tamen nunquam erunt, non tamẽ omnia quæ nũquam erunt, ſunt poſſibilia. Quoniam aliqua nunquam erunt, quia eis repugnat eſſe, & hæc dicuntur & ſunt impoſſibilia, vt diametrum commenſurari coſtæ. Aliqua autem nunquam erunt, licet eis non repugnet eſſe, quoniam aut eorum cauſa eſt libera, quæ etiam omnibus diſpoſitis, poteſt agere & non agere: aut ſi eſt naturalis, poteſt impediri, vt dicemus ℣. Quæritur ergo, ſi aliquod eſt poſſibile, quod tamen nunquam erit.

CONCLVSIO.

Q. quoddam inueniri poteſt poſſibile quod nunquam fuit, vel erit.

IN hac q. in qua intendo loqui merè Meta. & nõ vt Theologus, inuenio duas opiniones, quarum vna tenet partẽ negatiuam, alia affirmatiuam. Prima eſt Com. quam conatur defenſare Iand. in lib. 9. Meta. q. 5 ſecunda eſt B. Th. Tu igitur ſic procedes. Primò declarabis quomodo Comm. tenet partem negatiuam, & formabis rationes Iand. in defenſionem Com. Secundò declarabis quomodo B. T. tenet partem affirmatiuam, quam probabis dictis Philoſophi, & rationibus fundatis in doctrina Philoſophi, quas ſuſtinebis contra ſolutiones Iand. Tertiò ſolues rationes Iandun. formandas in defenſionem Comm.

Quantum ad 1. aduerte, ℘ Com. in lib. 9. Meta. in com. 8. in principio ſic inquit, Manifeſtum eſt, quoniam impoſſibile eſt vt aliquod poſſibile nunquam exeat in actum, & in Comm. 9. inquit, alio verò modo vtimur hac propoſitione, quam intẽdit declarare in hoc capite, in hoc quod nihil habet potentiam ad corruptionem, quin corrumpatur, & nihil habet potentiam ad generationem quin generetur: ergo ſecundum Com. omne poſſibile non eſſe, aliquando non erit, & omne poſſibile eſſe, aliquando erit. Et hanc ſententiam Comm. conatur Iand. in lib. 9. Meta. q. 5. tribus rationibus firmare.

Prima eſt, Si aliquod poſſibile nunquã erit, aliquod poſſibile eſt, ſemper non ens, quod autem eſt ſemper non ens, eſt impoſſibile, quia ſicut neceſſarium eſt ſemper ens, ita impoſſibile ſibi oppoſitum, eſt ſemper non ens, ergo aliquod poſſibile eſt impoſſibile, quod implicat contradictionem.

Secunda eſt, Semper ens & ſemper non ens, ſunt oppoſita, & ſimiliter neceſſarium & impoſſibile ſunt oppoſita, ex 1. cæli, tex. 127. ex hoc ſic arguitur, Omne ſemper ens eſt neceſſarium, ergo omne ſemper non ens eſt impoſſibile. Antecedens patet ex 1. Cæli, vt ſuprà, conſequentia etiam patet, quia ſicut propoſitũ in propoſito, ſic oppoſitũ in oppoſito.

Tertia eſt ſecundum Philoſophum, In hoc diſtinguitur poſſibile ab impoſſibili & à neceſſario, quia neceſſariũ ſemper eſt, & impoſſibile ſemper non eſt, poſſibile autem non ſemper non eſt, ergo aliquo tempore eſt, & aliquo non eſt, ergo ſi ponis aliquod poſſibile nunquã eſſe, deſtruis rationem poſſibilis. Iſtæ ſunt præcipuæ rationes pro defenſione Comm. quas ſoluemus infrà.

Quantum ad 2. aduerte, ℘ B. T. exponẽs tex. Philoſophi, manifeſtè tenet partem affirmatiuam. Nam in 9. li. Meta. exponens tex. 8. inquit, ſunt. n. aliqua de quibus nihil prohibet dicere, ℘ ſunt poſſibilia eſſe, aut fieri, cùm tamen nunquam ſint futura, nec vnquam fiant. Et in lib. 2. de generatione exponens tex. 64. inquit. Aliquid tamen futurum eſſe non habens cauſam determinatam, nihil prohibet contingere non eſſe. V. g. verum eſt nunc dicere de aliquo, quod eſt futurus incedere, poteſt tamen impediri propoſitum eius, & ita nõ incedet, & ratio huius eſt, quia talis inceſſus poſſibilis fieri, procedit ex voluntate libera, quæ etiam diſpoſita & determinata ad iter, poteſt recipere impedimentum. Hęc eſt mẽs B. Th. quæ fundatur etiam in dictis Philoſophi, nam in 2. de generatione tex. 64. tenet ℘ aliquod eſt generabile, quod tamen nũquàm generabitur, ergo eſt aliquod poſſibile, quod nunquam erit, generabile enim dicit poſſibile generari. Ité inquit futurus quis incedere, non incedat. Et hæc ſententia firmatur ratione ſic.

Si non eſt aliquod poſſibile quin erit, ergo omnia eueniunt de neceſſitate, quod eſt falſum, vt probatum eſt in primo Periher. Et Com. dicit in 2. Phyſ. com. 48. Sermo dicens omnia euenire de neceſſitate, eſt vanus, &c. conſequentia patet, quia ſi omne poſſibile de neceſſitate erit, ergo omne futurum ex neceſſitate eueniet.

Et aduerte, ℘ Iand. in 9. Meta. q. 5. reſpondens huic rationi, diſtinguit, de neceſſitate, ſic, Duplex eſt neceſſitas. ſ. continua & diſcontinua, quæ ſolet dici interciſa. Continua eſt ſecundum quam aliquid habet eſſe in quolibet tempore, ita ℘ in omni tempore & omni inſtanti verum eſt dicere, ℘ eſt in rerum natura, vt homo ſecundum ſpeciem habet neceſſitatem continuam, quia ſecũdum ſucceſſionem ſemper eſt homo. Diſcontinua eſt ſecundum quam res nõ habet eſſe in quolibet tempore, ſed in aliquo, ſic aliquo non, vt roſa tempore veris tantum & glacies tempore hyemis tantum. Sed diſcontinua eſt duplex, quædam eſt determinata ſecũdum naturam, & ſecundum cognitionem noſtram, vt eclipſis ſolis & lunæ, de quibus ſunt determinatæ cauſæ in tempore determinato & tanta duratione, quæ omnia cognoſcuntur à nobis certiſſimè per ſcientiam Aſtronomiæ.

Quædam autem eſt determinata ſecũdum naturam, ſed non quo ad nos. Certum quidẽ eſt naturaliter quo & quanto tempore res erit, & quo & quanto non erit. ſed nobis eſt incertum, quia non poſſumus naturaliter cognoſcere tempus illud, nec durationem eius, & talem neceſſitatem habet inuentio theſauri in foſſione, quia non eſt certũ nobis, quo tempore hoc incipiet, & hoc propter raritatẽ, propter quã experiri non poſſumus determinationem illius temporis. Ex his dicit ad rationem adductam, ℘ conſequentia valet, quoniam nihil euenit, niſi ex neceſſitate vel cõtinua vel diſcontinua, determinata ſecundum naturam & quo ad nos, vel ſaltem ſecundum naturam, licet nõ quo ad nos. Et cum arguitur, ℘ hoc eſt falſum ſecundum philoſophum in ſecũdo Periher. & Com. dicit Iand. ℘ Philoſophus non reputat hoc eſſe falſum, niſi ſumendo neceſſitatẽ diſcontinuam determinatam ſecũdum naturam & quo ad nos q. d. ℘ omnia eueniunt ex neceſſitate ex parte rei & cauſarum eius, licet nos non cognoſcamus talem neceſſitatẽ. Sed Iand. non aduertit ℘ Philoſoph. in 6. Meta. vt patet in tex. 6. loquitur de poſitione & ordine cauſarum ſecundum naturam ſuam, & non quo ad nos: illic, n videtur concludere, ℘ ſi cuiuſlibet effectus iam ſunt poſitæ omnes cauſæ per ſe, de neceſſitate erit ſecundum naturam ſuam, conſequens autẽ eſſe falſum, iã docuerat in fine primi Periher. Prætereà quomodo Metaphyſica conſideraret connexionem cauſarum vt meta. ſi tantum reſpectu noſtri id accideret. Tenendũ eſt ergo philoſophum ſenſiſſe, ℘ nullo modo neceſſitatis oĩa futura de neceſſitate eueniunt, ſed quædã merè cõtingẽter & liberè.

Prætereà ad propoſitum arguitur ſic, ſi nihil eſt poſſibile quin erit, ergo nulla eſt potẽtia rationalis & libera, quod eſt contra philoſophum in 9. Meta. tex. 3. conſequentia probatur. Liberum eſt quod poteſt agere & non agere contrariè vel contradictoriè, ſed ſi nihil eſt poſſibile quin erit. Omne agens de neceſſitate aget, quicquid poteſt agere, ergo nullum erit agens liberum.

Huic rationi reſpondens Iand. deducit ſe ad hoc, quod agens liberum nõ dicitur liberum, quia poſſit in oppoſita, ſed quia agit ſecundum rationem & gratia ſui, dato ℘ non habeat potentiam nõ agendi, vt Deus dicitur liberè mouere, ſecundum Ariſt. qui eſt primũ mouens, quia eligit & vult mouere gratia ſui, & non ℘ etiam eligat non mouere, quia non poteſt non mouere, ſecundum Ariſt.

Sed non aduertit Iand. quod ſic dicens ſaluat ſolum libertatem oppoſitam coactioni ſiue violentiæ, non autem libertatem cõtradictionis, qua poteſt agens in oppoſita pro eodem inſtanti, licet non coniunctim, ſed diuiſim, vt declarauimus ſuprà: quam libertatem expreſsè poſuit Phil. in 9. Meta. tex. x. vbi aſſignans differentiam inter potentias cùm ratione, & ſine ratione inquit: Tales quidem potentias, ſ. ſine ratione, neceſſe eſt, quando, vt poſſunt, actiuum & paſſiuum propinquant, hoc quidem agere, illud verò pati, illas verò, ſ. cum ratione non neceſſe. Quem tex. declarans Commen. inquit, Aliæ verò potentiæ, ſ. quæ ſunt cum ratione, nõ eſt neceſſe, quando propinquant ſuis agendis vt agant, quoniam vnaquæque illarum, ſ. quæ ſunt ſine ratione agit alterum contrariorum tantum, quæ autem ſunt cum ratione agunt duo contraria, quod tu intelligas diuiſim, & non coniunctim. Patet ergo ℘ apud Philoſophum non dicitur potentia libera ſolum, quia agat gratia ſui, ſed quia poteſt in oppoſita. vnde Iandu. ſic reſpondens contradicit philoſop. Quomodo autem Deus moueat & agat ſecundum philoſophum an liberè, an ex neceſſitate naturæ, declarabitur in libro 12.

Quantũ ad 3. ſoluendę ſunt rationes ℣. inductæ quæ fuerunt Iand. in fauorem Com. & quidem prima, ac ſecunda ſimul ſoluuntur hac diſtinctiõe, ſemp ñ ens, eſt duplex, quod dã eſt qđ nũquã hẽt eẽ, & ſibi repugnat eẽ, vt diametrũ cõmẽſurari coſtę, & oẽ tale é impoſſibile, Quoddã é, qđ licet

nunq

nunquàm ſit habiturum eſſe, aut ex defectu cauſæ ſuæ impeditæ, aut ex cauſa libera indeterminata, tamé ſibi non repugnat eſſe principem, & ſic nego, quod tale ſemper non ens ſit impoſſibile, ſed tantum primo modo, & quando dicit Philoſophus q̃ neceſſarium eſt ſemper ens, & impoſſibile ſemper non ens, ſumit ly ſemper non ens, primo modo, ſicut enim neceſſarium dicitur ſemper ens, quia non poteſt eſſe, ſic impoſſibile dicitur ſemper non ens, quia nunquam eſt, nec poteſt eſſe, eo quod ſibi repugnat eſſe.

Ad tertiam dicitur, q̃ illa diffinitio poſſibilis, qua dicit, poſſibile eſt quod non ſemper non eſt, eſt vera de poſſibili in ſe & ſecundum ſe conſiderato: nã ex quo aliquid eſt poſſibile, non inconuenit quantum ſit ex ſe, q̃ aliquo tempore ſit, & aliquo non. Quod autem nunquam ponatur actu, hoc non eſt ex natura poſſibilis, ſed aliunde, puta ex impedimẽto cauſæ agentis, vel ex concurſu cauſarum contrariarum quarum vna impedit aliam, vel ex indiſpoſitione materiæ, vel ex libertate agentis, q̃ poteſt in oppoſita, nec ſubiicitur actioni, aut impreſſioni alicuius corporis, vt hic omnia declarat B.T. in 6. Metap. exponens tex. 8. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XI.

Si in conſequentia poſſibilium vel impoſſibilium antecedens & conſequens debent eſſe ſimilia.

Simul autem palàm quia ſi A, ente neceſſe B, eſſe & poſſibili ente A, & B, neceſſe eſt eſſe poſſibile. Tex. 9.

Circa hunc textum quæritur, quomodo ſe habent antecedens & conſequens in conſequentia vera, in materia poſſibilium & impoſſibilium ſcilicet vtrum poſſint eſſe diſſimilia, vel de neceſſitate ſimilia.

CONCLVSIO.

Si antecedens alicuius conſequentiæ ſit poſſibile altum & conſequẽs eſt poſſibile in eodem ſenſu: ſed ſi alicuius conſequentiæ vera conſequẽs ſit impoſſibile, neceſſe eſt quoque antecedens eſſe impoſſibile: antecedente verò exiſtente impoſſibili, non eſt neceſſe conſequens eſſe impoſſibile.

IN hac q. vt breuiter te reſoluas, ſic procede. Primo pones diſtinctionem de poſſibili, quam tangit B. Tho. exponens tex. 9. Secundo, pones tres concluſiones. Tertio ſolues dubium.

Quantum ad 1. aduerte, q̃ poſſibile dupliciter ſumitur. Primo pro omni eo quod poteſt eſſe & nõ eſſe, & vt ſic eſt idem quod contingens, & opponitur neceſſario & impoſſibili, quoniam neceſſarium non poteſt non eſſe, & impoſſibile non poteſt eſſe. Secundo pro omni quod poteſt eſſe, & vt ſic nõ opponitur neceſſario, imò ſequitur ad ipſum, nam bene ſequitur A, non poteſt non eſſe, ergo poteſt eſſe, opponitur autem tantum impoſſibili, & dicitur poſſibile altum, quod prędicatur de poſſibili contingenti, & de neceſſario. Philoſophus in præſenti textu intendit comparare antecedens ad conſequens in conſequentia vera in materia poſſibiliũ, ſumendo poſſibile ſecundo modo, & non primo modo, quoniam vt diximus, in ſecundo modo opponitur prẽciſè impoſſibili.

Quantum ad 2. ſit hæc prima concluſio, Si alicuius conſequentiæ veræ antecedens eſt poſſibile, ſumendo poſſibile altum, & conſequens eſt poſſibile in eodem ſenſu. Dico autem poſſibile altum, quoniam ſi in antecedente ponitur poſſibile contingens, non eſt neceſſe, q̃ conſequens ſit poſſibile contingens, imò poteſt eſſe conſequens neceſſarium, ſtante antecedente contingenti, vt hic, ſi Sortes eſt res, Sortes eſt homo, & hic, ſi Sortes diſputat, Sortes eſt homo. Hæc cõcluſio ſic probatur ad mẽtem Philoſophi, ſi antecedens eſt poſſibile, & conſequens ſit impoſſibile, ergo ad poſſibile ſequitur impoſſibile quod eſt contra diffinitionem ſuprà poſitam de poſſibili. Dictum eſt enim quòd poſſibile eſt ad quod nihil ſequitur impoſſibile.

Secunda concluſio, Si alicuius conſequentiæ veræ conſequens eſt impoſſibile, neceſſe eſt antecedens eſſe impoſſibile, probatur, ſtante conſequente impoſſibili, ſi antecedẽs eſt poſſibile ergo ad poſſibile ſequitur impoſſibile, quod repugnat diffinitioni datæ de poſſibili.

Tertia concluſio, Si antecedens eſt impoſſibile, non eſt neceſſe conſequens eſſe impoſſibile, imò poteſt eſſe poſſibile cõtingens & neceſſarium, & poſſibile altum, exemplum primi, ſi homo eſt lapis, homo eſt grauis vel figuratus vel albus, &c. exemplum ſecundi, ſi homo eſt lapis, homo eſt ſubſtantia, & eſt corpus. Quòd autem poſſit eſſe poſſibile altũ patet: quia poſſibile altum prædicatur de poſſibili, contingenti & de neceſſario.

Quantũ ad 3. aduerte, q̃ Philoſophus in tex. videtur dicere oppoſitum huius tertiæ concluſionis, nam inquit ſed erat primum impoſſibile, ergo & ſecundum, &c. Manifeſtũ eſt autem q̃ in conſequentia primum ſumitur pro antecedente, & ſecundum pro conſequente, intendit ergo, q̃ ſi antecedens eſt impoſſibile, conſequens eſt impoſſibile, cuius oppoſitum dicit tertia concluſio.

Reſpondetur, in tex. Com. nõ cadit hæc difficultas, quia non habetur ly primum nec ſecundum. Sed & B, & A, ita q̃ ſic intelligitur. ſed B, eſt impoſſibile, i. conſequens, ergo & A, i. antecedens, & hæc fuit ſecunda concluſio, ſi tamen inſpicias tex. quem B. Th. exponit, videbis q̃ ly primum ſumit pro B, & ly ſecundum ſumit pro A, & format hanc conſequentiam, ſi B, quod eſt conſequens eſt impoſſibile, A, quod eſt antecedens eſt impoſſibile, & tunc patet, q̃ B, eſt primũ, & A, eſt ſecundum in conſequentia prædicta. Ad argumentum ergo concedo, q̃ primum ſtat pro antecedente, quoniam in prædicta conſequentia, ponitur conſequens, quod eſt B, in antecedente, & ſecundum ſtat pro cõſequente, qm̃ in prædicta conſequentia ponitur antecedens, quod eſt A, in conſequente, ſic. n. arguit, ſi B, conſequens eſt impoſſibile, A, antecedens eſt impoſſibile. Ex quibus patet, q̃ Philoſophus non facit expreſſam mentionem niſi de prima & ſecũda concluſione, tertiam autem licet hîc non ponat, non tamen eam negaret, propter quod non poteſt prædictus textus vbi dicitur primum, ergo ſecundum applicari, niſi ſecundæ concluſioni. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XII.

Si actus eſt prior potentia ratione & cognitione.

Omni itaque tali prior actus ratione. Tex. 13.

CONCLVSIO.

Actus eſt prior diffinitione cognitione ſecundum naturam ſuam & ſimpliciter: & cognitione, non ſolùm ſecundum naturam ſuam, verum etiam quò ad nos, quàm potentia.

IN reſolutione huius tex. quæritur, Si actus eſt prior potentia ratione & cognitione, ſumendo actum vt actus, & potentiam vt potentia Meta. Pro euidentia igitur huius quæſiti, ponuntur duæ concluſiones reſponſiuæ, cùm probationibus ſuis. deinde ſoluentur dubia inſurgentia contra determinationem.

Prima concluſio, Actus eſt prior diffinitione & cognitione ſecundum naturam ſuam & ſimpliciter quàm potentia. Quod diffinitione, probatur: quia vt patet, per Phil. in hoc lib. 9. tex. 13. id per quod aliquid diffinitur, eſt prius eo diffinitione. Sed per actũ diffinitur potentia, ſicut declarat Philoſophus in eodem tex. vnde inquit, nam per contingere actu eſſe poſſibile, eſt q̃ primo poſſibile, puta, dico ædificatorem potentem ædificare, & viſibile potentes videri.

Quod autẽ cognitione, i. q̃ ſit aptus natus prius & perfectius cognoſci quàm potentia, probatur. Cùm obiectum intellectus ſit ens, quod magis participat de entitate, & magis & prius participat de cognitione ſecundum naturam ſuam, vnde dixit Philoſ. in 2. Meta. tex. 4. q̃ ſicut res ſe habet ad eſſe ita ad cognoſci. Sed actus magis participat de entitate, nam vt inquit Com. in li. 9. Meta. com. 13. potentia eſt ſicut non eſſe, actus aũt eſt eſſe, ergo neceſſe eſt, vt actus præcedat potẽtiam cognitione ſm naturã ſuam, & ſimpliciter.

Secunda cõcluſio, Actus eſt prior cognitione, quàm potentia non ſolùm ſecundum naturam ſuam, ſed etiam quo ad nos, & ſumo potentiam vt ſe extendit ad potentiam actiuam & paſſiuam & quodcunque principium motus, probatur ſic. Quod prius mouet intellectum noſtrum, eſt prius cognitione quo ad nos hæc eſt manifeſta, quia ex eo quod intelligibile mouet intellectum, intelligitur: ergo ſi prius mouet prius intelligitur. Sed actus prius mouet intellectũ quàm potentia. Nam vt dicet 7. Ariſt. in tex. 20. Quæ ſunt in potentia, non inueniuntur, i. non cognoſcuntur à nobis, niſi reducantur ad actum, quod quomodo ſit verum, inueſtigabimus in quęſtione particulari. Prẽterea dicit Philoſophus in 3. phyſ. tex. 17. q̃ ſemper extimabitur aliqua ſpecies mouens, & ſpeciem ſumit pro actu, ergo actus eſt prior cognitione quo ad nos quàm potentia.

Sed contra hanc determinationem inſurgunt duo dubia. Primum eſt contra primam concluſionem, ſecundum contra ſecundam.

Primum probat, quòd actus non eſt prior potentia diffinitione, & arguitur ſic. Actus & potentia ſunt relatiuè oppoſita, per Commen. in libro nono Metaphyſic. Commento

ri.& per ſe inuicem diffiniuntur, vnde inquit illic Com. Actus & potentia ſunt relatiua contraria, & vtrunque relatiuorum accipitur in diffinitione alterius,& non accidit inde malum,tunc ſequitur,ꝙ quando potentia diffinitur per actum,actus ſit prior diffinitione, & quando actus diffinitur per potentiam,actus ſit poſterior,& potentia prior,ergo actus ex natura ſua & ſimpliciter non eſt prior potentia diffinitione, ſed prior & poſterior, prout poteſt eſſe diffiniens potentiam,& diffinitus per potentiam.

At reſpondens Ant.And.in 9.Meta.q.3.dicit,ꝙ illa propoſitio,Relatiua per ſe inuicem diffiniuntur, non eſt vera,niſi in relatiuis mutuis,qualia ſunt relatiua primi & ſecũdi modi.Dicit autem ꝙ potentia& actu non ſunt relatiua mutua quia ponit ea in tertio modo relatiuorum, ex conſequenti negat actum diffiniri per potentiam, & ſic non oportet ꝙ ſit poſterior diffinitione,ſed ſemper & ſimpliciter prior ipſa potentia.

Sed hæc reſponſio quantum ad hoc,ꝙ ponit potentiam & actũ eſſe relatiua in tertio modo relatiuorum, eſt cõtra Philoſophum in 5.Meta.in ca.ad aliquid, vbi aſſignans ſundamentum ſecundi modi,ponit actiua&paſſiua ſecundum potentiam actiuam & paſſiuam, & earum actiones, & ipſe Ant.And. in 5.Meta.q.15.in qua pertractat de relatiuis ſecundi modi,reſpondens argumẽto ſecundo,concedit,ꝙ potẽtia actiua refertur ad actionem ſuam, & ad potentiam paſſiuam,vt calefactiuum ad calefacere & ad calefactibile,ergo etiam ſecundum ipſum, potentia & actus ſunt in relatiua ſecundi modi,& non tertij,nõ igitur valet reſpõſio ſua.

Iand.autem in 9.Meta.q.8 tenens cum Com. vt allegatũ eſt in argumento, ꝙ actus & potentia ſunt relatiua contraria,& ꝙ per ſeinuicem habent diffiniri,vt ſoluat argumentum factum,diſtinguit de diffinitione ſic:Diffinitionum alia perfecta alia imperfecta,quando diffinitur potentia per actum eſt perfecta,quoniam actus ſimpliciter prior eſt,quã potentia,vt dicemus ℸ.& declarat ſufficienter naturam potentiæ,quando autẽ diffinitur actus per potentiam,eſt imperfecta,quaſi magis proportionata intellectui noſtro,qui ꝓcedit de potentia ad actum,i.de imperfecto ad perfectũ. vñ talis diffinitio non meret dici diffinitio ſed notificatio.

Hæc reſponſio non diſcordat à mente B.T.qui in 9.Meta.exponens tex.13.vbi inquit Phil.quare neceſſe eſt rationẽ præexiſtere,& notitiam notitia,dicit B.Th. & propter hoc Ariſt.ſuperius manifeſtauit potẽtiam,diffiniendo per actũ, actum autem non potuit per aliquod aliud diffinire,ſed ſolum inductiuè manifeſtauit,hæc ille,ex quibus elicio,ꝙ ꝙa ſunt relatiua,ideo per ſeinuicem manifeſtantur, ſed diuerſimodè,nam potentia manifeſtatur per actum,per verã diffinitionem & perfectam, eo ꝙ actus ex ſe eſt prior potentia,vt dicemus ℸ.Actus autem manifeſtatur per potentiam, non per veram diffinitionem, ſed per inductionem,vel proportionem, vt fecit Philoſophus in 9. lib.tex.11.Ibi, palàm autem ex ſingularibus inductiuè, &c. Ex his dico ad argumentũ,conceſſo ꝙ actus&potentia ſint relatiua oppoſita, & ꝙ per ſeinuicem manifeſtentur, non ſequitur,ꝙquando notificatur actus per potentiam, ſic potentia ſimpliciter prior actu,quoniam talis notificatio,non eſt vera,nec perfecta diffinitio, ſicut quãdo notificatur potentia per actũ, vnde nego illam conſequentiam, ergo actus ex natura ſua & ſimpliciter non prior eſt potentia.

Secundum probat,ꝙ actus non ſit prior cognitione quo ad nos,nam cùm ſempiterna ſint nobiliſſimi actus,aut in actu,vt ſubſtantiæ abſtractæ & corpora cæleſtia,ſequeretur ꝙ eſſent nobis prius nota quàm hæc inferiora corruptibilia,quæ vt dicemus ℸ.ſe habẽt ad illa vt potentia ad actum, cum ſint imperfectiora,& quandoque ſunt,quandoque nõ ſunt,illa autem ſemper ſunt. Hoc autẽ eſt falſum, quoniam vt probatum eſt in 2. libro non aſcendimus ad illa, niſi ex ſenſatis.

Ad hoc dicimus, ꝙ concluſio ſecunda ſic habet intelligi. Actus comparatus potentiæ in eodem genere, eſt prior cognitione, quo ad nos: puta ſi per intentionem volumus habere ſciẽtiam de roſa,neceſſe eſt vt per roſam in actu cognoſcamus roſam in potentia,vnde Philoſoph.infra in tex. 20.docebit, quomodo geometra cognoſcit triangulum habere tres,ex actuali protractione lineæ,qua cõſtituitur angulus extrinſecus,&c. Argumentum autẽ procedit de potentia & actu in diuerſo genere, quoniam corruptibilia & incorruptibilia diſtinguuntur genere, vt manifeſtabitur in lib.10.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XIII.

Si actus eſt prior tempore potentia.

Tempore verò prius ſpecie idem agens,ſed numero non.Tex.13.

CONCLVSIO.

Comparato actu vt actu potentiæ vt potentiæ,non ita ſe habent potentia & actus,vt actus ſit prior tempore quàm potentia,nec econuerſo.Actu verò ſecundum ſpeciem comparato potẽtiæ ſecundum ſpeciem, actus non eſt prior tempore potentia ſed ſi actus ſecundum ſpeciem cõparetur potentiæ ſecundum indiuiduum,eſt prior tempore potentia. rerum etiam erit ſi actus ſecundum indiuiduum comparetur potentiæ ſecundum indiuiduum.

IN hac q.inueſtigãdum eſt,quomodo actus ſit prior tempore potentia.Et vt te reſoluas, Primò declarabis, quot modis poteſt comparari actus ad potẽtiam,& econuerſo.Secundo,pones quatuor concluſiones reſponſiuas.Tertio,ſolues dubium.

Quantum ad 1. aduerte, ꝙ hæc comparatio poteſt fieri quatuor modis. Primò comparatur actus vt actus potẽtiæ vt potentiæ.Secundò comparatur actus ſecũdum ſpeciem, potentiæ ſecundum ſpeciem. Tertiò comparatur actus ſecundum ſpeciem,potentiç ſecundum indiuiduum.Quarto modo comparatur actus ſecundum indiuiduum, potentiæ ſecundum indiuiduum,& omnes iſtç comparationes declarabuntur in concluſionibus ſequentibus.

Quantum ad 2. ſit hæc prima concluſio, (& aduerte, ꝙ intendo procedere in his concluſionibus iuxta doctrinam philoſophi ponentis mundum & motum & generationem æternam.)Actus & potentia primo modo comparationis non ita ſe habent, ꝙ actus ſit prior tempore potentia, nec econuerſo probatur.Actus & potentia ſecundum philoſophum ſunt æterna, ergo vnum non eſt prius tempore alio, conſequentia nota,quoniam æterno nihil eſt prius duratione,aliter nõ eſſet æternum.Antecedens probatur,quoniam ſicut potentia paſſiua eſt æterna ſecundum philoſophũ putà materia prima, ita actus eſt æternus, ſiue ſumatur actus pro ſubſtantia immaterialis quam probat Ariſt. in lib.12.eſſe æternam, ſiue ſumatur pro forma informatiua materiæ, licet.n.nulla forma educta vel educibilis de potentia materiæ ſit æterna eadem numero, tamen eſt æterna ſecundum ſpeciem vel ſecundum genus, quoniam ſecundum philoſophum,ſpecies rerum corruptibilium per ſucceſſionem ſunt æternæ,& ab æterno materia non ſpoliatur omni forma.

Secunda concluſio,Actus in ſecunda comparatione non eſt prior tempore potentia probatur, quia cùm ſecundum philoſophum in ſecundo de Generatione tex. Si generatio ſit perpetua, ſemper fuit homo actu & erit, & ſemper fuit homo generandus & erit,ſic intelligendo,ꝙ ſub ſpecie hominis ſemper fuit & erit aliquis homo actu, & ſemper fuit & erit aliquis homo in potentia. Aliter generatio humana habuiſſet principium & finem durationis, quod repugnat doctrinæ Ariſt.

Tertia concluſio,Actus in tertia comparatione eſt prior tempore potentia,probatur, quia ſecundum philoſophum in lib.12.tex.16.cauſa mouens & agens præcedit illud cuius eſt cauſa, & in hoc diſtinguitur cauſa agens à forma, qm̃ illa ſimul eſt cum eo cuius eſt forma.Sed actus ſecundũ ſpeciem eſt cauſa agens,reſpectu eius quod eſt in potentia ſecundum indiuiduum,puta generandus,qui eſt hic homo in potentia neceſſe eſt vt generetur ab homine exiſtente actu. Implicat enim aliquid ſe reducere de potentia ad actũ,ergo actus ſecundum ſpeciem eſt prior tempore potentia ſecundum indiuiduum,& maximè in generatione vniuoca.

Quarta concluſio,Actus in quarta comparatione eſt poſterior tempore potentia.Hanc ſic intellige,In re corruptibili.eſſe in potentia præcedit eſſe actu,puta roſa A generãda in vere,prius tempore habet eſſe in potentia, quam habeat eſſe actu,probatur.In productiõe phyſica,quæ eſt per motum qui fit in tempore,terminus à quo præcedit tempore terminum ad quem.Sed in re corruptibili generanda,terminus à quo eſt eſſe ĩ potẽtia, terminꝰ ad quẽ eſt eſſe actu. Nã ĩ 1.phyſ.tex.78.ex ente ĩ potẽtia fit ens in actu,ergo,&c.

Quantum ad 3.aduerte,ꝙ cum potentia,& actus ſint relatiua,vt dictum eſt ſuprà, difficile eſt ſaluare, quòd actus ſit prior tempore potentia,vel econuerſo,quoniam cum relatiua ſint ſimul natura,poſito vno,ponitur alterum, & remoto vno, remouetur alterum, ergo in nulla comparatione vnum præcedit alterum.

Ad

Ad hoc dicitur, q̃ potentia & actus non ſunt puri reſpectus, quoniam purus reſpectus non eſt principium agendi nec patiendi, nec dicit perfectionem. Sed ſunt entia abſoluta includentia reſpectum, ſicut ſcientia & actio, & menſura. Tunc dico q̃ vt res ſunt, non inconuenit vnam præcedere aliam, & ſubſequi, ſicut & homo generans præcedit tempore hominem genitum, & cauſa agens per motum, præcedit tempore effectum ſuum, vt autem includũt reſpectum, vel vt concipiuntur conceptu relatiuo, vnum non p̃cedit alterum, quia cõcipiuntur in ordine vnius ad alterum. Q̃n comparauimus actum potentiæ in tertia & quarta concluſione, fecimus comparationem vt res ſunt, & non vt includunt reſpectum, & ideo argumentum non concludit, aliter cauſa non eſſet prior ſuo effectu.

Et aduerte, q̃ in hac q. ſemper intendimus de actu, vt cõparatur potentiæ paſſiuæ, ſiue receptiuæ ipſius actus, vel comparando agens paſſo, aut producibili, ſicut comparando formam materiæ, aut hominem actu homini producibili. Sed in q. ſeq. loquemur de actu comparato potentiæ actiuæ, à qua egreditur vt ædificare potentiæ, id eſt arti ędificatiuæ. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XIIII.

Si in potentijs actiuis, quæ acquiruntur exercitio, actus, id eſt, operatio, eſt prior tempore potentia, etiam reſpectu eiuſdem potentiæ ſecundum numerum.

Quapropter & videtur impoſſibile ædificatorem eſſe, qui non ædificauerit. Text. 14.

Philoſophus in hoc textu comparat actum, i. operationem potentiis ſuis actiuis, non quidem naturalib. q̃m de eis determinatum eſt ſuprà, in q. 8. q̃ ſemper præcedunt actum aut natura, vt potentia illuminatiua ſolis illuminationem. Aut tempore, vt prius tempore quis habet potentiam actiuam gradiendi, quàm gradiatur. Sed comparat potentiis actiuis, quæ acquiruntur aut diſciplina, ſicut artes & ſcientia, aut conſuetudine, ſicut habitus morales, & dicit manifeſtum eſſe in his etiam reſpectu eiuſdem ſuppoſiti, quod actus, i. operatio præcedit potentiam actiuam, i. habitum acquirendum, quoniam niſi quis frequẽter citharizauerit, nõ fiet citharœdus. Quæritur ergo, Si poſſibile eſt in his potentiis actum præcedere tempore ipſam potentiam.

CONCLVSIO.

In potentiis, quæ acquiruntur exercitio, cuiuſmodi ſunt artes & habitus morales, actus eſt prior tempore quàm potentia.

IN hac q. non cadit difficultas, niſi in hoc, quod videtur difficile poſſe ſaluare, quomodo iſti actus, vt ædificare, & citharizare ſint effectus artis ædificandi & citharizandi, & tamen præcedant iſtas artes tanquam cauſæ, quibus multiplicatis tales artes addiſcimus, ex his enim ſequitur, q̃ idem reſpectu eiuſdem ſit cauſa & effectus, prius & poſterius, q̃d patet eſſe impoſſibile. Et aduerte, q̃ hæc eſt ambiguitas Platonis in Mennone, quam replicat Philoſophus in 1. poſter. tex. 4. & hîc replicat ac ſoluit in tex. 14. Vt igitur in præſenti quæſito te reſoluas, ſic procedes. Primò ponetur concluſio reſponſiua. Secundo formabitur difficultas, quam Plato inducit, ad probandum, q̃ noſtrum addiſcere non eſt niſi reminiſci. Tertiò ſoluetur ipſa difficultas. Quarto mouebitur dubium contra ſolutionem dictæ difficultatis & ſoluetur.

Quantum ad 1. ſit hęc concluſio reſponſiua, In potentiis actiuis, quæ acquiruntur exercitio, quales ſunt artes & habitus morales: actus p̃cedit tẽpore ipſam potentiam. Hãc notificat Philoſophus certiſſima experientia. nam quilibet experitur q̃ non poteſt acquirere artem, niſi ex prius frequentatis actibus, vnde Com. inquit in com. 14. Qui addiſcit citharizare, citharizat vt addiſcat, & ſic acquirit artem citharizandi, & ſimiliter in aliis artificiis, quæ acquiruntur exercitio, ergo, &c. & aduerte, quòd qui negat hãc concluſionem, negat id quod ad ſenſum patet.

Quantũ ad 2. aduerte, q̃ vt dicit Com. in com. 13. ex hoc q̃ actus præcedit potentiam, i. habitũ, qui acquiritur exercitio, fuit cauſa quæſtionis ſophiſticorum famoſæ attributæ Mennoni, per quam quærebat probare, q̃ nihil addiſcimus de nouo, ſed q̃ habemus ſcientiam & artes nobis innatas, & arguit ſic, ſi quis addiſcit ſciẽtiam vel artem aliquã, aut addiſcit ſine actione ſcientiæ, vel artis addiſcendæ, aut per aliquam actionem. Si ſine actione, nõ erit addiſcere omnino, qui enim non citharizat nunquam fiet citharœdus, ſi per actionem illius ſcientiæ vel artis addiſcendæ, ergo addiſcens erit ſciens, & non indigebit addiſcere, v. g. ſi nõ addiſcit citharizare, niſi qui citharizat, & non citharizat, niſi qui ſcit citharizare, ergo impoſſibile eſt addiſcere citharizare, ſequitur enim, ex hac q. vt q̃ neſcit citharizare, agat cithariſtæ actionẽ, ex conſequenti addiſcens eſt ſciens, q̃d implicat ꝺ dictionẽ, na ſi addiſcit nõ eſt ſciẽs, & ſi ſcit, ſi eſt addiſcẽs, ſe habẽt. n. addiſcere & ſcire, ſicut via & termin⁹.

Quantum ad 3. aduerte, quod ſolutio ſtat in hoc, licet in anima noſtra non ſint ſcientiæ & artes congenitæ, ſunt tamen quædam principia naturalia, & naturales inclinationes in diuerſis ad diuerſas ſcientias & artes, ita q̃ qui inclinatur ad muſicã de facili proficit in ea, & ſic de aliis habitibus, qui autem non inclinatur, nec habet in ſe aliqua principia, velut ſemina non proficit, vnde dicit Com. in com. 13. aſinus non addiſcit citharizare, neque homo qui non eſt innatus citharizare. Tunc dico ad argumentum, q̃ addiſcens addiſcit per actionem, quæ non eſt ſcientiæ addiſcendæ eo modo quo eſt addiſcenda, i. perfectè, ſed eſt ſciẽtiæ quæ imperfectè eſt in ſuis principiis, velut in ſeminib. quæ vt ſic, non addiſcitur, ſed ineſt, ſicut prima principia naturalia cõplexa, ad improbationem, nego hanc conſequentiam, ergo addiſcens eſt ſciens, niſi inferas ſic, ergo addiſcens eſt ſciẽs imperfectè & potentialiter, quod concedo, quoniam habitus continetur virtualiter & potẽtialiter in principiis ſuis, & nego q̃ implicet cõtradictionem, ad probationem dico, hanc conditionalẽ poſſe eſſe veram & falſam: veram in hoc ſenſu, ſi eſt addiſcens nõ eſt ſciens cõpletè & perfectè, falſam in hoc ſenſu, ſi eſt addiſcens non eſt ſciens imperfectè, ſi p̃ iſta eſt vera, & falſa, vera ſic, ſi eſt ſciens completè, non eſt addiſcẽs, falſa ſic, ſi eſt ſciẽs in cõpletè, nõ eſt addiſcẽs. Et quia incipiens citharizare nõ producit hos actus ex arte perfecta, ſed tm̃ ex primis principiis, velut ex ſeminib. in q̃b. nõ actu & cõpletè, ſed virtualiter cõtinẽt ars: nõ ſtat, q̃ ante artẽ citharizet aliquantulũ, & citharizãdo melius paulatim addiſcat artẽ. Decipit aũt Mennon, q̃m credit nõ habentem artem, nullo modo poſſe habere actionem artis, q̃d vtique eſſet verum, niſi haberet innata principia artis.

Quantum ad 4. aduerte, q̃ contra concluſionem determinatam inſurgit tale dubium, ſi actus p̃cedit potẽtiam, quæ acquirit exercitio, ergo neceſſe eſt vt reducatur in aliquam cauſam, à qua producatur. Quæro ergo, aut reducit in habitum, aut in potentiam naturalem, quæ nõdum habet habitũ, puta actus citharizandi præcedens artem, aut reducitur in artẽ, aut intellectũ, nõdũ habituatũ arte, ſi primũ, ergo falſum eſt, actũ præcedere potẽtiam, i. habitum, q̃a effectus non præcedit, ſed ſubſequitur cauſam, ſi ſecundũ, ergo actus præcedens habitum, & actus productus ex habitu non ſunt eiuſdem rationis, cum vnus producatur à potentia naturali nondum habituata, i. ab intellectu nondum acquiſita arte, & alius à potentia habituata, & ſic ſequitur, q̃ illi actus præcedentes, cùm ſint quaſi æquiuoci, non generabunt habitum, à quo poſtea eliciuntur conſimiles actus, & aduerte, q̃ hic accipio potentiam naturalem, vt diſtinguitur contra artificialem, non vt diſtinguitur contra rationalem, hoc modo poteſt dici intellectus, qui eſt ſubiectum habitus ſcientifici & artis quod eſt potentia naturalis.

Ad hoc dicitur, q̃ actus præcedens potentiam acquirendam exercitio, reducitur in potentiam naturalem, nondum habituatam, ſed vt in ſe habet principia & inclinationẽ ad habitũ, & tunc nego illam conſequentiam, ergo actus p̃cedens habitum & actus productus, &c. ad probationẽ dico, q̃ actus præcedens & ſubſequens licet non ſint à potentia eodem modo ſe habente, tamen non diſtinguuntur formaliter & ſpecificè, ſed vt minus & magis perfectum, quæ non diuerſificant ſpeciem, ex conſeq. ſunt vniuoci, & nego quin ſint gñatiui artis, q̃m producunt à potẽtia naturali, in qua ſunt prima principia artis, velut ſemina, in q̃b. cauſaliter ars addiſcẽda cõtinet. Hęc de p̃ſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XV.

Si actio tranſiens eſt ſubiectiuè in paſſo.

Quorum verò aliquid alterum eſt, quod fit per vſum, horum actus in facto eſt, vt ædificatio in ædificato. Tex. 26.

CONCLVSIO.

Actus tranſiens ſumpta pro reſpectu agentis ad paſſum eſt ſubiectiuè tantùm in agente: actio verò ſecundo modo ſumpta non eſt ſubiectiuè in agente, ſed in paſſo. At ſi aliquod ſit agens actione tranſeunte non in alterum ſed in ſeipſum, actio eſt ſubiectiuè in agente.

Quo

QVoniam Philoſophus in hoc textu videtur expreſsè dicere, quòd actio trãſiens eſt in patiente, ſiue in eo quod fit, ideo id inueſtigandum eſt, & præcipuè, quia aliqui tenent actionem eſſe ſubiectiuè in agente, quorum rationes formabimus infrà. & ſoluemus. Tu igitur ſic procedes, Primò ponetur diſtinctio de agente, & diſtinctio de actione tranſeunte. Secundò ponentur tres concluſiones reſponſiuæ. Tertiò ſoluentur fortiora argumenta tenentium oppoſitum.

Quantum ad primum aduerte, quòd agens eſt duplex: quoddam eſt agens in alterum, & nullo modo in ſeipſo, vt ignis comburens lignum, Sortes portans lapidem. Quoddam eſt agens in ſeipſum, ita quod eſt idem ſuppoſito agẽs & patiens, vt Sortes mouens ſeipſum, percutiens ſeipſum, ſanans ſeipſum. Actio tranſiens ſumitur dupliciter. Primò pro reſpectu reali, quẽ habet agens ad paſſum, ſicut & paſſio poteſt accipi pro reſpectu reali paſſi ad agens. Secundò pro re ſiue forma cauſata ab agente, & acquiſita à paſſo, ſicut calefactio actiuè ſumpta, eſt ipſe calor realiter vt cauſatur ab agente in paſſo, puta in aqua.

Quantũ ad 2. ſit hæc prima cõcluſio, Actio trãſiens ſumpta pro reſpectu agentis ad paſſum, eſt ſubiectiuè tantum in agente, probatur, in quocunque eſt fundamentum reſpectus, in eodem ſubiectiuè eſt reſpectus, quoniam vt probauimus in lib. 5. relatio & fundamentum ſunt idem, vel ſi teneatur quod non ſunt idem, ſaltem vnum nititur alteri, ex conſequenti, vbi eſt vnum ſubiectiuè, erit & alterum. Sed reſpectus agentis ad paſſum eſt fundatus in potentia actiua agentis, quæ eſt ſubiectiuè in agẽte, vt patet, ergo actio pro reſpectu, eſt ſubiectiuè in agente.

Præterea, Reſpectus agẽtis ad paſſum, & paſſi ad agens ſunt reſpectus oppoſiti, ergo nõ ſunt in eodem ſubiectiuè, ſed reſpectus ſibi oppoſitus non eſt in paſſo, ſed in agente.

Secunda concluſio, Actio ſecundo modo ſumpta, nõ eſt ſubiectiuè in agẽte, ſed in paſſo, probatur. Si eſt ſubiectiuè in agẽte præter reſpectum agẽtis ad paſſum, quem iam probauimus eſſe in agẽte, quæro quid ponit in agente, & non potes imaginari quid ponat, niſi aut potentiam actiuam, aut aliquem actum abſolutum acquiſitum in agẽte, nõ potes dicere primum, quoniam potentia actiua agẽtis nõ eſt actio, aliter cum potẽtia actiua continuè ſit in agẽte: ſequitur agẽs continuè agere, & ſic ignis continuè calefaceret, quod eſt manifeſtè falſum, & ædificator concinuè ædificaret, nec potes dicere ſecundum, quia omne illud in quo aliquid fit & acquiritur, in eo quod tale, ſe habet in ratione acti vel facti, & nõ in ratione agẽtis & facientis. Sed ſi aliquis actus abſolutus acquiritur in agente, dum agit, tũc agẽs in eo quod agẽs, ſe habebit vt in quo actus acquiritur, ergo agẽs in eo quod agẽs eſt actum & factum, ſaltem ſubiectiuè, quod implicat cõtradictionem, qm̃ agẽs vt agens opponitur acto, ſicut mouens vt mouens opponitur moto. Præterea, in quocunque eſt mutatio vel motus, in eo quod huiuſmodi mutatur vel mouetur. Sed ſi aliquis actus abſolutus acquiritur in agẽte de nouo, dum agit, oportet quod aliqua mutatio vel motus ſit in agente, ergo ſi agenti in eo quod agens acquiritur aliquis actus abſolutus de nouo, in eo ſubiectiuè receptus, ſequitur q̃ agẽs in eo q̃ agẽs mutetur vel moueatur, quod eſt impoſſibile. Cùm igit actio ſecundo modo ſumpta non ſit in agente, reſtat q̃ ſit ſubiectiuè in patiente. Et aduerte, q̃ hæc eſt ſentẽtia Philoſophi in 3. Phyſ. tex. 20. vbi inquit, Aut neque actum alterius in altero eſſe, inconueniens eſt, eſt enim doctio actus docendi, in quodam enim, &c. quem textum, ſic declarat Com. in com. 20. Non eſt inopinabile, q̃ actio agentis ſit in alio, eſt enim manifeſtum per ſe, quòd doctrina eſt actio docentis, & eſt in addiſcẽte. Hæc igitur ſit determinatio de ſubiecto actionis tranſeuntis: in qua ſequutus ſum Herueum, in quarto quolib. quæſtione quarta, quem non puto deuiare in hoc à via Thomiſti. imò mentem Beati Thomæ reſoluere.

Tertia concluſio, Si aliquod ſit agens actione trãſeunte nõ in alterum, ſed in ſeipſum, Actio eſt ſubiectiuè in agẽte. Hæc eſt manifeſta per ſe, vt quando animatum mouet ſeipſum, & medicus ſanat ſeipſum. Tu tamen aduerte, q̃ in tali caſu, licet actio ſit in agente non tamen inquantum, nec in eo quod agẽs, ſed in eo quod patiens, ex cõſequenti nũquam eſt cõcedendum, actionem trãſeuntem eſſe ſubiectiuè, i. vt in quo in agente, ſed cauſatiuè, id eſt, vt à quo, &c.

Quantum ad tertium aduerte, q̃ fortiora argumẽta tenentium actionem eſſe ſubiectiuè in agente ſunt iſta.

Prim. ò, vbi eſt effectus formalis, ibi eſt forma, quia ſunt inſeparabiles, ſed in agente eſt effectus formalis actionis, dicitur enim agens & eſt agens actione, ergo actio eſt ſubiectiuè in agente.

Ad hoc dicitur, q̃ effectus formalis eſt duplex, quidam ſecundum rem, & denominationẽ, vt paries eſt albus albedine realiter & denominatiuè, & de hoc cõceditur maior, quidam eſt ſecundum denominationem, & de hoc negatur maior, quia denominatio poteſt fieri ab aliquo extrinſeco, ſicut locatum denominatur à loco, qui nõ eſt ſubiectiuè in locato ſed in locãte, ſic dico in propoſito, quia actio denominat agens denominatione extrinſeca, ideo maior negatur, quia iſta propoſitio, actio eſt agentis, non verificatur pro ſubiecto, ſed pro principio à quo egreditur.

Secũdò, Omnis perfectio eſt formaliter in eo cuius eſt perfectio, nihil enim perficitur formaliter, niſi aliquo ſibi intrinſeco. Sed actio eſt perfectio agentis, tunc enim agẽs eſt in ſua vltima perfectione cum agit, ergo actio eſt ſubiectiuè in agente.

Ad hoc dicitur, q̃ loquendo de agente, quod tantum eſt agens, minor eſt falſa, ſumendo ly agentis pro ſubiecto, licet ſit vera, ſumendo ly agentis pro principio, vt illuminatio eſt ſolis, id eſt, à ſole. Ad probationem dico, q̃ cõcludit, actionem eſſe ſignum vltimæ perfectionis in agente, nam ex eo quod agit, arguitur vltima perfectio ĩ eo, perfectius eſt enim eſſe actuale principio actionis, quàm potentiale. Dixi quòd tantum eſt agẽs, quoniam ſi ſit agens & patiens, vt cùm quis ſanat ſeipſum, actio eſt perfectio ſua, & eſt in eo ſubiectiuè, non vt agens ſed vt patiens.

Tertiò, cuius eſt potentia, eius eſt actus, ex lib. de Somno & Vigilia. Sed potentia actiua eſt agentis & in agente, ergo & actus, id eſt actio.

Ad hoc conceditur, q̃ & potentia actiua & actio ſunt agentis, ſed non eſt neceſſe, quòd ſint vniformiter, nam potentia actiua eſt in agẽte ſubiectiuè, actio autem vt in principio à quo egreditur, & non vt in quo recipitur, niſi ſit ſimul agens & patiens.

Quartò, tenet Philoſophus in 8 Phyſicor. tex. 15. quòd ſi Deus de nouo inciperet agere, mutaretur, hoc autem non contingeret, niſi de nouo aliquid in ſe reciperet, non apparet autem quid ſit illud, niſi noua actio, igitur illa eſſet in eo, & per conſequens de facto omnis actio eſt in agẽte.

Ad hoc dicitur, q̃ vtique Deus mutaretur ſecundum opinionem Philoſophi, prout mutari communiter eſt aliter ſe habere quàm prius, ſed hoc non eſſet, vt dicit Philoſophus, quia in ſe reciperet nouam actionem, ſed nouam diſpoſitionem vel nouam volitionem quam haberet ad agendum, cùm prius non ageret, vt imaginatur Commentator illic in com. 15. licet pro veritate, ſua imaginatio eſſet falſa, vt in libro duodecimo oſtendemus.

Quintò, Si vnus ignis calefacit duo, aut erit vna actio, aut duæ, nõ duæ, quia vni⁹ agẽtis eſt vnica actio, ergo vna, & ſi vna, aut illa eſt in paſſo aut in agẽte: nõ in paſſo, q̃a qua ratione eſt in vno eſt in vtroque, & ſic idem accidens eſſet in duobus ſubiectis: quod eſt impoſſibile: ergo eſt in agẽte.

Ad hoc dicitur, quòd ex parte principij à quo egreditur, eſt vna actio, ſed ex parte termini & ſubiecti receptiui, ſunt duæ, nec inconuenit, quòd ſint duæ ex parte ſubiecti, ſicut non inconuenit, quòd plures lineæ, quæ ſunt vnum in centro, pluralificentur, ex eo quod terminatur ad diſtinctas partes circunferentiæ.

Sextò, pater & filius nõ ſe compatiũtur in eodem reſpectu eiuſdem, cùm ſit reſpectus oppoſiti, ergo generatio actiua & generatio paſſiua non ſunt in eodem, cùm ſint fundamenta illorum reſpectuum.

Ad hoc negatur cõſequentia. ad probationem, nego, q̃ illi ſint fundamẽta talium reſpectuum, cùm nõ maneãt, ſed dico, quod fundamẽtum paternitatis, eſt potẽtia generatiua, vt ab ea egreſſus eſt actus generandi, & fundamentum filiationis eſt potẽtia paſſiua, vt fuit ſub actu generãdi paſſiuè. Act⁹ autem generãdi actiuè & paſſiuè receptus, eſt ingenito, vnde aduerte, q̃ ratio propter quam idem nõ poteſt eſſe pater & filius, nõ eſt, quia generatio actio, & generatio paſſio non ſint in eodem ſubiectiuè, ſed quia nõ poteſt eſſe idem à quo eſt generatio, & qui generatur.

Septimò, actio denominat agẽs, q̃ro aut denominatiõe intrinſeca, aut extrinſeca: nõ extrinſeca, quia denominans aliq̃d extrinſecè denominat aliud intrinſecè, ſicut viſio denominãs lapidem viſum extrinſecè, denominat oculum intrinſe-

trinſecè, eſt enim oculus videns viſione, quæ eſt ab eo, & in eo, ſed ſi actio denominat agens denominatione extrinſeca, non poteſt aſſignari quid denominet intrinſecè. non enim denominat paſſum, dicitur enim paſſum paſſione & non actione: reſtat ergo, vt denominet agens extrinſecè, ex conſequenti ſit in eo.

Ad hoc dicitur, quòd res quæ eſt actio, denominat agens & patiens, agens quidem extrinſecè, patiens intrinſecè, ſed non eodem nomine, ſed vnamet res vt eſt ab agente nomine actionis denominat agens, vt eſt recepta in paſſo, nomine paſſionis, denominat patiens, nec eſt inconueniens idem diſtinctis nominibus denominare plura, ſicut vnamet actio ſub nomine doctrinæ denominat docens, & ſub nomine diſciplinæ denominat diſcens. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XVI.

Si actio immanens eſt ſubiectiuè in agente: & in quibus differt à tranſeunte.

Quorum verò non eſt aliquod aliud opus præter actionem in ipſis exiſtit actio. Tex. 16.

Circa hunc textum aduerte, quòd philoſophus videtur ponere differentiam inter actionem tranſeuntem & immanentem, ex hoc q̃ tranſiens eſt in acto ſiue in facto, vt determinatum eſt in quæſtione præcedenti, immanens autem videtur eſſe in agente, verùm vt habeatur ſufficiens differentia inter eas, intendo quærere in quot differunt.

CONCLVSIO.

Actio immanens eſt ſubiectiuè in agente à quo producitur, actio verò tranſiens, eſt ſubiectiuè in facto vel paſſo. Deinde, per actionem immanentem, ex natura ſui nullo modo immutatur obiectum circa quod eſt: per actionem autem tranſeuntem ſemper immutatur ſubiectum, & aliquid de nouo acquirit vel deperdit: poſtremò, per actionem tranſeuntem vniuerſaliter & ſemper producitur aliquid diſtinctum ab operatione. Per actionem autem immanentem nec vniuerſaliter nec ſemper producitur aliquid diſtinctum ab operatione.

IN hac quæſtione ſic procedetur. Primò pertractabitur triplex opinio, & determinabitur iuxta tertiam. Secundò ſoluentur quædam dubia.

Quantum ad primum aduerte, quòd vna opinio quæ eſt Heruei, in quol. 2. in quæſtione octaua dicit, quòd differentia ſufficiens ſtat in hoc, quòd actio tranſiens eſt actio cauſæ efficientis, quoniam efficiens vt efficiens non agit in ſeipſo, niſi per accidens, vt medicus ſanans ſeipſum: vnde arbitratur, quòd omnis actio cauſæ efficientis ſit actio tranſiens. Actionem autem cauſæ materialis quæ propriè dicitur recipere, & actionem formæ, quæ poteſt dici agere formaliter, vt albedo facit album, arbitratur eſſe actionem immanentem, & quoniam aduertit, quòd actio ſic ſumpta eſſet æquiuocè dicta de immanente & tranſeunte, ideo id non habet pro inconueniente, nam ſic dicit in fine determinationis ſuæ, ſi autem inuenitur actio manens & actio trãſiens, oportet accipere actionem æquiuocè, ſicut facere dicitur æquiuocè, quando pictor facit parietem album, ſcilicet effectiuè, & albedo facit ipſum album ſcilicet formaliter, hæc ille.

Sed ſi aduertis, hęc differentia apud omnes expoſitores Philoſophi eſt impropria, nec eſt ad mentem philoſophi, cuius ſignum eſt, quòd Herueus in tota ſua determinatione non facit mentionem de textu Philoſophi in 9. Metaph. qui eſt textu 16. Manifeſtum eſt enim ex dicto textu & ex Comm. quòd non differt actio immanẽs à tranſeunte, quia illa non eſt ab efficiente, hæc autem eſt ab efficiente, imò exemplificat philoſophus pro actione immanẽte, de viſione in vidente, & ſpeculatione in ſpeculante. patet autem quòd videns & ſpeculans ſi in genere cauſæ continentur, hoc erit in genere cauſæ efficientis. Cùm igitur hæc opinio ſit impropria, ideo relinquenda eſt. Hîc enim intendimus loqui ad mentem philoſophi.

Eſt alia opinio, quæ tenet, quòd differentia ſtat in hoc: Actio tranſiens eſt in paſſo ſubiectiuè, actio autem immanens eſt in agente, non quòd recipiatur in agente vt in ſubiecto, ſed eſt in eo vt in agente, & ſua imaginatio ſtat in hoc. Dicit hæc opinio, verum eſt quòd actio immanens eſt in agente, quia ex quo accidens eſt, oportet quòd ſit in aliquo, & tamen non ſequitur, quòd ſi eſt in agente, ſit in eo per modum recepti paſſiuè. Nam licet eſſe in, ſit commune nouem generibus accidentium, diuerſimodè tamen, quoniam illius generibus accidentium quorum eſſe eſt in quodam informari, conuenit eſſe in, vt in ſubiecto receptiuè, quorum autem eſſe eſt in quodam facere, illis conuenit eſſe in, vt in agente & non vt in ſubiecto & de talibus entibus eſt actio immanens, & quòd licet ſit in agente, non ſit in eo ſubiectiuè, probatur ſic: Omnis actus receptus ſubiectiuè in potentia receptiua, denominat talem potentiam ſiue ſubiectum ſuum paſſiuè, quia enim aer recipit ſubiectiuè illuminationem à ſole, dicitur illuminatus, & quia aqua recipit calefactionem ſubiectiuè ab igne, dicitur calefacta. Sed actio immanens quæ eſt in agente, non denominat ipſum paſſiuè. Hæc enim eſt falſa, voluntas in qua eſt volitio, eſt volita. Intellectus in quo eſt intellectio, eſt intellectus, ergo, &c.

Præterea, Omnis actus receptus ſubiectiuè in potentia paſſiua eſt actus imperfecti, quia omnis potentia paſſiua vt paſſiua eſt perfectibilis, & per conſequens actus receptus in ea, eſt actus imperfecti: & econtrario, omnis actus, qui eſt in aliquo vt actus perfecti, eſt in eo vt in eo agente, & non vt in ſubiecto. Sed actio immanens eſt actus perfecti, etiam ſecundum Comm. in 3. de Anima comment. 41. & communiter tenetur, ergo licet ſit in agente, non tamen ſubiectiuè.

Sed quòd hæc opinio repugnet philoſopho, & doctrinæ ſuæ, ſic oſtenditur: Actio voluntatis elicita actiuè à voluntate differt realiter à voluntate, ergo ſi eſt in voluntate eſt recepta in ea ſubiectiuè. Antecedens patet, quia ſtat volũtatem eſſe in dormiẽte & tamẽ nullam actionem habere. Conſequentia probatur, ſi eſt in voluntate, quæro aut eſt ſubſiſtẽs, aut inexiſtẽs: non primo, quia eſſet ſubſtãtia: ergo ſecũdo, ergo cùm ſit accidẽs, eſt informãs volũtatem: ergo eſt in ea vt in ſubiecto. Præterea, cùm communiſſima ratio accidẽtis apud philoſophum ſit eſſe in ſubiecto, & ſecũdum omnes, actus immanens ſi accidẽs præterquam in ſeparatis, vt declarabitur in 12. lib. ad mẽtem philoſophi, neceſſe eſt vt ſit in agẽte ſubiectiuè. Præterea, philoſophus in 9. libr. meta. tex. 16. ponẽs differẽtiam inter actionem tranſeuntem & immanẽtem, nullam aſſignat differentiam, quo ad eſſe in, ſed tantum ex diuerſitate termini & diuerſitate ſubiecti, prout terminus trãſeuntis eſt quid operatum præter operationem, quod nõ cõtingit regulariter in actione immanẽti, & ſubiectum trãſeuntis eſt factum ſiue paſſum, ſubiectum autem immanentis eſt agẽs, vnde exemplificãs dicit vniformiter, quòd ſpeculatio eſt in ſpeculãte, & ædificatio in ædificato, ex quibus patet, q̃ intentio phil. fuit, q̃ ſicut actio tranſiens eſt ſubiectiuè in facto, ſic immanẽs eſt ſubiectiuè in faciente, ſiue in agente.

Rationes autem adductæ pro hac opinione facilè ſoluuntur: nam ad primam dicitur, quòd maior non eſt vera, niſi in actione tranſeunte, quæ eſt perfectio paſſi, ideo denominat ipſum paſſiuè. In actione autem immanenti, quoniam eſt perfectio agẽtis, ſufficit quòd denominet actiuè, vt dicatur voluntas volitione volens, & intellectus intellectione intelligens.

Ad ſecundam dicitur, vt iam diximus ſuprà in quæſt. 7. huius libri vbi declarauimus, quare actio immanens eſt actus perfecti, vide illic, & inuenies, quòd dicitur actus perfecti, non quia non ſit perficiens id in quo eſt, ſed quia eſt perfectio & complementum, & non eſt via ad perfectionem, vt actio tranſiens, quia eſt verè motus phyſicus.

Eſt autem tertia opinio, ſecundum quam intendo determinare præſens quæſitum. Hæc dicit, quòd ſufficiens differentia vtriuſque actionis ſtat in tribus, loquendo purè metaph. & ſecundum doctrinam philoſophi, vt præſeruem me à via Theologi, quam videtur amplecti Paulus Socin. in lib. Metap. quæſtione 20.

Prima igitur differẽtia eſt, q̃ actio immanẽs eſt ſubiectiuè in agente à quo producitur, nam perfectio eſt ſubiectiuè in eo cuius eſt perfectio. Sed actio immanens eſt perfectio agentis, vt ſpeculatio ſpeculantis, & felicitas felicis. Nec valet inſtantia, quam adducit Paulus Sonci. q̃ Deus poſſet cauſare in intellectu Socratis intellectionem de lapide, quæ eſt actio immanẽs, & illo caſu conſtat, quòd non eſſet ſubiectiuè in agente, nam licet Theologus id concedat, tamẽ Ariſt. negaret. Diceret enim Deum non poſſe cauſare huiuſmodi intellectionem niſi concurrente intellectu Socr. vt cauſa proxima. Actio verò tranſiẽs eſt ſubiectiuè in facto vel paſſo, & hæc differentia eſt manifeſta in tex. 16. huius libr. & in comm. Comm. eiuſdem textus.

Secunda differentia eſt, quòd per actionem immanẽtem ex natura ſui, nullo modo immutatur obiectũ, circa quod eſt, vt

eſt,vt patet, quòd ex eo quòd intelligo vel deſidero,vel video lapidem,nõ immutatur lapis, per actionem aũt tranſeuntem ſemper immutatur ſubiectum : & aliquid de nouo acquirit,vel deperdit,vel qualitatem, vel quantitatem, vel locum,vel formam ſubſtantialem.

Tertia differentia eſt, quòd per actionem tranſeuntem, vniuerſaliter & ſemper producitur aliquid diſtinctum ab operatione.Quòd contingit dupliciter,quoniam aliquando tale operatum remanet poſt operationẽ,vt domus poſt ædificationem aliquando nõ remanet,niſi quandiu eſt operatio, vt ſonus cauſatus in aere ex citharizatione. Per actionem autem immanentem non vniuerſaliter nec ſemper producitur aliquid diſtinctum ab operatione,ſed ab vtroque abſtrahit, nã per aliquã aliquod diſtinctũ producit,vt per actum intelligendi producitur conceptus,per frequẽtatos actus ſpeculãdi producitur habitus ſpeculatiuus, & per frequentatos actus morales,producitur habitus moralis. Per aliquam autem ex ſe nihil producitur,vt per videre præcisè, vt imaginari, aut velle, aut deſiderare, &c. In his tribus conſiſtit ſufficiens differentia inter actionem trã ſeuntem & immanentem.

Quantum ad ſecũdum aduerte,q̃ contra determinationem factam, & maximè contra tertiam differentiam, duo dubia inſurgunt. Primum eſt, Dicit Philoſophus in primo Ethicorum, cap.1.quòd in quibuſdam artibus operationes ſunt fines, & non aliquod operatum, & exemplificat illic Commẽtator in commento 1.de arte ſaltandi & citharizãdi, ergo non per omnem operationem tranſeuntem producitur aliquod operatum diſtinctum ab operatione.

Ad hoc dicitur,vt bene exponit Herueus in 2.quolibet. q.8.q̃ Philoſophus intẽdit per aliquam artem nihil produci diſtinctum ab operatione,non abſolutè,ſed quòd remaneat poſt operationem,& quia poſt ſaltationem & citharizationem nihil remanet productum per huiuſmodi actiones, ideo apud vulgum & rudes, iudicatur nihil produci, & tamẽ ſecũdum rectè conſiderantes aliquid cauſatur, nã citharizans percutiens chordas per motum localẽ chordarum cauſat ſonum,qui eſt qualitas,q̃ ſaltans mouens ſe localiter,cauſat in ſe calorem,& in animo delectationem.

Secundum eſt, quia Philoſophus in 9.Meta.tex.16.& B. Th.exponens, & Com.in com.16.vidẽtur aſſignare differẽtiam quaſi vniuerſalem,inter actionem immanẽtem & trãſeuntem,quod per actionem immanentem nihil eſt operatum præter actionem,per actionem autem tranſeuntem aliquod eſt operatum præter actionem, ex quibus videtur Philoſophus vniuerſaliter negare, q̃ab actione immanenti aliquid producatur præter actionem, & non ſolum ab aliqua vt dictum eſt in aſſignatione tertiæ differentiæ.

Ad hoc dicitur,quòd non eſt intentio Philoſophi negare vniuerſaliter operatum per actionem immanentem,aliter ſibi cõtradiceret, nam in textu 14.iam determinauerat, quod quædam potentiæ,id eſt,habitus vt ſcientia,& habitus moralis acquiruntur exercitio,id eſt, frequentatis actibus.Idem tenet in Ethicis:conſtat autem, quòd actus morales ſunt actiones immanentes:quare,&c.Sed intẽtio ſua fuit negare aliquod operatum produci per actionem immanentem , quod ſit finis & perfectio & vltimum talis actionis,ſicut eſt in actione tranſeunte,pro cuius notitia aduerte,quòd omnis operatio tranſiens habet aliquod operatum, ad quod ordinatur, vt ad finem & vltimum complementum,quod eſt melius ipſa operatione,vt patet comparãdo ædificationem domui,ſanationem ſanitati.Operatio autem immanens vel non,habet aliquod operatum, vt patet in actu ſentiendi,vel ſi habet illud,non eſt finis,nec cõplemẽtum talis operationis,imò tale operatum ordinatur ad conſimilem actionem immanentem, & perfectiorem eliciendam , vt patet in habitu morali generato ex actibus immanentibus,qui ordinantur ad conſimiles actu eliciendos,puta iuſtitia ad actus iuſtitiæ, logica ad ſyllogizandũ, &c.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XVII.

Si omne quod habet potentiam paſſiuam,eſt incorruptibile.

Omnis potentia ſimul contradictionis eſt. Text.17.

Philoſophus in hoc textu declarat, quòd nullum ſempiternum eſt in potentia paſſiua,quia vt ſic eſſet corruptibile : nam omnis potentia paſſiua reſpicit eſſe & non eſſe, vt dicit hic Philoſophus,ideo quæritur ſi hoc eſt verum.

CONCLVSIO.

Omne quod habet potentiam paſſiuam ad eſſe ſubſtantiale nondum habitum vel remotum eſt ſimpliciter corruptibile : quod verò eſt in potentia paſſiua ad eſſe accidentale, ſiue abſolutum,ſiue reſpectiuum eſt corruptibile,ſecundum quid. Vnde ſequitur,cælum quod eſt incorruptibile ſimpliciter, poſſe eſſe corruptibile ſecundum quid: & quòd ſubſtantiæ ſeparatæ mouẽtes corpora cæleſtia,nullo mõ ſunt corruptibiles.

IN hac quæſtione ſic te reſolues, paſſiua potentia eſt duplex. Quædam eſt ad eſſe ſubſtantiale,ſicut potentia materiæ primæ,quædam ad eſſe accidentale,ſicut potentia ſubiecti ad accidens,vt potentia aquæ ad calorem. Omne quod eſt in potentia ad eſſe ſubſtantiale nondum habitum vel remotum,eſt ſimpliciter corruptibile, quia ſicut ſimpliciter erit per eſſe ſubſtantiale,ita ſimpliciter definet eſſe p̃ ſubtractionem talis eſſe:vnde omnia inferiora quorum materia eſt in potentia paſſiua ad formam,quam nõ habet, ex conſequenti ad eſſe ſubſtantiale largiendum ſibi à tali forma,ſunt ſimpliciter corruptibilia. Dixi autem ad eſſe ſubſtantiale nondum habitum,vt præſeruem me à cæleſti corpore,de quo determinaui in lib.8.in q.12. quòd licet ſit habens veram materiam,tamen non eſt corruptibile ſimpliciter, quia materia ſua non eſt in potentia ad formam quam non habet,nec niſi ad eſſe quod habet,vide tu illic,ne inutilis fiat repetitio. Quod autem eſt in potentia paſſiua ad eſſe accidentale,ſiue abſolutum,ſiue reſpectiuum,eſt corruptibile ſecundum quid, nam ſicut per receptionem talis accidentis habet eſſe ſecundum quid , ſic per remotionem definit eſſe ſecundum quid , ex quibus ſequuntur duo corollaria.

Primum eſt,Nihil prohibet cælum quod eſt incorruptibile ſimpliciter eſſe corruptibile ſecũdum quid, nam licet non ſit in potentia paſſiua ad formam quam non habet, eſt tamen in potentia ad accidens,quod non ſemper habet,nã eſt in potentia ad diuerſa vbi , puta Sol exiſtẽs in Oriente, eſt in potentia ad Occidens,& Luna eſt in potentia ad lucem, diuerſimodè recipiendam à ſole ſecundum receſſum & acceſſum ad ipſum.

Secundum eſt,quòd ſubſtantiæ ſeparatæ mouentes corpora cæleſtia,nullo modo ſunt corruptibiles, quia nõ ſunt in potentia paſſiua,vt dicit Philoſophus in lib.12.in tex.30. Quod quidem licet ſit verum propriè de cauſa prima , in qua actio eſt ſubſtantia,in qua nullum eſt accidẽs,nec perficitur aliquo extrinſeco,tamẽ videtur Philoſophus id attribuere indifferenter omnibus , quoniam illic videtur loqui de omnibus ſeparatis,vt de vno genere, parum diſtinguendo inter ea: quod tamen ad plenum inueſtigabitur in libro 12.vbi ventilabimus ſententiam Commentator. & B. Tho.ſuper hoc.

Ex his aduerte,quòd ſi propoſitio Philoſophi ſic intelligatur, vnumquodque eo modo quo eſt in potentia paſſiua,eſt corruptibile,nam ſi eſt in potentia paſſiua ſubſtãtialiter,modo quo dictum eſt, eſt corruptibile ſimpliciter,id eſt,ſecundum ſubſtantiam : ſi autem eſt in potentia paſſiua accidentaliter,eſt corruptibile ſecundum quid:& hæc expoſitio eſt ad mentem Commentator. & B. Tho.vnde non eſt vera opinio Scotiſtarum, qui intelligũt eam ſic, Omnis potentia paſſiua eſt potentia contradictionis, id eſt, ad eſſe & nõ eſſe ſimpliciter. Hoc modo accepit eam Ant. And. in libr.8.in q.4.vbi determinat, quòd ſecundum Ariſto.non eſt materia in cælo,aliter cælum eſt corruptibile ſecũdum ſubſtantiam, & fundat ſe ſuper hanc propoſitionem, Omnis potentia paſſiua,&c.patet autem, quòd Commentator in libro 9.in comm.17. concedit aliquem modum potentiæ paſſiuæ in cælo,ſic enim inquit,Sed eſt poſſibile, vt in quibuſdam æternis ſit potentia aliquo modo modorum potẽtię,ſcilicet paſſiuæ,verbi gratia,vt partes eorum ſint in potentia in aliquo loco & in aliqua qualitate.Hoc enim non eſt prohibitum,quaſi dicat,ex hoc enim nõ ſequitur, quòd ſint corruptibilia ſecundum ſubſtantiam,& iſtæ qualitates quæ poſſunt eſſe & non eſſe in corporibus cæleſtibus,ſunt aliæ ab eis, quæ attribuuntur alterationi, vt obſcuritas lunæ,& illuminatio, & ſimilia, hæc Commentator.concedit igitur potentiam paſſiuam in cælo,& non concedit potentiam ad eſſe &non eſſe ſimpliciter,ergo non vbicunque eſt potentia paſſiua , eſt potentia contradictionis , ſcilicet ad eſſe & non eſſe ſecundum ſubſtantiam : ſed ſufficit vel ſecundum ſubſtantiam vel ſecundum accidens , & ſic patet, quòd falſa eſt expoſitio Ant.And.ſuper quam fundauit rationem ſuam,qua credidit concludere, quòd ſi materia eſt

in cælo, ſecundum Philoſophum, cælum eſt corruptibile ſecundum ſubſtantiam. In hoc quæſito non cadit alia difficultas, ideo hæc dicta ſufficiant.

QVAESTIO XVIII.

Si materia prima eſt principalior cauſa corruptionis.

Nam ſubſtantia materia & potentia non actu cauſa huius. Tex. 17.

Philoſophus in hoc tex. concludit quòd in cælo non eſt corruptio, nec fatigatio in motu, quoniam non eſt in eis potentia paſſiua ad eſſe & non eſſe, nec ad moueri & non moueri, ſicut eſt in rebus corruptibilibus, cuius cauſa eſt materia, ſup. ſubiecta priuationi, quæ non eſt in cælo, vt determinauimus in libr. 8. Quæritur ergo ſi ſola materia eſt cauſa corruptionis vel ſaltem cauſa principalior.

CONCLVSIO.

Materia adiuncta priuationi eſt cauſa intrinſeca primo prima vniuerſaliſſima corruptionis in omni compoſito corruptibili: in quolibet verò compoſito inferiori forma eſt cauſa ſecundaria corruptionis.

IN hac quæſtione non inuenio multam diuerſitatem. Tu tamen aduerte, quòd poteſt pertractari phyſic. & metaphyſicè quidem, aſſignando cauſam proximam intrinſecam corruptionis in diuerſo genere corruptibilium, vt in mixtis inanimatis & animatis: & hoc modo conſiderauit cauſam corruptionis philoſophus in libro de cauſa mortis & vitæ in rebus animatis, & nos idem conſiderauimus in noſtro tract. de cauſa mortis & vitæ, vbi aſſignauimus cauſam corruptionis eſſe frigidum ſiccum, ſicut cauſam vitæ eſſe humidum calidum. Conſiderauit etiam philoſophus in lib. ſecundo de generatione, de cauſa proxima corruptionis in mixtis inanimatis. Hanc diximus in epit. noſtra ſuper lib. de generatione eſſe qualitatem complexionalem continentem virtualiter 4. elementa, & eorum qualitates. Sicut enim illa qualitas eſt cauſa, quòd elementa conſtituant mixtum, ita eſt cauſa quòd per actionem contrarij agentis mixtum reſoluatur in elementa. De hac qualitate complexionali ſatis diximus in noſtra epitome ſuper lib. de generatione. Metaph. autem conſideratur, quando inueſtigatur præciſa prima cauſa corruptionis in omni re corruptibili. Conſiderare enim naturam aeris vt poteſt eſſe & non eſſe, & primam ad vniuerſalem huius cauſam, eſt officium metaphyſici.

Et quoniam intẽdimus reſoluere præſens quæſitum mere metaphyſicè ideo ſic procedetur. Primò ponetur vna diſtinctio. Secũdò duæ cõcluſiones. Tertiò ſoluetur dubium.

Quantum ad primum aduerte, quòd cauſa intrinſeca corruptionis in omni compoſito corruptibili poteſt eſſe duplex, ſcilicet primò prima vniuerſaliſſima, & ſecundaria. Primò prima vniuerſaliſſima eſt illa, quæ in omni re corruptibili inuenitur, nulla facta exceptione, & ad quam fit ſuprema reſolutio in aſſignatione cauſarum corruptionis, puta ſi lapis corrumpatur propter A B C. & A, reducatur in B, & B, in C, C, erit primò prima vniuerſalis cauſa. Secũdaria eſt illa, quæ nõ ex ſe, ſed quia reducitur in primò primam vniuerſalem cauſam.

Quantum ad ſecundum ſit prima concluſio: Cauſa intrinſeca primò prima vniuerſaliſſima corruptionis in omni compoſito corruptibili eſt materia adiuncta priuationi. Probatur: Materia adiuncta priuationi eſt principium primum & vniuerſaliſſimum eſſendi & non eſſendi, vt viſum eſt in libro ſeptimo & declarauit philoſophus in 1. phyſico. text. 81. quòd priuatio machinatur ad maleficium, quia ſcilicet ex quo eſt in materia ſubſtantia alicui formæ nõ complenti potentialitatem materiæ, eſt cauſa, quòd materia exploliatur illa forma, & recipit aliam qua priuata erat. Et in primo de generatione tex. 17. reducit perpetuitatem generationis & corruptionis in materiam ſubiectam priuationi, vt in principium primo primum & vniuerſale eſſendi & non eſſendi, ergo, &c. Præterea, determinatum eſt ſuprà in libro octauo quòd ſi forma cæli vniretur materiæ rerum inferiorum, cælum eſſet ex natura ſua corruptibile. Quod vtique contingeret, non propter formam cæli, quæ cùm non ſit elementaris, non habet contrarium: ergo propter materiam cõiunctam priuationi, qualis eſt materia rerum inferiorum, de qua loquuti ſumus in libr. octauo quæſt. 14. Præterea, cauſa primo prima vniuerſalis intrinſeca corruptionis ſubſtãtialis neceſſe eſt reduci in aliquod principiũ intrinſecum ſubſtantiale. Tale autem principium nõ eſt niſi forma & materia, ex primo phyſico. loquendo de principio per ſe. Sed forma non poteſt eſſe huiuſmodi cauſa primò prima vniuerſalis, quoniam cùm forma ſit actus, ei conuenit eſſe principium eſſendi, & non oppoſiti, vnde philoſophus in primo phyſic. tex. 81. dicit propter hoc formam eſſe quoddam diuinum, econtrario autem eſt de priuatione, ergo tale principium erit materia adiuncta priuationi. Dico autem adiuncta priuationi, quoniam materia ex ſe præcisè nõ eſt cauſa huius, vt determinauimus in 8. in q. 12.

Secunda concluſio, cauſa ſecundaria corruptionis in quolibet compoſito inferiori eſt forma. probatur: Ideo vnumquodque compoſitum inferius corrumpitur, quia forma ſeparatur à materia: ideo ſeparatur, quia non terminat potentialitatem materiæ: ideo non terminat, quia non dat omnem modum eſſendi, quem dant aliæ formæ receptibiles in materia, quibus exiſtit priuata, & ſic eſt ſtatus in materia ſub priuatione, ergo forma eſt cauſa ſecundaria, &c. conſequentia patet ex declaratione data de cauſa ſecundaria. Sed aduerte, q̃ eſſe cauſam ſecundariam corruptionis, non conuenit omni formæ vniformiter, nam quædam eſt forma ſubſiſtens, quæ non pendet à materia ſecundum eſſe, vt anima noſtra, de qua determinauimus in tertio de anima eſſe indefinibilem, etiam ad mentem philoſo. & hæc eſt cauſa corruptionis hominis, ex eo ſolo quòd ſeparatur à materia per actionem contrarij agentis debilitantis & corrumpentis diſpoſitiones, quibus ſeruabatur in materia. Quædam eſt forma non ſubſiſtens, dependens à materia ſecundum eſſe, eo quòd eſt educta de potentia materiæ, quales ſunt omnes formæ rerum inferiorum, excepta anima intellectiua, & iſtæ ſunt cauſa ſecundaria corruptionis, nõ ſolùm quia ſeparantur à materia, ſed quia ex ſeparatione definunt eſſe.

Quantum ad 3. aduerte, q̃ aliquibus videtur formam nõ ſolùm ſecundariam, ſed & principalem cauſam eſſe corruptionis, quoniam cùm generatio & corruptio ſint oppoſitæ, quod eſt principalis cauſa generationis, per ſui acquiſitionẽ, eſt principalis cauſa corruptionis per ſui deperditionem, conſtat autem q̃ forma eſt principalis cauſa generationis, quoniam dat eſſe rei, & generatio eſt progreſſus à nõ eſſe: ergo etiam eſt principalis cauſa corruptionis, quoniam ex eo quòd remouetur forma à materia, eſt progreſſus ab eſſe ad non eſſe, quæ eſt ratio corruptionis.

Ad hoc, negatur maior, quia nõ eſt eadẽ ratio de generatione & corruptione, nam præciſa cauſa intrinſeca & prima, qua res producibilis trahitur de potẽtia ad actum, vel de eſſe in potentia ad eſſe in actu, eſt forma, quoniam eſt actus: ideo eſt principalis cauſa generationis, ita q̃ nõ eſt reducibilis in aliam. Quòd autem res genita definat eſſe, non eſt cauſa prima ipſa forma, vt ſeparatur à materia, ſed eſt ipſa materia, vt ſubiecta priuationi, nam ſi materia non eſſet ſubiecta priuationi formæ quam non habet, nunquã denudaretur forma quam habet, ſicut diximus ſuprà de materia cæli: & propterea deperditio formæ, non eſt principalis, ſed ſecundaria cauſa corruptionis. Reducitur enim in materiam adiunctam priuationi: vt ſi queratur, quare lapis corrumpitur? Reſpondetur, quia definit eſſe. Quare definit eſſe? quia ſeparatur forma à materia. Quare ſeparatur? quia eſt in materia coniuncta priuationi alterius formæ, & hic eſt ſtatus. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XIX.

Si ad hoc quòd de aliquo habeatur ſcientia nec eſſe eſt vt ſit actu, vel reducatur de potentia ad actum.

Quare palàm, quia potentia entia ad actum reducta inueniuntur, cauſa verò, quia intelligentia actus. Tex. 20.

Circa hunc text. in quo Philoſophus comparat actum potentia quo ad intelligentiam, quæritur, ſi vnumquodque ad hoc quòd intelligatur, ſit neceſſe vt ſit actu, vel reducatur de potentia ad actum ita quòd antequam ſit actu non poteſt cognoſci.

CONCLVSIO.

Cuiuſcunque ſit ſcientia realis & licet acquiratur per inuctionem, neceſſe eſt illud eſſe in actu exiſtentiæ, ſiue habeat eſſe à ſe ſiue ab alio. Si verò ſcientia realis ſumatur quo ad vſum eius, vel vt acquiritur per doctrinam, non eſt neceſſe rem ſcitam, eſſe in actu exiſtentiæ: ſed ſufficit eam eſſe in actu quidditatiue, vel non repugnanter.

IN hac quæſt. ſic procedes. Primò pones aliquas diſtinctiones. Secundò concluſiones reſponſiuas. Tertiò ſolues duo dubia.

Quantum ad primum, ſit hæc prima diſtinctio, Scientia poteſt

poteſt dupliciter cõſiderari. Primò, quo ad acquiſitionem. Secundò quo ad vſum poſt acquiſitionem.

Secunda, Scientia poteſt eſſe de ente reali, & dicitur ſcientia realis & de ente rationis, & dicitur ſcientia rationalis, vt logica.

Tertia, Scientia poteſt acquiri per inuentionem, vt acquiſierunt primi autores: & per doctrinam, vt acquirunt diſcipuli ex doctore & ſtudio.

Quarta, Rem eſſe actu, pôt intelligi tripliciter. Primò, ꝙ ſit in actu exiſtentiæ, & hoc tripliciter, vel ſemper, vt incorruptibilia: vel ſucceſſione continuata indiuiduorum, vt homo, leo, equus, &c. Vel ſucceſſione diſcontinuata indiuiduorum, quæ tñ non deficiunt in tempore congruo, vt roſa: quæ licet non ſit omni tempore, tñ regulariter non deficit in vere. Secundò, ꝙ ſit in actu quidditatiuè, & eſt illud in actu hoc modo, de quo ſemper verificantur prædicata ſua quidditatiua, etiam remota actuali exiſtentia, vt homo eſt aĩal. Nam etiã ſi nullus homo exiſteret, hæc eſt vera, homo eſt aĩal, vt aliàs probabitur. Tertiò, ꝙ ſit in actu non repugnanter, & illud eſt in actu hoc modo, ꝙ licet non exiſtat actu, tamen non repugnat ſibi actu exiſtere. Per oppoſitum autẽ, cuicunque repugnat actu exiſtere, dicitur hoc modo non eſſe actu, vt diametrum eſſe aſſymmetrum.

Quantum ad 2. ſit hæc prima concluſio, De quocunque habetur ſcientia realis & acquiritur per inuentionem, neceſſe eſt illud eſſe in actu exiſtentiæ, ſiue habeat eſſe à ſe, ſiue ab alio. Dico, Primò ſcientia realis, quoniam de quo habetur ſcientia rationalis, vt de ente rationis, non eſt aptum exiſtere actu nec per ſe nec inhærenter, vt declarauimus in li. 6. in q. vlt. ſed ſufficit ꝙ ſit in intellectu in eſſe obiectiuo, id eſt, cognito. Dico, Secundò & acquiritur per inuentionem, vt excludam eam, q̃ acquiritur per doctrinam, & excludam vſum ſcientiæ, ſiue acquiratur per inuentionem ſiue per doctrinam. De his enim ponam concluſionem ſequẽtem. Hanc igitur concluſionem ſic declaratam probo: De quocunque ente reali acquiritur ſcientia realis per inuentionem eſt tale, qđ mouet actu intellectum ad ſui cognitionem. Sed mouere actu non eſt niſi exiſtẽtis actu, quia actio & motus ſupponit eſſe agentis & mouentis: ergo, &c. Præterea, De quocunque habetur ſcientia ꝑ inuentionem, aut habeť à priori, aut à poſteriori, ſi à priori, ergo ꝑ ꝓpriam ſpeciem impreſſam in intellectu, & extractã à phantaſmate: ſed phantaſma nõ accipiť niſi à ſenſu exteriori, aut ſecũdum totũ, aut ſecundũ partem, vt determinauimus in 3. de anima. Nam & phantaſia eſt motus factus à ſenſu in actu. Sed ſenſus exterior nõ mouet niſi ab obiecto exiſtẽte actu, vt experimur: ergo, &c. Si à poſteriori, ergo habetur ſcientia de re ꝑ cognitionẽ ſui effectus. Sed effectus exiſtens demonſtrat cauſam exiſtere, aut ſemper, aut temporibus congruis, ergo de tali cauſa nõ habetur ſcientia ꝑ inuentionẽ, niſi actu effectus exiſtat ſemper, vel determinatis temporibus, & hanc concluſionem eſſe de mẽte Philoſophi, patet, ex eo qđ dicit in lib. 9. Meta. tex. 20. ꝙ Geometræ non inueniunt ꝑ ſciẽtiam diagrammata, niſi actu diuidãt, vt ꝙ triãgulus habeat tres ęquales duobus rectis, &c. Ad huius cõfirmationem dicit Philoſophus in 1. Phyſ. ꝙ omnis ſcientia ſupponit de ſubiecto, quia eſt, vbi Com. loquens de ſcientia per inuentionẽ inquit, vt Geometra præponãt triangulum & ſciet qđ ſignificet nomẽ eius, & ꝙ ipſa res eſt inuenta, conſtat aũt ꝙ rem eſſe inuentam, eſt rem depreſſam exiſtere. Dixit. n. Phil. in 1. poſte. ꝙ deficiente nobis aliquo ſenſu, &c. Conſtat aũt ꝙ illic loquitur de ſcientia per inuentionẽ, qm̃ pro ratione aſſignat, ꝙ non cognoſcimus vniuerſalia, niſi per inductionem, inductio autem non habetur niſi de ſingularibus, ſingularia verò non cognoſcuntur niſi ſenſu, ſenſus autem non ſentit, niſi exiſtens: quare, &c.

Secunda concluſio, Si ſumatur ſcientia realis, quo ad vſum eius, vel vt acquiriť ꝑ doctrinã, nõ eſt neceſſe rem ſcitam eſſe actu exiſtentię, ſed ſufficit ꝙ ſit in actu quidditatiuè, vel nõ repugnãter. Hanc ſic declaro, Qñ quis de aliquo obiecto, puta de roſa inuenit ſcientiam, tunc iam habet intellectu ſuo ſpeciem intelligibilem roſæ, quæ remanet in intellectu etiam non exiſtente roſa in rerum natura, nam ſpecies ſenſibilis ſiue ſenſata roſę conſeruatur in phantaſia, remota roſa, ergo multo magis remanet ſpecies intelligibilis intellectu, cum ſit immaterialior. Tunc ergo poteſt intellectus actuatus ſpecie intelligibili roſæ, conſiderare de roſa, etiam ꝙ non ſit roſa, & vt ſic vti ſcientia inuenta de roſa, & demonſtrare proprietates eius per rationem ſuam quidditatiuã, quoniam prædicata quidditatiua ſemper verificantur de roſa. Præterea, Diſcipulus ex auditu poteſt in phantaſia ſua formare phãtaſma alicuius rei, quam nunquam vidit: ex phantaſmate aũt põt extrahi ſpecies intelligibilis repreſentatiua rei non viſæ, & fortè pro illo tempore non exiſtentis, & tunc diſcipulus actuatus tali ſpecie, poteſt ex doctrina docentis acqrere ſcientiam rei non exiſtentis, dũ modo ſit actu quidditatiuè, vel non repugnanter, modo quo ꝫ. expoſitum eſt. Patet ergo, quod quo ad vſum ſcientiæ inuentæ, & quo ad acquiſitionem ſcientiæ ex doctrina, non eſt neceſſe rem ſcitam eſſe in actu exiſtentiæ, &c.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ ex determinatione facta oriuntur duo dubia, primum eſt, quia dicit Philoſophus in 1. poſteriorum, loquens de ſcientia vniuerſaliter, quocunque modo acquiratur ꝙ de ſubiecto ſupponitur quia eſt, ergo in omni ſcientia ſupponitur ſubiectum eſſe: ergo nõ ſolum in ſciẽtia habita per inuentionem, vt videtur determinatũ.

Ad hoc dicit, ꝙ in omni ſciẽtia quocũque modo acqratur, ſupponit, qa eſt de ſubiecto, ſed diuerſimodè, nã ſi acqriť ꝑ inuẽtione ſupponiť exiſtere, mõ quo determinatũ eſt in 1 concl. ſi aũt acquiriť ꝑ doctrinã, vel ſi conſidereť quo ad vſum poſtquã inuẽta eſt ſciẽtia, ſupponiť ac ſi exiſteret, ex quo ſibi nõ repugnat eſſe, & ſic diuerſo mõ eſt exponendus textus Philoſophi, ſicut diuerſo mõ acquiriť ſcientia.

Secunda eſt, qa ex diſtinctione data de triplici eſſendi actu, videtur ſequi, quia etiam natura rei non exiſtente, propoſitiones primi & ſecundi modi per ſe ſint veræ, qđ videť repugnare Philoſopho, apud quem fuit hoc principium, ab eo quod res eſt vel non eſt, dicitur oratio vera vel falſa.

Pro reſpõſione ad hoc aduerte, ꝙ realiſtæ & terminiſtę ab antiquo in prẽſenti dubio diſcordãt. Nã realiſtę cũ quibus cõcordãt antiqui & veri Philoſophi, tenẽt, ꝙ omnis ꝓpoſitio categorica ſimpliciter neceſſaria & affirmatiua eſt ſemper vera, etiã re nõ exiſtẽte: vel, vt alij dicũt, ſine conſiſtẽtia ſubiecti, fundamentũ eorũ eſt, qa tenẽt ꝙ ſit ꝑ accidens rẽ, vt ſcibilẽ exiſtere, eo ꝙ ſpecies intelligibilis nõ repræſentat exiſtentiã, imò abſtrahit ab exiſtẽtia & nõ exiſtẽtia: ſed repræſentat prædicata ꝑ ſe, ex quo ſequiť ſecundũ eos, ꝙ in tali ꝓpoſitione copula verbalis nõ dicit de neceſſitate exiſtẽtiã, ſed habitudinẽ, vel ordinẽ, aut naturalẽ cõuenientiam prædicati ad ſubiectũ, ꝓut prædicatũ ex natura ſua ſemꝑ eſt aptũ verificari de ſubiecto. Terminiſtę autẽ tenent oppoſitũ, & fundamentũ eorũ eſt, qa opinanť copulam verbalẽ ſemꝑ ſignificare actũ eſſendi, id eſt exiſtentiã dummodo propoſitio ſit affirmatiua, & de terminis poſitiuis. De ꝓpoſitione aũt negatiua, & de terminis negatiuis aut priuatiuis ſecus eſt. Quoniã in his copula verbalis potius negat q̃ ponat exiſtentiã. Nam in hoc, Cęcitas eſt in oculo, ſenſus eſt, viſus non eſt in oculo apto nato habere viſum, & intentionẽ ſuã fundãt ſuper dictũ Philoſophi in prędicamẽtis, Ab eo ꝙ res eſt vel non eſt dicitur oratio vera vel falſa, & quoniã B.T. vt diffuſè declarat Capr. in 1. diſt. 8. q. 1. vbi defendit primam rationem B.T. probantis in quo B. Tho. haberet diſtingui eſſe ab eſſentia, tenent cum realiſtis: ideo volo ſoluere fundamẽtum terminiſtarum contentum in argumento facto.

Tu igitur aduerte, ꝙ textus Philoſophi poteſt dupliciter intelligi, ꝓut ly eſt dupliciter exponi. Nã primò põt exponi ꝑ exiſtẽtia rei, vt ſit ſenſus, Ab eo ꝙ res eſt vel nõ eſt, i. ab eo ꝙ res exiſtit, vel non exiſtit, &c. & hic ſenſus negať à realiſtis: & dicũt Philoſophũ nõ locutũ eſſe in tali ſenſu, ſuper quẽ tñ ſe fundãt terminiſtæ, ſecũdò ꝑ eſſe eſſentiæ, nõ quidẽ ad ſenſum aliquorũ, q ponũt eſſe rei quidditatiuum extra cauſas ſuas, ſed ſecundũ verificationẽ prædicatorũ ꝑ ſe de eſſentia rei. Quę quidẽ verificatio ꝯpetit eſſentię rei, etiã re nõ exiſtẽte, nã rei eſſentia eſt talis naturæ, ꝙ prędicata ſua eſſentialia, ſemper reſpiciunt ipſam. Quoties. n. præſentatur lapis intellectui, vt quoddã intelligibile, ſtatim ſibi occurrit vt ens, vt ſubſtãtia, vt corpus, etiã dato ꝙ lapis nõ exiſtat, & in hoc ſenſu eſt intelligendus textus Philoſophi, vt dicať ſic, Ab eo ꝙ res eſt, i. ex eo ꝙ res eſt talis naturæ, ꝙ ex ſe verificantur talia vel talia prædicamenta de ipſa re, dicitur oratio vera. Nã quia ex natura hominis verificatur riſibile de homine, ideo hæc eſt vera, homo eſt riſibilis, & quia ex natura hominis non verificatur rudibile de homine, ideo hęc eſt falſa, homo eſt rudibilis: & ſic patet ꝙ argumentum nihil concludit, quoniam procedit ſecundum ſenſum primum, quem non admittimus.

Hic quærũt aliqui, & præcipuè Paul. Soci. vtrũ res ante

ſui productionem habeant eſſe quidditatiuum,& qm̃ Paulus ſufficiens eſt in hoc,& cõplectitur totam mentẽ Capr. in 1.di.8.q.1.concl.1.ió nolo in hoc me occupare,ſufficiãt tibi illi ꝓ defenſione viæ Th.Hæc de p̃ſenti q̃ſito dicta ſint.

QVAESTIO XX.

Si compoſitioni & diuiſioni intellectus correſpondent compoſitio & diuiſio realis in re.

Quoniam autem ens dicitur & non ens,&c.vſque ibi,Hoc autem in rebus eſt componi & diuidi.Textu 22.

Circa hunc text. quæritur, ſi dictum philoſophi eſt verum,& in quo ſenſu,& an in omnibus rebus vniuerſaliter.

CONCLVSIO.

Compoſitio & diuiſio intellectus in rebus compoſitis & materialibus circa quas eſt verum : & verum & falſum per ſe fundantur ſuper compoſitionem & diuiſionem quæ ſunt in re. At compoſitioni & diuiſioni intellectus negotiantis circa ſubſtantias ſimplices,& immateriales non correſpondet compoſitio & diuiſio realis in re.

IN hac q.ſic procedes,primo aduerte,ꝙ cùm philoſoph. dicit in tex.præpoſito,Hoc aũt maximè propriè,aut verum aut falſum, &c. intendit de vero & falſo ſolum, vt eſt in ſecunda operatione intellectus:nam declarans mentem ſuam paucis interpoſitis, inquit, vnde verus eſt diuiſum,putans diuidi & compoſitum,componi, & id præpono, qm̃, non oportet in præſenti quæſito inueſtigare,ſi dictum philoſophi verificatur etiam in prima operatione intellectus,vt faciunt aliqui quæſtionantes. Determinatũ eſt em̃ in li.6.ꝙ veritas & falſitas per ſe non ſunt,niſi in ſecunda operatione intellectus:in prima autem per accidens.

Secundò pro deciſione quæſiti pones duas concluſiones reſponſiuas.

Prima eſt,in rebus compoſitis & materialibus compoſitio & diuiſio intellectus, circa quas eſt verum & falſum ꝙ ſe fundãtur ſuper cõpoſitionem & diuiſionẽ quæ eſt in re: ꝓbatur,Cõpoſitio & diuiſio intellectus negotiantis circa res cõpoſitas &materiales cauſatur ex reali cõpoſitione& diuiſione,quæ eſt in re,ergo fundatur ſuper cõpoſitionem & diuiſionem rei. Conſequentia patet:Antecedens aũt eſt, Ariſto.in præſenti tex.inquit.n.Intellectus eſt verus putans compoſitum eſſe compoſitum in re, vt homo eſt albus, & diuiſum ab alio eſſe diuiſum,vt homo non eſt aſinus,econtrario autem mentem intellectus componens non compoſitum in re,vt homo eſt lapis,& diuidens non diuiſum,vt homo non eſt aĩal.Qm̃ igitur ab eo ꝙ res eſt vel non eſt,cauſatur veritas vel falſitas in oratione,ſi res eſt compoſita, oratio affirmatiua eſt vera, & negatiua eſt falſa:ſi diuiſa ab alio, oratio negatiua eſt vera, & affirmatiua eſt falſa, & ſi quæras in particulari,qũo compoſitio intellectus compoſitioni rei reſpondet,& diuiſio diuiſioni. Reſpondeo non recedens ab intellectu B.T.ꝙ in rebus compoſitis, compoſitio formę & materię vel eorum quæ ſe habent vt forma & materia,vel compoſitio ſubiecti& accidentis,ſe habent vt fundamentum & cauſa veritatis in compoſitione,quam in ſe format intellectus & voce exprimit. V. g. veritas huius cõpoſitionis,Sortes eſt homo,cauſatur ex cõpoſitione huius aĩæ humanæ ad hanc materiam indiuidualem,qua Sortes eſt hic homo : & huius,homo eſt albus, cauſa veritatis eſt compoſitio ſubiecti & accidentis:in diuiſione aũt.Diuiſio rei à re eſt cauſa veritatis,vt hæc eſt vera,homo non eſt lapis,quia diſtinguitur homo à lapide,ita ꝙnon poſſunt ſimul eſſe, &c. hoc dico quia licet forma & materia ſubiectum & accidens diſtinguantur realiter,ſunt tamen vnibilia quod non contingit in diſtinctis ſuppoſito.

Secunda eſt,Compoſitioni &diuiſioni intellectus negotiantis circa ſubſtantias ſimplices &immateriales,non correſpondet compoſitio,&diuiſio realis in re,probatur,In re ſimplici & immateriali nulla eſt cõpoſitio realis, aliter nõ eſſet ſimplex,quoniam compoſitio & ſimplicitas reſpectu eiuſdem ſunt oppoſitæ,ergo compoſitioni intellectus in talibus non correſpondet,&c.ex quo ſequitur,ꝙ non eodem modo eſt veritas in ſimplicibus & compoſitis:nam ſicut eſſe,non eſt vniforme in eis,ſic nec veritas.Conſtat autem ꝙ eſſe rei compoſitæ conſurgit ex componentibus : eſſe autem rei ſimplicis competit ei abſque compoſitione, ſed ex ſimplici natura ſua, idem dicendum eſt de veritate, quoniam ſicut res ſe habet ad eſſe,ita ad veritatem, vt dictum eſt in ſecundo libro tex.4.

Tu tamen aduerte, ꝙ pro veritate non datur ſubſtantia omnino ſimplex, niſi prima cauſa, in quà q̃ aliqua perfectio prædicatur de ea tali compoſitioni intellectus nulla correſpondet cõpoſitio in re vt in hac,Deus eſt iuſtus,Deus eſt ſapiens,i.re ſignatur per prædicatum & ſubiectum, vnde Com.dicit in 12.in com.39.ꝙ in Deo idem &diſpoſitum id eſt,prędicatum & ſubiectum,&c.Quantum igitur ad alias ſubſtantias abſtractas,nihil prohibet compoſitioni intellectus correſpõdere compoſitionem in re,ſaltem ex ſubiecto & accidente.verum quia Ariſt.& Comm.& B.Tho.in hoc loco loquuntur de omnibus, vt de vno genere, ideo pro nunc ſupponatur eſſe eadem ratio de omnibus, donec ſimus in lib. 12. vbi aſſignabimus differentias inter primam cauſam,& alia ſeparata.

Vltimò aduerte, ꝙ quidam dant inſtantias contra primam concluſionem, dicentes ꝙ in hac compoſitione, non ens eſt non ens, non correſpondet compoſitio in re, quoniam compoſitio eſt proprietas entis, ergo non conuenit non enti.Item q̃ prædicatur idem compoſitum de ſeipſo, vt homo eſt homo,non correſpondet compoſitio in re, q̃ nihil cõponit cum ſeipſo.Item nullo homine exiſtente,hæc eſt vera,Sortes eſt homo:& tñ nulla compoſitio correſpondet in re, ſi per caſum nec Sortes nec homo exiſtit. Sed inſpecto ſenſu philoſophi,inſtantię nullę ſunt.Intendit.n.philoſophus de compoſitione &diuiſione intellectus in rebus compoſitis, quæ conſtant ex terminis poſitiuis ſignificantibus rem extra animam,&non ex terminis negatiuis aut priuatiuis : & ideo inſtantia prima nihil valet. Item inſtantia ſecunda nihil valet,quia q̃ idem prædicatur de ſeipſo, eſt idem iudicium,ſicut de re ſimplici, de qua formata eſt ſecunda concluſio negatiua.Ad tertiam dico, ꝙ licet de facto non correſpondet cõpoſitio in re poſito illo caſu,tñ aptitudinaliter correſpondet, quæ ſaluatur etiam re non exiſtente.Nam dum dico,Sortes eſt hõ,ly eſt,nõ dicit actualem exiſtentiam ſubiecti,ſed habitudinem prędicati ad ſubiectum ꝙ ex natura rei ſemper eſt natum conuenire ſubiecto, & verificari de eo. & aduerte, ꝙ aliqui realiſtæ, inter quos eſt Iandunus,quia neſciuerunt ſaluare,qũo huic compoſitioni,Sortes eſt homo,correſpõdeat compoſitio in re, poſito ꝙSortes non ſit,dixerunt hanc eſſe falſam,Sortes eſt homo.ſimiliter iſtam,homo eſt animal,poſito ꝙ homo non ſit,& non aduerterunt ꝙ ad veritatem talium ſufficit correſpondentia compoſitionis in re actualis, vel aptitudinalis.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XXI.

Si contingit deceptio circa quodquid eſt,& circa ſubſtantias incompoſitas,ſiue abſtractas.

Decipi enim circa quodquid eſt non eſt,ſed aut ſecundum accidens,ſimiliter autem circa ſubſtantias incompoſitas non enim eſt decipi.Textu 22.

CONCLVSIO.

Circa quodquid eſt ſiue circa diffinitionem deceptio non contingit per ſe in intellectu:contingit verò per accidens in intellectu circa quod quid eſt:at circa ſubſtantias incompoſitas abſtractas,deceptio in intellectu non contingit,ſed ignorantia.

IN hac q. ſic procedes. Primò declarabis quid ſit decipi, & in quo differt ab ignorare.Secundò, pones concluſiones reſponſiuas. Tertiò, quoniam determinabitur quod circa ſubſtantias incompoſitas ſiue abſtractas non contingit nobis deceptio, ſed ignorantia, declarabis qualis eſt hæc ignorantia,& quomodo poteſt concordari tex.Com. cum tex.quem exponit B.Tho.

Quantum ad 1.aduerte,ꝙignorare propriè eſt nullo modo intellectu attingere obiectum ſcibile,ſiue ſit ſimplex ſiue compoſitum:ſicut merus idiota, nihil penitus ſciens de eclipſi,nec de anima, nec de intelligentiis, dicitur propriè ignorans.Decipi aũt vel deceptio propriè eſt habitus erroneus,quo aliquid ſcimus de re,& aliquid neſcimus, ſiue ignoramus, non ſolum ignorantia ſimplicis negationis, ſed malæ diſpoſitionis:ſicut qui ſcit hominem eſſe animatum, & animal, ſed neſcit animam humanam eſſe immortalem, imò tenet oppoſitum.Differunt autem, quoniam ignorantia propriè eſt tantum circa ſimplicia, quoniam ſi attingimus ea,ſcimus:ſi non attingimus,ignoramus. Deceptio autem propriè eſt circa compoſita,quoniam poſſumus de eis aliquid ſcire,puta genus & neſcire differentiam.

Quantũ ad 2.ponunt̃ tres cõcluſiones reſpõſiuæ q̃ſito.

Prima eſt, Deceptio nõ cõtingit ꝓ ſe in intellectu circa quodquid eſt ſiue circa diffinitionẽ.Probatur,Nulla poten

tia co

tia cognoſcitiua decipitur per ſe circa proprium obiectũ, dummodo remoueatur omnis indiſpoſitio ex parte potentiæ & ex parte obiecti. Sed intellectus eſt potentia cognoſcitiua, vt ab omnibus conceditur, & ſuum proprium obiectum, eſt ipſum quodquid eſt ex 3. de ani. tex. 26. ergo, &c. Maior eſt Philoſophi in 3. de ani. in eodem tex. vbi loquens de vero & falſo vult, ꝙ intellectus, qui eſt ipſius quodquid eſt, ſecundum quod intelligit quid eſt res, ſemper ſit verus, & non ſecundum quod intelligit aliquid de aliquo, id eſt componit aut diuidit, vnde ſicut viſus, inquit Philoſophꝰ, non decipitur in proprio obiecto, ſic nec intellectus in cognoſcendo quodquideſt: ſicut autem decipitur viſus in iudicando de coniunctis proprio obiecto, puta ſi coloratum eſt hõ, vel aliud, ſic decipitur intellectus in componẽdo & prædicando aliquid de aliquo, puta qđ cælũ eſt immobile.

Secunda eſt, Deceptio contingit per accidens in intellectu, circa quodquideſt. Probatur, Deceptio contingit ꝑ accidẽs in ſenſu circa ꝓprium ſenſibile: ergo & in intellectu circa ꝓprium intelligibile, qđ eſt ipſum quodquideſt. Conſequentia patet, qm̃ ſecundum Philoſophum vbi ſuprà, ſicut ſe habet ſenſus ad proprium ſenſibile, ſic intellectus ad proprium intelligibile. Antecedẽs autem patet ad ſenſum, qm̃ ſi organum ſit indiſpoſitum, ſicut lingua febricitantis, iudicat dulce amarũ, idem ꝯtingit viſui ex medio indiſpoſito, ſicut aere exiſtente nubiloſo, vel repleto vaporibus calidis, iudicat nubem albam eſſe rubeam, idem contingit ex indebita diſtantia ſenſibilis ad ſenſum, vt qui iudicat de magnitudine rei, à valde remotis. Eodem modo contingit deceptio per accidens in intellectu, circa quodquideſt.

Quod quidem contingere poteſt duobus modis, primo malè ordinando, & cõponendo partes diffinitionis, vt ſi qs cõponeret aĩal rationale cum immortali, & diceret, ꝙ homo eſt aĩal rationale immortale, deciperet ex eo ꝙ partes incõpoſſibiles adinuicem cõponeret: nõ. n. ſtant ſimul aĩal rationale & immortale, ſed mortale ſecundo, malè applicando diffinitionẽ diffinito. Stat enim ꝙ partes diffinitionis ſint bene ordinatæ, & tm̃ aliqm̃ applicatur diffinitio alteri, cui non conuenit, vt ſi quis diffinitionem trianguli applicaret quadrato, deciperetur per accidens, quia non inquantum diffiniens, ſed inquantum malè ordinat vel malè applicat, decipitur: nam ſi diffiniẽs bene ordinat partes diffinitionis, & bene applicat, ſemꝑ eſt verꝰ, & nulla deceptio.

Tertia eſt, Circa ſubſtãtias incompoſitas abſtractas, non contingit deceptio in intellectu, ſed ignorantia. Antequam probemus hãc concluſionem aduerte, quod qm̃ Philoſophꝰ dicit, circa ſubſtantias incompoſitas non eſt decipi, ſupponit ꝙ intelligant ſecundum naturam ſuam & non ex ſenſibilibus effectibus, nam ſi ſic, intelligentur more rerum cõpoſitarum, & formabimus conceptus compoſitos ex genere & differentia, vel aliquo loco differentiæ, & dato quod non verè componãtur ex genere & differentia, non inconueniet, quod cognoſcamus ſubſtantiam incompoſitam & ſimplicem, quo ad prædicatum genericum, & non quo ad prædicatum differẽtiale. & tũc poterit eſſe deceptio in intellectu, quia vt ſic cognoſcet incompoſita ꝑ compoſitionem & diuiſionem, ſicut intelligit compoſita, ſi aũt intelligerentur ſecundum naturam ſuam, intelligerentur ſimplici intuitu, abſque compoſitione & diuiſione & diſcurſu. Aduerte etiam, ꝙ vt dictum eſt in q. præcedenti, licet pro veritate non detur ſubſtantia incompoſita & omnino ſimplex, niſi prima cauſa, tamen quia Ariſt. Comm. & B. Th. hic loquuntur de omnibus, vt de vno genere: ideo probabitur abſolutè, ꝙ in abſtractis non contingit deceptio, ſed ignorantia, & arguitur ſic, Circa ea eſt deceptio, in quibus contingit aliquid ſcire, & aliquid neſcire. Dictum eſt. n. ꝙ deceptio eſt habitus erroneus, quo contingit aliquid ſcire & aliquid ignorare. Sed in ſubſtantiis incompoſitis abſtractis non contingit aliquid ſcire & aliquid ignorare, quoniam cum ſint ſimplices & indiuiſibiles, vel ſimpliciter ſcimus eas, vel ſimpliciter ignoramus, ſuppoſito vt dictum eſt, ꝙ intellectus tendat in cognitionem earum ſecundum naturam ſuam, & non more ſubſtantiarum compoſitarum.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ text. Philoſophi, quem exponit B. Th. eſt negatiuus, ſic enim inquit, falſum verò non eſt nec deceptio, ſed ignorantia non qualis cæcitas. Cæcitas enim eſt vt vtique ſi intellectiuum omnino non habeat aliquis. Tex. aũt Comm. partim eſt negatiuus, partim affirmatiuus, ſic. n. inquit, Et hoc nõ eſt falſum, neque deceptio, ſed ignorantia: non ſicut cæcitas, iſta. n. ignorantia eſt ſicut cæcitas intellectus, cùm nullus eorũ habuerit intellectum omnino, & aduerte, ꝙ ſicut non videntur concordare text. ſic nec concordat expoſitio B. Th. cum expoſitione Com. nam dicit B. T. ꝙ illa ignorantia non eſt talis priuatio, qualis eſt cæcitas, quæ eſt priuatio potentiæ viſiuæ, eſſet autem illa ignorantia ſimilis cæcitati, ſi quis nõ haberet vim intellectiuam ad attingendum ſubſtantias ſeparatas, vnde aſinus habet ignorantiam ſubſtantiarum ſeparatarum, ſicut oculus cæcus ignorantiam colorum, nam ſicut oculus cæcus non videt nec videre poteſt colores, quia eſt non habens potentiam viſiuam, ſic aſinus nec cognoſcit nec cognoſcere põt abſtracta, quia non habet intellectum. Homo autem quia intellectum habet, põt cognoſcere potentia remota, vnde ſe habet homo ad cognoſcendum ſeparata, ſicut oculus non cæcus, ſed cõcluſus aut velatus ad videndũ colores. Com. autem exponit affirmatiuè & dicit, Et cùm dicimꝰ, ꝙ apud nos non eſt verum de ſubſtantiis ſimplicibus, non intendimus, ꝙ accidit nobis error, qui eſt ignorantia ſecundum habitum: ſed accidit priuatio veritatis, quæ eſt ignorantia tãtum, & hæc in virtute rationali, i. in intellectu, ſicut cęcitas in oculo, & innuit per hoc, ꝙ non intelligere res ſeparatas per intellectum humanũ eſt in intellectu in primo, i. in principio. qñ eſt ſicut tabula raſa, ſimile cæcitati ĩ oculo, antequã perficiatur intellectus, eo ſcilicet modo quem imaginatus eſt ipſe Com. in 3. de Aĩa, com. 35. Hæc fuit expoſitio Com. ex qua conſtat, ꝙ licet arbitretur homem antequam pficiatur per ſcientias ſpeculatiuas, non poſſe intelligere abſtracta quidditatiuè: ſicut nec oculus cæcus colores, tñ in vltimo ſtatu ſi intellectus agens vnietur intellectui poſſibili vt forma, poteſt intelligere, & de facto intelliget. Mens autem B. T. in tota doctrina ſua fuit, ꝙ homo pro hac vita, nõ põt ad cognitionem talem peruenire, & ideo non eſt quærenda aliqua concordia inter B. Th. & Comm. in hoc, ſicut determinauimus in libro 2. contra Scotum & Comment.

Sed contra hoc videtur eſſe corollarium, quod facit B. Th. poſt expoſitionem tex. Dicit enim ſic, Ex quo patet, ꝙ ſecundum ſententiam Ariſt. humanus intellectus poteſt pertingere ad intelligendum ſubſtantias ſimplices. Quod videtur ſub dubio reliquiſſe in 3. de Aĩa. nec valet dicere, vt quidam dicunt, ꝙ B. T. intendit ſententiam Ariſt. fuiſſe, ꝙ intellectus humanus poteſt in hac vita intelligere ſubſtantias ſimplices, non quidditatiuè, ſed quantum ad quia eſt, ſiue ab effectu. Hoc inquam non valet, quoniam cùm dicit philoſophus in text. ꝙ circa ſubſtantias incompoſitas non eſt deceptio, ſed ignorantia, ſupponit ꝙ intelligantur ſecundũ naturam ſuam, & non ex ſenſibilibus effectibus, aliter intelligerentur per compoſitionem & diuiſionem, more rerum compoſitarum, & ſic circa eas poſſet eſſe deceptio, vt declarauimus in tertia concluſione huius quæſtionis.

Nec etiam valet dicere, ꝙ B. T. intendit non pro hac vita, ſed poſtquam erit intellectus ſeparatus à corpore. Hoc inquam non valet, quoniam dicit B. T. Quod videtur, ſcilicet philoſophus, ſub dubio reliquiſſe in 3. de anima. Cõſtat autem ꝙ in 3. de anima in tex. 36. mouet dubium, & non ſoluit, vtrum intellectus exiſtens non ſeparatus à magnitudine, i. à corpore, intelligat aliquod ſeparatorum, ergo videtur B. Tho. in hoc loco concordare cum Commeut. ꝙ ſcilicet intellectus humanus poteſt exiſtens coniunctus intelligere quidditatiuè entia ſimplicia, id eſt, abſtracta.

Reſpondeo. Hoc argumẽtum ſemper reputaui difficile in via noſtra, & qm̃ teneo ꝙ philoſophus in hoc 9. in tex. 22. intendit de cognitione quidditatiua ſubſtantiarum incompoſitarum, & pro hac vita, non ꝙ de facto intelligantur, ſed ſi intelligerentur, non caderet circa eas deceptio, ideo ad argumentum dico, ꝙ illud corollarium non fuit B. Th. ſed alicuius gloſſantis in margine, deinde reductũ fuit in expoſitione. & motiuum meum eſt, qm̃ ſi eſt B. Tho. profecto ſibiipſi contradicit: vult enim hîc quod philoſophus determinet id quod ſub dubio reliquit in 3. de anima. & in 3. de anima exponens tex. 36. dicit, Hæc quæſtio, ſcilicet vtrum intellectus exiſtens non ſeparatus intelligat aliquod ſeparatorum, pertinet ad meta. non tamen inuenitur ab Ariſto. ſoluta. hæc ille. Patet autem, quod hæc duo non ſtant ſimul, ſcilicet, quod determinet hoc quęſitum relictum ſub dubio in 3. de anima, & quòd non inueniatur ſolutum ab Ariſt. Sic mihi dicendum occurrit vt liberem B. Tho. à contradictione, ſi quis tamen melius inuenerit: ſapientiori cedo. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

Quæſtionum ſuper Nonum librum Metaphyſices finis.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

QVAESTIONES SVPER decimum lib. Metaphyſices.

In libr.10.in quo Philoſophus pertractat de ente, vt diuiditur per vnum & multa, & de his quę conſequuntur vnum & multa, diſcutienda ſunt infrà ſcripta quæſita.

1 *Si ratio vnius eſt poſitiua vel negatiua.*
2 *Si ratio menſuræ primò conuenit vni, quod eſt principium numeri, & per quid conuenit ei.*
3 *Si quid eſt menſura in aliquo genere eſt primum & cauſa omnium quæ ſunt illius generis.*
4 *Si prima ſubſtantia, id eſt, prima cauſa eſt menſura omnis ſubſtantiæ.*
5 *Si vnum & multa opponuntur, & in quo genere oppoſitionis.*
6 *Si multitudo eſt prior vno.*
7 *Si identitas abſoluta & relatiua ſunt eadem identitas vel diſtinctæ realiter.*
8 *Si inter idem & diuerſum datur medium.*
9 *In quo differt oppoſitio relatiua ab aliis oppoſitionibus.*
10 *Quomodo ſe habet priuatio ad cognoſcibilitatem, & ad eſſe extra animam.*
11 *Si oppoſitio contradictoria eſt prima & maxima, & ſi poteſt habere medium.*
12 *Si contrarietas eſt maxima diſtantia vel differentia.*
13 *Si contraria habent fieri circa idem, ita quòd ſe compatiantur in eodem ſaltem in gradibus remiſſis.*
14 *Si tantum vnum vni eſt contrarium.*
15 *Si multitudo eſt genus ad numerum, ita quòd ſit quid magis commune quàm numerus.*
16 *Si omnia media ſunt eiuſdem generis cum extremis.*
17 *Si media contrariorum componuntur ex extremis virtualiter & formaliter.*
18 *Si inter ſpecies cuiuſcunque generis eſt vera contrarietas, præcipuè in prædicamento ſubſtantiæ, & ſimiliter inter differentias.*
19 *Si genus & ſpecies generis ſunt eadem, aut diuerſa genere, vel eadem aut diuerſa ſpecie.*
20 *Si omnis contrarietas facit diuerſitatem in ſpecie.*
21 *Si corruptibile & incorruptibile differunt genere.*
22 *Si materia eſt principium diſtinctionis ſecundũ genus.*

QVAESTIO I.

Si ratio vnius eſt poſitiua vel negatiua.

Propter quod vni eſſe, indiuiſibile eſt eſſe. Tex.1.

CONCLVSIO.

De concluſione huius quæſtionis, vide quæſtionem 8. lib. 4.

IN hac q. aduerte, ꝙ eam iam pertractauimus & determinauimus in libr.4.q.8.& defendim⁹ viam noſtram contra Ant.And.& qm̃ extimamus determinationẽ illic factam nõ ſolũ eſſe ad mentẽ B.T.ſed & Com. Ideo intendim⁹ hîc non repetere quæ dicta ſunt in li.4.in q.8.ſed ſoluere rationes Ioan.Bac.Anglici, q conatur probare, ꝙ formale in ratione vnius, nõ eſt q.d negatiuum, puta indiuiſio, ſed quid poſitiuũ. Sic igit̃ ꝙ cedem⁹. Primò ponẽt poſitio ſua. Secũdò ſoluent̃ ratiões ſuæ, quas apparẽter fundat ĩ Ariſt. & Com.

Quantũ ad 1.aduerte, ꝙ in 1.Sent.diſt.33.q.1.art.2.dicit, ꝙ formale in vno eſt duplex, ſ. primũ & ſecũdũ, primũ eſt poſitiuũ, ſecundũ eſt negatiuũ, primũ poſitiuũ eſt ſimplicitas, vnũ.n.ex natura ſua eſt ſimplex, ſecundũ negatiuũ eſt indiuiſio, quæ ſequit̃ ad ſimplicitatẽ, qm̃ ſimplex vt ſimplex indiuiſum eſt, & qm̃ Philoſophus & Com. in 5.& in 10. Meta. vidẽtur declarare vnũ non per eſſe ſimplex, ſed per eſſe indiuiſum, vt patet in li.10.tex.1.vbi inquit, Omnia.n.hæc vnũ per indiuiſibile eſſe.& in tex.5. propter quod diuiſibile eſt, ꝙ vnum aut ſimpliciter, aut ſecundum quod vnum, dicit ille autor, quod Philoſophus in 5. Meta. diſtinguit nomina, & notificat non ſecundum naturam rei, ſed ſecundum acceptiones famoſas, & quoniam communiter iudicatur vnũ quod apparet indiuiſum, ideo quantum ad communem impoſitionem nominis ad quam communiter attenditur, Philoſoph⁹ declarauit vnum per eſſe indiuiſum, cũ tñ ex natura ſua primo conueniat ſibi eſſe ſimplex quàm eſſe indiuiſum, quoniam hoc ſequitur ad illud, & hanc ſuam opinionem conatur firmare, ex eo ꝙ Philoſophus in 10.Meta. in illo cap. vbi ſtrictè quærit contra Pythagoram & Platonem quid ſit vnum, an ſcilicet idea, vel quid ſeparatum determinat ꝙ vnum in vnoquoque genere eſt natura ſimplex. Conſtat autem ꝙ natura ſimplex dicit poſitionem: ergo vnum pro primo formali dicit quid poſitiuum.

Hanc ſuam poſitionẽ probat quatuordecim rationibus.

Prima eſt, Cuius modi vel ſpecies in quas aliqđ cõmune diuiditur, ſunt poſitiui, & ipſum cõe eſt poſitiuum. Sed modi vel ſpecies aſſignatæ de vno ab Ariſto. in 5.Meta. ſunt poſitiuæ, patet enim quòd vnum continuitate, vnum genere, vnum ſpecie, vnum in ſubſtantia, vnum in quantitate, vnum in qualitate, dicunt quid poſitiuum: ergo vnum eſt formaliter quid poſitiuum, & quòd vnum in continuitate, in ſubſtantia, in quantitate dicant poſitionem, probatur, quia ſua oppoſita, ſcilicet diſcontinuum, diuerſum, inæquale, diſſimile dicunt priuationem, ergo, &c.

Ad hoc dr̃, ꝙ concludit, modos & ſpecies vnius eſſe poſitiuos, non pro ſuo formali præcisè, ſed pro ſuo fundamẽto, vt ſtat ſub formali, fundamentum autem cum ſuo formali, eſt entitas rei vt indiuiſa, & in hoc ſenſu diuidit Philoſophus vnum in 5.Meta. & quando Autor probat, ex eo ꝙ ſua oppoſita dicunt priuationem, nego hoc, imò dico, ꝙ idem dicit formaliter indiuiſionẽ, quæ eſt vt priuatio, diuerſum autem dicit diuiſionẽ, quæ eſt vt habitus. Idẽ intelligo de ſimili & diſſimili, de æquali & inæquali, & propterea vnum & multa nõ opponũtur, ſicut poſitiuũ & priuatiuũ, vt ipſe credit, ſed vt indiuiſum & diuiſum, ſicut ĵ. declarabimus.

Secunda eſt Philoſophus in 10.Meta.textu 21. ponit oppoſitionem relatiuam inter vnum & multa, vt inter menſuram & menſuratum. ſed menſura dicit formaliter aliquod poſitiuum, ergo & vnum cui attribuitur ratio menſuræ.

Ad hoc dico, ꝙ vt patet in 10.Meta.tex.9.1.oppoſitio quã aſſignat Philoſophus inter vnum & multa, non eſt relatiua, ſed eſt ſicut indiuiſibile & diuiſibile. Quę.n.diuiſa aut diuiſibilia ſunt, multa ſunt, & ꝙ indiuiſum aut indiuiſibile eſt vnũ, inq̃t illic Philoſoph. & qm̃ de ratione menſurę eſt eſſe indiuiſibile, vt dicemus infrà, ideo eſſe menſuram eſt proprietas conſequens naturam vnius. Modo ad argumentum dico, ꝙ probat formale in vno non primum ſed ſecundarium quod eſt proprietas eſſe poſitiuum, cum aũt dicimus formale in vno eſſe negatiuum, intendimus de primo, quod eſt indiuiſio. nam ad hoc reducitur ratio menſuræ, & hoc non reducitur in aliquod prius.

Tertia eſt, Si vnum dicit formaliter priuationem, ergo cùm relatio ſimilitudinis & æqualitatis fundet̃ ſuper vnũ, ſequitur ꝙ non erunt relationes reales poſitiuæ, ſed negationes relationum, & ſic non ſunt per ſe in genere relationis, ſed reductiuè, quod eſt contra Philoſophum in 5.Meta.

Ad hoc negatur conſequentia, quoniam non fundatur ſuper vnum quo ad ſuum formale præcisè, ſed ſuper materiale, vt ſtat ſub formali, quod eſt ens indiuiſum, vt ſimilitudo fundatur ſuper qualitatem indiuiſam ſpecie. Conſtat autem qualitatem indiuiſam eſſe fundamentum reale, propter quod argumentum nihil concludit.

Quarta, Si vnum dicit formaliter indiuiſionem, ergo reſponſiones datæ à Com. contra Auicen. non valent, & probatur conſequentia. Primo Commentator recitat in 4.Meta.commento 3.& in 10. Meta.com.8. quod Auic. intendens ꝓbare, ꝙ vnum addit aliquid ſuper ens, ſic arguit, ſi vnum non addit ſupra ens, ergo eſt nugatio dicendo ens vnum. Cui reſpondens Commen. inquit, Hoc non ſequitur, niſi diceremus quòd dicere de aliquo quod eſt ens, & vnum quod ſignificat eadem intentione & eodem modo, nos autem dicimus quòd ſignificant eandem intentionem, ſed modis diuerſis. Tunc arguo ſic, Si vnum diceret formaliter indiuiſionem, Auic. arguiſſet ſine omni apparentia, quòd ſi eſt idem enti, erit nugatio dicendo, ens vnum. Sicut enim non eſt nugatio dicendo, homo cæcus, nec etiam dicendo ens indiuiſum. Deinde non oportuiſſet Commentat. reſpondere, quòd ſignificat eandem eſſentiam modis diuerſis, ſed planius reſpondiſſet dicendo, quòd non eſt nugatio, quia licet ſignificent eandem eſſentiam, tamen ens ſignificat eam poſitiuè, & vnum priuatiuè, & tunc nulla

dubitatio

dubitatio fuiſſet in reſponſione Com. Modò autem dubitari poteſt, quia dixit diuerſis modis. Hoc.n. poteſt intelligi de modis poſitiuis, & priuatiuis. Si igitur Auic. apparenter arguit, & Comm. rationabiliter, reſpondit, ſequitur quòd vnum non dicit formaliter indiuiſionem.

Secundò Com. dicit contra Auic. in 4. Meta. com. 3. ꝙ ens & vnum differunt non eſſentialiter, ſed intentionaliter: & declarans ly intentionaliter dicit, diuerſis modis. Tunc arguo ſic, Differre intentionaliter ſecundum Com. eſt differre diuerſis modis, ergo poſitiuè, quia modus non eſt negatio, ſed vnum differt ab ente diuerſis modis: ergo poſitiuè, ergo vnũ non dicit formaliter priuationem, ſed poſitiuum.

Tertiò, Com. in 4. Meta. com. 3. reprehendit Auic. qui extimauit hoc nomen vnum, ſignificare carentiam diuiſibilitatis, & ꝙ illa intentio, ſ. carentia diuiſibilitatis eſt alia ab intẽtione, quæ eſt natura illius rei. Tũc arguo ſic: Aut Com. arguit Auic. de iſta conſequentia, Si vnum dicit carentiam diuiſibilitatis, ergo dicit rem additam eſſentiæ rei diuiſibilis, & hoc planè eſt falſum, ſciuit.n. Com. Auic. non fuiſſe itaq; dicere priuationem addere aliquod poſitiuum ſuper ſubiectum ſuum, aut reprehendit eum de hac copulatiua, vnum dicit carentiam diuiſibilitatis, & addit rem ſuper eſſentiam rei, & tunc habetur propoſitum quod ſ. Com. extimauit vtrunque eſſe falſum, ergo ſecũdum Com. vnum non dicit formaliter priuationem, ſ. carentiam diuiſibilitatis quæ eſt indiuiſibilitas.

Ad hæc reſpondetur, & negatur prima conſequentia. Ad primã probationem dico, quod Auic. opinabatur alio modo committi nugationem in ſcientia reali qualis eſt Meta. & alio modo in logica, nam in ſcientia reali credebat committi nugationem per identitatem realem duorum, & auferri per additionem alicuius realis. In logica autem credebat auferri per diſtinctas rationes formales, etiam ſtante identitate duorum reali. Sed Com. voluit innuere, qđ etiam in Meta. tollitur nugatio inter ens & vnũ per diſtinctas rationes formales, etiam ſtante inter ea identitate reali. Apparenter ergo Auic. arguit, & Com. bene rñdit, & ſua reſponſio non habet dubitationem apud peritũ in doctrina Com. quoniam vbique declarat vnũ per eſſe indiuiſum, ita quod ly indiuiſum eſt ſuum formale, quo diſtinguitur ab ente, & id totum patet in 10. Metap. com. 1.

Ad ſecundam probationem, nego cõſequentiam, ſtat.n. aliquid differre ab alio intentionaliter, i. diuerſo modo, & tamen illum modũ non eſſe poſitiuum ſed priuatiuum, non enim omnes modi quos addunt tranſcendentia ſuper ens, ſunt poſitiui, ſed aliqui poſitiui vt modus veri, & boni, aliquis autem negatiuus, vt modus vnius, & nego quin aliquis modus ſit negatio, ſumẽdo negationem pro priuatione, nã ſi dico oculum cæcum, ly cęcum modificat & reſtringit oculum, ſicut homo albus, ly albus modificat hominem.

Ad tertiã dico, ꝙ Com. illic recitat omnia quæ Auic. attribuebat vni & primo, ꝙ dicit rem additam enti, tertio, qđ nõ diſtinguitur ab vno quod eſt principium numeri ex his tribus, ſecundum & tertium ſunt falſa, & quantum ad hæc reprehendit eum Com. non autẽ quo ad primum. Dico ergo ꝙ Com. reprehendit Auic. in illa copulatiua, ſed nego ꝙ habeatur propoſitum, & ꝙ Com. extimauerit vtranque partem copulatiuè eſſe falſam, ſtat enim copulatiuam eſſe falſam, cuius vna pars tantum eſt falſa, vnde dico, ꝙ Com. extimauit tantum ſecundam partem eſſe falſam, & conceſſit primam, & ſic probatio ſua non concludit.

Et aduerte, quòd illa diſtinctio quam poſuit de primo formali, quod ſecundum ipſum eſt eſſe ſimplex, & de 2. formali, quod eſt eſſe indiuiſum, & ꝙ Ariſt. manifeſtans vnum per eſſe indiuiſum non loquitur ſecundum naturam rei, ſed ſecundum famoſitatem, & ſecundum communem nominis acceptionem eſt mera imaginatio ſua, nec fundamentũ habet in Ariſt. nam ſimplicitas dicit carentiam partium, vnde propriè opponitur compoſitioni, itaꝙ ſicut vnum opponitur multo, ita ſimplex opponitur compoſito, nec eſt verum ꝙ Philoſop in 10. Meta. loquens contra Pythagoram & Plato. determinet, ꝙ in vnoquoque genere vnũ eſt natura ſimplex, nec facit mentionem de hoc termino ſimplex, ſed vt patet in tex. 7. determinat contra illos, quòd vnum non eſt quid ſeparatum, ſed quòd in omni generatione vnum eſt natura quædam, puta vnus color, vna linea, vnus homo, &c. patet autem colorem dici vnum, quia eſt indiuiſus ſpecie vel numero, ſic de linea, ſic de homine. Non igitur ſequenda eſt imaginatio Ioan. Bacho. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO II.

Si ratio menſuræ conuenit primo vni quod eſt principium numeri, & per quid competit ei.

Maximè verò in eo quod metrum eſt eſſe primum vniuſcuiuſque generis. Tex. 2.

CONCLVSIO.

Eſſe menſuram quantitatiuam conuenit primo vni, quod eſt principium numeri, & eſt reductiuè in prædicamento quantitatis: Ratio autem menſuræ derivatur ab vno ad alias menſuras.

IN hac q. ſic procedes. Primò aſſignanda eſt ratio menſuræ vniuerſaliſſimè ſumptæ, ſiue ſit menſura intrinſeca ſiue extrinſeca, ſiue quantitatiua, ſiue perfectionalis, ſiue homogenea ſiue heterogenea. Secundo, quot conditiones requirit menſura quantitatiua, de qua hic propriè intendimus probare, ꝙ eſt primo competens vni, quod eſt principium numeri. Tertiò declarandum eſt per quid cõperit vni eſſe, menſuram, ſ. an quia ſimplex, an quia indiuiſibile. Quartò ponentur concluſiones reſponſiuæ. Quintò ſoluentur quædam dubia.

Quantum ad 1. aduerte, ꝙ ratio menſurę vt menſura eſt, conſiſtit in hoc, ꝙ eſt certificare & notam facere determinatè apud intellectum noſtrum quantitatẽ rei, ſiue ſit quantitas dimenſiua, ſiue quantitas perfectionalis, ita ꝙ apud intellectum noſtrum, illud eſt primò menſura quantitatis dimenſiuæ, quo primo cognoſcimus ipſam quantitatem & illud eſt primo menſura quantitatis perfectionalis, quo primo cognoſcimus perfectionem & determinatos gradus ꝙ fectionis rei in ſuo genere, & vt declarabimus infrà, tale eſt primum in vnoquoque genere, nunc autem quoniam intendimus de menſura quantitatis dimenſiuę, ſufficit tibi ſcire, ꝙ illud eſt primò menſura, per quod primo quãtitas rei cognoſcitur, & hæc eſt ratio menſuræ aſſignata à phil. in tex. 2. vbi dicit Com. Diffinitio menſurę eſt illud, per quod mẽſuratur, id eſt cognoſciẽ quantitas rei, vnde menſurare non eſt niſi notificare quanta ſit res, vel quota, & omne notificatiuum quantitatis habet rationem menſuratiui. Quantũ ad ſecundum aduerte ꝙ menſuræ quantitatiuæ tres debent eſſe conditiones: primò ꝙ ſit certiſſima, nam per incertũ non poſſumus de aliquo certificari, ſicut ex principio incognito non poſſumus deduci in notitia concluſionis. Cùm igitur per menſuram debeat intellectus certificari de menſurato ex diffinitione data de menſura, neceſſe eſt ipſam eſſe certiſſimam.

Secundò, ꝙ ſit indiuiſibilis, & minima in illo genere in quo eſt menſura. Indiuiſibilis quidẽ, quoniam vt dicit Cõmen. in com. 12. res primò & eſſentialiter non menſuratur, niſi per primum, quod eſt indiuiſibile in eis. Minima autem, quoniam, vt dicit philoſophus in tex. ad hoc ꝙ mẽſura certificemur de quantitate menſurati, debet eſſe talis, ꝙ nihil poſſit ſibi addi vel minui, aliter non eſſet eadem menſura, ſicut patet in põderibus, puta in vncia in libra. Tu tamen aduerte ꝙ ly indiuiſibilis & minima ſtat vel ſimpliciter, vel ſecundum inſtitutionem humanã, vt vult philoſophus in tex. ſimpliciter quidem vt vnitas, quæ eſt indiuiſibilis omnino, & qua menſuramus omnem numerum, vt probabitur ℣. ſecundum inſtitutionem autem humanam, vt mẽſura qua vtimur in continuis, ſicut pes, & vlna, & brachium: quæ licet ſint in ſe quantitates continuæ, ex conſequenti ſemper diuiſibiles, tamẽ ex ſtatuto humano accepta pro menſuris, ſtãt in indiuiſibili, ita ꝙ non licet ſibi addi neque minui, vt ſeruetur iuſtitia in ciuilibus. Aduerte etiam, ꝙ hæc conditio minima, verificatur propriè in menſura quãtitatiua, vt præ ſeruetur menſura perfectionalis, de qua dicemus ℣. quòd maximum in vnoquoque genere eſt menſura aliorum.

Tertia, ꝙ ſit vnigenea, i. in eodem genere cum menſurato, ꝙ tu intelliges per ſe vel reductiuè: per ſe quidem, vt qñ menſuramus continuum continuo, grauitatem grauitate, motum motu, &c. Reductiuè autem quando menſuramus numerum vnitate, licet.n. vnitas non ſit per ſe in prædicamẽto quantitatis, eſt tamen reductiuè ſicut principium reducitur ad genus principiati, & aduerte, ꝙ ſemper loquor de menſura quantitatiua. nam de perfectionali non eſt verũm vniuerſaliter, ꝙ debeat eſſe vnigenea, vt dicemus infrà de prima ſubſtantia, quæ eſt menſura omnis ſubſtantiæ.

Quan

Quantum ad 3.aduerte,q̃ Ioan.Bacho.in 1.dist.33.q.1.art. 2.tenet,q̃ propter quam vni comperit mensura, est duplex. Quædam prima,& hæc secundum eum est simplicitas, imaginatur.n.primam rationem vnius esse naturam simplicem. Quædam secũda,& hæc secundum eum,est indiuisibilitas, quæ secundum eum est posterior secundum naturam, sed prior quo ad nos:quia vnũ occurrit nostro intellectui prius sub ratione indiuisibilitatis, quàm sub ratiõe simplicitatis, simplicia.n.negatione & priuatione cognoscimus,vt punctus est,cuius pars non est,& hanc suam imaginationẽ quo ad vtranque partem sic probat,& primò quod prima ratio mensuræ non sit indiuisibilitas,sed simplicitas,sic arguit in ter mensuram& mensuratum est oppositio relatiua.Sed indiuisibilitas nec pertinet ad oppositionem relatiuam, sed ad priuatiuã:ergo indiuisibilitas non est prima ratio mensuræ, sed simplicitas. Quod autem indiuisibilitas sit prima ratio,quo ad intellectum nostrum,arguit sic:Quæ de difficili intelliguntur à nobis, primò intelliguntur sub ratione priuationis &negationis,vnde materia primò cognoscitur negatiuè,s.q̃ non est quid,nec quale,nec quantum,& punctus est cuius partes non sunt.Sed vnitas,sicut quælibet natura simplex,est difficilis nobis ad intelligendũ:ergo prius occurrit intellectui nostro sub ratione indiuisibilitatis, quàm sub ratione simplicitatis.

Sed vt determinatum est in q.præced.& in lib.4.q.8.primum formale in vno non est positiuum, sed negatiuum, q̃ est ipsa indiuisio,quia distinguitur intentionaliter ab ente, ideo positio Ioan.Bacho.vt diximus in q.præced.nullũ fundamentũ habet in Philosopho,nec in Com.& soluimus rationes suas,vnde tenemus rationem mensuræ conuenire vni, inquantum est indiuisibile, non solùm respectu intellectus nostri,sed etiam secundum naturam suam.

Ad primam igitur rationem suam dicitur, q̃ licet indiuisibilitas vt sic non pertineat ad oppositionem relatiuam,tamen res vt stat sub indiuisibilitate, pro quanto per eã quantitas alterius certificatur,reducitur ad oppositionem relatiuam,quoniam vt sic habet rationem mensuræ.

Ad secundam totum conceditur,solùm enim probat, q̃ indiuisibilitas est prima ratio mensuræ, quo ad intellectũ nostrum,& q̃ intellectus noster primo apprehendit vni cõuenire rationem mẽsuræ,inquantum est indiuisibile,& nos id totum concedimus,& vltra hoc tenemus,q̃ indiuisibilitas est prima ratio secundum naturam suam, ita q̃ non habet reduci in simplicitatem, imò simplicitas est reducenda in indiuisibilitatẽ,est.n.simplex,quod est indiuisibile in partes,sicut per oppositum,compositum est quod est diuisibile in partes,vnde & Philosophus in 8.lib.Phys. manifestauit simplicitatem primi motoris per esse indiuisibile & impartibile,quare,&c.

Quantum ad 4. ponuntur duæ conclusiones responsiuæ ad mentem Philosophi. Prima est,Esse mensuram quantitatiuam conuenit primo vni,quod est principium numeri, & est reductiuè in prædicamento quãtitatis.Probatur,Vnum qđ est principium numeri,est q̃d indiuisibile,&minimũ,ex consequenti certissimum, quoniam indiuisibili, & minimo stante sui natura, non potest aliquid addi,nec minui, & est reductiuè in eodem prædicamento,cum quantitate continua & discreta:ergo, &c.Antecedẽs patet,&consequentia est manifesta,ex conditionibus quas attribuimus mensurę.

Præterea,Mensuramus quantitatem continuam per vnitatem vel numerum, vt cùm dicimus, vnam vlnam panni, vel duas vel tres,mensuramus autem quemlibet numerum vnitate replicata, vnitatem verò per nihil prius mensurare possumus:ergo vnitati conuenit primo esse mensuram.

Secũda est,Ratio mẽsuræ deriuatur ab vno ad alias mẽsuras.Probatur,Cõditiones mensuræ conueniunt primo vni,quoniam est simpliciter indiuisibile& minimum,cuius signum est, q̃ omnis numerus resoluitur in vnitatem & ipsa non resoluitur in aliquid prius. ergo, &c. probatur consequentia:Quando aliqua proprietas conuenit alicui primo & per se,si conuenit alteri,conuenit inquantum ab ipso deriuatur talis proprietas.Sed esse mensuram,cõuenit primo vni,per præcedentem conclusionem:ergo si conuenit alteri,conuenit inquantum deriuatur ab vno. & illud alterum induit rationem vnius, propter quod Philosophus vult in text. q̃ omnis mensura sit indiuisibilis, aut simpliciter, aut secundum institutum humanum, ita q̃ licet in se sit diuisibilis,tamen ex humano instituto,induit rationem vnius,ita q̃ omnis prima mensura in suo genere est mensura,quia est vna,vnde apud Philosophum in textu, mẽsuramus omnem grauitatem,vna prima grauitate,omnem longitudinem vna prima longitudine,omnẽ motum vno primo motu,&c.

Quantũ ad 5.aduerte,q̃ contra prædicta insurgunt duo dubia.Dictum est enim, quòd vna ex conditionibus mensuræ est,vt sit minima,& determinatum est per primam conclusionem,quòd mensura quantitatiua conuenit primo vni numerali.

Contra primum arguitur sic, Dicit Philosophus in hoc 10.in tex.4.quòd mensuramus motum, motu simplici & velocissimo,qui est motus diurnus primi mobilis.

Sed ille non est minimus,imò maximus,quoniam diuiditur motus ex 6.Phys.ad diuisionem sui mobilis.constat autem q̃ primũ mobile est maximum corporum:ergo & motus eius est maximus inter motus. ergo vel non est necesse mensuram esse minimam,vel primus motus non est mensura omnis motus,quod est contra Philosophum.

Ad hoc dico, q̃ exemplum adductum à Philosopho de primo motu,quo vult mensurari omnem motum,verificatur de mensura quantitatiua, & de mensura perfectionali, de qua loquemur infrà.

Vt verificatur de mensura quantitatiua,dico q̃ habet rationem minimi non respectu sui mobilis,quoniam vt argumen.probat,vti sic habet rationem maximi motus,sed respectu temporis,quod est mensura primi motus,ex 4.Physi. nam cùm sit velocissimus,mensuratur,vtita dicam minimo tempore, & vt sic habet rationẽ minimi, verificatur etiam de mensura perfectionali,pro quanto est motus nobilissimi corporis:& est certissimus,quia simplex,vniformis,purè latissimus : primum enim mobile vnico motu mouetur, reliqui autem orbes & inferiora corpora pluribus.

Contra secundum arguitur sic,Ex prima conclusione sequitur, vnum numerale esse mensuram multitudinis quantitatiuæ,sed hoc non potest esse.

Nam cùm mensura sit per quam cognoscimus mensuratum, necesse esset prius esse cognitum à nobis vnum,quàm multitudo,sed hoc est falsum,quoniam cùm vnum comparetur ad multitudinem,vt indiuisum diuiso,se habet vt priuatio ad habitum,sed non cognoscitur priuatio,nisi per habitum,ergo vnum non est prius cognitum multitudine, ex consequenti non potest esse mensura multitudinis.

Ad hoc cõceditur prima cõsequentia,& nego quin hoc possit esse.Ad probationem concedo cõsequentiam,in hoc sensu,q̃ necesse est prius cognoscere q̃ conditiones mensuræ conueniunt vni,quàm cognoscam multitudinẽ esse mensuratam per vnum,non.n.cognoscitur mensuratum nisi applicatione mẽsuræ:& cùm probatur falsitas,quoniam cùm vnum comparetur,&c.dico q̃ probatio non est ad propositum. Aliud est enim cognoscere vnum secundum naturam suam,& cognoscere inquantum mensura.

Nam si cõsideretur secundum naturam suam,inquãtum comparatur ad multa,vt indiuisum diuiso,&sicut priuatio ad habitũ,cõcedo q̃ ratione diuisionis & indiuisionis multitudo est prior in cognitione nostra quàm vnum,vt declarabimus ℣.si autem comparentur adinuicem,vt mensura & mensuratum,dico q̃ prius cognosco vnũ habere conditiones mẽsuræ,nam postquam cognoui per diuisionem inclusam in multitudine,indiuisionem inclusam in vno,sicut per habitum priuationem,aduertit intellectus,q̃ vni conuenit ratio mensuræ,qm̃ de ratione mensuræ est esse indiuisibile, & minimũ,q̃ conditiones ꝙueniunt vni. Aduertit etiam qđ multitudini cõueniunt conditiones oppositæ,& tunc concludit intellectus,q̃ conuenienter vnũ est mensura, & multitudo est mensurata.Concludit igitur argumentum q̃ vnũ secundum naturam suam, inquantum includit indiuisionẽ, non est prius cognitum multitudine, vt includit diuisionẽ. Nos autem nunc loquimur de vno,vt sibi conueniunt conditiones mensuræ:& sic dico,q̃ non est posterius,cognitũ, imò per applicationem cognosco multitudinem quota sit, & quantitatem continuam quanta sit.Hęc de præsenti quę sito dicta sint.

QVAESTIO III.

Si quod est mensura aliquo genere,est primum & causa omnium quæ sunt illius generis.

Maximè verò in eo quòd metrum esse primum vniuscuiusque generis.Tex.2.

CONCLVSIO.

Mensura extrinseca, qua cognosci debet perfectio alicuius, est illud primum, id est, perfectissimum illius generis, illúdque

primum

primum eſt cauſa eſſendi vel cognoſcendi omnia illius generis: Menſura verò intrinſeca, eſt id quod eſt intrinſecum & primum in re ſecundum naturam, atque illud idem eſt cauſa eſſendi & cognoſcendi rem ipſam, eſtque illud forma rei & quantitas ſua.

IN hac q. ſic procedes. Primò declarandi & diſtinguendi ſunt hi termini poſiti in titulo quæſiti, Méſura, primum, & cauſa. Secundò ponentur concluſiones reſponſiuæ cum probationibus ſuis.

Quantum ad 1. aduerte, cùm menſura ſit illud, quo innoteſcit nobis quantitas, ſiue dimenſiua ſiue perfectionalis alterius, ideo eſt duplex, ſcilicet intrinſeca & extrinſeca.

Nam ſi per aliquod intrinſecum rei cognoſco quanta ſit perfectio eius, vel quanta ſit ipſa res quantitate dimenſiua, dicitur menſura intrinſeca. V.g. quia per formã ſubſtantialem hominis cognoſco perfectionem ſuam in gradibus entium, ipſa forma eſt méſura intrinſeca hominis: & quia per quantitatem dimenſiuam exiſtentẽ in Sorte, cognoſco quãtus ſit Sortes, ipſa quantitas eſt méſura intrinſeca, ſi autem per aliquod extrinſecum cognoſco perfectionem vel quantitatem rei, pro quanto comparatur ad illud extrinſecum, vel applicatur, dicitur menſura extrinſeca. v.g. quia pannus applicatur vlnæ, extrinſecè à panno cognoſco quantus ſit pannus. De menſura perfectionali extrinſeca ponam exempla inferius.

Circa ly primum aduerte, ꝙ poteſt intelligi dupliciter. Primò ꝙ ſit primum primitate perfectionis, in quo ſenſu dicimus aurum, primum metallum, Ariſt. primum Philoſophum. Secundò, ꝙ ſit primum primitate naturæ, vel durationis, quo ſenſu dicimus dualitatem primum numerum: Motum cæli primum motum. In præſenti quæſito intendimus præcipuè de primo, in primo ſenſu: licet poſſit extendi ad ſecundum ſenſum, in quo vnitas comparata ad numerũ eſt prima, eſt enim vnitas prior natura numero, cùm non conuertatur ſubſiſtendi conſequentia.

Circa ly cauſa aduerte, ꝙ dupliciter poteſt intelligi. Primò, ꝙ ſit cauſa in eſſendo & cognoſcẽdo, & hoc modo forma eſt cauſa rei, quoniam & à forma habet eſſe actu & per ipſam cognoſcitur. Secundò, ꝙ ſit cauſa in cognoſcendo tãtum, & hoc modo habitus eſt cauſa priuationis, & in ſcientia naturali effectus ſunt cauſę cauſarum ſuarum, quoniam ex cognitione effectus deuenimus in cognitionem cauſæ.

Quantum ad 2. ſit hæc prima concluſio, Si loquamur de méſura extrinſeca, qua cognoſci debet perfectio alicuius, dico quod menſura eſt illud primum, id eſt perfectiſſimum illius generis, & illud primum eſt cauſa eſſendi vel cognoſcendi omnia illius generis. Probatur quo ad ſingulas partes: & primo, ꝙ illud primum, i. primum ſit menſura aliorũ, probatur ſic, Per comparationem ad ipſum cognoſcimus gradum perfectionis aliorum, ſecundum ꝙ magis vel minus propinquant illi, vt in genere animalium, homo eſt metrum aliorum, quoniam ſecundum quod alia animalia magis vel minus propinquant homini ſunt in tali vel tãto gradu perfectionis, & hac de cauſa ponitur homo perfectiſſimum animalium: ergo, &c. Antecedens patet ad ſenſum, & conſequentia eſt manifeſta, ex declaratione data de menſura extrinſeca.

Quòd autem illud primum ſit cauſa eſſendi omnibus illius generis, patet ex 2. Meta. tex. 4. vbi vult Philoſoph. primum calidum eſſe cauſam eſſendi omni calido, & primum ens omni enti, & ſic de aliis. Quòd ſi eſt cauſa eſſendi, ſit etiam cauſa cognoſcendi, patet ex 2. Meta. tex. 4. quoniam eadem ſunt principia eſſendi & cognoſcendi. Dixi notanter diſiunctiuè, cauſa eſſendi vel cognoſcẽdi, quoniam duplex eſt menſura extrinſeca, quædã primò prima, vt primum calidum, primum ens, primum bonum, primum verum: & hęc eſt cauſa eſſendi & cognoſcendi omnium aliorum. Quædã proxima, puta quæ eſt nobilior ſpecies illius generis, vt albedo in genere colorũ, eſt menſura proxima omnium ſpecierum colorũ, pro quanto magis participat de luce, quod eſt formale in colore, & homo eſt menſura proxima omniũ animalium, & hanc nõ eſt neceſſe eſſe cauſam eſſendi omnibus aliis ſpeciebus illius generis. Sed ſufficit eſſe cauſam cognoſcẽdi, quoniam ſecũdum maiorem aut minorem appropinquationem ad illam nobiliorẽ ſpeciẽ, diſcimus graduare perfectionem aliarum ſpecierum eiuſdẽ generis, & ſic albedo eſt mẽſura proxima omnium ſpecierũ colorum.

Dulcedo omnium ſaporũ, homo omniũ aĩalium, aurum omnium metallorũ, iuſtitia omnium virtutum moralium.

Secunda concluſio, Si loquamur de menſura intrinſeca, dico ꝙ eſt id quod eſt intrinſecum & primum in re, ſecundum naturam, & illud idem eſt cauſa eſſendi & cognoſcendi rem ipſam, & illud eſt forma rei; & quantitas ſua. Hæc concluſio patet ex declaratione de menſura intrinſeca. Nã per formam rei dantem eſſe, cognoſcimus gradum perfectionis, cui⁹.n. forma eſt nobilior vel ignobilior, & ipſum eſt nobilius vel ignobilius, ſimiliter per quantitatem Socratis, cognoſcimus quantus ſit Socrates. Quòd autem forma ſit cauſa eſſendi ei cuius eſt forma, & quantitas det eſſe quantum, non eſt neceſſe probare, nec quod ſint cauſa cognoſcẽdi, quoniam vt dictum eſt, ex 2. Meta. tex. 4. Principia eſſendi maximè quæ dicunt actum, vt forma ſubſtantialis & accidentalis, vt pro nunc reſeruetur materia, ſunt etiam principia cognoſcendi.

Contra hanc determinationẽ non ſunt aliqua argumenta difficilia, quæ non ſoluantur ex declaratis, & nota ꝙ præcipuum argumentum contra primam concluſionem, eſt illud de albedine, quæ dicitur eſſe primus & perfectiſſimus color, & menſura colorum, & tamen non eſt cauſa eſſendi aliis coloribus, quia ſi eſſet cauſa eſſendi, cùm ſit extrinſeca (nam prima concluſio loquitur de mẽſura extrinſeca) eſſet cauſa efficiens aut finis, conſtat autem ꝙ alij colores nõ ſunt effectiuè ab albedine nec propter albedinẽ, quare, &c.

Ad hoc argumentum patet quid ſit dicendum, nam ꝙ méſura extrinſeca ſit cauſa eſſendi, non verificatur, niſi de menſura prima. De proxima autem ſufficit, ꝙ ſit cauſa cognoſcendi. Albedo autem non eſt menſura prima, ſed proxima colorum, quare, &c. & aduerte ꝙ hæc non eſt ſolum imaginatio noſtra, ſed doctrina B. Th. in quæſtionibus de potentia Dei, quam defenſat Capr. in 1. diſt. 3. q. 1. defendens ſecundam rationem B. T. contra Aureolum, vt videre poteris. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO IIII.

Si prima ſubſtantia, id eſt prima cauſa eſt menſura omnis ſubſtantiæ.

Quòd quidem in omni genere vnum, &c. vſque ibi, ſic in ſubſtantia, ſubſtantiam vnam. Tex. 7.

CONCLVSIO.

Prima cauſa eſt menſura perfectionalis extrinſeca, excedens omnis ſubſtantiæ: prima autẽ intelligentia producta eſt menſura proportionata extrinſeca perfectionalis omnis ſubſtantiæ.

IN hac q. aduerte antequam deueniamus ad deciſionem, ꝙ Com. in hoc 10. in com. 7. apertè ſentit, ꝙ ſicut albedo eſt menſura omnium colorum, ſic prima cauſa, quam appellat primum motorem, eſt menſura omnis ſubſtantiæ, & ideo quæritur, quomodo hoc ſit verum.

Aduerte inſuper, ꝙ aliud eſt loqui, quid veritas habeat in hoc, & quid ſenſerit philoſophus in tex. præpoſito. Nam ſi loquamur ſecundum veritatem, non eſt dubium, quin prima cauſa ſit menſura extrinſeca perfectionalis omnis ſubſtantiæ & totius entis producti, tam ſubſtantiæ quàm accidentis, quoniã eſt ſimpliciſſima omnino indiuiſibilis & impartibilis, vt probabitur in li. 12. & eſt cauſa eſſendi omniũ effectiua & finalis, vt probabitur in 12. & eſt cauſa cognoſcẽdi omnia, quo ad gradus perfectionales: ſcimus.n. quamlibet naturam eſſe tantæ vel tantæ perfectionis, ſecundum quod magis vel minus diſtat à prima cauſa vniuerſaliſſimè perfecta. Cùm igitur iſtæ ſint conditiones menſuræ, vt declaratum eſt ſuprà, ſequitur Deum eſſe nobiliſſimam omnis ſubſtantiæ menſuram.

Si autem loquamur de ſenſu quẽ intendit philoſophus in tex. præpoſito, eſt diuerſitas opinionum. nam Com. tenet expreſsè in com. 7. mẽtẽ philoſophi fuiſſe, ꝙ in quolibet genere detur vnum primum, ꝙ ſit metrum aliorum, vt patet in coloribus, in ſonis, & ſimiliter in genere ſubſtãtiæ detur ea quæ eſt vna & prima, vt ſit metrũ omnis ſubſtantiæ. Conſtat autem, ꝙ prima cauſa eſt prima ſubſtantiæ, & eſt vna tantum, vt declarabitur in libr. 12. ergo philoſophus intẽdit in ſenſu præpoſito primam cauſam, quæ eſt vna ſubſtãtia & prima, eſſe menſuram omnis ſubſtãtiæ. Sed Ant. And. in 10. in q. 1. tenet cõtra Comm. ꝙ mens philoſophi nõ intẽderit de prima cauſa. Sed de vna prima ſubſtãtia contenta in genere ſubſtãtiæ, quæ nõ eſt prima cauſa, cùm illa propter ſui infinitatẽ ſit extra omne genus, ſed eſt prima intelligẽtia producta, quæ cùm ſit finita continetur in genere ſubſtãtiæ. Illa igitur vtpote prima primitate perfectionis eſt menſura

omn

omnis ſubſtantiæ productæ,ſicut albedo in genere coloris, & Aurum in genere metalli,& intentum ſuum probat Ant. And. duabus rationibus, quas formabimus infrà, & ſoluemus,pro quanto non concordant viæ B.Tho.

Mens autē B.T.eſt media inter Com.& Ant.And.ſecundum quam intendo determinare præſens quæſitum, & ſic procedendum eſt.Primò ponetur diſtinctio de menſura p̄fectionali extrinſeca. Secundò ponentur concluſiones reſponſiuę.Tertiò ſoluentur rationes Ant.And.pro quanto diſconueniunt à via noſtra.

Quantum ad 1.aduerte,q̄ méſura perfectionalis extrinſeca eſt duplex.Quædam eſt excedens &extra omne genus ſui menſurati:ita tamen,q̄ eſt principium eminentiſſimum omnis generis ſui menſurati. Quædā proportionata & contenta in genere ſui menſurati,exemplum primi, bonitas diuina reſpectu omnis bonitatis creatæ, exemplum ſecundi. Homo reſpectu aliorum animalium.

Quantum ad 2.ſit hæc prima concluſio.Prima cauſa eſt menſura perfectionalis extrinſeca excedens omnē ſubſtantiam. Quòd ſit menſura,&c.probatur,in tota amplitudine & communitate ſubſtantiæ, prima cauſa eſt ſimpliciſſima omnino impartibilis,perfectiſſima,&primum intelligibile, ergo eſt menſura,&c. Antecedens manifeſtum erit, quo ad ſingulas partes in lib.12.conſequentia patet,ex prædictis in quæſt.præced Quòd autem ſit excedens, patet, ſupponendo id quod probabitur in lib.12.ſ. q̄ eſt infinita intenſiuè & quodcunque extra ipſam eſt limitatum intenſiuè.Tu igitur ſuſtine,donec determinauerimus in libr.12. de infinitate & ſimplicitate & vnitate primæ cauſæ.

Secunda concluſio,Prima intelligētia producta eſt méſura proportionata extrinſeca perfectionalis omnis ſubſtātiæ.Probatur:Quia eſt ſimplicior in natura ſua,vtpote propinquior primo ſimpliciſſimo, & prior ſecundū perfectionem,vt determinabimus in lib.12.vbi venabimur nobilitatē intelligentiarum,ex nobilitate ſuorum mobilium.Ex conſequenti eſt cauſa cognoſcendi graduationem omnis perfectionis inuentę in aliis ſubſtantiis,quantum ſit ex ſe.Nam ſi ordine naturæ intelligeremus ſpecies ſubſtātiarum, primò intelligeremus primam intelligentiam,eo q̄ exiſtens magis ens reſpectu aliarum eſſet prius & magis intelligibilis.Deinde intelligeremus ſecundam. Deinde tertiam, & ſic deſcendendo vſque ad elementa, & ſciremus quamlibet ſpeciem,tanto magis vel minus eſſe perfectam, quanto magis vel minus primæ intelligentiæ propinquat, ergo eſt menſura extrinſeca,&c.Antecedens declaratum eſt,quo ad ſingulas partes,conſequentia patet ex dictis in quæſt.præced.de menſura extrinſeca.

Quantum ad 3.aduerte, q̄ Ant.And.probat primam cōcluſionem non eſſe de mente Philoſophi,& in tex. præpoſito non intendit niſi ſecundam concluſionem. Arguit autē primo ſic,Ariſt.vt patet in tex.7.quærit, an in ſubſtantiis ſit aliquod vnū quod eſt menſura aliorum,& an hoc ſit ipſum vnum,& probat ex intētione contra Plato.q̄ non ſit ipſum vnum. Sed ſi primus motor ponatur menſura generis ſubſtantiæ,hoc ipſum vnum poneretur menſura, quia primus motor propter ſui ſimplicitatem multo verius eſſet hoc ipſum vnum quam idea Platonis.

Ad hoc negatur minor, in hoc ſenſu, ſc. q̄ ipſum vnum Platonicum eſſet menſura.Ad probationē, concedo q̄ primus motor propter ſui ſimplicitatem eſt maximè vnum, i. natura omnino indiuiſibilis,cùm ſit purus actus.Sed nō eſt vnum vt idea Plato.Illud.n.vt ſibi imponit Ariſt. erat penitus abſtractum, ita q̄ ſibi non ſuberat aliqua certa natura, ſed vnum vt vnum,primus autem motor, ita eſt vnus q̄ eſt certæ naturæ,puta vna ſubſtantia æterna,immaterialis, independens,&c.Dico ergo,q̄ non fuit intentio Philoſophi, negare vnum eſſe menſuram, ſed vnum imaginatum à Platone.Sicut ergo concedit vnum primum colorem eſſe menſuram aliorum,qui eſt albedo, ſic in hoc cōmuni, quod eſt ſubſtantia, habet concedere vnam primam ſubſtantiam eſſe menſuram aliarum,quæ primus motor eſt.

Secundò ſic,Si ſic, ergo ſicut in aliis generibus primum eſt aliquid ſui generis,ita primus motor eſſet aliquid de genere ſubſtantiæ,quod eſt erroneum,quia Deus non cadit in genere propter ſui infinitatem.

Ad hoc Com.negaret falſitatem conſequentis,cùm.n.teneat primum motorem eſſe finiti vigoris, vt declarabimus in lib.12.concederet ipſum eſſe in genere.Sed B.Th.negaret conſequentiam,ſumendo genus ſubſtantiæ q̄ prædicamento: non eſt autem neceſſe genus ſubſtantiæ ſumi propriè, ſed ſufficit q̄ ſumatur pro analogo,ſicut & ens vt eſt commune Deo & creatori,& vt ſic Deus cōtinetur ſub ſubſtantia ſumpta analogicè,nec eſt erroneum, nec eſt contra infinitatem ſuam,vnde concludo,q̄ licet menſura proportionata debeat eſſe in eodem genere propriè ſumpto,cum ſuo menſurato,hoc non eſt neceſſe in menſura excedente: ſufficit autem quòd ſit in analogo, quod prædicatur de menſura excedente, & de menſurato. Hæc dicta ſunt pro præſenti quæſito.

QVAESTIO V.

Si vnum & multa opponuntur,& in quo genere oppoſitionis.

Opponuntur autem vnum & multa,&c.Tex.9.

CONCLVSIO.

Vnum, vt habet propriam formam ſiue rationem formalem condiſtinctam contra quamcunque aliam formā,opponitur multitudini. Secus verò vt poteſt eſſe pars alterius & includi in altero. Non opponuntur autem vnum & multa contradictoriè. Vnum etiam ex ſuo primo formali non opponitur relatiuè multitudini, ſed priuatiuè, non autem purè priuatiuè,ſed contrariè. Sed ſi vnum & multa conſiderentur quātum ad id quod conſequitur ſuum primū formale opponuntur relatiuè.

IN hac q. ſicut proponuntur duo, ita diuidemus eam in duas partes.Primò videndum eſt,ſi opponuntur.Secundò,quo genere oppoſitionis.

Pro euidentia primæ partis ſic procedes. Primò pones vnam diſtinctionē.Secundò duas cōcluſiones reſponſiuas.

Diſtinctio eſt hæc, Vnum poteſt dupliciter conſiderari, ſicut quælibet ſpecies numeri.Primò,vt habet propriā formam ſiue rationem formalem condiſtinctam,contra quam cunque aliam formam,ſicut poteſt conſiderari corpus, ſecundum propriam formā,quæ eſt præciſa corporeitas,condiſtincta contra formam animati.Secundò poteſt conſiderari,non ſecundum propriam formā,ſed vt poteſt eſſe pars alterius & includi in altero : ſicut & corpus poteſt conſiderari non ſecundum propriam formam præcisè,ſed vt eſt in potentia ad vlteriorem formam, puta ad formam animati,& vt ſic poteſt eſſe pars animati,& eſt vt materia,& aduerte q̄ in hac diſtinctione conueniunt Ant.Andr. in 10.lib. q.2.& Iand.in 10.lib.q.6.cum B.T.in 1.Sen.diſt. 24.vbi tenet, quòd vnum poteſt ſumi cum præciſione & ſine præciſione, & quem ſenſum habeat B.T.declaraui in tractatu de tranſcendentibus in tertia diuiſione entis.

Prima concluſio,Vnum ſumptum primo modo,opponitur multitudini, Probatur, Vnum ſumptū primo modo, & multitudo habent rationes formales oppoſitas, ergo vt ſic opponuntur.Conſequentia patet.Antecedēs probatur.Ratio formalis vnius eſt eſſe ens indiuiſibile.Multitudinis autem eſt eſſe ens diuiſibile. conſtat autem quòd indiuiſibile & diuiſibile opponuntur,ergo,&c.

Secunda concluſio,Vnum ſumptum ſecundo modo,nō opponitur multitudini:quoniam vt ſic includitur in multitudine,eſt.n.multitudo vel ipſæ vnitates, vel quid conſtitutum,aut aggregatum ex vnitatibus.Sed nullum oppoſitum includitur in ſuo oppoſito,nec conſtituit ipſum,ergo,&c. Et aduerte q̄ in hac parte conueniunt oēs rectè ſentientes.

Pro euidentia ſecūdę partis,ſic procedemus. Primò ponitur diſtinctio.Secundò quinque cōcluſiones reſponſiuæ.

Diſtinctio eſt hæc,Vnum ſumitur dupliciter.Primò quātum ad ſuum primum formale,quod ſuprà diximus eſſe indiuiſionem, & multitudo dicit diuiſionem,non q̄ vnum ſit ipſa indiuiſio,nec multitudo ipſa diuiſio,ſed quia vnum eſt ens,vt ſtat ſub indiuiſione,multitudo autem eſt ens, vt ſtat ſub diuiſione. Secundò, quantum ad id quod conſequitur ſuum formale : & hoc eſt menſura. Dictum eſt enim ſuprà, quòd de ratione méſuræ eſt indiuiſibilitas,& ideo proprietas vnius eſt eſſe menſuram, ex parte autem multitudinis, proprietas eſt eſſe menſuratum.

Prima concluſio,Vnum & multa non opponuntur contradictoriè.Probatur,Vnum contradictoriorū verificatur, tam de ente quàm de non ente,ſed nec vnum nec multa verificantur de ente & de non ente,ſed tantum de ente,quoniam tam in vno quàm in multitudine materiale eſt ens, vt declaratum eſt ſuprà.

Secunda cōcluſio,Vnum ex ſuo primo formali nō opponitur relatiuè multitudini,quoniam vnum non refert multitudinem. Hæc enim eſt falſa, Vnum eſt multitudinis vnū, præterea,relatiuè oppoſita ſunt ſimul natura.Sed vnum nō eſt ſimul,imò prius natura multitudine,quoniam hæc conſequentia non valet,vnum eſt,ergo multitudo eſt:ſed bene

econ

econuerſo:ergo,&c.Dixi ex ſuo primo formali, ꝙ eſt indiuiſio, vt præſeruem ſecundum formale, quod eſt menſura, quoniam de eo ponemus vltimam concluſionem.

Tertia concluſio, Opponuntur priuatiuè ex ſuo primo formali,quoniam primum formale in vno eſt indiuiſio, & in multitudine eſt diuiſio. Conſtat autem, quòd indiuiſio & diuiſio ſe habent vt priuatio & habitus:ergo,&c.

Quarta concluſio,Non opponuntur purè priuatiuè,ſed cõtrariè.Probatur, Quæ opponũtur purè priuatiuè, vnum eſt mera priuatio, quæ eſt negatio, vt tenebræ & cæcitas, ſed vnum non eſt mera priuatio, non enim eſt indiuiſio, ſed ens indiuiſum,ergo,&c.Opponuntur autem contrariè duplici ſenſu,primò quia cùm vtrunque ſit ens, & vnum ſe habeat vt priuatio alterũ vt habitus,participant conditiones contrariorum,quæ ita ſe habent,quod vtrũque eſt ens, & alterum eſt vt priuatio reſpectu alterius ſicut nigrũ reſpectu albi, & amarum reſpectu dulcis, & hæc fuit mens Comm. in 10. lib.com.9.vbi ſic inquit, Multum igitur & vnum ſunt contraria ea contrarietate,ſecundum quam ſunt contraria priuatio & habitus,& vocauit,ſcilicet Ariſt.priuationem & habitum contraria,quia cõtraria vera ad hoc genus reducuntur,hæc Com.Secundò opponuntur contrariè,ſi vnum ſumatur cum præciſione, id eſt, inquantum eſt ſicut ſi eſſet ſpecies condiſtincta cõtra multa,vt vnitas cõdiſtincta cõtra dualitatem,probatur, oppoſitio inter duas ſpecies eſt oppoſitio diſparata:ergo cõtraria,quoniam eſt per differentias contrarias,ſed ſumendo vnum cum præciſione,ſe habet ad multa vt ſpecies condiſtincta,vt dicendũ eſt in prima part.quæſtionis:ergo,&c. & hæc eſt mens B.T. in 1.Sent.diſt.24.q.1.art.quarto,ad quartum.

Quinta concluſio,Vnum &multa ſi conſiderentur quantum ad id quod conſequitur ſuum primum formale,id eſt, vt vnum habet rationem menſuræ & multa rationem mẽſurati,opponuntur relatiuè. Hæc concluſio patet ex dictis in lib.5.in c. ad aliquid,vbi in tertio modo relatiuorum ponuntur ea, quæ ſe habent vt menſura & menſuratum. Dubia quæ oriuntur ex ea quòd vnum ponitur vt priuatio,ſoluentur in quæſtio.ſequenti,& erunt duo,primum, ſi vnum eſt prius multitudine,ſecundum,ſi eſt circulus in diffinitionibus eorum.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VI.

Si multitudo eſt prior vno.

Quare ratione prior multitudo indiuiſibili propter ſenſum.Text.9.

CONCLVSIO.

Vnum eſt prius multitudine reſpectu prioritatis naturæ:ratione verò cognitionis noſtræ,multitudo eſt prior cognitione,vnum verò poſterius.

IN hac q.antequam deuenias ad reſolutionem, aduerte, quòd omnes tenentes vnum comparari ad multitudiné, vt priuatio ad habitum, ex quibus eſt Com.& B. Tho.& Scot. dicunt multitudinem eſſe priorem vno, non quidem natura, ſed noſtra cognitione. Qui verò tenẽt quòd vnum eſt omnino poſitiuum vt habitus,multitudo verò vt priuatio,tenent oppoſitum.Tu igitur ſequens B.T.& Com.ſic ad reſolutionem procedes. Primò pones duas concluſiones reſponſiuas.Secundò declarabis quòd licet vnum diffiniatur per multitudinem,& multitudo per vnum : tamen non committitur circulus in diffiniendo. Tertiò ſolues omnes rationes Io. Bach.quibus conatur probare,quod vnum ſecundũ rei veritatem eſt vt habitus, & multitudo,vt priuatio,eſt enim ex illis,qui tenent vnũ eſſe omnino poſitiuum, & ſuum formale eſſe poſitiuum,cuius poſitionem declarauimus,& reprobauimus in quæſtione prima huius libri.

Quantum ad primum ſit hæc prima concluſio,Si loquamur de prioritate naturæ,vnum eſt prius multitudine.Probatur,licet valeat conſequentia,multitudo eſt, ergo vnum eſt:tamen non conuertitur,ſtat enim,vnum eſſe,& duo nõ eſſe:ſicut ſtat,duo eſſe,& tria non eſſe:ergo,&c. patet conſequentia,ex diffinitione prioris natura,poſita in poſt prædicamẽtis.Præterea,pars eſt prior toto,& conſtituẽs prius conſtituto,& menſura prior menſurato.Sed vnum eſt pars multitudinis, quia eſt aggregata ex vnitatibus,& cõſtituit eam ſumptum ſine præciſione,& eſt menſura eius, vt diximus in prima parte huius quæſtionis:ergo,&c.

Secunda concluſio, Si loquamur quo ad cognitionem noſtram multitudo eſt prior cognitione,vnum verò poſterius.Probatur, Cùm noſtra cognitio ortum habeat à ſenſu ex 1.Poſte. quod eſt magis ſenſibile,prius eſt in cognitione noſtra.Sed multitudo eſt magis ſenſibilis, ſicut compoſitũ ſimplici,vnde ſicut non cognoſcimus ſimplicia niſi per cõpoſita,ſic non cognoſcimus vnum niſi per multitudinem.

Præterea, Omnis habitus prior eſt in noſtra cognitione quàm priuatio.Ratio enim cognoſcẽdi priuationem eſt habitus.Sed,vt declaratum eſt ſ. multitudo inquantum dicit diuiſionem eſt habitus : & vnum,vt dicit indiuiſionem,eſt priuatio eius:ergo,&c.Et aduerte ꝙ hæc ſecunda concluſio explicat mentẽ Philoſophi in textu præpoſito, cùm dicit,Quare ratiõe, &c.nam ſic immediatè præmiſerat & oſtenditur ipſum vnum ex diuiſibili indiuiſibile,propter magis ſenſibilem multitudinem eſſe, & diuiſibile quod indiuiſibile, vbi & Com.inquit, & cauſa in hoc,ſ.quare prius cognoſcimus multitudinem eſſe,quia diuiſibile eſt multũ,eſt manifeſtius ſingulari,& etiam diuiſibile eſt maius indiuiſibili,& maius eſt manifeſtius minori, &c. Conſtat ergo, ꝙ cùm Philoſophus dicit multitudinem priorem, intendit non ſecundum naturam, ſed ſecundum noſtram cognitionem, quæ multoties incipit à poſteriori, ſicut quando per effectum cognoſcimus cauſam.

Sed dices,Hæc ſecũda concluſio deſtruit rationem mẽſuræ reſpectu multitudinis conuenire vni. neceſſe eſt enim menſuram præcognoſci menſurato: aliter nõ manifeſtaret quantitatem menſurati,ergo ſi vnum eſt menſura multitudinis,eſt prius in noſtra cognitione.

Reſpondetur:Hoc argumẽtum ſolutum eſt in q.2.huius li.ibi,Ad hoc conceditur prima conſequentia,vide tu illic.

Quantum ad 2.aduerte,ꝙ multitudo diffinitur per vnũ, qm̃ eſt quid aggregatum ex vnitatibus, ſecundũ viam noſtram:vel eſt plures vnitates,ſecundũ viam Com. Cõſtat etiam ꝙ ſi vnũ comparaẽ ad multitudiné, ſicut priuatio ad habitum,vnum diffinitẽ per multitudiné,qm̃ priuatio diffinitur per habitum,ex quibus videntur ſequi duo inconuenientia:primò ꝙ vnum ſecundũ naturã ſuam ſit prius &poſterius multitudine,ꝙ implicat cõtradictionem:ſimiliter ꝙ multitudo ſecundũ naturã ſuam ſit prior & poſterior vno, & ꝙ hoc ſequatur,declaro ſic,vnũ eſt diffiniens multitudinem,ergo eſt prius, quia diffinitio datur per priora : & eſt diffinitum per multitudinẽ, ergo eſt poſterius,quia diffinitũ eſt poſterius diffiniente.Idem patet de multitudine,qm̃ vt eſt diffinita per vnum,eſt poſterior,vt aũt diffinit vnum tanquam habitus priuationem, eſt prior. Secundum eſt, ꝙ videtur manifeſtè committi circulus in diffinitionibus.

Vt igitur ſcias defendere,ꝙ nõ ſequuntur hæc inconuenientia,duo declaranda ſunt:primò,quem ordinem teneat intellectus in concipiendo vnum &multitudinem,ſecũdò declarandum eſt,ex hoc primo ſequi, nullum eſſe inconueniens,ſi vnum eſt prius & poſterius multitudine.Idem dico de multitudine reſpectu vnius, ex conſequenti nullum committi circulum in eorum diffinitionibus.

Quantum ad 1.aduerte,ꝙ,vt declarauimus in tracta.de Tranſcẽdẽtibus,intellectus venãdo conceptũ vnius &multitudinis, ſic ordinatè procedit: Quãdo vult inueſtigare ſi res ſibi propoſita eſt vna,vel plures,ſic procedit.Primõ apprehẽdit de re,ꝙ eſt ens, qm̃ eſt primũ quod cadit ĩ noſtro intellectu, vt teſtaẽ Auic.in 1.ſuæ Meta.Secũdò apprehẽdit ꝙ nõ eſt nõ ens:qm̃ ex oppoſito cognoſcit oppoſitũ,oppoñũtur autem ens &nõ ens.Tertiò apprehendit diuiſionem eius à nõ ente. Cognito.n.quid ens & quid non ens, ſtatim apprehendit intellectus diuiſionẽ & diſtinctionẽ vnius ab altero.Quartò apprehẽdit indiuiſionẽ rei in ſeipſa:qm̃ omne ens in ſeipſo indiuiſum eſt, &in quarto ſigno format cõceptum vnius dicens,ꝙ illud eſt ens vnum, quod eſt in ſeipſo indiuiſum.Conceptum autem multitudinis ſiue pluralitatis format in quinto ſigno.Nam ſumpto A, & B, & cognito ꝙ A,eſt indiuiſum in ſe & diuiſum à B,& B,eſt indiuiſum in ſe,& diuiſum ab A,comprehẽdit,qđ A,& B,conſtituunt pluralitatẽ,quã tñ nõ conſtituerẽt,niſi A,eſſet iam apprehẽſum vt vnũ,& B, vt vnũ,ex his clarè videre potes, ꝙ in iſtis ordinatis apprehẽſionibus diuiſio quæ eſt vt habitus apprehẽditur in tertio loco,& indiuiſio,quæ eſt vt priuatio,apprehendiẽ in quarto loco,& vnũ vt vnũ apprehẽditur in quarto loco, & multitudo vt multitudo apprehenditur in quinto loco.Quantum ad ſecũdum aduerte,quod ex declaratione præmiſſa cõſtare tibi poterit,nõ eſſe incõueniens,vnũ eſſe prius & poſterius multitudine,& multitudinem eſſe priorem & poſteriorem vno. Nam vnum cõſideraẽ dupliciter,primo vt cõſtituit multitudinẽ,&eſt pars eius & mẽſura,& ſic eſt priꝰ multitudine,& multitudo eſt

posterior. Secũdo cõsideratur quo ad indiuisionem, quam dicit in sua ratione formali, & sic est posterius multitudine, prout includit diuisionem. Dictum est enim in declaratione præmissa, quòd diuisio apprehenditur tertio loco, in diuisio autem quarto loco, ergo vnum ratione indiuisionis est posterius multitudine ratione diuisionis ex parte multitudinis, idem declaratur. Nam multitudo vt multitudo, id est, vt constituta ex vnitatibus est posterior vno. Ratione autem diuisionis quam includit est prior vno, eadem ratione, dico non esse inconueniens quod multitudo vt multitudo diffiniatur per vnum vt vnum, quoniam vt multitudo, est semper posterior vno, & vnum vt vnum, est sem per prius. Item non est inconueniens, quòd vnum vt includit indiuisionem diffiniatur per multitudinem vt dicit diuisionem, nam vt sic vnum est posterius multitudine, ex his dico ad probationem primi inconuenientis, quòd non incõuenit idem esse prius & posterius respectu diuersorum: nec sequitur contradictio, nisi respectu eiusdem, similiter non committitur circulus in diffinitionibus, nisi quando idem est diffiniens & diffinitum, respectu eiusdem considerati sub eadem ratione. Constat autem ex prædictis, ꝙ qua ratione multitudo est diffiniens vnum, non diffinitur per vnum, nec qua ratione vnum est diffiniens multitudinem, diffinitur per eam, quare, &c.

Quantum ad tertium aduerte, quod Io. Bacho. in 1. dist. 33. q. 1. articu. 2. tenet, quòd licet vnum secundum famositatem nominis dicit priuationem, & multitudo habitum: tamen secundum rei veritatem, est oppositum, ita quòd secundum eum, vnum est vt habitus & multitudo est vt priuatio. conatur autem probare imaginationem suam, & rationibus, & ex dictis philosophi.

Primò sic arguit, Differentia imperfectior alicuius diui si habet rationem priuationis, perfectior autem habet rationem habit⁹, dato quòd nominetur nomine priuatiuo, vt patet, de corporeo & incorporeo, quæ diuidunt substantiam, nam corporeum imperfectius est, ideo secundum veritatem habet modum priuationis, id est, defectus respectu incorporei: licet nominetur corporeum nomine positiuo, & incorporeum nomine priuatiuo. Sed vnum & multa diuidunt ens, & ratio vnius est perfectior secundum veritatem, quàm ratio multitudinis, sicut simplex est perfectius composito. ergo vnum secundum veritatem est vt habitus, & multitudo vt priuatio.

Ad hoc nego, ꝙ ratio vnius sit perfectior ratione multitudinis: & cùm probatur, quia ratio vnius est ratio simplicis quæ est perfectior, quàm ratio compositi: dico ꝙ supponit duo falsa, primò tacitè supponit rationem vnius siue vnitatis, esse rationem simplicitatis, quod iam improbauimus in q. 1. huius 10. secũdò supponit, ꝙ simplex vt simplex sit nobilius composito, quòd est manifeste falsum, nam tũc elementum esset nobilius elementato: quare, &c.

Secundò sic arguit, Quod est forma & actus alicuius, est nobilius eo, & per cõsequens est vt habitus. Sed vnum est actus multitudinis. Nam dat esse & speciem multitudini, ergo est habitus respectu multitudinis.

Ad hoc negatur minor. Ad probationem dico, ꝙ vnum siue vnitas est materia multitudinis, ꝙ quãto componit ex vnitatibus, nec dat speciem multitudini, nec est forma eius vt vnum, sed vt vnitas vltima, i. vt stat sub vltimitate, quæ vltimitas dicit ordinẽ ad præcedẽtes vnitates, vt diximus in lib. 8 quærentes si vltima vnitas dat speciem numero.

Tertiò arguit sic, Dicit Philosop. in 10. Meta. tex. 10. quòd sicut ad vnum sequitur idem, simile, & æquale, sic ad multa diuersum, dissimile, inæquale. sed hæc secundum veritatem dicunt priuationem, quia dicũt negationem vnitatis in substantia, in qualitate, in quantitate, ergo vnum & multa dicunt priuationem.

Ad hoc dicitur, quòd diuersum, inæquale, dissimile, dicunt diuisionem, vel distinctionem in substantia, & quantitate & qualitate, nego ergo, ꝙ dicant priuationem, & cùm probatur, quia dicunt negationem vnitatis, ergo priuationem, nego consequentiam. Nam eadem ratione visus diceretur priuatio cæcitatis, quia negat cæcitatem: quod tamẽ est falsum, nisi sumendo priuationem pro quacunque negatione, quod est valde improprium.

Quartò sic, Dicit Philoso. in 10. Metap. tex. 9. quod multum est prius ratione, quàm vnum, quia magis sensibile, ex quo sic arguitur, Quod est magis sensibile est habitus solum secundum famositatem, & est priuatio secundum veritatem, vt patet de corporeo, ꝙ est magis sensibile quàm incorporeum. Sed multum est magis sensibile quàm vnum, ergo, &c.

Ad hoc negatur maior, quæ non solum est vera, sed nec aliquam habet apparentiam. Nam eadem ratione, ignis qui est sensibilior aere, esset priuatio respectu aeris, quod nullus rectè sentiens diceret, negatur etiam, quòd corporeum dicat priuationem respectu incorporei, nisi sumendo priuationẽ pro negatione tanta perfectionis, quanta est in re incorporea, sed hoc est abuti nomine priuationis. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO VII.

Si identitas absoluta & relatiua sunt eadem identitas, an distinctæ realiter.

Est autem vnius quidem sicut, &c. Tex. 10.

CONCLVSIO.

Identitas absoluta & relatiua non sunt distinctæ identitates realiter.

IN hac q. aduerte, quòd licet non tangat textum directè, tamen quia Scotus imaginatus est duplicem identitatẽ, quas nominat absolutam & relatiuam, & putat esse distinctas realiter, quod non tenet via Thomistica. nec Herueus in 4. quol. q. 2. ideo intendo defensare viam nostram, & resoluere fundamenta ac rationes Scoti. Et aduerte ꝙ cùm Herueus hoc propositum pertractet, & subtiliter resoluat non recedes à via Thomistica in 4. quol. q. 2. & Paulus Sonc. in 10. lib. in q. 5. idem pertractat in omnibus, quasi ad verbum sequens Herueum, non formarem præsentem quæstionem, sed tibi præallegati sufficerent, nisi decreuissem paucis clarum sensum & resolutionem facere, ne obscuritate ex prolixitate Heruei inuoluaris. Tu igit̃ sic procedes. Primò declarandum est quid Scotus intendat per identitatem absolutam, & relatiuam. Secundò pones fundamenta & rationes Scoti. Tertiò pones conclusionem contra Scotum. Quartò solues rationes Scoti.

Quantum ad 1. aduerte, ꝙ vt declarat Herueus vbi supra secundum Scotum identitas absoluta est indistinctio rei à seipsa, puta identitas qua Sortes est indistinctus in seipso, & est idem sibiipsi, dicitur absoluta, quia non comparatur ad aliud, sed ad seipsum. Identitas autem relatiua est indistinctio rei, qua tollitur distinctio eius à quacũque re, quæ nõ est diuersa nec alia res ab illa, puta idẽtitas qua Sortes est idem cum homine, & homo cum animali, & secundum Scotum, passio cũ subiecto: & dicitur relatiua, quia implicat duo extrema, vt Sortes & homo, homo & risibile.

Quantum ad 2. aduerte, ꝙ ratiões Scoti principale sunt istæ. Primò omne prius realiter distinguitur à posteriori, quoniam remoto posteriori, potest remanere prius: non enim dependet prius à posteriori, sed econuerso. Sed identitas absoluta prior est identitate relatiua, prius enim vnum quodque est indistinctum in seipso, quàm indistinctum ab alio, eo quòd secundum supponit primum, ergo, &c.

Secũdò, subiectum puta homo est idem sibiipsi identitate absoluta, & est idẽ suæ passioni idẽtitate relatiua, & hæc nõ est illa, quia in prima idem prædicat̃ de seipso, nam homo est homo. in secũda autem subiectum non prædicatur de passione, tenet enim Scotus, ꝙ licet sit eadẽ essentia subiecti & passionis, tamen secũdum ipsum hæc est falsa, passio est subiectum, ergo, &c. Quòd autem passiõ & subiectũ sint idem identitate relatiua, sic probat. Quod nec esse, nec intelligi potest: nec diffiniri sine alio, est idem cum eo. Sed essentia passionis nec esse, nec intelligi, nec diffiniri potest sine subiecto, vt patet per philosophum in 7. Metaphysices loquentem de similitate, ergo, &c.

Tertiò identitas conuertibilis, & idẽtitas inconuertibilis non sunt eadem identitas, cùm sint oppositæ. Sed identitas absoluta est cõuertibilis, idem enim prædicatur de seipso conuertibiliter, vt patet, relatiua autem non est cõuertibilis, vt patet, comparando speciem generi, nam genus in plus est quàm species, ergo, &c.

Quantum ad 3. ponitur hæc conclusio contra Scotum, Identitas absoluta & identitas relatiua, sumẽdo eas iuxta declarationem factam ad mentem Scoti, nõ sunt distinctæ idẽtitates realiter, probatur: Si idẽtitas absoluta puta qua homo est idem sibiipsi, & identitas relatiua puta, qua homo est idem animali, & secundum Scotum, subiectum est idẽ suæ passioni sunt distinctæ idẽtitates realiter. ergo substracta istarũ identitatum, quæ sunt, homo comparatus sibiipsi: & homo comparatus animali, siue suę passioni distinguuntur realiter. Sed hoc est falsum, & quidem de homine

& anim

& animali conſtat, quoniam ſicut genus non diſtinguitur realiter à differentia, ſic nec à ſpecie, vt ſatis pertractauimus in tertio lib. & in ſeptimo. De ſubiecto autem & ſua paſſione concedit Scotus. Conſequentia autem ſic probatur. Priuationes non habẽt diſtinctionem, niſi penes ſubtracta: non enim cæcitas & ſurditas diſtinguuntur, niſi quia ſubſtantia & habitus diſtinguuntur. Sed identitas abſoluta & relatiua ſunt vt priuationes, eſt enim identitas indiuiſio in ſubſtantia: ergo cùm ſubtracta non diſtinguantur realiter, nec ipſæ identitates diſtinguuntur.

Quantum ad 4. reſpondendum eſt rationibus Scoti, & ad primam nego maiorem, ad probationem, nego omne prius poſſe abſolui à poſteriori ſecũdum eſſe reale, non. n. effectus poteſt abſolui à relatione ad cauſam efficientem, nec ſubiectum poteſt abſolui ſecũdum eſſe reale à propria paſſione, ſimiliter nego quin aliquod prius dependeat à poſteriori quo ad exiſtentiam. Certum eſt enim, ꝙ materia & forma naturalis, priores ſunt ipſo compoſito, vt determinatum eſt in 7. lib. & tamen quo ad exiſtentiam dependent à cõpoſito. Poteſt etiam negari minor, quoniam licet prius apprehendatur res indiſtincta in ſe, quàm diſtincta ab alio, tamen ex parte rei, quandocunque eſt indiſtincta in ſe, eſt diſtincta à quolibet alio, quoniam ab eodem habet quòd ſit indiſtincta in ſe, & diſtincta à quolibet alio.

Ad ſecundum, nego ꝙ ſubiectum ſit idem cum ſua paſſione, imò diſtiguuntur realiter, vt determinauimus in lib. 4. Ad probationem nego maiorem, ſtat enim aliqua duo eſſe diſtincta realiter: & tamen vnũ non poteſt eſſe ſine altero, ſicut effectus dependens à cauſa in eſſe & in conſeruari: ſtat etiam quod vnum non poſſit diffiniri ſine altero, vt duo correlatiua, nec poſſit intelligi ſine altero, vel accidẽs, quod non poteſt intelligi ſine ſubſtantia modo quo determinauimus in lib. 7. q. 3. & tamen conſtat quòd cauſa & effectus, & duo correlatiua & accidens & ſubſtantia diſtinguuntur realiter: quare, &c.

Ad tertium nego maiorem, ad probationem nego has identitates eſſe oppoſitas realiter. Concedo autem formaliter: quoniam alium conceptum format intellectus de identitate conuertibili, & alium de inconuertibili, eſt enim cõuertibilis inter extrema æqualis ambitus, inconuertibilis autem inter extrema inæqualis ambitus. Patet igitur, quòd ex nulla ratione Scoti, cogimur ponere diſtinctionem realem inter identitatem abſolutam & relatiuum. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VIII.

Si inter idem & diuerſum datur medium.

Diuerſum quidem igitur aut idem propter hoc omne ad omne dicitur. Text. 11.

CONCLVSIO.

Medium conſtituitur inter idem & diuerſum.

IN hac quæſtione ſic procedendum eſt. Primò declarandum eſt, quomodo ſumitur ly diuerſum. Secundò, quid dicendum eſſet ad quæſitum ſecundum viam Scoti. Tertiò, quid dicendum ſecundum veritatem. Quartò oſtenditur quòd via Scoti non eſt ad mentem Philoſophi. Quintò ſoluetur quoddam dubium.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ ly diuerſum non ſumitur ſtricto ſignificato, prout diſtinguitur contra differens: ſed vt eſt commune ad differens: & ad diuerſum propriè dictum, alioquin concluſio reſponſiua quam tenemus, & probare intendimus, eſſet falſa. Conſtat enim quòd inter idem & diuerſum propriè dictũ media differẽs, nam homo comparatus aſino, nec eſt idem, nec diuerſus propriè, ſed differens, vnde breuiter ly diuerſum ſtat pro alio, vt ſit ſenſus. Vtrum inter eſſe idem, & eſſe aliud, detur medium.

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ ſtante ſecundũ Scotum diſtinctione identitatis abſolutè ab identitate relatiua, iuxta modũ poſitionis ſuæ, quem declarauimus in quęſtione præcedenti, ſequitur de neceſſitate, ꝙ concedit medium inter idem & diuerſum. Nam ſecundũ ipſum, ea quæ ſunt eadem identitate relatiua, vt paſſio & ſubiectum, homo & animal, non ſunt diuerſa realiter, vt patuit in quæſtione præcedẽti, vbi formauimus rationes Scoti, nec ſunt idem identitate abſoluta, illa enim eſt, qua aliquid eſt indiſtinctum in ſeipſo, & à ſeipſo, ergo ſecundum Scotum, ſubiectum comparatum paſſioni, nec eſt idem identitate abſoluta, nec eſt diuerſum realiter, ſed datur medium, quod eſt eſſe idem identitate relatiua, & ſic patet, quod inter idem & diuerſum ponit medium, verum quòd id non ſit verum, nec ad mentem Philoſophi dicemus infrà.

Quantum ad tertium ponitur hæc concluſio: Quodcũque ens comparatum cuicunque enti eſt idem cum eo, vel diuerſum ab illo. Antequam probetur, ſic declaratur. Dicitur quodcunque ens comparatum, &c. quoniam ſi ens cõparatur non enti non ſeruatur diuerſitas vel identitas, ſed idẽtitas vel nõ idẽtitas, vnde homo comparatus chimæræ, nec eſt idem illi, nec diuerſus: ſed nõ idem. Dicit etiam cõparatum cuicũque enti, quia ſi aliqua res comparatur ſibi ipſi, vana eſſet quæſtio, quærendo ſi eſt eadem vel diuerſa à ſeipſa, nam manifeſtum eſt, ꝙ prima pars eſt vera, & ſecũda impoſſibilis, ſenſus igitur concluſionis eſt iſte. Quęcunque res indifferẽter comparata cuicũque rei, neceſſe eſt vt ſit eadem illi identitate conuertibili cum ente, aut diuerſa ab illa, ita ꝙ huiuſmodi idem & diuerſum nõ habet mediũ. Probatur ſic, Omne quod eſt, ſe habet neceſſariò ad omne ad quod comparatur, ſicut ad illud quod eſt idem ſibi identitate conuertibili cũ ente: vel quod eſt, aliud eo, ita quod vt ſic non eſt idem ſecum, ſed diſtinctum. Sed omne aliud diuerſum eſt ab eo reſpectu cuius eſt aliud, ergo omne qđ eſt, cuiuſcũque enti comparatum, vel eſt idem cum eo, vel diuerſum ab eo, ita quòd non datur medium.

Quantum ad 4. aduerte, ꝙ mens Philoſophi fuit idẽ qđ eſt paſſio vnius tranſcẽdentis, & diuerſum quod eſt paſſio multitudinis ſiue pluralitatis tranſcendentis, ſe habere ad ens, ſicut vnũ & multa, ſed vt patet in 4. Meta. tex. 4. vnũ & multa ſufficienter diuidũt ens, ita ꝙ quicquid eſt, aut vnũ aut multa eſt: ergo ſimiliter intẽtio Philoſophi fuit, ꝙ idẽ & diuerſum ſufficienter diuidũt ens, ſed inter mẽbra ſufficienter diuidẽtia aliqđ cõmune implicat contradictionẽ dare medium, ergo Scotus in hoc nõ ſequit mentẽ Philoſophi, nec obſtat ꝙ dicit Scotus, ꝙ licet inter idẽ idẽtitate ſe extendẽte ad abſolutam & relatiuam, & diuerſum non detur medium, tñ inter idẽ identitate abſoluta, & diuerſum datur medium, illud, ſc. quod eſt idem idẽtitate relatiua, & non eſt idem identitate abſoluta, nec diuerſum, ſicut inquit Scotus de paſſione & ſubiecto. Hoc non valet, quoniam vt determinatum eſt in quæſt. præcedenti, illæ duæ idẽtitates non diſtinguuntur niſi ratione, & cùm ſint vna realiter, nõ poteſt dari medium, inter idem, & diuerſum.

Quantũ ad 5. aduerte, ꝙ contra determinationẽ factam inſurgit dubiũ. Nam ſumo Sorté & Platoné, de quibus conſtat, ꝙ ſunt diuerſi cũ ſint diſtincti realiter. Tunc ſic: Sortes eſt diuerſitate diuerſus à Platone, & Plato eſt diuerſitate diuerſus à Sorte, q̃ro de iſtis diuerſitatibus, aut ſunt eadẽ diuerſitas, aut diuerſæ, non eadẽ, qa ſicut vnũquodque eſt ens & vnũ entitate & vnitate ſibi intrínſeca ſic eſt diuerſum & diſtinctũ ab alio diuerſitate & diſtinctiõe ſibi intrinſeca, ergo Sortes eſt diuerſus à Platone diuerſitate ſua propria, & ſimiliter Plato, non ergo ſunt eadẽ diuerſitas, nõ ſunt diuerſæ, quia ſi ſunt diuerſæ, ergo diuerſitatib⁹ ſunt diuerſæ, quæro de illis diuerſitatibus, ſicut de primis, aut ſunt eadẽ diuerſitas aut diuerſæ, non eadẽ, ea ratione qua ſ. nõ diuerſæ, quia diuerſitatibus eſſent diuerſæ, & quæram de illis, ſicut de præcedentibus, ex cõſequenti eſſet proceſſus in infinitum ꝙ non admittitur ex 2. libr. Metaph. ergo falſum eſt, quod omne comparatum omni, ſit idem aut diuerſum.

Ad hoc dicitur, ꝙ omne ens comparatum enti vel eſt idem cum eo, vel diuerſum ab eo, vel eſt id quo aliquid eſt idem vel quo eſt diuerſum. Ad argumen. ergo, dico ꝙ diuerſitas Sortis nõ eſt diuerſitas Platonis, nec ſunt diuerſæ, ne procedamus in infinitum, ſed ſunt quo Sortes eſt diuerſus à Platone, & quo Plato eſt diuerſus à Sorte, & hoc eſt quod alij dicunt, ſcilicet ad ſaluandum determinationem factam, ꝙ omne comparatum omni ſit idem aut diuerſum, aut ſit identitas aut diuerſitas, & ſic non cogimur ponere medium. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO IX.

In quo differt oppoſitio relatiua ab aliis oppoſitionibus.

Quoniam autem differre contingit abinuicem. Tex 13.

Philoſophus in hoc li. 10. tangit de generibus oppoſitionum, vt patet, præcipuè in tex. 15. & ideo ad pleniorem notitiam conſiderabimus principia quæſita, quæ ſolent facere difficultatem in omni genere oppoſitionum.

CONCLVSIO.

Oppoſitio relatiua in hoc primùm differt à cæteris oppoſitionibus, quòd oppoſitione priuatiua, contraria vel contradictoria, vnum remouetur & aliud deſtruitur: per oppoſitionem verò relatiuam vnum ponit reliquum, vnúmque ſequitur ad alterum. Deinde in oppoſitione

priuatiua, contraria vel contradictoria vnum eſt perfectum, alterum imperfectum reſpectu ad alterum: quæ verò opponuntur relatiuè, non inconuenit eſſe æquè perfecta.

IN hac qu. aduerte q̃ tota eius reſolutio ſtat in doctrinā quam tradit B. T. in quæſtione de potentia Dei. q. 7. ar. 8. ad quartum, & reſolutio ſtat in hoc, oppoſitio relatiua in vno conuenit cum aliis generibus oppoſitionum, & differt in duobus. Conuenit quidem in eo quòd vnum correlatiuum includit negationē alterius reſpectu eiuſdem, & ideo non ſe compatiuntur ſimul in eodem, reſpectu eiuſdem, vt quoniā in ratione dominij includitur negatio ſeruitutis: ideo reſpectu eiuſdem non ſe compatiũtur, ſeruus & dominus, nec pater & filius, nec cauſa & effectus, nec magiſter & diſcipulus. & hæc conditio eſt communis omni generi oppoſitionis. Quodlibet enim oppoſitum includit negationem alterius oppoſiti, vt magis conſtabit, quando agemus de oppoſitione contradictoria, & hac de cauſa in nullo genere oppoſitionum duo oppoſita ſe compatiuntur reſpectu eiuſdem.

Primum autem in quo differt, eſt hoc: Quæcunque oppoſita priuatiuè contrariè vel cõtradictoriè ita ſe habent, q̃ vnum remouet & deſtruit reliquum, vt patet. Quæ autē ſunt oppoſita relatiuè, ita ſe habent quòd vnum ponit reliquum, & vnum ſequitur ad alterum. Nam poſita ſe ponunt, & perempta ſe perimũt. Secundum eſt hoc: Quæ opponuntur priuatiuè contrariè vel contradictoriè, ita ſe habent, quòd vnum eſt perfectum, alterum imperfectum, in reſpectu ad alterum, & id patet in oppoſitione priuatiua, in qua habitus eſt quid perfectum, & priuatio quid imperfectum. Idem patet in contrarietate, in qua vnum contrarium eſt vt priuatio alterius, vt ignorantia reſpectu ſcientiæ, & amaritudo reſpectu dulcedinis. In contradictione clarum eſt quoniam alterum extremum, vt declarabitur j. verificatur etiam de non ente. Quæ autem opponuntur relatiuè, non inconuenit eſſe æquè perfecta, vt duo ſimilia in gradibus æqualibus. Cauſa vniuoca & effectus vniuocus, Generans & genitum in eadem natura. Ex quibus ſequitur corollariè, quòd ī prima cauſa nulla poteſt eſſe oppoſitio, niſi relatiua, quæ ſecum non trahit aliquam perfectionem. Hic non cadit alia difficultas. Ideo hæc ſufficiant pro præſenti quæſito. Nam quæ circa relationem & modos relatiuorum conſideranda ſunt, iam reſoluimus in libro 5.

QVAESTIO X.

Quomodo ſe habet priuatio ad cognoſcibilitatem & ad eſſe extra animam.

CONCLVSIO.

Intellectus non cognoſcit priuationem per propriam ſpeciem ſed per habitus ſpeciem.

IN hac q. aduerte, q̃ intētio noſtra eſt inueſtigare, primò, ſi priuatio eſt cognoſcibilis per propriam ſpeciē: vel tm̃ per ſpeciem habitus, & quoniam priuatio eſt negatio, ideo determinationē quā faciemus de priuatione, tu etiam intelliges de negatione. Deinde inueſtigabimus, ſi priuatio habet eſſe extra animam, vel ſolum per opus intellectus.

Quantum ad primam partem tria agēda ſunt. Primò ponetur concluſio reſponſiua. Secundò declarabitur modus, quo intellectus per ſpeciem habitus cognoſcit priuationē. Tertiò declarabitur, ſi intellectus eodem vel diſtincto actu cognoſcit habitum & priuationem.

Quantum ad primū ſit hæc concluſio reſponſiua, Intellectus non cognoſcit priuationem per propriam ſpeciem, ſed per ſpeciem habitus, probatur, Quòd eſt cognoſcibile per ſpeciem proprium, eſt primò & per ſe motiuum intellectus, quoniam ſpecies cõſtituit intellectum in actu primo. Sed priuatio nõ eſt motiua primò & per ſe intellectus, quoniam cum ſit non ens vt probabitur infrà, non poteſt habere rõem motiui primò & per ſe, Sicut. n. eſſe mobile ſupponit eſſe, ſic eſſe motiuũ, quod & dignitas. Eſt ſupponit aliquo modo eſſe. Cùm igitur intellectus apprehendat & concipiat priuationem, & non per ſpeciem propriam, ſequitur q̃ per ſpeciem ſui oppoſiti, q̃ eſt habitus. Nam vnumquodque eſt cognoſcibile ſecundum quod eſt. Sed priuatio eſt negatio habitus, ergo eſt cognoſcibilis per habitum. vnde per ſpeciem ſoni cognoſcimus ſilentium, per ſpeciem lucis cognoſcimus tenebras, per ſpeciem recti cognoſcimus obliquum.

Quantum ad ſecundum aduerte, q̃ ſicut intellectus per ens cognoſcit nõ ens, & diſtinctionem à nõ ente, vt innuit B. Th. in hoc 10. in lec. 4. & hoc quidem quodam diſcurſu, ſic arguendo. Hoc eſt ens, ergo nõ eſt nõ ens, ſic per ſpeciem habitus habita cognitione de habitu, quodā diſcurſu, præcedit ad cognitionem priuationis: v. g. Intellectus per ſpeciē boni intelligit bonum, & concipit, q̃ eſt appetibile & perfectiuum appetentis: & tunc facit hanc conſequentiam, ergo quod non eſt appetibile & imperficit illud cui ineſt, eſt malum. Et ſic patet, q̃ eadem ſpecies eſt principium cognoſcendi habitum & priuationem, ſed differenter, nam reſpectu habitus eſt principium primo repræſentatiuum, reſpectu aũt priuationis eſt principium non repræſentatiuũ, ſed illatiuum, ſi autem quæras, an hoc proueniat ex ſola ſpecie habitus, vel ex ſolo intellectu. Dico, q̃ partim eſt ex vtroque. Ex ſpecie quidem, quia hoc eſt commune cuilibet oppoſito, vt per illud quod habet rationē perfectioris cognoſcatur reliquum imperfectius, ſicut ex ſano cognoſcimus infirmum ex ſciente ignorātem, ex intellectu verò, quia cũ intellectus noſter non ſolùm apprehendat ſimpliciter, ſed etiam diſcurrat ex vno affirmato poteſt inferre negationē alterius, vt cognito q̃ homo eſt videns, infert, ergo nõ eſt cæcus. Patet ergo, quòd intellectus per ſpeciē habitus cognoſcit priuationem, & quomodo.

Quantum ad 3. præpono diſtinctionem de habitu & de priuatione. Aduerte igitur, q̃ habitus poteſt dupliciter cõſiderari, primò vt habitus eſt, ſecundò vt ponitur in diffinitione priuationis: ſimiliter priuatio pōt conſiderari vt priuatio, ſecundò vt diffinitur per habitum, ſi conſiderentur primo modo: ſic dico, q̃ intelligi poſſunt diſtincto actu, nam poſſum cõcipere quid ſit lux, & quid bonum, & quid rectum nihil apprehendēdo de priuationibus oppoſitis, vt vnuſquiſque in ſe experiri poteſt. Si conſiderentur ſecũdo modo, dico q̃ vno actu apprehenduntur, quoniam impoſſibile eſt, vt apprehēdam priuationem diffiniri per habitum, & non apprehendam habitum, vt diffinientem, ergo ſub ratione diffiniti & diffinientis vno actu apprehenduntur. Contra hanc determinationem, non formantur argumenta alicuius difficultatis, ideo pertranſeo.

Quantum ad ſecundam partem quæſtionis tria conſideranda ſunt. Primò, ſi priuatio habet eſſe reale extra animā. Secundò, poſito quòd non, quomodo diſtinguitur à ſubiecto. Deinde ſoluentur duo dubia.

Quantum ad 1. inuenio duas vias, prima attribuitur Alberto, qui videtur tenere, q̃ priuatio eſt forma generanda præexiſtens in materia ſub eſſe imperfecto coagens generanti ad generationem rei, & quidem ſecundum hanc viam patet, q̃ priuatio eſſet ens reale, omnis enim forma naturalis ſub quocunque eſſe exiſtens, eſt ens extra animam, verũ hanc viam iam recitauimus & reprobauimus in 7. lib. in q. 13. vt videre poteris, qm̃ deuiat à doctrina B. Th. & Comm. ideo relinquimus eam, vt autem te reſoluas in via B. Th. & Com. quam ponimus pro ſecunda, ſic procedēdum eſt, priuatio dupliciter ſumitur, primò quantum ad id quod eſt, ſecundò quantum ad id per quod diſtinguitur à ſimplici negatione, ſi primo modo, ſic non eſt ens actu extra animam nec ens reale: quoniam priuatio formaliter non eſt niſi negatio, vt patet per philoſophum & Com. in 5. meta. c. de priuatione, vbi declarat omnes modos priuationis, per nõ habere id quod natum eſt haberi. Conſtat autem q̃ negatio nullum eſſe dicit, imò negat eſſe: ergo, &c. Si ſecundo modo ſic dicit aliquod reale, nam in ſui ratione, vt diſtinguatur à ſimplici negatione includit aptitudinem ſubiecti ad formam, quam non habet. Conſtat autem, quòd ſicut ſubiectum habet potentiam realem ad recipiendum formam ſibi vnibilem, ſic habet aptitudinem ad eandem formam. Verum quia huiuſmodi aptitudo non eſt de quidditate priuationis ideo eſſentialiter loquendo, & non ex connotato, priuatio nullum eſſe reale importat.

Quantum ad 2. conſtat per Ariſt. in 1. phy. tex. 60. q̃ diſtinguitur à ſubiecto, q̃ in generatione ſubſtantiali eſt materia prima, in generatione autē accidentali eſt ens actu: & ratio philoſophi eſt, quia materia ſiue ſubiectum eſt principium per ſe, ex quo res fit, priuatio autem eſt principium per accidens, & ſubiectum permanet in re producta, priuatio autem non permanet, aliter forma introducta in ſubiecto, ſimul eſſet cum ſui priuatione in eodem, q̃ implicat contradictionem. Manifeſtum eſt ergo, q̃ diſtinguitur à ſubiecto. Modus autem quo diſtinguitur, eſt iſte: Non diſtinguitur ſicut ſubſtantia à ſubſtantia, nec ſicut accidens ab accidente: nec ſicut accidens à ſubiecto, quoniam in omnibus his modis, vtrunque extremum diſtinctionis eſt ens reale.

Con

Concluſum eſt autem, priuationem ſumptam eſſentialiter, ſiue quo ad ſuum formale, non eſſe ens reale. Sed diſtingui tur diſtinctione qua diſtinguitur ens à non ente. Quod eñ non eſt non ens, eſt diſtinctum à non ente, cum igitur ſubie ctum ſit ens, & priuatio non ens, diſtinguitur ab ea vt ens à non ente, & aduerte, ꝙ hæc diſtinctio non eſt ꝓpriè relatio, ſed potius negatio, nam qñ diſtinctio eſt relatio, requiritur ꝙ vtrunque extremum ſit ens, & hoc non ſit illud, qñ auté eſt negatio, ſufficit hãc eſſe verã, hoc nõ eſt illud, ſiue hoc ſit ens, & illud non ens, vt Sortes non eſt chimæra, ſiue vtrunque ſit non ens, vt cæcitas non eſt ſurditas. Patet igitur, ꝙ priuatio diſtinguitur à ſubiecto, & modus quo diſtin guitur. Aduerte & ꝙ licet priuatio ſit diſtincta à ſubiecto: non tñ põt dici diuerſa à ſubiecto, ſed nõ eadem, ſiue non idem, cuius declarationem videre poteris in q. 8. huius lib.

Vltimò aduerte, ꝙ contra determinationem factam inſurgunt duo dubia. Primum eſt cõtra determinationem factam de natura priuationis, qua dictum eſt, ꝙ non eſt ens reale, quo ad ſuum formale, contra quod ſic arguitur, Nullo intellectu conſiderante, verè negatio viſus eſt in oculo, ergo non eſt priuatio ens rationis, quia ens rationis eſt illud, quod habet eſſe ꝓ opus intellectus, ergo vel eſt ens rea le, vel nullo mõ eſt ens, ſed nõ potes dicere, ꝙ nullo modo ſit ens, qñ Philoſophus in 4. li. Meta. tex. 2. connumerat cor ruptiones & priuationes inter modos, quibus dicitur ens: ergo videtur eſſe ens reale à ſufficienti diuiſione.

Ad hoc dicitur ſecundum doctrinam B. T. ꝙ priuatio cũ ſit negatio, non eſt ens, niſi in ratione, i. niſi in apprehenſione rationis, ſiue intellectus: vnde B. T. exponens tex. 2. in 4. Meta. inquit, Eſt quoddam ens tantum in ratione, ſ. negatio & priuatio, quam dicimus in ratione eſſe, quia ratio de his negociatur, quaſi de quibuſdam entibus dum de eis aliq̃d affirmat vel negat, hæc ille, ex quibus elicitur, quod licet priuatio ſit non ens, prout ly non ens opponitur enti reali, tñ quia de priuatione intellectus format hanc propoſitionẽ affirmatiuam, cæcitas eſt in oculo, ſilentium eſt in came ra, apprehendit eam veluti quoddam ens, q̃ tñ non eſt verè ens, qñ talis propoſitio affirmatiua æquipollet huic negatiuæ, viſus non eſt in oculo apto habere viſum. Ad argumentum ergo dico, ꝙ eſt ens rationis, nec eſt neceſſe omne ens rationis fabricatum eſſe ab intellectu, hoc. n. propriève rificatur de intentionibus ſecundis, qualis eſt intentio ſpeciei & generis, &c. Sed ſufficit hanc diſiunctiuam eſſe veram, Omne quod eſt ens rationis, vel eſt fabricatum per opus intellectus, vel quia non alio modo eſt ens, niſi quia ap prehenditur ab intellectu, & circa ipſum negociatur. Nec valet dicere, ꝙ eſt ens reale, quia nullo intellectu conſiderante, negatio viſus eſt in oculo, iſta enim propoſitio æqui pollet negatiuæ, vt dictum eſt, ideo ſubiectum nullum eſſe reale ponit, ſed negat.

Secundum dubium inſurgit contra dictum de priuatio ne quod diſtinguitur à ſubiecto ſiue à materia. Cõtra hoc videtur eſſe Phil. in 1. Phyſ. tex. 60. illic tenet, ſubiectam ma teriam eſſe vnũ numero cũ priuatione, patet aũt, ꝙ ea quæ ſunt vnum numero, non diſtinguunt abinuicem: ergo, &c.

Ad hoc dicitur quod Philoſophus in 1. Phyſ. tex. 79. con tra Plato. tenet materiam & priuationem diſtingui. Inquit enim, nos quidem. n. materiam & priuationem alteram dici mus, eo ꝙ materia eſt non ens per accidens, priuatio autem eſt non ens per ſe, & materia eſt de ſubſtantia rei, priuatio autem nequaquam. Ne autem videatur Philoſophus ſibi contradicere, aduerte ꝙ in illis verbis ſubiectum eſt vnum numero cum priuatione, ſic debet exponi, ſubiectum non ponit in numero cum priuatione, quæ enim ponunt in numero vtrunque eſt ens: cum hoc tamen ſtat, ꝙ diſtinguantur, vt diximus ſuprà, ſicut diſtinguitur ens à non ente, quia verum eſt dicere, ens non eſt non ens. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XI.

Si oppoſitio contradictoria eſt prima & maxima, & ꝙ poteſt habere medium.

Horum autem primum contradictio. Contradictionis autem non eſt medium. Tex. 15.

CONCLVSIO.

Contradictio eſt prima maximáque oppoſitio: habétque medium ſecundæ intentionis: non autem prima neque ſecundum formam, neque ſecundum ſubiectum, neque poſitiuè, neque negatiuè.

IN hac q. Primò pertractabitur, ꝙ oppoſitio contradicto ria ſit prima & maxima. Secundò, quod non habet medium.

Quantum ad 1. pono duas concluſiones. Deinde ſoluam qu oddam dubium.

Prima concluſio, Contradictio eſt prima oppoſitio, pro batur. Quod eſt cauſa eorum quæ ſunt vniꝰ generis, eſt pri mum in tali gñe. Hæc manifeſtata eſt ſuprà, vbi locuti ſumꝰ de menſura, & in 2. lib. tex. 4. Sed oppoſitio contradictoria eſt cauſa aliorum oppoſitionum, ſ. priuatiuæ, contrariæ, & relatiuæ, quæ continentur in hoc genere, quod eſt oppoſi tio, ergo eſt prima. Minor probatur: Quæcunque opponun tur, ideo opponũtur, quia non poſſunt ſimul exiſtere. Ideo non poſſunt ſimul exiſtere, quia vnum oppoſitum includit negationem alterius. Nam videns & cæcus opponuntur, quia cæcus eſt non videns, dulce & amarum opponuntur, quia amarum eſt non dulce, pater & filius opponuntur, ꝙa filius eſt non pater. Reliqua igitur oppoſita ideo ſunt oppo ſita, quia includunt affirmationem & negationem. Sed con tradictio eſt affirmatio, &c. ergo quòd ſint oppoſita, habẽt à contradictione, quam includunt, patet ergo, qđ eſt cau ſa aliarum oppoſitionum, ex conſequenti eſt prima.

Secunda concluſio, Contradictoria oppoſitio eſt maxi ma. Probatur, De ratione oppoſitionis eſt repugnantia, vbi ergo eſt maxima repugnantia, ibi eſt maxima oppoſitio, ſed inter duo ↄtradictoria eſt maxima repugnãtia, qñ in nullo poſſunt cõuenire, cùm non poſſint habere mediũ, vt proba uimus infrà. Item diuidũt ens vniuerſaliter, qñ vt probatũ eſt in 4. de quolibet ente eſt affirmatio vel negatio vera. Itẽ nõ cõueniunt in veritate nec in falſitate, ſicut. n. nõ poſ ſunt eſſe ſimul vera, ſic nõ poſſunt eſſe ſimul falſa. Itẽ maxi mè diſtãt, qñ alterũ eſt vt ens, alterũ vt nõ ens, nõ põt aũt imaginari maior diſtãtia, q̃ ea quæ eſt inter ens & non ens. Huiuſmodi aũt cõditiones nõ verificanť de aliis oppoſitio nibꝰ, nã priuatiuè oppoſita poſſunt habere mediũ, vt lapis nec cæcus nec videṡ, ſiꝑr cõtraria, vt lapis nec ſanus nec æ ger, ſiꝑr relatiuè oppoſita, vt lapis nec pater nec filiꝰ, & quo niam poſſunt habere mediũ nõ diuidunt ens vniuerſaliter, nec diuidunt verum & falſum. Nam de lapide vtraq; harũ eſt falſa lapis eſt videns, lapis eſt cæcus, & vtraque iſtarum lapis eſt ſanꝰ, lapis eſt æger, & vtraq; iſtarũ lapis eſt pater, lapis eſt filius. Patet ergo, ꝙ ↄdictio eſt maxima oppoſitio.

Sed contra illud quod dictũ eſt, ꝙ contradictoria maxi mè diſtãt, arguit ſic Ant. And. in 4. li. q. vlt. Quantumcunque aliqua parũ diſtent põt eſſe ↄdictio inter ea, quia de quoli bet eſt verũ alterũ cõtradictoriorum, ergo nõ requiriť nec eſt neceſſaria maxima diſtantia, ſed minima ſufficit, & ma xima permittitur, ita quòd contradictio ſeruatur in qua cunque extremorum diſtantia, ſiue magna ſiue parua.

Ad hoc dicitur, ꝙ oppoſitio contradictoria põt ſumi du pliciter. Primò quo ad ſubtracta, de quibus formantur duę propoſitiones cõtradictoriæ, & ſic conceditur, ꝙ inter illa ſubtracta nõ requiriť maxima diſtantia: imò minima ſuffi cit, quoniam de quolibet, comparatum cuilibet, ſiue multũ ſiue parum diſtanti ab eo, verificatur alterum contradicto riorum. Non ſumpto motu cõparato ad mouens, verum eſt dicere, qđ eſt actio, & falſum eſt dicere, ꝙ non eſt actio, ea dem autem comparatio ad mobile, verum eſt dicere, ꝙ eſt paſſio, & falſum eſt dicere, ꝙ non eſt paſſio, & tamen eſt i dẽ motus. Patet ergo, ꝙ quantum ad ſubtracta minima di ſtantia ſufficit, quoniam in via noſtra ſufficit diſtinctio ra tionis ex parte rei, quam Sco. appellat diſtinctionem ex na tura rei. Secundò poteſt ſumi quantum ad illud, quod im portatur ꝙ affirmatiuam & negatiuam contradictorias, & ſic dico, ꝙ ſignificat maximã diſtantiam. Nam affirmatiua ſignificat eſſe, negatiua ſignificat non eſſe, patet aũt, ꝙ magis diſtant eſſe & non eſſe, quàm quęcunque duo eſſe. Nam quæcunque duo eſſe in aliquo cõueniunt, ſaltem in ente, eſſe aũt & nõ eſſe in nullo conueniunt, & quoniam in aliis op poſitionibus vtraque propoſitio eſt affirmatiua, vt hic Sor tes eſt vidẽs, Sortes eſt cæcꝰ, Sortes eſt albus, Sortes eſt ni ger, Sortes eſt pater, Sortes eſt filius: iõ dicit, ꝙ in eis nõ re quiritur tanta diſtantia quanta in contradictione. Ad argu mentum ergo dico, ꝙ cõcludit quo ad ſubtracta, qđ & nos concedimus: ſed non quo ad importatum per affirmatiuã & negatiuam contradictorias, in quo ſenſu nos loquimur.

Quantum ad 2. principale, tria agenda ſunt, Primò po nuntur quædam diſtinctiones de medio. Secũdò ponentur duæ concluſiones reſponſiuæ. Tertiò ſoluent quædã dubia.

Quantum ad 1. ſit hæc 1. diſt. Medium inter aliqua poteſt eſſe dupliciter. Primò ſecundum formam, eſt aũt huiuſmodi medium, qñ inter duas formas datur media forma, quæ neutra eſt earum, ſed ſapit naturam earum, vt tepiditas eſt medium ſecundum formam inter calorem & frigiditatem, & tale medium eſt inter omnia contraria mediata de quo loquemur infrà, quando quæremus ſi media contrariorum componuntur ex extremis contrariis. Secundò ſecundum ſubiectum, & eſt illud de quo neutrum prædicatum oppoſitum verificatur. Verbi gratia, quia de lapide non verificantur priuatiuè oppoſita, vt cæcus & videns, lapis dicitur eſſe medium ſecundum ſubiectum in priuatiuè oppoſitis.

Secunda diſtinctio, Medium poteſt eſſe inter aliqua dupliciter. Primò poſitiuè, & eſt illud, qđ eſt eiuſdẽ gñis cum extremis vt ſignetur linea diuiſa in tres partes A, B, C, D, pars B, C, eſt medium poſitiuè, & eſt eiuſdem gñis cũ A, B, & cum C, D, Sic medij colores, ſunt medium poſitiuè inter extremos colores. Secundò negatiuè, & eſt illud quod accipitur per abnegationem vtriuſque extremi, vt quod nec eſt ſanum nec ægrum, ſed eſt corpus neutrum ſecundum medicos, q̃ inter ſanitatem & ægritudinem ponunt neutralitatẽ, vtpote diſpoſitionẽ q̃ nec eſt ſanitas nec ægritudo.

Tertia diſtinctio, Medium in quo aliqua conueniunt, poteſt ſignari termino ſecundæ intentionis, & termino primæ intentionis. Verbi gratia ſi dicatur q̃ homo & aſinus, conueniunt in genere, ly genus eſt medium ſecundæ intentionis: ſi autem dicatur, quòd conueniunt in gradu ſenſitiuo, erit medium primæ intentionis.

Quantum ad 2. ſit hæc 1. concluſio, Contradictoria habent medium ſecundæ intentionis. Probatur quoniam vt contradictoria conueniunt in genere oppoſitionis, nam oppoſitio eſt genus, cuius partes ſubiectiuæ ſunt oppoſitio contradictoria, priuatiua, contraria, relatiua, & quoniam oppoſitio & relatio poſſunt dici, quòd conueniunt in genere relationis, & quoniam contradictoria diffiniunt, poſſunt dici quòd conueniunt in eſſe diffinibili, &c. & de hac concluſione nullus dubitat.

Secunda concluſio, Contradictoria non poſſunt habere mediũ primæ intentionis, neque ſecundũ formã, neque ſecundũ ſubiectũ, neque poſitiuè, neque negatiuè. Probatur, Inter eſſe & non eſſe, nullũ poteſt eſſe huiuſmodi medium, q̃a nihil eſt commune reali enti & non enti in quo conueniant. Sed omnia verè & formaliter contradictoria ſignificant eſſe & non eſſe reſpectu eiuſdem, &c. Præterea, Ideo in aliis oppoſitionibus datur mediũ, in aliquib⁹ ſecundum formam, vt in cõtrariis mediatis: in aliquibus ſecundũ ſubiectum, vt in priuatiuè & relatiuè oppoſitis: in aliquib⁹ poſitiuè, vt in contrariis mediatis in aliquibus negatiuè: vt in aliquibus contrariis immediatis, vt exẽplauimus de ſanitate & ægritudine, & neutralitate, quia non quolibet enteverificatur alterum oppoſitorum, vt patet. Sed omnia contradictoriè oppoſita, ita ſe habent q̃de quolibet ente, nulla exceptione facta, alterum verificatur, ergo, &c. Maior nota. Minor probatur: qm̃, vt defenſauimus contra antiquos in 4. li. De quolibet ente eſt vera affirmatio vel negatio.

Præterea, Quod conuenit alicui p̃ ſe & ſecundũ ſe, eius oppoſitum nullo mõ pót ei conuenire nec per ſe nec p̃ accidens: nam quia habere tres p̃ ſe & ſecundum ſe conuenit trigono, eius oppoſitum nullo modo ei conuenire poteſt, imò ſi conuenit alteri, inquantum participat ipſum, & habere tres, conuenit iſcocheli, quia in eo ſeruat̃ natura trianguli. Sed non habere medium ſecundum formã, nec ſecundum ſubiectum, nec poſitiuè, nec negatiuè conuenit p̃ ſe, & ſecundum ſe contradictoriis: ergo, &c. Maior nota, minor aũt eſt phil. in 1. poſte. vbi inquit, Contradictio eſt oppoſitio, cuius non eſt dare medium ſecundũ ſe. Et ſi dicas, q̃ iſta diffinitio conuenit oppoſitioni contrariæ reſpectu contrariorum immediatorũ, ergo non ſolũ ꝺ̃dictoriis: reſpondetur q̃ ly non eſt dare medium ſecundũ ſe intelligitur de medio nullo modo: & ſic conuenit ſolis contradictoriis. Nam licet contraria immediata non habeant medium ſecundum formam & poſitiuè, habent tñ medium ſecundum ſubiectum & negatiuè, vt declarauimus ſuprà.

Quantum ad 3. aduerte, q̃ multa dubia inſurgunt contra determinationem factam, quæ facilè ſoluentur niſi aſſignatione conditionum, quæ requiruntur ad veram contradictionem. Tu igitur aduerte, q̃ prima conditio eſt, vt contradictio ſit inter eſſe & non eſſe, ſicut contrarietas eſt inter formas cõtrarias, ſumẽdo ly eſſe in tota ſua latitudine, id eſt pro eo qđ quocunque modo eſt ens, & ly non eſſe, p̃ eo q̃ nullo modo eſt ens, & per hanc conditionem euacuatur argumentum, quo ſolet ſic argui, eſſe & nõ eſſe ſunt cõtradictoria. Sed inter eſſe & non eſſe mediat gñatio, qm̃ eſt proceſſus à non eſſe ad eſſe, ergo datur medium inter contradictoria. Nam minor eſt falſa, quoniam generatio non mediat inter eſſe & non eſſe, modo expoſito, ſed inter eſſe in potentia, quod dicitur non eſſe, prout materia ſtat ſub priuatione, & eſſe actu, & ſic debet intelligi diffinitio de generatione, qua dicitur, generatio eſt proceſſus à non eſſe actu, quod tñ eſt eſſe in potentia, ad eſſe actu. & ſi quæras, ſi generatio nõ mediat inter eſſe vniuerſaliter ſumptũ, & non eſſe ſub quo extremo continetur. Dico q̃ ſub eſſe, nam philoſophus in 4. meta. in text. 2. ponit generationem & corruptionem ſub ente in quantum ſunt viæ, &c.

Secunda conditio, q̃ cuilibet inſit alterum extremum: & propter hanc conditionem euacuatur argumentum de cõtrariis immediatis, quæ cùm ſint immediata: nõ poſſunt habere medium, & ſic non videtur eſſe proprium contradictionis non habere medium. Ad quod dicitur, quòd licet ſint immediata ſecundum formam, non tamen ſecundum ſubiectum, quoniam non eſt neceſſe alterum eorum verificari de quolibet ente, ſicut eſt neceſſe in contradictoriis.

Tertia conditio, q̃ duo contradictoria ſumantur ſecundum idem & propter hoc non contradicunt iſtæ duæ, punctus in medio lineæ eſt finis, reſpectu A, punctus in medio lineæ non eſt finis reſpectu B, & ex hoc ſoluitur argumentum de ſcuto, cuius vna medietas eſt alba, & alia eſt nigra. Nam de hoc eſt verum dicere, q̃ eſt album, & quod nõ eſt album. Ad quod dicitur, q̃licet ſit verum dicere eſt album, & non eſt album, non tamen ſecundum eandem partem.

Quarta conditio, q̃ ſumantur reſpectu eiuſdem, ſecundum numerum, & hac de cauſa duæ propoſitiones vniuerſales affirmatiuæ formatæ de prædicatis contradictoriis, non opponuntur contradictoriè, vt hic omnis homo eſt albus, omnis homo eſt non albus, quia ly albus, & non albus, poſſunt ſumi pro diſtinctis ſuppoſitis & vni inerit album, & alteri non album, ideo non contradicunt.

Aduerte vltimo, q̃ licet alterum contradictoriorum verificetur de quolibet ente, non tamen cum reduplicatione: nam ſi ſumatur cum reduplicatione continget q̃ vtraque propoſitio ſit falſa, vt hic, omnis homo inquantum homo eſt albus, omnis homo inquantum homo eſt non albus, & quidem q̃ vtraque ſit falſa, patet. quoniam de neceſſitate omnis homo eſſet albus, vel nullus homo eſſet albus, quod enim conuenit alicui tali inquantum tale conuenit omni tali, & quod negatur ab aliquo inquantum tale, negatur ab omni tali. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XII.

Si contrarietas eſt maxima differentia vel diſtantia.

Qui verò maxima eſt differentia, palàm ex inductione. Text. 13.

Poſtquam diſcuſſa ſunt quæſita circa oppoſitionem relatiuam & priuatiuã & contradictoriã, immorandũ eſt circa cõtrariã, de qua multa mouenẽ dubia, vt patebit infrà, & primò quæritur, qũo contrarietas eſt maxima diſtantia.

CONCLVSIO.

Inter contraria eſt maxima diſtantia, non abſolutè quidem, ſed ſub eodem genere.

IN hac q. ſi attenditur ſenſus philoſophi, non eſt magna difficultas. Tu igit̃ ſic ꝓcedes. Primò præpones duo notabilia. Secũdò cõcluſionẽ reſponſiuã. Tertiò ſolues quę dam argumenta, quę videntur habere aliquã apparentiam.

Quantum ad 1. notabile primum ſit hoc: Maxima diſtantia poteſt ſumi dupliciter. Primò abſolutè. Secundò comparabiliter. Abſolutè quidem eſt inter ea quæ maximè diſtant ſecundum eſſentiam ſuam, vt Deus & creatura ſubſtantia & accidens, act⁹ pur⁹ & pura potẽtia. Cõparabiliter aũt eſt inter ea tantum, quæ ſunt adinuicem comparabilia. Huiuſmodi verò ſunt, quæ ſunt eiuſdem gñis: nam quæ ſunt diuerſorum generum non ſunt, adinuicem comparabilia, vt declaratum eſt in 7. Phyſ. Quando ergo quæritur, ſi contrarietas eſt maxima diſtantia, intelligendũ eſt cõparabiliter & nõ abſolutè. Conſtat. n. q̃ abſolutè magis diſtant quantitas & qualitas, quæ in nullo gñe cõueniunt, q̃ duæ qualitates contrariæ, quæ non ſolùm in gñe generaliſſimo, ſed & ſubalterno conueniunt, vt dulce & amarum ſub ſapore.

Secundum notabile ſit hoc: Cõtraria ideo ſunt eiuſdem generis, quoniam adinuicem tranſmutantur, ex 1. & 5. Phy.

Inter

Inter ea aũt quæ ſunt diuerſorum generum, non eſt trãſmutatio p ſe, nõ.n. tranſmutatur calidum in coloratum, ſed in frigidum, & propterea inquit Phil. in 1. Phyſ. tex. 43. accipiendum eſt igit primũ, q̃ omninũ quæ ſunt nihil neque facere aptũ natũ eſt, neque pati cõtingens & cõtingenti, neque fit quodlibet ex quolibet, niſi aliqs accipiat ſecũdũ accidens, Qualiter.n. fiet album ex muſico, niſi accidens ſit albo, &c.

Quantum ad 2. ſit hæc concluſio reſponſiua. Inter contraria eſt maxima diſtantia non abſolutè, ſed ſub eodem genere. Prima pars patet ex primo notabili. Secunda autem ſic deducitur ad mentem Philoſophi in tex. præpoſito. Trãſmutatio eſt inter contraria vltima, quoniam dato q̃ ſit inter media, vt inter croceum & rubeum, vel inter medium & extremum, quod dicit vltimum, vt inter croceum & nigrũ. Adhuc eſt progreſſus ad extremum. Cùm autem fuerit inter extrema, nõ põt vlterius ꝓcedere, ergo contraria extrema quæ ſunt vnius gñis, & inter quæ eſt vltimata tranſmutatio, maximè diſtant. Antecedens manifeſtum eſt, conſequentia verò probatur: quoniam magis diſtant extrema contraria adinuicem, quam media adinuicem, & quàm medium & extremum, & non poteſt imaginari maior ſub eodem genere, quàm diſtantia duorum extremorum: ergo illa eſt maxima.

Quantum ad 3. aduerte duo argumenta contra determinationem factam.

Primum eſt, contrarietas eſt differentia in eodem genere, quoniam contraria ſunt eiuſdem generis, vt patet in hoc 10. in tex. 13. Sed maxima diſtantia non eſt in eodem genere, quoniam magis diſtant, quæ ſunt diuerſorum generum: ergo, &c.

Ad hoc dicit, q̃ mens Philoſophi eſt contrarietatẽ eſſe maximam diſtantiã cõparabiliter & nõ abſolutè. Argumentum aũt procedit de maxima diſtantia abſolutè: quare, &c.

Secundum eſt, inter albũ & nigrũ eſt contrarietas, & tñ inter ea non eſt maxima diſtantia, qđ ꝓbatur, q̃a magis diſtat albius & nigrius, q̃ album & nigrum, ergo albiſſimum & nigerrimum maximè diſtant, non ergo album & nigrum, quæ tamen ſunt verè contraria ſecundum Philoſophum.

Ad hoc dicitur, q̃ maxima diſtantia ſub eodem genere, quę requiritur ad contrarietatem debet attendi, quo ad naturam contrariorum, & non quo ad exceſſum. Argumentũ aũt procedit quo ad exceſſum & ideo non eſt contra determinationem factam. Sufficit enim, quòd inter ſpecies coloris album & nigrum, ex natura ſui maximè diſtent. Sed nec albiſſimum & nigerrimum habent ex natura ſui, quod ſint contraria, niſi quia includunt album & nigrum. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XIII.

Si contraria habent fieri circa idem ſubiectum, & ita quòd ſe compatiantur in eodem in gradibus ſaltem remiſſis.

Et in eodem ſuſceptiuo plurimum differentia. Text. 14.

CONCLVSIO.

Contrariis ineſt fieri circa idem ſubiectum: quod licet idem ſit receptiuum contrariorum ſucceſſiuè, tamen neceſſe eſt alio atque alio modo eſſe diſpoſitum ſecundum quod diuerſa contraria recipit.

IN hac q. aduerte, q̃ prima pars non multam continet difficultatem, ſecunda autem admodum difficilis eſt propter ſolennes opiniones oppoſitas. Primam reſolues duabus concluſionibus.

Prima concluſio, Contraria habent fieri circa idem ſubiectum. Probatur, quæ tranſmutantur adinuicem, requirũt idem ſubiectum, in quo qñ vnum expellitur, alterum introducitur, aliter non tranſmutarentur adinuicem, niſi per ſucceſſionem vnius ad alterum in eodem. Sed contraria tranſmutantur adinuicem, omnis enim tranſmutatio eſt inter terminos, aut priuatiuè aut contrariè oppoſitos, ex 5. Phyſ. tex. 7. ergo habent fieri circa idem. Et hoc intellige quantum ſit ex natura contrariorum. Quod dico propter contrarium, quod naturaliter & inſeparabiliter alicui ineſt, vt calor in igne, nigredo in coruo.

Nam q̃ alterum contrarium non poſſit ſucceſſiuè ineſſe, non eſt ex natura contrarij, ſed ex ſubiecto determinante ſibi à natura alterum contrarium.

Secunda concluſio, Licet ſit idem ſubiectum receptiuũ contrariorum ſucceſſiuè, tñ neceſſe eſt aliter & aliter eſſe diſpoſitum, ſecundum quod diuerſa contraria recipit. Probatur, ex 2. de Anima, tex. 26. vniuſcuiuſque actus aptus eſt fieri in propria & determinata materia, quod quidem licet principaliter intelligatur de forma ſubſtantiali: tamen verificatur etiam de accidentali. Nam vt declarauimus in 2. de Anima & in li. de ſenſu & ſenſato, ad hoc q̃ recipiatur dulcedo, neceſſe eſt prædominari humiditas, cum calido temperatè decoquente, reſpectu autem amaritudinis, prędominari ſiccitas, cum calido adurente, ergo, &c.

Et aduerte, q̃ iſta concluſio, plenè tibi certificata erit, poſtquam in lib. 12. determinauerimus, q̃ in ſubiecto eſt aliqua potentia, qua eſt receptiuum talis vel talis accidentis: ita quòd ſicut multiplicantur & diuerſifi cantur accidentia receptibilia, ſic multiplicantur & diuerſificantur huiuſmodi potentiæ, quæ non ſunt partes accidentium, ſed diſpoſitiones agentes ad receptionem eorum.

Quantum ad 2. partem aduerte q̃ difficilis eſt ad reſoluendum, propter ſolennes opiniones oppoſitas. nam Greg. in 1. ſent. diſt. 17. q. 3. art. 2. tenet q̃ nec pro gradibus intenſis, nec pro gradibus remiſſis, vllo modo ſe compatiuntur. Capreol. autem in 1. ſent. diſtin. 17. q. 2. ad argumenta contra ſecundam concluſionem tenet partem affirmatiuam pro gradibus remiſſis, & arbitratur ſe loqui ad mentem B. T. Quid autem circa hoc ſenſerit Commentator, non conſtat, quoniam pro vtraque parte allegantur eius dicta. ſed quilibet ad ſenſum ſuum trahit.

Tu igitur aduerte, q̃ ſi eligis tenere partem negatiuam, vt tenet Greg. fundamentum tuum erit hoc, q̃ cõtraria nõ poſſunt ſimul eſſe ex natura ſua, eo q̃ ex ſui natura habent repugnantiam ſimul eſſendi, & non ſolùm pro tanto vel tanto gradu. Sed accinge te ad defenſandum rationes Grego. Nam omnes ſoluit Capr. in 1. Sent. diſt. 17. q. 2. ad argumenta in primo loco inducta contra ſecundam concluſionem, ſed nec Paulus Soci. in 10. lib. q. 22. qui tenet patem negatiuam cum Greg. eas defenſat, ſed nouas format, non ſatis firmas & efficaces, quas ego ſoluam infrà. Si autem elegeris ſequi partem affirm. vt Cap. fidiſſimus defenſor vię Thomiſticæ, fundamentum tuum erit hoc, q̃ contraria non repugnant ſimiliter exiſtere, niſi pro tanto gradu. Nec ex poſitione duorum contrariorum in eodem ſubiecto ſequitur contra dictoria de eodem verificari, eo q̃ contraria non denominant ſubiectum, niſi ſint vltra medietatem graduum, verùm non habebis rationes efficaces contra Grego. fortiores eñ ipſemet format contra ſe & ſoluit: ego autem vt deferam Cap. quem intendo ſequi, volo ſuſtinere partem affirmatiuam, & ſicut ipſe Cap. ſoluit rationes Gregor. vbi ſuprà, ita ego intendo ſoluere rationes Pau. Socin. ex quibus ſeptem ſunt ad probandum concluſionem negatiuam, & tres format contra Capreolum.

Prima ratio, ſi contraria ſunt ſimul in eodem pro quocunque gradu, contradictoria ſunt ſimul vera, conſequens eſt impoſſibile, vt probatum eſt in 4. Meta. cõſequentia probatur, ſi idem eſt album & nigrum, ergo eſt album & nõ album, quia cum in nigro ſit priuatio albi, ergo eſt non album, & confirmatur, quia omnis oppoſitio alia à contradictione includit contradictionem, vt dicitur in primo priorum. ergo ſi contraria verificantur ſimul de eodem, ſequitur quòd etiam contradictoria verificantur.

Ad hoc dicitur, q̃ fundat ſe in falſo: ſupponit.n. q̃ contraria remiſſa, puta album vt 5. & nigrum vt 5. denominent ſubiectum ſimul album & nigrum: & cùm nigrum ſit non album, denominet ipſum ſubiectum album & non album. Sed id non concedit Capr. quoniam tenet q̃ contraria non denominant niſi vltra medietatem graduum. Ad arg. ergo negatur conſequentia, ad probationem dico, q̃ ſubiectum non erit album & nigrum, ex conſequenti non erit album & non album. ad confirmationem dicitur eodem modo: & aduerte, q̃ ſi album ſit vt 8. & nigrum vt 3. ſubiectum denominabitur album, & non denominabitur nigrum, & ideo non verificabuntur contradictoria de eodem.

Secunda ratio, Moueatur corpus calidũ ſumma caliditate quæ eſt vt 10. ad caliditatem vt 9. & cum qua ſtat frigiditas, vt vnũ, quæ nõ ſtat cum maiori. Tunc ſic, certũ eſt, q̃ in vno inſtanti eſt ſub caliditate vt 10. & in alio inſtanti ſub caliditate vt 9. & cùm inter hæc duo inſtãtia ſit tps medium, quæro in hoc tempore intermedio, aut eſt ſub caliditate vt 10. vel nõ, nõ vt 10. q̃a ſic dum moueretur, adhuc eſſet in termino à quo: ſi nõ, ergo in tempore intermedio eſt ſub caliditate remiſſa, & non eſt vt 9. quia non niſi in inſtanti terminãte tempus mediũ eſt ſub caliditate vt 9. ergo eſt ſub maiori q̃ ſit 9. Sed ſub maiori nullus ſtat gradus frigiditatis, ergo datur caliditas remiſſa cum qua nullus ſtat grad° frigiditatis ex conſequenti datur vnum cõtrarium remiſſum,

cui pro nullo gradu admiſcetur alterum contrarium.

Ad hoc dicitur, ꝙ in tempore intermedio eſt ſub caliditate, vt 10. & cum inſtatur, ꝙa eſſet adhuc in termino à quo negatur conſequentia. Licet em̃ in tempore intermedio ſit ſub eodem gradu, ſub quo erat in primo inſtanti, non tñ eſt omnino in eadem diſpoſitione, imò ſub diſpoſitione, qua diſponitur pro inſtanti ſequenti, ad calidum vt 9. & frigidum vnum, vnde aduerte, ad hoc quòd aliquid actu moueatur, non eſt neceſſe, quòd eſſentialiter receſſerit à termino, & participet eſſentialiter de termino ad quem, ſed ſufficit, quòd receſſerit & participet diſpoſitiuè præterquàm in motu locali propter continuitatem ſpatij.

Tertia ratio, Rubedo & viriditas non poſſunt ſimul eſſe in eodem in gradu intenſo: ergo nec albedo & nigredo in gradibus remiſſis. Antecedens communiter conceditur: cõſequentia probatur. Albedo & nigredo remiſsè plus repugnant, quàm mediæ intensè, quia primæ ſunt perfectè contrariæ, eo ꝙ maximè diſtant ſub eodem genere, mediæ autem non: ergo ſi mediæ ſe non compatiuntur, nec primæ.

Ad hoc dicitur, ꝙ mediæ minus ſint contrariæ, eo ꝙ nõ maximè diſtant ſub eodem genere: & quia continent extrema ſaltem virtualiter, tñ quo ad exiſtentiam pro gradu intenſo, magis, repugnãt q̃ albedo & nigredo ꝓ gradu remiſſo. Nã vtraq; qualitas media cũ gradu intẽſo denominaret ſubiectũ. & ſic verificarent ɔ̃dictoria, quod non faciunt extrema pro gradibus remiſſis, vt diximus ad primam.

Quarta ratio, Si formæ contrariæ ſe compatiuntur, aut hoc eſt in gradib⁹ æqualib⁹, aut inæqualibus, non primum: quia ſi aliquid habet albedinem, vt 6. & nigredinem vt 6. ſequitur, eſſe & album & nigrum, vel nec album nec nigrum, quæ ſunt impoſſibilia, qm̃ ſequuntur duo contradictoria, ſi eſt album, & nigrum, aut nullo eſt colore coloratum, cùm ibi non ſit niſi albedo & nigreo per caſum datum. Non ſecundum: quia ſi albedo vt 6. non compatitur nigredinem vt 6. multo magis albedo intenſior quàm vt 6. expellet nigredinem vt 6. quia albedo intenſior eſt fortior, ergo, &c.

Ad hoc dicitur, ꝙ ſe compati poſſunt in gradibus æqualibus citra mediam latitudinem. & vt ſic cõponunt coloré vnum mediũ, puta pallidũ, quo denominatur ſubiectum coloratum, ita ꝙ non denominatur album, nec nigrum, nec eſt album niſi ſecundum q̃d, nec nigrum niſi ſecundum quid vltra mediam latitudinem ſe compati poſſunt gradibus in æqualibus, puta calor vt 8. frigidum vt duo, & ſubiectum denominabitur ſimpliciter à calido, & nõ à frigido, quia vt diximus ɔ̃. qualitas intenſibilis nõ denominat niſi vltra mediam latitudinem, & qm̃ probatur, ꝙ ſi albedo vt ſex, non compatitur nigredinem vt ſex, multo magis, &c. negatur conſequentia: qm̃ quantum ad coexiſtentiam magis repugnant vt ſex, vtraque. n. denominaret ſubiectũ, & ſic ſequerentur contradictoria, q̃ ſi vna ſit vt 8. altera vt duo, nec valet ꝙ ſit intenſior, quoniam non agit in contrariam, niſi pro gradu pro quo non compatitur eam. vnde ſi calor vt 8. debet expellere frigidum vt duo, neceſſe eſt vt calor intendatur, puta fiat vt 9. & tunc erit frigidum & vnum, ſi autem intendatur vſque ad 10. frigidum totaliter corrumpitur.

Quinta ratio, Si formæ contrariæ poſſunt eſſe ſiꝛ, ergo & motus contrarij, quod eſt falſum. Conſequentia probatur, quoniam ex 5. Phy. non eſt contrarietas in motibus, niſi propter contrarietatem formarum & terminorũ, ad quos ſunt. ergo ſi formæ contrariæ ſe compatiuntur, poſſibile etiam erit, ꝙ idem moueatur contrariis motibus, puta ꝙ calefiat & frigefiat, ex quo calidum & frigidum, ſe compatiuntur. Falſitas autem conſequentis probatur, quoniã nõ eſt minor contrarietas inter duos motus contrarios, quàm inter motum & quietem, ſed impoſſibile eſt idem ſimul moueri ad formam & quieſcere ſub illa: ergo multo minus poſſibile eſt, idem ſimiliter moueri motibus contrariis.

Ad hoc dicitur, ꝙ motus contrarij poſſunt eſſe duobus modis. Primò, ꝙ vterque ſit acquiſitiuus, puta ꝙ per vnum acquiratur caliditas & per alterum frigiditas: & concedo falſitatem conſequentis. Secundò, ꝙ vnus ſit acquiſitiuus, & alter deperditiuus, puta dum calor intenditur in aqua, deperditur frigiditas, & vt ſic nego falſitatem conſequentis, & concedo conſequentiam. Argum. autem procedit de motibus contrariis primo modo. nos autem tenemus, quòd dum vnũ contrarium intenditur & alterum remittitur, ſint motus cõtrarij ſecundo modo: quod non eſt inconueniẽs.

Sexta ratio, Hoc eſt de mente Com. qui in 4. Meta. ſimul cum Philoſopho in tex. & com. 27. concludit, ꝙ impoſſibile eſt, vt contraria ſint ſimul in eodem, ſed quandoque hoc, & quandoque hoc. Item in 1. Phyſ. com. 56. dicit ꝙ qualitates mediæ inter contrarias ſunt alio modo in potentia ad eas quàm ſubiectum: quia ſubiectum eſt in pura potentia ad vtrunque extremum, mediæ autem non ſunt in pura potentia ad extremas, hæc Com. Quæro igitur quomodo ſubiectum eſt in pura potentia ad vtrunque extremum, aut enim hoc eſt quia ſubiectum non eſt vtrunque extremum, ſed poteſt eſſe: & hoc eſt falſum, quoniam impoſſibile eſt lapidem fieri albedinem, aut hoc eſt, quia ſubiectum nunquã habet vtrunque extremum ſimul, ſed modò hoc modò illud, medium autem habet aliquo modo vtrunque extremum ſimul, ſcilicet virtualiter, & hic eſt verus ſenſus.

Ad hoc dicitur, ꝙ Com. intendit ſubiectum eſſe in pura potentia ad vtrunque extremum, quoniam & natura ſua neutrum habet, loquendo de formis, quę contingenter inſunt, vt albedo & nigredo in pariete, &c. medium autẽ nõ eſt in pura potentia, quoniam medium vt medium ex ratione, ſua cõtinet vtrunque extremum, non ſolùm virtualiter, ſed & formaliter, vt determinabitur infrà, non ergo ex dicto Com. poteſt concludere propoſitum ſuum, & cùm adducit Philoſophum & Comm. in 4. Meta. dico, vt etiam tenet Capr. ꝙ ſemper intendit de contrariis pro tanto gradu, pro quanto ſunt denominantia ſubiectum. Sic enim ſunt in compoſſibilia, & non aliter.

Septima ratio, Hoc eſt de mente B. T. qui in tertio ſentẽtiarum, diſtinctione decimaquarta dicit, in minus albo nõ eſt aliqua nigredo, ſed albedo minus intenſa: ergo albedo quæ non eſt ſumma, nõ habet aliquem gradum nigredinis. Ad hoc dicitur, ꝙ beatus Thomas intendit in minus albo, non eſſe aliquam nigredinem, quæ ſcilicet denominet ſubiectum nigrum.

Octaua ratio, & hanc format contra Capr. Sit corpus habens minimum frigus, & approximẽ ei corpus calidum, potens ipſum vltra infrigidare. Quæro vtrũ ſit poſſibile in hoc corpore ſucceſſiuè acquiri calorem, dato ꝙ frigus nõ intendat, ſi dicis ꝙ non, ergo agens naturale debitè approximatum paſſo, & non impeditũ, non aget in ipſum, qđ eſt manifeſtè falſum: ſi ſic, ergo cum prius acquirantur omnes gradus caloris, citra nonum, q̃ ipſe nonus, ſequitur ꝙ illa minima frigiditas poteſt ſtare non ſolùm cum calore vt nouem, ſed etiam cum calore vt 4. vt 5. vt 6. & ſic de omnibus aliis citra nouem. Cuius oppoſitum dicit ipſe Capreolus.

Ad hoc negatur caſus, ꝙ ſcilicet poſſit dari corpus habens minimum frigus cum remotione omnis gradus caloris. Nam ſicut ipſe reputat inconueniens, ꝙ detur corpus non coloratum, ſic reputo inconueniens, ꝙ detur corpus habens frigiditatem vt vnum, & nullam caliditatem, tunc enim nec calidum nec frigidum eſſet, nec tepidum, quoniam in tepido eſt admixtus calor, ipſe autem ſupponit, ꝙ nullum gradum caloris habeat. Ratio igitur ſua fundata ſuper caſum inconceſſum, nihil concludit.

Nona ratio, & eſt contra Capr. Suppono, ꝙ forma non poteſt eſſe ſine effectu formali, nec ecõtra, ſuppono etiã, ꝙ eſſe frigidũ eſt effectus formalis frigoris, tũc ſic: In calido vt 9. eſt frigidũ vt vnũ, ergo dat ei eſſe frigidũ, ergo illud corp⁹ recipit eſſe frigidũ & vltra, ergo eſt frigidũ. Patet prima cõſequentia, ꝙa cuilibet danti correſpõdet aliqđ recipiens, ſecũda etiã cõſequentia patet, ꝙa idẽ ſunt habere eſſe frigidũ, & eſſe frigidũ, ergo in calido vt 9. eſt eſſe calidũ & eſſe frigidũ, ex cõſequẽti eſt calidũ & frigidũ, qđ eſt impoſſibile, aliter ſequuntur ɔ̃dictoria, vt argumẽtatum eſt ɔ̃.

Ad hoc dicitur, ꝙ primum ſuppoſitum eſt falſum, loquẽdo abſolutè, nam eſſe album vel denominari album, nõ cõſequitur albedinem abſolutè, ſed pro tanto gradu, puta vltra medietatem latitudinis graduum, & ideo non inconuenit dari formam ſub gradu adeo remiſſo, quod non habebit effectum ſuum formalem. Ad argumentum ergo, nego primam conſequentiam quæ fuit hæc, In calido vt 9. eſt frigidum vt vnum, ergo dat ei eſſe frigidum, & ſic non ſequitur, quòd illud corpus ſit ſimul calidum & frigidum.

Decima rõ, & eſt contra Capr. In hoc diſtinguuntur res permanentes à ſucceſſiuis, quod ſucceſſiua non ſunt, niſi dum fiunt, permanentia verò non ſunt quandiu fiunt, ſed poſtquam facta ſunt. Tunc ſic, In toto dealbationis tempore, albedo eſt in fieri, ergo albedo non eſt. Patet conſequentia, quoniam albedo eſt res permanens, ergo in dealbatione non eſt albedo admixta nigredini.

Ad hoc dicitur, ꝙ rerum permanentium, quædam ſunt

accidentia,vt eſſe album:quædam ſubſtantiæ,vt eſſe hominem.Quæ ſunt ſubſtantiæ,in hoc differunt à ſucceſſiuis,qđ dum fiunt,nullo modo ſunt actu,nec ſecundū partem,nec ſecundum totum,nec ſecundum eſſe imperfectū,nec ſecundum eſſe perfectum,eo ꝙ eorum generatio eſt indiuiſibilis. Quæ autem ſunt accidentia recipientia magis & minus, in hoc differunt à ſucceſſiuis, quod ſucceſſiua habent totum ſuum eſſe ſibi debitum dū fiunt,& non aliter,ita quod terminato fieri definit totaliter eorum eſſe. Hæc autem dum fiunt,puta dum intenditur calor,aut corpus dealbatur,habent quidem eſſe ſed imperfectè,cōpleto verò fieri habent eſſe perfectū,nihil ergo prohibet, quod in toto dealbationis tempore in quo albedo eſt in fieri,habeat eſſe,non quidem perfectum,& vt ſic poteſt ſecum compati nigredinem remiſſam.Ad arg.ergo,nego conſequentiam, ad probationem dico,quod licet albedo ſit res permanés, tamen ſuum eſſe non ſtat in indiuiſibili:quare, &c.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.De quo ſcito eſſe problema neutrū apud Philoſoph.& Com.& B.Th.ideo,vtraque pars ſuſtentabilis eſt. Ego autem volui defenſare partem affirmatiuam pro reuerentia Capreoli.

QVAESTIO XIIII.

Si tantum vnum vni eſt contrarium.

His enim entibus palàm,quòd non contingit vni plura contraria eſſe.Tex 14.

CONCLVSIO.

Contrarietate perfecta tantum vnum vni eſt contrarium:Imperfecta verò contrarietate,non eſt inconueniens plura contrariari vni,vel econuerſo.

IN hac q. aduerte, quod ſi ſenſus Philoſophi attendatur, parua conſurgit difficultas. Nam propoſitum textus inducit corollariè, ex eo quod dixerat cōtrarietatem eſſe maximam & perfectam diſtantiam duorum ſub eodem genere,& ſic patet, ꝙ ibi loquitur de perfectiſſima contrarietate extremorum.De mediis autem nondum mētionem fecerat.Loquendo ergo de hac perfecta contrarietate, conſtat,ꝙ tantum vnum vni eſt contrarium.Cuius ratio eſt,qm̄ maxima diſtantia ſub vno genere, non poteſt eſſe niſi inter duas ſpecies.Non.n.poſſunt duæ ſpecies eiuſdé generis eſſe ęqualis gradus,cùm ſe habeant vt numeri,vt viſum eſt in 8.lib.Verùm quia ſolet fieri inſtantia,ꝙ plura media contrariantur extremis,vt omnes medij colores extremis coloribus,& plura extrema vni medio,vt in moralibus prodigalitas &auaritia liberalitati,ideo ad vniuerſalem reſolutionē propoſiti quęſiti ſic procedes.Primò ponetur diſtinctio de contrarietate.Secundò ponentur duæ concluſiones reſponſiuæ.Tertiò ponetur quoddam notabile.

Quantum ad 1.aduerte,ꝙ contrarietas eſt duplex,ſ.perfecta & imperfecta. Perfecta dicit maximam diſtantiam inter duas formas in eodem genere,inter quas eſt motus per ſe, & ſunt ſucceſſiuè acquiſibiles. Imperfecta non requirit maximam diſtantiam,ſed ꝙ ſint duæ formę ſub eodem genere inter quas ſit motus,& ſint ſucceſſiuè acquiſibiles.

Quantum ad ſecundum ſit hæc prima concluſio,Secundum contrarietatem perfectam, tm̄ vnum vni eſt contrarium.Probatur rōe Philoſophi in præpoſito textu quæ ſtat in hoc.Perfecta contrarietas dicit maximā diſtantiam formarum in eodem genere. Hæc.n.eſt ratio perfectæ contrarietatis. Sed maxima diſtantia in eodem genere non poteſt eſſe niſi inter duo extrema & vltima,quia vltimo non eſt aliquid vlterius. ergo contrarietate perfecta, tantum vnum vni eſt contrarium.

Secunda concluſio,Secundum contrarietatem imperfectam,poſſunt plura contrariari vni,& ecōuerſo.Probatur, Ea inter quæ eſt motus per ſe ſunt contraria ex primo & 5.Phy.Sed inter media & extremum,eſt motus per ſe.Patet enim ꝙ aliquid poteſt moueri ab albo ad rubeum, & croceum & alurgum,& viride, ſicut ab albo ad nigrum, ergo inter album & omnes medios colores eſt contrarietas, nō quidem perfecta,cum non ſeruetur inter eos maxima diſtātia. ergo non inconuenit, contrarietate imperfecta plura contrariari vni,& econuerſo.

Quantum ad 3.aduerte,ꝙ ſi vis ſuſtinere vniuerſaliter,ꝙ tantum vnum vni eſt contrarium,fundabis te in hoc, ꝙ media non contrariantur extremo,niſi vt gerunt vicemalterius extremi,puta rubeum,videre, &c. gerunt vicem nigri: ſimiliter in moralibus, duo extrema non contrariantur vni medio,niſi inquantum duo extrema conueniunt in ratione mali aut vitij,& illud medium in ratione virtutis,& ſic ꝙ digalitas & auaritia inquantum ſunt vitium,contrariantur liberalitati, inquantum eſt virtus, ſimiliter maius & minus contrariantur æquali:inquantum conueniunt in ratione inæqualis,&ſic patet,ꝙ vniuerſaliter poteſt ſuſtineri tantum vnum vni eſſe contrarium, quia vel vnum, vel plura reducta ad vnum.Tu tamen aduerte,ꝙ inter æquale &magnum & paruum magis ſeruatur oppoſitio priuatiua quàm contraria,vt patet in hoc lib.in tex.17.

Pro hac q.non laborabis in pluribus inueſtigandis:quoniam nec alij quid egregium dicunt,nec Paul.Sonci. niſi ꝙ immoratur ad aſſignandum , quomodo genus immediatè diuiditur duabus differentiis conſtitutiuis duarum ſpecierum ſpecialiſſimarum, vel ſubalternarum, vel quarum vna eſt ſubalterna,&altera eſt ſpecialiſſima,vide tu eum ad placitum.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XV.

Si multitudo eſt genus ad numerum,ita quòd ſit quid magis commune quàm numerus.

Multitudo autem quaſi genus numeri.Tex.21.

CONCLVSIO.

Numerus vniuerſaliſſimè ſumptus non in minus eſt quàm multitudōrimò verò eſt conuertibilis cum multitudine.Sumptus autem pro numero quantitatiuo eſt in minus quàm multitudo quæ eſt quaſi genus numeri.

IN hac q.ſic procedes.Primò diſtinguetur de numero.Secundò ponentur concluſiones reſponſiuæ.Tertiò ſoluetur quoddam dubium,in quo videtur Iandun.inſurgere contra B.Tho.

Quantum ad 1.aduerte, ꝙ numerus dupliciter conſiderari poteſt. Primò vniuerſaliſſimè ſumptus , vt prædicatur de numero formali ſiue eſſentiáli , qui reperitur tam in abſtractis quā in rebus materialibus,nā ſicut duæ intelligentiæ conueniunt in numero binario eſſentiali,ſic duæ quidditates materiales , vt humanitas & equinitas conſtituunt binarium eſſentialem.Secūdò poteſt ſumi pro numero quātitatiuo,qui cauſatur ex diuiſione continui, & reperitur ſecundum viam noſtram in ſolis materialibus,vt determinauimus in lib.8.contra Gregorium.

Quantum ad 2.ſit prima cōcluſio,Numerus primo modo ſumptus non eſt in minus quàm multitudo, imò eſt conuertibilis cum multitudine:probatur, Cùm non detur multitudo infinita actu , ſicut numerus vniuerſaliſſimè ſumptus,menſuratur vnitate,& cōſtituitur aggregatione vnitatum, ſic etiam omnis multitudo ſiue tranſcendens ſiue numeralis,vnde vt docuimus in lib.8.q.11.proprietates numerales vt peritas imperitas, eſſe tot, & tot, ita attribui poſſunt multitudini trāſcēdēti,& numero eſſentiali ſicut multitudini & numero quantitatiuo, & hoc non negaret Phil. & quando dixit multitudinem eſſe quaſi genus numeri,nō intellexit de multitudine & numero tranſcendenti , quem appellamus numerum eſſentialem.

Secunda concluſio,Numerus ſecūdo modo ſumptus eſt in minus quàm multitudo , & ipſa eſt quaſi genus numeri, probatur , Sicut ſe habet vnum tranſcendens ad vnum numerale, ſic multitudo tranſcendens ad numerum quantitatiuum,quoniam ſicut principium ad principium,ſic principiatum ad principiatum.Sed conſtat ꝙ vnum tranſcendēs, eſt in plus & magis commune quàm vnum numerale, illud enim conuertitur cum ente,& circundat omne prædicamētum,& verificatur de qualibet eſſentia tam abſtracta quàm materiali:vnum verò numerale arctatur reductiuè ad prędicamentum quantitatis,ergo & multitudo tranſcendens, eſt in plus quàm numerus quantitatiuus. Illa.n.ſicut vnum tranſcendens circundat omne prædicamentum,& verificatur in abſtractis &materialibus.Numerus verò quātitatiuus reſtringitur ad prædicamentum quantitatis,cùm ſit quantitas diſcreta,& non verificatur niſi de rebus quantis. Qm̄ igit eſt in plus in ſenſu dicto,ideo Phil.dicit, ꝙ eſt quaſi genus numeri,oē.n.magis cōe,poteſt dici largo modo eſſe genus,& notāter dixit quaſi genus, qm̄ ſicut ens nō eſt gen⁹, vt declaratum eſt in libr. 3. ſic nec vnum tranſcendens, nec multitudo tranſcendens,aliter prima cauſa eſſet in genere.

Quantum ad 3.aduerte,ꝙ B.T.in x.li.in lect.8. declarans quomodo multitudo eſt quaſi genus numeri,inquit,Sciendum verò eſt,quòd pluralitas ſiue multitudo abſoluta,quę opponitur vni, quod conuertitur cum ente eſt quaſi genus numeri , quia numerus nihil aliud eſt quàm pluralitas & multitudo menſurabilis vno. Sic igitur vnum ſecundum quod ſimpliciter dicitur ens indiuiſibile, conuertitur cum

ente

ente,ſecundum autem quod accipit rationem menſuræ,ſic determinatur ad aliquod genus quantitatis,in qua propriè inuenitur ratio menſuræ,& ſimiliter pluralitas vel multitudo, ſecundum quod ſignat entia diuiſa, non determinatur ad aliquod genus, ſecundum autem quod ſignat aliquod menſuratum, determinatur ad aliquod genus quantitatis, cuius ſpecies eſt numerus.Hæc B.Tho.

Tu igitur aduerte,q̃ Iand.in lib.10.q.15.reprobat dictum B.T.in hoc loco,pro quãto dicit,q̃vnum vt accipit rationẽ menſuræ,& multitudo vt ſignat menſuratum,determinantur ad genus quantitatis.Contra hoc igitur ſic arguit:Vnũ & multa,vt habent rationem menſuræ &menſurati,ſunt in prædicamento relationis, ergo nõ determinantur vt ſic ad genus quantitatis,conſequentia patet, quoniam cum prædicamenta ſunt impermixta, idem ſub eadem ratione non poteſt eſſe in duobus prædicamentis.Antecedens verò probatur:quia differentia relationis non trahit aliquid, cui adiungitur extra prædicamentum relationis, nam differentia eſt in eodẽ prædicamento cum eo cui adiungitur, ſicut rationale & animal determinatum per rationale,ſunt in prędicamento ſubſtantiæ.Sed menſura & menſuratũ ſunt differentiæ relationis.Cõſtituunt.n.tertium modum relatiuorum,vt viſum eſt in 5.lib.ergo vnum & multa vt ſtant ſub ratione menſuræ & menſurati, non determinantur ad aliud genus,quàm ad genus relationis.

Ad hoc dicit,q̃ Iand.non penetrauit ſenſum B. T. Patet enim in tota doctrina ſua,vbicunque inueſtigat de oppoſitione inter vnum & multa,qđ tenet vnũ vt menſuram, multa vt menſurata opponi relatiuè, ex conſequenti vt ſic ſunt in prædicamento relationis,prout,ſ.ſtant ſub tali reſpectu, & q̃ hęc ſit mens ſua,patet in 1.Sen.diſt.24.q.1.art.3.ad quartum,vt videre poteris.Si igitur B.T.hic intenderet,q̃vnum vt ſtat formaliter ſub reſpectu menſuræ,& multa ſub reſpectu menſurati,nõ eſſent in prædicamento relationis ſed q̃titatis, ſibi contradiceret, quod non eſt credendum à vero Thomi.Dico igit,quod dictum B.T.contra qđ Iand.arguit, intelligendum eſt quo ad fundamentũ,& non quo ad ſuum formale. Nam illud quod eſt vnum cui attribuit rõ menſuræ,eſt res de genere q̃titatis:ſimiliter illud quod eſt multa, cui attribuit rõ mẽſurati,eſt res de genere q̃titatis,cũ quo tñ ſtat q̃ in reſpectu mẽſuræ & mẽſurati ſunt in genere relationis.Sicut pater & filius, quãtum ad id quod ſunt, ſunt ĩ gñe ſubſtãtiæ.In reſpectu aũt paternitatis & filiatiõis sũt in gñe ſecũdo relatiuorũ.Hæc de p̃ſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XVI.

Si omnia media ſunt eiuſdem generis cum extremis.

Omnia nanque media in eodem genere ſunt cum extremis.Tex.22.

CONCLVSIO.

Medium vel purè negatiuè, vel priuatiuè, vel entitatiuè ſumptum, non eſt eiuſdem generis, cum extremis ſumptum verò moraliter, vel formaliter, eſt in eodem genere cum extremis.

IN hac q. ſic procedes. Primò ponetur diſtinctio de medio.Secundò concluſiones reſponſiuæ. Tertiò ſoluentur quædam dubia.

Quãtum ad 1.aduerte, q̃ medium inter aliqua extrema, poteſt eſſe multipliciter.Primò,purè negatiuè,vt inter habitum & priuationẽ datur negatio,vt inter viuum & mortuum datur non viuum.Secundò,priuatiuè,licet hoc ſit difficile inuenire.Tertiò,entitatiuè, vt inter ens actu,& nullo modo ens,datur ens in potentia,vt materia prima.Quartò moraliter vt inter timores& audacias dat fortitudo.Quintò,formaliter ſiue ſecundum formam,vt inter album& nigrum datur pallidum,inter calidum & frigidum datur tepidum.Et hoc eſt propriiſſimè medium,quia continet in ſe naturam extremorum participatiuè, vtrum autem virtualiter &formaliter,dicemus ĩ.&quoniam neceſſe eſt prius ad ipſum eſſe trãſmutatio quàm ad extremum.Impoſſibile eſt enim frigidum calefieri,niſi prius fiat tepidum.

Quantum ad 2.ſit hæc prima concluſio,Medium primo, ſecundo,tertio,modo,non eſt eiuſdem generis cum extremis.Quod primo modo patet, quia negatio eſt purum non ens, habitus eſt ens, priuatio licet quo ad formale ſit non ens,tamen ratione connotati,quod eſt ſubiectum poteſt dici aliquo modo ens,conſtat autẽ q̃ purum non ens,non eſt in eodem genere,cum ente,& aliquo modo ente. Nullo.n. modo participat altero,nec vtroque extremo.Quod 2. modo patet, quoniam ſi priuatio eſſet medium inter duo extrema poſitiua,cùm ſit formaliter non ens ſe haberet ad extrema ſicut non ens ad ens.Conſtat autem,q̃ ens & nõ ens non ſunt eiuſdem generis.Quod 3.modo patet,quoniam ſi ens in potentia vt materia prima ſit medium inter ens actu, & nullo modo ens,patet q̃ comparatum enti actu, non eſt in eodem genere cum eo,actus.n.&potentia diſtinguuntur genere.Magis autem conſtat,quòd ens in potentia & nullo modo ens,non ſunt eiuſdem generis.

Secunda concluſio,medium 4.&5.modo eſt in eodẽ genere cum extremis. Quòd quarto modo patet,quoniam tã paſſiones quã virtus circa tales paſſiones ſunt in prædicaméto qualitatis,&ſecundũ aliquos in primo genere.Quòd autem 5.modo,probatur.Illud ad quos prius peruenitur in permutatione,quę eſt ab extremo ad extremum antequam perueniatur ad alterum extremum,eſt in eodem genere cũ extremis.Hæc patet,quoniam inquit Philoſop. in hoc 10.in tex.22.permutari non eſt ab vno genere in aliud genus,niſi per accidens,vt à colore ad figuram. Sed conſtat, q̃ quando quid permutatur ab vna forma ad aliam, inter quas eſt medium 5.modo, prius & per ſe, & de neceſſitate peruenit ad medium q̃ ad extremum, vt quod debet calefieri, prius tepidatur,& quod dealbatur,prius ſubalbatur,ergo,&c.

Et aduerte, q̃ licet ad maiorem doctrinam poſuerimus de medio diſtinctionem quintimembrem, tamen intentio Philoſophi fuit in hoc 10.lib.loqui de medio ſolùm quinto modo,quod verè & ſimpliciter eſt medium.

Quantum ad 3.aduerte dubium,quod inſurgit contra ſecundum modum primæ concluſionis. Dictum eſt.n.q̃ medium priuatiuè,non eſt in eodẽ genere cum extremis.Contra,ſecũdum Philoſophum in 10.tex.19.æquale eſt medium inter magnum &paruum,ſumendo magnum cum exceſſu, & paruum cum defectu,prout idẽ ſunt quod maius & minus,& in eodem tex.determinat Philoſophus,quod opponitur eis priuatiuè,æquale eſt.n.quod nõ eſt maius nec minus,& tamen aptum natũ eſt eſſe,ergo æquale eſt medium priuatiuè,& tamen eſt in eodem genere, ſ.quantitatis cum magno & paruo, ergo falſum eſt, quod medium priuatiuè non ſit in eodem genere cum extremis.

Ad hoc dicitur,q̃ ſecundus modus primæ concluſionis debet intelligi de medio,quæ ſit mera priuatio, vt cæcitas. Non autem de medio,quod eſt quid poſitiuum reale, includens tamen negationem extremorum.Aliter cùm medij colores poſſint dici hoc modo priuatiua media reſpectu extremorum, non eſſent in eodem genere cum extremis. Ad argumentum ergo, concedo q̃ æquale eſt medium priuatiuè ſecundo modo,ſed non primo modo,de quo ſolo intelligi debet ſecundus modus primæ concluſionis.

Alia dubia non inſurgunt,quę ſint alicuius difficultatis, quę non poſſint ſolui,per probationes primę concluſionis, ideo nolo immorari.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XVII.

Si media contrariorum componuntur ex extremis virtualiter vel formaliter.

Si verò ſunt in eodem genere media vt oſtenſum eſt & media contrariorum,neceſſe eſt componi ex extremis contrariis.Tex.23.

CONCLVSIO.

Media contrariorum componuntur ex extremis,non ſolùm virtualiter,ſed etiam formaliter,ita tamen vt extrema ſint actu & formaliter in medio,non quidẽ ſecundum excellentias ſuas,ſed vt remittũtur.

IN hac q.aduerte,q̃ pendet ex q.13.huius 10.de gradibus, quibus ſe compatiuntur cõtraria in eodem,& quoniam vt dixi in eadem quęſtione,vtraque pars ſuſtẽtabilis eſt, licet ſuſtinuerim partem affirmatiuã propter Capr.ſi tñ eligeris ſuſtinere partem negatiuam,quam ſuſtinet Grego. & Paul.Sonci.pro præſenti quæſito,negabis cõpoſitionẽ realem & formalem mediorum ex extremis, & tenebis ſolam compoſitionem virtualem.& quoniam Philoſo.in tex.23.& Com.& B.T.videntur abſolutè tenere,q̃ media componuntur ex extremis,dices ſicut Ant.And.in 10.q.5.q̃ Philo.accipit compoſitionem pro cõuenientia,eo q̃ medium comparatum vni extremo retinet virtualiter naturam illius extremi,& magis conuenit cum eo, quàm cum altero extremo, ſicut tepidum magis ſapit naturã frigidi,quàm naturam calidi.Eodem modo exponit Pau.Sonc.oĩa dicta Com.& Philoſo.vt patet in lib.10.q.21.rñdens ad ſecundũ. Greg.aũt in 1.diſt.17.q.5.art.2.poſt reſpõſionẽ ad x.dicit,q̃ Philoſoph.&

Com

Com. loquuntur de compoſitione mediorũ ſecundum apparentiam & non ſecũdum veritatem, & aduerte ꝙ totum fundamentum eorum eſt, quoniam timent, ſi concedunt extrema contraria actu & formaliter in gradibus quibuſcunque in mediis, ꝙ ſint contra Philoſophum in 4. Meta. tex. 27. & ex conſequenti, ꝙ ſint coacti concedere contradictoria verificari de eodem. Sed ad id iam reſponſum eſt in q. 13. huius ad primum Pau. de mente Capr. Item timent, ne concedant duas ſpecies conſtituere tertiam, & ꝙ media contrariorum ſint compoſita ex duobus entibus in actu. Sed ad hoc reſpondebimus infrà.

Et quoniam in q. 13. tenui partem affirmatiuam cum Capreo. intendo & nunc decidere præſens quæſitum pro parte affirmatiua, & ſic procedam. Primò ponetur concluſio affirmatiua, & probabitur. Secundò ſoluam rationes Paul. & Ant. And. qui tenent partem negatiuam. Tertiò mouebo dubium contra concluſionem in ſe, & ſoluam.

Quantum ad 1. ſit hęc concluſio reſponſiua, Media contrariorum, vt tepidum & pallidum, componuntur non ſolũ virtualiter, ſed etiam formaliter ex extremis, ita ꝙ extrema ſunt actu & formaliter in medio, non quidẽ ſecundum excellentias ſuas, ſed vt remittuntur. Secunda pars huius concluſionis iam patet per determinationem q. 13. huius libri, vbi determinauimus, ꝙ contraria ſecundum gradus intenſos non ſe compatiuntur, aliter ineuitabiliter contradictoria verificarentur de eodem.

Prima autem pars ſic probatur. Quod comparatur ad duo extrema, & reſpectu vnius eſt vt magis, reſpectu alterius eſt vt minus, componitur realiter & formaliter ex illis, nam magis & minus ineſſe, ſupponit ineſſe, ſed medium ita ſe habet, quod cõparatum vni extremo, ſe habet vt magis, & reſpectu alterius vt minus, tepidum enim eſt magis frigidum & minus calidum: ergo, &c. Præterea, In quolibet genere prima & ſimplicia ſunt compoſitiua aliorum eiuſdem generis, quæ comparantur ad illa, vt compoſita & poſteriora. Sed extrema ad media, ſe habent vt ſimplicia & priora, ad compoſita & poſteriora, vt patet de tepido comparato calido & frigido: ergo, &c.

Quãtum ad 2. aduerte, ꝙ Paul Soc. in 10. q. 21. conatur defenſare partem negatiuam dictis Commentatoris & B. Th. deinde rationibus.

Allegat tria dicta Com. 1. dicit in 4. Meta. comm. 27. Duo contraria habentia medium ſunt in medio in potẽtia, ſicut albedo & nigredo inueniuntur in pallore, ſed non in actu, & in 10. Meta. com. 7. inquit. Non debet aliquis dicere, ꝙ colores componãtur ex duobus, ſ. albo & nigro, & in com. 23. in compoſito inuenitur ex altero contrariorum magis, & ex altero minus, non ſimpliciter ſed aliquo modo, id eſt, in potentia.

Ad hæc reſpondetur ſimul, ꝙ Com. intendit per potentiam, non potentiam puram, ſed potẽtiam admixtam actui imperfecto, & prout omnis forma exiſtens ſub gradu imperfecto, eſt velut potentia comparata formæ in gradu perfectiori, & ꝙ hæc fuerit mens ſua, patet in 1. Phyſ. com. 56. vbi formaliter ſic dicit. Medium eſt extremum vtrunque nõ pura potentia, ſed aliqua potentia, in medio. n. eſt vtrunque extremum in actu, ſed tamen non in vltima pfectione. Eſt igitur in potentia vtrunque extremum quodam modo, & in actu alio modo, hæc Com. ex quibus patet, ꝙ declarat ſe, quomodo ſumat potentiã, quando dicit, ſed aliquo modo, id eſt, in potentia, & quando dicit in 4. Meta. ſed non in actu, id eſt non in vltima perfectione.

Allegat dictum B. Tho. in 3. Sen. quod iam declarauimus in q. 13. huius libri.

Prima ratio Pauli eſt hæc, Tertia ſpecies non poteſt conſtitui ex duabus naturis ſpecie diſtinctis, vnde Philoſophus in 5. Meta. dicit, ꝙ quinque non ſunt duo & tria, quia tres & duo ſunt numeri ſpecie diſtincti. Sed medius color, & extremi colores communiter tenentur ſpecie diſtincti. ergo, &c. Et aduerte, ꝙ hæc ratio fuit etiam præcipua apud Grego. cuius opinionem adduximus in q. 13. huius libri.

Ad hoc reſpondetur, ꝙ maior nõ eſt vera, niſi de ſpecibus quarum eſſe ſtat in indiuiſibili, ſicut ſunt ſpecies numeri, & ſpecies figurarum, & ſpecies ſubſtantiæ perfectæ. Poteſt etiam dici (ſicut dictum eſt ꝛ.) de vno conſtituente multitudinem, ꝙ ſumptum cum præciſione nõ conſtituit eam, ſed opponit diſparatè, ſicut ſpecies condiſtincta: ſumptum autem ſine præciſione, non habet rationem ſpeciei, ſed rationẽ materiæ & vt ſic non opponitur multitudini, ſed etiã cõſtituit. Sic in propoſito, extrema cõtraria ſumpta cũ præciſione ſunt ſpecies diſtinctæ contra medium, & oppoſitæ diſparatè, & vt ſic non componunt medium, ſumpta autem ſine præciſione, ſunt vt materia ex qua cõponitur medium, & non vt ſpecies condiſtinctæ, & huic reſponſioni adhæreo, ex qua patet, quòd argumentum non concludit.

Secunda ratio Pauli eſt hæc, Formæ oppoſitæ inquantũ ſunt oppoſitæ, non poſſunt ſimul concurrere in eadẽ natura, quia de ratione oppoſitorum inquantum ſunt oppoſita eſt, ꝙ ſimul ſtare non poſſunt. Sed formæ contrariæ ſunt etiam cõtrariæ in gradibus remiſſis, cuius ratio eſt, quia Philoſophus in 10. Meta. tex. 13. & 14. dicit, ꝙ contrarietas eſt oppoſitio ſecundum formam, natura autẽ albedinis & nigredinis ſaluatur in gradibus remiſſis, ergo vt ſic ſunt contrariæ, ex conſequenti non ſe compatiuntur in medio.

Hanc rationem iam ſoluimus in q. 13. huius, vbi de mente Capr. diximus, ꝙ repugnantia ſimultatis exiſtendi in eodem non conſequitur contraria præcisè ex natura ſua, ſed ex natura ſua pro tanto gradu, pro quo denominant & actuant ſubiectum, puta vltra medium latitudinis. Ad arg. ergo nego maiorem. Ad probationem, nego ſimiliter, ꝙ ſit de ratione oppoſitorum præcisè inquantum oppoſita, ꝙ non poſſint ſtare ſimul, niſi adiungat ꝙ tãto vel tãto gradu, &c.

Tertia ratio Pauli, Philoſophus dicit in 4. de cælo, ꝙ aer eſt grauis & leuis, aut ergo intelligit, ꝙ in aere ſint duæ qualitates diſtinctæ in actu perfecto, quę ſunt contrariæ, ſ. grauitas & leuitas: & hoc non, quia formæ contrariæ & maximè in actu perfecto non ſe compatiuntur in eodem. Aut ꝙ eſt tantum vna qualitas compoſita ex grauitate & leuitate: & hoc non, quia in elementis non ſunt qualitates compoſitæ, ſed tantum qualitates primæ. Aut eſt vna continens virtualiter vtranque, & ſic habetur propoſitum.

Ad hoc dicitur, ꝙ qualitas illa eſt vna, ſed non eſt ꝙ prima media, quia non cõponitur intrinſecè ex leuitate & grauitate, ſicut componitur tepidum ex calido & frigido. Poteſt autem dici media extrinſecè, i. comparatiuè, quoniam per comparationem ad aquam eſt principium aſcenſus, & per comparationem ad ignem eſt principium deſcenſus. Ad argumentum ergo dico, ꝙ Philoſ. intelligit aerem eſſe grauẽ & leuem, non per duas qualitates non per vnam compoſitam formaliter, nec virtualiter, ſed per vnam ſimplicẽ, quæ reſpectu diuerſorum eſt principium contrariorũ motuum, ideo per eam reſpectiuè & non intrinſecè dicitur aer grauis & leuis. Paulus autem decipitur in hoc, ꝙ extimat illam qualitatem eſſe verè mediam, ſicut eſt medius color.

Quarta ratio Pauli Com. dicit in 1. Phyſ. com. 56. ꝙ colores extremi ſunt in colore medio, non in actu puro, nec in potentia pura, ſed medio modo inter potentiam & actum. Sed albedo remiſſa eſt actu albedo, ſimiliter nigredo remiſſa, aliter nullum corpus eſſet actu album vel nigrum, niſi eſſet albedo vel nigredo in ſummo, quod eſt manifeſtè falſum: ergo albedo remiſſa ſimiliter nigredo non eſt actu in medio colore, ſed tantum virtualiter.

Ad hoc dicitur, ꝙ nõ adducit dictum Com. vt ſtat: nam Com. in illo loco expreſsè dicit, ꝙ in medio eſt vtrunq; extremũ in actu, ſed tñ nõ in vltima perfectione. ex quib. verbis cõſtat, ꝙ intẽdit extrema eſſe in medio, in actu tñ remiſſo, nã idẽ eſt extremũ eſſe in medio actu nõ ſecũdum vltimam perfectionẽ, id eſt non intensè, & eſſe in actu remiſſo.

Ant. And. in 10. Meta. q. 5. tenet ꝙ formæ mediæ non ſunt verè compoſitæ ex extremis, ita ꝙ extrema non concurrũt partialiter ad compoſitionem eius, & arguit ſic, Omne cõpoſitum compoſitione partiali, vel eſt quantitas vel habens quantitatem: ſed formæ mediæ non ſunt huiuſmodi, quia quantitati nihil eſt contrarium, ergo formæ medię non cõponuntur quæcunque compoſitione partiali.

Ad hoc dr̃, ꝙ maior non habet veritatem, niſi qñ componentia partialia ſunt quantitates, vel per ſe q̃ta: cõſtat aũt, ꝙ qualitates extremæ cõtrariæ non ſunt quantitates nec p ſe quãtæ, vnde illa compoſitio magis debet dici eſſentialis, quam quantitatiua, qm̃ extremum componẽs prędominãs, ſe habet ad extremũ aliud, vt actus ad potentiã, puta in tepido frigidũ eſt vt actus, & calidũ vt potentia. Cuius ſignũ eſt, ꝙ ſi debet denominari tepidũ à calido vel à frigido, dicetur frigidum, ergo frigidum eſt vt forma reſpectu calidi.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ ſi medium componit formaliter ex extremis, difficile erit ſeruare qũo hæc qualitas media ſit vnum per ſe. Nam omne compoſitum per ſe vnum eſt ex partibus, quarum vtraque eſt in potentia, vt linea

bicub

bicubita ex duabus medietatibus, vel vna eſt in potentia altera eſt actus, vt materia prima & forma ſubſtantialis, non poteſt autem vtraque eſſe actu, ex 7.Meta.tex.49 Sed ſecundum determinationē factam, duo extrema non ſunt in medio ſolùm in potentia, nec vnum in potentia, alterum in actu, quoniam cum vtrunque ſit in medio in gradu remiſſo, non eſt maior ratio de vno, quàm de alio, ergo vtrūque eſt actu, ſed ex duobus entibus in actu non fit vnum per ſe, ex 7.Metap.tex.49.ex conſequenti, medium non erit vnum per ſe, ſed per accidens.

Ad hoc dicitur, q̄ vnum extremum eſt vt potentia alterum vt actus: nam illud quod ſeruatur in medio cum pluribus grrdibus, habet rationem actus. reliquum autem quod eſt ſub minori gradu, habet rationem potentiæ. Et dato caſu, q̄ eſſet imperfectius ſecundū naturam ſuam, puta frigidum reſpectu calidi: tamen inquantum magis inexiſtit, vt ſic reputatur perfectius, ex conſequenti vt actus. Ad arg. ergo nego quin vnum ſit in potentia alterum in actu. Ad probationē dico, q̄ eſt maior ratio de vno q̄ ſit actus, quia eſt cum pluribus gradibus, & de alio q̄ ſit potentia, quia eſt in minori gradu. Et aduerte, q̄ hoc conſonat Com. in 10. Meta. com. 23. vbi inquit, Impoſſibile eſt quod in compoſito ex cōtrariis ſint duæ partes æquales, ſed altera debet eſſe denominans, cui attribuitur formæ, hæc Com. ex quibus ſequitur, q̄ ſi contrario denominanti attribuitur forma, alteri denominato attribuitur materia & potentia. Hæc de præſenti quęſito dicta ſint. Quod tamen reputo problema neutrū, ſicut & q. 13. huius 10. ſed volui ſuſtinere partem affirmatiuam in fauorem Cāpr. Tu verò exerce ingenium vt placuerit. nam & ego aliquando declinaui ad partem negatiuam, vt patet in epitomate in 2. de generatione, tract. 2. cap. 3.

QVAESTIO XVIII.

Si inter ſpecies cuiuſcunque generis eſt vera contrarietas, præcipuè in prædicamento ſubſtantiæ, ſimiliter differentias.

Dico enim differentiam generis diuerſitatem, quæ diuerſum facit hoc ipſum. Contrarietas igitur erit hæc. Tex. 24.

CONCLVSIO.

Species & differentiæ generis non opponuntur niſi contrario modo, contrarietate quidem imperfecta, non autem perfecta.

IN hac q. ſic procedes. Primò ponetur diſtinctio de contrarietate. Secundò, duæ concluſiones reſponſiuæ. Tertiò ſoluetur quoddam dubium.

Quantum ad 1. aduerte, q̄ iuxta doctrinam B.T. in 5. Phyſic. ſuper tex. 10. contrarietas eſt duplex, quædam imperfecta, & eſt inter quæ ſeruatur communis radix contrarietatis. Hæc autem radix dicitur excellentia & defectus, nam quæcunque contraria ita ſe habent q̄ vnum eſt perfectius altero, quod autem eſt perfectius excellentius eſt, alterum autem deficiens. Quædam autem perfecta, & hæc vltra cō munem radicem contrarietatis requirit duas conditiones. Primò, q̄ ſint duæ formæ maximè diſtantes ſub eodem genere, inter quas cadunt omnia quæ ſunt illius generis. Secū dò, q̄ ſint acquiſibiles per motum aptæ ineſſe ſucceſſiuè ei dē ſubiecto exiſtenti in actu. Aliqui addunt, q̄ ſint actiuæ & paſſiuæ adinuicem, ita q̄ ſe mutuò expellant: ſed hæc conditio non verificatur ſimpliciter, niſi in 4. primis qualitatibus quæ dicuntur actiuæ & paſſiuæ, vt declarauimus in epitomate noſtro, ſuper libros de generatione & corruptione.

Quantum ad 2. ſit hæc prima concluſio, Species & differentiæ generis ſubſtantiæ non opponuntur niſi cōtrariè: & probatur, primò q̄ opponantur, quoniam ſunt diuiſiuæ generis, omnis autē diuiſio eſt p oppoſita, hæc eſt. n. prima conditio prmæ diuiſionis. Quòd autem opponātur contrariè, ſic probatur ad mentem Philoſophi. Non opponuntur contradictoriè, quoniam alterum contradictoriorum veri ficatur, tam de ente, quàm de non ente. Non ens autem nullius eſt differentia, nec ſpecies, nec genus. Nec purè priuatiuè, quoniam priuatio cū ſit negatio, eſt formaliter non ens, differentiæ autem & ſpecies generis ſubſtantię & cuiuſcūque alterius generis non ſunt non ens. Nec relatiuè, quoniam ſunt multa genera abſoluta tam animata quàm inanimata, tam ſimplicia vt elementa, quàm compoſita, vt elementata, quæ non diuiduntur per relatiua, ergo à ſufficienti diuiſione opponuntur contrariè.

Secunda concluſio, Licet opponantur contrariè, non tamen contrarietate perfecta, ſed imperfecta, q̄ imperfecta, patet, quoniam communis radix contrarietatis ſeruatur in eis nam quæcunque duæ differentiæ diuiſiuę vnius generis & duæ ſpecies, præcipuè in prędicamento ſubſtantiæ, ſe habent vt excellens & deficiens, ſicut patet de corporea & incorporea, animata inanimata, ſenſitiua non ſenſitiua, rationalis non rationalis. Quòd autem non perfecta, patet ex defectu conditionū, quas aſſignauimus in contrarietate perfecta, nam poſito q̄ in prædicamento ſubſtantiæ eſſent aſſignabiles duæ ſpecies maximè diſtantes, puta ſuprema intelligentia producta & elementum terræ, inter quas graduali ter continentur naturæ rerum intermediæ: tamen non ſunt acquiſibiles per motum, nec intenſibiles & remiſſibiles, vt determinatum eſt in 8. lib. ergo, &c.

Præterea differentiæ & formę ſubſtantiales non habent pro ſubiecto ens actu, ſed materiam primam, quoniam cùm producantur generatione ſubſtātiali, vt determinatum eſt in 5. Phyſi. eius ſubiectum eſt tantum ens in potentia, aliter generatio eſſet motus, quod negat Philo. in 5. Phyſ. tex. 8. Patet ergo, q̄ inter differentias & ſpecies generis ſubſtantiæ non datur perfecta contrarietas. Et aduerte q̄ eandem concluſionem tenet Ant. And. in 10. Meta. q. penult. vbi determinat, quòd inter formas ſubſtantiales non eſt contrarietas ſtrictè, ſed largo modo accepta.

Quantum ad 3. aduerte, q̄ Ariſt. in diuerſis locis videtur ſibi contrarius, in hoc propoſito, nam in prædicamētis manifeſtè ponit, q̄ ſubſtātiæ nihil eſt contrarium, & in 5. Phyſi. tex. 10. dicit. Secundum ſubſtantiam, nullus eſt motus propter nullum entium ſubſtantiæ eſſe contrarium. In primo autem Phyſ. tex. 56. dicit, q̄ in genere ſubſtantiæ datur vna prima contrarietas, ad quam omnes aliæ reducuntur. Et in 2. de generatione tex. 49. dicit, q̄ aer & ignis contraria ſunt aquæ & terræ. Terra quidem aeri, igni verò aqua contraria eſt. Et in hoc 10. in tex. 24. probat, differentiam ſecundū ſpeciem eſſe differentiam contrarietatis. Quapropter videtur Philoſophus in hoc ſemper fuiſſe dubius, & modò tenuiſſe partem negatiuam, modò partem affirmatiuam.

Ad hoc dubium ſecundum viam Com. quam habes expreſſam in 1. Phyſ. com. 52 & confirmatam per Alex. dicendū eſſet, q̄ Philoſ. negat contrarietatem in ſubſtantia ſecundū ſubiectum ſiue materiam, non autem ſecundum formam. nā accidentia cùm ſint entia ſimplicia, ſi contrariantur, ſecundum totam ſuam entitatem contrariantur: ſubſtantiæ autē ſenſibiles & præcipuè corruptibiles, cùm non ſint entia ſimplicia, componuntur enim ex materia & forma, non cōtrariantur ſecundum totam ſuam entitatem, ſed ſolùm ſecundum formam, nam materia cùm ſit receptiua cōtrariorum, nulli contrariatur, ſecundum igitur Com. Philoſophus negans in prædicamentis & in 5. Phyſ. contrarietatem in ſubſtantia, non negauit abſolutè, aliter ſibi contradiceret in locis aliis allegatis, ſed negauit, q̄ ſit talis, qualis inuenitur in accidentibus, ſ. ſecundum totum, & non tantum ſecundum formam. Item dicit Com. in 1. Phyſ. com. 52. q̄ quando Philoſophus negat contrarietatem à ſubſtantia, intēdit ſolùm de ſubſtantiis compoſitis, non autem de elementis, aliter ſibi contradiceret in ſecundo de generatione tex. 49. Et id p tanto tenet, quia extimat formas elementorum eſſe intenſibiles & remiſſibiles, ex cōſequenti contrarias & actiuas ac paſſiuas adinuicem. Sed, vt Thomiſta, non ſequeris hanc viam, quam reprobauimus, in libr. 8 pertractantes, ſi plures formæ ſubſtantiales ſe compatiuntur in eodem.

Igitur ſecundum viam B.T. reſpondendum eſt, Philoſophum non eſſe ſibi contrarium, quoniam vbi negat contrarietatem in ſubſtantia, intendit ſecundum ſenſum ſecundæ concluſionis: vbi autem concedit, intendit ſecundum primam concluſionem, & ſecundum primam partem ſecundę concluſionis. Cuius ſignum eſt, q̄ in ſecundo de generatione tex. 49. poſtquam dixerat, Igni verò aqua contraria eſt, ſtatim ſubiungit, Vt contingit ſubſtantiam ſubſtantiæ contrariam eſſe, q. d. licet ſubſtantia non contrarietur ſubſtantiæ, vt ſubſtātia, tamen poteſt contrariari ratione qualitatū contrariarum, & hoc modo contrariantur elementa adinuicem. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XIX.

Si genus & ſpecies generis ſunt eadem aut diuerſa genere, vel eadem aut diuerſa ſpecie.

Quare palàm quia ad id quod vocatur genus, nec idem, nec diuerſum ſpecie. Tex. 24.

CONC

CONCLVSIO.

Genus comparatum ſuæ formæ, non eſt idem nec diuerſum ſpecie: Genus quoque collatum ſpeciei, non eſt idem genere cum ſpecie, nec diuerſum genere à ſpecie.

IN hac quæſtione ſic procedendum eſt. Primò ponentur duæ concluſiones reſponſiuæ cum probationibus ſuis. Secundò ſoluentur duo dubia.

Quantum ad 1. ſit hæc prima concluſio, Genus comparatum ſuæ ſpeciei, vt animal homini, nõ eſt idẽ ſpecie nec diuerſum ſpecie ab homine. Probatur, q̃ non eſt idem. Ea ſunt idem ſpecie quæ conueniunt in vna differentia conſtitutiua, ſicut Plato & Sortes ſunt idẽ ſpecie, quia cõueniunt in rationali, vt cõſtitutiuo hominis. Sed genus & ſpecies non conueniunt in aliqua vna differentia conſtitutiua vtriuſq;, aliter genus eſſet ſpecies, nec genus eſſet magis commune quàm ſpecies. Probatur autem quod non ſunt diuerſa ſpecie: Quæ ſunt diuerſa ſpecie habent oppoſitas differentias quibus conſtituuntur, ſed differentia à qua conſtituitur genus puta ſenſitiuum, & qua conſtituitur ſpecies, non opponuntur, nam rationales identicè eſt ſenſitiuum, ſicut & homo eſt animal. Præterea, Quæ diſtinguuntur ſpecie, vnum non prædicatur de altero, cùm habeant oppoſitionem diſparatam adinuicem. Conſtat autem, quòd genus prędicatur de ſpecie, ergo non ſunt diuerſa ſpecie.

Secũda cõcluſio, Genus comparatũ ſpeciei nõ eſt idem genere cũ ſpecie, nec diuerſum gñe à ſpecie. Quod non ſit idẽ, patet, ea ſunt idẽ genere, quæ ſunt duæ ſpecies conuenientes in gñe, vt homo & leo in animal. Sed genus & ſpecies ſua nõ ſunt duæ ſpecies, q̃m genus vt genus nõ eſt ſpecies: ergo, &c. Quòd nõ ſint diuerſa genere, patet, q̃m quæ ſunt diuerſa genere, ita ſe habent, q̃ vtrunque eſt genus, ſicut de animato & inanimato, vt planta & lapide. Conſtat autem, q̃ ſpecies vt ſpecies non eſt genus: ergo, &c. Et aduerte, q̃ intentio Philoſophi eſt loqui de ſpecie ſpecialiſſima, comparata ſuo generi, ſumendo genus in ſuo proprio ſignificato, prout eſt vnum ex quinque vniuerſalibus.

Quantum ad 2. aduerte duo dubia, quæ inſurgũt cõtra determinationem factam. Primum probat, q̃ genus & ſpecies ſunt idem ſpecie, ſic, Quæ dicunt eandem eſſentiam & eandem formam ſunt idem ſpecie. Sed genus & ſpecies dicunt eandem eſſentiam & formam, vt determinatum eſt in li. 8. in q. 4. vbi determinauimus, q̃ non multiplicant formæ in eodẽ ſecundũ p̃dicata q̃dditatiua, ergo ſunt idẽ ſpecie.

Pro ſolutione huius aduerte, q̃ Iand. in 10. lib. in q. 20. cõcedit, q̃ ſi genus & ſpecies dicunt eandem eſſentiam & formam: ineuitabiliter ſequitur, q̃ ſint idem ſpecie. Neſcit autem aliter ſoluere argumentum, niſi negando minorẽ, quoniam tenet genus dicere formam generalem, & ſpeciem formam ſpecificam, vt diſtinctas realiter. Sed id iam reprobauimus in 2. lib. & in 8. Reſpondendo ergo ſecundũ viam noſtram quæ tenet vnitatem formæ in compoſito, negatur maior. Nam q̃ aliqua ſint idem ſpecie, non ſufficit idẽtitas eſſentiæ & formæ, ſed quod conueniant in vna differentia formaliter. Quamuis autem forma, ſiue natura generis & ſpeciei ſit vna realiter, ab ea tamen poſſunt ſumi diſtinctæ differentiæ, quarum vna ſit generica, prout dat eſſe generi cum, alia ſit ſpecifica, prout dat eſſe ſpecificũ. Sicut ab anima intellectiua, vt dat eſſe ſenſitiuum, ſumitur differentia generica, & genus quod eſt animal, & prout dat eſſe intellectiuum, ſumitur differentia ſpecifica, vt rationale, & ſpecies vt homo, & ſic patet, q̃ inter gen' & ſpeciẽ ſufficit diſtinctio rõnis ex parte rei, vel ex natura rei, vt placet Sco.

Secundum dubium inſurgit directè contra determinationem factam & arguitur ſic, Dicit Philoſophus in hoc 10. in text. 11. & 12. quòd omne ens comparatum alteri enti, eſt idem vel diuerſum ab eo, ergo genus comparatum ſuæ ſpeciei, vel eſt idem vel diuerſum ab ea.

Ad hoc dico, q̃ aliud eſt dicere, Genus eſt idẽ vel diuerſum à ſua ſpecie, & dicere, Genus eſt idẽ vel diuersũ ſpecie à ſua ſpecie. Nam in ratione entitatis ſuæ, concedo q̃ ſunt idem, quoniam dicũt eandẽ naturam diſtinctam ſolùm ratione ex parte rei. In ratione autẽ generis aut ſpeciei, dico q̃ non ſunt idem nec diuerſa ſpecie: ea enim ſunt idem ſpecie in ratione formali ipſius ſpeciei, quæ cõueniunt in vna differẽtia formali ſpecifica, & differũt ſolũ numero, vt duo indiuidua, ſimiliter ea ſunt diuerſa ſpecie formaliter, q̃ diſtinguunt differentiis ſpecificis formalibus oppoſitis, quarum vna non prædicatur de alia. Modò ex determinatiõe facta, conſtat q̃ iſtæ cõditiones non ſeruantur inter genus & ſpeciem. Ad argumentũ ergo dico, quod ſenſus Philoſophi eſt iſte, Omne ens comparatũ alteri enti eſt idẽ vel diuerſum: eſt verum quo ad entitatem ſuam: non tñ eſt verũ, quo ad intentiones ſecundas, vt eſt genus & ſpecies. Vnde hæc cõſequentia nõ valet, Genus comparatũ ſpeciei, quo ad entitatem ſuam eſt idem vel diuerſum ab ea, ergo comparatum quo ad intentionem generis vel ſpeciei, eſt idem vel diuerſum ſpecie ab ea. Hęc de prẽſenti q̃ſito dicta ſint.

QVAESTIO XX.

Si omnis contrarietas facit diuerſitatem in ſpecie.

Dubitabit vtique aliquis, quare fœmina à viro non ſpecie differt. Text. 25.

CONCLVSIO.

Contrarietas ſumpta ex formis ſubſtantialibus oſtendit diuerſitatẽ in ſpecie inter illas formas & inter ea quibus illuſmodi formæ inſunt. Sumpta verò ex diuerſa diſpoſitione materiæ & ex formis accidentalibus, nõ facit differre ſpecie ea q̃bus inſunt. Quæ quidẽ formæ accidẽtales ad ſeinuicẽ comparatæ & ad genus quod diuidũt, differunt ſpecie.

IN hac q. ſic procedendũ eſt. Primò ponentur diſtinctiones de contrarietate. Secundò, concluſiones reſpõſiuæ. Tertiò ſoluentur quædam dubia.

Quantum ad 1. ſit hæc prima diſtinctio, Contrarietas eſt duplex, quædam ex forma, quædã ex materia: nõ quidẽ ex materia vt materia, q̃m materia præcisè conſiderata eſt in differẽs ad omnes formas, ſed ex diuerſa diſpoſitione materiæ, propter quã reſpicit cõtrarias conditiones indiuiduorum, vt maſculinũ & fœmininum, ſicut declarabim' infrà.

Secũda diſtinctio, Cõtrarietas ex forma eſt duplex, quę dã eſt ex formis ſubſtãtialibus diſparatis, ſicut cõtrarietas inter ignem & aquam, de qua diximus in q. 18. huius li. q̃ licet ñ ſit p̃fecta, eſt tñ cõtrarietas, & illic eſt aſſignata cauſa. Quædam eſt ex formis accidentalibus, ſicut Socrates albus, & Plato niger ſunt cõtrarij, ex qualitatibus cõtrariis.

Tertia diſtinctio, Contrarietas ex formis accidẽtalibus ad duo poteſt comparari. Primò ad ipſas formas accidẽtales, vt ſunt diuiſiuæ ſui generis, puta comparãdo albedinẽ & nigredinem ad colorem, maſculum & fœminam ad ſexum quem diuidũt. Secundò, ad ſubiecta quibus inſunt, vt albedo ad Sortem, nigredo ad Platonem, ſimiliter maſculum & fœminam ad animalia quibus inſunt.

Quantum ad 2. ſit hæc prima concluſio reſponſiua, Contrarietas ſumpta ex formis ſubſtãtialibus demõſtrat diſtinctionem & diuerſitatẽ in ſpecie inter illas formas, & inter ea quibus tales formæ inſunt. Probat', Tales formæ ſubſtantiales inter quas eſt cõtrarietas ſaltẽ imperfecta, vt declarauimus ĩ q. 18. huius li. puta forma equi, & forma leonis dicunt ex natura ſua diſtinctas quidditates, & ab eis ſumunt' diſtinctæ differẽtiæ ſpecificæ, ergo differũt ſpecie, & ea q̃bus inſũt, antecedẽs patet, & cõſequentia probat', q̃ diſtinctæ quidditates faciunt diſtinctionẽ in ſpecie, ꝓpter diſtinctas differẽtias ſumptas ab eis & conſtitutiuas diſtinctarũ ſpecierũ. Si igit' tales formæ, & ea q̃bus inſũt differũt ſpecie, ergo ꝺrietas inter eas demõſtrat diuerſitatẽ ſpecificã.

Secũda cõcluſio, Cõtrarietas ſumpta ex diuerſa diſpoſitione materiæ & ex formis accidẽtalibus, nõ facit differre ſpecie ea q̃bus inſunt. Secũda pars manifeſta eſt: null'. n. dicit, q̃ albedo q̃ ineſt Sorti, & nigredo q̃ ĩeſt Platoni faciãt differre ſpecie Sortẽ & Platonẽ, & ratio apud Porphyriũ eſt, q̃ iſtæ ſunt differẽtiæ accidẽtales, quæ faciunt tm̃ alterũ, & non aliud. Prima pars verò ſic probat', Si contrarietas ſũpta ex diuerſa diſpoſitiõe materiæ, facit differre ſpecie, ergo idẽ agens ſpecificum producit diſtincta ſpecie: quod eſt impoſſibile, q̃m nullum agens vniuocũ, de quo hic intẽdimus, agit vltra ſpeciem ſuam, alioquin potẽtia naturalis non eſſet determinata ad vnum cum per te poſſit in oppoſita, diſtincta ſpecie. Conſequentia probatur: q̃m videmus idem ſperma & menſtruum ſpecificum fieri, modo maſculũ modo fœminam, ſecũdum quod diuerſimodè agit ĩ ipſum calor & virtus formatiua, nam ſi calor fortis eſt ad expellẽdum diſpoſitiones, quæ ſunt pro fœmina, producetur maſculus, ſi aũt ſit debilis, adeò q̃ virtus formatiua nõ ſufficit pro maſculo, fit fœmina. Conſtat ergo, q̃ idem agens ſpecificum producit fœminam & maſculum. Si igitur maſculus & fœmina q̃ ſunt cõtraria ex diuerſa diſpoſitione materię differũt ſpecie, idẽ agẽs ſpecificũ producit diuerſa ſpecie.

Tertia cõcluſio, Licet formæ accidẽtales contrariæ nõ faciant diſtinctionẽ ſpecificã inter ea, quibus inſunt, vt declaratum eſt in cõcluſione præcedẽti, tamen ad ſeinuicem comparatæ, & ad genus, q̃ diuidunt, differũt ſpecie. Hæc conclu

concluſio clara eſt ſumptis duabus formis accidentalibus, quæ contingéter inſunt duobus indiuiduis eiuſdé ſpeciei, Verbi gratia, ſit albedo ī Sorte,& nigredo in Platone.probatur,ꝙ albedo & nigredo ad ſeinuicem comparatæ,& in quantum diuidunt colorem differunt ſpecie, nam maximè diſtant ſub colore &conſtituuntur differentiis formalibus diuiſiuis generis coloris,ſ.congregatiuo & diſgregatiuo, quæ & ſi non ſint differentiæ eſſentiales, ſumuntur tamen loco differentiarum,ergo,&c. Et aduerte, ꝙ hæc eſt mens philoſophi in li.x.in tex.23.vbi inquit, differẽtiæ priores cõtrariæ erunt facientes ſpecies contrarias,vt generis, ex genere enim & differentiis ſpecies,vt ſi album &nigrum cõtraria,eſt autem hic quidem diſgregatiuus, ille verò cõgregatiuus color. Hæc philoſophus, vbi Com.expreſsè ponit album & nigrum ſpecies contrarias conſtitutas ex genere & differentiis contrariis:ergo ſunt diſtinctæ ſpecies.

Quantum ad 3. aduerte,ꝙ aliqui fundãtes ſe ſuper quædam verba Com.in x.lib.in com.23.tenent,ꝙ extrema contraria,vt album & nigrum adinuicem comparata non differunt ſpecie,ſed ſecundum magis & minus, aut ſecũdum intenſum & remiſſum,puta quòd nigredo eſt remiſſima albedo. Verba autem Com.ſunt hæc, Tranſmutatio ergo de contrario erit ad illud, quod eſt medium, antequam veniat ad ſecundum contrarium: & ſi eſſent alterius naturæ, tunc tranſmutatio de contraria in contrariũ mediantibus illis eſſet per accidens.Hęc Com.ex quibus patet,ꝙ ſecundum ipſum,& extrema contraria & media ſunt vnius naturæ:ſi vnius naturæ,ergo non differunt ſpecie.

Sed nonnihil concludit,quoniam ad hoc ꝙ inter aliqua ſit motus per ſe,ſufficit vnitas naturæ genericę,in diuerſis autem genere,non eſt motus,niſi per accidẽs, vnde inquit Philoſophus in x.tex. 22. Permutari verò ex alio genere in aliud genus,non eſt niſi ſecũdum accidens,vt ex colore in figuram. Neceſſe eſt ergo media & quorum ſunt media in eodé genere eſſe. Dico ergo,ꝙ Commentator intendit extrema & media eſſe vnius naturæ genericæ,aliter non concordaret cum Philoſopho.Cum vnitate autẽ generica ſtat diuerſitas ſpecifica.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XXI.

Si corruptibile & incorruptibile differunt genere.

Neceſſe eſſe diuerſum genere corruptibile & incorruptibile.Tex.26.

CONCLVSIO.

Corruptibile & incorruptibile differũt genere phyſico,nõ autẽ logico.

IN hac q.ſunt duæ opiniones,quæ licet cõcordent,ꝙ corruptibile & incorruptibile differunt genere:diſcordant tamen de genere,quoniam vna opinio tenet,ꝙ philoſophus intendit de genere phyſico,& non logico:alia intendit de genere logico, & non phyſico, & quoniam B.Th.& Ant.And.tenẽt primam viam. Iand.autem ſecundam, ideo ſic procedes.Primò declarandũ eſt, quid ſit conuenire aut differre genere phyſico,& genere logico.Secundò ponentur concluſiones reſponſiuæ.Tertiò ſoluẽtur rationes Iãd. tenentis ſententiam contra B.Thom.

Quantum ad primum aduerte,ꝙ apud phyſicum,genus ſumitur pro materia ſiue ſubiecto receptiuo formarum naturalium,ita ꝙ quæcunque poſſunt adinuicem tranſmutari, conueniunt in genere phyſico, vt omnia elementa quæ ex ſe inuicem generantur & corrumpuntur,ex ſecundo de generatione,& omnia elementa,quæ ex illis conſtant & in illa reſoluuntur.

Quæcunque autem non ſunt tranſmutabilia adinuicem, differunt genere phyſico,quia non habent materiam vnam communem.Apud logicum autem ſumitur genus,iuxta doctrinã Porphyrij,pro eo quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in quid:ita ꝙ ea conueniunt in genere logico, quæ conueniunt in aliquo communi prædicabili de pluribus,&c. vt in eo ꝙ corpꝰ,ꝙ planta,ꝙ lapis, ꝙ animal. Quæ autem non conueniunt in tali communi,diſtinguuntur genere,vt albedo,& dulcedo.Et aduerte, ꝙ quæcũque conueniunt in genere phyſico,conueniunt in aliquo genere logico.Reperibile eſt enim aliquod commune prædicatum de eis,vt differunt ſpecie in quid.Puta omnia elementa & elementata conueniunt in hoc, ꝙ corpus, ꝙ compoſitum,ꝙ corruptibile,ꝙ mobile,&c. Non tamen ſequitur econuerſo. Nam ſtat,quòd intelligẽtia & homo conueniant in ſubſtãtia,& in hoc qđ eſt eſſe intellectuale,& felicitabile;& tamen non conueniunt in genere phyſico,cũ ſit intelligentia immaterialis.

Quantum ad 2.ſit hæc prima concluſio,Corruptibile& incorruptibile differunt genere phyſico.Probatur ex prænotatis ſic.Nõ habẽt communem materiam,ſecũdum quã poſſint adinuicem trãſmutari.ergo,&c.Conſequẽtia patet ex declaratione facta de genere phyſico,& cõuenientia in eodem. Antecedens autem probatur,corruptibilia habent materiam ſubiectam priuationi.Incorruptibilia vel nõ habẽt materiam,vt abſtracta,vel nõ habẽt quę ſit ſubiecta priuationi:ſed eſt alterius rationis,vt determinauimus in li.8. qualia ſunt corpora cæleſtia.Et aduerte, ꝙ Aegidius tenẽs materiam ſuperiorũ &inferiorum eſſe eiuſdem naturæ,nõ poteſt ſaluare,quin cælum ſit corruptibile ex principio intrinſeco.vt declarauimus in li.8.in q.13.ex conſequenti, nõ poteſt ſubterfugere quin corruptibile & incorruptibile cõueniãt in gñe phyſico &logico:qđ eſt contra philoſophũ.

Secũda cõcluſio,Corruptibile &incorruptibile nõ differũt gñe logico.probatur,Conueniunt in aliquo cõi prędicabili de eis in quid,ergo,&c. conſequẽtia eſt nota ex ſ.declaratis.Antecedens patet:quoniam ſubſtantia,corpus cõpoſitum,prædicãtur de inferioribus & cæleſtibus naturis, & aduerte,ꝙ hic intẽdimus de corruptibili &incorruptibili limitatę naturę,vt excludam primam cauſam,quę ex ſua infinitate perfectionali non concluditur genere.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ Iandunus in 10. libr.in q.vlt. dicit philoſophum intelligere, ꝙ differunt genere logico: & id probat ex duobus.Primò,quia ſi philoſophus intelligeret de genere naturali, ratio ſua nihil cõcluderet cõtra Platonem.Nam Plato cõcederet, ꝙ idea hominis & homo ſingularis differũt genere naturali: quia ſecundum Platonem per ſe homo non habet materiam, & homo ſingularis habet materiam.Vñ ī hoc nõ debuit laborare philoſophus ad probãdum.Cõceſſo autem à Platone ꝙ differant genere phyſico,Non ſequitur in via Platonis,ꝙ differant ſpecie nec pluſquam ſpecie. Diceret enim Plato, ꝙ hæc duo ſtãt ſimul, idea hominis & hic homo differũt genere phyſico, & tamẽ ſunt eiuſdem ſpeciei logicæ. Et ideo vt ratio philoſophi concludat cõtra Platonem,ſic eſt formãda, Corruptibile &incorruptibile differũt gñe logico:ergo ſpecie& pluſquã ſpecie logica,quoniam diſtinctio generica eſt pluſquam ſpecifica. Sed idea hominis ſecundum Plato. eſt incorruptibilis,& hic homo corruptibilis,ergo differunt ſpecie logica &pluſquã ſpecie,cuius oppoſitũ dicebat Plato.

Ad hoc dicitur ꝙ Iandunus ſupponit falſum,ſc.Platonẽ concedere: ꝙ idea hominis, & hic homo differant genere naturali: imò vult,ꝙ ſint eiuſdem generis & eiuſdem ſpeciei naturalis,&hoc expreſsè dicit Com.in 10.li.in com.26. vbi inquit, Formæ ſeparatæ ponuntur eædem cum ſingulariꝫ in natura:ita ꝙ nomen homo dicatur de ſeparato & ſenſibili vniuocè & nõ æquiuocè,& dixit hoc,quia iſte ſermo eſt ponentium formas, hæc Com.in quibus nota,ꝙ dicit apud Platonem,forma ſeparata & ſingulare ſunt eadẽ in natura, & non dicit, eædem ratione vel diffinitione. Nã ſi in natura ſunt eædem,ſunt eiuſdem generis & ſpeciei naturalis:ſi autem intenderet de genere logico & ſpecie, nõ diceret in natura, ſed in ratione, diffinitione,aut in modo prædicandi. Et contra hunc ſenſum Platonis procedit ratio philoſophi,quæ ſic formãda eſt,Quæ in vna natura omnino nõ conueniunt,diſtant genere ſumpto à natura,quod eſt genus phyſicum. Sed corruptibile & incorruptibile in vna natura omnino non conueniunt, ergo diſtant genere ſumpto à natura. Cum ergo per ſe homo ſit incorruptibilis,& hic homo corruptibilis,nõ ſolum ſunt eiuſdẽ ſpeciei naturalis,ſed nec generis,cuius oppoſitum dicebat Plato.

Secundò dicit Iand.hanc eſſe mentem Com. qm̃ ſecundum ipſum,in genere nõ reponitur niſi ſubſtãtia corruptibilis,vt patet in 2. cæli in com.59.& in 10.Meta.com.vlt.dicit, ꝙ cùm corruptibile & incorruptibile ſint duæ differẽtiæ cõtrariæ,illud quod congregat illa,eſt nomen æquiuocum,vnde corpus quod dicitur de illis,eſt æquiuocum.

Ad hoc dicitur, ꝙ illa fuit mẽs Com.negãt à vero Thomiſta,quoniam in via noſtra omne ens reale per ſe finitum eſt in prædicamẽto, & nõ eximitur niſi prima cauſa ex ſua infinitate.Ad dictum autem eiuſdem in 10. Meta. reſpõdetur,ꝙ ſi accipit æquiuocum phyſicum cõceditur,quoniam hoc cõfirmat propoſitum noſtrum, quo tenemus corruptibile & incorruptibile diſtingui genere phyſico. Si autem accipit æquiuocum logicum,negatur dictum ſuum,qm̃ eſt contra ſecundam concluſionem noſtram.Hæc de præſenti

quæſi

quæsito dicta sint,& aduerte q̃ in dicta q. Iand.pertractat de mẽte Com.contra Auic. q̃ omnia corpora cælestia sunt eiusdem speciei:verùm quia B.T.in 2.Cęli exponẽs tex.49. est contra Com.& illic formaui quæstionem,ac determinaui contra Com.ideo nolo hic illud propositum inuoluere, sed tu videbis in quæstionibus nostris in secundo Cæli.

QVAESTIO XXII.

Si materia est principium distinctionis secundum genus.

CONCLVSIO.

Distinctio generica iuxta generalissimam est formaliter & immediatè à diuersis modis prædicandi de prima substantia:in prædicamento verò substantiæ quantum ad genera subalterna, sumitur à materia considerata vt respicit formas secundum eundem vel diuersum modũ actuandi ipsam materiam: Distinctio autem generica generum subalternorum in prædicamẽtis accidentium, nõ sumitur à materia prima, sed à primo susceptiuo:Inter corruptibile verò & incorruptibile sumitur à materia prima,propter diuersum modum actuandi.

IN hac q. aduerte,q̃ si loquimur de distinctione secundũ genus non vniuersaliter,sed penes corruptibile & incorruptibile, constat q̃ materia est principium talis distinctionis, ex determinatione facta in quæstione præcedenti: si autem volueris habere resolutionẽ vniuersalem de causa & principio distinctionis genericæ, sic procedẽdum est. Primò ponẽtur quędã distinctiões,de distinctiõe generica & de materia.Secundò ponẽtur conclusiones responsiuæ.

Quãtum ad primum sit hæc prima distinctio,Distinctio generica potest considerari dupliciter, Primò,in prædicamento substantiæ,vt quęrere causam,quare homo & lapis, distinguuntur genere. Secundò,in prædicamento accidentium vt quare color & sapor distinguuntur genere.

Secunda,Distinctio generica,vel attendit penes genera generalissima,vel penes genera subalterna & subordinata.

Tertia,Materia sumitur dupliciter,vel pro materia prima,vel pro quolibet potentiali,primo susceptiuo,quod habet modum materiæ:sicut dicimus,quòd humidum est materia saporis,& superficies materia coloris.

Quarta,Materia prima dupliciter consideratur:Primò, secundum se & præcisè,Secundò,vt respicit formas secundum eundem vel diuersum modum actuandi ipsam materiam,& prout vna forma comparata alteri formæ sequenti se habet ad sequentem,sicut potentiale ad actuale,iuxta quem modum vegetatiuum comparatũ sensitiuo, dicitur materia sensitiui, eo quod sensitiuum fundatur in vegetatiuo,& addit gradum perfectionis super vegetatiuum.

Quantum ad 2.sit hæc prima conclusio,Distinctio generica iuxta generalissimam, est formaliter & immediatè à diuersis modis prædicandi de prima substantia. Hanc iam determinauimus in 5.lib.in q.16.vbi defendimus B.Th.contra Ant.And.& Herueum,vide tu illic.

Secunda cõclusio. Distinctio generica in prædicamẽto substãtiæ quãtum ad genera subalterna, vt inter corporeũ & vegetatiuum & sensitiuum,sumit̃ à materia considerata iuxta secũdum modũ quartæ distinctionis præpositæ.Probat̃ sic,Talis distinctio vel sumit̃ à materia prima secũdum se cõsiderata,vel vt respicit ordinatè diuersas formas,quarum præcedens comparat̃ ad sequentem, vt potentiale ad actuale, ita q̃ materia vt stat sub forma præcedenti habet rationem perfectibilis,vt autem stat sub forma subsequẽti, habet rationem perfecti, nõ potest dici primo modo,quoniam cum materia præcisè sumpta sit eiusdem rationis in omnib' inferioribus:nõ põt ab ea sumi,vt sit aliqua distinctio,ergo secũdo modo,& ideo rationabiliter distinguunt̃ genere elementa & elementata,prout materia primò respicit formam elementi,deinde formam elementati:& forma elementi longè imperfectior est, quàm forma elementati, idem considera de materia vt respicit formam corporeitatis,deinde formam animati,deinde formã sensitiui.Et hæc est doctrina B.T.in 7.Meta.super tex.33.vbi declarans,quomodo genus sumitur à materia dicit,Animal est,quod habet naturam sensitiuam:natura autem sensitiua est,vt materia respectu naturæ sequentis.

Tertia cõclusio,Distinctio generica generũ subalternorum in prædicamentis accidentium nõ sumit̃ à materia prima,sed à primo susceptiuo.Probat̃ prima pars,q̃ accidẽtia non componũtur intrinsecè ex materia,nec inhærẽt immediatè materiæ primæ, vt determinatum est in libr. 8.vbi docuimus, nullam formam accidentalẽ prius actuare materiam, quàm formam substãtialem, ergo à materia prima non recipiunt distinctionem. Secunda pars sic probatur,

Accidentia habent esse à subiecto, ergo & distinctionem. Idem.n.est principium essendi & distinguendi,si habẽt esse à subiecto,ergo maximè à primo, ergo & primã distinctionẽ.Sed prima distinctio est generica, ergo distinguunt̃ gñe per primum subiectum, quod est primũ susceptiuum. Hac de causa distinguitur genere sapor à colore,quoniam primum susceptiuum coloris est superficies:saporis aũt est humor,siue humidũ,vt declarauimus i li.de sensu & sensato.

Quarta cõclusio,Distinctio generica inter corruptibile &incorruptibile sumit̃ à materia prima p̃ diuersum modũ actuãdi,quo actuat̃ à forma rei corruptibilis, & à forma rei incorruptibilis, nã q̃a res incorruptibilis corporea de qua nunc propriè intẽdimus,vt cælum habet materiam omnino perfectam ex forma cæli, ita q̃ non remanet in ea potentia ad aliam formam. Corruptibilia autem inferiora habẽt materiam, quæ per nullam formam quam recipit omnino perficitur,ideo corruptibile &incorruptibile distinguuntur genere physico, vt cõclusimus etiam in q.præced. Hæc de præsenti quæsito dicta sint, in quo fateor animum meum non quiescere.Ideo & tu exerce ingenium tuum.

Quæstionum super decimum lib.Metaphysices finis.

CHRYSOSTOMI IAVELLI, CANAPICII,

QVAESTIONES SVPER duodecimum librum Metaphysices.

In libr.duodecimo determinabuntur infrà scripta quæsita.

1 *Si Metaphysicus habet considerare de substantia.*
2 *Quomodo Philosophus intendit ens inquantum ens esse quoddam totum.*
3 *Si ad Metaphysicum spectat cõsiderare de abstractis,an ad Physicum.*
4 *Si omnes substantiæ separatæ sunt penitus immobiles.*
5 *Si datur creatio secũdum Philosophũ & Cõmentatorẽ.*
6 *Si ex textu decimosexto.potest concludi animam intellectiuam esse formam dantem esse homini,& esse incorruptibilem.*
7 *Si omnium rerum sunt eadem principia.*
8 *Si omne repositũ in prædicamẽto siue sit substãtia siue accidens,est compositũ intrinsecè ex propria potentia,& proprio actu,tanquam duobus essentialibus.*
9 *Si est necesse dare aliquam substantiam æternam secundum Philosophum & secundum veritatem.*
10 *Si substantia æterna est semper actu mouens, & de necessitate naturæ.*
11 *Si substantia æterna mouens, ita est actu quòd nullo modo est in potentia.*
12 *Si substantiæ mouentes abstractæ sunt sine materia.*
13 *Si cælum agit in hæc inferiora,& quomodo.*
14 *Si Arist.demonstrauit mundum esse æternum.*
15 *Si primum mouens mouet cælum vt finis amatus.*
16 *Si cælum est animatum & quomodo.*
17 *Si intelligentia mouens cælum, potest esse forma vera dans esse cælo.*
18 *Si in primo principio est delectatio & vita modo excellentissimo.*
19 *Si dispositiones Dei,quas dicimus perfectiones diuinas, distinguuntur realiter vel solùm ratione.*
20 *Si primũ principiũ est vigoris ĩfiniti & entitatis ĩfinitę.*
21 *Si Philosophus opinatus est omnes intelligentias esse vigoris infiniti.*
22 *Si in intelligentiis est ordo nobilitatis iuxta ordinem suorum mobilium secundum situm.*
23 *Si est necesse ponere eccentritos & epicyclos.*
24 *Si ĩ separatis possũt esse plura indiuidua sub eadẽ specie.*
25 *Si Deus de mente Philosophi intelligit tantũ seipsum, an aliquid extra,& quid in hoc sentiat Commentator.*
26 *Si in abstractis sunt idem intellectus,intellectio & res intellecta.*
27 *Si omnia sunt ordinata & prouisa à primo principio.*

28 *Si primũ principium eſt cauſa effectiua omnium entiũ.*
29 *Si eſt tantum vnus Deus, ita quòd nõ poſſunt eſſe plures.*
30 *Si ſolum primum principium eſt ens neceſſarium, ita quòd omne ens productum ſit ens contingens.*

QVAESTIO I.

Si metaphyſicus habet conſiderare de ſubſtantia.

De ſubſtantia quidem Theorica eſt, nam ſubſtantiarum principia & cauſæ quæruntur. Text. 1.

CONCLVSIO.

Metaphyſici eſt conſiderare de ſubſtantia & maximè de cuius principiis & cauſis eſt etiam illi conſiderandum.

IN hac quæſtione in qua nõ inuenio magnam difficultatem, te reſolues duplici concluſione, & vno notabili.

Prima concluſio, Metaphyſicus habet conſiderare de ſubſtantia, & maximè. Hanc concluſionem probabis eiſdẽ rationibus, quas formauimus in epitomate noſtro in 7. meta. trac. vnico, c. 1. & in 10. meta. tract. vnico, c. 1. In his duobus locis inuenies reſolutè probationem ꝓpoſitæ cõcluſionis, q̃ nõ eſt hic inutiliter repetenda.

Secunda concluſio, Metaphyſicus conſideran ſubſtantiam debet conſiderare principia & cauſas ſubſtantiæ. Probat, Omnis ſcientia conſiderat principia & cauſas ſui ſubiecti: ſubſtantia licet non ſit ſubiectum adæquatum huius ſcientiæ, eſt tamen principale ſubiectum, ergo, &c. Maiorem huius inuenies formaliter & reſolutè probatam in epitomate noſtro in 6. lib. meta. c. 1. Minorem inuenies probatam in epitome noſtra in lib. 7. ca. 1. Quare, &c.

Quantum ad 2. notandum eſt, ꝙ cum diximus metaphyſicum debere conſiderare principia & cauſas ſubſtantiæ, non intendimus per principia, & cauſas, cauſam materialem: quoniam ſubſtantia vt ſubſtantia nõ habet materiam, nec potentiã paſſiuam, aliter omnis ſubſtantia haberet materiam & potentiam paſſiuam, cuius oppoſitum declarabitur infrà, agentes de ſubſtantiis abſtractis. Nec intendimus cauſam efficientem nec finalẽ, quoniam non omnis ſubſtantia eſt producta, nec ordinatur ad alteram, vt probauimus infrà de prima cauſa. Sed intendimus de principio & cauſa formali, non ꝙ omnis ſubſtantia habet formam: ſed quia de omni ſubſtantia conſideranda à meta. queꝛendus eſt ꝓprius conceptus, qui apud nos habet rationẽ principij formalis, eo ꝙ per talem conceptum probantur proprietates ſubſtantiæ de ſubſtantia, & id conuenit omni ſubſtantiæ vt ſubſtantia eſt, etiam includendo primam cauſam vt cadit ſub cognitione noſtra, & aduerte, ꝙ hanc declarationem diffuſius inuenies in prima queſtione libri ſexti. Vide tu ad placitum, & quoniam hic non cadit maior difficultas, ideo pro præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO II.

Quomodo philoſophus intẽdit ens inquantum ens eſſe quoddã totum.

Et enim ſi totum quoddam omne, ſubſtantia eſt prima pars. Tex. 2.

CONCLVSIO.

Subſtantia eſt prima pars entis.

IN hac quæſtione aduerte antequam deueniamus ad deciſionem, quæ mota eſt propter B.T. & Auer. nam B.Th. in text. præpoſito exponit ly totum ſicut Themiſtius: cuius expoſitionem recitat Com. in 12. lib. in com. 2. Ibi, Themiſtius autem exponit ſic dicendo, &c. Com. autem exponit ſicut Alex. licet nõ acceptet eius expoſitionem ſecundum ſe totam. Deinde Com. vt patet in eodem com. arguit contra Themiſtium, & quoniam B.T. ſequitur Themi. ex cõſequenti Com. arguit contra B.T. & tamen B.Th. in expoſitione non reſpondet Com. & per conſequens non defendens ſeipſum, nec Themiſtium defendit. Tu ergo vt defendas B.Th. & Themiſtium, ſic procede. Primò declarandum eſt triplex totum, in quo inuenitur vna pars prima, & aliæ ſubſequentes. Secundò ponetur concluſio phil. & formabitur ratio pro ea ad mentem B.T. & Themiſtij. Tertiò ponetur expoſitio Com. Quartò ponentur obiectiones Comm. contra B.T. & Themiſt. & ſoluentur.

Quantum ad 1. aduerte, quòd totum, in quo vna pars eſt prima & aliæ ſubſequũtur, eſt triplex, vt videre poteris apud Com. in lib. 12. in com. 2. & eſt diſtinctio Themiſtij. Primum eſt in quo partes adunantur per continuationem, vt in corpore humano, in quo prima pars eſt cor vel caput, & in planta, in qua prima pars eſt radix. Secundum eſt, in quo partes adunantur non per continuationem, ſed per contactum, vt in domo, cuius pars prima eſt fundamentum, & in naui cuius pars prima eſt carina. Tertium eſt, in quo partes non adunantur per continuationem nec per cõtactum, ſed ſecundum ordinem conſequenter ſe habentes: ita ꝙ ſunt omnes ſegregatæ abinuicem, ſunt tamen omnes ordinatæ, ſicut numerus, & ciuitas, & exercitus in quibus omnes partes reſpiciunt vnam primam, vt in numero vnum, deinde duo deinde tria in figuris triangulis, deinde quadratum, deinde pentagonum. In ciuitate rectores, deinde nobiles, deinde ciues. In exercitu equites, deinde pedites, &c.

Quantum ad ſecundum ponitur hæc concluſio, Subſtãtia eſt prima pars entis. & formatur ſic ratio philoſophi ad mentem B.Tho. & Themiſtij. Si ens eſt quoddam totum per continuationẽ partium, vel per contactũ partium, vel per ordinem partium, eius erit vna prima pars, quæ eſt ſubſtantia, quoniam in omnibus prædictis modis (vt declaratum eſt) datur pars prior & poſterior.

Sed ens eſt ſicut quoddam totum, vel per continuationem vel per contactum partium, & ſi hoc nõ eſt verũ, quia partes entis ſubiectiuè nõ continuantur, nec ſe tangũt, ſaltem eſt ſicut totum per ordinem partium, quæ conſequenter ſe habent, & hoc eſt verum, quoniam ens eſt analogũ, in quo datur prius & poſterius, ergo ſiue aſſimiletur toti primo mõ, ſiue ſecũdo ſiue tertio modo, datur prima pars entis, quę eſt ſubſtantia, deinde quantitas, deinde qualitas, &c. Hæc fuit ratio phil. ad mentem B.T. & Themiſtij, quam intendo ſuſtinere, ſoluendo obiectiones Comment.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ Com. intendit probare cõcluſionẽ præpoſitam hoc modo, ſi totũ, id eſt ens cõmune in quantũ in ſe cõcludit omnes gradus entis, puta ſubſtantiã & accidentia, eſſet quaſi vniuerſum, id eſt genus, & ſi eſſet conſequenter, id eſt de numero eorũ quæ dicuntur ſecundum prius & poſterius, qualis eſt natura analogi, ſubſtãtia eſt prima pars entis, Sed conſtat, ens commune eſt genus vel analogum, & hæc ſecunda pars eſt vera, ergo ſubſtãtia eſt prima pars entis. Hæc quidem expoſitio nõ reprobatur à B. T. vt falſa, ſed quia videtur declinare à plano ſenſu literæ. Potes ergo vtráque ſuſtinere eſſe veram, ſed eam quæ eſt B.T. & Themiſtij eſſe magis propriam.

Quantũ ad 4. aduerte, ꝙ Com. reprobat expoſitionem B.T. quæ fuit etiam Themiſtij vt falſam duabus rationibus.

Prima ratio, Nullus exiſtimat, nec in mẽte eius põt cadere, ꝙ partes ſubiectiuæ entis quæ ſunt 10. prædicamẽta, ſint continuæ nec ſe tangunt, nec ſeparanꝰ loco, vt partes exercitus, ergo malè exponit ens eſſe quoddam totum continuum, vel per contactum, vel ſecundum ordinem partium.

Ad hoc dicitur, ꝙ nec Temiſt. nec B.T. dicunt ens commune eſſe quoddam totum continuum, &c. Sed loquuntur per ſimilitudinem, & conditionaliter ſic, ſi ens eſt ſicut totum continuum vel per contactum vel per ordinẽ partium ſubſtantia eſt prima pars entis: & ideo bene ſtat, ꝙ ens non ſit realiter totum continuum, nec per contactum, nec per ordinem partium ſeparatarum loco, vt in exercitu, & tamẽ ꝙ aſſimiletur illis totis in hoc, quod eſt habere partem primam deinde ſecundam, deinde tertiam, &c.

Secũda ratio, Prioritas in numeris & in figuris ſunt in eodẽ gñe, nã binarius qui eſt prior ternario eſt in eodẽ gñe cũ ternario: & trigonum quod eſt prius quadrato, eſt in eodem genere cũ quadrato, ſed prioritas ſubſtantiæ comparatæ aliis prædicamentis, non eſt in eodem genere cũ prædicamẽto, non. n. conueniunt in genere, ſed eſt ſicut prioritas rei ad res, quæ attribuũtur ei, i. prioritas primi analogati ad alia analogata, quæ dicuntur per ordinẽ ad ipſum. ergo ens non eſt aliquod totum, cuius partes conſequẽter ſe habent, vt in exercitu, in numeris, in figuris.

Ad hoc dr̃, qd̃ ens comparatũ toti ſumpto tertio modo, cuius forma eſt ordo, ĩ numero, & exercitu, eſt ſimile & diſſimile. Diſſimile quidẽ, q̃a tale totũ eſt verè genꝰ, & partes ſuæ ſubiectiuæ ſũt ĩ eodẽ gñe, qd̃ nõ verificaꝫ de ente, nec de partibus eius ſubiectiuis, q̃ ſunt 10. prædicamenta, ſimile autẽ eſt in hoc, ꝙ in tali toto daꝫ prioritas & poſterioritas in partibus, & quantũ ad hãc conditionẽ tm̃ intendit Themiſtius & B.T. de mẽte philoſophi aſſimilare ens prædicto toti, & non quantum ad hoc, ꝙ ens ſit verè genus, & partes ſint in eodem genere. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO III.

Si ad metaphyſicum ſpectat probare ſubſtantias ſeparatas eſſe, an ad phyſicum.

Sempiterna autem, cuius principia & elementa neceſſe eſt accipere. Textu 5.

Super

Super hunc textum dicit B.T. Hoc inquiret, consideran dode substantiis separatis, quæ sunt principia mouentia & fines corporũ cælestiũ. Videt ergo secundũ B.Th. ad Meta. spectare, quòd quærat & probet substantias separatas esse.

CONCLVSIO.

Solius Physici est, probare substantias separatas in genere quo ad hoc prædicatum, quod est existere, sed Metaphysici solius est probare substantiam separatam in specie, puta primam causam, vel primò primam mouens penitus immobile existere. Ad quem etiam solùm spectat probare de substantiis abstractis tam in genere quàm in specie, prædicata intrinseca essentialia, puta quòd sint actus simplices immateriales & intellectuales.

IN hac q. inuenio tres vias, duas extremas, & tertiam mediam. Primam extremam tenet Comm. & qui sequuntur eum. Hic tenet, ꝙ ad solum Physicum spectat probare substantias separatas esse, vt patet in 1. Phy. in com. vltimo, loquens contra Auic. & li. 12. Meta. comm. 5. loquens contra Alex. & totum suum fundamentum est. Quia ad probandũ abstractas substantias manu ducimur sufficienter ex motu, vt patet in 8. Phys. & omnis alia via insufficiens est, imò nõ concludit ex necessitate: vnde in li. 12. Meta. in com. 5. sic ait, & ideo impossibile est declarare aliquod abstractorũ esse, nisi ex motu, & omnes aliæ viæ quæ reputantur esse ducentes ad motorẽ primũ esse præter viam motus, qualiter sunt sufficientes? quasi dicat, non sunt sufficientes. Secundam extremam tenet Auic. quæ est opposita viæ Com. & cum eo tenet Alex. & D. Alber. Et Sco. in 1. sent. respondens ad secundum argumentum secundæ quęstionis prologi declinat ad sententiam Aui. fundat aũt se Sco. super hoc, Qm̃ cùm principalior pars Meta. sit de separatis, si Metaphysicus sumeret à Physico probationem existentię substantiarum: ergo Metaphysica quo ad nobiliorem partem suam subalternaretur Physicæ, & sic nõ Metaphysica, sed Physica esset nobilior, quod est cõtra Philosophum in procemio primi li. Et aduerte, ꝙ omnes qui tenẽt hãc viam, mouẽtur cõtra Comment. vt seruent dignitatem Meta. & ne supponant eam Physicę.

Tertiam viam quæ est media, tenet B.Tho. qui in aliquibus concordat cum Com. & in aliquibus discordat, & similiter facit cum Auic. ad cuius euidentiam, & pro resolutione præsentis quæsiti secundum viam Th. sic procedendum est. Primò præponentur quædam distinctiones. Secundò, conclusiones responsiuæ. Tertiò declarabitur qũo B.T. concordat cùm Comm. & quomodo non, similiter cum Auic. Quartò solueť ratio Scoti, inquãtũ discordat à via nostra.

Prima distinctio, De separatis loqui possumus dupliciter. Primò, in genere, i. indistinctè, prout omnia separata in hoc conueniunt, quod est esse ens abstractum. Secundò, in specie, id est, pro tali substantia separata, puta pro primo principio, quod dicitur Deus, vel pro aliis intelligentiis applicatis orbibus, secluso primo principio.

Secunda distinctio, Separata tam in gñe, q̃ in specie possunt considerari, vel quo ad hoc prædicatum, quoad est existere. Prout hæc est vera, Substantia separata est existens in rerũ natura: & nõ solùm habet esse p̃ apprehẽsionem intellectus. Vel quo ad prædicata intrinseca essentialia & q̃d ditatiua, puta, substantia separata est æterna immaterialis, sine potentia passiua, actus simplex intellectualis perfectissima, &c.

Ex his distinctionibus pono tres conclusiones ad mentem B.Th. Prima, Probare substantias separatas in gñe quo ad hoc prædicatum, quod est existere, est officiũ solius Physici. Probatur, Quòd existant in rerum natura, nõ est deprehensum nisi motu, vt patet in 8. Phys. & eodem medio processit Philosophus in 12. Metaph. tex. 29. vbi ex motu æterno concludit mouens æternum. Constat autem ꝙ via motus est via solius Physici: ergo, &c.

Secunda, Probare substantiam separatam in specie, puta primam causam vel primò primum mouens penitus immobile existere, non est officium Physici, sed Meta. Hęc conclusio est de mente B.T. qui in primo contra gent. c. 13. tenet, ꝙ Philosophus in 8. Phys. non deuenit nisi ad primum mouẽs seipsum, quod distinguitur in partem mouentem & in partem motam, quod est aggregatum ex cælo & intelligentia applicata, & sententia B.T. ibidem est talis formaliter. Sed quia Deus nõ est pars alicuius mouentis seipsum, vlterius Arist. in sua Meta. inuestigat ex hoc motore, qui est pars mouentis seipsum alium motorem separatum omnino, qui est Deus. Cùm enim omne mouens seipsum, moueatur p̃ appetitum, oportet ꝙ motor qui est pars mouentis seipsum, moueat propter appetitum alicuius appetibilis, quod est eo superius in mouendo. Nam appetẽs est quodammodo mouens motum: appetibile aũt est mouens omnino nõ motũ. Oportet igitur esse primum motorem separatum omnino immobile, qui Deus est. Hæc B.Th. & ꝙ hoc sit ad mentem Philosophi declarabitur infrà in tex. 36. vbi non per motum Phys. sed Met. qui est intelligere, & appetere, probat primũ mouens omnino immobile, & si dicis, ꝙ Philosophus in 8. Phys. probauit motorem infiniti vigoris existere in rerum natura ex motu infinito, hunc autem constat esse primum motorem omnino immobilem: ergo Physicꝰ probat existentiã primi motoris. Ad hoc dubiũ respõdebit in fine quęstio.

Tertia ↄclusio, Spectat ad Metaphysicum & nõ ad Phy. probare de substãtiis abstractis, tam in genere q̃ in specie, prædicata intrinseca essentialia, puta ꝙ sunt actus simplices, ꝙ immateriales, ꝙ intellectuales. Quòd primum est prima forma, primus finis, primum agens, ꝙ sunt plures, ꝙ primum est tantum vnum ad quod ordinantur omnia. Hæc contra est expresè de mente Philosophi, qui in hoc lib. 12. incipiens à tex. 30. vsque ad 40. plura prædicata intrinseca inuestigat, vt ꝙ sunt actus, & intellectuales & sine materia, & ꝙ primum est primum, intelligibile & primum appetibile, ex consequenti optimum, vt videre poteris in epitoma. nostro in lib. 12. eadem conclusio est ad mentem Comm. qui in hoc non discordat à B.Tho. nam in lib. 12. in com. 5. dicit, ꝙ Arist. considerauit de abstractis consideratione propria, id est, Metaphysicali, & non Physica, V.g. ꝙ est substantia prima & forma, & ꝙ est principium & finis. Deinde considerat de hac substantia immobili, vtrum sit vna aut plures: & si plures, vtrum reducantur ad vnum, & qũo ordinantur ab eo. Sic igitur intelligenda est communicatio istarũ duarum scientiarum, s. Physicæ, & Meta. in consideratione de principiis substantiæ. Hæc Comm. Et etiam hæc conclusio probari potest ratione sic, scientia in qua substantiæ abstractæ, licet non sine adæquatum subiectum, sunt tamen principale cõsideratum, habet probare prædicata intrinseca earum. Sed Metaphysica est talis scientia, vt declaratum est in procemio primi li. & in li. 6. vbi in tex. 2. Philosophus nominat eam Theologiã: ergo, &c. Maior est de intẽtione Philosophi in 1. poste. vbi vult, ꝙ in scientia probandæ sunt passiones de subiecto: & si eius non sint propriè passiones, saltem prędicata, quę habent modum passionum, aliter de primo nulla haberetur scientia, & quod dicitur de subiecto, intelligendum est etiam de principali considerato, quod est principale subiectũ, nã sicut Physicꝰ habet probare ꝓpria prædicata de ente mobili, sic de cælo & de elementis, &c.

Positis & probatis his conclusionibus declarandum est, quomodo cõcordat vel discordat B.T. cum Com. & Auic. & aliis sequentibus Auic. Aduerte igitur, ꝙ si B.T. concederet de mente Philosophi, primum mouens, i. Deum, mouere cælum immediatè, vt applicatum cælo, sicut intelligentia Saturni mouet orbem suum, in nullo discordaret ab eo. Cõcederet enim ꝙ solus Physicus habet viam sufficientem, probandi existentiam separatorum, tam in genere, quàm in specie, quæ via est solus motus Physicus.

Sed quoniam vt determinabimus infrà, quando quæremus, qũo primum mouens mouet cælum, secundum B.Th. Deus non applicatur cælo nec mouet per se ipsum, sed per intelligentiam mediam, ideo B.T. tenet, ꝙ solus Metaphysicus probat Deum esse, & in hoc discordat à Commentatore, scilicet in secunda conclusione. In prima autem & in tertia concordat cum eo, & discordat ab Auic. & ab Alexand. in prima & etiam à Scoto, quoniam concedunt non esse officium Physici probare existentiam abstractarum substantiarum, nec in genere, nec in specie.

Nunc autem soluendum est argumentũ Scoti pro quanto declinat à via B.T. Dico igitur, ꝙ non sequitur Metaphysicam subalternari Physicæ, eo ꝙ non subiicitur Physicæ, vt nobiliori, sed vtitur Physica vt sibi deseruiẽti, qm̃ versatur circa motum, quæ est vnica via ad probandum ex sensatis existentiam separatorum in genere, & est fundamentum ad probãdum. Deum esse, quoniam ex motu Physico ascendimus ad motum Metaph. vt patet in hoc 12. in tex. 36. & ex motu Metaphysico concludimus Deum esse, vt manifestabimus infrà, quando quæremus qua via procedendum est ad probandum Deum esse. Et aduerte ꝙ Paulus Sonci. soluit argumentum Scoti in libr. 12. in quæstione prima.

Sed non tenebis eius solutionẽ, qm̃ concedit esse officium solius Physici, probare Deũ esse, & sic negat secundã

conclusionem, quam docuimus esse ad mentem B.T.in primo contra gent.si autem solutio sua applicetur ad separata in genere, & non plus, bona erit, & tu sustinebis eam, quoniam deseruit primæ conclusioni.

Ad dubium motum de 8.phys.contra secundam conclusionem,dico ꝙ philosophus illic posuit tantum fundamentum inuestigandi infinitatem primi motoris,quod quidem fundamentum est motus æternus siue mouere tempore infinito,quis aũt sit hic primus motor non explicauit, nec vltimate conclusit,nisi in meta.Conclusit aũt motu metaphysico,vnde aduerte ꝙ philosophus in 8.phys.posuit hanc maiorem. In rerum natura datur motor virtutis infinitæ, qm̃ mouet tempore infinito.In meta.aũt ponit hanc minorem, Motor virtutis infinitæ est Deus, qui est primus motor penitus immobilis motu physico & motu metaphysico.

Nec obstat,ꝙ B.T.in 8.Phys.terminans expositionẽ suam dicit,Et sic terminat,&c.Et infrà, Qui est Deus benedictus in secula. Nam hoc subiunxit non vt explicatum in Physica, sed in Meta. sic mihi occurrit dicendum: si quis autem melius inuenerit, libentissimè cedam. Et aduerte, ꝙ socius meus Reuerendus magister Franciscus Ferrarienſis exponens c.13.in primo contra Gent.soluit hoc dubium alia via, quam videre poteris,& comparare solutioni nostræ. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO IIII.

Si omnes substantiæ separatæ sunt penitus immobiles.

Alia verò immobilis,hanc dicunt quidam separabilem.Textu 5.

CONCLVSIO.

Intelligentiæ non mouentur nec secundum esse substantiale nec motu locali intrinsecè, nec per se, neque per accidens, imò neque per aliquam qualitatem quam de nouo recipiant, vel deperdant, nec secundum aliquam actionem,nec transeunt ab vna ad aliam.

IN hac q.sic procedendum est Primò inuestigandum est, quid circa hoc senserit philosophus & Com. Secundò, quid veritas habeat. Quantum ad mentem philosophi & Comm.aduerte,quod non formatur præsens quæstio de prima causa, qm̃ de eius omnimoda immobilitate quæremus infrà, sed ad præsens quærimus de subiectis abstractis tanquam de vno genere. Vt ergo id resoluatur iuxta ea quæ inuenimus in doctrina phil.& Com.præponetur quædam distinctio, iuxta quam formabuntur conclusiones responsiuæ cum probationibus suis.

Distinctio est hæc,Aliquid potest esse mobile siue mutabile dupliciter.Primò,secundum esse substantiale:sicut omne generabile & corruptibile, quod tendit à non esse ad esse,&econuerso.Secundò secundum esse accidentale:&hoc quidẽ multipliciter,primò secundũ locũ,eo ꝙ motu locali acquiritur nouum vbi:secũdò secundũ qualitatẽ sensibilẽ, vt aqua mutatur à calido ad frigidum,& econuerso:aut secundũ qualitatẽ immaterialẽ, quã de nouo recipit, vt intellectus acquirens nouam speciẽ,nouum habitũ,&c.Tertiò, secundũ actionem,eo ꝙ potest mutari à potentia agens ad actu agens, vel desinere ab vna actione & incipere aliam, vt intellect⁹ desinẽs intelligere A,& incipere intelligere B.

Prima conclusio, Secundum Philosophum & Com. intelligentiæ non sunt mutabiles secundum esse substantiale, qm̃ omne sic mutabile habet materiam,quæ est principium generationis & corruptionis:& non solùm habet materiã, sed etiam annexam priuationi, vt determinatum est in li.9. Sed intelligentiæ sunt immateriales,vt patet in li.12.in tex. 30.vbi inquit Philosophus,Tales oportet esse substantias,sine materia,sempiternas enim oportet esse. Poteris etiam hanc conclusionem probare eisdem rationibus,quibus probauit cælum esse incorruptibile, quas videbis resolutas in epitome nostra super libros de cælo.

Secunda conclusio,Secundum philosophum &Com.intelligentiæ non sunt mobiles motu locali intrinsecè, nec p se,nec per accidens.Hęc probatur ex principiis philosophi in 8.phys.nam ꝙ non sint mobiles per se,patet ex 6.phys.vbi probatur ꝙ omne per se mobile est diuisibile,& quantũ, sed intelligentiæ indiuisibiles sunt,& sine magnitudine secundum phil.in 12.in tex.43.vbi inquit,palam itaque, ꝙ tot substantias esse necesse est natura sempiternas & immobiles, secundum se, & sine magnitudine. Quòd autem non moueantur localiter per accidens intrinsecè, fundamentum probationis habemus in 8.phys.in tex.52. vbi philosophus assignat differentiam motus per accidens in intelligẽtiis planetarum, & in anima quæ dat esse animali, nam de intelligentiis verum est dicere, ꝙ mouentur per accidens extrinsecè,id est ratione sui orbis, qui rapitur à primo mobili,non autem ratione sui, quia non est vt forma sui orbis. Anima autem est forma animalis &vnita secundum esse,& ideo mouetur per accidens localiter intrinsecè, id est, ratione sui ad motum animalis. Arguitur igitur sic, si intelligentiæ mouerentur localiter intrinsecè per accidens, hoc ideo esset,quia vniuntur vt formæ suis mobilibus, quod est falsum. cõsequentia patet,quoniam non alia ratione anima mouetur localiter intrinsecè per accidens,nisi quia vnitur animali vt forma, cum igitur hæc ratio cesset in intelligentiis,sequitur ꝙ non mouẽtur,&c.falsitas autem consequentis apparebit infrà, quando quæremus si intelligentia potest esse forma cæli dans esse.

Tertia conclusio,secundũ Philosophum & Com.intelligentiæ non mouentur secundũ aliquam qualitatem, quam de nouo recipiant vel deperdant,nec secundũ aliquã actionem,nec transeunt ab vna ad aliam.Antequam ꝓbetur hęc conclusio,aduerte,ꝙ phil.in li.12. videtur pro maiori parte loqui de separatis tanquam de vno genere, parum discernens inter ea,& hæc prædicata quæ venatur de eis,puta ꝙ sint sine potentia,& sua substantia sit actus,&sine materia, & sine magnitudine,& ꝙ in eis sint idem intelligere,intellectus & res intellecta,ex consequenti, ꝙ actio sua quæ est intelligere & velle, sit substantia sua,videt attribuere omnibus,tanquam vno generi,&quidem quod esse sine potentia scilicet passiua,esse simplicem actum & sine materia,attribuat omnibus patet ex tex.29.& 30.& sua ratio est, quia contingeret motum non esse continuum & ęternum.Cum ergo secũdum philosophum oẽs intelligentiæ moueãt motu continuo & æterno,sequitur, ꝙ illa prædicata omnibus sint communia. Quòd autem identitatem intellectus & rei intellectę,&ipsius intelligere attribuat oĩbus,patet ex tex. 51. vbi dicitur, Non altero igitur existente eo qđ intelligitur & intellectu quæcunque põ materiam habent,&c.Vbi & B.T.sic exponit,Cùm igitur intellectus in actu & intellectum nõ sit alterum in his,quę materiam nõ habẽt.Comm. autem expresè sic ait,super prædictum textum. In eis aũt quæ sunt nõ in materia cõtingit vt intellectum, & intellectus,& actio intellectus,sint idem,stãtibus his sic probatur conclusio, Si aliqua qualitas de nouo inesset vel desineret in intelligẽtiis in genere,similiter & actio,cùm in eis nõ sit actio nisi intelligere & velle. (Nam dicemus infrà, quòd suo velle mouẽt cælum)sequitur substantiam suam esse mutabilem secũdum esse substãtiale, quod non stat cum incorruptibilitate.consequẽtia quidem sic probatur,nam ex prę missis & adductis de mente philosophi & Commẽt. intelligentiæ in genere sunt actio sua,&per substãtiam suam operantur & nõ per qualitates,aut potentias medias, aliter non essent simplices actus, quod est contra philosophum in libro duodecimo in text 30. ergo si mutantur secundum qualitatem aut actionem,mutantur secundum substantiam suam, & ne credas me in hac tertia conclusione confisum fuisse in propria imaginatione, scito quòd Herue.in 2.sentent.in distinct.14.quæstione prima artic.3.est eiusdem opinionis,& sic attribuit Philosopho,vt videre poteris.

Quantum ad 2.principale, scilicet quid tenẽdum secundum veritatem,dico tria.Primò,quòd omnes intelligentię quo ad substantiam sunt immutabiles per potentiã intrinsecam,quoniam carent materia, quæ est principium generationis & corruptionis intrinsecum,vt determinatum est in libro octauo.Cum hoc tamen stat, quòd possint mutari per potẽtiam extrinsecam primi agentis. Annihilabiles eñ sunt, vtpote si non manu tenerentur à primo, Cui videtur Com. assentire in libro destructionem contra Algazelem, disput.quarta,vbi tenet, ꝙ secundum philosophos mundus habet agens, cuius actio si per momentum cessaret totus mundus destrueretur,quoniam est agens & conseruans.Dico secundò, ꝙ mutabiles sunt secundum locum,non ꝙ occupent locum, cùm sint sine magnitudine, sed quia virtutem suam diuersis locis applicare possunt: verum quia hic motus non est physicus,ideo non est præsentis negocij,sed relinquitur Theologo.Dico tertio, ꝙ sunt mutabiles secundum qualitatẽ immaterialẽ,& secũdũ actiones intellectuales,eo ꝙ excepto primo actio sua nõ est substãtia sua,aliter essent purissimi actus,ex cõsequẽti illimitati omnino,&infiniti secũdũ perfectionẽ.Repugnat aũt dari plura infinita secundum virtutẽ. Sed & hoc relinquitur Theologo,nunc eñ solùm intẽdimus manifestare, quid possemus dicere in

præsenti

pręſenti quęſito ſecundũ ea quę inuenimus in doctrina Ariſt. & Commentatoris. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO V.

Si datur creatio ſecundum Philoſophum & Commentatorem.

Dubitabit autẽ aliquis, ex quali non ente fit aliquid. Tex. 11.

CONCLVSIO.

Creatio datur, ſecundum Philoſophum ſine nouitate eſſendi: concedit tamen Ariſtoteles etiam creationem cum nouitate eſſendi.

IN hac q. antequam deueniamus ad deciſionẽ aduerte, q̃ tota difficultas pendet ex hoc, An Philoſoph. & Com. concedant Deum eſſe cauſam non ſolùm finalem, ſed & productiuã oĩum entium abſolutè. Nam ſi ſic, tunc eſt cauſa productiua intelligentiarum & cæli, & cùm intelligentiæ non ſint producibiles ex materia, quoniam ſunt immateriales, vt tenet Phil. in li. 12. in tex. 30. ſequitur q̃ producantur ex nullo ſuppoſito, quod eſt creare, ſuppones ergo pro nunc ſaltem ſecundum Ariſt. q̃ Deus eſt cauſa productiua omnium. Nam infrà formabitur de hoc particularis quæſtio, & determinabitur ſecundum Philoſophum pro parte affirmatiua, in præſenti ergo quæſito, ſic procedes. Primò pones diſtinctionem de creatione. Secundò, concluſiones reſponſiuas ad mentem Philoſophi. Tertiò conſiderabitur in hoc via Commentatoris. Nam verus Thomiſta in hoc habet tenere, quòd non concordat via Commentatoris cum via Philoſophi. Quartò ſoluentur duo dubia.

Quantum ad 1. aduerte, q̃ cùm creatio ſit productio rei ex nihilo, ly ex, poteſt dicere ordinem ad nihil dupliciter. Primò, poſitiuè, vt ſi ſenſus, Res producitur ex nihilo, vt ex materia, ita ly nihil ſubiicitur productioni, ſicut in factione domus lapides ſubiiciuntur ædificationi. Secundò, negatiuè, vt ſit ſenſus, Res producitur ex nihilo, i. nullo ſui præſuppoſito. In primo ſenſu nullus dicit dari creationem, q̃ repugnat ly nihil eſſe materiã, vt patet, in ſecundo ſenſu nõ apparet aliqua repugnãtia ex parte rei, modò detur agẽs, in cuius virtute ſit producere totam rei producibilis entitatem. Sed aduerte, q̃ in ſecundo ſenſu ly ex, iterum poteſt accipi dupliciter. Primò, q̃ita res producatur ex nihilo, q̃ prius duratione habuit non eſſe, & tunc dicitur, creatio cũ nouitate eſſendi, qualem ponunt dicentes mundum creatum in tempore. Secundò, q̃ ita res producatur ex nihilo, q̃ ſolùm prius natura & non duratione habuit non eſſe: & dicitur creatio ſine nouitate eſſendi, qualem ponunt dicentes mundum creatum ab æterno, vt Auicenna.

Quantum ad 2. ſit hæc prima concluſio, Ariſt. ponit creationem ſecundo modo, i. ſine nouitate eſſendi. Probatio huius concluſionis pendet ex hoc, q̃ Ariſt. ponat primum principium produxiſſe cælum & intelligentias ab æterno: de quo formabimus infrà talem quæſtionem, vtrum Deus ſit cauſa productiua omnium, & determinabimus ex doctrina Ariſt. pro parte affirmatiua. Et ex determinatione illa cõſtabit tibi probatio huius concluſionis. Nam concluſio, q̃ Deus produxerit intelligentiam, bene ſequitur, ergo creauit, quoniam cùm ſit ſine materia, producta eſt nullo ſui præſuppoſito, & cùm ſic æterna, vt probauit in 12. Metaphyſices in tex. 29. ſequitur, q̃ ſit creata ſine nouitate eſſendi.

Secunda concluſio, Ariſt. concedit creationem, primo modo, i. cum nouitate eſſendi. Hæc cõcluſio ſupponit duas determinationes in doctrina Ariſt. Primò, q̃ anima intellectiua ſit incorruptibilis. & hoc determinauimus in quęſtionibus noſtris in 3. de Anima. Secundò, q̃ ſit forma hominis ſecundum eſſe & dans eſſe homini formaliter. & hoc determinabimus infrà de mente Philoſophi, mouentes quæſtionem ſuper tex. 16. qui incipit, Mouentes quidem, &c. Stantibus his determinationibus probatur ſic concluſio, Anima humana de nouo producitur, puta anima Socratis, q̃m cũ ſit forma dans eſſe Socrati, non procedit id cuius eſt forma, ex tex. 16. huius 12. & non producitur de potentia materię, quoniam omnis forma educta de potentia materię pendet ſecundum eſſe à materia, ex conſequenti eſt corruptibilis. Sed anima humana non eſt corruptibilis, vt determinauimus in libro tertio de anima in q. noſtris, ergo creatur de nouo: & ſic ſecundum Philoſophum datur creatio ſine nouitate, & cum nouitate eſſendi.

Quantum ad 3. aduerte, q̃ magna eſt ambiguitas inter doctores, quid in hoc ſentiat Com. & maximè circa primã concluſionem. Nam de ſecunda conſtare poteſt ex doctrina ſua, q̃ negaret eam, quoniam non concedit animam intellectiuam eſſe formam informantem materiam. De prima aũt ſunt oppoſitæ opiniones. Nam qui tenent Com. negare entia incorruptibilia, vt cælum & intelligentias habere cauſam productiuam, dicunt Com. negare creationem abſolutè & vniuerſaliter, inter hos eſt Greg. de Arim. in 2. Sent. diſt. 1. Cuius imaginationẽ dicemus in q. 1. in qua quæremus, ſi primũ eſt cauſa productiua omniũ. Iandunus etiã idem arbitratur in 2. Meta. 4. q. Qui verò tenent Com. concedere Deum eſſe cauſam productiuam oĩum, dicũt Com. concedere primam concluſionẽ, inter quos eſt Herueus in 4. quol. q. 9. & Paulus Socinas in 12. Metap. q. 15. & Ioan. Capreol. in 1. ſent. diſt. 3. q. 1. Sed iſti non concordant cum B.T. Nam in 8. Phyſ. lect. 2. recitat ex poſito opinionẽ Com. q̃ in 8. Phy. in com. 4. tenet, impoſibile eſſe aliquid fieri ex nullo pręſuppoſito, quoniam omnis mutatio ſubiectum ſupponit & deridet vulgum, credens creationem, & B.T. illic arguit contra eum, vtpote negantem abſolutè creationẽ nulla facta diſtinctione cum nouitate, vel ſine nouitate eſſendi. Dico igitur inhærens doctrinę B.T. q̃ Auerroes non admittit concluſionem primam. & quoniam Paulus Socinas tenet oppoſitum, ideo in hoc declinat à via Thomiſtica. Quòd autem Com. non concedat ſecundam concluſionem nulli eſt dubium exercitato in doctrina ſua.

Quantum ad 4. aduerte, q̃ contra determinationem factam inſurgunt duo dubia. primum eſt contra primam concluſionem: nam Philoſophus in tota doctrina ſua non eſt locutus de creatione, nec poteſt trahi ex principiis ſuis. nã in 1. Phyſ. & in 8. Meta. & vbique ſupponit materiam, ideo negauit materiam poſſe generari, quia non habet materiã ex qua, & in 7. meta. & in 12. in text. 12. negauit formam generari per ſe, quia non habet materiam ex qua: ergo hæc concluſio non eſt ad mentem Ariſt.

Reſpondeo, licet hæc concluſio non ſit expreſſa ab Ariſ. põt tñ trahi ex ſua philoſophia, & præcipuè ex 1. phyſ. tex. 76. ibi, ſi autem aliquid debet fieri animal non ſecundum accidens ex non animali erit. vbi inquit Com. ſi generatio eſſet poſſibilis animalis ſimpliciter, tunc eſſet neceſſe, vt ex non aĩali ſimpliciter generaretur: ex quo ſequitur proportionaliter, q̃ ſi fieret ens ſimpliciter, fieret ex non ente ſimpliciter, & ſic ex nihilo, quia non ens ſimpliciter, & nihil, idem ſunt. Sed vt probauimus infrà, philoſophus concedit fieri ens ſimpliciter, prout totum quod eſt ens producitur à Deo, & producitur ſecundum ſe totum, id eſt ſecundum totam eſſentiam ſuam, & non ſolùm quo ad formam, ſicut ꝓducit agens naturale, ergo philoſophus nõ negaret creationem, quæ eſt productio ex non ente ſimpliciter, & hoc fundamentum tractum ex 1. phyſ. adducit B.T. in 8. phyſ. in lect. 2. ꝓbans Auerroẽ dicentẽ contra id quod tenemus de creatione, vbi & nominat Saracenos tenentes legem Mahumeth, q̃ in hoc non diſcrepant ab Hæbræis, nec à Chriſtianis, nã iſtę tres leges cõueniunt in creatione mundi à Deo.

Secundũ dubiũ eſt contra ſecundã concluſionẽ. Nã vt manifeſtabimus infrà, Deus ſecundũ Ariſt. quicquid producit, de neceſſitate naturæ producit: ergo ab æterno producit: quia quocunque inſtanti intelligit rem producibilem, & vult eam producere, ſtatim producit, aliter à volitione antiqua produceretur effectus nouus, ſine mutatione ipſi' agẽtis, quod non concederet philoſophus ex 8. Phyſ. à tex. 6. vſque ad tex. 13. ſi ergo Deus creat aĩam, ſequitur q̃ ab ęterno creat & non de nouo, quod eſt contra ſecundã concluſionem, vanum autem eſt dicere, q̃ creat eam ab æterno, quoniam non eſſet forma hominis ſecundum eſſe, nam vt manifeſtabimus infrà in tex. 16. forma non prędicit id cuius eſt forma, & ſic tu cades in errorem Comment.

Reſpondetur, Admiſſo q̃ Deus agat ſecundum Phil. de neceſſitate naturæ, adhuc nõ eſt neceſſe, q̃ creet animã ab æterno. nam quædam producuntur à Deo immediatè, non cooperante cauſa ſecunda, & talia ſecundum philoſophum ꝓducunt ab æterno, vt intelligentiæ, cælum, & elementa, hæc. n. ſunt principales partes mundi, ex 1. cæli, vnde ſi Ariſ. ponit mundum æternum, ex conſequenti ponit prædicta æterna, quædam autem ſunt à Deo ſecundum ſubſtantiam immediate, cooperante tamen cauſa ſecunda, & non aliter.

Non q̃ cauſa ſecunda ex actione ſua attingat ſubſtantiã illius producti, ſed q̃a eſt illud, ſine quo Deus talem naturã nõ produceret, q̃a non ꝓducitur gratia ſui, ſed vt aliud integrum ꝓducatur, & talis eſt anima intellectiua, quæ licet à ſolo Deo ꝓducatur, tñ non produceretur ſine naturali agente cooperãte ad vnionem animæ cũ materia ſiue cum corpore. Nam cum aĩa ſit forma nõ producitur niſi in habitudine ad ſuũ informabile, & talia producta nõ eſt neceſſe

esse æterna, quia nec à Deo sunt volita producibilia ab æterno sed eo tempore quo agens naturale cooperabitur, sic igitur respondendum est de mente B.T. & omnium qui tenent viam suam. Com. autem, quia tenet ꝙ non est forma dans esse, concederet quod si est producta, producta est ab æterno. Hæc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO VI.

Si ex tex. 16. potest concludi animam intellectiuam esse formam dantem esse homini, & esse incorruptibilem.

Mouentes quidem igit causę veluti prius existentes. tex. 16.

CONCLVSIO.

Concluditur absolutè ex hoc textu animam intellectiuam esse verè formam dantem esse homini, vt partem eius substantialem: si verò sit incorruptibilis, ex hoc textu concludi non potest.

IN hac q. aduerte, ꝙ tria potes pertractare. Primò, si ex hoc tex. potest concludi Philosophũ sensisse animã nostram esse verè formã dantẽ esse homini. Secundò, si ex hoc põt concludi aĩam nostram esse incorruptibilẽ, etiam ꝙ sit forma dans esse. Tertiò, si posito ꝙ sit forma & incorruptibilis, possumus sustinere, qd̃ homo generat hominem.

Quantum ad 1. dico, ꝙ absolutè potest concludi contra Comm. ex hoc tex. animam intellectiuam esse verè formam dantem esse homini, nam Philosophus in tex. 16. ponens differentiam inter causam agentem & causam formalem, dicit ꝙ causa agens præcedit id, cuius est causa. nulla aũt causa formalis præcedit id cuius est causa formalis, sed est simul cum eo, nam vt inquit Philosophus, qñ sanatur homo, tunc est eius sanitas & nõ antè, & figura æreæ sphæræ est simul & nõ ante cũ ærea sphæra, & Com. etiam illic exponendo inquit, Causa agẽs differt à formali, quia agẽs & monens præcedit illud qd̃ agit & mouet ab eo: formalis autẽ est simul cũ gñatione. Postquam aũt Phil. posuit differentiã inter causam agentem & formalem quo ad præcedentiã, mouet dubiũ de causa formali, quo ad remanẽtiam post illud cuius est causa formalis, vtrum s. sit necesse omnem causam formalem desinere esse, ac definitionem eius, cuius est causa formalis: vel si põt remanere, & respondens Phil. inquit, Si aũt posterius aliquid manet, perscrutandum est. In quibusdam. n. nihil prohibet, vt si est anima tale, s. remanens post definitionem compositi. Non omnis, sed intellectus, omne nanque impossibile forsan. Ex his igitur patet, ꝙ Philosophus sensit animam intellectiuam esse causam formalẽ hominis, aliter nõ esset dubius, vtrùm aliqua causa formalis remaneat pòst. Nam si teneret aĩam non esse causam formalem, determinaret vniuersaliter, ꝙ sicut nulla causa formalis præcedit suum compositum: sic nec remanet post, ex hoc autem ꝙ ponit aĩam esse causam formalem, conuenienter dubitat considerata natura animæ de remanentia pòst. Primo. n. aspectu videt supergredi materiam ex consequenti videtur posse remanere pòst. Si aũt est causa formalis, ergo est forma dans esse homini. Hìc. n. accipit Philosophus causam formalem pro vera forma dante esse: vnde exemplificat de sanitate, quæ dat esse sano: & de figura, quæ dat esse æreæ sphæræ, & confirmatur ex positione Com. in dicto text. Inquit. n. Causæ aũt per quas res fit ens & vnum, sunt cum eo, quod per eas fit totum insimul, cùm talẽ dispositionẽ habeãt in congregato, sicut partes in toto. Et aduerte, ꝙ hunc tex. Philo. non possunt Com. euadere, nisi destruendo tex. imò Iand. in li. 12. Meta. in q. 4. in principio responsionis dicit, ꝙ ex hoc tex. capiuntur duæ veritates. Prima, ꝙ anima intellectiua est forma substantialis corporis humani, licet hoc non dicat Com. Secunda veritas est, ꝙ anima intellectiua manet corrupto corpore. Hæc Iandun.

Quantum ad 2. dico, ꝙ cùm non esset hic locus pertractandi de incorruptibilitate animæ: id enim spectat ad librum de Anima, ideo Philosophus non curauit hìc determinare simpliciter de remanẽtia post ꝯpositũ, sed ꝑ terminum dubitatiuũ, & ꝑ cõditionalem locutus est, sufficit autem, ꝙ determinauit in 3. de Anima, in tex. 20. & nostrã quæstionem determinatiuam super hoc videre poteris in 3. de anima. Concludo igitur, ꝙ ex tex. præsenti non potest haberi determinata intentio Philosophi de remanentia animæ nostræ post cõpositum, sed solùm negatio præcedentiæ, & quòd est forma dans esse homini, vt pars sua substantialis.

Quantum ad 3. aduerte, ꝙ ex quo in via Thomistica tenemus tantum vnam formam in homine, quæ non est nisi anima intellectiua, & hæc non educitur de potentia materiæ, cum sit incorruptibilis, vt determinauimus de mente Phil. in 3. de Anima, difficile est, saluare, ꝙ homo generet hominem, cum terminus formalis generationis sit forma substantialis acquisibilis per generationem. Et quidem si teneremus errorem Com. de intellectu, nulla esset in hoc difficultas. Dicitur enim homo generare hominem, quia de potentia materiæ educit animam sensitiuam, cuius nobilior potentia est cogitatiua: & hæc anima secundum Comm. est forma specifica dans esse homini. Sed corrumpitur ad corruptionem compositi, cum sit organica. Nos aũt tenemus, animam intellectiuam esse verè formã hominis, & nullam aliam formam substantialem esse in homine, vt determinauimus in li. 8. Meta. & tñ hoc non obstante, tenemus hanc esse veram, homo generat hominem, licet homo generãs nõ producat, nec sit causa effectiua substantiæ animæ intellectiuæ, nec producat aliam formam q̃ simul remaneat in homine genito, cum anima intellectiua, & hoc quidem propositum, sic probare possumus, Si homo non generat hominem, sequitur ꝙ sit inferioris conditionis ex se quo ad actum generandi & continuandi suam speciem, quam cętera animalia perfecta: quod est irrationabile, quia in rebus perfectis, natura non deficit in necessariis. & quia ex secundo de Anima, tex. 45. nutritiua in homine est nobilior, quam in aliis animalib⁹, ergo & potentia generatiua est nobilior. Constat aũt ꝙ cętera animalia producunt sibi simile in specie, vt determinauimus ꝛ. in lib. 7. ergo multo magis homo, aliter vt dictum est, esset homo in nobiliori sua actione naturali imperfectior cęteris animalib. Verùm quia homo nõ producit generando animam intellectiuam, quæ est sola forma in homine genito, & terminus generationis est forma substantialis, ideo videtur impossibile saluare, ꝙ homo generet hominem. Tu igitur aduerte ꝙ Greg. in 2. dist. 16. & 17. q. 2. ad sextum factum contra secundam cõclusionem, respondens huic dubio dicit, ideo homo generat hominem, quia producit animam sensitiuam, quæ non remanet in aduentu animæ intellectiuæ, facta vlteriori dispositione ab homine generante ad animam intellectiuam. Ita ꝙ secundum ipsum, homo generat hominem, quia licet non producat substantiam animę intellectiuę, tñ causat in materia sufficientes dispositiones pro aĩa intellectiua. Sed hoc non videtur sufficere, qa cum tales dispositiones sint accidentia, gñatio hois actiua terminaret ad accidẽtia, & sic ñ eẽt gñatio substãtialis. Dicẽdũ est ergo, ideo hoĩem gñare hoiem, qa licet hõ generans nõ attingat productiuè aĩam intellectiuam, quo ad substantiã suam tñ sua actione deducit hominem genitum ad consequendam formam similem formę hominis generantis: & hoc est qd̃ dicũt aliqui, Ideo hõ generat hominem: qa licet nõ attingat anima intellectiuam secundum substantiam, attingit tñ secundum vnionem. & hoc sufficit ad saluandum gñationem vniuocam substantialem, quia de ratione generantis in viuentibus nõ est, ꝙ generans producat formam geniti, sed actione sua agere, ꝙ genitum participet formam generantis, & si non eandẽ numero, eandem saltem in specie, siue fit producta à generante, siue à primo agente. Hæc de præsenti quæsito dicta sint. Quòd si plura videre volueris in hoc proposito, inuenies in Capr. in 2. dist. 15. q. 1. in replicis factis contra solutionem sexti argumenti facti contra primam conclusionem.

QVAESTIO VII.

Si omnium rerum sunt eadem principia.

Causæ autem & principia alia aliorum. Tex. 19.

CONCLVSIO.

Principia intrinseca proxima non sunt eadem simpliciter omnium rerum, sed sunt diuersa genere, specie & numero: sunt tamen eadem secundum proportionem. Sed si principia extrinseca remota sint, eadem erunt simpliciter omnium prædicamentorum: non autem si principia sint extrinseca proxima, imò nec in prædicamento substantiæ, sunt tamen eadem proportionaliter.

IN hac q. ne te cõfundas ex obscuritate textuum Arist. à tex. 19. vsq; ad tex. 29. exclusiuè sic ꝑcedes. Primò pones duas distinctiões. Secũdò quinq; ꝯclusiones respõsiuas.

Quantum ad 1. sit hæc prima distinctio. Principia rerum sunt duplicia, quędam intrinseca, vt forma & materia, quędam extrinseca, vt efficiens & finis: & hæc omnia itẽrum sunt duplicia, s. proxima & remota. Vt materia proxima statuę lignũ & forma proxima figura Mercurij. Materia remota statuæ terra, forma remota figura, quę est vt forma generalis, licet non distincta realiter à forma specifica, vt opinatur Iãd. cuius positionẽ reprobauim⁹ in li. 8. similiter efficiẽtium & finiũ, quidã ꝓximus, vt hominis efficiens proxim⁹, homo

nō generans remotus autem eſt ſol,& finis proximus eſt in telligere,remotus autē eſt felicitas,ſiue perfectio vniuerſi.

Secunda diſtinctio,Identitas eſt duplex,quædam ſimpliciter,quædam ſecundum quid:ſimpliciter eſt conuenientia in aliquo vno vniuoco genere vel ſpecie,vel numero,ſecundum quid eſt conuenientia ſecundū proportionem vel analogiam.Sicut omnia prædicamenta ſunt idem in ente identitate analogię ſecundum viam noſtram.Tu tamē aduerte, q̄ hæc proportio ſiue analogia poteſt eſſe duplex,vna eſt ſimilis habitudo diuerſorum ad diuerſa,vt ſerenitas in aere, & tranquillitas in mari habent ſimilem habitudinem, quia & ſerenitas & tranquillitas ſignant quietem.Alia eſt habitudo diuerſorum ad vnum. Vt nouem prædicamenta accidentium habent diuerſam habitudinem & ſubſtantiam.

Quantum ad 2.ſit hæc prima concluſio,Principia intrinſeca proxima non ſunt eadem ſimpliciter omnium prędicamentorum,ſed ſunt diuerſa genere,& ſpecie,& numero, p̄batur,In prædicamento ſubſtātię,principia intrinſeca ſunt vera materia & vera forma, in aliis autem prædicamentis non eſt vera materia nec vera forma: quoniam accidentia non componuntur ex vera materia & vera forma,ſed in eis poteſt aſſignari aliquid loco materiæ, & aliquid loco formæ,locum materiæ habet ſuum receptiuum,& locum formæ ſua differentia:ergo,&c.

Secunda cōcluſio,Licet principia intrinſeca non ſint eadem ſimpliciter omnium prædicamentorū,ſunt tamen eadem ſecundum proportionem.Ad declarationem ſecundæ partis huius concluſionis aduerte, q̄ hæc identitas proportionis attenditur penes numerum,& penes modum actuandi,penes numerum quidem, qm̄ ſicut in prædicamento ſubſtātiæ ſunt tria principia intrinſeca,ſ.materia,forma,& priuatio, ſic proportionaliter in prædicamento accidentium, puta in qualitate ſunt tria,quæ ſe habēt vt materia,forma, & priuatio,nam materia eſt illud quod eſt immediatum receptiuū qualitatis, puta ſuperficies eſt materia coloris,forma ſicut albedo,priuatio ſicut nigredo,quæ comparata nigredini imperfectior eſt,penes autem modum actuandi,nā ſicut in prædicamento ſubſtantiæ forma actuat & perficit materiam,priuatio verò imperficit,ita in prædicamento accidētium, forma puta albedo modo ſuo actuat ſubiectum, & nigredo reſpectu albedinis īperficit ſubiectū,ergo,&c.

Tertia concluſio,Principia extrinſeca remota ſunt eadē ſimpliciter omnium prædicamētorum.Probatur,ſunt eadē numero, ergo ſimpliciter. Conſequentia patet ex ſecunda diſtinctione poſita 3.Antecedens probatur. Deus eſt principium extrinſecum remotum,habens vniuerſalem cauſalitatem ſuper omnia entia in rōe efficientis & finis,vt manifeſtabitur 7.ſimiliter corpora cæleſtia reſpectu inferiorū habent vniuerſalem cauſalitatem in rōne efficientis ſuper ea, vt determinabimus 7.quando quæremus,ſi cęlū agit in hęc inferiora.Patet autem quòd Deus & cælum ſemper permanent eadem numero,cùm ſint incorruptibilia:ergo,&c.

Quarta cōcluſio, Principia extrinſeca proxima nō ſunt eadem ſimpliciter omnium prædicamentorum , ſed nec in prædicamēto ſubſtātiæ.Prima pars probatur,principia proxima ſubſtantiæ ſunt in prędicamento ſubſtantiæ,vt homo hominem,ignis ignem generat.Proxima autē principia accidentium non de neceſſitate ſunt ſubſtantia, nam qualitas qualitatem producit,vt lux ſolis lucem in aere, calor ignis calorem in aqua,ergo,&c.

Quòd nec etiam in prædicamento ſubſtantiæ,patet, qm̄ cum vnumquodque,maximè in viuentibus perfectis,generetur à ſibi ſimili in ſpecie, aliud eſt principium proximum intrinſecum hominis,& equi,& leonis.ergo,&c. ſunt & diſtincti fines ſpecie,ſicut & diſtinctæ naturæ. Cuiuſque.n.naturæ finis proximus eſt propria operatio,ergo ſecundū diſtinctionem naturarum ſunt diſtincti fines.ergo,&c.

Quinta concluſio,Principia proxima extrinſeca omniū prædicamentorum licet non ſint eadem ſimpliciter, p̄ concluſionem præcedentem, ſunt tamen eadem proportionaliter.Hæc poteſt probari,ſicut cōcluſio ſecunda. Declaratur etiam ſic, ſicut in prædicamento ſubſtantiæ efficiens dat eſſe ſuo effectui , ita in prædicamento accidentium accidens productiuū dat eſſe ſuo effectui producto,eotū modo,quo accidens poteſt dare eſſe accidenti, ſ.in virtute ſubſtantiæ. Item ſicut in prædicamēto ſubſtantiæ efficiens ordinat effectum ſuum in finē proprium,ita in prædicamento accidentium accidēs productiuū ordinat accidēs productū in finē ſuum,puta in propriam operationem,vt calor ignis cauſat calorem in aqua,non ſolùm vt aqua ſit calida,ſed vt calefaciat,ordinat,dico mō conuenienti ipſi accidenti,ergo,&c.

Hic non cadit dubium nec argumentum,quod non ſoluatur ex diſtinctionibus datis & ex declaratione prædictarum concluſionum.Quare non eſt hīc immorandum. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO VIII.

Si omne repoſitum in prædicamento,ſiue ſit ſubſtantia,ſiue accidēs, eſt compoſitum intrinſecè ex propria potentia & proprio actu,tāquam duabus partibus eſſentialibus.

Amplius alio modo proportionaliter,principia eadem potentia & actus.Tex.26.

CONCLVSIO.

Actus & potentia ſunt principia omnium prædicamentorum, ſi intelligantur vt partes eſſentiales ſolum in prædicamento ſubſtantiæ, & reſpectu ſolius ſubſtantiæ corporeæ quæ componitur ex materia & forma,vt potentia & actu:in aliis autem ſeruantur potentia & actus,nō vt componentia,ſed potentia vt ratio recipiendi,& actus,vt id quod recipitur.

IN hac.q.aduerte in primis,antequam deueniamus ad deciſionem,q̄ qm̄ dicit Philoſo.in textu propoſito,potentiam & actum eſſe communes omnibus prædicamentis, credunt multi,q̄ ſicut in prædicamento ſubſtantię,omne p̄ ſe repoſitum in prædicamento,ſi eſt ſubſtantia generabilis verè componi ex materia & forma,vt vera potentia, & vero actu, vt partibus ſuis eſſentialibus realiter diſtinctis:ita omnem quantitatem,& qualitatem,intrinſecè componi ex propria potentia& proprio actu,quorum vtruhq; eſt reductiuè in eodē prædicamēto cū ſuo compoſito.verū quia in lib.8.q.16.iam probauimus,q̄ accidens eſt ens ſimplex conſtans ex ſola compoſitionis ratione, ſ.ex genere & differentia,quę non diſtinguuntur realiter,vt manifeſtauimus in li. 7.ideo aliter exponemus præſentem tex.philoſophi, &dicemus duo pro reſolutione quæſiti.Primò, q̄ in ſubſtantia receptiua alicuius accidētis abſoluti eſt aliqua potētia, qua mediante recipit illud accidens,quæ non eſt ipſa ſubſtātia, nec eſt materia prima,ſed eſt reductiuè in eodem prędicamento , in quo eſt accidens receptibile , puta in ſubſtantia corporea, eſt aliqua potentia, qua eſt receptiua qualitatis ſenſibilis,quæ potentia eſt reductiuè in prædicamento qualitatis.idē dico reſpectu quātitatis.Secūdò q̄ licet talis potentia ſit in eodem prædicamento cum accidente receptibilis,non tamen eſt pars intrinſeca compoſitiua accidētis.

Primum quidem fundatum eſt ſuper doctrinam Com.in 5.Phy.com.9.vbi intendit talem rationem,ſicut ſe habet potentia & via ad ſubſtantiam,ſic potentia & via ad quantitatem & qualitatem,ſed potentia &via ad ſubſtantiam eſt in eodem genere cum ſubſtātia,ergo potentia & via ad q̄titatem,&c.vnde inquit,Potentia ad vnumquodque prædicamentum eſt in illo genere prædicamēti, quod eſt in actu & ſimiliter via de potentia ad actum,ſ.potentia ad ſubſtantiam eſt quoquomodo in prædicamento ſubſtantiæ,& ſimiliter via ad generationem ſubſtantiæ , & ſimiliter potentia ad quantum,& ad alia prædi.hæc Comm.

Secundum autem fundatur ſuper determinationem quā fecimus in lib.8.in q.16.in 1.concluſ.quam reuidere poteris.

Et ſi dicas , Quare talis potentia non eſt pars accidētis, cum ſit reductiuè in eodē prædicamento : Reſpond.q̄ hoc ideo eſt,quia huiuſmodi potentia eſt tm̄ ratio ſiue cauſa, ſine qua nō reciperetur accidens in ſubſtantia, puta ſine diaphaneitate non reciperetur lux ſiue lumen : & tamen diaphaneitas non eſt pars lucis licet ſit in eodem prædicamento cū luce. Et ſpecies viſibilis eſt in eodē prędicamento cū qualitate viſibili,& tamen non eſt pars eius. Quando ergo dicit philoſophus , q̄ actus & potentia ſunt principia omnium prędicamentorum, ſi intelligantur vt partes eſſentiales,eſt verū,ſolum in prędicamēto ſubſtātię,&reſpectu ſolius ſubſtantię corporeę,quę cōponitur ex materia & forma, vt potentia & actu:in aliis autē ſeruantur potentia & actus non vt componentia,ſed potentia vt ratio recipiendi, & actus vt id quod recipitur. Et hoc loquendo de trib. primis prædicamenti,ſ.ſubſtantia,quantitate, qualitate.De aliis autem,quoniam ſunt reſpectiua,& diſtinguunt̄ ſolum formaliter à tribus primis,vel per denominationem extrinſecam,vt diximus in libr.5. iudicatur vt de primis inquantum res ſunt.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAE

QVAESTIO IX.

Si eſt neceſſe dare aliquam ſubſtantiam æternam ſecundum Philoſophum & ſecundum veritatem.

Neceſſe eſt eſſe aliquam ſubſtantiam ſempiternam immobilem. Tex. 29.

CONCLVSIO.

Datur aliqua ſubſtantia æterna.

IN hac q. tria diſcutiẽda ſunt. Primò ſi eſt neceſſe dare aliquam ſubſtantiam æternam ſecundum Philoſophum & veritatem. Secundò, ſuppoſito ꝙ ſic, ſi Ariſt. in tex. 29. intendit ſolum de prima ſubſtantia abſtracta quam dicimus Deum, an de omnibus in genere. Tertiò, ſuppoſito ꝙ de omnibus in genere intendat, inueſtigandum eſt, qua via proceden dum eſt ad probandum Deum eſſe.

Quantum ad 1. principale aduerte, ꝙ hæc concluſio, Datur aliqua ſubſtantia æterna, eſt vera, & confeſſa ab omnib. rectè ſentientibus. Sed accidit, ꝙ aliquando probatur concluſio vera ex medio falſo, licet ſit magis deductio quàm probatio, nam ex falſis contingit ſyllogizari verum ex 1. poſter. Et ſic fecit hic Ariſt. & Com. & omnes tenentes mundũ æternum. Probant enim dari ſubſtantiam æternã, quia credunt motum & tempus eſſe æterna. Motus. n. de neceſſitate requirit mouens, & cùm mouens ſit ſubſtantia, concludunt ꝙ de neceſſitate datur ſubſtantia æterna, mouens ex motu æterno. Patet autem, ꝙ ſecundum veritatem mundus non eſt æternus, quoniam fidei non ſubeſt falſum, ergo medium ſumptum ab Ariſt. ad concluſionem præpoſitam eſt falſum, licet medium ſumptum à Philoſopho ſit falſum: tamen non deficit nobis medium verum ad probandũ propoſitum. Tu igitur ſic procedes. Primò probabis concluſionem, vt ꝓbat philoſophus, cuius probationem videbis formatam in epitome noſtra ſuper 12. Meta. in c. 4. Et aduerte, ꝙ cùm hęc ꝓbatio aduerſet veritati, ſoluemus eam ℑ. quando quęremus, an Philoſophus crediderit ſe demõſtraſſe mundum eſſe æternum. Secundò, probabis eandem concluſionem medio vero ſic, Aut mundus eſt æternus, aut non. ſi ſic, ergo datur ſubſtantia æterna, quia ſi eſt æternus, eſt motus æternus, & generatio æterna. Sed motus ęternus requirit mouens ęternum, & generatio ęterna generans ęternum. ergo, &c. ſi nõ, eodem modo datur ſubſtantia ęterna. nam omne non ęternum, cùm non ſemper fuerit, ab aliquo productum eſt, non à ſe ipſo, quia prius fuiſſet quàm fuiſſet, ergo ab alio. Quęro de illo, aut non fuit productum ab alio, aut ſic, ſi non, ergo eſt æternum, quoniam omne improductum habens eſſe, ſemper habet eſſe, ſi ſic, quæro de illo alio, vt ſ. & cùm non ſit proceſſus in infinitum, vt probatum eſt in 2. li. neceſſe eſt deuenire ad primum efficiens improductum, quod eſt ſubſtantia æterna. Vnde ſi aduertis efficacius probat dari ſubſtantia æterna ex nouitate mundi, quàm ex æternitate.

Quantum ad 2. principale aduerte, ꝙ quia Ariſt. philoſophatur & aſcendit ad ſeparata ex ſenſatis, quaſi in caligine palpitans ambulat in aſſignatione diſtinctionũ & proprietatum in ſubſtantiis abſtractis: vñ dico, ꝙ indiſtinctè probauit, ſubſtantiam æternam exiſtere, & non in particulari de prima cauſa. Cuius eſt, ꝙ probauit ſubſtantiam æternam ex motu æterno. Sed omnes intelligentiæ apud Ariſt. mouent motu æterno, vnde & ℑ. ex pluralitate motuum æternorum concludet numerum intelligentiarum. non ergo magis probat de prima quàm de omnibus. Prætereà, id confirmatur dicto Philoſophi in tex. 30. vbi poſtquam ex motu æterno probauit ſubſtantiam ęternam transferens ſe à ſingulari ad plurale, inquit, Igitur tales oportet eſſe ſubſtantias, ſine materia, vbi Com. ait, Quia iſtę ſubſtantiæ ſunt mouentes ſine aliqua potentia, neceſſe eſt vt ſint ſine aliqua materia, cùm neceſſe eſt vt ſint æternæ. Sic quidem cenſendum eſt ſecundum Philoſophum & Com. ſecundum autem veritatem eſt tm̃ vna ſubſtãtia æterna, à qua ſunt omnes intelligẽtiæ motrices temporaliter productæ, quæ licet non moueant motu æterno à parte antè, poſſunt tamen mouere in æternum à parte poſt, eo ꝙ ſunt inalterabiles, nec ſunt formæ materiam informantes. Sed id non eſt præſentis negocij.

Quantum ad 3. principale aduerte quoniam dictum eſt paulò antè, ꝙ ex hoc quod eſt eſſe mouens æternũ, nõ probat Philoſophus particulariter Deum eſſe, ſed communiter de omnibus intelligentiis, ideo hic inueſtigandum eſt, qua via efficaci ſecundum doctrina Philoſophi poſſumus probare Deũ eſſe, ita ꝙ quæramus ex ſenſatis medium quo tandem & reſolutiuè concludamus Deum eſſe. Quod quidem medium ita Deo cõueniat, ꝙ de nulla alia ſubſtantia abſtracta verificetur, & quoniam ad probandũ Deum eſſe, à multis rões multæ ſolent adduci, vt patet apud Scotũ in 1. ſen. diſt. 2. q. 2. qui conatur probare, ꝙ in rerum natura datur vnum ſimpliciter primum ſecundum efficientiam, ſecũdum finẽ, & ſecundum eminentiam perfectionis, & apud B. T. in 1. parte q. 2. art. 3. & in primo contra gentes, cap. 13. ideo relictis illis rationibus, vt iacent in robore ſuo, intendo declarare, quo proceſſu deuenit Ariſt. ad concludendum propoſitum. Tu igitur aduerte, ꝙ Ariſto. in 8. Phyſ. tex. 33. poſuit & multiplici probatione concluſit hoc fundamentum, omne quod mouetur, ab aliquo mouetur, & in tex. 34. concluſit, quod non eſt procedere in infinitum in mouentibus & motis per ſe ſubordinatis, à tex. 34. vſque ad tex. 40. probat ex his duobus fundamẽtis, quod eſt deuenire ad vnum primũ mouens, quod vel eſt mouẽs ſe ipſum prout diſtinguitur in partem mouentem & in partem motam, vel eſt penitus immobile, & in text. 49. concluſit, ꝙ vltra primum mouens ſe ipſum eſt deuenire ad aliquod mouens primum immobile per ſe & per accidens. Quod quidem mouens primum immobile eſt intelligentia applicata primo cælo, quæ eo motu quo mouet cælum, ſ. motu locali, eſt omnino immobilis, & per ſe, & per accidens ad differentiam intelligentiarum aliarum, orbium, ſ. planetarũ. Illæ. n. mouentur per accidẽs, vt declarat Phil. in 8. Phyſ. tex. 52. Verùm ꝙ a hoc primũ mouens immobile localiter, mouet orbem ſuum, & ad motum ſui orbis mouet orbes planetarum motu diurno, mouet inquam per intellectũ & voluntatẽ ſecundũ Philoſophum in 12. Meta. tex. 38. & omne tale mouens mouẽ, ſiue trahitur ad mouendum ab obiecto cognito & deſiderato, quod ex motu ſuo conſequi deſiderat: ideo Phil. in li. 12. Meta. text. 36. ex hoc ꝙ mouẽs primum immobile localiter applicatum primo cælo, mouet intelligens & appetens conſequi nobilius obiectum, concludit ꝙ datur primum mouens omnino immobile & ſecundum motum localem, & ſecundum motum cauſæ finalis, ita ꝙ non mouetur ab aliquo digniori ſe, ad quod ordinetur vt ad finem. Sed intelligentia prima applicata & aliæ ſubſequentes ordinantur ad ipſum, vt nobiliſſimum in tota natura, & hic eſt Deus. Ex quo proceſſu patet, ꝙ probatio propoſiti eſt inchoata ab Ariſt. in 8. Phyſ. ſed cõpleta in 12. Meta. ſic quidem tenendum eſt ſecundum viam noſtram, ne deuiemus à doctrinã B. T. quam tradidit in 1. cõtra Gentiles cap. 13. Sed ſecundum viam Com. completa & inchoata fuit in 8. Phyſ. quoniam extimat Deum eſſe applicatum primo cælo, & mouere vt efficiens & finis ſicut manifeſtabimus ℑ. quando quæremus ſi primũ principium mouet primum cælum immediatè, vt applicatum. Patet etiam, ꝙ rationes ſumptæ à primo efficiente, & primo mouente, & primo alterante, niſi aliud addatur, nõ concludunt Deũ eſſe, ſed deducunt vſque ad primum cælum, ſumendo primũ cælum pro aggregato ex primo corpore cæleſti, & prima intelligentia applicata, quæ ſolet dici anima primi cęli.

Et aduerte, ꝙ Ariſto. ad propoſitã concluſionẽ non facit ex intentione aliam rationem, licet ex principiis doctrinæ ſuæ B. T. alias applicet, ſicut illam fundatã ſuper maximè verum, cuius fundamẽtũ trahit ex 2. Meta. tex. 4. Et illã fundatam ſuꝑ maximè bonũ, cuius fundamentũ trahit ex 10. Meta. tex. 12. vbi Phil. habet, quod vbi datur magis & minus differre, datur & maximum, ex quo trahitur, ꝙ in quocunque genere, datur & magis & minus, dat̃ maximum: conſtat autem, ꝙ in rerũ natura datur magis & minus ens, & verũ, & bonum, & perfectũ, ergo datur maximè ens & verũ, & optimũ, & perfectiſſimum. Hoc aũt apud omnes rectè ſapientes eſt Deus. ergo, &c. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO X.

Si ſubſtantia æterna eſt ſemper actu mouens & de neceſſitate naturæ

At verò ſi fuerit motiuum, aut effectiuum non operans autem. Tex. 30.

CONCLVSIO.

Subſtantia æterna eſt ſemper actu mouens, reſpectu totius temporis quo durat rerum inferiorum generatio: agitque Deus de neceſſitate naturæ merè & liberè: aliæ verò intelligentiæ agunt & mouent per motum in his inferioribus ex neceſſitate naturæ, propter perfectionem ſuã accidentalem, ſiue ſecundariam acquirendam.

IN hac q. erunt duæ conſiderationes. Prima, ſi ſubſtantia æterna eſt ſemper actu mouens. Secunda, ſi mouet & agit de neceſſitate naturæ.

Quan

Quantum ad 1.conſiderationem aduerte, q̃ eſſe mouens ſemper actu, eſt conditio ſm Ariſt. non ſolũ conueniens primo principio, ſed & omnibus intelligentiis in genere. Nam infrà Philoſophus concludet neceſſitatem generationis ęternæ, quam dicet cauſari non ſolùm ex motu diurno primi cæli, ſed etiam ex motu planetarũ ſub circulo obliquo. Planetarum autem orbes non mouentur ab vna ſolũ intelligentia, ſed à pluribus, vt manifeſtabitur infrà, quando inueſtigabimus numerum intelligentiarum. Hoc ergo præmonitato ponitur concluſio reſponſiua, ſubſtãtia ęterna eſt ſemper actu mouens, quæ ſic probatur, ex fundamentis poſitis ab Ariſt. ſubſtantia æterna non poteſt eſſe mouens in potentia, ergo eſt ſemper mouens actu, conſequentia patet, quoniam cum habeat virtutẽ mouendi, aut eſt mouẽs actu, aut mouens in potentia. Antecedens autem ſic probatur, ſi poteſt eſſe mouens in potentia, poteſt non eſſe motus, non.n. datur motus actu, niſi per mouens actu. Sed motus non poteſt non eſſe, vt credidit Philoſophus ſe probaſſe in 8. Phyſ. à tex. 7. vſq; ad tex. 13. eo q̃ daretur mot⁹ ſiue mutatio prior prima, & quia poſſet non eſſe tempus, quæ omnia reputat illic Ariſt. impoſſibilia, ergo ſubſtantia æterna ſemper mouet actu, ita q̃ motus orbium ſemper fuit & ſemper erit, & q̃ hæc fuerit mẽs Ariſt. declarat Com. in com. eiuſdem tex. 30. vbi inquit, Cũ motus æternus ſit, & omnis motus habeat motorem, vt determinatum eſt, neceſſe eſt vt iſte motus habeat motorem, qui eſt actio pura ſiue aliqua potentia, i. quę in nulla hora eſt motor in potentia, ſi enim non fuerit actio pura, ſed cum potentia aliqua hora erit in qua non erit motio ab eo, quia omnis motor cuius ſubſtantiæ admiſcetur potentia, poſſibile eſt vt in aliqua hora non moueat, non.n. mouet, niſi per alium motorem extrahentem ipſum ex potentia in actum, hæc Comm.

Et tu aduerte, q̃ p̃dicta concluſio ſi conſideretur, nõ ſolùm ad mentem Philoſophi, ſed ſecũdum veritatem, poteſt eſſe vera, & falſa: vera quidem erit, ſi ly ſemper, exponatur non pro omni tẽpore abſolutè, ſed pro omni tempore quo durat rerum inferiorum generatio, ſubſtantiæ.n. cælorum motrices actu ſemper, i. inceſſanter & ſine q̃te media mouent donec ſtat rerum inferiorum generatio. Dicemus.n. infrà, omnem motum mundi inferioris cauſari à motu cælorum. Si autem ly ſemper exponatur pro omni differentia tẽporis abſolutè, i. ab æterno & in ęternum, falſa eſt: quoniam cælum eſt productum non ab æterno, ex conſequenti, intelligentia nõ mouet ab æterno, ſupponit.n. motus mouens & mobile, & id tenemus ex fide, licet Philoſophus ſentiat oppoſitum, cuius rationes ſoluemus infrà, nam de hoc faciemus particulare quæſitum contra Iandunum.

Quantum ad 2. conſiderationem inueſtigabimus. Primò quid dicendum ſecundum Philoſophum. Secundò quid ſecundum veritatem.

Pro notitia poſitionis Philoſophi prępono diſtinctionẽ de modis agendi ex neceſſitate naturæ, deinde pertractabitur quædam opinio, & reprobabitur, poſtremò declarabitur quæ fuerit mens Philoſophi in hoc.

Diſtinctio ſit hæc, Aliquid poteſt mouere & agere de neceſſitate naturæ dupliciter. Primò, quia agit per naturã ſic, q̃ prævenit intelligere, & velle, & eſt illud, quod nõ agit ex eo q̃ intelligit ſic mouendum, vel ſic agendum, ſed agit p aliquam virtutem naturalem, eo modo quo dicimus, ignem per calorem calefacere de neceſſitate naturæ calefactibile ſibi approximatum. & homo per caloré naturalem digerit cibum, & Sol exiſtens ſuper horizontem illuminat aeré noſtrum. Secundò, q̃ agat de neceſſitate naturæ, quia licet intelligat quid agendum & quid volendum, tamen non poteſt non agere quod intelligit, & vult agere, ita q̃ voluntas eſt adeo determinata ad agendum, quod non poteſt in oppoſitum, & ſtatim intellectus intelligit id quod agendum, & voluntas vult, ſequitur ex neceſſitate actio. V.g. Homo intelligit quid eſt felicitas, & vult felicitatem, ſi darentur ſibi media ſufficientia ad felicitatem, ſtatim & de neceſſitate naturæ ageret pro aſſequenda felicitate: quia voluntas habet determinatam & neceſſariam habitudinem ad felicitatem intellectam & volitam. Quod ſubſtantia æterna mouens cælum, moueat de neceſſitate naturæ, & agat primo modo, nullus ſapiens dicit. Cum.n. ſit ſubſtantia merè intellectualis, quicquid agit, agit & mouet, vt intellectum & volitum, ergo non agit de neceſſitate naturæ primo modo.

Prætereà, Ille modus agendi eſt proprius potentiæ irrationalis, à qua remoto impedimento, neceſſario ſequitur actio. Tales autem potentiæ, non ſunt in natura merè intellectuali. Vtrum autem moueat & agat de neceſſitate naturæ ſecundo modo ſecundũ Philoſophũ, eſt varia opinio. Quidam, vt Scotus in 1. diſt. 8. q. 4. & Herueus in 2. quol. q. 4. tenẽt abſolutè, q̃ Ariſt. fuit huius opinionis, ita q̃ ſicut ſubſtantia æterna & præcipuè prima, quæ eſt Deus, intelligit bonitatẽ ſuam, & de neceſſitate naturæ vult eam & amat, ita intelligit cælum mouẽdum, & vult illud mouere, & de neceſſitate mouet, ita q̃ non poteſt in oppoſitũ. Et q̃ hæc fuerit mẽs Philoſophi, probabitur in reprobatione ſequentis opinionis. Igitur quidam alij dicunt, q̃ ſi ſubſtantia æterna mouẽs cælũ & præcipuè prima eſſet virtus in magnitudine, i. agẽs corporeum, vt Sol illuminans, & ignis cõburens, moueret, & ageret de neceſſitate naturæ. Sed quia ſecundum Philoſophum omnes ſubſtantiæ motrices cælorum æternæ ſunt immateriales omnino, ideo mouẽt per modum intellectus & voluntatis, i. tanta velocitate quantam apprehendunt eſſe conuenientem, & tanto tempore. Et ſic volunt mouere & non per modum naturæ.

Sed ſi rectè conſideras, aduertes hãc opinionẽ concludere, q̃ ſubſtantia æterna non agit ſecundum Philoſophum de neceſſitate naturæ primo mõ diſtinctionis poſitæ. Quòd ſi intẽdit etiam ſecundo modo, eſt apertè contra Philoſop. Nam vt dictũ eſt in prima parte huius quęſtionis, extimauit Philoſophus eſſe impoſſibile, quin ſit motus, & ſup hoc fundauit hãc concluſionẽ, Subſtantia æterna mouẽs eſt actus: qm̃ ſi ei admiſceẽ potẽtia, poterit non mouere, poſſibile eſt enim, vt illud quod eſt in potẽtia, non agat, ex conſequenti poterit non eſſe motus, qđ extimat impoſſibile vt habeẽ in 8 Phyſ. tex. 7. Sed ſiue ſit i magnitudine, ſiuè extra, eſt actus, ergo nõ põt nõ mouere, & non põt non agere, & cũ ſit ſubſtantia intellectualis, mouet, & agit per intellectũ & volũtatẽ, ergo mouet & agit de neceſſitate naturæ ſecundo modo diſtinctionis poſitæ. Et quòd hæc fuerit mens Philoſophi, patet in 12. lib. in tex. 38. vbi tenet, quòd primus motus eſt neceſſarius, nõ ex violẽtia, ſed ex fine. Si neceſſari⁹, ergo ſubſtãtia ęterna à qua eſt talis motus de neceſſitate naturæ mouet, quia, ſ. volũtas ſua ita eſt determinata ad mouendũ, q̃ nõ poteſt in oppoſitum, nec obſtat q̃ dicit B. T. exponens prædictũ tex. 38. neceſſitatem primi motus ſubiacere voluntati Dei. qm̃ B. T. non intendit aliud, quã excludere neceſſitatem abſolutam à motu cæli, & concludere neceſſitatem finis, quæ pẽdet à voluntate Dei, determinata tamen immutabiliter ad mouendum, ſicut eſt determinata immutabiliter ad volendum bonitatem ſuam, & voluntas creata eſt determinata immutabiliter ad volendum felicitatem.

Sic quidem extimo tenẽdum ſecũdum Philoſophum, vt etiam ſentit Scotus & Herueus, vt ꝫ. dictum eſt, nec id negaret B. T. modo quo expoſitũ eſt: nec obſtat, q̃ in 2. contra Gentiles, c. 23. multiplici rõe probat, Deum nõ agere ex neceſſitate naturæ. Non.n. illic procedit ſecundũ mentẽ philoſophi, ſed ſecundũ veritatẽ, cuius ſignum eſt, q̃ in fine eap. dicit patere errorem quorũdam philoſophorum, qui poſuerunt Deum agere per neceſſitatem naturæ, inter quos & Ariſt. numerandus eſt licet ipſum nõ expreſſerit B. T. Dico inſuper, q̃ in illo ca. B. T. formar rationes, quæ pro maiori parte concludant Deum non agere de neceſſitate naturæ primo modo diſtinctionis poſitæ, quod concedit etiã ab Ariſt. qui cognouit Deum agere per intellectum & voluntatem.

Nunc autem inueſtigandum eſt, quid tenendum ſit ſecũdum veritatem, pro cuius euidẽtia aduerte, quod aliud ſentiendum eſt de Deo, aliud de aliis intelligentiis.

Quantũ ad Deum, ſit hæc firma cõcluſio, Deus nec mouet nec aliud agit extra ſe de neceſſitate naturę ſecũdo mõ diſtinctiõis poſitę, ſed mere liberè, p̃bat, Quicũque vult de neceſſitate naturæ aliquẽ finẽ: nõ eſt neceſſe q̃ velit, nec agat ea, ſine q̃ b. p̃t aſſequi & poſſidere finẽ neceſſariò volitũ: ſed ſi vult & agit, hoc erit merè liberè, nã fatuũ eſt dicere, infirmũ volẽtẽ immutabiliter ſanitatẽ, velle immutabiliter medicinã, quã ſcit nõ cauſatiuã nec iuuatiuã, nec citius auxiliatiuã in conſequẽda ſanitate immutabiliter volita: ſed ſi vult & p̃curat eam, hoc erit merè liberè. Sed Deus de neceſſitate naturæ vult bonitatẽ ſuã vt finẽ, & nulla creatura eſt neceſſaria Deo, vt habeat bonitatẽ ſuã: nec vt meli⁹, nec vt citi⁹ habeat, aſſr diuina pfectio pẽderet ab eſſe creaturę, qđ & Ari. & oĩs rectè ſentiẽs de Deo negat. Nã in 7. Politic. dixit Philoſophus, q̃ Deus ſeipſo ſolo beatus eſt, ergo Deus tm̃ bonitatem ſuam vult de neceſſitate naturæ, quæcunque autem extra ſe non neceſſariò, ſed merè liberè vult & agit.

Quan

Quantum autem ad alias intelligentias mouentes orbes ponitur hæc concluſio, Licet nō moueant nec agant in his inferioribus de neceſſitate naturæ propter perfectionem ſuam eſſentialem &naturalem acquirendam,tamen non eſt inconueniens, ꝙ moueant & agant per motum in his inferioribus ex neceſſitate naturæ propter perfectionem ſuam accidentalem,ſiue ſecundariam acquirendam. Pro intellectu huius concluſionis aduerte,ꝙ naturalis perfectio intelligentiæ conſiſtit intelligendo primum motorem, ex cuius intellectione ſunt intelligentiæ mouentes in optima diſpoſitione,vt dicemus,quādo quæremus ſi in primo principio eſt delectatio excellentiſſimo modo. Conſiſtit etiam intellectione ſuæ propriæ ſubſtantiæ & aliarum intelligentiarū: & quo ad hanc perfectionem aſſequendā nō iuuantur motu orbium, quoniam intelligunt primum motorē per eſſentiam primi motoris,& ſeipſas per ſeipſas,& vna aliam, aut per eſſentiam intelligentiæ intelligentis, aut per eſſentiam intelligentiæ intellectæ,aut per ſpeciem innatam,repræſentatiuam intelligentiæ intellectæ.

Ex his autem modis quis verior ſit,manifeſtabimus ꝯ.qñ quæremus ſi in abſtractis eſt idem intellectus, res intellecta, & intellectio.Accidentalis autem perfectio earum videtur cauſari,ex eo ꝙ mouent orbes, nam per huiuſmodi motum producuntur inferiora &ſic aſſimilantur primo motori,qui vt dicemus infrà,cōtinet in ſe virtualiter omnia producibilia,& intelligentiæ deducunt ea ad actum per motū orbium,vt declarauimus infrà,quādo quæremus,ſi primus motor mouet cælum,vt finis amatus.

Quoniam ergo omnes cauſæ ſecundę agētes perficiuntur ſua actione,ideo vt intelligentiæ aſſequantur ſuam accidentalem perfectionē,de neceſſitate naturæ mouent orbes,& non poſſunt velle oppoſitum, donec ſua accidentalis perfectio completa fuerit. Et huic intentioni videtur fauere Com. licet loquatur de omnibus ſubſtātiis abſtractis, includendo primum motorem , & quo ad ſuam perfectionem ſimpliciter. Tu verò accipe dictum ſuum de omnibus intelligentiis mouentibus , excluſo primo motore , & quo ad ſecundariam perfectionem.

Sic igitur inquit in hoc 12.i com.48.Cùm.n.poſuerimus, ꝙ nulla ſubſtantia abſtracta eſt,quæ non moueat,quia tunc inueniretur in diſpoſitione diminuta, imō completa in ſua perfectione.Et cum poſuerimus,ꝙ omnis orbis eſt propter ſtellam,& ſi non eſſet ocioſum,manifeſtum eſt,ꝙ via numerandi iſtas ſubſtantias abſtractas,eſt via numerandi motum ſtellarum.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XI.

Si ſubſtantia æterna mouens,ita eſt actus,quòd nullo modo ſit in potentia.

Oportet igitur eſſe principium tale,cuius ſubſtantia eſt actus.Text.30.

CONCLVSIO.

Omnis ſubſtantia abſtracta iuxta mentem Philoſophi,eſt purus actus ſecundum potentiam,nullóque modo eſt in potentia.

IN hac q. aduerte vnum antequam reſoluamus propoſitum,Ariſt.tex.præpoſito,adhuc intēdit loqui de ſubſtantiis æternis mouentibus in genere, & non ſolum de primo principio,licet dicat, oportet igitur eſſe principium tale,&c.Quod patet ex duobus.

Primò,ex eo quod immediatè ſubiungit dicēs,Amplius igitur tales oportet eſſe ſubſtantias ſine materia:ex quo ſequitur, quòd illas ſubſtantias quas probauerat eſſe ſine potentia,ſed eſſe actus,eſſe etiam ſine natura.

Secundò patet idem ex Com.qui exponens præpoſitum tex.in com.30.inquit,Quia iſtæ ſubſtantiæ ſunt mouentes ſine aliqua potentia , neceſſe eſt vt ſint ſine aliqua materia, cùm neceſſe eſt,vt ſint æternæ. omne enim æternum eſt actio pura:& omne quod eſt actio pura nō habet potentiam, ex quibus patet,ꝙ apud Philoſophū & Com. carere potentia in ſubſtantia ſua, eſſe ſubſtantiam quæ ſit actus eſſe ſine materia, eſſe æternum,eſt conueniens omni ſubſtantiæ abſtractæ,&non tantùm primo principio,Hoc prænotato,ſic procedemus in reſolutione quæſiti. Primò videbis quid dicendum ſit ad mentem Philoſophi &Com.prout verba ſua ſonare videnť.Secundò quid dicēdum ſecundum veritatē.

Quantum ad 1.duo agenda ſunt. Primò ponitur concluſio reſponſiua iuxta illud quod ſonant verba Philoſophi,& Commen.Dico iuxta illud,&c. quoniam ꝯ.quando quæremus,ſi primum principium ſecundū Ariſt.eſt productiuum omnium extra ſe,ad mentem B. Th. dandus eſt alius ſenſus Ariſt.quàm verba ſua hic ſonent.Determinabitur enim ꝙ ſi intelligentiæ ſunt productæ,non ſunt purus actus,ſed hæc eſt proprietas primi principij.

Secundo inueſtigabitur quantū valeat ſecunda rō Phil. quā formabimus in probatione proponendæ concluſionis.

Concluſio ſit hæc,Omnis ſubſtantia abſtracta ſecūdum Philoſophum eſt purus actus ſecundum ſubſtantiam, & in ea nullo modo eſt potentia.Hæc concluſio ſic poteſt extrahi ex tex.Philoſ.Sic.n.arguit in præſenti textu, Omnis ſubſtantia æterna ſemper actu mouens,eſt talis,ꝙ eius ſubſtantia eſt actus & nō potentia. Sed omnis ſubſtantia abſtracta eſt ſubſtātia æterna ſemꝑ actu mouens,ergo eſt talis,ꝙeius ſubſtantia eſt actus &non potentia.Maiorē ſic probat,quia ſi in eius ſubſtantia eſſet potentia,cōtingeret non mouere, contingit.n.potentia agens non agere,& ſic poſſet non eſſe motus omnino,quodPhiloſophus reputat impoſſibile ex 8.Phyſic.tex.17.

Minor autē habetur ꝯ.in tex.43. in fine, vbi Philoſophus concludit numerum ſubſtātiarum ſeparatarum ſecundum numerum motuum,& Com.inquit in com.44.Et ideo dicit Ariſt.ꝙ ſi aliquæ ſubſtantiæ eſſent nō mouentes,eſſent ocioſæ,ſecundo ſic arguit in eodem tex.30.Mouens in cuius ſubſtantia eſt potentia,contingit non eſſe:& ſic eſt corruptibile,ſed nulla ſubſtantia abſtracta poteſt non eſſe, quia eſt æterna ſecundum Philoſophum & nullum æternum poteſt non eſſe, ergo in nulla ſubſtantia abſtracta eſt potentia , ex conſequenti eius ſubſtantia eſt actus,& quod hæc concluſio ſit etiam de mente Com.patet in com.tex.30.vbi inquit, Omne æternum eſt actio pura, & omne quod eſt actio pura,non habet potētiam,patet autem,ꝙ omnis ſubſtantia abſtracta ſecundum Philoſophū & Com.eſt ęterna,ergo non ſolum primum principium,ſed & omnis ſubſtantia abſtracta eſt actus purus ſecundum ſubſtantiam , & nullo modo ei admiſcetur potentia,vnde Com.in eodē com.inquit, Neceſſe eſt, vt iſti motori,ſc.æterno non admiſceatur potentia omnino, neque in ſubſtantia,neque in loco, neque in alio modorum potentiæ.

Poſita probatione concluſionis,videndum eſt quantum valeat ſecunda ratio adducta,nā primo aſpectu propoſitio maior quæ fuit iſta,Mouēs in cuius ſubſtantia eſt potentia, contingit non eſſe,& ſic eſt corruptibile. Hæc inquam non videtur vera,etiam ad mentem Philoſophi & Com.nam ſecundum eos , & veritas eſt intellectus poſſibilis eſt in pura potentia paſſiua ad ſpeciem intelligibilem,eo ꝙ nullam ex ſui natura ex ſe habēt, propterea potentialis ſiue poſſibilis vocatus eſt in 3.de Ani.tex.5.& in tex.3. dicitur ſuſceptiuus ſpeciei & potentia huiuſmodi,& tamen eſt incorruptibilis ſecundum Com.& ſecundum Phil. vt determinatum eſt in 3.de Ani.ergo,&c. Præterea, cælum, dato etiam ꝙ haberet materiam,vt opinatur Comm.eſt in potentia ad diuerſa,vt ibi patet:& tamen non poteſt deſinere eſſe, ergo maior ſecundæ rationis eſt falſa.

Hanc obiectionem videbis ſolutam in li.9.in q.17.vbi declaraui,qūo hæc propoſitio eſt intelligenda, Omnis potentia paſſiua eſt potētia contradictionis,&illic inuenies,qūo vnumquodq; eo modo quo eſt in potētia eſt corruptibile, & quomodo ſecundum Com. non inconuenit in aliquibus æternis inueniri aliquem modum potentiæ paſſiuæ.

Quantum ad 2.principale,ſ.quid tenendum ſit ſecundū veritatem, duo agenda ſunt, Primò præponetur diſtinctio de potentia.Secundò concluſiones reſponſiuæ.

Diſtinctio ſit hæc,Potentia duplex,ſc.actiua & paſſiua, quid ſint,& qūo diſtinguātur, iam declaratū habes in epit. noſtra Meta.ſup lib.5.in capite de poteſtate,vide illic,potētia actiua&paſſiua,iterū ſic diſtinguunť,q̄dā ꝺiūcta actui, vt ignis actu calefaciēs,&aqua actu calefacta,q̄dā ſeparata ab actu,vt ædificator potēs ædificare,&domꝰ ædificabilis.

Prima cōcluſio,In primo principio nō eſt potentia paſſiua vllo mō,quia nec cōiuncta actui,nec ſeparata ab actu, probatur, potentia paſſiua etiam coniuncta actui, denotat imperfectionem vel diminutionē perfectionis in eo in quo eſt ergo non eſt in primo principio, cōſequentia nota,quoniam conditio primi principij eſt eſſe vniuerſaliter perfectum vt patet in 5.Metaph.in capite de perfecto.Antecedēs autem ſic probatur,ſi potentia paſſiua eſt ſeparata ab actu, qui eſt perfectio ſua, ſignificat carētiam perfectionis,ergo illud in quo eſt talis potentia eſt imperfectum , ſi eſt coniuncta actui, ſignat defectum & diminutionē perfectionis

in eo

in eo in quo eſt,quoniã indiget perfici alio à ſe:ergo,quocunque modo ſuſcipiatur,denotat imperfectionem vel diminutionem perfectionis in eo in quo eſt.

Cùm igitur hæc repugnant primo principio nullo modo eſt ſibi attribuenda potentia paſſiua.

Secunda concluſio,In primo princip.eſt excellentiſſimè potentia actiua:probatur,potentia actiua importat ſimpliciter perfectionem & excellentiam in eſſe actu,& in entitate,ergo eſt excellentiſſimè in primo princip.conſequentia nota,quoniam cùm primum princi.habeat rationem optimi abſolutè etiam ſecundum Ariſt.in hoc 12. text.39.vbi appellat Deum viuẽs ſiue animal ſempiternum & optimũ, quicquid perfectionis eſt,aut poteſt dari, eſt in eo formaliter vel eminenter.Antecedens autem ſic probatur,vnicuique conuenit agere ſecundum quod eſt in actu,vt declaratum eſt in lib.9.& quanto magis eſt perfectum in actu,tanto magis eſt natum agere & excellentius : vnde qui habet perfectiori modo artem citharizandi excellentius citharizat:ſed potentia actiua eſt illud,ſecundum quod competit alicui agere , ergo importat perfectionẽ ſimpliciter. Cum igitur primum principium ſit maximè & excellẽtiſſimè actu, ſequitur quod eſt aptum excellentiſſimè agere, & per conſequens eſt eo excellentiſſimè potentia actiua , vtrum autem potentia actiua primi principij reſpectu rerum ad extra ſemper,ſit coniuncta actui ſecundum veritatem,manifeſtabimus infrà, quando quæremus, quid tenendum ſit de duratione mundi. Dixi autem reſpectu rerum ad extra, quoniam ſecundum actionem immanentem puta vt primũ principium intelligit ſe,& amat,& delectatur ſeipſo,ſemper eſt coniuncta actui , etiam ſecundum Philoſophum in hoc duodecimo,in text.39.& in text.50.

Tertia concluſio, In omnibus intelligẽtiis præterquàm in primo principio eſt potentia paſſiua.Hæc probabitur in quæſtione ſequenti , in qua quæremus ſi in aliquo ſenſu eſt materia in intelligentiis.

Quarta concluſio , In omnibus intelligentiis datur potentia actiua:probatur, intelligentiæ mouent corpora cæleſtia, ergo habent potentiam motiuam : ſi motiuam:ergo actiuam, eſt enim motiua principium, quo mouens mouet & tranſmutat aliud : ergo,&c.Sed dices,Hæc probatio nõ concludit de omnibus intelligentiis, ſed tãtum de his quæ mouent orbes. Sed vltra illas dantur aliæ ſecundum veritatem,quæ non ſunt mouentes orbes.

Reſpondetur, probatio facta concludit in via Philoſophi,quia non dantur plures ſecundum ipſum, vt declarabitur infrà. Quia tamen ſecundum veritatem dantur aliæ, ideo probatur vniuerſaliter de omnibus ſic. Quælibet natura eſt propter operationẽ propriam quantumcunque vilis ſit,aliter ocioſa eſſet in Vniuerſo,quod non admittitur,ergo habet in ſeipſa principium, quo poteſt in operationem propriam,aliter Deus & natura deficeret in neceſſariis.Tale autem principium eſt potentia actiua:ergo,&c.

Et aduerte,ꝙ talis potentia reſpectu aliquorum obiectorum eſt ſemper coniuncta actui,vt intelligentia ſemper intelligit primum princ.etiam ſecundũ Philoſophum,vt patet in hoc 12.tex.39.& ſemper intelligit ſe. Reſpectu autem aliorum obiectorum,non eſt neceſſe,quòd ſemper ſit coniuncta actui. Poteſt enim pro hac hora intelligere hominem,& pro alia lapidem. Sed de his pertractare ad Theologum ſpectat,ideo non eſt hic immorandum.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XII.

Si ſubſtantiæ mouentes abſtractæ ſunt ſine materia.

Amplius igitur oportet tales eſſe ſubſtãtias ſine mãia.Tex.30.

CONCLVSIO.

Verè & iuxta mentem Philoſophi nec in primo principio nec in aliis intelligentiis eſt materia vera & proprie dicta,neque etiam in primo principio eſt ea materia quæ pro ſubiecto perfectibili ſumitur:at intelligentiæ licet ſecundum Philoſophum non habeant materiam vt ſubiectum perfectibile,verè tamen eam habent.

IN hac q.ſic procedes. Primò ponitur diſtinctio de materia.Secũdò,concluſiones reſponſiuæ,quarũ aliquæ erũt ſecundũ Philoſophum & Com. prout verba Philoſophi ſonare videntur,quædam autem ſecundum veritatem.

Diſtinctio eſt hæc,Materia dupliciter ſumitur.Primò ,p vera materia & ,ppriè dicta,quæ eſt ens in pura potẽtia & pars cõpoſiti.Secundò,pro omni ſubiecto perfectibili:ſiue pro omni potentia receptiua cuiuſcunq; ſuæ perfectionis, in quo ſenſu apud Philoſophum in tertio de anima,intellectus poſſibilis dicit materia in genere intelligibilium: quoniam eſt perfectibilis per ſpeciem intelligibilem , & habitum ſciẽtię,ſicut materia perficitur forma naturali,& breuiter omne habens potẽtiam paſſiuam ſiue receptiuam alicuius ſui perfectiui,poteſt dici materia.

Prima concluſio,quæ eſt vera & ſecundum Philoſophũ & ſecundum Com.& ſecundum veritatem : Nec in primo principio nec in aliis intelligentiis eſt materia primo modo ſumpta.Aduerte, ꝙ Philoſophus eam ſic probat, Nullũ ſempiternum habet materiam primo modo ſumptam. Primum principium & aliæ intelligentiæ ſunt ſubſtantiæ ſempiternæ,quoniam mouent motu ſempiterno:ergo,&c.

Maior ſic probat, vbi eſt materia primo modo ſumpta, ibi eſt potentia,ſcilicet paſſiua,quoniam materia dicit ens in pura potentia.Sed nullũ ſempiternum habet potentiam paſſiuam : vt dictum eſt de mente Philoſophi in quæſtione præcedenti:ergo,&c.

Aduerte, ꝙ licet concluſio poſita ſit vera in ſe, tñ ratio adducta à Philoſopho non eſt vera in ſe.Nam quo ad intelligentias minor eſt falſa,cùm ſecundum veritatem nullum extra Deum ſit æternum. Maior etiam eſt falſa , ſi ſumatur materia primo mõ,ſiue ſubiecta priuationi,ſiue non ſubiecta.Nam ſi volumus ſuſtinere B.T.qui tenet de mente Philoſophi,cælum eſſe æternum,& in cælo eſſe materiam,quę eſt pars compoſiti,licet alterius rationis à materia inferiorum, vt hæc omnia determinauimus in lib.8.q.12. de mente B.T.contra Com.conſtat,ꝙ maior eſt falſa,cælum enim eſt æternum, & habet materiam primo modo ſumptam ſecundum Philoſophum, vt ſibi attribuit B.T. ſi aũt ſequeremur viam Com.Maior eſſet concedenda,quoniam, vt declarauimus in li.8.in q.12. apud ipſum eſt ſicut principium:quod vbi eſt materia pars compoſiti, illic eſt generatio & corruptio,vt clarè videre poteris in 8.lib.Metap.in com.12.Vt igitur ſuſtineamus B Th. locutum fuiſſe de materia cæli ad mentem Philoſophi non poſſumus ſuſtinere maiorem rationis inductæ eſſe veram. Cùm ergo concluſio præpoſita ſit vera, & ſecundum veritatem,ꝙ ſecũdum Philoſophum, quærenda eſt ratio,quæ propoſitum verè concludat.

Aduerte igitur,ꝙ Philoſophus in hoc li.12.in tex.41.vtitur alia ratione,qua poſſumus concludere propoſitum ſic, Omne carẽs magnitudine,id eſt,quantitate dimenſiua, eſt immateriale:quia non datur materia ſine quãtitate,ſed primum principium & intelligentiæ carent magnitudine, cũ ſint impartibiles & indiuiſibiles , vt probatũ eſt in octauo Phyſicorum:ergo,&c.

Prẽterea,Docuit Philoſophus in 3.de Anima,in tex.5.& in tex.12. quod neceſſe eſt intellectum eſſe immateriale, & hac de cauſa, nullum materiale intelligit,niſi denudetur à conditionibus material.ex quo ſic arguitur,Quælibet ſubſtantia intellectualis eo modo quo intellectualis eſt,eſt immaterialis,vnde quia homo eſt intellectualis ſecundum animã intellectiuam, ſecundum illam eſt immaterialis,ergo ſubſtantia ſecundum ſe totam intellectualis eſt ſecundum ſe totam immaterialis,ſed primũ principium & intelligentiæ ſecundum omnes rectè ſentientes,ſunt ſubſtantiæ ſecũdum ſe totas intellectuales,vnde & mentes dicunt,ergo ſecundum totã ſuam ſubſtantiam ſunt ſine materia. Iſtæ ſunt rationes quæ videntur magis concludere propoſitum.

Iand.autem in lib.12.in q.9.adducit tres rationes,quarũ prima eſt,Nullũ ęternum habet materiam,quia dicit Com. in 2.cæli, com.49.abſciſſio à materia eſt cauſa perpetuitatis.Sed prima ſubſtantia eſt æterna:ergo,&c.

Hæc ratio,vt diximus,non concludit,niſi in via Com.& tu in via B.Th.vt te docui habes negare maiorem.

Secunda eſt,In prima ſubſtãtia nulla cadit priuatio,nec imperfectio:ergo ĩ ea nõ eſt materia,cõſequentia probat, ꝙa priuatio & imperfectio eſt annexa materiæ,vt ,pprium accidens.Antecedens autẽ patet,quoniam in 5.Meta.ca.de perfecto.Prima ſubſtantia eſt perfecta per hyperbolem.

Hæc ratio non concludit,niſi de primo princ. Nam eſſe perfectũ per hyperbolem eſt conditio propria primi princi.vt dicit Com.veritate coactus in 5.Meta.ſuper c.de perfecto. Prætera, conſequentia ſua non valet,nec probatio. Nam falſum eſt ꝙ priuatio & imperfectio ſint annexa materiæ,ſumptæ primo modo,vt proprium accidens.Nam inueniuntur in intellectu poſſibili, ex tertio de anima, tex.5. & in corpore cæleſti , vt patet de Luna patiente eclipſim, & tamen in cælo ſecundum Com.quẽ ſequitur Iand. non eſt materia ſumpta primo modo:ergo,&c.

Tertia ratio, Si prima ſubſtantia haberet materiam, non eſſet prima ſubſtãtia, quia omne compoſitum eſt poſterius ſuis componentibus.

Hæc ratio concludit ſolũ de primo principio, qđ ſolùm eſt prima ſubſtantia, ſicut eſt primũ ens, prima cauſa, intentio autẽ philoſophi eſt, negare materiã primo modo ſumptam ab omni ſubſtantia abſtracta: vnde rationes adductæ à Iand. parum deſeruiunt concluſioni præpoſitæ.

Secunda concluſio, quæ eſt vera ſecundũ philoſophũ & ſecundũ ſe, in primo princ. non eſt materia ſecundo modo ſumpta probat, in eo non eſt potentia paſſiua per q. præced. & ſecundũ philoſophũ in 5. lib. c. de perfecto, habet. n. in ſe omnium generũ perfectiones. ergo non eſt perfectibile alio alio. ergo nõ eſt in eo materia ſecũdo modo dicta. cõ ſequentia patet, qm̃ materia ſecundo modo dicta eſt ſubiectum receptiuum cuiuſcunque perfectionis ab extrinſeco.

Tertia concluſio, Intelligẽtiæ licet ꝓ quanto ſonãt verba philoſophi non habeant materiã ſecũdo modo dictam, habent tamen ſecundum veritatem. Prima pars patet per quæſtionem præcedentem. Nam huiuſmodi materia eſt potentia paſſiua, quam probauimus ſecundum philoſophum; non eſſe intelligentias, prout eius verba ſonant: ergo, &c.

Secundã autẽ partem probo ſic, Actio intelligentię non eſt ſubſtantia ſua, ſed accidens, ergo ſubſtantia ſua cõparatur ad actionem, vt ſubiectũ perfectibile ad perfectionem ſuam. Sed ſubiectum perfectibile dicitur materia ſecundo modo, ergo, &c. conſequentia nota. Antecedens autẽ probabitur, quando determinatum fuerit infrà, intelligentias eſſe effectiuè à Deo. Nam ſi ſunt productæ, ſicut non habẽt eſſe à ſe, ſic nec perfectionem ſuam, vnde comparantur ad perfectionem ſuam, vt potẽtia paſſiua ad actum. Tu igitur ſuſtine, & expecta probationem illius antecedentis, donec probatum fuerit primum principium eſſe productiuum omnium. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XIII.

Si cælum agit in hæc inferiora, & quomodo.

Si igitur idem eſt ſemper & circulariter, neceſſe eſt vt agat ſic per ſe & ſic per alterũ. Tex. 33. Vbi inquit Com. Quæ autem faciunt actiones diuerſas ſunt quæ mouentur orbibus decliuibus, & maximus eorum eſt ſol, &c.

CONCLVSIO.

Cælum agit in hoc mundo inferiori, tã in elementis quàm in elemẽtatis, idque dupliciter, primo reſpectu multorum effectuum vt cauſa particularis ſufficiens ſine concurſu alterius agentis ſpecialis. Secundo reſpectu omnium quæ fiunt ab agentibus particularibus in hac inferiori vt cauſa vniuerſalis.

IN hac q. aduerte, ꝓ eſt vnum confeſſum ab omnibus, eo ꝓ ſenſui patet, ſ. cęlum agit in hoc mundo inferiori, tam in elementis q̃ in elementatis: vnde philoſophus in prin. primi meteororũ dixit, mundũ inferiorũ gubernari lationibus ſuperioribus, & ĩ prin. 8. li. phy. ponit motũ cæli vt vitã, omnibus natura ſubſiſtentibus. Suppoſito igitur vt conceſſo ab omnibus cælũ agere in hæc inferiora, tria in hac q. agẽda ſunt. Primò, quot modis agit in hęc inferiora. Secũdo quo medio. Tertio adducent quædam dubia & ſoluemus.

Quantũ ad 1. dico, ꝓ regulariter duobus modis cælum agit in his inferioribꝰ, primò reſpectu multorũ effectuum quos videmus, agit vt cauſa particularis ſufficiens ſine cõ curſu alterius agẽtis ſpecialis, & hoc declaratur in elemẽtis, & deinde in elemẽtatis, nã in elemẽtis videmus illuminationes fieri, vt in aere, & in aqua, ad ſolã præſentiã ſolis, & aliarũ ſtellarũ, remoto quocunque alio luminoſo, & videmus elementa tria calefieri à ſole & ſtellis, omni alio calefactiuo remoto, ergo, &c. & aduerte ꝓ nõ ſolũ in elemẽtis videmus aliquos effectꝰ cauſari, tm̃ à cælo, ſed & ſupra elementa, vt illa impreſſio dicta galaxia, i. lactea, de qua ſatis locuti ſumus in epitome noſtra in primo meteoro. in tra. 2. in c. 1. vbi declarauimus qđ ſit, à quo effectiuè ſit, & in quo ſubiectiuè ſit. Illic videbis, qđ cauſat à ſolis ſtellis minutis exiſtentibus in orbe ſtellarũ fixarũ, & in eodem orbe ſubiectiuè recipit. Idem intellige de illuminatione lunæ & ſolis, in elemẽtatis aũt id videmus in multis vegetabilibus & animalibus, quorũ generatio nõ eſt à ſibi ſimili ĩ ſpecie, vt quæcunque generatur ex putrefactione. Certũ eſt enim ꝓ cum generationes ſint ſingularium, oportet illis deſignare cauſam particularem, quam non poſſumus aſſignare, niſi corpus cæleſte, quod agit in huiuſmodi generatis vice ſeminis, vt iam docuimus in lib. 7. Meta. q. 10. & 11. & ad hoc apertam habemus mentem Com. in 7. Meta. com. 13. vbi loquens contra Auic. extimantem omnem formam ſubſtantialẽ cauſari in materia ab intelligentia agente, inquit, Apparebit quod ſemina ſunt illa, quæ dant formas rerũ generatarum à ſeminibus per formas, quas dederunt ſemina generantia, in generabilibus autẽ non ex ſe, id eſt, à caſu apparebit, quod corpora cæleſtia ſunt illa quæ dant iſtis aliquid loco ſeminis, & virtutum quæ ſunt in ſemina, &c.

Secundo, reſpectu omnium quæ fiunt ab agentibus particularibus, in his inferioribus agit cælũ, vt cauſa vniuerſalis cui ſubordinant omnia agentia particularia, ita ꝓ & cælum & agens ſingulare ſint duę cauſę partiales, q̃ ſimul iũctæ conſtituunt vnũ totale. Et quidẽ ſic manifeſtatur, Agẽtia inferiora ſiue ſint elemẽta ſiue elementata, nullã habẽt actionem realem phyſicam cum tranſmutatione materiæ, ſiue tranſmutatio ſit ad formã ſubſtantialẽ ſiue accidentalem, niſi concurrente cælo, ergo ſe habet vt primũ & vniuerſale agens. Conſequentia nota, & probatur antecedens omne quod naturaliter fit in his generabilibus & corruptibilibus neceſſe eſſe eſt reduci in aliquã cauſam naturalẽ in generabilẽ & incorruptibilẽ. Sed hęc cauſa nõ eſt, niſi corpus cæleſte, ergo, &c. Probatur maior, ſicut omne mobile oportet tandẽ reduci ad aliq̃d immobile, qđ eſt cauſa omnis motus, eo ꝓ in mouentibus & mobilibus non eſt procedere infinitũ, vt iam probauimus in 2. li. etiã de mente philoſophi, ſic neceſſe eſt reducere omne generabile, & omnẽ generationẽ naturalẽ in aliquod ingenerabile & incorruptibile, qđ ſit cauſa vniuerſalis omnium, q̃ generant in his inferioribus. Hoc aũt non eſt primũ principium, quia non diſponit immediatè per ſe ipſum hæc inferiora ſed ꝓ cauſas medias. Hic aũt intendimus de cauſa, q̃ immediatè concurrit ad generationem, & omnem tranſmutationem rerũ inferiorum. Nec eſt aliqua ex intelligentiis, qm̃ ſecundum veram philoſophiam, non mouẽt per ſe ipſas materiam ad formam, patet autem quod in omni tranſmutatione, cuius terminus eſt forma, mouetur ab agente materia ad formã, neceſſe eſt ergo, vt vniuerſale agens ad qđ immediatè reducitur omnis tranſmutatio inferiorũ, ſit agens corporeũ ingenerabile, & incorruptibile, quod ſit aptum naturaliter agere & mouere materiã ad formã. Hoc aũt agens corporeum non ꝓt eſſe, niſi cælum, ſolum. n. inter agentia naturalia eſt ingenerabile & incorruptibile, cũ non ſit de nãtura quatuor elementorum, vt probatur in primo cæli.

Præterea, illud vr̃ vniuerſale, agens in his inferioribus, quod agit ad vitam omnium viuentium. Hoc autem eſt cælum, vnde Com. in 2. cæli com. 63. Principium vitæ quod eſt in orbe, eſt cauſa omnis vitæ. & in 12. Meta. com. 18. Sol, ſtellæ, & aliquæ ſunt principium cuiuſlibet viui in natura.

Quantum ad 2. ſ. quo medio agit, aduerte, quod non eſt aſſignandũ vnicũ medium, quoniam cum cælũ & aſtra inducant in his inferioribus non ſolum calorem, ſed & alias qualitates, vt manifeſtabimus, ideo alio medio cauſant calorem, alio ſiccitatem, alio humiditatem, &c. Ad manifeſtationem igitur propoſiti ponemus duas concluſiones.

Prima concluſio. Cælum & aſtra cauſant in his inferioribus calorem lumine & motu, probatur, lumine quidẽ, qm̃ lumen ex natura ſui eſt calefactiuum in materia receptiua caloris, qualia ſunt tria elementa inferiora, cuius ſignũ eſt, vt notat Com. in 2. cæli com. 42. quod videmus loca vmbræ eſſe frigida. Cũ igitur poſuerimus corpus terſum à quo radij luminoſi reflectuntur ad locũ in quo radij nõ erant antè, videmus illũ locum calefieri, & antè erat frigidus, & ſi illud corpus auferamus, auferet reflexio. & refrigidabitur locus. Igitur ex hoc apparet, ꝓ radij calefaciunt per ſe, i. ex ſui natura. Quòd etiam motu cauſetur calor, declarat philoſophus in 2. cæli, tex. 42. vbi inquit, Natus eſt enim motus ignire, & lapides, & ligna, & ferrum, vbi inquit Com. Diximus quod partes orbis in quibus ſunt ſtellæ, calefaciunt aerem per motum, quia ipſe motus calefacit ferrum, & lapidem, & cũ motus calefacit ferrũ, & lapidem, quamuis ſint multũ remota à natura ignis, dignior eſt calefacere aerẽ, q̃ eſt propinquiſſimus naturæ ignis. hæc Com. & aduerte, ꝓ hæc probatio eſt ex ſola experiẽtia, ꝓ quã ſcimꝰ, qa ſic eſt, ſi aũt quæras, propter quid motus cæli & lux ſint cauſatiua caloris, diximus iam in epitome noſtra in 2. cæli in trac. ſecundo, in c. 1. Vide tu illic ne inutiliter fiat repetitio.

Et iterum ſi quæras, vtrũ lux aſtri cauſet calorẽ ſine motu, dico, ꝓ non, vt etiam magis manifeſtabit infrà, Sed coniunctim, ita quòd lumen cùm motu, nam licet lumen ex natura ſui ſit productiuum caloris: tamen non exit in actum,

niſi

niſi per motum, ita ꝙ eſt quaſi vehiculum, & conditio requiſita in huiuſmodi calefactione. Motus autē non eſt cauſatiuus caloris, niſi in materia diſpoſita ad receptionem caloris, & hac de cauſa ſphæræ intermediæ inter ſolem & elementa non calefiunt motu ſolis, qm̄ non ſunt corpora calefactibilia, licet illuminabilia, qm̄ ſunt diaphana. Et ꝙ calor cauſetur à cælo, lumine, & motu ſimul, cōfirmatur per Com. in 2. cæli, com. 42. vbi inquit, lumē eſt calefaciens per ſe motu & lumine. Ex his ſequitur corollariè, ꝙ motus ſecundū quod vnitur diſtinctis qualitatibus, quæ ſunt in mobili, eſt cauſatiuus diuerſarum qualitatum, v.g. Motus locati Saturni, quoniam vnitur qualitati virtualiter frigidæ exiſtenti in Saturno, ideo Saturnus per motum ſuum inferiora infrigidat, Mars exiccat, Luna humectat.

Secunda cōcluſio, Aſtra non ſolū cauſant caloré in his inferioribus, ſed etiam frigiditatē, ſiccitatē, & humiditatē. Hæc concluſio magis conſtat nobis experientia, q̄ ratione. Experimur enim, ꝙ poſt longum & intenſum calorem, quaſi momentaneè cauſatur in aere, longa & intēſa frigiditas, non ſolum in hyeme, ſed in vere, in æſtate, in autumno, ſtante etiam quaſi eadem propinquitate, & elongatione ſolis à nobis. Vnde ſolent appellari huiuſmodi tempora irregularia, experimur & vno anno in eodem climate, & in eodem parallelo, hyemem duram & rigidam, in alio anno hyemē mitem & remiſſam, experimur aliquibus annis longiſſimā ſiccitatem, in aliquibus oppoſitum, vnde nō eſt dicendū id prouenire ex ſola elongatione vel propinquatione ſolis ad nos, ſed ex qualitatibus virtualibus exiſtentibus in aſtris vltra lucē ſuam. Ex qbus ſequit corollariè, ꝙ vt aſtra cauſent in inferioribus, nō ſolū calorem, ſed & alias primas qualitates, neceſſe eſt vt habeāt vltra lumen alias virtuoſas qualitates. Nā per lumen, quod ex natura ſua eſt productiuum caloris, omnia aſtra vt luminoſa calefaciunt & illuminant. Si ergo Saturnus infrigidat, Luna humectat, Mars exiccat, Iupiter viuificat, neceſſe eſt, vt hæc proueniant ab aſtris, non ex lumine, ſed aliis virtutibus ſibi propriis.

Sed contra hanc concluſionē videtur eſſe Com. qui in 2. de Cælo, com. 42. ſic inquit, & ideo conſiderantes operationem ſtellarum in aliquo tempore, attribuunt quibuſdā earum calorem, & ſiccitatem, vt Soli, & quibuſdam frigiditatem, & humiditatem, vt Lunæ: quibuſdam frigiditatem & ſiccitatem, vt Saturno: & quibuſdam maſculinitatē, vt Saturno: quibuſdam fœmineitatē, cum in rei veritate non agunt frigiditates, ſed calores ſimiles vnicuique elementorum. Sed hoc manifeſtū eſt in Luna, quæ operatur in aquis manifeſtè. Et non extimo quòd Auicenna dicit, ꝙ faciunt frigiditatem & calefactionem.

Et hoc eſt remotum & extra fundamētum: ſed ſi fuerit, erit per comparationē: hæc Com. In quibus intendit, quòd ſtellæ agunt tantum calorem: & ſi dicātur aliquæ ſtellæ in frigidare, hoc non eſt niſi comparatiuè, id eſt, quia minus calefaciunt. ergo ſecunda concluſio eſt falſa.

Ad hoc reſpondeē dupliciter. Primò, ſi volumus, vt Thomiſtam decet, tenere ſenſum B. T. negādus eſt Com. in hoc, quoniam Com. vult omnes ſtellas eſſe eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ, vt patet in 2. cæli in com. 49. & per conſequens, non habent virtutes varias & diſtinctas ſpecie, nec productiuas effectuum diſtinctorum ſpecie, quales ſunt calefacere, & infrigidare. Sed B. Th. ſentit oppoſitum, & impugnat Com. in 2. cæli, in lect. 16. Præterea B. T. defendit Auic. cuius dictum non extimauit Com. & arguit contra Com. vt videre poteris ī 2. cæli, lect. 10. & hæc omnia reſolutè tetigimus in epitomate noſtro in 2. cæli, in tra. 2. in c. 4. Quæ non ſunt hīc repetenda. Sed vide tu.

Dicitur ſecundò, quòd Com. in hoc diſſentit ab aſtronomis modernis, id eſt, qui fuerūt poſt Calipum & Eudoxum, vt Ptolemæus, & alij poſt eum, qui poſuerunt eccentricos & epicyclos, & varias virtutes in planetis, vltra lucem. Et conatus ſemper fuit Com. deſtruere eorum radices, vt patet in 12. Met. in com. 45. Sed non præualuit, vnde in eodem commento inquit, In iuuētute mea ſperaui, vt hæc perſcrutatio complereтur per me, in ſenectute autē iam deſpero, & omnia argumenta quæ format contra Ptolemæum, nos ſoluemus infrà: quando quæremus, ſi eſt neceſſe dare eccentricos & epicyclos, & quoniam poſitionē ſuam quā negat in 1. cæli, com. 42. ſtellas infrigidare & exiccare, nō probat, ſed vult acceptari ex ſua mera autoritate, ideo vt ſequentes ſenſum modernæ aſtronomiæ, & quoniam experientia docuit nos oppoſitum, negamus dictum ſuum.

Quantum ad 3 principale, mouēda ſunt quædam dubia contra determinationē factā. Et primò circa efficientiā cæli in inferioribus. Secūdò, circa motū. Tertiò, circa lumen.

Quantum ad efficientiam cæli aduerte, ꝙ quidā tenent cælum non agere in his inferioribus efficienter, & producendo per virtutem influxam, ſed tm̄ determinando agentia particularia ad effectus ſuos, & dicunt, ꝙ ſi cælum quieſceret, & nihil influeret per motum ſuum in hoc mundo inferiori, licet elementa & formæ eorū ſubſtantiales & accidentales nō ſufficerent ad generandū mixtum ſine virtute cæli influxa per modum determinantis, nec vnum mixtum eſſet ſufficiens ad generandū aliud mixtum, ſufficerent tamen elementa ſecundū formas ſuas ſubſtantiales & accidentales, ad generationē ſuam, vt ꝙ ignis generaret ignē, & calor caloré. Et ratio poſitionis ſuę eſt, quia extimant ꝙ cauſę ſuperiores reſpectu effectuum cauſarum inferiorum non habent aliquā cauſalitatem in eliciendo, vel comproducendo, ſed tantum determinant agentia inferiora ad effectus ſuos. Cùm igitur elementa per ſuas formas ſubſtantiales ſint determinata per ſe ad ſuos proprios effectus, & calor ſit determinatus per ſe ad calefaciendum, poſito ꝙ cælum quieſceret, adhuc producerent effectus ſuos. Mixtū aūt non eſt ex ſe determinatū ad proprium effectū, ſed per qualitates naturales actiuas & paſſiuas. Nec etiā iſtæ qualitates ſunt omnino ex ſe determinatæ, qm̄ cum ſint communes omnib⁹ mixtis, in nullo determinatæ ſunt, quin poſſint aliter & aliter diſponere: ergo indigent determinari ꝑ motum cęli pro generando mixto. Hanc ſuam imaginationem dicunt eſſe de mente Com. in 7. Meta. com. 31. Qui loquens contra Auicennam, de intelligentia dante formas dicit, ꝙ in his quæ generantur ſine ſemine, cū cōſiderata fuerit demōſtratio Ariſt. apparebit hīc, ꝙ corpora cæleſtia ſunt illa, quæ dant iſtis aliquid loco ſeminum & virtutum, quæ ſunt in ſeminibus, ex hoc dicto ſic arguunt, ſi corpora cæleſtia in non habentibūs ſemen ſunt agentia loco ſeminum: ergo in habentibus ſemen non agunt: ſi ergo cōcurrunt, concurrunt ſolū in determinādo agēs particulare. Præterea, Com. laudans virtutem formatiuam quæ eſt in ſemine dicit in 7. Metap. com. 31. ꝙ eſt virtus diuina, & ꝙ agit mō intellectus operatiui, & non agit per inſtrumentum corporale, nec determinat ſibi mēbrum proprium, quod enim agat per calorem, qui eſt in ſemine, hoc non eſt ita, ꝙ ſit forma in talibus ſeminibus, ſicut anima eſt forma in corpore naturali, ſed ita eſt incluſa in eis ſicut anima, id eſt, intelligētia in corporibus cęleſtibus. Ex quo dicto ſic arguunt, Com. ponit, ꝙ agentia generationē ſunt calor in ſemine & virtus formatiua, vt diuina, quæ eſt quędā virtus nō in ſemine, ſed in principali generāte & aſſiſtens ſemini, ſicut intelligentia cælo. Si igit Com. ſe extimat ponere ſufficientia agentia generationis in his quæ generantur ex ſemine, ponendo agens cōiunctum, vt calorem in ſemine, & agens aſſiſtens, i. virtutē formatiuam, non eſt neceſſe ponere cælum concurrere vt efficiens, ſed vt determinans & regens generationem. Non ergo cælū habet efficientiam, ſed determinationem in generatione inferiorū, & aduerte, ꝙ hæc imaginatio attribuitur Henrico quolibe. decimoquarto, quæſtione prima.

Sed hac opinione ideo decipit, qa nō cōſiderato ordiné & nexū, q eſt inter agētia naturalia inferiora & ſuperiora, qualia ſunt corpora cæleſtia, nam ſi conſideraret, ꝙ inter ea eſt ordo eſſentialis, & ſecundum veram Philoſophiam, iſta agentia inferiora ſe habent ad corpora cæleſtia, vt cauſa ſecunda ad cauſam primā, quæ nō agit niſi agēte prima, nō incidiſſent in hanc imaginationem. Aduerte igitur, ꝙ ſi eut omnia entia ſupponunt ens primū, quod eſt Deus, quo non influēte omnia cederent in nō ens, ſic omnes motus & actiones mouentium & agētium inferiorū ſupponūt motū primū, qui eſt motus localis cæli, quo remoto, remouētur, ſicut remota cauſalitate cauſæ primæ, remouetur cauſalitas omnis cauſæ ſecundæ. Hac de cauſa dixit Philoſophus in 8. Phyſi. tex. 1. ꝙ motus primus eſt vita, id eſt, fons & vniuerſale principium in natura exiſtentibus, ſe habet em̄ vniuerſum, vt animal in quo videmus à motu cordis pendere motus aliarum partium, & eo ſublato aliæ partes immobilitantur, ſic in vniuerſo, à motu cæli pendet omnis motus rerū naturalium, ita ꝙ eo remoto immobilitantur omnia, quocunque genere motus & mutationis naturalis, vt motus localis, alteratio, augmentū, & decrementum, & generatio, & corruptio. Vt ergo conſerues ordiné eſſentialé, & nexum inter agentia inferiora & ſuperiora, tenebis, quòd

cælum motum non ſolùm determinat agentia inferiora ad proprios effectus, ſed agit & influit in quocunque effectu inferiori, ſicut cauſa prima influit in omnem effectum cauſæ ſecundæ ſibi ſubordinatæ.

Quòd ſi tenueris imaginationem prędictam, declinabis in defectum eorum, quos reprehendit philoſophus in 12. meta. in tex. vlt. qui auferentes ordinem à partibus vniuerſi faciunt inconnexam ipſius vniuerſi ſubſtantiam.

Ratio autem adducta à ſic imaginātibus nō eſt alicuius roboris, falſum eſt enim, cauſas ſuperiores non habere aliquā cauſalitatem ſuper cauſas inferiores, quo ad effectus earum. Nā talem cauſalitatem habent, qualem cauſa prima ſuper effectum cauſæ ſecundæ, in quā magis influit quàm cauſa ſecunda, non enim ſecunda influit, niſi quia prima influit, vnde homo generat, quia Sol ſuo motu influit in homine. Et dato ꝙ elemēta & mixta per virtutes ſuas actiuas eſſent determinata ad proprios effectus, non poſſunt exire de potentia ad actum, niſi concauſante & coagente cælo per motum, quoniam iſte eſt ordo inter motus naturales, quod ſecundarij quales ſunt motus agentium inferiorum, ſupponunt primum, vnde licet ignis remoto motu cæli, eſſet generatiuus ignis & calefactiuus, non tamen exiret de potentia ad actum, quoniam requirit ordo vniuerſi.

Nec dictum primum Com. ſibi ſuffragatur, non enim aliud intendit, niſi quòd in generatis ſine ſemine corpora cæleſtia ſufficiant, quoniam gerunt vicem agentis particularis, vltra hoc quòd ſunt agens vniuerſale.

Tunc ad argumentū dico, quod cōſequentia ſolū valet in hoc ſenſu, ergo in habentibus ſemen, non agunt vt gerētia vicē agentis particularis: quod conceditur. ſi autem intendunt conſequentiam valere abſolutè negāda eſt, ſimiliter dictum ſecundum Com. non prodeſt eis. Poſito enim ꝙ Com. intendat virtutem formatiuam & calorem ſeminalē eſſe ſufficientia agētia particularia generatiōis in his quæ generantur ſeminaliter, adhuc neceſſe eſt ponere cælū motum vt agēs vniuerſale, & prima cauſa, in hoc genere quæ influit, & reducit ad actū agētia particularia, nō ſolùm determinando, ſed coagendo in effectum agētis particularis.

Quantum ad motum aduerte, ꝙ eſt opinio famoſa attributa Durando, qui tenet motum localem cæli non poſſe eſſe medium, nec rationem agendi, nec neceſſariò requiſitū ad hoc quòd cęlum agit in hæc inferiora, ſed tantū requiritur ad nouitatem actionis, vel ad alterationem actionum, quod ſic declarat. Ad actionem requiritur approximatio agentis & paſſi, qua poſita, remoto impediente, neceſſariò ſequitur actio in naturalibus.

Si igit̄ aliqua actio fit de nouo, oportet de nouo approximari actiuū paſſiuo, hæc autē approximatio fit per motum localem: & ideo ipſe motus præexigitur nouæ actioni.

Item ad alterationem actionum requiritur, nam quia idem manens idem eſt aptum ſemper facere idem, ex 1. de generatione: ideo ſi cælum & aſtra non mouerentur, ſemper eodem modo ſe haberent ad determinatas partes terræ, & ſic ſemper facerent idem.

Nec eſſet in eadem parte alternatio diei & noctis, caloris & frigoris, æſtatis & hyemis, ſed ſemper vnū ex his. Vt igit̄ ſit in eadem parte terræ horū alternatio: requiritur ꝙ cælum & aſtra per motum ſuum ſint aliquando præſentia, aliquando abſentia, aliquando propinqua, aliquando remota reſpectu eiuſdem regionis, vt innuit philoſophus in 2. de generatione dicēs, ꝙ motus circuli obliqui eſt cauſa alternationis, generationis, & corruptionis: ex his concludit, ꝙ motus cæli non eſt ratio agendi in his inferioribus ſimpliciter, quia cælum poteſt agere ſine motu, ſed tantū eſt neceſſarius modo quo dictum eſt.

Duran. aūt conatur ſic probare intentū ſuum. Si cælum nō poteſt agere ī hæc inferiora ſine motu, hoc eſt, vel quia motus eſt principiū formale, quo cælū agit, ſicut calor eſt principium formale, quo ignis calefacit, vel ꝙa eſt ipſa actio cæli p quā agit, ſicut ignis calefacit per calefactionē, quæ eſt actio ignis, vel ꝙa eſt conditio neceſſariò requiſita ſine qua cælū non agit, ſicut motio ſecuris à ſecante eſt neceſſario requiſita in ſectione, nō. n. ſecuris niſi mota, ſecat.

Non primò: quia principium formale aliquid abſolutū ponit in agente, actuat. n. ipſum, ſed motus localis nullum abſolutū ponit in mouente: nō enim poteſt ponere niſi locum, nam ſi poneret formā ſubſtantialem vel accidentalē iam nō eſſet motus localis, ſed generatio, vel alteratio, vel motus in quantitate. locū autē nō poteſt ponere ꝙa nō eſt in locato ſed in locante ex 4. phy. Non ſecundò: quia actio nō eſt in agēte, ſed in paſſo, motus autē cæli eſt in cælo, ꝙa omnis motus eſt in mobili ex 3. phy. ergo motus cæli nō eſt actio cęli per quā cælum agat in alterū. Nō tertio quia motus localis non eſt neceſſario requiſitus in corpore generabili vt agat, vt patet de magnete, qui quieſcens attrahit ferrum ergo multo minus in corpore ingenerabili, vt eſt cęlū.

Ad hoc dicitur, ꝙ motus localis requiritur in cælo vt agat in inferioribus actiōe naturali, nō quia ſit principium formale, vt argu. probat, nec actio cæli, ſed vt neceſſario requiſitum, eſt enim conditio ſine qua non.

Quoniam ab agēte nō prouenit actio, niſi agēs proportionet̄ paſſo. Corpus aūt vt agens nō proportionat̄ corpori patienti niſi per motum, quia corpus non eſt mouēs niſi moueatur, & hæc eſt natura corporis actiui & mouētis, & cū probat̄, quia magnes trahit ferrū quieſcēs, dr̄ ꝙ ferrum magis & verius trahit̄ ad magnetē quàm à magnete, vnde ſecundum dictū Com. in 7. phy. com. 10. eſt attractio æquiuocè dicta, qm̄ attractio in qua attrahens eſt quieſcēs, & attractum eſt motum, non eſt attractio in rei veritate, ex conſequēti eſt magis ad magnetē, vt ad finē, ſicut lapis mouet̄ ad centrū, q̄ effectiuè, à magnete, ſicut nec lapis mouet̄ effectiuè à cētro, cælū aūt motum agit inferiora effectiuè, & non vt finis, ideo non eſt, ſimile de cælo & de magnete.

Sed quod motus nō ſit neceſſarius ad hoc ꝙ cælū agat in inferioribus actione naturali, arguitur ſic à Paul. Son. in 12. meta. q. 13. qui videtur declinare ad opinionem Duran. ſi cælū ſtaret, adhuc illuminaret Sol partē terræ, ſuper quam exiſteret. ergo eam calefaceret. calefactio autē eſt actio naturalis: ergo, &c. Prima conſequentia eſt conceſſa ab omnibus: ſecunda autē ſic probatur, Quod conuenit alicui ſecūdum ſe non poteſt ab eo naturaliter auferri. Sed lux ſecundum ſe & ex natura ſua eſt actiua caloris, ergo, &c.

Ad hoc dicit̄ ꝙ licet lux ex natura ſua ſit actiua caloris, non tamē in ſe & ex ſe habet omnē conditionem requiſitā ad hoc ꝙ exeat in actū, ſicut licet gladius in ſe habeat virtutem inciſiuam, quia durus & acutus, tamē non exit in actum, niſi per motū, conditio autem requiſita eſt motus, ita quod ſi luci nō adiungitur motus, non calefaciet, vt etiā diximus ſuprà: vnde licet à luce nō poſſit auferri quod ſit actiua caloris, poteſt tamen impediri ne exeat in actum, ex remotione motus à corpore luminoſo.

Quantum ad lumen, de quo dictū eſt, ꝙ eſt actiuum caloris dubitatur, quia non videt̄ verū, nā ſi eſt calefactiuum vel hoc habet à natura ſua, vel à motu, quia. ſ. motus eſt calefactiuus, ſed neutro modo, & primo ꝙ nō ex natura ſua, ꝙa lumē nō eſt ex natura ſua qualitas actiua. ergo nō eſt calefactiuum. Cōſequentia nota. Antecedēs ſic probat̄, ſi eſſet qualitas actiua, haberet oppoſitū contrariū, & non ſolùm priuatiuum. Conſequentia patet, quia videmus ꝙ āliæ qualitates actiuæ habent contraria, vt calidum habet frigidū, humidum habet ſiccū, graue habet leue. Sed lumini opponuntur tenebræ tantum, quæ eſt priuatio, ergo, &c.

Ad hoc dicitur dupliciter. Primò negatur conſequentia, quoniam non eſt vera, niſi in qualitatibus actiuis elemētaribus quæ productione vniuoca ſunt principia producendi ſibi ſimile, vt calor calorem, &c.

Secūdo poteſt negari falſitas conſequentis, qm̄ licet lumen vt lumē non habeat oppoſitū contrariū, ſed tm̄ tenebram, tamen, vt eſt productiuum caloris, habet aliquā qualitatem virtualē contrariam productiuam frigiditatis, puta quæ eſt in Saturno, & hæc erit ſibi contraria virtualiter propter effectum contrarium, & hoc ſufficit.

Secundò arguit̄ ad idē, ſi lumē eſt qualitas actiua, ergo eſt ſpecies qualitatis, ſicut frigiditas. Sed ſpecies qualitatis, diſtinguuntur per differentias contrarias & poſitiuas præcisè de tertia ſpecie qualitatis, igitur ſi lumen ſit qualitas actiua, habet contrarium, & non ſolùm priuatiuum.

Ad hoc dr̄, vt ad præcedens, ꝙ vt ſpecies qualitatis actiua caloris diſtinguit̄ differētia ↄtraria ab alia qualitate, productiua virtualiter frigiditatis, & qm̄ tales differētiæ ↄtrariæ cōſtitutiuę huiuſmodi qualitatū ſunt nobis incognitę, ideo notificant nobis per contrarios effectus, & cū dr̄, qd̄ oppoſitū luminis eſt tm̄ tenebra, ergo nō oppoſitū contrarium. Reſpondetur, ꝙ licet lumen vt lumen habeat ſolum tenebram ſibi oppoſitam nō tamen vt eſt actiuum caloris.

Tertiò arguitur ad idem, ꝙ. ſ. lumen non ſit actiuum caloris, ſi eſt effectiuum caloris, ergo ſicut illuminatio eſt in inſtāti, calefactio erit in inſtanti, quod eſt falſum, quoniam

cum

cum calefactio ſit motus,motus eſſet in inſtanti.Cõſequentia autem probatur,quoniam cauſa in actu & effectus in actu ſunt ſimul,ſed ſecundum te,illuminatio eſt cauſa calefactionis, ergo quandocunque ponitur vnum, ponitur aliud,ſed illuminatio fit in inſtanti:ergo,&c.

Ad hoc dicitur, ꝙ ſupponit falſum, ſ. lumen ſeipſo ſolo cauſare calorem, hoc non eſt verum, quoniam ſecundum Philoſophum & Com.in ſecundo cæli com.quadrageſimo ſecundo, vltra lumen requiruntur propinquitas luminoſi, & directio radiorum,& multiplicatio,& reflexio.

Dico ergo,ꝙ licet illuminatio fiat in inſtanti, non tamẽ calefactio,& quando dicitur, ꝙ poſita cauſa in actu ponitur effectus in actu,concedo, ſi ponitur cauſa in actu, cum conditionibus requiſitis,in propoſito autem dico, ꝙ vltra illuminationem requiruntur intrinſecatio radiorũ, & multiplicatio, & reflexio facta à corpore, ad qđ determinãtur radij,& aliqualis mora illuminãtis ſuꝑ illuminabile reflexiuũ. Et qm̃ hæc fiũt in inſtãti,iõ calefactio nõ fit in inſtanti.

Quod autem nec motu cauſetur calor,arguitur duplici experimento, Aqua calefacta ſi agitetur baculo, frigeſcit, quod non eſſet,ſi motus calefaceret.Item aqua ſtans,vt experimur,in lacuna,magis caleſcit,quàm fluens,ergo quies eſt magis calefactiua,quàm motus.

Ad hæc dicitur, ꝙ licet motus cauſet calorem, non tñ vniformiter & ſemper,ſed gratia materiæ in qua fit,cauſat frigiditatem vt in experimentis adductis. Nam quando aqua calefacta agitatur baculo, ſegregantur partes aquæ, ad talem ſegregationem exhalãt ab aqua partes ſubtiles,in quibus vigebat calor,& ita remouetur calor.Aqua aũt ſtãs ideo caleſcit magis, quia aqua ſtante incorporatur magis calor in partibus aquæ ſubtilibus,quando autem fluit ex ſegregatione partium prohibetur huiuſmodi incorporatio: ideo minus caleſcit.Alię cauſæ poſſent allegari,ſed iſtæ ſufficiant.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XIIII.

Si Ariſtotel.demonſtrauit mundum eſſe æternum.

Et eſt aliquid ſemper motum motu inceſſabili.Tex.34.

CONCLVSIO.

Exiſtimauit Ariſtoteles conſtanti animo,ſe veris demonſtrationibus probaſſe mundum eſſe æternum.

IN hac q.vt plenè reſoluatur,tria inueſtiganda ſunt. Primò ſi Philoſophus putauit ſe demonſtraſſe æternitatẽ mundi.Secundò, ſi verè demonſtrauit. Tertiò, poſito ꝙ non,ſi poſſumus ſaltem probare,quòd mundus potuit produci ab æterno.

Quantum ad 1. qm̃ in tota determinatione intendo loq; ad mentem B.T. pono hãc cõcluſionem.Philoſophus firmiter opinatus eſt,ſe demonſtraſſe mũdum æternum,probat, Philoſophus firmiter opinatus eſt motum & tẽpus eſſe æterna:ergo & mũdum,cõſequẽtia nota,Antecedẽs eſt B.T. in 12.Meta.ſuper tex.30.&aſſignans rationem inquit,Aliter nõ fundaſſet ſuper hoc inquiſitionem ſubſtantiarum immaterialium,quaſi dicat,Si extimaſſet Philoſoph.motum poſſe eſſe nõ æternum,nõ deduxiſſet hãc cõcluſionẽ,q̃ eſt prę cipua in Meta.Datur aliqua ſubſtantia æterna,cuius ſubſtãtia eſt actus,& eſt immaterialis, ex æternitate motus.Probare enim cõcluſionem veram ex medio falſo, & neceſſariam ex medio contingenti,non eſt dignum Philoſopho.

Tunc vltrà, extimauit firmiter mundum eſſe æternum, ergo putauit ſe demonſtraſſe mundi ęternitatem,probatur cõſequentia.Ad probandam æternitatem motus & temporis & cõſequenter mundi induxit in 8.Phyſ.duas rationes, vnam in tex.7.de motu,quam credidit ita concludere,ꝙtenere oppoſitum,ſ.motum incœpiſſe, cùm prius nullo modo eſſet,implicat contradictionem,vnde inquit, Quare ante mutationem primam erit mutatio prior, & idem replicat in tex.nono.Alteram in tex.11.quam&replicat in 12.Meta. tex. 29. qua putat ita probare æternitatem temporis, ꝙ tenere oppoſitum implicat contradictionem. Tenet enim ꝙ ſi tps incœpit, datur prius ante tempus:ergo ante tempus fuit tempus,quia non datur prius ſine tempore, ponere autem tempus antequam tempus eſſet,implicat contradictionem.Sed rationes ad hoc deducentes, ꝙ tenere oppoſitum implicat contradictionem,ſunt demonſtratiuæ apud intellectum probantis.Cùm ergo Philoſophus tales rationes ad propoſitum induxerit,patet quòd putauit ſe demonſtraſſe intentum.

Quantum ad 2.pono duas concluſiones,prima eſt,Si nõ eſſet alius modus quo ponerentur & mundus & motus in cœpiſſe,quàm ille qui ponebatur ab antiquis,vt ab Anaxa. ab Empe.àDemoc.demonſtraret verè Philoſophus mundũ & motum non incœpiſſe.Probatur,Iſti ponebant, vt patet in 8.Phyſ.in tex.ſecundo,mundum incœpiſſe per mutationem naturalem & motu naturali, vt Anax. per ſegregationem partiũ ab illo confuſo.Emped.ꝙ motum litis & amicitiæ,Democ.ꝙ cõcurſum atomorũ:ſed impoſſibile eſt mundũ ſic incœpiſſe,& ſic deſinere eſſe,qm̃ ineuitabiliter ſequitur,vt deducit Philoſo.in 8.Phy.tex.7.ꝙdaꝫ motꝰ prior motu primo,vt videre poteris illic,& qm̃ illi antiq; nõ cognouerunt aliũ modũ productionis,nec incœptionis,niſi Phyſicæ,ꝙ quẽ modũ eſt impoſſibile mundũ incœpiſſe, iõ contra talẽ modũ arguit,&demonſtrat Philoſophus.Quaſi ſic arguat cõtra eos,ſi mũdus nõ eſt æternus,ergo incœpit ſe cundũ vos modo Phyſ.Sed hoc eſt impoſſibile, quia daret mutatio prior mutatione prima,cõſequentia cõceditur ab eis,quia neſciunt aliũ modũ producẽdi,falſitas aũt conſequẽtis implicat cõtradictionem.Cùm ergo non incœperit modo Phyſico, & nõ ſit alius modus ſecũdũ vos:ſequiꝫ, ꝙ eſtis coacti ponere mundũ,& motũ, & tẽpus æterna. Hæc fuit via Philoſophi ꝺ antiquos,qua ſuppoſita patet,ꝙ verè demonſtrauit cõtra eos,nec mundũ nec motũ incœpiſſe.

Secunda concluſio,Philoſophus non demonſtrauit ſimpliciter mundum eſſe æternũ,,nec intẽdebat demonſtrare. Prima pars huius cõcluſionis probatur.Qui demõſtrat ſimpliciter, format rationes veras ſimpliciter, quæ conſtãt ex præmiſſis veris & neceſſariis ſimpliciter, ita ꝙ nõ indigẽt diſtinctione.Sed rationes Philoſophi in hoc propoſito, nõ cõſtant ex veris ſimpliciter,& vniuerſaliter,vt videre poteris ſolutiones B.T.in 8.Phy.ſuper tex.13.&in 12.Meta.tex.30. quas nõ eſt opus hic adducere.Verùm quia Iand.in 12.Meta.in q. 6. tenet rationem formatam à Philoſopho ad probandam æternitatem temporis eſſe veram ſimpꝛr, nec poſſe naturaliter,i.remota fide condici. Et reprobat ſolutionẽ B.T. in qua,vt videbis in 12.Meta.ſuper tex.30.ſic inquit,Manifeſtum eſt, ꝙ ratio quam hic poſuit ad probandum ſempiternitatẽ motus,non eſt demonſtratiua,non enim ſi ponimus tẽpus quandoq; incœpiſſe, oportet ponere prius, niſi quid imaginatum, ſicut cùm dicimus extra cœlum non eſt corpus,ly extra,non eſt niſi quid imaginatum. Sicut igitur extra cælum non oportet ponere locum, licet extra,videatur locũ ſignificare,ita nõ eſt neceſſariũ, qđ tẽpus ſit priuſ quam incœperit vel poſtquam definet,hæc B.T. in qbus intendit, ꝙ prius & poſterius ante inceptionẽ temporis non ſunt differentiæ eſſentiales temporis,ſed tantũ ſecũdũ imaginationẽ:ideo volo defenſare ſolutionem B.T. cõtra Iãd. Contrà,dicit Iand.Hoc dictum eſt falſum,ſ.ꝙprius& poſterius dicãt differẽtias temporis imaginatas,imò dicũt differentias eſſentiales,& impoſſibile eſt,naturaliter loquendo, ꝙ prius & poſte.ſint ſine tempore, Sed Iand. dictum ſuum non probat,ideo nihil concludit contra B.T.Nos autem dicimus,ſicut tẽpus ſumitur dupliciter, ita prius vel ante,nã datur tẽpus reale,quod eſt menſura primi motus,vt declaratum eſt in 4.Phyſ.& in tali tempore, prius & poſter.ſunt realia,& correſpondent priori & poſte.parti motus,vt mẽſura realis menſurato reali,vtrum aũt tempus & motus,ſimiliter partes tẽporis & partes motus diſtinguãtur realiter,pro nunc nõ determinatur,ſpectat.n.hoc li.4.Phyſ. vbi dixit intentionem meam in particulari quæſtione. Vltra tẽpus reale, datur tẽpus aliud,quod dicitur imaginatum. Nã dato per impoſſibile apud Philoſophum,ꝙ cælum non moueretur, adhuc poſſem apprehendere aliquam ſucceſſionem in actu imaginandi, prout poſſem imaginari montem aureũ,deinde lapideũ, deinde ęneum.Et hęc ſucceſſio mentis raretur imaginariè ꝙ prius & poſterius non quidem realia, qm̃ ſi per caſum cælum non moueretur, non eſſet tempus reale,nec pars prior & poſter.temporis realis:ergo eſſet tempus ſecundum imaginationem,&prius ac poſter.tẽporis imaginati.Et in tali tempore,prius ac poſte.non ſunt differentiæ reales,cùm nec tempus ſit reale.Et qm̃ B.T.declarat mentem ſuam per ſimilitudinẽ ſumptam ab extrà,dicens,ſicut qm̃ dicimus ꝙ extra cælum non eſt corpus,ly extra,nõ eſt differẽtia realis loci realis, ſed differentia imaginaria loci imaginati,nam extra cælum non poſſumus, non imaginare ſpatium:ſic in ꝓpoſito & æterna. Sed dicit Iãd. ꝙnon eſt ſimilis ratio,qm̃ ly extra,aliquando poteſt accipi priuatiuè,ſiue per priuationem corporis circunſcribentis: & ſic non eſt differentia loci eſſentialis, ſed prius & poſte. ſunt differentiæ eſſentiales tẽporis,& nunquam poſſunt ac cip

cipi per priuationem temporis menſurantis. Sed ſi Iand. B. Th. vidiſſet in 8. phyſ. ſuper tex. 13. id fortè non dixiſſet, nam illic declarat q̃ ly ſicut extra, aliquando tenetur affirmatiuè, aliquando negatiuè, ita ly prius & antè, & qñ tenentur affirmatiuè ſunt differentia temporis realis, vt dicimus. Ante ituentutem nihil eſt iuuentutis, quando autem tenetur negatiuè, eſt differentia ſolum imaginariè, vt hic. Ante tempus non eſt tempus, patet ergo, q̃ eſt par ratio de ly prius, & ly extra, vnde Iand. loquitur potius affectu, quàm veritate rei. Non ergo ratio de æternitate temporis inducta à philoſopho eſt demonſtratiua ſimpliciter.

Aduerte etiam, q̃ ratio quam ſolent aliqui formare fundata ſuper æternitate actionis Dei non eſt demonſtratiua. Nam ſic arguunt, Cuius actio eſt æterna, eius effectus eſt æternus. Sed actio Dei eſt æterna, cùm ſit ſubſtantia ſua, vt patet etiam per philoſophum in li. 12. meta. tex. 39. & mundꝰ eſt eius effectus, ergo mundus eſt æternus. Maior autem eſt vera & neceſſaria. Repugnat. n. ponere actionem, & non ponere effectum, ſaltem in fieri, vt ſi pono calefactionẽ, pono calefactũ, vel aliq̃d qđ calefit, ſi dicaꝫ q̃ actio Dei vt actio nõ eſt æterna, ſed vt res, qm̃ vt res eſt ſubſtãtia Dei, quæ eſt æterna. Sed nõ ſequitur, q̃ effectus ſit æternus, niſi ponatur actio vt actio æterna. Contra, Si vt actio non eſt æterna, ſed in tempore, ergo ſequitur q̃ Deus prius fuit agens in potentia, quàm in actu: & ſic exiuit de potentia ad actum, quod etiam repugnat philoſopho in 12. meta. tex. 51. conſequentia probatur. Actio Dei vt actio, non æterna. ergo Deus non eſt agens, vt agens actu æternum, & in tempore incœpit eſſe agens actu, ergo tranſiuit à non agente actu, ad agens actu, & ſic ab agente in potentia ad agens actu.

Ad hoc dicitur, q̃ actio vt actio non eſt in Deo æterna. qm̃ ineuitabiliter ſequeretur effectus æternus, niſi ponamꝰ actionem Dei fruſtratoriam, quod eſt profanum opinari. Vt res aũt, qui eſt ipſe Deus, eſt æterna. Et cùm arguitur, ergo tranſiuit à potentia ad actum, negatur conſequentia. Nam ad hoc q̃ agens tranſeat à potentia ad actum, neceſſe eſt vt actio ſua ſit accidens perfectiuum agentis. Deus autem ſeipſo perfectus eſt, vt diximus ſuprà. Poteſt etiam dici & forte melius, q̃ actio vt actio quantum ad totum illud quod ponit in agente, eſt in Deo æterna, ponit autem in Deo potentiam actiuam, quam conſtat eſſe æternam, ergo, &c.

Quantum aũt ad ↄ notatum, ſ. inferre paſſionẽ & productionem effectus, nõ eſt ę̃terna, nõ tñ propter hoc Deus mutatur de potentia ad actum, qm̃ ex actione ſua nulla ſibi aduenit perfectio noua, ſed tantũ effectus eius perficitur acquirendo eſſe, quod ex ſe non habet. Patet igitur, q̃ philoſophus non demonſtrauit ſimpliciter mundi ę̃ternitatem, ſed ad hominem, vt declarauimus in prima concluſione.

Secunda aũt pars concluſionis, ſ. q̃ non intendebat demonſtrare ſimpliciter, ſed ad hominem, manifeſtatur ex modo ſuo procedendi. Nam vt notat B. T. in 1. parte q. 46. art. 1. Ariſtoteles in 1. de cælo, & in 8. phyſ. præmittit quaſdam opiniones eorum, qui ponunt mundum incœpiſſe, vt Anaxa. & Empedoc. & contra eos rationes contradictorias inducit.

Præterea vbicunque de materia loquitur, inducit teſtimonia Antiquorum, quod non eſt demonſtratoris, ſed probabiliter perſuadentis.

Præterea, dicit expreſsè in primo Topicorum, q̃ ſunt quædam problemata dialectica, de quibus rationes nõ habemus, vt vtrum mundus ſit æternus, ex his igitur conſtat, q̃ philoſophus non intendebat ſimpliciter demonſtrare æternitatem mundi, & hæc eſt doctrina B. T. vt dixi in 1. Parte q. 46. art. 1. quam Paulꝰ Socinas nõ ſtuduit ſuſtinere, nam in 12. Meta. q. 30. in reſponſione argumentorum, quæ formauerat in principio quæſtionis, ex quibus primum eſt ratio B. Thomæ, tertia hìc poſita, & quartum eſt ratio ſecunda beati Thomæ ſimiliter hìc poſita, ſoluit vtranque, & ad eã quæ eſt tertia, beati Thomæ dicit, q̃ Ariſtotelis conſuetudo fuit, materias quas nondum determinauerat, pertractare ſolùm vt probabiles, ſi aliquando de eis ſermo incidebat, & quoniam nondum determinauerat, an mundus ſit ę̃ternus, ideo in libro Topicorum, dicit eſſe problema: Dicit etiam, quòd philoſophus in libris logicalibus ſæpe vtitur exemplis aliorum, ita fecit in propoſito, nam aliqui, vt Plato dixerunt mundum non eſſe æternum.

Ad eam aũt, quæ eſt ſecunda B. T. dicit, q̃ demonſtrator non adducit aliorum dicta, vt per ea demonſtret, & cogat, intellectum: ſed poſtquam demonſtrauerit, poteſt ea addu cere ad maiorem confirmationem. Sic fecit philoſophus in propoſito.

Sed patet intuenti textum philoſophi in primo Topicorũ & eſt in c. 8. illic nõ pertractat de ę̃ternitate mundi, pbabiliter, nec determinatiuè, nec incidebat ſermo de deo, niſi gratia exempli, tractat autem de natura problematis dialectici, dicens, Sunt autem problemata & de quibus ſunt cõtrarij ſyllogiſmi. dubitationem. n. habet, vtrum ſic ſe habeat vel nõ, eo q̃ in vtriſque ſunt rationes veriſimiles, & de quibus rationẽ, ſ. certam & neceſſariam nõ habemus, difficile arbitrãtes eſſe vnum quare aſſignare, i. determinatam cãm aſſignare, vt vtrum mundus ſit æternus, vel non. Ex quibus patet q̃ hoc quæſitum vtrum mundus ſit æternus ex propria ſententia connumerat inter problemata, de quibus dicit, q̃ pro vtraque parte ſunt rationes veriſimiles, & de quibus rationem non habemus, & in hoc quod dicit non habemus, connumerat ſeipſum, cum antiquis.

Nam ſi intenderet tantum de antiquis, non diceret non habemus, ſed non habent, vel non habuerunt.

Ex hoc patet, q̃ exemplum de æternitate mundi, non eſt adductũ in ꝑſona antiquorũ, ſed de intẽtione philoſophi. Propterea ſtat ratio B. T. & ſolutio Pauli Son. inefficax eſt.

Quod autem dicit, q̃ Philoſophus non adducit aliorum dicta, niſi ad confirmationem, hoc falſum eſt. Nam in ſecundo cæli, textu ſecundo adducit teſtimonium patrum, q̃ cælum eſt mobile velociſſimum, æternum, incorruptibile, cuius motus non habet principium neque finem, ſed eſt æternus in tempore infinito.

Et id quidem adducit in cõfirmationẽ determinationis quam fecerat de æternitate cæli. In tex. aũt primo eiuſdem ly, comparat rationes & ſermones ſuos rationibus eorum, qui ponebãt cælum factum & nõ æternum, & nõ extimat demonſtrationes cogentes intellectum, ſed magis efficaces & generatiuas maioris fidei, & ad quas nõ ſequunt aliqua impoſſibilia, ſicut ſequuntur ad poſitionem cõtradicentium. Vbi & Com. inquit, cùm aliquis intuebitur ſermonem Ariſtotelis & aduerſariorum eius in hac q. & inuenerit ſermonem aliorum, ſequi plura impoſſibilia, & inuenerit ſermonem Ariſtotelis non ſequi aliquod impoſſibile, acquiret fidem maiorem, quàm habuerit prius ex ratione, & ideo dicit Alexander, Nos autem non ſumus ſuſtentati ſuper ſententiam huius hominis, ſcilicet Ariſto. inter omnes alios, niſi quia videmus ipſam minoris ambiguitatis, & remotiorem à contradictione. Hæc Com. Ex quibus patet, q̃ rationes & poſitio Ariſto. de æternitate nõ ſunt niſi magis perſuaſiuæ, q̃ rationes aduerſariorum. Ex conſequenti non demõſtrauit ſimpliciter, nec arbitrabatur demõſtrare, ſed ſe habere vt magis perſuadens: vnde ſiue vtatur dictis antiquorum ad confirmationem, ſiue comparatiuè, non ſe habet vt demonſtrator, ſecundum quod dicit B. Thomas, ſed vt perſuadens. Propter facile erat Paulo ſuſtinere mentem, & rationem Beati Thomæ.

Sed dices, Si philoſoph. non ſuadebat ſibi poſſe ſimpliciter demonſtrare æternitatem mundi, ſed tantum ad hominem, quare eam firmiter credidit, vt ſibi attribuit B. T. in 12. Meta. ſuper tex. 30. & ſuper hanc credentiam fundauit inquiſitionem ſubſtantiæ abſtractæ æternæ.

Reſpondetur, non inconuenit q̃ Ariſt. aliqua pro certo tenuerit, ad quæ tamen rationem cogentem non habuit. Vt mundus eſt æternus, & generatio inferiorum perpetua, & primum agit de neceſſitate naturæ, & anima intellectiua eſt immortalis. Nam licet ad prædicta rationem cogentem non haberet, tamen aduertes, q̃ ex ſenſatis melius poteſt ſuaderi mundum eſſe æternum, eo q̃ ordo & diſpoſitio quam videmus in ſubſtantia corporis cæleſtis, in motibus eius, in locatione elementorum, in generatione, ſimilis à ſuo ſimili ſuo modo vniformi perſeuerat.

Nec in præteritis ſeculis aliter fuiſſe cognoſcere poſſumus, ideo ad hanc partem omnino declinauit. Aduertit etiam, q̃ ponentes incœptionem mundi, ad multa inconuenientia deducebantur, neſcientes alium modum quàm incœptionem phyſicam, ad poſitionem autem ſuam nullum videbat ſequi impoſſibile, ideo ad partem affirmatiuam declinauit de mundi æternitate.

Et nos niſi eſſemus illuminati fide, idem ſentiremus ex his quæ cognoſcimus à ſenſatis, & q̃ non tantum ratione, ſed etiam ex fide, quam habebat in patribus antiquis, tenuit mundum æternum, & cælum & motum cæli, patet in 2. cæli, tex. ſecundo, vbi inquit, Bene ſe habet perſuaſibilem

ſeipſum

ſeipſum præbere antiquis, & maximè patrum noſtrorum, veros credere eſſe ſermones, vt ſit immortale, aliquid, & diuinum habentium quidem motum, habentiuum autem talem vt nullus ſit finis ipſius, & cætera.

Quantum ad 3. principale aduerte, q̃ aliqui potius aduerſantes Philoſophis tenẽtibus æternitatem mundi, q̃ veritate ducti, tenent mundum non potuiſſe produci ab æterno, eo q̃ implicant contradictionem, & multa impoſſibilia ſequuntur ad talem poſitionem. Contra quos nunc intendimus procedere. Pro cuius euidentia, ponemus quatuor cõcluſiones, deinde ſoluẽtur rationes fortiores ꝺicentium.

Prima concluſio, Ea quæ à ſolo Deo per ſimplicem emanationem produci poſſunt, vt cælum & intelligentiæ & elementa, ſecundum ſe tota potuerũt produci ab æterno. Hãc ſic probo vnica ratione, & ſupponitur q̃ ſimplex emanatio ſit inſtantanea, & indiuiſibilis, eo q̃ non eſt motus, nec requirit alterationem diſpoſitiuam, cum ei non ſupponatur materia, aut ſubiectũ diſponibile, ſed eſt ſimplex deductio rei à penitus nõ eſſe ad eſſe. Suppono etiam, q̃ Philoſophus non negaret hanc ſimplicem emanationem, quæ dicit creatio, vt iam determinauimus ſuprà, & iterum dicemus infrà quærentes, Si Deus apud Ariſt. eſt cauſa omnium effectiua. His ſuppoſitis arguitur ſic, Effectus potẽs habere eſſe à cauſa per fieri indiuiſibile, poteſt eſſe ſtatim quod eſt cauſa ſua, ita quòd ſi cauſa ſua eſt æterna, poteſt eſſe æternus.

Sed ea quæ à ſolo Deo per ſimplicem emanationem produci poſſunt, poſſunt habere eſſe à ſua cauſa per fieri indiuiſibile, ergo poſſunt eſſe & fieri ſtatim, quod Deus eſt, ipſe autem eſt æternus, & ab æterno: ergo, &c.

Minor quidem patet, quoniam ex ſuppoſito, ſimplex emanatio eſt fieri indiuiſibile. Maior autem probatur, ſi effectus non poteſt eſſe ſtatim cum ſua cauſa, hoc eſt, quia effectus eſt poſterior duratione ipſo fieri, vel quia agere vel ſaltem perfectè agere eſt poſterius duratione ipſo agente.

Sed neutrum horum eſt neceſſarium, q̃n fieri eſt indiuiſibile, quoniam tunc fieri & factum eſſe ſunt ſimul, aliter fieri non eſſet indiuiſibile. Sed effectus & factum eſſe ſunt ſimul: ergo q̃n fieri indiuiſibile, effectus non eſt poſterior duratione, ipſo fieri, ſimiliter non eſt neceſſe ipſum agere vel perfectè agere, eſſe poſterius duratione ipſo agẽte, q̃a ſtatim cum cauſa eſt in ſuo perfecto eſſe, põt incipere agere quãtum ſit ex ſe, vt ſtatim q̃ Sol eſt, p̃t quãtum ſit ex ſe illuminare, & eadẽ ratio eſt de aliis cauſis perfectis. Sed q̃n fieri eſt indiuiſibile, facere, vt patet, eſt indiuiſibile, q̃n facere eſt indiuiſibile, ſimul ſunt incipere agere, agere, & perfectè agere, quia omnia hæc ſunt indiuiſibilia: ergo q̃n fieri eſt indiuiſibile, non eſt neceſſe ipſum agere, & perficere eſſe poſtẽrius duratione ipſo agente. Cùm igit̃ creari & creatum eſſe & creare ſtent in indiuiſibili, & cauſa creans ſemper ſit in ſuo perfecto eſſe, patet, q̃ ea quę poſſunt produci per ſimplicem emanationem poſſunt eſſe ſtatim q̃ cauſa ſua eſt, & cùm cauſa ſit æterna, poſſunt produci ab æterno.

Et aduerte, q̃ Paulus Son. in 12. Meta. q. 31. reſpondens tertiæ rationi formatæ, ad probandum poſſibilitatem æternitatis mundi, deuenit ad hoc, vt diceret, q̃ ratio quare mundus nõ p̃t eſſe ætern⁹, nõ eſt, q̃a oporteat vniuerſaliter cauſam præcedere effectum duratione, ſed eſt, q̃a cùm effectui ꝙueniat pri⁹ nõ eſſe prioritate naturæ, q̃ eſſe, neceſſe eſt dari aliquã durationẽ, in qua nõ eſſe ei⁹ præceſſerit eſſe eius.

Patet aũt ex dictis, q̃ hæc ſolutio nulla eſt, niſi q̃n effectus procedit à non eſſe ad eſſe per fieri diuiſibile, tunc em̃ in toto tempore menſurante ipſum fieri, effectus habet nõ eſſe prius duratione q̃ eſſe. Sed in propoſito, fieri eſt in diuiſibile, ergo non eſt neceſſe non eſſe, effectus præcedere duratione ipſum eſſe, & hæc doctrina B.T. in 2. ſent. diſt. 1. q. 1. art. 5. ad ſecundum factum contra æternitatem mundi, vbi inquit, Non eſſe quod ex ſe habet res creata, naturaliter eſt prius quàm eſſe, quod ab alio habet: & ſi non duratione: quare, &c.

Secunda concluſio, Motus cæli potuit eſſe ab æterno. Probatur, ſi nõ, hoc fuit, vel propter defectum motoris, vel propter defectũ mobilis, vel q̃a in ſpatio in quo eſt motus cæli, oportet vti aliquo ſigno in actu, à quo neceſſe eſt incipere motũ cæli, nõ p̃p primũ, q̃n motor cæli vel eſt Deus, vel intelligentia producta: ſi eſt Deus, eſt æternus, quia habet eſſe à ſe. ergo ſemper habuit & habet eſſe. Si eſt intelligentia, potuit produci ab ęterno per cõcluſionẽ præcedentem. ergo, &c. Non propter ſecundum: q̃n per concluſionẽ præcedentem potuit cælum mobile produci ab æterno. Non propter tertium: quoniam cælum eſt mobile ſphæricum, & ſolo motu ſpherico, in quo non eſt aſſignare aliq̃d ſignũ actu, à quo incipiat motus ſphæricus, & aliud ad q̃d terminetur ſicut contingit in motu recto, qui eſt inter terminos oppoſitos, ſphæricus autem eſt ab eodem ad idem. Aliqui dicunt, quod eſt propter quartum, ſ. quia fuiſſent infiniti dies pertranſiti. Implicat autem contradictionem infinita pertranſiri, cõſequentia nota, quia ſi non fuiſſent pertranſiti, nunquam ad diem hodiernum peruentum fuiſſet, ſed quòd hęc obiectio non impediat rationem noſtram, declarabitur in ſolutione rationum aduerſantium.

Tertia concluſio, Prima cauſa potuit ab æterno producere quodcunque ens diſtinctum ab ea, & ſic nõ ſolùm cęlum & intelligẽtiæ, ſed & elemẽta, & ſpecies elemẽtatorũ potuerunt produci ab æterno. Probatur, Supponitur, q̃ omne producibile à prima cauſa cõparatur ad eam, vt effect⁹ eius, tunc ſic, Non minoris potentiæ eſt cauſa prima, q̃ aliqua cauſa ſecunda. Sed aliqua cauſa ſecunda poteſt producere effectum ſibi coæuum, puta Sol lumen in aere: ergo & prima cauſa. Sed omne diſtinctum ab ea, comparatur ad ipſam vt effectus producibilis: ergo omne tale poteſt eſſe coæuum primæ cauſæ, ex conſequenti produci ab æterno.

Aduerte q̃ hanc rationem ſoluit Paulus vbi ſuprà, & dicit, q̃ hoc nõ eſt ex defectu primę cauſæ, ſed quia ſi eſſet effectus ſibi coæuus, non eſſe non præceſſiſſet eſſe. Poſito autem q̃ effectus ſecundæ cauſæ ſit ei coæuus, adhuc non eſſe præceſſit eſſe eius. Si em̃ nunc de nouo producatur corpus luminoſum in aere obſcuro, cauſabit in eo lumen in primo inſtanti productionis ſuæ, & tamen prius nec illud corpus nec lumen productum habuit eſſe.

Sed q̃ hæc ſolutio non valeat, patet ex duobus. Primò, quia declaratum eſt ſuprà, etiam ex doctrina B.T. q̃ nõ eſt neceſſe in re creabili non eſſe prędcedere eſſe duratione, ſed natura. Secũdò reduco rationem noſtram ad formã hypotheticam, quam cõſtat cõcludere ſiue categoricę ſint poſſibiles, ſiue impoſſibiles. Nã ita eſt vera hypothetica iſta, ſi tu es lapis, tu es inanimatus, ſicut iſta, ſi tu es homo, tu es rationalis. Arguit igitur ſic, Non minus poſſet Deus creare ab æterno, q̃ Sol illuminare aerem ab æterno, ſi Sol & aer fuiſſent ab æterno: quia ſicut ſol ſi fuiſſet ab æterno nõ indigeret aliquid expectare in poſterum ad illuminãdum, ita nec Deus, imò minus, cùm ſit perfectioris virtutis actiuę in infinitum. Sed ſi ſol fuiſſet ab æterno, & aer, illuminaſſet aerẽ ab æterno, cùm haberet virtutem perfectam illuminandi ſibi congenitam. Patet autem hanc minorem, quæ eſt hypothetica, eſſe verã, quicquid ſit de categoricis. ergo ex duabus iſtis hypotheticis manifeſtè ſequitur, quòd Deus potuit oẽm creaturam creatam in tempore creare ab ęterno.

Quarta cõcluſio, Potuit ab æterno eſſe generatio & corruptio rerum inferiorum. Probatur p̃ prędcedentes concluſiones. Potuerunt eſſe ab æterno omnes cauſæ requiſitæ ad huiuſmodi gñationem & corruptionem. Nam potuit eſſe cælum motum ab æterno, vt cauſa vniuerſalis, & agentia naturalia, vt cauſæ particulares, & elementa, vt cauſæ materiales, & formæ naturales potuerunt actione cęli, & agẽtium particularium educi de potentia materiæ, ergo, &c.

Quantum ad rationes contradicentium & negantium poſſibilitatem creaturæ ab æterno & ipſius mundi, aduerte q̃ multæ ſunt, & à multis recitantur & ſoluuntur, vt à B.T. in 2. diſt. 1. q. 1. art. 5. & à Cap. in 2. diſt. 1. q. 1. cõtra ſecundam cõcluſionẽ, & ab Herueo in 2. diſt. 1. q. 1. & à Paulo Sõc. in 12. meta. q. 31. Tu ergo vide quem volueris. Nunc autem ſufficiet recitare quas arbitramur fortiores, & famoſiores. Aduerte igitur tres, & earum ſolutiones.

Prima eſt, ſi mundus & cælum, & motus cæli potuerũt eſſe ab æterno, potuerũt eſſe pertranſiti infiniti dies, aliter non fuiſſet poſſibile peruenire ad præſentem diem. Hoc autem eſt impoſſibile, quia repugnat infinito pertranſiri.

Ad hoc negatur conſequentia, q̃n pertranſire eſt p̃ motum de extremo ad extremum rem attingere. Quando ergo dicitur, q̃ ſi mundus potuit produci ab æterno, infiniti dies potuerunt eſſe pertranſiti, idem eſt ac ſi dicatur, Infiniti dies potuerunt eſſe attacti ab extremo ad extremum: q̃ implicat contradictoria, ſcilicet q̃ potuerunt eſſe infiniti dies, & q̃ inter eos potuerunt dari duo extrema. Conceditur autem ex illo antecedente ſequi, q̃ potuerunt prędfuiſſe infiniti dies ante diem hodiernum, qui ex parte ante nõ potuiſſent pertranſiri, quia nõ potuiſſet eſſe inchoatio ab aliquo extremo. Sed à parte poſt, vbi fuiſſet in eis vltimũ nũc.

potuiſſent ſecundum quid eſſe pertranſiti:& ſic non ſequitur infinitum ea parte qua infinitum potuiſſe pertranſiri. Ad probationem autem conſequentiæ.

Secunda ratio,Si mundus potuit produci ab æterno,& potuit eſſe generatio æterna.ergo potuerunt generari infiniti homines:& cùm animæ numerẽtur ſecũdum corpora, & ſint incorruptibiles, poſſent nunc eſſe animæ infinitæ actu,impoſſibile eſt autem dari infinitum actu.ergo,&c.

Hæc ratio,vt inquit B.T.in 2.diſt.1.q.1.art.5.inter alias eſt fortior in hoc propoſito. Ad quam reſponſiones multæ inueniuntur,& omnibus omiſſis adduco duas tantum.Prima eſt Heruei in 2.diſt.1.q.1. & ſtat in hoc,ſi eſt impoſſibili dari infinitum actu,tam in quantis quàm in immateralibus,tam in ordinatis per accidens,quàm in ordinatis propter ſe,poſito quod generatio humana eſſet æterna,Deus talem ordinem potuiſſet,& legem in animabus, quod non eſſent infinitę,&lex quidem potuiſſet eſſe quod vna anima plura corpora ſucceſſiuè viuificaſſet,vel animæ in morte deficerent per ſubtractionem diuinę influentiæ,& eo caſuDeus remuneraſſet hominem pro hac via ſecundum diſpoſitionem diuinæ ſapientiæ.

Et ſi dicis,id non decuiſſet diuinam bonitatem:reſpondeo,magis decuiſſet,quàm facere impoſſibile,ſcilicet ꝙ animæ eſſent infinitæ.

Secunda reſponſio eſt B.T.in 2.contra Gent. c. 81. & ſtat in hoc:Philoſophus nõ probauit in 3.Phyſ. & in 1. cæli non poſſe dari infinitum actu,niſi in rebus corporalib⁹,&in cauſis per ſe ordinatis,vt patet in 2.Meta.ideo non inconuenit dari infinitas animas,cùm ſint incorporeæ & per accidens ordinatæ.Sed contrà:Dicit Philoſophus in 3.Phyſ.tex.36.ſeparatum quidem igitur eſſe infinitũ à ſenſibilibus impoſſibile eſt, ſed aĩæ poſt mortẽ ſunt ſeparatæ à ſenſibilibus:ergo nõ poſſunt eſſe infinitæ.Reſpõdeo,Philoſophus illic intendit de infinito Pythagorico ſeparato, ꝙPythagoras ponebat eſſe principiũ,& hoc quidẽ infinitũ ſecundũ Pythagoram eſt quantum , ſeparatum ab omni materia ſenſibili, ſicut ſi imaginaremur ſpatium infinitum extra mundum.

Nos autem intẽdim⁹ de infinito ſeparato intellectualis naturæ, qualis eſt aĩa humana, in qua natura, vtrum poſſit dari infinitum,dicit Philoſophus in 3.li.Phyſ.tex.39.ſed fortaſſis eſt vniuerſalior quæſtio, ſi cõtingat in mathematicis & in intelligibilibus & in nullã habẽtibus magnitudinẽ,infinitũ eſſe,nos aũt nũc intẽdimus de ſenſibilibus.hæc ille.

Ex quibus conſtat,ꝙ ſi hæc quæſtio eſt vniuerſalior,i.excedens cõſiderationem Phyſici,ſpectat ergo ad Metaphyſicum,&tamẽ in Metaphyſica nõ determinauit oppoſitum. Sed dices,Imò determinauit,nam in libro vndecimo Metaphyſ.lect.11.ſecundum ſignationem B.Th.probat & concludit,non dari infinitum in actu in ſenſibilibus,nec inſeparatis.Reſpondeo,loquitur in eodem ſenſu,in quo locutus eſt in 3.Phyſ.contra Pythagoram,nam eſt quaſi idem tex.& eſt repetitio eorum,quæ dixit in tertio Phyſi.

Sed contra,Ratio Philoſophi,qua probat in 3. Phyſ.tex. 37.nõ dari infinitum in corporibus,includit etiam vniuerſaliter in ſeparatis intellectualib⁹. Sic.n.Philoſophus arguit, ſi datur corpus infinitum,dantur duo corpora infinita,qm̃ in infinito ſunt infinities infinita. ſed non poſſunt eſſe duo corpora infinita,qm̃ vnum infinitum corpus occupat omnia, ſed eadem ratio concludit de abſtractis, ſi enim datur infinitum abſtractum, erunt duo infinita.quoniam in infinito ſunt infinities infinita. ſed non poſſunt eſſe duo infinita abſtracta,quoniam vnum infinitum omnia continet.

Reſpondeo,licet eadẽ ratio cõcludat de infinito ſeparato poſito àPythagora,quod eſt quãtum ſiue magnitudo ſeparata,qm̃ infinitum quantũ,ſiue ſenſibile,ſiue ſeparatum, vt quantum, occupat omnia,& omnem locum,& continet omnẽ quantitatem:tñ non eſt eadem ratio in abſtractis intellectualibus nõ quãtis,quæ nõ habent virtutẽ occupãdi.

Et ſi tu aduertes,inuenies,quod Ariſt.in ratione illa arguẽs cõtra Pythag.ſemper ſupponit quãtitatem, ſic.n.concludit in fine tex.37.Sed impoſſibile eſt eſſe actu infinitum, quantitatem enim aliquam eſſe neceſſe eſt. Patet igitur , ꝙ ſecundum Philoſophum non inconuenit poſſe dari infinitum actu in immaterialibus,quæ non habent inter ſe,ordinem eſſentialem,& idem expreſsè tenet Algazel.in ſua Meta.Vtrum autem ſecundum doctrinam B.T. id ſit poſſibile, determinaui in lect primæ part.q.7.artic.4.

Tertia ratio, ſupponitur ꝙ creatura ideo creatur, quia accipit eſſe poſt nõ eſſe.Tunc ſic.Aut habet eſſe poſt nõ eſſe duratione,aut tantum ordine naturæ. Si primo modo,ergo ſi eſt neceſſe,ꝙ prius duratione habeat non eſſe,non poteſt eſſe æterna,vt patet.Si ſecundo modo,ergo habebit eſſe & non eſſe ſimul,quod implicat contradictoria.Conſequentia autem probatur,quoniam quæ ſolùm habent ordinem prioris & poſterioris , ſecundum naturam ſunt ſimul duratione,vt ſubiectum & propria paſſio.ergo,&c.

Reſpondetur,Dico ꝙ ſecundo modo.Ad improbationẽ nego conſequẽtiam,nam non eſſe, ſumitur dupliciter.Primò pro non eſſe ſimpliciter,& ſine aliqua limitatione.

Secundò,nõ eſſe cum aliqua determinatione,puta non eſſe ſecundum ſe, vel habere aptitudinem ad non eſſe. Ex his dico ad cõſequentiam,ꝙ ſumendo non eſſe primo modo,nego eam, & concedo falſitatem conſequentis:ſumendo autem non eſſe.ſecundo modo, cõcedo cõſequentiam, & nego falſitatem conſequentis. licet enim repugnet eſſe actu, & non eſſe ſimpliciter ſimul:tamen non repugnat eſſe ſimul duratione,eſſe actu & non eſſe à ſe,ſicut non repugnat aquam eſſe calidam, & non eſſe calidam à ſe.

Hæc de præſenti quæſito dicta ſint, in quo conatus ſum ſequi & ſuſtinere viam Thomiſticam.

QVAESTIO XV.

Si primum mouens mouet cælum,vt finis amatus.

Mouet autem ſicut appetibile.Tex.36.

CONCLVSIO.

Mouens primum non mouet cælum vt corpus cæli : cælum verò vt aggregatum ex corpore cæli etintelligentia applicata mouetur à primo mouente,vt fini amato,ſicut ab illo ex quo & per quod conſeruatur ipſi cælo ſufficiens perfectio acquiſibilis à cælo: non autem vt acquiſibili per motum.

IN hac q.aduerte in primis,ꝙ Philoſophus in tex.præmiſſo non amplius loquitur de abſtractis in genere, ſed in ſpecie,de primo motore ſimpliciter primo,quem appellabit Deum. Vt igitur præſens quæſitum plenè reſoluatur, tria diſcutienda ſunt.

Primò, ſi primum mouens mouet cælum vt finis amatus,& intellectu apprehenſus.

Secundò,ſi mouet cælum ſolùm in genere cauſæ finalis, an etiam in genere cauſæ efficientis.

Tertiò,ſuppoſito ꝙ etiã in gñe cauſæ efficientis,vtrum ſit applicatus primo mobili vt motor eius appropriatus.

Quantum ad 1.tria agenda ſunt.Primò aſſignabitur duplex diſtinctio.Secundò,quatuor concluſiones reſponſiuę. Tertiò,ponetur quoddam notabile, in quo apparebit concordia & diſcordia inter beatum Thomam,& Commentatorem. Prima diſtinctio, Cælum ſumitur dupliciter, primò pro corpore cæli,quod apud Com.vt dictum eſt, in li.8. eſt materia in actu.Secundò,pro aggregato ex corpore cęli& intelligentia applicata,quæ pro nunc ſupponatur, quod dicitur anima cæli:nam de hoc quæremus infrà , Vtrum cælum ſit animatum.

Secunda diſtinctio, finis eſt duplex, aliquis præexiſtens motui , ſicut centrum mundi , ad quod mouetur graue, vt perficiatur & conſeruetur. Aliquis acquiſitus per motum ſiue phyſicum,vt ſanitas acquiſita alteratione : ſiue metaphyſicum,vt ſcientia acquiritur actu intelligendi.

Prima concluſio,Mouẽs primum non mouet cęlum ſumptum primo modo vt finis amatus,probatur, dicit Philoſophus in tex.36.quia appetitus prin.intelligentia,i.prin.deſiderandi & amandi primum mouens eſt intelligentia,i. apprehenſio intellectus.vnde Comm.in com.36.inquit,& omnia iſta dicit Ariſt.ad declarandum,quòd corpora cæleſtia habent appetitum propter intellectum.

Tunc ſic,cęlum primo modo ſumptum,cum ſit ſubſtantia merè corporea.non habet virtutem intellectiuam,ergo non intelligit primum mouens, ergo non deſiderat ipſum. Probatur conſequentia,quoniam dicit Philoſophus,quòd illic principium appetitus eſt , intelligentia. patet ergo, ꝙ primum mouens non mouet cælum primo modo ſumptum,vt finis amatus.

Secunda concluſio , Mouens primum mouet cælum ſecundo mõ ſumptum,vt finis amatus & appetibilis.Probat, Illud ad quod omnia ordinantur , mouet cælum ſecundo modo ſumptum,vt finis amatus appetibilis, quoniam perficitur ex eo , vt declarabimus infrà. Sed ad primum mouens omnia ordinantur ex 12.Meta.tex.52.ergo,&c.

Præterea,Quòd habet rationẽ optimi,& à quo pendet perfectio cæli ſecũdo mõ ſumpti,mouet ipſum cælũ, vt finis amatus.Sed primũ mouens eſt huiuſmodi ex 12. Metap.

tex.

tex. 37.& magis declarabitur infrà:ergo,&c.

Tertia concluſio, Mouens primum non eſt finis amatus & deſideratus à cælo ſecundo modo ſumpto,vt acquiſibilis per motum.Hęc de ſe patet,quoniam cum primum mouens ſit ens independens habens eſſe à ſe repugnat ei,vt acquiratur per motum.Tunc enim haberet rationem producti,quod eſt falſum apud omnes rectè ſentientes. Erit ergo finis amatus,vt præexiſtens & attingibilis aliqua operatione cæli ſecundo modo ſumpti, vt attingitur centrum à graui de ſenſu ipſius grauis.

Quarta concluſio, Mouens primum eſt finis amatus & deſideratus à cælo ſecundo modo ſumpto, ſicut illud ex quo & per quod conſeruatur ipſi cælo ſufficiens perfectio acquiſibilis à cælo.Hæc probatur ex intenſione Com. in 12. Meta.com.36.vbi inquit,Dicamus igitur,ꝙ non mouentur, ſ.cæli ſecundo modo ſumpti, niſi quia intelligunt ex ſe, ꝙ perfectio & ſubſtantia eorum ſtat in motu& conſeruatur, ſicut illud facit,quod mouetur ad conſeruandam ſuam ſanitatem,quia ſcit quòd ſua ſanitas nõ conſeruatur niſi motu,id eſt exercitio.

Et intendit Com. talem rationem, Cæli ſecundo modo ſumpti non habent ſuam perfectionem niſi ex motu, ergo mouentur vt perficiantur& conſeruentᷣ in ſua perfectione.

Sed ex motu non perficiuntur niſi aſſequantur finem,ad quem vel propter quem mouentur.Sicut infirmus non perficeretur ſanatione,niſi conſequeretur ſanitatẽ,ad quã ordinaᷣ ſanatio.Motꝰ.n.accipiet ꝑfectionẽ,à termino ad quẽ.

Sed finis motus eorum eſt, vt attingant primum mouẽs modo quo declarabimus in immediatè ſequentibus, ergo primum mouens eſt finis amatus & deſideratus à cælo ſecundo modo ſumpto,ſicut illud ex quo & per quod,&c.

Poſitis &probatis concluſionibus reſponſiuis,notandũ eſt ſecundum Com.com.36.& B.Th.in lectura ſexta,ꝙ finis propter quem cęlum ſecundo modo ſumptum mouetur eſt duplex,ſc.primus & per ſe intentus, & alius ſecunda intentione intentus.

Primus & per ſe intentus eſt vt aſſimiletur primo mouẽti,ſecundus & ſecundario intẽtus eſt,vt in cauſando explicet in actu, quod continetur in virtute in primo mouente, & hæc eſt ſententia B.T.in 12.Meta.in lectura 6.Com.autem com.36.magis diffusè id pertractat dicens, Dicamus ergo, ꝙ non mouentur,niſi quia intelligunt ex ſe, ꝙ perfectio & ſubſtantia eorum ſtat in motu,ſicut facit illud,quod mouetur ad conſeruandam ſuam ſanitatem quia ſcit ꝙ ſua ſanitas non conſeruatur niſi motu,&etiam intelligũt ꝙ motus eorum eſt cauſa exitus eius,ꝙ eſt in potentia in illis formis abſtractis ad actum,ſcilicet ad formas materiales.

Iſtæ.n.formæ fortè videntur habere duplex eſſe, ſ.in actu,ſ.materiale eſſe quod habent, & eſſe in potentia, ſc. eſſe quod habent in iſta forma,& dico potentiam, quemadmodum dicimus ꝙ formæ artificiales habẽt eſſe in actu in materia,& in potentia in anima artificis: vnde hæ formæ videntur habere duplex eſſe,abſtractum & materiale,& hoc quidem eſt quod facientes formas, i.Platonici volunt dicere,ſed non perueniunt ad ipſum.

Sed tamen motus eorum non eſt propter exitũ iſtarum formarum à potẽtia in actum: non ita ꝙ illud eſt perfectio prima eorum, ſed ita ꝙ illud eſt conſequens primam perfectionem eorum.V. g. qui exercitatur ad conſeruandam ſanitatem per operationem alicuius artis.

Primò intendit ad conſeruandum ſanitatem ſuam.Secũdò autẽ intendit illã operationem,hæc Com.Et aduerte,ꝙ quãdo dicit ꝙ motus eorum eſt cauſa exitus eius,quod eſt in potentia,per eſſe in potentia intelligit eſſe ſpirituale,qđ habet res producibiles in intellectu agentis,& dicitur eſſe immateriale vel ideale,& ꝑ eſſe actu,intelligit eſſe rei productę,vt iam ad extra producta eſt.Com.ergo intendit,qđ ideo cęlum mouetur,vt producat in actu formas,i.naturas rerum inferiorum,quæ continentur in potentiam ſecundũ eſſe ideale in forma abſtracta, i.in motore primo:vnde cælum,ſecundo modo ſumptum,in hoc ſe habet ad motorem primum, in cuius intellectu ſunt omnes rerum inferiorum naturæ,ſicut miniſter ad primum artificẽ,qui operatur artificiata, prout ei proponuntur ab architecto,in cuius intellectu eſt idea,vel ſpecies artificiati.Et aduerte ſenſum verborũ Com.quoniam profundus eſt,& inuenies ꝙ B. Th. & Com.concordant in fine primo & ſecũdario intento. Nam B.T.dicit in expoſitione,in lect.6. finem primò intentum eſſe,vt aſſimiletur primo motori.Idem tenet Auic.in li.9.ſuæ Meta.c.3.Idem tenet Com.in com.37.vbi inquit, Primum.n. cęlum mouetur ab iſto motore ſecundum deſiderium, vt aſſimiletur ei ſecundũ ſuum poſſe.Itẽ concordant in fine ſecundario intento, & eſt illud per quod cõſequuntur finem primò intentum. Hoc autem eſt exitus ſiue productio formarum inferiorum ad extra,quæ productio eſt per motum cæli:vnde aduerte, ꝙ ſicut ſe habet curſus,&exercitium,& ſanitas in intentione infirmi,ſic motus cæli &productio inferiorum,& aſſimilatio ad primum motorem in intentione cæli ſecundo modo ſumpti. Conſtat autem ꝙ infirmus intendit curſum,vt exercitetur:& intendit exercitari vt ſanetur,& ſic primum intentũ eſt ſanari, curſus autem & exercitium non intenduntur niſi in ordine ad ſanari.Sic in propoſito,cælum ſecundo modo ſumptum eſt in motu, vt producãtur & exeant in actum per motum formæ rerum inferiorum,& intendit productionem hanc,non vt primo intẽtum,ſed eam ordinat ad aſſimilationem ſui,cum primo motore,& hic eſt vltimus finis in executione, & primus in intentione.

Sed dices in quo conſiſtit illa aſſimilatio:reſpõdeo,Difficile eſt hoc inuenire,dicam tamen quod occurrit.Vt probabitur ꝯ.primum mouens eſt cauſa productiua& regitiua prima & vniuerſalis à ſe totius entis creati,tam ſuperioris mundi,quã inferioris.Et mũdũ quidẽ ſuperiorẽ regit ac cõſeruat,ſine aliqua generatione & corruptione,qm̃ entia illa indefectibilia & immortalia ſunt. Mundũ autẽ inferiorẽ adminiſtrat per intelligentias,vt per rectores ſecundos,qbus virtutẽ indidit producendi & diſponendi inferiora,nõ quidẽ immediatè,qm̃ hæc eſt dignitas primi princ. ſed per motũ cæli.Aſſimilatio ergo ſtat in hoc,ꝙ ſicut primũ prin. eſt cauſa vniuerſalis diſponens & largiens eſſe vnicuique naturæ,vt illi cõuenit: ſic cælũ ſecundo modo ſumptũ per motũ,& non per ſe ipſum diſponit mundũ inferiorẽ,dedu cens ad eſſe naturas generabiles & corruptibiles,quæ ſunt in intellectu primi ſecũdũ eſſe ideale.Cælũ ergo mouetur, vt aſſimiletur primo motori,i.vt ſit agens, & diſponens, & ſeruans mundũ inferiorẽ, ſicut primũ principiũ eſt agẽs & diſponens totũ vniuerſum,& propterea dixit Com.in 12.li. Meta.com.37.cælũ mouetur vt primo motori aſſimiletur ſecundũ ſuũ poſſe.q.d.nõ adæquatè, ſed imitatiuè & particulariter.Sicut gubernator vnius ciuitatis aſſimilaᷣ regi, non adæquatè,ſed in hoc,ꝙ ſicut ſe habet rex ad totũ regnũ,ſic gubernator ad vnam ciuitarem. Et propter hanc aſſimilationem in regimine & diſpoſitione mundi inferioris,dicuntur intelligentiæ mouentes cælos mentes diuinæ, virtutes diuinæ,Dii ſecundi,Domini mundi inferiores.

Quantum ad 2.ſ.vtrum primum mouens moueat'cęlum ſolum in genere cauſæ finalis,an etiam in genere cauſæ efficientis,aduerte,ꝙ non eſt intentio noſtra hic quærere, vtrum moueat effectiuè immediatè,ita ꝙ ſit applicatum cælo,ſed ſimpliciter ſiue mediatè,ſiue immediatè:nam vtrum ſit applicatum,inueſtigabimus in ſequentibus.Tu igitur ſic procedes. Primò ponetur opinio Auic.Secundò opi. Com. quæ trahitur etiam ex Philoſopho. Tertiò opinio B.Tho.

Quantum ad 1.aduerte ꝙ Auic.in lib.9.ſuæ Metap. dicit tria ſpectantia ad hoc propoſitum.Primò,ꝙ cælum eſt animatum propriè, & ꝙ anima cæli mouet ipſum effectiuè circulariter,ſicut anima mouet animal motu progreſſiuo,vnde dicit in lib.9.ſuæ Meta.Cælum mouetur per animam, & anima eſt principium propinquum ſui motus, & in illa renouatur imaginatio & voluntas, & ipſa extimat ſe habere apprehenſionẽ rerum variabilium,&voluntatem eſſendi ipſas res particulares, & ipſa eſt perfectio corporis cæli & eius forma.Dicit ſecundò, ꝙ quælibet ſphæra habet motorem ſeparatum,i.intelligentiam, qui eſt motor appropriatus illi ſphæræ,& mouet illã ſphæram,ſiue illud cælum animatum,ſicut amatum mouet amãtem & deſiderantem, eo ꝙ cælum animatũ deſiderat aſſimilari ſuo motori ſeparato appropriato, ita ꝙ iſte motor ſeparatus appropriatus mouet cælum vt finis amatus, & non effectiuè, ſicut cibus apprehenſus ſub ratione vtilis & delectabilis mouet animal localiter in genere cauſæ finalis tantum.

Anima autẽ mouet effectiuè. Dicit tertiò, quòd quodlibet cælũ vt animatũ non ſolũ deſiderat ex motu ſuo aſſimilari ſuo motori ſeparato appropriato,ſed etiã primo & vniuerſali motori non appropriato alicui cælo, & hic eſt Deus vniuerſalis finis omniũ quẽ deſiderans omnia vt optimũ,intẽdit ergo, ꝙ & primus vniuerſalis motor ſeparatus, & motor ſeparatus appropriatus moueãt cælũ finaliter &

non

non effectiuè,quoniã effectiuè mouet anima cæli, & ꝙ hic fuerit intentio ſua tam in ſecundo,quàm in tertio dicto,patet ex lib.9.ſuæ Meta.c.3.vbi inquit,Reſtat igitur vt ſit vnicuique cælorum deſiderium aſſimilandi ſubſtantiæ intelligibili ſeparatæ,quæ eſt ei propria.Diuerſitas autẽ motuum & ſuarum diſpoſitionum quã habent cæli,eſt propter hoc, quãuis nos neſciamus qualiter hoc debeat eſſe,&quandiu.

Sed cauſa prima eſt deſideratum vniuerſitatis communiter. Et hæc eſt intentio de hoc quod dixerunt antiqui,ꝙ vniuerſitas habet motorem vnum amabilem. Sed vnaquæque ſphæra habet motorem ſuum,qui eſt ei proprius:& amatum,quod eſt ei proprium.Igitur vnicuique cælo eſt anima mouens,quæ intelligit bonitatem,&propter corpus habet imaginationem,ſ.formare particularia, & habet voluntatem particularium.

Sed id quod intelligit de primo,& qđ intelligit de principio,quod eſt ſibi proprium & propinquum, eſt principiũ ſui deſiderij motionis.Hæc Auic. cuius opinio non tenetur ſecundum viam noſtram de animatione cæli,nec de duplici motore ſeparato mouente, vt finis amatus, & quoniam totum fundamentum ſuum ſtat in animatione cęli,ideo differo reprobationem eius,vſque ad quęſtionem ſequentem, vbi determinabitur, ꝙ nulla ratione cogimur ponere cælũ animatum propriè,& deſtruemus cauſas& rationes,propter quas Auic. ponit animam in cælo, & duplicem motorẽ ſeparatum appropriatum& vniuerſalem,mouentes ſolùm in ratione finis.

Quantum ad opinio.Comm. aduerte,ꝙ non eſt difficile videre in doctrina ſua, ꝙ primum mouẽs moueat cælum effectiuè finaliter,quoniam ſecundum ipſum,vt declarabimus 7.& vt ſibi attribuit B.T.primum mouẽs eſt proprium mouens primi cæli,& ſibi applicatũ,ſicut intelligentia Saturni eſt applicata cælo Saturni,&ꝙ hæc fuerit intẽtio ſua patet in lib.12.com. 44. vbi reprehendens Modernos, inter quos præcipuè intendit de Auicenna,inquit:

Quod autem Moderni dicunt ſubſtantiam primam eſſe priorem motorem totius,falſum eſt, i.Primum principium quod vocat primam ſubſtantiam eſſe priorem motorem totius,i.intelligentia,vel anima mouente totum,i.primum cęlum,quod eſt cauſa omnis motus,ſaltem diurni,in planetis falſum eſt,& ſubſequitur Commentator.

Quęlibet eĩ ſubſtantia iſtarum eſt principium ſubſtantiæ ſenſibilis ſecundum motorem & ſecundum finem, & ideo dicit Ariſt.ꝙ ſi aliquæ ſubſtantiæ eſſent non mouentes, eſſent ocioſæ:hæc Com.ex quibus patẽt,quod intendit omnem ſubſtantiam abſtractam mouere effectiuè nulla excepta, aliter eſſet ocioſa, ocioſum autem eſt quod propria actione caret.Igitur primũ mouens ſecundum ipſum eſt primum agens motũ,&primus finis,ergo mouent vt efficiens & vt finis,& confirmatur,nam in lib.12.com.40.inquit,Primum principium entium eſt aliquod immobile omnino, & facit primum motum æternum vnum continuum. Conſtat autem quod facere motum,importat efficere motum.

Quantum ad opinionem B.Th.dico,quod de mente Philoſophi & ſecundum veritatem tenet primum mouens mouere vt finis,& de hoc nullus dubitat, & iam probatum eſt ſuprà,& eſt tex.Philoſophi in hoc libr.tex.36.Mouet autem ſicut appetibile & intelligibile.Vltra hoc tenet, quod mouet effectiuè, quoniam omnia mouentia accipiunt virtutem mouendi à prima.

Præterea,omnes cauſæ ſecũdæ per ſe ſubordinãtur primæ,Sed in per ſe ſubordinatis,vt dictum eſt in 2. Metaphy. talis eſt ordo,quod omnes ſimiliter concurrunt & cooperantur ad effectum,aliter non ſeruaretur connexus cauſalitatis inter eas,ergo primum mouens concurrit actiuè cum mouente proximo ad motum cæli,& præterea B.T.in 2.Meta.exponens tex.44. loquens de motoribus corporum cæleſtium effectiuè,& non in genere cauſæ finalis tantum,dicit ſic,Neceſſe eſt quod ſupra ſphæram nullum fixarum ſit alia circundans totum,quæ reuoluit totum cælum motu diurno,& hoc eſt primum mobile,quod mouetur à primo motore ſecundum Ariſt.&c.

Quantum ad 3.principale inuenio multam difficultatẽ, quoniam tam B.Th.quàm Com.arbitrantur ſe loqui ſecundum mentem Philoſophi, & tamen non concordant. Nam Commentator tenet hanc affirmatiuam,primũ principium mouet primum cælum vt agẽs motu immediatè & vt finis, & hoc de mente Philoſophi.Sed B.Th.tenet hanc negatiuã de mente Philoſophi, primum principium non mouet cælum immediatè, ſed per intelligentiam mediam, ad quam primum principium comparatur vt obiectum amatum & intellectum,gratia cuius mouet.Tu igitur vt valeas defenſare B.T.& Scotum & Ant.And.qui in hoc concordant, ſic procedes. Primò declarabis Com. tenuiſſe partẽ negatiuam contra Iandunum, cuius rationes ſolues ex doctrina Com.Secundò pertractabis opinionem B.Th. in qua arguetur contra poſitionem Com. Tertiò ſolues quædam dubia inſurgentia contra determinationem quam facimus pro via Thomiſtica.

Quantum ad opinionem Com.quòd tenuerit partem affirmatiuam,probo, primò ex dicto B. Thom.deinde ex dictis ipſius Com.B.Thom. in quæſtionibus de ſpiritualibus. Creaturis art.6.ad 10.argumentum ſic ait. Auerroes inuenitur in hoc variè locutus in libr.de ſubſtantia orbis dixit, ꝙ idem eſt,quod mouet corpora cæleſtia vt agens & vt finis. Quod quidem eſt valde erroneum,ſic enim ſequitur,quòd Deus ſit anima primi cæli, ſecundum quod ſubſtantia quæ mouet primum cælum vt agens,dicitur anima eius,&ratio qua hoc dixit, eſt valde inſufficiens. Quia enim in ſubſtantiis ſeparatis à materia eſt idem intellectus & intellectum, extimauit quòd etiam ſit idem deſiderans & deſideratum. Quod non eſt ſimile.Nam cognitio cuiuſlibet rei fit ſecundum quod cognitum eſt in cognoſcente. Deſiderium autem fit ſecundum conuerſionem deſiderantis ad rem deſideratam, ſi autem bonum deſideratum ineſſet deſideranti ex ſeipſo, non competeret ei, quod moueret ad conſequendum bonum deſideratum, vnde oportet dicere quòd bonum deſideratum,quod mouet vt finis,eſt aliud à deſiderante,quod moueret vt efficiens.Hæc B.Tho.Si ergo volumus ſicut debemus, ſuſtinere Bea.Thom.quòd intellexerit Commen. cogimur tenere quòd Commen. ſenſerit vt diximus.

Prętereà,de hoc habemus expreſſam eius ſententiam in multis com.in 12.Metaph.& omnibus prætermiſſis,aduerte quæ dicit in com.44.Inquit enim,Quemadmodum primus princeps in ciuitatibus neceſſe eſt vt habeat actionem propriam,quæ eſt nobiliſſima actionum,& ſi nõ eſſet ocioſus, quam actionem intendunt per ſuam actionem omnes qui ſunt ſub primo principe, ſic eſt intelligendum de iſtis corporibus,cum ſuis formis à quibus mouentur,& de iſtis formis adinuicem.

Ex quibus patet,ꝙ Com.vult,ꝙ primus princeps vniuerſi,qui eſt Deus,habet propriam actionem quam intendunt, qui ei deſeruiunt motores inferiores.Talis autem actio eſt motus diurnus,ſicut patet per verba quæ præmittit,inquit enim ꝙ omnes intẽdunt hunc motum diurnum,qui eſt primi motoris actio & principium aliarum actionum.Prætereà,habemus à Com.in 12.Meta.in com. 48. ꝙ quælibet ſubſtantia abſtracta mouet aliquod corpus cæleſte,alioquin eſſet ſuperflua in vniuerſo & ocioſa & diminuta in diſpoſitione,id eſt,imperfecta:& quia hoc ſecundum Commentatorem, eſſet maximum inconueniens in prima ſubſtantia,i. in primo principio,quod eſt omnium nobiliſſimum, ſequitur quòd opinatus fuerit ipſum mouere effectiuè,immediatè primum cælum.

Verùm,quia Iandunus in lib.12.in q.17.tenet oppoſitum, & dicit eſſe de mente Com.quòd primum principium non mouet cælum effectiuè immediatè, ſed mediante motore coniuncto deſiderante & amante primũ principium, ideo intendo ſoluere rationes ſuas.

Primo ſic arguit:Præter mouens ſolum vt amatũ & deſideratum,debet eſſe aliud mouens vt amans&deſiderans, quia mouens ſolùm vt amatum mouet tantùm vt finis, ſed finis non mouet effectiuè immediatè, ſed eſt cuius gratia fit motus. Sed primum principium mouet tantum vt amatum & deſideratum ſecundum Philoſophum & Com.in 12. Meta.tex.& com. 36. ergo neceſſe eſt ponere aliud mouens vt amans & deſiderans.ergo primum principium non mouet cælum immediatè.

Ad hoc dicitur,quòd Com.negaret minorem, illa enim eſt ad mentem Auicen. quem Commentator reprehendit in hoc 12.in commento 44.& licet Philoſophus & Comm. dicant, quòd primum mouet vt amatum & deſideratum, non tamen dicunt, quòd ſolùm, imò tenet Com. ꝙ agens motum eſt finis motus.Prætereà, poteſt negari prima propoſitio ad mentem Com. quoniam inter deſiderans & deſideratum ſufficit diſtinctio rationis, non enim inconuenit idem amare & deſiderare ſeipſum: vnde diceret Comm. ꝙ

prim

primum vt amans & desiderans seipsum mouet effectiuè, vt amatum & desideratum mouet vt finis.

Secundò sic, Omne quod agit motum, agit propter nobilius se, ꝙ Arist. in secundo cæli tex. 64. vbi dicit, Actio consistit in duabus semper, s. cuius gratia, & ꝙ huius gratia, i. fine & agente propter finem. Sed primum non potest habere nobilius se cùm sit optimum in natura, ergo, non agit motum cæli immediatè.

Ad hoc dicitur vt ad præcedens, ꝙ licet omne agens agat propter nobilius, non tamen est necesse inter ipsum & illud nobilius esse distinctionem realem, sed sufficit distinctio formalis in ratione causalitatis, in qua datur maior & minor nobilitas. Nam causalitas finis nobilior est causalitate efficientis, vt declaratum est in lib. 5. Ad argumentum, dico, ad minorem, ꝙ licet primum non habeat nobilius distinctum realiter, tamen primum vt mouens effectiuè habet se ipsum, vt mouet vt finis, sic responderet Com.

Tertiò sic, si primum moueret cælum immediatè, ergo moueret in non tempore, quod implicat. Consequentia probatur, supponatur primò, ꝙ virtus maior mouet in minori tempore, vt probatum est in 8. Physic. Tunc sic, virtus finita quanto maior, tanto in minori tempore mouet, ergo si virtus infinita immediatè mouet, mouebit in nō tempore, quoniam inter ipsam & quamcunque aliam, nulla est proportio in maioritate virtutis: ergo, &c.

Ad hoc dicitur, ꝙ argues supponit falsum, s. primum motorem esse virtutis infinitæ, quod Commentator non concederet, vt declarabit in quæstione de infinitate primi motoris, supponendo ergo, ꝙ sit finitæ virtutis, consequentia nullam habet apparentiam, quoniam inter primum motoré & alios inferiores datur proportio virtutis, si omnes sunt finiti, vnde sequitur, ꝙ omnes mouebunt in tempore, licet primus in minori tempore quàm omnes alij, propter maioritatem virtutis.

Quartò sic: Com. vult in 8. Phys. com. 79. & in 12. Metap. com. 41. ꝙ primus motus sit à duplici motore, quorum vnus est finitæ motionis, & est anima existens in eo: alter verò infinitæ motionis, & est motor non in materia, & ab illo motore est perpetuitas motionis, ergo non est immediatè à primo principio.

Ad hoc dicitur, ꝙ illi duo motores non sunt duo distincti realiter, sed sunt vnus tantum, qui tamen propter duplicem motū mouendi, potest dici duo formaliter, nam vt mouet effectiuè, potest dici formaliter vnus, & mouēs vt finis, dicitur alter, & aduerte, ꝙ si Com. intenderet, ꝙ essent duo distincti realiter, sibiipsi contradiceret, nam in 1. ca. de substantia orbis sic ait: Nō est dicendum, ꝙ formæ quibus mouentur corpora cęlestia, sint alię ab eis, ad quas mouentur, ecce quod expresè dicit, non esse ponēdos tales motores distinctos, s. vnum à quo mouentur effectiuè, & alium ad quem vt ad finem mouentur, quoniam ex doctrina sua omnis intelligentia agens motum est etiam finis motus. Vt ergo liberetur Com. à contradictione, tenendū est in via sua, illos duos motores esse vnum realiter, & duos formaliter, vt declarauimus. Hęc dixi, non vt vellens sequi viam Com. quam reputo contra B.T. vt declarabitur, sed vt manifestetur, quod Iandunus qui se commētistam profitetur, in hoc deuiat à Com.

Quantum ad opinionem B.T. dico, ꝙ in tota sua doctrina tenet hanc conclusionem, Deus qui apud Philosophum dicitur mouens primum, non mouet cælum immediatè, vt motor coniunctus & appropriatus, & hanc tenet non solū secundum veritatem, sed etiam de mente Philosophi, contra Com. hæc igitur probatur triplici ratione.

Prima sumitur ex 1. lib. contra Gentiles, c. 13. & arguitur sic, si Deus mouet primum cælum immediatè, ergo est pars alicuius mouentis seipsum, qđ est falsum, cōsequentia probatur, quoniam non est maior ratio, ꝙ ex cęlo Saturni, & ex sua intelligentia applicata constituatur vnum mouens seipsum, ex 8. Phy. quā ex 1. cælo, & primo principio si ita applicatur & appropriatur primo cælo, vt eius motor immediatus, sicut intelligētia Saturni cælo Saturni, omne autem mouens seipsum distinguitur in partem mouentē & in partem motam, ex 9. Phys. ergo Deus erit pars alicuius mouentis seipsum, falsitas autē consequentis probat, si Deus esset pars alicuius mouētis seipsum, ergo esset mouēs particulare, qa applicatū mobili particulari est mouēs particulare: cōstat aūt ꝙ primū cælū est mobile particulare, cū sit hoc cælum, ergo primum principium esset mouēs particulare.

Hoc autem est contra Philosophum, quoniam apud ipsum est motor vniuersalis, à quo pendet cælum & natura, vt patet in 12. Meta. tex. 38. Et intendit per cælum & naturam mundum superiorem & inferiorem.

Idem apud Philosophum, vt patet in 12. Metap. tex. 52. est illud bonum vniuersale, ad quod respiciunt & ordinantur omnes partes vniuersi: ergo apud Philosophum & veritatē non est mouens particulare adiectum alicui cęlo, sicut alię intelligentiæ, sed absolutū, vt primum & vniuersale regens, ad quod vt ad nobilius cæteræ intelligentiæ respiciunt, sicut visus est dicere Comm. ipsa veritate deductus, & fortè præter intentionem suam in c. 4. de substantia orbis, vbi inquit, & cùm considerauit Arist. in virtutibus appetitiuis cælestib⁹, inuenit eas moueri ad appetibile nobilius ipsis, hæc ille, si ergo virtutes appetitiuæ cælestis quas constat esse in telligentias, mouentur ad aliquod nobilius ipsis, constat ꝙ illud nobilius non est mouēs particulare, nec coniunctum alicui determinato orbi.

Secunda sumitur ex quæstionib. disputatis, de spiritualibus creaturis, quam adduximus in hac eadem quæstione, pertractantes opinionem Commentatoris, vbi probat B.T. ꝙ licet intellectus & intellectum possint esse idem, non tamen desiderans & desideratum, cùm igitur primum principium moueat vt desideratum, non potest esse ille motor, qui mouet vt desiderans: ergo non immediatè mouet primum cælum.

Tertia ratio sumitur in expositione B.T. in 12. Meta. in expositione tex. 36. vbi sic inquit, Dicitur autē primū mouens mouere vt appetibile, quia motus cæli est propter ipsum, sicut propter finē causatus ab aliquo proximo mouēte, quod mouet propter primum mouēs immobile, vt assimilet se ei. Tunc sic: Constat ꝙ nihil assimilatur sibiipsi, quoniam importat relationem realem, quæ requirit extra distincta realiter, vt pertractatum est in lib. 5.

Sed motor cæli ideo mouet, vt assimiletur mouenti per modum appetibilis, ergo distinguitur realiter à mouenti tali. ergo primum principium quod mouet vt appetibile, non est mouens immediatum applicatum, sed mediante intelligentia, vnde solet dici, ꝙ mouet immediatè immediatione virtutis, sed non immediatione suppositi.

Et aduerte, ꝙ hanc determinationem sequitur Ant. And. in 12. Meta. q. 2. Sed aduerte, ꝙ hanc determinationem tenet etiam de mente Com. Sed in hoc non sequeris eum, quoniā suprà determinauimus oppositum ex doctrina Com. & soluimus rationes Ianduni.

Nunc vltimò soluenda sunt quædam dubia, quæ insurgunt contra determinationem factam ad mentem B.T. Sed aduerte, ꝙ quædā fundantur in dictis Com. de quibus non curamus, quoniam cùm determinauerimus B.T. in hoc non concordare cum Com. omnia dicta eius quibus tenet primum principium mouere cælum immediatè sunt neganda à Thomista. & quoniam Paul. Sonc. in 12. Meta. q. 32. tenet opinionem Commentatoris in hoc esse opinionē Arist. ideo tenet de mente philosophi & Commentator. primum principium mouere cælum immediatè effectiuè, & vt finis, & quoniam B.T. tenet oppositum, etiam de mente Philosoph. aliter non reprobasset Com. in quæstione de spiritualibus Creaturis vt suprà allegauimus, ideo Paulus in hoc non defensat viam Thomisticam. Reliquum igitur est soluere dubia, quæ oriuntur ex dictis philosophi & ex ratione, quam formabimus.

Aduerte igitur duo dicta philosophi, primū est in tex. 38. vbi inquit: latio. n. prima mutationū huius aūt quę circulo, hac autē s. latione circulari mouet hoc, i. primū mouēs, qđ præmiserat mouere vt amatum, ergo secundum ipsum mouet, & effectiuè, & vt finis, secundū est in tex. 43. vbi inquit, videmus autē præter vniuersi lationem simplicē quā mouere dicimus potentiam hic existentem substantiam & immobilem, vbi B.T. exponens inquit, & hoc est primū mobile, quod mouetur à primo motore secundū Arist. Sed Auic. posuit, &c. vsque ibi, esse ab eo, in quo dictum habetur expresè oppositum determinationis etiam per expositionem Bea. Tho. vnde videtur sibi contradicere.

Respondetur, scio ꝙ hoc est difficillimū argumentū cōtra B.Tho. tamen conabor soluere, ne sibiipsi sit contrarius. Dico igitur, ꝙ Auic. & Arist. in hoc concordant, ꝙ vterque posuit motorem primum, mouere primum cælum, vt amatum & desideratum, & sic vt finis. Discordant autem in hoc, ꝙ Auic. noluit concedere, primum motorem mouere

aliquo

aliquo modo effectiuè,nec mediatè nec immediatè.Aristo. autem vult,quod etiam effectiuè moueat,mediante tamen intelligentia desiderante.

Sed dices,ergo ita potest dici primus motor mouere omnes cælos,sicut primum, & causare omnem motum cælorum,sicut motum diurnum, quoniam dat virtutem mouendi omnib.intelligentiis,& coagit illis vt causa prima,quod tamen est contra Arist.& B.T.qui particulariter attribuunt motum diurnum primo motori.

Ad hoc negatur cõsequentia, licet enim moueat omnes cælos effectiuè, vt causa prima coagens intelligentiis mouentibus,tamen excellentiori modo &absolutè denominatur motor primi cæli,quoniã in motu diurno magis declaratur virtus sua. & quoniam vniuersalius & perfectius influit in intelligentia applicata primo mobili,eo quòd nobilior est inter cæteras,vt dicemus.

Ratione autem sic arguitur, si primus motor non est applicatus cælo, ergo Philosophus non sufficienter numerauit,nec inuestigauit numerum substantiarum separatarum, quoniam cùm inuestiget talem numerum ex numero motuum orbium,& secundũ te,primus motor non mouet immediatè vt applicatus,ergo Philosophus non conduxit discursum & inuestigationem suam vsque ad primum principium,ex consequenti, non conclusit sufficienter numerum entium separatorum.

Ad hoc respondet Ant.Andr.in 12.q.2.dicens, ꝙ quando Philosophus inuestigauit numerum substantiarum separatarum,non distinxit, inter motorem coniunctum & motorem separatum,& sic videtur in comparatione prætermisisse motorem primum separatum.

Sed hæc responsio non dignificat Philosophum,ideo dico secundum principia B.T.quæ posui 3.in q.3.huius 12. lib. ꝙ Philosophus per motum Phys.non inuestigat, nisi intelligentias applicatas,&numerum earum,per motum autem Meta. qui est motus desiderij inuestigat primum motorem vt finem vniuersalem & optimum desideratum, nego ergo hanc consequentiam,Philosophus nõ inuestigauit primum motorem per motum Phy.ergo non inuestigauit sufficienter numerum substantiarum separatarum,quoniam illa inuestigatio facta secundum pluralitatem motuum est solùm de motoribus coniunctis in quorum ordine non continetur motor primus, sed supponitur, vt caput ordinis, sicut dux non continetur in ordine exercitus, sed est princeps, præsidens,& caput in exercitu.

Hæc de præsenti quæsito dicta sint,in quo dixi vt occurrere mihi potuit,& dedi saltem viam exercendi ingenij.

QVAESTIO XVI.

Si cælum est animatum & quomodo.

Et ex hoc quidem apparet bene, hæc corpora esse animata,& ꝙ non habent de virtutibus animæ, nisi intellectũ & virtutem desideratiuã,quæ mouet in loco Com. in com. 36.& B.T.in expositione tex.39.inquit,& hoc quidem verũ est secundum opinionem Arist. inquantum cælum ponitur animatum anima intelligente & desiderante.

CONCLVSIO.

Cælum est animatum si sumatur vt corpus cæli & motor eius quæ est intelligentia.

IN hac q.quatuor agenda sunt.Primò quid dicendum de animatione cæli secundum Philosophum sequẽdo viam Com.Secundò quid dicẽdum de eodem sequendo viam B.T.Tertiò,quid dicendum de eodem,sequendo viam Aui. Quartò,quid dicendum secundum veritatem.

Quantum ad viam Com. præpono duas distinctiones, deinde conclusiones responsiuas. Deinde soluentur quædam dubia insurgentia contra Com.

Prima distinctio,Cælum sumitur dupliciter.Primò pro corpore cæli,circunscripto motore suo.Secundò,pro corpore cæli & motore suo,quæ est intelligentia ex quibus fit vnum aggregatum modo suo.

Secunda distinctio,Animatum dicitur dupliciter.

Primò,animatum anima inexistente &informante,sicut vera forma informat materiam, quales sunt animæ animatorum inferiorum.

Secundò,animatum anima non informante, sed appropriata & dante motum, coniungitur enim secundum motum, eo quòd est principium immediatum & determinatum motus.

Prima conclusio,Cælum circunscripto motore, non est animatum primo modo.Hæc probatur sic,Secũdum doctrinam Com.Animatum primo modo componitur ex vera materia,quæ est pars compositi,& vera forma, anima enim in animato primo modo est actus corporis,& tale animatum est corpus organicum,quod ponitur in diffinitione animæ.

Sed cælum non componitur in via Com. ex materia & forma,vt declarauimus in lib. 7. nec est corpus organicum ex secundo cæli, com. 42. nulla enim diuersitas partium est in cælo nisi secundum rarum & densum,organicum autem importat diuersitatem partium secundum compositionem & complexionem,ergo cælum circunscripto motore, non est animatum primo modo.

Secunda conclusio,Cælum sumptum pro aggregato ex corpore cæli,& in proprio motore,non est animatum primo modo,probatur sic,In via Com. animatum primo modo est generabile & corruptibile,cælum non est generabile,& corruptibile,ex primo cæli:ergo,&c.

Maior probatur ex principiis suis, licet falsis, quoniam tenet,quòd in quolibet animato primo modo anima est educta de potentia materiæ, ex consequenti animatum est genitum,cuius generatio est terminus alterationis. Hac de causa tenet animam humanam non esse formam informantem & dantem esse vt declaratum est in 3. de Anima. Quare,&c.

Tertia conclusio,Cælum sumptũ secundo modo, est animatum secundo modo in viaCom.sic probatur,Secundum Philosophum in secundo cæli,tex.7.sex differentiæ positionis sunt in cælo, ergo est animatum, probatur consequentia, quia istæ positiones sunt propriæ animatorum, ergo,&c.

Prætereà,Quod habet intellectum & appetitum, est animatum,quoniam ista sunt propria naturæ viuæ, sed secundum Philosophum in libr.12. Metaphys. tex.36. Sed in cælo quod mouetur à primo motore vt ab appetibili, oportet ponere intellectum & appetitum, quod enim mouetur ab appetibili,appetens est,& illic dicit Philosophus ꝙ principium appetitus, est intelligentia. ergo in cælo sumpto secundo modo est appetitus, & intellectus, ex consequenti est animatum, non primo modo, vt probatum est, ergo secundo modo.

Sed contra hanc tertiam conclusionem insurgunt duo dubia in via Com. Primum est, si cælum non est animatum anima informante,sed tãtum appropriata,ita ꝙ intelligentia dicatur anima eius, ergo intelligentia mouens nõ intelligit motum cæli,& per consequens non mouet per intellectum & appetitum,nec appetit mouere vt assimiletur primo motori,quæ omnia sunt contra ipsum Com.in hoc 12.in com.36.vbi inquit,& ꝙ non habet de virtutibus animæ nisi intellectum & virtutẽ desideratiuam, quæ mouet in loco, & infrà inquit,Quapropter hoc monẽs est intellectus.Cõsequentia autem probatur, quoniam apud Com.nulla substantia separata intelligit indiuiduum,sed motus causatus ab intelligentia puta Saturni, & cælum eius sunt quædam indiuidua,est enim hic motus,& hoc cælum,ergo,&c.

Quòd autem apud Com. nulla substantia abstracta intelligat indiuiduum,habetur expresè in lib.suo de Somno & Vigilia,vbi sic inquit,Et declaratum est in prima Philos. ꝙ istæ intelligentiæ abstractæ intelligunt naturas vniuersales,&non dant nisi simile eius,quod habent,impossibile est vt dent intentionem indiuidualem omnino, cum non habent naturam comprehẽdendi intentionem particularem, & illæ formæ vniuersales non indiuiduantur, nisi propter materiam,& si intelligentiæ abstractæ cõprehenderent indiuiduum, tunc necessario essent materiales. hæc Com. ex quibus patet,substantiam abstractam secũdum opinionem suam non intelligere singulare.

Ad hoc dicunt Comm. quòd licet intelligentia non cognoscat motum cęli,quem causat in particulari,cognoscit tamen in vniuersali, & ex consequenti reuolutiones particulares,secundum quod includuntur in motu primo accepto secundum suum ambitum.

Sed mihi videtur quòd illa cognitio in vniuersali non sufficiat, ad hoc quòd causet motum æternum per intellectum & appetitum. nam appetens finem determinatum & particularem necesse est, vt cognoscat determinatum medium, quo assequatur finem, aliter non magis hoc quàm illud eligeret medium. Cum igitur intelligentia appetat assimilari primo motori, vt in particulari cognito, necesse est vt cognoscat in partic

particulari. motum ſuum vt medium ordinatum ad finem ſuum deſideratum.

Et ideo videtur dicendum in via Com. quòd intelligentia cognoſcit motum, quem cauſat, vt eſt hìc motus non quidem per ſpeciem motus, ſed in eſſentia ſua.

Nam intelligentia cognoſcens eſſentiam ſuam, perfectè cognoſcit, ex conſequenti omnes proprios effectus, quorum eſſentia ſua eſt cauſa: & cum ſit cauſa effectiua motus æterni, cognoſcit ipſum vt effectum ſuum. Inde gradatim cognoſcit cælum receptiuum ſui mot⁹. Inde cognoſcit res inferiores per motum ſuum producibiles, tâquam effectus mediatos, & quando arguitur quòd Com. negat intelligentiam abſtractam cognoſcere indiuiduum, dico quòd intendit intelligentiam non cõprehendere indiuiduum per ſpeciem propriam, ſpecies enim primò repreſentatiua indiuidui ſumitur ſenſu & imaginatione, quæ non ſunt in intelligentia, cum ſit extra magnitudinem.

Et ratio quam adducit Com. in libro ſuo de Somno & Vigilia, declarat hanc fuiſſe mentem ſuam. Dicit enim cùm non habent naturam apprehendentem intentionem particularem, conſtat autem apud Philoſoph. & Com. naturam apprehenſiuam particularis intẽtionis eſſe ſenſum, quæ eſt potentia materialis: & ideo Commentator ibidem ſic infert, Si intelligentiæ abſtractæ comprehenderent indiuiduum, tunc neceſſario eſſent materiales.

Secundum dubium. Quoniam ſi cælum circunſcripto motore non eſt animatum, ergo eſt ignobilius formica, quoniam omne inanimatum eſt ignobilius animato, ex ſecundo cæli comm. 61. Hoc autem videtur repugnare cælo, quoniam perpetuum nobilius eſt corruptibili.

Ad hoc Commentator variè reſpondet. Mihi autem videtur dicẽdum, quòd aliquod corpus poteſt eſſe nobilius alio dupliciter.

Primò, quo ad gradum eſſendi: & ſic cõcedo formicam eſſe nobiliorẽ cælo, quoniam habet eſſe & viuere, qui ſunt duo gradus eſſendi.

Secundò, quo ad modum eſſendi, qui modi ſunt eſſe cõtingẽs, eſſe neceſſarium, eſſe corruptibile, eſſe perpetuum, & ſic dico cælum eſſe nobilius quocunque inferiori ſimplici, vel compoſito animato, vel inanimato, nam omnia inferiora corruptibilia ſunt: cælum aũt habet eſſe neceſſarium perpetuum, vnde dicitur diuinum corpus, ex ſecundo cæli tex. primo. Hæc dicta ſint quo ad mentem Commentatoris de animatione corporum cæleſtium.

Quantum ad mentem B. T. loquendo ſecundum Ariſto. inuenio diuerſum modum loquendi, nam in quæſtionibus diſputatis de ſpiritualibus creaturis art. 6. & in 1. par. q. 70. art. 3. tenet expreſsè cum Auerro. & dicit, non eſſe concedendum ſecundum Ariſt. cælum eſſe animatum, niſi ſecundo modo, verum in ſecundo contra gent. c. 70. probans cõtra Auerro. quòd anima intellectiua ſit forma corporis, expreſsè per totum illud caput conatur declarare ex rationibus Ariſt. cælum eſſe animatum primo modo, & hanc fuiſſe mentem Ariſt. Vt igitur liberes Beatum Thomam à contradictione, ſequere determinationem quam fecit in quæſtione de ſpiritualibus Creaturis, & in prima Parte, & dices, quòd quando aliter concluſit in ſumma contra Gentiles, hoc non dixit quaſi de facto ſic ſit, ſed quòd non repugnaret principiis Ariſt. quin poſſet talis ſenſus elici ex dictis ſuis. Et id congruentiſſimè fecit.

Quoniam Commentat. credidit repugnare principiis Ariſto. ſubſtantiam intellectualem informare materiam. Et Beatus Thomas, quaſi exaggeratus voluit declarare id nõ repugnare, quaſi ſic arguens, non repugnat in via Ariſt. ſubſtantiam intellectiuam informare corpus cæli, ergo pari ratione non repugnat animam intellectiuam informare corpus humanum.

Si hanc reſponſionem ſequeris, liberabis Beatum Thomam à contradictione, & non diſſentient B. Th. & Comm. in facto de animatione cæli, licet diſſentiant in hoc, quod eſt non repugnare.

Quantum ad opinionem Auicen. nota, quòd vt poteſt haberi ex doctrina ſua in nono libro ſuæ Metaphyſicæ, capite ſecundo. opinatus eſt cælum animatum primo modo, ita quòd negauit intelligentiam, quæ eſt virtus intelligibilis pura, id eſt extra magnitudinem & materiam omnino poſſe eſſe principium propinquum motus in cælo, vnde ſic inquit: Dico etiam quòd principiũ ſui motus propinquum non poteſt eſſe virtus intelligibilis pura, quæ non variatur, nec imaginatur particularia: cum negauerit intelligẽtiam poſſe eſſe principium propinquum motus, coactus fuit ponere animam intellectiuam informantẽ vt principium proximum, quod ſe habet ad cælũ, ſicut anima noſtra ad nos: vnde ſic inquit, Anima verò quæ mouet cælũ eſt, ſicut iam notum eſt tibi, corporalis, conuertibilis, variabilis, nec eſt ſpoliata à materia, cuius cõparatio ad cælum, eſt ſicut comparatio noſtræ animæ ad nos.

Ratio autẽ motiua apud Auic. fuit, quia arbitratus eſt, quòd intelligentia non cognoſcit ſingularia, cùm ſit libera ab omni magnitudine à materia indiuiduante, ſicut etiã dixit Com. in libro ſuo de Somno & Vigilia, vt ſuprà allegauimus, etiam quoniam neceſſe eſt motorẽ propinquum cæli intelligere motum, quem cauſat, & cælum quod mouet, quæ ſunt quædam ſingularia materialia, aliter nõ moueret, quoniam principium motionis in cælo, eſt cognitio & appetitus, ideo credidit oportere cælum habere animã, in qua ſit intellectus cognoſcitiuus vniuerſalium, & imaginatiua cognoſcitiua ſingularium.

Sed hæc opinio nullum habet fundamentum veritatis, nec ex ſenſu, nam falſum eſt intelligentiam non poſſe intelligere ſingularia, licet non per propriam ſpeciem, vt diximus ſoluentes primum dubium motum contra Com. Item non poteſt conuinci ex ſenſatis cælum eſſe animatum, niſi ex motu. Sed motus non cogit ponere animatũ primo modo, ſed ſufficit ſecundo modo, vt declarabitur infrà.

Item poſito, q̃ anima informans eſſet in cælo, adhuc nõ cognoſceret ſingulare per imaginatiuam, quoniam eſt potentia ſenſitiua, cuius organũ eſt corpus elementatũ, quod repugnat naturæ cæleſti, cognoſceret ergo intellectu, ſed propter actum intelligendi non eſt neceſſe, quod vniatur cælo vt forma, vt declarabitur, ergo opinio Auicennę nullam habet euidentiam, ſed eſt mera imaginatio.

Quid autem tenendum ſit ſecundum veritatem, dico q̃ non eſt ponẽdum animatum, niſi ſecundo modo, quoniam modus animationis manifeſtatur nobis ex operatione animati. Nulla autem operatio apparet in cælo, propter quam ſimus conuicti, ponere ipſum animatum primo modo. Nã ibi non ſunt operationes vegetatiuæ, nec ſenſitiuæ, quoniã vt declaratũ eſt in ſecundo de Anima, requirunt organum conſurgens ex mixtione elementorum, cælum autẽ eſt corpus quintũ vt probatum eſt in primo de cælo, nec eſt appetitus ſenſitiuus, quia ſequit̃ apprehenſionẽ ſenſitiuam, qua remota à cælo, ex conſequenti remouetur talis appetitus. Propter autem intelligere non eſt neceſſe eſſe animatũ primo modo, quoniam intelligere eſt operatio non organica, nec indiget corpore, niſi ratione phantaſmatum deſeruientium ipſi intelligere, phantaſmata autem ad partem ſenſitiuam pertinent, quæ non poteſt eſſe in cælo, vt diximus, ergo intelligere cæli non conuincit ipſum animatum primo modo. Nec motus localis, quoniam ex 7. Phyſicorum, & 8. ſufficit mouens & motum eſſe ſimul, ita quòd inter ea ſit tactus naturalis aut Metaphoricus, de quibus loquitur Philoſophus in primo de generatione tex. 44. & 45. Naturalis quidem eſt inter duo corpora, actiua & paſſiua adinuicem, ſicut inter elementa in ſuis extremitatibus, vel adinuicem approximata. Metaphoricus autem eſt inter mouens non quantum, & corpus mobile, prout mouens applicat virtutem ſuam, & imprimit in mobili, ſed non econuerſo, & hoc modo contriſtans tangit nos, ſimiliter lætificans, & intelligentia tangit cælum, non ergo ex motu locali cõuincimur ponere cælum animatum primo modo: Nec ex cauſalitate cæli ſuper animata, quæ producuntur ex motu cæli in mũdo inferiori. Nam talis cauſalitas non eſt vniuoca ſed æquiuoca, in qua non eſt neceſſe cauſam eſſe formaliter, ſed virtualiter talem, qualis eſt effectus: & ſic dico, q̃ ſufficit cælum vnitũ intelligẽtiæ eſſe virtualiter viuum, ad hoc quod producat per ſe, aut comproducat viua, quam virtutẽ trahit ab intelligentia viua. Sicut calor naturalis trahit ab anima virtutem generandi carnem viuam per digeſtionem alimenti, & vt ſic poteſt dici calor virtualiter viuus, quia eſt inſtrumentum animæ, quod non verificatur de calore ignis. Cùm igitur nulla ratione efficaci fulciatur poſitio de animatione cæli primo modo, non eſt hoc tenendum ſecundum Ariſtotelem, nec ſecundum veritatem. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XVII.

Si intelligentia mouens cælum, poteſt eſſe forma vera dans eſſe cælo.

CONCLVSIO.

Cùm ex intelligentia & cælo non poſſit fieri vnũ per informationẽ, ſed tantum per applicationem mouentis ad mobile & ſecundum veritatem repugnet intelligentiæ informare corpus, aut materiam, dans eſſe ei quod informaret, intelligentia mouens cælum non poteſt eſſe forma vera dans eſſe cælo.

IN hac q. aduerte, ꝙ licet omnes Commentiſtæ concorditer defendant Com. contra Auic. ꝙ non ſit vera anima in cælo, q̃ ſit forma cæli, ſicut anima animalis eſt forma eius: tamen aliqui tenent, ꝙ intelligentia applicata cælo, poteſt eſſe verè forma dans eſſe cælo, ita ꝙ ſit, ac ſi eſſet anima eius, & quoniam reputo id eſſe purum errorem, & ſecundum philoſophum, & ſecundũ veritatem: ideo ſic procedendum eſt. Primò ponentur duæ concluſiones reſponſiuæ. Secundò ſoluentur quædam dubia.

Prima concluſio, Ex intelligentia & cælo non poteſt fieri, vnum per informationem, ſed tantum per applicationẽ mouentis ad mobile.

Hæc concluſio apud Com. videtur manifeſta, quoniam apud ipſum repugnat naturam intellectualem informare materiam, vnde negauit animam humanam eſſe formam dantem eſſe, aliter (vt ipſe opinatur) licet falsè, eſſet generabilis & corruptibilis, & extenſa ad extẽſionem materiæ, quia reciperetur in quanto, & tantũ indiuidualiter apprehenderet: quia ſicut opinatur formam abſtractam intellige re tantum vniuerſale, ſic formam informantem materiam apprehendere tantum indiuidualiter.

Cùm igitur Com. negauerit intellectiuum principium quo intelligimus poſſe informare materiam, multo magis intelligentiam, quæ & æterna, & impartibilis, & immateria lis, & abſtracta eſt ex ſui natura.

Præterea, cùm apud Com. in 2. cæli, com. 3. omnis forma dans eſſe ei qđ informat fatigẽ in mouendo, ſequit intelligentiam non poſſe mouere motum æternum regularem & vniformem: quod eſt contra philoſophum in octauo phyſi.

Præterea, Cùm apud Com. vt declaratũ eſt ꝛ. Deus moueat primum cęlum immediate, ſequitur ꝙ poſſet informare primum cælum, ex conſequenti non eſſet primum mouens omnino immobile, quoniam omne informãs ſecundũ eſſe mobile eſt, aut per ſe, aut per accidens, nec eſſet purus actus, quoniam puro actui repugnat cõpoſitio, cũ his & ex his, hæc. n. includunt potentialitatem & imperfectionem.

De mente autem Philoſophi ſic probatur, Nulla virtus mouens tẽpore infinito eſt in magnitudine, ex 8. phy. tex. 39 ſed omnis intelligentia ſecundũ Philoſophum in 12. Meta. tex. 43. mouet tempore infinito, ergo nõ poteſt eſſe in magnitudine per informationem, ſed tm̃ per applicationem.

Præterea, omne informans magnitudinẽ eſt mobile, ſaltem per accidens ſecundum ſubſtantiam, quoniam ſi totũ mouetur, neceſſe eſt & partes moueri ad motũ totius. Sed apud philoſophum intelligentiæ ſunt omnino immobiles ſecundum ſubſtantiam ſuam, quoniam ſi mouerentur, ſaltem per accidens, impoſſibile eſſet vt motum continuum æternum mouerent, ex octauo Phyſicorum, tex. 52.

Dixi ſecundũ ſubſtantiam, qm̃ non incõuenit intelligẽtias planetarum moueri nõ ſecundum ſe, ſed ratione orbis ſui, qui mouetur motu raptus ad motum primi mobilis.

Secunda concluſio, ſecundũ veritatẽ repugnat intelligẽtiæ informare corpus aut materiã dans eſſe ei, ꝙ informaret. probatur, nulla ſubſtantia integra, i. quæ continet integritatẽ naturæ debitæ ſuæ ſpeciei ẽ informatiua corporis aut materiæ, qm̃ omne ſic informatiuũ eſt pars conſtitutiua alicuius tertij, ex conſequenti nõ eſt natura integra ſed partialis. Conſtat autẽ apud rectè ſentientes, ꝙ intelligentiæ ſunt ſubſtãtiæ integrę & cõpletæ ĩ ſpecie ſua. ergo, &c.

Præterea, Omnes intelligẽtiæ ſupergrediunt ordinẽ totius naturæ corporeę, vnde dicunt diuinę ſubſtãtię, & diuinæ mẽtes, ergo nõ ſunt informatiuæ corporũ aut materię.

Præterea, Illa vnio & informatio eſſet fruſtra, qm̃ nõ eſt neceſſaria propter motum, vt declaratũ eſt ꝛ. nec propter intelligere, vt etiam declaratum eſt in q. præced. ergo, &c.

Præterea, hoc nõ eſt dignificare illas diuinas ſubſtãtias, ſed potiꝰ viuificare: qđ tm̃ nõ eſt ſimile de aĩa humana, qm̃ cũ ſit forma eſt ex natura ſua vnibilis materiæ. Quare, &c.

Sed cõtra primã concluſionẽ inſurgunt dubia ex dictis Com. nã in 2. c. de ſubſtantia orbis dicit, ꝙ cælũ indiget moueꝛe ipſum in loco, & virtute q̃ nõ ſit corpus, nec virtus in corpore, ad largiendũ ſibi ꝑmanentiã ęternã & motũ æternũ. Sed permanẽtia cęli eſt eſſe cęli, ergo illa virtus quę eſt ipſa intelligẽtia dat eſſe cælo, ex cõſequenti eſt forma cęli.

Ad hoc dicitur, ꝙ dare permanentiã, poteſt intelligi dupliciter, primò formaliter, ſecundò conſeruatiuè. Com. intendit ſecundo modo & non primo. tenet enim quòd corpora cæleſtia habent cauſam cõſeruantem, id eſt, virtutem primi principij, à quo pẽdent in genere cauſæ finalis, vtrũ autem ab eo ſint effectiuè ſecũdum Com. quæremus infrà, quando quæremus ſi primũ eſt cauſa productiua omnium. Dare autem permanentiam, & eſſe conſeruatiuè non conuenit formæ, ſed potius agenti, vel cauſæ quæ habet modum agentis. Non ergo ex dicto Com. poteſt concludi, intelligentiam eſſe informantem cælum, ſed potius conſeruantem, quòd tamen potius verificatur de virtute primi principij, quàm de alia intelligentia.

Secũdò Philoſophus & Com. in 12. Meta. tex. & com. 36. attribuunt cælo intelligere & velle, qui ſunt effectus formales intelligentiæ, ergo intelligentia eſt forma cæli.

Ad hoc dicitur, ꝙ cælum illic ſumitur (vt dictum eſt ſuprà) pro congregato ex cæleſti corpore & intelligẽtia, & dictũ Philoſophi non verificatur ratione congregati, ſicut dicimus, ꝙ ſentire eſt actus, non ſolius animæ, ſed coniuncti, ſed ratione intelligentiæ ſibi vnitæ & appropriatæ.

Tertiò dicit Com. in 2. cæli, com. 3. ꝙ ex intelligentia & orbe fit verius vnum, quàm ex materia & forma, hoc autẽ non eſſet, niſi quia intelligentia eſt nobilior forma cæli, quàm forma recepta in materia, ergo, &c.

Ad hoc dicitur, quòd dictum Com. ſic habet intelligi, ex intelligentia & orbe fit magis, i. nobilius vnũ, quàm ex materia & forma, nõ quia fiat magis vnum per ſe, ſed quia fit aggregatũ incorruptibile: quod non fit ex materia & forma. Arbitratur enim omne compoſitum ex materia & forma eſſe corruptibile vt declarauimus in 8. lib. & ideo negauit materiam, quæ eſt ens in pura potentia, eſſe in loco.

Quartò, ſi intelligentia non eſt forma, ergo hæc eſt falſa, corpora cæleſtia mouentur, quia intelligunt: quam tamẽ cõcedit philoſophus & Com. in 12. Meta. tex. & com. 36.

Conſequentia probatur, quia nullũ ex aſſiſtentibus aggregatum denominat operari operatione conuenienti alteri aſſiſtentium, ſtultũ. n. eſſet dicere, diſcipulum intelligere quia magiſter ſibi aſſiſtit: ſed ideo intelligit, quia ineſt ſibi anima intellectiua, qua intelligit. Si igitur intelligentia nõ eſt forma cæli, ſed tantum aſſiſtens: falſum eſt dicere, cælum intelligit, quia intelligentia aſſiſtens intelligit.

Ad hoc dicitur in via Com. quòd conſequentia eſt falſa. Ad probationem. Com. negaret aſſumptum. Nam in via ſua erronea dicitur, Sortes intelligere, quia intellectus qui eſt vnus omnium hominum, & non eſt forma dans eſſe, ſed copulata intelligit.

Contra ſecundam concluſionem arguitur ſic, ſi intelligentiæ repugnat eſſe forma corporis, aut materiæ, hoc eſt, vel quia eſt natura intellectualis, vel qa ſubſiſtens, vel quia differens ſpecie ab anima, vel quia eſt quid completum in ſpecie: ideo non poteſt eſſe pars ſpeciei.

Sed primũ non obſtat, aliter intellectiua non poſſet eſſe forma corporis. Non ſecundũ, aliter anima ſeparata non eſſet natura vnibilis materiæ. Non tertium, quia anima equi differt ſpecie ab anima hominis, & tamen eſt forma materiæ. Non quartum, quia poſito quod intelligentia eſſet forma corporis puta cæli, adhuc nõ eſſet pars alicuiꝰ ſpeciei, qa non reſultaret ex intelligentia & cęlo aliqua tertia natura per ſe vna & perfecta in ſpecie, cuius pars formalis eſſet intelligentia. Nã eſſe parte ſpeciei nõ conuenit niſi formæ, quæ eſt complementũ materiæ & terminus generationis: forma autem quæ eſt largiens vltimas perfectiones, id eſt, operationes ei cuius eſt forma, & non eſt finis generationis, non eſt neceſſe, ꝙ ſit pars ſpeciei, ſed poteſt eſſe quid completum in ſpecie. Talis autem eſſet intelligentia, poſito quòd ſit forma corporis.

Ad hoc dicit, ꝙ eſt propter quartum. Ad improbationẽ dico, ꝙ loquẽdo de forma propriè informatiua & vera informatione, & vera materia informabili, eſt intelligibile quin ſit pars, & quin ex ea & materia conſurgat noua ſpecies: nec valet diſtinctio de forma data, quoniam in vera philoſophia, forma eſt q̃ dat eſſe aut ſubſtãtiale, ſi eſt ſubſtãtialis, aut accidẽtale, ſi eſt accidẽtalis, ex cõſequenti eſt terminus gñationis. Sumere aũt aliquid, vt dat vltimas perfectiones, nõ eſt eſſe propriè formã informantem, ſed æquiuocè & impropriè: non enim eſt loqui ad intentionem cõcluſionis noſtræ. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAES

QVAESTIO XVIII.

Si in primo principio eſt delectatio & vita excellentiſſimo modo.

CONCLVSIO.

Primum principium in ſuipſo habet maximam & admirabilem delectationem, vitámque nobiliſſimam & felicitiſſimam.

IN hac q. non cadit multa difficultas. Totum eſt ſcire declarare cauſas, vnde prouenit delectatio, & ſcire radicé ac gradus vitæ.

Tu igitur primò declarabis cauſas delectatiõis, deinde pones concluſiones reſponſiuas. Secundò inueſtigabis radicem primam, qua dicitur aliquid viuere, & iuxta illã aſſignabis gradus vitę, ſecũdum excellentiam minorẽ & maiorem, deinde pones concluſionem reſponſiuam de excellentia vitæ in primo principio.

Quantum ad cauſas delectationis aduerte, ſecundum doctrinam Aui. in lib. 8. ſuę Meta. c. 7. quod ſunt duæ partiales, ita quòd neutra ſufficit, ſed neceſſe eſt vt vtraque concurrat, ita quòd coniunctæ faciunt vnam ſufficientem.

Prima eſt coniunctio alicuius conuenientis, ſicut quando dulcis cantus peruenit ad auditum, proportionata lux ad oculum, ſuauis cibus ad guſtum. Ex oppoſito, cauſa triſtitiæ eſt, vnio diſconuenientis, vt caliditas vel frigiditas intẽperata vnita tactui, Cibus amar⁹ guſtui. Secũda eſt apprehenſio & cognitio talis conuenientis. Nã ſi animal dormit, dato q̃ ſibi vniat̃ res cõueniens, niſi illud agnoſcat, & vt cõueniens & vt vnitũ, vel poſitum in facultate ſua, & in ſuo placito, non delectatur, propterea dicit Philoſophus in 12. Meta. tex. 39. quòd voluptas eſt actio, vbi inquit Com. com. 39. Cauſa voluptatis eſt comprehenſio.

Ex oppoſito apprehẽſio diſcõueniens vniti ipſi animali, eſt cauſa triſtitiæ. Ex quibus corollariè ſequit̃, q̃ gradus delectationis ſumuntur penes gradus bonitatis, & perfectionis, & pulchritudinis, & vnionis, & apprehẽſionis, in obiecto delectabili & cõuenienti, ita q̃ ſi parua ſit bonitas & perfectio obiecti, & parua vnio, & parua apprehẽſio ſaltẽ extimatiua parua eſt delectatio. Secundum autẽ quod illa maiora fiunt, & delectatio ſimiliter. Si autem ſint in maximo gradu, & delectatio erit maxima. Vnde inquit Auic. in lib. 6. ſuæ Meta. ca. 7. Cuius perfectio eſt nobilior, & maior, & diuturnior, & vicinior & præparatior, & cuius actio eſt perfectior, & apprehenſio eſt in ſe fortior, illius delectatio erit excellentior & glorioſior.

Sed aduerte, q̃ licet delectatio ſecundum famoſitatem ſit nobis manifeſta magis & prius ſecundũ ſenſum, tamen non in ſolo ſenſu ſtat delectatio, imò nobiliori modo eſt in bono immaterali & in apprehẽſione intellectiua, ſimul cũ virtute intellectuali deſideratiua, q̃m bonitas, & perfectio rei immaterialis maior eſt & coniunctior intimior, & apprehẽſio intellectiua nobilior, & voluntas eſt appetitus excellentior, quàm appetitus ſenſitiuus, vnde inquit Auic. vbi ſ. Oportet vt ſcias, q̃ apprehenſio qua intelligens apprehẽdit intellectum fortior eſt, quàm apprehenſio, qua ſentiens apprehendit ſenſatum, quia eſt intellectus, qui intelligit, q̃ apprehendit quicquid poteſt ſpoliari ab aliquo, & mutari cum eo, & apprehendit illud inquantum eſt ipſum, & non id quod apparet de eo. Non eſt autem ſic ſenſus ſenſato. Igitur delectatio quæ eſt nobis de hoc, quòd intelligimus, conueniens magis eſt, quàm ea qua ſentimus conueniens, ita quòd non eſt comparatio inter illas.

Prima concluſio, Intelligentiæ mouentes cælos intelligentes & deſiderantes, ſiue amantes primum principium, maximè & inceſſanter delectantur. Probatur. Primum principium quod eſt nobiliſſimum & optimum & maximè perfectiuum, eis intimè coniungitur intellectu, aliter eo quod intelligũt ipſum intellectione clariſſima & certiſſima, quia non per ſpeciem mediam, ſed per eſſentiam ſuam coniungitur illis, & continuè, quia ſicut continuè mouent, ſic cõtinuè intelligunt primum principium: ergo maximè & inceſſanter delectãtur in eo. Conſequẽtia patet ex cauſis adductis, quibus oritur delectatio.

Et eadem concluſio confirmatur per Auic. in libr. 9. ſuæ Meta. c. 6. vbi inquit, Prudens homo non putet, q̃ omnis delectatio eſt ſicut delectatio aſini, & quòd prima principia intelligentiæ quæ ſunt proxima, id eſt, vnita domino ſeculorum careant omni delectatione & gaudio, & quòd propria pulchritudo Domini ſeculorũ, quę eſt ei in regno ſuo, & ſua virtus, quæ eſt infinita, non ſit ei, in vltimo nobilitatis & excellentiæ, & ſuauitatis, ſed extollendo eum vocamus hæc, delectationem impropriè. Sed quæ comparatio poteſt eſſe ſuperiorum ad hæc vilia, &c.

Secunda concluſio, Primum principium in ſeipſo maximè ac mirabiliſſimè delectatur, amátque ſeipſum inenarrabiliter. Probatur.

Primũ principium eſt bonitas, & perfectio, & pulchritudo infinita, & infinitè ſe intelligit & nõ ſolùm vniẽ ſuæ bonitati, ſed eſt ſua infinita bonitas, ergo delectatio ſua eſt infinita, & amor ſui inenarrabilis. Conſequentia patet ex cauſis generantibus delectationem & amorem. Et hæc concluſio confirmatur per Auic. in 8. lib. ſuæ Meta. c. 7. Sic enim inquit, Quoniam delectatio non eſt niſi apprehenſio conuenientis, ſecundum quod eſt conueniens: vnde ſenſibilis delectatio eſt ſenſibilitas conuenientis, & intelligibilis eſt, vt intelligat conueniens, igitur primus eſt excellentior apprehenſor, cum excellentiore apprehenſione excellẽtioris apprehenſi: & ideo eſt excellentior delectator, cum excellentiori delectatione in excellentiori delectato, & hoc eſt in quo nihil poteſt ei comparari, hæc Auicenna.

Quantum ad vitã, vtrum ſit in primo principio, feliciſſimè, inueſtigandũ eſt primo, quid ſit vita, vel viuere, & vnde habent aliqua, q̃ dicantur viuere. Aduerte igitur, vt notaui mus in epitome noſtra, ſuper lib. de morte & vita in paruis naturalibus, q̃ vita dupliciter conſiderari poteſt, primò vt inuenitur in viuentibus inferioribus, quæ propriè dicitur vita naturalis corruptibilis, & ſic diffinitur ab Ariſt. in lib. de morte & vita, vita eſt mãſio nutritiuæ animæ cũ calido ſibi ꝓportionali. Quę diffinitio quomodo intelligenda ſit, iam declarauimus in epitome noſtra, in li. de morte & vita, tractatu vnico, c. 1. vide tu. Secundò conſideratur vita abſolutè, & tunc vita eſt exiſtentia, vel operatio naturæ mouentis ſeipſam in operationem, ſumendo motũ non ſolùm Phyſicè, ſed etiam Metaphyſicè, prout intelligere, velle, appetere, dicunt̃ motus, qui eſt actus perfecti. Nã viuentia primò diſtinguuntur à non viuentibus, quia in non viuentibus nõ apparet principium actiuum ſui motus, ſed potius mouentur ab extrinſeco principio: in viuentibus autẽ principium actiuum ſui motus eſt intrinſecum, ideo dicuntur viuentia mouere ſeipſa aliqua ſpecie motus, ſiue Phyſici, ſiue Metaphyſici. Cùm igit̃ vnũquodque dicat̃ viuens, inquantũ mouet ſeipſum, ſequit̃ q̃ prima radix vitæ ſit mouere ſeipſum, & vbi motus ſuiipſius minus pendet ab extrinſeco & talis motus ſit nobilior, vita quoque erit nobilior, & q̃m motus Metaphyſicus, eo q̃ eſt actus ꝑfecti, nobilior eſt motu Phyſico, qui eſt actus imperfecti: ideo ſequit̃, q̃ entia Metaphyſicalia, i. diuina, quales ſunt intelligentiæ & primũ principium, in quibus ſunt motus Metaphyſici, & mouent ſe tali motu, longè nobiliorẽ vitam habeant, q̃ viuẽtia naturalia, vnde inquit Philoſophus in 2. de cælo, tex. 100. Vita eſt illic ſemper permanẽs, perpetua ſecundum perpetuitatẽ ſeculi ſeculorum, q̃ non finitur, neque deſtruitur, & eſt vita nobiliſſima. Ex his ergo ponitur concluſio reſponſiua.

Licet intelligentiæ habeant vitam nobiliſſimam & ſibi ſufficientiſſimam, tamen primum principium incomparabiliter feliciſſimam habet vitam.

Quòd intelligentiæ habeant vitam nobiliſſimam, patet, q̃m eorũ vita eſt eſſe immateriale, intellectuale, perpetuũ, inalterabile, & eſt earum intellectio qua intelligunt ſe, & primum principium, & amant, & deſiderant, habẽtq; primum principium, vt bonum, optimum, ſibi intimè vnitum, qua vnione vniẽ res intellecta intellectui, & amata amãti, quæ vtique nõ eſt vnio per contactum, ſed per penetrationem modo nobis indicibili. Cùm igit̃ eſſe earum ſit nobiliſſimum, & earum intellectio, & dilectio & vnio cum primo principio ſit nobiliſſima, ſequit̃ eorum vitam eſſe nobiliſſimam, ſufficientiſſimam autem habent, quoniam continua, ꝑpetua, intranſmutabilis, non indigẽs aliquo corporeo, ex poſſeſſione perfectiſſimi boni, cui immutabiliter inhærent.

Quòd aũt primum principium incomparabiliter feliciſſimam vitam habeat, probat̃, ex eo q̃ vita ſua non pendet ex alio, ſed ineſt ſibi à ſe, ſicut & eſſe, in quolibet autẽ creato vita ſua ſicut & eſſe indiget conſeruari à primo princip.

Item primum principium eſt ſua vita, in quolibet autẽ alio, actio ſua vitalis non eſt ſubſtantia ſua.

Item ſicut eſſe primi principij, eſt infinitè perfectũ, ſic & ſua vita, in quolibet aũt alio viuente, ſicut eſſe eſt limitatæ perfectionis, ſic & vita, ſolũ ergo primũ principium habet vitã ſufficientiſſimam incomparabiliter. Propterea concluſit Philoſophus li. 12. tex. 39. q̃ Deus habet vitam optimam abſolutè, & Com. dicit quòd habet vitã in fine nobilitatis.

Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XIX.

Si diſpoſitiones Dei, quas dicimus perfectiones diuinas, diſtinguuntur realiter, vel ſolùm ratione.

Eſt igitur vnus Deus ſapiens, & hoc putauerunt antiqui, &c. Commen. in commento 39.

CONCLVSIO.

Diſpoſitio, proprietas, deſignatio, & attributum Dei, quæ dicuntur perfectiones diuinæ, ſignificant perfectionem in Deo ſimpliciter.

IN hac q. antequam veniamus ad reſolutionem aduerte, quòd apud theologos eſt famoſa, & dicitur quæſtio de diſtinctione diuinorum attributorum.

Quantum ergo ſpectat ad metaphyſicum, qui tenet omnimodam ſimplicitatem in Deo, cùm ſit puriſſimus actus, & tamen omnes has propoſitiones recipiet, vt veriſſimas, Deus eſt viuens, Deus eſt intelligẽs, Deus eſt ſapiens, Deus eſt primum principium, declarandum eſt, ſi hæc plura prædicata ſunt omnino idem in Deo, vel diſtinguantur, & quomodo. Tu igitur ſic procedes.

Primò declarandum eſt, quòd hęc quatuor, Diſpoſitio, ſecundum Commentatorẽ, Proprietas, ſecundum Auicennam, Deſignatio, ſecundum Algazel. Attributum, ſecũdum Theologum ſignificant in Deo perfectionem ſimpliciter, ita quòd non ſolùm voces & conceptus attribuuntur Deo, ſed & eorum ſignificata ſunt perfectiſſimè in Deo.

Secundò manifeſtandum eſt, ſi ſecundum viam Com. & B. Tho. inter has diuinas perfectiones aliqua diſtinctio ſeruari poteſt.

Tertiò pertractanda eſt via Scoti, in quo concordat vel diſcordat à via noſtra.

Quartò ſoluetur dubium inſurgens contra determinationem, quam acturi ſumus.

Quãtum ad primum aduerte, quòd ſi intellectus noſter quando componens format hanc propoſitionem de Deo, Deus eſt ſapiens, intẽderet attribuere ſibi ſolum nomẽ, vel conceptum, & non rem quam importat ſapientia, ergo nõ omnes perfectiones exiſtentes in latitudine & poſſibiles eſſe, eſſent in Deo. Hoc autem repugnat veræ philoſophiæ, quoniam Deus non eſſet quid optimum abſolutè nec perfectus per hyperbolem, cuius oppoſitum ſenſit philoſophus in 5. meta. c. de pfecto, vbi & Com. dicit hanc eſſe diſpoſitionem, id eſt, proprietatem primi principij, quòd nihil imperfectum inueniatur in eo, & nihil nobilitatis extra in vnoquoque genere deficiat ei, ergo quæcunque perfectio importatur per hæc nomina, ſapientia, bonitas, iuſtitia, intellectus, voluntas, &c. inuenitur in Deo, vnde falſum eſt dicere, Deum non alia ratione dici bonum, niſi quia eſt cauſa bonitatis in creatura, ſimiliter ſapientem, iuſtum, &c. imò quia bonus eſt, bonitatem ſuam communicat creaturæ, idem dico de aliis perfectionibus.

Quantum ad ſecundum, pono duas concluſiones quæ ſunt ad mentem philoſophi & Com. & B. T. & Auic. in 8. lib. ſuæ metaphyſicæ.

Prima concluſio, Iſtæ diſpoſitiones non diſtinguunt realiter ab eſſentia primi principij, nec inter ſe, imò identicè vna eſt altera, probatur, Vbi ſunt plura entia realia abſoluta diſtincta realiter, ibi eſt cõpoſitio realis, q̃a nõ eſt intelligibile quod plura cõueniant in vno abſoluta, & diſtincta realiter, ab eo in quo ſunt, & inter ſe, quin ſit ibi compoſitio, aut ex eis, aut cùm his.

Sed primo princ. repugnat omnis cõpoſitio realis, quoniam iam non eſſet primum ens, omne enim compoſitũ poſterius eſt ſuis componentibus. Hæc concluſio eſt ad literã de mẽte Com. in 12. in com. 39. vbi ſæpe replicat, q̃ in abſtractis diſpoſitio & diſpoſitũ, id eſt perfectio & res cui ineſt perfectio, ſunt idem, & in fine com. inquit, Multiplicitas igitur in Deo non eſt, niſi in intellectu differentia & non in eſſe, id eſt diuinæ diſpoſitiones in Deo non differunt ſecundum rem, ſed ſecundum intellectum, vt dicemus infrà, eandem tenet Auic. in 8. ſuæ meta. c. 2. 7. vbi inquit, Nulla harum ſcilicet diſpoſitionum facit in eſſentia primi debere eſſe multitudinem vllo modo, nec variationem. Et in hac concluſione omnes rectè ſentientes de Deo, conueniunt.

Secunda concluſio, licet ſint idem realiter cum ſubſtantia primi principij, & inter ſe, tamen diſtinguuntur formaliter & ratione.

Hanc ſic intelligo, diſtinguuntur ratione, quoniam intellectus aliam rationẽ format de ſapientia Dei, aliam de bonitate, aliam de iuſtitia: vnde non ſe inuicem includunt in primo modo per ſe. Probatur, cùm ſint idem realiter, etiam ſi ſunt idem ratione, ergo ſunt ſynonyma, ergo eſt nugatio dicere, Deus iuſtus, ſapiens, potens.

Nullus autem rectè ſentiens concedit hanc nugationẽ, ergo diſtinguuntur formaliter & ratione. Hæc concluſio eſt de mẽte Com. in 12. in com. 39. vbi inquit, in eis quæ ſunt formæ, non in materia, diſpoſitio & diſpoſitum reducuntur ad vnum ineſſe, id eſt ſunt idem ſecundum rem, & duo in conſideratione id eſt, apud intellectum conſiderantem, (& infrà.) Diſpoſitio & diſpoſitum vnum erunt in prædicatione, quia, ſcilicet vnum prædicatur de altero identicè: & duo in intentione, & iam præmiſerat in eodem comm. quod non ſignificat idem omnibus modis, ſicut nomina ſynonyma, ergo ſecundum ipſum, diſtinguuntur ratione modo præexpoſito.

Sed dicet aliquis cùm ſint idẽ realiter, quę eſt neceſſitas formandi diſtinctas rationes de illis. Item dicit, An iſta diuerſitas rationum, proueniat ſolùm ex parte noſtri intellectus, vel ex parte diuinæ ſubſtantiæ.

Item poſito q̃ etiam ex parte diuinæ ſubſtantiæ, quære ſi diuina ſubſtãtia fundans vnam rationem, puta rationem ſapientię diſtinguitur à ſeipſa, vt fundat rationem iuſtitię.

Reſpondeo ad primum, & dico, q̃ neceſſitas illa prouenit ex perfectiõe omnimoda & vniuerſali diuinæ eſſentiæ, quoniam cùm ſit perfectiſſima, eſt ſufficientiſſima ad fundandum diſtinctas rationes, & illis correſpondere.

Prouenit etiam ex limitatione & debilitate noſtri intellectus, eo q̃ non poteſt vnico cõceptu ſufficienter explicare perfectionem diuinam, niſi quodammodo particularizando eam per diſtinctas rationes.

Reſpondeo ad ſecundum, & dico, q̃ pluralitas rationũ quæ formantur de eadem re, prouenit aliquando ex parte intellectus tantum, vt quando comparat idem ſibiipſi dicens, Sortes eſt Sortes, nam Sortes vt ſubiectum diſtinguitur ratione ſolum, per opus intellect⁹ collatiui, à Sorte vt eſt prædicatũ, aliquando aũt res ipſa eſt fundamentum diſtinctarũ rationũ prout diuerſimode conſiderata diuerſis rationibus correſpondet. Sicut idem punctus diuerſimode conſideratus fundat rationem principij & finis. Et hæc dicitur diſtinctio rationibus ex parte rei, quã Scotiſtæ videntur appellare diſtinctionem ex natura rei.

Ad propoſitum dico, q̃ pluralitas rationum quæ formãtur de perfectionibus diuinis prouenit non ſolùm ex parte noſtri intellectus, ſed etiam ex parte rei, quoniã diuina cõſiderata vt principium intelligendi fundat conceptum intellectus & conſiderata vt principium volendi, fundat cõceptum voluntatis. Idem intellige de aliis perfectionibus.

Reſpõdeo ad tertium, & dico, quòd nulla diſtinctio actualis ponitur in diuina eſſentia, quantumcunque correſpondeat diſtinctis conceptibus formatis ab intellectu noſtro de diuinis perfectionibus. quoniam cum tali diſtinctione abſolutorum non poſſumus ſaluare omnimodam ſimplicitatem diuinæ eſſentiæ.

Poteſt autem dici, diſtingui à ſeipſa fundamentaliter & correſpondenter. Sicut etiam diximus in libr. 5. agentes de diſtinctione prædicamentorum, q̃ ſumunt à diſtinctis modis eſſendi, non quidem qui ſint actualiter in eadem re, ſed correſpõdenter, prout vna res correſpondẽs vni cõceptui, dicitur habere vnum modum eſſendi, prout autem correſpondet alteri conceptui, habet alium modum, & dedimus exemplum de motu, vt fundat conceptum actionis & paſſionis.

In his ſtat ſumma opinionis Thomiſticæ, & Com. de diſtinctione diuinarum perfectionum, cum qua, an cõcordet via Scoti, videbimus in ſequentibus.

Quantum ad tertium, vt reſolutè habeatur via Scoti, tria ſunt agenda.

Primò, ponentur omnia genera diſtinctionum, quæ ſolent eſſe famoſæ apud Scotiſtas.

Secundò, ex eis manifeſtabimus concordiam vel diſcordiam inter Beatum Tho. & Scotum.

Tertiò, vnico verbo ſoluentur quædam præcipua argumenta Scoti.

Circa genera diſtinctionũ Scotiſtarum aduertẽ q̃ vt extraxi ex tract. formalitatum Stephani Burlifer, ſunt ſeptẽ.

Prima dr̃ diſtinctio rationis, & eſt illa, quæ fit per intellectum collatiuum præcisè, vt Sortes eſt Sortes. Nã Sortes in prædicato differt ratiõe à ſeipſo poſito ſubiecto. Dico autem

autem præcisè, quoniam ibi non accipitur diſtinctio rationis, quæ proueniat ex parte rei ratiocinabilis, ſed quæ eſt ſolum ex parte intellectus ratiocinãtis. Nã diſtinctio rõis ex parte rei idẽ eſt, qđ diſtinctio ex natura rei. Hæc Steph.

Secunda dicitur diſtinctio ex natura rei, & eſt inter duo extrema, de quibus prædicata contradictoria poſſunt veri ficari præter omne opus intellectus, ſic diſtinguuntur totũ & partes. Nam totum eſt conſtitutum, partes non ſunt conſtitutæ. Partes ſunt conſtituentes, & totum non eſt conſtituens. Sic diſtinguuntur genus & differentia, quoniam genus diuiditur differentiis, differentiæ autem non diuiduntur differentiis, ergo de eis verificantur prædicata contradictoria, ex conſequenti diſtinguuntur ex natura rei.

Tertia dicitur diſtinctio formalis, & eſt quando aliqua duo non ſe mutuo includunt in primo modo per ſe, vt paſſio, & ſubiectum, actio, & paſſio, genus & differentia.

Quarta dicitur diſtinctio realis, quæ eſt inter quæcunque, quorum vnum põt ab altero ſepari, vt materia & forma, ad mentem Scoti: ſubiectum & accidens commune.

Quinta dicitur diſtinctio eſſentialis, quæ eſt inter duas eſſentias, quæ per aliquam potentiam poſſunt abinuicem ſeparari, vt Sortes & albedo, & nota quod licet in creatis quæcunque diſtinguuntur realiter, diſtinguantur eſſentialiter, non tamen in Deo ſecundum Theologos, nam hæc eſt vera, pater & filius diſtinguuntur realiter: non tamen eſſentialiter, quoniam diſtinctio eſſentialis eſt abſoluta, quæ non cadit in Deo, cùm ſit omnino ſimplex.

Sexta dicitur diſtinctio ſe totis ſubiectiuæ, & eſt qñ duo extrema ſunt diſtincta realiter, & actu exiſtunt, & tñ non poſſunt cõuenire in vno aliquo ſubiecto, vt duo indiuidua eiuſdem ſpeciei, & quęcunque oppoſitionem habet adinuicem, ita quod nõ poſſunt eidem ſimul ineſſe. Hæc tñ diſtinctio eſt alia à diſtinctione reali, quia in illa non requiritur ſeparatio actualis, ſed ſufficit potentialis, in hac verò requiritur ſeparatio actualis, vnde anima & corpus non diſtinguunt hac diſtinctione, quia cõueniunt invno cõpoſito diſtinguuntur tñ realiter, quia ſunt abinuicem ſeparabilia.

Septima dicitur ſe totis obiectiuæ, & eſt qñ duo extrema nõ cõueniunt in aliquo vno cõceptu reali quidditatiuè, vt duæ vltimæ differentiæ, quæ ſunt primo diuerſa, ens & nõ ens, & ſecũdum viam Thomiſt. Deus & creatura, ſubſtantia & accidẽs, quæ in nullo cõceptu reali vniuoco conueniũt. Hæc eſt ſumma diſtinctionũ ſecundũ mentẽ Scoti.

Quantum ad concordiam vel diſcordiam inter Sco. & B. Th. aduerte, q̃ potius ſtat in terminis quàm in ſenſu, nam arbitratur Scotus perfectiones diuinas, non diſtingui realiter, quoniam ſunt abinuicem & à Dei ſubſtantia inſeparabiles, eſſentialiter nec aliis diſtinctionibus ſequentibus, quoniam ſupponunt diſtinctionem realem.

Sed diſtinguuntur ratione ex parte intellectus, quæ eſt prima ſpecies diſtinctionis. Quia intellectus de vnaquaque poteſt formare proprium cõceptum, ſed non tantum ratione ex parte intellectus, imò & ex natura rei, quæ eſt ſpecies ſecunda diſtinctionis, nam ſumptis duabus perfectionibus diuinis puta intellectu & voluntate, de eis verificantur prędicata contradictoria, nam de intellectu verũ eſt dicere, q̃ intelligit & de volũtate, verum eſt dicere, q̃ non intelligit, ergo, diſtinguuntur ex natura rei, & diſtinguuntur diſtinctione formali, quæ eſt tertia ſpecies diſtinctionis, qm̃ vna perfectio non prędicatur de alia in primo modo per ſe formaliter, ſed identicè, vnde nec intellectus eſt voluntas formaliter econuerſo.

Hec eſt ſumma opinionis Scoti, Cum qua concordat in ſenſu via B. T. Nam qñ dicit B. T. q̃ diſtinguuntur ratione ex parte intellectus & ex parte rei, comprehendit ſub primò diſtinctionem rationis ſecundum Scotum, & ſub ſecundo diſtinctionem ex natura rei, & propterea dixit Steph. q̃ diſtinctio rationis ex parte rei rationabilis, eſt eadẽ cũ diſtinctione ex natura rei. Patet ergo, q̃ non differunt in ſenſu.

Quantum ad ſolutionem argumentorum Scoti non laborabis, qm̃ ſicut concludunt q̃ perfectiones diuinæ diſtinguuntur plus quàm ratione ex parte intellectus, ſic & nos concedimus, & qñ concludunt q̃ diſtinguuntur ex natura rei, non concedimus q̃ diſtinguuntur ratione ex parte rei, quæ æquipollere videtur ſecundum Scotiſtas, diſtinctioni ex natura rei, & ſicut tenet Scot. q̃ diſtinctio ex natura ſufficit ad verificandum duo contradictoria prædicata de eodem, ſic nos tenemus ſufficere diſtinctionem ex parte rei, vnde non alio modo ſolues ea.

Nec cures ſi Capr. in 1. diſt. 8. q. 4. contra primam concluſionem prolixè immoratur in eorum reſponſionibus, quoniam prædicto verbo tranſeunt omnia.

Verùm quia videtur dubium, quomodo ſit poſſibile, qđ ſola diſtinctio rationis ſufficiat ad tollendam contradictionem, ideo pro notitia huius tria dicemus.

Primò repetenda eſt diſtinctio data de diſtinctione rationis. Secundò ponentur duæ concluſiones. Tertiò ſoluetur principale argumentum ſolitum fieri in hoc propoſito.

Quantum ad diſtinctionem rationis aduerte, q̃ eſt duplex. Quædam ex parte intellectus noſtri præcisè abſque correſpondentia rei, vt quando intellectus idem comparat ſibiipſi formando propoſitionem eiuſdem de ſeipſo.

Quædam aũt eſt ex parte intellectus & ex parte rei, quę eſt talis naturæ, q̃ eſt apta nata correſpondere diſtinctis, & aliqñ oppoſitis rationibus, & licet ante actum intellectus hæc diſtinctio rationis non ponatur in actu, ponitur tñ in fundamento, ſ. in ipſa re conceptibili, vnde poſſumus dicere, q̃ hæc diſtinctio rationis eſt inchoata in re, completa autem & facta in actu per opus intellectus, & ſicut patet de puncto, de quo intellectus format duas rationes, ſ. principij, & finis, & licet hæ rationes non ſint actu, niſi per intellectum concipientem, tamen ſunt inchoatæ in natura puncti, eo q̃ eſt apta correſpondere vtrique rationi. Ex hac diſtinctione pono duas concluſiones.

Prima concluſio, Sola diſtinctio rationis primi modi nõ eſt ſufficiens ad tollendam contradictionem prædicatorũ realium, probatur. Prædicata contradictoria realia ſi de aliquo verificantur: verificantur ex natura rei, ergo requirũt aliquam diſtinctionẽ in tali re ex natura ſua, ſaltem inchoatam, & hanc conſequentiam ſic probo, quoniam ſi nulla penitus eſſet diſtinctio in tali re, tunc eſſet affirmatio & negatio eiuſdem de eodem omnino, & ſic eſſet formaliter cõtradictio, & nõ ablatio ɔ dictionis. Tunc vltra, ſi talia prædicata realia contradictoria requirunt aliquam diſtinctionem in tali re ex natura ſua, ergo non ſufficit diſtinctio rationis præcisè primo modo. Dixi prædicata cõtradictoria realia, qm̃ quo ad prædicata contradictoria intentionalia, ſufficit diſtinctio rationis primo modo. Nam de Sorte vt prædicatur de ſeipſo verum eſt dicere, q̃ Sortes eſt ſubiectum, & eſt prędicatum, ergo eſt ſubiectum, & non ſubiectum, quia prędicatum eſt non ſubiectum. Idem de tunica & indumento, quæ diſtinguuntur ratione ſolum primo modo, verum eſt dicere, Tunica eſt generis fœminini, indumentum non eſt generis fœminini. Hęc autem ſunt prædicata contradictoria intentionalia. Quare, &c.

Secunda concluſio, Diſtinctio rationis, ſecundo modo ſufficit ad tollendam contradictionem prædicatorum realium contradictoriorũ, & maximè in diuinis perfectionib. Probatur ſic, ſi dantur duo entia rationis quorum primum eſt ens rationis, & ſecundum ſe, & quo ad fundamentum ſuum. Alterum aũt licet ſit ens rationis, tñ ſuum fundamentum eſt ens realiſſimum, & perfectiſſimum, ſecundum põt eſſe cauſa primi, eo quod eſt maioris entitatis ratione ſui fundamenti. Sed remotio ſiue ablatio contradictionis & diſtinctio rationis ſecundo modo ſunt entia rationis, & ablatio ɔ dictionis eſt debilius ens rationis, eo q̃ ſecundũ ſe eſt ens rationis, qm̃ huiuſmodi ablatio ɔ dictionis eſt negatio contradictionis, negatio autem eſt ens rationis, ex 4. Meta. & contradictio in qua talis ablatio fundatur, eſt etiam ens rationis, qm̃ cõtradictio eſt oppoſitio, quia eſt relatio, quæ eſt inter ens, & non ens, quæ non poteſt eſſe realis, vt determinauimus 5. Meta. Diſtinctio autem rationis ſecundo modo licet ſit ens rationis ſecundum ſe: tamen in diuinis fundatur ſuper ens reale perfectiſſimum, vt in plenitudine infinitæ perfectionis diuinæ ſubſtantiæ, vt declaratum eſt in præcedentibus: ergo diſtinctio rationis ſecundo modo, eſt ſufficienter cauſa remotionis contradictionis. Et aduerte, quod hanc rationẽ intendebat Capr. in 1. Sent. diſt. 2. q. 3. art. 3. ad primum Aur. vbi dicit, quòd diſtinctio rationis virtualis ſufficienter aufert contradictionem, eo quòd hæc diſtinctio eſt magis actu quàm ablatio contradictionis, quæ eſt purum nihil, negatio enim ſiue remotio contradictionis eſt fundata in affirmatione & negatione, q̃ conſtituunt contradictionem, negatio autem fundata ſuper negationem debilius fundamentum habet quàm diſtinctio rationis fundata in plenitudine diuinæ perfectionis. Hæc ille, Sed dices, quòd hæc ratio in minori continet vnum falſum. Dicit enim negationem contradictionis fundari in

contradictione,hoc nõ est verum, quoniam oppositum nõ fundatur in suo opposito, sed negatio contradictionis & contradictio sunt opposita, vt patet. Se habent enim sicut non contradicere & contradicere,ergo,&c.

Ad hoc dicitur, q̃ non intelligimus ly fundari propriè, sicut dicimus accidẽs fundari in subiecto,quia trahit firmitatem ab eo.Sic.n.intelligẽdo argumẽtum cõcluderet.Sed intelligit ly fundari vt idem est,quod circa aliquid poni,sicut cæcitas ponit circa visum,& surditas circa auditũ. Sic in proposito intelligat̃,q̃ negatio cõtradictionis fundat̃ in contradictione,i.ponitur circa contradictionem,Quando aũt diximus distinctionem rationis fundari in plenitudine diuinæ substantiæ verificatur vtroque modo. Sed sufficit quod similitudo teneat in secundo modo.Sic dicẽdo, sicut negatio cõtradictionis est circa cõtradictionem, sic distinctio rationis est circa plenitudinem diuinæ substantiæ.

Verùm quia illa distinctio rationis fundata in plenitudine diuinę perfectionis nõ est actus in re,sed virtualiter tantum,ideo aliqui probãt,q̃ illa distinctio rationis fundamẽtalis siue virtualis,non est causa sufficiẽs alterius cõtradictionis.Sic igit arguunt ex 2.phys.& 5.meta.c.de causis,effectus in actu requirit causam in actu, sicut effectus in potentia,causam in potentia.Sed causa quod affirmatio & negatio de aliquo nõ cõtradicunt,est distinctio,vel nõ identitas,existẽs in illo ex diffinitione elechi, ergo si actu auferẽt cõtradictio, oportet q̃ actu & non solùm virtualiter sit in tali re distinctio,vel nõ identitas.Sed actu nullo intellectu considerante,istæ duæ sunt verè in Deo intellectus intelligit,voluntas nõ intelligit, ergo inter diuinas perfectiones necesse est dare distinctionem rationis ex parte rei,nõ solùm virtualiter, sed actu,aliàs non assignatur sufficiens causa, propter quam actu auferatur contradictio, cum illa distinctio secundum te non sit actu in Dei substantia.

Ad hoc dicitur,q̃ concesso, prędicata contradictoriave rificari actu de perfectionibus diuinis, causa huiꝰ sufficiẽs est distinctio rationis fundamẽtalis,vel virtualis,quæ radicatur in diuina essentia, & quando arguitur, q̃ effectus in actu requirit causam in actu,hoc est verum,quãdo effectus est realis positiuus, si autem effectus sit negatio sicut est in proposito,quoniam auferre cõtradictionem est negare cõtradictionem, dico q̃ sufficit pro causa illa distinctio virtualis,quæ sufficienter est in actu pro tali effectu,qui est negatio.Et maximè quia ęquipollet distinctioni actuali reperiæ in perfectionibus creatis, vnde sicut in nobis ista duo non cõtradicunt:intellectus intelligit,voluntas non intelligit,quia est distinctio actualis,& non identitas,inter intellectum creatum,& voluntatem, sic in Deo ista duo non cõtradicunt, Intellectus intelligit, voluntas non intelligit, quia inter ea stat distinctio virtualis æquipollens illi actuali.Hæc de præsenti quæsito dicta fuerint.

QVAESTIO XX.

Si primum principium est vigoris infiniti & entitatis infinitæ secundum philosophum.

Ostensum est autem quia non contingit hanc substantiam habere magnitudinem vllam.Tex.41.

CONCLVSIO.

Ab Aristotele primo principio attribuitur infinitas non modo durationis,sed & vigoris.

IN hac q.inuestigãdum est,si aliqua ratione sumpta à sensatis probari efficaciter potest,primum principium esse vigoris infiniti,vel entitatis infinitæ, & sic procedendũ est.Primò declarabitur quid importatur per vigorem infinitum & entitatem infinitam.Secundò, quid super hoc senserit Com. Tertiò,quid super hoc senserit Aristotel.Quartò,dato q̃ Arist.intenderet attribuere 1. princ. infinitatem, non solùm durationis,sed etiam vigoris, vtrum suæ rationes efficaciter id probent.

Quantum ad 1. aduerte, q̃ apud philosophum infinitus vigor importat virtutem actiuam immediatè causatiuam motus, aut actionis, quæ nõ est limitata ad determinatam velocitatem,sed quacunque data potest in maiorem, & apud Commẽtatorem in hoc lib.12.commento 41.dicitur infinitum in qualitate actionis,id est in modo mouẽdi & agẽdi,vigor autem finitus importat virtutem actiuam limitatam ad certam velocitatem, ita q̃ non potest in maiorem & ad determinatum modum agendi sicut quilibet motor appropriatus orbi, habet determinatam virtutem ad monendum tanta velocitate,& non maiori.Entitas autem infinita dicit perfectionem intrinsecam ad nullum gradum essendi limitatam, sicut diceremus esse infinitum illud,qđ in se continet omnem gradum essendi,&sapientia infinita, & bonitas infinita,quæ in se complectitur omnem gradum sapientiæ,bonitatis,quæ est & possibilis est esse,non tamen respicit formaliter motum aut actionem, vt principium immediatum,aut differentiam vigoris infiniti.

Quantum ad 2.aduerte,q̃ apud Commentistas communiter tenetur Com.tenuisse, non esse in primo principio infinitum vigorem, sed infinitatem durationis, eo quod est æternum,& incorruptibile: & posito q̃ inter Com.ẽt alios quæ controuersia super hoc, tamen Thomista debet tenere determinatè hanc fuisse mentem Commentatoris, quoniã B.T.in 8.phys.in expositione tex.79.id sibi attribuit, & allegat comm.79.in 8.phys. vbi sic inquit Commentator, si posuerimus actionem propriam esse corporis, sequitur quòd insit ei potentia infinita.

Si autem posuerimus alicuius non corporis, tunc potẽtia illius nõ potest dici finita aut infinita,finitum.n.& infinitum solùm de corporibus dici possunt,hæc Comm.&qm̃ primum principium est non corpus, ideo secundum Com. non potest dici potentiæ aut vigoris infiniti. Expressiorem autem eius sententiam in hoc habemus in secundo cæli, comm.63.vbi inquit,& hoc quod dicimus, in hoc est manifestum ex rebus quas scripsimus de primo motore, iam.n. declarauimus illic, q̃ additio potentiæ motoris super potentiam moti,non est infinita, nisi in tempore & in æternitate motionis,hæc ille,ex quibus habetur,quod non aliam infinitatem ponit in primo motore,nisi quia mouet continuè æternaliter, & quoniam Iand. in 12.meta.q.15.conatur rationibus defensare opinionem Comm.ideo in fine huius quæstionis formabo eas & soluam.

Quantum ad 3.aduerte,q̃ B.Th.in expositione tex.79.in 8.Phys.& Scotus in 7.quolibet.& Albertus in 8.Phys. tract. vlt.tenent Philosophum intendisse probare dari in primo motore vigorem infinitum, qui non potest esse nisi in eo, qui sit entitatis & perfectionis infinitę,& tenent Auer.deuiasse in hoc à mente philosophi, sicut & in positione animæ intellectiuæ: & quoniam intendo sequi mentem beati Thomæ, adducam principaliores rationes sumptas ex doctrina philosophi,& defensabo eas,contra Commentistas.

Quantum ad 4. dico q̃ rationes probantes secundum Philosophum infinitum vigorem in primo principio, sunt efficaces,ex quibus prima sit ista,Causa effectiua motus infiniti est infinita secundumvigorem.Sed Deus est causa motus infiniti,quia est causa motus cæli,qui est infinitus,cùm sit continuus & æternus, secundum philosophum, ergo Deus est infinitus secundum vigorem.

Huic rationi respondetur à quibusdam,q̃ motus potest esse infinitus dupliciter.

Primò per se,& est respectu mobilis infiniti,in quo si daretur,essent partes signabiles infinitæ,quæ si deberent transire aliquod signum signatum in spatio in quo esset motus, transirent tempore infinito, quoniam partes infinitæ nunquam terminarent transitum suum,& sic conceditur,quòd si daretur tale mobile infinitum actu, non posset moueri, nisi à motore infinito secundum vigorem, quoniam cùm mobile infinitum actu habere virtutem infinitam resistendi,esset necesse dare virtutem motiuam,infinitam quæ superaret resistentiam infinitam mobilis infiniti. Constat enim quòd virtus motiua finita non potest super resistentiam infinitam, sed quoniam in rerum natura non datur mobile infinitum actu, ideo non est necesse dari motorem infiniti vigoris.

Secundò dicitur motus infinitus per accidẽs,& est respectu alicuius mobilis finiti,quod per reiterationem super aliquod spatium,vel circa centrum mouet tẽpore infinito. Talis est motus cæli qm̃ cùm cælum sit finitum. vt probatum est in primo cæli, motus ipsius non potest esse infinitus per se,verùm cùm sit continuus, perpetuus secundum philosophum, circa centrum, & à puncto orientis iterum ad eundem fine quiete media erit infinitus per accidens,id est, per aliud, scilicet per reiterationem partium mobilis finiti,vt est cælum.Et ad causandum talem motum,non requiritur infinitus vigor in motore,sed sufficit motor incorruptibilis infinitus,secundum durationem.

Vnde negatur maior rationis factæ de motu infinito p accidẽs,vt est motꝰ cæli, esset autem vera de motu infinito per se,

per ſe:ſed non datur nec poteſt dari, quoniam repugnat dari corpus mobile infinitum actu, ex 3. Phyſ. & primo cæli.

Sed hęc ſolutio nulla eſt: quoniam ex motu infinito per accidens adhuc aſcendimus ad motorem infinitum ſecundum vigorem, & ad huius probationem præmitto duo.

Primò, Deus ſecundum Philoſophum eſt cauſa prima infinitatis motus: ergo eſt cauſa per ſe: quoniam hæc duo non ſtant ſimul, q̃ ſit cauſa per accidens, & ſic cauſa prima, nam omnis cauſa per accidens habet cauſam per ſe ſuperiorem ex ſecundo Phyſicorum.

Secundò, Cuilibet cauſæ per ſe non repugnat aſſignabilem eſſe effectum per ſe, quantum ſit ex parte cauſæ per ſe: q̃ ſi cauſæ per ſe aſſignetur tantum effectus per accidens, non erit aſſignatio conueniens, quoniam docuit philoſophus in 2. Phyſ. in c. de cauſis, cauſæ per ſe aſſignandam effectum per ſe, & cauſæ per accidens, effectum per accidens, ergo poſito q̃ cauſæ per ſe aſſignetur effectus per accidẽs, adhuc eſt aſſignabilis per ſe, ne fruſtretur cauſalitas per ſe, vt inuenienti theſaurũ aſſignat inuẽtio theſauri, vt effectus q̃ accidẽs, & foſſio ſepulchri p̃ defunctũ, vt effectus p̃ ſe.

Ex his arguo ſic: Deo qui eſt prima & per ſe cauſa infinitatis motus, ex primo ſuppoſito, aſſignatur motus infinitus per reiterationem, qui eſt infinitus per accidens: ergo Deo quãtum ſit ex parte ſui, eſt aſſignabilis motus infinitus per ſe. Sed motus infinitus per ſe requirit motorem infinitũ ſecũdũ vigorẽ, vt cõceſſiſti, ergo ex motu infinito p̃ accidẽs, aſcendimus ad p̃bandũ motorẽ infinitũ, ſecundũ vigorem.

Antecedens pro vtraque parte conceditur ab omnibus, qui tenent Deum applicatum primo mobili, vt ſunt commentiſtæ, præter Iandunum, quem ſuprà reprobauimus ſoluendo rationes ſuas in q. 15. huius libri. Conſequentia autẽ patet ex ſecundo ſuppoſito, quoniam cuilibet cauſæ per ſe vltra effectum per accidens eſt aſſignabilis, quantum ſit ex parte cauſæ effectus per ſe: aliter vana eſſet cauſa per ſe.

Sed dices, q̃ ratio hæc non concludit, quoniam tũc tantum cauſæ per ſe eſt aſſignabilis effectus per ſe, qñ talis effectus eſſet poſſibilis, & quia motus infinitus per ſe eſt impoſſibilis, ideo ſufficit aſſignabilẽ eſſe Deo motum infinitum per accidens, ex quo præcisè non concluditur, niſi motor infinitus ſecundum durationem.

Sed hoc non debilitat rationem noſtram, quoniam licet non poſſit eſſe motus infinitus per ſe, tamen hæc conditionalis eſt vera, ſi Deus eſt cauſa prima & p̃ ſe infinitatis motus, ergo quantum ſit ex parte Dei, eſt ei aſſignabilis motus infinitus per ſe. Quòd autem non aſſignetur, non eſt ex defectu primæ cauſæ, ſed ex defectu mobilis infiniti actu, cui repugnat eſſe, vt probatum eſt primo cæli.

Sed iterum dices, q̃ prædicta ratio non concludit, quoniam motus infinitus per accidens dupliciter conſideraꝛ.

Primò, vt motus infinitus, ſic eſt per accidens, vt ly per accidens determinat infinitum.

Secundò conſideratur vt effectus primi motoris: & ſic dico q̃ eſt eius effectus per ſe. Nam hæc conſequentia non valet, hic motus eſt infinitus per accidens, ergo eſt affectus per accidens: quoniam ly per accidens, poteſt determinare ly infinitum, & non ly effectus. Concedo ergo, q̃ cauſæ primæ, & per ſe aſſignatur effectus per ſe, ſed iſte effectus per ſe, eſt motus cæli infinitus per accidens.

Sed hoc non militat quoniam per primum ſuppoſitum, Deus ponitur cauſa prima & per ſe infinitatis motus, ergo ſibi debet correſpondere quantum ſit ex ſe effectus per ſe in ratione infinitatis, ſed motus infinitus per accidens non eſt effectus per ſe in ratione infinitatis, vt patet, ergo vltra motum infinitum per accidens, aſſignabilis eſt motus infinitus per ſe quantum ſit ex parte mouentis primi. Hoc pro ſuſtentatione primæ rationis dicta ſint.

Secunda ratio eſt Philoſophi in 8. Phyſ. tex. 79. vbi ſic arguit, nulla virtus infinita eſt in magnitudine, virtus primi motoris eſt infinita, ergo nõ eſt in magnitudine. Sed minor non poteſt intelligi de virtute infinita ſolũ duratione, qm̃ maior quæ eſt vniuerſalis, eſſet falſa, nã cælũ habet virtutẽ infinitam in duratione, cùm ſit incorruptibile, & poteſt infinito tempore agere in inferiora, & tñ virtus cæli eſt in magnitudine, cùm ſit corpus, ergo ſi maior & minor debent eſſe veræ, oportet intelligere minorem de virtute intenſiuè infinita.

Huic rationi datur à Commentiſtis duplex reſponſio. Prima eſt Iand. in 12. Meta. in q. 15. Qui dicit, q̃ minor intelligenda eſt de virtute infinita in duratione, & non intenſiuè. Ad improbationem dicit, q̃ licet cælum habeat potentiam infinitam agendi ſecundum durationem, non tamen habet à ſe, ſed à motore ſuo, Philoſophus autem ſic intendit, nulla virtus infinita ex ſe eſt in magnitudine, ſed virtus primi motoris eſt infinita ex ſe, ergo non eſt in magnitudine, & ſic patet, quòd obiectio de cælo nihil valet.

Sed Iandunus conatur defenſare Com. per doctrinam contrariam Com. Nam ſecundum ipſum in hoc 12. in com. 41. in cælo ſunt ſubſtantia cæli, eſſe cæli, potentia agendi, & motus, & omnia iſta ſunt infinita ſecundum durationem, ex quibus admittit, ſolum motum eſſe æternum & infinitum ſecũdum durationem, ex alio, i. à motore æterno, quoniam motus eſt à mouente, & implicat dare motũ ſine mouente, ſubſtantiam autem cæli vult eſſe à ſe, vnde inquit, permanentia igitur motus eſt ex alio, ſubſtantia autem, ſ. cæli eſt à ſe, & ideo impoſſibile eſt inuenire ſubſtantiam poſſibilem ex ſe, & neceſſariã ex alio, quod eſt poſſibile ex motu, hæc ille, ex quibus ſic arguitur, ſecundum Com. ſubſtantia cæli eſt à ſe, ergo & eſſe, & potentia agendi, quoniã conſequuntur ſubſtãtiam cæli, ſicut eſſe ignis & potentia calefaciendi conſequitur ſubſtantiam ignis, & à quocunque eſt ignis, ab eo eſt eſſe & potentia eius agendi, ita q̃ ſi ignis eſſet à ſe & non ab alio productus, eſſe & potentia agendi ſe haberent ſimiliter.

Cùm igitur eſſe cæli & potẽtia agendi, ſicut & ſubſtantia cæli, ſint infinita ſecundum durationem, patet q̃ potentia ſiue virtus agendi cæli infinita ſecundum durationem quæ eſt in magnitudine, non eſt ex alio, licet motus eius ſit ex alio, nec valet hæc conſequentia, motus infinitus duratione eſt ex motore, ergo virtus actiua cæli eſt ex motore: ſed bene ſequitur, q̃ virtus actiua cæli nõ exit in actum, niſi ex motore, quoniam cęlum non agit vt determinauimus ſuprà niſi per motum. Patet igitur, quòd reſponſio Iandini eſt contra Comm.

Secunda reſponſio eſt eorum, qui dicunt, q̃ non fuit intentio Phil. probare abſolutè & vniuerſaliter nullam virtutem infinitã in duratione poſſe eſſe in magnitudine, ſed ſolùm in magnitudine, in qua ſit materia, eo q̃ talis eſt corruptibilis ſecundum Com. & quia ſecundum Com. vt viſum eſt in lib. 8. meta. nõ eſt materia in cælo. ideo nihil prohibet in cælo eſſe virtutem & potẽtiam agendi infinitam in duratione, & hæc reſponſio fundatur ſuper illud, quod dicit Comm. in lib. 12. in comm. 41 Sic enim inquit:

Exiſtimatum eſt enim q̃ cùm diximus, omnis potentia in corpore eſt finita, non eſt verum, niſi in corporibus materialibus, generabilibus & corruptibilibus.

Sed hæc reſponſio etiam q̃ eſſet ad mentem Com. non eſt ad mentem Philoſophi, nam ex quo in li. 12. in tex. 30. p̃bauerat mouens æternum eſſe immateriale, ſufficienter cõſtabat ipſum non poſſe eſſe in magnitudine materiali.

Præterea in 8. Phy. in tex. vlt. poſtquam probauit nullam virtutem infinitã poſſe eſſe in magnitudine finita, neque in finita, concludit de primo motore ſic: Principium aũt mouens perpetuum mouet motum, & infinito tempore. Manifeſtum itaque q̃ indiuiſibile eſt & impartibile, & nullam habens magnitudinẽ. Ex quibus conſtat, q̃ ex quo excludit à primo motore omnem diuiſibilitatẽ & partibilitatem, ſua intentio erat negare & excludere ab eo vniuerſaliter oẽm magnitudinem. Nam non ſequitur, virtus infinita nõ poteſt eſſe in magnitudine materiali, ergo eſt indiuiſibilis, qm̃ poteſt reſponderi, q̃ ſi non poteſt eſſe in magnitudine materiali, poteſt tamen eſſe in ea in qua non eſt materia, ex conſequẽti poteſt eſſe diuiſibilis & partibilis. Patet igitur, q̃ nec prima, nec ſecunda reſponſio valet, & ſic ſtat ratio noſtra.

Aliam reſpõſionẽ allegat Paul. Soci. i 12. li. i q. 41. & ꝓtra eam arguit. Sed vide ad placitũ, qm̃ nolo in hoc immorari.

Tertia ratio, philoſoph⁹ in 8. phyſ. in tex. ſic arguit, Si virtus infinita eſſet in magnitudine, moueret in inſtãti, conſequens eſt impoſſibile, ergo, &c. Antecedẽs, Tũc quæro qũo in antecedẽte, accipit virtutẽ infinitam, nam ſi dicis duratione tm̃, ergo cũ virtus agendi in hęc inferiora, ſit in cælo infinita duratione, aget in inſtanti, & ſic calefaciet aerem in inſtanti, producet animalia imperfecta in inſtanti, quod tñ ad ſenſum videmus eſſe falſum, ſi dicis ſecundum vigorem, habeo intẽtum, qm̃ cùm attribuat virtutem infinitam, quę non poteſt eſſe in magnitudine, quia moueret in inſtanti, attribuat inquam motori primo, manifeſtum eſt, quòd intendit de virtute infinita ſecundum vigorem.

Ad hanc rationem dicunt aliqui commentiſtæ, q̃ vtique

in antecedente quæ eſt vna conditionalis,intendit de virtute infinita ſecundum vigorem,& tñ non ſequitur,ꝙ illa de facto ſit in primo motore, qui eſt extra magnitudinem, & ratio diuerſitatis eſt.Quia ſi virtus motiua infinita extenſiuè eſſet in magnitudine, neceſſariò eſſet infinitum vigore, aliter nõ poſſet cõtinuare motum perpetuum,quia niſi eſſet infinita in vigore,defatigaretur & laxaretur, ex conſequenti nõ poſſet cõtinuè & regulariter & perpetuò moue re,ſi aũt eſt extra magnitudinẽ,ſufficit ꝙ ſit virtus infinita extenſiuè,quia ex quo eſt extra magnitudiné nõ fatigatus, ex cõſequẽti põt perpetuare continuum regularé.Cùm igi tur primus motor ſit extra magnitudinem, ſufficit ſibi virtus infinita extenſiuè ad cauſandum motum perpetuum.

Sed hæc reſpõſio nõ eſt ad mentẽ Ariſt.nam licet in do ctrina ſua inueniamus,ꝙ neceſſe eſt motorem, quo ad virtutem motiuam proportionali potẽtiæ paſſiuæ ipſius mobi lis ꝓportione maioris inæqualitatis,vnde dixit in ſecundo cæli,ꝙ ſi plures ſtellæ eſſent in primo cælo, aut tardius aut oĩno nõ mouerẽtur,propter defectum proportionis,qui eſſet inter motorem & motum.Motor.n.nõ mouet,niſi quia potẽtia eius eſt maior potẽtia moti.Tamẽ nõ inuenim⁹cauſam fatigationis poſitam ab Ariſt. niſi quia motor vnĩt corpori alterabili,& quia in eo ꝙ mouetur,eſt principium motus ↄtrarium motui animæ,puta grauitas.Primam cauſam poſuit in 8.Phy.aſſignans rationem,quare anima nõ mouet animal motu cõtinuo &regulari.Secundam poſuit in ſecũdo de cęlo,tex.3.vbi aſſignans rationem,quare cęlum dum mouetur,nõ eſt in labore &fatigatiõe,dicit hoc ideo eſſe, quia nõ habet alium motum,niſi ſuum naturalẽ, qui eſt circularis,cauſatus à motore ſuo æterno,quaſi dicat,ſi cęlum eſſet mobile alio motu,contrario ei, quo mouetur naturaliter à motore ſuo æterno,accideret cælo fatigatio,ſicut animali,dum mouetur ab anima ſurſum, quia eſt mobile deorſum ex alio principio.Cùm igitur vtraque cauſa deficiat in cælo,patet ꝙ non eſſet neceſſe ponere in magnitudine cæli virtutem infinitam in vigore, vt poſſet continuare motum perpetuum regularem.

Sed iterum inſtatur, probando, ꝙ etiam fatigabitur ſi ponitur in magnitudine inalterabili , niſi ſit virtus infinita in vigore,&arguitur ſic,ſi virtus infinita in duratione eſſet in magnitudine,moueretur per accidens,ſicut mouetur anima per accidẽs ad motum corporis,ſi mouetur per accidens,nõ poteſt cõtinuare motum:vtraque cõſequentia ponitur à Philoſopho in 8.Phyſ.tex.52. Tunc vltra, ſi non poteſt continuare motum, ergo fatigatur, dato quòd eſſet in magnitudine etiam inalterabili.

Ad hoc negatur vltima conſequentia, nam bene ſtat, ꝙ non poſſit perpetuare motum, ſi motor mouetur per accidens, non quia fatigatur & laxatur, quoniam hæc propriè ſumpta ſunt via ad corruptionem,quę non poteſt eſſe in cęlo , ſed quia non eſſet debita proportio inter motorem & motum,vel quia intrinſecè aliter &aliter ſe haberet ex motu ſuo per accidens,ſicut & anima in animali,quicquid autem aliter & aliter ſe habet , non poteſt perpetuare ex ſe motum,ſtat igitur ratio tertia in robore ſuo.

Quarta ratio probat Deum eſſe entitatis & perfectionis infinitæ,&hoc de mente Philoſophi,nam Philoſophus, vt patet in 5.Meta.ca.de perfecto,cognouit Deum eſſe vniuerſaliſſimè & abſolutè perfectum , ergo habere in ſe omnium perfectiones.Sed iſtæ ſunt infinitæ, ergo eſt entitatis & perfectionis infinitæ.

Ad hanc rationem dicunt aliqui,ꝙ ex tex.Philoſophi in 3.Meta. de perfecto, non poteſt concludi, in primo principio eſſe infinitatem perfectionis ſimpliciter. Sic enim ſtat textus Philoſophi,alia omnino , ſecundum ꝙ omnino non habẽt hyperbolem in vnoquoque genere,nec aliquid eſt extra,hæc Philoſophus,ex quibus conſtat,ꝙ loquitur de perfectionibus exiſtẽtibus in vnoquoque genere,quas dicit eſſe in primo & vniuerſali perfecto, quem dicimus primum motorem, & nulla datur perfectio , quæ non ſit in eo : ſed perfectiones omnium generũ quę actu ſunt,non ſunt infinitæ,imò finitæ,qm̃ rerum ſpecies finitæ ſunt ſecundum Philoſophum & veritatem. non poteſt ergo ex Philoſopho cõcludi in Deo alia perfectio,niſi quia eminenter cõtinet perfectiones oĩum generum,quæ actu ſunt.Conſtat aũt,ꝙ ſunt infinitæ, quoniam & totum vniuerſum finitum eſt:ergo ex hoc non concluditur perfectio diuina infinita ſimpliciter.

Sed quod hęc ſolutio nõ valeat,arguit̃ ſic,Ad hoc quod aliqua perfectio ſit in aliquo genere, non ſolùm verùm eſt de ea exiſtente,ſed etiam de poſſibili eſſe,nam& albedo vt exiſtit,& vt poſſibilis, eſt in prædicamẽto qualitatis,nã eſt in gñe ratione ſuæ quidditatis , quidditas aũt abſtrahit ab exiſtẽtia,& nõ exiſtẽtia,ergo philoſoph⁹ loquẽs de vniuerſali pfecto,& dicẽs oẽs perfectiones oĩum gñum eſſe in illo,& nullã extra ipſum intẽdit,ꝙ in eo eminẽter cõtinẽtur perfectiones oĩum gñum, tam exiſtentes,qui poſſibiles.ergo illa ſolutio non valet,ſed de nouo ſic formatur ratio.

Quod eſt tota entitas eminenter ſubſiſtens,tota entitas dico entis poſſibilis,& entis actu,ſiue creata, ſiue increata eſt ſecundum perfectionem ſimpliciter infinitum. ſed primum prin.eſt tale,ſecundum philoſophum in 5.meta.ca.de perfecto,modo quo expoſuimus,ergo &c.

Maior quidem patet, quoniam ſi eſt tota entitas actu & poſſibilis. ergo tota entitas creata & creabilis eſt in eo eminenter & tota entitas increata eſt in eo,ſed creata & creabilis & increata ſunt quid infinitum ſimpliciter. quoniam increata non habet à quo terminetur,& creata ac creabilis vt eſt eminenter in eo identificatur increatæ.ergo eſt infinitum ſimpliciter ſecundum perfectionem.

Alias rationes ſolent adducere Doctores ad idem : ſed quoniam non quęritur hĩc quid veritas habeat,ſed quid in hoc ſenſerit philoſophus, ideo ſufficit adduxiſſe rationes fundatas in doctrina Ariſtotelis.

Nunc ſupereſt ſoluere rationes Ianduni,quas inducit in lib.12.q.15.pro defenſione Comm.& ſunt tres.

Prima eſt,Si Deus eſt infiniti vigoris, mouet in inſtanti, qđ eſt contra naturam motus,vt probatum eſt in 6.phyſ.& maximè de motu locali,de quo hĩc intendim⁹.Conſequentia patet,quia vel mouet in non tempore,& ſic habetur ꝓpoſitum,vel mouet in tempore &tunc cum proportio temporis motus ad tempus ſit ſecundum proportionem virtutis ad virtutem. ſi mouet in tempore quantumcunque paruo,tempus illud haberet proportionem ad tempus, in quo virtus finita mouet.& per conſequẽs eſſet proportio inter virtutem finitam & infinitam,quod eſt impoſſibile. & hæc eſt ratio Ariſt.in primo cæli,in tex.51.probantis , quod non poteſt eſſe grauitas infinita nec leuitas.

Secunda eſt , Si primum eſt vigoris infiniti , tunc virtus finita & infinita poſſent mouere æquali tempore, quod eſt falſum:quoniam,vt declaratum eſt in 7.Phyſ. virtus maior intenſiuè producit æqualem effectum in minori tempore, vel maiorem , & perfectionem in tempore æquali. Conſequentia aũt ſic deducitur,cùm virt⁹infiniti vigoris nõ poſſit mouere in nõ tempore,moueat ergo in tempore A, i. in 24.horis, in quo reuoluit totum primum mobile ab eodem pũcto ad idem.Accipiaẽ virt⁹finita intẽſiuè,quę moueat in maiori tẽpore,puta in 50.horis, & ei addaẽ alia virt⁹, ita ꝙ ex ipſa & ex addita fiat maior virtus,ergo mouebit in minori tempore,quàm in 50.horis.Moueat ergo in 40. horis, addatur alia virtus,ergo mouebit adhuc minori,& ſint horæ 30.Addatur iterum alia,ergo mouebit adhuc in minori, & iterum alia,ergo adhuc in minori,ergo non ſolùm in tẽpore æquali. ſed in minori mouebit virtus finita. nam virtus reſultans ex talibus additionibus eſt finita,quoniam ex multis finitis non reſultat niſi finitum.

Tertia eſt,Nihil debet poni in Philoſophia ſecundũ Cõ. in 8.Phyſi.in com.22. niſi quod poteſt conuinci ex ſenſatis: ſed primum prin.eſſe infiniti vigoris, nõ poteſt cõuinci ex ſenſatis,quod ſic manifeſtaẽ,nõ poteſt cõuinci ex ſubſtãtia ſua,qa illa nõ cadit ſub ſenſu,nec ex aliquo ſuo effectu ſenſibili,nã ſi ex aliquo eius effectu,maximè ex motu,& tẽpore, ſed ex his nõ poteſt cõuinci, nã motus & tẽpus ſunt limitata ſecundum velocitatẽ.&motus ſit ſucceſſiuè,ad hoc aũt qđ fiat ſucceſſiuè nõ requiriẽ virt⁹ infiniti vigoris,imò ſi eſſet ab infinitovigore.fieret in inſtãti,nulla ergo ratione ponendum eſt à Philoſopho primum eſſe vigoris infiniti.

Ad primam& ſecundã ſimul reſpõdemus:& negam⁹ primam cõſequẽtiam vtriuſque,ad probationes dico,ꝙ ſuppo nit falſum,& iam reprobatũ eſt ſuprà,in hoc 12.ſ.quod primum mouens moueat vt applicatum primo cælo, imò dicimus ꝙ nec in tempore,nec in inſtãti mouet immediatè aliquem orbem,& ideo nõ põt comparari ad virtutem finitã mouentem applicatam alicui orbi:& poſito caſu ꝙ moueret, dico ꝙ moueret in tempore, & nõ eſt inconueniens ꝙ æquali tempore moueat quo mouet virtus finita,quia non tota virtute mouet: Philoſophus autem reputat inconueniens, ſupponendo ꝙ vtraque tota potentia moueat , & ſi primum moueret tota potentia, dico quòd ex ſe poteſt

mouere

mouere etiã in inſtanti,ſed ꝙ non moueat,eſt ex repugnantia rei,quia, ſ.eſt contra rationem motus, potentia autem finita non poteſt mouere in inſtanti,poſito etiam ꝙ non eſſet repugnantia ex parte motus,& in hoc ſtat vera differentia, inter virtutem infiniti vigoris,& virtutem finitam.

Ad tertiam dico, ꝙ conuincimur ex effectu ſenſato, qui eſt motus infinitus duratione ad mẽtem Philoſo. quoniam nulla virtus finita poteſt ex ſe,& propria virtute perpetuare motũ,niſi in virtute primi conſeruantis & influentis,vnde vt determinabimus ꝛ.ſecundum mentem Philoſophi, ſicut intelligentia ſolis habet eſſe à primo, ita & virtutẽ motiuam,& mouet, quia primum cooperatur ei ad motum,licet ergo non conuincamur ex determinata velocitate,quã videmus in primo motu,qui eſt motus diurnus,ponere infinitũ vigorem in primo prin.conuincimur tamen ex infinitate primi motus ſecundum durationem actu ſecundum Philoſophum & poſſibiliter ſecundum veritatem.

Alia argumenta adducit Pau.Soc.in fauorem Com.quæ & ſoluit,quæ etiam adducuntur à Capr.& ſoluuntur conſimiliter,& ſunt Aureo.vt videre poteris in Capr.in 1.diſt.43. q.1.art.1.contra 6.concluſionem.

Hæc de infinitate primi dicta ſint in quibus ſaltem dedi occaſionem inueſtigandi mentẽ Phil.in hoc, nam apud peritos hoc quæſitum eſt extremæ difficultatis.Dixi autem in ueſtigandi mentẽ Philoſophi in hoc,quoniam hîc non quærimus, quæ ſit veritas in hoc, nam id iam determinauimus propter affirmatiua in ſcientia diuina reuelata.

QVAESTIO XXI.

Si philoſophus opinatus eſt omnes intelligentias eſſe vigoris infiniti.

CONCLVSIO.

Nulla intelligentia eſt vigoris & entitatis infinitæ.

IN hac q.quo ad Comm.nulla eſt difficultas,quoniam vt dictum eſt in q.præced.negat vigoren. infinitum, etiam in primo prin.quanto magis in aliis intelligentiis.

Quantum autem ad mentem Philoſophi,qui ſecundum B.T.& Scot.vt patet,in q.præced. & per rationes fundatas in doctrina ſua, ponit in primo principio vigorem infinitum, eſt magna dubitatio propter dicta Philoſophi in hoc 12.libro.

Nam cùm in tex.29. remouerit ab intelligentiis omnino potentiam paſſiuam,& poſuerit eas ſimplices actus & immateriales,videtur quòd qua ratione primus motor eſt vigoris infiniti,ſint & illæ, vel in nullo ſit vigor infinitus.

Præterea,poſtquam in tex.41.probauit motũs æternum, non eſſe in magnitudine, eo ꝙ virtus infinita non eſt in magnitudine,ſubſequitur in tex.42.vtrum autem vnam ponendum eſt talem ſubſtantiam, aut plures, & quot ſunt, &c. Iy talem refert qualem ꝛ.dixerat,ſ.potentię infinitę inalterabilem, impaſſibilem,&c.& cõcludit, ꝙ tot ſunt,quot motus cæleſtes,ergo eſſe virtutis infinitæ,attribuit non ſolùm primo prin.ſed etiam aliis motoribus æternis,aliter tex.Philo. non videtur bene continuari.

Præterea,ꝛ.in tex.43.in fine ſic inquit,Palã itaque, ꝙ tot ſubſtantias eſſe,neceſſe eſt natura ſempiternas, & immobiles ſecundum ſe,& ſine magnitudine propter prædictã cauſam.Vbi B.T.exponens inquit, Et ſine magnitudine propter cauſam aſſignatam ſuprà,quia ſ.mouent tempore infinito, & ſic per conſequens virtute infinita.

Hæc B.T.Ecce quod B Th. dicit ad mentem Philoſophi, omnes intelligentias eſſe ſine magnitudine, quoniam mouent virtute infinita, ergo videntur eſſe ſecundum Philoſophum virtutis infinitæ.

Hæc ſunt quę cauſant difficultatem,tamen quia non eſt imputandum Philoſopho poſuiſſe impoſſibilia,& ſibi contradicẽtia,ideo intendo declarare, quod Philoſophus non fuit huius ſententiæ,quod aliæ intelligentiæ ſint virtutis infinitæ, ſed hæc eſt proprietas primi princ. & ſic procedendum eſt.

Primò ponetur diſtinctio de infinito perfectionali.Secũdò,concluſiones reſponſiuæ.Tertiò,declarabitur,quæ fuerit mens,& qui ſenſus Philoſophi in prædictis textibus,qui videntur cauſare difficultatem in hoc propoſito.

Diſtinctio ſit hæc,infinitum ſecundum perfectionem poteſt intelligi dupliciter.Primò, ꝙ ſit infinitum vniuerſaliter vt pote continens abſolutè omnem perfectionem actu exiſtentem,& poſſibilem eſſe.Sicut dicitur vniuerſaliter infinitum ſecundum quantitatem, quod continet in ſe omnem quantitatem,ſecundum omnem dimenſionem,vt corpus infinitum,quod in ſe contineret longitudinem infinitam, latitudinem infinitam,profunditatem infinitam.

Secundò, ꝙ ſit infinitum partialiter, & eſſet illud quod ſecundum vnam perfectionem eſſet infinitum, vt cõtinens in ſe infinitos gradus illius perfectionis ſi darentur.V.g.calor ignis ſi contineret in ſe infinitos gradus caloris, dicere tur infinitus partialiter,quoniam licet contineret infinitos gradus caloris, non tamen aliarum qualitatum,ſicut linea infinita diceretur infinita partialiter, quia licet contineret in ſe omnes partes longitudinis, non tamen aliarum dimenſionum,corpus autẽ ſi eſſet infinitũ, diceretur infinitũ vniuerſaliter,quia contineret omnem dimenſionem infinitæ.

Prima concluſio,Nulla eſt repugnantia, quin poſſint dari plura infinita partialia modo quo expoſitum eſt. Probatur,Phil.in 8.Phyſ.tex.37.habet pro impoſſibili, qđ ſint plura corpora infinita, & ratio ſecundum Com. eſt, quia corpus infinitum extenderetur in infinitum ſecundum omnes dimenſiones,ita quod haberet dimenſiones infinitas in omnibus partibus,& ſic occuparet omnem locum,& talia plura infinita dari reputat impoſſibile.ergo à contrario ſenſu, ſi ponantur duo infinita, quorum neutrum eſt infinitum in omnibus partibus:ſed vtrunque eſt infinitum in altera tantum,puta linea in longitudine, ſuperficies in latitudine,nõ eſt impoſſibile talia plura infinita eſſe,ſaltem ſecundum intellectum.A ſimili,ſi ſapientia ponitur infinita propria rõe, qua eſt ſapientia,&bonitas infinita propria ratione,qua eſt bonitas, ita ꝙ neutra ſit infinita ſecundum omnes rationes perfectionales, nunquam ex illa infinitate partiali ſequitur impoſſibilitas exiſtendi talia plura infinita partialia.

Secunda concluſio, Repugnat poſſe dari plura infinita primo modo: probatur,De ratione infiniti primo modo,ſi eſt quantitatiuum, eſt quod contineat omnem dimenſionẽ poſſibilem dari, ergo non compatitur aliquam dimenſionẽ extra ſe,ergo repugnat dari aliud infinitum quantitatiuum primo modo.ſi autem eſt infinitum ſecundũ perfectionem, de ratione ſua eſt,quod contineat omnes perfectiones datas,& dabiles,& omnes gradus earum,ergo repugnat poſſe dari aliud infinitum ſecundum perfectionem.

Ex hac ergo concluſione ſequitur corollariè,nullam intelligentiam eſſe vigoris & entitatis infinitæ.nam probatũ eſt in q.præced.primum principium eſſe tale, & nunc probatum eſt non poſſe eſſe plura talia infinita, ergo non conuenit niſi primo principio.

Præterea, cùm de ratione infiniti perfectionalis primo modo ſit continere omnes perfectiones, & excludere omnes imperfectiones, ſi intelligẽtiæ eſſent infinitæ perfectionaliter,non eſſent ſubordinatę primę cauſę,nec ordinarentur ad eam, nec penderent ab ea,nec mouerent vt aſſimilẽtur digniori, quæ tamen omnia ſunt cõtra philoſophum vt magis patebit ꝛ. quando loquemur de cauſalitate primi,& quomodo eſt optimum in vniuerſo,ad quod ordinantur omnia,&c.conſequẽtia autem manifeſta eſt, quoniam ſubordinari,ordinari,& pendere,& mouere, ꝓpter dignius conſequendum, dicunt aut imperfectionem, aut ſaltem minorem perfectionem,reſpectu primi,cui,ad quod,à quo,propter quod,&c.

Nunc reſpondẽdum eſt argumentis adductis ex tex.philoſophi.Ad primum,quãdo dr, ꝙ philoſop.remouit omnem potẽtiam paſſiuam ab intelligẽtiis,& poſuit eas actus ſimplices,cõceditur:& cùm infertur,Ergo ſunt virtutis infinitæ,negatur cõſequẽtia,& ſi probatur ſic,vt aliqui probant.

Quòd eſt actus purus nõ recipiens vt ſubiectum nec receptum vt in materia,vel in ſubiecto,eſt infinitæ perfectionis,ſed intelligẽtiæ ſecũdum philoſophũ ſunt actus purus, nõ recipiẽs, quia nõ habẽt potẽtiam paſſiuam ſecũdũ philoſophum,vt declaratum eſt ꝛ.in q.11.nec receptus, qa ſunt ſine magnitudine,ex 12.Metaph.tex.43. & quia non poſſunt eſſe formæ informantes vt probatum eſt ſuprà: ergo ſunt infinitæ perfectiones,& maior ſic probatur.

Quòd aliquid componat cum alio, ſicut recipiens illud vel ſicut receptum in eo,hoc ꝓuenit, quia in ipſo vt in vno ſimplici nõ eſt quicquid perfectionis eſt ſui generis, & cuiuſlibet alterius,ergo ex oppoſito, ꝙ aliqd ſit actꝰ purus & nullo modo componibile cum alio,vt recipiẽs,nec vt receptũ,hoc ꝓuenit,quia in ſe habet omnem perfectionẽ ſui generis & cuiuſlibet alterius, & ſic eſt infinitæ perfectionis.

Ad hoc dicitur, ꝙ illæ conditiones,ſ.nõ eſſe componibile cum alio vt recipiens,nec vt receptum,non complẽt rationem infiniti perfectionalis, ſed vltra hoc requiritur, ꝙ non pendeat ab alio, nec ordinetur ad aliud,nec deſideret

nobil

nobilius,&quoniam iſta non verificantur de intelligentiis, vt dictum eſt:ideo nõ ſequitur q̃ ſint infinitæ perfectionis.

Ad 2.dicitur,q̃ ly talem refert qualem s̃. quo ad omnes cõditiones poſſibiles cõuenire intelligẽtiis,ſ.mouere ſemper actu,eſſe æternas immateriales,ſine magnitudine inalterabiles impaſſibiles:&quoniam eſſe infinitas perfectiona liter repugnat intelligentiis,ideo non eſt neceſſe, quod referat illam conditionem.

Ad 3.quoniam tota difficultas ſtat in expoſitione B. Th. ideo dico,q̃ ly virtute infinita,poteſt intelligi dupliciter.

Primò ſic, intelligentiæ mouent virtute infinita ſibi intrinſeca, & hoc eſt falſum, quia hæc eſt proprietas primi principij.

Secundò ſic,mouent virtute infinita extrinſeca, quæ eſt primo mouente,cuius virtute mouent, non.n.intelligentiæ mouent motu æterno ex ſe,ſed quia recipiunt virtutem, ſicut & eſſe à primo principio,vt manifeſtabitur 7.Sic igitur exponendo & diſtinguendo poteſt ſaluari dictum Philoſophi & expoſitio B.T.Aliter non video, quomodo effugias, quin ſecundum Philoſophum & ſecundum ſenſum ſibi attributum apparenter à B.T. omnes intelligentiæ ſint virtutis infinitæ.Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XXII.

Si in intelligentiis eſt ordo nobilitatis iuxta ordinem ſuorum mobilium ſecundum ſitum.

Quòd quidem igitur ſint ſubſtantiæ,& harum quæ prima & ſecunda ſecundum ordinem eundem.Tex.44.

CONCLVSIO.

Intelligentiæ quò ſuperiori orbi applicantur eò creduntur nobiliores.

IN hac q.procedendum eſt.Primò ponetur concluſio reſponſiua ſecundum Philoſophum.Secundò declarabitur, quomodo nobilitatis gradus inter intelligentias poteſt conſiderari in duplici ordine.Tertiò mouebuntur & reſoluentur duo dubia.

Quantum ad 1.ſit hæc concluſio reſponſiua,Intelligentia quanto ſuperiori orbi applicatur,tãto nobilior eſt. Hæc non poteſt demonſtrari ab intellectu noſtro à priori, quoniam non cognoſcimus ſeparata,niſi ex effectu & motu,vn de Philoſophus ex numero motuum concludit numerũ ſeparatorũ,probatur ergo ſic,nobiliori & virtuoſiori inſtrumento,nobilius mouens applicandum eſt,ſicut & nobiliori corpori nobilior forma,& nobiliori regno perfectior regens. Sed corpora cæleſtia ſunt inſtrumenta intelligentiarum mouentium,q̃ corpora quanto ſuperiora ſunt,tãto & nobiliora,vt patet etiam in elementis, quoniam continens eſt vt actus,& conſeruans,reſpectu contenti, ergo vt inter mobile proprium & ſuum mouens ſeruetur debita proportio,conueniens eſt,vt qualis eſt ordo ſecundum ſuperius& inferius ſitualiter inter corpora cæleſtia, talis ſit ordo nobilitatis inter intelligentias applicatas, ita quòd quanto ſuperiori orbi applicatur,tanto ſit nobilis.

Hæc concluſio cõfirmatur per Com.in 12.lib.in com.44. vbi ſic inquit, Declaratum eſt ex hoc ſermone, ſubſtantias æternas eſſe plures vna,& q̃ in eis eſt prima, ſc.quæ omnia mouet,& ſecunda, & tertia ſecundum ordinẽ orbium manifeſtum eſt, quod autem illa quæ omnia mouet, præcedit omnes,manifeſtum eſt valde,omnes enim iſtum motũ maximum intendunt,quapropter prior eſt omnibus naturaliter, & etiam ſecundum locum,&ſecundum magnitudinem,ſc. q̃ iſta ſubſtantia videtur eſſe prior propter prioritatem eius,quod mouetur ab ea ſecundum locum & magnitudinẽ in multitudine ſtellarum & velocitate motus,& omnia iſta faciunt eam priorem mobilitate & ſubſtãtia.Quoniam verò ordinatio iſtorum mouentium à primo motore,oportet vt ſit ſecundum ordinem ſtellarum orbium in loco, manifeſtum eſt.Prioritas enim illorum in loco & in magnitudine facit eos priores in nobilitate.

Quantũ ad 2.aduerte,q̃ nobilitas intelligentiarum poteſt conſiderari in duplici ordine. Primò, vt omnes reſpiciunt primum motorem.Secundò,vt vna reſpicit aliam,puta intelligentia Martis reſpicit eam,quę eſt Saturni.Primò, ordinatio dicitur à Com.in eodem com.44.præciſa,ſecunda dicitur non præciſa. Quid autem per præciſam & non præciſam intelligat,extimetur ſic accipiendum, ordinatio intelligentiarum,prout reſpiciunt motorem primum, dicitur præciſa,ſc.eſſentialis & adæquata cauſa ordinis perfectionalis inter eas, eo q̃ ſumitur per propinquitatem maiorem aut minorem ad primum principium.Nam cùm ipſum ſit perfectiſſimum & optimum, ad quod omnia ordinãtur, vt dicet Philoſophus infrà, illa erit præcisè nobilior, quæ primo principio eſt propinquior: quanto autem ſuperior, tanto propinquior.ordinatio verò intelligentiarum, prout vna reſpicit aliam, puta ſuam ſuperiorem, non eſt præciſa, id eſt,non eſt eſſentialis & neceſſaria,quoniam nulla intelligentiarum eſt menſura alterius ſimpliciter,&ideo ſequẽs non poteſt dici perfecta & nobilis pro tanto gradu,vt reſpicit ſuperiorem præcisè, ſed prout eſt in tanta propinquitate,ad primum & ſummum motorem,nam ſicut formæ intentio,ſic p̃fectio maior& nobilitas aliq̃d ſummũ reſpicit.

Quantum ad 3.aduerte, q̃ contra prædicta, duo famoſa dubia inſurgunt.Primum eſt de Solis intelligentia,& eſt tale, ſi ſecundum nobilitatem mobilium, eſt ordo nobilitatis in motoribus:ergo cùm ſphæra Solis & ipſum aſtrũ videatur nobili⁹,& magnitudine,& lumine, & effectu,in inferioribus eo quod eſt pater & fons omnis generationis, in inferioribus ſibi erit applicata noblior intelligentia, quàm planetis ſuperioribus,non ergo ſecundum ſitũ & ordinẽ mobilium eſt ordo in intelligentiis ſecundum nobilitatem, & aduerte quòd hoc dubium tangit Com.in hoc 12.in comm. 44.& B.Tho.exponens tex.44.& in 2.cæli,in lect.28.

Ad hoc dubium ſecundum Com. difficile eſt reſpondere.nam in lib.12.in com.44.reſpõdens inquit,ordinatio quidem earum adinuicem ſecundum nobilitatem poſſibile eſt ſcire ex dictis ab antiquis,habentibus curam de actionibus earum in entibus.V.g.Quoniam dant Soli vitam, & Saturno res fixas,ordinatio igitur earum à primo eſt præciſa,ordinatio verò earum adinuicem non eſt præciſa,& forte melius eſt illud,quod intendebat Ariſt.ſc.q̃ ordo earum ſit ſecundum ordinem eorum,i.ſuorum mobilium in loco. Hæc Com.ex quibus poſſumus hoc tantum elicere, q̃ vt comparantur ad primum motorem,quanto ſuperiores,tanto nobiliores,quia illi propinquiores,vt autem comparantur adinuicem diuerſa ratione poſſunt reputari nobiliores, & minus nobiles.V.g.Quia Saturno attribuitur ſtabilitas,&fixio rei in eſſe,Soli autem viuificatio, Saturnus ratione fixionis erit nobilior.Sol autem ratione viuificationis.Tu tamen aduerte,q̃ Com.in lib.2.de cælo,in comm.58. tenens, q̃ Sol ſit ſupra Mercurium & Venerem,attribuit ei proprium motũ velociorem quàm Mercurio,& Veneri,& hoc propter maiorem abundantiam potentiæ, & virtutis. Hic autem in 12. loquitur ſecũdum ſitum aſſignatum à Philoſopho,vt quòd ſit immediatè ſupra lunam.

Ad idem dubium ſecundum doctrinam B.T.in hoc 12.in expoſitione tex.44.& in ſecundo de cælo,lect.18.reſponderе poſſumus duplici via.

Primò,ſupponendo ſecundum Ariſt.q̃ Sol ſit ſupra lunã immediatè,dicitur q̃ planeta quanto ſuperior,tanto nobilior,quia vniuerſaliorem effectum habet, vt videre poteris in expoſitione B.Th.vbi ſuprà.vnde licet Sol habeat effectũ ſuper inferiora magis manifeſtum,non tamen vniuerſaliorem,ideo non eſt nobilior planetis ſuperioribus,& per conſequens nec intelligentia illi applicata.

Secundò,ſupponẽdo q̃ Sol in 4.cælo,vt Moderni aſtronomi tenent,dicit B.T. in 2.cæli,lect.18.q̃ Sol optimè ordinatus eſt in medio planetarum habens tres ſupra ſe,Saturnum,Iouem,Martem:& tres infra ſe,Venerem,Mercurium Lunam,cuius ratio eſt,quia ſicut ſphæra ex ſua magnitudine & multiplicitate ſtellarum deputatur ſuper permanentiam, & vniuerſaliores effectus cauſandos in his inferioribus.& hac de cauſa deſeruiũt octauæ ſphæræ tres ſuperiores planetæ,ita ad cauſandum vniuerſalem tranſmutationẽ rerum generabilium,& corruptibilium, ordinat Sol propter ſuam magnitudinem & luminoſitatem, ideo proportionaliter ſibi deſeruiunt tres inferiores planetæ. Tu tamẽ aduerte,q̃ ex hac ſecunda aſſignatione non habetur,q̃ Sol ſit nobilior omnibus planetis ſimpliciter, ſed tm̃ tribus inferiorib.ideo concedit,q̃ planetæ quãto ſuperiores,tãto nobiliores,iuxta primã aſſignationẽ,& p̃ conſequens intelligentiæ eius applicatæ,licet aliqua rõe & diuerſa poſſint dici magis & minus nobiles,vt declaraui ſecundum Comm.

Hæc dicta ſint ſecundum Philoſophum:Verùm apud aſtronomos,nobiliſſimus inter planetas creditur Sol,ex maxima potentia,quã declarat in mundo inferiori, per acceſſum & receſſum,vnde dicitur pater hominum,& ſic nõ videntur concordare Philoſ.& aſtronomi,in aſſignanda gradualitate nobilitatis, inter planetas & eorum intelligẽtias.

Tu ve

Tu verò ſi aliqualem concordantiam deſideras, vide in cõmento Theoricæ planetarum compoſito per Franciſcum Capuanum, in commento Theoricę Solis, in quęſtione, qua diſputat de eccentricis contra Commentatorem, reſpondens ad ſextum argumentum Auerrois, vbi incipit ſic, Sed quæ harum opinionum verior ſit, &c.

Secundũ dubium eſt de applicatione intelligẽtiæ, quam habet cum ſuo orbe: nam quia concluſum eſt, ꝙ intelligentiæ ſe habent in nobilitate gradualiter ſecundum ordinem ſitualem ſuorum mobilium, eo ꝙ eis vt propriis inſtrumentis applicãtur, ideo merito dubitatur de tali applicatione, & ſi cum ea poteſt ſeruari immobilitas intelligentiæ intrinſeca, & ſecundũ ſubſtantiam, ita ꝙ non ſit neceſſe eam moueri ſubſtantialiter per ſe, nec per accidens, ad motum ſui orbis. Vt igitur hoc dubium reſoluatur, dicendum eſt primò, quid ſit hæc applicatio, ſecundò declarabitur, quomodo cum illa ſaluatur immobilitas intelligentiæ.

Quantum ad 1. aduerte, ꝙ hæc applicatio importat contractum virtualem, quo intelligentia vnitur orbi virtualiter, & quo continet orbem virtualiter vigorando ipſum, & influendo in illum, pro quo aduerte, ꝙ ex aſſiſtentia intelligentia mouentis cum orbe proprio confortatur, & fit vigoroſus, vt valeat agere & influere in hæc inferiora.

Hæc autem confortatio prouenit ex eo ꝙ orbis recipit virtutem ſibi impreſſam & influxam à ſua intelligentia ſibi copulata virtualiter, & non ſitualiter, cùm ſit non quanta.

Sed aduerte, ꝙ huiuſmodi virtus quæ eſt vt quædam forma actiua, qua cælum redditur potens ad agendum in hæc inferiora, vltra ſuas virtutes connaturales, poteſt dupliciter conſiderari.

Primò, ꝙ recipiatur ab intelligentia influente in ipſo cælo, ſecundum eſſe fixum & permanens, modo quo recipitur virtus attractiua in magnete.

Secundò, in eſſe quaſi tranſeunte & in fieri, modo quo cauſatur lumen in aere, quod non permanet ſubtracto luminoſo.

Primo modo nõ poteſt cauſari prędicta virtus ab intelligentia mouente in orbe ſuo: quoniam apud Philoſophũ, vt declaratum eſt in 7. lib. Meta. contra Platonem, forma abſtracta non inducit per ſeipſam aliquam formam, aut qualitatem in corpore, ſubintellige fm eſſe fixum & permanens.

Secundo autẽ modo bene poteſt cauſari, quoniam quandiu cęlum eſt ſub motu, ſe habet vt inſtrumentum motum à principali agente, quod tranſeunter recipit virtutem ab agente: vnde ſequitur ſecundum Philoſophum, ꝙ ſi cælum quieſceret, nihil reciperet ab intelligentia, nec ſeruaret copula virtualis inter intelligentiam & orbem, & aduerte ꝙ neſcientes hanc diſtinctionem de receptione formę p modum permanentis, & per modum fieri, negauerunt cælum motum aliquid virtutis recipere immediatè ab intelligentia, quorum argumenta ſoluam infrà.

Quantum ad 2. aduerte, quòd hæc copula virtualis poteſt imaginari fieri tribus modis.

Primò, ꝙ applicetur virtualiter omnibus partibus cæli æquè primo influendo & cauſando motum in omnibus partibus immediatè.

Secundò, ꝙ applicetur vni ſoli parti determinatè quam nunquam deſerat, & per eam primo motam moueat totum cælum eo ꝙ omnes partes cæli ſunt continuæ & ſolidæ, & vna mota omnes mouentur. Continuum enim ſolidum eſt, quod ad motum vnius partis totũ mouetur. Tertio, ꝙ nulli determinari parti ſemper ſtat applicatè, ſed omnibus ſucceſſiuè ſe applicet: ita ꝙ, ſicut figulus tangit ſucceſſiuè omnes partes ſuæ rotæ, & per ſucceſſiuum contactum continuat motum rotæ ſtans extra rotam, & ab aliquo ſitu, puta à dextris incipiens mouere, eodem modo intellige præcisè de intelligentia reſpectu ſui orbis.

Primus modus non admittitur, quoniam non poſſemus aſſignare à qua parte incipit motus cæli, & ſic non poſſemus ſeruare differentias locales eſſe realiter in cælo, quod eſt contra Philoſophum in ſecundo cæli, vbi aſſignat dextrum in illa parte, à qua incipit motus.

Secundus etiam modus non admittitur, quoniam ſi applicatur tantum vni parti, & eam nunquam deſerit, ergo rotatur ſimul cum illa, & ſic mouetur per accidẽs ad motum ſui orbis, quod non eſt conſonum doctrinę Ariſt. Nam licet in 8. Phyſ. in tex. 52. teneat, ꝙ motores planetarum mouentur per accidens, non tamen intrinſecè ſecundum ſuam ſubſtantiam, vt mouetur anima ad motum animalis, ſed extrinſece, i. quia orbes planetarum mouentur ad motũ primi mobilis motu raptus.

Tertius modus videtur cõuenientior, & admittitur: qm̃ per ipſum ſeruamus immobilitatem intrinſecam intelligentiæ, & per ſe & per accidens, & ſeruamus differentias locales realiter eſſe in cælo, vt diffusè tractauimus in quæſtionibus noſtris in 2. de cælo. Tenendum eſt ergo, hanc applicationem fieri tertio modo, quoniam ad hũc modum nullum ſequitur inconueniens, & eſt conuenientior in via Philoſophi, qui non concedit intelligentiam copulari ſuo orbi merè voluntariè, ſed quaſi naturaliter, eo ꝙ arbitratur perfectionem eius pendere ex motu, vt ſ. declarauimus, & ideo ſic debent copulari cælo, ꝙ poſſint cõtinuare & perpetuare motum. Non poſſent autẽ, ſi ſecundum ſubſtantiam ſuam mouerentur per accidens, vt patet in 8. Phy. tex. 52. ergo nõ applicant ſe vni parti præcisè, quam nũquam deſerant, ſed aliis & aliis ſucceſſiuè exiſtentes extra cælum quantum ad ſitum. quoniam cùm ſint incorporeæ, non determinantur ſi tu tangentes tamen actu virtuali cęli partes ſucceſſiuè, & à parte orientali tantum incipit earum tactus, & influxus, & motus vt patet in 8. Phy. tex. 84. Sic nunc occurrit dicendũ. Veruntamen hanc materiam iudico per difficilem, quoniam multum elongatur à ſenſatis.

Nunc ſupereſt ſoluere arguméta quorundã negantium intelligentiam imprimere virtutem in cælo, ſecundum eſſe tranſiens, & arguunt primo ſic, ſi illa virtus imprimitur in cælo per modum tranſeuntis. ergo videtur in cælo habere ſolum eſſe intentionale. Sed hoc eſt falſum, quoniam nõ eſſet qualitas actiua in cęlo. Intentiones enim cum ſint entia rationes non ſunt principia agendi.

Ad hoc dicitur, ꝙ intentionale ſumi poteſt trib. modis.

Primò vt eſt ens rationis, ſicut intentio generis & ſpeciei, & hoc modo illa qualitas non eſt intentionalis.

Secundo pro ſpecie cauſata ab obiecto, vt ſpecies coloris recepta in medio, & in oculo, & dicitur intentio, quia non denominat, nec habet eſſe naturale in eo in quo recipitur. Nec hoc modo qualitas illa impreſſa ab intelligẽtia in cælo intẽtionalis, quoniam ſecundũ ſuum eſſe reale, prout ſibi competit, recipitur in cælo, & non eſt inconueniens, ꝙ denominet cælum, ſaltem eo modo quo rubor ex verecundia denominat ſubiectum, licet denominationem ſicut & qualitatem non apprehendamus, niſi in confuſo.

Tertio, omnis forma recepta per modũ tranſeuntis poteſt dici intentio, ad differentiam formæ receptæ per modum permanentis, vt virtus impreſſa lapidi à proiiciente, quæ non permanet in lapide, niſi quandiu eſt in motu, dicitur intentio: & hoc tertio modo illa qualitas poteſt dici intentio, & ad argumentum nego quin poſſit eſſe qualitas actiua, probatio autem procedit de intẽtione primo modo.

Secundò ſic, ſi eſt qualitas actiua, ergo habet contrariũ, quoniam actiua reſpicit paſſiuam, vt ſibi oppoſitam, ſed in cælo non ſunt qualitates contrariæ, ex 1. cæli, ergo, &c.

Ad hoc dr̃ non eſſe verũ vniuerſaliter, ꝙ qualitas actiua habeat contrariam, ſed tm̃ verificatur in qualitatib. elemẽtarib. quæ ſunt principia alterationũ, concedo tñ, ꝙ vt actiua reſpicit paſſiuum ſubiectum receptiuum. & ſic dico, ꝙ hæc qualitas reſpicit cælũ vt receptiuum ſui, & motus cauſati ab intelligentia, mediante hac qualitate impreſſa.

Tertio ſic, ſi daꝛ talis qualitas, ergo cõtinetur in aliquo gñe qualitatis, qđ̃ ñ põt aſſignari, nã cõſtat qm̃ eſt in quarto gñe, cũ nõ ſit forma, aut figura, circa qualitatẽ, nec eſt in tertio gñe, qm̃ nõ eſt paſſio nec paſſibilis qualitas: nã in tertio gñe nõ ponũtur niſi qualitates ſubiectæ ſenſui aut quæ inferũt paſſionẽ ſenſui. Nec in ſecũdo, qm̃ naturalis potentia eſt inſeparabilis. hæc aũt cũ ſecundũ te recipiatur p modũ tráſeuntis, ſeparabilis eſt. Nec in primo gñe, qm̃ in eo videntur poni ſolũ qualitates, quæ ſunt principia actionũ immanentium, vt in prædicamẽtis exemplificat philoſophus.

Ad hoc dicitur ꝙ eſt in primo genere, & continetur ſub diſpoſitione, quoniam per eam diſponitur & actuatur cælum ad agendum per motum in hæc inferiora.

Ad probationem nego, ꝙ in eo ponatur tantũ, quæ ſunt principia actionum immanentium, imò dico ꝙ omnis qualitas vt diſponens ſuum ſubiectum ad agendum ſiue actione immanente, ſiue tranſeunte, vt ſic poteſt dici diſpoſitio.

Vnde philo. in prædicamento qualitatis exemplificat in primo genere de calore & ſanitate ex quo ſequitur, ꝙ non inconuenit eandem qualitatem ſub diuerſa ratione poni in primo & in tertio genere, ſicut calor, vt eſt diſponens & actuans

actuans ſubiectum ad calefaciendum, eſt in primo genere, vt autem infert paſſionem ſenſui, eſt in tertio genere. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XXIII.

Si eſt neceſſe ponere eccentricos & epicyclos.

Eudoxus quidem igitur Solem & Lunam. Tex. 45.

CONCLVSIO.

Conſtitui neceſſe eſt eccentricos & epicyclos circulos.

IN hac q. aduerte, ꝙ difficultas cadit ex hoc, quia ſenſu deprehendimus planetas motos ſub Zodiaco aliquando eſſe velociores, aliquando tardiores, & videntur declinare aliquando ad ſeptentrionem, aliquãdo ad meridiem, & videntur aliquando diſtantiores à terra, aliquando proximiores, & quoniam huiuſmodi irregularitates videntur non poſſe ſtare cum motu vniformi, quia attribuitur cælo: ideo aſtronomi laborauerunt in aſſignandis cauſis harum irregularitatum, & tandem moderni, & Hipparchus & Ptolemæus determinarunt huiuſmodi difficultatem per expoſitionem eccentrici & epicycli. Vt igitur de hoc habeatur aliqualis reſolutio, ſic procedendum eſt.

Primò declarandum quid ſit eccentricus & epicyclus.

Secundò, quid circa hoc ſenſerit B. Tho. & Com.

Tertiò, determinabitur quæſitum ſecundum mentem Ptolemæi.

Quartò, ſoluentur præcipuæ rationes quæ ſolent induci à deſtruentibus eccentricos & epicyclos.

Quantum ad 1. aduerte, ꝙ apud aſtronomũ circulus eccentricus notificatur per concentricum ſuum oppoſitum, ſicut obliquum notificatur per rectum, eſt autem concentricus circulus, qui diuidens cælum & terram in duas partes æquales, habet centrum ſuum cum centro terrę. Eccentricus autem eſt, qui licet diuidat terram in duas partes, tamen habet centrum ſuum extra cẽtrum terræ. epicyclus eſt circulus paruus in circunferentia differentis, per cuius circunferentiam defertur corpus planetæ, & centrum epicycli ſemper defertur in circunferentia deferentis. Hæc quidem iam tibi nota ſunt, vt principia, in vlti. cap. in tractatu de ſphæra, ideo vide per teipſum.

Quantum ad 2. quo ad B. T. aduerte, ꝙ in ſecundo cæli, lect. 17. recitat opinionem de concentricis, quæ fuit Calipi & Eudoxi, & opinionem de eccentricis, quæ prius videtur. fuiſſe Pythagoræ, nũc autem eſt communiter modernorũ, ſed in illis neutram reprobat, ideo videtur purus medius, in lib. autẽ 12. Meta. lect. 7. ſuper tex. 46. videtur tenere contra modernos, & arguit, vt videre poteris, ꝙ tenere eccentricos & epicyclos, contradicit his, quæ ſunt demonſtrata per Phil. in ſcientia naturali, & maximè in lib. de cælo. Non enim omnis motus naturalis erit à medio, vel ad medium, vel circa medium, &c. vt declarabitur, quãdo formabimus rationes Com. contra Ptolemæum, nam virtualiter rationes B. Tho. contra modernos ſunt etiam rationes Com.

Quantum ad Com. patet mens ſua in 12. lib. Metap. com. 45. vbi intendens impugnare Ptolemæum, antequam incipiat arguere contra eum, inquit, Eccentricum enim & epicyclum dicere eſt extra naturam. Epicyclus autem impoſſibile eſt, vt ſit omnino. Deinde incipit arguere, vt apparebit in parte vltima quæſtionis.

Quantum ad 3. intendo determinare quæſitum ſecundũ viam Ptolemæi, quoniam per ipſum rationabilius ſaluãtur apparẽtes irregulariter ſuprà nominatæ. Nec in hoc reprobamus directè Ariſt. quoniam vt patet in 12. Meta. in tex. 45. non loquitur de his, ſecundum propriam perſcrutationem ſed remittit ſe ad mathematicos, & dicit illã ſectã ſequendam, quę rationabilius loquitur. vnde inquit, Illa verò perſuaderi à quærẽtibus, ſi quid videatur præter modo dicta. Amare quidem vtroſque, perſuaderi verò à certioribus. Si igitur declarabimus opinionem Ptolemæi eſſe rationabiliorem, non erimus contra mentem Philoſophi. Quòd autẽ ipſe recitat opinionem Calipi, & Eudoxi, & iuxta eam aſſignat numerũ intelligentiarum, ideo fuit, quoniam tempore ſuo nondũ celebrata & firmata fuerat opinio de eccentricis. Intendens igitur determinare quæſitum iuxta viam Ptolemęi, probo duplici rõe dari eccentricos & epicyclos.

Prima ratio ſumitur à Ptolemæo in 5. diſt. Almageſti, ca. 14. ſi non dantur eccentrici, ergo planetæ ſemper apparebunt æquè diſtãtes à terra, & eorum diametri viſibiles ſemper erũt eiuſdem quantitatis, ſed hoc eſt falſum, quoniam ad ſenſum deprehenditur planeta quandoque remotior, quandoque propinquior terrę, & hoc communiter conceditur. Conſequentia autem probatur, quoniam omnes circuli concentrici ex quo non habent cẽtrum extra centrum terræ, ſecundum omnes partes æquè diſtant à terra. ergo ſi differens corpus planetæ eſt cõcentricus, erit planeta ſemper æquè diſtans & æquè propinquans terræ.

Vt ergo ſeruemus maiorem & minorem diſtantiam à terra in ſtellis erraticis & præcipuè in Sole, & Luna, ponendi ſunt eccentrici.

Secunda ratio ſumitur à Ptolemæo in diſt. 3. Almageſti. c. 3. Planetæ & omne corpus cæleſte regulariter mouentur, vt probatum eſt in 8. Phyſ. Tunc ſic deprehenditur ꝙ Sol in medietate Zodiaci ab ariete ad finem virginis longiori tẽpore moratur, quàm in alia medietate, à principio libręad finẽ piſcium, ergo in prima medietate Zodiaci, maior portio de ſuo orbe intercipitur, quàm in reliqua medietate, ergo linea ſecans Zodiacũ in duas medietates, ex conſequenti tranſiens per centrum mundi, ſecabit circulum Solis differentem in partes inæquales, quare centrũ differentis Solis de neceſſitate eſt aliud à centro mundi, & ſic differens Solis eſt eccentricus.

Quantum ad 4. aduerte, ꝙ præcipuæ rationes deſtruentium eccentricos, & maximè Com. ſunt quinque.

Prima, dicatur eccentricus, cælum non mouetur ſolum circa medium, ſed à medio ad mediũ, quod eſt contra Philoſophum in primo cæli, tex. 5. Probatur conſequentia: quoniam eccentricus ſecundum vnam partem magis recedit à centro mundi, ergo planeta pro illa parte mouetur à medio, & ſecundum aliam partem minus recedit, imò propinquat centro mundi, ergo pro illa parte planeta mouetur ad medium.

Ad hoc dicitur ꝙ non eſt contra Philoſophum, ponere cælum moueri à medio ad medium, dummodo totum moueatur circa medium, & ratione eccẽtrici non moueatur à medio ad medium per lineam rectam, hoc. n. eſt proprium corpori graui & leui: quando autẽ mouetur per eccentricum differẽtem per eleuationem & depreſſionem reſpectu centri mundi non mouetur per lineam rectam, ſed circularem, ideo non eſt contra intentionem Ariſt.

Secunda, ſi daꝝ eccentricus, cælũ non eſt perfectè ſphęricum, quod eſt contra Philoſophum in primo cæli, tex. 32. conſequentia patet, quoniam eccẽtricus ſecundum vnam partem eſt magis groſſus, ſiue magis ſpiſſus, & ſecundum aliã eſt minus: ergo eccentricus non eſt perfectè ſphęricus.

Ad hoc dr̃, ꝙ perfecta ſphæricitas ſumit̃ ex æqua diſtantia centri à tota circunferentia, & qm̃ talis diſtantia ſeruatur in eccentrico, reſpectu proprij centri, ideo vt ſic eſt pfectè ſphæricus, qd̃ aũt nõ ſit æquè groſſus p totũ, nõ derogat perfectæ ſphæricitati, vnde negaꝝ vltima cõſequentia.

Tertia, ſi datur eccẽtricus, datur vacuum, aut corporũ penetratio, quod eſt contra Philoſophum in 4. Phyſ. Conſequentia probatur. Cùm in eccentrico ſit pars groſſa, & pars tenuis, ſequitur ꝙ quando pars groſſa peruenerit ſuo motu ad locum partis tenuis, aut ſubintrabit ſphæram circundantem, aut locus in quo erat pars tenuis, nõ replebatur ab ea & ſic iuxta primum dabitur corporũ penetratio, & iuxta ſecundũ dabitur vacuum. Ad hoc dicitur, ꝙ ſupponit falſum. imaginatur enim ꝙ pars groſſa præcisè habeat occupare locum partis ſubtilis, & pars ſubtilis præcisè habeat occupare locum partis groſſę. ſi. n. ſic eſſet, profectò ſequerentur inconuenientia dicta. Sed nõ ſic eſt, imò pars groſſa ſupremi ita mouetur proportionaliter, ꝙ nunquam ſeparatur à parte ſubtili infimi, & pars groſſa infimi nunquam ſeparatur à ſubtili ſupremi, & ideo non ſequuntur dicta inconuenientia.

Quarta, idẽ eſt locus totius & partis ex 4. Phyſ. Sed centrum mundi eſt locus totius cæli, quoniam ex 4. Phyſ. non locatur niſi per centrum, cum extra cælum totum, i. vltimã ſphæram non ſit corpus circundans, ergo centrum mundi eſt locus eccentrici, qui eſt pars cæli. Sed repugnat cẽtrum eccentrici eſſe centrum mundi, ergo repugnat dari eccentricum.

Ad hoc dr̃, ꝙ in via noſtra hęc ratio nullam habet apparentiam: nam B. T. negaret minorem: & nos in 4. Phyſ. determinauimus cõtra Com. de locatione vltimæ ſphęrę, vbi ſuſtinemus, quod eſt in loco nõ per centrum, ſed per partes.

Quinta, ſi daꝝ eccentricus, datur alia terra, ex cõſequenti alius mundus. quod repugnat Philoſopho in primo cęli,

tex

textu 76. & in 12. Meta. tex. 49. Consequentia sic deducitur, Omnis sphæra cælestis vertitur circa centrum: quæro aut vertitur circa centrum mundi, quod est centrum huius terræ nostræ, aut circa aliud centrum, non primo, quia repugnat eccentrico habere centrum cum centro mundi, tunc enim eccentricum esset cõcentricum, quod implicat: ergo secundo. Sed non datur aliud centrum, nisi detur alia terra circundans centrum, circa quod gyrat sphæra cælestis eccentrica.

Ad hoc negatur consequentia, ad probationem conceditur, quòd omnis sphæra cælestis vertitur circa centrum, concentrica quidem circa centrum mundi, eccentrica autem circa aliud centrum, non quòd sit alterius terræ, sed signabile in terra nostra, respectu cuius vna pars eccentrici magis distat à circunferentia terræ, alia pars magis propinquat, respectu autem concentrici seruatur per totum æqua distantia: & cùm arguitur, quòd non datur aliud centrum, nisi detur alia terra, hæc neganda est. Istæ sunt præcipuæ rationes destruentium eccentricos.

Et tu aduerte, quòd hæc quæstio requirit hominem eruditum in theorica planetarum, aliter nõ intelliget sensum Calipi, nec Eudoxi, nec Commẽtatoris, nec Ptolemæi. Hęc de præsenti quæsito dicta sint.

QVAESTIO XXIIII.

Si in separatis possunt esse plura individua sub eadem specie.

Quæcunque verò sunt numero multa, habẽt materiam, tex. 49. Vbi inquit Com. Et iam declaratum est, quod principium cæli non habet materiam.

CONCLVSIO.

Iuxta Aristotelis principia in substantijs separatis non possunt esse plura individua sub eadem specie.

IN hac q. duo pertractanda sunt. Primò, si in abstractis de mente Philosophi potest saluari pluralitas individuorum eiusdem speciei specialissimæ.

Secundò, posito ꝙ non inuestigandum est, cum intelligentiæ sint quædam individua, eo ꝙ mouent & operantur, & intelligunt, tales autem actiones sunt singularium; quoniam ex doctrina Philosophi, actiones sunt suppositorum, ex procemio primi Metap. per quid individuantur, ex quo non habent materiam in qua, nec ex qua, nec quantitatem, cum sint extra magnitudinem.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ est antiqua discrepantia in hoc inter B. T. & Scot. & quoniam hoc dubium ventilatum est apud Theologum in 2. Sen. dist. 3. ne confundantur scientiæ, intendo hîc procedere purè Metaphysicè, & ex principijs Philosophi. Sic ergo procedetur.

Primò ponetur conclusio negatiua, & probabitur defendendo contra Sco. Secundò soluentur præcipua argumenta tenentium partem affirmatiuam.

Tertiò incidenter declarabitur si B. Tho. in aliquo sensu concederet partem affirmatiuam.

Cõclusio sit hæc, Secũdum principia Philosophi, nõ possunt esse plura distincta solo numero sub eadẽ specie in entibus abstractis. Hãc sic manifesto, ad mentem Philosophi, Nam in libr. 12. in text. 49. intendens probare, ꝙ est tantum vnum cælum, id est vnus mundus sic arguit, si plures sunt mundi, quilibet habet suum primum principium, id est primum motorem: sed non possunt esse plures primi motores, quoniam essent specie vnum & distincti numero, sed hoc est impossibile, quoniam quæ sunt numero multa, & vnum specie, habent materiam.

Sed primus motor non habet materiam, est enim endelechia, ergo non possunt esse plures primi motores. Hæc est ratio Philosophi, ex qua sequitur, quòd cùm in entibus abstractis non sit materia, non possunt esse plura numero in eadem specie.

Hanc rationem conatur Ant. And. in 5. Meta. q. 5. soluere per distinctionem materiæ, cuius imaginationem adduximus in 5. libr. in q. 14. & illic videbis clarè, ꝙ credit principium distinctionis numeralis sub eadem specie, non esse materiam partem compositi, sed differentiam individualem, quam vocat materiam totius, & dicit, ꝙ Philosophus de hac materia intendit in 5. metaphysi. text. 12. cùm dicit, vnum numero sunt quorum est materia vna, & in libr. 12. in tex. 49. cùm dicit quęcunque sunt numero multa, habent materiam: & quoniam primus motor non habet materiam, id est talem differentiam individualem, ideo concludit nõ posse esse primos motores, & quia intelligentiæ cùm non sint entitatis, nec perfectionis infinitæ, sunt in genere & in specie, habent suas differentias individuales quas Philosophus vocat materiam: ideo non inconuenit intelligentias plures esse eiusdem speciei.

Hæc est solutio Ant. And. sed ꝙ Philosophus intẽdat de materia quæ est pars compositi, & non alio modo iam declaratum inuenies in lib. 5. in q. 14. vide tu illic, ne idem inutiliter replicemus.

Tu tamen aduerte, ꝙ Sco. in 2. Sen. dist. 3. q. 8. ad primum, considerans Philosophum in hoc li. 12. in tex. 49. non posse interpretari, nisi de materia, quæ est pars compositi, tãdem negat Philosophũ, & dicit ipsum non tenendum à Theologo, nec à vero Philosopho, & sic inquit: Rationabilius est ergo Theologo discordanti à Philosopho in prin. propter quod tenet aliquam conclusionem, consequenter discordare in conclusione, quàm errare cum eo. Hæc ille.

Quia ergo nõ acceptat principium Philosophi ad hanc conclusionẽ, quod est hoc: quæcunque sunt plura numero, habent materiam, ideo Metap. loquendo non est disputandum cum eo, sed relinquendus est à Peripateticis in hoc.

Alias rationes adducunt Thomist. ad hanc conclusionẽ, & præcipuè Pau. Socin. in lib. 12. q. 51. quas videre poteris: ego autem extimo, quòd stando præcisè in principiis Arist. si ratio, quam adduximus, non concludit, aliæ non concludunt, ideo nolo multiplicare rationes.

Quantum ad secundum aduerte, quòd tenẽtes partem affirmatiuam, multipliciter arguunt. Sed eorũ fortiora argumenta sunt quatuor.

Primò, omnis quidditas quantum sit ex se, est communicabilis quidditas intelligentię: siue quidditas abstracta, est quidditas, ergo est communicabilis, tunc vltra, vel est communicabilis in plura suppositа tantum, stante identitate quidditatis, vel in plura numero, cum distinctione quidditatis, nõ primo, quia hoc est proprium quidditatis infinitæ secundum Theologum, ergo secundo modo, ergo quidditas abstracta potest multiplicari numeraliter, stante identitate specifica. Minor quidem nota est.

Maior autem sic probatur, si quidditati vt quidditas est, repugnat communicari, vel hoc est ratione perfectiõis, vel ratione imperfectionis: non primò, quia quidditas infinita, quæ est quidditas diuina, cùm sit perfectissima, nõ esset cõmunicabilis, non secundò, quia quidditas rerum generabilium, cùm sit imperfecta, non esset communicabilis.

Ad hoc dicit, ꝙ stando in terminis Meta. maior est falsa accepta in sensu metaphysico, q. est, ꝙ omnis quidditas vniuersalis siue specifica, sit cõmunicabilis pluribus distinctis numero, siue pluribus individuis, in quæ diuidit illa natura specifica: ita quod multiplicatur realiter in suis individuis.

Ad probationem dico, ꝙ si aliqua natura specifica est incõmunicabilis in plura individua, est propter perfectionẽ suam, & quia caret princ. quo multiplicantur individua, id est materia, & cum arguitur de quidditate infinita, dico quod illa communicabilitas non est in plura individua, & de ea sola hîc intendimus.

Præterea Metaphysicus negaret communicabilitatem quidditatis diuinæ in plura suppositа.

Præterea, negaret quidditatem diuinam esse naturam vniuersalem siue specificam, vnde patet, quòd dicta ratio apud Metaphysicum non solum non concludit, sed nec parum habet apparentiam.

Secundò sic, si non possunt esse plures intelligẽtiæ in eadem specie, hoc est, quia cùm intelligẽtia sit forma, i. actus necesse est ꝙ inter eas sit distinctio formalis, quæ est distinctio specifica. Sed hæc ratio non valet, quia non omnis distinctio ĩter duas formas est formalis: sed sufficit, ꝙ sit formalis vel formarum, & quidem licet quãdo est formalis sit specifica, non tamen quando est formarum, vnde inter albedinem niuis, & albedinem parietis, est distinctio formarum, sed non formalis, ideo non distinguuntur specie, sic in proposito, duæ intelligentiæ eiusdem speciei distingueren tur distinctione formarum, sed non formali.

Ad hoc dicitur, ꝙ illa est ratio, & in abstractis nõ datur distinctio formarum, nisi sit formalis, & in materialibus non dat distinctio formarum sine distinctione formali, nisi ratione materiæ, aut subiecti, aut quantitatis, & quia in abstractis non datur aliquod istorum, ideo quæcunque distinctio est in eis, est formalis, ex consequenti specifica.

Tertiò sic, Quod ꝑt intelligi sub ratione vniuersali, est plurificabile ĩ plura. Sed oĩs natura specifica siue abstracta siue materialis est intelligibilis sub ratiõe vniuersali: ergo,

&c. Maior patet, quia de ratione naturæ ſpecificæ non eſt ſingularitas, aliàs ſpecies nõ eſſet ſpecies, ſed ſingulare vel indiuiduum. Maior aũt probatur ex ratiõe vniuerſali: nam vniuerſale eſt, quod poteſt eſſe in multis, & dici de multis.

Ad hoc dr, ꝙ maior non eſt vera, quãdo intelligitur ſub ratione vniuerſali ſolum ex parte noſtri intellectus, & non ex ſe, & ad minorem dico, quod nõ eſt vera de natura ſpecifica abſtracta, niſi reſpectu intellectꝰ noſtri, q intelligit abſtracta modo materialium. Nam natura intelligentiæ A, intelligitur ab intelligentia B, intelligit vt de ſe hæc, & non ſub ratione vniuerſali. Ad probationẽ minoris dico, ꝙ licet de ratione ſpeciei vt ſpecies eſt, non ſit ſingularitas, tñ non inconuenit, quod aliquam naturam ſpecificã qualis eſt natura abſtracta cõſequatur ex ſe ſingularitas, ita quòd ex ſe ſit hæc, quia caret principio intrinſeco multiplicatiuo.

Quartò Porphyrius diffiniuit ſpeciem per eſſe prędicabilem de multis, ergo plurificabilis eſt ĩ multa. Cùm igitur diffinitio conueniat omni diffinito, verificabitur etiam in ſeparatis.

Ad hoc dico, vt Herue. in 2. Sent. diſt. 3. q. 2. ad primum, ꝙ diffinitio Porphyrij non datur de ſpecie abſolutè, vt ſe extẽdit ad ſeparata & ſenſibilia, ſed vt eſt in ſenſibilibus, quæ ſunt nobis magis nota, quoniam in illis inuenimus principium materiale, quo poſſunt multiplicari indiuidua ſtante vnitate ſpecifica.

Quantum ad 3. ſ. vtrum B. T. concederet in aliquo ſenſu partem affirmatiuam: Reſpondetur, quod non ſtando præcisè in doctrina Ariſt. loquendo autem abſolutè, & ſecundum veritatem, dico ꝙ non concederet partem affirmã. ſtãte hoc ordine, quem nunc videmus in rebus, ex quo agnoſcimus principium plurificandi indiuidua ſub eadẽ ſpecie, eſſe materiam, vel ſubiectum receptiuum, verùm quia ſecũdum veritatem, licet id negaret Ariſt. poſſet Deus alium ordinem ſtatuere in rebus, ideo dico, ꝙ nõ implicat contradictionem, abſtracta multiplicari in eadem ſpecie, & ſi tu inueneris B. T. dicentem, ꝙ nõ eſt hoc poſſibile, nec à Deo factibile intelliges non abſolutè, ſed ſtante hoc ordine vniuerſi, ita quòd apud ipſum non implicat contradictionem.

Patet autem hanc fuiſſe mentem ſuam in tra. de vnitate intellectus contra Auerr. nam format Auerr. talem rationẽ, Omne quod multiplicatur ſub eadem ſpecie eſt materiale, ſed intellectus ſecundum Ariſt. non eſt materialis, ſed ſeparatus, ex 3. de Anima, ergo non poteſt multiplicari, ergo eſt vnus omnium hominum, & dicunt quod Deus non poteſt facere diſtinctos intellectus eiuſdẽ ſpeciei in diſtinctis hominibus, quia implicat contradictionem, nam habere materiam qua multiplicentur intellectus, & eos eſſe formas ſeparatas, implicat contradictionem.

Huic autem rationi reſpondens B. T. inquit, valde ruditer argumentantur, ad oſtendendum Deum non poſſe multiplicare intellectus eiuſdem ſpeciei, credentes id implicare contradictionem. Dato enim ꝙ non eſſet de natura intellectus, ꝙ multiplicaretur, non propter hoc oporteret quod intellectum multiplicari, implicaret cõtradictionem, nihil enim prohibet aliquid non habere in ſua natura cauſam alicuius, quod tamen habet illud ex alia cauſa, nunc graue non habet ex ſua natura, ꝙ ſit ſurſum: tamen graue eſſe ſurſum non implicat contradictionem, ſic ergo ſi intellectus naturaliter eſſet vnus omnium, quia non haberet cauſam naturalem ſuæ multiplicationis, poſſet tamen ſortiri multiplicationem ex ſupernaturali cauſa, nec eſſet implicatio contradictionis.

Hæc B. T. ex quibus patet, ꝙ non reputat contradictionem, ſeparatam à materia poſſe multiplicari in eadem ſpecie, & quando tenet partem negatiuam, intendit impoſſibilitatem ex defectu cauſæ naturalis tãtum, quæ eſt materia.

Quantum ad 2. partem quæſiti, procedendo via Th. quæ negat hæcheitates, & ponit principiũ indiuiduationis materiam, & quantitatem, modo quo determinauimus in lib. 7. conſtat, ꝙ intelligentiæ quæ ſunt immateriales & extra omnem magnitudinem, non indiuiduantur per materiam, nec per quantitatem: inueſtigandum eſt ergo, per quid indiuiduantur. Pro cuius notitia dico tria.

Primò dico ꝙ quantum ad noſtrum modum intelligendi, quo intelligimus ſimplicia & abſtracta, potius negatiuè quã affirmatiuè, ſicut patet de puncto, quẽ apprehẽdimus negatione partis, & de vnitate quã apprehendimus negatione diuiſionis, nõ propter quã intelligẽtia eſt indiuidua, eſt duplex negatio, ſ. nõ eſſe diuiſam in ſeipſa, nec multiplicabilem ſecundum ſeipſam, vt diximus in prima parte huius quiſiti, & eſſe diuiſam à qualibet alia, in hoc autẽ quod dico diuiſam, includitur negatio.

Quod. n. eſt diuiſum ab aliquo, nõ eſt illud: & ꝙ hæc ſit ratio indiuiduandi ſecundum noſtrum modũ intelligendi, probatur ſic, eodem ſecundum noſtrum intellectum eſt aliquid vnum numero & indiuiduum, qm̃ eſſe idẽ numero & eſſe indiuiduum conuertunt̃ in genere ſubſtantiæ, ſed duplici negatione apprehẽditur aliquid eſſe vnum numero, ſ. per eſſe indiuiſum in ſe, & diuiſum ab alio, ergo duplici negatione apprehendimus intelligentiam eſſe indiuiduam.

Secundò dico, ꝙ hæc duplex negatio non poteſt eſſe prima ratio indiuiduationis in intelligẽtia ex parte rei, probatur. Pura negatio non poteſt eſſe primũ diſtinctiuum inter duo poſitiua: licet. n. poſſit eſſe primum diſtinctiuum inter duo negatiua, vt inter duas priuationes vel inter negatiuũ & poſitiuum, vt inter priuationem & habitũ, non tñ inter poſitiuum & poſitiuum, imò negatio qua negatur vnũ poſitiuum ab alio, oportet fundari ſuper aliquod poſitiuum, per quod diſtinguit̃ ab alio poſitiuo, vt ideo Sortes nõ eſt lapis, quia eſt homo, & qđ dico de diſtinctiuo intellige de principio conſtitutiuo, eodem. n. res conſtituitur & ab alio diſtinguit̃, ergo pura negatio non poteſt eſſe primũ cõſtitutiuum & diſtinctiuũ indiuiduale vnius intelligẽtiæ ab alia.

Tertio dico, ꝙ prima ratio indiuiduationis conuenit in telligentiæ ex ſeipſa, ita ꝙ per ſeipſam & non per aliquod contrahens eſt hæc. Hanc ſententiam eſſe de mente B. Tho. manifeſtabitur, deinde ratione probabitur.

Quòd ſit de mente B. T. patet ſic, nam in 1. Par. q. 3. art. 3. ſic ait, In his igit̃ quæ non ſunt compoſita ex materia & forma, in quibus indiuiduatio non eſt per materiam hanc indiuidualẽ, ſed ipſæ formæ per ſe indiuiduant̃, oportet ꝙ ipſæ formæ ſint ſuppoſita ſubſiſtẽtia. Item in q. 13. ar. 9. ſic inquit, Formæ quæ non indiuiduantur per aliud ſuppoſitum, ſed per ſeipſas, quia ſcilicet ſunt formæ ſubſiſtentes, id eſt, non in alio receptæ, ſi intelligerentur ſecundum quod ſunt in ſeipſis, non poſſent communicari, nec re nec ratione. Item in 2. ſent. di. 3. q. 1. art. 2. ſic dicit, incommunicabilitas quæ eſt idem cum indiuiduatione, eſt in homine, ex hoc quod natura ſua eſt recepta in fundamento materiæ, & per materiam determinatur, ſed in intelligentia ex ſe vel in ſe determinata eſt ex hoc, quòd in aliquo ſicut forma determinabilis recipi nõ poteſt, & ex hoc ipſo ſatis incommunicabilis eſt. Hæc Beatus Thomas.

Ratione autem ab aliquibus probatur ſic, intelligentia eo eſt formaliter incõmunicabilis & indiuidua, quo eſt formaliter immaterialis & incorporea, ſed ſeipſa eſt immaterialis & incorporea, quia eſſe immateriale & incorporeum inconueniunt ei in primo modo, deinde per ſe, ergo eſt ſeipſa incommunicabilis & indiuidua.

Sed aduerte, ꝙ hæc ratio nõ cõcludit, niſi ſuſtinueris vt nos in quinto determinauimus, ꝙ principia indiuidualia apud metaphyſicum, eſt ſola materia & quãtitas, & non hæcheitas. nam Scotus negaret maiorẽ huius rationis, dicens ꝙ intelligẽtia ex alio eſt incorporea, quia ſcilicet eſt extra omnem magnitudinem: & ex alio eſt immaterialis, quia ſcilicet non componitur ex materia & forma: & ex alio eſt in diuidua, quia ſcilicet habet in ſe talem differentiam indiuidualem, quam dicunt Scotiſtæ hæcheitatem.

Probatur igitur propoſitum ratione ſumpta ex Ariſt. in 8. lib. meta. tex. 16. & arguitur ſic, ex eo intelligentia eſt indiuidua, quo eſt ens aliquod & vnum aliquod, ſed ſtatim ſeipſa nullo alio expectato eſt ens aliquod & vnum aliquod: ergo ſeipſa & nullo alio expectato eſt indiuidua, maior patet, quoniam eſſe indiuiduum, & eſſe, ens aliquod, & vnum aliquod, i. ſignatum idem ſunt, minor autem eſt philoſophi in 8. metap. tex. 16. vbi ponens differentiam inter materialia & immaterialia quomodo fiant vnum, dicit, Quæcunque non habent materiam nec intellectualem nec ſenſibilem, ſtatim quidem vnum aliquid eſt vnumquodque (& paucis interpoſitis inquit). Quapropter non eſt aliqua cauſa alia, vnum eſſendi vlli eorum, neque eſſendi ens aliquid, ſtatim enim vnumquodque ens aliquid & vnum aliquid. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XXV.

Si Deus de mente philoſophi intelligit tantum ſeipſum, an aliquid extra, & quid in hoc ſentiat Comment.

Amplius aũt ſiue intellectus ſit ſua ſubſtãtia, ſiue intelligẽtia, q d intelligit, aut. n. ſeipſum, aut alterũ aliq d. Text. 51.

CONC

CONCLVSIO.

Secundum Aristotelem Deus tantum intelligit seipsum in seipso, alia verò in seipsis, sed vt contenta & repræsentata in essentia.

IN hac q. aduerte, ꝙ Gregorius tenet vnam viam extremam, & B.T. aliam circa mẽtem Philosophi, & similiter circa mentem Com. B.Th. attribuit sibi vnum & Ioannes Bacho. aliud, & quoniam intendo sustinere Beatum Thomam, ad sensum, quem attribuit Philosopho, & quem attribuit Commentatori: ideo sic procedemus. Primò ponitur opinio Gregorij. Secundò opinio Beati Thomæ. Tertiò opinio Ioannis Bacho. pro sensu Commentatoris. Quartò opinio Beati Thomæ, & sustentabitur.

Quantum ad opinionem Greg. circa sensum Philosophi aduerte, quòd in primo sentent. distinct. 35. & 36. quæst. 1. ar. 1. in principio ponit tres conclusiones, quas dicit esse de mente Philosophi. Quarum tertia est talis, Deus nihil extra se intelligit omnino, & nulla facta distinctione neque primariè neque secundariè, probat eam sex rationibus sumptis ex textu Philosophi, quas per te ipsum videre poteris. Deinde infrà in eodem loco, probans oppositum contra Philosophum deducit ipsum ad contradictionẽ, adducẽs eius dictum in lib. de bona fortuna, vbi Philosophus attribuit Deo notitiã eius quod est, & quod fuit, postremò soluit omnes rationes quas formauerat ex dictis Philosophi.

Verùm quia non decet ita viliter sentire de Philosopho, quòd in hac nobili quæstione ita tripliciter sibiipsi contradicat, ideo sequendam puto viam B.T. in hoc, Tu igitur aduerte, quòd in hoc lib. 12. in expositione text. 52. ibi, Considerandum est autem quòd Philosophus, &c. B.T. interpretatur mentem Philosophi cum tali distinctione. Aliquid potest intelligi dupliciter. Primò in seipso, i. per propriam speciem, vel per propriam suam essentiam. Sicut qñ intelligo lapidem per propriam speciem lapidis, & intelligentia intelligit seipsam per propriam essentiam. Secundò aliquid intelligitur in altero intellecto, vt quando intelligo effectum in causa intellecta, & intelligo partem in toto intellecto, sicut quando video Socratem in speculo viso. Intentio B. Th. est attribuere Philosopho, quòd loquendo de intelligere primo modo, arbitratur Philosophus, & verè, quòd Deus tantum seipsum in seipso, id est, per suam essentiam intelligit, nam si aliud intelligeret per seipsum, id est, per propriam speciem vel essentiam obiecti cogniti, sua intellectio dependeret à specie, vel essentia rei cognitæ, & sic perficeret ex alio, & in hoc sensu concludunt omnes rationes Philosophi, quibus probat, quòd nihil extra se cognoscit: loquendo autem de intelligere secundo modo, Deus intelligit alia à se, non in se ipsis, sed vt contenta & ræpresentata in essentia, & conueniens est sentire, quòd Philosophus fuerit huius opiniõis. Quod sic manifestatur, Philosophus concedit, quòd Deus se ipsum perfectissimè intelligit: ergo intelligit omne contentum in se ipso, aliter non se perfectissimè intelligeret.

Sed in Deo continentur perfectiones omnium rerũ, saltem quæ sunt, ex 5. Meta. c. de Perfecto, ergo intelligit perfectiones omnium rerum existentium. Si perfectiones omnium rerum, ergo & res, quoniam perfectio includit habitudinẽ ad id cuius est perfectio, ergo si intelligit perfectionem, quæ est in homine, ex eo, quod eminenter est in Deo, intelligit ipsum hominem, & sic de aliis.

Tu ergo sustinebis per distinctionem datam Philosoph. contra Greg. & rationes Philosophi nõ militant cõtra hãc determinationem. Nam quãdo dicit Philosophus, ꝙ intellectio est perfectio intelligentis, nõ est verum, nisi quãdo res in seipsa intelligitur, & est principale obiectum intelligentis, & quando dicit Philosophus, ꝙ Deus vilesceret, non est verũ, nisi intelligeret vile per seipsum: si autem vt repræsentat in alio, puta in principali obiecto, ex hoc non vilescit. Patet igit quomodo secundum philosophum, Deus intelligit tantum seipsum, & nõ tantum seipsum diuersa ratione, & sic nulla sequitur contradictio in doctrina Philosophi.

Pro opinione Com. aduerte, ꝙ vnum clarum est apud ipsum, sc. ꝙ Deus non solùm scit seipsum, sed & alia à se, vt patet in hoc 12. in com. 52. vbi sic habet, & veritas est, quod primum scit omnia secundum quod scit se tantum scientia in esse, quod est causa eorum esse, v.g. Qui scit caloré ignis tantum, non dr nescire naturam caloris existentis in reliquis calidis, sed est ille qui scit naturam caloris secundum quod est calor, & similiter prius scit naturam entis in eo quod est ens simpliciter, quod est ipsum, hæc Com.

Aliud autem est dubium, s. vtrum secundum Com. Deus intelligat alia à se quo ad prædicata vniuersalia tãtum, puta in quantum sunt entia substantia, vel accidens, &c. an etiam quo ad prædicata specifica, & indiuidualia, quibus res specificè & indiuidualiter diuiduant, & circa hoc dubium inuenio duas vias respondendi, vna est quam sequitur Io. Bach. Alteram sequitur Beatus Thomas.

Aduerte igitur, ꝙ Io. Bac. in 1. Sententiarum in dist. 39. in q. 1. examinans com. 51. huius 12. libri, attribuit Com.

Primò, ꝙ Deus nihil intelligit extra se immediatè, s. acquirendo scientiam ab eo, & hoc clarum est, quia dicimus intellectus vilesceret, & perficeretur aliquo extrinseco.

Secundò, ꝙ Deus intelligit in seipso omnia quæ habẽt esse extra Deum, secundum quod sunt in essentia Dei vnitiuè, & non sunt aliud ab essentia sua, & hoc sic manifestatur, si omnia intellecta nostra essent idem cum intellectu nostro, intelligens se intelligeret omnia illa, sed intellectus diuinus intelligit se essentialiter, & alia entia secundum quod sunt eminenter & perfectionaliter in Deo, non sunt aliud ab intellectu diuino, ergo intelligendo se intelligit omnia, vt sunt vnitiuè in Deo.

Tertiò, ꝙ Deus non cognoscit alia à se, transeundo à cognitione suiipsius ad cognitionem aliorum, vt sunt in seipsis, vt credit Themistius, sed ex hoc, ꝙ cognoscit seipsum in seipso, & cognoscit se continere alia, & ꝙ est causa esse eorum, nam Com. intendit ꝙ Deus nihil intelligit extra se tanquam obiectum terminans actum intelligendi, & tanquam obiectum speculatum & intellectum, vt videtur dicere Themistius, sed quòd intelligit omnia in seipso, ita ꝙ intelligendo se comprehensiuè intelligit alia.

Quartò, quòd Deus cognoscens alia in seipso, non solum cognoscit ea, quo ad esse quod habent in Deo, sed quo ad esse quod habent in propriis naturis, ex consequenti cognoscit ea distinctè & omnibus modis quibus cognoscibilia sunt. Quod sic manifestatur. Dicit Com. Qui scit calorem ignis tantum, non dicitur nescire naturam caloris existentis in reliquis calidis, sed iste est qui scit naturam caloris secundum quod est calor.

Tunc arguo sic, si aliquis sciret calorem per essentiam, s. ignis tantum, id est, si aliquis sciret calorem, ex eo quòd scit naturam ignis tantum, id est, & non alio modo, perfecta tamen comprehensione, sciret omnia calida omnibus modis quibus sunt calida, quia ad oppositum, non comprehenderet perfectè calorem.

Igitur à simili, si primum ens scit se tantum, ꝙ est ens p essentiam, & comprehensiuè omne ens, sequitur ꝙ scit omnia entia omnibus modis, quib⁹ sunt entia, sed cognoscere omnia entia omnibus modis qbus sunt entia, est cognoscere ea distinctè & secundũ sua esse propria: ergo Deus intelligendo se tantum, cõprehẽsiuè, excluso omni alio obiecto terminãte eius cognitionem, cognoscit omnia distinctè, vt sunt in seipsis, & in proposito iudicandum est de diuino intellectu, sicut si intellect⁹ noster comprehẽderet perfectissimè prima principia, & semp indefectibiliter staret ea speculãdo, & nõ transferret se à speculatione principiorũ, ad speculandum cõclusiones in seipsis, tunc clarum est, quòd perfectissimè comprehendẽdo prima principia etiam perfectissimè adunatè & simplici apprehensione comprehẽderet omnes conclusiones contentas in primis principiis, sic dicendum est per omnia de diuino intellectu.

Hęc fuit imaginatio Io. Bac. quam credit attribuendam Com. & quidem in primo & in secundo & in tertio dicto, non manifestè discordat à B.T. sed in 4. nam B.T. in 1. par. q. 14. art. 6. & in 1. sententiarum, dist. 35. q. 1. ar. 2. attribuit Com. quòd posuerit Deum non cognoscere alia à se, nisi in communi, scilicet inquantum sunt entia, Ioã. Bach. autem vult, quòd cognoscat secundum Comm. alia à se distinctè, & omnibus modis quibus cognoscibilia sunt, & sic patet, quòd nõ cõcordant in quarto dicto, & quidẽ licet gratia exercitij sustineri posset imaginatio Ioã. Bacho. tamen plurimum extorquet sensum & verba Com. & si attendamus ad exemplum adductum à Comm. videtur B.Th. rectius sentire, nam exemplum de calore multum cogit, sic enim videtur velle Comm. arguere, sicut se habet cognoscens primum calidum ad cognitionem reliquorum calidorum, sic cognoscens primum ens, ad cognitionem aliorum entium. Sed cognoscens primum calidum cognoscit omnia calida, sub ratione qua sunt calida, ergo cognoscens primum ens, cognoscit omnia entia, sub ratione qua sunt entia.

Hęc fuit ſimilitudo Com. Tunc ſic: Sed cognoſcens omnia calida, vt calida, non neceſſario cognoſcit ea, quo ad prædicata propria, & ſpecifica, & indiuidualia, puta an tale calidũ ſit homo vel lapis, vel hæc aqua, accidit enim calido eſſe lapidem, vel aquam, ergo cognoſcens omnia entia vt entia non neceſſario cognoſcit ea, vt talia entia, puta vt homo vel capra, accidit enim enti quòd ſit homo, vel capra, ergo ex hoc quòd Deus cognoſcit ſe primum ens, & per ſe ipſum omnia entia, vt entia, non ſequitur, quòd cognoſcat ea diſtinctè & omnibus modis vt cognoſcibilia ſunt, ergo ſenſus quem attribuit B.T. Com. videtur magis conſonans, quàm ſenſus Ioannis Bachonis.

Hîc diſcutiendum eſſet, ſi Deus intelligit alia à ſe ſolum eminenter, & an etiam terminatiuè, verùm quia eſt quæſitum magis Theologicũ, quàm metaphyſicum, & id iam determinaui in lectura primi tractatus primæ Partis Beati Thomæ, ideo non eſt hîc immorandum. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XXVI.

Si in abſtractis ſunt idem intellectus, intellectio, & res intellecta.

Aut in quibuſdam ſcientia res eſt (& infra) non altero igitur exiſtente intellecto & intellectu quæcunque non materiam habent. Tex. 51.

CONCLVSIO.

In abſtractis non eſt idem ſuum intelligere & eius intellectus, ſine ipſa ſubſtantia intelligentiæ.

IN hac quæſtione antequam deueniamus ad deciſionem, aduerte, quòd philoſophus in toto tex. 51. vſque in finem libri non amplius loquitur de abſtractis in genere, ſed de primo principio, de quo conſtat, quòd cùm ſua intellectio: ſit ſua ſubſtantia, & tantum ſeipſum per ſeipſum intelligat, primò ſequitur, quòd in eo intellectus & intellectio, & res primò intellecta ſunt idem, nec eſt inſtantia de intellectis extra ſe, quæ diximus in quæſtione præcedenti eſſe conſecutiuè, & ſecundariò intellecta, quoniam non intelligit ea per ſeipſa ſed in eſſentia ſua, prout adunata & ſine compoſitione continentur in ea: ideo verè poſſumus dicere, quòd eſſentia diuina, eſt ſuum totum intelligibile diuinũ, quoniam omne intelligibile à Deo, vel eſt eſſentia Dei, vel contentum in eius eſſentia, ſicut in vniuerſaliſſimo perfecto continentur particulares perfectiones, verùm quia Philoſophus aſſumit ad probandum, quòd in primo principio idem ſunt intellectus, res intellecta & intelligentia, id eſt, actus intelligendi, hanc vniuerſalem: non altero igitur exiſtente eo quod intelligitur & intellectu quęcunque non materiam habẽt, ideo merito dubitatur, ſi in omnibus intelligentiis tria prædicta ſunt idem.

Ad euidentiam igitur huius, duo principaliter agenda ſunt.

Primò, quid in hoc ſenſerit philoſophus & Comm.

Secundò, quid tenendum ſecundum veritatem.

Quantum ad mentem Philoſophi & Com. quatuor conſideranda ſunt.

Primò, ſi tenẽdum eſt intelligẽtiam eſſe ſuum intellectũ.

Secundo, ſi eſt ſua intellectio.

Tertiò, ſi eſt ſuum obiectum intellectũ, ita quòd primò ſeipſam intelligat.

Quartò, quando intelligit ſeipſam, an intelligat ſe per eſſentiam ſuam, an per ſpeciem mediam repręſentantẽ ſufficienter ipſius naturam.

Quantum ad primum, & ſecũdum, & tertium, reſpõdendo ſimul, & non recedendo à determinatione, quam fecimus ſuprà ĩ q. 11. huius libri dico, quòd vt verba philoſophi ſonant, tenendum eſt, quòd ſint idem.

Nam ſi ſecundũ Philoſophum diſtinguerentur realiter, facerent compoſitionem in intelligẽtia, quo admiſſo ſequitur, quod in ea eſſet potentia paſſiua, & aliquid loco materiæ quoniam in omni compoſito realiter danẽ plura, quorum vnum eſt vt in potentia receptiua, alterum vt forma, vt patet tam in compoſitione ex his quàm ĩ compoſitione cum his, & maximè in genere ſubſtantiæ, vt præſeruem me à compoſitione qua componitur linea ex partibus ſuis.

Cùm igitur philoſophus in hoc 12. in tex. 29. & 30. negauerit vniuerſaliter potentiam paſſiuam ab intelligentiis, vt declarauimus ſuprà in qu. 11. negat ex conſequenti diſtinctionem realem horum trium.

Quòd autem Comm. id expreſsè teneat, patet in hoc 12. in comm. 51. vbi ponens differentiam inter intellectum noſtrum & intellectum abſtractum, ſic inquit, eſſentia intellectus non eſt eadem cum intelligere, quod eſt actio intellectus in nobis, & intellectum in nobis, non eſt idem quod in telligere omnibus modis, & cauſa ĩ hoc eſt, quia intellectũ in nobis eſt aliud ab intelligentia, in eis autem quæ ſunt nõ in materia, contingit vt intellectum, & intellectus, & actio intellectus, ſint idem.

Quantum ad quartum, ſ. an intelligẽtia intelligat ſe per ſeipſam, an per ſpeciem mediam. Dico ſecundum principia philoſophi, quæ conſideranda ſunt in 3. de anima, circa intellectum & actum intelligendi, neceſſe eſt, ꝙ intelligat ſe per ſubſtantiam ſuam, ita ꝙ ſubſtantia ſua ſemper ſit præſens intellectui, vt obiectum ſuum primò intelligibile & ſit ei vt forma intelligibilis, & ratio intelligendi.

Et ratio quidem huius eſt, quia iam determinatum eſt in intelligentia ſecundum philoſophum, nullam eſſe compoſitionem realem. Conſtat autem, quòd ſpecies media faceret compoſitionem, & actuaret intellectum intelligentiæ.

Præterea in tota doctrina philoſophi nõ inuenimus neceſſitatem ponẽdi ſpeciem, niſi qñ obiectum eſt intelligibile in potentia, & eſt natura materialis, & neceſſe eſt vt fiat intelligibile actu per intellectum agentem. Hæc autem nõ habent locum in intelligentia, vt patet. Quare, &c.

Sed dices: Admiſſo, ꝙ philoſophus teneat quamlibet intelligentiam intelligere ſeipſam per ſuam propriam ſubſtãtiam, quæritur, quid teneat, quando vna intelligentia intelligit aliam.

An per ſpeciem, an per ſubſtantiam intelligentis, an per ſubſtantiam intellectæ.

Reſpondetur, in eo quod vna intelligentia intelligat aliam poteſt fieri duplex comparatio.

Primo comparando inferiorem ſuperiori, vt intelligentiam lunæ intelligentiæ ſolis.

Secundo comparando ſuperiorẽ inferiori, ex his aduerte tria, primò loquendo ſecũdum principia philoſophi, qui non cõcedit ſpecies intelligibiles, niſi pro intellectione rerum materialium, eo ꝙ non ſunt intelligibilia actu, nec intelligentia ſuperior cognoſcit inferiorem, nec econuerſo per ſpeciem intelligibilem mediam. Dico ſecundò quòd intelligentia inferior cognoſcit ſuperiorem per eſſentiam ſuperioris, quæ copulatur intellectui intelligẽtiæ inferioris, vt forma intelligibilis actu, & hoc poteſt ſic declarari, intelligentia inferior intelligit ſuperiorem, aut per eſſentiam propriam, aut per eſſentiam ſuperioris.

Non per eſſentiam propriam, quoniam cùm cõueniant tantum in genere, & differant ſpecie, ſpecies inferior non eſt ſufficiẽter repręſentatiua ſpeciei ſuperioris, ſicut equus non ſufficienter repræſentat leonem, ergo eſſentia intelligentiæ inferioris nõ eſt ſufficiens forma repræſentatiua in telligentiæ ſuperioris, ex quo ſequitur, ꝙ ſi intelligentia ſuperior cognoſceretur ꝑ eſſentiam inferioris, illa cognitio eſſet tantum quo ad prædicata communia, in quibus conueniunt, & nõ quo ad prædicata ſpecifica, & ſic ſua cognitio eſſet confuſa, & imperfecta.

Dico tertio ꝙ deſcendendo ſuperior cognoſcit inferiorem per eſſentiam ſuperioris: nam illa ſufficienter repræſentat inferiorem, ſicut actus perfectior imperfectum: vnde ſicut per calorem, vt 10. cognoſco calorem vt octauo, & per rationale cognoſco ſenſitiuum, & non econuerſo, quoniam rationale cõtinet omnem perfectionem, quæ eſt in ſenſitiuo, & plus, & nõ econuerſo, ita dicẽdum eſt de intelligentia ſuperiori reſpectu inferioris, cùm differant ſpecie, & cõtineat inferiorem & adhuc amplius, nam ſe habẽt rerum ſpecies, vt numeri, ex 8. metap. ſic dicendum eſt quo ad doctrinam philoſophi.

Quantum ad 2. principale, ſc. quid dicendum ſecundum veritatem, iuxta illa quatuor præpoſita, aduertè, quòd veritas eſt, omnes intelligentias eſſe productas, & in nullo ente producto, actio ſua eſt ſubſtantia ſua, vt dictum eſt in q. 11. huius libri, ideo conſtat, quòd intelligentiis non eſt idem ſuum intelligere, & eius intellectus, ſiue ipſa ſubſtantia intelligentiæ, vtrum autem intelligẽtia ſit ſua potentia intellectiua, relinquo diſcutiendum in 3. de anima, eſt enim antiqua diſcrepantia circa hoc inter B.T. & Scotum.

Quantum autem ad obiectum, an ſit idem cum intelligentia, dico quòd quantum ad obiectum partiale proximum, eſt idem.

Hoc enim eſt ſua eſſentia, quantum autem ad obiectum adæquatum, nõ eſt idem, quoniam illud eſt ens inquantum

ens

ens, conſtat autem quod non eſt idem conuertibiliter cum intelligentia, quoniam intelligentia eſſet omne ens.

Quantum verò ad modũ quo intelligunt ſeipſas, & vna intelligit aliam, dico ꝙ ſuas proprias eſſentias intelligunt per ſeipſas, vna autẽ intelligit aliam per ſpeciem intelligibilem, non quidem cauſatã ab eſſentia intelligentiæ, ſed cõſequẽtialẽ & comproductã in intellectu eius à primo principio, ſicut comproducitur calor, quãdo producitur ignis.

Sed in his nõ immoror, quoniam magis ad Theologum quàm ad Metaphyſicum ſpectãt, & præcipuè, quoniam de ſpeciebus intelligibilibus iam dictũ eſt in 3. de Anima, plures enim famoſi doctores huiuſmodi ſpecies negant. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XXVII.

Si omnia ſunt ordinata & prouiſa à primo principio.

Omnia verò coordinata ſunt aliqualiter, ſed non ſimiliter. Text. 52.

CONCLVSIO.

Verè Deus prouidet omnibus ſuperioribus & inferioribus vniuerſaliter & ſingillatim: imò & quaſcunque indiuiduorum actiones & ordinat & curat.

IN hac q. tria conſideranda ſunt. Primò, qd circa hoc ſenſerunt Philoſophi primi. Secundò quid ſenſerit Philoſophus & Com. Tertiò quid tenendum ſecundum veritatẽ.

Quantũ ad 1. aduerte, ꝙ Democritus & Zeno, & plures antiqui negabant omnem ordinem rerum in finem, negabant enim cauſam finalem, quos improbat Philoſophus in 2. Phy. tex. 77. vſque ad tex. 87. ex hoc autem quod negant finem, negant ex conſequenti ordinem rerum in finem: ergo & prouidentiam, ſiue curam & ſolicitudinem auferunt omnino à primo principio.

Nam, vt declarabimus infrà, prouidentia & ſolicitudo includit ordinem rerum in finem per determinata media, & hanc opinionem antiquorum remoratur, & improbat Philoſophus in 12. Meta. tex. vlt. quaſi in fine, cùm dicit, Alij inconnexam ipſius vniuerſi ſubſtantiam faciunt, nihil enim alia alij confert aut ens, aut non ens, & principia multa, entia verò nolunt malè diſponi.

Et intendit Philoſophus ꝙ hæc opinio facit naturã vniuerſi, ſine ordine intrinſeco & extrinſeco, intrinſeco quidẽ, quia ponit vnam partẽ nõ conferre alteri, ſiue exiſtat ſiue nõ: extrinſeco autem ponit plura prima principia, ex cõſequenti aufert ordinẽ rerum ad vnum primum principium, & qm̃ entia nolunt malè diſponi, ideo hæc opinio falſa eſt.

Quantum ad 2. aduerte, ꝙ Ariſt. & Com. in hoc ꝓpoſito breuiſſimè ſe expediunt, nec eſt facilè videre, qd intendat.

Tu tamen aduerte, quo ad Philoſophum duo excipiuntur ex tex. 52. huius libri.

Primum eſt, ꝙ omnia ordinata ſunt ad vnum primum, ſicut ordinantur partes exercitus ad primum ducem. Sic enim inquit, Ad vnum quidem omnia coordinata ſunt.

Secundum eſt, ꝙ non omnia ſunt æqualiter & ſimiliter ordinata & curata ab illo primo principio, quia ſicut in vna familia ſunt inſtituti diuerſi ordines à domino domus, ſic & in Vniuerſo diuerſimodè curantur partes vniuerſi à primo principio: nã dominus domus, ita curat filios, ꝙ omnes eorum actiones ordinat ſub lege, ita quòd nõ licet eis viuere vt volunt, ſed vt ordinatum eſt à patre.

Seruos autem ita curat, & beſtias, ꝙ de paucis actionibus eorum videtur habere ſolicitudinem, & dummodo ſeruiant domui, de reliquis nõ curat, ſed agũt vt cõtingit. Applicans autẽ ſimilitudinem familiæ, ad partes vniuerſi, videtur velle comparare ſubſtantias ſeparatas & corpora cęleſtia filiis domini, quoniam vt inquit Com. interpretãs dictum Philoſophi, actiones corporum cæleſtium in communicatione eorum adinuicem in conſtitutione mundi ſunt ſicut actiones liberorum in conſtitutione domus.

Quemadmodum enim liberi non licentiantur ad faciendum omnia quæ appetunt de actionibus.

Sed omnes actiones eorum ſunt propter iuuamẽtum eorum adinuicem, ita eſt de corporibus cæleſtibus, ea autem quę ſunt in hoc mũdo inferiori comparat ſeruis & beſtiis, quorum non omnes actiones intentæ & curatæ ſunt à domino domus, ſed ſolum illæ quæ vtiles ſunt bonæ familiæ, puta quòd famulus bene & fideliter miniſtret in domo ꝙ equus bene deferat, quòd canis bene cuſtodiat.

Quod autẽ famulus ſit luſor, vel blaſphemus, eſt præter intentionem domini domus, nec de hoc non curat. Sic opinatur Ariſto. de qualibet ſpecie huius mundi inferioris, ex conſequenti opinatur primum nõ curãre omnes humanos actus, eo ꝙ in hoc non conſiderauit hominũ excellentiam ſupra beſtias. Sed in hoc non eſt audiendus, quoniam & ſacrificia, & diuinus cultus nihil proficeret homini, & ideo Ariſt. quaſi hoc impium aduertes, aliter ſentire viſus eſt in 10. Ethicorum, c. 10. vbi inquit, Qui ſecundum mentem operaſ, & eam colit, & optimè diſpoſitus eſt, amiciſſimus Diis videtur eſſe. Nam ſi Dij curam aliquando habent humanarum rerũ, vt extimatur & creditur, rationabile eſt eos gaudere optimo & cognatiſſimo, tale huiuſmodi verò mens eſt, & amantibus illam maximè honorantibúſque fauere, tanquam rerum ſibi chariſſimarum curatoribus, & rectè ac bene agentibus.

Quòd autem hæc omnia ſapienti maximè competant, non eſt obſcurum. Amiciſſimum ergo deorum eundémque feliciſſimum eſſe decẽs eſt, itaque & hoc modo ſapiens vtique erit maximè felix, hæc Philoſophus.

A Commentatore autem habemus duo. Primum eſt, ꝙ omnia entia habent ordinem inter ſe, & ordinata ſunt ad vnum, id eſt ad primum principem, ſed non ſimiliter & æqualiter, ſicut videtur etiam in ordine familiæ ad dominũ domus: vnde in com. 52. huius libri ſic habetur, Bonum exiſtit in hoc toto id eſt in Vniuerſo vtroque modo. ſ. propter ordinem, & propter illud propter quod eſt ordo, ſcilicet primum prin. & omnia quæ ſunt ſub primo princ. non æqualiter habent ordinem. Hęc enim quidem perfectum habent ordinem, ita quòd nihil admiſcetur eis per accidens, ſicut eſt de corporibus cæleſtibus.

Hæc autem ita quòd inuenitur in eis priuatio ordinis per accidens, & ſunt ea quæ ſunt ſub corporibus cæleſtibus, & hoc valde ſimile eſt ei, quod continetur in vna domo continente ſeruos & liberos, &c.

Secundum eſt, ꝙ Deus habet ſolicitudinem de quolibet indiuiduo, ſed nõ quãtum ad omnes actiones, quę ſunt propriæ indiuiduo, ſed quantum ad illas, in quibus communicat cũ aliis indiuiduis ſuæ ſpeciei, puta ſolicitudinẽ habet de hoc equo, & de hoc homine, inquantum generent ſibi ſimile, quoniam per hanc actionem conſeruantur ſpecies rerum inferiorum, & quòd hæc fuerit opinio ſua, patet in com. 37. huius libri, vbi ſic inquit, Ex hoc videtur Deum habere curam circa omnia entia.

Dicentes autem, ꝙ Deus ſolicitus eſt circa vnumquodque indiuiduum aliqualiter verũ eſt, & aliqualiter nõ: quia nullum indiuiduum habet diſpoſitionem propriam, niſi illa diſpoſitio inueniatur in aliquo modo illius ſpeciei.

Hoc igitur modo verum eſt Deum ſolicitari circa indiuidua, ſolicitudo autẽ circa indiuiduum tali modo, quòd nullus habeat communicationem cum eo, hoc non eſt fas bonitati diuinæ.

Tu tamen aduerte, ꝙ ipſe Com. verius loquit de hac ſolicitudine circa genus humanũ propter excellentiam ſuam in lib. 10. Ethic. ſuper c. 10. vbi ſic inquit, & ſi quidem cura ſit Deo de hominibus, vt creditur, & vt debitum eſt, & ſit quidem Deus gaudens de eo, qui eſt melior, tũc gaudet de eo, qui nititur ei aſſimilari valde, & hic eſt intellectus.

Dignũ eſt ergo, vt benefaciat eis, qui amãt ipſum plus, & vt honorificet eos, & viſitet ipſos, ſicut ẽ diſpoſitio amici cũ amico ſuo, & eo qđ actio eorũ eſt actio nobilis ſana.

Hæc & non plura poſſumus habere ex doctrina Philoſophi & Com. in hoc propoſito, quæ quãtum deficientia ſint, examinãda ſunt à Theologo, & nos iam compleuimus hoc in lectura primi tracta. primæ partis B. Tho. Quæ hic inferenda non ſunt, ne confundamus negocium Metaphyſicũ.

Quantum ad 3. ſ. quid dicendum & tenẽdum ſecundum veritatem, ac veram Philoſophiam, aduerte primò quid dicat ſolicitudo quã ſolemus appellare prouidentiam, & applicatè quid dicat prouidentia Dei. deinde vnica ratione probabitur, ꝙ ſecundum veritatem, Deus prouidet omnibus ſuperioribus & inferioribus in vniuerſali & in ſingulari, ita quod curat quaſcunque indiuiduorum actiones.

Vt igitur ſcias quid ſit prouidentia, aduerte, ꝙ in principe inſtituẽte ciuitatem & rempublicam hæc quatuor ordinatè inueniuntur.

Primò, ineſt ſibi voluntas, qua vult, & determinat inſtituere ciuitatem.

Secũdò, ineſt ſibi excogitatio, quales partes debeãt eſſe integrantes ciuitatem, puta ꝙ ſint nobiles, & doctores, & iudices, & mercatores, & milites, & agricolæ, q̃ partes concurrunt ad perficiendũ bonũ ciuitatis, & hæc excogitatio

dicitur diſpoſitio vnde & ordo partium in toto dicitur diſpoſitio, & architector excogitans ac ordinans partes proportionaliter in ædificio dicitur ſapiens diſpoſitor.

Tertio ineſt ſibi excogitatio & ordinatio, quæ media opportuna cuilibet parti ciuitatis cõferenda ſint, vt per ipſa operentur opera ſibi debita, & conſequantur finem, ad quẽ vnaquæque pars ordinata eſt, puta q̃ doctores habeãt modum ſtudendi, milites arma, mercatores merces, agricolæ iumenta, & hæc excogitatio ac ordinatio mediorum dicitur prouidentia, vnde & quibus incumbit hæc in ciuitate miniſtrare, dicuntur prouiſores.

Quartò ineſt ſibi actualis collatio mediorum, & motio partium, ſic ordinatarum in proprium finem, iuxta media vnicuique parti collata, & hæc dicitur gubernatio.

Ex quibus patet, q̃ prouidentia ſupponit volitionem finis, & diſpoſitionem partium ordinatarum ad finem, & q̃ ipſe p̃priè eſt circa media cõferenda cuilibet parti, vt conſequatur finem. Prouidentia igitur abſolutè ſumpta, eſt excogitatio intellectus de mediis conferendis naturę ordinatæ in finem, vt finem conſequatur, in Deo autem prouidentia, eſt excogitatio diuini intellectus, de mediis conferendis vnicuique naturæ, quibus finem ſuum conſequatur.

Declarato quid ſit prouidentia, probat vnica ratione q̃ ineſt Deo, quo ad oĩa entia in vniuerſali & in ſingulari ſingulariter, & arguit ſic: Deus eſt primũ & vniuerſaliſſimum agẽs, ergo ſua cauſalitas ſe extẽdit ad omne ens producibile, ita q̃ non poteſt exiſtere, niſi per ipſum, & eſt agens per intellectum & volũtatem, ergo in quolibet ente producto intẽdit finẽ ad quem producitur. Si in quolibet ente intendit finem, ergo media ad finem, aliter vanè intenderet finẽ.

Sed Deus eſt cauſa omnis entis, non ſolũ in vniuerſali & ſecundũ ſpeciem, ſed etiam ſecundum indiuidua, vt magis declarabitur in qu. ſeq. ergo reſpectu cuiuſcunque entis, etiam ſingularis, & ſingulariter, intendit media ad finem & per conſequens prouidet omni enti in ſingulari.

Antecedens primæ conſequentiæ probabitur in qu. ſeq. conſequentia autem patet, quoniam primum ens quod eſt, & primum agens eſt cauſa omnis entis, vt declaratum eſt etiam in ſecundo Metaphyſicæ.

Antecedens ſecundæ conſequentiæ iam declaratum eſt ſuprà in q. 10. huius libri, conſequentia autem patet, quoniam ſi non intenderet finem, non ageret ſecundum intellectum & voluntatem.

Agens enim per intellectum & voluntatem agit à propoſito, agens autem à propoſito intendit finem, ex 2. phyſi.

Hæc multa argumenta ſoluenda eſſent, quæ potius ſpectant ad Theologum, quàm ad metaphyſicum, ideo nõ eſt in his immorãdum, ne ſcientiæ confundantur. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XXVIII.

Si primum principium eſt cauſa effectiua omnium entium.

Vnus ergo princeps. Tex. vltimo.

CONCLVSIO.

Deus eſt cauſa effectiua & productiua omnium rerum, quòquo modo ſe habeant.

PRo vltima conſideratione de primo principio, quantum ſpectat ad metaphyſicum, tria de eo reſtant diſcutienda. Primò, cauſalitas ſua. Secundò, vnitas. Tertiò, neceſſitas ineſſe, & de his tribus formabimus tres vltimas quæſtiones metaphyſicas.

Circa cauſalitatem primi principij aduerte, q̃ omnes recte cogitantes de Deo, negãt ſibi cauſalitatẽ materiæ, propter potẽtialitatẽ eius, Deus autem eſt puriſſimus actus excludẽs omnem potentiam paſſiuam, negat & cauſalitatem formæ informantis, eo q̃ illa eſt pars ex cõſequenti imperfecta, & incompleta in natura ſua, & ſi dicatur prima forma, exponẽdum eſt metaphyſicè, i. primus actus, cum nullo tñ faciens compoſitionem. Attribuunt autem ſibi cauſalitatem finis excellentiſſimo modo, quoniam omnia modo ſuo deſiderant ipſum, & gratia illius agunt quæcunque agũt, vnde philoſophus in tex. 36. huius duodecimi, dixit, q̃ mouet vt amatum & deſideratum, quod eſt proprium finis. De cauſalitate autem effectiua reſpectu cuiuſcunque entis nõ eſt concordia vniuerſalis, & ideo in hac quæſtione intẽdo immorari circa hoc, & tria conſideranda ſunt. Primò, quid dicendum ſecundum Ariſt. Secundò, quid ſecundum Com. Tertiò, quid ſecundum veritatem.

Quantum ad Ariſt. aduerte ſecundum B. Th. vt declarabitur infrà ſenſus philoſophi non eſt ſenſus Commen. ideo de mente philoſophi & Comm. ſeparatim agendum eſt, alij autem vt Sco. & Herue. & Ioan. Bacho. & Greg. tenent philoſophum & Com. concordes, ita, quòd qui tenẽt philoſophum cõcedere Deum eſſe verè cauſam productiuam omnium, tenent idem de Com. ſimiliter dicunt qui tenent partem negatiuam.

Nos igitur ſequentes viam B. T. ponimus hanc concluſionem de mente philoſophi, ſed non de mente Com. cuius opinionem erroneam manifeſtabimus. Ariſt. tenet, Deum eſſe cauſam productiuam omnium. Hãc ſic manifeſtamus. Ariſt. tenet, Deum eſſe cauſam productiuam omnium corruptibilium & incorruptibilium, ergo, &c. conſequentia nota quia omne ens corruptibile, vel incorruptibile.

Antecedens pro prima parte probat, entia corruptibilia non ſemper habent eſſe, ergo per aliquam cauſam tendunt ad eſſe. Hanc autẽ cauſam poſuit Philoſophus in tex. 33. huius lib. eſſe primũ cælum motum motu diurno, & planetas motu ſub obliquo circulo. Sed Deus mouet primũ cęlũ immediatè ſecundum Com. vel mediatè ſecundum B. T. vt viſum eſt ꝑ. in q. 15. & motu primi cæli mouẽtur alia corporea cęleſtia, ergo Deus eſt cauſa prima & vniuerſalis producti ua per motum cæli omnium inferiorum corruptibilium. Pro ſecunda autem parte, id eſt, quo ad incorruptibilia eſt maior difficultas, & ideo probandum particulariter ex doctrina Philoſophi, & ſuſtinenda ſunt dicta ſua.

Tu igitur aduerte, q̃ in doctrina philoſophi inueniũtur præcipuè tria loca, ex quibus concludemus propoſitum.

Primũ eſt in 8. phy. in tex. 15 vbi reprehendit & Empe. & Democr. qui putabant nulli rei ſempiternæ aſſignandã eſſe cauſam, ſed tantum his, quæ de nouo incipiunt eſſe, ſic ait contra eos: Quod autem in omnibus non rectè, &. a. trigonum ſemper habet duobus rectis æquales angulos, ſed tñ eſt perpetuitatis huiuſmodi altera cauſa. Hæc philoſophus ex quibus patet, vt inquit B. T. exponens q̃ intentio philoſophi fuit, eſſe aliqua ſemper entia vt corpora cæleſtia & ſubſtantias ſeparatas, & tamen haberent cauſam ſui eſſe, quæ non poteſt aſſignari niſi primum principium.

Sed aduerte, q̃ Greg. in 2. diſt. 1. q. 1. artic. 1. dat huic dicto duplicem reſponſionem, primò dicit, q̃ Philoſophus intendit de cõplexis, quæ ſunt ſempiternę veritatis, & ſunt concluſiones demonſtrabiles, & ideo exemplificat de hoc complexo demonſtrabili: Triangulus habet tres angulos. Hic autem quærimus de incomplexis æternis & incorruptibilibus, vt de cælo & de intelligentiis.

Sed hæc reſponſio eſt contra intentionem philoſophi, nam illic intendit arguere contra Emped. qui non aſſignabat cauſam quare lis & amicitia ſemper cauſant morum alternatim æqualibus temporibus, & dicit philoſophus, q̃ nõ poteſt Emped. excuſari in hoc, quaſi id quod eſt ſemper nõ habeat cauſam, & licet exemplificet de complexo: tñ intẽdit etiam de incomplexo, vt de motu æterno, aliter ratio philoſophi contra Emped. nulla eſſet. Poſſet enim negare hanc conſequentiam: Complexum æternum habet cauſam, ergo & incomplexum.

Secundo reſpondet Greg. Dato q̃ Philoſophus intenderet etiam de incomplexo, hęc conſequentia non valet. Hoc incomplexum habet cauſam, ergo habet cauſam effectiuã, ſufficit enim quòd habeat cauſam finalem, & ſic Philoſophus concedit entia incorruptibilia habere primum principium pro cauſa finali.

Sed hæc reſponſio eſt etiam contra mentem philoſophi in dicto textu. nam licet dicta conſequentia non ſit formalis, valet tamen in præſenti materia. Nam ſi complexum quod eſt concluſio demonſtrationis, vt Trigonum habet tres, habet cauſam, habet cauſam effectiuam, quoniam præmiſſę ex quibus deducitur concluſio, ſunt cauſę efficientes concluſionis, ex ſecundo phyſicæ.

Item, ſi loquamur de incomplexo, vt de motu æterno non continuo, ſed per interpoſitionem quietis, vt dicebat Emped. adhuc patet, q̃ philoſophus intendit de cauſa efficiente, petens quæ cauſa mouebat litem & amicitiam ad cauſandum motum æternum interpolatum. Patet igitur, q̃ philoſophus intendebat de cauſa effectiua rei incomplexæ, & non tantum complexæ.

Sed fortè dices, q̃ æternum eſt duplex, ſcilicet ſucceſſiuum vt motus cæli ſecundum Philoſophum, & permanens vt intelligentia, & cælum.

Motus quidem cæli habet cauſam efficientem æternam, qm̃ eſt à mouente æterno, eo quòd motus de neceſſitate includit

includit mouens,vt dicit Comm.in hoc lib.12.in com.41.æternum verò permanens non habet cauſam effectiuam,quoniam ſi æternum eſt, ſemper eſt,Si ſemper eſt, non indiget cauſa deducente illud ad eſſe.Philoſophus autem in 8.Phy. in tex.prædicto intēdit de æterno ſucceſſiuo,qualis eſt motus æternus,ſiue continuus,ſiue interpolatus de quo conceditur,ꝙ habet cauſam effectiuam ſecundum Philoſophum, ſcilicet intelligentiam æternam mouentem.

Sed hæc inſtantia non concludit,quoniam licet Philoſophus intendat ſcire cauſam effectiuam de motu ęterno per interpolationem,tamen ad improbandum Empedoc.& Democr. aſſumit hanc vniuerſalem. Omnino enim exiſtimare principium hoc eſſe ſufficiens,quod ſemper aut eſt ſic, aut fit, non rectè ſe habet opinari, i.non eſt recta opinio exiſtimare aliquod eſſe principium,& cauſa, & non habere cauſam,quia ſemper eſt aut ſemper fit.Quod quidem dictū poteſt applicari ad æternum,permanens,& ſucceſſiuum,cùm loquatur vniuerſaliter,cuius ſignum eſt,ꝙ Philoſophus applicat ad triangulum habentem tres, quem conſtat computari inter permanentia & non inter ſucceſſiuā.

Secundum dictum eſt in 2.Meta.tex.4.vbi ſic habetur,vnumquodque verò maximè ipſum aliorum dicitur, ſecundum quod in aliis eſt vniuocatio,puta ignis calidiſſimus& enim eſt cauſa aliis hic caloris,quare & veriſſimum, quod poſterioribus eſt cauſa vt ſint vera,&c.

Conceſſum eſt autem Deum eſſe maximè ens &maximè verum:ergo eſt cauſa omnium aliorum,quòd ſint entia, & ſint vera.

Ad hoc reſpondet Grego.vbi ſ.Conceditur,quòd Deus vt eſt maximum ens,eſt cauſa omnium entium,ſed negatur hæc conſequentia:ergo eſt cauſa effectiua.

Hæc reſponſio non eſt ad mentē Philoſophi. Nam comparat primū ens primo calido in vniuerſali cauſalitate.Sed conſtat,ꝙ primum calidum eſt cauſa effectiua omnis caloris,ergo primū &maximè ens eſt cauſa effectiua omnis entis,aliter comparatio nulla eſſet.Præterea, non poteſt dici, vt dicunt Commentiſtæ, ꝙ Philoſophus intendit primum ens eſſe cauſam finalem,& cōſeruatiuam omnium entium, quia in illo textu nulla eſt mentio de cauſa finali:& præter ea,ſi Deus eſt cauſa conſeruatiua,eſt etiam cauſa effectiua, & hanc conſequentiam probabo infrà,quando pertractabitur,quid tenendum ſit ſecundum veritatem.

Tertium dictum eſt in 5.Meta.ca.de neceſſario,vbi ſic habetur, Horum quidem itaque altera cauſa eſſendi neceſſaria,horum autem nulla,ſed propter hæc alia ſunt ex neceſſitate.Tunc ſic,nullum eſt ens neceſſarium, niſi ens incorruptibile,ergo ſi ſecundum Philoſophum aliqua entia neceſſaria habent cauſam, illa ſunt entia incorruptibilia, vt cælum & intelligentia,nulla autem cauſa poteſt ſibi aſſignari niſi Deus:ergo,&c.

Ad hoc reſpondet Greg. vbi ſ. ꝙ Philoſophus loquitur de neceſſariis complexis,quæ ſunt concluſiones demonſtrabiles, quarum cauſæ ſunt principia complexa, vt cauſa huius,homo eſt riſibilis,eſt hæc,homo eſt rationalis,& ꝙ Philoſophus intendat de neceſſariis complexis demonſtrabilibus,patet in eodem cap.nam ante dictum allegatū præmiſerat.Amplius demonſtratio neceſſariorum eſt,&c.

Sed ꝙ hæc reſponſio non valeat,declaro ſic,Licet Philoſophus in illo cap.mentionem facit de neceſſariis complexis,non tamen ſiſtit ſolùm in illis, quoniam intendit etiam de incomplexis,ꝙ quædam habeant cauſam & quædā non. Nam poſtquam dixit,ꝙ horum quidem,itaque altera cauſa,&c.ſtatim ſubſequitur.Quare primum & propriè neceſſarium quidem ſimplex eſt,hæc ille. Quod vniuerſaliter exponitur de prima cauſa quæ eſt Deus, quoniam eſſe primū neceſſe eſſe,& abſolutè ſimplex,ſunt proprietates ſuæ.

Cùm ergo Philoſophus poſt dictum noſtrum allegatum faciat mentionem de neceſſario incomplexo,ſignū eſt mentem ſuam fuiſſe,quādo aſſignat cauſam neceſſariorum, qđ vult intelligere de complexo & incomplexo neceſſario.

Nec valet ſi dicatur, ꝙ Philoſophus intēdit per ſimplex primum,ſimplex quod eſt cauſa, & eſt illud in quod reſoluitur primum principium complexum ſ.Impoſſibile eſt idē ſimul eſſe & non eſſe,reſoluitur in hoc primum complexū, ens eſt ens,vt omnes dicunt,& maximè Ant.Andr.in 4.Metap.quæſt.5.

Et hoc etiam videtur innuere Com.in 5.Meta.com.6. Dicit enim ꝙ aliquando terminus medius erit cauſa rei,ſ.cōcluſionis,& tunc res erit neceſſaria vel poſſibilis per aliud, id eſt, per terminum medium. Aliquando autem terminus medius non erit cauſa rei, & tunc res erit per ſe neceſſaria vel poſſibilis.Ex quibus verbis apparet, quòd Philoſophus & Com.intellexerunt de complexis.

Hoc inquam non valet,quia eſt contra Philoſophum & Com. ibidem. Dicit enim Philoſophus, ꝙ ſi primum per ſe neceſſarium non eſſet ſimplex contingeret aliter ſe habere, quia eſſet compoſitum,& tunc tale contingit aliter ſe habere,& per conſequens non eſſet neceſſarium,& non dicit, ꝙ reſolueretur in aliquod primum cōpoſito:vt arguens imaginatur,& Com.ibi declarat,ꝙ ſi tale primum neceſſarium per ſe non eſſet ſimplex,eſſet compoſitum ex materia &forma,&ꝙ conſequens ſubſtantia ſua mutaret diuerſis modis.

Ex quibus patet,quòd tam Philoſophus quàm Com.intelligunt de principio primo incomplexo, id eſt,de Deo,& non de primo complexo, in quod reſoluitur primum principium complexum.

Sed dicit Greg.vbi ſ. Conceſſo,quòd Philoſophus intēdit de neceſſario complexo,& incomplexo, non valet hæc conſequentia,neceſſarium incomplexum habet cauſam, ergo habet cauſam effectiuam.

Contrà,probo conſequentiam valere in hoc propoſito. Certum eſt.n.ſecundum Philoſophum,ꝙ intelligentiæ non habent cauſam materialem, cùm ſint ſine omni materia ex tex.30. huius lib.nec formalem, cum ſint ſimplices formæ, nec formæ eſt forma, ergo ſupereſt, quod habeant finalem & effectiuam,vel finalem tantum. Si primo modo, habetur intentum:ſi ſecundo modo, adhuc habetur intentum:quoniam infrà probabitur, quòd omne habēs cauſam finalem, habet cauſam efficientem.

Quantū ad ſenſum Com.dico,ꝙ fuit in hoc errore nullo modo dari creationem,neque cum nouitate eſſendi,neque ſine nouitate,vt declarat Greg.in 2.Sen.diſt.1.q.1.arti.1.

Et iam manifeſtauimus id ſ.in q.5. huius libr. Cùm ergo conſtat, ꝙ entia incorruptibilia vt cælum & intelligentiæ non ſunt producibilia productione phyſica,quoniā ſecundum Com.vt declaratum eſt in 8.lib.huius ſcientię,materia quæ ſupponitur productioni phyſicæ, non eſt in cælo, nec ſecundum veritatem eſt in intelligentiis, ſi non conceditur dari creationem,patet ꝙ ſecundum eum ſunt inproducta, & ſic Deus non eſt cauſa effectiua incorruptibilium.Ad cō firmationem huius,vide in hoc 12.li.in com. 41.vbi arguens contra Alex.dicit,impoſſibile eſt enim,vt idem ſit poſſibile ineſſe ex ſubſtantia ſua,&recipiat ex alio neceſſarium eſſe, niſi eſſet poſſibile, quod natura eius tranſmutaretur. Motum autem poſſibile eſt vt ſit neceſſarius ex alio & poſſibilis ex ſe,& cauſa in hoc eſt, quòd habet eſſe à motore. Si igitur motus iſte fuerit æternus, neceſſe eſt vt fiat à motore, non moto omnino, neque eſſentialiter, neque accidentaliter.

Permanentia igitur motus eſt ex alio, ſubſtantia autem ſcilicet cæli & motoris ex ſe, & ideo impoſſibile eſt inuenire ſubſtantiam poſſibilem ex ſe, neceſſariam ex alio, quod eſt poſſibile in motu.Hæc Comm.ex quibus conſtat, ꝙ non vult concedere,aliquod ens præter motū poſſe habere eſſe neceſſariū ex alio,ita ꝙ omne ens permanēs habens eſſe ab alio,eſt ens poſſibile.i.potens eſſe & non eſſe. Accipit enim ly poſſibile, pro contingenti, & non pro poſſibili altero. Nam vt determinauimus in li.9. poſſibile alterum non opponitur neceſſario, imò de eo prædicatur, vt declarauimus illic.Teneo igitur Com.fuiſſe huius erronæ ſentētiæ. Nec in hoc ſequaris Scot.nec Capr.nec Heru.nec Paulum Soc.qui arbitrantur Com.ſentire oppoſitum, fundantes ſe ſupra quædam dicta eius,quæ de facili exponentur infrà.

Quid autem B.T. ſentiat de Com.dico,quod arbitratur ipſum ſibiipſi contradicere.Nam vt refert B.Th.in 8.phyſicæ,lectura 21.in lib.12.meta.in comm.41.tenet contra Alex. quòd cælum non habet eſſe perpetuum ab altero,licet motus eius ſit perpetuus ex altero, in libro autem de ſubſtantia orbis tenet oppoſitum, nam beatus Thomas in 8. phyſ. lect.21.arguens contra Commentato.ſic dicit,vnde & ipſe Commentat. in libro de ſubſtantia orbis confitetur, quòd Deus eſt cauſa cæli, non ſolùm quantum ad motum eius, ſed etiam quantum ad ſubſtantiam ipſius,quod non eſt niſi quia ab eo habet eſſe,non autem habet eſſe ab eo, niſi perpetuum.Hæc B.Th. Cùm igitur ſibi contradicat,vt ei B.T. imponit,relinquendus eſt,vt incertus,& potius tenens partem negatiuam,quàm affirmatiuam.

Nec obſtat, ꝙ quædam dicta Commen.videntur ſonare

oppoſitum,inter quæ recitantur.

Primum eſt in lib.de ſubſtantia orbis,vbi inquit, & cum ignorauerunt quidam hoc eſſe de opinionibus Ariſt. dixerunt, ipſum ſ. Ariſt.non dicere cauſam agentem totum,ſed tantum cauſam mouentem,&illud fuit valde abſurdum,& non eſt dubium in hoc, quod agens ipſum eſt mouens ipſum,hæc Comm.

Ad hoc dicunt cõmentiſtæ,ꝙ agens ſumitur dupliciter. Primò,propriè,&eſt illud,quod deducit rem ad eſſe,& eſt principium vnde motus,& vt ſic,eſt cauſa diſtincta contra alia tria genera,& dicitur propriè cauſa efficiens.

Secundò,impropriè & ſimilitudinariè:& ſic verificatur de materia, & forma, & fine. Nam ferrum efficit gladium durum,quoniam per ipſum gladius eſt durus, & anima facit animatum,& lucrum facit mercatorem.

Nam animatum eſt per animam,&mercator eſt propter lucrum, in propoſito Commentator accipit agens, ſecundo modo,&non primo modo,quod patet ex eo quod dicit in quarto cæli,com.1. Dicit enim quòd res æternæ non habent agens,niſi ſecundum ſimilitudinem,& ſi habuerint ali quod quod eſt agens,non erit,niſi inquantum eſt forma illa & conſeruans ipſum.

Secundum eſt in 2.Metap.com.4.vbi inquit Com.omnia entia non acquirunt eſſe & veritatem niſi à prima cauſa.

Ad hoc dicunt commentiſtæ, ſenſum fuiſſe Com. quod cùm prima cauſa continuet motum primi cæli,eſt enim ſecundum Com.applicata primo cælo,vt declaratũ eſt 3.conſeruat primum cælum in eſſe:quia,vt inquit in li. de ſubſtantia orbis,ſi motus cæli deſtrueretur, cælum ipſum deſtrueretur,& ſi deſtrueretur motus primi cæli, deſtrueretur motus inferiorum orbium,ex conſequenti mundus, ex quo verificatur, ꝙ dator continuationis motus cæli, dat eſſe aliis entibus, quia eſt cauſa ꝙ perſeuerent in eſſe,& vt ſic dicuntur acquirere eſſe omnia entia à prima cauſa,non producti uè,ſed conſeruatiuè,eo ꝙ niſi continuaret motum cæli,omnia entia deſinerent eſſe, & totaliter vniuerſum deſtrueretur ſecundum opinionem Commentatoris,licet falſam,nõ ergo ex dicto allegato poteſt concludi Com.tenere,Deum eſſe cauſam verè productiuam omnium entium.

Alia ſolent dicta eius allegari in hoc propoſito,quę non ſunt multum euidentia,ideo pertranſeo.

Quantum ad rei veritatem inueſtigandum eſt, ſi aliqua ratione naturali efficaci poteſt probari,Deum eſſe cauſam productiuam omnium entium quocunque modo habeant eſſe & hîc inuenio duas ſententias.

Prima eſt B.T.cui concordat Scotus &Herue.iſti tenent partem affirmatiuam.Alia eſt Gregorij,qui in 2.Sent.diſt.1. q.2. art. 2. tenet partem negatiuam, intendens igitur ſequi partem affirmatiuam formabo aliquas rationes &defenſabo contra Grego.Deinde ſoluam quædam argumenta,quæ videntur fauere parti negatiuæ.

Prima ratio,omne ens extra primum, dependet eſſentialiter à primo. Sed non dependeret à primo, niſi cauſaretur ab eo.Sed non cauſaretur à primo,niſi produceretur ab eo. Ergo omne ens extra primum producitur à primo.

Prima propoſitio ſic probatur, ſi aliquid aliud à primo non dependeret eſſentialiter ab eo, non eſſet pertinens ad vniuerſum, quia vnitas vniuerſi ſtat in hoc, ꝙ omnia alia à primo habent ordinem ad primum,ex 12.Meta.tex.51. quicquid autem habet ordinem eſſentialem ad primum,dependet ab eo,ergo omne ens extra primum dependet eſſentialiter à primo.

Secunda autem propoſitio ſic probatur,ſi non cauſaretur ab eo,à ſe & ex ſe eſſet neceſſe eſſe, ergo ſibi non repugnaret eſſe quocunque alio circunſcripto,etiam ſi circunſcriberetur primum:& tunc ſequitur, ꝙ non penderet eſſentialiterà primo,quod cõtradicit primę propoſitioni.Quòd autem ſequatur,patet,quia non repugnat rem eſſe, ſine omni eo quod non eſt cauſa ſua.

Huic rationi reſpondens Gregorius vbi 3.concedit primam & ſecundam propoſitionem,ſed negat tertiam, ſ.Sed non cauſaretur ab eo,niſi produceretur.

Hanc negat & dicit,ꝙ ſufficit vt cauſetur ab eo, vt à fine, quod magis propriè dicitur eſſe ad primum, vel propter primum,quàm à primo.

Sed contrà, concedit Gregorius omne ens eſſe dependens eſſentialiter à primo,& nõ eſſe neceſſe ex ſe,tunc ſic, ergo eſt neceſſe eſſe ex alio, ſ.ex quo pendet, ergo non poteſt non eſſe ex alio,ergo in ſe conſideratum poteſt non eſſe,& hanc vltimã conſequentiam ſic probo.Quia in ſe conſideratum circunſcripto quocunque alio à quo pendet,vel poteſt non eſſe,vel non poteſt non eſſ..Patet diuiſio, quoniam eſt per prędicata contradictoria,ergo neceſſe eſt vnã partem eſſe veram.Si conceditur prima pars, ergo eſt poſſibile non eſſe,& de omni tali cõcedit Greg.quod habet cauſam productiuã.Si conceditur ſecunda,ergo eſt neceſſe eſſe ex ſe,quod Greg.negat,& eſt falſum,quoniam vt probabitur 7.eſt tantum vnum neceſſe eſſe ex ſe, conſequentia autem patet,quoniam idem eſt,non poſſe non eſſe,circunſcripto quocunque à quo dependet,& non poſſe nõ eſſe ex ſe, ſed neceſſe eſſe ex ſe,&non poſſe non eſſe ex ſe æquipollẽt, ergo Greg.non poteſt ſuſtinere, Omne ens extra primum, dependere eſſentialiter à primo,& ſi cauſari effectiuè ab eo.

Secunda ratio,quæ ſumitur ab Herueo in ſecundo quolibeto,in quęſtione prima formatur ſic:Omne quod ſibi derelictum eſt non ens,eſt effectiuè productũ. Sed omnia præter primum principium & quod eſt vltimus finis omnium ſibi derelicta, ſunt non ens, ergo ſunt effectiuè producta à primo. Maior patet, quia ſi ex ſe eſt non ens, indiget cauſa qua ducatur ad eſſe,duci autem ad eſſe eſt produci.

Minor autẽ probatur.Quia ſi per impoſſibile remoueatur vltimus finis,aut aliqua remanent entia,aut nõ,non poteſt dici primum,quia non dependerent eſſentialiter ab vltimo fine cuius oppoſitum probatum eſt in ratione præcedenti,ergo ſecundum,& per conſequens ſibi derelicta ſunt non entia.

Huic rationi reſpondet Greg.dicens, maiorem non eſſe veram ꝙ ęquipolleat iſti,Omne ens quod ſi aliud non eſſet ipſum nõ eſſet,eſt effectiuè productum. Dicit quod hæc eſt vera,ſi illud aliud ſit poſſibile non eſſe.

Nunc autem ipſum primum ad cuius non eſſe, quodlibet aliud non eſſet,non eſt poſſibile nõ eſſe, ſi verò illud aliud non ſit poſſibile non eſſe,maior non habet euidentiam.

Sed Greg.non conſiderauit totum ſenſum &proceſſum Heruei,nam Herueus vbi 3.adducit hanc reſponſionẽ Grego.& declarat nullam eſſe ex veritate conditionalis, ſecundum quam procedere intendit Herueus in hac ratione.

Intendit.n.ꝙ dato ꝙ ſit impoſſibile,Deum non eſſe,&ſit impoſſibile cælum & intelligentiam nõ eſſe, hæc tamen eſt vera.Si Deus non eſſet,cælũ non eſſet,ex qua illatione manifeſtatur,ꝙ ſi per impoſſibile,cælum relinqueretur ſibi,eſſet non ens,ergo ſignum eſt,quod acquirit eſſe effectiuè ab alio,vnde dicit Herueus & bene, ꝙ reſponſio data à Greg. videtur procedere ex ignorantia logicæ.

Tertia ratio,quæ etiam eſt Heruei,Omne qđ habet cauſam finalem,habet cauſam efficientem,quia cauſalitas finis eſt id,cuius gratia aliquid fit.Sed omne ens præter primum habet cauſam finalem,ex 12 Meta.tex 51.ergo, &c. Si igitur entia plura eſſent inproducta, non omnia haberent cauſam finalem,quod repugnat Philoſopho & veritati.

Huic rationi reſpondet Greg. ꝙ habet minorem efficaciam,quàm præcedens,eo ꝙ maior eſt falſa, & quod additur de cauſalitate cauſæ finalis, ſcilicet quod eſt id cuius gratia aliquid fit,eſt falſum.

Sed hæc reſponſio,eſt voluntaria &contra Philoſophũ. Conſtat enim ꝙ in 5 Meta.in c.de cauſa,deſignauit cauſam finalem ex hoc,ꝙ eſt illud gratia cuius aliquid fit, ergo male dicit Greg.id eſſe falſum,ſecundum Philoſophum.Tunc ſic: Omne quod habet cauſam finalem,habet id cuius gratia factum eſt. Sed cælum & intelligentiæ ſecundum te habent cauſam finalem,non ſolùm quo ad motum, ſed etiam quo ad eſſe ipſarum,quoniam dicit Greg.ꝙconceditur eas eſſe dependentes ſecundum eſſe à prima cauſa,vt à fine,ergo cælum & intelligentiæ habent illud cuius gratia factæ ſunt,& ſic includunt cauſam productiuam ex eo,quòd habent cauſam finalem.

Vltimò aduerte, ꝙ licet contra hanc determinationem fiãt plura argumẽta,quæ videre poteris in Herueo in quolib.2,in q 1.quæ videntur fundari in doctrina Philoſophi,tamen nullam videtur difficilius, quàm illud quod fundatur in 2 Meta.in tex. 4. vbi inquit Philoſophus, Quare ſemper exiſtentium principia eſſe veriſſima, neceſſe eſt, non enim quandoque vera,quandoque non vera, nec illis, cauſa aliqua vt ſint,ſed illa aliis,ex his vltimis verbis habetur,quòd principia corporum cæleſtium,quæ ſunt intelligentiæ,non habent cauſam aliquam vt ſint, ergo non ſunt producta à prima cauſa.

Ad hoc dicunt aliqui præcipuæ Io.Bach.in 2.Sent.diſt.1. quæſt

q.2.art.4.quod Philoſophus non intendit negare, ꝙ intelligentiæ acquirant eſſe ab alio, & ꝙ habeant cauſam vt ſint, ſed ꝙ illa cauſa nõ poteſt dici efficiens propriè. Arbitratur enim ꝙ efficiens propriè ſit illud, quod extrahit aliquid de potentia ſubiectiua vel materiæ ad actum, quoniam prima cauſa non abſtrahit intelligentias de tali potentia, eo ꝙ nõ habent materiam, ideo non propriè dicitur efficiens reſpectu earum: ſi autem ſumatur potentia pro non repugnantia ad eſſe, poteſt dici largè efficiens, eo quòd ex ſe non habent eſſe, ſed trahuntur ad eſſe à prima cauſa, & vt ſic non negaret Philoſophus, quin habeant cauſam vt ſint, quoniam iam præmiſerat, quòd maximè ens, eſt cauſa omnis entis.

Sed ſi aduertis, iſti decipiuntur in hoc, ꝙ credunt apud Philoſophum omnem efficientiam eſſe Phyſicam, quæ profectò requirit potentiam ſubiectiuam, verùm apud Philoſophum & ſecundum veritatẽ datur etiam efficientia metaphyſica, quæ non eſt per motum nec mutationem Phyſicam, cuius ſignum eſt, ꝙ Phil. in 9.Meta.tex.1. dicit, ꝙ potentia & actus ſunt in plus, quàm eorum, quæ dicuntur ſecundum motum ſolum, ſi quid ergo concludunt ſic dicentes, hoc tantũ concludunt, ꝙ prima cauſa non eſt efficiens phyſicum, ſed metaphyſicum. Melius eſt ergo, vt exponas dictũ Philoſophi, vt iam expoſuimus in 2.lib.Meta.q.4. vbi adduxim⁹ tres reſpõſiones. Hæc dicta ſint pro præſenti quæſito.

QVAESTIO XXIX.

Si eſt tantum vnus Deus, ita quòd non poſſint eſſe plures.

Vnus ergo princeps. Tex. vltimo.

CONCLVSIO.

cùm Deus ſit id quo maius dari nec cogitari poteſt, neq; ſit infinitas vigoris, vnus tantum eſt, ita vt plures eſſe non poſſint.

IN hac q. pro ſuprema reſolutione aduerte, ꝙ hæc cõcluſio, eſt tantum vnus Deus, vno modo eſt demonſtrata, in alio non. Nam ſi ſupponatur & acceptetur, ꝙ ly Deus ſignificat ens eminentiſſimum, quo maius nec dari poteſt, qđ eſt entitatis perfectionis & vigoris infiniti, quod eſt vniuerſalis cauſa productiua omniũ, finiſq; vniuerſalis ad quem omnia ordinantur, vt inter ea ſit ordo & connexio, procul dubio acceptatis his eminentiis pluribus rationibus demõſtratur vnitas Dei, implicat enim dari plura entia abſolutè optima, quæ ſint infinita intenſiuè, & primæ cauſæ vniuerſales omnium entium totales & eiuſdem ordinis, vnde & rationes B.T. in 1.part.q.11.art.3. & Scoti in 1.diſt.2.q.3. quas adducit Ant.And. in li.12.Meta.q.vlt. apud intellectũ rectè diſpoſitum efficaciter concludunt intentum, admiſſis prædictis eminentiis, ſi autem tales eminentiæ non acceptãtur, vt ſufficienter probatur in quæſtionibus ſuperioribus, vbi actum eſt de infinitate primi, & de ſua vniuerſali cauſalitate effectiua reſpectu omniũ entium, non video, quomodo prædicta concluſio ſit demonſtrata, nec poſſit demonſtrari. Nõ enim implicat dari duo prima, quæ ſint ęquè perfecta, finitæ perfectionis, & eiuſdem ſpeciei, præcipuè ſi nõ ſuſtineueris, ꝙ ſola materia eſt ratio multiplicandi indiuidua ſub eadẽ ſpecie, & ꝙ ſint illa duo prima, vt duæ primæ cauſæ partiales concordes ex natura ſua ad productionem cuiuſcunque effectus, & ideo quia Com. negat infinitum vigorem, & vniuerſalẽ cauſalitatem productiuã omnium entium conuenire primo principio, truncauit viam ex ſua nequitia ꝓbandi vnum verum Deum. Nec obſtat, ꝙ ille ponit tantum vnum primum motorem amatum & deſideratũ totius Vniuerſi, bonum ad quem ordinantur omnia, quoniam ille motor, remotis prædictis eminentiis, non eſt verè Deus. Omnes enim rectè ſentientes de Deo, concipiunt, quòd Deus eſt id quo maius dari nec cogitari poteſt. Conſtat autem, ꝙ quocunque finito ſecundum entitatem, & potentiam, & intellectum, & volũtatem, maius cogitari poteſt. Quare, &c.

Et quoniam Ioan. Bach. in 1.Sen. diſt.21.q.1. tenet ſupradictas eminentias, non eſſe demonſtratas de Deo, ideo declinans ad errorem Auerr. ſoluit omnes rationes Philoſophorum & Scot. quæ partim ſunt B. Thom. Tu igitur ſi vis efficaciter probare Dei vnitatem, ſuſtinebis in Deo infinitatem vigoris, vt ꝛ. in q.20. & efficientiam vniuerſalem reſpectu omnium entium, vt in q. præced. & tunc aduertes ſolutiones Ioan. Bach. nullas eſſe. Scito tamen, quòd effectus in ordinatus quo feruntur commentiſtæ prò Comm. obſtruit hanc viam veritatis.

Aduerte vltimò, ꝙ ipſe Io. Bac. vbi ꝛ. poſtquam ſoluit rationes probantes Dei vnitatem, ſumptas ex Scot. & ex B.T. ſuadens ſibi ꝙ ſit altioris ingenij, quàm prænominati, formar vnicam rationem, ad probãdum Dei vnitatem, quæ talis eſt: Quod eſt tota entitas eminenter ſubſiſtens, tota entitas, dico, ens & poſſibilis actu, ſiue creata, ſiue increata, eſt numero tantum vnum. Primum eſt huiuſmodi, ergo eſt tantum vnum numero. Maior patet: Quia ſi eſt tota entitas ens & poſſibilis, quocunque modo, tunc nihil quoquo modo poteſt eſſe extra ipſum, & ſic erit infinitum: quia infinitum ſimpliciter eſt extra quod nihil eſt, neque de facto, neque de poſſibili, vt omnes antiqui diffiniebant in 3.Phyſ.tex.62.

Sed non poteſt eſſe, niſi vnum, quod ſit ſimpliciter infinitum, vt ſæpe conceſſum eſt. Minorem autem ſic probat, quo ad creata, quia qua ratione eſt eminenter hæc entitas creata, ens, & demonſtrata poſſibilis, eadem ratione & quælibet alia. Sed certum eſt etiam ſecundũ Philoſophos, quòd primum eſt eminenter quęlibet ſignata entitas creata, tam ens quàm poſſibilis fore, ergo eſt quælibet.

Quo ad increata ſic probat, certum eſt. n. ꝙ ſi imaginentur plura entia increata numero plura, non ita poſſunt imaginari, ꝙ quædam ſint actu, quædã poſſibilia eſſe, quoniam in perpetuis non differt eſſe & poſſe 3. Phyſ.tex.32. Igitur ſi vnum primum inter increata non ſit tota entitas eminenter ſubſiſtens omnium increatorum imaginatorum, oportet ꝙ iam ſit de facto, quod eſt falſum & impoſſibile, quoniam ſi illud non ſit tota entitas eminenter aliorum, oportet, quòd quodlibet tale ſit ens per ſeipſum, & tamẽ talia ſint plura, quæ differant realiter ab aliis entibus abſolutis, ſaltem realitatibus ſuis, ſicut dicitur de duobus animalibus intellectiuis, quia aliter eſſet compoſitio cum eis.

Sed ſi ſunt plura entia differentia ſeipſis, & realitatibus ſuis, illa erunt in inuicem independentia, & ſic non ſeruabitur ordo omnium entium ad vnũ, ꝙ tota natura abhorret, vt patet in 12.lib.Meta.tex.vlt. vbi dicit Ariſt. ꝙ entia nolunt malè diſponi, & pluralitas principium inordinatorum mala, vnus ergo princeps, & loquitur philoſophus de vnitate numerali, quia principiatus ad perſonam, & non ad ſpeciem pertinet.

Hæc fuit ratio præcipua ſua, quam dicit eſſe demonſtrationem philoſophi. Sed ſi aduertis, nõ concludit, niſi in virtute huius, ꝙ primum ſit infinitum entitatiuè ſimpliciter, & ad huius probationẽ aſſumit quod eſt conceſſum apud philoſophos, ꝙ primum principium eſt eminenter omnis entitas ſignata, tam ens quàm poſſibilis fore. Sed hoc ſecundũ ipſum non eſt clarum, imò & ipſe hoc negauit, reſpondens Aureolo in eadem quæſtione ad tertium.

Præterea, in ſui probatione, vt vides, allegauit diffinitionem datam ab antiquis de infinito, quã philoſophus reprobat in eodem loco, ſ. in 3.Phyſ. in tex.62. vbi inquit, Accidit contrarium eſſe infinitum, quàm ſicut dicunt, ſ. antiqui, nõ enim cuius nihil eſt extra, ſed cuius ſemper eſt aliquid extra, hoc infinitum eſt, ergo nec ratio ſua eſt fortior aliis, & ideo vt vanus, & quaſi negans diuinas eminentias, quarum cognitio eſt nobis veluti inferior à natura, eſt relinquendus. Hæc de præſenti quæſito dicta ſint.

QVAESTIO XXX.

Si ſolum primum principium eſt ens neceſſarium, ita quòd omne ens productum ſit ens contingens.

Vnus ergo princeps. Tex. vltimo.

CONCLVSIO.

Deum eſſe ens neceſſarium, ita vt omnes ens productum ſit ens contingens, vno in ſenſu verum, in altero minimè, quod ex diſtinctionibus quæ circa hoc proponentur patebit.

IN hac q. agẽdum eſt de neceſſitate primi, quem dicimus Deum, & Auic. appellat ipſum neceſſe, aduerte igitur an tequã deueniamus ad reſolutionem, ꝙ ſupponimus omne ens aliud à Deo eſſe productiuè à Deo, ita ꝙ eſt verè effectus eius, & tunc quæritur, ſi enti quod habet eſſe ab alio repugnat neceſſitas eſſendi. Sic igitur procedẽdum eſt. Primò declarabitur quid Auic. & Com. ſenſerint in hoc. Secundò quomodo B.Th. in aliquo tenet cum Com. & in aliquo non. Tertiò, quomodo via B.T. continet veritatẽ. Quartò, quomodo Scotus & ſequentes eum nihil concludunt contra B.Tho. Qui Scotus ſequitur viam Auicennæ.

Circa mentem Auic. aduerte ꝙ diuidit ens vt ens, in neceſſarium & poſſibile, neceſſarium ponit tantum vnum, qđ appellat neceſſe eſſe, quod eſt primũ principium, eo ꝙ nullam cauſam habet, & eſt omnino independens, habẽs ex ſe eſſe, & nullo mõ non eſſe, & de hoc vno neceſſe eſſe ꝓtractat in 2.li.ſuæ Meta.c.2. & 3. Poſſibile autem extimat omne

ens

ens productum, eo ꝙ habet esse ab alio, & sibi derelictum quocunque alio circunscripto nō habet esse, ex consequenti est nō ens ex se. ergo possibile vt dicatur possibile, quod ex se non habet esse, & potest esse per aliud, & quia intelligentiæ, & cæli, & animæ eorum sunt productæ, vt tenet ipse in lib. 9. suæ Meta. c. 4. ideo locat ea inter possibilia, & breuiter secundum ipsum non datur ens productum siue materiale, siue immateriale, quod sit necesse esse, ex consequenti, solum primum principium est necesse esse.

Circa mentem Auer. adu, erteꝙ vt videre poteris in lib. 12. Meta. com. 41. de quo plenam fecimus mentionem in q. 28. huius libri, tenet necessarium esse duplex quoddā ex se quoddam ex alio. De eo quod est ex alio ponit exemplum de motu cæli, quem dicit esse necessarium, & tamen est ex alio, i. à motore, eo ꝙ motui contrariatur quies, & ideo motus in se est possibilis non esse per quietem oppositam. Si ergo debet esse necessarius, hābebit hoc ab altero, i. à motore æterno omnino immobili, & sine discontinuatione mouente. Necessarium ex se ponit ens permanens, & substantiam incorruptibilem, vt intelligentiam & cælum, ita ꝙ secundū ipsum repugnat, substantiam aliquam esse possibilem ex se, & necessariam ex alio. Arbitratur enim in prædicto com. ꝙ natura possibilis & transmutaretur in naturam necessarij. quod est falsum & impossibile: quoniam repugnat vnū oppositum transmutari in aliud oppositum, sed potius destruitur, non enim calidum transit in frigidum, sed corrupto calido fit frigidum, & ꝙ hæc fuerit opinio sua, vide in comm. 41. huius lib. ab eo loco vbi incipit, Et ideo non est verum aliquid possibile esse ex se, vsque ibi, Omnis igitur potentia mouens, &c.

Quantum ad 2. ſ. quomodo B. T. concordat cum Comm. aduerte, ꝙ concordat in conclusione, ſc. ꝙ aliquod productum ab alio est necessarium, sicut exemplificat de motu cęli. Non tamen concordat in extensione conclusionis, quoniam Com. tenet eam verificari solùm de ente successiuo, vt de motu cæli & tempore. Sed B. Thom. tenet eam verificari & in ente successiuo & in ente permanenti incorrupti bili, vt in cælo & intelligentia, ita ꝙ licet habent esse ab alio, & non habeant esse ex se, tamen possunt dici necessaria, quod non concedit Auic. si autem Com. teneret cælum & intelligentiam esse effectiuè à primo principio, cùm secundū Peripateticos sint entia necessaria, eo ꝙ sunt incorruptibilia & æterna, tunc B. T. & Com. concordarent in conclusione, & in extensione conclusionis. Sed iam ꝛ. in q. 28. huius libri manifestauimus, ꝙ Com. non concedit causam productiuam omnium entium, ideo B. Th. non in toto concordat cum illo, licet magis laudet opinionem Com. quàm Auicennæ, in quæstione de potentia Dei, q. 6. art. 3. vbi vtranque pertractat.

Quantum ad 3. ſ. quomodo opinio B. Th. contineat veritatem, & sic Peripatetica, magis quàm opinio Scoti aduerte, ꝙ in vno sensu vera est, in alio non. Ideo vt videatur rei veritas, propono quatuor distinctiones, deinde formabo conclusiones responsiuas cum probationibus suis absolutè & succinctè.

Prima distinctio est de possibili, possibile dicitur dupliciter.

Primò aliquid est possibile per potentiam intrinsecam actiuam, vel passiuam. Actiuam, vt possibile est homini ambulare, ex eo ꝙ habet potentiam progressiuam: passiuam, vt possibile est hominem mori, ex eo quòd habet materiam subiectam priuationi.

Secundò, aliquid dicitur possibile, non per potentiam intrinsecam, sed per non repugnantiam, vel ad quod non sequitur impossibile, vel quod non implicat contradictionē: vt possibile est esse duos soles, vel duas lunas, eo ꝙ si ponātur, nulla sequitur repugnantia. Primum dicitur possibile reale. Secundum possibile logicum.

Secunda distinctio est de impossibili, impossibile dicitur dupliciter. Primò, per carentiam vel defectum potentiæ actiuæ vel passiuæ: Actiuæ, vt impossibile est talpam videre: passiuæ, vt impossibile est cælū vel intelligentiam corrumpi. Secundò, aliquid dicitur impossibile propter repugnantiam terminorum, tunc enim sequitur contradictio: vt impossibile est hominem esse asinum, esset enim rationale & non rationale.

Tertia distinctio est de necesse: necesse est duplex, ſ. absolutè & cōditionatè, necesse absolutè sumitur à causa intrinseca, vt à forma vel materia. A forma, vt necesse est hominē esse rationalem. A materia, vt necesse est elementatum esse corruptibile. Conditionatè sumitur ab efficiente vel à fine. Ab efficiente, vt necesse est lapidem sursum proiectum ascendere, A fine, vt necesse est hominem volentem viuere, respirare. Sed necessitatem conditionatam dimittamus, quoniam non deseruit nobis.

Quarta distinctio, necesse absolutè est duplex, quoddā per causam intrinsecam tantum, vt cælum esse incorruptibile, eo ꝙ non habet principium intrinsecum, quo possit nō esse. Quoddam per causam intrinsecam, ſ. per essentiam suā, & per habitudinem terminorum, ita ꝙ, si non esset, sequeretur conditio, & est illud cuius esse non dependet ab alio, imò suum esse est de ratione sua, & hoc modo solum primū principium est necesse esse, quoniam dum dico Deus est, ly est, est de ratione sua, quoniam nullū extraneum est in Deo: vnde si dico, Deus non est, est implicatio contradictionis, quoniam esse & non esse attribuuntur Deo. Nam in subiecto implicatur esse, cùm Deus sit suum esse, & ex prædicato negato attribuitur non esse, vnde sicut ista, homo est animal, est necessaria ex habitudine terminorum, ita & ista, Deus est.

Prima conclusio, Intelligentiam definere esse vel non esse, est possibile secundo modo, sed non primo modo. Dico secundo modo, quoniam non sequitur contradictio, si ponatur definere esse. Potest enim non conseruari à Deo, quo non conseruante definet esse. Dico, sed non primo modo, quoniam cum sint simplices formæ, non habent potentiam passiuam intrinsecā, nec materiam, qua possint definere esse, ergo illas definere non est possibile primo modo.

Secūda conclusio, Intelligentias definere esse, est impossibile primo modo, sed non secundo modo. Dico primo modo, quoniam non habent principium intrinsecum suæ diffinitionis, cū careant materia ex qua, & in qua. Dico sed non secundo modo, quoniam si definant esse, non sequitur contradictio, vt prius dictum est. ergo eas definere esse, non est impossibile secundo modo.

Tertia conclusio, Intelligentias esse, est necesse absolutè primo modo, quia non possunt non esse per causam intrinsecam, nec per naturam suam, quæ caret omni principio intrinseco corruptionis, cùm sint simplices actus.

Quarta conclusio, Intelligentias esse, non est necesse absolutè secundo modo, i. ex habitudine terminorum, quoniam si ponantur non esse, vel nō conseruari, nulla sequitur contradictio.

Quinta conclusio, Deum esse, est necesse esse primo & secundo modo: patet primo modo, quoniam est actus purus, ergo non habet principium intrinsecum corruptionis: patet secūdo modo, quoniam esse, est de ratione Dei: vnde vt diximus, sicut ista, homo est animal, est necessaria, ex habitudine terminorum, ita & ista, Deus est.

Sexta conclusio, Solus Deus est necesse esse absolutè secundo modo, loquendo de incomplexis, quoniam solus habet esse ex se, & est penitus independens, ergo per nullam causam intrinsecam, nec extrinsecam potest non esse, & hoc est illud necesse esse, quod probat esse tantum vnum, & non posse plurificari.

Quantum ad 4. ſ. ad opinionem Scot. aduerte, quòd in 1. sen. dist. 8. q. 4. in ratione, ad secundum argumentum in fine quæstionis, tenet cum Auic. quòd ens productum non potest diuidi in necessarium & possibile, imò quod omne productum est ens possibile & contingens, quia ex se non habet esse, & potest definere esse, si sibi relinquatur, sequentes autem Scot. conantur pluribus modis arguere contra determinationem factam pro via Beati Thomæ. Præcipuè aut sic arguunt: Quod in se est impossibile, nulli potentiæ est possibile, alioquin impossibile fieret possibile. Sed si substantiæ abstractæ non sunt possibiles, non esse in se, sequitur, quòd sint impossibiles non esse in se, æquipollent enim non possibile & impossibile, per nullam ergo potentiam poterunt non esse, siue intrinsecam siue extrinsecam, quod est falsum, & repugnans determinationi factæ.

Ad hoc patet tibi solutio, si sciueris applicare distinctiones suprapositas, probat enim solum, quòd substātiæ abstractæ sunt possibiles secūdo modo, & nō primo modo, cum quo stat, ꝙ sunt necesse esse absolutè primo modo, iuxta tertiam conclusionem suprapositam: vnde quando arguitur, Quod in se est impossibile, nulli potentiæ est possibile, hæc non est vera, nisi de impossibili secūdo modo, & quando arguitur

guitur,quòd possibile fieret impossibile negatur: sed bene conceditur, quòd possibile secundo modo, est impossibile primo modo,quę non repugnant,quoniam non sunt respectu eiusdem modi. Omnia alia argumenta transeunt eisdem distinctionibus,ideo nolo immorari.

Sed dices, Quare Bea. Thom. non concedit substantias abstractas si sunt productæ à primo principio, quòd sunt entia possibilia, & non necessaria, ex quo concedit, quòd sunt possibiles non esse,secundo modo.

Respondetur, apud Peripateticum, res productæ sortiuntur modum necessarium vel contingentem essendi,non à causa prima & remota,sed à causa proxima,siue extrinseca:& ideo res quarum principia intrinseca sunt incorruptibilia,vt cælum, vel quarum natura est simplex, & immaterialis, vt intelligentiæ, meritò dicuntur entia necessaria in se absolutè primo modo. Res autem quarum principia intrinseca sunt opposito modo, vtputa quia habẽt materiam cum priuatione,siue sit materia prima,vt in compositis substantialibus inferioribus, siue sit materia secunda, quæ dicitur subiectum,vt in compositis accidentalibus, meritò dicuntur entia non necessaria,sed possibilia.

Concludimus ergo,quòd licet sint multa entia necessaria in se, quia tamen sunt possibilia per potentiam extrinsecam,ideo solum primum principium est omnino,& excellentissimè necesse esse, & nullo modo possibile, à quo, in quo,ad quod,propter quod,est quicquid est, quod honoramus, & extollimus sub nomine Dei maximi & glorioſi in æternum,Amen.

Feliciter absolutæ ac perfectæ sunt quæstiones Metaphysicales ordinatæ per Reuerendum magistrum Chrysostomum Iauell.Canapicium,Ord.Præd.philosophiæ ac diuinæ scientiæ doctorem,scriptæ manu propria,& per eundem reuisæ Cremonæ 1532.die 20.Ianuarij: ac postremò opera Hæredum Iacobi Iuntæ castigatissimæ factæ,conclusionibusque omnium quæstionum decisionem paucis perstringentibus ornatæ atque illustratæ,1564.

FINIS.

Excussit Ant.Blanc.

BIBLIOTECA PROVINCIAL SORIA

Stipt." Top."
Est. 78
Tab. 6
Num. 10

JAVELLI
Philoſoph
. 1 .

1348
Y150